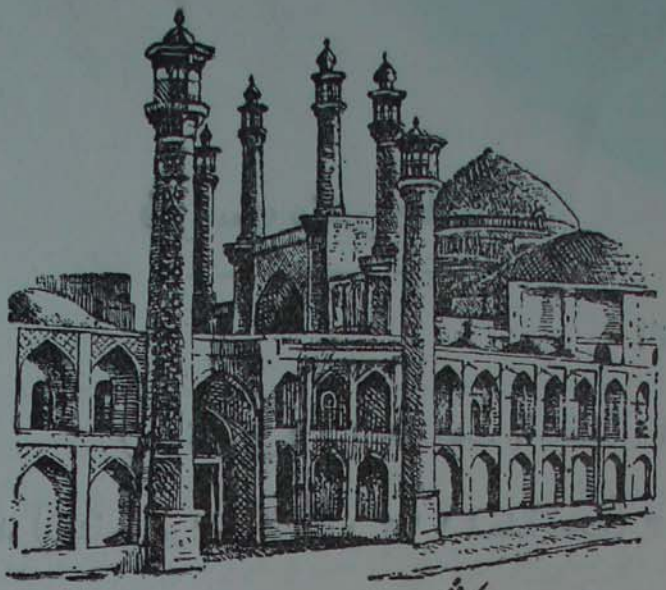

دانشکده معقول ومنقول

وقف کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار

فهرست

کتابخانهٔ مدرسهٔ عالی سپهسالار

بامر یگانه وزیر دانش گستر جناب آقای
حکمت (علی‌اصغر) نایب‌التولیه محترم
مدرسه دامت شوکته تألیف وطبع گردید

جلد اوّل

کتب خطی فارسی و عربی

تألیف

ابن یوسف شیرازی

طهران، از سال ۱۳۱۳ تا ۱۳۱۵ در مطبعهٔ مجلس بچاپ رسید.

فهرست مندرجات

مقدّمه — الف - یب

اوّل : مصاحف (مشتمل بر ۲۵ نسخه است) ۱ - ۱۲

دوّم : ادعیه و اذکار (مشتمل بر ۲۳ کتاب و ۱۱۲ نسخه است) ۱۳ - ۷۷

سوّم : تفاسیر (مشتمل بر ۵۱ کتاب و ۱۱۲ نسخه است) ۷۸ - ۱۸۳

چهارم : کتب راجعهٔ بقرآن (مشتمل بر ۹ کتاب و ۹ نسخه است) ۱۸٤ - ۱۹۵

پنجم : اخبار و احادیث و شروح آنها (مشتمل بر ۷۰ کتاب ۱۷۹ نسخه است) ۱۹٦-۳۵۰

ششم : کتب فقه (مشتمل بر ۹٤ کتاب و ۲۳۱ نسخه است) ۳۵۱ - ۵۵٤

هفتم : کتب اصول فقه (مشتمل بر ٤۵ کتاب و ۷۸ نسخه است) ۵۵۵ - ٦۲۳

هشتم : فهرست اعلام. ٦۲۵ - ٦۵۳

نهم : فهرست کتب متفرّقه. ٦۵٤ - ٦۷۳

دهم : فهرست اماکن. ٦۷٤ - ٦۷۷

یازدهم : فهرست کتب این مجلّد. ٦۷۸ - ٦۹٦

دوازدهم : سه قطعه گراور مقابل صفحهٔ ۹ و ٦۲ و ۱٤٦

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ وَ بِهِ ثِقَتِي

خداوند توانائی را سپاسگزارم که هستی کائنات پرتوی از هستی او و سلسلهٔ موجودات فهرستی از توانائی اوست و درود بی پایان بر روان پاك پیغمبر دین پرور وی حضرت ختمی مرتبت **محمد بن عبدالله** ص و فرزندان و یاران او باد که پیرویشان مایهٔ شرافت صوری ومعنوی وسعادت دنیوی و اخروی است.

دراین هنگام که کشور ایران درسایهٔ شهریاری یگانه قائد توانا و پادشاه عظیم الشأن

اعلیحضرت رضاشاه پهلوی خلدالله ملکه و سلطانه

روی بآبادی و عظمت نهاده و درپرتورأی جهان آرای آن خسرو بیهمال آثار گرانبهای دانش و هنر ایرانی که قرنها در زیر پرده های فراموشی مستور ومحجوب مانده بود، یکی پس از دیگری عرض وجود نموده، و هریك بنوبه وسهم خود فرّ و بهای واقعی خویش را ظاهر و مجد و عظمت سرزمینی را که بوجود آورنده چنان آثار است بر عالمیان آشکارا ساخته و میسازند

بامریگانه دستور دانش گستر **جناب آقای حکمت** (علی اصغر) وزیر محترم معارف واوقاف که علاوه براین مقام ازطرف شاهنشاه محبوب معظّم نیابت تولیت مسجد و مدرسهٔ سپهسالار را نیز دارا میباشند، و براهنمائی و تأیید ذات مبارك شاهانه، معارف ایران را در مدّت تصدّی خویش ترقّی بسیار داده و بتأسیس دانشگاه و دانشکده ها و دبیرستانها و دبستانها و ساختن و پرداختن موزه ها و کتابخانهای عمومی و دیگر مؤسسات علمی و فنّی، کالای علم و هنر را در کلیّهٔ نقاط کشور رواج و رونقی بسزا بخشیده، و مخصوصاً بتأسیس دانشکدهٔ معقول و منقول که حافظ آثار پیشینیان و زنده دارنده علوم وحکم شرقی بشمار

میرود، مهمترین آثارهوش و خرد دانشمندان قدیم ایران را نگاهداری نموده‌اند،

بندهٔ نگارنده ضیاءالدّین فرزندحاج شیخ یوسف حدائق شیرازی مشهور به «ابن یوسف» را که‌ازفارغ‌التّحصیلهای نخستین دورهٔ این دانشکده میباشدمأمور و موظف فرمودند که فهرست‌جامعی بر کتابخانه این دانشکده که یادگارمرحوم سپهسالار و مانند بسیاری از مفاخر ایران سالها در زیر پردهٔ فراموشی مستور و محجوب بوده است، ترتیب دهم.

نگارنده با اینکه خودرا شایسته این‌مقام و درخور انجام این خدمت نمیدید و درآن هنگام هنوزاشتغال بانجام وظائف تحصیلی داشت، بپاس احترام‌امرحضرت معظّم له بر خداوند توانا توکّل نموده و با اعتماد بر توفیق و تأیید او بدین امر مهمّ اقدام و خدمتی را که محوّل شده بود شروع کرد، و با وجود مشکلات بسیار از قبیل موجود نبودن فهرستهای کامل وجامع از کتابخانهای ایران ودر دست نداشتن نسخ متعدّد از بعضی کتب که شناختن آنها بمراجعهٔ نسخ دیگر منوط میباشد، این مجلّد از فهرست را که مشتمل براسامی هفت قسمت از کتب خطّی فارسی و عربی این کتابخانه است، تقریباً در حدود دوسال مرتّب ساخته‌و بجامعه علم و ادب تقدیم میدارد، و امیدوار است که باقی مجلّدات را نیز بطرز و ترتیبی که در نظر ارباب دانش پسندافتدبپایان رساند.

اکنون برای مزید بصیرت و اطلاع خوانندگان مختصری از چگونگی تأسیس کتابخانه دانشکده وجریان امور آن وترتیباتی که در تدوین این‌فهرست اتّخاذ شده است باکمال اختصار ذکر وتفصیل را موکول بکتاب فاضل محترم آقای ابوالقاسم سحاب که در شرح حال مرحوم سپهسالار وتاریخچهٔ مدرسه و کتابخانه و تشکیلات آن تألیف و بامر مبارك جناب وزیر محترم معارف و نائب التّولیه بهمین نزدیکی طبع و نشر خواهد یافت موکول و این مقدّمه بدان ختم میشود.

☆*☆

کتابخانه ای که فهرست آن از نظر خوانندگان محترم میگذرد ازمؤسسات مرحوم **حاج میرزاحسینخان سپهسالار** وصدر اعظم ایران است که چندین سال هم از طرف دولت علیّه ایران دردربار اسلامبول سفیر کبیر بوده و دروزارت و سفارت خود خدمات مهمّ بملك و ملّت انجام داده و آثار نیك از خود بیادگار گذارده است .

مرحوم سپهسالار در سال ۱۲۹۷ هجری قمری در صدد بنای مسجد و مدرسهٔ بزرگی که اینك محلّ دانشکدهٔ معقول و منقول واز بنا های با عظمت شهر طهران و درعداد ابنیهٔ تاریخی ایران است برآمد ، و درهمان اوقات که شالده بنای آنرا میگذاشت ، برای استفادهٔ اهل دانش و تحقیق اعم از اینکه در مدرسهٔ او مشغول تحصیل خواهند بود و یا اشخاص خارج ، این کتابخانه را که مشتمل بر نسخه های منحصر بفرد و قدیم که بعضی از آنها هم بخطّ مؤلف و یا اوّلین نسخه است و کتابهای خوش خط و مذهّب ومصوّر میباشد ، و ازاین جهت مهمترین کتابخانهٔ ایران بشمار میرود تأسیس کرد (این مدّعا را مطالعهٔ نسخ این مجلّد و سائر مجلّدات فهرست ثابت مینماید و گراور قدیمی‌ترین نسخه بی‌تاریخ و با تاریخ این فهرست ونمونه‌ای ازخطّ میرزا احمدنیریزی ضمیمه است) .

از یادداشتهائیکه درپشت بیشتر از نسخ موجود است چنین استنباط میشود که بیشتر آنها متعلّق بمرحوم علیقلی میرزا اعتضاد السّلطنه متوفی سنهٔ ۱۲۹۸ وزیر علوم آن عصر بوده که از اشخاص فاضل و دانشمند و مخصوصاً در علوم ریاضی دستی داشته‌اند و بدین جهت کتب ریاضی این کتابخانه هم شامل نفائس این کتب میباشد و مرحوم سپهسالار کتابخانه شاهزاده را یکجا خریداری و بضمیمهٔ کتب خویش و کتابهائی که ازدیگران خریده کتابخانهٔ مدرسه‌را تأسیس و پشت تمام مجلّدات در همان سال مذکور فوق وقف کردن هر نسخه را تعیین کرده اند .

ازمندرجات وقفنامه مدرسه که خود یکی از دلائل همّت بلند وفکر دوربین و مآل اندیش واقف است بخوبی معلوم میشود که مقصود اصلی راد مرد واقف این بوده در ایران مؤسسه‌ای چون الازهر مصر و دانشگاه های اروپا ایجاد کنند تا علوم عقلیّه و نقلیّه و ادبیّه (که ایران هماره مهمترین مرکز آن بوده است) را حافظ باشد، ولی متاسفانه مرام و منظور واقف در زمان حیاتش وتا نیم قرن پس ازوفات‌وی انجام نیافت وحتّی مدرسهٔ او سالها افتتاح نشده ومدّتها بدون سکنه‌بوده و پس از آنهم که افتتاح یافت تامدّتی امور آن انتظام‌صحیحی نداشت وبطوریکه منظور و مقصود واقف بوده امور تحصیلی آن جریان نیافت،

تا در سال ۱۳۱۳ شمسی که بامر و ارادهٔ سنیّهٔ ملوکانه وسعی و همت یگانه وزیر دانش پژوه جناب آقای حکمت بنام دانشکدهٔ معقول و منقول که یکی از شعب دانشگاه طهران‌است رسماً مفتوح و بافتتاح آن بنیاد علوم و معارف‌قدیمه که رو بنسیان و زوال بود بر اساسی مستحکم استوار و پایدار گردیده و از آن تاریخ تا کنون در این مدرسه یا دانشکده گروهی از طلاّب علوم فقه و اصول وحدیث و تفسیر و حکمت و ریاضی و ادبیّات و فروع آنها ازروی برنامه جامع ومرتّب وبرطبق نظامات وقوانین معین در ظلّ توجّه استادان عالی مقام‌تحصیل کرده و میکنند.

بالجمله یکی ازپیش بینی ها ومآل اندیشی های واقف اینکه قسمی‌از عوائد رقبات موقوفه‌را برای خریداری کتب تخصیص داده که این جزء از مؤسسهٔ علمی وی نیز سیر تکاملی خویش‌را داشته باشد، ولی این مقصود هم مانند سائر مقاصد عالیه وی چنانکه باید وشاید عملی نگردید و ازآغاز تاسیس کتابخانه تا تشکیلات جناب آقای حکمت (پنجاه و دو سال) بیش از (٤١٦) نسخه برکتب آن افزده نگردید.

ولی از بدو تشکیلات تا کنون (٥٣٢) نسخهٔ خطّی وچاپی برکتابخانه افزوده شده، وباتوجه واهتمام خاص که نائب التّولیهٔ محترم نیز بتوسعه و تکمیل کتابخانه دارند امید استکه در اندك زمان ازحیث کمیّت ومقدارنسخ نیز اهمیّتی

که شایسته و درخور آنست احراز کند.

شمارهٔ کتب و نسخ موجودهٔ در کتابخانه را بعلمی که در مادّه دوّم از موادّ آتیه ذکر خواهد شد بطور تحقیق نمیتوان ذکر نمود، امّا آنچه میتوان گفت اینست: در این موقع که این مقدّمه را مینگارم نمرهٔ آخرین نسخه کتابخانه که در دفتر آن ثبت گردیده (۴۳۰۱) میباشد و این شمارهٔ از نسخ غیر از (۲۹۴) نسخهٔ کتب خطّی وچاپی مدرسهٔ قنبرعلیخان سعد الدّوله و (۲۱۹) نسخهٔ خطّی وچاپی مدرسه صدر میباشد که بکتابخانهٔ این دانشکده منتقل گردیده است.

این دو مدرسه که نام برده شد از مدارس قدیمه تهران و هریك دارای کتابخانه مخصوص بوده، ولی بسیاری از کتب آن درنتیجه عدم مواظبت متصدّیان دراثر رطوبت و موریانه ضایع شده و شاید نسخی هم ازآنها مفقود گردیده باشد وبقیّه نیز بواسطه نبودن اهلی که شایسته استفادهٔ از آنهاباشد عاطل و باطل و درشرف ضیاع وفساد بود، بدینجهت جناب وزیر محترم معارف و اوقاف امر بانتقال آنها را بکتابخانه این دانشکده صادر و مقرّر داشته که در قفسه های مخصوص بنام آن مدارس ضبط وبهمان شروط ونظامات کتب اصلی کتابخانه در دسترس محصّلین دانشکده و مراجعه کنندگان گذارده شود و این خدمت نیزیکی ازخدمات عالیقدر جناب معظّم له میباشد که نسبت بمعارف این کشور فرموده اند.

از جمله مطالبیکه در اینجا شایسته ذکر است، آنکه چون خبر تشکیلات جدیده وافتتاح دانشکده معقول و منقول منتشر گردید عدّه ای از مؤلّفین محترم طهران وممالك خارجه ودانشمندان دانش پرور نسخ چاپی وخطّی باین کتابخانه اهدا نموده ودردفتر کتابخانه بنام ایشان ثبت شده است.

اوّل کسیکه پس از واقف کتاب برای این کتابخانه فرستاده است مرحوم مشیر السّلطنه (احمد خان) درسال ۱۳۲۲ بوده که چهار مجلّد مرآت العقول و دو مجلّد کتاب معتبر محقّق حلی را که بهمّت ایشان بطبع رسیده بکتابخانه اهدا وپشت کتاب معتبر بخطّ خود اهداء آنهارا یاد داشت کرده اند

و پس از ایشان در سال (۱۳۲۵) مرحوم شیخ مصطفی فیروز کوهی سی و هشت مجلّد از کتب خودرا بکتابخانه داده و بنام ایشان وقف گردیده است وآنانکه پس ازتشکیل دانشکده کتب فرستاده‌اند از اینقرار اند: درحدود سی مجلّدرا حضرت آقای آقا سید محسن مجتهد عاملی ساکن شام ازمؤلفات خود وسائرین ارسال و مجلّداتی را آقای آقاسید هبة الدّین شهرستانی وزیر اسبق معارف عراق ومجلّداتی را **کار کنان انستیتوی** شرقی کاما ازبمبئی ومجلداتی هم بعضی ازمستشرقین محترم ازاروپا بکتابخانه نیاز نموده‌اند نگارنده بنام علوم ومعارف اسلامی از فرستندگان محترم شکرگزاری می نمایم.

☆☆☆

خلاصه آنکه کتابخانهٔ دانشکده معقول و منقول رو بترقّی و وسعت گذارده و شمارهٔ کتب آن رو بازدیاد است و بنای آنهم درهمین سال مطابق نقشهٔ صحیح که تهیّه گردیده تکمیل خواهدگردید.

مطالبیکه پیش از شروع بفهرست باید یادکرده شود از اینقرار است:

۱ ـ پیش از این فهرست که مطابق اصول جدید تدوین میشود، چندین فهرست مختصر ازکتب این کتابخانه تهیّه شده که ذیلاً بآنها اشاره می نمائیم:

اول فهرستی که برسم سیاق نویسان تهیّه شده و در کتابخانه ضبط است و درآن قیمت نسخ اوّلیّه واینکه از چه اشخاصی خریداری شده ثبت گردیده است.

دوم ـ فهرستی است که ادارهٔ کل اوقاف پس از اینکه مجلس بمباردمان و بعضی ازحجرات این مدرسه نیز بتبع آن بیغما رفت از کتب برداشته و نسخ را نمره گذاری کرده و بهمان نمراة آنها را دردفتر ثبت ومراد ما از نمرهٔ کتابخانه که در ذیل نسخ یاد نموده ایم این نمراة است.

سوم ـ فهرستی است که بامر جناب آقای حکمت نائب التّولیهٔ فعلی در سال (۱۳۰۴ و ۱۳۰۵) شمسی که معظّم له مقام ریاست تفتیش وزارت معارف را دارا بوده اند ترتیب یافته. این فهرست نظیر فهرست دوّم ولی دارای اضافات و تحقیقات کاملتری است و در تحت نظر دانشمند معظّم آقای بدیع الزّمان که معاون

و استاد این دانشکده واستاد دانش سرای عالي میباشند مرتب گردیده، استاد محترم در مدّت دو سال تمام نسخ را از نظر گذرانده و بر وصف و کیفیّت کلیّه نسخ کتابخانه و حتّی محلّ مخصوص بآنها اطلاعی کامل و احاطه ای وافی بهم رسانیده، و نگارنده در تهیّهٔ این فهرست از مساعدتهای فکری ایشانهم استفاده نموده و بدین وسیله‌از معظّم له شکر گزاری مینمایم.

چهارم - فهرستی که نیز در سال ۱۳۱٤ شمسی برای تنظیم فیش چندنفر از آقایان مدرّسین محترم دانشکده تهیه کرده اند.

۲ - درفهرستهای مذکوره کتب و رسائلي که دریك مجموعه و مجلّداست بتفصیل نام برده نشده و همه در تحت یك نمره ثبت گردیده و در ملاحظات آن باین عبارت: « این مجموعه مشتمل بر چند رساله ». و امثال آن اکتفا گردیده، و نگارنده نیز هنوز تمام نسخ کتابخانه را مورد تحقیق و تفحّص قرار نداده ام و اسامی بعضی کتب (چنانکه درچندین موضع از این فهرست تذکّر داده شده است) که علی الرّسم پشت مجلّدات نگاشته میشود از ابتداء باشتباه نوشته شده و در فهارس مذکوره هم از آنها متابعت شده، بنابر این مراتب عدّهٔ واقعی و حقیقی نسخ کتابخانه و اسامی آنها هنگامی معین خواهدشد که تحقیقات و تفحّصات نگارنده کامل و تمام مجلّدات این فهرست مرتّب و مدوّن گردد.

۳ - در تنظیم این فهرست این طرز اتخاذ شده: بدواً کتب را بر حسب موضوعات بچندین فصل و قسمت منقسم‌ساخته و کتب هرفصل را بترتیب حروف تهجّی مرتب نموده ودرذیل‌نام هر کتاب بشرح حال مؤلف پرداخته وتحقیقاتی در اطراف آن از این جهت که تألیف آن تمام شده یا نه وچاپ گردیده یا هنوز طبع نشده وبیان اجمالی از مباحث آن و پس از این امور بشرح و بیان خصوصیّات نسخه ویا نسخی که ازاین کتاب در کتابخانه میباشد نیز پرداخته ایم، و چون شرح حال مؤلف را در ذیل کتاب دیگر پیش از این نام برده باشیم نمرهٔ ترتیب آن کتاب را که در این [ ] علامت جلو آن گذارده ایم پس از نام مؤلف بهمان نحو آورده و دربسیاری ازموارد صفحهٔ آنرا هم ذکر کرده ایم

وبایستی برای اطلاع برشرح حال مؤلف بآن صفحه وذیل آن کتاب مراجعه‌نمود.

٤ ـ کلیّه تواریخی که دراین فهرست بطور مطلق یادشده بسالهای قمری‌است که عموم‌مؤلفین ومورّخین وکتّاب‌ایرانی تااین عصرآنرا معمول ومعتبرمیداشته‌اند مگر در مواردیکه تصریح شده شمسی و یا میلادی است.

٥ ـ درمیان عباراتیکه ازنسخ نقل نموده بعضی از کلمات را در این علامت [ ] گذارده، مراد ما این است که در نسخه منقول عنها عبارت بدین نحو که ملاحظه میفرمائید بوده وبنظر نگارنده باغلط ویامعنی‌آن مبهم وغیرمفهوم‌است.

٦ ـ دراین مجلّد خصوصیّات (٧٤٦)(١) نسخه از (٣٠٠)(٢) کتاب که از مؤلفات (١٦٨) نفر از دانشمندان و علماءِ اسلام میباشد با شرح و تفصیل کافی ومختصری‌از حالات مؤلف‌آنها مندرج گردیده وبسیاری ازنسخ آن بعلل ذیل: کهنگی خط و اوّلین نسخه ومنحصر بفرد بودن و یا نوشته شدن در زمان حیات مؤلف و یا کمی پس از آن و یا گذشتن از نظر علماءِ بزرگ و تصحیح ایشان ودارای تذهیبات و سر لوح ها وجداول ممتاز وجلد های قیمتی و خصوصیّات ذیقیمت صحافی از قبیل متن و حاشیه باکمال استادی بودن و خوبی خط و خطوط اساتید معروف وداشتن نسخ ویادداشتها و خطوط بزرگان ازعلماءِ و اعیان دارای اهمیّت و ارزش زیاد مادی و معنوی است.

٧ ـ پس ازختم فصل هفتم (اصول فقه) سه‌فهرست ذیل ضمیمه گردیده: **اول** فهرست اعلام اعم ازمؤلفین و یا اشخاصیکه بمناسبت دراین مجلّد ازایشان نام برده شده. **دوم** فهرست کتب متفرّقه ای که ازمؤلفات علما و دانشمندانی

(١) این‌شماره ای‌است که آخرین نسخه این‌مجلد به‌آن ختم گردیده ولی نسخهٔ کتابیکه درص ٤٤ و ٤٥ شرح آن‌داده شده وسه کتابی که ضمیمهٔ‌نسخه نمره (٦١) این فهرست وجزء همین فصول‌میباشد چون نسخهٔ مستقل نبوده برای آن نمرهٔ اختصاصی داده نشده ونیز کتب ورسائلیکه درآخر این کتاب با حروف درشت نمایانده‌شده ضمیمه ابن نسخ میباشد و چون داخل در این هفت فصل نبود بشرح تفصیلی آنها پرداخته نشده و در مجلّدات بعدبیاری خداوند توانا آنها را خواهیم آورد بنا بر این عدهٔ نسخ این‌مجلد (٧٩٠) خواهد بود.

(٢) بدبختانه نمرهٔ ترتیب کتب در سه جا غلط گردیده اول در ص (١٣٨) نمرهٔ (٦٦) و در ص (٢٢٠) نمرهٔ (٩٩) تکرار شده و ثانیاً درص (٥٩١) بجای نمرهٔ (٢٥٦) نمرهٔ (٢٥٥) جلو کتاب گذارده شده بنا براین مجلد اوّل فهرست مشتمل بر (٢٠٢) کتاب میباشد.

است که در این مجلّد بشرح حال آنها پرداخته و در بعضی موارد موضوع کتاب یا رساله را نیز تذکّر داده ایم. **سوم** فهرست اماکن و در این قسمت نقاطی را که موقعیّت و محلّ آنها در متن یا حاشیه تذکّر و شرح داده شده با حروف درشت نمایانده شده است.

۸ ـ کلیّه مطالب این مجلّد از مراجعه بخود کتب و نسخ آنها استنباط و یا از مآخذ یکه ذیلاً نام می‌بریم استخراج شده و هیچ مطلبی را هرچند بسیار کوچك وجزئی باشد بدون مأخذ ومستند ذکر نکرده ایم و اگر در بعضی موارد نامی از اصل و مأخذ برده نشده برای ایجاز و فرار از تطویل واطناب بوده است و مآخذ مذکوره از اینقرار اند:

اسم کتاب	اسم مؤلف	سال وفات	سال تألیف	سال طبع
احسن الودیعه ۲ ج (تتمّه روضات الجنات)	سید محمد مهدی	معاصر اند	۱۳۴۸	۱۳۴۸ بغداد
امل الامل ۲ ج	شیخ حرّ عاملی	۱۱۰۴	۱۰۹۷	۱۳۰۲ طهران
بغیة الوعاة (۱)	سیوطی	۹۱۱	—	۱۳۲۶ مصر
تاریخ ادبیّات عرب ۲ ج	بروکلمان آلمانی	—	—	۱۹۰۲م برلن
تذکرة لائمّه	گویند از علاّمه مجلسیست	۱۱۱۱	—	۱۳۳۱ طهران
تنقیح المقال	شیخ عبدالله مامقانی	—	۱۳۴۹	۱۳۴۹ نجف اشرف
دانشکده (رجال)	ابو القاسم سحاب	معاصر اند	۱۳۵۳	نسخهٔ خطی اصل
روضات الجنات	حاج سید محمد باقر خونساری	۱۳۱۳	۱۲۸۷	۱۳۰۷
روضة الشّهداء	ملاّ حسین کاشفی	۹۱۰	—	خطی
سلافة العصر	سید علیخان کبیر	۱۱۲۰	—	نسخهٔ خطی
شذرات الذهب ۸ ج	عبدالحی بن العماد	۱۰۸۹	۱۰۸۰	۱۳۵۱ مصر
طبقات الشافعیّه ۶ ج	عبدالوهاب سبکی	۷۷۱	—	۱۳۲۴ مصر
طبقات المفسرین	سیوطی	۹۱۱	—	۱۸۳۹م لیدن
طرائق الحقایق	نائب الصدر شیرازی	حدود ۱۳۴۳	—	۱۳۱۹ طهران
الفوائد البهیه فی تراجم الحنفیه	عبدالحی لکنوی	۱۳۰۴	۱۲۹۲	۱۳۲۴ مصر
الفهرست	ابن الندیم	۳۸۵	۳۷۷	۱۳۴۸ مصر
فهرست دار الکتب العربیه ۲ ج	———	—	—	۱۳۴۲ مصر
فهرست روضات الجنّات (۲)	حاج شیخ محمد باقر الفت	معاصر اند	۱۳۲۴	۱۳۵۲ اصفهان
فهرست کتابخانه آصفیه دکن ۳ ج	سید تصدّق حسین	—	۱۳۳۲	۱۳۳۲ حیدرآباد دکن
فهرست کتابخانه حضرت امام رضا علیه السلام ۲ ج (فهرست رضویه)	———	—	۱۳۰۹ شمسی	۱۳۰۹ شمسی خراسان
	آقای اوکتائی	معاصر اند		

(۱) نام این کتاب «بغیة الوعاة فی طبقات اللغویّین والنحاة» است ولی برای اختصار درچند مورد از آن باسم «طبقات النحویّین یا طبقات النحاة» نام برده ایم. (۲) فهرست روضات الجنات یکی از مؤلفات بسیار نافع میباشد و زحمات مؤلف آن فوق العاده شایسته تشکر است و بدون این فهرست استفاده از آن کتاب بسیار مشکل میباشد و مؤلف بچند ترتیب اسامی اشخاص مذکور در آن کتاب را بحروف تهجی مرتب نموده اند.

اسم کتاب	اسم مؤلف	سال وفات	سال تألیف	سال طبع
فهرست کتابخانه مدرسه فاضل خان مشهد (فهرست فاضلیه)	شاهزاده اوکتالی	معاصرند	۱۳۰۹ شمسی	۱۳۰۹ شمسی مشهد
فهرست کتابخانه مجلس (کتب خطی)	آقای اعتصام الملك	معاصراند	۱۳۱۱ شمسی	۱۳۱۱ شمسی طهران
فهرست الکتب الخدیویه مصر	———	——	——	۱۳۰۶
فهرست کتب عربی برتیش موزیوم ۲ ج	آلیس	——	——	۱۸۹۴م.
فهرست کتابخانه معارف ۲ ج	عبدالعزیز جواهر الکلام	معاصراند	۱۳۱۳ شمسی	۱۳۱۳ شمسی طهران
فیض القدسی	حاجی میرزا حسین نوری	۱۳۲۰	۱۳۰۳	۱۳۰۵ طهران
قاموس اللغة	فیروز آبادی	۸۱۷	۸۱۳	نسخهٔ خطی
کشف الحجب و الاستار	سید اعجاز حسین	۱۲۸۶	——	۱۳۳۰ کلکته
کشف الظنون ۲ ج	حاجی خلیفه	۱۰۶۷	——	۱۳۱۰/۱۱ آستانه
لؤلؤتی البحرین (لؤلؤ)	شیخ یوسف بحرینی	۱۱۸۸	۱۱۸۲	طهران بی تاریخ
المآثر و الاثار	محمدحسینخان اعتمادالسلطنه	——	۱۳۰۶	۱۳۰۶ طهران
مجالس المؤمنین	قاضی نورالله شوشتری	۱۰۱۹	——	۱۲۹۹ طهران
مروج الذّهب	مسعودی	۳۴۶	——	۱۳۰۳ مصر
معجم البلدان	یاقوت حموی	۶۲۶	۶۲۱	۱۸۶۶م.
معجم المطبوعات العربیه والمعربه	یوسف الیان سرکیس	——	۱۳۳۹	۱۳۴۶ مصر
الملل و النحل	شهرستانی	۵۴۸	——	۱۳۱۷ مصر
منتظم ناصری ۳ ج	محمد حسنخان صنیع الدوله	——	۱۲۹۸ تا ۱۳۰۰	۱۲۹۸ طهران
منتهی المقال	ابوعلی قالی رجالی	۱۲۱۵	——	۱۳۰۲ طهران
ناسخ التواریخ	محمدتقی سپهر لسان الملك	۱۲۹۷	——	۱۳۰۷ طهران
وفیات لاعیان ۲ ج	ابن خلکان	۶۸۱	۶۶۹	۱۳۱۰ مصر
هدیة الاحباب	حاج شیخ عباس قمی	معاصر اند	۱۳۴۹	۱۳۴۹ نجف اشرف

۹ ـ بقیّهٔ کتب این کتابخانه در فصول ذیل بیاری خداوند توانا درمجلّدات بعدبدین بتفصیل منتشر خواهد شد : **مجلد دوم کتب ادبیه** : خطب و منشآت ، لغت ، نحو و صرف ، معانی وبیان و بدیع ، دیوان اشعار و منتخباتی از آنها ، تذکره‌ها ، عروض و قافیه ، تاریخ ، حکایات و منتخبات نثر ، رجال و سیر ، سفرنامها. **مجلد سوم کتب حکمت و کلام** : منطق ، حکمت الهی ، حکمت طبیعی ، (فیزیك و شیمی ، و کتب راجعهٔ بحیوانات و نباتات و معادن و سیاست مدن و جغرافیا) علوم ریاضی (حساب ، هندسه ، جبر ، زیج ، نجوم ، رمل و اعداد ، هیئت ، موسیقی ،) طبّ ، عرفان و سیر و سلوك و تصوّف ، اخلاق و نصایح و مواعظ ، **مجلد چهارم** ـ مجموعات یا جُنگها ، مرقّعات و کتب متفرّقه .

☆☆☆

ازخوانندگان محترم مستدعی است چون بر غلط یا خللی واقف شوند نگارنده را متذکّر و چون در نظم و ترتیب آن نظریه ای دیگر پیدا کنند نیز بدان آگاهی دهند که موجب تشکّر بی نهایت است .

طهران ۱۹ خرداد ماه ۱۳۱۵ ـ ابن یوسف شیرازی

مصاحف

(۱)

قرآن تمام - این نسخه که یکی از آثار نفیسه است بخط نسخ بسیار خوب برحسب دستور مرحوم اعتضادالسلطنه وزیر علوم و معادن و تجارت آنعصر آقاسید محمد بقا که ازخوش نویسهای مشهور بوده درسال (۱۲۹۶) نوشته خواص هرسوره را بخط شکسته بسیار خوب در حاشیه عبدالکریم منشی طهرانی تحریر نموده بالای هرصفحه دست راست با طلا خوب و بد آیه اول صفحه ودر بالای هرصفحه دست چپ با طلا اسم سوره نوشته شده.

رموز قرائتی و بر سر تمام آیات رمز خوب و بد آنرا با لاجورد نوشته اند.

دو صفحهٔ اول در وسط ترنج لاجوردی دعای شروع بقرآن با طلا نوشته شده و اطراف را با کمال خوبی تذهیب کرده اند.

دو سر لوح بسیار خوب با تذهیبات ممتاز دارد، حواشی دو صفحهٔ اول سورهٔ بقره را با طلا نقاشی کرده اند.

اسم هر سوره را با طلا بر مربع مستطیلی که از لاجورد مسطور و دو طرف آن تذهیب شده نوشته اند.

ربع‌ها ونصفها و ثلث‌ها وجزوهارا با طلانوشته و اول جزء در هر صفحهٔ که واقع شده آن صفحه و مقابلش را تذهیب کرده اند پس از ختم کتابت قرآن دعای ختم را نوشته، دو صفحهٔ آخر قرآن تذهیب شده ودر وسط دو ترنجی که از لاجورد مسطور است با طلا دعای ختم نوشته شده اطراف تمام صفحات با طلا و زنگار و شنجرف جدول کشی شده و مختصر نقاشی هم دارد.

از قرائن معلوم میشود که هیجده ماه تذهیب و تجلید این قرآن طول کشیده و در ماه شوال (۱۲۹۷) باعتضادیه داخل شده و در ذیحجه همین سال وقف بر مدرسهٔ سپهسالار گردیده بنا بر این بیش از چند ماه در اعتضادیه نبوده .

جلد این قران روغنی گل وبوته دوروی بسیارعالی وطرف داخل آن اشعار توسلیه بچهارده معصوم (ع) که اول آن این است : بَنِیْ عَرَبِي و رسول مَدَنی . وَ اَخیه اَسَدُ الله مُسَمي بعَلی . در اطراف و آیه کریمه : اِنَّه لَقُرآنَ کَریم فی کِتابٍ مَکْنون لَایَمُسّه الاالمُطَهّرون وکتبه الاقل سید محمد بقا في سنة (۱۲۹۶) باطلادروسط نوشته شده . کاغذ ترمه. عدهٔ اوراق (۲۵٤) صفحه (۱۹) سطر واقف سپهسالار ، قطع وزیری . طول (۱/۲ ۲۲ سانتیمتر) عرض (۱/۲ ۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۰۳)

(۲)

قرآن تمام ـ این نسخه بخط ملا عبدالجواد نیریزی است ودرسنهٔ (۱۱۳۲) برای امیرمحمدحسینخان حکومت نیریز نوشته اسم کاتب را ازآخرقرآن محو کرده اند شاید بتوان بنام میرزا احمد نیریزی نمایش داد ولي اعتضاد السلطنه شرحی مبني بر اینکه خط ملا عبد الجواد است وبرای نوشتن هر قرآنی یکصد تومان میگرفته پشت ورق اوّل نوشته اند . در اسم محو شده نیز آثار سرعین عبد و نقطه جیم جواد باقی است . دو صفحهٔ اول در مربعاتی با تذهیب اسامی سور قرآن را نوشته اند . دو صفحهٔ دیگر دعاءِ شروع بتلاوت را نوشته و اطراف آنرا تذهیب کرده اند . دو سر لوح بسیار ممتاز در اول دارد و تمام حواشی آن دو صفحه را تذهیب کرده اند . اسامی سور و تقسیمات قرآن را با طلا نوشته اند ودو صفحهٔ اول سوره بقره را هم تذهیب کرده اند ـ خط قرآن نسخ بسیار خوب ومجدول بطلا است سورهٔ فلق و ناس در دو صفحه نوشته شده وبا دو سر لوح خوب و نقاشی حواشی تزیین شده .

صفحهٔ آخر قرآن مشتمل بر دعاءِ ختم وبیان اینستکه برحسب امر امیر محمد حسینخان درسال مذکورنوشته شده .

جلد چرمی عادی . کاغذ ترمه . عدهٔ اوراق (۲۵۸) صفحهٔ (۱۷) سطر ،واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۸ سانتیمتر) (عرض ۱/۲ ۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۰۱)

(۳)

قرآن تمام این نسخه بخط نسخ خوب سنهٔ (۱۱۱۷) در عهد سلطنت شاه سلطان حسین صفوی نوشته شده کاتب خودرا (کتبه گداعلی غلام‌شاه است) معرفی میکند در آخر قرآن سال تحریر راچنین نوشته: بتاریخ یوم الاحد ثلاث شهر رمضان المبارك سنهٔ عام مائه سبع عشر الف من الهجرة النبویه المصطفویه (از این عبارت معلوم میشود که کاتب خط داشته ولی سواد نداشته بنا بر این کیفیّت اشکال امضاء هم رفع می شود) اسامی سور را با شنجرف و سر هرصفحهٔ خوب و بد اولین آیه نوشته شده ـ دوسر لوح قدیمی دارد و صفحات مجدول بطلا است خواص سور و احادیث مختصر راجع بقرائت قرآن با خط نستعلیق بد در مقابل هرسوره نوشته شده. بعضی ازاوراق صحافی شده ولی خطوط بی عیب است. رموز قرائتی بر آیات و کلمات گذارده شده. جلد چرمی عادی. کاغذقدیمی. عدهٔ اوراق (۲۵۰) صفحهٔ (۱۷) سطر. قطع رحلی کوچك. واقف سپهسالار. طول (۳۱ ۱/۲ سانیمتر) عرض (۲٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۰۰).

(٤)

قرآن تمام این نسخه بخط نسخ بسیار خوب تحریر شده کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده اعتضاد السلطنه پشت ورق اول نوشته اند خط پیر نور خطاط معروف میباشد دارای دو سر لوح خوب است و تمام صفحات آن بطلا جدول کشی شده اسامی سور وتقسیمات‌قرآن با طلا است آخر قرآن دعای ختم را نوشته اند.

جلد ساغری مشکی با تذهیب مختصر. کاغذ خان‌بالغ. عدهٔ اوراق (۲۷۱) صفحهٔ (۱۷) سطر. طول (۹ سانتیمتر) عرض (٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۰۹)

(٥)

قرآن تمام این نسخه را بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۰۹٦) محمد اشرف نوشته مجدول با طلا و متن از حاشیه مجزی ولی با کمال استادی ومهارت صحافی

شده که بدقت زیاد معلوم میشود ـ رموز قرائتی و اسامی سور با سرخی نوشته شده تقسیمات قرآن را با طلا در حاشیه نوشته اند ـ بعضی از صفحات صحافی شده و خطوط ضایع شده را هم اصلاح کرده اند.

جلدچرمی ضربی. کاغذ خان بالغ. عدهٔ اوراق (۳۰۶). صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار قطع بغلي (طول ۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۰٤)

(٦)

قرآن تمام این نسخه بموجب شرحی عربی که درسنهٔ (۱۱۹۵) برآخرین ورق آن آقا هاشم لؤلؤئی اصفهانی که از خوش نویسهای معروف بوده نوشته‌اند احتمال قوی داردکه خط آقا ابراهیم قمی خوش نویس مشهور باشد و ایشان صفحات افتاده و کلمات ضایع شده آنرا تکمیل کرده اند اعتضاد السلطنه همین معنی را در سنهٔ (۱۲۹۵) بفارسی پشت اولین صفحه نوشته اند ـ دارای دو سر لوح و اطراف دو صفحهٔ اول سورهٔ بقره و میان سطر های آن تذهیب شده اسامی سور وتقسیمات قرآن و رموز قرائتی با سرخی نوشته شده و مجدول بطلا است ـ پشت اولین ورق نوشته شده که (۹۲) ورق این قرآن بخط آقا ابراهیم قمی و (۱۵۷) ورق بخط آقا هاشم اصفهانی است گذشته از اینکه اوراق قرآن بیش از این است دلیلی هم بر این مدعا نیست. اوراق قرآن متن و حاشیه است ولی با استادی صحافی شده بعضی اوراق دست روزگاردر آن تصرفی کرده.

جلد روغنی گل وبوته زمینه لاکی کهنه وطرف داخل آن کمي تذهیب دارد. کاغذ خان بالغ. عدهٔ اوراق (۲٦۰) هر صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعي طول ($۱۱\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض ($۷\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۱۱).

(۷)

قرآن تمام ـ این نسخه بخط نسخ بسیار خوب در سال (۱۱۹۸) تحریر شده و اعتضاد السلطنه نوشته‌اند خط مرحوم آقا هاشم اصفهانی است بخطوط ایشان شباهت کامل دارد. دارای دوسر لوح ظریف و مجدول بطلا است و

ازاول تا بآخر قرآن میانه سطر ها با طلا نقاشی شده ـ اسم سور روی مستطیل طلائی که دو طرف آنهم نقاشی است با سفیداب نوشته شده . رموز قرائتی آیات و تقسیمات قرآن را با سرخی نوشته اند ـ میان دو سر لوح بریك ورق خواص سورهٔ حمد را باخط شکسته نستعلیق خوب نوشته و آنهم تذهیب شده . خواص سایر سور مقابل اول هر سوره در حاشیه با همین خط نوشته شده صفحهٔ آخر قرآن دعاءِ ختم است .

جلدساغری‌مشکی باتذهیب . کاغذ خان بالغ ، عدهٔ اوراق (۲۴۸) صفحهٔ (۱۷) سطر.قطع ربعی. مطالب ذیل پشت قرآن نوشته شده : این قرآن متعلق بمرحوم میرزا آقا خان صدر اعظم نوري بوده و در سال (۱۲۷۳) بخط خود نوشته که به فرزندش حسینقلیخان هدیه داده و ایشانهم باعتضادالسلطنه در (۱۲۹۴) پیش‌کش کرده ودر (۱۲۹۷) سپهسالار وقف مدرسه خود نموده طول (۱۶ سانتیمتر) عرض (۱۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۱۳) .

(۸)

قرآن تمام ـ این نسخه بخط آقا ابراهیم قمی است و دارای دو سر لوح خیلی زیبا است جدول صفحات و اسامی سور و تقسیمات قرآنی با طلا است رموز قرائتی را با سرخی گذارده اند ـ سورهٔ فلق و سورهٔ ناس را در دو صفحه نوشته و اطراف آنرا با طلا نقاشی کرده اند ـ پس از ختم کتابت قرآن در یك صفحه چنین رقم نموده : وَاَنا اَحْمَدُاللهِ المَنان عَلی التّوفیق لِکِتابَةِ کَلامِهِ القُران وَذلِكَ فی شَهْرِ جمادی اَلاُخْری و انا المذنب المحتاج الی شفاعة النبی الامی محمد ابراهیم القمی و صار تاریخ اتمامه (و کان هي فی جمادی الاخری) و الصلوة و السلام علی نبیه المصطفی و آله مصابیح الدجي ما دامت الارض و السماء و الحمد لله سنهٔ (۱۰۸۲) ـ بر دو صفحه کاغذ ننوشته که در آخر قرآن بوده اعتضاد السلطنه شرحی بدست خود بخط شکسته نستعلیق مبنی بر تعریف از خط مرحوم آقا ابراهیم قمی و تذکر بدان عبارتی که ماده تاریخ اتمام کتابت قرآن است مرقوم داشته اند .

جلد روغنی با نقاشی ریز گل و بوته بسیار ظریف و از طرف داخل شاخ برگ با طلا . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۲۲۴) صفحهٔ (۱۹) سطر . قطع بغلی . واقف سپهسالار ـ طول ($\frac{1}{2}$ ۹ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۰۸).

(۹)

قرآن تمام ـ این نسخه شصت ورقی است و بخط نسخ خوب نوشته شده تاریخ تحریر و اسم کاتب ندارد پشت صفحهٔ اول آن نوشته شده که در سنهٔ (۱۲۷۵) سی تومان خریده شده. تقسیمات قرآنی و رموز قرائتی با سرخی نوشته شده ـ دارای دو سرلوح کهنه و سورهٔ حمد را با سفیداب در صفحهٔ اول نوشته اند ـ اسامی سور با سفیداب نوشته شده و مجدول بطلا و سرخی و زنگار است ـ نه ورق آخر قرآن کمی پاره شده و موریانه هم اوراقی را سوراخ کرده ولی اتفاقا خطوط سالم مانده.

جلد چرمی عادی. کاغذ سمرقندی. قطع وزیری کوچك. طول. ($\frac{1}{2}$ ۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۲۰).

(۱۰)

قرآن تمام ـ این نسخه را در سنهٔ (۱۰۴۲) شعبان نام بخط نسخ متوسط نوشته اسامی سور با طلا و تقسیمات قرآنی را با سرخی نوشته اند.

جلد چرمی، کاغذسمرقندی، جدول باطلا عدهٔ اوراق (۱۷۲) صفحهٔ (۲۵) سطر. قطع بغلی کوچك. واقف سپهسالار. طول ($\frac{1}{2}$ ۱۰ سانتیمتر) عرض (۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۱۰)

(۱۱)

قرآن تمام ـ این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده نویسنده و سال نوشتن معلوم نیست ـ خواص سور از اول تا سورهٔ اعراف بخط نستعلیق خوب نوشته شده. اسامی سور نوشته نشده. دو صفحهٔ اول وسر سوره ها ومحل نوشتن تقسیمات قرآن تذهیب مختصر شده.

جلد روغنی گل وبوته دار وطرف داخل نرگس است. کاغذ قدیمی. عدهٔ اوراق (۲۹۱) صفحهٔ (۱۲) سطر. قطع رحلی بزرگ. واقف سپهسالار. طول ($\frac{1}{2}$ ۲۴ سانتیمتر) عرض (۲۴ سانتیمتر). نمرهٔ کتابخانه (۹۹۹)

(۱۲)

قرآن تمام ـ این نسخه بخط نسخ بسیار خوب میباشد نویسنده و

سال کتابت نوشته نشده اعتضاد السلطنه احتمال داده‌ند که خطعارف زرین نگار معروف بیاقوت ثانی باشد دو صفحهٔ اول که شامل سورهٔمبارکه حمداست نقاشی شده و در صفحهٔ بعد که اول سورهٔ بقره است سرلوح ممتـازی دارد. اسامی سور را روی سر سوره‌های مذهب بعضی با سرخی وبرخی‌با لاجورد نوشته‌اند. خوب و بد آیات اول صفحه را بالای صفحهٔ دست راست و اسم سوره را بالای صفحهٔ دست چپ و تقسیمات قرآنی را با سرخی نوشته اند. رموز قرائتی آیات نیز با سرخی گذارده شده.

جلدساغری مشکی باتذهیب مختصر. کـاغذ خان بالغ متن و حاشیه با کمال ظرافت. عدهٔاوراق (۲۶۳) صفحهٔ (۱۸) سطر. قطع وزیری کوچك. واقف سپهسالار. طول (۱۷ سانتیمتر) عرض(۱۱سانتیمتر). نمرهٔ کتابخانه (۱۰۱٤)

(۱۳)

قرآن تمام ـ این نسخه بخط نسخ بسیار خوب نوشته شده کاتب وسال نوشتن معلوم نیست در آخر قرآن پس از دعاءِ ختم چند سطر محو شده شـاید اسم کاتب و سنهٔ کتابت بوده است. پشت جلد نوشته شده قرآن کشمیری. از وجه این تسمیه آثاری در خود قرآن نیست ولي شاید خط شنـاسان کاتب آنرا کشمیری معروف دانسته اند. دو صفحهٔ اول بطرز مخصوصی نقاشی بسیار عالی شده و میان تمام سطرها با طلا نیز نقاشی است. اسامی سور و تقسیمات قرآنی را با لاجورد نوشته و رموز قرائتی را با سرخی گذارده اند.

جلد روغنی گـل وبوته بسیارظریف مخصوص، کـاغذ ترمه، عدهٔ اوراق (۳۰۵) صفحهٔ (۱۷) سطر. قطع وزیری کوچك واقف‌سپهسالار. طول (۱۸سانتیمتر). عرض (۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۱۰۱۵).

(۱٤)

قرآن تمام ـ این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده وکاتب خود و سال تحریر را معین نکرده ـ پس از اتمام سورهٔ ناس این شرح بدون امضاء با خط شکسته نستعلیق نوشته شده: حسب الخواهش حقیر روسیاه بتاریخ شهر

ربیع الاول سنهٔ (۱۱۸۱) صلاحیت و تقوی شعار ملا ابوالقاسم پسر ملا یوسف باتمام رسانیده اند . خواص سور در حواشی قرآن با خط شکسته نستعلیق بسیار خوب نوشته شده و در آخرین صفحه کاتب خود را بدینگونه معرفی میکند هوالله سبحانه کتبه العبد الفقیر الحقیر الجانی عبد الحسین . . غفرله ـ در ذیل تمام خواص سور این عدد را نوشته (۸۱۲) برای بنده این رمز کشف نشد شاید سال کتابت باشد و در این صورت عبارت سابق دروغ خواهد بود و یا اینکه این حاشیه از قرآن دیگر بوده و بدین قرآن وصل شده . دارای دوسر لوح خوب و تمام اوراق با طلا و زنگار نقاشی شده . میان سطور مذهب و صفحات مجدول بطلاست ـ اسامی سور و تقسیمات قرآنی و رموز قرائتی با سرخی است .

جلد روغنی گل وبوته دارای دوترنج که بریکی این عبارات با طلا نوشته شده : قال الله تبارك و تعالي في محكم كتابه الكريم لايمسه الا المطهرون تنزيل من العالمين فی سنه (۱۲۶۲) . ونیز برترنج دیگری است سبحان ربك رب العزه عما يصفون وسلام على المرسلين والحمدلله رب العالمين صدق ـ الله العلي العظيم في سنهٔ (۱۲۶۲) بنا برآنچه گذشت این جلد متعلق بقرآن دیگر بوده و برای این قرآن ساخته نشده است .

کاغذ متن وحاشیه خان بالغ . قطع وزیری کوچك . عدهٔ اوراق (۱۳۵) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار ـ طول ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . (عرض $11\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۱۶).

(۱۵)

قرآن تمام ـ این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده اسم کاتب و سنهٔ تحریر رقم نگردیده در سنهٔ (۱۲۹۷) در اعتضادیه بوده و آقا میرزا علی محمد لواسانی پشت صفحهٔ اول شرحی مبنی بر اینکه بنظر ایشان خط صائبای طالقانی است که از اساتید خط بوده نوشته اند دارای دو سر لوح خیلي خوب و میان سطرهای دوصفحهٔ اول از سورهٔ بقره با طلا نقاشی شده . اسامي سور و جدولها باطلا ورموز قرائتی با سرخی است و اسامی سور ورق آخر نوشته نشده .

جلد ساغری مشکی مذهب . کاغذ خان بالغ متن وحاشیه . عدهٔ اوراق (۱۴۷) صفحه (۲۵) سطر . قطع وزیری کوچك ودرقاولق چرمی است . واقف سپهسالار . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۱۹)

مقابل صفحهٔ (۹) ج ۱

این صفحه نمونه‌ای از قرآن نمرهٔ (۱۸) فهرست و نمرهٔ ۱۰۱۷ کتابخانه میباشد که از خطوط قرن سوّم هجری است .

(۱۶)

قرآن تمام - این نسخه بخط نسخ بسیار خوب علیرضای یزدی در سنهٔ (۱۲۳۱) تحریر گردیده و صفحهٔ اول سر لوح و تذهیب دارد . صفحات مجدول بطلا اسامی سور و تقسیمات قرآنی با شنجرف و سفیداب نوشته شده . مطالب راجعه بتفسیر بعضی ازآیات بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب در حواشی چند صفحه نوشته شده ودر یکی از صفحات نوشته درشهر رجب سنهٔ (۱۲۳٤) بتحریر این صفحه پرداختم .

جلدساغری مشکی باتذهیب . کاغذترمه . عدهٔ اوراق (٤۱۲) صفحهٔ (۱۲) سطر . قطع وزیری کوچك . واقف سپهسالار . این قرآن در قاولق چرمی قرمز رنگ مذهبی میباشد - طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۲۰) مکرّر

(۱۷)

قرآن تمام - این نسخه سی ورقی بخط نسخ خوب میرزا محمد حسین یزدی در سال (۱۲٦٦) میباشد . دو صفحهٔ اول دارای دو سر لوح و تذهیب بسیارظریف وسه صفحهٔ اول سورهٔ بقره میان سطرها تذهیب شده مجدول بطلا . سر سوره ها مذهب و اسامی سور و تقسیمات قرآنی و رموز قرائتی را با سرخی نوشته اند . در اولین صفحه دعاء شروع وختم و درصفحهٔ دوم سورهٔ حمد و چند آیه از بقره نوشته شده ودر سنهٔ (۱۲۷۲) در کتابخانهٔ حاج فرهاد میرزا بوده .

جلد روغنی با تذهیب برگ موي . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۳۳) صفحهٔ (۳۷) سطر . قطع وزیری . واقف سپهسالار . طول ($۲۱\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض ($۱٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۲۰) مکرّر .

(۱۸)

قرآن ناقص - این نسخه که اولین آیه‌اش (کتب علیکم القتال و هو کره لکم) آیهٔ (۲۱۲) ازسورهٔ بقره و آخر آن (و اذ صرفنا الیك نفرا من الجن یستمعون القرآن) آیهٔ (۲۸) از سورهٔ احقاف میباشد خط آن مرکّب از کوفی

و ثلث است ـ اسامی سور و تقسیمات قرآنی را با طلا نوشته اند و اطراف آنها نقاشی قدیمی مختصری شده ـ یکورق از سورهٔ دخان نیز افتاده و از نسخه های کهنه است .

جلد تیماج . کاغذ حنائی قدیمی خیلی کهنه ، عدهٔ اوراق (۱۷۸) صفحهٔ (۲۰) سطر . قطع وزیری کوچك . ودرجمادی‌الاولی سنهٔ (۱۲۹۲) داخل کتابخانهٔ اعتضادیه شده و در ذیحجه (۱۲۹۷) سپهسالار وقف بمدرسه خود نموده . طول (۱۷ ½ سانتیمتر) عرض(۱۴ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۱۷)

(۱۹)

قرآن ناقص ـ این نسخه بخط نسخ خوبی است ولی اوراق بوده و بعضی ازصفحات آن پیدا نشده اوراقی را بخط متوسطی نوشته و با اوراق اصل صحافی کرده اند و چون حاشیه های اوراق اصلی از میان رفته بوده حاشیه بآن چسبانیده اند و شامل ازسورهٔ حمد تا این آیه (فمن اظلم من افتری علی الله کذبا) آیهٔ (۱۴) از سورهٔ کهف است .

عدهٔ اوراق (۱۹۰) ، صفحهٔ (۱۲) سطر ، در سنهٔ (۱۲۹۷) داخل اعتضادیه شده و در همان سال سپهسالار وقف بمدرسه خود کرده اند .

جلدتیماج ، کاغذمتن حنائی کهنه ، حاشیه عادی ، قطع بغلی ، طول (۱۵ سانتیمتر) عرض (۱۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۱۲)

(۲۰)

قرآن ناقص ـ این نسخه بخط نسخ خوب ریزخوانا نوشته شده ازاوائل سورهٔ کهف تا آخر قرآنست اولین آیه نخستین صفحه (واتل ما اوحی الیك من کتاب ربك) آیهٔ (۲۶) سورهٔ کهف است . کاتب وسال تحریر نوشته نشده . متعلق بمرحوم سپهسالاربوده درسنهٔ (۱۲۹۷) وقف برمدرسه خود کرده است .

جلدتیماج ، کاغذ ترمه ، قطع‌حرزي بغلي ، عدهٔ اوراق (۱۳۲) صفحهٔ (۲۱) سطر ، اسامی سور نوشته نشده ، طول(۷ ½ سانتیمتر) عرض (۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۰۷)

(۲۱)

قرآن ناقص ـ این نسخه که بخط نسخ خوب نوشته شده شامل سه

جزو از کلام الله است (سورهٔ صافات تا آخر سورهٔ حجرات) و دارای یك سر لوح و دوصفحهٔ آخر با طلا نقاشی شده اسامی سور ورموز قرائتی با سرخی است کاتب و سال تحریر نوشته نشده .

جلد چرمی عادی ، کاغذ خان بالغ ، عدهٔ اوراق (٦٣) ، صفحهٔ (١١) سطر ، قطع وزیری کوچك ، واقف سپهسالار ، طول (٢٠ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٠١٨)

(٢٢)

قرآن ناقص - این نسخه که بخط نسخ خوب میباشد (از چند آیه قبل از سورهٔ احقاف تا چند آیه بآخر سورهٔ ذاریات مانده است) اول آن آیه (و بدالهم سیآت ما عملوا) و آخر آن آیهٔ (قال ربك انه هو الحکیم العلیم) است . مجدول بسرخی و شنجرف . اسامی سور با سرخی نوشته شده .

جلد چرمی عادي ، کاغذ فرنگی ، عدهٔ اوراق (١٣) صفحهٔ (١٢) سطر ، قطع وزیری کوچك ، واقف غیرمعلوم ، طول (٢١ سانتیمتر) ، عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٠٠٥)

(٢٣)

شصت پاره - این شصت پاره بخط نسخ خیلی خوب بر حسب امر مرحوم حاج میرزا حسینخان سپهسالار در سنهٔ (١٢٩٨) نوشته شده ترجمه فارسی تمام آیات را با سرخی تحریر کرده اند وتمام جزء ها دارای یك سرلوح است ولي جزءِ اول دو سرلوح دارد . اسامي سور با شنجرف برسر سوره های خوبی تحریر شده . صفحات مجدول بطلا ولاجورد است .

جلدمیشن ، کاغذ ترمه ، صفحهٔ (٢٢) سطر ، قطع وزیری کوچك . واقف سپهسالار . طول (٢٣ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) تمام پاره ها در دو جعبهٔ چوبی ساده گذارده شده ونمرهٔ کتابخانه را ندارد .

(٢٤)

شصت پاره - این شصت پاره‌را آقای موثق‌الملك که یکی از نایب التّولیه‌های مدرسه سپهسالار بوده‌اند وقف نموده وبخط نسخ خیلی خوب نوشته شده و در

خاتمهٔ آخرین پاره علی اکبر نام طالقانی چنین نوشته : بر حسب امر آقای موثق الملك پانزده پارهٔ اخیر را درسنهٔ (۱۳۱۵) من تحریر کرده ام . چهل و پنج پاره اوّل بخط محمد علي نام در سنهٔ (۱۲۹۱) تحریر شده . یك پارهٔ از اینها در مجلس فاتحه خوانی از میان رفته است .

جلد تیماجی ، کاغذ ترمه ، صفحه (۱۲) سطر ، قطع وزیری کوچك ، مجدول بطلا وزنگار . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه را ندارد وپاره ها در دو جعبهٔ رنگ شدهٔ چوبي است .

(۲۵)

یکصد و بیست پاره - این نسخه ها بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده کاتب نامی از خود وسال تحریر نبرده پشت اولین ورق تمام جزء ها نوشته شده که در سنهٔ (۱۳۱۸) دختر حاج آصف السلطنه آنرا وقف نموده و تولیت آن را بمتولی مدرسه سپهسالار بر گذار که در کتابخانه نگاهداری کنند . جزءِ اول دارای دو سر لوح بسیار ممتاز و اطراف دو صفحهٔ اول تذهیب برگ موی شده است . مجدول بطلا و زنگار . اسامی سور برسرسور هائیکه از طلا مسطور گردیده با شنجرف تحریر شده .

جلد تمام نسخه ها روغنی گل وبوته وزر افشان ، کاغذ دولت آبادی ، صفحهٔ (۱۰) سطر . قطع وزیری کوچك طول (۲۰ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) جزء کتابخانه نمره نشده ودر دو جعبهٔ ظریف منبّت ضبط است ولي دو عدد از جزوها در کتابخانه نیست .

ادعیه و اذکار

[۱] آداب عباسی (فارسی)

این کتاب ترجمهٔ مفتاح الفلاح شیخ بهائی است ومترجم درمقدمه خود را صدرا معرفی نموده : چنین گوید این ذرّهٔ خاك سار، بصدرا شده شهره در روزگار، ولي هویت مترجم را با تحقیق زیاد بدست نیاوردیم درفهرست رضویه در ذیل ترجمهٔ مفتاح الفلاح که باب ششم تا آخر از همین کتابست مترجم را صدرالدّین محمّد تبریزی شاگرد شیخ بهائی معرفی کرده ولی در کتب مفصلهٔ که مورد مراجعه نویسنده بود شاگردی بدین نام برای شیخ اسم برده نشده شاید مترجم آخوند ملاصدرای شیرازی باشد که سمت شاگردی شیخ را داشته و مشهور بصدرا نیز در آن روزگار بوده اند ولي هیچکس این کتابرا جزءِ آثار ایشان نشمرده. از کیفیّت ذکراسم مؤلف درمقدمه چنین معلوم میشود که در زمان حیات ایشان ترجمه شده است . مترجم عبارات کتاب را عیناً ترجمه نموده وکوچکترین تصرفي نکرده جزاینکه دیباچهٔ آنرا ذکروترجمه نفرموده و ازانشاء خود دیباچه ای افزوده وشروع بترجمه از فهرست مطالب کتابست . ادعیه کتاب را نقل کرده ولی ترجمه ننموده است .

آغاز : بسمله تقدیس وتسبیح پادشاه قادریرا که خلّص عبادش بمفتاح فلاح .

انجام : و ما را بغیر محتاج مساز و درد ما را خود دوا کن یا اله العالمین مستجاب کن .

(۲۶)

آداب عباسی – این نسخه را بخط نستعلیق خوب و ادعیه آنرا بخط نسخ محمد رفیع بن عبد الرّحمن درسنهٔ (۱۰۷۸) نوشته است .

جلد ضربی منقّش ، کاغذ دولت آبادی ، مجدول بطلا و زنگار ، عدهٔ اوراق (۱۷۹) صفحهٔ

(١١) سطر ، قطع ربعی ، واقف سپهسالار ، طول (١٦ـ١/٢ سانتیمتر) ، عرض (١٠ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢١٧٦)

[٢] انیس العابدین (عربی)

تألیف آقا محمّـد طبیب است ؟ و از ذکر ابواب موضوع آن معلوم میشود چنانکه خود در دیباچه گفته‌اند این کتاب را ازکتب معتبرهٔ اصحاب دربیان اعمال واجبه و مستحبّه و ادعیه وارده در هر یك جمع نموده و آنرا برمقدمه و ده باب مرتب گردانیده و تمام ادعیه صحیفه سجادیه را نقل نموده و فهرست مختصر کتاب اینست :

مقدمه درآداب خواندن دعاء درسه فصل : باب اول ادعیه متعلقه بنماز های پنجگانه وساعات و ایام ماهها درده فصل . باب دوم : احکام روزه واعمال ماه ها درسه فصل . باب سوم : ادعیه وارده از ائمه (ع) دراعمال مستحبه مشهوره درپنج فصل . باب چهارم : ادعیه سفر ومتعلقات آن . باب پنجم : ادعیه شفای امراض و جلوگیری از سحر و شرّ دشمنان . باب ششم : ادعیه برای نجات محبوسین وبدست آمدن گم شده . باب هفتم : درطرز استخارات . باب هشتم : ادعیه برای ادای قرض و طلب روزی واولاد وحوائج . باب نهم : نماز های شب وروز وآنچه مناسب باین مبحث است . باب دهم : اقوال راجعه باسم اعظم .

آغاز : بسمله یا من دعاه المضطرّون فاجابهم ورجاه المستغفرون فاثابهم اسئلك ان لا تصرف وجوه سئوالنا .

انجام : قال المؤلّف واذ قد اتینا علی ما قصدنا فالحمدلله الذی هدانا لهذا و ما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله .

(٢٧)

انیس العابدین ـ این نسخه را احمد بن فتح الله تمیمی بخط نسخ درسنهٔ (٩٨٣) نوشته بعضی ازاوراق اوائل و اواسط افتاده بوده نویسانده اند ، ورق آخر و بعضی اوراق هم وصالي شده وجز صفحهٔ آخر سطرهای ازمیان رفته را نوشته اند . مجدول بشنجرف و زنگار .

جلد چرمی مشکی . کاغذ حنائی . عدهٔ اوراق (٢٩٦) صفحهٔ (٢٥) سطر . قطع خشتی . واقف سپهسالار . طول (٢٥ سانتیمتر) عرض (١٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢١٦٥)

[۳] اوراد هفته (عربی)

دراین کتاب برای قضاءِ حوائج آیاتی بتفصیل ذیل از قرآن کریم انتخاب شده و طریقهٔ شروع بآنرا در ابتداء بفارسی ذکر کرده است. مؤلف و سند روایت این اوراد نوشته نشده و آنچه در فهرستها جستجو شد نامی از این کتاب ندیدیم ـ تمام آیات قرآن که راجع بیکی از موضوعات ذیل است درهمان قسمت ضبط شده بدین تفصیل: ۱ ـ تحمیدات برای روز جمعه. ۲ ـ استغفارات برای شنبه. ۳ ـ تسبیحات برای یکشنبه. ٤ ـ توکّلات برای دو شنبه. ٥ ـ تسلیمات برای سه شنبه. ٦ ـ تهلیلات برای چهار شنبه. ۷ ـ آیات مشتملهٔ بردعوات برای پنجشنبه. قبل از شروع بهرآیه‌اسم سورهٔ که درآن است باسرخی نوشته شده واگر آیه ای ازسور کوچك باشد تمام آنرا نقل میکنند.

آغاز: بسمله طریقهٔ اوارد مخصوص ایّام هفته است که باید خوانده شود.

(۲۸)

اورادهفته ـ این نسخه بخطّ بسیار خوب آقا محمد تویسرکانی که از خوشنویسها است وبرای فرج الله خان نام که از اعیان آنعصر بوده اند در سال (۱۲۲٤) نوشته شده.

جلد روغنی گل و بوته دو روی ظریف. کاغذ ترمه. دارای یك سرلوح. صفحات و میانهٔ سطر ها مذهب و مجدول بطلا است، عدهٔ اوراق (۱۰۷) صفحهٔ (۷) سطر. قطع بغلی. واقف سپهسالار طول (۱۲ سانتیمتر) عرض (۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۱۰)

[٤] تحفةالزائر (فارسی)

این کتاب تألیف علاّمهٔ مجلسی محمد باقر بن محمد تقی بن مقصود علی (۱۰۳۷ـ۱۱۱۱)[۱] است که از علماءِ بزرگ اسلام وپیشوایان مهم مذهب شیعه اند. مؤلّفات ایشان بسیار واز آنجمله **بحارالانوار** و **مرآت‌العقول در شرح اصول کافی** و **زادالمعاد** و **شرح تهذیب** و **تذکرةالائمه** و کتب تاریخی و اخلاقی و فقهی وکلامی بفارسی و عربی میباشد. طریقه اخباری

(۱) لؤلؤالبحرین ص (٤۰)

داشته و درنظر شاه سلیمان وشاه سلطان حسین صفوی عظمت ومقام فوق‌العادهٔ دارا بوده ومقام شیخ الاسلامی داشته وامام جمعهٔ اصفهان نیز بوده‌اند.

این کتاب درماه صفر (۱۰۸۵) تألیف گردیده ومشتمل است بردیباچه‌ای درسبب تألیف کتاب و مقدّمه ای درآداب سفر و دوازده باب درطریقهٔ زیارت پیغمبر صلعم و ائمهٔ معصومین (ع) واولاد ایشان وادعیهٔ مأثوره از ایشان و خاتمه در آداب ملاقات اشخاصیکه از زیارت برگشته‌اند. در ایران و هندوستان مکرّر چاپ شده.

(۲۹)

تحفة‌الزائر - این نسخه بخطّ نسخ بسیارخوب درسنهٔ (۱۲۶۲) نوشته شده فصول و ابواب و اسامی زیارات و ادعیه را باسرخی نوشته‌اند کاتب عبدالرّزّاق بن محمد حسین یزدی است.

جلد روغنی گل و بوته زمینه ماشی دو رو. کاغذ ترمه. عدهٔ اوراق (۲۸۲) صفحهٔ (۲۰) سطر. قطع وزیری. واقف سپهسالار. طول ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۱سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۲۲)

(۳۰)

تحفة‌الزائر - این نسخه بخطّ نسخ خوب درسال (۱۲۵۳) نوشته‌شده فصول و ابواب و اسامی زیارات و ادعیه را باسرخی نوشته‌اند کاتب از خود اسم نبرده.

جلد روغنی گل و بوته دو رو. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۷۲) صفحهٔ (۲۰) سطر. قطع وزیری. واقف سپهسالار. طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($13\frac{1}{2}$سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۲۱۲۸)

(۳۱)

تحفة‌الزائر - این نسخه بخطّ نسخ خیلی خوب محمد حسین گیلانی در سنهٔ (۱۲۳۱) نوشته شده وپس ازختم درصفحهٔ آخر زیارت مفجعه نوشته شده وهمین کاتب اعمال کوفه را در (۱۸) ورق نوشته وضمیمهٔ کتاب نموده.

جلد روغنی گل و بوته دورو . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۳٤٦) صفحه (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱٦٤)

[ه] تحفهٔ نوابیه و هدیهٔ اخرویه (فارسی)

مؤلّف ومترجم این کتاب سید محمد جعفر مکنی بابی المظفر حسینی است ؟ وچنانکه درمقدمهٔ کتاب خود تصریح کرده‌اند این تألیف وترجمه برای شاهزاده بیگم بانی مدرسهٔ شاهزاده ها دراصفهان بوده . مترجم کتاب مفتاح الفلاح شیخ بهائی را با ادعیه آن بفارسی ترجمه نموده وهرجاکه محتاج بتوضیح وتشریح بوده خودداری از آنها نکرده و پس از ختم کتاب مطالبی را بتفصیل ذیل برآن اضافه نموده وکتاب خود را برمقدمه و ۹ باب بدینگونه مرتب ساخته : مقدمه تاباب ششم بترتیب مفتاح الفلاح . باب هفتم درذکر مختصری ازاعمال و زیارات وادعیه سه ماه رجب وشعبان و رمضان . باب هشتم ـ در اعمال ایام متبرکهٔ درغیر ازسه ماه مذکور وزیارات وادعیه آنها . باب نهم ـ درذکر مجملی ازاوقات وآداب وادعیهٔ سفر . کلیهٔ ادعیه وزیارات این سه فصل را نیز بفارسی ترجمه و در ذیل آنها نوشته‌اند .

آغاز : بسمله فوائد لآلی حمد و ستایش و نفایس جواهر شکر و نیایش که از تقاطر سحاب فضل ومرحمت .

انجام : امید از پروردگار کریم آنست که بگرداند این کتاب را بسبب رغبت وخواهش مردم بعمل بامور مذکورهٔ درآن ازجمله خیرات جاریه باقیه و ذخائر دائمه غیر فانیه الحمدلله اوّلاً و آخراً وظاهراً وباطنا .

(۳۲)

تحفهٔ نوابیه وهدیهٔ اخرویه این نسخه را بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۰۸٦) محمد حسین اصفهانی نوشته .

جلد چرمی طلاکوب . کاغذ دولت آبادی . اولین صفحه تذهیب مختصری داشته ولی دراثر افتادن درآب ضایع شده . مجدول بطلا . عناوین وترجمه ادعیه باشنجرف . قطع وزیری . واقف سپهسالار . ورق اول وآخر وصالي شده . دو صفحهٔ اخر کتاب ننوشته بوده دعاء استخاره ونماز اول ماه بران نوشته شده . عدهٔ اوراق (۳۸۰) صفحهٔ (۲۱) سطر ـ طول (۲۵ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱٦ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۳۰)

[٦] ترجمهٔ مفتاح الفلاح خوانساری (فارسی)

این کتاب ترجمهٔ آقاجمال خوانساری است (جمال الدین محمدبن حسین بن جمال الدین محمد خوانساری متوفی سنه ۱۱۲۵) ایشان از اجلّه علماء فقه و اصول وحکمت وصاحب تصنیفات متعدّده درعلوم مذکوره ومعاصر ملامحمد باقر مجلسی بوده‌اند مفتاح الفلاح شیخ بهائی را کلمه بکلمه ترجمه نموده ادعیه و اذکار آنرا عیناً نقل و ترجمهٔ آنهارا ذیل آن نوشته اند مطالب کتاب هرجا محتاج بتوضیح بوده در حاشیه مرقوم داشته . تفسیر سورهٔ فاتحه را که شیخ در آخر کتاب مرقوم داشته ترجمه ننموده و فقط سوره را بفارسی ترجمه کرده وآنچه محتاج بتوضیح بوده درحاشیه بفارسی ذکر وقبل از شروع بترجمه مقدّمه‌ای درسبب تألیف واینکه در زمان سلطنت شاه صفی ثانی (۱) بوده مرقوم فرموده اند .

---

(۱) چنانکه از تواریخ استفاده میشود بلکه مورخین بدان تصریح کرده اند شاه سلیمان اسمش صفی میرزا بوده و پس از سلطنت شاه صفي ثاني خوانده میشود ولی چون بدین نام خوش نداشت مقرّر داشت ویرا شاه سلیمان گویند این مطلب را شاردن که یکی از سیاحان اروپائی است و همان روز ها در ایران بوده نوشته ودر صفحهٔ (۲۰۹) ج ۲ منتظم ناصری نقل شده .

هردو نسخهٔ از این کتاب که در کتابخانه است وظاهراً یکی از انها کهنه ترین نسخه بلکه اولین نسخه ایستکه از سواد ببیاض رسیده در مقدمهٔ انها نوشته شده که این ترجمه را تقدیم شاه صفی ثانی نموده ولی نسخهٔ که در سنهٔ (۱۲٤۳) نوشته شده و در کتابخانه مجلس است قبل از اسم شاه صفی ثانی اسم شاه سلیمان را ذکر نموده گذشته از اینکه سلاسة عبارت برهم خورده ممکن نیست کسی سلطانرا بنامی که خوش ندارد بخواند ، وما قسمتی از مقدمه را از نسخهٔ مجلس عیناً نقل میکنیم « قره باصره سلطنت وجهان بانی وغره ناصیهٔ عظمت وکشورستانی نخل بلند چمن سعادت واقبال نهال برومند گلشن دولت واجلال دیباچه دفتر وجود سر لوح صحیفهٔ جودنسیم گلستان عدل وانصاف شعلهٔ نیستان جود واعتساف مؤسس قوانین نصفت ومعدلت مؤکد قواعد رأفت ومرحمت خلف الصدق خاندان خلافت دُرّة التاج دودمان ولایت زینت افزای افسر جهانبانی سند آرای سرور صاحبقرانی گلدسته گلستان مصطفوی نو باوهٔ بوستان مرتضوی السلطان شاه سلیمان الصفوی الموسوی الحسینی لازالت سرادق جلاله مربوطة باطناب الشهور والاعوام وظلال معدلتهٔ علی رؤس الانام مدی اللیالی والایام باده نوش بزم تقربات ربانی صدر نشین محفل عنایات یزدانی سلطان شاه صفی ثانی لازال محفوظاً بالنصر والتأیید السجانی گردد » قسمتیکه ابتداء ان زینت وانتهای آن الایام است عبارات مذکوره است بنا بر آنچه گذشت تألیف کتاب بایستی در سنوات اولیه سلطنت یعني در (۱۰۷۸ یا ۱۰۷۹ یا ۱۰۸۰) شده باشد .

آغاز : بسمله مفتاح فلاح دنیا و عقبی و مقدمهٔ نجاح آخرت واولی .
انجام : و راه آنانکه انعام کردهٔ برایشان نه خشم گرفته برایشان ونه گمراهان .

(۳۳)

ترجمهٔ مفتاح الفلاح

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده اسم کاتب و سال کتابت را ندارد از قرائن ذیل تصور میرود با اولین نسخهٔ باشد که از سواد بیاض رسیده و یا حتماً در زمان حیات مترجم نوشته شده‌است . یکی اینکه پس ازآخرین کلمه مقدمه (بیصه) نوشته شده و دیگری اینکه در آخر تمام حواشی کتاب (جم) را که رمز اسم آقا جمال است چنانکه خودشان هم درمقدمه متذکر شده‌اند بدون (ره) که عموماً پس از فوت محشّی متعقب اسم یا رمز اسم آنها گذارده میشود نوشته درصورتیکه حواشی شیخ را پس از حرف (ش) که رمز ایشان است ره گذارده اند . گذشته از اینها کیفیت خط و کهنگی نسخه دلالت کامل براین مدعا میکند .

جلد چرمی . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۱۲۷) صفحهٔ (۲۰) سطر . قطع وزیری . مجدول بطلا . واقف سپهسالار . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۸۷)

نسخهٔ دیگری ازاین کتاب ضمیمه زادالمعاد نمره (۵۸) این فهرست است .

[۷] تعقیب نماز های پنجگانه (عربی)

این پنج دعائی است که هریك را پس از یکی از نماز های پنجگانه روزو شب باید خواند و منسوب بحضرت سیّد السّاجدین امام زین العابدین (علی بن حسین بن علی بن ابیطالب) علیه السّلام میباشد .

(۳٤)

تعقیب نمازهای پنجگانه

این نسخه را میرزا محمد علی نقیب اصفهانی بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۲۳۷) نوشته‌اند . درحاشیهٔ آخرین صفحه درسنهٔ (۱۲۷۷) بامضاء داوود مناجات مولای مولای انت مولای حضرت سید سجّاد (ع) بخط شکسته نستعلیق نوشته شده . اعتضاد السّلطنه پشت اولین صفحه نوشته‌اند که این نسخه متعلق بمرحوم میرزا داوود خان پسر میرزا

آقاخان صدراعظم نوری بوده . بنا بر این معلوم میشود که کاتب مناجات هم ایشانند .
جلد تیماج وسط ترمه . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۳۲) صفحهٔ (۷) سطر ۰ قطع
بغلی . دارای یك سر لوح . واقف سپهسالار . مجدول بطلا . طول (۱۵ ½ سانتیمتر)
عرض (۱۰ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۸۰) .

[۸] جمال الصالحین (فارسی)

این کتاب تألیف میرزا حسن فرزند ملاّ عبد الرزاق لاهیجی که از جملهٔ فضلاء و دانشمندان نامی اند میباشد شرح حالی از ایشان در کتب رجال و سیر دیده نشد جز اینکه روضات در ذیل نام پدر پسر را هم باسم شاگرد خوب ایشان ذکر کرده (استادعلاّمه خاتمه الحکماء آقای میرزا محمدطاهر تنکابنی ادام الله ظله العالی در بارهٔ ایشان فرمودند : اگر از پدر برتر نباشند از ایشان هم کمتر نیست) مؤلفاتی بفارسی و عربی دارد از آنجمله مصابیح الهدی و مفاتیح المنی در حکمت ونسخهٔ ازاین کتاب در کتابخانهٔ طاهریه موجود است . ودیگر از مؤلفات ایشان شمع الیقین در کلام بفارسی است که بطبع هم رسیده تألیف این کتاب بتحقیق معلوم نیست در چه سالی بوده ولی ظاهراً در حیات والد مؤلف بوده است . بنابراین قبل از سنهٔ (۱۰۵۱) تألیف شده و متضمن دیباچه و یك مقدمه ودوازده باب که مشتمل به یکصد و سی و دو فصل است میباشد و متضمن مطالب ذیل : فضیلت و آداب اعمال واجبه و مستحبه و اعمال دوازده ماه سال و ایام متبرکه وادعیهٔ واردهٔ در هر یك و زیارات پیغمبر (صلعم) و ائمهٔ هدی علیهم السلام و بیان اعمال و اخلاق حسنهٔ و بیان اخلاق مذمومه و طریقهٔ رفع آنها برحسب اخبار اهل بیت عصمت . بلکه کلیهٔ مطالب کتاب ترجمهٔ عین اخبار است . مقدمهٔ کتاب در بیان اخباری که موجب رغبت بعبادت و نتائج روحی و مادی آنست . و خاتمه در نصیحت و موعظه و فوائد متفرقه است . و پس از دیباچه فهرست ابواب و فصول مفصلاً شرح داده‌شده .

آغاز : پس از بسمله و حمد **اما بعد** چنین گوید احوج عبادالله الی فضل ربّه حسن بن عبدالرّزاق جعلهما الله مِنَ التوابینَ وَمِنَ المُتطهّرینَ .

انجام . هر کس یکی از اولیای ما را بکلمهٔ اعانت کند بیحساب ببهشت رود .

(۳۵)

جمال الصالحین - این نسخه را بخط نسخ متوسط درسنهٔ (۱۲٤٥)

سید علي نقی موسوی نوشته .

جلد - چرمی . کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (۲۰٦) . صفحه (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱٤٦)

(۳٦)

جمال الصالحین - این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده وادعیه وزیارات آنرا بخط نسخ نوشته اند کاتب و سنه کتابت نوشته نشده بعضی از اوراق وصالی شده .

جلد . چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۱۷) . صفحهٔ (۱۸) سطر . قطع وزیری واقف سپهسالار . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۳ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . نمره کتابخانه (۲۱٤٥)

(۳۷)

جمال الصالحین - این نسخه را بخط نسخ خوب شمس الدین بن محمد بن مراد خطیب در سنهٔ (۱۱۰۸) نوشته است و چندین ورق از اول و آخر کتاب وصالی شده .

جلد . چرمی . کاغذ سمرقندی . مجدول بطلا و سرخی . عدهٔ اوراق (۲۷۰) صفحهٔ (۱۹) سطر . قطع وزیری . واقف سپهسالار . طول (۲۹ سانتیمتر) ، عرض ($\frac{1}{2}$ ۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱٤٤)

(۳۸)

جمال الصالحین - این نسخه بخط نستعلیق متوسط وادعیه وزیارات آن بخط نسخ متوسط درسنهٔ (۱۰۸۵) نوشته شده کاتب نامی ازخود نبرده است .

جلد چرمی ضربی . کاغذ سمرقندی . مجدول بسرخی . عدهٔ اوراق (۲۳۵) . صفحهٔ (۲۰) سطر . قطع وزیری . واقف سپهسالار . طول (۲۸ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱٤۳) .

[۹] الجنة الواقیه و الجنة الباقیه (عربی)

این کتاب مشتمل بر چهل فصل در ادعیه واوراد و مطالب مربوطهٔ بآنهـ است مؤلّف آن کفعمی (ابراهیم بن علی بن حسن بن محمد بن صالح کفعمی متوفّی درحدود سنهٔ ۹۰۰) ازعلماء بزرگ اسلام وفرقه شیعه میباشند مؤلّفات ایشان زیاد وصاحب روضات بیش از بیست کتاب از مؤلّفاتشان را که درفقه واخلاق و ادعیه تألیف کرده اند ذکر کرده قصائد فصیحه عربی از ایشان باقی مانده و لقب شان تقی است پدرشان از اهالی جبع و خودشان در کفعم متولّد شده و در لوز(۱) ساکن بوده‌اند . این کتابرا مختصر مصباح مؤلّف میتوان دانست ودر ایران چاپ شده .

آغاز ـ بسمله ـ الحمد لله الّذی جعل الدّعاء سُلّماً یُرتقی به الی اعلی المکارم .

(۳۹)

الجنة الواقیه و الجنة الباقیه : این نسخه بخط نسخ نوشته شده‌کاتب وسنهٔ کتابت تحریرنشده ولي نسخه قدیمی است درخاتمهٔ کتاب ادعیه وطلسماتی تحریر وترسیم و فصول و ابتداء مطالب را باشنجرف نوشته‌اند .

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۱۰۸) . صفحه (۱۲) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (۱۷ سانتیمتر) . عرض (۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۶۹)

[۱۰] جوشن کبیر (عربی)

از ادعیهٔ حضرت مولی امیرالمؤمنین علی علیه السّلام است و دارای یکصد قسمت که هرقسمتی مشتمل بر مطالب ومعانی مهمّه‌است میباشد وحاجي ملاّ هادی سبزواری آنرا شرح وبطبع رسیده .

(۴۰)

جوشن کبیر این نسخه را بخط نسخ بسیارخوب آقا میرزا احمد نیریزی

(۱) - جبع و کفعم و لوز ازدهات جبل عامل شام است .

درسنهٔ (۱۱۱۳) نوشته‌اند. ترجمهٔ تمام فقرات بخط نستعلیق ایشان نوشته‌شده. جلد تیماج ضربی. کاغذ متن و حاشیه خان بالغ. مجدول بطلا. عدهٔ اوراق (۵۳). صفحهٔ (۱۲) سطر. قطع وزیری. واقف سپهسالار. طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۶۰).

[۱۱] حاشیهٔ میر بر صحیفه (عربی)

این کتاب تألیف میرداماد (محمّد باقر بن سید شمس الدین محمّد الحسینی استرابادی مشهور بداماد متوفّی سنهٔ ۱۰۴۱) که از علماء بزرگ وحکماء و متکلمین عالیمقام دورهٔ صفویه بوده‌اند میباشد این عالم جلیل در نظر مردم و پادشاه موقعیت مهمّی داشته و باشیخ بهائی معاصر و کمال صمیمیّت و اتحاد داشته‌اند در وجه تسمیه ایشان بداماد دو قول است یکی آنکه پدر ایشان داماد حضرت شیخ علی بن عبدالعالی کرکی بوده و داماد نام خانوادگی ایشان شده و درپارهٔ ازنوشته جات خودشان بدینگونه که مؤیّد این گفتار است امضاء فرمودند محمّد بن محمّد یدعی باقر بن داماد الحسینی. و قول دیگر این است که خود ایشان داماد پادشاه شده‌اند وبدین مناسبت دامادشان گفته‌اند ودرمؤلفاتشان که امضاء فرموده‌اند یدعی باقر داماد نوشته شده ولی این قول صحت ندارد. روضات بیش از سی کتاب ورساله از ایشان نقل نموده و ازآن جمله این حاشیه است که ذیلاً نام برده شده درسال (۱۰۴۱) بین نجف و کربلا وفات یافته و در وادی السّلام نجف مدفون‌اند اشعار فارسی و عربی لطیف ازایشان باقی مانده واشراق تخلص میکردند. طرز این کتاب اینگونه است که الفاظ مشکله را پس ارلفظ قوله فلان ذکر فرموده ومعانی آنرا بعد از آن بیان میفرمایند و درضمن مطالب حکمی وعرفانی را هم متذکر شده و تألیف این کتاب پس ازکتاب سبع الشداد ایشان ومتعلق بکلمات مشکله تمام صحیفه است.

آغاز ـ بسمله ـ الحمدلله الّذی جعلَ لوْحَ الأمرِ و الخلقِ صحیفةً لکتبه وکلماته و رقماً لسوَرِهِ وَ آیاتِهِ.

(۴۱)

حاشیهٔ میر بر صحیفه این نسخه بخط نسخ متوسط محمّد یوسف قزوینی

درسنهٔ (۱۲٤۹) نوشته شده وبسیاری ازمطالب وبعضی حواشی که درنسخهٔ ذیل است دراین نسخه نیست .
جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۱۲۵) . صفحهٔ (۱۵) سطر . قطع وزیری کوچك . واقف سپهسالار . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) . عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۶۱) .

(٤۲)

حاشیهٔ میر بر صحیفه ـ این نسخه بخط نسخ نوشته شده کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده . و اخباری از حضرت امام علی بن موسی الرضا (ع) ضمیمه دارد شرح آن در فصل اخبار ذکر خواهد شد .
جلد تیماج . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۱۰۰) . صفحهٔ (۱۵) سطر . قطع ربعی واقف سپهسالار . طول (۱۷ سانتیمتر) . عرض (۹ سانتیمتر) ـ نمرهٔ کتابخانه (۱۰۶۰) .

[۱۲] خلاصة الاذکار (عربی)

این کتاب در اعمال مستحبّه و اذکار وارده و ادعیه نقل شدهٔ از ائمّهٔ اطهار علیهم السلام و مطالب مربوطهٔ بذکر و دعا است مؤلف آن محدث بارع و حکیم و عارف عالیمقام ملاّ محسن فیض [محمّد بن مرتضی بن شاه محمود کاشانی ۱۰۰۷ ـ ۱۰۹۱] که یکی از علماء بزرگ قرن یازدهم هجری و از شاگردان آخوند ملاّ صدرا بوده اند میباشد از مؤلف محترم کتب زیاد در فقه و حدیث و حکمت و عرفان و دیوان شعر بیادگار مانده و بسیاری از آنها دراین فهرست ذکر خواهد شد . این کتاب بموجب تصریح خود مؤلف درسنهٔ (۱۰۳۳) تألیف شده و مشتمل بر مقدمه و دوازده فصل و خاتمه است . مؤلف فهرست مفصل مطالب را تحریر و بر اصل کتاب مقدم داشته و پس از اتمام کتاب باز از خود نام برده و سال تألیف را ذکر کرده‌اند . مکرر در ایران چاپ شده .
آغاز ـ بسمله رَبَّنا لولاما وَجَبْتَ عَلَیْنا مِنْ قَبولِ اَمْرِکَ لنزّهْناك عَنْ ذِکْرِنا اِیّاکَ .
انجام : و لا یجعلها حجة علینا بان نکون من الذین یقولون مالا یفعلون انه جواد کریم و لا حول و لا قوة الاّ بالله العلی العظیم . پس از این باز مؤلف اسم خود و سال تالیف را ذکر کرده است . این کتاب مکرر چاپ شده .

(۴۳)

خلاصة‌الاذکار - این نسخه را بخط نسخ خوب نوشته اندکاتب اسم خود و سال کتابت را ننگاشته ولی ظاهراً درقرن یازدهم نوشته شده . عناوین وفصول با شنجرف رقم شده و چند ورق را وصالی کرده اند .

جلد تیماج مشکی . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۱۱۹) صفحهٔ (۱۴) سطر . قطع ربعی واقف سپهسالار - طول ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($10\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۷۱)

(۴۴)

خلاصة‌الاذکار - این نسخه را بخط نسخ خوب محمد حسین نـام در سنهٔ (۱۲۷۴) نوشته ولی صفحهٔ اول مقدمه که درفهرست است نوشته نشده . عناوین و فصول با شنجرف است .

جلد چرمی قرمز . کاغذ ترمه . مجدول بطلا وزنگار . عدهٔ اوراق (۱۶۲) صفحهٔ ۱۳) سطر . قطع ربعی . واقف سپهسالار . طول ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۱سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۷۰)

[۱۳] دعاء روز های هفته (عربی)

این هفت دعاء که هر یك را در یك روز از روز های هفته باید خواند و مشتمل است بر مطالب دینی و اخلاقی و اجتماعی منسوب بحضرت امام زین‌العابدین (ع) و از ملحقات بصحیفهٔ سجادیه است .

(۴۵)

دعاء روز های هفته - این نسخه بخط نسخ بسیار خوب و ترجمهٔ آنرا هم با سرخی بخط نستعلیق در سنهٔ (۱۲۰۸) نوشته اند . ولی اسم کاتب را که در دو سطر آخر بوده محو کرده اند .

جلد تیماج ، کاغذ متن وحاشیه ترمه وخان بالغ . عدهٔ اوراق (۱۳) صفحهٔ (۹) سطر . قطع ربعی . واقف سپهسالار . طول (۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . نمرهٔ کتابخانه (۹۸۴)

[۱۴] دعاء صباح امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام (عربی)

دعاء صباح حضرت امیر (ع) از دعا های مشهور ومشتمل بردقائق علمی

و عرفانی است ، مرحوم حاجی ملا هادی سبزواری شرحی بر آن نوشته اند .

(٤٦)

دعاء صباح - این نسخه بخط نسخ بسیار خوب و ترجمهٔ آن با سرخی بخط نستعلیق بسیار خوب نوشته شده کاتب و سال نوشتن آن معلوم نیست در سنهٔ (۱۲۷۰) داخل کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه شده وایشان پشت صفحهٔ اول نوشته اند که جمعی از فضلاء خط شناس در کتابخانه حاضر و تشخیص داده‌اند که این دعاء بخط یکی از شاگردان میرزا شفیع است .

جلد تیماج . کاغذ ترمه . دارای سرلوح . مجدول بطلا، عدهٔ اوراق (۹) صفحهٔ (۷) سطر . قطع ربعی . واقف سپهسالار طول (۱۸½ سانتیمتر) عرض (۱۱½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۹٦)

[۱۵] دعاء علوی مصری (عربی)

این دعاء از ادعیه منتسبه بحضرت مولی امیر المؤمنین علی (ع) است و در صحیفهٔ علویّه ذکر شده .

(٤۷)

دعاء علوی مصری - این نسخه بخط نسخ بسیار خوب نوشته شده ولی کاتب وسنهٔ کتابت تحریر نگشته آقا محمدعلی درمقابل صفحهٔ اول نوشته اند که : خط استادی آقا ابراهیم است . این نسخه‌را مرحوم اعتضاد السلطنه ازورثه داود خان وزیر لشکر در سنهٔ (۱۲۹٦) خریده و سپهسالار در (۱۲۹۷) وقف نموده دارای یك سرلوح و تمام اوراق مجدول بطلا و حواشی آنها را گل و بوته انداخته اند .

جلد تیماج وسط ترمه . کاغذ متن و حاشیه خان بالغ ، عدهٔ اوراق (۱۵) صفحهٔ (۱۵) سطر . قطع وزیری . طول (۲٤½ سانتیمتر) عرض (۱۵¼ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۸۵)

[۱٦] دعاء کمیل (عربی)

این دعاء ازادعیه مأثورهٔ از حضرت مولی امیرالمؤمنین علی علیه السلام است

و از ایشان نقل شده که ایندعاء حضرت خضرپیغمبراست وچون بکمیل ابن‌زیاد که یکی ازاصحاب خوب ودارای مراتب معرفت بوده آنرا یاد داده اند معروف بدعاءِ کمیل شده ، و مشتمل برمضامین عالیه و مطالب مهمّه میباشد وکمیل ابن زیاد در سنهٔ (۸۳) بجرم تشیّع کشته شد .

(٤٨)

دعاء کمیل - این‌نسخه نسخ بسیارخوب که ترجمهٔ آن‌هم با خط نستعلیق بسرخی نوشته شده کاتب آن محمّد محسن در سنهٔ (۱۱۳۲) است و دو صفحهٔ اول که متضمّن شرح دعاء است میانه سطر های آنرا تذهیب کرده اند .
جلد تیماج ضربي وسط ترمه . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۲۵) صفحهٔ (۱۲) سطر . قطع ربعی . واقف سپهسالار . طول (۱۷ سانتیمتر) عرض ($10\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۸۷)

(٤٩)

دعاء کمیل ودعاء دیگر - این نسخه‌مشتمل‌بردعاء کمیل‌باترجمهٔ فارسی آنست وپس‌ازآن دعاءِ دیگری که اول آن این است‌نوشته شده : **اللهم انی اعوذ بك من ملمات نوازل البلاء .** کاتب محمّد باقر بخط نسخ خوب ، سال کتابت تحریر نشده ، دارای یك سر لوح و صفحات مجدول و سطور مزیّن بطلا است ، ترجمه را باسرخی نوشته اند .
جلد ساغري ضربي منقش به گل وبرگ عالی ، کاغذ سمرقندی، عدهٔ اوراق (۲۷) صفحهٔ (٥) سطر . قطع ربعی . واقف سپهسالار طول($11\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۸٦)

(٥٠)

دعاء کمیل - این‌نسخه را بخط نسخ بسیارخوب میرزا احمد نیریزی درسنهٔ (۱۱۳۹) برای آقا میرزا محمّد علی که از علماء آن عصر بوده‌اند در اصفهان نگاشته و قبل از شروع بدعاء مقدمهٔ که مرحوم مجلسی در زادالمعاد برآن نوشته‌اند تحریر شده ، دارای یك سرلوح خوب ، صفحات مجدول وسطور مزیّن بطلا است . ترجمهٔ فارسی دعارا باسرخی نوشته‌اند .

جلد تیماج وسط ترمه . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۲۲) صفحهٔ (۹) سطر . (٦) ورق ننوشته مجدول در آخر دارد قطع بیاضی . واقف سپهسالار طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۹۵)

[۱۷] دعاء مشلول ودعاء کمیل (عربی)

دعاء مشلول نیز از ادعیه منسوبهٔ بحضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام است ودرصحیفهٔ علویه نوشته شده .

(۵۱)

دعاء مشلول و کمیل این نسخه را برای اعتضاد السلطنه بخط نسخ بسیار خوب میرزا آقاخان متخلّص به پرتو درسنهٔ (۱۲٦۵) نوشته ودارای یك سرلوح ومیان سطرها و دو صفحهٔ اول تذهیب شده .
جلد تیماج وسط ترمه . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۲٦) صفحهٔ (۸) سطر . قطع وزیری کوچك . واقف سپهسالار . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۸۸)

[۱۸] ریاض السالکین یاشرح صحیفه (عربی)

این کتاب تألیف میرزا سید علیخان کبیر میباشد [علی صدرالدین ابن الامیر نظام الدّین احمد ابن الامیر محمد معصوم حسنی حسینی دشتکی(۱) شیرازی معروف بمدنی متوفی سنهٔ (۱۱۲۰)] مؤلف کتاب را « ریاض السالکین فی شرح صحیفة سید العابدین » نام نهاده و مشهور بشرح صحیفه سید علیخان شده وایشانرا مؤلفات زیاداست ازآنجمله سه شرح برصمدیه ، وسلافة العصر فی احوال علماء العصر ، ونحلاة نظیر کشکول ، وزهر الربیع درعلم بدیع ، و الکلم-الطیّب ، است قصائد واشعار زیاد از ایشان باقی مانده واهل فضل سیدالادبایش خوانند . درفهم حدیث وکلمات عرب دستی قوی داشته وازفضلاء ودانشمندان نامی عصر خویش است .

این شرح را بنام شاه سلطان حسین صفوی در سال (۱۱۰٦) تألیف نموده

(۱) دشتك اسم یکی از محلات شیراز بوده و مدرسه منصوریه که از بناهای جدّ مؤلف است در آن بنا شده واینك آنمحله را لب آب گویند بفارسنامه ناصری گفتار دوّم صفحهٔ (۸۰) مراجعه شود .

وطرز کتاب اینست که فقرات ادعیه صحیفه را قسمت قسمت نقل نموده بدواً لغاتش را بیان و خصوصیات فصاحتی و بلاغتی و بدیعی آنها را ذکر و پس از آن شروع دربیان مراد بسط و شرحی کافی که شایستهٔ قلمی چون قلم ایشان است نموده و بمناسبت اقوال علماء تفسیر و لغت وادب و حکمت وحدیث را نقل کرده اند .

این شرح متعلّق به پنجاه و چهـار دعاء اصلی صحیفه است و در ایران چاپ شده .

آغاز: بسمله اللهم انا نحمدك حمداً تؤتینا به من صحائف الحسنات صحیفةً کامله.

(۵۲)

شرح صحیفه ـ این نسخه بخط نسخ متوسط احمد بن محمد حسن در سنهٔ (۱۲۶۵) نوشته شده ، جلداول ومشتمل برشرح بیست وهفت دعاء است .
جلد چرمی . کاغذ سمرقندي . عدهٔ اوراق (۲۰۹) صفحهٔ (۳۲) سطر ، قطع رحلي .
واقف سپهسالار . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۴۱).

(۵۳)

شرح صحیفه ـ این نسخه نیز بخط نسخ متوسط احمد بن محمّد حسن در سنهٔ (۱۲۶۵) نوشته شده ،جلد دوّم و مشتمل برشرح دعاء بیست و هشتم تا دعاء پنجاه وچهارم آخرین دعاء صحیفه است .
جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۰۹) صفحهٔ (۳۲) سطر . قطع رحلی .
واقف سپهسالار . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۳۷) .

(۵۴)

شرح صحیفه ـ این نسخه جلد اول و محمد تقی خوانساری بخط نسخ متوسط در سال (۱۲۶۴) نوشته ومشتمل برشرح (۲۷) دعاء صحیفه است ،
جلد چرمی ضربی . کاغذ سمرقندي . عدهٔ اوراق (۲۱۱) صفحهٔ (۳۱) سطر . قطع رحلی
واقف سپهسالار . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۳۸) .

(۵۵)

شرح صحیفه - این نسخه جلد دوم و محمد تقی خوانساری بخط نسخ متوسط در سال (۱۲٦٤) نوشته و مشتمل بر شرح دعاء (۲۸) تا آخر دعاء (٥٤) آخرین دعاء صحیفه است.

جلد چرمی ضربی. کاغذ سمرقندي. عدهٔ اوراق (۱۹۸) صفحهٔ (۳۱) سطر. قطع رحلی واقف سپهسالار. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۳۹).

(۵٦)

شرح صحیفه - این نسخه بخط نستعلیق خوب در سنهٔ (۱۲٦۲) نوشته شده، کاتب نامی ازخود نبرده، و از شرح دعاء (۲۹) شروع و تایکصفحه از دعاء چهلم متوالیاً نوشته شده، پس از آن از ابتداء شرح صحیفه شروع و تا اواخر شرح دعاء چهارم نوشته شده، و آخرین سطر نسخه اینست: فالتقی الساکنان الالف و واو الجماعه فحذفت الالف فصار حاشوا بفتح الشین ای جانبوا الخلق و صاروا الی حاشیة وطرف. بعضی ازفقرات متن وشرح نوشته نشده اصل دعاء را با سرخی نوشته اند.

جلد تیماج ضربی. کاغذ خان بالغ. عدهٔ اوراق (۱۸۱) صفحهٔ (۲۵) سطر. قطع رحلی واقف سپهسالار. طول (۳٤ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰٤۰).

[۱۹] زاد المعاد (فارسی)

این کتاب ازعلاّمه مجلسی است [٤] ودر زمان سلطنت شاه سلطان حسین صفوی درسنهٔ (۱۱۰۷) یعنی پس ازتألیف بحار الانوار تألیف شده، مشتمل بر چهارده باب و خاتمه و مقدمه است، هر بابی بچند فصل تقسیم شده.

مقدمه در سبب تألیف کتاب واسم مؤلّف و فهرست اجمالی مطالب کتاب.

باب اوّل تا نهم در اعمال دوازده ماه سال است و ازماه رجب شروع نموده و بعضی از باب ها مشتمل بر اعمال چند ماه است. مؤلّف از دعا هائیکه در این کتاب است فقط بترجمهٔ دعاء کمیل مبادرت کرده اند، **باب دهم**: دراعمال مشترکه تمام ماه ها است، **باب یازدهم**: درزیارت حضرت رسول (صلعم) وائمه

اطهار (ع)، **باب دوازدهم** : در بیان نماز های واجب و مستحب در شریعت مقدس اسلام. **باب سیزدهم** : در بیان کلیه احکام اموات . **باب چهاردهم**: در بیان مختصری از احکام خمس و زکوة و اعتکاف. خاتمه : در بیان کفارّه گناهان. در ایران و هندوستان مکرر چاپ شده .

آغاز : پس از حمد و بسمله اما بعد بنده خاطی محمد باقر بن محمد تقی عفی الله عن جرائمها بر الواح ارواح صافیه برادران ایمانی .

انجام : و ختم بفضل الله و تأییده فی شهر الله المعظم شهر رمضان من سنة سبع و مائه والف من الهجرة المقدسه علي يد مؤلفه الرّاجی رحمة الكريم المنان فی محروسة اصبهان صيّنت عن طوارق الحدثان مع وفور الاشتغال و اختلال الاحوال و توزع البال والحمدلله اولاً و آخراً و الصلوة علی سيّد المرسلين محمد و آله الاطهرين الاقدسين و لعنة الله علی اعدائهم اجمعين .

(۵۷)

زاد المعاد ـ این نسخه بخط نستعلیق خوب عبدالله بن درویش علي اصفهانی در سنهٔ (۱۱۵۵) نوشته شده، زیارات و ادعیه را بخط نسخ خوب نوشته اند ترجمهٔ تمام ادعیه وزیارات واسامی ابواب وفصول با سرخی نوشته شده، دارای دو سرلوح خوب است یکی دراول کتاب ودیگری اول باب پنجم، و دوصفحهٔ اول کتاب ودو صفحهٔ اول باب پنجم تذهیب شده .

جلد روغنی گل و بوته دو رو در وسط جلد طرف راست نوشته شده : سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم وصلی الله علی محمد وآله. ودر وسط جلد طرف چپ نوشته شده : وآله اجمعین حسبنا الله ونعم الوکیل ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم فی سنه (۱۱۵۵) . طرف داخل هر دو جلد گل نرگس کشیده شده.

کاغذ سمرقندی مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (۲۱۰) صفحهٔ (۲۲) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیري . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۲۷) .

(۵۸)

زاد المعاد ـ این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب گذشته از اینکه نامی ازخود وسال کتابت نبرده چند سطریکه مؤلّف پس از اتمام کتاب در التماس دعا از خوانندگان ومعرّفی از خود و بیان سال تألیف نوشته اند

نیز ننوشته است ، ولي پشت آخرین ورق چند دعاء از پیغمبر (صلعم) برای دفع بلایا خصوصاً وبا و طاعون نوشته است . دارای یك سرلوح خوب میباشد . ترجمه دعاء کمیل و ابواب و فصول با سرخی نوشته شده .

جلد روغنی گل وبوته دورو . کاغذ خان بالغ . مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (۲۱٤) صفحهٔ (٤۱) سطر . قطع وزیری کوچك . واقف سپهسالار . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۲۱) .

(٥۹)

زادالمعاد ـ این نسخه بخط نسخ خیلي خوب نوشته شده و آخرین ورق آن افتاده است . بر کاغذی که پیش از ورق اوّل کتاب است شخصی بدون امضا درسنهٔ (۱۳۱٤) چنین نوشته : چنانچه درآخر کتاب مرقوم است معلوم میشود که خط خود مجلسی علیه‌الرّحمه است و چه بسیار خوش خط است . از این عبارت اولاً معلوم میشود که ورق آخر کتاب در این کتابخانه مفقود شده و ثانیاً اینکه کاتب بنوشتن آخرین عبارت مؤلف : و ختم بفضل‌الله سبحانه و تأییده فی‌شهرالله المعظم شهر رمضان من سنة سبع ومائه و الف من الهجره المقدسه علی یدهٔ مؤلفه الراجی رحمة الکریم المنّان فی محروسة اصبهان الخ . اکتفا نموده و نامی از خود و سال کتابت نبرده از اینرو نویسنده این شرح تصور کرده که این نسخه خط مؤلف است . گذشته از اینکه نویسنده مکرّر خطوط مرحوم مجلسی را دیده وخط این کتاب هیچ شباهت بآنها ندارد ، طرز تحریر هم خود فریاد میکند که خط نویسنده است نه مؤلف . و ترجمهٔ تمام ادعیه و زیارات هم در ذیل آنها نوشته شده و مسلّماً چنانکه ذکر شده مؤلف از ادعیهٔ این کتاب جز دعاء کمیل را ترجمه نکرده اند و این ترجمه از دیگران است بنابر این مسلم شد که خط مؤلف نیست وتصور میکنم اوائل قرن دوازدهم نوشته شده ، ونیز برهمین کاغذ حدیثي از « محجة البیضاء » راجع بحضرت قائم (ع) از حضرت امام حسین علیه‌السّلام مرحوم حاج فرهاد میرزا در سنهٔ (۱۲۸۲) نقل کرده و چنین امضاء نموده اند : و انا العبدالعاصی فرهادبن ولیعهد طاب ثراه .

دارای یك سرلوح ، حواشی دو صفحه اول تذهیب و نقاشی شده ، ابواب و فصول و ترجمه فارسی ادعیه و زیارات بخط نستعلیق خوب با سرخی نوشته شده .

جلد روغنی گل و بوته ظریف دورو . کاغذ خان بالغ . مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (۳۳٤) صفحهٔ (۲٤) سطر . قطع وزیری . واقف سپهسالار . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۳۰)

(٦۰)

زادالمعاد ـ این نسخه بخط نسخ متوسط محمدقلي نوری درسنه (۱۲۰۰) نوشته شده ، وترجمه دعاء کمیل آنرا با سرخی نوشته‌اند ، پس ازختم کتاب سه صفحه کاغذ ننوشته بوده کسی دعای مولای حضرت سجاد (ع) را برآنها نوشته ولی بآخر نرسانده است .

جلد تیماج کهنه . کاغذسمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۱۳) صفحهٔ (۱۹) سطر . قطع و زیری واقف سپهسالار . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۲۸)

(٦۱)

زادالمعاد ـ این نسخه را بخط نسخ خوب محمدتقی ابن شیخ ابو علی بامرآقا محمد پسر آقاشمسا که از اعیان بوده‌اند دریکی دوسال پس از سال (۱۲٤۰) نوشته و کلیّه دعاهائیـکه در این مجموعه است بر حسب امر مشارٌالیه ترجمه بفارسی نموده و در ذیل آنها نوشته است . و مطالب فوق را در دو صفحه پس از اتمام کتابت زادالمعاد نوشته است .

در حواشی این کتاب ۱ صحیفه سجادیه و چهارده دعا ملحق بان نوشته شده ، اما دعاء توبه و مکارم الاخلاق ودخول ووداع ماه رمضان ورؤیت هلال وختم را بترتیب اصل ننوشته ودر صفحاتیکه اعمال ماه مبارك رمضان برآنها نوشته شده‌نوشته‌اند ، واعتضاد السلطنه پشت صفحهٔ اول این کتاب درضمن شرح مطالب مندرجه درکتاب نسبت نقصان بصحیفه سجادیه داده و علت آن اینستکه کاتب جای ادعیه مذکوره را تغییر داده و بطریق مذکور فوق نوشته است . ـ ۲ ـ سوره عنکبوت . ـ ۳ ـ سوره روم . ـ ٤ ـ سوره دخان . ـ ٥ ـ صحیفهٔ علویه . ـ ٦ ـ کلم الطیب ـ ۷ ـ دعاء مجیر . ـ ۸ ـ دعاء جوشن کبیر . ـ ۹ ـ دعاء حضرت ادریس مشهور بچهل اسم که اول ان اینست : سُبْحانَكَ لا اِلٰه اِلّا اَنْتَ یا رَبَّ کُلِّ شیئٍ وَوارِثَه . ـ ۱۰ ـ دعاء سحر نقل از جمال الصالحین که اول آن اینست : یاعُدَّتی عِنْدَ کُرْبَتی .

وترجمه مفتاح الفلاح آقا جمال خونساری پس از زاد المعاد نوشته شده ، و در حاشیه آن جز حواشی مترجم بر این کتاب چیز دیگری نیست .

دارای دو سرلوح ظریف یکی در اول کتاب زاد المعاد که ورق وسط آن شکسته شده و دیگری اول ترجمه مفتاح الفلاح است . دو صفحهٔ اول هر دو کتاب بین السطور آن تذهیب شده و حواشی کتاب دوم نیز با طلا گل و بوته انداخته شده . ترجمه فارسی ادعیه ئیکه در این نسخه است با سرخی به خط نستعلیق نوشته اند .

جلد ساغری ضربی روغنی مینا شده یکی از گوشهای کتاب ضایع است . کاغذ سمرقندی . مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (٤٩٨) صفحهٔ (٢٠) سطر . قطع رحلی . واقف سپهسالار طول (٣٠ سانتیمتر) عرض (٢٠ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٠٢٦) .

(٦٢)

زادالمعاد ناقص

این نسخه بخط نستعلیق خوب میر عبد الجبار گرهرودی در سنهٔ (١٢٣٦) نوشته شده ، ادعیه آن بخط نسخ است بترجمه فارسی دعاء کمیل که از خود مؤلف است در ذیل فقرات آن اکتفا شده ، وفقط مشتمل بر اعمال سه ماهه رجب و شعبان و رمضان میباشد .

جلد تیماج - کاغذ سمرقندي . عدهٔ اوراق (٩٢) صفحهٔ (١٩) سطر . قطع وزیری . واقف سپهسالار . طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٠٢٩)

[٢٠] شرح دعاء صباح (عربی)

این کتاب تألیف مرحوم حاجی سبزواری است (هادی بن مهدی سبزواری متوفی در بیست ودوم ذیحجّة الحرام سنهٔ ١٢٨٩) (١) که از اجلّه حکماء الهی وصاحب تصنیفات

(١) وفات ایشانرا معاصرین عموماً سنه (١٢٩٠) نوشته حتی مادهٔ تاریخهای متعدد هم موافق همین سال ساخته اند ، ولی از روی تحقیق وفات ایشان در ٢٢ ذیحجه سنهٔ (١٢٨٩) بوده وماده تاریخ ذیل را سالك شاعر سبزواری که بیهقی تخلص میجسته گفته ودرذیل عکس ایشان که در همین روزها نزد یکی از دوستان آنرا دیده‌ام نوشته شده ، و گذشته از آنچه از آقایان خراسانیها و سبزواریها شنیده ام این نیز سند تاریخ فوت ایشانست : هادی دین اصل حکمت حاوی فقه و اصول . تا روان شد طائر روحش سوی خلد برین . بیهقی پای نیاز آورد بیرون زد رقم . گنج حکمت آمده در سبزوار اینك دفین . ٦ — ١٢٩٥ = ١٢٨٩

وتألیفات متعدّده چون شرح منظومه درحکمت ومنطق، وشرح مثنوی، وشرح اسماء الحسنی، وحواشی براسفار، وشرح جوشن کبیر، وغیر از اینها بفارسی و عربی اند.

تالیف این شرح دررمضان (۱۲۶۷) شده مؤلف فقرات دعاء صباح حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السّلام را یك بیك ذکر وبعربی شرح ادبی وحکمی وعرفانی فرموده، و در بین مطالب باشعار بزرگان چون مولوی، وعطّار و سنائی استشهاد نموده اند.

این کتاب درزمان مؤلف درطهران چاپ سنگی ممتازی شده

آغاز: بسمله الحمدلله الّذی مدّ سیر نوره فی المجالی والمواد من صباح الآزال الی مسا الآبار.

انجام: وهوالتکریم بالخلافه عن الکریم وصلی الله علی محمّد وآله.

(۶۳)

شرح دعاء صباح

این نسخه اولین نسخه ایستکه از سواد ببیاض رسیده، و کاتب آن حسن بن محمد سبزواری درشوال (۱۲۶۷) هجری یعنی چهل روز پس از تألیف کتاب است، و مؤلف محترم تعلیقات و حواشی خود را بر این کتاب بخط خویش درحاشیه همین نسخه مرقوم فرموده اند.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۱۳۲) صفحهٔ (۱۷) سطر. قطع ربعی. واقف سپهسالار. طول (۱۸ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۳۶)

[۲۱] صحیفهٔ کاملهٔ سجادیه (عربی)

این کتاب از انشائیات حضرت امام زین العابدین علیه السلام است که از کثرت عبادت وخصوصاً سجود بلقب «سیّدالساجدین» معروف شده اند، وماشیعهٔ امامیه ایشانرا چهارمین امام وخلیفهٔ پیغمبر خود محمّدبن عبدالله صلی الله علیه وآله میدانیم ۳۸ هـ - ۹۴ هـ(۱)) ومشتمل برپنجاه وچهار دعاء اصل وچهارده دعاء معروف

(۱) ابن خلکان ص (۳۲۰) ج ۱ و تذکرة الائمه ص (۱۳۶)

بملحقات است . عموم مسلمانان امامی و غیر امامی در اثر اشتمال این مجموعه بر مطالب عالیه و دقائق رشیقه بنظر اهمیت و عظمت بدین کتاب نگاه میکنند حجة الاسلام غزالی آنرا زبور و انجیل اهل بیت نامیده و بدین نام مشهوراست.

در کتب صحیفه که در دست ما است قبل از شروع بدعاء اول عبارات و مطالبی است که ابتدا بلفظ «حدثنا» میگردد، در قائل و ناقل آن مطالب بین علماء اختلاف شده، حضرت شیخ بهائی آنرا ابن سکون دانسته و حضرت میر داماد آنرا عمیدالدین وعمیدالرساء والمذهب میدانند؛ ودر ابتداء حاشیه خود براین کتاب مرقوم داشته اند که حضرت شهید اول ره این عقیده را داشته و برنسخهٔ خود مرقوم فرموده که ابتداء نسخهٔ ابن سکون اینست : اَخْبَرَنا اَبوعَلی الْحَسَن بن مُحَمَّدبن اِسْمعیل بن اَشْباس اَلْبَزّاز .

بر این کتاب بیش از بیست و پنج شرح و حاشیه و ترجمه نوشته شده (۱) شرح سید نعمت‌الله جزائری، و در حاشیهٔ آن حاشیه حضرت میر داماد، وشرح مختصر حضرت فیض، و حدیقة الهلاله حضرت شیخ بهائی شرح بر دعاء رؤیت هلال صحیفه منضمّاً در طهران سنهٔ (۱۳۱۷) بطبع رسیده .

آغاز : بسمله حدثنا اَلسَّیِّدُ اَلاَجَلُّ نَجْمُ الدین بَهاءُ اَلشَّرَفْ اَبوا اَلْحَسَنْ مُحَمَّدبن اَلْحَسَن بن اَحْمَدْ الخ

در ایران و هندوستان مکرر چاپ شده است .

(٦٤)

صحیفه کامله سجادیه

این نسخه بخط نسخ بسیارخوب درسال (۱۰۲۱) نوشته‌شده وبموجب شرحی که درآخر نوشته اند بانسخهٔ که بخط حضرت شهید اول ره بوده متن و حواشی آن مطابقه و مقابله شده، نویسندهٔ نامی از خود نبرده، در آخر کتاب دو مهر بادامی است که برآنها نوشته شده : اَللّهُمَّ صَلِّ عَلی مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّد سنهٔ (۱۰۲۲) پشت جلد این نسخه نوشته اند که که خط پیرنور خطاط معروف است، ولی گذشته از اینکه شباهت بخط ایشان ندارد از تعیین سال کتابت که تذکرداده شد و درآخر ادعیه اصل صحیفه رقم شده

(۱) روضات الجنات ص (۱۹۸) کشف الحجب والاستار ص (۱۱٦ و ۳٤۳ و ۳٤٤) لؤلؤ البحرین ص (۸٤)

بطلان این نسبت بخوبی معلوم و واضح میشود چرا که پیر نور از خطاطین قرن بعد ازاین تاریخ است ، وظاهراً در سال نوشتن این نسخه بدنیا هم نیامده بوده ، دو صفحهٔ اول نقاشی بسیار ظریف شده ، صفحات و عناوین ادعیه بطلا و شنجرف مجدول و محرر گردیده ، و مشتمل بر (٥٤) دعاء اصل و (١٤) دعاء ملحقات است .

جلد چرمی ضربی منقش . کاغذ خان بالغ ، عده اوراق (٢٠٤) صفحهٔ (٩) سطر . قطع وزیري کوچك . واقف سپهسالار ، طول (٢٠ سانتیمتر) عرض (١٣ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٠٥٥)

(٦٥)

صحیفه کامله سجادیه

این نسخه نیز بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده ، کلمات افتادهٔ از متن و نسخهٔ بدلهار ادر حاشیه نوشته اند ، ومشتمل برتمام ادعیهٔ صحیفه وملحقات ومناجات خمسة عشر میباشد ، دارای یك سرلوح قدیمی ، و دو صفحهٔ اول مذهب ، صفحات و عناوین ادعیه بطلامجدول و محرر است .

جلد چرمی ضربی کهنه . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (١٤١) صفحهٔ (١٢) سطر . قطع ربعی . واقف سپهسالار . طول ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($9\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٠٥١)

(٦٦)

صحیفه کامله سجادیه

این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، کاتب نام خود و سال کتابت را رقم نکرده ، دارای سر لوح مختصر و مجدول بطلا است ، عناوین و ادعیه با سرخی نوشته شده ، مشتمل بر تمام ادعیه صحیفه و ملحقات و مناجات خمسة عشر است .

جلد چرمی عادی . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (١٨٨) صفحهٔ (١٢) سطر . قطع بغلی واقف سپهسالار طول (١٤ سانتیمتر) عرض ($8\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٠٤٧)

(٦٧)

صحیفه کامله سجادیه

این نسخه را بخط نسخ خوب نوشته اند ، کاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده ولی از وضع خط معلوم میشود که در او آخر قرن (١٢) هجری نوشته شده ، و مشتمل برتمام

ادعیه اصل و ملحقات است ، دارای یك سرلوح تازه ، ومجدول بطلا، عناوین ادعیه را با سرخی نوشته اند .
جلد روغنی گل و بوته زمینه زرد . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۰۵) صفحهٔ (۸) سطر . قطع ربعی. واقف سپهسالار . طول (۱۶ سانتیمتر) عرض (۱۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۴۸)

(۶۸)

صحیفه کامله سجادیه

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب اسم خود وسال کتابت را رقم ننموده ، مرحوم اعتضادالسلطنه پشت ورق اول نوشته اند که : خط علاء بیك است . و مشتمل برتمام ادعیهٔ اصل و ملحقات میباشد ، دارای یك سر لوح ، ومجدول بطلا، درحواشی بعضی از صفحات مطالبی بخط نستعلیق بسیار خوب نوشته اند ، عنوان ادعیه با طلانوشته شده .
جلد ساغری مذهب در قاولق قرمز رنك مذهب . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۱۵۰) صفحهٔ (۹) سطر . قطع بغلی ، واقف سپهسالار . طول (۹ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۶ ۱/۲ سانتیمتر) نمره کتابخانه (۱۰۶۵)

(۶۹)

صحیفه کامله سجادیه

این نسخه پنجاه وچهاردعاء آن بخط بسیارخوب نوشته شده ، و ادعیهٔ هفت روز هفته و چهار دعاء دیگر از ملحقات و مناجات خمسة عشر و دودعاء کوچك بخط نویسنده دیگری بآن ملحق شده ، کاتب هردوقسمت اسم خود وسال کتابت رارقم نکرده اند . دارای یك سرلوح ، صفحات مجدول بطلا، عناوین ادعیه باطلا وسرخیست ، بعضی از اوراق کمی پاره شده ، وآخرین عبارت نسخه این است : رَبَّنا اَفْرِغْ عَلَیْنا صَبْراً وَ ثَبِّتْ اَقْدامَنا وَ انْصُرْنا عَلَی الْقَوْمِ الظّالِمِینْ .
جلد چرمی ضربی لهنه . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۱۵۱) صفحهٔ (۱۲) سطر . قطع ربعی واقف سپهسالار . طول (۱۸ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۵۴)

(۷۰)

صحیفهٔ کاملهٔ سجادیه

این نسخه را بخط نسخ خوب آقا محمد باقر حسینی شوشتری درسنهٔ (۱۱۰۴) نوشته اند ، ومشتمل برتمام ادعیهٔ صحیفه وملحقات است . دارای یك سر لوح ، و مجدول بطلا است ،

عناوین ادعیه نیز با طلا نوشته شده .

جلد روغنی گل وبوته زمینه سبز . کاغذ خان بالغ عدهٔ اوراق (۲۲۱) صفحهٔ (۱۰) سطر . قطع بغلی . واقف سپهسالار . طول (۱۰ سانتیمتر) عرض (٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰٦۲)

(۷۱)

صحیفهٔ کامله سجادیه

این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۰۸۷) نوشته شده ، و کاتب از خود نامی نبرده ، و مشتمل برتمام ادعیه صحیفه و ملحقات است ، دارای یك سر لوح ، و دو صفحهٔ اول میانه سطور آن تذهیب شده ، مجدول بطلا ، وعناوین ادعیه با سرخی است .

جلد ساغری مذهب . کاغذ خان بالغ عدهٔ اوراق (۱۷۵) صفحهٔ (۱۱) سطر . قطع بغلی . واقف سپهسالار . طول (۱۰ سانتیمتر) عرض (۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰٦٤)

(۷۲)

صحیفهٔ کامله سجادیه

این نسخه را بخط نسخ بسیار خوب پیر نور الدین اصفهانی در سنهٔ (۱۱۱۸) نوشته و مشتمل برتمام ادعیه صحیفه و ملحقات است . درحاشیه خودشان نیزاعمال سه ماهه رجب و شعبان و رمضان را نوشته اند . بواسطه افتادن درآب حواشی بعضی ازصفحات محو شده و سر لوح و بعضی از صفحات هم تغییری یافته است . سه صفحه پس از ختم کتاب کاغذ مجدول ننوشته بوده دعاء اَصْبَحْتُ اَللّٰهُمَّ مُعْتَصِماً بِذِمامِكَ الْمَنِيْعِ . بخط نسخ متوسط برآن نوشته شده . دارای یك سرلوح . مجدول بطلا . وعنوان ادعیه با طلا است .

جلدساغری مذهب . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۱۹۳) صفحهٔ (۱۸) سطر . قطع بغلی . واقف سپهسالار . طول (۹ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰٦۳)

(۷۳)

صحیفهٔ کاملهٔ سجادیه

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، و ترجمه فارسی آنرا از اول تا بآخر بخط نستعلیق خوب بـا سرخی نوشته اند . کاتب وسنهٔ کتابت رقم نکردیده درسنهٔ (۱۲۳۰) بملکیت عنایت الله نام رضوی در آمده و ظاهر اینست که تاریخ کتابت آن اوائل قرن

دوازدهم هجری باشد، ومشتمل بر تمام ادعیه صحیفه و ملحقاتست. ترجمه بعضی از لغات مشکله وبعضی ازمطالب مهمّه درحاشیه نوشته شده. دارای یك سرلوح و مجدول بطلاست.
جلد چرمی کهنه. کاغذ خان بالغ. عدهٔ اوراق (۱۶۰) صفحهٔ (۱۱) سطر. قطع بغلی. واقف سپهسالار. طول (۱۶ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۵۲)

(۷۴)

صحیفهٔ کاملهٔ سجادیه

این نسخه بخط نسخ خوب باترجمهٔ فارسی آن نوشته شده، کاتب و سنهٔ کتابت رقم نکشته، و مشتمل بر تمام ادعیه اصل و ملحقاتست، دارای یك سرلوح، ودوصفحه مذهب، وصفحات مجدول بطلاست.
جلد روغنی گل و بوته خیلی ظریف دو رو. کاغذ خان بالغ. عدهٔ اوراق (۱۶۸) صفحهٔ (۱۰) سطر. قطع بغلی. واقف سپهسالار. طول (۱۲ سانتیمتر) عرض (۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۴۵)

(۷۵)

صحیفه کامله سجادیه

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، و بیشتر ادعیه آن ترجمه بفارسی شده ودر ذیل فقرات آنها با سرخی نکاشته اند. حواشی بعضی از اوراق آن پاره گردیده، ورق آخر کتاب که دارای چهار سطر از دعاء روز شنبه که آخرین دعاء از ملحقات است بوده افتاده لذا کاتب و سنهٔ کتابت هم معلوم نیست. آخر دعاء (۴۵) که آخرین دعاء اصل صحیفه است نوشته شده که ازروی نسخه مرحوم شهید اعلی الله مقامه نویسانده اند.
جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۱۷۳) صفحهٔ (۱۲) سطر. قطع ربعی واقف سپهسالار. طول (۱۷ سانتیمتر) عرض (۱۰ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۵۳)

(۷۶)

صحیفه کامله سجادیه

این نسخه بخط نسخ بسیار خوب نوشته شده، و مشتمل بر (۵۴) دعاء اصل و چهارده دعاء ملحقاتست. کاتب و سنهٔ کتابت رقم نشده عنوان ادعیه اصل را با سفید آب،

و ترجمه آنها را بخط نستعلیق با طلا ، وعنوان و ترجمه ملحقات را باسرخی نوشته اند . دارای یك سرلوح ، ودو صفحهٔ مذهب است .

جلد ساغری ضربی مذهب . کاغذ خان بالغ . مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (۱۷۰) صفحهٔ (۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰٤۹)

(۷۷)

صحیفهٔ کاملهٔ سجادیه

این نسخه فقط ادعیهٔ پنجاه و چهار گانه اصل را داشته ، و پس از ختم کتابت آخرین دعاء نوشته شده : بلغ المقابله في سنهٔ (۱۰۹۷) . و بخط نسخ خوب است و ترجمهٔ فارسی آنرا بخط نستعلیق با سرخی نوشته اند ، و در سنهٔ (۱۱۳۲) شخصی چهارده دعاء ملحقات را بخط نسخ متوسط نوشته . و در آخر سنهٔ کتابت و نام خودرا رقم نموده ، ولی اسم کاتب را محو کرده اند . چهار ورق کاغذ ننوشته اول و آخر این نسخه بوده ــ برآنها بعضی از احادیث وادعیه واشعار نوشته شده است .

جلد چرمي ضربی . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق مجموع (۲۳٤) صفحهٔ (۹) سطر . قطع بغلی . مجدول بطلا ، ودارای یك سرلوح . واقف سپهسالار . طول ($\frac{1}{2}$ ۱۳ سانتیمتر) عرض (۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰٤٦) .

(۷۸)

صحیفهٔ سجادیهٔ ناقص

این نسخهٔ ناقص بخط نسخ خوب آقا محمد طالقانی در سال (۱۱۰۷) نوشته شده ، فقط پنجاه و چهار دعاء را داشته و از ابتداء اولین دعاء تا یك ورق از دعاء (۳۲) گذشته افتاده ، و بعضی از اوراق هم پارگی دارد . دارای یك سرلوح ، و مجدول بطلا و عنوان ادعیه با سرخی است .

جلد تیماج قرمز . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق موجود (۹۸) صفحهٔ (۱۵) سطر . قطع بغلی واقف سپهسالار . طول (۱۲ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰٤۳) .

(۷۹)

صحیفهٔ سجادیهٔ ناقص این نسخهٔ ناقص بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده، ومشتمل بر ادعیه اصلی و چهارده دعاء ملحقات بوده، دو ورق از بین ادعیه ملحقات که شامل دعاء هفتم آن و دعاء روز یکشنبه و چند سطری از دعاءِ روز دو شنبه بوده افتاده، و دو ورق از آخر و اوراقی در وسط پاره شده، پس از ختم ملحقات دوسه صفحهٔ ننوشته بوده بعضی از اوراد و ادعیه بر آن اخیراً نوشته بوده اند، ولی فقط یك صفحه آن مانده و باقی را بریده اند. کاتب وسال کتابت نوشته نشده.

جلد چرمی کهنه مذهّب. دارای یك سرلوح ودو صفحه مذهّب؛ وصفحات مجدول و عنوان ادعیه مرقوم بطلا می باشد. کاغذ متن خان بالغ و حاشیهٔ آن سمرقندی. عدهٔ اوراق موجود (۱۰۶) صفحهٔ (۱۴) سطر. قطع بغلی. واقف سپهسالار. طول (۱۲ سانتیمتر) عرض ($7\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۴۴)

(۸۰)

صحیفهٔ سجادیهٔ ناقص این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده، سنهٔ کتابت وکاتب رقم نگردیده، محتمل است که خط پیرنور باشد، پس از دعاء روز اضحی و جمعه که دعاء (۴۸) است شش دعاء از اصل صحیفه و هفت دعاء ازملحقات نوشته نشده، و پس از دعاء (۴۸) دعاء روز شنبه را نوشته و پس ازآن دعاء یکشنبه تا جمعه را نوشته اند. صفحات مجدول و عناوین با طلا است. چند ورق پس از صفحه اول از مقدمه نیز افتاده است.

جلد مقوائی مذهّب. کاغذ خان بالغ. عدهٔ اوراق(۹۴) صفحهٔ (۱۲) سطر. قطع بغلی. واقف سپهسالار. طول (۹ سانتیمتر) عرض ($5\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۶۶)

[۲۲] صحیفهٔ علویه (عربی)

این کتاب مجموعهٔ ادعیه و مناجات و اذکاریستکه از حضرت مولی الموالی علی بن ابی طالب علیه السلام روایت شده، و روایات آن بنظر مؤلف صحیح بوده وآنرا (اَلصَّحیفَةُ اَلعَلَویَّةُ وَ اَلتُّحَفُ اَلمُرتَضَویَّةُ) نام نهاده، ومشتمل بر (۱۵۷)

دعاء و مناجات و اذکار است .

مؤلف آن شیخ عبدالله بن الحاج صالح بن جمعة بن شعبان بن علی سماهیجی (۱) متوفی سنهٔ (۱۱۳۵) است که یکی از علماء اخباری و شیعی امامی میباشند . تألیفاتی در فقه و حدیث ومصائب شهداء دارند خطبهای جمعه و اعیاد ایشان در کتابی بنام (کتاب الخطب) ضبط شده .

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُللهِ اَلّذی جَعَلَ الدُعاء مِفْتاحَ الفَلاح وَ مِصْباحَ النَجاةِ وَ جُنَّةً باقِيَةً وَ عُدَّةَ الاقبال .

انجام : يقول جامعُ هٰذِهِ اللَّطيفَه وَ مُؤَلِّف هٰذِهِ الصَّحيفَهِ هٰذا آخرُ الصَّحيفةِ العَلَويّةَ وَ خِتامُ التُّحْفَةِ المُرْتَضَويّة اَلمُؤَلَّفَةِ مِنْ دَعَواتِ مَولينا وَ اِمامِنا (تا منتهی میشود بتاریخ تألیف آن که سنهٔ (۱۱۱۸) بوده و پس از آن گوید) وَ اَلْحَمْدُللهِ اَوَلاً وَ آخِراً وَ باطِناً وَ ظاهِراً . در ایران بطبع رسیده .

(۸۱)

صحیفهٔ علویه این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده کاتب اسم خود وسال کتابت را رقم ننموده ، دارای یك سرلوح ، ومجدول بطلا وسرخی و زنکار است .

جلد چرمي وسط ترمه . کاغذ سمرقندی مهره زده . عنوان ادعیه با سرخی نوشته شده . عدهٔ اوراق (۱۶۷) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۲) سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۵۶)

نسخهٔ دیگری ازاین کتاب در سنهٔ (۱۲۴۰) درحاشیه نسخه نمره (۶۱) این فهرست و نمرهٔ (۱۰۲۶) کتابخانه نوشته شده است .

[۲۳] عدة الداعی (عربی)

این کتاب تألیف ابن فهد حلّی رحمه‌الله است (احمد بن شمس الدین محمد بن فهد الاسدی الحلّی $\frac{۷۵۷}{۷۵۶}$ - ۸۴۱) که یکی ازبزرگان علماء اسلام وقائدین مذهب شیعه امامیّه بوده اند ، و مؤلفاتی درفقه وادعیه و اذکار دارند . صاحب روضات در ص ۲۰ ج ۱ بذکر آنها پرداخته . تألیف این کتاب در جمادی الاولی سنهٔ

(۱) سماهیج از دهات بحرین است .

(۸۰۱) شده ، ومشتمل برمقدّمه و شش باب و خاتمه است :
مقدمه در تعریف دعاء و تشویق بآن . باب اول : در ادلهٔ عقلیه و نقلیه بر خوبی توجه بحق و دعا کردن . باب دوم : در اسباب استجابت دعاء . باب سوم : در آنانکه دعاءآنها باجابت خواهد رسید : باب چهارم : در طریقهٔ خواندن دعاء . باب پنجم : در ذکر که از ملحقات دعاء است . باب ششم : درتلاوت قرآن وامور راجعهٔ بآن و فوائد سور و آیات . خاتمه : دربعضی ازمطالب مربوطهٔ بدعاء و ذکر و شرح اسماء حسنی .

این کتاب از بهترین کتب مؤلفه دراین موضوعات است ودر ایران چاپ شده .

(۸۲)

عدة الداعی این نسخه را بخط نسخ درسنهٔ (۱۰۸۰) نوشته اند ، تصحیح و مقابله شده است .

جلد تیماج . کاغذ سمرقندي . عدهٔ اوراق (۱۰۹) صفحهٔ (۱۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۳۸)

(۸۳)

عدة الداعی این نسخه بخط نسخ خوبی نوشته شده ، و تصحیح گردیده است . ورق اول و آخر آن افتاده بوده در سنهٔ (۱۲۵۵) نویسانده اند تصوّر میرود کتابت نسخه در قرن نهم هجری شده باشد .

جلد چرمی کهنه . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۱۲۹) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱٤۰)

(۸٤)

عدة الداعی این نسخه نستعلیق بدخطی است ، وچندین ورق ازاول ویك ورق از آخر آن افتاده ، ولی ورق آخر را نویسانده اند ، تاریخ کتابت و نویسنده معلوم نیست .

جلد چرمی کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق(۱۲۱) صفحهٔ(۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعي . طول ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۳۷) .

[۲٤] فصوص سلیمانیه (فارسی)

این کتاب تألیف حضرت سید ماجدبن محمد الحسینی البحرانی رحمه‌الله است که ازعلماء عصر سلطنت شاه سلیمان صفوی بوده وچندی مقام قضاوت شیراز را داشته وپس از آن قاضی اصفهان شده اند . صاحب امل الآمل ایشان را از

معاصرین خود نوشته واز عبارت کتاب ایشان چنین برمی‌آید که قبل از سنهٔ (۱۰۹۷) که تاریخ اتمام کتاب است وفات کرده اند. موضوع کتاب شرح و ترجمه دعاء بیت المعمود (یامن اظهر الجمیل) بفارسی بنام شاه سلیمان صفوی است.

آغاز: بسمله درّة التاج زیور زیب افزای الفاظ ومبانی.

انجام: و اوراق صحیفهٔ شکر گذاری را برقم اعتراف بعجز واقرار بقصور ختم نمایم ربّنا لا تواخذنا الخ پس ازاین دعائی بردوام دولت بعربی انشاء و وآخرآن اینست اِنَّکَ اَلْمُتَفَضِّلُ بِالْمِنَنِ اَلْجِسام وَ اَلْنِّعَمِ الحسان.

نسخهٔ از این کتاب بخط نستعلیق خوب نوشته شده، وکاتب درآخر خود را بدینگونه معرفی میکند: کتبه الفقیر داعی دولت قاهره ملا ابوالحسن. برورقیکه بآخر کتاب ملحق است باطلا بخط شکسته نستعلیق نوشته شده: تحریرا فی بیستم نهم (۱) شهر رجب المرجب سنهٔ ۱۰۹۲ اثنا و تسعین والف هجری بمقام باغ عباس آباد مشهور بهزار جریب. ظاهراً خط خود شاه سلیمان است. این کتاب ضمیمه مجموعهٔ دعوات نمرهٔ (۱۱۲۳) کتابخانه ونمرهٔ (۱۰۰) این فهرست میباشد و قابل تجزیه نیست. سال کتابت نسخه نوشته نشده است.

[۲۵] الکلم الطیب (عربی)

این کتاب تألیف میرزا سید علی خان ره [۱۸] میباشد وآنرا (اَلْکَلِمُ اَلطَّیِّبُ وَالْغَیْثُ الصَّیِّبُ) نام نهاده، ودرادعیه واوراد مأثوره است. صاحب روضات الجنات نوشته‌اند که تمام نیست. وسنهٔ تألیف آن بتحقیق معلوم نشد، ولی محققاً پس از سنهٔ (۱۰۹۳) تألیف گردیده.

آغاز: بسمله الحمد لله الذی یصعد الیه الکلم الطیب والعمل الصالح.

انجام: درنسخهٔ اینست: وَلا دَعَوتُ بِه فِیغَمٍ اِلّا فَرَّجَ اللهُ عَنّی غَمّی وَقَضی حاجَتی وَاللهُ اَعْلَمُ بالصواب. و درنسخهٔ دیگر پس از والله اعلم بالصواب ادعیه و ختومات دیگریکه شرح بعضی از آنهاهم بفارسی نوشته شده ضمیمه دارد وآخرآنها اینست:

(۱) عین عبارات آنجا است.

وبوی خوش بکار برد و اگر درمسجد باشد بهتر است .

این کتاب درطهران چاپ سنگی شده .

(۸۵)

الکلم الطیب این نسخه بخط نسخ خوب محمد حسین نام درسنه (۱۲۷٤) نوشته شده .

جلد چرمي . کاغذ ترمه . مجدول بطلا وزنگار . فصول و عناوین باشنجرف . عدهٔ اوراق (۳۸) صفحهٔ (۱۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول ($\frac{1}{2}$ ۱۷ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۱۷۰) کتابخانه است .

نسخهٔ دیگری از این کتاب درسنهٔ (۱۲٤۰) درحاشیهٔ نسخهٔ نمرهٔ (٦۱) این فهرست نوشته شده و اوراد و ختومات مذکوره را داراست .

مجموعات ذیل مرکب ازسور وآیات قرآنی وادعیه واذکار و **زیارات است .**

(۸٦)

مجموعهٔ سور وادعیه این نسخه مشتمل برچند دعاء و آیاتی از قرآن کریم و ختوم و اورادی ازائمهٔ اطهار علیهم السلام است . وبخط نسخ خیلی خوب نوشته شده پشت صفحهٔ اول نوشته اند که بعضی از ادعیه این نسخه نایاب است .

دارای یك سرلوح ممتاز و پانزده ورق کاغذ مجدول ننوشته در آخر دارد .

جلد تیماج . کاغذ ترمه . عدهٔ اوراق (٤۵) صفحهٔ (۱۲) سطر . صفحات مجدول بطلا وزنگار و سرخی است . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (۱٦ سانتیمتر) عرض (۱۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۹۰)

(۸۷)

مجموعهٔ سورو ادعیه این نسخه بنام زیارت حضرت رضا (ع) در کتابخانه ثبت شده ، ولی گذشته از زیارت مختصر انحضرت مشتمل بر سورهٔ یسن . عمّ . فتح . واقعه . تبارك . حشر . ودعاء (یا دافع کل شئی) میباشد ، و بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده . دارای یك سر لوح ظریف و چندین سر سورهٔ مذهب است . مجدول بطلاو سرخی است .

جلد تیماج . کاغذ ترمه . عدهٔ اوراق (٤٥) صفحهٔ (٧) سطر . واقف سپهسالار . قطع بغلي . طول($10\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($6\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٨٩)

(٨٨)

مجموعهٔ سور و ادعیه

این نسخه بخط نسخ بسیار خوب نوشته شده ، وکاتب درصفحهٔ آخر خودرا چنین معرّفی میکند . کتبه خداداد بختیاری فی شهر محرم الحرام سنهٔ (١١٥١) اول نسخه سورهٔ مبارکه ص ، و پس از آن دعاء مشلول ، و جوشن کبیر ، و در صفحات آخر طلسم واسماء متبرکانیکه در موقع نگاه کردن بماه نو بآن نگاه میکنند نوشته شده . دارای یك سرلوح خیلی ظریف ، و دوصفحهٔ اوّل نقاشی‌شده ، صفحات مجدول و بین السطور تذهیب شده است ، اول قسمتها سر سورهٔ کوچك ظریفی است و بر آن اسم هر قسمتی را با زنگار و نیز بعضی از کلمات ادعیه را با سرخی‌نوشته اند .

جلد تیماج روغنی مذهب بگل و بوته بسیار ظریف . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (١٢٣) صفحهٔ (٨) سطر . واقف سپهسالار . قطع بیاضی . طول ($10\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٧٩)

(٨٩)

مجموعهٔ سور و ادعیه

این نسخه بخط نسخ بسیار خوب نوشته شده ، کاتب و سنهٔ کتابت نگاشته نشده ، ولی چنانکه از خاتمهٔ بر می آید برای شاه سلطان حسین صفوی نوشته‌اند . پشت جلد کاغذی نوشته شده که خط ملاعلابیك است و مشتمل برمطالب ذیل میباشد :

١ سوره مبارکه فتح . ٢ دعاء اَللّٰهُمَّ اِنّی اَعُوذُ بِکَ اَنْ اُضامَ فی سُلْطانِك . ٣ دعاء بر آمدن حاجات : یا الله ما اَجِدُ اَحَداً اِلّا اَنْتَ . ٤ دعاء رفع همّ و غمّ : لَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلّا بِاللّٰهِ . ٥ دعاء : بِسْمِ اللّٰهِ ماشاء اللّٰهُ لایَصْرِفُ السُّوء اِلّااللّٰه . ٦ دعاء : بسم‌الله لاقُوَّةَ اِلّابِاللّٰهِ . ٧ دعاء صبح : اَصْبَحْتُ بِذِمَّةِ اللّٰهِ وَذِمَمِ اَنْبِیائه . ٨ دعاء حاجت : اِلٰهی وَاِلٰهِ اِبْراهیمَ . ٩ دعاء فرج : اِلٰهی لَکَ قَصَدْتُ وَاِلَیْك . ١٠ دعاء حاجت : ماذا عَلَیْکَ اَنْ تَرْضی . ١١ دعاء صبح : یا مَنْ قَبَضَ الارْضَ عَلَی الْماء . ١٢ حرز امام حسین (ع) . ١٣ حرز النبی . ١٤ ایضاً حرز النبی . ١٥ ایضاً حرز النبی . ١٦ دعاء حاجت مذکور با اضافات . ١٧ دعاء فرج : الهی بحق الخمسه محمد رسولك . ١٨ حرز النبی یا دعاء بیت المعمور : یا من اظهر الجمیل . ١٩ حرز امیرالمؤمنین (ع): اللهم اِنّی اَسْئَلُکَ صَبْراً جَمیلا . ٢٠ دعاء اباذر : اَللّٰهُمَّ اِنّی اَسْئَلُکَ ایمانا .

در صفحهٔ آخر مجموعه بخط ثلث بسیار خوب شرحی بعربی مبنی براینکه این مجموعه را بنام تحفه و هدیه برای پادشاه که اورا اینگونه معرفی میکنند نوشته شده : السلطان بن سلطان والخاقان بن الخاقان ابو المظفر والفتح وجای اسم را خالی گذارده . دارای یك سرلوح ، و دو صفحهٔ اول نقاشی کامل شده ، اول هر دعائی برسر سورهٔ مذهب اسم دعاء با طلانوشته شده .

جلد روغنی زمینه مشکی پشت و رو گل و بوته اعلی . کاغذ قدیمی ، مجدول بطلا ، ومیانه سطرها تذهیب شده . عدهٔ اوراق (۲۴) صفحهٔ (۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض ($۱۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۲۱)

(۹۰)

مجموعهٔ سوروادعیه

این مجموعه بخط نسخ خوب نوشته شده ، سه سطر از آخر مجموعه را که حاکی از کاتب و سال کتابت و اینکه برای که نوشته شده است بوده محو کرده اند ، ومشتمل برمطالب ذیل میباشد :

۱ سورهٔ انعام . ۲ سورهٔ عنکبوت . ۳ سورهٔ روم . ۴ سورهٔ دخان . ۵ دعای صباح حضرت امیر (ع) . ۶ سوره یسن . ۷ تعقیب نماز صبح . ۸ سوره نباء . ۹ تعقیب نماز ظهر . ۱۰ سوره فتح . ۱۱ تعقیب نماز عصر . ۱۲ سورهٔ واقعه . ۱۳ تعقیب نماز مغرب . ۱۴ سورهٔ ملك . ۱۵ تعقیب نماز عشاء . ۱۶ دعای کمیل با شرح و ترجمه فارسی . ۱۷ زیارت عاشوراء باشرح وترجمه فارسی ۱۸ دعای علقمه با ترجمه بفارسی . ۱۹ دعای سمات با شرح و ترجمه بفارسی . ۲۰ دعای مجیر . ۲۱ دعای عشرات . ۲۲ دوازده امام خواجه نصیر با اعتصام آن . ۲۳ حرز حضرت صادق (ع) برای خواندن صبح وشام . ۲۴ مناجات از حضرت سجاد (ع) . ۲۵ دعای ایام هفته حضرت سجاد (ع) ملحق بصحیفه . ۲۶ مناجات خمسة عشر . ۲۷ دعای مولای ملحق بصحیفه . ۲۸ دعای فراش حضرت امیر (ع) . ۲۹ دعای عدیله کبری . ۳۰ دعای صنمی قریش . ۳۱ جوشن کبیر . ۳۲ جوشن صغیر . ۳۳ دعای ماه صفر که اولش این است : اَللّٰهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ شُکْراً وَ لَکَ الْمَنُّ تَفَضُّلاً . ۳۴ دعای رؤیت هلال حضرت سجاد (ع) . ۳۵ زیارت مختصر چهارده معصوم . ۳۶ زیارت حضرت فاطمه و ائمّه معصومین (ع) از راه دور . ۳۷ زیارت حضرت علی اکبر (ع) . ۳۸ زیارت سائر شهداء . ۳۹ زیارت اربعین . ۴۰ زیارت ششم حضرت امیر (ع) . ۴۱ زیارت حضرت امیر در نجف . ۴۲ زیارت حضرت سید الشُّهداء (ع) . ۴۳ زیارت حضرت عباس (ع) . ۴۴ زیارت کاظمین . ۴۵ زیارت سرمن رای . ۴۶ زیارت حضرت رضا (ع) . ۴۷ زیارت حضرت معصومه علیهاالسلام . ۴۸ زیارت جامعه کبیره . ۴۹ زیارت حضرت عبدالعظیم . ۵۰ اعمال مسجد کوفه . ۵۱ اعمال مسجد سهله . ۵۲ زیارت مفجعه . ۵۳ اعمال سه ماهه رجب و شعبان و رمضان نقل از زاد المعاد . ۵۴ دعای مکارم الاخلاق . ۵۵ دعای توبه . ۵۶ دعای تربت . ۵۷ دعای وباء وطاعون . ۵۸ ایضاً دعاء دفع وباء .

۵۹ ـ دعای رؤیت هلال ، ۶۰ ـ شرح دعای نهج البلاغه و خود دعاء ، ۶۱ ـ حرز نبوی وشرح آن .

دارای یك سر لوح ، و عناوین ادعیه با سرخی نوشته شده .

جلد روغنی گل و بوته یك رو ـ زمینه مشکی . کاغذ مهره‌زده ترمه . مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (۲۶۶) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۱/۲ ۲۴ سانتیمتر) عرض (۱۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۲۹)

(۹۱)

مجموعهٔ سور و ادعیه

این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، جای اسم کاتب و سنهٔ کتابت و نام ادعیه گذارده شده ولی ننوشته اند و مشتمل بر مطالب ذیل است :

۱ ـ سورهٔ مبارکه یس ۲ ـ دعاء کمیل ۳ ـ دعاء : اَلْحَمْدُ لِلّٰهُ اَلَّذِی اُطِیعُ فَشُکِرَ . ۴ ـ دعاء اَلْحَمْدُ لِلّٰه جبّار السموات . ۵ ـ دعاء : اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الواحِدِ الْقَهّارْ . ۶ ـ دعاء الحمد لله الکریم الوهاب ۷ ـ دعاء : الحمد لله اللطیف الخبیر . ۸ ـ دعاء : الحمد لله الواحد المنان . ۹ ـ دعاء : الحمد لله القاهر فی عزته . ۱۰ ـ اَللّٰهُمَّ اِنّی اَصْبَحتُ اُشْهِدُك وَ کَفی بِكَ شَهِیدا . ۱۱ ـ دعاء : یَا مَنْ اَظْهَرَ الْجَمِیلَ . ۱۲ ـ دعاء استغفار : اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذی لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّوم . ۱۳ ـ چند آیه از قرآن کریم . ۱۴ ـ دعاء : اَعُوذُ بِعِزَّةِ اللّٰهِ وَ اَعُوذُ بِقُدْرَةِ اللّٰهِ . ۱۵ ـ دعائیکه با تربت بمریض داده میشود . ۱۶ ـ دعاء برای شفاء مریضهای سخت وشرح آن . ۱۷ ـ دعاء دیدن ماه نو .

آخرین سطر این مجموعه اینست : حسن : مهدی (ع) . دارای یك سرلوح ، و دو صفحه اول تذهیب کامل شده ، مجدول بطلا و سرخی است ، و جای اسم هر دعاء تذهیب شده .

جلد ساغری قرمز . کاغذ متن و حاشیه خان بالغ . عدهٔ اوراق (۲۶) صفحه (۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۲۲)

(۹۲)

مجموعهٔ سور و ادعیه

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب اسم خود و سنهٔ کتابت را رقم ننموده و مشتمل بر مطالب ذیل می باشد .

۱ ـ سورهٔ یس . ۲ ـ سورهٔ عمّ . ۳ ـ سورهٔ فتح . ۴ ـ سورهٔ واقعه . ۵ ـ سورهٔ ملك . ۶ ـ سورهٔ دخان . ۷ ـ سورهٔ روم . ۸ ـ سورهٔ عنکبوت . ۹ ـ دعای ایام‌هفته‌حضرت سجاد ع . ۱۰ ـ

تعقیب نماز صبح که اول آن اینست : بسمله اَللّٰهُمَّ اَصْبَحَ خَوْفِي مُسْتَجِيراً بِاَمانِكَ . ۱۱ - تعقیب نماز ظهر : بسمله اللهم براءةً من النار . ۱۲ - تعقیب نماز عصر : بسمله اَللّٰهُمَّ بِرَحمَتِكَ فِي الصالِحِينَ فَاَدْخِلْنا . ۱۳ - تعقیب نماز مغرب : اللهم شرّف بُنْيانَنا . ۱۴ - تعقیب نماز عشاء : اللهم لا تؤمنّي مَكرَك . ۱۵ - دعاء کمیل با ترجمهٔ فارسی آن . ۱۶ دعاء مشلول . ۱۷ - دعاء عدیله . ۱۸ - دعاء سمات با اعتصام واختتام با ترجمه فارسی آنها . ۱۹ - دوازده امام خواجه نصیر . ۲۰ - زیارت مختصر و زیارت وارث حضرت سیدالشهداء (ع) . ۲۱ - زیارت حضرت علی بن الحسین (ع) . ۲۲ - زیارت شهداء ، ۲۳ - زیارت ششم حضرت امیر المؤمنین (ع) . ۲۴ - زیارت عاشوراء و دعاء علقمه . ۲۵ - زیارت مفصل شهداء کربلاء . ۲۶ - زیارت اربعین . ۲۷ زیارت حضرت معصومه (ع) درقم . ۲۸ - دعای هر شب ماه رمضان . ۲۹ - ایضاً دعای دیگر هر شب ماه رمضان . ۳۰ - دعای سحر : اَللّٰهُمَّ اِنّي اَسْئَلُكَ مِنْ بَهائِكَ بِاَبْهاه . ۳۱ - اعمال سه شب قدر . ۳۲ - دعای سی روز ماه رمضان . ۳۳ - آداب رؤیت هلال ودعای هلال صحیفهٔ سجادیه . ۳۴ نماز اول ماه و دعای بعد از آن . ۳۵ - دعای : سُبْحانَ الدائِم القائِم که برای خواندن تمام روز های سال است . ۳۶ - جدول برای نگاه کردن در موقع دیدن هلال و اینکه هلال هر ماه را بر چه باید دید موافق روایات و عقیدهٔ خواجه نصیر و سائر حکماء و بزرگان پس از این قسمت یکورق افتاده و مشتمل بر شرح دعای عقیقه بوده . ۳۷ - دعای عقیقه . ۳۸ - دعای گوسفند قربانی ۳۹ دعای جهة شفای مریض های بسیار سخت وآداب آن از حضرت صادق (ع) . ۴۰ دعای تربت . ۴۱ - طریقهٔ نماز میّت وآداب آن . ۴۲ - تلقین میت .

دارای یك سرلوح دوصفحهٔ اول تذهیب کامل شده . مجدول بطلا و بین السطور مذهب است . عنوان ادعیه با طلا بر سر سوره های مذهب نوشته شده . جلد تیماجی . کاغذ خان بالغ . عدّهٔ اوراق (۲۰۹) صفحهٔ (۱۲) سطر . واقف سپهسالار . قطع بیاضی . طول (۱۳ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۴۹)

(۹۳)

مجموعهٔ سور و ادعیه

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب وسنهٔ کتابت رقم نشده ، و مشتمل بر مطالب ذیل است :

۱ سوره کهف . ۲ سوره یس . ۳ سوره فتح . ۴ سوره الرحمن . ۵ سوره واقعه . ۶ سوره حشر ۷ سوره جمعه . ۸ سوره ملك . ۹ سوره نباء . ۱۰ سی وسه آیه ازاول سوره بقرهٔ . ۱۱ دعای جوشن کبیر . ۱۲ جوشن صغیر . ۱۳ منتخب التعقیب مشتمل بر ادعیه ماثورهٔ از ائمه علیهم السلام بترتیب فرائض از نماز صبح تا نماز عشاء و دعاء صباح حضرت امیر (ع) و بعضی از از ادعیه صحیفهٔ سجادیه . ۱۵ ادعیهٔ ایام هفته حضرت سجاد (ع) از ملحقات بصحیفه . ۱۶ دعاء قاموس که اولش اینست : اِلٰهی قَدْ تَلاطَمَتْ اَمْواجُ قاموسِ قُدْرَتِك . ۱۷ دعای عدیله . ۱۸ دعای حجب . ۱۹ دوازده امام خواجه نصیر . ۲۰ دعای سمات باشرح و اعتصام و اختتام . ۲۱ دعای خضر (ع) که اولش اینست : بسمله اَللّٰهُمَّ لاتَراهُ الْعُيون ۲۲ ایضا دعای خضر (ع) که اولش اینست : بسمله اللهم احْرُسْني بِعَيْنِكَ الَّتي لاتَنام .

دارای یك سرلوح ، دو صفحهٔ اول مذهّب و صفحات مجدول بطلا است ، عناوین ادعیه با شنجرف نوشته شده .

جلد تیماج مذهب . کاغذ متن وحاشیه خان بالغ و سمرقندی . عدهٔ اوراق (۱۰۶) صفحهٔ(۱۴) سطر . واقف سپهسالار . قطع بغلی . طول(۱۴ سانتیمتر)عرض (۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۲۱۵۱)

(۹۴)

مجموعهٔ سور وادعیه

این نسخه را بخط نسخ بسیار خوب آقاعبدالوهاب طباطبائی در سنهٔ (۱۲۵۰) نوشته اند ، ومشتمل بر مطالب ذیل است :

۱ زیارت ششم حضرت امیر(ع) . ۲ زیارت عاشوراء . ۳ دعای علقمه . ۴ دعای روز عاشورا که اول آن اینست : سُبْحانَ اللّٰهِ مِلاءَ الْمیزانِ وَمُنْتَهیَ الْعِلْمِ . ۵ زیارت اربعین . ۶ چند دعاء واردبرای روز اول تا دهم محرم . ۷ چند دعاء وآرد برای روزهای ماه صفر . ۸ دعای بعد از نماز اول هرماه . ۹ چند آیه از قرآن کریم . ۱۰ هفت سورهٔ کوچك از آخر قرآن .

دارای یك سرلوح زیبا ، ودوصفحه اول نقاشی مختصری دارد ، صفحات مجدول بطلا وشنجرف ، میان سطور تذهیب شده ، عنوان مطالب باطلا و بعضی باشنجرف و سرخی نوشته شده .

جلد تیماج بامختصر نقاشی . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۲۹) صفحهٔ(۱۲) سطر واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (۱۶½ سانتیمتر) عرض(۱۰½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۸۲)

(۹۵)

مجموعهٔ سور و ادعیه

این مجموعه مشتمل برسورهٔ فاتحه و بیست وسه دعاء تعقیب نماز وغیره ، وادعیه سی روزهٔ ماه رمضان ودعاء کمیل میباشد ، و بخط نسخ بسیار خوب بر کاغذ زرد و آبی و سفید ونباتی نوشته اند ، همهٔ مطالب را با سرخی بخط نستعلیق خوب ، و در حاشیهٔ هر دعا بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب روایات راجعه بآنها را نیز نوشته اند ، اطراف اوراق این دعاء نقاشیهای خیلی قشنك بر جسته از خود کاغذ شده ، واطراف صفحات مجدول بطلا وشنجرف و اطراف سطور وخواص ادعیه مذهب است . اسم هر دعا را درسرسورهٔ مذهبی با سرخی و بعضی را با سفید آب بخط ثلث نوشته اند . اسم کاتب نوشته نشده ، مرحوم اعتضاد السلطنه شرحی پشت ورق

اول مرقوم داشته اند : که جمعی از فضلای خط شناس در شب ششم رمضان سنهٔ (۱۲۸۷) در کتابخانهٔ من جمع بودند بعضی احتمال دادند که این مجموعه خط آقا محمد علی خوانساری است وجناب لسان الحق میرزا محرم گفتند خط میرزا تقی است و خودم در مشهد مقدس حضور داشتم که کاغذ آنرا از قائم مقام گرفت . و نیز در همانجا نوشته اند که در آخر صفحه پس از ختم ترجمهٔ آخرین کلمه با سرخی ختم کتابت را در سنهٔ (۱۲۶٤) نوشته و این با بیان جناب لسان الحق منافات دارد اگر چه قول ایشان راست است و ممکن است ترجمه چند سال پس ازتحریر اصل دعا باشد . دارای دو سرلوح خوب است .

جلدتیماج وروی آن‌ترمه بوده ولي بید آنرا ازمیان برده . کاغذ ترمه . عدهٔ اوراق (۵۱) صفحهٔ (۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع‌وزیری‌کوچك . طول (۲۰ سانتیمتر)عرض (۱۲$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۹۲)

(۹۶)

مجموعهٔ سور و ادعیه

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، ولی‌کاتب نامی از خود وسنهٔ کتابت نبرده ، ومشتمل برمطالب ذیل است :

۱ دعای کمیل . ۲ دعای اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبّی لااِلٰهَ اِلّااَنْتَ . باشرح آن . ۳ دعای سلمان با شرح آن : اَللّٰهُمَّ اِنّی اَسْئَلُکَ یا عالماً بِکُلِ خفیّه . ٤ تعقیب نماز عشاء : اَعوذُ بِعِزَّةِ اللهِ . ۵ چند آیه از قرآن کریم برای حفظ از خطرات مالی و جانی . ٦ دعای رؤیت هلال : اَللّٰهُ اَکْبَرْ اَللّٰهُ اَکْبَرْ اَللّٰهُ اَکْبَرْ هِلالُ خَیْرٍ وَ رُشْدٌ . ۷ - سورهٔ توحید . ۸ - اسماء مقدسهٔ ائمهٔ اطهار علیهم السلام . و دارای یك سر لوح خوب است .

جلدروغنی . کاغذ سمرقندی . مجدول بطلا وشنجرف . عدهٔاوراق (۱۸)صفحهٔ(۹) سطر . واقف سپهسالار.قطع‌وزیری.طول (۱۹$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۲$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۵۸)

(۹۷)

مجموعهٔ آیات و ادعیه

این نسخه بخط نسخ بسیار خوب درسنهٔ (۱۱۰۹) نوشته شده ، و اسم کاتب رقم نگشته ، مرحوم آقازین العابدین ، و میرزا فضل الله ساوجی ، وملك ایرج قاجار ، که از خوش نویسانند هریك پشت آخرین ورق شرحی مبنی براینکه این بیاض بخط استادی

آقای آقا هاشم لؤلؤی اصفهانی است مرقوم داشته اند.

این مجموعه ظریف دارای سرلوح زیبائی میباشد، ومیانه تمام سطرها و حاشیهٔ تمام اوراق آن باطلا گل و بوته نقاشی شده. و مشتمل بر ادعیه ذیل است:

۱ - دعائی استکه برای حفظ دراول روزخوانده میشود: بِسْمِ اللهِ خَیْرُ الْأَسْمَاء. ۲ - دعای احتجاب که اول آن این است: اِحْتَجَبْتُ بِنُورِ وَجْهِ اللهِ. ۳ - دعاء الحُجُبْ که اول آن اینست: اللّهُمَّ اِنّی اَسْئَلُکَ یَا مَنِ احْتَجَبَ بشعاء نوره. ۳ - دعاء کمیل. ٤ - دعاء الاعتقاد که اول آن این است: شَهِدَ اللهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ والْمَلٰئِکه. ٥ - دعای رؤیة هلال که اول آن اینست: اَیُّهَا الْخَلْقُ الْمُطِیْعُ الدآئِبُ الْسَّرِیع. ٦ - دعاء حاجت که اول آن اینست: اَللّهُمَّ لَا تُخَیِّبْ رَجَاءَ هُوَ مَنُوطٌ بِکَ. ۷ - دعاء در وقت شدة و تنگی که اول آن اینست: اَللّهُمَّ وَ قَدْ اَکْدی الطَّلَبُ وَ اَعْیَتِ الْحِیَلْ. ۸ دعای جوشن صغیر که اول آن این است: اِلٰهی کَمْ مِنْ عَدُوٍّ انْتَضی عَلَیَّ سَیْفَ عَدَاوَتِهْ ۹ - هفت آیه از قرآن مسمی بحصار هفت گانه. ۱۰ - آیات و اجوبهٔ آن که درهنگام هرپیش آمدخوانده میشود. ۱۱ - آیاتیکه پیش ازذکر حاجات خوانده میشود. ۱۲ - آیاتیکه هرصبح وعصرخوانده میشود. ۱۳ - آیاتیکه برای دوام صحت وسلامت وعزت ومقام مجرب است. ۱٤ - دعاء مکسور که اول آن اینست: یَا حَیُّ قَبْلَ کُلِّ حَیٍّ وَ یَا حَیُّ بَعْدَ کُلِّ حَیٍّ. ۱٥ - دعاء مروی ازحضرت صاحب الزمان علیه السلام که اول آن اینست: اللهم ارْزُقْنَا تَوْفِیْقَ الطّاعَه. ۱٦ - دعاء سلمان فارسی که اوّل آن اینست: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی لا اِلٰه اِلّا هوا لْمَلِکُ الْحَقُّ الْمُبین. ۱۷ دعای مشلول که اول آن اینست: اَللّهُم اِنّی اَسْئَلُکَ بِاسْمِکَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحیمِ یا ذَا الْجَلالِ وَالْاِکْرام. ۱۸ دعاء اعتصام و دوازده امام خواجه نصیر الدین و اختتام آن. ۱۹ دعاء اعتصام سمات و دعاء سمات. (پس از دعاء سمات این دودعاء کوچك راکسی چنین ذکر نموده: وفی مصباح سیدبن الباقی ذکر بعد دعاء السمات اللهم بحق هذا الدعاء الخ و رُوِیَ اَنَّ عَلِیاً (ع) کان یقرء بعد السمات یا عدّتي عند کربتی الخ). ۲۰ دعاء بَرَکَةِ السِباعِ لِمُوسَی بْنِ جَعْفَر (ع) اوله: لا اِلٰه اِلّا الله وحده لاشریکَ له. ۲۱ دعاء اویس قرن منسوب بحضرت حسین بن علی (ع) که اول آن اینست: یا سَلامُ اَلْمُؤْمِنُ اَلْمُهَیْمِنْ. ۲۲ دعاء یماني مشهور بدعاء سیفی. ۲۳ عوذةٌ جلیله لها شرح طویل و فوائد جزیله اوله: اللهم انّك حیّ لایموت. ۲٤ دعاءالفراش اوله: اَصْبَحْتُ اَللّهُمَ مُعْتَصِماً بِذِمامِکَ وَ جَوارِکَ اَلْمَنیع. ۲٥ دعاءٌ یقرء عند الحاجه اوله: اللهم انّی اسئلك و لا اسئل غیرك. ۲٦ زیارت عاشوراء ۲۷ زیارت جامعه صغیره ۲۸ شرحي عربی بقلم آقا شیخ محمدبن علی الهجری مبنی براینکه دستور نوشتن این مجموعه را برای تقرّب بخداوند ایشان داده‌اند نوشته شده، وسال کتابت را کاملا تعیین نموده است.

جلد تیماج گل و بوته ظریف. کاغذ متن خان بالغ حاشیه آبی. عدّهٔ اوراق (٦٦) صفحهٔ (۱٦) سطر. واقف سیهسالار. قطع بیاضی. طول (۱۷ سانتیمتر) (عرض $8\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۹٤)

(٩٨)

مجموعهٔ آیات و ادعیه

این نسخه را بخط نسخ بسیار خوب آقا میرزا احمد نیریزی در سنهٔ (١١٤٣) با طلا نوشته اند . و مشتمل بر مطالب ذیل میباشد :

١ دعاء احتجاب . ٢ چند آیه از قرآن کریم . ٣ دعاء : اَصْبَحْتُ بِذِمَّةِ الله . ٤ دعاء : یا کائناً قبل کل شیئی . عنوان هرقسمت را با سفیدآب نوشته‌اند . پس‌ازختم ادعیه ورقم کاتب خودنیریزي پشت آخرین ورق نیز با سفیدآب نوشته اند: بجهت عالیحضرت رفیع مرتبت گرامی منزلت فرزند اعز ارجمند سعادتمند میرزا محمد طاهرا سلمه الله تعالي الموطر المشهور بجاجرمی قلمی گردید امیدوار است که از تلاوت آن بهره‌مند کردند بمنّه وجوده .

دارای یك سر لوح خیلی ظریف ، دو صفحه اول با طلا نقاشی ظریفی شده ، صفحات مجدول بطلا و سرخی است .

جلد تیماج مذهب . کاغذ متن سمرقندی ضخیم حاشیه ترمه . عدهٔ اوراق (٦) صفحهٔ (٩) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری. طول (٢٢ سانتیمتر) عرض (١٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١١١٣)

(٩٩)

مجموعهٔ سور و ادعیه

این نسخه را حافظ ابراهیم در سنهٔ (١١٥٩) بخط نسخ خوب نوشته ، و ادعیه آن مطابق روایات اهل سنت است ، و در حاشیهٔ هر دعائی روایت آنرا ذکر کرده ، و مشتمل بر مطالب ذیل است :

١ ـ سوره یس ٢ ـ سورهٔ حمد : ٣ ـ سوره اخلاص . ٤ ـ سوره ناس . ٥ ـ سوره فلق . ٦ ـ آیات متفرقه ٧ ـ چند دعاء کوچك . دارای یك سر لوح ، و بیست ویك سرسوره ، و دو صفحهٔ اول مذهب ، عناوین مطالب با طلا و شنجرف و سفید آب نوشته شده ، مجدول بطلا و شنجرف است .

جلد چرمی ضربي . کاغذ خان‌بالغ . عدهٔ اوراق (٣٥) صفحهٔ (٩) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (١٧ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢١٦٧)

مجموعات ذیل مرکب از ادعیه و زیارات و مناجات های معروفه است

(١٠٠)

مجموعهٔ ادعیه وغیره

این نسخه بخط نسخ و ثلث ونستعلیق خیلی خوب نوشته شده و مشتمل بر مطالب ذیل میباشد :

۱ بر یکصفحه در مربعاتی خصوصیات شمائل حضرت پیغمبر صلی الله علیه وآله وشرح آن نوشته شده . ۲ ترجمه حدیث نبوی : لَا یَرُدُّ اَلْقَضَاءَ اِلَّا اَلدُّعَاءُ . دردوصفحه . ۳ مناجات : لَکَ اَلْحَمْدُ یَاذَ اَلْجُودِ وَاَلْمَجْدِ وَاَلْعُلَی ، در بیست صفحه بعضی را باطلا و برخی را با سفید آب و پارهٔ را با مرکب بخط ثلث نوشته ، و هر بیت بشعری فارسی ترجمه شده ، وبخط نستعلیق ذیل آن نگاشته اند . وابتداء نسخه نوشته شده : اِنَّه مِن سُلَیْمان وَاِنَّه بِسْمِ اَللّٰهِ اَلرَّحْمٰنِ اَلرَّحِیم . ٤٠ چهل کلمه از کلمات قصار حضرت علی بن ابیطالب (ع) که هریك بدوشعرفارسی نیز ترجمه شده وذیل آن نوشته اند . وکلمات باطلا وسفید آب ومرکب سیاه نگاشته شده . ٥ دعاء بیت المعمور ٦ فصوص سلیمانیه [٢٤] . ودارای دو سر لوح ظریف خوب است .

جلد چرمی ضربی بسیار ظریف . کاغذ متن وحاشیه خان بالغ الوان . عدهٔ اوراق (٥٢) مجدول بطلا . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١١٢٣)

(۱۰۱)

مجموعهٔ ادعیه و غیره

این نسخه را مرحوم میرزا احمد نیریزی بخط نسخ بسیار خوب در سنهٔ (۱۱۳۰) نوشته اند ، و مشتمل بر مطالب ذیل است :

۱ ـ دعاء طلب السعاده از حضرت امام زین العابدین (ع) ۲ ـ دعاء لیلة الفراش ۳ ـ دعاء الاحتجاب از حضرت علی بن ابیطالب امیر المؤمنین (ع) ٤ ـ چند دعاء کوچك . ترجمه دعاء طلب السعاده ولیلة الفراش را بخط نستعلیق خوب با سرخی نوشته اند . این نسخه متعلق بمرحوم میرزا داودخان پسر صدر اعظم نوری بوده . ودر سنهٔ (١٢٩٦) داخل اعتضادیه شده .

جلدروغنی مذهب گل وبوته . کاغذ متن وحاشیه خان بالغ . عدهٔ اوراق (٢٣) صفحهٔ (١٢) سطر . قطع وزیری کوچك ، طول (٢٠ سانتیمتر) عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٨١)

(۱۰۲)

مجموعهٔ ادعیه و غیره

این نسخه بخط نسخ خوب ملا محمد خونساری نوشته شده و مشتمل بر تعقیبات نماز های پنجگانه ودعای کمیل وبعضی ادعیه شب جمعه ومتفرقه است . دارای یك سرلوح وصفحات مجدول بطلا و بین السطور آن مذهب است .

جلد روغنی گل وبوته . کاغذسمرقندی . عدهٔ اوراق (٣٨) صفحهٔ (٨) سطر . واقف سپهسالار . قطع بغلی . طول (١٥ سانتیمتر) عرض (١٠ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٩١)

(۱۰۳)

مجموعهٔ ادعیه و غیره

این نسخه بخط نسخ خیلی خوب محمّدرحیم ساروی مازندرانی در سنهٔ (۱۲٤۷) در سن چهارده سالگی نوشته شده و مشتمل بر مطالب ذیل است :

۱ـ دعای صباح . ۲ ـ ادعیه روزهای هفته ازحضرت سجاد (ع) ۳ ـ ادعیه واردهٔ عقب نمازهای پنجگانه غیر ازآنهائیکه منسوب بحضرت سید سجاد علیه السلام می باشد . دارای یك سرلوح وحواشی دوصفحهٔ اول باطلا نقاشی شده ، وصفحات مجدول بطلا و سرخی و شنجرف ، و اسم ادعیه را باطلا بخط ثلث نوشته اند . جلد روغنی کل وبوتهٔ ظریف دورو . کاغذخان بالغ . عدهٔ اوراق (۳۲) صفحهٔ (۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع بغلی . (طول ۱۲ سانتیمتر) عرض (۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۰۹)

(۱۰٤)

مجموعهٔ ادعیه وغیره

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، و چون آخرین ورق آن افتاده است کاتب وسال کتابت آن معلوم نیست ، و مشتمل بر مطالب ذیل است :

۱ - دعاء حرز یمانی با اعتصامات و اختتامات . ۲ ـ دعاء صباح . ۳ ـ دعاء عشرات . ٤ ـ دعاء سمات . ٥ ـ دوازده امام خواجه نصیرالدین با افتتاح آن . ٦ دعاء کمیل . ۷ ـ دعاء مشلول . ۸ ـ دعاء جوشن کبیر . ۹ ـ جوشن صغیر . ۱۰ ـ زیارت عاشوراء . ۱۱ زیارت اربعین ، ۱۲ ـ زیارت جامعهٔ کبیره . ۱۳ دعاء سحر :الهم انی اسئلك من بهائك ۱٤ ـ اعمال شب قدر . ۱٥ آداب ماه نو . ۱٦ زیارت حضرت فاطمه (ع) این زیارت بخط کاتب این مجموعه نیست و بعدها نوشته شده . وورق افتادهٔ آخر ازدعاءدیدن ماه است . آخرین سطر موجود اینست : انت له مطیع والی ارادتك سریع . پس ازاین زیارت حضرت فاطمه علیها سلام درورق دیگری که آخر کتاب بوده نوشته اند.

دارای یك سرلوح . و شرح هر یك از ادعیه بخط شکسته خیلی خوب در حاشیه نوشته شده و اسم هرقسمت را با سرخی نوشته اند .
جلد روغنی وکل وبوته . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۲٤۲) مجدول بطلا . صفحهٔ (۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع بغلی . طول ($۹\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض ($٥\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۱٦)

(۱۰٥)

مجموعهٔ ادعیه و غیره

این نسخه را بخط نسخ بسیارخوب آقا میرزا محمد حسین اصفهانی متخلص بسالك در سنهٔ (۱۲۷۳) برای تقدیم بعلیقلی میرزای اعتضاد السلطنه نوشته و همین معنی را در

دو صفحهٔ آخر نوشته اند و مشتمل بر مطالب ذیل است :

۱ ـ دعاء : اَللّهُمَّ لا تُخَیِّبْ رَجاءَ هُوَ مَنُوطٌ بِکَ . ۲ دعاء : اَلْحَمْدُ لِلّهِ الذَی لَمْ یُصْبِحْ بی مَیْتا . ۳ دعاء : اَللّهُمَّ اِنَکَ اَمَرْتَنی اَنْ اَدْعُوَکَ ، که منسوب بحضرت سجاد (ع) میباشد . دارای یك سر لوح کوچك است و برآن با طلا نوشته شده : من اَدْعِیَةِ سَیِّدِ الساجِدین .

جلد تیماجی مذهب . کاغذسمرقندی . مجدول بطلا ، وبین السطور مذهب است . عدهٔ اوراق (٦) صفحهٔ (۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . طول (۱۸ـ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۲ـ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۲٤)

(۱۰٦)

مجموعهٔ ادعیه وغیره

این نسخه بخط نسخ خیلی خوب و ترجمه آن با سرخی بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده . جای اسم کاتب و سنهٔ کتابت و اسم هر دعاء را گذارده ولی ننوشته اند . در حاشیه دعای سیفی وشرح آن بخط شکسته بسیارعالی نوشته شده و درآخر آن سنهٔ (۱۱۳۰) را رقم کرده است . احتمال قوی داردکه این مجموعه بخط میرزا احمد نیریزی باشد .

ادعیه این نسخه عبارتند : ۱ ـ دعاء سیفی با شرح وافتتاح آن . ۲ ـ دعاء : اللهم انّی اسئلك بعزیز تعزیز اعزاز عزتك . ۳ ـ دعاء : لا اله الا الله ابداً حقاحقا . ٤ ـ دعاء : اللّهُمَّ اِنّی اَسْئَلُکَ باسْمِکَ اَلّذی اِذا ذُکِرتْ به تَرَغْزَعَتْ مِنْهُ السَموات . ۵ ـ چند دعاءِ کوچك برای برآمدن حاجات . درآخردعاء اول ودوم نوشته‌است که : این دعاء را ازروی نسخهٔ که بخط مرحوم ملا محمد تقی مجلسی (ره) بوده نوشته ام . این نسخه متعلق بکتابخانه میرزا داود خان وزیر لشکر بوده و در محرم سنهٔ (۱۲۹۷) باعتضادیه داخل شده . پشت ورق اول نوشته شده در جمادی الاخری سنهٔ ۱۱۸۸ در دارالعلم شیراز برای نور چشمی میرزا نور حسنی حسینی پنجتومان خریده ام .

جلد چرمی عادی . کاغذ سمرقندي . مجدول . عدهٔ اوراق (٦۲) صفحهٔ (۷) سطر . قطع ربعي طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ـ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۱۵)

(۱۰۷)

مجموعهٔ ادعیهٔ ایام هفته

این نسخه مشتمل بر ادعیه ایام هفته و بخط نسخ بسیار خوب میباشد. محمد صادق نام برای نجفعلی خان نام در بیجار نوشته. و سنهٔ کتابت را رقم ننموده.

جلد ترمه. کاغذ سمرقندی. مجدول بطلا. عدهٔ اوراق (۲۰) صفحهٔ(٦) سطر. واقف سپهسالار. طول (۱۲ سانتیمتر) عرض($8\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۵۰).

(۱۰۸)

مجموعهٔ ادعیه وغیره

این نسخه بخط نسخ بسیار خوب آقا زین العابدین یزدی در سنهٔ (۱۲۲۷) برای سرکار محمد حسن خان یزدی که از اعیان آن دوره بوده نوشته شده و مشتمل بر ادعیه و

مطالب ذیل است :

۱ ـ شرح دعاء معراج و خود آن دعاء که اولش اینست : بسمله اللّهُمَّ اِنّی اَسْئَلُکَ یا مَنْ اَقَرَّ بِعُبُودِیّته کُلُّ مَعْبُود. ۲ ـ مناجات حضرت امیر المؤمنین(ع) : بسمله الهی اَلاَمَان اَلاَمَان یَوْم لا یَسْتَأْخِرُونَ ساعَةً وَ لا یَسْتَقْدِمُون. ۳ ـ شرح دعاء مشهور بقلنسور و خود آن که اولش این است : بسمله لا اله الا الله محمد صم رسول الله لا اله الا الله الملك الحق المبین. ٤ ـ شرح دعاء توسل وخودآن دعاء که اولش اینست : بسمله اَللّهُمَّ اِنّي اَسْئَلُکَ وَاَتَوَجَّهُ اِلَیْکَ بِنَبِیِّکَ نَبِیِّ الرَّحْمَةِ مُحَمَّد یَا اَبَا الْقَاسِمْ یَا رَسُولَ الله. ٥ ـ دعاء جهة حفظ ودفع اعداء که اولش اینست : وَ اِذَا قَرَأْتَ الْقُرآن جَعَلْنَا بَیْنَكَ وَ بَیْنَ الّذِینَ. ٦ ـ رقعة الجیب حضرت امام رضا (ع) که اولش این است : بسمله اِنّی اَعُوذُ بالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ کُنْتَ تَقِیّا. ۷ ـ شرح آیات مبارکات استکفا و خود آنها ۸ ـ دعاء جهة دفع دشمنان و فرج از شدائد با شرح مختصر که اولش اینست : اللهم احرسنا بِعَیْنِكَ التی لا تَنام. ۹ ـ دعاء سریع الاجابه و شرح مختصري ازآن که اولش این است : اللهم اِنّی اَسْئَلُکَ باسْمِكَ الْعَظِیمِ الاَعْظَم. ۱۰ ـ دعاء فاطمهٔ زهرا علیهاالسلام و شرح آن که اولش اینست : بسم الله النور بسم الله نورالنور. ۱۱ ـ دعاء عهد وشرح آن که اولش اینست : اللهم فاطِرَ السَّمٰواتِ وَ الاَرَضِیْنَ عالِمِ الغَیْبِ و الشهاده الرحمن الرحیم. ۱۲ دعاء عدیله وشرح آن ۱۳ ـ مناجات : الهی کفاني فَخْراً ان تکون لی ربّاً ، که ازحضرت امیر المؤمنین علیه السلام است. ۱٤ ـ دعاء مروی از حضرت صاحب الامر علیه السلام که اولش اینست : اللهم ارزقنا توفیق الطاعه. ۱۵ ـ ایضاً دعاء الهی باخص صِفَاتِكَ وَ بِعِزِّ جَلالِكْ. ۱٦ دعاء الهی بالْمُحَمَّدِیَّةَ الْمَحْمُودَهْ وَ بالعلویة العالیَهْ. ۱۷ ـ زیارت مختصر سید الشهداء علیه السلام. ۱۸ ـ زیارت حضرت صاحب الزمان علیه السلام. ۱۹ ـ تعقیب نماز های پنجگانه. ۲۰ ـ ادعیه وآرده در موقع نگاه کردن بماه شب اول.

عبارت اول این مجموعه: بسم الله الرحمن الرحیم الحمدلله الّذی جعلَ الدُعاءَ معراجاً لوصول الحاجات. و آخرین عبارت آن اینست: تمت تحریر و ترقیم پذیرفت حامداً له و مُصلّیاً نبیّه وآله. دارای یك سرلوح خیلی خوب، و مجدول بطلا است. اسم ادعیه را بعضی با طلا و برخی با سرخی وشنجرف نوشته اند. دو صفحه اول تذهیب و نقاشی شده، و میانه تمام سطر ها با طلا زینت شده. جلد روغنی گل وبوته اعلی، واطراف آن با خط ثلث بسیار خوب نوشته شده: قال النبی صَلی الله عَلَیه وَآله عَلَیکُم بِسِلاحِ الأَنْبیاء قِیلَ وَما سلاحُ الأَنْبیاء قالَ (ص) اَلدُعاء. وَعَنْه(ص) حَصِّنُوا اَمْوالَکُم بِالزّکوة وَداووا مَرْضاکُم بِالصَدَقه وَ اطلبوا حَوائجَکُم بِالدُعاء. وَقال(ص) لا یَرُدُ القضاء الا اَلدُعاء وَلا یَزیدُ فی العُمْرِ الا اَلبِر. وَقال (ص) اَلدُعاء بَیْنَ اَلاذانِ وَالاقامَه لا یُرَدُ. وایضاً اَلدُّعاء تُرْسُ اَلمُؤمِن، کتبه العبد الاقل زین العابدین فی (۱۲۲۸) و طرف داخل جلد هم روغنی وگل نرگس نقش شده. کاغذ خان بالغ. عدهٔ اوراق (۴۰) صفحهٔ (۱۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۸۲)

(۱۰۹)

مجموعهٔ ادعیه وغیره

این نسخه بخط نسخ خوب آقا احمد خونساری در سنهٔ (۱۲۷۹) میباشد. و درآخر (۱۴) ورق مجدول ننوشته دارد، و مشتمل بر ادعیه ذیل است:

۱ دعاء صبح که اول آن اینست: اللهم اِنی اَصْبَحْتُ اُشْهِدُکَ وَ کَفی بِکَ شَهیدا. ۲ تعقیب نماز ظهر: یامن اظهر الجمیل. ۳ تعقیب نماز عصر: استغفرا الله الذی لا اله الا هو ۴ تعقیب نماز مغرب: انِ الله وَملائکته یُصَلّونَ علی النبی. ۵ تعقیب نماز عشاء: اللهم بحق محمدوآل محمد ص. ۶ ایضا تعقیب نماز عشاء: بسم الله خیرالاسماء بسم الله رب الارض والسماء. ۷ - دعاء صباح معروف. ۸ دعاء کمیل. ۹ دعاء ایام هفته حضرت سجاد (ع) از ملحقات صحیفه. ۱۰ دعاء احتجاب. ۱۱ دعاء جهة تسخیر دشمن که اول آن اینست: بسمله اللهم سخر لی اعدائی کما سَخَّرْتَ الریح لسلیمان. ۱۲ دعاء حضرت سجاد (ع) فی طلب السعاده. ۱۳ دعاء غلبه بردشمنان که اول آن اینست: بسمله آمنت بالله وحده لا شریك له وکفرت بالجبت و الطاغوت ۱۴ دعاء هر صبح وشام که اول آن اینست: اللهم صل علی محمد وآل محمد (ص) واغفرلی ولوالدی وارحمهما. ۱۵ دعاء سریع الاجابه که اول آن اینست: یا عُدَّتی دون العدد ویا رجائی والمعتمد.

جلد تیماج. کاغذ ترمه. مجدول بطلا و سرخی و زنکار. دارای یك سر لوح. عدهٔ اوراق (۶۸) صفحهٔ ( ) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۵ سانتیمتر) عرض (۱۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۰۴)

(۱۱۰)

مجموعهٔ ادعیه وغیره

این نسخه بخط نسخ و ترجمه آن با سرخی بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب نوشته شده ، ولی اسم کاتب و سنهٔ کتابت را ننوشته اند . پشت ورق اول نوشته شده که ترجمه این ادعیه از مرحوم آقا محمد طاهر است . از ترجمه بر می آید که شخصی فاضل و حکیم بوده ، و در حاشیه هم بعضی از مطالب و فقرات دعا را بفارسی توضیح میدهند و مشتمل بر این ادعیه است :

۱ - دعاء عشرات . ۲ - دعاء سمات ودودعاء دیگرکه بعدازآن خوانده میشود . ۳ - دعاءصباح . ٤ - دعاء مشلول . ٥ - دعاء ندبه . ٦ دعاء روزمباهله (اینهمان دعاء سحر اللهم انّی اسئلُكَ مِنْ بهائكَ بابهاه ، میباشد ولی دراواخر فقراتی زائد بر نسخه های مشهوره دارد) آخرین سطر این مجموعه اینست : بعد از این هرحاجتی که داری طلب نمای بر آورده میشود انشاءالله تعالی بفضله و عوائده . داراي يك سرلوح و مجدول بطلا است .

جلد تیماج وسطترمه . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (٥٨) صفحهٔ (۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع بغلی . طول (۱٦ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۲۰)

(۱۱۱)

مجموعهٔ ادعیه وغیره

این نسخه رابخط نسخ خیلی خوب آقا محمد حسین شاگرد آقا زین العابدین اصفهانی درسنهٔ (۱۲٤۰) نوشته اند و مشتمل بر مطالب ذیل است :

۱ - دعاء احتجاب . ۲ ـ دعاء : اعیذ نفسی و اهلی . ۳ - دعاء : کفایةالله خیر من تَوَقّینا . ٤ - دعاء : الهي بحق محمد و انت المحمود . دارای يك سرلوح ، خواص وفوائد ادعیه را باطلا نوشته اند . بین السطور مذهب و صفحات مجدول بطلا است .

جلد تیماج . کاغذ متن وحاشیه سمرقندی . عدهٔ اوراق (۷) صفحهٔ (۹) . سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی ٠ طول (۲۳ سانتیمتر) عرض (۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱٦۱)

(۱۱۲)

مجموعهٔ ادعیه وغیره

این نسخه را بخط نسخ خوب علی اکبر خوئی در سنهٔ (۱۲٥۳) نوشته و مشتمل برادعیه ذیل است :

١ - دعاء عدیله . ٢ جوشن صغیر . ٣ - دعاء بعداز هر فریضه : الحمدلله الذی عرّفنی نفسه . ٤ - دعاء شفای بیمار های سخت : الهم انك قلت فی کتابك . ٥ - زیارت مفجعه . ٦ نادعلی کبیر و خواص آن . ٧ - دعاء : یا من اظهر الجمیل . ٨ - دعاء تربت . ٩ دعاءٌ فی ذکر آل محمد علیهم السلام : الهم یامن خصّ محمّداً وآله باالکرامه . ١٠ دعاء هرصبح حضرت سجاد (ع) که اولش اینست : الحمدلله الذي خلق اللیل والنهار ١٣ - اعتصام دعاء سیفی . ١٤ دعاء مغنی سیفی : الهم صل علی محمد وآل محمد (ص) وَبارِکْ وَ سَلِّمْ بِکَ اسْتَغیثُ ١٥ - ایضاً سه اعتصام دعاء سیفی . ١٦ - دعاء سیفی بااختتام . ١٧ - حرز النبی : الهم یاعالم السر والنجوی ، ١٧ دعاء : الهم تَفَضَّلْ عَلَیَّ وَ اَحْسِنْ اِلَیَّ . ١٩ - دعاء طمطام : رب ادخلنی في لُجَّة بحر احدیتك . ٢٠ - دعاء فتح حضرت صادق (ع) : الهم افتح لنا ابوابنا بخیرك .

داری یك سر لوح ، ومجدول بطلا وزنکار ، وعنوان ادعیه باشنجرف نوشته شده .

جلد چرمی . کاغذ رنگا رنگ . عدهٔ اوراق (٩٢) صفحهٔ (٩) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (١١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢١٦٨)

(١١٣)

مجموعهٔ ادعیه وغیره

این نسخه بخط نسخ خوب آقا ابوالقاسم ابن سید محمد در سنهٔ (١١٢٣) رقم گردیده ، آقا سید محمد بن محمد امین که اباً عن جدٍ ازجمله دانشمندان وعلمای مرتبط بدستگاه سلطنتی بوده ، و در مقدمه خود را خانه زاد و نمك پرورده معرفی میکند ، بامر شاه سلطان حسین صفوی ادعیهٔ هر روزهٔ ماه رمضان و ادعیه سحرها را جمع و تصحیح و بفارسی ترجمه نموده ، و درحواشی صفحات مطالبي ازادعیه را شرح فارسی نموده اند . وبرای هرروز دودعا یکی مفصل و دیگری مختصر با یك دیباچه که حمد و ثنای آن بعربی و بقیه بفارسی میباشد دریك قسمت نوشته شده ، و ادعیه سحر را نیز با دیباچه که حمد و ستایش آن بتازی وباقی آن بپارسی است در قسمت دیگر قرار داده و در هر دو قسمت تصریح نموده که این تصحیح و ترجمه بامر شاه سلطان حسین صفوی بوده وپس از ادعیه سحر دعاء جوشن کبیر و پس از آن دعاء افتتاح را با ترجمه فارسی آنها نوشته اند . دارای یك سرلوح خوب ، و دو سرسوره ، ومجدول بطلا و زنکار ، ودوصفحهٔ اول تذهیب برگ موی ، وعنوان ادعیه وترجمه آنها باسرخی است . و ظاهراً نسخهٔ است که برای خود شاه سلطان حسین نوشته شده است .

جلد ساغری مذهب . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۱۳۰) صفحهٔ (۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۲ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۵۷)

(۱۱٤)

مجموعهٔ ادعیه و غیره

این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، کاتب اسمی از خود وسال کتابت نبرده ، سه صفحهٔ اول باشنجرف بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، ولی جای ترجمه سائر صفحات سفید مانده است ، پشت آخرین ورق بخط نستعلیق کاتب ترجمه بدون تاریخ نوشته شده : کتاب دعاء خط سرکار نواب میرزا محمد صادق رضوی العلوي سلّمه الله تعالی میباشد حرّره یوسف . و مشتمل است بر ۱ ـ دعاء کمیل . ۲ ـ دعا : بسم الله وبالله و سبحان الله و الحمدلله . و دآرای دوسرلوح خوب ، و بین السطور مذهب ، و صفحات مجدول بطلا است .

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۳۵) صفحهٔ (۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی .طول (۱۷ ½ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۵۵)

(۱۱۵)

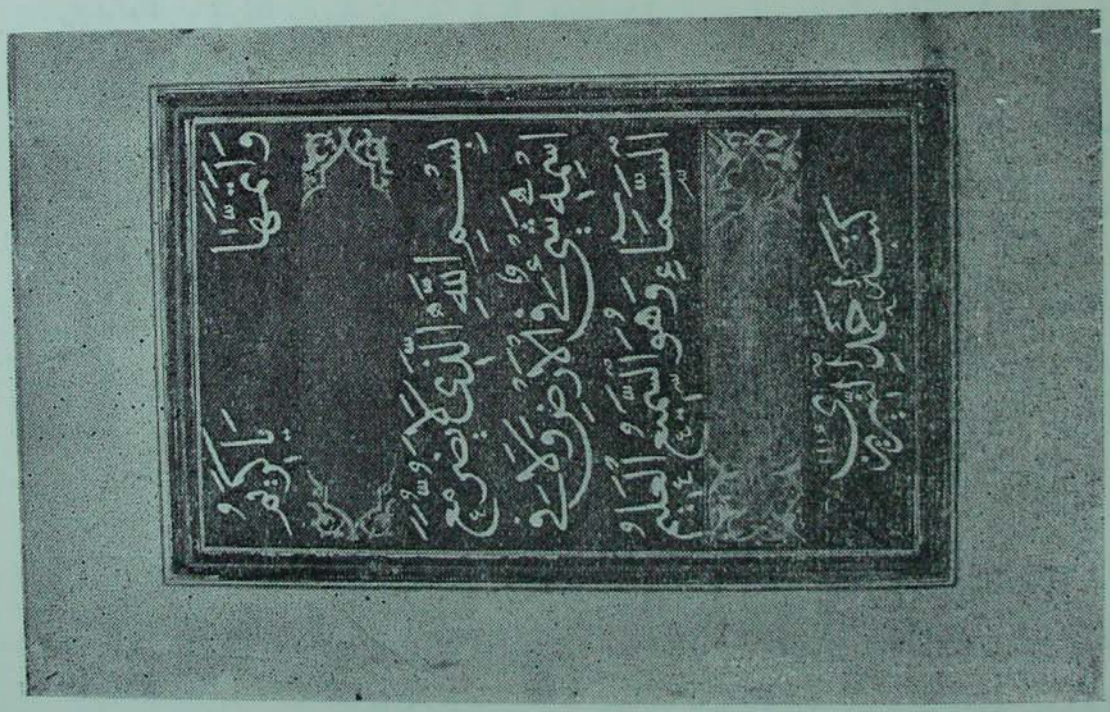
مجموعهٔ ادعیه و غیره

این نسخه بخط مرحوم میرزا احمد نیریزی است ، وگذشته از اینکه در آخرین صفحه اسم خود وسال کتابت را که سنهٔ (۱۱۱٦) باشد رقم نموده پشت اولین و آخرین ورق آقا میرزا احمد شاملو ، و آقا میرزا محمد شفیع تبریزی ، تصدیق براینکه این مجموعه خط میرزا احمد نیریزی و از خطوط بسیار ممتاز است نموده اند . متن این مجموعه کاغذ حنائی میباشد ، و با سفیدآب برآن نوشته شده ، ومشتمل بر مطالب ذیل است :

۱ دعاء احتجاب : احتجبت بنور وجه‌الله . ۲ دعاء : یامن شانه‌الکفایه . ۳ دعاء : اللهم‌بلغ مولای صاحب‌الزمان . ٤ دعاء : محمد ص رسول‌الله امامی . ٥ ـ دعاء : اللهم‌رب موسی وخاصّه بکلامه . ٦ دعاء : بسم الله الذی لایضر مع اسمه شیئ . ودر حاشیه ادعیه ذیل نوشته شده :

۱ دعاء : الحمد لله الذی هدانی للاسلام . ۲ دعاء : یامن تحل به عقد المکاره . ۳ دعاء : اللهم ان تشاء تعف عنا (تا) ورغبتنا عنه الیك . نوشته شده ، وحواشی دیگر ازاینجا تابآخر ننوشته است ، دو صفحه اول تذهیب زیبائی شده است .

نمونه‌ای از خط میرزا احمد نیریزی خطاط معروفست که چندین مجموعه بخط او در این کتابخانه موجود و این صفحه از نسخه نمرهٔ (۱۱۵) این فهرست ونمرهٔ (۱۱۱۸) کتابخانه عکس برداشته شده است .

مقابل صفحهٔ ۶۲ ج ۱

جلد تیماج وسط ترمه . کاغذ متن و حاشیه خان بالغ . عدهٔ اوراق (۱۴) صفحهٔ (۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۱۸)

(۱۱۶)

مجموعهٔ دعاء و زیارات

این نسخه مشتمل بر مطالب ذیل است : ۱ ـ زیارت حضرت رسول(ص) . ۲ زیارت حضرت امیر(ع) . ۳ ـ زیارت عاشوراء . ۴ ـ دعاء علقمه ، و بخط نسخ بسیار خوب آقا زین العابدین اصفهانی در سنهٔ (۱۲۵۶) نوشته شده ، صفحهٔ اول یك سر لوح خیلی قشنگ دارد و اطراف صفحهٔ اول و دوم با کمال زیبائی نقاشی و تذهیب شده ، اطراف تمام اوراق نقاشی و مذهب و مجدول بطلا میباشد .

جلد ساغری قرمز مذهب . کاغذ متن خان بالغ حاشیه ترمه آبی رنگ و با کمال استادی ومهارت درست شده . عدهٔ اوراق (۴۸)صفحهٔ (۶) سطر . واقف سپهسالار . قطع بیاضی . طول(۱۴ سانتیمتر) عرض(½ ۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۹۳)

(۱۱۷)

مجموعهٔ از کلمات قصار و مناجاتهای حضرت امیر(ع)

این نسخه بخط نسخ بسیار خوب آقا زین العابدین اصفهانی در سنهٔ (۱۲۷۶) نوشته شده ، و در ماه رمضان سنهٔ (۱۲۸۹) داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده ، و دارای یك سرلوح کوچك است .

جلد چرمی ضربی . کاغذ متن خان بالغ نباتی وحاشیه آبی . عدهٔ اوراق (۲۷) صفحهٔ (۴) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (½ ۱۷ سانتیمتر) عرض(½ ۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۹۷)

[۲۶] المجتنی من الدعاء المجتبی (عربی)

این کتاب که از نام آن موضوعش معلوم میشود تألیف حضرت سید بن طاوس (۱) رحمه الله علیه است (رضیّ الدین ابوالقاسم علی بن موسی بن جعفر بن

(۱) این عالم جلیل و برادر بزرگوارش حضرت احمد بن طاوس ، و برادر زادهٔ ایشان سید عبد الکریم بن احمد بن موسی بن طاوس را « ابن طاوس » نامند . در جلد دوم امل الامل ص (۷۵) و منتهی المقال ص (۲۵۷) نوشته شده که مشهور و معروف به « ابن طاوس » احمد است ولی علی و عبد الکریم برادر و پسر ایشان بدین کنیه نیز نامیده میشوند . ولی مشهور در زمان ما بدین نام علی بن موسی مؤلف اقبال وملهوف و مهج الدعوات است .

محمدبن احمدبن محمدبن احمد بن محمدبن محمدبن الطاوس العلوی الحسینی ٥٨١ — ٦٦٤) که از علماء و زهاد اسلام و معاریف فرقه امامیّه اند میباشد ، دارای ذوقی کامل وطبعی لطیف بوده واشعاری ازایشان مانده‌است . مؤلفات زیاد درفقه و ادعیه و عبادات دارند ، مشهور ترین آنها : **اقبال** و **مهج الدعوات** و **مصباح الزائر** و **جناح المسافر** درسه‌جلد و **الطرائف فی مذاهب الطوائف** و **الملهوف علی قتلی الطفوف** ، و کتب زیاد دیگر درفقه و اجازات وغیره است. (١) قبل از ورود هلاکوخان در بغداد بوده و مدتی از آنجا مهاجرت کرده و در حلّه و نجف اشرف مسکن گزیده اند ، و پس از ورود مغول و تصرف بغداد باز بدانجا آمده و «**نقیب العلویین**» شده اند .

مطالب این کتاب را از کتب مختلفه و جا های متفرق جمع آوری کرده و پیش ازذکر آنها ماخذش را متذکر شده‌اند وتقریباً مشتمل بر(٩٩٢) بیت است .

آغاز : بسمله (٢) احمدالله جَلَّ جَلالُهُ بِحَسَبِ مایَهْدینی اِلَیْه وَیُقَوینی عَلَیْهِ .

انجام : وبفضْلِكَ عَمَّنْ سِواك یاحَیُّ یاقَیّوم وَ اَلْحَمْدُ لِلّه رَبِّ الْعالمینْ وَصَلَّی اللّهُ عَلی سَیِّدِنا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ اَلطاهِرین .

(١١٨)

المجتنی من الدعاء المجتبی

این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (١١١٤) نوشته شده ، کاتب آن محمد محسن بیرجندی است . پس از اتمام کتاب روایت محمدبن عبدالله حمیری در زیارت حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه و خود آن زیارت که اول آن اینست نوشته شده : سَلامٌ عَلی آل یس السَّلام عَلَیْكَ یا داعِیَ اَللّه وَ رَبّانِیَّ آیَتِهْ

کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (٣١) صفحهٔ (١٦) سطر . واقف سپهسالار . ضمیمه کتاب نمرهٔ (٢١٦٢) کتابخانه است ، خصوصیات دیگر را بدان نمره مراجعه نمائید .

---

(١) امل الامل جلد ٢ ص (٥٥) و روضات ص (٣٩٢و٣٩٣و٣٩٤و٣٩٥) شرح حال و مؤلفات ایشان را مفصلا ذکر کرده‌اند .

(٢) در نسخ موجوده قبل از احمد الله عباراتی است که از مؤلف نیست‌ولی نویسنده آن‌شناخته نشد ودر اینجا انهارا نقل می کنم : بسمله یقول مولانا السید المرحوم شرف آل الرسول النقیب الطاهر المعظّم اوحدالدهر وفریدالعصر الزاهدالعابدذوالفضائل الجمّه والمآثرالجمیله رضیّ الدین رکن الاسلام والمسلمین ابو القاسم علی بن موسی بن جعفر بن محمدبن محمدالطاوس العلوی الفاطمی قدس الله روحه واسکن الرحمة رخامته ضریحه احمد الله جل جلاله الخ .

(۱۱۹)

المجتنی من الدعاء المجتبی این نسخه بخط نسخ متوسط آقا محمّد شفیع در سنهٔ (۱۱۰۳) نوشته شده ، و تصحیح و مقابله گردیده است .

کاغذخان بالغ ـ مجدول بطلا و شنجرف . عدهٔ اوراق (۲۸) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار . ضمیمه کتاب نمرهٔ (۲۱٤۱) کتابخانه است خصوصیات دیگررا بدان نمره مراجعه نمائید .

[۲۷] مرقات الجنان الی روضات الجنان (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت علم الهدی محمدبن محمدبن مرتضی اعلی الله مقامهم فرزند حضرت فیض است که در زمان حیات پدر مشهور بفضل و علم بوده و مشغول بتدریس و افاده و افاضه بوده اند . مؤلف محترم در مقدّمه بیان فرموده که این کتاب مختصری از کتاب مفصّل ایشانست که در همین فن تالیف کرده اند ، و ترتیب آنرا هم چون کتاب مفصّل خود بدینگونه مرتّب ساخته اند : مقدمه درسبب تألیف وفضیلت توجه بحق وتمسك بدعاء . دَرَج اوّل : درمقدمات و مقارنات نماز . درج دوم : درتعقیب نمازهای واجب ومستحب . درج سوم : راجع بدخول اوقات وساعات . درج چهارم : در اقسام عادات و آنچه نظائر آن است . درج پنجم : درآنچه متعلق بایام هفته است . درج ششم : در آنچه راجع بماه ها وسالهاست . درج هفتم : درآنچه راجع بقضاء حوائج است . درج هشتم : در آنچه برای رفع هم وغم و غیره است خاتمه و تذییل : در نصیحت و کیفیت دعاء وآداب آنست

آغاز : بسمله الحمدلله اَلْمَدْعُوّ بِكُلِّ لِسانٍ اَلْمَذْكُورِ فِی كُلِّ جِنانٍ يُجِيبُ دَعْوَةَ الدّاعِ اِذا دَعاه الخ .

انجام : رَبَّنا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنا وَ اِلَيْكَ اَنَبْنا وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ .

تألیف این کتاب درسنهٔ (۱۰۸۷) درشهر کاشان بوده . ومؤلف درخاتمه بآن تصریح کرده اند .

(۱۲۰)

مرقات الجنان الی روضات الجنان این نسخه بخط نسخ متوسط نوشته شده، واولین نسخه ایستکه ازسواد ببیاض آمده، ومؤلف محترم خود آنرا مقابله وتصحیح وکلمات افتاده را بخط خویش در حاشیه مرقوم داشته اند، ونیز پشت اولین و آخرین ورق شرحی مبنی بر اسم کتاب ونام مؤلف و اینکه این نسخه را درکاشان امربنوشتن فرموده مرقوم داشته اند. درذیل آنچه پشت اولین ورق مرقوم شده فرزندایشان که مسمی باسحق وملقب بجمال الدین بوده اند شرحی بدین مضمون که: این کتاب را والد استاد ادام الله ظلال افاداته علی العباد درسنهٔ (۱۱۱۲) بایشان مرحمت نموده مرقوم داشته اند.

جلد چرمی. کاغذ خان بالغ. عدهٔ اوراق (۱۸۰) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری طول (۲۰ ½ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۳۵)

[۲۸] مصباح المتهجد (عربی)

مؤلف این کتاب شیخ الطائفه شیخ طوسی رحمة الله علیه است (ابو جعفر محمد بن حسن بن علی الطوسی ۳۸۵ ـ ٤٦٠) که ازاجلهٔ علماء اسلام ورؤسای مذهب شیعه امامیه میباشند، و مراتب فضل و عظمت علمی ایشانرا مخالفین و موافقین در کتب خود ذکر کرده اند. خودشان در کتاب الفهرست که دربیان مصنفات علماء شیعه و شرح حال آنها تا عصر ایشانست چهل و سه کتاب ورساله از مؤلفات خودرا ذکر کرده اند. علماء متأخر چندین کتاب و رسالهٔ دیگر نیز بایشان نسبت میدهند مشهور ترین کتب ایشان **تهذیب، و استبصار، و مبسوط، و نهایه، و تبیان**، که هر یك چندین مجلد و مشتمل بر چندین هزار بیت است میباشد، و یکی از مؤلفات ایشان این کتاب است که آن را «مصباح المتهجد» نام نهاده اند و دراعمال ایام و لیالی سال است، و کلیّه عبادات بدنی و یا مالی و یا مرکب از هردو چون روزه و زکوة و حج را در آن متذکرشده اند، و بعضی ازاحکام فقهیه را در این کتاب بمناسبت ذکر نموده‌اند، و تفصیل را بکتب مفصله خود چون نهایه و مبسوط حواله کرده اند. تألیف

کتـاب مسلماً معلوم نیست که در چه سالی بوده ولی از قرائن معلوم میشود که قبل از هجرت ایشان از بغداد به نجف اشرف یعنی پیش از سال (٤٤٨) بوده وعلت مهاجرت ایشانرا تألیف همین کـتاب نوشته اند و آن این است که مغرضین از عامه و مخالفین با شیعه امامیّه پیش خلیفه وقت از این شیخ بزرگوار سعایت کردند که در کتابش لعن بر خلفاء را ترویج نموده در آنجا که گوید :

اَللّهُمّ خُصَّ اَنْتَ اوّلَ ظالِمٍ بِاللّعْنِ مِنّی وَابْدَءْ بِهِ اَوّلاً ثُمَّ الثانی ثُمَّ الثّالِثْ ثُمَّ الرابع الخ .

خلیفهٔ حضرت شیخ را احضار واز ایشان سئوال نمود که شما لعن بر خلفا راجائز میدانید و تابعین خودرا بدآن وادار میکنید گـفتند چنین نیست . کـتاب مصباح را باز کرده وعبارات مذکورهٔ فوق را پیش ایشان گذاردند ایشان هم با کمال صراحت لهجه فرمودند چنان نیستت که مخالفین ومعاندین بعرض رسانیده اند مرادباول ظالم قابیل بن آدم است که هابیل برادر خودرا کشت و بنیاد قتل را در دنیا نهاد . و مراد بثانی آنستکه برخلاف کـفتار ثمود پیغمبر (ع) رفتار کرد و ناقه را پی نمود و مردم را بهلاکت انداخت و نام وی **قیداربن سالف** بود . و مراد بثالث قاتل یحیی بن زکریای پیغمبر (ع) است که برای زنی فاحشه مرتکب این امر شد . و مرادبرابع عبدالرحمن بن ملجم است که مرتکب قتل علی بن ابیطالب (ع) شدخلیفه چون بیانات اورا بشنید تصدیق وی نمود و انعامش کرد و از ساعی و نمّام انتقام کشید . ولی باز معاندین دست بر نداشته و کینهٔ دیرینهٔ خود را با شیعهٔ امامیّه که در محلهٔ کرخ بغداد بودند اظهار و خانهٔ حضرت شیخ و آنمحله را آتش زدند ، بسیاری از کـتب ایشان در آنواقعه بسوخت ، پس از آن از بغداد رخت بسته و بنجف اشرف مهاجرت نموده و تا آخر عمر درآنجا متوقف بودند . حضرت شیخ چندی ازمحضر شیخ مفید رضوان الله علیه استفاده مینموده و پس از ایشان از حضرت سید مرتضی رحمة الله علیه استفاده علمی ومادی کرده اند .

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُ لِلّهِ وَلِیِّ الْحَمْدِ وَمُسْتَحِقِّهِ وَصَلّی اللّهُ عَلی خِیَرَتِهِ مِنْ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطاهرین .

انجام : وَنَسْئَلُ اللّهَ اَنْ یَجْعَلَهُ لِوَجْهِهِ خالِصاً وَیَنْفَعَنا وَمَنْ یَعْمَلُ بِهِ اَوْ بِبَعْضِهِ وَنَسْئَلُهُ اَنْ لا یُخَلِّینا مِنْ دُعائِهِ عَقِیْبَ ذٰلِکَ بِما عَلَّمْناهُ اِنْ شاءَ اللّهُ بِحَمْدِ اللّهِ وَمِنِّهِ وَصَلَواتُهُ عَلی سَیِّدِنا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّیِّبِیْنَ الطّاهِرِیْنَ .

این کتاب را در سنهٔ (۱۳۳۸) حاج عباسقلی خان سهم الملك عراقی که از اعیان طهران بوده اند برای اولین مرتبه در مطبعهٔ سنگی علمی ازروی نسخهٔ که در سنهٔ (۵۰۲) نوشته شده چاپ کرده اند.

صاحب کشف الحجب والاستار چنین نوشته: مصنف چون دیدند که کتاب مصباح المتهجد مفصل شده وهمّت اشخاص قاصر از مراجعه بآنست آنرا مختصر نموده واولش اینست: الحمدلله رَبّ العالمین وَالصّلوة علی خَیْر خَیرَتِه مِنْ خلقه الخ.

(۱۲۱)

مصباح المتهجد این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده، کاتب سال تحریر و نام خود را ننگاشته، ورق اول کتاب هم افتاده.

اولین سطر موجود که جزء مقدمه کتاب میباشد اینست: بالکتاب والله الموفق للصّواب فصلٌ فی ذکر حصر العبادات و بیان اقسامها وآخرین سطر کتاب اینست: تم الجزء الثانی من مصباح المتهجد وهو آخر الکتاب بعون الله الملك الوهاب والحمد لله اوّلاً وآخراً و ظاهراً وباطنا وصلی الله علی سیّد الانام الکرام.

جای عنوان مطالب وادعیه باز گذارده شده که نوشته شود ولی موفق بنوشتن آن نشده اند.

جلد چرمی ضربی مذهب. کاغذ سمرقندی. مجدول بطلا. عدهٔ اوراق (۳۰۸) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۳۰ ½ سانتیمتر) عرض (۱۹ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۲۵)

(۱۲۲)

مصباح المتهجد این نسخه را عبدالمؤمن قنبر علی در سنه (۱۰۲۵) بخط نسخ خوب نوشته اند. عنوان مطالب باسرخی نوشته شده، ورق اول و یك ورق هم ازوسط افتاده بوده بعدها نوشته اند. در حاشیه کتاب مطالب ذیل بخط کاتب نسخه نیز نوشته شده دعاء ۷ و ۱۱ و ۱۳ صحیفهٔ سجّادیه. و دعاء سُبْحانَکَ اَللّهُمَ وَحَنانیك. ودعاء: اَلْحَمْدُلله اَلذی تَجَلّی لِلْقُلوب. ودعاء: الٰهی اِنهُ لَیْسَ یَرُدُ غَضَبَکَ الاّ حِلْمُکَ. که ازحضرت سجاد (ع) است. سورهٔ عمّ وسورهٔ فتح. ودعاء: اَللّهُمّ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ بَهائِکَ بِاَبْهاه. وسورهٔ واقعه وسورهٔ تبارك. وسورهٔ یس. ودعاء:

بسم الله و بالله اَخَذْتُ الأَوَلین وَ اَخَذْتُ الآخِرین . و ادعیه ایام هفته حضرت زین العابدین (ع) پس از خاتمه کتابت تصحیح و مقابله شده ، و کلمات افتاده و توضیحات لازمه را درحاشیه نوشته اند ، و پشت ورق اول دعاء : اللّهم بتألق (۱) نور بهاء عَرْشِک . و دعاء : رَبِّ اَدْخِلْنی فی لُجَّةِ بَحْرِ اَحَدِیَّتِک . و در ورق آخر دعاء : اَللّهُمَّ رَبَّ النورِ العظیم . نوشته شده است .

جلد چرمی . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۳۳۵) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۳۶)

[۲۹] مصباح کفعمی (عربی)

مصنف این کتاب حضرت کفعمی رحمة الله علیه است [۹] و نام آنرا « جُنَّةُ الامان الواقیَهْ وَجَنَّةُ الایمان اَلباقیَهْ » گذارده ولی مشهور بمصباح کفعمی شده و مشتمل بر پنجاه فصل که اول آن در وصیّت میت واحکام آن و آخر آن در آداب دعا خواندن است میباشد ومشتمل بر دعوات وتسابیح وزیارات وغیره است.

آغاز : بسمله اَلحَمْدُ لِلّهِ الّذی جَعَلَ الدُعاءَ سُلّماً یُرْتقی به اِلی اَعْلی مَراتِب اَلمَکارِم . وَوَسیلةً اِلی اِقْتِناءِ غُرَرِ اَلمَحامِدْ وَدُرَرِ اَلمَراحِمْ (۲) وَاَلعُقودِ اَلمَنْضودَةِ مِنَ اَللّئالی النَظیمَهْ بَلْ جَهاتِ اَلخَیْراتِ اَلمُتَصِفَةِ بِالمَکانَةِ اَلعَلیَّهْ والمَنْزِلَةِ العَظیمه .

انجام : وَلنُشَرِّعَ الی ذِکْرِ اَلکُتُبِ اَلّذي اَشَرْنا اِلَیْها فی خُطبَتِهْ وَوَعَدْنا بِذِکْرِها هُنا فی دیباجَتِهِ اَلمَجْموعِ مِنْها وَمافیه مِنْ اَصْلِهِ وَحَواشیه جَمَعْتُها مِنْ اَماکِنَ مُتَعَدِّدَهْ وَمَواطِنَ مُتَبَدِّدَهْ وَهِیَ اَلکِتابُ اَلمُتَهَجِّدْ . پس از این اسامی (۲۳۸) کتاب را که مؤلفین آنها معلوم بوده و اشاره ببعضی دیگر که معلوم نبوده اند ودر تألیف این کتاب مورد مراجعه بوده وازآنها مطالبی را نقل کرده اند ذکرنموده پس از آن فرماید : وَالحَمْدُ لِلّهِ اهل اَلحَمْدِ والشُکْرِ وصلّوا علی اَلمَخْصوص بِاَفْضَلِ الذِکْرِ مُحَمَّدٍ ص رَسوله اَلعالِمِ اَلعَلَمِ اَلمُطَهَّرْ وَعَلی آلِهِ اَلاَنْجُمِ اَلزُّهَرْ وَشَرَّفَ وَکَرَّمَ وَعَظَّمَ وَسَلَّمْ .

---

(۱) تألّقَ البَرْقُ اَیْ لَمَعَ .

(۲) اغاز این کتاب تا (ودرر المراحم) با کتاب الجنة الباقیه والجنة الواقیه [۹] مؤلف اشتراك دارد وچون در تمام کتب آغاز هر دو کتاب را قسمتی از کلمات مشترکه معین کرده اند و ممکن است نسبت اشتباه بآنها داده شود و یا یکی بودن دوکتاب تصورکردد ، در اینجا قسمت بیشتری از ابتدای کتاب را نقل کردیم که مانع از احتمالات مذکوره شود . صاحب روضات در ذیل ترجمهٔ مؤلف گوید : که در بحار این کتاب را نسبت بیکی از متاخرین میدهد . ودرفهرست رضویه است که این کتاب را نسبت بحضرت میر داماد میدهند . ولی صاحب امل الامل که بر هردو مقدم اند نسبت بکفعمی داده است .

این کتاب درذی قعدهٔ سنهٔ (۸۹۵) تألیف شده ودرسنه (۱۳۱۲) در بمبئی هندوستان طبع شده درطهران نیز بتصحیح مرحوم حاج شیخ فضل الله نوری اعلی الله مقامه چاپ گردیده است .

(۱۲۳)

مصباح کفعمی این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب اسم خود و سال کتابت را رقم ننموده ، قسمتی از اوراق آن مجدول بطلا و بعضی هم صحافی شده ، درحاشیهٔ صفحات بخط نستعلیق و نسخ بعضی مطالب از کتب حضرت شیخ طوسی وسایر علماء نوشته شده . در سنهٔ (۱۱۸۵) متعلق به محمد نامی بوده و اودو مهر خودرا کـه هر یك دارای سنهٔ فوق است و بدین سجع میباشد در آخر کتاب زده است . اول : الهم صل علی محمّد وآل محمد . دوم : گل گلشن انبیاء محمد .

جلد ساغری مشکی . کاغذخان بالغ . عدهٔ اوراق (۴۲۳) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۶ سانتیمتر) نمره کتابخانه (۱۰۳۴)

(۱۲۴)

مصباح کفعمی این نسخه نیز بخط نسخ خوب نوشته شده ، بعضی اوراق از اول و بعضی از آخر آن افتاده ، وپارهٔ از اوراق وسط هم پاره بوده ، اوراق اوائل و اواخر را نویسانده و اوراق وسط را اصلاح کرده اند ، سال تحریر و کاتب اصل نسخه و مکمل آن رقم نگشته ولی نسخه قدیمی است . درحواشی کتاب مطالب زیادی از کتب شیخ طوسی واقبال سید ، و ابن جوزی وابن فهد حلی و سائر علماء رحمة الله علیهم نقل شده .

جلد ساغری مشکی . کاغذقدیمی ، عدهٔ اوراق (۴۵۰) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۰۳۳)

[۳۰] مفاتیح الدعوات (فارسی)

این کتاب در سنهٔ (۱۰۸۵) چنانکه در خود کتاب بمناسبت ذکر شده تألیف گردیده ، و مؤلف آن با تفحص زیاد شناخته نشد ولی مسلماً از شاگرد آن حضرت محمود دهدارفارسی شیرازی است . موضوع کتاب از این عبارت که در مقدمه است معلوم میشود : این وجیزه ایست دربیان حروف وقواعد آن و کیفیت

علم تسخیرات و علم هندسه و اعداد.

طریقهٔ ختومات وادعیه و روایات راجعهٔ بآنها را نیز ذکر نموده است.

آغاز : بسمله حمد و سپاس مافوق حوصله عقل و قیاس سزاوار آستان جلال کریمیست.

(۱۲۵)

مفاتیح الدعوات این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، ولی کاتب و سنهٔ کتابت رقم نگردیده، درسنهٔ (۱۲۶۱) داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه شده، بعضی ازجد اول آن کشیده نشده و جای آنرا سفید گذارده‌اند عنوان مطالب وجدولها با سرخی است.

جلد چرمي. کاغذ خان بالغ و سمرقندي. عدّهٔ اوراق (۳۹۱) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزيري. طول ($20\frac{1}{2}$ سانتيمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۴۲)

[۳۱] **مفتاح الفلاح** (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ بهائی رحمة‌الله تعالی علیه است (بهاءالدین محمدبن حسین بن عبدالصمد حائری جبّائی عاملی (۹۵۳-۱۰۳۰) که‌از اجلهٔ مشاهیرعلماء اسلام وازرؤسای مذهب شیعه امامیه بوده‌اند میباشد. این‌عالم جلیل جامع علوم معقوله ومنقوله بوده ودر اکثر آنها کتاب ورسالهٔ تألیف کرده اند، در نظر شاه عباس کبیر صفوی مقامی رفیع و منیع داشته، و آخوند ملاصدرا رحمة‌الله علیه مدتی شاگردی ایشانرا کرده، و علماء زیاد از محضر ایشان استفاده نموده و بدرجات عالیه نائل شده اند.

چنانکه خودشان درمقدمه مرقوم داشته اند این کتاب را بر حسب خواهش جمعی از دوستان در اعمال واجبه و مستحبهٔ مهمهٔ شبانه روز وادعیهٔ مأثوره تألیف و الفاظ مشکله و غریبه ادعیه واحادیث را شرح وهرجا که محتاج ببیان بوده باعباراتی لطیف اداء فرموده اند وآنرا برشش باب و هرباب را برچندفصل مرتب کرده اند بدین تفصیل :

باب اول : دربیان معني فجر وفضیلت اعمال درآنموقع وآنچه دراینوقت عمل

وآرد شده . باب دوم : در اعمالِ از طلوع آفتاب تا ظهر . باب سوم : در اعمالِ از ظهر تا غروب . باب چهارم : در اعمال از غروب تا وقت خواب . باب پنجم : در اعمال از وقت خواب تا نصف شب . باب ششم : در اعمال از نصف شب تا طلوع فجر . و در خاتمه سورهٔ مبارکهٔ حمدرا که اصل قرآن است به طریقه بسیار خوبی تفسیر فرموده اند . در سنهٔ (۱۰۱۵) تألیف شده ومکرر چاپ شده ، وشروح و ترجمهای متعددی از آن در زمان حیاة مؤلف و پس از ایشان شده است .

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَلَّذی دَلَّنا عَلی جادَّةِ النَّجاة وَهَدانا اِلی ما یوجِبُ عُلُوَّ الدَّرَجات .

انجام : اَنْ لایَرُدَّنا عَنْ بابِهْ خائبین وَاَنْ لایُؤاخِذَنا بِسوء اَعْمالِنا یَوْمَ الدّین اِنَّهُ اَرْحَمُ الرّاحِمین وَاَکْرَمُ الاَکْرَمین ، فَرَغْتُ بِعَوْنِ اللّٰهِ مِنْ تالیفِه مَعَ تَراکُمْ اَفْواجِ الْعَلائق وَطَلاطُمِ اَمْواجِ الْعَوائق وَتَوَزُّعِ البالِ بِالْحَلِّ وَالرِّحال فی اَوائل العشر الثالث من الشهر الثانی من السنةِ الخامسةِ من العشر الثانی بعد الالف ببلدة گنجه وانا اقل الانام محمّد المشتهر ببهاء الدین العاملی تجاوز الله عن سیئاته والحمدلله اولاً وآخراً وظاهراً وباطنا .

(۱۲۶)

مفتاح الفلاح این نسخه بخط نسخ متوسط نوشته شده ، کاتب و سنهٔ کتابت رقم نگردیده ، ولی از قرائن برمی آید که در قرن یازدهم نوشته شده .

جلد چرمی روغنی وضربی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۱۵۰) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۱۹ ½ سانتیمتر) عرض (۱۳ ½) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۷۷)

(۱۲۷)

مفتاح الفلاح این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، صفحاتی از آخر آن افتاده بوده در سنهٔ (۱۲۴۰) یکنفر تبریزی که اسم خودرا هم رقم کرده بوده وآنرا محو کرده اند نواقص آنرا تکمیل نموده است .

جلد چرمی ضربی مذهب . کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (۱۴۴) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (۱۸ سانتیمتر) عرض (۱۱ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۷۳)

(۱۲۸)

مفتاح الفلاح این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده، کاتب و سنهٔ کتابت رقم نگشته پس از ختم کتاب چندین ورق ننوشته بوده بعضی ادعیه از مصباح کاتب نسخه خود بر آن نوشته اند.

جلد روغنی گل و بوته اعلی زمینه زرد دورو. کاغذ خان بالغ. مجدول بطلا. عدهٔ اوراق (۲۲٤) صفحهٔ (۱۲) سطر. قطع بغلی. واقف سپهسالار. طول (۱۲ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۷۲)

(۱۲۹)

مفتاح الفلاح این نسخه بخط نسخ متوسط نوشته شده، کاتب و سنهٔ کتابت در اثر افتادن ورق آخر معلوم نیست، ولی آن ورق را در سنهٔ (۱۲۵۳) سید حیدر بن حسین عاملی نوشته و بکتاب ملحق کرده‌اند، چند ورق ازاول هم که افتاده بود جز یك ورق آن که کاغذ بیاض است باقی را نوشته اند.

جلد تیماج مشکی. کاغذ سمرقندی‌زرد. عدهٔ اوراق (۱٤۱) صفحهٔ(۱۷)سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعي. طول (۱۸ سانتیمتر) عرض (۹ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۷٤)

(۱۳۰)

مفتاح الفلاح این نسخه را آقای محمد رضای گیلانی در سنهٔ (۱۰٤۲) نوشته‌اند. پس ازختم کتاب هفت ورق کاغذ ننوشته‌بوده برآن ادعیه و مطالب متفرقه نوشته شده.

جلد تیماج ضربی. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (۱۷۰) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف شیخ مصطفی فیروز کوهی. قطع وزیری کوچك. طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۰ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۳۳۹۷)

(۱۳۱)

مفتاح الفلاح این نسخه‌رابخط نسخ ونستعلیق متوسط درسنهٔ (۱۲۳۹) درساوه احمد بن محتشم بن صالح بن محتشم بن مخدوم بن لطیف بن شریف الحسینی نوشته ولی ناقص است وکتاب را بدعاء اَللّٰهُمَّ یاذَاالْمُلْكِ الْمُتَابِدِ بِالْخَلْقِ وَ السُّلْطَانِ. حضرت سجاد (ع) که حضرت شیخ بعد از اتمام نماز

شب نقل نموده‌اند ختم کرده است . پس ازآن در دو ورق آخر کتاب طریقهٔ ریاضات شرعیه را نوشته‌اند .

جلد چرمی عادی . کاغذ سمرقندی مهره زده . عدهٔ اوراق (٥٥) صفحهٔ (١٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢٠ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢١٧٥)

(١٣٢)

مفتاح الفلاح

این نسخه بخط نسخ متوسط نوشته شده ، از اول وآخرآن اوراقی افتاده کاتب وسال کتابت لذا معلوم نشد . اول‌سطر موجود : اَلقدْرِ اِلي آخِرِهٰا ثُمَّ قالَ اٰمَنْتُ بِاللهِ وَحْدَهُ لاٰ شَرِيكَ لَهُ . آخر سطرموجود : وَيَأتي بِهَا العَابِدُ عارِيَةً عَنِ الكلولِ خالِيَةً عَنَ الفُتورِ وَالمَلالِ مَقْرُونَة .

جلد چرمی . کاغذ حنائي . عدهٔاوراق(١٠١) صفحهٔ (١٢) سطر.واقف سپهسالار.قطع وزیری. طول (١٩سانتیمتر) عرض (١٢سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(٢١٨٦)

[٣٢] مناجات المعصومین وغیرهم (عربی)

این کتاب مشتمل بر دو باب است باب اول در ادعیه و مناجاتهائیکه از ائمه معصومین (ع) رسیده و همه را بنام مناجات ذکر نموده و سی و یك مناجات است . باب دوم در ادعیه و مناجاتهائیکه مؤلف از کلمات متفرقه ائمه علیهم‌السلام جمع آوری وترکیب نموده ویا بزرگان اولیاء و علماء سابق انشاء کرده اند ودر این باب سی و نه مناجات است .

مؤلف ازخود اسم نبرده وآنچه تفحص کرده ایشانرا نشناختیم(١) بمناسبت آنکه اول نسخه نوشته شده مناجات المعصومین در کتابخانه بدین نام ثبت شده ، ولی در مقدمه مؤلف تصریح نموده که آنرا « روح الارواح و حیوة الاشباح » نام گذارده ام .

(١) ازانجائیکه حضرت سید ابن‌طاوس [٢٦] درمؤلفاتشان دعاهائیرا انشاء کرده‌اند احتمال میدهم که این کتاب را هم ایشان جمع آوری کرده باشند ولی‌هیچکس کتابی‌را بدین نام ونشان ازایشان ندانسته جز اینکه عموماً کتابی را بنام « روح الاسرار وروح الاسمار » بایشان نسبت داده‌اند وموضوع انرا هم تعیین نکرده اند شاید همین‌کتاب باشد ودر اینجا اسم آن تصحیف شده وبدین نام در آمده باشد و یا روح الارواح نام‌آن باشد وانها تصحیف نقل کرده باشند اگر چه اینهم خیالی دور است

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی اَذاقَ قُلُوبَ الْعارِفینَ مِنْ لَذةِ مُناجاتِهْ
انجام : وَلَیْسَ دُونَکَ وَلِیٌّ وَ لاٰوالٍ اِنَّکَ اَنْتَ بِالْجُودِ الاَعَمِّ عَلَی الْعالَمِینْ مَنّانْ .

(۱۳۳)

مناجات المعصومین وغیرهم یا روح الارواح وحیوة الاشباح

این نسخه بخط نسخ بسیارخوب نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده ، در سنهٔ (۱۲۷۵) داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده ، دو آیه ازقرآن کریم راپشت آخرین صفحهٔ آن نوشته اند . دارای یك سر لوح ظریف ، ودوصفحه اول تذهیب شده ، تمام صفحات مجدول بطلا و زنکار و شنجرف است ، اسامی مناجات ها را با طلا نوشته اند .

جلد ساغری مذهب . کاغذ متن وحاشیه خان بالغ . عدهٔ اوراق (۸۲) صفحهٔ (۱۲) سطر . واقف سپهسالار . قطع بغلی . طول (۱۲ ½ سانتیمتر) عرض (۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۱۱)

(۱۳٤)

مناجات حضرت امیر علیه السلام

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، ومشتمل بر بیست وهشت شعر است که اول آن : لَکَ اَلْحَمْدُ یاذَ الْجودِ وَالْمَجْدِ و العُلی و آخر آن : وَ ناجاکَ اَخْیارٌ بِبابِکَ رُکَّعٌ ، میباشد . کاتب خود را چنین معرفی نموده ؛ شَرَّفَ بِکِتابَتِها اَلْعَبْدُ اَلْفَقیر اَلْحَقیر خانلر قاجار غَفَرَاللهُ ذنوبَه وَ سَتَرَعُیوبَهْ ، مادرم زند و ازپدر قجرم ـ متولد ز آهن وحجرم ، خانلر قاجار است . در ماه صفر (۱۲۸۱) داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه شده .

جلدمیشن ضربی . کاغذ ترمه ضخیم . عدهٔ اوراق (٦) صفحه (٦) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۲ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۵۹)

(۱۳۵)

مناجات خمسة عشر

این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، ولی سال کتابت و اسم کاتب رقم نگشته قبل از شروع بمناجات : الٰهی لَیْسَ وَسیلَةٌ اِلَیْکَ : تا آخرآن که تقریباً هشت بیت است

نوشته شده ، دارای یك سر لوح زیبا و دو صفحه اول تذهیب ظریف شده ، مجدول بطلا ، زیر هر سطر برای ترجمه شرط بندی شده ، ولی جز ترجمهٔ پنج صفحهٔ آن نوشته نشده . آخرین سطر موجود اینست : بِرَحْمَتِكَ یا اَرْحَمَ الرّاحِمین و با خط شکسته ریز نوشته شده : مال محسن خان ایروانی . این نسخه در ربیع الثانی (۱۲۸۱) داخل کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه شده است .

جلد روغنی مذهب بسیار عالی دو رو . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۳۷) صفحهٔ (۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (۱۶ سانتیمتر) عرض ($10\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۱۲)

[۳۳] مهج الدعوات و منهج العنایات (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت رضی الدین سید بن طاوس [۲۶] قدس الله سره میباشد . و مشتمل بر مطالب ذیل است :

- ۱ - کلیه حرز هائیکه از حضرت پیغمبر صلعم وائمه علیهم السلام بترتیب از خاتم تا قائم (ع) مأثوراست . - ۲ - دعاها وتعویذاتیکه نیز از ایشان منقول است بترتیب مذکور تا آخر آنچه از حضرت جواد امام محمدتقی (ع) نقل شده است . - ۳ - مناجات های ایشان نیز بدان ترتیب . - ٤ - بقیه ادعیه معصومین تا آخر آنچه از حضرت قائم (ع) رسیده است - ٥ - حجب مرویه از پیغمبر وائمه صلوات الله علیهم اجمعین - ٦ - دعاهائیکه منصوب بانبیاء سابق علیهم السلام است ودعاهای دیگر که در کتب دیده شده باذکر آن کتاب ومطالبی راجع باسم اعظم . پس از این قسمت شرحی سید ابن طاوس مرقوم داشته اند مبنی بر اینکه ادعیهٔ مأثورهٔ از معصومین صلوات الله علیهم اجمعین بیحد وحصر میباشد ، ودر این روزگار هشناد جلد کتاب ادعیه در کتابخانه ایشان موجود است و اینهائیرا که در این کتاب نقل کرده اند مختصری از آنها است . واین فصل را بذکر دعائیکه انشاء خودشان وتقریباً (۱۵۰) بیت واول آن اینست ختم نموده اند: اللهم اِنّکَ اِبْتَدَأْتَ بِالأَحْسان قبل منطق اللِسان . - ۷ - خاتمهٔ کتاب ودر آن چهار فصل است . - ۱ - در اوقات دعاء . - ۲ - در ماه های عربی - ۳ - در آب نیسان ودعاء در حزیران واستشفاء بدآنها . - ٤ - درصفات داعی است .

آغاز : بسمله (۱) اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَلَّذی اِبْتَدَءَ بِالاِحْسان وَ دَعا عِبادَهُ اِلی مَعْرِفَتِهِ بِلِسانِ ذلِكَ الْبُرْهانْ.

---

(۱) در نسخیکه از نظر این بنده گذشته قبل از شروع ب « اَلْحَمْدُ لِلّٰه » عبارات ذیل نوشته شده ونویسنده آن را نیافتم : یقول مولانا افضل العالم العلامة الفقیه الفاضل الحبو الکامل الزاهد العابد البارع المحقق المخلص الطاهر نقیب نقباء آل ابی طالب فی الاقارب والاجانب افضل السادة عمدة اهل بیت النبوه مجد آل الرسول اشرف العترة الطاهره ذوالمناقب الطاهره والفضائل الباهره رضی الملة والدین جمال العارفین ابو القاسم علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن محمد الطاوس العلوی الفاطمی قدس الله روحه ونور ضریحه ، احمد الله الذی الخ .

انجام : وَفیماذَکَرْناهُ مِنَ الشُّروطِ وَالصِّفاتِ ما اَرْجوا اَنْ یُغْنیَ عَنِ الزِّیاداتِ ، وهذا اَخِرُ ما اَوْرَدْناهُ مِنْ کِتابِ مِنْهَجِ الدَّعَواتْ وَ مَنْهَجِ الْعِنایاتْ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَحْدَهُ وَ صَلَواتُهُ عَلی سَیِّدِنا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّیِّبینَ الطّاهِرینْ .

(۱۳۶)

مهج الدعوات این نسخه بخط نسخ خوب آقا محمد محسن بیرجندی در سنهٔ (۱۱۱٤) نوشته شده ، تصحیح و مقابله گردیده ، کلمات افتادهٔ از متن و نسخه بدلها را در حاشیه نوشته اند . و دارای یك سر لوح ظریف ومجدول بطلا و زنگار است . کتاب « المجتنی من الدعاء المجتبی » (۱۱۸) ضمیمهٔ این کتاب است .

جلد ساغری مشکی . کاغذ سمرقندی مهره زده . عدهٔ اوراق (۳۱۲) صفحهٔ (۱٦) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض ۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱٦۲)

(۱۳۷)

مهج الدعوات این نسخه بخط نسخ متوسط آقا محمد شفیع درسنهٔ (۱۱۰۳) نوشته شده ، در حاشیهٔ صفحات بخط نستعلیق خیلی خوب بعضی از معانی لغات ومطالب لازمه را نوشته اند ، نسخه تصحیح و مقابله شده و کلمات افتادهٔ از متن و نسخه بدلها را نیز در حاشیه نوشته اند . کتاب « المجتنی من الدعاء المجتبی » (۱۱۹) ضمیمهٔ این کتاب است .

جلد چرمی . کاغذ خان بالغ . مجدول بطلا وشنجرف . عدهٔ اوراق (۲۵۵) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۳ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱٤۱)

تفاسیر

[۳٤] تفسیر اسفرائینی (فارسی)

مؤلف این کتاب بقول صاحب کشف الظنون : هو الامام ابوالمظفر شهفور بن طاهر الشافعی المتوفی سنة احدی و سبعین واربعمائه . (٤٧١) میباشد . باتفحص زیاد درکتب سیر ورجال وکتاب طبقات المفسرین جز در کتاب مذکور و جز این شخص اسفرائینی مفسر ندیدیم نسخهٔ ذیل هم جلد دوم ومشتمل برتفسیر نصف آخر قرآن کریم و بدون مقدمه و دیباچه داخل در تفسیر سورهٔ مریم شده است و فقط قبل از شروع بمطلب نوشته شده : « جلدالثانی من تفسیر الاسفرائینی » و نیز در کتب سیرورجال بشرح حال ومؤلفات دیگر این مؤلف برنخورده‌ایم .

طریقه و طرز این تفسیر اینست که قبل از شروع بهر سورهٔ بدواً عدد آیات وکلمات و حروف آن باذکر اختلافات درآنها و روایات راجعه بثواب و قرائت آن نوشته شده ، پس از این چندین آیه از سوره را نقل و در ذیل آنها فارسی آیات را کلمه بکلمه نوشته وچون ترجمهٔ آیات خاتمه یافت شروع بذکر مقاصد و معانی آیات و قصص وشأن نزول آنها باکمال اختصار باعباراتی شیرین و فصیح نموده‌اند . و تقریباً تمام این تفسیر با آیات قرآن (٥٣٠٠٠) بیت میشود .

برای نمونه این دو قسمت را از کتاب نقل میکنیم :ـ درذیل آیاتیکه ابتداء آنها : انّا نحنُ نَرِثُ الارْضَ وَ مَنْ عَلیها وَ اِلَیْنا یُرْجَعونْ. وآخر آنها : وَاذْکُرْ فِی الْکِتابِ موسی اِنّه کان مُخلصاً وکان رَسولا نبیّا . (سورهٔ مریم) میباشد فقط این چند سطر نوشته شده : بدانکه نبی آن بود که بوی وحی آید در معنی تقریر شریعتی که بزبان رسولی از پیش وی آمده باشد و شریعتی بر ابتدا نیارد و رسول آن بود که بوی وحی آید بشریعتی مبتدا چنانکه اگر ازپیش وی

شریعتی بوده باشد جملهٔ آنرا بردارد یا بعضی از آنرا و این هر دو موسی را علیه‌السلام موجود بود [و] از بهرآنکه بعضی از شریعت ابراهیم وپیغمبرانیکه پیش وی بودند وی تقریر کرد و چیزها برابتداء آورد از فرمان خدای تعالی .

و نیزدرذیل‌آیاتیکه ابتداءِ آنها : **و اذا تتلی علیهم آیاتنا** ، و انتهای آنها : **ثوابا و خیر مردا.** ، (سورهٔ مریم) میباشداین مطالب نوشته شده : بدانکه حباب بن الارث را وامی بود بنزدیك عاص بن وائل السهمی بروی تقاضا کرد و گفت بخداء که ندهم تا انکاه بمحمد صلی الله‌علیه کافر شوی حباب گفت بخدای که من کافر نشوم بوی تا انگاه که تو بمیری وباز ترا برانگیزانند عاص گفت بطریق استهزا پس آنگاه بیا که خداءِ عز وجل مرا آنجا مال دهد و فرزند دهد تامن آنجا حق تو بدهم خدا درشان وی فرستاد : **افرئیت الذی کفر** الخ (سورهٔ مریم)

در بعضی از قسمتهـا مطالب را در حدود دو ویا چندین برابر آیات تفسیر وشرح کرده‌اند و از ذکر اخبار عامی و کیفیت عبارات ومطالب تأیید میشود که مؤلف از علماءِ عامه است .

(۱۳۸)

تفسیر اسفرائینی

این نسخه جلد دوم و مشتمل برتفسیر از سورهٔ مریم تا آخر قرآن کریم است ، و بخط نستعلیق خیلی خوب وآیات آن بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سـال کـتابت نبرده ، ولی ظاهراً ازخطوط قرن نهم هجری است . ترجمه آیات با سرخی در ذیل آنها نگاشته شده ، ودر سنهٔ (۱۲۷۳) داخل کتابخانهٔ مرحوم اعتضاد السلطنه گردیده است . دارای یك سرلوح خیلی خوب ، ونود وشش سرسورهٔ ظریف میباشد که اسامی سور برآنها نوشته شده .

جلد ساغری ضربی طلائی : کاغذ سمرقندی . مجدول بطلا و زنگار و شنجرف . عدهٔ اوراق (۳٦٦) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار.قطع رحلی . طول (۳٤ سانتیمتر) عرض (۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۱۹)

آغاز این جلد : جلدالثانی من تفسیر الاسفرائینی . این سوره مکی است

و نود و هشت آیت است مگر در عدد اسمعیل که نود و هفت است وکلماتش هزارو صدو شصت و دو است.

انجام تفسیر: والجن و از هر دو بخداوند سبحانه و تعالی باید گروید و استعانت بوی کردن والله تعالی ولی الصواب والعصمة من کل بلاء و بدعه والحمد لله رب العالمین.

[۳۵] تفسیر اصفی (عربی)

این تفسیر تألیف حضرت ملا محسن فیض [۱۲] رحمة الله علیه است و چنانکه خود در مقدمه فرموده اند مختصر تفسیر صافی ایشانست. عین عبارت مقدمهٔ را که مبین طرز کتاب است نقل میکنم «هذا ما اصطفیت من تفسیری للقران المسمی بالصافي راعیت فیه غایة الایجاز مع التنقیح و نهایة التلخیص مع التوضیح مقتصراً علی بیان مایحتاج الی البیان من الایات دون ما یستغنی عنه من المحکمات الواضحات فبالحری ان یسمی بالاصفی وعسی ان یفی ببیان اکثر مالایفهم ظاهره بدون البیان من القران وان کان الصافی هو الا وفی وانما معوّلی فیه علی کلام الامام المعصوم من آل الرسول الاّ فیما یشرح اللغة و المفهوم وما الی القشر یؤل»

مؤلف محترم را سه تفسیر است که هر متاخری مختصر مقدم است صافی، و اصفی، ومصفّی.

آغاز: بسمله الحمد لِلّٰهِ الَّذی هَدانا لِلتَّمَسُّكِ بِالثَّقَلَیْنِ وَجَعَلَ لَنا اَلْقُرآنْ هُدی وَالْمَوَدَّةَ فی الْقُربی قُرَّةَ عَیْنْ.

این تفسیر درحاشیه تفسیر صافی دومرتبه سنهٔ (۱۲۷٤ و ۱۳۱۰) در ایران چاپ شده.

(۱۳۹)

تفسیر اصفی این نسخه جلد اول تا آخر سورهٔ بنی اسرائیل و بخط نسخ خوب محمد امین انصاری درسنه (۱۰۸۰) نوشته شده، و بانسخهٔ اصل مؤلف مطابقه و مقابله شده و از روی آن تصحیح گردیده، و

حواشی صفحات دارای حاشیه هائی از مؤلف است . وتحریرآن برای نوهٔ مؤلف مسمی بابراهیم بوده وبخط خود در انتهای کتاب روایات و ادعیهٔ وصورت خط دائی خود محمد بن محمد بن مرتضی معروف بعلم الهدی فرزند حضرت فیض مبنی براینکه این نسخه را ازروی نسخهٔ اصل نوشته و خدمت والد خودخوانده نقل نموده است .

جلد چرمی . کاغذ خان بالغ . مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (۱۹۱) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری (طول ۲۸ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲۱)

[۳۶] تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام (عربی)

این تفسیر منسوب بحضرت امام حسن عسکری علیه و علی آبائه الطیبین الطاهرین الصلوة والسلام است (حسن بن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام $\frac{۲۳۱}{۲۳۲}$ ـ ۲۶۰ (۱) که امام و خلیفهٔ یازدهم پیغمبر آخرالزمان صلواة الله علیه و پدر امام متنظر بعقیدهٔ ما شیعه امامیّه اند میباشد .

علماء شیعه درصحت نسبت این کتاب مختلف اند جمعی چون حضرت میر داماد آنرا ازکتب مجعوله میدانند و ایشان درکتاب شارع النجاة فارسی خود در بحث ختان عقائد خود را فرموده اند. جمعی چون ابوعلی قالی در منتهی المتعال (۲) درذیل ترجمهٔ محمدبن القسم یاابن ابی القسم چنین گوید :ابوجعفربن بابویه از او روایت کند ضعیف و کذاب است و نیز از او تفسیری روایت میکند که از دونفر مجهول الحال روایت کرده که یکی ازآنها یوسف بن محمد بن زیاد ، ودیگری علی بن محمد بن بشار ، وهردواینهاازپدرانشان ازابوالحسن الثالث علیه السلام واین تفسیر ساختگی و از جعلیات سهل دیباجی از پدرش میباشد واحادیث دیگری از قبیل منکراتیکه دراین تفسیراست جعل کرده است .

علامهٔ مجلسی در ابتداء کتاب بهار الانوار خود چنین آورده : تفسیر امام از کتب معروفه است و حضرت صدوق بدان اعتماد واز آن نقل

(۱) ابن خلکان ص (۱۳۵) ج ۱ ، تذکرة الائمه ص (۱۵۸) وکتاب روضة الشهداء .
(۲) در منتهی المقال ص۲۸۸ چاپ ایران باقوال بعضی از علماء راجع باین تفسیر و اینکه در کدام کتاب خود ذکر کرده اند اشاره شده است .

نموده‌اند، اگرچه بعضی از محدثین بروایات آن طعن زده‌اند، لکن صدوق رحمة الله داناتر ونزدیکتر بزمان معصوم علیه السلام است تا آن کسانیکه طعن درصحت روایات آن زده‌اند، وبیشتر از علماء بدون اینکه تردیدی داشته باشند از روایات این کتاب نقل کرده‌اند انتهی (۱)

این تفسیر ظاهراً راجع بتمام قرآن بوده ولی تمام آن در دست نیست و قسمتی که اینك موجود است تفسیر از اول قرآن تا آیهٔ کریمهٔ ولایأب الشهداء اذا مادعوا (آیهٔ ۲۸۲ از سورهٔ بقره) میباشد. قبل از شروع به تفسیر احادیثی در فضیلت قرآن و در ثواب قرائت آن و یاد گرفتن آن از خانوادهٔ پیغمبر ص که درخانهٔ آنها قرآن نازل شده واحادیثی درمذهب و عقاب آنانکه قرآن را ازپیش خود تفسیر میکنند و تفسیر مفصّل بسم الله الرحمن الرحیم و تفسیر استعاذه نیز از حضرت عسکری علیه السلام بنام مقدمهٔ خود آنحضرت نوشته شده است. وطرز این تفسیر آنستکه یك یاچند آیه پس از لفظ قوله عزوجل ذکرشده پس ازآن آنهارا بیان واحادیثی از پیغمبر ص وائمهٔ اطهار ع درمعنی آیات ومراد آنها نقل شده است. این تفسیر تا همان آیهٔ مذکوره (۲۸۲ سورهٔ بقره) درسنهٔ (۱۳۱۵) در تبریز حاشیهٔ تفسیر علی بن ابراهیم قمی چاپ شده است. صاحب روضات درذیل شرح حال علی بن حسن زواری ترجمهٔ این تفسیر را درمؤلفات ایشان ذکر نموده‌اند.

آغاز: بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعالَمِینْ وَ صَلَّی اللهُ عَلَی سَیِّدِنا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطّاهِرِینْ وَ سَلَّمَ تَسْلِیماً کَثِیراً وَ بَعْدُ قالَ مُحَمَّد بن علیّ بن محمّد بن جَعْفَر بن رفاق حَدَّثَنی اَلشَّیخان الخ.

انجام قسمت موجود: وَلا تَکْتُمُوا اَلشَّهادَةَ وَمَنْ یَکْتُمْها فَاِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ یَعنی کافِرٌ قَلْبُهُ.

(۱۴۰)

تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام

این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۲۶۶) نوشته شده، و مشتمل بر قسمت مذکور در فوق است، و کاتب اسم خودرا ننگاشته. درسال (۱۲۶۷) نخبهٔ ازخصال رادیگری نوشته وبدان ضمیمه کرده اند. هشت صفحهٔ اول نسخه مجدول

(۱) این قسمت ازکلمهٔ علماء شیعه تا انتهی ترجمه ازکشف الحجب والاستار شده ومراجعه بمنتهی المقال شد عیناً عبارات آنجا است.

بسرخی و زنگار است .
جلد چرمی . کاغذ دولت‌آبادی . عدهٔ اوراق مجموع (۲۹۳) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۹۷)

(۱٤۱)

تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام

این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۲٦۸) نوشته شده ، ونیز مشتمل برقسمت مذکورفوق میباشد ، دراینجا نیزکاتب اسم خودرا ننوشته ، تمام صفحات را موریانه ضایع کرده و صفحهٔ اول و دوم مجدول بطلااست .
جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدهٔ اوراق (۱۷٤) صفحهٔ (۲٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول ($۲٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۹۸)

[۳۷] تفسیر آیات‌الاحکام اردبیلی (عربی)

این کتاب تفسیر یا فقه قرآنی تألیف حضرت مقدس اردبیلی اعلی‌الله مقامه است (احمد بن محمد اردبیلی متوفی درسنهٔ ۹۹۳) که از بزرگان علماء امامیّه و فقهاء اثنی عشریه اند و در زهد و تقوی مقامی بس رفیع داشته مؤلفات متعدد از ایشان باقی مانده و معاصر با **شاه‌عباس کبیر** و حضرت شیخ بهائی بوده اند .
مؤلف اسم کتاب را « زبدة‌البیان فی براهین احکام‌القرآن » نهاده اند ولی مشهور بآیات‌الاحکام اردبیلی شده و در سنهٔ (۹۸۹) از تألیف آن فراغت یافته و آنرا بترتیب کتب فقهیه بر هیجده کتاب که اول آن طهارت و آخر آن قضا و شهادات است مرتب ساخته و آیات راجعه بهر یك را درمحل خودذکر و مطابق اخبار اهل بیت عصمت (ع) تفسیر و بیان نموده و قبل از شروع بکتاب طهارت تیمناً سورهٔ فاتحه را تفسیر کرده و از جملهٔ کتب خوب اسلامی شمرده میشود و مکرر بچاپ رسیده است .
آغاز : بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ العالَمِینْ وَالصَّلوٰة عَلٰی رَسولِهِ مُحَمَّدٍ و آلِهِ اَجْمَعینْ فَاعْلَمْ اَنَّ هٰهُنا فوائد .

(۱٤۲)

آیات‌الاحکام اردبیلی

این نسخهٔ کامل بخط نسخ سید قاسم بن میرك در سنهٔ (۱۰۳۳) نوشته شده .

جلد چرمی ضربی . کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (۲۳۸) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰٤۹)

(۱٤۳)

آیات الاحکام اردبیلی این نسخهٔ کامل بخط نسخ خوب درسال (۱۰۸۱) نگاشته شده کاتب آن ابراهیم نام است .

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۵٤) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲٤$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۳$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰٤۸)

(۱٤٤)

آیات الاحکام اردبیلی این نسخهٔ کامل بخط نسخ متوسط حسن علی درسال (۱۱۰۷) نوشته شده . دربعضی ازصفحات حاشیه‌هائی بامضاء فیض و ملا خلیل ، ی ، ع ن ، منه ، و غیره نوشته‌شده است .

جلد چرمی . کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (۲۵۰) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۲$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۵۲)

(۱٤۵)

آیات الاحکام اردبیلی این نسخهٔ کامل بخط نسخ در سال (۱۰۸۷) نوشته شده ، کاتب اسم خود را رقم کرده بوده ولی آنرا محو کرده اند ، دو ورق اول و بعضی از صفحات افتاده و بعضی ضایع بوده بخط نستعلیق آنها را نوشته اند .

جلد چرمی . کاغذ حنائی . عدهٔ اوراق (۳۰۷) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲٤$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۳$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۵۰)

(۱٤٦)

آیات الاحکام اردبیلی این نسخهٔ کامل بخط نسخ سید محمد بن علی بن ثابت درسال (۱۱۰۷) نگاشته شده و در حواشی آن مطالب مهمهٔ از کشاف و معالم التنزیل و مجمع البیان و فیض و غیره نوشته شده ، نصف اول کتاب خط کاتب دیگری است و ظاهر اینست که اواخر قرن دوازدهم نوشته باشند و بر این قسمت حاشیهٔ نوشته نشده .

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۹۱) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲٤$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۵۱)

[۳۸] تفسیر آیات‌الاحکام استرابادی (عربی)

این تفسیر از تألیفات حضرت میرزا محمداسترابادی رحمة‌الله علیه است(۱) (محمد بن علی بن‌ابراهیم‌استرابادی متوفی‌سنهٔ ۱۰۲۸) که یکی‌ازعلماء بزرك اسلام و معاریف فقهاءِ و مفسرین و رجالیین شیعهٔ امامیه بوده اند . بعضی از علماء رجال ایشان را سید و علوی دانسته اند ولی دیگران سیادت ایشان را تصریح نکرده اند و بعضی احتمال داده اند که از طرف مادر منتسب بحضرت ختمی مرتبت اند . در عصر خویش معروف بزهد و تقوی و علم و فضیلت بوده اند . و از مؤلفات ایشان سه کتاب در رجال بنام رجال کبیر ، و وسیط، وصغیر ، و شرح آیات‌الاحکام ، و حاشیهٔ تهذیب ، ورسائل مفیدهٔ مشهوراست .

در این کتاب آیات احکام را با شرح و تفسیر واشارهٔ باقوال علماء اسلام بانقل روایات واردهٔ دربیان مراد آیات ازاهل بیت‌عصمت وطهارت ذکرنموده ودر بسیاری ازموارد ازکنزالعرفان حضرت‌مقداد نقل‌وبعضی ازآنها را هم رد میکنند . درآخر کتاب قضاءِ وشهادات در ذیل آیهٔ هفتم وآیات دیگر احادیث و اخباری که راجع به ائمهٔ اثنی عشرعلیهم‌السلام وارد شده است نقل کرده اند . مؤلف بر این کتاب خود حاشیه هائی نوشته‌اند .

نسخهٔ کامل این کتاب را بدست نیاوردیم لذا آغاز آن نوشته نشده و بذکر انجام قناعت میشود ، و نسخهٔ ذیل جلد دوم از آنست و از روی قرائن بدست میآید که این کتاب غیر از « معارج‌السئول و مدارج‌المأمول»(۲) است

انجام : وَلْنَخْتِمْ الكَلام حامِدَيْنَ للهِ عَلى جَمِيلْ اِحْسانِه..... فرغ من تسویده مؤلفه‌العبدالمفتقر الی رحمة ربه‌الهادی محمد بن علي بن ابراهيم‌الاسترابادی تغمدهم‌الله بغفرانه واسكنهم بحبوحة جنانه فی اعلی جنة‌الخلد فی خدمة محمد و اهل بيته الطاهرين في آخر نهار الثلثا سابع عشر شهر صفر ختم بالخير والظفر حامداً مصلياً مستغفراً مسلّما (۳) .

---

(۱) روضات ج ٤ ص ۸۸ . سلافة‌العصر در بیان علماء عجم . امل‌الامل ج ۲ ص٦٥.
(۲) فهرست کتابخانه رضویه ج ۱ ص ٦۹ . فهرست مدرسهٔ فاضله ص۵۳.
(۳) در نسخهٔ که در دست است سال تألیف ذکر نشده .

(۱۴۷)

آیات الاحکام استرابادی

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، و جلد دوم است (از کتاب مکاسب تا آخر قضاء و شهادات) کاتب اسم خود و سال کتابت را رقم ننموده، و بذکر آخرین عبارت مؤلف که فوقا نقل شده آنهم با عدم ذکر سال آن قناعت نموده، ولی از قرینه اینکه در ذیل حاشیه هائی که اطراف صفحات کتاب بخط همین کاتب نوشته شده و بدینگونه: منه دام ظله، و بخطه الشریف ادام الله ایام افاداته. ختم گردیده معلوم میشود که در زمان حیات مؤلف این نسخه نوشته شده و از قرینهٔ این که حواشی دیگری بامضاء: منه، ومنه عفي عنه برصفحات دیده میشود تصور میرود که خط خود مؤلف باشد بنا براین نسخه قبل ازسال (۱۰۲۸) نگاشته شده است.

برصفحهٔ اول این نسخه مرحوم اعتضادالسلطنه نوشته اند که: درسنهٔ (۱۲۸۷) این کتاب داخل کتابخانه ایشان شده، و مؤلف آن چنین مینماید که شیعه نباشد یاعامه است یازیدّیه گمان کلی آنستکه اززیدّیه باشد. معلوم میشود که ایشان توجه بعبارات کتاب ننموده وآنرا مطالعه نکرده این شرح رانوشته اند والا این قسم مرقوم نمیداشتند وحال آنکه کتاب بانهای بلند میگوید که مؤلف من شیعهٔ امامیه است. جلد چرمی کهنه. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (۱۸۶) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلي. طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۵۳)

[۳۹] تفسیر آیات الاحکام فاضل مقداد (عربی)

این تفسیر که متعلق بآیات احکام قرآن کریم است مؤلف آن حضرت مقداد اعلی الله مقامه میباشد (مقداد بن عبدالله بن محمد بن حسین بن محمد سیوری(۱) حلي اسدی) (۲) که از علماء و فقهاء بزرگ اسلام و متکلمین عالیمقام شیعه

(۱) سیوریکی از دهات حله است.

(۲) سال تولد و وفات مؤلف بدست نیامد ولی درفهرست رضویه ص۸۹ ج ۱ نوشته شده که درحدود سال (۸۲۲) بشیخ زین الدین علی بن الحسن علالا اجازهٔ داده اند. صاحب امل الآمل تاریخ تألیف نهج المسترشدین را سنهٔ (۷۹۲) ضبط کرده اند. ونیز درفهرست رضویه مذکوراست: همین قدر بدست آمده که در سفر عراق عرب فوت کرده و اورا در صحرای شهروان بخاك سپرده اند و او را در آنجا بقعهٔ است مزار و نسبت قبر مقداد بن اسود کندي بآن محل غلط و آنجناب در بقیع مدفون است.

امامیه بوده اند، مؤلفات مشهور ایشان عبارت است از **نهج المسترشدین**، و **تنقیح الرایع فی شرح مختصر الشرایع** و **شرح باب حاد یعشر** و **شرح فصول** حضرت خواجه نصیر ره و این کتاب را مؤلف «کنز العرفان» نام نهاده اند. مؤلف محترم کنز العرفان را بترتیب کتب فقهیه مرتب نموده و از کتاب طهارت شروع و بقصاص و دیات خاتمه می یابد، وآیات را بر وفق روایات واردهٔ از ائمهٔ معصومین علیهم السلام تفسیر نموده، ومشتمل بر نکات ادبی و فصاحتی آیات نیز میباشد، و از کتب درجهٔ اول در این موضوع شمرده میشود، و در سنهٔ (۱۳۱۳) در طهران چاپ شده است.

آغاز: بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی اَنْزَلَ عَلی عَبْدِهِ الْکِتابَ لِکُلِّ شَیْءٍ تِبْیاناً وَجَعَلَه لِتَصْدیق الخ.

(۱۴۸)

تفسیر آیات الاحکام فاضل مقداد

این نسخه را بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۰۲۲) محمد رضا بن سلطان محمد نام تحریر نموده، و در صفحهٔ اول کتاب اسامی مشایخ و بزرگانی از راویان حدیث وعلماء مذهب شیعهٔ امامیه نوشته شده، واول آنها علی بن ابراهیم است، و در صفحهٔ دوم طریقهٔ ختم سورهٔ فتح را نوشته اند، در حاشیهٔ بعضی ازصفحات مطالبی بدون امضاء وعباراتی از تفسیر بیضاوی و کتاب قاموس نوشته شده.

جلد چرمی. کاغذسمرقندی مهرزده. عدهٔ اوراق (۳۶۱) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۵ ½ سانتیمتر) عرض (۱۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۵۶)

[۴۰] تفسیر آیة الکرسی (عربی)

این تفسیر تألیف حضرت آخوند ملاصدرا اعلی الله مقامه میباشد (صدرالدین محمد بن ابراهیم شیرازی متوفی سنهٔ ۱۰۵۰) که از اجلّه حکماء الهی ودانشمندان نامی وصاحب تصنیفات وتألیفات گران بها چون **اسفار**، و **شرح اصول کافی**، و **شرح هدایة**، و **تفاسیر سورقرآنی**، و **مبدء و معاد**، وغیرها در فلسفه وتفسیر وکلام وغیره اند. عظمت و اشتهار بی نهایت ایشان

بنده را بی نیاز ازشرح حال نوشتن نموده . حضرت حاج میرزا ابو عبدالله زنجانی دام عمره رسالهٔ بعربی راجع بایشان بنام « صدالدین الشیرازی » در چند سال پیش تألیف و در شام طبع شده و این بنده آنرا در طهران سنهٔ (۱۳٤۹) بفارسی ترجمه و در روزنامهٔ ایران آزاد قسمتی ازآن چاپ شده است . تألیف این تفسیر درموقع توطن ایشان درشهر قم بوده وآیة الکرسی را در بیست مقاله تفسیر نموده ومطالب آن حکمی و تاریخی وعرفانی است . درمقدمه خود مؤلف ره اشاره بمطالب مندرجهٔ در آن بدینگونه فرموده : اعلموا ایها الاخوان السالکین الی الله تع باقدام العبودیه والعرفان المتشوقین الی معرفة ذات الحق والصفات والافعال وکیفیة تعبیث الرسل والوحی الیهم والانزال والارسال والمتاملین فی اسرار المبدء و احوال المآل و المتدربین فی خلق السموات والارض بدقائق الانظار والمتفکرین فی عجائب صنع الله بالتدبر والاعتبار القائلین ربنا ماخلقت هذا باطلا سبحانك فقنا عذاب النار والمؤمنین بهم وباحوالهم علی سبیل الاستبصار والمحبین لهم مابه من غیر استکبار عن طلب الحق او استنکار فان لکم اهلیة هذه القاطبه العلیّه وفیکم استیحال اتحاف هذه التحفة السنیه من الله سبحانه من جمله ما مَنَّ علی عبدالفقیر الخ »

آغاز : بسمله اَلحمدُ لِلّٰهِ الَّذی جَعَلَنی مِمَّنْ شَرَحَ صَدْرَهُ لِلاِسْلام فَهُوَ عَلی نورٍ مِنْ رَبِّه وَ ثَبَّتَنی عَلی اَلقَوْلِ الثابِتْ .

(۱٤۹)

تفسیر آیة الکرسی

این نسخه را بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب اسمعیل بن میرزا معصوم تفریشی درسنهٔ (۱۲۵۹) نوشته‌اند . پس از ختم تفسیر (۱۱) ورق کاغذ ننوشته است .

جلد چرمی ضربی . کاغذ مهره زده . عدهٔ اوراق (۵۱) صفحهٔ (۲۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳٤ سانتیمتر) عرض (۲۱½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۹۳)

[۴۱] تفسیر برهان (عربی)

این تفسیر تألیف حضرت سید هاشم بحرانی رحمة الله علیه است (هاشم بن سلیمان بن اسمعیل حسینی کتکائی توبلی (۱) بحرانی متوفی سنهٔ ۱۱۰۷)(۲) که از علماء ادب و رجال و حدیث و تفسیر بوده اند، صاحب روضات بیست و پنج کتاب که بعضی از آنها چندین مجلد است از این مؤلف محترم نقل نموده و صاحب لؤلؤ البحرین در بارهٔ ایشان گوید که: مؤلفات ایشان فقط جمع و تألیف اخبار است و درهیچیك از آنها ترجیح قولی و بیان مرادی و یا اظهار نظری نکرده اند و مؤلف را تفسیر مختصری بنام الهادی است.

این تفسیر را در اقتداء بجلال الدین سیوطی در تألیف (الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور) که مقید شده فقط آیات را باخبار مأثورهٔ از پیغمبر ص تفسیر نماید باخبار ماثورهٔ از پیغمبر صلعم و ائمهٔ اثنی عشر علیهم السلام تألیف نموده واخبار راجعهٔ به آیات مکرره را فقط دریك مورد نقل مینماید، پیش از شروع بتفسیر مقدمهٔ وچندباب بترتیب ذیل نوشته: ـ مقدمه دربیان اینکه بنص اخبار وحکم عقل تفسیر قرآن بایستی ازاهل بیت پیغمبر صلعم باشد. باب اول: در فضیلت عالم و متعلم. باب دوم: درفضیلت و مقام قرآن. باب سوم: اخبار وارده درثقلین ومعنی آنها. باب چهارم: دراینکه قرآن مشتمل برتمام مطالب است، باب پنجم: در اینکه قرآن را بدان گونه که نازل شده تأویلات آنرا کسی جز ائمه ندارد و نمیداند. باب ششم: درنهی از تفسیر قرآن ازپیش خود. باب هفتم: در اینکه قرآن ظاهر دارد وباطن، محکم دارد و متشابه، ناسخ دارد ومنسوخ، عام دارد و خاص وجز پیغمبر واهل بیت او کسی آنهارا تمیز نمیدهد. باب هشتم: درتقسیم مطالب قرآن. باب نهم: در اینکه بعضی از مطالب قرآنی که خطاب باشخاص معینی است مراد غیر از آنست. باب دهم: درآیاتیکه ائمهٔ دوازده گانه ازآنها ارده شده. باب یازدهم: درمعنی

(۱) کتکا یکی ازدهات محال توبل که از توابع بحرین است میباشد، ص۲۲۸ج ٤ روضات.
(۲) صاحب لؤلؤالبحرین گوید: بعضی از مسافرین وفات ایشانرا سنهٔ (۱۱۰۹) گفته اند.

ثقلین بروایت عامّه . باب دوازدهم : درعلت اینکه قرآن بزبان عربی نازل شده . باب سیزدهم : دراینکه هر حدیثی که مخالف باقرآن است مردود است . باب چهاردهم : دراولین وآخرین سورهٔ که برپیغمبر صلعم نازل شده . باب پانزدهم : درذکر پنجاه و نه کتاب که درموقع تألیف این تفسیر طرف مراجعه بوده و ازآنها نقل شده و مؤلفین آنها . باب شانزدهم : درآنچه شیخ علی بن ابراهیم درمقدمهٔ تفسیر خود از مطالب لازمه ذکر نموده ومقدماتیکه پیش ازشروع به تفسیر و احادیث دانستن آنها لازم است .

کلیهٔ این مطالب مذکوره و تفسیر آیات را بنقل اخبار راجعهٔ بآنها با ذکر اسنادشان بدون کوچکترین تصرفی بیان میکنند. این تفسیر در سنهٔ (۱۰۹۵) درشش جلد تألیف شده ودرسنهٔ (۱۲۹۵) دردومجلد درطهران چاپ شده‌است.

(۱۵۰)

تفسیر برهان این نسخه را بخط نسخ خوب سید عبدالله درسنهٔ (۱۲۶۸) نگاشته‌اند و مشتمل برجلد اول است ، صفحهٔ اول آن و وبعضی از کلمات صفحهٔ دوم وسوم و صفحات وسط نوشته نشده ، اول سطر موجود این است (ولم یجد جدی امیرالمؤمنین علیه السلام حملةً لعلمه) جلد چرمی . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۴۲۳) صفحهٔ (۲۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۵۷)

[۴۲] تفسیر بیضاوی (عربی)

مؤلف این تفسیر قاضی بیضاوی رضی الله عنه است (ناصرالدین عبدالله بن عمر بن بن محمد بن علی بیضاوی (۱) شیرازی متوفی سنهٔ ۶۸۵) (۲) که از معاریف علماء اسلام و فقهاء شافیه وبزرگان اهل کلام و تفسیر بوده و مدتی

(۱) بیضاء ازشهرهای قدیمی فارس بوده وقبل ازاسلام آنرا « دَر إسْفید» مینامیده‌اند وپس از استیلای عرب بیضایش گفتند ، چندی لشگرگاه قشون اسلام شده و اشخاص نامی بدانجا منسوب‌اند اینك ازبلوك شیرازاست وآبادي شهری ندارد وفاصلهٔ آن تاشهرشیراز هشت فرسنگ است ، معجم‌البلدان شرح مفصلی ازاین شهر ورجال نامی که ازآنجابیرون آمده‌اندوجاهای دیگري که نیز بدین نام نامیده شده استنوشته بجلد اول از ص ۷۹۱ تا ۷۹۴ چاپ اروپا مراجعه شود.

(۲) درسنهٔ وفات ایشان اختلاف است صاحب کشف‌الظنون و صلاح‌الدین صفدی سنهٔ فوق رانوشته اند و بعضی سنهٔ (۶۹۱) و یارهٔ سنهٔ (۶۹۲) گفته‌اند وروضات صفحهٔ (۴۵۵) قول دوم‌را نسبت بشیخ درکشکول و صاحب لؤلؤالبحرین داده اند.

قضاوت بیضا را داشته و باحضرت علامه حلی ره معاصر ومیانشان مکاتباتی در مسائل علمی بانهایت ادب رد وبدل شده و درسنهٔ مذکور در تبریزوفات کرده‌اند و تفسیر ایشان درنهایت شهرت است .

کتب زیاد در فقه و اصول و کلام و منطق چون : غایة القصوی در فقه و شرح مطالع در منطق ، و شرح مختصر ابن حاجب در اصول ، و شرح کافیه ، و ایضاح ، وشرح فصول‌خواجه ، وغیره تألیف کرده‌اند .

مطالب این تفسیر بیشتر ازکشاف زمخشری مأخوذاست بحدیکه صلاح‌الدین صفدی که از معاصرین مؤلف محترم است پس از تعریف و توصیف زیادی که ازایشان میکند درضمن مؤلفات ایشان این تفسیر را مختصر کشاف نامیده(۱) وبا مراجعهٔ بهر دو کتاب صحت این نسبت کاملاً معلوم میشود و مطالب این کتاب از کتب دیگر نیز گرفته شده و تحقیقات خود مؤلف هم ذیقیمت ومشتمل برمطالب علمی و ادبی وکلامی وفقهی و تاریخی بابهترین طرز و اسلوبی است . مؤلف آنرا « انوارالتنزیل واسرار التأویل » نام گذارده واینك مشهور بتفسیر بیضاوی است ، در آخر نسخه نمرهٔ (۱۵۲) این فهرست سنهٔ تألیف را سال (٦٨٦) نوشته وخود نسخه در سنهٔ (۹۸۲) نوشته شده واین تاریخ تألیف باسنهٔ وفات مذکور در فوق منافات دارد جز اینکه قول دوم مذکور درحاشیه صحیح باشد .

حاشیه‌های زیاد بربعضی سور وتمام تفسیر نوشته‌اند (۲)وپارهٔ از آنها دراین کتابخانه‌موجوداست . این‌تفسیر وبعضی‌ازحواشی‌آن بارهادرآیران ومصرچاپ‌شده .

آغاز : بسمله الحَمْدُللهِ‌الّذی نَزّلَ اَلْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهْ لِیَکونَ لِلْعالَمینَ نذیرا.

(۱۵۱)

تفسیر بیضاوی این نسخه کامل بخط نسخ ودرسنهٔ (۸۹۹) نگاشته شده ، کاتب نام خودرا رقم ننموده صفحهٔ آخر جلد دوم نونویس

(۱) شیخ‌محمدبن علی بن‌احمدالداودی کتابی بنام « الاتحاف بتمیز ما تبع فیه البیضاوی صاحب‌الکشاف » تألیف نموده و آنچه بیضاوی از مطالب و عبارات زمخشری در کتاب خود آورده بیان کرده است دو نسخه از این کتاب در دارالکتب المصریه موجود است .

(۳) کشف الظنون از ص ۱۶۳ تا ۱۶۶ و کشف‌الحجب والاستار ص (۱۷۰) و فهرست دارالکتب‌المصریه ج ۱ ص۳۲ تا ٦٥ و فهرست کتابخانه دکن ج۱ مراجعه شود.

است بر اکثر از صفحات حاشیه هائی بامضاء سعد و از حضرت شیخ بهاء و کشاف و تفسیر کبیر بدون امضاء نوشته شده میانه جلد اول و دوم یك صفحه ننوشته است . قبل از شروع بتفسیر مطالب متفرقهٔ راجع بتفسیر نوشته‌اند .

جلدچرمی ضربی . کاغذدولت‌آبادی . عدهٔاوراق (٦٢٢) . صفحهٔ (٢٢) سطر . واقف‌سپهسالار. قطع وزیری . طول (٢٦ سانتیمتر) عرض (١٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٠٩٠)

(١٥٢)

تفسیر بیضاوی این نسخهٔ کامل بخط نسخ خوب درسنهٔ (٩٨٢) نوشته شده ، کاتب ازاول تا آخر سوره کهف یعقوب بن ابوبکر حداد وکاتب ازسورهٔ مریم تاآخر قرآن محمد هاشم بن سید جعفرسیرانی میباشد . آیات قرآنی با سرخی نوشته شده . صفحات مجدول بشنجرف و زنگار است . حواشی متعدد بدون امضاء و با امضاء حسین و امضا های رمزی بر صفحات این نسخه نوشته اند .

جلدچرمی ضربی . کاغذحنائی (بعضی ازاوراق‌آب دیده وبعضی هم وصالی شده) عدهٔ اوراق (٥٠٣) صفحهٔ (٢٩) سطر . داراي يك سرلوح قدیمی . واقف سپهسالار . قطع رحلي. طول (٢٩ سانتیمتر) عرض (١٨ سانتیمتر) نمره کتابخانه (٢٠٩٣)

(١٥٣)

تفسیر بیضاوی این نسخه بخط نسخ متوسط درسنهٔ (٩٨٩) نوشته شده ، کاتب نام خودرا ننگاشته ومشتمل بر تفسیر سورهٔ آل عمران تاآخر قرآنست ، بربعضی ازصفحات ازطیبی ، ومجمع ، وحلبی‌وتبیان‌مطالبی‌نوشته شده ، این نسخه بانسخهٔ نمرهٔ (١٥٦) این فهرست مشتمل بر تمام تفسیر است .

جلدچرمی ، کاغذقدیمی ، عدهٔ اوراق (٤٤٨) صفحهٔ (٢٥) سطر ، دارای‌یك سرلوح ، صفحات مجدول بشنجرف وزرنگار ، واقف‌سپهسالار ، قطع‌رحلي ، طول(٣٠سانتیمتر)عرض(٢٢سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٠٩٤)

(١٥٤)

تفسیر بیضاوی این نسخهٔ کامل را بخط نستعلیق خوب پیر محمد درسال (١٠٩٥) نگاشته‌اند ، صفحهٔ اول تذهیب شده و دارای یك سرلوح است و صفحهٔ اول سورهٔ مریم نیز مذهب است وآیات باسرخی

نوشته شده حواشی متعدد از کشاف ، و مختصر شهابی ، و مدارك ، و صحاح و بدون امضاء برصفحات تحریر گردیده .

جلدچرمی مینا شده ، کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (۶۸۰) صفحهٔ(۲۱)سطر .مجدول بطلا و زنگار . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۸ سانتیمتر) عرض(۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۱)

(۱۵۵)

تفسیر بیضاوی این نسخهٔ کامل بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، کاتب اسم خود وسال کتابت را رقم ننموده وظاهراً ازخطوط قرن دهم باشد . حواشی زیاد ازعصام الدین وشیخ زاده بدون امضاء برصفحات تحریر و قبل از شروع بتفسیر اسامی صور در مربّعاتی نوشته شده است . صفحهٔ اول نسخه دارای یك سرلوح زیبا وصفحهٔ اول سورهٔ مریم تذهیب شده است .

جلد چرمی ضربی بسیار اعلی . کاغذ سمرقندی . مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (۵۳۸) صفحهٔ (۲۵)سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۲)

(۱۵۶)

تفسیر بیضاوی این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل براز ابتداء تفسیر تاآخر سورهٔ بقره است . کاتب اسم خود و سال تحریررا رقم نکرده ظاهراً درقرن دهم یا یازدهم نوشته شده بر بیشتر ازصفحات حواشی زیاد بامضاء عصام الدین و فتح الله میباشد ونیز عباراتی از بعضی تفاسیر نوشته‌اند .

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۹۳) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۸۷)

(۱۵۷)

تفسیر بیضاوی این نسخه که بخط نسخ نوشته شده جلد اول و مشتمل براز ابتداء تفسیر تاآخر سورهٔ کهف است ، کاتب اسم خود و سنهٔ تحریر را رقم ننموده ، بربعضی ازصفحات حاشیه‌هائی از شیخ زاده و

کشاف و صحاح وغیره نوشته شده ، قبل از شروع بتفسیر برصفحهٔ اوصاف وشمائل حضرت رسول صلعم را نوشته‌اند.
جلد چرمی ضربی . کاغذ سمرقندی ، عدهٔ اوراق (۲۷۰) صفحهٔ (۲۷) سطر . واقف سپهسالار.
قطع رحلی ، طول (۲۵ ½ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۵)

(۱۵۸)

تفسیر بیضاوی این نسخه از اول کتاب تا آخر سورهٔ بنی اسرائیل است وبخط نستعلیق خوب نوشته شده ورق آخر ویکی قبل از آخر افتاده از اینرو کاتب و سنهٔ کتابت معلوم نشد ، بر بیشتر از صفحات حاشیه‌هائی ازمرحوم شیخ بهاءالدین و بامضای حسین خلخالی و دیگران نوشته شده .
جلد چرمی کهنه ، کاغذ دولت آبادی ، عدهٔ اوراق (۳۳۳) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار.
قطع رحلی ، طول (۲۸ سانتیمتر)عرض (۱۹ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۲۰۹۵)

[٤۳] تفسیر بی نام

نسخهٔ ذیل قسمتی از کتاب تفسیر است و از تفاسیر غیر معروفه است و نام وی ومؤلف آنرا ندانستم ، لذا آنرا بنام «بی‌نام» ذکر وقسمتی از آنرا برای بیان طرز کتاب ذیلاً نقل میکنم : ـ

مفسر محترم تاحدی کلیّه اقوال در مطالب را نقل میکند چنانکه راجع به کلمهٔ «ن» ملاحظه مینمائید و تمام فواتح سور را همین قسم شرح داده‌اند وسوره هائیکه کلمات مقطعه ندارند پس از بسمله مختصر خطبهٔ نظیر آنچه در ابتداء این سوره نون نوشته شده مشتمل برعبـاراتیکه مبین اسم سوره باشد انشاء نموده‌اند ، یکی دوقسمت از آیات را برای نمونه ذکر میکنیم .

بقرینهٔ این مجلد که مشتمل برپنج جزو است کلیّهٔ این تفسیر بایستی درشش مجلد و در حدود (۲۲۲۰) صفحه بصفحات این نسخه و پنجاه وپنج هزار بیت بوده باشد .

نمونهٔ ازتفسیر این است ـ سورهٔ ن والقلم ، بسم الله الرحمن الرحیم ، بسم الله

الذى اقسم بنون والقلم الرحمن الذى وعد المتّقين بالجنّات والنعم روى ابى عن النبى صلي الله عليه انه قال من قرءِ سورة ن والقلم كان له ثواب الدّارين احسن الله اخلاقهم وهى مكيّةٌ وآياتها اثنان وخمسون وكلماتها ثلثمائه وحروفها الف و مائتان و سبعون و انتظامُ ختمِ تلك السورة بافتتاح هذه السورة انّ ختم تلك فى خطاب الرّسول و افتتاح هذه فى ثناء الرّسول و انتظامها انّ تلك السورة فى ثناءِ الله و ذم من جحده رمدح من وحده وهذه فى ثناءِ رسول الله ومدح من اتّبعه وذم من عاداه وحدّه وقوله ن و القلم قال ابن عباس نون اسم من اسماءِ الله و قال عطا افتتاح اسم الله نور و ناصر و نصير و قال جعفر الصادق اسم نهر فى الجنه و قال الكلبى نون السمكة التى تحمل الارض على ظهرها و هى فى الماء وتحتها ثور و تحت الثور صخره و تحت الصخرة الثرى و لايعلم ما تحته الا الله وقال الكلبى و مقاتل اسم السمكة « بَهْموت » و قال الواقدى و ابو اليقطان اسمه «ليوثا» و قال على بن ابى طالب اسمه «بلهوت» . و قال عكرمه اقسم الله بالحوت لان نمرود لما رمى بالسهم نحو السماء عاد السهم مختضباً بدم سمكة فى بحر معلّق فى السماء فاكرم الله ذلك الحوت بان اقسم به و احل جنسه من غير ذكوة و قيل هوآخر حرف من حروف الرحمن فانك اذا جمعت بين الرا وحم ون صار الرحمن و قيل هو اسم هذه السوره وقيل هواسم القرآن و قيل هوالدواة و قيل هوالمداد الذى يكتب به الملئكة و قيل هواللوح المحفوظ . و القلم الخ . و نمونه تفسير آيات آن اينست : « **تلك آيات الله** » اى هذه الايات هى آيات نتلوها عليك بالحق اى نوحيها اليك و قيل اى يتلوها عليك جبرئيل بامرنا « **فبای حدیث بعد الله و آیاته یؤمنون** » قرء ابن عامر و حمزة والكسائى و عاصم فى رواية ابى بكر تؤمنون بتا المخاطبه و الباقون بيا المغايبه قال متقاتل اى ان لم تؤمنوا بهذا القرآن فبای كلام بعد توحيد الله و بعد القرآن يُصَدِّقون .

(۱۵۹)

تفسیر بی نام این نسخه بخط نسخ قدیمی نوشته شده، اوراقی از اول و آخر آن افتاده است لذا سال کتابت و نام کاتب آن را ندانستم و مشتمل بر تفسیر از (و قالو لجلودهم لم شهدتم علینا) آیه (۲۰) سورهٔ فصّلت تا (ضاحکة مستبشره) آیه (۳۹) سوره عبس وتولی میباشد. جلد چرمی. کاغذ قدیمی و موریانه آنرا خورده است و محتمل است از خطوط قرن ششم یا هفتم هجری باشد بعضی از حروف کوفی در کتاب آورده شده. عدهٔ اوراق (۳۶۸) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰۰)

[۴۴] تفسیر تبیان ابو البقاء عکبری (عربی)

این تفسیر تألیف ابو البقاء رضی الله عنه است (عبدالله بن حسین بن عبدالله عکبری نحوی حنبلی بغدادی ۵۳۸-۶۱۶) که از بزرگان علم و ادب و فقه واصول و سرامد دانشمندان عصر خویش و از شاگردان ابو البرکات بن نجاح بوده اند. در بچگی در اثر آبله از چشم نابینا شد ولی بجای آن خداوند حکیم نعمت حافظه و درك را بیش از اندازه بدو کرامت فرمود، گویند چون میخواست در علمی کتاب تصنیف کند کتب راجعهٔ بآنرا برایش می خواندند پس از آن مطالب خود را انشاء نمودی تا بنویسند. تألیفات متعدد ازایشان باقی مانده و بعضی از آنها که از جمله این کتاب است مکرر درایران و مصر چاپ شده و شرحی بر دیوان متنبّی نوشته وآنرا « البتیان في شرح الدیوان » نام گذارده و در مصر بچاپ رسیده. وی گوید که جمعی ازشافعیه پیش من آمدند که بیا مذهب ما را بپذیر تدریس نحو و لغة مدرسه نظامیه را بتو بر گذارخواهیم کرد بدانها گفتم که اگر مرا بر پانگاهدارید و باندازهٔ طلا بر سر من افشایند که در میان آنها پنهان گردم از مذهب حنبلی بر نخواهم گشت.

این تفسیر را چنانکه خود در مقدّمه فرموده مختص باعراب کلمات قرآن و وجوه قرائات آنها قرار داده وآنرا « التبیان فی اعراب القرآن» و« اعراب ابوالبقاء » و « املاء ما منّ به الرحمن من وجوه الاعراب والقرائات في جمیع القرآن » گویند. در مصر مکرر ودر طهران سنهٔ (۱۲۷۴) چاپ شده است.

آغاز : بسمله ، رَبِّ یَسِّر وا عَن ، اَلْحَمْدُللّٰهِ اَلَّذي وَفَّقَنا لِحِفْظِ کِتابِهِ وَ وَفقنا عَلَی الْجَلیل مِنْ حِکَمِهِ وَ اَحْکامِهِ وَ آدابِهِ .

انجام : فَضْلٌ هُوَ عَطْفٌ عَلَي ذِی اَلْوِسْواسْ اَیْ مِنْ شَرِّ الْقَبیلَیْنْ وَقیلَ هُوَ مَعْطوفٌ عَلَی الْجِنَّةَ وَالْحَمْدُللّٰهِ رَبِّ الْعالَمینْ وَصَلَّی اللّٰهُ عَلَي مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ اَجْمَعینْ ، هذا آخر کتاب التبیان فی تفسیر القران .

صاحب کشف الظنون تفسیر دیگری را بابوالبقا نسبت داده و گوید که این تفسیر غیر از « اعراب » او است ج ا ص (۳۰۵)

(۱۶۰)

تبیان ابو البقاء این نسخهٔ تمام بخط نسخ ابو محمد بن هبة الله در سنهٔ (۶۵۹) نگاشته شده ، اوراق زیادی از آن افتاده بوده بعضی را بخط نستعلیق و بعضی را بخط نسخ نوشته اند ومسلماً این قسمت نو نویس هم قبل از قرن یازدهم بوده، پارهٔ از اوران آنهم وصالی شده .

جلد چرمی ضربی ، کاغذ حنائی ، عدهٔ اوراق (۲۰۶) مختلف السطور ، واقف سپهسالار ، قطع رحلی، طول (۲۴ ½ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۶۳)

[۴۵] تفسیر تحفة الخاقان (فارسی)

این تفسیر تألیف ملا محمّد باقر نواب رحمة الله علیه است (محمد باقر بن محمد لاهیجانی الاصل واصفهانی المسکن وطهرانی المدفن) که ازجمله علماء شیعه امامیّه و فضلاء قرن سیزدهم هجری بوده اند در سنهٔ (۱۲۳۰) چنانکه خود در مقدّمه گفته اند این تفسیر را بامر فتحعلی شاه قاجار تألیف نموده و کلیه آیات قرآنرا بر پنج دسته بدینطریق : قصص ، احکام ، معارف ، مواعظ ، مواعید ، قسمت و هر یك را در مجلّدی قرار داده است ولی صاحب روضات نقل از یکی از نواده های ایشان نموده که در چهار جلد تنظیم شده اما خود مصنف درابتداء کتاب تصریح به پنج قسمت کرده اند .

طرز این کتاب این است که در هرموضوعی عدّهٔ آیات آنرا واینکه در چه سوره واقع شده بیان و پس از آن شروع بذکر یك یك از آیات نموده بعد از هر آیه ترجمه فارسی آنرا ذکر و یك یا چند خبر از ائمه معصومین علیهم السلام بفارسی در شرح قصه و یا بیان مقصود نقل مینمایند .

آغاز : بسمله حروف و کلمات ستایش و سپاس مختص متکلمی است که از فرط محبت تصنیف کرد آیات محکمات کتاب وجود الخ .

در کتابخانه فقط نسخه ذیل که مجلد اول است میباشد .

(۱۶۱)

تحفة الخاقان

این نسخه که بخط نسخ خوب نگاشته شده مجلّد اوّل و مشتمل برآیاتی است که راجع بتمام انبیاء عظام علیهم السلام در قرآن است و از حضرت آدم (ع) شروع و آیات راجعهٔ بهر یك از انبیاء را در کتابی بنام خود آن بزرگوار چون کتاب آدم ، شیث ، نوح و غیره جمع و تفسیر و ترجمه نموده و آیات راجعهٔ بحضرت خاتم (ص) و غزوات و جنگها و قضایای تاریخی و غیره را که مربوط بایشان بوده در کتابی با شرح وبیان تاریخی نقل ازائمه علیهم السلام درآخروپس ازختم این قسمت آیات راجعهٔ بامامت و اینکه زمین هیچگاه از حجت خالی نخواهد ماند با شرح و بیانی که از ائمه (ع) رسیده ذکر و بختم این موضوع جلد اول از تفسیر خاتمه یافته. و در خاتمه کتاب خاتم (ص) چنین رقم نموده : بتاریخ مغرب روز دوشنبه هشتم ماه ربیع الثانی از شهور سنهٔ (۱۲۳۰) هزارو دویست و سی ناقصه هجریه علی ید مؤلفه اقل الاقلین الجانی محمد باقر المدعو بباقر لاهیجانی عفی عنه اعتصمت بالله هومولینا فنعم المولی ونعم النصیر . پس از ونعم النصیر چیز دیگر نوشته نشده ، کاتب نام خود وسال کتابت را رقم ننموده ، محتمل است که خط مؤلّف باشد ولي دليلي براين احتمال جزختم کتاب بآخرین عبارت مؤلّف نیست و برهانی هم بر انکار این احتمال از خود نسخه بدست نیاوردیم .

جلد روغنی گل وبوته دورو . کاغذ سمرقندي . دارای دو سرلوح خوب . صفحات مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (۲۶۲) صفحهٔ (۳۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلي . طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲۰) .

[٤٦] تفسیر جامع البیان (عربی)

مؤلف این تفسیر معین الدین صفوی است (محمد بن عبد الرحمن بن محمّد بن عبدالله حسنی حسینی صفوی ۸۳۰-۸۹۲) (۱) که از علماء شافعی مذهب قرن نهم هجری بوده و در ایج (۲) فارس متولد شده اند.

از مؤلفات دیگر ایشان نویسنده را اطلاعی نیست کشف الظنون همین کتاب را در صفحهٔ (۳٦۰) ج ۱ بنام «جامع النبیان فی تفسیر القرآن» تألیف شیخ نور الدین سید معین بن سید صفی الدین ذکر کرده است.

قبل ازشروع بتفسیر سورهٔ حمد شرحی مبنی بر اینکه چون همم معاصرین قاصر از این است که کتب مفصل سابقین را در این فن شریف مطالعه و مراجعه نمایند و تفسیر مختصری هم نبود من این تفسیر را که مأخذش عموماً اخبار ماثورهٔ ازحضرت پیغمبر (صلعم) مطابق صحاح سته است باتوجه و تذکر باقوال علماء تفسیر و دقت و بحث در اقوال آنها بطریق اختصار تألیف نمودم و کتب ذیل در موقع تألیف مرجع ومأخذ بوده است المعالم، الوسیط، تفسیر ابن کثیر، تفسیر نسفی، کشاف با شرح طیبی آن، کشف، شرح محقق تفتازانی، تفسیر قاضی بیضاوی، وآنچه بنظر قاصرم رسیده درآن مندرج ساختم و آنچه لازمهٔ جد و اجتهاد بوده معمول داشته ام با وجود این مدعی عدم خطاء و خلل و سهو و زلل در آن نیستم.

این تفسیر در حدود (٤۳٥٤۱) بیت با آیات قران کریم میباشد و در (۱۸۷۹ م) در لاهور هند طبع شده است.

آغاز: بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَلَّذِی اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدی وَ دِینِ اَلْحَقْ وَ اَظْهَرَهُ عَلَی الدِّینِ کُلِّهْ.

انجام: قَدْ تَمَّ وَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهْ عَلَی جَسِیمِ اِنْعَامِهِ عَامَ سَبْعِینْ وَ ثَمَانمائه فِی مَکَّةِ اَلْمُشَرَّفَهْ تَجَاهَ اَلْکَعْبَهْ زَادَهَا اللهُ شَرَفًا وَ اَنَا حَامِدٌ لِلّٰهْ مُصَلِّ عَلَی رَسُولِهِ وَ سَلَّمْ عَلَیْهْ.

---

(۱) از فهرست کتابخانه پادشاه دکن ص (٥۲۹) و جامع البیان آخر مقدمه وآخر کتاب تولدو وفات ایشان بدینگونه که ضبط شده بدست آمد ولی معجم المطبوعات ص ٥۰۰ تولد و وفات ایشانرا اینقسم معین کرده است: (۸۳۲ - ۹۰٥).

(۲) ایج یکی از شهرهای قدیمی فارس بوده واینك بجای آن ده بزرگی بهمان نام میباشدو تاشهر شیراز (۲٥) فرسنگ فاصله دارد.

(۱۶۲)

تفسیر
جامع البیان

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده ، آخرین سطر نسخه همان عبارات مذکوره از مصنف است ، از کیفیت خط احتمال میدهیم که آنرا درهمان قرن نهم هجری نوشته باشند وشاید نسخه اصل باشد ، در آب افتاده و تمام صفحات آب دیده است ولی خطوط محو نشده ، تمام آیات قرآن را با سرخی نوشته اند ، دارای سه سرلوح خوب کهنه و صفحات مجدول بسرخی و زنگار است ، چند ورق از او آخر تفسیر متفرقاً افتاده است .

جلد تیماجی ، کاغذ نباتی ، عدهٔ اوراق (۳۴۵) صفحهٔ (۲۹) سطر ، واقف سپهسالار ، قطع وزیری کوچك ، طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۶۵)

[۴۷] تفسیر جامع الستین (فارسی)

این تفسیر متعلق بسورهٔ یوسف (ع) و تألیف حضرت ملا حسین کاشفی است (حسین بن علی واعظ کاشفی بیهقی سبزواری متوفی سنهٔ ۹۱۰) که از دانشمندان وعلماء وواعظین بزرگ قرن نهم و دهم هجری بوده وصاحب تصانیف و تألیفات بسیار بزبان عربی و فارسی میباشد ، از جمله مؤلفات ایشان جواهر التفسیر ومواهب علیه و روضة الشهداء وانوار سهیلی و اخلاق محسنی بفارسی است ، مؤلف محترم در علوم ریاضی ونجوم واعداد دستی قوی داشته وتألیفاتی دارد وچنین مینماید که شیعی مذهب بوده اگرچه ظاهراً درسلك علماء عامه اند . انتخابی از مثنوی را باشرح بعضی از مطالب آن بنام «لب لباب» بایشان نسبت میدهند

چنانکه ازمقدمه کتاب بر می آید مصنف محترم مطالب کتاب را املاء نموده و جمعی مینوشته اند و چون سورهٔ مبارکه خاتمه یافته مقدمهٔ بقلم خود بر آن نگاشته و بمناسبت اینکه آیات سوره را در شصت فصل تفسیر کرده اند آنرا « جامع الستین » نام گذارده و برای بیان مراد و تشریح کامل توضیحات و استشهاداتی ازآیات دیگر واخبار وقصص و حکایات آورده وباشعار فارسی مزین ساخته و راستی کتابی عرفانی و تاریخی و اخلاقی و ادبی است .

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الْخَالِقِ الْاَکْبَرْ وَ الصَّلٰوةَ عَلٰي سَيِّدِ الْبَشَرْ وَشَفِيعِ الْمَحْشَرْ وَالسَّلَامُ عَلٰي حَاکِمِ الصِّرَاطِ و ساقِي الْکَوْثَرْ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ الْاَطْهَرْ .

(۱۶۳)

تفسیر جامع الستین

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده کاتب و سال تحریر رقم نشده ، ظاهراً ازخطوط قرن سیزدهم است بعضی ازصفحات چند سطری از آن نوشته نشده چنین مینماید که نسخهٔ که این کتاب از روی وی نوشته شده اوراق آن پاره بوده و این سطور ننوشته را نداشته ، در آخر کتاب هم مقداری نوشته نشده آخر سطر موجود این است : رسول (ص) سلکان بن بشیر را با عمرو بن معاد فرمان داد تا اورا بکشند ایشان گفتند یا رسول الله ما با او بر نیائیم .

جلد چرمي . کاغذ دولت آبادی . مجدول بطلا وشنجرف . عدهٔ اوراق (۱۸۶) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۸ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰۱)

[۴۸] تفسیر جلاء الاذهان (فارسی)

مؤلف این تفسیر چنانکه خود در ابتداء کتاب تصریح کرده‌اند : ابوالمحاسن(۱) حسین بن حسن جرجانی است . باتفحص زیاد در کتب سیر و رجال ایشانرا نشناختیم و نتوانستیم بدانیم که درچه قرنی بوده‌اند ، ولی ظاهراً از علماء ودانشمندان قرن نهم یادهم هجری میباشند و از این تفسیر معلوم میشود که شیعی وامامي مذهب بوده و مخصوصاً بنا گذاشته که تفسیر را موافق اخبار اهل بیت عصمت وطهارت بنویسد .

قسمتی از عبارات مقدمهٔ کتاب را برای نمونهٔ انشاء و طرز تفسیر ذیلاً مینگاریم : از بخشندهٔ دل وجان و بخشایندهٔ انس وجان مدد خواستم بتوفیق

(۱) درنسخهٔ این کتابخانه ونسخهٔ آقای حاج محتشم السلطنه ونسخهٔ آقاي ملك الشعراء بهار ابوالمحاسن ضبط شده ولی در فهرست رضویه ابوالمجالس ضبط گردیده ودرتمام کتب رجال وسیر کسیکه مکنی ب ابوالمحاسن یا ابوالمجالس باشد جز در کشف الظنون ج ۱ ص (۳۰۷) آنهم شخص ذیل دیده نشد وآن اینست : (تفسیر بیهقی) هو ابوالمحاسن مسعودبن علی البیهقی الملقب بفخرالزمان المتوفي سنة (۵۴۴) اربع واربعین واربعمائه . واین شخص مسلماً غیراز مؤلف کتاب جلاء الاذهان است .

و یاری وی این کتاب در تفسیر قرآن تألیف کردم ونام او «جلاءالاذهان وجلاء الاحزان» در تفسیر قرآن نهادم و در او جمع کردم از تأویل آیات وتفسیر مشکلات آنچه بزرگان دین و پیشوایان اهل یقین برمحك عقل زده اند و از قعر بحر والراسخون فی العلم یافته‌اند و از سبب نزول آیات آنچه معتمدان روایت کرده‌اند وسیاق آیات وظاهر [آنرا] برآن دلیل است اختیار کردم و بهر هرآیتی وعلامتی اخبار واحادیث ومناقب وفضائل اهل بیت علیهم السلام آنچه لائق آن بوده باشد نوشتم تاچشم بینندگانرا نور بود ودل محبان اهل بیت را سرور والحمدلله رب العالمین فصل.

پس ازاین مقدمات هفت فصل بدین تفصیل پیش از شروع بتفسیر باکمال اختصار نیز نوشته اند فصل اول: در تقسیم معانی مطالب قرآنی بچهار قسم. فصل دوم: در اینکه مطالب قرآن از شش طرز بیرون نیست. فصل سوم: دربیان نامهای قرآن. فصل چهارم درمعنی سوره وآیه ومثانی ومفصل وغیره. فصل پنجم: در بیان اینکه فهم قرآن منوط بدانستن تمام آیات است. فصل ششم: در معنی لفظ تفسیر. فصل هفتم در بیان و معنی استعاذه.

طرزانشاء این تفسیربسیارخوب وعبارات آن دارای فصاحت و بلاغت وعاری از اطناب ممل و ایجاز مخلّ است. مطالب تاریخی را در ضمن متذکّر شده و بعضی از قرا آت را تذکّر داده و گاه گاهی باشعار عربی و فارسی تمثّل جسته. و طریقهٔ کتاب آنستکه بدواً چند آیه از قرآن کریم را نقل پس از آن شروع بتفسیر و ترجمهٔ آنها شده و این ترجمه و تفسیر در بیشتر از قسمتها دو یاسه یا چهار برابر و درپارهٔ ازجاها چندین برابر آیات است. در اینکه این تفسیر راجع بتمام قرآنست این بنده با تفحص زیاد دلیلی که قاطع باشد نیافته ام بلکه نسخه هائیکه بنظر بنده‌رسیده قسمت اوّل ودوّم وراجع بنصف قرآن کریم بوده جز اینکه نسخهٔ از تفسیر فارسی حضرت آقای ملك‌الشعرای بهاردارند درابتداء آن نوشته شده: مجلّد رابع از تفسیر گازر. ودرآخر آن این عبارت نوشته شده: قد وقع الفراغ من تحریر

[هذه التفسیر] الکلام الملك القدیر اللطیف الخبیر السمیع البصیر و هو موسوم

بجلاء الاحزان و جلاء الاذهان فی تفسیر القرآن علی ید الخ .

و در آخر نسخهٔ حضرت آقای حاج محتشم السلطنه این عبارات نوشته شده :

تمّت المجلدة الثّانیه من تفسیر القرآن مسمّی بجلاءِ الاذهان و جلاء الاحزان المنسوب الی ابوالمحاسن الحسین المشهور بگازر نوّر قبره علی ید الخ .

مجلّد سوّم و چهارم این کتاب که مشتمل برنصف آخر این تفسیر است در کتابخانه مبارکهٔ رضویّه(ع) موجود و در تحت نمرهٔ (۷۹ و ۸۰) بنام جلاء الاذهان در فهرست آنجا ثبت شده با نسخهٔ آقای بهار مطابقه شد عین یکدیگر اند .

بهر یك از فضلا و دانشمندان که ملاقات شده اند راجع باین تفسیر مذاکره کرده و ازنسخ آن جستجو نموده بدبختانه جز همین چند نسخه که در اینجا ازآنها نام برده شد نسخهٔ نیافتم و اطلاعی بدست نیاوردم حضرت آقای میرزا محمدعلیخان تربیت که تقریباً چهل سال است عمر خود را در کتابخانه های شخصی و عمومی ایران و ترکیّه و ممالك اروپا صرف نموده و اطلاعات گرانبهائی راجع بکتب و نسخ دارند چنین فرمودند : که من ازین کتاب جز دو جلد اوّل که مشتمل برنصف نخستین است تا کنون ندیده ام . بیان شخصی مانند ایشان بیشتر بنده را معتقد میکند که نسبت این دو قسمت آخر بنام جلاء الاذهان اشتباه است گذشته از اینکه **اولا** : عبارات جلاء الاذهان بانسخهٔ دیگری که تصور شده این کتاب باشد (اگرچه دراثر اینکه دارای سبکی نزدیك بیکدیگرند ممکن است صحت این نسبت را تصدیق نمود) طرز آنها مختلف و جدا و با دقت کامل امتیاز آنها بخوبی آشکار میشود مثلاً در دو قسمت آخر نقل روایات و اسم روات واشعار عربی و فارسی بیشتر دیده میشود در صورتیکه درجلاء بدینگونه نیست و در قسمت دوم در هر صفحه یکی دو سه مورد ذکر مطالب عرفانی و نقل اقوال بعضی از بزرگان اهل تصوف شده که در نسخهٔ اصل بکلی دیده نمیشود ، و نسخهٔ جلاء پس از نقل قسمتی از آیات پیش از شروع بترجمه وتفسیر عموماً مختصر بیانی بدین مضمون که : حق تعالی در فلان مورد بطریق استهزاء یا تهدید یا قدر دانی یا غیره . نموده و آنوقت شروع در

ترجمه و تفسیر آن آیات میکند و در نسخهٔ دیگر که منسوب باین تفسیر است چنین نیست و بمجرد اتمام آیات شروع بترجمه کرده . وتفسیر جلاء مرتباً آیات را ترجمه و درضمن اشاره باخبار وارده در آنها میکند و در بعضی موارد عین اخبار آنرا هم نقل میکند ولی در تفسیر دیگر که منسوب بجلاء است چنین نیست بلکه درضمن ترجمهٔ آیات بمناسبت ترجمهٔ اخبار و بعضی اوقات عین الفاظ عربی باترجمه آنهارا از رواتی بااسم و رسم مفصل ایشان نقل وپس از آن باز دنبالهٔ مطلب را در ذیل قسمتهائی از آیات بیان میکند .

ثانیا ـ درصورتیکه ما این قسمت از تفسیر را که بموجب دلائلی که پیش گذشت جلاء الاذهان بدانیم بایستی تفسیر گازر را همین کتاب دانست اگرچه باتفحص وجستجوی زیاد نام وآثاری از گازر نیافتیم جز اینکه صاحب روضات در ج ۳ ص (٤۰۷) در ذیل ترجمهٔ علی بن حسن زواری نامی از تفسیر سید گازر برده[۱] و در فهرست رضویّه ج ۱ در ذیل تفسیر نمرهٔ (۲۰ و ۲۱) نوشته شده : محتمل است قسمتی از تفسیر سید گازر باشد . بنابراین معلوم میشود که گازر سیّد بوده و چنانکه در ابتداء نوشتیم که مؤلف چگونه خودرا معرفی کرده و ابداً درآنجا نامی از سیادت و نسب خود نبرده در صورتیکه در آنعصر حتی درهمین روزگار هم سیدی را سراغ نداریم که کتابی آنهم

(۱) عبارت روضات دراینجا خیلی پیچیده ومعنی آن پوشیده است ازاینرو عین آنرا دراینجا نقل میکنیم شاید خوانندگان محترم معنی ومقصود ایشانرا بتوانند بدست آورد وآن اینست : (علی بن الحسن الزّواری صاحب التفسیر الکبیر الفارسی الّذي یذکر فی طیّ تفاسیر السیّد المعروف بالگازر والمولی فتح‌الله الکاشی و الشیخ ابو الفتوح الرّازی المتقدم علی الجمیع الخ .) اگر مراد بالّذی یذکر زواری باشد که ممکن نیست ابوالفتوح که درقرن ششم بوده از ایشان که درقرن دهم بوده‌اند نام برده باشد واگر مراد تفسیر ایشان باشد نیز همان اشکال دارد واگر تصور کنیم که در میان لفظ طیّ و تفاسیر کلمهٔ « تفسیره » بوده و افتاده است باز اشکال دارد چه میدانیم که اولاً استاد در کتاب خود از کتاب شاگردش نقل نخواهد نمود چرا که قول شاگرد دلیل برای استاد نمی تواند بود بعلت آنکه آنچه او بگوید همان گفتهٔ استاد است گذشته از این تاریخ تألیف تفسیر زواری بموجب تصریح خود در آخر آنکتاب : (از فضل اله چون باتمام رسید ـ تاریخ وی از فصل اله است عیان) در سال(۹٤۷) است و ملافتح‌الله اولین تفسیر خودرا درسال(۹۸۲) یعنی سی و پنجسال پس اززواری تألیف نموده . بنابراین حلّ این اشکال بنظر خوانندگان محترم است .

دینی تألیف کرده وازسیادت خود نام نبرده باشد پس قطعاً مؤلف جلاء الاذهان سید نبوده وتفسیر سید گازر غیر ازآنست و الا بسیادت وانتساب خود بپیغمبرص تصریح میکرد .

ثالثا در این قسمت تفسیر که بنام گازر است لغاتی است که درخراسان مصطلح است مثل داش کوره گران که بمعني کورهٔ آنهاست و هنوز هم در آنجا داش میگویند و آقای ملك پشت نسخهٔ خود نوشته اند : از لفظ داش و کلمات دیگریکه در خراسان معمول است ودراین کتاب میباشد معلوم میشود که مؤلف خراسانی بوده است . بنا براین وتصریح مؤلف جلاء الاذهان باینکه جرجانی است نیز معلوم میشود که دو کتاب است ویکی نیست .

پس ازهمه این مقدّمات فقط احتمالی(۱) که میدهم اینستکه تفسیر جلاءالاذهان را ابوالمحاسن موفق باتمام آن نشده وسیّد گازر آنرا بسبکی که نزدیك بآنست ولی بااختلافاتیکه بعضی ازآنهارا تذکّر دادیم تألیف کرده ومعلوم میشود که ابوالمحاسن بنا داشته این تفسیر خودرا در چهار مجلّد تألیف کند و دو مجلّد آنرا موّفق شده وسید گازر دومجلّد دیگرآنرا تألیف کرده اند . ودراین قسمت این تفسیرچون تفسیر جلالین است . بنا بر این دو جلد ازاین کتاب را که در این کتابخانه یافته‌ام پشت سر یکدیگر ذیلاً مینگارم . کهنه ترین نسخهٔ که بنظر بنده رسیده مجلّد چهارم و متعلّق بآقای بهار است که در سنهٔ (۹۸٤) نوشته شده .

آغاز : بسمله سپاس و ثنا و حمد بی منتها مر خدائی را که این هفت گنبد ایوان معلّق الخ .

انجام : از امام جعفر صادق (ع) روایت است که گفت چون قل اعوذ برب الفلق خوانده باشی بگوی اعوذ برب الفلق و چون قل اعوذ برب النّاس بخوانی بگوی اعوذ برب النّاس والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد و آله اجمعین الطیّبین الطاهرین .

---

(۱) درآخر نسخهٔ نمره (۸۰) تفاسیر کتابخانه رضویه پس‌از اتمام تفسیر سورهٔ ناس اشعاری است که‌ظاهرا ازمؤلف است وکاتب نسخه آنرا عیناً نقل‌کرده وازاین یك بیت‌آن استفاده می‌توان کرد که ایشان تفسیر ابوالمحاسن را تکمیل کرده اند و آن اینست : (اتی اتممت ذلك التفسیر - حامداً فی‌تفرج وسرور .)

(۱۶۴)

جلاء الاذهان وجلاء الاحزان

این نسخه را بخط نسخ خوب محمّدتقی بن محمّد شفیع الحسینی در سنهٔ (۱۰۳۸) نوشته و مشتمل بر دو مجلّد اوّل این تفسیر است، آیات قرآن بشنجرف نوشته‌شده، ورق اوّل کتاب کمی پاره شده وبعضی کلمات آن ازمیان رفته است. پشت صفحهٔ اوّل محمدقائم مقام در سنهٔ (۱۰۶۸) نوشته اند که این تفسیر مشهور بتفسیر گازر میباشد. و اعتضادالسلطنه نیزپشت صفحهٔ اوّل‌نوشته‌اند: تفسیر جلاءالاذهان وجلاءالاحزان موسوم بتفسیر گازری فارسی داخل در کتابخانه شد.

جلد تیماجی کهنه. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۴۷۴) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۳۸ سانتیمتر) عرض (۲۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۳۶)

جلاءالاذهان یا تفسیر گازر

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب آن محمّدمعصوم ابن ملاّ شاه محمد در سنهٔ (۱۰۹۳) میباشد. اسامي سور و بعضی کلمات بر جستهٔ آن با سرخی نوشته شده و مشتمل بر تفسیر سورهٔ مریم تا آخر قرآنست (مجلّد سوّم و چهارم) در دفتر کتابخانه و پشت خود نسخه بنام جلد دوّم از تفسیر ملاّ فتح‌الله ثبت شده ولی پس ازتحقیق ومقابله با نسخ متعدّد تفسیر معلوم شد که آن کتاب نیست و کتابی است که در فهرست رضوّیه بنام جلاءالاذهان ودرنسخهٔ بهاربنام گازرثبت گردیده وتفصیل آن ذکر شد.

ورق اوّل کتاب نو نویس است و بالای صفحه مهری داشته یا چیزی نوشته بوده آنقسمت را پاره کرده اند، اوراقی از اوّل و آخر کتاب وّصالی شده ولی خطوط صفحات از میان نرفته جز در صفحهٔ آخر که بعضی از کلمات در اثرپارگی اطراف ورق از میان رفته بوده.

جلد تیماجی. کاغذ دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (۲۴۶) صفحهٔ (۲۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۸ سانتیمتر) عرض ($22\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳۸)

[۴۹] تفسیر جلالین (عربی)

در تألیف این تفسیر دو نفر از بزرگان علماء شرکت داشته اند، یکی

جلال الدین محلّی و دیگری جلال الدّین سیوطی است وبهمین مناسبت مشهور به « جلالین » شده ، شرح حال محلّی ذیلا درج واز سیوطی پس از این نام خواهیم برد ، محلی ازسورهٔ بقره تا آخر بنی اسرائیل را تفسیر نمودولی‌عمرش بآخر رسید و موفق باتمام آن نشد ، جلال الدین سیوطی از سورهٔ مریم تا آخر قرآن کریم و سورهٔ حمد را تفسیر نموده و بدین مناسبت تفسیر این سوره را در آخر گذارده‌اند و این تکمیل را درسنهٔ (۸۷۱) بانجام رسانیده است ولی چنانکه نوشته اند هیچیك از جلالین بسمله را تفسیر نکرده و یکی از متأخرین بتفسیر آن مبادرت نموده .

جلال الدین محلّی شافعی (ابو عبدالله محمّدبن احمدبن محمدبن ابراهیم بن احمد ۷۹۱-۸٦٤) از فقهـاء و متکلمین و ادباء شافعیّه است و در مصر متولد شده در ابتداء بزازی میکرده پس ازچندی کارخود را بدیگری گذاشت و مشغول تحصیل علوم و فنون شد از محضر درس اقصرائی و بیجوری وشمس بساطی و علاء بخاری که ازمعاریف علماء آن عصر اند استفاده نموده ، مؤلفات ایشان زیاد ولی همه باختصار است از آنجمله شرحی برجمع الجوامع وشرحی بر ورقات امام الحرمین که هر دو در اصول فقه است و شرحی بر منهاج الطالبین بنام « کنز الراغبین » نوشته که درفقه شافعی است و شرحی از رود نیل ومنشأ و مجری و عجائب و غرائب آن درکتابی نوشته‌اند . صاحب کشف الظنون گوید : یکی ازعلماء یمن گفته اند حروف ازابتداء قرآن تا آخرسورهٔ مزّمّل وحروف تفسیر همین قسمت را شماره کرده ام آنها را مساوی یکدیگر دیدم ولی از سورهٔ مدّثر تا آخر قرآن حروف تفسیر بیش از حروف قرآن است .

طرز این تفسیر آن است که کلمـات آیات را بکلمات سهل تری که مبیّن معانی و مقصد آن باشد ترجمه و اعتماد بر بهترین اقوال در این باب نموده و اعراب کلماتیکه تعیین آنها محتاج الیه است نیز بیان شده و قرائت مختلفهٔ کلمات را ذکر نموده و تمام اینها را با بهترین ومختصر ترین و زیبا ترین عبارات وبا کمال اختصار ادا کرده اند و از تطویلات بیهوده و ذکر مطالبی که جای

آنها در علوم دیگر است صرف نظر کرده اند.

این کتاب مکرر در ایران وهندوستان و مصر چاپ شده است و حواشی متعدد خوب برآن نوشته اند بکشف الظنون ج ۱ ص ۳۰۸ مراجعه شود.

آغاز :- بسمله الحمدُ لله حَمْداً مُوافِياً لِنِعَمِهْ، مُكافِئاً لِمَزِيدِهِ.

(۱۶۶)

تفسیر جلالین این نسخه بخط نسخ متوسط نوشته شده و کاتب نامی از خود و سال تحریر نبرده.

جلد چرمی ضربی. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (۲۹۸) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰۸)

[۵۰] تفسیر جوامع الجامع (عربی)

مؤلف این تفسیر حضرت شیخ طبرسی است (امین الدین ابو علی فضل بن حسن بن فضل طبرسی ۴۷۰-۵۴۸) (۱) که از علماء بزرگ اسلام و عظماء شیعهٔ امامیّه بوده و از مفسرین و محدثین عالیمقام شمرده میشوند، شهرت ایشان بی نهایت و معاصر با صاحب کشاف اند و مؤلفشان متعدد و مشور ترین آنها مجمع البیان، جوامع الجامع، الوسیط، الوجیز(۲) در تفسیر و اعلام الهدی وآداب الدینیه و تاج الموالید است، کتب دیگر نیز بایشان نسبت داده شده ولی نسبت کتاب احتجاج بایشان غلط و مؤلف آن احمد بن علی بن ابی طالب طبرسی است (۳)

صاحب مجالس المؤمنین گوید: چون کتاب مجمع البیان را تألیف کرد و پس از آن کشّاف را دید تفسیر دیگری تألیف نمود که مشتمل بر فوائد

(۱) در کتب علماء رجال وسیر تاریخ تولد ایشانرا ندیده وصاحب روضات نقل کرده اند که نود سال عمر داشته وسال وفات ایشانرا سنهٔ (۵۴۸) چنانکه در تمام کتب نیز نوشته شده تعیین کرده اند ص (۵۱۲) ج ۳. وما تاریخ تولد مذکور در اینجا را ازکتاب دانشکده خطّی تألیف فاضل معاصر آقای میرزا ابوالقاسم خان سحاب نقل وبیانات مؤلف محترم درمقدمه کتاب جوامع الجامع مؤید این قول است.

(۲) واحدی‌را نیز دوتفسیر بنام «الوجیز والوسیط» است والوجیز آن دراین فهرست میباشد.

(۳) بصفحهٔ ۱۸ و۵۱۲ و۵۱۳ و ۵۱۴ روضات مراجعه شود.

تفسیر اول خود ولطائف کشّاف بوده باشد و آنرا « الجوامع » نام نهاده‌اند . (۱) صاحب کشف الظنون در صفحه ۳۱۱ ج ۱ چنین گوید : کشاف را مختصر نموده و آنرا جوامع الجامع نامیده است . (۲) صاحب روضات از کتاب مقابس اسد الله کاظمی ره نقل نموده : طبرسی را کتابی بنام « الکاف الشاف من کتاب الکشاف » است وظاهراً همین کتاب است که بنام الوسیط خوانده شده .

مؤلف خود در مقدمه چنین فرموده اند : چون از تألیف کتاب تفسیر بزرك خویش مجمع البیان فراغت یافتم بکتاب کشاف علاّمهٔ زمخشری جارالله رسیدم آنرا دارای مطالبی بسیار خوب وگوهرهائی بس گرانبها دیدم از بدایع معانی و روایع الفاظش خوشه هائی چیده و آنها را در کتابی بنام « الکاف الشاف » مرتب نمودم این دو مؤلفهٔ من در اطراف منتشر شد و مقبول خاص و عام گردید وشهرتی بسزا یافت پس از آن فرزند دلبندم ابونصر حسن که خدایش یار و رهنما باد مکرر درخواست کرده‌اند مختصری از هر دو کتاب انتخاب

---

(۱) صاحب مجالس المؤمنین اشتباه کرده اند وتفسیریکه پس از مطالعهٔ کشاف طبرسی تألیف نموده « الکاف الشاف من کتاب الکشاف » است چنانکه خود در مقدمه فرموده و ما قسمتی از آنرا ترجمه وفوقاً نگاشته ایم .

(۲) صاحب کشف الظنون در این نسبت نیز اشتباه کرده و گذشتهٔ از این شرحیکه در ذیل اسم « تفسیر طوسی » نوشته اند همه مشوش است باین معنی که طوسی را باطبرسی مخلوط و قضایای تاریخی این دوعالم بزرگ را همه نسبت بطوسی داده عین عبارت آنرا ذیلا نقل وآنهارا شرح میدهیم :

(تفسیر الطوسی) هو ابو جعفر محمد بن الحسن الطوسی فقیه الشیعه کان ینتمی الی مذهب الشافعی المتوفی سنهٔ (٥٦١) احدی و ستین خمسمائه سماه مجمع البیان لعلوم القرآن و اختصر الکشاف و سماه جوامع الجامع وابتدأ بتألیفه فی سنة (٥٦٢) اثنتین و ستین وخمسمائه قال السبکی وقد احرقت کتبه عدة نوب بمحضر من الناس . ج ۱ ص ۳۱۱ .

اولا بقرینهٔ اینکه میگوید سماه مجمع البیان معلوم میشود مراد او تفسیر طبرسی است وطوسی نوشته و طبرسی چنانکه گذشت ابو علی . . . است نه ابو جعفر . . . و هیچیك از طبرسی و طوسی خودرا درسلك شافعیه درنیاورده اند وبا زبان بلند هماره تشیع و امامی بودن خود را بگوش جامعه اسلام میرسانیده اند بهرحال هیچیك از این دو عالم بزرگ در سال (٥٦١) وفات نکرده چرا که وفات طوسی چنانکه پیش درفصل ادعیه گذشت بسال (٤٦١) بوده و وفات طبرسی چنانکه فوقاً نوشته شد درسال (٥٤٨) بوده است و اشتباه راجع باینکه « جوامع الجامع » مختصر کشاف است پیش گذشت وسال تألیف آن سنهٔ (٥٤٢) است نه سال (٥٦٢) .

نمایم و آنرا جامع هردو قرار دهم ، با اینکه سالم از هفتاد گذشته وضعف و سستی بروجودم چیره شده ناچار درخواست او را پذیرفته و این تفسیر را بدانگونه که خواسته‌اند موافق طریقهٔ حقّهٔ امامیه باکمال ایجاز و اختصار تألیف نمودم و آنرا « جوامع الجامع » نام گذاردم تا اسم بامسمی مطابقت داشته باشد واز خداوند خواستارم که این کتاب وسیط وحجم آن خفیف و فوائد آن زیاد وحفظ آن آسان و معانی آن فراوان بوده باشد ودرخاتمهٔ کتاب مؤلف نوشته‌اند که تألیف آن درماه صفر سنهٔ (۵۴۲) شروع ودر اواخر ذیحجةالحرام همانسال بآخر رسیده است .

شهرت این تفسیر زیاد ودرسنه (۱۳۲۱) در ایران چاپ شده است .

آغاز : بسمله الحمد لله الّذی اَکْرَمَنا بِکِتابِهِ الکریم وَمَنَّ عَلینا بالسَّبْعِ اَلْمَثانی وَالقرآن العظیم .

انجام : وَاَفِضْ عَلَیَّ سِجالَ نِعَمِكَ وَ اخْصُصْنی بِلَطائِفِ کَرَمِكَ اِنَّكَ الکریمُ المَنّان وَ صلی الله علی سیدنا محمّد وآله الطّیبین الاخیار وَحَسْبُنَاالله وَنِعْمَ الوَکیل .

(۱۶۷)

جوامع الجامع این نسخه که مشتمل بر تفسیر تمام قرآن کریم است بخط نسخ محمد شریف لاهیجانی درسنهٔ (۱۱۱۵) نوشته شده وتصحیح ومقابله گردیده است .

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۵۵۵) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك .طول (۲۶ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر) . نمرهٔ کتابخانه (۱۹۰۴)

(۱۶۸)

جوامع الجامع این نسخه که نیز مشتمل بر تفسیر تمام قرآن کریم است بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نامی نبرده ظاهراً ازخطوط قرن یازدهم هجری است ، در حاشیهٔ صفحات معانی بعضی از لغات وکلمات از کتب لغت وتفاسیر نقل گردیده .

جلد تیماجی . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۴۱۰) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول (۳۷ سانتیمتر) . عرض (۲۳ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . نمرهٔ کتابخانه (۱۹۵۰)

(۱۶۹)

جوامع الجامع این نسخه نیز مشتمل برتفسیر تمام قرآن کریم است وبخط نسخ خوب نوشته شده ، ورق آخر کتاب که مشتمل برچند

سطر از خاتمهٔ کتاب بوده افتاده از این جهت سال تحریر ومحرر معلوم نیست ، آخرین سطر موجود اینست : (علی جواهر التفسیر وزواهره مکتنزاً ببواطن علمه وظواهره عدیم النظیر فی الکتب جدیراً) .

جلد چرمی ضربی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۹۰) صفحهٔ (۳۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول (۳۷ سانتیمتر) . عرض (۲۵ سانتیمتر) . نمرهٔ کتابخانه (۱۹۵۱)

(۱۷۰)

جوامع الجامع

این نسخه جلد اول و مشتمل بر تفسیر ازسورهٔ فاتحه تا سورهٔ کهف است وآنرا هدایت‌الله تنکابنی درسنهٔ (۱۱۱۵) بخط نسخ نوشته‌اند .

جلد چرمی . کاغذ دولت‌آبادی . عدهٔ اوراق (۲۳۶) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۵۳) .

[۵۱] تفسیر جواهر التفسیر (فارسی)

مؤلف این تفسیر حضرت ملا حسین کاشفی‌است [۴۷] وتألیف آن برحسب اشاره و دستور نظام‌الدین امیر شیر علی امیر و حاکم هرات بوده ، در سال (۸۹۰) مطابق لفظ فیض از تألیف جلد اول آن فراغت یافته ، چنانکه در مقدمهٔ جلد دوم نوشته‌اند بنا داشته که این کتاب را در چهار جلد تألیف نمایند ولی بموجب شرحیکه در مقدمهٔ تفسیر مواهب علیه خود مرقوم داشته‌اند چون مجلد اول طولانی شد و ازنظر عالی امیر گذشت و ببهترین طرزی پذیرفتهٔ درگاه شد برای اینکه تااختتام تألیف آن حضرتش محروم ازفیوضات کامله نباشند مختصری را تألیف وآنرا مواهب علیّه نام نهاد . اینك بنام « تفسیر حسینی » نیز خوانده میشود .

پس ازآن یعنی درسال (۸۹۲) شروع بتألیف جلد دوم جواهر نمودا ّما موّفق باتمام آن نگشته نسخه ئیکه دراین کتابخانه میباشد تا تفسیر آیهٔ (۸۱) از سورهٔ نساء است . مؤلف فهرست رضویه گوید : کاشفی بیش از قسمتی از سورهٔ نساء را موفق بتفسیر نشده و اجل او در رسیده . در آخر نسخهٔ کاملیکه یکی از دوستان دارند و در سنهٔ (۹۸۳) نوشته شده پس از تفسیر آیه (۸۴) کاتب چنین نوشته : والحمدلله الذی هو مدبر الامور وعالم المکنون والمزبور ،

وچون حضرت مصنف این تفسیر را باینجا رسانید ختم حیوة نموده داعی حق را اجابت فرمود اسکنه الله فراد یس الجنان وچنانکه خود وی درمقدمه فرموده، نام این تفسیر را « جواهر التفسیر لتحفة الامیر » گذارده است

صاحب کشف الظنون در ج ۱ ص (٤٠٨) گوید: (جواهر التفسیر لتحفة الامیر) فارسی و مشتمل بر تفسیر زهراوین[۱] است، مؤلف آن ملاحسین بن علی کاشفی واعظ متوفی سنهٔ (٩٠٦)[۲] میباشد، و در ابتداء تفسیر بیست و دوعملی که مربوط و متعلق بتفسیر است در چهار فصل ذکر نموده و تفسیر و تأویل و دیگر مطالب راجعهٔ بآیات را بیان میکند. کاشفی پیش از شروع بتفسیر چنانکه کشف الظنون بیان نمود مقدمات علم تفسیر را درچهار اصل بتفصیل ذیل تنظیم کرده: اصل اول: در فضائل قرآن و اسامی آن و مباحث حدوث وقدم وتکلیم و سماع درچهار عنوان. اصل دوم: دربیان جامعیت قرآن و چگونگی انشعاب علوم ازآن درپنج عنوان. اصل سوم: در ذکر الفاظیکه میان مفسرین متداول است درهشت عنوان. اصل چهارم: در مطالب متفرقهٔ که شناختن آنها لازم است درشش عنوان.

طرز این تفسیر آنستکه پس از اتمام مقدمات مذکوره که راستی مشتمل بر مطالب وتحقیقات عالیه است وشاید بدین جامعی تاکنون دراین موضوع چیز نوشته نشده شروع بتفسیر آیات میکند بدینگونه که ترجمهٔ فارسی آیات را کلمه بکلمه پرداخته واخباریکه در آن موضوع و مطلب وارد شده نقل وعقائد خودراهم ضمناً بیان میکند وباشعار بزرگان زیاداستشهاد کرده و مطالب عرفانی دارد.

این تفسیر به طریقهٔ عامّه واهل سنت است. وسورهٔ حمد را هم خیلی مفصل تفسیر وشرح نموده وتقریباً کلیّه این تفسیر مشتمل بر (٥١٤٥٠) بیت است.

آغاز: بسمله بندء و الله علیمٌ حکیم، زینت فاتحه هر کتاب و زیور خاتمه هر خطاب جز بآیه ثنای رب الارباب الخ.

---

(۱) زهرا وآن اسم سورهٔ بقره وآل عمرانست قاموس ص (۱۸۳) و از این عبارت معلوم میشود که صاحب کشف الظنون فقط مجلد اول این کتاب را خبرداشته و مطلع نبوده که مؤلف قسمتی از مجلد دوم را نیز تألیف کرده اند.

(۲) سال وفات ایشانرا (۹۰٦ و ۹۱۰) نوشته اند بقرائنی ماقول دوم را ترجیح داده ایم.

(۱۷۱)

جواهر التفسیر این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و مشتمل بر مجلد اول و قسمتی ازمجلد دوم است، آخر آن افتاده، نام کاتب و سال کتابت معلوم نشد، شاید در قرن دهم نوشته شده، آخرین سطر موجود که در تفسیر آیه (۸۱) سوره نساء می باشد اینست: (من احبنی فقد احب الله و من اطاعنی فقد اطاع الله زبان دشمنان دراز شده با یکدگر باز میگفتند.) یك ورق از میان ورق اول و دوم افتاده است. دو صفحهٔ اول نقاشی شده و دارای تذهیب بسیار خوبی است. سه سر سوره دارد که اسامی سوره ها را بر آنها نوشته اند ودارای دو سرلوح بسیار زیبا است.

جلد سوخته وطلا کوب بسیار ممتاز. کاغذ دولت آبادی. مجدول بطلا وزنگار. عدهٔ اوراق (۶۷۶) صفحهٔ (۲۴) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرك. طول (۳۹ سانتیمتر) عرض (۲۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۴۸)

(۱۷۲)

جواهر التفسیر این نسخه مجلد اول و تا آخر سورهٔ آل عمران است، بخط نسخ نوشته شده، کاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده، محتمل است که درزمان مؤلف آنرا نوشته باشند، دارای یك سرلوح خوب ودوسر سوره است واسامی سوررا باسفیدآب برآنها نوشته اند، دوصفحهٔ اول نقاشی وتذهیب شده و در وسط دو ترنج که از زنگار مسطور است باطلا اسم کتاب ونام مؤلف با القاب نوشته شده، چهارورق بعد ازورق اول پس ازورق سوم کنونی صحافی شده، نسخه افتاده و نقص ندارد.

جلد سوخته و طلا کوب. کاغذ دولت آبادی. مجدول بطلا و زنگار. عدهٔ اوراق (۴۸۴) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۴۹)

[۵۲] حاشیهٔ بخاری بر بیضاوی (عربی)

این حاشیه از شیخ عنایت الله بخاری است باتفحص زیاد اطلاعی برحالات و مؤلفات ایشان نیافتم. از این حاشیه چنین بدست می آید که عالم و مطلع بوده این حاشیه را بر تفسیر بیضاوی وحواشی حنفی که آن نیز بربیضاوی است تعلیق نموده و اشکالات آنهارا حل و نظریات خودرا ذکر نموده است.

حنفی محشی بیضاوی را کشف الظنون اینگونه معرفی میکند: الشیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی متوفی سنهٔ تسعه و سبعین و ثمانمائه (۸۷۹)(۱). و در کتب دیگر محشی حنفی مشهور دیده نشده بنا براین شاید مراد بخاری همین حنفی باشد، پس در اینصورت زمان بخاری بعد از وفات حنفی و یا معاصر ایشان بوده است.

این حاشیه برتفسیر سورهٔ عم تا آخر قرآنست و در حدود (۵۰۰۰) بیت میشود.

آغاز: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی عَمَّ بِارْفادِ اِرْشادِ الْفُرْقانِ کُلَّ اِنْسانٍ.

(۱۷۳)

حاشیهٔ بخاری برتفسیر بیضاوی

این نسخه را بخط نستعلیق خوب نظام الدین نام نوشته، سال کتابت را رقم ننموده، ظاهر اینستکه از خطوط قرن سیزدهم باشد.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۱۲۳) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری طول (۲۳ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۸)

[۵۳] حاشیه بی نام بر تفسیر بیضاوی (عربی)

این کتاب بنام «حاشیه برتفسیر بیضاوی» وقف شده وبهمین نام در دفتر کتابخانه ثبت گردیده، ازنسخه ذیل بواسطه افتادن اوراق اول آن نتوانستیم نام آنرا بشناسیم و مؤلف و محشی را هم بدست نیاوردم ولی بمطالعه بعضی از صفحات آن مطالب ذیل معلوم شد:

محشی بمناسبت مقام اقوال وآراء فقهی ائمهٔ چهارگانه اهل سنت را نقل میکند و بنظر می آید که خود شافعی مذهب بوده، و اخبار راجعهٔ بمطالب قرآنی را نیز از روات عامه نقل نموده، مطالب نحوی وصرفی ومعانی بیانی آیات و تفسیر را ذکر و مطالب کلامی را نیز متذکر شده و این حاشیه از حواشی مفصل این تفسیر و قسمت ذیل که از ابتداء سوره بقره تاسورهٔ مائده میباشد درحدود (۴۳۰۰۰) بیت است.

(۱) کشف الظنون ج ۱ ص (۱٦٦)

(۱۷٤)

حاشیه بی نام بر تفسیر بیضاوی

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده ، در آخر کتاب نوشته شده که داخل ملك محمد مؤمن سمنانی شده ومهر ایشان دارای سنه (۱۱۰۹) میباشد ولی نسخه کهنه تر از سه قرن است . اوراقی از اول کتاب افتاده و اولین سطر موجود اینست : (والا یلزم التخصیص بلا مخصص لیس بشیئی قوله والقرآن عطف نفسه اذ لم یخبر عنها به) و آخرین سطر آن اینست : (مع الاشعار بالمجانسة المناقبة [لل] الوهیه .)

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (٤۳۰) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیري . طول (۲۶ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۷)

[٥٤] حاشیه چلبی بر تفسیر بیضاوی (عربي)

نویسندهٔ این حاشیه چلبی است وچنانکه در کشف الظنون و معجم المطبوعات میباشد : سعدالله بن عیسی بن امیر خان مفتی شهیر بسعدی افندی و سعدی چلبی در سنهٔ (۹٤٥) وفات یافته اند و در کشف الظنون است (۱) که : محشی سعدالله حواشی بر تفسیر سورهٔ هود تا آخر قرآنرا جمع نموده و حاشیه هائیکه بر ابتداء تفسیرتا سورهٔ هود بوده فرزندش پیر محمّد ازحاشیه کتب جمع آوری کرده وبدانچه پدر خود جمع کرده بود ملحق گردانید ، و این حاشیه دارای تحقیقات لطیف و مباحث شیرین است و آنهارا از حواشی کشاف خلاصه نموده و ازخود بر آن اضافاتی کرده و تصرفاتی دارد ، مدرسین را براین حاشیه اعتماد و مورد مراجعهٔ آنها در موقع بحث و مذاکره است و براین حاشیه تعلیقات و رسائل زیادی نوشته شده واز آنجمله حاشیهٔ از عبدالله کردی بر سورهٔ هود تا سورهٔ نبأ است انتهی .

اگرچه نسخه ذیل چنانکه نوشته میشود تصریح باسم مؤلف ومحشی ندارد ولي بقرینه اینکه در حاشیه ها اکثر اشاره بقول طیّبی محشی کشاف نموده وکشف الظنون این مطلب را نسبت بچلبي داد ودر آخر بیشتراز سوره‌ها تاریخ نوشتن حاشیه ها را معین

(۱) کشف الظنون ج ۱ ص (۱٦٥)

کرده و آخرین آنها در آخر سورهٔ صافات و در پنجم ماه صفر سنهٔ (۹٤۲) بوده است و چون دانستیم که وفات چلبی درسنهٔ (۹٤٥) بوده ظن قوی پیدا شد که این حاشیه همان حاشیه سعد الله چلبي میباشد.

محشی بیشتر جنبهٔ ادبی را ملحوظ داشته و اشاراتی باقوال مفسرین و محشین بیضاوی نموده ونقل روایاتی بمناسبت مینماید.

آغاز سورهٔ هود : بسمله قوله هذا قول الجمهور وَعَنْ بن عَبَّاسٍ رض كُلُّهَا مَكِّيَّةٌ اِلَّا قَوْله فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ الآيه الخ.

انجام : فما قال تعالى وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ وَنَعُوذُ بِاللهِ الْعَظِيمِ اَلرَّؤُفِ الرَّحِيمِ مِنْ شَرِّ اَلْوَسْوَاسِ اَلْخَنَّاسِ وَالشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ.

(۱۷٥)

حاشیه چلبی برتفسیر بیضاوی این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۰۹۸) نوشته شده، پس از ختم تاریخ کتابت کاتبی غیر از کاتب نسخه این عبارت را نوشته است :

قد کلمت الحاشیة علی مشکلات تفسیر شرح البیضاوی و حل غوامض مشکلاته رحمة الله علی مالفه نفعنا به . ونیز همین کاتب نوشته‌اند : **و لم نعرف اسم مؤلفه** پشت ورق اول اعتضادالسلطنه نوشته‌اند : حاشیه نظام‌الدین بربیضاوی داخل کتابخانه شد . وبدین نام مرحوم سپهسالار این نسخه‌را وقف کرده‌اند ودر دفتر کتابخانه‌نیز ثبت شده . وبرقطر نسخه نوشته‌شده : **قاضی زاده علی البیضاوی .**

با تفحص زیاد نظام الدین نام که حاشیه برتفسیر بیضاوی نوشته باشد دیده نشد و قاضی زادهٔ مشهور برومی (۱) از علماء اوائل قرن نهم و معاصر با الغ بیك بوده و سمت استادی برایشان داشته و شرح چغمینی را در سنهٔ (۸۱٤) تألیف کرده و مسلماً این حاشیه با ذکر تاریخ تألیف مذکور از ایشان نخواهد بود . ودیگری قاضی زاده اردبیلی است (۲) که سلطان سلیم خان چون

(۱) معجم المطبوعات ص (۱۰۲٥)
(۲) شقائق النعمانیه حاشیهٔ ابن خلکان ص (٥۰٦)

تبریز را فتح نمود اورا با خود بروم برد و در سنهٔ (۹۳۰) در مصر کشته شد و تاریخ تألیف این حاشیه پس از وفات ایشانست . بنا بر این احتمال متین آنستکه این حاشیه از سعدالله چلبی باشد و بنا براین بهمین نام ذکر شد .

جلد چرمی ضربی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۷۷) صفحهٔ (۳۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۸ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۶)

[۵۵] حاشیهٔ شیخ بهائی بر تفسیر بیضاوی (عربی)

این کتاب تألیف حضرت شیخ بهائی است [۳۱] واز بیاناتشان در مقدمه چنین معلوم میشود که بر تمام تفسیر بیضاوی حاشیه مرقوم داشته‌اند ولی این نسخ که در دست است تاحاشیهٔ برکلمهٔ (والسورة الطائفه) که در ضمن تفسیر آیهٔ (۲۱) سورهٔ بقره است میباشد .

دریکی ازنسخ ذیل که در سنهٔ (۱۰۷۱) یعنی چهل و یك سال پس ازوفات مؤلف نوشته شده پس ازختم حاشیهٔ کلمهٔ فوق بعربی نوشته‌اند : تااینجا حاشیه هائیکه ازمؤلف رحمه‌الله علیه بدست آمده تمام گردید . وباید متذکر این نکته بود که تفسیر عروة الوثقی مؤلف غیر از این کتابست وچنانچه بعضی از متتبعین مرقوم داشته اند فقط جلد اول آن که مشتمل بر تفسیر سورهٔ فاتحه است تألیف شده و مؤلف فوق تفسیر دیگری بنام عین الحیات مختصر تر از عروة الوثقی تألیف نموده و درآن تفصیل مطالب را حواله بعروه میدهند .

این حاشیه جنبهٔ ادبی ومعانی بیانی آیات و کلمات را بیشتر در بر دارد .

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی جَعَلَ نُسْخَةَ عالَمِ الاِمْکان شَرْحاً لِآیاتِ قُدْرَتِهِ وَتَفْسیراً .

(۱۷۶)

حاشیه شیخ بهائی بر تفسیر بیضاوی ـ این نسخه را بخط نستعلیق متوسط در سنهٔ (۱۰۷۱) شکرالله ابن محمد تقی استرابادی نوشته‌است .

جلد تیماج . کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (۱۲۹) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۰۱)

(۱۷۷)

حاشیه شیخ بهائی برتفسیر بیضاوی ـ این نسخه را بخط نسخ خوب غیاث بن محمد محمود لاهیجی درسنهٔ (۱۰۹٤) نگاشته، دربعضی ازصفحات حاشیه‌هائی ازحضرت‌شیخ که برحواشی خود نوشته‌اند مرقوم گردیده.

جلد تیماج. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (۱۰۷) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۸-$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۰۲)

(۱۷۸)

حاشیه شیخ بهائی برتفسیر بیضاوی این نسخه بخط نستعلیق متوسط نوشته شده سال کتابت و اسم کاتب رقم نگردیده ولی ظاهراً کهنه‌تر ازدونسخه سابق است. حواشی و نسخه بدلهائی در حواشی صفحات نوشته شده.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۱۱٤) صفحهٔ (۱٦) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۹ سانتیمتر) عرض ($۱۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۹)

(۱۷۹)

حاشیه شیخ بهائی برتفسیر بیضائی این نسخه بخط نستعلیق متوسط نوشته شده، صفحهٔ آخر کتاب که متضمن چند سطر آخرحاشیه بوده افتاده، کاتب و سال تحریر معلوم نیست، ظاهراً در قرن یازدهم نوشته شده وآخرین سطر موجود اینست: (اذا کان حفظ البیت لازماً عن الکلب الصوری فلا ریب انّ تخلیة بیت القلب عن الکلب المعنوی)

جلد چرمی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۱۱۷) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۰-$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۰۳)

(۱۸۰)

حاشیه شیخ بهائی برتفسیر بیضاوی ـ این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب درسنهٔ (۱۰۹۲) میر محمد صادق حسینی مازندرانی تحریر

نموده ، دربعضی از صفحات حاشیه های شیخ براین حاشیه را نیز دارد .
جلد ساغری مذهب . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۹٤) صفحهٔ (۱۸) سطر . واقف سپهسالار .
قطع وزیری . طول (۲۲ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۰۰)

[٥٦] حاشیه شیخ زکریّا بر بیضاوی (عربی)

این محشی شیخ الاسلام ابویحیي زکریا انصاری است (زکریا بن احمد بن محمد بن یحیي بن عبد الواحدبن عمر اللحیتانی الانصاری ۷۲۷) که از علمـاء و اهالی تونس و ملقب بخاتمة المجتهـدین و دارای مذهب شافعی بوده اند . مؤلف این کتاب را « فتح الجلیل ببیان خفی انوار التنزیل) نام گذارده و در آن بیان مرجع ضمائر و وجوه اعرآب کلمات و شروح لازمه و تفصیل مجملات و رفـع مبهمات تفسیر بیضـاوی را نموده اند و در حدود (۱٤٦۰۰) بیت است .

آغاز : بسمله الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب و جعله قیّما و بیّن فیه لاولی الالباب . (۱)

انجام : منْ قرأ المعوذتین فکانما قرأ الکتب التی انزلها الله تعالی موضوعٌ والله اعلم تم فتح الجلیل ببیان خفی انوار التنزیل والله تعالی ولی المعونة و التوفیق و منه الهدایة الي سواء الطریق و هوحسبی و نعم الوکیل وصلي الله علی سیّدنا محمد و آله و صحبه و سلم تسلیماً کثیرا دائماً الی یوم الدین .

(۱۸۱)

حاشیه شیخ زکریّا بر تفسیر بیضاوی این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب نامی ازخود و سال کتابت نبرده ، ظاهراً از خطوط قرن هشتم و قریب بوفات مؤلف بوده است ، پیش ازشروع بحاشیه عوامل شیخ عبد القادر جرجانی را همین کاتب نوشته اند .

(۱) کـاتب نسخهٔ کتابخانه‌قبل ازشروع بآغازمذکور عبارات ذیل را نوشته‌اند : بسمله وصلی‌الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه اجمعین قال سیدنا و شیخنا شیخ‌الاسلام ملك‌العلماء الاعلام عمدة‌المحققین زین الملة والدین ابویحیی زکریا الانصاری‌الشافعی تغمده‌الله تعالی برحمته‌واسکنه بحبوحة جنته بسمله الخ .

عبارت بیضاوی را با سرخی و مطالب حاشیه با مرکب سیاه نوشته شده، در آخر کتاب مطالبی راجع بقرائت بعضی از کلمات قرآن نوشته اند. بعضی از صفحات را موریانه سوراخ کرده است.

جلد چرمی. کاغذ قدیمی. عدهٔ اوراق (۲٤٦) صفحهٔ (۲۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۰۵)

[۵۷] حاشیه عبد الحکیم بر تفسیر بیضاوی (عربی)

این حاشیه از سیا لکوتی یا سیلکوتی است (عبد الحکیم بن شمس الدین هندی سیالکوتی ۱۰٦۷) (۱) که از علماء قرن یازدهم بوده اند مقام ریاست علما را در دربار «خرم شان جهان» پادشاه هند داشته و در عصر خویش سرآمد اقران و امثال بوده اند وکسی بپایه ایشان نبوده و عمرطولانی کرده و همه را در راه تحصیل و علم و معرفت صرف نموده و مؤلفات زیاد دارد واز آنجمله: تعلیقاتی برحاشیه خیالی و حاشیهٔ برتحریر قواعد منطقیه رازی و حاشیهٔ بر تفسیر بیضاوی و حاشیه بر تلویح تفتازانی وعقائد عبدالحکیم سیالکوتی است (۲) که همه بطبع رسیده.

محشی در این حاشیه مطالب قرائتی و نحوی و صرفی و بیانی را بیان نموده و در بعضی موارد اشارهٔ باقوال سائر محشین کرده. این حاشیه در حواشی صفحات تفسیر بیضاوی سنه (۱۲۷۰) در آستانه چاپ شده است.

آغاز تعلیقات: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الذی نزّل الْفُرْقان عَلی عَبْدِهِ - رَتَّبَ اِسْتِحْقاق اَلْحَمْدِ عَلی تَنْزیله.

(۱۸۲)

حاشیه عبد الحکیم بر تفسیر بیضاوی

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده بواسطهٔ افتادن ورق آخر کاتب و سال کتابت معلوم نیست ومشتمل برقسمت زیادی از اصل کتاب است خطبهٔ محشی را ندارد و از ابتداء بحاشیه شروع شده، اوراقی از آخر آن افتاده وآخرین سطر

(۱) فهرست کتابخانه پادشاه دکن ص ۵٤۳ ج ۱ وفات ایشانرا درسال (۱۰۹۷) ضبط کرده.
(۲) از کلمهٔ عبد الحکیم تا اینجا را از معجم المطبوعات ترجمه کرده ایم و جای دیگر شرح حال این مؤلف دیده نشد.

موجود اینست : (و انّ اهل الکتاب لم یکونوا مؤمنین بجمیع ما انزل من قبل فانّ الیهود لم یؤمنوا بالانجیل فجوا به)
جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۹۶) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۰۴)

[۵۸] حاشیه عصام الدین بر بیضاوی (عربی)

این حاشیه تألیف عصام الدین اسفراینی است (ابراهیم بن محمد بن عریشاه اسفراینی حنفی اشعری متوفی سنهٔ ۹۴۳) که از ادبا و متکلمین و منطقیّین معروف و صاحب تصنیفات و تألیفات متعدده میباشند . این حاشیه دوقسمت است یکی بر از ابتداء تفسیر سورهٔ حمد تا آخر سورهٔ انعام و بقول کشف الظنون تا آخر اعراف و دیگری بر سورهٔ عمّ تا آخر قرآنست و ظاهراً حواشی برسورهٔ اعراف تا آخرسورهٔ والمرسلات را که قبل از عمّ است ننوشته اند واین دوقسمت را که نوشته اند جنبهٔ شرح لفظی و ادبی داردو تقریباً (۲۸۵۰۰) بیت است.
آغاز : بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَلَّذِی عمّ بِاِرْفادِ اِرْشادِ الْفُرْقانِ کُلَّ اِنْسانْ .

(۱۸۳)

حاشیه عصام الدین برتفسیر بیضاوی

این نسخه بخط نسخ و نستعلیق و شکسته خیلی خوب نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نامی نبرده ، پشت صفحه اول نوشته شده : (لمحمد باقر بن محمد تقی) ظاهراً خط علاّمه مجلسی رحمه الله علیه است ودر کتابخانهٔ ایشان بوده ونیز درهمان صفحه این عبارت نوشته شده که از آن معلوم میشودبعد ازوفات مرحوم مجلسی باین شخص منتقل شده : (قددخل فی نوبة الاقل عباس بن حسن البلاغی النجفی سنة ۱۱۴۸) واین نسخه حاشیه برسوره اعراف را که کشف نوشته ندارد ولی مشتمل بر حاشیه از اول قرآن تا آخر سورهٔ انعام و از سورهٔ عمّ تا آخر قرآنست .
جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۵۰۲) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۱۹½ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۱۰۶)

[۵۹] حاشیهٔ قاضی نورالله بر بیضاوی (عربی)

این حاشیه ازحضرت قاضی نورالله شوشتری است (نورالله بن سیّدشریف الدّین

حسینی مرعشی شوشتری متوفی سنهٔ ۱۰۱۹ (۱)) که ازعلماء قرن دهم و یازدهم اند ومدتی قاضی لاهور هند بوده ودر همانجا بجرم تشیّع وتألیف کتاب احقاق الحق (این کتاب ردّ بر «ابطال الباطل» است که تألیف روزبهان اصفهانی در ردّ بر کتاب «نهج الحق» تألیف حضرت علاّمه حلی ره در اثبات امامت است) کشته شده اند. ایشانرا مؤلفات زیاد واز آنجمله یکی کتاب مجالس المؤمنین و دیگری حلّ العقال (ردّ براشاعره) وحاشیهٔ برتهذیب الاحکام مسمّی بـ «تذهیب الاکمام» ورسالهٔ بنام العشرة الکامله و رسالهٔ در تحقیق آیه غار و رسالهٔ درحرمت نماز جمعه وکتب و رسالهای دیگر بفارسی وعربی است.

قاضی این حاشیه را بر حاشیه‌ئیکه بخاری برتفسیر بیضاوی تعلیق کرده نگاشته اند وبدواً عبارات ایشانرا نقل سپس اشکالاتی که بربیانات ایشان وارداست ذکر و بیان مراد مصنف رابنحویکه اشکال متوجه بدان نشود مینماید، درضمن مطالب اقوال علماء تفسیر چون ابو الفتوح رازی وفخر رازی وزمخشری و بعضی دیگر را نقل و باشعار فارسی و عربی بزرگان چون فردوسی وطرفه واعشی تمثّل جسته ومطالب حکمی و کلامی واحادیث مناسب مقام را نیز ذکر کرده اند. و هر جا مناسبت پیدا کرده عقائد شیعه امامیّه را نقل کرده اند.

ازاینکه این حاشیه برتمام تفسیر و یابرقسمتی ازآنست اطلاعی در دست نیست امل الآمل فقط این حاشیه را بدون اینکه قید تمام یا نقصان کند بقاضی نسبت داده ودر فهرست ها هم نامی ازاین حاشیه ندیدم و نسخهٔ ذیل فقط تا حاشیه بر تفسیر آیه (یا ایها الرّسول بلغ ما انزل الیك .) آیه (۷۲) از سوره مائده است.

آغاز: بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی اَنْزَلَ اِلَیْنا کِتاباً خَضَعَتْ لَنا اَعْناقَ سَحَرَةِ الْکَلامْ.

(۱۸٤)

حاشیه قاضی نورالله برتفسیر بیضاوی

این نسخه مشتمل بر حاشیه از ابتداء تفسیر تا آخر آیه (یا ایها الرّسول بلغ ماانزل الیك) میباشد. و آنرا بایزیدبن جمال در سنهٔ (۱۰٤۹) نوشته اند، در بعضی از صفحات حاشیه هائی ازمؤلف نوشته شده واین نسخه نستعلیق بدخطی است وکتاب «حل العقال» مصنف که نیز بخط همین کاتب نوشته شده

(۱) بنقل از ص(۱۷۱) کشف الحجب والاستار ولی درکتاب تذکره شمس التواریخ که دراوایل قرن چهاردهم تألیف گردیده (ص۱۱) نوشته شده که تا سنهٔ (۱۰۳۰) شهید نشده بوده اند.

ورساله قاضی محمدیزدی در حقیقت علم خدای تعالی ورساله شیخ احمدیمنی در عقد اناامل ضمیمه این نسخه است .

جلدچرمی. کاغذ دولت‌آبادی . عدهٔاوراق کلیه‌کتاب (۵۲۸) صفحهٔ(۲۳) سطر. واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۸ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۵)

[۶۰] حاشیه میرسید شریف بر کشاف (عربی)

این حاشیه تألیف حضرت میرسیدشریف‌است (علی بن محمد بن‌علی حسنی حسینی حنفی استرابادی مشهور بمیر سید شریف ۷۴۰-۸۱۶) که از بزرگان علماء اسلام و صاحب تألیفات زیاد در منطق وحکمت و کلام وادب میباشد و حاشیه های متعدد برکتب سابقین در علوم مذکوره و غیره نوشته وشهرتی بسزا دارند و مؤلفات ایشان بعربی وفارسی و در نهایت شهرت است وفاتش درشیراز بوده وقبرایشان در بقعهٔاستکه‌اینك آنرادارالشفا گویند. صاحب‌روضات درج ٤ ص (٤٩٧) شرح حال و عظمت علمی ومؤلفات ایشانرا مفصلاً ذکر نموده .

این حاشیه‌برابتداء کتاب کشاف تا (انّ الله لایستحیي ان یضرب مثلاً) آیه(۲٤) ازسوره بقره است وظاهراً مؤلف بیش ازاین را ننوشته‌اند وتاحاشیهٔ برتفسیرآیه مذکوردومرتبه‌درسنهٔ(۱۳۰۸و۱۳۱۸)درمصرحاشیه‌تفسیر کشاف‌چاپ‌شده‌است.

آغاز : بسمله قالَ جارُالله العَلّامَه اَحسَنَ الله اِکرامَه فی دارِ الْمَقامَه اَلْحَمْدُ لله الخ .

(۱۸۵)

حاشیه میرسید شریف برکشاف

این‌نسخه بخط نستعلیق متوسط نوشته‌شده ، کاتب وسال‌تحریر بواسطهٔ افتادن اوراق آخر معلوم نیست ، نسخه قدیمی است شاید در قرن دهم نوشته شده است . مطالب کشاف که این حواشی راجع بآنهااست عموماً درحاشیه نگاشته شده وآخرین سطرموجود اینست علی اَنّ من البیانیه عنده راجِعَهٌ الی اِبتداء الغایَه فَلا بُدّ مِنَ اِعْتِبار .

جلد چرمی‌کهنه . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۸۷) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۰½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰٤۲)

[٦١] تفسیر خلاصة المنهج (فارسی)

مؤلّف این تفسیرحضرت ملا فتح الله کاشانی است (فتح‌الله بن ملا شکرالله

شریف متوفی سنهٔ ۹۸۸) که ازدانشمندان وعلماء عصر سلطنت شاه طهماسب صفوی بوده ودرکلام وتفسیر دستی تواناداشته وچنانکه ازاسم این کتاب معلوم میشود آنرا از کتاب تفسیر بزرك خود « منهج الصادقین » مختصر نموده ودر مقدمه نیز بدان تصریح کرده اند و ما قسمتی از آنرا که مبیّن طرز و کیفیت این تفسیر است ذیلاً نقل خواهیم نمود.

مؤلفات دیگر مؤلف عبارتند از: شرح نهج البلاغه بفارسی و تنبیه الغافلین و تذکرة العارفین وترجمهٔ فارسی کتاب احتجاج طبرسی و تفسیر فارسی بزرگ منهج الصادقین و ترجمهٔ فارسی قرآن کریم و تفسیر عربی مسمی ب « زبدة ـ التفاسیر » که آنرا پس از تألیف تفسیر کبیر و خلاصهٔ آن در سنهٔ (۹۷۷) تألیف نموده است. (روضات ص (۱٦۰) ج ۳)

مشهور اینستکه حضرت ملا فتح الله سکته کرده بود و بخیال اینکه از دنیا رفته است او را دفن کردند ولی در قبربهوش آمد در همانجا نذر کرد که اگر از قبر نجات یافتم کتاب تفسیری تألیف خواهم نمود کفن دزد هائی برای بردن کفن قبر ایشانرا شکافتند بآنها صدا زد که نترسید من زنده ام و کسانم بخیال اینکه مرده ام مرا بخاك سپرده اند اورا بخانه آوردند و کفن دزدان به دست وی توبه کردند که دیگر اینگونه اعمال ناشایسته ننمایند بدآنها انعام و خلعت داد و رفتند. صاحب روضات الجنات درص ۱٦۵ ج ۳ همین حکایت را نسبت بشیخ طبرسی داده و تذکر داده اند که نسبت بملا فتح الله کاشی نیز داده شده است.

اینست قسمتی از مقدمهٔ خلاصة المنهج: و چون بتأیید ربانی و توفیق سبحانی تفسیر « منهج الصادقین في الزام المخالفین » که محتوی بر پنج مجلّد است و مرتقی بدویست و هشتاد هزار بیت بترتیبی کامل وتألیفی شامل سمت اختتام پذیرفت و بنظر کیمیا اثر بعضی از اخوان دینی حفظهم الله عن جمیع الملاهی و المناهی رسیده عز قبول یافت و خاطر فاطر مألوف و جامع آن المفتقر الی غفران ربّه اللطیف سبحانی یعني ابن شکرالله فتح الله شریف کاشانی

عني الله عنهما و اوتی کتابهما بیمینهما رسید وچون تفسیر مذکور منطویست بر حلّ لغات و تراکیب نحویه و اسرار و نکات عربیه مبتنی بر کثرة ادله و براهین در بطلان مذهب مخالفین و رفع شبهات معاندین و اثبات مذهب ائمه اثنی عشر و ذکر مذاهب علما و فقها در مسائل کلامیّه و فروعیّه دین مبین و بیان قصص مطوّله و حکایات مفصّله امم سابقین وبجهت این مطالعهٔ آن بر برخی از اهل ایمان که بجهت شواغل و موانع روزگار از تحصیل علوم و آداب محروم مانده بودند متعسر بلکه متعذر بود و نیز بواسطه کثرة قصص و اخبار بعضی از مطالعهٔ آن کلال میيافتند عنان توجه را بجانب انتخاب آن معطوف ساختند اختصار بر ترجمهٔ قرآنی نموده و در این ترجمه که مسمی است بخلاصة المنهج بعد از مطالعه حذف واضمار و بیان تخصیص و تعمیم و حقیقت و مجاز اقوال مشهورهٔ مفسرین در معانی قرآن که معتمد باشد در مذهب امامیّه سمت تحریر خواهد یافت واز اسباب قصص ونزول انبیا و فضل سوره وثواب آیات بر وجهی که منقولست باسانید صحیحه بطریق **خیر الکلام ماقل** مذکور خواهد گشت و از قراآة معتبره بروایة بکر از عاصم که در میان عجم شهرتی عظیم دارد اختصار خواهد رفت وببعضی کلمات که حفص را با او طریق مخالفة و معنی کلام بسبب آن اختلاف تغییر میيابد اشارتی باو خواهد شد و پیش از شروع در مقصود مقدمهٔ در سلك تحریر می آید که مشتمل باشد در بیان احادیث و اخباریکه دلالت میکند بر ترغیب قراءة قرآن و دانستن معانی فرقان و چون ذکر احادیث مأثورهٔ در این باب و ترجمهٔ هریك ازآن سر رشتهٔ کلام بطول میکشد از اینجهت اکتفا بمضمون آن نموده میشود و از الفاظ احادیث که فارسی زبانانرا از آن حظّی نیست فرو گذاشته میرود **و منه الاعانة و التوفیق و هو خیر معین.**

مصنف این کتاب را در دو مجلد ترتیب داده ومشتمل بر (۶۷۰۰۰) بیت است ودرسنهٔ (۱۲۸٤) یکبار در طهران و یکمرتبه در تبریز چاپ شده است و تاریخ

تألیف آن بایستی درسالهای میان (۹۸۲ و ۹۸۷) بوده باشد(۱).

آغاز : بسمله حمد بیچون کلمات ربانی بیغایت شایستهٔ لطفیست که ازمحض.

(۱۸۶)

تفسیر خلاصة المنهج این نسخه بخط نسخ محمّد نام در سال (۱۱۱۸) نوشته شده و از ابتداء کتاب تا آخر تفسیر سورهٔ کهف است.

جلد چرمی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۶۹) صفحهٔ (۳۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۳۷ سانتیمتر). عرض (۲۵ سانتیمتر). نمرهٔ کتابخانه (۱۹۴۷)

(۱۸۷)

تفسیر خلاصة المنهج این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (۱۰۶۷) نوشته شده، کاتب نام خودرا ننگاشته و مشتمل بر تفسیر سورهٔ مریم تاآخر صافات است.

جلدچرمی ضربی. کاغذاصفهانی. عدهٔ اوراق(۲۲۸) صفحهٔ (۲۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۲۷سانتیمتر) عرض (۲۴سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۴۱)

(۱۸۸)

تفسیر خلاصة المنهج این نسخه از سورهٔ یس تا آخر قرآنست و بخط نستعلیق بدخطی نوشته شده، کاتب اسم خود و سال کتابت را ننگاشته ولی خیلی کهنه است، چند ورق از آخرآن وصالی گردیده و بعضی از اوراق درغیر جای خود گذارده شده، پشت کتاب و در کتابخانه بنام تفسیر «ملا فتح الله» وقف وثبت شده باخلاصة المنهج مقابله ومطابقه شده این تفسیراست جز اینکه روایات راجعهٔ بهر سوره را که در خلاصة المنهج قبل از شروع بتفسیر آنسوره نوشته در این نسخه پس از ختم تفسیر هر سوره نوشته است و در بعضی عبارات مختصر اختلافی نیز مشاهده میشود.

---

(۱) درآخر مجلدچهارم منهج الصادقین چاپ طهران تاریخ تألیف آن حکایت ازخط منصف سنهٔ (۹۸۲) نقل شده وصاحب روضات نقل کرده‌اند که مؤلف در مقدمهٔ «زبدة التفاسیر» تصریح کرده‌اند که تألیف آن پس از منهج الصادقین وخلاصه اواست بنا براین سال تألیف آن سنهٔ (۹۷۷) چنانکه فوقاً از روضات ص (۱۶۰ ج۳) نقل شده غلط وبایستی سنهٔ (۹۸۷) بوده باشد.

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدهٔ اوراق (۱۸۲) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول (۳۷ سانتیمتر) . عرض (۲۳ سانتیمتر) . نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳۹)

(۱۸۹)

تفسیر خلاصة المنهج این نسخه بخط نستعلیق متوسط نوشته شده . اول و آخر آن افتاده ، صفحهٔ اول موجود آیه (۸۰) ازسورهٔ هود وسطر آخرین صفحهٔ موجود تفسیر آیهٔ (۲۰) ازسورهٔ عنکبوت است . بعضی اوراق از اواسط افتاده وبعضی مقدّم و مأخّر گذارده شده و درکتابخانه بنام « قدری ازتفسیر گازری » ثبت و پشت خود کتاب نیز بهمین نام وقف شده ومسلّماً اشتباه است باخلاصة المنهج مطابقه گردید قسمتی ازاین کتاب میباشد .

جلد تیماجی . کاغذ حنائی . عدهٔ اوراق (۱۳۷) صفحهٔ (۲۲) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($۳۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۳۵)

[۶۲] تفسیر سورهٔ توحید برسی (عربی)

این تفسیر تألیف شیخ رجب برسی است (رجب بن محمد بن رجب حافظ برسی (۱)) که ازعلماء شیعهٔ امامیه بوده و بقرینه معاصر بودن باعلماء اوائل قرن نهم هجری چون فاضل مقداد و میر سید شریف و تفتازانی و تصریح بتاریخ تألیف بعضی از کتب خود معلوم میشود در قرن نهم بوده‌اند و کتبی از ایشان در این فهرست ذکر خواهد شد . مؤلفات ایشان زیاد و در حق ائمهٔ اثنی عشر (ع) بینهایت معتقداتی داشته که بدین سبب او را غالی و از غلاة میدانند . در کتبش میل بتصوف زیاد کرده است صاحب روضات مؤلفات وشرح حال ایشانرا مفصلاً در صفحات (۲۱۴ و ۲۸۵ و ۲۸۶) نوشته اند .

سورهٔ توحید را باختصار در یکصد و سی بیت موافق اصطلاحات حکمی تفسیر نموده ، چند سطر آنرا برای نمونه ذکر میکنیم : **فصل وقوله احد مبالغة فی الوحده لان الواحد مقول علی ماتحته بالتشکیك والاحد**

(۱) برسی منسوب ب برس بضم با وسکون را وسین است وبعضی بکسر با نیز خوانده‌اند و برس نام قریه ایست میان حلّه وکوفه . ازروضات بنقل از قاموس ومجمع البحرین .

المطلق لایقبل القسمه حسا ولا عقلا فهو اله واحد من جمیع الوجوه وانه غنی عن الکثرة من الاجناس والفصول و سائر وجوه التشبیه فانه سبحانه هو هو لذاته .

آغاز : بسمله الحمد لله رَبِّ العِزَّةِ وَالکِبْرِیاء وَالصَّلوة عَلی سَیِّدِ اَهْلِ الاَرْضِ وَالسَّماء .

انجام : وَبیانُ المُرادِ هُوَ اَنَّهُ لوکانَ متحیزاً لکانَ مُرَکَّباً ومؤلفاً وَهُوَ مُحالٌ فَکَونهُ متحیزاً مُحال .

(۱۹۰ و ۱۹۱)

دو نسخه از این کتاب در کتابخانهٔ مدرسه است یکی ضمیمهٔ مجموعهٔ که تحت نمرهٔ (۱۷۹۰) در کتابخانه ضبط شده ودیگری ضمیمهٔ مشارق الانوار نمرهٔ (۱۷۸۸) کتابخانه است خصوصیات هریك بدان نمره ها مراجعه شود .

[۶۳] تفسیر سورهٔ یس (عربی)

این تفسیر تألیف حضرت آخوند ملاصدرا است [۴۰] و آنرا در سنهٔ (۱۰۳۰) بنا بخواهش یکی از دوستان تألیف فرموده و مشتمل بر فوائد رقیقه و مطالب دقیقه حکمیه و عرفانیه و اسرار قرآنیه ومطالب ادبیه و دینیه است ، مؤلف محترم مطالبی را در این گنجینه جمع آوری و تحریر فرموده که برای آنها نتوان قیمت تصور نمود راستی مقدمهٔ اینکتاب خود از بهترین انشاآت و مشتمل بر محکمترین ادله عقلیه و نقلیه بر لزوم تعقل و تفکر در قرآن و عالم و عدم کفایت تقلید از این و آن در مطالب علمیه است .

آغاز ـ بسمله سُبحانَکَ سُبْحانَکَ مِنْ مُبْدِعٍ اَفادَ بِاَلْهَیْئَة وُجودَ الجَوْهَرِ القادِساتْ .

انجام ـ والحمد لله المَلِکِ اَلمَعْبودْ والصلوةُ علی مُحَمَّدٍ صاحِبِ اَلمَقامِ اَلمَحْمود وآلِهِ الهادینَ اِلی سَبیلِ اَلمَعْرِفَةِ وَالشُّهودْ وَ کتب ارقام هذه السطور بیده الفانیه الجانیه فی هذه الایام والشهور من عام الف و ثلثین محمد المشتهر بصدر الدین الشیرازی حامداً لله مستغفراً غفرالله له و لوالدیه و لسائر المؤمنین حیثما کانوا فی البلاد و نجاهم عن موبقات یوم المعاد و الله ولی الرشاد .

(۱۹۲)

تفسیر سورهٔ یس آخوند این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۲۷۱) نگاشته شده و کاتب اسم خود را رقم نکرده است .

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۱۲۲) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰۱)

[٦٤] تفسیر شاهی (فارسی)

این کتاب تألیف تاج سعیدی است (میر ابوالفتح سید محمد بن ابی سعید حسینی متوفی سنهٔ ۹۵۰) که از فضلاء زمان خود وشاگرد قاضی زادهٔ رومی (موسی بن محمد) بوده و در علوم مختلفه تألیفات داشته‌اند(۱) وچنانکه خود درمقدمه نگاشته بامر شاه طهماسب صفوی این تفسیر را تألیف نموده ولی باید دانست که تفسیر تمام آیات قرآن نیست بلکه مختص بآیات احکام فرعیه است و آنرا چون کتب فقیه مرتب ساخته و ابتداء بکتاب طهارت نموده و آیات راجعهٔ بهر بابی را درکتابی جمع و بترجمه وشرح آن پرداخته .

آغاز : فاتحهٔ فایحهٔ کتاب فصاحت مآب وخطبهٔ واضحه خطاب الخ .

(۱۹۳)

تفسیر شاهی این نسخه بخط نستعلیق بدخطی نوشته شده ورق آخر کتاب افتاده ، کاتب وسال تحریر معلوم نیست آخرین سطر موجود اینست : واستدلال کرده‌اند برآیت مذکوره زیرا که ذکریا تخصیص نمود .
جلد تیماج . کاغذ سمرقندی ، عدهٔ اوراق (۲۳٤) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار ، قطع وزیری . طول ($23\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰۷)

[٦٥] تفسیر شیخ ابوالفتوح رازی (فارسی)

مؤلف این تفسیر که یکی از تفاسیر علمی فارسی است شیخ ابوالفتوح رازی ره میباشد (جمال‌الدین حسین بن علی بن محمد بن احمد خزاعی نیشابوری معروف برازی) که ازبزرگان علمای امامیه و وعّاظ قرن ششم هجری بوده‌اند. در علم حدیث و تفسیر وکلام و علوم ادبیه توانائی زیاد داشته . پدران و اجداد وی بیشتر ازاهل علم و از دوستان خانوادهٔ پیغمبر ص بوده‌اند و نسب ایشان به « بدیل بن ورقاء خزاعی » که از صالحین صحابهٔ پیغمبر اکرم ص بوده‌اند منتهی میشود. بدبختانه سال وفات وتولد ایشان بتحقیق معلوم نیست و در کتب سیر ورجال متعرض آن نشده‌اند بااینکه دونفر ازشاگردان ایشان

(۱) فهرست کتابخانه رضویه جلد اول ص ۱۲

یکی ابن شهرآشوب در کتاب معالم العلماء ودیگری منتجب الدین در فهرست خود از ایشان نام برده ومراتب فضلی و عظمت علمی این عالم بزرك را متذکر شده اند از سال تولد و وفاتشان نامی نبرده اند و بقرینه نسخه نمرهٔ (۱۳٤) تفاسیر فهرست رضویه که آنرا درسال (٥٥٦) نوشته اند معلوم میشود که تاریخ تألیف این کتاب قبل ازتاریخ مذکور بوده است وابن شهرآشوب که ازشاگردان مؤلف بوده درسال (٥٨٨) وفات یافته‌اند بنابراین تألیف این کتاب دراوائل قرن ششم هجری است .

از مؤلفات ایشان فقط دو کتاب را ابن شهرآشوب و منتجب الدین نقل کرده‌اند یکی همین تفسیر است و دیگری شرح شهاب است و بنا بنقل امل الآمل از منتجب الدین در ذیل اسم مؤلف نام این تفسیر « روض الجنان و روح الجنان » ونام شرح شهاب « روح الالباب و روح الالباب » است . ونیز امل الآمل در ذیل کنیه ابوالفتوح ازابن شهرآشوب نقل نموده که نام تفسیر ایشان « روح الجنان وروح الجنان » میباشد . مؤلف منتهی المقال در ذیل ابوالفتوح رازی خزاعی تفسیر را بدین نام اخیر نامیده و در ذیل اسم مؤلف عین عباراتیکه امل‌الآمل نقل از منتجب الدین کرده‌اند نقل‌نموده بدون اینکه اشاره به امل یا منتجب کنند . کشف الحجب و الاستار نیز اسم این دوکتاب را چنانکه منتجب الدین نوشته‌اند ضبط کرده است .

مؤلف پس از حمد و ثنا بیان نموده که تفسیر کردن قرآن کریم یکی از مواهب الهیه است ومفسر بایستی ازعلوم ادبیه چون لغت و نحو و صرف و ومعانی و بیان وشعر مستحضر باشد تا بتواند معانی و مقاصد قرآن را بفهمد وناچار است که درعلم کلام وحکمت متبحر باشد تا تأویل آیات متشابه را بر وفق اصول بتواند کرد ونیز فقه میخواهد تا بآیات احکام که میرسد وجه استدلال آن برمذهب صحیح بداند واین معنی تمام نشود تاعالم باصول فقه نیز نباشد که بناء فقه برآن وادلّه فقیه مستخرج از آنست و بایستی شأن نزول آیات واینکه هریك درکجا وچه مورد نازل‌شده بداند وناسخ را ازمنسوخ تمیز

دهد و از تاریخ بهره‌مند باشد تاهرجا که آیات متضمن مطالب تاریخی است باندازه‌ایکه مناسب مقام باشد دربسط و شرح آن نماند والّا چون از بهری از این علوم بی بهره باشد وچون درآیهٔ بدآن رسد مطلب را واگذارد و بگزرد ویاچیزی بغلط واشتباه گوید خویشتن را شرمنده ورسوا کرده است.

پیش از شروع بتفسیر هفت فصل بفارسی در مطالب ذیل نگاشته‌اند فصل اول: دراقسام معانی قرآن و بیان و تفسیر او که برچند وجه است. فصل دوّم در اینکه آیات قرآن از این شش قسم خارج نیست و معانی هریك از محکم، متشابه، ناسخ، منسوخ، خاص وعام. فصل سوم: درنامهای قرآن ومعانی آن. فصل چهارم: درمعنی سوره وآیه وکلمه وحرف. فصل پنجم: درثواب خوانندهٔ قرآن. فصل ششم: درفضیلت علم قرآن ورغبت وتوجه بآن. فصل هفتم. در معنی تفسیر وتأویل.

چنانچه مؤلف در مقدمه فرموده‌اند این کتاب را برحسب خواهش جمعی از دوستان بزبان فارسی تألیف نموده که فائدهٔ آن عموم و شمول داشته باشد و وعده کرده‌اند که پس ازاتمام آن تفسیر دیگری که نیز جمعی ازدانشمندان خواهش کرده اند بزبای عربی تألیف نمایند ولی تفسیر عربی ایشان در دست نیست وظاهر آنستکه موفق بتألیف آن نشده والّا ابن شهرآشوب ومنتجب‌الدّین حتماً آنرا نقل می کردند و برحسب شمارئیکه شیخ عبد الجلیل رازی کرده‌اند این تفسیر صدو بیست هزار بیت یاقدری بیشتر کتابت دارد بنده نیز که میزان گرفته ام همین اندازه بیشتر نیست.

بموجب تصریح معاصرینِ مؤلف وکتابتِ بر خود اجزاء نسخ موجوده این تفسیر در بیست مجلد تنظیم شده است.

طرز این تفسیر آنست که قبل از شروع بهر سوره عدّهٔ آیات وکلمات و حروف آنرا ذکر و روایاتیکه راجع بثواب قرائت آن ازحضرت رسول صوائمهٔ اطهار ع رسیده نیز ذکر گردیده وپس ازآن قسمتی ازآیات‌را نقل وترجمهٔ فارسی کلمه بکلمهٔ آنها را در ذیل هریك نوشته و پس از آن در تحت عنوان قوله تعالی

کلماتی از آیات مذکوره را نقل و بدواً ترجمهٔ فارسی آنرا ذکر و خصوصیات نحوی و صرفی و ادبی و شأن نزول و اختلاف قرائت کلمات و اخبار واردهٔ در آن مورد را با ذکر اسناد عیناً با ترجمهٔ فارسی آنها یا فقط ترجمهٔ آنهارا آورده و حکایات مفصلهٔ که در آیات اشارهٔ بآنها شده است و مطالب فقهیّه و کلامیّهٔ و بعبارت جامع آنچه را در دیباچه این کتاب برای مفسر در موقع نوشتن تفسیر ذکر کرده اند لازم است خود داشته و بمناسبت موقع و مقام آورده است مخصوصاً بمناسبت اشعار فصیح عربی که حاکی از اطلاع کامل مؤلف بر ادبیات عرب میباشد در این کتاب دیده میشود این تفسیر یکی از بهترین مؤلفات اسلامی و فارسی است و میتوان با کمال جرئت ادعاء نمود که تا کنون بدین خوبی و جامعی تفسیر نوشته نشده و با مطالعهٔ این کتاب بخوبی معلوم میشود که مؤلفین قرون بعد از تألیف این کتاب عموماً از آن استفاده نموده و بسیاری از مطالب را عیناً یا با مختصر تغییری در کتاب خود آورده اند.

بدبختانه این گنجینهٔ گرانبها که یکی از مفاخر ایران و ایرانیان مخصوصاً شیعیان امامیّه است و از اوائل قرن ششم هجری بیادگار مانده سالها در پرده پنهائی مستور بود و جز چند نسخهٔ کامل آنهم در کتابخانهای شخصی از آن نامی نبود در سال (۱۳۱۹) بامر مرحوم مظفرالدین شاه قاجار آقا سید محمد کاظم طباطبائی تبریزی جمعی از فضلاء و دانشمندان را گرد آورده و این کتاب را تصحیح کردند و در سال (۱۳۲۳) یعنی سی سال قبل مخصوصاً برای همین مقصد مطبعهٔ برقی که در آنوقت بنام « مطبعهٔ شاهنشاهی » نامیده شده بود (اینك همان دستگاه جزء دستگاههای مطبعهٔ مجلس شورای ملی است) وارد کرده و مشغول بطبع تفسیر مذکور شدند تا اواخر حیات مرحوم مظفرالدین شاه دو مجلد و (۱۷۳) صفحه از مجلد سوم که تماماً مشتمل بر بیش از ده جلد از مجلدات بیست گانهٔ کتاب است چاپ شد، بدبختانه تا پارسال طبع بقیّه آن تعطیل و آنچه بطبع رسیده بود در انبارهای دولتی توقیف بود،

سال گذشته به پیشگاه بندگان اعلیحضرت شاهنشا محبوب معظّم **رضاشاه پهلوی** خلّدالله ملکه و سلطانه معروض افتاده بود چنین گنجینهٔ که ازمفاخر ملی است در زیر ابرهای تاریك فراموشی محو ونابود شده ودراین عصر که از پرتو آفتاب وجودآن پادشاه محبوب کم شده ها هریك بنوبهٔ خود جلوه گری میکنند مستدعی است مقرر فرمایندکه طبع آن تکمیل ودر دست رس عموم گذارده شود . بی‌درنك دانشمند فرزانه و دوست دار علوم و معارف جناب مستطاب اجل آقای میرزا علی اصغر خان حکمت دامت شوکته را که در همان روزها انجام امور معارف و اوقاف مملکت را بکف با کفایت ایشان بر گزار فرموده بودند موظف بانجام این مقصود بزرك داشتند ، ایشانهم با کمال شتاب وسائل طبع و نشر آنرا فراهم فرموده و تقریبا طبع آن با همان دستگاه مذکور در مطبعه مجلس در شرف اتمام و سه قسمت آن را که تا آخر تفسیر سورهٔ مؤمنون است تجلید و بتمام کتابخانه ها داده شده که عموم علاقه مندان از گوهرهای پربهای آن بهره مند گردند . و تتمهٔ آنهم شاید تا آخر سال ۱۳۱۳ طبع آن تمام شود .

آغاز : بسمله سپاس خدایرا که بر دارندهٔ این ایوانست و آرایندهٔ آن بماه و آفتاب و ستارگان است و دارندهٔ دین به پیغمبران و امامان است .

(۱۹٤)

تفسیر شیخ ابوالفتوح رازی

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و مشتمل بر تفسیر سورهٔ یوسف (ع) تا آخر سورهٔ بنی اسرائیل میباشد . آیات را بخط نسخ جلّی با ترجمهٔ فارسی آنها قسمت قسمت نوشته اند ، کاتب نام خود و سال کتابت را ننگاشته ، اسامی سور و بعضی کلمات از تفسیر نیز نوشته نشده ، چندین سطر از آخر تفسیر سورهٔ بنی‌اسرائیل را کاتب توفیق بر نوشتن نیافته و آخرین سطر موجود اینست : (مجاهد و مکحول گفتند این در دعا بود و مراد بصلوة دعاست محمدبن جریر گفت .)

این نسخه در کتابخانه بمناسبت اینکه پشت ورق اول آن نوشته بوده‌اند قدری از تفسیر گازری و بهمین نام هم مرحوم سپهسالار آنرا وقف کرده اند

بنام : قدری از تفسیر کازری ، ثبت شده ولی بنده آنرا ابوالفتوح تشخیص داده و با آن تفسیر مقابله نمود عین آن بود لذا بدین نام در اینجا ذکر شد .
جلد چرمی کهنه . کاغذ اصفهانی . عدهٔ اوراق (۲۷۷) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۳٤)

[٦٦] تفسیر صافی (عربی)

مؤلف این تفسیر حضرت فیض ره است [۱۲] در ذیل تفسیر اصفی که مختصر این کتاب است بنقل مقدمهٔ آن معلوم شد که قرآن را مؤلف باخبار اهل بیت عصمت و طهارت (ع) تفسیر نموده . قبل از شروع بتفسیر مقدماتی راجع بقرآن و تفسیر بنقل اخبار و بیان و توضیح آنها بنام نبذات نوشته‌اند بدین تفصیل : **مقدمه اول** : مختصری ازآنچه راجع بتمسك بقرآن وفضیلت آن اخبار وارد شده . **دوم** : دربیان ادله براینکه علم قرآن نزد اهل بیت پیغمبر است . **سوم** : دربیان اینکه قسمت مهمی ازقرآن راجع به اهل بیت ویا دشمنان ایشان است . **چهارم** : در بیان وجوه معانی تفسیر و تأویل وظهر وبطن وحدّ مطّلع ومحکم ومتشابه وناسخ ومنسوخ وغیر اینها **پنجم** : مختصری از آنچه درمنع تفسیر قرآن ازپیش خود وارد شده وسرّ درآن . **ششم** : مختصری از آنچه راجع بجمع قرآن وتحریف وی وزیادی ونقصان او اخبار وارد شده است . **هفتم** : مختصری از آنچه راجع باینکه قرآن تبیان هرچیزی است و تحقیق درمعنی آن . **هشتم** : مختصری از آنچه دراقسام آیات ومشتمل بودن آنها بربطون و تأویلات وانواع لغات وقرآت مختلفه ومعتبرهٔ از آنها اخبار وارد است . **نهم** : مختصری دربیان زمان نزول قرآن وتحقیقات آن . **دهم** : مختصری درمجسم شدن قرآن در روز قیامت جلو خوانندگان خود و شفاعت کردن او ایشانرا وثواب حفظ وخواندن آن . **یازدهم** : مختصری از اخبار واردهٔ در کیفیت خواندن قرآن . **دوازدهم** : در بیان اصطلاحاتیکه مؤلف درتفسیر آیات وضع کرده‌اند .

درنظر اهل فضل این تفسیر مخصوصاً نبذات آن بسی گرانبها است . اخباریرا

که در تفسیر و بیان آیات نقل کرده هرکدام محتاج شرح و بسط بوده بدان مبادرت کرده‌اند. بارها درایران چاپ شده، تألیف آن درسنهٔ (۱۰۷۵) بوده وتقریباً (۷۰۰۰۰) بیت است. (سال تألیف ازروضات ج ٤ ص ٥٤٦ نقل شده)

آغاز: بسمله نَحْمَدُكَ يا مَنْ تَجَلّى لِعِبادِهِ فى كِتابِهِ بَلْ فِي كُلِّ شَيْءٍ.

(۱۹۵)

تفسیر صافی این نسخه بخط نستعلیق متوسط محمّد باقر شهمرزادی در سنهٔ (۱۱۳۲) است وربع سوم از تفسیر ومشتمل برتفسیر سورهٔ کهف تا آخر احزاب میباشد، در حاشیهٔ بعضی از اوراق ترجمهٔ فارسی بسیاری از اخبار راجعهٔ بتفسیر و اخبار راجعهٔ بحضرت حجة امام دوازدهم ع وبیان بعضی از لغات وحواشی منه تحریر شده.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۱۷۳) هرصفحهٔ (۲۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲٤ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲۲)

(۱۹٦)

تفسیر صافی این نسخه نیز بخط نستعلیق متوسط نوشته شده، کاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده ولی کاملا ظاهر است که خط کاتب شمارهٔ سابق میباشد و مشتمل بربع چهارم و تفسیر ازسورهٔ سبا تا آخر قرآن است، درحواشی این نسخه هم مطالبی فارسی وحاشیه‌هائی ازخود مؤلف ومطالب متفرقهٔ برآوراق زائدیکه اول وآخر کتاب بوده نوشته شده.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۱۵۱) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲٦ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۵ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲۳)

(۱۹۷)

تفسیر صافی این نسخه جلد دوم ومشتمل بر تفسیر ازسورهٔ کهف تاآخر قرآنست، کاتب آن بخط نسخ متوسط محمّدعلی بن علی اکبر در سنهٔ (۱۲٦۵) میباشد معانی بعضی ازلغات وچند حاشیه مختصر در کنار پارهٔ ازصفحات نوشته شده.

جلدچرمی ضربی. کاغذ سمرقندی. عدهٔاوراق (۱۸۳) صفحهٔ (۳۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲٤)

(۱۹۸)

تفسیر صافی ـن نسخه که بخط نسخ خوب تحریر شده ربع اول و دوم ومشتمل بر ازابتداء کتاب تاآخر تفسیرسورهٔ بنی اسرائیل است کاتب آن حسن بن بهاء الدین کرمانی در سنهٔ (۱۱۱۲) بوده و آیات قرآنی باسرخی نوشته شده است.

جلد چرمی. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (۲۹۹) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲۸)

(۱۹۹)

تفسیر صافی این نسخه جلداول و مشتمل برمقدمات و تفسیر سوره فاتحه تا آخر سوره بنی اسرائیل میباشد و کاتب آن قاسم بن محمد بخط نسخ متوسط در سنهٔ (۱۲۶۵) است.

جلد ساغری ضربی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۰۲) صفحهٔ (۳۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض ($۲۱\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲۹)

(۲۰۰)

تفسیر صافی این نسخه جلد دوم و مشتمل برتفسیر از سورهٔ کهف تا آخر قرآن است، بخط نسخ محمد بن عبدالرضای زنگنه در سنهٔ (۱۲۲۹) نگاشته شده.

جلد چرمی. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (۳۷۷) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($۳۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲۵)

(۲۰۱)

تفسیر صافی این نسخه ایضاً جلد دوم و مشتمل بر ربع سوم و چهارم تفسیر است، بخط نسخ تحریر شده، کاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده، در بسیاری ازاوراق حاشیه‌های مفیدی بامضاء محمد مؤمن و بدون امضاء موجود است.

برصفحهٔ که دوورق قبل ازصفحهٔ اول تفسیراست نبوت حضرت خاتم ص وامامت ائمه دوازدهگانه ع از زُبَرْ و بَیِّنه و مجموع آن دو ازکلمات آیه نوراستخراج شده اسم مستخرج را ننوشته وبرای نمونه یکی را دراینجا نقل میکنم المشکوة ـ زُبَرْ =

= ۴۰۲ سید المکی المدنی . بینات = ۳۵۰ = وهو ابو القاسم . مجموع زبر وبینات = ۷۵۲ = نبی المکی المدنی محمّد رسول الله .

و درذیل آن نیز اسامی ائمه را از زبر و بینات آیه تطهیر (انما یرید الله) با تعیین اینکه استخراج ملاجلال الدین دوانی است ذکر شده بدین طریق :

تطهیرا ـ زُبُرْت ط ه ی را = ۶۲۵ ـ بینات ۱۱۱۱ = والنقی والعسکری ـ والمهدی الهادی ۷۴۰ ـ

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۱۱) صفحهٔ (۲۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($۳۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲۷)

(۲۰۲)

تفسیر صافی این نسخه کامل را بخط نسخ محمد حسن خونساری درسنهٔ (۱۲۶۴) تحریر نموده است .

جلد چرمی ضربی . کاغذ آهاردار . عدهٔ اوراق (۳۶۸) صفحهٔ (۳۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۳۰)

(۲۰۳)

تفسیر صافی این نسخه کامل را میرزا ابوالقاسم اصطهباناتی در سنهٔ (۱۲۷۰) برای یکی از حکام تحریر نموده ، درآخر کتاب با القاب زیاد نام او را نوشته بوده ولی اسم او را محو کرده اند ، پس از ورق آخر کتاب حدیث سلسلة الذهب وآثار خواندن آن بخط شکسته نستعلیق خوش خطی بتاریخ سنهٔ (۱۲۷۹) درشیرازنوشته شده مرحوم اعتضادالسلطنه درذیل آن نوشته اند : که این خط طهماسب میرزا ولد مرحوم شاهزاده محمد علی میرزا طاب ثراهما است . اول و آخر کتاب (۸) ورق کاغذ ننوشته است .

جلد ساغری قرمز . کاغذ خان‌بالغ . صفحات مجدول بطلا وزنگار . دارای یك سرلوح خیلی زیبا . عدهٔ اوراق (۴۶۱) صفحه (۲۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۳ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۳۱)

(۲۰۴)

تفسیر صافی این نسخه کامل را علی مراد تنکابنی درسنهٔ (۱۲۳۳) بخط نسخ متوسط تحریر نموده .

جلد چرمی کهنه . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (٤٠٠) صفحهٔ (٣٠) سطر . واقف سپهسالار .
قطع رحلی . طول (۳۳ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۲٦)

[٦٦] تفسیر علی بن ابراهیم قمی (عربی)

مؤلف این تفسیر علی بن ابراهیم بن هاشم قمی است که از بزرگان رواة و علماء و فقهاء شیعه امامیه بوده اند . روایات ایشان معتمد علیه می باشد و جمعی از بزرگان چون حضرت محمد بن یعقوب کلینی ره وحسن بن حمزة العلوی ره و محمدبن ماجیلویه از ایشان روایت کرده‌اند . ابن الندیم در فهرست خود ایشانرا در ذیل علماء و فقهاء شیعه ذکر نموده واین کتب را بایشان نسبت داده است : کتاب المناقب ، کتاب اختیار القرآن و کتاب قرب الاسناد . حضرت شیخ طوسی در فهرست خود ایشانرا بدینگونه معرفی

فرموده اند : علی بن ابراهیم بن هاشم القمی [ابوالحسن ثقة فی الحدیث ثبت معتمد صحیح المذهب سمع فاکثر] له کتب منها کتاب التفسیر و کتاب الناسخ و المنسوخ و کتاب المغازی و زاد ابن الندیم و کتاب المناقب و کتاب اختیار القرآن و روایاته اخبرنا بجمیعها جماعة . پس از این حضرت شیخ جمعی را نام برده که از این بزرگوار روایت کرده تا بدیشان رسیداست و یکی از آنها حضرت شیخ مفید است که استاد شیخ بوده اند .

در کتب سیریکه در دست رس بود از تولد ووفات ایشان اثری نیافتیم از قرائن معلوم می شود که در قرن سوم هجری میزیسته اند .

مؤلف کشف الحجب والاستار در ذیل اسم این کتاب چنین نوشته : تمام این تفسیر احادیث است مگر کلمات کم و عبارت مختصری که از خود علی بن ابراهیم است ولکن در بعضی از موارد ارتباطی میان عبارات سابق ولاحق نیست و از همین جهت است که صاحب تفسیر « هادی » در ضمن بیان اختلاف کتب حدیث گفته‌اند : کتب حدیث در این زمان بدون اختلاف یافت نمی شود مخصوصا تفسیر علی بن ابراهیم که فاقد ایتلاف و ارتباط است .

طریقه این تفسیر آنستکه یك یا چند آیه از قرآن کریم را ذکر نموده، والفاظ مشکله آنرا بالفاظ سهل تفسیر و معنی مینمایند و بر صدق مدعای خود اخباری از ائمه و پیغمبر علیهم السلام با اسناد صحیحه ذکر مینمایند وقبل ازشروع بتفسیر فاتحه مطالبي را که دانستن آنها برای جستجو کنندکان از مقاصد و معانی قرآن لازم بلکه واجب است ازقبیل بیان محکمات ومتشابهات و منسوخات و عمومات و خصوصات و رد برقدریه و دهریه و وثنیّه و غیر اینها ذکر نموده اند، موارد نزول آیات و سور را هم متذکر شده اند.

آغاز : بسمله الحمد لله الواحد الاحد المتفرّد الذی لامِنْ شَیْءٍ خَلَقَ ما یَکُونْ .

در تبریز ایران در سال (۱۳۱۵) چاپ شده است .

(۲۰۵)

تفسیر علی بن ابراهیم قمی

این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب ازخود وسال تحریر نام نبرده ، پس ازختم تفسیر قرآن طریقهٔ نزول سورقرآنی را بروایت ابن عباس ره نقل وپس از آن خواص و ثواب قرائت سور با نقل روایات مسنده آنها ذکر شده و پس از این حدیثی راجع باینکه انسان مرکب شده است از سبعیّه و بهمیّه و شیطانیّت و ربانیّت و خصوصیّات هر یك و طریقه وصول بمدارج عالیه و جلوگیری نفس از میل بفرار از ربانیت نقل شده است .

جلد چرمی ضربی . کاغذ سمرقندي . عدهٔ اوراق (۲٤٥) صفحهٔ (۲٤) سطر. واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰۳)

[٦٧] تفسیر عیون التفاسیر (عربی)

نسخهٔ که از این کتاب درکتابخانهٔ مدرسهٔ سپهسالار موجود است مجلد سوم و مشتمل برتفسیر سورهٔ مریم تا آخر تفسیر سورهٔ فاطر (ملائکه) میباشد و نامی ازمؤلف درآن یافت نمیشود . دو کتاب بدین نام درکشف الظنون ج۲ ص (۱٤۳) ضبط شده یکی : « عیون التفاسیر بحذف التکاریر » تألیف منصوری که نام او ابومنصور حسین بن ابراهیم غواص سنجری است و دیگری «عیون التفاسیر للفضلاء السماسیر » تألیف شیخ شهاب الدین احمدبن محمود سیواسی

متوفی سنهٔ (۸۰۳) ثلث و ثمانمائه است که بدین عبارت ابتدا شده : الحمدلله الذی انزل القرآن کلاماً فیما لا یحوم حوله عوج الخ . مؤلف در این کتاب چنین نگاشته که علماء و دانشمندان تفسیر هائی بعبارات شیرین ولطیف تألیف نموده ولی چون اطلاع و استحضار برمطالب آنها بر بعضی از طلاب سخت و گران بود از خداوند توفیق خواستم که از آنها تفسیر مختصری تألیف کنم که فهمیدن آن دشوار نباشد و مقصود را بخوبی ادا نماید . الخ

در مقدمهٔ کتاب « معارج السئول و مدارج المأمول » که مختص بتفسیر آیات احکام است و دو نسخهٔ از آن در مشهد مقدس حضرت رضا علیه السلام یکی در کتابخانه رضویه و دیگری در کتابخانه مدرسهٔ فاضلیه موجود است چنین نوشته شده : اما بعد اشاره فرمود کسیکه فرمان برداری او حتمی بود آنکه از کتاب « عیون التفاسیر » که خداوند برمن منت افتخار تألیف آنرا ارزانی داشت آیات احکام را بیرون آورده و کتابی مستقل بر همان ترتیب و نهجی که شیخ ما بلکه شیخ عالم نادرهٔ نوع بنی آدم جامع الفروع والاصول حاوی المنقول و المعقول شرف الشریعه والمله والدنیا والدین ابو عبدالله المقدادبن عبدالله بن محمدبن السیوری النجفی قدس الله سره و بحظیرة القدس سیره تألیف فرموده اند نیز تألیف نمایم .

مؤلف این کتاب را در فهرست دو کتابخانه مذکور مختلف نوشته اند : در رضویه که بقرائنی پیش بنده قول آن موافق واقع است چنین نگاشته : مؤلف عالم فاضل مولانا محمد حسن بن محمد بن الحسن النجفی از علماء اواخر مائه نهم الی دهم و از دیباچهٔ کتاب احتمال میرود که از تلامذه فاضل مقداد سیوری باشد ومرحوم خواجه شیر احمدبن عمید الملك تونی که واقف نسخه است بخط خود در ظهر ورق اول نوشته که قبر مولانا حسن نجفی در تون است .

آخر نسخهٔ کتابخانه رضویه نوشته شده : وکان اتمام هذه النعمه عصر یوم السبت ثامن عشر جمادی الاولی سنه (۸۹۱) علی ید الفقیر الی اللطیف الخفی الحسن بن محمد بن حسن النجفی . وکاتب نسخه خود را غیاث الدین

محمد بن شاه مرتضی در تاریخ سنهٔ (۹۸۸) برای خواجه شیر احمد واقف مذکور معرفی کرده است .

و در فهرست مدرسه فاضلیه مؤلف عین همین کتاب مذکور را (معارج السئول) کمال الدین حسن بن محمد استرابادی معرفی کرده و نسخه آنکتابخانه در سنهٔ (۱۰۳۰) نوشته شده (فهرست فاضلیه ص ۳ ٥) ممکن است که کمال الدین لقب مؤلف بوده و در نسخهٔ سابق بدان تصریح نشده باشد و حسن بن محمد در فهرست فاضلیه همان محمد حسن بن محمد مذکور در فهرست رضویه باشد و برای تخفیف چنانکه متداول و معمول است محمد آنرا ذکر نکرده باشند و مانعی ندارد که مؤلف اصلا استرابادی بوده ولی در نجف ساکن شده و بنجفی مشهور شده باشد .

بهر حال نسخهٔ که در این کتابخانه است چنانکه مفصلا خواهد آمد فقط جلد سوم از « عیون التفاسیر » میباشد در خود کتاب ابداً نامی از مؤلف و نشانی از او نیست جزاینکه بقرائنی میتوان آنرا همان مؤلف «معارج السئول» و شیعی مذهب دانست گرچه تصریحی باین مسلك و مذهب در کتاب نیست بلکه تظاهر بعدم آن هم موجود است .

اینك ادله بر تشیع مؤلف را یکا یك می نگارم : **اولا** در ذیل تفسیر و بیان آیه (وصاحبهما فی الدنیا معروفا) شرحی از مقامات علمی و عملی پدر و مادر خود نقل و در ذیل آن بمناسبت نگاشته‌اند که : سلطان بغداداز پدرم سئوال نمود که نقیب السادات در شهر مقدس غروی صالح و شایسته کار است یا نه . از این عبارت معلوم میشود که پدر مؤلف در نجف اشرف متوطن و ساکن بوده اند و نیز فهمیده میشود شیعی مذهب بوده که سلطان از وضع رفتار نقیب السادات سئوال کرده است .

ثانیا در ذیل تفسیر آیه تطهیر (انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهّرکم تطهیرا) شرح مفصلی از عامه و خاصه در تفسیر این آیه بیان ولی معلوم میشود گرفتار تقیه بوده که در آخر این عبارات را برای

جلو گیری از اینکه او را شیعه دانند نوشته است : وانما اطلقت عنان اليراع فی هذ المقام طلبا لتزيين كتابی هذا بذكر بعض من فضائل قوم هم زينت السموات والارضين ولم اتحاش ان اوسم بما يوسم به من اظهر محبتهم بين اعداء الدين تأسياً بالامام المطّلبی محمدبن ادريس الشافعی حيث قال : يا راكباً قف بالمحصب من منی . و اهتف بقاعد خيفها و النـاهض . سحراً اذا فاض الحجيج الی منی . فيضا كملتظم الفرات الفائض . قف ثم نادی انني لمحمد . ووصيه و وابنيه لست ببـاغض . ان كان رفضا حب آل محمد . فليشهد الثقلان انی رافض . انتهی

ثالثا در ذیل تفسیر آیهٔ کریمه (عُلِّمنا مَنْطِقَ الطَّيْرِ) چنین بیان نموده کـه : ومعرفة اللغات من آيات النبوة و الامامه عن المعلی بن خنيس فی حديث طويل الذيل من جملته قال يامعلی اتعرف اسماء الايام القديمه من لدن آدم الخ و نیز روایت احمد بن مهران از ابی بصیر را که سؤال از حضرت ابوالحسن علی بن موسی الرضا علیه السلام در طریقهٔ شناختن امام نموده وبیان ایشان که یکی دانستن تمام لغات است وفارسی صحبت فرمودن حضرت بمرد خراسانی را در ذیل همان آیه مفصلا نقل کرده است ، وباز از کتاب ابن شهر آشوب اخباری درهمین مورد نقل کرده اند .

رابعا در ذیل تفسیر آیهٔ کریمه (انّ الله و ملائكته يصلّون علی النبی) بیاناتی که عین عقائد شیعهٔ امامیه است نموده و اشاره بعقائد عامه نیز شده و آنهارا رد کرده هرچند اظهـار بتشیع نفرموده ولي بیانات او عقائدش را میرساند .

خامسا درذیل آیهٔ کریمه (انّ الذين آمنوا وعملوا الصالحات سيجعل لهم الرحمن ودّا) پس ازنقل روایاتی مبنی براینکه این آیه درشأن حضرت علی بن ابی طالب ع نازل شده فرماید : والاحاديث الواردة فی الحث علی حبّ علي واولاده اجلّ من ان تحصی وناهيك شاهداً علی ماشرنا اليه قول الله قُلْ لَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبَى .

سادسا در ذیل آیهٔ کریمه (ثم اورثنا الکتاب) بیانات تلویحی در اثبات امامت و مقامات ائمّه شده . و از حضرت صادق علیه السلام نقل نموده که : الظالم لنفسه منا من لایعرف حق الامام و المقتصد منا العارف بحق الامام والسابق بالخیرات هو الامام وکلهم مغفور لهم وعنه وعن الباقر علیهما السلام انهما قالا هی لنا خاصّة واّیانا عنی فالضمیر فی منهم علی هذا راجع الی الذین اصطفینا الخ . و در ذیل همین آیه قولی از سید مرتضی علم الهدی ره که از علماء بزرگ شیعهٔ امامیّه بوده‌اند نقل نموده و نیز در ذیل همین آیه است : که شیخ المحدّثین محمّد المحبوبیّ در کتاب فصل الخطاب پس از اینکه مقداری از فضائل ومناقب ائمهٔ اثنی عشر را ذکر نموده بیاناتی دارد که خلاصهٔ آنها این است : هرآینه برای این دوازده تن نزد خداوند مقام ومنزله ایست که ممکن نیست رسیدن بآن بکوشش وفرمان برداری ونه بپرستش واگر کسی چندین برابر ایشانهم عبادت خداوند نماید بکوچکترین مرتبه از مراتب ایشان نخواهد رسید الخ .

سابعا در فوائد سور و بمناسبت مقام اخباری از حضرت صادق و باقر علیهما السلام وسائر ائمه نقل شده است .

این مواردیکه نقل شد قسمتی از محل شاهد و عباراتی است که بدانها استشهاد بر تشیع مؤلف توان نمود و بقرینهٔ اینکه نسخهٔ موجودهٔ ذیل درسنهٔ (۸۸۵) نوشته شده و بقرینهٔ اینکه کلمات و عباراتی از کتاب اصلاح شده و در حاشیه عباراتی برعبارات متن اضافه گردیده و اغلاط آن تصحیح شده و کیفیت خط نیز گواهی میدهد که در قرن نهم نوشته شده و فوقاً دانستیم که « معارج السؤل » در سنهٔ (۸۹۱) تألیف گردیده وبتصریح مؤلف پس از انتشار عیون التفاسیر بوده و بنا براینکه نسخهٔ ذیل را اولین نسخه بدانیم که از سواد بیاض آمده باشد شش سال پس از تألیف آن کتاب کتاب دوم را تألیف کرده است و بتصریح فهرست دارالکتب العربیه دانستیم که عیون التفاسیر سیواسی درسه جلد است واین کتاب در چهار جلد تنظیم شده ظنّ قوی و گمان محکم پیدا شد که مؤلف این کتاب همان مؤلف « معارج السئول » است .

از عیون التفاسیر ابومنصور مذکور هم آثاری بدست نیامد و بقرائن مذکوره تصور نمیتوان نمود که این کتاب تألیف ابومنصور باشد.

طرز این تفسیر آنست که بدواً در ابتداء هرسورهٔ دو روایت یکی از ابی و دیگری از حضرت صادق و یا حضرت باقر علیهما السلام در فضیلت قرائت آن ذکر پس ازآن عدد آیات و مکی یا مدنی بودن آنرا بیان وارتباط و مناسبت هرسوره را باسورهٔ پیش ازآن نیز بیان فرموده پس ازآن قسمت قسمت آیات را نقل و مطالب معانی و بیانی ونحوی و صرفی و لغوی و قرائتی آنها را ذکر وبهمین نحو پیش میرود تا بآخر میرسد و بمناسبت باشعار و اقوال بزرگان از علماء و ادباء و عرفا چون سید مرتضی علم الهدی و خواجه انصاری و ابن شهرآشوب وسفیان ثوری وشافعی وابوحنیفه وابوالطیب متنبی و مفسرین معروف وغیرهم استشهاد کرده‌اند و اشکالات و سؤالاتیکه ممکن است بشود در تحت عنوان فان قلت ذکر و خودشان جواب آنها را در تحت عنوان قلت گفته اند. اخبار واحادیثی از پیغمبر صلعم وائمهٔ اثنی عشر ع نیز بمناسبت نقل میکنند واز حاشیهٔ میر سید شریف متوفی سنهٔ (۸۱٦) بر کشاف بمناسبتی نام میبرند.

مجلد ذیل که مشتمل برتفسیر ربع قرآنست تقریباً (۲٤٤۰۰) بیت میباشد بنابراین تمام این تفسیر (۱۰۰۰۰۰) بیت کتابت داشته است.

(۲۰٦)

تفسیر عیون التفاسیر

این نسخه مجلد سوم و مشتمل بر تفسیر از سورهٔ مریم تا آخر سورهٔ فاطر است. و بخط نسخ خوب محمدبن علی بن اسد در سنهٔ (۸۸۵) نوشته شده، در حاشیه تمام صفحات یا بیشتر آنها کلمات افتادهٔ از متن و یا کلماتیکه در متن غلط نوشته شده اند نگاشته ظاهر اینست که این قسمت خط خود مؤلف بوده باشد. ورق اول کتاب وسه ورق از اواسط آن افتاده، آیات قرآن باسرخی نوشته شده است.

جلد تیماجی شبیه بضربی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۳۹۰) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲٤ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰٦)

[٦٨] تفسیر غرر المعانی (عربی)

مؤلف این تفسیر چنانکه کاتب نسخه ذیل پشت اولین صفحه نوشته اند: هو الشیخ الامام زین الائمه ابو العباس احمد بن محمد بن علی بن الحسین بن دینویه حرس الله ... میباشد . وبقرینه اینکه در سنهٔ (۵۰۸) نسخهٔ ذیل نوشته شده وکاتب پس ازذکراسم دعاءِ حرس الله ... دربارهٔ ایشان نوشته معلوم میشود کتابت آن در زمان حیات مؤلف بوده بنابراین ایشان ازعلماء اواخر قرن پنجم و اوائل قرن ششم هجری بوده اند . آنچه در کتب سیر و رجالیکه دست رس بود تفحص وتجسس کردیم مؤلف را نشناختیم . در کشف الظنون و فهرستهای ایرانی وفرنگی هم نامی از این کتاب ندیدیم .

از انشاءِ مطالب تفسیر معلوم میشود که مؤلف ازعلماء عامه بوده اند .

طرز این تفسیر آنستکه آیات را با کمال اختصار تفسیر و بیان مینماید و اختلاف قراء را در کلمات نقل و شأن نزول آیات را نیز نوشته اند و بمناسبت مقام احادیثی را بروایت رواة عامه از پیغمبر صلم نقل نموده است و در آخر نسخه ذیل کاتب چنین نوشته اند : یتلوه فی الرابعه سورة الکهف .

ظاهر از عبارت مذکور اینستکه مؤلف این کتاب را در شش جلد مرتب کرده است و بقرینه اینکه این جلد که مشتمل بر پنج جزء و ربع از قرآن کریم و در حدود (۱٦۸۰۰) بیت کتابت دارد تمام تفسیر بایستی درحدود (۱۰۰۰۰۰) بیت کتابت داشته باشد ولی ما با تفحص زیاد اطلاعی بر مجلدات دیگر این کتاب نیافتیم و شاید مؤلف هم توفیق بر اتمام آن نیافته باشد .

برای نمونهٔ طرز این تفسیر قسمتی از تفسیر آخرین آیه سورهٔ رعد را در اینجا نقل میکنیم:

و یقول الذین کفروا لست مرسلا من عند الله قل کفی بالله شهیدا بینی وبینکم

انى رسول الله اليكم **ومن عنده علم الكتاب** يجوزان يكون من فى موضع جر بالعطف على اسم الله و يجوزان يكون مرفوع الموضع بالعطف على أصل كفى بالله فانّ معناه كفى الله و عنده نصب على الظرف والهاء عائدة الى من واريد به ابن سلام واصحابه اى كفى الله شهيدا [انك وهو مقول] اهل الكتاب انك مرسل و عن عكرمه عن بن عباس قال قدم علي رسول الله صلى الله عليه اسقف من اليمن فقال له رسول الله صلى الله عليه هل تجدنى فى الانجيل فى سورة قال لاقال فانزل الله كفى بالله شهيداً بيني و بينكم و من عنده علم من الكتاب هو . العبد الله بن سلام . قال الزجاج و غيره هو راجع الى الله سبحانه دليله قراة من قرا و من بالكسر عنده بالجر علم الكتاب كالعامّه . وقرائة من قراومن [عرّتها] للمفعول به وتصديقه قوله و علمناه من لدنا علما وقوله الرحمن علم القران والله الموفق المعين .

(٢٠٧)

تفسير غرر المعانى

اين نسخه را بخط نسخ علي بن حسين بن محمدبن عبد الله نام براى خود در سنهٔ (٥٠٨) ثمان وخمسمائه نوشته ، رسم الخط مخصوص دارد ومشتمل بر تفسير از سورهٔ برائه تاآخر سورهٔ بنى اسرائيل ميباشد . وبقرينهٔ بدست ميايد كه اين نسخه را ازروى نسخهٔ اصل نوشته وكاتب ظاهراً شيعى مذهب بوده واول صفحه را چنين ابتدا كرده است : **بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله على الائه العظام ومننه الجسام والصلوة على محمد خير الانام وعلى آله البررة الكرام** . ظاهر اينست كه اين قسمت جزء اصل تفسير نبوده و در آخر كتاب را هم بدين عبارت ختم كرده است : **و صلواته على محمد و آله .**

جلد تيماجى . لاغذ قديمى ضخيم . عدهٔ اوراق (٢٦٦) صفحهٔ (١٩) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتى . طول (٢١ ١/٢ سانتيمتر) عرض (١٤ ١/٢ سانتيمتر) نمرهٔ كتابخانه (٢٠١٢)

[٦٩] تفسیر غریب القرآن سجستانی (عربی)

مؤلف این تفسیر ابوبکر سجستانی است (ابوبکر محمّد بن عزیز سجستانی عزیزی نحوی متوفی سنهٔ ۳۳۰) که از علماء و ادباء و صالحین قرن سوم و چهارم هجری بوده‌اند وسیوطی در طبقات النحویین نوشته‌اند : که گویند پانزده سال زحمت تألیف کتاب غریب القرآن را تحمل نموده .

دراسم پدر مؤلف اختلاف است بعضی اورا عزیز بازای معجمه وبرخی آنرا عزیزبرای مهمله‌دانند درابتدای نسخهٔ ذیل آنرا برای مهمله ضبط کرده وسیوطی نیز درکتاب مذکور از جمعی نقل نموده که برای مهمله است وچنین نوشته‌است : ابو محمدبن الاحضر گوید که نسخهٔ از غریب القرآن بخط مصنف آن دیده‌ام که در آخر آن نوشته شده (کتب محمد بن عزیر) باراء مهمله .

ونیز در همان کتاب است که عزیزی با دوزاء معجمه است چنانکه دارقطنی و ابن ماکولا وغیر این دو گفته اند و بعضی گویند که اوّلی برای معجمه و دومی برای مهمله است تا نسبت ببنی عزره باشد واین قول غلط است چرا که قیاس درنسبت بدان عُزَری است نه عزیری .

طرز این تفسیر اینستکه کلمات مشکلهٔ قرآنی را بترتیب حروف الف با مرتب ساخته و آنها را بعبارات سادهٔ بیان میکند و در حقیقت یك لغت قرآنی است .

دراین موضوع بسیاری از بزرگان کتاب نوشته‌اند و کشف الظنون جمعی را در ص (۱۵۸ ج ۲) که قدیمترین آنها ابان بن ثعلب بن رباح بن سعد بکری متوفی سنهٔ (۱٤۱) وقریب ترین آنها بزمان ما زین‌الدین عبدالرحیم بن حسین عراقی متوفی سنهٔ (۸۰٦) میباشد نام برده وگوید که ابن اثیرهم جمعی دیگر را ذکر کرده‌است وغریب‌القرآن سجستانی مشهور ترین کتب مؤلفهٔ دراین موضوع و مفردات راغب بهترین آنها میباشد .

آغاز : بسمله الحمدلله رب العالمین وصلی الله علی محمّد [صلی الله علیه

وآله وسلّم] هذا تفسير غريب القرآن ألّف على حروف المعجم ليقرب تناوله ويسهل حفظه على من اراده و بالله التوفيق والعون **الهمزة المفتوحه** آلم وسائر حروف الهجاء في اوائل السور كان بعض المفسرين يجعلها اسماً للسّورة يعرف كلّ سورة بما افتتحت به وبعضهم يجعلونها اقساماً اقسم الله بها الخ .

(۲۰۸)

تفسير غريب القران سجستانی

اين نسخه ظاهراً از خطوط قرن هفتم هجرى وبخط نسخ است ، اوراقى ازاول ووسط وآخرآن افتاده بوده ابوالقاسم بن محمد ابراهيم نام آنها را درسال (۱۲۸۸) نوشته است اوراق افتاده را از روى نسخهٔ نوشته اند كه بروايت يكى ازشاگردان حضرت عميدالرساء ناقل صحيفهٔ سجاديه ميباشد وبدينگونه ابتداء شده است : ربّ يسرّ ولا تعسرّ هذا كتاب غريب القرآن تأليف ابى بكر محمد بن عزير النحوى وبه نستعين بسم الله الرحمن الرحيم انه خير معين اخبرنى السيد الاوحد العالم رضى الدّين عميد الرؤساء ابومنصور هبة الله بن حامد بن احمد بن ايوب بن على بن ايوب ادام الله علوه قرائةً عليه فيشوال من سنة اثنتين وستّمائه ومن اصل كتابه نقلت وبه عارضنى قال اخبرنى قاضى القضاة الخ .

تفسير اسماء الحسنى ، ضياء القلب ، رسالهٔ در نماز جمعه ، فارسى حساب ، سى فصل ، وعقدالدر طهماسبى ضميمه اين كتاب است و تفصيل هريك درفصل متعلق بآن مى آيد .

جلد چرمى ضربى . كاغذ قديمى و فرنگى . عدهٔ اوراق (۱۱۱) صفحهٔ (۱٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعى . طول (۱۹ ۱/۲ سانتيمتر) عرض (۱۲ سانتيمتر) نمرهٔ كتابخانه (۲۰۱۳)

[۷۰] تفسير فارسى عرفانى (فارسى)

در نسخهٔ اين كتاب كه ذيلا نوشته شده نامى از مؤلف نيست و نسخهٔ كه طرز آن عينا طرز همين كتاب است در كتابخانه رضويه موجود ودر فهرست آنجا آنرا نسبت بحضرت خواجه عبد الله انصارى داده اند اگرچه بتصريح سيوطى در كتاب طبقات المفسرين (ص ۱۵ طبع اروپا) خواجه در فن تفسير

توانائی کامل داشته و مدتی مشغول بدآن بوده ولی بدلائلیکه ذیلا نگاشته میشود مسلما این تفسیر از خواجه انصاری نیست ولی احتمال قوی میرود که یکی از شاگردان و یا پیروان ایشان در قرن ششم بتألیف آن مبادرت کرده باشد .

مؤلف در ضمن تفسیر آیات در نوبت سوم عموما اقوال و بیانات و مناجاتهائی را از خواجه انصاری در تحت این عنوان : شیخ الاسلام انصاری قدس الله روحه . و یا بیرطریقت رضوان خدا براوباد درمناجات گفت ذکر کرده است ومعلوم است که مؤلف اقوال وبیانات خودرا درمؤلفهٔ خود بدینگونه نقل نمیکند .

بسیاری از اشعار حکیم سنائی شاعر معروف متوفی سنهٔ (۵۴۵) (۱) را بمناسبت مقام در تحت این عنوان : چه نیکو گفت آن جوانمرد (مثل این اشعار در آخر سورهٔ توبه) آورده است : بمیر ای حکیم از چنین زندگانی . کازین زندگانی جو ماندی بمانی (۲) ازین کلبه جیفه مرگ رهاند . که مرگ است سرمایهٔ زندگانی . کند عقل را فارغ از لا ابالی . کند روح را ایمن از لن ترانی . و چون میدانیم که خواجه انصاری در سنهٔ (۴۸۱) وفات نموده وتاوفات سنائی (۶۵) سال میشود ولازم است که اقلا دراواخر عمر خواجه و موقع نوشتن این تفسیر سنائی سی ساله باشد وهیچکس عمری بدین درازی برای سنائی ننوشته و بعلاوه اگر معاصر مؤلف هم باشد اطلاق «گفت» غلط است و بایستی «گوید» دراین مورد استعمال نمود ازینرو حکم میکنیم که این تفسیر از خواجه نیست وازطرز انشاء بایستی درقرن ششم تألیف شده باشد .

طرز این تفسیر آنستکه بدواً عدهٔ از آیات را که شمارهٔ آنها کم وزیاد میشود در تحت عنوان « النوبة الاولی » ترجمهٔ فارسی ساده نموده و پس از اتمام این قسمت مجددا همین آیات را در تحت عنوان « النوبة الثانیه » مطابق اخبار تفسیر و بیان کرده و عین روایات را هم در بعضی موارد نقل کرده اند

(۱) سخن و سخنوران تألیف آقای بدیع الزمان ص (۲۷۰) ج ۱ .
(۲) دراین تفسیر بدینگونه ضبط شده ولی مشهور اینست « کازین زندگی چون بمیری بمانی »

پس از اختتام این نوبت باز همین آیات را تحت عنوان « النوبة الثالثه » تفسیر عرفانی و ادبی نموده و باشعار فارسی و عربی بسیار لطیف و عباراتی از عرفا و بزرگان مزین ساخته بعد از خاتمهٔ این قسمت عدهٔ دیگر از آیات را بهمین طرز مذکور ترجمه وتفسیر و تاویل نموده تا سوره تمام شود و بسورهٔ دیگر رود .

از قسمت های دیگر این تفسیر خبری در دست نیست این نسخهٔ که در کتابخانهٔ این مدرسه است چنانکه ذیلا مذکور خواهد شد مشتمل برتفسیر سورهٔ انعام تا آخر برائت است .

نسخهٔ را که درکتابخانهٔ رضویه نسبت بخواجه عبد الله انصاری داده اند و عینا بطرز این تفسیر است و ظاهراً جز عرفانی بودن و بطرز منازل السائرین تألیف شدن و مشتمل برمناجات ها ورباعیاتی از خواجه انصاری بودن دلیلی برانتساب بایشان در آن نسخه نیست . واین بنده آنرا قسمتی از این تفسیر میدانم و آن نسخه مشتمل برتفسیر آیه (کم من قریة اهلکناها(۱)) آیه (٦) از سورهٔ انبیاء تاآخر سورهٔ فرقان است . بدلیل اینکه درذیل یکی ازآیات نسخه مدرسه ذکر شده که این مطلب را درتفسیر سورهٔ بقره گفتیم معلوم میشود که از ابتداء قرآن کریم را شروع بتفسیر نموده ولی نمیدانم که توفیق بر اتمام یافته است یا نه بهرحال همین دو قسمت موجود از نفائس کتب سابقین است و برای نمونه قسمتی از آنرا در اینجا نقل می کنیم :

النوبة الاولی

قوله تعالي **ان ربکم الله** خداوند شما الله است **الذی خلق السموات والارض** او که بیافرید آسمانها و زمینها را **فی ستة ایام** درشش روز **ثم استوی علی العرش** پس مستولی شد بر عرش **یغشی اللیل النهار** در میکشد شب تاریك را در سر روز روشن **یطلبه حثیثا** تا آنرا می‌جوید بشتاب **والشمس والقمر والنجوم** وآفتاب و ماه ستارگان **مسخرات** نرم کرده و روان **بامره** بفرمان خدای **الاله الخلق والامر** آگاه باشید که او راست آفریده وفرمان درآفریده **تبارك الله** بزرگوارتر وپاك تروبا برکت تر

(۱) در فهرست رضویه آیه غلط نقل شده و صحیح آن اینست : ما آمنت قبلهم من قریة اهلکناها .

کسی الله است **رب العالمین** خداوند جهانیان.

النوبة الثانیه قوله **ان ربکم الله الذی خلق السموات و الارض فی ستة ایام** خلاف است میان علما که این شش روز روزگار کوتاه است چنانك در عهد ماست یا روزگار دراز که الله میگوید: و انّ یوماً عند ربك کالف سنة مما تعدّون. حسن گفت روزگار کوتاه است ونقله اخبار و بیشترین مفسران برانند کی روزگار دراز است روزی هزار سال ونیز خلاف است که ابتداء آفرینش خلق کدام روز بود محمّد بن اسحق المغازی گفت اهل توریت گفتند ابتدا آفرینش روز یکشنبه بود تا بآخر روز اذینه و روز شنبه روز فراغ بود و روز استوآ الله بر عرش از اینجهت شنبه را تعظیم نهادند و عید ساختند واهل انجیل گفتند ابتداء افرینش روز دوشنبه بود وروز یکشنبه روز فراغ بود و استوآ الله بر عرش از اینجهت شنبه را تعظیم نهادند و عید ساختند و اهل انجیل گفتند ابتداء افرینش روز دوشنبه بود و روز یکشنبه روز فراغ بود و استوآ الله برعرش و آنرا بزرگ داشتند اما مذهب اهل سنت وجماعت و اصحاب حدیث آنست که ابتداء خلق روز شنبه بود تا بآخر پنجشنبه

قالوا و کان السابع یوم الجمعه الذی استوی الله علی عرشه و فرغ من خلقه وعظّمه و شرّفه وجعله عیداً للمسلمین وفیه دلالة علی تشریف یوم الجمعه لان الله عزوجل فیها خلق آدم و اسجد الملئکه و ادخله الجنة. **ان ربکم الله الذی خلق السموات والارض فی ستة ایام** میگوید که خداوند شما اوست که هفت آسمان وهفت زمین وهرچه درآن بشش روزه بیافرید زمین وهرچه درآن بچهار روز آفرید وآسمانها بدو روز وبیان این درخبر ابن عباس است رضی الله عنهما که گفت: خلقت الارض و ما فیها من شیئ فی اربعه ایام و خلقت السمآء فی یومین و این آنگه بود که سائلی روزی پرسید که بر من مشکل شده است آنچه رب العزّه گفت: رفع سمکها فسویها و اغطش لیلها و اخرج ضحیها والارض بعد ذلك دحیها. آن سائل گفت این دلیل است که نخست آسمان آفرید و پس زمین جائی دیگر گفت: خلق الارض فی یومین و تجعلون له اندادا الی قوله ثم استوی الی السماء

و این دلیل است که نخست زمین آفرید ابن عباس آن سائل را الخ .

النوبة الثالثه قوله تعالی : **ان ربکم الله الذی خلق السموات فی الارض** رب نام نور بیغام و مهربیوندست، پروردگار جهانیان و دارنده خلقان و دیّان مهربان ، پاکست وبی همتا و داور جون و چرا و نا آلوده بهیچ ناسزا ، بیداست خود را بدرستی بید استت ، خرد اربهستی پیداستت، دل را بدوستی یکانهٔ پسنده و پداشت ، هرکس رسنده وباراستت داشت ، دلها تاونده هرچیزی را خداونده و هر هستی را بدارنده و هرفرارسیدنی را پرورانندہ . اوّل رب گفت نصیب عامّه خلق را پس الله گفت نصیب عارفان و صدیقان را ربّ است آرام دهند دل نیك مردان **الله است** غارت کننده جان عارفان رب است دهنده نعمت بخواهندکان **الله است** اوکننده مهربدل دوستان رب استکی نعمت دیدار برمؤمنان ریزد **الله است** کی عارفانرا با دیدار چراغ مهرافروزد ، پیر طریقت گفت مهر و دیدار هر دو بهم رسیدند مهر دیدار را گفت تو چون نوری که عالم افروزی دیدار مهر را گفت تو چون آتشی که عالم سوزی الخ .

(۲۰۹)

تفسیر فارسی عرفانی این نسخه بخط نسخ خیلي خوب نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده و مشتمل بر تفسیر از ابتداء سورهٔ انعام تا آخر سورهٔ برائت است ، چند ورق از ابتداء کتاب افتاده و اوراق اوّلیه هم پس و پیش صحافی شده ، ظاهراً از خطوط قرن هفتم هجری استت . در سال (۱۲۸۳) بکتابخانهٔ اعتضاد السلطنه درآمده ودر سال (۱۲۹۷) سپهسالار بر کتابخانه مدرسه خود وقف کرده اند .

آغاز نسخه : همانستت که درسوره طه گفت من قبل ان یقضی الیك وحیه .

انجام آن : لم الد ولم اولد ولم یکن لی کفواً احد .

جلد میشن مذهب . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (٤٧٦) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰٤)

[۷۱] تفسیر کبیر فخر رازی (عربی)

مؤلف این تفسیر امام فخر رازی است (فخر الدین ابو عبدالله محمدبن ضیاء الدین عمر بن حسین بن علی تیمی $\frac{٥٤٤}{٥٤٣}$ - ٦٠٦) که از بزرگان علماء اسلام و از فقهاء مذهب شافعیه و صاحب تصانیف و مؤلفات زیاد بوده اند. این عالم بزرگ اصلا از طبرستان اند ولی متولد در ری شده و خطیب آنجا گردیده و بنام ابن الخطیب و خطیب ری نیز خوانده میشوند. مدتی پیش پدر خویش تحصیل کمال نموده و پس از وفات او نزد کمال سمنانی ومجد جبلي تحصیل مینموده و چون مجد جبلی بمراغه برای تدریس احضار گردید فخر الدین نیز در خدمتشان بمراغه رفته و علم کلام را خدمت این عالم تکمیل نموده پس از آن مسافرت هائی بخوارزم و ماوراء النهر نموده وباعلماء و دانشمندان آنجا مباحثات کرده و نزاع وجدال راه می انداخته و منجربه بیرون کردن ایشان از آن شهر میشده. بواسطه توجهیکه غیاث الدین پادشاه هرات نسبت باو پیدا کرده بود با همه مخالفتی که از علماء آنشهر که درآنموقع از کرامیه (۱) بودند نسبت باو میشد درآنشهر متوقف گردید ودراثر مناظرات و مباحثات زیاد آنها را از عقیده خود برگردانیده وبمذهب اهل سنت درآورد و غیاث الدین مدرسهٔ برای فخر الدین بنا نمود که درآنجا تدریس کند و در هرات ملقب بشیخ الاسلام گردید. در فن خطابه و منبر هم دستی قوی داشته و بزبان فارسی و عربی با کمال قدرت صحبت میکرده است.

امام فخر درکلام و حکمت و تفسیر واصول فقه و طب و سائر علوم ازادبیه وغیره تألیفات متعدده دارند که مشهور ترین آنها تفسیر کبیر (مفاتیح الغیب) ، شرح اشارات شیخ ، خلاصه ازاشارات شیخ بنام « لباب الاشارات » ، معالم در اصول فقه ، معالم درکلام ، مباحث مشرقیه ، محصول ، حدائق الانوار ، محصل افکار المتقدمین والمتاخرین من العلماء والحکماء والمتکلمین ، اساس التقدیس

(۱) کرامیه طایفهٔ از مسلمین اند که تابع عقیده ابوعبدالله محمدبن کرام درمسائل اصولیه اند واین طائفة قائل به تجسم خداوند میباشند و بدوازده فرقه منقسم میشوند. (به ملل و نحل شهرستانی مراجعه شود)

مناقب امام شافعی ، نهایة الاعجاز درمعانی و بیان و اعجاز قرآن و شرح قانون ابوعلی درطب وکتب دیگر . (ص ۱۹۰ تا ۱۹۲) روضات ج ۲ وص (٤٧٤) و فیات الاعیان ج ۱ .

در زمان مؤلف کتب او شهرتی بسزا یافت ودر اقطار عالم اسلامی معمول به و مورد مطالعه و بحث گردید .

در عیون الانباء است که چون فخر الدین سوار میشد سیصد نفر از فقهاء دراطراف مرکب او راه میرفتند . برخلاف بیشتربلکه همه دانشمندان امام فخر دارائی فوق العاده زیادی دارا شده ودر نظر خوارزمشاه مقام ومرتبهٔ مهمی پیدا کرده است .

فخر الدین دارای ذهنی وقاد بوده واشکالات زیاد بر تمام مطالب مسلّمه وعلوم مینموده و از علماء وکلامیّین نامی اند صاحب شذرات گوید که گفت ابن الصلاح خبر داد مرا قطب طوعانی دو بار که از فخر الدین رازی شنیدم میگفت : ایکاش عمرم را در راه کلام صرف نکرده بودم و می گریید . ونیز از اوروایت شده است که : تمام طرق کلامیه و سبل فلسفیه را طی کردم هیچیك را رافع عطش و دافع بیماری ندیدم و بهترین طرق و روشها را راه و روش قرآن یافتم تا بدینجا میرسد واز ته دل و صمیم قلب و از روی عقیده کامل میگویم بارخدایا آنچه درعالم خوبی و زیبائی وعظمت و جلالت است از تو است و آنچه در جهان عیب و نقص وجود دارد تو از او منزه و مبرائی (ج ٦ ص ۲۱ و۲۲ شذرات)

مؤلف محترم دارای طبع شعر بوده و اشعاری بعربی و فارسی از ایشان بیادکار مانده است چند بیت آنرا ذیلا مینگاریم : رباعی فارسی — درویشی جوی وروی در شاه مکن . وز دامن فقر دست کوته مکن . اندر دهن مار شو مال مجو . درچاه بزی و طلب جاه مکن . (روضات الجنات) ونیز از ایشانست نهایة اقدام العقول عقال . و اکثر سعی العالمین ضلال . و ارواحنا فی وحشة من جسومنا . و حاصل دنیانا اذی و وبال ولم نستفد من بحثنا طول عمرنا . سوی ان جمعنا فیه قیل و قالوا . و کم قد رئینا من رجال و دولة . فبادوا جمیعاً

مسرعین و زالوا . و کم من جبال قد علت شرفاتها . رجال فزالوا والجبال جبال . (وفیات الاعیان) وبا اینکه امام فخر درزمان حیات مشهور بفضل وکمال شده وکتب اومتداول گردیده ومقرب سلاطین معاصر خودبوده بازازروزکارشکایت داشته چنانکه گوید : المرء مادام حیاً یستهان به . و یعظم الرزء فیه حین یفتقد .

یکی از مؤلفات این عالم جلیل تفسیر کبیر مسمی ب « مفاتیح الغیب» است ولی چنانکه ابن خلکان در وفیات الاعیان و سائرین متذکر شده اند موفق باتمام آن نشده و چند نفر از علماء که ذیلا نامی از آنها می بریم آنرا تکمیل کرده اند . یکی از آنها شمس الدین ابو العباس احمدبن الخلیل بن سعادة معروف بابن الخوئی است (۱) که در سال (۶۳۷) وفات نموده و شاگرد قطب مصری بوده که اوشاگرد فخر الدین بوده است و در نسخهٔ نمرهٔ (۲۱۳) این فهرست قبل از سورهٔ عنکبوت این عبارات نوشته شده « هذا التفسیر من هنا تصنیف الامام السعید علامة عصره قاضی القضاة شمس الدین حجة الاسلام مفتی الشّام ابی العباس احمدبن الخلیل بن سعادة الحوئی رحمة الله علیه » و این قسمت از تفسیر تا آخر قرآن عین همین تفسیریسیکه بچاپ رسیده و در دست است و در نسخ چاپ شده نامی از مؤلف این قسمت اخیر نیست بقرینه عبارت مذکوره بایستی تألیف ابن الخوئی باشد ولی مسلماً تفسیر از سورهٔ عنکبوت تا آخر قرآن را تفسیر کبیر ناقص نداشته چرا که در همان نسخهٔ نمرهٔ (۲۱۳) در آخر سورهٔ حم سجدهٔ وشوری وزخرف وجاثیه و در نسخ چاپی آخر سوره محمد ص (۱) تاریخ تألیف آنها را شهر ذیحجه سنهٔ (۶۰۳) ثلاث و ستمائه ثبت کرده بنا براین چون میدانیم که مؤلف تا سال (۶۰۶) حیات داشته معلوم میشود تفسیر این سور ازخود فخر الدین است وبقرینه

(۱) کشف الظنون مکمل را بدینگونه نام برده : وقاضی الفقهاء شهاب الدین بن خلیل الخویی الدمشقی کمل ما نقص منه ایضاً و توفی سنة (۶۳۹) . این نام پسر مکمل است وبسال وفات او را مؤلف شذرات سنهٔ (۶۹۳) نوشته است .

(۲) تاریخ تفسیر این سوره اخیر در آن نسخهٔ خطی نیست ولی در نسخهٔ چاپ مصر ۱۷ ذی‌حجه سنه ثلث و ستمائه ثبت شد .

اینکه سیوطی نیز تکمیل نقص این تفسیر را نموده وآنرا نیز مفاتیح الغیب نام گذارده و بتصریح کشف الظنون از سورهٔ سبّح (۱) تا آخر قرآنست تصور میرود که مؤلف فقط تا سورهٔ سبح را توفیق بر تألیف یافته است .

این تفسیر یکی از تفاسیر مفصل وجامعی است که مشتمل بر بسیاری از مطالب مهمّه تاریخی و ادبی و کلامی و فقهی وغیره است وهرچه آدمی بخواهد در آن یافت میشود . مؤلف در ابتداء کتاب چنین فرموده : که وقتی از اوقات من گفتم که ازسورهٔ مبارکه حمد میتوان ده هزار مسئله استنباط نمود جمعی از حاسدین و برخی از نادانان چون در خود این توانائی را نمیدیدند منکراین قدرت علمی شدند و بر من خورده گرفتند اینك که آماده تصنیف این کتاب شدم سورهٔ حمد را مفصلاً ذکر کردم تا برهانی عملی براثبات مدعی باشد وبدانند که آنچه را گفته ام راست است .

جلد اول کتاب فقط مشتمل برتفسیر استعاذه و بسمله و سورهٔ حمد است و تقریباً (۴۲۴۳۸) بیت کتابت دارد . وکلیّه تفسیر چنانکه صاحب روضات هم نقل کرده اند در حدود سیصد هزار بیت است .

صاحب شذرات گوید : ابن قاضی شبهه گفت و ازتصنیفات امام فخر رازی تفسیر کبیر او است که موفق باتمام آن نشده و در دوازده جلد بزرك است و آنرا « مفاتیح الغیب » نامید است . آثاری از تقسیماتیکه مؤلف برای کتاب خود کرده دردست نیست ودر نسخ خطی هم نامی ازاین تقسیمات وجود ندارد این چند مرتبه ایکه طبع شده در هشت مجلد و بترتیب ذیل است :

جلداول : تفسیراستعاذه وبسمله وسورهٔ حمد . جلددوم : تفسیرسورهٔ بقره تاآیه (۸۷) ازسورهٔ آل عمران جلدسوم : ازتفسیرآیهٔ (۸۸) سورهٔ آل عمران تاآخرسورهٔ مائده . جلدچهارم : تفسیرسورهٔ انعام تاآیه (۵۴) ازسورهٔ یونس . جلدپنجم : تفسیرآیه (۵۴) از سورهٔ یونس تاآخرسورهٔ مریم . جلدششم : تفسیرسورهٔ طه تاآخرسورهٔ احزاب جلد هفتم : تفسیرسورهٔ سبا تا آخر تفسیرسورهٔ قمر . جلدهشتم : تفسیر سورهٔ الرحمن تاآخر قرآن .

(۱) درقرآن چهارسوره است که ابتدا بسبح شده سورهٔ حدید (۵۷) وسورهٔ حشر (۵۹) وسورهٔ الصف (۶۱) و سورهٔ الاعلی (۸۷) ولی احتمال قوی آنست که سبح در این جا سورهٔ اعلی باشد چرا که این سوره را سورهٔ سبح نیز گویند و دیگر سوره ها بدین نام نامیده نمیشوند .

سه نفر را می شناسیم که نقصان این تفسیر کبیر را تکمیل کرده اند یکی ابن الخوئی متوفی سنهٔ (٦٣٧) و دیگری سیوطی متوفی سنهٔ (٩١١) و دیگری نجم الدین ابوالعباس احمد بن محمد مکی قمولی متوفی سنهٔ (٧٢٧) (١) و دو نفر هم این کتاب را مختصر کرده اند یکی برهان الدین محمد بن محمد نسفی متوفی سنهٔ (٦٨٧) که آنرا «م « الواضح » نامیده و دیگری محمد بن قاضی ایاثلاغ است که بعضی محلقات و اضافات هم از خود بر آن نموده است . صاحب روضات در ج ٤ ص (١٩٠) نقل نموده که مؤلف را سه تفسیر کبیر ووسیط وصغیر است .

آغاز : اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذي وَفَّقَنا لِاَداء افْضَلِ الطّاعاتْ. وَ وَفَّقَنا عَلي كَيْفِيَّةِ اِكْتِساب اَلسَّعادات .

(٢١٠)

تفسیر کبیر یا مفاتیح الغیب

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده ، مشتمل بر تفسیر از آیه « ومن احسن ديناً من اسلم وجهه لله » که آیه (١٢٤) ازسوره نساء است تا آیه « قالوا ارجه و اخاه وابعث في المدائن حاشرين » که آیه (١٠٨) از سوره اعراف است میباشد وتفسیر این آیه راهم تمام نکرده است .

آخرین سطر نسخه ـ و جمعها مدائن علی مفاعل کمعایش غیر .

جلد چرمی . کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (١٧٧) هر صفحهٔ (٣٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٣٦ سانتیمتر) عرض (٢٣ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٨٧)

(٢١١)

تفسیر کبیر یا مفاتیح الغیب

این نسخه بخط نسخ متوسط در سنهٔ (٦٦٩) تحریر شده ، کاتب نامی از خود نبرده و مشتمل بر تفسیر از اول سوره آل عمران تا آیه (٣٧) «واکل جعلنا موالی مما ترك الوالدان» ازسوره نساء است ، دوورق اول کتاب وپنج ورق آخر کتاب حواشی بر همین تفسیر است محشی معلوم نشد .

جلد روغنی گل و بوتهٔ زمینه ماشی دورو . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (٢٩٦) هر صفحهٔ (٢٥) سطر . واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (٢٤ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٧ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٨٤)

(١) کشف الظنون در ص (٤٧٧ ج ٢) سال وفات قمولی را سنهٔ (٧٧٧) نوشته ولی در شذرات ومعجم المطبوعات تاریخ فوق را نوشته اند .

(۲۱۲)

تفسیر کبیر یا مفاتیح الغیب

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب از خود وسال تحریر اسمی نبرده ولی ظاهراً از خطوط قرن هفتم است، ومشتمل بر تفسیر آیه (۱۹۷) « ومنهم من یقول ربنا آتنا » از سورهٔ بقره تا آخر همین سوره میباشد.

جلد چرمی. کاغذ قدیمی. عدهٔ اوراق (۲۷۸) هر صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۴ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۷ ۱/۲ سانتیمتر) نمره کتابخانه (۱۹۸۵)

(۲۱۳)

تفسیر کبیر یا مفاتیح الغیب

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب اسم خود وسال تحریر را رقم ننموده، ظاهراً از خطوط قرن نهم میباشد ومشتمل بر از ابتداء تفسیر سورهٔ یونس تا آخر قرآنست، قبل از شروع بتفسیر سورهٔ عنکبوت این عبارت نوشته شده: « هذا التفسیر من هنا تصنیف الامام السعید علامة عصره قاضی القضاة شمس الدّین حجة الاسلام مفتی الشام ابی العباس احمد بن الخلیل ابن سعادة الحوئی رحمة الله علیه » نویسنده این عبارت معلوم نیست چه مأخذی داشته.

جلد چرمی. کاغذ دولت آبادی. دارای یك سر لوح خوب. صفحات مجدول بطلا و شنجرف. بعضی از اوراق وصالی شده. عدهٔ اوراق (۸۷۵) صفحهٔ (۳۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۴۱ سانتیمتر) عرض (۲۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۸۶)

[۷۲] تفسیر کشاف (عربی)

مؤلف این تفسیر حضرت جار الله علامه زمخشری است (ابوالقاسم محمود بن عمر خوارزمی زمخشری (۱) ۴۶۷ـ۵۳۸) که از علماء بزرگ اسلام و سرآمد ادباء و محدثین و مفسرین عامّه بوده اند. شهرت مؤلف واین تفسیر بحدیستکه مارا مستغنی از بیانی در اطراف آنها نموده و در زمان مؤلف شهرتی بسزا یافته و مورد نظر اهل دقت و نظر بود، و چنانکه گذشت حضرت

(۱) زمخشری منسوب بقریهٔ زمخشر است که قریهٔ از قراء خوارزم میباشد. (معجم البلدان)

طبرسی که معاصر با مؤلف بوده اند پس از مطالعه کشاف کتابی بنام «الکاف الشاف عن کتاب الکشاب» تألیف فرموده اند. حواشی و تعلیقات و شروح زیاد بر کشاف نوشته شده بسیاری از آنها را مؤلف کشف الظنون در ج ۲ ص (۳۰۹ تا ۳۱۶) آورده اند.

طرز این تفسیر آنستکه قسمتهائی از آیات قرآن را ذکر و خصوصیات نحوی و صرفی و لغوی ومعانی بیانی و قرائتی وشأن نزول ودیگر خصوصیات آنرا بیان نموده. و برسر تفسیر قسمت دیگر میرود وبهمان نحو مذکور پیش میرود تا قرآن کریم بآخر میرسد و بمناسبت باشعار و امثال بزرگان اهل ادب که قول آنها حجت است استشهاد نموده. با کمال جرئت توان گفت که این تفسیر یکی از تفاسیر جامع بسیار خوب و در درجهٔ اول ازاهمیت است.

تصریح بتاریخ تألیف این کتاب را بدست نیاوردیم اما مؤلف درمقدمه گفته اند که تالیف آن باندازهٔ خلافت ابی بکر (دو سال وسه ماه وده روز(۱)) طول کشیده ومؤلف خود گوید بایستی سی سال طول کشد واین مدت کم معجزهٔ مجاورت حرم مکّه معظمه است. ولی بقرینه اینکه مؤلف درمقدمه آورده‌اند که: در وقتی این کتاب را تالیف نمودم که بطرف سالهائی ازعمر میروم که عرب آنرا «دقاقة الرقاب» میگوید. معلوم میشود که در سال (۵۲۷) چنانکه در کشف الظنون نیز ثبت شده از تألیف آن کتاب فراغت یافته و پس از تألیف آن یازده سال در قید حیات بوده. و اصحاب سیر نوشته اند که از حرم مطهر مکه معظمه بطرف وطن خود خوارزم مراجعت کرده و در جرجانیه که قصبه‌خوارزم وبر کنار رودجیحون است وفات کرده اند.

مؤلف را مؤلفات دیگری است که هر یك در فن خود انگشت نما است و از آنها بعضی را در اینجا نقل می کنیم:

الفائق در تفسیر حدیث، **اساس البلاغه** در لغت، **مفصل** و **انموزج** در نحو، **مستقصی** درامثال عرب، **مقدمة الادب**، دیوان رسائل، **دیوان شعر**،

(۱) مروج الذهب ج ۱ ص (۴۱۲)

رئوس المسائل در فقه ، **المنهاج** در اصول ، **شرح ابیات الکتاب سیبویه** ، **اطباق الذهب** در مواعظ و خطب ، **اعجب العجب** ، شرح لامیه العرب ، **الجبال والامکنه والمیاه** و **نوابغ الکلم** . کتاب کشاف مکرر چاپ شده است .

دوازده کتاب از تألیفات مؤلف چاپ شده و بعضی از آنها بزبانهای اروپائی نیز ترجمه گردیده بمعجم المطبوعات ص (۹۷۵) مراجعه شود .

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُللهِ الَّذی اَنْزَلَ الْقُرْآنَ کَلاماً مُؤلَّفاً مُنْضَماً وَنَزَّلَه بِحَسَبِ الْمَصالِحِ مُنَجَّماً .

(۲۱۴)

تفسیر کشاف این نسخه کامل بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب ازخود وسال کتابت اسمی نبرده ولی ظاهراً از خطوط قرن هشتم است . آیات قرآن را درحاشیه صفحات با شنجرف نوشته‌اند بیشتر صفحات‌را موریا نه‌سوراخ کرده است .

جلد چرمی . کاغذ دولت‌آبادی . مجدول بطلا وزنگار . عدهٔ اوراق (۵۷۷) صفحهٔ (۲۹) سطر . قطع وزیری . واقف سپهسالار . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۵ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۴۱)

(۲۱۵)

تفسیر کشاف این نسخه کامل را بخط نسخ خوب توفیق نام درشهر موصل نوشته واسامی سور آنرا باسرخی علی قاری درشهر مکه معظمه سنه (۹۸۹) تحریر نموده . دارای یك سرلوح خوب و اوراق آن مجدول بطلا و زنگار است .

جلد نیم سوختهٔ اعلا . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۵۶۵) صفحهٔ (۳۳) سطر . قطع رحلی . واقف سپهسالار . طول (۲۸ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۳۸)

(۲۱۶)

تفسیر کشاف این نسخه جلد اول و بخط نسخ خوب نوشته شده ورق‌اول کتاب افتاده وتاآخرسوره مریم است آخرین سطرآن اینست :

وقری تحس من حسّه اذا شعر به و منه الحواس و المحسوسات . و مطالب بعد از این در اول جلد دوم که ذیلاً ازآن نام میبریم نوشته شده .

جلد چرمی ضربی اعلا . کاغذ سمرقندی . مجدول بطلا . عدهٔ اوراق . (۴۲۰) صفحهٔ (۳۵) سطر . قطع رحلی . واقف سپهسالار . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۹ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۴۶)

(۲۱۷)

تفسیر کشاف این نسخه جلد دوم و کاتب آن نویسنده نسخه سابق است و منضم با یکدیگر بوده آنرا دو قسمت کرده و در دو جلد گذارده‌اند. ابتداء آن «وقراحنظله تسمع مضارع» و پس از ختم تفسیر ترجمه مصنف و چند بیت که راجع باین کتاب گفته‌اند نوشته شده کاتب اسمی از خود نبرده سال تحریرهم محو شده و بجای آن سنهٔ (۷۱۶) نوشته اند ظاهرا از خطوط قرن هشتم است. جلد چرمی ضربی. کاغذ سمرقندی. مجدول بطلا. عدهٔ اوراق (۴۴۵) صفحهٔ (۳۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($29\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۴۵)

(۲۱۸)

تفسیر کشاف – این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، دو ورق از اول و چندین ورق از آخر آن افتاده و اول صفحه موجود این عبارت از تفسیر بسمله است «الشقدف قلت بلی قال الشقنداف» صفحهٔ آخر تفسیر سورهٔ فیل و آخرین سطر آن (و جمع عبد المطلب من حواهم ایجوز و کانت سبب یساره) میباشد ظاهرا از خطوط قرن هفتم است و اسامی سوررا با طلا نوشته شده اند.

جلد چرمی. کاغذ سمرقندي. عدهٔ اوراق (۴۰۶) صفحهٔ (۳۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۳۹)

(۲۱۹)

تفسیر کشاف – این نسخه از روی نسخه اصل که بخط خود مصنف بوده در سنهٔ (۶۶۰) نوشته شده و در آخر مقابله آنرا برآن نسخه نوشته اند. ومشتمل برتفسیر از ابتداء قرآن تا آیه (۱۰۱) از سورهٔ نساء «ومن یهاجر الي الله ثم یدرکه الموت فقد کان اجره علی الله» میباشد و پس از ختم تفسیر سورهٔ آل عمران تمامیت جزء اول را ذکر و کاتب اسم خود و سال کتابت را اینگونه رقم نموده: کتب العبد الفقیر الي رحمة الله و غفرانه بلا ل بن جبرئیل بن محمدبن علی الترکمانی [القزقی] فی ..... من سنة ستین و ستمائه من اصل المصنف و خط یده حامدا و مصلّیا و مسلّما.

بیشتر از صفحات در حواشی آنها مطالبی بدون امضاء نوشته شده آخرین سطر موجود اینست « و قالوا کل هجرة لغرض دینی ».
جلد چرمی . کاغذ قدیمی . عدهٔ اوراق (۱۹٤) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۶½ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰٤۰)

(۲۲۰)

تفسیر کشاف این نسخه را بخط نسخ خوب حسن بن کاظم بوانانی درسنهٔ (۱۲۵٤) نوشته ومشتمل بر از ابتداء تفسیر تا آخرسوره برائة میباشد. در بسیاری از صفحات حاشیه هائی از قاموس و بدون امضاء نوشته شده .
جلد تیماج کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۱۵۷) صفحهٔ (۳۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول(۳۰½ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۳۷)

(۲۲۱)

تفسیر کشاف این نسخه تفسیر ازسوره ص تا آخر قرآن بوده ، چند ورق از اول وآخرآن افتاده است ، اول صفحه موجود بقیّه تفسیر آیه شانزدهم از سورهٔ مذکوره و اول آن اینست : (بکم مع کفرکم و معاصیکم اوقال له) . و آخربن سطرموجود که ازتفسیر سوره تبّت است اینست : (ان اطیب ما یأکل الرجل من کسبه وان ولده من کسبه وعن الضحاك ماینفعه ماله) .
آیات قرآن بخط ثلث خیلی خوب نوشته شده وعبارات تفسیربخط نسخ خوب تحریر شده ، کاتب وسال کتابت معلوم نیست ولی نسخه قدیمی است وظاهراً از خطوط قرن ششم است .
جلد چرمی ضربی . کاغذ قدیمی . عدهٔ اوراق (۳٤۷) ورق بزرگ و (٦) کوچك . صفحهٔ ۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۱۹½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰٤۷)

[۷۳] تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب (عربی)

مؤلف این تفسیر میرزا محمّد مشهدی طوسی است (محمد بن محمد رضابن اسمعیل بن جمال الدین قمی) که از علماء فرقه امامیّه و ادبا و فضلاء قرن یازدهم

هجری و ازمعاصرین حضرت شیخ بهائی و مجلسی و فیض رحمهم الله بوده اند.
صاحب امل الآمل ایشانرا بنام « محمد بن رضا القمی » ذکر نموده و گوید:
فاضل و از معاصرین است و او را شرح منظومهٔ در معانی بیان میباشد که
اصل آن یکصد بیت است و آنرا « نجاح الطالب » نامیده است.

تاریخ تألیف جلد سوم این تفسیر چنانکه مؤلف خود در آنجا تصریح
کرده اند سنهٔ (۱۰۹۷) و در مشهد مقدس بوده وبااینکه صاحب امل با مؤلف
معاصرودر یك شهر بوده اند این تفسیر را از مؤلفات ایشان نشمرده اند معلوم
میشودکه‌این قسمت مذکوراز کتاب ایشان پیش از این سال تألیف شده است.

صاحب روضات در ذیل‌شرح حال ایشان گوید: وبرا کتابی بزرك دراعمال
ایام سال بفارسی است و آنرا بسیار لطیف و پر فائده تألیف نموده و رسالهٔ
استدلالی در احکام صید و ذباحه بعربی و رسائل دیگری دارد.

این تفسیربطرز بسیار خوبی تألیف شده‌وجوه‌اعراب و قرآت و معانی لغات
مشکله‌و شرح وتفسیر آیات را بطریق مزج بیان نموده وبیشتر مطالب راباحادیث
صحیحه ومروّیه‌از ائمه‌اثنی‌عشر علیهم صلوات الله الملك اکبربا ذکر روات آنها
مأید و مستحکم نموده اند وبقول روضات قریب (۱۲۰۰۰۰) بیت است.

از این کتاب فقط‌مجلد دوم‌و سوم آن دراین کتابخانه است که‌ذیلا خصوصیات
آنرا متذکر میشویم.

آغاز: بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی اَنْزَلَ عَلی عَبْدِهِ اَلْکِتابَ وَجَعَلَهُ لِلنّاسِ بَشیراً وَ نَذیرا.

(۲۲۲)

تفسیر کنز الدقائق

این نسخه بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۲۴۰) نگاشته شده،
کاتب اسم خودرا رقم ننموده، جلد دوم و مشتمل بر تفسیر
سورهٔ اعراف تا آخر سورهٔ کهف میباشد، چند ورق از اول
این جلد افتاده و این ورق اولی که فعلاً دارد اولین ورق جلد اول است.
جلد چرمی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۴۸) هرصفحه (۳۴) سطر. واقف سپهسالار.
قطع رحلی. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۵۴)

(٢٢٣)

تفسیر کنز الدقایق

این نسخه که بخط نسخ خوب نوشته شده، جلد سوم و مشتمل بر تفسیر از سورهٔ مریم تا آخر سورهٔ فاطر میباشد، سال تحریر وکاتب درآخر کتاب بدینگونه رقم شد: قد وقع الفراغ من تألیف المجلد الثالث من کتاب کنزل الغرائب و بحر الدقائق فی صبیح یوم الغدیر فی السنة السابعه الماضیه بعدالالف والتسعین من الهجرة النبویه فی مشهد ثامن الائمه علیه و علی آبائه الکرام و ابنائه العظام الف الف تحیة و سلام علی ید مؤلفه الفقیر میرزا محمد بن محمد رضا بن اسمعیل بن جمال الدین القمی غفرالله له ولابائه وابنائه بشفاعه محمد وعلیّ واولاده م. گذشته از تصریح عبارات فوق ازقرائن هم معلوم میشود که خط خود مصنف است و اینکه اسم کتاب را در اینجا کنز الغرائب و بحر الدقائق ذکر نموده مسلماً سهو قلم است چرا که در مقدمهٔ همین جلد و نسخه دیگر کتاب را کنز الدقائق وبحر الغرائب نامیده است.

جلد چرمی. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (٣١٢) هرصفحه (٢٣) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢٤ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٩ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٠٥٥)

[٧٤] تفسیر کنز الفوائد و دامغ المعاند (عربی)

این تفسیر چنانچه درآخرآن تصریح شده منتخبی از تفسیر «تاویل الایات الباهره فی الفضل العطرة الطاهره» تألیف شرف الدین علی حسینی استرابادی (١) استکه شاگرد حضرت شیخ عبد العالی کرکی «محقق ثانی» متوفی در سنهٔ (٩٣٣) بوده اند.

منتخب آن چنانکه ذیلا از علامه مجلسی ره نقل شده و در نسخه ذیل نیز تصریح بآن شده است (علم بن سیف بن منصور) در سنهٔ (٩٣٧) بوده منتخب چنانکه خود در آخر کتاب هم بیان کرده اند این کتاب را از کتاب تأویل الایات انتخاب و آنرا «کنز الفوائدو دامغ المعاند» نام گذارده و طرزآن

(١) درنقل اسم مؤلف این کتاب بحضرت علامهٔ مجلس اقتداشدو بعضی علی بن سیف بن منصور گفته اند.

عیناً طرز اصل کتاب است فقط هرجا که در آن کتاب مؤلف تفصیل داده ایشان مختصر کرده اند.

صاحب روضات در ذیل اسم شرف الدین بن علی النجفی چنین نگاشته: مردی فاضل و محدثی صالح بوده ویرا کتابی بنام « الایات الباهره فی فضل عطرة الطاهره » است و همین کتاب را بکراجکی نسبت داده اند ولی درست نیست چرا که او نقل از « کشف الغمه » و از کتب علامه میکند و از این کتاب دو نسخه در دست است ویکی از آنها مشتمل بر مطالب بیشتری است و در آن از « کنز الفوائد » کراجکی و از کتاب « ما نزل من القرآن في اهل بیت محمد ص » تالیف محمد بن العباس معروف بابن الحجّام مطالبی نقل شده است این عبارات از امل الامل بود و صاحب بحار الانوار درمقدمات کتاب بحار درضمن نام کتبیکه از آنها دربحار نقل میکند گوید. و کتاب « تاویل الایات الباهره فی الفضل العترة الطاهره » تالیف سید فاضل وعالم زکی شرف الدین علی حسینی استرابادی متوطن در نجف و مؤلف کتاب « الغرویه فی شرح الجعفریه » است که شاگرد شیخ اجل نور الدین علي بن عبد العالی الکرکی بوده و بیشتر این تفسیر را اقتباس از تفسیر شیخ جلیل محمد بن العباس بن علي بن مروان بن ماهیار نموده و نجاشی این شخص را توثیق فرموده وگوید ویرا کتابی است بنام « ما نزل من القرآن فی اهل البیت » و معاصر باکلینی بوده. و کتاب « کنز الجامع للفوائد » مختصر تاویل الایات یا از خود ایشانست (شرف الدین) و یا از بعضی متاخرین از ایشان و من در بعضی از نسخ این کتاب دیده ام که مؤلف آنرا علم بن سیف بن منصور معرفی کرده است انتهی (بیان مجلسی) مطالب راجعهٔ بکتب مذکوره چنانستکه همنام ما مجلسی مرحوم ذکر کرده اند و در نزد ما نسخهٔ از کتاب تاویل الایات موجود است و این کتاب مشتمل بر اخبار زیادی در مناقب اهل بیت است و ممکن است که در دستهٔ از آنها مناقشه نمود چرا که مخالف ظواهر شریعت و قواعد دین است و چنانچه بخاطر می آورم نزدیك ده

هزار بیت کتابت دارد. (انتهی کلام صاحب روضات) و نیز در صفحهٔ (٤٠٩) روضات از این کتاب و مؤلف آن نام برده است.

آغاز: بسمله (۱) اِنَّ اَحْسَنَ ماتُوِّجَ بِهِ حَمامُ اَلاَلفاظِ وَاَلْکَلِماتِ وَسَطَرتهُ اَقْلامُ اَلْکِرامِ الخ.

(۲۲٤)

تفسیر کنز الفوائد یا منتخب تاویل الایات

این نسخه بخط نسخ آقا زین العابدین خونساری در سنهٔ (۱۲۷۳) نوشته شده، بموجب شرحیکه در حاشیهٔ آخرین صفحه نوشته اند نسخهٔیکه این نسخه از روی آن نوشته شده ناقص بوده و چند سطری از آن را ننوشته بوده اند لذا این نسخه هم ناقص مانده و آخرین سطر موجود اینست: و اعلم ایدك الله تعالی انی لمّا الفت هذا الکتاب المشار الیه کنت

اذا وصلت الي آية فيها تأويل كثير اخذت موضع.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۱۸۵) صفحهٔ (۲۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰۵)

[۷۵] تفسیر مجمع البحرین (عربی)

این تفسیر که در حدود (٦۳۰۰۰) بیت کتابت دارد مشتمل بر تفسیر تمام قرآن میباشد و مؤلف آن ضیاء الدین یوسف است (محمدبن میرزا حسینخان وزیر توپچی قزوینی) در کتب سیر نامی از ایشان ندیدیم و بر دیگر مؤلفات ایشان اطلاعی پیدا نکردیم بقرینهٔ اینکه در سال (۱۰۸۳) از تالیف آخرین سطر این کتاب فراغت یافته معلوم میشود که از فضلاء و دانشمندان قرن یازدهم هجری بوده اند. پیش از شروع بتفسیر سورهٔ مبارکهٔ حمد فصلی در فضیلت قرآن و اهل قرآن از اخبار اهل بیت عصمت و طهارت م نقل کرده، طرز انشای کتاب هم خیلی خوب و در کمال اختصار و ایجاز و در عین حال مفید میباشد.

---

(۱) در کشف الحجب والاستار آغاز کتاب «تأویل الایات الباهره فی الفضل العترة الطاهره» را عین همین عبارات نقل کرده است.

نمونه‌ای از کتاب غررالمعانی است که کهنه‌ترین نسخهٔ باتاریخ این مجلّد وظاهراً نسخهٔ آن منحصر بفرد، ودرتحت‌نمرهٔ (۲۰۷) این‌فهرست ونمرهٔ (۲۰۱۲) کتابخانه ثبت گردیده است.

مقابل صفحهٔ (۱٤٦) ج ۱

چنانکه خود در مقدمه گفته اند این کتاب خلاصهٔ کتاب مجمع البیان، وجوامع الجامع، حضرت شیخ طبرسی استت و بهمین مناسبت آنرا مجمع البحرین نامیده اند .

قسمتی از کتاب را برای نمونه انشاء آن در اینجا نقل میکنیم : **رب العالمین** اَلرَّبُّ اَلسَّیِّدُ وَالْمالِکُ وَلَمْ یُطْلِقوا الرَّبَّ اِلاّ فِی اللهِ وَحْدَهُ وَ یُقَیَّدُ فی غَیْرِهِ فَیُقالُ رَبُّ الدّارِ وَرَبُّ الضَّیْعَةِ . وَالْعالَمُ اِسْمٌ لِاُولِی الْعِلْمِ مِنَ الْمَلٰئِکَةِ وَالثَّقَلَیْنِ وَقیلَ هُوَ اِسْمٌ لِما یُعْلَمُ بِهِ الصّانِعُ مِنَ الْجَواهِرِ وَالْاَجْسامِ وَالْاَعْراضِ وَ جُمِعَ بِالْواوِ وَالنّونِ وَاِنْ کانَ اِسْمًا غَیْرَ صِفَةٍ لِدَلالَتِهِ عَلی مَعْنَی الْعِلْمِ وَلِیَشْمَلَ کُلَّ جِنْسٍ مِمّا سُمِّیَ بِهِ . اَلرَّحْمٰنِ الرَّحیمِ مَرَّ مَعْناهُما .

آغاز : بسمله نَحْمَدُکَ اللّٰهُمَّ یامَنْ اَنْزَلَتْ عَلی عَبْدِکَ اَلْکِتابَ وَلَمْ تَجْعَلْ لَهُ عِوَجا .

انجام : فَیُؤَیِّدُ اللهُ اَلْمُؤْمِنَ بِاَلْهَمَکَ وَهُوَ قُولُهُ سُبْحانَهُ وَاَیَّدَهُمْ بِروحٍ مِنْهُ . اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی وَفَّقَنی تَوْفیقَةَ حُصولِ اَلْاُتْمامْ . . . . . وَاجْعَلْنی مِنْ اَحِبَّتِهِمْ وَشیعَتِهِمْ وَاحْشُرْنی فی زُمْرَتِهِمْ بِحُرْمَتِکَ وَ حُرْمَتِهِمْ اِنَّکَ جَوادٌ کَریمٌ رَؤُفٌ رَحیمٌ تم .

(۲۲۵)

تفسیر مجمع البحرین

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، و مشتمل بر تمام تفسیر استت . از عبارت ذیل که در آخر جلد اول استت معلوم میشود که خط خود مؤلف استت : کانَ اَلْفَراغُ عَنْ تَألیفِهِ وَتَسْطیرِهِ لَیْلَةَ السّادِسِ مِنْ شَهْرِ اللهِ الْحَرامِ الْمُحَرَّمْ سَنَةَ اِثْنی وَثَمانینْ بَعْدَ الْاَلْفِ .

دارای دو سر لوح خوب یکی در اول کتاب و دیگری در اول سورهٔ مریم که ابتداء جلد دوم استت میباشد . صفحات مجدول بطلا و شنجرف، و کلمات افتادهٔ از متن را در حاشیه نوشته اند . اسامی سور واینکه هریك در چه صفحهٔ واقع استت بر یکصفحهٔ که قبل از اصل تفسیر استت نوشته شده .

جلد چرمی کهنه . کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (۵۳۹) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار قطع رحلی . طول (۳۰ ½ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۵۵)

[۷۶] تفسیر مجمع البیان (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ طبرسی است [۵۰] واین تفسیر یکی از کتب جامع و بسیار مفید در این فن است دارای مطالب عالیه و با طرز وانشاء بسیار

خوبی تالیف گردیده. در میان شیعهٔ امامیّه شهرتی بسزا یافته و تا کنون چند بار چاپ شده و مدار مطالعه و مباحثه فضلا و دانشمندان هرعصر است. مصنف در مقدمه آن فرماید: در ایام جوانی عشق مفرط و علاقهٔ زیادی بمطالعه تفاسیر داشتم تفاسیررا که سابقین از علماء امامیّه تألیف کرده اند هریك را مختصر و وافی باداء حق قرآن نیافته چرا که فقط بذکر بعضی از اخبار درذیل آیات پرداخته اند جز حضرت شیخ اجل سعید ابو جعفر محمد بن حسن طوسی قدس‌الله سره که کتاب تبیان را تألیف و آن را متضمن اسرار بدیعهٔ معانی و تحقیقات شافیه در الفاظ قرآن قرار داد وقناعت بنقل مطالب بدون توضیح و تحقیق و بیان آنها ننموده ولی چون در میان مطالبش غث وسمین را از یکدگر جدا نکرده و در آنچه ذکر کرده اند صلاح را ازفساد تمیز نداده والفاظی را در بعضی از موارد استعمال فرموده که وافي بمقصود نیست و گذشته از همهٔ اینها آنرا بترتیب خوبی مرتب نساخته واز زوائد مبری ننموده از این جهت در نظر و قلوب اهل دانش و معرفت جای خوبی پیدا نکرد لذا بر آن بودم که تفسیری تألیف نمایم که مشتمل بر خصوصیات ذیل باشد ولی حوادث روزگار و عوائق پی در پی مرا از این باز میداشت تا اینك که سالم از شصت تجاوز کرده چون دیدم که حضرت سید اجل .... سید نقباء الشّرف تاج امراء السّاده فخر آل رسول الله صلی الله علیه وآله ابومنصور محمدبن یحیی بن عبدالله الحسین ادام الله علاه الخ طالب چنین تفسیری هستند و مرا بتألیف آن وادار فرمودند برخود لازم دانسته که اطاعت امر حضرت معظّم‌له را نمایم با استعانت ازخداوند تبارك و تعالی شروع بانجام خدمت و آرزوی دیرینه خود نموده و تفاسیر را جمع‌آوری کرده واین تفسیر را با مراجعهٔ به آنها تألیف نمودم وبحمدالله مشتمل گردید بر تمام علوم قرآنی از قرائت و اعراب و لغة و غوامض و مشکلات آن و بیان معانی و شأن نزول و بیان اخبار واردهٔ در آیات بطرق شیعه امامیّه و ذکر قصص و حکایات آن و آثار و حدود و احکام حلال و حرام و طعن بر مخالفین و بیان آیاتیکه شیعهٔ امامیّه بآنها بر صحت اعتقاد خود در فروع و

اصول از معقول و منقول استشهاد میکنند ولی با کمال اعتدال و اختصار که حد وسط بین ایجاز و اطناب است الخ .

طرز این تفسیر آنستکه درهرسورهٔ پس از آنکه مکّی یامدنی بودن آنرا بیان و تعیین عدهٔ آیات آنرا نمودند یك یاچند آیه آنرا نقل وبدواً قرائت کلمات آنرا در تحت عنوان **القرائة** بیان پس ارآن در تحت عنوان **الحجة** دلیل هر یك از قرّاء را بر قرائت خود ذکر کرده پس از آن در تحت عنوان **اللغة** لغات مشکلهٔ آنرا معنی نموده وپس ازآن درتحت عنوان **الاعراب** مطالب نحوی وادبی آنرا ذکرفرموده‌پس ارآن درتحت عنوان **المعنی** بیان مراد آیه و تأویلات آن و ذکر قصص مذکورهٔ درآنرا مینماید ودر ذیل بسیاری از آیات در تحت عنوان **النزول** شان نزول آنرا نیزذکرکرده اند . ودر بعضی ازموارد مناسبت پی درپی منظم کردن آیات را ذکر کرده اند . و پس از آن آیه بعد از آنرا نیز بهمین نحو تفسیر و بیان مینمایند و خود مؤلف در تعریف آن فرمایند : و این کتاب بحمدالله برای ادیب **عمده** و برای نحوی **عده** و برای قاری **بصیره** و برای عابد **ذخیره** و برای متکلم **حجة** وبرای محدث **محجة** وبرای فقیه **دلالة** وبرای واعظ **آلة است** . در این کتاب بیشمار باشعار فصیح عربی استشهاد شده و مشتمل بر ده جزء و تمام آن (۱٤۰۹۵۸) بیت است .

سال اتمام تألیف این کتاب چنانکه‌خود مؤلف درآخر بدان تصریح کرده اند سال (۵۳٦) در ماه ذیقعده بوده است .

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُللهِ الَّذی اِرْتَفَعَتْ عَنْ مَطارِحِ اَلْفِکَرِ جَلالَتُهُ وَجَلَّتْ عَنْ مَطامِحِ اَلْهِمَمِ عِزَّتُهُ .

(۲۲٦)

تفسیر مجمع البیان

این نسخه مشتمل بر تمام تفسیر قرآن کریم و بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سال تحریرنبرده محتمل است که در قرن نهم نوشته باشند قسمت زیادی از اوراق آنرا موریانه سوراخ نموده ولی بخطوط آن کمترصدمه وارد شده ودارای یك سرلوح کهنه است .

جلد تیماجی . کاغذ خان بالغ . صفحات مجدول بزنگاروزردی . عدهٔ اوراق (۸۸۸) صفحهٔ (۲۹) سطر. واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول ($۳۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض ($۲۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۵۹)

(۲۲۷)

تفسیر مجمع البیان

این نسخه مشتمل بر ابتداء کتاب تا آخر سوره یوسف و بخط نسخ محمّد نصیر بن محمّد اشرف درسنهٔ (۱۱۰۴) نوشته شده است .

جلد چرمی عادی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (٤۱٦) صفحهٔ (۳۳) سطر . مجدول بزنگار و زردی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($۳۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹٦۳)

(۲۲۸)

تفسیر مجمع البیان

این نسخه جلد دوم و مشتمل بر تفسیر سوره رعد تا آخر قرآن است ، بخط نسخ محمّد نصیر بن محمد اشرف در سنهٔ (۱۱۰۵) میباشد .

جلدچرمی عادی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (٤۱۵) صفحهٔ (۳۳) سطر . واقف سپهسالار- قطع رحلی . طول ($۲۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹٦٤)

(۲۲۹)

تفسیر مجمع البیان

این نسخه جلد اول و مشتمل بر ۵ جزء از تفسیر وبخط نسخ متوسط است. درسال (۱۰٦۸) کتابت آن خاتمه یافته نام کاتب تحریر نگردیده ، در محرم سنهٔ (۱۰۷۱) تصحیح و مقابله شده است .

جلد چرمی ضربی . کاغذ حنائی . عدهٔ اوراق (۳٤٤) صفحهٔ (۳۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول (۳۹ سانتیمتر) عرض (۲٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹٦۰)

(۲۳۰)

وقف کتابخانه مدرسه عالی شهید مطهری

تفسیر مجمع البیان

این نسخه نیزجلد اول و بخط نسخ متوسط است ، درسال (۱۰٦٤) نوشته شده ، کاتب نامی ازخود نبرده ، تصحیح و مقابله شده است .

جلد چرمی . کاغذ نباتی . عدهٔ اوراق (٦٨٠) صفحهٔ (٣٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول (٣٨ سانتیمتر) عرض (٢٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٦٢)

(٢٣١)

تفسیر مجمع البیان

این نسخه مشتمل بر از ابتداء تفسیر تا آخر سوره یوسف است ، کاتب از خود و سال کتابت نامی نبرده و بخط نسخ تحریر گردیده ، ورق اول کتاب افتاده ، اول سطر موجود :

(و کشف الاسرار الاماجمعه الشیخ الاجل السعید ابوجعفر محمدبن الحسن الطوسی .)

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادي . عدهٔ اوراق (٣٨٨) هر صفحه (٣٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول (۳۹ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (٢٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٦١)

(٢٣٢)

تفسیر مجمع البیان

این نسخه مشتمل بر تفسیر سورهٔ رعد تا آخر سورهٔ مؤمن است که آخر جزء هشتم از اجزاء ده گانه کتاب باشد ، آیات قرآنی با سرخی نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت اسمی نبرده ولي ظاهراً درقرن هشتم نوشته شده ، یك ورق افتاده و بجای آن کاغذ سفید گذارده اند . بعضی ازصفحات وصالی شده ، کلمات افتاده و معانی بعضی از لغات در حاشیه تحریر گردیده .

جلد چرمی ضربی کهنه . کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (٤٨٩) صفحهٔ (٢٧) سطر . قطع رحلی . واقف سپهسالار . طول (۲۹ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (٢٠ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٦٥)

[٧٧] تفسیر مظاهر الاسرار (عربی)

مؤلف این تفسیر حاج ملا محمدجعفر استرابادی است (١١٩٧ - ١٢٦٣) که از علماء و فقها و ادبای قرن سیزدهم هجری بوده اند . سالها درعتبات عالیات ساکن بوده و مرجعیت داشته ، پس از آن بطهران آمده ودر این شهر نیز مرجع امور بوده اند . استاد ایشان مرحوم آقا سید علی صاحب ریاض ره است . صاحب روضات کتب و مؤلفات زیادی بنقل یکی از اولادهای مؤلف بایشان نسبت داده واز آنجمله این تفسیر است که آنرا «مظاهر الاسرار فی بیان وجوه الاعجاز» نامیده و گوید که مؤلف جز تفسیر سورهٔ حمد و قسمتی دیگر از قرآن را که قریب دوازده هزار بیت میشود توفیق بر تألیف نیافته اند . نسخه ذیل فقط تفسیر سورهٔ

حمد است وتقریباً (۱۳۶۰) بیت کتابت دارد. سائر مؤلفات ایشان از اینقرار است: **انیس الواعظین** و **انیس الزاهدین** و **زینه الصلوة** و **شفاء الصدور** در تفسیر آیات موعظه و اخلاق و **مدائن العلوم** در لغة ونحو وصرف ومنطق و معانی بیان و **براهین القاطعه** شرح تجرید العقائد خواجه نصیرالدین و **مصباح الهدی** در پنجهزار بیت وکتاب مصابیح و مشارع کبیر و صغیر در شرح معالم «اصول فقه» وغیراز اینها (روضات ص (۱۵۳) درحرف ج مراجعه‌شود)

طرز این تفسیر آنستکه بدواً شرحی از قراء سبعه و احادیثی در فضیلت قرآن وعدم جواز تفسیر برأی واینکه خانوادهٔ پیغمبر ع داناتر بقرآن و شأن نزول و تفسیرآن از دیگرانند بیان پس ازآن شروع بتفسیرآیات بعبارات وطرز نیکوئی نموده و بیانات خودرا باحادیث مرویه از ائمه اثنی عشر ع تأیید نموده اند قسمتی از آنرا برای نمونه انشاء کتاب در اینجا نقل می کنیم واز تاریخ کتابت نسخه ذیل معلوم میشود که تألیف آن پیش از سال (۱۲۳۱) بوده است در ذیل تفسیر جملهٔ رب العالمین فرماید: او المراد انّ الانسان من حیث روحه وعقله کتاب عقلی ومن حیث قلبه وهو النفس الناطقه کتاب اللوح المحفوظ ومن حیث نفسه الحیوانیه اعنی القوة الخیالیه کتاب المحو والاثبات ومن حیث تسخیر هم الاعضاء والحواس للقلب و جبلّیتها علی طاعته بحیث لا یستطیع له خلافاً ولا تمرّداً فاذا امر العین للانفتاح انفتحت واذا امر الرجل للحرکة تحرکت واذا امر اللسان بالکلام و جزم به الحکم تکلّم وکذا سائر الاعضاء یشبه الملئکه في التسخر لله فانهم جبلوا علی الطاعه بحیث لا یستطیعون له خلافاً ولا یعصون ما امر الله و یفعلون ما یؤمرون فعلی هذا یکون التشبیه بعالم العقول او المراد انه الخ.

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین اِعْلَمْ اَنَّهُ لَابُدَّ قبل الْخَوْض فی الْمَقْصود.

(۲۳۳)

تفسیر مظاهر الاسرار

این نسخه که بخط نستعلیق بدخطی نوشته شده، مشتمل بر تفسیر سورهٔ فاتحه است و آنرا درسال (۱۲۳۱) نصرالله نام استرابادی نوشته‌اند وکتاب شرح مشترکات رجال جامع المقال

و رسالهٔ در تعریف علوم ادبیّه وقسمتی ازمشاعر آخوند ملا صدرا ضمیمهٔ آنست، شرح هریك از این کتب در جای خود بیاید.

جلد تیماجی. کاغذ آبی فرنگی. عدهٔ اوراق کلیه کتاب (۷۸) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف غیر معلوم. قطع خشتی. طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۹۶)

[۷۸] تفسیر معالم التنزیل (عربی)

مؤلف این تفسیر فراء بغوی است (ابو محمد حسین بن مسعود بن محمد معروف بفرّاء بغوی متوفی سنهٔ ۵۱۰ یا ۵۱۶ وملقب به محی السّنه) که از فقهاء بزرك اسلام و از علماء مذهب شافعیه وزهاد قرن پنجم بوده اند. ترجمه شرحی را که ابن خلکان در ذیل نام ایشان نوشته چون بیان جامعی است در اینجا نقل می کنیم: دریای بی پایانی در علوم بود در فقه شاگرد قاضی حسین بن محمد که سابقاً شرح حال او گذشت بوده، تفسیر کلام الله را تصنیف نموده، مشکلات احادیث نبویه را حل کرده و بتدریس و روایت احادیث اشتغال داشته واز خصوصیات او این بوده که هیچگاه بدون وضوء درس نمیگفته وکتب زیادی تألیف نموده که از آنها **تهذیب** در فقه وکتاب **شرح السنه** درحدیث، و **معالم التنزیل** درتفسیر قرآن کریم، و **مصابیح** و جمع بین اخبار صحیح مسلم و بخاری و غیر از اینها است. در ماه شوال سنهٔ (۵۱۰) در مرورود وفات یافته و پهلوی استادش قاضی حسین درمقبرهٔ طالقانی بخاك سپرده شده وقبر او مشهور است رحمه الله علیه و درکتاب «فوائدالشفریه» تألیف شیخ حافظ زکی الدین عبد العظیم منذری دیدم که وی در سنهٔ (۵۱۶) وفات یافته و این را از خط او نقل می کنم و خدا دانا است. و از وی نقل شده که زن وی بمرداز ترکه او چیزی نپذیرفت و گویند که بنان تهی قناعت می نمود از آن تجاوز کرد وبا روغن می خورد. و فراء کسی را گویند که پوستین دوزد یا خرید و فروش آن نماید. و بغوی بفتح باء یکنقطه وغین نقطه دار و پس از آن واو این نسبتی است بیکی از شهرهای خراسان که میان مرو وهرات است وآن را بغ وبغشور بفتح باء یکنقطه وسکون غین نقطه دار وضمهٔ شین و پس از آن واو ساکنه و پس از آن راء واین نسبت شاذ و برخلاف اصل است چنانکه سمعانی در کتاب الانساب گفته است انتهی. (ابن خلکان ص ۱۴۵ ج ۱)

درتألیف این تفسیر چنانکه خود نیز تصریح کرده اند بتفاسیر سابقین مراجعه مینموده و از آنها دراین کتاب نقل میکند و قبل از شروع بتفسیر سند روایت مفسرین را نقل کرده پس ازآن سه فصل بتفصیل ذیل مشتمل براخباری از پیغمبر صلعم نیز قبل از شروع بتفسیر سورهٔ فاتحه آورده است فصل اول : در فضیلت قرآن و تعلیم آن . فصل دوم : در فضیلت خواندن قرآن . فصل سوم : در وعید آنانکه قرآنرا بدون علم و اطلاع تفسیر میکنند .

طرز تفسیرسور قرآن دراین تفسیرآنستکه یك یك ازآیات را ذکرنموده والفاظ آنرا بالفاظ سهلتری تفسیر کرده وبمناسبت اخباری راجع بآیات نقل شده ودرهریك ازکلمات که قرّاء اختلاف کرده اندآنرا بیان نموده و مطالب تاریخی راهم ذکر کرده اند .

این کتاب درایران وهندوستان ومصرچاپ شده وآنرا تفسیر فرّاء نیز گویند .

آغاز : بسمله (۱) اَلْحَمْدُللهِ ذي العظمة وَالْكِبْرِياء وَالْعِزَّةِ وَالْبَقاء .

(۲۳٤)

تفسیر فراء یا معالم التنزیل

این مجلد بخط نسخ متوسط نوشته شده ، کاتب آن اسمعیل شافعی مذهب است ، با نسخه ئیکه پس ازاین نوشته میشود مشتمل برتمام تفسیراست . برای تخفیف درقطر کتاب دوقسمت شده و این قسمت مشتمل بر از ابتداء کتاب تا تفسیر اواخر سورهٔ کهف میباشد . سه ورق اول کتاب نو نویس است . قبل از اصل کتاب بر صفحهٔ اسامی سور با ذکر صفحاتیکه در آن واقع شده اند نوشته شده . انجام نسخه اینست : (انا ابو منصور محمّد بن محمّد بن سمعان یا ابوجعفر محمّد بن احمد بن عبدالجبار الریانی) جلد چرمی ضربی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۲۵) صفحهٔ (۳۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ ½ سانتیمتر) عرض (۲۰ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰٦٤)

---

(۱) در نسخه ذیل پیش ازشروع باصل کتاب بعد از بسمله نوشته شده : اخبرنا شیخ الامام القاضی مجدالدین ابوالمجد محمدبن الامام ابی عبدالله حسین بن احمد القزوینی المعروف بالقاضی بدمشق المحروس وذلك في جمادی الاخری سنة اثنین و عشرین وستماء قیل له اخبرك الامام عمدة الدین ابو منصور محمدبن اسمعیل بن محمد صفدالطوسي وانت مسمع فاقرّبه قال شیخ الامام الزاهد ظهیر الدین محی السنه قدوة الامّه امام الائمة ابو محمد الحسین بن مسعود البغوی المعروف بالفراء رضی الله عنه الحمدلله ذی العظمة الخ .

(۲۳۵)

تفسیر فرّاء یا معالم التنزیل

این نسخه بقیه نسخه سابق ومشتمل برتفسیر ازاواخر سورهٔ کهف تا آخر قرآنست. کاتب درآخر سورهٔ احزاب خود را اسمعیل شافعی مذهب وقادری طریقت درسنهٔ (۹۹۹) معرفی کرده، درآخر کتاب هم تاریخ کتابت را گذارده بوده ولی آنرا محو کرده اند. پرورق اول وآخر مطالبی راجع باخبار میباشد. وچند خبری نیز نوشته شده است.

آغاز نسخه: یا حمید بن رنجویه یا حفص بن عمر یا همام الخ.

انجام آن: تم بحمدالله تعالی وحسن توفیقه وذلك وقت العصر من یوم الاربعاء العشرین من شهر ذی الحجه سنة ....

جلدچرمی ضربی خوب. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۵۹) صفحهٔ (۴۲). واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($29\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۶۵)

[۷۹] تفسیر مقتبس الانوار من الائمه (عربی)

این تفسیر تألیف حضرت محمّد مؤمن بن شاه قاسم سبزواری متوفی بین سالهای (۱۰۷۰ و ۱۰۷۷) است که ازجمله دانشمندان و علماء قرن یازدهم بوده‌اند. مؤلف محترم شرح حال مختصری از خود در مقدمه همین تفسیر ذکر نموده و در آنجا است که پس از سالها تحصیلات اصولی چون نجات را در تمسك بذیل ائمه اطهاردیدم از اصولیین بریدم وباخباریین پیوستم. درهنگام مطالعه و تصحیح و مقابله و مباحثهٔ اخبار برآن شدم که قرآن کریم را موافق اخبار وارده از اهل بیت عصمت که مخاطبین اوّلیّه قرآن و مصداق یعرف القرآن من خوطب به اند تفسیر نمایم بطرزیکه نه فقط نقل روایت بدون بیان مراد وتحقیق در موضوع و نه عاری ازروایات باشد. مؤلف معانی آیات را بنحویکه از اخبار ائمه علیهم السلام درك کرده اند بیان و گاهی هم روایات آنرا نقل و قصص قرآن را هم نقل از تفسیر مجمع البیان نموده وقبلاهم خودشان بدان تصریح میکنند در سال (۱۰۵۹) از تفسیر سورهٔ بقره فراغت یافته و دیباچه و مقدمات را بدان افزوده اند ودر روزعرفه سنهٔ (۱۰۶۹) بختم تفسیرسورهٔ

اعراف جلد اول را خاتمه داده وشروع بتألیف جلد دوم ازسورهٔ انفال کرده ولي اجل موعود دررسیده و ظاهراً تا تفسیر آیه (۲٤) ازآنسوره را که عبارت از « یا ایها الذین آمنواستجیبوا لله وللرسول » باشد چنانکه در نسخه ذیل است بیشتر توفیق بر تألیف نیافته رحمه الله علیه رحمة واسعه. بحدی قلم شیرینی دارد که هر اندازه وقت صرف مطالعهٔ این کتاب شود خستگی نخواهد داد. قبل از شروع بتفسیر چند فصل ذیل را مقدمتاً ذکر نموده است فصل اول درعدم تواتر قرآن واینکه قرآن منزل بر پیغمبر مخزون نزد ائمه علیهم السّلام است. فصل دوم: در عدم جواز تفسیر قرآن جز باحادیث صحیحه. فصل سوم: در بیان وادلّهٔ لزوم عمل باخبار بدان نحو که اخباریین عمل میکنند. خاتمه: در بیان جواز اراده معانی متعدده حقیقی و مجازی از الفاظ قرآن.

آغاز: بسمله وَالاِسْتِعانَةُ بِاللهِ الْعَزیزِ الْعَلیمْ اَلْحَمْدُللهِ الَّذی شَرَّفَنا بِعُبودیَّته وَهَدانا اِلی الاِعْتِقادِ بِرُبوبِیَّتِهْ.

(۲۳٦)

تفسیر مقتبس الانوار من الائمهٔ

این نسخه را که مشتمل برتمام قسمت تألیف شده میباشد چنانکه فوقاً گفته شد سید علی استرابادی بخط نسخ خوب بامر مؤلف محترم در سال (۱۰۷۷) ازروی مسوده های ایشان تحریر ولی چندین ورق بکتابت آخر جلد اول مانده که اواخرسورهٔ اعراف باشد مؤلف برحمت ایزدی پیوسته و درخاتمه جلد اول که کاتب اسم خودرا رقم نموده مؤلف را بدعاء قدس الله روحه الشریف ذکر کرده وچند حاشیهٔ را که براین چند ورق اخیرمؤلف نوشته اند بدعاء «رحمة الله علیه» ختم کرده ولی قبل از آن هر جا که حاشیهٔ از مؤلف نوشته منه سلمه الله یا مدّ ظله خاتمه آنست وبراوائل کتاب حاشیه هائی بامضاء منه عفی عنه موجوداست ظاهراً خط خود مؤلف است وبموجب ادلّهٔ فوق این اولین نسخه کتاب است.

جلد چرمی. کاغذ دولت آبادي. عدهٔ اوراق (٤۷۱) هرصفحهٔ (۲۵) سطر. قطع رحلی. واقف سپهسالار. طول (۲۹ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۵۸)

[۸۰] منتخب جوامع الجامع (عربی)

این کتاب چنانکه درآخر آن نوشته شده منتخبی از تفسیر جوامع الجامع شیخ طبرسی است [۵۰] نامی از منتخب وخود این کتاب را با تفحص زیاد در جا های محتمل نیافتیم و این نسخه که در این کتابخانه است ابتداء شده بذکر اسامی سور قرآن وعدد آنها و ثواب قرائت هر یك و عدد آیات و محلّ نزول آنها . پس ازاین از تفسیر آیه (٤٧) سوره بقره شروع و بآیه (۱۱۷) سوره هود خاتمه یافته . از ملاحظه در این کتاب معلوم میشود که فقط منتخب بانتخاب تفسیر بعضی از آیات سور قناعت نموده بنا برین معلوم میشود که نسخهٔ ذیل انتخاب از ابتداء قرآن تا آخر سوره هود است . و منتخب بنا داشته که از بقیّه تفسیر هم انتخابی کند وما اطلاعی به آنها تاکنون نیافته ایم و این جلد ذیل (٦٧٦٨) بیت است .

چند سطر از این کتاب را برای نمونه در اینجا نقل میکنم : وَزادَكُم فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً . فيماخَلَقَ مِنْ اَجْرامِكُمْ ذَهابًا فِى الطّولِ وَالْيَدْ اِنَّه قالَ الْباقِرَ (ع) كانوا كالنَّخلِ الطِّوالِ وَكانَ الرَّجُلُ مِنْهُمْ يَنحو الْجَبَلَ فَيَهِدُّ مِنهُ قِطعَهْ .

(۲۳۸)

منتخب جوامع الجامع

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده . آغاز نسخه اینست :

بسمله فائدة جليلة فى عدد سور القرآن وفى ثواب قراءة كل سورة .

انجام نسخه : وَاصْبِرْ عَلى دَعْوَتِهِمْ وَاِحْتِمالِ اَذاهُمْ حَتّى يَحْكُمَ اللهُ لَكَ بِالنَّصْرِ عَلَيْهِمْ وَالْغَلَبَةِ وَهُوَ خَيْرُ الْحاكِمينْ لِأَنَّهُ لايَحْكُمُ اِلاّ بِالْحَقِّ وَالْعَدْلْ . تَمَّ الْجُزْءُ الْأَوَّلْ مِمّا اِنْتَخَبْناهُ مِنْ تَفْسيرْ جامِعُ الْجَوامِعْ (۱) لِلطَّبْرِسى تَغَمَّدَهُ اللهُ بِرِضْوانِهْ وَلَهُ الْحَمْدُ وَالْمِنَّهْ .

جلد تیماج . کاغذ آبی . عدهٔ اوراق (۱۸۸) صفحهٔ (۱۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (۱۸ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۵۲)

[۸۱] تفسیر منهج الصادقین (فارسی)

مؤلف این تفسیر حضرت ملا فتح الله کاشانی است [٦١] در ص (۱۲٤)

(۱) در آخر نسخهٔ جامع الجوامع نوشته ولی مسلماً اسم تفسیر مختصر طبرسی جوامع الجامع است .

این جلد از فهرست بمناسبت خلاصهٔ این کتاب خصوصیات منهج الصادقین بخوبی معلوم شد از اینرو در اینجا تکرار نمیشود. این کتاب و خلاصه اش هردو مشهور بتفسیر ملاّ فتح الله میباشند. مجلدات پنجگانه آنرا درطهران سنهٔ (۱۲۹۶) در سه جلد چاپ کرده اند.

آغاز: بسمله حمدی چون کلمات ربانی بیغایت، شایستهٔ لطیفی است که از محض لطف ابدی بواسطهٔ وجود با وجود احمدی الخ.

(۲۳۹)

تفسیر منهج الصادقین

این نسخه جلد سوم و تفسیر سورهٔ توبه تا آخر سوره کهف را مشتمل و نستعلیق بد خطی است کاتب سال کتابت و نام خود را رقم ننموده است.

جلد چرمی. کاغذ دولت آبادی مهره زده. عدهٔ اوراق (۱٤۱) صفحهٔ (۳۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (٤٥ سانتیمتر) عرض (۲۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹٤۰)

(۲٤۰)

تفسیر منهج الصادقین

این نسخه که مشتمل بر تفسیر از سورهٔ یس تا آخر الرحمن است بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال تحریر نبرده، دوورق از اوآخر سوره ناقص بوده نویسانده و در آخر گذارده اند. در کتابخانه و پشت نسخه بنام قسمتی از تفسیر فارسی ثبت و وقف شده.

جلد چرمی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۸۸) صفحهٔ (۲۳) سطر، واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۹٥)

[۸۲] تفسیر مواهب علیه (فارسی)

این تفسیر تألیف حضرت ملاحسین کاشفی [٤۷] میباشد. تألیف آن پس ازاتمام جلد اول جواهر التفسیر شده. مؤلف درمقدمه گوید: چون جلد اول جواهر التفسیر باتمام رسید وشروع در تألیف مجلدات سه گانه دیگر آن بتأخیر می‌افتاد بخاطرم گذشت که تفسیر و ترجمه مختصری از قرآن کریم برای مطالعه حضرت امیر علیشر که عاری از تفصیل زیاد باشد عجالتةً برشته تحریر درآورم تا بموقع فرصت حجاب از چهره مجلدات جواهر التفسیر بردارم. عبارت ذیل

را از مقدمه چون مبین طرز و کیفیت این تفسیر است نیز نقل میکنم : « و در این ترجمه ملاحظه حذف واضمار و تخصیص و تعمیم و حقیقت ومجاز واضح آیت بروجهی که شامل بعضی از وجوه تفسیری باشد مذکور خواهد شد وازاسباب نزول وقصص انبیا آنچه اصح و اشهر است بطریق خیرالکلام سمت ذکر خواهد یافت وبرخی از سخنان ارباب تحقیق در محلش صورت تلفیق خواهد پذیرفت واز قرائت معتبره روایت بکر و امام عاصم رحمهماالله که در این دیار صفت اشتهار و رتبه اعتبار دارد ثبت میگردد ودر بعضی از کلمات که حفص را با او مخالفت است وسخن بسبب آن خلاف تغییری کلّی می‌یابد اشارتی میرود . »

تألیف این تفسیر در محرم سنهٔ (۸۹۷) شروع و در شوال سال (۸۹۹) خاتمه یافته ، مشهور بتفسیر حسینی نیز میباشد ، در فهرست آصفیه نوشته این تفسیرچاپ شده ولی ماندیده‌ایم . کشف الظنون (ص ۳۸۰ ج ۲) نوشته : ابوالفضل محمدبن ادریس البدلیسی متوفی در سال (۹۸۲) این تفسیر را بترکي ترجمه کرده است .

آغاز : بسمله بعد از تمهید قواعد محامد الهی و تأسیس مبانی ثناخوانی حضرت رسالت پناهی علیه و علي آله وصحبه صلوة مصونه عن التناهی نموده می شود .

انجام : باتمام رسید و فرزند ارجمند لازال قدره علیاً وقلبه صفیاً درتاریخ اتمام آن رباعی انشاد فرموده و ایراد آن در آخر این اوراق مناسب نمود هوهذا : با خامه که این نامه اقبال نوشت . و انجام سخن [بایمن الفال] نوشت . گفتم مه و روز و سال تاریخ نویس في الحال دوم ز شهر شوال نوشت . (۸۹۹)

(۲٤۱)

تفسیر مواهب علیه

این نسخه مشتمل برتمام تفسیراست وبخط نسخ خوب حسن‌بن علاءالدین حسنی در سنهٔ (۹۷۲) نوشته شده ، آیات قرآن را با طلا و سرخی نوشته ، اسامی سور و دعاء ختم و دو

صفحهٔ اول که شامل قسمتی از مقدمه است نیز با طلا نوشته شده ، دو صفحه اول تذهیب و نقاشی قدیمی گردیده ، سرسوره ها نیز نقاشی است ، اوراق کتاب کمی آب دیده ولی خطوط ضایع نشده مجدول بسرخی وزنگار میباشد.
جلد ساغری ضربی . کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۵۰۹) هرصفحهٔ (۳۱) سطر. واقف سپهسالار . قطع رحلي . طول (۲۹½ سانتیمتر) عرض (۱۸½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۸۹)

(۲۴۲)

تفسیر مواهب علیه

این نسخه نیز مشتمل بر تمام تفسیر است و بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده ، کاتب وسنهٔ کتابت تحریر نشده ، آیات قرآنی را بخط نسخ با شنجرف نوشته اند واسامی سور باطلا نگاشته شده . یك سرلوح خیلی خوب دارد و مجدول بطلا و زنگار است .
جلد تیماجی. کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (۶۱۱) هرصفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۳ سانتیمتر) عرض (۲۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۸۸)

(۲۴۳)

تفسیر مواهب علیه

این نسخه جلد اول و مشتمل برترجمه وتفسیر ازاول قرآن تا آخرسورهٔ کهف است وبخط نستعلیق نوشته شده ، دوورق آخر کتاب افتاده بدینجهت سال تحریر و محرر آن معلوم نیست . آخرین سطر موجود آن اینست : واذا قرئت القرآن جعلنا بینك و بین الذین لا یومنون بالاخرة .
جلد چرمی مشکی . کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق (۴۲۶) هر صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری طول (۲۴ سانتیمتر) عرض (۱۴½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۹۲)

(۲۴۴)

تفسیر مواهب علیه

این نسخه جلددوم ازسوره مریم تا آخرقرآن را شامل وبخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، کاتب آن اسمعیل نام است ، سال کتابت تحریر نگردیده ، دارای یك سرلوح خیلي خوب و دوصفحهٔ اول تذهیب وبین سطورآن باطلا نقاشی شده ، آیات قرآن باشنجرف تحریر

گشته وصفحات مجدول بطلا وزنگار است .
جلد چرمی ضربی کهنه . کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (٤٩٧) هر صفحهٔ (١٧) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٣٠ سانتیمتر) عرض (٢٠ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٩٠)

(٢٤٥)

تفسیر مواهب علیه

این نسخه نیز از سورهٔ مریم تا آخر قرآنست وبخطنستعلیق در سنهٔ (٩٥١) تحریر شده ، کاتب نامی از خود نبرده و آیات قرآن را با شنجرف بخط نسخ نوشته و اسامی سور را با طلا نوشته و دارای سرلوح مختصری است .
جلد چرمی .کاغذ حنائی. مجدول بطلا وزنگار . عدهٔ اوراق (٣٠٥) صفحهٔ (٢٣) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٢٩ سانتیمتر) عرض (١٩ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٩١)

(٢٤٦)

تفسیر مواهب علیه

این نسخه تفسیر و ترجمه ده جزء اول قرآن بوده یکی دو ورق از آخر آن افتاده آخرین سطر موجود ترجمه و تفسیر آیه (٩٤) از سورهٔ برائة (رضوا بان یکونو مع الخوالف وطبع الله علی قلوبهم فهم لایعلمون) میباشد خطنسخ متوسط کاتب وسنهٔ کتابت معلوم نیست ولی نسخه قدیمی‌است وآیات باسرخی تحریر شده .
جلد چرمی . کاغذ حنائی . عدهٔ اوراق (٤٦٧) هرصفحهٔ (١٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (٢٦ سانتیمتر) عرض (١٩ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٤٣)

(٢٤٧)

تفسیر مواهب علیه

این نسخه نستعلیق بدخطی است ، کاتب و سنهٔ کتابت در اثر افتادن ورق آخر معلوم نیست ، اول و آخر کتاب افتاده دارد ، اول موجود (و قد افلح الیوم من استعلی) آیه ٦٨ سوره طه وآخر موجود (و ما ادراك ما لیلة القدر) آیه دوم از سورهٔ قدر میباشد .
جلدچرمی ضربی .کاغذسمرقندی . عدهٔ اوراق (٣٦٥) هرصفحهٔ (٢٥) سطر، واقف‌سپهسالار . قطع وزیری . طول (٢٤ ½ سانتیمتر) عرض (١٨ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٤٢)

(۲٤۸)

تفسیر مواهب علیه

این نسخه مشتمل بر تفسیر از سورهٔ یس تا آخر قرآنست در سنهٔ (۱۰۸٦) تحریر آن بخط نسخ خاتمه یافته ، اسامی سور باسرخی نوشته شده ، پشت نسخه ودر کتابخانه بنام « منهج الصادقین » وقف و ثبت گردیده است .

جلد چرمی . کاغذ سمرقندي . عدهٔ اوراق (٥۱۳) هر صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲٥ سانتیمتر) عرض (۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹٤٤)

[۸۳] تفسیر وجیز واحدی (عربی)

مؤلف این تفسیر واحدی است (ابوالحسن علی بن احمد بن محمد بن علی الواحدی النیشابوری متوفي سنة ٤٦۸(۱)) که از علماء ومفسرین وادباء قرن پنجم هجری بوده اند . در نظر خواجه نظام الملك موقعیّتی داشته و سالها بتحصیل علوم و فنون وتدریس وافاضه مشغول بوده طبع شعرنیز داشته واشعار خوبی سروده و مؤلفاتی از ایشان بیادگار مانده از آنجمله سه کتاب در تفسیر بنام بسیط و وسیط و وجیز و شرحی بر اسماء الحسنی و کتابی بنام اسباب النزول و کتابی در نفی تحریف از قرآن کریم و کتابی در غزوات و شرحی بر دیوان مبتنی است(۲) .

چنانکه در مقدمه این کتاب تصریح کرده اند تألیف این کتاب در بین تألیف کتاب بزرگ ایشان بوده وچون همت عمومی را قاصر ازمطالعه و استفادهٔ از آن کتاب مفصّل دیده وجمعی هم خواهش تألیف تفسیرمختصری از ایشان کرده وبدان اصرارمیکرده‌اند این تفسیررا که درحقیقت تبدیل کلمات مشکلهٔ قرآن است بالفاظ سهل و آسانی تا آنانکه چندان فضیلتی ندارند از آن نیز بهره‌مند گردند تألیف و آیات را عموماً مطابق رأی ابن عباس رضی‌الله عنه یا آنانکه در درجه و مقام ایشان اند تفسیر کرده است .

(۱) روضات ص ٤۸٤ ج ۳ .- ابن خلکان ص ۳۳۳ ج ۱ - معجم‌المطبوعات ص۱۹۰٥ .
(۲) شرح دیوان متنبی و تفسیر وجیز و اسباب‌النّزول از کتب مؤلف چاپ شده است .

این تفسیر در سنهٔ (۱۳۰۵) در مصر حاشیه تفسیر « المنیر لمعالم التنزیل » چاپ شده است .

آغاز : بسمله الحمد لله الکریم بآلائه العظیم بکبریائه الخ .

انجام : کأنّه آمَرْآنَ یَسْتَعیذُ مِنْ شَرِّ الجِنِّ وَمِنْ شَرِّ النّاسِ .

(۲۴۹)

تفسیر وجیز واحدی

این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (۷۵۷) نوشته شده ، کاتب اسم خود را رقم نکرده ، ورق اول کتاب که مشتمل بر قسمتی از مقدمه بوده افتاده ، اولین سطر صفحهٔ دوم این است : (فافتو بغیر علم فضلّوا و اضلّوا صدق صلی الله علیه) این نسخه در کتابخانه بنام « تفسیر واحدی » ثبت شده است .

جلد تیماج . کاغذ حنائی . عدهٔ اوراق (۳۴۰) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۶۲)

کتب راجعهٔ بقران

[۸٤] تحفة القراء (فارسی)

این کتاب درعلم قرائت وتجوید ومؤلف آن ملا مصطفی قاری تبریزی شیعی امامی درسنهٔ (۱۰٦۷) است وچنانکه درمقدمهٔ خود گفته اند: « چون مدار قرائت عمومی در این روزگار قرائت عاصم گردیده این رساله را در بیان آنچه لازمهٔ قرائت عاصم و اختلافات راویان او است از اول تا بآخر قرآن نوشته واز سائر قرّاء چیزی ذکر نمیشود جز اینکه لازم گردد وپارهٔ از آداب تصحیح قرآن بیان میشود » درمراجعت از مکّه معظّمه دربین راه مکّه معظّمه و مدینه منوّره درسال مذکور بتألیف آن پرداخته و پس از مراجعت بایران آنرا بنظر آخوند ملا محمّد باقر خراسانی که ازمجتهدین معروف آنعصر دراصفهان بوده‌اند رسانیده و ایشان اضافاتی که موافق اخبار اهل بیت عصمت وطهارت لازم داشته برآن افزوده اند پس از اتمام جمعی از دوستان خواهش نموده که شرحی در بیان اسم هر سوره و عدد آیات آن و جزو و نصف جزو و حزب و وقف لازم و وقف معانقه و وقف غفران و وقف النبی ص و سجدات واجب و سنت وسکته بر آن کتاب اضافه کند چون تألیف آن خاتمه یافته بود مسئول آنها را دراین رساله تألیف و بنام « متمّمة تحفة القراء » مسمی ساخته و چنانکه در آخر تصریح کرده‌اند در سال (۱۰٦۸) از تألیف این رساله فراغت یافته پس از این رسالهٔ دیگر در شرح حال عاصم و احوال راویان وی و سند قرائت عاصم و سند قرائت مؤلف و سند قرائت استاد مؤلف بهمین ترتیب در پنج فصل بعنوان ملحق بِ « تحفة القرّاء » تألیف کرده است.

آغاز: بسمله حمد بیحد وثنای بیعد حضرت قادری وحکیمی راسزد که بقدرت کامله.

(۲۵۰)

تحفة القراء ومتممه وملحقه

این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۰۷۲) نوشته شده وخط خود مؤلف است، درآخر رسالهٔ متمّم آن کاتب خودرا چنین معرفی کرده‌است: تألیف این رساله درایران.....

درسال هزاروشصت و هشت درماه مبارك رجب واقع گردید و کتابت نیز بدست گنه کار تبه روزگار المذنب المحتاج الی عفور به الباری ابن ابراهیم مصطفی القاری مؤلف این رساله واقع شد ... سنة اثنی و سبعین بعد الف .

جلد تیماج کهنه . کاغذ دولت‌آبادی . عدهٔ اوراق (۱۳۳) مجدول بطلا و زنگار . صفحهٔ (۱٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۱۸)

[۸۵] ترجمهٔ لغات قران (فارسی)

مترجم کلّیّه لغات سور را بفارسی ترجمه نموده و چون لغتی در سورهٔ دیگر مکرر شود آنرا ذکر نکرده است ، مترجم نامی ازخود (۱) و سال ترجمه نبرده و ازآخرین سورهٔ قرآن شروع نموده وبسورهٔ بقره ختم کرده است ولغتی از سورهٔ حمد را ترجمه نکرده علت آن چنین بنظر می آید که لغت تازه درآن نیست و لغات این سوره درضمن سور دیگر قرآن ترجمه شده است . برای نشان دادن طرز انشاء این کتاب چند سطری از آنرا در اینجا نقل می کنیم

سورة الضحی :

الضحی : چاشت . السجو : تاریك شدن شب . التودع : وداع کردن . القلی : دشمن داشتن و گندم در تاوه بریان کردن . الاخرة : آن جهان . الاولی : این جهان . الوجدآن : یافتن . [الایوآن : جای دادن] . الضال : گمراه . العائل : درویش . القهر : غلبه کردن . السائل : خواهنده ـ السائلین : ج . النّهر : بانك بر زدن .

آغاز: بسمله سورة النّاس . القول : گفتن العوذ والعیاذ : پناه گرفتن بکسی یا بچیزی یا بجائی .

انجام : العرضة : بهانه . الیمین : سوگند ـ الایمان : ج . القرء : حیض و

(۱) درفهرست رضویه ج۲ ص۳٦۷ کتابی بنام «ترجمان درلغت قرآن» بمیرسید شریف [٦۰] ص۱۲۳ این فهرست نسبت داده وگوید : بعد از ذکر لغات فاتحه الکتاب بذکر سورهٔ ناس بترتیب قهقرا تاسورهٔ بقره را ذکر نموده اول نسخه (الحمد لله رب العالمین) آخر نسخه افتاده آخر موجود (القرء یا کی زن . الحول سال) انتهی . شرح این کتاب را ازروی نسخهٔ کتابخانه نوشتیم ولی بیان مذکور درفهرست رضویه دلالت داردکه نسخه این کتابخانه لغات سورهٔ حمد را کم دارد و مترجم قبل از سورهٔ ناس لغات آنسوره را ترجمه کرده است .

پا کی. القروء ـ ج . الحول : سال . والله اعلم و السلام .

(۲۵۱)

ترجمه لغات قران

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، کاتب از خود وسال کتابت نام نبرده ، ظاهراً از خطوط قرن دهم هجری است چهار صفحه از اواسط سفید مانده و لغات سوره ئیکه در آنجا باید نوشته شود نوشته نشده است . پشت ورق اول و آخر و ورق وسط اشعاری است که بنظر می آید از شاعر هندی که مصاحب تخلص میجسته باشد. نسخه ابتداء بترجمهٔ لغات سورهٔ الناس شده و آخر آن اینست : القرء : حیض و پا کی . القروء ج . الحول : سال . والله اعلم والسلام .

جلد تیماج . کاغذ قدیمی . عدهٔ اوراق (٤١) صفحهٔ (١٣) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی. طول (١٧ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٠١٥)

[۸٦] خلاصة القراءة (فارسی)

مؤلف این رساله که در طریقهٔ قرائت قرآن کریم و تجوید آن میباشد چنانکه در ابتداء خود بدان تصریح کرده محمّد مؤمن بن عبد الکریم قاری است که از قرّاءِ شیعه امامیه بوده بدلیل اینکه از حضرت شیخ بهائی مطلبی را نقل نموده معلوم میشود که متاخر از زمان و عصر ایشان بوده است و این رساله را در ده باب منظم کرده اند .

آغاز: بسمله حمد بی حد و ثنای بیعدد و ستایش خدایرا سزاست که در وحدانیت وحید .

(۲۵۲)

خلاصة القراءة این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب آن حسین بن علی نوری است . از سال کتابت نام نبرده وچند رسالهٔ دیگر در مسائل فقهیه ضمیمه آنست بدین تفصیل : ١ ـ سؤال و جواب فارسی راجع بمسائل فقهیه . ٢ ـ رساله هدایة الاخیار فارسی در فقه . ٣ ـ رسالهٔ فارسی در ترجمه نماز و بعضی از احکام آن .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۷۰) صفحهٔ (۱٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی. طول (۲۰½ سانتیمتر) عرض (۱۵½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۰۹)

[۸۷] رسالهٔ تجوید محمد محسن قاری (فارسی)

مؤلف این رساله چنانکه خود در ابتداء بدان تصریح کرده است : محمّدمحسن بن سمیع قاری است ؟ از کیفیت و طرز انشاء معلوم میشود که شیعی و امامی مذهب بوده و این رساله را بر مقدمه وهشت فصل و خاتمهٔ مرتب ساخته .

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین والصلوة و السلام علی محمد و آله الطاهرین اما بعد این رساله ایست مختصر در بیان ضروریّات .

(۲۵۳)

رسالهٔ تجوید محمد محسن قاری

این نسخه بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۲۲۸) نوشته شده ، کاتب نامی ازخود نبرده ، وسط ورق اول وبعضی ازاوراق آخر کتاب پاره شده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۲۰) صفحهٔ (۱۲) سطر. واقف سپهسالار . قطع وزیری. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱٤½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۱۹)

[۸۸] رسالهٔ درقرائت (فارسی)

این رساله دارای چهارصد بیت کتابت است ، مؤلف ازخودنام نبرده و نامی نیز برای کتاب نگذاشته از کیفیت عبارات آن چنین معلوم میشود که مؤلف ازعامّه بوده و از طرزانشاء تصور می رود که اوآخرقرن هشتم تالیف شده باشد با اختصاریکه دارد مشتمل بر مطالب زیاد و مفیدی است و ازسجاوندی نقل هائی دارد .

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین بدانکه برای ترتیب اداء نظم قرآن از قراء سبعه چنین آمده است .

انجام بزیادت بیان [گفتن] حروف محتاج نگردد بحرمت النّبی وآله الامجاد

پس از این اسامی قراء سبعه و در سه شعر سوریکه آیه سجده در آنها است در نسخه ذیل ذکر شده است .

(۲۵٤)

رسالهٔ در قرائت این نسخه بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۰٤٦) نوشته شده، کاتب از خود نام نبرده و ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۰۱٤) کتابخانه است. خصوصیات دیگر نسخه درذیل نسخه نمرهٔ (۲۵۸) این فهرست نوشته شده.

[۸۹] قصیده شاطبی یا حرز الامانی (عربی)

این کتاب در علم قرائت قرآن کریم و ناظم آن شاطبی است (ابو محمد القاسم بن فیره بن ابی القاسم خلف بن احمد رعینی شاطبي ۵۳۸_۵۹۰ (۱)) که یکی ازکوران روشن ضمیر واعجوبه های کم نظیربوده مذهب شافعی داشته، و در علم قرائت و نحو و لغت وتفسیر و حدیث کامل بوده واین منظومه را با بهترین طرزی انشاء و مشتمل بر تمام رموز قرائتی وتجویدی است. وآنرا « حرز الامانی و وجه التّهانی » نامیده است.

ابن خلکان در بارهٔ این کتاب گوید: تصوّر نمیکنم کسی در این اسلوب بر وی سبقت جسته باشد و مشتمل بر رموز عجیب و اشارات لطیفی است.

عدد ابیات آنرا ابن خلکان که نزدیکترین مؤلفین بعصر شاطبی است (۱۱۷۳) نوشته و صاحب کشف الظنون بدیشان اقتدا کرده ولی صاحب روضات عدهٔ آنها را (۱۳۲۰) دانسته است ونسخهٔ ذیل که درسنهٔ (۹۹۷) نوشته شده نیزدارای (۱۱۷۳) بیت است.

بر این قصیده شروح بسیار نوشته شده و اوّلین شرح آن ازعلم الدین

(۱) فیره بکسر فا و سکون یاء و تشدید راء بلغت لاتینی بمعنی آهن است و رعینی بضم راء و فتح عین مهمله و سکون یاء و پس از آن نون و یاء این نسبة بسوی « ذی رعین » است که یکی از قیال یمن است و بدانجا مردمان زیادی نسبت داده شده اند وشاطبي باشین و الف وطاء مکسوره مهمله و پس از آن باء موحده منسوب بسوی «شاطبیّه» است که شهری بزرگ درطرف مشرق اندلس بوده. وبعضی گفته اند که نام شاطبی ابوالقاسم است و کنیهٔ وی نام او است ولی من در اجازاتی که مشایخ وی برای او نوشته اند نام وي را را ابو محمد قاسم چنانکه در اینجا نقل شده دیده ام (ترجمه از ابن خلکان ج ۱ ص ٤۲۲)

مصری متوفی سنهٔ (٦٤٣) میباشد که علم قرائت را از شاطبی فرا گرفته است. صاحب کشف الظنون در صفحات ٤٢٨ تا ٤٣٠ ج ١ وصاحب روضات در صفحات ١٧٩ و ١٨٠ ج ٣ جمعی از شارحین این کتاب را نام برده اند و در فهرست آصفیّه نسخی از شروح این کتاب موجود است ج ١ ص (٢٩٦ تا ٣٠٤) بدان کتب مراجعه شود.

شاطبی را قصیدهٔ دیگری اما رائیّه در تجوید است که آنرا «عقلیّة اتراب القصائد فی اسنی المقاصد» نامند وسخاوی مذکوراین را نیزشرح کرده وآنشرح موسوم‌بِ «وسیله» است چنانکه‌اسم‌شرح‌قصیده‌اولی «فتح الوصیدفی‌شرح القصید» است و چنـانکه در فهرست رضویه ص ٢٢٥ و ٢٢٦ و٢٣٠ ج ٢ نوشته شده شاطبی عبارات «کتاب‌تیسیر ومقنع» ابوعمروعثمان‌بن سعید دوانی متوفی‌سنهٔ (٤٤٤) را قصیده لامیه و رائیه کرده است.

آغاز: بَدَأْتُ بِبِسْمِ اللهِ فی اَلنَّظْمِ اَوَّلا - تَبارَكَ رَحْمانًا رَحیمًا وَمَوْئِلا.

انجام: و تبدی‌علی اصحابه نفحاتها ـ بغیرتناه زرنیاً و قرنفلا(١).

(٢٥٥)

قصیده شاطبی یا حرز الامانی

این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (٩٩٧) نوشته شده، کاتب نام‌خود را ننگاشته، درحاشیه بیشتر صفحات مطالب قصیده شرح شده ولی معلوم نیست شارح کیست، قبل از شروع بکتابت قصیده در اولین‌صفحهٔ کتاب شرح علاماتی که بر کلمات قرآنی است نوشته شده پس از آن نظم وقوف سجاوندی را در (١٩) بیت نوشته اند و پس ازاتمام اصل قصیده مثنوی جزری مذکور در ص (١٩١) این فهرست نوشته شده است.

جلد تیماج. کاغذ حنائی. عدهٔ اوراق کلیّه (٨٥) صفحهٔ (١٤) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (١٧ سانتیمتر) عرض (١٠$\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٠١٧)

(١) انجام‌این‌کتاب‌را روضات این‌شعر نوشته: وآخر دعوانا بتوفیق ربنا - ان الحمدلله الذی وحده علا. ولی درنسخهٔ این کتابخانه پس ازاین‌بیت‌چهار شعر دیگر که آخری را نقل کردیم موجود است.

[۹۰] الکتاب الثانی من الکامل الفرید (عربی)

این کتاب شرح قرائت ابن کثیر و روایات و شرح حال راوی او است. مؤلف آن ابوموسی جعفر بن مکی بن جعفر موصلی درسنه (۷۰۲) هجری میباشد وچنانکه خود مؤلف در ابتداء کتاب ذکر کرده‌اند این کتاب فقط درشرح قرائت ابن کثیر وشرح روایت او از کتاب «حرزالامانی» شاطبی است و پیش ازشروع بمقصود اسم و نسب وشرح حالات ابن کثیر وراوی اورا بیان کرده است.

پشت صفحهٔ اول این کتاب نوشته شده : الکتاب الثانی **من الکامل الفرید فی التجرید والتفرید** یشتمل علی حصر مذهب الامام ابن کثیر بروایتی احمد البزی و محمّد قنبل بالاسناد عنه رحمة الله علیهم اجمعین الخ.

درکشف الظنون وسائرفهرستها نامی ازاین کتاب نیست. از عبارت مذکور فوق معلوم میشود که حتماً مؤلف قبل ازاین کتاب کتاب دیگری درشرح قرائت یکی دیگر از قراء هفتگانهٔ مذکور در حرزالامانی تألیف کرده بوده وشاید کتب دیگریهم باین نام در بیان قراءة سائر قراء در شرح حرز الامانی تألیف کرده باشند ولی چنانکه مذکور شد نام وآثاری ازآنها نیست.

آغاز : بسمله والحمدلله رب العالمین والصلوة والسلام علی سیدنا محمّدالنبی الاّمی خاتم النّبیین صلی الله علیه وعلی آله واصحابه الطیّبین الطّاهرین یقول المفتقر الی عفو به العلی ابوموسی الخ.

انجام : تم تألیفها ونجز تصنیفها علی ید الفقیر الی رحمة ربه العلي ابی موسی جعفر بن مکی بن جعفر الموصلي عفاالله عنه فی الثامن والعشرین من شعبان سنة اثنین وسبعمائه فی شیراز والمسئول من المطالع لها ان یعفو عن ذلل تألیفها ویتجاوز عن خطل تصنیفها و یستغفر لمؤلفها وقاریها والحمد لله اولاً و آخرا.

(۲۵۶)

الکتاب الثانی من الکامل الفرید فی التجرید و التفرید یا شرح شاطبی

این نسخه را بخط نسخ درسنهٔ (۷۵۷) محمدبن عبدالله فسیرجانی درشهر شیراز از روی نسخهٔ قوام الدین عبدالله بن محمود که از علماء آنعصر بوده اند نوشته است . صورت اجازهٔ قرائت از احمد بن محمود مدعو بفخر الدین عشره بنام علی بن محمود زاده که درسنهٔ (۷۰۷) نوشته بوده‌اند نیز تحریر شده وپس ازاین رسالهٔ دربیان اینکه قرآن بردوازده ترتیب‌نوشته شده‌وپس ازآن‌رموز وقوف سبحاوندی راهمین کاتب مذکور فوق نوشته ودرآخرآن چنین‌نوشته اند : نقلته من خط الامام ابی المکارم التمیمی فسح الله مدّته و کثّر امثاله ولاحرمنا من رحمته. پشت ورق اول وآخر کتاب واوراق زیادی که در ابتداء و انتهاء نسخه است مطالب متفرقهٔ نوشته شده و کتاب درآب افتاده ولی خطوط آن ضایع نشده است .

جلد تیماجی . کاغذ فستقی . عدهٔ اوراق (۶۲) صفحهٔ (۲۱) سطر.واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۱۶)

[۹۱] المقدمة الجزریه (عربی)

ناظم این منظومه ابن جزری است (شمس الدین ابو الخیر محمّد بن محمّد بن علی بن یوسف العمری معروف بابن جزری‌دمشقی‌شافعی ۷۵۱_۸۳۳(۱)) که از دانشمندان و حافظین قرآن کریم بوده حدیث را از « دمیاطی » وفقه را از « استونی » در دمشق فرا گرفته ودرسال (۷۶۹) بمملکت مصر برای تکمیل فضائل مهاجرت کرده اصول ومعانی وبیان را نیز درآنجا دریافته پس ازآن بدمشق برگشت ومقام قضاوت را اشغال نمود پس ازآن بمملکت روم رفته ودر شهر برسا ساکن گردید درفتنهٔ تیموری دستگیر شد و تیمور اورا بماوراء هند

(۱) فهرست آصفیه ج ۱ ص۳۰٤ وفات محمد بن جزری مؤلف «طیبة النشر فی القرآت العشر» را سنهٔ (۷۹۹) ضبط کرده و ما تاریخ فوق و شرح ذیل آنرا از معجم المطبوعات ص ۶۲و۶۳) ترجمه کرده ایم.

برد پس ازآن بسمرقند درآمد و درآنجا شروع بتألیف و تصنیف نمود و مصابیح را شرح کرد وازآنجا بشیراز رهسپار شد پادشاه آنجا مقدمش را گرامی داشت وقضاوت آنشهر و توابع آنرا بدو تفویض کرد. مدرسهٔ در آنشهر ایجاد نمود و همانجا دفن گردید «نواجی» اورا بدین دو شعر ستوده است: ایاشمس علم بالقراآت أشرقت ـ و حقك قد منّ الاله علی مصر. وهـا هی بالتقریب منك تضرّعت ـ عبیداً واضحت وهی طیّبة النشر.

از مؤلفات مؤلف الحصن الحصین من کلام سیّد المرسلین در ادعیه و اذکار والدرة المضیئه فی القراآت الائمة الثلاثة المرضیّه در تکمیل قراء سبع کـه شاطبي آنهارا بنظم درآورده بوزن وقافیه اشعار شاطبی والزهر الفادح في ذکر من تنزّه عن الذنوب والقبائح و طیبة النشر فی قراآت العشر و المقـدّمة الجزیه.

این کتاب بطبع رسیده است.

بدین مناسبت این کتاب را مقدّمهٔ جزریه گویند که ناظم آنچه برقاری لازم است که قبل از شروع بقرائت قرآن بداند درآن مذکورشده و مشتمل بر (۱۰۷) بیت است.

آغاز: بسمله یقول راجي عبد ربّ سامع ـ محمد بن جزریّ الشافعی.

انجام: والحمدلله لهاختتام ـ ثم الصلوة بعد والسلام.

(۲۵۷)

المقدمة الجزریه این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (۹۹۷) نوشته شده، کاتب ازخود نام نبرده، ورق اول ودو ورق ازآخر نونویس است، در حاشیهٔ دو ورق اول مطالبی درشرح ابیات وتوضیح مطالب آن بدون امضاء نوشته شده.

این نسخه ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۰۱۷) این کتابخانه ونسخهٔ نمرهٔ (۲۵۵) این فهرست است.

[۹۲] وقوف سجاوندی (عربی)

مؤلف این کتاب محمّد (۱) بن طیفور سجاوندی (۲) است (ابو الفضل محمّد بن ابی یزید طیفور السجاوندی الغزنوی متوفی ۵۶۰ (۳)) که از علماء و دانشمندان قرن ششم هجری بوده وچنانکه بروکلمان آلمانی در تاریخ ادبیّات عرب ج ۲ ص ۴۰۸ نوشته‌اند این سجاوندی را سه مؤلّفه است یکی کتاب **الوقف والابتداء** که مشتمل برهفت نوع وقف است و دیگری کتاب **الموجز** که درآن از پنج گونه وقف صحبت نموده و سوّم **عین المعانی فی تفسیر سبع المثانی** میباشد و درآنجا است که کتاب اوّل در کتابخانهٔ وین (اطریش) ومونیخ (آلمان) وکتاب دوّم فقط درکتابخانهٔ برلن (آلمان) و کتاب سوّم در قاهره (مصر)

---

(۱) در فهرست رضویه ج ۲ ص ۲۳۶ مؤلف این کتاب احمدبن طیفور سجاوندي ضبط شده ولی درفهرست آصفیّه ج ۱ ص ۳۰۴ مؤلف را شیخ ابوعبدالله محمدبن طیفور السجاوندی دانسته ودرفهرست نسخ خطّی کتب عربی بریتیش موز یوم (موزهٔ لندن) تألیف «الیس» ج ۲ ص ۲۶۵ مؤلف وقوف سجاوندی را محمدبن طیفور معرفی کرده ودر فهرست کتب خطّی عربي برلن تألیف «آلوارت» ج ۱ ص ۱۲۵ کتاب الموجز را تألیف محمدبن طیفور سجاوندی گفته است و «بروکلمان» درکتاب ادبیّات مذکور مؤلف را محمدبن طیفور شناخته بنا براین ما نیز ایشان را بدین نام معرفی کردیم.

(۲) سجاوند بفتح سین مهمله و جیم معجمه و الف و واو مفتوحه و نون و دال ساکنه برحسب نقل و بیان حضرت آقای آقا میرزا محمود شهابی تربتی خراسانی دام ظلّه نام قریه‌ایستکه دردوازده فرسخی شهر تربت واقع شده و اینك رو بخرابی است و عماد الممالك در یکفرسخی آن دهی بنام «سعادت آباد» ساخته از آب و اراضي سجاوند استفاده میکند و ایشان نیز می فرمایند مؤلفاتی چند ازعلمائیکه بدینجا منسوب اند از نظرشان گذشته است ولی با تتبّعی که بنده درکتب نموده جز این مؤلف و محمّدبن محمدسراج الدین سجاوندي مؤلف «رسالهٔ سراجیه» یا «فرائض سراجیه» که کشف الظّنون در ج ۲ ص ۱۸۱ و معجم المطبوعات ص ۱۰۰۷ وفهرست کتب عربی لندن ج ۲ ص ۲۴۸ و فهرست دارالکتب المصریه ج ۱ (درضمن کتب فرائض مذاهب اربعه) کسی دیگر را ندیدم.

(۳) این عبارت که مشتمل بر اسم وکنیهٔ مؤلف وپدر اوست و بغزنوی بودن ایشان تصریح کرده و سال وفات مؤلف را معین نموده ازص ۱۸۲ ج ۱ «فهرست الکتب الخدیویّه» استنساخ شده و «بروکلمان» درکتاب ادبیات عرب و «آلوارت» درفهرست کتب خطی عربی برلن نیز وفات مؤلف را سنهٔ (۵۶۰) هجری ضبط کرده اند.

موجود است(۱)

وقوف سجاوندی (مراد این کتاب نیست) عبارت از علائمی است که برای کلمات قرآنی درموقع قرائت قرّاء معیّن کرده‌اند و بقرینهٔ اینکه قرآنهای دارای این علامات را سجاوندی شده می گویند معلوم میشود محمد بن طیفور اوّل کسی است که این علامات را برکلمات قرآن گذارده است وآن هفت علامت عبارتند از : م ـ در جائیکه وقف لازم وواجب باشد. و ـ ط ـ برای وقف مطلق. و ـ ج ـ برای وقف جائز یعنی توان ازآنجاهم گذشت. و ـ ز ـ برای وقف مجوّز یعنی توان ایستاد ولی گذشتن از آن اولیتر است. ص ـ وقف مرّخص. ق ـ علامت وقف بعضی از قرّاء است . ـ لا ـ علامت عدم جواز وقف است. ودر این کتاب وقوف بعضی دیگر از علائم وقف نیز دیده میشود.

سجاوندی دراین کتاب (وقوف) کلمات آیات سور قرآنی را بترتیب از سورهٔ فاتحه تا سورهٔ النّاس باعلامت وقف آنها دراین کتاب وقوف ذکر نموده و در بعضی ازموارد که لزوم داشته علّت کیفیّت و جهت ادبی قرائت کلمه را شرح داده‌اند یك مورد ازآنرا دراینجا نقل مینمائیم :

تتّقون ـ لا ـ قال السجاوندی لایجوز الوقف علی تتّقون لانّ الّذی صفة الرّب وقال استاد البشر فی عصره المولی الحاج قوام الملّة والدّین عبدالله بن الفقیه نجم الملّة والدّین محمود اعلی الله تعالی درجتهما فی علّیّین لایجب ان یکون الّذی صفة الرّب او مفعول تتّقون حتّی لایجوز الوقف علی تتّقون والافتتاح بالّذی جعل لکم بل یجوز ان یکون مبتداءً فلا تجعلوا لله او خبرَ مبتدا محذوف ای هو الّذی جعل او مفعول فعل مضمر فعلی هذه الاوجه الثلاثه الافتتاح بالّذی جعل لکم

(۱) شرح فوق را از کتاب ادبیّات عرب « بروکلمان » حضرت استاد آقای دکتر رضا زادهٔ شفق دامت برکاته ترجمه فرموده ومطالبیکه در اینجا ازفهرستهای اروپائی نقل گردیده‌از حضرت معظم له استفاده شده است وکتاب « الوقف والابتداء » ظاهراً همین کتاب وقوف سجاوندی است که مؤلف در آن از هفتگونه وقف صحبت کرده است .

جائزه. (تتّقون جزو آیهٔ ۱۹ سورهٔ بقره است)

برای نشان دادن طرز عمومی کتاب این قسمت را نیز نقل مینمائیم:

سورة الانشقاق خمس و عشرون آیه و رکوع واحد والسورة مکیّه تتقّت **لا**، وحُقّتْ **لا**، مدّت **خمس**، فملاقیه ج، بیمینه **لا**، آیهٔ کوفی وحجازی است یسراً **لا**، مسروراً ج، وراءِ ظهره **لا**، عشر آیه کوفی و حجازی است، ثبورا **لا**، سعیراً **ط**، مسروراً، ان لن یحور ج، بلی ج، **ط**، خمس، بالشفق **لا**، وسق **لا**، اتّسقْ **لا**، عن طبق **ط**، لا یؤمنون **لاعشر**، لایسجدون **ط سجده**، یکذبون **زصلی**، بما یوعون **زصلی**، ألیم **لا**، ممنوع ع.

(۲۵۸)

وقوف سجاوندی

این نسخه بخطّ نسخ خوب در سنهٔ (۱۰٤٦) نوشته شده کاتب از خود نام نبرده و پس ازختم کتاب اشعاری در بیان اصطلاحات سجاوندی که درنسخهٔ نمرهٔ (۲۵٦) این فهرست نیز ذکر گردیده نوشته شده ولی درعدد و کلمات با آنها تفاوت دارد پس ازآن رسالهٔ فارسی درقرائت که درصفحهٔ (۱۸۷) گذشت تحریر گردیده است.

چند ورق از اوّل نسخه افتاده و اوّل سطر موجود اینست: آمن السفهاء ط لایعلمون آمنّا ج ص شیاطینهم **لا**.

جلدمیشن کاغذدولت آبادی. عدّهٔ اوراق نسخه (۹٦) اوراق وقوف (۸٦) صفحهٔ (۱۸) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۹ سانتیمتر) عرض ($11\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۱٤)

احادیث و شروح و ترجمهٔ آنها

[۹۳] احتجاج طبرسی (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت ابومنصور طبرسی است (ابومنصور احمد بن علی بن ابی طالب طبرسی ره) که ازعلماء قرن ششم هجری ومعاصر باحضرت شیخ طبرسی مؤلف مجمع البیان بوده، صاحب روضات از معالم العلماء (ابن شهرآشوب که ایشان از شاگردان مؤلف بوده‌اند) نقل نموده که ابن شهرآشوب کتاب احتجاج را از مؤلفات ایشان دانسته است، و نیز در امل الآمل تألیف این کتاب را از ابو منصور طبرسی دانسته بنا بر این آنهائیکه مؤلف آنرا امین الدّین (شیخ طبرسی) دانسته اند باشتباه رفته اند. روضات ص۱۸ و۵۱۲ و۵۱۳ و۵۱۴.

ابو منصورطبرسی‌را مؤلفات دیگراست از آنها **کافی** در فقه و **مفاخر الطالبیین** و **تاریخ ائمه** و **فضائل الزهراء** میباشد.

مؤلف در مقدّمهٔ کتاب احتجاج گوید: چون جمعی از شیعیان امامیّه در احتجاج بمخالفین و جدال بمعاندین کوتاهی میکنند و تصوّر نموده که چون پیمبران گذشته و ائمه دین علیهم‌صلواة الله اجمعین این راه را نپیموده‌اند احتجاج بدعت است بدین سبب این کتاب را که مشتمل براحتجاجات پیغمبران گذشته وحضرت خاتم النبیین ص وائمّهٔ هدی ع دراصول وفروع دین میباشداز کتب معتبره جمع وتألیف وکتاب خود را باحتجاج شیخ مفید وسید مرتضی رحمة الله علیهما که از بزرگان علماء امامیّه اند ختم مینمایم.

این کتاب دو بار در سال ۱۲۶۸ و۱۲۸۶ درایران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله المتعالی عن صفات المخلوقین المنزّه عن نعوت النّاعتین.

انجام: و قطعنا هذا الکتاب علی‌کتاب‌السید المرتضی‌علم الهدی قدّس الله روحه‌والحمدلله رب العالمین و الصلوة علی خیر خلقه محمّد و آله الطاهرین.

(۲۵۹)

احتجاج طبرسی — این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (۹۸۸) نوشته شده، کاتب اسم خود را ننگاشته است.

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۱۵) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۰٤)

(۲٦۰)

احتجاج طبرسی این نسخه بخط نسخ متوسط نوشته شده چندین ورق از آخر آن افتاده ، و آخرین صفحهٔ موجود از احتجاجات حضرت علی بن موسی الرضا ع میباشد ، و آخرین سطر نسخه اینست : قال الرضا ع فَاِنْ اِلْیَسَعَ قَدْصَنَعَ مِثْلَ ماصَنَعَ عیسی عَلَیْهِ السَّلامْ مَشی عَلَی الْماء وَاَحْیاالْمَوْتی وَاَبْرَءِ .

کلمات افتادهٔ متن در حاشیه نوشته شده ، صفحهٔ در آخر کتاب است که اخبار راجع بموالی و عتق آنها بر آن نوشته شده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی مهره زده . عدهٔ اوراق (۱۸٤) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك . طول (۲۷ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۰۵)

[۹٤] الاختصاص (عربی)

در مؤلف این کتاب چندین قول است و مؤلف کشف الحجب و الاستار آنها را در کتاب خود آورده ، ترجمهٔ آن عبارات را در اینجا می نگاریم :

الاختصاص تألیف شیخ مفید محمّد بن محمد بن نعمان حارثی متوفی سنهٔ (٤۱۳) است بنا بر آنچه علاّمه مجلسی در اوّل بحار الانوار بدان تصریح کرده اند ، اما بعضی گفته اند که مؤلف آن جعفر بن حسین مؤمن است که مکرّر نام وی در اوائل اسانید کتاب برده شده ، لکن ظاهر از سیاق کتاب آنستکه مصنّف آن شیخ مفید است و جعفربن حسین راوی آنست . ولی آنچه ازعبارت آخر کتاب و نوشتهٔ جمعی از علماء بر پشت بعضی ازنسخه های این کتاب برمیآید آنستکه کتابی را که اینك (الاختصاص) میگویند مختصر او است نه خود آن و مؤلف (الاختصاص) شیخ ابوعلی احمد بن الحسین بن احمد بن عمر آن معاصر صدوق میباشد ومؤلف مختصر آن شیخ مفید است ، خلاصه این کتاب جامع اقسام احادیث وآثار و بهترین خطب و اخبار در مدح صحابه و فضائل ایشان وقدر ومنزلت علم وعلماء میباشد . و آغاز آن اینست : **الحمدلله الذی لاتدرکه الشواهد ولاتراه النواظر ولاتحجبه السواتر الخ** انتهی ص(۳۰) کشف الحجب.

نسخه ئیکه از این کتاب ذیلاً نام می بریم در ابتداءِ آن پس ازحمد و ثنا چنین نوشته شده : هذا کتاب الّفته وصنفته والعجب فی جمعه واسباغه واقحمته فنوناً من الاحادیث و عیوناً من الاخبار و محاسن الآثار و الحکایات في معان کثیره من ملاح الرجال و فضلهم و اقدار العلماء و مراتبهم وفقههم قال محمّد بن محمّد بن نعمان حدثني ابو غالب احمد بن محمد الزّازی و جعفر بن محمّد بن قولویه الخ .

ودر آخر آن نوشته شده : وافق الفراغ من تسویه مختصر کتاب الاختصاص لابی علی احمد بن الحسین بن احمد بن عمران رضی الله عنهم اجمعین الخ .

این دو عبارت تأیید میکنند که اصل کتاب تألیف ابو علي مذکور در فوق و مختصر کنندهٔ آن حضرت شیخ مفید است و بقرینه اینکه مکرّراً در این کتاب نوشته شده که حدّثنا جعفر بن الحسین المؤمن وبدین نام ولقب در کتب رجال کسی را جزشخص ذیل نیافتم آنهم بدینطریق در رجال نجاشی ص (۸۹) و ظاهراً نقل روایات کتاب از همین شخص است: جعفر بن الحسین بن علی بن شهریار ابو محمّد المؤمن القمی شیخ من اصحابنا القمیین ثقة انتقل الی الکوفه و اقام بها و صنّف کتاباً فی المزار و فضل الکوفه ومساجدها و له کتاب النّوادر و اخبرنا عدة من اصحابنا رحمهم الله عن ابی الحسین بن تمام عنه بکتبه و توفی جعفر بالکوفه سنة اربعین و ثلث مائه انتهی. و میدانیم که مفیددرسنهٔ (۴۱۳) وفات کرده و مذکور شد که ابوعلی معاصر حضرت صدوق بوده اند و نیز می دانیم که صدوق در سنهٔ (۲۸۱) وفات کرده اند بنا بر این مقدمات گمان میرود که این کتاب تألیف ابو علی بوده باشد . درکتب رجالی نام ونشانی از ایشان نیافتم و رجالیّین حتّی حضرت شیخ طوسی هم که شاگرد حضرت مفید بوده اند مختصر اختصاص و یا خود آنرا بایشان نسبت نداده اند .

این کتاب چنانکه ازعبارت مقدّمهٔ آن که فوقاً نقل گردید نیز معلوم شد

مشتمل بر اخباری راجع بروات و خطب و احتجاجات و مکاتیب ائمّهٔ ع و معاندین آنها و مناظرات ائمّه باخالفین وغیره است و مطالب متفرقهٔ تاریخی و غیره را نیز باذکر اخبار راجعهٔ بآنها از اهل بیت درآن نقل نموده وکلیّهٔ این کتاب موافق نسخهٔ ذیل (۷۷۰۰) بیت کتابت دارد.

آغاز: بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الّذي لاتُدْرِكُهُ الشَّواهِدُ وَلاتَراهُ اَلنَّواظِرُ وَلاتَحْجُبُهُ السَّواتِرُ.

انجام: اِمْحَضْ مَوَدَّتَكَ اَلكَرِيمَ فَاِنَّما - يَرْعى ذَوِى الإحْسانِ كُلُّ كَرِيمِ. وَآخِرُ اَشْرافَ الرِّجالِ مُرُوَّةً . وَاَلْمَوْتُ خَيْرٌ مِنْ اِخاءِ لَئِيمِ.

(۲۶۱)

الاختصاص این نسخه را بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۱۱۸) احمد بن عبدالله بن احمدبن اسمعیل بحرانی نوشته است، کتاب مجالس شیخ مفید (الفصول المنتخبه) ضمیمهٔ این کتاب است شرح آن در فصل مناسب بدان بیاید. پشت صفحهٔ اوّل و آخر این کتاب مطالب متفرقهٔ نوشته شده.

جلدچرمی نیم‌ضربی. کاغذفرنگی. عدّهٔ اوراق الاختصاص (۸۵) صفحهٔ (۲۴) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۸½ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۷۲)

[۹۵] اربعین شیخ بهائی (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ بهاء الدّین عاملی است ص ۷۱ [۳۱] چنانکه خود نیز در مقدّمه بیان فرموده‌اند چهل حدیث ازطرق اهل بیت پیغمبر صلوات الله علیهم اجمعین را باذکر اسنادآنها که‌در آداب و مستحبّات است نقل فرموده وهریك از احادیث که محتاج به بیان و توضیح و معنی و تشریح بوده بدان مبادرت نموده اشکال را ازصورت الفاظ آن برداشته‌اند.

علماء اسلام دراثر خبر نبوی که فرموده است: هرکس از اُمّت من چهل حدیث ازآنچه در امور دین بدان محتاج میشوند حفظ کند خداوند علیّ اعلی در روز قیامت او را درزمرهٔ فقهاء و علماء محشور خواهد فرمود. هردسته و فرقهٔ کتابها مشتمل برچهل حدیث باشرح و بدون شرح تألیف و تصنیف

کرده‌اند ، صاحب کشف‌الظنون قسمتی از آنهارا که مخصوصاً ازعلماء عامّه بوده درص ۷۶ تا ۸۱ ج ۱ نقل کرده ولی چنانکه سیره اواست از کتبیکه علماء شیعه در این موضوع تألیف کرده‌اند نام نبرده وحتّی چنانکه اشاره‌شد آنچه‌را علماء عامّه نوشته‌اند و اینك موجود است نیز از آنها نام نبرده ، صاحب کشف الحجب که مقیّداست که کتب علماء شیعه را نقل نماید فقط چهارده کتاب اربعین وشرح وترجمهٔ از آنهارا درص ۳۴ تا ۳۷و۱۱۹ و ۳۱۹ نقل نموده در فهرست رضویه ص ۶ تا ۱۳ فنّ اخبار ج۱ شش کتاب اربعین غیر ازآچه کشف‌الحجب نقل کرده‌ازعلماءشیعه نوشته‌شده ، درفهرست آصفیّه ج ۱ ص ۶۸۴ شرح چهل حدیث فارسی بنام شیخ بهاء الدین عاملی درذیل شرح اربعین فارسی نیز ازخود ایشان پس ازشرح فارسی شیخ محمد بن علی بن‌خاتون عاملی ذکر شده و در ذیل اینها سه شرح فارسی دیگرازچهل حدیث‌ارمحمد ـ محمود بن محمّد میباشد و در ج ۳ ص ۲۴۸ فهرست آصفیّه چهار کتاب اربعین نیز نقل شده ، ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۱۷۹۷) کتابخانهٔ مدرسهٔ سپهسالار دو کتاب است یکی بنام « دارالسلام ومدارالاسلام » مشتمل برچهل حدیث نبوی و دیگری بنام« وَرْدالجنّه و بدرالدّجنه » نیز مشتمل برچهل حدیث نبوی باشرح آنها .

این مختصر را از روی کتبیکه فعلاً در دست‌رس بود باکمال عجله و شتاب نوشتیم اگر اطّلاعات دیگر بدست آمد در جای مناسب ذکر خواهیم نمود واین را تذکردهم که علماء شیعه و سنّی اربعینیّانی در علم کلام و حکمت وغیره نیز تألیف کرده‌اند .

کتاب اربعین فوق در ایران سنهٔ (۱۲۷۴) چاپ شده وابن خاتون در زمان حیات مؤلف آنرا بفارسی ترجمهٔ بسیار خوبی کرده وموسوم بترجمهٔ قطب شاهی است (بحرف تاء همین فصل مراجعه شود) ،

آغاز : بسمله اِنَّ اَحْسَنَ حَدیثٍ تَحَلّی اَلِسان بجواهر حَقائِقه الخ.

(۲۶۲)

اربعین شیخ بهائی

این نسخه بخط نسخ خوب اسمعیل بن امیر صالح حسینی طباطبائی خاتون آبادی درسنهٔ (۱۰۸۸) نوشته شده ، در حاشیه اکثر از صفحات حواشی مصنّف نوشته شده ، پس از ختم کتاب در سه صفحه شرح حالی از بابارَتنْ نام هندی که در ذیل حدیث (۲۱) شیخ از او نام برده ووی پس از سال ششصد هجری در هند ظهور کرده و ادعا نمود که من از صحابهٔ پیغمبرصلعم میباشم و جمعی بوی گرویدند .

جلد چرمي كهنهٔ ضربی . كاغذ سمرقندي . عدّهٔ اوراق (۱۵۰) صفحهٔ (۱۸) سطر . قطع ربعی. واقف سپهسالار . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۲½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۹۹)

(۲۶۳)

اربعین شیخ بهائی

این نسخه بخط نسخ هادی نام نوشته شده ، سنهٔ کتابت‌را از آخر کتاب محو کرده‌اند شاید بنام خط مؤلف خوانده شود ولی مسلّماً پس از وفات شیخ آنرا نوشته‌اند .

جلد چرمی .كاغذ نباتی . عدّهٔ اوراق (۱۳۹) صفحهٔ (۲۲) سطر. قطع‌وزیری . واقف سپهسالار. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۰۰)

(۲۶۴)

اربعین شیخ بهائی

این نسخه نستعلیق بدخطی است ، و صفحهٔ اوّل کتاب و چندین ورق ازآخر کتاب افتاده‌است . اوّلین سطر موجود اینست : (و بعد فانّ الفقیر الی الله الغنی بهاءِ الدین محمّد العاملی .) وآخرین سطر موجود از شرح حدیث سی وهفتم اینست : (اومساویاً العمل الخالص الذی لاتریدان بمدحك علیه احدٌ الاّالله .)

جلد تیماج .كاغذ حنائي . عدّهٔ اوراق (۱۶۶) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار . قطع خشتی. طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۲½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۰۲)

(۲۶۵)

اربعین شیخ بهائی

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده ، و بآخرین عبارت اصل کتاب قناعت نموده ، حتّی تاریخ تألیف و فراغت را که مؤلف نوشته‌اند نقل نکرده .

جلد تیماجی . کاغذ نباتی . عدّهٔ اوراق (۱۰۱) صفحهٔ (۱۷) سطر . قطع خشتی . واقف سپهسالار . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۰۳)

[۹۶] استبصار (عربی)

این کتاب از مؤلفات حضرت شیخ الطائفه شیخ طوسی ص ۶۶ [۲۸] اعلی الله مقامه است وتألیف آن پس از کتاب تهذیب الاحکام و نهایه ایشانست وچنانکه در آخر کتاب هم خود بدان تصریح فرموده‌اند این کتاب را بر سه جزء بدین تفصیل قسمت کرده‌اند : جزء اوّل و دوّم در ذکر اخبار راجعه بعبادات . وجزء سوّم در اخبار راجعه بمعاملات وغیر آن از احکام فقهیّه . و جزء اوّل مشتمل برسیصد باب و یکهزار و هشتصد و هفتاد و نه حدیث ، و جزء دوّم مشتمل بردویست و هفده باب و یکهزارو یکصد و هفتاد وهفت حدیث ، و جزء سوّم مشتمل بر سیصد و نود و هشت باب و دو هزارو چهار صد وپنجاه و پنج حدیث است بنابراین در تمام کتاب (۵۵۱۱) حدیث خواهد بود و مصنّف خود درآخر اسانید کتاب بدان تصریح کرده‌اند . مصنّف نیز دراینجا فرق میان تهذیب ونهایه و این کتاب را بدین گونه گذارده‌اند که کتاب تهذیب مشتمل برتمام احادیث فقه از متّفق علیه و مختلف فیه است ، وکتاب نهایه مشتمل براحکام فقه بنحو فتوی است با ذکر همهٔ اخبار وارده درآنها ولی بنحویکه حجم کتاب هم بزرگ نشود و بتوان آنرا حفظ نمود ، واین کتاب استبصار مشتمل است بر همه اخبار مختلفه و بیان وجه تأویل و جمع میان آنها ، وآنرا « کتاب الاستبصار فیما اختلف فیه من الاخبار » نام نهاده است .

آغاز: بسمله الحمدلله ولیّ الحمد ومستحقّه والصلوة علی خیرته من خلقه .

انجام : لان ذلك مذهب كثير من العامّه وقد روى ذلك عن النّبى صلى الله عليه و آله تمّ الكتاب .

پس ازاتمام کتاب مصنّف رحمه‌الله اسانید کتاب را ذکر نموده و آخر این قسمت این است : وتشتمل على خمسة آلاف و خمسمائه واحد عشر حديثاً حصرتها لئلا يقع فيها زيادة او نقصان والحمدلله الموفق للصّواب .

(۲۶۶)

استبصار این نسخه مشتمل بر تمام کتاب است ، و در سنهٔ (۱۰۳۹) علی بن محمد حلّی بخط نسخ متوسطی آن را نوشته‌اند ، دو ورق اوّل کتاب نو نویس است ، وحاشیهٔ چند ورق آخر وّصالي شده ، مقابله و تصحیح گردیده ونسخهٔ بدلهارا درحاشیه نوشته‌اند .

جلد تیماجی .کاغذ حنائي . عدّهٔ اوراق (۳۳۲) صفحه (۲۶) سطر. واقف سپهسالار.قطع رحلی- کوچك . طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۰۰)

(۲۶۷)

استبصار این نسخه مشتمل بر تمام سه جزء کتاب است، ودرسنهٔ (۱۰۶۳) بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده است ، در حاشیهٔ آخرین صفحه سیّد محمد شفیع طباطبائی شرحی مبني براینکه از اوّل تا آخر این کتاب را مقابله وتصحیح کرده نوشته‌اند .

جلد چرمی کهنه . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۳۷۷) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹۹)

(۲۶۸)

استبصار این نسخه را که مشتمل بر تمام کتاب است بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۰۹۷) ابوثابت بن توفیق تنکابنی نوشته است ، تصحیح و مقابله شده ، کلمات افتاده را درحاشیه نوشته‌اند ، بعضی حواشی هم درحاشیه پارهٔ ازصفحات نوشته شده . چندین سطر ازاواخر اسانید نوشته نشده ، وآخرین جملهٔ سطر آخر اینست . (**عن ابیه علی بن حسین بن بابویه.**)

جلد چرمی. کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۳۵۱) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلي کوچك . طول ($24\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۰۱)

(۲٦۹)

استبصار این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (۱۰۵۳) نوشته شده، کاتب نامی ازخود نبرده، ومشتمل برجزء اوّل ودوّم کتاب است.

جلد چرمی کهنه. کاغذ نباتی. عدّهٔ اوراق (۲٦۵) صفحهٔ (۲۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۲۰ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹۷)

(۲۷۰)

استبصار این نسخه مشتمل برجزء اوّل و دوّم وقسمتی از جزء سوّم کتاب است، وبخط نسخ نوشته شده، سنهٔ کتابت وکاتب درآخر دوجزء اوّل رقم نگردیده او اخر جزو سوّم هم که ساقط شده وآخرین سطر موجود اینست:

ثُمَّ طَلَّقَها وَتَرَکَها حَتّی حاضَتْ ثَلاثَ حَیضٍ ثُمَّ تَزَوَّجَها ثُمَّ طَلَّقَها فَتَرَکَها حَتّی حاضَت.

مقابله و تصحیح شده، کلمات افتادهٔ ازمتن ونسخهٔ بدلهارا در حاشیه نوشته‌اند. درحاشیهٔ بیشتر ازصفحات حاشیه‌هائی بامضاء: س د ـ و ـ م ا ـ و ـ م ح ق ـ و ـ ع ل ـ م ق. وغیره‌نوشته شده است.

جلد تیماجی. کاغذ نباتی. عدهٔ اوراق(۲۳۱) صفحهٔ (۲۸) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹۸)

[۹۷] اکمال‌الدین واتمام‌النعمه (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ صدوق است (ابوجعفر محمد بن علي بن حسین بن بابویه قمّی متوفّی سنهٔ ۳۸۱) که از علماء و محدّثین بزرگ اسلام واز اعاظم فرقهٔ‌شیعهٔ امامیّه بوده اند وسیصد کتاب در اموردینی تألیف فرموده و بسیاری از آن اینك در دست است، تمام علماء رجال نام ایشانرا باعظمت ذکر کرده وهریك عدّه‌ای‌ازمؤلفاتشانرا نام برده‌اند صاحب‌روضات الجنّات درصفحات ۵۵۷ تا ٦٦۰ شرح مفصّلی راجع باین‌عالم جلیل مرقوم وقسمتهائی ازعبارات‌فهرست شیخ طوسی‌وامل الآمل‌ولؤلؤ البحرین‌وغیره راکه‌درخصوص ایشان بوده نقل کرده‌اند.

حضرت صدوق معاصر بارکن الدّولهٔ دیلمی پادشاه مقتدر ایران بوده و چون شهرت فضل وعلم ایشان درممالك اسلامی منتشر گردید پادشاه باحضارش فرمان داد واجازه داد که درحضورش باعلماء فرق دیگراسلام مناظره ومباحثه کنند و بدواً خود پادشاه موضوع را طرح کرد، چون صدوق با کمال فصاحت و بلاغت بجواب پرداخت مورد تحسین و تلطّف گردید و پادشاه سؤال دیگری راجع بخلافت کرد حضرت شیخ نیز باهمان بیان فصیح جواب فرمود پس ازآن ابوالقاسم نام که یکی از رجال دولت بود اجازهٔ سخن گفتن خواست و از حضرت شیخ پرسید: چگونه میشود که عامّه دراجماع خود برضلالت باشند درصورتیکه ازپیغمبر (ص) رسیده است که امّت من مجتمع برخطا نمیشوند. حضرت صدوق دراین باب نیز جواب کافی و وافی فرمودپس ازاتمام مباحثهٔ باابوالقاسم رکن الدّوله باز تحسین زیاد کرد وگفت: اعتقاد من دردین همانست که این شیخ امین فرمود وحق آنست که شیعهٔ امامیّه برآن رفته‌اند. شرح این مناظرات درکتب مسطور ومختصری ازآن درص ۵۶۰ روضات نوشته شده.

امّا موضوع این کتاب که اینك بنام «اکمال الدّین و اتمام النعمه» خوانده میشود وبعضی هم آنرا «کمال الدّین و تمام النّعمه» نامیده‌اند اخباریست که در غیبت انبیاء عظام و حضرت امام عصر حجّة بن الحسن علیه وعلي آبائه الطیّبین الطاهرین الصّلوة والسّلام وارد شده، مؤلف درمقدّمهٔ کتاب چنین فرموده‌اند: هنگامیکه از زیارت قبر حضرت علیّ بن موسی الرّضا ع برمیگشتم بشهرنیشابور درآمدم وچندی در آنجا اقامت گزیدم شیعیان امامیّه را که بدیدن من می آمدند در امر غیبت شاك دیدم و آنهارا متمایل بطریقهٔ اهل قیاس اخبار واحادیثی که دراین موضوع وارد شده برای آنها نقل نموده و شك را ازدل آنها بیرون بردم چون ازآنجا رخت بربستم بشهر قم درآمدم و چندی نیز درآنجا اقامت نمودم شیخ نجم الدّین ابوسعید محمّد بن حسن بن محمّد بن احمد بن علی بن صلت قمّی که از علماء و فضلاء میباشند از بخارا بدانجا وارد شدند چشمم روشن شد و بی نهایت خواستار دیدار ایشان شدم چرا که در دیانت و

فکر وطریقت ایشانرا ثابت و محکم میدانستم وپدرم ازجدّ ایشان روایت میکرد وازعلم و زهد و تقوی آنجناب نقل میفرمود چون بنعمت زیارت و برادری و محبّت ایشان متنعّم شدم شکر خدای تعالی را بجا آوردم ، روزی دربین مذاکرات بیانی را یکی از فضلاء فلاسفه و منطقیّین بخا را راجع بحضرت قائم کرده بود نقل و اظهار داشتند که مرا در امر غیبت قائم متحیّر و مشکوك کرده چون این مطلب را گفتند ادلّهٔ در وجود آنحضرت و اخبار و روایاتی راجع بغیبت آنجناب از پیغمبر ص وائمّه (ع) برای ایشان نقل نموده و شك وشبهه را از دل ایشان نیز خارج ساختم ، از من خواستند کتابی دراین موضوع تألیف کنم وعده داده که چون بوطن خود شهر ری برگشتم اطاعت خواهم کرد ، درهمین اوقات شبی در امور اهل و اولاد و آنچه از خود باقی گذارده اندیشه میکردم که ناگاه خواب مرا در ربود خود را در مکّهٔ معظّمه ومشغول بطواف خانه در دور هفتم ونزد حجرالاسود دیدم که آنرا دست میکشیدم و میبوسیدم و میگفتم : امانتم را ادا کردم و عهدم را وفا نمودم تااینکه تو نیز شهادت بوفاء آن دهی . ناگاه حضرت قائم عجّل الله تعالی فرجه را بر درب خانهٔ کعبه مشاهده نمودم برای مطلبی که دردل داشتم ومیخواستم عرضه دارم بطرف آنحضرت رفته سلام کردم مطلب قلبی مرا دانست وجواب سلام فرمود پس از آن فرمودند چرا کتابی در غیبت تصنیف نمیکنی تا رافع همّ تو گردد عرض کردم در غیبت چیزها نوشته ام فرمودند وظیفهٔ تو آنست کتابی در غیبت تصنیف کنی و در آن غیبت های انبیاء علیه السلام را نیز ذکر نمائی ، حضرت از آنجا حرکت فرمودند من هم از خواب با حالت فزع و زاری بیدار شدم و بدعا وگریه با طلوع فجر مشغول بودم و از صبح همانشب بتألیف این کتاب برای امتثال امر حضرت ولیّ عصر (ع) بااستعانت ازخداوتوکل بدوشروع کردم. انتهی.

این کتاب را درسنهٔ (۱۳۰۱) حاج علی نقی تاجرکاشانی که از اشخاص خیّر و دارای خیرات زیاد بوده اند در طهران چاپ نموده و بی بها بمسلمانان داده اند .

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین و صلی الله علی محمّد وآله الطاهرین الحمدلله الواحد الاحد الفرد الصّمد الحیّ القادر العلیم .

(۲۷۱)

اکمال الدین این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب درسنهٔ (۱۰۸۰) نوشته شده وبعضی از اوراق آخر آن وّصالي شده است .

جلد میشن . کاغذ سمرقندي آبی . عدهٔ اوراق (۲۷۶) صفحهٔ (۱۹) سطر . قطع وزیری . واقف سپهسالار . طول (۲۳ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۳۳)

(۲۷۲)

اکمال الدین این نسخه را بخط نسخ خیلی خوب درسال (۱۲۳۸) عبدالکریم کهدوئی یزدی نوشته وچند ورق از اوائل کتاب مجدول بطلااست .

جلد ساغری مشکی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۲۷۹) صفحهٔ (۲۰) سطر . قطع وزیری . واقف سپهسالار . طول (۲٤ سانتیمتر) عرض (۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۳٤)

[۹۸] انوارالسلیمانی (فارسی)

مولف این کتاب چنانکه خود در مقدّمه به آن تصریح کرده‌اند عبّاس مولوی است ولی درکتب تاریخ و رجال وفهرستها نامی از مؤلف ومؤلّفات ایشان دیده نشد ، ازمطالعهٔ این کتاب معلوم میشود که از فضلاء عهد سلطنت شاه سلیمان صفوی بوده و این کتاب و کتابی دیگر بنام « فوائد الاصولیّه السلیمانیّه » در اثبات حق بودن دیانت اسلام وفرقهٔ ناجیه بودن شیعهٔ امامیّه درسنهٔ (۱۰۸٤) تألیف کرده‌اند .

نام این کتاب را نیز بمناسبت اینکه‌برای تقدیم و مطالعهٔ شاه سلیمان بوده انوارالسّلیمانی گذارده در آنجا که گوید : تا درسال (۱۰۹۷) باقبال حضرت شاهی موّفق گردیده قدری از آن مناظرات را بدست آورده بزبان فارسی ترجمه نمود و چون هنوز ناقص بود وقابل نظر کیمیا اثر اعلی حضرت نبود عجالتاً آنرا از جهت انتفاع عام خلائق کتابی ساخت تا از انتفاع ایشان ثوابی به

اعلیحضرتش عائد گردد وبعد ازآن دراین سال که هزار وصد ویك است آنچه در نظر بود بعد از تفحّص و تخصّص تمام بدست آورد و هریك را توضیحیکه در خاطر قاصر داشت داد و بنام نامی واسم گرامی نوّاب اشرف اقدس اعلی گردانید وچون هریك از این مناظرات نوریست که دل طالبان ایمان و ایقانرا منوّر میگرداند این کتاب را مسمّی **بانوار سلیمانی** ساخت الخ .

موضوع این کتاب چنانکه از عبارات فوق نیز معلوم شد جمع و ترجمه وتوضیح کلیّه مناظراتی‌است که حضرت پیغمبر اکرم و ائمّهٔ هدی صلوات‌الله علیهم اجمعین و علماء اعلام بامخالفین و معاندین هر فرقه و دسته نموده‌اند و مشتمل برشصت و دو فصل است . مؤلف فهرست فصول را درابتداء کتاب نوشته‌اند .

شاید تصوّر شود که این کتاب ترجمهٔ احتجاج طبرسی است ولي چنین نیست امّا ازآن کتاب نقل هائی دارد و بقدریکه توانسته تتبّع نموده و مناظرات راجمع وترجمه وشرح کرده است .

آغاز: بسمله حمد بیحد و ثنای بیعدد حضرت صانعی را که اصناف مخلوقات را الخ .

انجام : و لازم داند که از جهت شکر گذاری این نعمت عظمی درهمهٔ اوقات دوام این دولت را از جناب حق ودود عزّ اسمه طلب نماید قد وقع الفراغ من تألیف هذا الکتاب فی یوم الثلثا رابع عشرین من ذیقعدة الحرام سنة (۱۱۰۱) .

(۲۷۳)

انوارالسلیمانی این نسخه را در سنهٔ (۱۱۰۲) بخط نسخ خیلی خوب ابن مولانا یحیی حبیب الله همدانی نوشته‌اند، دارای یك سرلوح خوب ، دوصفحهٔ اوّل تذهیب شده ، کتاب درآب افتاده ولی خطوط آن سالم مانده ، بعضی از اوراق را وصالی کرده‌اند ، تصوّر میرود اوّلین نسخهٔ باشد که یاك نویس شده و شاید همان نسخهٔ باشد که برای کتابخانهٔ شاه سلیمان نوشته بوده‌اند ، پشت ورق اوّل نوشته شده : کتاب انوار سلیمانی جزو کتب مرحمت پناه میرزانصیر وزیر طاب ثراه بکمترین محمّدهاشم بن . . . .

انتقال یافت رجب ۱۲٤۷ . ونیز پشت همان ورق نوشته شده که این کتاب درسال (۱۲۹۵) جزء کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه وزیر علوم و معادن گردید.

نسخهٔ دیگری ازاین کتاب رادر کتابخانه ای سراغ نداریم وشاید منحصر بفرد باشد . جلد تیماجی .کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۹۰) مجدول بطلا وسرخی وزنگار . صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۲ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۱۸)

[۹۹] بحارالانوار (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت علاّمهٔ مجلسی است ص ۱۵ [٤] و در آن کلیّهٔ اخبار و احادیث مروّیه از حضرت رسول و ائمّهٔ هدی صلوة الله علیهم اجمعین را که علماء وبزرگان سابق در کتب خود نقل نموده و مدار اعتقادات اصولی و استنباط احکام فرعیّه بوده بانظم و ترتیب صحیحی باشرح و بیان و توضیح مطالب مشکلهٔ آنها و ابتداء هریك از موضوعات را بآیات کریمه قرآنیّه و نقل اقوال مفسرین را بطریق اختصار وایجاز مرتب ومنظّم نموده‌اند.

شرح حال وفهرست مؤلفات واساتید و شاگردان وسائر امور راجعهٔ باین عالم بزرگ را حضرت حاج میرزا حسین نوری ره در سنهٔ (۱۳۰۳) در رسالهٔ مفصّلاً مرقوم و در سنهٔ (۱۳۰۵) پیش از جلد اوّل بحارالانوار بمنزله مقدّمهٔ برآن کتاب چاپ شده است ، و چنانکه ایشان مرقوم فرموده‌اند وترجمهٔ آن ذیلاً نگاشته میشود مؤلف خود توفیق برپاك نویس کردن تمام مجلّدات بحار را نیافته و میرزا عبدالله آفندی مؤلف ریاض العلماء از مجلّد پانزدهم تامجلّد آخر را پاك نویس و مرتب نموده و پس از وفات مشار الیه انتشار یافته . همین معنی را (که مؤلف توفیق برپاك نویس کردن تمام مجلّدات نیافته) سیّد اعجاز حسین متوفّی در سنهٔ (۱۲۸٦) مؤلف کتاب « کشف الحجب والاستار» درص (۷٦) آن کتاب متذکر گردیده وپاك نویس نشده هاراابن کتب معیّن کرده‌است : ۱ ـ کتاب الایمان والکفر ومکارم الاخلاق . ۲ ـ کتاب الاداب والسنن . ۳ ـ کتاب الرّوضه . ٤ ـ کتاب القرآن والدّعاء . ۵ ـ کتاب الزّکوة والصّوم . ٦ ـ کتاب الحج . ۷ ـ کتاب العقود والایقاعات . ۸ ـ کتاب الاحکام .

۹ ـ کتاب الاجازات، انتهی. از عبارت مصنّف درمقدمهٔ مجلّد اول کتاب نیز معلوم میشود که تامجلّد چهاردهم (السماء و العالم) را مسلّماً خودشان مرتّب ومنظم وپاك نویس کرده‌اند.

فهرست مجلّدات بحار را برای اطلاع مطالعه کنندگان موافق آنچه امروز دردست است ازرسالهٔ حاجي نوری ذیلاً ترجمه مینمائیم: « بحارالانوار الجامعه لدرراخبارائمّهٔ الاطهار» بیست وشش مجلّد است **مجلد اول**: درعقل و جهل وفضیلت علم و علماء و اقسام دانشمندان و در این کتاب از حجّیت اخبار و قواعد کلیّهٔ که ازآنها استخراج شده و مذمّت قیاس صحبت کرده‌اند، در ابتداء این مجلّد پنج فصل در این مطالب نیز نگاشته‌اند. فصل اوّل: در ذکر کتبیکه دربحار ازآنها اخبار نقل شده. فصل دوم: دربیان وثوق واعتماد واختلاف در آنها. فصل سوّم: در بیان رموزیکه برای اختصار اسامی کتبیکه از آنها نقل نموده وضع کرده اند. فصل چهارم: دربیان اصطلاحاتیکه برای اختصار اسناد وضع کرده‌اند. فصل پنجم: درنقل پارهٔ از مطالب که صاحبان کتب منقولهٔ ازآنها در ابتداء کتاب خود آورده‌اند. این مجلّد دوازده هزار بیت درچهل باب است. **مجلد دوم**: در توحیدوصفات ثبوتیّه وسلبیّه (غیرازعدل) واسماء الحسنی و شرح قسمتی از خطب و دراین مجلّد توحید مفضّل و رسالهٔ اهلیلیجیّه که هردو منسوب بحضرت صادق(ع) اند باشرح آنها نوشته شده است و این مجلّد شانزده هزار بیت و در سی و یك باب میباشد. **مجلد سوم**: درعدل و مشیّة وارده وقضا وقدر وهدایة وضلالة و امتحان وطینة و میثاق وتوبه وعلل شرایع ومقدّمات مرگ واحوال برزخ وقیامت و شفاعت ووسیله و بهشت و جهنّم درسی هزاربیت وپنجاه و نه باب میباشد. **مجلدچهارم**: در احتجاجات و مناظرات در شانزده‌هزار بیت و هشتاد وسه باب. **مجلد پنجم**: درقصص پیغمبران تاولادت حضرت خاتم صلواة الله علیهم اجمعین وبیان عصمت آنها و ردّ برمنکرین آن درچهل هزار بیت وهشتاد و سه‌باب. **مجلد ششم**: درتاریخ حضرت پیغمبر آخرالزّمان (ص) از اوّل ولادت تارحلت وشرحی از آباء کرام آنحضرت و

بیان حقیقت اعجاز و معجزه بودن قرآن و شرح حال جمعی از صحابه چون سلمان و ابوذر و مقداد و بعضی دیگر در شصت و هفت هزار بیت وهفتاد ودو باب. **مجلدهفتم**: درمشترکات احوال ائمّهٔ اثنی عشر (ع) و شرائط امامت و آیاتیکه دربارهٔ ائمّه نازل شده وشرح ولادت وغرائب حالات ایشان و فضیلت وبرتری آنها برپیغمبران گذشته وثواب دوستی ایشان وفضیلت اولادشان وبعضی از احتجاجات شیخ مفید و سیّد مرتضی وشیخ طبرسی ره بامخالفین در فضیلت ایشان درسی ویك هزاربیت ویکصد وپنجاه باب. **مجلد هشتم**: درحوادثیکه پس از رحلت حضرت رسول (ص) واقع شده وشرح حال خلفاء ثلاثه و جنگ جمل وصفّین و نهروان وحمله‌های معاویه باطراف عراق واحوال بعضی از اصحاب امیرالمؤمنین علی بی ابی طالب ع وشرح پارهٔ از اشعار منسوبهٔ بدان حضرت درشصت ویك هزار بیت وشصت و دوباب. **مجلد نهم**: درشرح حال حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب ع از ولادت تاشهادتشان و احوال حضرت ابوطالب ع واخباریکه راجع بامامت دوازده امام علیهم السلام وارد شده و شرح جمعی از اصحاب امیرالمؤمنین ع درپنجاه هزار بیت ویکصد و بیست وهشت باب. **مجلددهم**: درحالات حضرت فاطمهٔ زهرا سلام‌الله‌علیها وحضرت امام حسن وحضرت امام حسین علیهما السلام وشرح قضیّهٔ مختار و خونخواهی کردن او ازقاتلین حضرت سید الشهداء ع در بیست و نه هزار بیت ودرپنجاه باب. **مجلد یازدهم**: درحالات حضرت امام زین العابدین سیّد سجاد و امام محمّد باقر و امام جعفر صادق و امام موسی کاظم علیهم السلام وحالات جمعی ازصحابه و خویشاوندانشان در هیجده هزار بیت وچهل و شش باب. **مجلددوازدهم**: درحالات حضرت امام رضا و امام محمد تقی و امام علی نقی وامام حسن عسکری علیهم السلام وجماعتی ازاصحاب واقارب ایشان در دوازده هزار بیت و سی و نه باب. **مجلد سیزدهم**: در شرح احوال حضرت امام عصر حجّة بن الحسن عجّل‌الله تعالی فرجه و اثبات رجعت در بیست و یکهزار بیت وسی وچهار باب. **مجلدچهاردهم**: که مشهوربِ «السّماء والعالم»است

در بیان کلیّات راجع بآسمان و زمین و اثبات حدوث عالم ومباحثی ازهیئت است و در این مجلّدابواب صید وذباحه و اطعمه و اشربه واحکام ظروف طلاو نقره وغیره که جزءمباحث فقه است نیزنوشته‌شده‌درهشتاد هزاربیت ودویست‌وده‌باب.

مجلد پانزدهم : در بیان ایمان وصفت مؤمنین وفضائل ایشان وبیان کفر و اخلاق رذیله، این مجلّد که بیست هزار بیت یا بیشتر کتابت دارد برسه‌جزء قسمت شده. **جزء اول** : در ایمان و شرائط آن وصفات مؤمن و فضیلت شیعیان بردیگران وصفات ایشان. **جزء دوم** : در بیان اخلاق خوب و آنچه موجب رستگاری است. **جزءسوم** : درکفر وشعب آن و اخلاق رذیله.

در رسالهٔ که یکی از شاگردن فاضل مؤلف نگاشته‌اند مسطور است که‌این مجلّد (پانزدهم) صدهزار بیت است وشاید اختلاف‌این بیان با نقلی که ما کردیم در اثر اختلاف نسخ بوده باشد وخود ما دیده‌ایم که یکی از نسخ جزء اوّل برنسخهٔ دیگرازآن بسیار زیادتی‌داشت وباضمیمه کردن‌مجلّدشانزدهم شایع که در ابواب عشرة ازحقوق پدران و خویشاوندان و برادران میباشد ومؤلف خود در ابتداء تصریح کرده‌اند که جزءِ مجلّد پانزدهم است ولکن در اوّل مجلد پانزدهم‌نیزخودگفته‌اند: هرآینه ابواب‌عشرة راکتابی‌مستقل‌قراردادم چرا که شایستگی انفراد داشت اگرچه این ابواب را درفهرست این مجلد مندرج کرده‌ایم. انتهی و در مجلد پانزدهم یکصد و هشت باب است جز اینکه عدهٔ از از آنها بدون ذکر ونقل اخبار است وفقط عناوین درآنها مذکور گردیده و ما انشاءالله علّت آنرا بیان خواهیم نمود. **مجلدشانزدهم** : درآداب ومستحبّات میباشد و معروف بـ « زیّ وتجمّل » است‌واین جزء مشتمل برابواب تشویق و ترغیب براستعمال عطر و بوی خوش وپاکیزگی وسورمه کشیدن و روغن مالی کردن وآداب خانه گرفتن و بیداری وخواب وسفر وبیان کلیّه منکرات و گناهان کبیره وصغیره و ابواب حدود است. ولیکن من این مجلّد را ندیده‌ام جز قسمتی که ازآن نقل شده بود (این جمله ترجمهٔ عبارت حاجی نوری‌ره بوده و ما در ذیل همین قسمت وجود این مجلّد را تذکر میدهیم)

وازاینجا شمارهٔ مجلّدات مخلوط گردیده ، مؤلف ره بحار را از مجلد اوّل تا سیزدهم مرتباً همانقسم که در ابتداء کتاب ذکر شده است تألیف کرده اند پس از آن در راه مکّهٔ معظمه در سنهٔ (۱۰۸۱) کتاب « مزار » را تألیف نموده وآنرا مجلّد بیست و دوّم قرار داده ، پس از آن کتاب « صلوة » را تصنیف و درسنهٔ (۱۰۹۷) ازآن فراغت یافته و اورا مجلّد هیجدهم معین کرد ، باز برسر ترتیب آمد وکتاب « السماء والعالم » را تألیف فرمود و آنرا مجلد چهاردهم قرارداد وسال اتمام تألیف آن سنهٔ (۱۱۰٤) بوده است پس از آن مجلد پانزدهم را که در ایمان وکفر است تنظیم و چون کتاب عشرة را مستقل کرد آنرا مجلّد شانزدهم قرار داد و چون مجلد مشتمل برصلوة ومزار منتشر گردیدودیگرنتوانست عنوان مجلّدات مذکورهٔ آنهارا تغییردهدمجلّد شانزدهم مکرّر گردید و دوشانزده پیدا شد وعدد مجلدات تا کتاب مزار مرتب ومحفوظ ماند وپس از آن مختلف گردید چنانکه بر نسخهٔ از کتاب احکام که مجلد بیست و چهارم است و در اواخر صفویه از عوائد موقوفات یکی از مدارس اصفهان نگاشته شده بود دیدم بعربی نوشته اند : اینست مجلد بیست و پنجم . ونیز در ابتداء کتاب اجازات بحار که اینك متعلّق بخود من است بعربی در ابتداء آن نوشته شده : اما بعد اینست مجلد بیست و ششم الخ . با اینکه مسلماً پس از کتاب مزار جز سه مجلد نیست و مطلب همانست که گفته‌شد واین نیز گفته شود نسخیکه از کتاب عقود من دیده‌ام برآنها نوشته‌شده بود : که این مجلد بیست وچهارم‌است . درصورتیکه‌اینك مجلد بیست وسوم شمرده میشود واین نیزبیست وشش مجلد بودن بحاررا تأیید میکند . **مجلدشانزدهم مکرر** : کتاب عشرة است چنانکه مذکور گردید و قریب نوزده هزار بیت و مشتمل بریکصد و هفت باب است . **مجلدهفدهم** : درحکم ومواعظ است و شانزده هزار بیت و مشتمل برسی وسه باب میباشد . **مجلدهیجدهم** : این مجلد مشتمل برکتاب طهارت درشصت باب و کتاب صلوة دریکصد و شصت‌و یك باب است و درآن تمام رسالهٔ « ازاحة العلّة فی معرفة القبله » تألیف شیخ

شاذان بن جبرئیل قمّی ، و دعاهای روزهای هفته واقسام نماز ها است وابیات آن صد ویکهزار و پانصداست . **مجلد نوزدهم** : این مجلد نیز مشتمل بردو کتاب است **اول** درفضائل قرآن و آداب وثواب تلاوت واعجاز آنست ودراین قسمت تمام تفسیر شیخ جلیل محمّدبن ابراهیم نعمانی صاحب کتاب « الغیبه » شاگرد ثقة الاسلام (کلینی) است و این تفسیر فقط مشتمل بر یك حدیث از حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب ع در انواع آیات است و این قسمت یکصد و بیست وهشت باب است و **دوم** در ابواب واقسام ذکر و آداب دعاء و شروط آن ومشتمل برتمام ادعیّه جز آنهائی است که در سائر مجلدات بذکر آنها پرداخته‌اند و این قسمت یکصد و سی و یك باب است ودر آخر آن صحیفهٔ ادریس پیغمبر علیه السلام است که سیّد علی بن طاوس ره در « سعدالسعود » ازآن نقل کرده ودارای آن بوده‌اند واین مجلد سی هزار بیت است . **مجلد بیستم** : در زکوة وصدقه وخمس وصوم واعمال سال است و مشتمل بریکصد و بیست ودو باب و بیست وچهار هزار بیت میباشد . **مجلدبیست ویکم** : دربیان احکام و متعلّقات حج وعمره وقسمتی از شرح شهر مدینه وبیان احکام ومتعلقات جهاد و سرحدداری و امر بمعروف و نهی از منکر است و درآن هشتاد و چهار باب و مشتمل بر نه هزار بیت است . **مجلد بیست ودوم** : در مزار واین مجلّد سی هزار بیت در شصت و چهار باب است . **مجلد بیست وسوم** : در احکام عقود و ایقاعات و آن یازده هزار بیت دریکصد و بیست و نه باب است . **مجلد بیست وچهارم** : در احکام شرعیّه و مشتمل برسه هزار بیت در هفتاد باب . **مجلد بیست وپنجم یا بیست وششم** : دراجازات و در این مجلد تمام فهرست شیخ منتجب الدّین علی بن عبدالله بن بابویه که مختص بذکر رجال متأخّر از زمان حضرت شیخ طوسی است تا زمان مؤلف و قسمت مهمّی از کتاب « سلافة العصر فی احوال علماء عصر » تألیف سید علیخان کبیره واجازهٔ کبیرهٔ علاّمهٔ حلّی ره واجازهٔ کبیرهٔ شهید ثانی ره واجازهٔ کبیرهٔ صاحب معالم فرزند حضرت شهید ثانی ره که دارای فوائد و نکته های مهمّهٔ است و

اجازات دیگری از علماء درج شده است.

این بود ترجمهٔ آنچه حضرت حاجی نوری ره در رسالهٔ «فیض القدسی» راجع بشرح مجلدات بحار مرقوم داشته‌اند و پس از این نیز فرمایند:

بدان از مجلّد پانزدهم تا آخرین مجلّد بحار الانوار جز مجلّد صلوة و مزار در زمان حیات مؤلف ره از سواد بیاض درنیامده از اینرو در آنها بیان و شرحی از اخبار جز در پارهٔ از اخبار مجلد پانزدهم و اخبار کافی از باب عشرة دیده نمیشود. عالم جلیل سید عبدالله سبط محدّث فاضل سیّد نعمت الله جزائری ره در اجازهٔ کبیرهٔ خود در ذیل ترجمهٔ شیخ روایت خود سیّد جلیل محقّق سیّد نصرالله بن حسین موسوی حائری شهید ره گوید: از نوابغ روزگار بود و در فهم و هوش و خوبی تقریر بی نظیر ادیبی اریب و شاعری ماهر و توانا بود دیوانی بس نیکو از او بیادگار مانده، در گرد آوردن کتب حریص و بدان موّفق میبود، مرا حکایت نمود که یکبار در اصفهان بیش از هزار جلد کتاب را یکدفعه بقیمت بسیار کمی خریدم و در آن کتب نفیسی بود از آنجمله تمام مجلدات بحار الانوار است که نسخ موجوده و متداولهٔ آن کتاب عقل و علم و . و . و میباشد تا اینکه فرمود امّا بقیّهٔ کتب مثل کتاب قرآن و کتاب دعاء و کتاب زیّ و تجمّل و کتاب عشرة و کتاب اجازات و تتمّهٔ فروع گویند که پاکنویس نشده اجل مؤلف در رسید و این اجزاء قسمت یکی از ورثه شد که با میرزا عبدالله آفندی صاحب ریاض العلماء که یکی از شاگردان مؤلف بود اختصاص داشت آفندی آنها را از آن وارث گرفت و مشغول بپاکنویس مجلّدات آن کتاب گردید و این کار را هر کاتبی نمی توانست انجام دهد و بایستی کاتبی عالم باشد و میرزا عبدالله آفندی نیز تا آخر عمر بدین کار مشغول بود بدین واسطه در زمان خود او این مجلدات نیز مشهور نگردید چون ایشان نیز داعی حق را اجابت گفت و بدار باقی شتافت نسخ این کتب در سهم کسیکه افتاد باوی طرح دوستی ریختم و از او خواستم که آنها را بمن فروشد راضی نشد بالاخره اورا راضی کردم عاریه دهد که ازروی

آن نسخهٔ بردارم پذیرفت درآن روزها پولی نداشتم خداوند صاحب کرمی را مسخّر فرمود و تمام مخارج استنساخ آنرا بداد تا تمام شد . انتهی بیان سیّد نصرالله ره . وشاهد بر صدق وراستی این گفتار آنست که در ابتداء بسیاری از مجلدات اینگونه نوشته شده : اما بعد فهذاالمجلّد .... من بحار الانوار تألیف الاستاد الاستاذالمولي محمد باقر . واین اصطلاح ازمیرزای مذکوردر کتاب خود موسوم بـ «ریاض العلماء» است . تااینجاترجمه ازرسالهٔ «فیض القدسی» بود .

علاّمهٔ مجلسی رحمة الله علیه درتألیف دورهٔ این کتاب که برحسب حساب مذکدرفوق باضافهٔ ابیات کتاب اجازات (۷۰۰۶۰۰) بیت کتابت دارد زحمت بسیار ورنج فراوان برده وخدمت بزرگی بوسیلهٔ احیاء آثارواخبار ومؤلفات علماء سابق بعالم علم وروحانیت نموده ولی چون فهم مطالب مندرجهٔ دراین کتاب ازقبیل تاریخ وحکایات ورمان وافسانه نیست جمعی که‌از زیور علم و دانش بی بهره‌اند و حاضر برای استفاده هم نیستند وفقط بایاد گرفتن الف باوچند لغت عادی‌عربی بلکه‌بدون تحصیل آنهم میخواهند مطالب‌عالیه رادرك نمایند وبعلوم ماوراء طبیعت آشنا گردند وبواسطهٔ نقص خود موفقیّت نمی یابند زبان طعن ولعن ودشنام وناسزارا نسبت باین خادم ومحی علوم دراز کرده و آنچه لائق خویش است بانجناب میگویند ایشان راه دورنپیموده بزرگان سابق فرموده‌اند : **المرء عدو لما جهل** . پس فهم ایشان شایستهٔ نا سزا است نه دیگران .

بحار الانوار یکی ازکتب مورد مراجعه علماء وبزرگان شیعه امامیّه است وآنرا از کتب اربعهٔ متأخره میدانند شرح کتب اربعهٔ متقدّمه ومتاخره‌در ذیل کتاب تهذیب درهمین فصل می‌آید . یکی ازعلماء معاصر مؤلف ازبحار انتخابی نموده و شرح آن در همین‌فصل نیزخواهد آمد . بعضی از مجلدات آنهم بفارسی ترجمه شده‌وترجمهٔ جلد سوّم‌وچهارم وسیزدهم‌وهفدهم آن درکتابخانهٔ آصفیّه هندموجود (ص ۶۸۲ ج ۱ فهرست‌آصفیّه)وترجمهٔ مجلّد نهم راحاجی نوری به محمّد نصیربن عبدالله بن محمّد تقی مجلسی و ترجمهٔ چندین مجلّد دیگر را به بعضی از معاصرین خود نسبت داده‌اند .

علامهٔ مجلسی برحسب شرحی که حاجی نوری در رسالهٔ «فیض القدسی» مرقوم داشته‌اند سیزده کتاب عربی تألیف کرده‌اند که دورهٔ بحارالانوار یکی از آنهاست وپنجاه و سه کتاب ورساله فارسی که بعضی از آنها تألیف وبرخی ازآن ترجمهٔ کتب سابقین است.

دورهٔ بحارالانوار را حاج محمّد حسن اصفهانی (امین الضرب) از سال ۱۳۰۵ تا ۱۳۱۵ برای اولین بار در طهران چاپ و بعلماء و فضلاء مجاناً تقدیم کرده‌اند و مشهور بچاپ کمپانی است. مجلد ششم بحار درطهران چاپ حروفی درسنهٔ (۱۳۲۳) شده و مجلّد دهم وهشتم و سیزدهم و ترجمهٔ سیزدهم نیز در تبریز وطهران چاپ شده است

(۲۷٤)

بحارالانوار این نسخه مجلّد پنجم از بحارالانوار است، و در سنهٔ (۱۲۳۱) حسین بن محمد طاهر همدانی بخط نسخ آنرا نوشته‌اند.

جلد چرمی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (٤۰٦) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۳۰ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۸)

(۲۷۵)

بحارالانوار این نسخه که مجلد پنجم است بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده ودرسنه (۱۲۷۰) داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه گردیده است.

جلد تیماجی نیم‌ضربی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۲۵٦). صفحهٔ (۳۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۹)

(۲۷٦)

بحارالانوار این نسخه قسمت اوّل ازمجلد ششم بحارالانوار است، و مشتمل برشرح حال حضرت ختمی مرتبت از قبل ازتولد تاآخر باب اعجاز قرآن (باب ۱۹) میباشد، بخط نسخ نوشته شده، کاتب و سال کتابت رقم نگردیده.

جلد چرمی کهنه . کاغذ سمرقندی . مجدول بزنگار و سرخی . عدّهٔ اوراق (۳۰۰) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۲۰ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۷)

(۲۷۷)

بحارالانوار این نسخه بخط نسخ رجبعلی خونساری در سنهٔ (۱۲۳۳) نوشته شده ومجلّد هفتم است .

جلد میشن ضربی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۲۵۷) صفحهٔ (۳۲) سطر . قطع رحلی . واقف سپهسالار . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۵)

(۲۷۸)

بحارالانوار این نسخه قسمت اوّل از مجلد هشتم « فتن ومحن » است از ابتداء کتاب تا آخر باب (۳۵) (في ماورد فی جمیع الغاصبین والمرتدّین مجملاً) وبخط نسخ نوشته شده ، کاتب آن سیّد عبدالرّضا حسینی درسنهٔ (۱۲۲۵) میباشد تصحیح و مقابله شده ، کلمات افتادهٔ ازمتن ونسخه بدلها را درحاشیهٔ صفحات نوشته اند .

جلد ساغری . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۳۰۹) صفحهٔ (۲۹) سطر . قطع رحلی کوچك . واقف سپهسالار . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۳)

(۲۷۹)

بحارالانوار این نسخه قسمت دوّم ازمجلد هشتم « فتن ومحن » است (از باب افعال عایشه بعدالجمل ، تا آخر کتاب) وبخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نام خود وسال کتابت را ننگاشته .

جلد چرمی . کاغذ خان‌بالغ . عدّهٔ اوراق (۶۷۷) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۶)

(۲۸۰)

بحارالانوار این نسخه ازباب اوّل تا قسمتی ازباب بیست ویکم مجلدهشتم مسمّی بفتن ومحن است وباقی آن ننوشته مانده ، و بخط نسخ خوب نوشته شده ، اسم کاتب وسال کتابت رقم نگردیده . آخرین سطر نسخه اینست :فَإِنَّ عُمَرَ جَعَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَحَدَ السِّتَّةِ وَسَهْمُ الْجَدِّ أَلْسُدْس.

وپس ازاین فهرست ابواب این نسخه‌را دریك صفحه نوشته‌اند .

جلد چرمی کهنه . کاغذ خان‌بالغ . عدهٔ اوراق (۳٦۷) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۲)

(۲۸۱)

بحارالانوار این نسخه مجلّد نهم ازبحار وشرح حالات حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام است . و بخط نسخ خوب آنرا علی میرزا بن علیخان در سنهٔ (۱۲۲۷) نوشته ومشتمل بر (۱۲۹) باب است و فهرست آنها را قبل از کتاب نوشته اند .

جلد چرمی . کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (٥٤۲) صفحهٔ (۲۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($\frac{1}{2}$ ۳۰ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۱)

(۲۸۲)

بحارالانوار این نسخه از باب « اخصاء الدّواب » سماء و العالم تا آخر کتاب است و بخط نسخ در سنهٔ (۱۲۳۰) نوشته شده .

جلد چرمی ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۱۵۱) صفحهٔ (۳۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷٦۸)

(۲۸۳)

بحارالانوار این نسخه « سماء و العالم » و مجلّد چهاردهم از کتاب بحار الانوار است ، قسمتی ازآخر آن نوشته نشده ، وآخرین سطر نسخه اینست : بابُ قُوی اَلنَفْسِ وَ مَشاعِرُها مِنَ اَلْحَواسِ اَلظاهِرَةِ وَ اَلْباطِنَةْ سَیَذکرُ فی اَلْمجَلّدِ الاخَرْ . بخط نسخ خوب نوشته شده ،کاتب اسم خود و سال کتابت را رقم ننموده .

جلد تیماجی ظریف . کاغذ فرنگی قدیم . عدّهٔ اوراق (٤۰۷) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك .طول ($\frac{1}{2}$ ۲۹ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۰)

(۲۸٤)

بحارالانوار این نسخه قسمتی از مجلّد سوم بحارالانوار است، وازابتداء کتاب تا اوائل باب (٥) ازابواب معاد که در اثبات حشر و کیفیّتش وکفر منکرین آنست میباشد وآخرین سطر نسخه اینست : مٰا کانَ حُجَّتُهُمْ اَلّا اَنْ قالوا اِئتو بآبائنا اِنْ کُنْتُم صادِقین قُلْ اَللّٰهُ . کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و خط نسخه نسخ و نستعلیق است .

جلد تیماجی ضربی . کاغذ نباتی . عدّهٔ اوراق (۱۹۰) بعضی از صفحات ۲۵ و بعضی ۲۱ سطر است . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۶۹)

(۲۸۵)

بحارالانوار این نسخه کتاب طهارت میباشد که یك جزء از مجلّد هیجدهم بحار است ، در سنهٔ (۱۲۴۳) محمّدرضای خونساری بخط نسخ خوب قسمت آخر آنرا نوشته‌اند و از اوّل کتاب تا آخر مبحث حیض و نفاس بخط صادق بن مسیح خونساری در سال مذکور است .

جلد میشن ضربی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۳۱) صفحهٔ (۲۴) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۴)

[۹۹] بوارق در احادیث راجعه بقم (عربی)

مؤلف این کتاب سید محمّد مهدی حسینی قمّی است نام و نشانی از ایشان در کتب سیر دیده نشد ، در ابتداء نسخهٔ ذیل چنین نوشته شده : هذا جملة احادیث فی فضیلة بلدة قم و اهلها علی ما نقلها مولانا محمّد باقر فی بحارالانوار وغیره فی کتابهم فقال جامع الاحادیث محمد مهدی الحسینی القمّی رحمه‌الله تعالی بسمله الخ .

اخباریکه راجع بشهر قم و فضیلت اهالی آنجا و بزرگانی دیگر از خانوادهٔ حضرت رسالت پناهی (ص) وارد شده باذکر اسناد آن. دراین کتاب جمع گردیده و در حدود (۲۴۰) بیت است .

آغاز : بسمله الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتّقین والصّلوة والسّلام علی محمد وآله الطیّبین الطاهرین .

انجام : القبّة المقدّسه ثلثة قبور قبرالسّت فاطمه علیها السلام وقبر امّ محمد و قبر امّ اسحق جاریة محمّد بن موسی رحمهم الله .

(۲۸۶)

بوارق احادیث راجعه بقم

این نسخه را بخط نسخ خیلی خوب علی اکبر فیض برای تقدیم بشاهزاده اعتضاد السلطنه وزیر علوم آن عصر در سنهٔ (۱۲۸۹) نوشته است . در آخر نسخه سه ورق کاغذ ننوشته میباشد .

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۲۱) صفحهٔ (۱۰) سطر. واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۵۲)

[۱۰۰] تبصرة الولی فی من رای القائم المهدی (عربی)

مؤلف این کتاب سیّد هاشم بحرانی است ص۸۹ [۴۱] و دراین کتاب اشخاصیکه درزمان ولادت وصباوت و درغیبت صغری و کبری حضرت امام قائم علیه السلام را زیارت کرده و صدای مبارك ایشانرا شنیده و از آن حضرت روایت کرده‌اند باذکر اسناد ذکر شده، مؤلف دراین کتاب هم کوچکترین تصرّفی نکرده وفقط نقل روایات میباشد و در حدود (۱۹۰۰۰) بیت است .

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذی لا یُخَلّی الاَرْضَ مِنْ حُجَّةٍ ، لِئَلّا یَکُونَ لِلنّاسِ عَلَی اللهِ حُجَّة .

(۲۸۷)

تبصرة الولی

این نسخه بخط نسخ سیّد حسین هندی درسنهٔ (۱۲۶۸) نوشته شده و ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۱۷۴۶) کتابخانه میباشدوقابل تجزیه است . خصوصیّات دیگر نسخهٔ بکتاب « غایة المرام » که نمرهٔ آن گفته شدودرهمین فصل ذکر میشود مراجعه گردد . عدّهٔ اوراق این کتاب (۴۵) وظاهراً مطالبی ازآخر کتاب نوشته نشده وآخرین سطر موجود آن اینست :

وَرَاَیْتُ عِدَّةَ لَیالٍ قَدْنَزَلَ مِنَ الْغُرْفَةِ وَضُوءُ السِراج .

[۱۰۱] تحفة الملوك (عربی)

مصنّف این کتاب سیّد ولی‌الله بن نعمت الله حسینی رضوی حائری رحمه‌الله است که از علماء قرن یازدهم هجری و معاصر بامؤلف امل الآمل بوده اند

و ایشان کتاب مجمع البحرین في فضائل السّبطین ، و کنزالمطالب فی فضائل علی بن ابی طالب ، ومنهج الحق والیقین فی فضائل علی امیرالمؤمنین علیهم السّلام را بمصنّف این کتاب نسبت داده‌اند .

مؤلف در دیباچهٔ کتاب فرماید که مطالب این رساله را از جاهای مختلف جمع آوری کرده‌ام امیداست که عامل بآن سعادت دنیا وآخرت یابد . ومشتمل برمقدّمه و هشت باب و خاتمه‌ایست بدین تفصیل : مقدمه درکیفیّت تفکّر در کارهای خداوند و خلقت . باب اوّل : در احوال دنیا . باب دوّم : در طریقهٔ محاسبهٔ نفس . باب سوّم : در احوال مرگ . باب چهارم : در احوال محشر و امور راجعهٔ بروز قیامت . باب پنجم : در اندکی از احوال گذشتگان از پادشاهان . باب ششم : در ستایش داد گستری . باب هفتم : در زشتی بیداد و بدفرجامی بیدادگر . باب هشتم : دربردباری وسرانجام بردبار . خاتمه : در فروتنی و بدی کردن فرازی ونیکی خوار کردن نفس .

کلیّهٔ مطالب فوق را از احادیث و آیات و کلمات بزرگان تألیف کرده‌اند ومجموعاً نزدیك (۱۴۰۰) بیت است .

آغاز: بسمله الحمدلله المتفضل المنّان مالك الملك ذوالقدرة والسلطان .

انجام: فقال(ص) فضل الله یؤتیه من یشاء .

(۲۸۸)

تحفة الملوك این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (۱۰۸۱) نوشته شده ، در حاشیهٔ آخرین صفحه شرحی را در تحت عنوان : قال مدّ ظلّه . و منتهی به : انتهی کلامه رفعه شأنه . که حاکی ازاینست که در زمان حیات مؤلف این نسخه نوشته شده مرقوم گردیده است . ودرحاشیهٔ صفحات نسخهٔ بدلهائی و حواشی مختصری نوشته‌اند .

جلد مقوائی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (٦٥) صفحات مختلفة السطور . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۲$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹۲)

[۱۰۲] ترجمهٔ توحید مفضل (فارسی)

این ترجمه را محمّد صالح بن محمّد باقر قزوینی معروف بروغنی در سنهٔ (۱۰۸۰) کرده‌اند. و بدلیل تاریخ این ترجمه واینکه صاحب امل الآمل در تعریف ایشان گوید: عالمٌ فاضل. معلوم میشود که ازمعاصرین آنجناب بوده وچنانکه در آخر ترجمهٔ کتاب عیون اخبارالرضا خود نوشته‌اند: برخود بعهد وقسم لازم کردم که‌ازاین‌شهر تازنده‌ام جدا نشوم. معلوم میشود که سالهای آخر عمر در مشهد مقدّس حضرت ثامن الائمّه علیه‌السلام بوده‌اند، سال تولد و وفات ایشانرا در کتب سیریکه در دست بود نیافتم صاحب‌امل در ص ٦٤ ترجمهٔ‌عیون اخبارالرضا و ترجمهٔ نهج البلاغه و ترجمهٔ صحیفهٔ سجّادیه و مقامات و شرح فارسی بردعاء سمات و رسالهٔ دربیان خوردن آدم (ع) از شجرهٔ‌منهیّه و شرح بعضی از اشعار مولوی رومی‌را از مؤلفات این مؤلف ذکر نموده و صاحب روضات درص (٤٠٨) نیز همین کتب را بایشان نسبت داده و نامی از این ترجمه نیز نبرده‌اند.

توحید مفضّل عبارت ازاخباریست که مفضّل(۱) بن عمرجعفی که ازاصحاب حضرت امام جعفر صادق و امام موسی کاظم علیماالسلام بوده در بیان کیفیّت خلقت و حکمت بعضی ازمخلوقات درچهار مجلس بتفصیل ذیل ازاملاء حضرت صادق (ع) نقل کرده‌است.

(ابوعبدالله جعفر بن محمّد بن‌علی بن حسین بن علي بن ابی طالب علیهم‌السلام امام ششم امامیّه‌اند وپس ازپدربوسیله تدریس وتعلیم حقایق دیانت مقدسهٔ‌اسلام رادرعالم‌منتشرفرموده و ابوحنیفه که‌یکی ازعلماءِ چهارگانهٔ عامّه‌است از شاگردان آنحضرت‌بوده‌وشاگردان‌ایشانراچندین هزارنفرنوشته‌اند ۸۰ یا۸۳ یا۸۶-۱٤۸)(۲)

مجلس اوّل: در ذکر خلق انسان و حکمتها وتدبیرهائیکه درخلقت اواست.

(۱) اصحاب رجال راجع بمقام مفضل‌بن عمر جعفی اختلاف دارند ولی‌وثوق ایشان ترجیح داده شده رجوع شود به منتهي‌المقال ص۳۰۸ چاپ ایران.

(۲) ابن خلکان ص (۱۰۵) ج۱ چاپ مصر. تذکرة‌الائمّه ص (۱۳۹) چاپ ایران.

مجلس دوّم : در ذکر خلق اقسام حیوان از بهائم وسباع و وحوش و طیور وماهیان دریا وحکمتهائیکه درآفرینش آنها است . مجلس سوّم : درذکر خلق آسمان وزمین و ماه و آفتاب وکواکب وبروج و فصول و روز وشب و گرما و سرما وبادها و عناصر اربعه و باران و برق وکوه وصحرا و معادن ونباتات و اشجار وآنچه دراین موجودات از دلائل صنع وشواهد ربوبیّت وصواب تدبیر و حکمت میباشد . مجلس چهارم : دربیان اینکه آفات ومکاره ومصائب که برعالم واهل آن وارد میشود سبب آن چیست و درآن امتحانات و آفات چه حکمت است .

مترجم قسمت قسمت ازحدیث را ذکر وبترجمهٔ فارسی آنها باعباراتی سلیس مبادرت نموده وچندان تصرّفي درآن ننموده است .

آغاز: پس از مقدمهٔ مترجم(۱) : رُوِی محمد بن سنان قال حدّثنی مفضّل بن عمر . . . . . وعظیم منزلته وخطیر مرتبته .

روایت کرده محمد بن سنان گفت حدیث کرد مرا مفضّل بن‌عمر گفت من‌روزی بعد از ظهر نشسته بودم درمسجد مدینه الخ .

انجام: ترجمهٔ این قوائد الهی و علوم لدنّی برشادی و سرور ختم آمد والحمد لله علی ماوفقنی و اتاح لی . . . . . و کان الفراغ منه مع فراغ شهر صفر من سنة ثمانین بعدالالف وانأ الفقیر الحقیر عظیم الجرم والتقصیر محمّد صالح بن محمد باقر القزوینی عفی‌الله عنهما وعن سایرالمؤمنین آمین یارب العالمین .

(۲۸۹)

ترجمهٔ توحید مفضل

این نسخه بخط نسخ متوسط نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده ، آخرین سطر کتاب آخرین عبارت مترجم میباشد که حاکی از سال تألیف است ، در حواشی بعضی از صفحات حاشیه هائی بامضاء (منه) نوشته شده و خطّ کاتب

(۱) چون ابتداء نسخه که در دست است افتاده و نسخهٔ دیگریهم ازاین کتاب سراغ نداشتیم لذا آغاز را از اینجا نوشتیم .

نسخه است و پس از لفظ منه چیزی نوشته نشده ، شاید نسخه خط خود مترجم باشد واین احتمال را کهنگی خط و کاغذ تأیید میکنند . ورق اوّل کتاب افتاده و اوّلین سطر موجود اینست : (ائمّه هدی و اعلام تقی و دلیلان دین وملّت و هادیان امّت وشریعت) .

جلد میشن . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۱۹۰) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۱۳سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۳۵)

[۱۰۳] ترجمهٔ عیون اخبار الرضا (ع) (فارسی)

آقای محمّد صالح قزوینی زه ص۲۲۲ [۱۰۲] درسنهٔ (۱۰۷۵) درمشهد مقدّس حضرت رضا علیه السّلام کتاب « عیون اخبار الرضا » را که شرح آن در همین فصل مذکور خواهد شد جمله بجمله ترجمهٔ بفارسی معمولی بسیار شیرین و لطیف نموده و از ترجمه تجاوز نکرده اند جز اینکه دیباچهٔ از انشاء خویش بدو افزوده و آنرا « **برکات المشهد المقدس** » نام گذارده و هر جا که عبارت خبری بنحو دیگر نقل شده باشد در حاشیه بدان اشاره می نمایند ، زیارانی را که درآخر کتاب بوده عیناً نقل و بترجمهٔ آنها نپرداخته اند .

صاحب روضات در ذیل شرح حال حضرت عبد العظیم ص ۳۵۸ ترجمهٔ عیون اخبار الرضا و اکمال الدین و امالی صدوق وخصال وکتب دیگر ازاخبار را بسید محمّد بن سید اسدالله امامی اصفهانی شاگرد حضرت استاد الکل خونساری که از نواده های حضرت عبدالعظیم بوده اند درتحت عنوان « هشت بهشت » نسبت داده و گوید شفاء و اشارات ابوعلی سینا را نیز بفارسی ترجمه کرده اند.

آغاز: ـ پس از بسمله و حمد و صلوات که پارسی ممزوج با عربی است : و بعد میگوید فقیر حقیر محمّد صالح بن محمّد باقر قزوینی که این ترجمه کتاب مستطاب عیون اخبار الرضا علیه السلام حسب الامر بعضی از دوستان نوشته شد بعبارتی واضح الخ .

انجام: و بر خود بعهد و قسم لازم کردم که ازاین مشهد تا زنده ام جدا نشوم و الحمدلله اوّلاً و آخراً و ظاهراً و باطناً و الصلوة و السّلام علی نبیّه و

حبیبه محمّد مصطفی و آله و عترته مصابیح الدجی و سلّم تسلیماً کثیرا .

(۲۹۰)

ترجمهٔ عیون اخبار الرضا (ع)

این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت در آخر هر دو جلد کتاب که دراین مجلّد است نامی نبرده ، ولی در حاشیهٔ باب (۳٤) در ضمن تذکّری که داده است چنین از خود معرّفی میکند : مضیع این اوراق نصیر کثیر التقصیر الخ .

در حاشیه صفحات حاشیه‌هائی ازمترجم محترم بامضاء (منه) نوشته شده ، از قرینهٔ خط و کاغذ و اینکه حواشی را بدون کلمهٔ ترحیم ذکر نموده معلوم می شود که نسخه در زمان خود مترجم نوشته شده .

جلد تیماجی . کاغذ خان‌بالغ . مجدول بزنگار وشنجرف . عدهٔ اوراق (٤۱۰) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۲۳)

[۱۰٤] ترجمهٔ قطبشاهی (فارسی)

مؤلف این کتاب ابن خاتون(۱) عاملی است (شمس الدین محمّد بن علی بن خاتون عاملی عیناثی(۲)) که از فضلا و علماء قرن یازدهم هجری وازشاگردان حضرت شیخ بهائی ره بوده و شیخ عبدالعالی کرکی (محقّق ثانی) و احمد بن محمّد بن خاتون پسرمؤلف محترم که ازمعاریف فضلا و دانشمندان اسلامی میباشند شاگرد ایشان بوده اند . صاحب **روضات مؤلفات** این مؤلف را از **امل الامل** یکی **شرح ارشاد** و دیگری **ترجمهٔ اربعین** (همین کتاب) نقل نموده و گویند که جامع عبّاسی را شرح نموده و نسخهٔ از آن پیش من موجود است و **کتابی درامامت** بفارسی و کتب دیگر نیز تألیف کرده اند.

(۱) جمعی ازعلماء ودانشمندان اسلامی نسبشان بابن‌خاتون عاملی میرسد که ازعلماء ودانشمندان معاصر باطبقه علّامه ومحقّق حلّی‌ره بوده‌اند ، صاحب آمَلُ الامِل ج۱ وروضات درص ۲۱ و ۲۲ جمعی از آنها را نام برده اند .

(۲) عیناث بهعین مُهمَلِه مکسوره وياء مُثنّاتِ تحتانیّه ونون قبل از الف وثاء مثلّثه یکی از قراء جبل عامل است روضات ص ۲۱ و ۲۲ .

این کتاب ترجمه و شرح اربعین شیخ بهائی است که با بهترین اسلوب و طرزی تألیف شده و چون بر حسب امر سلطان محمد قطب شاه بن قطبشاه که از سلاطین قطبشاهیّه هند بوده اند تألیف گردیده آنرا « ترجمه قطب شاهی » نام نهاده هر یك از احادیث را مفصّلاً ترجمه و بر آغاز و انجام و چند بینش و نمایش تقسیم نموده، اقوال مترجمین دیگر را هم نقل و شرح حال روات و علما را بمناسبت ذکر ودر ضمن بیان مطلب تحقیقاتی که مناسب مقام بوده شده ودربین مطالب استشهاد بحکایات واشعار نغز ودلنشین کرده‌اند.

تألیف این کتاب در حیات شیخ بهائی ره بود و ایشانهم تقریظی در سال (۱۰۲۹) بر آن‌مرقوم داشته اند. مؤلف‌خود فهرست مفصّل‌مطالب کتاب را بر اصل کتاب مقدّم داشته اند.

آغاز: بسمله ای از تو حدیث معرفت را تبیین - وی ترجمه وصل تو تنزیل مبین.

انجام: وها انا اختم الکلام حامداً لله علی توفیق الاتمام مصلّیاً علی رسوله سیّد الانام و آله البررة الکرام صلی الله علی محمّد وآله الطیّبین الطّاهرین الهادین المهدیّین.

(۲۹۱)

ترجمهٔ قطبشاهی

این نسخه را بخط نستعلیق خیلی‌خوب درسنهٔ (۱۰۷۳) محمّد شریف بن مقصود نگاشته وعناوین مطالب را با سرخی و طلا نوشته اند.

جلد سوخته. کاغذ دولت‌آبادی. مجدول بطلا وزنگار. عدّهٔ اوراق (۲۸۰) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۹۶)

(۲۹۲)

ترجمه قطبشاهی

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نام خود و سال کتابت را ننگاشته، دو ورق پیش از آخرین ورق که مشتمل بر شرح حدیث سی ونهم و چهلم بوده افتاده،

نسخهٔ قدیمی و چندین ورق از اوّل و آخر کتاب وصالی شده است.
جلد تیماجی. کاغذ حنائي. عدّهٔ اوراق (۲۱۶) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول ($27\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۹۵)

(۲۹۳)

ترجمهٔ قطبشاهی

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، سه ورق یکی از اوّل و یکی از وسط ودیگری ازآخر افتاده بوده درسنهٔ (۱۲۵۵) محمدعلی نام لاریجانی متخلّص بمرکب در اصفهان آنها را نوشته اند و اصل نسخه کهنه است.
جلد چرمي ضربی. کاغذ حنائي. عدّهٔ اوراق (۳۳۲) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۰ سانتیمتر) عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۹٤)

[۱۰۵] ترجمة المناقب (فارسی)

این کتاب ترجمهٔ فارسی «کشف الغمّه» است که شرح آن در همین فصل می آید ومترجم آن زواری (۱) است (علی بن حسن زواری) که ازفضلاء قرن دهم هجری و از اکابرشاگردان غیاث الدّین جمشید زواری و شیخ علی بن عبدالعالی بوده وکتبي بفارسی ازایشان باقی مانده صاحب روضات درص ٤۰۷ کتب ذیل را بایشان نسبت داده وسال ترجمهٔ کشف الغمّه را سنهٔ (۹۳۸) (۲) برای امیر قوام الدّین محمّد تعیین کرده است:

تفسیر زواری که آنرا بفارسی تألیف نموده و **ترجمة الخواص** نام گذارده، **شرح فارسی نهج البلاغه**، **ترجمهٔ مکارم الاخلاق بفارسی** که آنرا **مکارم ـ الکرائم** نامیده است، **ترجمهٔ عدة الداعی** که آنرا **مفتاح النجاه** خوانده، **ترجمهٔ احتجاج طبرسی**، **ترجمهٔ اعتقادات صدوق** مسمّی ب **وسیلة النجاه** و **کتاب مجمع الهدی** بفارسی در چهل باب که مشتمل برقصص انبیاء است، **تحفة الدعوات**

(۱) زواری بازای معجمه مفتوحه و واو مفتوحه و الف ورای مهمله نام محلی است که در نزدیکی اردستان و میان اصفهان و یزد واقع شده و اکثر اهالی آنجا سادات طباطبائی اند (روضات ص ٤۰۷)

(۲) این تاریخ با تاریخی که ذیلاً درانجام کتاب از روی نسخهٔ مدرسه نقل شده مخالف است.

در اعمال سال بفارسی ، **لوامع الانوار الی معرفة الائمة الاطهار** نیز بفارسی که بر حسب امر شاه طهماسب صفوی از کتاب « **احسن الکبار فی مناقب الائمة الطهار** » تألیف یکی از علماء امامیّه انتخاب شده وبر آن مطالبی افزوده وآنرا بر مقدّمهٔ در اصول دین و چهارده باب مرتب کرده است ، **ترجمهٔ تفسیر امام حسن عسکری** (ع) بفارسی که نیز بر حسب امر سلطان مذکور انجام داده و **رسالهٔ مرآت الصفا** که بفارسی است وخاتمهٔ مفصّلی دارد مشتمل بر زیارت اهل بیت صلوات الله علیهم اجمعین .

بیش ازاین اطلاعی از زواری بدست نیامد وشرح فوق را صاحب روضات (ص ۴۰۷) از کتاب « ریاض العلماء » نقل کرده اند .

آغاز : بسمله حمد بلا حدّ و احصا وسپاس بلا عدّ و انتها معبودیرا روا است الخ .

انجام : و کان اتمامه فی سادس عشر من شهر ربیع الاوّل سنة (۹۶۸) مترجم العبد الفقیر علی بن حسن الزواری غفره الله تعالی .

(۲۹۴)

ترجمة المناقب این نسخه را بخط نستعلیق گدا علی بن فرهادسلمانی نوشته ، ازسال کتابت نامی نبرده ، ظاهراً کاتب همان گدا علي مذکور در نسخهٔ نمرهٔ (۳) این فهرست است بنا بر این دراواخر قرن یازدهم واوائل دوازدهم نوشته شده و از خود نسخه هم این احتمال میرود .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۳۰۶) صفحهٔ (۲۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰½ سانتیمتر) عرض (۱۹½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۰۲)

[۱۰۶] توحید صدوق (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ صدوق ص ۲۰۴ (۹۷) میباشد دراین کتاب اخبار راجعهٔ بتوحید و صفات ثبوتیّه و سلبیّه خداوند و اخبار راجعهٔ به نفی تشبیه و رؤیت و جبر را جمع آوری نموده و کلمات و عباراتی را که

محتاج بشرح و توضیح بوده شرح و توضیح داده اند ومشتمل بر شصت وپنج باب است .

در هندوستان در سنهٔ (۱۳۲۲) آقا میرزا علی محمّد شیرازی تاجر دهدشتی آنرا طبع و منتشر کرده اند .

آغاز : بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَلْواحِدِ اَلْأَحَدِ الَّذی لاشَریکَ لَهُ .

انجام : قال قال اَبوعَبْدِاللهِ عَلَیْهِ السَّلامُ لایُخاصِمُ اِلاّ مَنْ قَدْضاقَ بِما فی صَدْرِهِ .

(۲۹۵)

توحید صدوق این نسخه درسال (۱۰۶۹) بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نام خود را نگاشته بوده ولی آنرا محو کرده اند ، در حاشیهٔ صفحات نسخه بدلها وکلمات افتادهٔ ازمتن و معانی لغات مشکلهٔ احادیث متن از کتب لغت مخصوصاً مصباح المنیر نقل شده ، فهرست ابواب کتاب واشعاری از « صائب » در دو صفحه تحریر گردیده است .

جلد تیماجی .کاغذ حنائی . عدّهٔ اوراق (۲۰۱) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار.قطع رحلی-کوچك . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۳۶)

(۲۹۶)

توحید صدوق این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، چند ورق از آخر آن افتاده ، ظاهراً از خطوط قرن دهم میباشد و آخرین سطر آن اینست : (قال عمران یا سیّدی اشهد انّه کما وصفت ولکن بقیت .)

جلد میشن .کاغذ قدیمی . عدّهٔ اوراق (۲۵۳) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار.قطع خشتی. طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۳۷)

[۱۰۷] توقیع حضرت امام حسن عسکری (ع) (عربی)

این توقیع مبارك مرقومهٔ از حضرت امام حسن عسکری علیه السّلام (حسن بن علی بن محمّد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمّد بن علي بن حسین بن علی بن ابی طالب صلواة الله علیهم اجمعین $\frac{۲۳}{۲۳۲}$ ـ ۲۶۰ (۱)) که امام یازدهم شیعه امامیّه اند و بشیخ اجل علی بن حسین بن بابویه قمی ره پدر

(۱) ابن خلکان ج ۱ ص ۱۳۵ ـ و تذکرة الائمّه ص ۱۵۸ تولد ایشانرا ازشیخ مفیدسنهٔ (۲۳۰) نیز نقل کرده است .

حضرت صدوق در بیان وظائف آنجناب و سائر شیعیان در اصول دین وفروع آن مرقوم فرموده اند.

آغاز: پس از بسمله و تحمید و صلواة: أوصیك یا شیخی و معتمدی و فقیهی ابا الحسن علی بن الحسین بن بابویه القمی.

انجام: والسّلام علیك و علی جمیع شیعتنا و رحمة الله و برکاته و حسبنا الله و نعم الوکیل نعم المولی و نعم النّصیر.

(۲۹۷)

توقیع حضرت عسکری (ع)

این نسخه را بخط نسخ بسیارخوب سیّدحسن‌نیاز طباطبائی در سنهٔ (۱۲٤۷) نوشته اند، پس از ختم توقیع مبارك اخباری از کتاب خصال دروصایای حضرت رسول صلی الله علیه وآله بحضرت مولی امیرالمؤمنین علیه السلام نیزنوشته شده و پشت اوّلین صفحه سیّد محمد بقا که از خوش نویسهای مشهور اند این شرح را نوشته اند: هو العلیم این اوراق بدقت دیده شد دراینکه خط مرحوم آقا سید حسن نیاز است محلّ شبهه و حرف نیست اللهم اغفر له حرّره سید محمد اصفهانی المتخلص ببقا سنهٔ (۱۲۹٦).

در همین سال هم بکتابخانه اعتضاد السلطنه داخل شده و ایشان پشت ورق اوّل یاد داشت کرده اند. صفحات مجدول بطلا و عناوین نیز با طلا و بعضی با شنجرف نوشته شده حاشیهٔ دو صفحهٔ اوّل تذهیب برگ موئی شده و بین السطور تمام نسخه مذهب است.

جلد روغنی گل و بوته دورو زمینه لاکی بسیار خوب. کاغذ متن و حاشیه سمرقندی و فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۱) صفحهٔ (۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۰½ سانتیمتر) عرض (۱۳½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۱۷)

[۱۰۸] تهذیب الاحکام (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ الطائفه شیخ طوسی است ص ٦٦[۲۸] در مقدّمه خود چنین بیان فرموده اند: که با یکی از دوستان

ایّده الله که بر من حق واجب داشت راجع باحادیث و اخبار شیعه امامیّه گفتگو می کردیم چنین فرمودند که در اثر انتشار اخبار متضادّه در امور شرعیّه مخالفین بر ما طعن میزنند و حتّی گویند شما که باهل سنّت در اثر اختلافات آنها طعن می زنید خود نیز گرفتار آن می باشید وهمین اختلاف اخبارموجب شد جمعی که دیانت خود را تقلیداً داشتند و از فضیلت و دانش بهرهٔ نداشتند از آن دست بر دارند ، از شیخ و استاد خود ابوعبدالله ایده الله (مراد شیخ مفید است) شنیدم که فرمودند : ابوالحسن هارونی علوی معتقد بمذهب حق وامامت بود دراثر اختلاف احادیث و عدم توانائی برجمع کردن آنها و نفهمیدن معانی مقصودهٔ از آنان از این طریقه دست بر داشت ، بنا بر این شرح کتابی که محتوی بر تأویل اخبار مختلفه و احادیث متنافیه باشد از بزرگترین مهمّات دینی و بهترین موجباب تقرّب باستان اقدس خداوندی است چرا که درآن نفع بیشماری برای مبتدیان و جولان در علم دین است ومخصوصاً از من خواستار شد رسالهٔ حضرت استاد ابو عبدالله (مراد شیخ مفید است) را که « مقنعه » نام دارد شرح نمایم چرا که این کتاب از حشو مبرّی ورساله ایست شافی و اکثر مسائل واحکام شرعیّه را مشتمل است (این کتاب درفصل بعدذکرخواهد شد) وچون مقصود ازاین شرح بیان مدارك اخبار فروع است ازشرح قسمتی که حضرت شیخ قبل از شروع بکتاب طهارت در توحید و عدل و نبوّت و امامت ذکر فرموده اند صرف نظر شد تا کتاب طولانی نشود و بنا دارم که ترتیب این کتاب را بترتیب همان کتاب قرار داده و یك یك از مسائل آنرا ذکر و ادلّهٔ آنها را ازظاهر کتاب ویا تأویل و معنی آن و یا از اخبار متواتره و یا اخباریکه قرآن مؤید آنها است و یا اجماع تمام مسلمین (اگردر مسئله وجود داشته باشد) و یا فقط اجماع امامیّه نقل نموده پس از آن احادیثیکه از رواة امامیّه در آنمسئله وارد شده نیز ذکرکرده و رفع تضاد و منافات میان آنها را بیکی از جهات ذیل بر دارم : یا بتأویل یکی از آنها و یا اینکه وجه فساد یکدسته از آنها بواسطهٔ ضعف سند آن ویا عمل اصحاب برخلاف آن واگر

دو خبر متضاد از هر حیث مساوی شدند و بهیچ نحو نتوان یکی را بر دیگری ترجیح داد بیان کرده ام که عمل واجب است بخبری واقع شود که موافق با اصل بود و ترك باید نمود خبری را که با اصل مخالف میباشد و همچنین اگر حکم در آنجائی باشد که نصّی و خبری در آن موضوع وارد نشده است در اینصورت نیز رجوع باصل مینمایم و چون ممکن شود که این قبیل از احادیث را تأویل نمایم در صدد چاره جوئی از راه طعن در سند وضعف دردلالت آن بر نمیآیم و کوشش میکنم که آن تأویل مطابق اثر وخبری باشد تا اینکه در فتوی و تأویل نیز عمل باخبار کرده باشم اگر چه این رویّه بر ما واجب نیست و بنا دارم که همین رویّه را تا آخر کتاب معمول دارم و چنان رفع اشکال و شبهه ها را بنمایم که دیگر برای هیچکس راه اشتباه و اشکال نماند.

چون مشاهده کردم که انجام این امر دارای سودی عظیم در دین وفائده‌ای زیاد در شریعت است با انضمام وجوب انجام حقّ این دوست عزیز ایده‌الله کمر بانجام مقصود بسته و خود را حاضر نموده که این امر را اطاعت کنم واز خداوند تبارك و تعالي امیدوار چنانم که اگر توفیق براتمام این کتاب یافتم و آنرا چنانکه گذشت بر صفحهٔ کاغذ آوردم یکی از کتب کامل و تمام عیاردر موضوع خود بوده و مشتمل بر بیشتر احادیثیکه متعلّق باحکام است بوده و بمسائلیکه دراین کتاب هست اشارهٔ داشته باشد چرا که این شرح مختصّ بذکر و نقل اخبار مسائلی است که در **رساله مقنعه** میباشد ومن ادّله مسائلیه درآن رساله نیست نقل نکرده ام وچنین درنظر دارم که اگر انشاء الله از تألیف این کتاب فراغت یافتم کتابی تألیف نمایم که باندازهٔ توانائیم یاشامل برتمام اخبارامامیّه و یا اقلاً بیشتر آنها باشدوآنچه از بیان وتوضیح وتأویل لازم داشته باشند بدآن وفا نمایم.

مصنّف پس از ختم کتاب دیات طرق روایات خود را نقل فرموده و آنرا بدینگونه ابتدا فرموده اند: چنین گوید محمّد بن حسن طوسی رحمة الله علیه در ابتداء این کتاب شرط کردیم فقط اکتفا بشرح مطالبی کنیم که در رسالهٔ مقنعه است بدین طرز که یك یك ازمسائل آنرا ذکر نموده و ادّله ظاهره و

ادلّئیکه بعلم قطعی ما را راهنمائی کنند ذکر نمائیم و با وجود این طرفی از اخبار عامّه را در آن مسائل نیز نقل کنیم پس از آن آنچه اخبار از امامیّه در آنمسئله رسیده بیاوریم و مطالب واخبار متفق علیه و مختلف فیه را نیز ذکر نمائیم و بدین شرط خویش تااواخر کتاب طهارت عمل کردیم ولی پس ازآن چنین بنظرم رسید که بدینواسطه ازمقصود اصلی دورخواهیم افتاد واین کتاب بآخر نخواهد رسید لذا از آن نهج و طریقه دست بر داشته و فقط بذکر احادیث متفق علیه و مختلف فیه اصحاب خود مان قناعت کردم ولی باز بر گشته وبا خود گفتم که استیفاء نهج اوّل بهتر ازاطناب درغیرآنست لذا بر گشتم وآنچه را وا گذاشته و نقل نشده بود آوردم .

در میان شیعهٔ امامیّه چهار کتاب حدیث است که فوق العاده معتبر و مورد مراجعه ومدرك ومأخذ احکام شرعیّه پس ازقرآن کریم میباشد اوّل **کافی**، دوّم **تهذیب الاحکام**، سوّم **استبصار**، چهارم **من لایحضره الفقیه** و چهار کتاب دیگر نیزپس از این کتب مذکوره جمع آوری شده وبنام اربعهٔ متأخره نامیده میشوند و آنها عبارتند از **وافی، وسائل، بحار الانوار، مستدرك الوسائل** .

صاحب روضات در ص (۵۸۱ تا ۵۹۰) در ذیل شرح حال حضرت شیخ طوسی ره اشارهٔ بکتاب تهذیب الاحکام نموده وگفته اند که بترتیب خوبی تألیف نشده و سیّد هاشم بحرانی آنرا مرتب ساخته و احادیث آنرا دسته دسته کرده و هریك را در باب مخصوصی گذارده ولی نقل نموده که گفته اند تهذیب را تخریب کرده و نیز نامی از شرّاح آن برده و مدح و قدح هائیکه از این کتاب شده نقل نموده اند .

حاجی نوری در رسالهٔ فیض القدسی « ملاذ الاخیار » را در شرح تهذیب الاحکام در مؤلّفات عربی مرحوم مجلسی ذکر نموده وفرماید که از اوّل آن تا کتاب صوم و از کتاب طلاق تا آخر آن تألیف شده و نسخهٔ از آن پیش من موجود است .

ترتیب این کتاب مانند کتب فقهیّه ازکتاب طهارت شروع شده وبکتاب دیات ختم میشود و پس از دیات کتابی در اسانید این کتاب نوشته اند.

تهذیب دارای بیست و یك کتاب و بهفت جزء چنانکه درنسخ ذیل تصریح بآن گردیده تقسیم شده است بدین تفصیل: **جزء اول** کتاب طهارت و صلوة. **جزء دوم** کتاب زکوة **جزء سوم** کتاب صوم. **جزء چهارم** کتاب حج. **جزء پنجم** کتاب زیارات، جهاد و امر بمعروف، کتاب دیون وقضاء واحکام مکاسب، تجارت و کتاب نکاح. **جزء ششم** کتاب طلاق، عتق، ایمان ونذر و کفّارات، صید و ذباحه و اطعمه واشربه، وقوف و صدقات و کتاب وصایا **جزء هفتم** میراث، حدود و کتاب دیات و اسناد تهذیب.

ازکتاب تهذیب چنین استنباط میشود که تألیف آن درزمان حیات حضرت شیخ مفید ره شروع شده ولی اتمام آن پس ازوفات ایشان (سال ۴۱۳) بوده است و صاحب روضات نیز بدین مطلب تصریح کرده اند.

در سال (۱۳۱۶) این کتاب ظاهراً درطهران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمد للّه ولی الحمد ومستحقّه و صلی اللّه علی خیرته من خلقه محمد و آله الطیّبین الطاهرین.

(۲۹۸)

تهذیب الاحکام

این نسخه که بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده مشتمل برتمام کتاب تهذیب بوده، در موقع تجلید کتاب طهارت وقسمتی از کتاب صلوة (تقریباً دوثلث آن) و قسمتی از آخر کتاب اسناد تهذیب افتاده و کتاب دیات وقسمت باقی ازکتاب اسناد دراوّل کتاب گذارده شده، بعضی از اوراق وّصالی گردیده وکلیهٔ اوراق کتاب متن و حاشیه است که جزبا کمال دقت آنرا تشخیص نتوان داد، کاتب نامی ازخویش و سال کتابت نبرده ظاهراً از خطوط قرن یازدهم است، دارای هیجده سرلوح خوبی است که طرز آنها با یکدیگر متفاوت است، دو صفحهٔ اوّل کتاب صوم و دو صفحهٔ اوّل کتاب دیون و کفارات بین سطور آن تذهیب شده است.

جلد چرمی کهنه. کاغذ متن دولت‌آبادی حاشیه سمرقندی. عدهٔ اوراق (۶۲۸) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۲ سانتیمتر). عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۳۵).

(۲۹۹)

تهذیب الاحکام این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ومشتمل بر کتب ذیل است: کتاب دیون، قضایا و احکام، مکاسب، تجارت، نکاح، طلاق، عتق و تدبیر و مکاتبه، ایمان و نذر و کفارات، صید و ذباحه، وقوف و صدقات، وصایا، میراث وحدود، خاتمهٔ که در اسامی رجال مذکور در تهذیب و مطالب دیگر است، کاتب در آخر هیچیك از کتب نامی از خود وسال نگارش نبرده ولی ظاهراً ازخطوط قرن یازدهم است، ابتداء هر یك از کتب مذکوره فوق‌سر سورهٔ مذهب ظریفی است که هریك بطرز مخصوصی قلم زنی گردیده، دارای یك سرلوح ظریف ودوصفحهٔ اوّل کتاب میانه سطور آن تذهیب شده، صفحات مجدول بطلا وزنگار، درحاشیهٔ اوراق تا آخرین ورق مقابله شدن آنرا نوشته اند وکلمات افتاده از متن در حاشیه نوشته شده است، درسنهٔ (۱۲۸۵) داخل کتابخانهٔ علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه گردیده وپشت صفحهٔ اوّل این تاریخ یاد داشت شده.

جلد ساغری ضربی دورو. کاغذ دولت‌آبادی. عدهٔ اوراق (۲۶۶) صفحهٔ (۳۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($۳۷\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۳۳۵۳).

(۳۰۰)

تهذیب الاحکام این نسخه که مشتمل بر ابتداء کتاب طهارت تا آخر کتاب زیارات است بر حسب امر شاه صفی حسینی صفوی درسنهٔ (۱۰۴۶) محمد صادق بخط نسخ بسیار خوب نوشته، اسامی کتب واوائل احادیث با طلا نگاشته شده، چندی در کتابخانهٔ میرزا آقا خان صدر اعظم نوری بوده بخط خود پشت اوّلین صفحه نوشته اند که بفرزند خود وزیر لشکر در سنهٔ (۱۲۷۳) هدیه نمودم. و نیز مرحوم اعتضاد السلطنه درسنهٔ (۱۲۹۷) پشت همان صفحه نوشته اند که این کتاب از ورثه میرزا داود خان وزیر لشکر خریده شده.

جلد چرمی ضربی. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (۵۵۹) صفحهٔ (۲۵) سطر. مجدول بطلا و شنجرف و زنگار. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۳ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۲۳ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۳۱)

(۳۰۱)

تهذیب الاحکام این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده. کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ظاهراً از خطوط قرن یازدهم است و مشتمل بر کتاب زکوة تا آخر کتاب جهاد و امر بمعروف میباشد.

جلد چرمی. کاغذ اصفهانی. عدهٔ اوراق (۲۷۶) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۷ سانتیمتر). عرض (۱۹ ۱/۲ سانتیمتر). نمرهٔ کتابخانه (۲۴۳۳).

(۳۰۲)

تهذیب الاحکام این نسخه که مشتمل بر کتاب نکاح تا آخر اسانید (آخرین کتاب تهذیب) میباشد بخط نسخ خوب محمد سعید ابن شیخ امین الدّین در سنهٔ (۱۰۴۹) نگاشته شده و در آخر کتاب طلاق این عبارات نوشته شده: (قد تمّت مقابلة هذا الکتاب المستطاب من اوّله الی هنا من نسخة مولانا ومولی الاعاظم مولانا صدر الدّین محمد القسوی غفر الله له فی تاریخ یوم الاثنین رابع و عشرین من شهر ربیع الثّانی سنهٔ خمسین بعد الالف و انا الفقیر شمس الدّین محمّد الشیرازی غفرله.) دارای یازده سرلوح قدیمی میباشد که هر یك بطرز مخصوصی است و بر آخرین صفحه مقابله و تصحیح شدن آن تحریر گردیده، بر اوّلین ورق قبل از ورق اوّل که دارای سر لوح است در روی کاغذی جداگانهٔ عباراتی مشعر بر وقفیّت کتاب از طرف سپهسالار نوشته شده و با آن ورق وصالی گردیده و فهرست کتبی که این نسخه مشتمل است نیز بر این ورق نوشته شده است.

جلد ساغری مشکی کهنه. کاغذ اصفهانی. عدهٔ اوراق (۳۸۱) صفحهٔ (۲۲) سطر. مجدول بطلا. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۳۷).

(۳۰۳)

تهذیب الاحکام این نسخه که مشتمل بر کتاب حج تا آخر کتاب نذر و ایمان و کفارات است بخط نسخ ابوالفتح بن ابو القاسم

حسینی استرآبادی درسنهٔ (۱۰۵۶) دراصفهان نوشته شده، پس از اتمام کتاب عتق رسالهٔ « نورالهدایه وخلق اعمال (۱) » ملاّ جلال‌دوّانی درچهارصفحه نوشته شده و پس ازاتمام این‌دورساله شروع بنوشتن کتاب الایمان کرده است و در حاشیهٔ بعضی از صفحات کاتب حاشیه هائی بر مطالب کتاب نوشته اند.
جلد چرمی. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (٤١٥) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲٦ سانتیمتر). عرض (۱۹ سانتیمتر). نمرهٔ کتابخانه (۲٤۳٤).

(۳۰٤)

تهذیب الاحکام این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نامی ازخود و سال کتابت نبرده ولی ظاهراً از خطوط قرن نهم است، تصحیح و مقابله شده و مشتمل بر کتاب طهارت تا آخر جهاد است، اوراق زیادی از اوّل کتاب و هیجده ورق ازآخر کتاب و اوراقی از اواسط آن وصالی گردیده و خطوط آن صفحات از میان رفته، کلمات افتاده از متن و حاشیه های مفیدی در حواشی صفحات نگاشته شده.
جلد چرمی ضربی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (٤۲۲) صفحهٔ (۲٤) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۳۷ سانتیمتر) عرض ($۲۳\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۳۳۵۱).

(۳۰۵)

تهذیب الاحکام این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و چنانکه در آخر کتاب زکوة آن نوشته شده در سنهٔ (۱۰۷۲) نگاشته شده ومشتمل بر کتاب طهارت تا اواخر کتاب تجارت است، ورق آخر کتاب تجارت افتاده وآخرین سطر آن این است: (ثم قال ارایت اذا انت رشوته یأخذ کل اقل من الشرط قال نعم قال فسدت رشوتك).
جلد تیماجی. کاغذ دولت‌آبادی. عدّهٔ اوراق (٤۳۱) صفحهٔ (۳۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۳۹ سانتیمتر) عرض ($۲۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۳۳۵۲).

(۳۰٦)

تهذیب الاحکام این نسخه مشتمل بر کتاب طهارت است و درسنهٔ (۱۰۷۷) نوشته شده، قسمتی از ابتداء کتاب افتاده و اوّلین سطر

(۱) نورالهدایه رساله ایست فارسی درائبات مذهب شیعه امامیّه وشرح آن درفصل کلام نوشته میشود.

ورق اوّل موجود این است : (باب حکم الجنابه و صفة الطهاره منها قال الشیخ الخ) پس از اتمام کتاب طهارت چند ورق از کتاب فقهی است که برابتداء آن نوشته شده : (هذا کتاب الوقف و النّکاح من تصنیف مولانا محمّد باقر الخراسانی) وآخرین سطر این قسمت این است : (و المشهور انه یلزم بالقبض و قیل لا یلزم وقیل.) وقبل از **باب حکم الجنابه** از کتاب طهارت اوراقی میباشد که نیز از کتاب فقهی است دراحکام وصیّت و شاید این اوراق نیز از کتابی باشد که قسمتی از آن ضمیمهٔ آخر این نسخه است و اوّلین سطر این قسمت این است : (قوس واحد فقط انصرفت الوصیّة الیه).

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۱۸۸) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار قطع ربعی . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤٤۱) .

(۳۰۷)

تهذیب الاحکام این نسخه که مشتمل بر کتاب طهارت تا آخر کتاب زیارات است بخط نسخ خیلی خوب عبدالواحد ابن محمد امین شیرازی در سنهٔ (۱۰۸۸) نوشته شده ، تصحیح و مقابله گردیده، کلمات و عبارات افتادهٔ ازمتن درحاشیه نوشته شده ، درکنار بعضی ازصفحات رموزیکه مبیّن صحیح ومقبول و مشهور وحسن وضعیف وغیره احادیث است درمقابل هریك گذاشته شده ، پشت ورق اوّل مرحوم حاج معتمدالدوله فرهاد میرزا یادداشتی بخط خود مبنی بر اینکه این کتاب در شیراز خریده شده نوشته اند ونیز شرحی که در ذیل آن مهر اعتضادالسلطنه است مشعر براینکه معتمدالدّوله فرهاد میرزا این کتاب را بنام هدیه برای شاهزاده اعتضاد السلطنه فرستاده‌اند نگاشته شده و دارای چهار سرلوح ویك سر سوره است .

جلدتیماجی . کاغذ دولت آبادی . عدّهٔ اوراق (۳۵۸) صفحهٔ (۳۱) سطر.واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($۳۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۳۰) .

(۳۰۸)

تهذیب الاحکام این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و مشتمل برابتداء کتاب تا آخر کتاب صلوة است ، سال کتابت را کاتب

در آخر نسخه هشتم ذیحجه سنهٔ (۱۰۹) نوشته ولی چنانکه از کیفیّت نسخه پیداست بایستی (۱۰۰۹) یا (۱۰۹۰) بوده باشد وپشت ورق اوّل مطالبی راجع باخبار نوشته شده است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۳٤۹) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۲۹)

(۳۰۹)

تهذیب الاحکام این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (۱۰۹۳) نوشته شده، کاتب چنانکه در آخر کتاب وصایا بدان تصریح کرده ابن فتحی بیك محمّد علی است، قسمتی ازاوّل آن افتاده و اوّلین سطر صفحهٔ موجود (ازباب ودیعهٔ کتاب تجارت) این است: (احمد بن محمّد عن البرقی عن محمّد القسم عن فضل قال سئلت اباالحسن (ع) عن رجل) و نیز اواخر کتاب دیات چند ورق افتاده و آخرین سطرموجود وی این است: (وعنه قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلّم). در حاشیه صفحات کلمات افتاده و نسخه بدل ها و معنی بعضی ازلغات ازکتب لغت نوشته شده. قسمتی ازاوراق کتاب میراث وصید وذباحه بجای یکدیگر صحافی شده وغیرازقسمتهای مذکورفوق افتاده ندارد.

جلد تیماجی. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲٦۳) صفحهٔ (۳۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ سانتیمتر). عرض (۲۱ سانتیمتر). نمرهٔ کتابخانه (۲٤۳۸).

(۳۱۰)

تهذیب الاحکام این نسخه که مشتمل برکتاب نکاح تا آخر اسناد تهذیب است آنرا بخط نسخ خوب محمد ابن خواجه علی قهستانی درسنهٔ (۱۰۹۳) نوشته اند.

جلد چرمی. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲٤۰) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۳٦).

(۳۱۱)

تهذیب الاحکام این نسخه را بخط نسخ عطیة بن عبد الرّحمن جزائری در سنهٔ (۱۰۹۷) نوشته و مشتمل برکتاب طهارت تاآخر کتاب جهاد و امر بمعروف است، درحواشی تمام صفحات حاشیه های زیاد

از کتب فقهیه از قبیل دروس ، حبل المتین ، نهایه و غیره و بامضاء: ك ، ع ا ه ، ب ه و م ق ر و غیره نوشته شده است . چندین ورق اوّل و آخر کتاب وصالی گردیده پشت جلد ورق اوّل قبل از اوّلین ورق کتاب اشعاری که اوّل آن این است نوشته شده :

(المنّة لله که سراسر همه ایران ـ شد غیرت روضات جنان رشك فرادیس).

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۳۳۲) صفحهٔ (۳۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۲۰ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۳۲) .

(۳۱۲)

تهذیب الاحکام این نسخه جلد دوّم ومشتمل برکتاب دیون وکفارات تا آخر دیات میباشد ، وبخط نسخ نوشته شده ، کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده ، درکتابخانه بنام جلد دوّم من لا یحضره الفقیه ثبت و وقف شده .

جلد تیماجی . کاغذ نباتی . عدّهٔ اوراق (۲۲۲) صفحهٔ (۳۲) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول (۳۹ سانتیمتر) عرض (۲۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۸۲).

(۳۱۳)

تهذیب الاحکام این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، ومشتمل برکتاب دیون تا آخر کتاب طلاق است ، کاتب نام خود وسال کتابت را ننگاشته ، پشت صفحهٔ اوّل نوشته شده که : در سنهٔ (۱۱۱۲) بملکیّت نعمت مشهور بآصف حسینی درآمده ، درکتابخانه بنام استبصار ثبت وپشت صفحهٔ اوّل نیز بهمین نام وقف شده است .

جلد میشن . کاغذ حنائی . عدّهٔ اوراق (۳۱۱) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹٦) .

(۳۱٤)

تهذیب الاحکام این نسخه که مشتمل برکتاب طهارت وصلوة است آنرا بخط نسخ فاضل حسینی درسنهٔ (۱۱۱٦) نوشته اند ، در کنار تمام صفحات درمقابل هریك ازاحادیث رموزیکه دالّ برصحیح یاموثّق

یا مجهول یامرسل یاضعیف یامرفوع یامشهور یامختلف فیه بودن آنها میباشد گذارنده شده است .

جلد تیماجی کهنه . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (٤۲۲) صفحهٔ (۱۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۲۷) .

(۳۱۵)

تهذیب الاحکام این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب ازخود وسال کتابت دراین قسمتهای موجود نامی نبرده، آخر نسخه افتاده دارد و مشتمل بر ابتداءِ کتاب تااواخر کتاب زکوة است وظاهراً دو ورق از آخر این کتاب ساقط شده و آخرین سطر موجود آن این است : (ولیس المسلم من اجاب باللّسان وخالف بالقلب والسلام ه و عنه قال قدم) درحاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه هائی نوشته شده ، از اوّل تا بآخر تصحیح ومقابله گردیده ، فهرست ابواب کتاب بخط نستعلیق خوب در سه صفحه نوشته شده و باوّل کتاب منظم گردیده ، پشت نسخه و در کتابخانه بنام شرح مقنعه وقف وثبت شده است .

جلد چرمی کهنه . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۳۵۳) صفحهٔ (۲۱) سطر . مجدول بسرخی وزنگار. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۲۸) .

[۱۰۹] جامع الاخبار (عربی)

تألیف این کتاب منسوب بحضرت شیخ صدوق است ص ۲۰٤ [۹۷] ولی جمعی این نسبت را رد کرده وبدیگران نسبت داده اند(۱) ومشتمل برچهارده باب که هر یك بر چندین فصل تقسیم شده ومجموعاً (۱۳۱) فصل گردیده میباشد .

در فهرست رضویّه ج ۱ ص ۳۰ فصل اخبار مطالب ذیل درتحت عنوان کتاب جامع الاخبار نوشته شده و ما عیناً آنرا در اینجا نقل میکنیم :

عربی مؤلف کتاب معلوم نیست بعضی نسبت بصدوق داده اند مجلسی در

(۱) روضات الجنّات ص ۵۵۸ ج ٤ و کشف الحجب والاستار ص (۱۵۰).

مقدّمهٔ بحار گوید (این نسبت خطا است چه وی ازصدوق به پنج واسطه نقل میکند وگمان میرود تألیف مؤلّف مکارم‌الاخلاق باشد ومحتمل است که تألیف علی بن سعدالخیّاط باشد چه شیخ منتجب الدّین درفهرست نسبت تألیف « الجامع فی الاخبار » رابدومیدهد و از بعضی مواضع کتاب اسم مؤلّف محمّد بن محمّد الشعیری بنظر میرسد و از مواضعی نیز بر می آیدکه مؤلف از شیخ جعفر بن محمّد دوریستی بیك واسطه روایت میکند) انتهی در هر حال کتاب بین شیعه معروف و متداول بوده و کراراً بطبع رسیده (انتهی نقل ازفهرست رضویّه).

موضوع کتاب معرفة خداوند و توحید و عدل و فضیلت پیغمبر صلعم و اجداد آنحضرت وبر تری پیروان حضرت علی بن ابوطالب علیه‌السلام بردیگران و زیارات پیغمبر و ائمّهٔ هدی علیهم السلام و کلیّه امور واجبه و مستحبه و ممدوحهٔ در شریعت و بیـان معنی اسلام و ایمان بنقل اخبار از اهل بیت ع بدون ذکر سند آنها است .

فهرست مفصّل ابواب و فصول را خود مؤلّف درابتداء نوشته اند و این کتاب بفارسی ترجمه شده و نسخهٔ آن ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۱۶۳) این کتابخانه است .

آغاز: بسمله الحمد لله الاوّل بلا اوّل کان قبله و الآخر بلا آخر یکون بعده .

(۳۱۶)

جامع الاخبار

این نسخه بخط نستعلیق بد در سنهٔ (۱۰۹۶) نوشته شده و مشتمل بر تمام کتاب است .

جلد تیماج کاغذ خان بالغ . عدهٔ اوراق (۸۱) صفحهٔ (۱۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (۱۹½ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۴۸).

(۳۱۷)

جامع الاخبار ناقص

این نسخه بخط نسخ متوسط نوشته شده وتا چندین سطر ازفصل سی و نهم ازباب چهاردهم که دراخبار متفرقه میباشد بیش نیست ، درآخر نسخه چندین ورق کاغذ نوشتهٔ فرنگی است

وآخرین سطر موجود آن اینست : اِنَّ اَرْواحَ الْمُؤمِنینَ یأتی بکل جُمْعة الی سَماء الدُّنیا

بجزء دورهم .

جلد تیماج . کاغذ زرد رنگ . عدهٔ اوراق (٥٦) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی . طول (۲۳½ سانتیمتر) عرض (۱۹½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۸۱).

[۱۱۰] حاشیه میر داماد بر استبصار (عربی)

این حاشیه ازحضرت میر داماد ره است ص ۲۳ [۱۱] صاحب روضات (ص ۱۱٤) در ذیل ترجمهٔ ایشان « کتاب شرح استبصار » را از مؤلفات آنجناب شمرده ولی بر این قسمت بعربی نوشته شده : (در مسائل اصول فقه است) و مسلماً این بیان غلط است چه کتاب شرح استبصار در اصول فقه ازایشان ندیده و نشنیده ایم و گذشته ازاین کشف الحجب ص (۳۲۱) موضوع شرح استبصار حضرت میر داماد را در حدیث معین کرده است .

نسخهٔ دیگر از این کتاب را در کتابخانهای مهم و فهرستهای موجود نیافتم و نسخهٔ این کتابخانه از ابتداءِ تعلیقات تا حاشیهٔ برصوم حزن است و چنانکه ذیلاً نگاشته میشود نسخه این کتابخانه متعلّق بنوهٔ مؤلف بوده بنا بر این احتمال قوی میرود که بیش از این را مرقوم نفرموده اند و این نسخه تمام تعلیقات مؤلّفه است .

در این تعلیقه حضرت میر بیشتر در شرح و بیان رجال احادیث استبصار بحث فرموده و در شرح احادیث هم بیانات ادبی و علمی و فقهی و کلامی و حکمی فرموده اند .

نظر باینکه مؤلف محترم عبارات و جملی ازاستبصار را که مورد دقت ونظر بوده درتحت عنوان **قوله** نقل وپس ازآن بشرح انکلمات پرداخته اندواصطلاحاً این نحوراشرح نمیگویند ما آنرا بعنوان «حاشیه میربراستبصار» در اینجاذکر کردیم .

آغاز : پس از بسمله و حمد و صلوة فرماید : اَلْأَحادیثُ تَکونُ اِسْمَ جَمْعٍ لِلْحَدیثُ وَ مِنْهُ اَحادیثُ.

انجام : صَوْمَ الْحُزْنِ فی اِصْطِلاحِهِمْ هُوَ عَدَمُ اَلإفْطارْ لِلْحُزْنِ مِنْ دونِ نِیّةِ الصیامِ وَ وَظیفَتُهُ فی یُومِ عاشورا اَنْ یَکونَ اِلی وَقْتِ اَلْعَصْرِ وَلا یُسْتَدامُ اِتْمامُهُ اِلَی اللَّیْلِ عَلی ما قَدْ وَرَدَتْ بِهِ الأَخْبارْ م ح ق .

(۳۱۸)

حاشیه میرداماد بر استبصار این نسخه بخط نسخ نوشته شده، ومشتمل بر تعلیقات ابتداء کتاب تا صوم حزن میباشد، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده، در آغاز نخستین صفحه بعربی نوشته شده: این حواشی از جدّ من امیر محمّد باقر بن شمس الدّین محمّد استرابای که مادر ایشان دختر محقّق ثانی علی بن عبدالعالی کرکی بوده میباشد. و ظاهراً این شرح با شرحیکه مبنی برتملّك این کتاب پشت صفحهٔ اوّل نوشته شده وکاتب آن این گونه از خود معرفی کرده: (ابن میرزا محمّد جعفر محمّد مهدی حسنی حسینی مشهور بکلستانه) خط یکنفر است.

پشت ورق اوّل که پیش از صفحهٔ اوّل کتابست مطالب فقهی و متفرّقه نوشته شده است.

فهرست شیخ طوسی که در فصل رجال ازآن صحبت خواهیم نمود ضمیمهٔ این کتابست.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدهٔ اوراق این حاشیه (٤١) و اوراق فهرست طوسی (۱۰۹) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول ($\frac{1}{2}$ ۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹۵).

[۱۱۱] حاشیه میرزا رفیعا بر کافی (عربی)

این کتاب تألیف میرزا رفیعا است (محمّد بن سیّد حیدر حسینی طباطبائی نائینی متوفی سنهٔ ۱۰۸۰ یا ۱۰۸۲) (۱) که ازجملهٔ علماء بزرگ عصر سلطنت شاه صفی ثانی صفوی بوده، و کتاب «شجرة الالهیّه» را بزبان پارسی دراصول عقاید بنام این پادشاه تألیف نموده، و دارای تعلیقاتی بر قواعد علاّمه، و رسائل دیگر اند.

هشتاد و پنجسال عمر کرده، و در اصفهان دار فانی را وداع گفته، و در قبرستان تخت فولاد دفن شده، شاه سلیمان بقعه و بارگاهی عالی که تا کنون

(۱) روضات الجنات ج ٤ ص (۱۰۲)

برپا است برقبر ایشان ساخته ، و ازجمله اساتید ومشایخ علاّمه مجلسی بوده اند.

این حاشیه را بر اصول کافي نوشته و مطالب مشکلهٔ احادیث را تفسیر و خصوصیّات ادبی آنرا بیان ، ولی نا تمام مانده ، تصوّر میکنم که اوّلین نسخهٔ ذیل مشتمل برتمام حواشی است که ایشان نوشته اند.

آغاز : پس از بسمله و حمد و صلوة ثُمَّ اَلْمَحمودُ لِنِعْمَتِهِ اَلْمَعْبودُ لِقُدْرَتِهِ لَمّا كانَ اِنْعامُه باعِثاً لاَنْ يُحْمَدْ شُكْراً لِما وَقَعْ وَ جَلْباً لِما يَقَعْ .

(۳۱۹)

حاشیه میرزا رفیعا بر اصول کافی

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و مشتمل برحواشی از ابتداء کتاب تا جملهٔ : **اذا خاصموا بها و لجوا** از باب راجع باّنا انزلناه في ليلة القدر میباشد و آخرین سطرموجود نسخه اینست : (وجعله خليفة في علمه من بعده يعلم علماً غيرمختلف .) واین نسخه تقریباً (۱۲۰۰) بیت بر نسخ ذیل اضافه دارد ، و دارای یك سر لوح خوب است.

شرح ایساغوجی اثیرالدّین ابهری ضمیمهٔ این نسخه است و در فصل منطق از این کتاب ذکر خواهیم نمود.

جلد تیماج . کاغذ متن وحاشیه دولت آبادی وسمرقندی. مجدول بطلا وزنگار . عدّهٔ اوراق کلیّه (۲۰٦) اوراق حاشیه (۱۸۸) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار. قطع وزیري کوچك . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۲½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۳۸۸۰).

(۳۲۰)

حاشیه میرزا رفیعا بر کافی

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده ، در حاشیه بعضی از صفحات تعلیقاتی که ازمصنّف بر این تعلیقات نوشته‌شده درذیل آن منه سلمه الله تعالی نوشته اند ، بنا بر این معلوم میشوددر زمان حیات ایشان نوشته شده ، در آخرین صفحه مقابله و تصحیح آن را نوشته‌اند و از ابتداء حاشیه تا حدیث سوّم از باب مذکور در نسخه فوق است.

آخرین سطر موجود نسخه اینست: كما يَجِبُ عَلَيْنا اَلسُّؤال عَمّا لانَعْلَمه مِمّا يَجِبُ مَعْرِفَتُهُ .

چهار ورق کاغذننوشته درآخر کتاب بوده‌برآنها مطالب متفرقه‌ای راجع بتفسیر و احادیث نوشته شده است.

جلد میشن ضربی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۸۵) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۸ سانتیمتر) عرض (۹½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱٦۹۷).

(۳۲۱)

حاشیه‌میرزا رفیعا بر کافی

این‌نسخه بخط نسخ خوب حاج قاسم علی محسنآءِ سبزواری در سنهٔ (۱۰۸۳) نوشته شده، وتا آخرین حاشیه بر کتاب توحید است.

جلد میشن ضربی. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (۱۷۹) صفحهٔ (۲۰) سطر. قطع وزیری-کوچك. واقف سپهسالار. طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱٦۹۸).

[۱۱۲] حاشیه میرزا فضل الله بروافی (عربی)

این حاشیه را در سنهٔ (۱۱۰٦) میرزا فضل‌الله بن محمد شریف رحمه‌الله که از دانشمندان قرن دوازدهم هجری بوده بر کتاب عقل و علم وافی حضرت فیض نوشته اند وهرجا عقیدهٔ ایشان با حضرت فیض مخالف بوده عبارت ایشانرا در تحت عنوان قوله ذکر و پس از آن‌نظریات خود را درذیل لفظ اقول بیان نموده اند و بعضی از احادیث را که مورد نظر و بحث بوده تماماً نقل‌فرموده در مقدّمه وعده کرده اند که برسائر کتب از وافی نیز تعلیقاتی مرقوم دارند، ولی تا کنون ما بر سائر تعلیقات و مؤلفات و سال تولدو وفات مؤلف محترم‌اطلاعی نیافته ایم، و از این مؤلفه معلوم میشود که مؤلف محترم شخصی فاضل وعالمی متبحّر بوده اند. این کتاب در حدود (٤۲٦۰) بیت است.

آغاز: بسمله نَحْمَدُكَ اَللّٰهُمَّ یا مُبْدِعَ اَلْعَقْلِ وَالنَّفْسِ وَالْحَواسِّ وَ مُلْهِمَ اَلْعِلْمِ وَالْمَعْرِفَةِ لِلْاَكْیاسِ.

انجام: فَاِنَّ اِطْلاقَ اَلْسَعَةِ عَلَى الطّاقَةِ وَبِالْعَكْسِ اَیْضاً غَیْرُ عَزیزٍ قَدْ فَرَغَ مِنْ كِتابَتِهِ مُؤَلِّفُه فی شَهْرِ رَجَبِ الْمُرَجَّبِ لِسَنَةِ (۱۱۰٦) حامِداً لِلّٰهِ مُصَلِّیاً لِنَبِیِّهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَآلِه.

(۳۲۲)

حاشیهٔ میرزا فضل‌الله بر عقل و علم وافی

این نسخه بخط نسخ مؤلف است و در سنهٔ (۱۱۰٦) نوشته شده، در حاشیه صفحات تعلیقات ومطالبی را نیز مؤلف بخط نستعلیق نوشته اند.

جلد مقوائی. کاغذ اصفهانی. عدهٔ اوراق (٦۹) صفحهٔ (۱۸) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۲۸).

[۱۱۳] حبل‌المتین (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ بهائی ره است ص ۷۱ [۳۱] چنانکه در دیباچهٔ این کتاب خود مرقوم فرموده بنا داشته اند که تمام اخبار ابواب فقه را با توضیحاتی که در هرجا محتاج گردد در چهار منهج بدین ترتیب تألیف نمایند: منهج اوّل در عبادات. منهج دوّم در عقود. منهج سوّم در ایقاعات منهج چهارم در احکام. ولی جز مجلّد اوّل از منهج اوّل که مشتمل براحکام صلوة تا آخر مبحث اوّل تعقیب است (مبحث طهارت نیز مندرج در این مجلّد است) از این کتاب در دست نیست و صاحب روضات در ص (۵۲۳) گوید فقط همین یك مجلّد از این کتاب تألیف شده است.

این کتاب یکی از کتب گرانبها و کمال قدرت واطلاع مؤلف را بهترین شاهد وگواه است، دارای تحقیقات و مطالب بسیار عالی میباشد وعدم توفیق بر اتمام آن بسی موجب تأسف است.

آغاز: بسمله الحمدُ للهِ الّذي دلّنا علي الطّريق القويم ومَنّ علينا بالهداية الي الصراط المستقيم.

انجام: في صحّةٍ و سلامةٍ بدنيّةٍ ونفسيّةٍ برحمتك يا ارحم الراحمين وليكن هذا آخر الكلام في المجلّد الاوّل من كتاب حبل المتين ونسأل الله سبحانه . . . . . ختم بالسعادة والاقبال سنة الف وسبع من هجرة سيّد المرسلين سلام الله عليه وآله الطاهرين والحمدلله اوّلاً وآخراً و باطناً وظاهراً.

(۳۲۳)

حبل‌المتین

این نسخه‌را بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۰۱۱) یعنی چهار سال پس از تألیف کتاب و در زمان خود مؤلف بایندر بن امیدی تبریزی نوشته. عنوان ابواب و فصول را با شنجرف و بعضی را با طلا

نوشته اند . دارای یك سرلوح زیبا وصفحات مجدول بطلا وزنگاروشنجرف است . جلد چرمی ضربی مطلا . کاغذسمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۵۹) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول ($۲۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۶۹) .

[۱۱۴] حدیث فضل بن سهل ذوالریاستین (عربی)

این رساله چنانکه رواة نقل کرده اند عبارت است از بیاناتیکه حضرت علی بن موسی الرّضا علیه وعلی آبائه الصلوة والسلام در موقعیکه فضل بن سهل ذوالریاستین از طرف مأمون خلیفهٔ عباسی خدمت آنحضرت شرفیاب و عرض نمود مأمون استدعا نموده که اصل و پایه دین را از توحید و حلال و حرام و واجبات و مستحبّات جمع نموده و مرحمت فرما ، آنحضرت فوراً دوات و قلم خواسته این رساله را که در حدود (۹۰) بیت است انشاء فرمودند . و در سال (۱۳۲۹) پس از کتاب نجنهٔ فیض چاپ سنگی شده است .

آغاز : بسمله اول الفرائض شهادة ان لااله الاالله وحده لاشریك له .

انجام : والاصرار علی الصغائر من الذنوب والسلام علی من اتبع الهدی .

(۳۲۴)

حدیث فضل بن سهل از حضرت رضا (ع)

این نسخه بخط نسخ محمد حسین بن محمدی القزوینی در سنهٔ (۱۰۲۹) نوشته شده .

عدّهٔ اوراق آن (۸) ورق و ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۵۵۲) کتابخانه میباشد ، وخصوصیّات دیگر نسخه بدان نمرهٔ مراجعه شود .

[۱۱۵] حدیث قدسی (عربی)

حدیث قدسی بنا بر تعریفاتی که علماءِ علم در آیه و اصول فقه در کتب خود کرده اند عبارت است از بیانات و خطابات الهی که بر پیغمبران صلواة الله علیهم اجمعین نازل شده ولی فقط مقصود از آن تعلیم و ارشاد بوده و غرض از آن تحدی و معجزه بودن از لحاظ فصاحت و بلاغت و غیره نداشته وحکم و مواعظ و آداب معاشرت و زندگی را در بر دارد .

چنانکه شیخ حرعاملی ره متوفی سنهٔ (۱۱۰٤) که یکی ازعلماء ودانشمندان نامی شیعهٔ امامیّه اند در مقدّمهٔ کتاب **الجواهر السنیه فی الاحادیث القدسیه** که فقط مشتمل بر احادیث قدسیّه است فرموده‌اند که احادیث قدسیّه تا آن زمان جمع آوری نشده بود با تفحّص و تجسس آنچه از طرق شیعهٔ امامیّه و عامّه رسیده و در کتب معتبرهٔ فریقین مندرج بوده ایشان استخراج و با ذکراسناد آن در کتاب خود (جواهرالسنیّه) آورده اند. (این کتاب سنهٔ ۱۳۰۲ درایران چاپ شده).

حاجی خلیفه در کتاب کشف‌الظنون که قسمت مهمّی از کتب عامّه در آن نام برده شده فقط دو کتاب ذیل را در احادیث قدسیّه نقل کرده است در ص ٤۸ ج ۱ (الانحافات السنیّه فی الاحادیث القدسیّه) تألیف شیخ محمد معروف بِ عبدالرؤف المنادی الحدّادی متوفی سنهٔ (۱۰۳۵) ودیگری درص ۵۲ ج ۱ بنام **الاحادیث القدسیه** ودرص ۷۹ ج ۱ بنام **اربعین محی الدین** تألیف محی الدّین عربی (محمّد بن علی بن عربی) که هر دو نام اسم یك کتابست در احادیث قدسیّه و چهل حدیث از آن مُسند و چهل حدیث دیگر آن مرفوع و پس از این دواربعین بیست و یك حدیث دیگر نقل کرده و مجموعاً دارای صد و یك حدیث قدسی میباشد و تاریخ تألیف آنرا سنهٔ (۵۹۹) در مکّه معظّمه معیّن نموده است.

(۳۲۵)

حدیث قدسی

این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۱۲۲) نوشته شده، کاتب نام خود را ننگاشته، مشتمل برچهل صحیفه از احادیث قدسیّه میباشد و ترجمهٔ تمام آنها را بخط نستعلیق در ذیل تمام فقرات تحریر کرده اند.

آغاز نسخه اینست: الصحیفة [الاوّل] یقول الله تبارك و تعالی شهدتُ لنفسی ان لا اله الاّ انا وحدی لاشریك لی محمد عبدی و رسولی فمن لم یرض بقضائی ولم یصبر علی بلائی ولم یشکر علی نعمائی فلیعبد ربّاً سوائی.

انجام: و من بني بقوّة الفقراء والضعفاء بناءاعقبت بناءه الخراب واسكنته النار انّ هذا لفي الصحف الاولى صحف ابراهيم و موسى تمّ الصحائف الاربعون في شهر ذى قعدة الحرام بارس ئيل سنهٔ (۱۱۲۲).

جلد تيماجى . كاغذ سمرقندى . مجدول بطلا . عدّهٔ اوراق (۲۶) صفحهٔ (۱۴) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعى . طول (۱۹ سانتيمتر) عرض (۱۲ سانتيمتر) نمرهٔ كتابخانه (۱۸۴۲).

[۱۱۷] حلية المتقين (فارسى)

مؤلف اين كتاب حضرت مجلسى ره است ص ۱۵ [۴] و چنانكه خود در مقدّمه بدان تصريح كرده اند تأليف آن پس از تأليف كتاب عين الحيات ايشان است و در اين كتاب بر حسب خواهش جمعى از دوستان اخبار و آثاريكه از ائمّهٔ طاهرين صلواة الله عليهم اجمعين در آداب معاشرت و اينگونه امور وارد شده بزبان فارسى در چهارده باب و خاتمه وهر بابى را در دوازده فصل بتفصيل ذيل مرتب كرده اند :

باب اول . در آداب لباس پوشيدن . **باب دوم :** در آداب حلى و زيور و سرمه كشيدن و در آينه نظر كردن . **باب سوم :** در آداب خوردن و آشاميدن **باب چهارم** : در فضيلت تزويج و آداب مجامعت و معاشرت با زنان و كيفيّت تربيت فرزندان و معاشرت ايشان . **باب پنجم :** درآداب مسواك كردن و ناخن و شارب گرفتن و سر تراشيدن وشانه كردن و امثال آنها . **باب ششم :** درآداب بوى خوش استعمال كردن و گل خوش بوئيدن وروغن ماليدن . **باب هفتم :** درآداب حمّام رفتن و دارو كشيدن و امثال آن . **باب هشتم :** در آداب خواب رفتن و بيدار شدن و بيت الخلا رفتن . **باب نهم :** در آداب حجامت و تنقيه و ذكر بعضى از ادعيّه و احراز و خواص بعضى از ادويه ومعالجهٔ بعضى از امراض . **باب دهم :** درآداب معاشرت مؤمنان و حقوق اصناف ايشان . **باب يازدهم :** درباب ورود بمجالس وسلام و عطسه ومصافحه ومعانقه وامثال اينها . **باب دوازدهم :** در آداب بخانه داخل شدن و از آن بيرون رفتن . **باب سيزدهم:** درآداب سوار

شدن و راه رفتن و ببازار در آمدن و تجارت و زراعت نمودن و چهار پایان نگاه داشتن. **باب چهاردهم:** در آداب سفر.

خاتمه: در بعضی از فوائد متفرقه.

این کتاب در سنهٔ (۱۲۸۳) در ایران چاپ شده است.

آغاز. پس ازبسمله وحمد و صلوة **امابعد** چنین گوید تراب اقدام مؤمنین و خادم طلبهٔ علوم ائمّه طاهرین محمّد باقر بن محمّد تقی الخ.

(۳۲۶)

حلیة المتقین

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده وبآخرین عبارت مصنّف که حاکی از سال تألیف کتاب میباشد نسخه را تمام کرده، چند ورق اوّل کتاب نو نویس و بعضی از اوراق آنهم وصالی شده است.

جلد تیماجی کهنه. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۲۳) صفحهٔ (۲۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۷½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۶٤).

[۱۱۸] درالثمین فی فضائل امیرالمؤمنین (ع) (عربی)

این کتاب را مؤلف در فضائل و مناقب حضرت مولی امیر المؤمنین علي بن ابی طالب و اهل بیت علیهم السّلام والصلوة از اخبار مندرجهٔ در کتب معتبرهٔ اهل سنّت تألیف نموده وپس ازختم این مبحث رسالهٔ یوحنّا بني اسرائیلی(۱) که در بیان بطلان مذاهب اربعهٔ عامّه و اثبات مذهب امامیّه از روی کتب اخبار و فقه ایشان است خود مؤلف بنام خاتمه ذکر کرده اند.

مؤلف از خود و سال تألیف نامی نبرده، در کتب سیر و فهرستها نامی از این کتاب پیدا نکردیم فقط از اینکه خطبه و دیباچهٔ کتاب را بنام ابراهیم خان(۲) حاکم یا پادشاه کرمان نوشته معلوم میشود که درقرون اخیرهٔ پس ازمغول(۳)

---

(۱) تألیف این رساله را صاحب روضات در ص ۱۸٤ بنقل از ریاض العلماء و تأیید خود به شیخ ابوالفتوح رازی مذکور درص ۱۲۹ همین فهرست نسبت داده وترجمهٔ این رساله ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۱۶۳) این کتابخانه است ویکی ازکتب فصیح و بلیغ و جامع و نافع میباشد.

(۲) بتأیید الشاه الاعظم والملك الافخم ذی الابهّة العلیّه والدّولة الاسکندریه والعدالة الکسرویه ابراهیم خان روح کرمان لازال فی صحة وامان الخ.

(۳) و شاید این ابراهیم خان پسر مرحوم فتحعلیشاه قاجار بوده چرا که پسر آن این پادشاه را درمقرحکومت خود بنام شاه میخوانده اند.

تألیف گردیده است .

آغاز: بسمله اللّهم اهدنا للعمل بالکتاب وسُنّة محمّد صلی الله علیه وآله النبیّ الاوّاب.

(۳۲۷)

در الثمین فی فضائل امیر المؤمنین (ع)

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده ، ترجمه فارسی چهارصفحهٔ اوّل کتاب بسرخی بخط شکسته نستعلیق درذیل سطور نگاشته شده است .

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۶۰) صفحهٔ (۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول ($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۵۱) .

[۱۱۹] الدر المنثور من الخبر الماثور وغیر المأثور (عربی)

مؤلف این کتاب شیخ علی بن محمّد بن حسن بن زین الدّین شهید الثّانی العاملی رحمة الله علیهم اجمعین است که از فضلاء و علماء و محدّثین قرن یازدهم هجری بوده و شرحی بر اصول کافی (۱) بنام « الدر المنظوم من کلام المعصوم » نوشته اند و در جلد دوم (الدر المنثور) تولد خود را در یکی از این دو سال معین کرده ($\frac{1013}{1014}$ (۲)) مؤلف چنانکه در دیباچهٔ کتاب فرماید برحسب خواهش جمعی احادیث مشکله را معنی فرموده و جواب مسائل مشکلهٔ دیگر را که حدیث هم نبوده و از ایشان سؤال کرده اند نیز دراین کتاب ثبت کرده و کلمات مشکله صحیفهٔ سجّادیه و زیارات و ادعیّه را نیز که معنی فرموده اند در اینجا ثبت شده ، ودردیباچه آنست که بسیاری ازجواب سئوالات ومسائل مشکله راکه جواب نوشته چون نسخهٔ ازآنرا نداشتم دراینجانیست وبرای آنکه اینهاهم که بر اوراق متفرقه است ضایع نشود در این کتاب بجمع آنها پرداختم . تاریخ تألیف آنرا خود در آخر جلد اوّل ماه صفر سنهٔ (۱۰۷۳) معین کرده اند .

این کتاب در دو جلد و مشتمل بر (۱۵۲۱۰) بیت است و هردوجلد

(۱) فقط شرح کتاب عقل وعلم آن دریك جلد تألیف شده است (امل الامل ص ۱۲ ج ۱) .
(۲) امل الامل ص ۲۲ ج ۲ ولؤلؤ البحرین ص ۵۷ فقط سال تولد ایشانرا نقل کرده اند .

آن در این کتابخانه میباشد و (۹۲) ورق آخر مجلّد دوم شرح حال حضرت شهید ثانی است که محمّد بن علی بن حسن جوری جزینی تألیف کرده اند وصاحب کشف الحجب گفته اند که این مختصری از کتابی است که مسمی بـ « بغیة المرید » می باشد ص (۲۱۱ و ۲۱۲).

آغاز: بسمله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ مُلْهِمِ الصَّوابِ وَ مُذَلِّلِ الصِّعابْ وَ مُفیضِ فَیضه وَ اِحْسانه اِلی مَنْ یَشَاءُ بِغَیْرِ حِسَابْ.

انجام: وَ هٰذَا تَصْرِیحٌ بِتَحْرِیمِ حَلْقِ اللِّحْیَةِ لِلرَّجُلِ بِطَرِیقِ اولی لِاَنَّهُ اِذَا حَرُمَ مَعَ اِحْتِمَالِ الرُّجُولِیَّةِ کَانَ ذٰلِکَ اَوْلٰی مَعَ تَحَقُّقِهَا.

(۳۲۸)

الدر المنثور

این نسخه را بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۲۸٦) نوشته اند، کاتب اسم خود را رقم ننموده، و مجلّد اوّل کتاب است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۲۲۲) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹۳).

(۳۲۹)

الدر المنثور

این نسخه را بخط نسخ خوب کاتب نسخهٔ سابق در همان سال نوشته اند، در اینجا نیز از خود نام نبرده، و مجلّد دوّم کتاب است، (۹۲) ورق آخر این نسخه در شرح حال و ترجمهٔ حضرت شهید ثانی ره جدّ مؤلف این کتاب وتألیف محمّد بن علی حسن جوری جزینی است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۱۷۰) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹٤).

[۱۲۰] روضة المتقین (عربی)

این کتاب شرح عربی من لایحضره الفقیه است که در همین فصل از او ذکر مفصّل خواهد گردید، مؤلف و مصنّف وشارح آن حضرت مجلسی (۱) اوّل رحمه الله

(۱) در وجه تسمیهٔ ایشان بمجلسی دو قول است یکی اینکه مجلس نام یکی ازدهات اطراف اصفهان بوده و مقصود علی پدر این مؤلف محترم منسوب به آنجا است و دیگر یکه حاجی نوری ره در فیض القدس و یاغیر ایشان مرقوم داشته اند: چون مقصود علی عالمی خوش بیان ونیکو تقریر بوده و بواسطه بیانات آنجناب مجلس بحث رونق میگرفته ایشان را مجلسی گفتند. و این قول را عبارت مؤلف این کتاب دراوّل شرح مشیخه فقیه تأیید میکند و آنرا ذیلاً نقل میکنیم: وبعد یقول احوج المفتاقین الی رحمة ربه الغنی محمد تقی بن علی الملقب بمجلسی الخ.

است (محمد تقی بن مقصود علی مجلسی ۱۰۰۳ - ۱۰۷۰)(۱) که از علماء بزرگ قرن یازدهم هجری بوده اند ، شاگردی مولی عبدالله شوشتری و شیخ بهاءالدین عاملی را نموده و در فقه و تفسیر و حدیث و رجال سرآمد اقران و امثال خویش گردیده و در زهد و تقوی و ورع وعبادت و ترك دنیا اقتدا به استاد مذکور خویش نموده و درتمام مدّت حیات وزندگی بریاضات و مجاهدات و تهذیب اخلاق و عبادات و ترویج احادیث و سعی در انجام حوائج مؤمنین و راهنمائی مردمان بحق و حقیقت اشتغال داشته و مائل بتصوّف بوده اگرچه فرزندشان حضرت مجلسی منکر شده وفرموده اند برای رد کردن آنها ظاهراً اظهار تمایل بدین فرقه و دسته مینموده اند .

کتب و مؤلفات ایشان از اینقرار است **دو شرح عربی و فارسی بر من لایحضرالفقیه** که هر یك بیش از صد هزار بیت کتابت داردو **دو شرح بر صحیفهٔ سجادیه** فارسی و عربی ناتمام **و حدیقة المتقین** فارسی درفقه **ورسالهٔ رضاعیه وشرح حدیث همام** وکتابی **در رجال و رسالهٔ مقادیر** .

طرز این شرح آنستکه مطالب و عبارات من لایحضره الفقیه را با بیان لطیف و شیرینی شرح نموده و مراد آنرا با کمال اختصار کاملاً تشریح کرده اند .

چنانکه از ابتداء کتاب استفاده میشود تألیف این شرح در چند سال آخر عمر مؤلف بوده است و پس از اتمام آنرا تقدیم پادشاه عصر نموده و بر حسب امرسلطان احادیث من لایحضره الفقیه را بفارسی ترجمه وبنام لوامع صاحبقرانی موسوم ساخته است و شرح این کتاب در همین فصل خواهد رسید .

این شرح را در چهار مجلّد و شرح مشیخه فقیه یا اسانید من لایحضر را هم درمجلّد علیحدّه تنظیم کرده و تمام این شرح را «روضة المتقین فی شرح اخبار الائمة المعصومین» نامیده است .

آغاز : بسمله الحمدلله المتعالی بعزّ جلاله عن ادراك العالمین ، المنزّه بوجوب ذاته و قدس صفاته عن اوصاف الواصفین ، المقدّس باحکام افعاله واتقان عن ان تصل الیها افکار الناظرین الخ .

(۱) روضات الجنات ازص (۱۲۹ تا ۱۳۱) .

(۳۳۰)

روضة‌المتقین یاشرح من لا یحضره الفقیه

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل برجملهٔ اوّل وچهارم است ، کاتب نامی از خود نبرده ولی در آخر جلد اوّل تاریخ کتابت را سنهٔ (۱۱۳۹) معین کرده است ،درحاشیه جلداوّل حاشیه هائی از خود مؤلف بر مطالب کتاب نوشته شده و بسیاری از اوراق هر دو جلد صحافی گردیده و سطور از میان رفتهٔ آن نوشته شده است .

جلد چرمی . کاغذ اصفهانی . عدهٔ اوراق (۴۷۰) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۸ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۸۸) .

(۳۳۱)

روضة‌المتقین

این نسخه مجلد دوّم از کتاب و مشتمل برشرح کتاب زکوة و کتب بعد از آن تا بآخر کتاب حج است ، و بخط نستعلیق متوسط نوشته شده و نیز مشتمل بر شرح اسانید من لا یحضره الفقیه میباشد و از عبارتیکه ذیلاً از آخر مجلد دوّم نقل میشود و قرائن کهنه بودن نسخه و کاغذ محتمل است خط خود مؤلف باشد ، و نیز احتمال دارد که کاتب اکتفا بآخرین عبارت مصنّف کرده از خود وسال کتابت نام نبرده باشد و آن این است : تم الجزء الثانی من الاجزاء الاربعه من کتاب من لا یحضره الفقیه و تم شرحه علی توزیع البال و کثرة الاشغال علي يد احوج المربوبين الی رحمة ربه الغنی محمّد تقی بن مجلسی الاصفهانی والمرجو من واهب العطایا ان یوفقنی لاکماله و ان یجعله ذخیرة لیوم الدّین والحمدلله رب العالمین والصلوة علی محمد و آله الطیّبین الطاهرین لسنة اثنی وستّین و الف . پس ازاتمام این مجلّد شرح اسانید من لایحضررا بخط نسخ نگاشته‌اند ، در آخر این شرح نوشته شده که در سنهٔ (۱۱۲۴) مقابله بانسخهٔ که با نسخهٔ خود مؤلف مقابله گردیده بود شده است .

جلد تیماجی ضربی طلائی . کاغذ اصفهانی . عدهٔ اوراق هردوقسمت (۵۰۳) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۸۹) .

(۲۳۲)

روضة المتقین این نسخه بخط نسخ محمّد بن محمّد هاشم نوشته شده ، سال کتابت رقم نگردیده و شرح مجلّد سوّم است . ورق آخر کتاب وصّالی شده . فهرست مطالب و ابواب این مجلّد را در دو صفحهٔ اوّل نسخه نوشته اند . جلد چرمی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۲۹۹) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول ۲۴½ سانتیمتر) عرض (۱۷½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹۰) .

(۲۳۳)

روضة المتقین این نسخه نستعلیق بد خطّی است وآنرا در سنهٔ (۱۲۴۴) میرزا کوچك اسد آبادی نوشته و مشتمل بر جزء سوّم کتابست . جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۵۱) صفحهٔ (۲۲) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱½ سانتیمتر) عرض (۱۵½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۹۱) .

[۱۲۱] شرح اصول کافی آخوند ملا صدرا (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت آخوند ملاّ صدرا است ص ۸۷ [۴۰] و این کتاب شرح کتاب عقل و جهل و علم و توحید و حجة کافی است .

شارح تمام احادیث کتب مذکوره را با سلسلهٔ سند آن نقل و در ذیل آن شرح روات و نوع روایت را ذکر پس از آن شروع بشرح حدیث بتفصیل وبیانی شافی و وافی کرده اند .

این کتاب از آثار بسیار خوب و مفید مؤلف میباشد و در طهران پیش از سال (۱۲۸۴) بانضمام «کتاب مفاتیح الغیب» مؤلف چاپ شده است .

آغاز: بسمله الحمد لله الذی جلّ عن مطارح اضواء الفکر جلاله .

انجام: و امّا بیان صیرورة الذوات الکامله الانسانیّه خزائن علم الله تعالی فیحتاج الی اصلین شریفین بل بحرین عظیمین من بحار علوم المکاشفه .

(۲۳۴)

شرح اصول کافی آخوند ملا صدرا این نسخه بخط نستعلیق عبدالوهاب نام در سنهٔ (۱۱۹۹) نوشته شده و مشتمل برشرح کتاب عقل و جهل و علم و توحید و حجة کافی است . درآخر کتاب رسالهٔ در یکصفحه راجع بواجب الوجود که اوّل آن این است میباشد (بسمله

استدل المفسرون بخلق السموات والارض المدلول علیه بالایه الکریمه علی وحدة الواجب و علیه اعتراض مشهور) مطالب علمی و ادبی در اوّل و آخر کتاب نیز نوشته اند، کلمات افتاده متن در حاشیه نوشته شده .
جلد ساغری . کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۳۲۷) صفحهٔ (۲۸) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی . طول (۲۳ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۶۵) .

(۳۳۵)

شرح اصول کافی آخوند ملا صدرا

این نسخه را بخط شکسته نستعلیق خوب میرزا ابوالقاسم نام در سنهٔ (۱۲۶۹) نوشته، و مشتمل بر شرح کتاب حجة کافی است ، فقط باب یازدهم آنرا که دارای یك حدیث است کاتب ننوشته، وتصوّر کرده است که آخر کتاب شرح آخرین حدیث باب دهم است .
جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۸٤) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری . طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۶۹۶) .

[۱۲۲] شرح اصول کافی ملا صالح (عربی)

شارح و مؤلف این کتاب حضرت ملاّ صالح مازندرانی است (حسام الدّین محمّد صالح بن احمد مازندرانی متوفی سنهٔ (۱۰۸۱)(۱) که از علماء وفضلاء و جامع بین معقول ومنقول بوده و دراصفهان تحصیلات خودرا بپایان رسانیده و از شاگردان مرحوم مجلسی اوّل میباشند وآنجناب دختر خودرا که بفضل ودانش مشهور بود بایشان تزویج نمود وآقا محمّد هادی که ازفقهاء وکاملین بوده **وقرآن کریم و صحیفهٔ سجادیه** ومعالم الاصول وکافیه و شافیه را بفارسی ترجمه کرده و مصنّفات دیگرنیز دارند از این زن برای ملاّ صالح مذکور متولد شده است.

این شرح از شروح خوب اصول کافی است و مؤلف کتاب عقل و علم و جهل و توحید را بطریق شرح مزجی تألیف نموده ولی پس از آن سایر کتب اصول را برای اختصار بطریق حاشیه شرح کرده اند بدین نحو که عبارات اخبار این کتب را هرکدام محتاج شرح دیده اند در تحت عنوان **قوله** نقل و پس از

(۱) روضات (ص۴۲۹). امل الامل (ص٦٤ ج۲). کشف الحجب والاستار (ص۳٤۷) .

آن در تحت عنوان **اقول** مقصود از آن کلام را با عباراتی کافی و وافی بمقصود بیان فرموده ودر بسیاری از موارد بر شرح آخوند ملاّ صدرا اعتراض واشکال وارد کرده است.

صاحب کشف‌الحجب ص (۳٤۷) شرح کتاب زکوة و صوم و خمس کافی را گذشته از کتب اصول و روضهٔ آن بدیشان نسبت داده ولي صاحب روضات در ص (۳۳۱) از نوهٔ دختری این مؤلف محترم آقا محمّد باقر بهبانی‌ره دررسالهٔ «اجتهاد و اخبار» چنین نقل نموده: ازپدرم شنیدم که جدّ من پس از انجام شرح اصول کافی میخواستند شروع بشرح بفروع آن نمایند بعضی بایشان گفتند شاید شما مجتهد نباشید بنابر این چگونه فروع را شرح میکنید ایشان احتیاط کرده و از شرح آن صرف نظر کردند و هرکس شرح اصول ایشان را مطالعه کند علوّ مقام و مرتبهٔ علمی ایشانرا خواهد دانست که بمنتهی درجهٔ کمال بوده ودر صغر سن معالم‌الاصول را شرح کرده و نیز هرکس این شرح را مشاهده نماید مهارت ایشان را در قواعد مجتهدین درآن سن خواهد دانست انتهی.

خود مؤلف در ابتداء شرح کتاب روضه کافی که ذیلاً نسخهٔ از آنرا ذکر خواهیم کرد و طرز این شرح چون شروح کتب اخیرهٔ از اصول است مرقوم داشته اند که پس از شرح اصول کافی میخواستم شروع بشرح فروع آن نمایم بعضی از دوستان تذکّر دادند که شرح روضهٔ آن مقدّم است لذا برای اطاعت ایشان شروع بشرح این کتاب روضه نمودم.

باین مؤلف محترم صاحب امل‌الامل که با ایشان معاصرند شرح فقیه وشرح معالم وحاشیهٔ شرح لمعه و شرح اصول‌کافی را نسبت داده است (ص٦٤ج۲) چنانکه درص ٤۳ اخبارفهرست‌رضویه (ع) نوشته شده: حاجی‌نوری‌ره درخاتمهٔ مستدرك‌الوسائل چنین مرقوم فرموده اند که امیر معاصر سیّد سند و عالم کامل معتمد میرحامد حسین‌لکنهوری بمن‌نوشته اندکه من بمجلّدی‌از شرح ملاّ صالح بر فروع کافی مطّلع شدم و ملاحظه‌نمودم بنا بر این باید مجلّدات شرح فروع کافی ملاّ صالح مفقودالاثر شده باشد. انتهی.

قسمتی از این شرح اصول کافی در حاشیه کتاب کافی در سنهٔ (۱۳۱۱) در تبریز چاپ شده است، در فهارس موجودهٔ که در دسترس نویسنده است نسخهٔ از فروع نیست و شرح کامل اصول وروضه در کتابخانهٔ مبارکه رضویه موجود است.

آغاز بسمله نَحْمَدُكَ یا مُرَوِّجَ عُقولِ العارِفینَ بِمَظاهِرِ کَمالِكَ لَیلاً وَنَهاراً الخ.

(۳۳٦)

شرح اصول کافی ملا صالح

این نسخه را بخط نستعلیق متوسط درسنهٔ (۱۱۱۲) احمدبن نصرالله نام نوشته و مشتمل بر شرح کتاب عقل و جهل و توحید اصول کافی میباشد وچند ورق از آن وّصالی شده است.

جلد چرمی ضربی. کاغذ سمرقندي. عدّهٔ اوراق (۲۱۸) صفحهٔ (۲٤) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱٦۹۹).

(۳۳۷)

شرح اصول کافی ملا صالح

این نسخه بخط نسخ ابوالفتح بن سیّد محمّد حسین نوشته شده، کاتب سال کتابت را ننگاشته، ظاهراً درقرن دوازدهم تحریر گردیده و مشتمل بر شرح کتاب حجّة و ایمان و کفر کافی است.

جلد تیماجی ضربی میباشد و ضربی وسط جلد طرف چپ آن افتاده است. کاغذ دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (۳٤۷) صفحهٔ (۳۳) سطر. درسنهٔ (۱۳۵۳) از عوائد موقوفات مدرسه خریداری شده. قطع رحلی. طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۳۹۰۷).

(۳۳۸)

شرح روضه کافی ملا صالح

این نسخه را عبدالله بن مرشد درسنهٔ (۱۱۲٤) بخط نسخ بد نوشته، کلمات و عباراتیکه از متن افتاده در حاشیه نگاشته شده است.

کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۱۹۳) صفحهٔ (۳۲) سطر. ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۱۸۷۳) کتابخانه است. خصوصیّات دیگر بدان نمره وکتاب لوامع صاحبقرانی درهمین فصل مراجعه گردد.

[۱۲۳] شرح اصول کافی یا هدی العقول (عربی)

این کتاب شرح اصول کافی است و مؤلف آن محمّدبن عبد علی بن محمّدبن

احمدبن علی‌بن عبدالجبّار که از علماءِ قرن سیزدهم هجری اند میباشد وآنرا «هُدی العقول فی شرح احادیث الاصول» نام نهاده است ، در سال (۱۲۱۸) از تألیف شرح کتاب یا باب العلم فراغت پیدا کرده و بنا داشته که شروع در شرح کتاب توحید نمایند ، ولی اطلاعی از شرح بقیّهٔ کتب اصول کافی ایشان در دست نیست .

در این شرح گذشته از اینکه رفع اشکال از عبارات مشکله اخبار شده مطالب اصول فقه و اصول دین و آنچه را مناسبت پیدا کرده نیز ذکر نموده و بمناسبت عین عبارات کتب فقه و اصول و تفسیر چون : ذکری ، شرح مفاتیح ، عدّه ، تفسیر تبیان وغیره را نقل کرده ، هرجا درشرح حدیث مخالف فهم شرّاح کافی بوده عبارات آنها رانیز ذکر وپس ازآن آنهارا ردّ کرده است .

آغاز : بسمله الحمدُ لِرافِعِ دَرَجاتِ العُلَماء العاملین ومهدی السّالکین بِحُسْنِ الدّرایةِ والیَقین الخ .

انجام : ویتلوه الجزء الثالث شرح کتاب التوحید من الکافی الکلینی تم تألیفه بنهار الثالث والعشرین من شهر الحج سنة الثامنه عشر بعدالماتین والالف بیدالفقیر الجانی محمدبن عبدعلی بن عبدالجبّار .

(۳۳۹)

شرح اصول کافی (هدی العقول)

این نسخه که مسلّماً در زمان حیات مؤلف نوشته شده شرح کتاب یا باب العلم اصول کافی است و بخط نسخ خوب علی بن حسین بلادی بحرانی در سنهٔ (۱۲۱۹) نوشته شده و اوّلین نسخه ایست که پاك نویس گردیده ، خود مؤلف آنرا مقابله و تصحیح نموده و کلمات افتاده را بخط خود در حاشیه نوشته اند ، پشت صفحهٔ اوّل نیز چنین مرقوم داشته اند : (بسم الله ـ فی ملك محمّدبن عبد علی‌بن عبدالجبار .)
جلد تیماجی . کاغذ قدیمی . عدّهٔ اوراق (۳۴۰) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰۰) .

[۱۲۴] شرح الزیارة الجامعه (عربی)

این کتاب تألیف حضرت شیخ احمد احسائی ره است (احمدبن زین‌الدین احسائی متوفی سنهٔ ۱۲۴۰) که فرقهٔ شیخیّه خودرا بد آنجناب منتسب میدانند

و بهمین جهت که تابع این شیخ جلیل اند آنهارا شیخیّه گویند.

حضرت شیخ یکی ازبزرگان علماءامامیّه اندودرمعقول ومنقول واکثرعلوم دست داشته ومؤلفاتی دارندصاحب روضات درچندصفحهٔ ازکتاب خود شرح مبسوطی راجع بایشان ومؤلفات آنجناب با کمال تجلیل واحترام نوشته اند. درموضوعات علمی و در فهم معانی اخبار با معاصرین خود مخالف بوده لذا با کمال زهد و تقوی که ازایشان نقل میکنند تکفیرشان کردند پس از این قضیّه بمکّه معظمه مهاجرت ودرسنّ قریب نودسال درآنجا برحمت ایزدی پیوستند.

بعضی از مؤلفات آنجناب را ذیلاً نقل میکنیم: کتاب **فوائد و شرح آن** در حکمة و کلام، **شرح الحکمة العرشیه و شرح مشاعر** تألیف آخوند ملاّ صدرا، **شرح تبصره علامه** ولی نا تمام است، **رساله در مباحث الفاظ**، رسالهٔ در بیان حقیقت عقل و روح و نفس، **رسالهٔ** در شرح و تفسیر سورهٔ توحید، **رسالهٔ** درسیر وسلوك و **کتاب اسرار الصلوه** عدهٔ زیادی ازمؤلفات ایشانرا صاحب روضات نقل کرده اند (ص ۲۵).

این کتاب شرح زیارت جامعه است که درمیان شیعهٔ امامیّه شهرتی کامل دارد و مشتمل برمطالب مهمّه میباشد شرح ذیل ترجمهٔ مطالبی است که راجع بمعرفی ازاین زیارت خودحضرت شیخ درمقدّمهٔ همین شرح مرقوم فرموده اند: زیارت جامعه بین شیعه بحدّی مشهور است که محتاج باثبات و ذکر سند آن نیست وتمام شیعیان بدون معارض آنرا پذیرفته اند وبا اینکه مشتمل برمطالبی غریب و اسرار مشکله است که بسیاری از آنها را منکر اند ولی چون این زیارت متضمن مطالب بلیغه و امور بدیعه و اسرار منیعه و احوال شریفهٔ رفیعه ای استکه عقل سلیم بصحت ورود آنها گواهی میدهد. و این زیارت را حضرت صدوق در من لایحضره الفقیه و شیخ طوسی در تهذیب از فقیه نقل کرده اند، حضرت استاد آقای میرزا محمد طاهر تنکابنی دامظله العالي درمجلس بحث چنین فرمودند: که حضرت شیخ اعلی الله مقامه بیشتر از مطالب این

شرح را ازشرح فقیه (روضة المتّقین) حضرت علاّمهٔ مجلسی اوّل برداشته‌اند. انتهی .

سلسلهٔ سند این روایت چنانکه در ابتداء این کتاب نقل شده اینست : قال محمّد بن علي بن الحسين بن بابويه عن علی بن احمد بن موسی والحسين بن ابراهيم بن احمد الكاتب عن محمّد بن عبدالله الكوفي عن محمد اسمعيل البرمكی عن موسی بن عبدالله النّخعی قال قلت لعلي بن محمّد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمّد بن علي بن الحسين بن علی بن ابی طالب عليهم السّلام .

علی بن محمد (ع) امام دهم شیعیان امامیّه وملقّب بلقب نقیّ اند و در سال $(\frac{۲۱۳}{۲۱۴} - \frac{۲۵۴}{۲۵۵})$ (۱) متولد و وفات کرده اند.

شرح این زیارت (همین کتاب) چنانکه صاحب روضات گفته اند درحدود سی هزاربیت کتابت دارد ومشتمل بر سه جزء است .

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمين وصلی الله علی محمّد و آله الطاهرين، اما بعد فيقول العبد المسكين احمد بن زين الدّين الاحسائی انّ السيّد السّند والعارف المعتمد صاحب المفخر و الزين سيدنا سيد حسين الخ .

(۳۴۰)

شرح الزيارة الجامه این نسخه را بخط نسخ در سنهٔ (۱۲۴۳) محمد خلف نام نوشته و مشتمل برتمام سه جزء کتابست .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۳۲۵) صفحهٔ (۲۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۲ سانتیمتر)عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۵۳) .

(۳۴۱)

شرح الزيارة الجامه این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده، و مشتمل بر جزء اول کتاب است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۹۵) صفحهٔ (۲۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($۲۹\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض ($۲۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۵۴)

(۱) ابن خلّکان ج ۱ ص (۳۲۲) و تذکرة الائمة ص (۱۵۷) .

[۱۲۵] شرح حدیث غمام (عربی)

این کتاب تألیف قاضی سعید قمی است (محمّد بن محمّد بن مفید قمی متولد سنهٔ (۱۰۳۹) (۱) مؤلف از شاگردان حضرت فیض و ملاّ عبد الرزّاق کاشی و دارای همان مذاق حکمی وعرفانی ایشان است، ویرا «حکیم کوچك قمّیان» می گفته اند، منصب قضاوت قم را دارا شده وروضات عدّهٔ از مؤلفات ایشان را نقل نموده.

این کتاب را در سنهٔ (۱۰۹۹) دراصفهان تألیف کرده، قبل ازشروع بشرح حدیث مذکوراحادیث زیادی ازکتب معتبره نزدشیعهٔ امامیّه که موجب معرفت بنورانیّت وعظمت ائمّه علیهم السّلام است نقل، پس ازآن شروع بشرح ادبی و حکمی و عرفانی حدیث نموده و خود نیزبر آن حواشی دارند واین شرح قریب (۳۵۳۰) بیت است.

آغاز: بسمله الحمدلله مدبر الادوار و مقیّد الاکوار طبقاً عن طبق.

انجام: و الحمد لله رب العالمین و وقع ذلك ایام وقوفي بدرالسلطنه اصفهان صینت عن الحدثان.

(۳٤۲)

شرح حدیث غمام

این نسخه بخط شکسته نستعلیق در سنهٔ (۱۱۰۳) در زمان حیات مؤلف و از روی نسخهٔ اصل نوشته شده، حواشی مؤلف را نیز درحاشیه نوشته اند، مطالبی حکمی و ادبی بر اوراق قبل از اصل شرح و بعد از آن نوشته شده است.

جلد چرمي. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۱۰۹) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸٤۹).

---

(۱) مؤلف سال تولد خودرا درصفحهٔ دوم همین کتاب سال مذکور معین نموده و صاحب روضات در ص (۳۰۳) در ذیل قطب راوندی نوشته اند که سال وفات ایشان را بدست نیاوردم و از تاریخ نسخهٔ این کتاب وقرائن موجودهٔ درآن معلوم میشود که تا سنهٔ (۱۱۰۳) حیات داشته اند.

[۱۲۶] شرح کافی ملا خلیل یا صافی (فارسی)

مؤلف این کتاب ملاّ خلیل‌قزوینی ره است (خلیل بن غازی (۱) قزوینی ۱۰۰۱-۱۰۸۹) (۲) که یکی ازعلماء وفضلاءِ قرن یازدهم هجری میباشند، صاحب امل‌الآمل (۳) در تتمّهٔ آنکتاب که موسوم به (تذکرة المتبحّرین) است کتب ذیل را بایشان نسبت داده: دوشرح فارسی وعربی برکافی (آنها را صافی و شافی نامیده) (٤) و شرح عدّه در اصول و رسالهٔ در حرمت نماز جمعه در زمان غیبت وحاشیهٔ مجمع‌البیان و رسالهٔ نجفیّه و رسالهٔ قمیّه و جمل درنحو (٥) و رموز التّفاسیر الواقعه فی الکافی و الروضه و غیر اینها.

صاحب روضات در ص (۲٦۷) از ریاض العلماء نقل نموده‌که ملاّ خلیل از مشاهیر این عصر ودانشمندان نامی معاصر بود، شاگردی حضرت میرداماد و شیخ بهائی ره را نموده وبا خلیفه سلطان وحاج حسین یزدی‌شارح خلاصة‌الحساب در حکمت وکلام و غیره همدرس بودند، درنظر سلاطین صفویّه مقامی رفیع داشته، چندی تولیت موقوفات حضرت عبدالعظیم را دارا بوده و درآن آستان شریف مقام تدریس داشته اند.

گویند ملاّ خلیل دارای مکارم اخلاق و محامد صفات بوده قضایا وحکایاتی از ایشان روایت کرده اند.

صاحب روضات در ص (۲٦۸) نقل نموده که روزی از کوچهٔ میگذشت سربازی را دید که حوالهٔ در دست دارد و بدو داد که بخواند دید بنام

---

(۱) غازی با غین و زای معجمتین است، چنانکه در مقدّمهٔ تمام نسخ کتاب و فهرست ها بدان تصریح شده جز فهرست کتب خطّی مجلس شوری ص (۱۵) که غازلی ثبت‌کرده اند.

(۲) روضات الجنّات ص (۲٦۷) در حرف خاء.

(۳) این عبارات را صاحب روضات از «تذکرة‌المتبحّرین» نقل نموده و نسخهٔ این کتاب را بنده تابحال ندیده ام.

(٤) مؤلف در مقدّمهٔ کتاب شافی‌گوید که این‌شرح را پس از شرح فارسی خود (صافی) بامر حضرت خلیفه‌السلطان می نویسیم.

(٥) صاحب روضات احتمال داده اند که نسبت این کتاب باین مؤلف ناشی از اشتراک اسمی ایشان بازجاج است چه او نیز خلیل نام داشته.

رعیّتی نوشته اند بدو گفت این حواله بر من است که آنرا ادا نمایم و او را بخانه برد وآن مقدار جو حوالهٔ را بدو تسلیم کرد وراضی نشد که برعیّتی ظلم و جور شود، وچون خواندن آن حواله بدو برگذارشده بود اگرنشان میداد او نیز شریك در جور و ستم میگردید خود بداد و راضی بدان ظلم نگردید، بعلّتی که از نقل آن صرف نظر میشود قضیّه کشف شد و پادشاه از این کرامت مستحضر گردید ویرا بیش از پیش گرامی داشت.

مؤلف محترم در بیست سال (۳٤) کتاب کافی از اصول و فروع و روضه را شرح و ترجمه بفارسی فرموده واین شرح بسیار خوب و ممتازاست بدبختانه در کتابخانهٔ تمام نسخ آنرا سراغ نداریم، در کتابخانهٔ رضویّه چند مجلّد ودر فاضلیّه ومجلس شوری هریك ازاین کتاب مجلّدی بیش نیست، درفهرست کتابخانهٔ دکن (آصفیّه) ج ۳ ص (۲۷۳) جلد اوّل و دوّم این کتاب را اسم برده و در ستون مقابل آن نوشته: (در سنهٔ ۱۳۰۸) چاپ شده است، ولی ما چاپ آنرا تا بحال ندیده ایم.

در ابتداء شرح هر کتاب عدد ابواب و فهرست مفصّل مطالب آنرا بیان کرده و این شرح را بر چند مجلّد تقسیم و شرح کتب اصول کافی را در مجلّد اوّل و دوّم گذارده است.

آغاز: بسمله فتح گنجینه شاهی شرح احادیث راز داران الهی گشاد نعیم نامتناهی حمد الخ.

(۳٤۳)

شرح کافی ملاخلیل (صافی)

این نسخه را تیمورنام درسنهٔ (۱۰۸۹) بخط نسخ متوسط نوشته و مشتمل بر شرح کتاب العقل و الجهل والتّوحید از اصول کافی میباشد، پاره ای از صفحاتش آب دیده و بعضی وصالی شده است.

جلد چرمی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۲٦۱) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($۲۹\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۲۲).

(۳۴۴)

شرح کافی ملا خلیل (صافی)

این نسخه درسنهٔ (۱۰۹۰) بخط نسخ خوب نوشتن آن خاتمه یافته ومشتمل بر شرح کتاب عقل وجهل وتوحید است، بموجب شرحیکه درآخر آن نوشته شده بانسخهٔ اصل مقابله و تصحیح شده، قبل از فوت مؤلف شروع بنوشتن آن شده و هشت ماه پس از فوت ایشان بآخر رسیده وهمین مطلب را کاتب درآخر کتاب نوشته است. جلد چرمی ضربی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۳۳۰) صفحهٔ (۲۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۸ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۲۱).

(۳۴۵)

شرح کافی ملا خلیل (صافی)

این نسخه شرح جزء اوّل از کتاب حجّة اصول کافی می باشد و بخط نستعلیق در سنهٔ (۱۰۸۳) نوشته شده است.

جلد چرمی ضربی. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (۴۸۷) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۶ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۲۰).

(۳۴۶)

شرح کافی ملا خلیل (صافی)

این نسخه را بخط نستعلیق محمّد بن میرحاج درسنهٔ (۱۰۷۰) نوشته و شرح کتاب ایمان و کفر چهارمین کتاب اصول کافی است، شرح دوازده باب از اوّل آن افتاده و اوّل سطر موجود آن این است: (حتّی جاء محمّدٌ صلی الله علیه وآله فجاء بالقرآن و بشریعته و منهاجه فحلا له حلال الخ).

جلد میشن ضربی طلائی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۴۶۷) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۲۴).

(۳۴۷)

شرح کافی ملا خلیل (صافی)

این نسخه را که مشتمل بر چهار کتاب: طهارت، حیض، جنائز و صلوة میباشد بخط نستعلیق محمّد ابراهیم بن محمّد لاچین قزوینی درسنهٔ (۱۱۰۱) نوشته، حواشی بعضی ازصفحات

وّصالی شده، پشت جلد و بالای صفحهٔ اوّل کتاب نوشته اند: « کتاب عین الکافي » مناسبت این اسم را برای این کتاب ندانسته و هیچ جا چنین نامی را برای این کتاب ندیده ام.

جلد تیماجی، کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۳۲۷) صفحهٔ (۲٦) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۱۸½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۲۵).

(۳٤۸)

شرح کافی ملاخلیل (صافی)

این نسخه را درسنهٔ (۱۰۷۳) آقا علی نام بخط نستعلیق نوشته، حواشی تمام صفحات را موریانه سوراخ کرده ولی خطوط ضایع نشده ومشتمل برشرح کتاب صلوة است.

جلد میشن. کاغذسمرقندي. عدهٔ اوراق (۱۹٤) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱۹½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۲۷).

(۳٤۹)

شرح کافی ملاخلیل (صافی)

این نسخه شرح کتاب نکاح است و بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده، کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده، ولی در آخر نوشته که بسعی مؤلف کتاب را نگاشته است و دارای یك سرلوح میباشد.

جلد چرمی ضربی طلا کوب. کاغذ دولت آبادی. مجدول بطلا وسرخی. عدهٔ اوراق (٤۳٤). صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۲½ سانتیمتر) عرض (۲۰½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۲٦).

(۳۵۰)

شرح کافی ملاخلیل (صافی)

این نسخه بخط نستعلیق خوب در زمان حیات مؤلف نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده، مشتمل برشرح یازده کتاب از کتب فروع به ترتیب کافی از کتاب اطعمه تا آخر ایمان و نذر وکفارات است، مشتمل بر یازده سر لوح بسیار ممتاز که طرز هر یك غیر ازدیگری است میباشد، با نسخهٔ اصل آنرا درسنهٔ (۱۰۹۲) مقابله وتصحیح واین موضوع رابدون امضاءروی نسخه نوشته اند.

جلد تیماجی ضربی. کاغذ دولت آبادی. مجدول بطلا. عدهٔ اوراق (۷۲۸) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۲ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۲۸).

[۱۲۷] شرح کافی یا مرآت العقول (عربی)

شارح و مؤلف این کتاب حضرت مجلسی ره است ص ۱۵ [٤] محدّث بحرانی درلؤلؤ البحرین نوشته اند که این کتاب تا نصف کتاب دعاء (از کتب اصول کافی) تألیف شده و حاجي نوری ره در فیض القدسی مرقوم داشته که نصف کتاب دعاء و کتاب عشرة از اصول و کتاب زکوة و خمس و نصف صلوة از کتب فروع کافي را موفق بشرح کردن نگردیده اند و باقی کتب را شرح کرده و نسخ آن نزد من موجود است و اینکه محدّث بحرانی نوشته اند که تا نصف کتاب دعارا شرح کرده اند مبنی برعدم اطلاع برشروح سایر کتب اصول و فروع بوده است. انتهی.

نسخه مطبوع این کتاب که از نظر مرحوم حاج شیخ فضل الله نوری اعلي الله مقامه گذشته مشتمل بر شرح تمام کتب اصول و فروع کافی است و بموجب شرحی که حاجی نوری ره از صاحب روضات از حدائق المقرّبین نقل کرده اند امیر محمّد حسین خاتون آبادی برحسب وصیّت مرحوم مجلسی نواقص شرح کافی را تکمیل کرده اند وشاید این قسمت چاپ شده از ایشان باشد.

مرحوم مجلسی کافی را بدین گونه شرح کرده اند: اوّلاً موضوع ابواب را بیان، پس از آن احادیث را در تحت عنوان حدیث اوّل و دوّم و سوّم الخ ذکر و نوع آن خبر را از حیث صحیح یا حسن یا موثق و یا غیر اینها بودن آنرا تعیین، پس از آن کلمات و عبارات و مطالب مشکله آنحدیث را در تحت عنوان **قوله** نقل نموده و بشرح آن پرداخته اند و کتب اصول را بیشتر از کتب فروع تفصیل داده اند.

شارح چنانکه در آخر بعضی از کتب همین کتاب بدآن تصریح کرده اند شرح کتب اصول وفروع وروضهٔ کافی را دردوازده جلد مرتب نموده وحاجی نوری ره نیز این مطلب را در فیض القدسی بیان کرده اند.

تقسیماتیکه شارح برای این کتاب قائل شده واز نسخهٔ چاپی معلوم میشود از اینقرار است : **مجلداول:** شرح کتاب عقل و جهل و توحید، **مجلددوم:** شرح جزءِ اوّل از کتاب حجة ، **مجلدسوم:** شرح قسمت دیگر ازکتاب حجة (از باب **کراهیةالتوقیت** تا آخر کتاب) **مجلد چهارم:** شرح ایمان و کفر و کتاب دعاء و کتاب فضل قرآن وکتاب عشرة ، **مجلد پنجم** تا **یازدهم:** شرح کتب فروع بترتیب کافی ازطهارت تا ایمان ونذر وکفارات ، **مجلددوازدهم :** شرح روضه کافی .

این کتاب را میرزا احمدخان مشیرالسّلطنه که ازوزراءِ سابق ایران بوده اند در چهار مجلّد طبع و در دسترس عموم گذارده اند، طبع آن چند سال طول کشیده و درسال (۱۳۲۵) خاتمه یافته است ، تمام کتاب کافی را هم درحاشیه مجلّدات آن نوشته اند .

آغاز : بسمله الحمدُلله الّذی وَهَبَ الحَیوة والقوی وَافاضَ العَقْلَ لِیَغْلِب بهالهوی الخ .

(۳۵۱)

شرح کافی مرآت العقول

این نسخه مجلّد دوّم و سوّم و مشتمل بر شرح تمام کتاب حجة است و بخط نسخ خیلی خوب در سنهٔ (۱۱۸۱) محمّدعلی اصفهانی متخلّص بصبوح آنرا نوشته اند ، عنوان مطالب با شنجرف تحریر گردیده وپشت آخرین صفحه کاتب نسخه شرحی مبنی بر اینکه تحریر این کتاب برحسب امر سیّد عبدالباقیا که از علماءِ عصراند گردیده نگاشته شده وابیاتی ازخودانشاء کرده ودرآخرین قسمت نوشته اند .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۵۸) صفحهٔ (۲۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۸ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . نمرهٔ کتابخانه (۱۸۲۸) .

[۱۲۸] صحیح بخاری یا الجامع الصحیح (عربی)

این کتاب یکی از صحاح ستّهٔ معتبره نزد اهل سنّت و عامّه میباشد و مؤلف آن بخاری است (ابوعبدالله محمّدبن ابی الحسن اسمعیل بن ابراهیم بن

مغیره بن الاحنف یزدبه(۱) البخاری (۱۹٤-۲۵٦) که ازعلماء بزرگ حدیث بوده و این کتابرا چنانکه خود گفته اند از میان ششصد هزار حدیث در شانزده سال جمع آوری و در تهیّهٔ آن دقت کامل نموده ولی بسیاری از اخبار خوارج را دراین کتاب نقل کرده و چنانکه روضات در ص ۱٦۰ ج ٤ از حاکم بن بیّع نیشابوری که از علماء عامه است نقل نموده، قاضی بخارا ازاو سئوال نمود چرا در این کتاب خود (صحیح بخاری) از خوارج نقل‌روایت کرده‌ای جواب داد زیرا که آنهارا ثقه میدانم، بدین سبب قاضی اورا تازنده بود درحبس داشت.

دراثربغض وعداوتیکه باهل بیت علیهم السّلام داشته حتّی یك‌حدیث ازحضرت صادق وحضرت رضاعلیهما السّلام نقل ننموده ومعاصر باحضرت‌رضا (ع) بوده واخبار راجعهٔ‌بغدیرخم‌را که متّفق‌علیه‌بین تمام‌فرق‌مسلمین‌است‌وامام فخر رازی گوید که روایات‌راجعهٔ بغدیرخم‌بطرق‌متعدّده‌بمن‌رسیده، واخبار راجع‌بفضائل‌اهل بیت‌را روایت‌ننموده وآیه تطهیررا که درفضیلت ایشان نازل شده وتمام مفسّرین اجماع بدان کرده اند منکر شده و بدین‌علل این کتاب مورد توجّه مخالفین ما امامیّه گردیده ولی باهمه اینها در همین کتاب ادلّه و براهین قاطعه بر افضلیّت امیرالمؤمنین علیّ‌بن ابیطالب علیه‌السّلام برسایر صحابه و اثبات بر حق بودن مذهب شیعهٔ امامیّه درج شده وخداوند بدست خوداو ادلّه بردّ عقائد آنهارا ثبت و علماء امامیّه درکتب خود بدانها اشاره فرموده اند.

صاحب کشف الظنون راجع باین کتاب در مجلّد اول کتاب خود از

(۱) ابن‌خلّکان در ص ٤۵٦ درذیل شرح‌حال بخاری چنین گوید: (درنام جدّش اختلاف‌است بعضی گفته اند «یزذبه» (بفتح‌الیاءالمثناة من تحتها و سکون‌الزاء وکسرالذال‌المعجمه و بعدها باءالموحده ثم هاء سا کنه) میباشد و ابونصر بن ماکولا در کتاب الاکمال گفته است نام وی «یزدزبه» بدال وزاء و باء معجمه بواحده است و دیگران گویند که این جد مجوسی بود و بر همان دین مرد و اوّلین کس که اسلام آورده «مغیره» بود و در جاهای دیگر نام این شخص را «یزذ به‌الاحنف» دیده‌ام شاید «یزذبه» احنف‌الرجل بوده است (احنف‌الرجل کسی است که با پشت پا راه رود ویا کجی درپای او باشد، قاموس).

ص(۳۶۲ تا ۳۷۲) بیش ازده صفحه شرح و بسط داده و شرّاح آنرا نام برده است.
این کتاب درهندوستان وبولاق ومصر واسلامبول واروپا چاپ‌های متعدّد شده وده جلد از مؤلفات دیگر بخاری نیز چاپ شده است (معجم المطبوعات ص ۵۳۵ و ۵۳۶).

آغاز: بسمله باب کیف کان بدءُ الوحی الی رسول الله صلی الله علیه و سلم الخ.

(۳۵۲)

صحیح بخاری

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل بر جزءِ سوّم (از هجرت پیغمبر صلعم تا دعاءِ رفع وباء) است، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ولی در حاشیهٔ آخرین صفحهٔ آن چندین اجازهٔ روایتی که یکی ازآنها در سنهٔ (۶۴۹) و دیگری در سال (۶۵۱) نوشته شده میباشد، کتابت نسخه ظاهراً دراوایل قرن ششم گردیده است.
جلد تیماجی. کاغذ دولت‌آبادی. عدّهٔ اوراق (۲۳۴) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۷ ½ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۳۹).

[۱۲۹] صحیفة الرضا (عربی)

این کتاب مشتمل بر اخباریستکه در سنهٔ (۱۹۴) حضرت امام همام علی بن موسی الرّضا علیه آلاف التّحیّة والسّلام (علی بن موسی الکاظم بن جعفر الصّادق بن محمّد الباقر بن علی زین العابدین بن حسین الشّهید بن علی امیر المؤمنین بن ابوطالب صلوات الله علیهم اجمعین ۱۵۳ / ۱۵۱ / ۱۴۸ — ۲۰۳ / ۲۰۲ / ۲۰۱ (۱) امام هشتم شیعیان امامیّه‌اند و مأمون خلیفه عبّاسی آنحضرت را بعنوان ولایت عهد از مدینه طیّبه بخراسان خواست) در موقع عبور از شهر نیشابور برحسب خواهش اهالی آنجا از اباء و اجداد طاهرین خود صلوات الله علیهم اجمعین روایت فرموده اند و مشهور و موسوم بصحیفة الرّضا گردید و مترجم عیون اخبار الرضا در حاشیهٔ باب سی ویکم آن کتاب نسخهٔ نمرهٔ (۱۹۲۳) کتابخانه نوشته‌اند: صحیفة الرضا مشتمل بر دویست و چهل حدیث است و اکثر احادیث آنرا مصنّف در این کتاب آورده است.

(۱) ابن خلکان ج ۱ ص (۳۲۱) تذکرة الائمّة ص (۵۲و۵۳و۵۴).

صاحب روضات ص (۵۱۳) چنین گوید: صحیفة الرضا را عامّه وخاصّه بطرق متعدّده نقل کرده اند و صاحب امل الامل در ذیل ترجمهٔ شیخ طبرسی ص ۱۰۸ [۵۰] گوید: (ومن رواياته صحيفة الرضا ع) وتأیید این مطلب آنکه در ابتداء بعضی از نسخ این کتاب چنین نوشته شده: (اخبرنا الشيخ الامام الاجل العالم الزاهد امين الدّين ثقة الاسلام امين الرّؤساء ابوعلى الفضل بن الحسن الطبرسى اطال الله بقاه يوم الخمسين غرّة شهر الله الاصم رجب سنة (۵۳۹) قال اخبرنا الشيخ الامام السيّد الزّاهد ابو الفتح عبدالله بن عبدالكريم.) و دربعضی ازنسخ دیگر پس از ذکر این سیّد جلیل چنین گوید: (قراءةً عليه داخل القبّة الّتى فيها قبر الرّضا (ع) غرّة شهر الله المبارك سنة احدى وخمسمائه قال حدّثنى الشيخ الجليل العالم ابو الحسن علىّ بن محمّد بن علىّ الحاتمى الزّزنى (شايدزوزنى بوده) قراءةً عليه سنة ۴۵۷.) ودرابتداء نسخهٔ دیگر چنین نوشته شده: فيقول الفقير الى الله الكريم الغنىّ طاهر بن محمّد الراونيزى غفرله اخبرنى بالصحيفة المباركه الميمونه الموسومة بصحيفة الرّضا ع اجازةً باجازته العامّه شيخى و مخدومى قدوة ارباب الهدى اسوة اصحاب التّقى بقيّة كرام الاولياء قطب دوائر المحقّقين سعدالحق والملّة الدّين يوسف بن الشّيخ الكبير والبدر المنير قطب الاقطاب الشيخ الفخر الملّة والحقّ والدّين عبدالواحد الحموئى قدّس سرّهما واكثر برّهما قال اخبرنى اجازةً شيخى ومخدومى وعمّى واستادى ومن اليه فى امور الدّين اعتمادى الشيخ غياث الحق والدّين هبة الله الحموئى تغمّدالله بغفرانه بالاجازة العامه عن سيّده وجدّه. شيخ الاسلام والمسلمين سلطان المحدّثين و المحدّثين الشيخ صدر الملّه و الحق و الدّين ابراهيم الحموئى قدس سرّه قال اخبرنا الشيخ المسند شرف الدّين ابو الفضل احمد بن هبة الله الدّمشقى بالخانقاه الشمياطى قيل له اخبرك الشيخ ابوروح عبدالمعز بن محمّد الهروى بروايته عن الشيخ ابى القاسم زاهر بن طاهر الشحامى اجازة قال اخبرنا ابوعلى الحسن بن احمد السكّاكى قال اخبرنا الامام ابو القاسم بن حبيب قال اخبرنا ابوبكر محمّد بن عبدالله بن محمد النيسابورى الحفيد قال حدّثنا ابو القاسم عبدالله

بن احمد بن عامر الطائی بالبصره قال حدثنی ابی سنة ستین و مأتین قال حدثنی الامام علی بن موسی (ع) سنة اربع وتسعین ومائه . انتهی کلام صاحب الروضات .

این شرح که قسمتی از آن ترجمه وقسمت دیگرآنرا عیناً نقل میکنیم در کتاب کشف الحجب ص ۲٦٦ تحت عنوان « صحیفة الرّضا » علیه التحیّة والثناء نوشته شده : علاّمهٔ مجلسی گفته اند این کتاب از کتب مشهورهٔ میان خاصّهٔ وعامّه است وسیّد علی بن طاوس آنرا ازمشایخ خود از شیخ طبرسی ره نقل نموده ومن برنسخهٔ قدیمی سلسلهٔ روایت این سیّد جلیل را ازشیخ طبرسی و از ایشان تا بامام علیه السّلام را دیده‌ام ؛ و زمخشری در ربیع الابرار گوید که یحیی بن حسین حسینی گفته که در اسناد صحیفة الرّضا این اثراست که هرگاه بردیوانه‌ای خوانده شود بهبودی یابد ؛ و نجّاشی در ترجمهٔ عبدالله بن احمد بن عامر طائی و ترجمهٔ پدرش اشارهٔ بروایت ایشان این رساله را ومدحی ازآن و ذکر طریق روایت آن نموده ؛ خلاصه این کتاب « صحیفة الرّضاء » از اصول مشهوره میباشد و صحیح است اعتماد برآن . انتهی . و اوّل آن اینست :

اخبرنی الشیخ العالم الفاضل الکامل قطب السالکین مؤیدالاسلام والمسلمین مولانا عبدالعلی بن عبدالحمید بن محمّد سبزواری الخ .

(۳۵۳)

صحیفةالرضا این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۹۷۱) نوشته شده ، کاتب نامی از خود نبرده ، در حاشیهٔ صفحات اوّلیه مطالبی در توضیح اخبار متن نوشته شده و پس از ختم کتابت کتاب مقدار کرّ را برطل ومنّ ودرم ومثقال وغیره تعیین کرده اند .

آغاز : نسخه اینست : بسمله قال ابو الحسن علی ابن موسی الرّضا امام المتقین و قدرة اسباط سیّد المرسلین الخ .

کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۲۲) صفحهٔ (۱۵) سطر . این نسخه ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۵۵۳) کتابخانه است .

(۳۵٤)

صحیفة الرضا این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده وضمیمهٔ نسخهٔ نمرهٔ (٤۲) این فهرست میباشد و آغاز آن اینست : بسمله قال ابوالحسن علیّ بن موسی الرّضا امام المتّقین و قدوة اسباط سیّدالمرسلین علیه الصّلوة والسّلام سنة اربع وتسعین ومائة. عدّهٔ اوراق (۳٤) صفحهٔ (۱۵) سطر. ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۱۰٦۰) کتابخانه است خصوصیات دیگر بدان نمره مراجعه گردد.

[۱۳۰] الصراط المستقیم الی مستحقی التقدیم (عربی)

مؤلف این کتاب علی بن (۱) یونس العاملی النباطی البیاضی رضوان الله علیه است که از فضلاء و زهاد و محقّقین عالیمقام ومتکلمین و شعراء انام از شیعهٔ امامیّه بوده اند و ایشانرا مؤلفاتی است که از آنجمله این کتاب و رسالهٔ مسمّی بـ «الباب المفتوح الی ماقیل فی النفس والرّوح» رسالهٔ «اللّمعه» در منطق، و مختصر المختلف، و مختصر مجمع البیان، ومختصر الصحاح، ورسالهٔ درکلام، و رسالهٔ در امامة، میباشد و بتصریح صاحب کشف الحجب والاستارص ۳۷۰ وفات ایشان در سنهٔ (۸۷۷) بوده است.

موضوع این کتاب اثبات امامت ائمّهٔ اثنی عشر علیهم السّلام است ولی چون این موضوع مربوط بسائر مباحث کلامی بوده مباحث اثبات واجب و صفات آن و اثبات نبوّت عامّه و خاصّه و خاتمیّت و بعضی دیگر از مباحث کلامی را بر آن مقدّم داشته، و این کتاب را بر مقدّمهٔ در ذکر فهرست مفصّل ابواب کتاب و بیست و هفت باب که هربابی مشتمل بر چندین فصل است مرتب ساخته و پس از دیباچهٔ اسامی (۵۲) کتاب را که در تألیف این کتاب طرف مراجعه

(۱) اسم مؤلف در امل الآمل وکشف الحجب و الاستار علی بن یونس ضبط شده ولی درفصل چهاردهم از باب یازدهم همین کتاب مؤلف خودرا علی بن محمّدبن یونس معرّفی کرده و صاحب روضات در ص (٤۰۰) ایشانرا اینگونه نامیده است : زین الدّین ابو محمّدعلی بن محمّد بن علی بن یونس العاملی النباطی البیاضی العنفجوری صاحب کتاب الصراط المستقیم فی الامامه الخ.

بوده واز آنها نقل کرده ذکر نموده است و پس از آن اسامی (۱۳٤) کتاب را که مطالبی ازآنرا دیگران نقل کرده بوده اند وایشانهم از آنها استفاده نموده چه از کتب عامّه وچه ازخاصّه نیز ذکر کرده است.

وچنانچه خود نیز در دیباچه فرموده اند در این کتاب ادلّه عقلیّه ونقلیّه و براهین قاطعه و اخبار صحیحه و آیات صریحه که قابل تأویل و تفسیر بغیر این مقصود نباشد برای اثبات مدّعیهای خویش اقامه نموده و در بین ادلّه باشعار بزرگان نیز استشهاد کرده اند وچون قسمت عمدهٔ این ادله اخبارمسلّمه نزد عامّه است در این فصل این کتاب را ذکر کردیم عدد ابیات این کتاب تقریباً (۲٤۵۰۰) بیت میباشد.

آغاز: بسمله اللهَ اَحْمَدُ حَمْداً لایُضاهی عَلی‌وجوبِ وجوده وَاِیّاهُ اَشْکُرُ شُکْراً لایَتناهی عَلی اِفاضَةِ خَیْرِهِ وَجودِهِ.

(۳۵۵)

الصراط المستقیم الی مستحقی التقدیم

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، چندین ورق آخر آن نو نویس است و قسمتی از اوراق آنهم قسمت پائین آنها از میان رفته بوده وّصالی شده و سطور از میان رفته آنها را نیز نوشته‌اند، کاتب وسال کتابت اصل کتاب و تکمیل آن رقم نگشته است.

جلدتیماجی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۹۲) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۱۹۲۵.)

[۱۳۱] صواعق ابن حجر مکی (عربی)

مؤلف این کتاب ابن حجر مکّی است (ابوالعبّاس شهاب‌الدّین احمد بن محمّدبن علی‌بن حجرالمصری‌الهیثمی‌السعدی الشافعی ۹۰۹-۹۷٤) که از فقهاء بزرگ اهل سنّت بوده ومقتدای عامه میباشد، در محلّه هیثم از اقالیم غربی (مصر) متولدشده، دربچّگی پدرش مرده شمس‌الدّین بن ابی‌الحمائل وشمس‌الدّین شناوی اورا تربیت‌نموده ومتکفّل‌زندگانی‌شدندوشناوی‌اورا بجامع‌الازهر گذاشت

و از علماء و فضلاءِ مصر کسب کمالات نموده و در بیشتر علوم دست کامل یافت، درسال (۹۳۲) بمکّه معظّمه مشرّف شد، پس از آن بمصر برگشت و نیز درسال (۹۳۷ و ۹۴۰) مجدّداً بمکّه مشرّف گردید و در سفر اخیر مجاور آنحرم مبارك شد و تا آخر عمر در آنجا بتدریس و افتاء و تألیف گذرانیده و در « معلاة » دفن وبدین مناسبت معروف بمکّی گردید. (۱)

ابن حجر در مقدّمهٔ این کتاب گوید: چندی پیش بزرگی ازمن خواست کتابی در بیان حقیقت خلافت صدّیق و عمربن الخطاب تألیف نمایم در انجام سئوال جناب سائل کوشیده وآنرا نگاشتم و در رمضان سال (۹۵۰) بمناسبت اینکه جمعیّت زیادی از شیعه و رافضیّه در مکّه معظّمه جمع آمده بودند بمن امر شد که این کتاب را در مسجدالحرام بخوانم پس از آن برآن شدم که اضافاتی بر آن نمایم و بیان حقیقت خلفاءِ اربعه و فضائل و مناقب آنها وآنچه متفرع برآنست نیز بدو ضمیمه کنم اینك تمام شد و کتابی در فنّ خودجامع و کامل گردید وآنرا بر سه مقدّمه و ده باب و خاتمهٔ مرتب ساختم.

مؤلف در این کتاب ادلّه عقلیّه و نقلیه راجعهٔ باثبات مدّعی خود را آورده و قسمت اعظم آن اخبار و احادیث است و بهمین مناسبت دراین فصل ذکر گردید، عقائد شیعه را هم راجع باین موضوع نقل نموده و آنهارا جواب گفته واحادیث زیاد در فضیلت اهل بیت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلّم نقل کرده است.

این کتاب مشهور بِ «صواعق ابن حجر» است ولی در معجم المطبوعات اینگونه نامیده‌شده: (الصواعق المحرقه فی الرّد علی اهل البدع والزندقه) ودر ذیل آن نوشته شده که درنسخهٔ خطّی کتابخانهٔ سلطنتی نام این کتاب اینگونه ضبط شده است:

(۱) شرح فوق از «معجم المطبوعات» ص (۸۱و۸۲) ترجمه شد و آنکتاب مأخذهای خود را کتب ذیل معین کرده است:
شذرات الذهب ج ٤ ص (۸۰٤) وطبقات الشافعیه تألیف اسدی ورق (۱۵۵) والفوائد البهیه (۲٤۰) والخطط الجدیده (۱۵-۲۶).

(الصواعق المحرقه لاخوان الابتداع والضلال والزندقه.) امّا در خود کتاب باسم آن نیست.

بیست کتاب از مؤلفات مؤلف طبع شده و معجم المطبوعات در ص (۸۲و۸۳و۸٤) آنهارا بیان کرده و از آنجمله کتب ذیل است: تحفة المحتاج لشرح المنهاج درفقه، الخیرات الحسان در مناقب ابی حنیفه، الزّواجرعن اقتراف الکبائر در مواعظ، شرح قصیده برده، الفتاوی الحدیثه درفقه، فتح الجواد فی شرح الارشاد درفقه شافعی، کفّ الرعاع عن محرمات اللّهو والسماع، مناسك الحج والنخب الجلیله فی الخطب الجزیله.

صواعق ابن حجر درسنهٔ (۱۳۰۷٫۸) در مصر چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی اِختصّ نبیّه محمّداً ع م باصحابه الخ.

(۳۵٦)

صواعق ابن حجر این نسخه بد خط را عزیزبن علی نام نوشته، سال کتابت را ننگاشته، ولی نسخه از خطوط اوائل قرن یازدهم است، یکی از اوراق وسط نصف آن پاره و مفقود گردیده و خود نسخه درآب افتاده ولی خطوط آن سالم مانده است.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۱۲۲) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۸۳).

[۱۳۲] علل الشرائع (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت صدوق است ص ۲۰٤ [۹۷] و احادیثی را که درتمام مسائل اصول وفروع موافق مذهب شیعهٔ امامیّه بوده در (۳۸٤) باب درتحت عناوین مخصوص مثل «الباب الاولي في العلّه التی من اجلها سمّیت السماء سماءً» مسنداً ذکر فرموده وبهمین مناسبت این کتاب مشهور بعلل الشرایع گردیده است. این کتاب درطهران (سنهٔ ۱۲۸۹) بامعانی الاخبار صدوق چاپ شده است. وچنانکه درکشف الحجب ص (۳۸٤) ولؤلؤ البحرین مذکور است صدوق نیز کتابی بنام «علل الحج» و «علل الوضوء» تألیف کرده اند.

آغاز : بسمله الحمدلله رب العالمین وصلّی الله علی سیّدنا محمّد وآله الطاهرین وسلّم تسلیماً قال الشیخ ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویه القمی رضی الله عنه الباب الاولی فی العلّة التی من اجلها الخ .

(۳۵۷)

علل الشرایع

این نسخه را بخط نسخ خوب حاج محمّد امین بن درویش محمّد شهمیرزادی در سنهٔ (۱۰۷۰) نوشته وآقا سید محمّد رضا حسینی استرابادی بربعضی از صفحات آن حاشیه هائی نگاشته وظاهراً ایشان مقابله و تصحیح آنرا بخط خویش مرقوم داشته اند . نسخه بدلها و کلمات افتادهٔ ازمتن درحاشیه نوشته شده است .

جلد چرمی کهنه . کاغذ دولت آبادی . عدّهٔ اوراق (۲۰۵) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۱ ½ سانتیمتر) عرض (۲۰ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۰۵) .

[۱۳۳] عوالم العلوم (عربی)

مؤلف این کتاب عبدالله بن نورالله بحرینی است که از شاگردان علّامهٔ مجلسی ره بوده وحاجی نوری در فیض القدسی ایشانرا در ذیل شاگردان آنجناب نام برده وگویند : (الثانی والثلاثون ـ الفاضل المتتبّع الخبیر النقاد الشیخ عبدالله بن نورالدّین صاحب العوالم فی مجلّدات کثیره شایعه الاّ انها بحار استاده الاعظم البسها صورةً اخری . انتهی) و صاحب روضات درذیل شیخ عبدالله سماهیجی ص (۳۷۱) ایشانرا بدینگونه نام برده است : و کذلك هو غیر الشیخ المحدّث الماهر المتتبّع الجلیل والمتبحّر النبیل عبدالله بن نورالله البحرانی الذی هو صاحب کتاب العوالم الکبیر فی جمع ماوجد عنده من الاخبار الواردة عن موالینا الاطهار فی مجلّدات جمّه تربو علی مجلّدات کتاب بحار الانوار وقدکان من تلامذة صاحب البحار وله الرّوایة ایضاً عنه وکان من جملة من اعانه علی التألیف المزبور مثل السیّد نعمة الله بن عبدالله الموسوی الجزائری المبرور و غیره من العلماء الصدور ولکنی لم اتحقق الی الآن زائداً علی ذلك من جمیل احواله افاض الله تعالی شآبیب المغفرة علیه وعلی امثاله . انتهی کلامه رفع مقامه .)

در کتبیکه فعلاً در دست است جز همین دو قسمت که نقل شد از این شخص جلیل نامی و آثاری نیافتم، حضرت استاد ورئیس محترم علمی مدرسهٔ عالی سپهسالار (دانشکدهٔ معقول و منقول) آقای حاج سیّد نصرالله اخوی تقوی مد ظلّه العالي چنین فرمایند: که این کتاب (العوالم والمعارف) یکی از کتب بسیار خوب است و مؤلف درجمع اخبار و تنقیح آن زحمت فراوانی کشیده و طرف نسبت بکتاب بحارالانوار نیست ومجلّدات آن قریب یکصد میباشد، زیاده بر هفتاد مجلّد آن دریزد میباشد وآقای آثاری زاده یزدی چندمجلّد آنرا بطهران آورده بودند ومن آنها را دیدم بخط خود مؤلف بود وقریب سی مجلّد دیگر آن در کتابخانهٔ مرحوم حاج محمّد کریمخان در کرمان است.

نسخهٔ که در این کتابخانه است مشتمل بر جزءِ اوّل از کتاب سیزدهم و جزءِ اوّل و۲ و۳ و۵ و ششم از کتاب پانزدهم میباشد و در ابتداء و انتهاءِ هر کتاب وهرجزءِ آن اسم کتاب اینگونه نوشته شده : (هذا هوالمجلّد . . . . من کتاب عوالم العلوم والمعارف والاحوال من الایات والاخبار و الاقوال الذی صنّفه واّلفه هذالفقیر الخ .)

طرز این کتاب آنستکه مؤلف کلیّهٔ اخباریکه درکتب معتبرهٔ عامّه وخاصه در هرموضوع بوده با ذکر آن کتاب ونقل رواة خبر درجای مناسب بآن ذکر و مواردیکه محتاج ببیان و توضیح بوده در ذیل همان خبر تحت عنوان **بیان** یا **توضیح** آنها را شرح کرده واشعار ادبی عربی وعباراتی از کتب لغت و غیره نیز بمناسبت در این قسمت نقل شده است .

یکی از مجلّدات این کتاب که مشتمل براخبار راجعهٔ بحضرت سیّدالشهداء علیه السّلام میباشد درسنهٔ (۱۳۱۸) چاپ شده است .

(۳۵۸)

عوالم العلوم این نسخه مشتمل برجزءِ اوّل از کتاب سیزدهم در شرح حالات ابی بکر خلیفهٔ اوّل وجزءِ اوّل و۲ و۳ و۵ و ششم ازاجزاءِ هشتگانه کتاب پانزدهم درشرح حالات امیرالمؤمنین علی ابن ابیطالب(ع)

میباشد ودر سال (۱۲۶۸) آنرا بخط نسخ خوب محمد مهدی بن محمّد باقر تفتی نجفی نوشته اند .

جلد تیماجی مذهّب . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۴۶۲) صفحهٔ (۲۶) سطر. واقف سپهسالار . قطع خشتی. طول(۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۵۹) .

[۱۳۴] عین الحیوة (فارسی)

مؤلف این کتاب علاّمه مجلسی ره است ص ۱۵ [۴] وموضوع آن شرح و ترجمهٔ فارسی وصیّت حضرت ختمی مرتبت صلواة الله علیه وعلی اهل بیته بابوذر غفاری ره میباشد واین حدیث را ابوعلی طبرسی درمکارم الاخلاق وورّام بن ابی فراس درمجموعه یاجامع خویش مرسلاً روایت کرده‌اند و هریك از مضامین آن درکتب اخبار واحادیث بسیار وارد شده است واین کتاب مشتمل بریکدوره حکمة عملی و بسیاری‌ازمواعظ ونصایح میباشد .

علاّمهٔ مجلسی این حدیث را مسنداً قسمت قسمت نقل وآنهارا بزبان ساده بفارسی ترجمه و روایات دیگریکه از ائمّهٔ هدی (ع) درآنموضوع وارد شده نیز بفارسی نقل کرده‌اند و پیش از شروع بشرح و ترجمهٔ حدیث شریف شرح حال ابوذر غفاری ره را مفصّلاً نگاشته‌اند .

این کتاب درسنهٔ (۱۲۴۰) در زمان فتحعلیشاه قاجار در طهران چاپ حروفی شده است .

آغاز: بسمله لآلی حمد وجواهرثنا تحفهٔ بارگاه جلال کبریاءحکیمی که الخ.

(۳۵۹)

عین الحیوة این نسخه بخط نسخ متوسط نوشته شده وناقص است، آخرین سطر آن اینست : (ملاحظه کنند که شارع درآن باب چه تکلیف نموده است و آنرا بعمل آورد و مباحات را .) و تقریباً ثلث آخر کتاب را ندارد .

جلد چرمی .کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۲۰۶) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($29\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۲۴) .

[۱۳۵] عیون اخبار الرضا (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت صدوق ره میباشد ص ۲۰٤ [۹۷] چنانکه در مقدّمه نوشته‌اند دوقصیده درمدح حضرت امام علي بن موسی الرّضا علیه السّلام ازانشاآت صاحب بن عبّاد بایشان رسیده چون مراتب خلوص عقیدت وپاکی طینت آن وزیر عالیمقام را از معانی مندرجهٔ درآن ابیات مشاهده فرموده این کتاب را برای کتابخانهٔ آنجناب از احادیث و اخبار وکلیّهٔ امور راجعهٔ بآنحضرت تألیف (بهمین مناسبت این کتاب را «عیون اخبار الرضا» نامند) وپس از خطبهٔ کتاب آن دو قصیده را نقل نموده وپس ازآن فهرست مطالب هفتاد و یك باب کتاب را یك یك ذکر نموده وشروع بنقل احادیث واخبار راجعهٔ بهریك از ابواب باذکر تمام اسناد آنها کرده وباب اوّل کتاب درعلّت تسمیه آنحضرت بِ «رضا» وباب آخر در نقل برکات و آثاریستکه از مشهد مقدّس و قبر مطهّر در زمان حیات مؤلف ظاهر گردیده است و ازباب اوّل تا آخرباب بیست وهشتم دریك جلد وازبیست و نهم تا آخر کتاب درجلد دیگر مرتّب گردیده است.

این کتاب درسنهٔ (۱۲۷۵) درایران چاپ سنگی شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله الواحد القهّار العزیز الجبّار الرّحیم الغفّار فاطر الارض والسّماء الخ.

(۳٦۰)

عیون اخبار الرضا

این نسخه بخط نستعلیق درسنهٔ (۸۷۵) نوشته شده، ودر آخر جلد اوّل بدان تصریح شده است، ورق اوّل وآخر حاشیهٔ آنها وصالی شده، در صفحهٔ که پس از صفحهٔ آخر است مطالبی از کتاب «جنّة الامان الواقیه» ص ۲۲ [۹] نوشته‌اند وکلمات افتادهٔ ازمتن ونسخهٔ بدلهارا در حاشیه تحریر کرده‌اند.

جلد تیماجی. کاغذ دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (۹۳) صفحهٔ (۳۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۳۵ سانتیمتر) عرض (۲۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۱۸).

(۳۶۱)

عیون اخبار الرضا این نسخه نستعلیق بدخطّی است و جزءِ اوّل کتاب میباشد، سه ورق از اوّل آن که مشتمل برمقدّمه وقسمتی از فهرست ابواب کتاب بوده افتاده و در کتابخانه وپشت کتاب بنام جامع الاخبار ثبت ووقف شده است.

جلد چرمی کهنه. کاغذ نباتی. عدّهٔ اوراق (۱۲٤) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۲۰$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۲$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۷۰).

(۳٦۲)

عیون اخبار الرضا این نسخه را بخط نسخ خیلی خوب امیر عبد المطّلب حسینی درسنهٔ (۱۰۸۸) نوشته‌اند، و دارای یك سرلوح ومجدول بطلا و زنگار میباشد، عنوان مطالب باشنجرف نوشته شده، ورق آخر وصّالی گردیده و پشت آن طرز استخارهٔ از حضرت علاّمه ره نقل شده است.

جلد ساغری کهنه. کاغذ متن و حاشیه دولت‌آبادی وسمرقندی. عدّهٔ اوراق (۳۰۲) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۷ سانتیمتر) عرض (۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۲۱).

(۳٦۳)

عیون اخبار الرضا این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب علی بن یوسف خرقانی در سنهٔ (۱۰۹٦) نوشته، در حاشیهٔ صفحات کلمات افتاده و نسخهٔ بدلهارا نوشته‌اند، چند ورق کتاب وصّالی شده، عناوین کتاب باسرخی است، دارای دوسرلوح خوب میباشد وپشت ورق اوّل وآخر اشعاری از حضرت شیخ بهائی و ملاّ واقف نام و میر عبدالحق وشیخ ابوسعید ابوالخیر نوشته‌اند.

جلد چرمی ضربی. کاغذ دولت‌آبادی. عدّهٔ اوراق (۱٦۳) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۲۰).

[۱۳٦] **عیون الحکم والمواعظ** (عربی)

این کتاب مشتمل بر (۱۳٦۲۸) از حکم و مواعظ و مکاتبات وادعیّه ومناجاتهای

حضرت مولی امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام میباشد ، در خود کتاب نامی ازمؤلف وجامع نیست درکتب فهارس وسیرآنچه تجسّس وتفحّص گردید نام و نشانی از کتاب و مؤلف آن یافت نشد ، یکی ازدونسخه ذیل را چنانکه ذکر خواهد شد حضرت علم الهدی فرزند حضرت فیض ره در سنهٔ (۱۰۸۵) امر باستکتاب آن داده اند . مقدّمهٔ این کتاب را در اینجا نقل می کنیم تا طرز انشاء و قدرت بنان و بیان جامع معلوم و نیز تا اندازهٔ زمان و عصر ایشان شناخته شود :

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله فالق الحبّة و بارئ النّسم ، موجد الاشیاء بعد العدم و خالق الانوار والظّلم ممرض الاجسام ومبرئها بعد السّقم ، احمده حمداً استوجب به جزیل النّعم واشکره شکر عبد راض منه بما حکم و قسم و اشهد ان لااله الا الله وحده لاشریك له شهادة ادّخرها لیوم تزّل فیه القدم واشهد انّ محمّداً صلی الله علیه وآله وسلّم عبده و رسوله المبعوث الی سائر الامم من بشریعته الغرّاء لسائر الشرایع ختم ، صلی الله علیه و علی اهل بیته الطّیّبین الطّاهرین اولی البیت والحرم و المقام وزمزم وعلی المنتخبین من اصحابه المخصوصین بالدّین والکرم .

اما بعد فانّ الذی حدانی علی جمع فوائد هذا الکتاب من حکم امیر المؤمنین ابی تراب ما بلغني من افتخار ابی عثمن الجاحظ حین جمع المایه حکمة الشارده عن الاسماع الجامعه انواع الانتفاع التی جمعها من کلام امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام فکثر تعجّبی منه وزاد تفکّری فیه مع کونه علاّمة زمانه و وحیداً فی قرآنه مع ما منح به من غرارة الفهم و خصّ به من خصائص العلم کیف رضی لنفسه ان یقنع من البحر بالوشل و من الکثیر بالاقل ولکونی رایت اکثر طالبی العلم المغرورین بزخارف الموّهین منحرفین عن سنن الحق ووضوح البراهین لانّ العلم عزیز و لیس کلّه بنافع والخلق کثیر و لیس کلّه للصّواب بتابع فالزمت نفسی ان اجمع قلیلاً من حکمه و یسیراً من خطیر کلمه مجموعة من بلاغاته وعظاته و آدابه و ادعیته و مناجاته و اوامره ونواهیه و زواجره

ما تحرس البلغا عن مساجلته و تبلس الحکماء عن شاکلته و ما انا علم الله تعالی الاّ کالمغترف من البحر بکفّه و المعترف بالتقصیر فی وصفه فکیف لا وهو علیه السّلام الشارب من الینبوع النبوی والحاوی بین جنبیه العلم اللاّ هوتی خاّصة مع کسوف البال وقصوری عن مرتبة الکمال واعترافي بالعجز عن ادراك الاوائل و کونی لم احظ من رتبة العلم بطائل بل معترف بتقصیری عن الجری في میدانهم و نقص وزنی عن اوزانهم و جعلت ما جمعته طریقاً لنجاة المکلّفین و مصباحاً یضیء للمسترشدین وسمیته **بکتاب عیون الحکم و المواعظ وذخیرة المتعظ و الواعظ** اقتضبته من کتب متبدّده ومضانّ متشرّده ومصنّفات مشهورة مسندة الی ائمّة مقطوع بفضلهم و ریاستهم و اماناتهم في روایاتهم و نقلهم مثل کتاب نهج البلاغه جمع الرّضی ذی الحسبین رضی الله عنه وما کان جمعه ابوعثمن الجاحظ ومن کتاب دستور الحکم ومأثور مکارم الشیم جمع القاضی ابی عبدالله محمّد بن سلام بن جعفر بن علی القضاعی و من کتاب غرر الحکم و دُرر الکلم جمع القاضی ابی الفتح عبدالواحد بن محمّد بن عبدالواحد الآمدی التیمی ومن کتاب مناقب الخطیب احمد بن مکی الخوارزمی خطیب خوارزم و من کتاب منثور الحکم ومن کتاب الفرائد و القلائد تألیف القاضی ابی یوسف یعقوب بن سلیمان الاسفرائینی و من کتاب الخصال تألیف الشیخ ابی جعفر محمّد بن علی بن بابویه وغیرهم من التّصانیف مالو رمت ذکرهم و ذکر اسانیدهم لطال علیّ ووقع منه الضّجر والملال و قد وضعته ثلثین باباً احد و تسعین فصلاً ثلثة عشر الفاً وستّمائه و ثمانیه و عشرین حکمة منها علی حروف المعجم تسعة وعشرون باباً و الباب الثلاثون اوردت فیه مختصرات من التّوحید والوصایا ومذمّة الدّنیا والمواعظ والادعیه والمکاتبات ما احتضرته و استحسنته و استصبوته فلینعم الواقف علی هذا الکتاب ولیستر بکرمه ما یجد فیه من خلل فی التألیف و یفصح بجوده عمّا یعثر به من زلل فی الترصیف و یمدّنی

بالدعاء بالعفو و العافيه في الدّنيا و الاخره انه سميع مجيب و من الاجابة قريب

الباب الاول في حكم امير المؤمنين علي بن ابيطالب عليه السلام في حرف الالف

و هو تسعة عشر فصلاً اربعة الاف و مائه و اربعه وستون حكمه الخ .

(۳٦٤)

عيون الحكم این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده و در سنهٔ (۱۰۷۹) محمد هادی نام مقابله شدن آنرا نوشته‌اند و مطالبی که از متن افتاده در حاشیه نوشته اند.

جلد چرمی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۲۸۵) صفحهٔ (۱٤) سطر. واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۸۵).

(۳٦٥)

عيون الحكم این نسخه را بخط نسخ خیلی خوب محمّدقلی درسنهٔ (۱۰۸۵) بر حسب دستور علم الهدی فرزند حضرت ملاّ محسن فیض نوشته و خود ایشانهم شش سطر بخط خود در آخرین صفحهٔ کتاب مرقوم داشته اند .

جلد چرمی بسیاراعلا، کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۱۳۷) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری . طول (۲٤ سانتیمتر) عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۸٤).

[۱۳۷] غاية المرام و حجة الخصام (عربی)

این کتاب تألیف سیّد هاشم بحرانی است ص ۸۹ [٤۱] در اثبات امامت و خلافت حضرت علی بن ابیطالب و یازده فرزند او علیهم السلام موافق اخبار اهل سنّت و شیعهٔ امامیّه با ذکر روات آنها و مشتمل بر دو مقصد است

مقصد اول: در تعیین امام و نصّ بر او و آنچه متعلّق بدانست در (٦۷) باب .

مقصد دوم: در اوصاف امام و تصریح بآن و ذکر فضائل اهل بیت و پیروان و دوستان ایشان در (۳۸۲) باب . پس از اتمام کتاب دو رسالهٔ جاحظ را که صاحب کشف الغمّه در کتاب خود آورده و دلیل بر امامت و خلافت بلا فصل حضرت علی بن ابیطالب (ع) و تفضیل بنی هاشم برسایرین است نقل و مؤلف

نیز در این کتاب چنانکه رویهٔ ایشانست فقط بنقل اخبار قناعت کرده وکوچکترین اظهار نظری ننموده اند.

تألیف اینکتاب درماه رمضان سنهٔ (۱۱۰۳) شده، فهرست مفصّل ابواب کتاب را ظاهراً خود مؤلف مرتب کرده و قبل از شروع بکتاب نوشته اند.

آغاز: بسمله الحمدُ للهِ الّذي اَحصی کُلَّ شَیْءٍ فی امامِ المُتّقین وَقَرَنَهُ بِالْقُرآنِ وَجَعَلَهُما نظیرین.

انجام: وَعَلی هذا نُقطِعُ الْکَلامُ وَنَشْکُرُ المَلِکَ العَلاّمَ قائلینَ الْحَمْدُ للهِ الّذی هَدانا لِهذا وَما کُنّا لِنَهْتَدی لولا اَنْ هَدانا اللهُ وَالْحَمْدُللهِ رَبِّ العالمین اَوّلاً وَآخراً.

کتابخانه دوره کامل این کتاب را دارد و در سه مجلّد ذیل است.

(۳٦٦)

غایة المرام این نسخه مشتمل برمقصد اوّل کتاب است، وسیدحسین هندی آنرا بخط نسخ درسنهٔ (۱۲٦۷) نوشته و فهرست تمام ابواب را قبل از اصل کتاب نوشته اند.

جلد میشن. کاغذ ترمه. عدّهٔ اوراق (٤۲۵) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۳٤$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷٤۷).

(۳٦۷)

غایة المرام این نسخه ازمقصد دوّم کتاب است، ونیز سید حسین هندی آنرا در سنهٔ (۱۲٦۷) بخط نسخ نوشته و فهرست ابواب مقصد دوّم نیز در ابتداءِ این نسخه نوشته شده است.

جلد میشن. کاغذترمه. عدّهٔ اوراق (٤۰۹) صفحهٔ (۲۱) سطر. قطع رحلی واقف سپهسالار. طول (۳٤$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷٤۵).

(۳٦۸)

غایة المرام این نسخه بقیّه مقصد دوّم و تا آخر کتاب است، پس از ختم واتمام آن کتاب «المحجّه فیما نزل فی الحجّه» که بعد از این خواهد آمد و کتاب تبصرة الولی فیمن رای المهدی» مذکور در ص (۲۲۱) این فهرست که هردو از تألیفات مؤلف غایة المرام است نوشته شده،

وکاتب آن سید حسین هندی در سنهٔ (۱۲۶۸) بخط نسخ میباشد.
جلد میشن. کاغذ ترمه. عدّهٔ اوراق (٤٣٤) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی.
طول ($\frac{1}{2}$ ٣٤ سانتیمتر) عرض (۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷٤٦)

[۱۳۸] کافی یا جامع کافی (عربی)

این کتاب اوّلین مجموعهٔ کامل دراخبارشیعهٔ امامیّه است وچنانکه درذیل تهذیب الاحکام گذشت یکی از کتب اربعهٔ حدیث میباشد و مشتمل بر سه قسمت است: **اصول، فروع، روضه** و فقط مشتمل بر اخبار و رواة آنست و مؤلف اظهار نظر و بیان و شرحی راجع بکلمات وعبارات مشکلهٔ آن ننموده صاحب روضات درذیل ترجمهٔ خلیل بن غازی ص (۲٦۸) چنین نوشته اند: ایشان معتقد بودند که روضه کافی تألیف ابن ادریس مؤلف سرائر است وبعضی هم تألیف آنرا بشهید ثانی نسبت داده اند. انتهی. (بطلان این عقیده ذکر خواهد شد)

مؤلف این کتاب حضرت ثقة الاسلام کلینی (۱) است (محمّدبن یعقوب بن اسحق کلینی رازی متوفی سنهٔ $\frac{۳۲۸}{۳۲۹}$) (۲) که از محدّثین عالیمقام بوده و در مدّت بیست سال این کتاب را تألیف فرموده و مشتمل بر سی و چهار (۳) کتاب بدین تفصیل میباشد: **اصول کافی** مشتمل بر کتاب عقل و جهل، توحید، حجة، ایمان وکفر، دعاء، فضل قرآن و کتاب عشرة است **وفروع کافی** مشتمل بر بیست و شش کتاب بدین ترتیب است: کتاب طهارت، حیض، جنائز. صلوة زکوة، صیام (درذیل این کتاب احکام فطر واعتکاف ذکر شده)، حج (درآخر این کتاب ابواب زیارات و فضیلت زیارت پیغمبر صلعم وائمه ٤ ذکر شده)

(۱) اولین کسیکه لقب «ثقة الاسلام» را دارا شد این عالم جلیل اند و کلین بفتح کاف نام قریهٔ از قراء ورامین است که اینك یکی از توابع طهران میباشد وبهمین نام مشهور است.
(۲) روضات ص (٥٥٠) هدیة الاحباب ص (۲۲۷) لؤلؤالبحرین (شرح حال کلینی). فهرست شیخ طوسی ص (۳۲٦).
(۳) روضات ص (۲۵۳) نقل از رجال علامه طباطبائی از ذکری شهید ره عدّهٔ کتب کافی را سی و دو معین نموده و شیخ طوسی درالفهرست کافی رامشتمل برسی کتاب گفته وآخرین کتاب آنرا روضه نوشته بنابراین عقیدهٔ آنهائیکه روضه را ازدیگران داشته اند باطل است.

جهاد، معیشة یا تجارة، نکاح، عقیقه، طلاق، عتق و تدبیر و کتابة، صید، ذبائح، اطعمه، اشربه (در آخر این کتاب اخبار راجعهٔ بنرد و شطرنج وغناء ذکر شده)، ذی و تجمّل، دواجن (۱)، وصایا، فرائض و مواریث، حدود، دیات، شهادات، احکام و کتاب ایمان ونذر و کفارات. **وروضه کافی** فقط یك کتاب است. (اخبار راجعهٔ بخمس را مؤلف در ذیل کتاب حجّة ذکر نموده‌اند.)

شیخ طوسی کتب ذیل را نیز از مؤلفات کلینی دانسته: **کتاب الرسائل و کتاب الرد علی القرامطه و کتاب تعبیر الرؤیا.**

شیخ کلینی اوّلین محدّث امامی است که بجمع و انتظام اخبار پرداخته و قبل از ایشان اصول اربعهٔ مائه معمول‌به بوده مؤلف درزمان غیبت صغری امام‌زمان عجل‌الله‌تعالی فرجه زندگانی مینموده و گویند که این کتاب بوسیله ابوالحسن علی‌بن محمّد سمری که آخرین نائب خاصّ آنحضرت بوده اند بنظر مبارکشان‌رسیده وفرموده اند: **الکافی کاف لشیعتنا**. و تألیف آن در بیست سال گردیده است.

عدّهٔ اخبار این کتاب را صاحب لؤلؤالبحرین در ذیل ترجمهٔ شیخ کلینی چنین گوید:

بعضی از مشایخ معاصر گویند که همه احادیث کافی (۱۶۱۹۹) میباشد و از این عدد صحیح باصطلاح متاخرین (۵۰۷۲) حدیث و **حسن** (۱۴۴) حدیث و **موثق** (۱۱۱۸) حدیث و **قوی** (۳۰۲) حدیث و **ضعیف** ازآنها (۹۰۸۵) حدیث است (۲).

بر کافی شروح و حواشی و تعلیقات زیاد نوشته شده و بعضی از آنهارا دراین

(۱) دواجن بفتح دال بی‌نقطه و تخفیف واو والف وکسر جیم جمع داجن، جانورانیستکه آدمی آنها را نگاهداری میکند و در این کتاب مؤلف اخباریکه راجع باین موضوع وارد شده نقل کرده اند. (شرح فارسی کافی ملا خلیل).

(۲) شمارهٔ احادیث فوق را از روی نسخه مطبوع لؤلؤالبحرین نقل کردیم و چنانکه ملاحظه میکنید مجموع احادیث مذکوره (۱۵۷۲۱) میشود صاحب روضات در ص (۵۵۳) این تقسیمات را از لؤلؤالبحرین نقل نموده وتمام احادیث آنرا نیز (۱۶۱۹۹) گفته و شمارهٔ احادیث **حسن** را نقل نکرده‌وشمارهٔ احادیث **ضعیف** را (۹۴۰۸۵) نقل‌نموده بهرحال مجموع احادیث موافق هردوقسم نقل موافق باعدد مجموع مذکور نیست.

فهرست ذکر نمودیم وبهترین آنها شرح آخوند ملاّ صدرا و شرح آخوند ملاّ صالح است . ملاّ امین استرابادی در فوائد مدنیّه شرحی بر اصول کافی بخود نسبت داده (امل الامل ص ٦٠ ج ٢) و در روضات ص ١٨٢ نوشته که امیر سیدحسین کرکی شاگرد حضرت شیخ بهائی را شرحی بر روضه کافی است.

کتاب کافی در ایران مکرّر چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله المحمودلنعمته المعبود لقدرته المطاع فی سلطانه المرهوب لجلاله الخ .

(٣٦٩)

کافی اصول وفروع وروضه

این نسخه را که مشتمل بر اصول وفروع وروضه میباشد حبیب‌الله نام در سنهٔ (٩٧٨) بخط نسخ خوب نوشته ولی ناتمام مانده و درسنهٔ (٩٨٤) سلطانعلی کدنی نیشابوری آنرا تمام کرده است و درحواشی صفحات معانی لغات مشکله را از کتب معتبره لغت نقل کرده اند.

جلدساغری ضربی طلاکوب دورو . کاغذ سمرقندی . مجدول بطلا وزنگار . دارای یك سرلوح. عدهٔ اوراق (٥٧٣) صفحهٔ (٣٣) سطر. واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول (٣٦ سانتیمتر . عرض ($٢٤\frac{١}{٢}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٧١٩) .

(٣٧٠)

کافی اصول وفروع وروضه

این نسخه را که‌نیز مشتمل بر اصول وفروع وروضه میباشد محمّد معصوم حسینی دلیجانی در سنهٔ (١٠٥٠) بخط نسخ نوشته ودر حواشی صفحات معانی لغات مشکله‌را از قاموس ونهایه نقل کرده اند.

جلد چرمی ضربی . کاغذ دولت‌آبادی . عدهٔ اوراق (٣٩٤) صفحه (٣٢) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ . طول (٣٩ سانتیمتر) عرض (٢٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٧١٨) .

(۳۷۱)

کافی اصول وفروع وروضه

این نسخه که نیز مشتمل بر اصول و فروع و روضه است بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب در آخر کتاب طهارت خودرا (بابو ابن خانمحمّد کجراتی در سنهٔ ۱۰۶۷) معرّفی نموده، دارای سه سر لوح خوب میباشد، ابتداءِ هر کتاب تذهیب گردیده و صفحات مجدول بطلا و شنجرف است.

جلد چرمی ضربی طلاپوش. کاغذ متن وحاشیه دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (٦٦٧) صفحهٔ (۳۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۱۹).

(۳۷۲)

کافی اصول وروضه

این نسخه را بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۰۲۷) زین العابدین قمی نوشته و از ابتداءِ کتاب تا آخر اصول و تمام کتاب روضه است، در حواشی صفحات کلمات افتاده و نسخه بدلها و معانی لغات مشکله از قاموس و سایر کتب لغت نوشته شده.

جلد میشن ضربی. کاغذ دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (۱۷۹) صفحهٔ (٤۱) سطر. مجدول بطلا و سرخی و زنکار. قطع رحلی. واقف سپهسالار. طول (۳۸ سانتیمتر) عرض (۲۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰۷).

(۳۷۳)

کافی اصول

این نسخه بخط نسخ متوسط محمد مؤمن بن محمد شفیع در سنهٔ (۱۰۵۳) نوشته شده و مشتمل بر تمام کتب اصول است، چند ورق از اوّل و آخر آن افتاده بوده در سنهٔ (۱۱۷٦) نو نویس کرده اند، حاشیه هائی بامضاء م ح ق، ص، م ح ق، میرزا رفیعا، ا م ن، م ق م، محمد صالح وغیره بر کنار صفحات نوشته شده و از کتب معتبره لغت معانی لغات مشکله متن توضیح داده شده است.

جلد تیماجی. کاغذ حنائی. عدّهٔ اوراق (٤۱۵) صفحهٔ (۲۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲٦ سانتیمتر) عرض ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰۲).

(۳۷٤)

کافی اصول این نسخه بخط نستعلیق محمد مؤمن بن اسمعیل در سنهٔ (۱۰٦۲) نوشته شده و مشتمل بر اصول کافی است، در حواشی اکثر صفحات معانی لغات مشکله را از کتب معتبرهٔ لغت نقل کرده‌اند، حواشی متعدّدی بدون امضاء و باامضاء رمزی دارد، بریکی ازعلماء خوانده شده وایشان صحّت نسخه و مقابله شدن آنرا در سنهٔ (۱۰۷۱) نوشته اند.

جلد روغني وضربی و نقشه ضربی آن درهردوطرف جلد دو گوزن است که درزیر درختی در حال جست وخیز اند وهر دوطرف داخل جلد طلاکوب میباشد. کاغذ دولت آبادی. دارای یك سرلوح. عدّهٔ اوراق (۲۳۰) مجدول بطلا وغیره. صفحهٔ (۳۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۳۷-$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض ($\frac{۱}{۲}$- ۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰٦).

(۳۷۵)

کافی اصول این نسخه مشتمل بر اصول کافي است و بخط نسخ سرّالله نام شیرازی در سنهٔ (۱۱۷۲) نوشته شده، در بعضی از حواشی صفحات حاشیه های مختصر و معانی لغات مشکله را نوشته اند، وسط دو ورق این نسخه پاره شده.

جلد چرمی ضربی. کاغذ دولت آبادی. مجدول بشنجرف. عدّهٔ اوراق (۳۵۱) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیري. طول (۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰۳).

(۳۷٦)

کافی اصول این نسخه را بخط نسخ متوسط محمد حسین نام در سنهٔ (۱۰۷٦) نوشته ومشتمل بر کتاب اصول است، آخرین ورق کتاب عشرة که کتاب آخر است افتاده، چند ورق از کتاب وّصالي شده، در حواشی بعضی از صفحات حاشیه هائی بامضاء پروانه، راموز، قاموس، و غیره نوشته اند. آخرین سطر موجود اینست: (فلمّا عدل الطریق بالذی عدل منه امیرالمؤمنین علیه السّلام فقال له الذّمی الست.)

جلد تیماج. کاغذ دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (۲۸۹) صفحات مختلف السطور. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰-$\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰۵).

(۳۷۷)

کافی قسمتی از اصول

این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده و مشتمل بر کتاب عقل وجهل، توحید و حجّة میباشد، درحاشیه صفحات بامضاء رفیعا، ملاّ صالح، ا م ن، م ق ر، وافی وشیخ محمّد خاتون حاشیه هائی نوشته شده ومعانی کلمات مشکله را از کتب معتبرهٔ لغت نیز در حاشیه نقل کرده اند.

جلد چرمی. کاغذ دولت‌آبادی. عدّهٔ اوراق (۲۱۸) صفحهٔ (۱۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰۱).

(۳۷۸)

کافی چند کتاب از اصول

این نسخه را در سنهٔ (۱۰۹۵) ملك محمّد بن مظفر علی همدانی بخط نسخ نوشته و مشتمل بر اصول کافی غیر از کتاب عشرة است، کلماتیکه از متن افتاده بوده درحاشیه نوشته اند و حواشی مختصری دارد.

جلد میشن. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۳۲۵) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۹½ سانتیمتر) عرض (۲۰½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰۴).

(۳۷۹)

کافی اصول و چند کتاب از فروع

این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب سال کتابت و اسم خود را در اواخر کتب ننوشته، ورق آخر نسخه افتاده است. از کتب فروع طهارت، صلوة، زکوة، صوم و حج را دارد و مشتمل بر تمام کتب اصول کافی است. آخرین سطر موجود این است: ابو علی الاشعری عن الحسین بن علی بن مهریار عن الحسین بن سعید عن ابراهیم بن ابی البلاد عن رجل من اصحابنا. درحاشیهٔ صفحات کلمات افتاده متن ومعانی لغات مشکلهٔ آنها وحواشی مختصری نوشته شده است.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۴۷۰) صفحهٔ (۲۸) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۳۰½ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰۸).

(۳۸۰)

کافی فروع

این نسخه بخط نسخ خوب حسین بن قاسمعلی مازندرانی در سنهٔ (۱۰۶۹) نوشته شده و مشتمل بر تمام کتب فروع است ، نسخه بدلها و کلمات افتادهٔ از متن درحاشیه نوشته شده ، عناوین و اوائل مطالب با سرخی است .

جلد میشن . کاغذ ترمه . عدهٔ اوراق (۳۵۶) صفحه (۳۰)سطر. هشت ورق اول کتاب وهیجده ورق آخر کتاب کاغذنانوشته‌دارد. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ . طول (۲۸ سانتیمتر) عرض (۲۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۱۷).

(۳۸۱)

کافی چندکتاب از فروع

این نسخه بخط نستعلیق کاتب بد خطّی نوشته شده ، اوراقی از اوّل وآخر آن افتاده ومشتمل برقسمتی ازکتاب عقیقه و کتب دیگربعد از آن تا قسمتی از کتاب مواریث‌است .

اوّل سطر نسخه : مثله و زاد فیه اللهم لحمها بلحمه و عظمها بعظمه و شعرها بشعره الخ .

آخرین سطر نسخه : والسادس سهم‌الزوج والزوجه فخمسة‌من هذه السهام الستّه سهام القرابات .

جلد چرمی . کاغذ زرد رنگ کهنه . عدهٔ اوراق (۱۷۸) صفحهٔ (۲۳) سطر.واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۱۳).

(۳۸۲)

کافی چندکتاب از فروع

این نسخه را بخط نسخ خیلی‌خوب حبیب‌الله بن عطاء الله حسنی درشیرازسنهٔ (۹۷۲) نوشته‌اند ، درسنهٔ (۱۰۷۹) نظام الدّین محمّد بن محمد فاضل آنرا با نسخ عدیده مقابله و تصحیح کرده اند ، کلمات افتادهٔ متن و نسخه بدلها و حواشی زیاد بامضاء م ق ر ، ك ، س ، ۱۲ ، ع ا ، م مم ن ، ق ، م ح ق ی ، وب‌ه. درحاشیهٔ صفحات نوشته شده ، معانی لغات مشکله را از کتب معتبرهٔ لغت نیز در حاشیه نقل کرده اند ، بمناسبت عباراتی از مسالك و ذکری و حبل‌المتین درحاشیه نقل شده ، دارای دوسر لوح ممتاز قدیمی است یکی در اوّل کتاب طهارت و

بر آن نوشته شده : کتاب الطهاره و دیگری اوّل کتاب صیام و برآن نوشته شده : المجلد الرّابع من کتاب الکافی . این نسخه مشتمل برکتب ذیل است : کتاب طهارت ، حیض ، جنائز ، صلوة ، زکوة صیام ، حج و جهاد .
جلد چرمی ضربی . کاغذ دولت‌آبادی . مجدول بطلا و زنگار وشنجرف . عدّهٔ اوراق (٤٣٤) صفحهٔ (٢٠) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (٢٨$\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (١٩ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٧١٢) .

(٣٨٣)

کافی چند کتاب از فروع و کتاب روضه

این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (١٠٨٤) نوشته شده از اوّل تا بآخر آن مقابله وتصحیح گردیده ، کلمات افتادهٔ متن و معانی لغات مشکلهٔ آنرا از کتب معتبرهٔ لغت در حاشیهٔ صفحات نوشته اند ، کاتب‌نامی ازخود نبرده ومشتمل بر کتب ذیل است : نکاح ، عقیقه ، طلاق ، عتق و تدبیر و کتابة ، صید ، ذبائح ، اطعمه ، اشربه ، زی و تجمّل و مروّة ، دواجن ، وصایا ، مواریث ، حدود ، دیات ، شهادات ، احکام ، ایمان و نذر و کفارات **و کتاب روضه.**

صفحهٔ اوّل نونویس است وقبل از آن درپنج ورق فهرست ابواب و فصول تمام کتب مندرجه نوشته شده .
جلد تیماج ضربی .کاغذ دولت آبادی . مجدول بطلا . عدّهٔ اوراق (٤٩٥) صفحهٔ (٢٤) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (٣١ سانتیمتر)عرض (١٩ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٧١١).

(٣٨٤)

کافی چند کتاب از فروع و کتاب روضه

این نسخه در نجف اشرف در سنهٔ (١٠٢٤) بخط نسخ خوب محمود بن حسام الدّین جزائری نوشته شده ، چندین ورق از آن افتاده بوده نونویس کرده اند و مشتمل بر کتب ذیل بدین ترتیب است : کتاب جهاد ، معیشت ، نکاح ، طلاق ، عتق و تدبیر و کتابة ، عقیقه ، دواجن ، زی و تجمّل و مروّة ، صید ، ذبائح ، اطعمه ، اشربه ، وصایا ، فرائض ، حدود ، دیات ، شهادات احکام ، ایمان و نذر و کفارات **و کتاب روضه.**

جلد تیماج کهنهٔ ضربی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۵۰۱) صفحهٔ (۲٤) سطر . قطع رحلی کوچك . واقف سپهسالار . طول (۲٦ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۱۵).

(۳۸۵)

کافی چند کتاب از فروع و کتاب روضه

این نسخه بخط نسخ کمال الدّین بن علاءِ الدّین حسینی در سنهٔ (۱۰۸۷) نوشته شده ، اسم کاتب و سال کتابت را که در آخر نسخه بوده محو کرده اند ولی در آخر بعضی از کتب بنحو فوق رقم شده است ، ترتیب کتب این نسخه با نسخ مشهوره مخالف وبدین قسم که هست ذکر می کنیم : کتاب معیشت ، نکاح ، عقیقه ، طلاق ، عتق وتدبیر وکتابه ، دواجن (یکورق از ابتداءِ کتاب دواجن در آخر کتاب زی و تجمّل نوشته شده و شروع کتاب دواجن از باب آلات الدواب میباشد و پس از ختم و اخبار بر ختم آن باب غناء و نرد و شطرنج که در آخر کتاب اشربه است نوشته شده) زی و تجمّل ، مروّة ، صید ، ذبائح ، اطعمه ، اشربه ، وصایا ، مواریث ، حدود ، دیات ، شهادات ، احکام ، ایمان و نذر وکفارات **و کتاب روضه** .

در حاشیهٔ صفحات کلمات افتادهٔ متن و نسخه بدلها و معانی لغات مشکله و حواشی مختصر بدون امضاء نوشته شده .

جلد چرمی کهنه . کاغذ ترمه . عدّهٔ اوراق (۳٦۷) صفحهٔ (۲۷) سطر . قطع رحلی . واقف سپهسالار . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۱۰) .

(۳۸٦)

کافی چند کتاب از فروع

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، در این قسمت موجود نامی از کاتب و آثاری ازسنهٔ کتابت نیست و مشتمل بر قسمتی از کتاب طهارت (یازده صفحه دراوّل نسخه و چهل و هشت صفحه در آخر) کتاب صلوه ، زکوة ، صوم و قسمتی از حج (تا چند سطر از باب دخول کعبه) میباشد ، حاشیه های مختصری دربعضی از صفحات در حاشیهٔ آنها در بیان مطالب متن و معنی لغات آن نوشته شده و نسخه قدیمی است .

جلد میشن . کاغذ دولت آبادی . عدّهٔ اوراق (۲۸۲) صفحهٔ (۲۱) سطر . قطع خشتی . واقف سپهسالار . طول ($۲٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۱٦).

(۳۸۷)

کافی چند کتاب از فروع

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب اسم خود را ننگاشته ، در آخر یکی از کتابها تاریخ کتابت را چنین نوشته : (قد وقع الفراغ من نسخه في اواخر شهر ربیع الاوّل بعد الالف من الهجرة النبویة المصطفویه علی ید اقل العباد و احوجهم الی رحمة ربه) و مشتمل بر کتاب طهارة ، حیض ، جنائز ، صوم ، زکوة ، حج و جهاد میباشد .
جلد چرمي ضربی کهنه . کاغذ ترمه . عدّهٔ اوراق (۱۳۶) صفحهٔ (۴۳) سطر . واقف سپهسالار قطع رحلی بزرگ . طول (۳۷ سانتیمتر) عرض (۲۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۱۴) .

(۳۸۸)

کافی چند کتاب از فروع

این نسخه بخط نستعلیق متوسط نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت ذکری نکرده و مشتمل بر پنج سطر از آخر کتاب اشربه وکتب ذیل است : دواجن ، وصایا ، فرائض ، حدود ، دیات ، شهادات ، احکام و ایمان و نذر و کفارات .
جلد تیماج زنگاری رنگ .کاغذ ترمه . عدّهٔ اوراق (۲۳۳) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۰۹) .

[۱۳۹] کشف الغمه فی معرفة الائمه (عربي)

مؤلّف این کتاب ابوالحسن بهاء الدین علي بن عیسی بن فخر الدّین ابی الفتح اربلی(۱) متوفی سنهٔ (۶۹۲) (۲) است که ازبزرگان محدّثین و اعاظم علماء شیعهٔ امامیّه در قرن هفتم هجری بوده و از سید رضی الدّین طاوس

(۱) اربل چون دِغبل چنانکه از تقویم البلدان معلوم میشود از اقلیم چهارم وپایتخت شهرزور است و بعضی گفته اند از شهر های نوساز بلاد شهر زور بین مدائن وموصل بوده وتا موصل دو روز راه بوده است و اربل نیز نام یکی از شهر های صیدا از سواحل بلاد شام است و از بعضی از اهل علم نقل شده که اربلی بکسر منسوب بقریهٔ از قراء خوارزم میباشد جز اینکه نسبت این مرد (مراد مؤلف کشف الغمه است) باربل اوّل است که ازتوابع دیار بکرمیباشد و صاحب تلخیص الاثار چنین گوید : اربل شهری است میانه‌زابین، ورا قلعهٔ محکم است و مغول برآن دست نیافتند و در آن مسجدی است که در آن سنگی میباشد که آثار دست انسانی بر آنست (ترجمه از روضات ص ۳۹۷)
(۲) کشف الحجب ص (۴۶۷) روضات ص (۳۹۷) . امل الامل ص (۵۴) .

و سیّد جلال الدّین عبد الحمید بن فخّار موسوی وشیخ برهان الدّین وجمعی دیگر از علماءِ عامّه وخاصّه نقل روایت نموده وگذشته از اینکه ازمعتمدین امامیّه است علماءِ عامّه چون صفدی در فوات الوفیات وغیر او در غیرآن بثناءِ ایشان پرداخته اند.

در این کتاب احوال پیغمبر اکرم وفاطمهٔ زهراء وائمّهٔ هدی صلوة الله علیهم اجمعین را از موالید و وفیات و مناقب و فضائل و محاسن و کلمات بر جسته ومعجزات ایشان مندرج ساخته ومقیّد بوده که بیشتر آنرا ازکتب معتبرهٔ عامّه نقل نماید. تاریخ تألیف آنرا امل الآمل سنهٔ (۶۸۷) ثبت نموده و علی بن حسن زواری آنرا بفارسی ترجمه کرده و شرح آن در ص (۲۲۸) این فهرست گذشت.

صاحب امل الآمل گوید که اربلي را مؤلفاتی است از آنجمله کشف الغمه و رسالة الطّیف و دیوان شعر و رسالهای زیاد میباشد و او را اشعار بیشمار در مدح ائمّه (ع) و در مصیبت آنها است و بسیاری از آنرا در کشف الغمّه آوردند.

این کتاب در ایران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی الزمنا کلمة التقوی و وفقنا للتّمسك بالسّبب الاقوی الخ.

(۳۸۹)

کشف الغمه این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب از خود وسال نوشتن نامی نبرده ومجدول بطلا و زنگار وشنجرف است.

جلد تیماجی. کاغذ دولت دولت آبادي. عدّهٔ اوراق (۲۲۲) صفحهٔ (۲۴) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۸ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۸ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۰۳).

[۱۴۰] لوامع صاحبقرانی (فارسی)

این کتاب ترجمه و شرح فارسی من لایحضره الفقیه است که در همین

فصل خواهد آمد، مترجم وشارح آن حضرت مجلسی اوّل ره است ص (۲۵٤) [۱۲۰] و چنانکه خود در مقدّمه نوشته اند پس از اینکه شرح عربی خود را برفقیه نوشته وآنرا تقدیم پادشاه عصر شاه عبّاس ثانی صفوی کردم ایشان خواستند که آنرا بفارسی ترجمه کنم امرسلطان را لازم الاطاعه دیدم واین کتابرا نگاشته و آنرا « لوامع صاحبقرانی » نامیدم.

طرز این کتاب آنست که الفاظ احادیث را کلمه بکلمه ترجمهٔ بفارسی نموده و پس ازآن اقوال علما را نیز در معانی آنها بیان سپس نظریه خود را اظهار داشته اند. قبل از شروع بشرح مقدّمهٔ که مشتمل بر دوازده فائده که هر یك متضمّن مطالب سودمندی میباشد نیز نگاشته اند.

صاحب روضات ص (۱۳۰) ج ۱ گوید که این شرح نیز بآخر رسیده و چون شرح عربی آن صد هزار بیت کتابت دارد ولی در کشف الحجب ص(٤۸۱) نوشته شده که این شرح تمام نیست و مؤلّف فقط تا آخر زیارات که آخر کتاب حج است تألیف کرده اند. درفهرست رضویه ص (۸۱) فصل اخبار این کتاب را بنام « لوامع المتّقین » ثبت نموده و چنانکه معلوم شد نام این کتاب « لوامع صاحبقرانی » است وموّلف آن فهرست اشتباه کرده اندوسه نسخهٔ که درآن کتابخانه است تا آخر اعتکاف (کتاب صوم) میباشد. درسال (۱۳۲۲) تا (۱۳۲٤) لوامع صاحبقرانی درطهران تا آخر کتاب حج آن چاپ سنگی شده است بنابراین قول صاحب کشف الحجب تأییدمیشود ومابا تفحّصی که کرده بتمام نسخ این کتاب دست نیافته ایم.

آغاز: بسمله حمدیکه باقلام اشجار و مداد ابحار بر صفحات لیل و نهار شرح شطری از آن نتوان نگاشتن سزاوار فائض الانواریستکه الخ.

(۳۹۰)

لوامع صاحبقرانی

این نسخه از ابتداء کتاب تا احکام آب حمّام میباشد و بخط نستعلیق بد خطّی نوشته شده وکاتب نامی ازخود و سال کتابت نبرده است.

جلد میشن. کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۳۲) صفحهٔ (٤۲) سطر. واقف سپهسالار .قطع رحلي. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۷۳)

(۳۹۱)

لوامع صاحبقرانی

این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب محمود بن سلطان شاه کاتب در سنهٔ (۱۰۷۰) نوشته شده و مشتمل بر ابتداء کتاب صلوة تا اول باب اذان و اقامه است ، پشت صفحه اول نوشته شده : کتاب فقه فارسی از تصنیفات شیخ بهائی علیه‌الرحمه داخل کتابخانه مبارکه نواب مستطاب اشرف امجد ارفع والا شاهزاده اعظم افخم اعتضادالسلطنه وزیر علوم دام اجلاله گردید فی شهر ربیع‌الاول من شهور سنهٔ (۱۲۹۳) . و در همین‌جا مرحوم سپهسالار بهمین نام آنرا وقف و در دفتر کتابخانه نیز بهمین‌نام ثبت شده ، پس ازمطالعه معلوم شد که ازشیخ بهائی‌ره نیست ولوامع صاحبقرانی است . حاشیه چند ورق اوّل و تّصالي شده و دارای یك سر سوره‌میباشد .

جلد تیماج . کاغذدولت‌آبادي . مجدول بطلا وزنگار . عدهٔ‌اوراق (۲۱۹) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع‌رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ‌کتابخانه (۲٦٦٤)

(۳۹۲)

لوامع صاحبقرانی

این نسخه که بخط نستعلیق حسن بن میرزا جان بهمدانی در سنهٔ (۱۰۷٦) نوشته شده مشتمل بر شرح و ترجمهٔ احادیث باب الاذان و الاقامه من لایحضر تا آخر احادیث راجعهٔ بنماز جماعت آن میباشد و در کتابخانه و پشت صفحهٔ اوّل بنام «شرح تهذیب » ثبت و وقف گردیده است .

جلد تیماجی سبز .کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۱۸۹) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع‌رحلی . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۳۹) .

[۱٤۱] مجموعهٔ‌از احادیث نبوی صلعم (عربی)

این مجموعه مشتمل بر احادیث نبوی صلی الله علیه و آله میباشد، جامع آن معلوم نیست و مشتمل بر مطالب دینی و اجتماعی و اخلاقی است .

آغاز: بسمله روی‌عن‌رسول‌الله‌صلی‌الله‌علیه‌وآله وسلّم وقدسأله‌سائل‌عن‌الاسلام.

انجام: وعنه‌ان ممّا ادرك النّاس من‌کلام النبیوه‌الاولی اذالم‌تستحیی‌فافعل ماشئت.

(۱۹۳)

مجموعهٔ احادیث نبوی

این نسخه بخط نسخ خوب نگاشته شده و درآخرین صفحه نوشته شده : کتبه یاقوت. ولی مسلّماً از خطوط یاقوت مستعصمی نیست ، سال کتابت رقم نگردیده ، اطراف تمام اوراق و میان همه سطرها با طلا نقّاشی برگ موی شده و مجدول بطلا است. جلد تیماج . کاغذ متن و حاشیه قدیمی . عدّهٔ اوراق (۸) صفحهٔ (۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۰½ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۱۱٤) .

[۱٤۲] مجموعهٔ ورام (عربی)

مؤلف این کتاب ورّام بن ابی فراس میباشد (ابوالحسین ورّام بن ابی فراس عیسی بن ابی النجم النخعی الاشتری) که اززهادوعلماءقرن ششم بوده وشیخ منتجب الدّین که ازمعاصرین آنجنابست درفهرست خود ایشانرا چنین ستوده اند:

ابوالحسین ورّام . . . . عالمی بزرك مقام است و ایشانرا در حلّه زیارت کرده ام درخدمت سدید الدّین محمود حمّصی درحلّه تحصیل کرده اند. وصاحب امل الآمل در ذیل نام ورّام بن ابی فراس گفته اند: وجدّ مادری حضرت سیّد بن طاوس میباشند وکتاب « تنبیه الخواطر و نزهة النواظر » که کتابی نیکو است تألیف ایشانست جز اینکه در آن احادیث غیرمعتبر دیده میشود و حضرت شهید (مراد شهید اوّل است) بواسطهٔ محمّد بن جعفر مشهدی از این عالم نقل روایت نموده اند انتهی . و درصحیفة الصّفا پس از ذکر نام ورام بن ابی فراس و تجلیل و احترام کامل بنحوی که از منتجب الدّین نقل شد گوید: ورّام را کتبی است که از آنها مجموعهٔ او است که معروف ب « تنبیه الخاطر و نزهة الناظر » میباشد و ازشیخ محمود حمّصی روایت میکند و شیخ منتجب الدّین ومحمّد بن جعفر مشهدی از او روایت مینمایند انتهی. این مجموعه مشتمل بر اخبار موعظه ونصیحت واخلاق اسلامی است ولی چون در آن احادیث مرسله و مرفوعه زیاد است و بعلاوه بقاعدهٔ تسامح در ادلّه سنن روایاتی از عامه نیز آورده و غث وثمین را از یکدگر تمیز نداده

چندان طرف توجه واقع نگردیده وحضرت مجلسی درمقدّمات کتاب بحارالانوار در ذیل اشخاصیکه چندان بکلمات و عبارات آنها اعتمادی نیست چنین نوشته‌اند: و همچنین کتاب «تنبیه الخاطر» و مؤلف آن که در اجازات از آنها نام برده شده و مشهوراند لکن چون این کتاب مختصّ بموعظه و اخلاق میباشد مؤلف چندان توجه ننموده وغث وثمین اخباررا نقل کرده‌اند. (کلیّهٔ شرح فوق از روضات الجنات ص ۲۲۸ ج ٤ ترجمه گردید).

در کشف الحجب ص ۵۸۰ این کتاب ومؤلف آن اینگونه ضبط شده:

نزهته الناظر وتنبیه الخاطر في الترغیب والترهیب والمواعظ والزواجر المشهور بمجموعة الورّام للشیخ الامام العامل قدوة الطائفة الحقّه ومقتدی الفرقة النّاجیّه کمال الملّة و الحقّ والدّین ابی ورّام ابن ابی فراس اوّله الحمدلله الاوّل بلاابتداء و الآخر بلاانتهاء الخ.

و نیز درکشف الحجب ص (۵۷۹ و ۵۸۰) :وکتاب بنام «نزهة الناظر» یکی تألیف حسین بن محمّد بن حسین بن نصرحلوائی در کلمات قصار ومواعظ ائمهٔ اطهار علیهم السلام و **دیگری** در اشباه و نظائر در فقه تألیف شیخ نجیب الدّین ابی زکریا یحیی ابن سعید (که عموی حضرت محقّق صاحب شرایع بوده اند) از علماء امامیّه نقل شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله الاوّل بلا ابتدآء و الاخر بلا انتهاء الخ.

(۳۹٤)

مجموعهٔ ورام این نسخه بخط نسخ خوب محمّد محسن در سنهٔ (۱۰۷۱) نوشته شده، عنوان مطالب را با شنجرف نوشته اند، پشت صفحهٔ اوّل میرزا آقا خان نوری این شرح را نوشته است: هبه کردم بجناب فرزند مکرم نظام الملك في شهر شعبان سنهٔ (۱۲۷۳).

جلد چرمی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۳٤٦) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلي. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۰ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۲۹).

(۳۹۵)

مجموعهٔ ورام این نسخهٔ را بخط نستعلیق محمّد علی نام درسنهٔ (۱۱۹۷) نوشته اند، در آخر کتاب سه صفحهٔ کاغذ ننوشته بوده بر آنها جداولی از حروف کشیده شده و چندین ورق از اوّل کتاب را بخط نسخ نوشته‌اند.

جلد میشن ضربی. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۱٦٤) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۲۲).

(۳۹٦)

مجموعهٔ ورام این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، ورق اوّل و آخر آن افتاده بوده، درسنهٔ (۱۲۵۰) آنرا نوشته و عنوان مطالب کتاب با شنجرف در حاشیه نوشته شده وچندین ورق کاغذ ننوشته اوّل و آخر کتاب است.

جلد تیماجی ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۹۹) صفحهٔ (۲٤) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۸ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۳۰).

(۳۹۷)

مجموعهٔ ورام این نسخهٔ بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده، عنوان مطالب را در حاشیه با سرخی نوشته اند.

جلد تیماج. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲۰۸) صفحهٔ (۱۸) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۳ سانتیمتر) عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۳۱).

[۱٤۳] المحجه فیما نزل فی القائم الحجه (عربی)

مؤلف این کتاب سیّد هاشم بحرانی است ص ۸۹ [٤۱] و مشتمل بر آیاتیستکه دربارهٔ حضرت حجّة بن الحسن العسکری عجل‌الله تعالی فرجه امام دوازدهم شیعیان امامیّه علیه و علی آبائه الطیبین الطاهرین سلام‌الله الملک المنان نازل‌شده و اخباریکه از ائمه هدی (ع) در تأویل وتفسیر آنها وارد گردیده است (حجّة قائم عجل‌الله تعالی فرجه محمدبن حسن بن علی بن محمّدبن علی بن موسی بن

جعفربن محمّدبن علی‌بن‌الحسین بن علی‌بن ابی‌طالب صلواة‌الله علیهم اجمعین متولد در سنهٔ (۲۵٦) (۱) هجری است و در سنهٔ (۳۲۹) غیبت کبری فرموده و تا بحال در پردهٔ غیبت اند وماها شیعیان امامیّه اعتقاد جازم داریم که زنده‌است وروزی ظاهر خواهد گردید وعالم را از ظلم وجور پاك خواهد فرمود ودیانت مقدّس اسلام‌را بمنتهی درجهٔ کمال خواهد رسانید).

مؤلف تفسیر مفصّل همین آیات و دیگر آنهارا بکتاب تفسیر برهان خود که درص (۸۹) این فهرست‌شرح آن گذشت‌حواله فرموده ودراین کتاب (المحجّه) نیزچنانکه‌رویهٔ ایشانست فقط نقل روایات نموده وکوچکترین تصرّفی نکرده اند و تألیف آن درسنهٔ (۱۰۹۷) بوده است.

این کتاب درحدود (۲۰۰۰) بیت کتابت دارد.

آغاز: بسمله الحمدلله‌القائم‌الدّائم الّذی هو بکلّ شئ عالم الخ.

انجام: وتواصوا بالحق یعنی بالامامه‌وتواصوا بالصّبر یعنی بالفتره وکان‌الفراغ من هذا علی ید مؤلفه فی سنة سبع و تسعین بعدالالف.

(۳۹۸)

المحجه فیمانزل فی الحجه

این نسخه بخط نسخ سید حسین هندی در سنهٔ (۱۲٦۹) نوشته‌شده وضمیمهٔ نسخهٔ نمرهٔ (۱۷٤٦) کتابخانه میباشد و قابل تجزیه و (٤۵) ورق است.

[۱٤٤] مسارالشیعه (فارسی)

مؤلف این کتاب چنانکه در مقدّمهٔ نسخه ذیل بدآن تصریح شده: زین‌الدّین علی‌نقی کمرهٔ میباشد. (زین‌الدین (۲) علی‌نقی‌ابن‌الشیخ ابی‌العلا محمد هاشم‌الطغائی الکمرهٔ‌الفراهانی ثم‌الشیرازی ثم‌الاصفهانی متوفی سنه ۱۰٦۰) که از علماء و

(۱) ابن خلّکان ص (٤۵۱) تولد ایشانرا در این سال اصح دانسته وگوید که سنهٔ (۲۵٦ و ۲۵۸ نیز نوشته اند.

(۲) صاحب روضات در ص (٤۰۹) لقب مؤلف را «عزالدین» ثبت نموده ولی ما مطابق آنچه در نسخه ذیل نوشته شده زین‌الدین نوشتیم چراکه ظاهراً نسخه درزمان خود مؤلف نوشته شده وترجیح بر اقوال متاخرین دارد.

دانشمندان عهدشاه صفی و شاه عبّاس ثانی صفوی بوده و چندی قضاوت شیراز را داشته وپس از آن شیخ الاسلام اصفهان گردیده و مؤلفاتی در فقه وحکمت و کلام دارند.

صاحب امل الامل که ازمعاصرین ایشانست بعضی از مؤلفاتش را درذیل ترجمهٔ علی نقی شیرازی نقل نموده و صاحب ریاض العلماء مؤلفات دیگری از ایشان با بعضی ازآنهائی را که صاحب امل نقل کرده بود ذکر وماذیلاً بعضی ازآنانرا نقل میکنیم بایشان نسبت داده ولی هیچیك از آن دو این کتاب و کتاب «هم الثّواقب» مؤلف را که نیز در همین فصل شرح داده خواهد شد نام نبرده اند.

پارهٔ از مؤلفات ایشان اینست: مناسك حج، رسالهٔ در حرمت کشیدن قلیان ومطلق دود، المقاصد العالیه فی الحکمة الیمانیه (این کتاب مفصّلی است در حکمة وکلام) و رسالهٔ در حدوث عالم، رسالهٔ در حرمت نماز جمعه در زمان غیبت، و کتابی در ردّ بر نوح افندی حنفی مفتی بلاد روم که در موقع ورود سلطان مراد خان ببغداد و تصرّف آنشهر حکم بر کفر شیعهٔ امامیّه کرده و کشتن و بردن مال ایشان و اسیر کردن و کنیز و بنده قراردادن زنان وفرزندان ایشانرا جائز شمرده در دوجلد بزرگ نوشته اند. (روضات ص ۴۰۹).

اسم کتاب بنا بتصریح خود مؤلف «مسار الشیعه» میباشد و حضرت شیخ مفید را نیز کتابی بدین نام در مختصری از حالات ائمّهٔ اثنی عشر علیهم السّلام وبعضی ازحالات مخالفین و دشمنان ایشان میباشد و نسخهٔ از آن در این کتابخانه ضمیمهٔ نسخه نمرهٔ (۳۸۸۱) و درکتابخانه طاهریه میباشد.

برای نشان دادن طرز انشاء و بیان موضوع کتاب قسمتی از مقدّمهٔ آنرا در اینجا نقل میکنیم:

زین الدّین علی طغانی را رغبت مینمود که ازجملهٔ احادیث شریفهٔ اهل البیت علیهم السّلام که سفینه نجاتند وفلاح و نجاح ورستگاری دردارقرار بدون تولّا و تمسّك بایشان و تبرّا از اعداء ایشان بجهت احدی ازامّت خاتم پیغمبران

صلي الله عليه و آله میسّر نیست بلکه ممتنع است جمله کافیهٔ درمسارّ شیعه ائمّهٔ اثنا عشر علیهم السلام که فرقهٔ ناجیهٔ هر خبر خیر البشر پیغمبر صلی الله علیه و آله که فرموده سَتَفتَرِقُ اُمّتی عَلی ثَلثٍ وَ سَبعِینَ فِرقَهً فِرقَهً ناجِیَهً وَ اَلباقونَ فی اَلنار. عبارت از ایشانست همچنانکه موافقت عدد فرقه با عدد شیعه اشارت بآنست و عقل صریح و نقل صحیح از کتاب و سنّت دلالت بر آن دارد و در بیان فضل و شرف و مکرمت و حسن خاتمت و عاقبت این طائفهٔ مفلحه که هر آینه موجب حصول مسرّت و بهجت ونشاط شیعیان معصومان ائمّهٔ هدی علیهم السّلام است ترتیب دهد. **انتهی.**

این کتاب را بر افتتاح و دوازده فصل و اختتام تقسیم نموده و درهر یك از آنها دوازده حدیث از کتب معتبره چون کافی وفقیه نقل وبشرح وترجمهٔ آنها پرداخته و آنرا « مسارّ الشیعه » نام گذارده و تقدیم شاه صفی صفوی کرده است.

آغاز: پس از بسمله و حمد اما بعد چون منتهی عنایت ازلی و منبّه توفیق لم یزلی الخ.

انجام: ـ هر چیزیکه اشتهاء ایشان درآنست در بهشت اکرام بآن مییابند والله اعلم بالصّواب.

(۳۹۹)

مسار الشیعه این نسخه بخط نسخ خوب نوشته‌شده، اسم کاتب و سال کتابت رقم نکردیده، بقرینه کهنه بودن نسخه وغیر آن محتمل است در زمان سلطان شاه صفی (۱۰۳۸ـ۱۰۵۲) نوشته شده باشد. از اواخر شرح حدیث پنجم فصل سوّم تا آخر فصل هفتم نسخه افتاده است.

جلد سافری کاغذ آبی. عدّهٔ اوراق (۸۳) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۶ سانتیمتر) عرض ($9\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۴۶).

[۱٤٥] مصابیح فی سنن المصطفی الملیح (عربی)

مؤلف این کتاب فرّاءِ بغوی است ص ۱۷۳ [۷۸] و چنانکه خود در مقدّمه گفته اند دراین کتاب احادیثی را که ازحضرت رسالت‌پناهی (صلعم) صادر شده و علماءِ حدیث در کتب خویش نقل کرده اند ذکر نموده و برای اختصار اسانید آنها را نقل نکرده و در هر بابی بدواً احادیث صحیحه را نقل و پس از آن احادیث حسان را در آن موضوع آورده و گوید که در هر باب اگر حدیث غریب یا ضعیفی وارد شده بدان اشاره کرده ام و از احادیث آنچه موضوع و منکر بوده باشد از ذکر و نقل آن خود داری کرده ام وخود گوید که مرادم از احادیث صحیحه آنست که در دو کتاب بخاری ومسلم یایکی از آنها بوده باشد و از احادیث حسان آنستکه ابو داود سلیمان بن الاشعث السّجستانی و ترمذی و غیر از این دو در کتب خویش بنقل آنها مبادرت کرده اند.

در معجم المطبوعات العربیّه ص (۵۷۳) است که گویند. شمارهٔ احادیث این کتاب (٤۷۱۹) و از این شماره (۳۲۵) مختصّ ببخاری و (۸۷۵) مختصّ بصحیح مسلم و (۱۰۵۱) از مشترکات میان این دوصحیح میباشد.

بنا بر این کتاب مصابیح دارای (۲٤٦۸) حدیث حسان و غیره میباشد و تمام آن تقریباً (۱٦٤۷۰) بیت است.

در سنهٔ (۱۲۹٤) در دو جزء و در سنهٔ (۱۳۱۸) نیز در دو جزء با موطأ امام مالك در مصر بچاپ رسیده است.

آغاز: بسمله[۱] الحمدلله و سلام علی عباده الذین اصطفی الخ.

(۱) در نسخهٔ ذیل پس از بسمله و پیش از شروع بحمد وسلام این عبارت نوشته شده: قال الشیخ الامام محی السنة ناصر الحدیث رکن الاسلام قدوة الانام ابو محمد الحسین بن مسعود البغوی الفرّاء احسن الله عاقبة امره الحمدلله الخ.

(٤٠٠)

مصابیح فی سنن مصطفی المليح

این نسخه را درسنهٔ (١٠٦٤) محمد بن عبدالرّحمن الرحبی نوشته و نسخ بد خطی است بر دو ورق اوّل و دو ورق آخر کتاب مطالب متفرقه و اشعاری راجع بعلم در آیه نوشته شده، در حاشیهٔ صفحات کلمات افتادهٔ از متن تحریر گردیده و درآخر کتاب مقابلهٔ آنرا با نسخهٔ صحیحی تذکّر داده اند.

جلد مقوائی. کاغذ حنائی. عدّهٔ اوراق (٣١٧) صفحهٔ (٢٥) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٨٦٠).

[١٤٦] مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقة (عربی)

این کتاب مشتمل بر یکصد باب میباشد و در هر باب کلمات وعبارات واخباری درتحت عنوان: قال الصّادق علیه السلام. مندرج گردیده وچنانکه از اسم کتاب نیز معلوم میشود درآن مطالب عرفانی وسلوکی مندرج گردیده و بهمین ملاحظه بعضی در نسبت آن بحضرت صادق (ع) تردید داشته اند ولی بقرینه اینکه در نزد علماء سابق ولاحق بوده و حتّی از آن نقل نموده اند چنانکه درآخر نسخهٔ ذیل که عین عبارت آنرا نقل خواهیم نمود نوشته شده که این نسخه را از روی نسخهٔ که بخط حضرت شهید ثانی ره بوده نوشته اند معلوم میشود حضرت شهید که ازعلماء بزرگ شیعهٔ امامیّه بوده اند نیز این کتاب را معتبر میدانسته اند و صاحب کشف الحجب در ص (٥٢٧) در ذیل کتاب مصباح الشریعه چنین نگاشته اند: مرحوم مجلسی در بحار راجع باین کتاب چنین گفته اند: درآن پارهٔ مطالب است که انسان عاقل ماهر در آن شك میکند ولي اسلوبش شبیه و مانند سائر کلمات ائمّه و آثار ایشانست، شیخ درمجالسش (امالی) بعضی از اخبار این کتاب را بدینگونه نقل نموده اند:

اخبرنا جماعة عن ابی المفضل الشیبانی باسناده عن شقیق البلخی عمّن اخبره من اهل العلم. و این طرز نقل روایت از این کتاب دلالت دارد که شیخ

نسخهٔ از آنرا داشته و در آنعصر متداول بوده واخباری از آن نقل میکرده‌اند ولکن چندان مورد وثوق واعتماد نبوده وپیش ایشان مسلّم نبوده که اخبار آن ازحضرت صادق (ع) باشد، با اینکه سند آن منتهی بصوفیّه میشود وبهمین جهة مشتمل بربسیاری ازاصطلاحات ایشان وروایات ازمشایخ آنها یا کسانیستکه صوفیّهٔ بآنها اعتماد دارند میباشد. انتهی کلام مجلسی.

از علماءِ معاصرحضرت سیّد سندآقا سید حسن صدر دام ظله العالی دراجازهٔ کهدرسنهٔ بحضرت آقای میرزافضل الله شیخ الاسلام زنجانی دام عمره العالی که نیز ازفضلاء وعلماءِ معاصر میباشند مرحمت فرموده اظهار اعتماد و وثوق نسبت باین کتاب نموده و این بنده آن اجازه را بخط مبارك حضرت سیّد صدر زیارت کرده ام.

جامع این کتاب معلوم نیست قسمت اوّل آنرا در اینجا نقل میکنم:

بسمله الحمدلله الذی نوّر قلوب العارفین بذکره و قدّس ارواحهم بسرّه وبرّه و طهّر افئدتهم بفکره و شرح صدورهم بنوره و انطقهم ببیانه (بثنائه) و شکره و شغلهم بخدمته و وفّقهم لطاعته و استعبدهم بالعبادة علی مشاهدته و دعاهم الی رحمته وصلی الله علی محمّد امام المتّقین (المهتدین) وقایدالموحدین و مونس المقرّبین وعلی آله المنتجبین الابرار الاخیار وسلّم **و بعد** فهذا کتاب مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه من کلام الامام الصّادق المفترض الطّاعه علی سائر الانام ابی عبدالله جعفر بن محمّد الصادق (۱) علیه السلام وهو مشتمل علی مائة باب والله الموفق للصّواب باب **فی البیان** قال الصادق علیه السلام نجوی العارفین تدور علی ثلثة اصول **الخوف** و **الرجاء** و **الحب** فالخوف فرع العلم والرّجا فرع الیقین و الحبّ فرع المعرفه فدلیل الخوف الهرب ودلیل الرّجا الطّلب و دلیل الحب ایثار المحبوب علی ما سواه فاذا تحقق العلم فی الصدر خاف و اذا صحّ الخوف هرب و اذا هرب نجی و اذا اشرق نورالیقین فی القلب شاهدالفضل الخ.

(۱) رجوع بصفحهٔ (۲۲۳) این فهرست گردد.

گویند این کتاب چاپ شده ولی تا کنون این بنده ندیده است.

(۴۰۱)

مصباح الشریعه این نسخه بخط نسخ محمّد علی مشهدی در سنهٔ (۱۰۸۲) نوشته شده و خود کاتب در آخر آن این عبارات را نگاشته: هذا آخر الابواب و الحمد لواهب العقل و ملهم الخیر و العدل. نقلت من نسخة نسخت من نسخة العالم الفاضل مولانا جلال البافقی حال کونه ناقلاً من نسخة بخط شیخنا و مولانا و مقتدانا الشّهید الثّانی الشیخ زین الدّین رحمة الله علیه. هذا صورة خط المرحوم المغفور میرزا بیك ساوئی و انا نقلت من خط من نقل خطّه و هو المرحوم المغفور ملاّ حاجی محمّد القاری ساکن النجف الاشرف رحمه الله فی مشهد مولانا امیر المؤمنین و امام المتّقین علی بن ابی طالب صلوات الله و سلامه علیه فی یوم السبت سابع من شهر جمید الاول سنة (۱۰۸۲) و انا العبد المذنب العاصی الرّاجی عفور به الغنی السرمدی محمّد علی المشهدی عفی عنه.

مقابله و تصحیح شده، کلمات افتاده و نسخه بدلها در حاشیهٔ صفحات تحریر گردیده و پشت صفحهٔ اوّل شرحی که حضرت سیّد بن طاوس در کتاب «امان الاخطار فی الاسفار» راجع باین کتاب و کتاب اهلیلجیّه و کتاب مفضل بن عمر «توحید مفضل» نوشته شده نگاشته اند.

کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۳۱) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۱۷۹۰) کتابخانه است خصوصیات دیگر بدان نمره مراجعه گردد.

[۱۴۷] معالم الزلفی (عربی)

این کتاب تألیف سیّد هاشم بحرانی است ص ۸۹ [۴۱] و آنرا «معالم الزلفی فی معارف النشأة الاولی و الاخری» نام نهاده، و مشتمل بر پنج جمله می باشد:

اول در اموررا جعهٔ بدنیا ودر آن (۷۳) باب است. **دوم** درامور راجعهٔ بمرگ تا وقت گذاردن میّت درقبر و درآن (۷۵) باب است. **سوم** دراحوال

و امور راجعهٔ به برزخ میّت از هنگام گذاردن او در قبر تا روز قیامت، ودر آن (۳۷) باب است. **چهارم** دربیرون آمدن از قبر تا درآمدن ببهشت، و در آن (۱٤٥) باب است. **پنجم** درامور راجعهٔ به بهشت و جهنّم وآنچه‌در آنها است، و در آن (۲٥۰) باب است.

در تمام این جمل و ابواب فقط اخبار راجعهٔ بآنمطالب را که از ائمّهٔ اطهارعلیهم السلام رسیده نقل و کوچکترین بیانی‌را دراطراف آنها نفرموده‌اند.

تألیف این کتاب چنانکه پس از ختم کتاب خود تصریح کرده اند در سنهٔ (۱۱۰۰) درماه جمادی الاولی بوده، فهرست مطلب تمام ابواب کتاب را خود نوشته و قبل از کتاب گذارده اند. در سنهٔ (۱۲۸۸) معز الدّوله آنرا چاپ ومنتشر کرده اند.

آغاز: بسمله الحمد لله خالق الموت و الحیات و الشکر لمن بیده الخیر و النجاة الخ.

انجام: قال نعم قال کذلك الجنّة و النّار فی‌قدرة الرّب عزّوجلّ قال صدقت تمّت الکتاب بعون الملك الوهاب.

(٤۰۲)

معالم الزلفی

این نسخه را سیّد حسین‌هندی بخط نسخ درسنهٔ (۱۲۷۱) نوشته، ابواب و عناوین آنها با سرخی است.

جلد تیماجی ضربی. کاغذ ترمه. مجدول بسرخی و زنگار. عدّهٔ اوراق (٤۲۳) صفحهٔ (۲٥) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳٥سانتیمتر) عرض (۲۲سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷٤۲).

[۱٤۸] مکارم الاخلاق (عربی)

مؤلف این کتاب بنا بر مشهور و آنچه مجلسی ره در بحار گفته اند (۱) ابو نصر حسن بن فضل طبرسی فرزند حضرت شیخ طبرسی مؤلف مجمع البیان

(۱) کشف‌الحجب والاستار (ص٥٤۸).

رحمة الله علیه است که از علماء و دانشمندان شیعهٔ امامیّه در قرن ششم هجری بوده اند. و این کتاب مشتمل بر اخباریست که در سیره پیغمبر اکرم ص و آداب و اخلاق از ائمّهٔ هدی علیهم السلام وارد شده و از کتب بسیار خوب بشمار است. مؤلف کتاب را بر دوازده باب و هر بابی را بر چندین فصل تقسیم نموده و فهرست مفصّل ابواب و فصول را خود نوشته و پس از دیباچه مندرج ساخته و در کتاب تصریح باسم خود و نامی برای کتاب نکرده ولی در خطبهٔ کتاب چنین بیان نمودند: **حد انی هذا القول العظیم الی جمع کتاب یشتمل علی مکارم اخلاقه و محاسن آدابه و ما امر به امته** . و بدین مناسبت آنرا « مکارم الاخلاق » نامیده اند. علی بن حسن زواری که از مفسّرین و دانشمندان متأخر است و شرح حال ایشان در ص (۲۸۸) همین فهرست مذکور شد این کتاب را ترجمهٔ بفارسی کرده وآنرا «مکارم الکرائم» نامیده است. مکارم الاخلاق بضمیمهٔ « فرحة الغری بصرحة الغری » تألیف عبدالکریم ابن طاوس ره که موضوع آن ادلّه مدفون بودن حضرت مولی امیر المؤمنین علی ابن ابیطالب علیه السّلام در نجف اشرف و رسالهٔ در اثبات نبودن رقیّه وزینب ازدختران پیغمبرآخرالزمان ص میباشد درسال(۱۳۱۱) حاج میرمحمدصادق حسینی خونساری درطهران چاپ کرده اند. ودوباردیگرچاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله الواحد الاحد الفرد الصمد الذی لم یلد و لم یولد ولم یکن له کفواً احد.

(۴۰۳)

مکارم الاخلاق این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده، شاید آنرا در قرن دهم نوشته باشند، پس از ختم کتاب دعا ها و طلسماتی برای رفع ملخ خوارگی وآبستنی زنان در ذیل صفحهٔ آخر و دو صفحهٔ پس از آن نوشته شده، باب مؤمن و علامات و صفات او را از کافی در شش صفحه نقل کرده، خبر سلمان فارسی راجع باصبغ بن نباته وبردن او بقبرستان درحاشیهٔ سه صفحهٔ آخر بضمیمهٔ

روایات و آیات و جدولی برای بعض از امور نوشته شده ، در سه صفحهٔ اوّل کتاب نیز طلسمات و ادعیه و حرزهائی نوشته اند .

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۳۵۲) صفحهٔ (۱٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۲٦).

[۱٤۹] مناقب الائمه (عربی)

مؤلف این کتاب چنانکه خود در مقدّمه بدان تصریح کرده اند : **عبد الله حسن بن سلیمان بن محمد میباشد** و صاحب روضات در ص ۱۷۸ در ذیل حسن بن سلیمان بن خالد حلّی اجارهٔ از ایشان که بنام عزالدّین حسین بن محمّدبن الحسن الحمویانی در محرم سنهٔ (۸۰۲) صادر گردیده نقل نموده و تصوّر فرموده اند که صاحب اجازه حسن بن سلیمان بن خالد حلّی است در صورتیکه در پایان اجازه نویسنده خود را بدینگونه معرّفی کرده است : (کتب عبدالله حسن بن سلیمان بن محمّد فی الثالث والعشرین من شهر المحرّم سنة اثنتین و ثمانماه هجریه والحمد لله وحده .) و این نام عیناً همانست که در مقدّمهٔ این کتاب نیز بهمین نحو بدان تصریح شده و ظاهراً بلکه قطعاً غیراز حسن بن سلیمان بن خالد حلّی است .

چیزیکه ممکن است مطالعه کننده را باشتباه اندازد و تصوّری کند آنستکه میان سلیمان پدر مؤلف و جدّش خالد **محمد** بوده ونسّاخ ننوشته اند و مؤلف نیز برای اختصار دراین کتاب و در اجازهٔ مذکوره نام خالد جدّ اعلی خود را ذکر نکرده ونیز کلمهٔ **عبدالله** که پیش از اسم حسن در هردوجا موجود است پیش از اسم صاحب ترجمه گذارده نشده و همه اینها بر خلاف قواعد ضبط و ذوق سلیم میباشد وگذشته از این در ذیل مؤلفات ایشان اسم چنین کتابی نیست تا آن جبران این همه مجازات رانماید جز اینکه این کتاب ذکرشده : **منتخب بصائر الدرجات** که اصل آن (بصائرالدرجات) تألیف شیخ اجل سعد بن عبدالله قمّی معاصر حضرت امام حسن عسکری علیه السلام میباشد ودر فهرست

شیخ از آن نام برده شده و صاحب روضات نوشته اند که غالب آن اخبار منقبت ونوادر است.

مطالعهٔ در خود این کتاب نیز بطلان این احتمال را ثابت میکند چرا که اخبار مندرجهٔ در آن از کتب تهذیب، عقاب الاعمال، ثواب الاعمال، امالی، کشف الغمه، تفسیر ثعالبی، خصال، علل الشرایع و تفسیر شریف میباشد و حتّی یك مورد هم نقل از کتاب بصائر الدرجات درآن نگردیده است.

بنابراین با کمال جزم این کتاب را تألیف عبدالله حسن بن سلیمان بن محمد دانسته و ایشان را غیر از حسن بن سلیمان خالد حلّی میدانیم ولی بایکدگر ظاهراً معاصر بوده اند و کتابی دیگر از ایشان سراغ نداریم و تاریخ تولد ووفات وشرح حال ایشان را تاکنون نیافتیم جز اینکه از تاریخ اجازهٔ ایشان معلوم شد از علماء قرن هشتم و نهم هجری بوده اند.

مؤلف خود برای کتاب نامی نگذاشته ولی ماچون موضوع کتاب رامناقب حضرات ائمّهٔ اطهار علیهم السلام دیده و در آخر کتاب مؤلف گفته اند:

(و فیما ذکرنا فی هذاالکتاب من مناقب الائمّة الانجاب) آنرا در این فهرست بنام «مناقب الائمّه» ذکر کردیم.

در این کتاب عموماً نقل اخبار شده ونادراً بعضی ازآنها را مؤلف شرح و بسط داده اند و کتاب را بنقل قول حضرت شیخ مفید ره در کتاب «المقالات» راجع برؤیت مختصر حضرت پیغمبر ص و حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام را شروع وپس از آن حدیث رؤیت را موافق عقیدهٔ خود شرح نموده و اخباریکه راجع بمقامات محمّدبن عبدالله صلی الله علیه وآله واهل بیت طاهرین آنحضرت درکتب معتبره بوده آورده وزیارت جامعهٔ کبیره را نیز در اواخر کتاب نقل کرده اند واین کتاب در حدود (۵۰۲۰) بیت میباشد.

آغاز: بسمله و به نستعین ذکر الشیخ المفید محمدبن النعمان الحارثی رحمه الله فی کتاب المقالات الخ.

انجام: وفیما ذکرنا فی هذا الکتاب من مناقب الائمّة الانجاب علیهم صلوات الله رب الارباب کفایة لاولی الالباب لانّ مناقبهم خارجة عن حدالحساب ولا یحیط باحصائها الحساب کما قال الله تعالی قل لوکان البحر مداداً لکلمات ربی لنفدالبحر قبل ان تنفد کلمات ربی ولو جئنا بمثله مددا .

(٤٠٤)

مناقب الائمه این نسخه بخط نسخ خوب سیّد محمد برغانی درسنهٔ (۲۹۱) نوشته شده است .

کاغذ دولت آبادی مهره زده . عدّهٔ اوراق (۱۵۲) صفحهٔ (۱۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۱۷۸۷) کتابخانه است.

[۱۵۰] منتخبی از اخبار کافی وغیره (عربی)

اخبار این کتاب از کتب کافی وعیون وامالی صدوق و احتجاج طبرسی و سائر کتب معتبرهٔ در حدیث انتخاب شده ، مؤلف مقدّمهٔ قبل از شروع بنقل روایات پس از حمد و ثنا مبنی براینکه این کتاب ازاخبار کتب مذکورهٔ درفوق جمع آوری شده انشاء نموده ولی از خود نامی نبرده اند . کلیّه این منتخب در حدود (۷۱۸۰) بیت است .

آغاز: بسمله الحمد لله الّذی فضّلنا علی سائر الامم والادیان .

انجام: و من اعان اخاه المؤمن علی سلطان جابر اعانه الله علی اجازة الصراط عند رخص الاقدام تمّت .

(٤٠٥)

منتخبی از اخبار کافی و غیره این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود وسال کتابت نام نبرده ، ظاهراً از خطوط قرن دهم هجری باشد . پس از اتمام کتاب بر چند ورقیکه کاغذ در آخر مانده بوده اخبار ومطالب متفرقه نوشته شده است .

جلد تیماجی ، کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۱۲۳) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($29-\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۷۰) .

[۱۵۱] منتخب بحار الانوار (عربی)

مؤلف این کتاب بنا بر آنچه در اوّلین نسخهٔ ذیل است **محمد هادی بن مرتضی** می باشد و حاجی نوری ره مؤلف آنرا نورالدّین محمد بن مرتضی الکاشانی دانسته و مفصّلاً در این باب ذکری خواهد شد. از محمد هادی بن مرتضی نامی در کتب رجال وسیر نیافتیم جز اینکه روضات ص (۵۴۲) ج ۳ در ذیل ترجمهٔ حضرت فیض محمّد هادی‌را پسر نورالدّین محمدبن مرتضی وبرادر زاده فیض دانسته وشرح مفاتیح را بایشان نسبت داده وازسال تولد و وفات ایشان نام نبرده وسال تولد ووفات نورالدّین محمّد را نیز بدست نیاوردیم.

منتخب در مقدّمه چنین گویند: فاضل متبحّر و عالم متمهّر مولانا محمّد باقر ایّدالله فیضه علی مفارق الاکابر والاصاغر متصدّی جمع ونظم اخبار حضرت سیّدالمرسلین ص واولاد معصومین آنحضرت (ع) گردیده وآنرا بحارالانوارنامیده والحق کتابی جامع است که دیده روزگار مانند آنرا ندید، و راستی جامعی است که اصل وفرع تمام مطالب را مشتمل میباشد و دریائی استکه از آن مروارید و مرجان استخراج میگردد و بهشتی‌استکه در آن از هر میوهٔ موجود است جز اینکه از تکرار خسته کننده و تطویلیکه از مطلب مطالعه کننده را دور مینماید ومطالب زیادیکه ذکر آنها لزومی نداشت از قبیل ذکر بعضی‌از اقوال و آراء وقیل وقال‌هائیکه چندان نتیجه ندارد عاری نیست و باهمهٔ اینها دراثربسط وتوسعهٔ‌آن برطلاّب مطالعه ومراجعه کننده به آن مشکل بود وضبط آن غیر ممکن‌چرا که نزدیك هزار هزار بیت کتابت دارد ما برای خدمت باهل فضل و طالبان دانش عنان همّت خودرا متوجه تهذیب و تلخیص آن کتاب نموده روایات مکرّرهٔ آن و مطالب متفرقهٔ که بمناسبت مقام مؤلف آورده بودند وراجع باصل و معنی حدیث نبود و بفهم آن زیانی نمیرساند انداخته واز اخباریکه دارای یك معنی بودند بذکر یکی یا دو از آنها قناعت نمودم و بیشتر از شروح احادیث را در حاشیهٔ کتاب نگاشتم تا اصل کتاب مفصّل نشود ولی

بعضی از شروح و بیانات مؤلف را که در شرح کلمات مشکلهٔ احادیث مرقوم داشته اند و بدون آنها حقیقت معانی آنها آشکار نگردد و نقل بیانات علماء و دانشمندان را در آن موضع نیز کرده اند عیناً نقل نمودم و اسانید اخبار را برای اختصار نیز انداختم چرا که جز طولانی شدن کتاب اثری نداشت وهر کس طالب آنها باشد میتواند باصل کتاب مراجعه کند وآنچه را که از کتب اصحاب نقل نموده در ذیل اسم مختصر آن کتاب چون اکمال برای اکمال الدین و تفسیر قمّی برای تفسیر علی بن ابراهیم قمی و نهج برای نهج البلاغه وغیره ذکر کرده و در این کتاب اقتصار بذکر اخباری کرده‌ام که در غیر از کتب اربعه یعنی کافی و فقیه و تهذیب و استبصار که بر آنها مدار در این روزگار است می باشد چرا که حضرت فیض وافی را در جمع اخبار موجودهٔ در آنها (کتب اربعهٔ) تألیف فرموده ولی نادراً اخباری از آنها نقل شده و این منتخب را بر مقدّمه و دوازده کتاب بدین تفصیل مرتب کرده ام: مقدّمه: دردو فصل فصل اوّل: دراسامی کتب ماخوذهٔ از آنها. فصل دوم: دربیان وثوق واعتماد وعدم آنها بر کتب مذکوره. کتاب اول: در مبداء ومعاد وامور راجعهٔ بآنها کتاب دوم: درقصص انبیاء ص. کتاب سوم: درنبوّة وشرح حال حضرت خاتم ص. کتاب چهارم: درجمل امامة. کتاب پنجم: درفتن بعد ازرحلت پیغمبر ص. کتاب ششم: در فضائل امیرالمؤمنین علی علیه السلام. کتاب هفتم: درفضائل حضرت فاطمه زهراء و حسنین و زین العبّاد و باقرین علیهم السلام. کتاب هشتم: در فضائل باقی ائمّه علیهم السلام. کتاب نهم: در ایمان و کفر وجنود آن دو. کتاب دهم: در عبادات واحکام. کتاب یازدهم: روضه که جامع مطالب متفرقه است. کتاب دوازدهم: اجازات.

شرح فوق از مقدمهٔ خود کتاب ترجمه گردید و بقرائني تصوّر میکنم که دونسخه این کتابخانه اوّلین نسخه ازاین کتابست واصلاحاتیکه درعبارات متن شده و در حاشیه صحیح آنرا نگاشته اند و اضافاتی که برآن گردیده و بر اوراق

زیادی نوشته‌شده و ملحق بکتاب کرده اند این احتمال وتصوّر را قوی مینماید و در آن نام مؤلف « محمّد هادی بن مرتضی » ثبت شده ، پس بقرائن مذکوره مؤلف ومنتخب محمد هادی بن محمّد بن مرتضی است ولی حاجی نوری ره درکتاب «فیض القدسی» درذیل کتب علماء راجع بمؤلفات مجلسی ره نوشته اندکه یکی از آنها (دررالبحار ملقب بنورالانوار منتخب من بحارالانوار) تألیف عالم فاضل زکّی المعی مولی محمدبن محمدبن مرتضی الشهیر بنورالدّین پسر برادر محدّث حکیم مولی محسن کاشانی است که آنرا در حیات مؤلف (مراد مجلسی است) تألیف نموده و مکرّرات و اسانید آنرا انداخته واقتصار بر کتب وروایات موثّقه نموده ومجلّدی از آنرا که مشتمل بر ابواب عقل وجهل تا آخر معاد و بخط بسیار خوب خود مؤلف بود دیده‌ام و اوّل آن این بود : الحمدلله لذی فجر من قلوب اولیائه ینابیع الاسرار . ومجلّد دیگری از آنرا نیز دیده‌ام که در مناقب اصحاب کساء علیهم السّلام تا آخر باب رجعة ونیز بخط خود مؤلف بود و سال فراغت از تألیف آنرا سنهٔ (۱۰۸۵) نوشته بودند . **انتهی .**

حاجي نوری ره پس ازاین ترجمهٔ بعضی از مجلّدات بحار را نسبت ببعضی از فضلاء معاصربن داده و پس از آن ترجمهٔ مجلّد نهم را به آغا رضی بن مولی محمد نصیر بن مولی عبدالله بن مولا محمد تقی مجلسی نسبت داده وگویند **ومنهامختصر المجلدالسابع من البحارله ایضاً.** ظاهر اینستکه مختصر کنندهٔ این مجلّد آغا رضی مذکور باشد و احتمال داردکه این عبارت مذکور پیش از عبارت (ترجمهٔ بعضی ازمجلّدات) بوده وکلمهٔ ایضاً راجع به محمدبن محمدبن مرتضی باشد وکاتب در نقل اشتباه کرده باشد .

حاجی نوری ره نیز درذیل همین مبحث ، مختصر کتاب مزار بحار را ببعضی ازفضلاءِ استراباد نسبت داده اند ودر ذیل شاگردان حضرت مجلسی درفیض القدسی مؤلف این کتاب را بدین نحو نامیده اند السابع والثلاثون العالم الفاضل الزکیّ الالمعی محمدبن مرتضی الشهیر بنورالدین صاحب تفسیر الوجیز اللطیف المسمّی

بالمعین ابن اخی المولی محسن الکاشی صاحب الوافي وقدمرّ انّ له درر البحار وهو مختصر البحار .

مجلّد سوم دُرر البحار المصطفی من بحار الانوار در مبحث امامة و فضائل حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام سال (۱۳۰۱) در طهران چاپ شده و فهرست آصفیّه همین کتاب را بنام «ذیل بحار الانوار» نامیده (ص ۲۵٤ ج ۳) و این مجلّد مشتمل بر اخبار راجعهٔ بامامت وخلیفهٔ رسول و فتن واقعهٔ پس از رحلت آنحضرت و مناقب و فضائل حضرت علی بن ابی طالب ع ونصوص واردهٔ در امامت آنحضرت میباشد . طرز این کتاب عیناً طرز دو نسخهٔ ذیل است و مطالب این نسخه را مؤلف چنانکه گذشت درمقدّمه کتاب اوّل درکتاب چهارم و پنجم و ششم از این منتخب خود ذکر نموده و ظاهر اینستکه کاتب اشتباهاً نام مجلّد سوّم برآن گذاشته و بدون فاصله و تذکّر مطالب مذکوره را پی درپی نگاشته اند . ودرابتداء این کتاب (مجلّد سوّم چاپی) نوشته شده : این مجلّد سوّم در امامت از اجزاء کتاب دررالبحار المصطفی من بحار الانوار تألیف محمدبن مرتضی مدعوّ بنورالدین حشره الله مع من یتولاه من الائمّة المعصومین بدو قسمت منقسم شده **قسم اول :** در آنچه راجع بشناختن امام و آنچه در مورد خلیفه رسول خدا ص وارد شده و بسیاری از فضائل و مناقب امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام .

قسم دوم : در احوال فاطمه زهرا سلام الله علیها و سائر ائمّهٔ اثني عشر علیهم السلام است . (این قسم دوّم دراین نسخهٔ چاپ شده نیست و بموجب تقسیم فوق کتاب ۷ و ۸ منتخب بحار میباشد)

در فهرست آصفیّه ص ۲۵٤ ج ۳ کتابی بنام : «ذیل بحار الانوار مسمّی به معالم العبر » جلد هفدهم تألیف آقا ملاّ حسین بن محمّد تقی نوری طبرسی ضبط شده و نوشته اند در ایران چاپ شده واین بنده تا کنون کتابی بدین نام ندیده ام .

مؤلف این مختصر نامی برای آن نگذارده جز اینکه در اواخر مقدّمهٔ کتاب اوّل نوشته اند: **ورتبت هذا المنتخب علی مقدمة الخ** . و در ابتداء کتاب دوّم نوشته‌اند: **اما بعد** فهذا هو الجزء الثانی من منتخب البحار الجامع لما ورد من الاخبار الخاصّة بآثار الاخیار الخ . بنابراین معلوم میشود که منتخب اسم مخصوصی برای آن وضع نکرده و آنرا بنام وصفی خوانده و مدرك آنهائیکه این منتخب را دُرر البحار نامیده‌اند معلوم نیست و پیش گذشت که در ابتداء قسمت چاپ شده تصریح بدین نام گردیده است .

در کتابخانهای عمومی و خصوصی و فهارس موجوده از این کتاب جز سه نسخه خطّی ذیل و نسخه چاپی مذکور نیافتیم .

آغاز مجلد اول: بسمله الحمدلله الذی هدانا سلوك مسالك الیقین (۱) الخ

آغاز مجلد دوم: بسمله الحمد لله والسلام علی عباده الذین اصطفی الخ .

(٤٠٦)

منتخب بحار این نسخه کتاب اوّل و مشتمل بر امور مبداء ومعاد است بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نام خود وسال نوشتن را ننگاشته، از قرائن معلوم میشود که با خط مؤلف است ویا در زمان ایشان آنرا نوشته اند، دربیشتر صفحات حاشیه هائی بامضاء (منه تحریر گردیده و بر پارهٔ از عبارات متن خط سرخ کشیده شده وبجای آنها مطالبی دیگر در حاشیه و بر اوراقیکه در وسط اوراق اصلی نسخه گذارده شده نوشته اند.

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۲۰۵) صفحه (۲۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۵ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۷۹) .

(٤٠٧)

منتخب بحار این نسخه کتاب دوّم و مشتمل بر قصص انبیاء عظام علیهم السلام است، و کاتب آن عیناً کاتب نسخه قبل میباشد ولی رقم ندارد،

(۱) آغاز این کتاب در نسخهٔ نمره (٤٠٦) ذیل که کتاب اوّل است بدینگونه که نقل شد میباشد وچنانکه مذکور شد حاجی نوری ره آغاز همین مجلد را عبارت (دیگر که در ص۳۱۸ نقل کردید) دانسته اند ولی ظاهرا هردو نسخهٔ همین کتاب میباشد .

چندین ورق از آخر آن افتاده ، و آخرین سطر موجود آن اینست :
فَخَرَجَ الرَّجُلُ وَقَدْ كانَتْ اَلْمَرْأَةُ كارِهَةً لِخُروجِهِ فَكانَ الْقاضِيَ يأتيها وَ يَسْأَلُها عَنْ حَوائجها وَ يَقُومُ لَها .
جلد میشن . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۱۵۹) صفحهٔ (۲۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۰-۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۵-۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۷۸۰).

(۴۰۸)

منتخب بحار این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، و کتابت آن ناقص مانده ، مشتمل بر از ابتداء کتاب صلوة تا اواخر باب وجوب استقرار درصلوة میباشد و آخرین سطر آن اینست :
(ولا تطئوه [ولا تتها ونوابه] فانّ قوماً ممّن كان) .
در کتابخانه وبر خود نسخه بنام رسالهٔ درصلوة ثبت و وقف گردیدهٔ وپشت ورق اوّل نوشته که درسال (۱۲۸۶) داخل کتابخانهٔ اعتضادیه شده است .
جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۱۳۳) صفحهٔ (۲۰) سطر . قطع وزیری کوچك . واقف سپهسالار . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۲-۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۶۱۳).

[۱۵۲] منتقی الجمان فی احادیث الصحیح والحسان (عربی)

مؤلف این کتاب جمال الدّین ابو منصور حسن بن شیخ زین الدّین شهید ثانی ره (۹۶۵ - ۱۰۱۱) (۱) که از علماء و فضلاء نامی فرقه امامیّه اند میباشد ، با صاحب مدارك که پسر خواهر ایشان اند همدرس و معاصر بوده و از محضر درس حضرت مقدّس اردبیلی و ملاعبدالله یزدی استفاده میکرده اند ، مؤلفات ایشان مشهور بدقت وطرف اعتماد اهل فضل است و مؤلفات دیگر ایشان عبارت است از معالم الدّین و ملاذ المجتهدین دراصول فقه که آنرا مقدّمه برای معالم الفقه خود قرار داده ولی از معالم الفقه جز قسمتی از طهارت آن تألیف نگردیده و رساله اثنی عشریه در طهارت و صلوة که شیخ بهائی آنها را شرح کرده اند

(۱) این تاریخ تولد را صاحب سلافه ضبط نموده ولی صاحب منتهی المقال ص (۹۴) سنهٔ (۹۵۹) نوشته وصاحب روضات (ص ۱۸۰) مطابق منتهی المقال نقل نموده اند و همه آنها در سال وفات مذکور فوق اتفاق دارند .

(روضات ص ۱۸۰) و مناسك حج و شرح الفیّه شهید و رسالهٔ در عدم جواز تقلید میّت و رسالهٔ مشکوة القول السدید در مسئله اجتهاد و تقلید و حواشی بر کتب اربعهٔ حدیث و مختلف و شرح لمعه و کتابی در اجازات و دیوان شعر و تحریر طاوسی و غیره است (۱).

چنانکه از اسم این کتاب معلوم می شود مؤلف فقط بنقل اخبار صحیح و حسن قناعت نموده و از دیگر اقسام آن خبری نقل نکرده اند، مذاق عجیبی درقبول روایات داشته بنا براین بسیاری ازاخبار را طردنموده و معتقد بوده اند که در بعضی موارد بایستی اعراب اخبار را هم نقل نمود و در کتب خویش اعراب آنهارا میگذارده اند.

علاّمه حلّی در کتاب « درّ و مرجان » نیز قناعت بذکر اخبار صحاح و حسان فرموده و ایشان آنحضرت را اقتدا کرده اند.

تألیف منتقی الجمان بآخر نرسیده و صاحب روضات در ص (۱۸۰) گوید از ابواب فقهیّه فقط کتب عبادات آن آنهم در دو مجلّد تألیف گردیده و نسخهٔ که از این کتاب در کتابخانهٔ رضویه ع موجود است مشتمل بر هر دو مجلّد این کتاب است و در آخر آن مؤلف سال تألیف را سنهٔ (۱۰۰۶) معین کرده اند (ص ۸۷ فصل چهارم فنّ اخبار خطی فهرست رضویه) مؤلف پیش ازشروع بنقل اخبار کتاب طهارت مقدّمهٔ مشتمل بردوازده فائده دراصطلاحات راجعهٔ باخبار وروات وامور راجعهٔ بآنها ذکر نموده اند.

نسخهٔ این کتابخانه تا آخر کتاب حج است ودر فهرست رضویه آخرین کتاب آن نگاشته نشده.

ظاهراً کتاب حج را آخر عبادات قرار داده اند بنابر این نسخهٔ این کتابخانه نیز مشتمل بر تمام مؤلفه است.

(۱) روضات ص (۱۷۹) و سلافة العصر و منتهی المقال ص (۹٤) و کشف الحجب ص (٥٦٠) مراجعه گردد.

آغاز: بسمله الحمد لله الّذی نطقت بحدیث وجوب وجوده و ازلیّته آیات سلطانه الخ .

(۴۰۹)

منتقی الجمان این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل بر از ابتداء کتاب تا آخر کتاب حج است کاتب آن علی بن ابراهیم بن عبدالحسین درسنهٔ (۱۰۶۰) میباشد ، ورق اوّل کتاب افتاده و اوّلین سطر موجود نسخه این است : (او بامارة و علامة دلّت علی صحتها و صدق روایتها فهی موجبة للعلم) درحاشیهٔ بعضی از صفحات تعلیقاتی از مؤلف موجود وسط ورق آخر کتاب ازبالا بپائین جداشده و ورق اوّل و دوّم و صالی گردیده ، بعضی از اوراق اواسط کتاب نیز پاره شده است ، پس از ختم کتاب صلوة کتاب زکوة نوشته شده و اوراقی ازاوّل آن افتاده است ، قسمتی از اوراق آخر کتاب صلوة و کتاب زکوة و کتاب صوم و اعتکاف پاره شده چنین مینماید که این کتاب سابقاً وقف بوده و در این جاهائیکه چیده شده عباراتی که دالّ بر وقفیّت نسخه بوده است داشته وبدین جهت آنها را چیده اند ، سال کتابت در آخر کتاب صلوة وزکوة سنهٔ (۱۰۵۰) ودرآخر کتاب حج سنهٔ مذکور درفوق تعیین شده است ، تصحیح گردیده وکلمات افتادهٔ ازمتن درحاشیه نوشته شده است .
جلد چرمی مستعمل . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۳۰۳) صفحهٔ (۲۷) سطر . قطع رحلی . واقف سپهسالار . طول ($29\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۶۳).

[۱۵۳] من لا یحضره التقویم (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت فیض ره است ص ۲۴ [۱۲] علّت تألیف این کتاب را خود در مقدّمه چنین فرمایند : در این روزگار مردمان برای تعیین سعد ونحس ایام و اوقات بعقائد منجّمین مراجعه میکنند در صورتیکه پایه افکار و معتقدات آنها براساس حدس و تجربه است و چندان واقعیّتی ندارد لذا من این کتابرا در این موضوع از اخبار واردهٔ از ائمّهٔ اطهار علیهم السلام که مشکوة انوار الهیّه و مظهر علوم غیبیّه اند جمع آوری نموده و در ابتداء امر

آنرا «من لا یحضره التقویم» نام نهادم ولی پس از اتمام آنرا «بغیة الانام فی معرفة السّاعات و الایام» نام گذاردم و مشتمل بر مقدّمه و دو مقاله و خاتمه است **مقدمه**: در اختلاف اهل شرع و روم و ایران ومنجّمین در بیان روز و ماه و سال. **مقاله اول**: درآنچه از ائمّهٔ اطهار (ع) در احوال ایام نسبت بحوائج ودر احوال حوائج نسبت بایام وارده شده درضمن دو مطلب وهر مطلبی درچندین فصل. **مقالهٔ دوم**: در بیان مختصری از احکام نجوم دریك مقدّمه و یك مطلب ودر آخر این بحث اشعار فارسی دربیان موضع قمردرایام ماه درهریك ازبروج دوازده گانه از حضرت خواجه نصیرالدّین طوسی ره نقل کرده اند و در مقدّمهٔ کتاب اشاره بدین کرده اند که مطالب مقاله دوّم را از غیراز اخبار ائمّهٔ اطهار نقل نموده وموجب آن تسامح درادلّهٔ سنن است. و خاتمهٔ کتاب دراوقاتیست که برای استخاره تعیین کرده اند.

چندین کتاب بنام «من لا یحضر» معروف است **اول**: من لا یحضره الطبیب تألیف محمدبن زکریّای رازی که حضرت صدوق ره در مقدّمهٔ کتاب فقیه ازآن نام برده ودر شرح کتابیکه پس از این کتاب نوشته شده بیانات ایشانرا نقل می کنیم **دوم**: من لا یحضره الفقیه (کتاب بعد ازاین کتاب) **سوم**: من لا یحضره الامام تألیف شیخ حرعاملی ره. **چهارم**: من لا یحضره النّبیه تألیف شیخ عبدالله سماهیجی در شرح من لا یحضره الفقیه. **پنجم**: من لا یحضره التقویم (همین کتاب).

آغاز: بسمله الحمد لله الذی کوّر اللّیل علی النّهار و کوّر النّهار علی اللّیل الخ.

(٤١٠)

من لا یحضره التقویم

این نسخه بخط نستعلیق بد نوشته شده، کاتب آن حیدر ابن خلیل درسنهٔ (۱۰۷۷) است، پس از ختم کتاب مطالب متفرّقهٔ نیز راجع بتقویم و اختیار ایام و شهور و جدولهائی راجع بفصد و اوقات مضرّ ومفید ومحل آن درهروقت ومواقع سکّزیلدز و بعضی مطالب دیگر نوشته شده است.

کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۳۹) صفحهٔ (۱٤) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲٦۵۹) کتابخانه است.

[۱۵٤] من لا یحضره الفقیه (عربی)

این کتاب یکی از کتب چهارگانه حدیث است که مرجع استفادهٔ احکام علماء امامیّه میباشد ودر (ص۲۳٤) این فهرست اشارهٔ بدان شد، مؤلف آن حضرت صدوق ره است ص۲۰٤ [۹۷] وچنانکه خود درمقدّمهٔ کتاب مرقوم داشته اند در هنگامیکه دست قضا و قدر آنجناب را بقصبهٔ ایلاق بلخ انداخته بود حضرت شرف الدّین ابوعبدالله معروف بنعمة الله محمدبن الحسن بن اسحق بن الحسین بن اسحق بن موسی بن جعفر الصادق علیهماالسلام نیز بدانجا تشریف‌فرما گردیده و حضرت شیخ از زیارت و مجالست با ایشان بی نهایت مسرور گردیده در میان مذاکرات ایشان ذکری از کتاب «من لایحضره الطبیب» تألیف محمّدبن زکریّای رازی نموده و فرموده بودند که درموضوع خود کتابی شافی وکافی‌است و از حضرت صدوق خواستار شدند که ایشان هم کتابی در بیان حلال و حرام و شرایع و احکام برای آنحضرت تألیف نموده که مورد مراجعه و اعتمادشان در مسائل شرعیّه بوده باشد و آنرا « من لا یحضره الفقیه » نام گذارند صدوق خواهش ایشانرا اطاعت نموده و این کتاب را که مشتمل بر یك دوره فقه کامل میباشد از اخباری که بنظر ایشان صحیح و حجّة بوده تألیف ونیزخود فرمایند اخباریرا که مورد اعتمادم نبود در این کتاب نیاوردم چرا که غرضشان فقط نقل‌تمام‌اخبارفقه نبوده بلکه مقصوداخباریست که‌اعتمادبصحّت‌آنها داشته و موافق با رأی ایشان بوده و روایات این کتاب را از کتب معتبرهٔ اصحاب که بعضی از آنها را نیز در مقدّمه نام برده نقل کرده اند و خود تذکّر داده‌اند که برای اختصار اسانید اخبار را حذف‌ودر این کتاب نیاورده است.

صاحب لؤلؤ البحرین درذیل ترجمهٔ ثقة الاسلام کلینی‌ره عدّهٔ روایات وابواب و مجلّدات این کتاب را ازیکی از مشایخ خویش نقل نموده وما ترجمهٔ آنرا ذیلاً مینگاریم: اما فقیه مشتمل برچهار مجلّد و ششصد و شصت باب است مجلّد اول آن دارای هشتاد و هفت باب و (۱٦۱۸) حدیث و مجلّد دوم دارای دویست و بیست و هشت باب و (۱٦۳۷) حدیث ومجلّد سوم دارای (۱۸۰۵) حدیث و

مجلد چهارم دارای یکصد و هفتاد وسه باب و(۹۰۳) حدیث میباشد واخبار مسندهٔ مجلد اوّل(۷۷۷) ومرسلهٔ آن (۸٤۱) ومسندهٔ مجلّد دوم(۱۰٦٤) ومرسلهٔ آن (۵۷۳) و مُسندهٔ مجلّد سوّم (۱۲۹۵) و مرسلهٔ آن (۵۱۰) و مُسندهٔ مجلّد چهارم (۷۷۷) و مرسلهٔ آن (۱۲٦) حدیث میباشد (موافق اصطلاح علماءِ علم در آیه حدیث مسند آنرا گویند که تمام روات آن تا معصوم معین باشد و مرسله آن است که تمام روات و ناقلین آن ذکر نشده باشند) بنا بر حساب مذکور فوق کتاب من لا یحضره الفقیه مشتمل بر (۳۹۱۳) حدیث مسند و (۲۰۵۰) حدیث مرسل میباشد وکلیّه کتاب مشتمل بر(۵۹٦۳) حدیث است.

من لا یحضره الفقیه بچهارجزءِ ومجلّد تقسیم شده بدین تفصیل : **مجلداول:** مشتمل براخبار راجعهٔ بطهارت و صلوة . **مجلددوم:** مشتمل بر اخبار راجعهٔ بزکوة و صوم (در ذیل این کتاب احکام زکوة فطر و اعتکاف ذکر شده) و حج است (در ذیل این کتاب زیارات پیغمبر و ائمّهٔ علیهم السلام نقل گردیده) **مجلد سوم:** مشتمل براخبار راجعهٔ بقضاء وشهادات واحکام تا آخر مبحث طلاق است . **مجلدچهارم:** مشتمل بر اخباری در تحت عنوان مناهی الرسول میباشد ودر ذیل آن در تحت عنوان ابوابی اخبار راجعهٔ بحدود وقصاص ودیات وضمان و وصیّت و مواریث ذکر گردیده و پس از باب نوادر اخبار میراث بابی در نوادر اخبار وضع شده وخود صدوق علیه الرّحمه پس از اتمام کتاب اسانید اخبار آنرا که حذف کرده بودند علیحدّه تنظیم و مشهور به « مشیخه فقیه » است و عموماً ملحق بنسخ این کتاب میباشد.

در بعضی از فهرستها این کتاب را بمناسبت اینکه یك دورهٔ فقه کامل است در فصل فقه ذکر کرده اند ولی چون جز اخبار راجعهٔ بفقه و آیات قرآنیّهٔ که مأخذ احکام شرعیّه است دراین کتاب نیست وچنانکه گذشت همه بزرگان آنرا یکی از کتب اربعهٔ حدیث شیعهٔ امامیّه میدانند دراین فصل آنرا ذکر نمودیم.

براین کتاب شروح عربی و فارسی و تعلیقات و حواشی زیاد نوشته شده سه شرح آنرا در این فهرست نام برده ایم (ص ۲۵٤ و ۲۹۲ و ۳۱۸) و در فهرست

کتابخانهٔ معارف ص۷۳ ج۱ شش شرح دیگر ازاین کتاب و یازده نفر از محشّین برآن نام برده شده و حاجی نوری ره شرحی بر مشیخه فقیه نوشته و جزء خاتمه مستدرك الوسائل میباشد و چاپ گردیده است.

این کتاب مکرّر در ایران و در لکنهو رهندوستان سال (۱۳۰۷) چاپ شده است.

آغاز: بسمله اللّهم انّی احمدك واشکرك واومن بك و اتوکّل علیك الخ.

(٤١١)

من لا یحضره الفقیه

این نسخه مشتمل بر تمام مجلّدات کتاب واسانید آنست، ورق اوّل که مشتمل بر دیباچه بوده افتاده است. کاتب آن محمد علی نام درسنهٔ (۱۰۲۰) میباشد ودر حواشی صفحات مطالب افتادهٔ از متن وحواشی مختصری نوشته شده است.

جلد تیماج. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲٦۰) صفحهٔ (۲٦) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲٦ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۸٤).

(٤١٢)

من لا یحضره الفقیه

این نیز نسخه مشتمل بر تمام کتابست و بخط نسخ محمّد بن میرزا حاجي نام در سنهٔ (۱۰۵۹) نوشته شده، و در سنهٔ (۱۰٦۲) اسانید من لایحضره الفقیه را نوشته و ضمیمهٔ آن کرده اند، درحاشیهٔ صفحات کلمات افتادهٔ متن و معانی لغات مشکلهٔ آنرا از کتب مهمّهٔ لغت نوشته اند بعضی ازعناوین مطالب بطلا و پارهٔ بسرخی نوشته شده است.

جلد چرمی. کاغذ سمرقندي. عدّهٔ اوراق (۲۲۹) صفحهٔ (۲٤) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (٤۰ ½ سانتیمتر) عرض (۲۵ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۸۱).

(٤١٣)

من لا یحضره الفقیه

این نسخه نیز مشتمل بر تمام کتاب و در آخر آن اسانید و رجال من لایحضر است. وآنرا بخط خوب بهاء الدّین محمد خطّی بر مکی درشیراز در چندسال که آخر آن سنهٔ (۱۰٦٤) بوده نوشته اند. ودارای یك سرلوح وصفحات مجدول بطلا و زنگار و سرخی است در حاشیهٔ اکثر بلکه تمام صفحات حواشی سلطان، و شیخ علی واز کتاب مختلف و مسالك

ودروس ونهایه وغیره مطالبی نوشته شده است .
جلد چرمی کهنه ضربی . کاغذ دولت آبادی . . عدّهٔ اوراق (۳٦۰) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ ½ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۱۸۸٦).

(٤١٤)

من لا یحضره الفقیه

این نسخه را بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۰۷۱) محمّدحسین نام نوشته اند ، ونیز مشتمل برتمام کتاب واسانید آنست تصحیح ومقابله شده ، کلمات افتادهٔ ازمتن ونسخه بدلها در حاشیهٔ صفحات نوشته شده وصفحه اوّل نونویس است .
جلد چرمی کهنه . کاغذحنائی . عدّهٔ اوراق (۳۸٦) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ ½ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۸۷).

(٤١٥)

من لایحضره الفقیه

این نسخه را بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۰۸۷) میر محمّد هاشم نام حسینی نوشته اند ، ونیز مشتمل برتمام کتاب و اسانید آنست در ابتداء کتاب تعلیقاتی بخط نسخ از حضرت شیخ بهائی بر من لایحضره الفقیه میباشد ولی فقط تا موضوع نجس شدن چاه است به ریختن خون گوسفند در آن وآخر بن سطر آن اینست : قوله قدس سرّه وسأل یعقوب بن عُثیم بضم العین المهمله وفتح الثاء المثله .

وپس ازاین توضیحاتی راجع بالفاظ مشکله درخطبه استسقاء که درمن لایحضره الفقیه است تقریباً در (۳۳۰) بیت نوشته شده .

درحواشی اصل کتاب حاشیه هائی بامضاء سلطان ، وملاّ صالح ، واز شرح- لمعه ، و نهایه ، و قاموس ، و میرزا محمّد ، م ، م ق ر ، مسالك ، دروس ، وافی فیض ، وخود حضرت فیض و غیره دارد . واز اینکه پس از اسم حضرت فیض سلمه الله تعالی وادام الله فیضه الوافی نوشته اند معلوم میشود درحیات خود ایشان آن حواشی نوشته شده است .

پس از ختم فقیه اسانید آن نوشته شده ، ودر حاشیه آن فهرست رجال وی را بطریق حروف تهجّی نگاشته اند . ونیز حالات رجال مذکوره را در حواشی

از موثق وضعیف وغیره بودن معین کرده اند. وبعد از این قسمت فهرست رجال واسانید را بطریق دیگر ذکر نموده، و در ذیل آن کنیه های ائمّه علیهم السلام را از کتاب کافی نقل کرده، پس ازاین نسخه رجال فقیه‌را که مرادعلی‌نام برترتیب حروف هجاء مرتب نموده نوشته‌اند.

رجال فقیه و شرح حال آنها بترتیب حروف تهجّی در دوائری در (۲٤) ورق نوشته شده و در آخر آن نوشته اند: هذا مما افادالسیّدالسند الجلیل الواصل الی رحمة ربه‌الجمیل ابن شاه ابوتراب علاءالدین محمّد گلستانه و هو استاذی و معلمی فخرالزمان دام ظلّه الی ظهور قائم آل محمّد صلوات‌الله وسلامه علیه وآله‌رحم‌الله من قال آمین.

مهر بادامی بدین سجع در آخر این قسمت است: الواثق بالله الغالب محمّد هاشم بن ابوطالب.

جلد میشن ظریف. کاغذ دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (۳۹۷) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف این نسخه در سنهٔ (۱۲۲۰) ملا حسین بروجردی بوده ویشت صفحه اوّل وقفیّت آنرا نوشته بوده محو کرده اند، ولی در آخر خود فقیه وقفیّت آنرا نیز تذکّر داده اند. معلوم میشود که کتاب را بمرحوم سپهسالار پس از محو وقفیت فروخته اند که ایشان هم در سنهٔ (۱۲۹۷) بر کتابخانه مدرسهٔ خود نیز وقف کرده اند. قطع رحلي کوچك. طول (۲٦ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمره کتابخانه (۱۸۸۳).

(٤١٦)

من لا یحضره الفقیه

این نسخه را در سنهٔ (۱۰۸۳) محمّد سعید نام بخط نسخ نوشته، جلد اوّل و مشتمل برجزء اوّل ودوّم کتاب است. و در حواشی صفحات عباراتی از ذکری، دروس، مدارك و غیره نوشته اند. حاشیه سلطان‌العلماء را دربعضی از صفحات دارد.

جلد چرمی کهنه. کاغذ نباتی. عدّهٔ اوراق (۳۱٦) صفحهٔ (۱۷) سطر. قطع رحلی کوچك. واقف سپهسالار. طول (۲٦ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۷۵).

(٤١٧)

من لا یحضره الفقیه

این نسخه جزء سوّم و چهارم فقیه می باشد واز کتاب قضاء تا آخر کتابست. و پس از آن اسانید فقیه‌و بعد از آن رجال فقیه بترتیب حروف تهجّی نوشته شده. کاتب آن

محمّد مهدی خونساری درسال (۱۰۹٤) بخط نسخ است و در حاشیه صفحهٔ اوّل حاشیه هائی نوشته شده.
جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۲۲۲) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۹ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۷۸).

(٤۱۸)

من لا یحضره الفقیه

این نسخه مشتمل بر جزء اوّل و دوّم فقیه است و کاتب آن ابوالفتوح محمّد صالح اصفهانی درسنهٔ (۱۱۱۹) میباشد، پس از آن درسنهٔ (۱۲۵۷) محمّدحسن بروجنی اسانید فقیه را نگاشته اند، ودر حاشیهٔ آن حالات رجال آنرا مختصراً بخط شکسته نستعلیق نوشته اند. پس ازاین قسمت هم کتاب وجیزه شیخ بهائی را درعلم درایهٔ سیّد ابوالقاسم نام اصفهانی در سنهٔ (۱۲٤۵) نوشته از قرائن بدست میآید که این تاریخ غلط است وباید سنهٔ (۱۲٦۵) باشد.

بعد از اتمام این کتاب باب کنی و نسب و القاب مشیخهٔ علاّمه مجلسی را نوشته اند. وبعد ازآن فهرست مشیخه فقیه بترتیب حروف تهجّی نوشته شده در دوصفحهٔ آخر ارجوزهٔ درعلم رجال و مطالب راجعهٔ بآن نیز نگاشته اند.
جلد چرمی. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲۷٦) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۷٤).

(٤۱۹)

من لا یحضره الفقیه

این نسخه را محمّد صالح بن ابوالفتوح اصفهانی در سنهٔ (۱۱۲٤) بخط نسخ نوشته، و مشتمل بر جزء سوّم وچهارم کتابست (از کتاب قضاء تا آخر کتاب غیراز اسانید فقیه).
جلد تیماجی کهنه. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۲۰٦) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۷۹).

(٤۲۰)

من لا یحضره الفقیه

این نسخه قسمتی از جزء اوّل و دوّم کتاب است، بخط نسخ نوشته شده، کلمات افتاده ازمتن را درحاشیه نوشته اند، حاشیه های مختصری نیز بر کنار بعضی صفحات نگاشته شده

و اوّلین سطر نسخه این است : (الحمد و اذا جاء نصرالله و فی الرابعه الحمد و قل هوالله احدوان شئت صلّیتها کلّهابالحمد و قل هوالله احد) **از کتاب صلوة و راجع بصلوة جعفر است** ، وآخرین سطر نسخه این است : (واذا سعیت بین الصفا و المروه سبعة اشواط کان بذلك عند الله مثل اجر من حج ما شیئاً من بلاده و مثل اجر من اعتق سبعین رقبه) و **از باب فضائل حج میباشد .**

کاغذ اصفهانی مهره زده . عدّهٔ اوراق (۳۸) صفحهٔ (۳۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض(۱۹ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۵۹۶) کتابخانه است .

[۱۵۵] منهاج النجاة (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت فیض ره است ص ۲٤ [۱۲] وآنرا در شرح و بیان حدیث طلب العلم فریضة علی کلّ مسلم و مسلمه واینکه کدام علم موجب نجاة در آخرت میباشد تألیف فرموده و مشتمل بر مقدّمه و دو مقصد است

مقدمه : دربیان اینکه پیغمبر ص واهل بیت او بهترین راه نمایان اند ومعنی تقوی وایمان . **مقصد اول :** در اعتقادات واین قسمت مشتمل برابواب توحید و عدل و نبوّت و امامت ومعاد که هریك در ضمن چند هدایه اند میباشد .

مقصد دوم : دراعمال و در این مقصد مستحبّات نماز وروزه و سائر اعمال وحقوق اخوان و بیان گناهان کبیره وآداب معاشرت وغیر اینها درابوابی چند میباشد وهربابی نیز درضمن چندین هدایه است وکلیّه مطالب هر دومقصد یا عین عبارات اخبار وروایات ویا مضامین آنها میباشد .

این کتاب چند بار درایران چاپ شده است .

آغاز : بسملهٔ الحمدلله الّذی هدانا للدّین القویم والنّهج المستقیم الخ .

انجام: وایّاك ثمّ ایّاك ان تکون من الفریق الثالث فتهلك هلاکاً لایرجی فلاحك ولا ینتظر صلاحك .

(٤۲۱)

منهاج النجاح این نسخه کهنه است ولی اوراقی ازابتداء واواسط واواخر آن افتاده بوده و درسنهٔ (۱۲۸۰) محمّد هادی آنهارا نوشته وعناوین مطالب باسرخی است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۸۱) صفحهٔ (۱۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۱۹-۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۵۰).

[۱۵٦] نخبة الخصال (عربی)

این کتاب مختصر «کتاب الخصال» حضرت صدوق علیه الرّحمه است که آنرا در بیان صفات محموده ومذمومه درشرع مقدّس اسلام تألیف فرموده ودر دیباچهٔ آن چنین بیان نموده اند: علماءِ اعلام درهمه فنون وعلوم کتب و رسائلی تألیف فرموده ولی دربیان خصال محموده و مذمومه تألیفی ندارند و چون درتألیف آن منافع بیشمار دیدم بتألیف این کتاب برای نزدیك گردیدن بخداوند تبارك و تعالی مبادرت نمودم. انتهی.

کتاب الخصال درطهران چاپ شده و آغاز آن اینست: بسمله الحمد لله الّذی توّحد بالوحدانیّه وتفردّ بالالهیّه الخ.

از منتخب این کتاب در نسخه ذیل نامی نیست وبا تفحّص در کتب نیز از او نامی نیافتم قسمتی از آن ذیلاً نقل میشود:

ترك خصلةٍ موجوده بخصلة موعوده حدّثنا ابی رضی الله عنه یرفعه الی الصّادق جعفربن محمّد عن ابیه عن آبائه عن علی ع قال رسول الله ص طوبی لمن ترك شهوة حاضرةً لموعود لم یره. **خصلة بخصله** عن جعفر بن محمّد عن آبائه عن علی ع قال رسول الله ص من طلب رضی النّاس بسخط الله جعل الله حامده ومن النّاس ذاماً. وعن ابی عبدالله عن ابیه عن آبائه عن علی ع قال من تمنی شیئاً و هو لله عزّ وجل رضاً لم یخرج من الدّنیا حتّی یعطاه.

(٤۲۲)

نخبة الخصال این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (۱۲٦۷) نوشته شده، کاتب نامی از خود نبرده، واوّلین سطر نسخه اینست: ترك خصلة موجوده بخصلة موعوده حدثنا ابی رضی الله یرفعهٔ الی الصادق ع. و آخر نسخه

اینست : والف الف آدم انت فی آخر تلك العالم واولئك الآدمیین تمّت نخبة الخصال ۱۲٦۷ .

کاغذ دولت آبادی . عدّهٔ اوراق (۳۸) صفحه (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۱۹۹۷) کتابخانه است .

[۱۵۷] نوادرالاخبار فیض (عربی)

این کتاب تألیف حضرت فیض ره است ص ۲٤ [۱۲] وچنانچه در مقدّمهٔ آن فرموده اند تالیف آن پس از کتاب شافی ایشان و بر همان نهج می باشد ، و این را در حقیقت تکمله آن قرار داده اند و در این کتاب اخبار یرا که در کتب اربعه نبوده و بنظر ایشان مأثور از ائمّهٔ علیهم السلام است درج و ضبط نموده اند ، ومشتمل بر کتب ذیل است : کتاب العقل ؛ کتاب العلم ، کتاب التوحید ، کتاب النّبوة والامامه ، کتاب الفتن ، کتاب انباء القائم علیه السلام ، کتاب المعاد . وهریك از این کتب چندین باب است.

آغاز: بسمله الحمدلله الّذی شرح صدورنا بنورالاسلام ونوّر قلوبنا بمعرفة ائمّة الهدی .

انجام : آخر کتاب المعاد وبتمامه تم کتب اصول الدّین من کتاب النوادر وان ساعدنا التوفیق صنّفنا فی الفروع ایضاً انشاء الله والحمد لله اولاً وآخرا .

(٤۲۳)

نوادرالاخبار این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده ، در حاشیهٔ صفحات مقابلهٔ آنرا نوشته اند و کلمات افتاده را نیز درحاشیه نوشته اند ، نسخه کهنه است و ظاهراً تصدیق بمقابلهٔ آن با اصل خط خود حضرت فیض باشد . بعضی از صفحات نسخه و صالی کردیده است .

جلد چرمی . کاغذ زرد رنگ . عدّهٔ اوراق (۱۲۹) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸٤۷).

[۱۵۸] نوادر من لا یحضره الفقیه (عربی)

این کتاب مشتمل بر چندین باب و هر بابی مشتمل بر چندین حدیث است، در خود کتاب نامی از مؤلف نیست، ولی از قرائنی که یکی از آنها ضمیمه بودن با کتاب «تحفة الملوك» و مخصوصاً دو جملئیکه در آخر نسخهٔ ذیل است تصوّر میکنم تألیف سید ولی الله حسینی مؤلف تحفة الملوك باشد. واین احتمال پس از تفحّصاتی است که کرده و مؤلف را نشناخته ایم. وابواب این کتاب ورساله ازاینقرار است.

باب اوّل: در وصایای حضرت رسول صلعم بحضرت علی بن ابی طالب ع راجع بمزاوجت و امور راجعه بآن، مطالب دیگری نیز از قبیل حرمت غنا و نمّامی و شهادت دروغ وباطل وغیره در این باب ذکر شده. باب دوّم: درآنچه حدیث راجع بنگاه کردن بزنان وارد شده. باب سوّم: در آنچه راجع بزنا حدیث وارد شده. باب چهارم: دراحادیث راجعه بربا. باب پنجم: در احادیث راجعه بذبائح. باب ششم: در احادیث راجعه بشناختن گناهان کبیره. باب هفتم: در نوادر. باب هشتم: راجع به بچه‌هائیکه از مؤمنین مرده اند. باب نهم: راجع به بچهائیکه از کفّار مرده اند. باب دهم: در آثار حدّ. باب یازدهم: در علّت آنکه مردم میدانند و عمل نمی کنند. باب دوازدهم: درعلت گشایش روزی نادانان و سختی روزگار دانایان. باب سیزدهم: در علّت شباهت اولادیه پدر وخانوادهٔ پدری، وبمادر وخانوادهٔ مادری.

آغاز: بسمله بابُ النّوادر مِنْ مَنْ لا یَحْضُرَهُ الْفَقیه رُوِیَ عَنْ ابی سَعید الْخُدْری.

انجام: فَعَلیٌّ وَ فاطِمَةُ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَیْن اَهْلُ بَیْتی وَ ثَقَلی فَاذْهَبَ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهَّرْهُمْ تَطْهیرا.

(٤٢٤)

نوادر من لا یحضره الفقیه

این نسخه بخط نسخ متوسط درسنهٔ (۱۰۸۲) نوشته شده ظاهراً خط مؤلف است چرا که در آخر نسخه مطالب ذیل نوشته شده: وکان الفراغ من تسوید هذه الرساله الشریفة النجیبه فی یوم السبت سابع عشرین شهر ذی القعدة سنة اثنی و ثمانین

بعد الف من الهجرة النبویه المصطفویه صلی الله علیه وآله وسلّم والله اعلم بالصّواب والیه المآب تم تم تم . ونیز این عبارات است : وقد جمعنا هذه الرساله عن احادیث المتفرقه علی ید الضعیف العاصی الرّاجی المحتاج الی کرمه العمیم [للشریف والضعیف نوشته الی عبا عبدالله اللهم اغفر غفرالله له ولوالدیه والمؤمنین والمؤمنات .]

عبارات فوق را ما عیناً نقل کردیم وجای نوشتن از لفظ نوشته تا ابتداء المؤمنین مطالب دیگری بوده آنهارا محو کرده اند واین کلمات مذکورات نوشته شده ، ظاهراً مؤلف نام خود وپدررا ذکر کرده بوده است .

این نسخه ضمیمهٔ تحفة الملوك مذکور در ص (۲۲۲) این فهرست میباشد . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۳۱) صفحه (۱۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۱۸۹۲) کتابخانه است .

[۱۵۹] وافی (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت فیض رحمه‌الله است ص ۲٤ [۱۲] و در آن تمام آیات قرآن و اخبار راجعهٔ باصول و فروع را که در کتب کافی و فقیه و تهذیب و استبصار بوده با بهترین طرز و نهجی جمع آوری فرموده و هریك از آن روایات محتاج بیان و شرح و بسط بوده با بهترین وجهی بدآن مبادرت فرموده وچنانکه درفهرست مؤلفاتشان خود مرقوم داشته اند (روضات الجنّات ص ٥٤٥ ج ٤) این کتاب در حدود یکصد و پنجاه هزار بیت کتابت دارد و درچهارده مجلّد در سنهٔ (۱۰٦۷) تألیف گردیده است . ولی نسخ چاپی مشتمل بر مجلّد پانزدهم که در ذکر مشیخهٔ شیخین در فقیه وتهذیبین است میباشد و در ابتداء آن چنین نگاشته شده : خاتمة کتاب الوافی تصنیف محمدبن المرتضی المدعو بمحسن ایده‌الله و هو الخامس عشر من اجزائه الموفي لتمام وفائه الخ .

و مصنّف پس از ذکر فهرست اجزاء وافی این قسمت را بنام خاتمه ذکر فرموده اند .

تقسیمات این کتاب از اینقرار است : مقدّمهٔ اوّل : در بیان شناختن علوم دینیّه . مقدمهٔ دوّم : در بیان شناختن اسانید مشترکه وغیره ها . مقدمهٔ سوّم :

در بیان اصطلاحات و قواعدیستکه مؤلف برای این کتاب وضع کرده اند کتاب یا جزء اوّل : در عقل وجهل وتوحید. کتاب دوّم در حجّة. کتاب سوّم: در ایمان و کفر. کتاب چهارم: در طهارت و تزیّن. کتاب پنجم: در صلوة و دعاء و قرآن. کتاب ششم : در زکوة وخمس و میرّات. کتاب هفتم: در صوم و اعتکاف و معاهدات. کتاب هشتم: در حجّ و عمره و زیارات. کتاب نهم: در حسبه (امر بمعروف و نهی از منکر) و احکام و شهادات. کتاب دهم: در معایش ومکاسب ومعاملات. کتاب یازدهم: مطاعم ومشارب و تجمّلات. کتاب دوازدهم: در نکاح وطلاق و ولادات. کتاب سیزدهم: در جنائز وفرائض (میراث) و وصیّت. کتاب چهاردهم: روضه که جامع مطالب متفرقه است. خاتمه: دربیان آنچه از فقیه و تهذیبین در ابتداء اسناد آن ساقط گردیده است.

مؤلف در ابتداء کتاب سبب تألیف آنرا اینگونه بیان کرده است: این کتاب وافی بعلوم دینیّه است و مشتمل بر بسیاری از آنها است که در قرآن مبین میباشد و تمام آنچه اخبار در کتب چهارگانه معتبرهٔ حدیث موجود است و چیزیکه مرا بتألیف این کتاب وادار نمود این بود که هریك ازکتب اربعه را دارای نقصی دیده و مراجعهٔ بتمام آن کتب را برای طالبین متعسّر و مشکل دیدم، مثلاً کتاب کافی که اشرف و اوثق آن کتابها است بسیاری از اخبار احکام را ندارد وچه بسیار که در مسائل خلافیّه فقط یك طرف را گرفته و اخبار آنرا نقل نموده و گذشته از این مشکلات حدیث را شرح وحل نفرموده و پرده از مبهمات آن برنداشته و پارهٔ از مباحث و ابواب آنرا خوب مرتّب نفرموده و کتاب فقیه نیز در تمام موارد مذکوره چون کافی است گذشته ازاین اخبار راجعهٔ باصول را بکلّی ندارد ودر موارد زیادی کلام و عبارات مصنّف که در ذیل احادیث است جزء حدیث شمرده میشود و تمیز آن مشکلست و کتاب تهذیب در اینکه فاقد اخبار اصول میباشد چون فقیه است و اگرچه تقریباً مشتمل بر تمام اخبار واردهٔ در احکام است ولی دارای تأویلات دور از

ذهن وتفریق و جمع های در غیر مورد است و کتاب استبصار نیز مختصری از تهذیب میباشد .

پس از این شرحی در تقدیر و تشکّر از زحمات مؤلفین کتب اربعه بیان وفرموده اند که وظیفهٔ آنها آن بود که کردند و اینك وظیفهٔ ما اینستکه زحمات آنها را تکمیل نمائیم وآنچه را در عهدهٔ ما گذارده اند انجام دهیم و پیش از من بزرگـان بدین کار مبادرت نفرموده توفیق نصیب گردید و من بجمع تمام اخبار آن چهار کتاب و شرح بیان مشکلات آن با کمال دقت در ایجاز موفق شده و درشرح مشکلات احادیث اخباری از کتب معتبرهٔ دیگر نقل کرده و امیدوارم که این کتاب طالبین را از داشتن کتب اربعه مستغنی دارد و آنرا بمناسبت وفاء بمهمّات و کشف مبهمات «**وافی**» نام نهادم .

این کتاب درایران دوبارچاپ شده نخستین بار ازسنهٔ (۱۳۱۰ تا ۱۳۱٤) ولی ناقص مانده وتا جزء یا کتاب (۸) آن بیشتر چاپ نشده و بار دوّم در سنهٔ (۱۳۲۲ تا ۱۳۲٤) تمام مجلّدات آنرا جناب حاج محمّد مهدی اصفهانی مشهور به سمسار که اینك حیات دارند چاپ نموده و بعلماء و فضلاء مجاناً تقدیم داشته اند .

مصنّف خود این کتابرا مختصر نموده وآنرا «شافي» نامیده ودرمقدّمهٔ کتاب نوادرالاخبار خویش (ص ۳۳۳ همین فهرست) آنرا ذکر نموده است .

آغاز: بسمله نحمدك اللهمّ یا من هدانا بانوارالقرآن والحدیث لمعرفة الفرائض والسنن الخ .

(٤۲٥)

وافی

این نسخه جزءِ اوّل از کتاب است و بخط نسخ در سنهٔ (۱۰۷۱) نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده کلمات افتادهٔ از متن را در حاشیه نگاشته اند ، پشت ورق اوّل کتاب و ورق پیش از آن یادداشتهای مختصری نوشته شده است .

جلد تیماج . کاغذ اصفهانی مهره زده ، عدّهٔ اوراق (۱۸۲) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳۰) .

(٤٢٦)

وافی این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، و مشتمل برجزء دوّم کتاب است، کاتب ازخود وسال کتابت نام نبرده، در آخر کتاب درسنهٔ (۱۰۸۹) بعربی نوشته شده، این جزء را با نسخه اصل از اوّل تا بآخر موفق بمقابله گردیدم. کلمات و عبارات افتادهٔ از متن درحاشیه نوشته شده، حاشیه هائی از مصنّف بر کنار بعضی از صفحات تحریر گردیده، ورق اوّل کتاب که مشتمل برچند سطر ازابتداء کتاب است افتاده، فهرست ابواب این جزء قبل از کتاب بوده قسمتي از اواخر آن نیز افتاده است.
جلد چرمی نیم‌ضربی. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲۳۳) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول ($۲٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳۱).

(٤٢٧)

وافی این نسخهٔ نیز جزءِ دوّم از کتاب است و بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده کلمات و عبارات افتادهٔ از متن در حاشیه تحریر گردیده، فهرست ابواب و مطالب نسخه بر چهار ورق اوّل کتاب نوشته شده است، این نسخه متعلّق بمرحوم شیخ احمد احسائی بوده، پشت ورق اوّل خودشان در سنهٔ (۱۲۲۵) یادداشت کرده اند درذیل آن علی‌بن‌الشیخ احمدبن زین‌الدّین که ظاهراً پسر شیخ مذکور میباشند یادداشت نموده که درملك من داخل گردید.
جلد چرمی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۲۵۲) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول ($۲۷\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳۲).

(٤٢٨)

وافی این نسخه راکه جزءِ هفتم کتاب است درزمان حیات مؤلف محمد نام حسینی بخط نسخ نوشته اند، فهرست قسمتی ازابواب آن بر ورقی که قبل از ورق اوّل است نوشته شده، چهار ورق کاغذ ننوشته در ابتداءِ کتاب است، درحاشیهٔ صفحات رموزیکه میرساند اخبار مقابل از کدام یك از کتب گرفته شده تحریر گردیده، آخرین سطور نسخه اینست:

(تم هذا الجزء من اجزاء کتاب الوافی تصنیف الفاضل العالم الکامل المحقق المدقق مولانا محمّد محسن الکاشانی ادام الله ظلال افاداته و افاضاته علی رؤس الطالبین بمحمّد و آله المعصومین صلوات الله علیهم اجمعین علی ید الضعیف الحقیر محمد الحسینی) .

جلد چرمی مستعمل . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۱۷۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳۳) .

(٤٢٩)

وافی این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و مشتمل بر جزء اوّل ودوّم وسوّم از کتاب است ، کاتب نامی ازخود و سال کتابت در آخر هیچیك از کتب نبرده ، در آخر جزء اوّل محمّد بن عبدالغفوربن مرتضی ملقّب بمؤمن برادرزادهٔ مصنّف (چنانچه خود ذکر کرده اند) در سنهٔ (۱۱۰۷) مرقوم داشته اند که این جزء از وافی بر من خوانده شده و تصحیح گردیده است ، قبل ازورق اوّل کتاب جدولی را که علم الهدی فرزند مصنّف برای بیان رموز این کتاب موافق بیان خود مصنّف در مقدّمه وضع کرده اند برورق بزرگی نوشته شده است ، درسنهٔ (۱۲۷۰) داخل کتابخانهٔ اعتضادیه شده و پشت ورق اوّل یادداشت گردیده است ، درکنار بعضی ازصفحات حاشیه های مختصری تحریرشده و اطراف نسخه آب دیده ولی به خطوط سرایت نکرده است .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدهٔ اوراق (۳٦۰) صفحهٔ (۲٦) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۷ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۲۹) .

(٤٣٠)

وافی این نسخه که مشتمل بر جزء هفتم و هشتم کتاب است بخط نسخ نوشته شده ، پشت صفحهٔ اوّل صورت اجازهٔ مؤلف رحمه الله که حاکی از این است فرزندشان علم الهدی دو مرتبهٔ تمام دورهٔ این کتاب را بقرائت تحقیقی و تدقیقی در خدمت ایشان خوانده و شایستگی تعلیم و روایت آن را دارند یکی از شاگردان مؤلف مرقوم و تذکّر داده اند که این

نسخه با نسخهٔ مؤلف مطابقه وتصحیح گردیده است ؛ درحاشیهٔ بیشتر از صفحات حاشیه های زیادی از مصنّف ومطالب بعضی از کتب فقهی بمناسبت تحریر گردیده ودرتمام حواشی صفحات رموزیکه میرساند خبر مقابل از کدام یك از کتب نقل گردیده باشنجرف نگاشته شده ، قبل از ورق اوّل برورقی که اطراف آن پاره شده فهرست ابواب کتاب صوم و اعتکاف تحریر گردیده است ، اطراف ورق اوّل کتاب محتاج بوصالي است بر قسمت فوقانی ورق دوّم شرح مختصری نوشته بوده‌اند برای محو وی آنقسمت را سوراخ کرده اند وچندین ورق آخر کتاب وصالی شده است .
جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۲۵۹) صفحهٔ (۲۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳۵) .

(٤۳۱)

وافی این نسخه بخط نسخ نوشته شده و جزء هشتم از کتاب است ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، یادداشتهائی پشت ورق اوّل کتاب و ورق دیگری که پیش از آن است نوشته شده وقدیمترین آنهائیکه تاریخ دارد در سنهٔ (۱۱٦۹) بوده است ، بعضی از صفحات کتاب وصالی شده وخطوط از میان رفته آنرا نوشته اند .
جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۲۳۱) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲٤ سانتیمتر) عرض (۱۵ $\frac{۱}{۲}$ سانیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳٤).

(٤۳۲)

وافی این نسخه که مشتمل بر جزء دهم و یازدهم کتاب است در سنهٔ (۱۱۸۹) بخط نسخ علینقی بن محمّد حسینی دهدشتي نوشته شده ، پشت اوّلین صفحه چند حدیث بخط شکسته نستعلیق در سنهٔ (۱۲۸۷) نگاشته شده ازبعضی قرائن معلوم شد که خط مرحوم معتمدالدّوله فرهاد میرزا میباشد ، فهرست ابواب این نسخه بر ورقی که قبل از ورق اوّل میباشد تحریر گردیده است .
جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۲٦۲) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۰ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳٦).

(٤۳۳)

وافی این نسخه جزء چهاردهم از کتاب است، در سنه (۱۰۷٤) فلاّح مشهور بچینی کش باشی نوشته است، نصف اوّل کتاب مجدول بطلا است، کلمات افتادهٔ از متن در حاشیه نوشته شده و پشت ورق اوّل یادداشتهای مختصری از مالکین سابق تحریر گردیده است.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۱٤٤) صفحه (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۹ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۹۳۷).

[۱٦۰] وسائل (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ حرّ عاملی ره است (ابوجعفر محمّد بن الحسن بن علی بن محمّد بن الحسین الحرّ العاملی المشغری[۱] (۱۰۳۳-۱۱۰٤) [۲] که از علماء بزرگ و اخباریّین عالیمقام شیعهٔ امامیّه بوده اند، صاحب سلافة العصر که از معاصرین آنجناب بوده ایشانرا در کتاب خودفوق العاده ستوده وابیاتی عربی از منشآتشانرا نقل کرده ومرحوم مجلسی ره نیز با آنجناب ملاقات کرده ودر کتاب اجازات بحار ایشانرا ذکر نموده، پدر و اجداد پدری و مادری این شخص جلیل همه از معاریف علماء امامیّه اند و حرّ نام خانوادگی همه آنها میباشد ودر کتب وزبان علماء عموماً این عالم جلیل معروف به **شیخ حر** اند، مؤلفات ایشان زیاداست وخودایشان بسیاری ازآنهارادر کتاب امل الآمل (این کتاب را درشرح حال علماء جبل عامل نوشته و پس از آن درقسم دوّم آن شرح حال جمعی دیگر از علماء امامیّه اززمان شیخ طوسی تا عصر خود ایشان از سائر بلاد نوشته شده) در ذیل نام خود ذکر نموده و بعضی از آنها اینست: **تفصیل وسائل الشیعه** (همین کتاب) **فوائد الطوسیه** (جلد اوّل آن تألیف شده و مشتمل بر یکصد

(۱) مشغری منسوب به مَشْغَر با میم مفتوحه و شین معجمه مفتوحه و غین معجمهٔ ساکنه و پس از آن راء نام قریهٔ از قراء جبل عامل است (لؤلؤ البحرین) (ص ۵۰)

(۲) تاریخ تولد مؤلف را از امل الامل و وفات ایشان را از «هدایة الاحباب» و شرح حال ایشان از روضات ص (٦٤٤) ولؤلؤ البحرین درص ۵۰ وکشف الحجب ص (۱۲۵) وسلافة العصر (در علماء شام) و امل الامل ص (۲۵ قسمت اوّل) و هدایة الاحباب ص (۱۲۳) نقل شده است.

فائده در مطالب متفرقه است) **اثبات الهداة** بالنصوص والمعجزات (این کتاب در دو مجلّد تألیف و مشتمل بر بیست هزار حدیث از (۱٤۲) کتاب از کتب خاصّه و عامّه است) **اصول الائمه** (در این کتاب قواعد کلیّه دراصول دین واصول فقه وطبّ و فروع فقه و نوادر و کلیّات ماثورهٔ از ائمّه (ع) میباشد و مشتمل بر هزار باب است) **رساله جمعه** (در ردّ بر آنانکه ادلّه رسالـه جمعه‌شهید ثانی راردّ کرده اند) **رساله در اثبات رجعة** (این رساله‌را «الایقاظ من الهجعه » نامیده و در آن بیش‌ازششصد حدیث وشصت وچهارآیه از قرآن و ادلّه زیاددیگروعبارات متقدّمین ومتأخرین وردّ شبهات دراینموضوع تألیف کرده) **جواهر السنیه** در احادیث قدسیّه (ص (۲۵۰) این فهرست مراجعه گردد) **وصحیفه ثانیه‌سجادیه** . و **دیوان شعر** نزدیك بیست هزار بیت .

مؤلف چهل سال عمر خودرا درجبل عامل گذرانیده و خدمت پدر وجدّ مادری و عموی خود و بسیاری از بزرگان علماء تحصیل کمال کرده پس‌از آن بایران آمده و در اصفهان بملاقات علاّمهٔ مجلسی نائل گردیده ویرا اجازه روایت داده و از ایشان اجازه گرفته وگویند که بملاقات شاه سلیمان صفوی رفته وعرب‌وار وارد مجلس شده ونزدیك مسند پادشاه نشسته وشاه را این رفتار ناپسند آمده پس از اینکه از ایشان معرّفی کردند که از علماء بزرگ عرب اند و نام خانوادگی ایشان حرّ است شاه از ایشان پرسید که شیخنا فرق میان حُرّ و حَر چقدر است شیخ بی درنگ جواب داد یك مسند (روضات ص ٦٤٦) و ازاصفهان بمشهدمقدّس مشرّف شده ومقام قضاوت وشیخ الاسلامی یافته وتا آخر عمر درآنجا مجاور بوده وهمانجا برحمت ایزدی پیوسته ودرصحن مطهّر دفن گردیده وقبر ایشان اینك مزار عموم است .

صاحب لؤلؤ البحرین در ذیل ترجمه ایشان پس از نقل کتب و مؤلفاتش که از امل‌الآمل نقل کرده گویند : و ایشانرا نیز مؤلفاتی است که نام آنها را خود نبرده واز آنجمله « بدایة الهدایه» میباشد شاید تألیف آنها پس از نوشتن آنشرح بوده و چنانکه ملاحظه کردید مؤلفات ایشان زیاد میباشد ولی خالی از

تحقیق و تحبیر و محتاج بتنقیح و تحریر است و این عیب درعموم مؤلفات اشخاصی استکه بسیار تألیف کرده‌اند وبهمین جهة بعضی از متأخرین شهید را بر علاّمه حلّی ترجیح میدهند.

این کتاب که اینك «وسائل» یا «وسائل الشیعه» نامیده میشود وبهمین مناسبت ما آنرا در حرف واو ازاین فصل ذکر نمودیم.مؤلف خود آنرا «تفصیل وسائل الشیعه فی تحصیل مسائل الشریعه» نامیده و درشش جزء و خاتمهٔ آنرا مرتب ساخته بدین تفصیل: **جزء اول:** مقدّمهٔ عبادات و کتاب طهارت. **جزء دوم:** کتاب صلوة. **جزء سوم:** کتاب زکوة، خمس، صوم، اعتکاف و کتاب حج میباشد (در آخر این کتاب ابواب زیارات نوشته شده). **جزء چهارم:** کتاب جهاد، امر بمعروف و نهی از منکر، تجارة، رهن، حجر، ضمان، صلح، شرکة، مضاربه، مزارعه و مساقات، ودیعه، اجاره، وکالة، وقوف وصدقات، سکنی وحبس، هبه، سبق و رمایه و کتاب وصایا **جزء: پنجم** کتاب نکاح، طلاق، خلع و مبارات، ظهار، ایلاء و کفارات لعان، عتق، تدبیر و مکاتبه و استیلاد، اقرار، جعاله، ایمان، نذر و عهد، صید وذبائح، اطعمه واشربه، غصب، شفعه، احیاء موات. **جزء ششم:** کتاب فرائض و مواریث، قضاء شهادات، حدود و تعذیرات، قصاص وکتاب دیات **خاتمه:** در دوازده فائده بتفصیل ذیل: **فائدهٔ اول:** در ذکر طرق شیخ صدوق. **دوم:** در ذکر طرق شیخ طوسی. **سوم:** در بیان اسانید شیخ کلینی. **چهارم:** در بیان کتبیکه از آنها در این کتاب اخبار نقل شده. **پنجم:** در بیان طرق روایت کتب از مؤلفین آنها و رسیدن آن بمؤلف. **ششم:** در بیان شهادت علماء بصحّة کتابهائیکه مآخذ این کتاب اند. **هفتم:** در بیان اصحاب اجماع و اصول و موثّقین در نزد ائمّه (ع). **هشتم:** در بیان قرائن معتبره بر صحة اخبار. **نهم:** در صحّت احادیث کتبیکه دراین کتاب و سایر کتب مؤلف از آنها اخبار نقل کرده و ادلّهٔ برآن. **دهم:** درجواب پارهٔ ازاعتراضات که ممکن است بر مطالب این کتاب وارد گردد. **یازدهم:**

در احادیث مضمره و اینکه مسلّماً ازمعصوم اند. **دوازدهم:** در پارهٔ ازقرائن مستفادهٔ از حال رجال و بیان نام عدّهٔ از آنها با شرح حالشان بترتیب حروف تهجّی که خود مؤلف شمارهٔ آنهارا بیش از هزار وپانصد نفر معین کرده‌اند.

طرز این کتاب آنستکه کلیّهٔ اخبار هر باب با ذکر رواة آن در ذیل عنوان هریك از مطالب فرعیّه نقل گردیده و مؤلف در تحت عنوان **اقول** تفسیر و بیان مختصری در اطراف بعضی از کلمات و معانی مشکلهٔ احادیث کرده‌اند.

شمارهٔ کتب این کتاب را صاحب روضات بیشتر از هفتاد نوشته ولی خود مصنّف در مقدمهٔ جزء اوّل کتاب ودر ابتداء فهرست ابواب و کتب وسائل مطالب آنرا در پنجاه کتاب ذکر نموده وبهمان ترتیب وتقسیم به‌اجزاء شش‌گانه آنرا نقل کردیم، علّت این اختلاف شاید این باشد که مصنّف بعضی از کتب را در تحت عنواب باب در ذیل یك کتاب نقل نموده چون سبق ور مایه و تدبیر ومکاتبه واستیلاد وغیراز اینها وصاحب روضات هریك از این مباحث را کتابی دانسته اند.

مؤلف درسنهٔ (۱۰۸۸) از تألیف این کتاب فراغت یافته ودرسنهٔ (۱۰۸۵) آنرا پاك نویس نموده ودر سال (۱۰۸۸) فهرست مفصّل تمام ابواب این کتاب را با ذکر عدد احادیث آنها نوشته ودر مقدّمهٔ آن گفته اند که شایسته است این فهرست بنام «من لایحضره الامام» خوانده شود واین فهرست در جلو مجلّدات چاپی نیز چاپ گردیده است.

مصنّف خود ازاین کتاب «وسائل» انتخابی نموده واسناد روایات و مکرّرات آنرا حذف کرده و هریك از مطالب آن از اوّل تا آخر کتاب مشتمل بر دوازده مطلب میباشد وآنرا «هدایة الاّمه الی احکام الائمّه» نامیده اند. ودر سنه ۱۰۹۱ از تألیف این مختصر فراغت یافته‌اند.

مرحوم حاج میرزا حسین نوری طبرسی ره که ازعلماء بزرگ ومحدّثین عالی مقام عصراخیر وقرن چهاردهم هجری بوده اندکتابی بنام «مستدرك الوسائل» تألیف و در سال (۱۳۱۹) از آن فراغت یافته و در آن اخباریرا که مؤلف

وسائل به آنها دست نیافته و یا بواسطهٔ اینکه نقصی در رواة آنها تصوّر فرموده آنها را ترك گفته و یا در اثر نشناختن مؤلّف کتابیکه مشتمل بر اخباری بوده بذکر آنها نپرداخته و ایشان بتوفیقات الهی به آن کتب دست یافته و نقصی را در رواة دستهٔ دوّم نیافته و مؤلّف کتب دستهٔ سوّم را شناخته و به آنها اعتماد یافته تمام آن اخبار را که بنا بفرموده خودشان در مقدّمهٔ همین کتاب نزدیك بشماره احادیث وسائل میشود در آخر فهرست چاپی که دراوّل مجلّد سوّم است عدد ابواب آن (۱۳۶۳) و شمارهٔ احادیث آنرا (۴۸۳۰) معیّن کرده اند و این کتاب را بهمان نهج و ترتیب وسائل مرتب فرموده و پس ازنقل اخبار کتاب دیات که آخرین کتاب‌این کتابست خاتمهٔ مشتمل بر دوازده فائده بدین ترتیب ذکر نموده: **فائده اول**: در بیان پارهٔ از کتبیکه مأخذ این کتاب بوده و صاحب وسائل آنها را نداشته و یا بواسطه نشناختن مؤلّف از آنها نقل نکرده اند. **دوم**: در شرح حال کتب مذکوره و مؤلفین آنها. **سوم**: در ذکر مشایخ مؤلف و شرح حال آنها. **چهارم**: در اینکه کتاب کافی از کتب معتبرهٔ حدیث است و محتاج بدقت در اسناد آن نیست. **پنجم**: در شرح کتاب من لایحضره الفقیه وشرح رجال و مشیخه آن وترجمهٔ بعضی از رواة معروف که در سائر کتب نیست. **ششم**: در پارهٔ از مطالب راجع بکتاب تهذیب و ذکر طرق شیخ بارباب اصول و غیره و شرح مشیخه آن بطور کلی. **هفتم**: در ذکر اصحاب اجماع بطرز تازه ونیکو و این قسمت مشتمل بر فوائد زیاد است. **هشتم** در بیان امارات و علائم بر وثوق بتمام رواة مجهولیکه در رجال شیخ از اصحاب حضرت صادق (ع) موجوداند و از خارج ضعف آنها ظاهر نگردیده و آنها نزدیك سه هزار نفر اند. **نهم**: دربیان دخول اکثر اخبار حسان درصحاح ولو بنا بر طریقهٔ اکثر متأخرین. **دهم**: در بیان اسامی موثقین و ممدوحینی که ازصاحب وسائل ذکر آنها فوت شده و این عدّه بیش از آنست که ایشان آنها را نقل کرده اند. **یازدهم**: در بیان

آنچه در کتاب جهاد در ذیل باب وجوب اطاعة عقل و بیان خلاف آنچه باخبار بیّن نسبت داده اند از انکار انها حجیّة قطع حاصل از عقل را که بدان وعده کرده اند.

دوازدهم: در پارهٔ از فضائل علم حدیث و ترجمهٔ مؤلف و مؤلفاتش.

کتاب وسائل با فهرست کتب و ابواب آن در سه مجلّد که هر کدام مشتمل بر دو جزء از کتابست از سال (۱۲٦۹ تا ۱۲۸۸) در طهران چاپ سنگی شده و نیز کتاب مستدرك الوسائل را که خود مؤلّف بسه مجلّد تقسیم کرده اند در سه مجلّد از سال (۱۳۱۸ تا ۱۳۲۱) در طهران چاپ سنگی کرده اند و مرحوم حاج شیخ فضل‌الله نوری ره تقریضی بخط خود بر این کتاب نوشته و پشت اوّلین صفحه مجلد اوّل عیناً طبع گردیده است.

سه مجلد این کتاب دراین کتابخانه موجود ونمرهٔ آنها اینست (۳۹۱۲ و ۳۹۱۳ و ۳۹۱٤).

آغاز وسائل: بسمله الحمدلله الّذی فطر العقول علی معرفته ووهبها العلم بوجوب وجود وحد انیّته الخ.

آغاز فهرست آن: بسمله الحمدلله الذی سهّل لنا تحصیل علوم الدین و یسر لنا معرفة احکام الشرع المبین الخ.

(٤۳٤)

وسائل این نسخه بخط نسخ بد خطّی میباشد، کاتب چنانکه در آخر مجلّد سوّم نوشته شده وخط همین کاتب است محمّد سابق بن امیر بوده و در سنهٔ (۱۲٦٦) این نسخه را که جزءِ اوّل و دوّم و مشتمل بر اخبار کتاب طهارت تا آخر خمس است نگاشته اند.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۵۲) صفحهٔ (۳۷) سطر. واقف سپهسالار. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۵۱).

(٤۳۵)

وسائل این نسخه جزء سوّم و چهارم و مشتمل بر کتاب حج تا آخر کتاب وصیّت است، در سنهٔ (۱۲٦۷) نوشته شده، کاتب آن نویسندهٔ نسخه سابق ولاحق است.

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲٦٤) صفحهٔ (۳۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۵۲) .

(٤۳٦)

وسائل این نسخه جزء پنجم و ششم و مشتمل بر کتاب نکاح تا آخر کتاب دیات است و پس از ختم آخرین کتاب فوائد دوازده گانهٔ که مؤلف بنام خاتمه ذکر کرده اند نوشته شده ، کاتب در آخر این نسخه خود را محمّد سابق بن امیر معرّفي کرده وسال کتابت را سنهٔ (۱۲٦۷) نوشته است .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۹۸) صفحهٔ (۳۷) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلي . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۵۳).

[۱٦۱] همم الثواقب (فارسی)

مؤلف این کتاب شیخ علینقی طغائی کمرهٔ ره است ص ۳۰٤ [۱٤٤] و چنانکه در آخر فصل ششم این کتاب مسطور است در سال (۱۰٤٤) مشغول بتألیف این کتاب بوده و آنرا در دوازده فصل قرار داده اند .

این کتاب درحقیقت برای هدایت شاه صفی صفوی (۱۰۳۸ـ۱۰۵۲) نوشته شده و بسیاری از مطالب تاریخی آنعصر را کـه با مطالب دینی استکاك داشته در آن می بینیم و نام جمعی از علماء و بزرگان را نیزدر آن مشاهده میکنیم وبرای دانستن تاریخ چهارده سال سلطنت این پادشاه مطالعه این کتاب بسیار نافع و لازم است .

مؤلف از علماء و دانشمندان نامی قرن یازدهم هجری بوده واطلاعات زیاد داشته و دارای طبع شعرودیوان بوده اند صاحب روضات اشعاری فارسی ازایشان در ص (٤۱۱) نقل نموده وخوددراین کتاب گاهگاهی بمناسبت چند بیتی آورده است در تمام فصول احادیث واخبار مأثورهٔ از ائمّهٔ اطهار علیهم‌السلام را بمناسبت آن فصل نقل و بترجمهٔ فارسی بیشتر آنها پرداخته و در حقیقت تمام مطـالب کتاب عین معانی و الفاظ اخبار است .

فهرست مطالب کتاب از اینقرار است : **فصل اول** : در فضیلت علم . **دوم** : در تعیین ورثه انبیاء و شرح حدیث **العلماء ورثة الانبیاء** و ادلّه بر حق بودن فرقهٔ شیعهٔ امامیّه و بیان اینکه علماء منسوب بحکومت شرعیّه از طرف امام زمان علیه‌السّلام اند و نقل توقیع مبارك در این موضوع وذکر شرائط دوازده‌گانهٔ که حاکم شرع و نائب امام باید دارای آنها باشد . **سوم** : در بیان اینکه مصداق حقیقی حدیث العلماء ورثة الانبیاء علماء امامیه‌اند و چرا پادشاه از آنها کناره گیری کرده وامور را بدست درباریان جاه ومال طلب برگذار نموده تا او را باموریکه برخلاف صلاح پادشاه ومملکت است وادار نمایند چنانکه امر بترجمهٔ کتاب احیاء العلوم غزالی را بنام مولانا صدراء محمّدشیرازی صادرفرموده واین بزرگ را که شایسته است ازافکار دیقیمت ایشان استفادات زیاد پر بها نمود بدین کار وادار فرموده در صورتیکه این کتاب مشتمل برعقائد فاسده و مخالفه با قرآن کریم میباشد و ۹ مورد از آنها را نقل نموده و دوازده وجه برای بودن احیاء العلوم از کتب ضلال ذکر کرده است . **چهارم** : در بیان مفاسدیکه ناشی از اقوال و آراء غزالی که امام اهل سنت وعامّه میباشد وردّ آنها است . **پنجم** : در تعرّض برشاه صفی است که کتاب شیخ فضل الله هندی را که برای اثبات نبوّت خود وردّ بر قرآن و تفسیر آن نوشته از هند خواسته و نقل پارهٔ ازعبارات آن کتاب ودراین فصل تصریح بنام پادشاه (شاه‌صفی) نموده . **ششم** : خلیکه درامور دینیّه درزمان این پادشاه پیدا شده و یکی از آنها خلعت دادن بیکی از علماء عامّه است که حکم بکفر علماء امامیّه ئیکه حکم بر بدعت بودن نماز ابوحنیفه داده اند کرده وشهرت دادن او در تمام بلاد که شاه از اثر آنحکم او را مخلّع گردانیده و بعضی از امور دیگر و در ذیل همین فصل سال تألیف کتاب که ذکر شد ثبت گردیده و آخر این فصل اخباری درامربمعروف و نهی از منکر و مذمّت آرار مؤمنین ذکر شده است . **هفتم** : در بیان حقوق مؤمنین بر یکدیگر و احادیث راجعهٔ بآن با ترجمهٔ فارسی آنها . **هشتم** : درفضیلت بر آوردن حاجت مؤمن واحادیث

راجعهٔ بآن با ترجمهٔ فارسی آنها ودرذیل این فصل شش حدیث از باب «الاهتمام بامور المسلمین» از کتاب کافی را باترجمهٔ آنها نقل کرده اند. **نهم**: درفضیلت سعی و کوشش دربرآوردن حوائج مسلمانان واحادیث راجعه بآن. دهم: در فضیلت گرامی داشتن مؤمن و نقل شش حدیث در این موضوع و در ذیل حدیث پنجم تقاضای پرداخت پنجاه تومان قرض خود را از پادشاه کرده و استدعاء کمك معاش و مستمرّی نیز کرده و در ذیل یکی ازاحادیث سابق نیز تقاضای مساعدت مادّی از پادشاه نموده و در اینجا از اینکه صله تألیف رساله «تحفه فاخره» را که پیش از این کتاب تألیف نموده ونداده‌اند گله کرده است (از چنین عالمی بسی دور بود که اظهار پریشانی نمایند و تقاضای صله و انعام کنند ولی فقر عنان اختیار را از دست انسان می رباید پناه بخداوند باید برد از فقریکه پیغمبر اسلام ص در بارهٔ او **الفقر سواد الوجه فی الدارین** فرموده اند) **یازدهم**: درفضیلت رفع هم و غم از برادر ان مؤمن واحادیث راجعهٔ به آن. **فصل دوازدهم**: در بیان مصداق ومعنی حقیقی مؤمن که در خلال فصول سابقه ازآن نام برده شده وادلّه اینکه شیعیان امامیّه آنانند. مؤلف درفصل دوم این کتاب تألیف کتابی را بنام «نصرة الاصحاب» بخود نسبت داده‌اند.

چند سطری برای نمونه انشاء از یکی از فصول کتاب ذیلاً نقل میشود:

فصل بدان انار الله برهانك و ثبت ایمانك که بر آوردن حاجت مؤمن ازافضل مثوبات و اغنم مغتنماتست و ثواب آن بر خداوند رحمانست و خدای‌تعالی در جزاء بر آوردن یك حاجت‌مؤمن یکصدهزارحاجت درروز قیامت بجهت‌حاجت برآورنده برمی‌آورد اوّل آن حاجات جنّت است و برآوردن یك حاجت مؤمن بهتراست درفضل وثواب از هزار غلام درراه‌خدای تعالی یکبار آزاد کردن و بهتراست از[حملان] هزاراسب درراه خدای و بهترست ازبیت حج که درهر حجّی صدهزار درهم‌انفاق کرده باشند وهر حجی بهترست ازیك خانه پراز طلاء سرخ که‌درراه خدای تعالی تصدّق کنند تا فانی شود و احادیثیکه دلالت بر فضل قضاء حاجت مؤمن دارد بسیار است و ما در این رسالهٔ شریفه اکتفا بذکر دوازده حدیث

می نمائیم **حدیث اول** روایت کرده محمّد بن یعقوب الخ .

این کتاب درحدود (۶۲۰۰) بیت میباشد .

آغاز :امابعد(۱) چنین گوید غبار راه شیعیان علی ولی علی نقی طغائی عفی الله عنه الخ.

(۴۳۷)

همم الثواقب این نسخه بخط نستعلیق خیلي خوب نوشته شده دو ورق از اوّل وچندین ورق از آخر آن افتاده از دو ورق اوّل قسمت زیادی از ورق دوّم آنرا نوشته‌اند ولي‌ورق اوّل واوراق آخررا کاغذهای مجدول گذارده اند که نواقص نسخه را تکمیل‌نمایندولي توفیق‌نیافته اند ، اصل نسخه کهنه است و بقرینه حاشیهٔ که پس ازآن **منه عفی عنه** نوشته شده وخط کاتب نسخه است گمان‌دارم که خط‌مؤلف و نسخهٔ اصل میباشد و دو ورق اوّل هم دارای سر لوح و تذهیب بوده لذا ازکتاب آنها را جدا کرده و برده اند ، کلمات افتادهٔ از متن را نیز خود کاتب در حاشیه نگاشته اند و آخرین سطر نسخه اینست : (علیه و علی آله الصلوة السّلام بواسطهٔ عصمت او بوده باشد .)

جلدتیماجی نیم ضربی .کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۱۸۷) ننوشته درآخر (۱۹) صفحهٔ(۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی . طول (۱۶ سانتیمتر) عرض (۱۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۴۵) .

فصل احادیث و اخبار بپایان رسید

(۱) چون ورق اوّل نسخه این کتابخانه افتاده بود و درجای دیگر با تفحص زیاد نسخه دیگری از این کتاب یافت نگردید آغاز کتاب پس از بسمله معلوم نشدلذا از امابعد نقل کردیم .

کتب فقه

[۱۶۲] ابواب الجنان (فارسی)

مؤلف این کتاب حضرت فیض ره است [۱۲] ص ۲۴ وآنرا بمناسبت اینکه مشتمل بر هشت باب بشمارهٔ درهای بهشت میباشد ابواب الجنان نامیده و موضوع آن وجوب عینی نماز جمعه در تمام اعصار وادلّه برآن از قرآن واخبار و شرائط وآداب و احکام آن میباشد و تألیف آن در سال (۱۰۵۵) پس از کتاب «شهاب ثاقب» مصنّف بوده که نیز در همین موضوع و بعربی تألیف گردیده است.

محمّد رفیع واعظ قزوینی‌را کتابی فارسی بدین نام (ابواب الجنان) درمواعظ است ولی خود موفق باتمام آن نگشته وفرزندش آنرا بانجام رسانیده ودر فصل خود شرح آنرا خواهیم نگاشت.

آغاز: بسمله سپاس وستایش مرخدایرا که صوامع آسمانرا بصنوف طاعات ملائکه پیراست و جوامع زمین را بصفوف جمعه و جماعات مؤمنین آراست الخ.

انجام: اینست آنچه اراده داشتیم که ذکر کنیم درین نامه الحمدلله تمّت و بالخیر عمت.

(۴۳۸)

ابواب الجنان این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و از قرائن بدست می آید که بنظر مؤلف رسیده وتصحیح گردیده است.

کاغذ اصفهانی زردرنگ. عدهٔ اوراق. (۲۲) صفحهٔ (۱۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۹ ½ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۰۱۳) کتابخانه است.

[۱۶۳] اثنی عشریه (عربی)

چنانکه در کشف الحجب (ص ۵) مسطور است چهار کتاب از مؤلفات علماء شیعهٔ امامیّه بدین نام (اثنی عشریه) نامیده شده.

اول : اثنی‌عشریه درطهارت وصلوة تألیف جمال‌الدّین حسن‌بن شیخ زین‌الدّین (شهید ثانی) بن علی بن احمد شامی متوفی سنهٔ (۱۰۱۱) که‌حضرت شیخ بهائی ابن کتاب را نیز شرح کرده ونسخهٔ آن درکتابخانهٔ فاضلیّه خراسان موجود است (فهرست فاضلیّه ص ۱۱۳) **دوم :** اثنی عشریه تألیف‌شیخ حرّ عاملی‌ره در ردّ بر صوفیّه و بیان عقائدو بدعتهای ایشان دردوازده فصل . **سوم :** اثنی‌عشریه در مواعظ عددیّه تألیف سید محمّدبن حسن بن قاسم حسینی عاملی است که بترتیب احادیث و کلمات قصار حضرت ختمی مرتبت صلی‌الله علیه و آله و سلم وائمّهٔ اثنی عشرع راجمع‌آوری کرده‌اند وصاحب کشف‌الحجب در(ص ٦) نوشته اند که محمّد بن محمّد بن حسین عاملی ازاین کتاب انتخابی کرده است . **چهارم:** اثنی عشریه پنجگانه (همین کتاب) میباشد که حضرت شیخ بهائی ره [۳۱] ص(۷۱) درمسائل راجعه بطهارت، صلوة، صوم، زکوة و خمس و احکام حج با اسلوب بدیع خوبی تألیف فرموده و بمناسبت اینکه کلیّهٔ مطالب هریك از کتب مذکوره را دردوازده مطلب یافصل مرتب نموده آنها را بنام اثنی‌عشریّه طهارت وصلوة وغیره نامیده اند و چنانکه از دیباچهٔ خود این رسائل معلوم میشود ترتیب تألیف آنها ازاینقراربوده: ۱ ـ صلوة . ۲ ـ حج . ۳ ـ زکوة وخمس. ٤ ـ صوم . ٥ ـ طهارت . وهریك‌را بخطبهٔ مخصوصی ابتدا کرده‌اند ازاینقرار:

آغاز رساله طهارت : بسمله اما بعد حمدالله علي آلائه والصلوة على سيّد انبيائه الخ .

آغاز رساله صلوة : بسمله الحمدلله‌الذی وفّقنا للاهتداء بشريعة اشرف المرسلين الخ .

آغاز رساله صومیّه : بسمله الحمدلله‌الذی جعل‌الصوم جنة من النار والصلوة على اشرف‌الخلائق محمّد وآله‌الاطهار الخ .

آغاز رساله زکوة وخمس : بسمله حمداً لك اللّهم على جميع آلائك و جزيل نعمائك الخ .

آغاز رساله حجیّه: بسمله.

گویند اثنی عشریه شیخ بهائی با مشرق‌الشمسین ایشان چاپ‌شده با تفحّص در بیشتر یاتمام کتابخانهای عمومی و شخصی نسخه آنرا نیافتیم.

در ص (۱۱۱) کشف‌الحجب نوشته شده که اثنی‌عشریه صلوة راصدرالدّین تبریزی بفارسی ترجمه کرده و آغاز آن اینست: حمد وپرستش معبودی را عزّ وعلاالخ.

صاحب روضات کتابی‌بنام «**اثنی عشریه**» دراصول فقه بشیخ طریحی مؤلف مجمع‌البحرین درلغت نسبت داده اند ص (۵۱۰).

(۴۳۹)

اثنی عشریه طهارت

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، کاتب از خود وسال کتابت نام نبرده، بقرینهٔ اینکه رساله‌وجیزه (درعلم درایه) را همین کاتب درسنهٔ (۱۰۴۶) نوشته و متّصل باثنی‌عشریه صلوة است که ضمیمهٔ این نسخه میباشد سال تحریر این نسخه نیز بایستی سنهٔ مذکور درفوق باشد، درحاشیهٔ صفحات تعلیقاتی از خود مؤلف تحریر گردیده است، اثنی عشریه صلوة وصوم، زکوة و خمس، رسالهٔ در تعیین جهت قبله و رسالهٔ وجیزه درعلم درآیه ضمیمهٔ این نسخه است، از اثنی عشریات ورسالهٔ قبله در همین فصل نام برده میشود و وجیزه را در فصل درایه نیز ذکر خواهیم کرد.

جلد مقوائی. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق کلیّه (۸۹) اوراق این نسخه (۲۰) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۷۰).

(۴۴۰)

اثنی عشریه صومیه

این نسخه بخط نسخ محمّد قطب‌الدّین الغفاری که ازمعاصرین مؤلف بوده‌اند نوشته‌شده، نسخه نیز درزمان مؤلّف تحریر گردیده و ظاهراً تصدیق بر مقابله آن بخط مؤلف است،

حاشیه هائی از مصنّف بر مطالب کتاب که در ذیل آنها منه دام ظلّه تحریر گردیده دارد.

کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲۲) صفحهٔ (۱۳) سطر. خصوصیّات دیگر به نسخهٔ نمرهٔ (٤۳۹) این فهرست و نمرهٔ (۲٦۷۰) کتابخانه مراجعه شود.

(٤٤۱)

اثنی عشریه صلوة

این نسخه بخط تقی بن نسخ خواجه محمود گسکری در سنهٔ (۱۰۷۷) نوشته شده، در حاشیهٔ بیشتر از صفحات تعلیقاتی از خود مصنّف مرقوم گردیده، در کتابخانه و بر خود نسخه بنام (رسالهٔ در واجبات صلوة) ثبت و وقت گردیده است.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی مهره زده. عدّهٔ اوراق (٥٤) صفحهٔ (۱۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٦٥۹).

(٤٤۲)

اثنی عشریه صلوة

این نسخه بخط نسخ در زمان حیات مؤلف نوشته شده وحواشی زیاد بر بیشتر ازصفحات آن ازمؤلف تحریر گردیده و عبارت: (بلغ نی سماعاً ایده الله) در کنار غالب از صفحات رقم گردیده و بسیار شبیه بخط مرحوم شیخ بهائی ره است و در ذیل حواشی در همه جا منه دام ظله نگاشته شده است، چهار ورق از آخر کتاب نو نویس است و رساله وجیزه در علم درآیه که نیز تألیف شیخ بهائی ره میباشد در هفت صفحه پس از آخرین صفحهٔ این رساله نوشته شده و قابل تجزیه نیست و سال کتابت در آخر وجیزه سنهٔ (۱۰٤٦) تعیین گردیده است ورسالهٔ وجیزه بخط نستعلیق نوشته شده و کاتب نیز ازخود نام نبرده است.

کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق دورساله (۳۱) صفحهٔ (۱۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری - کوچك. طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲٦۷۰) کتابخانه است.

(٤٤۳)

اثنی عشریه زکوة وخمس

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، کاتب نام خود و سال کتابت را ذکر ننموده، از قرائنی معلوم میشود که درسال (۱۰٤٦) نگاشته شده است، بر کنار پارهٔ از صفحات

حاشیه هائی بدون امضاء دارد و در پایان آخرین صفحه نوشته شده : تاریخ وفات المصنّف (افسر فضل او فتاد بیسرو پا کشت شرع) و این رساله ضمیمهٔ رسالهای دیگری است که بعضی از آنها را نام بردیم .

جلد مقوائی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق این رساله (۹) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر)ضمیمه نمرهٔ کتابخانه (۲۶۷۰) .

[۱۶۴] ارشاد الاذهان (عربی)

این کتاب یکی از کتب فقه امامیّه است که شهرتی بسزا یافته و چنانکه جمعی تذکّر داده اند مشتمل بر پانزده هزار مسئله از مسائل فرعیّه است و شروح وحواشی زیاد برآن نگاشته شده ، آقای جواهر الکلام درفهرست کتب خطی معارف ج۱ ص (۷۵ و۷۶ و۷۷) بیست ویك شرح وهفت حاشیه آنرا نام برده اند ، شهید ثانی ره شرحی بر این کتاب بنام « روض الجنان » نوشته و اسم آن در فهرست معارف نیست و نسخی از آن در کتابخانه رضویه و فاضلیّه موجود است . مصنّف نام آنرا «ارشاد الاذهان الی احکام الایمان » گذارده و مشهور به « ارشاد الاذهان و ارشاد علاّمه » میباشد . کتب زیاد در فهارس بنام ارشادضبط گردیده ب کشف الظنون ص (۸۵تا۸۷) وکشف الحجب ص (۳۸ و ۳۹ و ۴۰) و فهرست کتب خطّی مجلس شوری ص (۸۰ و۳۱۳) مراجعه گردد .

مؤلف آن حضرت علاّمه حلّی مشهور بآیة الله و علاّمه است (جمال الدّین ابو منصور حسن بن سدید الدّین یوسف بن زین الدّین علی بن مطهّر حلّی ۶۴۸-۷۲۶)(۱) که از اعاظم علماء اسلام وشیعهٔ امامیّه میباشند ، عامه و خاصه درکتب خویش به ثناء ومدح ایشان پرداخته اند ، از محضر علماء سنّت و بزرگان امامیّه چون حضرت محقّق حلّی وحضرت خواجه نصیر الدّین طوسی استفادات فقهی وحکمی و ریاضی نموده و مناظرات ایشان با علماء فرق اسلام در کتب سیر و رجال

(۱) مستدرك الوسائل ج ۳ ص (۴۵۹) روضات ص (۱۷۱) امل الامل ص (۴۰) هدیه الاحباب ص (۲۰۱) لؤلؤ البحرین ص (۱۳۹) .

و تاریخ ضبط گردیده و سلطان محمد خدا بنده دراثر آن مناظرات و اقامهٔ ادلّه ایشان مذهب شیعه را اختیار و بترویج آن قیام و اقدام نمود، در سفر و حضر ملازم پادشاه بوده وبتدریس و تألیف اشتغال داشته وبنا بتصریح درآخر بسیاری از مؤلفاتشان، عدّهٔ از تألیفاتشان در سفر بآخر رسیده، در علوم اسلامی از حدیث و تفسیر وفقه و اصول فقه و منطق و حکمت و کلام و رجال و غیره دستی قوی داشته و در هر یك کتب و رسائل متعدّدهٔ تألیف فرموده و شمارهٔ مؤلفات ایشانرا بیش از نود نوشته اند ولی خود ایشان در خلاصه در ذیل شرح حال خویش در حدود هفتاد کتاب تألیفی خود را نام برده ومتأخرین دیگر تألیفات ایشانرا که پس از تألیف خلاصه بوده ذکر کرده اند، صاحب لؤلؤء البحرین در ص (۱٤٤) ازحضرت شیخ بهائی نقلی نموده اند: که علاّمه را شرحی بر کتاب اشارات ابو علی است ولی در ضمن مؤلفات خود از آن نام نبرده اند نسخهٔ آن بخط خودشان در نزد من موجود است، (ما نسخه این کتاب را در کتابخانهٔ سراغ نداریم).

بسیاری ازمؤلفات حضرت علاّمه رادر این فهرست ملاحظه خواهید فرمود.

آغاز: بسمله الحمدللّه المتفرّد بالقدم و الدّوام المتنزّه عن مشابهة الاعراض و الاجسام الخ.

(٤٤٤)

ارشاد الاذهان این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۹۳۵) نوشته شده، کاتب آن علی بن احمد بن محمّد فراری است، درحاشیه تمام صفحات حاشیه های زیادی از تحریر و مختلف وتنقیح و قواعد و شرح ارشاد و شیخعلی و کنز العرفان و خود مصنّف و غیره که تقریباً سه برابر اصل کتاب است نوشته شده، در حاشیهٔ آخرین صفحهٔ اصل کتاب اجازهٔ ازحضرت شیخ بهائی بخط خود آن حضرت درسنهٔ (۱۰۲۵) بنام ملایحیي لاهیجی مبني بر اجازهٔ روایت این کتاب و سایر مؤلفات آیة اللّه علاّمه حلّی اعلی اللّه مقامه مرقوم گردیده است، پس ازختم کتاب بردوازده ورق حاشیه هائی از کتب

فقهیّه مذکوره وغیره نوشته شده ، صورت اجازهٔ حضرت شهید ثانی مبنی بر اجازهٔ روایت ارشاد الاذهان بنام سیّد بدر الدّین حسنی موسوی بخط نستعلیق خوب که بر آخر نسخهٔ از ارشاد الاذهان بوده بردو صفحهٔ آخر این نسخه نقل شده است ، دو ورق از اوّل کتاب افتاده ، پارهٔ ازاوراق نسخه وصالی شده واوّلین سطر موجود این است : (و الندب لما عداه و قدیجب الثلاثة با النذر) .

جلد تیماجی . کاغذ قدیمی . عدّهٔ اوراق (۳۲۶) صفحهٔ (۱۱ سطر) واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۶۹) .

(٤٤٥)

ارشاد الاذهان این نسخه را بخط نسخ محمّد باقربن مولانا خواجه غفّاری مازندرانی در سنهٔ (۱۰٤۰) نوشته و مشتمل بر تمام کتاب است ، سه ورق از کتاب نو نویس میباشد ، در حاشیهٔ صفحات تعلیقات زیادی از مصنّف وکتب فقهیّه و شیخ علی و بدون امضاء نوشته شده ، پس از ختم کتاب دعائی از رسالهٔ خواجه محمّد بازیار برای دفع وبا وطاعون نوشته شده ، پشت ورق اوّل وورق قبل از آن مطالب راجعهٔ به فقه و اخبار نگاشته اند ، این نسخه در کتابخانه و پشت خود آن بنام تهذیب الاحکام ثبت و وقف شده است .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۱۷۲) صفحهٔ (۱۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول ($۲۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۴۰) .

(٤٤٦)

ارشاد الاذهان این نسخه بخط نستعلیق قوام الدّین بن طاهر الحسینی در سنهٔ (۱۰٤۹) نوشته شده ، در حاشیهٔ تمام صفحات ودو صفحهٔ که قبل از کتاب است حاشیه هائی از علماء سابق و کتب فقیّهه ایشان رحمهم الله نوشته شده ، در آخر کتاب دو ورق کاغذ ننوشته بوده «حدیث ولایة علی بن ابی طالب حصنی» باذکر سلسله روات آن و رموزیکه درذیل حواشی و تعلیقات بجای اسم صریح محشین گذارده میشود و اینکه هر یك از آنها اشارهٔ بکدام یك از فقها میباشد و اشعاری راجع بقاعدهٔ خط و در شناختن

قلم و مرکّب نوشته شده است.
جلد چرمی مستعمل. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲۶۶) صفحهٔ (۱۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۷۲).

(۴۴۷)

ارشاد الاذهان این نسخه درسنهٔ (۱۰۵۶) بخط نسخ محمّد رضا ابوسعید المنصوری تحریر گردیده، حاشیه های مختصری دربعضی از صفحات آن نوشته شده و عنوان مباحث را با سرخی نگاشته اند.
جلد چرمی مستعمل، کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۱۲۹) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۷۳).

(۴۴۸)

ارشاد الاذهان این نسخه بخط نسخ خوب محمّد شریف بن عبد الجبّار درسنه (۱۰۶۶) نوشته شده ودر حاشیهٔ بعضی ازصفحات حاشیه های مختصری تحریر گردیده است.
جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۳۲۹) صفحهٔ (۱۴) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۸ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۷۰).

(۴۴۹)

ارشاد الاذهان این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۱۱۹) نوشته شده، کاتب نامی ازخود نبرده، درحاشیه پارهٔ ازصفحات حاشیه هائی از خود مؤلف و شیخعلی و از کتاب مهذّب نوشته شده است.
جلد تیماج. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۱۷۳) صفحهٔ (۱۸) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۷۵).

(۴۵۰)

ارشاد الاذهان این نسخه بخط نسخ تحریر گردیده، تقریباً چهار ورق ازآخر آن از کتاب دیات افتاده و بدین جهت سال تحریر و نام نویسنده معلوم نیست، ابتدای کتاب فهرست مباحث را نوشته اند برورق اوّل نسخه شرحی که سطور آن غیر مرتب است در اقسام آب ها و موجبات غسل و اقسام آن و واجبات تیمّم نگارش یافته، عنوان مطالب کتاب با سرخی

نوشته شده و در حاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه های مختصری نگاشته شده و آخرین سطر موجود نسخه این است : (من مأکول اللّحم او غیره مما یقع علیه الزکوة ضمن الارش ولیس) .

جلد چرمی . کاغذ دولت آبادی . عدّهٔ اوراق (۲۸۰) صفحهٔ (۱٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری باریك . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۷٤) .

(٤۵۱)

ارشاد الاذهان این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، سال نگارش و نام کاتب در آن ذکر نگردیده ، درحواشی صفحات حاشیه هائی بخط نستعلیق تحریر گردیده ، ابتداء فصول و مطالب و مقاصد آن با سرخی نگاشته شده چند ورقی از اوّل وآخر آن صحافی گردیده ، فهرست مباحث کتاب بر ورق اوّل نوشته شده و پشت صفحهٔ اوّل کتاب یاد داشت هائی در خصوص اذان واقامه و کیفیّت صلوة میّت وحد نصاب غلاّت اربعه تحریر گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۲۱۸) صفحهٔ (۱۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض ($11\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۷۱) .

[۱۶۵] الفیه شهید (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شهید اوّل اعلی الله مقامه میباشد (شمس الدّین ابوعبدالله محمّد بن جمال الدّین مکّی النبطی العاملی الجزّینی(۱) ۷۳٤ـ۷۸۶)(۲) که از معاریف ومشاهیر علماءِ امامیه و فقهاءِ اثنی عشریه بوده اند و درکتب از ایشان شهید مطلق و یا شهید اوّل تعبیر می کنند ، در فقه و اصول مؤلفات گرانبهائی دارند که مشهورترین آنها لمعه دمشقیّه ، ذکری ، دروس ، بیان ، قواعد و غایة المراد (شرح ارشاد علاّمه) و نفلیّه و همین کتاب (الفیّه) و غیر از اینها است(۳) و چنانکه صاحب امل وسائرین نوشته اند درعلوم عقلیّه و نقلیّه مهارت کامل داشته و اشعاری از ایشان در کتب مذکور است ، کتب ایشان

(۱) جزّین بر وزن سِکّین یکی از دهات جبل عامل شامل است (روضات ص ٦۱۷) .
(۲) روضات از(ص ٦۱۷ تا ٦۲۲) امل الامل ص (۳۰) هدیة الاحباب ازص (۱۶۵ تا ۱٦۷).
(۳) صاحب روضات و امل الامل مؤلفات ایشانرا در صفحات مذکورهٔ ازکتاب خود نقل کرده اند.

تا کنون مورد مطالعه و مباحثه بوده و شروح و حواشی بسیار بر هریك از آنها نوشته اند و از هریك در جای خود نام خواهیم برد.

حضرت شهید از محضر بسیاری از علماء امامیّه چون فخرالمحقّقین و سید عمید الدّین عبد المطلب و سید ضیاء الدّین عبدالله و سید علاء الدّین ابن زهره و عدهٔ زیادی از علماء عامه استفاده نموده و ازآنها اجازه گرفته اند.

علّت شهادت ایشانرا مورّخین و اهل سیر چنین نوشته اند کـه جمعی از معاندین بجرم تشیّع ونسبت های دروغی که بایشان داده بودندبحکم برهان الدّین مالکی و عباد **ابن جماعه** آنحضرت را کشته و بدار آویخته و سنگسار کرده و آتش زده اند.

صاحب روضات در ص (٦٢٠) چنین نگاشته در یکی از مؤلفات صاحب مقامع الفضل دیدم که نوشته بود موجب دشمني «ابن جماعه» با حضرت شهید این بود که ابن جماعه مردی بود بزرگ پیکر و حضرت شهید لاغر اندام روزی با یکدگر در مجلس مناظره نشسته بودند و در پیش شهید دواتی بود ابن جماعه برای توهین ایشان گفت: جناب شیخ من در پی دوات چیزی را حس میکنم و معني آنرا نمی فهمم شهید بی درنگ فرمودند پسر یکنفر (ابن الواحد) بزرگتر از این نمی تواند بود، ابن جماعه بی نهایت شرمنده شد و بر کینه اش افزود تافرصتی بدست آورد ایشانرا بدرجهٔ رفیعهٔ شهادت رسانید. نیکو گفت آنکه گفت:

آنانکه ره دوست گزیدند همه — در کوی شهادت آرمیدند همه
درمعرکه دوکون فتح ازعشق است — هر چند سپاه او شهیداند همه

الفیّه حضرت شهید رساله ایستکه مشتمل بر هزارمسئله درواجبات نماز میباشد و شروحي چند بر آن نوشته شده یکی از شهید ثانی ره و دیگری از محقّق ثانی ره ودوشرح ازعزّ الدین حسین بن عبدالصمد پدرشیخ بهائی ره و یکی از شیخ عبد العلی بن محمود خادم جابلقی و دیگری ازمحمّد بن نظام الدّین استرابادی که اولی از اینها بچاپ رسیده ونسخ چهار شرح دیگر در کتابخانه حضرت رضا ع

موجود است (بفهرست رضویه ص ۸٤ تا ۸٦ ج ۲ مراجعه گردد).

این کتاب با شرح و بدون شرح چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین و الصّلوة علی افضل المرسلین محمّد و عترته الطاهرین الخ.

(٤٥٢)

الفیه شهید این نسخه بخط نسخ نوشته شده، چهار ورق ازاوّل وپنج ورق از آخر آن نونویس میباشد، در حاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه هائی بامضاء زین الدّین و بدون امضاء نوشته شده است.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (٤٦) صفحهٔ (٥و۱۲) سطر. واقف سپهسالار.

قطع بغلی. طول ($3\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($9\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۲۵).

[۱٦٦] اماطة اللثام (عربی)

این کتاب چنانکه در دیباچه بدان تصریح گردیده برای هدیهٔ بشاه صفی صفوی (۱۰۳۸-۱۰۵۲) تألیف شده و مؤلف نامی از خود نبرده و اسم کتاب را «اماطة اللّثام عن الایات الواردة فی الصّیام» گذارده وچنانکه ازنام کتاب بر میآید و در مقدّمه نیز بدان تصریح شده غرض از تألیف تفسیرآیات راجعهٔ به روزه بوده و بایستی درفصل **تفاسیر** آنرا ذکر نمود ولی چون آن‌فصل چاپ شده و این کتابهم در کتابخانه درعداد کتب فقه مرتب گردیده ومشتمل براخبار راجعهٔ به روزه و اقوال علماء دراین‌باب میباشد دراین فصل‌ذکر گردید.

اماطة اللّثام بزبان ادبی تألیف گردیده ومؤلف بمناسبت مقام باشعارلطیف استشهاد نموده و اشارهٔ باقوال مفسّرین و فقهاء کرده و پیش ازشروع بتفسیر آیات سه فصل بدین تفصیل نگاشته است: فصل اوّل: دراخباروواردهٔ در وجوب روزه. فصل دوّم: در وجه تسمیه ماه روزه بنـام رمضان. فصل سوّم: در مطالب راجعه به شب قدر.

پشت ورق اوّل نسخهٔ این کتاب نوشته شده: رساله صومیّه شیخ، قطع وسط .... در سنهٔ (۱۱۰۵) داخل عرض شد و مهر شاه سلطان حسین در

ذیل آن زده شده است ؛ نیز درهمانجا اعتضاد السلطنه نوشته اند : کتاب اسرار صوم از شیخ حسن عبدالآل داخل کتابخانه ....گردید ، سپهسالار نیزدرهمین صفحه بدین نام آنرا وقف کرده ودردفتر کتابخانه بهمین نام ثبت گردیده است .

چنانکه گفتیم مؤلف خود برای کتاب نام گذارده واین نام « اسرارالصّوم» یا « رسالهٔ صومیّه » اسم جعلی و ساختگی برای آنست و مدرك نسبت دادن اعتضادالسّلطنه آنرا بشیخ حسن عبدالآل ندانستم کجا است ، درکتب رجال و سیر وغیره چون امل، روضات ،منتهی المقال، تنقیح، سلافه، فهرست رضویّه، فهرست فاضلیّه، فهرست دکن ، فهرست مجلس ، کشف الحجب ، کشف الظنّون و غیره جزشخص ذیل نیافتم و تصوّر میرود که **عبدالال** اصلاً عبدالعال بوده و غلط نوشته شده و کلماتی میان حسن و عبدالعال بوده ولی ننوشته اند و این شخص **حسن بن ابر هیم بن علی بن عبد العال عاملی میسی** است که آنرا صاحب تنقیح - المقال در ص (۲۶۵) ج ۱ در مقابل شماره (۲۳۴۸) پس از نقل اسم بطریق مذکور بدین نحو معرّفی کرده : (قال فی امل الآمل انّه فاضل عالم جلیل صالح معاصر انتهی (۱)).

در صفحهٔ (۲۳ ـ ج ۲) فهرست رضویه در تحت نمرهٔ (۷۵) نسخه ایست که احتمال قوی میرود ترجمهٔ همین کتاب باشد برای زیادتی اطلاع عین عبارات آنرا در اینجا نقل می کنم : **ترجمه رفع اللثام** در تحقیق تفسیر آیات وارده در صیام مؤلف یکی از علمای معاصر دولت شاه صفی [که] بعد از استقراء تام بدست نیامد ظاهراً نسخه در (۱۰۴۶) تألیف و ترجمه و نوشته شده و مینماید که مؤلف اوّل کتاب را بعربی تألیف نموده و بعد بمناسبت حال حواشی سلطان بفارسی ترجمه کرده اوّل نسخه بعد از بسمله (شایسته تقدیم در هر کتابی و سزاوار تصدیر در هرخطابی حمد واجب الوجودیست الخ). آخر نسخه (و الحمدلله علی نعمة الانمام و صلی الله علی سیّدنا و مولانا محمّد و آله الطهر الکرام) .

(۱) امل الآمل ص ۹ مراجعه گردید این عبارت عین عبارت آن کتاب میباشد .

چیزیکه بما کمك میکند و میرساند که این کتاب ترجمهٔ «اماطة اللثام» میباشد گذشته بر اتحاد موضوع و عصر تألیف تقارب آخرین عبارت هر دو نسخه است لذا عین عبارت آخر نسخه اماطة اللثام را در اینجا نقل می کنیم: (و نحمد الله علی ما خول من نعمة الانعام ونصلی علی سیّد الرّسل وآله الطهر البرره الکرام) و پس از این نیز نوشته شده: (راجین ممن جعل خیمه الکریم علی الانصاف و طبع طبعه السلیم علی الاسعاد والاسعاف .....
فهناك اِنْ ترَما یُشینُ فواره کرَماً ـ واِن ترما یَزینُ فاَفشه ـ تمّ بالخیر.)
بنا براین معلوم شد که این دونسخه اصل و ترجمهٔ یکدیگر اند ونسخهٔ دیگری از آنها راسراغ نداریم و تقریباً این کتاب (۲۵۰۰۰) بیت کتابت دارد.

آغاز نسخه: بسمله الحمد لله الذی جعل الصوم جنّة عن النار واقیه الخ.

(۴۵۳)

اماطة اللثام

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، کاتب نام خود و سال کتابت را ننگاشته، پشت صفحهٔ اوّل یاد داشت های ذیل نوشته شده: هو رساله صومیّه شیخ قد وسط کاغذ دولت آبادی مجدول مذهب جلد تیماج برگدار طلا پوش بتاریخ بیست و سوّم شهر جمادی الاولی (۱۱۰۵) داخل عرض شد. مهریکه به سجع ذیل است در ذیل این عبارات زده شده: رسید از سلیمان به عزّو شرف ـ حسین از غلامی شاه نجف. ونیز نوشته شده بتاریخ شانزدهم شهر صفر (۱۱۱۵) داخل عرض شد مهر مربعی که خط آن واضح نیست در ذیل این قسمت زده شده. عبارت ذیل پس ازعبارت مذکور نگاشته شده: این کتاب از کتابخانهٔ شاه سلطان حسین صفوی انارالله برهانه است که مستوفی کتابخانهٔ آن پادشاه ثبت نموده و مهرخود را هم زده است اعتضاد السلطنه وزیر علوم. و نیز نوشته شده کتاب اسرار صوم از شیخ حسن عبدالآل داخل کتابخانه مبارکه نواب مستطاب اشرف امجد والاعتضاد السلطنه وزیر علوم و صنایع و معادن وتجّار علیقلی میرزا دام اجلاله گردید تحریراً فی شهر جمادی الثانیه سنهٔ (۱۲۸۳) مهر اعتضاد السلطنه، بقرینهٔ اینکه اسم شاه

صفی صفوی را که این کتاب درزمان سلطنت او تألیف کرده با طلا نوشته اند و در کتابخانهٔ سلطنتی بوده و نسخهٔ دیگری از آنرا باتفحّص زیاد در جائی نیافتیم احتمال میدهیم که این کتاب نسخهٔ اصل باشد و برای کتابخانه آن پادشاه نوشته بوده‌اند و دارای یك سرلوح ظریف کوچك است.

جلد تیماجی ضربی طلا پوش. کاغذ دولت آبادی مجدول بطلا وزنگار. عدهٔ اوراق (٦٨). صفحهٔ (١٩) سطر. واقف-سپهسالار. قطع وزیری. طول (٢٣ سانتیمتر) عرض(١٣ سانتیمتر). نمرهٔ کتابخانه (٢٥٣٩).

[١٦٧] الانتصار (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت علم الهدی سیّد مرتضی ره است (ذوالمجدین علی بن حسین بن موسی الموسوی ٣٥٥ ـ $\frac{٤٣٣}{٤٣٦}$ ـ $\frac{٤٣٦}{٤٣٧}$) (١) که یکی ازعلماء بزرگ شیعهٔ امامیّه میباشند و شهرت بی اندازهٔ ایشان مانع ازتحریر سطری ازحالاتشان است، عموم مورّخین و رجالیّین عامه و خاصه فضائل ومناقب ایشانرا درکتب خویش نقل نموده وبثناء شان پرداخته‌اند، صاحب روضات درصفحات (٣٨٣ تا ٣٨٨) بشرح حال ونقل اقوال جمعی از نویسندگان سابق راجع باین عالم جلیل پرداخته و در آنجا مسطور است که ایشانرا ابوالشمانین می گفته اند چرا که از هر چیزی هشتاد آنرا دارا بوده، کتابخانهٔ بزرگی داشته که شمارهٔ کتب آنرا از هشتاد هزار تا یکصد و چهل‌هزار نوشته اند، مؤلفات زیاد در فقه و و اصول و کلام و ادب دارند که در ذیل شرح حال و ترجمهٔ ایشان ذکر شده و بعضی از آنها را در اینجا می نگاریم: **غرر و درر** در ادب و تفسیر و حدیث، **ذریعه** در اصول فقه، **ذخیره** کلام کامل، **تنزیه الانبیاء** در عصمت انبیاء وائمّه، **شافی** در امامت، **انتصار الشیعه** (همین کتاب) وجواب بسیاری از مسائل که پارهٔ از آنها در همین فصل ذکر خواهد شد.

(١) روضات از ص (٣٨٣ تا ٣٨٨) ابن خلکان ج ١ ص (٣٣٦) لؤلؤالبحرین ص (١٩١) هدیة الاحباب ص (٢٠٢) کشف‌الحجب ص (٦١).

دیوان شعری که در حدود بیست هزاربیت میباشد نیز ازایشان بیادگار مانده است .

شاگرد حضرت شیخ مفید ره بوده ودانشمندان وعلماء بزرگی را چون شیخ طوسی و قاضی ابی الفتح کراچکی و ابی الصلاح حلبی و قاضی عبدالعزیز بن برّاج (ابن براج) طرابلسی وقاضی عزّالدین عبدالعزیز بن کامل طرابلسی و صهرشتی و سلاّر و سید ابی یعلی و محمّد بن حمزه علوی تربیت کرده اند.

درزمان ایشان اهل سنّت ملتزم برمتابعت یکی ازائمّهٔ چهارگانه (ابوحنیفه وشافعی واحمدبن حنبل ومالك) شده علم الهدی خلیفه‌را حاضر کرده که شیعه را هم پنجمی آنها قرار دهد ولی دراثر بی همّتی شیعیان در آن روزگار این کار انجام نیافت .

حکایت ذیل که حاکی از فطانت و ذکاوت وسرعت انتقال سیّد میباشد مشهور ودرص ۷٤ روضات مندرج است :

گویند روزی معرّی در مجلس حضرت سید مرتضی بود و از متنبّی شاعر صحبت بمیان آمد سیّد معایب او را شمرد و نسبت نقصان بدو داد معرّی گفت اگر متنبّی نداشت مگر این یك شعر هرآینه افتخار وفضیلت اورا کافی بود و این بیت را خواند :

لَكَ يا مَنازِلُ فِي القُلُوبِ مَنازِلُ أَقفَرْتِ أَنْتِ وَهُنَّ مِنْكِ آهِلُ

سید مرتضی بخشم شد وفرمان داد از انجمن ویرا براندند پس از آن رو بحضار مجلس کرد و گفت غرض معرّی را از خواندن این شعر دانستید چه بود در صورتیکه متنبّی بهتر از این قصیده بسیار دارد ، غرضش این‌شعر ازاین قصیده بود : و اذا اتتك مذمتی من ناقص ـ فهی الشهادة لی بانی کامل . (ظاهراً شعر سی‌ونهم ازقصیده باشد) .

این کتاب بنام «الانتصاریا انتصار الشیعه» موسوم گردیده و چنانکه درمقدمهٔ آن مسطور است برحسب امر عمید وزیر در ردّ برعقیدهٔ عامهٔ (ایشان معتقد بوده‌اند مسائلی را در فروع شیعه بدان معتقداندکه خودشان متفرد بدان میباشند

و سائر علماء مسلمین بدان فتوی نداده اند ودلیلی هم برفتوی خویش ندارند) تألیف و آنها را بترتیب ذیل مرتب ساخته و در ذیل هریك از مسائل اقوال هرکدام از علماء مذاهب اربعه را که موافق بدان بوده نقل و ادلّهٔ هریك از مسائل را از کتاب وسنّت واجماع ذکر کرده اند وترتیب کتب این کتاب اینست : کتاب طهارت ، صلوة ، صوم ، زکوة ، حج ، نکاح ، طلاق ، ایمان ، نذر ، عتق و کتابه ، تدبیر . صید وذباحه و اطعمه و اشربه ولباس ، بیع و صرف ، شفعه ، هبه واجاره و وقف و شرکة ، قضاء و شهادات ، حدود وقصاص ودیات و کتاب فرائض و مواریث ووصایا .

این کتاب در سنهٔ (۱۲۷٦) بضمیمهٔ چندین کتاب و رسالهٔ فقهی بنام « جوامع الفقه » درطهران چاپ شده و تنها نیز بچاپ رسیده و دو کتاب یکی بنام « انتصار » ازشیخ مفید ره ودیگری بنام « انتصار الحق » از زین العابدین نام در کشف الحجب ص ۱٦۲ نام برده شده است .

آغاز : بسمله الحمد لله علی مایسر لنا من حق متبع و من صرف باطل مبتدع الخ .

(٤٥٤)

انتصار الشیعه این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، کاتب نام خود وسال کتابت و عنوان مطالب کتاب را ننگاشته و مشتمل برکتاب طهارت تا آخر وصایا است .

جلدتیماجی . کاغذ سمرقندي . عدّهٔ اوراق (۲٦۲) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۰۲) .

[۱٦۸] الانوار لاعمال الابرار (عربی)

مؤلف این کتاب جمال الدّین یوسف بن ابراهیم اردبیلی شافعی است صاحب معجم المطبوعات در ص ٤۲۳ ذیل نام اردبیلی ایشانرا بدین نحو ستوده که ما ترجمه آنرا مینگاریم : **اردبیلی** (متوفی ۷۷٦ یا ۷۹۹) جمال الدّین یوسف بن ابراهیم الاردبیلی شافعی ، صاحب طبقات الشافعیه در ورق ۸٤ چنین گوید :

یوسف بن الامام عزالدّین اردبیلی صاحب الانوار است ، وعثمانی در طبقات خود ذیل اشخاصیکه تا سنهٔ ۷۵ زنده بوده اند ایشانرا نام برده و ثنا خوانی کرده ، کتاب الانوار ایشان درفقه ومشتمل برچندین مجلّد است ودر ابتداء آن مذکور است که این کتابرا از (شرح کبیر وصغیر رافعی) ، الروض ، اللباب ، المحرر ، الحاوی وتعلیقه جمع آوری نموده ومطالب سودمندی از کتب معتبرهٔ ائمّه برآن افزوده وخود گوید کـه در هرمسئله بر کتب هفتگانهٔ مذکوره اعتماد داشته ام . و این مؤلف را شرحی بر مصابیح بغوی [۱٤۷] ص (۳۰۵) درسه مجلّد میباشد ، کتاب الانوار دوبار درسال ۱۳۱۰ و ۱۳۲۸ با دو حاشیهٔ آن در مصر چاپ شده .

صاحب کشف الظنون در ص ۱٦۷ ج ۱ بدینگونه مؤلف وکتاب را شرح داده : (الانوار لعمل(۱) الابـرار) در فقه شافعی تألیف شیخ امام جمال الدّین یوسف بن ابراهیم اردبیلی شافعی متوفی سنهٔ (۷۹۹) واز کتب معتبره ومتداوله میباشد ، در آن مسائل عام البلوی و مهمّهٔ را که در سائر کتب از آن نام برده نشده ذکر نموده و در آن متذکّر شده که در این کتاب بیشتر بر کتب هفتگانه کبیر و صغیر تألیف رافعی ، روضه ، شرح اللباب ، تعلیقه ، حاوی ومحرر اعتماد نموده و براین کتاب حواشی وشروح زیادی است که از آنها تعلیقه علاّمه جلال الدین محمّدبن اسعد صدّیقی دوّانی شافعی متوفی سنهٔ (۹۰۷) و تعلیقه شیخ نورالدّین علی بن محمّد اشمونی متوفی سنهٔ (۹۰۰) وشرح الانوار تألیف نورالدّین علی بن احمد البوشی الشافعی متوفی سنهٔ (۸۵٦) میباشد و شیخ سراج عمربن محمد یمنی متوفی سنهٔ (۸۸۷) زوائد این کتاب بر کتب مذکـور را جمع آوری نموده و آنرا « انوار الانوار » نامیده است .

آغاز : بسمله الحمد لله الحمید المجید المحصی المبدء المعید الخ .

---

(۱) در این نسخه کشف « لعمل » نوشته شده ودر فهرست رضویه ص (۱۰) ج ۲ همین کتاب « انوار لاعمال الابرار » ضبط کرده ولی مسلماً اسم آن « الانوار لاعمال الابرار » است ودر نسخ فوق غلط ضبط گردیده .

(٤٥٥)

الانوار لاعمال الابرار

این نسخه مشتمل بر کتاب صلح تا آخر کتابست (٥٦ کتاب) کاتب خود را ابوالفضل بن عبدالله بن یحیی بن مؤید الانی سعیدی خاورانی و سال تحریر را سنهٔ (۹۰۱) تعیین کرده ولی عبارت آخر را بطرزی نوشته که میرساند کاتب مؤلف است ولی با توجه بمطالب مذکورهٔ فوق خلاف آن واضح میگردد، یادداشتها و مهرهائی پشت صفحهٔ اوّل و بر صفحهٔ آخر موجود و یکی از مهرها را محو کرده اند، در حاشیهٔ صفحهٔ اوّل اعتضادالسلطنه این کتاب را بنام جلد دوّم انوارشافعی معرّفی و سپهسالار نیز بهمین نام آنرا وقف کرده اند ولی کاتب پس از ختم کتاب نوشته: وقع الفراغ من تحریر کتاب الانوار لاعمال الابرار الخ.

جلد چرمی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۳۸۰) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی بزرگ. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۸۰).

[۱٦۹] انیس التجار (فارسی)

این کتاب در احکام تجارت و تألیف حضرت ملاّ محمّد مهدی نراقی ره است که از علماء قرن دوازدهم و سیزدهم و از شاگردان آقای بهبهانی (آقا باقر) و صاحب حدائق بوده اند، اهل سیر و رجال از سال تولد و وفات ایشان نام نبرده، در علوم فقه وحکمت واصول و اعداد مسلّم بوده ومؤلفات ذیل از ایشانست: **معتمدالشیعه** في احکام الشریعه، **لوامع الاحکام** فی فقه شریعة الاسلام، **التحفة الرضویه** فی المسائل الدینیّه، **التجرید** فی اصول الدین، **مشکلات العلوم** مانند کشکول، **کتابی فارسی** در اصول دین، **جامع السعادات** در مراتب اخلاق، رسالهٔ در عبادات، رسالهٔ در مناسك حج، رسالهٔ در علم حساب، **محرق القلوب** درمصائب اهل بیت (ع) وهمین کتاب (انیس التجّار).

فرزندایشان ملاّاحمد نراقی ره متوفی سنهٔ (۱۲٤٤) پارهٔ از مؤلفات پدررا شرح نموده و از آنها در این کتاب نام خواهیم برد.

مؤلف درانیس التجّار بدواً اخبار راجعهٔ بفضیلت تجارت را بفارسی ترجمه

پس از آن احکام و شرائط و مسائل تجارت راموافق اجتهاد خودذکر کرده‌اند و این کتاب در حدود (۱۰۰۰۰) بیت است.

(نراق بروزن عراق ازتوابع کاشان است وپدر مؤلف ابوذر نام داشته صاحب روضات در ص ۱۳۶ ج ٤ در ذیل نام مهدی مؤلف را ستوده اند.)

مرحوم آقا سید محمّدکاظم یزدی طباطبائی ره وحضرت حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی دام ظلّه بر این کتاب تعلیقات و حواشی مرقوم و با این دو حاشیه در سنهٔ (۱۳٤۹) در طهران چاپ شده است.

آغاز: بسملّه حمد و سپاس بیحدّ کریمی را سزا است که ازغایت الی منتها الخ.

(٤٥٦)

انیس التجار این نسخه را بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب محمّداسمعیل بن محمّد ابراهیم شیرازی برای حاج غلامحسین کازرونی در سنهٔ (۱۲٤٥) نوشته و مشتمل برتمام کتاب است.

جلد روغنی (وسط دو ترنج). کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۱٦۰) صفحهٔ (۱٥) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٥٤٦).

[۱۷۰] تبصرة المتعلمین (عربی)

این کتاب تألیف حضرت علاّمه حلّی ره است[۱٦٤] ص (۳٥٥) ویکی از کتب فقهیّهٔ امامیّه میباشد، بااختصار زیادیکه دارد مشتمل برتمام کتب و مباحث فقه و کاملاً موضح مقاصد آنست، شمارهٔ مسائل آنرا بعضی (٤۰۰۰) نوشته اند، شرح هائی مختصر و مفصّل برآن نوشته شده و بعضی از آنها چاپ گردیده از آنجمله سه شرح بزرگ و متوسط وکوچك تألیف سید مهدی قزوینی نجفی حلّی و شرح محمد حسن شریعتمدار از علمای قرن ۱۳ هجری و شرح محمّد حسن بن آل ابی خمیس احسائی متوفی سنهٔ (۱۳۱۰) و شرح محمد حسن بن سمیع (نقل ازفهرست کتب خطّی معارف ج ۱ ص ۸۳) وشرح مختصرحضرت

آقا سیّد محسن عاملی شامی مدّظله که در سنهٔ (۱۳٤۹) تألیف و در همانسال در شام چاپ شده و نسخهٔ آن تحت‌نمرهٔ (۳۹٤٤) دراین کتابخانه میباشد و حضرت آقای آقاضیاءِ الدّین عراقی مدّظله که ازمراجع تقلید و علماءِ بزرگ معاصراند شرحی نافع ومبسوط ومفصّل براین کتاب مرقوم و قسمتی از آن چاپ شده است ؛ ترجمهٔ فارسی این کتاب در کتابخانهٔ معارف در طهران موجود ولی مترجم آن معلوم نیست (فهرست کتب خطّی معارف ج ۱ ص ۸۳)

آغاز: بسملّه الحمد لله القدیم سلطانه العظیم شانه الواضح برهانه الخ .

(٤٥٧)

تبصرهٔ علامه این نسخه بخط نسخ خوب درسنهٔ (۹۷۷) نوشته شده ، کاتب نامی ازخود نبرده در حاشیهٔ بیشتر ازصفحات حاشیه هائی بدون امضاء و نقل از مهذّب و قواعد و نزهة العابدین و تنقیح وارشاد و مختصر مصباح و تحریر و مختصرنافع وایضاح وغیره نوشته شده ، صحیفة الرضا که در(۲۲) ورق نوشته شده ضمیمهٔ این کتاب است بصفحهٔ (۲۷٤) این فهرست مراجعه شود .

جلد تیماجی کهنه . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق با صحیفة الرضا (۱۲۰) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (۱۸ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۵۳) .

[۱۷۱] تحریرالاحکام (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت علاّمه حلّی ره است [۱٦٤] ص (۳۵۵) و یکدورهٔ کامل (از طهارت تادیات) مسائل فقهیّه را مشتمل وازکتب معروفه میان امامیّه میباشد، مؤلف آنرا «**تحریرالاحکام الشرعیه علی مذهب الامامیه**» نام گذارده وخود فرموده اند که دراین کتاب مطالب فرعیّه تکلیفیّه را بدون دلیل ذکر نموده و ادلهٔ احکام را بکتاب « منتهی المطلب فی تحقیق المذهب » خویش که معروف به منتهی علاّمه است حواله کرده‌اند .

این کتاب در سال (۱۳۱٤) در طهران چاپ شده شمارهٔ مسائل آن را

(۴۰۰۰۰) نوشته اند(۱) ومشتمل برمقدّمهٔ درتعریف فقه وعلم و چهار قاعده است **قاعده اول**: درعبادات. **دوم**: درمعاملات. **سوم**: درایقاعات. **چهارم**: در احکام.

آغاز: الحمد لله المتقدّس بکماله عن مشابهة المخلوقات الخ.

(۴۵۸)

تحریر الاحکام یا تحریر علامه

این نسخهٔ مجلّد اوّل و مشتمل براز ابتداءِ کتاب طهارت تا آخر امر بمعروف و نهی از منکر است، آخرین مطلبی که نسخه بآن خاتمه یافته عبارت مصنّف میباشد که مشتمل براسم و نسب ایشان و سال تألیف آنست، کهنگی نسخه و اسلوب خط این احتمال را تائید میکند در ذیل آخرین سطر نسخه شرحی در سنهٔ (۹۲۸) یکی ازعلماء نوشته اند، دویاد داشت مختصر نیز درهمین صفحه بوده آنها را محو کرده اند، پشت آخرین صفحه شرحی راجع باجماع امامیّه درحرمت خمر در جمیع شرایع نوشته شده، بیشتر از صفحات کتاب وصالی ولی خطوط آن ضایع نگردیده وهیجده ورق ازاوّل کتاب نونویس است.

جلد تیماجی. کاغذ قدیمی. عدّهٔ اوراق (۱۹۵) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۴ سانتیمتر) عرض (۱۶ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۶۱).

[۱۷۲] تذکرة الفقهاءِ (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت علاّمهٔ حلّی ره است [۱۶۴]ص(۳۵۵) و مشهور به «تذکرهٔ علاّمه» و از کتب مشهور امامیّه میباشد، چنانکه ذیلاً معلوم خواهد شد مؤلف آنرا نیز برچهار قاعده تقسیم نموده وهریك ازقواعد چندین جزء را مشتمل است.

در هیچیك از کتب رجال و فهارس نسبت نقصان باین کتاب داده نشده و اطلاق عبارت نسبت تألیف تذکره بعلاّمه ره مقتضی کمال و اتمام آنست ولی با تفحّص

(۱) این شماره در فهرست کتب خطی معارف ج ۱ ص (۷۸) نوشته شده ولی پشت نسخهٔ نمرهٔ (۲۵۶۱) این کتابخانه شمارهٔ مسائل این کتاب را (۱۶۰۰۰۰) نوشته اند.

زیاد جز تاآخر جزء (۱۵) ازآن که چاپ شده است نیافتم لذا گمان میکنم که مؤلف بیشتر از این قسمت ازکتاب را موفق بتألیف نگردیده و چنانکه در آخر جزء (۱۵) خود تصریح کرده اند در سال (۷۲۰) از تألیف این جزء فراغت یافته و در آخر جزء اوّل کتاب تاریخ تألیف را سال (۷۰۳) معین کرده اند بنابراین تألیف این پانزده جزء هفده یا هیجد سال طول کشیده وبا جزء پانزدهم قاعدهٔ دوّم کتاب هم بآخر نرسیده و برای اتمام چهار قاعده سالهای زیادی لازم خواهد بود و چنانکه دانستیم مؤلف در سال (۷۲۶) وفات یافته وبا اشتغالات دیگر که ازایشان سابقه داریم بسی مشکل است که موفق باتمام این کتاب شده باشند. در فهرست رضویه ج ۲ ص ۱۶ مقابل تذکرة الفقهاء چنین نوشته شده: و این کتاب مشتمل برپانزده جزو است و برچهار قاعده تقسیم نموده و از اشهر کتب فقه امامیّه است و این نسخه ازجزء اوّل است تا هفتم الخ. و این عبارت مذکور می رساند که مؤلف محترم آن فهرست نیز اطلاع بربیشتر از (۱۵) جزء از این کتاب نیافته اند ولی مطلب مارا نمیرساند و بعلاوه می فهماند که همین ۱۵ جزء برچهار قاعده تقسیم شده درصورتیکه چنین نیست و فقط درخود این کتاب دوجا تصریح باین تقسیم شده یکی درابتداء کتاب طهارت که نوشته شده: القاعدة الاولی فی العبادات و دیگری در ابتداء کتاب بیع که نوشته شده: القاعدة الثانیه فی العقود. وچنانکه ذیلاً فهرست اجزاء راملاحظه می نمائید تاآخرین جزء ازعقود می باشد و ظاهراً چنانکه در کتاب تحریر ملاحظه فرمودید حضرت علاّمه آن کتابرا نیز بر چهار قاعده بدین تفصیل: عبادات، عقود، ایقاعات و احکام تقسیم کرده و بنا داشته که این کتابرا بهمان نهج تألیف نمایند ولی توفیق نیافته اند و فهرست پانزده جزء موجود این کتاب اینست:

جزء اول: طهارت. **دوم**: صلوة (تا آخر نماز های روزانه) **سوم**: بقیّه صلوة تا آخر کتاب. **چهارم**: زکوة وخمس وصوم واعتکاف، **پنجم**: حج (تا آخر مبحث تقصیر). **ششم**: بقیّهٔ حج و کتاب جهاد. **هفتم**: بیع و تجارت و شفعه. **هشتم**: دین. **نهم**: رهن و حجر و تفلیس، **دهم**: ضمان، کفاله،

حواله ، اقرار و کتاب صلح ، **یازدهم :** امانت ، ودیعه ، عاریه ، شرکت ، قرض ، لقطه و کتاب جعاله . **دوازدهم :** اجاره ، مزارعه و مساقات و کتاب سبق و رمایه . **سیزدهم :** غصب ، احیاء موات ، هبه و کتاب وقف . **چهاردهم :** وصایا . **پانزدهم :** قسمتی از نکاح (از ابتداء کتاب تا مبحث میراث زوجین) .

طرز این کتاب را مؤلف خود درمقدّمهٔ آن بیان فرموده وما ترجمهٔ آنرادر اینجا مینگاریم .

امابعد : فقهاء علیهم السّلام ستون دین اند و مروّج آئین پیمبر پروردگار جهانیان و نگاهدارندهٔ فتاوی ائمّهٔ معصومین صلوة الله علیهم اجمعین می‌باشند ، ایشانند وارث پیغمبرآن وآنکسانند که نوشتهای ایشان بهتراست ازخون شهیدان و آنانند که پیغمبر (ص) نگاه کردن برروبشان را عبادت و همنشینی با آنها را سعادت و پیروی نمودن ازآنانرا آقائی و گرامی داشتن ایشانرا موجب رضوان خدا وبی احترامی آنها را سبب خشم پروردگار دانسته پس بنا براین واجب است برهرفردی پیروی از رفتار آنها در اظهار دین خدا وآشکار کردن احکام او و زنده کردن مراسم و افراشتن بیرق آئین او و مادر این کتاب خود که آن را « تذکرة الفقهاء » نام گذارده قصد کرده ایم بر خلاصه کردن فتوی های علماء و ذکر قواعد فقها بنا بر شایسته ترین راه‌هاومحکم ترین آنها و راست‌ترین گفتارها و آشکار ترین آنها که آن طریقه وروش امامیّه است چرا که ایشان دین خویش‌را از کتاب الهی و علم ربانی می‌گیرند نه از قیاس واستحسانات عقلیّه وافکاربشریّه و در این کتاب راه ایجاز و اختصار را پیش گرفته و از اطاله سخن خود داری کرده و در هرمسئله اشاره بخلاف نموده و محاکمه میان اقوال را بطریق انصاف کرده و تألیف آن برحسب خواهش دوستدار ترین خلق و عزیز ترین آنها در نزد من فرزندم محمّد ایّده الله تعالي بالسعادات الخ بوده (مراد ازمحمّد فخرالمحقّقین است که حضرت علاّمه بیشتر کتب خود را بنام ایشان تألیف کرده اند) و این کتاب را بر چهار قاعدهٔ مرتب ساختم والله الموفق والمعین .

برحسب شماره ایکه این بنده نموده اجزاء پانزده گانه‌این کتاب تقریباً

مشتمل بر (۱۳۰۰۰۰) بیت میباشد. پانزده جزء اینکتاب در دوجلد درطهران چاپ شده سال طبع معیّن نگردیده بقرینهٔ اینکه در سال (۱۲۹۷) هر دو جلد آن را سپهسالار برمدرسهٔ خود وقف نموده معلوم می شود پیش از این تاریخ چاپ گردیده، حاج محمّد حسین خونساری چندین قسمت از این کتاب را چاپ نموده ودر سنهٔ (۱۳٤۹) شرحی مبنی بر شکایت از اهل روزگار درعدم مساعدت در اینگونه امور خیریه اظهار وعدم توانائی خود را بر اتمام طبع این کتاب اظهار نموده باتحقیق زیاد معلوم نشد که ایشان موفق بچاپ چند جزء از این کتاب شده اند و قسمتی را که این بنده دیده مشتمل براز کتاب دیون تایك صفحه از کتاب اجاره است.

آغاز: بسمله الحمد لله الّذی ذی القدرة الازلیّه والعزّة الباهرة الابدیّة الخ.

(٤٥٩)

تذکرة الفقهاء این نسخه که مشتمل برجزء اوّل ودوّم و سوّم و چهارم کتاب است در سنهٔ (۹۵۷) بخط نسخ ابوالقاسم بن ملاّ جان سیونی نوشته شده مرحوم علم الهدی پسرحضرت فیض درآخر این کتاب جدولی را که مشتمل بربیان اصطلاحات پدرشان در کتاب وافی است ترسیم نموده، ودرآخر کتاب صلوة کاتب خود را خلیل الله بن سلیم الله بن خلیل الله بن عبدالله بن پیرعوض بن قاسم القاضی القاری الفیلوی در سنهٔ (۹۵۷) معرّفی کرده است، در بعضی ازحواشی کتاب حاشیه های مختصری بدون امضاء نوشته شده، موریانه کنار بعضی از اوراق را سوراخ کرده ولی بسطور آن صدمهٔ وارد نیاورده است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۱۸٤) صفحهٔ (۳۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۳٦ سانتیمتر) عرض (۲۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۵۷).

(٤٦۰)

تذکرة الفقهاء این نسخه مشتمل بر جزء هشتم از کتاب است (از بیع نقد ونسیه وسلف تاآخر کتاب دیون) بخط نسخ زین العابدین بن محی الدّین بن علی بن کرامه در سنهٔ (۹۷۲) نوشته شده است.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۱۱۹) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۷ سانتیمتر) عرض ($۱۷\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤۵۲).

(٤٦١)

تذکرة الفقهاء این نسخه بخط نسخ خوب باقر نام قمی می‌باشد و مشتمل بر کتاب طهارت وصلوة است در سنهٔ (١٠٩٤) نوشته شده قبل از شروع بکتاب فهرست ابواب و مطالب آن باذکر نمرهٔ اوراقیکه در آنها واقع شده نگاشته اند ، برمقدّمهٔ که براین فهرست نوشته شده سال تحریر آن (١٠٣٩) ضبط گردیده و در آخر آن کاتب خود را ابن عبد الصّمد محمد زکی معرّفی کرده است ، عبارتی ازمرحوم میرداماد ره بفارسی راجع ببعضی ازمطالب فقهی قبل از فهرست نقل شده است .

جلد چرمی . کاغذ دولت آبادی . عدّهٔ اوراق (٢١٠) صفحهٔ (٢٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٣٤ سانتیمتر) عرض (٢٠ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٥٨) .

(٤٦٢)

تذکرة الفقهاء این نسخه بخط نسخ خوب علی بن محمد کاظم درسنهٔ (١٢٦٥) نوشته شده و مشتمل بر کتاب ضمان تا آخر مقصد اوّل از کتاب نکاح است (جزء دهم تا ١٥) فهرست کتب مندرجه در این نسخه را پشت صفحهٔ اول نوشته اند .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٣٩٦) صفحهٔ (٣٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($31\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (٢١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٥١) .

[١٧٣] تمهید القواعد (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شهید ثانی اعلی الله مقامه میباشد (زین الدّین بن علی بن احمد بن محمّد بن علی بن جمال الدّین بن تقی بن صالح بن اشرف الجبعی العاملی الشامی ٩١١ – $^{٩٦٦}_{٩٦٥}$) (١) که از علماء بزرگ و فقهاء عالیمقام مذهب امامیّه در قرن دهم هجری بوده و باعظمت علمی و استحکام و متانت تألیفات پس ازایشان عالمی نیامده و مؤلفات شان تا کنون مورد مراجعه و استفاده علماء وطلاّب امامیّه می‌باشد . پدران این عالم بزرگ که دراینجا نام آنها را آورده ایم وفرزندان

(١) روضات از ص (٢٨٨ تا ٢٩٩) . امل الامل ص (١٤) هدیة الاحباب ص (١٦٨) لؤلؤ (ص ٢٠ تا ٢٦) .

ایشان تا عصر حاضر همگی از علماء امامیّه بوده اند و نام جمعی ازآنها درروضات (۱۷۸ و ۵۲۷) و سایر صفحات ثبت گردیده، بمجلس درس بسیاری از علماء عامّه حاضر شده و موفق بتحصیل اجازه از آنها گردیده و خدمت پدر بزرگوار خویش و حضرت سید حسن کرکی عاملي و شیخ عبد العالی کرکی میسی و فیلسوف محقّق شمس الدین محمّد بن مکّی وبسیاری دیگر ازعلماء امامیّه بتحصیل علوم ادبی و ریاضی و طب و فلسفه وتفسیر و حدیث و فقه و اصول فقه وسایر علوم اسلامی اشتغال داشته و در علوم فقه و اصول فقه ودرایه و غیره رسائل و شروح و حواشی زیاد از ایشان باقی مانده و صاحب روضات در ص (۲۸۸ تا ۲۹۹) بسیاری از آنها را نام برده وچنانکه مؤلف آن نوشته اند این عالم جلیل از علماء امامیّه اوّلین کس اند که بشرح مزجی کتب پرداخته و اولین شرح ایشان برارشاد علاّمه بنام « روض الجنان في شرح ارشادالاذهان» بوده وبعضی ازمؤلفات ایشانرا در اینجا می نگاریم : **شرح لمعه دمشقیه** موسوم به الروضة البهیّه في شرح اللّمعة الدمشقية **و مسالك الافهام** شرح شرایع الاسلام **وسه شرح برالفیه** که بزرگتر آنها موسوم به « المقاصد العلیّه » است **وشرح نفلیه** موسوم به « الفوائد المـلیّه » **وتمهید القواعد** (همین کتاب) با فهرست مطالب آن.

در بعلبك و سایر شهر های اسلامی مقام تدریس داشته و موافق مذاهب اربعه و شیعه امامیّه تدریس مینمود و علّت شهادت ایشان را سعایت قاضی معروف نام نزد سلطان سلیم پادشاه روم نوشته اند و در کتب سیر مسطوراست که روز پنجم ربیع الاوّل سنهٔ نهصد و شصت وپنج پس از نماز عصر در مسجد مکّه معظمه دستگیر وچندی در همان شهر محبوس و پس ازآن ویرا بقسطنطنیّه برده و در آنجا بجرم تشیّع بدرجهٔ شهادتش رسانیده و پس از اینکه سه روز جسدش را گذارده بودند بدریا انداختند.

این کتاب که مؤلف آنرا «تمهیدالقواعد» نامیده چنانکه درمقدّمهٔ آن هم مذکور است اوّلین کتابی استکه بدین سبك تألیف گردیده و مشتمل برصد قاعده است. در قسمت اوّل قواعد اصولي را ذکر و مسائل فرعیّه را که متفرع برآن میگردد

نقل کرده اند و درقسمت دوّم قواعد عربیّه وادبیّه را ذکر ونیز مسائل فرعیّه ئیکه برآنها متفرع میگردد آورده اند واین کتاب بهترین معین وراه نما برای استنباط احکام میباشد و چون مسائل فرعیّهٔ هریك از ابواب در ذیل قواعد متعدّده بدون انتظام و ترتیب نگاشته شده و استفادهٔ از آنها مشکل بوده مؤلف فهرستی برای مطالب کتاب بطرز کتب فقهی تألیف ومسائل هرکتاب را مرتب ومعیّن کرده و تذکّر داده که در ذیل کدام قاعده آنرا ذکر نموده اند.

آغاز: بسمله الحمد لله الّذی وفّقنا لتمهید قواعد الاحکام الشرعیّه الخ.

(٤٦٣)

تمهید القواعد این نسخه بخط نسخ خوب محمّد رحیم بن محمّد هادی نائینی در سنهٔ (۱۲۵۰) نوشته شده ومشتمل برتمام کتاب مذکوراست، فهرست مفصّل مطالب کتاب را که خود مؤلف نیز مرقوم فرموده اند ضمیمه دارد، درآخر تمهید نگاشته شده که در سنهٔ (۱۲۵٦) در بروجرد آن را با نسخهٔ دیگر مقابله کرده اند و کلمات افتاده از متن درحاشیه نوشته شده است.
جلد روغنی عالی گل و بوته دورو زمینهٔ لاکی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۱۷۸) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۲۰).

(٤٦٤)

تمهید القواعد این نسخه که نیز بخط نسخ خوب نوشته شده مشتمل برتمام کتاب تمهید است ولی فهرست مذکور در نسخهٔ فوق را ندارد، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده، نسخه کهنه تر از سابق است و بر خطوط بعضی از اوراق آب ریخته و آنها را سیاه کرده است.
جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۱۳۳) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۲۱).

[۱۷٤] جامع عباسی (فارسی)

این کتاب مشتمل برمسائل ومطالب فقهی ازطهارت تادیات موافق مذهب امامیّه دربیست باب میباشد، مؤلف آن حضرت شیخ بهائی ره [۳۱] ص (۷۱).

بامر شاه عبّاس کبیر است ولی بنا بتصریح صاحب امل و روضات و کشف الحجب مؤلف موفق باتمام آن نگردیده و فقط طهارت و صلوة و زکوة و صوم و حج آنرا تألیف کرد، در مؤلف پانزده باب دیگر این کتاب اقوالی چند است و بنظر نگارنده قول هدیة الاحباب بر سائرین ترجیح دارد و برای زیادی اطلاع عبارات کتب مذکورهٔ فوق را عیناً نقل می نمایم: روضات درج ٤ ص (۱۰۰) درذیل اسامی شاگردان شیخ بهائی چنین نگاشته: (وکانّه نظام بن حسین الساوجی الذی اتمّ الابواب العشرین من الجامع العبّاسی بعد وفات شیخ المرحوم بامر السّلطان.) و درهدیة الاحباب ص (۲۵۷) در ذیل اسم نظام الدّین ساوجی چنین مرقوم گردیده: (و چون شیخ بهائی وفات کرد شاه عباس اورا معظم داشت و بامر شاه کتاب جامع عباسی را تمام کرد.) و در کشف الحجب ص (۱۵٤) در ذیل اسم کتاب **جامع عباسی** تصریح شده که شیخ بهائی تا آخر کتاب حج را تألیف وبقیّه را محمد بن خاتون عاملی (در ص ۲۲٦ این فهرست شرح حال ایشانرا ذکر کرده ایم) نوشته اند و صاحب روضات در ص ۲۲ ج ۱ نوشته اند که محمد بن خاتون را شرحی برجامع عبّاسی است و نسخهٔ آن در نزد من موجود است. و در فهرست کتب خطی مجلس ج ۱ ص ۱۹ نوشته شده: (جامع عباسی تألیف شیخ بهائی که از باب ششم زین العابدین حسین باتمام پرداخته.) و در فهرست رضویه ج ۲ ص ۲۱ درذیل جامع عبّاسی و مکمّل آن نوشته شده که نظام الدّین در کتاب خود را معرّفی کرده اند.

جامع عبّاسی شهرتی بسزا دارد تا کنون مورد مراجعهٔ عوام وخواص شیعه می‌باشد ومسائل آن بااندك تفاوتی مطابق فتوٰی علماء متاخر بوده وحواشی مختصر برآن نوشته شده واجازهٔ عمل بآن را بمقلّدین خویش داده اند و مکرّر درایران و هندوستان چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والصلوة والسّلام علی اشرف الاوّلین والاخرین الخ.

(٤٦٥)

جامع عباسی این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ومشتمل بر کتاب وقف تا آخر دیات است. یك ورق از اوّل و یك ورق از آخر آن افتاده، نسخه کهنه است و شاید در زمان مؤلف (قرن یازدهم) نوشته شده باشد، اوّلین سطر موجود آن این است: **وقف جائز است وبر عبادت خانهٔ ایشان جایز نیست**، آخرین سطر صفحه این است: (از بیت المال خونبها میدهد و در غیر حاکم از روی خطا عاقله او میدهد.)

جلد تیماجی کهنه. کاغذ دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (۲٤۹) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۳۱).

[۱۷۵] جامع الفوائد (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت فخر المحقّقین ره است (فخر المحقّقین ابوطالب فخر الدین محمد بن جمال الدین حسن (علاّمه) بن یوسف بن مطهر حلّی ۶۸۲ ـ ۷۷۱) که ازمفاخر علماء اسلام خصوصاً شیعه امامیّه میباشند درعلوم معقوله ومنقوله انگشت نما بوده و پدر بزرگوارش بسیاری از کتب و مؤلفات خود را بنام ایشان تألیف نموده و برخی را بخواست این جناب برشته تحریر درآورده ودر ابتدا وانتهاء آنها به مراتب علمی وعظمت این فرزند برومند تصریح فرموده و مخصوصاً در آخر کتاب قواعد وصیّت نامهٔ خویش را که خطاب بدین فرزند خویش نموده مندرج ساخته وازایشان خواستار شده که دراین کتاب (قواعد) و دیگر مؤلفاتش نظر تحقیقی کرده وچون بخطائی برخورد باصلاح آن کوشد و هرگاه نقصی در آن مشاهده نماید آنرا کامل کنند و آنچه را محتاج بشرح بیند بآن پردازد.

علماء سیر و رجال عامّه و خاصّه نام ایشان را با احترام برده و بنام فخر المحقّقین مشهور ساخته ولی پدر عالیمقامش ایشانرا بیشتر بنام فخر الدّین محمّد نامیده اند، حضرت شهید اوّل ره شاگرد فخر الدّین بوده چنانکه صاحب روضات درص (٥١٤) نقل کرده اند دراجازئیکه برای شمس الدّین بن نجده شهید

نوشته‌اند استادخویش را ببهترین نحوی معرّفی نموده و مقامات علمی و عملی فخر الدّین را آشکار ساخته و در آنجا ایشانرا سلطان العلماء و خاتمة المجتهدین معرّفی فرموده و چون میدانیم که بنائ حضرت شهید خصوصاً دراین موارد بر مبالغه نیست عظمت فخر المحقّقین بیشتر آشکار میشود که چنین عالم جلیل القدری که خود سرآمد اهل زمان و دوران است ایشانرا بدینگونه بستاید.

این کتاب یا رساله که در حدود (۲۰۰) بیت می‌باشد شرح خطبه کتاب قواعد الاحکام پدر مؤلف است و چنانکه در مقدّمه بدان تصریح کرده اند بر حسب خواهش یکی از دوستان بشرح آن پرداخته و بقرینهٔ اینکه در ابتداء پس از ذکر اسم پدر **علیه من التحیة والاکرام** نگاشته معلوم میشود که درزمان زندگی آنجناب بدین شرح پرداخته ولی در اواخر پس از ذکر نام ایشان **قدس الله سره** نگاشته اند واز این ظاهر میشود که پس از وفات پدر بوده بهر حال نام این شرح را خود **جامع الفوائد** گذارده اند و مؤلفات دیگر ایشان ازاینقراراست: شرح قواعد علاّمه بنام ایضاح، رساله فخریه درنیّة، حاشیهٔ ارشاد، کافیه، وافیه در کلام، شرح نهج المسترشدین، شرح مبادی الاصول و شرح تهذیب الاصول بنام غایة السئول.

معاصرین مسائلی را از فخر المحقّقین کتباً سؤال نموده و چنانکه سیره دانشمندان پیشین بوده ایشان نیز جواب نگاشته اند و مؤلفات دیگری از پدر خویش را نیز شرح کرده‌اند.

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سیّد المرسلین محمد النّبی وعلی آله المعصومین

اما بعد فقدسألنی احد الخلان وافضل الاخوان ان املی علیه شرح خطبة القواعد الخ.

(٤٦٦)

جامع الفوائد

این نسخه بخط نستعلیق در چهار صفحه نوشته شده کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ

(۲۲٦٤) کتابخانه است ، خصوصیّات دیگر بکتاب کنزالفوائد این فصل مراجعه گردد .

[۱۷٦] جامع المقاصد (عربی)

این کتاب شرح قواعد علاّمهٔ حلّی و تألیف حضرت محقّق ثانی ره است (شیخ نورالدّین ابوالحسن علي بن الحسین بن عبدالعالی کرکی (۱) عاملی متوفی سنهٔ ۹٤۰ (۲)) که یکی ازعلماء بزرگ اسلام و قائدین شیعهٔ امامیّه بوده و در اثر اطلاع زیاد و فضائل و سرآمد اقران و اماثل بودن طرف توجه شاه طهماسب اوّل گردیده و زمام امور مملکتی رابدست ایشان سپرد وخود را نائب آنجناب معرّفی نموده و فرمانی درسرتاسر قلم رو خویش منتشرداشت که تمام مأمورین بایستی اوامر حضرت شیخ را لازم الاطاعه دانند .

محقّق ثانی شروع بتشکیلات روحانی داده و برای تمام شهرها و دهات از طرف خویش حاکم شرع معیّن نمود و امر باقامه جمعه و جماعت فرمود صاحب روضات در ص (٤۰۵) نقل از ریاض العلماء نموده که پس از حضرت خواجه نصیر الدّین طوسی هیچکس چون این عالم جلیل درترویج مذهب امامیّه نکوشیده و در اجراء احکام و اقامه حدود و نهی از منکر و امر بمعروف و انتشار معارف و علوم سعی و مراقبت کامل نفرموده در لؤلؤص۱۰۳ نوشته قبلهٔ بیشترازشهرها را که موافق قواعد علم هیئت منحرف بود مستقیم نمود و در ص(۱۷) لؤلؤ در ذیل مؤلفات حسین بن عبدالصمد پدرمرحوم شیخ بهائی رسالهٔ دررد بر محقّق کرکی در تعیین قبلهٔ بلاد و امر بتغییر آنها نام برده وراه اشتباه ایشانرا تذکّر داده اند .

---

(۱) کَرَک بروزن فَدَک نام قریه ایست ازجبل عامل نزدیك قریه جبع که بسیاری از علماء امامیّه منسوب به آنجا میباشند .

(۲) سال تولد ایشان دردست نیست ولی نوشته اند که بیش ازهفتادسال زندگانی نموده و سال وفات ایشان را کشف الحجب (ص۱۵۵) سال ۹٤۵ وروضات درص(٤۰۵)سال(۹۳۷و۹٤۰) و لؤلؤ سال اخیر را اختیار وچون بیشتر مورخین (۹٤۰) نگاشته اند مانیز آنرا اختیار کردیم .

شیخ علی کرکی کـه مشهور به محقّق ثانی یا محقّق کرکی میباشند کـتب و رسائل زیاد در فقه و حواشی و شروح بر کتب فقهیّه مرقوم مشهور ترین آنها یکی همین کتابست که بنام «جامع المقاصد» مشهور گشته ولی این نام را ظاهراً مؤلف بر آن نگذاشته ولی چون در مقدّمهٔ آنست که پس از اینکه حواشی و تعلیقاتی برقواعد نوشته بودم شروع بنوشتن شرح مفصّل برآن نموده که مشتمل بر تمام مقاصد جلیّه و خفیّه آن بوده باشد، بدین مناسبت نزد فقهاء مشهور بجامع المقاصد گردیده و در آخر خطبه اوّلین نسخهٔ ذیل مذکور است: وسمیّته بجامع الفوائد ولی درنسخهٔ دیگر خطی این جمله نیست اگر نسخهٔ اصل عبارتی داشته مسلماً جامع المقاصد بوده است (در نسخهٔ چاپی در مقدمه بجامع المقاصد تصریح شده) درلؤلؤ و روضات وسائر کتب مذکور است که مؤلف موفق باتمام آن نگردیده و فقط شش مجلّد از آن که تامبحث تفویض بضع از کتاب نکاح باشد ازقلم ایشان خارج شده[1] واین شرح بطریق حاشیه است. چنانکه در لؤلؤ ص (۹٤) و روضات درصفحات (۳٦۵ تا ۳٦۸) و کشف الحجب ص (۱۵٤) نوشته شده ملاّعبد الله شوشتری ره متوفی سنهٔ (۱۰۲۱) بقیّهٔ این شرح را تألیف و آن را «جامع الفوائد فی تکملة شرح القواعد» نامیده ومؤلف لؤلؤ گوید که این شرح را دیده ولی خیلی مختصر و غیر مستوفی است صاحب روضات در ص (۳٦٦) برایشان خورده گرفته که آنچه را دیده اید این شرح نبوده شاید که حواشی و تعلیقات مؤلف بر ارشاد یا الفیّه بوده است چرا که بنا بتصریح دیگران این شرح نیز مفصّل تألیف گردیده و مطالبی را ازریاض العلماء دراین باب نقل نموده وماترجمهٔ آنرابرای اطلاع مطالعه کنندگان مینگـاریم: واین شرح ازبهترین شروح قواعد ومفید ترین آنها است چرا که ادلّه و مدارك حدیثی و غیره را متذکّر شده و لـکن موفق باتمام آن از اوّل و آخر نگردیده و مرگ او را درآغوش گرفت وعلّت اینکه شرح از اوّل کتاب نیست این بود که غرض شارح (ملاّعبد الله شوشتری) این بود که شرح شیخ علی

(۱) آخرین حاشیه و شرح متعلّق بعبارت «ولو دخل و لم یسّم شیئاً» از مبحث تفویض بضع کتاب قواعد است وتا همین جا چاپ گردیده و آخرین سطر آن اینست: (قلیلا اوکثیراً اذاهی قبضته و دخلت علیه فلا شیئ لها بعد ذلك الی هنا انتهی کلامه ره وقدّس روحه.)

محقّق را تکمیل نماید و چون آن شرح از کتاب زکوة تا تجارت در کمال اختصار بود بدوآ بشرح اینقسمت پرداخته و پس از آن شروع بشرح کتاب نکاح از مبحث تفویض بضع که محقّق دیگر شرح نکرده نمود وتا کتاب ظهار را شرح کرد ونیز اجل این بزرگ در رسید و موفق باتمام آن نشد و این دو قسمت شرح پنج مجلّد بزرك را تشکیل داده واینك بخط مؤلف در نزد اولاد هایشان این کتاب موجود است و من بعضی از مجلّدات آن را بخط پدرم دارا بودم و بهمین جهت (ناقص بودن شرح محقّق) **مولای** معاصر معروف بفاضل هندی شرح قواعد خویش را که موسوم به «کشف اللّثام» است (بحرف کاف این فصل مراجعه گردد) از کتاب نکاح شروع نمود و پس از اتمام کتاب در چندین مجلّد بشرح کتاب حج وپس ازآن طهارت وصلوة پرداخت انتهی. کشف الحجب جامع الفوائد مذکور را از ابتداء کتاب زکوة تا کتاب نکاح دانسته و سال تألیف آنرا سنهٔ (۱۰۰٤) معین کرده بنا برآنچه گذشت معلوم میشود که مؤلف آن از قسمت دیگر این شرح خبر نداشته اند.

ومؤلفات دیگر ایشان عبارت است از **شرح شرایع**، جعفریه، **صیغ العقود** حاشیهٔ ارشاد، **حاشیهٔ الفیه**، شرح الفیّه، **نفحات اللاهوت** فی لعن الجبت والطاغوت (این کتاب را روضات بنام «اسرار اللاّهوت» نیز نامیده است)، **رسالهٔ رضاعیه**، رسالهٔ خراجیّه، **حاشیهٔ تحریر علامه**، و بسیاری از رسائل و حواشی دیگر که در صفحات مذکورهٔ روضات و لؤلؤ مذکور اند.

صاحب ریاض العلماء در ذیل مؤلفات محقّق شرحی برلمعه دمشقیّه بایشان نسبت داده و صاحب روضات آن را بدینگونه رد کرده است: ظاهر اینستکه ویراحاشیه هائی بر کتاب لمعه دمشقیه است وصاحب تاریخ (مراد مأخذ ریاض است) آن را بمنزله شرح بر آن کتاب قرار داده و منشأ این اشتباه اینستکه محقّق درپارهٔ از اجازات خود نفحات اللاّهوت را بدین نحو معرّفی نموده: (ومن ذالك کتاب اللّمع الموسوم بنفحات اللاّهوت).

در آخر مبحث مفسدات عقد از کتاب نکاح جامع المقاصد تألیف آن در

سال (۹۳۵) معین گردیده و جامع المقاصد در سال (۱۲۷۲) از ابتداء تاآخر مبحث تفویض بضع در طهران چاپ شده و کتاب قواعد هم درابتداء آنست .

آغاز : بسمله الحمد لله العلی الکبیر الحکیم الخبیر العلیم القدیر الذی خلق الخلق بقدرته الخ.

(٤٦٧)

جامع المقاصد این نسخه جزء اوّل و مشتمل براز ابتداء کتاب تا آخر مبحث نماز جماعت است ، درسنهٔ (۱۰۲۰) بخط نسخ نوشته شده ، کاتب خود را بدینگونه معرّفی کرده است : (علي بن محمد علي بن حماد ..... الخفاجی المظاهری).

کاتب نام مؤلف را با تجلیل زیاد در آخر ذکر نموده و آن را بدعاء مدّظلّه العالی ختم کرده است ولی از توجه بتاریخ فوت مؤلف و کتابت نسخه معلوم میشود که نسخه هشتاد سال پس از وفات مؤلف نگاشته شده ، پشت نسخه و در کتاب خانه بنام شرح قواعد وقف و ثبت شده است ونیز در ظهر ورق اوّل یاد داشت های مختصری از مالکین سابق این کتاب موجود است در آخر خطبه نوشته شده و سمیته بجامع الفوائد ولی مسلماً نام این کتاب جامع المقاصد میباشد وکاتب اشتباه کرده است .

جلد مقوائی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۱٤۳) صفحهٔ (۳۱) . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض ($۲۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲٤۷) .

(٤٦٨)

جامع المقاصد این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (۱۰۷۱) نوشته شده ومشتمل بر جزء اوّل و دوّم این شرح می باشد (از ابتداء کتاب طهارت تا آخر کتاب جهاد) فهرست کتب وابواب آنرا محمد امین کاشانی در سنهٔ (۱۱۸۳) پشت صفحهٔ اوّل نگاشته اند وپشت صفحهٔ اوّل یادداشت های دیگر از محمّد امین مذکور نوشته شده است .

جلد تیماجی نیم ضربی قرمز. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۲۳۵) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی . طول ($۲۹\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) عرض ($۲۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲٤٦) .

(٤٦٩)

جامع المقاصد این نسخه در سنهٔ (١٠٥٤) بخط شکسته نستعلیق نوشته شده و مشتمل برشرح کتاب متاجر تا آخر کتاب شفعه است ، پشت آخرین صفحه در سنهٔ (١١٥٥) این چهار بیت از ملاّعبدالغفور و غیره نوشته شده :

مردان مجرد که بحق پیوستند — از دام تعلّقات دنیا رستند
چشمی بتماشای جهان بگشودند — دیدند که دیدنی ندارد بستند

لغیره: زاهد بلباس زرو دیبا خشم است — صوفی گوید لباس نیکو پشم است
عریانی تن لباس اهل الله است — چیزیکه بپوشند ز دنیا چشم است

درکتابخانه وپشت صفحهٔ اوّل بنام کتاب متاجر از شرح قواعد علاّمه در فقه ثبت و وقف گردیده ونیز مطالب فقهیّه پشت صفحهٔ اوّل و کنار صفحهٔ دوّم نگاشتهٔ شده است .

جلدتیماجی مستعمل . کاغذسمرقندی . عدّهٔاوراق (٢٤٢) صفحهٔ(٢٢) سطر . واقف سپهسالار. قطع وزیری . طول (٢٥ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٢٢٦).

(٤٧٠)

جامع المقاصد این نسخه بخط نستعلیق بی نقطه نوشته شده کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده شاید خط مؤلف باشد و مشتمل برشرح قسمتی ازصلوة (صلوة کسوف تا آخر کتاب) وکتبی بعد ازآن وقسمتی از شرح کتاب متاجراست ، پشت صفحهٔاوّل کتاب ودرکتابخانه بنام حاشیهٔ شیخ علی بر قواعد ثبت و وقف گردیده ، مقابله با جامع المقاصد گردید این کتابست ونیز پشت صفحهٔ اوّل یاد داشت هائی که یکی از آنها را آقا محمّد علی پسر مرحوم شیخ عباس بلاغی نوشته اند میباشد.

جلد مقوائی. کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (١٠٤) صفحهٔ (٢١)سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢٠ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٣٨).

[١٧٧] جامع یحیی بن سعید (عربی)

مؤلف این کتاب یحیي بن سعید رحمه الله است (شیخ ابوزکریا نجیب الدّین

یحیی بن احمدبن یحیی بن الحسن بن سعید هذلی حلّی ۶۰۱-۶۸۹(۱)) که پسر عموی حضرت محقّق حلّی ره وعالمی پرهیزکار وجامع فنون ادبیّه و فقیّه واصولیّه وحافظ احادیث بوده ، عامّه وخاصّه در کتب خویش نام ایشان را بعظمت یاد نموده اند .

حضرت علاّمه درضمن اجازهٔ خویش بنام بنی زهره مرقوم داشته‌اند که یحیی بن سعید از اینکه حضرت محقّق ره سدید الدّین یوسف بن المطهر و مفید الدّین جحم را بفضل و دانش وسرآمدی دراصولین (اصول دین و اصول فقه) بحضرت محقّق طوسی معرّفی نمود و ازایشان نام نبردند دلتنگ شده وشرحی بعنوان گله بایشان مرقوم و این ابیات را در آنجا انشاء کرده اند :

لا تُهِنْ مِنْ عظیم قدْر وَاِنْ کُنْـــــتَ مُشاراً الیه بِالتَّعْظیم
فَالْکریمُ اللبیبُ یَنْقُصُ قَدْراً بالتّعدی عَلَی اللّبیبِ الکریم
وَلَعُ الْخَمْرِ بِالْعُقُول رمی الْخَمْـــــرَ بِتَنجیسها وَ بِالتّحریم

رجالیّین و اهل سیر کتبی را بایشان نسبت داده و از آنجمله فقط کتب ذیل است : یکی این کتاب که مشهور به **جامع یحیی بن سعید** می باشد ونام اصلی آن را صاحب روضات « جامع الشرایع» و ابن داود آن را « الجامع للشرایع » ضبط کرده اند (روضات ص ۲۳۲ ج ٤) ومشتمل بر کتاب طهارت تا کتاب حج است ودیگری کتاب « **نزهة الناظر** فی الجمع بین الاشباه و النظائر» که نیز درفقه امامیّه ومشتمل بربیش از سه هزار بیت میباشد و خود در آنجا گوید : من این کتاب را تصنیف نموده ودر آن میان حکم و نظیر آن جمع کرده ونام آن را نزهة الناظر فی الجمیع بین الاشباه والنظائر گذارده ام ، و آغاز آن اینست : الحمد لله رب العالمین والصّلوة علی رسوله محمد و آله اجمعین الخ (۲) . و دیگری کتاب **المدخل** در اصول فقه می باشد .

(۱) روضات ص ۱٤۷ ج ۱ و۲۳۲ ج ٤ . لؤلؤ ص (۱۰۲) و کشف الحجب در ص (۱۵۲ و ۵۸۰) وفات ایشان را در سال (۶۹۰) ضبط نموده درصورتیکه دیگران تصریح بروز عرفهٔ سال (۶۸۹) کرده اند .
(۲) کشف الحجب ص (۵۸۰) .

نسخهٔ دیگر ازجامع یحیی بن سعید رادر کتابخانهٔ شخصی یا عمومی نیافتم.

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والصّلوة والسّلام علی خیرخلقه محمد و آله الطیّبین الطاهرین المعصومین کتاب الطهاره باب مایجب الوضوء له ویستحب، یجب الوضوء للصلوة الخ.

(۴۷۱)

جامع یحیی ابن سعید

این نسخه که مشتمل بر کتاب طهارت تا آخر حج است بخط شکسته نستعلیق نوشته شده وکتابت آن ناتمام مانده، اوراق ننوشتهٔ در آخر کتاب بوده، اشعاری در مراثی که قسمت عمدهٔ آن ازمحتشم است و درابتداء بعضی دیگر ازآنها (لمحرّره محمدبن محمد شفیع حسینی) تحریر گردیده نوشته شده استومیرساند که نویسندهٔ اصل کتاب نیز محمد بن محمد شفیع حسینی است؛ نام مؤلف و اسم کتاب درخود نسخه نیست پشت صفحهٔ اوّل نوشته شده: (جامع یحیی ابن سعید.) و بهمین نام وقف ودر کتابخانه ثبت گردیده است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی مهره زده. عدهٔ اوراق (۱۹۹) صفحهٔ (۱۳) سطر. واقف سپهسالار • قطع خشتی. طول (۲۰ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۶۰).

[۱۷۸] جواهر الکلام (عربی)

این کتاب شرح شرایع الاحکام محقّق حلّی است که در این فصل آن را ذکر خواهیم نمود وشارح آن مرحوم صاحب جواهر رحمة الله علیه است (شیخ محمّد حسن بن محمد باقر نجفی اصفهانی متوفی سنهٔ ۱۲۶۸) (۱) که از علماء بزرگ

(۱) مرحوم شیخ عبدالحسین بدرآقا شیخ عبدالعزیز مؤلف محترم فهرست کتب خطی کتابخانهٔ معارف و آثارالشیعه الامامیّه که نوهٔ مرحوم صاحب جواهراند دو بیت ذیل را در تاریخ فوت آن مرحوم انشاء و برلوح قبر ایشان نوشته شده و آن اینست؛

ذامَرْقَدُ الْحَسَنِ الذّاتِ الّذی دُفِنَتْ اَسْرارُ اَحْمَدَ فیهِ بَلْ سَرائِرُه
اَوْدی وَ قَدْ اَتْمَّ الاِسلام اَرَّخَه (بَیْنَ الاَنام یَتیماتٌ جواهِره) =۱۲۶۶

و هدیة الاحباب ص ۱۷۱ وفات ایشان را نیز سال ۱۲۶۶ ضبط و از نخبة المقال دو بیت ذیل را در تاریخ فوت ایشان نقل نموده و آن اینست؛

ثم محمد حسن بن الباقر - شیخ جلیل صاحب الجواهر - عنه استفدنا برهة مما سلف - کان وفاته (علی ارض النجف) =۱۲۶۶ صاحب المآثر والاثار سال وفات ایشانرا سنهٔ (۱۲۶۸) نوشته بدو دلیل فوق اشتباه ایشان واضح است، به روضات ص ۱۸۱ ج ۱، المآثر والاثار ص ۱۳۵ مراجعه شود.

اسلام و از مراجع تقلید شیعهٔ امامیّه و درزمان خویش رئیس علی الاطلاق این طائفه بوده اند، مؤلف ازشاگـردان مرحوم آقا سیّد جواد عاملی شارح قواعد (مفتاح الکرامه) وشیخ صاحب کشف الغطاء بوده و درك زمان ودرس مرحوم آقای بهبهانی را نیز کرده وبمناسبت از ایشان بنام استاد یاد کرده اند. حضرت شیخ مرتضی انصاری قدّس سرّه از شاگردان ایشان بوده ودر زمان خود از آن بزرگوار معرّفی نموده و افضلیّت آنجناب را تصریح کرده اند.

در جلوس ناصرالدّین شاه قاجار برای تبریك و تهنیت کسی را از نجف بطهران فرستاده از طرف کارگذاران دولت از فرستادهٔ ایشان پذیرائی کامل به عمل آمد. وگویند در راه جدا کردن نهری از فرات برای نجف هشتاد هزار تومان (۸۰۰۰۰۰ ریال) صرف نمود ولی بنتیجه نرسیدند.

غیراز جواهرالـکلام ایشانرا رسائلی است در فروع طهارت و صلوة بنـام **نجاة العباد** ورسائلی دربعضی ازاحکام زنان، زکوة، خمس، صوم ورسالهٔ درمناسك حج بنام **هدایة الناسکین** و رسالهٔ درفرائض و مواریث ومقالاتی دراصول فقه ولی جواهرالکلام ایشان راستی جواهر است و کتابی بدین جامعی و خوبی کمتر تألیف گردیده برای مجتهدین و علماء بهترین مأخذ ومرجع میباشد ومتکفّل یکدوره فقه استدلالی کامل از طهارت تادیات موافق مذهب و طریقهٔ امامیّه میباشد و شهرتی بسزا یافته و به شش مجلّد بدینگونه تقسیم شده است:

مجلداول: کتاب طهارت. **مجلددوم:** کتاب صلوة
مجلدسوم: ازکتاب زکوة تا امربمعروف (۷ کتاب). **مجلد چهارم:** کتاب تجارت. **مجلدپنجم:** ازکتاب نکاح تا نذر (۱۳ کتاب). **مجلدششم:** از کتاب وقوف تادیات (۱۲ کتاب). تاکنون چندین باردورهٔ این کتاب چاپ گردیده است.

آغاز: بسمله الحمد لله الّذی ختم الشّرایع باسمحها طریقة الخ.

(۴۷۲)

جواهرالـکلام این نسخه که بخط نسخ نوشته شده کتاب تجارت است، کاتب ازخود وسال کتابت نام نبرده پشت ورق اوّل نوشته

شده که در سنهٔ (۱۲۹۷) در عداد کتب موقوفهٔ مدرسهٔ سپهسالار در آمده است .

جلد میشن. کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۱۹٤) صفحهٔ (۳۵) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳٦ سانتیمتر) عرض (۲۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۹۰).

(٤۷۳)

جواهر الکلام این نسخه که بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۲٦٤) نوشته شده مشتمل بر کتاب وقوف تا آخر وصیّت است .

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۱٦۵) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱٤ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۰۳).

(٤۷٤)

جواهر الکلام این نسخه که بخط نسخ نوشته شده نیز مشتمل بر کتاب وقف تا آخر وصیّت است ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و بعضی از اوراق بخط نستعلیق نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۲۰۰) صفحهٔ (۲۲) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی. طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۰٤).

[۱۷۹] حاشیهٔ آقای بهبهانی بر مدارک (عربی)

این حاشیه که بر کتاب مدارک الاحکام می باشد از حضرت آقای بهبهانی رحمة الله علیه است (محمد باقر بن محمّد اکمل اصفهانی بهبهانی $\frac{1117}{1118}$ – ۱۲۰۸)(۱) که از علماء بزرگ اسلام و روساء مذهب شیعهٔ امامیّه و مجدّدین مایهٔ سیزدهم هجری بوده اند مادر ایشان دختر نورالدّین بن ملاّ صالح مازندرانی ره بوده و بدین مناسبت در مؤلفات خویش از مجلسی اوّل و ملاّ صالح بجدّ و از مجلسی دوّم بخال علاّمه تعبیر میکنند ، مولد ایشان اصفهان بوده و از آنجا به بهبهان مهاجرت کرده و از آنجا بکربلای معلّی مشرف شده وتا آخر عمر درآن آستان

(۱) روضات ص (۱۲۳) ج ۱ . منتهی المقال ص (۲۹۰) . هدیة الاحباب ص (۱۰۰) .

مقدّس روزگار میگذرانیده وبا حضرت شیخ یوسف صاحب حدائق ره معاصر بوده وبا یکدگر مباحثات و مشاجرات علمی داشته و رسالهٔ ایشانرا که در عدم جواز جمع میان دوزن از نسل فاطمه زهرا سلام الله علیها بود رد نوشته و ادلّهٔ خود را بر جواز در آنجا ذکر نموده اند.

آقای بهبهانی اصول فقه را ترویجی بسزا داد مسلك اخباری که تا آنزمان رواجی کامل داشت رو بضعف نهاد خانوادهٔ ایشان معروف بآل آقا گردیده واینك جمعی ازایشان درطهران و کرمانشاهان مقام روحانیّت دارندآقا محمد علی کرمانشاهانی فرزند برومند ایشان در عصر پدر مشهور و معروف بفضیلت و دانش بوده اند صاحب روضات ص (۱۲۳) ج ۱ تألیف شصت کتاب ورساله را بایشان نسبت داده و جمعی از آنها را نام برده از آنجمله کتب و حواشی ورسائل ذیل است: **شرح مفاتیح** (از کتاب طهارت تا خمس) **مقامع الفضل** مشتمل برمسائل و رسائل مفیده، **حاشیه ارشاد اردبیلی** از کتاب تجارت تا آخر کتاب، **حاشیه بروافی، حاشیه برمعالم**، رسالهٔ دراجتهاد واخبار، **رساله دراصالة برائة** تعلیقه در رجال، **فوائد حائریه**، رساله در طهارت و صلوة، رسالهٔ در عدم جواز عقد دختر کوچك برای حلّیت نگاه کردن بمادر آن، حاشیه برمفاتیح، حاشیه برشرح قواعد، حواشی برمسالك، رسالهٔ در استحباب نماز جمعه وعدم وجوب عینی آن **وحاشیه برمدارك** چنانکه در ص (۱۲۳) روضات نوشته شده و در آخر نسخهٔ چاپی این حاشیه در سنهٔ (۱۲۷٤) نیز نگاشته اند و نسخ موجوده دلالت برآن دارد این حاشیهٔ مدارك ناتمام مانده و مشتمل برحواشی کتاب طهارت و صلوة میباشد ودر پارهٔ از موارد صاحب مدارك رارد کرده و و اقوال علماء سابق را در مسائل بمناسبت نقل کرده اند و در آخر نسخهٔ چاپی پس از آخرین حاشیه بر آخرین عبارت کتاب صلوة نوشته شده : (قدتمّت هذه النسخة الشریفه المسماة بحواشی المدارك فی یوم الجمعة من شهر الرابع

بعد الهجرة النبویه فی سنة احدی عشر بعد المأتین والالف فی کربلاء) و میرساند نسخهٔ را که این نسخهٔ چاپی از روی آن نوشته شده سه سال پس از وفات محشّی محترم نوشته بوده اند .

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والصّلوة والسّلام علی محمد وآله الطاهرین اللّهم وفقنی لما تحب وترضی واهدنی طریقة المثلی الخ .

(۴۷۵)

حاشیهٔ آقای بهبهانی بر مدارك این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده و مشتمل برحواشی از ابتداء کتاب تا آخر مبحث مسح قدمین است کتابت آن ناتمام مانده و آخرین سطر موجود آن این است : (قال امسح بفضل مابقی فی یدیك من الماء راسك و رجلیك الی الکعبین) کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ولی بقرینهٔ عبارت ذیل که در ابتداء صفحه اوّل نوشته شده ظاهر اینست که در حیات محشّی و بخط یکی از شاگردان ایشان می‌باشد و آن عبارت این است : **(من حواشی الاستاد الاعلم الافخم الافضل محمد باقر ابن محمد اکمل علی المدارك) .**

جلد تیماج . کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۵۶) صفحهٔ مختلف بین (۲۳و۳۴) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$-۸-انتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۲۶۵۳).

[۱۸۰] حاشیهٔ آقاجمال بر شرح لمعه (عربی)

این کتاب از آقا جمال الدین خونساری رحمة الله علیه است [۶] ص (۱۸) و مشتمل برمطالب دقیقهٔ فقهی و ادبی می‌باشد ، محشی یك یك مطالب کتاب « الروضة البهیّه فی شرح اللّمعة الدمشقیّه » را از نظر گذرانیده و آنچه را در هر مورد در بیان و توضیح عبارات مشکله لازم دانسته تحریر و این حواشی بر ابتداء کتاب تا آخر آن و بعضی از حاشیه های شارح است ، بنا بر این ابتداء محشی به جمله: **قوله فی الحاشیه** . معنی و مرادشان معلوم گردید . این حاشیه درسال (۱۲۷۲) درطهران چاپ شده وتمام کتاب شرح لمعه را برسر صفحات آن نوشته اند،

نسخهٔ چاپی آن در این کتابخانه دارای نمرهٔ (۲۵۸٤) می‌باشد ، بعضی از چاپ های شرح لمعه نیز دارای قسمتی ازاین حواشی میباشد و چنانکه درنسخهٔ موجودهٔ کتابخانهٔ معارف تصریح شده مؤلف درسال (۱۱۰٤) ازتعلیق حواشی بر کتاب طهارت فراغت یافته است .

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والصّلوة علی خیرخلقه محمد وآله الطیبین الطاهرین قوله فی الحاشیه ماکان متعلقه عاماً ای من الافعال العامّه اللتی لایخ عنها فعل نحو کائن وحاصل الخ .

(٤٧٦)

حاشیهٔ آقاجمال بر شرح لمعه این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، آخر کتاب افتاده و مشتمل بر از ابتداء حاشیه تا قسمتی از حواشی بر احکام میّت است و آخرین سطر موجود نسخه این است : (قال مضی صاحب لنا یسئل اباعبدالله ع عن المرئه تموت مع رجال لیس منهم ذو محرم).

جلد تیماج . کاغذ اصفهانی عدّهٔ اوراق (۱٦٤) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی . طول (۲۱ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۵۹).

(٤٧٧)

حاشیهٔ آقاجمال برشرح لمعه این نسخه بخط نسخ نوشته شده کاتب و سنهٔ کتابت معلوم نیست و مشتمل بر سه‌ربع از حواشی کتاب صلوة میباشد (از ابتداء کتاب تا ذکر اقوال راجعهٔ بتکفیر) و دو ورق در وسط کاغذ ننوشته دارد که برای نوشتن اوراق افتاده گذارده اند واز آخر آنهم نیز اوراقی افتاده است .

جلد مقوا . کاغذ فرنگی آبی و سفید . عدّهٔ اوراق (۱٦٦) صفحه (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی . طول(۲۱ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۵٦) .

[۱۸۱] حاشیه شرایع (عربی)

این حاشیه که بنا بتصریح صاحب کشف الحجب (۱) شیخ علی بن محمد بن حسن بن زین الدین (شهید ثانی) [۱۱۹] ص (۲۵۳) رحمة الله علیه بر کتاب

(۱) کشف الحجب ص (۱۷٦) آغازنسخهٔ ذیل باآغازیکه درکتاب مذکورنقل شده مطابقت دارد .

شرایع الاسلام مرقوم ولی صاحب لؤلؤ که در ص (۵۷) مؤلفات ایشان را نام برده این کتابرا ذکر نکرده اند و ماهم درجای دیگر جز درکشف الحجب نسبت تألیف آن را بایشان (با انطباق ابتداء مذکور در آنجا با ابتداء و آغاز نسخهٔ ذیل) ندیده ایم وبا تفحّص زیاد نسخهٔ دیگری از این کتاب را در کتابخانهٔ نیافته ام ولي تصوّر میکنم که این حاشیه برتمام کتاب مذکور نیست و بیش از آنچه در نسخهٔ این کتابخانه است از قلم ایشان خارج نگشته و چون پیش از این مؤلفات ایشانرا نشمرده ایم اینك پارهٔ ازآنهارا یاد مینمائیم **حاشیهٔ شرح لمعه** درچند مجلّد، **شرح اصول کافی** کتاب عقل وجهل، **الدرالمنثور**، الدّرالمنظوم، **حواشی فوائد مدنیه**، رسالهٔ سهام المارقه من اغراض الزنادقه ورسالهٔ در ردّ بر اشخاصیکه غنا را مباح میدانند (این دورساله را در ردّ برحضرت فیض تألیف کرده اند) وبا حضرت ملاّ محمد باقر سبزواری صاحب کفایه نیز معارضه داشته صاحب لؤلؤ گوید در رساله ایکه تألیف ایشان بود دیدم اندکی از شرح حال صاحب کفایه را نقل و گذشته از نسبت نادانی اورا فاسق خوانده بود.

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والصّلوة علی سیّدنا ونبیّنا محمد وآله الطیّبین الطاهرین **اما بعد** فهذه فوائد مهمهٔ علّقتها علي کتاب شرایع الاسلام یستعان بها علی الخ.

(۴۷۸)

حاشیهٔ شرایع این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده و مشتمل برحواشی از کتاب طهارت تاقسمت کمی از کتاب متاجر است، کاتب ازخودوسال کتابت نام نبرده ولي بقرینهٔ اینکه درکنارپارهٔ ازصفحات **بلغ فوائده** نگاشته شده و عبارات افتاده ازمتن درحاشیه صفحات نوشته شده واصلاحاتی در عبارات متن گردیده بنظر میرسد که در زمان محشّی نوشته شده و آن را با نسخهٔ اصل و خود مؤلف مقابله نموده اند و آخرین سطر نسخه اینست: (وان کان لا محذور فیه لان الشيء قد یکون معاملة و بملاحظه شی آخر یکون عباده

تمت الکتاب بعون الملك الوهاب).
عدة اوراق این حاشیه (۷۱) میباشد ونسخهٔ ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۶۰۰) کتابخانه ونمرهٔ (٤۸۱) این فهرست میباشد باقی خصوصیات بدآن نمرات مراجعه گردد.

[۱۸۲] حاشیهٔ شیخ جعفر بر شرح لمعه (عربی)

مؤلف این حاشیه حضرت شیخ جعفر نجفی اصفهانی رحمة الله علیه است (قوام الدّین شیخ جعفر بن عبدالله بن ابراهیم حویزی اصلاً و کمرئی مولداً و اصفهانی ریاستاً ونجفی مدفناً متوفی سنهٔ ۱۱۱۵) (۱) که صاحب روضات درج ۱ ص (۲۹۷) از ایشان بشیخ جعفر قاضی تعبیر نموده و در ج ۱ ص (۱٤۹) در تحت عنوان فوق بشرح حال ایشان پرداخته و گوید: از شاگردان محقّق سبزواری صاحب ذخیره وآقا حسین محقّق خونساری بوده ومحقّق اخیر دراثرسرآمد بودن ایشان بر سایر شاگردان کارهای مهم را بدیشان برگذار و تا آخرعمر مقام ریاست وقضاوت و تدریس علوم معقوله ومنقوله را دراصفهان دارا بوده و در علم حدیث شاگردی ملاّ محمد تقی مجلسی را نموده و حضرت محمّد اکمل پدر آقای بهبهانی و حاجی محمّد اردبیلی مؤلف «جامع الرواة» وسید صدرالدّین قمی شارح وافیه ومیرزا قوام الدین قزوینی از شاگردان وتربیت شدگان محضر این عالم جلیل بوده اند.

تألیف کتاب استقلالی از ایشان سراغ نداریم ولی حواشی و تعلیقات بسیار مهم و نافع از قلم و بنان این عالم بزرگ بیادگار مانده از آنجمله همین حاشیه است که بر کتاب «الروضة البهیّه فی شرح اللمعة الدّمشقیه» تعلیق فرموده، و در این حاشیه ادلّه احکام را از کتاب وسنّت مفصّلاً نقل و شرح و بسط لازم را در موارد خویش داده اند.

صاحب روضات در تعریف این کتاب گوید: این حاشیه درحدود ده هزار بیت و تعلیقی معجب و زیبا است. ولی از اینکه برتمام شرح لمعه و یا بربعضی از کتب آنست چیزی ننوشته و صاحب کشف الحجب این کتاب را نام

(۱) میرزا قوام الدین قزوینی قصیدهٔ غرائی در رثاء ایشان بعربی سروده و درروضات ص(۱٤۹) ج ۱ نقل شده و مشتمل بر مادهٔ تاریخ مذکور میباشد و این بیت شامل مادهٔ تاریخ است.
تاریخ مادهانا (غاب نجم هدی) فالله یهدی بباقی نوره الامما

نبرده و نسخه ای دیگر از این کتاب را در کتابخانه ها نیافته و بدست نیاوردم که این تعلیقات تا برچه کتابی از شرح لمعه است و نسخهٔ نمرهٔ (۲۵۵۷) این کتابخانه که مشتمل بر حواشی کتاب طهارت تا قسمتی از کتاب احیاء موات میباشد درحدود (۱۰۰۰۰) بیت کتابت دارد پس بنابر آنچه ازروضات نقل گردید نسخهٔ این کتابخانه دارای تمام حاشیه ای می‌باشد که از قلم محشّی خارج گردیده است .

آغاز: بسمله نحمدك یاالهی و نصلّی علی نبیّك الهادی و آله الهداة ونستعین بك علی الامور و نستقبل الیك الخ .

(۴۷۹)

حاشیهٔ شیخ جعفر بر شرح لمعه

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و مشتمل بر حواشی از ابتداء کتاب طهارت تا قسمتی از حواشی کتاب احیاء موات می باشد ، چند سطر از آخر صفحهٔ اوّل نوشته نشده و باندازه چهارصفحه بین صفحهٔ اوّل ودوّم افتاده است وآخرین سطر نسخه این است : فلابدّ من جعل ملك مشروطاً باحدالامرین والـکلام بعدموضع نظر) درسنهٔ(۱۲۹۴) در کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه بوده است .

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره زده . عدّهٔ اوراق(۱۴۹) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار. قطع خشتی . طول(۲۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض(۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۵۷) .

(۴۸۰)

حاشیهٔ شیخ جعفر بر شرح لمعه

این نسخه مشتمل بردوقسمت است ، قسمت اوّل مشتمل بر از ابتداء این حاشیه تا قسمتی از احکام قبله است و آخرین سطر آن اینست : (مثل ما ذکـرت فانّ فی فرضنا مناط ظنّ الجمیع علامة واحده بخلاف ذلك الفرض وایضاً یلزم بطلان صلوة المأموم .) و از قرائنی بدست میآید که خط خود محشّی است : وقسمت دوّم مشتمل بر حواشی صلواة واجبه تاقسمتی از اوقات صلواة است و این قسمت بخط نستعلیق خوب

نوشته شده و بقرینهٔ اینکه بربعضی از عبارات آن خط کشیده شده و در حاشیه بخطی غیر از خط کاتب متن (ظاهراً خط محشّی است) بجای آن مطالب دیگر تحریر گردیده معلوم میشود که این نسخهٔ اوّلی کتاب میباشد و کلمهٔ منه دام ظلّه العالی که درذیل پارهٔ ازحواشی بر این حاشیه است مؤید نسخهٔ اصل بودن آن میباشد وآخرین سطر این قسمت این است : (المغرب و العشاء الاخره قبل الشفق من غیر علة فی جماعه وانّما .) کاتب درهیچیك ازدوقسمت نامی از خود وسال کتابت نبرده در سال (۱۲۹۷) داخل اینکتابخانه شده .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی آبی‌رنك . عدهٔ اوراق (۴۱)صفحهٔ (۲۲و۲۴) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی - طول(۱/۲ ۲۱ سانتیمتر) عرض (۱/۲ ۱۵ سانتیمتر)نمرهٔ کتابخانه(۲۵۵۸).

[۱۸۳] حاشیهٔ شیخعلی بر ارشاد (عربی)

این تعلیقه از رشحات قلم حضرت محقّق ثانی ره است [۱۷۶] ص (۳۸۱) و چنانکه از نسخ موجوده در کتابخانه رضویه معلوم میشود (ج ۲ ص ۵۱) بر کتاب طهارت تادیات تعلیق گردیده و از حواشی مفید این کتابست و غرض محشّی شرح وبسط کلمات و عبارات ارشاد الاذهان بوده و اشاره باقوال علماء در مسئله نیز نموده ولی از مأخذ و مدرك احکام و مسائل چیزی ننگاشته اند .

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والصّلوة علی محمّد و آله اجمعین **قوله** فان السهو کالطبیعة الثانیه انّما قال کالطبیعه لان الطبیعه امر وجودی والسهو امر عدمی الخ .

(۴۸۱)

حاشیهٔ شیخعلی بر ارشاد الاذهان

این نسخه بخط نستعلیق در سنهٔ (۹۶۸) نوشته شده کاتب ازخود نام نبرده ، مشتمل برحواشی کتاب طهارت تااواخر بیع است ، در حاشیهٔ صفحات این نسخه حاشیه هائی ازخود مؤلف و شهید و عباراتی ازکتب فقهیّه چون بیان و قواعد ومهذب و دروس نگاشته شده است .

این حاشیه در کتابخانه و بر خود نسخه بنام حاشیهٔ شیخعلی برشرایع ثبت

و وقف شده ولی با مراجعهٔ بکشف الحجب و نسخهٔ دیگر این کتابخانه که بر آن تصریح شده : حاشیهٔ شیخعلی بر ارشاد . و مراجعه و مطابقه ابتداء این نسخه با آغاز نسخ موجودهٔ در کتاب خانهٔ رضویه مسلّم گردید که حاشیهٔ شیخ بر شرایع نیست .

رسالهٔ فخریه فخر المحقّقین درنیّة ، ودوازده امام خواجه نصیر الدّین طوسی ، حاشیه شرایع از شیخ علی بن محمّد بن حسن بن زین الدّین شهید ثانی ره و نفلیّه که از آنها در این فصل نام برده و خواهیم برد ضمیمهٔ این کتابست .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق تمام کتاب (۱۶۲) اوراق این نسخه (۸۰). صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۰۰).

(۴۸۲)

حاشیهٔ شیخعلی بر ارشادالاذهان

این نسخهٔ که مشتمل برحواشی شیخ علی ره از ابتداء کتاب طهارت تاقسمتی از کتاب متاجر است بخط نستعلیق رشید الدّین بن جلال الدّین ابو المعالی در سنهٔ (۱۰۲۰) در مدرسهٔ رضویه شیراز نگاشته شده و این نسخهٔ نزدیك یکصد وشصت بیت اضافه بر نسخهٔ سابقه دارد ، پس ازورق آخر برسه صفحه تفسیر سورهٔ فاتحه راکه ظاهراً تألیف شیخ بهائی ره میباشد نوشته اند و پس از این رسالهٔ عقودیه یا صیغ العقود شیخعلی که در همین فصل از آن نام خواهیم برد نوشته شده است . پشت ورق اوّل مطالب متفرقهٔ نوشته شده ، بر کنار بعضی از صفحات تعلیقاتی که مبیّن معانی مطالب و لغات مشکلهٔ متن است تحریر گردیده از اواخر کتاب طهارت (احکام آب استنجاء) تا اوائل کتاب صلوة افتاده ، چهار ورق کاغذ نوشته بجای آن گذارده اند .

جلد تیماجی. کاغذ دولت آبادی . عدهٔ اوراق کلیه (۱۸۴) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۸۸) .

[۱۸٤] حاشیهٔ علم الهدی بر مفاتیح (عربی)

این حاشیه را که درحقیقت شرح بسیار مفیدی می‌باشد، حضرت علم‌الهدی فرزند حضرت فیض رحمهماالله [۲۷] ص (٦٥) تألیف کرده اند، در مقدّمه خود چنین نگاشته اند: درهنگامی که خدمت پدر بزرگوارم مشغول بتحصیل بوده و کتاب مفاتیح ایشان را می خواندم مقرّر فرموده مدارك احکام ومسائل و مطالب آنرا از آیات و اخبار استخراج نمایم و چون پارهٔ از مطالب کتاب نیز محتاج به بسط و توسعه و توضیح بود از اینرو شروع بتحریر این کتاب برای انجام هردو مقصود نموده وتوفیق برانجام آن را از خداوند خواهانم.

مؤلف در این شرح بحدّی داد فضیلت واطّلاع داده که میتوان اینکتاب را یکی از بهترین کتب استدلالی درفقهٔ امامیّه دانست و جای بسی تأسف است که موفق باتمام آن نگشته وبیش ازنسخهٔ ذیل را انشاء نفرموده اند واینقسمت موجود در حدود (۱٦٦۰۰) بیت می باشد و بقرائني که درضمن توضیح خصوصیّات نسخه مذکور است نسخهٔ این کتاب ظاهراً منحصر به همین نسخهٔ ذیل می‌باشد.

آغاز: بسمله الحمد لله الّذی حبانا مفاتیح شرایع الاسلام ببعثة عبده ورسوله، المقدام فی تهذیب سرائر الانام الخ.

(٤٨٣)

حاشیهٔ علم الهدی بر مفاتیح

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده. کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده ومشتمل برحواشی از اوّل کتاب مفاتیح تا مبحث اقامه است بر پارهٔ ازصفحات حاشیه هائی بخط محشّی نوشته شده، در ذیل حاشیه هائی که از مؤلف در صفحات اواخر کتاب تحریر گردیده منه قدّس سرّه یا برد الله مضجعه و نور تربته و قدّس سرّه نوشته شده و از حاشیهٔ که راجع بطهارت ناخن وموئیکه از سر زائل شده قسمتی را کاتب ننوشته بوده برورقي آن قسمت را نوشته و بدان ورق کتاب الصاق

کرده اند در ذیل آن منه غفرالله له نوشته شده با مقایسهٔ بخطوط مؤلف (علم الهدی) که در پشت بعضی از کتب اینکتابخانه موجوداست مانند «عیون الحکم» دارای نمرهٔ (۱۷۸٤) کتابخانه مسلماً خط خود محشّی است، از مجموع مطالب مذکوره معلوم شد که این نسخه بامر مرحوم علم الهدی نوشته شده و کتابت آن تا موقع فوت ایشان ادامه داشته و حواشی قسمت اخیر را پس از فوت آن مرحوم نگاشته اند و آخرین قسمت نسخه را در اینجا نقل می کنیم: (**قوله** و اعادة الاقامه لمن تکلم بعد ها لمستند صحیحه محمّد بن مسلم عن الصّادق علیه السّلام قال لاتکلّم اذا اقمت الصّلوه فانّك اذا تکلمت اعدت الاقامه) سه ورق کاغذ ننوشته در اوّل و شش ورق در آخر نسخه است، پشت صفحهٔ اوّل عبارات ذیل که میرساند این کتاب متعلّق بمحمّدبن عبدالباقی مشهور بصدرالدّین فیضی یکی از نواده های مؤلف می‌باشد نوشته شده است: (بسم الله تعالی قد اشتریت بثمن غال لانّ بایعه من بنی الاخوال و حررذا اقل العباد حزماً و عملاً و اکثرهم جرماً و املاً المفتاق الی کرم رب العالمین محمّد المدعو بصدرالدّین) و دو مهر که هریك سجع آن ذیلاً نوشته میشود پس ازعبارت مذکور موجود است: (صدرالدین بن ابی تراب محمّد الفیضی ـ عبدالباقی بن صدرالدّین محمد الفیضی).

جلد چرمی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۱۵۱) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۲ سانتیمتر) عرض ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۰۱).

[۱۸۵] حدائق (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ یوسف بحرینی رحمة الله علیه است (یوسف بن احمد بن ابراهیم بن حاج احمد بن صالح بن احمد بن عصفور درازی ۱۱۰۷ ـ ۱۱۸۸) (۱) که از علماء و فقها و محدّثین بزرگ اسلام و فرقه امامیّه بوده ومسلك اخباری داشته ولی دراین عقیده حدّ وسط رادارا نه جمود بعضی اخباریّین را داشته و نه اعتماد اصولیّین را بقواعد اصول فقه دارا بوده اند.

(۱) روضات ص (۲۳٤) ج ٤، منتهی المقال ص (۳۳٤)، لؤلؤ ص (٤۷ و ۲۶۹ تا آخر کتاب).

درسال ۱۱۰۷ در قریهٔ **ماحوز** (۱) متولد شده وتاچندی درآنجا متوقف ونزد پدر بزرگوارخویش مشغول بتحصیل بوده وچون خوارج بربحرین تسلّط یافته قریهٔ ماحوز را ترك گفته وباتفاق جمعی ازاکابر و اعیان به **قطیف** رفته اند خوارج پس از اینکه دارائی ایشانرا یغما کرده خانهٔ ایشانرا آتش زده و آنچه را که پنهان کرده بودند نیزازمیان رفت . بنا برآنچه از کتاب لؤلؤ تی البحرین مؤلف معلوم میشود کتابخانهٔ بسیار مهمّی داشته و در این واقعه بسیاری از آنها از میان رفته و مشتمل بر نسخ بسیار نفیس و ذیقیمت بوده است .

مؤلف در قطیف شرح قطبی و قسمت زیادی از شرح قدیم برتجرید را از محضر حضرت شیخ حسین ماحوزی ره استفاده نموده و پس از آن به بحرین برگشته و چند سالی در آنجا گذرانیده و از جمعی علماء استفادات علمی نموده و بزیارت مکّهٔ معظمه و مدینهٔ طیّبه مشرّف گشته پس از آن مجدّداً به قطیف برگشته وقسمتی از تهذیب الاحکام را نزد شیخ حسین ماحوزی فرا گرفته و به بحرین برگشته و در اثر تنگدستی و کثرت عیال و قروض مجبور بمهاجرت بایران شده چندی در کرمان مانده و از آنجا بشیراز برگشته میرزا محمد تقی خان نام که در آنروزگار حکومت آنجارا دارا بوده مقدم شیخ را گرامي داشت مدّتی در آنجا متوقف و مشغول بتدریس و اقامه جمعه و جماعت و تألیف گردیده تا اینکه انقلاب وآشوبی در آنجا پدید آمد وشهر غارت گردید ومردم متفرّق شدند عیالات خود را به بحرین فرستاده و خود شیخ به قصبهٔ **فسا** که درجنوب شرقی شیرازواقع وبیش ازچهل فرسخ ازاین‌شهر دور است رفته ودرآنجا توقف گزیده و از اهالي آنجا زنی انتخاب و مشغول بزراعت شده و از این راه زندگانی می کرده و اشتغال بتألیف و افاده داشته و در آنجا نیز طرف توجه اهالی و حاکم (میرزا محمّد علی نام) گردیده در اینجا نیز دچار فتنه شده میرزا محمّد علی را کشتند وفسارا غارت کردند خانهٔ شیخ نیزیغما شد، مردم باطراف متفرّق شدند شیخ

(۱) دراز و ماحوز دوقریه از قراء بحرین میباشند و اجداد مؤلف محترم متوطن در دراز بوده چنانکه خود در لؤلؤ در ذیل نام جد خویش درص (۴۷) بدان تصریح کرده وماحوز محل تولد و توطن صاحب حدائق و پدر و جد ایشان بوده است .

هم به‌اصطهبانات که از قصبات مهمّهٔ شیرازاست مهاجرت کرده و چندی درآنجا گذرانید پس از آن بعتبات عالیات مشرّف شد وتا آخر عمر درکربلای معلّی مشغول بتدریس وتألیف بوده‌اند .

با مرحوم آقای بهبهانی معاصر و مباحثات و مناظرات زیاد دارند ، کار آقای بهبهانی رونق گرفت و شیخ چندان موقعیّت مهمّی را نیافت ، محضر درس ایشان را اشخاص آشکارا حاضر نمیشدند و هرکس حاضر میشد موهون بود ، نوشته‌اند که مرحوم صاحب ریاض المسائل پسرخواهر آقای بهبهانی محرمانه شبها بخانهٔ حضرت شیخ آمده واز محضر ایشان استفادات علمی میکرده اند . با وجود این برحسب وصیّت خودشیخ آقای بهبهانی باجمعیّت زیادی برجنازهٔ ایشان نماز گذارده ودر جوار حضرت سید الشّهداء سلام الله علیه دفن گردیدند .

بسیاری از علماء و دانشمندان ازمحضر ایشان استفاده نموده و در روضات نام آنها ثبت گردیده ، ابو علی رجالی صاحب منتهی المقال نیز از شاگردان این جناب اند .

مؤلفات زیادی از ایشان بیادگار مانده وخود بسیاری از آنها را در آخر لؤلؤتی البحرین در ذیل شرح حال خویش نام‌برده اند از آنجمله کتاب حدائق ، **سلاسل الحدید** در ردّ بر ابن ابی الحدید ، **الدرر النجفیه** ، جلیس الحاضر و انیس المسافر (کشکول شیخ یوسف) و رسائل متعدّده در امامت و صلوة وارث وغیره‌وجواب مسائل متعدّده ئیکه درهریك ازشهرها ازایشان سؤال شده است (۱) .

حضرت شیخ هنگامیکه در **فسا** روزگار میگذرانیده شروع بتألیف کتاب طهارت حدائق نموده وتا مبحث اغسال آن تألیف شده‌ولی درغارت آن محل ازبین رفت‌و چنانکه خود تصریح کرده اند آن قسمت که‌از میان‌رفته مختصر بوده و در این بار جبران شده است ، پس از تشرّف بکربلاء باز شروع بتألیف از کتاب طهارت نموده وتاپایان عمر بدین اشتغال باقی بوده وتا اواخر کتاب ظهار را موفق بتصنیف شده است .

---

(۱) لؤلؤ اواخر کتاب . روضات ص (۲۲۳) ج ٤ . منتهی المقال ص (۲۳٤) مؤلفات‌را نام برده اند .

مؤلف نام این کتاب را «الحدائق النّاظره فی احکام العترة الطّاهره» گذارده و مشهور بحدائق شده و مؤلف آنرا صاحب حدائق گویند.

کتاب حدائق یکی از بهترین کتب فقه استدلالی امامیّه و مشتمل بر همه اقوال و مدارك احکام ازآیات واخبار می‌باشد ومورد قبول جمیع علماء امامیّه اعم ازاخباریّین واصولیّین بوده وهست فقط اصولیّین را دراینکتاب نقصی که بنظر میرسد اینست که مصنّف چندان بادلّه اصولیّه متشبّث نگردیده، در صورتیکه این خود بهترین برهان برکمال این کتابست که احکام و مطالب آن فقط از قرآن و حدیث که درحدیث ثقلین امر تمسّك بآنها وارد گردیده گرفته اند.

تألیف این کتاب چنانکه گفته شد ناقص مانده و مشتمل برهمهٔ کتب عبادات جز کتاب جهاد (بمناسبت اینکه بعقیدهٔ امامیّه درزمان غیبت امام زمان علیه السّلام جهادوجوب ندارد) و اکثر کتب معاملات میباشد، تقسیماتیکه خود مؤلف برای این کتاب کرده و در اواخر کتب بدآن تصریح کرده اند ازاین قراراست: **مجلد اول**: مشتمل بردوازده مقدّمه دربیان مبادی اصولیّه ومباحثات با اصولیّین ورّد برآنها دربعضی موارد چون حجّیة اجماع وغیره ومباحثی ازعلم درایة وآنچه ازقواعداصولی مورداحتیاج واعتماد دراستنباط احکام فرعیّه است میباشد ونیز مشتمل بر کتاب طهارت ازابتداء تا آخر مبحث غسل جنابة است. **مجلد دوم**: احکام حیض تا آخر کتاب طهارت. **مجلد سوم**: کتاب صلوة تا آخر خلل. **مجلد چهارم**: بقیّهٔ کتاب صلوة تاآخر کتاب. **مجلد پنجم**: مشتمل بر کتاب زکوة، خمس، صوم واعتکاف. **مجلد ششم**: کتاب حج. **مجلد هفتم**: کتاب تجارت، دین، رهن، شفعه و حجر و تفلیس. **مجلد هشتم**: کتاب ضمان و حواله وکفالة، صلح، شرکت، مضاربه، مزارعه ومساقاه، ودیعه، عاریه، اجاره، وکالت، وقوف و صدقات و سکنی و عمری وهبه، سبق و رمایه وکتاب وصایا. **مجلد نهم**: کتاب نکاح. **مجلد دهم**: مشتمل بر کتاب طلاق و قسمتی از ظهار است. مؤلف را اجل در رسیده و بیش از این را تألیف نکرده اند.

در آخر مجلّد نهم سال تألیف سنهٔ (۱۱۸۵) معین گردیده و درآخر بعضی

از مجلّدات تاریخ تألیف نیز ذکر شده است .

دورهٔ این کتاب در تبریز از سال (۱۳۱۵ تا ۱۳۱۷) در شش مجلّد بطریق ذیل چاپ شده . مجلّد اول : تمام کتاب طهارة . مجلّد دوم : تمام کتاب صلوة . مجلّد سوم : کتاب زکوة وخمس و صوم و اعتکاف . مجلّد چهارم : کتاب حج . مجلّد پنجم : کتاب تجارت تا آخر وصایا . مجلّد ششم : کتاب نکاح وطلاق وظهار . نگارندهٔ این سطور افتخار انتساب باین عالم جلیل را دارم ولی جای آن دارد که در باره ام گفته شود :

اِن اِفْتَخَرْتَ بآباء مَضَوْا سَلَفا قالوا صَدَقْتَ ولکنْ بئس ما خَلَفوا

و دیگری گوید

کیرم پدر توبود فاضل ازفضل پدر تورا چه حاصل

وبملاحظه همین انتساب است که شرح حال ایشان را مفصّل تر از سائرین در اینکتاب نقل نمودم .

آغاز : بسمله الحمد لله الذّی هدانا بواضح الدّلیل الی سبیل معادن العلم والتأویل الخ .

(۴۸۴)

حدائق این نسخه بخط نسخ جاسم بن محمد بن علی کاسم المشهدی اصلاً و مسکناً در سنهٔ (۱۲۴۵) نوشته شده و مشتمل بر مبحث حیض تا آخر احکام حمام است (مجلّد دوم) .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ فرنگی مهره زده . عدهٔ اوراق (۲۵۵) صفحهٔ (۳۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۱۹) .

(۴۸۵)

حدائق این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده ومکرّر نسخهٔ سابق است (مجلّد دوم) .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۲۰۶) صفحهٔ (۳۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۲۰) .

(۴۸۶)

حدائق این نسخه بخط نسخ تحریر یافته و شامل کتاب صلوة تا صلوة جمعه است کاتب بآخرین جمله مصنّف که مشعر بر نام وی

و سال تصنیف است کتابت را ختم نموده است .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره زده . عدهٔ اوراق (۲۰٤) صفحهٔ (۲۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٦۲۱) .

[۱۸٦] حدیقة المتقین (فارسی)

این کتاب تألیف حضرت مجلسی اوّل رحمة الله علیه است [۱۲۰] ص (۲٥٤) وچنانکه خوددر مقدّمه بیان کرده اندمشتمل برپنج باب و یك مقدّمه وخاتمه ایست که هریك از آنها مشتمل برچند فصل میباشد بدین تفصیل :

مقدّمه : در فضیلت صلوة . **باب اول** : در احکام طهارت . **باب دوم** : در احکام نماز . **باب سوم** : در احکام زکوة و خمس . **باب چهارم** : دراحکام روزه . **باب پنجم** : در احکام حج و زیارات . **خاتمه** : در احکام غیر عبادات که دانستن آنها برای مکلفین لازم است .

مصنّف دراین کتاب رؤس مطالب هریك ازابواب را ذکر نموده و اشاره ای با قوال دیگر در مسئله می نمایند و عبارات آن بسیار لطیف و سلیس و مطلوب است ونام آن را « حدیقة المتّقین فی معرفة احکام الدّین لارتقاء معارج الیقین » گذارده و مشهور به « حدیقة المتّقین » گردیده است .

نسخهٔ این کتابخانه ونسخهٔ خطی کتابخانهٔ مجلس شورای ملی هردوناقص وتا آخرباب چهارم می باشد ، صاحب کشف الحجب درص (۱۹٥) درذیل حدیقة المتّقین بپایان نرسیدن تألیف آنرا تصریح کرده ونقصان این دو نسخه آنرا تأیید مینماید در فهرست کتابخانهٔ رضویه ج ۲ ص (۱٥۸) درعداد کتب چاپی این کتاب را ذکر و اشتمال آن را بر پنج باب و مقدّمه و خاتمه بیان و نامی از اینکه باب پنجم و خاتمه را دارا نیست نبرده و سال چاپ آنرا نیز ننگاشته و فقط گفته اند که در هندوستان چاپ شده نسخهٔ چاپی این کتابرا نیافتم تصوّر می کنم کـه آنهم ناقص ومؤلف فهرست مذکور اشتمال آن را برابواب وخاتمه از مقدّمه برداشته و توجه بآخر کتاب نکرده وآن نسخه نیز ناقص بوده است .

چهار باب موجود اینکتاب مشتمل بر (۹۱۰۰) بیت میباشد .

آغاز: پس از بسمله و حمد وصلوة **و بعد** چنین گوید اضعف عبادالله الغنی محمّد تقی المجلسی اصفهانی که این رساله ایست در بیان عبادات الخ .

(۴۸۷)

حدیقة المتقین این نسخه را بخط نسخ خوب در سال (۱۲۱۷) محمد علی بن محمّد مهدی نام نوشته و مشتمل براین کتاب تا آخر باب چهارم است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره زده . عدّهٔ اوراق (۲۳۹) صفحهٔ (۱۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی.طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۵سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۱۸۶۳) .

[۱۸۷] دروس (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شهید اعلی الله مقامه است [۱۶۵] ص (۳۵۹) و آنرا « الدّروس الشّرعیّه فی فقه الامامیّه » نامیده و وجه تسمیه آن بدین نام اینستکه هریك از مطالب را در تحت عنوان « درسٌ » ذکر و فروع آنرا در ذیل آن مبحث نقل نموده اند و چنانکه خود در دیباچه اشاره فرموده اند تألیف این شرح پس از کتاب **ذکری** و **بیان** مؤلف بوده و چون دو کتاب مذکور تألیف این کتاب ناقص مانده وفقط موفق بتألیف (۴۸) کتاب از کتب فقهیّه آن شده اند (از طهارت تارهن) .

عالم فاضل سیّد جعفربن احمد ملحوس حسینی درسال (۸۳۶) کتب ذیل را ازدروس که شهیدموفق بتألیف آنها نگردیده بهمان طرز دروس تألیف ویك دوره فقه را باین کتاب خویش کامل کرده اند و کتب مشتمله این مجلّد اینست : (ضمان ، عاریه ، ودیعه . مضاربه ، اجاره وکاله ، سبق ورمایه ، نکاح ، طلاق ، خلع ، مباراة ، ایلاء ، ظهار ، عهد ، حدود ، قصاص و **دیات** حاجی نوری (ره) در ص (۴۳۹) ج ۳ مستدرك مرقوم فرموده اند که با تتبّع زیاد ازحالات این عالم جلیل چیزی بدست نیامد ولی از ملاحظهٔ این قسمت ازدروس ایشان علو فهم وتبحّر واستقامت رأی مؤلف معلوم می‌شود .

نسخه این قسمت ازدروس در کتابخانهٔ فاضلیه خراسان بخط مؤلف موجوداست .

(فهرست فاضلیّه ص ۱۰۵) سه شرح بر کتاب دروس شهید را کشف الحجب در (ص۳۳۳) نام برده ولی دونسخهٔ آنرا در کتابخانهٔ سراغ نداریم یکی شرح دروس تألیف شیخ جواد بن سعید شاگرد حضرت شیخ بهائی ره و دیگری شرح دروس میرزا محمد مهدی بن آیة الله موسوی اصفهانی مشهدی و دیگری شرح آقا حسین خونساری است بنام « مشارق الشموس فی شرح الدّروس » و این شرح اخیر تا آخر کتاب حج دروس می‌باشد و مؤلف موفق بر شرح باقي کتاب نگردیده و این قسمت درسال (۱۳۱۱) درطهران چاپ شده است .

کتاب دروس شهید سال (۱۲۶۹) در طهران چاپ گردیده .

آغاز: بسمله الحمدلله الّذی انطق السنّتنابحمده والهم قلوبناشکررفده الخ .

(۴۸۸)

دروس این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (۱۰۹۲) نوشته شده ومشتمل بر از ابتداءِ طهارت تا قسمتی از کتاب قضاءِ است، کاتب از خود نام نبرده برصفحات اوّلیّهٔ کتاب تعلیقات وحواشی زیاد نوشته شده، فهرست تمام کتب دروس(۴۸ کتاب) پشت صفحهٔ اوّل تحریر گردیده، یاد داشت هائی از مالکین سابق این نسخه نیز برهمین صفحه نگاشته شده، صفحات اوّلیه کتاب آبدیده ولی خطوط آن ضایع نشده است .

جلدتیماج .کاغذاصفهانی . عدّه اوراق (۱۹۵) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی - کوچك . طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۲۰$\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۳۵) .

[۱۸۸] ذکری (عربی)

مؤلف این کتاب نیزحضرت شهید رحمةالله علیه است [۱۶۵] ص (۳۵۹) و چنانکه خود در دیباچه بدان تصریح کرده اند نام آنرا « ذکری الشّیعه فی احکام الشریعه » گذارده و اینك مشهور به **ذکری** می‌باشد تألیف این کتاب نیزتمام نشده (۱) وبیش ازمجلّد اوّل آن که مشتمل برمقدّمه وکتاب صلوة است تألیف نگردیده (مباحث طهارت بعنوان مقدّمهٔ صلوة در این کتاب نوشته شده)

(۱) روضات ص (۸۰) ج ۴ کشف الحجب ص (۲۲۱) مستدرك ج ۳ ص (۴۲۹) .

ومؤلف بنا داشته کتابرا دریك مقدّمه و چهارقطب تنظیم نماید بدین تفصیل: مقدّمه در مباحث اصولی (اصول فقه) .

قطب اوّل : در عبادات . قطب دوّم : در معاملات . قطب سوّم : در ایقاعات قطب چهارم : درسیاسات واحکام .

این کتاب از کتب استدلالی فقه شیعهٔ امامیّه میباشد و مصنّف در ابتداء هر باب و مطلبی ادلّهٔ مأثوره و مستنبطه آنرا نقل نموده پس از آن بنقل فروع مبادرت کرده اند .

سال (۱۲۷۱) در طهران کتاب ذکری چاپ سنگی شده .

آغاز : بسمله الحمد لله الّذی شرع الاسلام فسهّل شرایعه للواردین واوضح اعلامه للمرتدّین الخ .

(۴۸۹)

ذکری این نسخه که بخط نسخ علی محمّد بن احمد در سنهٔ (۱۲۳۴) نوشته شده مجلّد اوّل و مشتمل بر کتاب صلوة است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۲۲) صفحهٔ (۲۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۴۷) .

(۴۹۰)

ذکری این نسخه نیز مجلّد اوّل وبخط نسخ متوسط درسنهٔ (۱۲۶۳) نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده است .

جلد تیماجی نیم ضربی کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۲۹) صفحهٔ (۲۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۱ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۴۸) .

[۱۸۹] ذخیرة المعاد (عربی)

این کتاب شرح ارشاد علاّمه حلّی ره است وشارح آن حضرت محقّق سبزواری رحمة الله علیه میباشد (محمد باقر بن محمّد مؤمن متوفی سنهٔ ۱۰۹۰) (۱) که از

(۱) روضات ص (۱۱۶) ج ۱ هدیة الاحباب ص (۲۳۵) امل الامل ص (۶۱) ج ۲ .

علماء مبرّز و حکماء ومتکلمین عالیمقدار ومحدّثین قرن یازدهم هجری و معاصر شاه عبّاس ثانی صفوی بوده و شاگردی حضرت شیخ بهاء الدّین رانموده‌و بامرحوم ملاّ محسن فیض معاصر وشفیق ولی ردّ بر رسالهٔ ازایشان (در عدم حرمت غناء) نوشته وبا حضرت محقّق کرکی معارضات ومخالفتهای علمی نموده اند.

مؤلف پس از وفات پدر بعراق آمده ودر اصفهان مسکن گزیده وطرف توجه پادشاه و سیّد وزیر مشهور به خلیفة السلطان شده ومقام امامت جمعه و جماعت و شیخ - الاسلامی را در اصفهان دارا و خلیفة السلطان ملاّ حسنعلی بن ملاّ عبدالله را از مدرّسی مدرسهٔ ملاّ عبدالله‌شوشتری معزول ومحقّق سبزواری را بدین امر موظف نمود. گاهی شعر میسروده‌ودوبیت ذیل درهدیة الاحباب ازایشان ضبط گردیده وآن اینست:

در عالم تن چه ماندهٔ بی مایه پائی بردار و بگذر از نُه پایه
ازمشرق جان بر تونتابد نوری تا ازپی تن همی روی چون سایه

پارهٔ از مؤلفات ایشان اینست: شرح بزرگی برارشاد بنام «ذخیرة المعادفی شرح الارشاد» وکفایة الفقه، دو رساله دروجوب نماز جمعه یکی بفارسی و دیگری بعربی، رسالهٔ خلافیّه (دراین رساله اشاره بخلافهای علماء درمسائل است)، رسالهٔ در تحریم غناء، رسالهٔ درغسل، رسالهٔ درتحدید روزشرعی وکتاب مفاتیح النجاة بفارسی) این کتاب را برحسب امرشاه عبّاس ثانی دردعوات و آداب و تعویذات و حرز ها و اعمال سال تألیف کرده است).

تألیف کتاب ذخیره ناقص مانده وبنا بتصریح صاحب روضات تا آخر کتاب حج را مؤلف تألیف کرده وبهمین جهة مؤلف عبادات کتاب کفایه راختصر نوشته ولی تجارت آنرا تفصیل داده اند وذخیره در حدود (۸۰۰۰۰) بیت کتابت دارد و بیشتر الفاظ و معانی این کتاب از کتاب مدارك الاحکام (در حرف میم این فصل میآید) گرفته شده ومکرّر این دو کتاب را مقابله کرده ام و اینکار بسیار غریب است انتهی کلام روضات. سائر رجالیّین واهل سیر اشاره بنقصان اینکتاب نیز کرده اند وما درکتابخانها وفهارس آنها بیش ازاین اندازه ازاین کتاب راندیده‌ایم.

ذخیرة المعاد کتابی مفصّل و شامل اقوال بسیاری از علماء سابق در مسائل

فروع و احادیث و اخبار واردهٔ در آنست ودرسال (۱۲۷۳) چاپ شده است . تاریخ تألیف اینکتاب در آخر مجلّد اول سال (۱۰۵۰) و در آخر کتاب صوم سال (۱۰۵۵) معین گردیده است .

مرحوم شیخ زین العابدین مازندرانی متوفی سنهٔ (۱۳۰۹) نیز رسالهٔ عملیّه‌ای بفارسی بنام « ذخیرة المعاد » مرقوم داشته وچاپ گردیده است .

آغاز: کتاب الطّهاره (۱) ای هذا کتاب الطّهاره والـکتاب اسم مفرد جمعه کتب بضم التّاء الخ .

(۴۹۱)

ذخیرة المعاد این نسخه مجلّد اوّل و مشتمل بر کتاب طهارت تاآخر مبحث نجاسات میباشد ، کاتب خود را در آخر کتاب جعفر حافی حائری معرّفی نموده واز سال کتابت نام نبرده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره‌زده .عدّهٔ اوراق (۱۴۸)صفحهٔ (۳۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۲۳۳۶) .

(۴۹۲)

ذخیرة المعاد این نسخه مشتمل بر کتاب طهارت تاآخر نظر سوّم است که در اسباب غسل از آن کتاب میباشد ،کاتب پشت ورق اوّل کتاب طهارت نام خودرا محمّد هادی و سال کتابت را سنهٔ (۱۱۵۸) معیّن کرده است . قبل از شروع بکتاب مسائل مشکلهٔ فقهیّهٔ را که در تحت عنوان سؤ ل و جواب در زمان سلطنت شاه طهماسب صفوی در پنج باب وخاتمه ای تألیف شده و مؤلف در مقدّمه نامی از خود نبرده است نوشته شده (ظاهراً تألیف حسین بن عبد الصمد است) و این رساله با اختصارش که از دویست بیت تجاوز نمیکند مشتمل بر مطالب عالیهٔ فقهیّه است ونیز بر یك ورق ده مسئلهٔ فقهی از املاآت شیخ علی بن عبد العالی ره تحریر گردیده وهمهٔ آنها بخط نستعلیق نوشته شده اند .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی مهره‌زده. عدّهٔ اوراق (۱۵۹) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول ($۲۳\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر)عرض($۱۳\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۲۳۳۳).

(۱) در نسخهٔ موجودهٔ این کتابخانه ابتداء کتاب طهارة بعبارت فوق گردیده و کشف الحجب آغاز کتاب را نیز بهمین نحو نقل نموده ولی کتب دیگر این کتاب چون صلوة و زکوة و صوم ابتداء به بسمله و حمد و صلوة گردیده است .

(٤٩٣)

ذخیرة المعاد این نسخه در سنهٔ (١١٥٩) بخط نستعلیق نوشته شده و مشتمل بر نظر رابع کتاب طهارت تا آخر آن کتاب و جزء دوّم کتاب ذخیرة المعاد است، کاتب نامی از خود نبرده ولی خط گواهی میدهد که کاتب آن همان نویسندهٔ نسخهٔ سابقه است وباآن نسخه دوجزء از کتاب را مشتملند.

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (١٥٠) صفحهٔ (٢١) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (٢١ سانتیمتر) عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٣٢).

(٤٩٤)

ذخیرة المعاد این نسخه که بخط نسخ محمّد باقربن محمّد هادی چنانکه در آخر مبحث تعقیبات بدان تصریح کرده است در سنهٔ (١٢٤٠) نوشته شده و مشتمل بر کتاب صلوة وزکوة وصوم میباشد ودر آخر کتاب زکوة نوشته شده که با نسخهٔ اصل مقابله گردیده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره‌زده. عدهٔ اوراق (٥٦١) صفحهٔ (٢٠) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٣٧).

(٤٩٥)

ذخیرة المعاد این نسخه بخط نسخ خوب سیّد یوسف در سنهٔ (١٢٣٥) نوشته شده و مشتمل بر کتاب صلوة تاآخر احکام نمازمسافر که انتهای جزء دوّم قرار داده شده میباشد.

جلدچرمی ضربی. کاغذ فرنگی مهره‌زده. عدهٔ اوراق (٢٦٦) صفحهٔ (٢٩) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٣٥).

(٤٩٦)

ذخیرة المعاد این نسخه بخط نسخ خوب علی بن محمّد تقی در سنهٔ (١٢٥٠) نوشته شده و مشتمل بر کتاب زکوة تا آخر حج است.

جلد میشن. کاغذ فرنگی مهره زده. عدهٔ اوراق (٢٢١) صفحهٔ (٣٠) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) (عرض $20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٣٤).

[١٩٠] رسالهٔ جعفریه (عربی)

این کتاب یا رساله تألیف حضرت محقّق کرکی (ره) میباشد [١٧٦] ص (٣٨١) ومشتمل بر مقدّمه‌ای درمعنی لغوی صلوة وپنج باب در احکام واجبه ومستحبّه ومقدّمات صلوة است ، مؤلف درآخر کتاب سال تألیف را سنهٔ (٩١٧) در مشهد مقدّس رضوی ع معیّن کرده ، کشف الحجب در ص (٣٣١) سه شرح ذیل را براین کتاب نام برده یکی از شرف الدّین علی حسینی که نام آن «غرویه» است (١) و دیگری ازمیر محمّدبن ابی‌طالب استرابادی که از شاگردان مؤلف بوده و در زمان خود ایشان بدین شرح پرداخته وآنرا « المطالب المظفریه » نام گذارده (٢) و شرح سوّم را بشیخ نورالدّین علي بن عبد العالی میسی متوفی سنهٔ (١٠٣٣) نسبت داده است (٣).

آغاز : بسمله الحمد لله الولي الحميد المبدی المعید الفعّال لما یرید الخ .

(٤٩٧)

رسالهٔ جعفریه این نسخه بخط نسخ محمد حسین قزوینی در سنهٔ (١٠٣٢) نوشته شده ، در حاشیهٔ بیشتر از صفحات حاشیه هائی بدون امضاء تحریر گردیده ، تصحیح و مقابله شده ، رسالهٔ تمام الشریعة المصطفویه که منقول ازحضرت علي بن موسی الرّضا علیه السّلام میباشد وشرح آن تحت عنوان: (حدیث فضل بن سهل) در فصل اخبار صفحهٔ (٢٤٩) گذشت ضمیمهٔ این کتاب است ، پشت صفحهٔ اوّل مطالب متفرقه نوشته شده در کتابخانه و پشت جلد بنام کتاب جعفریه ثبت و وقف شده است .

جلد میشن . کاغذاصفهانی . عدّهٔ اوراق رسالهٔ جعفریه (٦٤) صفحهٔ (١٢) سطر . واقف سپهسالار. قطع ربعی . طول (١٩ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(٢٥٥٢).

---

(١) نسخهٔ این شرح در کتابخانهٔ رضویهٔ موجود است ج ٢ فهرست رضویه ص (٩٠) .

(٢) شش نسخه ازاین شرح درکتابخانه رضویه موجود است ولی درفصل کتب فقه خطی به دونام یکی « شرح جعفریه » ص (٨٣) ج ٢ و دیگری « مطالب مظفریه » ص (١٢٦ و ١٢٧) ثبت شده و نسخه دیگری از این کتاب که درسال (٥٣٥) نوشته شده در کتابخانهٔ آصفیه موجود است (ج ٣ ص ٤٧٤) و این نسخه کهنه ترین نسخ این کتاب میباشد .

(٣) نسخهٔ این شرح را درکتابخانها نیافتم .

(٤٩٨)

رسالهٔ جعفریه این نسخه بخط نسخ خوب درسنهٔ (٩٦٧) نوشته شده قبل ازورق آخر یك ورق افتاده است ، درحاشیهٔ صفحات اولیّه حاشیه های زیادی از کتب فقهیّه نوشته شده و حاشیه های صفحات آخر کمتر از صفحات اولیّه است ، بردو ورق که قبل از ورق اوّل است و پشت ورق آخر نیز مطالب فقهی نوشته شده و در کتابخانه وروی خود نسخهٔ بنام رسالهٔ واجبات صلوة ثبت شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (٧٩) صفحهٔ (٨) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری نوچك . طول (٢٠ سانتیمتر) عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٣٠).

(٤٩٩)

رسالهٔ جعفریه این نسخه که بخط نسخ خوب درسنهٔ (١١٠٩) نوشته شده و مشتمل بر تمام کتاب است ، قسمتی ازتفسیر فارسی که مشتمل بر آیه (لایقاتلونکم جمیعاً الّا فی قری محسنه) آیهٔ (١٤) از سوره حشر تا آیهٔ (انّ لدینا انکالا وجحیما وطعاماً ذاغصّة و عذاباً الیما) آیهٔ (١٢) از سورهٔ مزّمل و رسالهٔ فارسی در بیان اصحاب اخدود ضمیمهٔ این کتاب است . چند ورق ازاوّل کتاب که مشتمل برقسمتی از مقدّمه بوده افتاده در حاشیهٔ رسالهٔ جعفریه حاشیه هائی بدون امضاء نوشته شده است .

جلدتیماج . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق کلیه (١٢٢) رسالهٔ جعفریه (٦٦) صفحهٔ (١١) سطر. واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (١٨ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٥١).

[١٩١] رسالهٔ جهادیه (فارسی)

مؤلف این رساله مرحوم حاج محمد کریمخان کرمانی رحمه الله است (محمد کریم بن ابراهیم کرمانی متوفی سنهٔ ١٢٨٣) (١) که ازعلماء بزرگ قرن سیزدهم هجری بوده و ازحلقهٔ درس وبیانات وتعلیمات مرحوم حاج سیدکاظم رشتی (ره) استفاده نموده و ریاست دسته ای از فرقهٔ شیخیّه تابعین حضرت شیخ احمد احسائی (ره) را دارا بوده ومؤلفات زیاد از ایشان بیادگار مانده وبسیاری از

(١) المآثر والآثار ص (١٤٧) .

آنها چاپ شده از آنجمله **ارشادالعوام** (در اصول دین) **فصل الخطاب** (در این کتاب اخبار کتب اربعه را بدون ذکر رواة آنها باترتیب بسیار خوبی جمع نموده) **تقویم العوج** (این کتاب در ردّ ایراداتی استکه برشیخیّه شده) .

مؤلف کتاب «تذکرة الاولیاء» که درشرح حالات این مؤلف میباشد (درص ۷۵ تا ۹۴) (۲۵۸) کتاب ورساله درفنون ذیل ازمؤلفات ایشانرا نام برده : تفسیر، ادعیّه، اخبار، فقه فارسی وعربی، اصول فقه، حکمت فارسی وعربی، ریاضیات عربی وفارسی، کیمیا، کتب متفرقه عربی و فارسی و کتب ادبی، و میرزا محمّدعلی شیرازی کتاب « معیاراللّغه » را بامرایشان تألیف نموده وازکتب بسیار خوب لغت عربی است.

مؤلف المآثر والاثار درص (۱۴۷) ایشانرا چنین ستوده است : **حاج محمد کریمخان کرمانی** از کبراء علماء عصر معدود بود و درجمیع فنون عقلیّه ونقلیّه دعوی استادی مینمود از جماعت شیخیّه بعد از سید کاظم رشتی گروهی بروی گرویدند و او را رکن چهارم از ارکان اصول عقاید خویش گرفتند سید علی محمّد باب علیه اللّعنة والعذاب درتلفیقات مضحکهٔ خودکه نامش رابیان گذارده وسفاهت خویشتن را برهان نهاده این دانشمند فرزانه را فریفتن خواسته است که در شأنش گفته : (انّ الکریم کان فی الکرمان کریما .) زمانیکه این عالم جلیل بطهران آمد بحکم اعلیحضرت همایونی رسالهٔ در ردّ باب نگاشت که این اوقات بطبع رسید و ارشاد العوام از تصنیفات وی در بمبئی و غیرها مکرّر مطبوع افتاد و هکذا فصل الخطاب در علم حدیث الحاصل در غالب فنون کتابها ساخته است و رسائل پرداخته تخمهٔ این دانشور بزرگ از ایل قاجار است من قبائل الترك و مردم درحقّ وی برطرفي افراط وتفریط میروند درسال یکهزار ودویست وهشتادو هشت بملك کرمان در گذشت . انتها کلام صاحب المآثر والاثار .

این رساله را مؤلف درسال (۱۲۷۳) هنگامیکه انگلیسها بوشهررا تصرّف نموده و قشون خود را بدانجا وارد کرده اند برای ترغیب وتشویق و تهییج تابعین خویش (شیخیّه) برای جنگ باآنها با انشائی خوب وپسندیده در (۱۸۵۰) بیت دریك مقدّمه وشش باب بتفصیل ذیل انشاء ودرتمام ابواب بترجمهٔ اخبار وخطب

از ائمّهٔ اطهار استشهاد کرده اند. **مقدمه**: در دو فصل یکی لزوم اطاعت پادشاه و دیگری معنی ایمان. **باب اول**: در سرّ جهاد. **باب دوم**: دربیان فضیلت جهاد و کشته شدن در راه خدا. **باب سوم**: در ترجمهٔ فارسی بعضی از مواعظ ونصایح وآداب و سرزنشها و ترغیب ها و تحریصها در امور جهاد و دفاع و جنك كـه حضرت امیرالمومنین علی علیه السّلام باصحاب خود فرموده اند. **باب چهارم**: دراقسام جهاد. **باب پنجم**: دردفع دزد وامثال آن. **باب ششم**: دردفاع کفّار بستکه حمله بشهر های مسلمانان میکنند. **خاتمه**: در مضرّاتیکه باستقلال و امور دینی و دنیوی از فاتحیّت کفّارخواهد رسیدو لزوم حتمی عقلی ودینی درجلوگیری از آنها.

آغاز: بسمله سپاس برون ازقیاس پروردگاری راست تعالی شأنه وعظم سلطانه الخ.

انجام: باری دل از این غم خون و اشك جیحون است و کم کسی می‌بینم که بقدر این حقیر از ایشان واز عواقب این امر خائف باشد و چون غرض همین مقدارها بود باینجا ختم شد، تمام شد بردست مصنّفش کریم بن ابراهیم درهیجدهم ماه رجب سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و سه هجری حامداً مصلیاً مستغفراً.

(٥٠٠)

رسالهٔ جهادیه این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده، از عبارت ذیل که در آخر نسخه است معلوم میشودکه خط خود مؤلف و نسخه اصل است: (تمام شد بردست مصنّفش کریم ابن ابراهیم در هیجدهم ماه رجب سنهٔ یکهزار و دویست و هفتاد و سه هجری حامداً مصلیاً مستغفراً سنهٔ (١٢٧٣).

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (٨٣) صفحهٔ (١٠) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (١٧ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١١ ١/٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٣٤).

(٥٠١)

رسالهٔ جهادیه این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده و بآخرین عبارت مصنّف که حاکي از اتمام رساله و سال تألیف است قناعت نموده، اعتضادالسلطنه پشت ورق اوّل نوشته اند که این رساله را از ورثهٔ مرحوم میرزا داود خان پسر میرزا

آقا خان صدر اعظم نوری در سنهٔ (١٢٩٧) خریده اند.
جلد تیماجی طلا کوب. کاغذ فرنگی مهره زده مجدول بطلا وزنگار وسرخی. عدّهٔ اوراق (٧٨) صفحهٔ (١١) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٣ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٣٥).

[١٩٢] رسالهٔ رضاعیه میر داماد (عربی)

مؤلف این رساله حضرت میرداماد اعلی الله مقامه میباشد [١١] ص (٢٣) و مشتمل بر اکثر اقوال علماء امامیّه و اخبار راجعهٔ برضاع است و میتوان این رساله را که درحدود (٤٨٥٠) بیت انشاء گردیده بهترین رسائل در این مسئله دانست و مراجعهٔ بآن شخص را مستغنی ازمطالعهٔ برسائل رضاعیّه وسایر کتب فقه دراین موضوع مینماید چرا که دارای مطالب آنها و تحقیقات دقیقه کامله ایست ودر مقدّمهٔ رساله بیان کرده اند که پیش از این نیز رساله‌ای دررضاع نوشته ولی اینك چون جمعی که از حلیهٔ علم و دانش بری‌اند در این موضوع تحقیقاتی میکنند بر خود لازم دانسته که این رساله را بترتیب یك **مقدمه** وسه **استبانه** ویك **خاتمه** بدینگونه که مشاهده میشود تألیف نمایم (هر یك از **استبانه** ها مشتمل برضوابط و مسائل و تتمّات میباشد).

سال تألیف را در آخر رساله سنهٔ (١٠٢٨) معین کرده است.

این رساله بنام ضوابط الرّضاع میر داماد بارسالهٔ محقّق کرکی و مجلسی و شیخ ابراهیم قطیفی که در موضوع رضاع نوشته‌اند و رسائل خراجیه درسال (١٣١٣) چاپ شده.

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین ولی کل رشح ومهیمن کلّ فیض الخ.

(٥٠٢)

رسالهٔ رضاعیه میر داماد این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (١٢٤٤) نوشته شده، کاتب خود را صالح معرّفی نموده وچندین ورق کاغذ ننوشته در آخر نسخه است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (١٢٨) صفحهٔ (١٧) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢١ سانتیمتر) عرض ($١٥\frac{١}{٢}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٥٨).

[١٩٣] رساله ریحانة الصدور (فارسی)

مؤلف این رساله کـه دراثبات سی‌روز بودن ماه رمضان درتمام سالها است ملاّ محمّد علی بابی زنجانی میباشد که در سال (١٢٦٥) در زنجان کشته شده و این رساله‌را بنام محمّد شاه قاجار در سال (١٢٥٩) پیش از بابی شدن درحدود (٢٠٠٠) بیت تألیف و مشتمل بر دیباچـه و چهار فصل و خاتمه ای بدین تفصیل است: **فصل اول** درتحقیق معنی هلال‌وآنچه مترتب است بر آن. **فصل دوم**. در بیان معرفت ایام هلال و لواحق آن. **فصل سوم**: در معرّفـات و معیّنات اوائل شهور. **فصل چهارم**: در بیان تحقیق معرفت ماه ولواحق آن. **خاتمه**: در آداب وادعیه اوّل هر ماه.

هر یك از فصول را بچندین **ریحانه** تقسیم و مطالب را درتحت این‌عنوان نگـاشته وخود آنرا «ریحانة‌الصّدور» نامیده و در تمام موارد اخبار و احادیث از کتب امامیّه برای اثبات مدّعای خویش بفارسی نقل کرده است.

شرح حال ملاّ محمّدعلی زنجانی (مؤلف این رساله) را سپهر در مجلّد سوّم ناسخ (تاریخ قاجاریه) مفصّلاً نقل و مختصر آن اینست:

ملاّ محمدعلی زنجانی از شاگردان مرحوم شریف العلماء (ملاّ محمّد شریف بن حسنعلی مازندرانی ره متوفّی سنهٔ ١٢٤٥) که از رؤسای شیعهٔ امامیّه درعصر خویش بوده‌اندمیباشد، پس ازاینکه‌ازعراق عرب‌بزنجان برگشت برای آنکه خود را معروف و مشهور سازد مسائل خلافیّه را مدّ نظر قرار داد و قول ضعیف را تقویت نمود که بمصداق **خالف تعرف** شهرتی بسزا یابد مردم که طالب هر رأی تازه وعقیده ای نوهستند گرد او جمع آمدند، از جمله عقائد این مرد یکی سی‌روز بودن ماه رمضان در تمام سالها است کـه همین رساله را در اثبات آن انشا نمود (ولی باید دانست که‌این عقیده تازه نیست و از قدماء قائل بآن دارد و حضرت علم‌الهدی سیّدمرتضی(ره) دررد بر آن رسالهٔ‌تألیف‌ونسخه ازآن که‌درسال(٦٧٦) نوشته‌شده درکتابخانه حضرت رضا ع موجود است) (ج٢ فهرست رضویه ص ٣٨) ونیز معتقد بوده که سجده بر بلّور شفّاف جائزاست.

علماء و دانشمندان زنجان با وی مخالفت ورزیده و به پیشگاه محمد شاه غازی قاجار شکایتش نموده او را بطهران خواست و بیرون شدن اورا از آن شهر رواندانست در این هنگام سید علی محمد باب طلوع کرده و هرجا مغضوب دولت و ملّت را سراغ میکرد با او باب مکاتیب باز و اورا بخویشتن دعوت مینمود با ملاّ محمّد علی همین کار را نمود او چون طالب مطلبي تازه و رائی نوبود دعوت او را پذیرفت پس ازفوت محمّد شاه عبا وعمامه خود را گذارده و بالباس سربازی ازشهر طهران بیرون و بطرف زنجان رهسپار گردید مردم زنجان چون خبر ورود او را شنیدند بنا برعادت دیرین که نسبت بروحانیّین احترامات وتجلیلاتی قائل میشدند از ایشان استقبال کرده وبا احترام او را پذیرفتند، پس از ورود ملاّ محمد علی شروع بدعوت بنام باب نمود ومردم را بدو میگروانید گروهی زیاد بگرد خویش گرد آورد و چون خواست که بمسجد رود ده تا پانزده هزار کس باوی بودند باری بامردم شروع بزدوخورد نمود و بسیاری از مردم زنجان را بکشتن داد وخانها و بازار را تاراج و طعمهٔ آتش نمود پس ازمدّتها که با مردم و قشون دولت جنگید کشته شد و باصحاب خود نوید داد که پس از چهل روز دیگر زنده خواهد شد وبایستی تا آن هنگام بارانش پایداری کنند که چون وی برگردد کارشان بالا گیرد یاران چندی پایدار شدند ولی چون دیدند دروغ وی ظاهر شد و دیگر توانائی برماندن در قلاع ندارند بحاکم زنجان که در آن هنگام امیر اصلانخان دائی ناصرالدین شاه بود تسلیم شده وپس ازچندین ماه زدوخورد مردم راحت شدند.

ملاّ محمد علی زنجانی دراین رساله ریحانة الصّدور کتابی بنام «مشارع الافهام في تحقيق مدارك الاحكام» بخود نسبت داده ولي ما نسخهٔ آنرا سراغ نداریم.

آغاز: بسمله الحمد لله الّذی هدانا بنورالاهله ... و بعد چنین گوید طالب طریق عبودیة جناب سبحانی الخ.

(۵۰۳)

رسالهٔ ریحانة الصدور

این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۲۵۹) نوشته شده، دو صفحهٔ اوّل میان سطورآن تذهیب گردیده، کاتب نامی از خود نبرده است، اعتضاد السلطنه پشت ورق اوّل در سنهٔ

(۱۲۹۵) چنین نوشته اند :

رسالهٔ ریحانة الصّدور از ملاّ محمد علی بابی است قبل ازاینکه باین راه ضلالت و گمراهی درآید از برای شاهنشاه مبرور محمد شاه مغفور انارالله برهانه بخط خود نوشته بوده که ماه مبارك رمضان سی روز تمام است.

جلد تیماج نیم ضربی. کاغذ فرنگی مهره زده. مجدول بطلا و سرخی و زنگار. عدهٔ اوراق (۱۳۹) صفحهٔ (۱۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۰ ½ سانتیمتر) عرض (۱۴ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۲۶).

[۱۹۴] رساله درارث (عربی)

این رساله را حاج میرزا ابوالقاسم کلانتری مدّرس طهرانی رحمة الله علیه صاحب تقریرات (میرزا ابوالقاسم بن محمد علی ۱۲۳۶-۱۲۹۲) (۱) که از مبرّزین شاگردان مرحوم شیخ انصاری اعلی الله مقامه بوده وپس از تحصیل مقدّمات ادبیّه و فقه و اصول درطهران و اصفهان بیست سال از محضر و مدرس آنجناب استفاده و استفاضه نموده و موفق بتحصیل تصدیق اجتهاد از ایشان شده وچون درسال (۱۲۷۷) بطهران برگشت مدّرس مدرسهٔ فخریه (خان مروی) گردید وتا آخر عمر در طهران متوقف و اکثر مسائل فقه و اصول را در دو کتاب که چندین رساله است باتحقیقی وافی و اسلوبی نغز برشتهٔ تألیف در آورده است بدین تفصیل : رساله در صحیح و اعم ، رساله در اجتماع امر ونهی ، رسالهٔ در اجزا ، رسالهٔ در مقدّمهٔ واجب وامر بشیٔ . رساله درمسائل تخصیص و مجمل و مبین ومطلق و مقیّد ، رسالهٔ درمفهوم ومنطوق ، رسالهٔ در استصحاب ، رسالهٔ دراصل برائة رسالهٔ درحجیّة ظن ، رسالهٔ درحسن وقبح و ملازمه ، رسالهٔ درمشتق ، رسالهٔ دراجتهاد وتقلید و رسالهٔ در تعادل وتراجیح . (این رسائل موسوم به «مطارح الانظار» ومشهور به «تقریرات شیخ» گردیده ودرسال (۱۳۱۴) چاپ شده است.) و در فقه :

طهارت، خلل صلوة ، صلوة مسافر ، غصب ، وقف لقطه، قضا وشهادات ، رهن ، احیاء موات . رسالهٔ در تقلید ، زکوة و اجاره .

حاج میرزا ابوالفضل که از فضلاء وادباء نامی قرن چهاردهم بوده ومدرسه سپهسالار

(۱) نامهٔ دانشوران ج ۱ ص (۴۷۲) . المآثر والاثار ص (۱۶۰) .

ناصری را ایشان افتتاح نموده وطلبه نشین کرده و خود بتدریس در آن اشتغال ورزیده و شرحی برزیارت عاشوراء نوشته فرزند این جناب است .

این رساله ردّ بر رسالهٔ آقا سید اسمعیل بهبهانی پدر مرحوم آقا سید عبدالله بهبهانی قائد مشروطیت ایران اعلی الله مقامهما که دراثبات وارثیّت رجب نام متولد از فضّه کنیز از عزیزالله بن حاج احمد طهرانی وطعن برآنهائیکه حکم ایشان را برخلاف قواعد دانسته‌اند میباشد ، مؤلف مذکور رساله را باانشائی روان وسلاستی در بیان نگاشته ویك یك عبارات مرحوم بهبهانی را نقل وبردّ آن پرداخته‌اند وپس از آن شرح قضیّه را باتمام خصوصیّات ونقل جریان محاکمهٔ ایشان بفارسی مرقوم که فارسی زبانان نیز از آن بهره ورگردند .

آغاز: بسمله الحمد لله ملهم انوارالعلم والصّواب وصلی الله علی محمد وآله الخ .

(٥٠٤)

رساله درارث

این نسخه که مشتمل بردوقسمت عربی وفارسی است درسنهٔ (١٢٨٧) بخط نسخ نوشته شده و کاتب از خود نام نبرده و در همین سال وارد کتابخانه اعتضادیّه شده و پشت ورق اوّل یادداشت گردیده ، پارهٔ ازعبارات رساله اصلاح شده وبجای آن عبارات دیگر تحریر گردیده ظاهراً این قسمت خط خود مؤلف است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٥٧) صفحهٔ (١٢) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (١١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٢٦).

[١٩٥] رساله در تحقیق جهت قبله (عربی)

مؤلف این رساله حضرت شیخ بهائی رحمة الله علیه است [٣١] ص (٧١) و مشتمل بر اقوال علماء سابق درموضوع قبله و تحقیقات خود مؤلّف میباشد و در حدود (١٥٠) بیت کتابت دارد و در سال (١٠٢٠) در اصفهان تألیف گردیده است .

آغاز: بسمله بعد الحمد لله والصّلوة فیقول اقل العباد محمد المشتهر ببهاءالدّین العاملي عفی عنه انّ تحقیق جهة القبله الّتی یجب علی البعید تحصیلها الخ .

(۵۰۵)

رساله در تحقیق جهت قبله

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و آخرین سطر آن این است: (قد تمّت الرّساله بعون الله الملك المنّان فی بلدة اصفهان فی تاریخ یوم الاحد سنة عشرین و الف من الهجرة النبّویه علی ذرّیته الف الصّلوة والتحیّه) ظاهر این است که این آخرین عبارت مصنّف باشد و کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده است ونیز از قرائن بر میآید که درحیات مؤلف نگاشته شده، برورقی که پس ازورق آخر کتاب است فهرست اثنی عشریه حجیّه مصنّف نوشته شده ولی اثنی عشریه آن دراین نسخه نیست و هشت ورق کاغذ ننوشته در آخر این نسخه است.

کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۵) صفحهٔ (۲۲) سطر. خصوصیات دیگر به نمرهٔ (۴۳۹) این فهرست ونمرهٔ (۲۶۷۰) کتابخانه مراجعه شود.

[۱۹۶] رساله در وجوب نفسی وغیری طهارة (عربی)

در این رساله چنانکه از عنوان فوق معلوم میگردد از وجوب نفسی و غیری طهارت بحث شده وباید دانست که این مسئله یکی ازمسائل مختلف فیه فقه میباشد و علماء دودسته اند برخی برای طهارت (وضو و غسل و تیمّم) و جوب نفسی قائل شده و بعضی دیگر وجوب غیری در بارهٔ آن معتقد اند. مؤلف از خود در رساله نام نبرده ولی در یکی از صفحات چنین نوشته اند: (وقال خالی قدّس الله روحه فی البحار.) وچنانکه پیش گذشت آقا باقر بن محمدکمل (آقای بهبهانی) ازمرحوم مجلسی بخال تعبیر میکنند بنابراین بعقیدهٔ نگارنده مؤلف رساله آقای بهبهانی ره میباشد [۱۷۹] ص (۳۸۹) در این رساله کلیّهٔ اقوال و ادلّهٔ فقهاء چون مرحوم فیض در مفاتیح و محقّق سبزواری درکفایه و آقا حسین خونساری در شرح دروس و صاحب مدارك در مدارك را در نفسی و غیری بودن وجوب نقل و در آنها بحث نموده و از فحوی کلمات ایشان پس از تصدیق بر تکافوء ادلّهٔ طرفین میل بوجوب غیری طهارة ظاهر و درحدود (۱۱۰۰) بیت است.

آغاز: بسمله والحمد لله والعاقبة للمتّقین ولا عدوان الاّ علی الظالمین الخ.

(٥٠٦)

رساله در وجوب نفسی وغیری طهارت

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و ضمیمهٔ قسمتی از شرح بر ارشاد علاّمه است که در کتابخانه تحت نمرهٔ (٢٤٨٧) ثبت شده وعدّهٔ اوراق آن (٣٥) و در هر صفحه (١٥) سطر و کاغذ آن سمرقندی است ، خصوصیّات دیگر بکتاب شرح ارشاد این فهرست ونمرهٔ مذکور کتابخانه مراجعه شود .

[١٩٧] الرسالة الفخریه (عربی)

مؤلف این رساله حضرت فخرالمحقّقین ره است [١٧٥] ص (٣٧٩) و آنرا در معرفة نیّة و اقسام آن برحسب خواست فخر الملّة والـدّین حیدربن شرف الدّین علي بن ابی علی بن محمد بن محمد بن ابراهیم بیهقی ره تألیف و بمناسبت لقب ایشان نام آنرا « الرّسالة الفخریه » گذارده اند و مشتمل برسه فصل ذیل است . **فصل اول** : در حقیقة نیّة و تعریف آن . **فصل دوم** : در وجوب نیّة و دلیل عقلی و نقلی آن . **فصل سوم** : در صفات آن . (درابتداء این فصل گوید : این صفات را در انواع عبادات بیان خواهیم نمود و شروع از کتاب طهارت کرده پس از آن صلوة و زکوة وخمس و صوم و حج و جهاد و امر بمعروف را مرتباً ذکر و اقسام نیّة و صحیح و فاسد آنرا درمباحث آن کتب نقل نموده اند و تمام این رساله در حدود (٦٧٥) بیت میباشد).

این رساله درسال (١٣١٥) درضمن رضاعیات وخراجیّات وکلمات المحقّقین چاپ شده است .

آغاز: بسمله الحمد لله علی هدایتنا بسیّد المرسلین و ارشادنا الی الدّین الخ .

(٥٠٧)

الرسالة الفخریه

این نسخه را کاتب نسخهٔ حاشیه شیخعلی برارشاد که درسنهٔ (٩٦٨) نوشته شده پس ازآن بدون فاصله تحریر نموده ولی دراینجا سال تحریررا ننوشته ونیز ازخود نام نبرده وپشت آخرین صفحه وبرورق دیگری

که ننوشته بوده نویسنده ای دوازده امام خواجه نصیر الدّین را بامقدّمهٔ مختصری در کیفیّت نقل وفوائد خواندن آن نوشته است .
عدّهٔ اوراق این رساله (۸) است وضمیمه کتاب نمره (۲۶۰۰) کتابخانه میباشد خصوصیات دیگر این نسخه بکتاب نمرهٔ (۴۸۱) این فهرست مراجعه شود .

[۱۹۸] سؤال و جواب آقا سید محمد باقر (فارسی)

این کتاب که مشتمل بر بیش ازهزار مسئله ازمسائل مهمهٔ فرعیّه میباشد عبارتست از جواب استفتاآت و مسائلیکه مردم از مرحوم آقا سید محمّد باقر حجّة الاسلام رشتی رحمة الله علیه خواستار شده اند (محمّد باقربن محمّد نقی شفتی رشتی بیدآبادی اصفهانی $\frac{۱۱۸۰}{۱۱۸۱}$ - ۱۲۶۰) (۱) این عالم جلیل یکی ازعلماء بزرگ امامیه در قرن سیزدهم هجری بوده و در عتبات عالیات خدمت حضرت سیّد بحر العلوم وسید محسن کاظمی وشیخ جعفر نجفی وسید علی کربلائی صاحب ریاض هشت سال تلمّذ کرده پس از آن بقم آمده و در حلقهٔ درس حضرت میرزای قمی ششماه برای استفاده نشسته وازآنجناب اجازه مبسوطهٔ گرفته وباصفهان آمد. ودر آنجامشغول بتدریس و اجراء احکام وقطع وفصل خصومات گردیده ودراجراء حدود جدّیتی کامل داشته وبسیاری از آنها را خود مباشرت نموده ، مسجدی در نهایت استحکام و ظرافت در محلّهٔ بید آباد که از محلّات مهمّ اصفهان میباشد بنا کرده که اینك به « مسجد سیّد » معروف است و در اطراف آن حجراتی برای توقف وسکنی طلاّب نیزساخته اند ، درکنار این مسجد و مدرسه مقبره‌ای نیز برای خویش پرداخته که در آنجا مدفون و اینك زیارتگاه عموم است .

این کتاب گذشته از جواب مسائل مشتمل بر رسائل متعدّده ایست چون **رساله** در وقف و تحقیق بطلان وقف برنفس که آغاز آن چنین است: بسمله و به استمدواستعین للخلاص من شدائد یوم الدّین الحمد لله الواقف علی سرائر عباده الخ . **رساله** مفصله در وجوب اقامه حدود در زمان غیبت که آغاز آن این است : بسمله الحمد لله المتفرد بالقدم والکمال المتقدّس بقدس جماله عن مشابهة الاشیاء

(۱) شفت از توابع ولایت رشت است و شرح حال این عالم جلیل را صاحب روضات در ج ۱ ص (۱۲۴) مفصلاً نگاشته اند.

والامثال الخ **رساله** درحکم زیارت عاشوراء و اینکه نمازآن دو رکعت است (این رساله در کتاب صلوة پس از سؤالی است که راجع بکیفیّت زیارت عاشوراء از مؤلف گردیده ولی عنوان رساله استقلالی چون سائر رسائل ندارد) **رساله** در اعتماد بقول زنان در مانع نداشتن برای زناشوئی کـه آغاز آن این است: بسمله هذه رسالة فی جوازالانکال بقول النّسآء فی انتفآء موانع النکاح فیها فنقول الخ. **رساله** در حرمت مادر موطوء و دختر او و خواهر اوبرواطی که آغاز آن این است: بسمله الحمد لله لمن ابدع السموات والارضین الخ.

مؤلف در این کتاب و جواب سؤالات جنبهٔ علمی واستدلالی بمسائل داده و در بسیاری از موارد بنقل عبارات و عقائد علماء و آیات و روایات پرداخته و شاید رسائل دیگر نیز در این کتاب مندرج ساخته ولي نویسنده بیش از رسائل فوق را در آنجا ندیده است.

چنانکه صاحب روضات نوشته اند این کتاب در دو مجلّد تنظیم گردیده و مجلّد اوّل آن دوبار یکی درسال (۱۲۴۷) و دیگری در سال (۱۲۵۴) درطهران چاپ حروفی و سنگی شده ومشتمل برکتب مذکوره ذیل است. کتاب طهارت کتاب احکام الجنائز، صلوة، زکوة، خمس، صوم، حج، کفّارات. جهاد، امر بمعروف ونهي ازمنکر، تجارت، رهن، احکام موّلی‌علیه، دین، ضمان، حواله، صلح. شرکة، مضاربه، مزارعه ومساقات، کتاب ودیعه.

ولی چاپ سنگی آن (چاپ دوّم) مسائل وفروعات زیادی برچاپ اوّل اضافه دارد چنانکه نسخ خطی این کتابخانه مشتمل برفروعات مسائل زیادی میباشد که در هر دونسخه چاپی نیست و مجلّد دوّم این کتاب مشتمل برکتب ذیل است:

کتاب عاریه و اجاره، وکالة، وقوف و صدقات، هبه، هدایا و عطایا، وصایا، نکاح، طلاق، عتق. جعاله، اقرار، نذر، صیدوذباحه ومطاعم ومشارب، غصب، شفعه، احیاء موات لقطه، میراث، قضاء و شهادات، حدود و خاتمه در متفرّقات.

مؤلف را مؤلفات دیگری است کـه از آنها یکی «**مطالع الانور**» شرح

شرایع در پنج مجلّداست باوجوداین توفیق باتمام شرح کتاب صلوة آنرا هم نیافته و در همین فصل از آن نام خواهیم برد و دیگری کتاب **قضاء وشهادات** بطریق استدلال و تفصیل و کتاب **تحفة الابرار** میباشد که در ذیل مختصر آن درهمین فصل شرح آن بیاید و یکی کتاب «الزهرة البارقه فی احوال المجاز والحقیقه» و این کتاب در حدود هزار بیت و مشتمل برمسائل کلامیّه و ادبیّه و مباحث الفاظ میباشد و **رساله** در شك و سهو در نماز و این رساله را تتمّهٔ کتاب تحفة الابرارخویش قرارداده و**رساله** درمناسك حج و**رساله** درمشترکات رجال و نزدیك سی رساله درتحقیق حال رجال احادیث امامی چون **ابوبصیر** و **ابان بن عثمان** و **ابراهیم بن هاشم** و **اسحاق بن عمار** و **حمادبن عیسی** وغیرایشان.

آغاز: بسمله مقدّمة فی الاصول ـ سؤال هرگاه شخصی تقلید مجتهدی را از مجتهدین زادالله امثالهم نماید الخ.

(۵۰۸)

سؤال و جواب حاج سید محمد باقر رشتی

این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ولی کاتب از خود وسال کتابت نام نبرده و مشتمل بر مسائل اصول دین و تمام ابواب فقه از طهارت تا حدود وبعضی ازمسائل متفرقه میباشد و ترتیب آن مطابق باقسمتی است که بچاپ رسیده جز درموارد ذیل: ۱ـ احکام جنائز را دراینجا پس از کتاب صلوة نوشته ودرنسخهٔ چاپی برحسب معمول آخرطهارت است. ۲ـ هفت سؤال و جواب از زکوة در این نسخه نیز نوشته نشده. ۳ـ چهار سؤال و جواب از آخر صوم نیز در این نسخه نوشته نشده است.

پس از ختم بعضي از کتب قسمتهائی از صفحات ننوشته گذارده شده در آخرین صفحهٔ کتاب اشارهٔ بختم آن نشده وآخرین سطرش این است: (وموجب مؤاخذه روز قیامت است برعامه خلایق اجتناب از آن لازم است و هوالعالم) دارای یك سرلوح زیبا و صفحات آن مجدول بطلا وزنگار و سرخی، فهرست کتب مندرجه در این مجموعه در دو صفحهٔ قبل از ورق اوّل نوشته شده است،

پشت صفحهٔ اوّل بنام سؤال و جواب مرحوم میرزای قمی سپهسالار آنرا وقف کرده ولی مسلماً از میرزای قمی نیست ونیز برهمین صفحه نوشته اند : (سؤال و جواب مرحوم حاجی سید محمد باقر است .) و ظاهر اینستکه این نسخه از نظر خود مؤلف گذشته چرا که اصلاحاتی درعبارات آن شده وجملات افتاده درحواشی نوشته شده و درسال (۱۲۹۷) وقف گردیده است .

جلد مرغش مستعمل دورو. کاغذ فرنگی مهره زده . عدّهٔ اوراق (۴۲۳) صفحهٔ (۳۱) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی . طول (۱/۲ـ۳۰ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۵۷) .

(۵۰۹)

سؤال و جواب حاج سید محمد باقر رشتی

این نسخه بخط نسخ و مشتمل بر کتاب طهارت ، صلوة ، زکوة ، خمس ، صوم و نکاح است ، مسائل راجع باجتهاد و تقلید که قبل از کتاب طهارت نوشته شده در این نسخه نیست وبانسخهٔ چاپی مطابقه شد مطالب ذیل که در آن نسخه است دراینجا نیست : احکام جنائز ، هفت سؤال و جواب ازآخر صلوة ، کتب بین صوم و نکاح را نیز ندارد وآخرین سطر موجود آن این است : (عن ابیه عن ابی عمیرعن صفوان عن معویه بن عمار قال المحرم لا یتزوّج ولا یزوّج فان فعل فنکاحه باطل) کاتب ازخود وسال کتابت نام نبرده ودرسال (۱۲۹۷) سپهسالار آنراوقف براین کتابخانه کرده است .

جلد روغنی دو رو . کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۲۰) صفحهٔ (۲۲) سطر . واقف سپهسالار. قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۶۱) .

[۱۹۹] سؤال وجواب میرزای قمی یاجامع الشتات (فارسی)

این کتاب مشتمل برجواب مسائلیستکه از حضرت میرزای قمی رضوان الله تعالی علیه سؤال گردیده است (ابوالقاسم بن محمّدحسن گیلانی قمی ۱۱۵۰/۱۱۵۱ـ۱۲۳۱) (۱) این عالم جلیل ازعلماء دورهٔ فتحعلیشاه قاجار وطرف توجه عموم بوده ، شاگردی آقای بهبهانی را نموده و در فقه و اصول سرآمد اهل زمان گردیده وبا سید علی صاحب ریاض معاصر ومباحثات زیاد با یکدگرداشته ، صاحب روضات نوشته اند

(۱) روضات ج ۳ ص (۵۱۸) هدیة الاحباب ص (۳۶).

که بعضی از فضلا را اعتقاد این بود که میرزا در فقه از اصول تسلّطش بیشتر بود ولی کتاب اصول وی (قوانین) مشهور گردیده و سید در اصول مهارتش بیشتر کتاب فقه او (ریاض) مشتهر گردید حضرت آقای آقا میرزا محمد طاهر تنکابنی و حضرت آقای آقا سید محمّد کاظم عصار دام ظلّهما که دو نفر از بزرگان حکما و علماء امروز ایران اند و مدرّس و استاد دانشکده معقول و منقول (مدرسهٔ عالی سپهسالار) میباشند برسر درس چنین فرمودند: که حضرت میرزای قمی ره اگرچه بعالم علوم منقوله معروف و مشهور گردیده اند ولی یکی از حکماء و ادباء نامی اند و رسائل مختلفه از ایشان را در موضوعات حکمی دیده ایم و بسیار خوب و محکم انشاء فرموده و حاکی از اطلاع کامل ایشان در مباحث فلسفی است.

مؤلفات دیگری در فقه و اصول دین از ایشان بیادگار مانده و نام آنها از اینقرار است: **قوانین** (در اصول فقه)، **کتاب غنائم** (این کتاب فقه استدلالی و مشتمل بر ابواب عبادت است)، **کتاب مناهج** در فقه، **معین الخواص** در فقه **مرشد العوام** در فقه فارسی و رسالهای بسیاری در فقه و اصول و کلام و حکمت ازقلم ایشان خارج شده و پاره‌ای ازآنها را ضمیمهٔ کتاب جامع الشتات قرار داه اند و در ذیل شرح آن کتاب ذیلاً نام آنها را می بریم و بعضی از رسائل ایشان را نیز نام بردار میشویم: **رساله** درقاعدهٔ تسامح درادلّهٔ سنن و کراهة. **رساله** در جواز قضاء و تحلیف باجازهٔ مجتهد. **رساله** بفارسی دراصول پنجگانهٔ دین و عقائد حقّه اسلامیّه. دیوان شعری نیز در حدود پنجهزار بیت و منظومهٔ در علم معانی و بیان ازایشان نیز بیادگار مانده و ازمؤلفات بسیار مشهور ایشان جواب مسائل فرعیّه وغیره است که مشهور به «سؤال و جواب میرزای قمی» یا «جامع الشتات» میباشد.

جامع الشتات عبارتست از مجموعه ایکه مشتمل برسؤال و جوابهائی استکه در سه مجلّد از حضرت میرزا باقی مانده باضافهٔ رساله هائی چند که موضوعات آنها از اینقرار است: **رساله** در فرائض و مواریث **رساله** درقضاء و شهادات در حدود هشت هزار بیت. **رساله** در ردّ برصوفیه و غلاة و رسالهای دیگری در

ابواب طلاق و وقف . وترتیب این کتاب چون سائر کتب فقهیّه امامیّه ازطهارت شروع و بدیات ختم میشود و پس از کتاب دیات درضمن مسائل متفرّقه جواب سؤالاتیکه در بیان معنی بعضی از اشعار چون : پیرما گفت خطا بر قلم صنع نرفت، واین بحث بائلائهٔ غساله میرود واگر خلاف کنم سعدیا بسوی توباشم، نگاشته شده ومیرساند که با مقام شامخ فقاهت جنبهٔ ادبی میرزا نیز محرز و معیّن بوده است .

مؤلف محترم با ملاّ علی نوری اصفهانی حکیم الهی معروف معاصر و صمیمیّت و وداد میان آنها برقرار ومکاتباتی درمسائل علمیّه میان آنها ردّ وبدل شده وپارهٔ از سؤال وجوابهای آنها درضمن مسائل متفرقه در آخر جامع الشتات نقل شده .

جامع الشتات در سال (۱۲۷۷) درطهران چاپ گردیده است .

آغاز: بسمله کتاب الطّهاره **سؤال** صاحب نفاس هرگاه یقین داند که مدتش از ده میگذرد الخ .

(۵۱۰)

سؤال وجواب میرزای قمی

این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (۱۲۴۹) نوشته شده قسمتی ازورق اوّل کتاب پاره شده واز میان رفته است ومشتمل بر مسائل ذیل میباشد : اصول دین، تفسیر بعضی از آیات قرآن ، شرائط اجتهاد ، طهارت ، صلوة ، جنائز ، زکوة ، صوم ، کفّارات ، حج ، جهاد ، امربمعروف ، تجارت . مکاسب ، رهن ، تفلیس ، حجر ، صلح ، شرکت ، قسمت ، مضاربه ، اجاره ، مزارعه ، عاریه ، وکالت ، وقف ، عمریٰ ، هبه ، وصایا ، نکاح ، متعه ، طلاق ، اقرار ، نذر ، صید وذباحه ، اطعمه واشربه ، غصب ، شفعه ، احیاء موات ، میراث ، قضا ، دیات ، قصاص ، ومسائل متفرقه .

بعضی از عناوین مسائل مکرّر و بعضی بی عنوان است ، با سؤال و جواب دیگری مطابقه شد بایکدیگر اختلاف دارند ، پشت صفحهٔ اوّل در کتابخانه بنام جلد اوّل از سؤال وجواب میرزای قمی ثبت ووقف شده است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۴۷) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۴ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه(۲۳۵۸).

(۵۱۱)

سؤال و جواب میرزای قمی این نسخه که بخط نسخ نوشته شده، کاتب از خود و سال کتابت درآن نام نبرده، مشتمل برمسائل کتاب تاآخر دیات است و از مجلّد سوّم میباشد.

جلد میشن. کاغذ فرنگی مهر زده. عدّهٔ اوراق (۱۵۰) صفحهٔ (۳۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ. طول (۳۴ سانتیمتر) عرض (۲۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۵۰).

(۵۱۲)

سؤال و جواب میرزای قمی این نسخه که بخط نسخ جعفر بن محمد حسین کاشانی در سنهٔ (۱۲۴۹) نوشته شده و مشتمل بر مسائل کتاب نکاح تا آخر کتاب از مجموعهٔ سوّم است، مبحث ظهار آن دارای یك سؤال و جواب و مبحث اقرار دارای چهار سؤال و جواب است که در نسخهٔ چاپی نیست واین مجموعه یك سؤال وجواب آخر مجموعهٔ چاپی راندارد و ورق اوّل کتاب بواسطهٔ ریختن مایعی برآن سوراخ شده است.

جلد تیماجی نیم‌ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۱۷) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۶۳).

(۵۱۳)

سؤال و جواب میرزای قمی این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب ازخودوسال کتابت نام نبرده و این سؤال وجواب ازمجموعهٔ دوّم مؤلف ومشتمل بر مسائل کتب ذیل است: طهارت، صلوة، زکوة، حج، امر بمعروف، تجارت، رهن، حجر، تفلیس، ضمان، صلح، قسمت، مضاربه، مزارعه و مساقات، ودیعه، عاریه، اجاره وکالت، وقف و صدقات و کتاب هبه است.

پس ازآخرین جواب راجع به هبه دوسئوال و جواب از مجموعهٔ اوّل مصنّف (در کتاب صلح) و یك سئوال و جواب از مجموعهٔ سوّم مصنّف در کتاب بیع نوشته شده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۱۹۳) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($14\frac{2}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۶۰).

(۵۱۴)

سؤال و جواب میرزای قمی این نسخه مشتمل برسؤال و جواب های مسائل طهارت تا آخر وصیّت است و پشت اوّلین صفحهٔ آن نوشته شده: جلد اوّل سئوال و جواب میرزای قمی است. با کتاب جامع الشتات مقابله شد مسائل این مجلّد در آن کتاب عیناً موجود است، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده و بخط نسخ نوشته شده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۲۱۰) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۶۳).

(۵۱۵)

سؤال وجواب میرزای قمی این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب از خود وسال کتابت نام نبرده ومشتمل برسئوال وجوابهای کتاب وصیّت تا آخر دیات است، برصفحهٔ اوّل وپشت همین صفحه نوشته شده مجموعهٔ دوّم و جلد دوّم از سئوال وجواب است وظاهراً این نسخه نیز خط کاتب نسخه سابق میباشد.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۱۶۴) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۶۲).

(۵۱۶)

سؤال وجواب میرزای قمی این نسخه که بخط نسخ درسنهٔ (۱۲۴۲) نوشته شده مشتمل برمسائل کتاب نکاح و طلاق، کفارات، یمین ونذر وعهد، ایلاء و عتق، اقرار، صید وذباحه، غصب، شفعه، احیاء موات، لقطه ومیراث میباشد و ازمجموعه دوّم سؤال وجواب مرحوم میرزای قمی است، با کتاب جامع الشتات مقابله شد مشتمل براین مسائل میباشد.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۱۵۱) صفحهٔ (۲۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۴ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۵۹).

[۲۰۰] سرائر ابن ادریس (عربی)

این کتاب که مؤلف آنرا «السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی» نام نهاده ومشهور

به « سرائر » میباشد تألیف حضرت ابن ادریس رضوان الله تعالی علیه است (ابو عبدالله فخرالدّین محمّدبن احمد بن ادریس عجلی حلّی ۵۴۳ — $\frac{۵۹۵}{۵۷۵}$) (۱) که از معاریف علماء امامیّه و فقهاء اثنی عشریه بوده و چنانکه در کتب سیر نقل شده شیخ طوسی پدر مادر ایشان بوده و از دائی خویش ابوعلی روایت نموده ولی در روضات است که این انتساب بااینکه وفات شیخ طوسی درسال (۴۶۱) بوده تناسب ندارد و اینکه بعضی گفته اند که بدون واسطه نیز از شیخ روایت کرده مسلماً صحّت نخواهد داشت چرا که از وفات شیخ تا تولد ابن ادریس بیش از صد سال میباشد .

ابن ادریس از امامیّه اوّلین کس است که زبان طعن برشیخ دراز کرده و بنای مخالفت باایشانرا درمسائل علمی گذارده وتا زمان این مرد کسی را جرأت آن نبود که مخالف شیخ فتوی دهد پس ازابن ادریس محقّق و علاّمه نیز برایشان زیاد تاخته اند. **ابن ادریس** بزیادی تألیف وتصنیف مشتهر وآنچه ازمؤلفات ایشان مشهور است یکی **سرائر** و دیگری **حواشی تفسیر تبیان** که دراین کتاب بسیار ردّ وایراداتی برحضرت شیخ کرده اند و دیگری جواب مسائل مختلفه است .

ابن ادریس دارای فتویهای غریب است بعضی راروضات درج ٤ ص (٦٣) نقل کرده و بدین سبب ودر اثر عدم اعتماد وعمل ایشان براخبار آحاد بعضی اظهار عدم اعتماد بدیشان نموده ولی این قول صحیح نیست و بزرگانی چون حضرت شهید و صاحب وسائل وبحار وحدائق بعظمت علمی ومقامی ایشان اعتراف وبعبارتیکه حاکی از کمال این عالم جلیل میباشد حضرتش را ستوده اند .

کتاب سرائر مشتمل بریکدورهٔ کامل (از طهارت تادیات) فقه امامیّه باکمال تفصیل میباشد و مؤلف قبل از شروع بطهارت شرحی در فضیلت علم و کتاب و اینکه کتاب بهترین انیس وجلیس است و ادلّه بر بطلان عمل باخبار احاد و قیاس

(۱) روضات از ص (۵۹۸ تا ۶۰۲) ج ٤ . لؤلؤ ص (۱۷۲) . هدیه الاحباب درص (٤٨) در ذیل نام ایشان این دوبیت را که عیناً نقل میشود وحاکی ازسال تولد ووفات وعمر ومعرّف ایشان است نگاشته :

ثم ابن ادریس من الفحول و متقن الفروع و الاصول
عنه النجیب بن نما الحلی حکمی جاء (مبشراً = ۵۴۳) مضی بعد (البکاء = ۵۵)

وادّله معتبره برای استنباط احکام درنظر مؤلف انشاء وپس از ختم کتاب حدود و دیات اخباریکه از کتب و اصول معتبره انتخاب کرده باشرح مختصری از جامع و مؤلف آنها آورده اند.

این کتاب در سال (۱۲۷۰) درطهران چاپ شده.

آغاز: بسمله الحمدلله الذّی خلق الانسان فعدّله وعلمه البیان ففضّله الخ.

(۵۱۷)

سرائر این نسخه که مشتمل برتمام کتاب است بخط نسخ اسماعیل بن عبدالله در سنهٔ (۱۲۶۳) نوشته شده و چند ورق از اواسط آن وصالی گردیده است.

جلد تیماجی. کاغذ دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (۲۶۷) صفحهٔ (۲۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۲ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۸۲).

[۲۰۱] شرایع الاسلام (عربی)

مؤلف این کتاب که یکی از کتب مهمّه در فقه امامیّه است حضرت محقّق حلّی اعلی الله مقامه میباشد (شیخ نجم الدّین ابوالقاسم جعفربن حسن بن زکریابن یحیی بن حسن بن سعید حلّی هذلی $\frac{602}{688} - \frac{676}{726}$) (۱) این عالم بزرگ مشهور به **محقق** و محقّق حلّی ومحقّق اوّل اند و هنگامیکه هلاکوخان بغداد را فتح نمود در حلّه متوقف و مشغول بتدریس و افاده موافق مذهب امامیّه بوده حضرت خواجه نصیرالدّین طوسی ره برای تشرّف بآستان ایشان بحلّه آمده وبرمجلس درس وارد گردید حضرت محقّق باحترام خواجه خواست درس را ترك گوید محقّق طوسی مستدعی شده که افاده را ادامه دهند موضوع درس هم استحباب تیاسر قبله برای اهل عراق بود خواجه اجازه خواسته و پرسیدند که معنی استحباب

(۱) در تاریخ تولد و وفات حضرت محقق اختلافاتی است نگارنده سال تولد را ۶۰۲ و وفات را ۶۷۶ تصور میکنم در روضات ج ۱ ص (۱۴۶) اقوال را نقل ودرلؤلؤ ص (۱۴۷) نیز بسیاری ازآنها نقل شده، درفهرست رضویه ج ۲ ص (۷۷) بنحودیگروفهرست فاضلیه ص (۱۰۸) بر خلاف همه نوشته هدیة الاحباب ص (۲۳۳) سال وفات را (۶۷۶) ضبط کرده است.

در اینجا چیست اگر به قبله باشد که واجب است و اگر از قبله باشد که حرام حضرت محقّق فرمودند **من القبلة الی القبله** خواجه ساکت شدند پس از این مجلس رساله‌ای در این موضوع حضرت محقّق انشاء و خدمت خواجه فرستاده و تمام آن رساله را ابن فهد حلّی در المهذب البارع نقل کرده اند.

پس از درس خواجه از فضلای حوزه سئوال فرموده جواب وشرحی از انمجلس در ص (۳۸۶) این فهرست گذشت.

حضرت محقّق شعر هم میسروده اند وپاره ای از آنها را روضات در صفحهٔ (۱۴۸) نقل کرده است. پدر و جدّ مؤلف نیز ازعلماء بزرگ امامیّه اند.

محقّق در میان علماء امامیّه چون آفتاب درخشنده و کتاب شرایع در میان کتب فقهیه چون ماه تابنده است، این کتاب درنظر علماء و دانشمندان وقع و اهمیّتی فوق العاده دارد وشروح و حواشی متعدّده برآن نگاشته شده از آن شروح یکی جواهر الکلام ص (۳۸۷) ودیگری «مسالك الافهام» از حضرت شهید ثانی ره که شرح برتمام کتاب است و دیگری «مطالع الانوار» حجة الاسلام رشتی که فقط شرح طهارت وصلوة است (هر دو کتاب در این فصل مذکور خواهند شد) و کتاب «تنقیح الرایع فی شرح الشرایع» فاضل مقداد است که نسخهٔ آن در کتابخانه حضرت رضا ع موجود است.

محقّق نامی برای این کتاب نگذارده ولی در کتب آن را «شرایع الاسلام فی احکام الحلال والحرام» ضبط کرده اند ومشهوربه «شرایع» یا «شرایع الاسلام» میباشد.

مؤلفات دیگری نیز از حضرت محقّق بیادگار مانده که عبارت اند از **مختصر النافع** و **معتبر شرح آن** و **معارج** در اصول فقه و **جواب مسائل مصریه** و **جواب مسائل عزیه** و **نهج الوصول الی معرفة الاصول** (در اصول فقه) و **کتاب الکهنه** (درمنطق) وکتاب **نکت النهایه** (در دو جلد) و **کتاب المسلك** (در اصول دین) و کتاب «مراسم» سلاّر دیلمی را مختصر کرده اند وبنام «مختصر مراسم» مشهوراست.

کتاب شرایع بارها چاپ شده و از کتب درسی امامیّه میباشد و مشتمل بریکدوره فقه مفصل از طهارت تادیات و دارای فروع زیاد است.

آغاز: بسمله اللّهمّ انّي احمدك حمداً يقلّ في انتشاره حمد كلّ حامد الخ.

(۵۱۸)

شرایع این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (۹۶۶) نوشته شده و مشتمل برتمام کتاب است، کاتب نامی از خود نبرده، یك ورق از اوائل کتاب نکاح افتاده بوده بخط نستعلیق نوشته اند، در حاشیه بیشتر از صفحات حاشیه هائی از شیخعلی و در بعضی از صفحات مطالبی از سایر کتب فقهیّه چون شرح لمعه و تحریر و مهذب نیز نوشته شده، پس ازختم کتاب رساله‌ای در تحقیق بلوغ که ظاهراً بخط سید قوام الدّین بن حسین واز شیخ عبدالعالي بن محقّق ثانی است نوشته شده و پشت آخربن صفحهٔ آن عبدالعالی بن محقّق کرکی مذکور بخط خود اجازه روایتی بقوام الدّین مذکور داده اند.

جلد میشن. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق کلیه (۲۵۴) و رساله مذکوره فوق دو ورق است. صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۵).

(۵۱۹)

شرایع این نسخه که مشتمل بر تمام کتاب است بخط نسخ نوشته شده، کاتب ازخود وسال کتابت نام نبرده، درسنهٔ (۱۰۶۱) محمّد علی حسینی نام پشت ورق اوّل مجلّد دوّم بعضی از اصطلاحات مصنّف را در این کتاب شرح نموده، بنا براین کتابت نسخهٔ پیش ازسنهٔ مذکوره است، درحاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه هائی از شیخ علی و زین الدّین وتحریر وصحاح وشرح لمعه تحریر گردیده است.

جلد تیماجی مستعمل. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۳۱۸) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۰۹۲).

(۵۲۰)

شرایع این نسخه بخط نسخ متوسط تحریر گردیده ومشتمل برتمام کتاب است جزاینکه تقریباً سه صفحه ازآخرآن (از کتاب دیات) افتاده است، دراغلب صفحات حواشی زیادی نگاشته شده، عنوان مباحث را باسرخی نوشته‌اند، سال کتابت را درآخر کتاب وصایا سنهٔ (۱۰۷۲) کاتب

نسخه تصریح نموده است وآخرین سطر موجود نسخه این است : (کافرا فلادیه وعلیه الکفاره ولو کان اسیرا قال الشیخ ضمن الدیه والکفاره) .
جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۳۲۴) صفحهٔ (۱۶) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۹ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۹۷) .

(۵۲۱)

شرایع این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (۱۰۷۷) نوشته شده ومشتمل برتمام کتاب است ، اسم کاتب را ازآخر محو کرده اند ، بعضی از اوراق کتاب پاره شده و پاره ای از آنرا وصالی کرده اند ، پس از ختم کتاب قسمتی از کتاب من لایحضره الفقیه که در صفحهٔ (۳۳۰) این فهرست شرح آن نوشته شده بدآن الحاق گردیده است .
جلد تیماجی . کاغذ قدیمی . عدهٔ اوراق این کتاب (۳۰۶) و کلیه (۳۴۴) صفحهٔ (۱۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۹۶) .

(۵۲۲)

شرایع این نسخه مشتمل برتمام کتاب است (از طهارت تادیات) نسخه درآب افتاده وخطوط صفحات زیادی ازآن محوشده است ، سال کتابت که درآخرین صفحه بوده محوشده ولی ظاهراً سنهٔ (۱۱۱۰) بوده ، در آخر کتاب وصایا که بخطّ کاتب تمام نسخه است سال کتابت سنهٔ (۱۰۹۲) تعیین گردیده است ، حواشی فوق العاده زیاد برکنار بیشتر ازصفحات از محشّین معروف تحریر گردیده ولی بیشتر آنها از شرح شرایع شهید ثانی است (کتاب مسالك) دارای یك سرلوح بوده ولی در اثر افتادن در آب ضایع شده است .
جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۱۶) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۹۴) .

(۵۲۳)

شرایع این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده و مشتمل بر کتاب نکاح تا آخر دیات است (مجلّد دوم) کاتب آن محمد زمان بن کتاب الله بن علی الوزوائی القمی در سنهٔ (۱۱۱۸) میباشد ، بعضی از

اوراق کتاب وصالی شده است.
جلد چرمی. کاغذسمرقندی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۲۲۱) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار.
قطع خشتی بزرگ. طول (۲۲ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۶ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۹۹).

(۵۲۴)

شرایع

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و مشتمل برتمام کتاب است، ورق آخر کتاب افتاده وبر ورقی چندسطر افتاده را نوشته اند، بعضی از اوراق اواخر کتاب نیزنونویس است، کاتب نام خود وسال کتابت را در آخر مجلّد اوّل رقم ننموده ورق آخرهم که افتاده است ولی از نسخه ظاهر میشودکه درقرن دهم نوشته شده و در حاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه هائی از زین الدّین و شرح و بدون امضاء نگاشته شده است.
جلد تیماجی ضربی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۲۱۹) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار.
قطع رحلی کوچك. طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۹۳).

(۵۲۵)

شرایع

این نسخه درسنهٔ (۱۲۴۶) بخط نسخ محمّدصالح بن غلام علي الدزفولی بنام حاج سید عیسی نام تحریر گردیده و شامل از اوّل کتاب طهارت تا آخر تجارت است، عنوان مباحث و آغاز مطالب با سرخی نوشته شده و فهرست کتاب را در اوّلین صفحهٔ آن جدول مانند نگاشته اند.
جلد تیماج سبز مستعمل. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۱۹۸) صفحهٔ (۱۶) سطر. واقف سپهسالار.
قطع خشتی. طول (۲۳ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۹۸).

[۲۰۲] شرح ارشادالاذهان (عربی)

این کتاب شرح مزجی بر ارشادالاذهان میباشدو مشتمل براقوال مهمّه درمسئله و عبارات کتب معتبره و پاره‌ای ازاخبار راجعه بمباحث کتابست، ازمؤلف نامی در این قسمت که ذیلاً از آن نام می بریم نیست ولی معلوم است که مؤلف درقرن دوازدهم بوده چرا که از مفاتیح فیض متوفی سنهٔ (۱۰۹۲) و کفایه سبزواری متوفی سنهٔ (۱۰۹۰) نقل هائی دارد طرز انشاء کتاب این احتمال را ایجاد نموده

که این شرح از آقای بهبهانی مذکور درص (۳۸۹) [۱۲۹] باشد ولی در کتب رجال وسیر شرح کتاب ارشاد بایشان نسبت داده نشده و این شرح ازجمله (۲۱) شرح ارشادیکه در ص (۷۵) ج ۱ فهرست معارف نام برده شده نیست و محتمل است که مؤلف فقط بشرح نظر سوّم از کتاب صلوة ارشاد که در لواحق است و مشتمل بر احکام خلل که از مباحث مهمّهٔ این کتابست پرداخته وباقی کتابرا شرح نکرده باشد وبنا براین نیزممکن است که این شرح یکی ازرسائل آقای بهبهانی بوده باشد.

آغاز: بسمله قال العلاّمه الشیخ الاعظم جمال الملّة والدّین الحسن بن المطهّر الحلّی نورالله مرقده فی کتابه المسمّی بالارشاد **النظر الثالث** فی اللواحق و فیه **مقاصد**، جمع مقصد وهواسم لما یطلب فیه المسائل المتحده فی النّوع المختلفه فی الصنف الخ.

(۵۲۶)

شرح ارشاد الاذهان

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و کتابت آن نا تمام مانده و مشتمل برشرح نظر سوّم از کتاب صلوة تا مسائل راجعهٔ به سهو درعدد رکعات نماز میباشد وآخرین سطر نسخه این است: (وکان یقول هماالمرغمتان فاجاب عنه فی التهذیب بانّه شاذ). رساله ای در وجوب نفسی وغیری طهارت که درهمین فصل ص (۴۲۰) از اونام بردیم پس ازاین نسخه بخط کاتب همین نسخه نگاشته شده است. ودرسنهٔ (۱۲۷۹) داخل کتابخانهٔ اعتضادیه شده و پشت صفحهٔ اوّل یادداشت گردیده است.

جلد میشن مذهب. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق تمام (۵۹) اوراق این نسخه (۲۵) صفحهٔ (۱۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۸۷).

[۲۰۳] شرح ارشاد یا تنقیح البیان (عربی)

این کتاب شرح ارشاد الاذهان علاّمهٔ حلّی ره میباشدوازشروح مفصّله براین کتابست ومؤلف آن نصرالله بن حسن حسینی استرابادی رحمة الله علیه میباشدکه از علماء و متکلمین قرن سیزدهم هجری بوده اند و مؤلفات زیادی در فقه و اصول و کلام

دارند از آنجمله یکی همین شرح است که بر ارشاد نوشته و مشتمل بر اکثر اقوال درمسئله وقواعد اصولیّه وآیات واخبار وارده درآنها میباشد وگذشته ازاستدلالی بودن شرحی ادبی است، در سال (۱۲۳۶) ازتألیف جلد اوّل آن فراغت یافته و بتألیف جلد دوّم پرداخته و ما بیش از قسمتی از جلد دوّم آن را که ذیلاً در تحت نمرهٔ (۵۲۹) ذکر میشود ندیده ایم شاید بیش از آنهم تألیف نشده باشد و این شرح جزء (۲۱) شرحیکه برارشاد الاذهان درج ۱ ص (۷۵) فهرست معارف از آنها نام برده شده نیست .

مؤلفات دیگر این مؤلف که ما بدان دست یافته ایم یکی **موازین القسط** و دیگری **مدارج الاحکام** که هردو دراصول فقه‌اند ونسخهٔ آنها دراین کتابخانه موجود است ورساله ای در مضایقه و مواسعه دارند دونسخه ازاین رساله در این کتابخانه موجود یکی کامل ودر ضمن رسالهای دیگر تحت نمرهٔ (۲۵۲۷) ثبت شده ودیگری که ناقص است ضمیمهٔ رسالهٔ دیگری است که تحت نمرهٔ (۲۵۵۴) در کتابخانه میباشد .

درروضات واحسن الودیعه‌تتمهٔ آن والمآثرُ الاثار که بایستی نامی‌ازاین دانشمند و عالم جلیل یافت بدبختانه نیست از این رو سال ولادت‌و وفات وسائر مؤلفات این عالم را متذکّر نشدیم ، پشت نسخه نمرهٔ (۵۲۷) این فهرست تقریظی در سال (۱۲۵۵) نوشته‌شده و میرساند که تا آنسال مؤلف درقیدزندگانی بوده‌اند.

عدّه‌ای ازکتابهای این کتابخانه متعلّق بایشان بوده وبخط ایشان ویا تألیف ایشانست ، از هریك در جای خود نام خواهیم برد .

جلد اوّل این کتاب مشتمل بر (۱۱۱۹۶۵) بیت واین‌قسمت موجود از جلد دوّم مشتمل بر (۵۳۸۰) بیت است .

آغاز جلداول : بسمله الحمد لله الّذی اناط زمام الارشاد بقواعدالاحکام الخ .

آغازجلددوم : بسمله الحمد لله الّذی طهرنا من دنس الکفروالطغیان وصیّرنا من امّة سیدالانس والجان الخ .

(۵۲۷)

شرح ارشاد یا تنقیح البیان

این نسخه مجلّد اوّل این کتاب است و از قرائن چنین بر میآید که خط مؤلف میباشد و بخط نسخ متوسط نوشته شده، بر بعضی ازسطور صفحات خط کشیده شده و مطالب دیگری که انسب از مطالب اولیّه بوده در حاشیه تحریر گردیده و این نیز مؤید آن است که خط مؤلف باشد، پشت صفحهٔ اوّل شرحی عربی در سنهٔ (۱۲۵۵) بخط یکی ازعلماء که سجع مهرشان **تلك حجتنا اتيناها ابراهيم** میباشد درتقریظ این کتاب وتعریف ازمؤلف آن نگاشته شده ومیرساند که تاآنسال موفق بتألیف دیگر مجلّدات آن نشده بوداند وصاحب تقریظ را نشناختیم. جلد مقوائی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۷۱) صفحهٔ (۲۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۸۳).

(۵۲۸)

شرح ارشاد یا تنقیح البیان

این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده، کاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده وبآخرین عبارت شارح که حاکی از سال تألیف و نام ایشان است قناعت نموده و مشتمل شرح از ابتداء کتاب ارشاد تا آخر مقصد اوّل از نظر سوّم ازکتاب طهارت میباشد وظاهراً اوّلین نسخه ایستکه از سواد ببیاض آمده است. جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۸۹) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۸۴).

(۵۲۹)

شرح ارشاد یا تنقیح البیان

این نسخه نیز بخط نستعلیق کاتب نسخهٔ سابق و مشتمل بر جلد دوّم از این شرح است، کتابت آن ناقص مانده و آخرین سطر که نوشته شده و راجع باحکام غسل میّت میباشد این است: (بخلاف العامه لایثبت الکراهه و ان تمسك به فی بق نعم) و ظاهر اینست که این نسخه نیز اوّلین نسخهٔ مجلّد دوّم است که از سواد ببیاض آمده، کتاب مدارج الاحکام مؤلف که دراصول فقه است ضمیمهٔ این نسخه میباشد

و در فصل اصول فقه شرح آن خواهد آمد.

جلد تیماجی نیم‌ضربی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدهٔ اوراق (۱۳۰) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۸۵).

[۲۰۴] شرح ارشاد عبدالعالی (عربی)

این شرح قولی تألیف شیخ عبدالعالی کرکی رحمة الله علیه است (عبدالعالی بن علی (المحقّق الثانی) بن عبد العالی کرکی ۹۲۶-۹۹۳) (۱) که از علماء امامیّه در عصر خویش بوده و بزرگان از علماء متاخر ایشانرا در اجازات و مؤلفات خویش ستوده اند و ازآنجمله یکی سید حسین بن سیدحیدر عاملی است که شیخ اجازهٔ محقق سبزواری وشاگرد این عالم جلیل بوده و در ذیل اسم شرح الفیه در اجازئیکه برای جمال الدّین اصفهانی نگاشته مؤلف آن کتاب را بعبارات ذیل ستوده اند: شیخنا الامام العلاّمه قدوة المحقّقین لسان المتقدّمین حجّة المتاخرین خلاصة المجتهدین شیخنا شیخ عبدالعالی قدّس الله روحه و شیخنا هذا کان اعلم اهل زمانه ذافطنة وّقاده و نفس قدسیّه سریعة الانتقال من المبادی الی المطالب قرات علیه شرحه الکبیر علی الرسالة الالفیه الخ.

صاحب امل الامل وسید مصطفی نامی ازاین شرح ارشاد در ضمن مؤلفات عبدالعالی نبرده ولی میرداماد که پسرخواهر مؤلف اند وبعضی دیگر تألیف این شرح را بایشان نسبت داده و گفته اند که تا کتاب حج میباشد. در مقدّمهٔ نسخهٔ ذیل که در این کتابخانه میباشد شارح نامی از خود نبرده ولی درضمن مطالب کتاب اقوال و عباراتی در تحت عنوان: قال والدی رحمة الله و قال والدی، فی شرح القواعد وامثال آن تحریر گردیده با حواشی ارشادالاذهان محقّق کرکی مطابقه گردید عبارات و مطالب آن کتاب بود بنابراین مسلّم میشود که این شرح از عبدالعالی کرکی است ولی چنانکه ذیلاً به آن تصریح میشود نسخهٔ ذیل از ابتداء کتاب تا بحث صلوة مسافر است. نسخهٔ دیگر از این کتاب را درفهارس کتابخانه های خراسان و تهران نیافتم.

(۱) روضات ص(۲۵۴) ج ۳، امل الآمل ج ۱ ص (۱۹).

آغاز: بسمله وبه نستعين ارشاد اذهان ارباب الايمان وفقاهة افهام اصحاب العرفان حمدُ موجدٍ شرّع لنا شرايع الاسلام الخ .

(٥٣٠)

شرح ارشاد عبدالعالی این نسخه بخط نسخ نوشته شده آخر آن افتاده و قسمت موجود از ابتداء کتاب طهارت تا قسمتی از کتاب صلوة میباشد (در شرائط قصر صلوة) و آخرین سطر آن این است : (لایقدح فی القصر لکن ینبغی التقیید فی الموضعین بما اذا لم یبلغ کذلك) قسمتی از کتاب منطق که آغاز و انجام آن ذیلاً نوشته میشود تحریر گردیده است آغاز : (کل کرة کذا وکل مثلث کذا فان الحکم فیها علی الموضوع) انجام: (ووضعت النسبته بین کل اثنین منها فی ملتقی الخطین الخارجین من کلیهما تسهیلاً للضبط علی المبتدین والله اعلم ؛ وقع الفراغ من تسوید هذه الرساله فی بلدة [نساء] سنة (٩٩٥) . و این کتاب شرح بر تهذیب المنطق است .

در کتابخانه و پشت نسخه بنام کتاب مشترك شرح بر ارشاد ثبت و وقف گردیده ولی مسلماً کلمهٔ مشترك غلط است و نام این کتاب نیست و چنانکه گذشت شرح ارشاد عبدالعالی میباشد و از قرائن معلوم میشود که این نسخه در زمان شارح تحریر گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندي . عدّهٔ اوراق کلیه (١٤٨) اوراق منطق (٦) صفحهٔ (١٧) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (١٩½ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٨٦).

[٢٠٥] شرح ارشاد یا غایة المراد (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شهید اعلی الله مقامه است [١٦٥] ص (٣٥٩) و در مقدّمهٔ آن بیان کرده اند : که ارشاد الاذهان حضرت علاّمه حلّی مشتمل برنکات فقهیّه و مرجان ومروارید های گرانبها است جز اینکه رموزی دارد که در زیر آنها گنجینه ها میباشد و ترکیباتیکه محتاج باصلاح است ، جمعی از طلاّب خواستار شده که برای ایشان گنجینه هارا استخراج ومشکلات را حلّ و معضلات را کشف نمایم بدین سبب شروع باین شرح نموده ونام آن را «غایة المراد فی شرح نکت الارشاد» گذاردم .

این کتاب شرح قولی و مشتمل براقوال وکلمات فقهاء و ردّ و ایرادات و جواب آنها میباشد و از ابتداء طهارت تاآخر دیات و در حدود (۷۶۰۰) بیت میباشد و در سال (۱۳۰۲) در طهران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الله احمد علی سوابغ الانعام وترادف الاقسام کما اشکره علی جمیل الاکرام الخ.

(۵۳۱)

شرح ارشاد یا غایة المراد

این نسخه را بخط نسخ در سنهٔ (۹٤۷) حنفی بن معیدی السائغ نوشته و مشتمل برتمام کتابست، از این عبارت که ذیلاً نقل میشود بدست میآید که این نسخه از روی نسخهٔ اصل تحریر گردیده: (هذا آخر الکلام فی سودته رحمه الله تعالی.) و پس از ختم کتاب مطالب و مسائل متفرقهٔ در فقه نگاشته اند و پشت صفحهٔ اوّل سه یاد داشت نوشته شده است.

جلد میشن. کاغذ سمرقندي. عدّهٔ اوراق (۱۸۸) صفحهٔ (۲۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول($\frac{1}{2}$ ۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٤٦۷).

[۲۰٦] شرح ارشاد یا مجمع الفائده (عربی)

مؤلف این شرح حضرت مقدّس اردبیلی رحمة الله علیه است (احمدبن محمد اردبیلی متوفی سنهٔ ۹۹۳) (۱) که از اجلّه علماء اسلام و بزرگان امامیّه اند و مختصری ازشرح حال ایشان درذیل کتاب نمرهٔ [۳۷] درص(۸۳) گذشت و مؤلفات ایشان یکی آیات الاحکام موسوم به « زبدة البیان » است که درص (۸۳) شرح آن داده شد ویکی **حدیقة الشیعه** و دیگری تعلیقاتی برشرح مختصر عضدی ویکی **شرح الهیات تجرید** و شرح ارشادالاذهان (همین کتاب) است.

چنانکه ازنسخ خطی وچاپی مجمع الفائده معلوم میشود قسمت شرح کتاب نکاح تاآخر کتاب ایمان و کفّارات بدست نیامده آقای شیخ عبدالعزیز جواهر الکلام درج ۱ فهرست کتب خطی معارف ص (۹۵) نوشته اند که این قسمت (از

(۱) روضات ص (۲۲) ج ۱ هدیة الاحباب ص (۲٤۵) منتهي المقال ص (٤۰) لؤلؤص (۱۰۰).

نکاح تاآخر ایمان و کفّارات (٤) کتاب) شرح ارشاد اردبیلی در اثر اینکه بسیار بد خط وناخوان بوده پاك نویس نشده از میان رفته و مرحوم سید صاحب مدارك که یکی از شاگردان مبرّز این شارح بوده خواسته اند نقصان این شرح را تکمیل نمایند ودرعین حال جنبهٔ ادب را هم ملحوظ دارند لـذا شرح این قسمت ناقص را بر کتاب مختصر النافع نگاشته و نسخه اوّل این شرح که خط مؤلف را دارا است در کتابخانه آقای آقا سید حسن صدرالدّین در کاظمین موجود است . انتهی .

مؤلف تاریخ تألیف این شرح را درآخر کتاب دیات سال (٩٨٥) در نجف اشرف معین نموده و در آخر کتاب صلوة که آخر مجلّد اوّل این کتابست تاریخ شروع باین شرح را سال (٩٧٧) ضبط کرده اند بنابراین تألیف این شرح هشت سال طول کشیده است .

مؤلف این کتاب را «مجمع الفائدة والبرهان فی شرح ارشادالاذهان» نام نهاده و چنانکه در آخر کتاب صلوة نسخهٔ چاپی نوشته شده اسم این کتاب را بعضی **مجمع الفوائد** و برخی **مجمع الدلائل والبرهان** میدانند ولی درتمام کتب سیر و فهارسیکه از نظر بنده گذشته نام این کتاب « مجمع الفائدة و البرهان فی شرح ارشادالاذهان» ضبط گردیده است .

این شرح مفصّل که آنرا از شروح استدلالی ارشاد الاذهان توان دانست از اوّل کتاب تاآخر متاجر که کتاب عطایا است و از صید و ذباحه تا آخر دیات آن درسال (١٢٧٢) چاپ شده ومتن کتاب ارشاد (جز کتاب نکاح تاصید وذباحه) بالای صفحات آنست .

آغاز: بسمله الحمدلله خالق الهدایة والارشاد ومميّز الانسان من بين المخلوقات بالـكرامة والوداد الخ .

(٥٣٢)

شرح ارشاد یا مجمع الفائده

این نسخه بخط نسخ خوب جعفربن محمّد حسین کاشانی در سنهٔ (١٢٥٠) نوشته شده و مشتمل بر کتاب طهارت و صلوة میباشد و در حاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه هائی از مؤلف نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۱۵۵) صفحهٔ (۳۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۶۳) .

[۲۰۷] شرح الفیه شهید (عربی)

این شرح را بر الفیّه شهید ره که در ص (۳۵۹) از آن نام بردیم حضرت عزالدّین حسین بن عبدالصّمد پدر حضرت شیخ بهائی رحمة الله علیهما مرقوم داشته اند. (عزالدّین حسین بن عبدالصّمد بن شمس الدّین محمد بن علي بن حسین بن صالح جبعی عاملی حارثی همدانی ۹۱۸ — ۹۸٤) (۱) این عالم جلیل از خاندان حارث بن عبدالله بن اعور همدانی است که از صحابهٔ حضرت مولی امیرالمؤمنین علی علیه السّلام بوده و اکثر بلکه عموم اجداد ایشان اهل علم و فضل بوده اند در زمان سلطنت شاه طهماسب صفوی بایران آمده و سه سال در اصفهان اقامت گزیده و پس از محقّق کرکی (ره) طرف توجه مخصوص پادشاه گردید وایشانرا بقزوین که درآنهنگام پای تخت بود خواسته و منصب شیخ الاسلامي را بایشان تفویض نمود هفت سال در آنجا باقامه جمعه که بنظر ایشان واجب بود وافادات علمیّه اشتغال داشت پس از آن شیخ الاسلامی خراسان بایشان برگذار شده و بدانجا رهسپار گردید، چندیکه نیز در آنجا بانجام وظائف گذرانید برحسب امر پادشاه بهرات رفته و هشت سال مقام شیخ الاسلامی داشته و بتدریس فقه و حدیث وکلام و ریاضیات اشتغال داشته واقامه جمعه وجماعت و وعظ و خطابه را نموده پس از آن بقزوین آمده وازسلطان اجازه تشرف بمکّه معظمه را باتفاق فرزند خویش بهاءالدّین خواسته فقط خودشان مجاز شده حرکت کردند درمراجعت چون ببحرین وارد شد اقامت گزیده وتا آخر عمر درآنجا بودند .

مولی مظفر علی که از شاگردان حضرت شیخ بهائی بوده در رساله ایکه درشرح حالات حضرت شیخ بهائی نگاشته چنین نوشته اند :(روضات ص ۱۹۳) که پدر ایشان ازفقهاء بزرگ وعلماء مشهور بوده وبا حضرت شهید ثانی نزد اساتید بزرگ تحصیل نموده ودرفقه وحدیث وتفسیر وریاضیات درعصر خویش عدیل ومانند

(۱) روضات ص (۱۹۳) ج ۱ ، امل الامل ج ۱ ص (۱۳) لؤلؤ ص (۱۷) .

نداشته و پس از شرحی که خلاصهٔ آن قبلاً در حالات ایشان نگاشته شد نوشته اند ومؤلفات ایشان اراینقرار است : **شرح قواعد** (ناتمام) شرح الفیّه ، **کتاب درایه** ، رساله در تحقیق قبله ، **کتاب اربعین** ، رسالهٔ طهماسبیّه (در بعضی از مسائل فقهیّه) ظاهراً این رساله ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۳۳۳) کتابخانه ونمرهٔ (۴۹۲) این فهرست است **رسالهٔ وسواسیه ، رسالهٔ رضاعیه ، حاشیهٔ ارشاد** (ناتمام) ، وصول الاخیار الی اصول الاخبار ، **رساله در وجوب عینی جمعه** ، مناظرات با علماء عامّه حلب در مسئله امامت ، **کتاب غرر و درر** و حواشی بر صحیفه سجادیه و خلاصه و بر بسیاری از کتب فقه و حدیث .

عزالدّین دارای طبع شعر بوده و اشعار ولغز های بسیاری از ایشان مشهور گردیده است .

چنانکه درمقدّمهٔ این شرح شارح بدان تصریح کرده اند بدواً شارح حواشی وتعلیقاتی بر کتاب الفیّه نوشته بوده و چون شرح حضرت محقّق کرکی وشهید ثانی را برآن کتاب مطالعه ومراجعه کرده آنهارا ناقص دیده وبرای تکمیل شرح یا حاشیه اولیّه خود این شرح را تألیف و در اکثر موارد نقل از آن دو شرح بنام شرح علائی و زینی کرده و برّد آنها پرداخته اند .

این شرح در حدود (۲۳۷۰) بیت و نسخهٔ دیگری از آن که بخط مؤلف درسال (۹۸۱) درهرات نوشته شده درکتابخانهٔ رضویه موجود است (ج ۲ ص ۸٤) . کشف الحجب در ص (۳۲۳ و ۳۲٤) نه شرح بر این کتاب را نام برده است .

آغاز: بسمله اللهمّ (۱) انا نحمدك حمداً یدرّس ولا یندرس بل یسرد ماتعاقبت الدروس الخ .

---

(۱) کشف الحجب در ص (۳۲۳) آغاز این کتاب را بدینگونه ضبط کرده ، الحمد لله نحمدك حمداً یدرس ولایندرس الخ ،
ولی در نسخه این کتابخانه و نسخهٔ کتابخانهٔ رضویه اللهم انا نحمدك حمداً الخ نوشته شده است لذا ما اقتدا بدان دو نسخه نمودیم .

(٥٣٣)

شرح الفیه شهید

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده‌و رساله‌ای‌راجع بکـر که بخط همین کاتب میباشد ضمیمهٔ آن است و سال کتابت را در آخر آن سنهٔ (١٠٦٧) نوشته است ، از آخر شرح الفیّه اوراقی افتاده و آخرین سطر موجود آن این است : (مقدم علی العشاء التمام او مؤخرة و فرضه فیه) .

جلد تیماج . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (١٥٧) صفحهٔ (٢١) سطر . واقف سپهسالار . قطع بغلی . طول (١٩ سانتیمتر) عرض ($8\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٢٦) .

[٢٠٨] شرح دروس یا مشارق الشموس (عربی)

این کتاب شرح بردروس شهید (ره) است ص (٤٠٥) وشارح آن حضرت محقّق خونساری رحمة الله علیه میباشد (حسین بن جمال الدّین خونساری متوفی سنهٔ ١٠٩٩) (١) این عالم جلیل در علوم معقوله و منقوله استاد بوده و شاگردان بزرگواری تربیت کرده و در ذیل شرح حال بعضی ازآنها نام ایشان را نیز برده ایم ، وازآنجمله آقاجمال الدّین (ص ١٨ و ٣٩١) و آقا رضی الدّین دو پسر محقّق اند و امیر محمّد صالح خاتون آبادی است که شفاء و شرح اشارات در حکمت و کتبی از کتب فقه و اصول را خدمت محقّق تحصیل نموده و شیخ جعفر قاضی صاحب حاشیهٔ شرح لمعه (ص ٣٩٤) و سید نعمت الله جزائری و میرزا محمد سرآب ومحقّق شیروانی ومیرزا علی رضای تجلّی شاعرشیرازی وبسیاری دیگر که روضات نام آنها را برده است .

این دانشمند بزرگ درحکمت از شاگردان حضرت میر فندرسکی ودرمنقول و حدیث شاگرد حضرت مجلسی اوّل بوده واساتید زیادی را دیده و بدین واسطه ایشانرا **تلمیذالبشر** نامند .

شاه سلیمان صفوی نسبت بایشان کمال ادب را مرعی میداشت وگویند دربعضی ازسفرها ایشانرا نایب السلطنه قرارداد و اوامر ایشان را کاملاً اطاعت مینمود .

(١) روضات ص (١٩٦ تا ١٩٨) . هدیة الاحباب ص (٢٣٤) . امل الامل ج ٢ ص (٤٢) . سلافة العصر در ذیل علماء عجم ایشانرا ستوده و گوید از علماء بزرگ معاصر است .

صاحب امل‌الآمل (ج ۲ ص ٤۲) در ذیل نام حسین بن جمال‌الدّین خونساری نوشته : ایشانرا شرحی بر دروس (ناتمام) وعدهٔ کتبی در حکمت وکلام و ترجمهٔ فارسی قرآن کریم (۱) وصحیفهٔ سجّادیه است . وصاحب روضات کتب ذیل را نیز به ایشان نسبت داده : **حاشیه** برشرح اشارات و **حاشیه دیگری** نیز برآن کتاب که درآن ردّ بسیاربرحاشیه صاحب ذخیره است و **دوحاشیه** برالهیّات شفا (۲) و **دوحاشیه** (۳) برحاشیه قدیم ملاّ جلال برتجریدکه یکی از آنها ناتمام مانده و **رساله‌ای** در نفی وجوب مقدّمه واجب و رسائل متفرقه ای (٤) در دفع بعضی ازشکوك وشبهات چون **شبههٔ ایمان وکفر** و **شبهه استلزام** وشبههٔ طفره وغیرآنها وایشانرا مقالات وانشاآتی (٥)لطیف و ظریف است .

محقّق خونساری درتندی ذهن‌وهوش‌مفرط معروف ودربارهٔ ایشان نوشته‌اند که بسیار کم حرف و ساکت بوده و جز باندازهٔ ضرورت سخن نمیرانده ودر مزاح و شوخی دستی قوی داشته چنانکه پسر ایشان آقا جمال الدّین نیز بدین وصف مشهور اند وگویند هیچکس نتوانست در مزاح برایشان برتری یابد .

گویند محقّق خونساری شعر میسروده و این دو بیت از او است :

ای باد صبا طرب فزا می آئی از طرف کدامین کف پا می آئی
از کوی که برخواستهٔ راست بگو ای گرد بچشم آشنا می آئی

این شرح دروس چنانکه صاحب امل بدان تصریح کرده اند ناتمام مانده و بر حسب تحقیقیکه صاحب روضات کرده اند از ابتداء کتاب طهارت تا آخر مبحث نجاست فقّاع میباشد و مبحث دماء ثلاثه که در بین همین قسمت

(۱) در هندوستان این ترجمه چاپ شده است .
(۲) یکی ازاین دو حاشیه در این کتابخانه موجود و در تحت نمرهٔ (۱۳۷۳) ضبط شده .
(۳) حاشیهٔ کامل این مؤلف که دراواخر حیات مؤلف نوشته شده نیز در کتابخانه در تحت نمره (۱۳۷۲) موجود است .
(٤) این رسائل بضمیمه رسائل دیگر در این کتابخانه موجود و در تحت نمرهٔ (۱۳۷٤) ضبط شده .
(٥) دومقاله دروصف بهار بعبارات عرفانی‌وادبی بفارسی ازایشان ضمیمهٔ مجموعه نمره (۲۷۹۹) و نمرهٔ (۲۹۱۱) این کتابخانه است .

از کتاب دروس است شرح نشده و از محقّق شیروانی شاگرد ایشان نیز نقل کرده اند که شارح قسمتی از این شرح را نموده پس از آن مدّتی متروك ماند دوباره شروع بشرح نمود ولی میان قسمت اوّل و دوّم فرق بسیار است و دراین بار بخوبی بار اوّل شرح نکرده اند.

آقا رضی‌الدّین پسرشارح درمقدّمهٔ شرح خودکه بردروس نوشته اند تصریح نموده که این شرح ناتمام مانده واین قسمت که از قلم ایشان خارج شده راجع بکتاب طهارت است. این بنده مراجعه باین شرح که نمودم گذشته ازمبحث دماء ثلاثه مبحث احکام اموات دروس را هم شارح توفیق برشرح کردن نیافته ونسخهٔ چاپی هم نیز فاقد این قسمت است.

آقا رضی الدّین محمّد بن حسین بن جمال الدین (پسر شارح) کتاب صوم و اعتکاف دروس را نظیر شرح پدر شرح کرده و در آخر تصریح نموده که تألیف آن در سال (۱۱۲۲) گردیده است.

محقّق خونساری اسم این شرح را «**مشارق الشموس** فی شرح الدّروس» گذارده وشرح مزجی برکتاب دروس میباشد، در ذیل عباراتیکه از دروس نقل نموده بنقل آیات قرآن و اخبار راجعهٔ بآن موضوع و بیان مراد مصنّف و اقوال علماء امامیّه در آنمسئله و بحث در آنها پرداخته و از کتب استدلالی بسیار مفید بشماراست.

این شرح «مشارق الشموس» باشرح کتاب صوم دروس رضی‌الدّین خونساری پسر مؤلف در سال (۱۳۱۱) درطهران چاپ شده است. کشف الحجب در ص (۳۳۳) بر دروس شرحی ازشیخ جوادبن سعید شاگرد شیخ بهائی (ره) و شرح دیگری ازمحمّد مهدی بن هدایة الله موسوی اصفهانی مشهدی و همین‌شرح را نام برده است.

آغاز: بسمله الحمد لله مفیض‌النعم الرّوابع و ملهم الحکم والشرایع الخ.

(٥٣٤)

شرح دروس یا مشارق الشموس

این نسخه بخط نسخ نوشتهٔ شده ، کتابت آن ناتمام مانده لذا کاتب وسال کتابت معلوم نیست ومشتمل برشرح کتاب طهارت تا اقوال راجعهٔ به نجاست وطهارت مسکرات است و آخرین سطر موجود آن این است : (الاّ ان یُق المراد بالتسمیة الاطلاق والاستعمال فیکون حاصل الدلیل انّه .) از اینکه در ذیل پاره ای از حواشی که برکتاب نوشته شده منه دام ظلّه و منه سلمه الله نوشته شده معلوم میشود که درزمان حیات مؤلف نگارش یافته است وآخرین عبارت این نسخه عیناً آخرین عبارت نسخهٔ چاپی است .

جلد میشن .کاغذاصفهانی مهره‌زده . عدّهٔ اوراق (٢٩٣) صفحهٔ (٢٢) سطر .واقف سپهسالار .قطع رحلی .طول (٢٥ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٩ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٠٨) .

[٢٠٩] شرح الروضة البهیه یا مناهج السویه (عربی)

این کتاب که شرح برشرح لمعه شهید (ره) میباشد تألیف حضرت فاضل هندی رحمة الله تعالی علیه است (بهاء الدّین محمد بن تاج الدّین حسن بن محمّد اصفهانی ١٠٦٢ – ١١٣٧/١١٣١) (١) این عالم جلیل اصلاً اصفهانی اند و چون در ابتداء بچگی و جرانی چندی در هندوستان بوده وبا علماء و دانشمندان آنجا مباحثات و مناظرات داشته مشهور بفاضل هندی گردیده است .

رجالیین و نویسندگان سیر نوشته اند که ازتحصیل علوم منقوله ومعقوله فراغت یافته در صورتیکه سال عمرش بسیزده نرسیده بود و در علوم ادبیّه وفقه واصول وحکمت دستی قوی داشت و در هریك ازآنها کتب و رسائل وشروح تحریر نموده که نام بعضی از آنها ذیلاً برده خواهد شد و وفات ایشان در سال تصرّف افغانها شهر اصفهان را است .

از مؤلفات ایشان شرح قواعد علاّمه (کشف اللّثام) ، تفسیر قرآن کریم

(١) روضات ص (٦٤٨) هدیة الاحباب ص (٢٠٧) کشف الحجب ص (٥٥٧) . در سال وفات ایشان اختلاف شده سال (١١٣٧ و ١١٢٦ و ١١٣٥ و ١١٣١) نوشته اند .

بفارسی (البحر المواج)، شرح کافیه، شرح عوامل، مختصر شفاء و شرح قصیدهٔ سید حمیری، رسالهٔ فارسی دراصول دین (کلید بهشت) وجواب مسائل وتعلیقات بیشمار دیگر و کتاب مناهج السویه (همین کتاب) است.

این کتاب را مؤلف «المناهج السویه فی شرح الروضة البهیّه» نام نهاده و چنانکه در روضات است شارح موفق شده کتاب طهارت، صلوة، زکوة، خمس، صوم و کتاب حج شرح لمعه را (روضة البهیه) شرح نموده و شرح کتاب طهارت آن شرح مزجی و درحدود سی هزار بیت است و شرح صلوة آن شرح قولی و مختصر تر از شرح طهارت است چنانکه شرح زکوة وخمس وصوم آن همگی باندازهٔ نصف شرح صلوة است و نیز نوشته اند که شرح کتاب حج آن را ندیده اند. (ما نیز باتفحّص در فهارس موجوده و استفسار از کتابدار ها جز نسخه این کتابخانه را نیافتیم.)

شارح در آخر شرح کتاب صلوة تاریخ تألیف را سال (۱۰۸۸) معین کرده است.

آغاز: بسمله کتاب الصلوة قیل هی من الصلوة بمعنی الدعاء لاشتمالها علیه غالباً الخ.

(۵۳۵)

شرح الروضة البهیه یا مناهج السویه

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ومشتمل بر کتاب صلوة است، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و بآخرین عبارت شارح قناعت نموده، در حاشیهٔ بعضی از صفحات شارح محترم تصدیق برمقابله و تصحیح آنرا بخط و امضاء خویش مرقوم داشته اند، کلمات و عبارات افتاده از متن در حاشیهٔ صفحات تحریر گردیده، بر یکی از صفحات اولیه کتاب حاشیهٔ از شارح بامضاء منه مد ظله نگاشته شده است.

جلد چرمی روغنی مذهب. کاغذ اصفهانی. عدهٔ اوراق (۳۵۵) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۵ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۶۰).

[۲۱۰] شرح شرایع یا مدارك الاحکام (عربی)

این کتاب که شرح شرایع الاسلام است شارح آن حضرت سید محمّد معروف بصاحب مدارك اعلی الله مقامه میباشد (محمّد بن علي ابن حسین بن ابوالحسن موسوی عاملی جبعی ۹۴۶-۱۰۰۹) (۱) این عالم جلیل ازعلماء ودانشمندان معروف امامیّه وپسر دختر حضرت شهید ثانی (ره) اند وبا شیخ حسن دائی خویش همدرس ورفیق وانیس بوده، درعلوم ادبیّه وریاضی ومنطق وفقه واصول و کلام وحدیث متبحّر بوده چندی درك محضر حضرت مقدّس اردبیلی رانموده وطرف توجه آن بزرگوار ازلحاظ علمیّت وزهد وتقوی شده وچنانکه گذشت شرح ارشاد ایشان را که ناقص شده بود تکمیل کرده اند ومدّتی خدمت ملاّ عبدالله یزدی (صاحب حاشیه ملاّ عبدالله) مشغول تحصیل منطق ومطوّل وحاشیه خطائی وحاشیهٔ خود ایشان براین دو کتاب اخیر بوده وملاّ عبدالله مرحوم در همان اوقات حاشیه خویش را بر تهذیب المنطق تألیف میکرده اند و باشیخ حسن بن شهید ثانی ره نیز از محضر پدر خویش علی بن ابی الحسن وسید علی صائغ و شیخ حسین بن عبد الصمد که همه از شهید ثانی روایت میکنند استفاده نموده اند.

مؤلفات ایشان **حاشیه بر استبصار، حاشیه بر تهذیب، حاشیه بر الفیه شهید، شرح مختصر النافع** (چنانکه در ذیل شرح ارشاد اردبیلی ذکر شد این شرح برای تکمیل نقص آن کتاب نوشته شده و صاحب روضات نوشته اند که من بیشتر از شرح کتاب نکاح تا کتاب نذر از این کتاب را ندیده و بعضی ازمشایخ معاصر گفته اند که من نیز بربیش از این از این شرح اطلاع نیافته و از علماء هم بیش ازاین اندازه را نشنیده ام که تألیف کرده باشند) و نیز **شواهد ابن ناظم** را جمع کرده و مؤلفهٔ مهمّ ایشان کتاب **مدارك** است که درسال (۹۹۸) ازتألیف کتاب حج آن (مجلّد سوّم) فراغت یافته اند.

(۱) روضات ص ۶۳۰ ج ۴، هدیة الاحباب ص (۱۷۹)، امل الامل ص (۲۹)، لؤلؤ ص (۳۴).

این کتاب بنا بتصریح مؤلف درآخر آن موسوم به « مدارك الاحکام فی شرح شرایع الاسلام » است و مؤلف فقط توفیق بر شرح کتاب طهارت تاآخر حج را یافته و در مقدّمهٔ گفته اند : چون مؤلف مسالك الافهام در شرح شرایع الاسلام ابتداء آن باختصار گذرانیده جمعی خواستار شده که شرح مفصّلی که متضمن ادلّهٔ احکام بوده باشد و مشکلات و معضلات آن کتاب را که در مسالك بهمان حال گذارده اندحل نمایم لذا این کتابرا تألیف نمودم انتهی . واین قسمت رابه‌سه مجلّد تقسیم‌نموده وشرحی قولی برشرایع میباشد و چنانکه ازنام آن معلوم میشود متضمّن ادلّه احکام از کتاب و سنّت واجماع و عقل است و از کتب معروفهٔ استدلالی امامیّه و دارای وقع و موقعیّت مهمی است .

آقا محمد علی بهبهانی متوفی سنهٔ (١٢١٦) فرزند آقای بهبهانی ره شرحی بر این کتاب نوشته اند .

مدارك بضمیمه متن آن (کتاب شرایع) وعبارات مسالك الافهام در این مباحث وحاشیهٔ آقای بهبهانی در سال (١٢٧٤) درطهران چاپ شده است .

آغاز: بسمله الحمد لله المحمود لآلائه المشکور لنعمائه المعبود لکماله المرهوب لجلاله الخ .

(٥٣٦)

شرح شرایع یا مدارك الاحکام

این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (١٢١٩) بنا برآنچه در آخر کتاب صلوة است نوشته شده ، کاتب نامی از خود نبرده در حاشیهٔ بعضی از صفحات عباراتی از غایة المرام نگاشته شده ، تصحیح و مقابله گردیده و مشتمل بر کتاب‌طهارت صلوةو زکوة وخمس وصوم و اعتکاف وقسمتی ازکتاب حج است (تا مبحث نیّة) و کتابت آن ناتمام مانده ، پشت‌صفحهٔ اوّل یادداشت مختصری‌در بیان‌اسم ونسب مؤلف آقامحمّد مهدی عبدالرب‌آبادی بخط خود نگاشته اند .

جلد تیماجی. کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (٣١٦) صفحهٔ (٣٠) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٣٤ سانتیمتر) عرض (٢٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٥١) .

(٥٣٧)

شرح شرایع یا مدارك الاحکام

این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (١٠٨٨) نوشته شده ومشتمل برقسمتی ازکتاب صلوة (ازصلوة کسوف تاقسمتی ازشرائط امام جماعت) و کتاب حج است.

جلد چرمی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (٢٧٦) صفحهٔ (٢٢) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (٢٩ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٩ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٥٥).

(٥٣٨)

شرح شرایع یا مدارك الاحکام

این نسخه مجلّد سوّم و مشتمل بر کتاب حج است، کاتب آن محمّد حسن بن درویشعلي در سنهٔ (١١١٧) است پس ازختم کتاب عباراتی از مجمع البیان راجع به عصمت ائمّه علیهم السّلام باضافهٔ توضیحاتی محمد بن فرّخ مشهور به رفیع بخط نستعلیق نوشته اند، ابتداء کتاب سر سورهٔ ظریفي است.

جلد چرمی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (١٤٩) صفحهٔ (٢٣) سطر. مجدول بطلا وزنگار. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢٤ سانتیمتر) عرض (١٨ ١/٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٥٧).

(٥٣٩)

شرح شرایع یا مدارك الاحکام

این نسخه مشتمل بر کتاب زکوة و خمس و صوم و اعتکاف وحج میباشد، بخط نسخ نگاشته شده، کاتب ازخود و سال کتابت نام نبرده و ورق اوّل کتاب نونویس است.

جلد چرمی نیم ضربی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (٤٢٠) صفحهٔ (٢٥) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (٢٩ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٧ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٥٦).

(٥٤٠)

شرح شرایع یا مدارك الاحکام

این نسخه بخط نسخ خوب مهدی بن میرهاشم حسینی مرندی درسنهٔ (١٢٣٣) نوشته شده و مشتمل بر قسمتی از صلوة (صلوة کسوف تا آخر کتاب) و زکوة و خمس و صوم و اعتکاف میباشد.

جلد میشن . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۱۹۸) صفحهٔ (۲۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٦٥٤) .

(٥٤١)

شرح شرایع یا مدارك الاحکام

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل برتمام کتاب صلوة میباشد ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ولی از کیفیّت خط وکاغذ وبقرینهٔ اینکه درکارخانه کاغذ سازی برروی اوراق کاغذ آن بخط سفید سنهٔ (۱۸۸۱) مسیحی مطابق (۱۲۵۹) شمسی هجری نقش شده ودرسال (۱۲۹۷) وقف برکتابخانه مدرسه گردیده معلوم میشود که فقط چند سال پیش ازوقف تحریرشده است ، در کتابخانه وپشت صفحهٔ اوّل بنام کتاب فقه ازباب صلوة ثبت ووقف گردیده است . جلد تیماج مستعمل . کاغذ فرنگی آبی . عدّهٔ اوراق (۲۲۰) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٦۱۲) .

[۲۱۱] شرح شرایع یا مسالك الافهام (عربی)

این کتاب که شرح برشرایع الاسلام میباشد از رشحات قلم حضرت شهید ثانی اعلی الله مقامه السامی است [۱۷۳] ص (۳۷۵) وچنانکه در مقدّمهٔ کتب خود بدان اشاره کرده اندنام آن «مسالك الافهام في شرح شریع الاسلام» میباشدویکی ازکتب مهمّهٔ درفقه امامیّه ومشتمل برادلّهٔ احکام است ، ودر روضات ص (۲۹۵) نگاشته شده : ازجمله مؤلفات ایشان یکی شرح شرایع است که از آن چشمه های فقه جاری گردیده و درآن کلیّات مسائل فقهیّه را جا داده ودرآغاز کتاب بنا را براختصار داشته و شرح را بطرز حاشیه نگاشته تا جلد اوّل آن خاتمه یافته (این قسمت را در ذیل کتاب مدارك تذکّر دادیم و گفته شد که صاحب مدارك این شرح را برشرایع برای استدراك مافات از شهید ره درمسالك تألیف کرده اند) وشهید ره بسیارمی گفته اند که قصد دارم تکمله ای برای مافات از این مجلّد بنگارم . و درسائر مجلّدات این کتاب که شش مجلّد است راه تفصیل را پیش گرفته و شرح را بآخر رسانیده اند وهرکس این کتاب را داشته باشد گوئی دارای تمام فقه است وبمطالعهٔ آن ازسائر کتب فقهیّه مستغنی میگردد انتهی .

دورهٔ این کتاب چندین بار در ایران چاپ شده است .

آغاز : بسمله الحمد لله الذی اوضح مسالك الافهام الی تنقیح شرایع الاسلام و شرح صدور من اختارهم من الانام الخ .

(٥٤٢)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب دراین نسخه ازخود و سال کتابت نام نبرده ولی در آخر کتاب دیات که جزء نسخه نمرهٔ (٥٤٤) این فهرست میباشد و خط کاتب این نسخه است اسم خود و سال کتابت را معین نموده و این نسخه مشتمل بر کتاب طهارت تا آخر کتاب وصیّت است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (٣٢٢) صفحهٔ (٣٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($31\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($22\frac{2}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٢٢) .

(٥٤٣)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل برازابتداء کتاب نکاح تا آخر کتاب اطعمه و اشربه است ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، از قرینه خط و جلد و قطع معلوم میشود که خط کاتب نسخهٔ ذیل است که در سنهٔ (١٢٥٧) نوشته شده .

جلد میشن . کاغذ فرنگی مهره زده . عدهٔ اوراق (٣٢٦) صفحهٔ (٣٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (٢٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٤٩) .

(٥٤٤)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه را مرتضی ابن حاج محمد علی در سنهٔ (١٢٥٧) بخط نسخ نوشته و مشتمل بر کتاب غصب تاآخر دیات است . و این نسخه با دو نسخه سابق مشتمل بر تمام دورهٔ کتابست .

جلد میشن . کاغذفرنگی . عدهٔ اوراق (١٩٧) صفحهٔ (٣٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٣٢ سانتیمتر) عرض ($22\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٥٠) .

(٥٤٥)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل بر کتاب طهارت تا آخر امر بمعروف میباشد، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۱۷) صفحهٔ (۲٤) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۵ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٦۲۳).

(٥٤٦)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه مشتمل بر کتاب تجارت تاآخر وصیّت میباشد، بخط نسخ نوشته شده، مقابله و تصحیح گردیده کلمات افتاده ازمتن درحاشیه نگاشته شده وکاتب از خود و سال کتابت نام نبرده است.

جلد چرمی ضربی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۳۲۲) صفحهٔ (۲۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٦۲٤).

(٥٤٧)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه مشتمل برقسمتی از کتاب نکاح (ازقسم ونشوز وشقاق) وکتب بعد از آن تا آخر کتاب دیات است، کاتب آن خود را محمّد بن مولانا احمد اصفهانی در سنهٔ (۱۲۵۸) معرّفی کرده است.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۳٤۰) صفحهٔ (۳۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٦۲۷).

(٥٤٨)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه قسمتی از آن بخط نسخ و بقیّه بخط نستعلیق در سنهٔ (۱۰۱۳) نوشته شده و فقط مشتمل بر کتاب فرائض است (میراث) صفحهٔ اوّل کتاب نوشته نشده و اوّلین سطر موجود آن این است: (انّ النبی صلی الله علیه قال تعلموا الفرائض و علّموها الناس فانی امرءٌ مقبوض).

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۱۱۵) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۳۲) .

(۵۴۹)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه که بخط نسخ خوب نوشته شده مشتمل برقسمتی از کتاب ضمان و کتاب حواله و کفاله و کتب بعد از آن تاقسمتی از کتاب نکاح است (ابتداء نکاح منقطع) وکاتب آن محمد هاشم ابن میرزا محمد خوسفی قاینی درسنهٔ (۱۰۹۴) است و اوّلین سطر نسخه این است : (الفقهاء بهذه الایه علی مسائل من الجعاله والضمان) .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی مهره زده . عدّهٔ اوراق (۴۳۳) صفحهٔ (۲۶) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۲۸) .

(۵۵۰)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ خوب محمّد یونس بن محمد خان همدانی در سنهٔ (۱۱۰۳) نوشته شده و مشتمل بر کتب ذیل است کتاب تجارت ، رهن ، مفلس ، حجر ، ضمان ، حواله و کفالت صلح : شرکت ، مضاربه ، مزارعه و مساقاة ، ودیعه ، عاریه ، اجاره ، وکالة ، وقوف ، سکنی و حبس ، هبه ، سبق و رمایه ، وصیّت وتمام کتاب نکاح ، دارای یك سر لوح خوب و تمام صفحات مجدول بطلا و زنگار میباشد .

جلد تیماجی ضربی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۳۵۱) صفحهٔ (۲۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . طول (۳۷ سانتیمتر) عرض (۲۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۴۸) .

(۵۵۱)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب ازخود وسال کتابت نام نبرده ، مشتمل بر کتب ذیل است : تجارت ، رهن ، مفلّس ، حجر ، ضمان و حواله و کفالت ، صلح ، شرکت ، مضاربه ، مزارعه و مساقات ، ودیعه ، عاریه ، اجاره ، وکالت ، وقوف و صدقات ، سکنی و حبس ، هبه ، سبق و رمایه ، وصایا و کتاب نکاح (از ابتداء کتاب تا اوّل نکاح متعه) .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۳۱۹) صفحهٔ (۳۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۲۶) .

(۵۵۲)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل است برقسمتی از کتاب نکاح (نکاح منقطع تا آخر نکاح) و کتاب طلاق، خلع و مبارات، ظهار و کفارات، ایلاء، لعان، عتق و تدبیر و کتابة، اقرار، جعاله، ایمان و کتاب نذر و عهد. و کاتب آن از خود و سال کتابت نام نبرده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۱۶۲) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۲۵).

(۵۵۳)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل بر کتاب طلاق و کتاب ارث است، کاتب در آخر کتاب طلاق خود را ملاّ محمد کاظم معرّفی نموده و از سال کتابت نام نبرده است، پس از ختم کتاب ارث چند سطری از کتاب قضاء را همان کاتب نوشته ولی برآن سطور قلم کشیده شده است.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۴۸) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۲۹).

(۵۵۴)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه نیز بخط نسخ نوشته شده، کاتب در آخر کتاب خود را رجبعلی معرّفی نموده و در سال (۱۲۶۰) نوشته شده است و مشتمل بر کتاب قضاء، شهادات، حدود، قصاص و دیات میباشد پشت صفحهٔ اوّل چند سطری بوده آنرا محو کرده اند.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۲۷) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۳۰).

(٥٥٥)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ غلامعلی بن محمد کاشانی درسنهٔ (١٢٦٢) نوشته شده و مشتمل بر کتب ذیل : صید و ذباحه ، اطعمه و اشربه ، غصب ، شفعه ، احیاء موات و کتاب لقطه است ، پشت ورق اوّل خود کاتب نوشته که این نسخه را برای علامة العلماء سرکار شریعتمدار حاج سید محمّد جعفر ادام الله مفاوضاته نوشته ام .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی مهره زده . عدّهٔ اوراق (١٣٥) صفحهٔ (٢٣) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (٢١ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٥ ١/٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٣١) .

(٥٥٦)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و مشتمل بر کتاب نکاح و طلاق و خلع و مبارات و ظهار و کفارات و ایلاء و لعان است ، کاتب خود را عبدالله بن مولانا حسن طروهی معرّفی نموده ولی از سال کتابت نام نبرده است ، پشت ورق آخر دعائی از حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام که مشتمل بر اسم اعظم میباشد و طریقهٔ ختم بعضی ازسور نوشته شده است ، پشت ورق آخر یادداشتهائی بوده آنها را محو کرده اند ، در کتابخانه وروی نسخه بنام یك جلد کتاب فقه در نکاح و طلاق ثبت و وقف شده پس از تحقیق معلوم شد که مسالك است .

جلد چرمی مستعمل . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (٢٦٧) صفحهٔ (٢٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . طول (٢٥ ١/٢ سانتیمتر) عرض (٢٠ ١/٢ سانتیمتر) نمره کتابخانه (٢٦١٠) .

(٥٥٧)

شرح شرایع یا مسالك الافهام

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ومشتمل بر دوقسمت است ، قسمت اوّل آن از کتاب قضا وشهادات است و قسمتی ازآخر آن افتاده وآخرین سطر موجود آن این است : (و صحیحة ابی بصیرقال سئلت ابا عبدالله علیه السّلام عمایرد من الشهود) قسمت دوّم بخط کاتب دیگری است ومشتمل برپارهٔ از کتاب شهادات ومقداری از کتاب حدود است ولی بعضی از اوراق وسط این قسمت افتاده و آخرین سطر

موجود آن این است : (وروی اسحق بن عمار عن ابی عبدالله (ع) قریباً من ذلك) در کتابخانه بنام کتاب قضاء مختلف علاّمه و برروی خود نسخه بنام یك مجلّد کتاب از فقه ثبت و وقف شده است ، با مطابقه بمسالك معلوم شد که این کتاب است .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۱۲۳) صفحهٔ (۲۲) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی بزرگ . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۹۹) .

[۲۱۲] شرح شرایع یا مطالع الانوار (عربی)

این کتاب تألیف حضرت حجة الاسلام رشتی اعلی الله مقامه میباشد [۱۹۸] ص (٤۲۲) ویکی ازشروح مفصّلهٔ شرایع الاسلام است شارح چنانکه در روضات ص (۱۲۵) ج ۱ مذکور است بشرح کتاب صلوة (تا آخر احکام اموات) در پنج مجلّد پرداخته و مشتمل براکثر قواعد و ضوابط فقهی است بلکه اکثر از مسائل فقهیّه از طهارت تادیات را دارا میباشد و در تدقیق وتحقیق بدرجهٔ بسیار بالا رسیده وتوان گفت که شرحی بدین جامعی کمتر نوشته شده و از کتب بسیار نفیس بشمار است . مجلّد پنجم این کتابخانه تاآخر صلوة کسوف است و نسخ دیگری از این کتاب را در کتابخانه ای نیافتم و در آخر مجلّد پنجم نوشته شده وپس ازاین مجلّد ششم در احکام اموات است بنا برآنچه روضات نوشته اند شش مجلّد آن تألیف گردیده است . و ممکن است که پس از کتابت این نسخه شارح بشرح بقیّهٔ کتاب صلوة تاآخر احکام اموات که صاحب روضات نوشته اند موفق گشته و ضمیمهٔ مجلّد پنجم کرده باشند .

آغاز: بسمله بعد حمدالله علي آلائه و افضاله و الصلوة علی مفخر قطّان ارضه وسمائه محمّد سیّد رسله و آله و اصحابه الخ .

(۵۵۸)

شرح شرایع یا مطالع الانوار

این نسخه مجلّداوّل ومشتمل برابتداءِ کتاب صلوة تامبحث نیّة است ، بخط نسخ خوب سید غفور بن ابراهیم درسنهٔ (۱۲۲۹) نوشته شده عنوان مطالب کتاب باسرخی درحاشیه تحریر گردیده است.

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٤٢٩) صفحهٔ (٢١) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی. طول (۳۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (٢١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٢٧٤).

(٥٥٩)

شرح شرایع یا مطالع الانوار

این نسخه مجلّد دوّم و مشتمل بر ابتداء نیّت صلوة تا آخر مبحث تعقیب است ، بخط نسخ خوب سید غفور بن ابراهیم در سنهٔ (١٢٣١) تحریر گردیده و بر ورق آخر روایتی در طریقهٔ صلوة حاجت از «مصباح المتهجّد» نقل شده است .

جلد. تیماجی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (٣٦٣) صفحهٔ (٢١) سطر . واقف سپهسالار .قطع رحلی. طول (۳۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۸ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٢٧٥).

(٥٦٠)

شرح شرایع یا مطالع الانوار

این نسخه مجلّد سوّم و بخط نسخ محمّد مهدی بن محمّد طاهر خونساری درسنهٔ (١٢٣٤) نوشته شده ومشتمل برمبحث قواطع الصلوة تا مبحث عدالت که جزءِ شرائط امام جماعت است میباشد . پس ازختم کتاب برروی دوصفحه اشعاری ازکاتب در تاریخ تألیف کتاب نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذفرنگی . عدّهٔ اوراق(١٧٣) صفحهٔ (٣٠)سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول(۳۰ ۱/۲ سانتیمتر)عرض (٢١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٢٧٦).

(٥٦١)

شرح شرایع یا مطالع الانوار

این نسخه مجلّد چهارم ومشتمل برمبحث عدالت امام جماعت تاآخرمبحث صلوة جمعه است، بخط نستعلیق درسنهٔ(١٢٤٦) نوشته شده ، در حاشیه آخرین صفحه پس از این کلمات : (فرغ من کتابة هذه الکلمات) این عبارت نوشته شده : (فی لیلة الاضحی من شهور سنه تسع وعشرین و مأتین بعد الالف من الهجرة النبویة علی هاجرها الاف السلام والثناء والتحیه ووقع الفراغ من تحریر هذاالکتاب فی یوم) ظاهر این است که عبارت مذکورنقل از خط مصنّف بوده باشد .

جلد میشن کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (٢٣٢) صفحهٔ (٢٩) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی. طول (٣٠ سانتیمتر) عرض (٢١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٢٧٧) .

(٥٦٢)

شرح شرایع یا مطالع الانوار

این نسخه مجلّد پنجم و مشتمل برصلوة عیدین تا آخر صلوة کسوف است ، بخط نسخ خوب محمّد بن محمد باقر قائنی خراسانی در سنهٔ (١٢٤٧) نوشته شده ، هفت ورق کاغذ ننوشته درآخر کتاب است .

جلدچرمي گل وبوته دار. کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (٢٠١) صفحهٔ (٢٥) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (٣٠ ½ سانتیمتر) عرض (٢١ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٢٧٨).

[٢١٣] شرح صغیر مختصر النافع یا شرح صغیر (عربی)

مؤلف این کتاب که شرح کتاب مختصر النافع حضرت محقّق حلّی ره میباشد و در همین فصل شرح آن کتاب نیز نگاشته میشود حضرت میرسید علی طباطبائی صاحب ریاض رحمة الله علیه است (میرسیدعلي بن محمدعلی بن ابی المعالی صغیر بن سیدابی المعالي کبیر طباطبائی ١١٦١ـ١٢٣١)(١) که ازعلماء عالیمقام امامیّه و ازشاگردان مبرّز دائی خویش حضرت آقای بهبهانی بوده وسمت دامادی ایشان را یافته ودرحسن خلق وحلم سر آمد اقران خویش بوده ودرمناظره و مجادله توانائی زیاد داشته و گویند که حضرت میرزای قمی کـه با ایشان معاصر بوده و در محاجه و مناظره و مباحثهٔ با سید تن در نمیداده و میفرموده اند بنویس تـا بنویسم .

چنانکه سابقاً نگاشته شد از حضرت صاحب حدائق کسب فضائل نموده ودرابتداء شروع بتحصیل خدمت آقا محمد علی پسر آقای بهبهانی نیز تحصیل کرده اند .

شاگردان دانشمند بزرگی را تربیت نموده از آنها صاحب اشارات و حاج محمد جعفر استرابادی وملاّ محمد تقی وملاّ صالح برغانی قزوینی وشیخ احمداحسائی

(١) روضات از ص (٤١٤ تا ٤١٦) و در این صفحه اخیر از بعضی ثقات نقل نموده که سال وفات ایشان پیش از سال (١٢١٥) بوده و مسلماً این قول غلط است و نسخ موجودهٔ از این کتاب در این کتابخانه که درحیات مؤلف نوشته شده وتاریخ کتابت آنها سال ١٢٢٧ و١٢٢٩ میباشد بهترین دلیل ماست . هدیة الاحباب ص (١٧٤) . منتهی المقال ص (٢٢٤) .

و دو پسر عالیمقام خودشان سید مجاهد (سید محمد) وسید مهدی و سیدحسین خوانساری وسید نصرالله استرابادی و ابو علی رجالی صاحب منتهی المقال است.

مؤلفات ایشان **شرح مفاتیح فیض** که فقط مجلّد صلوة آن تألیف گردیده و مجلّد بزرگی شده و در آن همه اقوال جمع گردیده است **و حاشیه بر مدارك** (این حاشیه بر مطالب متفرقه مدارك میباشد و مرتب نیست) **و حاشیه بر حدائق** (این حاشیه نیز مرتب نیست) **و رساله** در ترتیب نماز قضاء بنیابت از اموات **و رساله** در تثلیث تسبیحات در دو رکعت اخیر **و رساله** در اکتفاء به یکبار ضربت دست در تیمّم مطلقا. **و رساله** در اجماع و استحباب **و شرح کبیر** بر مختصر النافع و شرح صغیر (همین کتاب) وغیر اینها میباشد.

مؤلف کتاب «النافع» محقّق (ره) را بدواً شرحی مفصل که شرح آن چندین صفحه پس از این می آید شرح استدلالی نموده پس از آن این شرح را از آن کتاب انتخاب و در عبادات آن جنبهٔ احتیاط را ملحوظ داشته که نفع آن عام بوده و مقلّدین ایشان و غیرشان و مجتهدین و طلاب را معین و کمك بوده باشد و این شرح از شروح مزجی و در حدود (٢٦٧٧٤) بیت است.

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی خیر خلقه محمد و آله الطاهرین **کتاب الطهارة** . . . . **فاما المطلق** وهو مایستحق اطلاق الاسم من غیر اضافة الخ.

(٥٦٣)

شرح صغیر مختصر النافع

این نسخه جلد اوّل ومشتمل بر کتاب طهارت تا آخر کتاب وصیّت است و آنرا بخط نسخ نصرالله بن حسن حسینی استرابادی (شاگرد مؤلف) درسنه (١٢٢٧) نوشته‌اند، پس از ختم کتاب سه ورق کاغذ ننوشته بوده بر دو صفحهٔ آن بعضی از مطالب علمی نگاشته شده، در حاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه هائی بخط همین کاتب از خود مؤلف و کاتب وغیره نوشته شده. پشت صفحهٔ اوّل است که از مؤلف این شرح نقل شده که هر کس برای کشف مهمی این دوبیت را بخواند حاجت او برآورده شود وآن این است:

زمانه برسر جنگ است یا علی مددی کمك ز غیر تو ننگ است یا علی مددی
کشود کار دو عالم بیك اشاره تست بکار ما چه درنگ است یا علی مددی

جلد چرمي. کاغذ آبی فرنگی . عدّهٔ اوراق (٢٥٦) صفحهٔ (١٨) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢٢ سانتیمتر) عرض (١٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٩٣) .

(٥٦٤)

شرح صغیر مختصر النافع

این نسخه جلد دوّم کتاب و بخط کاتب فوق در سنهٔ (١٢٢٩) نوشته شده و مشتمل بر کتاب نکاح تا آخر کتاب دیات است ، درآخر این نسخه نیز سه ورق کاغذ ننوشته بوده و بر دو صفحهٔ آن بفارسی بعضی از مطالب راجعهٔ بفقه و مسائل فقهیّه نوشته شده است.

جلد چرمی . کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (٢٢٥) صفحهٔ (٢٠) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢٢ سانتیمتر) عرض (١٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٩٤).

(٥٦٥)

شرح صغیر مختصر النافع

این نسخه جلد اوّل و تا آخر کتاب وصیّت است ، بخط نسخ سید محمد هندی در سنهٔ (١٢٢٠) نوشته شده است.

جلد چرمی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (١٨٧) صفحهٔ (٢١) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢١ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٩٢) .

(٥٦٦)

شرح صغیر مختصر النافع

این نسخه مشتمل برشرح کتاب قضاء تا آخر کتاب دیات است ، در سنهٔ (١٢٤٨) نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده ، در کتابخانه و پشت جلد بنام مختلف علامه ثبت و وقف شده ولی پس از تحقیق معلوم شد شرح صغیر مختصر النافع است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگي . عدّهٔ اوراق (٢٥٣) صفحهٔ (٢٠) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٠١) .

[٢١٤] شرح قواعد یا کشف اللثام (عربی)

این کتاب شرح قواعد الاحکام علاّمهٔ حلي ره میباشد که درهمین فصل شرح آنرا خواهیم نگاشت و شارح آن حضرت فاضل هندی رحمة الله علیه است

[۲۰۹] ص (٤٤٨) و چنانکه در ذیل جامع المقاصد در ص (۳۸۱) گذشت مصنف برای تکمیل شرح قواعد شیخعلی شروع بشرح از کتاب نکاح قواعد الاحکام نموده و چون شرح را تا آخر دیات رسانید بنایش بر این شده که از طهارت تا نکاح را نیز شرح نماید و عزم خویش را عملی نمود ولی چون تا آخر حج را شرح کرد رخت بدان سرای کشید و کتب جهاد ، متاجر ، دین ، امانات ، غصب ، اجاره ، وقوف و عطایا از کتاب قواعد شرح نکرده بماند .

شارح در قسمت اوّل ودوّم از شرح نامی برای آن نگذارده ولی بمناسبت اینکه درآخر کتاب دیات پس از نقل وشرح وصیت مؤلف عبارتی گفته اند که ترجمه آن اینست : (بواسطه این کتاب کشف لثام از قواعد الاحکام گردید .) ودرآخر کتاب حج نوشته اند : (ووفقناه فی کشف اللثام عن حج قواعد الاحکام .) این شرح به **کشف اللثام** معروف گشته و در کتب رجال و سیر و فهارس نام برده شده جز در کتاب کشف الحجب ص (۳٤٥ و ٤٦٤) که بنام کشف الابهام ضبط گردیده و بر نسخه این کتاب که در سال (۱۲۷۱) چاپ شده نوشته شده : (کشف لثام الابهام عن قواعد الاحکام) وندانستیم این نام را که بر این شرح گذارده و احتمال قوی میرود که ماخذ کشف الحجب در تسمیه این کتاب بدان نام همین نوشتهٔ بر این مجلد مطبوعه باشد . (وفات مؤلف کشف الحجب در سال (۱۲۸٦) بوده است)

این شرح مزجی است و شارح هرجا که محتاج بتوضیح و تشریح بوده عمل نموده و در بعضی از موارد بمناسبت اخباری که دلیل بوده آورده اند و نقل اقوال و اجماعات نیز شده و این کتاب را از کتب استدلالی فقه امامیه توان دانست ودرسال (۱۲۷۱) در دومجلّد یکی ازطهارت تا آخر حج ودیگری از نکاح تا آخر شرح کتاب قواعد درطهران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمد لله الذی شرع لنا الدین و رفع قواعده و سهّل شرایعه وموارده الخ .

(٥٦٧)

شرح قواعد یا کشف اللثام

این نسخه مشتمل بر کتاب قضاء میباشد و کاتب آن اسمعیل بن شیخ حافظ در سنهٔ (١٢٢٥) است.

جلد تیماج . کاغذ فرنگی مهره زده . عدهٔ اوراق (١٢١) صفحهٔ (٢١) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی . طول (٢٣ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٧ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٢٤٨).

[٢١٥] شرح قواعد یا کنز الفوائد (عربی)

این کتاب نیز از شروح قواعدالاحکام علاّمه حلّی اعلی الله مقامه است و ظاهراً اوّلین شرح بر این کتابست و شارح آن فاضل عمیدی رحمة الله علیه میباشد (سید عمیدالدّین عبدالمطلب بن سید مجدالدّین ابوالفوارس محمدبن علی بن اعرج حلّی ٦٨١-٧٤٥) (١) این عالم جلیل پسر خواهر حضرت علاّمه حلّی است واز بزرگان علماء امامیه اند، حضرت علاّمه درتقریظیکه بررساله ایشان که درمناسخات میراث درتکمله فرائض خواجه نصیرالدین طوسی نوشته و ازنظر ایشان گذرانیده مرقوم داشته مؤلف را ستوده وحضرت شهید اعلی الله مقامه و بعضی دیگر از علماء امامیّه ایشان را بعظمت وجلالت ذکرنموده اند.

شارح را مؤلفاتی است که پاره‌ای از آنها عبارتند از: **شرح تهذیب الاصول علامه** (شرح عمیدی)، **شرح انوارالملکوت علامه** (در کلام)، **شرح مبادی الاصول علامه** (در اصول فقه)، **تبصرة الطالبین** شرح نهج المترشدین **ورساله‌ای در** مناسخات میراث (این رساله در تکمله فرائض خواجه نصیرالدین طوسی است) **و کنز الفوائد** فی شرح مشکلات القواعد (همین کتاب).

شارح در مقدّمهٔ این کتاب فرماید: که جمعی از طلاّب علم فقه چون بمشکلات کتاب قواعد الاحکام بر خورده و بدان توجه یافته و دانستند که فهم آن کتاب محتاج بشرح مفصّلات و کشف مشکلات آنست خواستارشده

(١) (روضات ص ٣٧٤ تا ٣٧٦) امل الامل ص (٤٩ ج ٢) هدیة الاحباب ص (٢٠٤).

که شرحی بر آن بنگارم خواست آنها را پذیرفته و شروع بدین شرح نمودم ولی قناعت بشرح موارد مذکوره ننموده بلکه اضافه برآن در مواردیکه مصنّف خود تصریح باشکال فرموده و یا در آن تأمل داشته ویا اشاره بروایتی وخلافی یا احتمالی نموده و یا آن مسئله از مسائلی استکه محتاج ببسط و شرح کامل است نیز بشرح و بسط آن پرداخته وحجاب را از صورت معانی آن برداشته‌ام. وصاحب روضات در بارهٔ این کتاب نوشته اند : سید عمیدالدین‌را شرحی لطیف بر قواعد دائیش در دو مجلّد میباشد و بر اصل متن کتاب باندازهٔ نیم آن افزونی دارد و آنرا « کشف‌الفوائد فی حل مشکلات‌القواعد » نام نهاده وما نسخه‌ای تصحیح شده از این کتاب داشتیم ودر آن پارهٔ از محاورات ومذاکرات خویش را با دائیش مؤلف اصل در مجلس درس و غیر آن ذکر نموده است انتهی.

این کتاب شرح قولی است و شارح عباراتی از قواعد را درتحت عنوان قوله ذکر پس از آن شرح خود را در تحت عنوان اقول بیان‌نموده اند.

آغاز: : بسمله الحمدلله‌الذی اوضح لعباده سبیل‌الرشاد وهدا هم الی طرق السداد الخ .

انجام: لانّ الکفّار عندنا مخاطبون بجمیع فروع‌العبادات کمانهم مکلّفون باصول‌الدین (۱) تم‌الکتاب .

(٥٦٨)

شرح قواعد یا کنز الفوائد

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده و مشتمل برتمام کتاب میباشد، کاتب ازخود نام نبرده ولی درآخرمجلد اوّل تحریر رادرسال(۱۲٤٥)معیّن نموده ،قبل ازشروع به‌این کتاب « جامع‌الفوائد فی شرح خطبه‌القواعد » که درحرف(ج)این فصل گذشت درچهار صفحه‌نوشته شده است.

(۱) درنسخه کتابخانه رضویه که درسال (۹۹۲) نوشته شده در انجام آن یکلفون باصول‌الدین نوشته شده وپس از آن‌این عبارت میباشد : فهذا آخر کتاب کنزالفوائد في حل‌مشکلات‌القواعد والحمدلله رب‌العالمین .

این نسخه در کتابخانه وبرصفحهٔ اوّل آن بنام کتاب ایضاح جامع الفوائد ثبت و وقف گردیده است.

جلد تیماجی نیم‌ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۳۸۱) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲٦٤).

[۲۱٦] شرح قواعد یا مفتاح الکرامه (عربی)

این کتاب که از شروح کامله قواعدالاحکام علاّمه حلّی ره میباشد تألیف حضرت سید جواد عاملی رحمة‌الله‌علیه است (سیدجواد بن سید محمّد حسنی حسینی عاملی ۱۱۵۲ ـ ۱۲۲٦) (۱) این عالم جلیل از معاریف علماء اخیر امامیّه‌اند و در کثرت اطلاع بر اقوال و دقت نظر در زمان خویش مشهور بوده درك محضر درس آقای بهبهانی و صاحب ریاض و آقا سید مهدی فرزند ایشان و شیخ جعفر صاحب کشف‌الغطاء را نموده و بتربیت شاگردی چون صاحب جواهر موفق گردید و با میرزای قمی صاحب قوانین معاصر بوده گویند هرگاه میرزا میخواست اطلاع برقول مخالف درمسئله‌ای یابد بایشان مراجعه میکرد سیّد مقصود ایشانرا انجام میداد و درآخر شرح کتاب متاجر (مجلّد هشتم) آقاسید محسن در ذیل شرح حال مؤلف شرحی که در تجلیل سیّد واجازهٔ روایت بایشان از میرزای قمی صادر شده نقل کرده و درآن بسیار تجلیل از ایشان شده است.

چنانکه در ابتداء این شرح شارح خود تصریح کرده اند تألیف این کتاب برحسب امرآقا شیخ جعفر صاحب کشف‌الغطاء (ره) بوده وایشان خواستار شده که این شرح را با خصوصیّاتیکه در ذیل نقل قول آقاسید محسن راجع بتعریف این کتاب ذکر خواهد شد تألیف نمایند و خود در مقدّمه همین خصوصیّات‌را بیان کرده اند.

(۱) مجلد متاجر شرح قواعد (مفتاح الکرامه) ص(۷۷٤) روضات ص(۱۵٦) ج۱، معجم المطبوعات ص(۱۲٦۵). درآخر مفتاح الکرامه سال تولد مؤلف (نیف وخمسین ومأه بعدالالف) ضبط شده و اقرب الموارد ص (۱۳٦۰) ج ۲ نیف را از یك تا سه دانسته است.

این مؤلف را مؤلفات بسیاری است از آنها **شرح طهارة وافی**، حاشیه طهارت مدارك، **حاشیه تجارت قواعد** حاشیه دین و رهن قواعد، **رساله در آب انگور و خرما**، **رساله** در مواسعه و مضایقه، **حاشیه** روضه، **منظومه** در رضاع، **منظومه درزکوة**، شرح وافیه (این کتاب دردومجلّد بزرگ است ودر آن متعرّض جمیع اقوال شده ومناظرات ومباحثاتی که بین بعضی ازاخباریین واصولیّین شده درآن میباشد)، **رساله** درتجوید **و رساله** ای دررد براخباریین و رسائل دیگر وشرح قواعدالاحکام علاّمه حلّی موسوم به مفتاح الکرامه (همین کتاب)

در بیان طرز و خصوصیّات این شرح کافی است که بترجمه شرحیکه در این موضوع آقای آقا سیدمحسن درآخرمتاجر این شرح ص (٧٧٤) پرداخته اند قناعت کنم وآن اینست: برای ایشان مؤلفات زیادی است بزرگترین و بهترین آنها کتاب «مفتاح الکرامه فی شرح قواعدالعلاّمه» است که آنرا بر حسب خواست استاد بزرگوار خویش شیخ جعفر تألیف نموده و غرض از آن اوّلاً نقل اقوال علماء در مسائل خلافیّه و نقل شهرت ها و اجماعات وذکرمذاهب عاّمه دروقت اختلاف اخباربوجه اختصار بوده زیرا کتاب «مختلف علاّمه» اگرچه دارای فوائد بسیاری است ولی بسیاری از خلافیّات راذکر ننموده و آنهائیرا که ذکر نموده اند بسیاری از اقوال راجعهٔ بآنهارا نقل نفرموده شارح (سید عاملی) بر همین منوال بسیاری از ابواب کتاب قواعد را شرح نموده پس ازآن درسایر ابواب خصوصاً درمعاملات بسط کلام داده وشرح کتاب قصاص رابرکشف اللثام که شرح بر قواعد است نوشته پس از آن بر آن شد که شرح سائر ابواب و کتب فقه را بر کتاب قواعد بنگارد و نخستین بار بشرح کتاب مواریث در (١٢٥٠٠) بیت پرداخته پس ازآن بشرح کتاب طهارت وصلوة پس ازآن بشرح کتاب زکوة و بعد از آن بشرح معاملات مشغول شده و کتاب صوم و باقی عبادات را شرح ننموده و شرح کتب معاملات بترتیب کتاب قواعد شده تا بکتاب سبق ورمایه رسیده و آنرا شرح نکرده و بشرح کتاب وقف و هبات و اقرار ووصایا تا آخر بحث اوّل ازدو بحث ملحق بفصل سوّم ازاحکام تصرّفات

مریض پرداخته وشرح کتاب وصایارا تمام نکرده وپس از این قسمت ازشرح این کتاب بشرح دیگر ابواب وکتب قواعد موفق نگشته چنانکه از نزدیك بودن تاریخ تألیف کتاب پیش از وصایا و تاریخ وفات شارح معلوم میشود و امّا شرح کتاب قضاء و دیات و قصاص را دربین شرح کتب سابقه شرح نموده و شرح کتاب قضاء ناقص مانده و تا اواخر فصل دوّم که در عقود است بیشتر شرح نشده است و شرح کتاب شهادات را نیز ننموده اند. شمارهٔ مجلّدات این شرح سی ودو میباشد بدین تفصیل دو جلد در طهارت، ٥ جلد درصلوة و بیست و چهار جلد در معاملات وتوابع آنست (١) و ابیات این شرح بر سیصد هزار افزونی دارد.

دیده روز گار در استیفاء اقوال و مواقع شهرة و اجماع و تنبیه برخلیکه در قسمتی ازانفال میباشد باکمال تتبّع وعدم اکتفاء بنقل درتمام موارد کتابی بدین جامعی ندیده و خلاصه اینکه در فن خویش کتابی بی مانند و گرانبهاست. تااینجا ترجمه کلام آقاسیدمحسن درص (٧٧٤) شرح متاجرمفتاح الکرامه بود.

کتب ذیل ازاین شرح درهشت مجلّد ازسال (١٣٢٤) تا (١٣٣١) طبع شده بدین تفصیل:

مجلداول: کتاب طهارت. **مجلد دوم**: قسمت اوّل کتاب صلوة. **مجلد سوم**: قسمت دوّم صلوة و کتاب زکوة. **مجلدچهارم**: فرائض و مواریث **مجلدپنجم**: کتاب دین، هبه، رهن، حجر، ضمان، حواله، کفاله و صلح، **مجلدششم**: امانات، ودیعه، عاریه، لقطه، جعاله، غصب وشفعه. **مجلدهفتم**: احیاءِ موات، اجاره، مزارعه و مساقات، شرکة، قراض ووکالة. **مجلد هشتم**: کتاب متاجر.

آغاز: الحمدلله کماهواهله رب العالمین وصلی الله علی خیرخلقه محمّد وآله الطاهرین المعصومین ورضی الله عن مشایخنا وعلمائنا اجمعین ورواتنا المحسنین ونسأ له جل شأنه ان یتجاوزعنّا وعن آبائنا الخ.

(١) جمع مجلّدات موافق صورت فوق (٣١) میشود و ظاهراً مجلّد زکوة را ذکر نکرده اند.

(۵۶۹)

شرح قواعد یا مفتاح الکرامه

این نسخه مشتمل برشرح کتاب لقطه و جعاله قواعدعلاّمه ره است وبخط نسخ نوشته شده، کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده در سال (۱۲۷۰) وارد کتابخانه اعتضادیه گردیده وپشت صفحه اوّل یادداشت شده در حاشیه صفحهٔ اوّل و در کتابخانه بنام شرح سید جواد عاملی بر قواعد علامه وقف و ثبت گردیده است.

جلد تیماج. کاغذفرنگی. عدهٔ اوراق (۸۶) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۲۵).

[۲۱۷] شرح کبیر یا ریاض المسائل (عربی)

این کتاب شرح بر کتاب مختصر النافع محقّق حلّی (ره) است که درهمین فصل شرح آن را خواهیم نگاشت وشارح آن حضرت سید علی طباطبائی است که بمناسبت همین کتاب معروف به صاحب ریاض میباشد[۲۱۳] ص(۴۶۱) شارح کتاب مذکور را شرح مزجی نموده وادلّهٔ احکام را درضمن شرح آورده ویکی از کتب خوب فقه استدلالی امامیه میباشد.

اسم کتاب درکتب فهارس ورجال وسیر «ریاض المسائل فی تحقیق الاحکام بالدلائل» ضبط گردیده وچون شرح مختصری نیز برکتاب مذکور نگاشته اند این کتاب مشهور به «شرح کبیر» و آن مختصر مشهور به «شرح صغیر» گردیده است.

مؤلف تاریخ تألیف را در آخر شرح سال (۱۱۹۲) معین کرده اند.

چند بار دردومجلّد در ایران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین وصلی الله علی سیّدنا ونبیّنا محمد وآله الطاهرین **کتاب الطهاره وارکانه اربعه الاول فی المیاه** جمعه باعتبار تعددا فراده والمراد بها الاعم من الحقیقة والمجاز الخ.

(٥٧٠)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه بخط کاتب دونسخه بعد ازاین میباشد ، ودر اینجا از خود وسال کتابت نامی نبرده و مشتمل بر کتاب طهارت و کتاب صلوة است ، بر کنار بعضی از صفحات حاشیه هائی از مصنّف نوشته شده و تصحیح ومقابله گردیده است .

جلدچرمی نیم ضربی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٣٠٦) صفحهٔ (٢٣) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٣٢ سانتیمتر) عرض (٢٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٩٥) .

(٥٧١)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه چنانکه در آخر کتاب اعتکاف آن نوشته شده در سنهٔ (١٢٢٧) آنرا نگاشته اند و مشتمل بر کتب ذیل : کتاب زکوة ، کتاب خمس ، کتاب صوم ، کتاب اعتکاف ، کتاب حج و کتاب جهاد میباشد . کاتب ازخوددرهیچیك از کتب نام نبرده است .

جلد تیماجی مستعمل . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٣٢٠) صفحهٔ (٢٢) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٩٨) .

(٥٧٢)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه که کاتب آن همان کاتب دو نسخه پیش است از خود و سال کتابت در اینجا نام نبرده و مشتمل بر کتاب عتق تا آخر دیات است و بآخرین عبارت شارح که مبیّن سال تألیف است قناعت نموده ، بر صفحهٔ اوّل کتاب محمد جعفر نام نوشته اند : (قداستکتبت لنفسی الجانیه . . . . .) و در جای دیگر ازهمین صفحه نوشته شده : (نسخه آخوند ملاّ سلیمان که منتهای صحت را دارد) و در حاشیه بعضی از صفحات حاشیه هائی از شارح نقل شده و پس از لفظ منه ره که مخفّف رحمت الله علیه است گذارده شده از این قرائن مذکوره معلوم میشود که خط مصنّف نیست .

جلد چرمی مذهب نیم ضربی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٤١٤) صفحهٔ (٢٣) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٣٣ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٠٠) .

(۵۷۳)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه را که نیز مشتمل بر کتاب طهارت و صلوة میباشد درسنهٔ (۱۲۶۳) بخط نسخ حسین ابن عباس بیرجندی نوشته است.

جلد میشن کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۶۵) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۹۶).

(۵۷۴)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه را بخط نسخ رمضان بن حسن نجف آبادی اصفهانی درسنهٔ (۱۲۶۴) نوشته و مشتمل بر کتاب طهارت تا آخر وصیّت است.

جلد میشن نیم ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۱۸۵) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۷ سانتیمتر) عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۰۳).

(۵۷۵)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه که مشتمل براز ابتداء کتاب متاجر تا آخر کتاب میراث است بخط نسخ اسمعیل بن محمّد خلیل خونساری درسنهٔ (۱۲۲۴) نوشته شده، ازاوّل تا بآخر کتاب مقابله و تصحیح گردیده و درحاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه‌هائی نوشته شده است.

جلد چرمی ضربی مینا شده. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۴۴۲) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۳ سانتیمتر) عرض ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۰۴).

(۵۷۶)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل بر کتاب تجارت تا آخر کتاب لعان است، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده، در سنهٔ (۱۲۹۷) مرحوم سپهسالار آنرا بر مدرسه خود وقف کرده‌اند، مقابله گردیده و کلمات افتاده از متن

در حاشیه نوشته شده است .
جلد چرمی .کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق(۲۸۷) صفحهٔ (۲۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی.
طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۰۲) .

(۵۷۷)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه کـه مشتمل بر کتاب زکوة تا آخر جهاد است بخط نسخ نوشته شده ، کاتب نیز از خود و سال کتابت در اینجا نام نبرده عیناً کاتب آن نویسنده نسخهٔ سابق میباشد و چندین ورق کاغذ ننوشته در آخر نسخه است .
جلد چرمی . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۲۵۸) صفحهٔ (۲۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی .
طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۹۹).

(۵۷۸)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه را کـه مشتمل بر کتاب میراث تا آخر کتاب دیات است درسنهٔ (۱۲۶۳) محمّد باقر بن ملاّ ابراهیم نجف آبادی بخط نسخ خوب نوشته است .

جلد چرمی نیم ضربی .کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۲۲۱) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار.
قطع وزیری . طول (۲۷ سانتیمتر) عرض ($۱۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۰۵) .

(۵۷۹)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه که مشتمل بر کتاب عتق و کتاب تدبیر و مکاتبه و استیلاد و کتاب اقرار و ایمان و نذر وصید و ذباحه و اطعمه واشربه وغصب وشفعه و لقطه و کتاب مواریث میباشد (جز آخرین کتاب آن که بخط نستعلیق نوشته شده وکاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده) بخط نسخ محمّد یوسف بن حاجی عبدالله چهارمحالی اصفهانی درسنهٔ (۱۲۴۸) نوشته شده پس از اتمام کتاب لقطه این سطر نگاشته شده : تمام شد حسب الفرموده عالیجناب مقدّس القاب سلالة الاطیاب علامی فهامی افضل الفضلائی مجتهد العصر والزمانی آقا سید نصرالله قلمی شد .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۱۸۴) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی.
طول (۲۹ سانتیمتر) عرض ($۲۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۰۱).

(٥٨٠)

شرح کبیر یا ریاض المسائل

این نسخه مشتمل بر کتاب صلوة است ورق اوّل کتاب افتاده واوّلین سطر موجود آن این است. (والحاجات اولا منه لصلوة الایات وصلوة الشکر والاستسقاء و یمکن ادخاله فی الحاجات) بخط نسخ نوشته شده، تصحیح ومقابله گردیده کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده و در سال (۱۲۹۷) داخل کتابخانهٔ اعتضادیه شده ودر همین سال وقف بر این کتابخانه گردیده است.

جلد چرمی نیم ضربی. کاغذ فرنگی. مدّهٔ اوراق (۲۳۳) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۹۷).

[۲۱۸] شرح لمعه یا الروضة البهیه (عربی)

این کتاب شرح بر «لمعه دمشقیّه» حضرت شهید اوّل (ره) میباشد [۱۶۵] ص (۳۵۹) که یکی از متون مختصره بسیار مفید در فقه امامیّه است و با همه اختصار یکه دارد مشتمل بر یکدوره فقه کامل (از طهارت تادیات) است حضرت شهیدثانی (ره) [۱۷۳] ص (۳۷۵) این شرح را برلمعه نگاشته وآنرا «الروضة البهیه فی شرح اللّمعة الدّمشقیّه» نامیده وبتصدیق سخن‌سنجان و دانشمندان در درجهٔ اوّل از فصاحت وبلاغت قرار گرفته واز کتب مهمّه فقه بشمار وعبارات آن سرمشق نویسندگان وادبا است.

شارح بتشریح وتوضیح عبارات مؤلف پرداخته واز حیث سلاست و ارتباط بهترین شرح مزجی است، درذیل بعضی از فروع ومطالب ادلّه آنها را باختصار نقل نموده و توان این کتاب را از کتب استدلالی فقه دانست.

تألیف آن چنانکه شارح در آخر بدان تصریح کرده اند در سال (۹۵۷) بوده واز آنوقت تاکنون طرف توجه علماء امامی قرار گرفته وکتاب درسی طلاّب فقه امامیّه بوده وحواشی وتعلیقات و شروح برآن نگاشته شده که بعضی از آنها را ذکر نمودیم.

---

(۱) راجع باین کتاب به روضات ص ( ) و هدیة الاحباب ص (۱۶۷) و کشف الحجب ص (۳۵۰) مراجعه گردد.

در روضات نوشته شده که حضرت شهید ثانی از امامیّه اوّلین کس اند که بشرح مزجی پرداخته وپیش ازایشان کتابی ازامامیّه بدینگونه شرح نشده بود وتألیف این شرح ششماه و شش روز طول کشیده و « روض الجنان فی شرح ارشاد الاذهان » اوّلین و « شرح لمعه دمشقیّه » آخرین مؤلفهٔ ایشانست .

در کشف الحجب مسطور است که سه شرح دیگر برلمعه دمشقیّه جز « روضة البهیه » نگاشته شده و آنها را بدینگونه ذکر نموده : شرح لمعه دمشقیّه تألیف سید محمّد معروف به محمد قصیر مشهدی متوفی سنهٔ (۱۲۵۳) ، شرح لمعه دمشقیّهٔ تألیف فاضل هندی بنام « المفاتیح النبویه » و شرح لمعه دمشقیه تألیف محمّدحسن بن معصوم مشهدی بنام « تحفة الرضویه » .

روضة البهیّه چندین بار در ایران با تعلیقات و حواشی و بدون آنها چاپ شده است .

آغاز: ـ بسمله الحمدلله الذّی شرح صدورنا بلمعة من شرایع الاسلام کافیة فی بیان الخطاب .

(۵۸۱)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه مشتمل برتمام شرح است وآنرا بخط نستعلیق خوب علی اصغر بن ملاّ حید رماکوئی درسنهٔ (۱۰۸۵) نگاشته ، درحاشیهٔ پارهٔ از صفحات حاشیه هائی از آقا جمال وسلطان و شیخ جعفروشیخعلی وخود مصنّف وغیرهم نوشته شده است.

جلدتیماجی .کاغذسمرقندی. عدّهٔاوراق(۳۰۲) صفحهٔ (۲۷)سطر .واقف سپهسالار.قطع وزیری . طول (۲۷ سانتیمتر) عرض($\frac{1}{2}$ـ۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۷۳).

(۵۸۲)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه که بخط نسخ خوب نوشته شده مشتمل بر تمام شرح است وکاتب آن منجلة بن قاضی بن مرتضی عبّاسی است ، سال کتابت را تعیین نکرده ، حاشیه هائی بر اوراق اوّلیه نسخه بامضاء میرزا محمد و آقا جمال و شیخعلی و سلطان وغیر ایشان نوشته شده است ، ازورق اوّل کتاب قسمتی که وقفیّت نسخه را برآن نوشته بودند چیده شده

و آن صفحه را ضایع کرده اند و قسمتی از کتاب نو نویس است .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگی و سمرقندی . عدهٔ اوراق (۳۳۰) صفحهٔ (۲۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲٦ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۷٤) .

(۵۸۳)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، کاتب از خود وسال کتابت نام نبرده وظاهراً از خطوط اواخر قرن سیزدهم هجری میباشد ومشتمل بر تمام کتاب است . درسنهٔ (۱۲۹٦) داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه شده و در سال (۱۲۹۷) سپهسالار وقف بر کتابخانه مدرسه خود کرده اند .
جلد میشن ضربی طلا پوش . کاغذ سمرقندی . مهره زده مجدول بطلا . عدهٔ اوراق (٤٦٤) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۷۲) .

(۵۸٤)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه بخط نسخ خوب در سال (۱۲۳۵) نوشته شده کاتب نامی از خود نبرده ومشتمل بر تمام کتابست ، در حاشیه بعضی از صفحات حاشیه هائی ازسلطان و شیخعلی بر شرایع وآقا جمال و خود شارح و عباراتی از کتب فقهیّه نگاشته شده است .
جلد میشن . کاغذ فرنگی مهره زده . عدهٔ اوراق (۲٤۷) صفحهٔ (۳۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۳٤۵۵) .

(۵۸۵)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه مجلّداوّل وبخط نسخ خوب آنرا محمّداشرف درسلخ شهر صفر سنهٔ (۱۰۷۸) نوشته ، برکنار بیشتر ازصفحات حاشیه هائی که مبیّن لغات واشکال عبارات متن است از کتب لغت و خود شارح و جمعی ازعلماء نوشته شده است ، پشت ورق اوّل و صفحهٔ قبل ازآن اجازهٔ بنام آخوند ملاّ یوسف بامضاء ذیل نوشته شده : (محمّد المهدی بن الشیخ بهاء الدین محمّد العیونی العاملی النجفی) .

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۰۱) صفحهٔ (۲٤) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۱۸ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵٦٤).

(۵۸٦)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه نیز مجلد اوّل وآنرا بخط نسخ خوب حسین بن علی بن میر حاتم فرّخ حسینی درسنهٔ (۱۰۳٤) نوشته و در کنار بیشتر از صفحات حاشیه‌های زیادی از کتب فقهیه و علماء امامیّه تحریر گردیده و چندین ورق از اوّل کتاب وّصالی شده است.

جلد تیماجی. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۱۷٤) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵٦۲).

(۵۸۷)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه نیز مجلد اوّل وبخط نسخ محمّد شریف بن محمّد مؤمن در سنهٔ (۱۰۱۰) نوشته شده، در حاشیهٔ بیشیر از صفحات تعلیقاتی از خود مصنّف و آقا جمال وسلطان وشیخعلی وبدون امضاء و حسن موسوی و سید حسین و غیره واز کتب فقهیّه چون مدارك ومسالك وشرایع ونهایه و شرح شرایع وتهذیب ودروس وغیر اینها تحریر گردیده است، پس از ختم کتاب مطالب متفرقهٔ در ادعیه وبعضی اخبار و بیانی راجع بکر از رساله کُرّیه حضرت شیخ بهاء الدّین عاملی ره نوشته شده است.

جلد تیماجی سبز. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲۰۵) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵٦۵).

(۵۸۸)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه نیز مجلد اوّل و بخط نسخ قاسم بن علی قهپایهٔ درسنهٔ (۱۲٤۱) نوشته شده، جای عناوین کتاب را کاتب سفید گذارده که با سرخی نوشته شود ولی قسمت عمدهٔ آن تحریر نگردیده، چند شعر از نان و حلوای شیخ بهائی بخط شکسته

نستعلیق پشت صفحهٔ اوّل تحریر گردیده و ظاهراً خط حاج فرهاد میرزای معتمد-الدّوله است.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۲۵۲) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۹ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۶۳).

(۵۸۹)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه که بخط نستعلیق خوب نوشته شده مشتمل بر مجلّد اوّل است، دو ورق از آخر کتاب دیون افتاده و آخرین سطر این قسمت این است: (ولا تحل بموت المالك دون المدیون للاَصل) و پس از این قسمت یك ورق کاغذ ننوشته گذارده شده و پس از آن شروع بنوشتن کتاب نکاح نموده و آنرا نیز ناقص گذارده و تا شرح عدم جواز تزویج حرّبا امه در صورت توانائی تزویج بازن حرّ از این کتاب را بیشتر ننوشته و آخرین سطر نسخه این است: (واحتج المانع بروایة ابی بصیر قال سئلته عن رجل فجر).

جلد تیماجی روغنی مستعمل. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۲۳۰) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۶۶).

(۵۹۰)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه نیز مجلد اوّل و بخط نسخ نوشته شده، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده، در حاشیهٔ برخی از صفحات حاشیه هائی از محمد علی نوری و شیخعلی و غیره نوشته، در سال (۱۲۹۷) سپهسالار آنرا بر کتابخانه مدرسه خود وقف کرده است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۱۰۵) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۵ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۶۱).

(۵۹۱)

شرح لمعه

این نسخه که بخط نستعلیق نوشته شده کاتب آن نوروز علی بن ملاّ رمضانعلی در سنهٔ (۱۲۴۳) میباشد، مجلد اوّل کتاب است و اوراق اوّلیّه آن مشتمل بر حاشیه های بعضی از محشّین است.

جلد میشن . کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۳۰) صفحهٔ (۱۸) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۳ سانتیمتر) عرض (۲۰ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۸۳) .

(۵۹۲)

شرح لمعه

این نسخه مجلّد دوّم وبخط نسخ محمّدبن محمّد اشرف درسنهٔ (۱۰۱۷) نوشته شده ، تصحیح و مقابله گردید ، کلمات افتاده متن در حاشیه نوشته شده ، در حاشیه بعضی از صفحات حاشیه هائی از محشّین معروف است .

جلد تیماجی مستعمل . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۲۲۵) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی بزرگ طول (۲۴ ½ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۷۱) .

(۵۹۳)

شرح لمعه یا الروضة البهیه

این نسخه بخط نسخ محمّد صادق بن ملاّ محمّد یوسف در سنهٔ (۱۱۲۵) نوشته شده و مجلد دوّم است ، در حاشیهٔ بیشتر از صفحات حاشیه هائی از ملاّ محمد علی استرابادی و سلطان و خود مصنّف نوشته شده ، ورق اول و چند ورق از آخر وّصالی شده وپشت صفحه آخر کتاب و ورقی که بعد از آن است مطالبی از شرح جعفر به ابوطالب وجامع الاخبار ونگارستان نوشته اند .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۳۵۴) صفحهٔ (۱۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی بزرگ .طول (۲۴ ½ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۷۰).

(۵۹۴)

شرح لمعه

این نسخه مجلد دوّم وبخط نسخ علی بن محمد درسنهٔ (۱۲۲۲) نوشته شده، بربعضی ازصفحات حاشیه های مختصری نوشته اند.

جلدمیشن . کاغذ اصفهانی مهره‌زده. عدّهٔ اوراق (۲۷۳) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی بزرگ . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۶۹) .

(۵۹۵)

شرح لمعه

این نسخه مجلد دوّم و بخط نسخ در سنهٔ (۱۱۳۱) نوشته شده ، کاتب نامی از خود نبرده و در حاشیه بعضی از صفحات حاشیه هائی از محشّین معروف تحریر گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۲۴۰) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۶۸) .

(۵۹۶)

شرح لمعه این نسخه مجلد دوّم و بخط نسخ میرزا عبد الهادی در سنهٔ (۱۲۵۹) نوشته شده است .

جلد روغنی خیلی مستعمل. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۱۵۷) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۲۱ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۶۷).

[۲۱۹] شرح مختصر النافع یا کشف الرموز (عربی)

این کتاب چنانکه ذیلاً بیاید (جز شرح خود محقّق که موسوم به « معتبر » و شرح بر کتاب طهارت تا اواخر کتاب حج میباشد) نخستین شرح بر کتاب مختصر النّافع حضرت محقق حلّی (ره) است که در همین فصل آنرا ذکر خواهیم نمود و شارح آن حضرت عزّ الدین آبی رحمه الله است (عز الدین حسن بن ابی طالب یوسفی آبی)(۱) از این عالم جلیل در کتب رجال و سیر جز در روضات درضمن اسامی شاگردان حضرت محقّق شرح حال و تفصیلی نیافتم وبا اینکه آنچه ایشان نگاشته اند شرح کامل نیست بهتر آن دیدم که در اینجا فقط بترجمهٔ آن شرح بپردازم و آن اینست : و از جمله شاگردان ایشان شیخ کامل و فقیه عاقل عزّ الدین حسن بن ابیطالب یوسفی آبی مؤلف کشف الرّموز در شرح نافع است وایشان اند که بحر العلوم ره در حق شان گفته اند ایشان نخستین کس اند که بشرح **نافع** پرداخته و در آن تحقیقات کامله نموده ودر فقه دستی توانا داشته واصحاب چون شهید وسیوری بنقل اقوال ایشان پرداخته وازایشان به «آبی» و «ابن الربیب» و «شارح النافع» و «تلمیز المحقّق» تعبیر میکنند شهرت این مرد نسبت بفضل شان بسیار کم و دانش ایشان بیشتر از نام و نقل شان است، کتابش نیکو و مشتمل بر فوائد بیشماری با ذکر اقوال و ادلّه احکام بر سبیل ایجاز است ، فقط از ابو الفضائل سیدبن طاوس نقل روایت نموده ، باشیخ واستاد

(۱) روضات ص (۱۴۶) در اوآخر صفحه. ودر سائر کتب سیر چون خلاصه علامه و مجالس المؤمنین وغیره نام وشرح حالی از ایشان نیافتیم . وآبه شهر کوچکی نزدیك ساوه بوده است .

خود حضرت محقّق مخالفت‌ها ومباحثات در بسیاری ازمسائل دارد وایشان اختیار مذهب مضایقه در قضاء نموده وحکم بحرمت نماز جمعه در زمان غیبت کرده ودر ارث زن از خانه وسائر ابنیه چون حمام و کاروانسرا ودکان وغیره اگرچه مرد از آن زن دارای اولادهم باشد قائل شده که ارث نمیبرد (این مسئله ازمسائل مهمّه فقهیّه است و مورد نظرعلماء اسلام بوده وحضرت شهید چنانکه درآخر فصل دوّم ازکتاب ارث شرح لمعه نقل نموده رساله‌ای دراین موضوع تألیف کرده‌اند . مؤلف) و در نزد من از این کتاب (کشف الرّموز) نسخهٔ کهنه ایست و در آخر آن تصریح شده که در ماه رمضان سال (۶۷۲) از تألیف آن فراغت یافته است انتهی . (کلمه انتهی درروضات است ومیفهماند که تا اینجا نقل ازبحر العلوم بوده).

بر مختصر النّافع شروح زیاد نوشته شده یکی « کشف الرموز » همین کتاب و دیگری « معتبر » از خود محقّق و شرحی از شیخ طریحی صاحب مجمع البحرین متوفی سنهٔ (۱۰۸۵) بنام « الضیاء الآمع فی شرح مختصر النافع » ودیگری ازابن فهد حلّی متوفی سنهٔ (۸۴۱) بنام « المهذب البارع فی شرح مختصر النافع » و آنرا خود مختصر نموده ونسخه آن که بنام « مقتصر من شرح المختصر » میباشد در کتابخانه رضویه موجود است (ج ۲ ص ۱۳۵) ودیگری ازسید نورالدّین علی بن الحسین عاملی متوفی سنه (۱۰۶۸) بنام « غرر الجامع » و شرح صغیر و شرح کبیر که درص (۴۶۱ و ۴۷۰) آنرا ذکر نمودیم ودیگر شرح صاحب مدارك است که از آن در ذیل شرح ارشاد (مجمع الفائده) درص (۴۴۲) یاد نمودیم .

آغاز : بسمله یقول العبد الضعیف الراجی عفو ربه الحسن بن ابی طالب الیوسفی الآبی حمداً لمنعم او تحمیدا لابنعمته الخ .

(۵۹۷)

شرح مختصر النافع یا کشف الرموز این نسخه که مشتمل بر شرح تمام مختصر النافع است آنرا در سنهٔ (۱۲۴۸) محمد قاسم بن حسنقلی سیرجانی بخط نسخ نوشته است ، ورق اوّل ودوّم محتاج وصالی است .

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۱۵۲) صفحهٔ (۲۴) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۶۸).

[۲۲۰] صیغ العقود (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ عبدالعالی کرکی (محقّق ثانی) (ره) است [۱۷۶] ص (۳۸۱) و در این کتاب کلیّهٔ صیغه هائی را که برای ایجاد عقود و ایقاعات لازم می باشد ذکر فرموده و بنا بر تغلیب و یا اختصار مشهور به «صیغ العقود» گردیده ودر حدود (۸۷۸) بیت است.

آغاز: بسمله الحمدلله حمداً کثیراً کماهو اهله والصلوة والسلام علی رسوله محمّد و آله اما بعد الخ.

انجام: و جمیع ذلك مذکور في معادنه من کتب الاصحاب رحمهم الله فلیطلب هناك فلیکن هذا آخر الرساله والحمدلله.

(۵۹۸)

صیغ العقود این نسخه را بخط نستعلیق رشید الدین در سنهٔ (۱۰۱۸) نوشته‌اند وپشت صفحهٔ اوّل مطالب فقهیه‌ای نگاشته شده است. کاغذ دولت آبادی. عدّهٔ اوراق (۲۳) صفحهٔ (۱۹) سطر. خصوصیات دیگر این نسخه به نمره (۴۸۲) این فهرست ونمرهٔ (۲۴۸۸) کتابخانه مراجعه شود.

[۲۲۱] العزیز فی شرح الوجیز (عربی)

این کتاب یکی از شروح کتاب وجیز حضرت حجة الاسلام محمّد غزالی رضی الله عنه (متوفی سنهٔ ۵۰۵) میباشد که یکی از بزرگان علماء اسلام و مفاخر شافعیّه بوده‌اند، ایشانرا سه کتاب در فروع بنام کبیر و وسیط و وجیز است وچنانکه در کشف الظنون ج ۲ ص (۶۲۹) مسطور است بیش از هفتاد شرح بر این کتاب نوشته اند و نام بسیاری از آنهارا برده است.

یکی از آنها همین شرح است که مؤلف آنرا «العزیز فی شرح الوجیز» نام نهاده و چهار مجلّد میباشد و در نزد عامه مشهور بشرح کبیر است و سبکی در طبقات الشافعیّه ص ۱۱۹ جزء (۵) نوشته اند: بعضی چون معتقدند که نام عزیزرا جز

بر قرآن کریم نباید گذارد این کتاب را « فتح العزیز فی شرح الوجیز » نامند و خود شارح باختصار این شرح پرداخته اند. و در کشف الظنون ص ۶۲۹ ج ۲ مسطور است که این کتاب طرف توجه بسیاری از بزرگان شده و کتبی در انتخاب از آن و ذکر روایات موجودهٔ در آن تألیف گردیده است.

مؤلف **العزیز** حضرت امام رافعی رضی‌الله عنه است (ابوالقاسم عبدالکریم بن محمد بن عبدالکریم بن فضل بن حسن قزوینی متوفی سنهٔ ۶۲۳) (۱) که از بزرگان علماء شافعیّه اند، مؤلفات ایشانرا سبکی یکی همین شرح و دیگری **شرح صغیر وجیز** و **محرر** و **شرح مسند شافعی** و **ترتیب** و **امالی الشارحه علی مفردات الفاتحه** (این کتاب مشتمل بر سی مجلس است و در آن احادیثی که از مشایخ خود راجع بسورهٔ فاتحه شنیده نقل کرده اند) و کتاب **الایجاز فی اخطار الحجاز** و کتاب المحمود در فقه دانسته است (سبکی گوید که این کتاب تمام نشده و شنیده ام که تا اواسط صلوة آن هشت مجلّد شده است) و در زهد و تقوی و اطلاع بر تفسیر و حدیث و اصول و فقه در عصر خویش اشتهار کامل داشته و بافاده و افاضه مشغول بوده اند.

آغاز : احمدالله الحق ذا الجلال والاکرام واصلی علی رسوله محمد خیرالانام و اسلم علیه و علی آله واصحابه افضل الصلوة والسلام الخ

(۵۹۹)

العزیز فی شرح الوجیز این نسخه که مشتمل بر مجلد اوّل و دوّم است بخط نستعلیق درسنهٔ (۸۳۹) نوشته شده، فهرست کتب این نسخه در پنج ورق با طلا نوشته شده و در اوّل نسخه است وعنوان مطالب متن در حاشیه تحریر گردیده، در ابتدای مجلّد اوّل و دوّم بر سر سورهٔ بسیار ظریف عنوان مجلد اوّل ودوم نوشته شده وکاتب نامی ازخود نبرده است.

جلد تیماجی ضربی. کاغذ دولت آبادی مجدول بطلا عدّهٔ اوراق (۳۰۶) صفحهٔ (۳۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمره کتابخانه (۲۳۷۸).

(۱) طبقات الشافعیّه سبکی جزء پنجم ص (۱۱۹) کشف الظنون ج ۲ ص (۶۲۹).

(٦٠٠)

العزیز فی شرح الوجیز — این نسخه که مشتمل بر مجلّد سوّم و چهارم است از سال (٨٤٠ تا ٨٤٢) بخط نستعلیق نوشته شده، کاتب آن نویسندهٔ نسخهٔ سابق میباشد و در اینجا نیز از خود نام نبرده است، از مجلد چهارم یك ورق افتاده و بجای آن کاغذ ننوشته گذارده اند، دارای دو سر سورهٔ ظریف است که مجلّد سوّم وچهارم بر آن نوشته شده، فهرست ابواب وفصول دو مجلّد درشش ورق نیز با طلانوشته شده و در ابتداء نسخه گذارده اند.

جلد تیماجی ضربی عالی. کاغذ دولت آبادی. مجدول بطلا. عدّهٔ اوراق (٣٦٣) صفحهٔ (٣٣) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. طول (٢٦ سانتیمتر) عرض (١٧ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٧٩).

[٢٢٢] العقدالطهماسبی یا العقدالحسینی (عربی)

مؤلف این کتاب یا رساله حضرت عزالدین حسین بن عبدالصمد حارثی عاملی رحمة الله علیه است [٢٠٧] ص(٤٤٣) ودرآن آنچه نمازدرآن بانجاست جائز است و مسائل راجعهٔ بوسواس و مذمت آن جمع آوری شده و در مقدمهٔ آن گفته اند که مطالب این رساله را از اخبار و احادیث و اصول متقنه انتخاب کرده ام. و بتحریر مباحث علمی و عرفانی راجعهٔ بنماز و مقدّمات آن پرداخته و از رساله های نافع وانشاآت ادیبانه است و همان رسالهٔ وسواسیّه مؤلف است که در مؤلفات ایشان نام بردیم و مؤلف کشف الحجب ص (٣٨٣) این کتاب را بنام «العقد الحسینی» و در ص (٣٨٤) «بنام العقدالطهماسبی» نامیده و در ذیل نام اوّل گوید: در بدو جوانی دچار به وسواس در طهارت و نماز بودم پدرم چون مرا بدین حالت مشاهده نمود بخواندن این کتابم وادار کرد پیش ایشان آنرا خواندم خداوند آن ناخوشیرا از من دور فرمود.

و در دیباچه نسخهٔ نمرهٔ (٦٠٢) ذیل آنرا «العقد الدّرر الطهماسبي» نامیده ولی در دیباچه نسخه نمرهٔ (٦٠١) ذیل نام آن «العقدالحسینی» تصریح گردیده ودر حدود (٥٢٥) بیت است.

آغاز : بسمله الحمدلله الذی انزل من السماء ماءً طهورا و الصلوة والسلام علی سیّدنا محمد وآله الذین اذهب الله عنهم الرجس اهل البیت وطهرهم تطهیرا الخ .

انجام : و وفّقنا لذلك وللعمل بما یحب و یرضی انه جواد کریم کتب ذلك مؤلف الرساله فقیر کرم ربه الغنی حسین بن عبدالصمد الحارثی تجاوز الله عن سیّآته انه قریب مجیب تمت .

(٦٠١)

العقد الطهماسبی

این نسخه را محمّد علی بن محمد حسین بن محمد علی قزوینی درسنهٔ (١٢٢٥) بخط نستعلیق خوب نوشته ، عناوین مطالب را با شنجرف تحریر نموده اند ، در کتابخانه بنام رسالهٔ طهماسبیّه ثبت شده وبهمین نام بر روی نسخه وقف بودن آنرا نگاشته اند .

جلد تیماجی . کاغذ آبی فرنگی . عدّهٔ اوراق (٢٤) صفحهٔ (١٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (١١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٢٤).

(٦٠٢)

العقد الطهماسبی

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده و از نسخ قدیمی و کهنه است اوراق اواخر نسخه وصّالی گردیده وقسمتی از مطالب آن ازمیان رفته ، مخصوصاً چندین سطر آخر کتاب پاره شده وآخرین سطر موجود آن این است : (جعله الله فی الدّنیا محفوظاً برعایة آبائه الطاهرین و فی الاخرة ملحوظاً بالعنایه .)

کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (٢٤) صفحهٔ (١٦) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (٢٠١٣) کتابخانه است.

[٢٢٣] غنیة النزوع الی علمی الاصول والفروع (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت سیّد ابن زهره رحمة الله علیه است (ابو المکارم عزالدین حمزة بن علی بن ابی المحاسن زهرة بن الحسن بن زهره الحسینی ٥١١ - ٥٨٥) که بدوازده واسطه بحضرت امام جعفر صادق سلام الله علیه میرسد و از

علماء و سادات حلب و از خانوادهٔ علم و عمل بوده اند و علماء نامی چند ازاین خانواده بظهور رسیده و از آنها علاءالدین ابوالحسن علی بن محمّد بن علی بن حسن بن زهره و پسر ایشان سید شرف‌الدین ابی عبدالله الحسین و برادرش سیّد بدر الدین محمّد می باشد که علاّمهٔ حلی (ره) اجازهٔ کبیره خویش را بنام آنها انشاء نموده اند.

ابن زهره از فقها و علماء بزرگ امامیه اند ومؤلفات بسیار دارند مؤلفین امل‌الامل در ص (٤٣) ج ٢ ولؤلؤ درص (٢٠٨) و روضات درص (٢٠٢) و مجالس المؤمنین در ص (٤٨و٢١٩) بذکر آنها وتعریف مؤلف پرداخته اندواز آنها کتاب «غنیة النزوع الی علمی الاصول والفروع» است که در لسان فقهاء مشهور به «غنیه» میباشد وبایددانست که این کتاب غیراز «غنیه» تألیف سید ابوالقاسم عبدالله برادرمؤلف محترم میباشد ونام این کتاب «الغنیة عن الحجج والادلّه» است.

و مؤلفات دیگرابن زهره عبارتست از «قبس الانوار فی نصرة العترة الاطهار» که بعضی از نواصب کتابی در ردّ آن پرداخته و آنرا «مقتبس» نامیده و کتاب «نکت» در نحو و مقالات متفرقه در نقض شبه های فلاسفه و ردّ بر اشاعره در مسئله رؤیت و در ردّ بر قیاس در مسائل دینی و در اباحه و جواز نکاح متعه‌و در حرمت فقاع و جواب مسائلیکه از بغداد و جبل و نصیبین و حمص پرسش شده است.

کتاب «غنیه‌النزوع الی علمی الاصول والفروع» چنانکه از اسم آن معلوم میشود مشتمل بردو قسمت است اصول فقه و فروع آن، مؤلف‌قبل از شروع‌به فروع مباحث اصول را باکمال اختصار ذکر پس از آن‌شروع ببیان فقه نموده و ترتیب این کتاب غیر از کتب دیگر امامیه است و ابتداء به کتاب صلوة نموده‌و مباحث طهارت را بنام مقدّمه‌آن ذکرکرده و آخرین کتابرا کتاب قضاء قرار داده اند.

این کتاب اصول و فروع آن در حدود (٩١٠٠) بیت می باشد و در سال (١٢٦٧) در ضمن مجموعهٔ فقهی که بنام **الجوامع الفقهیه** نامیده شده

در طهران چاپ گردیده است .

آغاز اصول غنیه: بسمله الکلام في اصول الفقه لمّا کان الکلام في فروع الفقه بینی علی اصوله وجب الابتداء باصوله ثمّ اتباعها بالفروع الخ .

آغاز فروع غنیه: بسمله الکلام في التکلیف السمعی اعلم ان الارکان من عبادات الشرع خمسه الخ .

(٦٠٣)

غنیة النزوع

این نسخه بخط نسخ حسین بن فتح الله الحسینی در سنهٔ (١٢٤٠) تحریر یافته و پشت صفحهٔ اوّل فهرست کتابرا نوشته اند و فقط مشتمل برفروع غنیه است .

جلد. تیماجی. کاغذ فرنگي. عدّهٔ اوراق (١٠٧) صفحهٔ (٢٢) سطر . واقف سپهسالار .قطع خشتی. طول ($\frac{1}{2}$ ٢٠ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ١٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٦٨) .

[٢٢٤] فقه استدلالی امامی (عربی)

نسخهٔ ذیل مشتمل بر کتاب طهارت تا قسمتی از میراث است و دارای دیباچه و مقدمه نیست ، مؤلف در آخر هیچیك از کتب از طهارت تا میراث نامی از خود نبرده ونام کتاب هم با تتبّع زیاد معلوم نشد ، گذشته از نقل اخبار راجعهٔ بفروع بنقل اقوال علماء امامیّه از کتب معروفه آنها پرداخته و نام علماء سابق تا صاحب مدارك متوفی سنهٔ (١٠٠٩) در آن مکرّر دیده میشود و در کتاب نکاح در مبحث رضاع گوید : (و بهکان یفتی شیخنا محمد بن الحسن ره الخ.) و ظاهر اینستکه محمد بن حسن ، شیخ حرّ عاملي متوفي سنهٔ (١١٠٤) باشد بنا براین مؤلف از علماء قرن یازدهم هجری بوده و چنانکه از آخرین عبارت نسخه معلوم میشود بیش از این اندازه از این کتاب بدست نیامده است برای شناساندن کامل پاره ای از کتاب را در اینجا می آوریم و آن اینست :

کتاب التجاره و فیه مقاصد **الاول** فی المقدّمات و فیه فصول **الاول**

فی استحباب التّجاره لانعلم خلافاً فی جواز طلب الرزق بالمعاش فی الحلال قال الله

تعالى فامشوا فى مناكبها و كلوا من رزقه . و عن ابى عبدالله ع فى الصحيح فى قول الله عزوجل ربنا آتنا فى الدّنيا حسنةً و فى الآخرة حسنه و قنا عذاب النّار قال رضوان الله والجنة فى الاخره والسّعة فى الرّزق والمعاش و حسن الخلق فى الدّنيا . و عن ابى عبدالله ع نعم العون الدّنيا على الآخره . و عن رسول الله ص نعم العون على تقوى الله الغنى . و عن ابى عبدالله ع فى الصّحيح قال ترك التجارة ينقّص العقل . وعن رسول الله ص الكادّ على عياله كالمجاهد فى سبيل الله **الفصل الثانى** فى آداب التجاره **مسئلة** ينبغى لمن اراد التّجارة ان يتفقّه فى دينه اولاً ليعرف كيفيّة الاكتساب و يميز بين العقود الصّحيحة والفاسده فان العقد الفاسد لايترتب عليه اثر الانتقال بل الشيئ باق على ملكيّة الاوّل ولا يصح للمشترى التّصرف فيه وليسلم من الربا الموبق ولا يرتكب المآثم من حيث لا يعلم . وعن امير المؤمنين ع من اتّجر بغير علم ارتطم فى الرّبا ثم ارتطم و معنى ارتطم ارتكب وارتطم عليه امره اذا لم يقدر على الخروج منه . و عنه ع انه كان يقول لايقعدّن فى السوق الاّ من يعلم الشراء والبيع . و كان ع يقول التّاجر الفاجر والفاجر فى النّار الاّ من اخذ الحق واعطى الحق . وعن الاصبغ بن نباته قال سمعت امير المؤمنين ع يقول على المنبر يامعشر الناس الفقه ثم المتجر والله للرّبا فى هذه الآية دبيب اخفى من دبيب النمل على الصفا شوبوا ايمانكم بالصّدق ، التّاجر فاجر والفاجر فى النار الاّ من اخذ الحق واعطى الحق . **مسئلة** قال فى المنتهى ينبغى للتاجر ان يسوّى بين الناس فى البيع والشراء فيكون الصبىّ عنده بمنزلة الكبير والسّاكت بمنزلة المماكس والمستحيى بمنزلة البصير المداقّ المدّقق فى الأمور قال والمراد بالصبى هنا البالغ العاقل فى اوائل بلوغه فان من لم يبلغ لا ينعقد بيعه و شراؤه والبصير المراد به ان يكون من اهل البصيرة والخبره وكل ذلك على جهة الاستحباب الخ .

نسخهٔ ذیل این کتاب که از طهارت تا قسمتی از میراث است مشتمل بر (۲۹۷۷۰) بیت میباشد .

آغاز: بسمله کتاب الطهارة و فیه فصول **الاول** فی الوضوء و فیه ابحاث **الاول** یجب الوضوء للصّلوة الواجبه و الطواف الواجب و المشهور وجوبه لمسّ کتابة القرآن ان وجب و المندوب ماعداه الخ .

انجام : الرابعه فی وجوب تقدیم الاضعف فی التوریث یعنی الاقل نصیباً قولان فذهب جماعة منهم الشیخان وابن ادریس والمحقّق فی النافع الی الوجوب و حجّتهم صحیحهٔ محمد بن مسلم و روایة عبید بن زراره الدّالتین علی الترتیب بدلالة لفظ ثم وذهب جماعة منهم الشیخ فی [الایجان] والمحقّق فی الشرایع الی عدم الوجوب و حجّتهم ما ذکر فیه بلفظ الواو والحجّة من الجانبین ضعیفه و یمکن ترجیح الثانی للاَصل و یؤیّده عدم ظهور الفائدة الاّ علی قول المفید رحمه الله ـ الی هنا وجد المنتسخ .

(٦٠٤)

فقه استدلالی امامی

این نسخه مشتمل بر کتاب طهارت و کتب بعد از آن تا قسمتی از کتاب میراث است کاتب آن محمّد بن میرزا حسین در سنهٔ (۱۲٤۳) بخط نسخ میباشد ، عناوین کتاب وعنوان مباحث باسرخی نوشته شده و پشت صفحهٔ آخر صورت مسودّهٔ اجازهٔ اجتهادیکه یکی از مجتهدین برای شاگرد خود تهیّه نموده تحریر گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۲۰۰) صفحهٔ (۳٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٦۰۹) .

[۲۲۵] **فقه بی نام استدلالی امامی** (عربی)

این کتاب چنانکه ذیلاً ذکر خواهد شد مشتمل بر قسمتی از کتاب طهارت وقسمتی از کتاب صلوة است ، چون اوّل وآخر نسخه افتاده نام مؤلف وخود کتاب بدست نیامد بااکثر کتب فقه امامیّه مطابقه گردید باهیچیك مطابق نبود ، ازمطالعهٔ خود کتاب هم چیز مهمّی مفهوم نگردید جز اینکه در بسیار از موارد بنقل قول

سید مرتضی و **شیخ** پرداخته و در چند مورد نامی هم از **ابن ادریس** برده است برای نمونه قسمتی از کتاب را در اینجا می آوریم و آن این است :

المطلب السابع في [الكلام] فى الجلود جلد الميتة من ذى النفس السائله نجس لا يطهر بالدباغ سواً كان اصله مأكول اللحم اولا و سواً كان طاهراً حال الحيواة اولا عند علمائنا لقوله تعالى حرّمت عليكم الميتة والدّم . و لقوله عليه السلام لا تنتفعوا من الميتة باهاب ولا عصب و [سالت] محمد بن مسلم احدهما عليهما السلام عن الجلد الميّت ايلبس فى [الصّلاة] اذا دبغ فقال لا ولو دبغ سبعين مرة ولان النجاسة بالموت و هى لازمه لدوام معلولها نزع الفضلات و دفع الاستحالات و الحاصل فى ذلك من الدباغات و لاينتفع به فى اليابسات على الاقوى اما الشعر والوبر والصّوف والريش [فانهما] لاتحلها الحياة فلاينجس بالموت و هى نجسة من نجس العين لانها جزء منه والكلب والخنزير والادمى لايقع عليها الذكاة ولاتطهر جلودها بالدباغ كالحياة بل هو انقض لان غايته نزع الفضلات و دفع الاستحالات والحياة ابلغ فى ذلك من الدباغ فاذا لم تعد الحياة طهارة الكلب والخنزير لنجاسته قبل الموت [فى الدباغ] اولي بعدم الطهارة والادمى لا يطهر به لما فيه من الآتهان و اما باقى الحيوانات الطاهره حال الحياة مما لا يا كل لحمه فانه يقع عليه الذكاة كالسباع ويطهر الجلد بها وان لم تدبغ لقوله تعالى الاّ ما ذكّيتم ، وقوله عليه السلام دباغ الاديم ذكاته فى آخر ذكاة الاديم دباغه اقام كلا مقام الاخر و للشيخ شرط فى جواز [استعماله] مالا يوكل لحمه [الدباغ] **القصد بالدبغ** الخ .

در نقل عبارات کتاب کلماتی را که میان دو قلاّب گذارده ایم بهمین طرز در نسخه بود و قطعاً بایستی غیر از این گونه باشد و عبارات نسخه در بسیاری از موارد دیگر نیز غلط نوشته شده و در این موارد مذکوره ظاهراً این قسم بوده.

است [سالت] سئل [الصلاة] الصّلوة [فانهما] فانها [فی الدباغ] ففی الدباغ [استعماله] استعمال [الدباغ] و هو الدباغ .

(٦٠٥)

فقه بی نام استدلالی امامی این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل بر کتاب طهارت و صلوة (تا قسمتی از احکام مساجد) است ، اوراقی ازاوّل وآخر آن افتاده ازاینرو کاتب و سال کتابت معلوم نیست ، اوّلین سطر آن اینست: مسه لقول احدهم علیهما السلام بغسل من مسّ موطنا و قال اذا . آخرین سطر موجود چنین است : ایّ البقاع احب الی الله تعالی قال المساجد و احب اهلها اوّلهم دخولا و آخرهم .

چند ورق کاغذ فرنگی ننوشته در اوّل و آخر نسخه است ، چنین مینماید که در قرن یازدهم یا دوازدهم هجری نوشته شده ، در کتابخانه وبر ورق اوّل نسخه بنام یك مجلّد کتاب فقه ثبت ووقف گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّه اوراق (٦١) صفحهٔ (١٩) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی. طول (٢٠ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٤٣) .

[٢٢٦] فقه الرضا یا فقه الرضوی (عربی)

این کتاب یکی از کتب فقهیّه است که از زمان مرحوم مجلسی اوّل (ره) تا کنون شهرت پیدا نموده و منتسب بحضرت امام همام علی بن موسی الرضا علیه و علی آبائه الطیّبین الطاهرین سلام الله است [١٢٥] ص (٢٧٢) .

بعضی در نسبت این کتاب بحضرت تردید نموده ولی مجلسیّین و سید مهدی بحر العلوم (ره) بدآن جازم گردیده وما عبارات ایشان را که در ابتداء نسخه چاپی این کتابست ترجمه نموده و ذیلاً مینگاریم : سید بحر العلوم در فوائد خویش گوید : **فائدة** تحقیق حال کتاب فقه منسوب بحضرت ابی الحسن علی بن موسی الرضا علیه و علی آبائه و ابنائه افضل التحیّة والثناء بی نهایت مهمّ و حاجت بآن بسیار و بر قدما امر آن مجهول و مشتبه بوده و نصّی بر این کتاب نداشته ولی در این

روزگار شهرت پیدا کرده و موجب قوی در شهرت و انتشار آن دائی نویسنده علامه مجلسی بود، و ایشان این کتاب را در کتاب بحار الانوار خویش نقل نموده و مطالب آنرا بر ابواب تقسیم نموده و آنرا سند آداب و احکام مشهور ئیکه خالی از سند و دلیل بوده قرار داده و در جمع بین اخبار متعارضه آنرا مرجّح شمرده و پیش از ایشان پدر آن جناب قدّس سرّه که از محدّثین عالیجناب و مروّجین شریعت حضرت ختمی مآب بوده اوّلین کس اند که بترویج این کتاب پرداخته و در لوامع صاحبقرانیه که شرح فارسی بر کتاب من لا یحضره الفقیه است تذکر داده اند که این کتاب مطابقت با عبارات صدوقین و فتویهای بیشتر اصحاب دارد. وپس از مجلسیّین فاضل کامل و فقیه عامل محمد بن الحسن اصفهانی معروف بفاضل هندی در شرح خویش بر قواعد الاحکام که بنام کشف اللثام موسوم است عبارات کتاب فقه الرضا را در تحت عنوان **عدة روایة عن الرضا ع** آورده و بر همین منوال جمعی از مشایخ وعلماء بزرگ عطّر الله مراقدهم عمل فرموده اند و جمعی هم نسبت آنرا بامام ع منکر شده وپاره ای از ایشان در صحت این نسبت متوقف گردیده و شیخ حرّ عاملی در کتاب وسائل ابداً ازاین کتاب نقل ننموده (حاجی نوری ره درج ۳ مستدرك الوسائل ص (۳۳۶) ادلّه بر صحّت این کتاب را مفصلاً ذکر فرموده اند مراجعه گردد) وآنرا از کتب مجهوله دانسته و در امل الآمل است که بعضی را گمان اینست این کتاب تصنیف شیخ فقیه علی بن حسین بن بابویه قمی پدر صدوق میباشد و شکّی در فساد این وهم نیست چرا که مغایرة میان این کتاب و رساله علی بن بابویه ظاهر وآشکار است وشکی درآن نیست اگرچه در بسیاری از عبارات با یکدیگر موافقت دارند و کتاب شرایع منسوب به علی بن بابویه عیناً رسالهٔ او است که برای پسرش نوشته چنانکه نجاشی بدان تصریح کرده است و اگرچه کلام شیخ در فهرست موهم آنست که رساله غیر آن باشد

گذشته از مطالب مذکوره در ابتداء نسخ موجوده فقه الرضا مؤلف خودرا بدینگونه معرفی کرده: یقول عبدالله علی بن موسی الرضا. و در باب اغسال در

ذیل غسل شب نوزدهم ماه رمضان گوید: و هی اللیلة الّتی ضرب فیها جدّنا امیرالمؤمنین. و در باب غسل میّت و کفن کردن آن فرماید: و قد روی ابی عبد الله ع انّ المؤمن اذا قبره ینادی انّ اوّل حبائك الجنة. و در کتاب زکوة فرماید: روی عن ابی العالم علیه السلام في تقدیم الزکوة و تأخیرها اربعة اشهر و ستّة اشهر. و در باب ریا و غیبة فرماید: روی حدیث اللؤلؤه. پس از آن فرماید: فقد امرنی ابی فقلت هذا. و در جای دیگر فرماید: و مما نداوم به نحن معاشر اهل البیت. خلاصه این کتاب پر از ادلّه ایست که دلالت دارد براینکه مؤلف آن علی بن بابویه و یا دیگری از فقهاء نیست بنا بر این یا از انشاآت امام علیه السلام است و یا از کتب مجعوله است و احتمال جعل در آن بسیار بعید و دور است چرا که آثار حقّیت و علائم صحّت و نشانه های راستی در آن زیاد است و آنچه از اصول و فروع و اخلاق در آن مذکور است موافق مذهب امامیّه میباشد و در این صورت داعی بر جعل و وضع در آن نیست چرا که موجب و علّت وضع ترویج باطل و تزییف حقّ است و بیشتر اینگونه کتب را غلاة و مفوّضه بنام بزرگان تألیف میکنند و این کتاب خالی از آنهاست و مجلسی رحمة الله علیه در بحار چنین آورده اند: کتاب فقه الرضا ع را سیّد فاضل محدّث قاضی امیر حسین طاب ثراه پس از ورود باصفهان چنین معرّفی نمود که در یکی از سالهای مجاورتم در مکّه معظّمه جمعی از اهل قم برمن وارد شدند و با ایشان کتابی کهنه بود که تاریخ کتابت آن مطابقت باعصر حضرت رضا ع مینمود و از پدرم ره شنیدم که می فرمود از سید ره شنیدم که میگفت بر آن خط امام علیه السلام بود و بسیاری از علماء بر آن اجازاتی نوشته بودند. کتاب را از ایشان گرفته و آنرا استنساخ و پس از آن بتصحیح آن پرداختم و پدرم نسخه سیّد را گرفته و از روی آن نسخه برداشت و آنچه را که صدوق درمن لایحضره الفقیه و پدرش دررسالهٔ خویش آورده اند بیشتر باین کتاب موافق است و عبارت این کتاب مدرك بسیاری از احکام است که علماء امامیّه آنها را ذکر و مستند آنها معلوم نبوده است. انتهی. اگر چه سیّد بحرالعلوم دامنهٔ کلام را وسعت داده و در این موضوع

قلم فرسائی نموده ولی چون مقصود ما بهمین اندازه انجام یافت از ترجمه باقي عباراتشان صرف نظر کردیم اگر خواستید بکتاب فوائد ایشان یا مقدّمه نسخهٔ چاپی فقه الرضا مراجعه نمائید.

فقه الرضا در سال (١٢٧٤) بضمیمهٔ کتاب مقنعه شیخ مفید چاپ شده و در حدود (٣٦٠٠) بیت است.

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتّقین و صلی الله علی محمد خاتم النبیّین و علی آله الطّاهرین الطیّبین الفاضلین الاخیار و سلّم تسلیماً (١) یقول عبدالله علی بن موسی الرّضا **اما بعد** فان اوّل ماافترض الله علي عباده الخ.

(٦٠٦)

فقه الرضا این نسخه بخط نسخ نوشته شده وچندین ورق از آخر آن افتاده است، ظاهراً از خطوط قرن دوازدهم میباشد و آخرین سطر نسخه این است: (هی صلوة الابوابین افتتح بتکبیره واحده وقل فی تکبیرك فی هذه.) جلد تیماجی. کاغذ قدیمی. عدّهٔ اوراق (١٢١) صفحهٔ (١٧) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢٣ سانتیمتر) عرض (١٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٢١).

[٢٢٧] **فقه شافعی** (عربی)

نسخه کتابخانه از این کتاب چنانکه ذیلاً نیز گفته میشود اوّل و آخر آن افتاده است و مسلّماً از کتب فقهیّه مذهب شافعی است با مطالعه بیشتر از صفحات و دقت و تتبّع در مطالب آن ناوم وآثاری از مؤلف و خود کتاب پیدا نکردیم ولی مصنّف در بسیاری از صفحات بنقل قول قاضی ابوالطّیب طبری (٣٤٨ ـ ٤٥٠) (٢) بعنوان قال شیخنا قاضی ابوالطیب پرداخته بنا بر این احتمال قوی میرود که مؤلف از شاگردان ابوالطیب بوده باشد واز ابو سعید اصطخری متوفی سنهٔ (٣٢٨)(٣) و ابوحامد اسفراینی (متوفی سنهٔ ٤٠٦) (٤) و ابو اسحق (ظاهراً ابواسحق شیرازی متوفی سنهٔ (٤٧٦) (٥) است) و بسیاری از علماء شافعی مذهب که

(١) نسخه چاپی و خطی این کتاب آغاز آن بدینگونه که در اینجا نقل شد میباشد ولی تصوّر میکنم که از الحمدلله تا کلمه تسلیما را نویسندگان اضافه کرده اند.
(٢) ج ٣ طبقات شافعیه سبکی ص (١٧٦). (٣) طبقات سبکی ج ٢ ص (١٩٣). (٤) سبکي ج ٣ ص (٢٤). (٥) سبکی ج ٣ ص (٨٨).

در قرن پنجم و چهارم بوده اند نقل اقوال نموده و نام کسی دیگر از طبقه بعد از ابواسحق را درآن نیافتم و کتابت نسخه‌هم که گواهی میدهد از خطوط اواخر قرن پنجم هجری است شاهدی بر مدّعای ما میباشد.

نمونهٔ از کتاب برای شناساندن آن ذیلاً نقل می شود : **فصل**

قال الشّافعی رحمة الله علیه ولو باع بشرط الخیار ثم فلس فله اجازة المبیع و ردّه فمن اصحابنا من حمل هذا علی ظاهره و قال له ان یفعل ما یشالان الحجر انّما یؤثر فی عقد مستأنف و هذا عقد سبق الحجر فلم یؤثر الحجر فیه و قال ابو اسحق ان کان الحظ فی الرد لم یجز و ان کان فی الاجازه لم یرد لان الحجر یقتضی طلب الحظ فاذا طرافی بیع الخیار اوجب طلب الحظ کما لو باع بشرط الخیار ثم جنّ فانّ الولی لا یفعل الاّ ما فیه الحظ من الردّ والاجازه و من اصحابنا من قال ان قلنا انّ المبیع انتقل بنفس العقد لم یجب الرد وان کان الحظ فی الرّد لان الملك قد انتقل فلا یکلف ردّه و حمل قول الشافعی علی هذا القول و ان قلنا ان المبیع لم ینتقل او موقوف لزمه الرّد ان کان الحظ فی الرّد لان المبیع علی ملکه فلا یفعل الاّ ما فیه الحظ .

ونیز اینقسمت ذیل‌را چون مشتمل بر اخباری میباشد برای تکمیل بیان طرز کتاب نقل میکنیم :

کتاب اللقطه اذا وجد الحرّ الرشید لقطة و یمکن حفظها و تعریفها کالذهب والفضة والجوهر والثیاب فان کان ذلك فی غیر الحرم جاز التقاطه [لتملك] لما روی عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه انّ النبی صلعم سئل عن اللقطه فقال ماکان منها فی طریق میتا فعرّفها حولا ثم [جا] صاحبها و الاّ فهی لك و ماکان منها فی خراب ففیها و فی الرکاز الخمس وله ان یلتقطها للحفظ علی صاحبها لقوله عزّوجل و تعاونوا علی البرّ والتقوی و لما روی ابو هریره رضی الله عنه

انّ النبي صلعم قال من كشف عن مسلم كربة من كرب الدّنا كشف الله عنه كربة من كرب يوم القيامه والله فى عون العبد مادام العبد في عون اخيه و ان كانت فى الحرم لم يجز ان يأخذ ها الاّ للحفظ على صاحبها و من اصحابنا من قال يجوز التقاطها للتملك لأنّه ارض مباحه فجاز لقطتها للتملك كغير الحرم والمذهب الاوّل لما روىٰ ابن عباس رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه و آله و سلّم انّ هذا لبد حرّمه الله الخ.

(٦٠٧)

فقه شافعی این نسخه مشتمل بر قسمتی از کتاب متاجر و کتاب ضمان و صلح و فرائض و عتق و هبه و وصیّت و شرکت و وکالت و احیاءِ موات و لقطه و بیع و لقیط و وقف و مساقات وقراض و عبد مأذون و حواله و بعضی از کتب دیگر میباشد ، هر یك از کتب به ابواب و فصولی تقسیم شده اند ، ظاهراً بعضی از اوراق کتاب افتاده ، نسخه آب دیده وخطوط بسیاری از صفحات آن محو و ضایع شده ، اوراقی از اوّل و وسط و آخر آن افتاده و اوّلین سطر موجود آن این است : (ثم مات احدهما لم يبطل العقد لأنّها عقد لازم) و آخرین سطر صفحهٔ موجود آن این است : (و ثبت للمحيل عليه مثل ما ثبت له فى ذمته فتقاصا واذا) ظاهراً این نسخه از خطوط قرن ششم هجری است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . عدّهٔ اوراق (١٦١) صفحهٔ (٢١) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (٢٧ سانتیمتر) عرض (١٧ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦١١).

[٢٢٨] قواعد الاحکام یا قواعد علامه (عربی)

این کتاب یکی ازمؤلفات حضرت علاّمه حلّی اعلی الله مقامه میباشد [١٦٤] ص (٣٥٥) و در میان عامّه و خاصّه شهرتی بسزا دارد همواره طرف توجّه طلاّب و علماءِ امامیّه بوده ، شروح و تعلیقاتی زیاد بر آن نوشته شده و مشتمل بر فروع مهمّه و رؤس مطالب و مباحث کامل فقهی تادیات است مؤلف فهرست

کتب خطی کتابخانهٔ معارف در ص (۹۴) ج ۱ نام (۱۷) شرح ومؤلفین آنها و (۸) تعلیقه و حاشیه بر این کتاب و نام محشّی آنها را ذکر نموده و در این کتاب در ص ۳۷۹ و ۳۸۱ و ۴۶۳ و ۴۶۵ و ۴۶۷ شروحی بر کتاب قواعدرا شرح داده ایم.

مؤلف طرز کتاب و نام آنرا در ابتداءِ آن بیان نموده و ترجمه اش اینست: **اما بعد** اینست کتاب «قواعد الاحکام فی معرفة الحلال والحرام» که خلاصه کردم در آن فتوی ها را و در آن بیان نمودم قواعد احکام خاصّه (مراد شیعه است) را بر حسب درخواست دوست ترین مردم پیش من فرزند ارجمندم محمد (مراد فخر المحقّقین است) که از درگاه خداوند درازی زندگانی وبزرگی دنیا وآخرت اورا همواره خواستارم الخ.)

آقای حاج محتشم السلطنه (حسن اسفندیاری) که اینك مقام ریاست مجلس شورای ملی ایران را دارا میباشند کتاب تجارت و قضاءِ و شهادات قواعد علاّمه را در سال (۱۳۳۸) بفارسی ترجمه ومسائل رادر تحت نمرات مرتب نموده و در سال (۱۳۴۱) آن را چاپ کرده وچنانکه خود فرمودند توفیق بر ترجمهٔ باقی کتب قواعدرا تا کنون نیافته اند.

در فهرست رضویه ج ۲ ص (۹۴) در ذیل کتاب نمرهٔ (۳۰۲) نوشته شده: (همچنانکه خود مؤلف در دیباچه کتاب میفرماید در شب چهاردهم ذی‌حجّه (۶۹۹) از تألیف این کتاب فارغ شده.) ولی درنسخهٔ چاپی تاریخ تألیف نیست و نسخهٔ نمره (۳۰۶) کتابخانه رضویه ع که بخط جمال الدّین احمد بن محمد بن حدّاد شاگرد حضرت علاّمه میباشد ودرسال (۷۲۷) نوشته‌شده در کمال نفاست و کهنه تر از این نسخه‌ای از این کتاب‌را سراغ ندارم و در روضات (ص ۷۷ ج ۴) نگاشته شده که تألیف قواعد بیست‌سال طول کشیده چراکه دراین مدّت مشغول بتألیف کتب دیگر نیز بوده‌اند.

قواعدالاحکام چند بار در ایران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمد لله علی سوابغ النعماءِ و ترادف الآلاءِ المتفضّل بارسال الانبیاءِ الخ.

(۶۰۸)

قواعدالاحکام یا قواعد علامه

این نسخه بخط نسخ ونستعلیق در سنهٔ (۹۷۷) نوشته‌شده و مشتمل بر تمام کتاب بوده، قسمتی از آن افتاده (از ابتداء کتاب تا دو فرع بآخر مقصد پنجم از کتاب طهارت) و اوّلین سطر موجود آن این است: (اذا وصل الماء الی ما تحتها و ان لم یمسّ الماء الشعر بجملته) و بعضی از اوراق کتاب وصالی شده است.

جلدتیماجی. کاغذ دوات آبادی. عدهٔ اوراق (۲۹۲) صفحهٔ (۲۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۴ ½ سانتیمتر) عرض (۱۷ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۲۸).

(۶۰۹)

قواعدالاحکام یا قواعد علامه

این نسخه نیز مشتمل برتمام کتاب است و بخط نسخ نوشته شده، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده دو ورق اوّل کتاب نو نویس و چند ورق از اوّل و آخر کتاب وصالی شده ظاهراً از خطوط قرن دهم است، تصحیح گردیده و کلمات افتاده از متن در حاشیه نوشته شده و پشت آخرین ورق بعضی از اقوال نادرهٔ علماء شیعه نقل گردیده است.

جلد چرمی. کاغذ اصفهانی. عدهٔ اوراق (۳۴۶) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۵ ½ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۲۹).

(۶۱۰)

قواعدالاحکام یا قواعد علامه

این نسخه نیز مشتمل بر تمام کتاب است و بخط نسخ خوب محمدتقی بن حیدر الشولستانی شهیر بسهروردی درسنهٔ (۱۰۵۱) نگاشته شده، در حاشیهٔ بیشتر از صفحات حاشیهٔ شیخعلی و مطالبی از ایضاح و شرح قواعد و بدون امضاء تحریر گردیده است.

جلدتیماجی. کاغذ اصفهانی. عدهٔ اوراق (۲۰۵) صفحهٔ (۳۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۳ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۳۱).

(۶۱۱)

قواعدالاحکام یا قواعد علامه

این نسخه مشتمل بر تمام کتاب است و بخط نسخ خیلی خوب محمد امین بن ملاّ میر سالکدهی در سنه (۱۰۶۵) نوشته شده، در حاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه هائی از ایضاح و شیخ علی و دروس و بدون امضاء نگاشته شده، پشت آخرین صفحه اشعاری از مولانا محمد مهدی طباطبائی در ذکر اشخاصی که روایت آنها صحیح است در هفده بیت نوشته شده ودرورقی بعدازآن فهرست بیست ویك کتابی که قواعد شامل آنها است تحریر گردیده.

جلدتیماجی مذهب. کاغذدولت آبادی. مجدول بطلاوزنگار. عدّهٔ اوراق (۵۱۹) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۳۰).

(۶۱۲)

قواعدالاحکام یا قواعد علامه

این نسخه نیز مشتمل بر تمام کتاب است و بخط نسخ خیلی خوب در سنهٔ (۱۰۷۳) طالب علی بن عبدالله قمی آنرا نوشته، بین جلد اوّل و دوّم چند ورق کاغذ ننوشته است، فهرست کتب و ابواب جلد دوّم بر دو ورق قبل از آن نگاشته شده، در کتابخانه و پشت جلد این نسخه بنام جلد اوّل ثبت و وقف گردیده است.

جلد چرمی کهنه. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۳۱۲) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۸ سانتیمتر) عرض (۲۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۵۰).

(۶۱۳و۶۱۴)

قواعدالاحکام یا قواعد علامه

این نسخه جلد اوّل است و بخط نسخ سید محسن حسینی در سنهٔ (۱۰۵۳) نوشته شده در حاشیهٔ بیشتر از صفحات حاشیه هائی از شیخ علی و ایضاح وغیره نگاشته شده قبل از شروع باصل کتاب شرح خطبهٔ قواعد که از تألیفات فخرالمحقّقین پسر مؤلف اعلی الله مقامهما است و موسوم بجامع الفوائد میباشدبخط نستعلیق درسنهٔ (۱۱۰۲) نوشته شده. (جامع الفوائدرادرص (۳۷۹) شرح داده ایم)

جلد چرمی کهنه. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۲۷۴) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۲۷).

[۲۲۹] القواعد والفوائد یا قواعد شهید (عربی)

این کتاب که یکی از کتب بسیار خوب و مفید فقه امامیّه است تألیف حضرت شهید اوّل اعلی الله مقامه میباشد [۱۶۵] ص (۳۵۹) و چنانکه خود در یکی از اجازات و مؤلفات خویش (چنانکه صاحب روضات در ص ۸۰ ج ٤ نقل کرده اند) فرماید: (کتاب القواعد و الفوائد فی الفقه مختصر یشتمل علی ضوابط کلیّة اصولیّة و فرعیّه یستنبط منها احکام شرعیّه لم یعمل الاصحاب مثله.)

طرز این کتاب آنستکه در تحت عنوان **قاعدة** قاعده ای از قواعد اصولیّه یا ادبیّه را ذکر نموده پس از آن فروع فقهی را که متفرّع بر آن اصول میگردد آورده اند.

حضرت شهید ثانی (ره) کتاب «تمهید القواعد» را بهمین طرز ولی با انفکاك قواعد اصولی از قواعد ادبی و با تهیّه فهرست مطالب و مسائل فرعیّه که خود برای بدست آوردن مسائل هر باب تصنیف نموده اند تألیف نموده و در ص (۳۷۵) [۱۷۳] شرح آن گذشت و اینکه در آنجا نوشتیم این کتاب (تمهیه القواعد) اوّلین کتابی است که در این موضوع تألیف گردیده مراد با این انفکاف قواعد اصولی ازادبی و تهیّه فهرست مطالب است والاّ معلوم است که قواعد شهید اوّل قبل از آن تألیف گردیده است.

برای نمونه قسمتی از این کتاب را نقل می نمائیم: **قاعدة**

اقسام السّبب والمسبّب باعتبار الزمان ثلثة **الاول** ما یقارن السّبب کالشّرب والزّنا والسّرقة والمحاربه المقارنة لاستحقاق الحد و قتل الکافر یقارنه استحقاق السّبب مع الشّرط لابدونه فی الاصح و مثل [یقارن] الملك لاسبابه الفعلیّه کالحیازه و الاصطیاد والاخذ من المعدن و احیاء الموات **الثانی** ما یتقدّم فیه المسبب کتقدیم غسل الجمعه فی الخمیس و غسل الاحرام و اذان الفجر لیلاً و زکوة الفطره فی شهر رمضان علی قول مشهور الاّ ان یجعل السّبب دخول الشهر فیکون من قسم

المقارن و کتقدیم الزکوة قبل الحول علی قول و عدّمنه توریث الوارث الدّیه مع انّها لاتجب الاّ بعد موت القتیل الخ . (در نسخه [یقارن] نوشته شده ولی ظاهراً مایقارن بوده است) .

این کتاب در حدود (۳۶۰۰) بیت میباشد وگویند درایران چاپ شده ولی نسخهٔ آن بسیار کمیاب است .

حضرت فاضل مقداد (ره) ص (۸۶) [۳۹] مطالب و قواعد متفرقهٔ این کتاب قواعد را بترتیب کتب فقهیّه مرتب نموده و نام آنرا « نضد القواعد الفقهیّه علی المذهب الامامیّه » گذارده ونسخه آن در کتابخانه رضویه ۴ موجود است و ظاهراً بخط خود مؤلف میباشد (ج ۲ فهرست رضویه ص ۱۳۹)

آغاز: بسمله اللهم انّی احمدك والحمد من نعمائك واشکرك والشکر من عطائك الخ .

انجام: و منها انتظار الامام المؤتم فی صلوة الخوف و هذا یوصف بالوجوب . (۱)

(۶۱۵)

القواعد و الفوائد یا قواعد شهید

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نام خود و سال کتابت را ننگاشته و بآخرین عبارت مصنّف در مطالب فقهیّه کتاب اکتفا نموده ، دو ورق از اواخر کتاب بخط نستعلیق نوشته شده وچند ورق از وسط ننوشته وسفیدمانده و بعضی از اوراق آن مقدّم ومؤخر گذارده شده ، تصحیح گردیده و کلمات افتاده از متن در حاشیه نوشته شده و آخرین عبارت نسخه اینست ، (و منها انتظار الامام المؤتم فی صلوة الخوف و هذا یوصف بالوجوب هذا آخرماوجدوه من

(۱) انجام این کتاب در دو نسخه‌ئیکه در کتابخانه فاضلیه و نسخه‌ئیکه در کتابخانه رضویه موجود است عین عبارات فوق میباشد بنا براین معلوم میشود که این نسخه مشتمل بر تمام قواعدیستکه از شهید باقی مانده و در آخر نسخهٔ این کتابخانه عبارتی است که میرساند نویسنده تردید داشته که مصنّف کتاب را بآخر رسانده باشد ولی از عبارت مذکور فوق که شهید ره در اجازه خویش نوشته بودند فهمیده میشود که تألیف کتاب بانجام رسیده و از قرائن دیگر معلوم میشود که انجام و آغاز قواعد شهید همین است که دراینجا ذکر گردیده .

القواعد والفوائد فی مسودته رحمه‌الله ولعن ظالم آل محمّد (ص) وظالمه وأُصليا جهنم وسائت مصيرا قد فرغ .)

جلد تیماجی . کاغذفرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۴۴) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($10\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۲۲) .

[۲۳۰] کرّیهٔ شیخ بهائی (عربی)

این رساله تألیف حضرت شیخ بهاءالدین عاملی ره است [۳۱] ص (۷۱) و در مقدّمهٔ آن خود فرموده : (فقهاء ما رضوان‌الله علیهم اجمعین طریقه مساحت کرّ مکعب وشبه آنرا از اشکال برای آسایش خوانندگان بیان نموده ولی مساحت کرّ مستدیر و مثمّن و مثلّث و معین را موکول بقواعد حسابی و دلائل هندسیّه نموده ومن در این رساله کلیّه آن فروض را ذکر میکنم و مساحت آنرا بیان مینمایم و اگر محتاج بذکر مثالی باشد خواهم آورد .) تألیف این رساله درزمان سلطنت شاه طهماسب شده (۹۸۴-۹) و دیباچهٔ آن بنام این پادشاه موشح گردیده و اشکال متصوّره را در جاهای خویش ترسیم نموده‌اند وبیش از (۴۰۰) بیت است.

آغاز بسمله نحمدك یامن ملأحیاض قلوبنا بماء ولاءالنبی والآل ونشکرك یا من طهّر نفوسنا عن الانغماس فی غدران الزیغ والضلال الخ .

(۶۱۶)

کرّیه شیخ بهائی

این رساله بخط نسخ در سنهٔ (۱۰۶۷) نوشته شده وموضوع کرّ را با حساب و هندسه با ترسیم اشکال هندسی مربوطهٔ بآن ذکر و روایات متعلّقهٔ باین مبحث نگاشته شده ، در حاشیهٔ صفحات از خود مؤلف حاشیه هائی تحریر شده و ورق اوّل این رساله که مشتمل بر قسمتی از دیباچه بوده افتاده و اوّلین سطر موجود آن اینست : (بخاطری ان ارتب مقالةً اذکر منها ماقامت علیه الدلائل) .

کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۱۳) صفحه (۱۷) سطر . این نسخه ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۵۲۶) کتابخانه است .

[۲۳۱] کشف الغطاء (عربی)

مؤلف این کتاب که یکی از کتب معروفه ومهمّهٔ در فقه امامیّه است حضرت

شیخ جعفر معروف بصاحب کشف‌الغطاء رحمة‌الله علیه است (شیخ جعفربن‌شیخ خضر حلّی جناحی نجفی‌متوفی سنهٔ (۱۲۲۷)(۱) این عالم بزرگ یکی ازمفاخر اسلام وسرآمد علماءِ عصر خویش بلکه همه اعصار بوده با اینکه از خانواده‌علمی نبود بر همه خانواده ها تفوّق پیدا کرد و در زمان خویش شهرتی بسزا یافت و برای استفاده از فضائل ایشان از اطراف بنجف اشرف که مسکن آن جناب بود روی می آوردند ، در اقامهٔ امر بمعروف و نهی از منکر پافشاری مینمود و در میان عرب وعجم مطاع وفرمانروا بود ،عوام و خواص بچشم عظمت بایشان نگاه مینمودند با میرزا محمد اخباری نیشابوری معاصر بوده و با او مناقشات و مشاجرات نموده و رساله ای در ردّ بر او بنام « کشف‌الغطاء عن معایب میرزا محمّد عدوّالعلماء » نوشته و آنرا برای فتحعلیشاه قاجار فرستاد و در آنوقت‌میرزا محمّد از ترس علماءِ عراق بایران مهاجرت کرده و باین پادشاه پناه آورده بود تا جان بدر برد .

بیشتر تحصیلات این عالم جلیل درخدمت یگانه فقیه عصر شیخ محمد مهدی فتونی عاملي و سید صادق بن‌الفحام و شیخ محمّد تقی دورقی و آقای بهبهـانی و سید بحرالعلوم رحمة‌الله علیهم اجمعین‌بوده و بسیاری از علماءِ آنعصر چون صاحب مطالع‌الانوار وحاجی صاحب اشارات ومنهاج ، وصاحب‌جواهر وسیدصدرالدّین عاملی وشیخ محمّدتقی صاحب حاشیهٔ معالم که هردو دامادشان بوده انداز ایشان نقل روایت دارند وازمحضر درس ایشان استفاده نموده اند.

بعضی ازمؤلفات ایشان عبارتست از« کشف‌الغطاء عن مبهمات‌الشریعة‌الغرّاء» (بدواً درآن مباحثي از اصول دین و اصول فقه‌را نوشته پس از آن شروع بفقه نموده از طهارت تا آخر کتاب جهاد را با بهترین وضع و اسلوب و تحقیـقی نگاشته ومیتوان گفت بدین خوبی‌واسلوب کتابی‌تألیف نگردیده ، پس از کتاب جهادشروع بنوشتن کتاب وقف وتوابع آن نموده روی هم رفته این کتاب بیش

(۱) روضات ص (۱۵۱) ج۱ سال وفات‌را (۱۲۲۷) درماه رجب ضبط نموده ودرهدیة‌الاحباب ص (۱۷۸) سال (۱۲۲۸)معین گردیده است .

از (٤٠٠٠٠) بیت میباشد) (١) و گویند که تألیف آن درسفر گردیده و جزقواعد علاّمه با ایشان کتابی نبوده است **وشرحی** بر مکاسب از قواعد علاّمه (این شرح مفصّل و مشتمل بر قواعد فقهیّه مهمّه میباشد) و کتابی درطهارت (در این کتاب بجمع عبارات اصحاب پرداخته واحادیث واردهٔ در طهارت را آورده است) **و بغیة الطالب** (رسالهٔ عملیه درطهارت و صلوة است) (٢) **و رساله** در مناسك حج **و رساله** دراصول دین بنام «العقائد الجعفریه» و کتاب **الحق المبین** که در ردّ براخباریین است.

مؤلف درتألیف این کتاب طرز مخصوصی را انتخاب نموده چون کتاب سال (١٢٧١) درطهران چاپ شده محتاج بمعرّفی بیشتر از این نیست.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی اختص بالازلیّة والقدم و غمر الخلائق بالنعم الخ.

(٦١٧)

کشف الغطاء این نسخه بخط نسخ محمّد بن باقر حسینی در سنهٔ (١٢٦٢) نوشته شده و مشتمل برابتداء کتاب تا آخر مبحث چهاردهم ازمقصد دوّم کتاب حج است.

جلد میشن نیم ضربی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (٣٠٦) صفحهٔ (٢٦) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (٣٠ ١/٢ سانتیمتر) عرض (٢٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٤٣).

(٦١٨)

کشف الغطاء قسمت اصول فقه این نسخه را بخط نسخ محمد حسین بن مهدی خونساری ظاهراً درزمان حیات مؤلف نوشته وقسمت اصول دین (جز دو سه ورق آن) و قسمتی از کتاب طهارت کشف الغطاء را کاتب دیگرنوشته وضمیمهٔ آن قسمت کرده اند واوّلین سطرنسخه اینست: (وسمیة کشف الغطاء

(١) مطالب مذکوره از کتاب روضات ج ١ ص (١٥١) ترجمه گردیده ولی در آخر نسخه خطی نمره (٢٤٤٣) این کتابخانه و نسخه چاپی که مشتمل برابتداء کتاب تامبحث چهاردهم از کتاب حج میباشد نوشته شده که بیش از این را شیخ تألیف نکرده است.

(٢) پسر مؤلف را شرحی براین کتاب بنام «منیة الراغب» است که در حرف میم این فصل ذکر خواهد شد.

عن مبهمات الشریعة ورتبة علی ثلثه فنون) وآخرین سطر نسخه اینست : (وینحصر البحث فی ثلثة مقامات واحکام وتوابع الاول .) قبل از شروع بکتاب جواب مسئله مصرف ردّ مظالم بفارسی است و قبل از شروع بآن نوشته شده . (من افادات مرحوم آقا محمّدعلی بهبهانی اعلی الله مقامه) و این موضوع در حدود (۲۰۰) بیت است .
جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۱۵۵) صفحهٔ (۳۱) سطر. واقف سپهسالار.
قطع خشتی. طول (۲۱½ سانتیمتر) عرض (۱۴ سانتیمتر) نمره کتابخانه (۲۴۴۲).

[۲۳۲] کفایة الاحکام (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت محقّق سبزواری رحمة الله علیه است [۱۸۹] ص (۴۰۷) و چنانکه از صاحب روضات نقل گردید تألیف این کتاب پس از کتاب ذخیره مؤلف بوده و بمناسبت اینکه آن شرح در عبادات است در این کتاب مبحث عبادات را چندان تفصیل نداده و کتب معاملات را مفصلاً ذکر نموده ودرحدود (۳۰۰۰۰) بیت کتابت دارد .

کتب این کتاب عبارتند از . طهارت . صلوة . زکوة . صوم . حج . جهاد . امر بمعروف و نهی ازمنکر. تجارت . دین . شفعه . رهن . مفلس . حجر . ضمان. صلح . شرکت . مضاربه . مزارعه ومساقات . اجاره . وکالة. ودیعه . عاریه . سبق. ورمایه . وقوف وصدقات ومسکن . وصیّت . نکاح . طلاق . خلع و مبارات . ظهار . ایلاء . لعان . عتق و تدبیر ومکاتبه و استیلاد . ایمان ونذر . اقرار . جعاله . لقطه . احیاء موات . صید و ذباحه . اطعمه واشربه . غصب . قضاء . شهادات **وکتاب میراث** .

آنچه از نسخ این کتاب را دیده ایم مشتمل بر بیش از کتب فوق نبوده و تمام آنها در سال (۱۲۶۹) چاپ شده است.

مرحوم ملاّ ابو الحسن عاملی جدّ مادری صاحب جواهر بشرح کتاب متاجر کفایه پرداخته اند (روضات ج ۴ ص ۱۱۹).

آغاز : کتاب الطهاره وفیه فصول فصل الاوّل فی الوضوء وفیه ابحاث الاوّل یجب الوضوء للصلوة الواجبه والطواف الواجب والمشهور وجوبه لمسّ کتابة القرآن ان وجب الخ.

مرحوم آخوند ملاّ کاظم خراسانی موجد مشروطیت ایران را

نیز کتابی بنام «کفایه» در اصول فقه میباشد که‌از کتب مهمّه ودرسی است.

(۶۱۹)

کفایة‌الاحکام این نسخه‌را بخط نسخ خوب جعفربن محمّد رفیع نوشته اند و مشتمل بر کتاب طهارت تا کتاب میراث میباشد و کاتب از سال کتابت نام نبرده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۱۰) صفحهٔ (۳۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۶۵).

(۶۲۰)

کفایة‌الاحکام این نسخه مشتمل بر کتاب جهاد تا آخر میراث است وبخط نسخ جواد بن زین‌العابدین موسوی درسنهٔ (۱۲۴۲) نوشته شده، پشت صفحهٔ اوّل فهرست کتبی که این مجلّد مشتمل بر آنها میباشد نگاشته شده و بر ورقی که قبل از ورق اوّل است چند خبر از تهذیب و وسایل و عیون نوشته اند.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۳۰۰) صفحهٔ (۲۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۶۶).

[۲۳۳] لوامع الرضویه (فارسی)

این کتاب عبارتست از فتاوی آقای حاج سید محمّد قصیر مشهدی رحمة الله علیه (حاج سیّد محمد بن میرزا معصوم رضوی مشهدی متوفی سنهٔ ۱۲۵۵) (۱) که از علماء قرن سیزدهم هجری و از شاگردان آقای بهبهانی و صاحب‌ریاض و شیخ جعفر نجفی (ره) بوده و در خراسان چون پدر بزرگوار خویش بافاده و افاضه علوم شرعیّه و احیاء احکام اسلامیه اشتغال داشته با سید حجة‌الاسلام رشتی وحاجي کلباسی رحمة الله علیهما معاصر وصاحب احسن الودیعه نوشته که‌چون این مؤلف محترم باصفهان وارد میشدآن دو بزرگوار که مسلّم در نزد عوام وخواص بودنه مردم‌را درامور شرعی باین‌جناب هدایة میکردند.

(۱) وفات ایشانرا مؤلف احسن الودیعه در سال (۱۲۵۵) ضبط کرده و مأخذ خود را مطلع‌الشمس و فردوس‌التواریخ ذکر نموده (ص ۱۸ ج ۱) و در کشف‌الحجب ص (۴۸۱) سال (۱۲۵۳) ضبط گردیده است.

مؤلفات ایشان را مؤلف احسن الودیعه کتب ذیل دانسته : **مصابیح الفقه** (از طهارت تا دیات) . **اعلام الوری** (از طهارت تا مبحث تیمّم) . شرح **لمعه دمشقیه** (این شرح بر کتاب خمس و اجاره و قضاء و شهادات و مبحث لباس مصلّی است) . و کتابی دررجال وحاشیه هائی بر کتب ورساله ها و جواب مسائل مشکله نیز انشا کرده اند . (انتهی ص ۱۷ ج ۱) .

لوامع الرضویه (این کتاب) نیز یکی از مؤلفات ایشانست و در آن مسائل راجعهٔ بطهارت و صلوة و صوم و خمس بفارسی نگاشته شده ودر مقدّمهٔ آن که بقلم یکی از شاگردان آن جناب است نگاشته شده : این کتاب را که مشتمل بر الفاظ وجیزه و معانی بلیغه و مسائل کثیره مأخوذهٔ از قواعد اصولیّه و احادیث شریفه ائمّهٔ طاهره در احکام حلال و حرام وصلوة و صیام است آقای حاج سید محمدابن میرزا معصوم رضوی مشهدی برحسب تقاضای جمعی ازمؤمنین تألیف نمودند .

ولی در احسن الودیعه نام این کتاب که در حقیقت رساله عملیّهٔ مؤلف محترم بوده برده نشده امّا کشف الحجب در ص (۴۸۱) نام آنرا ذکرو درحدود (۷۱۰۰) بیت است .

آغاز: بسمله الحمد لله علی ما انعم کماعلم الانسان مالم یعلم . . . . . اما بعد بر مرآت صحائف عطارد قطیعان روشن ضمیر طریق دین داری که سیّاران بروج افلاك تقوی و پرهیزکاری اند مخفی نماناد الخ .

(۶۲۱)

لوامع الرضویة

این نسخه بخط نسخ نوشته‌شده و مشتمل بر کتاب طهارت و صلوة‌وصوم و خمس میباشد .کاتب نامی ازخود و سال کتابت نبرده بر صفحهٔ اوّل عبارت ذیل که حاکی از این است نسخه‌را بنظر مؤلف رسانیده‌اند نوشته شده :

بسم الله لا قوة الاّ بالله نظر باینکه شخصی ثقه خبر داد بتصحیح این رساله پس عمل کردن باین نسخه عیب ندارد انشاء الله والسلام علی من اتّبع الهدی . سجع مهریکه ذیل عبارت فوق زده‌شده این است : عبده الرّاجی سید محمد الرضوی . وظاهراً عبارت

مذکور خط خود مؤلف است .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۱۶۸) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار .
قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۳۷) .

[۲۳۴] مختصر تحفة الابرار (فارسی)

تحفة الابرار تألیف حضرت حجة الاسلام رشتی (ره) است [۱۹۸] ص (۴۲۲) و چنانکه صاحب روضات در ص (۱۲۵ ج ۱) نگاشته اند این کتاب را مؤلف پس از سئوال و جواب خویش بهمان نهج و سبك بفارسی تألیف نموده و تا مبحث تعقیب صلوة را موفق بانشاء گردیده و در حدود (۲۰۰،۰) بیت میباشد . و نیز در همین صفحهٔ مذکور از روضات در ضمن مؤلفات مؤلف نوشته : و دیگر از مؤلفات ایشان رسالهٔ بسیار بزرگی در احکام سهو و شك میباشد و آنرا بروضعی نیکو تألیف نموده و تتمّه تحفة الابرار قرار داده اند .

و نسخه ذیل چنانکه مذکور خواهد شد از ابتداء احکام صلوة تا آخر مبحث سلام نماز است و مختصر کنندهٔ آن شناخته نشد و این قسمت در حدود (۲۵۴۰) بیت میباشد .

آغاز: بسمله باب اوّل در بیان مقدّمات است و در آن چند فصل است فصل اوّل در تقسیم صلوة است الخ .

انجام: پس صیغهٔ سلامیکه مخرج از نماز است یکی از دو صیغه مذکوره است والحمدلله رب العالمین .

(۶۲۲)

مختصر تحفة الابرار این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، و درسال (۱۲۹۵) داخل کتابخانه اعتضادیه شده و قبل از آن مختصر سئوال و جواب معروف مؤلف که در ذیل نمرهٔ (۶۲۳) آنرا نیز ذکر میکنیم نوشته اند .
کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۳۳) صفحهٔ (۲۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۲۳۷۱) مکرّر کتابخانه است .

[۲۳۵] مختصر سئوال و جواب حجة‌الاسلام رشتی (فارسی)

این نسخهٔ ذیل مختصری از سئوال و جواب مرحوم حجة‌الاسلام رشتی (ره) است که در ذیل نمرهٔ [۱۹۸] درص (۴۲۲) بشرح آن پرداختیم و در حدود (۳۴۵۶) بیت و مشتمل بر مسائل اجتهاد و تقلید و طهارت و صلوة و احکام جنائز وصوم وزکوة وخمس و کفارات وجهاد وصید وذباحه ونکاح ومیراث میباشد وظاهراً مختصر کنندهٔ آن خود مؤلف بوده اند.

آغاز: سئوال هرگاه شخصی تقلید مجتهدی را نمود در حال حیات آن مجتهد یا بعد از فوت آن مجتهد جائز است بقاء بر تقلید آن یا خیر **جواب** الخ.

انجام: اگر حسن ظاهری بحدی است که مفید مظنّه به تحقق این حالت هست کفایت می کنند در حکم بعدالت و الاّ فلا حکم بعدالت نمی توان نمود والله العالم.

(۶۲۳)

مختصر سئوال و جواب حجة‌الاسلام رشتی

این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده، در سال (۱۲۹۵) وارد کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه شده و بر آن نوشته اند: سئوال و جواب مرحوم حاج سیّد محمد باقر اعلی الله مقامه موسوم به تحفة الابرار الخ وچنانکه در ص (۵۰۸) معلوم شد تحفة الابرار غیر از سئوال و جواب است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۴۰) صفحهٔ (۲۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول ($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۷۱) مکرّر.

[۲۳۶] مختصر القدوری یا فقه حنفی (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت قدوری رضی الله عنه است (ابوالحسین احمد بن محمد بن جعفر بن حمدان قدوری (۱) بغدادی حنفی ۳۶۲ ـ ۴۲۸) (۲) که از

(۱) ابن خلکان در وجه تسمیه این عالم گوید: قدوری بضم قاف و دال مهمله و سکون واو و پس از آن راء مهمله منسوب به قدوراست که جمع قدر باشد (وقدر عربی دیگ فارسی است) و من وجه این نسبت را ندانستم و سمعانی در کتاب الانساب نیز چنین گفته اند. ودر معجم المطبوعات. ـ

علماء و بزرگان حنفیّه بوده و مقام ریاست حنفیّه را در عراق داشته و با ابو حامد اسفراینی شافعی مناظرات نموده و نیکو تقریر و خوش بیان ودارای نظر بوده است .

مؤلفاتی در کتب بایشان نسبت داده شده و آنها عبارتنداز کتابی درنکاح که درفرانکفورت چاپ شده وشرح مختصر کرخی و کتاب تجرید (در این کتاب مسائل خلافیّه میان ابو حنیفه و شافعی را بدون ذکر دلیل جمع کرده) و کتاب تقریب (مؤلف را بدین نام دو کتاب است در تقریب اوّل فقط مسائل خلافیّه میان ابوحنیفه وپیروان وی را جمع نموده ودرتقریب ثانی مسائل مذکوره وادلّهٔ آنهارا ذکرکرده‌اند) ودیگر ازآنهامختصرقدوری درفروع حنفیه است(همین کتاب) و چنانکه صاحب کشف الظنون درج ۲ ص(۴۰۲)نوشته اند که شروح بسیار براین کتاب نوشته شده و نام بعضی از آنها را درسه صفحه از آن کتاب جای داده و در ذیل نام آن چنین نوشته : در بین حنفیّه بر این کتاب لفظ و نام **الکتاب** گذارده شده و متنی محکم و معتبر و متداول میان بزرگان است و شهرت آن مستغنی ازبیان میباشدو صاحب « مصباح انوارالادعیه» گفته که حنفیها در روزگاری که مرض وبا در میان باشد بدین کتاب تبرك جویند و کتابی مبارك است هر کس آنرا حفظ نمود از فقر ایمن گردد و نیز در بارهٔ آن گفته شده : هرکس این کتاب را خدمت استاد صالحی بخواند و او در باره وی در موقع ختم کتاب دعا ببرکت کند بشمارهٔ مسائل این کتاب دارای دراهم گردد ودر بعضی از شروح مختصر (در کشف الظنون **شروح مجمع** نوشته شده ومسلّماً مجمع غلط و مختصربوده است) نگاشته شده که این کتاب مشتمل بر دوازده هزار (۱۲۰۰۰)مسئله میباشد. **انتهی .**

مختصر قدوری چندین بار در هند و ترکیه و قازان چاپ شده و کتاب

(بقیه از حاشیه صفحه قبل) است : اورا قدوري گفته‌اندبمناسبت اینکه مؤلف منسوب بسازندگان یا فروشندگان دیگ بوده و یا مؤلف از اهالی «قدورة» که یکي ازدهات بغداد میباشد بوده‌است و این شرح را معجم از فوائد البهیه گرفته .

(۲) ابن خلکان ج ۱ ص (۲۱) ، معجم المطبوعات ص (۱۴۹۷) ، کشف الظنون ج ۱ ص (۲۴۹) وج ۲ ص (۴۰۲) ، شذرات الذهب ج ۳ ص (۲۳۳) ، الفوائد البهیه ص (۳۰).

جهاد از این کتاب باترجمهٔ لاتینی آن که« روزن ملر »نموده در لیپزیك آلمان چاپ گردیده است .

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی رسوله محمّد و آله اجمعین قال الشیخ الامام الاجل الزاهد العالم ابوالحسین احمدبن محمّدبن جعفر البغدادی المعروف بالقدوری **الاصل** فی وجوب الطهاره قوله تعالی یاایهاالذین آمنوا اذا قمتم الی الصّلوة .الخ

(۶۲۴)

مختصر القدوری این نسخه را بخط نسخ محمّدبن حسین در سنهٔ (۱۱۲۱) نوشته و مشتمل بر کتب فقهیّه از طهارت تا فرائض است باندازهٔ یك صفحه از نسخهٔ دیگر این کتاب که پس از این شرح آن می‌آید ناقص دارد و آخرین سطر کتاب فرائض آن این است : (فما خرج من اصل المسئله فهوبالسدس قدتم الکتاب) چند سطر ابتداء کتاب که مشتمل برحمد وصلوة ونام مؤلف بوده دراین نسخه نوشته نشده وشروع بکتاب طهارت گردیده وآغاز آن اینست : الاصل فی الطهاره قوله تعالی یاایها الذین آمنوا اذا قمتم الی الصّلوة. در حاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه هائی از ینابیع وبحرالرائق وتصحیح قدوری (۱) وشرح حداد بر قدوری وحلبي وقاضی‌خان وغیره نگاشته شده است . جلد تیماجی مذهب . کاغذسمرقندي . عدّهٔ اوراق (۱۸۹) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۷۳).

(۱) تصحیح قدوری تألیف قاسم بن قطلوبغای حنفی است در کشف الظّنون چاپ آستانه سال تولد این مؤلف را سنهٔ (۳۶۹) ضبط نموده بااینکه وفات خود قدوری سال (۴۲۸) بوده بنابر این معلوم میشود که تاریخ مذکور غلط است و گذشته از این درعبارات آنهم کلمات افتاده ایست بعضی از آنها در کشف الظنون چاپ فلوگل تصحیح گردیده و در آنجا سال وفات قطلوبغا سال (۸۷۹) ضبط شده است (کشف چاپ اسلامبول ج۲ ص ۴۰۵ و چاپ فلوگل ج ۵ ص۴۵۸) و فهرست کتابخانه خدیویه ج ۳ ص ۲۷ در تعریف این کتاب و مؤلف آن چنین نگاشته‌است : (تصحیح مختصر القدوری) تألیف العلامه ابي العدل زین الدین قاسم بن قطلوبغا الحنفي المولود بالقاهره سنة (۸۰۲) المتوفی فی رابع ربیع الاخر سنة (۸۷۹) بالقاهره ایضاً قال فی اوله : انی قد رأیت من عمل فی مذهبنا بالتشهی فاحببت ان اضع تصحیحات علی المختصرات التی تحفظ فی هذا الزمان وهذا ما تیسر علی مختصر القدوری و مع زیادات نص علیها قاضی خان فی فتاواه .

(٦٢٥)

مختصر القدوری این نسخه‌را بخط نسخ بد ملاّ نظر محمد درسنهٔ (١٢٠٣) نوشته و مشتمل بر تمام ابواب فقه از طهارت تا ارث (٤٨ کتاب) میباشد. حاشیهٔ قسمتی از اوراق نسخه وصّالی گردیده و مطالب متفرّقه‌ای راپس از ختم کتاب کاتب نگاشته وپشت ورق اوّل بنام یك مجلّد کتاب فقه سنّی‌ها وقف گردیده است.

جلد تیماجی کاغذاصفهانی. عدّهٔ اوراق (١٣٤) صفحهٔ (١٣) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٧٤).

[٢٣٧] مختصر النافع (عربی)

این کتاب یکي از متون مختصره در فقه امامیّه میباشد و مؤلف آن حضرت محقّق حلّی اعلی الله مقامه است [٢٠١] ص (٤٣١) و در ذیل کشف الرّموز که یکي ازشروح این کتاب است در ص (٤٨١) شروحی بر این کتاب را نام بردیم. مؤلف خود بر این کتاب نام نگذارده ولي در کتب و افواه علماء امامیّه مشهور به «مختصر النافع» گردیده و در کتب فهارس بهمین نام ضبط‌شده و وجه این تسمیه شاید این عبارت مصنّف باشد که در مقدّمه است: اما بعد فانی مورد لك فی هذاالمختصر خلاصه المذّهب المعتبر الخ. ولی صاحب کشف الظنون (ج ٢ ص ٥٨١) آنرا بنام «نافع في مختصر الشرایع» ثبت نموده و چون مؤلف را کتاب «شرایع الاسلام» معروف در فقه است ص (٤٣١) شاید تصوّر نموده که این کتاب مختصر آنست و بیان عزّالدین آبی در مقدمه کشف الرموز (فلمّا فرغت عن بحث کتابه الشرایع و منتخبه النافع فی الشرایع الخ) نیز مؤید این تصوّر است بهر حال ما در این فصل بهمان نام مشهور آنرا ذکرنمودیم.

مختصر النافع سال (١٢٦٧) درهندوستان واخیراً طهران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی صغرت فی عظمته عبادة العابدین وحصرت عن شکر نعمته السنة الحامدین الخ.

(۶۲۶)

مختصر النافع این نسخه که مشتمل بر تمام کتابست بخط نسخ ابراهیم بن اسمعیل رنکزیز (در آخر نسخه بهمین نحو رقم شده) در سنهٔ (۱۰۵۳) نوشته شده ، درحاشیهٔ بیشتر از صفحات حاشیه هائی بامضاءِ ع ل ، ح ل و فخر الدّین و غیره نگاشته شده ، صفحه اوّل وبعضی ازصفحات این نسخه وصّالی گردیده ، پس از اتمام کتاب برسه صفحه مطالب ذیل نوشته شده : ۱ ـ طریقهٔ ختم سوره انّا فتحنا . ۲ ـ طریقهٔ ختم متوسط همان سوره . ۳ ـ درصفحهٔ سوّم تعیین مقدارصاع شرعی و رطل وسنگ و مثقال ودرهم وغیره گردیده است .
جلد تیماجی مستعمل . کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۷۱) صفحهٔ (۱۰) سطر . واقف سپهسالار. قطع خشتی .طول (۲۱ سانتیمتر) عرض(۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۷۳).

(۶۲۷)

مختصر النافع این نسخه را بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۰۷۱) کمال الدین بن محمّد یوسف رضوی نوشته اند و مشتمل بر تمام کتاب است ، سه ورق از ابتداءِ کتاب افتاده و اوّلین سطر موجود آن این است : (والاستبراء والدعاء عندالنظر الی الماء وعندالاستنجاء) درحاشیهٔ بعضی ازصفحات حاشیه های مختصری است .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۱۷۸) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمره کتابخانه (۲۲۷۱).

(۶۲۸)

مختصر النافع این نسخه که مشتمل برتمام کتاب میباشد بخط نسخ نوشته شده ، کاتب آن سال کتابت را چنین رقم نموده است : (سنهٔ ۱۱۹) ولی مسلّماً صفری که درمرتبهٔ آحاد یاعشرات یا مآت بوده گذارده نشده ، پشت صفحه اوّل کتاب فهرست (٤٥) کتاب از کتب فقهیّه که این کتاب مشتمل برآنها است نوشته شده و بر صفحات اوّلیّه کتاب حاشیه هائی نگاشته اند .
جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۱۱۹) صفحهٔ (۱۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۶۹) .

(٦٢٩)

مختصر النافع این نسخه مشتمل بر تمام کتاب است و بخط نسخ خوب محمد حسین بن ملا نظرعلی جیلانی در سنهٔ (١٢٠٤) نوشته شده و درحاشیهٔ بیشتر ازصفحات حاشیه‌هائی از تنقیح وشیخعلی ومهذب و غیره نگاشته شده است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (٢٦٦) صفحهٔ (١١) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (١٩ سانتیمتر) عرض (١٣ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٢٧٢).

(٦٣٠)

مختصر النافع این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل بر تمام کتاب بوده، تقریباً دوازده ورق از اواخر کتاب که مشتمل بر قسمتی از کتاب حدود و تمام کتاب قصاص و سه مبحث از کتاب دیات بوده افتاده وچهار ورق نیز ازآخر کتاب افتاده است، ورق آخر موجود نسخه از کتاب قصاص همین کتاب است وبی ترتیب درآخر گذارده شده، درحاشیهٔ بیشتر از صفحات حاشیه هائی بدون امضاء و با امضاء نوشته شده وبعضی از اوراق وصالی شده است.

جلد تیماج. کاغذ اصفهانی. عدهٔ اوراق (١٨٧) صفحهٔ (١٥) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. طول (٢٠ سانتیمتر) عرض (١٣ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٢٧٠).

[٢٣٨] مختصر وقایة الروایه یا کتاب النقایه (عربی)

این کتاب که مختصر وقایة الروایه است مؤلف آنرا «النقایه» نامیده و مختصر کنندهٔ آن صدرالشریعه حنفی رضی‌الله عنه است (عبیدالله صدر الشریعه بن مسعود بن تاج الشریعه محمود بن صدر الشریعه محبوبی حنفی بخارائی متوفی سنهٔ $\frac{٧٤٧}{٧٤٥}$) (١) که یکی از معاریف فقها و اصولیین و مفسّرین و ادباء عامّه و حنفی مذهب بوده‌اند، چنانکه خود درمقدّمه بیان نموده اند تاج الشریعه کتاب «وقایة الروایة فی مسائل الهدایه» را که یکی از متون مهمّه در فقه حنفی است

(١) کشف الظنون ج ٢ ص (٦١٠ و ٦٤٠)، الفوائد البهیه ص (١٠٩ تا ١١٢) و معجم المطبوعات ص (١٢٠٠).

برای اینکه ایشان آنرا حفظ نمایند تألیف فرموده ولی چون ایشان همّت طلاّب را قاصر در حفظ آن دیده باختصار آن پرداخته و آنرا « النقایه » نامیده‌اند وچنانکه بر « وقایه الروایه » شروح بسیار نوشته شده (ج ۲ کشف الظنون ص ٦٤٠) بر مختصر آنهم شروح بسیار نگاشته شده است (ج ۲ کشف الظنون ص ٦١٠) مؤلف « الفوائد البهیّه فی تراجم الحنفیّه » محمّد عبدالحی اللکنوی الهندی در صفحات (۱۰۹ تا ۱۱۲) شرح مبسوطی از حالات این مؤلف و اجداد او و تذکّر باشتباهات مؤلف کشف الظنون و بعضی از مؤلفین دیگر راجع بایشان نوشته است .

مختصر وقایه مشتمل بر (٤٨) کتاب فقه و از طهارت شروع و بکتاب اخرس ختم میگردد و درحدود (۲۰۰۰) بیت میباشد .

صدرالشریعه را شرحی بروقایه الرّوایه ومتنی دراصول بنام **تنقیح** و شرحی برآن بنام توضیح میباشد و همه آنها چاپ شده است .

آغاز: بسمله الحمدلله رافع اعلام الشّریعة الغرّاء جاعلها شجرة اصلها ثابت و فرعها فی السّماء الخ .

(٦٣١)

مختصر وقایة الروایه

این نسخه بخط نستعلیق در سنهٔ (۱۲۷۸) نگاشته شده و در حاشیه پاره‌ای از صفحات تعلیقاتی از ملاّ فخرالدین وملاّ جلال الدین و شرح وقایه و قاضی خان و بیرجندی وهدایه و شیخ الاسلام و غیره نوشته شده ومشتمل بر کتاب طهارت تا کتاب اخرس (٤٨ کتاب) میباشد ، چندورق کاغذنو شته درابتدا وانتهای نسخه است وبرپارهٔ ازآنها مطالب متفرقه نگاشته شده است .

جلد تیماجی ضربی . کاغذ سمرقندی مهره زده . عدّهٔ اوراق (۲۲٤) صفحهٔ (۷) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۷۷) .

[۲۳۹] **مختلف الشیعه یا مختلف علامه** (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت علاّمه حلّی اعلی الله مقامه میباشد [۱٦٤] ص (۳۵۵) و یکی از کتب مشهوره در فقه امامیّه است و چنانکه مصنّف خود

در مقدّمه آن بیان کرده اند اوّلین کتابیست که بدین طرز در فقه تألیف گردیده و برای معرّفی آن بهتر آنست که بترجمهٔ عبارت مصنّف در مقدّمهٔ خود کتاب بپردازیم وآن اینست : **اما بعد** چون بر کتب فقهیّه و مقالات و اقوال امامیّه رضوان الله علیهم اجمعین واقف گردیدم در مسائل بیشمار میان آنها اختلاف نظر و عقیده مشاهده نمودم دوست داشتم که فقط مسائل مختلف فیه اصحاب خودمان (فرقهٔ امامیّه) را در کتابی جمع نمایم و کاری بمسائل متّفق علیه ایشان نداشته باشم و چون در هر مطلبی بدلیل قائل بدان دست یافتم بنقل آن پرداختم و چون نیافتم بفکر خویش وجه نظر و راه عقیدهٔ آن قائل را بدست آورده و میانهٔ صاحبان اقوال با کمال انصاف و بدون ملاحظه حکمیّت نموده و در این تألیف هیچیك از علماء سلف بر من سبقت نجسته و نخستین کتاب در این موضوع می باشد و نام آن را « مختلف الشیعه فی احکام الشریعه » نهادم . **انتهی** .

این کتاب مشتمل بر یکدورهٔ کامل فقه میباشد و مؤلف آنرا بر هفت جزء در دو مجلّد بتفصیل ذیل تقسیم کرده اند :

جزء اول : کتاب طهارت و صلوة . **جزء دوم :** کتاب زکوة و خمس و صوم و قسمتی از حج (تا آخر مبحث طواف و سعی) . **جزء سوم :** بقیهٔ حج و کتاب جهاد . **جزء چهارم :** کتاب اجاره ، عطایا با توابع آن و قسمتی از کتاب نکاح (از ابتدا تا مبحث صداق) . **جزء پنجم:** بقیّه نکاح ، کتاب طلاق ، کتاب عتق باتوابع آن و کتاب ایمان باتوابع آن . **جزء ششم :** کتاب صید وذباحه با توابع آن و کتاب قضا و شهادات و کتاب میراث . **جزء هفتم :** کتاب حدود و کتاب قصاص و کتاب دیات.

جلد اوّل مشتمل برسه جزء وجلد دوّم مشتمل بر چهار جزء است .

این کتاب بهمّت مرحوم حاج شیخ احمد کتاب فروش شیرازی در سال (١٣٢٣ و ١٣٢٤) درطهران چاپ گردیده است .

آغاز: الحمدلله محق الحق و مظهره و قامع الباطل و مدمّره و ممیّز انواع الانسان

عن غیره من انواع الحیوان الخ .

(۶۳۲)

مختلف الشیعه یا مختلف علامه

این نسخه که بخط نستعلیق نوشته شده مشتمل بر از اوائل کتاب طهارت تا اواخر کتاب حج است ، چنانکه در آخر جزء اوّل است در سنهٔ (۱۰۰۱) نوشته شده از اوّل کتاب تا اواسط مسئله دهم از فصل سوّم افتاده و اوّلین سطر موجود آن این است ؛ (الاوّل ما رواه الشیخ ره فی الصحیح عن زراره و محمّد بن مسلم و برید بن معویه العجلی عن الصادق علیه السّلام) و آخرین سطر نسخه این است : (و لابد من تخصیصها و لیس تخصیصها بالاحرام اولی من تخصیصها بدخول الحرم) ورق اوّل و بعضی از اوراق دیگر صحافی شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۱۸۰) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰ ½ سانتیمتر) عرض (۲۱ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۸۰).

(۶۳۳)

مختلف الشیعه یا مختلف علامه

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل بر از اوائل کتاب طهارت تا اواخر حج است و رق اوّل کتاب افتاده و از آخر کتابت آن ناقص مانده و اوّلین سطر صفحه اوّل اینست : (ثم تدخل فی الماء یتوضّا منه للصلوة قال لا الاّ ان یکون الخ .) و آخرین سطر موجود نسخه که از مسئله سوّم فصل ذبح کتاب حج میباشد این است : (عن الصادق علیه السلام عن ابیه علیه السلام کان یقول من فاته صیام الثلاثه الایام التی فی الحج .) در حاشیهٔ بیشتر از صفحات حاشیه هائی بامضاء سلطان العلماء و شیخ علی و از کتاب منتهی و مدارك و معتبر و ذکری و غیره و بدون امضاء نوشته شده و اسمی از کاتب و سال کتابت درنسخه نیست ظاهر این است که در قرن یازدهم نوشته شده ، چند ورق کاغذ ننوشته در اوّل نسخه میباشد و ورق اوّل کتاب سوراخ گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . عدّهٔ اوراق (۲۷۰) صفحهٔ (۲۲) سطر . واقف سپهسالار. قطع وزیری . طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۱۷ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۸۱).

(۶۳۴)

مختلف الشیعه یا مختلف علامه

این نسخه که مشتمل بر از ابتداء کتاب تا آخر مقصد دوّم از کتاب حج است بخط نسخ سید علی در سنهٔ (۱۱۰۸) نوشته شده، در آخر کتاب کاتب نوشته است: «و یتلوه فی الجزء الثالث المقصد الثالث فی افعال الحج والحمد لله فیه».

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۳۵۸) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی بزرگ. طول (۲۰ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۸۲).

(۶۳۵)

مختلف علامه

این نسخه بخط نسخ خوب مهدی بن هادی نام نوشته شده و سال کتابت را ننگاشته ولی بایستی در اواسط قرن سیز دهم هجری باشد و مشتمل بر از ابتداء کتاب تا آخر جزء پنجم آن است (تا آخر کفارات).

جلد میشن. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۴۰۱) صفحهٔ (۳۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۷۹).

(۶۳۶)

مختلف علامه

این نسخه را بخط نسخ خوب محمّد یوسف اصفهانی در سنهٔ (۱۲۴۲) نوشته ومشتمل بر کتاب طهارت وصلوة است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۲۷۳) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۰ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۲۸۳).

(۶۳۷)

مختلف علامه

این نسخه بخط نستعلیق چنانکه در آخر آن نوشته شده بر حسب دستور آقا سید نصرالله مجتهد استرابادی در سنهٔ (۱۲۴۲) نگاشته شده ومشتمل بر کتاب زکوة تا آخر وصایا است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۴۳) صفحهٔ (۲۴) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۰۰).

[۲۴۰] مرشدالعوام (فارسی)

مؤلف این کتاب حضرت میرزای قمی رحمة‌الله علیه است [۱۹۹] ص (۴۲۵) و چنانکه صاحب روضات در ص (۱۶۸ ج ۳) نوشته و نسخه نمرهٔ (۴۰۳) ج ۲ فهرست رضویه آنرا تأیید میکند مشتمل بر تمام‌عبادات است (طهارت ، صلوة ، صوم ، اعتکاف ، زکوة ، خمس ، حج وجهاد) وچنانکه اوّلین نسخه ذیل پیش از شروع بکتاب طهارت رساله ئیکه مصنّف دراصول‌دین نوشته اند دارا میباشد ومؤلف فهرست رضویه این کتاب را مشتمل بر اصول وفروع‌دین دانسته معلوم میشود که اصول دین‌را هم دارا میباشد ولی‌ظاهراً چنانکه گذشت رسالهٔ دراصول دین‌را یکی‌از مؤلفات مستقلّهٔ مؤلف ومرشدالعوام را فقط درفروع‌دین نوشته‌اندبنابراین این رساله‌بایستی درفصل اصول دین (کلام) نگاشته‌شود.

آغاز: بسمله الحمد لله ربّ العالمین والسّلام علی محمد و آله اجمعین.

اما بعد چنین گوید ابوالقاسم بن حسن جیلانی که این چند کلمه ایست‌دربیان مسائل عبادات الخ .

(۶۳۸)

مرشدالعوام این‌نسخه‌رابخط نستعلیق خوب ابراهیم بن عبدالله حسینی قمی درسنهٔ (۱۲۳۱) نوشته اند و مشتمل بر کتب ذیل است : طهارت و صلوة ، زکوة و خمس ، صوم و حج . پیش از شروع بکتاب مرشدالعوام این کاتب رسالهٔ فارسی‌را که همین مؤلف در اصول دین‌باادلّهٔ آن تألیف کرده نوشته است وشاید جزءِ مرشد العلوم باشد.

جلد میشن .کاغذ آبی . عدّهٔ اوراق (۱۲۰) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۲ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۶۹).

(۶۳۹)

مرشدالعوام این نسخه بخط نستعلیق عبدالغفور نوری نوشته شده ، سال کتابت را ننگاشته ، در سنهٔ (۱۲۹۷) سپهسالار آن را وقف کرده‌اند و مشتمل برکتاب طهارت وصلوة وخاتمه‌ای که دراحکام

جنائز است میباشد.
جلد میشن. کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۲۷۰) صفحهٔ (۱۳) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۷۱).

(٦٤٠)

مرشدالعوام این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب در سنهٔ (۱۲۲۳) نوشته شده، اسم کاتب را محو کرده اند، مشتمل بر کتاب طهارت و صلوة است جز اینکه خاتمهٔ آن کتاب را که تقریباً سی ورق از اوراق این نسخه میشود کاتب ننوشته و کتابت نسخه را تمام کرده است، پشت آخرین صفحه شرحی در بیان اختلاجات اعضاء و آثار هریك نوشته شده وتمام اوراق کتاب را تا آن حدّیکه شامل سطور است رنگ حنائی نموده اند.
جلد چرمی ضربی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۱۳۲) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۹ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۷۰).

[۲٤۱] **مستند الشیعه فی احکام الشریعه** (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت ملاّ احمد نراقی اعلی الله مقامه است (احمد بن محمد مهدی بن ابوذر نراقی کاشانی متوفی سنهٔ ۱۲٤٤) (۱) که یکی از علماء قرن سیزدهم هجری و از بزرگان امامیّه بوده اند و در اکثر از علوم عقلی و نقلی دستی قوی داشته و در آن تألیفی دارند در ادبیّت و انشاء و شعر نیز توانا بوده و مؤلفات ایشان بهترین گواه و دیوان و مثنوّیاتشان که مشهور به «طاقدیس» است شاهد بر مدّعی است و چنان معلوم میشود که **صفائی** تخلّص میجسته و در کتاب خزائن بسیاری از اشعار آبدار فارسی خویش را نیز ذکر کرده اند، خدمت پدر خود و حضرت شیخ جعفر نجفی صاحب کشف الغطاء تلمّذ نموده و نقل روایت از پدر میکند و او از صاحب حدائق و او از محمّد رفیع گیلانی و او از مرحوم مجلسی صاحب بحار نقل نموده وشیخ انصاری (ره) که درعصر خویش رئیس مطلق بر تمام فرقهٔ شیعه گردیدند از شاگردان این مؤلف محترم بوده اند

(۱) روضات الجنات ص (۲۷) ج ۱.

دارای اخلاقی بس نیکو بوده و در انجام حوائج مردم سعی و کوشش داشته و از مساعدت های مادّی و معنوی بآنها خود داری نمیکرده و مؤلفات ایشان بسیار و گذشته از شروحی که بر مؤلفات پدر بزرگوار خود نوشته‌اند دارای کتبی در علوم فقه واصولین (دین و فقه) و حکمت و ریاضی واخلاق وشعب آنها میباشدو کتب معروفهٔ ایشان از اینقرار است : شرح تجریدالاصول (تجریدالاصول تألیف ملاّ مهدی نراقی مذکور در ص (۳۶۸) این فهرست میباشد و این شرح درچندین مجلّد بزرگ است) . و **شرح رساله حساب** (رسالهٔ حساب ازپدر مؤلف است)و کتاب **معراج السعاده** (این کتاب شرح و ترجمهٔ کتاب جامع السعادات پدر مؤلف میباشد) و **مناهج الاصول** (در اصول و دو مجلّد است) و کتاب **عین الاصول** و کتاب **مفتاح الاحکام** (در اصول فقه) و کتاب **اساس الاحکام** (در اصول فقه) و کتاب **عوائدالایام** (در بیان قواعد فقهیّه است و در فصل اصول فقه آنرا خواهیم ذکر نمود) و کتابی بنام **مشکلات العلوم** و کتابی در ردّ بر پادری بنام **سیف الامه** و کتابی بطرز کشکول بنام **خزائن** و مثنویات بنام طاقدیس و کتاب **مستند الشیعه فی احکام الشریعه** (همین کتاب) وبسیاری دیگر .

مستندالشیعه یکی از کتب مبسوطه در فقه امامیّه میباشد و از کتب خوب استدلالی این فرقه است و صاحب روضات (ص ۲۷ ج ۱) نوشته اند گویا مؤلف موفق باتمام آن نگشته و پس از اینکه از تألیف عبادات تا آخر حج فراغت یافته بتألیف کتاب بیع پرداخته چون لختی از آنرا برصفحهٔ کاغذ آورد آنرا نیز گذاشت و بتألیف کتاب اطعمه و اشربه و صید و ذباحه با قسمتی از کتاب نکاح پرداخت پس از آن شروع بنوشتن کتاب قضاء و شهادات کرد و تألیف کتاب بکتاب ارث خاتمه یافت و باقی کتب ومباحث فقهیّه این کتاب تألیف نشده اجل مؤلف دررسیدوعمر این تألیف تمام شد . انتهی .

مستندالشیعه فی احکام الشریعه مطابق بهمین تحقیق که از صاحب روضات نقل گردید در دو مجلّد بزرگ در سال (۱۲۷۳) درطهران بتصحیح شیخ المشایخ

حاج شیخ بشیر دزفولی (ره) وآقا سید محمد علی و مقابله با نسخه ئیکه بخط مصنّف بوده چاپ شده است.

آغاز : بسمله الحمد لله علی کثیر نواله والشکر علی انعامه و افضاله الخ .

(٦٤١)

مستند الشیعه این نسخه که بخط نسخ نوشته شده مجلّد سوّم و مشتمل بر کتاب زکوة تا اواخر حج است (تاقسمتی از زیارت قبر پیغمبر ص) تقریباً سه ورق از اواخر کتاب و قسمتی از کتاب حج افتاده است ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده است ، قسمتی از ورق اوّل پاره شده ، بعضی از اوراق اوّلیه مقابله و تصحیح گردیده وکلمات افتاده ازمتن درحاشیه تحریر گردیده است .

جلد مرغش . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۳۸۸) صفحهٔ (۲٦) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۳۱) .

(٦٤٢)

مستند الشیعه این نسخه مشتمل بر کتاب فرائض ومواریث و مطاعم و مشارب وصید و ذباحه است ، کلمات افتاده از متن در حاشیه نوشته شده است ، حاشیه هائی از مصنّف بر کنار برخی از صفحات تحریر گردیده وبه قرینه این که در ذیل حواشی این عبارت : (منه دامت افاداته) تحریر گردیده وکاتب آنها همان کاتب متن است معلوم میشود که درحیات مؤلف نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۱۰۸) صفحهٔ (۳۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۲۹ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۳۰).

[۲٤۲] مشرق الشمسین و اکسیر السعادتین (عربی)

این کتاب یکی از تألیفات حضرت شیخ بهاء الدین عاملی رحمة الله تعالی علیه است [۳۱] ص (۷۱) و از کتب فقه استدلالی امامیّه شمرده میشود

مؤلف چنانکه در مقدّمه بدان تصریح کرده اند بر حسب خواهش جمعی از دوستان بتألیف این کتاب از آیات و اخبار راجعه بفقه مشغول شده و بهمین مناسبت نام آنرا « مشرق‌الشمسین و اکسیرالسعادتین » گذارده و گوید که‌شایسته است این کتاب نیز بنام « مجمع‌النّورین و مطلع‌النیّرین » نامیده شود و چنانکه در کشف‌الحجب ص (۵۲۲) مسطور است این قسمت (طهارت) مشتمل بر چهار صد حدیث میباشد . و احادیث را چنانکه خود در مقدّمه گفته اند از کتب اربعه نقل نموده وبنا داشته اند که این کتاب را چون کتاب مفصّل خویش « حبل‌المتین » [۱۱۳] (۲۴۸) در چهار منهج قرار دهند ولی بنا بتصریح کشف‌الحجب وتتبّع درنسخ موجوده جز کتاب طهارت این کتاب تألیف نگردیده و در حدود (۶۰۰۰) بیت است .

پیش از شروع بکتاب مقدّمه‌ای در تعریف حدیث و اصطلاحات متأخّرین راجع باقسام وانواع احادیث وامور راجعهٔ بآن وخاتمه درفرق میان طریقه‌کلینی وابن‌بابویه وطوسی رحمة‌الله علیهم درتألیفات خود نگاشته اند .

تاریخ تألیف را مؤلف در آخر کتاب طهارت سال (۱۰۱۵) و در شهر قم ضبط کرده اند .

(۶۴۳)

مشرق‌الشمسین و اکسیرالسعادتین

این نسخه مشتمل بر کتاب طهارت است و بخط نسخ نوشته شده ، در حاشیهٔ بیشتراز صفحات حاشیه هائی ازخود مصنّف و شیخ‌علی و بدون امضاء مرقوم گردیده ، تصحیح و مقابله شده و کلمات و عبارات افتاده از متن در حاشیه نوشته‌شده ، فهرست مطالب این‌نسخه در چهار صفحه پیش‌از صفحهٔ اوّل کتاب نوشته شده است در ذیل آخرین سطر نسخه عبارت ذیل نوشته شده است : (تمت مقابله هذه النسخه الشریفه المنیفه علی مؤلفها منا‌التحیة فی الخمیس السادس ایام‌الاسبوع ثانی اسبوع الثالث اعنی سادس عشر الثانی من تاسع‌الشهور الاثنی عشریّه فی اوّل عشر الرابع من المائة الثانیه من‌الالف الثانی من‌الهجرة

النّبوّیه علی هاجرها الف الف الثناء والتحیه کتبه تراب اعتاب اولی الالباب ابن ابوتراب عبدالعالی عفی عنهما)، بنابر این در سال (١١٣١) نگاشته شده و خود نسخه ظاهراً تاریخ کتابت آن سالها پیش ازاین تاریخ است .
جلد میشن . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (١٩٥) صفحهٔ (١٦) سطر . واقف سپهسالار .
قطع ربعی . طول (١٨ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١١ ١/٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٦٩) .

[٢٤٣] معین الخواص (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت میرزای قمّی رحمة الله علیه است [١٩٩] ص (٤٢٥) وخود درمقدّمه گفته اند : پس از اینکه تألیف کتاب مرشدالعوام به فارسی (ص ٥١٩) تمام شد چون مشاهده نمودم که عربی زبانان محروم گردیدند بتألیف این کتاب بزبان تازی مبادرت نموده که اداءِ این حق را نیز کرده باشم و صاحب روضات در ص (١٦٨ ج ٣) نوشته اند که این کتاب مشتمل بر عبادات بر وجه اختصار است ولی نسخهٔ ذیل چنانکه ذیلاً نوشته شده تمام کتب عبادات را ندارد و در فهرست های موجوده نامی از این کتاب نیست ونسخهٔ آنرا در جای دیگر نیافتم .

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین و الصلوة والسلام علی محمّد و آله اجمعین اما بعد فانی لمّا کتبت کتاب مرشدالعوام لعوام الاعاجم ثم رایت حرمان اکثر العرب من فوائده الخ .

(٦٤٤)

معین الخواص این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و مشتمل بر کتاب طهارت و صلوة و زکوة و صوم و اعتکاف و جنائز و خمس میباشد ، کاتب در آخر کتاب صوم خود را حیدر علی بن ملاّ حسین ، در سال (١٢٢٩) معرّفی کرده ، فصول و ابواب مطالب نوشته نشده وجای آن ها را خالی گذارده است و بین کتاب اعتکاف و صوم پنج صفحه از شرح باب حادی عشر نوشته شده است .
جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (١٧٩) صفحهٔ (٢٠) سطر . واقف سپهسالار .
قطع ربعی . طول (١٦ سانتیمتر) عرض (١٠ ١/٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٥٥).

[۲۴۴] مفاتیح الشرایع (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت فیض رحمة الله علیه است [۱۲] ص (۲۴) و یکی از کتب بسیار خوب مختصر استدلالی در فقه امامیّه میباشد و چنانکه مصنّف در دیباچه فرموده اند بدواً شروع بتألیف کتاب استدلالی مفصلی در فقه « بنام معتصم الشیعه فی احکام الشریعه » (۱) نموده پس از اتمام مجلّد اوّل آن اشتغال بتعلم اصول دین از روی ادلّه که در درجهٔ اوّل اهمیت است یافته (۲) و از اتمام آن باز ماندم چندین سال بدین منوال گذشت پس از آن بدان کتاب مراجعه نموده چون بسیار مفصّل بود و ترسیدم که همّت طلاّب قاصر از مطالعه ومباحثه آن گردد ونفوس طبعاً بمطالعه و مراجعه وحفظ کتب مختصره راغب تر اند باختصار آن کوشیده و باقی کتب را هم که آن مجلّد فاقد بود بهمین طریق و نهج تألیف نموده و آنرا چون « معتصم الشیعه » بر دو فن : ۱ ـ عبادات و سیاسات . ۲ ـ عادات و معاملات ـ ودر دوازده کتاب و دو خاتمه مرتب ساختم وهر کتابی مشتمل بر مقدّمه و ابوابی است .

کتب دوازده گانه مفاتیح از این قرار است : فن عبادات . ۱ ـ کتاب الصلوة (مباحث نجاسات وطهارات در این کتاب ذکر شده) . ۲ ـ کتاب الزکوة (خمس و صدقات را ضمیمه دارد) . ۳ ـ کتاب الصّیام (مبحث اعتکاف و کفّارات را ضمیمه دارد) . ٤ ـ کتاب الحج (عمره و زیارات در این کتاب است) . ۵ ـ کتاب النذور والعهود (مباحث ایمان و اقسام معاصی وطاعات نیز در این کتاب است) . ٦ ـ کتاب الحسبة والحدود (مباحث راجع بفتوی ولقیط و دفاع وقصاص ودیات در این کتاب مندرج گردیده) . **خاتمه** درپاره‌ای از احکام مرضی و وصیّت ها .

---

(۱) حضرت استاد آقای میرزا محمد طاهر تنکابنی دام ظله فرمودند در مسافرتیکه در سال (۱۳۵۲) بکاشان اتفاق افتاد راجع باین کتاب از جناب آقا شیخ مجدالدین نراقی که از علماء معاصر اندپرسش نمودم ایشان فرمودند که مشتمل بردورهٔ کامل فقه است وآقای علامه که از نواده های مرحوم فیض میباشد فرمودند که اینک نسخهٔ آن در کتابخانه ما موجود است .

(۲) در این موقع خدمت حضرت آخوند ملاّ صدرای شیرازي ره رسیده و بکسب معارف الهیّه اشتغال ورزیده اند .

فن عادات و معاملات : ۱ ـ کتاب المطاعم والمشارب (احکام صید و ذباحه در این کتاب است) . ۲ ـ کتاب المناکح و المواليد (مباحث طلاق و خلع و مبارات و لعان و ظهار و ایلاء در این کتاب مندرج است .) ۳ ـ کتاب المعایش والمکاسب (احیاء موات و اصطیاد و استرقاق و بیع و ربا و شفعه و شرکة و قسمة و مزارعه و مساقات و اجاره و جعاله و سبق و صلح و اقاله و قرض ورهن و ضمان و کفاله و تفلیس و اقرار و ابراء و سائر امانات وضمانات و ودیعه و عاریه و غصب و اتلاف ولقطه و احکام تصرّف بنیابة اعم ازاینکه بوکالة یاوصایة باشداین کتاب نیز شامل است) . ٤ ـ کتاب العطیّات والمروّات (مباحث هبه و هدیه و وقف و سکنی وحبس و وصیّة و عتق و تدبیر و کتابة در این کتاب ذکر شده است) . ٥ ـ کتاب القضاء والشهادات. ٦ ـ کتاب الفرائض والمواریث . **خاتمه** در حیل شرعیه .

برای معرّفی وبیان طرز کتاب بهتر آنست عبارت مصنّف محترم را که در ابتداء خود کتاب است ترجمه نمائیم و آن اینست :

و چون رغبت و میل طباع طلاّب بمتون مختصره بیشتر از توجه آنها بکتب مفصّله است بتوفیقات الهی و متوکلاً علیه شروع بتألیف این کتاب نمودم و بحمدالله با اختصار و خالی بودن آن از فروع متفرّقه و زیاد بنحوی است که میتوان حکم بیشتر از مسائل را که مورد احتیاج و ابتلاء در هر روزگاری شود از این کتاب استفاده نمود چرا که مفاتیح چون معتصم الشیعه ولو باشاره مشتمل بر بیشتر ادلّه اصول مسائل وبیان کیفیّت استنباط احکام با نقل اجماع بنحویکه در آن ادّعیٰ شده که ناقل آن اطلاع بر مخالفی از علماء دین ومذهب در عصر خویش نیافته چنانکه ظاهر ازاین دعوی همین است و تناقض در کلام ایشان اگر غیر از این باشد و نام ناقل آنرا چون بی فائده بود نبرده و اشاره بنقل آنهم نکرده ام و بر اجماعات اعتماد نکرده جز آنرا که علم بدخول معصوم در آنها یافته ام که آنهم ضروری دین و مذهب است چرا که جز اینگونه اجماعات حجیت ندارد . و در هر حکمی اشاره به حدیث وارد در آن از آنچه بنظر

خودم رسیده و یا موثّقینی نقل کرده باشند نموده و صحّت و حُسن و توثیق آنرا نیز تذکر میدهم الخ.

مؤلف خود در آخر کتاب تصریح کرده اند که در سال (۱۰۴۲) از تألیف آن فراغت یافته اند.

بر این کتاب شروح وحواشی متعدّده نوشته شده یکی از آنها از پسر مؤلف است که شرح آن در ص (۳۹۸) گذشت و دیگری از مولیٰ ابوالحسن عاملی ره جدّ مادری مرحوم صاحب جواهر میباشد که نام آنرا «شریعة الشیعه و دلائل الشریعه» گذارده و در سال (۱۱۲۹) از شرح باب اوّل آن که تا اوّل مبحث مقدّمات نماز میباشد فراغت یافته اند. (روضات ص ۱۱۹ ج ٤) وحاشیه آقای بهبانی (این حاشیه که در حقیقت شرح ورد بر مقدّمه مفاتیح میباشد مشتمل بر چهار مقاله است: ۱ـ در اصول اصلیّه. ۲ـ در آنچه نادانان آنرا قیاس دانند و قیاس نیست. ۳ـ در اجماع ضروری و نظری. ٤ـ در عدم جواز تقلید. کشف الحجب ص ۱۹۰) و شرح آقای بهبهانی (این شرح بر کتاب صلوة و صوم و زکوة و خمس میباشد و تقریباً باندازهٔ کتاب مدارك است) و شرح سید عبدالله بن سید محمد رضای حسینی که در حدود سیصد هزار بیت و مشتمل بر تمام مباحث فقهیّه و نقل خلاف در مسائل و اخبار وارده از ائمّه اطهار ع میباشد و نوادر آنها را نیز جمع کرده و نوادر اخبار احکام را نقل نموده و بآنها احاطه یافته و حتّی باخبار وافی و وسائل و بحار توسّل جسته و نام این شرح را «المصباح الساطع» گذارده است. و شرح صاحب ریاض (فقط توفیق بر شرح کتاب صلوة مفاتیح را یافته است). و شرح سید علی نقی که در آخر بعضی از مجلّدات آن سال تألیف را سنهٔ (۱۲۵۵) ضبط کرده. و شرح آقا محمد هادی بن محمد صالح مازندرانی (این شرح در کتابخانه رضویه موجود است ج ۲ ص ۷۷) و شرح شیخ حسین بحرانی بنام «الانوار اللوامع» است. (اسامی شروح فوق و تفصیل آنها از ص ۳۵۳ و ۲۵٤ و ۳۵۵ کشف الحجب نقل گردید و شرح محمد هادی بن نورالدین پسر برادر مؤلف در دو مجلّد است مجلّد اوّل آن در کتابخانه رضویه موجود است

(ج ۲ فهرست رضوی ص۷۶) . آقا محمود نوهٔ آقای بهبهانی را شرحی بر زکوة و اطعمه و اشربه مفاتیح است .

مفاتیح الشرایع مشتمل بر (۱۸۰۰۰) بیت کتابت میباشد و وجه تسمیه این کتاب بمفاتیح آنستکه هریك از مطالب آن بکلمهٔ «مفتاح» ابتداء گردیده و تمام کتاب مشتمل بر مفاتیح است .

آغاز: بسمله الحمد لله الذی هدانا لدین الاسلام و سنّ لنا الشرایع والاحکام الخ .

انجام: ـ وفی القوی کل شیئ مطلق حتی یرد فیه نهی . هذا آخر المفاتیح و وقع الفراغ من تألیفه عام اثنین و اربعین و الف و اتّفق لتاریخه عدد حروف تاریخه مرفوعة بحذف حرف العطف والحمد لله اوّلاً وآخراً هکذا: (اثنان اربعون الف) .

(٦٤٥)

مفاتیح الشرایع این نسخه مشتمل بر تمام کتاب است (فن عبادات وسیاسات وعادات و معاملات) مجلّد اوّل را محمد هادی بن حسن درسنهٔ (۱۱۲٤) بخط نسخ نوشته ومجلّد دوّم را درسنهٔ (۱۱۲۵) عبدالمجید طباطبائی نیز بخط نسخ نگاشته اند . کلمات افتاده از متن و تعلیقاتی مختصر درحاشیه بعضی از صفحات مرقوم گردیده ، پشت صفحهٔ اوّل یادداشتهائی راجع بکرّ و داخل شدن این نسخه در ملکیّت اشخاص متعدده از مالکین هر عصر آن نوشته شده است .

جلد تیماج . کاغذ اصفهانی . عدهٔ اوراق (۳۳۳) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار قطع خشتی بزرگ . طول (۲٤ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲٦۰۲) .

(٦٤٦)

مفاتیح الشرایع این نسخه مشتمل بر تمام کتاب است (فن عبادات و سیاسات و عادات و معاملات) و بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده و بآخرین عبارت مصنّف کتابت کتاب را خاتمه داده و در حاشیهٔ بعضی از صفحات حاشیه هائی از مؤلف

و کتاب مسالك و غیره نگاشته اند ، دارای دو سر لوح کهنه و دو صفحه اوّل فن عادات و معاملات و صفحهٔ دوّم کتاب تذهیب شده و ظاهراً ازخطوط اواخر قرن یازدهم است .

جلد ساغری‌ضربی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۱۸۰) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع‌وزیری. طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۰۳) .

(٦٤٧)

مفاتیح‌الشرایع این نسخه که بخط نسخ در سنهٔ (۱۱۳۰) نوشته شده مشتمل بر جلد اوّل (عبادات و سیاسات) میباشد ، چندین ورق از ابتداء وانتهای کتاب وّصالی‌شده وبر حاشیهٔ اوراق اوّلیهٔ کتاب تعلیقاتی‌بدون امضاء موجود است .

جلدتیماجی . کاغذدولت آبادی .عدّهٔ اوراق(۲۵۷) صفحهٔ(۱۵)سطر. واقف سپهسالار . قطع‌وزیری. طول (۲۱ ۱/۲ سانتیمتر)عرض(۱۲ سانتیمتر)نمرهٔ کتابخانه(۲۶۰٤) .

(٦٤٨)

مفاتیح‌الشرایع این نسخه که بخط نسخ نوشته شده مجلّد دوّم و مشتمل بر فن عادات و معاملات کتاب است (از باب مطاعم تاقسمتی از باب دوّم ارث) اوراقی از آخر کتاب افتاده و آخرین سطر موجود آن اینست : (لابوی ابویه اثلاثاً اعتباراً فی‌الطرفین باالتّقرب الی الام فی‌الجمله المقتضی للتسویه) چندین ورق از ابتداء کتاب وّصالی شده ، پشت ورق اوّل ملاّ عبدالمحسن بن ملاّ محمد نوشته است که من در سنهٔ (۱۲۵۸) موفق بتعمیر این مجلّدو مجلّد بعدازآن گردیدم ، کاتب این‌نسخه نویسندهٔ‌مجلّد اوّل است که‌درسنهٔ (۱۱۳۰) نوشته شده ودر تحت نمرهٔ (٦٤٧) گذشت .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . عدّهٔ اوراق (۲۲۱) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۱ ۱/۲ سانتیمتر)عرض(۱۲ سانتیمتر)نمرهٔ‌کتابخانه(۲۶۰۶).

(٦٤٩)

مفاتیح‌الشرایع این نسخه بخط نسخ قربانعلی تحریر گردیده ، مجلّد اوّل ومشتمل برفن عبادات و سیاسات می باشد ، سال

کتابت ذکر نشده ولي ظاهراً ازخطوط قرن دوازدهم میباشدوورق اوّل کتاب وّصالی شده است .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۳۶) صفحهٔ (۱۷) سطر .
واقف سپهسالار . قطع خشتی. طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۰۵) .

(۶۵۰)

مفاتیح الشرایع این نسخه را بخط نسخ سید محمد بن محمّد رفیع در سنهٔ (۱۱۹۴) برای خویش نوشته ، مجلّد دوّم و مشتمل بر فن عادات و معاملات می باشد ودرحاشیه بعضی از صفحات حاشیه هائی نوشته شده است .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگي . عدّهٔ اوراق (۱۷۵) صفحهٔ (۱۶) سطر . واقف سپهسالار .
قطع خشتی . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۰۷) .

(۶۵۱)

مفاتیح الشرایع این نسخه که مجلّد دوّم و مشتمل بر فن عادات و معاملات است بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، کلمات افتاده از متن را در حاشیه نوشته اند، در حاشیه بعضی از صفحات حاشیه هائی بامضاء عهدره نوشته شده ومقصود از این رمز را ندانستیم .
جلد تیماجی . کاغذسمرقندی . عدّهٔ اوراق (۱۴۱) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی .
طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۴ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۰۸) .

[۲۴۵] مقنعه شیخ مفید (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ مفید رحمة الله علیه است (ابن المعلّم ابوعبدالله محمّدبن محمّدبن نعمان بن عبدالسلام بن جابر بن نعمان بن سعید عُکبری (۱) بغدادی $\frac{۳۳۶}{۳۳۸}$ – ۴۱۳) (۲) که از مشاهیر علماء اسلام و فقهاء و متکلمین بسیار بزرگ

(۱) عکبر بضم عین مهمله وکاف وباء موحده پس ازآن راء نام دیاشهر کوچکی است که برکنار دجله ودرشمال بغداد بفاصله ده فرسخ بوده ودانشمندان بزرگی ازآنجا خارج شده اند روضات ص (۴۵۳) .
(۲) روضات ج ۴ ص ۲۴ تا ۳۱ . شذرات الذهب ج ۳ ص ۱۹۹ .

امامیّه بوده اند. عامّه و خاصّه در کتب سیر خویش بذکر فضائل ومناقب این مرد بزرگ پرداخته و بعظمت مقام وجلالت ایشان اعتراف کرده اند.

با عضدالدّوله دیلمی معاصروچون در مناظره و مباحثه با قاضی عبدالجبّار معتزلی فائق آمد بیشتر مورد مرحمت پادشاه گردیده و ایشان را بانواع مراحم مادّی و معنوی بنواخت و بارها بزیارت ایشان آمده و در نظر این پادشاه در اثر مناظرات کلامی با علماء عامّه و تفوّق بر آنها مقامی رفیع یافته و بیش از دویست کتاب و رساله تألیف نموده و نجاشی دررجال خویش بسیاری از آنهارا ذکر نموده و مجلسی ره در مقدّمات بحار ۱۸ کتاب و رساله از مؤلفات ایشان راکه دردست داشته نام برده ودر «الفهرست» شیخ طوسی نیزعده‌ای از آنها را ضبط کرده و پاره ای از آنها را نیز دراینجا ذکر خواهیم نمود.

خدمت حضرت ابوالقاسم جعفر بن محمّد بن قولویه (ره) که نیز از علماء بزرگ و رواة عالیمقام امامیّه اند کسب فضائل و کمالات نموده و از ایشان نقل روایت کرده‌و خدمت حضرت صدوق رسیده و از ایشان روایت نموده وبحلقهٔ درس علماءعامّه حاضرمیگردیده ودرسبب ملقّب شدن ایشان بلقب «مفید» صاحب روضات مطالب ذیل را نقل نموده است: و امّا تفصیل ملقّب شدن ابی‌عبدالله به‌مفید بنا برآنچه بعضی از ورّام بن ابی فراس مالکی اشتری صاحب کتاب المجموع نقل کرده اند اینست که شیخ مفید از اهالی عکبر بوده و در بچگی به بغداد رفته و مشغول بتحصیل خدمت شیخ ابو عبدالله معروف به «جعل» که منزل او در نزدیکی دروازهٔ ریاح بغداد بود گردیده پس از آن بحلقهٔ درس **ابی یاسر** که در نزدیکی دروازهٔ خراسان منزل داشت درآمد و با وی مناظره و مباحثه نموده چون دید که از عهدهٔ وی بر نمی آید شیخ را به **علی‌بن عیسی رمانی** که از علماء بزرگ در علم کلام بود حوالة کرد شیخ فرمود ایشان را نمی‌شناسم و منزل شان را نمیدانم ابی یاسر یکی از شاگردان خویش را برای راهنمائی شیخ فرستاد چون بمجلس **رمانی** درآمدند مجلس از فضلاء پر شده در آخر مجلس نشستند وچون یك یك میرفتند شیخ نزدیکتر

میرفت که مطالب خویش را سئوال و استفاده نماید اتفاقاً مردی از اهالی بصره درآمد و از رمّانی پرسید که چه می فرمائید در حدیث غدیر و قصّهٔ غار رمّانی جواب داد که خبر غار در آیه است و خبر غدیر روایة و روایه نتواند با درآیه معارضه نمودوچون بصری توانائی برمباحثه ومناظره نداشت ساکت گردید و مجلس را واگذاشت شیخ توانائی بر صبر نیافت و گفت مرا نیز سئوالی است اجازه میخواهم رمّانی اجازه داد گفت چه میگوئید در کسی که برامام عادل خروج کند و با وی بجنگد گفت کافر است پس از اندك تأملی گفت فاسق است شیخ گفت چه میگوئی راجع بامیرالمؤمنین علي بن ابی طالب ع گفت امام است گفت چه میگوئی راجع بخروج طلحه و زبیر با وی در جنگ جمل گفت توبه کردند شیخ گفت خبر جنگ درآیه است و خبر توبه روایه رمّانی گفت در موقع سئوال بصری حاضر بودی گفت بلي گفت روایة بروایة و سئوال توصحیح و ایرادت وارد است پس از آن پرسید کیستی و نزد کدام یك از علماء این شهر تحصیل میکنی گفت پیش شیخ ابی‌عبدالله جعل گفت بجای باش تابرگردم باطاق دیگر رفت و کاغذی سر بمهر بدست وی داد و گفت باستاد خویش سپار خدمت استاد خود شتافت نامه را گشود و چون شروع بخواندن نمود خندیدن آغاز کرد و تابه آخر هماره می خندید وفرمود شرح مجلس امروزراتماماً برایم نوشته و مرا بتربیت تو توصیه کرده و شمارا لقب «مفید» (۱) داده است .

(۱) از علماء امامیه پیش از حضرت محمدبن محمدبن نعمان کسی ملقب به لقب «مفید» نبوده وپس از ایشان فقط محمد بن جهیم اسدی حلّی است که از شاگردان حضرت محقّق حلّی بوده اند و لقب « مفیدالدین » را داشته و مشهور به « مفید بن الجهم » میباشند (یکی از علماء و ادباء مفاخر اخیرشیراز نیز مشهور ومعروف به « شیخ مفید » اند و « داور » تخلص میجسته و از معاصرین مرحوم فرصت الدوله که نیز از ادباء قرن چهاردهم هجری بوده اند میباشد و فرصت بشرح حال ایشان در مقدمه دیوان خویش پرداخته اند و دیگري جد قاضی سعید قمی است . مؤلف) وازعلماء عامه ابوالحسن علی بن ابی‌البرکات بن علی بن سالم بغدادي معروف به «ابن‌الشیخ» نیز بلقب « مفید » معروف شده ودر ذیل تاریخ ابن خلکان نوشته شده که ازاهالی محله کرخ بغداد و شعراء دربار ومردی خوش خلق بوده و در سال (۶۱۷) وفات یافته و بنام «**ابن المعلم**» نیز در میان علماء عامه چنانکه در کتاب مذکور ضبط شده ابوالغنائم محمدبن علی بن فارسی واسطی ملقب به نجم‌الدین است که ازادباء وشعرای نامی و از معاصرین با **ابن جوزی** واعظ معروف بوده و حکایت حضور این شاعر در پای وعظ ابن‌جوزی و استشهاد بشعراو در ص ۳۱ ج ٤ روضات نقل گردیده و مطالب فوق نیز از آن کتاب و همان صفحه ترجمه گردیده‌است .

حضرت سید مرتضی علم الهدی وسید رضی رحمهما الله وحضرت شیخ طوسی ونجاشی صاحب رجال و شیخ ابو الفتح کراجکی از معاریف شاگردان ایشان میباشند و ابن کثیر شامی وصاحب شذرات نوشته‌اند که سیّدمرتضی بر جنازهٔ شیخ مفید باهشتاد هزار (۸۰۰۰۰) شیعهٔ امامی در **میدان اشنان** بغداد نماز گذارد و موافق ومخالف دراین روزگریان بودند ودر جوار امامین همامین کاظمین علیهما السلام درقبرستان قریش پهلوی قبر شیخ ابوالقاسم ابن قولویه ره بخاك سپرده شد.

صاحب روضات (ص ۲۶ ج ٤) از تاریخ ابن کثیر شامی چنین نقل نموده که در آنجا در ذیل نام شیخ مفید نوشته شده: شیخ رافضی بود و حامی و پشتیبان آنها و در بارهٔ آنها متعصب وپادشاهان اطراف بدیشان معتقد چرا که بسیاری ازمردمان آن زمان مائل بعقیده و مذهب امامیّه بودند و بحلقهٔ درس و محفل بحث و مناظرهٔ ایشان دانشمندان هرفرقه و مذهبی حاضر میشدند و و از جملهٔ شاگردانشان شریف مرتضی بود که قصیدهٔ غرائی در رثاء استاد خود انشا نموده (تا اینجا که میگوید) و چون خبر مرگ شیخ مفید به شیخ ابوالقاسم خفاف معروف به «ابن النقیب» (از علماء عامّه بوده وچنانچه در ص۲۸۷ ج ۳ شذرات ضبط شده سال ٤۵۰ فوت کرده است) رسید بی نهایت خوشحال شد و فرمان داد که خانه اش را زینت کنند وبرای تهنیت نشست و گفت اینك مرگ برای من گوارا است. انتهی.

از جمله مؤلفات این عالم بزرگ یکی همین کتاب است (مقنعه) که با اختصارش مشتمل بر یك دوره فقه امامی است و چنانکه در ص (۲۳٤) مذکور گردید حضرت شیخ طوسی ره کتاب تهذیب را شرح بر این کتاب قرار داده و اخباری که مأخذ و مدرك احکام مقنعه است در آن جمع آوری شده و بهمین مناسبت جمعی کتاب تهذیب را در عداد کتب فقهیّه ذکر نموده اند و ما علّت اینکه در فصل اخبار بذکر آن پرداختیم در آنجا نگاشتیم. و دیگری کتاب **الارکان فی دعائم الدین** (در فقه)، کتاب مسار الشیعه (در موالید وحالات ائمّه)، کتاب العیون والمحاسن (مشهور به فصول)، **مقالات**، کتاب المزار،

شرح اعتقادات صدوق (تصحیح الاعتقاد) (١) ، کتاب ارشاد ، کتاب ایمان ابی طالب ، کتاب ذبائح اهل کتاب ، کتاب مجالس ، کتاب الاختصاص ،رساله در متعه ، رساله در سهو پیغمبر ص و فوت نمازاز آن حضرت ، و جواب بسیاری از مسائل واردهٔ از بلاد و نقاط مختلفه و کتاب ایضاح و کتاب افصاح (این هر دو در امامت است) و نقض بر ابن عباده و نقض بر علی بن عیسی رّمانی و نقض فضیلة المعتزله و بسیاری از کتب فقه و کلام و نقوض و رسائل .

حضرت شیخ مفید رانیز کتابی در امامة بنام « مقنعه » میباشد وصاحب کشف الحجب در ص (٥٤٨) آنرا ذکر کرده است.

مقنعه مفید ره (مقنعه فقه) در حدود (١١٤٠٠) بیت می باشد و در سال (١٢٧٤) باکتاب فقه الرضا چاپ گردیده است .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی نهج السبیل الی معرفته و یسّر ما دعا الیه من طاعته واعان علی شکر منّته ونعمته بماندب الیه من العمل فی عبادته الخ .

(٦٥٢)

مقنعه شیخ مفید این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (١٠٦٥) نوشته شده و کاتب از خود نام نبرده است .

جلد چرمی . کاغذسمرقندی. عدّهٔ اوراق (٢١٧) صفحهٔ (١٥) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢١ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ١٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٦٥) .

[٢٤٦] مناهل (عربی)

صاحب مناهل و مؤلف آن حضرت سید محمّد مجاهد کربلائی فرزند حضرت صاحب ریاض و دختر زادهٔ حضرت آقای بهبهانی رحمة الله علیهم اجمعین است (محمّد بن امیر سید علی بن محمّد علی طباطبائی ١١٨٠ ـ ١٢٤٢) (٢) که یکی ازعلماءِ معروف دورهٔ سلطنت فتحعلیشاه قاجار بوده از پدر بزرگوار خویش

(١) ترجمهٔ فارسی این کتاب دراین کتابخانه موجوداست به کتاب نمرهٔ (١٨٣٩) مراجعه شود .
(٢) روضات ص ١٢٠ ج ٤ ، هدیة الاحباب ص (١٨٣) ، ناسخ التواریخ جلداول قاجاریه .

و حضرت سید مهدی بحرالعلوم کسب علوم و فضائل نموده و از کربلاء معلّی مهاجرت باصفهان کرده و در این شهر بافاده و افاضه اشتغال داشت، طلاّب علوم دینیّه با رغبتی تمام بمحضر درس ایشان حاضر شده و اوراق مؤلفاتشان را چون ورق گل میبردند و تألیف مفاتیح الاصول را در اصفهان نموده و طلاّب بسیار نسخه ازآن برداشته اند،بالاخره رونق این جناب در اصفهان بنهایت رسید و چون خبر فوت پدررا بایشان رسانیدند بیدرنگ بطرف عتبات عالیات حرکت و پس از توقف چندی در کربلاء معلّی که وطن اصلی شان بود بکاظمین مهاجرت و در آنجا رحل اقامت انداخت وتا آخرین مدّت مجاورت خویش در اعتاب مقدّسه درآنشهر بسر برد.

فتحعلیشاه قاجار چون عازم جنگ با روسها گردید چنانکه از سائر علماء ایران خواستار شده بود که با او در این جنگ شرکت جویند تاجنبهٔ دینی نیز بدان داده باشد این جناب را که معروف بزهد وتقوی و فضیلت بودند از کاظمین نیز دعوت نمود ایشان هم اجابت نموده و بطرف ایران حرکت کردند و بهمین مناسبت معروف و مشهور به «**سید مجاهد**» گردیدند، حضرت محقّق نراقی نیز در این سفر با شاه بودند و شاه نسبت بسید بی نهایت تجلیل واحترام مینمود ارکان دولت بمصداق **الناس علی دین ملوکهم** نهایت درجه خضوع و خشوع در بارهٔ ایشان مرعی میداشتند حتّی برای خدمتگذاری ایشان میان آنها نزاع و جدال میشد ولی چون جنگ بشکست منتهی گردید شروع به بی احترامی و توهین بآنجناب گذارده و در اثر همّ و غمّ شکست ملّت اسلام و بی ادبی لشکریان مریض شده و در قزوین به جوار رحمت الهی منتقل جسدشان را با کمال عجله و شتاب بکربلاء معلّی برده و در آن آستان مبارك به خاك سپردند.

مؤلفات ایشان عبارتست از: **مفاتیح الاصول** که بمناسبت آن از ایشان نیز به «صاحب مفاتیح الاصول» تعبیر میکنند. و **اصلاح العمل** (این کتاب در مسائل عبادات است). و **مسائل النجاة** که دراصول فقه است ودر ابتداء عمر به

تألیف آن پرداخته اند ، رساله در **حجیة ظن مطلق** و کتاب **مناهل** (همین کتاب) .

کتاب مناهل یکی از کتب مفصله در فقه امامیّه و تقریباً استدلالی است و بعضی از کتب آن چنانکه ذیلاً شرح خواهیم داد چاپ گردیده ولی باتحقیق و تفحّص در کتابخانها و فهارس آن ها ندانستیم که مؤلف توفیق بر اتمام دورهٔ کامل فقه یافته اند یا نه بهر حال چند نسخهٔ این کتابخانه از قسمت های چاپ نشده است و شاید نسخ آنهم منحصر بفرد باشد چرا که درجای دیگر ازآنها سراغ نیافتم و قرائنی برنسخه اصل بودن دارند .

کتبی که از این کتاب بقطع رحلی در طهران سال ۱۲۷٤ (در آخر کتاب شرکة باین تاریخ تصریح شده) چاپ شده مشتمل بر کتب ذیل است: قرض و دین ، مفلّس ، حجر ، ضمان و حواله و کفاله ، شرکة . قسمت ، مضاربه مزارعه و مساقاة ، ودیعه ، احکام متفرقه ، وجوب اتباع قرائت قرآن وحرمت غناء و قمار و غیره ، بیع ، صلح ، رهن ، وکالة ، وقف و سکنیٰ و عمریٰ و رقبیٰ وحبس ، هبه و هدّیه ، نکاح ، طلاق ، یمین ، نذر و عهد ، عتق ، اقرار ، جعاله اطعمه و اشربه ، شفعه ، احیاء موات ، مواریث و **کتاب قضاء** . و کلیّهٔ این کتب مذکوره در حدود (٦٥٢٠٠) بیت است .

چنانچه از اوّلین نسخهٔ ذیل معلوم میشود مؤلف سه کتاب طهارت مناهل تألیف نموده و غیر ازنسخهٔ این کتابخانه نسخه‌ای درجای دیگر تا کنون سراغ نیافته‌ایم و نیز از کتاب صلوة و صوم و حج و اجاره و صید و ذباحه و حدود و دیات و قصاص مناهل خبری و اثری ظاهر نیست . وغیر از کتب چاپ شده وکتاب طهارة، کتب مناهل این کتابخانه درحدود (٤٥٦٠٠) بیت است ومصنّف بیشتر از کتب را ابتداء به بسمله وحمد و صلوة کرده‌اند.

آغاز کتاب طهارت : بسمله الحمدلله رب العالمین والصّلوة والسّلام علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین کتاب الطهاره **منهل** الطهارة لغة النزاهه و النظافة کما صرح به فی المعتبر الخ

آغاز کتاب زکوة بعد ازبسمله و حمد و صلوة : کتاب منهل الزکوة **مقدمه** الزکوة لغة علی ما صرح به الخ.

(۶۵۳)

مناهل این نسخه مشتمل برسه کتاب طهارت است . اوّلی آن قسمتی از ابتداء آن افتاده و نخستین سطر موجود آن این است : (خصوص صحیحة داود بن فرقد عن ابیعبدالله (ع) قال کانوا بنی اسرائیل الخ) و کتاب دوّم اوّل و آخر آن ناقص است وابتداء آن درنجاست آب بواسطهٔ تغییر بملاقات نجس است وآخر آن در اکتفاء بغسل جنابت وعدم لزوم وضوء برای نماز است وکتاب سوّم از ابتداء کتاب طهارت است تا احکام غسل میّت و آخرین سطر این کتاب این است : (و خالف فیه المحقّق فمنع من وجوب الغسل به علی ما حکی) .

این سه نسخه هیچیك با دیگری مطابق نیست ، اگرچه عنوان مطالب همهٔ آنها منهل منهل میباشد . در آخر کتاب اوّل کاتب خودرا قربانعلی خراسانی معرّفی نموده و سال کتابت را سنهٔ (۱۲۴۳) معین کرده است و از کیفیّت خط چنین ظاهر است که کاتب هر سه نسخه همین نویسنده مذکور میباشد .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۳۱) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی طول (۲۹ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۱۴) .

(۶۵۴)

مناهل این نسخه بخط نسخ تحریر شده وشامل کتاب زکوة میباشد ، سال نگارش و نام کاتب نوشته نشده و کتابت کتاب انجام نیافته ، اوّلین سطری که کاتب شروع نموده این است : (هذا کتاب مناهل من تألیفات رحمت و غفران پناه خلد آشیان مولانا سید محمّد غفر له) آخرین جملهٔ این نسخه چنین نگاشته شده : (بل الحکم بالاختصاص فی غایة القوه مع انّه احوط القول فی جمله) آغاز مطالب وعنوان مناهل را باسرخی نوشته اند .
جلد میشن . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۳۶۶) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۶۱۶) .

(٦٥٥)

مناهل این نسخه شامل خمس ، جهاد و امر بمعروف و نهی از منکر است و بخط نستعلیق نوشته شده ، سال نگارش و نام نویسنده ذکر نگردیده ولی بنظر می آید که خط محرّر کاتب نسخهٔ (٦٥٦) این فهرست و نمرهٔ (٢٦١٧) کتابخانه است و چند ورق کاغذ ننوشته در فاصلهٔ هردو کتاب از این نسخه میباشد .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٢٢٤) صفحهٔ (٢١) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢٠ ½ سانتیمتر) عرض (١٤ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦١٥) .

(٦٥٦)

مناهل این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده و شامل بیع و دین و نکاح است ، کاتب نامی از خود و ذکری از سال کتابت ننموده عنوان هر منهل بامرکّب قرمز نگاشته شده ، بین کتب این نسخه اوراق ننوشته ای بوده که آنها را پاره کرده اند .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (١٨٩) صفحهٔ (٢١) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢٠ ½ سانتیمتر) عرض (١٤ سانتیمتر) نمره کتابخانه (٢٦١٧) .

(٦٥٧)

مناهل این نسخه که بخط نسخ نوشته شده کتاب وصیّت میباشد وکاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (١٣٨) صفحهٔ (٢٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٢٩ ½ سانتیمتر) عرض (١٩ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦١٨) .

[٢٤٧] منتخب یا مختصری از فتاوی حنفی (عربی)

این کتاب که خصوصیّات نسخهٔ آن ذیلاً نگاشته خواهد شد بنام فقه فتاوی حنفی موسوم به مهذّب الاسماء داخل کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه گردیده و در این کتابخانه بهمین نام و بنام « مختصر از کتاب فقه عامّه » وبنام « فقه فتاوی حنفی » ثبت شده و پشت صفحهٔ اوّل که مطالبی فقهی نگاشته شده نوشته اند [البحر من اکتاب فتاوی سراجی کذا] و نیز بر همین صفحه و دو ورق بآخر کتاب مانده نوشته اند : کتاب الفوائد

ولی مسلّماً مهذّب الاسماء نیست چرا که چنانکه درص (۵۷۵) ج۲ کشف الظّنون مسطور است بنام مهذّب الاسماء فقط یك کتاب آنهم در لغت و تألیف محمود بن عمربن محمودبن منصور سنجری است . کتاب فوائد هم نیست چرا که در دیباچه مؤلّف خودتصریح نموده که این کتاب مختصر ومنتخبی ازکتاب مفصّل اواست و با مراجعه بکشف الظّنون ج۲ ص (۴۰۲ و ۵۳۵ و ۵۳۶ و ۲۰۶ تا ۲۱۱) و کتبي که بدین نام موسوم اند هیچیك از کتب فوائد مختصر نشده و از آنها مطالبي منتخب نگردیده است امّا محتمل است که مؤلّف این کتاب کتابی در جمع میان کتب فوائد تألیف نموده و این کتاب مختصرآن باشد چرا که مطالبي را باشخاصی نسبت داده که بعضی ازآنها دارای کتاب فوائدی میباشند و نام آنها از اینقراراست : ابوعلی نسفی (حسین بن خضر) متوّفی سنهٔ (۴۲۴)(۱) وشمس الائمّه سرخسی متوّفی سنهٔ ۴۹۰ یا ۵۰۰(۲) و حسام الدّین و علي بن محمّد بزدوی متوّفي سنهٔ ۴۸۲(۳) و ابونصر احمدبن منصور قاضی اسبیجابی متوّفي سنهٔ ۴۸۰ (۴) و ابوبکر محمّدبن فضل بخاری متوّفی سنهٔ ۳۸۱(۵) و شیخ الاسلام علی اسبیجابی(۶) و ابونصر محمّدبن سلام متوّفی سنهٔ ۳۵۰ (۷) و ابوبکر الاسکاف بلخی متوّفی سنهٔ ۳۳۳(۸) و سیّد ابوالقاسم ناصر الدّین بن یوسف متوّفی سنهٔ ۵۵۹ (۹) وخواهر زادهٔ متوّفی سنهٔ ۴۳۳ (۱۰) و شمس الائمّهٔ حلوائی متوّفی سنهٔ ۴۴۸ (۱۱) و صدر الاسلام واحمدبن عبدالعزیز پدرصدر جهان وبرادرمحمّدبن عبدالعزیز متوّفی سنهٔ ۵۶۶ (۱۲).

مؤلّف در بیشتر صفحات بنقل مطالب وفتاوی اشخاص مذکورفوق پرداخته و چنانکه ملاحظه فرمودید علماء مذکوو ازقرن چهارم و پنجم و ششم وحنفی

(۱) الفوائدالبهیه ص ۶۶ . (۲) الفوائد ص ۱۰۸ . (۳) الفوائد ص ۱۲۴ . (۴) الفوائد ص ۴۲ . (۵) الفوائد ص ۱۸۴ . (۶) الفوائد ص ۱۲۴ ودر این صفحه است که اسبیجابی منسوب به «اسپیجاب» بکسر همزه وسین مهمله ساکنه و کسر باء فارسي وسکون یاء مثنّاة تحتانیه و فتح جیم و پس از آن الف وپس از آن باء میباشد که بنا بضبط امین الدین کاشفی (علي بن حسین کاشفی) در کتاب «الرشحات» شهری میان تاشکند وسیرام است. (۷) الفوائد ص ۱۶۸ . (۸) الفوائد ص ۱۶۰ . (۹) الفوائد ص ۲۱۹ . (۱۰) الفوائد ص ۱۶۴ . (۱۱) الفوائد ص ۹۵ . (۱۲) الفوائد ص ۱۸۳ .

مذهب بوده اند ونامی از علماء قرون بعد را با تتبّع در آن نیافتم بنابراین توانیم گفت که مؤلّف خود از علماء قرن هفتم یا هشتم بوده پس این کتاب مختصری از کتاب « الفتاوی السّراجیه » نیز نخواهد بود چرا که مؤلّف در مقدّمه عبارتی را که ذکر نموده میرساند که در کتابی که این کتاب مختصر و منتخبی از آنست انتخاباتی از اقوال علماء نموده و میرساند که کتاب فتوی نیست و در ج ۲ ص ۱۶۷ کشف الظّنون نقل شده که تألیف « الفتای السّراجیه » در سال (۵۶۹) بوده وعبارت مقدّمهٔ این منتخب یا مختصر اینست : بسمله الحمد لله ربّ العالمین والصّلوة علی رسوله محمد و آله اجمعین قال العبد الضعیف تولّاه الله بعصمته وخصّ اسلافه برحمته هذا ماختصرته من کتاب سبق منّی جمعه و تصنیفه و نظمه و تألیفه فی نفائس اجناس الواقعات [المنقطة] من الجامعین (۱) والزّیادات (۲) المنتخبة من فوائد ائمّة الامصار فی سوالف الدّهور والاعصار الی غیر ذلك من نسخ بکثر عددها واحصاؤها ویقصر حدّها واستقصاؤها علی حسب کفایة المتصدّین لامر الفتوی فی حوادث اهل البلوی وانّه الکتاب صغیر الحجم کثیر الفهم لاحتوائه علی الاتمّ من الفوائد والاعمّ من العوائد و لله الحمد علی جزیل برّه الخ . (این کلمه [المنقطة] مسلماً **الملتقطة** بوده است).

این کتاب از طهارت شروع و بکتاب ارث خاتمه یافته و هریك از کتب را بچندین باب تقسیم نموده و در ابتداء کتب بعدد ابواب آن تصریح گردیده و بذکر آن پرداخته شده و برای معرّفی بیشتری قسمتی از آنرا ذیلاً نقل می نمائیم:

کتاب اللقطه اللّقطة اسم لغیر بنی آدم من مال واقع علی الارض ، رفع اللّقطة افضل

(۱) مراد از جامعین جامع کبیر وصغیر تألیف ابوعبدالله محمدبن الحسن الشیبانی حنفی متوفی سنهٔ (۱۸۷) است که در فروع میباشد وکشف الظنون ج ۱ ص (۳۷۷ و ۳۸۱) بسیاری از شروح آنهارا نام برده است .

(۲) بنام زیادات در ص (۱۱ و ۱۲) ج ۱ کشف الظنون چندین کتاب ضبط گردیده ولی ظاهراً مراد مصنّف ازاین زیادات آنست که تألیف محمدبن الحسن الشیبانی مذکور میباشد .

اذا کان یأمن علی نفسه ، ترک الضّالّة افضل اذا لم یخف ضیاعها ، رفع لقطة لیردّها ثمّ وضعها فی ذلك المکان لم یضمن ، قیل اذا برح عن مکانه ثمّ وضعها فی مکانه ضمن و به اخذ ابولیث و لو اخذها لیأکلها لم یبرأ حتی یدفع الی صاحبها . اذا التقط لقطة یعرّفها سنة علی ابواب المساجد وفی الاسواق والشّوارع . وعن ابی حنیفه ان کانت مأیة درهم و نحوها یعرّفها سنةً و ان کانت عشرة و نحوها یعرّفها شهراً و ان کانت ثلاثة و نحوها یعرّفها جمعة و ان کانت درهماً و نحوها یعرّفها ثلاثة ایام و ان کانت دانقاً (دانق شش یك درهم است) ونحوها یعرّفها یوماً و ان کانت تمرة او کسیرة خبز یتصدّق مکانها و ان کان فقیراً اکلها مکانها . کل لقطة یعلم انّها کانت لذّمی لا ینبغی ان یتصدّق لکن یصرف الی بیت المال لنوائب المسلمین .

بالاخره پس از تحقیق و تفحّص زیاد از عباراتی که در ج ۲ کشف الظنون ص ۳۹۷ نوشته شده وقسمتی ازآنرا ذیلاً نقل خواهیم نمود تصوّر میکنم که این کتاب مختصر و یا منتخبی از کتاب «مختار» تألیف ابو الفضل مجد الدّین موصلی حنفی متوفی سنهٔ ۶۸۳ که موسوم به « المختار للفتوی » است میباشد چرا که در این کتاب مؤلّف بنقل فتاوی ابویوسف وابوحنیفه زیاد پرداخته واقوال ابو حنیفه را ترجیح داده وگاهگاهی از امام شافعی ودیگران نقل اقوالی کرده ولی ترجیح قول و فتاوی امام ابو حنیفه را داده است . بدبختانه نسخ کتبی که در اینجا از آنها نام برده ایم چه مطبوع و چه چاپ نشده در کتابخانه هائی که در دسترس نگارنده است نیست که با آنها این کتاب را مقابله نمائیم و عبارت مذکور در کشف الظنون اینست : « مختار فی فروع الحنیفه » لابی الفضل مجدالدّین عبدالله بن محمود بن مودود الموصلی الحنفی المتوفی سنة ثلاث و ثمانین و ستّمائه اوّله : الحمد لله علی جزیل نعمائه الخ . ثمّ شرحه و سمّاه « الاختیار » اوّله : الحمد لله الذی

شرع لنا دیناً قویما الخ . ذکر فیه انّه جمع فی [شانه] مختصراً سمّاه « المختار للفتوی » واختار فیه قول الامام ابی حنیفه فتداولته الایدی فطلبوا منه شرحاً فشرحه شرحاً اشار فیه الیٰ علل المسائل ومعانیها و ذکر فروعاً یحتاج الیها و یعتمد فی النقل علیها الخ .

(٦٥٨)

منتخب یا مختصری از فتاوی حنفی این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده و مشتمل بر کتاب طهارت تا آخر ارث (٥٤ کتاب) میباشد پس از آن مسائل متفرّقهٔ فقه نگاشته شده و از اواخر آن افتاده و آخرین سطر موجود نسخه اینست : (من شوم تلك المعصیه ان یبطل جمیع طاعاته والثانیه من اطاع) فهرست کتب این نسخه و ابواب آن بر یك ورقی که پیش از ورق اوّل کتاب بوده نگاشته شده ، پشت صفحهٔ اوّل کتاب و ورق اوّل نسخه مطالب متفرّقهٔ فقهی نوشته اند ، در حاشیهٔ بیشتر از صفحات مطالبی از کتب فقهیّهٔ عامّه چون تحفة الفقه یا تحفة الفقها ، فتاوی ظهیریّه ، تتار خانیه ، جواهر ، شرح وقایه ، هدایه ، مضمرات ، قدوری ، فتاوی قاضی خان ، مختار الفتاوی (مؤلف این کتاب برهان الدّین علی مرغنانی متوفّی سنهٔ ٥٩٢ میباشد که در کشف ج ٢ ص ٣٩٧ ذکر شده و غیر از « المختار للفتاوی » است که پیش گذشت). و مفتاح الجنان ، کنز العباد ، فتاوی اوزجندی و کتب دیگری نوشته شده و احمد نامی که کلیّهٔ این حواشی را او نقل نموده نیز خود تعلیقاتی بر این کتاب دارد .

از عبارتی که پشت ورق اوّل اصل کتاب است بر می آید که این نسخه در سال (١٠٤٨) نوشته شده ولی ظاهراً نسخه کهنه تر از این بنظر میآید و تصحیح گردیده وکلماتی بخط عبری برصفحهٔ اول آن نوشته شده است .

جلد مقوائی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (١٥١) صفحهٔ (٢٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (٢٥ سانتیمتر) عرض ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٣٧٦) .

[۲۴۸] منتخب فتاوی قاضیخان (عربی)

قاضیخان فخرالدّین حسن بن منصور اوزجندی فرغانی (۱) حنفی متوفّی سنهٔ (۵۹۲) است که از معاریف علماءِ حنفی مذهب بوده و کتاب فتاویش معمول بها و متداول در میان علماء و فقهاء و نصب العین قضاة بوده چرا که مسائل آن از آنهائیست که عموماً مبتلیٰ به عموم و مورد احتیاج آنها میباشد و ترتیب آن چون سائر کتب فقهیّه عامّه است و مسائلی که اقوال متعدّدهٔ در آن‌ها باشد بنقل یك یادو قول از آن ها قناعت نموده و آنرا که اظهر است بر دیگری مقدّم داشته اند.

چند نفر فتاوی قاضیخان را تلخیص نموده یکی اشرف بن یوسف اینال طرازی است که از علماءِ قرن هشتم بوده و در سال (۷۶۱) باختصار این کتاب پرداخته‌و نام آنرا «محمکة السلطان» گذارده است (۲) و دیگری یوسف بن حسن مشهور به «اخی چلبی» توقانی است (۳) و آنرا هدیهٔ سلطان بایزید خان نموده و سوّمی همین منتخب است که منتخب و مختصر کننده خود را «مصطفی بن مصطفی» معرّفی نموده وبدبختانه درعلماءِ حنفی مذهب چنین شخصیرا نیافتیم و شرح حال ودورهٔ زندگانی اورا بدست نیاوردیم.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی جعل الشریعة المطّهره طریقة سویه الخ.

(۶۵۹)

منتخب فتاوی قاضی خان

این نسخه بخط نستعلیق نگاشته شده‌و مشتمل بر کتب فقهیّهٔ ذیل است: طهارت، صلوة، صوم، اعتکاف، زکوة، حج، نکاح، رضاع، طلاق، عتاق، ایمان، بیع، اجاره، دعوی،

---

(۱) صاحب الفوائدالبهیه از کتاب مدینه‌العلوم نقل نموده که اوزجند شهری ازنواحی اصفهان و در نزدیکی فرغانه است (ص ۶۵۹).

(۲) نسخهٔ این کتاب در کتابخانهٔ خدیویه مصر موجود است. فهرست خدیویه ج ۳ ص (۱۲۴).

(۳) کشف الظنون در ذیل نام فتاوی قاضی خان بدین کتاب تصریح نموده ج ۲ ص (۱۷۰).

بیّنات ، قضا و شهادات ، وکالت ، صلح ، اقرار ، قسمت ، مضاربه و مزارعه .
(این کتاب ناقص است و آخرین سطر موجود آن این است) : (فمنعه صاحب الارض قالوا ینظر ان کانت المزارعة بینهما علی ان یزرع) پشت صفحهٔ اوّل بنام «یك مجلّد کتاب فقه سنّی‌ها» وقف شده‌است و پنج ورق کاغذ زرد ننوشته درآخر نسخه است . درسال (۱۲۷۵) داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه شده، پشت ورق اوّل یادداشت کرده اند .
جلدتیماجی. کاغذفرنگی مهره‌زده. عدّهٔ اوراق (۱۰۰) صفحهٔ (۱۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۰ سانتیمتر) عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۳۷۲).

[۲۴۹] منظومه نخبة الوجیز (عربی)

ناظم این منظومهٔ فقهی حضرت آقا محمود بهبهانی رحمه الله است (آقامحمود بن آقا محمّد علی بن آقای بهبهانی ۱۲۰۰ - ۱۲۷۱) (۱) که از علماء ودانشمندان دورهٔ سلطنت محمّد شاه قاجار و اوائل ناصر الدّین شاه بوده و خاندان ایشان پدر بر پدر تا زمان مجلسی اوّل ره همه از معاریف علماء امامیّه و فضلاء اثنی عشریه بوده اند ، بر عکس پدر بزرگوار خود نسبت بصوفیه و صوفیگری اقبالی کامل داشت و شرح دعاء سمات ایشان گواهی صادق بر مراتب عرفانی آنحضرت میباشد ، طبع شعر داشته و غزل سرائی مینموده و مؤلفاتی در فقه و اصول فقه ، اخلاق ، تاریخ و رجال از ایشان بیادگار مانده و در کتابخانهٔ شخصی آقای حاج آقا احمد رئیس و امین محترم کتابخانه مدرسه سپهسالار که پسر زادهٔ مؤلف محترم میباشند اینك نسخ ذیل ازمؤلفات آن جناب موجود است : شرح دعاء سمات ، **معجون الهی** در اخلاق ، **انموزج الرجال** در علم رجال ، **رساله در اصول دین** ، رساله **در اصول فقه** ، **دیوان غزلیات** فارسی ، **تحفة الناصریه** در اخلاق ، **عکوس الشموس** در طهارت و صلوة و حجّ و زکوة و خمس و صوم ، **شرح مفاتیح فیض** فقط شرح زکوة و اطعمه و اشربه است ، **ارشادالسالك** در حجّ و غیره ، **تحفة الملوك** در تاریخ انبیاء ،

(۱) المآثروالاثار ۱۵۲ ، مجمع الفصحاء ج۲ص ۴۵۳ وطرائق الحقائق یاد داشت حاج آقا احمد.

مهمات الاحکام در مباحث الفاظ ، **چند رساله** در علوم مختلفه ، **الجنة الواقیه** در ردّ بر اخباریین مخصوصاً صاحب حدائق و ردّ بیانات ایشان در مقدمات حدائق الناضره است ، **رساله در رد بر صوفیه** ظاهراً این رساله را در اوائل عمر تألیف کرده اند و **منظومه در فقه** (همین کتاب).

این منظومه که مؤلف آنرا «نخبة الوجیز» نامیده مشتمل بر (۸۱۵) بیت و در طهارت ، صلوة ، زکوة ، خمس وحج است .

آغاز: بسمله سبحان من لیس سواه واجب وغیره المغلوب و هو الغالب

انجام: واصلح الفاسد منها ان وجد ملتمسا بذاك اجرا قد وعد

(۶۶۰)

منظومهٔ نخبة الوجیز

این نسخه بخط نسخ خوب نگاشته شده، کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده ، رسالهٔ از آقا محمود نوهٔ مرحوم آقای بهبهانی که در ردّ بر اخباریّین بنام الجنة الواقیه میباشد ضمیمهٔ آنست و شرح آن در فصل بعد خواهد آمد .

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدهٔ اوراق (۵۹) صفحهٔ (۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۸ ½ سانتیمتر) عرض (۱۱ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۳۲).

[۲۵۰] منهاج الهدایه (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت حاج محمد ابراهیم کرباسی صاحب اشارات الاصول رحمة الله علیه است (محمد ابراهیم بن حاج محمد حسن خراسانی کاخی (۱) کرباسی (۲) ۱۱۸۰ - ۱۲۶۳) (۳) که از بزرگان علماء امامیّه در عصر

(۱) پدر این عالم جلیل از اهالی کاخ که از نواحی خراسانست بوده ولی مؤلف در اصفهان متولد گردیده اند ، روضات ص (۱۰) .

(۲) ایشان را کرباسی گفته اند بدین مناسبت که پدرشان چندی نیز در محلهٔ حوض کرباس هرات اقامت داشته اند و وجه تسمیهٔ آن محله بحوض کرباس اینست که زنی امامی مذهب از پول ریسمانی که برای تهیهٔ کرباس میساخته برای وضوء شیعیان این حوض را بنا نموده از اینرو آن محله معروف به حوض کرباس شده واز کثرت استعمال حوض آن افتاده است .

(۳) روضات ج ۱ ص (۱۰ و ۱۱) ، فهرست رضویه ج ۲ ص (۱۳۰) .

اخیر و قرن سیزدهم هجری بوده و بدرك خدمت و استفاده از محضر آقای بهبهانی موّفق گردیده و بیشتر از تحصیلاتشان خدمت علماء عراق عرب چون حضرت صاحب ریاض و آقا سیّد محسن کاظمینی و آقا شیخ جعفر و حضرت بحرالعلوم بوده ودر ایران از محضر درس حضرت میرزای قمی وملاّ محمد مهدی نراقی نیز کسب فضیلت نموده و موّفق باخذ اجازه از محقّق قمی گردیده اند وازبسیاری اجازهٔ روایت دارند ، مقیم در اصفهان بوده و اینك خانوادهٔ بزرگی بنام « کرباسی » در آنجا میباشند ، با سیّد حجّة الاسلام رشتی معاصر و میانشان کمال صفاو صمیمیّت برقرار بوده و در عصرخویش کسی را بسعهٔ اطلاع و فضیلت بپایهٔ خود نمیدانسته اند ، صاحب روضات که معاصر با ایشان بوده و بدرك خدمتشان نائل گردیده در کتاب خودبمدح و ثناء بی نهایت در بارهٔ ایشان مبادرت نموده و مؤلفات ایشانرا کتب و رسائل ذیل شمرده اند :

کتاب **اشارات الاصول** که در دومجلّد ونزدیك پنجاه هزاربیت کتابت دارد ، کتاب **ایقاضات** که نیز در اصول است و در اوائل جوانی تألیف گردیده ، کتاب **شوارع الهدایه** درشرح کفایه محقّق سبزواری است که ناتمام مانده وجز قسمتی از طهارت و صلوة آن تألیف نگردیده امّا همین قسمت در نهایت تفصیل است ، کتاب **ارشاد** ، کتاب **نخبه** (این دو کتاب در احکام عبادات و بفارسی است) ، **رساله در مناسك حج** بفارسی ، **رساله صحیح و اعم** ، رساله در مفطر بودن کشیدن دود ، **رساله در تقلید اموات** و غیر از اینها از رسائل و جواب مسائلی که متفرّقاً نوشته و اینك نیز مشغول بآن می باشند وکتاب **منهاج الهدایه** (همین کتاب) .

مؤلف نام این کتاب را « منهاج الهدایه الی احکام الشریعه » گذارده و بتصریح صاحب روضات مشتمل بر تمام ابواب فقه جز قسمتی از کتاب حدود و کتاب قصاص و در دو مجلّد می باشد و تألیف آن بیست سال طول کشیده و مشتمل بر فروع زیاد و دارای سیاقی نیکو و اختصار در عبارات است و نظیر قواعدو تحریر علاّمه در اتقان و کثرت مسائل میباشد ودر حدود (۳۰۰۰۰)

بیت کتابت دارد .

تاریخ تألیف را مؤلف در آخر مجلّداول بدین طریق ذکر نموده : (فی العشر الاخر من الربع الاوّل من العشر الخامس من العشر الثالث من الالف الثانی) بنابر این سال (١٢٤٤) میشود .

نسخهٔ این کتابخانه فقط مجلّد اوّل است و در کتابخانهٔ رضویّه نیز مجلّد اوّل آن موجود و در فهرست کتب خطّی کتابخانهٔ معارف ج ١ ص ٩٩ و ١٠٠ و فهرست فاضلیّه ص ١٥٠ مذکور است که این کتاب مشتمل بر عبادات و عقود و ایقاعات و احکام میباشد و کلیّهٔ ابواب و کتب منهاج جز قسمتی از حدود و قصاص و دیات آن در سال (١٢٦٣) در طهران چاپ شده و بد بختانه با تفحّص زیاد بر این قسمت های اخیر و برنسخهٔ چاپی آن که گویند مشتمل بر تمام کتابست دست نیافته ام .

ملاّ محمّد مهدی فرزند مؤلف شرحي بر این کتاب نگاشته و نام آن را « مدارج الشّیعه » گذارده و ملاّ محمّد تقی نام حواشی و تعلیقات بر آن دارند .

آغاز: بسمله الحمد لله الذی هدانا الیٰ معالم الاسلام وارشدنا الیٰ قوانین شرایع الدین والاحکام الخ .

(٦٦١)

منهاج الهدایه این نسخه مجلّد اوّل و مشتمل بر کتاب طهارت تاآخر هبه است ، بخط نسخ خوب محمد علی بن محمد اسمعیل حسینی در سنهٔ (١٢٥٤) نوشته شده ، دارای یك سرلوح خوب وصفحات آن مجدول بطلا و سرخی و زنگار است .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ سمرقندی مهره زده . عدّهٔ اوراق (١٦١) صفحهٔ (٢١) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٤٩١) .

(٦٦٢)

منهاج الهدایه این نسخه بخط نسخ حسن ابن ملاّ محمد رفیع یزدی در سنهٔ (١٢٨٦) نوشته شده و نیز جلد اوّل و مشتمل

بر کتب مذکوره در نمرهٔ پیش است ودر حاشیهٔ بعضی از صفحات تعلیقاتی بر مطالب این کتاب ازخود مؤلف دیده میشود.
جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۱۸۷) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول ($\frac{1}{2}$ ۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۴۹۰).

[۲۵۱] منیة الراغب یا شرح بغیة الطالب (عربی)

مؤلف این شرح حضرت شیخ موسی پسر حضرت شیخ جعفر صاحب کشف الغطاء رحمة الله علیهما است (موسی بن جعفر متوفی سنهٔ $\frac{1242}{1244}$) و صاحب روضات در ج ۱ ص ۱۵۱ درذیل نام پدر بعباراتی ایشان راستوده که ترجمهٔ فارسی آن ذیلاً درج و اطلاع دیگری بر حال ایشان تا کنون نیافته ام و آن اینست: (و از جمله شاگردان این جناب فرزندان بزرگوار ایشانند که در عداد مشایخ اسلام و فقهاء اعلام محسوب اند و یکی از آنها شیخ اکبر افخر موسی بن جعفر است که خلاّق فقه و دانای بقواعد آنست و دیدهٔ روزگار نظیر و مانند آنرا ندیده و پدر بزرگوارش در فقه از تمام فقهاء امامیّه جز محقّق و شهید رحمهما الله ایشان را برتر و مقدّم میدانسته و رسالهٔ پدر را (مراد بغیة الطالب است) که از ابتداء طهارت تا آخر صلوة میباشد دردو مجلّد بزرگ شرح نموده و در حدود سال یکهزار ودویست و چهل و دویا سه وفات کرده است **انتهی**.).

این کتاب شرح مزجی است و چنانکه از ترجمهٔ عبارت روضات وتصریح شارح درآخر مجلّداوّل معلوم میشود این کتاب دردو مجلّد تنظیم گردیده ومجلّد اوّل از ابتداء کتاب تا آخر مبحث قنوت و مجلّد دوّم از احکام خلل در صلوة تاآخر همین کتاب میباشد ولی دو نسخهٔ این کتابخانه هر دو مجلّد اوّل اند وباتفحّص در فهرست های موجوده مجلّد دوّم آنرا نیافتم و مجلّد موجود مشتمل بر (۱۳۰۷۸) بیت است.

در آخر مجلّداوّل سال تألیف سنهٔ (۱۲۳۴) تعیین گردیده است.

آغاز: بسمله الحمد لله ذی الجلال والاکرام والفضل والطّول والمنّ والانعام الخ.

(٦٦٣)

منیة الراغب این نسخه بخط نسخ بد خطّی نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده و مشتمل بر جلد اوّل است (طهارت و صلوة تا آخر مبحث قنوت) وکاتب بآخر بن عبارت شارح که حاکی از سال تألیف میباشد قناعت نموده .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی آبی . عدّهٔ اوراق (١٧٣) صفحهٔ (٢١) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢٢ سانتیمتر) عرض (١٧ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٦٦٦) .

(٦٦٤)

منیة الراغب این نسخه بخط نسخ خوب و قسمتی از ابتداء آن بخط نستعلیق نوشته شده ، کاتب درویش بن کاظم در سنهٔ (١٢٤٢) است و مشتمل برطهارت و صلوة (تا آخر مبحث قنوت) میباشد ، پس از اتمام این کتاب مبحث خیارات نوشته شده ولی کتابت آن خاتمه نیافته و اوّلین سطر خیارات این عبارت است : (الفصل التّاسع فی الخیار لاریب ان ثبوت الخیار علی خلاف القاعده) و آخرین سطر آن این عبارت میباشد : (و حواشی المصنّف و جامع المقاصد و تعلیق الارشاد و ایضاح النّافع والمیسیّه والرّیاض و هوالمحکی عن ابی علی والقاضی) . و احتمال دارد که این قسمت از « کتاب خیارات » تألیف شیخ علی (ره) برادر این شارح مرحوم ومتوفی درحدود سال (١٢٤٠) است که بمناسبت همین کتاب از ایشان به « صاحب کتاب خیارات » تعبیر میکنند (روضات ص ١٥١ ج ١ ذیل صاحب کشف الغطاء) .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٢٣٣) صفحهٔ (٢٣) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمره کتابخانه (٢٦٦٧) .

[٢٥٢] **نخبه فیض** (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت فیض رحمة الله علیه است که از علماء بزرگ و حکماء و عرفاء عالی مقام امامیّه بوده و در ص (٢٤) این فهرست شرح حال ایشان گذشت و چون نامی از مؤلفات ایشان در آن صفحه و در سائر صفحات

که مؤلفات دیگر ایشان را ذکر کرده ایم برده نشده در اینجا که آخرین مؤلفه این عالم جلیل در این مجلّد از فهرست میباشد مناسب دیده که نام پاره‌ای از آنها را بیاوریم .

مؤلف خود فهرستی برای مؤلفات خویش نوشته وصاحب روضات درج ٤ ص (٥٤٢ تا ٥٤٩) شرح مفصّل از حالات و فضائل و مؤلفات و تاریخ تألیف وعدد ابیات آنها را نوشته و نیز در آنجا مذکور است که بعضی شمارهٔ مؤلفات ایشان را هشتاد مجلّد که بعضی از آنها مشتمل بر چندین مجلّد است دانسته و از سیّد نعمت‌الله جزائری (ره) که یکی از شاگردان ایشان بوده نیز نقل نموده که: استاد ما حضرت فیض صاحب وافی رحمة الله علیه نزدیك دویست کتاب و رساله تألیف نموده اند .

پاره ای از آن مؤلفات که در فنون مختلفه اند این است : **وافی** (در فصل اخبار گذشت) ، **شافی** (این کتاب مختصر وافی و دو مجلّد است) **تفسیر صافی** (در فصل تفاسیر با دو تفسیر دیگر مؤلف اصفی و مصفّی گذشت) **نوادر** (در فصل اخبار گذشت) **منهاج النجاة** (نیز در فصل اخبار شرح آن داده شد) **خلاصة الاذکار** (در فصل ادعیه و اذکار بذکر آن پرداختیم) **مفاتیح** ، **ابواب الجنان** (در فصل فقه از این دو کتاب و کتاب شهاب ثاقب مؤلف نام برده ایم) **عین الیقین** ، کتاب المعارف ، **اصول المعارف**، قرة العیون **محجة البیضاء** (این کتاب عین کتاب احیاء العلوم غزالی است جز اینکه اخباری را که غزالی از عامّه برای مطالب خویش دلیل آورده این عالم جلیل از اهل بیت پیغمبر ص نقل نموده است) ، **الاصول الاصلیه** ، تسهیل السبیل ، **فهرست العلوم** ، بشارة الشیعه ، **انوار الحکمه** ، سفینة النّجاة ، **اصول العقائد** (در اصول پنجگانهٔ دین) ، **کلمات مکنونه** ، کلمات مخزونه ، **کتاب اللئالی** ، جلاء العیون ، **تشریح العالم** (در هیئت عالم و حرکت افلاك و عناصر و بسائط و مرکّبات است) **اربعین** (در فضائل امیر المؤمنین علیه السّلام است) ، **کتاب حقائق** (در اسرار دین است) و **کتاب النخبة** (همین کتاب) .

کتاب نخبهٔ فیض یکی از کتب مختصرهٔ مفیده در فقه امامیّه است و از کتاب طهارت آغاز و بکتاب فرائض خاتمه یافته است.

این کتاب مکرّر چاپ شده و در حدود (۵۰۰۰) بیت است.

وچنانکه صاحب کشف الحجب درص ۵۷۸ نوشته‌اند مرحوم فیض را نیز کتابی بنام «النخبة الصغری» مشتمل بر خلاصهٔ مطالب طهارت و صلوة وصوم میباشد و خود نیز برآن تعلیقاتی نگاشته اند.

بنام «نخبه» حاجی محمّد ابراهیم کرباسی رارسالهٔ عملیه ای بفارسی میباشد و بهمین نام (نخبه) صادق بن احمدرا کتابی در ادعیه است. (کشف الحجب ص ۵۷۸).

آغاز: الحمد لله الذی اوضح بائمّة الهدیٰ من اهل بیت النبوّه عن دینه القویم الخ.

(۶۶۵)

نخبهٔ فیض

این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (۱۱۹۱) نوشته شده، کاتب از خود نام نبرده، ورق اوّل کتاب که مشتمل برقسمتی از مقدّمهٔ کتاب بوده افتاده است، در کتابخانه و بر خود نسخه بنام «یك جلد کتاب قدری ازفقه» ثبت و وقف گردیده است بانسخهٔ چاپی مقابله گردید نخبهٔ فیض علیه الرّحمه است و اوّلین سطر موجود آن اینست: (من حیث لایعلم و اذ لاسبیل الی القطع فی الشبهات).

جلد تیماج. کاغذ اصفهانی. عدّهٔ اوراق (۱۰۲) صفحهٔ (۱۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۲۵۴۴).

[۲۵۳] **نفلیه شهید** (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شهید اوّل اعلی الله مقامه است [۱۶۵] ص (۳۵۹) و مشتمل برچهار هزار مسئله از مسائل مستحبّهٔ نماز میباشد ومؤلف در دیباچه سبب تألیف آنرا چنین نگاشته اند: امّا بعد چون بر دو حدیث از احادیث مشهورهٔ اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام واقف گردیدم که یکی

از آنها از حضرت صادق ع و مضمون آن اینست : که نماز دارای چهار هزار حد میباشد . و دیگری از حضرت رضا ع و آن اینست که : نماز دارای چهار هزار درب میباشد . و خداوند مرا توفیق داد که رسالهٔ « الفیّه » [۱۶۵] ص (۳۵۹) را در واجبات آن املاء نمایم بدان کتاب و عدد مسائل آن این کتاب را ملحق نموده که تیمّناً عدد معهود چهار هزار تکمیل گردد اگرچه عدد بمسائل مستحبّهٔ مقارنات خاتمه یافت و مسائل مستحبّهٔ غیر آن بدان اضافه گردید، و خداوند مرا بس است در تمام حالات و این کتاب را بر مقدّمه وسه فصل و خاتمه ای مرتّب ساختم .

حضرت شهید ثانی رحمة الله علیه نیز براین کتاب شرحی مرقوم و بنام « الفوائدالملّیه لشرح رسالة الالفیّه » موسوم میباشد و در فهرست رضویه ج ۲ ص(۹۳) است که چاپ‌شده ولي باتفحّص نسخه آن را به دست نیاوردم‌چنان که خود « نفلیّه » را نیز نوشته اند که به چاپ رسیده ونسخهٔ چاپی آن را نیافتم .

آغاز: بسمله(۱) الحمدلله الذی ضمّ النشر بجمع الشتات وارسل خیر البشر بالبیّنات وختمهم بمحمّد صلی الله علیه و آله افضل الصّلوات اما بعد الخ .

(۶۶۶)

نفلیه شهید این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده و اوراقی از آخر آن افتاده و این قسمت موجود مشتمل بر از ابتداء کتاب تا مسائل راجعه به تشهّد میباشد و آخرین سطر نسخه این است : (و بعدالصّلوة علی النّبی و آله ص وتقبّل شفاعته فی امّته وارفع درجته ثم تقول الحمدلله رب العالمین مرّة واکمله ثلاثاً و یختص بتشهّد آخر الصلوة .)

عدّهٔ اوراق موجود این نسخه (٤) ورق و نیم و بلا فاصله پس از آخرین صفحهٔ حاشیهٔ برشرایع مذکور در ص (۳۹۳) نوشته شده ، خصوصیّات

(۱) آغاز این کتاب در نسخهٔ این کتابخانه و نسخ کتابخانهٔ رضویه ع بنحو فوق ضبط گردیده ولی در کشف‌الحجب ص ۵۸۵ آغاز آن بدینگونه ضبط شده است ، الحمدلله [ادی] البعض ما یجب علیه شکره من نعمه‌الظاهره وآلائه‌المتظاهره الخ .

دیگر این نسخه رابنسخهٔ نمرهٔ (٤٨١) این فهرست مراجعه کنید واین رساله ضمیمهٔ نمرهٔ (٢٦٠٠) کتابخانه است .

[٢٥٤] نور ساطع یا ترجمهٔ بدایة الهدایه (فارسی)

این کتاب ترجمهٔ فارسی یا « شرح مختصر بدایة الهدایه » شیخ حرّ عاملی ره است [١٦٠] ص (٣٤١) و مترجم یا شارح آن چنانکه در کشف الحجب ص (٥٩٢) تصریح بدان گردیده ملاّ مراد کشمیری است که از شاگردان شیخ حرّ (ره) بوده و در آخر کتاب سال ترجمه یا شرح سنهٔ (١٠٩٩) معین گردیده و بنا بر این در زمان حیات شیخ حرّ بوده و کتاب بدایة الهدایه چنانکه درآخر آن مؤلف خود تصریح کرده اند مشتمل بر (١٥٣٥) مسئله از مسائل منصوصهٔ واجبه و (١٤٤٨) مسئله از مسائل منصوصهٔ محرّمه از کتاب طهارت تا دیات (تمام دورهٔ فقه) می باشد و کتاب بدایة الهدایه چاپ شده است .

مؤلف در ابتداء این ترجمه بیان نموده که نیز شرح فارسی مفصّلی بر این کتاب بنام « دلیل قاطع » مشغول تألیف اند و صاحب کشف الحجب آنرا نیز در ص (٢١٥) ذکر نموده است .

آغاز: ابتدا می کنم بنام خدا رحمت کننده در دنیا مؤمنانرا و کافران راو و در آخرت مؤمنانرا الخ .

(٦٦٧)

نور ساطع یا ترجمهٔ بدایة الهدایه

این نسخه بخط نسخ و نستعلیق علی بن وبس قلی نوشته شده، ورق اوّل کتاب افتاده و اوّلین سطر موجود آن اینست : (مجتهدین با غیر مذکوره در کتب ایشان با مسائلی که مذکوراست در کتب ایشان خلاف آن) نسخه کهنه است وشاید نسخهٔ اصل باشد .

جلدتیماجی . کاغذ سمرقندی ، عدّهٔ اوراق (١٣٤) (مختلف السطور) . واقف سپهسالار . قطع ربعی طول (١٨ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٢٩) .

[٢٥٥] وسیلة النجات (فارسی)

مؤلف این کتاب حضرت ملاّ احمد نراقی رحمة الله علیه است [٢٤١] ص (٥٢٠) وچنانکه در مقدّمه بدان تصریح کرده اند این کتاب را در مسائل ضروریهٔ دین و فروع عبادات از طهارت و صلوة و صوم و زکوة و خمس و حج و جهاد بزبان فارسی برحسب اشاره و امر فتحعلیشاه قاجار در دو مجلّد تألیف کرده ولی نسخهٔ ذیل کتاب جهاد را ندارد و پس از کتاب حج کتابی در آداب خوردن و آشامیدن و شکار و کشتار مطابق دستور شرع مقدّس اسلام دارد؛ تمام کتب مذکوره را تقریباً مفصّل و با عباراتی ساده و سلیس انشاء نموده اند ودر حدود (١٣٢٥٠) بیت می شود.

کتابی نیز بدین نام در فقه بطریق سئوال وجواب بفارسی از مرحوم حاج ملاّ محمّد (فاضل شربیانی) متوفی در سنهٔ (١٣٢٢) است و بچاپ رسیده.

آغاز: بسمله الحمدلله ربّ العالمین . . . . . اّما بعد خادم شرع انور و چاکر ائمهٔ اثنی عشر الخ.

(٦٦٨)

وسیلة النجاة این نسخه را بخط نستعلیق خوب غلامحسین نام در سنهٔ (١٢٤٣) نوشته ومشتمل بر هر دو جلد کتاب است. درآخر جلد اوّل و دوّم نوشته شده که باکمال دقت مقابله و تصحیح گردیده است.

جلد چرمی روغنی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (٣٠١) صفحهٔ (١٦) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٧ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (١٩٢٤).

فصل کتب فقه بپایان رسید

اصول فقه

[۲۵۶] اسس‌الاصول یا اصول بی نقطه (عربی)

مؤلف این کتاب مرحوم میرزا محمّد کرمانی رحمه الله است (جمال الدّین محمد بن غلام‌رضا الشّریف الکرمانی (۱)) که ازعلماءو فضلاءقرن چهاردهم هجری بوده ومدّتها ازمحضر حضرت آقای حاج سید محمّدعصّار دام‌ظلّه العالی که اینك مقیم مشهد مقدس رضوی‌اندومرحوم حاج‌شیخ عبدالنّبی‌نوری‌و مرحوم حاج میرزا محمد حسن آشتیانی‌رحمة‌الله علیهما درطهران کسب‌فضائل وکمالات نموده وآقایان‌مذکور براین کتاب تقریظاتی تحریر و در آنجا تصریح بمجتهد بودن ایشان نموده و مراتب فضل و دانش مؤلف را تصدیق کرده اند.

حضرت استاد معظم آقا سیّد محمّد کاظم عصّار دام ظلّه‌العالی که با مؤلف شریك در استفادهٔ ازپدر بزرگوار بوده از مؤلف چنین فرمودند: مردی فاضل و دارای قریحهٔ ادبی بود بنظم و نثر عربی و فارسی میپرداخت و گاهگاهی غزل سرائی مینمود در تألیفات خویش متفنّن و متصنّع و از علوم ریاضی واعداد اطّلاعاتی داشت مدّتی در مدرسه سپهسالار ناصری متوطن و در همانجا بتألیف اسس‌الاصول مشغول‌وجز این کتاب مؤلفاتی دارند.

بدبختانه بر مؤلفات دیگر ایشان‌دست نیافته و مؤلف در ضمن خطبهٔ کتاب «اصول عملیّه» خویش که در اصول عملیه بنا داشته تألیف نمایند وظاهراً توفیق بر تألیف آن نیافته تألیف کتبی در فقه و اصول فقه بخود نسبت داده و در این خطبه نیز صنعت مشکلی را پیش گرفته وبنا داشته که این کتاب را

(۱) از تاریخ تولد ووفات این مؤلف اطلاع صحیح قطعی بدست نیاورده جز اینکه درآخر خطبه حسدیه که در آخر اسس‌الاصول چاپ شده ومعلوم میشود که در سال (۱۳۱۹) مؤلف بانشاء آن پرداخته تصریح شده که سال عمر منشی‌آن بحروف ابجد **وهو هاد** =که ۲۷ میشود بوده‌بنابر این تولد ایشان در سنهٔ (۱۲۹۲) گردیده و فاضل محترم آقای بهمن یار کرمانی استاد محترم دانشکدهٔ معقول و منقول وفات ایشانرا در سال (۱۳۵۱ یا ۱۳۵۲) نقل نمودند.

بهمین منوال تألیف نمایند و آن اینست که اصل کتاب در اصول عملیه و از آن پنج جدول‌عمومی انتزاع نموده که چون حروف آنهارا جمع کنند جدول اوّل کتابی در علم کلام و دوّم در علم فقه و سوّم در منطق و چهارم در نحو و پنجم در صرف خواهد شد و نتیجهٔ هریك از جداول مذکوره در این خطبه یکی از علوم پنجگانه است و این خطبه دراواخر کتاب اسس‌الاصول چاپ گردیده و حروف جدول اوّل از صفحهٔ اوّل خطبه این است : ا، ل، ح، م، د، ل، م، ل، ه، م، ا، ل، ك، ل، ا، م، و، ا، ل، ص، ل، ا، ة = الحمد لملهم الكلام و الصلوة .

مؤلف خط نسخ و ثلث را بسیار خوب مینوشته و چند سطری بر اوائل نسخه چاپی ازایشان برای یادگارمانده است .

در آخر اسس‌الاصول چاپی چند خطبه ذیل نیز از ایشان چاپ شده : ١- خطبه حسدّیه (این خطبه فقط مرکّب ازحروف مهمله است) ٢ ـ خطبه اثنی عشریه (وجه‌تسمیه این خطبه بدین نام اینست که فقط مرکّب از دوازده حرف ذیل میباشد ح، م، د، ه، و، ر، ك، ل، ط، ع، س، ص . و این خطبه را اقتداءً بحضرت مولي امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام در انشاءِ خطبه بدون الف انشا نموده است) . ٣ ـ خطبه منقوشیه (وجه تسمیه بدین نام اینست که بر خلاف خطبهٔ پیش تمام حروف آن منقوطه است و بدین سبب ایجادنقش و نگار نموده) . ٤ ـ خطبه معکوسه (بدین مناسبت اینرا معکوسه نامیده که هریك ازفقرات آنرا از راست بچپ و از چپ براست بیك نحو توان خواند چون این قسمت : سبحان ربّ حلم و ملحٌ برّنا حُبس .) و ترجمهٔ فارسی‌خطب در ذیل آنها تحریر گردیده است .

اسس‌الاصول مشتمل بر مباحث الفاظ میباشد و مؤلف رنج فراوان در تألیف آن برده‌و تمام آنرا از حروف مهمله ترکیب نموده و مشهور به « اصول بی نقطه » گردیده و بهمّت مرحوم مشیرالسلطنه درسال (١٣١٩) چاپ‌ومنتشر گردیده و درحدود (١٦٥٠) بیت کتابت دارد ومؤلف خود براین کتاب شرح

وحاشیه‌ای نوشته ونسخهٔ چاپی شامل آنها است .

آغاز : اوّل الکلام اسمه‌الملك العلاّم احمده حمد حمد امدحه مدح مدح الخ .

(۶۶۹)

اسس‌الاصول یا اصول بی نقطه

این نسخه بخطّ نسخ خوب نوشته شده و درحاشیهٔ تمام صفحات تعلیقاتی که خود مصنّف براین کتاب‌نوشته اندبخط نستعلیق خوب‌تحریر گردیده وکاتب‌آن‌درذیل آخرین حاشیه که برکنارآخربن‌صفحه نوشته شده‌عبارات ذیل‌را نوشته‌اند :

(الحمدلله الذی وفّقنی لاتمام هذه الرّساله الشّریفه و کان تاریخ اتمامهافی مدرسة الناصریه‌فی‌خدمت‌مصنّفها دام افاداته صبیحة یوم الاحدسادس‌شهرشوال من‌شهور سنة (۱۳۱۸) والحمد لله و صلی الله علی محمد و آله الاخیار و انا اقل عباد الله العبد العاصی الجانی علي بن حسین الطهرانی غفر ذنوبهما .) ظاهراً این نسخه را مخصوص این کتابخانه نوشته و خود مؤلف تقدیم کرده است .

جلد روغنی گل و بوته مذهب ظریف . کاغذ ترمه مجدول . صفحه اوّل تذهیب گردیده عدّهٔ اوراق (۱۳۷) صفحهٔ (۹) سطر . واقف ظاهراً خود مؤلف . قطع وزیری . طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض(۱۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۰۸) .

[۲۵۷] اصل‌الاصول یا شرح معالم (عربی)

مؤلف این کتاب در مقدّمه خودرا **رفیع بن رفیع جیلانی** معرّفی نموده‌و در آخر نام خودرا **رفیع بن حسین جیلانی** ضبط کرده و نیز در مقدّمه خود را بشاگردی مرحوم آقا سید مهدی بحرالعلوم (۱۱۵۵ - ۱۲۱۲) ره معرّفی کرده و در آخر کتاب‌سال تألیف را سنهٔ **۱۲۴۳** معیّن نموده است بنا براین معلوم میشود که از علماء قرن سیزدهم هجری بوده اند و بدبختانه در کتب سیر و رجال و فهارس موجوده نامی از ایشان ندیده و مسلّماً این عالم غیر ازمرحوم محمّد رفیع بن خلیل (شریعت مدار گیلانی است) که درهمین‌قرن می زیسته اند .

این کتاب شرح معالم الاصول است و بر حسب خواهش جمعی شارح محترم بشرح معضلات و تفصیل مختصرات آن پرداخته و با تفحّص زیاد جز بر مجلّد ذیل که شرح بر از ابتداء کتاب مذکور تا آخر مبحث نواهی آنست اطلاع نیافته و این شرح قولی است و این مجلّد آن در حدود (۲۵۵۰) بیت میباشد .

از سائر مؤلفات این مؤلف در فهارس موجوده نامی و اثری نیافتم جزدر آخر مقدّمهٔ همین کتاب مختصری در اصول فقه بنام «جواهر الاصول» بخود نسبت داده و از نسخهٔ این کتاب خبری نداریم .

آغاز: بسمله الحمدلله المنعم المتعال والصلوة والسلام علی الرسول والآل ماتفرّع علی الاصول مسائل الحلال والحرام وبعد الخ .

(۶۷۰)

اصل الاصول

این نسخه بخط نسخ قاسم بن علي حسینی در سنهٔ (۱۲۴۳) که هفت مـاه پس از تألیف آن است نوشته شده و بقرینهٔ آنکه بر روی بعضی از سطور آن خط کشیده شده و کلمهٔ زائد بر آن نگاشته‌اند و عباراتی در بعضی از حواشی صفحـات بخط غیر از کاتب متن نوشته شده محتمل است که نسخه از نظر مؤلف گذشته باشد و نویسنده مطالب مذکوره خود ایشان بوده باشند ونسخه مجلّد اوّل این کتاب و مشتمل بر از ابتداء کتاب تا آخر مبحث نواهی است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگي مهره‌زده . عدّهٔ اوراق (۲۹۳) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۵۷) .

[۲۵۸] تحفة الاخیار (عربی)

مؤلف این کتاب چنانکه در مقدّمه و آخر کتاب تصریح گردیده : محمّد علی بن محمّد حسن مشهور به علّی ارّانی کاشانی است . و از اینکه در آخر این کتاب سال تألیف سنهٔ (۱۲۳۴) معیّن گردیده معلوم میشود که از علماء قرن سیزدهم هجری بوده اند بد بختانه در روضات و المآثر والاثار واحسن الودیعه

وهدیة‌الاحباب که بایستی نامی از اینگونه علماء دیده شود اثری نیافتم ودر فهارس موجوده نیزنسخه دیگری ازاینکتاب را ندیدم.

از مطالعهٔ این کتاب که خود آنرا « تحفة الاخیار » نامیده و در موضوع **حجیة ظن** که از مباحث مهمّه علم اصول فقه است سعهٔ اطلاع و فضیلت‌مؤلف وقدرت برانشاء مطالب و قریحه‌ادبی ایشان معلوم میگردد واین کتاب درحدود (٧٤٥٠) بیت میباشد.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی اسّس لنا اساس‌الشرع‌المبین بارسال نبیّنا محمّد ص سیّدالمرسلین الخ.

(٦٧١)

تحفة‌الاخیار این نسخه بخط نسخ ظریف در سنهٔ (١٢٩٤) نوشته‌شده وکاتب‌از خود نام‌نبرده ودر سنهٔ (١٢٩٧) داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه گردیده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (٨٣)صفحهٔ(٢٥) سطر. واقف سپهسالار. قطع‌وزیری.طول(٢١$\frac{1}{2}$سانتیمتر) عرض (١٤سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٠٦).

[٢٥٩] التلویح (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت ملاّ سعد تفتازانی رضی‌الله عنه است (سعدالدین مسعود بن عمر التفتازانی (١) الشافعی $\frac{٧١٢}{٧٢٢}$ ($\frac{٧٩١}{٧٩٢}$ $\frac{}{٧٩٣}$) (٢) که از دانشمندان قرن هشتم هجری و فضلاء خراسان بوده، در علوم عربیّه و ادبیّه و اصول دین و فقه و تفسیر و منطق وکلام و فقه متبحّر و در اکثر آنها مؤلفاتی دارند، ایشان‌را صاحب روضات‌و دیگران‌شافعی و صاحب‌الفوائدالبهیه از علماء حنفیه شمرده‌اند خدمت قاضی عضدایجی و قطب الدّین (ظاهراً رازی است) کسب فضیلت نموده و با سید شریف معاصر و سیّد بوسیله ایشان به خدمت شاه شجاع

(١) تفتازان از شهرهاي حوالی‌خراسان بوده ومحل تولد مؤلف است وایشان‌درسمرقند وفات یافته جسدش را بسرخس نقل داده اند.

(٢) روضات ص (٣٠٩)، الفوائد البهیه ص (١٣٤)، معجم المطبوعات العربیه ص (٦٢٥).

رسیده و مقام تدریس دار الشّفاء که یکی از مدارس قدیمه شیراز بوده یافته است .

تفتازانی طبع شعر داشته و اشعاری به عربی و فارسی سروده و شیخ بهائی ره در کشکول بعضی از آنها را نقل نموده و در لغت اضداد بفارسی چند بیتی دارند .

مؤلفات ایشان عبارتست از : مقاصد الطالبین ، شرح مقاصد الطالبین (در کلام) تهذیب المنطق والکلام ، ضابطة انتاج الاشکال، شرح شمسیّه کاتبی (این دو کتاب در منطق است) شرح تصریف (در صرف) شرح اربعین النوویه (در حدیث) ، شرح عقائد النسفیه (عقائد و توحید) مطوّل ، مختصر، النعم السّوابغ (این کتاب شرح « الکلم النوابغ » زمخشری است) والتلویح فی کشف حقائق التنقیح (همین کتاب) دوازده کتاب فوق چاپ شده و دیگر از مؤلفات تفتازانی شرح هدایه سروجي ، فتاوی حنفیّه ، شرح تلخیص جامع کبیر ، حواشی کشّاف (این کتاب تمام نیست) ، شرح عضد ، ارشاد (در نحو است) و حاشیهٔ شرح مختصر الاصول ، مفتاح الفقه و شرح کشّاف (ظاهراً همان حاشیه مذکور میباشد) .

کتاب **التلویح** شرح کتاب التنقیح میباشد که مؤلف آن عبید الله صدر الشّریعه مذکور در ص (۵۱۴) این فهرست است و مؤلف خود در شرح آن کتاب التوضیح را تألیف نموده و تفتازانی در این شرح داد اطلاع و ادبیّت را گذشته از اطلاع و استحضار خویش بر قواعد اصولی داده ویکی از کتب مفیدهٔ در اصول فقه می باشد و در سال (۷۵۸) (۱) از تألیف این شرح فراغت یافته و در سال (۱۳۰۴ و ۱۳۲۷ و ۱۲۹۲) در آستانه وهند چاپ شده است .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی احکم بکتابه اصول الشّریعة الغرّاء الخ .

---

(۱) تاریخ تألیف این کتاب در آخر نسخه این کتابخانه سال (۷۵۸) و در الفوائد البهیه ص ۱۲۷ سال (۷۶۸) و در روضات سال (۷۷۸) ضبط گردیده وما اوّلی را معتبر دانسته و انتخاب کردیم .

(٦٧٢)

التلویح این نسخه را بخط نستعلیق در سنهٔ (٨٢٥) عبدالخالق بن مولانا زین الدّین صقانی نوشته اند، نسخه در آب افتاده ولی خطوط آن ضایع نکشته و یادداشت هائی از مالکین پشت صفحهٔ اوّل موجود است.

جلد تیماجی کهنه. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (٢٥٣) صفحهٔ (٢٩) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (٢٥ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٠٥).

[٢٦٠] **تنقیح المقاصد** (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت حاج محمد حسن اصولی قزوینی حائری شیرازی رحمة الله علیه است (محمد حسن بن حاج محمّد معصوم متوفی سنه ١٢٣٠)(١) که ازعلماء امامیّه جامع میان معقول ومنقول میباشد، اصلاً ازاهالی قزوین وچندی برای تحصیل کمالات متوطن وساکن در کربلاء معلّی بوده ودرشیراز تا آخر عمر ساکن و مشغول بافاده و افاضهٔ علمی و وعظی گردیده ودراثر مهارت کامل دراصول فقه مشهور به **اصولی** گردیده اند.

این جناب از شاگردان آقای بهبهانی بوده و مؤلفات ایشان از اینقرار است: مصابیح الهدایه درشرح بدایة الهدایه شیخ حرّعاملی ره (صاحب روضات درص ١٠٨ ج ١ نوشته اند: مجلّد اوّل این کتاب که شرح طهارت است و در سال (١٢٣٠) از تألیف آن فراغت یافته اند در نزد من موجود است)؛ کتاب «کشف الغطاء» (صاحب روضات احتمال داده اند که این کتاب درکلام بوده باشد ولی نظیر «جامع السّعادت» نراقی ودراخلاق است) وملخص الفوائد (این کتاب تلخیص فوائد کبیره حائریّهٔ آقای بهبهانی استاد مؤلف است و تنقیح المقاصد شرح آن میباشد.) وکتاب ریاض الشّهاده بفارسی درذکرمصائب اهل بیت علیهم السّلام دردو مجلّد بزرگ، نورالعین (این کتاب مختصر ریاض الشهاده است) وکتاب تنقیح المقاصد (همین کتاب)

(١) روضات ج ١ ص (١٠٨).

این کتاب را مصنّف در شرح ملّخص الفوائد خویش تألیف نموده و کتاب ملّخص مشتمل بر هشتاد **فائده** است و چنانکه در آخر آن تصریح گردیده در سال (۱۲۰۲) از تألیف آن فارغ شده و در سال (۱۲۱۲) از شرح آن یعنی این کتاب فراغت یافته و در حدود (۲۱۵۰۰) بیت است .

آغاز : بسمله الحمد لله الّذی هدانا الیٰ معرفته و معرفة نبیّه و اولیائه الخ .

(۶۷۳)

تنقیح المقاصد این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب نامی ازخود نبرده ، مطالب افتادهٔ ازمتن وحاشیه هائی ازمصنّف درحواشی این کتاب نگاشته شده و به آخرین عبارت شارح که حاکی از سال تألیف است قناعت نموده و نامی از سال کتابت برده نشده و ظاهراً از نسخ اولیّه کتاب است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق (۲۱۸) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۰۰).

[۲۶۱] تهذیب الوصول (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت علاّمه حلّی اعلی الله مقامه است [۱۶۴] ص (۳۵۵) وچنانکه درمقدّمه مرقوم داشته اندبرای فرزندخویش محمّد (فخر المحقّقین) بتألیف این مختصر پرداخته ومباحث اصول فقه را بنحو اختصار دراینجا آورده و در آخر کتاب تفصیل مطالب را بکتاب اصول فقه مفصّل خویش که بنام «نهایه الوصول» تالیف کرده حوالة کرده اند .

این کتاب بنا بتصریح مؤلف فهرست رضویه ج ۲ ص ۱۸۶ چاپ شده و بر حسب تحقیق (۲۷۹۰) بیت کتابت دارد ، حواشی وشروحی چند بر آن نگاشته شده که بعضی از آنها در ذیل شرح عمیدی درهمین فصل مذکور خواهدشد .

آغاز: بسمله الحمدلله رافع الدرجات العارفین الی ذروة العلاء و مهبط منازل

الجاهلين الى اسفل درك الشقاء الخ.

(٦٧٤)

تهذيب الوصول این نسخه را احمدبن علي بن حسن عاملی در سنهٔ (٩٦٨) بخط نستعلیق بد نوشته ونیز همین کاتب مذکور حاشیه هائی چندکه نوبسنده‌ای درآخر کتاب نوشته: (براین کتابست) درسنهٔ (٩٧١) نوشته و ضمیمهٔ نسخه کرده اند واوراق این‌دو قسمت متفرّق ودرغیر جای خود صحافی گردیده ولی ظاهراً حواشی بر کتاب دیگری است.

جلد تیماج. کاغذاصفهانی. عدّهٔ اوراق (٢٠٨) صفحات مختلف السطور. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٦٩).

(٦٧٥)

تهذيب الوصول این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (١٢٢١) نوشته شده، کاتب از خود نام نبرده و مشتمل برتمام کتابست.

جلدتیماجی. کاغذآبی فرنگی. عدّهٔ اوراق (١١٩) صفحهٔ (١٧) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($11\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمره کتابخانه (٩٧٠).

[٢٦٢] الجنة الواقيه (عربی)

مؤلف این کتاب جناب آقا محمود بهبهانی رحمة الله علیه است [٢٤٩] ص (٥٤٤) و مشتمل بردو مقام میباشد، در مقام اوّل بنقل پاره‌ای از عبارات حضرت شیخ یوسف بحرانی ره در مقدمات حدائق مبادرت نموده و بردّ آنها پرداخته و مقام دوّم را در نقل اقوال یکی از اخباریّین که از او بفاضل معاصر تعبیر کرده وردّ اقوال ایشان (بامطالعهٔ این قسمت نام این شخص معلوم نشد شاید میرزامحمّد اخباری بوده است) اختصاص داده ودرهردو مقام طریقهٔ ادب وانسانیت را مرعی داشته و این کتاب یا رساله درحدود (١٨٣٠) بیت است.

آغاز: ـ بسمله الحمدلله وسلامه علی عباده الذین اصطفی لاسیما المصطفی خیر من بلّغ و وفی وآله الاطهار الابرار النجباء الشرفاء اما بعد الخ.

(٦٧٦)

الجنة الواقیه این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده، بقرینهٔ شرحی که پشت صفحهٔ اوّل نوشته شده معلوم میشود که در زمان حیات مؤلف این نسخه را نگاشته‌اند، درسنهٔ (١٢٦١) داخل کتابخانه اعتضادیه گردیده است.
کاغذ فرنگی عدهٔ اوراق (٥٢) صفحهٔ (١٤) سطر، ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (٢٥٣٢) کتابخانه است خصوصیات دیگر بدان نمره ونمره (٦٦٠) این فهرست مراجعه شود.

[٢٦٣] حاشیه اقای بهبهانی بر معالم (عربی)

مؤلف این حاشیه حضرت آقای بهبهانی رحمة الله علیه است [ ] ص(٣٨٩) و چنانکه در مقدّمهٔ آن مرقوم داشته اند این حواشی را در موقعیکه فرزندشان آقا عبدالحسین کتاب معالم الاصول را که در همین فصل شرح آن می آید نزد ایشان می خوانده اند مرقوم و بشرح و توضیح مطالب مشکلهٔ آن پرداخته اند و مشتمل بر (٣٢٦٠) بیت است.

آغاز: بسمله الحمد لله الذی شرح صدورنا بانوار معرفة معالم الدین و فتح مسامع قلوبنا بالاقتداء بالائمّة المهتدین الخ.

(٦٧٧)

حاشیه اقای بهبهانی بر معالم این نسخه که مشتمل بر تمام حاشیه است بخط نستعلیق عبدالحمید بن محمّد حسین در سنهٔ (١٢١٧) نوشته شده و حاشیه ملاّ میرزا بر معالم و منظومهٔ ملاّ محسن و قسمتی ازاصول بی نام که همهٔ آنها در این فصل ذکر خواهند گردید با این نسخه دریك مجلّد وقابل تجزیه اند.
کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (٣٧) صفحهٔ (١٩) سطر. ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (٨٥٥) کتابخانه است خصوصیات دیگر بدان نمره مراجعه شود.

[٢٦٤] حاشیهٔ اقا جمال بر شرح مختصر الاصول (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت آقا جمال الدین خونساری رحمة الله علیه مذکور در ص (١٨ و ٣٩١) این فهرست است که یکی ازبزرگان حکماء وفقهاء امامیّه بوده اند

و چون مؤلفات ایشان در صفحات مذکوره نام برده نشد لذا عبارات صاحب روضات را (در ص ۱۵۰ ج ۱) که نقل از صاحب « جامع الرواة » نموده در اینجا می‌آوریم : جمال الدین بن حسین بن جمال الدّین خونساری را مؤلفاتی است ازآنها شرح مفتاح الفلاح (درص ۱۸ گذشت) و حاشیه ای برشرح مختصر الاصول و حاشیهٔ ملاّ میرزا جان بر آن کتاب و حاشیه ای بر حاشیهٔ فاضل خفری‌است و ایشانرا تعلیقاتی بر تهذیب الحدیث و من لایحضر الفقیه و شرح لمعه (در ص (۳۹۱) این حاشیه گذشت) و شفاء و شرح اشارات و غیر ها است . صاحب روضات درذیل شرح فوق چنین نگاشته : حاشیه شرح مختصر ایشان بسیاربزرگ و در چندین مجلّد و مشتمل بر تحقیقات و تدقیقات کامله اصولیّه و فقهیّه و کلامیّه از خود مؤلف و دیگران می باشد ، و ایشانرا شرح غرر و دُرر بفارسی در دو مجلّد است که بامر پادشاه عصر نگاشته و رسالهٔ در حدیث بساط و در نیّة و درنماز جمعه وغیر از اینها ازرسائل وجواب مسائل وتعلیقات وحواشی‌است .

ظاهراً حاشیه آقا جمال برشرح عضدی‌است وبا تفحّص نسخهٔ دیگری جزنسخه این کتابخانه نیافتم و ندانستم کـه محشّی تا چه حدّ بر کتاب حاشیه نگاشته و نسخهٔ ذیل مشتمل بر سه مجلّد و قسمتی از مجلّد چهارم کتابست و پشت صفحهٔ اوّل نسخه یکی از اشخاصیکه مالك آن گردیده نوشته اند که تقریباً چهل هزار بیت کتابت دارد و با محاسبه ای که ما نیز نموده ایم نیز عدد ابیات آن بهمین اندازه میرسد .

در ذیل شرح عضدی در همین فصل از شروح مختصر و حواشی آنها صحبت خواهیم نمود .

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین والصلوة علی خیر خلقه محمّد وآله الطاهرین **قوله فی الحاشیة انما قیل بظاهره الخ** و ایضاً علی تقدیر ان یکون کلمة من للتبعیض یحتمل ان یکون المراد الخ .

(٦٧٨)

حاشیه آقاجمال بر شرح مختصر الاصول این نسخه مشتمل بر چهار مجلّد از این کتاب است وکاتب آن چنانکه در آخر مجلّد اول به آن تصریح گردیده سید محمد حسینی در سنهٔ (۱۲۳۱) میباشد و در آخر مجلّد سوّم که نیز بخط همین کاتب است سنهٔ (۱۲۳۳) رقم گردیده و کتابت مجلّد چهارم آن ناتمام مانده وآخرین سطر آن که ازمبحث نواهی می باشد این است : **(قال الشارح قلنا دلیلکم قائم فی اللغوی الخ** لایخفی مافیه اذ قد ظهر لك بما نقل عن .) ودرحاشیهٔ بیشتر ازصفحات تعلیقاتی بامضاء منه تحریر گردیده است جلد میشن نیم ضربی . کاغذ فرنگی مهره زده . عدّهٔ اوراق (۲۱۹) صفحهٔ (۳۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۱۷)

[۲٦٥] حاشیه بر حاشیهٔ عدة الاصول (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت ملاّمحمد باقرقزوینی رحمة الله علیه است (محمد باقربن غازی قزویني)(۱) که ازجملهٔ فضلاءِ امامیّه وعلماء قرن یازدهم هجری بوده وچنانکه خود در مقدمهٔ همین کتاب وصاحب امل الامل وصاحب روضات تصریح کرده اند شاگردی برادر و الا مقام خویش خلیل بن غازی مذکور در ص (۲٦٥) این فهرست رحمة الله علیه‌را نموده و مقام تدریس مدرسهٔ التفاتیّه قزوین را داشته و در مسجد یکی از محلاّت این شهر امام جماعت بوده وگویند که خلیل برادر ایشان هرگاه درهنگام نماز ازآن محلّه عبور میکرده بابرادر خود نماز جماعت میگذارده و صاحب امل دربارهٔ مؤلف محترم نوشته . فاضلی عالم ومتکلمی بزرگست وایشان‌را مؤلفاتی میباشد که از آنها حاشیه ای برحاشیهٔ خلیل بن غازی برادر ایشان بر عدة الاصول (همین کتاب) **ورساله درنمازجمعه** و منتخبی از کتاب عقل و وتوحید وحجة ومعیشة **بنام الفهرس** (ظاهراً منتخب منه کتاب اصول کافیست) میباشد . **انتهی**

چنانکه در روضات مذکوراست خلیل بن غازی را دو حاشیه برعدة الاصول

(۱) امل الامل ص ٦۰ ج ۲ ، روضات الجنات درص ۲٦۷ و۲٦۸ ذیل خلیل بن غازی وکشف الحجب ص ۱۷۳ .

میباشد و این حاشیه را مؤلف ومحشی برای رفع غموض واشکال مطالب کتاب واستکشاف مقاصد برادرخویش درحاشیه خود درهنگامی که بتدریس آن اشتغال داشته نگاشته اند و چنانکه عدة الاصول تألیف حضرت شیخ طوسی رحمة الله علیه مشتمل بر دو قسمت یکی اصول دین و دیگری اصول فقه است حواشی خلیل و اینحاشیه نیز مشتمل بر هردو قسمت مذکور میباشد نسخهٔ ذیل مشتمل بر تمام قسمت اولی و چند ورقی از قسمت دوّم میباشد وبدبختانه بر نسخه کامل آن اطلاعی تاکنون نیافته ام واین قسمت موجود در حدود (٦٤٠٠) بیت است.

آغاز قسمت اول : بسمله الحمد لله رب العالمین و سلام علی عباده الهادین الی الطریق القوم الخ.

آغاز قسمت دوم : بسمله الحمد لله رب العالمین والصلوة علی خیر خلقه محمد وآله الاطهار **قوله طاب ثراه** البدء کالمنع الانشاء الاحداث الخ.

(٦٧٩)

حاشیه بر حاشیهٔ عدة الاصول

این نسخه بخط نستعلیق محمّد تقی بن محمّد شریف نظام آبادی در سال (١١٢٢) نگاشته شده، از قسمت دوّم کتاب فقط یازده صفحه موجود و آخرین سطر آن اینست (بل بمعنی اظهار المفتی انه لوکان فی موضوع المستفتی هذه الواقعه لتحقق فیه الحکم) [الواصلی] الخاص ویعمل به ولا یخفی ان فیه شائبة الافتاء الحقیقی.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (٩٦) صفحهٔ (١٦) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول ($\frac{1}{2}$ ٢٠ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ١٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٧٢).

[٢٦٦] حاشیه سلطان بر معالم الاصول (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت سلطان العلماء رحمة الله علیه است (سلطان العلماء و خلیفه السلطان علاء الدین حسین بن میرزا رفیع الدین محمّد بن امیر شجاع

الدین محمود حسینی آملی اصفهانی متوفی سنه ۱۰۶۴ (۱) که ازعلماء بزرگ امامیّه وفضلاء قرن یازدهم هجری بوده ودرفنون منقوله ومعقوله توانائی کامل داشته و بافاده آنها اشتغال ورزیده ملقب به لقب سلطان العلماء شده و رتق و فتق امور روحانیّت و عزل ونصب آنها بدست ایشان بوده و مدّت پنجسال در حیات پدر بزرگوار خویش وصدارت ایشان مقام وزارت شاه عبّاس را داشته و با پدر دریك خانه بانجام امور عامّه می پرداخته پس از آن دو سال وزارت شاه صفی را نمود و چون دریکی ازجنگها بی ادبی از ایشان دید از آن مقام معزول و به شهرقم تبعیدشان نمود ، دراین شهرچندی بمطالعهٔ کتب ومراجعه بآنها پرداخت تا اینکه امر مراجعت ایشان باصفهان صادر گردید ، پس از آن بزیارت کعبه معظّمه عازم شده و چون از این سفر برگشت شاه صفی وفات یافته و سلطنت به شاه عبّاس ثانی منتقل گردیده بود این پادشاه نسبت باین عالم جلیل که سمت دامادی شاه عباس کبیر را نیز دارا بود نظر لطف وتوجه پیدا نموده واورا بمقام وزارت منسوب کرد و تا آخرین روز زندگانی بدین منصب منصوب بود و مدّت آن هشت سال و شش ماه شده است و در اشرف مازندران هنگامیکه با پادشاه از فتح قندهار برمیگشته بدرود زندگانی نمود و جنازه اش را بنجف اشرف برده بخاك سپردند .

میرزا صائب شاعر معروف بقصیدهٔ مفصله‌ای بازماندگان ایشانرا تسلیت وتعزیت گفته واین مصراع ازآن قصیده مبین سال فوت آنجناب است : (آه ازدستور عالم وای ازسلطان علم ـ ۱۰۶۴) .

مؤلفات ایشان عبارتنداز: حاشیه برشرح لمعه درحدوده هزاربیت ، حاشیهٔ بر مختلف علاّمه ، حاشیه برشرح مختصر عضدی ، حاشیه برزبده شیخ بهائی ، حاشیهٔ برحاشیهٔ قدیم جلالی بر شرح جدید تجرید ، حاشیه برحاشیهٔ فخری برالهیّات تجرید ، کتاب توضیح الاخلاق بفارسی (این کتاب مختصر اخلاق ناصری است) ، رساله درآداب حج و بسیاری از حواشی و تعلیقات بر کتب فقهیّه و غیره و حاشیه بر

(۱) روضات الجنات ص ۱۹۵ ج ۱ وهدیة الاحباب ص (۱۵۰).

حاشیه بر کتاب معالم الاصول (همین کتاب) میباشد، با ملاّ خلیل قزوینی همدرس ومعاصر و کتاب شافی را ملاّ خلیل بامر ایشان در شرح کافی تألیف نموده است.

این حاشیه تقریباً باندازهٔ اصل کتاب است و بسیاری از مطالب آن درحواشی نسخ چاپی معالم الاصول چاپ گردیده است.

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین والصّلوة علی محمّد و آله الطاهرین **امابعد** فیقول الفقیر الغریق فی بحر العصیان المشرف بالانتساب الی ثانی سیّدشباب الجنان الخ.

(۶۸۰)

حاشیهٔ سلطان بر معالم

این نسخه‌را بخطّ نستعلیق درسنهٔ (۱۲۲۷) آقاسید نصرالله استرابادی که از علماء آن عصر بوده‌اند نوشته و کتاب النافع یوم الحشر فی شرح باب الحادی عشر ورسالهٔ نان وحلوای شیخ بهائی ورسالهٔ مختصری راجع به جوهر وعرض از ملاّ حمزه‌نام نیز ضمیمهٔ این کتاب است.

جلد مستعمل. کاغذ اصفهانی. عدهٔ اوراق (۷۸) اوراق کلیه نسخه (۱۴۷) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۶ ½ سانتیمتر) عرض (۱۰ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۵۹).

(۶۸۱)

حاشیه سلطان بر معالم

این نسخه بخطّ نستعلیق بد خطی است و در سنهٔ (۱۲۱۲) نگاشته شده و کاتب از خود نام نبرده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی آبی. عدهٔ اوراق (۸۷) صفحهٔ (۱۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۶ سانتیمتر) عرض (۹ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۵۸).

[۲۶۷] حاشیهٔ شیخ بهائی بر زبدة الاصول (عربی)

حضرت شیخ بهائی رحمة الله علیه [۳۱] ص (۷۱) بر کتاب زبدهٔ خویش که درهمین فصل نیز نام وتفصیل آنرا خواهیم نگاشت حواشی وتعلیقاتی مرقوم فرموده ودر کتابخانها نسخهٔ دیگری جز نسخه ذیل از آنرا نیافتم و دراین حاشیه بحلّ مشکلات و معضلات مطالب کتاب پرداخته و تقریباً در حدود (۳۶۰۰) بیت میباشد.

آغاز: بسمله(۱) قوله فی المقدّمات المراد بها مقدمات الکتاب لامقدمات العلم قوله الخ.

(۱) ـ درنسخهٔ ذیل پس از بسمله مقدمه کتاب «زبدة الاصول» بتمامه تا کلمهٔ والثالث الرابع نوشته شده و پس از آن شروع بحاشیه بعبارتیکه نقل گردید شده است.

(۶۸۲)

حاشیهٔ شیخ بهائی بر زبده

این نسخه بخطّ نستعلیق نوشته شده ، ازاواخر آن اوراقی افتاده در سنهٔ (۱۲۳۹) حسین نام حسینی نوشته‌اند که این کتاب را برای خود استکتاب کرده‌ام ،از اواخر نسخه اوراقی افتاده وآخرین سطر آن اینست : (من المحقّق کیف رضی من الشیخ بهذا التفصیل مع ان صحّة الروایه مشروطة بالضبط) ، منظومهٔ فارسی در صنایع بدیعیّه در یکصد شعر که در سنهٔ (۱۲۶۱) نوشته‌شده بضمیمهٔ قسمتی از لوائح جامی و رسالهٔ فارسی بنام بیست باب در اسطرلاب که در سنهٔ (۱۲۲۷) نوشته شده ضمیمهٔ آن است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدهٔ اوراق کلیّه (۱۲۴) اوراق این حاشیه (۹۰)صفحهٔ(۱۵)سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر)عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۵۷) .

۲۶۸] حاشیهٔ شیخ محمد تقی بر معالم الاصول (عربی)

مؤلف این کتاب که مشهور به « حاشیهٔ شیخ محمّد تقی » گردیده و مؤلف آنرا « **هدایة المسترشدین** » نام گذارده حضرت شیخ محمّدتقی ایوان کیفی رازی اصفهانی رحمة الله علیه است (محمّدتقی بن عبدالرحیم متوفّی سنهٔ ۱۲۴۸) (۱) که از فحول علماءِ امامیّه و فقهاءِ اثنی عشریه بوده و در فنون معقوله و منقوله سرآمد اقران و معاصرین گردیده و مخصوصاً در فنّ اصول فقه تبحّری بی نهایت یافته و مدرس ایشان درمسجد شاه اصفهان همواره از فضلاء وعلماء پر بوده واین مؤلّفه بهترین شاهد وگواه برسعهٔ اطّلاع و تسلّط ایشان برمسائل این فنّ میباشد .

این عالم جلیل از اهالي ایوان کیف که یکی از دهات توابع طهران و کنار راه خراسان میباشد بوده و خانوادهٔ علمی نداشته، در جوانی علاقمندی بتحصیل اورا باعتاب مقدسه ائمّهٔ عراق علیهم سلام‌الله اجمعین کشانده و در آنجا از محضر آقا سید محسن کاظمیني وآقا سید علی صاحب ریاض و شیخ اکبر شیخ جعفر بن خضرنجفی رحمهم‌الله استفاده نموده پس ازاینکه ازحضرت‌شیخ جعفرموفّق بگرفتن

(۱) روضات ص ۱۳۱ ج ، هدیة الاحباب ص (۱۸۵) از پی تاریخ آن کلمك صفا زد رقم - راه نمای امم کرد بجنّت مقام .

اجازهٔ اجتهاد شد بتزویج دختر ایشان نائل گردید و باصفهان آمده بساط تدریس و افاده را گسترد و تا کنون خانوادهٔ این عالم جلیل در اصفهان مقام ریاست روحانی داشته و دارند آقا نجفی اصفهانی (شیخ محمّدتقی) ره که در عصر خویش از اعاظم علماء امامیّه بوده و مرحوم حاج آقا نورالله که یکی از قائدین بزرگ مشروطیّت بوده اند نوهٔ پسری مؤلّف محترم میباشند و صاحب فصول (شیخ محمّد حسین) که در همین فصل شرح حال ایشان را خواهیم نگاشت برادر پدر و مادری مؤلف اند .

صاحب روضات که خود موفق بزیارتشان گردیده مؤلفات ذیل را به ایشان نسبت داده : فقه استدلالی (این کتاب بسیار بزرگ است ودر موقع تشرّف صاحب روضات بخدمتشان مشغول بتألیف آن بوده اند ولی بدبختانه از مسوّده بپاك نویس نرسیده) کتاب فارسی درحدود چهار هزار بیت (ظاهراً این کتاب نیز در فقه بوده ولی در کتاب روضات تصریحی بآن نگردیده) جواب مسائل مختصره و مفصله و **هدایة المسترشدین**. و نیزدرتعریف و توصیف این کتاب عباراتی را نگاشته که ترجمه آن ذیلاً درج ومارا ازبیان دیگر درتعریف این کتاب مستغنی میدارد : و از جمله مصنّفات رشیقه ومؤلفات انیقه ایشان شرح اصول معالم الدّین است که نام آنرا **هدایةالمسترشدین** گذارده و بیش از شصت هزاربیت کتابت داردولی فقط دو مجلّد از آن که از ابتداء کتاب تاآخر مسئلهٔ مفهوم وصف‌باشد پاك نویس شده و بقیه بحالت مسوّده‌ای باقی مانده و یا اینکه بتدوین بعضی از شاگردان مؤلف منتشر گردیده واز جملهٔ آنچه آنرا رسالهٔ مخصوص ازایشان دانسته‌اند «رساله‌درحجیّة ظن» است که ازاجزاء مجلّد سوّم این کتاب و در حدود (۳۰۰۰) بیت میباشد و در آن تحقیقات کامله درعدم حجیّة ظن مطلق و آنچه را ازظنون مخصوصه فقیه را کافی است گردیده وتاکنون باین خوبی وکمال در این موضوع کسی چیز ننوشته است **انتهی** کلام روضات .

این رساله را که صاحب روضات بیان نمود ظاهراً همانست که پس از حاشیه

شیخ محمد تقی (همین کتاب) در طهران سال (۱۳۱۰) بنام شیخ محمد باقر فرزند مؤلف چاپ شده و اینکه صاحب روضات گفت: (بتدوین بعضی از شاگردان مؤلف منتشر گردیده.) شاید خواسته باشد در نسبت تألیف این رساله بفرزند مؤلف تردید وباصریحاً آنرا انکار کرده باشد.

حاشیه شیخ محمدتقی بارها چاپ شده و محصلین اصول فقه بمطالعهٔ آن رغبتی کامل دارند.

آغاز: ـ بسمله الحمدلله رب العالمین والصلوة والسلام علی اشرف المرسلین محمّد وعترته الاطائب الاکرمین **قوله الفقه فی اللغة الفهم** کما نصّ علیه الجوهری وغیره الخ.

(۶۸۳)

حاشیه شیخ محمد تقی بر معالم این نسخه که مجلّد اوّل ومشتمل بر حواشی از ابتداء کتاب تا بحث دلالت امر بر مرّه و تکرار است در سنهٔ (۱۲۴۹) نوشته شده و کاتب ازخود نام نبرده است، مقابله وتصحیح گردیده وکلمات افتاده ازمتن درحاشیه نوشته شده و تعلیقاتی ازخود مصنّف نیز در حاشیهٔ بعضی ازصفحات تحریر گردیده است.

جلد میشن ضربی بسیاراعلا. کاغذ سمرقندی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۲۵۱) صفحهٔ (۲۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۵۴).

(۶۸۴)

حاشیه شیخ محمد تقی بر معالم این نسخه بخط نسخ محمد باقر اصفهانی درسنهٔ (۱۲۶۴) نوشته شده ومشتمل برمجلّد اوّل ودوّم است.

جلد میشن نیم‌ضربی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۱۸۵) صفحهٔ (۳۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۵۳).

[۲۶۹] حاشیه ملا میرزا جان بر شرح عضدی (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت ملاّ میرزا جان شیرازی رضی الله عنه است (حبیب الله مشتهر

به‌ملاّ میرزاجان باغنوی شیرازی اشعری شافعی متوفی‌درحدود سال ۹۰۲)(۱)
که از فضلا و دانشمندان قرن نهم هجری و با ملاّ جلال دوانی معاصر بوده اند.

صاحب روضات نوشته که مؤلفات زیاد دارند ودرراه مطالعه وتحصیل علم زحمات بی نهایت بخویشتن میداده و بسیاری از شبها را تاصبح بیدار مینشسته و با کتاب همدم ودر دقت نظر وتیز هوشی فوق العاده بوده ، ویرا کتابی بنام «الردود والنقود» که در حقیقت شرح بر شرح عضدی و شروح دیگر بر مختصر ابن حاجب است میباشد و این کتاب معروف است ولی صاحب روضات اشتباه کرده وآن کتابیکه شرح برشرح عضدی ودیگرشروح مختصر ابن حاجب است موسوم به «النقودوالردود» وتألیف محمدبن محمودبابرتی متوفی سنهٔ (۷۸۶) است و کشف الظّنون درج ۲ ص (۵۳۸) مفصلاً بذکرآن پرداخته ومادرذیل شرح عضدی ازآن صحبت میکنیم.

صاحب هدیة الاحباب فقط ازمؤلفات این مؤلف همین حاشیه رانام برده است.

این حاشیه یکی ازتعلیقات مفیده وحاوی مطالب بسیار گرانبها است ودرحدود (۱۹۰۰۰) بیت میباشد.

آغاز : بسمله الحمدلله الذی جعل الاجتهاد فی فروع الشرع المبین منوطاً باحکام الاصول الخ.

انجام : قال جمیع احکامی مرفوعة عنکم حتی معرفه هذا الحکم.

(۶۸۵)

حاشیه ملا میرزا جان شیرازی بر شرح مختصر الاصول عضدی

این نسخه بخط نسخ خوب نگاشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، در حاشیه بیشتر از صفحات حاشیه هائی از خود محشّی و غیره نوشته شده ، در سنهٔ (۱۲۷۰) داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده وپشت صفحه اول یادداشت گردیده ، ظاهراین است که نسخه را درقرن دهم نوشته باشند.

---

(۱) روضات ج ۱ ص (۲۰۵) هدیة الاحباب ص (۲۵۲) ودردو کتاب مذکور نوشته شده که باغ نو یکی از محلات شهر شیراز است ولی اکنون در این شهر محله‌ای بدین نام نیست جز اینکه بگوئیم محله‌ای که اینك در آنشهر مشهور به سرباغ میباشد آنرا درقدیم باغ نومیگفته اند.
صاحب کشف الظنون درج۲ ص (۵۳۸) وفات مؤلف را درسال (۹۹۸) ضبط نموده ولی سال (۹۰۲) اصح بنظر میرسد.

جلد تیماجی مذهب. کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۲۸۳) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری. طول (۲۳ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۱۹).

(٦٨٦)

حاشیه ملا میرزا جان شیرازی بر شرح مختصر الاصول عضدی

این نسخه بخط نستعلیق بد نوشته شده و خطبه آن نگاشته نشده واز اوّلین حاشیه شروع گردیده و تا قسمتی ازمبحث حقیقت و مجاز را دارد ، کتابت آن ناتمام مانده و آخرین سطر آن این است : (علی سبیل الاشتراك اللفظی فکان حقیقةً فی اللفظی ثم اذا استثنی من هذا اللفظ صیغه) نامی از کاتب وسال کتابت در آن نیست .

جلد مقوائی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٥٨) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۱٤ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۲۰) .

[۲۷۰] حاشیه ملا میرزای شروانی برمعالم (عربی)

مؤلف این حاشیه حضرت ملاّ میرزای شروانی (محقّق شروانی)(۱) رحمة الله علیه است (محمّد بن حسن شروانی متوفی سنهٔ ۱۰۹۹/۱۰۹۸) (۲) که ازعلماء متبحّر امامیّه درعهد سلطنت شاه سلیمان صفوی بوده ودر اصولین (دین وفقه) و منطق وحکمة طبیعی وحدیث وفقه ماهر و در مناظره وجدل توانائی کامل داشته و چنانکه در روضات است صاحب ریاض العلماء ازشاگردان ایشان بوده و درآن کتاب باتجلیل زیاد نام ایشانرا برده است .

مؤلفات این مؤلف بسیار و از آنجمله : **انموزج العلوم** ، حاشیه بر شرح تجرید قوشجی ، **حاشیه** بر حاشیهٔ قدیمه محقّق دوّانی بر تجرید ، **حاشیه** بر حاشیهٔ فاضل خفری نیز برتجرید **حاشیه** برشرح مطالع ، **حاشیهٔ** برشرح مختصر-

(۱) شروان چون طهران نام یکی ازشهرهای قدیم ایران است که اینك درتصرف دولت روس می باشد.

(۲) روضات ص ٦٤۲ هدیة الاحباب ص ۲۵۲ وکشف الحجب ص ۱۸۹ .

الاصول عضدی، **حاشیه** بر حکمة العین، **شرح شرایع** (این شرح از مبحث مسقطات قضاء تاتمّمات قواعد استدلال و افتاء است و در حدود ده هزار بیت میباشد)، **مسائل شکیات** (این کتاب در حدود (۵۰۰۰) بیت است)، **رسالهٔ** فارسی در توحید و نبوّة و امامة، **رسالهٔ** در صدق لام الله، **رسالهٔ** در تحقیق تخلّف از جیش اسامه و استدلال بآیه **ان الابرار لفی نعیم** برعصمهٔ اهل بیت ۴، **رساله** در بداء، **رساله** در مسئله اختیار، رساله در هندسه (این رساله مشتمل بر ۱۷ شکل است)، **رساله** در سالبه معدوله و موجبه معدوله، **رساله** در غسل میّت و نماز آن ودوحاشیه یکی فارسی ودیگری عربی (همین کتاب) بر معالم الاصول و رسائل دیگر که بعضی نیز درروضات ثبت گردیده است.

این حاشیه پیش طلاّب شهرتی بسزا دارد ومؤلف درآن تحقیقات رشیقه وبیانات مفیده‌ای دارندودرحدود (۶۶۰۰) بیت میباشد وپاره‌ای ازآنها برحواشی بعضی از نسخ چاپی معالم چاپ گردیده است.

آغاز: بسمله قوله الفقه فی اللّغة الفهم الخ انما ابتدء بتعریف الفقه دون اصول الفقه الخ.

انجام: قوله یقتضی الغاء الخاص هذا مبنی علی عدم جواز النسخ قبل حضور وقت العمل بالمنسوخ والاّ یکون نسخاً علی القدیرین کذا قیل ولعلّه اجمل اعتماداً.

(۶۸۷)

حاشیه ملامیرزای شروانی بر معالم الاصول

این نسخه را بخط نستعلیق عبدالحمید بن محمد حسین کرهرودی در سنهٔ (۱۲۱۶) نوشته است، بر کنار بعضی از صفحات تعلیقاتی تحریر گردیده، حاشیه آقای بهبهانی بر معالم (ص ۵۶۴) وقسمتی از کتاب اصول که مشتمل بر مباحث الفاظ وناتمام است ومنظومهٔ دراصول ازملاّ محسن کرمانشاهانی درحاشیه آن است (این منظومه واصول بی نام درهمین فصل ذکر خواهدشد) وتحقیقات مؤلف این کتاب را در موقع درس یکی ازشاگردانشان بدون ذکری ازخود ونامی ازاستاد درحواشی

بعضی از صفحات آن نوشته و در ذیل آن نگاشته اند: هذا من تقریر السید دام ظلّه حین الدرس

درکتابخانه واول نسخه این حاشیه بنام ملامیرزا جان بر معالم ثبت شده وغلط است.
جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق تمام نسخه (۱۷۰) اوراق این کتاب (۱۱۰) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۵۵).

(٦٨٨)

حاشیه ملامیرزای شروانی بر معالم الاصول

این نسخه را محمد باقر بن ملاّ محمد نوشابادی درسنهٔ (۱۲۳۱) بخط نستعلیق بدنوشته و در حاشیهٔ پاره‌ای از صفحات تعلیقاتی بامضاء منه تحریر کردیده است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۱۶۹) صفحهٔ (۱٤) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۷ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۵٦).

[۲۷۱] ذریعة الاعتماد (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ لطف الله مازندرانی متوفی سنهٔ (۱۳۱۱) رحمة الله علیه است که از معاریف فضلاء وعلماء امامیّه وازشاگردان حضرت شیخ مرتضی انصاری قدّس سرّه بوده و صاحب المآثر والاثار درص (۱٥٤) ایشانرا بدینگونه معرفی نموده: **شیخ لطف الله مجتهد** مجاور نجف اشرف ازاهل آسك لاریجان است (آسك یکی ازدهات لاریجان و بر کنار رودخانه هراز واقع وازییلاقات مازندران است) درفقاهت و علم اصول تبحّری بهمرسانیده از محصّلین و طلبه این دو علم گروهی همه روزه در محضرش فراهم شده مستفید میگردند بنیان تقدّس وتقوی وورعش هم محکم است اشتهار نام وصیت فضل وغزارت مادهٔ اجتهادش نیز بسیر افتاده و در حرکت آمده است سلّمه الله تعالی **انتهی**. و در ص (۱۷ و ۱۸ ج ۲) احسن الودیعه (تتمّه روضات) این عبارات نقل و نیز بعربی در همین حدود ایشانرا ستوده وگوید مؤلفاتی درفقه و اصول دارند و نسخ آن در نزد وصی ایشان حضرت سید ابوتراب خونساری ره بوده ونامی ازآنها نبرده است ولی مؤلف درمقدمهٔ این کتاب اشتغال خودرا را بتألیف کتاب بیع فقه خویش که موسوم به «قواعد الاحکام الغرویه فی فقه الامامیه» است اظهار و در

آخر این کتاب نیز بیان کرده‌اند که هر کس شرح و تفصیل بیشتری در مباحث این علم میخواهد بایستی بکتاب دیگر من که بنام « الفوائدالغرویه فی اصول فقه الامامیه » است مراجعه نماید که در آن کاملاً و مفصلاً مطالب این علم ذکر گردیده است.

و این کتاب را که « ذریعةالاعتماد علی احقاق الحق والمراد » نامیده **شرح فرائدالاصول** یا رسائل حضرت شیخ مرتضی انصاری قدّس سرّه السّامی متوفی سنهٔ (۱۲۸۱) که استادشان بوده قرار داده و شرح قولی است و چنانکه پشت نسخه یادداشت شده آنرا « حاشیه فرائدالاصول » نیز توان خواند و مشتمل بر تحقیقات و تشریحاتی خوب و گرانبهاست که مؤلف از حضرت شیخ انصاری ره استفاده نموده و مشتمل بر (۱۲۰۰۰) بیت است.

آغاز: بسمله الحمدلله رب العالمین والصّلوة والسّلام علی اشرف الانبیاء والمرسلین محمّد و آله الطیّبین الطاهرین ولعنة الله علی اعدائهم اجمعین الی یوم الدین **وبعد** فقد املی لطف الله المازندرانی اللاّرجانی کتابا یرجوا الخ.

انجام: وحیث وفینا بما وعدناه و اتینا بما قصدناه فلنحمد الله تعالی علی ذلك اوّلا و آخراً وباطناً وظاهرا ونصلی علی محمّد وآله الطیبین.

(۶۸۹)

ذریعةالاعتماد این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل بر تمام کتاب است کاتب از خود وسال کتابت نام نبرده درسنهٔ (۱۲۹۷)

وقف براین کتابخانه گردیده وبقرینهٔ سال وقف وعبارت ذیل که پشت ورق اوّل نوشته شده مسلّماً درزمان حیات مؤلف تحریر شده و آن این است: حاشیه سرکار آخوند ملاّ لطف الله مازندرانی که یکی از مبرّزین شاگردهای مرحوم شیخ مرتضی است برفرائد شیخ مرحوم.

جلد تیماجی ضربی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۱۷۵) صفحهٔ (۲۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۲ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۷۱).

[۲۷۲] رسالهٔ آقاحسین خونساری در مقدمه واجب (عربی)

مؤلف این رساله حضرت آقا حسین محقّق خونساری رحمة الله علیه است

[۲۰۸] ص (٤٤٥) و در این رساله کلیّه مباحث اصولی را که ارتباطی باین مسئله پیدا نموده مندرج ساخته و کلمات علماء سابق را بمناسبت آورده و در اثبات ادّعاء خویش بکلمات حکماء وفلاسفه نیز تمسّك جسته و یکی از کتب و رسائل مهمّه دراینموضوع میباشد واز مطالعهٔ آن معلوم میشود که قائل بعدم اطلاق وجوب مقدمه واجب اند و درحدود (۹۰۰۰) بیت میباشد.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی جعل امتثال امره سبباً لاقتناص الثواب الخ.

انجام: واّما اذا [بتقدمها] علیها فلااذ یلزم علیه التصدیق بالواسطه و قد عرفت بطلانه هذا.

(٦٩٠)

رسالهٔ آقا حسین خونساری در مقدمهٔ واجب این نسخه در سنهٔ (۱۲٤٤) نوشته شده، اسم کاتب را از آخر آن محو کرده اند و بخط شکستهٔ نستعلیق خیلی خوب میباشد، تمام صفحات آن مجدول بطلا و زنگار است.

کاغذ سمرقندی. عدهٔ اوراق (۳۰) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۹٦۰) کتابخانه است.

[۲۷۳] زبدة الاصول (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ بهائی رحمة الله علیه است [۳۱] ص (۷۱) و این کتاب را در فن اصول فقه بطریق اختصار با کمال فصاحت در (۷۰۰) بیت تألیف فرموده و خود حواشی و تعلیقاتیکه در ص (٥٦۹) شرح آن داده شد بر آن نگاشته، علماء و دانشمندان متأخر از ایشان بشرح و تحشیه آن پرداخته بعضی از آن شروح را در این فصل ذکر خواهیم نمود و پنج شرح غیر ازآنچه در این فهرست ذکر خواهیم نمود یکی بفارسی و باقی بعربی در ص (۳۳٦ و ۳۳۷) کشف الحجب و الاستار از آنها نام برده شده است، شیخ اسدالله بغدادی و میرزا قوام الدین قزوینی زبده را منظوم نموده و بعنوان «منظومهٔ زبدة الاصول» در همین فصل آنرا نیز خواهیم نگاشت.

زبدة‌الاصول در سال (۱۳۱۹) در طهران چاپ سنگی شده است.

آغاز: بسمله ابهی اصل یبتنی علیه الخطاب و اولی قول فصل ینتمی الیه الوالالباب الخ.

(۶۹۱)

زبدة الاصول این نسخه را بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب محمّد حسین بن محمّد علی درسنهٔ (۱۱۹۹) نوشته است، در کنار پاره ای از صفحات تعلیقاتی از مؤلف نگاشته شده وپشت صفحهٔ اوّل بنام خلاصة الاصول وقف گردیده موریانه حاشیهٔ قسمتی از صفحات را سوراخ کرده است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۹۸) صفحهٔ (۶) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۶½ سانتیمتر) عرض (۱۰½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۵۶).

(۶۹۲)

زبدة الاصول این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (۱۲۳۵) نوشته شده وکاتب آن علی بن محمّد ابراهیم است، در حاشیه پارهٔ ازصفحات تعلیقات و حواشی مصنّف بر همین کتاب تحریر گردیده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۸۰) صفحهٔ (۷) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) ضمیمهٔ نمرهٔ (۹۵۹) کتابخانه است.

(۶۹۳)

زبدة الاصول این نسخه بخط نسخ خوب محمد مهدی نوشته شده، بربعضی از صفحات حاشیه های مؤلف نگاشته شده است، بقرینه کتاب معارج الاصول که بخط همین کاتب ضمیمه آن است و در سنهٔ (۱۲۴۹) تحریر گردیده این کتاب نیز بایستی درآن سنه نوشته شده باشد.

کاغذ فرنگی مهره زده. عدهٔ اوراق (۷۷) صفحهٔ (۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع ربعی. طول (۱۵½ سانتیمتر) عرض (۱۱ سانتیمتر) ضمیمه کتاب نمرهٔ (۹۵۵). کتابخانه است.

(۶۹۴)

زبدة الاصول این نسخه بخط نسخ نوشته شده، ورق آخر که مشتمل بر یك سطر آخر کتاب بوده افتاده درحواشی بیشتر ازصفحات

تعلیقات مصنف براین کتاب نگاشته شده ، دوازده ورق از کتاب فقهی که ظاهراً شرح ارشادعلامه رحمه‌الله وراجع به احکام صوم است ضمیمهٔ این کتاب میباشد. جلد تیماج ، کاغذ فرنگی ، عدهٔ اوراق (۴۹) صفحهٔ (۱۰) سطر ، واقف سپهسالار. قطع وزیری طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۵۸) .

[۲۷۴] شرح یا حاشیه تفتازانی برشرح عضدی (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت تفتازانی رضی‌الله عنه است [۲۵۹] ص (۵۵۹)

پس ازاینکه درمقدمهٔ آن توصیفات وتعریفات کامله‌ای ازکتاب « مختصرالاصول ابن حاجب » و « شرح عضدی » کرده گویند: با همه این مراتب باز نقاب اشکال بر چهرهٔ معانی ومقاصد دومؤلفهٔ مذکورافتاده جمعی ازرهی خواستار کره گشائی وپرده‌برداری‌ازعروس معانی این کتاب مذکوروتعلیق حواشی برآن گردیده، بااینکه زمانه اجازهٔ فکر درمعقولات نمیداد وبازار علم ودانش را رواج و رونقی نبود از خداوند استمداد جسته وبجمع نوشته های خود دراین موضوع پرداخته و مشغول بحل شکوك و شبهات شده و اشکالات و اعتراضاتیکه بر شارحین کتاب است تذکر داده وبا توجه بعدم ایجاز واطناب و ذکر نکردن مسائلی که مربوط باصل کتاب نبود تألیف این کتاب را انجام دادم .

این کتاب شرح قولی است و مؤلف نامی برای آن نگذارده و از عبارتیکه در مقدمه است آنرا « حاشیه بر مختصرالاصول » توان خواند ولی پشت نسخه و در دفتر کتابخانه بنام « شرح مختصرالاصول » ضبط گردیده لذا ما نیز بعنوان شرح یاحاشیه‌آنرا دراینجاذکرنمودیم ودرحدود (۱۸۰۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی وفّقنا للوصول الی منتهی اصول الشریعة الغراء الخ .

انجام: قال المصنّف وقد اتفق الفراغ عن جمع هذه الفوائد للفقیر الی الله الغنی مسعود بن عمر المدعوّ بسعد التفازانی في العشرین ذالحجه حجة سبعین وسبعمائه بخوارزم حمیت عن الآفات انشاءالله تعالی .

(۶۹۵)

شرح تفتازانی بر شرح عضدی این نسخه نصف اول آن بخط نستعلیق بد و نصف دوم آن در سنهٔ (۹۸۱) بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نامی از خود نبرده در ذیل آخرین سطر با سرخی نوشته شده: مالکه الفقیر الی الله الغنی محمّدبن الحسن الاصفهانی. (ظاهراً خط حضرت فاضل هندی است) پشت ورق اوّل و آخر یاد داشت هائی از مالکین سابق این کتاب نوشته شده است .

جلد چرمی ضربی کهنه . کاغذ سمرقندی . عدهٔ اوراق (۳۰۲) صفحهٔ (۲۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۳ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱۲ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۱۸) .

[۲۷۵] شرح جواد برزبده یا غایة المامول (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ جواد کاظمی بغدادی رحمة الله علیه است (محمّد مشهور به جواد بن سعدالله بن جواد(۱)) که از شاگردان حضرت شیخ بهائی ره بوده و بینهایت بآنجناب تقرّب یافته و از خواص آنحضرت گردیده و برحسب امر واشارهٔ ایشان بشرح کتاب زبدة الاصول خویش که در ص (۵۷۸) شرح آن گذشت وادار فرموده ، حافظهٔ نیکوئی داشته و بیشتر اوقات مشغول بمطالعهٔ کتب بوده و مؤلفات و تحقیقات رشیقه ای درفقه و اصول و معقول و ریاضی و تفسیر و غیره دارند از آنجمله **شرح خلاصة الحساب** (این شرح بسیار مفصل و مؤلف متن آن حضرت شیخ بهائی است) **مسالك الافهام فی شرح آیات الاحکام** (این کتاب از کتب مفصله در این موضوع و کاملترین آنها است) ، **شرح دروس شهید** (صاحب حدائق ازآن نقل هائی دارد وظاهراً تا آخر کتاب حج است) ، **شرح جعفریه** محقّق کرکی ره **وشرح زبده** (همین کتاب) است .

شرح زبده یا غایة المأمول اوّلین شرحی است که بر این کتاب نوشته شده

(۱) روضات الجنات ص (۱۵۵) کشف الحجب ص (۳۳۷ و ۳۹۱) .

و چنانکه از خود کتاب بر میآید در زمان حیات مؤلف متن شارح از شرح آن فراغت یافته و مورد تمجید و تعریف حضرت شیخ بهائی گردیده و شارح عبارات متن را جزء جزء در تحت عنوان قال ذکر و بشرح آنها پرداخته و مشهور به « شرح جواد » گردیده و در حدود (۱۴۰۰۰) بیت است .

آغاز: بسمله نحمدك یامن وفّقنا لسلوك طریق العمل بکتابه المبین الخ .

نجام: وان یجعل ماتیناه فی هذاالکتاب حجة لنا لاعلینا وان یجازینا بافضل الجزاء ویجعله زاداً لنا یوم اللّقاء وصلی الله علی محمّد وآله الطیبین الطاهرین والحمد لله رب العالمین .

(۶۹۶)

شرح جواد بر زبدة الاصول

این نسخه بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب درسنهٔ (۱۲۴۴) نوشته شده ، کاتب نام خودرا درآخر رساله مقدمهٔ واجب آقاحسین خونساری که ضمیمهٔ این نسخه است ودرص (۵۷۸) گذشت نوشته بوده ولی آنرا محو کرده اند ، دارای یك سرلوح ظریف است وصفحات کتاب مجدول بطلا و زنگار میباشد ، عبارات زبدة باشنجرف نگاشته شده است . جلد ساغری . کاغذ سمرقندي مهره زده . عدّهٔ اوراق هر دو نسخه (۲۴۰) اوراق این شرح (۲۱۰) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیری . طول (۲۰ ½ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۶۰) .

[۲۷۶] شرح زبدة یا ملین الحدید (عربی)

مؤلف این کتاب آقا سید علی خونساری رحمه الله است (علی بن محمد باقر موسوی خونساری) که از تاریخ تألیف این شرح معلوم میشود ازعلماء امامیّه و فضلاء قرن سیزدهم هجری بوده ولی نام ایشان و پدرشانرا درروضات الجنات و تتمّهٔ آن (احسن الودیعه) والمآثر والآثار نیافتم و از تاریخ تولد و وفات ایشان آثاری پیدا نکردم جز اینکه ازتاریخ کتابت نسخهٔ ذیل که سال (۱۲۴۴) است و کیفیت القابی که کاتب برای مؤلف قائل شده واینکه درذیل حاشیه هائی

که ازشارح بر کتاب نگاشته شده کلمه : **منه دام عمره یا منه دام عزه** . تحریر گردیده معلوم میشود تا این تاریخ مؤلف در قید زندگی بوده اند .

از سایر مؤلفات ایشان هم خبری نیافتم و این شرح مختصر و مبیّن عبارات متن است وچندان تحقیقی ندارد ، بنا بتصریح درآخر کتاب در سال (۱۲۲۸) تألیف گردیده و در حدود (۱۵۰۰۰) بیت میباشد وشارح آنرا « ملیّن الحدید فی شرح الزبدة للشیخ الفرید » نامیده است .

آغاز: بسمله الحمدلله ولی الحمد و منتهی الکرم ، المتفرد بالواحدانیة والقدم الخ .

انجام: ولما ختم کلام المصنّف رمهنا فلنختم التحریر والتّبیین بحمدالله وشکره فانه لاحول ولا قوة الاّ بالله العلی العظیم فالحمد لله علی آلائه والشکر له علی نعمائه والصلوة علی محمد اشرف انبیائه وآله المنتجبین اکمل اولیائه صورة خطه دام مجده وقد فرغ بتوفیق الله الخ .

(۶۹۷)

شرح زبدة الاصول (ملین الحدید) این نسخه را بخط نسخ محمّد هادی بن شیخ عزیز کمرهٔ که ازشاگردان شارح بوده درسنهٔ (۱۲۴۴) نوشته ، درحاشیه پارهٔ از صفحات تعلیقاتی ازشارح نگاشته شده ، پشت آخرین صفحه شرحی راجع به تعدیل بعضی از روات حدیث تحریر گردیده و بر دو ورق کاغذی که پیش از ورق اول کتاب میباشد اشعار و مطالب متفرقه ای نوشته شده است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی مهره زده . عدهٔ اوراق (۲۰۱) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۶۱)

[۲۷۷] شرح زبدة الاصول ازملا صالح مازندرانی (عربی)

مؤلف این شرح حضرت ملاّ صالح مازندرانی رحمة الله علیه است [۱۲۲] ص (۲۵۸) که از اعاظم علماء امامیه بوده اند و این شرح یکی از شروح بسیار خوب ومعروف این کتابست و با اختصاریکه دارد مشتمل بر اقوال علماء عامّه وخاصّه درمسائل این فن میباشد ، شرح مزجی است ودرحدود (۱۳۰۰۰) بیت میباشد .

آغاز: بسمله الحمد لمن اصول نعمائه ظاهره و فروع آلائه باهره الخ.

انجام: اذا عشر الخروج فكره عن منهج السداد و زواله ان يمن عليه فی اصلاح ذلك بحس فعاله و اجره علی الله و علی محمّد وآله.

(٦٩٨)

شرح زبدة الاصول از ملا صالح این نسخه را بخط نسخ خوب میر محمد تقی بن محمّد صادق کرهر ودی درسنهٔ (۱۲۲٦) نوشته ومشتمل برتمام شرح است. (کرهرود از توابع سلطان آباد عراق است).

جلد میشن. کاغذ فرنگی، عدهٔ اوراق (۲٤۳) صفحهٔ (۱۵) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۰ ۱/۲ سانتیمتر) عرض (۱٤ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹٦۲).

[۲۷۸] شرح عضدی بر مختصر ابن حاجب (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت عضدالدین معروف به «قاضی عضد» و «عضدی» رضی الله عنه است (عضدالدین عبدالرحمن بن احمد بن عبدالغفار ایجی[۱] شیرازی $\frac{٦٨٠}{٧٠٠}$ — $\frac{٧٥٦}{٧٠١}$)[۲] که ازعلماء وحکماء و متکلمین شافعیّه و معاصر سلطانمحمد خدابنده بوده و در علوم مذکوره و فقه و اصول فقه و تفسیر و ادبیّت قدرتی کامل داشته ودر زمان شیخ ابواسحق ممدوح خواجه حافظ بلقب «اقضی القضاة» ملقب و بقضاوت برقرار گردیده، خدمت اساتید معاصر خویش تلمّذ نموده و از آنها شیخ زین الدین[۳] هنکی شاگرد قاضی بیضاوی میباشد و از شاگردان معروف ایشان یکی شیخ شمس الدّین کرمانی و دیگری تفتازانی است.

بر عکس عموم یا اکثر دانشمندان این دانشمند دارائی زیاد داشته و

(۱) ایج چون زیج نام شهری درفارس بوده وگویند ازبناهای ایرج است، اینك آبادانی چندانی ندارد وقریه ایست که درنزدیکی اصطهبانات واقع گردیده و تا شیراز سی و چند فرسخ است.

(۲) تاریخ تولد این مؤلف را سبکی در طبقات الشافعیه ج ٦ ص (۱۰۸) پس ازسال (٦۸۰) نوشته، روضات در ص (٤۳۲) از طبقات النحاة سیوطی پس از سال (۷۰۰) نقل ولی در هر دو کتاب سال وفات ایشان سنه (۷۵٦) ضبط شده است.

(۳) در روضات ص (٤۳۲) و معجم المطبوعات ص (۱۳۳۲) شیخ زین الدین ضبط گردیده و در ص (۱۰۸) ج ٦ سبکی تاج الدین ضبط شده است.

بطالبان علم و دانش بخش میکرده ، چندی در سلطانیّه که در آنعصر مرکز علم شده بود میزیسته ، پس از آن بشیراز آمده و منصب قضاوت یافته و در اواخر عمر با صاحب کرمان مخالفتی کرده اورا در قلعه **دریمان** (۱) حبس نمود و در همانجا بجایگاه ابدی خویش شتافت .

عضدی با خواجه حافظ شاعر شهیر شیراز معاصر بوده و آنجناب در قطعه ئیکه پادشاه را مدح نموده از این استاد فاضل نام برده و آن این است :

« بعهد سلطنت شاه شیخ ابو اسحق »

« به پنج شخص عجب ملك فارس بود آباد »

« نخست پادشهی همچو او ولایت بخش »

« که جان خویش بپروردو داد عیش بداد »

« دگر مربّی اسلام شیخ مجدالدّین »

« که قاضئی به از او آسمان ندارد یاد »

« دگر شهنشه دانش **عضد** که در تصنیف »

« بنای کار مواقف بنام شاه نهاد »

« دگر بقیّهٔ ابدال شیخ امین الدّین »

« که یمن همّت او کارهای بسته گشاد »

« دگر قویم چو حاجي قوام دریا دل »

« که نام نیك ببرد ازجهان ببخشش وداد »

« نظیر خویش نبگذاشتند و بگذشتند »

« خدای عزّ وجل جمله را بیامرزاد »

مؤلف با شیخ فخرالدّین جاربردی معروف معاصر و با ایشان راجع بآیه **فأتو بسورة من مثله** واشکالیکه برعبارت کشاف است مکاتبه نموده و طرح دعوی کرده وجواب جاربردی را مجدداً جواب داده وبسیاری از علماء متاخر سئوالات

(۱) دریمان بکسر دال مهمله وفتح راء مهمله و سکون یاء وفتح میم و الف ونون نام ده وقلعه ایست درحوالی شهر فسا از توابع شیراز . (مؤلف)

عضدی را جواب گفته اند وسبکی در طبقات الشّافعیّه (از ص ۱۰۸ تا ۱۲۳ ج ۶) بعضی ازآنهارا نقل نموده وروضات ازسیوطی درطبقات النحاة (بغیة الوعاة) نقل کرده که ایشان نیز دراین موضوع مفصّل بحث نموده اند.

مؤلفات ایشان عبارتست از **مواقف السلطانیه** (این کتاب در علم کلام و شروح زیاد برآن نگاشته شده است)، **فوائد غیاثیه** (درمعانی و بیان میباشد و بنام غیاث الدین وزیر خدابنده تألیف شده است)، **عیون الجواهر، العقائد العضدیه** (ملاّ جلال دوّانی را بر این کتاب شرحی است) **الرسالة العضدیه** (در علم وضع است)، **آداب البحث** (این رساله بسیار مختصر و در آن بیان قواعد مباحثه گردیده) و **شرح مختصر الاصول ابن حاجب** (همین کتاب) عضدی شعر میسروده و صاحب روضات پاره ای ازآنهارا نقل کرده است.

ابن حاجب (جمال الدین ابو عمرو عثمان بن عمربن ابی بکربن یونس ۵۷۰-۶۴۶) (۱) یکی از بزرگان علماء اسلام ومالکی مذهب بوده ومؤلف «شافیه» و «کافیه» در صرف و نحو «و منتهی السئول والامل فی علمی الاصول والجدل» و مختصر این کتاب که از آن به «مختصر الاصول» و «مختصر المنتهی» و «مختصر ابن حاجب» تعبیر میشود میباشد واین مختصر طرف توجه فضلاء و علماء اسلام واقع گردیده و شروح و حواشی زیاد بر آن نگاشته شده واساتید فن اصول راعقیده آنست که «شرح عضدی» بهترین شروح این کتاب میباشد و صاحب کشف الظنون در ص ۵۳۸ تا ۵۴۱ ج ۲ اسامی بسیاری از شراح ومحشّین بر متن و شروح این کتاب را ذکر نموده و از جمله آن شروح یکی «النقود والردود» تألیف الشیخ الامام اکمل الدین محمّدبن محمود بابرتی حنفی متوفی سنهٔ (۸۷۶) ستّ وثمانین وسبعمائه ودرسه مجلّد است و آنرا بدین نام موسوم نموده برای اینکه بدواً بنقل اقوال مبادرت کرده پس ازآن آنها را رد نموده وبنا را بذکر هفت شرح معروف ذیل: شرح قطب الدین شیرازی، سید رکن الدین موصلی، شیخ جمال الدّین حلبی، زین الدّین خنجی، شمس الدّین اصفهانی، بدر الدّین تستری

(۱) معجم المطبوعات ص «۷۱».

شمس الدین خطیبی . و از سه شرح دیگر نیز در این کتاب نام برده و عبارات و کلماتی رااز آنها ذکر نموده وازشروح هفتگانه بنام خودشان واز این سه شرح اخیر بلفظ قیل تعبیر میکند و در تمام مطالب عبارات شرح استادش عضدی جلو چشم ایشان بوده، در هرمورد که شراح مذکور برخلاف نظریه عضدی قدم زده اند بردّ آنها پرداخته بنا بر این این کتاب را مشتمل بر یازده شرح توان دانست و جلد اول این کتاب در کتابخانهٔ رضویه موجود است (ج ۲ فهرست رضویه ص۱۹۶)

شرح عضدی درسنهٔ (۷۳٤) تألیف و سال (۱۳۰۷) دردوجزء درآستانه چاپ شده است .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی برءالانام وعمهم بالاکرام الخ .

(۶۹۹)

شرح عضدی بر مختصر ابن حاجب

این نسخه بخط نستعلیق بد نوشته شده و از ابتداء کتاب تا قسمتی از مسائل واجب است و پنج ورق بآخر این قسمت مانده بقیّه این مسئله را ناتمام گذارده و بدون گذاردن فاصله مطالبی را نوشته که جزء مباحث همین کتاب است و پس ازیك صفحه مبحث اجماع همین کتاب تا دو سطر ازمسئله قول صحابی از رسول صلی الله علیه وآله میباشد، کنار بعضی از صفحات متن این کتاب (مختصر ابن حاجب) نوشته شده و پشت صفحهٔ اوّل بنام حاشیه ملاّ میرزا جان وقف گردیده و بهمین نام درکتابخانه ثبت شده وقسمتی ازحاشیه مذکوره که در ذیل نمرهٔ (٦٨٦) در این فهرست ثبت گردیده وضمیمهٔ این نسخه است .

جلدچرمی مستعمل. کاغذفرنگی . عدهٔ اوراق(٦٣) صفحهٔ (۱۹)سطر.واقف سپهسالار .قطع رحلی . طول (۳۰سانتیمتر) عرض (۱٤ ۱/۲ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۲۰).

[۲۷۹] شرح عمیدی یا منیة اللبیب (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت عمیدی رحمة الله علیه است [۲۱۵] ص(٤٦٥)وشرح

بر کتاب «تهذیب الوصول» علاّمه حلّی ره میباشد، درص (۵۶۲) شرح این کتاب گذشت و مؤلف نام این شرح را «منیة اللّبیب فی شرح التهذیب» گذارده و از شروح بسیار ممتاز تهذیب الوصول میباشد، مؤلف فهرست رضویه ج ۲ در ص (۲۰۶) شارح آنرا ضیاء الدین عبداللّه بن محمدبن علی بن محمّدبن احمد بن علی اعرج حلی رحمة اللّه علیه که برادر سیّد عمید الدین (عمیدی) ره میباشند دانسته و گویند: صاحب روضات را شبهتی دست داده که این شرح و تسمیه را بسید عمید-الدین نسبت داده با اینکه خود میگوید در اکثر نسخ در آخر این شرح سید ضیاءالدین عبداللّه نام خود را مرقوم داشته ولی نسبت بسید عمیدالدّین اشهر و انسب است لکن چون هر دو نسخه در خزانهٔ مبارك هست و تطبیق شد مخالف یکدیگرند درعبارت الخ **انتهی** (مراد ازاین استدراك آنست که شرح دیگری برتهذیب نیزدر کتابخانه رضویه موجود ودرص (۱۸۹) ج۲ آنرا نسبت بسید عمیدالدین (عمیدی) داده است) ولی نگارنده را عقیده برعکس ایشانست و تصوّر میکنم نامیکه در آخر بعضی از نسخ این کتاب از سید ضیاء الدّین مشاهده میشود نه از لحاظ شارح بودن بلکه بملاحظهٔ کاتب بودن ایشانست و کاتبین بعد نسخیرا که از روی آن نسخه نوشته نیز بنقل عبارت کاتب اوّل پرداخته اند چنانکه همین معنی از عبارت نسخهٔ (۸۰) که در ص (۲۰۸) ج ۲ فهرست رضویه است و موجب این عقیده شده خود بهترین شاهد برمدّعی میباشد وآن اینست: فرغ من **تسویده** العبد الفقیر الی اللّه تعالی عبداللّه بن محمّد بن علی بن محمّدبن احمدبن علی الاعرج الحسینی فی ۲۵ رجب ۷۴۰). چرا که کلمه تسویده ظهور دراستنساخ داردنه درتألیف وشرح، ودلیل محکم دیگربر بطلان نسبت این کتاب به سید ضیاء الدّین آنستکه شیخ حرّعاملی ره که نزدیکتر بعصرمؤلف است درج ۲ ص(۴۹) امل الامل کتاب «منیة اللّبیب فی شرح التّهذیب» را ازمؤلفات سیدعمید الدین عبد المطلب دانسته و شرحی برتهذیب را بدون نام ازمؤلفات سید ضیاء الدین برادر عمیدی دانسته و چون در هیچیك از دو کتاب نام شارح نیست شهرت تألیف «منیة اللّبیب» به عمیدی وتصریح شیخ حرّ بدان بهترین مرجّح برای تصدیق باین نسبت است.

در کشف الحجب والاستار درص (۵۶۹) و هدیة الاحباب ص (۲۰۴) نیز تألیف این شرح به سید عمیدالدّین نسبت داده شده.

صاحب امل الامل درج ۱ ص (۳۰) آن کتاب در ذیل مؤلفات حضرت شهید اوّل گوید: (ایشانرا کتابی بنام «جامع البین فی فوائد الشرحین» است و در آن میان دو شرح بر تهذیب که یکی از سید عمید الدّین و دیگری از سید ضیاء الدّین میباشد جمع نموده ونسخه ای ازآنرا که بخط حضرت شهید ثانی بود دیدم. انتهی).

صاحب کشف الحجب درص (۳۳۰ و ۳۳۱) شش شرح ذیل را بر کتاب تهذیب نام برده: (۱ ـ شرح تهذیب الوصول تألیف جمال الدین بن عبدالله بن محمد بن الحسن الحسینی الجرجانی که در سال (۹۲۷) از تألیف آن فراغت یافته و نسخه ای از این شرح که در سال (۹۹۱) نوشته شده در کتابخانه فاضلیه موجود است. ۲ ـ شرح تهذیب الوصول تألیف عمیدی (همین کتاب). ـ ۳ ـ شرح تهذیب الوصول تألیف شیخ عبد النّبی جزائری شاگرد شیخ علی بن عبد العالی کرکی. ٤ ـ شرح جمال الدین محمّد حسینی استرابادی (نسخه ای از این کتاب راسراغ نداریم واحتمال میدهیم که این شرح همان شرح اوّل است و مؤلف کشف الحجب در اثر تغییر در کیفیّت بیان اسم مؤلف در دونسخهٔ ازاین شرح آنرا دو کتاب دانسته اند.) ۵ ـ شرح تهذیب الوصول تألیف سید مجدّالدین عبّاد بن احمدبن اسمعیل الحسینی. ٦ ـ شرح تهذیب الوصول تألیف منصور مشهور به «راستگو» واین شرح مزجی و نه زیاد بزرگ ونه مختصر است.

در فهارس موجوده شرح دیگری براین کتاب جزشرح سید ضیاء الدّین برادر عمیدی وشرح شهید ثانی بر تهذیب الوصول نیافته ام.

شرح عمیدی در حدود (۲۲۰۰۰) بیت است.

آغاز: بسمله اللّهم انی احمدك حمداً لا یقدر حصره ولا یحصر قدره الخ.

انجام: وحیث انتهی کلام المصنّف الی هنا فلنقطع الکلام حامدین لله تعالی تواتر نعمه وتظافر الآئه ونعه (وقسمه ـ خ د) و نصلی علی سیّدالرّسل وهادی السبل

وخاتم الانبياء محمد المصطفي و آله الائمّة الاصفياء صلوتاً لا انقطاع لها ولا انقضاء(١) و الحمدلله وحده و صلى الله على من لا نبّى بعده قد فرغ من تسويده العبد المفتقر الى الله الغنى عزيز الله بن عنايت الله الحسينى الخلخالى فى ٢٤ شهر صفر ختم بالخير و الظفر من شهور سنهٔ ٩٦٠ حامداً لله و مصلياً علي رسوله و ائمة الطاهرين اجمعين .

(٧٠٠)

شرح عميدى (منية اللبيب)

اين نسخه بخط نستعليق بد نوشته شده ، كاتب آن عزيز الله بن عنايت الله حسينى خلخالى درسنهٔ (٩٦٠) ميباشد .

جلد تيماجى مستعمل . كاغذ حنائى . عدّهٔ اوراق (٢٦٥) صفحهٔ (٢٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتى . طول (١٩ سانتيمتر) عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتيمتر) نمرهٔ كتابخانه (٩٦٣) .

(٧٠١)

شرح عميدى (منية اللبيب)

اين نسخه بخط نستعليق عبدالحميد بن محمّدحسين كرهرودى در سنهٔ (١٢١٨) نوشته شده است .

جلد تيماجى نيم ضربى . كاغذ سمرقندى . عدّهٔ اوراق (١٥٩) صفحهٔ (٢٣) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتى . طول (٢٢ سانتيمتر) عرض (١٦ سانتيمتر) نمرهٔ كتابخانه (٩٦٦) .

(٧٠٢)

شرح عميدى (منية اللبيب)

اين نسخه را بخط نسخ محمّد مهدى بن محمّد صادق درسنهٔ (١٢٣٠) نوشته اند .

---

(١) انجام سه نسخه كامل اين كتابخانه با يكدگر مختلف آنچه فوقاً نقل گرديد از كهنه ترين نسخ اين شرح است ونسخهٔ ديگر كه درسال (١٢١٨) نوشته شده انجام آن تاكلمه « و لا انقضاء » با مختصر اختلافي در كلمات با عبارات فوق مطابق ويس ازآن گويد : فرغ من تسويده العبد المذنب الخ ، ونسخه ديگر كه در سال (١٢٣٠) نوشته شده پس ازكلمه « وتظافر الآئه » گويد : تمت بعنون الله تعالي بيد اقل الطلاب الخ وفهرست رضويه انجام كتابرا به كلمات « وتظافر الآئه وقسمه » خاتمه داده بنابراين معلوم ميشود كه باقي عبارات از كاتبين اضافه گرديده است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۳۰۹) صفحهٔ (۱۵) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۶۵).

(۷۰۳)

شرح عمیدی (منیة اللبیب)

این نسخه بخط نسخ بدخط و قدیمی است از اوّل وآخرآن اوراقی افتاده بوده قسمتی ازآنها را بخط نستعلیق نگاشته‌اند ولی ورق اوّل کتاب نوشته نشده وورقی که اینك در ابتدای کتاب است مربوط باین کتاب نیست وآخرآن قسمتی از مبحث جواز نقل خبر بمعنی میباشد وآخرین سطرآن این است : (تعبیرلفظه وهکذا الشاهد والمترجم یوصف کلٌ منهما بانه مؤدٍ کما سمعه فان خالف لفظ الشاهد لفظ المشهود.

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (۲۰۷) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۶۴).

(۷۰۴)

شرح عمیدی (منیة اللبیب)

این نسخه بخط نسخ نوشته شده و کتابت آن نا تمام مانده وسطر آخرآن که‌در جواز نقل خبر بمعنی میباشد این‌است : (ونقل الفقیه الی الافقه لیستفید من اللفظ مالا یستفیده الفقیه لانه .) (۳۰) ورق کاغذ ننوشته در آخر دارد ، پشت صفحهٔ اوّل لغزهائی بنام اشخاص نوشته شده ، کاتب وسال کتابت نسخه معلوم نیست ، درسنهٔ (۱۲۹۸) سپهسالار وقف براین کتابخانه کرده اند.

جلد چرمی روغنی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۱۲) صفحهٔ (۲۳) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ ½ سانتیمتر) عرض (۱۵ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۶۷).

[۲۸۰] ضوابط الاصول (عربی)

مؤلف این کتاب معروف به صاحب ضوابط رحمة الله علیه رحمة واسعه است (سید ابراهیم بن محمّدباقر قزوینی حائری متوفی سنهٔ ۱۲۶۴)(۱) که ازعلماء امامیّه و فضلاء اثنی عشریه قرن سیزدهم هجری بوده و از محضر حضرت

(۱) روضات الجنات ج ۱ ص (۱۱) ، هدیة الاحباب ص (۱۷۶) ، وکشف الحجب درص (۳۷۴) وفات ایشانرا سال (۱۲۰۳) ونام ایشانرا محمد ابراهیم ضبط نموده ومسلّماً غلط است .

شریف العلماء مازندرانی و شیخ موسی بن جعفر رحمة‌الله علیه استفادات علمیّه نموده و صاحب روضات بدرك خدمتشان در سال ۱۲۵۳ که مشرّف بزیارت اعتاب مقدّسه عراق گردیده نائل آمده ودر دو صفحه از آن کتاب بذکر خیر و تعریف و توصیف ایشان پرداخته و دومکتوب ایشانرا که بنام خودشان صادر گردیده بود نقل کرده وازاین دوقدرت ادبی صاحب ضوابط معلوم میگردد.

از مؤلفات ایشان فقط «نتائج الافکار» که نیز در همین فصل ذکر خواهد گردید و «ضوابط الاصول» را مؤلفین رجال و سیر نقل نموده ما هم بر مؤلفهٔ دیگری از ایشان اطلاع نیافته و کتاب ضوابط در سال ۱۲۷۰ و ۱۲۷۱ چاپ گردیده است.

ضوابط الاصول چنانکه مؤلف در ابتداء آن نگاشته اند عبارت از حواشی و تعلیقاتی است که مؤلف بر کتاب معالم الاصول در هنگام تحصیل آن کتاب مرقوم و پس از آن برآن شده که بجمع و اختصار آنها پردازند و پس از جمع آنرا برمقدّمه وخاتمه و فصولی تقسیم وبنام «ضوابط الاصول» موسوم ساختند جمعی را عقیده آنست که این کتاب عین تقریرات مرحوم شریف العلماء است که جمعی دیگر از شاگردان آنجناب در نوشتجات خویش بضبط آنها پرداخته و مؤلف ازخود کمتر تحقیقی درآن دارند وشاید وجه تسمیه آن به «ضوابط الاصول» درنظرخود مصنّف همین باشد وصاحب روضات از عدم تحقیق مؤلف درآن عذرخواهی نموده که تألیف آن در اوائل عمر و جوانی سیّد بوده و مراتب علمی و قدرت اصولی ایشان ازکتاب «نتائج الافکار» ایشان کاملاً ظاهر وهویداست

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین والصلوة علی اشرف خلقه محمّد و آله الطاهرین و بعد فیقول الراجی عفو ربه الکریم عبده الموسوی ابراهیم انّی حین قرائتی کتاب معالم الدین الخ.

(۷۰۵)

ضوابط الاصول این نسخه مشتمل برمجلد اوّل و دوّم است مجلد اوّل بخط نستعلیق و دوم بخط نسخ نوشته شده وسال تحریر

درآخر مجلد اوّل سنهٔ (۱۲۵٤) تعیین گردیده، ازآخر کتاب ظاهراً اوراقی افتاده وآخرین سطر موجود آن این است: (فاللازم علیه البقاء علی دین آدم (ع) وکذلك ببطلان ماسواه فلا تغفل.)

جلد میشن مستعمل. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۲۱٦) صفحهٔ (۲۹) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۰½ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۹۹).

[۲۸۱] عوائد الایام (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت ملاّ احمد نراقی رحمة الله علیه است [۲٤۱] ص (۵۲۰) وخود برای آن نامی نگذاشته ولی چون مباحث را بعنوان **عائدة** ذکر نموده ودر مقدّمه نگاشته اند: (هذا ما استطرفته من عوائد الایام من مهمات ادلة الاحکام وکلیّات مسائل الحلال والحرام وما یتعلق بهذا المرام الخ). مشهور به «عوائد الایام» گردیده وازلحاظ اینکه ادلّهٔ احکام را متضمّن است مناسب این بود که در این فصل ذکر شود، اگر چه نظائر آن کتاب « تمهید القواعد » حضرت شهید ثانی ره و « القواعد والفوائد » حضرت شهید اوّل ره درفصل فقه ذکر گردید واّما چون حقاً فقه نیست وقواعد فقه است بهتر همین بود که در این فصل مندرج گردد.

صاحب روضات دربارهٔ این کتاب گویند: هر چیزی نام آن بیش از خود آنست جز این کتاب که قدر وقیمت آن بیش از نام آنست.

مؤلف قواعد مهمّه اصولیّه را در این کتاب با عباراتی سهل و نیکو ادا و بیان نموده وآخرین قاعده آن درتصحیح بعضی ازرجال حدیث میباشد ودرحدود (۱۰۰۰۰) بیت است. وگویند آخرین مؤلفه مؤلف آخرین عائدهٔ این کتابست و در سال (۱۲٦٦) چاپ گردیده است.

آغاز: الحمد لله علي ماانعم والشکر علی ما الهم والصّلوة علی باعث ایجاد العالم محمّد ص سید العرب والعجم الخ.

(۷۰٦)

عوائد الایام این نسخه بخط نسخ خوب درسنهٔ (۱۲٤۷) نوشته شده وپس ازآخرین **عائدة** کتاب که درتصحیح بعض اسماء رجال والقاب

ایشان میباشد، کاتب نوشته : این آخرین مبحثی است که مصنّف در روز های آخر زندگانی خویش تألیف کرده‌اند . فهرست مطالب کتاب را بر دو ورقی که قبل از ورق اوّل کتاب است نگاشته اند .

جلد تیماجی نیم‌ضربی . کاغذ فرنگی مهره‌زده . عدّهٔ اوراق (۲۴۸) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۴۸) .

(۷۰۷)

عوائد الایام

این نسخه بخط نسخ بسیار بد درسنهٔ (۱۲۶۳) نوشته شده و مشتمل برتمام کتاب است ولی نه مبحث ازاوّل کتاب بخط نستعلیق خوب نوشته شده و فهرست مطالب کتاب ومطالب متفرقه ای را کاتب بقیّه آن بردو ورق اوّل نسخه نوشته است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۱۹۵) صفحهٔ (۲۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی بزرگ . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۵۰) .

[۲۸۲] غایة الوصول یا شرح لب الاصول (عربی)

مؤلف این شرح چنانکه در معجم المطبوعات ص (۴۸۳) تعیین گردیده شیخ ابو یحیی انصاری شافعی رضی الله عنه است (شیخ الاسلام ابو یحیی زکریا بن محمّد بن احمد سینکی (۱) مصری ۸۲۴ / ۸۲۵ / ۸۲۶ — ۹۲۵)(۲) که ازعلماء شافعی مذهب بوده وشاگردی ابن حجر عسقلانی متوفی سنهٔ (۸۵۲) وابن همام متوفی سنهٔ (۸۶۱) و شمنی متوفی سنهٔ (۸۷۲)(۳) وبسیاری از معاریف را نموده و چندی در جامع الازهر مصر متوقف وبحفظ منهاج ، الفیّه ، شاطبیّه و رائیّه پرداخته و بتحصیل علوم تفسیر ، فقه ، اصول ، لغة ، معانی ، بیان ، بدیع ، منطق ، حکمة ، هندسه ، هیئة ، جبر و مقابله ، عروض ، طب ، حساب ، صرف ، نحو و تصوف و علوم مختلفه دیگر مشغول گردید تا از بسیاری مدرّسین خود مجاز گردید و گویند بکمال سختی زندگانی می نموده ، بتصوّف مائل وراغب بوده وبسیاراوقات از گرسنگی پوستهای خربوزه را که مردم دور انداخته بودند برداشته و بآن گذران مینموده و چون

(۱) سینکی منسوب به سینکه از توابع شرقی مصر است (معجم المطبوعات) .
(۲) معجم المطبوعات ص (۴۸۳) .
(۳) وفیات مذکوره را از صفحات (۷۷ و ۲۷۸ و ۱۱۴۳) معجم المطبوعات نقل نمودیم .

مرد آرد فروشی براین حال واقف شد چندین سال زندگانی ایشان را متکفّل گردید، گویند که چهل سال در مصر بتدریس اشتغال داشته و بیست سال در حکومت اشرف قایتبال مقام قضاوت شافعیّه را داشته وهنگامیکه از این منصب معزول گردیده بود راه آنسرای را پیش گرفت.

مؤلفات ذیل از ایشان چاپ گردیده است: اسنی المطالب (شرح روض الطالب) الاضواءالبهجه (درهندسه) **تحریر تنقیح اللباب**، تحفة الباری علی صحیح البخاری، **تحفة الطلاب** (شرح تحریر تنقیح اللباب)، **تعریف** الالفاظ الاصطلاحیه **فی العلوم**، حاشیه تلویح، الدقائق المحکمه (شرح مقدمه جزریه در تجوید)، **شرح ایساغوجی** (معروف بنام **المطلع** است)، **شرح شافیه** ابن حاجب، **الغرر البهیه** (شرح البهجة الوردیه و در فقه شافعیّه است)، **فتح رب البریه** (شرح قصیده خزرجیه و در علم عروض است)، **فتح الرحمن** بکشف مایلتبس **فی القرآن** (راجع به آیات قرآنی است)، **فتح الرحمن** (شرح رساله رسلانیّه و در توحید است) **فتح الرحمن** علی متن لقطة **العجلان** (در اصول است)، فتح الوهاب (شرح منهج الطلاب است)، **فتوح منزل المبانی** (شرح **اقصی الامانی** و در معانی و بیان و بدیع است)، **المقصد** لتلخیص ما في **المرشد** (المرشد تألیف حسن عمانی و در تجوید است)؛ ملخص تلخیص المفتاح، **منهج الطلاب** (این کتاب نیز بنام **المنهج** نامیده شده و مختصر کتاب منهج الطالبین تألیف نووی و در فقه شافعی است)، **اللؤلؤ النظیم** فی **روم التعلم والتعلیم** (مشتمل بر اقسام علوم و تعریفات آنها است)، **لب الاصول** و غایة الوصول (همین کتاب).

غایة الوصول شرح کتاب **لب الاصول** مؤلف است و این کتاب مختصر کتاب «جمع الجوامع» شیخ الاسلام تاج الدین عبدالوهاب سبکی (۷۲۷-۷۷۱) است که در اصول فقه و از شافعیّه بوده ومؤلف آنرا مختصر و درمقدّمات وهفت کتاب و خاتمه ای در تصوّف مرتب نموده و پس از آن بشرح آن پرداخته و آنرا «غایة الوصول فی شرح لب الاصول» نامیده و این متن و شرح از کتب نفیسهٔ در اصول فقه میباشد و بسال (۱۳۱۰) در مصر چاپ گردیده است. و کتاب «جمع الجوامع»

را شروح بسیار است و دانشمندان زیادی باختصار آن کوشیده وصاحب کشف الظنون درج ۱ ص (۳۹۷ و ۳۹۸) بذکر شروح و مختصرات آن و مؤلفین آنها پرداخته ولی نامی ازاین «لب الاصول» درآن کتاب نیست و «لب الاصول» مذکور درص (۲۵۷) ج ۱ کشف الظنون مختصر «تحریر فی اصول الفقه» تألیف ابن الهمام استاد مؤلف است که زین العابدین بن نجم مصری حنفی متوفی سنهٔ (۹۷۰) باختصار آن پرداخته اند.

حضرت حجة الاسلام غزالی را نیز کتابی دراصول فقه بنام «غایة الوصول» میباشد و حضرت علاّمهٔ حلی بشرح آن پرداخته ونسخه آن در کتابخانه رضویه موجود است (ج ۲ فهرست رضویه ص ۲۰۳).

در ص (۱۱۹) این فهرست در ذیل عنوان کتاب «فتح الجلیل» شرح حال شیخ ابو یحیی زکریّای انصاری را ازص (۲۹۹) روضات الجنات نقل نموده وتصوّر کرده ایم کتاب مذکور تألیف آن مؤلف که مشهور به «خاتمة المجتهدین» شده اند بوده باشد ولی صاحب کشف الظنون در ص ج ۱ (۱۶۴) فتح الجلیل راتألیف قاضی زکریا بن محمّد الانصاری مصری متوفی سنه (۹۱۰) دانسته وچنانکه فوقاً دانسته شد نام مؤلف «غایة الوصول» زکریا بن محمد است بنا بر این شاید قول کشف الظنون اصح باشدپس تاریخ وفات رابنابرآنچه صاحب معجم المطبوعات از طبقات اسدی ورق ۱۴۵ والخطط الجدیده ۵-۲۸ وتاریخ ابن ایاس جزء ۳ ص ۲۴۱ والنور السافر نقل نموده صحیح وتاریخ وفات در کشف الظنون غلط ضبط شده است.

(۷۰۸)

غایة الوصول

این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (۱۰۱۶) نوشته شده، کاتب اسم خودرا نوشته بوده آنرا محو کرده اند، ورق اوّل کتاب که مشتمل بر چندین سطر از دیباچهٔ کتاب بوده افتاده و نخستین سطر آن این است: (کما فی قطع وقطع **الحمد لله الذی وفقنا** ای خلق فیناقدره الخ.)

جلد تیماج. کاغذ سمرقندی عدهٔ اوراق (۱۷۷) صفحهٔ (۲۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۱۵).

[۲۸۳] فصول (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ محمدحسین معروف به «صاحب فصول» رحمة الله علیه است (محمدحسین بن عبدالرحیم ایوان کیفی طهرانی اصفهانی متوفی سنهٔ ۱۲۶۱)(۱) که از علماء امامیه و فضلاء اثنی عشریه در قرن سیزدهم هجری و جامع علوم معقوله و منقوله بوده اند و این کتاب بهترین معرّف آنجنابست و مطالب آن ممزوج به قواعد و عبارات حکماء می‌باشد و فهم و تدریس آن منوط بدانستن اصطلاحات آنها و اطلاع بر علوم معقوله است، مؤلف آنرا «الفصول الغرویه فی الاصول الفقهیه» نامیده ولی مشهور به «**فصول**» گردیده و در آن ردّ و ایرادات بسیار بر عبارات کتاب قوانین که در همین فصل از آن یاد خواهم کرد میباشد ویکی از کتب بسیار خوب در این فن است ومؤلف آنرا در یك مقدمه ومقالات و خاتمه ای مرتب ساخته، مشتمل بر اکثر مطالب مباحث الفاظ و مباحث عقلیّه می باشد و در حدود (۴۴۰۰۰) بیت کتابت دارد و چندین بار چاپ گردیده است.

آغاز: بسمله الحمد لله الذی ارشدنا الی معالم الشریعه و معارج الیقین الخ.

انجام: هذا غایة ما اردنا بیانه وقصدنا فی سلك التحریر تبیانه والحمد لله اوّلاً و آخراً و باطناً و ظاهراً والصلوة علی محمّد وآله اجمین قد فرغ مؤلفه من تسویده یوم الجمعه تاسع عشر شهر ذی الحجة الحرام سنة اثنتین و ثلاثین بعد الالف ومأتین و کان ذلك فی الارض الغری سلام الله علی مشرفها.

(۷۰۹)

فصول این نسخه بخط نسخ حسن بن عبدالهـدی المراغی در سنهٔ (۱۲۵۷) نوشته شده و مشتمل بر تمام کتابست، فهرست مطالب مندرجه را بر ورقی که قبل از ورق اوّل می باشد نگاشته اند.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ سمرقندی. عدّهٔ اوراق (۲۹۷) صفحهٔ (۳۱) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۵۲).

(۱) روضات ص (۱۳۱) ج ۱ در ذیل شیخ محمد تقی، هدیة الاحباب ص (۱۷۷).

(۷۱۰)

فصول این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل برتمام کتابست کاتب آن عبدالصمد بن محمّد صادق جنابادی درسنهٔ (۱۲۶۰) می باشد.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۲۳۹) صفحهٔ (۳۰) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۵٤).

(۷۱۱)

فصول این نسخه بخط نسخ نوشته شده ومشتمل برتمام کتاب است، کاتب به آخرین عبارت مؤلف که حاکی ازسال تألیف میباشد کتاب را خاتمه داده و ازخود و سال کتابت نام نبرده درسال (۱۲۹۷) وقف گردیده است.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدهٔ اوراق (۲۵۱) صفحهٔ (۳۲) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ ½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۵۳).

[۲۸٤] فوائد جدیده آقای بهبهانی (عربی)

حضرت آقای بهبهانی رحمة‌الله علیه [۱۷۹] ص (۳۸۹) پس از کتاب فوائد حائریه خویش که پس از این بذکر آن خواهیم پرداخت بتألیف این فوائد پرداخته وآنرا «الفوائدالجدیده» نامند ومشتمل بر (٤۰) فائدهٔ از فوائداصولیّه است و در حدود (۱۰۰۰) بیت کتابت دارد.

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی محمّد وآله الطاهرین رب وفق واهد وانفع **فائدة** الخ.

انجام: فی خصوص هذه المسئله یحتاط ولا یجوز العمل بالاجتهاد لماعرفت فتأمل جداً تمت الرساله.

(۷۱۲)

فوایدجدیده این نسخه را بخط نسخ محمدباقر گلپایگانی درسال (۱۲۵۲) بارسائل دیگری که درذیل فوائد حائریه مذکور است نوشته

و تماماً در کتابخانه در تحت نمرهٔ (۹۰۷) ضبط گردیده و بتفصیل در فصل مجموعات بذکر رساله‌های این مجموعه خواهیم پرداخت.

[۲۸۵] فواید حائریه یا فواید عتیقه (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت آقای بهبهانی رحمة الله علیه است [۱۷۹] ص (۳۸۹) و مشتمل بر (۱۲۶) فائده و قاعده از فوائد و قواعد اصولیّه میباشد و در حدود (۱۵۰۰) بیت کتابت دارد و کتاب «تنقیح المقاصد» مذکور در ص (۵۶۱) شرح بر ملخص این فوائد است.

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین حمداً لا یقوی علی احصائه الاّ هو الخ.

انجام: والله هوالهادی الی الطریقه ولا یحصل الهدایة الا بارشاده و توفیقه وهو حسبی و نعم الوکیل.

(۷۱۳)

فواید حائریه یا فوائد عتیقه

این نسخه‌را بخط نسخ درسال (۱۲۵۲) محمّد باقر گلپایگانی با چندین رسالهٔ ذیل از آقای بهبهانی ره نوشته واسامی آنها ازاینقراراست: فوائدعتیقه، فوائد جدیده، رساله‌دراجتهاد و تقلید، اصل طهارة، ردّ بر اشاعر، جبر و اختیار، جمع بین اخبار، رساله در اجماع، رساله در رؤیت درآخرت، رساله در قیاس، رساله در استصحاب، رساله در اصل برائة، رساله در اصل صحّت و فساد در معاملات، رساله در عبادت جاهل، رساله در علم رجال و **رساله** درمعامله‌محاباتی تمام این رسائل درتحت نمرهٔ (۹۰۷) دراین کتابخانه ضبط گردیده است.

[۲۸۵] الفوائدالمدنیه (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت ملاّ محمد امین استرابادی رحمة الله علیه است (محمّد امین بن محمد شریف استرابادی متوفی سنهٔ ۱۰۳۳)(۱) که ازبزرگان دانشمندان امامیّه بوده و در ابتداء امر طریقهٔ مجتهدین را داشته و از محضر حضرت سید

(۱) روضات ج ۱ ص (۳۳) امل الامل ج ۲ ص (۶۰) و لؤلؤالبحرین ص (۷۹).

صاحب مدارك وحضرت صاحب معالم كسب فيض مينموده وموفق بگرفتن اجازه وتصديق ازآن دوبزرگوار شده ولی چون خدمت مرحوم میرزا محمّد اخباری صاحب مصادر الانوار رسیده واخبار اهل بیت عصمت علیهم السلام را خدمت ایشان تحصیل و بحلّ مشکلات آن موفق گردید این طریقه را بر طریقهٔ اجتهاد و عمل بظن و رای ترجیح داد ودر تأیید اخباریین کتاب « الفوائدالمدینه » را چنانکه خود در کتاب « دانش نامه شاهی » ذکر نموده تألیف کرده اند .

این مؤلف فوق العاده در طریقه نوین خویش متعصّب شده بحدّی که جنبهٔ ادب را از دست داده و نسبت به بزرگان از علماء امامیّه که مسلك اخباری نداشته واصولی بوده اند توهینات بی اندازه کرده بحدّیکه حضرت صاحب حدائق (ره) که خود از بزرگان اخباریین اند در کتاب لؤلؤ البحرین رویّهٔ ایشانرا نه پسندیده و بعبارات ذیل محدث استرابادی را سرزنش نموده و آن اینست :

وکان فاضلاً محققاً مدقّقا ماهراً فی الاصولین والحدیث اخبارياً صلباً وهو اوّل من فتح باب الطعن علی المجتهدین و تقسم الفرقة الناجیه الی اخباری و مجتهد و اکثر فی کتابه الفوائد المدنیه من التشنیع علی المجتهدین بل ربما نسبهم الی تخریب الدین وما احسن وما اجاد ولاوافق الصواب و السداد لما قدترتبت علی ذالك من عظیم الفساد وقد وضحنا ذلك بمالامزید فی کتابنا «الدرر النجفیّه» وفی کتابنا « الحدائق الناضره » الا ان الاوّل منهما استوفی البحث فی ذلك بمالم یشتمل علیه الثانی الخ .

و بهمین سبب بسیاری از رجالیّین نام ایشانرا به بدی ذکر و جمعی هم بر خلاف انصاف فضائل و کمالاتش را هم منکر شده و اورا دارای دانش و فضلی ندانسته اند .

قسمتی از عبارات کتاب دانش نامه شاهی ایشانرا که صاحب روضات نقل نموده و معرفی برای فوائد مدنیه است در اینجا میآوریم و آن این است :

تاآنکه نوبت باعلم العلماء المتاخرین فی علم الحدیث والرجال واورعهم استاد الکل

میرزا محمد استرابادی نوّرالله مرقده‌الشریف رسیده پس ایشان بعد از اینکه جمیع احادیث را بفقیر تعلیم کردند اشاره کردند که احیاء طریقهٔ اخباریین بکن و شبهاتی که معارضه با این طریق دارد رفع آن شبهات بکن چرا که اینمعنی در خاطر میگذشت لیکن رب‌العزّه تقدیر کرده بود که این معنی برقلم تو جاری شود پس فقیر بعد از آنکه جمیع علوم متعارفه را از علماء آن فنون اخذ کرده بودم چندین سال در مدینه منوّره سر بگریبان فکر فرو میبردم و تضرّع بدرگاه رب‌العزّه میکردم وتوسل بارواح اهل عصمت (ع) می جستم و مجدداً نظر به کتب عامه و کتب خاصه میکردم از روی کمال تعمّق وتأمل تا آنکه بتوفیق رب‌العزّه وبرکات سیدالمرسلین و ائمّه طاهرین صلوات الله علیهم اجمعین باشاره لازم‌الاطاعه امتثال نمودم وبتألیف **فوائده مدینه** موفق شده بمطالعهٔ شریف ایشان مشرف شد پس تحسین این تألیف کردند وثنا بر مؤلفش گفتند رحمه‌الله الخ.

این مؤلف را مؤلفاتی است که در کتب ضبط شده و ازاینقرار اند: **شرح اصول کافی**، شرح تهذیب‌الاحکام، **شرح استبصار** (این دو شرح ناقص مانده است)، **رد برحواشی** سید صدر و ملاّ جلال **برشرح جدید تجرید**، رساله در بداء، **رساله** در طهارت و نجاست خمر، **جواب** مسائل شیخ حسین طبری، حاشیه بر شرح مدارك **والفوائدالمدینه** (همین کتاب) و غیر از اینها.

فوائد مدینه درحدود (۹۰۰۰) بیت کتابت دارد ودرسال (۱۰۳۱) تألیف گردیده و بر آن ردودی نوشته شده و حضرت شیخ مرتضی انصاری قدّس سره در فرائد الاصول (رسائل) بنقل اقوال و آراء ایشان بسیار پرداخته اند. فوائد مدینه چاپ شده است.

آغاز: بسمله اما بعد حمدالله باعث‌النّبیّین وناصب‌الاوصیاءالمعصومین الخ.

(۷۱۴)

الفوایدالمدنیه

این نسخه بخط نسخ محمّد سعید بن محمد صالح کاشانی درسنهٔ (۱۰۵۳) نوشته شده، عنوان مطالب در کنار صفحات با سرخی نگارش یافته، در حاشیه صفحهٔ آخر دو سطر نوشته بوده محو گردیده‌است.

ورق اوّل کتاب وّصالی گردیده و درحاشیه پاره‌ای ازصفحات تعلیقاتی ازمصنّف تحریر گردیده و این نسخه را از روی نسخهٔ اصل بیست سال پس از فوت مؤلف نوشته اند .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (١٥٥) صفحهٔ (٢٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٤ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٠٩) .

[٢٨٧] قسمتی از اصول بی‌نام (عربی)

این قسمت مشتمل برپاره ای از مطالب مباحث الفاظ اصول فقه میباشد و در کمال ایجاز و اختصار و بلاغت و فصاحت تألیف گردیده ، با مطالعهٔ آن مؤلف را نتوانستیم شناخت ولی بقرینه اینکه‌نسخه ظاهراً دراوائل‌قرن سیزدهم هجری نگارش یافته و درحواشی بسیاری ازصفحات آن ذیل تقریرات و بیانات مؤلف بنام: منه سلمه‌الله . و : من افادات‌سیدالاستاد مدظله حین‌الدّرس . تحریر گردیده محتمل است که از مؤلفات حضرت سید مجاهد متوفی سنهٔ (١٢٤٢) مذکور در ص (٥٣٤) این فهرست رحمةالله علیه و قسمتی از کتاب « مفاتیح الاصول » ایشان بوده باشد ، بدبختانه نسخه ای ازاین مؤلفه را نیافته که با آن‌تطبیق نمایم یارهٔ ازعبارات‌آنرا دراینجابرای‌نمونهٔ‌انشاءِ کتاب‌می‌آورم وآن اینست : **المقام الثانی**

فی انّه علی خلاف‌الاصل لاریب فی ذلك لما یحتاج الیه الاشتراك من تعدد‌ـ الوضع الموقوف علی تصوّر المعانی وتعیینها وجعل اللفظ بازاء کل منها والاصل فی ذلك کله العدم مع انّ الظاهر الحاق الفرد بالاعم الاغلب الملائم لغرض الحکیم فی وضع اللغات للتفاهم من دون تکلف فکان مخالفاً للاصل [بجمیع] والمناقشة فی‌غلبة غیره باشتراك الافعال کلها فالماضی بین الخبر والانشاء والمضارع بین الحال والاستقبال والامر بین الوجوب والندب واکثر الحروف بین معانیها المعروفه [کثیر] من الاسماءِ مجازفة ظاهره الخ .

(٧١٥)

قسمتی از اصول بی‌نام

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و مشتمل بر مبحث دوّم از مباحث الفاظ (مبحث مشترك) تا پاره‌ای از مبحث حقیقت و مجاز میباشد ، حاشیه هائی از مؤلف و تقریرات

ایشان بقلم یکی از شاگردانشان و منظومهٔ ملاّ محسن کرمانشاهانی در اصول که درهمین فصل ازآن نام خواهیم برد در (۲۳) صفحه نوشته شده میباشد وآغاز نسخه اینست . (البحث الثانی فی المشترك وهو ما وضع لمعنیین او اکثر لکل معنی بوضع علی حده ولو من واضعین او اکثر الخ) . وانجام نسخهٔ این است :
(فجوابه ان المراد عدم الصحه عرفاً علی الاطلاق و صحته کذلك من دون نصب قرینه فانك اذا وجدت اهل العرف یمنعون) .

خصوصیّات دیگر به نسخهٔ نمرهٔ (۶۸۷) این فهرست ونمرهٔ (۸۵۵) کتابخانه مراجعه گردد

[۲۸۸] قوانین الاصول یا القوانین المحکمه (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت میرزای قمی رحمة الله علیه است [۱۹۹] ص (۴۲۵) و یکی از کتب مبسوطه و معروفه دراصول فقه میباشد، مصنّف آنرا «القوانین المحکمه» نامیده ومشهوربه «قوانین» یا «قوانین الاصول» گردیده ازبدو تألیف تا کنون پیوسته از کتب درسی وطرف توجه طلاّب علوم دینیّه فرقه امامیّه بوده و مشتمل بر مباحث الفاظ ومباحث عقلیه است و در دو جلد تنظیم یافته، حواشی زیاد برآن تحریر گردیده ودرفهرست معارف ج ۱ ص(۱۰۶و۱۰۷) ۲۲ حاشیه بر این کتاب و مؤلفین آنها نام برده شده و چنانکه در ص (۵۹۷) گذشت صاحب فصول درآن کتاب بردّ وایرادات زیاد برمطالب این کتاب پرداخته‌اند ومکرّر با بعضی ازحواشی وبدون حاشیه چاپ گردیده و مؤلف در سال (۱۲۰۵) از تألیف آن فراغت یافته است .

آغاز: بسمله الحمد لله الذی هدانا الی اصول الفروع وفروع الاصول و ارشدنا الی شرایع الاحکام الخ .

(۷۱۶)

قوانین این نسخه بخط نستعلیق و چند ورق اوّل آن بخط نسخ در سنهٔ (۱۲۱۳) نوشته شده، کاتب از خود نام نبرده ومجلّد اوّل کتاب است، در ذیل آخرین سطر احادیثی نگاشته شده و بر بعضی از صفحات تعلیقاتی از مصنّف تحریر گردیده است .

جلد چرمی کهنه . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (۱۲۸) صفحهٔ (۱۹) سطر . واقف سپهسالار. قطع خشتی بزرگ . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۲۸).

(۷۱۷)

قوانین این نسخه درسنهٔ (۱۲۲۹) کتابت آن خاتمه یافته و مشتمل بر هر دو جلد کتاب میباشد ، کاتب آن بخط نسخ خوب محمّد صادق بن حاجی حسینعلی گلپایگانی میباشد ، حواشی و تعلیقات زیاد از خود ایشان و بعضی دیگر از علماء بر پارهٔ از اوراق نگاشته شده است .
جلد چرمی روغنی . کاغذ فرنگی مهره زده . عدّهٔ اوراق (۱۹۱) صفحهٔ (۳۱) سطر . واقف سپهسالا . قطع رحلی . طول(۳۰ سانتیمتر) عرض(۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۲۲) .

(۷۱۸)

قوانین این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و مشتمل بر هر دو جلد کتاب میباشد ، نسخه بآخرین عبارت مصنّف که حاکی از سال تألیف کتاب است ختم گردیده و از قرائن بدست میآید که در زمان حیات مؤلف تحریر گردیده است ، در حاشیهٔ صفحات چهارده ورق اوّل کتاب قسمتی از شرح محمّد بن محمّد بزاوندقانی (بزاوندقان یکی از دهات واقعه بین سرخس وطوس است) نگاشته شده است و در حاشیه صفحات دیگر تعلیقاتی از مصنّف نوشته شده است .
جلد چرمی مستعمل. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۳۰۹) صفحات مختلف السطور. واقف سپهسالار. قطع رحلی . طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض(۲۰ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۲٤) .

(۷۱۹)

قوانین این نسخه مشتمل بر هر دو جلد کتاب است و بخط نسخ محسن آل شیخ عبدالرسول آل شیخ حسن نوشته شده و از سال کتابت نام نبرده ، پشت ورق اوّل یادداشتی از یکی از مالکین این کتاب که قسمتی از آن محو شده در سنهٔ (۱۲۳۷) نگاشته شده ، چندین ورق از ابتداء کتاب وصالی گردیده است .
جلد تیماجی. کاغذ فرنگی .عدّهٔ اوراق(۲۹۱) صفحهٔ(۲٦) سطر. واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض(۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۳۰) .

(٧٢٠)

قوانین این نسخه نیز مشتمل بر هر دو جلد کتاب است و بخط نسخ رجبعلی بن حاجی حسینعلی مراغی درسنهٔ (١٢٣٤) میباشد ، بر ورقی که پس از ختم این کتابست و پشت ورق اوّل مطالب متفرقه نوشته شده ، در حاشیه پاره‌ای از صفحات تعلیقاتی تحریر گردیده است .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (٢٥٥) صفحهٔ (٢٦) سطر . واقف سپهسالار. قطع رحلی . طول (٣٠ سانتیمتر) عرض (٢١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٢٥) .

(٧٢١)

قوانین این نسخه نیز مشتمل برهر دوجلد کتاب میباشد و بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده و سال کتابت را در آخر جلد اوّل سنهٔ (١٢٣٥) تعیین کرده است . در حاشیه صفحات اوّلیه تعلیقاتی از خود مصنّف نگاشته شده است .
جلد میشن مستعمل . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق. (٢٦٤) صفحهٔ (٢٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٣٠ سانتیمتر) عرض (٢٠ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٢٦) .

(٧٢٢)

قوانین این نسخه مشتمل بر هردوجلد کتاب است ودرسنهٔ (١٢٤١) هر دو قسمت آن نوشته شده ، ولی مجلّد اوّل بخطّ نستعلیق ودوم نسخ وقسمتی ازاین قسمت نیز نستعلیق است و فهرست مطالب کتاب را برسه ورق قبل از شروع بکتاب نوشته اند .
جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (٣٠٥) صفحهٔ (٢٢) سطر. واقف سپهسالار . قطع رحلی. طول (٣٠ سانتیمتر) عرض (٢١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٢١) .

(٧٢٣)

قوانین این نسخه مشتمل بر هر دو جلد کتاب است و بخط نسخ خوب در سنهٔ (١٢٤٣) نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده و تمام صفحات مجدول بسرخی است .
جلد تیماجی ضربی. کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (٢١٣) صفحهٔ (٣١) سطر. واقف سپهسالار . قطع رحلی . طول (٣١ سانتیمتر) عرض (٢١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٣١).

(٧٢٤)

قوانین — این نسخه که مشتمل بر هر دو جلد کتاب است بخط نسخ خوب آنرا اسمعیل بن عبدالله خونساری در سنهٔ (١٢٥٠) نوشته اند و در کنار پاره‌ای از صفحات تعلیقاتی از مؤلف بخط نستعلیق خوب نگاشته شده و عنوان مطالب با سرخی است.

جلد میشن. کاغذ دولت آبادی. عدهٔ اوراق (٢٥٠) صفحهٔ (٢٩) سطر. واقف سپهسالار. قطع وزیری. طول (٢٢ سانتیمتر) عرض (١٤ ١/٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٢٩).

(٧٢٥)

قوانین — این نسخه بخط نستعلیق بد خطی نوشته شده ولی ناتمام مانده، در سنهٔ (١٢٥٣) بر حسب امر آخوند ملاّ قاسم رشتی، محمّد حسن هزار جریبی نیز بخط نستعلیق نقص آنرا تکمیل کرده اند و اینك مشتمل بر هر دو جلد کتاب است، در حاشیهٔ بعضی از صفحات قسمت اوّلیه نسخه تعلیقاتی از مصنّف نگاشته شده و در ذیل آنها منه دام ظله العالي تحریر گرده و میرساند که در زمان مؤلف این نسخه را نوشته اند.

جلد چرمی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (٢٧٣) صفحهٔ (٢٦) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (٣٠ ١/٢ سانتیمتر) عرض (٢١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٢٣).

(٧٢٦)

قوانین — این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، و مشتمل بر تمام کتاب است، ورق آخر کتاب افتاده بوده کاتب دیگری آنرا نوشته است، نامی از کاتب و سال کتابت اصل کتاب و صفحهٔ آخر آن نیست، از قرائنی بدست میآید که درعصر قریب بمؤلف نگاشته شده و بر کنار بعضی از صفحات حاشیه هائی از خود مؤلف نوشته اند.

جلد مقوا. کاغذ فرنگی مهره‌زده. عدهٔ اوراق (٢٧١) صفحهٔ (٢٨) سطر. واقف آقا سید جواد اصولی. قطع وزیری. طول (٢٤ ١/٢ سانتیمتر) عرض (١٧ ١/٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٣٨٨٢).

(٧٢٧)

قوانین — این نسخه بخط نسخ بد خطی درسنهٔ (١٢٧٣) نوشته شده و مجلّد اوّل کتاب است.

جلد تیماجی .کاغذفرنگی . عدهٔ اوراق (۲۹۶) صفحهٔ (۱۸) سطر. واقف سپهسالار.قطع وزیری . طول (۲۶ سانتیمتر) عرض (۱۷ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۲۷).

[۲۸۹] کشف القناع (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت شیخ اسدالله کاظمینی رحمة الله علیه است (اسدالله بن اسمعیل متوفی سنهٔ ۱۲۲۰)(۱) که از شاگردان آقای بهبهانی و حضرت شیخ جعفر نجفی و حضرت سید محمد مهدی طباطبائی رحمة الله علیهم اجمعین بوده و مؤلفاتشان بهترین دلیل بر سعهٔ اطلاع و قدرت علمی این عالم امامی در فقه و اصول است و گویند که سید صاحب ریاض در اثر اینکه این مؤلف نسبت باستاد خویش آقای بهبهانی زیاد بدگوئی مینموده آنجناب را عادل نمیدانسته و بهمین سبب از کربلای معلی مجبور بمهاجرت به کاظمین و توطن در آنجا شده ومعروف به کاظمینی گردیده است .

ازمؤلفات ایشان صاحب روضات کتب ذیل را ذکر نموده . **مقابس الانوار ونفائس الابرار** (این کتاب در فقه امامیه و استدلالی و شامل مسائل ابواب فقه مخصوصاً معاملات میباشد ودرنهایت خوبی است ودرابتداء آن شرحی ازعلماء امامیّه اززمان حضرت کلینی تازمان مؤلف رادارا است وبهمین مناسبت مؤلف را صاحب مقابس گویند) .

وکتاب **منهج التحقیق** در مسئلهٔ مواسعه ومضایقه ، **نظم زبدة الاصول** رساله‌ای بنام **اللؤلؤ المسجور** درمعنی طهور ، ردودی بر آقای بهبهانی ، المناهج الفردیه (در اصول فقه است)(۲) و کتاب **کشف القناع است** .

این کتاب را مؤلف درحجیّة اجماع در کمال بسط تألیف ونام آنرا «کشف القناع عن وجوه حجیة الاجماع» گذارده و بسیاری از مسائل راجع بحجیة ظن و سایر مسائل اصولیه را نیز به مناسبت درآن ذکر نموده ودرحدود (۱۸۶۰۰) بیت میباشد.

آغاز: بسمله الحمد لله الذی رفع منازل العلماء الاعلام الی اعلی مقام الخ .

این کتاب را حاج شیخ احمد کتاب فروش شیرازی در سال (۱۳۱۷) در طهران چاپ نموده ومیرزا محمّد اخباری نیشابوری را رساله ای بنام «کشف القناع

(۱) روضات الجنات ص (۲۸) ج ۱. (۲) در اللؤلؤ المسجور تألیف این کتاب را مؤلف بخود نسبت داده و تفصیل بعضی از مطالب را بدانجا حواله کرده اند .

عن وجوه عورالاجماع » تألیف و ظاهراً در ردّ بر این کتابست کـه در اثبات حجیة اجماع تألیف گردیده وبهمین مناسبت نام آنرا نیز کشف القناع گذارده است .

در ص (٤٦٨) کشف الحجب تاریخ تألیف این کتاب در ماه صفر سـال (١٢٢٢) ضبط شده واین تاریخ دوسال پس ازفوت مؤلف میباشد ودرآخر نسخه رسالهٔ اللؤلؤ المسجور این کتابخانه که پس از این کتاب ذکر خواهد شد وظاهراً نسخهٔ اوّل وخط مؤلف است سال (١٢١٦) را برای تألیف آن رساله معین نموده بنا براین تألیف « کشف القناع » یا در همان سال ویا پیش از آن بوده است .

(٧٢٨)

کشف القناع

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، سال کتابت و نام کاتب نگاشته نشده ، پس از این کتاب رسالهٔ «اللؤلؤ المسجور» که پس از این از آن نام میبریم و بآخرین عبارت مصنّف کـه حاکی از این است تألیف کتاب در سنه (١٢١٦) خاتمه یافته قناعت گردیده و احتمال قوی دارد که خط خود مؤلف باشد .

جلد تیماجی. کاغذ فرنگي . عدّهٔ اوراق کلیّه (٤٣٦) اوراق این کتاب (٤١٠) صفحهٔ (١٩) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمره کتابخانه (٩٠١) .

[٢٩٠] اللؤلؤ المسجور (عربی)

این رساله ازتألیفات حضرت شیخ اسدالله کاظمینی رحمة الله علیه است [٢٨٩] ص (٦٠٧) ودر مقدّمهٔ آن بیان کرده اند که شایسته است این کتاب را «اللؤلؤ المسجور فی معنی الطهور » یا « تطهیر الطهور من شبهات بعض الجمهور» نامید .

از عبارات مقدمه و مطالب رساله معلوم میشود که از علماء عامه ابوحنیفه رض و بعضی از تابعین ایشان قائل اند بر اینکه از لفظ « طهور» مطهریت مفهوم نمیگردد و مراد از آن مبالغهٔ در طهارت است و مؤلف این رساله را در ردّ بر آنها نگاشته و بکلمات وعبارات فقهـا و لغوّیین عامه و خاصه استشهـاد نموده

ودرحدود (۱۰۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز: بسمله الحمد لله الذی انزل من السماء ماءً طهورا لیطهر به الناس الخ .

انجام: ولیکن صفوتك مع الله تم فی جمیع طاعاتك کصفوة الماء حین انزله من السماء وسمّاه طهورا وطهر قلبك بالتقوی والیقین عند طهارة جوارحك بالماء و قد فرغ المؤلف من تسوید هذه الرساله فی الیوم الرابع والعشرین من شهر ذیقعدة الحرام من شهورسنة مأتین وست عشره بعد الالف الهجریه علی مهاجرها وعترته خیر البریه الف سلام وثناء وتحیه ربنا طهّرنا من ادناس النفوس ووساوس الشیاطین واجعلنا من اولیائك الصالحین المخلصین برحمتك یا ارحم الرّاحمین واکرم الاکرمین .

(۷۲۹)

اللؤلؤ المسجور

این نسخه بخط نسخ نگاشته شده و بآخرین عبارت مصنّف که حاکی از سال تألیف است خاتمه یافته ، از قرائن معلوم میشود که کاتب آن خود مصنّف بوده اند و نیز احتمال قوی میرود که اولین نسخه بوده باشد .

کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۲۶) صفحهٔ (۱۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) ضمیمهٔ نمرهٔ (۹۰۱) کتابخانه است .

[۲۹۱] مدارج الاحکام (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت سید نصرالله استرابادی رحمة الله علیه است [۲۰۳] ص (۴۳۶) وچنانکه در دیباچهٔ آن نگاشته شده تألیف آن پس از کتاب موازین القسط مؤلف است که در همین فصل نیز آنرا ذکر خواهیم نمود و مختصر آن کتابست ، با تفحّص در فهارس موجوده نسخهٔ دیگری ازاین کتاب را بدست نیاورده ونسخهٔ این کتابخانه چنانکه ذیلاً ملاحظه میشود از آخر آن اوراقی افتاده وابیات این نسخه که از ابتداء کتاب تاقسمتی ازمبحث **جمع منکر است** درحدود (۹۴۰۰) بیت میباشد.

مؤلف این کتاب را برمقدمه وسه فن و خاتمه ای مرتب ساخته واطلاعی بر اتمام تألیف آن تا کنون بدست نیاورده ایم .

آغاز بسمله الحمد لله الذی اذهب عنا رجس الکفر وطهّرنا بماء الایمان الخ .

(٧٣٠)

مدارج الاحکام این نسخه بخط نسخ نوشته شده و در حاشیهٔ صفحات آن تعلیقاتی از خود مؤلف موجود وبقرینهٔ اینکه پس از آن کلمهٔ (عنه) نوشته شده و در خود متن هم درهر صفحهٔ چندین سطر آن قلم خوردگی پیدا کرده واصلاح شده است و درحاشیهٔ همان مطالب با عباراتی بهتر ازعبارت سابق آن همان موضوع نوشته شده وآشنائی بخط مؤلف مسلّماً کاتب نسخه خود مؤلف بوده اند ولي یکی دو ورق از اواسط آن بخط دیگری تحریر گردیده و از آخر افتاده دارد و آخرین سطر موجود آن این است . (والجواب مضافاً الی عدم اعتبار مثل الخبر سیما فی مقابله العلامه) .

کاغذ سمرقندی . عدّهٔ اوراق (١٤١) صفحهٔ (٢٤) سطر . واقف سپهسالار قطع خشتي . طول (٢٢ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (٢٤٨٥) کتابخانه است .

[٢٩٢] مصادر الانوار (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت میرزا محمّد اخباری رحمه الله است (ابو احمد محمّد بن عبدالنبی بن صائغ نیشابوری ١١٧٨-١٢٣٣)(١) که یکی ازبزرگان علماء ومحدّثین امامیّه بوده ودر علوم فقه ، اصول ، کلام ، حدیث ، هیئت ، رجال وغیره دستی قوی داشته و با حضرت کشف الغطاء معاصر و اینجناب را با ایشان مخالفتها است و چنانکه در ذیل شرح حالشان در ص (٥٠٣) نگاشته شد کتابی در ردّ بر ایشان بنام « کشف الغطاء عن معایب میرزا محمّد عدوّ العلماء » تصنیف و برای فتحعلیشاه قاجار فرستاده اند .

این محدّث عالی مقام چنانکه خود در کتاب رجالش در ذیل نام خویش نگاشته جدّش استرابادی و پدرش نیشابوری و مولدش هندوستان و در هنگام نوشتن مجلّد دوم این کتاب ساکن مشاهد مشرفه بوده و تا سال (١٢١٨) که مشغول بتألیف این رجال بوده چهل مؤلفه داشته و نام آنها را یك بیك ذکر نموده و

(١) روضات ص (١١٤ ج ٤ و ١٥١ ج ١) .

صاحب روضات از آن کتاب نقل نموده و نیز کتب دیگری که پس از آن تاریخ تألیف کرده اند ذکر نموده و ما ذیلاً بعضی از آنها را نام خواهیم برد.

این مؤلف از محضر بسیاری از بزرگان استفادات علمی نموده و موآلف و مخالف شهادت بر اطلاع و فضیلت ایشان میدهند و در مقدّمات کتاب رجال بزرگ خویش نام سید سند میرزا محمد مهدی شهرستانی و آقا محمد علی بهبهانی و شیخ موسی بن علی بحرانی رحمة الله علیهم اجمعین را با تجلیل زیاد بعنوان مشایخ خود برده، نسبت به آقای بهبهانی خوش‌بین نبوده و ایشان را اهل فضل و دانش معتنی بهی نمیدانسته، صاحب روضات درصفحات ١١٤ تا ١١٨ ج ٤ و ١٥١ ج ١ بشرح حال ونقل بسیاری از مقالات راجعهٔ بایشان پرداخته‌اند.

مؤلف پس از اینکه چندی از ترس علماء عراق بایران مهاجرت کرده و درطهران اقامت گزیده بود مجدّداً بعراق برگشته وبفتوی آقا سید محمّد طباطبائی مجاهد مردم بر او حمله ور شده و اورا کشتند.

مؤلفات ایشان عبارتست از: **تسلیة القلوب الحزینه** (نظیر کشکول در ده مجلّد و تقریباً هشتصد هزار بیت است) **الکتاب المبین** (در اثبات امامة ائمّهٔ طاهرین و تقریباً بیست هزار بیت است)، **منیة المرتاد** (درذکر اشخاصی است که منکر اجتهاد بوده اند و کتاب بزرگی است)، **کلیات الرجال**، تقویم الرجال، **صحیفة الصفاء فی ذکر اهل الاجتباء** (این کتاب نیز در رجال و دو مجلّد است مجلّد اوّل آن مخصوص بمقدمات علم رجال و مطالب مهمّه متعلقهٔ بعلم حدیث و درایه است و در سال (١٢٠٨) از تألیف آن فراغت یافته و مجلّد دوم آن در ذکر اسامی و القاب و کنیه های رواة اخبار و مشایخ ادب و حکمة و عرفان وکلام و تصوّف است و در سال (١٢٢٥) تألیف آن خاتمه یافته است)، **فتح الباب الی الحق و الصواب**، میزان التمیز فی العلم العزیز، **دوائر العلوم وجداول الرسوم**، ومضة النور من شاهق الطور، **الشهاب الثاقب** (حضرت فیض ره را کتابی بدین نام دروجوب صلوة جمعه است ودرص (٣٥١) از آن نام برده ایم)، **ذخیرة الالباب الی کل علم فیه باب**، **فصل الخطاب** دررد بر مقاله ابن عبدالوهاب است، **الصارم التبار**

در سه مجلّد، **تحفه** مشتمل بر یکدوره فقه است، **امالی عباسی** در ردّ بر نصاری، **رساله** مجالی الانوار، **رساله** مجالی المجالی، **رساله** نجم لولایه، **رساله** شمس الحقیقه **رساله** حقیقة الاعیان فی معرفة الانسان، **کشف القناع عن عورالاجماع** (رساله)، **دیوان عربی**، تحفة الامین والدر الثمین (درجواب مسائلی است بفارسی وروضات از آن نقل ها دارد)، **دیوان فارسی بزرگ**، انساب العین، **کوثرالاسرار** در شرح اخبار، **قلع الاساس فی نقص اساس الاصول**، جواب مسائل لاریّه (**لاریکی** از توابع فارس میباشد و مؤلف چندی در آنجا بوده و مجلّد اول کتاب صحیفة الصفاء را در آنجا تألیف نموده اند) و کتاب **مصادرالانوار** در موضوع اجتهاد و اخبار (همین کتاب) و بسیاری از کتب و رسائل دیگر که بعضی نیز در روضات مسطور اند.

مؤلف این کتاب را «مصادرالانوار فی تحقیق الاجتهاد والاخبار» نامیده وآن را برپنج مصدر بطریق ذیل منقسم ساخته و در آن چهار صد و هفت حدیث برای اثبات ادعاء خویش که نفی اجتهاد در مذهب امامیّه و اختصاص آن به عامه است آورده و انسداد باب علم را چنانکه اصولّیین معتقد و موجب وعلت عمل باصول میدانندمنکر شده و قائل بانفتاح آن گردیده ودرحدود (٦٧٠٠) بیت کتابت دارد و بنا بر آنچه پیش گذشت تألیف این کتاب پیش از سال (١٢١٨) گردیده وفهرست مصادرآن اینست: **مصدر اول**: دربیان معنی اجتهاد **مصدر دوم**: درذکر احادیث واردهٔ در مذمت اتباع ظن. **مصدر سوم**: درذکر احادیث واردهٔ در حرمت قیاس. **مصدر چهارم**: در نهی از عمل بظن وپیروی از غیر علم و طرق عامه. **مصدر پنجم**: در بیان اینکه بر تمام احکام از ائمّهٔ طاهرین نصیّ است و هر حکمی که از آنها نرسیده باشد باطل میباشد. و پس از این هشت مبحث درتحت عنوان فوائد درامور راجعهٔ بهمین مطلب نگاشته شده و پیش از شروع بمصادر نیز مطالبی تحریر گردیده و فائدهٔ هشتم را در انتخاباتی از منظومه شیخ حسین نام که ظاهراً طبری میباشد قرار داده است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذی ندبنا الی صراط الرشاد وبعث الینا خیر العباد الخ.

انجام: والتابعين لهمو والشيعه مادامت الشيعه لهم مطيعه .

(٧٣١)

مصادر الانوار این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (١٢٣١) که مؤلف آن در قید حیات بوده نوشته شده ، کاتب نامی از خود نبرده ، بعضی از اوراق أوائل کتاب صحافی شده ، عنوان بعضی ازمطالب را با سرخی نوشته وبعضی از آنها را ننوشته اند ، در حاشیهٔ بعضی از صفحات توضیحات و تعلیقاتی است و نسخه در آب افتاده ولی خطوط آن ضایع نگردیده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٢٢٧) صفحهٔ (١٥) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٢٥٤٥) .

[٢٩٣] معارج الاصول (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت محقّق حلی اعلی الله مقامه است [٢٠١] ص(٤٣١) و یکی از کتب مختصره و مفیده در این فن میباشد و با اختصار یکه دارد مشتمل بر اکثر مباحث اصولیه است ، مشتمل بر ده باب میباشد و در حدود (٢٧٠٠) بیت کتابت دارد و سال (١٣١٠) در طهران بضمیمهٔ کتاب « مبادی الوصول » علاّمه حلیّ (ره) چاپ شده است .

آغاز: بسمله احمد الله علي سابغ نعمه وسابغ عطيّته كما اشكره على جليل هبته الخ .

(٧٣٢)

معارج این نسخه بخط نستعلیق محمّد مهدی ابن محمّد صادق درسنهٔ (١٢٠٩) نوشته شده و زبدة الاصول مذکور در ذیل نمرهٔ (٦٩٣) این فهرست ضمیمهٔ آن است .

جلد تیماج .کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (٦٥) صفحهٔ (١٤) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی - طول($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (١١ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٩٥٥) .

[٢٩٤] معالم الدین یا معالم الاصول (عربی)

مؤلف اینکتاب حضرت شیخ حسن بن شهید ثانی رحمة الله علیه است[١٥٢]ص(١٢٣)

وچنانکه در مقدمه کتاب مذکور است مصنّف نام آنرا «معالم الدین وملاذ المجتهدین» گذارده و بنا داشته‌اند که دورهٔ فقه را در چهار قسم: (عبادات معاملات، عقود و ایقاعات **و احکام**) بطریق ردّ فروع بر اصول موافق مذهب امامیّه تألیف و بطرز قدماء مقدّمه ای در مهمّات مسائل و مباحث اصولیه در دو مقصد بر آن نگاشته ولی توفیق بر اتمام کتب فقهیّه حتی یکی از کتب آنرا نیافته و فقط دومقصد مقدمه وقسمتی ازمباحث طهارت که آنرا جزء کتاب صلوة قرار داده تألیف گردیده واین قسمت ازطهارت آن طبع شده ومقدمهٔ آن مکرّر باحواشی و بدون حاشیه چاپ گردیده است.

قسمت اصول معالم الدین که اینك معروف به «معالم الاصول» میباشد از کتب مختصره و بسیار مفید و جامع در این فن است و بهمین جهت از ابتداء تألیف تا کنون پیوسته از کتب درسی طلاّب امامیّه بوده و مورد نظر علماء و فضلا گردیده، شروح وحواشی و تعلیقات زیاد برآن نگاشته شده ودرفهرست کتب خطی معارف ج ۱ ص (۱۰۸) شش شرح و ۲۲ حاشیه بر این کتاب نام برده شده و ما نیز بعضی از آنها و غیر از آنها را در این فهرست ذکر کرده‌ایم (ص ٥٦٤ و ٥٦٧ و ٥٧٠ و ٥٧٤) و در حدود (٥٥٠٠) بیت است.

صاحب کشف الحجب در ص (٥٣٢) کتابی نیز درفقه بنام «معالم الدّین فی فقه آل یس» تألیف شمس الدّین محمّد بن شجاع القطّان الانصاری که روایة از فاضل مقداد نموده ذکر کرده است.

آغاز. بسمله الحمد لله المتعالي فی عز جلاله عن مطارح الافهام الخ.

(۷۳۳)

معالم الاصول

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، ورق آخر و یك ورق از اواسط کتاب نونویس است، نسخه نزدیك بعصر مصنّف بایستی نوشته شده باشد و حاشیه هائی که فقط بامضاء منه بر بعضی از صفحات دیده میشود این احتمال را تأیید مینماید، موریانه نسخه را سوراخ کرده است، دو ورق ازمیان ورق اوّل ودوّم موجود که متضمّن قسمتی ازمقدمه

بوده افتاده است ، پشت ورق اوّل یادداشت هائی که از جملهٔ آنها یکی مشعر بر مالك شدن عبد علی بن محمّد بن حسین بن جعفر بحرانی درسنهٔ (١١٨٤) این کتاب راست تحریر گردیده است .

جلد تیماج . کاغذ اصفهانی . عدّهٔ اوراق (١١٧) صفحهٔ (٢٠) سطر . واقف سپهسالار . قطع ربعی . طول (٢٠ سانتیمتر) عرض (١٢ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٨٦٢) .

(٧٣٤)

معالم الاصول این نسخه رابخط نسخ سید نصرالله بن حسن حسینی استرابادی در سنهٔ (١٢٢٧) از روی نسخهٔ که در سنهٔ (١١١٧) نوشته بودند تحریر کرده است ، برورقی که پس ازختم کتاب بوده قاعدهٔ راجع بمقامات پنجگانهٔ مجتهدین نوشته شده و در حاشیهٔ بعضی از صفحات تعلیقاتی بامضاء سلطان و بدون امضاء نگاشته شده است .

جلد ساغری . کاغذ فرنگی آبی رنگ . عدّهٔ اوراق (١٢٣) صفحهٔ (١٦) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢٢ سانتیمتر) عرض (١٥ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٨٦٨) .

(٧٣٥)

معالم الاصول این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (١٢٣٣) نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده ، بر کنار صفحات اوّلیّه حاشیه هائی از ملاّ صالح و سلطان و غیره تحریر گردیده وپشت اوّلین ورق اشعار و مطالب متفرقه ای نگاشته شده است .

جلد میشن مذهب . کاغذ فرنگی مهره زده . عدّهٔ اوراق (١٠٩) صفحهٔ (١٧) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (٢٢ سانتیمتر) عرض (١٦ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٨٦٧) .

(٧٣٦)

معالم الاصول این نسخه بخط نسخ خوب در سنهٔ (١٢٣٥) نوشته شده و کاتب نامی از خود و سال کتابت نبرده است .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ فرنگی مهره زده . عدّهٔ اوراق (١١٩) صفحهٔ (١٨) سطر . واقف سپهسالار . قطع وزیري کوچك . طول (٢١ سانتیمتر) عرض (١٣ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (٨٦١) .

(٧٣٧)

معالم الاصول این نسخه بخط نستعلیق میرزا محمّدبن علی اکبر دماوندی در سنهٔ (١٢٤٠) نوشته شده دربعضی از صفحات تعلیقاتی

از سلطان تحریر گردیده است .
جلد تیماج . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۱۰۹) صفحهٔ (۱۸) سطر . واقف سپهسالار . قطع (۲۰ سانتیمتر) عرض (۱۴½ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۶۰) .

(۷۳۷)

معالم الاصول این نسخه را بخط نسخ فتح علی بن علی محمّد کردانی در سنهٔ (۱۲۴۹) نوشته است .
جلد چرمی . کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۹۵) صفحهٔ (۱۷) سطر. واقف سپهسالار . قطع خشتی. طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۶۶) .

(۷۳۹)

معالم الاصول این نسخه بخط نسخ در سنهٔ (۱۲۵۲) نوشته شده، کاتب نیز از خود نام نبرده ، قسمت زیادی از « حاشیهٔ مرحوم ملاّ صالح بر معالم » در حاشیهٔ صفحات (۳۴ ورق) کتاب تحریر گردیده .
جلد تیماج . کاغذ فرنگی. عدّهٔ اوراق (۹۳) صفحهٔ (۲۰) سطر . واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول(۲۰½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۶۶۳).

(۷۴۰)

معالم الاصول این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، در سنهٔ (۱۲۹۷) وقف بر این کتابخانه گردیده در حاشیهٔ بیشتر از صفحات حاشیه هائی از سلطان و ملاّ میرزا نگاشته شده است.
جلد تیماج . کاغذ فرنگی مهره زده . عدّهٔ اوراق (۸۱) صفحهٔ (۲۱) سطر . واقف سپهسالار. قطع خشتی . طول (۲۱½ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۶۵).

[۲۹۵] مصابیح الاصول (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت احمد بن عبدالله خونساری رحمه‌الله است بدبختانه نام و نشانی از ایشان و این کتاب در کتب سیر و رجال و فهارس موجوده نیافتم ، از مطالعهٔ کتاب معلوم شد که از شاگردان آقای بهبهانی (ره) بوده و بسیار بنقل عبارات و بیانات ایشان درتحت عنوان قال الاستاد العلاّمه قدّس سره. پرداخته و ازحضرت صاحب قوانین (ره) وکتب عامه وخاصه نقل های دارد

زیاد نموده و نیز معلوم میشود کـه اطلاعات معقولی و فلسفی داشته اند ، از اینکه بنقل کلمات حضرت صاحب معالم در اکثر ازصفحات پرداخته اند بنظر میرسد کـه آن کتاب را عنوان بحث خویش قرار داده بوده ولی این کتاب جزءِ شش شرح و (۲۲) تعلیقاتی کـه بر معالم نوشته شده و مؤلف فهرست معارف در ج ۱ ص (۱۰۸) آنها را نقل نموده نیست .

چنانکه ذیلاً ملاحظه میشود دراین کتابخانه فقط مجلّد اوّل از این کتاب موجود و بر سائر مجلّدات آن با تجسس در فهـارس دست نیافتم و این قسمت موجود در حدود (۳۰۹۰۰) بیت کتاب دارد .

آغاز: بسمله الحمد لله الذی زیّن سماء معالم الفروع بمصابیح مشکوة الاصول الخ.

انجام: ولنقطع فی المجلّد الاوّل من هذا الکتاب الموسوم بمصـابیح الاصول ویتلوه المجلد الثانی فی البحث عن النهی ونسئل الله الملك المبین ان ینتفع به اهل العلم والیقین ویکون ذخیرة لفا قتی یوم الدّین الحمد لله اوّلاً وآخراً وظاهراً وباطنا .

(۷٤۱)

مصابیح الاصول

این نسخه مجلد اوّل و مشتمل بر از ابتداءِ کتاب تا آخر مبحث اوامر میباشد ، بخط نسخ نوشته شده ، کاتب ازخود و سال کتابت در آخر کتاب نام نبرده ولی بر یکی از صفحات اواسط کتاب عبارت ذیل نگاشته شده : (ابتداء شروع بیستم شهر شوال المکرم من سنة ۱۲۷٤ .) وبر صفحهٔ مقابل این صفحه عبارت ذیل تحریر گردیده : (با دقت تمام از روی نسخه این مصنّف دام ظله مقابله شد تا اینجا فی شهر جمادی الثانیه سنهٔ ۱۲۷۹) و میرساند که از روی نسخه صحیحی تصحیح گردیده است .

جلد تیماجی ، کاغذ فرنگی ، عدهٔ اوراق (۲۸۲) صفحهٔ (۲۵) سطر ، واقف سپهسالار ، قطع خشتی . طول ($22\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۱٦).

[۲۹٦] مناهج الاحکام (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت ملاّ احمد نراقی رحمة الله علیه است [۲٤۱] ص (۵۲۱) و چنـانکه در مقدمه مرقوم داشته تألیف این کتاب پس از

«شرح تجریدالاصول» بوده ودرآخر کتاب سال تألیف را سنهٔ (۱۲۲٤) تصریح کرده اند، مناهج الاحکام مشتمل بریکدوره اصول فقه ازمباحث الفاظ ومباحث عقلیّه است و در یك مقدمه و پنج مقصد و خاتمه‌ای مرتب شده و در سال (۱۲۶۹) چاپ گردیده است.

آغاز: بسمله احمدالله بجمیع محامده و اشکره علی وافر عطائه الخ.

(۷٤۲)

مناهج الاحکام این نسخه بخط نستعلیق محمّد حسن هزار جریبی در سنهٔ (۱۲۶۰) نوشته شده و مشتمل بر تمام کتاب است.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی مهره زده. عدّهٔ اوراق (۲۰۷) صفحهٔ (۲۸) سطر. واقف سپهسالار. قطع رحلی. طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۸۹٤).

[۲۹۷] منظومه زبدة الاصول (عربی)

ناظم این منظومه چنانکه ازسال تألیف آن برمی‌آید حضرت میرزا قوام‌الدّین قزوینی رحمه‌الله‌است (میرزاقوام‌الدّین محمّد بن محمد مهدی حسینی سیفی قزوینی)(۱) که ازادباء و فضلاء قرن دوازدهم هجری وشاگردان حضرت شیخ جعفرنجفی محشّی شرح لمعه مذکور درص (۳۹٤) این فهرست بوده و سالها خدمت ایشان تلمّذ نموده و قطعات و قصائد مشهوره ای در مدح پیغمبر صلی‌الله علیه وآله وائمّهٔ طاهرین (ع) و درمراثی آنها سروده وارجوزه ای در تجوید دارد ولمعه شهید را بنظم در آورده و آنرا «التحفة القوامیه» نامیده و کتب کافیه شافیه، مختصر حاجبی، زبدة الاصول، خلاصة الحساب، رسالهٔ اسطرلاب وغیره را نیز بنظم در آورده و منظومهٔ زبدة الاصول ایشان مشتمل بر (۱۰۳۱) بیت و در سال (۱۱۰٤) از نظم آن فراغت یافته است.

آغاز: بسمله الحمد لله العلی العالی ذی النور والبهاء والافضال

انجام: واحمد الله مصلیّاً علی ختم الرسالة وآله العلی

(۱) روضات الجنات ص (۱٤۹) ج ۱.

(٧٤٣)

منظومه زبدة الاصول

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده و ضمیمهٔ مجموعهٔ ایستکه در کتابخانه تحت نمرهٔ (٩٦٨) ثبت گردیده وبعضی از آنها در سال (١٢٥٦ و ١٢٦١) نگاشته شده ونسخیکه این مجموعه شامل آنها میباشد از اینقراراست :

١ - تهذیب الوصول علاّمه حلّی . ٢ - منظومه درتجوید ازمحمّد بن جزری . ٣ - صرف مختصر . ٤ - آداب مناظره از جامع العلوم امام فخر رازی . ٥ - رساله در منطق . ٦ - رساله در علم حساب و جبر و مقابله تألیف ابوالعلاء محمّد بن احمد بیهقی . ٧ - رساله درآداب بحث . ٨ - شرح قصیده شیخ الرئیس (هبطت الیك) . ٩ - رساله در حقیقت ومجاز از زمخشری . ١٠ - حاشیه محمد بن محمد بن احمد بن محمد بر «**لمع**» شهاب الدین احمد بن نائم درعلم حساب ١١ - قاعدهٔ ضرب اعداد بطریق قدماء . ١٢ - رساله در معانی و بیان و بدیع ١٣ - رساله در حساب . ١٤ - قسمتی ازاصول فقه که ظاهراً شرح وافیه سید صدر است . ١٥ - یك صفحه از ترجمه رسالهٔ امامیّه که حضرت امام رضا (ع) برای مأمون تألیف کرده اند وحضرت شیخ بهائی ترجمه کرده اند .

[٢٩٨] منظومه ملا محسن (عربی)

ناظم این منظومه چنانچه درابتداءاین نسخه‌نوشته شده . ملاّمحسن کرمانشاهی است . با تفحّص در روضات و تتمّه آن و سایر کتب و فهارس نام و نشانی از این مؤلف نیافتم ولی از قرائنی معلوم میشود که از علماء قرن سیزدهم و امامی مذهب بوده است و این منظومه مشتمل بر (٧٠) بیت میباشد و مشتمل بر تعریف فقه و اصول و مباحث آن بطریق ایجاز و اختصار است .

آغاز: بسمله احمده شکراً علی نواله مصلیاً علی النبی وآله .

انجام: ولا تقلد میتاً فقد نقل عدة اجماع علی ان لایحل .

(۷٤٤)

منظومه ملاحسن در اصول این منظومه در حاشیه اصول بی نامی که ضمیمهٔ کتاب نمرهٔ (۸۵۵) کتابخانه است میباشد و بخط نستعلیق نوشته شده.

[۲۹۹] موازین القسط (عربی)

مؤلف این کتاب حضرت سیدنصرالله استرابادی رحمة الله علیه است [۲۰۳] ص (٤۳۶) و چنانکه مؤلف در مقدمه کتاب « مدارج الاحکام » گفته اند تقریباً بیش از هفتاد هزار (۷۰۰۰۰) بیت کتاب دارد. و در آخر نسخهٔ ذیل که مجلّد اوّل کتابست و تا آخر مبحث مفاهیم میباشد، تصریح کرده اند که این کتاب سه مجلّد میباشد و در سال (۱۲۳۵) از تألیف مجلد اوّل آن فراغت یافته اند. درحدود چهل و چهار هزار (٤٤۰۰۰) بیت کتابت این مجلداست و با تفحّص زیاد بر مجلدات دیگر این کتاب دست نیافتم و از عبارت مقدمهٔ مدارج الاحکام ظاهر میشود که تألیف آن بآخر رسیده وآن اینست: (والعبدوان الف کتاباً مبسوطاً مشتملاً علی زبر الاولین و صحف المتأخرین مسمّی بالموازین بالغاً الی سبعین الف بیت بالتقریب والتخمین لکن لما اشکل مدارسته والمباحثة منه لطوله الّفت هذا الکتاب الخ).

این کتاب بریك مقدمه و سه فن و یك خاتمه مرتب گردیده و درمطالب آن بحث زیاد شده و نقل اقوال علماء گردیده و چنانکه نقل شد مؤلف آنرا « موازین القسط » نامیده است.

آغاز: بسمله الحمد لله الذی تنزّه بوجوب وجوده عن شوائب نواقص الامکان الخ.

(۷٤۵)

موازین القسط این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، مجلّد اول ومشتمل بر مباحثی ازاصول تا آخر مفهوم و منطوق است (مقدمه وفن اول)، کاتب از خود نام نبرده ولی بقرینه آخرین عبارت نسخه وآشنائی بخط

مؤلف آن مسلّماً خط مؤلف است واوّلین نسخه از کتاب است و بر پاره‌ای از صفحات حاشیه هائی کـه مؤلف بر مطـالب متن نوشته اند نیز خود تحریر کرده اند .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . عدّهٔ اوراق (۴۴۳) صفحهٔ (۲۲ تا ۲۶) سطر . واقف سپهسالار . قطع خشتی . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض(۱۵ سانتیمتر)نمرهٔ کتابخانه(۹۰۲) .

[۳۰۰] نتائج الافکار (عربی)

مؤلف این کتاب چنانکه در مقدّمه این نسخه بدان تصریح گردیده محمّد تقی‌بن حسینعلی . . . .(۱) و از شاگردان مرحوم شیخ محمّد تقی صاحب حاشیه متوفی‌درسنهٔ (۱۲۴۸)و مرحوم کرباسی‌صاحب اشارات متوفی‌درسنهٔ (۱۲۶۱) بوده بنا بر این از علماء و فضلاء امامیّه‌در قرن سیزدهم هجری میباشند ونیز درمقدمه مذکور است که این کتاب را برحسب خواست یکی از فضلاءاصحاب بدین نسق و نهج که مشتمل بر اقوال در مسائل و اشاره بقائلین آنها با کمـال اختصار و بدون تفصیل و بسط درآنها بدین طریق که اقوال در بعضی از مسائل را در یك ستون و قائلین بآنها در ستون مقابل باشد تألیف نموده و از مطالعهٔ آن معلوم میشود که مؤلف تتبّع زیاد کرده و دراین علم دستی توانا داشته است.

با تفحّص در کتب سیر و فهارس نامی از این کتاب و مؤلف آن نیافتم و چنانچه در آخر کتابست در سال (۱۲۵۸) از تألیف آن فراغت یافته و آنرا بر مقدمه و سه باب و خاتمه ای بدین تفصیل مرتب ساخته : **مقدمه** : در احوال علم اصول و مبادی لغویه آن . **باب اول** : در قسمتی ازمباحث متعلقه به کتاب و سنّت . **باب دوم** : در ادلّه شرعیه. **باب سوم** : در اجتهاد و تقلید . **خاتمه** : در تعادل و ترجیح .

مقدمه و ابواب و خاتمه هریك مشتمل بر مطالب و هر یك از آنها شامل مقدمه و مسائلی است .

(۱) بجای نقطه های فوق کلمه ای بوده آنرا محوکرده اند و محتمل است که آن کلمه «موسوی» بوده باشد چرا که عبارت پیش آن اینست : فیقول العبدالمتقی الی الله القوی محمد تقی بن حسینعلی ا . . . وقاهما الله سوء الحساب الخ .

برای نمونه قسمی از کتاب را در اینجا میآوریم :

مسئله اختلفوا في دلالة الامر على المرة والتكرار على اقوال خمسه :

	الاقوال	القائلين
الاوّل	انه يدل على طلب الهيئة من دون دلالة على مرة ولا تكرار وهو الاظهر	عن جماعة منهم العلامه و الشهيد الثاني و البيضاوى و - لم - و - ق -
الثانى	انه يدل على التكرار	عن جماعة من الفقهاء و المتكلمين
الثالث	انه يدل على المرّه	عن ابى الحسين البصرى و جمع كثير
الرابع	انه مشترك بينهما لفظا	عن ابن زهره فى الغنيه
الخامس	التوقف	عن قوم

چنانکه در ص (۵۹۲) درذیل شرح حال صاحب ضوابط مذکور گردید ایشانرا کتابی بنام « نتائج الافکار » میباشد که درسال (۱۲۷۰) ضمیمهٔ ضوابط ودر سال (۱۲۵۸) جداگانه چاپ شده و آن کتاب غیر از این نتائج الافکار است و آغاز آن این است : بسمله الحمد لله الذى هدانا بترتيب عوائد موائد الايادى الخ .

و آغاز این نتائج الافکار را ذیلاً نقل خواهیم نمود.

چنانکه از مقدمه این کتاب برمیآید مؤلف آن کتب و رسائلی نیز تألیف نموده اند ولی تا کنون برآنها اطلاعی نیافته ام واین کتاب درحدود (۵۵۰۰) بیت کتابت دارد .

در کشف الظنون ج ۲ ص (۵۸۲) بر سه کتاب و در کشف الحجب ص (۵۷۶) دو کتاب نیز بنام « نتائج الافکار » موجود است .

آغاز: بسمله احسن خطاب يهتدى باشاراته الى نتائج الافكار ، واكرم كتاب يرتقى بعباراته الى معارج الانظار الخ .

(۷۴۶)

نتائج الافکار این نسخه را بخط نسخ در سنهٔ (۱۲۶۰) سید حسین بن میرسید علی قاینی خراسانی نوشته و مطالب چنانکه گفته شد در جدول هائی بطرزی مخصوص و بدیع تحریر گردیده و در حواشی بعضی از صفحات تعلیقاتی از خود مؤلف براین کتاب موجود است.

جلدتیماجی. کاغذ فرنگی. عدهٔ اوراق (۸۱) صفحات مختلف السطور. واقف سپهسالار. قطع خشتی. طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۴ سانتیمتر) نمرهٔ کتابخانه (۹۷۱).

فصل اصول فقه خاتمه یافت

بیاری یگانه خداوند توانا درشب یکشنبه دهم اسفند ماه سال یکهزار و سیصد و چهارده شمسی مطابق هفتم ذیحجة الحرام یکهزار و سیصد و پنجاه و چهار قمری هجری تألیف این مجلّد ازفهرست کتب کتابخانه مدرسه سپهسالار جدید (دانشکده معقول ومنقول) خاتمه یافت و درفروردین ۱۳۱۵ در مطبعهٔ مجلس شورای ملی ایران که بهترین چاپخانها است چاپ گردید.

طهران - ابن یوسف شیرازی

وقف کتابخانه مبارکه شاهنشاهی

فهرست اعلام

برای آسانی کار نگاه کنندگان در این جلد از فهرست، فهرست اعلام را بدینگونه که از چشم میگذرانید درست نموده که خوانندگان گرام بدرستی نام کسانیکه شرح حال و مؤلفاتی از ایشان در این مجلد ثبت شده و یا بمناسبت از آنها یادی گردیده و یا بنوشتن نسخه ای پرداخته اند دریابند و اینك نشانهائیکه در اینجا بکار برده شده مینگارم که نگاه کنندگان سر گردان نشوند :

۱ ـ پس از نامی چون شماره ای در این [ ] نشانه گذارده شده میرساند که شرح حال این نویسنده در این صفحه بمناسبت تألیفی از ایشان نگاشته شده و یا در آن صفحه فقط مختصری از شرح حال و معرّفی ایشانست .

۲ ـ چون درمیان اعداد عددی در این ( ) علامت گذارده‌شده میرساند که در این صفحه نیز یکی از مؤلفات این مؤلف نام برده شده .

۳ ـ پس از نامی چون حرف ـ ك ـ باشد میرساند که صاحب نام نویسنده نسخه ای است .

٤ ـ هر گاه پس از عددی حرف (ح) نوشته شده میفهماند که نام صاحب عنوان در ذیل و حاشیه آن صفحه میباشد .

٥ ـ امّا اگر هیچیك از نشانهای مذکور پس از اعداد نباشد معلوم میشود که فقط بمناسبت نام این شخص در این صفحه آورده شده .

٦ ـ چون پس از ذکر نام یا لقب یا کنیه یا شهرت یکی از اشخاص در ( ) نام دیگری نگاشته شده میرساند که در آن نام هم ذکری از این شخص شده و هر گاه در صفحات این نام زیاد تکرار نیافته در تمام مواردعدد صفحات تکرار میبابد ولی چون زیاد باشد فقط در مقابل شهرت مؤلف گذارده خواهد مثلاً فاضل هندی را که نام او (محمّد بن حسن اصفهانی) ولقب ایشان (بهاءالدّین) است با تذکّر در حرف (ب) و (م) در حرف (ف) شمارهٔ صفحاتیکه نام ایشان در آنها نگاشته شده ذکر گردیده و محقّق کرکی را درحرف (م) وبمناسبت لقب درحرف (ن) و بمناسبت کنیه درحرف (الف) و بمناسبت نام در حرف (ع) نگاشته و شمارهٔ صفحات را فقط در ذیل نام گذارده ایم .

الف

آبی (عزالدین - ابن الربیب - حسن بن یوسف - یوسفی - شارح النافع) [۴۸۰]، ۴۸۱، ۵۱۲
آثاری زاده ۲۸۰
آدم علیه السلام ۴۲، ۶۷، ۹۸، ۲۲۳
آشتیانی - میرزا (محمد حسن) ۵۵۵
آصف حسینی ك ۲۴۱
آصف السلطنه ۱۲
آغارضی بن محمد نصیر ۳۱۸
آقا جمال خونساری (جمال الدین بن حسین) [۱۸]، ۳۴۰، (۳۹۱)، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، (۵۶۴)، ۵۶۵
آقا حسین (محقق خونساری - حسین بن جمال الدین ۲۲۵، ۳۹۴، ۴۰۶، ۴۲۰ [۴۴۵]، ۴۴۶، ۴۴۷، (۵۷۷)، ۵۸۲
آقا محمود بهبهانی (محمود بهبهانی) ۵۲۷، [۵۴۴]، ۵۴۵، (۵۶۳)
آقا نجفی اصفهانی (محمدتقی) ۵۷۱
آقای بهبهانی (محمد باقر بن محمد اکمل) ۲۵۹، ۳۶۸، ۳۸۸، [۳۸۹]، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۴، ۴۰۱، (۴۲۰)، ۴۲۵، (۴۳۵)، ۴۵۱، ۴۶۱، ۴۶۷، ۵۰۳، ۵۰۶، ۵۲۷، ۵۳۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۶۱، (۵۶۴)، ۵۷۵، (۵۹۸)، (۵۹۹)، ۶۰۷، ۶۱۱، ۶۱۶
آل آقا ۳۹۰
آلوارت ۱۹۲ ح
آمدی (ابوالفتح عبدالواحد) ۲۸۵
ابان بن تغلب بکری ۱۴۷
ابان بن عثمان ۴۲۴
ابراهیم پیغمبر علیه السلام ۴۳۸
ابراهیم ك ۸۴
ابراهیم (کفعمی) [۲۲]، (۶۹)
ابراهیم حموئی ۲۷۲
ابراهیم خان کرمانی ۲۵۲
ابراهیم قطیفی - شیخ ۴۱۵
ابراهیم قمی - آقا ك ۴، ۵، ۲۶
ابراهیم بن ابی البلاد ۲۹۳
ابراهیم بن اسمعیل ك ۵۱۳
ابراهیم بن بنت الفیض ۸۱
ابراهیم بن عبدالله ك ۵۱۹
ابراهیم بن محمد باقر - سید (صاحب ضوابط) [۵۹۱] ۵۹۲، ۶۲۲
ابراهیم بن محمد بن عربشاه (عصام الدین اسفراینی) ۹۳، [۱۲۱]
ابراهیم بن هاشم ۴۲۴
ابن اثیر ۱۴۷
ابن ادریس (محمد بن احمد بن ادریس) ۲۸۸، [۴۲۹]، ۴۳۰، ۴۸۹، ۴۹۰
ابن بابویه (علی بن حسین بن بابویه) ۲۰۳، ۲۳۰، ۲۳۱، ۴۹۲، ۴۹۳
ابن بابویه (محمد بن علی بن حسین بن بابویه - صدوق) ۸۱، ۸۲، ۱۹۷، ۱۹۸، [۲۰۴]، ۲۰۵، ۲۲۵، (۲۲۹)، ۲۳۰، ۲۳۱، (۲۴۲)، ۲۶۲، ۲۶۳، (۲۷۸) ۲۷۹، (۲۸۲)، ۲۸۵، ۳۱۵، ۳۲۴، (۳۲۵)، (۳۳۲)، ۳۴۳، ۴۹۲، ۴۹۳، ۵۲۳، ۵۳۱، ۵۳۴
ابن براج (عبدالعزیز) ۳۶۵
ابن جزری (محمد بن محمد جزری) [۱۹۱]، ۱۹۲، ۶۱۹
ابن جماعه (عبادة بن جماعه) ۳۶۰
ابن جوزی ۷۰، ۵۲۲ ح
ابن حاجب (ابوعمرو - عثمان بن عمر) ۵۷۳، ۵۸۰، ۵۸۴، [۵۸۶]، ۵۸۷
ابن الحجّام (محمد بن العباس) ۱۶۵
ابن حجر عسقلانی ۵۹۴
ابن حجر مکّی (ابوالعباس - شهاب الدین - احمد) [۲۷۶]، ۲۷۷، ۲۷۸
ابن خاتون عاملی (محمد بن علی بن خاتون) ۲۰۰، [۲۲۶]، ۲۹۳، ۳۷۸
ابن الخطیب (فخرالدین - فخر رازی)

ابن الخوئی (شمس الدین - ابوالعباس - احمدبن خلیل) ١٥٥، ١٥٧، ١٥٨،
ابن داود ٣٨٦
ابن الربیب (آبی) [٤٨٠] ، ٤٨١ ، ٥١٢
ابن زهره (عزالدین - حمزة بن علي) [٤٨٥] ، ٦٢٢
ابن زهره (عبدالله - ابوالقاسم) ٤٨٦
ابن زهره (علاءالدین) ٣٦٠ ، ٤٨٦
ابن سکون ٣٦
ابن شهرآشوب ١٣٠ ، ١٣١ ، ١٤٢ ، ١٤٤، ١٩٦
ابن الشیخ (ابوالحسن علي بن ابوالبرکات) ٥٣٢ ح
ابن الصلاح ١٥٤
ابن طاوس (احمد) ٦٣ ح
ابن طاوس (رضی الدین - علی) [٦٣] ، ٦٤ ، ٧٤ ، (٧٦) ٢١٤ ، ٢٧٤ ، ٢٩٧ ، ٣٠١ ، ٣١٠ ، ٤٨٠
ابن طاوس (عبدالکریم) ٦٣ ح ، ٣١٢
ابن عامر ٩٥
ابن عباده ٥٣٤
ابن عباس ٩٥ ، ١٤٦ ، ١٥١ ، ١٥٢ ، ١٨٢، ٢٨٢ ، ٤٩٦
ابن عمید ٣٦٥
ابن فهد حلّی (احمدبن فهد) [٤٣] ، ٧٠ ، ٤٣٢، ٤٨١
ابن کثیر ٩٩ ، ١٩٠
ابن کثیر شامی ٥٣٣
ابن ماکولا ١٤٧
ابن المعلّم (شیخ طوسی)
ابن المعلّم (ابوالغنائم - نجم الدین محمد بن علي بن فارسی) ٥٣٢
ابن ناظم ٤٥٠
ابن یوسف شیرازي ٦٢٣
ابواسحق ٥٨٤
ابواسحق - شاه شیخ ٥٨٤ ، ٥٨٥
ابواسحق شیرازی ٤٩٤ ، ٤٩٥
ابوالبرکات بن نجاح ٩٦
ابوبصیر ١٤٢ ، ٤٢٤ ، ٤٥٨ ، ٤٧٨
ابوالبقاء عکبری (عبدالله بن حسین) [٩٦] ، ٩٧٠
ابوبکر (محمدبن عبدالله نیشابوری) ٢٧٣
ابوبکر (محمدبن فضل بخاری) ٥٣٩
ابوبکر الاسکاف ٥٣٩
ابوبکر سجستانی [١٤٧] ، ١٤٨٠
ابوبکر صدّیق ١٥٩ ، ٢٧٧ ، ٢٨٠
ابوتراب خونساری - سید ٥٧٦
ابوثابت تنکابنی ك ٢٠٣
ابوالثمانین (علم الهدی - سید مرتضی)
ابوجعفر (ابن بابویه - صدوق)
ابوجعفر (شیخ طوسی)
ابوجعفر (محمدبن احمدبن عبدالجبار) ١٧٤
ابوحامد اسفراینی ٤٩٤ ، ٥١٠
ابوالحسن ك ٤٤ ، ٤٥
ابوالحسن (علاءالدین - ابن زهره) ٣٦٠ ، ٤٨٦
ابوالحسن (علی بن احمد - واحدی) [١٨٢]
ابوالحسن (محقق ثانی - علی بن عبدالعالی کرکی)
ابوالحسن (علی بن عیسی - اربلی) [٢٩٧]
ابوالحسن (علی بن محمد سمری) ٢٨٩
ابوالحسن الثالث (علی النقی علیه السلام) امام دهم شیعه ٨١ ، ٢١١ ، [٢٦٣]
ابوالحسن عاملی - ملّا ٥٠٥ ، ٥٢٧
ابوالحسن هارونی ٢٣٢
ابوالحسین (قدوری - احمد بن محمد) [٥٠٩] ، ٥١٠
ابوالحسین (ورام بن ابی فراس) ٢٨١ ، [٣٠١] ، ٥٣١
ابوالحسین بصری ٦٢٢
ابوالحسین بن تمام ١٩٨
ابوحنیفه - امام ١٤٤ ، ٣٤٨ ، ٣٦٥ ، ٥١٠ ، ٥٤١ ، ٥٤٢
ابوالخیر (ابن جزری) [١٩١] ، ١٩٢ ، ٦١٩
ابوداود (سلیمان بن اشعث) ٣٠٧

ابوذر غفاری ۲۱۱، ۲۸۱
ابوذر نراقی ۳۶۹
ابوروح (عبدالمعز بن محمد هروی) ۲۷۳
ابوزکریّا (نجیب‌الدین - یحیی بن سعید حلّی) ۳۰۲، ۳۰۴، [۳۸۵]، ۳۸۶، ۳۸۷
ابوسعید ابوالخیر ۲۸۳
ابوسعید اسطخری ۴۹۴
ابوسعید قمّی (نجم‌الدین - محمدبن حسن) ۲۰۵
ابوسعید منصوری (محمد رضا) ك ۳۵۸
ابوالصلاح حلبی ۳۶۵
ابوطالب (فخرالمحقّقین)
ابوالطیّب طبری ۴۹۴
ابوالطیّب متنبی ۵۹۶، ۱۴۴، ۱۸۲، ۳۶۵
ابوالعباس (ابن‌حجر مکّی - شهاب‌الدین - احمد)
ابوالعباس (احمدبن محمدبن دینویه) [۱۴۵]
ابوالعباس (زین‌الائمه - احمدبن محمدبن علی) [۱۴۵]
ابوالعباس (شمس‌الدین - احمدبن خلیل) ۱۵۵
ابوالعباس (نجم‌الدین - احمد قمولی) ۱۵۷
ابوعبدالله (ابن‌ادریس)
ابوعبدالله (صاحب صحیح بخاری - محمد بن - اسمعیل) [۲۷۰]، ۲۷۲، ۳۰۷
ابوعبدالله (جعفر بن محمد علیه السلام) امام ششم شیعه
ابوعبدالله (جلال‌الدین محلّی) [۱۰۷]
ابوعبدالله سجاوندی - محمدبن طیفور) [۱۹۳]، ۱۹۴، ۱۹۵
ابوعبدالله (شرف‌الدین نعمةالله) ۳۲۵
ابوعبدالله (شهید اول)
ابوعبدالله (شیخ مفید)
ابوعبدالله (فاضل مقداد)
ابوعبدالله (فخر رازی)
ابوعبدالله (محمدبن حسن شیبانی) ۵۴۰ ح
ابوعبدالله (محمدبن سلام) ۲۸۵
ابوعبدالله (محمدبن کرّام) ۱۵۳ ح
ابوعبدالله جعل ۵۳۱
ابوعبدالله زنجانی ۸۸
ابوعثمان (جاحظ) ۲۸۵
ابوالعدل (قاسم‌بن قطلوبغا) ۱۱۴، ۵۱۱
ابوالعلاء (محمد بن احمد بیهقی) ۶۱۹
ابوعلی (احمدبن حسین بن احمد) [۱۹۷]، ۱۹۸
ابوعلی (حسن بن احمد سگّاکی) ۲۷۳
ابوعلی (حسن‌بن محمدبن اسمعیل) ۳۶
ابوعلی اشعری ۲۹۲
ابوعلی طبرسی (شیخ طبرسی)
ابوعلی نسفی (حسین‌بن خضر) ۵۳۹
ابوعلی‌بن شیخ طوسی ۴۳۰
ابوعمرو (عثمان بن سعید دوانی) ۱۸۹
ابوعمرو (ابن‌حاجب - عثمان بن عمر)
ابوعمیر ۴۲۵
ابوغالب (احمدبن محمدرازی) ۱۹۸
ابوالغنائم (ابن‌المعلم - نجم‌الدین - محمدبن علی بن فارسی) ۵۳۲
ابوالفتح ك ۲۳۷، ۲۶۰،
ابوالفتح حسینی (تاج سعیدی) [۱۲۹]
ابوالفتح عبدالله بن عبدالکریم ۲۷۳
ابوالفتح کراجکی ۳۶۵، ۵۳۳
ابوالفتوح (محمد صالح اصفهانی) ك ۳۳۰
ابوالفتوح رازی - شیخ (جمال‌الدین - حسین بن علی) ۱۰۴، ۱۲۲، [۱۲۹]، ۱۳۰، ۲۵۲ ح
ابوالفتوح‌بن ابوالقاسم ك ۲۳۷
ابوالفضل (سجاوندی - محمدبن طیفور) [۱۹۳]، ۱۹۴، ۱۹۵
ابوالفضل (شرف‌الدین دمشقی) ۲۷۳
ابوالفضل (مجدالدین موصلی) ۵۴۱
ابوالفضل (محمد بن ادریس بدلیسی) ۱۷۹
ابوالفضل شیبانی ۳۰۸
ابوالفضل کلانتری - میرزا ۴۱۸
ابوالفضل بن عبدالله ك ۳۶۸
ابوالقاسم ۲۰۵
ابوالقاسم ك ۸، ۲۵۷، ۳۳۰

ابوالقاسم (جعفر بن محمد قولویه) ١٩٨، ٥٣١، ٥٣٣
ابوالقاسم (رافعی) [٤٨٣]
ابوالقاسم (ابن طاوس - علی - رضی الدین)
ابوالقاسم (زمخشری)
ابوالقاسم (عبدالله بن احمد) ٢٧٣، ٢٧٤
ابوالقاسم (عبدالله - ابن زهره) ٤٨٦
ابوالقاسم (محقق حلی - جعفر)
ابوالقاسم (میرزای قمی)
ابوالقاسم اصطهباناتی ك ١٣٧
ابوالقاسم زاهر بن طاهر ٢٧٣
ابوالقاسم سحاب ١٠٨
ابوالقاسم کلانتری - میرزا [٤١٨]
ابوالقاسم بن حبیب ٢٧٣
ابوالقاسم بن سیدمحمد ك ٦١
ابوالقاسم بن محمد ابراهیم ك ١٤٨
ابوالقاسم بن ملاجان ك ٣٧٤
ابوالمجالس ١٠١
ابوالمجد - قاضی دمشق (محمدبن حسین قزوینی) ١٧٤ ح
ابوالمحاسن (حسین بن حسن جرجانی) [١٠١] ١٠٥
ابومحمد (فراء بغوی) [١٧٣]، ١٧٤، (٣٠٧)
ابوالقاسم (قاسم بن فیره - شاطبی) [١٨٨]، ١٨٩
ابوالقاسم بن الاحضر ١٤٧
ابوالقاسم بن هبة الله ك ٩٧
ابوالمظفر (محمدجعفر) [١٧]
ابوالمظفر (شهفوربن طاهر) [٧٨]
ابوالمکارم (ابن زهره - حمزة بن علی - عزالدین) [٤٨٥]
ابوالمکارم تمیمی ١٩١
ابومنصور (حسن بن شهید ثانی) ٢١٤، [٣٢١]، ٣٥٢، ٤٥٠، ٦١٠، (٦١٣)، ٦١٧
ابومنصور (حسین بن ابراهیم منصوری) ١٣٩، ١٤٤
ابومنصور (محمدبن اسمٰعیل طوسی) ١٧٤
ابومنصور (محمد بن محمد بن سنان) ١٧٤
ابومنصور (محمد بن یحیی بن عبدالله) ١٦٨
ابومنصور طبرسی (احمدبن علی بن ابی طالب) ١٠٨، [١٩٦]
ابوموسی (جعفر بن مکّی) [١٩٠]
ابونصر (احمد بن منصور اسیبجابی) ٥٣٩
ابونصر (حسن بن فضل طبرسی) ١٠٩، [٣١١]
ابونصر (محمدبن سلام) ٥٣٩
ابونصر بن ماکولا ٢٧١ ح
ابوهریره ٤٩٥
ابویاسر ٥٣١
ابویعلی ٣٦٥
ابویحیی (زکریا بن احمد انصاری) [١١٩]، (٥٩٤) ٥٩٦
ابویحیی (زکریا بن محمد انصاری) [٥٩٤]
ابویوسف ٥٤١
ابویوسف (یعقوب بن سلیمان) ٢٨٥
اثیرالدین ابهری ٢٤٦
احمد ٥٤٢
احمد - حاج آقا ٥٤٤
احمد - حاج شیخ کتاب فروش ٥١٦، ٦٠٧
احمد (ابن حجر مکی) ٢٧٦
احمد (خواجه شیراحمد) ١٤٠، ١٤١
احمد - ملا (مقدس اردبیلی)
احمد - ملا (نراقی) ٣٦٨، [٥٢٠]، (٥٥٤) (٥٩٣)، (٦١٧)
احمد احسائی - شیخ (احمدبن زین الدین) [٢٦١]، ٢٦٣، ٣٣٨، ٤١٢، ٤٦١
احمد بزّی ١٩٠
احمدخان (مشیرالسلطنه) ٢٧٠، ٥٥٦
احمد خونساری ك ٥٩
احمد شاملو ك ٦٢
احمد قمولی (ابوالعباس) ١٥٧
احمد نیریزی - میرزا ك ٢، ٢٢، ٢٧، ٥٤، ٥٥، ٥٧، ٦٢
احمدبن ناثم (شهاب الدین) ٦١٩
احمد بن حنبل - امام ٣٦٥
احمدبن خلیل (ابن الخوئی - ابوالعباس - شمس - الدین) ١٥٥، ١٥٧، ١٥٨

احمدبن طاوس (ابن طاوس) ۶۳ ح
احمدبن طیفور (سبجاوندی) ۱۹۳ ح
احمدبن عبدالله بحرینی ك ۱۹۹
احمدبن عبدالله خونساری [۶۱۶]
احمدبن عبدالعزیز (پدر صدرجهان) ۵۳۹
احمدبن علی بن ابی طالب طبرسی (ابومنصور) ۱۰۸، [۱۹۶]
احمدبن علی بن حسن ك ۵۶۳
احمدبن فتح الله ك ۱۴
احمدبن فهد حلّی (ابن فهد) [۴۲]، ۷۰، ۴۳۲، ۴۸۱
احمدبن محتشم ك ۷۳
احمدبن محمد (ابوالحسین قدوری) [۵۰۹]، ۵۱۰، ۵۱۱
احمدبن محمد برقی ۲۴۰
احمدبن محمد رازی ۱۹۸
احمدبن محمدحسن ك ۲۹
احمدبن محمد حداد (جمال الدین) ۴۹۷
احمدبن محمد دینویه (ابوالعباس) [۱۴۵]
احمدبن محمد سیواسی (شهاب الدین) ۱۳۹
احمدبن محمد بن خاتون ۲۲۶
احمدبن محمود (فخرالدین عشره) ۱۹۱
احمدبن مکّی خوارزمی ۲۸۵
احمدبن منصور اسپیجابی (ابونصر) ۵۳۹
احمدبن مهران ۱۴۲
احمدبن نصرالله ك ۲۶۰
احمدبن هبةالله دمشقی ۲۷۳
احمدبن یمینی ۱۲۳
اخوی (حاج سید نصرالله تقوی) ۲۸۰
اخی چلبی (یوسف بن حسن) ۵۴۳
ادریس پیغمبر علیه السلام ۳۳، ۲۱۴
اربلی (ابوالحسن - علی بن عیسی) [۲۹۷]
استاد البشر (قوام الدین - عبدالله) ۱۹۴
استاد الکل (آقاحسین خونساری)
استاد الکل (میرزا محمد استرابادی)
استونی ۱۹۱
اسدالله (علی بن ابی طالب علیه السلام)
اسدالله کاظمینی بغدادی - شیخ (صاحب مقابس) ۱۰۹، ۵۷۸، [۶۰۷]، (۶۰۸)
اسدی ۵۹۶
اسحق بن علم الهدی بن فیض (جمال الدین) ۶۶
اسحق بن عمار ۴۲۴، ۴۵۹
اسمعیل ك ۱۸۰، ۶۰۶
اسمعیل بهبهانی - سید ۴۱۹
اسمعیل شافعی ك ۱۷۴، ۱۷۵
اسمعیل بن امیر صالح ك ۲۰۱
اسمعیل بن شیخ حافظ ك ۴۶۵
اسمعیل بن عبدالله ك ۴۳۱
اسمعیل بن محمد خلیل ك ۴۷۲
اسمعیل بن میرزا معصوم ك ۸۸
اشراق (میرداماد)
اشرف بن یوسف اینال ۵۴۳
اصبغ بن نباته ۳۱۲
اصلان خان - امیر ۴۱۷
اصولی (سید جواد) ۶۰۶
اصولی (محمد حسن) [۵۶۱]
اعجاز حسین - سید ۲۰۹
اعشی ۱۲۲
اقصرائی ۱۰۷
اقضی القضاة (عضدی)
اکمل الدین (محمدبن محمد بابرتی) ۵۸۶
الغ بیك ۱۱۶
الیس ۱۹۳ ح
امّ اسحق ۲۲۰
امّ محمد ۲۲۰
امین الدین - شیخ ۵۸۵
امین الدین طبرسی (شیخ طبرسی)
امین الدین کاشفی (علی بن حسین) ۵۳۹ ح
امین الضرب - حاج (محمدحسن) ۲۱۷
ایرج ۵۸۴
ایرج قاجار - ملك ك ۵۲

ب
بابارتن هندي ۲۰۱
بابوبن‌خان محمد گجراتي ك ۲۹۱
باقر قمی ك ۳۷۵
بايندربن اميدی ك ۲۴۸
بحرالعلوم (سيد مهدی) ۴۲۲، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۹۱، ۴۹۳، ۵۰۳، ۵۳۵، ۵۵۷
بخاری صاحب صحيح (محمدبن اسمعيل) [۲۷۰]، ۲۷۲، ۳۰۷
بدرالدين تستری ۵۸۶
بدرالدين حسينی ۳۵۷
بدرالدين محمد - سيد ۴۸۶
بديع‌الزمان خراساني ۱۴۹ ح
بديل بن ورقاء ۱۲۹
برسی - شيخ‌رجب [۱۲۷]
برهان‌الدين ۲۹۸
برهان‌الدين مالکی ۳۶۰
برهان‌الدين مرغينانی (علی) ۵۴۲
برهان‌الدين نسفی (محمدبن‌محمد) ۱۵۷
بريدبن‌معاويه عجلی ۵۱۷
بروکلمان آلمانی ۱۹۳، ۱۹۴
بساطی (شمس) ۱۰۷
بشير دزفولي - شيخ ۵۲۲
بقا (سيد محمد) ك ۱، ۲، ۲۳۱
بلاغی (عباس‌بن‌حسن) ۱۲۱، ۳۸۵
بلال‌بن‌جبرئيل ك ۱۶۱
بکر ۱۲۵
بهائی - بهاءالدين عاملی - محمد بن حسين بن عبدالصمد (شيخ بهائی)
بهاءالدين (فاضل هندی)
بهاءالدين اربلی (ابوالحسن علی بن عيسی) [۲۹۷]
بهاءالدين محمّد خطّی برمکی ۳۲۷
بهار (ملك‌الشعراء) ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۰۶
بهاءالشرف ۳۶
بهمن‌يار کرماني ۵۵۵ ح
بيجوری ۱۰۷
بيرجندی ۵۱۵
بيضاوی (عبدالله بن عمر) [۹۰]، ۹۱، ۹۹، ۵۸۴، ۶۲۲
بيهقی (سالك) ۳۴ ح
پ
پرتو (ميرزا آقاخان) ك ۲۸
پروانه ۲۹۲
پيرمحمد ك ۹۲
پيرنورالدين اصفهانی ك ۳۶، ۳۷، ۳۹، ۴۲
ت
تاج‌الدين هنگی ۵۸۴ ح
تاج سعيدي (ابوالفتح - سيد محمد) [۱۲۹]
تاج‌الشريعه (مسعود حنفی) ۵۱۴
تجلّی (علی‌رضا شيرازی) ۴۴۵
تربيت (محمدعليخان) ۱۰۳
ترمذی (صاحب صحيح) ۳۰۷
تفتازانی (سعدالدين مسعود بن عمر) [۵۵۹]، ۵۶۰، (۵۸۰)، ۵۸۴
تقی (ابراهيم کفعمی) [۲۲]، (۶۹)
تقی‌بن‌خواجه محمود ك ۳۵۴
تقوی (حاج سيد نصرالله اخوی) ۲۸۰
تلميذالبشر (آقاحسين خونساری)
تلميذالمحقق (آبی) [۴۸۰]، ۴۸۱، ۵۱۲
تنکابنی (ميرزامحمدطاهر) ۲۰، ۲۶۲، ۴۲۶، ۵۲۵ ح
تنکابنی (هداية الله) ك ۱۱۱
توفيق ك ۱۶۰
تيمور - امير ۱۹۱
تيمور ك ۲۶۶
ث
ثقةالاسلام کلينی (محمدبن‌يعقوب) ۱۳۸، ۲۶۱، [۲۸۸]، ۳۲۵، ۳۴۲، ۳۵۰، ۵۲۳، ۶۰۷

ج

جاجرمی ۵۳
جاحظ (ابوعثمان) ۲۸۴
جارالله (زمخشری محمود) ۹۱، ۱۰۹ [۱۵۸] ۲۲۲، ۲۷۴، ۵۶۰، ۶۱۹
جاربردی (فخرالدین) ۵۸۵
جاسم‌بن‌محمدبن‌علی ك ۴۰۳
جامی (عبدالرحمن) ۵۷۰
جعفربن خضر - شیخ (صاحب کشف الغطاء) ۳۸۸، ۴۶۷، ۴۶۸، [۵۰۳]، ۵۲۰، ۵۴۶، ۵۴۸، ۵۷۰، ۶۱۰
جعفربن عبدالله (شیخ جعفر نجفی - قوام‌الدین) [۳۹۴]، ۴۲۲، ۴۴۵، ۴۷۵، ۶۰۷، ۶۱۸
جعفربن ابی‌طالب علیه السلام ۳۳۱
جعفربن حسن (محقق حلّی - ابوالقاسم)
جعفربن حسین مؤمن ۱۹۷
جعفربن محمد الصادق علیه السلام) (ابوعبدالله امام ششم‌شیعه ۱۰۵، ۱۴۳، ۱۴۴، ۲۱۱، [۲۲۳]، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۲۲، ۳۴۵، ۳۹۹، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۸۵، ۴۸۸، ۵۱۷، ۵۳۷، ۵۵۲
جعفربن محمد حسین ك ۴۲۸
جعفربن محمد دوریستی ۲۴۳
جعفربن محمد رفیع ك ۵۰۶
جعفربن محمد قولویه (ابوالقاسم) ۱۹۸، ۵۳۱، ۵۳۳
جعفربن مکّی (ابوموسی) [۱۹۰]
جعفربن ملحوس - سید ۴۰۵
جعیفرحافي ك ۴۰۹
جلال بافقی - ملّا ۳۱۰
جلال‌الدین (عبدالحمید بن فخار) ۲۹۸
جلال‌الدین دوانی (ملّا جلال دوانی) ۱۳۷، ۲۳۸، ۳۶۷، ۵۱۵، ۵۶۸، ۵۷۳، ۵۸۶، ۶۰۱
جلال‌الدین سیوطی ۸۹، [۱۰۷]، ۱۴۸، ۱۵۶، ۱۵۷
جلال‌الدین محلّی [۱۰۷]
جمال‌الدین (ابوالفتوح رازی - شیخ) ۱۰۴، ۱۲۲، [۱۲۹]، ۱۳۰، ۲۵۲ ح
جمال‌الدین(ابن حاجب) ۵۷۳، ۵۸۰، ۵۸۴، [۵۸۶]، ۵۸۷
جمال‌الدین (احمدبن محمد حداد) ۴۹۷
جمال‌الدین (اسحق) ۶۶
جمال‌الدین(حسن بن شهیدثانی-ابومنصور) ۲۱۴، [۳۲۱] ۳۵۲، ۴۵۰، ۶۰۰، (۶۱۳)، ۶۱۷
جمال‌الدین (علّامه حلّی)
جمال‌الدین (میرزا محمد کرمانی - صاحب اصول بی‌نقطه) [۵۵۵]
جمال‌الدین (یوسف اردبیلی) [۳۶۶]
جمال‌الدین استرابادی (محمد) ۵۸۹
جمال‌الدین اصفهانی ۴۳۹
جمال‌الدین جرجانی ۵۸۹
جمال‌الدین حلبی ۵۸۶
جمال‌الدین خونساری (آقاجمال)
جواد اصولي - سید ۶۰۶
جواد عاملی - سید (صاحب مفتاح الکرامه) ۳۸۸، [۴۶۷]، ۴۷۰
جواد کاظمینی (شیخ جواد بن سعید یاسعدالله) ۴۰۶، ۴۴۷ [۵۸۱]
جواهرالکلام(عبدالعزیز) ۳۵۵، ۳۸۷ح، ۴۴۱

چ

چلبی (سعدالله) [۱۱۵]، ۱۱۶

ح

حاتمي (علی‌بن‌محمد زنی) ۲۷۳
حاج آقا نورالله اصفهانی (نورالله) ۵۷۱
حاجی‌نوری (حسین - حاج میرزا)
حارث‌بن‌عبدالله اعور ۴۴۳
حافظ (زکی‌الدین) ۱۷۳
حافظ ابراهیم ك ۵۴
حافظ شیرازی - خواجه ۵۸۴، ۵۸۵

حاکم بن بیع نیشابوری ۲۷۱
حامد حسین - میر ۲۵۹
حباب ۷۹
حبیب الله ك ۲۹۰
حبیب الله (ملّا میرزاجان شیرازی) [۵۷۲]، ۵۷۳، ۵۷۶
حبیب الله بن عطاء ك ۲۹۴
حبیب الله بن یحیی ك ۲۰۸
حجة الاسلام رشتی (محمد باقر - سید) [۴۲۲] ۴۳۲، (۴۵۹)، ۵۰۳، ۵۰۶، (۵۰۸)، (۵۰۹)، ۵۴۶
حجة الاسلام غزالی (محمد) ۳۶، ۳۴۸، [۴۸۲]، ۵۵۰، ۵۹۶
حرّ عاملی (شیخ حرّ صاحب وسائل) ۲۵۰، ۳۲۴ [۳۴۱]، ۳۴۵، ۳۵۲، ۴۳۰، ۴۸۷، ۴۹۲، ۵۵۳، ۵۶۱، ۵۸۸
حسام الدین (صالح مازندرانی - ملّا محمد صالح) [۲۵۸]، ۲۵۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۳، ۳۲۸، ۳۸۹ (۵۸۳)، ۶۱۵، ۶۱۶
حسام الدین حنفی ۵۲۹
حسن (علّامه حلّی)
حسن اسفندیاری (محتشم السلطنه - حاج) ۱۰۱، ۱۰۳، ۴۹۷
حسن صدر - سید (صدر الدین) ۳۰۹، ۴۴۲
حسن عسکری علیه السلام (امام یازدهم شیعه) [۸۱]، ۸۲، ۲۱۱، ۲۲۹، (۲۳۰)، ۳۱۳
حسن عمانی ۵۹۵
حسنعلی ك ۸۴
حسن کرکی - سید ۳۷۶
حسن موسوی ۴۷۷
حسن نیاز ك ۲۳۱
حسن بن ابراهیم میسی ۳۶۲
حسن بن ابی طالب (عزالدین - آبی) [۴۸۰]، ۴۸۱، ۵۱۲
حسن بن احمد (ابوعلی سکّاکی) ۲۷۳
حسن بن بهاء الدین ك ۱۳۶
حسن بن شهید ثانی (ابومنصور جمال الدین) ۲۱۴، [۳۲۱]، ۳۵۲، ۴۵۰، ۶۰۰، (۶۱۲)، ۶۱۷
حسن بن حمزه ۱۳۸
حسن بن سلیمان (عبدالله)، [۳۱۳]، ۳۱۴
حسن بن طروحی ك ۴۵۸
حسن بن عبدالال [۳۶۲]، ۳۶۳
حسن بن ملّا عبدالرزاق لاهیجی [۲۰]
حسن بن عبدالهدی ك ۵۹۷
حسن بن علاء الدین ك ۱۷۹
حسن بن علی بن ابی طالب علیه السلام (امام دوّم شیعه) ۲۱۱، ۳۳۴
حسن بن فضل طبرسی (ابونصر) ۱۰۹، [۳۱۱]
حسن بن کاظم ك ۱۶۲
حسن بن محمد استرابادی (کمال الدین) ۱۴۱
حسن بن محمد بن اسمعیل (ابوعلی) ۳۶
حسن بن محمد رفیع ك ۵۴۷
حسن بن محمد سبزواری ك ۳۵
حسن بن محمد نجفی تونی [۱۴۰]
حسن بن محمد یزدی ك ۵۴۷
حسن بن منصور (قاضی خان - فخر الدین ۵۱۱، ۵۱۵، [۵۴۳]،
حسن بن میرزاجان ك ۳۰۰
حسنعلی بن عبدالله - ملّا ۴۰۸
حسین (آقاحسین خونساری)
حسین (حاجی نوری - حاج میرزاحسین نوری) ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۷، ۲۳۴، ۲۵۴ح، ۲۵۹، ۲۶۹، ۲۲۷، [۳۴۴]، ۴۰۵، ۴۹۲
حسین (سلطان العلماء)
حسین فرّاء بغوی (ابومحمّد) [۱۷۳]، ۱۷۴، (۳۰۷)
حسین - سید ۴۷۷
حسین حسینی ك ۵۷۰

حسین خلخالی ٩٤
حسین خونساری - سید ٤٦٢
حسین قلیخان ٥
حسین طبری - شیخ ٦٠١ ، ٦١٢
حسین کاشفی - ملّا [١٠٠] ، (١١١)، ١١٢، (١٧٨)
حسین کرکی - امیرسید ٢٩٠
حسین ماحوزی - شیخ ٤٠٠ ، ٥٢٧
حسین هندی - سید ك ٢٢١ ، ٢٨٧ ، ٢٨٨ ، ٣٠٤ ، ٣١١
حسین یزدي - حاجی ٢٦٥
حسین بن ابراهیم - منصوری (ابو منصور) ١٣٩ ، ١٤٤
حسین بن حسن جرجانی - ابوالمحاسن (صاحب جلاء الاذهان) [١٠١] ، ١٠٥
حسین بن حیدر عاملي - سید ٤٣٩
حسین بن خضر (ابوعلي نسفي) ٥٣٩
حسین بن سعید ٢٩٣
حسین بن عباس ك ٤٧٢
حسین بن عبدالصمد - عزالدین (پدرشیخ بهائي) ٣٦٠ ، ٣٨١ ، [٤٤٣] ، ٤٤٤ ، ٤٥٠ ، (٤٨٤) ، ٤٨٥
حسین بن علی ك ١٨٦ ، ٤٧٧ ، ٦٢٢
حسین بن علی سیدالشهداء علیه السلام (امام سوم شیعه) ٣٢ ، ٤٧ ، ٢١١ ، ٢٨٠ ، ٣٣٤ ، ٤٠١
حسین بن علی مهریار ٢٩٣
حسین بن فتح الله حسینی ك ٤٨٧
حسین بن قاسم علی ك ٢٩٤
حسین بن محمد - قاضی ١٧٣
حسین بن محمد تقی نوری ٣١٩
حسین بن محمد حسن حمویانی (عزالدین) ٣١٣
حسین بن محمد حلوائی ٣٠٢
حسین بن محمد طاهر ك ٢١٧
حفص ١٢٥
حفص بن عمر ١٧٥
حکمت (علی اصغر) ١٣٣
حکیم کوچك قمّیان (قاضی سعید قمی) [٢٦٤] ٥٣٢
حلبی ٥١١
حمادبن عیسي ٤٢٤
حمزه - ملّا ٥٦٩
حمزه قاری ٩٥
حمزة بن علی (ابن زهره - ابوالمکارم - عزالدین) [٤٨٥]
حموئی (ابراهیم) ٣٧٣
حموئی (هبةالله) ٢٧٣
حمویانی (عزالدین) ٣١٣
حمیدبن رنجویه ١٧٥
حمیری - سید ٤٤٩
حنفی بن معیدی سائغ ك ٤٤١
حیدر علی ك ٥٢٤
حیدر بن خلیل ك ٣٢٤
حیدر بن شرف الدین بیهقی (فخرالدین) ٤٢١
حیدر بن علی عاملی - سید ٧٣

خ

خاتمة المجتهدین (ابویحیي زکریا احمد انصاری) [١١٩] ، ٥٩٦
خانلر قاجار ك ٧٥
خدابنده (سلطان محمد) ٣٥٦ ، ٥٨٤
خداداد بختیاری ك ٤٧
خرّم شان جهان ١٢٠
خضر پیغمبر علیه السلام ٢٧
خفري (فاضل خفری) ٥٦٥ ، ٥٧٤
خلیفة السلطان (سلطان العلماء)
خلیل بن سلیم الله ك ٣٧٤
خلیل بن غازی - ملّا ٨٤ ، [٢٦٥] ، ٢٨٨ ، ٢٨٩ ح ، ٥٦٦ ، ٥٦٧ ، ٥٦٩
خواجه حافظ شیوازی ٥٨٤ ، ٥٨٥
خواجه شیراحمد (احمد) ١٤٠ ، ١٤١
خواجه عبدالله انصاري ١٤٤ ، ١٤٨ ، ١٤٩ ، ١٥٠
خواجه محمد بازیار ٣٥٧

خواجه نصیرالدین طوسی (محمدبن محمدبن حسن) ۴۸ ، ۵۰ ، ۸۷ ، ۱۷۲ ، ۱۷۸ ، ۳۲۴ ، ۳۵۵ ، ۳۸۱ ، ۳۸۶ ، ۳۹۷ ، ۴۲۲ ، ۴۳۱ ، ۴۳۲ ، ۴۶۵
خوارزمشاه ۱۵۴
خواهرزاده ۵۳۹

د

دارقطنی ۱۴۷
داودخان وزیرلشکر ۱۹ ، ۲۶ ، ۵۷ ، ۲۳۶ ، ۴۱۴
داور (شیخ مفید شیرازی) ۵۳۲
درویش‌بن کاظم ک ۵۴۹
دمیاطی ۱۹۱

ذ

ذوالمجدین (علم‌الهدی - سید مرتضی - علی)

ر

راستگو (منصور) ۵۸۹
راغب اصفهانی ۱۴۷
رافعی (عبدالکریم) [۴۸۳]
راموز ۲۹۲
رجب برسی - شیخ [۱۲۷]
رجبعلی ک ۲۱۸ ، ۴۵۷ ، ۶۰۵
رشیدالدین ک ۳۹۷ ، ۴۸۲
رضا - امام (علی‌بن موسی علیه‌السلام امام هشتم شیعه)
رضا زاده شفق - دکتر ۱۹۳ ح ، ۱۹۴ ح
رضاشاه پهلوی - شاهنشاه ۱۳۳
رضی - سید ۲۸۵ ، ۵۳۳
رضی‌الدین (ابن‌طاوس - علی)
رضی‌الدین خونساری ۴۴۵ ، ۴۴۷
رفیع (محمدبن فرّخ) ۲۵۲
رفیعا - میرزا (محمدبن سید حیدر) [۲۴۵] ، ۲۹۱ ، ۲۹۳
رفیع‌بن حسین جیلانی [۵۵۷]
رفیع‌بن رفیع جیلانی ۵۵۷
رقیه بنت‌الرسول ص ۳۱۲
رکن‌الدوله ۲۰۵
رکن‌الدین موصلی - سید ۵۸۶
رمّانی (علی‌بن عیسی) ۵۳۱ ، ۵۳۲
رمضان‌بن حسن ک ۴۷۲
روزبهان اصفهانی ۱۲۲
روزن ملر ۵۱۱

ز

زاهربن طاهر (ابوالقاسم) ۲۷۳
زبیر ۵۳۲
زجّاج ۲۵۶ ح
زراره ۵۱۷
زرنی ۲۷۳
زکریا بن احمد (ابویحیی انصاری) [۱۱۹] ، ۵۹۶
زکریا بن محمد (ابویحیی انصاری) [۵۹۶]
زکی‌الدین (شیخ حافظ عبدالعظیم) ۱۷۳
زمخشری (ابوالقاسم محمود) ۹۱ ، ۱۰۹ ، [۱۵۸] ۲۲۲ ، ۲۷۴ ، ۵۶۰ ، ۶۱۹
زین‌الائمه (ابوالعباس - احمد) [۱۴۵]
زینب بنت‌الرسول ص ۳۱۲
زین‌الدین (ابومحمد - علی‌بن محمد عاملی‌نباطی) ۲۷۰ ح
زین‌الدین (ابویحیی انصاری) [۱۱۹] ، (۵۹۶)
زین‌الدین (شهید ثانی)
زین‌الدین (عبدالرحیم عراقی) ۱۴۷
زین‌الدین (علی‌بن حسن علالا) ۸۶ ح
زین‌الدین (علی‌نقی کمره‌ای طغانی) [۳۰۴] ، ۳۰۵ ، (۳۴۷) ، ۳۵۰
زین‌الدین (علی‌بن یونس) [۲۷۵]
زین‌الدین (قاسم‌بن قطلوبغا) ۱۱۴ ، ۵۱۱ ح
زین‌الدین صغانی ک ۵۶۱
زین‌الدین هنگی ۵۸۴
زین‌العابدین - امام (علی‌بن‌الحسین علیه‌السلام)
زین‌العابدین ک ۵۲ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۰ ، ۶۳ ، ۱۶۶ ، ۲۱۹ ، ۳۷۴ ، ۵۰۶
زین‌العابدین ۳۶۶
زین‌العابدین حسینی ۳۷۸

زین العابدین مازندرانی - شیخ ۴۰۹
زین العابدین مصری ۵۹۶

س

سالك (بیهقی) ۳۴ ح
سالك (محمد حسین) ك ۵۶
سبکی (عبدالوهاب) ۴۸۲، ۴۸۳، ۵۹۵
سبط جزائری (سید عبدالله) ۲۱۵
سجّاد - سید (علی بن الحسین علیه السلام)
سجاوندی (محمد بن طیفور - احمد بن طیفور) [۱۹۳]، ۱۹۴، ۱۹۵
سجاوندی (محمد بن محمد - سراج الدین) ۱۹۳ ح
سخاوی (علم الدین مصری) ۱۸۹
سدیدالدین (محمود حمصی) ۳۰۱
سدیدالدین (یوسف بن مطهّر حلّی) ۳۸۶
سراج الدین (محمد بن محمد سجاوندی) ۱۹۳ ح
سرالله ك ۲۹۲
سعد - ملا - سعدالدین (تفتازانی) [۵۵۹]، ۵۶۰، (۵۸۰)، ۵۸۴
سعدالله بن عیسی - سعدی چلبی - سعدی افندی - چلبی [۱۱۵]، ۱۱۷
سعد بن عبدالله قمّی ۲۱۳
سفیان ثوری ۱۴۴
سکّاکی (حسن بن احمد - ابوعلی) ۲۷۳
سلار دیلمی ۳۶۵، ۴۳۲
سلطان - سلطان العلماء - خلیفة السلطان - (حسین بن میرزا رفیع الدین)
۲۶۵، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۴۰۸، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۹، ۵۱۷، [۵۶۷]، ۵۶۸، ۶۱۵، ۶۱۶
سلطان سلیم ۱۱۶، ۳۷۶
سلطان علی ك ۲۹۰
سلطان مرادخان ۳۰۵
سلکان بن بشیر ۱۰۱
سلمان فارسی ۲۱۱، ۳۱۲
سلیمان - آخوند ملا ۴۷۱
سلیمان بن اشعث سجستانی (ابوداود) ۳۰۷
سمری (علی بن محمد - ابوالحسن) ۲۸۹
سمسار (محمد مهدی اصفهانی - حاج) ۳۲۷
سنائی ۳۵، ۱۴۹
سهروردی (محمد تقی بن حیدر شولستانی) ۴۹۸
سهم الملك - حاج (عباسقلیخان) ۶۸
سهل دیباجی ۸۱
سیالکوتی - سیلکوتی - (عبدالحکیم) [۱۲۰]
سید ابن طاوس (ابن طاوس - رضی الدین) [۲۸]، (۴۵)، ۲۱۴، ۳۴۱
سیدالادباء - علی صدرالدین (سید علیخان کبیر)
سید حمیری ۴۴۹
سید الساجدین - امام زین العابدین (علی بن الحسین علیه السلام امام چهارم شیعه)
سیدالشهداء (حسین بن علی علیه السلام - امام سوم شیعه
سید شریف - میر (علی بن محمد استرابادی) [۱۲۳]، ۱۴۴، ۱۸۵
سید مجاهد (محمد بن علی طباطبائی) [۵۳۴] ۵۳۵، ۵۳۷
سید مرتضی (علم الهدی - علی)
سیواسی (شهاب الدین - احمد بن محمد) ۱۳۹
سیوری (فاضل مقداد) ۸۵، [۸۶]، ۱۴۰، ۴۲۲، ۴۸۰، ۵۰۱، ۶۱۴

ش

شاذان بن جبرئیل ۲۱۴
شارح النافع (آبی) [۴۸۰]، ۴۸۱، ۵۱۲
شارح وافیه (صدر الدین قمی - سید) ۳۹۴، ۶۱۹
شاردن ۱۸ ح
شاطبی (ابومحمد قاسم بن فیره) [۱۸۸]، ۱۸۹
شافعی - امام ۱۴۲، ۱۴۴، ۳۶۵، ۴۹۵، ۵۱۵
شاه سلطان حسین صفوی ۳، ۱۶، ۲۸، ۳۰، ۴۷، ۶۱، ۳۶۱، ۳۶۳

شاه سلیمان صفوي ١٨ ح ، ٤٤ ، ٤٥ ، ٢٠٧ ، ٢٠٨ ، ٢٤٢ ، ٢٤٥ ، ٤٤٥ ، ٤٧٤
شاه شجاع ٥٥٩
شاه صفی صفوی ٤٤ ، ٤٥ ، ٢٣٦ ، ٣٠٥ ، ٣٠٦ ، ٣٤٧ ، ٣٤٨ ، ٣٦١ ، ٣٦٢ ، ٣٦٣ ، ٥٦٨
شاه صفي ثانی ١٨ ح
شاه عباس کبیر ٧١ ، ٨٣ ، ٣٧٨ ، ٥٦٨
شاه عباس ثانی ٢٩٩ ، ٣٠٥ ، ٤٠٨ ، ٥٦٨
شاه طهماسب ١٢٤ ، ١٢٩ ، ٣٨١ ، ٤٠٩ ، ٤٤٣ ، ٥٠٢
شرف الدین (ابوعبدالله الحسین) ٤٨٦
شرف الدین (ابوعبدالله نعمة الله - محمد بن حسن بن اسحق) ٣٢٥
شرف الدین (احمد بن هبة الله دمشقی - ابوالفضل) ٢٧٣
شرف الدین (علی حسینی) ١٦٤ ، ١٦٥ ، ٤١١
شرف الدین بن علی ١٦٥
شروانی (محقق شروانی - محمد بن حسن - ملا میرزا) ٤٤٥ ، ٤٤٧ ، [٥٧٤] ، ٥٦٤ ، ٥٦٥ ، ٦١٦
شریعتمدار رشتي گیلانی (محمد رفیع بن خلیل) ٥٥٧
شریف العلماء مازندرانی (محمد شریف ابن حسنعلی) ٤١٦ ، ٥٩٢
شعبان ك ٦
شفیع - میرزا ٢٦
شقیق بلخی ٣٠٨
شکر الله بن محمد تقی ك ١١٧
شمس الائمه حلوائی ٥٣٩
شمس الائمه سرخسی ٥٣٩
شمس الدین (ابن جزری) ١٩١
شمس الدین (ابوالعباس احمد بن خلیل) ١٥٥
شمس الدین (شهید اول)
شمس الدین (بساطی) ١٠٧
شمس الدین (محمد بن شجاع القطان) ٦١٤
شمس الدین شناوی ٢٧٦
شمس الدین خطیبي ٥٨٧
شمس الدین کرمانی - شیخ ٥٨٤
شمس الدین محمد شیرازی ٢٢٧
شمس الدین بن ابی الحمائل ٢٧٦
شمس الدین بن محمد بن مراد ك ٢٠
شمس الدین بن نجده ٣٧٩
شمّنی ٥٩٤
شهاب الدین (ابن حجر مکّی) [٢٧٦] ، ٢٧٧ ، ٢٧٨
شهاب الدین (احمد بن محمد سیواسی) ١٣٩
شهاب الدین (احمد بن نائم) ٦١٩
شهاب الدین بن خلیل الخوئی ١٥٥ ح
شهفور بن طاهر اسفراینی (ابوالمظفر) [٧٨]
شیث پیغمبر علیه السلام ٩٨
شهید اوّل (ابوعبدالله جمال الدین محمد بن مکی) ٣٦ ، ٤٠ ، ٣٠١ ، ٣٤٣ ، [٣٥٩] ، ٣٦٠ ، ٣٧٦ ، ٣٧٩ ، ٣٨٠ (٤٠٥) ؛ (٤٠٦) ، ٤٣٠ ، (٤٤٠) ، ٤٤٥ ، ٤٤٣ ، ٤٤٨ ، ٤٦٥ ، ٤٧٤ ، ٤٨٠ ، (٥٠٠) ، ٥٠١ ح ، ٥٤٨ ، (٥٥١) ، ٥٨٩ ، ٥٩٣
شهید ثانی (زین الدین بن علی بن احمد شامی) ، ٢١٤ ، ٢٥٤ ، ٢٨٨ ، ٣٠٨ ، ٣١٠ ، ٣٤٢ ، ٣٥٥ ، ٣٥٧ ، ٣٦٠ ، [٣٧٥] ، ٣٩٢ ، ٤٣٢ ، ٤٣٤ ، ٤٤٣ ، ٤٤٤ ، ٤٥٠ ، (٤٥٣) ، (٤٧٤) ، ٤٧٥ ، ٤٨١ ، ٥٠٠ ، ٥٥٢ ، ٥٨٩ ، ٥٩٣ . ٦٢٢
شیخ الاسلام اسپیجابی (علی) ٣٧٩
شیخ الاسلام زنجانی (میرزا فضل الله) ٣٠٩
شیخ انصاری (شیخ مرتضی) ٣٨٨ ، ٤١٨ ، ٥٢٠ ، ٥٧٦ ، ٥٧٧ ، ٦٠١
شیخ بهائی (بهاء الدین محمد بن حسین بن عبدالصمد عاملی حارثی) ١٣ ، ١٧ ، ١٨ ، ٢٣ ، ٢٦ ، [٧١] ، ٧٢ ، ٨٣ ، ٩٠ ح ، ٩٢ ، ٩٤ ، (١١٧) ، ١٦٣ ، ١٨٦ ، (١٩٩) ، ٢٠٠ ، ٢٠١ ، ٢٢٦ ، ٢٢٧ ، (٢٤٨) ،

۲۵۵ ، ۲۶۵، ۲۸۳ ، ۳۰۰، ۳۲۱ ، (۳۵۲)،
۳۵۳ ، ۳۵۴ ، ۳۵۶ ، ۳۶۰، (۳۷۴)، ۳۷۵،
۳۷۷ ، ۳۷۸ ، ۳۸۱ ، ۳۹۷، ۴۰۶ ، ۴۰۸ ،
(۴۱۹)، ۴۴۳، ۴۷۷، (۵۰۲) (۵۲۲)، ۵۶۰،
۵۶۸ ، (۵۶۹) ، (۵۷۸) ، ۵۸۱ ، ۵۸۲،
۶۱۹
شیخ حرّ (حرّ عاملی)
شیخ زاده ۹۳
شیخ سراج (عمر بن محمد یمنی) ۳۶۷
شیخ الطائفه (شیخ الطوسی)
شیخ طبرسی (امین الدین - ابو علی - فضل بن حسن)
[۱۰۸] ، ۱۰۹ ، ۱۲۴ (۱۶۷) ، ۱۷۷ ،
۱۹۶، ۲۷۳ ، ۲۷۴ ، ۲۸۱ ، ۳۱۱ ، ۳۱۵ ،
۳۵۳
شیخ طریحی ۴۸۱
شیخ طوسی (ابو جعفر محمد بن حسن) [۶۶] ،
۷۰ ، ۱۰۹ ح، ۱۳۸، ۱۶۸ ، ۱۷۱ ، ۱۹۸،
(۲۰۲) ، ۲۱۴ (۲۳۱) ، ۲۳۲ ، ۲۳۴ ،
۲۶۲ ، ۳۴۳ ، ۳۶۵ ، ۴۳۰ ، ۵۲۳، ۵۳۱،
۵۳۳ ، ۵۶۷
شیخ مفید (محمد بن محمد بن نعمان) ۶۷ ، ۱۳۸
۱۹۶ ، ۱۹۷ ، ۱۹۸ ، ۲۳۲ ، ۲۳۵ ، ۳۰۵
۳۱۴ ، ۳۶۵ ، ۳۶۶ ، ۴۵۰ ، ۴۸۹ ، ۴۹۰
۴۹۴ ، [۵۲۰] ، ۵۳۱ ، ۵۳۲ ح ، ۵۳۳
۵۳۴
شیخ مفید شیرازی (داور) ۵۳۲
شیخ المحدثین (محمد محبوبی) ۱۴۳
شیخ یوسف بحرینی (صاحب حدائق - محدث
بحرانی - یوسف بن احمد بن ابراهیم درازی ماحوزی)
۲۶۹ ، ۳۶۸ ، [۳۹۹] ، ۴۰۲ ، ۴۳۰ ، ۴۶۱ ،
۵۲۰ ، ۵۶۳ ، ۵۸۱ ، ۶۰۰

ص

صائبا طالقانی ک ۸
صائب شاعر - میرزا ۲۲۰ ، ۵۶۸
صاحب اسس الاصول - اصول بی نقطه (محمد
کرمانی) ۵۵۵
صاحب اشارات الاصول (حاج محمد حسن
کرباسی) ۴۶۱ ، ۵۰۳ ، ۵۰۶ ، ۵۴۵
صاحب جواهر (محمد حسن) [۳۸۷] ، ۴۶۷ ،
۵۰۳ ، ۵۰۵ ، ۵۲۷
صاحب حاشیه معالم (شیخ محمد تقی) ۵۰۲ ،
[۵۷۰] ، ۵۷۲ ، ۵۹۷ ح
صاحب حدائق (شیخ یوسف بحرینی)
صاحب خیارات (علی بن جعفر نجفی) ۵۴۲
صاحب ریاض (علی بن محمد علی طباطبائی)
۱۷۱ ، ۴۰۱ ، ۴۲۲ ، ۴۲۵ ، [۴۶۱] ، (۴۷۰) ،
۵۰۶ ، ۵۲۷ ، ۵۳۴ ، ۵۷۰
صاحب الزمان (قائم آل محمد علیه السلام)
صاحب ضوابط (سید ابراهیم بن محمد باقر
قزوینی) [۵۹۱] ، ۵۹۲ ، ۶۲۲
صاحب عوالم العلوم (عبدالله بن نورالله) [۲۷۹]
صاحب فصول (محمد حسین - شیخ) ۵۷۱ ،
[۵۹۷]
صاحب کشف الغطاء (جعفر بن خضر - شیخ) ۳۸۸ ،
۴۶۷ ، ۴۶۸ ، [۵۰۳] ، ۵۲۰
صاحب مدارک (محمد بن علی عاملی) ۳۲۱ ،
۴۲۰ ، ۴۴۲ ، [۴۵۰] ، ۴۵۳ ، ۴۶۷ ، ۴۸۷ ،
۶۰۰
صاحب مصباح انوار الادعیه ۵۱۰
صاحب مطالع الانوار (حجة الاسلام رشتی)
صاحب معالم (حسن بن شهید ثانی) ۲۱۴ ، [۳۲۱] ،
۳۵۲ ، ۴۵۰ ، ۶۰۰ ، (۶۱۳) ، ۶۱۷
صاحب مفاتیح الاصول (محمد مجاهد - سید)
[۵۳۴] ، ۵۳۵ ، ۵۳۷
صاحب مفتاح الکرامه (جواد عاملی - سید)
۳۸۸ ، [۴۶۷]
صاحب مقابیس (اسدالله کاظمینی - شیخ) ۱۰۹
۵۷۸ ، [۶۰۷] ، (۶۰۸)
صادق (امام - جعفر بن محمد علیه السلام)
صادق بن احمد ۵۵۱
صادق بن الفحام ۵۰۳
صالح ک ۴۱۵

صالح برغانی - ملا ۴۶۱
صالح پیغمبر علیه‌السلام ۶۷
صالح مازندرانی - ملا صالح (محمد صالح) [۲۵۸]، ۲۹۰، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۳۲۸، ۳۸۹ (۵۸۳)، ۶۱۵، ۶۱۶
صبوح (محمد علی) ۲۷۰
صدرا (صدر الدین تبریزی) [۱۳]، ۳۵۳
صدرا (صدرالدین شیرازی - آخوند ملاصدرا) ۱۲، ۲۴، ۷۱، [۸۷]، ۸۸، (۱۲۸)، ۱۷۳، (۲۵۷)، ۲۶۲، ۲۹۰، ۳۴۸، ۵۲۵ ح
صدرالاسلام حنفی ۵۳۹
صدر جهان ۵۳۹
صدرالدین (سیدحسن صدر) ۳۰۹، ۴۴۲
صدرالدین (علیخان کبیر - میرزا سید - سید - الادباء) [۲۸]، (۴۵)، ۲۱۴، ۳۴۱
صدرالدین شیرازی - سید ۶۰۱
صدرالدین عاملی - سید ۵۰۳
صدرالدین قمّی - سید (شارح وافیه) ۳۹۴، ۶۱۹
صدرالدین محمد فسوی ۲۳۷
صدرالدین محمد - (فیضی) ۳۹۹
صدرالشریعه حنفی (عبیدالله بن مسعود) [۵۱۴]، ۵۱۵
صدوق (ابن بابویه - محمد بن علی بن حسین بابویه قمّی)
صفا ۵۷۰
صفائی (احمد نراقی - ملا) ۳۶۷، [۵۲۰]، (۵۵۴)، (۵۹۳)، (۶۱۷)
صفدي (صلاح الدین) ۹۰ ح، ۹۱، ۲۹۸
صفوان ۴۲۵
صهرشتی ۳۶۵

ض

ضیاء الدین - سید (عبدالله بن محمد اعرج حلّی) ۳۶۰، ۵۸۸، ۵۸۹
ضیاء الدین عراقی ۳۷۰
ضیاء الدین یوسف (محمد وزیر تورپچی) [۱۶۶]

ط

طالب علی بن عبدالله قمّی ك ۴۹۹
طالقانی ۱۷۳
طاهر بن محمد راونیزی ۲۷۳
طبرسی - شیخ (ابوعلی - فضل بن حسن) [۱۰۸]، ۱۰۹، ۱۲۴، (۱۶۷)، ۱۷۷، ۱۹۶، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۸۱، ۳۱۱، ۳۱۵، ۳۵۳
طبرسی (ابومنصور - احمد بن علی بن ابی طالب) ۱۰۸، [۱۹۶]
طبرسی (ابونصر - حسن بن فضل) ۱۰۹، [۳۱۱]
طرفه ۱۲۲
طغانی (علی نقی کمره‌ای - زین الدین) [۳۰۴]، ۳۰۵، (۳۴۷)، ۳۵۰
طوسی (خواجه نصیرالدین)
طوسی (شیخ طوسی - ابوجعفر - محمد بن حسن)
طهماسب میرزا ۱۳۷
طیبی ۱۱۵

ع

عارف زرین نگار (یاقوت ثانی) ك ۷
عاصم ۹۵، ۱۲۵، ۱۸۴
عاص بن وائل ۷۹
عایشه (رض) ۲۱۸
عباد بن احمد (مجدالدین) ۵۸۹
عباد بن جماعه ۳۶۰
عباسقلیخان (سپهم الملك - حاج) ۶۸
عباس مولوی ۲۰۷
عباس بن حسن بلاغي (بلاغی) ۱۲۱، ۳۸۵
عبدالباقیا - سید ۲۷۰
عبدالباقی فیضی ۳۹۹
عبدالجبار - قاضی ۵۳۱
عبدالجبار کرهرودی ك ۲۴
عبدالجلیل رازی ۱۳۱
عبدالجواد ك ۲

عبدالحق - مير ٢٨٣
عبدالحميد كرهرودى ك ٥٧٥
عبدالحميد بن فخار (جلال الدين) ٢٩٨
عبدالحميد بن محمد حسين ك ٥٦٤
عبدالحى لكنوي (محمد) ٥١٥
عبدالحكيم (سيالكوتى) [١٢٠]
عبدالحسين ك ٨
عبدالحسين بن آقاى بهبهانى ٥٦٤
عبدالحسين بن صاحب جواهر الكلام ٣٨٧
عبدالخالق صغانى ك ٥٦١
عبدالرؤف منادى ٢٥٠
عبدالرحمن (عضدى)
عبدالرحمن بن ملجم مرادى ٦٧
عبدالرحيم عراقى ١٤٧
عبدالرزاق كاشى - ملا ٢٦٤
عبدالرزاق لاهيجى - ملا ٣٠
عبدالرزاق يزدى ك ١٦
عبدالرضا حسينى ك ٢١٨
عبدالصمد ك ٥٩٨
عبدالعالي كركي ميسى ٣٧٦
عبدالعالى بن محقق كركي ٤٣٣، [٤٣٩]
عبدالعزيز (ابن براج) ٣٦٥
عبدالعزيز جواهر الكلام ٣٨٧ ح، ٤٤١، ٣٥٥
عبدالعزيز بن كامل (عزالدين) ٣٦٥
عبدالعظيم (زكى الدين منذرى) ١٧٣
عبدالعظيم حسني عليه السلام ٢٢٥، ٢٦٥
عبد على بحرينى ٦١٥
عبدالعلى بن محمود خادم ٣٦٠
عبدالغفور - ملا ٣٨٥
عبدالغفور نورى ك ٥١٩
عبدالقادر جرجانى ١١٩
عبدالكريم ك ١
عبدالكريم (ابن طاوس) ٦٣ ح، ٣١٢
عبدالكريم (امام رافعى) [٤٨٣]
عبدالكريم كهدوئى ك ٢٠٧
عبدالكريم يزدى - حاج شيخ ٣٦٩
عبدالله - سيد ك ٩٠
عبدالله (حسن بن سليمان) [٣١٣]، ٣١٤
عبدالله (سبط جزائرى) ٢١٥
عبدالله (ابوالفضل - مجدالدين موصلى) ٥٤١
عبدالله آفندي - ميرزا ٢٠٩، ٢١٥
عبدالله بهبهانى - سيد ٤١٩
عبدالله سماهيجي [٤٢]، ٢٧٩، ٣٢٤
عبدالله شوشترى - ملا ٢٥٥، ٣٨٢، ٤٠٨
عبدالله كردى ١١٥
عبدالله يزدى - ملا ٣٢١، ٤٥٠
عبدالله بن احمد ٢٧٣
عبدالله بن احمد بن عامر ٢٧٣، ٢٧٤
عبدالله بن حسين (ابوالبقاء عكبرى) [٩٦]، ٩٧
عبدالله بن درويش علي ك ٣١
عبدالله بن عمر (بيضاوى)
عبدالله بن عمرو بن العاص ٤٩٥
عبدالله بن محمد رضا - سيد ٥٢٧
عبدالله بن محمود (قوام الدين) ١٩١، ١٩٤
عبدالله بن مرشد ك ٢٦٠
عبدالله بن مولانا حسن ك ٤٥٨
عبدالله بن نورالله (صاحب عوالم العلوم) [٢٧٩]
عبدالله بن نورالدين ٢٧٩
عبيدالله بن مسعود (صدرالشريعه حنفى) [٥١٤]، ٥١٥، ٥٦٠
عبدالمجيد طباطبائى ك ٥٢٨
عبدالمحسن - ملا ٥٢٩
عبدالمطلب ١٦١
عبدالمطلب (فاضل عميدى) ٣٦٠، [٤٦٥]، ٤٦٦ (٥٨٧)
عبدالمطلب حسينى - امير ك ٢٨٣
عبدالمعز بن محمد (ابوروح) ٢٧٣
عبدالمؤمن (قنبرعلي) ك ٦٨
عبدالنبي جزائرى - شيخ ٥٨٩
عبدالنبى نورى - حاج شيخ ٥٥٥
عبدالواحد حموئى ٢٧٢

عبدالواحد بن محمد امین ك ۲۳۹
عبدالوهاب ك ۲۵۷
عبدالوهاب (سبکی) ۴۸۲، ۴۸۳، ۷۹۵
عبدالوهاب طباطبائی ك ۵۱
عبدالهادی ك ۴۸۰
عثمانی ۲۶۷
عثمان بن سعید دوانی (ابوعمرو) ۱۸۹
عزالدین (آبی) [۴۸۰]، ۴۸۱، ۵۱۲
عزالدین (ابن زهره - حمزة بن علی) [۴۸۵]
عزالدین (حسین بن عبدالصمد)
عزالدین (حسین بن محمد حسن حمویانی) ۳۱۳
عزالدین (عبدالعزیز بن کامل) ۳۶۵
عزالدین (علی نقی کمره‌ای) ۳۰۴ ح
عزیز بن علی ك ۲۷۸
عزیزالله بن حاج احمد ۴۱۹
عزیزالله بن عنایت‌الله ك ۵۹۰
عسکری (حسن بن محمد علیه‌السلام - امام یازدهم شیعه) [۸۱]، ۸۲، ۲۱۱، ۲۲۹، (۲۳۰)، ۳۱۳
عصار (محمد - حاج سید) ۵۵۵
عصار (کاظم - سید محمد کاظم) ۴۲۶، ۵۵۵
عصام الدین اسفرائنی (ابراهیم بن محمد) ۹۳، [۱۲۱]
عضدی (عضدالدین - عبدالرحمن - قاضی عضد) ۵۵۹، ۵۷۳، ۵۸۰، [۵۸۴]، ۵۸۵،
عضدالدوله ۵۳۱
عطاء ۹۵
عطّار ۳۵
عطیه بن عبدالرحمن ك ۲۴۰
عکرمه ۱۴۶
علاء بخاری ۱۰۷
علاء بیگ ك ۳۸، ۴۷
علاء الدین (ابن زهره - علی بن محمد) ۳۶۰، ۴۸۶
علاء الدین (سلطان العلماء)
علاء الدین محمد گلستانه ۳۲۹
علامه (حسن بن یوسف بن مطهر حلّی - جمال الدین ابومنصور) ۹۱، ۱۶۵، ۲۱۴، ۲۲۶، ۲۴۵، ۳۲۱، ۳۴۳، [۳۵۵]، ۳۵۶، (۳۶۹)، (۳۷۰)، (۳۷۱)، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۶، ۴۰۷، ۴۲۱، ۴۳۰، ۴۳۶، ۴۴۸، ۴۶۵، ۴۶۷، ۴۸۰ح، ۴۸۶، (۴۹۶)، ۴۹۷، ۵۰۴، (۵۱۵)، (۵۶۲)، ۵۸۰، ۵۸۸، ۵۹۶، ۶۱۹، ۶۲۲
علامه طباطبائی ۲۸۸ ح
علامه مجلسی (مجلسی دوّم - محمد باقر)
علامه نوه فیض ۵۲۵ ح
علم‌الدین (سخاوی مصری) ۱۸۸
علم بن سیف بن منصور [۱۶۴]، ۱۶۵
علم‌الهدی (سید مرتضی - ذوالمجدین - علی - ابوالثمانین) ۶۷، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۹۶، ۱۹۷، [۳۶۴]، ۴۱۶، ۴۹۰، ۵۳۲، ۵۳۳،
علم‌الهدی بن فیض (محمد بن مرتضی) [۶۵]، ۸۱، ۲۸۴، ۲۸۶، ۳۲۹، ۳۴۰، ۲۷۴، (۳۹۸)، ۳۹۹
علي ك ۲۶۸، ۵۱۸
علي (ابن طاوس - رضی الدین) [۶۳]، ۶۴، ۷۴، (۷۶)، ۲۱۴، ۲۷۴، ۲۹۷، ۳۰۱، ۳۱۰، ۴۸۰
علي (سید شریف جرجانی - میر) [۱۲۳]، ۱۴۴، ۱۸۵
علی (علم‌الهدی - سید مرتضی)
علی ارّانی (محمد علی کاشانی) [۵۵۸]
علی اسپیجابی - شیخ الاسلام ۵۳۹
علی استرابادی - سید ك ۱۷۶
علی اصغر (حکمت) ۱۳۳
علی اصغر ك ۴۷۵
علی اکبر خوئی ك ۶۰
علی اکبر طالقانی ك ۱۲
علی اکبر فیضی ۲۲۱

علی حسینی (شرف الدین) ١٦٤، ١٦٥، ٤١١
علی خونساری - سید [٥٨٢]
علی خان کبیر - میرزا سید (صدر الدین - سید الادباء) [٢٨]، (٤٥)، ٢١٤، ٣٤١
علی رضا تجلّی شیرازی ٤٤٥
علی رضا یزدی ك ٩
علی صائغ - سید ٤٥٠
علی قاری ك ١٦٠
علی محمد باب - میرزا ٤١٣، ٤١٧
علی محمد شیرازی - حاج میرزا ٢٣٠
علی محمد لواسانی ٨
علی محمد بن احمد ك ٤٠٧
علی مراد ك ١٣٧
علی مرغینانی (برهان الدین) ٥٤٢
علی میرزا ك ٢١٩
علی نقی علیه السلام (امام دهم شیعه - ابو الحسن الثالث) ٢١١، [٢٦٣]
علی نقی - سید ٥٢٧
علی نقی کمره ای طغانی (زین الدین) [٣٠٤] ٣٠٥، (٣٤٧)، ٣٥٠
علی نقی کاشانی ٢٠٦
علی نقی موسوی ك ٢٠
علی نقی بن محمد ك ٣٤٠
علی نوری - ملا ٤٢٧
علی بن ابراهیم قمّی ٨٢، ٨٧، ٩٠، [١٣٨] ٣١٧
علی بن ابراهیم ك ٣٢٣
علی بن ابی الحسن ٤٥٠
علی بن ابی طالب امیر المؤمنین علیه السلام ٢٢، [٢٥]، (٢٦)، ٢٧، ٢٨، ٣٥، ٤٢، ٤٧، ٤٨، ٥٥، ٦٧، ١٤٣، ١٧١، ٢١١، ٢١٩، ٢٢٢، ٢٣١، ٢٤٣، ٢٥٢، ٢٨٠، ٢٨٤، ٢٨٦، ٣١٠، ٣١٢، ٣١٤، ٣١٩، ٣٣٢، ٣٥٧، ٤٢٤، ٤٤٣، ٤٥٨، ٤٨٨، ٤٩٢، ٥٣٢، ٥٥٦
علی بن ابو البرکات بغدادی (مفید) ٥٣٢
علی بن احمد ك ٣٥٦
علی بن احمد (واحدی) [١٨٢]
علی بن احمد بن داود ٩١
علی بن احمد بن زین الدین ٣٣٨
علی بن حسن زواری ٨٢، ١٠٤، [٢٢٨] ٢٢٩، ٢٩٨، ٣١٢
علی بن حسن علالا (زین الدین) ٨٦ح
علی بن الحسین (زین العابدین علیه السلام امام چهارم شیعه) ١٩، ٢٥، [٣٥]، ٤٨، ٥٦، ٦٨، ٦٩، ٧٣، ٢١١، ٣١٧، ٣٦٦
علی بن حسین بن بابویه (پدر صدوق) ٢٠٣، ٢٣٠، ٢٣١، ٤٩٢، ٤٩٣
علی بن حسین بلادی ٢٦١
علی بن حسین طهرانی ك ٥٥٧
علی بن حسین کاشفی (امین الدین) ٥٣٩ ح
علی بن حسین بن محمد ك ١٤٦
علی بن سعد خیاط ٢٤٣
علی بن سیف بن منصور ١٦٤ ح
علی بن عبد العالی کرکی (محقق ثانی - شیخ علی) ٢٣، ١٦٤، ١٦٥، ٢٢٦، ٢٢٨، ٢٤٩، ٣٢٧، ٣٥٦، ٣٥٧، ٣٥٨، ٣٦٠، [٣٨١]، ٣٨٢، ٣٨٣، ٣٨٥، ٣٩٦، ٤٠٨، ٤٠٩، (٤١١)، ٤١٥، ٤٢١، ٤٣٣، ٤٣٩، ٤٤٤، ٤٦٤، ٤٧٥، ٤٧٦، ٤٧٧، ٤٧٨، (٤٨٢)، ٤٩٨، ٤٩٩، ٥١٤، ٥١٧، ٥٢٥، ٥٨١، ٥٨٩
علی بن عیسی (اربلی - بهاء الدین) [٢٧٩]
علی بن عیسی (رمّانی) ٥٣١، ٥٣٤
علی بن کشف الغطاء ٥٤٩
علی بن محمد علیه السلام (علی النقی امام دهم شیعه)
علی بن محمد ك ٤٧٩
علی بن محمد ابراهیم ك ٥٧٩
علی بن محمد بزدوی ٥٣٩
علی بن محمد بشار ٨١
علی بن محمد تقی ٤١٠
علی بن محمد حاتمی زینی ٢٧٣

علی بن محمد حلّی ك ٢٠٣
علی بن محمد سمری (ابوالحسن) ٢٨٩
علی بن محمد علي خفاجی ك ٣٨٤
علی بن محمد علی (صاحب ریاض) ١٧١، ٤٠١، ٤٢٢، ٤٢٥، [٤٦١]، (٤٧٠)، ٥٠٦، ٥٢٧، ٥٢٤، ٥٧٠
علی بن محمدکاظم ك ٣٧٥
علی بن محمد بن حسن بن شهید الثانی [٢٥٢] (٣٩٢)، ٣٩٧
علی بن محمد بن زهره (علاء الدین - ابوالحسن ابن زهره) ٤٨٦
علی بن محمد بن یونس عاملی [٢٧٥]
علی بن موسی الرضا علیه السلام (امام هشتم شیعه) ٢٤، ٤٦، ١٤٠، ١٤٢، ١٩٧، ٢٠٥، ٢١١، (٢٤٩)، ٢٧١، [٢٧٢]، ٢٧٣، ٢٧٤، ٢٧٥، ٢٨٢، ٣٦٠، ٤١١، ٤٣٢، ٤٩١، ٤٩٢، ٤٩٣، ٤٩٤، ٥٥٢، ٦١٩
عمادالممالك ح ١٩٣
عمران ٢٣٠
عمر بن الخطاب ٢٧٧
عمر بن محمد یمینی (شیخ سراج) ٣٦٧
عمرو بن معاذ ١٠١
عمیدالدین - عمیدالرؤساء ٣٦، ١٤٨
عمیدالدین (فاضل عمیدی - عبدالمطلب - محمد بن علی بن اعرج)
عمیدي (فاضل عمیدی - عبدالمطلب - محمد بن علی بن اعرج) ٣٦٠، [٤٦٥]، ٤٦٦، ٥٦٢، (٥٨٧)، ٥٨٨، ٥٨٩
عمید وزیر ٣٦٥
عنایت الله بخاری [١١٣]
عنایت الله رضوی ٣٩
عیسی پیغمبر علیه السلام ١٩٧
عیسی - حاج سید ٤٣٥

غ

غزالی (حجة الاسلام - محمد) ٣٦، ٣٤٨، [٤٨٢]، ٥٥٠، ٥٩٦
غفوربن ابراهیم - سید ك ٤٥٩، ٤٦٠
غلام حسین ك ٥٥٤
غلامحسین کازرونی - حاج ٣٦٩
غلامعلی بن محمد کاشانی ك ٤٥٨
غیاث الدین سپادشاه هرات ١٥٣
غیاث الدین جمشید زواری ٢٢٨
غیاث الدین محمد بن شاه مرتضی ك ١٤٠
غیاث الدین هبة الله حموئی ٢٧٣
غیاث بن محمد بن محمود ك ١١٨

ف

فاضل حسینی ك ٢٤١
فاضل خفری ٥٦٥، ٥٧٤
فاضل شربیانی (حاج ملا محمد) ٥٥٤
فاضل عمیدی (عمیدی)
فاضل مقداد (سیوری) ٨٥، [٨٦]، ١٤٠، ٤٣٢، ٤٨٠، ٥٠١، ٦١٤
فاضل هندي (محمد بن حسن اصفهانی - بهاء الدین) ٣٨٣، [٤٤٨]، (٤٦٣)، ٤٧٥، ٤٩٢، ٥٨١
فاطمهٔ زهرا علیها سلام ٢١١، ٢٩٨، ٣١٧، ٣١٩
فاطمه بنت موسی الکاظم علیه السلام ٢٢٠
فتح الله کاشی - ملا ١٠٤ ح، ١٠٦، [١٢٣] ١٢٤، (١٧٧)، ١٧٨
فتح علی ك ٦١٦
فتحعلیشاه ٩٧، ٢٥٢، ٢٨١، ٤٢٥، ٥٠٣، ٥٣٥، ٥٥٤
فخرالدین - ملا ٥١٥
فخرالدین عشره ١٩١
فخرالدین فخر رازی (ابو عبدالله محمد بن ضیاء الدین) ١٢٢، [١٥٣]، ١٥٤، ١٥٥، ٢٧١، ٦١٩
فخرالدین (جاربردی) ٥٨٥
فخرالدین (حیدر بن شرف الدین بیهقي) ٤٢١
فخرالدین (قاضی خان - حسن بن منصور) ٥١١، ٥١٥، [٥٤٣]
فخرالمحققین (محمد بن العلامه حسن بن یوسف

ابن المطهر الحلی) ٣٦٠، ٣٧٣، [٣٧٩] ،
٣٨٠، ٣٩٧، (٤٢١)، ٤٩٧، ٤٩٩، ٥١٢،
٥٦٢
فرّاء بغوی (ابومحمد حسین) [١٧٣] ، ١٧٤
(٣٠٧)
فرج الله خان ١٥
فردوسی ١٢٢ ، ٣٠٩
فرصت الدوله ٥٣٢ ح
فرهاد میرزا (معتمدالدوله) ٩ ، ٣٢ ، ٢٣٩
٣٤٠ ، ٤٧٧
فضل الله زنجانی - میرزا (شیخ الاسلام زنجانی)
٣٠٩
فضل الله ساوجی ك ٥٢
فضل الله نوری - حاج شیخ ٧٠، ٢٦٩، ٣٤٦
فضل الله هندی - شیخ ٣٤٨
فضل الله بن محمد شریف - میرزا ٢٤٧
فضل بن حسن (ابوعلی - شیخ طبرسی) ١٠٨
١٠٩ ، ١٦٧ ، ٢٧٣
فضل بن سهل ٣٤٩ ، ٤١١
فلاح چینی کش باشی ك ٣٤١
فلوگل ٥١١
فیض (محمد بن شاه مرتضی - ملا محسن)
[٢٤] ، ٦٥ ، (٨٠) ، ٨١ ، ٨٤ ، (١٣٤)،
١٦٣ ، ٢٤٧ ، ٢٨٤، ٢٨٦، ٣١٦، ٣١٧،
٣١٨، ٣١٩، ٣٢٣، ٣٢٨، (٣٣١)، (٣٣٣)،
(٣٣٥) ، ٣٣٩ ، ٣٤٠ ، (٣٥١) ، ٣٧٤ ،
٣٩٣، ٣٩٨، ٤٠٨، ٤٢٠، (٥٢٥)، (٥٤٩)،
٥٥٠ ، ٥٥١ ، ٦١١
فیضی (صدرالدین محمد بن عبدالباقی) ٣٩٩

ق

قائم علیه السلام (صاحب الزمان امام دوازدهم
شیعه) ٣٢ ، ٦٤ ، ٧٦ ، ٨١ ، ١٣٥ ، ٢١١ ،
٢٢١، ٢٠٦، ٢٨٩ ، [٣٠٣] ، ٣٢٩ ، ٣٣٣ ،
٤٠٢
قائم مقام ٥٢ ، ١٠٦
قابیل ٦٧
قاسم رشتی - آخوند ملا ٦٠٦
قاسم علی محسناء ٢٤٧
قاسم بن قطلوبغا (زین الدین) ١١٤، ١١٥ ح
قاسم بن علی ك ٤٧٧
قاسم بن علی حسنی ك ٥٥٨
قاسم بن فیره (ابومحمد - شاطبی) [١٨٨]
قاسم بن محمد ك ١٣٦
قاسم بن میرك - سید ك ٨٣
قاضی امیرحسین ٤٩٣
قاضی بخارا ٢٧١
قاضی حسین ١٧٣
قاضی خان (حسن بن منصور - فخرالدین)
٥١١ ، ٥١٥ ، [٥٤٣]
قاضی دمشق (ابوالمجد - محمد بن حسین قزوینی)
١٧٤ ح
قاضی زاده اردبیلی ١١٦
قاضی زاده رومی (موسی بن محمد) ١١٦،
١٢٩
قاضی سعید قمی [٢٦٤] ، ٥٣٢ ح
قاضی عبدالجبار معتزلی ٥٣١
قاضی عضد (عضدی عبدالرحمن)
قاضی مجدالدین (محمد) ١٧٤
قاضی محمد یزدی ١٢٣
قاضی معروف ٣٧٦
قاضی نورالله شوشتری (نورالله) [١٢١]
قدوری (ابوالحسین - احمد بن محمد) [٥٠٩]
قربانعلی ك ٥٢٩ ، ٥٣٧
قطب الدین غفاری (محمد) ٣٥٣
قطب الدین رازی ٥٥٩
قطب الدین راوندی ٢٦٤ ح
قطب الدین شیرازی ٥٨٦
قطب طوعانی ١٥٤
قوام - حاجی ٥٨٥
قوام الدین (شیخ جعفر نجفی) [٣٩٤] ، ٤٢٢ ،
٤٤٥ ، ٤٧٥
قوام الدین (عبدالله بن محمود) ١٩١ ، ١٩٤

قوام‌الدین قزوینی (محمد بن محمد مهدی) ٢٩٤ ، ٥٧٨ ، [٦١٨]
قوام‌الدین بن حسین ك ٤٣٣
قوام‌الدین بن طاهر ك ٣٥٧
قیدار بن سالف ٦٧

ك

كاشفی (ملاحسین) [١٠٠]، (١١١)، ١١٢، (١٧٨)
كاشفی امین‌الدین (علی بن حسین) ٥٣٩ح
كاظم خراسانی - آخوند ملا ٥٠٥
كاظم رشتی - سید ٤١٢، ٤١٣
كاظم عصار - سید محمد كاظم ٤٢٦، ٥٥٥
كراجكی ١٦٥
كراجكی (ابوالفتح) ٣٦٥، ٥٣٣
كرباسی (حاجی محمد ابراهیم - صاحب اشارات الاصول) ٤٦١ ، ٥٠٣ ، ٥٠٦ ، [٥٤٥]
كریم بن ابراهیم (حاج محمد كریم‌خان كرمانی) ٢٨٠ . [٤١٢] ، ٤١٣ ، ٤١٤
كسائی ٩٥
كشمیری ك ٧
كفعمی (ابراهیم) [٢٢] ، (٦٩)
كلینی (ثقة‌الاسلام - محمد بن یعقوب) ١٣٨، ٢٦١ ، [٢٨٨] ، ٣٢٥ ، ٣٤٣ ، ٣٥٠ ، ٥٢٣
كمال‌الدین (حسن بن محمد استرابادی) ١٤١
كمال‌الدین بن علاءالدین ك ٢٩٦
كمال‌الدین بن محمد ك ٥١٢
كمال سمناني ١٥٣
كمیل بن زیاد ٢٦ ، [٢٧]

گ

گازر - سید ١٠٣
گداعلي ك ٣، ٢٢٩
گلستانه (محمدجعفر) ٢٤٥

ل

لسان‌الحق (محرّم - میرزا) ٥٢
لطف‌الله مازندرانی - شیخ ٥٧٦، ٥٧٧

م

ماجد بن محمد حسینی [٤٤]
مالك - امام ٣٠٧، ٣٦٥
مأمون عباسی ٢٧٢
متنبّی ١٤٤ ، ٣٦٥
مجاهد - راوی قرائت ١٣٣
مجاهد - سید (محمد بن علي - سید مجاهد) ٤٦٢ ، [٥٣٤] ، ٥٣٥ ، ٥٣٧ ، ٦٠٢ ، ٦١١
مجد بجلّی ١٥٣
مجدالدین - شیخ ٥٨٥
مجدالدین موصلی (ابوالفضل) ٥٤١
مجدالدین نراقی - شیخ ٥٢٥ح
مجلسی اوّل (محمد تقی بن مقصود علی) [٢٥٤] ، ٢٥٥، ٢٥٦، ٢٥٨، ٢٦٣، (٢٩٨)، ٣٣٠، ٣٨٩، ٣٩٤، (٤٠٤)، ٤٠٥، ٤٤٥، ٤٩١
مجلسی دوم (علامه مجلسی - محمد باقر بن محمد تقی) [١٥] ، ١٨ ، ٢٧ ، (٣٠) ، ٣١ ، ٣٢ ، ٥٧، ٨١ ، ١٢١ ، ١٦٣ ، ١٦٤ ، ١٩٧ ، (٢٠٩)، ٢١٦ ، ٢١٧ ، ٢٢٠ ، ٢٣٤ ، ٢٤٢ ، ٢٤٦ ، (٢٥١) ، ٢٥٢ ، (٢٦٩) ، ٢٧٩ ، (٢٨١)، ٣٠٢ ، ٣٠٨ ، ٣١١ ، ٣١٦ ، ٣٤١ ، ٣٤٢، ٣٨٩ ، ٤١٥ ، ٤٢٠ ، ٤٣٠ ، ٤٩٢ ، ٤٩٣، ٥٢٠ ، ٥٣١
محتشم ٣٨٧
محتشم‌السلطنه - حاج (حسن اسفندیاری) ١٠١ ، ١٠٣ ، ٤٩٧
محرّم - میرزا (لسان‌الحق) ٥٢
محسن آل شیخ عبدالرسول ك ٦٠٤
محسن حسینی ك ٤٩٩
محسن‌خان ایروانی ٧٦
محسن عاملی - سید ٣٧٠ ، ٤٦٧ ، ٤٦٨ ، ٤٦٩
محسن كاظمینی - سید ٤٢٢، ٥٤٦، ٥٧٠
محسن كرمانشاهانی - ملا ٥٧٥ ، ٦٠٣ [٦١٩]

محقق - محقق حلّي - محقق اوّل (ابوالقاسم جعفر بن حسن حلّی) ٢٢٦ح، ٣٠٢، ٣٥٥، ٣٨٦، ٣٨٧، ٤٣٠، [٤٣١]، ٤٣٢، ٤٦١، ٤٦٢، ٤٧٠، ٤٨٠، ٤٨١، ٤٨٩، (٥١٢)، ٥٣٢ح، ٥٤٨، (٦١٣)،
محقق ثانی - محقّق کرکی (علی بن عبدالعالي کرکي - شیخعلی)
محقق خونساری (آقاحسین‌خونساری)
محقّق سبزواری (محمد باقر) ١٨٤، ٢٣٩، ٣٩٣، ٣٩٤، [٤٠٧]، ٤٢٠، ٤٣٥، ٤٣٩، ٥٠٥، ٥٤٦
محقق شروانی (شروانی - محمد بن حسن - ملا میرزا) ٤٤٥، ٤٤٧، [٥٧٤]، ٥٦٤، ٥٦٥، ٦١٦
محقّق طوسي (خواجه نصیرالدین طوسی)
محقّق نراقی (محمدمهدی) [٣٦٨] ، ٥٢١، ٥٣٥، ٥٤٦، ٥٦١
محمد صلی‌الله علیه و آله وسلم ٣٠، ٣٥، ٣٦، ٥٥، ٧٩، ٩٤، ٩٨، ١٧٢، ١٨٧، ١٩٠، ٢١١، ٢١٧، ٢٢٦، ٢٣١، ٢٥٢، ٢٧٨، ٢٩٨، ٣٠٠، ٣٠٥، ٣٠٦، ٣٠٨، ٣١٤، ٣١٦، ٣١٧، ٣٣٢، ٣٣٤، ٣٥٢، ٣٦٢، ٣٩٢، ٤٨٨، ٤٩٤، ٤٩٥، ٤٩٦، ٥٠٢، ٥١٩، ٥٥٠، ٥٥٢، ٥٦٥، ٥٦٧، ٥٧٢، ٥٧٧، ٥٨٢، ٥٨٣، ٥٩٠، ٥٩٣، ٦١٨،
محمد-سید (ابوالفتح - تاج سعیدی) [١٢٩]
محمد - سید (بقا) ك ١، ٢، ٢٣١
محمد (جمال‌الدین استرابادی) ٥٨٩
محمد (عبدالحی لکنوی) ٥١٠
محمد - حاج سید (عصار) ٥٥٥
محمد - حاج ملا (فاضل‌شربیانی) ٥٥٤
محمد (قائم‌مقام) ١٠٦
محمد (قاضی مجدالدین) ١٧٤
محمد ك ١٢٦
محمد ابراهیم - حاجی‌کرباسي [٥٤٥]، ٤٦١، ٥٠٣، ٥٠٦، ٥٥١، ٦٢١
محمد ابراهیم لاچینی ك ٢٦٧
محمد اخباری - میرزا ٥٠٣، ٥٦٣، ٦٠٠، ٦٠١، ٦٠٧، [٦١٠]
محمد اردبیلی - حاج ٣٩٤
محمد استرابادی - میرزا (محمدبن‌علی‌بن ابراهیم) [٨٥]
محمد اسمعیل ك ٣٦٩
محمد اشرف ك ٣، ٤٧٦
محمد اکمل ٣٩٤
محمد امامی - سید ٢٢٥
محمد امین استرابادي - ملا ٢٩٠، [٥٩٩]
محمد امین کاشفی ٣٨٤
محمد امین ك ٢٧٩، ٤٩٩
محمد امین انصاری ك ٨٠
محمد برغانی - سید ك ٣١٥
محمد بغدادی (جواد کاظمیني - شیخ)٤٠٦، ٤٤٧، [٥٨١]
محمد باقر (آقای بهبهانی)
محمد باقر علیه‌السلام (امام پنجم شیعه) ١٤٣، ١٧٧، ٢١١
محمد باقر (پسرصاحب حاشیه معالم محمد تقی) ٥٧٢
محمد باقر (حجةالاسلام رشتی)
محمد باقر (مجلسی‌دوم)
محمد باقر (محقق سبزواری)
محمد باقر (میرداماد)
محمد باقر ك ٤١٠، ٤٧٣
محمد باقر اصفهانی ك ٥٧٢
محمد باقر حسنی ك ٣٨
محمد باقر خراسانی ١٨٤، ٢٣٩
محمد باقر شهمرزادی ك ١٣٥
محمد باقر غفاری ك ٣٥٧
محمد باقر گلپایگانی ك ٥٩٨، ٥٩٩
محمد باقر نواب [٩٧]
محمد باقر نوشابادی ك ٥٧٦
محمد تقی علیه السلام (امام نهم شیعه) ٧٦، ٢١١

محمد تقی (آقا نجفی اصفهانی) ۵۷۱
محمد تقی (مجلسی اول)
محمد تقی - ملا (محسّنی مدارج الشیعه) ۵۴۷
محمد تقی - شیخ (صاحب حاشیه معالم) ۵۰۳ ،
[۵۷۰] ، ۵۷۲ ، ۵۹۷ ح ، ۶۲۱
محمد تقی - میر ك ۵۸۴
محمد تقی برغانی - ملا ۴۶۱
محمد تقی خان ۴۰۰
محمد تقی خونساری ك ۲۹ ، ۳۰
محمد تقی دورقی ۵۰۳
محمد تقی کرهرودی ك ۵۸۴
محمد تقی نظام آبادی ك ۵۶۷
محمد توسرکانی ك ۱۵
محمد جعفر ك ۴۷۱
محمد جعفر - سید (ابوالمظفر) [۱۷]
محمد جعفر استرابادی - حاج ملا [۱۷۱] ، ۴۶۱۰
محمد جعفر گلستانه حسینی ۲۴۵
محمد حسن ك ۱۲۷ ، ۳۳۰ ، ۴۵۲ ، ۶۱۸
محمد حسن (شریعتمدار) ۳۶۹
محمد حسن (صاحب جواهر) [۳۸۷] ، ۴۶۷
۵۰۳ ، ۵۰۵ ، ۵۲۷
محمد حسن آل خمیس ۳۶۹
محمد حسن آشتیانی - حاج میرزا ۵۵۵
محمد حسن اصفهانی - حاج (امین الضرب) ۲۱۷
محمد حسن اصولی [۵۶۱]
محمد حسن خان یزدی ۵۸
محمد حسن نجفی تونی ۱۴۰
محمد حسین ك ۱۷ ، ۲۵ ، ۴۶ ، ۲۹۲ ، ۳۲۸
محمد حسین (شاگرد آقا زین العابدین) ك ۶۰
محمد حسین شیخ (صاحب فصول) ۵۷۱ ،
[۵۹۷] ، ۶۰۳
محمد حسین خاتون آبادی ۲۶۹
محمد حسین خونساری - حاج ۲۷۴
محمد حسین سالك ك ۵۶
محمد حسین قزوینی ك ۴۱۱
محمد حسین گیلانی ك ۱۶
محمد حسین نیریزی - امیر ۲ ،
محمد حسین یزدی ك ۹
محمد حسینی ك ۳۳۹ ، ۵۶۶
محمد خدا بنده - سلطان ۳۵۶ ، ۵۸۴
محمد خلف ك ۲۶۳
محمد خونساری - ملا ك ۵۵
محمد رحیم ساروی ك ۵۶
محمد رضا (ابوسعید منصوری) ك ۳۵۸
محمد رضا حسینی استرابادی ۲۷۹
محمد رضا خونساری ك ۲۲۰
محمد رضا گیلانی ك ۷۳
محمد رفیع ك ۱۲
محمد رفیع گیلانی ۵۲۰
محمد رفیع واعظ قزوینی ۳۵۱
محمد زکی ك ۳۷۵
محمد زمان ك ۴۳۴
محمد سابق ك ۳۴۶ ، ۳۴۷
محمد سراب - میرزا ۴۴۵
محمد سعید ك ۲۲۹ ، ۲۳۷ ، ۶۰۱
محمدشاه قاجار ۴۱۶ ، ۴۱۷ ، ۴۱۸ ، ۵۴۴
محمد شریف لاهیجانی ك ۱۱۰
محمد شفیع ك ۶۵ ، ۷۷
محمد شفیع تبریزی ك ۶۲
محمد شفیع طباطبائی ۲۰۳
محمد صادق ك ۵۸ ، ۱۱۸ ، ۲۳۶ ، ۶۰۴
محمد صادق حسینی - میر ۳۱۲
محمد صادق رضوی ۶۲
محمد صالح خاتون آبادی ۴۴۵
محمد صالح روغنی [۲۲۳] ، ۲۲۴ ، (۲۲۵)
محمد صالح مازندرانی (صالح مازندرانی - ملا)
محمد طالقانی ك ۴۱
محمد طاهر ۶۰
محمد طاهرا ۵۴
محمد طاهر تنکابنی - میرزا ۲۰ ، ۲۶۲ ، ۴۲۶
۵۲۵ ح
محمد طبیب [۱۴]

محمد عصار - حاج سید ۵۵۵
محمد علی ۲۶
محمد علی ك ۱۲، ۲۶، ۱۳۵، ۲۴۰، ۳۰۳، ۳۲۷، ۴۰۵، ۴۳۳، ۴۸۵، ۵۲۲، ۵۴۷،
محمد علي - میرزا ۲۷
محمد علی ارّانی (علی ارّانی کاشانی) [۵۵۸]
محمد علي استرابادی - ملا ۴۷۹
محمد علی بابی زنجانی - ملا [۴۱۶]، ۴۱۷، ۴۱۸
محمد علی بلاغی ۳۸۵
محمد علی تربیت ۱۰۳
محمد علی حاکم فسا - میرزا ۴۰۰
محمد علی خونساری ك ۵۲
محمد علی شیرازي - میرزا ۴۱۳
محمد علي صبوح ۲۷۰
محمد علی کرمانشاهانی بهبهانی - آقا ۳۹۰، ۴۵۱، ۴۶۱، ۵۰۵، ۶۱۱
محمد علی لاریجانی ك ۲۲۸
محمد علی مشهدي ك ۳۱۰
محمد علی میرزا ۱۳۷
محمد علی نقیب ك ۱۹
محمد علی نوری ۴۷۸
محمد قاري ۳۱۰
محمد قاسم ك ۴۸۱
محمد قصیر - حاج سید ۴۷۵، [۵۰۶]، ۵۰۷
محمد قلی ك ۲۸۶
محمد قلی نوری ك ۲۳
محمد کاظم - ملا ك ۴۵۷
محمد کاظم خراسانی - آخوند ملا ۵۰۵
محمد کاظم عصار - سید ۴۲۶، ۵۵۵
محمد کاظم یزدی ۳۶۹
محمد کرمانی - میرزا (جمال الدین - صاحب اصول بي‌نقطه) ۵۵۵
محمد کریمخان کرمانی - حاج ۲۸۰، [۴۱۲] ۴۱۳، ۴۱۴
محمد مجاهد - سید (مجاهد - سید مجاهد)
محمد محبوبی (شیخ المحدثین) ۱۴۳
محمد محسن ك ۲۷، ۶۴، ۷۷، ۳۰۲
محمد مشهدی (محمد بن محمد رضا) [۱۶۲]، ۱۶۴
محمد معصوم ك ۱۰۶، ۲۹۰
محمد مؤمن ك ۱۱۵، ۱۹۲، ۲۹۱
محمد مؤمن ۱۳۶
محمد مهدی ك ۳۳۰، ۴۶۰، ۵۷۹، ۵۹۰، ۶۱۳
محمد مهدی اصفهانی مشهدی - سید ۴۰۶
محمد مهدی اصفهانی (سمسار) ۳۳۷
محمد مهدی حسینی قمی [۲۲۰]
محمد مهدی شهرستانی ۶۱۰
محمد مهدي طباطبائی ۴۹۹، ۶۰۷
محمد مهدی عبدالرب آبادی ۴۵۱
محمد مهدی فتونی ۵۰۳
محمد مهدی کرباسی ۵۴۷
محمد مهدي نراقي (محقق نراقی) [۳۶۸]، ۵۲۱، ۵۳۵
محمد نصیر ك ۱۷۰
محمد نوشابادی - ملا ك ۵۷۶
محمد هادی ك ۲۸۶، ۳۳۱، ۴۰۹، ۵۲۸، ۵۸۳
محمد هاشم ك ۹۲، ۳۲۸، ۴۵۶
محمد هندی - سید ك ۴۵۶
محمد یوسف ك ۲۳، ۴۷۳، ۵۱۸
محمد یونس ك ۴۵۶
محمد بن ابراهیم (ملا صدرا - صدرالدین شیرازی) ۱۳، ۲۴، ۷۱، [۸۷]، ۸۸، (۱۲۸)، ۱۷۳، (۲۵۷)، ۲۶۲، ۲۹۰، ۳۴۸، ۵۲۵ ح
محمد بن ابراهیم نعمانی ۲۱۴
محمد بن ابی‌طالب - میر ۴۱۱
محمد بن احمد (ابن ادریس) ۲۸۸، [۴۲۹]، ۴۴۰، ۴۸۹، ۴۹۰
محمد بن احمد (جلال الدین محلّی) [۱۰۷]

محمد بن احمد اصفهانی ك ٤٥٥
محمد بن احمد بیهقی (ابوالعلاء) ٦١٩
محمد بن احمد بن عبدالجبار (ابوجعفر) ١٧٤
محمد بن ادریس (شافعی) ١٤٢، ١٤٤، ٣٦٥، ٤٩٥، ٥١٠
محمد بن ادریس بدلیسی (ابوالفضل) ١٧٩
محمد بن اسمعیل (بخاری) [٢٧٠]، ٢٧٢، ٣٠٧
محمد بن اسحق مغازی ١٥١
محمد بن باقر حسینی ك ٥٠٤
محمد بن جریر ١٣٣
محمد بن جعفر مشهدی ٣٠١
محمد بن حسن (ابوسعید - نجم‌الدین) ٢٠٥
محمد بن حسن (شرف‌الدین) ٣٢٥
محمد بن حسن (شیخ حرّ عاملی)
محمد بن حسن (شیخ طوسی)
محمد بن حسن (قائم علیه السلام)
محمد بن حسن (محقق شروانی - ملا میرزا) ٤٤٥، ٤٤٧، [٥٧٤]، ٥٦٤، ٥٦٥، ٦١٦
محمد بن حسن (نجم‌الدین) ٣٦
محمد بن حسن اصفهانی (فاضل هندی - بهاء - الدین) ٣٨٣، [٤٤٨]، (٤٦٢)، ٤٧٥، ٤٩٢، ٥٨١
محمد بن حسن حسینی ٣٥٢
محمد بن حسن شیبانی (ابوعبدالله) ٥٤٠ ح
محمد بن حسین ك ٥١١
محمد بن حسین خونساری (آقاجمال خونساری)
محمد بن حسین خونساری (رضی‌الدین) ٤٤٥، ٤٤٧
محمد بن حسین قزوینی (قاضی دمشق - ابوالمجد) ١٧٤ ح
محمد بن حسین بن عبدالصمد (شیخ بهائی)
محمد بن حمزه علوی ٣٦٥
محمد بن خواجه علی ك ٢٤٠
محمد بن زکریا رازی ٣٢٤، ٣٢٥
محمد بن سلام (ابوعبدالله) ٢٨٥
محمد بن سلام (ابونصر) ٥٣٩
محمد بن سنان ٢٢٤
محمد بن سید حیدر ٢٤٥
محمد بن شجاع انصاری (شمس‌الدین) ٦١٤
محمد بن شمسا ٣٣
محمد بن ضیاءالدین (فخر رازی)
محمد بن طیفور (سجاوندی) ١٨٧، [١٩٣]
محمد بن العباس (ابن الحجام) ١٦٥
محمد بن عبدالباقی (صدرالدین فیضی) ٣٩٩
محمد بن عبدالرحمن (معین‌الدین صفوی) [٩٩]
محمد بن عبدالرضا زنگنه ك ١٣٦
محمد بن عبدالعزیز ٥٣٩
محمد بن عبد علی [٢٦٠]، ٢٦١
محمد بن عبدالغفور ٣٣٩
محمد بن عبدالله فسیرجانی ك ١٩١
محمد بن عزیز (ابوبکر سجستانی) [١٤٧]
محمد بن علی اکبر ك ٦١٥
محمد بن علی جزینی ٢٥٤
محمد بن علی عاملی (صاحب مدارك) ٣٢١، ٤٢٠، ٤٤٢، [٤٥٠]، ٤٥٣، ٤٦٧، ٤٨٧، ٦٠٠
محمد بن علی هجری ٥٣
محمد بن علی بن ابراهیم (میرزا محمد استرابادی) [٨٥]
محمد بن علی بن احمد داوی ٩١
محمد بن علی بن اسد ك ١٤٤
محمد بن علی بن بابویه (صدوق - ابن بابویه)
محمد بن علی بن ثابت - سید ك ٨٤
محمد بن علی بن جعفر رفاق ٨٢
محمد بن علی بن عربی (محی‌الدین عربی) ٢٥٠
محمد بن علی بن فارسی (ابن المعلم) ٥٣٢ ح
محمد بن فرّخ (رفیع) ٤٥٢
محمد بن فضل بخاری (ابوبکر) ٥٣٩
محمد بن قاضی ایاثلوغ ١٥٧

محمد بن القسم ٨١
محمد بن كرّام (ابوعبدالله) ١٥٣
محمد بن ماجيلويه ١٣٨
محمد بن محمد (ابن جزرى) [١٩١]، ١٩٢، ٦١٩
محمد بن محمد (سراج الدين - سجاوندى) ١٩٣ ح
محمد بن محمد اشرف ك ٤٧٩
محمد بن محمد امين ٦١
محمد بن محمد باقر ك ٤٦١
محمد بن محمد بزاوندقانى ك ٦٠٤
محمد بن محمد رضا (محمد مشهدى) [١٦٢] ١٦٤
محمد بن محمد رفيع ك ٥٣٠
محمد بن محمد شعيرى ٢٤٣
محمد بن محمد شفيع ك ٢٥٧، ٣٨٧
محمد بن محمد نسفى (برهان الدين) ١٥٧
محمد بن محمد بن احمد ٦١٩
محمد بن محمد بن حسن (خواجه نصير الدين طوسى)
محمد بن محمد حسين ٣٥٢
محمد بن محمد بن سمعان ١٧٤
محمد بن محمد بن مرتضى (علم الهدى فيض)
محمد بن محمد بن نعمان (شيخ مفيد)
محمد بن محمود بابرتى (اكمل الدين) ٥٧٢، ٥٨٦
محمد بن مرتضى (فيض - ملا محسن)
محمد بن مسلم ٣٩٩، ٤٨٩، ٤٩٠، ٥١٧
محمد بن ميرحاج ك ٣٢٧
محمد بن ميرزا حسين ك ٤٨٩
محمد بن ميرزا حسينخان (وزير توپچى) [١٦٦]
محمد بن نظام الدين استرابادى ٣٦٠
محمد بن يحيى (ابومنصور) ١٦٨
محمد بن يعقوب كلينى (ثقة الاسلام) ١٣٨، ٢١٦، [٢٨٨]، ٣٢٥، ٣٤٣، ٣٥٠، ٥٢٣، ٦٠٧
محمد باقر بن غازي - ملا [٥٦٦]
محمد تقي بن حيدر ك ٤٩٨
محمد تقي بن حسينعلى [٦٢١]
محمد تقى بن شيخ ابوعلى ك ٣٣
محمد تقى بن محمد شفيع ك ١٠٦
محمد حسن بن سميع ٣٦٩
محمد حسن بن معصوم ٤٧٥
محمد حسين بن محمدي ك ٢٤٩
محمد حسين بن محمد علي ك ٥٧٩
محمد حسين بن ملا نظرعلى ك ٥١٤
محمد حسين بن مهدي ك ٥٠٤
محمد رحيم بن محمد هادى ك ٣٧٧
محمد رضا بن سلطان محمد ك ٨٧
محمد رفيع بن خليل (شريعتمدار رشتى) ٥٥٧
محمد شريف بن حسنعلى (شريف العلماء مازندرانى) ٤١٦
محمد شريف بن عبدالجبار ك ٣٥٨
محمد شريف بن محمد مؤمن ك ٤٧٧
محمد شريف بن مقصود ك ٢٢٧
محمد صادق بن ملا يوسف ٤٧٩
محمد صالح بن ابوالفتوح اصفهاني ك ٣٣٠
محمد صالح بن غلامعلى ك ٤٣٥
محمد محسن بن سميع [١٨٧]
محمد محمود بن محمد ٢٠٠
محمد مؤمن بن شاه قاسم [١٧٥]
محمد مؤمن بن عبدالكريم [١٨٦]
محمد مهدى بن شيخ بهائى ٤٧٦
محمد مهدى بن محمد باقر نجفى تفتى ٢٨١
محمد مهدى بن هدايةالله ٤٤٧
محمد نصير بن عبدالله ٢١٦
محمد هادى بن مرتضى [٣١٦]، ٣١٨
محمد هادى بن ملا صالح ٥٢٧
محمد هادى بن نورالدين ٥٢٧
محمد هاشم بن ابوطالب ٣٢٩
محمود (زمخشرى - جارالله) ٩١، ١٠٩، [١٥٨]، ٢٢٢، ٢٧٤، ٥٦٠، ٦١٩

محمود بهبهانی (آقا محمود بهبهانی کرمانشاهی) ٥٢٧، [٥٤٤] ٥٤٥ ، (٥٦٢)
محمود ده دار ٧٠
محمود شهابی - میرزا ١٩٣ ح
محمود بن حسام‌الدین ك ٢٩٥
محمود بن سلطان شاه ك ٣٠٠
محمود بن عمر سنجری ٥٣٩
محیی‌الدین عربی (محمدبن‌علی‌بن‌عربی) ٢٥٠
محیی‌السنّه (ابومحمد - حسین‌بن مسعود - فرّاء بغوی) [١٧٣] ، ١٧٤ ، (٣٠٧)
مختار بن ابی‌عبیده ثقفی ٢١١
مراد علی کشمیری [٥٥٣]
مراد علی ٣٢٩
مرتضی - شیخ (شیخ انصاری) ٣٨٨، ٤١٨، ٥٢٠، ٥٧٦، ٥٧٧، ٦٠١
مرتضی - سید (علم‌الهدی)
مرتضی بن حاج محمد علی ك ٤٥٤
مرکب (محمدعلی لاریجانی) ك ٢٢٨
مسعود بن عمر (تفتازانی)
مسلم (صاحب صحیح) ٣٠٧
مشیر السلطنه (احمد خان) ٢٧٠ ، ٥٥٦
مصاحب ١٨٦
مصطفی - سید ٤٣٩
مصطفی فیروزکوهی - شیخ ٧٣
مصطفی قاری - ملا [١٨٤] ، ١٨٥
مصطفی بن مصطفی [٥٤٣]
مظفرالدین شاه ١٣٢
مظفرعلی - مولی ٤٤٣
معاویة بن ابی‌سفیان ٢١١
معاویة بن عمار ٤٢٥
معتمدالدوله (فرهاد میرزا) ٩، ٣٢، ٢٣٩، ٣٤٠، ٤٧٧
معرّی ٣٦٥
معزالدوله ٣١١
معلّی بن خنیس ١٤٢
معین‌الدین صفوی (محمدبن‌عبدالرحمن) [٩٩]
مغیره ٢٧١ ح
مفضل بن‌عمر [٢٢٣] ، ٢٢٤
مفید (شیخ مفید - محمد بن محمد بن نعمان)
مفید (داور شیرازی) ٥٣٢ ح
مفید (مفیدالدین جهم) ٥٣٢ ح
مفید (علی‌بن ابوالبرکات بغدادی) ٥٣٢ ح
مقداد بن اسود ٢١١
مقداد بن عبدالله سیوری (فاضل مقداد)
مقدس اردبیلی (احمدبن‌محمد)
مکحول ١٣٣
ملا سعد (تفتازانی)
ملا محسن (فیض - محمد بن شاه مرتضی)
ملا میرزاجان شیرازی (حبیب‌الله)
ملا میرزا (محقق شروانی - محمدبن‌حسن)
ملا صالح برغانی ٤٦١
ملا صالح مازندرانی (صالح مازندرانی)
ملا واقف ٢٨٣
ملا یوسف ٨ ، ٤٧٦
ملك‌الشعراء (بهار) ١٠١ ، ١٠٢ ، ١٠٣ ، ١٠٥ ، ١٠٦
ملك محمد ك ٢٩٣
منادی (عبدالرؤف) ٢٩٣
منتجب‌الدین ١٣٠ ، ١٣١ ، ٢١٤ ، ٣٠١
منجلة بن قاضی ٤٧٥
منذری (زکی‌الدین‌عبدالعظیم) ١٧٣
منصور (راستگو) ٥٨٩
منصوری (ابومنصورحسین) ١٣٩، ١٤٤
موثق‌الملك ١١ ، ١٢
موسی بن جعفر علیه‌السلام (امام هفتم شیعه) ٢١١
موسی بن جعفر نجفی - شیخ [٥٤٨]، ٥٩٢
موسی بن محمد (قاضی‌زاده رومی) ١١٦ ، ١٢٩
موسی بن علی بحرانی ٦١١
مولوی ٣٥ ، ٢٢٣
مهدی - سید (بحرالعلوم)
مهدی قزوینی - سید ٣٦٩

مهدی بن صاحب ریاض - سید ۴۶۲، ۴۶۷
مهدي بن میرهاشم ك ۴۵۲
مهدی بن هادی ك ۵۱۸
میرداماد (محمد باقر) [۲۳]، ۳۶، ۸۱، (۲۴۴)، ۲۴۵، ۲۶۵، (۴۱۵)، ۴۳۹
میر فندرسکی ۴۴۵
میرزا آقاخان نوری ۵، ۲۰، ۲۳۶، ۳۰۲، ۴۱۵
میرزا بیگ ك ۳۱۰
میرزا تقی ك ۵۲
میرزای قمی (ابوالقاسم) ۴۲۲، [۴۲۵]، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۹، ۴۶۱، ۴۶۷، (۵۱۹)، (۵۲۴)، ۵۴۶، (۶۰۲)، ۶۱۶
میرزا کوچك ك ۲۵۷
میرسید شریف جرجانی (علی - سید شریف) [۱۲۳]، ۱۴۴، ۱۸۵
میرنور حسنی حسینی ۵۷

ن

ناصرالدین (بیضاوی)
ناصرالدین بن یوسف - سید (ابوالقاسم) ۵۳۹
ناصرالدین شاه قاجار ۳۸۸، ۴۱۷، ۵۴۴
نجاشی ۱۶۵، ۱۹۸، ۲۷۴، ۴۹۲، ۵۳۱، ۵۳۳
نجفعلیخان ۵۸
نجم‌الدین (ابن‌المعلم - ابوالغنائم) ۵۳۲ ح
نجم‌الدین (ابوالعباس احمد قمولی) ۱۵۷
نجم‌الدین (ابوسعید قمی - محمد بن حسن) ۲۰۵
نجم‌الدین (محقق حلّی)
نجم‌الدین (محمد بن حسن بن احمد) ۳۶
نجم‌الدین (محمود) ۱۹۴
نجیب‌الدین (ابوزکریا یحیی بن سعید) ۳۰۲، ۳۰۴، [۳۸۵]، ۳۸۶، ۳۸۷
نجیب بن نما ۴۳۰ ح
نصرالله اخوی تقوی - حاج سید ۲۸۰
نصرالله استرابادی - سید ۱۷۲، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۲۶، [۴۳۶]، ۴۶۲، ۴۷۳، ۵۱۸، ۵۶۹، (۶۰۹)، ۶۱۵، (۶۲۰)
نصیرالدین طوسی (خواجه نصیرالدین)
نصیر وزیر - میرزا ۲۰۸
نظام‌الدین (امیرشیرعلی) ۱۱۱
نظام‌الدین ك ۱۱۴
نظام‌الدین (محشی بیضاوی) ۱۱۶
نظام‌الدین (محمد بن محمد فاضل) ۲۹۴
نظام بن حسین ساوجی ۲۷۸
نظام‌الملك نوری - خواجه ۳۰۲
نظرمحمد - ملا ك ۵۱۲
نعمة‌الله (شرف‌الدین) ۳۲۵
نعمة‌الله جزائري - سید ۲۱۵، ۲۷۹، ۴۴۵، ۵۵۰
نقیب‌السادات ۱۴۱
نقیب‌العلویین ۶۴
نواجی ۱۹۲
نوح آفندی ۳۰۵
نوح پیغمبر علیه‌السلام ۹۸
نورالله (حاج آقانورالله اصفهانی) ۵۷۱
نورالله (قاضی نورالله شوشتری) [۱۲۱]
نورحسنی حسینی - میرزا ۵۷
نورالدین (علی بن عبدالعالی میسی) ۴۱۱
نورالدین اصفهانی (پیرنور) ك ۳۶، ۳۷، ۳۹، ۴۲
نورالدین (شیخعلی کرکي - محقق ثانی)
نورالدین (علی بن حسین عاملی) ۴۸۱
نورالدین (محمد بن مرتضی) ۳۱۶، ۳۱۹
نورالدین (معین‌بن صفي‌الدین - شیخ) [۹۹]
نورالدین بن ملا صالح ۳۸۹
نوروزعلی ك ۴۷۸
نووی ۵۹۵

و

واحدی (ابوالحسن - علي‌بن احمد) [۱۸۲]
واقف - ملا ۲۸۳

ورام بن ابی فراس (ابوالحسین) ۲۸۱، [۳۰۱]، ۵۳۱
وزیر تویچی (ضیاءالدین یوسف) [۱٦٦]
ولی‌الله حسینی [۲۲۱]، (۲۳٤)

ه

هابیل ٦۷
هادی ك ۲۰۱
هادی سبزواری - حاج ملا ۲۲، ۲٦، [۳٤]
هاشم بحرانی - سید [۸۹]، (۲۲۱)، ۲۳٤، (۲۸٦)، (۳۰۳)، (۳۱۰)
هاشم لؤلؤئی - سید ك ٤، ۵۳
هبةالله حمونی ۲۷۳
هبةالله بن حامد (عمیدالرؤساء) ۱٤۸
هدایةالله تنکابنی ك ۱۱۱
هلاکوخان ٦٤، ٤۳۱

ی

یاقوت ۳۰۱
یاقوت ثانی (عارف زرین‌نگار ك ۷)
یحیی لاهیجی - ملا ۳۵٦
یحیی همدانی ك ۲۰۸
یحیی بن حسین حسینی ۲۷٤
یحیی بن زکریا علیه‌السلام ٦۷
یحیی بن سعید حلّی (ابوزکریا - نجیب‌الدین) ۳۰۲، ۳۰٤، [۳۸۵]، ۳۸٦، ۳۸۷
یذزبه ۲۷۱ ح
یعقوب بن ابی‌بکر ك ۹۲
یعقوب بن سلیمان ۲۸۵
یوحنا بنی‌اسرائیلی ۲۵۲
یوسف صاحب حدائق (شیخ یوسف بحرینی)
یوسف - سید ك ٤۱۰
یوسفی (عزالدین - آبی - حسن بن یوسف) [٤۸۰]، ٤۸۱، ۵۱۲
یوسف بن ابراهیم اردبیلی (جمال الدین) [۳٦٦]، ۳٦۷
یوسف بن حسن (اخی چلبی) ۵٤۳
یوسف بن عبدالواحد (حمونی) ۲۷۳
یوسف بن محمد بن زیاد ۸۱

فهرست کتب متفرقه

برای آسانی کار مراجعه کنندگان کتبی‌را که از دانشمندان درذیل شرح حال ایشان ویا بمناسبتی از آنها یاد گردیده بترتیب حروف مرتب ساخته امید است که مورد استفاده واقع گردد

الف

آثار الشیعة الامامیه ۲۸۷ ح
آداب البحث ۵۸۶
آداب الدینیه ۱۰۸
آداب مناظره از جامع العلوم غزالي ۶۱۹
ابطال الباطل ۱۲۲
ابواب الجنان (در مواعظ از محمد رفیع قزوینی) ۳۵۱
الاتحاف بتمیز ما تبع فیه البیضاوی صاحب-الکشاف ۹۱ ح
الاتحافات السنیّه فی الاحادیث القدسیه ۲۵۰
اثبات الهداة ۳۴۲
اثنی عشریه (حسن بن شهید ثانی) ۳۵۲
اثنی عشریه (در مواعظ عدیه) ۳۵۲
اثنی عشریه (شیخ حرّ عاملی) ۳۵۲
اثنی عشریه (شیخ طریحی) ۳۵۲
اجازات (حسن بن شهید ثانی) ۳۲۲
اجازه کبیره (شهید ثاني) ۲۱۴
اجازه کبیره (صاحب معالم) ۲۱۴
اجازه کبیره (سید عبدالله جزائری) ۲۱۵
اجازه کبیره (علّامه حلّی) ۲۱۴
احسن الکبار فی مناقب الائمة الاطهار ۲۲۹
احسن الودیعه-تتمهٔ روضات الجنات (از مآخذ است)
احقاق الحق ۱۲۲
احیاء العلوم غزالی ۳۴۸
اختیار القرآن ۱۳۸
اخلاق محسنی ۱۰۰
اخلاق ناصری ۵۶۸
اربعین (حسین بن عبدالصمد) ۴۴۴
اربعین في فضائل امیر المؤمنین (فیض) ۵۵۰
اربعین (محیی الدین عربی) ۲۵۰
ارشاد (تفتازاني) ۵۶۰
ارشاد (شیخ مفید) ۵۳۴
ارشاد (کرباسی) ۵۴۶
ارشاد السالك ۵۴۴
ارشاد العوام (حاج محمد کریمخان کرمانی) ۴۱۳
الارکان فی دعائم الدین ۵۲۳
ازاحة العلّه في معرفة القبله ۲۱۳
اساس الاحکام ۵۲۱
اساس البلاغه ۱۵۹
اساس التقدیس ۱۵۳
اسباب النزول ۱۸۲
اسرار الصلوة ۲۶۲
اسرار اللاّهوت (نفحات اللاّهوت) ۳۸۳
اسطرلاب منظوم ۶۱۸
اسفار (ملاصدرا) ۸۷
اسنی المطالب (شرح روض الطالب) ۵۹۵
اشارات (درحکمة از ابوعلی سینا) ۱۵۲
اشارات الاصول (حاجی کرباسی) ۵۴۶
اصلاح العمل (سید مجاهد) ۵۳۵
اصول الائمه ۳۴۲
اصول الدین ۳۶۸
الاصول الاصلیّه ۵۵۰
اصول العقائد (فیض) ۵۵۰
اصول عملیه (میرزا محمد کرمانی) ۵۵۵
اصول المعارف (فیض) ۵۵۰
الاضواء البهجه ۵۹۵
اطباق الذهب ۱۶۰

اعجب العجب ۱۶۰
اعلام الوري ۵۰۷
اعلام الهدى ۱۰۸
اعمال ايام سال (محمد مشهدى) ۱۶۳
افصاح (شيخ مفيد) ۵۳۴
اقبال (سيد ابن طاوس) ۶۴
اقصى الامانى ۵۹۵
الاكمال ۲۷۱ ح
امل الامل (از مآخذ است)
انساب سمعانى ۵۰۹ ح
الايقاظ من الهجعه في اثبات الرجعه ۳۴۲
الفيه ابن مالك ۵۹۴
الامالى الشارحه على مفردات الفاتحه ۴۸۳
امالى شيخ مفيد (مجالس- العيون والمحاسن) ۳۱۰
امالى صدوق ۲۲۵
امالى عباسى (ردّ بر نصارى) ۶۱۲
امان الاخطار في الاسفار ۳۱۰
انتصار (شيخ مفيد) ۳۶۶
انتصار الحق ۳۶۶
انساب العين ۶۱۲
انموزج (درنحو) ۱۵۹
انموزج الرجال ۵۴۴
انموزج العلوم ۵۷۴
انوار الانوار ۳۶۷
انوار الحكمه ۵۵۰
انوار سهيلى ۱۰۰
انوار اللوامع (شرح مفاتيح) ۵۲۷
انوار الملكوت ۴۶۵
انيس الزاهدين ۱۷۲
انيس الواعظين ۱۷۲
اهليليجيه ۳۱۰
الايجاز في اخطار الحجاز ۴۸۳
ايضاح (دراماما) ۵۳۴
ايضاح شرح قواعد علامه ۳۸۰
ايضاح (قاضى بيضاوى) ۹۱
ايضاح النافع ۵۴۹
ايقاضات ۵۴۶
ايمان ابى طالب ۵۳۴

ب

الباب المفتوح في ما قيل فى النفس والروح ۲۷۵
بحر الرائق ۵۱۱
البحر المواج (تفسير فارسى فاضل هندى) ۴۴۹
بداية الهدايه ۳۴۲
براهين القاطعه (شرح تجريد خواجه طوسي) ۱۷۲
البسيط (واحدى) ۱۸۲
بشارة الشيعه ۵۵۰
بصائر الدرجات ۳۱۳
بغية الطالب ۵۰۴
بغية المريد ۲۵۴
بيان (كتاب ميرزا على محمد باب) ۴۱۳
بيان (شهيد اول) ۳۵۹

ت

تاج المواليد ۱۰۸
تاريخ ائمه (على بن ابى طالب طبرسى) ۱۹۶
تاريخ ابن اياس ۵۹۶
تاريخ ابن كثير شامى ۵۲۳
تاريخ ادبيات عرب (بروكلمان آلمانى) ۱۹۳
تاريخ انبياء (تحفة الملوك) ۵۴۴
تأويل الايات الباهره في فضل العترة الطاهره ۱۶۴
تبصرة الطالبين (شرح نهج المسترشدين) ۴۶۵
تبيان (تفسير شيخ طوسى) ۶۶
التبيان فى شرح الديوان (شرح ديوان متنبّى) ۹۶
تتمة تحفة الابرار (رساله درسهو وشك) ۵۰۸
تجريد الاصول ۵۲۱
تجريد العقائد ۱۷۲
التجريد فى اصول الفقه ۳۶۸
تجريد قدورى ۵۱۰
تحرير (دراصول فقه) ۵۹۶
تحرير تنقيح اللباب ۵۹۵
تحرير طاوسى ۳۲۲

تحفه (میرزا محمد اخباری) ٦١٢
تحفة الابرار ٤٢٤
تحفة الباري على صحيح البخاری ٥٩٥
تحفة الامين والدر الثمين ٦١٢
تحفة الدعوات ٢٢٨
تحفة الرضويه (شرح لمعه محمد بن حسن بن معصوم) ٤٧٥
التحفة الرضويه فی المسائل الدينيّه ٣٦٨
تحفة الطلاب (شرح تحرير تنقيح اللباب) ٥٩٥
تحفه فاخره ٣٤٩
التحفة القوامیّه (لمعه دمشقيه منظوم) ٦١٨
تحفة الفقه يا تحفة الفقهاء ٥٤٢
تحفة المحتاج (شرح منهاج) ٢٧٨
تحفة الملوك (تاريخ انبياء) ٥٤٤
تحفة الناصريّه ٥٤٤
تذكرة الائمه (ازمآخذ كتاب است)
تذكرة الاولياء (شرح حال حاج محمد كريمخان كرمانی) ٤١٣
تذكرة العارفين ١٢٤
تذكرة المتبحرين ٢٦٥
تذهيب الاكمام (حاشيه تهذيب الاحكام) ١٢٢
ترجمه اثنی عشريه ٣٥٣
ترجمه احتجاج طبرسی (زواری) ٢٢٨
ترجمه احسن الكبار (لوامع الانوار) ٢٢٩
ترجمه احياء العلوم غزالی ٣٤٨
ترجمه ادعيه زاد المعاد ٣٣
ترجمه اشارات شيخ الرئيس (سيد اسدالله امامی) ٢٢٥
ترجمه احتجاج طبرسی (ملافتح الله كاشی) ١٢٤
ترجمه اعتقادات صدوق (وسيلة النجاة) ٢٢٨
ترجمه اكمال الدين (سيد اسدالله امامی) ٢٢٥
ترجمه اماطة اللثام ٣٦٣
ترجمه امالی صدوق (سيد اسدالله امامی) ٢٢٥
ترجمه بحار الانوار (مجلّد سوّم) ٢١٦
ترجمه بحار الانوار (مجلّد چهارم) ٢١٦
ترجمه بحار الانوار (مجلّد نهم) ٢١٦
ترجمه بحار الانوار (مجلّدنهم-آقارضی) ٣١٨
ترجمه بحار الانوار (مجلّد سيزدهم) ٢١٦
ترجمه بحار الانوار (مجلّد هفدهم) ٢١٦
ترجمه بحار الانوار (از بعضی معاصرين حاجی نوری) ٣١٨
ترجمه تبصره علامه ٣٧٠
ترجمه تصحيح الاعتقاد ٥٣٤ ح
ترجمه تفسير امام حسن عسكری عليه السلام ٢٢٩
ترجمه تفسير علی بن ابراهيم قمی ٨٢
ترجمه جامع السعادات (معراج السعاده) ٥٢١
ترجمه جهاد مختصر قدوری (لاتينی) ٥١١
ترجمه خصال ٢٢٥
ترجمة الخواص (تفسير زواری) ٢٢٨
ترجمه رساله يوحنا بنی اسرائيلی ٢٥٢ ح
ترجمه رفع اللثام ٣٦٢
ترجمه شافيه ٢٥٨
ترجمه شرح حال آخوند ملا صدرا ٨٨
ترجمه شفاء ابوعلی سينا ٢٢٥
ترجمه صحيفه سجّاديه (محمد هادی بن ملاصالح) ٢٥٨
ترجمه صحيفه سجّاديه (محمد صالح روغنی) ٢٢٣
ترجمه صحيفه سجاديه (محقق خونساری) ٤٤٦
ترجمه عدة الداعی (مفاتيح النجاة) ٢٢٨
ترجمه عيون اخبار الرضا ٢٢٥
ترجمه قرآن كريم (محقق خونساری) ٤٤٦
ترجمه قرآن كريم (محمد هادی بن ملا صالح) ٢٥٨
ترجمه قرآن كريم (ملافتح الله كاشی) ١٢٤
ترجمه قواعد علامه (قضا و شهادات و تجارت) ٤٩٧
ترجمه كافيه (محمد هادی بن ملاصالح) ٢٥٨
ترجمه معالم الاصول (٢) ٢٥٨
ترجمه مكارم الاخلاق (مكارم الكرائم) ٢٢٨

ترجمه نهج البلاغه (محمد صالح روغنی) ۲۲۲
تسلیة القلوب الحزینه ۶۱۱
تسهیل السبیل ۵۵۰
تشریح العالم ۵۵۰
تصحیح الاعتقاد (شرح اعتقادات صدوق) ۵۳۴
تصحیح قدوری ۵۱۱ ح
تعبیر الرؤیا ۲۸۹
تعریف الالفاظ الاصطلاحیة فی العلوم ۵۹۵
تعلیق الارشاد ۵۴۹
تعلیقه بر الانوار (ملاجلال دوانی) ۳۶۷
تعلیقه بر الانوار (نورالدین اشمونی) ۳۶۷
تعلیقات بر تهذیب الاحکام (آقاجمال خونساری) ۵۶۵
تعلیقات بر شرح اشارات (آقا جمال خونساری) ۵۶۵
تعلیقات بر شرح عضدی (مقدس اردبیلی) ۴۴۱
تعلیقات بر شفا (مقدس اردبیلی) ۵۶۵
تعلیقات بر من لایحضره الفقیه (مقدس اردبیلی) ۵۶۵
تعلیقه ۳۶۷
تعلیقه در رجال (آقای بهبهانی) ۳۹۰
تفسیر ابن کثیر ۹۹
تفسیر بیهقی ۱۰۱
تفسیر ثعالبی ۲۱۴
تفسیر زواری (ترجمة الخواص) ۲۲۸
تفسیر سُوَری از قرآن (ملاصدرا) ۸۷
تفسیر سوره توحید (شیخ احمد احسائی) ۲۶۲
تفسیر شریف (سید مرتضی) ۳۱۴
تفسیر محمد بن ابراهیم نعمانی ۲۱۴
تفسیر محمد بن علی بن مروان بن ماهیار ۱۶۵
تفسیر المعین ۳۱۸
تفسیر نسفی ۹۹
تقریب (قدوری) ۵۱۰
تقریرات شیخ مرتضی انصاری (مطارح - الانظار) ۴۱۸
تقویم البلدان (از مآخذ کتاب است) ۶۱۱
تقویم الرجال ۶۱۱
تقویم العِوَج (ردّ بر ردّ شیخیّه) ۴۱۳
تکمله جامع المقاصد ۲۸۲
تکمله فرائض نصیریه ۴۶۵
تلخیص الاثار ۲۹۷ ح
تنبیه الغافلین ۱۲۴
تنزیه الانبیاء ۳۶۴
تنقیح ۵۱۵
توحید مفضّل ۳۱۰
تنقیح الرایع (شرح شرایع) ۴۳۲
توضیح (شرح تنقیح) ۵۱۵
توضیح الاخلاق (مختصر اخلاق ناصری) ۵۶۸
تهذیب (درفقه شافعی) ۱۷۳
تهذیب المنطق والکلام ۵۶۰
تیسیر (در تجوید) ۱۸۹

ث

ثواب الاعمال صدوق ۳۱۴

ج

جامع البین فی فوائد الشرحین ۵۸۹
جامع الرواة ۳۹۴
جامع السعادات ۳۶۸
جامع صغیر شیبانی ۵۴۰
جامع الفوائد فی تکملة شرح القواعد ۲۸۲
الجامع فی الاخبار ۲۴۳
جامع کبیر شیبانی ۵۴۰
الجبال والامکنه والمیاه ۱۶۰
جلاء العیون ۵۵۰
جلیس الحاضر و انیس المسافر (کشکول شیخ یوسف) ۴۰۱
جمع صحیح مسلم و بخاری ۱۷۳
جواب مسائل (آقا جمال خونساری) ۵۶۵
جواب مسائل (ابن ادریس) ۴۲۰
جواب مسائل بغدادیه (ابن زهره) ۴۸۶
جواب مسائل جبل (») ۴۸۶
جواب مسائل حمص (») ۴۸۶
جواب مسائل نصیبین (») ۴۸۶

جواب مسائل (حاجی کرباسی) ۵۴۶
جواب مسائل (سید مرتضی) ۳۶۴
جواب مسائل (شیخ محمدتقی صاحب حاشیه) ۵۷۱
جواب مسائل مختصره (شیخ محمد تقی صاحب حاشیه) ۵۷۱
جواب مسائل (شیخ مفید) ۵۳۴
جواب مسائل (شیخ یوسف بحرینی) ۴۰۱
جواب مسائل (فاضل هندی) ۴۴۹
جواب مسائل (فخر المحققین) ۳۸۰
جواب مسائل عزیه (محقق حلی) ۴۳۲
جواب مسائل مصریه (؟) ۴۳۲
جواب مسائل (محمد قصیر) ۵۰۷
جواب مسائل شیخ حسین طبری (محمد امین استرابادی) ۶۰۱
جواب مسائل لاریه (میرزا محمد اخباری) ۶۱۲
جوامع الفقه ۳۶۶
جواهر السنیه ۳۴۲

ح

حاشیه برارشاد علامه (حسین بن عبدالصمد) ۴۴۴
حاشیه برارشاد علامه (فخر المحققین) ۳۸۰
حاشیه برارشاد علامه (ملا عبدالله شوشتری) ۳۸۲
حاشیه برارشاد علامه (محقق ثانی) ۳۸۳
حاشیه برارشاد اردبیلی (آقای بهبهانی) ۳۹۰
حاشیه براستبصار (حسن بن شهید ثانی) ۳۲۲
حاشیه براستبصار (صاحب مدارك) ۴۵۰
حاشیه براسفار (حاجی ملا هادی سبزواری) ۳۵
حاشیه براشارات (آقاجمال خونساری) ۵۶۵
حاشیه برالفیه شهید (صاحب مدارك) ۴۵۰
حاشیه برالفیه شهید (ملا عبدالله شوشتری) ۳۸۲
حاشیه برالفیه شهید (محقق ثانی) ۳۸۳
حاشیه برالهیات شفا ۱ (محقق خونساری) ۴۴۶
حاشیه برالهیات شفا ۲ (محقق خونساری) ۴۴۶
حاشیه برانیس التجار (حاج شیخ عبدالکریم یزدی) ۳۶۹
حاشیه برانیس التجار (سید محمد کاظم یزدی طباطبائی ۳۶۹)
حاشیه بربیضاوی (حنفی) ۱۱۳
حاشیه بربیضاوی (عبدالله کردی) ۱۱۵
حاشیه برتحریر علامه (محقق ثانی) ۳۸۳
حاشیه برتحریر قواعد منطقیه رازی ۱۲۰
حاشیه برتفسیر تبیان (ابن ادریس) ۴۳۰
حاشیه برتلویح تفتازانی (ابویحیی زکریا انصاری) ۵۹۵
حاشیه برتلویح تفتازانی (سیالکوتی) ۱۲۰
حاشیه برتهذیب الاحکام (تذهیب الاکمام) ۱۲۲
حاشیه برتهذیب الاحکام (آقا جمال خونساری) ۵۶۵
حاشیه برتهذیب الاحکام (حسن بن شهید ثانی) ۳۲۲
حاشیه برتهذیب الاحکام (صاحب مدارك) ۴۵۰
حاشیه برتهذیب الاحکام (محمد بن علی بن ابراهیم استرابادی) ۸۵
حاشیه برتهذیب المنطق (حاشیه ملا عبدالله) ۴۵۰
حاشیه برحاشیه خفری (آقاجمال خونساری) ۵۶۵
حاشیه برحاشیه خفری (محقق شروانی) ۵۷۴
حاشیه برحاشیه خطائی ۴۵۰
حاشیه برحاشیه خیالی ۱۲۰
حاشیه برحاشیه فخری برالهیات تجرید (سلطان العلماء) ۵۶۸
حاشیه برحاشیه قدیم ملا جلال برشرح تجرید (سلطان العلماء) ۵۶۸

حاشیه برحاشیه قدیم ملا جلال بر شرح تجرید (محقق خونساری) ٤٤٦
این مؤلف را حاشیه دیگری براین حاشیه میباشد ولی بآخر نرسیده
حاشیه برحاشیه قدیم ملا جلال برشرح جدید تجرید (محقق شروانی) ٥٧٤
حاشیه برحاشیه ملا میرزا جان بر شرح مختصر الاصول عضدی (آقاجمال) ٥٦٥
حاشیه برحدائق الناضره (صاحب ریاض) ٤٦٢
حاشیه برحکمة العین (محقق شرواني) ٥٧٥
حاشیه خطائی ٤٥٠
حاشیه خلاصه ٤٤٤
حاشیه خیالی ١٢٠
حاشیه روضه ٤٦٨
حاشیه برزبدة الاصول (سلطان العلماء) ٥٦٨
حاشیه برشرح اشارات (محقق خونساري) ٤٤٦
این مؤلف را حاشیه دیگری نیز براین کتاب میباشد
حاشیه برشرح اشارات (محقق سبزواری) ٤٤٦
حاشیه برشرح قواعد علامه (آقای بهبهانی) ٣٩٠
حاشیه برشرح قوشجی (محقّق شروانی) ٥٧٤
حاشیه برشرح لمعه (جواد عاملی - سید) ٤٦٨
حاشیه برشرح لمعه (حسن بن شهید ثانی) ٣٢٢
حاشیه برشرح لمعه (سلطان العلماء) ٥٦٨
حاشیه برشرح لمعه (صالح مازندرانی - ملا) ٢٥٩
حاشیه برشرح لمعه (علی بن محمدبن حسن بن شهید ثانی) ٣٩٣
حاشیه برشرح مختصر الاصول عضدی (تفتازانی) ٥٦٠
حاشیه برشرح مختصر الاصول عضدی (سلطان-العلماء) ٥٦٨
حاشیه برشرح مختصر الاصول عضدی (شروانی) ٥٧٤
حاشیه برشرح مختصر الاصول عضدی (مقدس اردبیلي) ٤٤١
حاشیه برشرح مدارك (میرزا محمد استرابادي) ٦٠١
حاشیه برشرح مطالع (محقق شروانی) ٥٧٤
حاشیه برشفاء ابوعلی (آقا جمال خونساری) ٥٦٥
حاشیه برشفاء ابوعلی (محقق سبزواری) ٤٤٦
حاشیه برصحیفه سجادیه (حسین بن عبدالصمد) ٤٤٤
حاشیه برعدة الاصول (خلیل بن غازی) ٥٦٦
حاشیه برفوائد مدنیه (علی بن محمد بن حسن بن شهید ثانی) ٣٩٢
حاشیه برقواعد علّامه - کتاب تجارت (سید - جواد عاملی) ٤٦٨
حاشیه برقواعد علّامه - دین ورهن (سیدجواد عاملی) ٤٦٨
حاشیه برقواعد علّامه (میرزا رفیعا نائینی) ٢٤٥
حاشیه برکافی (حسن بن شهیدثانی) ٣٢٢
حاشیه برکشاف (تفتازانی) ٥٦٠
حاشیه برمجمع البیان (ملاخلیل بن غازی) ٢٦٥
حاشیه برمختلف علامه (حسن بن شهید ثانی) ٣٢٢
حاشیه برمختلف علامه (سلطان العلماء) ٥٦٨
حاشیه برمدارج الشیعه ٥٤٧
حاشیه برمدارك - فقط کتاب طهارت (سید - جواد عاملی) ٤٦٨
حاشیه برمدارك (صاحب ریاض) ٤٦٢
حاشیه برمسالك (آقای بهبهانی) ٣٩٠
حاشیه برمطول ٤٥٠
حاشیه برمعالم - فارسی (محقق شروانی) ٥٧٥
حاشیه برمفاتیح (آقای بهبهانی) ٣٩٠
حاشیه برمفاتیح - شریعة الشیعه (ملا ابوالحسن عاملی) ٥٢٧
حاشیه برمن لایحضره الفقیه (آقاجمال خونساري) ٥٦٥

حاشیه برمن لایحضره الفقیه (حسن بن شهیدثانی) ۳۲۲
حاشیه برمن لا یحضره الفقیه (شیخ بهائی) ۳۲۸
حاشیه بروافي (آقای بهبهانی) ۳۹۰
حاشیه ملا عبدالله یزدی (حاشیه بر تهذیب - المنطق) ۴۵۰
الحاوی (فقه) ۳۶۷
حدائق الانوار ۱۵۳
حدائق المقربین ۲۶۹
حدیقة الشیعه ۴۴۱
حدیقة الهلالیه ۳۶
الحصن الحصین ۱۹۲
الحق المبین (ردّ بر اخباریین) ۵۰۴
حقائق فیض ۵۵۰
حقیقة الاعیان في معرفة الانسان ۶۱۲
حکمة العرشیه ۲۶۲
حکمة العین ۵۷۵
حواشی ارشاد الاذهان ۳۵۵
حواشی الانوار لعمل الابرار ۳۶۷
حواشی قواعد علامه ۴۹۷
حواشی کشاف ۱۵۹
حواشی معالم ۶۱۴
حواشی من لایحضره الفقیه ۳۲۷

خ

خراجیه (محقق کرکی) ۳۸۳
خراجیه ۴۱۵
خراجیات ۴۲۱
خزائن نراقی ۵۲۱
الخصال ۳۳۲
کتاب الخطب ۴۳
الخطط الجدیده ۵۹۶
خلاصة الحساب ۵۸۱
خلاصة الحساب منظوم ۶۱۸
خلاصة المقال ۲۵۶
خلافیه محقق سبزواری ۴۰۸
خیارات (شیخ علی بن جعفر) ۵۴۹
الخیرات الحسان (مناقب ابوحنیفه) ۲۷۸

د

دارالسلام و مدارالاسلام ۲۰۰
دانشکده رجال ۱۰۸
دانشنامه شاهی ۶۰۰
درایة الحدیث (حسین بن عبدالصمد) ۴۴۴
دررالبحار (مختصر البحار) ۳۱۹
دررالبحار (نورالانوار) ۳۷۸
الدرالمنثور ۲۹۲
الدرالمنثور في التفسیر بالمأثور ۸۹
الدرالمنظوم ۲۹۳
الدرالمنظوم من کلام المعصوم (شرح اصول کافی) ۲۵۳
الدررالنجفیه ۴۰۱
الدرة المضیئه ۱۹۲
الدروالمرجان ۳۲۲
الدقائق المحکمه (شرح مقدمهٔ جزریه) ۵۹۵
دستور الحکم و ماثور مکارم الشیَم ۲۸۵
دلیل قاطع (شرح بدایة الهدایه) ۵۵۳
دوائرالعلوم و جداول الرسوم ۶۱۱
دیوان (اربلی) ۲۹۸
دیوان (حسن بن شهیدالثانی) ۳۲۶
دیوان رسائل (زمخشری) ۱۵۹
دیوان فرصت الدوله ۵۳۲ ح
دیوان غزلیات (آقا محمود بهبهانی کرمانشاهی) ۵۴۴
دیوان شعر (زمخشری) ۱۵۹
دیوان شعر (سید مرتضی) ۳۴۲
دیوان شعر (شیخ حر) ۳۴۲
دیوان شعر (متنبی) ۹۶
دیوان شعر (میرزای قمی) ۴۲۶
دیوان میرزا محمد اخباری (عربی) ۶۱۲
دیوان میرزا محمد اخباری (فارسی) ۶۱۲

ذ

ذبایح اهل کتاب ٥٣٤
ذخیرة اللباب الی کل علم فیه باب ٦١١
ذخیره (در کلام سید مرتضی) ٣٦٤
ذخیرة المعاد (رساله عملیه شیخ زین العابدین مازندرانی) ٤٠٩
ذریعه (سید مرتضی) ٣٦٤
ذیل بحارالانوار (دررالبحار) ٣١٩
ذیل بحارالأنوار (معالم العبر) ٣١٩

ر

رائیه شاطبی ٥٩٤
رئوس المسائل ١٦٠
ربیع الابرار ٢٧٤
رجال صغیر (محمدبن علی بن ابراهیم استرابادی) ٨٥
رجال علامه طباطبائی ٢٨٨ ح
رجال کبیر (محمدبن علی بن ابراهیم استرابادی) ٨٥
رجال (مجلسی اول) ٢٥٥
رجال وسیط (محمدبن علی بن ابراهیم استرابادی) ٨٥
ردّ بر آقای بهبهانی
ردّ بر ابن ابی الحدید (سلاسل الحدید) ٤٠١
ردّ بر ابن عباده ٥٣٤
ردّ بر ابن عبدالوهاب (فصل الخطاب) ٦١١
ردّ بر اخباریین (الحق المبین) ٥٠٤
ردّ بر اخباریین (صاحب مفتاح الکرامه) ٤٦٨
رد بر اشاعره (حل العقال) ١٢٢
ردّ بر باب وبابیه ٤١٣
ردّ بر پادری (سیف الامه) ٥٢١
ردّ بر حواشی سید صدر وملاجلال ٦٠١
ردّ بر ردّ بر شخیه (تقویم العوج) ٤١٣
ردّ بررسالهٔ نماز جمعه شهید ٣٤٢
ردّ بر (٣٠) روز بودن ماه رمضان در همهٔ سالها ٤١٦
ردّ بر صوفیه (آقا محمود بهبهانی) ٥٤٥
ردّ برصوفیه (میرزا قمی) ٤٢٦
ردّ برعلی بن عیسی رمّانی ٥٣٤
ردّ بر فضیلة معتزله ٥٢٤
ردّ بر فیض (علی بن محمد بن حسن بن شهید ثانی) ٣٩٣
ردّ بر فیض (محقق سبزواری) ٤٠٨
ردّ بر قرامطه ٢٨٩
ردّ بر قرآن ٣٤٨
ردّ بر محقق کرکی ٣٨١
ردّ بر میرزا محمد اخباری (کشف الغطاء) ٥٠٣
ردّ بر نصاری (امالی عباسی) ٦١٢
ردّ بر نوح آفندی ٣٠٥
رسائل شیخ مرتضی انصاری (فرائدالاصول) ٥٧٧
الرسائل (کتاب الرسائل کلینی) ٢٨٩
رساله امامیه ٦١٩
رساله در آب انگور ٤٦٨
رساله در اجاره ٤١٨
رساله در اجتهاد و اخبار ٣٩٠
رساله در اجتهاد و تقلید ٣٢٢
رساله در اجماع و استصحاب ٤٦٢
رساله در احکام زنان ٣٨٨
رساله در احیاء موات ٤١٨
رساله در اخبار (محقق شروانی) ٥٧٥
رساله در اختیار ٥٧٥
رساله در ارث (صاحب حدائق) ٤٠١
رساله در ارث زن (شهید ثانی) ٤٨١
رساله در استحباب تیاسرقبله ٤٣٢
رساله در اصالة برائة ٣٩٠
رساله در اصول دین (العقائدالجعفریه) ٥٠٤
رساله دراصول دین (کلید بهشت) ٤٤٩
رساله دراصول دین (محقق شروانی) ٥٧٥
رساله دراصول دین (آقا محمود بهبهانی) ٥٤٤
رساله دراصول دین (میرزای قمی) ٤٢٦
رساله دراصول فقه (آقا محمود بهبهانی) ٥٤٤
رساله در اعتماد بقول زنان ٤٢٣

رساله در اکتفاء بیك ضربت در تیمم ۴۶۲
رساله در امامة - اول (جاحظ) ۲۸۶
رساله در امامة - دوم (جاحظ) ۲۸۶
رساله در امامة (صاحب حدائق) ۴۰۱
رساله در امامة (علی‌بن یونس عاملی) ۲۷۵
رساله در بداء (محقق شروانی) ۵۷۵
رساله در بداء (میرزا محمد استرابادی) ۶۰۱
رساله در تثلیث تسبیحات ۴۶۲
رساله در تجوید (صاحب مفتاح الکرامه) ۴۶۸
رساله در تحدید روز شرعی ۴۰۸
رساله در تحقیق آیه غار ۱۲۲
رساله در تحقیق تخلف جیش اسامه ۵۷۵
رساله در تحقیق قبله ۴۴۴
رساله در ترتیب نماز قضاء ازطرف میت ۴۶۲
رساله در تسامح در ادله سنن ۴۲۶
رساله در تقلید (شیخ انصاری) ۴۱۸
رساله در تقلید اموات ۵۴۶
رساله در تقلید اموات (حسن بن شهید ثانی) ۳۲۲
رساله در جواز قضاء و تحلیف باجازه مجتهد ۴۲۶
رساله در حجیة ظن (صاحب حاشیه) ۵۷۱
رساله در حجیة ظن (سید مجاهد) ۵۳۴
رساله در حجیة ظن مطلق ۵۳۶
رساله در حدوث عالم ۳۰۵
رساله در حدیث بساط ۵۶۵
رساله در حرمت کشیدن دود ۳۰۵
رساله درحرمت مادر موطوئه بـ واطی ۴۲۳
رساله در حساب ۳۶۸
رساله در خلل صلوة ۴۱۸
رساله در خمر راجع به نجاست و طهارت آن ۶۰۱
رساله خواجه محمد بازیار ۳۵۷
رساله در دفع شبهه استلزام ۴۴۶
رساله در دفع شبهه ایمان و کفر ۴۴۶
رساله در دفع شبهه طفره ۴۴۶
رساله دررجعت (الایقاظ من الهجمه) ۳۴۲
رساله رسلانیه ۵۹۵
رساله در روح و عقل و نفس ۲۶۲
رساله در رهن ۴۱۸
رساله در زکوة ۴۱۸
رساله در زیارت عاشوراء ۴۲۳
رساله در سالبه معدوله ۵۷۵
رساله در سهو و شك پیغمبر (ص) ۵۳۴
رساله در سهو و شك (حجة‌الاسلام رشتی) ۴۲۴
رساله در سیر و سلوك ۲۶۲
رساله در شجره منهیه ۲۲۳
رساله در صحیح و اعم ۵۴۶
رساله درصدق کلام الله ۵۷۵
رساله در صلوة ۴۰۱
رساله در صلوة مسافر ۴۱۸
رساله درصید و ذباحه ۱۶۳
رساله در طلاق ۴۲۶
رسالة‌الطّف ۲۹۸
رساله در طهارت ۴۱۸
رساله درطهارت وصلوة (آقای بهبهانی) ۳۹۰
رساله درطهارت وصلوة (صاحب جواهر) ۳۸۸
رساله در عبادات ۳۶۸
رساله درعدم دختری زینب ورقیه رسول‌راصم ۳۱۲
رساله در عدم جواز عقد دختر کوچك ۳۹۰
الرسالة العضدیه ۵۸۶
رساله علی‌بن حسین بن بابویه ۴۹۲
رساله در غسل ۴۰۸
رساله در غسل میت ۵۱۰
رساله درغصب ۴۱۸
رساله در فرائض ومواریث (صاحب جواهر) ۳۸۸
رساله در فرائض و مواریث (میرزای قمی) ۴۲۶
رساله در قبله ۴۴۴

رساله درقضاء وشهادات (شیخ انصاري) ۴۱۸
رساله درقضاء وشهادات (میرزای قمی) ۴۲۶
رساله قمیه (ملاخلیل بن غازي) ۲۶۵
رساله درکلام (علی بن یونس عاملی) ۲۷۵
رساله در لقطه (شیخ انصاری) ۴۱۸
رساله در مباحث الفاظ ۲۶۲
رساله در متعه ۵۳۴
رساله در مضایقه و مواسعه (صاحب مفتاح - الکرامه) ۴۶۸
رساله در مضایقه و مواسعه (سید نصرالله استرابادی) ۴۳۷
رساله در مفطر بودن دود ۵۴۶
رساله مقادیر ۲۵۵
رساله درمناسخات میراث (تکمله فرائض نصیریه) ۴۶۵
رساله نجفیه ۲۶۵
رساله در نماز جمعه - استحباب (آقای بهبهانی) ۳۹۰
رساله درنماز جمعه - وجوب (آقاجمال خونساری) ۵۶۵
رساله درنماز جمعه - وجوب (حرّ عاملی) ۳۴۲
رساله درنماز جمعه - وجوب (حسین بن عبدالصمد) ۴۴۴
رساله در نماز جمعه - وجوب (شهید ثانی) ۳۴۲
رساله درنماز جمعه - وجوب بعربی (محقق سبزواری) ۴۰۸
رساله درنماز جمعه - وجوب بفارسی (محقق سبزواری) ۴۰۸
رساله در نماز جمعه (محمدباقر بن غازی) ۵۶۶
رساله در نماز جمعه - حرمت (خلیل بن غازی) ۲۶۵
رساله درنماز جمعه - حرمت (علی نقي کمره اي) ۳۰۵
رساله در نماز جمعه - حرمت (قاضی نورالله شوشتری) ۱۲۲
رساله در نیت (آقا جمال خونساری) ۵۶۵
رساله دروجوب اقامه حدود ۴۲۲
رساله در وقف (حجة الاسلام رشتی) ۴۲۲
رساله در وقف (شیخ انصاري) ۴۱۸
رساله در وقف (میرزای قمی) ۴۲۷
رساله در هندسه (محقق شروانی) ۵۷۵
الرشحات (علی بن حسین کاشفی) ۵۳۹ ح
رضاعیات ۴۲۱
رضاعیه (حسین بن عبدالصمد) ۴۴۴
رضاعیه (شیخ ابراهیم قطیفی) ۴۱۵
رضاعیه (مجلسی اول) ۲۵۵
رضاعیه (محقق ثانی) ۲۸۳
رموز التفاسیر الواقعة فی الکافی والروضه ۲۶۵
روح الالباب (شرح شهاب) ۱۳۰
الروض (فقه) ۳۶۷
روض الجنان (شرح ارشادالاذهان) ۴۷۵
روضة الشهداء ۱۰۰
روضة الطالب ۵۹۵
ریاض الشهاده ۵۶۱
ریاض العلماء ۲۱۶

ز

زبدة التفاسیر ۱۲۴
الزواجر عن اقتراف الکبائر ۲۷۸
زهر الربیع ۲۸
الزهر الفائح ۱۹۲
الزهرة البارقه فی احوال المجاز والحقیقه ۴۲۴
زیادات ۵۴۰
زینة الصلوات ۱۷۲

س

سؤال وجواب فاضل شربیانی (وسیلة النجاة) ۵۵۴
سبع الشداد ۲۳
سخن و سخنوران ۱۴۹ ح (ازمآخذ است)
سعدالسعود ۲۱۴
سفینة النجاة ۵۵۰

سلاسل الحديد (ردّ بر ابن ابي الحديد) ٤٠١
سلاة العصر ٢٨ (از مآخذ است)
السهام المارقه عن اغراض الزنادقه ٢٩٣
سيف الامه (رد بر بادري) ٥٢١

ش

شارع النجاة ٨١
شافيه (ابن حاجب) ٢٥٨
شافيه منظوم ٤١٨
شافي در امامة (سيد مرتضي) ٣٦٤
شفي (شرح عربي ملا خليل بر كافي) ٢٦٥
شافي فيض (مختصر وافي) ٣٣٧
شرايع ابن بابويه (رساله فقه علي ابن بابويه) ٤٩٢
شرح ابيات الكتاب سيبويه ١٦٠
شرح اربعين النوويه (تفتازاني) ٥٦٠
شرح ارشاد الاذهان (ابن خاتون) ٢٢٦
شرح ارشاد الاذهان (روض الجنان) ٣٧٦
شرح ارشاد (فتح الجواد) ٢٧٨
شرح استبصار ٢٢٤
شرح استبصار (ميرزا محمد استرابادي) ٦٠١
شرح اسماء الحسنى (در آخر عدة الداعي) ٤٤
شرح اسماء الحسنى (حاجي سبزواري) ٣٥
شرح اسماء الحسنى (واحدي) ١٨٢
شرح اشارات بوعلي (علامه حلي) ٣٥٦
شرح اشارات بوعلي (فخر رازي) ١٥٣
شرح اصول كافي (علي بن محمد بن حسن شهيد ثاني) ٣٩٣
شرح اصول كافي (ميرزا محمد استرابادي) ٦٠١
شرح اعتقادات صدوق (تصحيح الاعتقاد) ٥٣٤
شرح الفيه شهيد ثاني (المقاصد العليه) ٣٧٦
شرح الفيه شهيد ثاني (دوم) ٣٧٦
شرح الفيه شهيد ثاني (سوم) ٣٧٦
شرح الفيه شهيد ثاني (محقق ثاني) ٢٦٠
شرح الفيه شهيد ثاني (عز الدين حسين بن عبد الصمد) (١) ٣٦٠
شرح الفيه شهيد ثاني (عبد العلي جابلقي) ٣٦٠
شرح الفيه شهيد ثاني (محمد بن نظام الدين استرابادي) ٣٦٠
شرح الفيه شهيد ثاني (حسن بن شهيد ثاني) ٣٢٢
شرح الانوار (نور الدين بوشي) ٣٦٧
شرح الهيات تجريد (مقدس اردبيلي) ٤٤١
شرح انوار الملكوت (عميدي) ٤٦٥
شرح آيات الاحكام (مسالك الافهام) (شيخ جواد بغدادي) ٥٨١
شرح ايساغوجي (المطلع) ٥٩٥
شرح باب حاديعشر ٧٨
شرح بداية الهدايه (دليل قاطع) ٥٥٣
شرح بداية الهدايه (مصابيح الهدايه) ٥٦١
شرح برشرح عضدي (تفتازاني) ٥٦٠
شرح تبصره علامه (شيخ احمد احسائي) ٢٦٢
شرح تبصره علامه ـ كبير (سيد مهدي قزويني) ٣٦٩
شرح تبصره علامه ـ متوسط (») ٣٦٩
شرح تبصره علامه ـ كوچك (») ٣٦٩
شرح تبصره علامه (محمد حسن شريعتمدار) ٣٦٩
شرح تبصره علامه (محمد حسن بن آل ابي خميس) ٣٦٩
شرح تبصره علامه (محمد حسن بن سميع) ٣٦٩
شرح تبصره علامه (سيد محسن عاملي) ٣٧٠
شرح تبصره علامه (آقا ضياء الدين عراقي) ٣٧٠
شرح تجريد الاصول ٥٢١
شرح تجريد خواجه طوسي (براهين القاطعه) ١٧٢
شرح تحرير تنقيح اللباب (تحفة الطلاب) ٥٩٥
شرح تصريف ٥٦٠
شرح تلخيص جامع كبير ٥٦٠
شرح تنقيح (توضيح) ٥١٥
شرح تهذيب الاحكام (ميرزا محمد استرابادي) ٦٠١
شرح تهذيب الاحكام (ملاذ الاخبار) ٢٣٤
شرح تهذيب الوصول (غايه السئول) ٣٨٠
شرح تهذيب الوصول (ضياء الدين اعرج) ٥٨٨
شرح تهذيب الوصول (جمال الدين حسين استرابادي) ٥٨٩

شرح تهذیب الوصول (جمال الدین محمد استرابادی) ٥٨٩
شرح تهذیب الوصول (عبدالنبی جزائری) ٥٨٩
شرح تهذیب الوصول (مجدالدین عباد بن احمد) ٥٨٩
شرح تهذیب الوصول (منصور راستگو) ٥٨٩
شرح جامع عباسی ٢٢٦
شرح جعفریه (غرویه) ٤١١
شرح جعفریه (المطالب المظفریه) ٤١١
شرح جعفریه (علي بن عبد العالی) ٤١١
شرح جعفریه (شیخ جواد بغدادی) ٥٨١
شرح جمع الجوامع ١٠٧
شرح جوشن کبیر ٢٢
شرح چغمینی ١١٦
شرح حال آخوند ملا صدرا ٨٨
شرح حال ابان بن عثمان ٤٢٤
شرح حال ابراهیم بن هاشم ٤٢٤
شرح حال ابوبصیر ٤٢٤
شرح حال اسحق بن عمار ٤٢٤
شرح حال حماد بن عیسی ٤٢٤
شرح حال شهید ثانی (مختصر بغیة المرید) ٢٥٤
شرح حال شیخ بهائی ٤٤٣
شرح حال عاصم ١٨٤
شرح حدیث همام (مجلسی اول) ٢٥٥
شرح حرز الامانی (فتح الوصید) ١٨٩
شرح حکمة العرشیه ٢٦٢
شرح خلاصة الحساب (حاجی حسین یزدی) ٢٦٥
شرح خلاصة الحساب (شیخ جواد بغدادی) ٥٨١
شرح دروس (آقا رضي الدین) ٤٤٧
شرح دروس (شیخ جواد بن سعید) ٤٤٧
شرح دروس (میرزا محمد مهدی اصفهانی) ٤٤٧
شرح دعاء سمات (آقا محمود بهبهانی) ٥٤٤
شرح دعاء سمات - فارسی ٢٢٣
شرح دیوان متنبّی (التبیان فی شرح الدیوان) ٩٦
شرح دیوان متنبی (واحدی) ١٨٢
شرح رائیه شاطبی (وسیله) ١٨٩
شرح رساله حساب محقق نراقی ٥٢١
شرح رساله نفلیّه (الفوائد المليه) ٥٥٢
شرح رودنیل و منشأ آن ١٠٧
شرح روض الطالب (اسنی المطالب) ٥٩٥
شرح روضه کافی (امیر سید حسین کرکی) ٢٩٠
شرح زیارت عاشورا (میرزا ابوالفضل کلانتری) ٤١٩
شرح السنّه ١٧٣
شرح شافیه ابن حاجب (ابو یحیی انصاری) ٥٩٥
شرح شرایع محقق ثانی ٣٨٣
شرح شرایع محقق شروانی ٥٧٥
شرح شمسیه تفتازانی ٥٦٠
شرح شهاب (روح الالباب) ١٣٠
شرح صحیفه سجادیّه (سید نعمة الله جزایری) ٣٦
شرح صحیفه سجادیّه (حضرت فیض) ٣٦
شرح صحیفه سجادیّه (شیخ بهائی) ٣٦
شرح صحیفه سجادیّه عربی (مجلسی اول) ٢٢٥
شرح صحیفه سجادیّه فارسی (مجلسی اول) ٢٢٥
شرح صغیر وجیز (امام رافعی) ٤٨٣
شرح صمدیه -١- (سید علیخان کبیر) ٢٨
شرح صمدیه -٢- (سید علیخان کبیر) ٢٨
شرح صمدیه -٣- (سید علیخان کبیر) ٢٨
شرح طیبی بر کشاف ٩٩
شرح عدة الاصول ٢٦٥
شرح عقائد عضدیه ٥٨٦
شرح عقائد نسفیه (تفتازاني) ٥٦٠
شرح عوامل (فاضل هندی) ٤٤٩
شرح غایة الوصول ٥٩٦
شرح غرر ودرر بفارسی (آقاجمال خوانساری) ٥٦٥
شرح فروع کافی (ملا صالح) ٢٥٩

شرح فصول نصیریّه (فاضل مقداد) ۸۷
شرح فصول نصیریه (قاضی بیضاوی) ۹۱
شرح فوائد شیخ احمد احسائی ۲۶۲
شرح قانون طبّ (امام فخر رازی) ۱۵۴
شرح قدوری (حداد) ۵۱۱
شرح قدیم تجوید ۴۰۰
شرح قطبی ۴۰۰
شرح قصیده بُرده ۲۷۸
شرح قصیده سید حمیری ۴۴۹
شرح قواعد علاّمه (حسین بن عبدالصمد) ۴۴۴
شرح قواعد علامه (بر کتاب مکاسب- صاحب کشف الغطاء) ۵۰۴
شرح قواعد علامه (ایضاح القواعد) ۳۸۰
شرح قوانین (محمد بزاوند قانی) ۶۰۴
شرح کافی (شافی) ۲۶۵
شرح کافیه (بیضاوی) ۹۱
شرح کافیه (فاضل هندی) ۴۴۹
شرح کشاف (تفتازانی) ۵۶۰
شرح کفایه سبزواری (ملّا ابوالحسن - بر کتاب متاجر) ۵۰۵
شرح کفایه سبزواری (شوارع الهدایه) ۵۴۶
شرح الکلم النوابغ (النّعم السوابغ) ۵۶۰
شرح لامیة العرب ۱۶۰
شرح اللباب ۳۶۷
شرح لمعه دمشقیه (سید محمد قصیر) ۴۷۵
شرح لمعه دمشقیه (المفاتیح النبویه) ۴۷۵
شرح لمعه دمشقیه (تحفة الرضویه) ۴۷۵
شرح مبادی الوصول (عمیدی) ۴۶۵
شرح مبادي الوصول (فخر المحققین) ۳۸۰
شرح مثنوی (حاجی سبزواری) ۳۵
شرح مثنوي (محمد صالح روغنی) ۲۲۳
شرح مختصر الاصول (بدرالدین تستري) ۵۸۶
شرح مختصر الاصول (بیضاوی) ۹۱
شرح مختصر الاصول (جمال الدین) ۵۸۶
شرح مختصر الاصول (زین الدین خنجی) ۵۸۶
شرح مختصر الاصول (سید رکن الدین) ۵۸۶
شرح مختصر الاصول (شمس الدین اصفهانی) ۵۸۶
شرح مختصر الاصول (شمس الدین خطیبي) ۵۸۶
شرح مختصر الاصول (قطب الدین شیرازی) ۵۸۶
شرح مختصر النافع (غرر الجامع) ۴۸۱
شرح مختصر النافع (صاحب مدارك) ۴۵۰
شرح مختصر النافع (معتبر) ۴۸۱
شرح مختصر النافع (الضیاء اللامع) ۴۸۱
شرح مختصر النافع (المهذب البارع) ۴۸۱
شرح مختصر کرخی ۵۱۰
شرح مدارك (آقامحمد علی بهبهانی کرمانشاهانی) ۴۵۱
شرح مسند شافعی (امام رافعی) ۴۸۳
شرح مشاعر (شیخ احمد احسائی) ۲۶۲
شرح مشیخه فقیه ۳۲۷
شرح مصابیح (رافعی) ۳۶۷
شرح مصابیح (ابن جزری) ۱۹۲
شرح مطالع (بیضاوی) ۹۱
شرح مطالع ۵۷۴
شرح معالم الاصول (مشارع صغیر) ۱۷۲
شرح معالم الاصول (مشارع کبیر) ۱۷۲
شرح معالم الاصول (ملاصالح) ۲۵۹
شرح مفاتیح (شریعة الشیعه و دلائل الشریعه) ۵۲۷
شرح مفاتیح (آقای بهبهانی) ۵۲۷
شرح مفاتیح (سیدعبدالله بن سید محمد رضاحسنی) ۵۲۷
شرح مفاتیح (صاحب ریاض) ۴۶۲
شرح مفاتیح (سید علی نقی) ۵۲۷
شرح مفاتیح (آقا محمد هادی بن ملاصالح) ۵۲۷

شرح مفاتیح (محمد هادی بن نور الدین) ٥٢٧
شرح مفاتیح (آقا محمود بهبهانی) ٥٢٧
شرح مفاتیح (الانوار اللوامع) ٥٢٧
شرح مفاتیح (المصباح الساطع) ٥٢٧
شرح مقاصد الطالبین ٥٦٠
شرح مقدمة الجزریة (الدقائق المحکمه)٥٩٥
شرح مناهج الطالبین (کنز الراغبین)١٠٧
شرح منظومه حاجی سبزواری ٣٥
شرح منظومه در معاني و بیان(نجاح الطالب)١٦٣
شرح من لا یحضره الفقیه (ملا صالح) ٢٥٩
شرح من لا یحضره الفقیه (من لا یحضر التّبه) ٣٢٤
شرح منهاج (تحفه المحتاج) ٢٧٨
شرح منهاج الهدایه (مدارج الشیعه)٥٤٧
شرح نفلیه (الفوائد الملیه) ٣٧٦
شرح نهج البلاغه (ملا فتح الله) ١٢٤
شرح نهج البلاغه (زواری) ١٢٨
شرح نهج المسترشدین (فخر المحققین) ٣٨٠
شرح نهج المسترشدین (تبصرة الطالبین) ٤٦٥
شرح وافی کتاب طهارت (سید جواد عاملی)٤٦٨
شرح وافیه (سید صدر الدین قمی) ٣٩٤
شرح وافیه (صاحب مفتاح الکرامه) ٤٦٨
شرح ورقات امام الحرمین ١٠٧
شرح وقایه الروایه ٥١٥
شرح هدایه سروجي ٥٦٠
شرح هدایه اثیریه (آخوند ملا صدرا) ٨٧
شرح اربعین ٢٠٠
شرح ارشاد الاذهان ٣٥٥
شروح الانوار لاعمال الابرار ٣٦٧
شروح جمع الجوامع ٥٩٥
شروح حرز الامانی ١٨٩
شروح شرایع الاسلام ٤٢٢
شروح شرح عضدی ٥٨٦
شروح صحیفه سجادیه ٣٦
شروح قواعد علامه ٤٩٧
شروح کشاف ١٥٩
شروح معالم الاصول ٦١٤
شروح وقایة الروایه ٥١٥
شروح مختصر الاصول ٥٨٦
شروح مختصر قدوری ٥١٠
شروح وجیز غزالی ٤٨٢
شریعة الشیعة ودلائل الشریعة (شرح مفاتیح) ٥٢٧
شفا (ابوعلی سینا) ٤٤٩
شفاء الصدور ١٧٢
شمس الحقیقه ٦١٢
شمع الیقین ٢٠
شوارع الهدایه (شرح کفایه سبزواری) ٥٤٦
شواهد ابن ناظم (صاحب مدارك) ٤٥٠
شهاب ثاقب (فیض) ٣٥١
شهاب ثاقب (میرزا محمد اخباری) ٦١١
شافیه (ابن حاجب) ٥٨٦

ص

الصارم التبار ٦١١
صحاح اللّغه ٩٣
صحیفه ثانیه سجادیه ٣٤٢
صحیفه ادریس پیغمبر علیه السلام ٢١٤
صحیفة الصفا ٦١١
صحیح ترمذی ٣٠٧
صحیح مسلم ٣٠٧
صغیر - تفسیر (فخر رازی) ١٥٧
صمدیه (حسین بن عبدالصمد) ٢٨

ض

الضیاء اللامع (شرح مختصر النافع) ٤٨١

ط

طاقدیس (مثنویات ملا احمد نراقی) ٥٢١
طبقات عثمانی ٢٦٧
طبقات الشافعیه (٣ جلد از مآخذ است)
طبقات المفسرین (از مآخذ است)
الطرائف فی مذاهب الطوائف ٦٤
طهارت (شیخ جعفر صاحب کشف الغطا) ٥٠٤
طیبه النّشر ١٩٢

ع

عدة الاصول ٥٦٧
عروة الوثقى (تفسير) ١١٧
العشرة الكامله ١٢٢
العقائد العضديه ٥٨٦
العقائد الجعفريه ٥٠٤
عقائد سيالكوتى ١٢٠
عقاب الاعمال ٣١٤
عقيلة اتراب القصائد ١٨٩
عكوس الشموس ٥٤٤
علل الحج ٢٧٨
علل الوضوء ٢٧٨
عين الاصول ٥٢١
عين الحيات ٢٥١
عين الحيات (تفسير) ١١٧
عين المعانى ١٩٣
عين اليقين ٥٥٠
عيون الجواهر ٥٨٦
عيون التفاسير للفضلاء السماسير ١٣٩
عيون التفاسير بحذف التكارير (منصوري) ١٣٩
العيون والمحاسن (الفصول المنتخبه - مجالس شيخ مفيد) ٥٣٣

غ

غاية السئول (شرح تهذيب الوصول) ٣٨٠
غاية القصوى ٩١
غرر الجامع (شرح مختصر النافع) ٤٨١
الغرر البهيه (شرح البهجة الورديه) ٥٩٥
غرر الحكم و درر الكلم ٢٨٥
غاية الوصول (غزالى) ٥٩٦
غرر و درر (سيد مرتضى) ٣٦٤
غرر و درر حسين بن عبدالصمد ٤٤٤
غرويه (شرح جعفريه) ٤١١
غريب القران (ابان بن تغلب بكرى) ١٤٧
غريب القران (زين الدين عبدالرحيم عراقى) ١٤٧
غزوات (واحدى) ١٨٢
غنائم ٤٢٦
الغنيه عن الحجج والادله ٤٨٦
الغيبه (محمد بن ابراهيم نعمانى) ٢١٤

ف

الفائق ١٥٩
فتاوى الاوزجندى ٥٤٢
فتاوى التتارخانيه ٥٤٢
فتاوى الحديثه ٢٧٨
فتاوى الحنفيّه ٥٦٠
فتاوى السراجيه ٥٤٠
فتاوى الظهيريه ٥٤٢
فتاوى قاضى خان ٥٤٢
فتح الباب الى الحق والصواب ٦١١
فتح الجواد (شرح ارشاد در فقه شافعى) ٢٧٨
فتح رب البريه (شرح قصيده خزرجيه) ٥٩٥
فتح الرحمن بكشف ما يلتبس فى القرآن ٥٩٥
فتح الرحمن (شرح رساله در توحيد) ٥٩٥
فتح الرحمن على متن لقطة العجلان ٥٩٥
فتح الوهاب (شرح منهج الطلاب) ٥٩٥
فتوح منزل المبانى (شرح اقصى الامانى) ٥٩٥
فرائد الاصول (رسائل شيخ انصارى - حجية ظن) ٥٧٧
الفرائد و القلائد ٢٨٥
فرائض سراجيه (رسالهٔ سراجيه) ١٩٣ ح
فرائض نصيريه ٤٦٥
فرحة الغرى بصرحة الغرى ٣١٢
فردوس التواريخ ٥٠٦ ح
فصل الخطاب (حاج محمد كريمخان) ٤١٣
فصل الخطاب (محمد محبوبى) ١٤٣
فصل الخطاب (رد بر مقاله ابن عبدالوهاب) ٦١١
الفصول المنتخبه (العيون والمحاسن - مجالس شيخ مفيد) ١٩٩، ٥٣٣

فضائل الزهراء ١٩٦
فضل کوفه ومساجد ها ١٩٨
فصول (الفصول منتخبه - العیون و المحاسن- مجالس شیخ مفید) ١٩٩ و ٥٣٣
فصول نصیریه ٨٧
فقه استدلالی (شیخ محمد تقي) ٥٧١
فقه فارسي (شیخ محمد تقی) ٥٧١
الفوائد (ابوبکر اسکاف بلخی) ٥٣٩
الفوائد (ابو بکر بخاری) ٥٣٩
الفوائد (ابو علی نسفی) ٥٣٩
فوائد (ابوالقاسم ناصرالدین یوسف) ٥٣٩
فوائد (احمد بن عبدالعزیز) ٥٣٩
فوائد (احمدبن منصور اسپیجابی) ٥٣٩
فوائد (بحر العلوم) ٤٩١
فوائد (حسام الدین) ٥٣٩
فوائد (خواهر زاده) ٥٣٩
فوائد (شمس الائمه حلوائی) ٥٣٩
فوائد (شمس الائمه سرخسی) ٥٣٩
فوائد (شیخ احمد احسائی) ٢٦٢
فوائد (شیخ الاسلام اسپیجابی) ٥٣٩
فوائد (صدرالاسلام) ٥٣٩
فوائد (علی بن محمد بزدوی) ٥٣٩
فوائد (محمد بن سلام) ٥٣٩
فوائدالاصولیه السلیمانیه ٢٠٧
الفوائدالشفریه ١٧٣
الفوائدالطوسیه ٣٤١
الفوائدالغرویه فی اصول فقه الامامیه ٥٧٧
فوائد غیاثیه ٥٨٦
الفوائدالملیه (شرح نفلیه) ٣٧٦
الفهرس (منتخب کتاب عقل و جهل) ٥٦٦
فهرست منتجب الدین ٢١٤
فهرست العلوم ٥٥٠
فهرست ابن الندیم (از مآخذ است)
فیض القدسی ٢١٥

ق

قاموس ٨٧
قانون ابو علی درطب ١٥٤
قبس الانوار ٤٨٦
قرب الاسناد ١٣٨
قرة العین ٥٥٠.
قصیده خزرجیّه ٢٧٨
قضاء و شهادات (حجة الاسلام رشتی) ٤٢٤
قلع الاساس فی نقض اساس الاصول ٤١٢
قواعدالاحکام الغرویّه فی فقه الامامیه ٥٧٦

ك

الکاف الشاف ١٠٩
کافی (در فقه) ١٩٦
کافیه (ابن حاجب) ٥٨٦
کافیه ابن حاجب منظوم ٦١٨
کافیه (در کلام) ٣٨٠
کبیر (درفروع ازامام غزالی است) ٤٨٢
الکتاب (مختصر قدوری) ٥٠٩
الکتاب سیبویه ١٦٠
الکتاب المبین ٦١١
کتاب الامامه ٢٢٦
کتاب الرسائل ٢٨٩
کتاب مفضل بن عمر ٣١٠
کشکول شیخ بهائی ٥٦٠
کشکول شیخ یوسف بحرینی (جلیس الحاضر و انیس المسافر) ٤٠١
کشف الغطاء (در اخلاق) ٥٦١
کشف الغطاء عن معایب میرزا محمد عدو العلماء ٥٠٣
کشف القناع عن وجوه عوَر الاجماع ٦٠٨
کشف الرعاء عن محرّمات اللهو والسماع ٢٧٨
کفایة الاصول ٥٠٦
کلمات المحققین ٤٢١
کلمات مخزونه ٥٥٠
کلمات مکنونه ٥٥٠
کلیات الرجال ٦١١
کلید بهشت ٤٤٩

كنز الراغبين (شرح مناهج الطالبين) ١٠٧
كنز العباد ٥٤٢
كنز الفوائد كراجكى ١٦٥
كنز المطالب فى فضائل على بن ابى طالب ٢٢٢
كوثر الاثرار ٦١٢
الكهنه (در منطق) ٤٣٢

ل

اللئالي ٥٥٠
اللباب ٣٦٧
لباب الاشارات(مختصر اشارات - فخر رازى) ١٥٣
لب الاصول (مختصر جمع الجوامع) ٥٩٥
لب الاصول (مختصر تحرير) ٥٩٦
لب لباب مثنوي (حسين كاشفى) ١٠٠
لمع (شهاب الدين احمد بن نائم) ٦١٨
اللّمع (نفحات اللاهوت) ٣٨٢
اللّمعه (درمنطق) ٢٧٥
اللّمعة الدمشقيه ٣٥٩
اللّمعة الدمشقية المنظوم (التحفة القوامیه) ٦١٨
لوامع الاحكام ٣٦٨
لوامع الانوار (ترجمه احسن الكبار) ٢٢٩
لوامع الانوار الى معرفة الائمة الاطهار ٢٢٩

م

ما نزل في القرآن فى اهل البيت ١٦٥
مباحث مشرقيه ١٥٣
مبادى الوصول ٦١٨
مبدء و معاد ٨٧
مبسوط ٦٦
مجالس شيخ مفيد (العيون والمحاسن) ٥٣٣
مجال الانوار ٦١٢
مجالى المجالى ٦١٢
مجمع البحرين (لغت) ٤٨١
مجمع البحرين في فضائل السبطين ٢٢٢
محجة البيضاء فى احياء الاحياء ٥٥٠
المحرّر (رافعى) ٤٨٣
محرق القلوب ٣٦٨
محصل افكار المتقدمين والمتأخرين ١٥٣
محصول ١٥٣
محكمة السلطان (منتخب فتاوى قاضيخان) ٥٤٣
المحمود - كتاب المحمود ٤٨٣
مختار الفتوى ٥٤٢
المختار للفتوى ٥٤١
مختصر ابن حاجب منظوم ٦١٨
مختصر اختصاص ١٩٧
مختصر اخلاق ناصرى (توضيح الاخلاق) ٥٦٨
مختصر اشارات ابوعلى ١٥٣
مختصر الاصول ابن حاجب ٥٨٦
مختصر بحار الانوار (از بعضى از فضلاء استراباد) ٣١٨
مختصر بحار الانوار (در ر البحار) ٣١٩
مختصر بغية المريد (شرح حال شهيد ثانى) ٢٥٤
مختصر تحرير (لب الاصول) ٥٩٦
مختصر تفسير كبير امام فخر (الواضح) ١٥٧
مختصر تفسير كبير امام فخر (محمد بن قاضى ايلوغ) ١٥٧
مختصر رياض الشهاده (نور العين) ٥٦١
مختصر جمع الجوامع سبكى (لب الاصول) ٥٩٥
مختصر منهج الطالبين (منهج الطلاب) ٥٩٥
مختصر شفاء ابوعلى (فاضل هندى) ٤٤٩
مختصر شهابى ٩٣
مختصر الصحاح ٢٧٥
مختصر كرخى ٥١٠
مختصر كشاف ٩١
مختصر مجمع البيان ٢٧٥
مختصر المختلف ٢٧٥
مختصر مراسم سلار ديلمى (محقق حلّى) ٤٣٢
مختصر مزار بحار الانوار ٣١٨
مختصر مطول (مختصر) ٥٦٠
مختصر المنتهى (مختصر ابن حاجب) ٥٨٦
مختصر وافى (شافي) ٣٣٧
مختصر وسائل الشيعه (هداية الامه) ٣٤٤
مخلاط ٢٨

مدارج الشیعه (شرح منهاج الهدایه) ٥٤٧
مدائن العلوم ١٧٢
مدینة العلوم - ٥٤٣ ح
المدخل ٣٨٦
مرآت الصفا ٢٢٩
مراثی محتشم ٣٨٧
مراسم سلار دیلمی ٤٣٢
المرشد ٥٩٥
المزار (شیخ مفید) ٥٣٣
المزار (جعفر بن حسین) ١٩٨
مسائل شکیات ٥٧٥
مسائل النجاة ٥٣٥
مسار الشیعه (شیخ مفید) ٥٣٣
مسالك الافهام (شرح آیات الاحکام) ٥٨١
مستقصی ١٥٩
المسلك ٤٣٢
مشارع الافهام فی تحقیق مدارك الاحکام ٤١٧
مشارع صغیر (شرح معالم الاصول) ١٧٢
مشارع کبیر (شرح معالم الاصول) ١٧٢
مشارق الانوار ١٢٨
مشاعر آخوند ملا صدرا ٢٦٢
مشترکات رجال (حجة الاسلام رشتی) ٤٢٤
مشکوة القول السدید (رساله در اجتهاد و تقلید) ٣٢٢
مشکلات العلوم (احمد نراقی) ٥٢١
مشکلات العلوم (محمد مهدی نراقی) ٣٦٨
مصابیح (محی السنه فراء) ١٧٢
مصابیح الفقه ٥٠٧
مصابیح الهدایه (شرح بدایة الهدایه) ٥٦١
مصابیح الهدی ومفاتیح المنی ٢٠
مصباح انوار الادعیه ٥١٠
مصباح الزائر و جناح المسافر ٦٤
المصباح الساطع (شرح مفاتیح) ٥٢٧
مصباح المنیر ٢٣٠
مصباح الهدی ١٧٢
مصفی - تفسیر ٨٠
مضمرات ٥٤٢
مطارح الانظار (تقریرات شیخ انصاری) ٤١٨
المطالب المظفریه (شرح جعفریه) ٤١١
مطلع الشمس ٥٠٦ ح
المطلع (شرح ایساغوجی) ٥٩٥
مطول ٥٦٠
معارج السئول و مدارج المأمول ١٤٠
المعارف ٥٥٠
معالم در اصول فقه (فخر رازی) ١٥٣
معالم در کلام (») ١٥٣
معانی الاخبار ٢٧٨
معالم الدین فی فقه آل یسن ٤١٤
معالم العلماء ١٣٠
معالم العبر (ذیل بحار الانوار) ٣١٩
معتصم الشیعه ٥٢٥
معتبر (شرح مختصر النافع) ٤٨١
معتمد الشیعه فی احکام الشریعه ٣٦٨
معجم البلدان (از مآخذ است)
معجون الهی ٥٤٤
معراج السعاده ٥٢١
معیار اللغه ٤١٣
المعین - تفسیر ٣١٩
مفاتیح الاصول ٥٣٥
مفاتیح الغیب (آخوند ملا صدرا شیرازی) ٢٥٧
المفاتیح النبویه (شرح لمعه فاضل هندی) ٤٧٥
مفاتیح النجاة (ترجمه عدة الداعی) ٢٢٨
مفاتیح النجاة (محقق سبزواری) ٤٠٨
مفاخر الطالبیین ١٩٦
مفتاح الجنان ٥٤٢
مفتاح الاحکام ٥٢١
مفتاح الفقه ٥٦٠
مفصل زمخشری ١٥٩
مقابس الانوار ونفائس الابرار ٦٠٧

المقاصد العالیه في الحکمة الیمانیه ۳۰۵
المقاصد العلیه (شرح الفیه) ۳۷۶
مقاصد الطالبین ۵۶۰
مقالات در اصول فقه ۳۸۸
المقالات شیخ مفید ۵۳۳
المقالات (محقق خونساری) ۴۴۶
مقامات (محمد صالح رزغنی) ۲۲۲
مقامع الفضل ۳۹۰
مقتنس ۴۸۶
مقتصر من شرح المختصر ۴۸۱
مقاله در اباحه وجواز نکاح متعه (ابن زهره) ۴۸۶
مقاله در حرمت فقاع (ابن زهره) ۴۸۶
مقدمة الادب ۱۵۹
المقصد لتلخیص ما في المرشد ۵۹۵
مقنع ۱۸۹
مقنعه در امامت (شیخ مفید) ۵۳۴
مقنعه (صدوق) ۵۲۴
مکارم الکرائم (ترجمه مکارم الاخلاق) ۲۲۸
ملاذ الاخیار (شرح تهذیب الاحکام) ۲۳۴
ملخص الفوائد ۵۶۱
ملل ونحل شهرستانی ۱۵۳ ح
مناظرات (حسین بن عبدالصمد) ۴۴۴
منظومه در رضاع (سید جواد عاملی) ۴۶۸
منظومه در زکوة (سید جواد عاملی) ۴۶۸
منظومه درصنایع بدیعیه ۵۷۰
منظومه در معانی و بیان (میرزای قمی) ۴۲۶
مناسك حج (ابن حجر مکی) ۲۷۸
مناسك حج (حاجی کرباسی) ۵۴۶
مناسك حج (حسن بن شهید ثانی) ۳۲۲
مناسك حج (سلطان العلماء) ۵۶۸
مناسك حج (صاحب جواهر) ۳۸۸
مناسك حج (صاحب کشف الغطاء) ۵۰۴
مناسك حج (علی نقی کمره ای) ۳۰۵
مناسك حج (محمدباقر حجة الاسلام رشتی) ۴۲۴
مناسك حج (محقق نراقی) ۳۶۸
مناقب ابوحنیفه (الخیرات الحسان) ۲۷۸
مناقب امام شافعی ۱۵۴
المناقب (علی بن ابراهیم قمی) ۱۳۸
مناقب (خطیب خوارزمی) ۲۸۵
مناهج در فقه (میرزای قمي) ۴۲۶
مناهج الطالبین ۱۰۷
منتخب اثنی عشریهٔ در مواعظ عدیه ۲۵۲
منتخب بصائر الدرجات ۳۱۳
منتخب فتاوی قاضي خان (محکمة السلطان) ۵۴۳
منتخب فتاوی قاضی خان (حسن بن یوسف اخی چلبی) ۵۴۳
منتهی السئول والامل فی علمی الاصول والجدل ۵۸۶
منتهی علامه (منتهی المطلب فی تحقیق المذهب) ۳۷۰
منثور الحکم ۲۸۵
من لایحضره الامام ۳۲۴
من لایحضره الطبیب ۳۲۴
من لایحضره النبیه (شرح من لایحضره الفقیه) ۳۲۴
المنهاج ۵۹۴
منهج التحقیق ۶۰۷
منهج الحق والیقین فی فضائل امیر المؤمنین ۲۲۲
منهج الطلاب ۵۹۵
المناهج الفردیه ۶۰۷
المنیر لمعالم التنزیل ۱۸۳
مواقف سلطانیه ۵۸۶
الموجز ۱۹۳
موطاء امام مالك ۳۰۷
مهذب الاسماء ۵۳۹
منیة المرتاد ۶۱۱
المهذب البارع (شرح مختصر النافع) ۴۸۱
مهمات الاحکام ۵۴۴
میزان التمیز فی علم العزیز ۶۱۱
المیسیه ۵۴۹

ن

النافع يوم الحشر (شرح باب حادي عشر) ٥٦٩
نان و حلوى ٥٦٩
نجات الطالب ١٦٣
نجات العباد ٣٨٨
الناسخ والمنسوخ (علي بن ابراهيم قمي) ١٣٨
نتائج الافكار ٥٩٢
النخب الجليله ٢٧٨
نخبه (حاجي كرباسي) ٥٤٦
نخبه (ادعيه) ٥٥١
نخبة الصغرى ٥٥١
نخبة المقال ٣٨٧ ح
نزهة العابدين ٢٧٠
نجم الولايه ٦١٢
نزهة الناظر (كلمات قصار) ٣٠٢
نزهة الناظر في الاشباه والنظائر ٣٠٢
نصرة الاصحاب ٣٤٩
نضد القواعد الفقهيه ٥٠١
النعم السوابغ (شرح الكلم النوابغ) ٥٦٠
نفحات اللاهوت (اسرار اللاهوت) ٣٨٣
نفحات اللاهوت (اللمع) ٣٨٣
نفي تحريف القرآن ١٨٢
نقض بر ابن عباده (شيخ مفيد) ٥٣٤
نقض بر اساس اصول فقه (قلم الاساس) ٦١٢
نقض بر علي بن عيسى رماني (شيخ مفيد) ٥٣٤
نقض بر فضيلة معتضله (شيخ مفيد) ٥٣٤
النقود والردود ٥٨٦
نكاح قدوري ٥١٠
نكت ابن زهره (در نحو) ٤٨٦
نكت النهايه ٤٣٢
نوابغ الكلم ١٥٩
النوادر (جعفر بن حسين) ١٩٨
نور السافر ٥٩٦
نور الانوار (در البحار) ٣١٨
نور العين (مختصر رياض الشهاده) ٥٦١
نور الهدايه ٢٣٨
نهايه (شيخ طوسي) ٦٦
نهاية الاعجاز ١٥٤
نهاية الوصول ٥٦٢
نهج البلاغه ٢٨٥
نهج الحق ١٢٢
نهج المسترشدين ٨٦
نهج الوصول الي معرفة الاصول ٤٣٢

و

الواضح (مختصر تفسير كبير فخر رازي) ١٥٧
وافيه (در كلام) ٣٨٠
وجيز - تفسير (واحدي) ١٠٨
الوجيز - تفسير (طبري) ١٠٨
الوجيز (فقه امام فخر رازي) ٤٨٢
ورد الجنه و بدر الدجنه ٢٠٠
وسيط - تفسير (فخر رازي) ١٥٧
الوسيط - تفسير (طبري) ١٠٨
الوسيط - تفسير (واحدي) ١٠٨
وسيط - (فقه غزالي) ٤٨٢
وسيله (شرح رائيه شاطبي) ١٨٩
وسيلة النجاة (ترجمه اعتقادات صدوق) ٢٢٨
وسيلة النجاة (سؤال و جواب فاضل شربياني) ٥٥٤
وصول الاخيار الى اصول الاخبار ٤٤٤
وقاية الروايه في مسائل الهدايه ٥١٤
الوقف والابتداء ١٩٣ ح
وقوف سجاوندي منظوم ١٨٩
ومضة النور من شاهق الطور ٦١١

ه

الهادي (تفسير) ٨٩
هدايه ٥٤٢
هدايه اثيريه ٨٧
هداية الامه (مختصر وسائل الشيعه) ٣٤٤
هداية سروجي ٥٦٠
هدايه الناسكين ٣٨٨
هشت بهشت ٢٢٥

ى

ينابيع ٥١١

فهرست اماکن

فهرست اماکن را برای آسانی کار مطالعه کنندگان مرتب ساخته ونقاطی که از آنها معرفی و محل آنها رادر متن یا حاشیه تذکر داده ایم بحروف درشت نمایانده شده است.

الف

آستانه ۱۲۰
آلمان ۱۹۳
آبه ۴۸۰ح
اربل ۲۹۷ح
اردستان ۲۲۸ ح
اروپا ۹۰ ح، ۲۷۲
اسپیجاب ۵۳۹ح
اسك ۵۷۳ح
اسلامبول ۲۷۲
اشرف مازندران ۵۶۸
اصطهبانات ۴۰۱، ۵۸۴ح
اصفهان ۱۶، ۱۷، ۳۱، ۳۲، ۴۴، ۱۸۴، ۲۱۵، ۲۲۳ح، ۲۲۸ ح، ۲۳۸، ۲۴۵، ۲۵۴ ح، ۲۶۴، ۳۰۵، ۳۴۲، ۳۷۸، ۳۸۹، ۴۰۸، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۲، ۴۴۳، ۴۴۸، ۴۹۳، ۵۰۶، ۵۳۵، ۵۴۳ ح، ۵۴۵ ح، ۵۴۶، ۵۶۸، ۵۷۱
اوزجند ۵۴۳ح
ایج ۹۹ح، ۵۸۴ح
ایران ۱۶، ۲۲، ۲۴، ۳۶، ۴۴، ۹۱، ۹۶، ۱۰۸، ۱۱۰، ۱۳۵، ۱۷۴، ۱۸۴، ۱۹۶، ۲۰۰، ۲۰۵، ۲۵۰، ۲۵۲، ۲۷۰، ۲۸۲، ۲۹۰، ۲۹۸، ۳۱۹، ۳۲۴، ۳۲۷، ۳۳۷، ۳۴۲، ۴۰۰، ۴۱۹، ۴۲۶، ۴۴۳، ۴۷۰، ۴۷۵، ۴۹۷، ۵۰۱، ۵۰۳، ۵۰۵، ۵۳۵، ۵۴۶، ۵۷۴ح، ۶۱۱
ایلاق ۳۲۵
ایوان کیف ۵۷۰

ب

باغ نو ۵۷۲
باغ عباس‌آباد (هزار جریب) ۴۵
بحرین ۴۳ح، ۸۹ح، ۴۰۰، ۴۴۳
برس ۱۲۷ح
برلن ۱۹۳
بروجرد ۳۷۷
بصره ۲۷۴، ۵۳۲
بغ ــ بغشور ۱۷۳
بغداد ۶۴، ۶۷، ۱۴۱، ۳۰۵، ۴۳۱، ۴۸۶، ۵۱۰ح، ۵۳۰،
بقیع ۸۶ ح
بلخ ۳۲۵
بمبئی ۷۰
بوشهر ۴۱۳
بهبهان ۳۸۹
بیجار ۵۸
بیدآباد ۴۲۲
بیضا (در اسفید) **۹۰ح**

ت

تاشکند ۵۳۹ ح
تبریز ۱۱۷، ۲۱۷
تخت فولاد ۲۴۵
ترکیه ۵۱۰
تفتازان ۵۵۹ح
توبل ۸۹ح
تون (فردوس) ۱۴۰

ج

جامع‌الازهر ۲۷۶، ۵۹۴
جبع ۲۲ح، ۳۸۱ح
جبل وعامل ۲۲ح، ۲۲۶، ۳۴۱ح، ۳۴۲، ۳۹۵ ح، ۳۸۱ ح، ۴۸۶
جرجانیه ۱۵۹
جزین ۳۵۹ح

ح

حلّه ۶۴، ۸۶ ح، ۱۲۷ ح، ۳۰۱، ۴۳۱

حمّص ۴۸۶

حوض کرباس ۵۴۵ ح

خ

خراسان ۱۰۵، ۱۷۳، ۳۵۲، ۴۳۹، ۵۰۶،
۵۴۵ ح، ۵۵۹ ح، ۵۷۰

خوارزم ۱۵۳، ۱۵۸، ۱۵۹، ۵۸۰

د

دارالشفا ۱۲۳، ۵۶۰،
دارالعلم (شیراز)

دراز ۴۰۰

دراسفید (بیضاء) **۹۰ ح**

دروازه ریاح ۵۳۱

دروازه خراسان ۵۳۱

دریمان ۵۸۵ ح

دشتك ۲۸ ح

دکن ۹۱ ح، ۱۲۰ ح، ۲۶۶، ۳۶۲،
دمشق ۱۷۴ ح، ۱۹۱،

ذ

ذی رعین ۱۸۸ ح

ر

روم ۱۱۷، ۱۹۱، ۳۰۵، ۳۲۴،
ری ۱۵۳،

ز

زمخشر ۱۵۸ ح

زنجان ۴۱۶، ۴۱۷،

زواره ۲۲۸ ح

س

ساوه ۷۳، ۴۸۰ ح

سجاوند ۱۹۳ ح

سرباغ ۵۷۳

سرخس ۵۵۹ ح

سعادت آباد ۱۹۳ ح

سلطان آباد (عراق) ۵۸۴

سلطانیه ۵۸۵

سماهیج ۴۳ ح

سمرقند ۱۹۲، ۵۵۹ ح

سیرام ۵۳۹ ح

سینکه ۵۹۴ ح

سیور ۸۶ ح

ش

شام ۲۳ ح، ۱۵۸، ۲۹۷ ح، ۳۴۱ ح، ۳۷۰

شروان ۵۷۴ ح

شهرزور ۲۹۷ ح

شیراز ۲۸ ح، ۴۴، ۵۷، ۹۰ ح، ۹۹ ح،
۱۲۳، ۱۹۱، ۱۹۲، ۲۹۴، ۳۰۵، ۳۲۷،
۳۹۷، ۴۰۰، ۴۰۱، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۸۴ ح،
۵۸۵ ح

ص

صیدا ۲۹۷ ح

ط

طبرستان ۱۵۳

طهران ۳۵، ۳۶، ۴۶، ۶۸، ۷۰، ۹۰، ۹۶،
۱۲۵، ۱۲۶ ح، ۱۷۱، ۱۷۸، ۲۰۶، ۲۱۷،
۲۳۵، ۲۵۷، ۲۷۸، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۸ ح،
۲۹۹، ۳۱۲، ۳۱۹، ۳۳۲، ۳۴۶، ۳۶۶،
۳۶۹، ۳۷۰، ۳۸۴، ۳۹۰، ۳۹۱، ۴۰۶،
۴۰۷، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۲۳، ۴۲۷، ۴۳۱،
۴۳۹، ۴۴۱، ۴۴۷، ۴۵۱، ۴۶۴، ۴۸۷،
۵۰۴، ۵۱۲، ۵۱۶، ۵۲۱، ۵۳۶، ۵۴۷،
۵۵۰، ۵۷۰، ۵۷۲، ۵۷۴ ح، ۵۷۹

ع

عامل (جبل و عامل)

عراق - سلطان آباد ۳۶۹،

عراق عرب ۸۶، ۴۱۶، ۵۰۳، ۵۹۲، ۶۱۱

عکبر ۵۳۰

عیناث ۲۲۶

ف

فارس ۹۹ ح، ۵۸۳ ح، ۵۸۵، ۶۱۲

فرانکفورت ۵۱۰

فرغانه ۵۴۳ ح

فسا ۴۰۰، ۴۰۳، ۵۸۵ ح

ق

قازان ۵۱۰

قدوره ۵۱۰ ح

قزوین ۴۴۳، ۵۳۵، ۵۶۱، ۵۶۶

قطیف ۴۰۰

قم ۸۸، ۲۰۵، ۴۲۲، ۴۹۳، ۵۲۳، ۵۶۸

قندهار ۵۶۸

ک

کاخ ۵۴۵ ح

کاشان ۶۵، ۶۶، ۳۶۹، ۵۲۵ ح

کاظمین ۴۴۲، ۵۳۵

کنکا ۸۹ ح

کربلاء معلّی ۲۲، ۳۸۹، ۳۹۱، ۴۰۲، ۵۳۵، ۵۶۱

کرخ ۶۷، ۵۴۲ ح

کرک ۳۸۱ ح

کرمان ۲۵۲، ۲۸۰، ۴۰۰، ۴۱۳

کرمانشاهان ۳۹۰

کرهرود ۵۸۴

کفعم ۳۲ ح

کلین ۲۸۸ ح

کوفه ۱۲۷ ح

ل

لاریجان ۵۷۶

لار ۶۱۲

لبزیك ۵۱۱

لکنهور ۳۲۷

لندن ۱۹۳ ح

لوز ۲۲ ح

م

ماحوز ۴۰۰ ح

مازندران ۵۷۶

ماوراء النهر ۱۵۳

مدرسه التفاتیه ۵۶۶

مدرسه رضویه ۳۹۷

مدرسه شاهزادها ۱۷

مدرسه فخریه (خان مروی) **۴۱۸**

مدرسه منصوریه ۴۸ ح

مدینه طیّبه ۱۸۴، ۲۲۴، ۲۷۲

مراغه ۱۵۳

مرو ۱۷۳

مسجد سید ۴۲۲

مشعر ۳۴۱ ح

مشهد مقدس ۵۲، ۱۴۰، ۱۶۳، ۱۶۴، ۲۲۳، ۳۴۲، ۵۵۵

مصر ۹۶، ۱۰۸، ۱۱۷، ۱۲۳، ۱۷۴، ۱۸۳، ۱۹۱، ۱۹۳، ۲۲۳ ح، ۲۷۲، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۹۵، ۳۰۷، ۳۶۷، ۵۹۴، ۵۹۵

مُعلاة ۲۷۷

مکّه معظمه ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۸۴، ۲۰۶، ۲۱۳، ۲۶۲، ۲۷۷، ۳۷۶، ۴۰۰، ۴۴۳، ۴۹۳

موصل ۱۶۰

مونیخ ۱۹۳

میدان اشنان ۵۴۳

ن

نجف اشرف ۲۳، ۶۴، ۶۷، ۱۴۲، ۳۱۲، ۳۸۷ ح، ۳۸۸، ۴۴۲، ۵۰۳، ۵۷۶

نراق ۳۶۹

نسا (از شهرهای ماوراء النهر است) ۴۴۰

نصیبین ۴۸۶

نیشابور ۲۰۵

و

وادی السلام ۲۳

ورامین ۲۶۸ ح

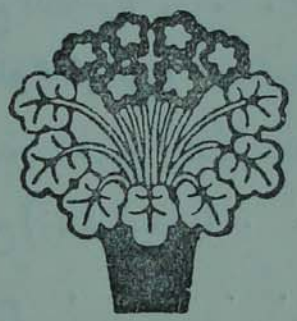
وین ۱۹۳

ه

هرات ۱۱۱، ۱۵۳، ۱۷۳، ۴۴۳، ۴۴۴، ۵۴۵ ح

هزار جریب (باغ عباس آباد) ٤٥
هند - هندوستان ١٦، ٣٦، ٧٠، ١٠٨،
١٧٤، ١٩١، ٢٠١، ٢١٥، ٢٢٧، ٢٣٠،
٢٧٢، ٣٢٧، ٣٤٨، ٣٧٨، ٤٠٤، ٤٤٦،
٤٤٨، ٥١٠، ٥١٢، ٥٦٠، ٦١٠
هیثم ٢٧٦

ی
یزد ٢٢٨ ح، ٢٨٠
یمن ١٠٧، ١٨٨ ح

فهرست کتب این مجلد

کتبی را که درفصول هفتگانه این مجلد بشرح آنها پرداخته شده، اینك بحروف تهجی مرتب ساخته که مراجعه کنندگان بزودی ازجای هریك مستحضر گردند

چون جلو اسم کتاب (☆) گذارده شده باشد میرساند که آن کتاب فارسی است ونداشتن این علامت عربی بودن کتاب را بیان مینماید،

هریك از کتب که با حروف درشت نگاشته شده معلوم میشود که نسخه آن ضمیمه یکی از نسخ این مجلد است و بشرح آن پرداخته نشده و درفصول بعد از آن یاد خواهیم نمود.

الف

☆ آداب عبّاسی (ترجمه مفتاح الفلاح) . . . . . ۱۳، ۱۴

آداب مناظره از جامع العلوم غزالی (ضمیمه نسخه نمره (۷۴۲) است) ۶۱۹

☆ آیات الاحکام ابوالفتوح حسین ـ شرح (تفسیر شاهی) ۱۲۹

☆ آیات الاحکام اردبیلی ـ شرح (زبدة البیان) ۸۳ ۸۴

آیات الاحکام استرابادی ـ شرح ۸۵ـ۸۶

آیات الاحکام ـ شرح (کنز العرفان) ۸۶. ۸۷

☆ ابواب الجنان ۳۵۱

اثنی عشریّه شیخ بهائی ۳۵۱ـ۳۵۵

اجازه شهید ثانی بنام سید بدرالدین (ضمیمهٔ نسخه نمره (۴۴۴) است ۳۵۷

اجازه شیخ بهائی بنام ملا یحیی لاهیجی (ضمیمه نسخه نمرهٔ (۴۴۴) وبخط شیخ است) ۳۵۶

احتجاج طبرسی ۱۹۶ـ۱۹۷

الاختصاص (مختصر الاختصاص) ۱۹۷-۱۹۹

اربعین شیخ بهائی . . . . . ۱۹۹ . ۲۰۲ـ

ارجوزه در علم رجال (ضمیمه نسخه نمرهٔ (۴۱۸) است) ۳۳۰

ارشاد الاذهان (ارشاد علاّمه) ۳۵۵ـ۳۵۹

استبصار . . . . . ۲۰۲_۲۰۴
اسس الاصول (اصول بی‌نقطه) . . . . . ۵۵۵_۵۵۷
اصل الاصول (شرح معالم الاصول) . . . . . ۵۵۷_۵۵۸
اصفی ـ تفسیر . . . . . ۸۰_۸۱
اصول بی نام . . . . . ۶۰۲_۶۰۳
اعراب ابو البقا (املاء ما من به الرّحمن ـ التبیان فی اعراب القرآن) ۹۶_۹۷
اکمال الدین و اتمام النعمه (کمال الدّین وتمام النعمه) . . . ۲۰۴_۲۰۷
الفیّه شهید . . . . . ۳۵۹_۳۶۱
اماطة اللثام . . . . . ۳۶۱_۳۶۴
الانتصار (انتصار الشّیعه) . . . . . ۳۶۴_۳۶۶
انوار التّنزیل واسرار التأویل (تفسیر بیضاوی) . . . . . ۹۰_۹۴
☆ انوار السلیمانی . . . . . ۲۰۷_۲۰۹
الانوار لاعمال الابرار (الانوار) . . . . . ۳۶۶_۳۶۸
☆ انیس التّجار . . . . . ۳۶۸_۳۶۹
انیس العابدین ۱۴
اوراد هفته ۱۵

ب

بحار الانوار . . . . . ۲۰۶_۲۲۰
☆ برکات المشهد المقدّس (ترجمه عیون اخبار الرّضا) . . . ۲۲۵_۲۲۶
برهان ـ تفسیر . . . . . ۸۹_۹۰
بغیة الانام فی معرفة السّاعات والایام (من لایحضره التّنویم) . . ۳۲۳_۳۲۴
بوارق . . . . . ۲۲۰_۲۲۱
بیست باب در اسطرلاب (ضمیمه نسخه نمره (۶۸۲) است) ۵۷۰
بیضاوی ـ تفسیر (انوار التّنزیل واسرار التّأویل) . . . . ۹۰_۹۴

ت

تبصرة المتعلّمین . . . . . ۳۶۹_۳۷۰

تبصرة الولی فی من رای القائم المهدی ۲۲۱
التبیان فی اعراب القرآن (املاء ما من به الرحمن اعراب ابو البقا) ۹۶-۹۷
تحریر الاحکام الشّرعیّه (تحریر علاّمه) ۳۷۰-۳۷۱
تحفة الاخیار ۵۵۸-۵۵۹
☆ تحفة الزائر ۱۵-۱۷
☆ تحفة الخاقان ۹۷-۹۸
☆ تحفة القرّاء وتتمّته ۱۸۴-۱۸۵
تحفة الملوك (سیدولی الله) ۲۲۱-۲۲۲
☆ تحفهٔ نوابیّه وهدیه اخرویّه (ترجمه وشرح مفتاح الفلاح) . . . ۱۷
☆ ترجمهٔ بدایة الهدایه (نورساطع) ۵۵۳
☆ ترجمهٔ توحید مفضل ۲۲۳-۲۲۵
☆ ترجمهٔ عیون اخبار الرّضا (برکات المشهد المقدّس) . . . ۲۲۵-۲۲۶
☆ ترجمهٔ قطبشاهی (شرح اربعین شیخ بهائی) ۲۲۶-۲۲۸
☆ ترجمهٔ مفتاح الفلاح (آداب عبّاسی) ۱۳-۱۴
☆ ترجمهٔ لغات قرآن (ترجمان لغت القرآن) ۱۸۵-۱۸۶
☆ ترجمهٔ مفتاح الفلاح (خونساری) ۱۸-۱۹
☆ ترجمهٔ المناقب (ترجمهٔ کشف الغمّه) ۲۲۸-۲۲۹
❀ **ترجمه نماز و بعضی از احکام آن** (ضمیمه نسخه نمره (۲۵۲) است) . . ۱۸۶
تعقیب نمازهای پنجگانه ۱۹-۲۰
☆ تفسیر ابو الفتوح رازی (روض الجنان) ۱۲۹-۱۳۴
☆ تفسیر اسفرایینی ۸۷-۸۰
تفسیر امام حسن عسکری ع ۸۱-۸۳
تفسیر آیة الکرسی (آخوند ملاصدرا) ۸۷-۸۸
تفسیر بی نام ۹۴-۹۶
تفسیر جلالین ۱۰۶-۱۰۸

☆ ترجمه رساله امامیه (ضمیمه نسخه نمرهٔ (۷۴۳) است) . . . ۶۱۹
☆تفسیر حسینی (مواهب علیّه) ۱۷۸-۱۸۲
تفسیر سورهٔ توحید (شیخ رجب برسی) ۱۲۷-۱۲۸
تفسیر سورهٔ یس ۱۲۸
☆ تفسیر شاهی (شرح آیات الاحکام) ۱۲۹
تفسیر علی بن ابراهیم قمی ۱۳۸-۱۳۹
☆ تفسیر فارسی عرفانی ۱۴۸-۱۵۲
تفسیر کبیر امام فخر رازی (مفاتیح الغیب) ۱۵۳-۱۵۸
تفصیل وسائل الشیعه (وسائل) ۳۴۱-۳۴۷
التلویح (شرح التّلویح) ۵۵۹-۵۶۱
تمهید القواعد (شهید ثانی) ۳۷۵-۳۷۷و۵۹۳
تنقیح البیان (شرح ارشاد الاذهان) ۴۳۶-۴۳۹
تنقیح المقاصد (شرح تلخیص الفوائد) ۵۶۱-۵۶۲
توحید صدوق ۲۲۹-۲۳۰
توحید مفضّل ۲۲۳-۲۲۴
توقیع حضرت امام حسن عسکری علیه السّلام ۲۳۰-۲۳۱
تهذیب الاحکام (شرح مقنعه) ۲۳۱-۲۴۲
تهذیب الوصول ۵۶۲-۵۶۳و۶۱۹

ج

جامع الاخبار ۲۴۲-۲۴۴
جامع البیان ۹۹-۱۰۰
☆ جامع السّتین ۱۰۰-۱۰۱
الجامع الصحیح (صحیح بخاری) ۲۷۰-۲۷۲
☆ جامع عبّاسی ۳۷۷-۳۷۹
☆ جامع الشّتات (سئوال و جواب میرزای قمی) ۴۲۵-۴۲۹

جامع الفوائد (شرح خطبه قواعد علاّمه) ۳۷۹-۳۸۱
جامع المقاصد (شرح قواعد علاّمه) ۳۸۱-۳۸۵
جعفرّیه ـ رساله ۴۱۱-۴۱۲
جامع یحیی بن سعید (الجامع للشرایع ـ جامع الشرایع) . . ۳۸۵-۳۸۷
☆ جلاءالاذهان ۱۰۱-۱۰۶
جلالین ـ تفسیر ۱۰۶-۱۰۸
☆ جمال الصّالحین ۲۰-۲۱
الجنّة الواقیه والجنّة الباقیه ۲۲
الجنّة الواقیه (ردّ براخبار بیّین مخصوصاً صاحب حدائق) . . . ۵۶۳-۵۶۴
☆ جواب مسئله مصرف رد مظالم
جوامع الجوامع ۱۰۸-۱۱۱
☆ جواهر التّفسیر ۱۱۱-۱۱۳
جواهر الکلام (شرح شرایع الاسلام) ۳۸۷-۳۸۹
جوشن کبیر ۲۲-۲۳
☆ جهادّیه ـ رساله ۴۱۲-۴۱۵

ح

حاشیه بر ارشاد (شیخعلی ـ محقق ثانی) ۳۹۶-۳۹۷
حاشیه بر استبصار (میرداماد) ۲۴۴-۲۴۵
حاشیه بربیضاوی ۱۱۴-۱۱۵
حاشیه بر بیضاوی (بخاری عنایت الله) ۱۱۳-۱۱۴
حاشیه بر بیضاوی (چلبی) ۱۱۵-۱۱۷
حاشیه بربیضاوی (شیخ بهائی) ۱۱۷-۱۱۹
حاشیه بربیضاوی (فتح الجلیل ببیان خفیّ انوار التّنزیل) ۱۱۹-۱۲۰ و ۵۹۴-۵۹۶
حاشیه بربیضاوی (عبدالحکیم سیالکوتی) ۱۲۰-۱۲۱
حاشیه بر بیضاوی (عصام الدّین) ۱۲۱

حاشیه بر بیضاوی (قاضی نورالله) . . . . . ۱۲۱_۱۲۳
حاشیه بر حاشیه عدّة الاصول . . . . . ۵۶۶_۵۶۷
حاشیه بر زبدة الاصول (شیخ بهائی) . . . . . ۵۶۹_۵۷۰
حاشیه بر شرایع . . . . . ۳۹۲_۳۹۴
حاشیه بر شرح عضدی (آقا جمال خونساری) . . . . . ۵۶۴_۵۶۶
حاشیه بر شرح عضدی (ملاّ میرزا جان) . . . . . ۵۷۲_۵۷۴
حاشیه بر شرح عضدی (تفتازانی) . . . . . ۵۸۰_۵۸۱
حاشیه بر شرح لمعه (آقا جمال) . . . . . ۳۹۱_۳۹۲
حاشیه بر شرح لمعه (شیخ جعفر نجفی) . . . . . ۳۹۴_۳۹۶
حاشیه بر صحیفه سجّادیه . . . . . ۲۳_۲۴
حاشیه بر فرائد الاصول یا شرح بر آن (ذریعة الاعتماد) . . ۵۷۶_۵۷۷
حاشیه بر کافی . . . . . ۲۴۵_۲۴۷
حاشیه بر کشّاف ۱۲۳
حاشیه بر لمع شهاب الدین (ضمیمهٔ نسخه نمرهٔ (۷۴۳) است) ۶۱۹
حاشیه بر مدارك . . . . . ۳۸۹_۳۹۱
حاشیه بر معالم الاصول (آقای بهبانی) ۵۶۴
حاشیه بر معالم الاصول (سلطان) . . . . . ۵۶۷_۵۶۹
حاشیه بر معالم الاصول - هدایة المسترشدین (شیخ محمّدتقی) . . ۵۷۰_۵۷۲
حاشیه بر معالم الاصول (محقّق شروانی) . . . . . ۵۷۴_۵۷۶
حاشیه بر مفاتیح الشرایع . . . . . ۳۹۸_۳۹۹
حاشیه بر وافی . . . . . ۲۴۷_۲۴۸
حبل المتین . . . . . ۲۴۸_۲۴۹
حدائق (الحدائق النّاضره فی احکام العترة الطّاهره) . . . ۳۹۹_۴۰۴
حدیث فضل بن سهل ۲۴۹
حدیث قدسی . . . . . ۲۴۹_۲۵۱

☆ حدیقة المتّقین . . . . . ۴۰۴_۴۰۵
حرز الامانی (قصیده شاطبی) . . . . . ۱۸۸_۱۸۹
حساب فارسی (ضمیمهٔ نسخه نمره (۲۰۸) است) ۱۴۸
حل العقال (ضمیمه نسخهٔ نمرهٔ (۱۸۴) است) ۱۲۲
☆ حلیة المتّقین . . . . . ۲۵۱_۲۵۲

خ

خلاصة الاذکار . . . . . ۲۴_۲۵
خلاصة القرائه . . . . . ۱۸۶_۱۸۷
☆ خلاصة المنهج . . . . . ۱۲۳_۱۲۷

د

الدر الثّمین فی فضائل امیر المؤمنین . . . . . ۲۵۲_۲۵۳
الدرّ المنثور من الخبر المأثور و غیر المأثور . . . . . ۲۵۳_۲۵۴
دروس (الدّروس الشّرعیه فی الفقه الامامیّه) . . . . . ۴۰۵_۴۰۶
دعاء روزهای هفته ۲۵
دعاء صباح علی علیه السّلام . . . . . ۲۵_۲۶
دعاء علوی مصری ۲۶
دعاء کمیل . . . . . ۲۶_۲۸
دعاء مشلول ۲۸
دوازده امام خواجه نصیر طوسی (ضمیمه نسخه نمرهٔ (۴۸۱) است) ۳۹۷

ذ

ذخیرة المعاد (شرح ارشاد علامه) . . . . . ۴۰۷_۴۱۰
ذریعة الاعتماد (حاشیه یا شرح فرائد الاصول) . . . . . ۵۷۶_۵۷۷
ذکری (ذکری الشّیعه فی احکام الشّریعه) . . . . . ۴۰۶_۴۰۷

ر

رجال ـ ارجوزه (ضمیمه نسخه نمرهٔ (۴۱۸) است) ۳۳۰
ردّ بر اخباریین مخصوصاً صاحب حدائق (لجنة الواقیه) . . . . . ۵۶۳_۵۶۴

رساله جعفریه (جعفریه) ۴۱۱-۴۱۲
☆ رساله جهادیه ۴۱۲-۴۱۵
رساله حقیقت علم خدای تعالی (ضمیمه نسخه نمره (۱۸۴) است) ۱۲۳
رساله خلق اعمال (ضمیمه نسخه نمره (۳۰۳) است) ۲۳۸
رسالهٔ رضاعیّه ۴۱۵
☆ رساله ریحانة الصّدور ۴۱۶-۴۱۸
رساله طهماسبیه (العقد الطهماسبی) ۴۸۴-۴۸۵
رساله عقد انامل شیخ احمد یمنی (ضمیمه نسخه نمره (۱۸۴) است) ۱۲۳
رساله فخریه در نیّت ۴۲۱-۴۲۲
رساله در آداب بحث (ضمیمه نسخه نمره (۷۴۳) است) . . . ۶۱۹
رساله در ارث ۴۱۸-۴۱۹
رساله در تجوید ۱۸۷
رساله در تحقیق جهة قبله ۴۱۹-۴۲۰
رساله در تعریف علوم ادبیه (ضمیمه نسخه نمره (۲۳۳) است) ۱۷۳
رساله درجوهر وعرض از ملاحمزه (ضمیمه نسخهٔ نمرهٔ (۶۸۰) است) ۵۶۹
رساله درجبر ومقابله ابوالعلاءبیهقی (ضمیمه نسخه نمره (۷۴۳) است) ۶۱۹
رساله در حساب (ضمیمه نسخه نمره (۷۴۳) است) ۶۱۹
رساله در حقیقت ومجاز (ضمیمهٔ نسخهٔ نمرهٔ (۷۴۳) است) ۶۱۹
رساله در قرائت ۱۸۷-۱۸۸
رساله در مساحت کر (کرّیه شیخ بهائی) ۵۰۲
رساله در معانی و بیان وبدیع (ضمیمه نسخه نمرهٔ (۷۴۳) است) ۶۱۹
رساله در مقدّمه واجب ۵۷۷-۵۷۸
رساله در منطق (ضمیمه نسخه نمره (۷۴۳) است) ۶۱۹
رساله در وجوب نفسی و غیری طهارت ۴۲۰-۴۲۱
روح الارواح و حیوة الاشباح (مناجات المعصومین) ۷۴-۷۵
روض الجنان یا روح الجنان (تفسیر ابوالفتوح رازی) . . . ۱۲۹-۱۳۴
الرّوضة البهیّه (شرح لمعه دمشقیّه) ۴۷۴-۴۸۰
روضة المتّقین (شرح من لایحضره الفقیه بعربی) ۲۵۴-۲۵۷
ریاض السالکین (شرح صحیفه سجادیه) ۲۸-۳۰

ریاض المسائل (شرح کبیر بر مختصر النّافع) ۴۷۰-۴۷۴

ز

☆ زادالمعاد ۳۰-۳۴
زبدة الاصول ۵۷۸-۵۸۰
زبدة الاصول منظوم ۶۱۸-۶۱۹
زی و تجمّل (مجلد شانزدهم بحار الانوار) ۲۱۲

س

☆ سئوال و جواب حجّة الاسلام رشتی ۴۲۲-۴۲۵
☆ سئوال وجواب میرزای قمی (جامع الشتات). ۴۲۵-۴۲۹
☆ **سئوال وجواب مسائل فقهی (ضمیمه نسخه نمره (۲۵۲) است)** ۱۸۶
سرائر ابن ادریس (السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی) ۴۲۹-۴۳۱
السماء والعالم (جلد چهاردهم بحار الانوار) ۲۱۱
سی فصل (ضمیمه نسخه نمره (۲۰۸) است) ۱۴۸

ش

شرایع الاسلام (شرایع) ۴۳۱-۴۳۵
شرح آیات الاحکام اردبیلی (زبدة البیان) ۸۳-۸۴
شرح آیات الاحکام استرابادی ۸۵-۸۶
شرح آیات الاحکام فاضل مقداد (کنز العرفان) ۸۶-۸۷
☆ شرح آیات الاحکام (تفسیر شاهی) ۱۲۹
شرح ارشاد الاذهان ۴۳۵-۴۳۶
شرح ارشاد الاذهان (تنقیح البیان) ۴۳۶-۴۳۹
شرح ارشاد الاذهان (عبدالعالی) ۴۳۹-۴۴۰
شرح ارشاد الاذهان (غایة المراد) ۴۴۰-۴۴۱
شرح اسماء الحسنی (ضمیمه نسخه نمره (۲۰۸) است) . . . ۱۴۸
شرح ارشاد الاذهان (مجمع الفائده والبرهان) ۴۴۱-۴۴۳
شرح اصول کافی (آخوند ملاّ صدرا) ۲۵۷-۲۵۸
شرح اصول وروضه کافی (ملاّ صالح مازندرانی) ۲۵۸-۲۶۰

شرح اصول کافی (هدی العقول) ۲۶۰-۲۶۱
شرح الفیّه (حسین بن عبدالصّمد) ۴۴۳-۴۴۵
شرح ایساغوجی (اثیرالدین ابهری) (ضمیمه نسخهٔ نمره (۳۱۹) است) ۲۴۶
شرح باب حادیعشر (ضمیمهٔ نسخه نمره (۶۸۰) است) . . . ۵۶۹
شرح بغیة الطالب (منیة الراغب) ۵۴۸-۵۴۹
شرح تلخیص الفوائد (تنقیح المقاصد) ۵۶۱-۵۶۲
شرح تهذیب المنطق (ضمیمهٔ نسخه نمره (۵۳۰) است) ۴۴۰
شرح حدیث غمام ۲۶۴
شرح حرزالامانی (الکامل الفرید) ۱۹۰-۱۹۱
شرح خطبه قواعد (جامع الفوائد) ۳۷۹-۳۸۱
شرح دروس (مشارق الشّموس) ۴۴۵-۴۴۸
شرح دعاء صباح ۳۴-۳۵
شرح الروضة البهیّه (مناهج السّویّه) ۴۴۸-۴۴۹
شرح زبدة الاصول (شرح جواد - غایة المأمول) ۵۸۱-۵۸۲
شرح زبدة الاصول (ملین الحدید) ۵۸۲-۵۸۳
شرح زبدة الاصول (ملاّ صالح مازندرانی) ۵۸۳-۵۸۴
شرح الزّیارة الجامعه ۲۶۱-۲۶۳
شرح شرایع (مدارك الاحکام) ۴۵۰-۴۵۳
شرح شرایع (مسالك الافهام) ۴۵۳-۴۵۹
شرح شرایع (مطالع الانوار) ۴۵۹-۴۶۱
شرح صحیفه سجادیه (ریاض السالکین) ۲۸-۳۰
شرح صغیر (شرح صغیر مختصر النّافع) ۴۶۱-۴۶۳
شرح عضدی بر مختصر ابن حاجب ۵۸۴-۵۸۷
شرح عمیدی (منیة اللبیب) ۵۸۷-۵۹۱
شرح قصیده شیخ الرئیس - هبطت الیك (ضمیمهٔ نسخه نمره (۷۴۳) است) ۶۱۹

شرح قواعد علاّمه (جامع المقاصد) ۳۸۱-۳۸۵
شرح قواعد علاّمه (کشف اللثام) ۴۶۳-۴۶۵
شرح قواعد علاّمه (کنز الفوائد) ۴۶۵-۴۶۷
شرح قواعد علاّمه (مفتاح الکرامه) ۴۶۷-۴۷۰
☆ شرح کافی (صافی) ۲۶۵-۲۶۹
شرح کافی (مرآت العقول) ۲۶۹-۲۷۰
شرح مشترکات رجال جامع المقال (ضمیمه نسخهٔ نمرهٔ (۲۳۳) است) ۱۷۲
شرح مقنعه (تهذیب الاحکام) ۲۳۱-۲۴۲
شرح وافیه سید صدر قمی (ضمیمه نسخهٔ نمرهٔ (۷۴۳) است) . . . ۶۱۹
شرح الوجیز (العزیز ـ فتح العزیز ـ شرح کبیر وجیز) . ۴۸۲-۴۸۴
شرح کبیر بر مختصر النّافع (ریاض المسائل) ۴۷۰-۴۷۴
شرح لبّ الاصول (غایة الوصول) ۵۹۴-۵۹۶
شرح لمعه دمشقیّه (الرّوضة البهیّه) ۴۷۴-۴۸۰
شرح مختصر النّافع (شرح صغیر) ۴۶۱-۴۶۳
شرح مختصر النّافع (شرح کبیر) ۴۷۰-۴۷۴
شرح مختصر النّافع (کشف الرّموز) ۴۸۰-۴۸۲
شرح من لایحضره الفقیه (روضة المتّقین) ۲۵۴-۲۵۷
☆ شرح من لایحضره الفقیه (لوامع صاحبقرانی) ۲۹۸-۳۰۰

ص

صافی ـ تفسیر ۱۳۴-۱۳۸
☆ صافی (شرح کافی) ۲۶۵-۲۶۹
صحیح بخاری (الجامع الصحیح) ۲۷۰-۲۷۲
صحیفة الرّضا ۲۷۲-۲۷۵
صحیفه سجّادیه ۳۵-۴۲
صحیفه علویّه ۴۲-۴۳

الصّراط المستقیم الی مستحقی التّقدیم . . . . . ۲۷۵_۲۷۶
صرف مختصر (ضمیمهٔ نسخه نمره (۴۷۳) است) ۶۱۹
صواعق ابن حجر مکّی . . . . . ۲۷۶_۲۷۸
صیغ العقود ۴۸۲

ض

ضوابط الاصول . . . . . ۵۹۱_۵۹۳
ضیاء القلب (ضمیمه نسخه نمره (۲۰۸) است) ۱۴۸

ع

عدّة الدّاعی . . . . . ۴۳_۴۴
العزیز (فتح العزیز ـ شرح کبیر وجیز) . . . . . ۴۸۲_۴۸۴
العقد الحسینی ـ العقد الطهماسبی (رساله وسواسیّه) . . . . ۴۸۴_۴۸۵
علل الشّرایع . . . . . ۲۷۸_۲۷۹
عوائد الأیّام . . . . . ۵۹۳_۵۹۴
عوامل جرجانی (ضمیمه نسخهٔ نمرهٔ (۱۸۱) است) ۱۱۹
عوالم العلوم . . . . . ۲۷۹_۲۸۱
عین الحیات ۲۸۱
عیون اخبار الرّضا . . . . . ۲۸۲_۲۸۳
عیون التّفاسیر . . . . . ۱۳۹_۱۴۴
عیون الحکم والمواعظ . . . . . ۲۸۳_۲۸۶

غ

غایة المأمول (شرح زبده ـ شرح جواد) . . . . . ۵۸۱_۵۸۲
غایة لمراد (شرح ارشاد الاذهان) . . . . . ۴۴۰_۴۴۱
غایة المرام وحجّة الخصام . . . . . ۲۸۶_۲۸۸
غایة الوصول (شرح لبّ الاصول) . . . . . ۵۹۴_۵۹۶
غرر المعانی ـ تفسیر . . . . . ۱۴۵_۱۴۶

غریب القرآن سجستانی ۱۴۷-۱۴۸
غنیّة (غنیة النّزوع الي علمی الاصول والفروع) ۴۸۵-۴۸۷

ف

فتح الجلیل ببیان خفی انوار التنزیل (حاشیه بیضاوی) ۱۱۹ و ۱۲۰ و ۵۹۴ و ۵۹۶
فتن و محن (مجلد هشتم بحار الانوار) ۲۱۱-۲۱۸
☆ فصوص سلیمانیّه ۴۴-۴۵
فصول (الفصول الغرویّه) ۵۹۷-۵۹۸
الفصول المنتخبه یا العیون و المحاسن (ضمیمه نسخه نمرهٔ (۲۶۱) است) ۱۹۹
فقه استدلالی امامی ۴۸۷-۴۸۹
فقه بی نام استدلالی امامی ۴۸۹-۴۹۱
فقه حنفی (مختصر قدوری) ۵۰۹-۵۱۲
فقه الرّضا - فقه الرّضوی ۴۹۱-۴۹۴
فقه مذهب شافعی ۴۹۴-۴۹۶
فوائد جدیده آقای بهبهانی ۵۹۸-۵۹۹
فوائد حائریه یا عتیقه آقای بهبهانی ۵۹۹
الفوائد المدینه ۵۹۹-۶۰۲
فهرست شیخ طوسی (ضمیمه نسخه نمره (۳۱۸) است) ۲۴۵

ق

قاعده ضرب اعداد بطریقهٔ قدما (ضمیمه نسجه نمرهٔ (۷۴۳) است) ۶۱۹
قسمتی از اصول بی نام ۶۰۲-۶۰۳
قصیده شاطبی (حرز الامانی) ۱۸۸-۱۸۹
قواعد الاحکام (قواعد علاّمه) ۴۹۶-۴۹۹
القواعد و الفوائد (قواعد شهید) . . . . . ۵۰۰-۵۰۲ و ۵۹۳
قوانین (القوانین المحکمه) ۶۰۳-۶۰۷

ك

کافی (جامع کافی) ۲۸۸-۲۹۷
الکامل الفرید - الکتاب الثّانی (شرح حرز الامانی) ۱۹۰-۱۹۱
الکتاب (مختصر قدوری) ۵۰۹-۵۱۲
کرّیه شیخ بهائی (رساله درمساحت کر) ۵۰۲
کشّاف - تفسیر ۱۵۸-۱۶۲
کشف الرّموز (شرح مختصر النّافع) ۴۸۰-۴۸۲
کشف الغمّه فی معرفة الائمّه ۲۹۷-۲۹۸
کشف الغطاء عن مبهمات الشریعة الغرّاء ۵۰۲-۵۰۵
کشف القناع عن وجوه حجّیة الاجماع ۶۰۷-۶۰۸
کشف اللثام (شرح قواعد علاّمه) ۴۶۳-۴۶۵
کفایة الاحکام ۵۰۵-۵۰۶
الکلم الطیّب ۴۵-۴۶
کنز الدّقائق و بحر الغرائب ۱۶۲-۱۶۴
کنز العرفان (شرح آیات الاحکام فاضل مقداد) ۸۶-۸۷
کنز الفوائد (شرح قواعد علاّمه) ۴۶۵-۴۶۷
کنز الفوائد و دامغ المعاند (منتخب تأویل الایات الباهره) . . . ۱۶۴-۱۶۶

ل

لوائح جامی (ضمیمه نسخه نمرهٔ (۶۸۲) است) ۵۷۰
☆ لوامع الرضویّه ۵۰۶-۵۰۸
☆ لوامع صاحبقرانی (شرح فارسی من لایحضر الفقیه) . . . ۲۹۸-۳۰۰
اللؤلؤ المسجور فی معنی الطهور ۶۰۸-۶۰۹

م

المجتنی من الدّعاء المجتبی ۶۳-۶۵
مجمع البحرین - تفسیر ۱۶۰-۱۶۷
مجمع البیان - تفسیر ۱۶۷-۱۷۱
مجمع الفائدة والبرهان (شرح ارشاد علاّمه) ۴۴۱-۴۴۳

مجموعهٔ از احادیث نبوی ۳۰۰-۳۰۱
مجموعهٔ از کلمات قصار و مناجاتهای حضرت علی بن ابی طالب ع . . ۶۳
مجموعات سُوَر و ادعیّه و غیره (۳۱ نسخه) ۴۶-۶۳
مجموعهٔ ورّام (نزهة النّاظر و تنبیه الخاطر) ۳۰۱-۳۰۳
المحجّه فی مانزل فی القائم الحجّه ۳۰۳-۳۰۴
المختار للمفتوی (منتخب یا مختصری از فتای حنفی) . . . ۵۳۸-۵۴۲
مختصر الاختصاص (الاختصاص) . . . . . .
☆ مختصر تحفة الابرار ۵۰۸
☆ مختصر سئوال و جواب حجّة لاسلام رشتی ۵۰۹
مختصر قدوری (الکتاب ـ فقه حنفی) ۵۰۹-۵۱۲
مختصر النّافع (مختصر الشّرایع ـ النّافع) ۵۱۲-۵۱۴
مختصر وقایة الرّوایه (لنّقایه) ۵۱۴-۵۱۵
مختلف الشّیعه (مختلف علاّمه) ۵۱۵ ۵۱۸
مدارج الاحکام ۶۰۹-۶۱۰
مدارك الاحکام (شرح شرایع الاسلام) ۴۵۰-۴۵۳
مرآت العقول (شرح کافی) ۲۶۹-۲۷۰
مرشد العوام ۵۱۹-۵۲۰
مراثی محتشم (ضمیمه نسخهٔ نمرهٔ (۴۷۱) است) ۳۸۷
مرقات الجنان الی روضات الجنان ۶۵-۶۶
مزار مجلسی (مجلد بیست و دوم بحار لانوار) ۲۱۴
☆ مسارّ الشّیعه (در احادیث) ۳۰۴ ۳۰۶
مسار الشیعه شیخ مفید (ضمیمه کتاب نمره (۳۸۸۱) کتابخانه است) ۳۰۵
مسالك الافهام (شرح شرایع الاسلام) ۴۵۳-۴۵۹
مستدرك لوسائل (در ذیل وسائل است) ۳۴۴-۳۴۶

مستند الشّیعه فی احکام الشّریعه . . . . . ۵۲۰_۵۲۲
مشارق الشموس (شرح دروس) ۴۴۵-۴۴۸
مشاعر آخوند ملاصدرا (ضمیمه نسخهٔ نمره (۲۳۳) است) . . ۱۷۳
مشرق الشّمسین و اکسیر السّعادتین ۵۲۲-۵۲۴
مصابیح الاصول ۶۱۶-۶۱۷
مصابیح فی سنن مصطفی المليح . . . . . ۳۰۷_۳۰۸
مصادر الانوار . . . . . ۶۱۰_۶۱۳
مصباح الشّریعه و مفتاح الحقیقه . . . . . ۳۰۸_۳۱۰
مصباح کفعمی . . . . . ۶۹_۷۰
مصباح المتهجّد ۶۶ ۶۹
مطالع الانوار (شرح شرایع الاسلام) . . . . . ۴۵۹_۴۶۱
مظاهر الاسرار - تفسیر ۱۷۱-۱۷۳
معارج الاصول ۶۱۳
معالم الاصول (معالم الدین و ملاذ المجتهدین) . . . . . ۶۱۳_۶۱۶
معالم التّنزیل - تفسیر . . . . . ۱۷۳_۱۷۵
معالم الزّلفی فی معارف النشأة الاولی و الاخری . . . . . ۳۱۰_۳۱۱
معین الخصواص ۵۲۴
☆ مفاتیح الدّعوات . . . . . ۷۰_۷۱
مفاتیح الشّرایع . . . . . ۵۲۵_۵۳۰
مفاتیح الغیب (تفسیر کبیر امام فخر رازی) . . . . . ۱۵۳_۱۵۸
مفتاح الفلاح . . . . . ۷۱_۷۴
مفتاح الکرامه (شرح قواعد علاّمه) . . . . . ۴۶۷_۴۷۰
مقتبس الانوار - تفسیر . . . . . ۱۷۵_۱۷۶
المقدّمة الجزریّه ۱۹۱-۱۹۲
مقنعه شیخ مفید . . . . . ۵۳۰_۵۳۴

مکارم الاخلاق ۳۱۱-۳۱۳
ملیّن الحدید (شرح زبدة الاصول) ۵۸۲-۵۸۳
مناجات خمسة عشر ۷۵
مناجات علی بن ابی طالب ع ۷۵
مناجات المعصومین (روح الارواح وحیوة الاشباح) . . . ۷۴-۷۵
مناقب الائمّه ۳۱۳-۳۱۵
مناهج الاحکام ۶۱۷-۶۱۸
مناهج السّوّیه (شرح برشرح لمعه) ۴۴۸-۴۴۹
مناهل ۵۳۶-۵۳۸
منتخب بحار الانوار ۳۱۶-۳۲۱
منتخب تأویل الایات الباهره (کنز الفوائد و دامغ المعاند) ۱۶۴-۱۶۶
منتخب جوامع الجامع ۱۷۷
منتخب یامختصر فتاوی حنفی (المختار للفتوی) ۵۳۸-۵۴۲
منتخب فتاوی قاضی خان ۵۴۳-۵۴۴
منتخبی از اخبار کافی و غیره ۳۱۵
منتقی الجمان فی احادیث الصحیح و الحسان ۳۲۱-۳۲۳
منظومه زبدة الاصول ۶۱۸-۶۱۹
☆ منظومه در صنایع بدیعیه (ضمیمه نسخهٔ نمره (۶۸۲) است) ۵۷۰
منظومه ملاّمحسن ۶۱۹-۶۲۰
منظومه نخبة الوجیز ۵۴۴-۵۴۵
من لایحضره التّقویم (بغیة الانام فی معرفة السّاعات والاّیام) ۳۲۳-۳۲۴
من لایحضره الفقیه ۳۲۵-۳۳۱
منهاج النّجاة ۳۳۱-۳۳۲
منهاج الهدایه ۵۴۵-۵۴۸

☆ منهج الصّادقین (تفسیر بزرگ ملاّ فتح الله) ۱۷۷-۱۷۸
منیة الرّاغب (شرح بغیة المطالب) ۵۴۸ ۵۴۹
منیة اللّبیب (شرح عمیدی بر تهذیب علاّمه) ۵۸۷-۵۹۱
موازین القسط ۶۰۹و۶۲۰-۶۲۱
☆ مواهب علیّه (تفسیر حسینی) ۱۷۸-۱۸۲
مهج الدّعوات ۷۶-۷۷

ن

نان و حلوی (ضمیمه نسخه نمره (۶۸۰) است) ۵۶۹
نتایج الافکار ۶۲۱-۶۲۳
نخبه (فیض) ۵۴۹-۵۵۱
نخبة الخصال ۳۳۲-۳۳۳
نخبة الوجیز ـ منظومه ۵۴۴-۵۴۵
نزهة الناظر و تنبیه الخاطر (مجموعه ورّام) ۳۰۱-۳۰۳
نفلیّه شهید ۵۵۱-۵۵۳
النقایه (مختصر وقایة الرّوایه) ۵۱۵-۵۱۵
نوادر الاخبار (فیض) ۳۳۳
نوادر من لایحضره الفقیه ۳۳۴-۳۳۵
☆ نور ساطع (ترجمه بدایة الهدایه) ۵۵۳
نور الهدایه (ضمیمه نسخه نمره (۳۰۳) است) ۲۳۸

و

وافی ۳۳۵۰-۳۴۱
وجیز (تفسیر واحدی) ۱۸۲-۱۸۳
وجیزه شیخ بهائی (سه نسخه ازاین کتاب ضمیمه نسخه نمره (۴۱۸و۴۳۹و۴۴۲) است) ۳۳۰و۳۵۳و۳۵۴
وسائل (تفصیل وسائل الشیعه) ۳۴۱-۳۴۷

☆ وسیلة لنّجاة ۵۵٤
وقوف سجاوندی ۱۹۳-۱۹۵

ه

☆ **هدایة الاخیار** (ضمیمه نسخه نمره (۲۵۲) است) ۱۸٦
هدایة المسترشدین (حاشیه بر معالم) ۵۷۰-۵۷۲
هدی العقول (شرح اصول کافی) ۲٦۰-۲٦۱
☆ همم الثّواقب ۳٤۷-۳۵۰

غلطنامه

با همه جدّیتیکه مؤلف ومصحّح نمودند بدبختانه این مجلداغلاطی پیدا کرد که پس ازطبع بدانها توجه گردید ، اشخاصیکه با مطابع حروفي ایران سروکار دارند بدین نکته متوجه‌اند که امکان عادی نداردکتابي بدون غلط ازچاپ بیرون آید ، چرا که بسیار اتفاق‌افتاده که حروف درماشین‌شکسته شده و متصدی‌چاپ متوجه نگردیده وچنانکه ملاحظه میفرمائید شماره‌ای از اغلاط بهمین سبب میباشد ، لذا این غلطنامه را تنظیم که آقایان پیش از خواندن بدان مراجعه و آنها را تصحیح نمایند .

ص	سطر	غلط	صحیح
۸	۱۲	من العالمین	من ربّ العالمین
۱۰	۱۲	من افتری	ممّن افتری
۱۷	۱۵	فوائد	فرائد
۱۸	۱۲ح	جود	جور
»	۱۴ح	سند	مسند
»	۱۴ح	سرور	سریر
۲۷	۱۴	الهم	اللّهم
۳۱	۶	جرائمها	جرائمهما
»	۹	صیّنت	صینت
»	۷ح	گتج	گنج
»	۷ح	۶-۱۲۹۵ =	۷-۱۲۹۶ =
۳۵	۱۰	الآبار	الآباد
۳۶	۷	الرّساء	الرّؤساء
۳۶	۱۳	الهلاله	الهلالیّه
۴۴	۵	مطالب	مطالب
۴۵	۳	بیت المعمود	بیت المعمور
۴۹	۲۲	عدّه اوراق ۲۶	عدّه اوراق ۲۶۶
۵۰	۲۹	وبعضی	۱۴ بعضی
۵۱	۲۲	همه مطالب	ترجمهٔ همهٔ مطالب
۵۲	۷	بشعاء	بشعاع
۵۲	۱۱	کم من عدواً	کم من عدُوّ
۵۹	۲۹	( )	(۶۸)
۶۱	۱۰	داری	دارای
۶۷	۱۲	ثمود	صالح
۷۴	۹	الکلول	الکلال
۶۴	۷ح	رخامته	رخامة
۷۶	۲	شرط بندی	سطربندی
۷۶	۲ح	الحبو	الحِبر
۷۸	۱۳	وقرائت	قرائت
۸۱	۱۱	۲۶۰	۲۶۰)
»	۱۲	مثتطر	منتظر
۸۱	۱۷	المتعال	المقال
»	۲۳	بهار	بحار
۸۲	۹	درمذهب	درمذمّت
۸۹	۲۳	اردہ	اراده
۹۰	۲۱	شافیه	شافعیّه
۹۴	۱۲	نمرهٔ کتابخانه ۲۰۹۵	نمرهٔ کتابخانه ۲۰۹۵ مکرر
۹۵	۶	رمدح	ومدح
»	۲۲	متقاتل	مقاتل
۹۶	۱۸	البتیان	التبیان
۹۷	۱	ووفقنا	ووَفّقنا
۹۷	۳	فضل	فَقیلَ
۹۹	۶	النبیان	التبیان
»	۲۳	وَسَلّم	وَمُسَلِّمٌ
۹۹	۵ح	(۲۵)فرسنگ	سی وچندفرسنگ
۱۰۰	۱۰	نمره کتابخانه ۱۹۶۵	نمره کتابخانه (۱۹۵۶)
۱۰۱	۲ح	کسیکه	مفسّریکه
۱۰۱	۹	معاد	معاذ
۱۰۴	۱۰ح	فصل	فضل
۱۰۵	۳ح	اتي	آنا
۱۰۵	۵	کوره	کوزه
۱۰۶	۱۱		(۱۶۵)
۱۰۸	۴	مواقیاً	موافیاً
»	۱۴	ومولفشان	ومؤلّفاتشان

ص	سطر	غلط	صحیح
١١٤	٨	آغاز حاشیه بخاری اشتباه نقل شده	وصحیح آن این است :
		بسمله الحمد لله الذی جعل القرآن	هادیاً الی یوم القیام الخ .
١١٥	١٢	مجم	معجم
١١٧	١٤	عروة الوثقی	عروة الوثقی
١٢٤	٢٤	وخاطر	بخاطر
»	»	فاطر	فاتر
»	»	مألوف	مؤلّف
١٢٥	٩	اختصار	اقتصار
»	١٨	دربیان	بربیان
١٢٦	٢	حمد یچون	حمدی چون
»	»	لطفیست	لطیفیست
»	١ح	منصف	مصنّف
١٢٨	١٨	بالهیئة وجود الجوهر	بالهیته وجود الجواهر
»	٢٥	نمره کتابخانه ٢٠٠١	نمره کتابخانه (٢٠٠٢)
١٢٩	٧	فقیه	فقهیّه
١٣٤	١٩	قرآت	قراءات
١٣٩	١٥	بهمیّه	بهیمیّه
١٤٠	٢	فیما	قیّماً
١٤١	٥	فاضلیه	فاضلیّه
١٤٢	٥	الحجیج	الحجیج
»	٦	کملتظم	کملتطم
»	»	نادي	نادِ
»	٨	عُلّمناه	عُلّمنا
١٤٣	٢٢	بیاض	بیاض
١٤٤	٣	ازابی	ازاُبیّ
١٤٦	٣	والا	والهآء
١٤٧	٤	النحوین	النّحویین
١٤٨	١٠	الرّساء	الرّؤساء
١٥٢	٢	فی الارض	والارض
»	٩	دهند	دهنده
»	٢٣	شومال	شوومال
١٥٧	٦	محلقات	ملحقات
»	١٢	من اسلم	ممّن اسلم

ص	سطر	غلط	صحیح
١٦٠	٦	منضما	منظماً
١٦١	٢٢	آیه (١٠١)	آیه (١٠٢)
»	٢٣	ومن یهاجر علی الله الخ - آیه اینست:	
		و من یهاجر فی سبیل الله یجد فی -	
		الارض مراغماً کثیراً وسعةً ط	
		ومن یخرج من بیته مهاجراً الی الله	
		ورسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع	
		اجره علی الله وکان الله غفوراً رحیما.	
١٦٣	١٢	قرات	قراءات
١٦٣	١٤	اکبر	الاکبر
»	١٥	مأیّد	مؤیّد
»	١٨	لالناس	للناس
١٦٤	٥	کنزل الغرائب	کنز الغرائب
»	١٧	العطره	العترة
»	١ح	مجلس	مجلسی
١٦٥	٥	عطره	عترة
١٧٢	٦	اصوال	اصول
١٧٤	٣ح	عمدة لدین	عمدة الدین
١٧٥	١٧	اصولیین	اصولیّین
١٧٦	٩	میکند	میکنند
١٧٨	٢٦	عجالةً	عجالةً
١٨٢	٨	**وجیر**	**وجیز**
١٨٣	٤	اَمْرٌ آن یستعیذُ	اُمِرَ اَن یستعیذُ
١٨٥	١٥	التوِدع	التّودیع
١٨٧	١٤	نمره کتابخانه ٢٠١٩	نمره کتابخانه (٢٠١٨)
١٨٨	٣ح	ازقیال	ازاقیال
١٨٩	٦	عقلیه	عقیلة
»	١٣	زرنیاً	زرنباً
١٩٠	١٧	به العلی	ربّه العلیّ
»	٢٠	ذلل	زلل
١٩٢	٩	الفادح	الفائح
»	١٠	الجزیه	الجزریّه
١٩٨	٤	من ملاح	من مدح
»	»	وفقهم	وفقههم
»	٧	من تسویه	من تسوید

ص	سطر	غلط	صحیح
٢٠٤	٢٤	الآمال	الآمل
٢٠٦	٤	یکی	که یکی
»	٢١	باطلوع	تا طلوع
٢٠٧	٢	تخصّص	تجسّس
٢١٠	١٩	وارده	واراده
٢١٢	٩	شاگردن	شاگردان
٢١٨	٢٧	السّنّه	السّنّه
٢٢٢	٢٠	دفعه	دفع
٢٢٤	١١	رُوی	رَوی
٢٢٤	١٥	قوائد	قواعد
٢٢٦	١	مصطفی	المصطفی
٢٢٧	٨	بود	بوده
٢٢٨	١ ح	نام محلی است	باباء نسبت منسوب به
		قصبه زواره است که	
٢٢٩	٣	الطّهار	الاطهار
٢٣٢	٢٣	و رفع تضاد	وتضادّ
٢٣٣	١٨	مسائلیه	مسائلی که
٢٤٢	١٠	بالسان	باللّسان
٢٤٥		صفحه ٣٤٥	صفحه ٢٤٥
»	٥	استرابای	استرابادي
٢٤٩	١١	نجنه	نُخبهٔ
»	٢ ح	فیض القدس	فیض القدسی
٢٥٤	٥ ح	فقهیه	فقیه
٢٥٥	٢٣	واتقان عن	واتقان آیاته عن
٢٥٦	٢	جملهٔ	مجلّد
٢٥٨	١ ح	(صفحه ٣٢٩)	(صفحه ٣٣١)
٢٥٨	٥	نمرهٔ کتابخانه ١٩٦٥	نمرهٔ کتابخانه (١٦٩٥)
٢٧٣	١٥	والملّة الدین	والملّة وَالدّین
٢٧٤	٢٣	قدرة	قدوة
٢٧٩	١١	نمرهٔ کتابخانه ١٨٠٥	نمرهٔ کتابخانه (١٩٠٥)
٢٨٣	٧	نمرهٔ کتابخانه ١٨٧٠	نمرهٔ کتابخانه (١٩١٧)
٢٨٤	١٩	من غراره	من غزارة
٢٨٨	٩	ص (٢٦٨)	ص (٢٦٥)
٢٩١	٩	نمرهٔ کتابخانه ١٧١٩	نمرهٔ کتابخانه ١٧١٩ مکرر
٣١٤	١٥	مختصر	محتضر

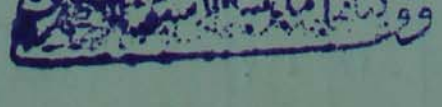
ص	سطر	غلط	صحیح
٣١٥	٦	سنهٔ (٢٩١)	سنهٔ (١٢٩١)
٣٢١	١٤	نمرهٔ کتابخانه ١٦١٣	نمرهٔ کتابخانه (٢٦١٣)
٣٣١	٤	ما شیئاً	ماشیاً
»	٢٤	منهاج النجاح	منهاج النجاة
٣٣٤	١٩	الحذری	الخُدْري
٣٤١	٣	بچنی کش	بچینی کش
»	١٠	لعاملی	العاملی
»	١١	سلافة لعصر	سلافة العصر
»	١٢	وابیتی	وابیاتی
»	٣ و ٥ ح	هدایة الاحباب	هدیة الاحباب
٣٤٦	٨	تقریضی	تقریظی
٣٤٧	١٦	استکاك	اصطکاك
٣٤٨	٣	منسوب	منصوب
٣٥٤	٦	بخط تقی بن	بخط نسخ تقی بن
		نسخ خواجه	خواجه
٣٥٤	٩	و وقت	ووقف
٣٥٩	١ ح	شامل است	شام است
٣٦٨	١٩	التجرید فی -	التجرید فی -
		اصول الدین	اصول الفقه
٣٧٦	١٣	شرح الّمعه	شرح اللّمعه
٣٧٨	١٦	زین العابدین حسین	زین العابدین حسینی .
٣٨٠	٩	من التحیه	منّی التحیّه
»	١٤	مبادی الاصول	مبادی الوصول
»	»	تهذیب الاصول	تهذیب الوصول
٣٨٦	٢	وفقیّه	وفقهیّه
»	٢٠	فی الجمیع	في الجمع
٣٨٨	١١ و ١٢	رسائلی	رساله ای
٣٩٠	١٠	**مقامع الفضل**	این کتاب تألیف پسر آقای بهبهانی است واشتباهاً دراینجا آمده است.
٣٩٤	٣ ح	تاریخ مادهانا	تاریخ ماقدهانا
٤٠٢	١	الناظره .	الناضره
٤٠٦	١٨	نمرهٔ کتابخانه ٢٠٣٥	نمرهٔ کتابخانه (٢٠٣٥)
٤٠٧	١٠	للمرتدین	للمریدین
٤١٢	١٣	محسّنة	محصّنة

ص	سطر	غلط	صحیح
۴۱۸	۲۲	وقف لقطه	وقف ، لقطه
۴۲۰	۱۸	محمد کمل	محمد اکمل
۴۲۳	۱۷	مسافات	مساقاة
۴۳۰	۴ح	حکمی	حکمی
۴۳۷	۱۴	والمآثر الاثار	والمآثر والآثار
۴۶۲	۸	استسحاب	استصحاب
۴۶۵	۱۰	ـ۷۴۵)	ـ۷۵۴)
»	۱۷	المترشدین	المسترشدین
»	۲۲	مفصّلات	معضلات
۴۸۰	۲۰	تلمیز	تلمیذ
۴۸۱	۱۲	الآمع	اللّامع
۴۸۵	۲۲	(ابوالمکام	(ابوالمکارم
۴۸۶	۱۴	شبه های	شبهه های
۴۹۰	۴	سواً	سواء
۴۹۳	۳	عبدالله ع	عن ابی عبدالله ع
۴۹۴	۱۸	ناوم	نام
۴۹۵	۶	یشا	یشآء
۵۰۰	۱۵	تمهیه	تمهید
»	۱۶	انفکاف	انفکاك
۵۰۴	۲۱	سمّیة	سمّیته
۵۰۵	۱	ورتبه	ورتّبته
۵۱۱	۴ح	قطلوبغا	قاسم بن قطلوبغا
۵۱۹	۱۹	مرشدالعلوم	مرشد العوام
۵۲۱	۹	مناهج الاصول	مناهج الاحکام
۵۲۷	۲۴	في جمله)	في الجمله)
۵۳۸	۴	محرر کاتب	کاتب
۵۴۰	۹	ماختصرته	ما اختصرته
»	۱۹	للّقطه	اللّقطه
۵۴۲	۱۵	مرغناني	مرغیناني
۵۴۳	۶	متعدّة	متعدّده
۵۴۵		صفحه ۴۵۵	صفحه ۵۴۵
۵۵۲	۱۰	لشرح رسالة الالفیه	لشرح رسالة النّفلیّه
۵۵۶	۲۰	ملحٌ	ملحٌ
۵۵۹	۱۷	التتازانی	التفتازانی
۵۶۱	۲۰	(جامع السعادت)	(جامع السعاده)
۵۶۳	۱۹	اقول	اقوال
۵۶۷	۹	القوم	القویم
۵۶۹	۱	حاشیه برکتاب معالم	برکتاب معالم الاصول
۵۶۹	۲۱	تفصّیل	تفصیل
۵۷۵	۱۶	القدیرین	التقدیرین
۵۸۰	۲۵	بخوازم	بخوارزم
۵۹۹	۱۵	اشاعر	اشاعره
۶۰۱	۷	نظر به و کتب	نظر به کتب
»	۱۰	فوائده مدینه	فوائد مدنیه
۶۰۶		نمرهٔ کتابخانه ۳۸۸۲	نمرهٔ کتابخانه (۳۸۸۳)
۶۱۶	۲۵	نقل های دارد	نقل‌های
۶۴۴	ستون اول و دوم	شرح الفیه ـ شهید ثانی	شرح الفیه ـ شهید اول

توضیح از صفحهٔ ۲۵۶ تا صفحهٔ ۲۶۰ نمرات نسخ اشتباهاً (۲۳۰ تا ۲۳۸) ضبط شده در صورتیکه (۳۳۰ تا ۳۳۸) صحیح است.

❀❀❀

این صفحه آخرین صفحهٔ جلد اول است بتاریخ ۱۹ خرداد ماه ۱۳۱۵ طهران درمطبعه مجلس چاپ آن بپایان رسید.

انجمن ایرانی فلسفه
و علوم انسانی
نشریهٔ شمارهٔ ٤

فهرست

کتابخانهٔ سپهسالار

از

محمد تقی دانش پژوه - و - علینقی منزوی

دبیران دانشگاه تهران

بخش چهارم

کتب خطی

ج - ذ

تصحیح و تجدید نظر بوسیلهٔ

علینقی منزوی

چاپخانهٔ دانشگاه تهران

۱۳٤٦-۱۹٦۷

انجمن ایرانی فلسفه
و علوم انسانی

فهرست

کتابخانهٔ سپهسالار

از

محمد تقی دانش پژوه - و - علینقی منزوی

دبیران دانشگاه تهران

بخش چهارم

کتب خطی

ج - ذ

تصحیح و تجدید نظر بوسیلهٔ

علینقی منزوی

چاپخانهٔ دانشگاه تهران

۱۳۴۶-۱۹۶۷

(۸۵۹) جاماسب‌نامه (نجوم .فارسی)

دراحکام نجوم که‌بجاماسب دانشمند افسانه‌یی ایران نسبت‌داده‌شده است. (ذریعه ۵: ۳۲ و مشار ٤٦٥).

٥٦٦

نستعلیق محمد اکبر افشار، پنجشنبه ٤ رجب ۱۲۳۷ ق . شکلها،عنوانها ، جدولها شنگرف .حاشیه‌ها ازهمین نویسنده‌دارد .

آغاز: سپاس ایزد راکه مارا آفرید چنانکه خواست،وبدارد چنانکه بخواهد ... اما بعد. چنین گوید جاماسب بندهٔ شاه بزرگ ...

انجام: وبشادی وپیروزی بزی! و درود بروان پیغمبرما محمد مصطفی ...

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی یك‌لا.

۲۸ گ ۱۵ × ۲۰ و ۱۱س ۹ × ۱۵.

۲۸٦٤

ش ۱۱ دفتر ۱٦۲ ر- ۱۷٦ .ش ۱ «اسرار قاسمی» است . که درج ۳ص ۱۲۷ گذشت .

آغاز: بسمله؛سپاس‌دارای‌ایزدی‌راجل‌جلاله‌سزد که‌مارا بیافریدبه‌نیکوتروجهی ... چنین گوید جاماسب‌بندهٔ شاه بزرگ گشتاسب‌بن لهراسب که جاوید باشد نام‌او...

انجام: اگرهمهٔ‌أحوال بگویم دراز گردد.والله عالم‌الغیب.

۲۸٦٤

ش ۱۲ دفتر ۱۷٦ر - ۱۹۸ ر.نستعلیق شعبان ۱۲۰۲ ق . خط این دفتر از برگ ۱٦۱ تا پایان یکی‌است . وجدولها شنگرف است . ش ۱ « اسرار قاسمی » است که در ج۳ص ۱۲۷ گذشت.

آغاز: آغازجاناس حکیم چنین گوید جاناسب حکیم وزیرشاه گشتاسب که نگاه کردم درحال اختران که درآسمان پدید آیند...

أنجام: تااز ثواب آخرت باز نماند.

۵۷۹۱

ش ۳ دفتر ۵ پ ـ ۱۰ ر. رسالهٔ ششم از قسم سوم در عشق است، که از رسائل اخوان صفا میباشد. ش ۱ « جفر جامع » است .

۵۷۹۱

ش ٤ دفتر ۱۰ پ ـ ۲۵ ب. گفتهٔ جاماسب. خلاصهٔ رسالهٔ دوم در طبقات از مسقط نطفه از «رسائل اخوان الصفا» در تهذیب نفس میباشد. ش ۱ «جفر جامع » است.

۵۷۹۱

ش ۵ دفتر ۲۵ پ ـ ۲۸ پ. خلاصهٔ رسالهٔ ششم جاماسب حکیم، از قسم دوم در ترکیب از انسان از اخوان الصفا و خلا الوفا (چنین) [بجای : خلان الوفا]. ش ۱ « جفر جامع » است .

(۸۶۰) جام جم (عرفان . فارسی)

مثنوی از اوحدی مراغه یی سپاهانی است (سپه ۲: ٤۸٦ و ذریعه ۵: ۲۳)

۱۳۹

نستعلیق محمود کاتب در ۱۰۱۳ ق . یك سرلوح زیبا در آغاز دارد . دو صفحهٔ اول زراندود است. صفحه‌ها در جدول زر ولاژورد میباشد .

روزگاری در یکی از کتابخانه‌های سلطنتی صفویان بوده است . وقف سپهسالار .

کاغذ کشمیری . جلد ساغری ضربی زرکوب . درون سوخت.

۱۳۱ گ ۱۷ × ۸ و ۱۸ س.

(۸۶۱) جام جهان نما (کلام عرفانی . فارسی)

در توحید ، مرتب بر دو دائره و هریک بر دو قوس و خطی که برزخ میان

دوقوس است، میباشد . ودر پشت جلد هردو نسخهٔ زیربه ملامحمدمغربی(شمس مغربی) منسوبست . این کتاب در تهران ۱۳۱۳ ق. و دربمبئی ۱۳۲۱ ق. چاپ شده است .وکتاب « دوائرالاسماء » از روی آن ساخته شده است .

آغاز : حمد بی‌حد و شکر بی‌عد سزای ذاتی که وحدتش منشأاحدیت و واحدیت شد ...

انجام در نسخهٔ ۵۵۳۵ :

وکاری مهم‌تر ازاین در پیش . والله یقول‌الحق و هو یهدی‌السبیل .

انجام نسخهٔ ۶۴۰۹ :

صفاته وافعاله در پیش است . والله اعلم .

۵۵۳۵

ش ۳ دفتر ۱۶۲ پ - ۱۷۱ ر . «جنگ» دیده‌شود.

خط همان محمدتقی بی‌تاریخ .

۶۴۰۹

ش ۱ دفتر ۱پ - ۲۲پ . نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها، شنگرف .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج سبز تیره ضربی مقوایی .

۱۰۵ گ ۱۰/۵ × ۲۴ و ۲۵ س ۶ × ۱۸.

(۸۶۲) جام‌جهان نمای‌عباسی (بهداشت. فارسی)

از قاضی‌بن کاشف‌الدین محمد یزدی پزشک شاه عباس وقاضی اصفهان وشیخ الاسلام‌آنشهر. م ۱۰۷۵ ق. میباشد. اورساله یی درخواص چوب چینی وقهوه‌وچای نیز دارد (ذریعه ۵ : ۳۰۱ و ۳۰۹، ف. پزشکی ج ۱ : ۱۹۵، ریو ۱ : ۸۴۴. ش Add 19619)در این رساله ازساختن شراب وآداب‌خوردن‌آن‌بحث شده وخوداو میگوید که: میگساری دراثر بیماری روانست . یک مقدمه وسی‌باب ویک خاتمه

دارد. . در خاتمه دارد : [حضرت استادی و من الیه فی العلوم الشرعیة استنادی بهاءالدین محمدالعاملی ...]

آغاز : بسمله .صاف ترین صهبائی که از پرتو اشعهٔ انوار آن دیدهٔ سلاطین اقلیم معرفت روشنائی پذیرد ... امابعد .متمکنان خمخانهٔ تجریدوساکنان میخانهٔ توحید ... حرمت شراب ناب ...لایح وواضح است... بنابراین بندگان اشرف ...شاه عباس الحسینی الصفوی... این بندهٔ دعاگوقاضی بن کاشف الدین محمد رامامور ساخت که رسالهٔ فارسی ... درمنافع وآثار وقواعد آشامیدن ودفع مضار شراب ناب نویسم ...وآنچه دراین جام جهان نمای عباسی درج شده بابعضی دقایق وتجارب است ...

انجام: این رساله مسمی بجام جهان نمای عباسی، بتاریخ شهر رجب ۱۰۳۷ ق . سمت اختتام پذیرفت . و درین هنگام یکی ازشعرا در تاریخ اتمام ، این رباعی گفت:

این جام که فرمودهٔ عباس شه است
هر قطره ازو بعالمی فیض ده است
جستم زخرد چو سال تاریخش گفت
از جام جهان نمای جمشید به است

۷۷۶ مکرر

نستعلیق محسن منشی پسر اسدالله خان پسر نجفقلی ایروانی، در پنجشنبهٔ ۱۶ ذیقعدهٔ ۱۲۸۶ ق. بدستور اعتضادالسلطنه .

عنوانها شنگرف . صفحه‌ها بچلیپا نوشته شده، ودر دوجدول شنگرف و لاژورد است.

کاغذ فرنگی . جلد ترمه . درون تیماج سرخ .

۳۲ گ ۱۳ × ۲۲ و ۱۶ س ۷/۵ × ۱۶ .

(۸۶۳) **جامع** (دعا. فارسی)

در دعاهای ماه رمضان است . یک فاتحه وهفت باب ویک خاتمه دارد . مؤلف عبدالباقی‌بن محمد حسین حسینی است .

شرحهافارسی است‌ودرزیرمتن‌دعا ترجمهٔ‌فارسی آنرا بانستعلیق‌سرخ نوشته‌است .

آغاز : بسمله . حمدله ... وبعد. این مجموعه بیست مشتمل برذکراکثر بلکه جامع جمیع ادعیه ... را موسوم ساخت به«جامع»ومرتب نمودبر...

انجام: وصلی‌الله علی محمدوآله‌أجمعین .

۵۶۳۷

نسخ حسین سلماسی در رمضان ۱۲۹۱ ق. جدولهای سبزولاژورد دارد.

کاغذ سپاهانی نازك . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

۳۳٤ گ ۱٤×۲۱ و۱۸ س۱۰×۱٤/۵.

(۸٦٤) **جامع الاخبار** (حدیث. عربی)

اخبار شیعی‌را در دوازده یا چهارده باب گرد کرده است، ودر برخی نسخه‌ها ۱۲۳ تا ۱٤۱ فصل دارد، وبچنددانشمندنسبت‌داده‌شده‌است(ذریعه ۵: ۳۶ .ف. دانشگاه ۳: ۱۲۶۸ — سپه ۱: ۲٤٤) درنسخهٔ، ۳٤۸ ۵ آمده که مؤلف آنرا در پنجاه‌سالگی تألیف کرده‌است .

۱۷۸۱

نسخ . تا فصل سی‌و نهم وباب چهاردهم دارد . در پایان چندبرگ کاغذ فرنگی سفید گذارده اند.

مالك : اعتضادالسلطنه در۱۲۸۳ق.

کاغذ زرددرنگ جلد تیماج . وقف سپهسالار .

۵٦ گ ۵/ ۲۲×۵/ ۱۹ و۲۱ س . (سپه۱: ۵٤).

۱٤۸۷

نستعلیق ۱۰۹٦ ق . نسخه کامل است .
کاغذ خان بالغ . جلدتیماج.
۸۱ گ ۱۹/٥ × ۱۳و۱۸س . (سپه۱:٤۳).

٥۳٤۸

نسخ ۱۳ رجب ۱۰۸۳ق. وظاهراً تاریخ ساختگی باشد . عنوانهاشنگرف.
کاغذفرنگی سفید . جلدتیماج مشکی یك‌لا .
۱۷۲ گ ۲۰ × ۳/٥او۱٥س۸/٥ × ۱٤ .

۸۱٦۱

ش ۲ دفتر ٦۹ پ . تاپایان دفتر ۲۸٥ برگی. چهارده‌بابی است ،وچهارد همین آنها ۳٤ فصل‌دارد.
نسخ ۱۲ ج۱ - ۱۲۷۱ ق . عنوانها شنگرف.ش ۱ « اعتقادات »است که در ج۳ص۱٦۰ گذشت .

۸٤۱۰

نسخ غلامعلی در۱۲۷۳ق . فهرست دارد ولی آغاز آن افتاده‌وچهارده بابی است . عنوانها ، نشانها شنگرف‌است .
کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره . جلد تیماج حنایی .
۱۱۱ گ ۱٤/٥ × ۲۲و۱٥س ۸ × ۱٥ .

(۸٦٥) **جامع الاسرار** (عرفان.عربی)

ومنبع الانوار

یا «جامع الأنوار» از سیدحیدرآملی است .(ف‌دانشگاه۳: ٤۲٥-ذریعه٥:۳۸)

۱۲۷۳

نسخ ابوالقاسم واصفانی درشنبه ۲۲ رجب ۱۲۵٤ ق .
کاغذ فرنگی آهار مهره سفید . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .
۲۱۵ گ ۱۵ × ۲۱ و ۲۰ س ۹۵ × ۱۵ .

(۸٦٦) **جامع أسرار العلماء** (حدیث . عربی)

یا «جامع الأحادیث والأقوال»

یا «استبصار الاخبار»

ازابن الوندی محمدقاسم بن جواد کاظمی نجفی م . پیرامن ۱۱۰۰ ق . میباشد . وی نخست شرحی برای استبصار نگاشته ، وسپس این کتاب را نگاشت . ونیزاوراست «استبصارالاخبار» که شاید نام دیگرهمین کتاب باشد . ودرنسخهٔ دانشگاه هردونام دیده شده است .

(ذریعه ۵ : ۳۹ و ۲ : ۱۷ ف . دانشگاه ۳ : ۱۰۸۳) .

۵۸۸۸

ازعتق تاوقف و صدقات را در بر دارد . نسخ عبدالله بن ناصر بن حمیدان بن سالم قطیعی ، در مدرسهٔ خلیفهٔ سلطان خیابان قزوین در نیمه روز پنجشنبه ۱ ع ۱ ـ ۱۱۲۳ ق .

آغاز : بسمله . قال الکینی : باب ثواب العتق وفضله والرغبة فیه . . .

انجام : وقدتم کتاب الوقوف والصدقات من کتاب «الجامع لاسرار العلماء» ویتلوه کتاب الوصایا . . . علی ید جامعه . . . القاسم بن محمد الکاظمی . وذلك غرة ربیع الاول سنة ۱۰۹۷ فی حرم امیر المؤمنین . . . رب العالمین .

حاشیه دارد «لولده ره» عنوانها ، نشانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی با برگردان
٤۵٤ گ ۱۸ × ۲٤ و ۲۳۰ س ۱۱/۵ × ۱۷/۵ .

(۸۶۷) **جامع البیان** (تفسیر. عربی)

فی تفسیر القرآن

ازمعین الدین محمد بن عبدالرحمان بن محمد حسنی حسینی صفوی شافعی (۸۳۰ - ۸۹۲ق). متولد در «ایژه» ازنواحی شیراز.

(سپه ۱ : ۹۹ و کشف الظنون).

۱۹۵۶

نسخ سدهٔ نهم وشاید نسخهٔ اصلی باشد. در آب افتاده. آیه‌ها شنگرف. دارای سه سرلوح کهن. صفحه‌ها درجدول زنگار وشنگرف.

از پایان چندبرگ افتاده. شمارهٔ کتاب در (سپه ۱ : ۱۰۰) بغلط ۱۶۶۵ نوشته شده است. وقف سپهسالار.

کاغذ نباتی رنگ. جلد تیماجی.

۳۴۵ گ ۲۱ × ۱۲/۵ و ۲۹ س.

(۸۶۸) **جامع التمثیل** (امثال. فارسی)

یا مجمع التماثیل

از میرزامحمد جبل رودی که بنام قطب‌شاه دکن در ۱۰۴۵ ق. آنرا نگاشته است. دردیباچه گوید: درمجلس خاتون‌آبادی گفتند که شاه عباس دستورداد تامثلهای ترکی را گرد کردندوعربان نیز مثلهای خویش گردآوردند، وکسی مثلهای فارسی رایک جا گرد نکرده بود، ومن آنرا دراین دفتر گرد کردم، ۲۸ فصل بترتیب حروف هجاء دارد، وبدنبال هرفصل داستانی دارد. ودردیباچهٔ نسخهٔ زیرآنرا «مجمع التمثیل» نامیده‌است (ذریعه ۵ : ۴۶ ومشار ۴۶۶)

آغاز: سپاس بی حد وستایش بی‌عد بی‌مثلی راسزد که بایمانی...

انجام: چون بدین پایه رسانیدم تمام بذکر کنم سخن. والسلام.

۶۰۵ مشیر

نستعلیق ذیقعدهٔ ۱۲۴۳ ق.عنوانها زیر خط شنگرف (۱ پ - ۱۱۲) پس از آن ۱۴ برگ نامه هائیست از خود نویسندهٔ نسخه، وسپس شعرهاست.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج حنایی.

۱۲۶ گ ۱۵ × ۲۱ و ۲۵ س ۸ × ۱۲.

(۸۶۹) جامع الستین (تفسیر. فارسی)

تفسیر سورهٔ یوسف است از ملاحسین کاشفی م ۹۱۰ ق. (ذریعه ۵: ۵۸ وسپه ۱: ۱۰۰).

۲۰۰۱

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. از روی نسخه‌یی نوشته شده که برگهایش پاره بوده و ازهمین روی، سطرهای سفید بجای آنها آمده است. درپایان نیز مقداری نانوشته هست.

صفحه‌ها درجدول زر وشنگرف است.

کاغذ دولت آبادی. جلد چرمین.

۱۸۶ گ ۲۸ × ۱۷/۵ و ۲۱ س. (سپه ۱: ۱۰۱).

(۸۷۰) جامع السعادات (اخلاق. عربی)

فی موجبات النجات

از مهدی بن ابی‌ذر نراقی م ۱۲۰۹ ق. که‌آن را در ۱۱۹۶ ق. ساخته‌است. این کتاب درنجف درسه جلد چاپ‌شده است پسرش احمد نراقی م ۱۲۰۴ ق. آنرا بنام «معراج السعاده» بفارسی ترجمه کرده وآن نیزچاپ شده‌است. (ذریعه ۵: ۵۸)

۱۲۲۸

نسخ محمد باقر بن عبدالعلی بیدگلی در ۱۲۰۴ ق.

وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی ·
۱۷۲ گ ۲۱ × ۳۰ و۳۲ س ۲۲ × ۱۲/۵.

۱۲۲۹

جلد نخستین تنهاست . نسخ ۱۲۵۰ق. مانند جلد بعدی . عنوانها شنگرف در (ص۱ تا۲٤٦ دفتر)است وسپس تا ۲۵۱ عبارتی است ازملا عبدالخالق درعلم غیب بفارسی.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج‌زرد مقوایی ضربی .
۱۳۱ گ ۱۵ × ۲۱و۲۳س۸/۵ × ۱۵.

۱۲۳۰

جلد دوم است · نسخ مرتضی‌بن محمد علی مصلح‌آبادی‌دردههٔ اول ذیقعدهٔ ۱۲۵۰ق. ۳۳۰ صفحه شمار دارد · ودرسه شنبه ۱۵ شعبان ۱۲۸۵ق. مقابلت شده است ·
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج‌زرد مقوایی‌ضربی.
۱٦۹ گ ۱۵ × ۲۱ و۲۳س۹ × ۱۵.

۰۷۹۲

نسخ ۱۳ صفر ۱۲۵۸ ق · از ابوالقاسم‌بن عبدالرحیم کاشانی آرانی · عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج روغنی مشکی فرسوده مقوایی .
۱۷۱ گ ۲۱ × ۳۰ و۲۸س ۱۳ × ۲۲.

(۸۷۱) **جامع‌الشتات** (فقه .فارسی)

سئوال‌وجوابهایی است‌بترتیب‌ابواب فقه،ازطهارت تادیات . ازمیرزاابوالقاسم قمی (۱۱۵۰ - ۱۲۳۱ق) . که‌در ۱۲۷۷ق . چاپ شده است(سپه۱: ٤۲۵ -٤۲۸ وذریعه ۵:۵۹)

۲۳۵۰

نسخ جلد سوم تنها است، وتا پایان دیات دارد. وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد میشن .
۱۵۰ گ ۲۲ × ۳٤ و ۳۵ س. (سپه ۱ : ٤۳۸)

۲۳۵۸

نسخ ۱۲٤۹ ق . برگ نخستین پاره شده از اصول‌دین، تفسیر ، شرایط اجتهاد : طهارت ، صلاة ، زکاة ، روزه ، کفاره ، حج ، جهاد ، امر بمعروف . تجارت ، رهن ، حجر ، صلح ، شرکت، قسمت مضاربه ، اجاره ، مزارعه ، عاریه ، وکالت، وقف عمری ، هبه ، وصایا ، نکاح ، متعه ، طلاق ، اقرار، نذر ، صید ، اطعمه ، غصب ، شفعه احیاء موات ، میراث ، قضا ، دیات ، قصاص ، پراکنده .

بنام سئوال وجواب قمی دردفترثبت شده . برخی عنوانها سفید مانده است .
کاغذ فرنگی ، جلد میشن . وقف سپهسالار .
۲٤۷ گ ۲۱ × ۱٤/۵ و ۲۵س .

۲۳۵۹

نسخ ۱۲٤۲ ق. مسائل، نکاح، طلاق، کفاره ،سوگند، نذر،عهد، ایلاء،عتق ،اقرار، صید ، ذباحه ، غصب ، شفعه ، احیاءموات، لقطه ، ارث ، را داردو بخش‌دوم است.
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی . وقف سپهسالار .
۱۵۱صفحه ۲۱ × ۱٤/۵ و۲٦س . (سپه۱ : ۵۲۹).

۲۳٦۰

نسخ و بخش دوم تنهاست . مسائل : طهارت ، صلاة ، زکات، حج ، امر بمعروف تجارت ، رهن ، حجر ، ضمان،صلح، قسمت ، مضاربه ، مزارعه ، مساقات ، ودیعة ، صدقه هبه‌را دربردارد .

وسپس چند مسئله از بخش اول واندکی ازبخش سوم‌را دارد .
کاغذ فرنگی مهره‌زده . جلد تیماجی.
۱۹۳ گ ۲۰ × ۱٤/۵ و ۲۵ س. (سپه۱: ٤۲۸) .

۲۳۶۲

نسخ بی تاریخ مانند نسخ شمارهٔ ۲۳۶۳ از وصیت تادیات . بخش دوم است .
وقف سپهسالار
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی ضربی .
۱۶۴ گ ۱۵ × ۲۱ و ۲۵ س.

۲۳۶۳

نسخ بی تاریخ است وطهارت تاوصیت رادربر دارد .
بخش یکم است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .
۲۱۰ گ ۱۵ × ۲۱/۵ و ۲۵ س . (سپه ۱ : ۴۲۹).

۲۳۶۴

نسخ جعفر بن محمد حسین کاشانی در ۱۲۴۹ ق . دارای مسائل: نکاح تا آخر بخش سوم است . در بخشهای ظهار واقرار مسائلی هست که در چاپی نیست . برگهای اول و آخر سوراخ شده است . شمارهٔ نسخه در (سپه ۱ : ۴۲۸) بغلط ۲۳۶۳ یادشده است.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج نیم ضربی . وقف سپهسالار .
۲۱۷ گ ۱۵ × ۲۱/۵ و ۲۵ س (سپه ۱: ۴۲۸).

(۸۷۲)

جامع الشرایع

(فقه . عربی)

چنانکه در روضات آمده یا «الجامع للشرایع » چنانکه ابن داود آورده است. کتابی است در فقه ازنجیب الدین ابو زکریا یحیی بن احمد بن یحیی بن سعید هذلی که (۶۰۱-۶۸۹ ق) پسر عموی محقق حلی است .
(سپه ۱ : ۳۸۵-۳۸۷ وذریعه ۵ : ۶۱)

۲۶۶۰

ازطهارت تاحج رادر بردارد. شکسته نستعلیق محمدبن شفیع حسینی است، و درپایان اشعاری از همو واز محتشم دیده میشود.

وقف سپهسالار. بنام «جامع یحیی بن سید»

کاغذ فرنگی مهره زده. جلد تیماج.

۱۹۹ گ ۱۵ × ۲۰/۵ و ۱۳ س.

(۸۷۳) **الجامع الصحیح** (حدیث. عربی)

ازابو عبدالله محمدبن ابی الحسن اسماعیل بن ابراهیم بن مغیرة بن الاحنف یزدبه (یزدزبه) بخاری (۱۹۴-۲۵۶) است. وی در این کتاب خبرهای نبوی را گرد آورده‌است. (سپه ۱: ۲۷۰).

۱۷۳۹

نسخ سدهٔ ششم بخش دوم تنهاست. وازهجرت پیغمبر تا دعای دفع وبارا دربردار. چند اجازهٔ روایتی برای نویسندهٔ نسخه در پایان دارد که یکی بتاریخ ۸۵۹ق. ودیگری در ۸۵۱ق. میباشد و در (سپه ۱: ۳۷۲) بغلط ۶۵۱ و ۶۴۹ نوشته شده است. وقف سپهسالار.

آغاز اجازهٔ نخستین چنین است: الحمدلله انهاه قرائة کاتبه احمدبن ابراهیم الزهری اطال الله بقائه فی ۲۳ شعبان ۸۵۱.

اجازهٔ دوم: الحمدلله والسلام علی عباده الذین اصطفی. بلغ الشیخ الصالح شهاب الدین احمد الگنجی الدمشقی رحمه الله قرائة هذا الجزء کاملا وماقبله فی مجالس، آخر ها ۲۸ شوال سنة تسع واربعین وثمانماة (۸۴۹) محمدبن العمری الشافعی لطف بهم.

درچندجا محمدبن احمدبن عبدالله القرمی العامری الشافعی وپسروی احمدبن محمد گواهی بلوغ قرائت شهاب الدین احمد کنجی ربعی را بخط خود نوشته‌اند. بلاغهای تصحیح دارد.

۲۳ کراسهٔ ده برگی وپنج برگ دارد.

کاغذ دولت آبادی. جلد تیماجی.

۲۳۵ گ ۲۷/۵ × ۱۹ و ۲۱ س.

(٨٧٤) **جامع صفوی** (فقه. فارسی)

از علی نقی طغائی درپاسخ فتوای نوح افندی مفتی سلطان مراد ، دربارهٔ کفر شیعیان ، در روزگار شاه صفی نوشته شده‌است .(ذریعه ٥ : ٦٢) .

دیباچه ومقدمهٔ کتاب فارسی وباقی‌آن بعربی است .

آغاز : بسمله . الحمدلله رافع درجات العلماء ومفضل مدادهم علی دماء الشهداء ... اما بعد،این کتابی‌است ... سه مجلد هرمجلدی یکجزوی ازآن که مؤلف آن ... علی‌نقی طغائی ... درجواب فتوی نوح افندی مفتی سلطان مراد سلطان روم وقت نزول وی بر بغداد که‌بحلیت خون شیعیان... بلکه بوجوب آن ... وبکفر شیعه‌ناجیه بعلت‌سب شیخین وعایشه‌بجوازاسرواسترقاق زنان و کوکان ایشان‌وعدم‌قبول توبه‌ازیشان...

انجام : (ناقص)فصل: وقد جمع‌الشیخ الفقیه ابوالحسن محمدبن ... بن شادان ... من فضائل امیرالمؤمنین ...ماة منقبة ... ولووجدت لفاطمة‌خیراً من علی،لم ازوجهامنه وقال...

٤٧٢٢

خط نسخ سدهٔ‌دوازدهم نشانه‌هاعنوانها شنگرف‌صفحه‌هادرجدول‌زرولاژورد . سه برگ آخرسفید گذارده‌شده .درصفحهٔ آخرتاریخ وفاتهای‌خانوادهٔ بهبهانی ثبت‌است .

مالك:محمدعلی‌م ٢٧رجب١٢١٦ بن‌محمدباقر اصفهانی بهبهانی‌م ١٢٠٥ و آقاشجاع بن آقامحمد صالح م در کربلا ٢٣ع١ ـ ١٢٨٢ . و آقامحمداسماعیل م‌صفر ١٢٤٧ق. بطاعون‌در کرمانشاه‌ابن‌آقای‌محمدعلی آنرابفرهادبن‌ولیعهدسوغات داده‌است‌در ١١ذی‌قعده ١٢٨٥ق . ودر ١٣١٤ش.ازصرفه جویی‌موقوفهٔ مدرسهٔ‌شیبانی‌خریده‌شده ودر ١٠ /٤ /١٣١٤ش.وارد کتابخانه‌شده و بدستور آقای‌حکمت در ١٣١٦/٤/٢١ ش. دردفتر کتابخانه‌ثبت‌شده‌است.

کاغذ سپاهانی آهار مهره. متن‌وحاشیه جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی‌فرسوده .

٢٧٩ گ٥/١٥ × ٢٨و٢٥س٥/٩ × ٥/١٩.

(۸۷۵) **جامع عباسی** (فقه. فارسی)

از شیخ بهایی است . وی پنج باب آنرا بنام شاه عباس صفوی نگاشت و پس ازوی شاگردش نظام الدین محمدحسین ساوجی بدستور همان‌شاه پانزده باب دیگر برآن افزود ودر ۲۰ شعبان ۱۰۳۲ ق . بپایان رسانید (ذریعه ۶ و۲: ۶ و۳: ۳۴۰ و فهرست مجلس ۲: ۱۹ و کشف الحجب ۱۵۴ و فهرست مشهد ۵: ۳۹۱ وسپه ۱ ۳۷۷).

۲۵۳۱

نستعلیق روزگار نگارنده‌اش بهائی (سدهٔ یازدهم)است. آغاز وانجام افتاده‌است . از باب وقف تا دیات‌را دارد .

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماجی کهن .

۲۴۹ گ ۱۲ × ۲۱/۵ و ۱۹س(سپه ۱: ۳۷۹).

(۸۷۶) **جامع العلوم** (کلیات . فارسی)

از امام‌فخرالدین رازی م ۶۰۶ ق . است که به «ستینیه»معروف است .ودر ۱۳۲۳ق . در بمبئی در ۲۲۴ص)چاپ شده‌است (مشار ۴۷۱)

۹۶۸

ش۴ دفتر (ص۸۸) بخشی از کتاب است‌وفقط « آداب مناظره» را دارد . ش۱ « تهذیب‌الوصول» است . که درج۳: ۴۲۵ گذشت.

۷۴۹۷

چهل‌علم‌را در بردارد و تا«جرائقال» است. نسخ عبدالله بن محمدصالح در ۲۵ ذیعقدهٔ ۱۰۹۸ ق . ودر۱۶ ع ۲ـ ۱۰۹۹ق. مقابلت وتصحیح شده‌است . عنوانهاشنگرف.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.
۱۳۹ گ ۱۴/۵ × ۲۴ و ۱۷ س ۹ × ۱۷.

۲۹۳۳

نستعلیق سدهٔ دهم و یازدهم . عنوانها شنگرف . سرلوحی در آغاز ، بالاژورد وزر دارد ، و بنام «حدائق الانوار فی حقایق الاسرار» نامیده شده است . تامیان اصل ششم علم ادب الملوک را در بر دارد و پس از آن افتاده است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی.
۱۷۴ گ ۱۶ × ۲۵ و ۱۷ س ۹ × ۱۶

(۸۷۷) **جامع الفوائد** (فقه . عربی)

فی شرح خطبة القواعد

از فخرالمحققین محمدبن حسن بن یوسف حلی (م ۷۷۰) (ذریعه ۵ : ۶۷ و ف . دانشگاه ۳ : ۱۲۹۹ و سپه ۱ : ۳۷۹).

در آن ناسازگاری میان فتواهای علامهٔ حلی را توجیه کرده است .

آغاز: (در سپه ۱ : ۳۷۹) آمده است .

انجام: وقد جعل لها المقاصد اوصنفا قد جعل لها الفصول .

۲۲۲۷

ش ۱ دفتر ۲ پ - ۳ ر . نستعلیق آدینه ۲۰ ذیقعدهٔ ۱۱۰۲ ق. محمدصالح بن شیخ خلیفه دیلمی که برای معین الدین محمدبن معصوم بن شاه ابوالوالی نوشته است (سپه ۱ : ۴۹۹).
مالک عبدالمهدی بن عبدالرضا بن حسین و لطف الله بن محمدبن عبدالهدی در ۶ رجب ۱۱۷۹ ق.

۲۲۶۴

ش ۱ دفتر . در چهار صفحه است و دنبال آن «کنز الفوائد» است .

(۸۷۸) **جامع الفوائد** (پزشکی. فارسی)

از یوسف‌بن محمد یوسفی زندهٔ ۹۱۳- ۹۴۲ ق . شرحی است در پنج مقاله برمنظومهٔ طبی مرکب‌از ۲۸۹ رباعی نظم‌خوداو، که« مشکلات علاج الامراض » نام داشته . این کتاب‌در ایران بسال ۱۳۱۸ق.با«فوائدیوسفی» چاپ شده‌است. (ف.دانشگاه ۳: ۷٤٤-ذریعة٥:٦٨).

نسخهٔ زیر،تاریخ تألیف۱۸ رمضان ۹۱۸ق. دارد.

۸۲٤

ش۱ دفتر ۲پ – ۲۸پ. نستعلیق ریزسدهٔدهم٠ درگ ۲۹پ. پایان‌یك رسالهٔ پزشکی دیده میشود . در پایان دفتر تاریخ ۹۹٥ ق. دیده میشود٠ عنوانها شنگرف .

کاغذ زرد٠ جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی زرکوب ٠

۷۰ گ ۱۸ × ۱۳ و۱٥ س ۱۰ × ۱٦ .

۷۳٦۹

ش۱ دفتر ۳پ. ٥۱ پ نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف ٠ کاغذ فرنگی.

۱۳۷ گ ۱۲/٥ × ۲۰/٥ و ۱٤س ۷ × ۱۳/٥ .

۷۳۷۸

ش۱ دفتر ۱ پ – ٥۸ پ . نستعلیق نجف قلی محرر زنجانی آدینهٔ ۱۲٤۱– ۱۲٦۹ ق .

عنوانها شنگرف ٠

کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی مقوایی .

۱۸٥ گ ۱۲ × ۱۷/٥ و ۱٦ س ٦/٥ × ۱۳٠

(۸۷۹) **جامع اللغات** (فرهنگ.فارسی)

ازنیازی حجازی . ازمصادر کارفرهنگ سروری،ن ۱۰۰۸ ق . میباشد . (ذریعه ٥: ٦۹ -فرهنگنامه‌های عربی بفارسی. ص ۱۱۷).

سراینده شیعی‌است وازآل عبا سخن میگوید ...
قطعات دربحرهای گوناگون میباشد .

آغاز دیباچهٔ نثری: همی گویدنیازی ...(حجازی): بسمله؛الهی نتایج طبع موی شکافش درتزاید باد، وگیسوی بکرفکرش یک موی کمی سبیناد ...

آغاز نظم :

کرد کارو کرو دیگر کرو گردون خدای
داورو دادارو ایزد دادگر پروردگار

۳۱۱۳

ش۶ دفتر ۱۲۲پ- ۱۸۲پ . نستعلیق مانند خط دیگر شمارها، ش۱ «التصریف» است. که درج۳،ص۴۴۲ گذشت .

(۸۸۰) جامع المعجزات (حدیث . فارسی)

ازمحمدواعظ اصفهانی، که ۱۲ باب و یک‌خاتمه دارد .

آغازجلد سوم: بسمله .حمدله ...وبعد چنین گوید ...محمدواعظ اصفهانی که‌چون ... درجلد دوم جامع المعجزات از ریاض مناقب‌شاه ولایت وخاتون قیامت ... دسته گلی بست ... اکنون شروع در مجلد سیم میشود که مشتمل است برفضایل و مناقب و مصائب باقی أئمه ...

انجام : پسندیده گرداناد .بمحمد و آله‌الامجاد .

۵۳۴۹

تنها جلد سوم است . نسخ محمد اسماعیل بن خانجان در پنجشنبهٔ ۶صفر ۱۲۷۲ق. عنوانها شنگرف . تصحیح شده است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.

۲۵۰ گ ۲۰ × ۳۴ و ۲۳ س ۱۳/۵ × ۲۶ .

(۸۸۱) جامع المقاصد (فقه . عربی)

فی شرح القواعد

ازمحقق دوم، نورالدین ابوالحسن علی کرکی م. ۹۴۰ ق. که برای پادشاه وقت نگاشته است . (ذریعه ۵: ۷۲ - ف. دانشگاه ۳ : ۱۸۳۹) .

۲۲۲۶

نستعلیق . ۱۰۵۴ ق . مشتمل برشرح کتاب متاجر تا آخر کتاب شفعه است. پشت آخرین صفحهٔ چهاربیت بتاریخ ۱۱۵۵ ق. نوشته شده است.

دردفتر کتابخانه، وپشت صفحهٔ اول ، بنام کتاب متاجر ازشرح قواعد علامهٔ درفقه، وقف گردیده ونیز مطالب فقهی پشت صفحهٔ اول و کنار صفحهٔ دوم نوشته شده است . وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج فرسوده .

۲۴۳ گ ۲۵ × ۱۵ و ۲۲ س. (سپه ۱: ۳۸۵).

۲۲۴۶

نسخ ۱۰۷۱ ق. است، ومشتمل برجزء اول ودوم این شرح میباشد (ازآغاز کتاب طهارت تا آخر کتاب جهاد) فهرست کتب وابواب آنرا محمد امین کاشانی در ۱۱۸۳ ق. پشت صفحهٔ اول نوشته است . وپشت صفحهٔ اول یادداشتهای دیگر ازهمان محمد امین نوشته شده است . وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی نیم ضربی قرمز.

۲۳۵ گ ۲۹/۵ × ۲۰/۵ و ۲۵ س (سپه ۱: ۳۸۴).

۲۲۴۷

بخش یکم از آغاز تا آخر مبحث نماز جماعت است .

نسخ علی بن محمد علی بن حماد خفاجی مظاهری در ۱۰۲۰ ق.
لیکن نام مؤلف را باجملهٔ «مدظله العالی» یاد کرده است . غلطهایی هم دارد .
وقف سپهسالار .
کاغذ سمرقندی . جلد مقوایی .
۱۴۳ گ ۲۹ × ۲۰/۵ و ۳۱ س . (سپه ۱ : ۳۸۴) .

۲۵۳۸

نستعلیق بی نقطه . شاید خط مؤلف باشد . از نماز کسوف تا آخر کتابست . بنام حاشیهٔ شیخ علی بر قواعد وقف کتابخانه شده است.
یادداشت محمدعلی بن عباس بلاغی در برگ اول هست . وقف سپهسالار .
کاغذ سمرقندی . جلد مقوایی .
۱۰۴ گ ۲۰ × ۱۵ و ۲۱ س . (سپه ۱ : ۳۸۵)

۶۰۲۵

ازصلاة کسوف تا امر بمعروف را دربردارد . نستعلیق سدهٔ یازدهم .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی یك‌لا فرسوده .
۱۲۸ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵ و ۲۰ س ۷/۵ × ۱۴ .

۸۱۸۹

از آغاز تاصلاة نذر را دربردارد . نسخ بی نشان سدهٔ دوازدهم .
عنوانها شنگرف . فهرست در آغاز هست ، ۲۹۴ برگشمار دارد .
کاغذ سمرقندی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی مقواضربی .
۲۸۵ گ ۱۶ × ۲۴ و ۱۹ س ۹/۵ × ۱۵ .
کراسه‌ها ۸ برگی است و ۳۶ کراسهٔ هشت برگی و یك برگ دارد . شمارهٔ کراسه‌ها با حروف ابجد معین شده است .

(۸۸۲) جامع المقدمات (نحو. فارسی وعربی)

مجموعهٔ کتابهای درسی ابتدایی آموزشگاههای پیش از مشروطیت است. وشامل کتابهای امثله، شرح آن، صرف میر، تصریف، عوامل جرجانی، عوامل ملامحسن، شرح عوامل، شرح انموذج، شرح تصریف، صیغ مشکله، آداب المتعلمین، کبری، فواید صمدیة وجزآن میباشد، که از دوران صفوی کلاسیک شده ویکجا گرد میآمده است.

۶۷۷۵

نستعلیق ۱۲۶۱ ق. شامل: امثله، صرف‌میر، تصریف، عوامل جرجانی، عوامل ملامحسن.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۱۲۱ گ ۲۲ × ۱۷ سطرها گوناگون.

۶۷۷۷

نسخ و نستعلیق ۱۲۷۲ ق. ازولی‌الله بن محمداسماعیل درروستای بیل. شامل صرف‌میر، تصریف، عوامل ملامحسن، آجرومیه، فوائد صمدیة است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج ضربی مقوایی.

۱۳۳ گ ۲۳ × ۱۲ سطرها گوناگون.

(۸۸۳) جامع المواعظ (علوم مذهبی. فارسی)

ازمحمدتقی بن حاج محمدحسن کاشانی تهرانی م ۱۳۲۱ ق. است که برای پادشاه وقت دربیش از شش جلد درصدباب نگاشت (ذریعه ۵:۷۰) وی دراین کتاب از «سفیة النجات» فقه عربی و «معین العوام» فقه فارسی خویش نقل میکند. وچنین نماید که کوشش برای فارسی کردن مذهب در روزگار فتحعلیشاه ادامه داشته است.

آغاز: الحمدلله الذی ارشدنا الی حقایق دینه...

۸٤۱۱

نسخ خود مؤلف، جلداول تنها است، وتاپایان فصل یازدهم درنکوهش بخل دارد.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ مقوایی.
۱۵۳ گ. ۱۹ × ۲٤و۲٤س ۱۱/۵ × ۱۷/۵.

۸٤۱۲

جلد دوم است از باب ۱۱ تا باب ۲۱.
۱۱۳ گ. باهمان نشانهای شمارهٔ ۸٤۱۱.

۸٤۱۳

جلد سوم است واز باب ۲۱ تا باب ۳۲ دارد.
۱۲۱ گ. باهمان نشانهای شمارهٔ ۸٤۱۱.

۸٤۱٤

جلد چهارم است واز باب ۳۲ تاباب ٤۲ را دارد.
۱۰۰ گ. باهمان نشانهای شمارهٔ ۸٤۱۱.

۸٤۱۵

جلد ششم است. (جلد پنجم درین کتابخانه نیست) باب ۵۳ تاباب ۷۲.
۱۲۹ گ. باهمان نشانهای شمارهٔ ۸٤۱۱.

(۸۸٤) **جام گیتی نما** (تاریخ. فارسی)

مانند «حملهٔ حیدری» احوالات پیغمبررا تاهجرت نظم کرده‌است.
سراینده، ملامحمدعلی فروشانی است، ودرآن از «حملهٔ حیدری» و «یعسوب نامه» نقل دارد. (ذریعه ۵:۲۰).

آغاز:

نخستین چوگردید جاری قلم　　بنام جهان آفرین زد رقم

انجام :

خدا حاضران را به بخشد نجات بحق نبی اشرف کائنات

۱۸۰

نسخ در چهارستون بتاریخ دوشنبه ۸ رمضان ۱۲۳۵ق. عنوانها شنگرف. صفحه‌ها در دوجدول لاژورد و شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی. درمیان یك ترنج روغنی دارد.

۱۴۳ گ ۲۱ × ۳۰و۲۱س۱۴ × ۳۱.

(۸۸۵) جام گیتی نما (فلسفه. فارسی)

از غیاث الدین منصور دشتکی شیرازی م ۹۴۸ ق. است که آنرا بنام قاسم بیک پرناك ترکمن والی شیراز در ۹۰ ق. در روزگار شاهی رستم بیک ابن مقصود بیک نگاشته. درآن ازخواجهٔ طوسی نقل کندو از کتاب «تحفهٔ شاهی» خود نیز یاد کند (ذریعه ۵:۲۶).

آغاز: سپاس حکیمی را که افکار حکما وانظار علما درمعرفت کنه او متحیر و پریشانند ...

۲۹۱۱

ش۲۱ دفتر ۷۷ـ۸۰ درمتن وحاشیهٔ نسخه است در اجمیر بسال ۱۰۹۲ق. نوشته شده است شکلها شنگرف است. ش۱ «قنیة الفتیان» است.

(۸۸۶) جاودان نامه (فلسفه. فارسی)

از بابا افضل کاشی است (ذریعه ۵:۷۷- مشار ۴۷۶ ـف. دانشگاه ۳:۲۲۰)

۲٦۷٥

ش۱ دفتر ۱ر- ۵۷ر یا ۳پ - ۵۹ پ (دو برگشماری دارد) نستعلیق آغاز سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف، صفحه‌ها درجدول. یك سرلوح زرین باگل و بوته شنگرف و سبز ولاژورد دارد.

کاغذ فرنگی زرد. آهار مهره. جلد روغنی مشکی باگل و بوته سرخ. درون سرخ باگل نرگس.

۱۷۵ گ ۱۸×۲۸و۱۲س۱۱×۱۹.

(۸۸۷) **جاویدان خرد** (اخلاق. فارسی)

در پندواندرز است واصل عربی آن ازمسکویه رازی است و عبدالرحمان بدوی آن رابنام «الحکمة الخالدة» چاپ کرده است. نسخهٔ دیگرآن به ش ۱۱۱ ج. در دانشکدهٔ ادبیات تهران هست. نسخهٔ زیر باید ترجمهٔ فارسی محمد حسین بن حاجی شمس الدین مورخ ۱۰۶۵ ق. باشد که در ۱۲۹۳ ق. در تهران و ۱۲۹٤ ق. دربمبئی چاپ شده است. (ذریعه ۵: ۷۸-مشارص ٤۷٦).

آغاز: پادشاه معارف آگاه هوشنگ شاه، این پند نامه که معروف است بجاودان خرد ترتیب داد، ....

انجام: که حلم بادشمن کردن سفاهت کردن است.

۲۹۱۲

ش۵۲ دفتر ۱٦۵پ - ۱٦۷پ. ش۱ «شرح رساله زینون» است.

(۸۸۸) **الجبر والاختیار** (فلسفه. عربی)

از میرسیدشریف جرجانی، م۸۱٦ ق. است.

آغاز : بسمله .اعلم ان مسئلة القدرة فی الافعال الاختیاریة من الغوامض . . .

انجام: وخیرالامور اوسطها .والله اعلم بالصواب .

۸۳۷۱

ش۲ دفتر ۱٤ ر– ۱٤ پ. س۱ «پاسخ طوسی به بحرینی» است (سپه۳ : ۲۸۱) .

(۸۸۹) **جبر و اختیار** (فلسفه . فارسی)

از ملامحمد باقرمجلسی است، جزآنچه که درذریعه (٥ : ۸۱) آمده است.

آغاز : بسمله . والحمدلله . . . اما بعد، شیخ صدوق محمدبن بابویه . . .

انجام: باینجا ختم کردیم سخن را .

۷٥٤۰

ش۲ دفتر ۲۱ر–۲۳ر. و۲۳ س٥/× ۱٤ .ش۱ «مناظرهٔ رضا» است.

(۸٦۳) **جبر و اختیار** (فلسفه .فارسی)

سرودهٔ رکنا وجز «قضاوقدر» اوست که بشمارهٔ ٦۹۳۷ ثبت است .

آغاز:

داستانی دارم از خیرالبشر تاچه فرموده است اندرخیروشر

انجام :

ظلم کردن از خدای نبود روا عدل اوبا اوست درغمها دوا

۲۹۳۱

ش۱٥ متن دفتر . ش۱ «جنگ» است .

(۸۹۱) **جبر و اختیار** (فلسفه. فارسی)

یا «جبر و قدر»

از خواجهٔ طوسی م ۶۷۲ ق. که درضمن مجموعه «کلمات محققین-ص ۱۴۰-۱۵۶» و رسائل خواجهٔ طوسی. چ. مدرس رضوی، ص ۸-۲۷ چاپ شده است. و آن درده فصل است. وآنرا رکن الدین محمد بن علی جرجانی بعربی ترجمه کرده است.

(ذریعه ۵: ۸۳- أحوال خواجه أزمدرس رضوی. ص ۲۶۰ و ۲۹۹ ـ ف ـ دانشگاه ۳: ۲۲۲).

۲۸۹

ش۲ دفتر ۲۶ پ - ۳۲ر. ش۱ «معیار الاشعار» است.

۲۷۹۹

ش۲ دفتر. نسخ محمد حبیب بن قوام الدین محمد در یزد بسال ۱۰۷۴ ق. (ص۱۹۲. ۲۰۲). ش۱ «حدیث قدسی» است.

(۸۹۲) **الجبر و الاختیار** (فلسفه. عربی)

یا «الجبر و القدر»

از خواجهٔ طوسی غیر از ترجمهٔ عربی رکن الدین گرگانی است، و گویا گفتاری مستقل از خواجه است.

آغاز: مطابق نسخهٔ دانشگاه است. (ف-۳: ۲۲۲).

۵۴۱۷

ش۲ دفتر ۲۴۸ پ- ۲۵۰ر. مانند شمارهٔ پیشین دفتر. نسخ محمدعلی کرمانشاهی. ش۱ «شرح حدیث غمامه» است.

(۸۹۳)

الجبر والمقابلة

(ریاضی. عربی)

از خواجه نصیر طوسی (ذریعه ۵:۸۷-احوال خواجه از مدرس رضوی ص ۱۹۸ و ۲۲۱ بعنوان حساب) این رساله در دوباب است.

۱- دستورهای حساب دریک مقدمه و چهارفصل.

۲- استخراج مجهولات در دوازده فصل.

تا نیمی از فصل یازدهم، باب دوم این کتاب توسط دانا سرشت درچ. دانشگاه تهران چاپ شده است. ترجمه وشرح فارسی این کتاب از قاسم علی قاینی بشمارهٔ ۱۳۱۹-۲ در کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه هست (ف ۳: ۲۶۳۶- ذریعه ۵:۸۷).

آغاز: به نستعین. بسمله. الحمدلله رب العالمین ... فقد سالنی بعضی الاصدقاء ان اکتب له مسائل حسابیة فی معرفة ما یحتاج الیه المحاسب فی بعض اعماله وتعینه علی استخراج المجهولات العددیة بطریق الجبروالمقابلة ... فاقول: الرسالة مشتملة علی بابین ...

انجام: اذا وجدت فرصة من الزمان ... وهوحسبی ونعم الوکیل ... ونعم النصیر.

۳۸۷۷

ش۷ دفتر ۶۱ پ - ۷۱ پ. نستعلیق آدینهٔ ۱۱ ع ۱- ۱۲۳ گویا ۱۲۳۰ ق.
ش۱ «صفیحه» است.

(۸۹۴)

جبر و مقابله

(ریاضی. فارسی)

وقواعد استخراج مجهولات عددی

نگارش ملک محمد بن سلطان حسین سپاهانی است، که در ۹۸۴ ق. از علی بن هلال کرکی اجازت گرفته است. این کتاب در دوفن میباشد.

(ذریعه ۱: ۲۲۳ و ۵: ۸۸-ف. دانشگاه ۴: ۸۷۴-استوری، ص ۱۱، XI).

۲۹۱۱

ش۱۵ دفتر. ص ٦٤-٧٠ درمتن و کناره بتاریخ ۱۰۹۲ ق. نوشته شده است. پایان نسخه باب پنجم أزهفت باب فن دوم است. بدینگونه :

[اینست مجملی از بعضی مباحث علم حساب که بجهت بعضی اخوان مؤمنین مرقوم نموده شد] . ش۱ «قنیة الفتیان» است.

(۸۹۵) جدول ستین (ریاضی . فارسی)

جدولهایی است در نجوم وجغرافی. عنوانهای آن فارسی و شماره‌ها با حروف ابجد است .

٦۱۵

نسخ سدهٔ یازدهم ودوازدهم . عنوانها ، جدولها شنگرف .

مالك : اعتضاد السلطنه در ۱۲۵۸ ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج زرد یك‌لا کناره سبز .

۵۳ گ ۱۲ × ۲۰ و ۲۹ س ۹/۵ × ۱٦/۵ .

(۸۹٦) جدول معرفة السنة (ریاضی . عربی)

درعنوان این جدولها که در سیزده صفحهٔ این نسخه نوشته شده، چنین آمده است: الجدول لمعرفة السنة الجدولية و حرف الاحد من السنة الهجرية والشهر القمری وگویا دنبالهٔ «صحیفة الایام» باشد .

۲۹۲۵

ش٤ دفتر ص ٦۱ - ۷٤ . ش۱ «مفردات طبی» است .

(۸۹۷) **جذوات** (عرفان. عربی)

از میر داماد م ۱۰٤۱ ق. که بدستور شاه عباس دربارهٔ علت سوختن کوه طور هنگام تجلی خدا و نسوختن تن موسی، در پاسخ دانشمند هندی نگاشته است. و در بمبئی ۱۳۰۲ ق. چاپ شده است. (ذریعه ٥: ۹۲-ف. دانشگاه ۳: ۲۲۳- مشار ٤۸۱).

٥٥۳٥

ش۸ دفتر ۲۳۲ ر- ۲٥٤ ر. بخشی. از کتاب را دارد، و پس از آن تا گ ۳۳٤ پراکنده‌هایی از «فتوحات مکیه» و لمحات فی شرح اللمعات جامی دارد. ش۱ «جنگ» است.

(۸۹۸) **جر ثقیل** (ریاضی. فارسی)

شاید ترجمهٔ «معیارالعقول» ازابن سیناباشد که نسخهٔ آن در دانشگاه هست (فهرست ۳: ۹٥۱) وشاید ازشیخ علی حزین باشد (ذریعه ٥: ۹٤).

آغاز: بسمله. حمدله. امابعد این رساله‌ییست مشتمل بر چندباب. باب اول درذکر نامهای آلات جرالثقیل، بدانکه آلات آن پنج است ...

أنجام: وبراین جمله نموده‌اند. صورتش اینست کشیدیم. (صورت).

٥٥٥

ش٥ دفتر، ٥۰ ر — ٦۲ ر. بی تاریخ است اما در برگ ٤۹ ر. تاریخ ۲۳ ج ۲ - ۱۹٤ (شاید ۱۰۹٤ ق.) دیده‌میشود وهمهٔ دفتر بیك خطاست.

کاغذ فرنگی جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی. ش۱ «شرح جیب زاویه» است.

۲٦ گ ۱٤ × ۲۲و۱۸س ۷ × ۱٥.

(۸۹۹) **جر ثقیل** (ریاضی .فارسی)

در چهارباب وهریک‌چند فصل است. گویابرای آموزشگاه‌دارالفنون،ازفرانسه بپارسی‌ترجمه شده‌است.

آغاز: بسمله. این رساله بیست در علم‌جرأثقال‌ومشتمل برچهار باب‌وهرباب درچند فصل‌است. باب اول...

أنجام: مرکب است ازدو بازوکه خطین ac و cb بوده باشند ایضا.

۷۱۳

شکسته نستعلیق پایان‌سدهٔ سیزدهم. عنوانها،رقمها شنگرف.

کاغذ فرنگی آهار مهره. جلد تیماج مشکی ضربی یك‌لا.

۳۸ گ ۱۶×۲۳ و۱۷س ۶/۵×۱۶.

(۹۰۰) **جر الثقیل** (ریاضی .عربی)

دربارهٔ انواع آفتابه‌ها و سماورها و آنچه در آن آبراجوشانند، بحث کرده و ۹۲ شکل دارد.

آغاز: نرید ان نبین کیف نعمل کاساً یصف فیه مقداراً من الشراب اوالماء خرج کل شیئ فیه...

أنجام: اذا انحطالی غانیةالی میزاب فیجری فی هذا المیزاب.

۷۱۴

ش۱ دفتر ۱ر - ۲۰ ر. نستعلیق سدهٔ یازدهم. بچلیپا نوشته‌شده‌است.

عنوانهاوشکلها شنگرف.

کاغذ سپاهانی. جلدمقوا.

۲۳ گ۸×۱۹وس۱۰×۲۲.

(۹۰۱) **جرثقیل** (ریاضی. فارسی)

این رساله پنج باب دارد که هریک درچندفصل است:

۱- آلات جرثقیل ۲ شرح آلات جرثقیل ۳- آلات سگانه ٤- ترکیب این آلات ٥ - انجام.

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعد. بدان ایدك الله تعالی فی الدرین که درشعبه یی ازشعب دانش چندان فایده‌یی یافت نشود که درعلم جرثقیل...

انجام: هریک ازین بکرات درین صفحه صورت ارتسام یافت، تا برطالبان این علم آسان شود.

این کتاب جز آنست که درذریعه ٥ : ۹۱ یادشده‌است. وشاید ازآن محمدعلی حزین باشد که درذریعه ٥ : ۹٤ آمده است.

۷۱٥

ش۱ دفتر ۱پ- ۱۹پ میباشد. ودر گ ۲۰ و ۲۱ دوفصل دربارهٔ جرثقیل با شکلهای مکانیکی دارد. نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها وشکلها شنگرف است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سبز یك‌لا ضربی.

۲۳ گ ۱۱ × ۱۸ و ۱٤ س ٦ × ۱۲.

(۹۰۲) **جعفریه** (فقه. عربی)

از محقق دوم کرکی. دریک مقدمه وپنج باب در طهارت وصلاة است (ذریعه ٥ : ۱۱۰ - ف. دانشگاه ۳ : ۱۸٤۱ - فهرست رضوی).

۲٥۳۰

نسخ ۹٦۷ ق. پیش از پایان کتاب یك برگ افتاده است.

نیمهٔ نخست نسخه حاشیه‌های فقهی بیش از نیمهٔ دوم دارد. دو برگ پیش ویك برگ پس از نسخه دارای یادداشتهای فقهی است. بنام واجبات صلات وقف‌شده. وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج.

۷۹ گ ۲۰ × ۱۳/۵ و ۸س (سپه ۱: ۴۱۱).

۲۰۰۱

ش۱ دفتر ۱ - ۶۶ میباشد. و دنبال آن تفسیر فارسی است که درج ۳ ص ۴۵۹ گذشت. وسپس داستان « اصحاب أخدود » است که درج ۳ س ۱۴۰ گذشت. نسخ ۱۱۰۹ ق. از آغاز افتاده دارد. حاشیه‌های بی‌امضا نیز دارد.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج. (سپه ۱: ۴۱۲).

۱۲۲ گ ۱۸ × ۱۲ و ۱۱ س ۱۲/۵ × ۷/۵.

۲۰۰۲

ش۱ دفتر ۰ و پس از آن « حدیث فضل بن سهل » ذوالریاسیتن است.

نسخ محمد حسین قزوینی در ۱۰۳۲ ق. حاشیه دارد. تصحیح و مقابلت شده وقف سپهسالار.

کاغذ سپاهانی. جلد میشن.

۶۴ گ ۱۹ × ۱۲ و ۱۲ س. (سپه ۱: ۴۱۱).

۸۱۸۰

ش۳ دفتر ۲۶ پ ۷۴ پ. نسخ سدهٔ یازدهم. از پایان یك برگ افتاده است.

ش۱ «حبل المتین» است.

(۹۰۳) **جفر جامع** (جفر. فارسی)

آغاز: بسمله. حمدله... این مختصریست دربسیاری خواص حروف درعلم جفر جامع ...

۵۷۹۱

ش ۱دفتر . دربرگهای ۱– و۲۹ و۳۰دفترشش صفحه‌ازاین کتاب، بخط نستعلیق سدهٔ یازدهم ، دیده میشود که‌جابجا صحافی‌شده‌است. ش ۲ «مجمل الحکمة» وش۳تا۵ « جاماسب نامه »است که درص٤ گذشت. ش ٦امامیه (سپه۳ : ۱۹۳) ش۷، « نمازشب »ش۸، اختلاجات است (سپه ۳ : ۷۱) .

کاغذ سپاهانی . جلد مقوا .

۶۲گ ۱۲×۱۸ و۱٤س ۷×۱۳.

(۹۰٤) جفر جامع (جفر.فارسی)

جدولهایی‌است ازنگارندهٔ ناشناس (ذریعه۵: ۱۲۰– ف دانشگاه۳: ۲۱۷۲) .

۵۷٤

خط نسخ بی‌نام وتاریخ در پیرامن سدهٔ یازدهم نوشته شده تمام کتاب جدولبندی است . ونوشتهٔ‌سطربندی شده ندارد .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ مقوایی‌ساده .

۲٤۳گ۲۱×۲۸/۵ و۲۸ جدول ۱۵×۱۹.

(۹۰۵) جلاءالاذهان وجلاءالاحزان (تفسیر.فارسی)

(تفسیر گازر)

از ابوالمحاسن حسین بن حسن جرجانی‌است که درقرن دهم میزیسته‌است. نیمهٔ نخست این کتاب بیشتر بنام «جلاءالاذهان» و نیمهٔ دوم آن بنام « تفسیر گازر » شهرت‌داشت،وهمهٔ‌آن درسال ۱۳٤ ش . درده مجلد بامقدمهٔ آقای جلال‌محدث ارومی‌درتهران چاپ شد.

(ذریعه٤: ۲۷۰و۹ ۳۰و۵: ۱۲۳ - سپه۱: ۱۰۱ -ف.رضوی ،ج۱:ص۸ و۲۵

ش، ٢٠ و ٧٨ تا ٨٠ تفسیر- کشف الحجب . ص١٥٧ - ف مجلس ٣ : ١٧ - ٢٠
ـف. دانشگاه ١ : ٤٧ و ٨٥ و ٢ : ٦٩٨ - استوری: ص ٢٩ و ١٢١١ -و مقدمهٔ
جلال محدث براول چاپ تهران ١٣٤٠ ش .

٣ صدر

از آغاز تاسورهٔ کهف است. نستعلیق ١٠١٢ ق. آیه‌ها نسخ درشت معرب. عنوانها شنگرف. وقف محمد شفیع صدر اعظم در رمضان ١٢٣٢ ق. است، که آنرا ببهای دو تومان ویکهزار دینار خریده بود.

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی .

٤٥٩ گ ٣٨ × ٢٥ و ٢٥ س ١٤/٥ × ٢٥.

١٩٣٨

نسخ محمد معصوم بن شاه محمد در ١٠٩٣ ق. نام سوره‌ها بشنگرف است . از سورهٔ مریم تا پایان قرآن (ج ٣ و ٤) را در بر دارد . و بنام تفسیر ملا فتح‌الله ثبت شده . برگ نخست نونویس است وصالی شده . وقف سپهسالار است .

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماجی .

٣٤٦ گ ٥/ ٢٢ × ٣٨ و ٢٩ س . (سپه١ : ١٠٦).

٢٠٣٦

نسخ محمد تقی بن محمد شفیع الحسینی است که آنرا در سال (١٠٣٨ ق.) نوشته است. ومشتمل بر دو مجلد اول این تفسیر میباشد. آیه‌های قرآن بشنگرف نوشته شده. برگ اول کتاب کمی پاره شده و برخی کلمات آن ازمیان رفته است. پشت صفحهٔ اول محمد قائم مقام درسال ١٠٦٨ ق. نوشته است که این تفسیر مشهور بتفسیر گازر می باشد . واعتضاد السلطنه

نیز پشت صفحهٔ اول نگاشته‌است: تفسیر جلاءالاذهان وجلاءالاحزان موسوم بتفسیر گازر فارسی داخل کتابخانه‌شد . وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج کهن.

۴۷۴ برگ ۳۸ × ۲۵و۲۵ س .

۵۱۷۶

ازسورهٔ کهف تا پایان را دارد، باستثنای سورهٔ کوثر تا پایان‌قرآن که‌افتاده‌است.

نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانهاشنگرف .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

۶۳۲ گ ۱۹ × ۲۵ و۱۹س۱۱ × ۱۵ .

(۹۰۶) جلاءالعیون (خبر. فارسی)

ازمحمد باقر مجلسی. م ۱۱۱۰ق. درچهارده‌باب،در تاریخ چهارده معصوم (ذریعه۵ : ۱۲۴-مشار ۴۶۵). تاریخ تألیف ۶ محرم ۱۰۸۹ ق. است.

۴۵۲

نستعلیق حاج بخش علی‌بن حسین کنجد جانی گلپایگانی . درآدینهٔ ۲۵ج ۱ – ۱۲۴۶ ق.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی مقوایی‌ساده .

۲۵۷ گ ۲۱ × ۳۱ و۲۴س ۱۳ × ۲۲.

۴۵۲مکرر

نستعلیق خوش سدهٔ‌سیزدهم.در دوجدول شنگرف‌ولاژورد وزر. عنوانهاشنگرف.

وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی . جلد روغنی زردوسیاه . درون روغنی سبز .
۳۰۰ گ ۲۰ × ۳۲ س۱٤ × ۲۲.

٥٣٥١

نسخ ۱۸ج۱- ۱۲۳۳ ق. عنوانهاونشانها شنگرف. صفحه‌ها در دوجدول؛ بزرگ، شنگرف. کوچك ، شنگرف ولاژورد .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.
۳۵۹ گ ۲۰ × ۳۱ و ۲۱س ۱۳ × ۲۳.

٥٣٥٢

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد مشکی مقوایی . روغنی بوده وسائیده شده‌است .
۳۳٦ گ ۱۷ × ۲٦ و ۲٥ س۱۱ × ۲۱.

٧٢٤١

نستعلیق ۱۲٤٥ ق. نام نویسنده پاك شده . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .
۲٥۰ گ ۲۰ × ۲۹/٥ و۲۲س ۱۲ × ۲۱ .

٧٢٤٢

نسخ عباس‌بن اللهویردی‌طالقانی، درپایان رمضان ۱۱۳٥ق.
جدولها شنگرف . برگها پیش وپس صحافی شده‌است .
کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی .
۲۳٦ گ ۱٦ × ۲۸ و۳۱ س۱۰ × ۲۱/٥.

٨١٤٨

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانهاو نشانها ، شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلد تیماج مشکی ،
۳۳۳ گ ۲۰/۵ × ۳۰/۵ و ۲۱س ۱۱/۵ × ۲۱/۵.

(۹۰۷) **جمال الصالحین** (دعا . فارسی)

از میرزاحسن پسرملا عبدالرزاق لاهیجی . (م ۱۱۲۱)ق. که بگفتهٔ ابن یوسف در ۱۰۵۱ق. در زندگانی پدر مؤلف نگاشته شده نه در ۱۱۲۱ ق. چنانکه درذریعه آمده است . (سپه ۱: . ۲-ذریعه ۵: ۱۲۹) .

انجام : در آن روز، بی‌حساب به‌بهشت عنبرسرشت ماوی کند .

۲۱۴۳

بخط نستعلیق متوسط. وادعیه وزیارات آن بخط نسخ متوسط در ۱۰۸۵ق. نوشته شده.
کاغذ سمرقندی . جلد چرمی ضربی . وقف سپهسالار .
۲۳۵ گ ۲۸ × ۱۸ و ۲۰ س (سپه ۱: ۲۱) .

۲۱۴۴

نسخ شمس الدین بن محمد بن مراد خطیب که در ۱۱۰۸ق. نوشته شده است، وچندین برگ از اول و پایان کتاب وصالی شده است.
کاغذ سمرقندی . جلد چرمی. وقف سپهسالار.
۲۷۰ گ ۲۹ × ۱۶/۵ و ۱۹س. (سپه ۱: ۲۱).

۲۱۴۵

بخط نستعلیق نوشته شده. ادعیه وزیارتهای آنرا بخط نسخ نوشته‌اند . بعضی از برگها وصالی شده .
کاغذ سمرقندی . جلد چرمی .وقف سپهسالار .
۲۱۷ گ ۲۳/۵ × ۱۵ و ۱۸س. (سپه ۱: ۲۱).

۲۱٤٦

بخط نسخ متوسط سیدعلی نقی موسوی . در ۱۲٤٥ ق.است.
کاغذ دولت آبادی . جلد چرمی . وقف سپهسالار .
۲۰٦ گ ۲۷/٥ × ۱٥و۲٥س (سپه۱: ۲۱).

٥٦٤٠

نستعلیق ۲٦ محرم ۱۲٥۲ ق. عربیها نسخ ومعرب . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی آهارمهره.جلدتیماج حنایی ضربی مقوایی .
۲٦۱ گ۱٤ × ۲٥و۱۷س ۸ × ۱۷.

٥۷۹۳

نسخ سدهٔ دوازدهم . نیمی ازخاتمه افتاده است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد، ضربی مقوایی .
۲٥۳ گ ۱٤ × ۲٥و۲٤س۹ × ۲۰/٥ .

(۹۰۸) الجمع بین الاخبار المتعارضة (اصول فقه .عربی)

حاشیه بیست برباب تعادل و تراجیح « معالم » ازآقا باقر وحید بهبهانی م ۱۲۰٦ق. است . (ذریعه٥: ۱۳٥) .

آغاز: مانند ذریعه ٥: ۱۳٥ .

۹۰۷

ش٦دفتر-۲۰۱پ-۲۱۳پ در۲۰۱، ۲۱۳درتاریخ شوال۱۲٥۲ق.ش۱«رساله‌های بهبهانی» است.

(۹۰۹) **الجمع بین رایی الحکیمین** (فلسفه . عربی)

از ابونصر فارابی م ۳۳۹ ق. این کتابچه در ۱۳۲۵ ق. با «مقالات فارابی» چاپ شده‌است (ذریعه ۵: ۱۳۵ ـ ف. دانشگاه ۳: ۲۲٤).

۱۲۱۵

ش۸ دفتر: ص۸۹-۱۱۶ وسپس گفتاریست ازعین‌القضاة همدانی . ش۱ «عرض نامه» است .

۲۹۱۲

ش۱۶ ۸٤ ر- ۹۲ر. آغازافتاده . ش ۱ «شرح رسالهٔ زینون» است .

۲۹۱۹

ش۱۵ دفتر: ۱۲۵ پ- ۱۱۹ پ. نوشتهٔ ۱۲ ذیقعدهٔ ۱۰۳۵ ق. ش ۱ «نامهٔ طوسی» است .

(۹۱۰) **جمع مختصر** (عروض .فارسی)

درعروض وقافیه از وحید تبریز قمی (م درگیلان ۹٤۲ ق.) وآنرا «مختصر وحید» نیز گویند (دانشمندان آذربایجان ص۳۹۳ - تحفهٔ سامی ص۱۲۶ - ف. مجلس ۳: ۳٦۱ - ٤۱۰ ذریعه ۳ : ٦٤ و۵: ۱۳۹ - فهرست رضوی ۳: ۱۵۹، ۱٦۱ - ریو ۷۸۹ - نسخهٔ دانشکدهٔ حقوق .ش ۸۰ د).

آغاز: سپاس بیقیاس مالک الملکی‌را (واجب التعظیمی‌را) که بتشریف نطق انسانرا مشرف ساخت ...

أنجام : این قدر (بی‌مقدار) بداند اورا کفاف باشد .

نام مؤلف و کتاب در دیباچه هست .

۲۶۸ صدر

ش۲ دفتر.ص۷۷ – ۱۳٤ نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف. صفحه شماره‌دارد. ش۱«حدائق الحقایق» است .

۶۸۰۷

ش۲ دفتر ۲۶پ – ۵۰ر. باهمان‌خط شمارهٔ پیشین دفتر از ملاجعفر در خویی در ۵ محرم ۱۲۱۰ ق. عنوانها شنگرف . ش۱« فرهنگ فارسی بفارسی» .

(۹۱۱) **الجمل** (نحو. عربی)

فی عوامل الاعراب

از عبدالقاهربن عبدالرحمان جرجانی م ٤۷۱ ق است .(سپه ۲: ۳۱٤) .

آغاز : بسمله . الحمدلله حمدالشاکرین . . . قال الشیخ الامام ابوبکر عبدالقاهربن عبدالرحمان بن محمدالجرجانی ره: هذه جمل رتبتها ترتیباً قریب المتناول وضمنتها جمیع العوامل . . . وجعلتها خمسة فصول الاول فی المقدمات والثانی فی عوامل الافعال والثالث فی الحروف والرابع فی الاسماء والخامس فی الاشیاء منفردة . . .

انجام: ولم یجزو کذا البواقی . فهذا آخر ماأوردنا فی« الجمل فی عوامل الاعراب» . تم الکتاب بعون الملک الوهاب .

۷۵٤۱

ش۳ دفتر ۹۰ پ – ۱۲۹پ. نسخ سدهٔ دوازدهم. حاشیه‌های نستعلیق بفارسی. دارد. ۹س۶/۵ × ۱۱/۵ ش۱ «تحبیر التیسیر» است.(سپه ۳ : ۳۲۷) .

۳۱۱۲

ش۲ دفتر ۱٤ پ – ۱۱۰ ر . نسخ سدهٔ یازدهم پیش از این کتاب ، همین نویسنده «العوامل الماة» جرجانی را بی تاریخ نوشته . چند برگ از آخر کتاب جمل افتاده و آخرین سطر نسخه اینست : والمکسورة فی فعلت وفعلتما وفعلتم .

درمیان سطرها و کنار حواشی نسخه تعلیقاتی بفارسی بامضای «ح» در توضیح و بیان مطلب کتاب نوشته شده، ومطالب را گاهی بنظم فارسی آورده ودرحاشیه یکی ازصفحه‌ها همین محشی تولد فرزندخود محمدرا بسال ۱۱۹ یا ۱۰۱۹ یا ۱۱۰۹ یادداشت نموده‌است. در پشت نسخه ودر دفتر کتابخانه بنام « مجموعهٔ نحو» ثبت‌شده و اوراقی از آن وصالی شده‌است .ش۱ « العوامل الماة» است.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج . وقف سپهسالار .

۱۱۱ گ ۱۹/٥ × ۱۳ و٥ س .(سپه۲ : ۳۱٦).

٦۹٤۹

نسخ ۲٥ شعبان ۱۰۸۹ق. نشانها شنگرف . حاشیه‌ها نستعلیق .

کاغذ سپاهانی. جلدتیماج مشکی ضربی یك لا.

٥۸ گ ۱۳ × ٥ ۱۹ و۸ س ٦ × ۱۲/٥ .

(۹۱۲) **الجموع والمصادر** (لغت .فارسی)

از محمد یحیی بن محمدشفیع قزوینی صاحب «ترجمان اللغه» در ترجمهٔ قاموس است و مرتب بر دومقصد میباشد .دراین کتاب انتقادهایی برقاموس دارد (سپه۲: ۳۱٦ - ذریعه ٥:۱٤٦ - فرهنگهای عربی بفارسی ص۲۳۹).

۳۱۱٥

نسخ است در ۱۲۷۰ق. داخل کتابخانهٔ اعتضارالسلطنه گردیده اغلاطی دارد.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج . وقف سپهسالار .

٦٥ گ۲۱ × ۱٥و۱۲ س . (سپه۲:۳۱۷).

(٩١٣) **جمهرة الامثال** (امثال .عربی)

از ابوهلال حسن بن عبدالله عسکری زندهٔ ۳۹۵ق. است(کشف الظنون - معجم المطبوعات -ص ۱۳۲۸) .

آغاز: افتاده : وفلانا ابومثوای وابومنزلی. أی بت ضیفه ...

أنجام: الامثال المضروبة فی التناهی والمبالغة الواقع فی اوائل اصولها الیاء: ایسر من لقمان ، یعنی لقمان بن عاد... وهم ایسار لقمان اذا اغلت النشرة .قال ابو هلال ... تم ما اوردناه فی الکتاب، ونسئل الله الانتفاع .

۶۸۰۶

نسخ سلیمان بن ناصر بن هاشم مرحی حسینی، بحرینی در ۲۷ ع۲- ۱۰۹۹ق. عنوانها شنگرف. ۲۹ باب را در بر دارد .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .

گ ۱۵ × ۲۱ و ۱۸ س ۸/۵ × ۱۳ .

(٩١٤) **جنات وصال** (عرفان .فارسی)

مثنوی عرفانی از محمدعلی «نورعلیشاه» کشتهٔ ۱۲۱۲ ق. (سپه ۲: ۴۸۹ -ف. دانشگاه ۳: ۲۱۸۲-ذریعه ۵: ۱۵۲) .

دوجلد ازاین کتاب در کتابخانهٔ مجلس نیز میباشد.

۱۷۶

ش۳ دفتر ۵۲-۱۵۳ جلد اول ودوم و بخشی از سوم، یعنی همهٔ آنچه را که نورعلیشاه سروده در بر دارد . نسخ سدهٔ سیزدهم.

مالک: اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۲ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.ش۱ «رسالهٔ عرفانی» است. مانند «جوک».

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۱۵۳ گ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ و ۲۹ س .

۱۷۷

این نسخه، دو جنت اول ودوم را در بردارد . آغاز مطابق نسخهٔ دانشگاه ۳ : ۲۱۸۲. خط نستعلیق نو. انجام هر دو بخش ناقص میباشد. بی تاریخ در پایان سدهٔ سیزدهم نوشته شده است .

ابن یوسف این نسخه را معرفی نکرده است .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یك لا .

۱۶۵ گ ۱۵ × ۲۲ و ۱۷ س ۹ × ۱۶.

۱۷۸

دارای چهار جنت از این کتابست . نستعلیق سدهٔ سیزدهم است ودر ۱۲۸۰ ق. بکتابخانهٔ اعتضادالسلطنه آمده . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۴۲۷ گ ۱۵/۵ × ۲۲/۵ و ۱۵ س (سپه ۲ : ۴۹۲) .

۱۷۹

نسخ ۱۲۷۶ ق. نویسنده شاعریست متخلص بصفا .وشاید همان سلطان الکتاب باشد که در زیعه ۹ : ۶۱۰ آمده است . دارای پنج سرلوح گوناگون است . صفحه‌ها در جدول زرولاژورد است .

پایان جلد پنجم افتادگی دارد .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۱۰۸ گ ۱۸/۵ × ۲۹/۵ و ۳۵ س (سپه ۲ : ۴۹۲).

(۹۱۵) **جنة الامان الواقية** (دعا . عربی

وجنة الایمان الباقية

(المصباح)

از تقی الدین ابراهیم بن علی کفعمی عاملی جبعی م ۹۰۵ ق.

(سپه ۱ : ٦٩ ـف . دانشگاه ۱ : ۹۰ ـ ذریعه ٥ : ١٥٦ و ١٦١) .

١٠٣٣

نسخ سدهٔ دهم آغاز و پایان افتاده و نونویس است و حاشیه‌ها از طوسی و ابن طاوس و ابن جوزی و ابن فهد و دیگران دارد . وقف سپهسالار . (سپه ۱ : ۷۰).

کاغذ سمرقندی . جلد ساغری مشکی .

٤٥٠ گ ٢٧/٥ × ١٦ و ٢٠س.

١٠٣٤

نسخ بی‌نشان سدهٔ دوازدهم . برخی برگها جدولبندی بزر است. صحافی شده . حاشیه‌ها از طوسی و دیگران دارد .

مالك : محمد در ١١٨٥ق. دومهر باین تاریخ و نام دارد . وقف سپهسالار .

کاغذ خان بالغ . جلد ساغر مشکی .

٤٢٣ گ ١٦ × ٢٧/٥ و ١٩س .(سپه ۱: ۷۰).

٥٧٣٩

نسخ محمد رضا بن کلب‌علی کاظمی اسدی در ۲۹ ذیقعدهٔ ١٢٣٧ ق. در مکه . صفحه‌ها درجدول شنگرف ولاژورد. باحاشیه‌های (منه) .دارد.

کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی .

٣٧٩ گ ١٦ × ٢٢/٥ و ٢٠س ١٠/٥ × ١٦.

(٩١٦) **الجنة الواقية** (دعا . عربی)

والجنة الباقية

درچهار فصل است و مانند مختصر جنة الامان الواقية میباشد و ازتقی‌الدین ابراهیم کفعمی (م ٩٠٥ ق.) ویا ازمیرداماد است. (ذریعه ٥: ١٥٦ ـ ف. دانشگاه ۱: ۹۱ ـ سپه ۱: ۲۲).

۲۱٦۹

نسخ سدهٔ دهم . دربایان طلسمها ودعاهایی نوشته وکشیده شده . عنوانها شنگرف است .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج .

۱۰۸ گ ۹×۱۷ و۱۲س . (سپه۱:۲۲) .

٥٦٤۲

ش۱ دفتر ۱پ-٦٤ر. نسخ عیسی بن علی دزفولی در دوشنبه ۲۵ ع ۲.-۱۲۵۲ ق. برای حاجی زین‌العابدین شیرازی .وپس از آن«الدروع الواقیة»است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوای سفید ضربی درون روغنی‌سرخ باگل نرگس .

۱٦۲ گ ۱۵×۲٤ و۱٤س۸/۵×۱٦/۵ .

٥٦٤۳

نسخ ۲۳پ - ۱۰۱ وسپس پراکنده هاست . وپیش از آن سوره‌های قرآنی ودعا نوشته شده است .

عنوانها شنگرف است . صفحه‌هادر دوجدول شنگرف ولاژورد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی سوخت مقوایی .

۱٦٤ گ ۱۰×۱۷ و۵/۵×۱۱ .

(۹۱۷) الجنة الواقیة (ردا خباریان . عربی)

از آقا محمود بهبهانی (۱۲۰۰ - ۱۲۷۱ ق.)پسر آقامحمد علی بهبهانی است دردو مقام (سپه ۱:٥٦۳) رد براخباریان واثبات شرعیت علم اصول است .

۲٥۳۲

ش۲ دفتر. نستعلیق شکسته بی‌نشان روزگار نگارنده نیمهٔ سدهٔ سیزدهم .

مالك : اعتضادالسلطنه ١٢٦١ ق. وقف سپهسالار . ش١ « نخبةالوجيز » است .
كاغذ فرنگی .جلد تيماج .
٥٢ گ ١١/٥ × ١٨/٥ و١٤س (سپه١ : ٥٦٤).

(٩١٨) جنت و نار (كلام .فارسی)

ازمجلسی دوم محمدباقر.م . ١١١٠ق شرح دو حديث دروغدو وعيد است .
(ذريعه٥ :١٦٣) .

آغاز : بسمله . الحمدلله‌الذی اعدلاً ولیائه جنات النعيم، ولاعدائه نزلامن حميم ... خامهٔ تقصير آثارمجرم... محمدباقربن محمد تقی ...

انجام: پس رستكاری وفيروزی يافتند .

٨٢٣٤

ش ٢ دفتر ٢١٨ -٢٢١پ، نستعليق‌سدهٔ دوازدهم . عنوانهاسفيد مانده‌است
ش ١ «لطايف غيبی» است .

(٩١٩) جنك (آرتش . فارسی)

(علم...)

آغاز: بسمله . ترتيب نظام ورسم‌حركت‌دادن ايشان‌ازهر زمينی كه‌باشد...

انجام : واز چند باطاليان‌بعمل آورد (ناقص) .
پس‌از مادهٔ ١٥ فصل‌اول باب اول‌ناقص دارد .
بوسيلهٔ برخی از استادان‌دارالفنون .ازفرانسه‌بفارسی ترجمه شده‌است .

۲۸۳۰

نستعلیق پایان سدهٔ سیزدهم .

مالك :اعتضادالسلطنه در۱۲۷۲ق.

کاغذ فرنگی سفید ، جلد تیماج سرخ ضربی یك‌لا .

۶۹ گ ۱۱×۱۷/۵و۱۵س ۶/۵×۱۲ .

(۹۲۰) **جنگ** (شعر.عربی)

دوازده باب دارد بدینگونه:

باب ۱- عقل‌ورای وجهل .

۲ - حکم وامثال‌در۷ فصل .

۳ - احسان وبخل .

٤ - شیب و شباب .

٥ - شکایت .

٦ - رزق ورضا .

۷ - خمریات وبهاریات.

۸-تشبیب‌وهوا.

۹ - اخوانیات در ۱۰ فصل

۱۰ - صلاح .

۱۱- ذم .

۱۲- متفرقات .

آغاز : بسم الله یفتتح الکلام ورحمان الرحیم له تمام

اقول بحمدالله والطالع اسعد مقالة حر منجز الوعد

قال : لخزانة المولى المعظم قدره شمس الممالک صاحب الديوان

انجام: استغفرالله من عمر اضعت به حظ من الذکر فی قیل وفی قال
بل صد قواتصديق قول نبيکم الا کل شیء ماخلا الله باطل

۷۱۰۰

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوان شنگرف. بیش ازاین قصیدهٔ «میمیهٔ» ابن فارض است با ترجمهٔ فارسی سپس «قصیدهٔ شیخ بهایی» است درستایش مهدی وغزلی ازیزید.

کاغذ فرنگی سفید.

۷۶ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱۸ س ۸ × ۱۴.

(۹۲۱) **جنگ** (شعر. عربی وفارسی)

دراین جنگ نخست «دیوان امام سجاد» وسپس پنج قصیده درستایش ازدوازده امام و«خطبهٔ سجاد» ویازده قصیدهٔ زین الدین احسایی است، همهٔ اینها با ترجمهٔ فارسی از مجتبی بن محمد باقر حسینی است، که آنرادر بامدادآدینهٔ ۵ ج ۲/ ۱۲۶۵ ق. نوشته است. ومترجم نیز گویا خوداوباشد.

۷۴۵۲

ش۱ دفتر ۱۰ - ۸۲ ربخط نسخ همان مجتبی است، که شمارهٔ سوم دفتررا دردوشنبه ۱۱ رجب ۱۲۸۷ ق. نوشته است. وسپس خطبه‌های علی، «مصباح الشریعة» و «التنبیهات العلیة» است که در ج ۳: ص ۵۱۰ گذشت.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز مقوایی.

۱۴۶ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱۸ س ۸/۵ × ۱۳/۵.

(۹۲۲) **جنگ** (شعر. فارسی)

اشعار گوناگون، ویک منظومه درموسیقی دراین جنگ هست.

غزلها از ریاضی ، امیرصالح ، سهیلی ،شاهی ،هلالی،أهلی ،آهی ، شهیدی است . وسپس بحر طویل ازهلالی ، بهاریات عبدی ، منشآت جامی ، بحرطویل از گدائی است.

۱۴۲

نستعلیق سدهٔ دهم . صفحه‌ها درجدول زروشنکرف ولاژورد است.
کاغذ نگارنگ.
۸۸ گ‌درآغازهرقسمت ازغزلیات گلی زیبا بازرو لاژوردنهاده‌شده ودر پایان این مجموعه «موسیقی» (منظومه در ...)دیده‌میشود.

(۹۲۳) جنگ (شعر.فارسی)

مشتمل بر شعرهاومنشآت وچندرساله بترتیب زیر است :

دیباچه برای ابواب‌الجنان (ذریعه ۱:۷۶) .

دیباچه برای « تاریخ صادرات شاه عباس» . از ملا محمد طاهر وحید .

منشآت محمد طاهر نصر آبادی ، رضیهٔ شکسته نویس ، ملا ألفتی ، آقاحسین خوانساری .طغرای‌مشهدی .

«دیباچهٔ معیارالادراك» و قطعه‌یی واز خواجه ساعدی وبازی « گنجفه » وبخشی ازکلیله‌وازاخلاق محسنی‌ومناجات‌خواجه‌عبدالله‌انصاری .

«انیس‌العاشقین» تألیف شرف «رامی» برگ ۵۸ — ۶۰ .(سپه۳:۲۱۹)

رسالهٔ «سراج‌المنیر» تألیف محمد شریف‌بن شمس‌الدین محمد .

رسالهٔ «شهرآشوب» ازمیرزا محمد شفیع منشی سرکاراکبرشاه شاهزادهٔ هند (برگ ۶۸-۷۳) .

بحرطویل امینای یزدی درمدح خلیفه سلطان وزیر ،وقطعهٔ امینای یزدی درتاریخ وزارت خلیفه سلطان .

کلمات خواجه‌عبدالله انصاری.

تاریخ وقایع حیدرآباد بقلم نعمت‌الله‌خانی‌برگهای (گ ۷۵پ - ۷۸ر).

نوشتهٔ نادرشاه پیش ازجلوس درباب فتح هرات.

سخنان انبیاء.

«خسروشیرین» عرفی‌شیرازی(۱۰۳پ-۸۱پ).

مثنوی«محمود وایاز»زلالی (۱۰۳-۱۰۸).

مثنوی محمد رفیع واعظ قزوینی « جنگ شاه اسماعیل باشیبک ازبک » (۱۰۹-۱۱۲).

تاریخ زلزلهٔ تبریز وقسمتی ازمثنوی مولوی (۱۱۲-۱۳۳).

«محمودوأیاز» انیسی‌شاملو .ابیاتی ازامیروالهی وحکیم رکنا ومثنوی میرزا طاهروحید.

مثنوی شفیعااثردرجنگ شاه سلطان حسین (۱۳۰ر) ونیز ازوی در ستایش میرزا طاهر وحید، ودر هجو میرزانجف صدرالممالک.

مثنوی آقا صادق تفرشی ومثنوی ملاجمال نیاروئی‌دراتفاقات غریبة. مثنوی اخلاقی‌ازوحشی‌بافقی.

«قضاوقدر»طالب‌آملی. مثنوی ملازکی‌همدانی. درتعریف‌قهوه‌خانه. حمام فسا ومعماری محمدمؤمن جهرمی.ازشفیعا اثردربارهٔ حمام پرشگفت. مثنوی دربارهٔ باغ حسن‌خان‌درهرات. مثنوی میرخضر بروجردی. مثنوی میرزا داود درتعریف سراپایی. مثنوی خالص شرح پیره زال مکاره. تعریف بازارچهٔ حسن آباد اصفهان ازبیانا.

«قضاوقدر» ازعابدشیرازی.از« وحشت »در عشق هادی نام، در مدح وذم هندوستان. درتعریف میخانه.

«قضاوقدر »محمدقلی سلیم (۱۴۲پ.)درتعریف اسب. درتعریف اسب. ازکلیم،ودر مذمت اسب از همو.

قضا وقدر »ازحکیم کنار.

«سوزو گداز» نوعی خبوشانی (١٤٥ پ- ١٥٠ ر) تعریف کوه کشمیر ازمحمد قلی سلیم . وسایر اشعار او (١٥٠- ١٥٩) غزلیات کلیم (١٦٠پ- ١٦٧ ر) غزلیات قسمت کاشی (١٦٧ ر- ١٧٦ پ)نظیری‌نیشابوری . غزلیات محمد رفیع واعظ قزوینی . شیخ سعدی . ظهور قائنی . عرفی شیرازی . مخلص کاشی . میرصیدی . طالب آملی . صایبا تبریزی . شوکت بخارایی . ناصرعلی هندی . وحشی‌بافقی . کمال‌اسماعیل .میر شاهی‌هروی .(تا٢٢٤ ر) الهی قمی .مخمس میرزامحمدحسن واهب شیرازی . میرزاهدعلی سخا . قصیدهٔ شاه معصوم .حکیم مشرب . قصایدی از سعدی . شعرهایی‌از فردوسی . نظامی . انوری . اوحدی . وحشی . والهی .حسین کاشفی .امیدی . رضی ارتیمانی . تجلی .محمد سعیداشرف . قصیدهٔ«شمس‌المناقب» موسوی خان . « معراج‌خیال » استرابادی . فضولی بغدادی . عابدشیرازی . عرفی «قسمتنامه»ازفضولی‌وازفهمی«عمان‌الجواهر»ازعرفی .شعرهای‌ظهوری .نظیری .محمد رفیع قزوینی . محمدجان قدسی مشهدی . شفیعای اثر . شوکت بخاری . صافی یمنی .صالح شرفی لاری .تخمیس قصیدهٔ‌أثر و قصیدهٔ میرزا داود . شعرهااز قصاب اصفهانی . سیدعلی مهری . صادق دست غیب . حکیم مشرب . نصیرلاری . اطعمه . (تا٢٦٧)«مرآت‌الجمال» (٢٦٨- ٢٧٠) وارسته . جوهری . عاشق‌سمنانی دیوانه . وحشت . ابراهم ادهم ، غیاثای حلوایی . برهمن هندو . کاکاقزوینی . صفای‌دشتکی . مثنوی « درد دست» ازحسن واهب « مناظرهٔ بلبل وپروانه» از فنا . مرثیه یی که محتشم برای برادرش عبدالغنی سروده . (٢٧٦پ) ودیگر اشعار او «ساقینامه»ظهوری «دیباچهٔ نورس » ازهمو .نان وحلوای شیخ بهایی (گ٢٩٧) ساقینامه های رضی ارتیمانی ونوعی خبوشانی وعرفی شیرازی وفضولی وپرتوی .

١٤٣

نسخه‌جدولبندی شده ومذهب . نستعلیق و نسخ . عنوانها شنگرف، راسته و چلیپا

تاریخ ندارد . در پیرامن سدهٔ یازدهم نوشته شده است .

جلد تیماج سبز ضربی زرکوب .

کاغذ ترمه اصفهانی.

۳۱۸ برگ ۱۸ × ۲۶ و ۱۵ × ۲۴ .

(۹۲٤) **جنگ** (شعر . فارسی)

درین جنگ نخست دیوان لامعی است (۱پ-۲٤ر) .

تخلص لامعی درنسخهٔما (گ۱۸ر و ۲۱پ) دیده میشود . در آن از وزیر ابواسحاق وبولحسن وعمیدمملکت بونصرمنصور وشاه‌جهان‌ستایش‌شده‌است .

آغاز:

مانوی نقش است رویت‌ای نگار آذری

کزتو دردلها چنین مهراست چندین داوری

انجام :

خوشتر از آن کو دهد بزایر دنیا

مادر و فرزند خویش را که دهد شیر

دوم: رباعیات خیام است با مقدمه‌یی درسرگذشت او به نثر که بدینگونه آغاز میشود : بسمله .درتاریخ مذکوراست که وفات جناب مولانا قدوة الحکماء عمرخیام،درسنهٔ اربع‌وخمسمأة روی داد... » (۲۵-۳۵) .

سوم: رباعیات ابوسعید ابو الخیر است (۳۵پ- ۳۷پ) .

چهارم: رباعیات‌خواجه‌است .(۳۷-٤۵) .

پنجم: رباعیات‌ازرقی وجاسی وعاشق اصفهانی و درویش عبدالمجید شکسته نویس وابوسعید ابوالخیر و فدائی‌ورودکی ومشتاق وسعدی ورفیق وصهبا و مولوی (٤۵-۵۰پ) .

ششم: رباعیات باباطاهرعریان (۵۰-٦٤) .

هفتم: مثنوی میرزاصادق نامی که چنین آغاز میشود:

آتشی می بینم ای یاران زدور　　گرم می آید بچشمم نخل طور

(۴۶-۷۰).

هشتم؛ «نصیحت نامه» از نظامی و «نصیحت نامه» از ملک الشعراء ، شعرهای دیگری از او و ترجیع بند هاتف و شعرهایی از نویسندهٔ جنگ سید حسن ثریا پسر احمد حسینی کاشانی (تا ۹۶ ر).

۱۴۸

نستعلیق ثریای کاشانی سید حسن پسر احمد حسینی در تهران بسال ۱۲۷۶ ق. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی آهار مهره. جلد تیماج سرخ ضربی.

۹۶ گ ۱۳/۵ × ۲۲ و ۷/۵ × ۱۴ ـ.

(۹۲۵)　　جنگ　　(شعر. فارسی)

۱- عروة الوثقی سحابی استرابادی شوشتری نجفی م ۱۰۱۲ ق (ذریعه ۹: ۴۳۳ و ف. مجلس ۳: ۴۵۳) (گ ۳ ر-۱۶ ر).

آغاز: (افتاده) ... مدرک دلیل مدرک است. عالم جاییست واندرو اینها ...

انجام: درهم چند از مخزن قرآن شمردیم وبخازن آن علینا بیانه سپردیم.

۲- رباعیات همان سحابی استرابادی است.

آغاز:

المنة لله که بانعام خداوند　　ازخلق رهیدم وشدم رام خداوند

(۱۶ پ-۲۴۹ پ. از پایان افتاده).

۱۴۹

نستعلیق سدهٔ یازدهم. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ سمرقندی حنایی جلد تیماج سرخ ضربی .
۲٤۹ گ ۱۳ × ۱۸۲۲س۷ × ۱۰.

(۹۲٦) جنگ (شعر. فارسی)

تذکره‌ییست شامل ۲۳ بند شعر از لامعی (گ ۳ر— ۳۳ر) و۱۳ بند از عمعق(گ۳۳ -٤۷) و٤ بند از ابو حنیفهٔ اسکافی مروزی (٤۷-٥٤) و ٤ بند از ابوالعلاء گنجوی (٥٤-٥۷) ویک بند از ابوالحسن نحاس (٥۷)و۱۲ بند ازمنجیگ (٥۷-٦۳) هریک‌باسر گذشت کوتاهی از شاعر.

۱٥۰

نستعلیق غلامرضا وصالی مازندرانی بدستور نواب والا در۲۲ شوال ۱۲٦۸ق.
کاغذ فرنگی رنگارنگ . جلد مقوا.
٦٦ گ ۲۱ × ۱۳وس۱٥ × ۸ .

(۹۲۷) جنگ (شعر. فارسی)

اشعاری ازسعدی وسلمان ساوجی دراین جنگ هست .

۱٥۷

نستعلیق سدهٔ دهم .
کاغذ سمرقندی رنگارنگ . جلد تیماج مشکی کهن .
۳۳۳ گ ۱۱ × ۱٦ و۱۱س۷/٥ × ۱۱ .

(۹۲۸) جنگ (شعر .عربی)

شعرهای حسان ، کثیر عزه ، ابن‌نمیر ، بدیع‌الزمان همدانی ، ابونواس ، ابوفراس ابوالبقاءصالح بن شریف‌زیدی ، ابن المعتز، ابن التعاویذی ، وضاح‌الیمن

قطب‌الدین حنفی‌مکی، سیدعلیخان، ابوبکر محمدبن هاشم، ابوعثمان سعید، اسحاق موصلی، مهیار، ابوالقاسم شهرزوری، سید راوندی، متنبی، ادیب عبدالعلی‌بن ناصر، احمدبن یوسف‌بن یعقوب، محمدبن ذریق بغدادی کاتب، حسین شهاب کرکی، بهائی، ابوالحسن السلامی، ابوالعتاهیة، محمدبن علی‌بن محمود الشامی العاملی‌وجزایشان دراین جنگ هست. وجمع کنندهٔ جنگ گاهی بتفسیر وتذکرنکته ها پرداخته‌است.

۱۸۶

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. جدولها زرولاژورد وشنگرف.
مالك: اعتضادالسلطنه. وقف سپهسالار ۱۲۳۷ق.
کاغذ سپاهانی آبی روشن.
۳۸ گ ۱۱ × ۱۹و۱۲س ۵۷ × ۱۵.

(۲۲۹) جنگ (شعر. فارسی)

دراین جنگ شعرهای زیردیده‌میشود:
ازشاه نعمةالله‌ولی (گ۱ر-۱۷ر).
ساقینامه میرفتاح سراغه‌ای (۱۷ر-۲۴پ).
ریاض‌الفتوح میرفتاح (۲۴پ-۳۷ر).
غزلیات عطار (۳۸ر-۴۷ر).
غزلیات‌شاه نعمةالله‌ولی (۴۷ر-۴۹پ).
منظومات سنایی (۴۹پ-۵۱پ).
غزلیات وترجیع مغربی (۵۱ت-۷۸ر).
منتخب‌غزلیات‌ملای‌روم (۷۸پ-۲۱۴).
رباعیات ملای‌روم (۲۱۵ر-۲۱۹پ).
غزلیات فیض کاشی (۲۲۰ر-۲۳۳ر).

۱۵۲

نستعلیق اسماعیل بن حاجی مقیم سمنانی سرخه‌یی درمدرسهٔ صدر تهران ۱۳۷۸ق.
عنوانها شنگرف.

مالك: اعتضادالسلطنه در ۱۲۹٤ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی آهار مهره سفید. جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.

۲۳۳ گ ۱٦ × ۲۱ و ۱٦ س ۱۰ × ۱۵.

(۹۳۰) جنگ (شعر. فارسی)

شعرهایی از سعدی، حافظ، هاتف، خیام، عاشق، فضولی میرصادق تفرشی میرزا نصیر دراین جنگ هست.

٤٦٦

شکسته نستعلیق عبدالحسین خوشنویس سپاهانی. درسدهٔ دوازدهم. سطرها چلیپا. قطع بیاض. صفحه‌ها درجدولهای زروشنگرف ولاژورد. عنوانها آراسته بکل زر وشنگرف. ودرصفحهٔ آغاز سرلوح دارد، وحاشیه سازی شده است.

کاغذ ترمهٔ سپاهانی. جلد تیماج سرخ سوخت زرکوب بی‌مقوا. درون تیماج مشکی زرکوب.

۱۳۰ گ ۸ × ۱۵ و ۸ س ۵ × ۱۱.

(۹۳۱) جنگ (شعر. فارسی)

شعرهای سعدی، جامی، خواجو، محتشم، شمس، عاشق، وحشی، حسینی دراین جنگ هست.

٤٦٧

خط نستعلیق شکستهٔ سدهٔ سیزدهم.

مالك: محمد ولی میرزا آنرا به محمد علی ندیم داده است.

جعفر قلی‌خان رئیس مدرسهٔ دارالفنون آنرا بسال ۱۲۹۷ق. به‌اعتضاد السلطنه بخشیده واز اودرهمانسال بسپهسالار رسیده است.

عنوانها شنگرف،صفحه‌ها جدول زرو شنگرف‌ولاژورد دارد. اشعاردرمیان جدولها بطورمقرنص وچلیپانوشته شده .برخی صفحه‌ها جدولبندی شده وسفید مانده است.

دربرگ ۲پ. یك‌سرلوح بازمینهٔ زرو گلهای‌لاژورد وشنگرف هست. برگهای ۲۰ و۲۸و۲۹و۷۰ و۷۱ و۸۰ با اشکال هندسی بازرولاژورد آراسته‌است.

دارای یازده‌صفحه‌تصویر کشمیری در ۹ پ‌و۱۷پ و ۲۱پ و ۲۷پ و۳۳پ‌و۳٤ پ و۳۸پ و٤٥پ و٦۲پ‌و۷۱پ و۷۳ است، امابنا برآنچه دربرگ نخستین نوشته شداست هنگامیکه درکتابخانهٔ اعتضادالسلطنه بوده، دارای دوازده تصویر بوده است. سطرها گوناگون، برش بیاضی‌است.

(۹۳۲) **جنك** (نجوم . فارسی)

مجموعهٔ نثر وشعر است .

درآن یك صفحه از رساله‌ییست که چنین آغاز میگردد :

این رساله ییست دربیان چیزهایی که اشاره‌اند بمقدمات نماز و واجبات آن وروزه وزکاة . . .

و درآن رمزهایی‌هست بترتیب حروف هجا، مانند « طاق وسمأ وادنی . و رغب محسن » وسپس معرفت طلوع و غروب قمر و جدول اجرام ستارگان و فرو شدن وبرآمدن ماه وسیر رجال‌الغیب وجدولهای نجومی ؛ جدول اختلاجات، محرم نامه ، اختیارات،جدول خسوف . استخراج ضمیر ،جدول ضعف وقوت کواکب .

٤٦۲

ش۱ دفتردر ۲ر تا ٤۲ر. و٦۲ تا ٦٥ر. جادارد، ودر میان این دوبخش رسالهٔ «رجال‌الغیب» است. نستعلیق.جدولها ،رقمها، عنوانها شنگرف است.

کاغذ فرنگی سفیدو کبود . جلد تیماج سبز مقوایی.

۷٥ گ۱۳ × ۲۰و۲۸س۹ × ۱٥.

(۹۳۳) جنگ (تاریخ . عربی)

ازسید حبیب بن محمد بحرینی دورقی بندر بوشهری است، که در ۱۲۷۹ ق. بترتیب زیر نگاشته است :

۱- داستان اعرابی باحسن بن علی .
۲- داستان طوق بن سبا با امام علی .
۳- « مقداد باقشقاش بن هیثم .
٤- « حاتم خفاجی .
۵- « «جنگ بئرالعلم».
٦- « تمیم بن حبیب داری .
۷- « غزوهٔ میمون باعلی (در ۱۲۷۹ ق. نوشته شده است) .
۸- « مرد خردمند در بحرین .
۹- « مسائل الرهبان با پیغمبر (در ۱۲۷۹ ق.) .

آغاز : هذا خبر السید الرضی وماجری له . لما توجه الی بیت الله الحرام قیل انه کان فی قدیم الزمان . . . رجلا سیداً . . .

انجام : فانه غفور منان . والحمد لله حق حمده وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین . . . تمت القصص والحکایات بقلم الحقیر الفقیر حبیب بن محمد البحرینی البوشهری الدروقی .

۱۵۲٦

خط خود مؤلف سید حبیب بن محمد بحرینی بوشهری در ۱۲۷۹ ق.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی ساده مقوایی .
۱۰۹ گ ۵/ ۲۰ × ۳۱ و ۲۰ س ۱۲ × ۲٤ .

(۹۳٤) جنگ (کوناگون . فارسی)

مشتمل بر چهارده بخش :

۱- فقه ناشناس عربی درارث (۲پ- ۹پ) .

۲-منطق ناشناش که دارای ایساغوجی وقاطیغوریاس است، وشاید «معیارالعرفان» باشد. (۹پ-۱۷پ).

۳- شرح مقامات العارفین دراصطلاحات فلسفی وسپس مقامات عرفا است. (۲٤ر-۱۲۱پ).

٤- دوبرگ ازیک کتاب فلسفی (۱۳۱ر).

٥- تفسیر سورهٔ اخلاص (توحید) از ابن‌سینا (۱۳۱-۱۳٥پ. ناقص) (ف. دانشگاه ۱۰:۳۹٤۸: ٤٦٦ وسپه۳: ٤٦٦: وذریعه٤: ۳۳٥).

٦- رسالهٔ عرفانی ناقص (۱٤۸ - ۱٥۱).

۷- رسالهٔ عرفانی فارسی (۱٥۳ر-۱٦۲ر).

أنجام: واز آفات نفسانی ونزعات شیطانی نگاه دارد بلطفه، ورحمته. وآخر دعویهم ان الحمدلله رب العالمین... العلی العظیم.

دران اروحدت وجود نیزبحث شده. وفلاسفه ومعتزله مطرود دانسته شده‌اند.

۸- مکتوب علمای ماوراءالنهر، و دنبال آن جواب مولانا عبدالله مشکک‌اند. (۲۰۱ر-۲۱۲ر).

۹-قطعه عرفانی ازحروفیان (۲۱٦ر-۲۲٥پ).

۱۰- اشعارفارسی ناشناس (۲۲۸-۲۳۰).

۱۱- کتابچهٔ فارسی عرفانی (۲۳۰پ-۲۳۳پ). خط شکسته نستعلیق.

۱۲-اختیارات ناقص (۲۳٦ر-۲۳۹پ).

۱۳- نثر فارسی ناشناس (۲٤۲-۲٤۳).

۱٤- طب فارسی ناقص (۲٤۷ر-۲٥۲پ).

۲۸۲۰

خط گوناگون. درمیان، برگهای سفید گذارده‌شده وصحافی شده است.

۲٥٤ گ۹ × ۱۷ سطرها گوناگون ٤ × ۱۱.

(٩٣٥) **جنگ** (گوناگون. فارسی)

شامل کتابچه های زیراست :

١- «قنیة الفتیان» که درقاف بیاید.

٢- نامه یی بفارسی .

آغاز: عیار افزای نقد سنجی، اکسیری است که چون بر فلزات معدن لفظ طرح شود، زرخالص . . .

انجام : علوفه می یابی . پس چنین یافتن چو زود تراست . نکنی هیچ فکر وبشتابی والسلام علی من اتبع الهدی .

خط شکسته صفحه ها دوستونی . سطرها چلیپا (ص ٢٣ تا ٢٦) .

٣- «میزان الحساب» قوشچی .

٤- مساحت فارسی .

٥- معراج الخیال .

٦- گلشن خیال .

٧- نصاب خالق باری .

٨- رقعهٔ محمدمنشی به ابوطالب کلیم وپاسخ وی . (نستعلیق . ص ٤٢-٤٤) .

٩- وصیتنانامهٔ میرعلی شیر هنگام رفتن بمکه (درحاشیهٔ ص ٤٤) .

١٠- مرآت الجمال نصرآبادی .

١١- نصاب فراهی .

١٢- نصاب تجنیس .

١٣- نصاب ترکی بفارسی .

١٤- نصاب دیگرترکی بفارسی .

١٥- جبر ومقابله (سپه ٤ : ٢٨) .

١٦- صبح کاذب .

١٧- آثار علوی (سپه ٣: ٧).

١٨- ارتفاع «مرآتیه» (سپه ٣: ١٠٠).

١٩- روحیهٔ جرجانی .

٢٠- وجودیهٔ جرجانی .

٢١- جام گیتی‌نما (سپه٤: ٢٣).

٢٢- سلسلهٔ موجودات.

٢٣- معراجنامه .

٢٤- مقولات عشر.

٢٥- تهلیلیهٔ (سپه ٣: ٥٤).

٢٦- اسکندریهٔ (سپه ٣: ١٣٣).

٢٧- بستان‌القلوب (سپه٣ : ٢٥٤).

٢٨- موسیقی . ص ١٠٤ .

٢٩- صیدیه . ص ١٠٦ .

٣٠- حجیهٔ .ص ١٠٧ .

٣١- مثلث بدیعی . ص ١١٠ .

٣٢- تصوف نوربخشی . (سپه٣ : ٤٤٤) .

٣٣- پراکنده‌های زیراست :

طراحی‌ومعماری چند ساختمان؛حرم، ومدرسه،ولوح سردر.

یک‌برنامهٔ کار. (آغاز افتاده).

عباراتی ازحبیب‌السیر وروضة‌الصفا.

داستان دجال.

مباحث نجوم وریاضی .

داستان جان وپیغمبران-وتاریخ فلاسفه وحکماص١١٥ .

فصلی از «بهجة‌الروح » ص١٢٨ .

طریق لباس پوشیدن وزراء ودبیران ومیرزایان.

عبارتی از بهاءالدین طرشتی و «خلاصة‌التجارب» تألیف أو ، ومطالب طبی سرگزشت شعرا . ص ۱۳۲ .

فضایل قرآن .

بخشهایی از حبیب‌السیر و جوامع‌الحکایات‌عوفی ورسالهٔ میرزا قاضی مرهمی وجواهرالاسرار، وطب وتعبیر خواب (ص ۱۱۱-۱۳۸)

۳٤- آغاز وانجام .(سپه ۳: ۲۰) درص ۱۳۸ - ۱٤۳ .

۳۵- پراکنده های نجومی . درص ۱٤٤ .

۳٦- علامات تقویم . درص ۱٤۵ .

۳۷- دوحة‌الصنایع . درص ۱٤٦-۱۵۹ . وبخشی از روضة‌الریاحین (درحاشیهٔ ص ۱٤۷) . وبخشی ازخالصة‌الحقایق(درحاشیهٔ ص۱٤۸)وپراکنده‌ها درص ۱۵۹- ۱٦۱ .

۳۸ - چوب چینی درمتن ۱٦۲ -۱٦۷ .

۳۹- مذاهب صوفیه درحاشیهٔ ۱٦۵ - ۱٦٦

٤۰- اعتقادات‌ابن بابویه (سپه۳ : ۱٦۰) درحاشیهٔ ۱٦٦- ۱۸٤ .

٤۱- رسالة الرضاالی المأمون درمتن ۱٦۷— ۱٦۹ .

٤۲- اثبات‌الواجب (سپه ۳: ۱۳۷) درمتن ۱٦۹-۱۸٦ .

٤۳- زیج‌شبکه (شستکه) درحاشیهٔ ۱۷۸-۱۸۸ .

٤٤- تعدیل‌القمر (سپه۳: ٤٤۰) درمتن ۱۸۹- ۱۹۰ .

٤۵- میزان‌الصنایع درمتن ۱۹۰-۱۹۳ .

٤٦- پراکنده : رقعه‌ها ونوشته‌ها (در ۱۹٤) واشعارشعرا (در ۱۹۵) ودعاها وترجمهٔ ازنهج‌البلاغة وحرزالامان وعدة‌الداعی وجزآن (تاص ۲۱۲) .

٤۷- شرایع‌الاسلام . اصول وفقه فارسی درحاشیه ۲۱۲- ۲۱۵ .

٤۸- تشریح الابدان(سپه۳: ٤۳۷)درص ۲۱٦- ۲٤۵ باتصویرهایی‌چند .

٤۹- طب‌منظوم وپراکنده‌ها درص ۲٤٦ - ۲٤۸ .

۵۰- شرح‌حورائیة وپراکنده‌ها ۲٤۸— ۲٤۹ .

٥١- اعمارالادویه درمدت دوام آنها وپراکنده‌هادر ٢٤٩- ٢٥٩

٥٢- هندباء وپراکنده‌هادر ص ٢٥٩ - ٢٦٧.

٥٣- خواص فادزهر در ٢٦٧- ٢٦٨.

٥٤- پراکنده‌های پزشکی درص ٢٦٨-٢٨٣.

٢٩١١

جنگی‌است شامل ٥٤ بخش، رساله‌و گفتار ادبی وریاضی ،که برخی ازآنها دربالا شناخته‌شده وباقی آنها بترتیب موضوع و حروف آغاز نام آنها در این فهرست پخش شده است . بخط نستعلیق در اجمیر بسال ١٠٩٢ق. نوشته‌شده‌است. عنوانها شنگرف در ٢٨٦ ص.

مالك محمد حسین موسوی در ١٢٤٠ق. در سپاهان.و اعتضاد در١٢٩٧ق. وقف سپهسالار در ١٢٩٧ق.

کاغذ هندی نخدی . جلد تیماج حنایی مقوایی‌ساده .

١٤٦ گ ٢١ × ٣٢ و٣٧س ١٢ × ٢٣ باحاشیه٥/١٤ × ٢٧.

(٩٣٦) جنگ (گوناگون .فارسی)

شامل چهل بخش زیراست، که‌شمارهٔ های ١و٧ و١٤و٢٢و٢٤و٢٦ و٢٨ و٢٩ و ٣٩آنها دراینجامعرفی‌شده،و شماره‌های دیگربنام خودآنها جداگانه‌شناخته‌میشود .

١- دعاهای سیفی، ومشلول وصنمی قریش .ص ٣-٣٧ وپراکنده‌هاییست .

٢- مأة کلمه .ص ٣٧-

٣-قصیدهٔ برده .

٤- دعا .

٥- توحید که در(سپه٣: ٥٢٥) گذشت .

٦- ترکیب ادویه که‌در (سپه٣: ٤٣٢) گذشت .

۷- جدولهایی از اوزان، و طول وعرض جغرافیایی شهرها، و کنیت امامان، واعداد متساوی بدینگونه:

I - جدول تحویل اوزان (ص ۱۵۳-۱۵٤).

II - طول وعرض بلاد (ص ۱۵۵-۱۵٦).

III - انحراف قبله (ص ۱۵۷).

IV - شکیات علی بن عبدالعالی (ص ۱۵۸).

V - حوادث زندگی و کنیت امامان (ص ۱٦۰).

VI - ماده تاریخها (ص ۱٦۳-۲۱۰).

VII - فهرست مندرجات جنگ ص ۲۱۲.

۸- بحراللطائف (سپه ۳ : ۲٤۳).

۹- منشآت کلیم.

۱۰- اوصاف اوباش (سپه ۳: ۲۲۵).

۱۱- دزد و قاضی.

۱۲- کلثوم ننه وبخشی دربارهٔ زن ص ۲۷۰ - ۲۹۰.

۱۳- قرة العیون ص ۲۹۱ - ۳۰۸.

۱٤- گزیده‌یی از فرج بعداز شدت است، که درمتن وحاشیه نوشته‌شده است. وسپس ۲۸ حکایت دارد که‌شاید ازفصل چهاردهم از «انیس الوحدة وجلیس الخلوة» از محمودبن علی حسنی گرفته شده باشد، که‌درصفحهٔ پیش ازآن نامش آمده‌است (ص ۳۰۷-۳۵٦ جنگ) وسپس رساله های دیگری است بترتیب زیر که‌درجای خود معرفی شده‌اند:

۱۵- تا ۱۷ سه رساله «درموسیقی».

۱۸ - اخلاق الاشراف زاکانی ومطایبات او که در (سپه ۳ : ۸۳) گذشت.

۲۰- صناعیهٔ میرفندرسکی.

۲۱- دیباچهٔ دیوان نوایی.

٢١- دیباچهٔ دیوان فضولی.

٢٢- اوصاف زنان واقوال بزرگان دربارهٔ ایشان. نثرونظم. تنها باب چهاردهم ازکتابی است. (ص ٤١٥-٤٢٧).

٢٣- «سفرنامهٔ دیارختا» که دربخش حرف سین بیاید ص٤٢٩-٤٤١.

٢٤- پراکنده‌هایی است بترتیب زیر :

بحر طویل فارسی محرمی میر شکار درسوگواری حسین (متن٤٤٣-٤٤٦).

« صاحب درستایش امام علی (درکرانهٔص ٤٤٣-٤٥٣).

« شاهدا درستایش خلیفه سلطان (متن ٤٤٦-٤٤٩).

« سیدعلی مهری، باواژه‌های فارسی وروابط عربی (متن ٤٤٩-٤٥٠).

« درشکایت از زمانه (متن ٤٥٠-٤٥٣).

منشآت بفارسی (٤٥٦-٤٥٨).

داستان هارون بفارسی (متن وکرانه ٤٦٠-٤٦٥).

گزیده‌از بوستان (ص٤٤٨-٤٧٨)

تاریخ تعمیر سعادت آباد اصفهان. هردو مصرع تاریخ است، اولی تاریخ شروع ودومی تاریخ تمام (١١٤٤ق.)است. ص٤٧٩.

٢٥- قروق شراب ازآقاحسن خوانساری (درمتن،ص ٤٧٩-٤٩٤)

٢٦-تعریف سخن ایضاً ازسرحمت پناه (که گویا همان آقاحسین باشد) (ص٤٧٩-٤٩٤ درکرانه).

٢٧-«فرهاد وشیرین»ص٤٩٥-٥٠٩.

٢٨- وصف‌العیش که قصیده ییست از فوقی‌الدین احمد یزدی در توصیف بچه بازی (٥٠٩-٥١٠) وغزلیاتی ازهمو بتخلص «فوقی» همه هزلی.

٢٩- انشاء فقیر محمد تقی در جواب عالیجاه احمد پاشا والی بغدا

دربارهٔ تذهیب قبهٔ علی‌بن ابی طالب (۵۱۳ و۵۱۴) و انشاء دیگر ناشناس (تاص ۵۱۸) سپس مناجات خواجه‌عبدالله انصاری درص ۵۱۹-۵۲۰.

۳۰- رباعیات کاشانی. ص ۵۲۱.

۳۱- گلشن خیال. ص ۵۲۵ وغزلی بلهجهٔ شوشتری. ص ۵۳۱.

۳۲- رباعیات خیام.

۳۳- ترجیع بندهای وحشی ۵۴۳ (سپه ۳: ۴۳۱).

۳۴- نان حلوای بهایی. ص ۵۴۹.

۳۵- رباعیات بابا طاهر. ص ۵۵۳-۵۵۴.

۳۶- پراکنده از چند شاعر.

۳۷- «لغزالزبدة» ص ۵۶۶.

۳۸- روضة‌الازهار. ص ۵۶۹-۵۷۹.

۳۹ پراکنده‌های زیر:

قصیده‌درتوحید. شایدازشفیعای‌اثر. (ص ۵۹۲ درمتن).

قصیده ازمظفری (ص ۵۹۲).

ستایش امامان از أثر (ص ۶۱۶ درمتن). قصیدهٔ‌مدح درحاشیه.

« ازسلیم (ص ۵۸۹- ۶۰۱ درحاشیه).

قصیدهٔ انگشت انگشت سلیم (درحاشیهٔ‌ص ۶۰۱- ۶۰۴).

« تجلی مدح صاحب‌الزمان (حاشیهٔ ص ۶۰۵).

قصیدهٔ انگشت انگشت فردوسی (حاشیهٔ‌ص ۶۰۹).

« تجنیس ازمخلص (حاشیهٔ‌ص ۶۱۹).

« ازعرفی درحاشیه.

« حکیم شفایی (درمتن ۶۱۶-۶۲۱).

قصیده درمدح (متن).
« شفایی درمدح صاحب (درحاشیه).
« مدح (درمتن).
« نثاری درمدح امام رضا (حاشیه ص ٦٢٠).
« نظام أسترابادی درمدح علی (متن ص ٦٢١).
« سام میرزا درمدح (متن ص ٦٢٢).
« ترجمة الشوق عرفی (متن ص ٦٢٣).
« عرفی درمدح علی (حاشیهٔ ص ٦٢٣).
« هراس وسماس (حاشیه).
« کاشی درمدح علی (حاشیهٔ ص ٦٢٧).
« مادحی درمدح (متن ص ٦٢٨).
« نظیری درنعت رسول (متن ص ٦٢٩).
« حمل حمل عرفی (درمتن وحاشیهٔ).
« میرابوالقاسم فندرسکی (درمتن وحاشیه).
« «معراج الخیال» علیرضا تجلی (متن ص ٦٣٦).
منتخب «فرهادوشیرین» وحشی (متن ص ٦٤١).
مثنوی سلیم محمدقلی در «جنگ دریایی» (درمتن).
مثنوی « گلزار عباسی» (متن ص ٦٧٥).
مثنوی « کوه کشمیر» (درمتن ٦٩٣).
مثنوی قحط دکن از سلیم محمدقلی (متن ص ٧٠٤).
«سوزو گداز» نوعی خبوشانی (متن ص ٧١٠)
«شیخ صنعان» ازعطار (متن ص ٧٢٣).
مثنوی خسرو دهلوی (متن ص ٧٣٤).
پراکنده از «تحفة العراقین» (متن ص ٧٣٥).

شعرازصائب وکلیم (درمتن وحاشیه) .

شعرنظیری (درمتن) .

مثنوی سلیم دربارهٔ «قبرحاتم» (درمتن) .

« الاغ دژ (درمتن) .

« مدح ومذمت اسب «فرس نامه» (درمتن) .

قصیدهٔ «شمشیرونیزه» (درمتن) .

قصیدهٔ بی نقطه (درمتن) .

مثنوی «حمام» (درمتن) .

پراکنده ها (درمتن) .

هجویک فاحشه از اثر (متن ص ۸۳۱) .

هجویک فاحشه از میرنجات (ص ۸۳۲) .

شعردرستایش شاه اسماعیل (حاشیهٔ ص ٦٣٨) .

هفت بند ملاحسن کاشی (درحاشیه) .

مخمس طغرایی هندی (درحاشیه) .

قصیدهٔ حسام درمدح علی (درحاشیه) .

« سیدرازی (درحاشیه) .

« سعدی درمدح (درحاشیه) .

« طالب آملی درمدح .

« ثنائی مشهدی درمدح امام رضا (درحاشیه) .

سه مثنوی (درحاشیه) .

«گل کشتی» میرنجات دربارهٔ «ورزش خانه» (حاشیهٔ ص ٦٨٢) .

مثنوی ناصرعلی (حاشیهٔ ص ٦٩٧) .

مثنوی دیگر (درحاشیه) .

مثنوی «عشاق ونوا» ازرازی (درحاشیه) . مکررشمارهٔ ٢٩١٤ که درص ٧١ بیاید .

قصیدهٔ مدح (درحاشیه).

« حافظ درمدح علی (درحاشیه).

« ادهم درمدح صاحب (درحاشیه).

« نظام (درحاشیه).

« کاشی درمدح علی (درحاشیه).

« درمدح زنی ازمحتشم کاشانی که در «ذریعه ۹ : ۹۷۲» و «ادبیات معاصر ص ۱۳۷» یاد شده است.

قصیدهٔ محتشم دربارهٔ آتش. «

« آفتاب. «

« درمدح امام رضا. «

« درمدح علی. «

۲۹۱۳

نسخ و نستعلیق میباشد ۹۰۰ صفحه شمار دارد.

جلد تیماج مشکی مقوایی سوخت.

۴۵۰ گ ۳۳ × ۲۲ سطرها گوناگون ۲۷ × ۱۴.

(۹۳۷) جنگ (عرفان کلام. فارسی)

دراین جنگ سی‌وشش باب است، ورساله ها ومنظومه های گونا گون در آن جای دارد، که همه را مؤلف بصورت یک کتاب درآورده است:

باب یکم رساله یی در کلام.

باب دوم «بیان الاحسان لاهل العرفان» از علاءالدولهٔ سمنانی در چهار فصل است، وچنانکه در مقدمه گوید آنرا برای پسر خود محسن الدین محمد در یکشنبهٔ ۱۳ ذی قعدهٔ ۷۱۲ ق. ساخته است.

آغاز: سپاس نامتناهی پادشاهی‌را که بعلم ازلی...

انجام: آنکس که نه محتاج ونه نادان باشد . (۳۳پ-۴۳ر).

باب سوم - درخلقت انسان(۴۳-۵۹پ).

باب ٤- تفسیر عرفانی درمتن وبی‌شماره‌است (۵۹پ۷۸پ).

باب ۵ - اعجاز قرآن (۷۹ر-۸۷).

باب ٦- درنبوت وسرگذشت خاتم‌رسل (۸۷-۱٤۸پ).

باب ۷- دراماست ومعجزات علی (۱٤۸پ ۱۷۳ر).

باب ۸- دربارهٔ صوفیان (۱۷۳- ۱۸٤) .

باب ۹- دراخلاق ودنیای فانی (۱۸۵ ر ۲۰۸پ).

باب ۱۰- بوستان سعدی (۲۰۹ر- ۲٤۹).

باب ۱۱- از تذکرهٔ دولتشاه سمرقندی (سپه ۲ : ٤۷۷ و ۳ :۳۸۹) .

(۲٤۹پ - ۳۲۸).

باب ۱۲- رسالهٔ حلال وحرام ازحاجی علی‌ادام‌الله بقائه (۳۲۸- ۳۳۰).

آغاز : از صاحب‌الاطوارالقلبیه ... شیخ حاجی علی پرسیرند که چون در حلال وحرام...

باب۱۳-«نزهةالارواح»ازأمیرحسینی در۲٦ فصل .(گ ۳۳۰- ۳۵٤)

آغازآن مانند نسخهٔ دانشگاه است (ف۳: ۵۰۷).

انجام :

درآن ساعت که میکردم تماشش نهادم« نزهةالارواح» نامش

باب ۱٤ - الف«چهل مقام»ازابوسعید ابوالخیر (۳۵۵پ).

ب - شرح گلشن راز (گ ۳۵۵ پ-۳۵۹).

ج «مناجات‌منظوم»(گ ۳۵۹).

باب۱۵-«هفت وادی»ازشیخ عطار (گ ۳٦۰-۳٦٦).

باب ۱۶- کلام جامی(۳۶۶- ۳۶۸).

باب ۱۷- «هفت پردهٔ عشاق ونوا» ازفخررازی .مکررشمارهٔ ۲۹۱۳ (۳۶۸-۳۶۹پ). که در ص۶۸ گذشت.

آغاز :

این نوای دل عشاق ازتو صد نوا ساز در آفاق ازتو

باب ۱۸ - قطعه‌یی از سیدنعمةالله. رباعی‌های مغربی و شیخ بهایی و ملا محمد طالقانی . (۳۶۹پ-۳۷۰).

باب ۱۹- «ساقی‌نامه»ملاقاسم امری(۳۷۰پ-۳۷۱).

باب ۲۰-«ساقینامه» ادهم‌واعظ خلخالی(۳۷۱ر- ۳۷۳).

باب ۲۱-«ساقی‌نامه» حکیم پرتوی(۳۷۳ر- ۳۷۵).

باب ۲۲-«ساقینامه» ثنایی مشهدی(۳۷۵-۳۷۷).

باب ۲۳- غزلیات حافظ (۳۷۷- ۳۷۹).

باب ۲۴- شعروحشی (۳۷۹— ۳۸۱).

باب ۲۵ - «عروج‌الخیال» آذری (۳۸۱ - ۳۸۳).

باب۲۶- غزلهای عرفی (۳۸۳- ۳۸۴).

باب ۲۷- شعراز سعدی (۳۸۴-۳۸۸).

باب ۲۸- قصیدهٔ خاقانی (۳۸۸- ۳۹۰).

باب ۲۹- شعر فردوسی (۳۹۰-۳۹۱).

باب ۳۰- شعر فرخی (گ ۳۹۱).

باب ۳۱- قصاید انوری (گ۳۹۳).

باب ۳۲- شعرسنائی (گ۳۹۷).

باب ۳۳- کلام مولانا بخاری (گ۳۹۸).

باب۳۴- غزل شیخ کمال (۳۹۷).

باب ۳۵- شعر ظهیر فاریابی(گ۳۹۸).

باب۳۶ - بخشی از«مخزن‌الاسرار» نظامی (گ ۴۰۰پ-۴۱۰).

آغاز: حمدوسپاس بی‌نهایت‌سزای علیم علی‌الاطلاق که‌مجموع عالم‌امکان...

أنجام:

بی کششِ عشق نخوردم غمی　　بی تپشِ عشق نبودم دمی
شکر که‌این نامه‌بعنوان رسید　　پیش‌تر از عمر بپایان رسید

۲۹۱۴

نستعلیق حاجی‌اسماعیل‌اسفرجانی‌قمشه‌یی،در آدینهٔ رجب۱۲۳۴ق. عنوانهاشنگرف.

مالك:اعتضادالسلطنه در۱۲۸۷ق.وقف سپهسالاردر۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز ضربی مقوایی.

۴۱۶ گ ۱۲٫×۵/ ۳۱و۲۵س ۱۳×۲۱.

(۹۳۸)　　**جنگ**　　(گوناگون .فارسی)

این مجموعه دارای بخشهای زیراست:

۱- دیباچهٔ فارسی شرح دیوان امیرالمؤمنین (۶پ-۷پ).
۲- « مثنوی خاقانی فارسی (۷پ-۱۰پ).
۳- دیباچهٔ‌دیوان شیخ فیضی‌هندی،فارسی (۱۰پ-۱۲ر).
۴- « « نوایی بترکی (۱۲ر-۲۰ر).
۵- « « فضولی بغدادی بترکی (۲۰پ-۲۴ر).
۶- قرة‌العیون.
۷- ذهبیة.
۹- صناعیة فندرسکی.
۱۰- دانشنامهٔ‌جهان.
۱۱- رحیقیهٔ عکاشه.

۱۲- ربیعیه ازعکاشه .

۱۳- ربیعیه ازمحمد .

۱٤- نامهٔ فیضی.

۱۵- تقویم علی‌بن ابی‌طالب .

۱٦ - ضوابط و مقدمات زیج در سه‌فصل (مرآت کسور ، ضرب ، قسمت) ۲۲۷پ- ۲۳۰ر .

۱۷- قواعد حسابی . گ ۲۳۰ر-۲۳٤ر.

۱۸- اخلاق‌الاشراف که درج ۳ ص ۸۳ گذشت.

۱۹- مساحت.

۲۰- انیس‌الوحده که درج ۳ص ۲۲۲ گذشت.

۲۱- جغرافیای آسمانی وزمینی .

۲۲- نامه های ازبکان ورستمدای.

۲۳- پاسخ علوی که‌در ۳:ص ۲۸۳ گذشت.

۲٤- نامهٔ کاشی بپدرش .

۲۵- نامهٔ خداوندگارروم بشاه عباس، ۵۱۸۰پ - ۵۲۰پ.

۲٦- نامهٔ خلیل پاشا بدرگاه معلی. در ۵۲۱ر-۵۲۷پ.

۲۷-نامه‌یی‌از شیخ بهایی در ۵۲۷پ- ۵۳۰پ.

۲۸-نمونهٔ خطبهٔ نکاح در گ ۵۳۰.

۲۹- نامهٔ حکیم ابوالفتح بشیخ ضیاءالله . درع ۱- ۹۹٦ق. (گ ۵۳۱).

۳۰- مکتوبی درسفارش دیوانه‌رضا ونامه های‌دیگر(۵۳۲-۵٤۷).

۳۱- مجلس‌سوم در بزرگان‌شیعه که شایدبخشی از مجالس‌المؤمنین باشد (گ۵٤۸-۵٦۵پ) .

۳۲-بخشی‌ازعیون‌اخبارالرضا.

۳۳- بخشی از شرح اربعین‌بهایی (۲۷۰پ-۵۷۱ر).

٣٤- بخشی از فواتح میبدی ١٠٥٧ر-١٠٥٧ر.

٣٥- نفس ارسطو.

٣٦- تفسیرآیهٔ نور. ازمحمودصاعد که درج ٣ص ٤٦٢ گذشت.

٣٧- توحید که درج٣ص ٥٢٥ گذشت.

٢٩١٦

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف.

کاغذ نخدی سپاهانی. جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی تعمیرشده.

٥٩٩ گ ٢٩/٥ × ١٨/٥ و١٩س ١٠ × ٢١.

(٩٣٩) جنگ (گوناگون. فارسی)

شامل پراکنده‌های زیر است:

١- نامه‌های شیخ ابوالفضل که یکی از آنهارا برای شریف آملی نوشته است. (ص ١).

فتح نامه هند درسال ٨٩٢ ق. از خواجه عبدالله (ص ٢).

نامه به شریف آملی. (ص ٤).

منتخب تاریخ آل‌مظفر (ص ٢٠).

گزیده‌یی ازکشکول بهائی (ص ٢٤).

منشآت نصیرای همدانی.

ظهوری درتعریف فیضی (ص٢٦).

٢- خوان خلیل ظهوری ترشیزی(ص٣٨-٢٧).

نامهٔ شاه سلیم بخط خود بشاه.

نامهٔ عرفی بفیضی.

فهرسی از ملوك عجم (ص ۴۰).
۳- بخشی از «مجالس العشاق» از فنایی منسوب به بایقرا (ص۴۶-۴۲).
وسپس پراکنده هااست.
نامه از میرصدرالدین محمد بمیرجلال منجم کذاب (ص ۵۰).
حکایت خسروپرویز.
رقعهٔ میرداماد بملا عبدالله شوشتری (ص ۵۲).
نامه ازنواب سلیم شاه بیکی ازخاصان (ص ۵۴).
نامهٔ میرصدرالدین محمد بملا محتشم دربارهٔ «نظم‌الجواهر» (ص ۵۵).
رقعهٔ میرصدرالدین محمدثانی به خواجه تاج طمغاچی بزبان خوداو.
از میر صدر به‌زبان یکی‌از لاتها برای زنش.
نسبنامهٔ مجعول شاه‌عباس. ونسبنامهٔ پیغمبر.
دیباچهٔ دیوان فیضی اگره‌یی (ص ۶۲).
نامهٔ پادشاه روم در ۱۰۳۵ق. بشاه ایران بترکی (ص۶۴). تاریخ تحریر نسخه ۱۰۳۶ق.
نامهٔ جلال صاعدی بیکی ازاطباء (ص۶۷).
نامه از میرسید شریف علامه.
منشآت‌مروارید از خواجه عبدالله‌مروارید، وچند حکایت.
تعریف بیشه ازخواجه مروارید (ص ۷۱).
وصف سرما وبیابان وعمارت (ص ۷۴).
منشآت غیاث الدین منصور (ص ۷۴).
مقالات خسرودهلوی (ص ۷۵).
نامهٔ علمای ماوراءالنهر وجواب مشکك بایشان (ص ۷۵-۸۴).
نامهٔ همایون بشاه‌طهماسب (ص ۸۴).
دونامه ازعبدالمؤمن بن عبدالله ازبک بشاه‌عباس (ص ۸۵-۸۸).

نامهٔ شاه ایران به‌شاه سلیم درتهنیت.
تعریف گربا ازخواجه عبدالله مروارید.
فتح نامهٔ ابوسعیدمیرزا، ازملا عزیز (ص ۹۱-۹٤).
تعزیت‌نامهٔشاه عباس درمرگ‌جلال‌الدین اکبرشاه‌هندی (ص ۹۵-۹۶).
نامهٔامیرسلام‌الله کازرونی در تعزیت امیرشرف‌الدین ابراهیم (ص۹۶-۹۷).
٤- مناجات خواجه عبدالله(ص۹۸-۱۰۱).
نامهٔ خواجه عبدالله مروارید به حکیم نورالدین وپراکنده‌های‌دیگر.
نامهٔ نصیرهمدانی بملا مظفرحسین کاشی.
نامهٔ نصیرای همدانی به محمدهادی (ص. ۱۱۰- ۱۰۸).
ازصادقی افشار (ص ۱۱۱).
نامهٔ میرسیدشریف درطلب‌ماست. وبخشی از«فرج بعدالشدة» (ص ۱۱۲-۱۲۶).
۵- «صحت ومرض» از فضولی بغدادی. وسپس پراکنده‌ها است.

۲۹۱۷

صفحه‌ها درجدول شنگرف ولاژورد.
کاغذ متن نخدی اصفهانی. حاشیه فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی ساده.
۷۳ گ ۳۲ × ۲۲و۲۸س۲۲ × ۱۱/۵. ودر برخی جاها چلیپا.

(۹٤۰) **جنگ** (گوناگون و کلام. فارسی)

ازملا محمد حسین است، ودرآغاز باب علمای امامیه در(ص. ۲٤ پ). میگوید [ازسنهٔ ۱۱۳۰ تا تاریخ تالیف که ۱۲۲۲ است ...].

آغاز: تبارك الذی بیده‌الملك و هو علی کل شیء قدیر ... کمال بزرگی...

مطالب متن این جنگ چنین است:

۱- احوال انبیای معروف. ازآدم تاخاتم.

۲- أحوال اوصیاء؛ علی تا قائم، امام دوازدهم.

۳- هفتاد و دو ملت؛ ملل ونحل. و در این جا اختلافات امامیه با فرق دیگر دیده میشود. و در آن اختلافات را با کلمهٔ [بخلاف . . .] از یکدیگر جدا کرده است

٤- دانشمندان شیعه.

٥- دانشمندان شیعهٔ معاصر شاه شهید.

٦- مقالات فرقه های مختلف.

۷- نصاری و ۷۲ فرقهٔ آن.

۸- تاریخ فلاسفهٔ یونان و اسلام.

۹- ایضاً تاریخ فلاسفه.

۱۰- حکمای هیئت شناس.

۱۱- علمای نجوم وزیج.

ودرحاشیه چنین دارد :

۱- اثبات واجب الوجود.

۲- صفات ثبوتی.

۳- شعراز شعرای پراکنده.

٤- فروع دین.

٥- پندها، ازتورات وانجیل.

٦- شعرمولوی و امیر خسرو ونظامی.

۷- داستانهایی چند.

۸- حدیث قدسی.

۹- نامهٔ اسکندر بمادرش.

۱۰- سوره های زبور داود.

۱۱- شعر ازشاه نعمة الله ولی.

۱۲- انجیل.

۱۳- ایام فترت وجاهلیت.

۱٤- قصیدهٔ برده، وترجمهٔ منظوم فارسی ازآن .

۱۵- مقدمات نماز تازکاة .

۱٦- معراج .

۱۷- مدح فاطمه .

۱۸- عهدنامهٔ علی.

۱۹- کلمات علی.

۲۰- اختلافات پس ازمرگ پیغمبر.

۲۱- مجسمان.

۲۲- دانستن حق از باطل .

۲۳- امامیان پس از پیغمبر.

۲٤- فهرست تصانیف امامیه .

۲۵- اعتقادات هندو وختائیان .

۲٦- هرمس الهرامسه .

۲۷- طبقات حکمای اهل شام .

۲۹۲۸

نستعلیق وشکسته سدهٔ سیزدهم ، عربی‌ها درشت و نسخ . تمام صفحه‌ها سه جدول دارد که دروسط متن نوشته‌شده ودر کنار آن حاشیهٔ اول ودوم دارد. ودرهر کدام مطلبی جداگانه نوشته است. آغاز هرمطلب سرلوحی برنگ سبزوسرخ وزرد دارد .

بسیاری از حواشی را باخط سبز نوشته است . در برخی صفحه‌ها جدول ها برای مشجرات نسب وبرخی جدولهای نجومی دارد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز مقوایی ضربی .

۲۷٤ گ ۱۹ × ۲٦ سطرها گوناگون ۱۳/۵ × ۲۱ .

(٩٤١) جنگ (شعر. فارسی)

دارای بخشهای زیرمیباشد:

١-« نزهة الکتاب» که در «ن» بیاید .

٢- وصیت شهیداول ، محمدبن مکی به بعضی ازاخوان ازروی خط شهیددوم (ص ٤٥) واز نوادرالحکمه نقل شده است .

٣-رساله یی عرفانی ازمحیی الدین که بیاید .

٤- شعری ازبابا افضل ص ٦٢ .

٥- شعری عربی است که بشاه طهماسب نسبت داده شده است وسپس شعر عربی دیگر که شاه سلیمان درجواب اوسروده است . (ص ٧٢) . وسپس یک مؤمن جواب وی را نیز بعربی داده است .

٦- رسالهٔ «وحدت وجود» که میآید .

٧-بندی عرفانی است ازملا عبدالباقی تبریزی درتأویل جملهٔ الف لام میم (الم) . درآغاز برخی سوره های قرآن (ص ١٠٥- ١٠٨) .

٨-«ماهیة الحزن» .

٩-عهدنامه یی که هشام بن عتبة بن وقاص بفرمودهٔ علی ، بخط کوفی ، دردیرحزقیل ذوالکفل درصفر سال ٤ هجرت نوشته ، ترجمه بفارسی (ص ٢١٥-٢١٩) .

١٠- حدیث کمیل .

١١- فضیلة الصلاة .

١٢- اثبات الواجب (سپه ٣: ٣٦) .

٢٩٢٩

درص ٢٤٧ دارد : کتبه بدرالدین الحسن العاملی المدرس بالمشهدالرضوی ... تذکرة للولد... المیرزامحمد مقیم أبقاه الله . الخازن فی دارالکتب الدولة العباسیة فی سنة ١٠٥٦ بعدالمراجعة من سفرقندهار وفتحها .

درص۲۴۹-۲۵۱ خط شریف فاضل عارف مولانا محمد یوسف الموتی رادارد.

درص۲۵۵ ازرسالهٔ نصایح محمدغزالی بفارسی نقل دارد.

دراین مجموعه بجزرساله‌ها، پراکنده‌هایی گوناگون دیده میشود، وخط دانشمندانی مانندشمسا ودیگران درآن هست.

خط نسخ شکسته. سطرها بیشتر چلیپاست.

کاغذ سپاهانی. جلدتیماج ضربی مقوایی.

گ ۱۵×۲۶. سطرها گوناگون ۸×۱۷/۵.

(۹۴۲) **جنگ** (شعر.فارسی)

نگارش محمدصفی کتابدار سرکاراست که در ۱۰۶۹ ق. آنرا گرد آورده‌است. ودرد یباچه‌شاه‌صفی راستایش کرده.

آغاز: باسم‌الله مجریها ومرسیها. حمدبی‌قیاس قادریرا رواست...

۱- نامهٔ‌ظفر بملا محسن (شاید فیض کاشانی) وشاید نویسنده مظفر حسین کاشی‌سیف‌الدین باشد که در(ف.دانشگاه ص.۲۲۳۰ و۱۹۱۹ وذریعه ۹: ۱۰۶۱) یاد شده است.

۲- جواب ملامحسن به‌خان.

۳- نامهٔ عبدالباقی تبریزی بمیرزا ابراهیم همدانی.

۴-نامهٔ میرباقرداماد بیکی ازفضلاء.

۵-نامهٔ‌بعضی‌اعلام بعربی.

۶-دیباچه بنام«بزم‌آرا» ازمرتضی‌قلی‌شاملو، بنام شاه‌صفی.

۷- دیباچهٔ دیگر بنام‌شاه‌صفی‌ازجامع برای «نان‌وحلوا»ازشیخ بهایی.

۸-رقعهٔ بهایی به‌میرزاابراهیم همدانی که در(ف.دانشگاه.ص۵۰۴) یادشده‌است.

۹- اشعارحافظ.

۱۰- شعرازسیف اسفرنگ.

۱۱-مکتوب فیض به فیاض

۱۲- جواب ملا ندرعلی بیک بملامحسن کاشی .

۱۳-شعر فیض درجواب «ألفت» وپراکنده های دیگر .

۱٤- جواب منظوم رکنا بفیض .

۱۵- «جبرواختیار» منظوم رکنا (سپه ٤ : ۲۵) که جزقضاوقدر ۲/۲۷ ۲۹۲ سیباشد .

۱٦- مثنوی دررزق .

۱۷- سفاهت عمر وپراکنده های دیگر .

۱۸- شعرقاضی نور .

۱۹- شعر لاهیجی درمدح نواب .

۲۰- دیباچه مرتضی قلی شاملو بر مناجات خواجه عبدالله .

۲۱- جواب نواب عالی بملا محسن بنظم ونثر .

۲۲- جواب ملامحسن .

۲۳- شعر قدسی مشهدی محمد جان .

۲٤- هفت بند (ظفر) .

۲۵- شعرحسین بیک منشی ؛ درخواست استر وجزآن .

۲٦- شعرآقا میرزا صفوی .

۲۷- سه شعرازدرویش نصیرمداح .

۲۸- شعرازشاهد حسینی درمدح .

۲۹- علامات مهدی .

۳۰- از «لطایف وظرایف» واعظ کاشی .

۳۱- قصیده ازناصر بخاری .

۳۲- قصیده ازحسین ثنایی .

۳۳-عشق نامه .

۳٤-اشعارخیام ، ومؤمن حسین یزدی ، وقاضی زادهٔ کرهرودی ، قیصرترکمان ،

ابراهیم أدهم، خلیل بیک، شاه نظر زکی، فیض ، ظفر.

۳۵-قسمتهایی از «ملل ونحل» .

۳۶- ادعیهٔ گوناگون .

۳۷- شرح «نادعلی» .

۳۸-پراکنده‌ها .

۳۹- خواص اسماء خدا .

۴۰- جدول آیه‌ها وشمارهٔ آنها وحروف قرآن .

۴۱و۴۲- دوبخش در موسیقی .

۴۳- شعراز شاهدانی وصایب وظفر .

۴۴- لوح رؤیت ماه .

۴۵- اسماء قلاع خیبر .

۴۶- منسوبات الکواکب والبروج والحروف واسماء الملائکةالسویة .

۴۷- مربع ترکیب فضولی بغدادی بفارسی وترکی .

۴۸- شعرصایب و شاه اسماعیل خطایی و ظفر، ومیرسلمان و واحدی و قاسم کرمانی وسیف‌الدین وقاضی‌نور ورشکی وخسرووضمیری .

۴۹-آبستنی وباه (سپه۳: ۱) .

۵۰- شعر ازنوایی واحوال چهارده معصوم .

آنچه در حاشیهٔ این نسخه آمده‌است :

۱- نامهٔ ملامحسن بخان .

۲- نواب به میرزا محمدطاهر واقعه‌نویس .

۳- شعرصالح شیخ الاسلام وشیخ صفی ومیرزای شاهنامه خوان وفیض .

۴- نامهٔ های فیض بندرعلی بیگ .

۵- شعرملاولی ،درویش غباری، بابافغانی، کاظم اردبیلی، ظفر، امین اردبیلی باقرخان اردبیلی، بایندرخان صفوی . حیدربیک فایز . شاهدا نیشابوری، ثنایی .

صادق لاهیجی، نظیری، نعمة‌الله .

۶- شعر آصفی ، سعدی، ترجمه زبور.

۷- ترجمهٔ قصیدهٔ برده که در (سپه۳: ۴۲۲) یادشده است .

۸- ترجمهٔ نثراللئالی . که‌در(سپه۳: ۴۲۸) معرفی‌شده‌است .

۹- شعرابن یمین ، خرقانی،ظفر ، بایندرخان صفوی .

۱۰- موسیقی .

۱۱- احکام نجوم وپراکنده‌ها .

۱۲- گزیده‌یی از«رسالهٔ» بازنامه(سپه۳: ۲۳۴) .

۱۳- کنزالرموز .

۱۴- ترجمهٔ دومناجات ازحضرت امیر .

۱۵- هفت‌بند فضولی بغدادی بفارسی .

۱۶- شعر شاهوردی بیگ مهردار ، فردوسی،خواجو، مغربی وخواجه عبدالله انصاری .

۲۹۳۱

نستعلیق ۱۱۰۱، ۱۱۰۲ق. عنوانها و نشانهاشنگرف .

مالك: اعتضادالسلطنه. ۱۲۹۴ق.

کاغذ سپاهانی . جلدتیماج سرخ.

۱۷۸ گ ۱۴/۵ × ۲۶و۱۹س۱۱ × ۲۵.

(۹۴۳) جنگ (گوناگون . فارسی)

اخلاقی عرفانی اخباری،عربی وفارسی .

۵۵۲۸

نسخ و نستعلیق سدهٔ چهاردهم . ازمحمد علی کرمانشاهی. در مدرسهٔ کهن‌سپهسالار نوشته شده‌است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا.
۳۱۷ گ ۱۱ × ۸/۵ سطرها گوناگون.

(۹٤٤) جنگ (گوناگون. فارسی)

دراخلاق، عرفان، وحدیث است.

۵۵۲۹

مانندشمارهٔ پیشین. نسخ و نستعلیق. از همان‌شیخ محمد علی کرمانشاهی و درهمان‌جا نوشته شده است.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا.
۳٦۹ گ ۱۱ × ۸/۵ سطرها گوناگون.

(۹٤۵) جنگ (گوناگون. فارسی)

شعر ونثر وخطبه‌ها بفارسی ودرمیان‌آن تاریخ ۱۱۵۷ ق دیده میشود.

۵۵۳۰

نسخ‌و نستعلیق. عنوانها شنگرف. قطع بیاضی.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج‌سرخ ضربی.
۲٦٤ گ ۹/۵ × ۱۸ و ۱۵س ۷/۵ × ۱۵.

(۹٤٦) جنگ (شعر. عربی)

نظم ونثر خبروحدیث. گویا یک روضه‌خوان‌درسدهٔ سیزدهم آنرانوشته‌است.

۵۵۳۱

نسخ و نستعلیق سدهٔ سیزدهم.

کاغذ فرنگی نخودی. جلد تیماج سرخ ضربی.
۱۹۳ گ ۱۴/۵ × ۲۰ و ۲۰ س ۹ × ۱۵.

(۹۴۷) جنگ (روضه‌خوانی . فارسی)

مقتل فارسی است و در آن از عین‌البکاء ملا علی‌نقی بروجردی نقل شده‌است.

۵۵۳۲

نسخ و نستعلیق سدهٔ چهاردهم.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج.
۱۳۲ گ ۱۷ × ۲۱ و ۱۵ س ۱۵ × ۱۲.

(۹۴۸) جنگ (عربی)

اخلاق و حدیث است.

۵۵۳۳

نستعلیق سدهٔ چهاردهم.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ یک‌لا.
۱۰۰ گ ۱۱ × ۱۷/۵ و ۲۱ س ۹ × ۱۵.

(۹۴۹) جنگ (عرفان . فارسی)

عرفانی است. و در آن از «روح البیان» نقل شده‌است.

۵۵۳۴

نسخ محمدعلی کرمانشاهی در مدرسهٔ کهن سپهسالار در پایان سدهٔ سیزدهم و آغاز چهاردهم نوشته شده‌است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.
۲۹۱ گ۱۱ × ۱۸و۲۱س۱۵/ × ۹.

(۹۵۰) جنگ (حدیث . فارسی)

دراخلاق و حدیث است.

۵۵۳۵

ش۱دفتر. ۱پ–۱۳۷ وسپس «مطالع الایمان» وجام جهان‌نمای (سپه ۳:٤)وسپس دورساله «اصطلاحات‌صوفیه» (سپه۳ :۱٤۳) وسپس مکتوبهایی بترتیب زیراست:

۱ـ مکتوب اول؛میرمحمد نعمان.
۲- مکتوب دوم بخواجه محمد سعید ومحمد معصوم.
۳- » سوم بمیرمحب‌الله بانکپوری.
٤- » چهارم بمیرمحمد نعمان.
٥- » دوازدهم بمیرمحمد نعمان.
٦- » سی‌وششم بمیرمحمدنعمان.

این‌مکتوبها دربرگهای ۱۹۰– ۱۹۹ میباشد.

درپایان این‌جنگ یك‌رساله درانشاء وسپس «جذوات» است که یاد شده است.
نستعلیق همان محمدعلی کرمانشاهی درپایان سدهٔ سیزدهم.
کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج حنایی مقوایی ضربی.
۳٤٦ گ۱۱ × ۱۸و۱۷س۸ × ۱۳.

(۹۵۱) جنگ (گوناگون‌عربی.فارسی)

اخلاق وحدیث‌وازشیخ محمدعلی کرمانشاهی است.

۵۵۳۶

نسخ ونستعلیق همان شیخ محمد علی کرمانشاهی در مدرسهٔ کهن سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سبز ضربی مقوایی .
۴۰۵ گ ۱۱/۵ × ۱۸/۵ و ۲۰ س ۹/۵ × ۱۶/۵.

(۹۵۲) جنگ (گوناگون . فارسی)

ازهمان شیخ محمدعلی کرمانشاهی است.

۵۵۳۷

نسخ و نستعلیق گوناگون همان محمدعلی کرمانشاهی درسدهٔ سیزدهم و چهاردهم درمدرسهٔ کهن سپهسالار.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سبز مقوایی .
۱۹۱ گ ۱۸ × ۲۱ و سطرها گوناگون.

(۹۵۳) جنگ (روضه خوانی . فارسی)

در تعزیه . وروضه خوانی است .

۵۵۴۱

نستعلیق سدهٔ سیزدهم .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی ضربی یک لا.
۱۸۶ گ ۱۷ × ۲۱/۵ و ۱۹ س ۱۲ × ۱۶/۵.

(۹۵۴) جنگ (روضه خوانی . فارسی)

مقتل و روضه خوانی است بفارسی.

۵۵۴۲

نستعلیق سدهٔ چهاردهم.

کاغذ فرنگی . جلد مقوا.
۷۳ گ ۱۳ × ۲۴و۱۴س ۸/۵ × ۱۸ .

(۹۰۵) جنگ (گوناگون .فارسی)

اخلاق وادب واخبار شیعی ومانند دفتر یادداشت است.
اخبار ائمه وبیش ازهمه ازامام‌صادق دارد.

۵۸۳۶

نستعلیق سدهٔ سیزدهم .
کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی.
گ ۱۱ × ۱۷/۵ سطرها چلیپا ۷/۵ × ۱۳/۵ .

(۹۰۶) جنگ (گوناگون .فارسی)

پراکنده‌هایی‌است بنظم ونثرازملامحمد مقیم‌نویسنده، وسپس‌چند کتاب‌مستقل راضمن این جنگ آورده‌است .

«اوصاف‌الاشراف»، (سپه۳: ۲۲۴) و« آغاز وانجام» (سپه۳: ۲۰) و«ده‌قاعده» و«اذکار» (سپه۳: ۹۳) و «کلمات مکنونه» و«سلوك» و «توحید» (سپه۳: ۵۲۲) و«مشرق‌التوحید» و «معیارالعمر » و«لوامع»و«مسکن‌الفؤاد» .

۵۸۳۸

ش۱و۲ دفتر، در۳ر–۶ر .متفرقه است ودر۶پ –۱۳پ. ازآن ملامحمد مقیم‌است.
نسخ گوناگون درماههای‌سال ۱۰۹۸ق.نوشته‌شده‌است.
از«امتزاج»ابو نصر تمیمی،«احیاءالعلوم»و« نصیحة‌الملوك» غزالی،عرایس‌الحکم، نصایح‌افلاطون‌تحفة‌الارواح ، لطائف، اجوبه مسکته ، امثال‌العرب ، المستظرف و غیر آن‌نقل دارد .

آغاز: نحمدك اللهم یاجامع کلمة احبائه علی‌التقوی ...

انجام: عساك‌تکون فی جنات عدن جوار محمد نعم الجوار .

صفحه‌ها در جدول لاژورد و شنگرف .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی.
۱۷۶ گ ۱۲ × ۲۵و۲۳س۸ × ۱۸.

(۹۵۷) جنگ (حدیث . فارسی و عربی)

اخبار مذهبی شیعی است .

۶۷۷٤

نسخ سدهٔ سیزدهم.
کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج مشکی یك‌لا.
۱۸۸ گ ۱۱ × ۱۸و۲۳س۵ × ۱۳ .

(۹۵۸) جنگ (شعر . فارسی)

نظم و نثر از نظامی، فغانی ، امیدی، بهایی ، فصیحی، تسلیم قمی، محسن و مهدی آلهی، و «سمندر وماهی» از حیدر معمایی .

۷۰۹٤

ش۱ دفتر. ۱—۵۲ نستعلیق سدهٔ یازدهم، و بعد از آن «دستور انشاء» میباشد.
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج نیلی.
۸۵ گ ۱۶/۵ × ۳٤/۵ . سطرها چلیپا .

(۹۵۹) جنگ (شعر . عربی)

در این جنگ بخشهای زیر دیده میشود:

۱- شعر عربی:

من لی ببشرای بشری البشر فی الحشم

من لی بذکرای ذکری الحزم فی الهمم

۲- در مدح امام رضا:

یاسائراً زائراًالی طوس یاشائقاً فیض قرب قدوس

وسپس یک قصیدهٔ سینی باترجمهٔ فارسی وپس ازآن یک قصیدهٔ رایی .

ای بسوی طوس در رازونیاز شائق فیض خدای‌دلنواز

۳- رجز «مخیرالاخیار» ازحاج سیدتقی قزوینی درمدح امامان:

الحمدلله ولا سواه فلاآله مطلقا الاه

ترجمهٔ فارسی به مثنوی:

خداراست کیش وجز اونیست کس

که معبود مطلق خدایست و بس

٤- قصیدهٔفارسی رایی :

صبوح صبح بصهبای صافی‌ام دربر

زشوق‌توست که پرهردمم دهدساغر

٥- قصیدهٔ نونی[السلام ای‌سایهٔ‌خررشیدرب‌العالمین ...] .

٦- قصیدهٔ سینی فارسی .

۷- » هایی

۸- » تایی .

۹- » ملمع حکیم سنایی .

۱۰- » مرثیه‌وترجیع بند .

۱۱- شعرهای محتشم تا آخرجنگ .

۷۰۹۵

نسخ سدهٔ سیزدهم.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی مقوایی ضربی.

۱۰۰ گ ۲۲ × ۳۵و۱٤س۱۱/٥ × ۲۲.

(۹۶۰) جنگ (شعر. فارسی)

شعرهای فردوسی ،لطف‌الله نیشابوری ، خواجو کرمانی، کمال‌فارسی، جلال جعفری، حسن کاشی ، امیرنصرت رازی، علی‌سوگندی، اقطع‌السان،حمزهٔ کوچک، وحیدتبریزی، یوسف‌بنا، باباافضل کاشی، کمال‌الدین، قصیدهٔ وفایی، شمس بلیانی خواجکی کرمانی ، ابن‌حیدر سبزواری، ابن خواجهٔ کاشی ، مولانا أرزی بفارسی ، کمال‌بن غیاث،علی بنداری ،ناصر خسرو،جعفری یزدی، حیدرعلی‌باری ، کسایی ، توحیدی ،سعیدالدین سلطانی، نجم‌الدین کبری ، ابن مورخ کاشی ، سعید هروی ، جنید،حافظشیرازی .دربر دارد . و نیز دربارهٔ دزد (یک صفحه ونیم‌شعر) ، و شعر رفیع شروانی و پوربنادرآن است .

۷۰۹۷

نسخ عبدالکریم مداح در ۸۴۹ ق.

کاغذ سمرقندی جلد تیماج سبز مقوایی .

۱۰۶ برگ ۲۵×۱۷ و ۱۵س ۱۷×۱۱/۵.

(۹۶۱) جنگ (شعر. عربی‌وفارسی)

شعرهای عربی‌است از محقق جزایری ومیرزا احمد وابوالفتح بستی .

سپس تتبع ازهاتف‌اصفهانی‌بعربی باهمان‌وزن وروی . وشعری‌ازاحمدبن‌لطف علی تبریزی که درنجف ساخته‌است.

آغاز:

الم اقاسی یاخلیلی عاصیاً شدائد دهر کالجبال الرواسیا

أنجام :

امنتهم مذ آمنوك و قلبهم من جدسیفک‌خاشیع متصدع

ودرپایان اشعاری فارسی بچلیپا نوشته شده‌است.

۷۹۸۰

نسخ سدهٔ سیزدهم.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی یك‌لا.
۱۰۷ گ ۱۶ × ۲۲ و ۱۵ س ۷ × ۱۲/۵.

(۹۶۲) جنگ (گونا گون. فارسی)

قصاید گونا گون بفارسی است ودرپایان قصیده‌یست در پاسخ غضایری.

۷۰۹۹

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانها سفیدمانده‌است.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج حنایی یك‌لا،
۸٤ گ ۱۵ × ۲۲ و ۱٤ س ۸/۵ × ۱۳.

۷۱۰۰

ص ٤۸ همین مجلد دیده شود.

(۹۶۳) جنگ (عربی. فارسی)

أشعار زیررا دربردارد:

۱- لام عمربااللوی سربع. باسندآن (ترجمه ازمجمع البحرین بفارسی).
۲- شعر قیس بن عاصم. ازاربعین.
۳- عوجاعلی طلل بالقفص خلان.
٤- بانت سعاد ... باشرح عربی.
۵- تخمیس بانت سعاد.
۶- شرح لامیة العرب شنفری.
۷- قصیدهٔ میرمحمد نصیر طبیب اصفهانی بعربی.
۸- قصیدهٔ ابن هباریه در «شطرنج».

۹ـ قصیدهٔ عیسی بن سنجر بن بهرام اربلی، حسام الدین .
۱۰ - پراکنده ها .

۷۱۰۱

ش۱ دفتر . ۱-۱۰۳ر. نسخ و نستعلیق محمدحسین بن علی محمد آق اولی در ۲۱ ع ۲- ۱۲۶۶ ق. بدستور میرزا عبدالوهاب خان .عنوانها شنگرف است:
برگ شمار قدیمی دارد که تا ۲۷۳پ · میرسد و بنابراین افتادگی دارد. واز آنجا تا ۱۴۹ « لوامع » جامی است .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سبز یك لا.
۱۵۱ گ ۱۴ × ۲۱ و ۱۰ س ۵/ × ۱۲/۵.

(۹۶۴) **جنگ** (شعر. عربی)

مرثیه ها از سیدطباطبایی وحاجی هاشم دارد . ونیز قصیده یی ازروی «لمن الشمس فی قباب قبا ها . . .» وشعرهای کاظم ، محمدرضا ، سیدماجد وسید احمدبن علیخان مدنی در آنست .

۷۱۰۳

نسخ ۱۲۷۱ق. برای شیخ محمدبن حاج محمدجعفر·
کاغذ فرنگی نخدی. جلد تیماج برون سبز· کناره ودرون حنایی یك لا.
۲۱۶ گ ۱۲ × ۲۱ و ۲۰ س ۸ × ۱۵/۵.

(۹۶۵) **جنگ** (منشآت. عربی وفارسی)

بخش یکم این جنگ حکم و آداب است در دو باب، بخش دوم مکاتبات است درسی وسه باب است وهرباب چند فصل دارد . برای شرف الدوله تألیف شده است و درهرباب اشعارعربی و فارسی راجمع کرده است .
آغاز: افتاده :للنفس فضائل عظمیة و اودعها اخلاق وشمایل جسیمة . . .

انجام:

دی شمس طبیب دارویی دا مراد
در حال بخوردم و بقا داد مرا

٧١٠٤

نسخ مهدی بن علی نقی تبریزی جمعه ١٩ رجب ١٢٩٠ ق.
مالك: جعفر قلی بن عباس قلی در ١٣٠٠ ق. با مهر شاگرد نویسنده، در کنار صفحه درسال ١٢١٦ ق. نوشته که استادم این نسخه را بادست چپ نوشته است چون چپ نویس بود.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی یك لا ضربی.
١٣٧ گ ١٤/٥ × ٢٠ و ١١ س ٧/٥ × ١٤

(٩٦٦) جنگ (منشآت. فارسی)

جمع کننده که درویش حسین «نوا» است، شعرهای فارسی را بحسب موضوع گرد آورده چنانکه توحید را از فردوسی وسنایی تا هاتف وجامی ودیگر متاخران چون مجمر آورده است.
سپس طرزنامه نگاری بپادشاهان و به سپهسالاران وشکایت ووصل وهجر ورباعیاتی ازمتآخرین وشعر برای یکی ازخدایان دارد.

٧١٠٥

نسخ درویش حسین «نوا» در ١٢٣٥ ق.
کاغذ فرنگی سفید. عنوانها شنگرف. جلد تیماج قهوه یی یك لا.
١٣٢ گ ٢٠ × ١٤ و ١٥ س ٨/٥ × ١٤/٥.

(٩٦٧) جنگ (شعر. فارسی)

شعرفارسی است در دوبخش بترتیب حروف تهجی در قافیهٔ اشعار. هربند که وزن وقافیهٔ ویژه دارد مشتمل براشعارشاعرانی چند میباشد.

ودرپایان رباعیات شعرای مختلف است.

۷۱۰۶

نستعلیق محمدمسیح بن محمدصالح ساوجی درمدرسهٔ جانی‌خان‌قم دره ۱۲۲۰ق.
اول افتاده، عنوانها شنگرف‌است.
کاغذ فرنگی جلد مقوایی.
۱۱۰ گ ۲۰×۱۴ ۲۰س ۱۵/۵×۹.

(۹۶۸) جنگ (شعر. عربی‌وفارسی)

شعر عربی‌و فارسی‌است ازطرفه و محتشم و قائمقام دیگران. درآغاز شعر ناصرالدین‌شاه است‌و گاهی‌نثرهایی‌دیده میشود که مانند گلستان ساخته‌شده است.
دریک‌جا عنوان «میرزا فرج‌الله‌منشی محلاتی متخلص بطرفه«خازن‌الاشعار» دیده میشود و دوازده بند محتشم‌هم در آن هست وحکایت«شاه‌و درویش» و شعر سنایی و شعرهمای شیرازی رانیزدار.

۷۱۰۷

نستعلیق درویش گوهر بختیار در۱۲۷۱ق.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج حنایی ضربی.
۲۷۷ گ ۱۹×۱۳ سطرهاچلیپا۱۵×۹.

(۹۶۹) جنگ (گوناگون. فارسی)

شامل بخشهای زیراست:
۱- نان وحلوای بهایی.
۲- مثنوی نوعی خبوشانی.

٣- ساقینامهٔ ظهوری ترشیزی .

٤- تحفة‌العراقین خاقانی بادیباچهٔ نثری .

٧١٠٩

نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها سفید مانده است.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی .

٢١٩ گ ١٠/٥ × ١٧ و ٢٠ س ٥ × ١٤ .

(٩٧٠) جنگ (شعر. عربی)

شعر عربی از : بهاالدین ذوالشرف ، جمال الدین بن مطروح ،واواً، دمشقی ، قاضی ارجانی ، ابن میر رشید، ابن فارض ، ابن نخاس ، عبدالصمد بغدادی ، ابن ابی‌الحدید ، شیخ علی شافینی، محمد علی‌اعسم ، جواد قنادی بغدادی، ابن خلفه حلی، و دیگران‌است .

٧١١٠

نسخ سدهٔ سیزدهم .

کاغذ فرنگی . جلدتیماج قهوه‌یی یك‌لا .

٨٥ك ١١/٥ × ١٥/٥ و ١٤ س ٨ × ١٢ .

(٩٧١) جنگ (شعر. فارسی)

« تذکرهٔ شاعران » است . ازچند شاعر فارسی‌زبان که‌اند کی‌از سر گذشت و اند کی از شعرایشانراآورده است .

درپایان کتاب بخشی‌است که شعرها بترتیب موضوع یاد شده و بسرایندگان نسبت شده است .

چنانکه‌در توحید ازشانی تکلو، بدیعی تبریزی و کمال‌اسماعیل یادشده‌است .

اینها هستند شاعرانی که درآن نام برده شده‌اند :

انوری ، نظیری ، حسن غزنوی ، اشرف صفدر جاهی، ظهیر،آهی، عسجدی جزوی ، عنصری ، کمال عبدالرزاق ، انیسی ، فردوسی ، تجلی ، علی‌رضاتفرشی، خاقانی ، عبدالواسع جبلی ، سنائی ، وحشی ، مسعودسعد ، محتشم ، جناب ، عرفی، بابا طاهر ، لامعی ، معزی ،رودکی ، قاضی عطاءالله ، نظامی ، سعدی، مکتبی،لالا ، مغربی ، اوحدی ، بابا افضل، قاآنی ، قائمقام .

۷۱۹۵

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج مقوایی .
۱۴۹ گ ۱۰ × ۱۷/۵ و ۱۱س۵ × ۱۱ .

(۹۷۲) جنگ (شعر. فارسی)

دراین جنگ بخشهای زیردیده میشود:

۱- ترجیع بندی‌های هاتف مانندآنچه‌درج۳ص ۴۳۱ گذشت .
۲- گلشن راز .
۳- منظومهٔ شیخ بهایی « ای مرکز دائرهٔامکان » .
۴- قصیدهٔ عینیه «لام عمر باللواسربع» با ترجمهٔ فارسی .
۵- «نان‌و حلوا»ی شیخ بهایی.
۶- «نان و پنیر »شیخ بهائی

۷۲۰۷

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . برخی جاها تاریخ ۱۲۸۲ ق. دارد . و پس از آن « نان وحلوا»و« پنیر»واشعار متفرقه است . برگ ۹۶ تا پایان .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی .
۱۰۰ گ ۱۰ × ۱۵ و۱۷س ۶ × ۱۱/۵ .

(۹۷۳) جنگ (شعر.عربی)

شعرهای قاضی شرف‌الدین بن عنین و پدرسید مرتضی و طغرایی‌رادربر دارد .

آغاز:

ادر ذکر من اهوی ولو بملام فان احادیث الحبیب مدام

أنجام:

فقال اذن قم یاعلی فاننی رضیتک من بعدی اماماً وهادیاً

۷۲۰۸

نسخ بی نشان سدهٔ سیزدهم .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماس مشکی مقوایی .

۹۷ گ ۱۶ × ۲۳ و ۱۵ س ۷/۵ × ۱۴ .

(۹۷۴) جنگ (گوناگون . فارسی)

دارای ترجمهٔ دعای کمیل از مجلسی (گ ۱۹۲۶ ر- ۵۶ پ) . و ترجمهٔ دعای سحر، شاید از همین مجلسی بهمان خط (۲۷ ر- ۳۱) واز «حیاة القلوب» مجلسی عباراتی درآن آمده است . وزیارتنامهٔ وارث و جزآن درسه فصل (۳۲ ر- ۵۰ پ) که در ۱ محرم ۱۱ (شاید ۱۱۰۰) تألیف شده است بلاغ تصحیح و حاشیهٔ منه دارد .

وترجمهٔ مناجاة [انا المطلوب فاطلبنی تجدنی] (۵۶ پ- ۶۱ ر) .

وترجمهٔ دعای صدبند [الغوث ، الغوث، خلصنا من النار یارب] .

(۶۱ پ- ۶۴ ر) .

و ترجمهٔ دو حدیث راجع بقیامت از مجلسی تألیف ۱۱۰۰ .

۷۳۸۵

عربی بانسخ مشکی ، وفارسی بانستعلیق شنگرف نوشته شده است .

کاغذ سپاهانی . جلد مقوا .

۸۴ گ ۱۱/۵ × ۲۲ و ۲۰ س ۶ × ۱۴ .

(۹۷۵) جنگ (گوناگون . فارسی)

شامل خبر و دعا و شعر بعربی و فارسی است .

۷۴۴۹

نستعلیق سدهٔ ۱۳ و ۱۴ هم .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی یك‌لا و بیاضی .
۴۶ گ ۱۰/۵ × ۱۷ . و ۱۹ × ۱۵ .

(۹۷۶) جنگ (روضه‌خوانی . فارسی)

شامل تعزیه و پیش خوانی وروضه خوانی بفارسی وعربی .

۷۴۵۰

نسخ و نستعلیق سدهٔ سیزدهم . با عنوانهای شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی .
۱۴۸ گ ۱۰ × ۲۱ و۱۷س ۷ × ۱۶.

(۹۷۷) جنگ (رروضه‌خوانی. فارسی)

نثر و شعرو در تعزیه است .

۷۴۵۱

نسخ و نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا فرسوده.
۸۸ گ ۱۳ × ۲۲/۵ و سطرها چلیپا ۱۱ × ۱۳ .

(۹۷۸) جنگ (گوناگون .عربی)

این جنگ شامل نه بخش بترتیب زیراست :

۷۴۵۳

خصوصیات دفتر درش ۱ «تشخص» درج ۳ ص ۴۳۷ گذشته است.

۱- التشخیص که در ج ۳ ص۴۳۷ گذشت .
۲- قواعدالعقاید .
۳- هدایة الطالبین .
٤- اثبات الواجب قدیم ، که در ۳: ٤۱ گذشت .
٥- الغرض الغایة والفائدة .
٦- آداب البحث ناشناس که در ۳:۱۲ گذشت.
۷- آداب البحث عضدی که در ۳ : ۹ گذشت .
۸- قصیدهٔ لامی امرؤالقیس وخمریهٔ میمی ابن فارض(٤۰-٤۳) .
۹- اصول فقه که در ۳ : ۱٥۳ گذشت .

(۹۷۹) جنگ (گوناگون .فارسی)

قسمتهاییست ازحدیث وشعراز کتب مجلسی مانند «حق الیقین» وپایان یک رسالهٔ دیگراز مجلسی در ۲۸پ. دیده میشود . و رساله یی در احادیث قیامت بدینگونه :

آغاز: بسمله . حمدله ... اما بعد ای عزیزمن بدان وآگاه باش که جمیع حیوانات با انسان در بدن و اعضا شریکند...

أنجام : وسمعه خودنمایی درقول است و گفتار .

۷۵۱۹

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . حدیث قیامت در ٥۱ ر - ٥۹ ر . است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یک لا .
۸٤ گ ۷ × ۱۳ و ۱٥س ٥/٥ × ۱۱ .

(۹۸۰) جنگ (گوناگون .فارسی)

صرف ، نحو ، خبرو حدیث است.

۷۵۲۰

خطهای گوناگون سده‌های سیزدهم و چهاردهم است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی یك‌لا .
۱۲۰ گ ۵/ ۱۱×۱۸ سطرها گوناگون .

(۹۸۱) جنگ (گوناگون . فارسی)

از شیخ محمدعلی کرمانشاهی است بعربی و فارسی درخبروادب . بدینگونه:

۱- بندهایی از «سماء و عالم» بحار .
۲- شعرمستزاد منسوب به خیام .
۳- از «نورالابرار» .
٤- از «مناقب الطاهربن» طبری .
۵- ازشقیق بلخی .
٦- از حقایق فیض .
۷- ازجلد دهم بحار .
۸- از «روضة الشهداء» .
۹- از «مقتل» ابی‌مخنف .
۱۰- از «جامع المعجزات» .
۱۱- از «حزن المؤمنین» .

۷۵۲۸

نسخ و نستعلیق سدهٔ چهاردهم .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی یك‌لا.
۴۹۸ گ ۱۱×۱۸ سطرها گوناگون .

(۹۸۲) جنگ (گوناگون . فارسی)

تعزیه وروضه خوانی است از محمدعلی کرمانشاهی .

۷۵۲۹

نسخ و نستعلیق همان گرد آورنده درسدهٔ چهاردهم .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج نیلی ضربی یك‌لا .
۴۰۸ گ ۱۲ × ۱۹ سطرها گوناگون .

(۹۸۳) جنگ (گوناگون . فارسی)

ادب ، نحووصرف است ازمحمدعلی کرمانشاهی . مطالبی از کتاب سیبویه و «البیان والتبیین» جاحظ از روی نسخهٔ چاپی ۱۳۱۱ رونویس کرده‌است .

۷۵۳۰

بخط همان گرد آورنده ، درسدهٔ چهاردهم .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۴۲۲ گ ۱۸ × ۱۲ سطرها گوناگون .

(۹۸۴) جنگ (گوناگون . فارسی)

از محمدعلی کرمانشاهی درعرفان است ودرآغاز سرگذشت محیی الدین عربی است ازصالح موسوی خلخالی . وسپس بندهایی از خمریهٔ ابن فارض [شربنا علی ذکر الحبیب مدامة . . .] و بخشهایی از «تاریخ الائمة» دارد .

۷۵۳۱

ش ۱ . برگهای ۱ - ۳۴۵ ر . نسخ و نستعلیق همان گرد آورنده محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۱۰ ق . وسپس «تاریخ الائمة» است که درج ۳ ص ۲۹۲ گذشت .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی .
۴۲۵ گ ۱۲ × ۱۸ سطرها گوناگون .

(۹۸۵) جنگ (روضه خوانی . فارسی)

خبر و روضه خوانی است .

۷۵۳۶

نستعلیق سدهٔ سیزدهم .
کاغذ فرنگی . جلد مقوایی.
۳۱۰ گ ۱۲ × ۱۸ سطرها گوناگون .

(۹۸۶) جنگ (گوناگون . فارسی)

نگارندهٔ آن از مبحث امامت آغاز کرده وشصت آیت از قرآن بدلیل آورده است .
سپس بمطاعن خلفا پرداخته ، از سید مرتضی رضی، ابن ابی الحدید، عثمانیهٔ جاحظ و ابوجعفر و تمحیص محمد بن همام اسکافی و «الأربعین عن الاربعین» کمال الدین ابن یوسف شامی آورده، وسپس فصلی دربارهٔ صاحب الزمان از غیبت نعمانی و غیبت ابن سعد واخطب خوارزم آورده وسپس مطالبی در نحو و صرف آورده است .

آغاز : بسمله . بیان حال و طرد مقال . اختلاف اصحاب رسول الله ... فی الحلال والحرام فی العقاید والاحکام ضروری ...

أنجام: نحو حدیث انس بن مالک المتقدم وعن . (افتاده).

۷۵۴۳

نستعلیق خود مؤلف است چون خطزدگیها دارد . عنوانها شنگرف . حاشیهٔ «منه عفی عنه» دارد.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی .
۴۰۲ گ ۱۳ × ۱۹/۵ و ۳۱ س ۹ × ۱۴ .

(٩٨٧) جنگ (روضه خوانی . فارسی)

خبر وتاریخ و ملل ونحل است وشاید ازمحمد تقی مجلسی باشد .

٧٥٥٥

نستعلیق . گویا خط مجلسی اول باشد. در پایان دارد:
[نمقه تذکرة للولد الاعز جمال الحق... والدین محمد ادام الله ... محمد تقی بن مجلسی فی جمیدی الثانیة سنة ١٠١٢] وسپس مهر دارد بدین عبارت :
[تلك الجنة نورث من عبادنا من کان تقیا ١٠٥] شاید ١٠٠٥ .
کاغذ سپاهانی رنگارنگ . جلد تیماج حنایی یك لا .
٥٨ گ ١١/٥ × ٢١/٥ . سطرها گوناگون .

(٩٨٨) جنگ (روضه خوانی . فارسی)

در روضه خوانی است . از «عین الحیاة» و «بحار» و «سرور المؤمنین» و «اسرار العارفین» و «ریاض الاحزان» نقل دارد .

٧٥٥٥

نستعلیق سدهٔ سیزدهم .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی یك لا .
١٣٩ گ ١١/٤ × ٢١/٥ وسطرها چلیپا و گوناگون .

(٩٨٩) جنگ (شعر . عربی)

بجز کتابچه هایی که فهرست آنها در زیر میآید، دارای بخشهای زیراست :
قصیدهٔ ابن حسام درستایش پیامبر . (گ ٢١٦پ-٢١٨ر) .
آغاز: اطلعت البدر لیلا وهو کالشمس الضحی
نوره یسعی کساع قد سعی بین الصفا

أنجام:

ان طلبتم منهج الارشاد قد ارشد تکم

والسلام علی من اتبع الکرامة والهدی

وسپس قصیدهٔ دیگری که شایداز همو باشد. (گ۳۱۸).

آغاز:

الی کم تمادی فی سرور و غفلة و کم هکذانوم الی غیر یقظة

أنجام:

و کم علی الارض من خضراء مورقة.

وسپس زیارت جامعه است.

وسپس فائده یی درجمعهای قیاسی است، و پس ازآن قصیدهٔ نونی فارسی درمؤنثات سماعی از تاج الدین حسن حافظ تونی دیده میشود. (گ۳۲۲).

آغاز:

مؤنثات سماعیه هفت و هفتاد است

که بی علامت تانیث شد مؤنث آن

أنجام: و گرچو خیل وچومتن است وچون ذنوب ومنون

از ین قبیل شمارند اهل علم عیان

۸۱۹۰

نسخ غلامرضا درسدهٔ دوازدهم وشامل بخشهای زیر است:

۱- شرح قصیدهٔ لامی.

۲- سالهای ترکی.

۳- صدف.

٤- شرح امثله.

٥- قواعد قرآن.

٦- تیسیر که درج ۳: ص٥٤٥ گذشت.

۷- شرح قصیدهٔ شاطبی.
۸-نصاب المتعلم.
۹- قرائت عاصم .
۱۰-خرقه
۱۱- تجوید که در ۳: ۳۲۱ گذشت .
۱۲ بهایی .
۱۳- غنای سبزواری .
۱٤ -الفیهٔ شهید که در۳: ۱۸۵ گذشت.
۱۵- غفلیه .
۱٦- ذبیحیهٔ بهائی .
۱۷- وضوء .
۱۸- اوزان که در ج۳: ۲۲۳ گذشت.
۱۹-زبدة اصول .
۲۰- مشرق الشمسین.
۲۱- اللمعة فی النیة و سپس پراکنده‌های این جنگ است.
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.
۳۲۲ گ ۲۱ × ۲۹ و ۲۱س ۱٤ × ۲۱ .

(۹۹۰) جنگ (گوناگون .عربی .فارسی)

دارای بخشهای زیراست :
۱-اندکی از کلیله‌ودمنه .
۲- شعرونثر عربی وحکایات .
۳- امثال عرب .
٤-بخشی از«قواعدالاحکام»علامه .
۵- منظومهٔ فقهی .
٦- مطالب اصولی ورجالی .

۸۳۸۵

نسخ سدهٔ سیزدهم . آغاز وانجام افتاده است . در برخی جاها عنوان مطالب را نوشته ومطلب آنرا ننوشته‌است.

مالك : حاج میرزا نصرالله در ۱۲۶۸ق.

کاغذ سفید فرنگی . جلدتیماج سرخ مقوایی .

۲٤٥ گ ۱۷ × ۲۳/و۱۹س۱۰/٥ × ۱۷/٥.

(۹۹۱) جنگ (گوناگون . عربی)

شعرونثر، خبروحدیث‌است . بعربی . گردآوردهٔ سیداحمد رضوی أدیب پیشاوری .

۸۳٦۱

نستعلیق خود مؤلف ،أدیب پیشاوری بگواهی عبدالحسین اورنگ .

کاغذ فرنگی دردفترچه‌های خطدار. جلد مقوا .

۸٥ گ۱۸ × ۲۲ . سطرها گوناگون .

(۹۹۲) جنگ (گوناگون . عربی)

ادبی عربی از سیداحمد أدیب پیشاوری یادشده‌دربالااست .

۸۳٦۲

نستعلیق‌خود پیشاوری‌است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوایی .

۹٦ گ ۱۹ × ۲۲ . سطروانداز‌ه گوناگون .

(۹۹۳) جنگ (گوناگون . عربی)

ادبی عربی ازأدیب پیشاوری‌یادشده است .

۸۳۶۳

خط خود پیشاوری است .
کاغذفرنگی‌سفید . جلد مقوا .
۶۹ گ ۱۷/۵ × ۲۲ . سطرها گوناگون .

(۹۹٤) جنگ (گوناگون . فارسی)

نظم و نثر عربی وفارسی‌است از ادیب پیشاوری .

۸۳۶٤

خط خود پیشاوری است .
کاغذ فرنگی . جلد مقوا.
۷۳ گ ۲۲ × ۱٤ .

(۹۹۵) جنگ (گوناگون .عربی)

نظم ونثراست از همان پیشاوری .

۸۳۶۵

خط خود پیشاوری است .
کاغذ فرنگی . جلد مقوا .
۱۰۲ گ ۱٤ × ۲۲ .

(۹۹۶) جنگ (أدب .فارسی)

فلسفی وادبی‌است، عربی‌وفارسی ازهمان پیشاوری .

۸۳۶۶

خط خود پیشاوری‌است .

کاغذ فرنگی . جلد مقوا .
۱۰۲ گ ۱۴×۲۲ .

(۹۹۷) جنگ (گوناگون .عربی)

در ادب عربی بنظم ونثراست‌از همان پیشاوری .

۸۳۶۷

خط خود پیشاوری است .
کاغذفرنگی . جلد مقوا .
۲۳۳ گ ۱۵×۲۱ .

(۹۹۸) جنگ (گوناگون .عربی)

درادب عربی بنظم ونثراست .از پیشاوری بادشده .

۸۳۶۸

نستعلیق خود پیشاوری است
کاغذ فرنگی . جلد مقوا .
۷۴ گ ۱۳×۱۹ .

(۹۹۹) جنگ (گوناگون .عربی)

بعربی در ادب . و از همان ادیب پیشاوری است .

۸۳۶۹

خطخود پیشاوری است.

کاغذ فرنگی جلد تیماج سرخ یك‌لا. قطع بیاضی ·
۱۴۲ گ ۱۱ × ۲۲ ·

(۱۰۰۰) جنگ (گوناگون. عربی)

نظم و نثراست .

۸۴۷۰

نسخ سدهٔ سیزدهم. کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ یك‌لا صحیح بیاضی ·
۱۳۹ گ ۱۱ × ۲۱/۵ ·

(۱۰۰۱) جوابات الکرکی (فقه. عربی)

پاسخهایی است که شیخ علی‌بن عبدالعالی کرکی به سید فضل‌الله حسینی درمسائل پراکنده داده است .

آغاز: بسمله. مسائل متفرقة سمعتها من حضرة شیخنا ومقتدانا ومجتهد زماننا علی‌بن عبدالعالی . ره. وانا السائل . . . فضل‌الله الحسینی . . . فصل فی‌الوضوء؛ فعل الوضوء . . .

أنجام: ولالغیرهم بدون اذن صاحب الحصة سماع .

۶۰۴۱

ش۳ دفتر ۳۸پ – ۴۶ر . نستعلیق سدهٔ یازدهم .
۱۸س ۴/۵ × ۱۱/۵ . ش ا «صیغ العقود» میباشد.

(۱۰۰۲) الجواب المفصل (عرفان. عربی)

محمدبن حسن بن علی‌بن معتق در این کتاب ازقونوی و غزالی وعبدالکریم گیلانی و «رسالة الطیر» ابن‌سینا، واز ابن باجهٔ اندلسی ، وابن صائغ، وسعری ، واخوان الصفا

وابن عربی وأرسطو ومسعودی و«مداوی الکلوم» و کتاب الحقایق نقل کرده است. وسپس عینیهٔ ابن سینا بشعر تضمین وشرح شده است.

آغاز: قال محمدبن علی بن معتق ... بسمله. اما بعد حمدالله آله العالم ... فانی القی الی کتاب کریم ... قدشمل فنونا وحوی من البلاغة أبکاراً و عیوناً ... وذلک من تلقاء القاضی ... فخرالدین ابی بکربن زین الدین الشافعی ... افتتح القاضی کتابه الموصوف «رقائق رقیقة» ...

أنجام: متوسلا بکرام اولیائه ... فانی قریب اجیب من الداعی اذادعان تمت.

۶۵۵۵

ش۵ دفتر. ۱۰۸ پ ۱۵۴ر. ش۱ «رسائل اخوان الصفا» است.

(۱۰۰۳) جوامع احکام النجوم (نجوم. عربی)

ابن فندق ظهیرالدین فرید خراسان ابوالحسن علی بن زید بیهقی (نزدیک ۴۹۰-۵۶۵ق) (ذریعه ۵: ۲۴۶ ف. دانشگاه ۳: ۸۷۶).

۶۴۰

نسخ ۱۸-ج۲ - ۱۲۷۳ ق. و عباس قلی در ۱۲ رمضان همان سال، آنرا مقابلت کرده است.

عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز ضربی مقوایی.

۱۵۵ گ ۱۴×۲۲و۱۹س ۸×۱۴.

(۱۰۰۴) جوامع الجامع (تفسیر. عربی)

ازامین الاسلام ابوعلی فضل الله بن حسن بن فضل تفرشی (طبرسی) طوسی است

که بدرخواست پسرخویش ابونصرحسن، پس از «مجمع البیان» و «الکافی الشافی» این کتاب را که تفسیر میانین ویست در چهار جلد نگاشت، و از شنبهٔ ۱۸ صفر ۵۴۲ ق. تا ۲۴ محرم ۵۴۳ درسنی. بیش ازهفتاد سال، باین تفسیر سادهٔ ادبی که گزیده‌یی ازدو تفسیر او و «کشاف» میباشد، مشغول بود (ذریعه ۵ : ۲۴۸ ف. دانشگاه ۳:۱۳۹۸).

۱۹۵۰

جلد دوم است. ازسورهٔ مریم تا پایان رادر بردارد. نسخ محمدزمان بن صفرقلی مراغه‌یی قزوینی. درشنبه ۱۰ ج۱ – ۱۰۷۵ ق. عنوانها شنگرف. آیه‌ها معرب. وقف محمدشفیع صدر اعظم.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۳۰۹ گ ۱۷/۵ × ۳۱ و ۲۷ س ۱۰ × ۲۲/۵.

۱۹۵۰

نسخ سدهٔ یازدهم است. و مشتمل بر تفسیر تمام قرآن است. درحاشیهٔ صفحه‌ها معانی بعضی ازواژه‌ها و کلمات از کتب لغت و تفاسیر نقل گردیده‌است. وقف سپهسالار.

کاغذ خان بالغ. جلد تیماج.

۴۱۰ برگ ۲۷ × ۵] ۲۳ و ۲۵ س (سپه ۱ : ۱۱۰)

۱۹۵۱

نسخ. و مشتمل بر تفسیر تمام قرآن است.

درپایان کتاب برگی که مشتمل برچند سطر از خاتمهٔ کتاب بوده افتاده، و بدین جهت سال نوشتن و نام نویسنده معلوم نیست آخرین سطر موجود اینست:

[علی جواهر التفسیر وزواهره مکتنزاً بیواطن علمه وظواهره، عدیم النظیر فی الکتب جدیراً].

وقف سپهسالار. کاغذسمرقندی. جلدچرمی

۲۹۰ گ ۲۷ × ۲۵ و ۳۰ س. (سپه ۱ : ۱۱۱).

۱۹۵۳

نسخ هدایت‌الله تنکابنی در سال ۱۱۱۵ ق. و مشتمل بر تفسیر ازسورهٔ فاتحه تا سورهٔ کهف است . وقف سپهسالار.

کاغذ دولت آبادی · جلد چرمی.

۲۳۶ گ ۲۵ × ۱۸/۵ و ۲۳ س (سپه : ۱ ۱۱۱).

۱۹۵۴

نسخ محمد شریف لاهیجانی درسال ۱۱۱۵ ق. و تصحیح ومقابله گردیده است . مشتمل بر تفسیر تمام قرآن است . وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی . جلد چرمی .

۵۵۵ گ ۲۶/۵ × ۲۵۱۷ س (سپه: ۱ ۱۱۰).

۵۱۴۹

از آغازیك برگ افتاده ، تانیمهٔ سورهٔ حشررا دربر دارد.

نسخ سدهٔ یازدهم . آیه‌ها برخی معرب‌است وزیرخط . گذارده شده .

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی فرسوده بابرگردان·

گ ۱۸ × ۲۵ و ۲۴ س ۱۰/۵ × ۱۷/۵ .

۵۱۵۰

از آغاز تا پایان کهف را دارد . نسخ سدهٔ دوازدهم . آیات معرب و زیرخط شنگرف‌است‌صفحهٔ پایان‌را محمدعلی(شاید کرمانشاهی) بنستعلیق نوشته‌است· حاشیه‌دارد.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ مقوایی .

۲۵۰ گ ۱۹/۵ × ۳۸/۵ و ۲۵ س ۱۲ × ۲۲.

۵۱۵۱

ازآغاز تا بخشی ازسورهٔ هود. نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف. آیه‌هازیرخط

شنگرف. حاشیه‌ها نستعلیق.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج حنایی مقوایی.
۱٤٦ گ ۱۸/۵ × ۳۰/۵ و ۱۲س ۱۲ × ۲۲.

۵۱۵۲

جلد دوم. از مریم تانیمهٔ اخلاص‌را دارد. پایان افتاده‌است.
نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. آیه‌ها زیر خط شنگرف.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی شکسته.
۳۳۱ گ ۱۸ × ۲۵ و ۲۳س ۱۰ × ۱۷.

۵۱۷۷

جلد دوم است، از مریم‌را دربر دارد. نسخ پنجشنبه رمضان ۱۰۷۲ق.
عنوانها شنگرف‌است. آیتها معرب وزیرخط‌شنگرف.
نخستین بار از ثلث حاج محمد یوسف قزوینی بتولیت دو پسرش محمد مهدی و محمد مؤمن درذیحجه ۱۱۱۷ ق. برای شهر قزوین وقف‌شده. وسپس قاسم‌بن محمدحسینی آنراوقف کرده. وسومین‌بار حاج آقا احمد کرمانشاهی در ۱۳۵٦ق. آنرا برای کتابخانهٔ سپهسالار وقف کرده‌است.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.
۲۸۱ گ ۲۰ × ۳۱ و ۲۳س ۱۱ × ۲۰.

(۱۰۰۵) جوامع الحکایات (تاریخ. فارسی)

و لوامع الروایات

از نورالدین محمد عوفی حنفی بخاری درسدهٔ ششم و هفتم (ذریعه ۵: ف. ف. دانشگاه ۲: ۲۱ مشار ۵۱۱ و مقدمهٔ دکتر معین بر جلد اول).

۱۶۰۸

ازخلافت مهدی (باب پنجم بخش نخستین) تا نیمهٔ باب ۲۰ بخش چهارم است. نستعلیق سدهٔ دهم. ۲۷ برگ آغاز نسخه، نو نویس است. و برگهای دیگر گوناگون است.

کاغذ نخدی گوناگون. جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی.

۴۲۰ گ ۱۹ × ۳۱ و ۲۲س ۱۳ × ۲۳.

(۱۰۰۶) جواهر الاحادیث (خبر. عربی)

اخلاقست و بنگارشهای غزالی میماند، امادرآن ازوی واز امام باقر نقل شده است و ۷۰ عنوان «جوهر» دارد. و شاید از فیض کاشی باشد. سخنان حکما و عرفا و احادیث راجمع کرده است از ابوحامد غفرانی و ابوجعفر علیه السلام نقل دارد.

آغاز: افتاده:

لایضرك تقصیری. و قال ابوالدرداء انی آمرکم بالامر و ما افعله لکن أوجرعلیه ... وهوخمس وسبعون جوهرة وبالله... الجوهرة الاولی فی العقل... والجوهرة الخامسة والسبعون فی المتفرقات...

أنجام:

فتحواباب البصرو وعبرواجرالهواء وصحت لهم طریق النجاة

۲۷ صدر

نسخ از ابراهیم بن علی بن موسی عاملی. در پنجشنبه ۱۹ رجب ۱۱۰۲ ق. عنوانها و نشانها شنگرف.

کاغذسپاهانی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی با برگردان.

۱۳۹ گ ۱۹ × ۲۴ و ۲۰س ۱۱/۵ × ۱۶.

(۱۰۰۷) **جواهر اسرار** (عرفان. فارسی)

وزواهر انوار

در شرح مثنوی مولوی از کمال‌الدین حسین خوارزمی که از آغاز تا دفتر سوم را شرح کرده‌است (ذریعه ۵: ۲۶۱ وفهرست مجلس ج۳ ص. . ۵ و ف. دانشگاه ۲: ۱۴۶) در هامش صفحهٔ ۲۳۲ آمده که: [نزدیک به ۹۰ بیت از دفترسوم در این کتاب نیامده‌است] . دیباچهٔ هریک از دفترهای سه گانه را دارد . وی کتابرا پس ازنظم «کنوزالحقایق فی رموزالدقایق» نگاشته‌است .

۲۲۸

نستعلیق ریزحسن بن محمد، شمس الدین الخنجی در ۱۰۸۳ ق. عنوانهاشنگرف.
کاغذسپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی‌ضربی مقوایی.
۵۵۳ گ ۲۰ × ۳۱ و ۲۲ س ۱۰ × ۲۱.

۲۳۲

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانهاشنگرف.
کاغذ فرنگی .۱۹ برگ میان نسخه‌پاره ووصالی‌شده. جلد تیماج‌سرخ‌ضربی‌مقوایی
۲۰۴ گ ۲۰ × ۲۹ و ۱۹ س ۱۳ × ۲۲.

(۱۰۰۸) **جواهر التفسیر** (تفسیر. فارسی)

یا« عروس »یا «تفسیرزهراوین » ازملاحسین کاشفی م. ۹۱۰ ق. که بدستور نظام‌الدین‌میر علیشیرنوایی‌در ۸۹۰ ق. نگاشته است (سپه ۱: ۱۱۱ . ف. دانشگاه ۲: ۷۰۰ ذریعه ۵: ۲۶۵)

۱۹۴۸

نسخ سدهٔ دهم‌است . ومشتمل بربخش اول وقسمتی‌ازدوم‌است. پایان افتاده، آخرین

سطر موجود که در تفسیر آیهٔ (۸۱) سورهٔ نساء میباشد [من احبنی فقداحب الله، ومن اطاعنی فقد اطلاع الله ،زبان دشمنان دراز شده بایکدیگر باز میگفتند.]

یك برگ از میان برگهای اول ودوم افتاده است. دوصفحهٔ اول نقاشی شده ودارای تذهیب است .سه سرسوره دارد که نام سوره‌هارا در آنها نوشته‌اند . ودارای دوسرلوح زیباست جدولبندی بزر وزنگار است.وقف سپهسالار.

کاغذ دولت آبادی. جلدسوخت وزرکوب بسیارخوب.

۶۷۶ گ ۳۹ × ۲۹ و ۲۴ س (سپه ۱: ۱۱۳).

۱۹۴۹

بخش اول تاآخر سورهٔ آل‌عمران است . نسخ است و گویادر زمان مؤلف آنرا نوشته باشند . دارای یك سرلوح ودوسر سوره‌است و نام سوره‌هارا با سفیدآب برآن نوشته اند ، دوصفحه اول نقاشی وتذهیب شده.ودر میان آنها دوترنج زنگار است واسم کتاب ونام مؤلف با القاب بزر درآنهانوشته شده، چهار برگ بعد از برگ اول صحافی شده. نسخه کامل است. وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلد سوخته زرکوب .

۴۸۴ گ ۲۹ × ۱۹ و ۲۷ س. (سپه ۱: ۱۱۳).

۵۲۲۶

دراین نسخه دیباچه و تفسیر سورهٔ حمد دیده نمیشود . وتنها زهراوین (بقره وآل عمران)را دارد . در انجام آمده: [و انکه برنامش این رقم زده اند ... نام او تابحشر نامی‌دار] .

نسخ سدهٔ یازدهم در ۲۲ محرم ۱۲۰۹ تکمیل شده‌است. برگ پایان وبرگ نخستین نونویس است . درصفحهٔ عنوان بخش دوم تاریخ ۱۱۴۶ ق. دیده میشود . عنوانها و آیه‌ها شنگرف است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی درون‌سرخ سوخت . وصالی‌شده.

۳۶۹ گ ۱۷/۵ × ۲۸/۵ و ۲۷ س ۱۰/۵ × ۱۸/۵ .

(۱۰۰۹) جواهر الاعمال (دعاء. فارسی)

تفسیر و تاویل بندهای اذان و اقامهٔ نماز است مانند تاویلات اسماعیلیان عنوانهایی مانند «جوهرعنوانی، جوهرنبوی، جوهرصفایی، جوهر نبوی، جوهررضوی، جوهر نزهتی وجوهر معانی» دارد بروش عرفان شیعی فقرات سورهٔ اخلاص واذان در آن شرح، تاویل شده است.

آغاز: بسمله. الحمدلله المتاله باللا هوت التی انتظر منها الجوهر الاخضر... چنین گوید محمودبن ابی القاسم الکاشانی که برشایستگان راه صدق و صفا ... نمایان است... وآن موقوف بفهمیدن این کتاب است که مسمی بجواهر الاعمال است.

أنجام: باسم احد میباشد. والحمدلله اولاوآخراً، و ظاهراً وباطنا. وقدتم ذلک بتاریخ ششم محرم الحرام سنة ۱۲۸۱ ق.

٦٥٠٠

ش۱ دفتر. ۱پ - ۱٦ر. در ٦ محرم ۱۲۸۱ ق. نستعلیق. عنوانها شنگرف. و پس از آن چند خطبه است منسوب بعلی.

کاغذ فرنگی نخدی. جلد تیماج کبود ضربی.

٥٦ گ ۱۰ × ۱۷/٥ و ٦ × ۱۱/٥ و ۱۳ س.

(۱۰۱۰) الجواهر السنیة (گوناگون. فارسی)

فی الاحادیث القدسیة

از شیخ حرعاملی م ۱۱۰٤ ق. تاریخ تألیف در دههٔ سوم رمضان ۱۰٦۸ ق. در نسخهٔ ش ٥۳٦٥ آمده ولی در «ذریعه-٥: ۱۷٥» تاریخ ۱۰٥٦ ق. یاد شده است.

٥۳٦٥

نسخ شیخ محمدعلی کرمانشاهی در سپهسالار کهن درمحرم ۱۳۰۰ ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج حنایی مقوایی ضربی.
۴۰۸ گ ۱۱/۵ × ۱۷/۵ و ۱۱س ۵/۵ × ۱۳.

۵۳۶۶

نسخ محمدبن محمدصالح شهمیرزادی در رمضان ۱۰۷۷ق. در پایان بخط شیخ حر بلاغ مقابلت دارد، ودر آنجاوی کتاب را بخویش نسبت داده است. درحاشیه شمارهٔ حدیثها باشنگرف نوشته شده است.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی درون تیماج قهوه‌یی.
۱۹۵ گ ۱۶ × ۲۵/۵ و ۱۷س ۹ × ۱۷.

(۱۰۱۱) **جواهر الکلام** (عرفان. فارسی)

و مفتاح المرام

از حبیب‌الله بن اسدالله بن امیر اصلان‌خان دنبلی خویی مدعوبه «تنبل مولی» و متخلص به «لسان الولایة» که برای پرویزخان معیر الفقراء و معین السالکین در ۱۳۰۲ق. تألیف کرده است. وآن ترجمه‌ییست از اربعین بهایی. واوبدستورصاحب‌الزمان که در خواب دیده بود، نام کتاب را از «وجیزه» به «جواهرالکلام» بر گردانیده است. منظومهٔ «ابکارخیال» اودر ذریعه ۹: ۹۴۱ وف. مجلس ۳: ۱۴۰ یاد شده است.

آغاز: بسمله. الحمدلله علی آلائه و نعمائه ... اما بعد چون جناب قدسی نصاب ...

أنجام: دوستانت غرق نور بی‌حساب همچوعیسی همنشین باآفتاب

۵۷۹۵

نسخ محمدرضا وثاقی ذهبی درع ۱- ۱۳۱۰ق. عنوانها شنگرف. خط مولف دارد.
کاغذ فرنگی نخدی. بی‌جلد.
۵۵ گ ۱۴ × ۲۲ و ۱۷س ۸ × ۱۶.

(۱۰۱۲) **جواهر الکلام** (فقه. عربی)

فی شرح شرایع الاسلام

از شیخ محمد حسن بن شیخ باقر سپاهانی نجفی (نزدیک ۱۲۰۰- م۱۲۶۶)
(ذریعه ۵:۲۷۵ وف. دانشگاه ۳ : ۱۸۴۵) .

۲۲۹۰

بخش تجارت تنهاست . نسخ بی تاریخ سدهٔ سیزدهم. وقف سپهسالار در۱۲۹۷ق.
کاغذ فرنگی . جلد میشن مقوایی .
۱۹۴ گ ۲۳ × ۳۶و۳۵س . (سپه۱ : ۳۸۸).

۲۳۰۳

نسخ ۱۲۶۴ق. بخش وقف تا وصیت را دارد .
وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق.
کاغذ فرنگی جلد تیماج .
۱۶۵ گ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ و۲۵س.(سپه۱:۳۸۹).

۲۳۰۴

بخش وقف تا وصیت است . نسخ و بعضی جاهایش نستعلیق سدهٔ سیزدهم است.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج . وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق.
۲۰۰ گ۱۵/۵ × ۲۱/۵ و۲۲س . (سپه ۱: ۳۸۹).

۵۹۳۲

بخشی از طهارت ووضوء و ازخمس تامسألهٔ خامسة صرف حصهٔ امام باصناف رادارد.
آغاز وانجام افتاده نسخ سدهٔ سیزدهم.

کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.
گ ۱۹۰ × ۲۲ و۲۶س ۱۱/۵ × ۲۱ .

۵۹۳۹

از رهن تا وصیت . نسخ طاهربن شیخ حسن بن محمدحسین فرعاوی . در ۱۲۶۳ق. تصحیح شده وحاشیهٔ ضیاءالدین در ۲۷ع۱- ۱۲۶۵ ق. دارد .
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.
۳۰۸ گ ۲۱ × ۳۱ و۳۰ س ۱۲ × ۲۲.

۵۹۴۰

از خیارات تا کفاره‌را دارد . نستعلیق سدهٔ سیزدهم است. عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلدتیماج حنایی ضربی مقوایی .
۲۲۰ گ ۲۱ × ۳۰و۳۱س ۱۲/۵ × ۲۲/۵.

۵۹۴۱

خمس و زکاة رادارد واز پایان افتاده است . نسخ مهدبن حسین فتونی در نجف. عنوانها شنگرف . خریداری در ۱۲۶۲ق. در آغاز پیدایش وبا (صفحهٔ عنوان).
کاغذ فرنگی سفید جلد مقوایی . برگردان چرم زرد .
۱۰۶ گ ۲۱/۵ × ۳۱و۳۱س۱۳ × ۲۲ .

۵۹۴۲

صلاة تا پایان نماز جنازه . تاریخ تألیف در ۲۴ع۲ - ۱۲۳۶ دارد . وسپس . صوم‌واعتکاف‌است. نسخ سدهٔ سیزدهم.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی.
۱۷۲ گ ۲۲ × ۲۳ و۳۰س ۱۳ × ۲۲.

۸۴۳۱

از عقود تااحتکار. نسخ‌محمدهادی بن‌محمد موسوی‌جردکانی،شاگرد صاحب‌جواهر ۱۲۵۷ ق.است و نسخه‌را با جناب سیدحسن مقابلت کرده است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز تیره مقوایی.
۱۴۲ گ ۱۵/ × ۲۱ و ۲۲ س ۹/۵ × ۱۵/۵ .

(۱۰۱۳) **جواهر المسائل** (فقه. عربی)

درنماز وطهارت از محمدمهدی بن محمدباقر محلاتی است که آنرا از «مطالع الانوار» دشتی بیرون آورده است (ذریعه ۵: ۲۸۰) ولیکن آغاز نسخهٔ ما چیز دیگری است.

آغاز: بسمله. حمدله... اما بعد چنین گوید بندهٔ خاکسار... محمدمهدی بن محمد باقر محلاتی... که جواهر مسائل را از...

أنجام: درحکم مضمضه (افتاده).

۵۹۴۳

نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج ضربی قهوه‌یی مقوایی.
۲۵۲ گ ۱۳ × ۲۰ و ۱۷ س ۱۰ × ۱۵ .

(۱۰۱۴) **جواهر المقاتل** (روضه خوانی. عربی وفارسی)

فی مقتل سبط خیرالاواخر والاوائل

از شیخ محمد علی کرمانشاهی سپاهانی تهرانی که در محرم ۱۳۰۲ ق. و در مدرسهٔ سپهسالار قدیم محمدخان قاجار در ۱۳ ج ۱-۱۳۱۲ ق. آنرا بپایان رسانیده است و در حاشیه دارد: چهار روز پس از آن حاج ملا اسماعیل واعظ سبزواری درگذشت.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی جعل الشهداء من ادنی المراتب السفلیة الناسوتیة ترقیا...

أنجام: ولمن وجب حقه علينا، بحق محمدوآله... كانک من عينی نقلت الی قلبی.

۵۳۶۷

نسخ خود مؤلف.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ مقوایی.
۷۶۹ گ ۱۴×۲۲ و۱۳س ۸/۵×۱۴/۵

(۱۰۱۵) **جواهرنامه** (معدن‌شناسی. فارسی)

از مبارک‌قزوینی، شاگرد میرصدرالدین محمد دشتکی‌شیرازی‌است. وی رسالهٔ فارسی این استادرا ـ که ترجمه یی از رسالهٔ عربی‌خواجه‌است ـ از بهترین رساله‌هایی که در این موضوع نوشته شده‌است‌میشمرد. این کتاب دارای دومقدمه ودو معدن ودوخاتمه است.

دردیباچه گوید: بهترین کتاب‌درین‌موضوع رسالهٔ‌فارسی‌میرصدرالدین شیرازی است که درآن رسالهٔ عربی خواجهٔ طوسی‌را برای سلطان خلیل ترجمه کرده است. و چون آن رساله خواص طبی جواهررا دربر نداشت، ونیز چون‌رسالهٔ«احوال‌جواهر» حکیم‌تیغاشی درآن‌نبود،لذا مؤلف این کتاب فارسی‌را برای جمع همهٔ‌آن مطالب، برای سلطان سلیم نگاشت.

آغاز: بسمله. حمدپاك،پاکی‌راسزد که گوهر پنهان جان‌انسان‌را ازخلاصهٔ گوهر معدن آب وخاك پیدا نموده...

انجام: ولاجوردبحال خود نماند. (افتاده. وتاعقدیکم أزدرج شانزدهم،در بارهٔ لاژورد را در بردارد).

۲۸٦۹

ش۱ دفتر. ۳پ – ٦٥ پ. نستعلیق ۱۲۷۹ق. (درپایان دفتر) عنوانها شنگرف. وپس از آن ۲– «تنسخ نامه» ۳– «اخلاق ظهیری» ٤– «فراست» ٥– «بهجة الروح» ٦– «کرامیه» میباشد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز زرکوب مقوایی.

۱۸۹ گ ۲۲ × ۱٥ و ۱۲ س ۸/٥ × ۱٥.

(۱۰۱٦) **جواهرنامه** (معدن شناسی. فارسی)

دارای دوفصل درآغاز. درستایش اوزون حسن، که اورا «مبعوث المأة التاسعة» خوانده است، و خلیل وپسرأو وسپس دو مقاله دارد، که نخستین دارای بیست باب ویک خاتمه، ودومین دارای هفت باب ویک خاتمه است. ودر «فرهنگ ایران زمین – دفتر ۳ ج ٤» در ۱۳۳٥ ش. بچاپ رسیده است.

نگارنده امیر صدرالدین محمدبن میرغیاث الدین منصور دشتکی شیرازی (۸۲۸ – ۹۰۳ ق.) میباشد. وآنراچاشتگاه پنجشنبه ۲۲ ج ۲ – ۸۸٦ ق. بپایان رسانیده است. (ش ۲۸۷۲ سپهسالار) (مجالس المؤمنین درسرگذشت دشتکی، فهرست دیوان هند. ش ۲۷۷۸ تا ۲۷۸۰ – بلوشه ش ۸۰٦، ۸۰٥، ۲۳۷٦، ۲۳۷۷، ریو ص ٤٦٤، ذریعه ٥: ۲۸۳ ف. حقوق ش ۱۳٤ ج، ف. ادبیات ش ۲/۳٦ د).

درمقدمه دوفصل درستایش شاه دارد، وسپس فهرست کتابست در دو مقاله، مقالهٔ اول در ۲۰ باب ویک خاتمه. مقاله دوم در ۷ باب ویک خاتمه.

آغاز: ستایش بی اندازه وقیاس صانعی را که جوهری صنعتش بازار کاینات را بجواهر ثوابت و سیارات آراسته ... اقل الخلیقه ... محمدبن منصور مأمورشد بانکه رساله را دراحوال جواهر ترتیب نماید ... فصل اول درمعدن ... السلطان بن السلطان ابونصرحسن خان بهادر خان خلدالله ...

انجام: چهل مثقال ونیم وسه تسو، واز قلعی سی وهفت مثقال و نیم باشد. درنسخهٔ

ش ۲۸۷۲ سپه می‌افزاید: تمام شد رسالهٔ «جواهر نامه» ضحوة یوم الخمیس ۲۲ جمادی ثانی سنهٔ ست وثمانین وثمانمأة (ظاهراً تاریخ تألیف است). تمت الرسالة.

۳۳۲

ش۲ دفتر. حاشیهٔ برگ ۹۰پ – ۱۳۰پ. نستعلیق آیغوت احسانی در ۹۵۴ ق. کنارهٔ برگها سایيده‌شده است. ش۱ «نفحات الانس» است.

۲۸۷۰

ش۱ دفتر. ۱پ – ۱۰۰ر. و پس از آن «دعا» میباشد.

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. از پایان افتاده است.

مالك: اعتضاد السلطنه در ۱۲۸۱ ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج حنایی ضربی یك‌لا.

۱۴۷ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵ و ۱۲ س ۸۱۲ × ۱۴.

۲۸۷۱

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف.

مالك: مظفر حسینی شریف طبیب گنابادی (جنابدی) پسر ابوتراب پسر کاظم طبیب پسر شفیع پسر ملامنجم موسوی‌حسینی.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج حنایی ضربی یك‌لا.

۹۵ گ ۱۳ × ۱۹ و ۱۵ س ۷/۵ × ۱۲.

۲۸۷۲

نستعلیق زیبای سدهٔ دهم. تاریخ تألیف ۸۸۶ ق. دارد. صفحه‌ها دو جدول زر و لاژورد دارد. ودرآغاز یك سرلوح زر ولاژورد هست. عنوانها زرین است.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

۱۱۶ گ ۱۱/۵ × ۱۸/۵ و ۱۲ س ۵/۵ × ۱۱۵.

(۱۰۱۷) **جواهر النظام** (حدیث وخبر. عربی)

من کلام الوصی والامام

مؤلف پس ازدیدن شرح ابن ابی الحدید، سخنان علی را دربیست ونه باب بترتیب حروف هجا مرتب کرده‌است. نام کتاب دردیباچه هست.

آغاز: بسمله. الحمدلله جامع الشتات عن سایرالمختلفات و المؤلف بین المؤلفات...

أنجام: اشرف الناس من لم یخالطه البطر (ناقص افتاده).

۸۲۶۱

ش۱ دفتر ۱پ–۴۰پ. نسخ سدهٔ دوازدهم. یادداشت محمد رضابن صدرالدین محمد شیرازی در ۲۱ ذیحجه ۱۱۵۷ق. دارد. وپس از آن ۲- «ازاحة العلة» ۳- «مناظرهٔ احسائی» ۴- «الزام النواصب» ۵- «خلاصة الابحاث»

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا.

۲۱۹ گ ۲۰×۱۵ و ۱۲س ۹/۵×۱۵.

(۱۰۱۸) **جوشن کبیر** (دعا. عربی)

دعای صدبندی‌است، که بامام علی منسوب شده‌است. وآنراشرحها بسیاراست که چهارتای آنها در ذریعه (۵:۲۸۷) یادشده است.

۲۱۶۰

نسخ میرزا احمدنیریزی در ۱۱۱۳ ق. است. ترجمه تمام بندها نیز بخط نستعلیق وی‌است.

کاغذ متن وحاشیه خان بالغ. جلد تیماج ضربی.

۵۳ گ ۲۵/۵×۱۷ و ۱۲س. (سپه ۱:۲۲).

(۱۰۱۹) **جوگ باشست** (عرفان. فارسی)

در عرفان هندی بروش گفتگواست وپدیت (پاندیت) کشمیری آنرابهندوی نگاشته ونظام الدین پانی پتی بپارسی گردانیده است (ف . دانشگاه۳: ۴۲۸)

۱۳۴۲

نستعلیق ۱۲۳۳ ق. عنوانها شنگرف .
مالك : علی قلی میرزا در ۱۲۶۲ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.
کاغذفرنگی سفید. جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی.
۳۰۳ د گ ۲۰ × ۳۰/۵ و ۲۱ س ۱۳ × ۲۰/۵.

(۱۰۲۰) **جوهر الاجرام السماویة** (طبیعی. عربی)

رسالة فی ...

از ابن سیناست (ف .مهدوی .ش۵۳) .

۲۹۱۲

ش۷۸ دفتر . ۲۴۷ پ – ۲۵۰پ . ش۱ «شرح رسالهٔ زینون » است.

۸۳۷۱

ش۸ دفتر. ۱۲۳ پ– ۱۳۰ر. با همان خط شماره‌های پیشین دفتر است و مقابله شده است. ش۱ «پاسخ طوسی ببحرین». است . (سپه ۳: ۲۸۱).

(۱۰۲۱) **الجوهر النضید** (منطق .عربی)

فی شرح منطق التجرید

متن تجرید از خواجهٔ طوسی م۶۷۳ ق .است، وعلامهٔ حلی بخش کلام آنرا بنام

«کشف المراد» وبخش منطق آنرا بنام «الجوهر النضید» شرح کرده واین یکی درتهران بسال ۱۳۱۰ ق. چاپ شده است (مدرس رضوی. احوال وآثار خواجه. ص ۲۴۱ وذریعه ۵: ۲۹۰).

۷۹۹۵

نستعلیق رمضان ۱۰۸۰ ق. در سپاهان. وقف شیخ علی نوری در ۱۳۳۷ق. برای مدرسهٔ سپهسالار.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.

۱۴۲ گ ۱۳ × ۱۹/۵ و ۱۷ س ۷ × ۱۲/۵.

۶۶۳۹

نسخ سدهٔ سیزدهم. تا بحث قضایارا در بردارد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد مقوایی.

۳۴ گ ۱۷ × ۲۳ و ۱۴ س ۷/۵ × ۱۴.

۶۶۴۰

نسخ شمسای گیلانی در ۱۰۷۲ق.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی ضربی یك‌لا.

۱۱۲ گ ۱۳ × ۱۹ و ۲۳ س ۱۴ × ۱۷.

۸۳۱۸

ش۱ دفتر. ۱پ–۲۸ پ. تا نیمهٔ قضایارا در بر دارد، وسپس شعرهایی بعربی است. نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف. جدولها شنگرف ولاژورد. وپس از آن: ۲- «نهایة الایجاز» ۳- «دلائل الاعجاز» ۴- «مقامات» میباشد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۲۲۳ گ ۱۵ × ۲۳/۵ و ۱۷ س ۸ × ۱۶.

(۱۰۲۲) **جهادیه** (فقه. فارسی)

از حاج محمد کریمخان کرمانی م ۱۲۸۳ ق. است، ودر ۱۲۷۳ ق. تألیف شده است. (سپه ۱: ٤۱۲) مقدمه وشش باب دارد. (ذریعه ٥: ۲۹۷). وی آنرا هنگام حملهٔ انگلیسها به بوشهر بدستور ناصرالدین شاه نگاشته و «ناصریه» نیز خوانده شده است (فهرست احسائی ج ۲ ص ۲۲۱).

۲۵۳٤

شکسته نستعلیق گویا از خود مؤلف در ۱۲۷۳ ق. وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج.
۸۳ گ ۱۰ س ۱۷/٥ × ۱۱/٥ (سپه ۱: ٤۱٤).

۲۵۳٥

نستعلیق آخر سدهٔ سیزدهم.
مالك: اعتضادالسلطنه که، در ۱۲۹۷ ق. از ورثهٔ داودخان پسر صدراعظم آقاخان نوری برای مدرسهٔ سپهسالار خریده است. جدولبندی بزر و شنگرف و زنگار دارد.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج زرکوب.
۷۸ گ ۲۱ × ۱۳ و ۱۱ س. (سپه ۱: ٤۱٤).

(۱۰۲۳) **جهاز الاموات** (فقه. عربی)

از فیض کاشانی است، ودر دیباچه از خود و کتاب نام برده است.
نسخهٔ نوشتهٔ ۱۰۵۷ ق از این کتاب همراه «خلاصة الاذکار» بشمارهٔ ٤۸ در دانشگاه هست (فهرست دانشگاه ۱: ۱۰٦ وذریعه ٥: ۲۹۸).
آغاز: الحمدلله الذی جعل کل نفس ذائقة الموت لیتوفوا أجورهم...
أنجام: وترتب الاسم علی تبدیلها. ولیکن هذا آخر ما نورده فی هذه الرسالة والحمدلله... وآله والسلام.

۸۱۲۵

ش۳ دفتر ۰ و پیش از آن «خلاصة الاکار» است. ش۱ «کلمات طریفه» است. ۱۸۲ گ

(۱۰۲٤) جهان آرا (تاریخ . فارسی)

از محمدصادق مروزی است، که برای فتح علی شاه قاجار نوشته است.

آغاز: نحمدك اللهم یامن لک الامر ولک الملک . . . حمد خداوندیرا رواست که خاك تیره را منبت لاله و گل گردانیده . . .

نام مؤلف و کتاب و شاه در دیباچه هست. در تاریخ عمومی است و نسخهٔ زیر فقط تاریخ قاجاررا در بر دارد.

أنجام: تاچه کند شاه وچه گوید قضاء یا چه بود حکم وچه سازد قدر

تاریخ یکشنبه ٤ ۲ شوال ۱۲۳۷.

۷۲٤۰

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۲٤٤ گ ۱٦/۰ × ۲٦ و ۱۷ س ۱۱ × ۱۹/۰.

(۱۰۲۵) جهان الرمل (رمل . فارسی)

یک مقدمه وشش جهت و یک خاتمه دارد. ازشاه ملا منجم اوحدالدین عبدالله اولیاء حسینی بلیانی است، که برای سلطان محمد شاه در ۹۸٤ ق. نگاشته و آنرا بدین نام خوانده است. (ف. دانشگاه ۳ : ۹٦۸).

۵۸۱

نسخ میرزا کوچك، محمدباقر بن محمدجعفر در سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.
۱۰۷ گ ۱۶ × ۳۲ و ۱۸ س ۱۰ × ۱۵.

(۱۰۲۶) **جهانگشای جوینی** (تاریخ .فارسی)

(تاریخ ...)

از علاءالدین عطاملک بن بهاءالدین محمدبن محمد جوینی که در ۶۵۸ ق. نگاشته است. هر سه جلد آن بکوشش محمدخان قزوینی درلیدن بچاپ رسیده است. (ذریعه ۳ : ۲۴۷ و ۵ : ۳۰۰).

۲۳۱ صدر

نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف ولاژورد وزراست. یك سرلوح در آغاز جلد سوم باهمان سه رنگ دارد . صفحه‌های همین جلد دوجدول شنگرف وزردارد. وقف محمدتقی تهرانی ، وصی حکمی در ۱۳۴۳ ق. کمی از دیباچه افتاده؛ از چنگیزخان شروع شده . پس از پایان جلد اول هشت برگ از «مشارب التجارب» بیهقی و «جوامع العلوم» رازی در سر گذشت بلکاتکین بفارسی هست . وپس از آن اندکی از جلد سوم است که فقط هفت برگ اول آن باقی است .

کاغذ سپاهانی جلد تیماج سرخ مقوایی.
۷۶ گ ۲۱/۵ × ۳۴ و ۲۳ س ۱۲ × ۲۴.

۱۵۴۱

نستعلیق ابوطالب برای کتابخانهٔ شهریاری در ۲۱ ج ۱/۱۲۴۹ ق. تاریخ در پایان جلد اول است. هرسه جزء دریك جلد است . عنوانها شنگرف وکاهی سفیدمانده . یك سرلوح زرولاژورد و شنگرف در آغاز دارد .

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج مشکی ضربی، باترنج زرد ولچك.
گ ۳۱ × ۱۹/۵ و ۲۴ س ۱۲ × ۲۳.

(۱۰۲۶) جهانگشای نادری (تاریخ .فارسی)

از میرزا مهدی پسر محمد نصیر استرآبادی، منشی نادرشاه افشار (شاه ۱۱٤۵ - ۱۱۶۰ ق) است و در ۱۲۶۸ ق. و پس ازآن مکرر بچاپ رسیده است. این کتاب اخیراً بتصحیح و تعلیقات سید عبدالله خان أنوار و بوسیلهٔ انجمن آثار ملی، بمناسبت یادبود نادر، چاپ شده است. (ف. دانشگاه ۲: ۲۷٤ - ذریعه ۵: ۳۰۰).

۱۵٤۲

بخش اول تنها است. نستعلیق پایان ج ۲- ۱۲۷۰ ق. عنوانها شنگرف و کاهی سفید مانده است. در پایان دارد: [بقیه در جلد دوم ذکر خواهد شد].

آغاز و انجام مانند چاپی است. اما عبارات اندکی دگرگون نست.

کاغذ فرنگی آهار مهره نخدی. جلد تیماج مشکی زرکوب مقوایی ترنج ولچك دارد.

گ ۲۱ × ۳٤/۵ و ۲۳ س ۱۲ × ۲٤.

۱۵٤٤

برابر چاپی ۱۲۶۸ ق. تبریز است. شکسته نستعلیق ۱۲۶۱ ق. عنوانها شنگرف. صفحه‌ها در دو جدول است؛ بزرگ شنگرف، کوچك زر و شنگرف و لاژورد. سرلوح بزمینهٔ زر با گل و بوته شنگرف، زر و لاژورد دارد.

کاغذ فرنگی نخدی آهار مهره. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

گ ۲٤ × ۳۵ و ۱۹ س ۱٤ × ۲۵.

۸۲۲۹

شکسته نستعلیق محمد رفیع بن محمد بدیع انصاری در آدینهٔ ۶ صفر ۱۱۸۹ ق.

عنوانها شنگرف. صفحه‌ها در جدول زر و لاژورد و شنگرف است. سرلوح دارد.

کاغذ فرنگی. جلد روغنی گل و بوته و ترنج درون روغنی مشکی با ترنج.

۲۲۰ گ ۲۰ × ۳۰ و ۱۵ س ۱۲ × ۲۱.

(۱۰۲۸) جهة القبلة (ریاضی. عربی)

(رسالة فی...)

ازشیخ بهایی است. (ف. دانشگاه ۳ ص: ۱۸۵۳-سپه ۱: ۴۱۹ و ۳: ۴۴).

۲۶۷۰

ش۶ دفتر. ۸۷ پ- ۹۱ سپه ۱: ۴۲۰ و پس از این، فهرست مصنفات بهایی است، و پس از آن تا ۹۹ سفید است. ش ۱ «اثنی عشریه» است که در ۳: ۴۳ گذشت.

۷۵۳۹

ش۹ دفتر ۱۵۵ ر- ۱۶۱ ر. بخط نستعلیق همان نویسنده نسخهٔ شمارهٔ یکم است، و در یك نشست و با یک مقابله تصحیح گردیده است. ش ۱ «حاشیهٔ اثنی عشریه» است که در ص ۱۳۹ میآید.

۷۵۴۲

ش۴ دفتر ۱۲۶ پ- ۱۳۰ ر. ش ۱ «منیة المرید» میباشد.

۸۱۹۰

ش۱۲ دفتر. ۱۳۶ ر- ۱۳۸ ر. ش ۱ «شرح القصیدة اللامیة» است.

(۱۰۲۹) چوب چینی (پزشکی. فارسی)

ازمیرزاشاه قاضی بن کاشف الدین اردکانی یزدی صاحب «جام جهان نمای عباسی» است که درسه باب برای شاه عباس نگاشته است.

۱- بیخ چینی در ۴ فصل.

۲- خواص قهوه.

۳- خواص چای .

(ذریعه ٥ : ۳۰۹ - ۳۱۰ - ره‌آورد ص ۱٦٤ از فهرست فونان . ش ۲۰۹ ص . ۱۰۰ وش ۳۹۹ ص ۱۲٥ وف. دانشگاه . ش ۳ر ۲۰۸٤) .

أنجام: در کتاب علی حده بیان خواهم کرد . همان اعلی عاید گردد .

۲۹۱۱

ش ۳۸ دفتر . ص ۱٦۲ - ۱٦۷ وسپس پراکنده‌های پزشکی است که از روی خط عماد الدین محمود نوشته شده و درهامش دنباله‌ٔ رساله‌ٔ عرفانی فارسی است که چنین میانجامد : [دردمندان محبت را دوای دیگر است] (ص ۱٦۲-۱٦٤). ص ٦۲ دیده شود .

(۱۰۳۰) **چهار مقاله** (ادب . فارسی)

از نظام الدین احمد عروضی سمرقندی است (ذریعه ٥ : ۳۱٤ و مشار ۵۳۹) .

٦۹۳۹

ش ۱ دفتر . ۱-۸ پ . ناقص است وسپس سفرنامه‌ٔ ظل السلطان در اطراف اصفهان است . و پس از آن بخشهایی از «گلستان» و «کبری» و سرگذشت پیغمبر است .

کاغذ فرنگی . جلد مقوا .

۴۳ گ ۱۸ × ۲۳ - ۲۳ س ۱۱ × ۱٦ .

(۱۰۳۱) **چهل اسم** (سحر . فارسی)

درطلسم وجفر و سحر وختم است وهریک از چهل اسم را در دو بخش صغیر و کبیر شرح کرده است .

آغاز: شیخ شهاب الملة والدین قدس سره مصاحبت ایشان را غنیمت شمرده واز اعزاز وحرمت . . . و شیخ ابوالمکارم ترجمهٔ آن بفارسی کرد تا جملهٔ اهالی

عجم... وهر اسمی را دوشرح فرمود صغیرو کبیر ...

انجام: ولم یکن له کفواً احد. خاصیت این جمله مداومت باقلت طعام. تمت

۶۴۱۷

نستعلیق سدهٔ یازدهم. سه برگ آن نونویس است. عنوانها شنگرف. جدولها شنگرف و مشکی.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج حنایی مقوایی.

۸۴ گ ۱۲ × ۲۰ و ۱۵ س ۷/۵ × ۱۵.

(۱۰۳۲) **چهل فصل** (نجوم. فارسی)

درنجوم است. اغاز افتاده.

آغاز: نسبت که درآنچه بیش از اوراق ماه‌ها نونویسند... فصل اول درحساب جمل ورقم هفته ونشان روزها. وحساب جمل برلفظهای [ابجد. هوز...] باشد...

أنجام: فصل چهلم دراختیارات ... هیچکاری نشاید کردوالسلام.

۷۴۱۶

ش۲ دفتر. ۵۶ر - ۸۵پ. باهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر. در ۱ شعبان ۱۲۰۷ ق. اندازه وشمارهٔ سطرها مثل شمارهٔ ۱ دفتر، «میزان الحساب» است.

(۱۰۳۳) **چهل مقام** (عرفان. فارسی)

در بیان چهل مقام صوفیانه است.

آغاز: بسمله. حمدله... امابعد بدانکه صوفی را چهل مقام است. بایددانست تاقدم درکوی تصوف درست آید...

أنجام: اول مقام آدم است وآخرین مقام حضرت محمد علیه ... والله اعلم.

۷۰۷۶

ش۳ دفتر ۱۲۴پ - ۱۳۷ر. باهمان خط، ۱۴ سطر ۸ × ۱۴. ش ۱ «اسرارالشهود» است که در ۴: ۱۲۵ گذشت.

(۱۰۳٤) **چینی سازی** (طبیعی. فارسی)

از رساله های نوشته شدهٔ عصر قاجار است .

آغاز : در باب ساختن خمیرهای چینی . بدانکه ساختن خمیرچین را میتوان دو نوع ملاحظه نمود . . .

أنجام: ظروف مملکت ژپان ازظروف مملکت چین پاکیزه تر ساخته و پرداخته می شود .

ترجمه یست زیبا درعهد ناصرالدین شاه ازاروپائی .

۲۸۳۳

نستعلیق مسیح بن محمد باقر فیروز آبادی؛
مالك : علی قلی میرزا در ۱۲۸۵ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ ضربی یك لا.
۶۵ گ ۱۳/۵ × ۲۱ و ۱۸ س ۷/۵ × ۱٤/۵.

(۱۰۳۵) **حاتم نامه** (داستان. فارسی)

افسانه وداستان حاتم طائی است .

آغاز : بسمله . سپاس بی قیاس سر حضرت پرورد گاررا جل شانه . . . بعد حمدوثنا راویان اخباروناقلان آثارچنین روایت میکنند . . . دربیان تولدحاتم . . .

أنجام: ودرتمام آفرینش پرورد گار نام نیکویی حاتم مشهور گشت وقصهٔ «هفت سیر حاتم» درجهان بماند .

۱۶۳۳

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی زرکوب مقوایی.
۱۲۸ گ ۱۵×۲۱ و ۱۳ س ۹×۱۴.

(۱۰۳۶) حاشیهٔ آداب البحث (منطق. فارسی)

«آداب البحث» از شمس الدین محمد بن اشرف سمرقندی. است و این حاشیه با عنوانهای «قوله، قوله» از قطب گیلانی است (ف. برلین ۵۲۷۴).

آغاز: بسمله. رب تمم بفضلک. الحمدلله الذی هدانا الی سواء السبیل. اما بعد فهذه حواش کتبناها للرسالة الموسومة بآداب البحث للامام... السمرقندی...

انجام: فیرجع الکلام حینئذ الی الشق الاول من التردید المذکور فی تقریر النکتة فیحصل بها المقصود.

۶۶۷۴

ش۳ دفتر. ۱۲۳پ-۱۶۷ر. خط مانند شمارهٔ پیشین دفتر. ش ۱ «حاشیهٔ تحریر القواعد» است.

(۱۰۳۷) حاشیهٔ آداب البحث (منطق. فارسی)

«آداب البحث» از همان سمرقندی شمس الدین محمد بن اشرف است که یاد شد. این حاشیه عنوانهای «قوله، قوله» دارد.

آغاز: قوله؛ لو وجبت الزکاة علی المدیون لوجبت علی الفقیر...

انجام: والحق حقیق بان یتبع. والله اعلم بالصواب (لمولانا محمود برکشاطی).

۶۶۷۴

ش۴ دفتر ۱۶۷پ-۱۶۸ر. ش ۱ «حاشیهٔ تحریر القواعد» است.

(۱۰۳۸) حاشیهٔ آداب البحث (منطق. عربی)

حاشیه بیست از مولانا محمد حنفی رومی بر «آداب البحث» عضدی (ف. مشهد ش ۱۴۳ منطق - ف. دانشگاه ۳: ۶۰ ف. برلین ۵۲۹۶ - کشف الظنون ۱: ۶۹).

آغاز: لک الحمد؛ جعل الله تعالی مخاطباً؛ تنبیهاً علی القرب، ولأن اللایق بحال الحامد أن یلاحظ المحمود ...

انجام: والنقلی غیر ملزوم. وبالجمله الفرق لیس علی ما ینغبی. ولنختم الکلام علی هذا القدر لئلا ینجر الی الملال. والی الله المرجع والمآل. اعلم ان الحواشی المنسوبة الی المحقق الشریف ... لا یضیع اجر المحسنین.

۳۰۳۰

ش۱ دفتر ۱پ-۷پ. نویسنده در پایان نوشته است: من حاشیهٔ محقق شریف را برین رساله، بعلت سقیم بودن اصلاح کردم، پس گاهی عبارت موافق است و گاهی مخالف آن. و پس از آن «شرح عوامل» و «فوائد برهانیه» میباشد.

حاشیه «منه، میر ابوالفتح، وشرح عبدالعلی، وعبدالرحیم، وشاه حسینی» دارد.

نستعلیق بی نام در ۱۲۳۳ق. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی نخدی و کبود. جلد تیماج زردیک لا.

۸۷ گ ۱۶ × ۲۲ و ۱۹ س ۹ × ۱۴.

(۱۰۳۹) حاشیهٔ اثبات الواجب (کلام. عربی)

متن «اثبات الواجب» قدیم از جلال دوانی است. وحاشیه از ملا حنفی میباشد. (کشف الظنون ۱: ۵۳۸). در دیباچه نام «اثبات الواجب قدیم» دوانی یاد شده.

آغاز: بسمله. الحمد لمن تقدس جنابه عن ان یکون شریعة لکل وارد وتنزه عن ان یطلع علیه الاواحد بعد واحد...

انجام: ولا بالبديهة هذا آخر ما قصدنا ايراده في شرح رسالة «اثبات الواجب» تمت كتابته.

۱۳٦٤

ش۲ دفتر. ص٦٧ - ۱۵۲ نستعليق محمد الجديد بن مصطفى بن فرخ روز دمرجى حسنلو در ٤ شنبه ۱ ذيقعدهٔ ۱۰٦۸ ق. در ارزنة الروم. عنوانها شنگرف. حاشيه بنشان «محى الدين ره» دارد. ش۱ «اثبات الواجب» است كه در ج۳ ص٤۰ گذشت.

(۱۰٤۰) حاشية اثبات الواجب (كلام. عربى)

حاشيه يى است از ملا ميرزا جان با غنوى حبيب الله شيرازى كه بر «اثبات الواجب» قديم دوانى ساخته است (ذربعه ٦: ۱۰ - ف. دانشگاه ۳-۲۲۸ ش ۳/۳۰۳).

آغاز: بسمله. قوله منهم من زعم ان جميع براهين هذا المطلب يتوقف على ابطال الدور والتسلسل، ففى ما ذكره المصنف اشارة الى الرد على القائل غير الفارق ...

أنجام: وليكن هذا آخر ما قصدنا ايراده فى حاشية الرسالة و شرحها مع التزام محاورة الطلاب و حل كتب آخر غير هذا الكتاب. والحمد لله على الاتمام ... (وقع الفراغ من تاليفه فى منتصف ذى الحجة عام ۹۸۳).

داخل پرانتز در «كشف الظنون» هست و از نسخهٔ ما آنرا حذف كرده اند.

۱۳٦٤

ش۳ دفتر. ص۱۵۷ - ۲٦۸ خطبهٔ را ندارد. نستعليق محمد الجديد بن مصطفى ابن فرخ روز در مدرسهٔ احمدية ارزنهٔ روم در خدمت مولانا ولى افندى سال ۱۰٦۸ ق. حاشيهٔ محيى الدين دارد. ش۲ اين دفتر در بالاى همين صفحه يادشده است.

(۱۰٤۱) حاشية الاثنى عشرية (فقه. عربى)

متن «اثناعشريه» در صلاة از شيخ حسن عاملى صاحب «معالم» است. و حاشيه از شيخ

بهاءالدین محمدبن حسین عاملی میباشد .

آغاز : الحمدلله علی افضاله . والصلاة علی اشرف الخلائق محمد وآله . هذا . . . تعلیق حواش وجیزة علی الرسالة . . .

انجام: وعلیهم اجمعین . فرغت من تعلیق هذه الحواشی . . . فی ایام العزلة . . . سنة ۱۰۱۲ . . . وباطناً وظاهراً .

۷۵۳۹

ش۱ دفتر . ۱پ-۱٤۱پ نسخ محمد الهادی در ج ۱- ۱۱۱٤ ق. و پس از آن:

۲- اثناعشریة صلات،

۳- اثنا عشریة طهارت که در ۳: ٤٤ گذشت .

٤ - اثنا عشریة صوم، که در ۳: ٤٥ گذشت.

٥- اثناعشریة حج، که در ۳: ٤٦ گذشت.

٦- اثناعشریة زکات که در ۳: ٤٥ گذشت.

۷- الاشارة الکاملة که در ۳، ۱۳٦ گذشت.

۸- ذبیحیة که میآید .

۹- جهة القبلة میباشد که در ص ۱۳۳ گذشت .

کاغذ سپاهانی سفید جلد مقوایی.

۱٦۱ گ ۱۲/٥ × ۱۸٥ و ۱٤ س ۷/٥ × ۱۳.

(۱۰٤۲) حاشیة ارشاد الاذهان (فقه. عربی)

اصل «ارشاد الاذهان» از علامهٔ حلی است و حاشیه از عمید الدین شاگرد فخرالدین پسر علامه است و شاید همان نیلی باشد که ذریعه ٦: ۱٦ و فهرست دانشگاه ۳: ۱۸٥٦) یادشده است .

آغاز : افتاده . یطرد فی کل نیة ولم یقل به هو . . . قوله : ولوجدد ندباً ثم ذکر بعد الصلاة اخلال عضو . . . الامع ندبیة الطهارتین . اقول: هذا فرع علی الاقوال

السابقة، فعلی الاول یطلق الاجزاء، وعلی الثانی یستثنی... فقد کان شیخنا المرتضی الامام عمید الدین قده فی الدرس . . .

آغاز کتاب زکاة: الزکاة لغة مصدر زکایز کوز کاة ای ظهر ونما ...

آغاز متاجر: قوله، والاحتکار علی رای اقول: هذا عطف علی المکروه وهو مذهب المفید...

آغاز کتاب النکاح: قوله ره؛ ویکره ایقاع العقد والقمر فی العقرب. اقول: انما کره ذلک لما حکماه حمران عن الصادق علیه السلام...

درآغاز برخی بابها، مطالبی ازمحشی بطور کلیات هست.

درکتاب العتق دارد: ثم ان شیخنا الامام فخرالدین دام ظله، ولد المصنف طاب ثراه أصلحها عملا بالاذن العام.

انجام: قوله، ولو عنی مقطوع الید فقتله القاطع... الاشکال هنا فی موضعین... لوجب قطعه ثم قتله ولارد. (درکتاب قصاص).

۲۳۷ مشیر

نسخ سدهٔ یازدهم. آغاز وانجام آن درسدهٔ دوازدهم تکمیل شده است.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه یی مقوایی.

۲۷۰ گ ۱٤ × ۲۳ و ۱۹ س ۸ × ۱۵.

(۱۰٤۳) حاشیة ارشاد الاذهان (فقه. عربی)

حاشیه یی است از شیخ علی بن حسین بن عبد العالی کرکی م. ۹٤۰ ق. بر «ارشاد الاذهان» علامهٔ حلی که در بالا یاد شد. (ذریعه ٦: ۱۵. ف. دانشگاه ۳: ۱۸۵۸. سپه ۱: ۳۹۷).

۲٤۸۸

ش ۱ دفتر. از طهارت تا تجارت را در بر دارد. نستعلیق رشید الدین بن جلال الدین ابو المعالی در ۱۱۲۰ ق. در مدرسهٔ رضویهٔ شیراز. وپس از آن «تفسیر فاتحه» از بهائی

است که نسخهٔ دیگری از آن در (سپه ۳ : ٤٦۹) گذشت. و پس از آن «صیغ العقود» هست. پایان طهارت و آغاز صلات افتاده. پشت برگ اول مطالب پراکنده هست. وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق.

کاغذ دولت آبادی جلد تیماجی.

۱۸٤ گ ۸ × ۱۹ و ۲۱ س (سپه ۱: ۳۹۷).

۲۶۰۰

ش۱ دفتر ص ۱-۸۰ نستعلیق ۹٦۸ از طهارت تا بیع را دارد. حاشیهٔ «منه» و «شهید» و «بیان» و «قواعد» و «مهذب» و «دروس» دارد. در وقفنامه بنام «حاشیهٔ شرایع» ثبت شده است.

و پس از آن «الفخریة» فی النیة و «دوازده امام خواجه‌طوسی» و «حاشیهٔ شرایع» و «نفلیه» نوشته شده است. وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماجی.

۱٦۳ گ ۱۸/۵ × ۲۵ و ۱۹ س (سپه ۱: ۳۹۷).

(۱۰٤٤) حاشیة الاستبصار (فقه. عربی)

حاشیه‌ییست از میرداماد (محمدباقر) بر «استبصار» شیخ طوسی (سپه ۱ : ۲٤٤ و ذریعه ٦: ۱۷).

۱۹۸۵

ش۱ دفتر. ۲ پ ۲٤۲ ر. از آغاز تا صوم را دارد. و در آغاز نویسنده گوید:

این حواشی جدم میرداماداست، و در تملك، خودرا: [ابن میرزا محمد جعفر محمد مهدی حسنی حسینی مشهور به گلستانه] معرفی کرده است. وقف سپهسالار. و پس از آن «الفهرست» طوسی است.

کاغذ فرنگی آهارمهره. جلد تیماجی.

۱۵۰ گ ۱۵ × ۲۱/۵ و ۱۵ س.

(۱۰۴۵) **حاشیهٔ انوار التنزیل** (تفسیر. عربی)

حاشیه ییست از شیخ عنایة الله بخاری بر تفسیر بیضاوی «انوار التنزیل».

۲۰۹۸

نستعلیق نظام الدین درسدهٔ سیزدهم.
کاغذ سمرقندی. جلد تیماج. وقف سپهسالار.
۱۲۳ گ ۲۳ × ۱۵ و ۱۹ س (سپه ۱: ۱۱۴).

(۱۰۴۶) **حاشیهٔ انوار التنزیل** (تفسیر. عربی)

حاشیه ییست ازشیخ بهائی برتفسیر بیضاوی که در بالا یادشد. (سپه ۱: ۱۱۷ و ذریعه ۶: ۴۴ وف. دانشگاه ۱: ۹۳).

۲۰۹۹

نستعلیق، و ظاهراً کهن تر ازدو نسخهٔ ۲۱۰۲ و ۲۱۰۱ است. حواشی و نسخه بدلهایی در کرانهٔ صفحه‌ها نوشته شده.
کاغذ سمرقندی. جلد تیماج. وقف سپهسالار.
۱۱۴ گ ۱۹ × ۱۲/۵ و ۱۶ س (سپه ۱: ۱۱۸).

۲۱۰۰

نستعلیق میرمحمدصادق حسینی مازندرانی است، که در ۱۰۹۲ ق. نوشته. در بعضی از صفحه‌ها حاشیه‌های شیخ بهائی را بر این حاشیه نیز دارد.
کاغذ سمرقندی. جلد ساغری زرکوب. وقف سپهسالار.
۹۴ گ ۲۲/۵ × ۱۴ و ۱۸ س. (سپه ۱: ۱۱۸).

۲۱۰۱

نستعلیق متوسط در ۱۰۷۱ ق. از شکرالله بن محمد تقی استرابادی است.

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماج . وقف سپهسالار.
۱۲۹ گ ۱۹/۵ × ۱۲/۵ و ۱۹ س (سپه ۱: ۱۱۷) .

۲۱۰۲

نسخ غیاث بن محمد محمود لاهیجی در ۹۰٤ ق. است. در بعضی از صفحه‌ها حاشیه‌هایی از شیخ بهائی هست که برحواشی خود نوشته است .
کاغذ دولت آبادی . جلد تیماج . وقف سپهسالار .
۱۱٤ گ ۱۹ × ۱۲/۵ و ۱٦ س (سپه ۱: ۱۱۸).

۲۱۰۳

نستعلیق سدهٔ یازدهم . صفحهٔ آخر کتاب که شامل چند سطر آخر حاشیه بوده افتاده وآخرین سطر موجود اینست [اذا کان حفظ البیت لازماً عن الکلب الصوری فلاریب ان تخلیة بیت القلب عن الکلب المعنوی].
کاغذ سمرقندی . جلد چرمی. وقف سپهسالار .
۱۱۷ گ. ۲ × ۱۰/۵ و ۲۱ س (سپه ۱: ۱۱۸).

۵۱۱۵

آغاز مانند آنست که درحاشیهٔ تفسیر بیضاوی در ۱۲۷٦ ق. درایران چاپ شده است و مانند نسخهٔ مشهد میباشد، نه مانند نسخهٔ دانشگاه .
انجام مانند نسخهٔ دانشگاه است. (ف ۱: ۹۳ نسخ ۱٦ رجب ۱۱۱٦ ق. حاشیه دارد با نشان «منه» و «منه ره» و «سلطان العلماء ره».
مالك: جعفر بن ابراهیم حسینی نسخهٔ را خریده ومهر کرده است .
کاغذ سپاهانی : جلد تیماج سرخ یك لا.
۱٤٤ گ ۱۲/۵ × ۱۸ و ۱۵ س ٦/۵ × ۱۳.

۵۱۱٦

ش ۱ دفتر ۲ پ-۱۲۱ پ. آغاز مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست ۱: ۹۳) میباشد ولیکن با نسخهٔ ش ۵۱۱۵ پس از دیباچه یکی میباشد انجام افتاده است : حاشیه با نشان «صدر. سلطان .

منه ره دارد . نستعلیق سدهٔ یازدهم وباید از همان نویسندهٔش ۳ دفتر:[ابن محمدالقاضی در ۱۲۵۷ق] . باشد.ش ۲ « اصول دین »درج۳ص۱۰۱ گذشت.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ یك لا.

۱٦٦ گ ۱۱/٥ × ۱۸ و۱٦س٦ × ۱۲ .

٥۲۳٤

دیباچه ندارد . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف.

مالك: میرعلینقی بن حسینی کوچك دهی . در۱۲۸٦ق.

کاغذ فرنگی کبود .

۱٦٤ گ۱۰/٥ × ۱۳ و۱۷س × ۱۳ .

(۱۰٤۷) حاشیهٔ انوار التنزیل (تفسیر.عربی)

حاشیه ییست از شیخ زکریای انصاری شیخ الاسلام ابویحیی . م ۷۲۸ق.

برتفسیر بیضاوی که در۳:٥ . ۲ گذشت .

۲۱۰٥

ش۲ دفتر . نسخ سدهٔهشتم و قریب بوفات مؤلف نوشته شده‌است ، پیش ازشروع بحاشیه «عوامل» شیخ عبدالقاهر جرجانی‌را همین کاتب نوشته‌است.

عبارت بیضاوی‌را باشنگرف‌ومطالب حاشیه بامرکب سیاه نوشته‌شده ودر آخر کتاب مطالبی‌راجع بقرائت بعضی‌از کلمات‌قرآن نوشته شده است . بعضی ازصفحات را موریانه سوراخ کرده است.

کاغذ کهن . جلد چرمی . وقف سپهسالار .

۲٤٦ گ۲۱ × ۱٥/٥ و۲۹س .(سپه۱:۱۲۰).

(۱۰٤۸) حاشیهٔ انوار التنزیل (تفسیر.عربی)

حاشیه ییست ازسعدی چلبی سعدالله‌بن عیسی‌بن امیرخان‌مفتی . م ۹٤٥ق.

بر تفسیر بیضاوی .

۲۰۹٦

نسخ ۱۰۹۸ق. پس از ختم تاریخ کتابت، کاتبی غیراز کاتب نسخه این عبارات‌را نوشته است[قد کملت الحاشیة علی مشکلات تفسیر شرح البیضاوی وحل غوامض‌مشکلاته رحمة‌الله علی مالفه (کذا) نفعنابه] و نیز همین کاتب نوشته است : [ولم نعرف اسم مؤلفه] پشت برگ اول اعتضادالسلطنه نوشته است : [حاشیه نظام‌الدین بر بیضاوی داخل کتابخانه شد] و بدین نام سپهسالار این نسخه‌را وقف کرده است و در دفتر کتابخانه نیز ثبت‌شده. و برقطر نسخه نوشده شده : [قاضی زاده علی البیضاوی] کسی بنام نظام‌الدین که حاشیه برتفسیر بیضاوی نوشته باشد دیده‌نشد. و قاضی‌زاده مشهور برومی ازعلماء آغاز سدهٔ نهم و معاصربا الغ‌بیك بوده وسمت‌استادی بر او داشته و شرح چغمینی را در ۸۱٤ق. تألیف کرده‌پس این حاشیه باآن تاریخ تألیف، ازاو نخواهدبود. و دیگری قاضی‌زادهٔ اردبلی است که چون سلطان سلیم خان ، تبریزرا گشود اورا باخود بروم برد ودر ۹۳۰ق. در مصر کشته شد، و تاریخ تألیف این حاشیه پیش ازوفات اواست بنابراین گمان میرود این حاشیه از سعدالله چلبی باشدو بنابراین بهمین نام ذکرشد.

کاغذ سمرقندی ، جلد چرمی ضربی . وقف سپهسالار.

۲۷۷ گ × ۱۸و۳۳س (سپه۱ : ۱۱۷).

(۱۰٤۹) حاشیة انوار التنزیل (تفسیر .عربی)

حاشیه ییست از سنان‌الدین یوسف‌بن حسام الدین م۹۸٦ق. برتفسیر بیضاوی که بنام سلطان سلیم ساخته‌است(کشف‌الظنون) .

آغاز : یامن اقحم شقاشق‌البلغاء ببدایع‌صنایع . . . وبعد فمرکوزفی ذهن کل ادیب . . . وکنت قبل سبع‌سنین علقت‌علی تفسیرسورة الملك‌والقمر، وعلی شطرمن‌سورة الانعام . . . قوله: اخبر بانه‌حقیق‌بالحمد، یعنی اخبراولا . . .

انجام : تم‌السورة . والحمدلله‌حق حمده .

٥١١٤

از آغاز انعام تا پایان کهف را در بر دارد. نسخ پنجشنبه ٥ ع۲- ۹۹۷ ق. عنوانها شنگرف است. حاشیه دارد. وقف حاج آقا احمد کرمانشاهی در ۱۳۰٦ ق. برای کتابخانهٔ سپهسالار.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی یك لا.

۱٤۷ گ ۱۲ × ۱۹ و ۱۹ س ۷ × ۱۲/٥ .

(۱۰۰) حاشیة انوار التنزیل (تفسیر. عربی)

حاشیه از عصام الدین ابراهیم اسفرائینی م ۹٤۳ ق. بر تفسیر بیضاوی است، که برای سلطان سلیمان بن بایزید عثمانی نگاشته است.

انجام: ولا یحرمنا من البین (؟) و یمهلنا موفقا لایصال الاول بالاخر. ویلهمنا حقایق القرآن کالظاهر والحمدلله وحده وحده.

۲۱۰٦

بنسخ و نستعلیق وشکسته نوشته شده، پشت صفحه اول نوشته شده: [لمحمد باقر بن محمد تقی] و شاید خط مجلسی دوم باشد و در کتابخانهٔ او بوده است و نیز در همان صفحه این عبارات نوشته شده که از آن معلوم میشود بعد از وفات مجلسی باین شخص منتقل شده: [قد دخل فی نوبة الاقل عباس بن حسین البلاغی النجفی در ۱۱٤۸] و این نسخه حاشیه بر سورهٔ اعراف را ندارد تنها مشتمل بر حاشیه از اول قرآن تا آخر سورهٔ انعام واز سورهٔ عم تا آخر قرآنست.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج. وقف سپهسالار.

۵۰۲ گ ۱۹/٥ × ۱۳ و ۱۹ س (سپه ۱: ۱۲۱).

(۱۰۱) حاشیة انوار التنزیل (تفسیر. عربی)

حاشیه‌یست بر تفسیر بیضاوی از شیخ زاده.

آغاز: الحمدلله الذی نورقلوب العلماء بانوار التنزیل وشرح صدورهم للادراك ... ثم الله تعالی من علی هذا العبد ... [بی نام] ... ثم انی اخترت من تلك الکتب الکتاب الموسوم بانوار التنزیل وأسرار التاویل ... المعروف بالقاضی البیضاوی.

انجام: قوله استثناء منقطع لان الامانی سواد یدیه ... فکانت منقطعة عنه. تم المجلد الأول من شیخ زاده، بعون الله ...

۵۱۱۳

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز مقوائی.

٤٤٤ گ ۲۱/۵ × ۳۲ و ۲۱س ۱۱/۵ × ۲۲/۵.

(۱۰۵۲) **حاشیة انوار التنزیل** (تفسیر. عربی)

حاشیه یست از سیالکوتی، عبدالحکیم بن شمس الدین هندی. م ۱۰۹۷ ق. برتفسیر بیضاوی (ذریعه ٦: ٤۲ وسپه ۱: ۱۲۱).

۲۱۰٤

بنسخ نوشته شده. آخر نسخه ناقص است و مشتمل برقسمت زیادی از اصل کتاب است. خطبه محشی را ندارد واز ابتدا بحاشیه شروع شده. اوراقی از آخر آن افتاده است. وآخر بن سطر موجود اینست [وان اهل الکتاب لم یکونوا مؤمنین بجمیع ما انزل من قبل: فان الیهود لم یؤمنو بالانجیل. فجوابه].

کاغذ فرنگی. جلد تیماج. وقف سپهسالار.

۹٦ گ ۲۰ × ۱۵ و ۱۵س. (سپه ۱: ۱۲۰).

(۱۰۵۳) **حاشیة انوار التنزیل** (تفسیر. عربی)

از قاضی نورالله شوشتری (ذریعه ٦: ٤۲ و سپه ۱: ۱۲۱).

۲۰۹۵

ش۱ دفتر. نستعلیق بایزیدبن جمال در ۱۰٤۹ق. میباشد و در بعضی از صفحه‌ها حاشیه‌هائی از مؤلف نوشته شده مشتمل برحاشیه از آغاز تفسیر تا آخر آیه [یاایهاالرسول بلغ ماوانزل الیك] میباشد. و پس از آن: کتاب « حل العقال » مصنف است که نیز بخطهمین کاتب نوشته شده و رسالهٔ قاضی محمدیزدی در « حقیقت علم‌الله » ورسالهٔ شیخ احمد یمینی در حساب عقود انامل دنبال این نسخه است.

کاغذ دولت آبادی . جلد چرمی. وقف سپهسالار .
۵۲۸ گ ۲۸ × ۱۸و۲۳س. (سپه۱: ۱۲۲).

(۱۰٤۵) **حاشیة انوار التنزیل** (تفسیر. عربی)

حاشیه ییست بر تفسیر بیضاوی از دانشمندی که گویا شافعی مذهب است ، و از چهار امام اهل سنت نقل میکند.

۲۰۹۷

نستعلیق سدهٔ یازدهم ملك محمد مؤمن سمنانی است. ومهر بتاریخ ۱۱۰۹ق. دارد. آغاز افتاده واولین سطر موجود اینست: [والایلزم التخصیص بلامخصص. لیس بشیء قوله والقرآن عطف نفسه، اذلم یخبرعنها به] و آخرین سطر آن اینست: [مع الاشعار بالمجانسة المناقیة للالوهیة].

کاغذ دولت آبادی. جلد تیماجی . وقف سپهسالار.
٤۳۰ گ ۲۶/۵ × ۱۵/۵و۲۵س. (سپه۱: ۱۱۵).

(۱۰۵۵) **حاشیة انوار التنزیل** (تفسیر. عربی)

حاشیه ییست بر تفسیر بیضاوی .

آغاز: بسمله. الحمدلله ...فان القصدان یسرالله تعالی بمنه فی هذاالکتاب

جمع حواشی علی «انوارالتنزیل واسرارالتاویل» تفسیرقاضی القضاة . . . قوله نزل الفرقان علی عبده . قال الکشاف انت الکلام النفسی اولا، لان زوال صفته تعالی علی الاول والانتقال علی الاعراض علی الثانی محال . . .

انجام: قوله ای مکان هزؤ . الهزء مدح فی خفیة . . . قدیعبربه عن تعاطی الهزؤ (افتاده).

۵۱۰۸

ش۱ دفتر نسخ سدهٔ دهم است، لیکن در حاشیه بلاغهایی دیده میشود که تاریخ ۸۶۳ و ۸۶۲ دارد. و کسی نوشته است که آنرا با استاد خویش زین الدین عاملی مقابلت کردم . و گویا تاریخ ساختگی باشد. و پس از آن «حاشیهٔ کشاف» میباشد.

(۱۰۵۶) حاشیة البهجة المرضیة (دستورزبان. عربی)

«بهجة المرضیة» از جلال الدین سیوطی م ۹۱۱ ق در شرح «الخلاصة الالفیة» ابن مالک م ۶۷۲ ق. است. وحاشیه ازمیرزا ابوطالب اصفهانی است که درراه حج ۱۲۳۸ ق. درگذشت وی آنردرج ۲- ۱۲۲۳ ق. بانجام رسانده است و در ۱۲۹۷ ق. وچندبار دیگرچاپ شده است (ذریعه ۶: ۲۹).

۵۲۰ مشیر

نسخ یکشنبه دوازدهم محرم ۱۲۶۰ ق. عنوانها شنگرف. تصحیح شده. حاشیهٔ مؤلف دارد. وقف مشیر السلطنه.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مقوایی مشکی.

۱۱۷ گ ۲۵×۲۱ و ۲۵س ۱۶×۱۸/۵، (سپه ۲: ۳۳۰).

(۱۰۵۷) حاشیة البهجة المرضیة (دستورزبان. عربی)

حاشیه بیست از محمد هاشم بن محمد حسین بن محمد رضا حسینی تنکابنی برشرح سیوطی یادشده بر «خلاصهٔ الفیه» ازابن مالک.

آغاز: نحمدك الهم یا من تنزه عن النحو والبدل والمثال ... امابعد، فیقول محمد هاشم ... انی لما رأیت علم الاعراب من اجل العلوم ...

أنجام: قوله أی لتقدم ان فی احد الجزئین. هذا بیان وجه الاحسنیة.

۶۸۶۵

نسخ در مدرسهٔ ملاوردی خان در ۱۲۳۷ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا.
۱۰۴ گ ۱۵ × ۲۱ و ۲۴ س ۸ × ۱۵/۵.

(۱۰۵۸) حاشیهٔ تحریر اصول اقلیدس (هندسه. عربی)

تحریر اقلیدس از خواجهٔ طوسی است ویکی از حاشیه‌ها که برآن نگاشته شده این حاشیه است که از قاضی میرحسین میبدی پسر معین الدین یزدی. م ۹۱۱ ق. می‌باشد.

آغاز: الحمدلله الذی تحیر المهندسون فی اشکال صنایعه ... فهذا حواش رسمها ... حسین بن معین الدین المیبدی علی تحریر اقلیدس ...

أنجام: (افتاده در مقالت هفتم): ان الصلاة المتوالیة التی کانت اقل ما تکون.
نسخه‌یی ازان در آستانهٔ مشهد هست (ش ۴۸ ریاضی خطی ۳ : ۳۱۵).

۵۵۰

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها، اشکال، شنگرف.
کاغذ اصفهانی. جلد تیماج سرخ یك‌لا درون‌زرد.
۴۰ گ ۹/۵ × ۱۶ و ۲۰ س ۵ × ۱۲.

(۱۰۵۹) حاشیهٔ تحریر اکر مانالاؤس (ریاضی. عربی)

از احمدبن مهدی نراقی کاشانی. م ۱۲٤۱ ق. که درهنگام مباحثه باملااحمد نطنزی آنرا نگاشته است.

آغاز: الحمدلله موجدالکرات المتحرکة والساکنة ... اما بعد؛ یقول ... احمدبن محمد مهدی النراقی ... ان کتاب الاکر لمانالاؤس الذی حرره ... نصیر الملة والدین ... کتاب جلیل شأنه ...

أنجام: قب. ك. هوالفضل بینهما. تم ما اردنا شرحه و بیانه. ولنختم الکلام هاهنا حامدین لله سبحانه ...

٦٩١

ش۲ دفتر. ۳پ-۷۵ر. تا پایان نسخهٔ نستعلیق ابوالقاسم بن محمد علی کاشانی. در پنجشنبه ۲٤ ع ۱۲٦۵. عنوانها، نشانها، شکلها شنگرف. ش۱ «تحریر اکر مالاناؤس» است که در ۳: ۳۳٤ گذشت.

٦٩۲

نسخ ذیحجهٔ ۱۲۲٤ ق. مهر «عبده الراجی محمدحسین» در پایان هست و گویا مهر از آن نویسندهٔ نسخه است.

کاغذ فرنگی آبی. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۱۱۷ گ ۱۰ × ۱۸ و ۱۷ س ۶/۵ × ۱۲.

(۱۰۶۰) حاشیهٔ تحریر القواعد المنطقیة (منطق. عربی)

حاشیه یست از جلال الدین دوانی م ۹۰۸ ق. بر «تحریر القواعد المنطقیة فی شرح الشمسیة». تألیف دبیران قزوینی م ۶۷۵ ق.

آغاز: بسمله. و بک الاستعانة فی التتمیم یا کریم. جل من ظهرت علی حواشی الاکوان اسرار قدرته ...

أنجام: وقدینسب الی المرکب .و هو اعلم بالصواب والیه المرجع و المآب
نام مؤلف در دیباچه هست .

۱۰۹۵

ش۱۸ دفتر ۱۳۵پ- ۱۳۹ ر . نسخ جلال بن نعمة الله بافقی. که در بصره بسال ۱۰۰۱ق.
نوشته است . ش۱ «شرح رسالهٔ نفس الامر» است.

۲۸۱۸

ش۶ دفتر ۱۵۳پ - ۱۶۵ر. نستعلیق عبدالله بن حسین سارانی در ع۲- ۹۲۷ ق.
انجام : فانه شامل اللمرض المرکب الصادر عن المختار فافهم.
ش۱ «حاشیهٔ تحریر القواعد» است.

(۱۰۶۱) **حاشیة تحریر القواعد المنطقیة** (منطق .عربی)

حاشیه ییست از برهان الدین بن کمال الدین بن حمید، وتنها بر دیباچهٔ «تحریر القواعد المنطقیه فی شرح الشمسیة» کاتبی- قطب یادشده میباشد .

آغاز : بسمله . متوکلا بکرمه العمیم ومصلیا . . . و بعد فیقول . . . برهان الدین بن کمال الدین بن حمید . . لما کان صدر شرح . . . الرازی للرسالة الشمسیة مشحوناً بالاستعارات . . .

انجام: تم ما اردنا من شرح الدیباچه الحمد لله اولا و آخراً والصلاة علی رسوله باطناً وظاهراً .

۳۰۲۴

ش۱ دفتر ۳پ - ۹پ. نستعلیق سدهٔ نهم . حاشیهٔ «منه» دارد. نشانها شنگرف .
۲پ تا ۳پ حاشیهٔ سیدعلی است. و پس از این حاشیهٔ عمادالدین یحیی فارس بر این کتاب و سپس حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع الاسرار میرسید شریف است که شرح مطالع میباشد.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج سرخ مقوایی.
١٦١ گ ١١/٥×٢٤/٥ و١٩س ٧/٥×١٩.

(١٠٦٢) حاشیهٔ تحریر القواعد المنطقیة (منطق .عربی)

حاشیه ییست از غیاث‌الدین منصور دشتکی بر«تحریرالقواعدالمنطقیة فی‌شرح الشمسیة » که یادشد، و ردیست برحاشیهٔ جلال‌دوانی که درص ١٥٢ یادشد . نام محشی وحاشیهٔ شریف وشرح‌قطب دردیباچه یاد شده است .

آغاز: الحمدلله‌علی‌ماوفقنا للتصدیق بمصداق‌رسالة شمسیة الاشراق‌والسلام علی من اشرفها وحققها غیاث‌حق نوریة، وبانوار ...و بعد فان‌الفقیر غیاث‌المشهور بمنصوریقول: ان هذا المنطق قانون یعصم‌مراعاتها اذهان‌الناظرین بماطغی‌عن الاذعان به قلم بعض .القاصرین من‌اجلة المعاصرین فی‌شرح القطبیة للرسالة‌الشمسیة و حواشیه الشریفة‌الشریفیة...

أنجام: ان‌العلم منقسم الی‌التصور والتصدیق (ناقص) .

٢٨١٨

ش١٠ دفتر ١٨٩ر - ٢٠٠ بخط نستعلیق،مانند شمارهٔ پیشین دفتر . در سدهٔ دهم گویا ٩٢٧ق. ش١ «حاشیهٔ‌حاشیهٔ‌تحریرالقواعد» میباشد .

٣٠٢٧

ش٢ دفتر ٤پ - ٦٥پ نستعلیق سدهٔ دهم روزگارخود محشی . درپایانِ نسخه چند سطرسفیدمانده‌و گویاهنوزامیدمیرفت که‌دشتکی آنرا کامل‌سازد.ش١ «التصورلا نقیض‌له» میباشد که‌در٣:٤٤٤ گذشت.

(١٠٦٣) حاشیهٔ تحریر القواعد المنطقیة (منطق .عربی)

حاشیه ییست از میرسیدشریف گرگانی م٨١٦ق .بر«تحریرالقواعدالمنطقیة فی شرح‌الشمسیة » قطبی- کاتبی .

آغاز: قوله ورتبه علی مقدمة وثلاث مقالات و خاتمة . اقول هکذا وجدت العبارة فی کثیرمن النسخ ...

أنجام: لان الاجزاء بینة الثبوت للشیء . ولیکن هذا آخر ما اردنا ایراده فی هذه ... مصابیح الهدی. (نسخهٔ ش: ۶۵۶۱).

انجام: فلایکون ایضاً جزءً علی حده، بل مندرجاً فی المبادی التصدیقیة تمت. (نسخهٔ ش ۳۰۱۵).

۳۰۱۵

ش۱ دفتر ۱پ - ۱۱۵ نستعلیق ۲ شنبه ۱۳ شوال ۱۱۰۵ ق. حاشیه دارد بنشان «داود. ماوردی. سیدعلی ره . عماد . فخرالدین.» تصحیح و بلاغ نیز دارد . و پس از آن « حاشیهٔ حاشیهٔ مختصر» است که میآید.

کاغذ سپاهانی .

۲۰۸ گ ۱۰ × ۱۷ و ۱۵ س ۷ × ۱۰.

۳۰۱۶

نستعلیق پنجشنبه ج ۲ - ۳۴ (شاید ۱۰۳۴ ق). حاشیه دارد بنشانهای: « بردعی. میر صدر . عماد . داود. جامی.» عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی یك‌لا.

۷۹ گ ۹/۵ × ۱۶ و ۱۴ س ۴/۵ × ۱۱/۵.

۳۰۱۷

نستعلیق مهدی بن حسن رودباری در پنجشنبه پایان ع ۱ - ۱۰۷۸ ق . برخی صفحه‌ها درجدول شنگرف است. حاشیه دارد بنشان: سیدعلی.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج زرد مقوایی ضربی.

۱۱۵ گ ۱۲/۵ × ۲۰ و ۱۵ س ۶ × ۱۲.

۳۰۱۸

نسخ ۱۲۳۰ق. عنوانها و خط روی متن شنگرفست . حاشیهٔ «عماد . فخر. داود . منه» . دارد .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یك‌لا.

۶۶ گ ۱۶/۵ × ۲۱/۵ و ۱۹س ۷/۵ × ۱۴.

۳۰۱۹

نسخ ۱۲۳۷ق. عنوانها و خط روی متن شنگرف. حاشیه بنشانهای «میر صدر. علی». دارد.

کاغذ فرنگی کبود . جلد حنایی ضربی یك‌لا.

۱۱۰ گ ۱۳/۵ × ۲۱ و ۱۶س ۷/۵ × ۱۴.

۳۰۲۰

نستعلیق ابوالقاسم حسینی پسر مشهدی میرعلی نقی لاهیجانی ۱۲۸۰ق. عنوانها شنگرف . یك سرلوح جوهری دارد .

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.

۶۹ گ ۱۴/۵ × ۲۱ و ۱۷س ۸ × ۱۵.

۳۰۲۱

نسخ محمد بن محمدباقر بیهوری‌قاینی خراسانی .در مدرسهٔ حبیبیه تون در ۱۲۳۴ق. عنوانها، خط روی متن شنگرف . حاشیه منه دارد.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج‌سبز مقوایی.

۱۱۱ گ ۱۱ × ۲۲ و ۱۹س ۹/۵ × ۱۳/۵.

۳۰۲۲

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف .حاشیه‌ها بنشان «: منه. ابیوردی. ا ح» دارد. آغاز و انجام افتاده.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی. برگردان سرخ.
۱۲۱ گ ۱۰/۵ × ۱۹ و ۱۵ س ۴/۵ × ۱۲.

۳۰۲۵

نسخ فتح‌علی بن علینقی بیکدلی شاملو. در مدرسهٔ خان شیراز در چهارشنبهٔ ۲۵ ع ۲ ۱۲۲۵ ق. عنوانها وخط روی متن شنگرفست.
کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.
۹۶ گ ۱۲ × ۲۱ و ۱۹ س ۶ × ۱۶.

۳۰۴۰

نسخ سدهٔ دوازدهم. حاشیهٔ «منه. عماد» دارد.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز تیرهٔ ضربی مقوایی.
۲۰۶ گ ۹/۵ × ۲۰ و ۱۴ س ۴/۵ × ۱۲.

۶۴۶۷

ش۵ دفتر ۳۷ پ - ۱۰۰ پ. پایان افتاده است. ۱۰۰ تا ۱۰۹ پ. سفیداست. بهمان خط شماره‌های پیشین دفتر. عنوانها شنگرف. ش۱ «مشکاة‌الانوار» است.

۶۵۶۱

ش۳ دفتر ۱۴۳ پ - ۲۴۷ نستعلیق سدهٔ دهم. صفحه‌ها در جدول زرو ولاژورد ش۱ «شرح عقاید نسفی» است.

۶۶۶۳

نسخ محمد رفیع بن ملاشاه محمد سرکانی. در سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. حاشیه دارد.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.
۹۴ گ ۱۲ × ۱۸ و ۲۱ س ۶ × ۱۴.

٦٦٦٤

ش۱ دفتر ۱پ-۸۱ر. نستعلیق زین‌العابدین در ۱۲۵۲ق. عنوانها، نشانهاشنگرف و گاهی سفیدمانده است وپس از آن «النافع یوم‌الحشر» است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی یک‌لا.

۱۰۲ گ۱۵×۲۰ و۱۶س۸×۱۵ .

٦٦٦٦

آغاز نسخه بنستعلیق وپایانش نسخ سدهٔ یازدهم است. صفحه‌ها درجدول‌شنگرف . عنوانهاشنگرف. حاشیه دارد سرلوح ساده‌درآغاز است .

کاغذفرنگی‌وسپاهانی.جلد تیماج زرد مقوایی فرسوده.

۱۳٦ گ ۱۲/۵×۱۹ و۱۳س۴/۵×۱۲و۱۷س ۷/۵×۱۲.

٦٦٦٧

نستعلیق سدهٔ یازدهم.پایان نونویس در ۱۳۱۸ق. عنوانها شنگرف . صفحه‌ها در جدول شنگرف ولاژورد وزر یک‌سرلوح‌زر ولاژورد دارد.

مالك: علی‌بن فیض اثر بادکوبی در ۱۳۱۸ق.

کاغذ سیاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی.

۲۱۰ گ ۱۰×۱۷و۱۰س ۵/۵×۱۱.

٦٦٦٨

نسخ سدهٔ دوازدهم. آغاز وانجام افتاده.عنوانها ، نشانهاشنگرف . حاشیهٔ «عماد ، ابیوردی ، احمد .فارسی. داود.» دارد.

کاغذ فرنگی آهار مهره سفید - جلد ندارد.

۱۵۷ گ۱۰×۱۵و۱۱س۵×۹.

۶۶۶۹

نستعلیق سدهٔ یازدهم . حاشیه دارد.
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .
۱۲۱ گ ۹/۵ × ۱۶/۵ و ۱۷س ۴/۵ × ۱۱ .

۶۶۷۲

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی یك‌لا.
۱۲۹ گ ۹ × ۱۶ و ۲۱س ۴ × ۱۰/۵

۶۶۷۳

نستعلیق ج ۲-. ۱۲۱ ق. عنوانها سفید مانده.
کاغذ فرنگی کبود. جلد ندارد.
۱۱۸ گ ۱۰ × ۱۶ و ۱۲س ۵ × ۱۰.

۶۶۷۴

ش۱ دفتر ۱ پ-۸۸ پ. نستعلیق پایان ع۲ - ۸۶۳ق. در پایان شعری از زمخشری هست در تأسف از ازدواج و پس از آن «۲ «شرح آداب البحث» ۳ و ۴ «حاشیهٔ آداب البحث» که در ص ۱۳۷ گذشت ۵ «وجودیه» است .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی فرسوده.
۱۷۶ گ ۱۱/۵ × ۱۸/۵ و ۲۰س ۷ × ۱۳.

۸۰۹۳

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها سفید مانده‌است. پایان افتاده است .
کاغذ فرنگی. جلد مقوا.
۱۲۱ گ ۱۳/۵ × ۲۰ و ۱۴س ۵ × ۱۳/۵ .

(۱۰۶۴) حاشیة تحریر القواعد المنطقیة (منطق. عربی)

حاشیه یست از محمدبن محمد خوشانی بر «تحریرالقواعدالمنطقیه فی شرح الرسالةالشمسیه». وی در دیباچه میگوید: نصیرالدین حلی اعتراضاتی برشرح قطب کرده و استادم فخرالمحققین از من خواست تا بدانها پاسخ گویم.

آغاز: الحمدلمن نطق بوجوب وجوده بمنطق فصیح کل ممکن لامکان ذاته. بسمله. ش (شارح) ایده‌الله تعالی فی بیان ترتیب الرسالة علی المقدمة و المقالات الثلاث والخاتمة...

أنجام: (افتاده): وقال السائل هذا البعض فی الخارجیة صحیح ... اوبحسب فرض العقل.

عنوانها: «قال الشارح» «تال السائل» «سؤال» «جواب» «قال». «اقول» میباشد.

۶۶۷۰

ش۱ دفتر ۱ پ - ۱۱۰ پ. و پس از آن ۲ «وضعیة» ۳ «حاشیهٔ حاشیهٔ تحریر القواعد» ٤ «شرح آداب البحث» ٥ «حاشیه تحریر القواعد».
کاغذ سپاهانی. جلد ندارد.
۱۳۷ گ ۹ × ۱۶ و ۱۶ س ٤ × ۱۰.

(۱۰۶۵) حاشیة تحریر القواعد المنطقیة (منطق. عربی)

حاشیهٔ گمنامی است بر بخش تصدیقات از «تحریر القواعدالمنطقیة».

آغاز: اللهم منطقیا لایق باجناس الحمدو فصوله... فلما کانت مباحث التصدیقات من شرح الشمسیة مجملة غایة الاجمال ... حاولت التفصیل لجملاته ...
(پایان افتاده).

۳۰۲۷

ش۳ دفتر ۶۶ - ۱۰۳ نستعلیق غربی سدهٔ دهم. تصحیح شده است، وحاشیهٔ «منه» دارد. ش ۱ «التصور لا نقیض له» وش ۲ «حاشیة تحریر القواعد» میباشد که در ص ۱٤٥ گذشت.

(۱۰۶۶) **حاشیة تحریر القواعد المنطقیة** (منطق. عربی)

حاشیه ییست گمنام بر تحریر القواعد المنطقیة .

آغاز : الحمدلله الملهم بالحق والمعلم بالصدق ... و بعد فانی اردت ان اجمع ... علی شرح الشمسیة القطبیة من الایرادات ...

انجام: فافهم فانه دقیق، وللطلاب رفیق. والسلام ... آمین .

۶۶۷۰

ش۵ دفتر ۱۲۷پ - ۱۳۲ر. و سپس پراکنده هاست در تاریخ و منطق .
ش۱«حاشیه تحریر القواعد» است که در صفحهٔ پیش گذشت.

(۱۰۶۷) **حاشیة تحریر القواعد المنطقیة** (منطق. عربی)

حاشیه ییست گمنام بر تحریر القواعد المنطقیة .

آغاز: بسمله. قوله : ورتبته علی مقدمة و ثلاث مقالات وخاتمة. اعلم ان المصنف قال فاشار الی من سعد بلطف الحق ... ثم قال تبادرت الی مقتضی ... وسمیته بالرسالة الشمسیة ...

۷۵۲۳

ش۲ دفتر ۴۸پ ۹۸ر. نستعلیق همان نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر. ش۱«حاشیه شرح تجرید» است .

(۱۰۶۸) **حاشیة تحریر القواعد المنطقیة** (منطق. عربی)

حاشیه ییست از عماد بن یحیی بن علی فارسی بر تحریر القواعد. و بحاشیهٔ میرسید شریف م ۸۱۶ق. نیز ناظر میباشد ، و در هرات در ۱۰ محرم ۸۵۰ق . بپایانش رسانیده است . نام حاشیه نگار در دیباچه هست .

آغاز: بسمله. نحمدك یامن أنطق لسان عبده بآیات جلاله...

أنجام: کالامرین المتضایفین لکان اولی. هذا آخرما اردنا ... قدوقع الفراغ عن تالیفه فی عاشرمحرم ۸۵۰ فی هرات.

۳۰۲٤

ش۲ دفتر ۱۰پ - ۱۱۰ ر. نستعلیق احمدبن علاءالدین در۸۸۳ ق. عنوانها و خط روی متن شنگرف است. حاشیهٔ «منه» و «اصفهانی» دارد. ش۱ نیز حاشیهٔ تحریر القواعد است که درص۱۵۳ گذشت.

(۱۰۶۹) حاشیة تحریر القواعد المنطقیة (منطق. عربی)

حاشیه بیست گمنام بر «تحریرالقواعدالمنطقیة فی شرح الشمسیة» وشایدمانند نسخهٔ پیش ازعماد باشد، چون انجام آن باشمارهٔ ۳۰۲٤/۲ برابراست.

آغاز: قوله ورتبته هلی مقدمة و ثلاث مقالات و خاتمة. اعلم ان من دأب المصنفین ان یشیروافی اول تصانیفهم الی اجزائها اجمالاً...

انجام: کالامرین المتضایفین لکان اولی. والله اعلم.

۸۰۸٤

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. برخی ازصفحه‌ها درجدول شنگرف. حاشیه دارد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد مقوا.

۶۷ گ ۱۸×۱٤ و ۱۹ س ۷×۱٤.

(۱۰۷۰) حاشیهٔ تصریف (صرف. فارسی)

حاشیه بیست گمنام بر تصریف زنجانی و بصورت پاسخ پرسشهایی است بفارسی.

آغاز: بسمله . پوشیده نماند که بسم، در اصل باسم بوده، وهمزه را انداختند . . .

أنجام: واسرایجاب برامر ایجاب مقدم است .

۶۷۴۸

ش۶ دفتر. ۱۳۶پ-۱۴۲ ر. در پایان دارد [کتبه طیروسهر = حیدرعلی در ۲۴ ع ۱۲۹]وشایددر ۱۲۰۹ق. نوشته شده باشد. ش ۱ «تمرین الطلاب» است. که در ۳: ۵۰۰ گذشت.

(۱۰۷۱) حاشیهٔ توضیح الاشکال (ریاضی. فارسی)

توضیحاتی است در بارهٔ «توضیح الاشکال» که بشمارهٔ (۵۴۵و۵۴۶) دراین کتابخانه هست .ودرج ۳ ص۵۲۷ گذشت .

آغاز: بسمله . که بعضی از اشکال تحریراقلیدس در اینجا مندرج است . و تحریررا قطب‌الدین معروف بعلامهٔ شیرازی هوهو فارسی نموده‌است . و بعدازآن جناب آخوند ملامهدی نراقی فارسی کرده . . .

انجام: که ازاین شکل سه مطلب میتوان‌ثابت نمود .

۵۴۹

ش۱ دفتر ۲پ - ۸ر . در ۱۲۵۰ق. (گ۲۶ و ۱۷۰) نوشته شده‌است . وپس‌ازآن ۲- نورالهدایة ۳- وجیز. ۴-لغزالزبدة . ۵- تاریخ‌حکما است، که در سپه ۳ : ۲۹۷ گذشت .

کاغذ فرنگی آبی . جلد تیماج سبز مقوایی‌ضربی.

۱۷۰ گ ۱۱×۱۷ و ۱۵س۷×۱۷.

(۱۰۷۲) حاشیهٔ تهذیب الاحکام (فقه. عربی)

حاشیه‌ییست ازمحمدباقرمجلسی دوم بر «تهذیب الاحکام» شیخ طوسی م. ۴۶۰ ق .

(ذریعه ٦ : ٥١ و فیض قدسی - ص ٩) او درچندین جا از پدرش بعنوان «والدعلامه» نقل میکند . ودرپایان باب مکاتبه درنسخهٔ ما از روی خط مصنف - پس از مرگش - نوشته شده که این کتاب درماه رجب ١٠٩٧ بپایان رسید .

درپایان همین نسخه تاریخ ٢٢ رمضان ١٠٩٦ ق . دیده میشود .

ونیز درپایان اطعمه واشربه همین نسخه دارد : که محمدباقربن محمدتقی باشتاب درمحرم ١٠٩٨ ق . آنرا نوشته است . واین نسخهٔ از روی خط اوست .

درپایان وقوف دارد : محمدباقر در ٣ صفر ١٠٩٨ ق . آنرا تألیف کرده است .

در پایان بخش وصایا میگوید : محمد باقردر ١٠ ع ١ / ١٠٩٨ ق . آنرا تألیف کرده است .

آغاز : بسمله . کتاب الطلاق باب حکم الایلاء ؛ قال فی المسالک : الایلاء لغة الحلف . . .

أنجام : التاسع عشر صحیح وعلیه الفتوی کما مر . تم . . . ووافق الفراغ سحرلیلة الخمیس الثانی والعشرون من شهرالله الاکبر من شهور سنة ست وتسعین والف من الهجرة النبویة علی هاجرها . . .

٤٥١٢

نسخ سدهٔ دوازدهم . درآخر میراث گوید : از روی نسخهٔ مصنف نوشته شده است .

از آغازطلاق تاانجام دیات رادارد و آخر «حدود» ناقص است . وخط آن دگرگونه شده است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج زرد مقوایی .

١٩٥ گ ١٨ × ٢٤ و ٢١ س ١٠/٥ × ١٨ و ٣١ س ١٢ × ٢٠/٥ .

(١٠٧٣) حاشیة تهذیب الوصول الی علم الاصول (اصول فقه . عربی)

حاشیهٔ گمنامی است «برتهذیب طریق الوصول الی علم الاصول» ازعلامهٔ حلی م ٧٢٦ ق . (ذریعه ٤ : ٥١٠ و ٦ : ٥٤) .

آغاز: [قوله] طاب ثراه: الحمدلله. اقول: الکلام هنا یقع فی مقامات. الاول فی ذکره بعد التسمیة دون العکس. والثالث؛ فی الالف واللام فی الحمد. والرابع؛ فی معنی الحمد... والخامس؛ فی وجه تقدیم لفظ الحمد علی لفظ الجلالة. و السادس؛ فی اتیانه بالجملة الاسمیة لا الفعلیة...

أنجام: قوله والواجب ما یذم تارکه - الی قوله - لاالی بدل. لماقسم الحکم الی الاقسام المذکورة... (پس از ٤ صفحه واندی سطر) مع ان المفروض ان المکلف به معین.

٦٢٧٣

ش۲ دفتر. ۸۸-۱۱۵ نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها، نشانها شنگرف.

ش۱ «حاشیهٔ معالم» است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۱۱۵ گ ۱٤/٥ × ۱۲۱ و ۲۳ س ۹ × ۱٤.

(۱۰۷٤) حاشیة تهذیب المنطق (منطق. عربی)

حاشیه یست از جلال الدین محمد دوانی بر تهذیب المنطق والکلام از سعدالدین تفتازانی. م ۷۹۲ ق. (ـ ذریعه ٦: ٤٥ ف. دانشگاه ۳۰: ۳۰) وآنرا «عجاله» نیز نامیده اند. و شرح آن «خرارة» در ص ۱۷۲ میآید.

۲٤۸٦

ش ۳ دفتر. در سپه ۱: ٤٤۰ یادشده لیکن شناخته نشده است. ش۱ «نهج السداد» است

۳۰۱۰

ش ۳ دفتر. ۲۰ پ - ۷۲ پ نستعلیق سدهٔ دهم، مانند شمارهٔ پیشین دفتر ولیکن ریزتر از آن است. وسپس منطق فارسی است. که «گویا کبری» باشد. ناقص است. ش۱ «تهذیب» است. که در ۳: ٤۲: ٥ گذشت.

۳۰۱۲

ش۱ دفتر. ۱پ - ۵۰ر. نسخ سدهٔ یازدهم عنوانها شنگرف . وپس از آن «تلخیص» است . که در ۳: ۵۰۱ گذشت .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی ضربی یك لا .
۷۲ گ ۱۸/۵ × ۱۲ و ۱۷ س ۶ × ۱۲/۵.

۳۰۱۳

نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . حاشیه دارد، بنشان (عص، قد) .
کاغذ سمرقندی. جلد مقوا. عطف تیماج سبز.
۲۵ گ ۱۳ × ۱۹ و ۱۷ س ۸ × ۱۵.

۶۶۶۵

ش۲ دفتر. ۱۶۳پ - ۲۱۹ر. بخط نستعلیق و دنبال حاشیهٔ حاشیهٔ میر برشرح شمسیه نوشته شده است که در ص ۱۷۱ یاد شده است.

۶۶۸۵

ش۲ دفتر. ۲۶پ - ۷۱ر. نستعلیق مانند شمارهٔ پیشین دفتر . در تاریخ ج ۲-۱۰۷۷ ق. متن در بالای صفحه است. حاشیهٔ «جمال الدین محمود، منه ، ع. ب، مص ، ابو الفتح » دارد . وپس از آن چند مغالطهٔ منطقی دارد. ش۱ « تجرید» است. که در ۳: ۳۱۶ گذشت.

۸۳۷۳

ش۴ دفتر. ص ۱۲۵ - ۱۳۷ . نستعلیق ضیاء الحق بن محمد قریش بن مظفر حسین موسوی در سدهٔ یازدهم میباشد . آغاز افتاده است .
ش۱ « حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع » است .

(۱۰۷۵)

حاشیهٔ تهذیب المنطق

(منطق . عربی)

حاشیه از ملا عبدالله یزدی شاه‌آبادی م ۹۸۱ ق . ملقب به نجم الدین بن شهاب

الدین حسین بر تهذیب تفتازانی است (ذریعه ۶: ۵۳-۵۴) ودرچهارشنبهٔ ۲ ذیحجهٔ ۹۶۷ق. درنجف غری (نسخهٔ ۳۰۰۶) ویا در ۴ شنبهٔ ۱۷ ذیقعدهٔ ۹۶۰ق. (نسخهٔ ۸۰۸۲). تألیف شده است.

۳۰۰۵

نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها، نشانها شنگرف. صفحه‌ها در دوجدول زرولاژورد، وزر و شنگرف. متن بالای صفحه نوشته شده است. حاشیه ها بنشان (منه ، تق) بخط نستعلیق دارد.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج زردیك‌لا.

۸۶ گ ۸/۵ × ۱۴ و ۱۴ س ۳/۵ × ۷/۵.

۳۰۰۶

نستعلیق عبدالعظیم بن مهدی حسینی، در آدینه ۸ ع ۱- ۱۰۸۸ق. تاریخ تألیف ۹۶۷ق. دارد. حاشیه (تق) دارد ومهر محمد تقی نیز در آن هست. متن در بالای صفحه هست.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج سبز مقوایی ساده.

۹۰ گ ۹/۵ × ۱۸/۵ و ۱۲ س ۴/۵ × ۱۱.

۳۰۰۷

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. متن بالای صفحه نوشته شده است. آغاز افتاده. حاشیه‌های «ملا جلال، وشرح فارسی» بچلیپا درهامش نوشته شده است.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج مشکی یك‌لا.

۷۱ گ ۱۹ × ۱۲ و ۱۳ س ۵/۵ × ۱۳.

۳۴۶۷

ش۱ دفتر ۱ ر - ۳۳ پ. آغاز افتاده. نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها سفید مانده است. متن بالای صفحه‌ها نوشته شده است وپس از آن «تحفة الابرار» است که در ۳:۳۵۳ گذشت.

کاغذ فرنگی سفید جلد تیماج مشکی یك لا.
۵۶ گ ۱۴/۵ × ۲۱ و ۲۱س ۷/۵ × ۱۴.

۶۶۴۸

ش۱ دفتر ۲پ - ۴۴پ . نسخ سدهٔ دوازدهم . حاشیه دارد . عنوانها شنگرف .
وپس از آن «بهجة المرضیة» است. که در ۳ : ۲۶۶ گذشت.
کاغذ فرنگی .
۵۶ گ ۱۴/۵ × ۲۱ و ۲۱س ۷/۵ × ۱۴.

۶۶۴۶

نسخ حسین علی بن ملا عبدالرضا لکری، در مدرسهٔ اکبریهٔ لاهیجان، در ۱۲۳۱ ق .
متن در بالای صفحه. عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱۰۸ گ ۱۶ × ۲۲ و ۱۴س ۶/۵ × ۱۴.

۶۶۴۸

نسخ حسن بن علی یزدی در ۱۲۵۴ ق. متن بالای صفحه‌ها. عنوانها شنگرف. حاشیه نستعلیق دارد. صفحه‌ها در دوجدول شنگرف ولاژورد.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ یك لا.
۱۱۰ گ ۱۳ × ۳۰ و ۱۱س ۵ × ۱۱/۵.

۶۶۴۹

ش۲ دفتر. ۱۴ - ۶۹ نستعلیق درشت‌تر از شمارهٔ پیش دفتر . درسدهٔ یازدهم. متن در بالای صفحه‌ها نوشته شده است. در دنبالهٔ «شرح باب حادی‌عشر» نوشته شده است.

۶۶۵۰

ش۲ دفتر ۱۶پ - ۸۶پ . ش۱ «کبری» است.

۶۶۸۱

ش۲ دفتر . در۱۹پ . نسخ سدهٔ دوازدهم،دردنبال «کبری» نوشته‌شده است.

۶۹۲۳

ش۲ دفتر. ۱۴پ - ۷۰ر. نستعلیق پنجشنبه ۲۵ع۱ - ۱۲۲۴ق. عنوانها شنگرف. متن بالای صفحه‌ها ش۱ «کبری» است.

۸۰۸۲

ش۱ دفتر. ۲پ - ۵۹پ . نسخ سدهٔ یازدهم . دومین کتاب این دفتر «الترغیب» که در۳: ۴۳۱ وسومین که‌در۳: ۴۰۷ گذشت نیز بهمین خطدر ۱۰۴۳ق. نوشته‌شده است . حاشیه‌منه‌دارد. تاریخ پایان تألیف در چهارشنبه ۱۷ذیقعدهٔ ۹۶۰ق. دارد. دردو برگ. آغاز، فایده‌یی از تفسیر نیشابوری هست.

کاغذ سپاهانی . جلدمقوا.

۱۷۹ گ ۱۲/۵ × ۲۰ و۱۲س ۷/۵ × ۱۲/۵.

۸۰۸۵

نسخ عبدالعظیم پسر مشهدی موسی‌الرضا. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا.

۷۲ گ۲۰ × ۱۳/۵ و۱۵س۶ × ۱۲/۵.

(۱۰۷۶) حاشیهٔ حاشیهٔ تحریر القواعد (منطق . عربی)

حاشیه‌یست ازصدرالدین حسینی، بر«تحریر القواعد المنطقیة فی شرح الشمسیة» که گذشت، وبرحواشی شریفی آن.

آغاز: بسمله . احق منطق یعرب عما فی ضمایر الفضلاء . . . امابعد؛ فیقول . . .

الشهیر بصدرالحسینی الشیرازی ... قدالتمست . . . ان احرر علی شرح الرسالة الشمسیة و حواشیها الشریفة الشریفیة ...

انجام: فی عمومه تارة، وفی خصوصه أخری . تمت الحاشیة فی ۱۳ ع ۲/۹۱۷ .

عنوانهای مطالب درهامش هست، و تامبحث سور کلیه دارد .

۲۸۱۸

ش۱ دفتر ۲ پ- ۳٤ ر . نسخ سدهٔ دهم ۱۳ ع ۲-۹۱۷ وپس از آن ۲- شرح هدایة ۳- مسائل مابال . ٤- مختصر کفایة. ٥- برء الساعة ٦ - حاشیة تحریر . (٤ : ۱٥۳) ۷- تهذیب (۳ : ۱ ؛ ٥). ۸- شافیة . ۹- السفیر. ۱۰- حاشیة تحریر القواعد (٤ : ۱٥٤) است.

کاغذ سمرقندی نخدی . جلد تیماج زرد مقوایی با ترنج زرکوب.

۲۰۰ گ ۹/٥ × ۱۷/٥ و ۲۱ س ٥/٥ × ۱۲.

۸۳۷۳

ش۳ دفتر . صفحه شمار جداگانه ۱-۱۲٤ دارد . درصفحهٔ ۹٤ یك فایدهٔ منطقی در «مغالطهٔ صدق و کذب» هست.

آغاز: قوله: ای یجب ان یعلم فی کتب المنطق . فان قلت: ان ارید بالوجوب العقلی فلایکادیتم...

انجام: بل ان الحکم علیه فی عمومه تارة، وفی خصوصه أخری (تمت حاشیة میر صدرالدین علی حاشیة السیدالشریف، علی شرح الشمسیة، علی یدخیل بن الغازی عفی عنه).

۲۱ س ٥/٥ × ۱۳/٥ . ش۱ «حاشیة حاشیة لوامع الاسرار» است.

(۱۰۷۷) حاشیة حاشیة تحریر القواعد (منطق . عربی)

تحریرالقواعد المنطقیة فی شرح الشمسیة» گذشت . وحاشیه بر تحریر از میرسیدشریف گرگانی م ۸۱٦ ق . است واین برحاشیهٔ گمنامی برآن حاشیه میباشد .

آغاز: قوله: والصواب ان لفظة ثلاث ها هنا زایدالخ . ان قلت: ان لفظة الصواب لیس بجید ...

۶۶۷۰

ش۳ دفتر. ۱۱۳پ - ۱۲۰پ. پایان افتاده بهمان نستعلیق شمارهٔ۲ دفتر. عنوانها شنگرف. ش۱ «.حاشیهٔ تحریر القواعد» است که درص ۱۶۰ گذشت.

(۱۰۷۸) **حاشیهٔ حاشیهٔ تحریر القواعد** (منطق .عربی)

حاشیه ییست برحاشیهٔ میرسیدشریف بر «تحریر القواعد المنطقیة» ازداود جامی.

آغاز: بسمله .قال المصنف: ورتبته علی مقدمة و ثلاث مقالات وخاتمة...اعلم ان المصنف قال و اشار الی ...ولاخفاء فی ان الضمیرین المذکورین [فی سمیته ورتبته] راجعان الی الکتاب المذکور...

انجام: ویمکن ان یقال: اشار رحمه الله الی الجواب والایراد بقوله فالاولی.

۳۰۲۳

نسخ ملادرویش حافظشهریار بن محمد نجفی زاده، درسدهٔ دوازدهم. عنوانهاشنگرف.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ مقوایی.

۸۹ گ ۱۵×۲۲ و۲۷س ۱۰×۱۷/۵.

۳۰۱۴

نسخ حسن بن امیر البغدادة تونی خراسانی در ۱۲۳۳ق. برخی صفحه‌هابچلیپا نوشته شده و باقی راسته است.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یك‌لا.

۱۴۹ گ ۱۰/۵×۱۵و۲۱س ۶/۵×۱۱.

۶۶۶۵

ش۱ دفتر.۶ر-۱۶۲ ر. نستعلیق محمدصالح شیرازی در ۲۲ صفر ۱۰۴۰ق.حاشیه منه دارد. و پس از آن «حاشیهٔ تهذیب» است که درص ۱۶۶ گذشت.

آغاز: (افتاده)· تصور... قال الشارح: وجه توقف الشروع اما علی تصور العلم فلان الخ. قیل علیه فی هذه العبارة خلل...

انجام: مطابق شماره‌های دیگر.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی مقوایی فرسوده بزرگتر از کتاب·

۲۲۱ گ ۱۰×۲۲ و ۱۶ س ۵×۱۳.

۶۶۷۱

نستعلیق سیدحبیب‌الله بن سیدعلی تبریزی. در مدرسهٔ میرزا بیك در تبریز. در پایان صفر ۱۰۶۹ ق. عنوانها سفیدمانده. حاشیه دارد.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.

۱۷۷ گ ۱۰×۲۰ و ۱۶ س ۵×۱۳.

۶۶۷۵

نستعلیق ۱۲۶ = ۱۲۰۶ ق.

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا·

۱۴۰ گ ۱۳×۲۱ و ۱۵ س ۸/۵×۱۶.

(۱۰۷۹) **حاشیة حاشیة التهذیب** (منطق. عربی)

حاشیه‌یست از ملا عبدالله یزدی م ۹۸۱ ق. برحاشیهٔ جلال‌الدین دوانی م ۹۰۸ ق. بر تهذیب المنطق تفتازانی که «العجالة» نیز خوانده میشود. و درص ۱۶۵ گذشت. واین حاشیه را «الخرارة فی شرح العجالة» نیز نامیده‌اند. (ذریعه ۶: ۵۰۷: ۱۴۵ وف. مشهد. منطق خطی ج ۱: ش ۴۶ وج ۴ ص ۳۷۲).

۸۲۰۲

نسخ ۱۲۲۲ ق. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج زرد مقوایی.

۱۱۶ گ ۸×۱۰/۵ و ۱۵ س ۵×۱۲.

(۱۰۸۰) حاشیهٔ حاشیهٔ تهذیب المنطق (منطق. فارسی)

حاشیه‌ییست برحاشیهٔ ملا عبدالله یزدی م ۹۸۱۲ ق. برتهذیب سعد تفتازانی م ۷۹۲ ق. ازمیرزاعلی‌رضا که برای ابراهیم خان نگاشته است. علی‌رضا تجلی شاعرشیرازی است و فرزند کمال الدین حسینی اردکانی و شاگرد آقا حسین خوانساری بوده و بهندسفر کرده و بازگشته وبسال ۱۰۸۵ ق. درگذشته است. اوراست «تفسیر قرآن» و«سفینة النجات» و «معراج الخیال» و دیوانش در مجلس هست (فهرست ۳:۶۶۶ و ذریعه ۹ : ۱۶۷ و ریاض العلما و تذکرهٔ نصرآبادی).

آغاز: بسمله. حمدله... این قیودیست‌سودمند... که درحین مذاکره... ابراهیم خان برزبان...

۳۰۰۸

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانهاشنگرف. مانندو برابر آنچه‌در دنبال حاشیهٔ ملاعبدالله درتبریز ۱۲۸۲ق. چاپ‌شده‌میباشد.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا.

۸۸ گ ۱۷/۵ × ۱۱/۵ و ۱۳س ۷ × ۱۳.

۶۶۵۴

ش۲ دفتر ۲۴پ - ۱۱۶. نسخ سیدابوالقاسم‌بن میربزرگ‌تهرانی، در ۶-ع۲-۱۲۰۹ق. ش۱ «صلاتیة» است.

۶۶۵۵

نسخ سیدحسن‌درشنبه ۹ع۱-۱۲۲۱ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی یک‌لا.

۹۷ گ ۱۰/۵ × ۱۵ و ۱۷س ۶ × ۱۱.

۸۰۷٦

ش۱ دفتر ۱-۳٦ و پس از آن حاشیهٔ ملامحسن بر حاشیهٔ ملاعبدالله است. که در پائین بیاید.
نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها درشت.
کاغذ فرنگی سفید. جلد مقوا.
٦۷ گ ۱٤×۲۳ و ۱٦ س ۷/۵×۱۵.

(۱۰۸۱) حاشیهٔ حاشیهٔ تهذیب المنطق (منطق . عربی)

حاشیه ییست بر حاشیه ملاعبدالله یزدی م ۹۸۱ ق . برتهذیب تفتازانی م ۷۹۲ ق ازمحسن بن محمد طاهر .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی خلق فسوی وقدر فهدی . . .

انجام: مصابیح الدجی و مفاتیح الهدی ولاحول . . . العظیم .
در آخر گوید در عشر آخر شعبان ۱۳۳۲ شروع بتألیف و در عشر اوسط رمضان همانسال آنرا در قزوین بپایان رسانیدم .

٦٦٥۱

ش۱ دفتر ۳پ - ۷۵پ . نسخ شیخ زین الدین بن محمد. اندکی پس از تألیف در زمان مؤلف نوشته شده است . حاشیه «منه» دارد. و پس از آن «حاشیهٔ عوامل» است.
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج زردیك لا.
۱۲۳ گ ۱۵×۲۰/۵ و ۲۷ س ۹/۵×۱۷.

۸۰۷٦

ش۲ دفتر. ۳۷پ - ٦۵پ . آغاز وانجام ناقص. برصفحهٔ عنوان نسخه دیده میشود: حاشیهٔ ملا عبدالله طوسی. ش۱ در بالای صفحه گذشت.

آغاز: وحاصل الجواب ان التنافی انما یکون بینهما اذا حمل (در دیباچه) .

انجام: والقضایا: الثمانیة المذکورة من جملة الموجهات. (ناقص مانده است).

(۱۰۸۲) حاشیهٔ حاشیهٔ التهذیب (منطق. عربی)

تهذیب از تفتازانی م ۷۹۲ ق است و حاشیهٔ آن از ملا عبدالله یزدی م ۹۸۲ ق. و حاشیهٔ براین حاشیه ازبدرالدین شیخ اسحاق حویزی است.

آغاز: قوله: افتتح بحمدالله. الخ. الظاهرانه ظرف لغو لمتعلق بافتتح ...

أنجام: مع انه موصل الی التصدیق هذا.

۶۶۵۳

نستعلیق محمدبن محمد رحیم الکجائی. در ۱۲ ج ۲- ۱۲۶ (= ۱۲۰۶ ق.) عنوانها شنگرف.

در پایان کتابرا به بدرالدین شیخ اسحاق نسبت داده است.

کاغذ فرنگی. جلد مقوا.

۳۶ گ ۱۰ × ۱۵ و ۱۶ س ۶/۵ × ۱۱/۵.

(۱۰۸۳) حاشیهٔ حاشیهٔ حاشیهٔ شرح التجرید (کلام. عربی)

شرح قوشچی برتجرید خواجهٔ طوسی چندین حاشیه دارد، و یکی از آنها حاشیهٔ محمدبن احمد خفری است. و برآن نیز حاشیه ها هست، از جمله آنها حاشیهٔ آقا جمال خوانساری میباشد. وملا هادی بن مهدی سبزواری م ۱۲۸۹ ق. حاشیهٔ برحاشیه آقاجمال دارد. و این حاشیه فقط بربخش امور عامه میباشد.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی تجلی لعباده فی کلامه وهم لا یبصرون.

انجام: نفس ذلک الوعاء الذی یقول به المحشی العلامة الا العدم.

۱۰۹۴

نستعلیق ملاحسن بن ملا حیدر در ۱۲۷۳ ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج زرد یک لا.

۳۹ گ ۱۲ × ۲۲ و ۱۷ س ۷ × ۱۶.

(۱۰۸٤) حاشیهٔ حاشیهٔ شرح التجرید (کلام. عربی)

شرح تجرید از قوشچی است، وحاشیه از محمدبن احمد خفری، وحاشیه برآن ازخلیفه‌سلطان(۱۰۰۱-۱۰٦٤ ق.)میباشد. آغازبرابرنسخهٔ دانشگاه است (ف. ۲۲٦۳ وذریعهٔ٦: ٦٥) درآن ازشمسا و سیدسحقق و دوانی‌نیز نام برده شده‌است.

۱۷۱صدر

ش۲ دفتر: ۷۳پ - ۱۰۹پ. نستعلیق۱ رمضان ۱۲۱٤ق. بامهرعبدالسمیع موسوی مورخ ع۲ -۱۲۱۰ق. ش۱«حاشیهٔ حاشیهٔ شرح تجرید» لاهجی، خفری، قوشچی است.

۱۳۷۸

ش۱ دفتر۱-۸۳ نستعلیق۱۲ ذیحجهٔ ۱۱۰٤ق. ونام‌محمد رضابن مولانامحمدسعید مورخ ۳شنبه۱٤ ج ۱۱۰۵/۲ درپایان‌هست. وپس‌ازآن نیز«حاشیه‌حاشیهٔ‌شرح‌تجرید» است. عنوانها شنگرف وگاهی سفیدمانده. متن‌زیرخط‌شنگرف.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج مشکی ضربی‌یك‌لا.

۹٦گ ۱۲×۱۸ و۱٦س۶/۵×۱۲.

۱۳۸۰

ش۱ دفترص۱-۹۷ نسخ محمدحسین‌بن اسمائیل (چنین) استرآبادی، درچهارشنبه ۱۷-ع۱-۱۲۲۹ق. عنوانهاشنگرف:وپس‌ازآن ۲-«حاشیه‌حاشیه‌شرح‌تجرید» لاهجی، خفری، قوشچی ۳ «شرح آداب‌البحث» است.

٦۳۸٤

ش۱ دفتر. ۱ر-٤۳ نستعلیق سدهٔ دوازدهم. حاشیه‌هابانشان«منه و ۱۲» دارد.

آغاز(ناقص): الله اواثبات الواجب اشارة الی هذا. قوله: الطبیعیین... الخ. قال العلامةره‌فی کتابه‌المسمی «الاسرارالخفیة» ...

انجام:قوله؛وحیث‌مهیة‌الجنس‌ای‌حیث‌یکون‌مهیة‌الجنس‌اومهیة‌النوع‌عین‌الوجودتمت. و پس‌ازآن پنج‌برگ از شرحی برمتن اصولی بعربی است وسپس ۲-حاشیهٔ خفری ۳-حاشیهٔ‌لاهیجی ٤-حاشیهٔ‌شرح هدایه میباشد.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج تریاکی .

۱۵٤ گ ۱۳ × ۲۰ و ۱۶ س ۰/۵ × ۱٤/۵ .

(۱۰۸۵) **حاشیهٔ حاشیهٔ شرح التجرید** (کلام .عربی)

شرح تجرید ازقوشچی است. و حاشیه از خفری شمس الدین محمدبن احمد. وحاشیه برآن از آقاجمال الدین خوانساری وتنها برالهیات شرح تجریداست (ف. دانشگاه ۳: ۲۳۰) درپشت نسخهٔ ش ۱۳۷۹ نوشته شدهٔ: بعض المحققین = ملاعبدالرزاق .

بعض الفضلاء المعاصرین = میرزا ابراهیم ابن ملا صدرا شیرازی .

بعض الافاضل = شیخ حسین تنکابنی .

بعضهم یا لبعض المحشین = ملاشمسای گیلانی .

بعض الحواشی ملامحمد قاسم . وقیل ملاشمسای کشمیری .

بعض الفضلاء = سلطان العلماء .

درپشت شمارهٔ ۱۲۷۶ افزوده: بعضهم وبعض المحشین = ملاشمسای جیلانی وملاقاسم .

و درص ۱۵۷ شمارهٔ ۱۳۷۹ دارد: بعض الحواشی = محمد قاسم اصفهانی مشهور به شیشه .

۱۳۷۵

نستعلیق نصرالله بن حسن حسینی استرآبادی، درهنگام درس، باشتابزدگی در ۱۲۲۸ ق. حاشیه با نشان «۱۲» دارد . عنوانها شنگرف ۲۱۶ صفحه شمار دارد.

کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج سبزضربی یك‌لا .

۱۱۱ گ ۱۲ × ۲۰ و ۱۹ س ۰/۵ × ۱۲ .

۱۳۷۶

ش۱ دفتر. ص ۱-۱۲۵ نام‌محشی درخاتمه‌هست. ودرپایان بخشی‌از حاشیهٔ ملا میرزای

شیروانی است که شاید بر شرح تجرید است. حاشیه‌ها بنشان «منه‌ره و ملامیرزای شیروانی» دارد.

نسخ سدهٔ دوازدهم. ش۲ در پائین این صفحه یاد شده است.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج سرخ یك‌لا کناره سیاه.

۸۸ گ ۱۳×۲۰ و ۱۹س ۱۵×۸.

۱۳۷۹

ش۲ دفتر. ص ۱۷۵ - ۳۳۹. نستعلیق سدهٔ یازدهم. حاشیه بنشان «منه مدظله» دارد.

فهرست محشیان بر حاشیهٔ خفری را دارد، و گوید: [ما استقرر ای المصنف سلمه الله تعالی فی هذه الحاشیة من التعبیرات عن الفضلاء المحشین للخفری...] عنوانها سفید مانده. ش۱ در صفحه آینده میآید.

۱۷س ۶/۵×۱۶/۵.

(۱۰۸۶) حاشیة حاشیة شرح التجرید (کلام. عربی)

شرح تجرید از قوشچی است، و حاشیه از خفری شمس الدین محمد، و حاشیه بر آن از ابراهیم بن ملاصدرا (ذریعه ۶: ۶۴ و ۱۱۶ - فهرست دانشگاه - ۳: ۲۲۶۴).

آغاز: بسمله. یا من لا اله الا هو. یا من لا هو الا هو... کلت الالسن عن تفسیر صفتك... و بعد فیقول... ابن صدرالدین محمد الشیرازی، محمد ابراهیم... هذه تعلیقات... من کتاب التجرید و شرحه الجدید و حواشیه للمحقق العلامة الخفری کتبتها فی اثناء مباحثتها...

أنجام: خلاف ماجری علیه عادته من الخیرات.

از اثبات صانع تا مبحث قدرت را دارد.

۱۳۷۶

ش۲ دفتر. ص ۱-۵۱ (شمارهٔ جداگانه) عنوانها شنگرف. حاشیه «منه‌ره» دارد.

ش۱ در صفحهٔ پیش گذشت.

(۱۰۸۷) حاشیهٔ حاشیهٔ شرح التجرید (کلام. عربی)

شرح تجرید از قوشچی است و حاشیه از شمس الدین محمد خفری و حاشیه بر آن از فیاض عبدالرزاق لاهیجی میباشد آغاز برابر است با نسخهٔ دانشگاه (ف. ۳: ۲۳۰).

۱۷۱ صدر

ش۱ دفتر. ۲پ - ۷۱ نستعلیق سدهٔ سیزدهم. با مهر عبدالسمیع موسوی ۲۴ - ۱۲۱۰ق. ش۲ در ص۱۷۶ گذشت.

انجام: ان التحقیق هو ثبوت الادراك المسمی بالاحساس بلاآلة.

کاغذ کبود فرنگی. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۱۱۱ گ ۱۰/۵ × ۱۶/۵ و ۱۷س ۶/۵ × ۱۱.

۱۳۷۹

ش۱ دفتر. ص۱ - ۱۴۹ آغاز برابر نسخهٔ دانشگاه (ف. ۳: ۲۳۰) نسخ سدهٔ یازدهم.

انجام: لکن مراد المحشی هو الاول کما سیظهر احدها مجیئی الکلام بمعنی التکلم فی اللغة والعرف. (در مبحث عموم قدرت).

و در ص۱۵۲ دفتر گفتاریست از آقاحسین در بارهٔ امتناع یکی از دو نقیض.

۳۶۵ صفحه شمار دارد. ش۲ در ص۱۷۸ وش۳ در ج۳ ص۱۳۹ گذشت.

کاغذ سپاهانی سفید. وهندی نخدی. جلد تیماج سرخ یك‌لا. کناره مشکی ضربی. درون مشکی.

۱۸۳ گ ۱۱/۵ × ۲۱ و ۱۴ ۱۷س ۷/۵ × ۱۴.

۱۳۸۰

ش۲ دفتر. ص۹۹ - ۳۱۳ آغاز و انجام مانندش ۱۳۷۹ ولی انجام یك جمله کم دارد.

نسخ نصرالله بن سید عبدالکریم حسینی. در ۱۲۲۹ق. ش۱ در ص۱۷۶ گذشت.

۱۳۸۳

ش۲ دفتر . ص۱۵۷ - ۲۵۳ انجام: [وایضا المراد هو الثبوت من النقل فقط و لیس جنسا للادراك كذلك.] حاشیه بنشان «منه، نوری، ملا اسماعیل ، ابراهیم» دارد. خط مانند شمارهٔ پیشین است. ش ۱ دفتر «حاشیهٔ شرح تجرید» است.

۱۴۴۷

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. آغاز برابر نسخهٔ دانشگاه. ف ۳ : ۲۳۰ و انجام برابر ش «۱۷۱ صدر» میباشد. تصحیح شده است.

کاغذ سپاهانی سفید نازك. جلد تیماج مشکی یك لا.

۷۲ گ ۱۲ × ۱۸ و ۱۶ س ۶/۵ × ۱۲ .

(۱۰۸۸) **حاشیة حاشیة شرح التجرید** (کلام . عربی)

شرح تجرید از قوشچی است، وحاشیه از خفری شمس الدین محمد، وحاشیه بر آن از محمد قاسم بن محمد صالح اصفهانی است (ذریعه ۶ : ۶۶).

آغاز : بسمله . حمدله ... اما بعد فیقول ... محمد قاسم بن محمد صالح الاصفهانی هذه تعلیقات علی الهیات شرح التجرید . . . قال المصنف المقصد الثالث فی اثبات الصانع . انما قال فی اثبات الصانع ولم یقل فی اثبات الواجب ....

أنجام: لان ذلك الفرق لا یمنع آه . تمت هذا غایة ما تیسر لی من الکلام واسئل الله التوفیق علی الکلام فی مبحث الکلام انه هو المفضل المنعام . اللهم وفق لفهمه بحق محمد و آله . وقد وقع الفراغ من تسویدها فی ۲۲ شعبان ۱۰۷۵ .

۱۳۸۳

ش۳ دفتر. ص۲۵۵-۳۷۰ حاشیه بنشان « صالح و ۱۲ » دارد ش ۱ « حاشیه شرح تجرید» است. در ۲۲ شعبان ۱۰۷۵ ق. نوشته شده است.

(۱۰۸۹) **حاشیهٔ حاشیهٔ شرح التجرید** (کلام. عربی)

شرح تجرید از قوشچی است، وحاشیه ازمحمدبن احمد خفری، و حاشیهٔ برآن از از محمدبن رضای قمی است.

آغاز: بسمله. حمدله ... امابعد فیقول ... میرزا محمدبن رضا القمی هذه تعلیقات اتفقت منی علی الحاشیة المعلقة للعلامة الخفری علی الهیات التجرید ... قال المصنف: فصل فی اثبات ...

أنجام: وهوباطل کما عرفت. وهذا آخرما اردنا ایراده، والحمدلله اولاوآخراً وظاهراً و باطناً. وصلی الله علی ...

۱۱۶۹

ش۲ دفتر. ۳۱پ - ۷٤پ نسخ محمدتقی بن حاجی سید محمدعلی قائنی در ۱۲۲۷ق.
ش۱ «سوادالعین» است.

(۱۰۹۰) **حاشیهٔ حاشیهٔ شرح التجرید** (کلام. عربی)

شرح تجرید ازقوشچی است، وحاشیهٔ قدیم ازدوانی، ملاجلال م۹۰۸، وحاشیهٔ برآن ازملامیرزا جان حبیب الله باغنوی است. نسخهٔ ما برابراست با نسخهٔ دانشگاه (ف.۳: ۲۲۹ ـ ف. مشهد (ش ۱۹۹۶ ـ ۵ ج ۱ وج ٤).

آغاز: قال المصنف: امابعدحمد واجب الوجودعلی نعمائه؛ اقول: لایبعدان یقال فی ترك الموصوف هاهنا ایماء لطیف الی ماسیجیء من أن اصفاته عین ذاته ...

أنجام: قوله فان الملال الطبیعی یستند بحسب العرف من الحیز الطبیعی. فیه نظر لان الاشتداد انما هولطول الحرکة ... ان یکون الحرکة فی الاول اشد من الحرکة فی الثانی. والله اعلم.

۱۳۶۲

نستعلیق محمدحسین بن عبدالله مازندرانی ۲۱ شعبان ۱۰۸۹ق. ۳۸۸ صفحه شمار دارد. عنوانها شنگرف. حاشیه با نشان «آقا مدظله. وسلمه‌الله. ومنه. وسلطان‌ره. وآقاحسین دام‌ظله» دارد.

کاغذ سمرقندی نخدی. جلد تیماج سرخ مقوایی.

۱۹٤ گ ۱۳ × ۲٦ و ۲۵ س ٦/۵ × ۱۹.

(۱۰۹۱) حاشیة حاشیة شرح التجرید (کلام. عربی)

شرح تجرید از قوشچی است، وحاشیهٔ قدیم از دوانی جلال‌الدین م ۹۰۸ ق. وحاشیه بر آن گویا از ملاعبدالله یزدی باشد. آغاز برابرنسخهٔ مشهد (ش ٤۷۸ ف. ج ٤).

انجام: فیکون النسبة بینهما کالنسبة بین الاجزاء العددیة کماسبق نقله من خامس عاشرة الاصول.

لیکن این انجام درفهرست دانشگاه (۳: ۲۳٤ بشمارهٔ ۱۰۳۰) انجام حاشیهٔ قاضی زادهٔ کرهرودی شناخته شده است.

۱۳٦٦

ش۲ دفتر. ص ۱۰۸ - ۱٦۸ ش ۱ «حاشیه‌شرح‌تجرید» میباشد.

(۱۰۹۲) حاشیة حاشیة شرح التجرید (کلام. عربی)

شرح تجرید ازقوشچی است و حاشیهٔ قدیم ازدوانی م ۹۰۸ ق است، و حاشیه برآن ازآقاحسین خوانساری م ۱۰۹۸ که آنرادره ۱ ع ۲-۱۰٦٤ ق. بپایان رسانده‌است و ناظر بحاشیهٔ باغنوی شیرازی بر دوانی میباشد.

آغاز: بسمله. حمدله. قوله لایبعدان یقال قی ترك الموصوف ایماء لطیف الی آخرالحاشیة؛ یمکن توجیه هذا الحاشیة بوجوه اذ یمکن ان یکون المراد بترك الموصوف...

أنجام: الصقمونیا الذی هو اسهال الصفراء فینسب علیتها الیه بالعرض. صورة خط المصنف دام ظله العالی: قد وقع الفراغ ... من تسوید هذه الکلمات یوم الخمیس خامس عشر شهر ربیع الاخر ۱۰۶۴ علی ید مؤلفها ... حسین بن جمال الدین محمد الخوانساری عفی عنهما.

۱۳۷۲

نستعلیق غازی‌خان بن بدیع الزمان در شب ۲ شنبه ۸ محرم ۱۰۸۷ ق. عنوانها شنگرف ۵۹۹ صفحه شمار دارد.

کاغذ سپاهانی سفید آهار مهره. جلد تیماج مشکی مقوایی کهن درون سرخ ۳۰۲ گ ۱۲/۵ × ۲۴ و ۲۸ س ۶ × ۱۵/۵.

۱۳۷۱

نستعلیق هدایة الله بیلندی گنابادی (جنابذی) یکشنبه ۵ رجب ۱۰۷۴ ق. عنوانها سفید مانده. ۴۴۳ صفحه شمار دارد.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج آبی یك لا ضربی.

۲۲۶ گ ۱۲ × ۲۳ و ۲۳ س ۷ × ۱۵.

(۱۰۹۳) حاشیة حاشیة شرح التجرید (کلام. عربی)

شرح تجرید از قوشچی است، وحاشیهٔ قدیم از جلال الدین دوانی م ۹۰۸ ق. و حاشیه برآن از قاضی علاء الدین عبد الخالق قاضی زادهٔ کرهرودی شاگرد شیخ بهایی است. آغاز برابر نسخهٔ دانشگاه است (ف. ۳: ۲۳۴).

انجام: فتامل الخلان المصباح عن المصباح بان احدهما.

فهرست مشهد ش. ۴۶۰ و ۴۶۱ ج ۴.

۱۳٦٦

ش۳ دفتر. ص۱٦۹ - ۲۸٤. ش۱ «حاشیه شرح تجرید» است.

(۱۰۹٤) **حاشیة حاشیة شرح التجرید** (کلام. عربی)

شرح از قوشچی است، حاشیه جدید از دوانی م۹۰۸ ق. حاشیهٔ حاشیه گویا از محمدبن حسن شیروانی. م۱۰۹۸ ق. درآن از محقق، محشی، حاشیهٔ جدید، حاشیهٔ مطالع، مقاصد، شارح، سید. یادشده است.

آغاز: (قوله) لایبعدان یقال فی ترك. آه. الظاهرأن جمیع ماذکره من اولها الی آخرها وجوه ثلاثة لترك الموصوف. تقریر الاول منها ...

أنجام: وکلام هذاالقائل مشحون بالعجائب کالبحر.

همهٔ مبحث وجود وماهیت را دارد.

درپایان آمده: «هذا الکتاب المستطاب من مؤلفات المولی المحقق المدقق ... مولانا ... محمدبن ...» جای نقطه‌ها پاك وسیاه شده است، وشاید محشی محمدبن حسن شیروانی (ذریعه٦: ٦۹ ش۳۵۹) باشد.

۸۲۰۵

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. حاشیهٔ منه دارد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۳۷٦ گ ۱۸×۲۵ و ۲۵ س ۹/۵×۱۷.

۱۱٤۷

نستعلیق شکسته محمدحسین بن محمدصالح مازندرانی، درپایان محرم ۱۱٤۰ ق.

حاشیهٔ منه‌ره دارد. صفحه‌ها دوجدول زرولاژوردی دارد. عنوانها شنگرف. سرلوح بزر و گل بوته‌لاژوردی دارد.

کاغذ سپاهانی ، جلد تیماج مشکی سوخت.
۶۷۶ گ ۱۴ × ۲۴ و ۲۵ س ۸/۵ × ۱۸.

(۱۰۹۵) حاشیهٔ حاشیهٔ شرح التجرید (کلام. عربی)

شرح تجرید از قوشچی، وحاشیه از آقاجمال خوانساری، وحاشیه بر آن از ابوعبدالله محمدبن حاج محمد زمان نگارنده «مرآت الازمان» است.

آغاز: بسمله. یقول احوج المربوبین ... ابوعبدالله یدعی الشیخ و هو محمدبن الحاج محمدزمان ... التحمید للحمید المجید ... فقدقال جمال الدین محمد الخوانساری فیما کتبه علی التجرید و مایتعلق به : قال المصنف : و جود العالم بعد عدمه الخ .
قال الفاضل المعاصر سلمه الله فی الحواشی الفخریة یعنی به البعدیة الزمانیة ...

انجام: فتامل، ولاتبادر بالانکار قبل النظر والاعتبار. فاعتبروا یااولی الابصار.

۱۴۵۶

ش۱ دفتر. ۳پ - ۳۶پ نسخ سدهٔ دوازدهم. حاشیه دارد بنشان «ه . جم» و پس از آن کتاب «مرآت الازمان» میباشد .
مالك علیقلی ۱۲۶۱ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد ساغری مشکی ضربی مقوایی.
۱۳۱ گ ۷/۵ × ۱۲ و ۱۷ س ۴ × ۸.

۳۸۷۴

ش۲ دفتر. ۱۱۷ پ - ۱۶۰ر آغاز برابر نسخهٔ ش ۱۴۵۶ .
انجام افتاده : قال الرازی فی الاربعین حکایة عن المتکلمین : العالم کل موجود سوی الله ... لاغیر . فیختص الحدوث بالجواهر والاعراض (افتاده).
نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها ، نشانها شنگرف . حاشیه نستعلیق بنشان « منه مدظله» دارد . ش۱ «مرآت الازمان» است

(۱۰۹۶) حاشیة حاشیة شرح حکمة العین (فلسفه. عربی)

شرح حکمة العین از ابن مبارکشاه میرك بخاری است . حاشیه و حاشیه بر حاشیه ناشناس است.

درآن از «سید نسابه قوام الدین فی تعلیقاته لهذا الشرح» و نیز از «قطب و و سیدشریف» نام برده شده است.

آغاز موجود : هاهنا الجسم المطلق علی مذهب الحق ...

أنجام موجود: فتعین الاول. لایقال لولم یکن من الوجود والعدم .

٦٤٤٦

نستعلیق سدهٔ دوازدهم .

کاغذ فرنگی سفید . جلدمقوا.

۲۲۸ گ ۱۵/۰ × ۲۱/۰ سطرها چلیپا. ۹/۰ × ۱۶/۰.

(۱۰۹۷) حاشیة حاشیة عدة الاصول (اصول. عربی)

عدة الاصول ازشیخ طوسی م. ٤٦٠ ق. است. وحاشیه ازملاخلیل قزوینی م. ۱۰۸۰ ق. واولین حاشیهٔ اوست حاشیهٔ حاشیه ازشاگردوبرادر او محمد باقربن غازی قزوینی است وپس ازمرگ ملاخلیل نگاشته است. در مقدمه میگوید : چون دیدم کتب علم کلام بجزحاشیهٔ عدة الاصول همه مشکل اندوتازه برآنهم اعتراض هست من این حاشیه رانگاشتم.

آغاز : بسمله . حمدله. وسلام علی عباده الهادین ... اما بعد فیقول ... محمد باقربن الغازی القزوینی ... لما رایت توفردواعی المحصلین الی تحصیل علم الکلام ... ولم یخل الکتب المصنفة فی هذاالعلم من الغلق و ... ماخلا الحاشیة علی عدة الاصول لاخی واستادی ...

انجام : لانانقول الخ. تم الحاشیة . الحاشیة الاولی علی عدة الاصول.

۶۲۱۹

ش۱ دفتر. ۱-۱۵۳ نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. وپس از آن حاشیهٔ دیگر ملاخلیل برهمین کتاب است که در پائین میآید.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج حنایی یك‌لا.

۱۷۵ گ ۱۲ × ۱۸ و ۱۶ س ۷ × ۱۳/۵.

(۱۰۹۸) حاشیهٔ حاشیهٔ عدة الاصول (اصول. عربی)

عدة الاصول از شیخ طوسی م ۴۶۰ ق. وحاشیه از ملا خلیل قزوینی ابن غازی قزوینی است، واین حاشیهٔ دوم اوست برین کتاب.

حاشیه برحاشیه از شاگرد و برادر ملاخلیل محمد باقربن غازی است.

آغاز: حمدله... قوله طاب ثراه: البدء کالمنع الانشاء والاحداث الخ. لما کان البدء مشترکاً لفظیاً...

أنجام: فاجاب عنه الاستاد طاب ثراه بما اجاب.

۶۲۱۹

ش۲ دفتر ۱۵۴ پ-۱۶۸ پ در ۶ ذیقعدهٔ ۱۱۱۵ ق. مقابلت شده است. ش۱ در بالا گذشت.

(۱۰۹۹) حاشیهٔ حاشیهٔ الفوائد الضیائیة (دستورزبان. عربی)

فوائد ضیائیة از عبدالرحمان جامی م ۸۹۸ ق. درشرح کافیه در نحو از ابن حاجب م ۶۴۶ ق. است وحاشیهٔ از عصمة الله محمدبن محمود وحاشیهٔ حاشیه از عبدالرحمان بن محمود اسفرائینی است، واز حاشیهٔ عصام درآن یادشده است.

آغاز: بسمله. حمدله... وبعد فیقول... عبدالرحمان بن محمود الاسفرائینی.. لما رایت فی حاشیة... عصمت الله...

أنجام: قوله بناءً على هذه الملابسة وهى كون المبدل منه جزءً من البدل فان هذا الملابسة غير الملابسة (ناقص).

۶۸۰۳

خط سدهٔ چهاردهم ناقص است. ودر پایان بخشی از کتابی فقهی بخط مجدالعلی (بوستان) قاضی داد گستری جز خط کتاب هست.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج حنایی یك لا.

۳۰۵ گ ۲۱ × ۲۱/۵ و ۱۷ س ۲۰ × ۱۴.

(۱۱۰۰) حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع الاسرار (منطق. عربی)

لوامع الاسرار از قطب الدین رازی شرحی است بر مطالع ارموی، و حاشیه بر آن از میرسید شریف گرگانی م ۸۱۶ ق. است، وحاشیهٔ بر آن از ملا عبدالرحیم شیروانی است.

۳۰۴۴

ش ۱ دفتر. ۲ پ-۴۶ پ نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف.

آغاز: برابر ذریعه ۶:۷۶ بی خطبه یادشده است.

أنجام: (ناقص) قوله: و هذا البیان عام الخ. و لذا قیل ان الموجبة مطلقا ... لاینعکس بعکس النقیض الی الموجبة مع مخالفته فی الطرفین. و پس از آن حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع از حاجی پاشا میباشد.

کاغذ سمرقندی. جلد مقوا.

۸۵ گ ۱۲/۵ × ۱۸/۵ و ۲۰ س ۱۴ × ۸.

(۱۱۰۱) حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع الاسرار (منطق. عربی)

لوامع الاسرار از قطب رازی بر شرح مطالع ارموی و حاشیه از میرسید شریف گرگانی است، و حاشیه بر آن از عبدالرحیم بن مطهر الجیلی است و تنها تا تصور و تصدیق است.

آغاز: بسمله . نحمدالله علی الآلاء ونشکره علی النعماء ... و بعد فیقول ... عبدالرحیم مطهرالجیلی (بی نقطه) قوله السید المحقق ... قال وحید زمانه من وحد بالضم وحادة و وحدة ای تفرد ...

أنجام: ناقص نوشته شده : هومطلو بکم فی افراد کل منهما الخ .

۷۵۲۱

ش۲ دفتر. ۷۱پ- ۱۱٤پ دفتر .ش۱ «حاشیهٔ مختصر» است.

(۱۱۰۲) حاشیة حاشیة لوامع الاسرار (منطق .عربی)

لوامع الاسرار ازقطب رازی درشرح مطالع ارموی است، و حاشیه از میرسید شریف گرگانی، وحاشیه برحاشیه گمنام است . این محشی تعلیقاتی نیزبرحاشیهٔ میرسید شریف گرگانی بر تحریرالقواعد قطب رازی درشرح شمسیه دارد، و درآن از حواشی شرح تجرید خویش نیزنام می برد . این نسخه را باش ۱- ٦٦٧٦ سپهسالار (حاشیهٔ میر برلوامع) مقایسه کردیم وشناخته شد .

٦٦٧٩

آغاز وانجام افتاده است. نسخ سدهٔ دوازدهم . حاشیه بنشان «منه، احد، صدر» دارد عنوانها شنگرف.

آغاز: ثم من اعجب العجائب ... قوله مافیه صور کثیرة قیل یریدان الصور العلمیة فی تسمیة المبادی العالیة.

أنجام: کل الامر .وفی الثانیة .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ یك لا.

۱٦۱ گ ۱۲ × ۱۸ و ۲۱ س ٦ × ۱۲.

(۱۱۰۳) حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع الاسرار (منطق عربی)

لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار از قطب الدین رازی، ومتن از اوست و حاشیه از میرسید شریف گرگانی م۸۱۶ق. و حاشیهٔ حاشیه از ملا جلال دوانی م۹۰۸ ق. است.

آغاز: (افتاده) قسماً اخر فیرتقی عدد الاقسام الی سبعة . . . (درآغاز کتاب است)

أنجام: قوله. آخر ما ینحل الیه تلک المقاصد ای آخر ماینتهی الیه بوجود مجموع تلک المقاصد لا آخر ما یتوقف کل واحد منها علیه، فتأمل والسلام علی من اتبع الهدی (والحمدلله اولا وآخراً وظاهراً وباطناً).

۳۰۳٤

ش۱ دفتر. ۲۵ر - ۶۰ر نستعلیق محمدصالح بن میر عبدالواسع حسینی در۲ - ۶- ۱۰۷٤ق. نویسنده گویا داماد مجلسی باشد. حاشیه بانشان «منه» چلپی «جم» دارد. دفتر. و ۲٤ برگ پیش ازاین کتاب سفیداست. ش۲ «استعاره» است. صفحه ها دردوجدول. ۱ - زرو لاژود. ۲- شنگرف

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه یی یك لا ضربی.

٦٤ گو ۹/۵ × ۱۶/۵ و ۱٤ س ٤/۵ × ۱۲.

٤۵۵۵

ش۱۴ دفتر ۵۰ر - ۶۱ر. باخط شمارهٔ پیشین دفتر. در شنبه ۸ رجب ۹۳۳ق.

ش۱ «شرح زوراء» است. آغاز افتاده انجام برابر نسخهٔ بالااست.

آغاز: (افتاده) ففیهما نوع تفصیل و تاکید للاولین . . . قوله: لما کان الجمیل آ- قدیقال الجزء الاول من الشرطیة.

(۱۱۰٤) حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع الاسرار (منطق. عربی)

لوامع الاسرار از قطب رازی است، وحاشیه از میرسید شریف گرگانی، وحاشیه برحاشیه گویا ازدوانی باشدچه پایان آن دومطابق است.

آغاز: قوله الفياض الوهاب . من فاض الماء . آه . اعلم ان الفياض ها هنها منقول عن معناه اللغوی ...

أنجام: آخر مایتوقف کل منهاعلیه، فتامل .

۷۵۱۰

ش۲ دفتر ۲۴۲ ر - ۷۰ ر نسخ محمد مؤمن جربادقانی درروز مولود ۱۷ ع ۱ / ۱۰۷۵ ق.
عنوانها و نشانها شنگرف . حاشیه‌ها بنشان (ع، ع ب، ج، ح، س ،) دارد .
ش ۱ «الفوائد الفروية» است.
۱۷ س ۱۳/۵ × ۶/۵ .

۸۳۷۳

ش۱ دفتر . ص ۱-۷۶ نستعلیق خلیل بن غازی قزوینی در اصفهان در ۲۷ رمضان ۱۰۲۳ ق.
وکسی آنرا درسه شنبه ع ۱-۱۰۲۹ ق . خوانده است .
أنجام: آخر مایتوقف علیه فتامل . قوله فی الحاشیة اشار بقوله تلك المقاصد ان تصور الغاية خارج عنها . یعنی ان تصور الغاية الی التصدیق .
حاشیه دارد بنشان «ع آه ، جمره» وپس از آن «حاشیهٔ لوامع » و « حاشیهٔ حاشیهٔ تحریر القواعد» (۱۷۰) و«حاشیه تهذیب» (ص۱۶۶) میباشد.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی یك‌لا. یکطرفه است.
۱۴۷ گ ۱۰ × ۱۹ و ۱۷ س ۳/۵ × ۱۰/۵ .

(۱۱۰۵) حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع الاسرار (منطق . عربی)

لوامع قطب در شرح مطالع ارموی است، و حاشیهٔ آن از میرسید شریف گرگانی است . وحاشیهٔ حاشیه گمنام است .

آغاز : قوله الفياض الوهاب . هذه العبارة يحتمل معنيين ...

أنجام : وانما التائيد ... آه.

۶۶۷۸

نستعلیق سدهٔ یازدهم .

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد مقوا.

۷٤ گ ۱۲ × ۲۵ و ۲۵س ۷ × ۱۵

(۱۱۰۶) **حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع الاسرار** (منطق . عربی)

لوامع الاسرار از ارموی است، و حاشیه ازمیرسید شریف گرگانی م ۸۱۶ق. وحاشیهٔ حاشیه ازگمنام است.

آغاز: بسمله . اعلم ان الفیاض هاهنا منقول عن معناه اللغوی . . .

أنجام : و قد سمعت بعض تلامذ ، المحشی ینکر کون هذه الحاشیة له . . . جواد العلم من غیر تفرغ البال . والله المتعال اعلم بحقیقة الحال وحقیة المقال .

٤٥٥٥

ش۱۳ دفتر. ۵۰-٤۹ ش۱ «شرح زوراء» است .

(۱۱۰۷) **حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع الاسرار** (منطق . عربی)

لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار از قطب الدین رازی و ارموی است و حاشیه از میرسیدشویف گرگانی م ۸۱۶ق . است، وحاشیه برآن گمنام است.

آغاز: بسمله . الفیاض الوهاب هذا التفسیر یحتمل معنیین احدهما ان الفیاض هاهنا مستعار لمفهوم الوهاب استعارة تبعیة . . .

أنجام: علی أن ذلک التوهم آت فی القسم أیضاً . ویندفع بما ذکرنا .

۳۰۲٤

ش۳ دفتر. ۱۱۱پ - ۱۶۰ نستعلیق مانند شمارهٔ پیشین دفتر. درسدهٔ نهم . عنوانها شنگرف. ش۱ «حاشیه تحریر القواعد» است.

(۱۱۰۸) **حاشیة حاشیة لوامع الاسرار** (منطق . عربی)

لوامع از قطب رازی است و حاشیه از میرسید شریف گرگانی م ۸۱۶ق . وحاشیهٔ آن بگواهی صفحهٔ عنوان نسخهٔ زیراز داود میباشد .

آغاز : بسمله . قال الاستاد قدس الله سره: الفیاض الوهاب بیاناًللمعنی المراد من الفیاض . ثم اشار الی معناه اللغوی بقوله من فاض الماء فیضاً و فیضوضة . . .

أنجام: (درمسئلهٔ تقسیم علم بتصور وتصدیق): هوالذی یتوقف علیه الحقیقیة وهذا اعادة للمناقشة الناسبقة .

۳۰۴۵

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها سفید مانده است .

مالك : راشدبن مؤیدالدین علی بن کمال الدین خلف بن مطهرالدین عبدالمطلب موسوی و عبدالنبی بن احمدبن کریم .

کاغذ سپاهانی . جلد مشکی تیماج یك لا ضربی.

۱۵۸ گ ۱۲/۵ × ۱۸ و ۱۵ س ۵/۵ × ۱۱.

(۱۱۰۹) **حاشیة حاشیة لوامع الاسرار** (منطق . عربی)

لوامع الاسرار قطب رازی درشرح مطالع ارموی است .وحاشیه از میرسیدشریف گرگانی م ۸۱۶ است وحاشیهٔ آن از حاجی پاشا (ش . ۲ منطق .ف . مشهد) این محشی حاشیهٔ دیگری نیز بنام «شرح شرح مطالع» دارد (ف . مشهد ج ۱ ش . ۶ منطق) . که آنرادر ۷۸۴ ق . نگاشته است (کشف الظنون) .

آغاز : بسمله . رب تمم بالخیر . قال شریف زمان ، اسکنه الله فرادیس جنانه: « اوهووصف له ینعت سواهبه» معطوف علی مدخول «فکان» بحسب المعنی . وحاصله کمایفهم من الحاشیة المنقولة عنه . . .

أنجام: لانه سیعود الی ذکرالقسم الاخر وابطاله بالکلیة حیث یقول ان معرفة الکل . . . والله اعلم بالصواب . بعون الله .

۳۰٤٤

ش۲ دفتر. ٤٥پ- ٨٤پ. نستعلیق سدهٔ دوازدهم. ش۱ «حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع الاسرار» میباشد که در ص۱۸۸ گذشت.

(۱۱۱۰) حاشیهٔ حاشیهٔ شرح المواقف (کلام. عربی)

مواقف از عضدی است و شرح مواقف از میرسید شریف گرگانی م۸۱٦ حاشیه وحاشیه برآن گمنام است.

آغاز: بسمله. الحمدلله علی نواله والصلاة علی محمد وآله. قوله ضمن الخطبة متضمنة للاشارة الی معظم مقاصد علم الکلام...

أنجام: والانصاف. اما ماذکرناه لواقرت. تم الکتاب... والیه المرجع والمآب.

٦۳۸۹

نستعلیق ریز بی نقطه سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. صفحه‌ها درجدول شنگرف. حاشیه بانشانه «منه‌ره، منه‌سلمه‌الله، حسن چلبی، خواجه‌زاده، سیدشریف» دارد.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج زرد تیره.

٤۲ گ۱۳/٥×۲۰/٥ و ۲۱س۸/٥×۱۳/٥.

(۱۱۱۱) حاشیهٔ حاشیهٔ المختصر (معانی بیان. عربی)

مختصر شرح کوتاهی است بر «تلخیص المفتاح» سکاکی وحاشیه از خطایی ملا زاده است خاشیهٔ حاشیه از حامد بن برهان بن ابی ذرغفاری (ذریعه ٦: ۱۷ وسپه ۲: ٤۰٥).

۲۹٦٥

ش۱ دفتر. ۱-٥٦پ. نسخ ۱۰۲۷ق. و پس از آن حاشیه ملاعبدالله یزدی برهمین کتاب است که در ص۱۹٥ میآید. برخی برگها چرك شده و موریانه زده است. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی .

۱۳۶ گ ۸ × ۱۸ و ۲۲ س. (سپه۲: ۴۰۶ و ۴۱۳)

(۱۱۱۲) **حاشیة حاشیة المختصر** (معانی بیان . عربی)

«مختصر» شرحیست کوتاه از تفتازانی بر «تلخیص المفتاح» سکاکی . وحاشیه ازخطائی ملازاده . وحاشیهٔ حاشیه از ملا عبدالله یزدی م ۹۸۱ میباشد . (ذریعه ۶: ۷۱ وف . دانشگاه ۳: ۲۱۹) .

۲۹۶۱

ش۲ دفتر ۹۴ پ-۱۸۶ پ سپه۲ : ۴۱۳ . ش۱ «حاشیهٔ مختصر» است.

۲۹۶۵

ش۲ دفتر ۵۵ پ-۱۳۵ ر. پایان ذیحجهٔ ۱۰۲۷ ق. ش۱ «حاشیهٔ حامد» است که درص ۱۹۴ گذشت. (سپهٔ۲ : ۴۰۶ و ۴۱۳) .

۳۰۱۵

ش۲ ۱۱۶ پ-۲۰۸ پ . دفتر نستعلیق محمد بن عبدالجلیل حسینی واقفی جنابدی، شنبه دهه دوم ذیقعدهٔ ۱۱۱۳ ق. تصحیح و مقابلت با نسخهٔ ۳ رمضان ۱۱۰۴ ق. که بخط همین نویسنده بودشده‌است. ش۱ « درص ۱۵۵ گذشت» .

۶۹۶۷

ش۳ ۵۹-۱۴۰ دفتر خاتمه تاریخی را ندارد . نسخ صالح بن خلیفة بن ترکی دیلمی ۱ ذیقعدهٔ ۸۳ (شاید : ۱۰۸۳) ش۱ «خطبة البیان» است.

۷۰۰۴

ش۲ دفتر . ۳۹ پ - ۱۲۷ پ نسخ یوسف بن ملامحمد در ۱۱۱۹ ق.

۱۶س۹/۵ × ۱۳/۵ ش۱ «مختصر تلخیص» است.

(۱۱۱۳) حاشیة حاشیة المطول (معانی بیان. عربی)

«مطول» شرح بزرگ تفتازانی است بر «تلخیص المفتاح» سکاکی از خطیب قزوینی دمشقی. و حاشیه از میرسید شریف گرگانی م۸۱۶. وحاشیهٔ حاشیه از ملا میرزاجان باغنوی شیرازی میباشد.

آغاز: س. وههنا بحث وهوان محصول آه. قال فی الکشاف بهذه العبارة...

انجام: قوله: و ما الناس الا کالدیار و اهلها بها . . . هذه الجملة ایضاً حالیة (افتاده).

۶۹۴۵

ش۱ دفتر. ۲پ - ۹۰پ نستعلیق سدهٔ سیزدهم وسپس ۲-عقود الدرر ۳- حاشیهٔ مطول است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی ضربی یک لا.

۱۸۳ گ ۱۵/۵ × ۲۱ و ۲۶س۸ × ۱۵.

(۱۱۱۴) حاشیة حاشیة المطول (معانی بیان. عربی)

مطول شرح بزرگ تفتازانی (م۷۹۲ق) میباشد بر «تلخیص المفتاح» که خطیب قزوینی دمشقی از «مفتاح» سکاکی درآورده است.

وحاشیه از میرسید شریف گرگانی م۸۱۶ق است. و این حاشیه گویا برهمین حاشیهٔ میر باشد.

آغاز: قوله: لان الحمد یعم الفضائل والفواضل، والشکر یختص بالاخیر. فان قلت کما ان الحمد اعم...

أنجام: ان الواضع فیهما تعین بالقرینة لا یتعلق بنفسه فتامل.

۳۲۳۱

ش۲ دفتر ۱٤۸پ - ۱۷٤پ . نوشتهٔ محمدنبی در پنجشنبه ج۲ - ۱۱۲۲ق. چلیپا . پس از آن در ۱۷۵ر-۱۸٤ر. پراکنده‌ها است. ش۱ «اغناءالادیب» است. که در ۳: ۱۷٦ گذشت.

(۱۱۱۵) **حاشیة الحکمة المتعالیة** (فلسفه . عربی)

الحکمة المتعالیة یا اسفار ازملا صدرا م. ۱۰۵۰ق. است. وحاشیه ازابوالحسن طباطبائی گویا جلوه باشد.

۸۲۷۷

از روی خط نگارنده که برحاشیهٔ اسفار خطشیخ مهدی مشهدی خراسانی نوشته بوده، درین دفتر نقل شده است.

و نیز بعضی حواشی از خود شیخ مهدی در آن بوده ، که آنهم دراینجا درج شده و امضای شیخ مهدی دارد.

و نیز حواشی بامضای ملا اسماعیل و محمد هادی حسینی و مرحوم ادیب و نوری و «ی .ره» دارد .

نستعلیق در غرهٔ رمضان ۱۲۹۱ق. شروع شده وصاحب کتاب مهرعبدالله دارد. که دریکجا آنرامعرفی کرده است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.

۲۰۰ گ ۱۷/۵ × ۲۲ وسطرها گوناگون .

(۱۱۱٦) **حاشیة الحکمة المتعالیة** (فلسفه .عربی)

الحکمة المتعالیة فی الاسفار العقلیة یا « اسفاراربعة » از ملاصدرای شیرازی م. ۱۰۵۰ق. است .

حاشیه از حاجی ملاهادی سبزواری متخلص باسرار م ۱۲۸۹ ق .ودرحاشیهٔ اسفار چاپ یکم و دوم چاپ شده است.

۱۴۳۱

حاشیهٔ سفر اول است . نستعلیق ابراهیم‌بن آقا کوچك قناد تهرانی‌درمدرسهٔ جدید سید اجل در سبزوار در٤شنبه ۱۷ج۱ - ۱۲۷۲ق. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی یك‌لا.

۱۵۲ گ۱۱×۱۸ و۱۷س۷×۱٤.

۱۴۳۲

حاشیهٔ سفر دوم است . نستعلیق همان نویسنده در۱۲۷۲ق. عنوانها نیز شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی یك‌لا.

۱۷٤ گ ۱۱×۱۸ و ۱۷س۷×۱٤ .

۱۴۳۳

حاشیهٔ سفرسوم است . نسخ همان نویسنده ، در همانجا در ۱۲۷٤ق. جای عنوانها سفید مانده .

کاغذ کبود فرنگی . جلد تیماج‌زرد مقوایی.

۲٦۵ گ ۱۱×۲۰و۱۷س۶/۵×۱۵/۵.

۱۴۳۴

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها سفید مانده است . شاید خط همان ابراهیم تهرانی یاد شده باشد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج‌مشکی یك‌لا.

۱٤۰ گ ۱۱/۵×۱۸ و۱٦س۷×۱٤.

(۱۱۱۷) حاشیهٔ حل مشکلات الاشارات (فلسفه .عربی)

حل مشکلات‌الاشارات ازخواجهٔ طوسی‌است وحاشیه از محمدباقرسبزواری‌بن مؤمن م.۱۰۹۰ق. که در ۱۲ ذیقعدهٔ ۱۰۷۵ق. ساخته‌است و خوانساری اورا رد کرده است (ذریعه٦:۱۱۰).

۱۱۸۳

از طبیعی آغاز شده و افتادگی دارد.

مالك اعتضاد ۱۲۷۶ق. سپهسالار ۱۲۹۷ق.

آغاز: بسمله. قوله: لکنه قابل لانقسامات غیر متناهیة. قال المح (المحشی) اعلم ان معنی قول جمهور الحکماء الجسم محتمل لانقسامات غیر متناهیة ...

انجام: فنختار الشق الاول و نقول قوله کان ذالك بطلاناً للصورة لاضعفها.

شکسته نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج تریاکی ضربی یك‌لا.

گ ۱۰ × ۱۸ س ۷ × ۱۳.

(۱۱۱۸) حاشیهٔ حل مشکلات الاشارات (فلسفه. عربی)

حل مشکلات الاشارات شرح خواجهٔ طوسی است براشارات ابن سینا. و این حاشیه از گمنام است.

آغاز: قوله الطبیعیات قال الشیخ هذه اشارات الی اصول و تنبیهات الخ لما کان دأبهم اتقان الاصول و اثباتها بالبراهین لیستخرج منها الفروع خص الاشارات بالاصول ...

أنجام: تحت حد نوعی واحد هو عین النزاع.

۶۳۲۵

نستعلیق محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۰۲ق. از روی نسخهٔ سید شریف.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

۱۸۳ گ ۱۱ × ۱۸/۵ و ۱۴ × ۷ × ۱۳/۵.

(۱۱۱۹) حاشیهٔ حل مشکلات الاشارات (فلسفه. عربی)

حل مشکلات الاشارات شرح خواجهٔ طوسی م ۶۷۲ ق. است بر الاشارات و النتیهات ابن سینا. و این حاشیه از گمنام است.

آغاز : (قال)المح : فیکون هذا النمط فی الوجود المطلق والوجودات الخاصة التی هی علله . لایخفی علی الناظران المذکور فی هذا النمط لیس هو کون الوجودات الخاصة علله بالقیاس الی الوجود (ناقص) .

۶۳۲۴

ش۲ دفتر ۱۸ پ - ۴۰ پ باهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر. ش ۱ «حاشیهٔ شرح تجرید» است.

(۱۱۲۰) حاشیة الروضة البهیة (فقه. عربی)

روضهٔ درشرح لمعهٔ دمشقیه است و این حاشیه از شیخ جعفر قاضی اصفهانی م ۱۱۱۵ ق. درنجف (سپه ۱ : ۳۹۴ - ذریعه ۶ : ۹۲) .

آغاز: مانند ذریعه است .

۲۰۵۷

نسخ سدهٔ سیزدهم از آغاز کتاب طهارت است تا اندکی از احیاء موات.

آغاز ناقص است .

مالك اعتضادالسلطنه ۱۲۹۴ ق. وقف سپهسالار. ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی آهار مهره. جلد تیماجی.

۱۴۹ گ ۱۵ × ۲۰/۵ و ۲۰ س (سپه ۱ : ۲۹۵).

۲۰۵۸

نستعلیق سدهٔ سیزدهم شاید بخط محشی باشد . ودردو بخش است:

بخش اول - از آغاز تا احکام قبله .

بخش دوم - قسمتی از صلاة است .

حواشی بخطدیگر براین حاشیه نوشته شده که امضای «منه دام ظله» دارد.

وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی آبی‌رنگ . جلد تیماجی.

۴۱ گ ۱۵ × ۲۱و۲۲و۲۴س. (سپه۱: ۲۹۵).

۶۰۲۷

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف. حاشیهٔ «منه‌دام‌ظله» دارد.

انجام افتاده:

درنذر : وصفهاالوکالة اذا کان بجعل، والوصیة الیه کذلك لان‌اصل‌الوکالة والوصیة (افتاده) .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.

۱۴۴ گ ۱۲ × ۲۴/۵ و ۲۰س ۶/۵ × ۱۶/۵.

(۱۱۲۱) **حاشیة الروضة البهیة** (فقه .عربی)

روضة‌البهیة از شهید دوم است درشرح «لمعهٔ دمشقیة» شهیداول م ۹۶۶ ق. واین حاشیه‌از آقاجمال خوانساری م ۹۸ . ۱ ق .است .(سپه ۱: ۳۹۱ - ذریعه ۶: ۹۳).

۲۵۵۶

نسخ . سه‌چهارم حواشی کتاب صلاةرا دارد و از میان و پایان افتاده دارد . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی‌وآبی سفید . جلد مقوایی.

۱۶۴ گ ۱۴ × ۲۱ و ۲۳س (سپه۱: ۳۹۲).

۲۵۵۹

نستعلیق . پایان افتاده و تا احکام مردگان دارد.

وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ اصفهانی . جلد تیماجی.

۱۶۴ گ ۱۶ × ۲۱و۱۹س (سپه۱: ۳۹۲).

۶۰۳۰

در طهارت تنها. نسخ، محمدعلی در پایان ذیقعدهٔ ۱۲۰۳ق. عنوانها و نشانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی مقوایی ضربی.
۹۷ گ ۲۰ × ۳۱ و ۳۶ س ۱۲/۵ × ۲۳.

۶۰۳۱

نستعلیق محمد جعفر بن محمدحسن خیابانی ، در ۱۲ ج ۲-۱۲۳۲ ق. حاشیه بنشان «منه‌ره» دارد .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.
۲۱۶ گ ۱۵ × ۲۱ و ۲۱ س ۹/۵ × ۱۶.

(۱۱۲۲) **حاشیة الروضة البهیة** (فقه .عربی)

روضة البهیة درشرح لمعه دمشقیة و حاشیه از محمد نائینی است .
محشی خودرا در پشت صفحهٔ عنوان بخط خویش چنین معرفی کرده‌است :
محمدبن الحاج محمدعلی النائنی و تاریخ این خط مؤلف ۱۳ ذیحجهٔ ۱۲۵۹ میباشد
آغاز : قوله رفع الله مقامه: والکتاب ایضاً مصدر ای کما ان الکتب بالفتح مصدر کتب...

۶۰۲۸

نسخهٔ اصل بخط محشی است . خط زدگیها و گواهی مؤلف دارد در ۱۳ ذیحجهٔ ۱۲۵۹ق. نوشته‌شده‌است.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.
۲۰۶ گ ۱۵/۵ × ۲۲ و ۱۹ س ۱۷ × ۵/۵.

(۱۱۲۳) **حاشیة زبدة الاصول** (اصول فقه. عربی)

زبدة الاصول از شیخ بهائی محمدبن الحسین عاملی اصفهانی م ۱۰۳۱ ق. وحاشیه نیزازخود او درسه هزاربیت است. (ذریعه ۶: ۱۰۳- سپه ۱: ۵۷۰و۶۱۸).

۹۵۷

ش۱ دفتر ۱ پ - ۹۵پ. نستعلیق حسین حسینی در ۱۲۳۹ ق. که برای خویش نوشته است. و پس از آن:

۲: زبدة الاصول ۳: صنایع بدیعی ۴: لوایح جامی ۵: بیست باب است که در ۲۷۱:۳ گذشت. که هریك بخطی دیگر و تاریخی دیگر نوشته شده است.

کاغذ فرنگی آهار مهره. جلد تیماج.

۱۲۴ گ ۱۵×۲۱ و ۱۵س (سپه ۱: ۵۷۰).

(۱۱۲۴) **حاشیة الشرایع** (فقه. عربی)

شرایع الاسلام از محقق حلی م ۶۷۶ ق. است و حاشیه از میر داماد محمدباقر م ۱۰۴۱ ق. میباشد.

آغاز: الرهن لغة الثبوت والدوام. یقال رهن الشیء اذا ثبت...

أنجام: ولهاسبع آخربالمثل وللورثة اربعة اسباع التركة.

۷۲۹۷

ش۲ دفتر. ۷۵ر - ۱۴۵ر. نستعلیق سدهٔ دوازدهم. کهنه‌تراز شمارهٔ نخستین دفتر است. از آغاز رهن تاپایان وصیت است، ودر میانهٔ آن مزارعه، مساقات، ودیعه، عاریه، واندکی از اجاره افتاده است.

کاغذ فرنگی سفید. ش ۱ «فرحه الفری» است.

(۱۱۲۵) **حاشیة الشرایع** (فقه. عربی)

شرایع الاسلام از محقق حلی نجم الدین ابوالقاسم جعفر. م ٦٧٦ ق. است و این حاشیه از گمنام است. از تجارت تا آغاز دیات را دارد، و دران از فخرالمحققین و شیخنا فی شرح الارشاد و از دروس شهید یاد شده است. بابرابر کردن نسخ آشکار گردید که مسالک و مدارك نیست.

آغاز: فانه یمنع فیها استواء الطرفین... قوله: لفائدة الاستصباح تحت السماء لاتحت الظلال فانه لایجوز علی الاصح، و لیس لنجاسة دخانه، لان دخان الاعیان النجسة طاهر...

أنجام: قوله: و الاصح ان لاقود علیه القصاص مع التهمة و القسامة کما ذکره فی المخ ... قوله: و تنزیل هذه الروایة علی مهر امثال ... التوجیه. (افتاده).

٦٦٨٣

ش۱ دفتر ۲پ - ۹٦پ. نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها درهامش نوشته شده. و پس از آن «نجات» است.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج قهوه یی یك لا.

۱۳۷ ک ۲۳×۱۲ و ۲۱س۷×۱۷.

(۱۱۲٦) **حاشیة الشرایع** (فقه. عربی)

شرایع الاسلام از محقق حلی م ٦٧٦ است و این حاشیه از شیخ علی بن محمد بن حسن بن زین الدین شهید دوم صاحب «درالمنثور». م در اصفهان ۱۰٤۰ ق. است. (سپه ۱: ۳۹۲ - ذریعه ٦: ۱۰۷).

۲٦۰۰

ش۴ دفتر ۸۸پ - ۱۵۸ر. ش۱ حاشیهٔ «ارشادالاذهان» در ۱٤۲:٤ گذشت.

(۱۱۲۷) **حاشیهٔ شرح آداب البحث** (منطق. عربی)

آداب البحث از سمرقندی شمس الدین محمد بن اشرف است، وشرح از کمال الدین مسعود شیروانی رومی است (کشف الظنون ۱: ۶۸ - ف. برلن ۵۲۸۳) وحاشیه از احمد دنقوز (دیکقوز) بن علی بن جمعه قول اغا است. درآن از «مصنف» و «شارح» و ازشارح «شاشی» (چاچی) که همان یادشدهٔ چلبی (۱: ۶۹) میباشد، یادشده است.

آغاز: ان احسن ما یستعان به فی الامور الحسان حمدالله الملک المنان ... قال (درنسخهٔ برلن قوله) من علیه أقول لامن قطعه یقال من علیه بید اسدا هالیه ...

أنجام: نعم لو کان الشیء ممکنا بالامکان الوقوعی لم یستلزم المحال، نعم لاذلک التقدیر. تمت الکتاب ...

۱۳۰۸

ش۵ دفتر ۳۰ر - ۴۵پ. باهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر. ش ۱ «شرح آداب البحث» است.

(۱۱۲۸) **حاشیهٔ شرح آداب البحث** (منطق. عربی)

آداب البحث از سمرقندی است، و شرح آن از کمال الدین مسعود رومی شیروانی است. (کشف الظنون ۱: ۶۸، ف. برلین: ۵۲۸۱) - مکرربالا.

حاشیه از لطف الله بن ملا شجاع الدین الیاس رومی، معروف به خرضمه (خر زمین - نسخهٔ برلن ۵۲۸۱): ابن شجاع م ۹۲۹ ق. است. این حاشیه ناظربدان شرح و حاشیهٔ عماداست (کشف الظنون ۱: ۶۹).

عنوانها «قوله ... قوله. قال الشارح ...» میباشد.

آغاز: بسمله. قال ... لطف الله بن مولانا شجاع الدین ... لما کان بعض اعزالاخوان ... یقرء علی الشیخ الفاضل مسعود الرومی ... وجهت وجهی نحو الشرح والحواشی و کشفت عراسهما عن حجب الغواشی ...

انجام : سواء وقع العلة اولا . هذا آخر ماسودنا . على هذه الاوراق . . .
جعل الله باعث هذا التسويد من افاضل زمانه و اعاظم اخوانه . الحمد لله المبين للاتمام و المسهل اللاهتمام ، و الصلاة على حبيبه محمد عليه السلام .

۱۳۰۸

ش۹ دفتر ۶۲ پ - ۸۲ ر . ش ۱ «شرح آداب البحث» است.

(۱۱۲۹) حاشیهٔ شرح آداب البحث (منطق . عربی)

آداب البحث از سمرقندی است و شرح از کمال الدین مسعود بن حسین رومی است (مکرر بالا) و این حاشیه از حامد بن برهان بن ابی ذر غفاری است . (ف . دانشگاه ۳ : ۶۰۵ و کشف الظنون ۱ : ۶۸) .

آغاز : بسمله . نحمدك یامن جعل آداب الشریعة الغراء سالمة عن المعارض و النواقض . . .
اما بعد فیقول حامد بن برهان بن ابی ذر الغفاری . . . لما کان علم المناظرة . . . اهم العلوم . . . شمرت عن ساق الجد . . . فاردت ان اعلق حواشی علی شرح الرسالة . . . قوله : المنة علینا . . .
انجام افتاده : لایحتاج الی الاول بدیهی التقدیر علی . . .

۱۳۰۸

ش۱۱ دفتر ۹۵ پ - ۱۲۴ پ . باهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر . ش ۱ « شرح آداب البحث» است.

(۱۱۳۰) حاشیهٔ شرح آداب البحث (منطق . عربی)

آداب البحث از سمرقندی است و شرح از کمال الدین مسعود رومی شیروانی (مکرر بالا) وحاشیه از جلال الدین دوانی م ۹۰۸ ق . است . (کشف الظنون ۱ : ۶۸) .

آغاز: بسمله. قول للمصنف المنة لواهب العقل. عدل عما هو المشهور و هو احمدالله... تنبيهاً و اشارة الى انه يكفى فى التحميد ذكر كلام تدل...

انجام: قوله لا يحتاج الى الاستدال عليه. هذا بعينه معنى البديهى المطلق فلا معنى للتفسير لها بعد بل ادعاء كونه بديهيا جلياً به.

۱۳۰۸

ش۱۰ دفتر ۸۲پ - ۹۵پ. نستعليق سدهٔ يازدهم. ش۱ «شرح آداب البحث» است.

(۱۱۳۱) **حاشية شرح آداب البحث** (منطق. عربى)

متن ازسمرقندى است و شرح از كمال الدين مسعود رومى شيروانى (مكرر بالا) و حاشيه از عمادالدين ابوالفتح محمد تاج سعيدى كاشى اردبيلى (ف. برلن ۵۲۷۷ كشف الظنون ۱: ۶۹).

آغاز: قوله: المنة علينا. سلك طريقة العمل بالحديث معناً ...

أنجام: قوله كالسائل آه. انا العملل الاول يسير. (ناقص نوشته شده).

۷۵۴۸

ش۳ دفتر ۱۰۹ - ۱۲۷ نستعليق سدهٔ دوازدهم. ش۱ «حاشيه شرح عقايد» است.

(۱۱۳۲) **حاشية شرح آداب البحث** (منطق. عربى)

متن ازقاضى عضدالدين ايجى است و شرح از سيرسيدشريف گرگانى. م ۸۱۶ ق. واين حاشيه از ابوالفتح بن مخدوم حسينى كه درمشهد خراسان نوشته است.

آغاز: الحمدلله على افهام الخطاب... و بعد فهذه فائدة عجاب ... على الشرح المشهور بين ...للرسالة الشريفة العضدية فى الاداب ... و نشرح ما افاده الشارح المحقق والاستاد المدقق فى حواشى الكتاب ...

أنجام : بعون الحکیم المبدء الفیاض . مؤلفه . . . ابوالفتح بن مخدوم الحسینی . . . فی المشهد المقدس الرضوی .

۶۵۸۶

ش۳ دفتر (۷۵پ - ۱۰۰ر) دفتر نستعلیق ۱۱۰۸ق. عنوانها شنگرف. حاشیه بنشان «چلبی» دارد. ش۱ «منهاج الکرامة» از علامهٔ حلی است.

مالك: ملامراد حاصل بن محمد شریف بن ارومجی ۱۱۲۴ق.

۱۹س۶ × ۱۴.

(۱۱۳۳) **حاشیهٔ شرح ایساغوجی** (منطق . عربی)

ایساغوجی ازابهری اثیرالدین م. ۶۶۰ق. است. وشرح آن از کاتبی م. ۷۶۰ق. حسام الدین حسن (کشت الظنون) وحاشیه از نعمان است.

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی و جب لذاته وجوده ... فانی قد اختلج فی صدری ... ان اکتب (علمی) شرح الرسالة الابهریة حواشی . . .

انجام : قال النبی ع . افضل الشعراء اکذبهم .

۳۰۳۱

ش۱ دفتر ۳پ - ۳۶پ . نستعلیق محمدبن سیدبن احمد «من ولایة مسکر من قریة لکلی فی خدمة مولانا لاله فی ولایة قبتاق فی شهر کوبه‌چی» و پس از آن ۲ شرح ایساغوجی. ۳-فوائد فناریه ٤ حاشیهٔ فوائد میباشد.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۱۵۰ گ ۹/۵ × ۱۵ و ۹س۵ × ۹/۵.

(۱۱۳٤) **حاشیهٔ شرح التجرید** (منطق . عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م. ۶۷۱ق . است و شرح «قدیم» از شمس الدین محمود اصفهانی ۶۹٤-۷٤۹ق . (ذریعه) که «تصدید القصاید» نام دارد . وحاشیه از خطیب زاده، محمدبن ابراهیم م. ۹۰۱ق . است (ف . مشهد . ش ۹۵ - چلبی ۱ : ۲۵۰) .

آغاز: بسمله . (قوله) خص بالذکر من صفاته العلی علی ما هو اخص به تعالی . المراد بالاخصیة الاظهریة فی الاختصاص دون المعنی الظاهر منها . . .

انجام: وهو لاینافی التغایر الاعتباری المصحح للتفریع . تمت الکتاب .

۱۴۵۵

نسخ نزدیک بنستعلیق نیمهٔ رجب ۸۹۸ق. عنوانها شنگرف و برخی جاها سفید مانده درصفحهٔ عنوان بنام خطیب زاده شناخته شده .

کاغذ سمرقندی.

گ۱۰ × ۱۷ و ۲۱س ۰/۵ × ۱۲ .

(۱۱۳۵) **حاشیهٔ شرح التجرید** (منطق . عربی)

شرح تجرید از خواجهٔ طوسی م ۶۷۲ق و شرح از قوشچی م ۸۷۹ق . وحاشیه از میرزا ابراهیم فرزند ملاصدری است . آغاز و انجام مانند (ف . دانشگاه ۳: ۲۲۶۴) .

۶۳۸۶

نستعلیق محمد در ۱۱۸۶ق. عنوانها شنگرف. حاشیهٔ «منه ره» دارد.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی.

۳۵ گ ۱۰/۵ × ۱۵ و ۱۸س ۶ × ۱۱/۵ .

(۱۱۳۶) **حاشیهٔ شرح التجرید** (منطق . عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م ۶۷۲ق . است و شرح از قوشچی م ۸۷۹ق . وحاشیه از ملا احمد مقدس اردبیلی م ۹۳۳ق . است . از آغاز الهیات تا پایان کتاب را دارد . (ذریعه: ۶: ۱۱۳) .

آغاز: بسمله . قال المصنف: وصفاته ای فی اثباتها سواء کانت ثبوتیة او سلبیة . . .

انجام: فلیرجع الیه . هذا آخر ما اردنا من التقیید علی الهیات التجرید لبیان ما ینتفع

به الولد ابوالصلاح تقی الدین محمد. و کانت ذالک فی ثلاثاء ١٣/ع ١/٩٨٦.

١٤٤٦

ش١ دفتر. (ص١-٣٥٤) نستعلیق. عنوانها شنگرف و در ص ٣٥٥-٣٧٥ پنج بند از آیات الاحکام همین ارد بیلی (پایان سورهٔ زمر) هست، که یکی از آنها در مشهد حسینی نوشته شده است (ص ٣٧١) و پس از آن ٢- اصول ٣: ١٥٣ و ٣- اسقاط تکلیف ٣: ١٣٢، ٤- خراجیهٔ اول ٥- خراجیهٔ دوم میباشد.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی کناره سرخ.

٢٢٨ گ ١١/٥ × ١٨ و ٢٠س ٥/٥ × ١٢/٥.

(١١٣٧) حاشیة شرح التجرید (منطق. عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م ٦٧٢ ق. است و شرح از قوشچی م ٨٧٩ ق. و حاشیه از ملا میرزا جان حبیب الله باغنوی شیرازی م ٩٨١ ق. است بر جواهر و اعراض این کتاب (ف. دانشگاه ٣: ٢٢٩ و ٢٣٤ مشهد ٤: ٨١).

١٣٦٥

نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. حاشیه بنشان « جم. سله الله » = آقا جمال خوانساری دارد.

آغاز: مانند ف. دانشگاه.

انجام: والسکون منهم الکون دون الخیر تأمل (ص١-١١٢).

کاغذ سپاهانی. جلد مقوا.

٦٠ گ ١٢ × ١٨/٥ و ١٩س ٧/٥ × ١٢/٥.

١٣٦٦

ش١ دفتر. ص١-١٠٧ در هامش شعرهایی بسبک هندی و دعاهایی است. نستعلیق سدهٔ دوازدهم در حاشیه اشعاری هست. کتابچهٔ دوم این دفتر در ٤: ١٨٢ و سوم در ٤: ١٨٤ گذشت.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی یك‌لا.
۱٤٤ گ ۱۱ × ۱۷ و ۲۲ س ۷ × ۱٤ .

٦۳۲٤

ش۱. ۱پ - ۱۷ر. پایان افتاده . نستعلیق سدهٔ یازدهم. حاشیهٔ «منه» دارد .و پس از آن ۲- حاشیهٔ حل المشکلات(٤: ۲۰۰)۳- «ایساغوجی» است .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.
٥٤ گ ۱۰/٥ × ۲۰ و ۲۰ س ٦ × ۱٤ .

٦۳۸٥

پایان افتاده . نستعلیق ۱۲۱٤ق. در نجف. از محمدشریف بن محمد رضا شیروانی نجفی میباشد. ۷پ- ٥۹پ. دفتر. است واز ۱پ تا ٦ حاشیه‌های «منه، آقاحسینی، ملاحمزه» دیده میشود. وقف همین نویسنده در ۲- ذیحجه- ۱۲۱٤ق. دارد .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی ضربی .
۷٤ گ ۱۰/٥ × ۱٥ و ۱٥ س ٦ × ۱۲ .

٦۳۸۷

نسخ حیدر بن حسین موسوی بفروئی در پنجشنبهٔ رجب. در سدهٔ دوازدهم. پایان یافته است. عنوانها ، نشانها شنگرف.
أنجام: علی ان الحرکة و السکون منهم الکون دون الخبر. تامل .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی.
٤۱ گ ۱۱ × ۱٦/٥ و ۱۸ س ۷ × ۱۱/٥ .

(۱۱۳۸) حاشیهٔ شرح التجرید (منطق . عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م ٦۷۲ ق . وشرح از قوشچی م ۸۷۹ ق . وحاشیهٔ از محقق خفری محمدبن احمد م ۹٤۲ ق . است بر الهیات این کتاب. آغاز وانجام مانند (ف. دانشگاه ۳:

۲۳۲) و براین حاشیه نیز حاشیه بسیار هست. (ذریعه ٦ : ۱۱٦).

۱۳۷۷

آغاز افتاده . نستعلیق بی‌نام ۱۱۱۹ق. عنوانها شنگرف. متن زیرخط شنگرف. درصفحهٔ عنوان بغلط از آقاجمال شناخته شده‌است.

کاغذ سپاهانی سفید آهار مهره .

۷۰ گ ۹/۵×۱۵/۵ و ۱٦س ٤/۵×۱۰.

۱۳۷۸

ش۲ دفتر. ص ۸٤-۱۹۱ نستعلیق محمدرضابن مولانامحمدسعیددرشنبه ۱٤ ج۲-۱۱۰۵ق. وش۱ «حاشیه حاشیه شرح تجرید» است. که در ٤:۱۷٦ گذشت.

۱۳۸۱

ش۱ دفتر. ص۱-۱۳٤ نصرالله بن سیدحسن حسینی دراسترابادآنرا در یکشنبه دههٔ سوم ع۱- ۱۲۲۹ق. نوشته است. حاشیهٔ «س هـ ن. جم. شفا سلطان» دارد. عنوانها شنگرف .و پس از آن ۲-«اثبات الواجب» (۳:۳٦)، ۳ -العلة والمعلول ٤-علم ازلی ۵- ابطال زمان(۳:۲۷)میباشد.

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج سبز مقوایی ضربی.

۱۱٤ گ ۱۲×۲۱ و۱۹س ٦/۵×۱۲ .

۱۳۸۲

ش۱ دفتر. ص۱-۱۰ نستعلیق مصطفی بن عبدالرسول .بخواهش میرعبدالباقی در ۱۸ رمضان ۱۲۳۳ق. (تاریخ درص۱۵ و ۱٦۷ دفترهست). و پیش از آن پراکنده‌هایی است از متأخران . و باقی سفید است.

وپس از آن کتابچهٔ « الواحدلایصدرعنه الاواحد » میباشد.

کاغذ فرنگی آهار مهره‌سفید. جلدتیماج سرخ ضربی مقوایی درون زرد .

۱٤۸ گ ۱۳/۵×۲۱ و۱٤س ۷×۱٤.

۱۳۸۳

ش۱ دفتر. ص۱ - ۱۵۰ نسخ ٤ ج۲ - ۱۰۷٤ق. حاشیه دارد. بنشانهٔ «۱۲، س، شمسا، کریم، سلطان» دارد. نیمهٔ دوم این دفتر ۱۵۲ ر - ببعد نستعلیق است صفحه‌ها ۲۱ س دارد. وحاشیهٔ «صالح ۱۲» دارد. کتابچه دوم وسوم این دفتر در ٤: ۱۸۰ گذشت.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج سبز ضربی یك‌لا.

۱۸۹ گ ۱۳ × ۲۰ و ۱۳ س ۷ × ۱٤.

۱۳۸٤

ش۵ دفتر. ص۱۱۲ - ۲۶۲ دفتر. نستعلیق میر باقر بن میر قاسم حسین کسکری دشتی در چهارشنبه ۱٤ شعبان ۱۹۳ (= ۱۰۹۳ق.) ش۱ «شرح خطبة الوافیه» است.

۱٤٤۵

نسخ عصام‌الدین مهدی واعظ ابن حسین کرمانی در مشهد طوس ۱۲٤۷ق. عنوانها شنگرف. ۱۵۸ صفحه شمار دارد.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.

۸۲ گ ۱۰ × ۱۸ و ۱۷ ش ٤ × ۱۱/۵.

۱٤٤۸

نسخ ع۲ - ۱۲۲۷ق.

کاغذ فرنگی نازك آهار مهره سفید. جلد مقوا.

۱۳۷ گ ۱۰/۵ × ۱۵ و ۱۲ س ۵ × ۹/۵.

۶۳۸٤

ش۲ دفتر ۹٤ ر - ٦٤ پ نسخ سدهٔ دوازدهم. پایان افتاده. ش۱ «حاشیه حاشیه شرح تجرید» است. که در ٤: ۱۷٦ گذشت. ۱٤ س ۷/۵ × ۱۳/۵.

٦۳۸۸

پایان افتاده . نستعلیق سدهٔ سیزدهم .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج تریاکی مقوایی .
۱۹۳ گ ۱۰×۱۸و۱۲س ٤/٥×۱۰ .

(۱۱۳۹) **حاشیهٔ شرح التجرید** (منطق . عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م ٦۷۲ ق . وشرح از قوشچی م ۸۷۹ ق . وحاشیهٔ ازدوانی جلال الدین محمد بن اسعد است . (ذریعه ٦: ۱۱٦) .

این حاشیه تا آغاز مبحث مزاج (نزدیک بپایان فصل دوم جواهر) است . پس ازآن ملحقاتی است که کمال الدین حسینی لاری شاگرد دوانی برحاشیهٔ دوانی افزوده است (ف . مشهد ٤: ۸۰س۳ . ٥) .

٤۰۰ همشیر

نستعلیق مسلم بن فخر بن شیرزاد گیلانی درسدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . ازمبحث ماهیت دارد، واز آغاز اندکی کم دارد .

آغاز : قوله ای ... القوة العاقلة المعقول اعم من الخاصة ... العاقلة ان الاول یشمل الحاضر بذاته ...

آنجام: وان کان اشتمالها علی التعسف ظاهراً لانهما یرجعان الغلط فی المصنف ره تمت .

و پس از آن ملحقات لاری است بدینگونه:

آغاز: قوله وفیه نظر لانه یجوز ان یکون . الخ . فیه نظر، لانها یخرج عن اجبارها بالحرکة الدوریة وان لم یخرج بالتالیف ...

انجام: ثم استدل علیه بنمط آخر واطال الکلام فیه علی ماهو دأبه . تمت الملحقات ... وآله اجمعین .

حاشیه دارد بنشان «عبدالله»

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ زرکوب مقوایی بابرگردان.
۱۸۶ گ ۹/۵ × ۱۶/۵ و ۱۲ س ۴/۵ × ۹/۵ .

۱۴۵۱

درپایان دارد: [تمت الحاشیة القدیمة للمولی ... محمد الدوانی قدس سره] نسخ پایان رجب در سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . حاشیه‌ها بنشان «منه قدس سره . م. ۱۲ بسمع منه» دارد . ۳۸۹ صفحه شمار دارد .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی فرسوده .
۱۵۳ گ ۱۱ × ۱۸ و ۲۵ س ۶ × ۱۲ .

۱۴۵۲

نسخ سدهٔ یازدهم . پایان افتاده‌است . عنوانها شنگرف . حاشیه بنشانهای «م . ج . منه جم» دارد . نیمهٔ نخستین کتاب بیشتر ازمانند آن درنسخهٔ پیشین، ونیمهٔ دوم کتاب کمتر ازمانند آن درنسخهٔ پیشین‌است . ۳۵۷ صفحه‌شمار دارد . وقف ۱۲۹۸ ق.

کاغذ سپاهانی سفید . جلدتیماج قهوه‌یی‌ضربی زرکوب .
۱۸۲ گ ۱۲ × ۱۸ ۱۹ س و ۵/۵ × ۱۲ .

۶۳۹۴

آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه ۳ : ۲۳۲ .

نستعلیق قوام قاسم‌بن‌محمد تبریزی درشنبه ۲۳ ج ۱ - ۱۰۶۶ ق . عنوانها شنگرف حاشیه بنشان « منه ره» .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ مقوایی.
۲۰۷ گ ۹ × ۲۰ و ۲۱ س ۵ × ۱۲/۵ .

۶۶۳۲

برابر مشهد ۱ : ۳۸ ش ۱۱۲ . و ۴ : ۸۰ ش ۵۰۳ که. برای ابوالنصر بهادرخان حسن بیک نگاشته است .

أنجام : قوله قیل ماسماه موجوداً بالعرض الخ . الموجود بالعرض مثلاماهوصادق... وذلك جار فی سایر .(افتاده).

نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی.

۳۰۳ گ ۷ × ۱۳ و ۱۵ س ۴/۵ × ۱۰ .

۸۳۱۴

نستعلیق محمدعلی بن منصورعلی ملقب به کهنه که کتابرا حاشیهٔ قدیم نامیده است.

در ۲ شنبه ع ۱-۱۰۶۵ ق .عنوانهازر.صفحه‌هادردوجدول زرولاژورد. کاتب مینویسد: [الاجزاء ۳۲] ۲۵۹ برگ شمار دارد. یك سرلوح زرولاژورد شنگرف دارد.

تملك ۱۰۶۶ ق. دارد .

آغاز: بسمله. قوله فی الحاشیة قیل لم یرد به معصتبا الخ ...

مطابق ف .دانشگاه ۳ :ص ۲۳۲ وف. مشهد ج ۱ ص ۳۸ .

کاغذ سپاهانی . جلدساغری مشکی زرکوب مقوایی درون تیماج سرخ.

۲۵۹ گ ۸ × ۱۸/۵ و ۱۹ س ۴/۵ × ۲۱/۵ .

(۱۱۴۰) **حاشیة شرح التجرید** (منطق .عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م ۶۷۲ است وشرح ازقوشچی م ۸۷۹ وحاشیه ازشمسای گیلانی شمس الدین محمد (ذریعه ۶ : ۱۱۶ و ۶۶ ف. دانشگاه ۳ : ۲۳۵) .

۶۳۸۴

ش ۳ دفتر. ۶۵ر - ۱۱۴پ نسخ و نستعلیق سدهٔ دوازدهم .ش ۱ «حاشیه حاشیه شرح تجرید» است . که در ۴ : ۱۷۶ گذشت. ۲۴ س ۹/۵ × ۱۷/۵ .

۶۳۹۱

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها سفید مانده .

انجام: زایداً علیه وذلك ظاهر . انتهی .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی .
۱٤٦ ک ۱۲/٥ × ۱۹ و ۱٥ س ۷ × ۱۳.

(۱۱٤۱) **حاشیهٔ شرح التجرید** (منطق . عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی است و شرح از قوشچی م ۸۷۹ و حاشیه از ملا میرزا شیروانی محمدبن حسن م ۱۰۹۸ ق . وشاید حاشیه برحاشیه خفری برقوشچی هم باشد . (ذریعه ٦ : ٦٦ و ۱۱۷) این حاشیه، دردوبخش است . دردیباچه آمده که تنها برالهیات است و نام محشی درآنجانیست ولیکن آغازبخش دوم درنسخهٔ زیر (ص ۱۷۷) برابر آغاز نسخهٔ ش ٤۹۹ مشهداست که ازشیروانی دانسته شده است .

آغاز: خیرمایوشح به معاقدالکلام ،ویحلی به مخانق المحابر و الاقلام، حلی الحمدلله الذی تفرد بالتجرید التام . . .

أنجام جزء اول: وکذلك ماسیجیء من حضورالاشیاء باعیانها (ص ۱-۱۷۷)

أنجام جزء دوم : و هذه الاولویة ضروریة (هذا آخر کلام المحشی المحقق المدقق العلامة ادام الله . . . ظلاله السامی . . . الی یوم الدین) .

۱٤٥٤

نسخ محمدعلی بن محمد مؤمن قهپایی، دردههٔ نخستین شعبان ۱۰۸۹ ق. در ص ۱۷۷ و ۳٦۰ آمده است؛ که بانسخهٔ خط مؤلف مدظله دررجب وشعبان ۱۰۹۲ ق. تطبیق شده. حاشیهٔ «منه مدظله» دارد. صفحه‌ها ۳٥۷ و ۳٦۰ هنگام عرض برمؤلف افزوده شده است. ۳٦٦ صفحه‌شمار دارد .

مالك : محمد شفیع بن محمدرضی .
کاغذ سپاهانی سفید. جلدتیماج سرخ مقوایی.
۱۸۳ گ ۱۲ × ۱۹ و ۲۱ س ۵/۵ × ۱۲ .

(۱۱٤۲) حاشیهٔ شرح التجرید (منطق . عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م۶۷۲ و شرح از قوشچی م۸۷۹ است و حاشیه از صدرالدین محمد دشتکی م۹۰۳ ق. است که برخی از تحقیقات فرزند خود غیاث الدین منصور را نیز دران آورده و بنام بایزید عثمانی آراسته است. (ف. مشهد. ش ۱۰۱ و ۱۰۲ و ۴۸۹ و ذریعه ۶: ۱۱۷).

در مقدمه گوید: پیش ترازاین حاشیه یی برشرح جدید تجرید نگاشتم و سپس دیدم یکی از فضلا هم حاشیه نگاشته و منهم در رد بر او این را نگاشتم و تحقیقات پسرم را هم وارد کردم. و بنام بایزید عثمانی ساختم.

۱۳۶۷

آغاز مانند نسخهٔ مشهد. انجام: الاتری ان فی سطح الکرة امر غیر منقسم اصلا و یتعین فیه عند ملاقاته مع السطح المستوی بامر غیر منقسم ملاق لمثله.

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها سفید مانده آغاز نو نویس است. ۷۷٤ صفحه شمار دارد.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج قهوه یی زرکوب درون سرخ.

۳۹۰ گ ۹/۵ × ۱۸/۵ و ۲۳ س ۱۵/۵ × ۱۲.

۱۳۶۸

تا مبحث اعراض را دارد. آغاز و انجام مانند نسخهٔ مشهد است.

میرزا علی بن اسدالله سلطانیه وی اثنی عشری در پایان مینویسد:

مشوق نوشتن این حاشیه میرصدرالدین محمد بود و ولی الدین مرتضی حسنی برای من نوشت و من آنرا بانسخهٔ دیگر تصحیح کردم، درحالی که ازمفارقت استادم مولی عبدالعلی سلطانیوی محزون بودم درشنبه ۲۳ شعبان ۹۷۰ ق.

نستعلیق. عنوانها شنگرف. ۵۳۲ صفحه شمار دارد.

کاغذ سپاهانی سفیدو نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی نو.
۲۷۲ گ ۱۶/۰ × ۲۲/۰ و ۱۹ س ۹/۰ × ۱۵/۰.

۱۳۶۹

آغاز وانجام مانندش ۱۳۶۸ و نسخهٔ مشهداست. نستعلیق روز آدینه ٤ ذیقعدهٔ ۱۰٤۰ ق.
عنوانها شنگرف . ٦۳۵ صفحه‌شمار دارد .
کاغذسپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.
۳۲۰ گ ۱۲ × ۱۸/۰ و ۲۱ س ۷/۰ × ۱۳.

۸۳۰۲

آغاز برابر نسخهٔ مشهد.ف ۱:۳۵.ش ۱۰۱.
أنجام: امرغیر منقسم ملاق لمثله من السطح .
تملک ۱۲۹۲ ق. دارد.
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .
۲۰۷ گ ۱۳/۰ × ۲۳ و ۲۰ س ۸/۰ × ۱۹.

(۱۱٤۳) **حاشیة شرح التجرید** (منطق . عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م ٦۷۲ است و شرح از قوشچی م ۸۷۹ و حاشیه از ملاعبدالرزاق لاهیجی م ۱۰۵۱ ق. است. (ذریعه ٦ : ۱۱۵) او دو حاشیه دارد. نخستین آن تنها برجواهر واعراض است (ف . دانشگاه ۳ : ۲۳۰ و ۲۳٦) وسپس یک بار آنرا ازحواشی پیشین خود اختصار کرده .

آغاز: یامن تقدس ذاته عن مشابهة الجوهر والعرض . . .

۱٤۵۳

آغاز مانند نسخهٔ مشهد است نه مانند ف .دانشگاه ۳: ۲۳۰ و ۲۳٦. انجام افتاده است.

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف.

مالك: علی‌قلی میرزا در ۱۲۶۱ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ یك‌لاضربی.

۹۰ گ ۱۱/۵ × ۱۷/۵ و ۱۳ س ۷/۵ × ۱۲/۵.

۶۳۷۳

ش۳ دفتر. ۱۴۴ر - ۱۴۹پ. پایان افتاده. مانند همان‌خط شمارهٔ پیشین‌دفتر است ش۱ «شرح تجرید» است.

۶۳۹۳

آغاز مانند نسخهٔ مشهد ۴: ۸۷ است. انجام: ومایدفع به‌الاجوبة هناك یدفع به‌هاهنا.

نستعلیق الله‌ویردی‌بن افشارخان در ۱۲۳۳ق. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۱۴۲ گ ۱۴ × ۲۱/۵ و ۱۵ س ۷ × ۱۴.

۷۰۲۳

ش۱ دفتر. ۱پ - ۴۵ر. نستعلیق سدهٔ دوازدهم. لاهیجی این‌حاشیه را از حواشی پیشین خوداختصار کرده است.

آغاز: یامن‌تقدس ذاته عن مشابهة‌الجوهر والعرض.

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.

۱۸۵ گ ۱۰/۵ × ۱۷/۵ و ۲۰ س ۵ × ۱۲.

وپس‌از آن ۲- حاشیه تحریر ۴: ۱۶۱. ۳- حاشیهٔ معالم ۴- شرح تمییز عدد ۵- شرح عوامل میباشد.

(۱۱۴۴)

حاشیهٔ شرح التجرید (منطق. عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م ۶۷۲ است و شرح از قوشچی م ۸۷۹ و حاشیه از

فخرالدین محمدبن حسن حسینی استرآبادی (ذریعه ۱:۹۹ - ۶:۱۱۷ .ف. مشهد ٤: ۷۸) واین مرد استرابادی است نه سماکی .

۱٤٦ صدر

نستعلیق زین‌العابدین بن عنایت‌الله حسینی قمی . درسدهٔ یازدهم.

ازدیباچه کمی افتاده . وقف محمدتقی تهرانی وصی علی‌محمد حکمی اصفهانی برای مدرسهٔ سپهسالار. در ۱۳٤۳ق.

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ یك‌لا.

۱۰٦ گ ۹/۵ × ۱٦ و ۲۳س ۵ × ۱۲/۵ .

(۱۱٤۵) حاشیهٔ شرح التجرید (منطق .عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م ٦۷۲ است و شرح از قوشچی م ۸۷۹ و حاشیه از گمنام وناظربیگی ازحواشی هم هست...

آغاز: بسمله .حمدله.. .قوله؛اعتبرفیه حدوث الخلق آه. هذا اشارة الی طریقة جماعة من المتکلمین الذین قالوا: علة الحاجة الی المؤثر انما هی الحدوث ...

انجام: قوله؛فان القول بان حضور العلة آه. یظهر منه ان نظره فی دفع الاشکال... فلا یرد الاشکال علیهم .فافهم .والله اعلم .

۸٤۱۹

نسخ سه‌شنبه ۱۲۲۸ق. عنوانها شنگرف . نویسنده گوید : محشی سید و استاد محقق جواد سیدعبدالله است. حاشیه دارد . در ۱۲ شوال ۱۲۲٦ق . بخواندن ونوشتن آن آغاز کرده است و ۱۲۲۸ق. بپایان رسیده .

کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج مشکی یك‌لا.

۹۸ گ ۱۵ × ۲۰/۵ و ۱۷س ۷ × ۱٤/۵.

پشت جلد اصطلاحات آنرا چنین بیان نموده است.

بعض المحققین = ملاعبدالرزاق.

بعض الفضلاء المعاصرین = میرزا ابراهیم بن ملاصدرا.

بعض الافاضل = شیخ حسین تنکابنی.

بعضهم و بعض المحشین = ملاشمساجیلانی وقیل ملاشمسا کشمیری.

بعض الفضلاء = سلطان المحققین.

بعض الحواشی = ملاقاسم اصفهانی.

(۱۱٤٦) **حاشیة شرح التجرید** (منطق. عربی)

تجرید از خواجهٔ طوسی م ٦٧٢ است و شرح از قوشچی م ۸۷۹ و حاشیه از گمنام.

٦٤٣٠

ش۵ دفتر ۱۰ ر - ۱۵۳ پ بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر حاشیه دارد. شماره‌های ۱ و ۲ و ۳ این دفتر «اثبات الواجب» است. که درج ۳ ص ۱ ٤ و ٤۰ و ۳۸ گذشت. ش ٤ «کلام باری» میباشد.

متن با شرح قوشچی تجرید برابر است. آغاز وانجام افتاده.

آغاز موجود: ذلك فی العدم المطلق والعدم الذهنی ایضاً کماعرفت. قوله: فلان الامکان قد اخذ آه. فیه نظر بان المواد الثلاث لایحضر فی الوجود...

در آغاز مقصد دوم جواهر واعراض گوید: قوله وهو المحل المتقوم بنفسه ای لا بذلك الحال کماوقع فی عبارة کثیر من المحققین فلایرد نقض بالاعراض القائمة بالمادة...

انجام موجود: قائماً بالموضوع والعرض الایکون.

(۱۱٤۷) **حاشیة شرح تصریف** (صرف. عربی)

شرح تصریف از تفتازانی است که «عزی» زنجانی را شرح کرده است وحاشیه ازمحمودی میباشد.

آغاز: الحمدلله‌الذی صرف قلوبنا نحوالمعانی‌والبیان . . .

انجام: فانه غیربالغ حدالاصلاح والحمدلله . . . آمین .

۶۳۷۳

ش۵ دفتر. ۱۹۲ پ - ۲۲۶ نسخ ترکی ، کهن‌تر از شمارهٔ پیشین دفتراست‌ودرسدهٔ دوازدهم بخط اضعف‌العباد ۳۵۹ نوشته‌شده. حاشیه‌دارد. ش۱ «شرح تجرید» است.

۸ × ۱۲/۵.

(۱۱۴۸) **حاشیهٔ شرح تصریف** (صرف. عربی)

تصریف از زنجانی عزالدین ابراهیم م۶۵۵ است و «عزی» نامیده میشود و شرح آن ازسعدالدین مسعود تفتازانی م۷۹۲ق. است حاشیه گویا ازکمال‌الدین قره‌دِ ده خلیفه‌م۹۷۳ (سپه۲: ۳۱۷).

۳۱۱۹

شکسته نستعلیق ۱۲۲۰ق. در میان نسخهٔ دوجا چندبرگ کاغذ ننوشته دارد ولی رشته مطالب بایکدیگر بیوسته‌است وافتاده ندارد . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی. جلد تیماج .

۱۶۰ گ ۲۱ × ۱۳ و ۱۶ س (سپه۲: ۳۲۰)

(۱۱۴۹) **حاشیهٔ شرح تلخیص المفتاح** (معانی‌وبیان. عربی)

حاشیه بیست برشرح تلخیص‌المفتاح که‌درج۳ ص۴۹۹ گذشت .

آغاز: بسمله و ما توفیقی . . . الحمدلله رب‌العالمین . . . و بعد فهذه‌حواش علی‌الشرح‌المشهور بتخلیص المفتاح ، کنت‌قد . . .

انجام: بقولک‌مثلاان کان هذا .

٦٧٥٣

ش۲ دفتر ۱۳۷ پ - ۲۹۰ر . بهمان خط شمارهٔ یکم «شرح الخلاصة» میباشد .

(۱۱۵۰) حاشیهٔ شرح تهذیب (اصول فقه . عربی)

تهذیب طریق الوصول الی علم الاصول از علامهٔ حلی م۷۲٦ق . و شرح از سید حسین عمیدی اعرجی میباشد . (ذریعه٦:۵۱۳ و٦:۱۲۰) .

آغاز : بسمله وهوثقتی . قوله لامطلقاً بل من حیث هی صالحة للترکیب . الظاهر ان یقال بل من حیث الترکیب . . .

۹٦۹

ش۱ دفتر. (سپه۱:۵٦۳) نسخهٔ مغشوش صحافی شده ودرمیان آن متن تهذیب نیز آمده است، که در ۳:۵٤۲ گذشت. حاشیه سیدابوالمعالی و (فض) دارد.

(۱۱۵۱) حاشیهٔ شرح حکمة العین (فلسفهٔ . عربی)

حکمة العین از دبیران کاتبی قزوینی م۶۷۵ق . است و شرح از میرك بخاری شمس الدین بن مبارکشاه جنگی[۱] میباشد که درغازان چاپ شده است . و حاشیه از ملا میرزاجان حبیب الله باغنوی شیرازی م۹۸۱ق . آغاز وانجام برابر فهرست مشهد(٤:۸۳

آغاز : قال الشارح : الحکمة استکمال النفس الانسانیة الخ . الاستکمال مصدر و المصادر قدیطلق ویراد بها معانیها النسبیة . . .

انجام : قوله قدس سره؛ واما الأولان فعلی تقدیر صحتهما یقتسمان اقول : فیه نظر اما فی المدة فظاهر . . . علی حرکة وقوعها فی زمان غیر متناه واما .

۱- پیش از مبارکشاه ، علامهٔ حلی «حکمة العین» را شرح نمرده و « ایضاح المقاصد فی شرح حکمة عین القواعد » نامید، و اینجانب آنرا بسال ۱۳۳۷ ش در تهران چاپ کردم .

۱۳۶۳

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. متن زیر خط شنگرف. حاشیهٔ از محیی الدین و عبدالرحمان دارد. پایان افتاده است. از ص۱ تا ۱۷ مکرر است. وخود نسخهٔ کهن تر از این ۱۷ صفحهٔ تکراری است. ۱۷۵ صفحه شماره دارد.

کاغذ سفید فرنگی آهارمهره. جلد مقوا ته‌تیماج سبز.

۹۴ گ ۱۶×۲۲ و ۱۹س ۹×۱۶.

۶۳۹۲

بگواهی فهرست مشهد ۴: ۸۳ و برگ ۴ر نسخهٔ «شرح حکمة العین» ش ۱۱۷۲ این کتابخانه که صفحهٔ نخستین این حاشیه در آنجاهست، این حاشیه نیز از ملا میرزا جان میباشد. آغاز مانند نسخهٔ مشهد.

أنجام: ان لا یقدر العقل علی تعقلهما. هف. هذا ماتیسر لی فی الابحاث المتعلقة بمباحث الامور العامة والحمدلله... و فصل الخطاب.

نستعلیق ۱۲۳۵ ق. حاشیه بنشانهای «حسین. علی. ملامحمد سراب. منه‌ره» دارد.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج تریاکی.

۱۴۷ گ ۱۰×۲۰ و ۱۹س ۵/۰×۱۵.

(۱۱۳۵) حاشیة شرح العقاید (کلام. عربی)

احمد بن موسی ارینقی خیالی درگذشتهٔ ۸۷۰ ق. این حاشیه را بر شرح تفتازانی برعقاید نسفی نگاشته و در پایان رمضان ۸۶۲ ق. آنرا بانجام رسانده‌است.

این حاشیه درچاپ ۱۳۲۹ ق. مصر «شرح العقاید» دیده میشود (ف. مشهد ۴: ۸۴ ۵۱۹ ـ و کشف الظنون. درالعقاید).

آغاز: بسمله. اما بعد الحمد لمستأهله والصلاة علی سید رسله وعلی آله وصحبه موضحی سبله. قال الشارح النحریر عاملة الله بلطفه الخطیر، بعد التیمن بالتسمیة الحمدلله اقول: فی تعقیب التسمیة بالتمحید، اقتداء باسلوب الکتاب المجید... قال المتوحد

بجلال ذاته . الظاهران الباءصلة ... قال بساطع حججه الاولی... قال و بعدفان معنی هذه الفاء ... قال واساس قواعد عقاید الاسلام... قال هوعلم التوحید... قوله نجم الملة والدین ...

انجام: ان قلت : الملائکة فی مقابلة عمل البشر صفات فاضلة یضمحل فضل العمل فی جنبها . قلت هذا الادعاء ممالایقبل فی حق الانبیاء و به یظهر ان هذا الوجه ایضاً یفید تفضیلهم فقط، وان الفضل بیدالله یؤتیه من یشاء والله ذوالفضل العظیم . تم بعون ..

۴۵۸ مشیر

ش۱ دفتر. ۱پ - ۶۵ر. نسخ غریب بن یوسف در ۹۶۴ق. عنوانهاشنگرف. حاشیه بنشان «منه‌ره» دارد. وپس از آن «ملل و نحل» میباشد.

کاغذ فرنگی . جلدمقوا.

۷۰ گ ۱۵ × ۲۱/۵ و ۱۶س ۸ × ۱۳.

۲۹۶۴

ش۱ دفتر. ۱ر- ۷۳ر. دیباچهٔ آن افتاده: قال الشارح النحریر عامله الله بلطفه الخطیر نستعلیق پایان ربیع یکم ۱۰۰۹ق. (سپه ۲: ۴۰۸) . و پس از آن « حاشیه مختصر » است که بیاید .

کاغذی اصفهانی . جلد مقوا. وقف سپهسالار. ۱۴۳ گ ۱۶ × ۵ر۹ و ۱۷س

۶۰۰۵

ش۲ دفتر. ۸۱ - ۱۴۴ بهمان خط نستعلیق هندی سدهٔ یازدهم، برابر خط شمارهٔ یك دفتر . عنوانها شنگرف . حاشیهٔ «منه، قاسم» دارد . شمارهٔ ۱ «شرح عقاید نسفی» است .

۶۰۶۱

ش۲ دفتر . ۸۲پ - ۱۴۲ر . نستعلیق ۲۷ رمضان ۱۲۲۲ق. حاشیهٔ « منه » دارد . شمارهٔ ۱ «شرح عقاید نسفی» است.

۱۷س ۶/۵ × ۱۴.

۷۰۴۸

ش۱ دفتر. ۱پ - ۸۲پ نستعلیق سدهٔ دوازدهم.

آغاز: بسمله. الحمدلذی المن والاحسان والصلاة علی سیدالانسان ... قال المولی الخیالی ... قال الشارح النحریر ... بعد ماتیمن بالتسمیة: الحمدلله. اقول؛ فی تعقیب التسمیة اقتداء باسلوب الکتاب المجید ...

أنجام: ناقص نوشته شده وقال بعض الفضلاء.

عنوانها؛ قوله. قال الشارح. هذا کلامه میباشد.

وپس از آن ۲- «حاشیه کلامی» ۳- حاشیه شرح آداب البحث» ۴:۲۰۷، ۴- «شرح غرر الفرائد» ۵- حاشیه شرح هدایة» ۴:۲۳۷ میباشد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۲۱۱ گ و ۱۶ س ۸/۵ × ۱۶/۵.

۸۰۸۹

ش۳ دفتر ۹۲پ - ۱۸۳پ. نسخ حاجی ملا ایوب بن حاجی قربان شماخی شروانی درمدرسهٔ مولانا در رمضان ۱۱۱۱ق. عنوانها و خطروی متن، شنگرف است. حاشیه دارد با نشان «منه ره» شمارهٔ ۱ «خلاصة الحساب» میباشد.

(۱۱۳۶) حاشیة شرح العقاید (کلام. عربی)

عقاید از نجم الدین نسفی است وشرح از تفتازانی م ۷۹۲ق. که در سمرقند ۷۹۲ق. و در استانبول ۱۳۱۵ق. چاپ شده است. (کشف الظنون ۲: ۱۱۹ فهرست دانشگاه ۳: ۵۹۳). حاشیه از گمنام است.

آغاز: بسمله. (قوله) الحمدلله المتوحد بجلال ذاته؛ ای المتفرد بجلال ذاته الباء اما صلة زائدة ...

انجام: بل هو لغو من الکلام، اذ معنی السقوط بل لا یمکن ایراده ... و قد یجاب المرکب عنه.

۱۳۰۸

ش۶ دفتر ۴۶۰ ر-۵۰ پ باهمان خط شماره‌های پیشین دفتر. ش ۱ «شرح آداب البحث» است.

(۱۱۳۷) حاشیهٔ شرح فرائد الفوائد (معانی. عربی)

فرائدالفواید رساله‌یی‌ست در استعاره از ابوالقاسم لیثی سمرقندی که به «سمرقندیه» نیز شهرت یافته‌است و شرح از عصام‌الدین اسفراینی و حاشیه از ملا حسن زیباری‌است (چلبی ۲: ۱۷۹) که برای پسرش شمس‌الدین محمد نگاشته‌است.

آغاز: برابر است باآنچه درفهرست ابن یوسف (سپه ۲: ۴۰۹) هست.

انجام: و لذاجعل صاحب التلخیص القرینة قد تکون واحدة و قدتکون متعددة...

۳۱۷۰

نسخ محیی‌الدین بن عبدالاحد ملقب ببالیجان، که نزد احمدبن شمس‌الدین حسینی درس خوانده. درقصبهٔ درجزین در بقعهٔ صوفی‌در ۱ رمضان ۱۱۰۷ ق.

کاغذفرنگی. جلدتیماج.

۴۷ ك ۵/ ۲۰ × ۱۵ و ۱۵ س (سپه ۲: ۴۱۰).

(۱۱۳۸) حاشیهٔ شرح مختصر الاصول (اصول فقه. عربی)

مختصر الاصول از ابن حاجب است و شرح ازقاضی عضدایجی و حاشیه از میرسید شریف گرگانی م ۸۱۶ ق.

انجام: لانها قد علمت کلها هاهنا. قدفرغ من تسوید هذه الحاشیة الشریفیة المتعلقة بالشرح المختصرالعضدی، العبد ... محمد ابراهیم هزارجریبی فی‌لیلة‌السبت ذیحجهٔ ۱۱۹۸ ق.

۶۵۶۳

نستعلیق محمد ابراهیم هزارجریبی درشب شنبه‌ذیحجهٔ ۱۱۹۸ ق.

اول افتاده : و صفات ذاته وافعاله المتعلقة بالدنیا . . . قوله؛ا قدرهم یعنی لماعلم‌الله سبحانه احتیاج‌الناس . . .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج حنایی‌یك‌لا.

۸۳ گ ۱۳ × ۱۹ و ۲۱ س ۶ × ۱۳.

(۱۱۳۹) حاشیه‌شرح مختصرالاصول (اصول‌فقه . عربی)

مختصرالاصول از ابن حاجب‌است و شرح از قاضی عضد ایجی‌وحاشیه از ملا میرزاجان باغنوی حبیب‌الله‌شیرازی‌میباشد. (سپه ۱ : ۵۷۲ و ذریعه ۶ : ۱۲۹ وف. دانشگاه ۳ : ۱۶۷۲).

۹۱۹

نسخ بی‌نشان سدهٔ دهم . حاشیهٔ «منه» دارد.

مالك: اعتضادالسلطنه ۱۲۷۰ ق .

وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج زرکوب.

۲۸۳ گ ۲۴ × ۲۳/۴ و ۲۱ س. (سپه ۱ : ۵۷۴).

۹۲۰

ش۲ دفتر . ۶۷ پ - ۱۲۳ پ. نستعلیق بد. خطبه‌را ندارد و تنها تاحقیقت و مجازرا دارد. ش ۱ «شرح‌مختصر» است .

کاغذ فرنگی . جلد مقوایی.

۵۸ گ ۱۴ × ۳۰ و ۱۹ س. (سپه ۱ : ۵۷۴) .

۶۲۰۳

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف. انجام افتاده: لم‌ینفع فی‌دفع‌استدلال . حاشیهٔ «سلطان ، منه، ملامیرزا» دارد.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی یك‌لا .
۱۱۰ گ ۱۵×۲۱ و ۱۹ س ۸/۵×۱۵ .

(۱۱٤۰) حاشیهٔ شرح مختصر الاصول (اصول فقه . عربی)

مختصر از ابن حاجب است وشرح وحاشیه از ناشناس است .

آغاز : الصوت و تقطیعه قطعا مختلفة هی الحروف بآلات متعدة لذلك ...
قوله : وفیه . ای فی احداث الموضوعات اللغویة من اللطف لا یخفی ...

أنجام : ولا یلزم اطلاق حالها لانها قد علمت هاهنا . والله اعلم ... تابعی الهدی .

۷۵۲۱

ش۱ دفتر . ۱پ - ٤٥ ر . نستعلیق علی‌رضا بن زین‌الدین سلیمی مازندرانی . در اشرف مازندران در ۱٦ ع ۱ - ۱۰۵۹ ق . عنوانها شنگرف .
در صفحهٔ عنوان شیخ محمد علی کرمانشاهی نوشته است : [آقا علی مدرس پسر ملا عبدالله زنوزی تبریزی درشب شنبه ۱۷ ذیقعدهٔ ۱۳۰۷ ق . ساعت تقریباً ٦ در دزآشوب شمیران در ۷۵ سالگی در گذشت ، و مدفن او میان عبدالعظیم و امامزاده حمزه است] .
حاشیه «منه» دارد . و پس از آن حاشیهٔ لوامع میباشد . که در ص ۱۸۹ گذشت .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی ضربی یك‌لا .
۱۱۹ گ ۱۲×۱٦/۵ و ۱۹ س ٦×۱۲ .

(۱۱٤۱) حاشیهٔ شرح مختصر الاصول (اصول فقه . عربی)

مختصر الاصول از ابن حاجب و شرح از قاضی عضد ایجی و حاشیه از ناشناس است .

آغاز: افتاده: الشرح یفتقر الی زیادة ایضاح ، ویستدعی نوع افصاح من ایقنها أمن التعسف واهتدی للسداد والله الموفق للرشاد . قوله : الحمدلله الذی برء الانام ...

حمدالله علی بعض انعاماته العامة لعباده، ثم علی الخاصة . . .

انجام : هذا آخر ماقصدنا انشائه . والحمدلله علی نعمائه وصلی الله علی محمد اشرف انبیائه و علی اله و صحبه خیر أصفیائه .

۶۲۰۲

نسخ عبدالملك لاکانی قزوینی در ج۱ - ۸۷۱ق. عنواتها شنگرف .
کاغذ سمرقندی . جلد مقوا .
۱۲۳ گ ۱۳ × ۲۳ و ۲۵ س ۸/۵ × ۱۶.

(۱۱۴۲) حاشیهٔ شرح مختصر الاصول (اصول فقه . عربی)

مختصر الاصول از ابن حاجب و شرح از قاضی عضدالدین ایجی و حاشیه از آقا جمال الدین خوانساری است (سپه۱: ۵۶۴ . و ذریعه۶: ۱۳۰).

۹۱۷

نسخ سیدمحمد حسینی در ۱۲۳۱ق. (پایان بخش نخست) و ۱۲۳۳ق. (پایان بخش سوم) میباشد . دارای چهار بخش است و بخش چهارم در باب نهی، ناقص مانده است. حاشیهٔ «منه» دارد. وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد میشن زرکوب .
۲۱۹ص ۲۲ × ۱۵ و ۳۵ س .

۸۴۱۷

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها سفید مانده. پایان افتاده است :
قوله : وهذا معنی قوله : ان الغرض وقع فی مثله، ای فیما لیس مشترکاً لفظاً . انتهی .
ومن هذا . . .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج مشکی یك‌لا.
۱۸۷ گ ۱۶/۵×۲۳ و ۱۹س ۹/۵×۱۷.

(۱۱۴۳) حاشیهٔ شرح الملخص (هیئت. عربی)

ملخص درهیئت از چغمینی محمود بن محمد خوارزمی است، وشرحهای بسیار دارد ویکی از آنها شرح قاضی‌زادهٔ رومی است که در ۸۱۵ق. نگاشته شده . و بر این شرح حاشیه های بسیارهست وچلبی سه‌تای آنهارا یاد کرده و در ذریعه۶ : ۱۳۵ هفت شمارهٔ دیگر یاد شده است، وهمهٔ آنها غیر این حاشیهٔ جای گفتگومیباشد، که از شیخ بهایی است، و راجع است، به نسبت ارتفاع بزرگترین کوههانسبت بقطر زمین .

آغاز : بسمله . نحمدك یامن جعل الارض مهادا والجبال اوتاداً . . .

انجام : بریان عن الغفلة و الاهمال ، والله اعلم بحقیقة الحال، و الحمدلله .
(تمت الرسالة المنسوبة الی الفاضل . . . الشیخ بهاءالدین ۱۲۶۰).

۵۳۴

ش۲ دفتر ۱۸پ - ۴۰پ . همهٔ دفتر بیك خط نستعلیق بی نام. در ۱۲۶۱ق (گ - ۱۶) نوشته شده . ش۱ «کبری» است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ یك‌لاضربی.
۵۴ گ۱۱ × ۱۸ و ۱۲س ۶/۵×۱۲.

(۱۱۴۴) حاشیهٔ شرح الملخص (هیئت . عربی)

ملخص از چغمینی و شرح از قاضی زادهٔ رومی یادشده دربالاست . وحاشیه از غیاث‌الدین منصور شیرازی میباشد .

۶۴۱

ش۲ دفتر. ۳۷پ - ۸۱پ . سه برگ سفید دارد . ش۱ «تذکره» در ۳۸۵: ۳ گذشت
ش۳- «کفایة» ۴-سفیر ۵-«خلاصه کفایة» ۶-حساب وجبر است.

آغاز: بسمله. بعد حمدالله علی توفیقه... یقول . . . غیاث المشهور بمنصور: انی مجیب الی ماسئلنی بعض احبتی من طرف من شرح المخلص... منبها علی فساد توهمات .. الدوانی . . .
انجام افتاده: استدل به صاحب العقل لمامر ولامور أخری بل.

(۱۱٤٥) حاشیة شرح الملخص (هیئت. عربی)

ملخص از چغمینی است، وشرح از قاضی زادهٔ روسی و حاشیه از گمنام است.

آغاز: بسمله (قوله) الحمد هوالثناء باللسان علی الجمیل، نقل عن الشارح ان الثناء هوالاتیان بما یشعر بالتعظیم وهویعم الحمد والشکر . . . قوله: علم للواجب الوجود. ای لذاته لا لمفهومه الکلی . . قوله: فعلی الاول نصب علی الحال، فیکون ذوالحال هوالضمیر . . .

درصفحهٔ ٦ دارد: قوله: اذالمسمی مما یطلق علیه الملخص. حاصله انه سماه ملخصاً ولم یسمه مطولاً . . .

أنجام: قوله: و یمکن ان یتعرف السمت هناك بارصاد الحوادث الفلکیة. توضیحه ان یستخرج بعدزمان مبدء الخسوف عن نصف نهار سکة . . . یخرج من مرکز الدائرة خط الیه فهوخط سمت القبلة.

ازخواجهٔ طوسی نقل میکند.

۱٤٤۹

نسخ محمد اشرف بن محمدهادی درسدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. ۲٤۱ صفحه شمار دارد. درصفحهٔ عنوان بنام حاشیهٔ ملااحمد برشرح تجریدشناسانده شده که غلط است.
مالك: عبدالهادی در ۱۱۹۱ق. وعبده الراجی عبدالهادی در ۱۲۱۲ق. و سعید بن محمد حسن حسینی. در ۱۲۲٤ق. و علیقلی میرزا. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.
کاغذ سپاهانی نخدی. جلد ساغری آبی زرکوب.
۱۲۵ گ ۹/۵ × ۱۵/۵ و ۱۷ س ۵ × ۱۰.

(۱۱٤٦) **حاشیهٔ شرح الملخص** (هیئت. عربی)

ملخص از چغمینی است و شرح از قاضی‌زادهٔ رومی و حاشیه از ناشناس.

۷٤۰٤

نستعلیق یار علی بن فخرالدین تهرانی رازی در ۱۰ شوال ۹٤۳ق.

آغاز افتاده: منیر منارالشریعة الباهرة مدیر مدارالسلطنة القاهرة، الذی فکره الصائب ...

انجام: و بالعکس. وذلک ماارد ناه. تمت الحاشیة الفصیحة علی شرح الشیخ الچغمینی... علی ید الفقیر یار علی بن فخرالدین طهرانی رازی فی ۱۰ شوال ۹٤۳.

کاغذ سمرقندی - جلد مقوایی.

٤٦ گ ۱۱ × ۱۹ و ۲۲ س ۶/۵ × ۱۳.

(۱۱٤۷) **حاشیهٔ شرح الملخص** (هیئت. عربی)

ملخص از چغمینی است و شرح از قاضی‌زادهٔ رومی و حاشیهٔ از ملاعلی بیرجندی م ۹۳٤ق. است. (ف. دانشگاه ٤: ۸۸۱).

آغاز: بسمله. الحمدلله رب المشارق و المغارب مزین السماء الدنیا بزینة الکواکب الثواقب ... و بعد فهذه تعلیقات علی... شرح الملخص فی الهیئة المنسوب الی... العلامة المشتهر بقاضی زاده الرومی ...

أنجام: وقد یساویه وقد ینقص منه. والله اعلم.

٦۰۹

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. در صفحهٔ عنوان، کتابدار اعتضاد السلطنه بسال ۱۲٦۱ق. محشی را میر عبدالعلی نامیده است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۱٦۰ گ ۱۳ × ۲۱ و ۱٦ س ۶/۵ × ۱٤.

۷۴۳۴

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا.
۱۵۷ گ ۱۳/۵ × ۲۱ و ۱۷س ۷/۵ × ۱۵.

(۱۱۴۸) حاشیهٔ شرح المواقف (کلام. عربی)

«مواقف» از عضدالدین ایجی است و شرح از میرسید شریف گرگانی م ۸۱۶ ق. وحاشیه ازملاجلال دوانی م ۹۰۸ ق. میباشد.

آغاز: بسمله. یامن وقف فی حواشی مواقف جلاله عقول الاجلة الاعلام... فهذا نبذ من الکلام علی تعریف علم الکلام...

أنجام: فان الاسی منتهیء للکتابة لکنه لیس قادراً. تمت الکلامیة الجلالیة.

۴۵۰۵

ش۶ دفتر. در ۱۷ - ۲۱ بخط نسخ مغیث‌الدین در ۲ شنبه ۲۴ ج ۱ - ۹۳۳ ق. ش ۱ «شرح زوراء» است.

(۱۱۴۹) حاشیهٔ شرح الهدایة (فلسفه. عربی)

هدایة از اثیرالدین ابهری است، و شرح از میبدی یزدی، وحاشیه ازفخرالدین محمدحسن حسینی است که برای شاگردان خود درهنگام تدریس نگاشته است.

(فهرست دانشگاه ۳: ۲۳۹ و مشهد ۴: ۸۷).

آغاز: بسمله. الحمدلله العلی العلیم الحکیم... فیقول... محمدبن حسین المدعو بفخرالدین الحسینی: ان شرح الهدایة الاثیریة للفاضل الاوحدی القاضی کمال الدین حسین المیبدی...

أنجام: عن النفس المنطبعة و الحمدلله الموفق علی التوفیق لاتمام الفلکیات ... ونعم المعین .

۱۲۳۸

نستعلیق علی‌بن محسن حسینی در ۱۰۱۲ ق. درپایان آمده‌است : شهد باتمامه مقیم بن محمدحسین التبریزی . حاشیة «منه‌ره» دارد.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج زردضربی یك‌لا .

۱۱۸ گ ۱۳ × ۱۹/۵ و ۲۰س ۶/۵ × ۱۳.

۶۳۸۴

ش۴ دفتر. ۱۱۵پ - ۱۵۲پ. نستعلیق سدهٔ دوازدهم. پایان افتاده‌دارد.

شمارهٔ ۱ «حاشیه‌حاشیه شرح تجرید» در ۴: ۱۷۶ گذشت.

۱۶س ۷ × ۱۲/۵ .

(۱۱۵۰) **حاشیة شرح الهدایة** (فلسفه . عربی)

هدایة از ابهری اثیرالدین است و شرح از میبدی و حاشیه ازگمنام است.

آغاز: افتاده : وسیلة شریفة لیوم الجزاء . . . قوله: الهدایة امرمن لدبه . قیل هی الدلالة علی‌مایوصل الی المطلوب . . .

انجام: بحیث لایمکن ان یرجع بریحه . تمت الحاشیة .

۲۹۴۳

ش۴ دفتر. ۱۰۷ر - ۱۷۲ر. نستعلیق عبدالله بن خواجه گل‌احمد کورالی درسه‌شنبه ۲۵ع۲ - ۱۹۸ (= ۱۰۹۸ ق) ش ۱ «اوصاف‌الاشراف» است که. در ۳: ۲۲۴ گذشت . وش ۲ «غایة‌الاحکام» ۳- «معیارجمالی» است.

(۱۱۵۱) **حاشیة شرح الهدایة** (فلسفهٔ. عربی)

هدایة از اثیرالدین ابهری و شرح از میبدی یزدی ، حاشیه از مصلح الدین محمد انصاری لاری (ف. مشهد ٤:۸٦).

آغاز: الحمدلله الذی تخلص بهدایة حکمته حواشی قلوبنا عن غواشی الریوب والاوهام ...

انجام: لا تحقیق فیه لان کرة الارض لیست من الجهات.

۳۱٦۲

ش۳ دفتر. ٤۷پ - ۱۰٤ر. نسخ محمود بن سلیمان در سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. حاشیه دارد. در ٤٦ر. متنی است در مناظرهٔ. ش۱ «الکافیة» است.

۷۵٤۸

ش۵ دفتر. نستعلیق حسن بن علی در ذیحجه ۱۱۵٤ق. عنوانها شنگرف. ش۱ «حاشیه شرح عقاید» است که در ص۲۲۷-۲۲۵ گذشت.

(۱۱۵۲) **حاشیة الشفاء** (فلسفهٔ. عربی)

شفا از ابن سینا است و حاشیه از ملا صدرای شیرازی م. ۱۰۵۰ق. که در تهران با جلد دوم شفا ص۱-۲۲۳ بچاپ سنگ پخش شده است. (ذریعه٦: ۱٤۳).

۱٤٤۱

نستعلیق عبدالله بن ناجی قاینی در ۱۱۰۵ق. عنوانها سفید مانده است ٤۳۷ صفحه شمار دارد.

مالك : آخوند محمد محسن خطیب در مشهد درشعبان ۱۱۰۵ق. در لنگرجام آنرا برستم نامی بخشیده است

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج‌سبز تیره ضربی شنگرف کوب .
۲۲۰ گ ۱۲/۵ × ۲۴ و۲۷س ۷ × ۱۷/۵ .

۱۴۴۲

نسخ گداعلی در محلهٔ میر شریف‌مشهد،درسه شنبه ۲۶شعبان ۱۰۶۸ق. ۸۶۲صفحه شمار دارد. عنوانها شنگرف.
مالك: اعتضاد ۱۲۷۰ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی حاشیهٔسبز .
۴۳۴ گ ۱۲/۵ × ۲۵و۲۵س۷ × ۱۸ .

۱۴۴۴

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. متن زیرخط شنگرف.
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی.
گ۱۴ × ۲۵/۵ و۲۵س۷/۵ × ۱۸/۵.

۶۴۸۰

آغاز وانجام افتاده . نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها سفیدمانده است.
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.
۴۰۰ گ۹/۵ × ۱۹و۲۰س۵ × ۱۴ .

(۱۱۵۳) **حاشیة الشفاء** (فلسفه . عربی)

شفا ازابن سینا است‌و حاشیه‌از آقا حسین خوانساری‌م۹۸ . ۱ق .است که در رجب ۱۰۹۶ق. نگاشته است(ذریعه۶: ۱۴۲).
آغاز وانجام‌مانندنسخهٔ دانشگاه ف۳: ۲۴۲ میباشد، ولیکن در نسخهٔماخاتمهٔ کتاب درآغاز آن نهاده شده است.

۱۳۷۳

نستعلیق محمد میرزا ابن برج علی نهاوندی . بدحاج اسماعیل در نیمهٔ چهارشنبه ۲۵ ع۱- ۱۱۲۵ق. عنوانها شنگرف.۱۶ صفحه شمار دارد .

مالك : علی‌قلی میرزا . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.

۲۶۶ گ ۱۵ × ۲۴ و ۲۰س ۸ × ۱۶ .

۱۴۴۰

نسخ و نستعلیق محمد ابراهیم‌بن محمد یعقوب در۱۱۴۸ق. ۲۸۷ صفحه‌شمار دارد .

تاریخ تألیف ندارد .

کاغذ سپاهانی نخدی نازك.جلد تیماج زرد یك‌لا .

۱۴۶ گ ۱۵/۵ × ۲۵و۲۷س ۱۰ × ۱۸ .

(۱۱۰۴) حاشیة الشوارق (فلسفه .عربی)

شوارق‌الالهام یکی از دو شرح ملاعبدالرزاق‌بن علی لاهیجی م ۱۰۵۱ق. است که برتجرید خواجهٔ طوسی م ۶۷۲ق .نگاشته است . وحاشیه ناشناس میباشد.

آغاز : قوله؛لیکون‌المراد من‌العلم‌نفس‌المسائل . اقول ان‌قیل‌اذا قدرنا قولنا باسورلم یکن‌العلم نفس‌المسائل ...

قوله: فتدبر . اقول:لعله‌اشارة‌الی‌ان لا یمکن . . .شرطاًاوشطراً . فتامل .

۶۴۸۸

نسخ‌سدهٔ سیزدهم .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج‌سبز ضربی یك‌لا.

۱۵۲ گ ۱۱ × ۱۷/۵ و۱۱س ۵/۵ × ۱۳/۴ .

(۱۱۵۵) **حاشیة الشوارق** (فلسفه. عربی)

شوارق‌الالهام فی‌شرح تجریدالکلام یکی از دو شرح ملاعبدالرزاق‌بن علی لاهیجی م۱۰۵۱ است بر تجرید الکلام خواجه. و حاشیه از ملا سمیع اصفهانی واحدالعین م۱۲۷۷ق. میباشد. (ذریعه۶: ۱٤٤) ودر کرانهٔ شوارق‌بسال ۱۲۹۵ق. چاپ شده است.

۱۱۶۵

نسخ برات علی‌بن محمد تقی در ۲شنبهٔ ۲۵ شعبان ۱۲۶۵ق. عنوانها در هامش به سیاهی نوشته شده‌است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ ضربی.

۷۰گ۱۶×۲۱/۵و۲۱س۹×۱۵.

(۱۱۵۶) **حاشیة الشواهدالربوبیة** (فلسفه. عربی)

«شواهد ربوبیه» از ملاصدرای‌شیرازی م۱۰۵۰ق. است. وحاشیه‌از ملاهادی سبزواری م۱۲۸۹ق. است که در کناره«شواهدربوبیه» بسال ۱۲۸۶ق. چاپ شده است(ذریعه۶: ۱٤٤).

۱۱٤۱

از آغازتا اشراق‌پنجم، از مشهد پنجم‌را دربردارد. نستعلیق‌سدهٔ سیزدهم میباشد. عنوانها در کرانه هست.

کاغذ فرنگی. جلد مقوای سفید. ته‌میشن.

۹۰گ۱۵/۵×۲۲و۲۲س۹×۱۶.

(۱۱۷٤) حاشیة الصحیفة السجادیة (دعا. عربی)

صحیفهٔ سجادیه مجموعهٔ ٥٤ دعاست که نجم‌الدین بهاءالشرف آنهارا گرد آورده و به علی‌بن‌الحسین زین‌العابدین سجاد نسبت داده‌است.

حاشیه از میرداماد محمد باقر م ۱۰٤۱ ق. است (سپهٔ ۱: ۲٤). و در ۱۳۱٦ ق. با «نورالانوار» چاپ شده‌است (ذریعه ٦: ۱٤٥).

۱۰٦۰

ش۱ دفتر نسخ است. أخباری از امام علی‌بن موسی‌الرضا ضمیمه دارد. که بنام «صحیفة‌الرضا» خواهد آمد. وقف سپهسالار.

کاغذ خان‌بالغ. جلد تیماج.

۱۰۰ گ ۱۷ × ۹ و ۱٥ س (سپه ۱: ۲٤).

۱۰٦۱

نسخ محمدیوسف قزوینی در ۱۲٤۹ ق. و بسیاری از مطالب و برخی حواشی که در نسخهٔ ۱۰٦۰ دیده میشود. دراین نسخه نیست. وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج چرمی.

۱۲٥ گ ۲۰/٥ × ۱۲/٥ و ۱٥ س (سپه ۱: ۲٤).

۸۱٥۹

نیمهٔ نخستین نستعلیق، و دوم نسخ، و هردو از یك نویسنده، درسدهٔ دوازدهم است. عنوانها شنگرف. بلاغ قرائت دارد.

مالك: محمد جعفرشوشتری جزائری در ۱۱۸۰ ق. و محمد تقی مدرس رضوی. وقف شاهزاده افسر.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلدتیماج سبز تیره.

۱۰۰ گ ۱۲ × ۲۰ و ۱٥ س ٥ × ۲.

(۱۱۷۵) حاشیهٔ عدة الاصول (اصول فقه. عربی)

«عدة الاصول» ازشیخ طوسی م. ۴۶۰ ق. است، وحاشیه از ملامحمد باقربن غازی قزوینی است که احوالش در روضات ص ۲۶۷ دنبال احوال برادرش خلیل یاد شده است، وشاگرد اوست (سپه ۱: ۵۶۶) و در آن ازحاشیهٔ ملاخلیل بن غازی قزوینی یاد می کند.

۹۷۲

نستعلیق محمدتقی بن محمد شریف نظام آبادی در ۱۱۲۲. از بخش دوم کتاب ۱۱ صفحه باقی مانده است. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی جلد تیماج.

۹۶ گ ۲۰/۵ × ۱۴/۵ و ۱۶ س. (سپه ۱: ۵۶۷).

(۱۱۷۶) حاشیهٔ عدة الاصول (اصول فقه. عربی)

عدة الاصول از شیخ طوسی م. ۴۶۰ ق. است، و حاشیهٔ از ملا خلیل بن غازی قزوینی م ۱۰۸۹ ق. است (ف. دانشگاه ۳: ۱۶۶۹ - ذریعهٔ ۶: ۱۴۸).

۳۱۸ صدر

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. حاشیهٔ «منه سلمه الله» دارد.

آغاز افتاده: ومعنی تفویض الشیء الی العبد القدر المشترک بین الاقدار ...

انجام: قوله بیناصفات الخ. هذا البیان لابطال قول من قال ان شیئا من الخطاب لایفید العلم... ممایحصل بالخطاب المتلقی عن الانبیاء علیهم السلام و هذا القول الحاد. تم المجلد الثانی من الحواشی الخلیلیة علی عدة الاصول للشیخ ابی جعفر ... الطوسی ... و یتلوه فی الثالث قوله قده: فصل فی حقیقة الکلام و بیان اقسامه وجملة من الکلام و ترتیب الاسماء. والحمدلله

صفحه‌ها در جدول لاژورد وزر. وقف محمد شفیع صدر در ۱۲۳۲ق.
کاغذ سپاهانی سفید آهارمهره . جلد تیماج مقوایی سوخت. کناره صحافی شده مشکی.
۲۷۲ گ ۱۳/۵ × ۲۴ و ۱۶ س ۶/۵ × ۱۵

(۱۱۷۷) حاشیة العوامل الماة (نحو. عربی)

عوامل النحو از ملامحسن قزوینی وحاشیه گمنام است..

آغاز: قوله: احمدك یامن یرفع صالح العمل . الحمد فی اللغة هو الثناء باللسان علی الجمیل الاختیاری...

أنجام: نحو اسامك وعلیك وغیرهما .

۶۶۵۱

ش۲ دفتر . ۷۶ پ - ۱۲۳ پ . نسخ علی اصغر دامغانی، برای سید جواد بن سید مهدی پیشنماز، در اطاق آخوند ملا جعفر دامغانی در مدرسهٔ خان مروی (تهران) در پنجشنبه ۲۸ رجب ۱۲۶۴ق. ش۱ « حاشیه تهذیب» است که در ص ۱۷۴ گذشت .

(۱۱۷۸) حاشیة العوامل الماة (نحو. عربی)

عوامل النحو از ملامحسن قزوینی است وحاشیه از ملانظر علی طالقانی .

آغاز: بسمله . الباء علی ما حققه المحققون یحتمل امرین ...

أنجام: حتی یقع کل من الحالین فی موقعها . ثم ...

۳۰۹۹

ش۳ دفتر . ۱۰۲ پ - ۱۲۲ . نستعلیق شاگرد مؤلف در آغاز سدهٔ سیزدهم.
۱۷ س ۷/۵ × ۱۵ ش۱ « عوامل» ملامحسن ش۲ « مراح الارواح » است .

(١١٧٩) حاشیة الفرائد (اصول‌فقه. عربی)

«فرائدالاصول» از شیخ مرتضی انصاری م ١٢٨١ ق. است، و حاشیه از آخوند ملامحمد کاظم‌بن حسین خراسانی. ونسخهٔما جز آنست که در فهرست دانشگاه ٣ : ص ١٦٧١. شناسانده شده‌است.

آغاز: بسمله. حمدله ... و بعدفیقول العبد ... محمد کاظم. ابن الحسین الطوسی انی بیناارجع تلک الغررالسنیة... قوله قده: اعلم ان‌المکلف اذا التفت الی حکم. آه. الظاهران المرادمنه‌لیس ...

أنجام: وقد وقع‌الفراغ منه‌لمؤلفه‌الاثم‌محمد کاظم‌الطوسی‌بن الحسین‌الهروی فی‌النجف یوم‌الجمعةفی‌ذی‌الحجة ١٢٩٢.

٨٤٢٧

نسخهٔ‌اصل‌خط خود آخوند است.

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره. جلد تیماج حنایی ضربی یك‌لا.

٥٧ گ ٥/١٥ × ٥/٢١ و ٢٢ س ١٠ × ٥/١٦.

(١١٨٠) حاشیةفرائدالقلائد (نحو. عربی)

«فرائدالقلائدفی مختصر شرح الشواهد» از بدرالدین محمود عینی است که بنام شواهد صغری خوانده میشود (کشف‌الظنون).

آغاز: قوله: حمداً. تقدیره‌حمدت‌الله حمداً ... قوله: ناصعاً. آه. صفات‌متوالیة ... قوله: ضافیا بالضادالمعجمة و بالفاء ...

أنجام: قوله؛ وقوبع بفتح القاف واللام... لایعبیء ولایلتفت‌الهیافافهم.

٦٨٩٧

ش٢ دفتر ٢١٧ پ - ٢٢٠ ر. نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف.

ش١ «فرائدالقلائد» است.

(۱۱۸۱) **حاشیة الفوائد الضیائیة** (نحو. عربی)

«کافیه» ازابن حاجب و «فوائدضیائیه» از جامی درشرح آنست. واین حاشیه از ملامحمد ابیوردی است. (سپه ۲: ۳۲۷).

۳۱۰۵

نستعلیق ۹۰۱ق. در آخر آن فضل‌الله بن ابراهیم انصاری بخط خود که شبیه بخط نویسندهٔ نسخه است و شایدخود وی باشد، مالکیت خویش‌را تصریح نموده. وپائین‌دو برگ بپایان نسخه‌مانده، مهر گردی هست که در میان آن نوشته‌شده: فضل‌الله بن الفقیه ابراهیم أنصاری. ودر اطراف آن آیة‌الکرسی بخط نسخ نوشته شده‌است. از نوشته‌های اطراف صفحه‌ها ی‌نسخه معلوم میشود که تصحیح گردیده است. وقف سپهسالار. در ۱۲۹۷ق.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماجی.

۶۲ گ ۱۷ × ۹/۵ و ۱۲ و ۱۶ و ۱۷ س (سپه ۲: ۳۲۸).

(۱۱۸۲) **حاشیة الفوائد الضیائیة** (نحو. عربی)

حاشیه ییست گمنام برفوائد ضیائیه (شرح جامی بر کافیه ابن حاجب) و درآن ازسید و رضی و ایجی یادشده. و محشی گاهی لغات عربی‌را بفارسی ترجمه کرده است.

آغاز: بسمله. قوله: الحمدمصدرالمعلوم، واللام للجنس اوالاستغرا. قال کل حمد من الازل الی الابد من ای حامد کان...

۸۰۸۱

نسخ سدهٔ دوازدهم. برگها آشفته‌است وافتادگی دارد.

کاغذ فرنگی سفید. جلدتیماج مشکی یك‌لا.

۱۳۲ گ ۱۴ × ۲۰ و ۲۱ س ۷/۵ × ۱۳/۵.

(١١٨٣) حاشیة الفوائد الضیائیة (نحو. عربی)

فوائدضیائیه ازعبدالرحمان جامی شرحیست بر کافیه درنحواز ابن حاجب، و این حاشیه گمنام است ودر ٩٥٢ ق. تألیف شده است.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی زرقنا من العربیة رزقا کاملا ... اما بعد، فلما وقع ... ابتلائی بماوراء النهر رایت الفضلاء فیه رغباء عما فی الضیائیة ... من الاحادیث المشکلة ... والایات و الامثال ... و قد التمس منی ... حل کل منها ...

أنجام: من الخواص والعوام، و لنا یوم القیام، لاثنتین وخمسین و تسعمأة من الأعوام من الهجرة.

٦٦٨٠

ش٤ دفتر. ٦٢ - ٨٣ بهمان خط واندازه شمارهٔ پیشین دفتر. عنوانها شنگرف. ش١ «کبری» میباشد.

(١١٨٤) حاشیة الفوائد الضیائیة (نحو. عربی)

«الفوائدالضیائیة» از جامی م٨٩٨ ق. درشرح کافیه درنحواز ابن حاجب و حاشیه ازعصمة الله محمدبن محمود است ودر آن از فاضل محشی یاد کرده و اورا رد کرده است.

آغاز: سنک البدایة والیک النهایة یا کریم. الحمدلله الذی جعل کلمته الباقیة کافیة فی توجیهنا ... فیقول محمد عصمة الله بن محمود ...

انجام: قوله؛ اوشبه مضاف. هذا هوالقسم الثانی ... واما لا یکون مفرداً.

٦٧٩٩

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. حاشیهٔ «منه» دارد.

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج فرسوده مقوایی.
۱۵۱ گ۱۲×۱۹و۱۹س۷/۵×۱٤۰

(۱۱۸۵) حاشیة الفوائد الضیائیة (نحو. عربی)

الفوائد الضیائیة در شرح کافیه از ابن حاجب است، وشارح جامی است، وحاشیه از سید نعمة‌الله جزایری (سپه۲: ۳۲٤) .

این کتاب در تهران همراه حاشیهٔ عصام در ۱۲۹۶ق. و تنها در ۱۲۸۰ق. چاپ شده است .

۳۱۷۶

نسخ ۱۲۵۷ ق. برگ اول وصالی شده ، پشت برگی که در آخر نسخه است ، صورت معجونی نوشته شده است. وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی جلد تیماجی.
۱۲۱ گ۲۲×۱٦ و۱۷س (سپه۲: ۳۲۷).

۳۱۷۷

نسخ. چهار ورق اول آن و ۲۸ برگ پایان آن باخطی مانند خط اصلی نسخه در ۱۲۲۵ق. بی نام نویسنده نوشته شده ، در حاشیهٔ دو صفحه از صفحه‌های کهن اوایل نسخه، حاشیه هایی در توضیح و بیان خواستهای محشی، تعلیقاتی بامضا و خط محمدحسین بن محتشم موجود است، ولیکن مسلماً این نویسنده پسر محتشم معروف م۹۹۲ق. نبوده است زیرا که با تاریخ تألیف نمی سازد. حاشیه‌هایی بامضاء «منه» در قسمت قدیمی نسخه موجود است وظاهراً بخط خود مؤلف و محشی است. و بر ورقیکه پس از آخرین برگ نسخه است مطالبی نوشته شده است.

وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی وفرنگی . جلد تیماجی .
۱۹٤ گ۱۹/۵×۱۳و۱۵س (سپه۲: ۳۲۷).

٦٨٠٠

نستعلیق محمدزکی استرابادی در ۱۲۱۱ن. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماجی حنایی یك‌لا.
۱۹۰ گ ۱۱×۱٦ و ۱٤س ٦/٥×۱۱/٥ .

(۱۱۸٦) حاشیة الفوائد الضیائیة (نحو. عربی)

الفوائد الضیائیه از جامی م۸۹۸ق. است در شرح کافیه نحو از ابن حاجب وحاشیه از ملاعبدالغفور لاری م۹۰۵ یا ۹۱۲ق. است .(سپه۲: ۳۲۳).

۳۱۷۱

شکسته نستعلیق سدهٔ یازدهم . پائین برگ پایان نسخه را که جای نام نویسنده و سال نگارش است پاره کرده اند ،وپس از آن وصالی گردیده ، برگ اول هم وصالی شده است وقف سپهسالار .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی.
۱٤٦ گ ۱۸×۱۱/٥ و ۱۹س (سپه۲: ۳۲٤) .

٦٨٠۲

نستعلیق سبزعلی بن خواجه علی کبورالی در مدرسهٔ معصومیه در شوال ۱۰٦٦ق.
در پایان چهار صفحه قائده‌هایی از عصام در معنی فعل وشرط اراده در دلالت، دارد.
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یك‌لا
۱٥٥ گ ۱۱×۱۸ و ۱۹س ٥/٥×۱۳ .

٦٨٠٤

ش۲ دفتر ٥ ٤ر - ۱۹٥ر. وپنج برگ پایان نسخه «فرهنك فارسی بفارسی» است. نسخ یوسف بن داود توری وری در سلیمانیه در مدرسهٔ عبدالکریم برزنجی در سه شنبه ۱۲۰۳ق.
ش۱ «حاشیهٔ فوائد» است. که در ص ۲٥۱ بیاید.

۶۸۰۵

نستعلیق بابا الیاس خوخو بن حردوست در ۹۸۶ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی مقوایی.
۱۳۱ گ ۱۲×۱۸ و ۲۱س ۵/۷×۱۴.

(۱۱۸۷) حاشیة الفوائد الضیائیة (نحو. عربی)

الفوائدالضیائیه از جامی است در شرح کافیه ابن حاجب. و حاشیه از ملا عصام‌الدین ابراهیم اسفرائینی میباشد (سپه ۲ : ۳۲۰).

۳۱۶۷

نسخ مسیح شیرازی در سدهٔ یازدهم. یادداشتهایی از علمای سدهٔ دوازدهم وسیزدهم با مهرهای ایشان پشت برگ اول و آخر موجوداست، و یادداشتی در آخرین صفحه بوده و آنرا محو کرده‌اند، دارای سرلوح زیبا است. صفحه‌های آن بازر جدول بندی شده است. وقف سپهسالار.
کاغذ سمرقندی. جلد میشن.
۲۱۹ گ ۲۴×۱۵ و ۱۹س (سپه ۲: ۳۲۲).

۳۱۶۸

بنسخ نوشته شده است، قسمتی از آخرین برگ که ظاهراً مشتمل بر نام نویسنده و سال نوشتن بوده بریده‌شده و با کاغذی دیگر وصالی‌شده از نسخهٔ‌ش ۳۱۶۷ نوترمیباشد پشت صفحهٔ اول یادداشتهایی بوده آنهارا محو کرده و بجای آنها یادداشتهای دیگری نوشته‌اند. در آغاز صفحهٔ نخست آثار محوموجوداست. وقف‌سپهسالار.
کاغذ کاهی. جلد چرمی فرسوده.
۳۲۱ گ ۲۴/۵×۱۳ و ۱۷س (سپه ۲: ۳۲۲).

۳۱۶۹

نستعلیق سدهٔ دهم هجری است ،

مالك: در آخرین صفحه یادداشت ابو الشرف بن صفی الدین محمد زواری از علمای امامی موجود است. یادداشت دیگری نیز پشت صفحهٔ اول داشته زیر وصله صحاف رفته و تاریخ آن که سال ۹۹۵ را میرساند و برخی از عبارات آن قابل خواندن میباشد ، قسمتی از نسخه تصحیح گردیده ، پشت صفحه اول یادداشتهای دیگری نیز بوده قسمتی از آنها محو شده است. وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد مقوایی مستعمل .

۲۱٤ گ ۲۰ × ۱۳ و ۲۱ س . (سپه ۲: ۳۲۲) .

۶۷۹۷

نستعلیق سدهٔ دوازدهم .

کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج مشکی یك لا .

۱۲۶ گ ۱۶ × ۲۱ و ۱۷ س ۱۱ × ۱٤ .

۶۷۹۸

نسخ و نستعلیق ۱۷ ع ۱ - ۱۰۰۹ ق جمال الختالقی . عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی . جلد سبز تیره یك لا .

۱۵۷ گ ۱۳ × ۲۰ و ۲۵ س ۷/۵ × ۱٤ .

۶۸۰۱

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. پایان افتاده است .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یك لا فرسوده .

۱٤۵ گ ۱۲ × ۲۱ و ۲۲ س ۷/۵ × ۱۵ .

۶۸۰۴

ش۱ دفتر. ۲ر- ۴۴پ. نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. ش۲ در ص۲۴۸ گذشت.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی.
۲۰۰ گ ۱۵×۲۲ و ۱۶س۹×۱۴.

۸۱۰۸

نسخ غربی سدهٔ دوازدهم. عنوانها و نشانها شنگرف. در صفحهٔ عنوان نام کتاب و مؤلف بخط ثلث درشت هست.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی با برگردان.
۲۵۲ گ ۱۷/۵×۲۲ و ۱۶س۱۹×۱۵.

(۱۱۸۸) **حاشیة الفوائد الفناریة** (منطق. عربی)

«الفوئد الفناریة» شرحی است بر ایساغوجی ابهری اثیرالدین، از فناری شمس الدین محمد بن حمزه م ۸۳۴ق. که در یک روز آنرا شرح کرده است. و حاشیه از قول احمد بن محمد بن خضر میباشد (کشف الظنون ۱: ۱۷۴).

آغاز: بسمله. حمداً لک اللهم علی ما منحت به علی من معارف الافاضل. و شکراً لک علی ما منننت به من ذوارف الفواضل... فلما کانت الفوائد الفناریة مشتملا علی مالا یخلو عن الغموض والاغلاق... علقت علیها ما یکشف الاغلاق...

انجام: و لهذا حصل المصنف ره. العمدیة فی البرهان. جعلنا الله تعالی من الواصلین الی العین.. المؤیدین بالمعجزة الباهر.

۳۰۳۱

ش۴ دفتر. ۱۰۸پ - ۱۴۴پ. انجام ناقص است: قوله. کالقضیة البسیطة. القضیة اما بسیطة... و کقولنا لاشیء منه (افتاده ص۳۲). باهمان خط شماره‌های پیشین دفتر است.

عنوانها شنگرف. ش۱ «حاشیهٔ شرح ایساغوجی» است. که درص۲۰۸ گذشت.
حاشیهٔ «منه، ع. ب، نورالدین» دارد.

۳۰۳۶

نسخهٔ کامل. نسخ عبدالله بن الله وردی در۲۶ - ع۲-۱۲۵۶ ق. عنوانها سفید مانده و برخی شنگرف است. حاشیه‌های «عبدالرحیم، منه، سعدالله» دارد.
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد مقوا.
۸۳ گ ۱۵/۵ × ۲۲ و۱۲س ۸/۵ × ۱۴/۵.

(۱۱۸۹) حاشیة الکافی (حدیث. عربی)

کافی از کلینی م۳۲۹ ق. است و این حاشیه از میرزا رفیعا نائینی محمدبن حیدر حسینی طباطبایی م ۱۰۸۰ ق. (فهرست دانشگاه ۳ : ۱۲۷۷ ق. و سپه ۱ : ۳۴۵ و ذریعه ۶ : ۱۸۴).

۱۳۰۲

نستعلیق سدهٔ دوازدهم.

آغاز: من الرغبة، والرهبوت من الرهبة، والرحموت من الرحم، والجبروت من الجبر، وعالم الملکوت یطلق علی المجردات والمفارقات، کما ان عالم الملك یطلق علی الجسمانیات والمقارنات. قوله: کتاب العقل والجهل العقل. یطلق علی حالة فی النفس داعیة الی اختیار الخیر و النافع ... قوله: اختراع الاشیاء ...

انجام (از باب ان الائمة هم العلامات التی ذکرها الله): قوله؛ اسمکت لی فیه خصلة من خصال الخیر. الخصلة تستعمل فی الصفات، فضایلها ورذایلها... ورضیت باحتماله و تجاوزت عن فقد ماسواها.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.
۱۷۵ گ ۱۳ × ۱۹ و۱۷س ۷ × ۱۴.

۱۶۹۷

نسخ سدهٔ یازدهم . از آغاز تا حدیث سوم از باب [انا انزلناه فی لیلة القدر] دارد. حاشیهٔ «منه سلمه الله» دارد. تصحیح شده است و بلاغ و نشان دارد. چهار برگ سفید در پایان بوده که پراکنده‌هایی بر آن نوشته شده است .

وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق. ۲۱ صفحه از نسخهٔ دانشگاه بیشتر دارد.

کاغذ سمرقندی . جلد میشن ضربی .

۲۸۵ گ ۱۸ × ۹/۵ و ۱۷ س. (سپه۱: ۲۴۶) .

۱۶۹۸

نسخ قاسمعلی محسنای سبزواری در ۱۰۸۳ق. و تا پایان کتاب توحیدرا دارد.

کاغذ دولت آبادی . جلد میشن ضربی .

۱۷۹ گ ۲۲ × ۱۳ و ۲۰ س (سپه۱: ۲۴۷) .

۳۸۸۰

ش۱ دفتر. ۱ - ۱۸۸ نسخ بی‌نشان . تا باب [انا انزلناه فی لیلة القدر ...] دارد . و نزدیک ۱۲۰۰ بیت بیش از دو نسخهٔ پیشین دارد . و پس از آن «شرح ایساغوجی» ابهری است . جدولبندی بزر و زنگار. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ متن و حاشیه دولت آبادی سمرقندی . جلد تیماج .

۲۰۶ گ ۲۱ × ۱۲/۵ و ۱۹ س (سپه۱: ۶۴۶).

۵۴۸۸

نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها سفیدمانده است .

کاغذ سپاهانی ۴ برگ پایان‌را موش خورده‌است .

۱۵۵ گ ۱۱ × ۱۸ و ۱۷ س ۵ × ۱۲ .

٥٤٨٩

انجام برابرش ١٦٩٧ . نستعلیق جلال‌الدین محمد لاهیجی بن عمادالدین محمود در ١٢٢٢ق است،ودر مدرسهٔ سلطان حسین در ٨ شوال ١٢٢٢ق. مقابلت شده است. در ٦ برگ پایان نسخه سخنانی از حلی و مطرزی وتعلیقاتی با نشانهای «کشکول، ملاخلیل، م.ج. ب. ه، سلمه‌الله» دارد.

کاغذ فرنگی واصفهانی . جلد تیماج حنایی یك‌لا.

٢٢٣ گ ١٢ × ١٨/٥ و ١٥ س ٦/٥ × ١٣.

٨٢٠٠

ش٢ دفتر ٤٤٠ پ - ١٨٨ر. نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف.

أنجام : قوله: قلت حقا علینا ان نسئلکم ای ثبت و وجب علینا . . . مما یجب معرفته علینا .

در باب [ان اهل‌الذکر الذین امرالله الخلق بسئوالهم الائمة] ناقص مانده است.

حاشیه دارد بنشانهای «منه ابقاه، شیخ علی، خ. ل سلمه‌الله (ملاخلیل؟) . ٤ و سپس یندیست از خرایج و جرایح راوندی . ش١ نیز حاشیهٔ کافی از استرآبادیست که در ص ٢٥٥ بیاید.

(١١٩٠) **حاشیة الکافی** (حدیث . عربی)

کافی از کلینی م ٣٢٩ق. است و حاشیه از ملا محمد امین استرابادی درگذشتهٔ سکه در ١٠٣٦ق. میباشد (ذریعه ٦: ١٨١).

آغاز: بسمله . حمدله ... اما بعد فهذه حواش علی الکافی لابی جعفر الکلینی الرازی، قد کتبها مولانا محمد امین الاسترآبادی فی حاشیة کتابه. قد جمعتها من خطه فی مکة . . . فی سنة ١٠٥٧ هجریة . وما کان فی آخره صورة سنده . . . قوله : ان یأزر کله . سیجیء فی باب العلم، فیأزر العلم کما تأزر الحیة . . .

أنجام : ولم یکن فی آخره سنده، لاله ولا لغیره. والله اعلم بسنة ١٠٠٦ .

۸۲۰۰

ش۱ دفتر ۲ پ - ۴۱ ر. نسخ محمد علی بن حاجی محمد بن شیخ نعمة‌الله جیلانی در سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . اصغر بن محمد یوسف قزوینی در دههٔ دوم ج ۲ - ۱۰۸۱ ق. می‌نویسد که متن این کتاب وحاشیهٔ آن باخط مؤلف (محشی) ملا خلیل‌الله مقابلت‌شد.

چند حاشیه از ملا خلیل قزوینی‌دارد . و پس‌از آن نیز حاشیهٔ کافی‌ازملا رفیعامیباشد که درص ۲۵۴ گذشت.

خط فرهاد میرزا دربالای صفحهٔ روبروی برگ ۳ در ۱۳۰۵ ق. دیده‌میشود.

جامع این حاشیه در دیباچهٔ آن رمزهای محشی‌را توضیح داده‌است.

کاغذ سپاهانی جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.

۱۹۰ گ ۱۲/۵ × ۲۴ و ۲۴ س ۷ × ۱۷/۵ .

(۱۱۹۱) حاشیة الکافیة (نحو. عربی)

کافیه از ابن حاجب است و محشی شناخته نشده‌است.

۶۸۴۲

نسخ محمد بن علوان حویزاوی در ۳ ذیحجهٔ ۱۰۵۱ ق. متن بشنگرف است.

آغاز : بسمله . احمدالله اللهم خالق‌الخلق و ملهم‌الحق علی ما اولیتنی من نعم متکاثرة... فهذه سئولات‌عن‌الکافیة فی‌النحو . . . اجیب عنها . . .

عنوانها قال... ان قیل . . .قلت . . . قال فی‌الشرح . . .

أنجام : بدخوله فکذاهاهنا . والله‌اعلم.

کاغذ سپاهانی . جلد مقوا .

۲۵ گ ۱۳ × ۲۰ و ۱۷ س ۷/۵ × ۱۳/۵ .

(۱۱۹۲) **حاشیة الکافیة** (نحو. عربی)

کافیه از ابن حاجب م۶۴۶ق. است و محشی شناخته نشده است .

۶۷۹۵

نسخ سدهٔ نهم. حواشی «نجم‌الدین» دارد .

آغاز افتاده : برگ دوم :

والکسر والتنوین ثم. قال : ویجوز صرفه للضرورة اوالتناسب... قوله: والتناسب فی قوله تعالی [سلا سلا واغلالا وسعیراً] ...

انجام : عندعروض حذفه اعتبار الجائز عندعروض الحذف. والله اعلم. فرغ من کتابة ... یوم الاربعاء ۸۴۲ .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج حنایی مقوایی .

۲۵۴ گ ۱۴ × ۲۲ و ۱۴ س ۷ × ۱۲ .

(۱۱۹۳) **حاشیة الکشاف** (تفسیر. عربی)

کشاف اززمخشری است. و حاشیه از سیدسند شریف جرجانی م۸۱۶ق. میباشد (ف. مشهد ش ... ۱ تفسیر-ج ۱) .

آغاز: بسمله. قال جارالله: الحمدلله الذی انزل القرآن کلاماً منظماً مولفا. دل بلامی الجنس والملک علی اختصاص الحمدلله ...

انجام : بطائل ای بفائدة (ناقص مانده) .

۵۱۹۸

نستعلیق احمدبن غایب‌علی ترشیزی، در پنجشنبه ۴- ج ۱-۱۰۶۳ق. عنوانها شنگرف. حاشیه بانشان «ه» دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

۱۷۷ گ ۱۲/۵ × ۲۰ و ۱۹ س ۷/۵ × ۱۳/۵ .

۶۵۵۹

ش۲ دفتر . ۲۵پ - ۷۸پ . نسخ سدهٔ یازدهم ، ش۱ «ابطال وحدة الوجود» و ش۳ «اثبات الواجب» است که در ۳: ۲۸ و ۴۱ گذشت .

۲۴س ۶/۵ × ۱۴ .

(۱۱۹۴) حاشیة الکشاف (تفسیر. عربی)

الکشاف عن حقایق غوامض التنزیل، از زمخشری است و حاشیه از میرسید شریف (م۸۱۶ق) است .

۲۰۴۲

نستعلیق سدهٔ دهم . پایان افتاده، بیشتر مطالب کشاف که این حواشی راجع بآنها است درحاشیه نوشته شده است . و آخرین سطر موجود اینست: [علی ان من البیانیة عنده راجعة الی ابتداء الغایة فلابدمن اعتبار .] . وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی . جلد چرمی کهنه .

۲۸۷ گ ۲۰ × ۱۰/۵ و ۲۰س (سپه ۱: ۱۲۳) .

(۱۱۹۵) حاشیة الکشاف (تفسیر . عربی)

الکشاف عن حقایق غوامض التنزیل ، اززمخشری است . و دراین حاشیه که جنبهٔ ادبی و عرفانی دارد ، از شرح السنة و مصابیح و مدخل ابوبکر بیهقی و از «محیی السنة» بغوی و امام وقاضی و قطب الدین شیرازی و شیخ تور پشتی و شیخنا ابو ابو حفص السهروردی یاد شده است .

آغاز نسخهٔ زیر افتاده و از نیمهٔ سورهٔ اعراف تا پایان سورهٔ هودرا دربردارد . و در پایان سورهٔ اعراف تاریخ ۷۶۲ق . ودر پایان انفال ۷ رمضان، ودر پایان توبه ۱۹ رمضان، ودر پایان یونس ۲۸ رمضان، ودر پایان هود ۲۳ ذیحجه ۷۶۲ق . آمده است . دراینجا گوید: هذا آخر المجلدة الرابعة ویتلوه ...

۵۱۰۸

ش۲ دفتر . ۳۸ - ۲۹۷ . در حاشیه دارد : [بلغ قرائته خمس مرات مع استادی علامی زین الدین عاملی رحمة الله تعالی فی ذیحجة ۷۶۲] که بخط نواست و ساختگی میباشد.

آغاز: تفسیر سورهٔ یونس : قوله آلر ، تعدید للحروف علی طریق التحدی ای بالقرآن کما قال فی البقرة هو کقرع العصا او کالتحریك للنظر فی ان هذا المتلو علیهم ...

أنجام : وتری یعملون بالتاء الفوقانیة نافع و ابن عامر . حفص.

ش۱ «حاشیهٔ انوار التنزیل» درص ۱۵۰ گذشت . میباشد .

(۱۱۹۶) **حاشیهٔ کلامی** (کلام . عربی)

حاشیه بیست ناشناس برمتن کلامی ناشناخته .

آغاز: قوله و هوانسان بعثه . الضمیر راجع الی مدلول لفظ نبی .

أنجام : هی کون العقل جنسا واجبا . الحمدلله علی التمام و للرسول افضل السلام .

۷۵۴۸

ش۲ دفتر . ۸۳ر - ۱۰۹ر . ش۱ «حاشیه شرح عقاید» است که درص ۲۲۷ گذشت ۲۲س۹ × ۱۶ .

(۱۱۹۷) **حاشیهٔ کلامی** (کلام . عربی)

این کتاب در نسخهٔ زیر از آغاز علم کلام است تا امامت، وحاشیه بیست از دانشمندی شیعی برمتنی گمنام .

آغاز (ناقص): ینتقض بالصحة والمرض . قوله: فهو القدرة ینتقض بمثل الهاضمة التی للکبد و قوة تولید المنی . . .

أنجام: الی ما لاعین له فی الکلام ولااثر. والسلام.

۶۳۹۰

نسخ ۸ رمضان ۸۷۱ ق. عنوانها شنگرف. حاشیه دارد. دراین نسخهٔ حاشیهٔ شرح تجرید دانسته شده و درست نیست.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج سرخ.

۶۵ گ ۱۳ × ۱۹ و ۱۷ س ۷ × ۱۱/۵.

(۱۱۹۸) **حاشیهٔ لوامع الاسرار** (منطق. عربی)

لوامع از قطب رازی و شرح مطالع ارموی است و حاشیه از ناشناس.

آغاز: بسمله. قوله ای المجهولات التصدیقیة. فسر التصدیقات بالمجهولات التصدیقیة، اما لأن التصدیق ...

أنجام: ثانیها فی محققة فی الزمان داخلا.

۲۹۹۷

ش۲ دفتر ۳۷۹ پ - ۴۱۳ ر. با همان خط شمارهٔ پیش دفتر. یك سرلوح زرین و لاژوردین، در آغاز دارد. ش۱ «لوامع الاسرار» است.

(۱۱۹۹) **حاشیهٔ لوامع الاسرار** (منطق. عربی)

لوامع از قطب رازی و شرح مطالع ارموی است، حاشیه از فخرالدین محمدبن حسن حسینی است که تنها بر بخش دوم کتاب (تصدیقات) نگاشته است.

آغاز: الحمدلله الذی اظهر لوامع الاسرار من مطالع الانظار ... فیقول ... محمدبن حسن المشتهر بفخرالدین الحسینی ... و لما کان القسم الثانی من «لوامع الاسرار» محتویاً علی صلاحیة الافکار... اردت ان اعلق علیه ...

أنجام: فرعاً لثبوت المثبت له، والحق الاستلزام فلامسه، وتفصيل الكلام مذكور فی حواشی شرح التجريد.

۲۹۹۷

ش۳ دفتر. ٤١٤ - ٤٦٧. ش۱ «لوامع الاسرار» است.

(۱۲۰۰) حاشیة لوامع الاسرار (منطق. عربی)

حاشیه ییست بر لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار قطب رازی.

آغاز: بسمله. و نستعین. اعلم ان الفياض ههنا منقول عن معناه اللغوی وهو الكثير...

انجام: اشار بقوله تلك المقاصد الی ان تصور الغاية الی التصديق (تم).

۱۰۹۵

ش۲۰ دفتر. ۲۲۲پ - ۲۵٤پ. بخط نستعلیق جز خط شماره‌های دیگر عنوانها شنگرف. ش۱ «شرح رسالهٔ نفس الامر» است.

(۱۲۰۱) حاشیة لوامع الاسرار (منطق. عربی)

لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار، متن مطالع از ارموی وشرح از قطب الدين رازی. حاشیه از میر سیدشریف گرگانی ۸۱٦۲ (ف. مشهدش ۲٤ منطق).

۳۰۳۵

نستعلیق سدهٔ ۱۱. متن زیر خط. حاشیه‌ها بانشانهٔ «ی» برگ یکم نونویس است، در پایان یک فائده است از ملاجلال دوانی در زاویهٔ حادثه از دائره باخط مماس که ساده‌تراز همه زوایای مستقیمه میباشد.

کاغذ اصفهانی . جلد تیماج مقوایی سبز.
۱۷۳ گ ۵/۸ × ۵/۱۰ و ۲۰س ۵ × ۱۲ .

۳۰۴۳

نسخ نورالدین احمدبن محمدبن کمال شریف نیریزی در پایان ۸۹۴ق. درهنگامی که ازقزوین می گریخت آنرا نوشته‌است . عنوانها ونشانها شنگرف.

کاغذ سمرقندی آهار مهره . جلد تیماج زرد مقوایی کناره مشکی.

۱۵۲ گ ۱۰ × ۲۲ و۲۳س ۷ × ۱۳ .

۶۶۷۶

ش۱ دفتر. ۱ر - ۱۳۵پ . نستعلیق عبدالهادی بن رفیع الدین بن غیاث الدین جمشید بن مهدی حسینی در یکشنبه ۲۷رجب ۱۰۰۵ق. عنوانها ، نشانها شنگرف.حاشیه‌ها بانشان «منه ، هادی ، جلال،داود»دارد. آغاز افتاده و پس از آن«لوامع الاسرار»میباشد.

کاغذ سپاهانی نخدی .جلدتیماج سرخ یك‌لا.

۲۰۹ گ ۱۶ × ۲۳ و۲۵س ۷ × ۱۳.

(۱۲۰۲) حاشیةلوامع الاسرار (منطق . عربی)

لوامع الاسرار قطب رازی درشرح مطالع ارموی‌است. حاشیه از ملا حنفی‌است و فقط بر مبحث نسبتهای چهارگانه میباشد .

آغاز: قوله کل مفهوم اذانسبب الی مفهوم آخرلابد ان یقیدالمفهوم هاهنا بمالایتناول المفهومات التصدیقیة....

انجام: هذا اخربما قصدنا ایراده فی تحقیق مباحث النسب والحمدلله .

۸۳۷۳

ش۲ دفتر .ص ۲ - ۱۳۵ صفحه‌شمار دارد . نستعلیق خلیل بن غازی قزوینی در آدینه

٤رجب ١٠٢٤ق. حاشیه‌ها بانشان «منه، فتحره» دارد . عنوانها شنگرف ۰ ش۱ « حاشیهٔ حاشیهٔ لوامع‌الاسرار » درص۱۹۱ گذشت.
۲۲س۵/۵ × ۱۲۰

(۱۲۰۳) حاشیهٔ لوامع‌الاسرار (منطق . عربی)

لوامع‌الاسرار از قطب الدین رازی شرحیست برمطالع‌الانوار از ارموی . این حاشیه بردیباچهٔ آن شرح است وناشناس میباشد .

آغاز : بسمله . و علیک‌الاعتماد . قال وحید زمانه : قد یتوهم ان‌التعریف الحاصل من مثل هذه‌الاضافات یستلزم‌الدور...

انجام : ولعل‌الله یحدث بعدالتأمل . والحمدلله اولاً وآخرا .

٤٥٠٥

ش۱۲ دفتر . ٤٤پ - ٤٩ر. بخط شمارهٔ پیشین‌دفتر ش۱ «شرح‌زوراء» است .

(۱۲۰٤) حاشیهٔ لوامع‌الاسرار (منطق . فارسی)

این حاشیهٔ ناشناس و بفارسی است .

آغاز: بشواهد عقلیه و دلایل نقلیهٔ مقرراست که هیچ مدحت‌و ثنا و طاعت و دعا مقبول و بعزاجابت‌موصول نیست مگر آنکه مقارن نیاز کامل وتضرع تام باشد...

انجام: و درین کلام دلیلی نیست که از آنجا دانسته شود که تقدیم فصل برجنس، حدتام را ناقص نمی گرداند ... و این منافی آن نیست که حدتام مخصوص دلیلی دیگر. باشد. واقتصار کردیم برین مقدارازکلام درقسم تصورات وختم کردیم آنرا بحمد مفیض خیرات وکمالات ، مفسرمطالب مرادات واستعانت می کنیم بلطف توفیقش دراتمام قسم تصدیقات . قدتم .

۸۱۱۳

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. متن زیر خط شنگرف.
کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج حنایی مقوایی.
۱۲۲ گ ۱۸×۲۷ و ۲۷ س ۹/۵×۱۶.

(۱۲۰۵) حاشیة المبدأ و المعاد (کلام. عربی)

حاشیه از ملا هادی سبزواری م ۱۲۸۹ است بر «مبدء و معاد» ملاصدرا (ذریعه ۶: ۱۹۰ و دانشگاه ۳: ۳۴۴).

آغاز: قوله فی السلسلة النزولیة؛ اولها عقل الکل وهو القضاء الاجمالی والقلم الاعلی ...

انجام: قوله المجرمیة. ای لا یطبع نفسها. بیان لعدم کون المشبه به جرماً فلکیاً ... وایضاً لا یتم فی الاطلس.

۱۳۰۳

نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج سرخ یک‌لا.
۶۰ گ ۱۱/۵×۱۸ و ۱۷ س ۷×۱۴.

(۱۲۰۶) حاشیة المحاکمات (فلسفه. عربی)

محاکمات میان دو شرح خواجهٔ طوسی و فخررازی بر اشارات، تألیف قطب‌الدین رازی است. و حاشیه از ملا میرزاجان حبیب‌الله باغنوی شیرازی.

آغاز: بسمله. (المحال بل یکفی فی اثباته اما مجرد ملاحظة تصوراته او النظر السابق) (سفید). لا یذهب علی من تتبع فصول الکتاب ان کثیراً من الاحکام

المصدرة بالتنبيه مستنبطا من النظر فی الفصل السابق علی طریق الفکر والاکتساب...

انجام : وهو حال موت صاحب الجهل المرکب. هذا ما تیسر لی نقد شرح الشرح وما وقع فیه من الجرح ... وقد وقع الفراغ من التصنیف فی سلخ جمادی الاول من شهور سنة ٩٧٨ تمت الحاشیة.

١٢٦٢

نسخ بی‌نام در ١٢٢٦ ق. حاشیهٔ «منه، جم» دارد.
کاغذ فرنگی آهار مهره. جلد تیماج مشکی یك لا.
١٨٤ گ ١٧ × ٢١/٥ و ٢٢ س ١٠ × ١٥.

(١٢٠٧) حاشیة المختصر (معانی بیان. عربی)

مختصر شرحیست از تفتازانی م ٧٩٢ ق. بر تلخیص المفتاح خطیب جلال الدین محمد قزوینی دمشقی از مفتاح العلوم سکاکی. حاشیه از ملازاده نظام الدین عثمان خطائی است. (فهرست دانشگاه ٣: ١٩٨ ٢ و سپه ٢: ٤٠٨ - ٤٠٩).

٢٩٢٦

ش٤ دفتر ١١٣ ر - ١٧٣. متن مختصر در بالای صفحه‌ها هست. عنوانها شنگرف پایان افتاده. ش١ «سبع علویات» یا «القصاید السبعة الحدیدیة» است.

٢٩٦١

ش١ دفتر ١ پ - ٩٣ پ. نسخ محمد مؤمن قائنی در ١٠٩٩ ق. حاشیه‌هایی از ملا حامد و ملا عبدالله یزدی دارد. و پس از آن «حاشیه حاشیهٔ مختصر» است که در ص ١٩٥ گذشت و بخط همین محمد مؤمن در ١٠٩٧ ق. نوشته شده است. میرزا محمد یوسف کندی لواسانی

در خدمت استاد احمدتبریزی درمدرسهٔ آقا مقصودعلی‌در۲۳ ذیحجهٔ ۱۱۳۳ق. آنرا قرائت و تصحیح کرده است .

برپشت نسخه بنام حاشیهٔ‌خطائی برمطول شناخته‌شده است . وقف‌سپهسالار۱۲۹۷ق.

کاغذ کاهی . جلد مقوا دوره تیماج .

۱۸۶ گ۲۵ × ۱۳و۱۵س. (سپه۲: ۴۰۸ - ۴۰۹).

۲۹۶۲

نسخ ذیحجهٔ۱۰۹۳ق. حاشیهٔ ملاحامددارد. برگها آب دیده است . وقف‌سپهسالار.

کاغذ کاهی . جلد تیماج .

۱۱۰ گ ۱۹ × ۱۳و۱۲س. (سپه۲:۴۰۸) .

۲۹۶۳

نستعلیق سدهٔ یازدهم . برگ نخست و دوبرگ پایان نونویس است . آب‌دیده و فرسوده‌است. بنام حاشیهٔ مطول وقف‌شده . وقف سپهسالار .

کاغذ کاهی . جلد تیماج .

۱۰۷ گ ۱۷ × ۱۰و۱۲س (سپه۲؛۴۰۹) .

۲۹۶۴

ش۲ دفتر نستعلیق ۱۰۰۹ق. درکاشان‌در مدرسهٔ‌خواجه‌تاج الدین حسینی. حاشیهٔ حامد و ملاعبدالله دارد . ش۱«حاشیهٔ‌شرح‌القمقایه» است که در ص۲۲۶ گذشت.

۳۲۳۱

ش۲ دفتر. ۱۴۸ بیعد. نستعلیق شکستهٔ محمدنبی در۱۱۲۲ق. و پس‌از آن شرح فارسی زیارت رجبیه‌است. ش۱« اغناءالادیب » درج۳ص۱۷۶ گذشت . (سپه۲: ۳۷۴) . لیکن مادرس ۱۹۷ گفتیم که این حاشیه «حاشیهٔ مطول» میباشد.

٦٧٦٩

نسخ سدهٔ دوازدهم . حاشیهٔ نستعلیق بانشان «شفیع ، عبدالله، سیفه، عب ، م ج ، منه »دارد .

کاغذ سپاهانی . بی‌جلد .

۹۲ گ ۱۰/۵ × ۱۸ و ۱۵ س ۵/۵ × ۱۰/۵ .

٦٩٦٧

ش۲ دفتر . ۹پ - ۴۹ وپس‌از آن تا ۵۹پ .دوخطبه مناجات مانند می‌باشد . ش۱ «خطبة‌البیان» است .

۲۳ س ۷/۵ × ۱۵ .

٦٩٨٧

نستعلیق جلال‌الدین محمد مسگری گوناآبادی در ۱ ع۱ / ۱۰٦٦ق. درطوس . حاشیه دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی یک‌لا .

۸۳ گ ۹/۵ × ۱۹ و ۱۵ س ۴ × ۱۲ .

٦٩٨٨

نسخ عبدالباقی بن‌مصطفی در مدرسهٔ دارالحدیث سلیمانیه . درآدینهٔ ع۱-۱۰۸۸ق. عنوانها ، نشانها و جدولها بشنگرف . حاشیه بنشان « عب = عبادی ، میرزاجان ، منه » دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد مقوا.

٦۷ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱۹ س ٦ × ۱۴/۵ .

۷۰۰۱

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج قهوه‌یی‌ضربی مقوایی .
۵۹ گ۱۲ × ۲۲و۱۷س۶ × ۱۳/۵ .

۸۰۸۹

ش۲ دفتر . ۲٤پ - ۹۱ر . نسخ ایوب‌نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر. در ۱۱۱۱ق .
ش۱ «خلاصة الحساب» است .

(۱۲۰۸) حاشیة المدارك (فقه . عربی)

مدارك الاحکام فی‌شرح شرایع الاسلام شرحی است بر شرایع محقق حلی از سیدمحمدبن علی‌بن حسین عاملی موسوی م. ۱ع ۱-۹ ۰۰ ۱ق. که در۹۹۸ق. آنرا بپایان رسانده است . حاشیه از محمدباقر بهبهانی م۱۲۰۶ق .میباشد. (سپه ۱ : ۳۸۹) .

۲٦۵۳

نستعلیق در روزگار حاشیه‌نگار بدست یکی‌از شاگردان وی نوشته شده‌است . از آغاز تاپایان بحث مسح برقدم در وضو میباشد . وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج .
۵٦ص۱۹ × ۸/۵ شمارهٔ سطرها گوناگون .(سپه۱: ۳۹۱).

(۱۲۰۹) حاشیة المطول (معانی‌بیان . عربی)

مطول شرح تلخیص‌المفتاح از تفتازانی است و حاشیه ناشناس میباشد .

آغاز: بسمله . و به نستعین افتتح الخ . افتتح فی مفتتح الشرح بلفظ تفاءلاً ونسبه الی الحمد مع تاخره عن‌التسمیة ...

أنجام : (سوجود) قوله بعد علم الاصول متعلق بمعنی‌النفی المستفادمن قوله‌لاعلم .

٦٩٤٥

ش۳ دفتر. ۱۷۰ر - ۱۸۲پ. همان خط شمارهٔ پیشین دفتر. ش۱ «حاشیهٔ حاشیهٔ مطول». که در ۱۹٦ گذشت.
۲۱س/۷/۵ × ۱٤/۵.

(۱۲۱۰) **حاشیة المطول** (معانی بیان. عربی)

مطول شرح بزرگ تفتازانی برتلخیص خطیب قزوینی از مفتاح العلوم سکاکی است. حاشیه از ابوالقاسم بن ابوبکر لیثی سمرقندی است که بنام میرعلیشیر نوائی در ۸۷۵ق. نگاشته است. و در آن بحواشی میر سید شریف بر مطول که بعد از این می‌آید. نیزاشارت دارد (سپه۲: ٤۱۱).

۲۹٦۹

نسخ سدهٔ یازدهم است و بدستور سیدعلیخان مدنی م۱۱۲۱ق. نوشته شده است. و یادداشت وی برپشت نسخه هست و یادداشت و مهر دیگری نیز بوده و پاک شده است.
مالک سیدعلیخان مدنی. وقف سپهسالاردر ۱۲۹۷ق.
کاغذ دولت آبادی. جلد میشن ضربی.
۱۹۲ گ ۳۳ × ۱٤ و ۲۷س.

(۱۲۱۱) **حاشیة المطول** (معانی بیان. عربی)

مطول شرح بزرگ سعدالدین تفتازانی م۷۹۲ق. است بر تلخیص المفتاح وحاشیه ازمیرسیدشریف گرگانی م۸۱٦ق. میباشد. (سپه۲: ٤۱۳ - دانشگاه۲: ۳۷۵).

۲۹٦٦

نستعلیق محمدشریف بن حاجی حسن آملی در ۱۰۷۰ق. برگ نخست وصالی شده.

حاشیه بنشان«ابی‌وردی ، چلبی، ملا میرزاجان» دارد . وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماج .

۱۹۲ گ۱۵ × ۹و۱۵س(سپه۲:۴۱۴).

۲۹۶۷

نسخ (۱۲۷) گویا ۱۰۲۷ق. سه برگ نخست نونویس است. حاشیه‌هایی دارد . وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی

۱۳۰ گ۱۹ × ۱۲/۵ و ۲۳س. (سپه۲:۴۱۴).

۲۹۶۸

نسخ محمد قاری رودآوری در۸۳۶ق. حاشیه‌هایی نیزدارد . برگها متن وحاشیه شده . صفحه‌ها در جدول‌زر . یك‌سرلوح دارد که برآن بازر نوشته شده:[حاشیهٔمیرسید شریف بر مطول] پائین برگها صحافی‌شده . وقف سپهسالار.

کاغذ خان بالغ . جلد تیماجی.

۱۳۱ گ۱۹/۵ × ۱۱و۲۳س .

۲۹۹۰ مکرر

نستعلیق سدهٔ یازدهم. حاشیه دارد.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی مقوایی.

۱۷۹ گ۱۲ × ۱۹و۱۹س۶/۵ × ۱۳.

۷۰۲۵

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها، نشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی سوخت مقوایی فرسوده .

۱۵۴ گ۱۳/۵ × ۲۶ و۱۸س۶/۵ × ۱۸.

۷۰۲۶

نستعلیق اسماعیل طبیب پسر محمد زمان اصفهانی در ۲ شنبه ۲۸ شعبان ۱۰۶۷ق. عنوانها سفیدمانده است.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا.

۱۲۲ گ ۱۲ × ۱۹ و ۲۴ س ۷/۵ × ۱۵.

۷۰۲۷

نستعلیق محمدشریف بن شمس‌الدین محمد درپنجشنبه ۱۴ رمضان ۱۰۱۳ق. عنوانها شنگرف. حاشیه بنشان «احمد» دارد.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ مقوایی.

۱۴۴ گ ۱۰ × ۱۹ و ۱۹ س ۵/۵ × ۱۳.

(۱۲۱۲) **حاشیة المطول** (معانی بیان. عربی)

مطول شرح بزرگ تفتازانی است بر تلخیص خطیب قزوینی از مفتاح العلوم سکاکی و حاشیه از چلبی، حسن بن محمدشاه فناری (۷۹۰-۸۴۰ یا ۸۸۶ق.) میباشد. سپه ۲: ۴۰۳ ودرتهران ۱۲۷۳ق. چاپ شده‌است.

۲۹۷۰

نسخ حافظ مصطفی القونوی در ۱۰۵۸ق. و از دیباچه تا آخر کتاب است، صفحه‌ها باخط شنگرف جدول کشی شده، آبدیده ولی خطوط آن ضایع نشده و برخی از برگهای آن وصالی شده است. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد تیماجی.

۳۹۵ گ ۲۰ × ۱۴/۵ و ۲۱ س (سپه ۲: ۴۰۳).

۲۹۷۱

شکسته نستعلیق علی بن احمد سینکی رازی در ۱۰۱۳ق. دیباچه‌را ندارد، پشت صفحهٔ

اول یادداشت‌های مالکین مختلف که بیشتر آنها پدر و پسر بوده‌اند بخطخود باتاریخ ومهر نوشته‌اند و بیشتر برگها حاشیه دارد که ازخود چلبی براین حاشیه میباشد.

کاغذ کاهی . جلد تیماجی وصالی‌شده . وقف سپهسالار.

۳۱۹ گ ۲۱ × ۲۱/۵ و ۲۱س(سپه۳: ٤۰٤).

۲۹۷۲

نستعلیق هندی سدهٔ یازدهم برگ نخستین‌نونویس دیباچه‌را ندارد .

کاغذ دولت آبادی. جلد تیماجی وقف سپهسالار

۲٦۵ گ ۲۷ × ۱٦/۵ و ۲۰س (سپه۲: ٤۰٤) .

۲۹۷۳

نستعلیق سدهٔ سیزدهم میباشد،در ۱۲۷۵ق. بکتابخانهٔ اعتضادالسلطنه درآمده‌و پشت نخستین‌صفحهٔ یادداشت گردیده‌صفحه‌ها درجدول زرولاژورد میباشد، کنار برگهاحاشیه‌هایی دارد ، دیباچه‌را نیز ندارد و عبارات مطول باشنگرف است . وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد روپارچه وداخلی نرگس روغنی.

۲۷۲ گ ۳۰/۵ × ۱۸ و ۲٦س(سپه۲: ٤۰٤) .

۲۹۷٤

نسخ سدهٔ سیزدهم‌است و تنها بخشی از آغاز این حاشیه میباشد.(از اوائل‌حاشیه تا حواشی شرح تخلیص‌المفتاح) برگ اول افتاده و آخرین سطر نسخه این‌است :

[ولما کان‌الحمل مفیداً فی الفن الثانی والثالث لبعد العهداجری‌الفن‌الاول مجراهما سوقاً للفنون الثلاثة علی نسق واحد] .

شمارهٔ نسخه درسپه۲: ٤۰٤ بغلط ۳۹۷٤ چاپ‌شده است .

کاغذ فرنگی . جلد ندارد . وقف سپهسالار .

۲۳ گ ۲۱ × ۱۷ و ۲۳س(سپه۲: ٤۰٤) .

٦۷۳۷

نسخ سدهٔ یازدهم . حاشیهٔ «منه» دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد مقوایی.

۳٦۸ گ۱۲×۲٤و۲۷س۷/۵×۱۹.

۷۰۲٤

نستعلیق محمد صالح بن ابوالصلاح ابن جعفر حسنی حسینی در مدرسهٔ عباسیه در۲۸ ج۲- ۱۰۲٦ق.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.

۲۱۸ گ۱۲/۵×۲۵/۵و۲۵س۷×۱۷/۵ .

(۱۱٦۹) حاشیة المعالم (اصول فقه .عربی)

معالم‌الدین از حسن بن زین‌الدین عاملی م۱۰۱۱ق. است و حاشیه از ملا محمدبن حسن شیروانی م۱۰۹۸ (سپه۱ ٤۷٤ ۵ - ذریعه٦: ۲۱۰).

۸۰۵

ش۱ دفتر ۱ر - ۱۱۰پ. نستعلیق عبدالحمیدبن محمد حسینی کرهرودی در۱۲۱٦ برخی مطالب درسی درحاشیه‌ها دارد که درپایان آنها نوشته‌شده [هذا من تقریر السیددام ظله حین‌الدرس] در کتابخانه بغلط بنام حاشیهٔ ملا میرزاجان باغنوی ثبت شده است. و پس‌از این کتاب ۲- «حاشیهٔ معالم» از آقا باقر بهبهانی. ۳- اصول مجاهد که در ۳: ۱٤۸ گذشت. ٤- اصول منظوم که در۳: ۱۵۵ گذشت‌میباشد .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۱۷۰ گ ۲۱×۱۵ و۱۵س (سپه۱: ٦٤۵و۵۷٦ و٦۱۲و٦۲۰).

۸۵٦

نستعلیق محمد نوشابادی در۱۲۳۱ق. حاشیهٔ «منه» دارد . وقف‌سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۱٦۹ گ ۱۷×۱۱و۱٤س (سپه ۱: ۵۷٦).

۶۲۶۸

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . حاشیهٔ «منه ره» دارد. از پایانش افتاده است .
کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی.
۱۹۲ گ ۱۵/۵ × ۲۱ و ۲۰ س ۱۰ × ۱۶.

۶۲۷۶

نسخ آدینهٔ ۲۷ - ۱ - ۱۲۲۳ق. ازمحمد علی بن حاجی عبدالقادر تبریزی. حاشیه‌ها بنشان «منه» بنستعلیق پس از ۲۳ روز از نوشتن متن درهمان سال ۱۲۲۳ق. دارد. عنوانها شنگرف، و گاهی سفید مانده‌است . متن زیرخط شنگرف .

مالك: محمدبن حاجی ملا علی‌محمد ایروانی در ۱۲۲۳ق. که نسخهٔ خط خود را با این نسخه مبادله کرده است . وقف نامهٔ صفحهٔ عنوان را پاك کرده اند و درست خوانده نمی شود .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ کمرنگ ضربی مقوایی.
۱۰۵ گ ۱۴/۵ × ۲۰/۵ و ۱۹ س ۷/۵ × ۱۳/۵.

۸۲۱۹

تنها تا عام وخاص‌را دارد . پایان‌افتاده: ولعله اجل اعتماداً. نسخ ۱۲۲۴ق. دراصفهان. عنوانها سفید مانده است. مقابلت شده است . حاشیهٔ «د.ح.ن» دارد .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.
۱۱۵ گ ۱۳ × ۲۲ و ۱۹ س ۶ × ۱۳.

(۱۲۱۴) **حاشیة المعالم** (اصول فقه . عربی)

معالم‌الدین ازحسن بن زین‌الدین عاملی م ۱۰۱۱ق. است وحاشیه‌از آقا باقر بهبهانی م ۱۲۰۶ق. وآنرا برای پسرش عبدالحسین نگاشته است (سپه ۱ : ۵۶۴ ذریعه ۶ : ۲۰۵).

۸۵۵

ش۲ دفتر . ۱۱۱ - ۱٤۸ . نستعلیق عبدالحمیدبن محمد حسین در ۱۲۱۷ق.
نسخه کامل است .ش۱ حاشیهٔ « معالم »ازملا میرزا شیروانی است. که‌درص ۲۷۲ گذشت.

۶۲۷۳

ش۱ دفتر . ۲پ - ۸۷ر . نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف.
انجام ؛ در مبحث مرة و تکرار : فالاشکال فی‌محله. توضیحه ان‌النحاة . . .
وپس از آن«حاشیه تهذیب»است که‌درص ۱٦۵ گذشت.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.
۱۱۵ گ ۱٤/۵×۲۱و۲۳س۹×۱٤.

۸٤۳۲

ش۲ دفتر . ۱۱پ - ۵۲پ. نستعلیق ۱٤صفر ۱۲٤٤ق.
انجام : مثل‌الموقت،لیس کذلك، ووجهه‌واضح .
ش۱« فوائداصول ومنطق» است .

(۱۲۱۵) **حاشیة‌المعالم** (اصول‌فقه. عربی)

معالم‌الدین از شیخ حسن بن زین‌الدین عاملی پسر شهیدثانی .وحاشیه ازملا محمدصالح بن احمد مازندرانی‌م ۱۰۸۱ق .است که درایران بسال ۱۲۷٤ق .چاپ‌شده است .فهرست دانشگاه: ۵ ۱٦۷٤ق . وذریعه ٦:۲۰۷.

۳۱۹ مشیر

ش۱ دفتر . ۳پ - ۲٤۸پ . نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها سفید مانده است ،

دیباچه‌را ندارد . در پایان عبارتی افزوده‌است، که‌در فهرست دانشگاه دیده نمی‌شود، و نام محشی در آن هست .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.
۲۵۰ گ ۱۸/۵ × ۱۲ و ۱۷س ۸/۵ × ۱۳/۵ .

۳۵۳۶

نستعلیق محمدبن محمدمهدی در شب پنجشنبه شوال ۱۲۳۶ ق.
عنوانها شنگرف .وقف فروزانفر در ۱۳۴۷ق.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی یك‌لا .
۱۷۴ گ ۲۰ × ۱۲ و ۱۹ س ۷ × ۱۴/۵

۶۲۷۰

نستعلیق آقا سید ابوالقاسم‌بن میربزرگ موسوی تهرانی . متن نسخ درشت .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی.
۱۴۳ گ ۱۰ × ۱۶ و ۱۷س ۱۶/۵ × ۲۱/۵ .

۶۲۷۱

نستعلیق سدهٔ دوازدهم ، عنوانها شنگرف . از پایانش اندکی افتاده است .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.
۲۰۶ گ ۱۵ × ۱۷ و ۲۳ س ۸/۵ × ۱۲

(۱۲۱۶) **حاشیة المعالم** (اصول فقه . عربی)

معالم‌الدین از شیخ حسن عاملی‌است. و این حاشیه از خلیفه سلطان(سلطان العلما)علاءالدین .م ۱۰۶۴ ق.است (سپه ۱ : ۵۶۷- ۵۶۹) .

۸۵۸

نستعلیق ۱۲۱۲ق. بی‌نام و نشان. وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی آبی. جلد تیماج.
۸۲ گ ۹/۵ × ۱۶ و ۱۶ س. (سپه ۱: ۵۶۹).

۸۵۹

ش۲ دفتر. ۵۴پ - ۱۳۰پ. نستعلیق سیدنصرالله استرابادی در ۱۲۲۷ق. است که از دانشمندان بوده‌است. ش۱ «النافع یوم الحشر» میباشد. (سپه ۱: ۵۶۹).

۶۲۷۴

ش۱. دفتر. ۱پ - ۶۹ر. نسخ ۱۲۲۵ق. عنوانها شنگرف.
انجام افتاده: الترجیح فیما ذکره ساقط.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ ضربی.
۲۰۲ گ ۱۵ × ۲۱/۵ و ۱۶ س ۷/۵ × ۱۴.

۶۲۷۵

ش۱ دفتر. ۱پ - ۵۴ر. نستعلیق عبدالحسین بن ملااحمد لباسانی در سدهٔ سیزدهم.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج حنایی ضربی.
۱۱۵ گ ۱۴/۵ × ۲۱ و ۱۸ س ۷/۵ × ۱۴/۵.

۶۲۷۸

نستعلیق ملامصطفی در مدرسهٔ شفیعیهٔ در ۱۲۴۵ق. عنوانها نشانها، شنگرف.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی کناره سرخ.
۶۵ گ ۱۰ × ۲۰ و ۱۸ س ۵/۵ × ۱۳/۵.

(۱۲۱۷) **حاشیة المعالم** (اصول فقه. عربی)

معالم الدین از حسن بن زین الدین عاملی م ۱۰۱۱ ق. است، و حاشیه ناشناس میباشد.

آغاز: الحمدلله الذی هدانا لشرایع الاسلام، و کرمنا بمفاتیح الاحکام . . .

۷۵۲۳

ش۳ دفتر. ۱۰۱ پ - ۱۰۴ ر. و سپس تا ۱۱۸ پ. فواید اصولی است که گویا از همین نویسندهٔ نسخه باشد. ش ۱ «حاشیة شرح تجرید» در ص ۲۲۰ گذشت.

(۱۲۱۸) **حاشیة المعالم** (اصول فقه. عربی)

معالم الدین از حسن بن زین الدین عاملی است، و حاشیه ناشناس میباشد.

آغاز: بسمله. منه الابتداء و الیه التتمیم. الحمدلله الذی وفقنا لتهذیب معضلات مسائل الاصولیین الاصیلین . . . اما بعد فیقول . . . محمد الشهیر . . . هذه تعلیقات [صدرت] منی . . . علی کتاب المعالم فی اصول الفقه.

انجام: (موجود تا مفاهیم) بنیة الفرض الاولی و بنیة القربة، لان نیة الوجوب محل الخلاف.

۶۲۷۲

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. کنار صفحه‌ها پاره شده و نام محشی خوانده نمی‌شود و در بالا نقطه گذاری شد.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج زرد.

۲۶۹ گ ۱۴ × ۲۱ و ۲۱ س ۸/۵ × ۱۴/۵.

(۱۲۱۹) حاشیة مفاتیح الشرایع (فقه. عربی)

«مفاتیح الشرایع» مختصریست از «معتصم الشیعه» تألیف فیض کاشانی از خود او وحاشیه از علم الهدی محمد پسر فیض میباشد. (سپه ۱: ۳۹۸).

۲۶۰۱

نسخ بی نام سدهٔ دوازدهم. حاشیهٔ «منه» بخط خود «علم الهدی» دارد.

مالك: محمد بن عبدالباقی مشهور بصدرالدین فیضی نوادهٔ مؤلف بوده. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد چرمی.

۱۵۱ گ ۳۲ × ۲۰ و ۲۵ س. (سپه ۱: ۳۹۸).

(۱۲۲۰) حاشیة من لا یحضره الفقیه (فقه. عربی)

«من لا یحضره الفقیه» از شیخ صدوق م ۳۸۱ ق. ویکی از چهار کتاب اصل فقه شیعه است، وحاشیه از محمد بن حسن بن زین الدین عاملی میباشد. (ذریعه ۶: ۲۲۴ وفهرست رضوی ۵: ۷۴) ودر آن از پدرش صاحب معالم نقل می کند.

۶۰۲۶

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. ناقص است. از طهارات تا صوم را در بر دارد.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی زرکوب فرسوده.

۲۰۹ گ ۱۸ × ۲۴/۵ و ۲۱ س ۱۱/۵ × ۱۶.

(۱۲۲۱) **حاشیة من لا یحضره الفقیه** (فقه. عربی)

من لایحضر از شیخ صدوق است و حاشیه از شیخ بهایی محمدبن حسین عاملی م ۱۰۳۱ ق. میباشد. آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه است (فهرست ٤: ۱۲۷۸).

۲۵۳۳

ش۹ دفتر. ۲۰۵ پ - ۲۳۲ پ. بخط شمارهٔ پیشین آن. ش۱ « مسائل فقهیة ٤ میباشد.

(۱۲۲۱) **حاشیة الوافی** (حدیث. عربی)

«وافی» ازفیض کاشانی است، و حاشیه از میرزا فضل‌الله بن محمد شریف که در سدهٔ دوازدهم تنها بر کتاب عقل و علم «وافی» نگاشته است (سپه ۱: ۲٤۷ - ذریعه ٦: ۲۲۹).

۱۹۲۸

نسخ مؤلف در ۱۱۰٦ ق. حاشیهٔ «منه» بخط نستعلیق خود نگارنده دارد.
وقف سپهسالار.
کاغذ اصفهانی. جلد مقوایی.
٦۹ گ ۱۹×۱۵ و ۱۸ س.

(۱۲۲۳) **حاشیة وافیة الاصول** (اصول فقه. عربی)

«وافیه» ازشیخ عبدالله تونی بشرویی خراسانی م ۱۰۷۱. است. حاشیه ازبحرالعلوم بروجردی طباطبایی نجفی م ۱۲۱۲ ق. است. (ذریعه ٦: ۲۳۰).

آغاز: بسمله. الحمدلله رب العالمین ... قوله: اللفظان استعمل فی ماوضع له

فحقیقة الخ . جعل المقسم مطلق اللفظ المتناول للمفرد والمرکب .

أنجام : کما فی قولک رایت اسداً وانما الفرق بینهما ان .

۶۲۵۲

ش۱ دفتر . ۳پ - ۶۶پ . نسخ محمد بن اسماعیل تبریزی در ۲ شنبه ۱۹ ذیقعدهٔ ۱۲۴۱ق . عنوانها، نشانها شنگرف . حاشیهٔ «منه» دارد . عنوان مطلب‌ها بشنگرف . در حاشیه . بلاغ دارد . و پس از آن «حجیة الظن» میباشد.

کاغذ فرنگی نخدی . جلد مقوا رویه پارچه .

۸۵ گ ۱۵/۵ × ۲۱ و ۲۵ س ۹ × ۱۶ .

(۱۲۲۴) حاشیة وافیة النحو (نحو. عربی)

«وافیه» شرح سید رکن الدین حسن بن محمد استرابادی م۷۱۷ق . است بر کافیهٔ نحو ابن حاجب م۶۴۶ق . و آنرا شرح متوسط مینامد و حاشیه از میرسید شریف گرگانی م۸۱۶ق . است (ذریعه ۶: ۲۳۱) .

آغاز : احمدوبسمل اولا، ثم حمدل ثانیاشکراً ...

أنجام حاشیهٔ خطبه: توکلت . ای اعتمدت و الیه انیب، فانه المرجع والمآب فی کل باب و کتاب .

انجام کتاب: فی وادالسباع . والله اعلم بالصواب، والیه المرجع والمآب .

۶۶۸۰

ش۳ دفتر . ۳۰پ - ۶۱ پ . نسخ نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر . حاشیه دارد . ش۱ «کبری» میباشد .

۲۱ س ۷ × ۱۲/۵ .

(۱۲۲۵) حاشیة وافیة النحو (نحو. عربی)

«وافیه» شرح متوسط رکن الدین استرابادی است بر کافیهٔ ابن حاجب، وحاشیه ناشناس میباشد .

آغاز: قوله؛ اعلم ان معرفة هذا الحد . . . حد الشی عما یبین ماهیته . . .

انجام: قوله؛ ولهذا یلزم فی النصب فی مثل الخ . ای ولان المعتبر ان یکون علاجاً، لم یصح النصب فی المثالین المذکورین وجبا (ناقص) .

۱۳۸٤

ش۳ دفتر . ص۱۷ - ۸۹ . حاشیه دارد . ش۱ « شرح خطبة الوافیة » میباشد .

(۱۲۲٦) الحاصل (فلسفه. عربی)

از جابربن حیان صوفی دانسته شده است، ودرآن از آرای طبیعی پلو تارخوس آمده است .

آغاز: من کتاب الحاصل، تألیف جابربن حیان الصوفی تلمیذ جعفربن محمد الصادق ع . القول فی حد النفس؛ ثالیس اول من قال ان النفس طبیعة دائمة الحرکة او محرکة ذاتها . . .

انجام: القول فی حرکة النفس . اما افلاطون فیری ان النفس دائمة الحرکة . . . وهذا فصل حسن فاعرفه .

۲۹۱۲

ش۵۰ دفتر ۱٦٤ ر ش۱ « شرح رسالهٔ زینون » می باشد .

(۱۲۲۷) **الحبل المتین** (فقه خبری. عربی)

فی احکام الدین

از شیخ بهایی محمدبن حسین عاملی م ۱۰۳۱ ق. درچهار منهج است. (ذریعه ۶: ۲۴) آغاز وانجام، مانند نسخهٔ دانشگاه (۵: ۱۲۷۹) میباشد.

۲۲۰ مشیر

تنها بخش عبادات است، برابر چاپی. پایان افتاده است. نسخ سدهٔ دوازدهم. هفت برگ آغاز نونویس سدهٔ سیزدهم است. عنوانها شنگرف.

مالك: علی اشرف اورومی در ۱۲۱۴ ق. و سید عبدالله در ۱۲۸۴ ق.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی، کناره سرخ مقوایی.

۲۳۰ گ ۱۹/۵ × ۲۶ و ۲۱ س ۱۱ × ۱۶.

۱۸۶۹

نسخ بایندربن امیدی تبریزی در ۱۰۱۱ ق. است، یعنی چهار سال پس از نگارش نوشته شده است. عنوانها شنگرف وزر. دارای یك سرلوح. صفحه‌ها در جدول زر و شنگرف و زنگار است.

کاغذ سمرقند. جلد چرمی زرکوب.

۲۵۹ گ ۲۵/۵ × ۱۹/۵ و ۱۹ س (سپه ۱: ۲۴۸).

۸۱۸۰

ش ۱ دفتر. ۱پ - ۸پ. تنها بخش ارث را در بردارد. نستعلیق ۱۵ ذیقعدهٔ ۱۲۸۱ ق. وسپس ۲- «الفیة» در ۳: ۱۸۵ گذشت ۳- «جعفریة» در ۴: ۳۲ گذشت. ۴- «خلل الصلاة» می‌آید.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی یك‌لا.

۹۴ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵ و ۱۴ س ۶/۵ × ۱۲.

(۱۲۲۸) حبیب السیر (تاریخ. فارسی)

فی اخبار افراد البشر

ازغیاث الدین محمد بن همام الدین خواندمیر، که نزدیک ۱۸۸۰ ق. بزاده، ودر ۹۴۷ ق.[۱] زنده بوده است. اواین کتاب رادر ۹۲۷ بدستورصدر رنقیب غیاث الدین محمد حسینی آغاز کرده. یک «افتتاح» ویک «اختتام» ودر میان آنها سه مجلد دارد. وآنرادردوران حکومت خواجه کریم الدین حبیب الله ساوجی فرمانروای هرات در ۹۳۰ ق. بپایان رسانیده است. (ذریعه ۶: ۲۴۴-استوری ۱۰۴-۸-۱۲۳۷).

۱۶۱۵

جلد یکم نستعلیق سدهٔ دوازدهم. برگ آخر وسه صفحهٔ اول در ۱۲۷۹ ق. نوشته شده است. صفحه‌ها دو جدول دارد. بزرك شنگرف. کوچك زر ولاژورد. عنوانها، نشانها شنگرف. خاتمه‌یی دارد که درآن گوید: من حبیب السیررا در هند برای بار سوم تحریر کردم.

مالك: اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۶ ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۵۲۳ گ ۱۷ × ۲۸ و ۱۷ س ۱۰/۵ × ۱۹/۵.

۱۶۱۶

جلد یکم است اما خاتمهٔ نسخهٔ پیش را ندارد.

نستعلیق محمد امین بن ناصر الدین ابوالحمد یحیی لباسانی درشوال ۱۰۶۸ ق. بفرمودهٔ

۱- نسخه‌یی از «خلاصة الاخبار» وی نزد آقای دکترنجم آبادی موجوداست که وقایع راتا این سال یاد کرده است. وبنا بر این مرگ اورا که در ۹۴۱ و ۹۴۲ ق. نوشته‌اند درست نمی‌نماید.

آقا معینا پسر آقا هدایت اردستانی . عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی آراسته مقوایی.

۳٦۰ گ ۱۷ × ۲۸ و ۲۱س ۱۰/٥ × ۲۱ .

۱٦۱۷

جلد دوم است. تا سلطان جلال‌الدین خوارزمشاه را دارد .

نستعلیق محمد امین‌بن ناصرالدین ابو الحمد لباسانی درج ۱-۱۰۵۰ق. است. درساری بپنجهزار دینار خریداری‌شده‌است. عنوانها، نشانهاشنگرف، صفحهٔ اول پاره بوده، وصالی‌شده است.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.

۳۳۲ گ ۲۰ × ۱۳/٥ و ۲٥س ۱۳ × ۱٤.

۱٦۱۹

جلد یکم است، لیکن خاتمهٔ نسخهٔ ۱٦۱٥ را ندارد. نسخ علینقی بن محمد رضا کربلایی ۱- رمضان ۱۰۹۸ق.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج تریاکی ضربی مقوایی.

۳۱٥ گ ۲٤/٥ × ۳٦/٥ و ۲۷س ۱٤ × ۲۷.

(۱۲۲۹) **الحث علی الذکر** (فلسفه. عربی)

از ابن سیناست (ذریعه ٦: ۲٤۸ و مهدوی. ش ٥٤، ف. دانشگاه ۳: ٤۳۰).

۲۹۱۲

ش ۱۲ دفتر. ٥۰ پ. بنام «کلام فی الخلوة والذکر والحث علی تصفیة الباطن».
ش ۱ «شرح رسالهٔ رینون» است .

۸۳۷۱

ش۱۸ دفتر. ۱۵۷پ - ۱۵۸ر . بنام «الخلوة و الذکر والحث علیه » . ش۱ «پاسخ طوسی ببحرینی» در ۳: ۲۸۱ گذشت.

(۱۲۳۰) حج (فقه. فارسی)

(رساله در آداب و اعمال...)

از محمد باقربن محمد تقی موسوی شفتی م۱۲٦٤ق. دریک مقدمه و چند مقصد وخاتمه است.

آغاز: الحمدلله رب العالمین . . . اما بعد مقصر درگاه . . . محمد باقربن محمد تقی الموسوی بعرض برادران دینی میرساند . . .

انجام: وسلم تسلیماً کثیراً، وحسبنا .

٦۱٤٦

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها، جدولها، شنگرف .
کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج حنایی.
گ۱۲/۵ × ۱۸/۵ و ۱۰س ۷ × ۱۳

(۱۲۳۱) حج (فقه. فارسی)

(رساله در مناسک ...)

از محمدباقر مجلسی. م۱۱۱۱ق. نام مؤلف در مقدمه هست.

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی جعل من فضائل الانعام علی الانام ان فرض علیهم حج بیته الحرام ... چون والد ماجد رسایل صغره و کبیره . . .

أنجام : تاممکن باشد آنرا نیزبخواند .

۶۱۴۷

نسخ عبدا پسر محمد در ۱۲۰۵ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یک‌لا.
گ۵/۱۱×۱۶و۱۲س ۶×۱۱.

(۱۲۳۲) حج (فقه. فارسی)

(رساله در ...)

از استرابادی محمد جعفر است .

آغاز: الحمدلله علی نواله ... امابعد، پس میگوید ... محمد جعفراسترابادی که این رساله بیست مجمل در حج و عمره وحج تمتع و مرتب ساختم بر دو باب ...

أنجام : واجب قربة الی الله .

۷۰۴۴

ش۲ دفتر ۳۳ر- ۳۹پ . دفتر نستعلیق ۱۲۴۳ . ش۱ «رسالهٔ عرفانی» است.

(۱۲۳۳) حج (فقه. فارسی)

(رساله در ....)

از مقدس اردبیلی ملا احمدبن افشار. م نجف ۹۹۳ق. است (ف. دانشگاه ۵ : ۱۸۰۷-).

۵۹۸۶

ش۷ دفتر ۱۴۹ پ - ۱۵۶پ . تا حج تمتع را در بردارد ، و پایانش افتاده است . .
ش۱ «میزان المقادیر» است .

۲۹۱۱

ش۳۰ دفتر ص۱۰۷ - ۱۰۹ در متن وحاشیه ، در۱۶ع ۱۰۹۲/۱ق . نوشته شده.
و پس از آن مساحت کعبه و مسجد و حجر و لوح مزار ها و تاریخ مسجد خیف که سلطان احمد در ۱۰۱۵ق. ساخته است ، تاص ۱۱۰ دیده میشود . ش۱« قنیة الفتیان» است .
چنانکه در عنوان جنگ درص۶۰ گذشت.

(۱۲۳۴) **الحجة علی الذاهب** (کلام .عربی)

الی تکفیر ابی طالب

ازشمس الدین ابی علی فخاربن معد موسوی م۲۷ رمضان . ۶۳ق . است .وی این کتاب را پس از نگارش بابن ابی الحدید معتزلی نشان داده ، او با اینکه ایمان ابی طالب رانمی پذیرفت چندشعر در ستایش آن سروده است . این کتاب در مطبعهٔ علویه نجف بسال ۱۳۵۱ق . با دیباچه یی از طباطبایی حسینی در سرگذشت مؤلف چاپ شده است .(ذریعه۶ : ۲۶۱) بنام «حجة الذاهب الی ایمان ابی طالب» .

۳۸۸۱

ش۸ دفتر . ۲۰پ - ۲۶۳ر
۲۶۵ ک ۱۲/۵ × ۱۹ ۱۷س۷ × ۱۲ .
ش۱ «مفتاح الغرر» است .

(۱۲۳۵) **الحجج العشرة** (فلسفه .عربی)

یا: تحصیل السعادة

از ابن سیناست و ده حجت در آن است .و سپس عنوان « ایضاح القول فی ان النفس الانسانیة انما یستمد من فیض الهی» دارد (مهدوی .ش ۴۳) .

آغاز: لوطرق للعاقل الی صرف المعروف عن المعارف خصوصاً اذا کان المعروف افضل عصمة یتمسک بها ...

أنجام: ان یرشدك لما ارتجیه فیک بفضله و احسانه، انه ولی ذلک والحمد لـواهب العقل .

۸۳۷۱

ش۴ دفتر ۳۳ر - ۴۲پ. ش۱ « پاسخ طوسی به بحرینی» است .

(۱۲۳۶) **الحجج العقلیة** (فلسفه .عربی)

علی الحشر الجسمانی

گفتاریست از ملا صدرا شیرازی .م ۱۰۵۰ ق .و دارای سه مقدمه است .

آغاز : حجج عقلیة استفدتها من کلام ابی الحسن العامری فی بعض رسائله المعادیة علی اثبات الحشر الجسمانی ...

انجام: وعنده علم الساعة، والیه ترجعون . فافهم .

۱۲۱۶

ش۴۱ دفتر . ص۲۲۰ - ۲۲۱، ودرص ۲۲۳ و ۲۲۴ عبارتهایی فلسفی در بارهٔ معاد جسمانی هست مانند امالی ، وتاریخ روز وسال املاء دارد . مانند ۱۰۰۷ق. و ۲۰ ذیحجه ۱۰۰۹ در برزویه فسا، و ۶ج۲ - ۱۰۱۱ق. و ۱۰۰۶ق. وشاید از ملاصدرا باشد.

ش۱ « نامهٔ ابن سینا به کیا» است .

(۱۲۳۷) **حجیة الظن** (اصول فقه. عربی)

بحثی است در اصل حجیت ظن، که گویا از یکی از شاگردان شریف العلماء آملی مازندرانی باشد، و نزدیک هفتصد بیت نوشته دارد (سپه ۲: ۴۵۰).

۲۸۶

ش۵ دفتر. ص ۵۴ - ۶۹. ش ۱ «قافیه» از جامی میباشد.

(۱۲۳۸) **حجیة الظن** (اصول فقه. عربی)

از ملا محمد جعفر أسترابادی است.

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعد؛ فهذه رسالة مفیدة فی حجیة المظنة و فیه مقامات خمسة. الاول: فی بیان حجیتها علی سبیل القضیة المهملة...

أنجام: والاحتیاط التام. و لله الحمد العام فی اللیالی و الایام، بحق محمد و آله الکرام.

۶۲۵۲

ش۲ دفتر. ۶۷پ - ۸۴ر. نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانهای مطالب در کرانه نوشته شده است. ش ۱ «حاشیهٔ وافیة الاصول» است که در ص ۲۸۰ گذشت.

(۱۲۳۹) **حجیة الظن** (اصول فقه. عربی)

بخشی از «فرائد» شیخ مرتضی انصاری است و تا پایان «ظن» را دارد.

۶۲۱۱

نسخ عبدالحسین پسر محمد امین شراره. در یکشنبه ۳ ذیقعدهٔ ۱۲۵۷ق. تصحیح شده است در آغاز کار شیخ مرتضی انصاری.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی یك‌لا .
... گ ۱۵/۰ × ۲۱/۰ و ۲۱س ۹ × ۱۴/۰ .

(۱۲۴۰) **حدائق الانوار** (عرفان . فارسی)

در صفحهٔ عنوان ووقفنامهٔ ۱۲۹۷ ق . سپهسالار بدین نام خوانده شده است .

آغاز: بدانکه حکمای اشراق و عرفا و علمای هند واهل ایران- بلکه بندرت مخالف پیداشود - اتفاق دارند براینکه کلیهٔ عالم بمنزلهٔ یك‌شخص انسانی است ...

أنجام: و آشامیدن و عواطف و انظار آلهی میگویند . والحمدلله رب ...

۱۱۷۳

نسخ محمدعلی درشنبه ۱۰ ع ۲ - ۱۲۶۶ ق . در تهران . صفحه‌ها در دوجدول شنگرف ولاژورد . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی .
۱۸۸ گ ۱۸/۰ × ۲۸ و ۱۹س ۱۱ × ۲۱ .

(۱۲۴۱) **حدائق الحقائق** (شعرسنامی . فارسی)

یا حقایق الحدائق

در شرح «حدائق السحر» وطواط م ۵۷۳ ق . از شرف‌الدین رامی حسن بن محمد تبریزی م ۸۹۰ ق . که برای شاه اویس بن حسن ایلکانی . م ۷۷۶ ق . نگاشته است . دربخش اول پنجاه باب ودربخش دوم ده باب دارد ، نه ۱۲ باب ، چنانکه درذریعه آمده است .

آغاز: بعدازحمد بی‌حد ... چنین گوید شرف بن محمد الرامی ... که مدت مدید ... بسخن پروری وثنا گستری ... شاه اویس ... خودرا مشرف میگردانید ... فرمودند که رشیدالدین وطواط قصیدهٔ سرصع در «حدائق السحر» گفته ... فرمان نفاذ یافت واجب شد

که نسخه‌یی مشتمل براسئله‌واشعار یافتی . . . مسمی به« حقایق‌الحدایق » مرتب گردانیدن . . .(کشف‌الظنون وذریعه۶: ۲۸٤ وسپه ۲: ٤٤۱۹٤۳۷) .

٥٦٧

ش۲ دفتر . ٤٦پ - ۸٥پ . نستعلیق سدهٔ یازدهم و دوازدهم . ش۱ « تعبیر نامه» است که در۳: ٤٤۷ گذشت .

۲٦۸صدر

ش۱ دفتر . ۲ - ۷٦ نسخ سدهٔ یازدهم . صفحه‌شمار دارد . وپس از آن«جمع مختصر» است که‌درص ٤۰ گذشت .

آغاز افتاده : مرصع است و بدان مفاخرت نموده که در عرب و عجم کس چنین قصیده . . .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج حنایی یك‌لا .

٦۸ گ/۱۸×۱۲/٥ و۱٥س۷×۱۲ .

۷۱۱۲

ش۱ دفتر . ۲پ - ۳۲پ . شکسته نستعلیق سدهٔ سیزدهم . تا باب‌دهم ازقسم دوم‌را دارد . بدینگونه :

[باب دهم در مذیل : این‌صنعت دونوع است . نوع اول آنست که‌شاعر . . .] .

وپس‌ازاین کتاب۲-«دستورمعما»۳-«فراست»است .

کاغذ سپاهانی‌وفرنگی . جلد تیماج سرخ ضربی‌یك‌لا .

۹۰ گ ۱۳×۱۹ و۲۰س٦/٥×۱٤ .

(۱۲٤۲) **حدائق‌الحقائق** (خبر . عربی)

فی‌شرح کلمات کلام‌الله الناطق

شرح نهج‌البلاغه‌است،از علاءالدین گلستانه .م . ۱۱۱۰ق . (ذریعه۶: ۲۸٤ سپه۲: ٦۰- ٦۳ ف . دانشگاه۲: ۳۳) .

۳۳۴۲

بخشی از جلد دوم این کتابست . (مبحث اول و دوم) و با نسخهٔ زیر تمام جلد دوم راشامل میگرددویك سطراز آخر مبحث دوم درآغاز نسخهٔ دیگر نوشته شده . کاتب هردو نسخه یک تن است . و دراینجا تاریخ را ننوشته است . وقف سپهسالار .

کاغذ اصفهانی . جلد تیماجی .

۱۷۵ گ ۲۴ × ۱۶ و ۲۳ س . (سپه ۲ : ۶۳) .

۳۳۴۳

بقیهٔ جلد دوم است . نسخ ۱۰۸۱ ق . و با نسخهٔ پیش یکی بوده برای آنکه ضخیم نشود از آن جدا کرده اند .

عنوانها شنگرف است . وقف سپهسالار .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماجی .

۲۰۷ گ ۲۴ × ۱۶ و ۲۳ س (سپه ۲ : ۶۳) .

(۱۲۴۳) **حدائق الحقائق** (تفسیر . فارسی)

فی کشف اسرار الدائق

تفسیر فارسی عرفانی از سلامعین فراهی واعظ هرات درسدهٔ دهم میباشد . (ذریعه ۳ : ۳۷ و ۴ : ۳۴۹ و ۶ : ۲۸۰) .

درمقدمه گوید :

اول فاتحه و بقره را نوشتم ومیخواستم «عمران» را نویسم ، دوستان گفتند : اول «یوسف» را بنویس تا یکی از دفاتر «حدائق الحقایق» بشود .

بخش تفسیر سورهٔ یوسف این کتاب (مانند نسخهٔ زیر) در تهران . بنام « احسن القصص » از روی نسخهٔ مورخ ۱۰۷۵ ق . درسال ۱۲۷۸ ق . باندازهٔ رحلی بچاپ سنگی پخش شده است .

۵۱۶۲

تنها تفسیر سورهٔ یوسف است. نستعلیق محمد صادق بن میر محمد کاظم حسینی در چهارشنبه ۱۰۷۳ق. در جدول زر ولاژورد. آیات زیر خط شنگرف. عنوانها شنگرف. ص۱و۲ زرنگار و ص نخست سفیدمانده و آغاز نسخه برابراست با سطر ۸ ص۱ چاپی بدینگونه: [نموده‌واستدعای تقدیم سورهٔ یوسف...] انجام‌برابر چاپی‌است.

مالك؛ فرهاد میرزا در ۱۳۰۲ق. و محمد تقی مدرس رضوی. وقف حاج آقااحمد کرمانشاهی.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۲۴۹ گ ۱۴/۵ × ۲۵ و ۲۱س۸ × ۱۸/۵.

(۱۲۴۴) **حدائق الخلد** (تاریخ. فارسی)

یا خلدبرین

در دیباچه بنام نخستین و در پایان بنام دوم نامیده شده است (ذریعه ۳: ۲۵۱و۷: ۲۳۹) این کتاب درهفت‌حدیقه‌ازمیرزامحمدطاهروحید قزوینی وزیراست.

حدیقه ۱ - شاه اسماعیل

« ۲ - شاه طهماسب

« ۳ - شاه زاده‌مظفرو اسماعیل وشاهزادگان دیگر.

« ٤ - سلطان محمد

« ٥ - شاه عباس

« ٦ - شاه صفی

« ۷ - شاه عباس.

۱۵۲۲

نستعلیق مرتضی قلی بن محمد یوسف افشار، در آدینهٔ ۲۵ج ۱۱۰۳/۲ق.

آغاز افتاده: تا یك باره متاع وقت‌را از کف نداده باشد گاهی که دامن فرصتی بدست میآید . . .- وپس‌از دو صفحه و فهرست -. . . حدیقهٔ اول در طلیعهٔ طلوع مهر درخشان دولت ابد مدت این خاندان... چون سنةالله بآن جریان یافته ...

أنجام : اختتام شعر بر انجام این حدیقه مینونظام . در آغاز اهتزاز ازاهیر بستان سرای حدیقهٔ پنجم بهبوب نسیم وقایع نگاری کلك جادوخرام‌المنةلله ... که چهار خیابان روضهٔ هشتم از گلزار همیشه بهار تألیف«خلدبرین» ... نمونه باغ جنان وروضهٔ رضوان گردید...وخداوندگار حقیقی زمان‌ما از آب خزان حوادث در امان ... باشد ولیس‌ذلك‌علی‌الله بعزیزانه علی‌مایشاءقدیر .

و در آخر کاتب گوید : قداتفق الفراغ من کتابة هذه‌الحدائق الاربعة من‌الروضة الثامنة من‌الریاض‌الثمانیة من‌هذاالکتاب المسمی بخلد برین ...

عنوانها ، نشانهاشنگرف. جدولها زر ولاژورد.

کاغذ سپاهانی سفید نازك . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی .

۲۲۹ گ ۱۷/٥ × ۲۸/٥و۲۹س۱۲ × ۲۲ .

(۱۲٤٥) **حدائق السحر** (شعرشناسی. فارسی)

فی دقائق الشعر

دربدیع وقافیه . ازرشیدالدین وطواط .م۵۷۳ ق .(سپه ۲: ۳۹ ٤-. ٤٤ وذریعه ٦: ۲۸٦ . ومقدمهٔ اقبال برچاپ این کتاب) .

۱۵۰۲

ش۳ دفتر . ۱۰۸پ - ۱۹۳پ . نسخ محمد حسین‌در ۱۲٦۷ ق. برای اعتضادالسلطنه وقف سپهسالار .ش۱ «تزوك» در ۲: ٤٤۰ و۳: ٤۳۳ گذشت .

٦۸۱٤

نسخ ۱۲۳۷ ق. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی نخدی. جلد تیماج زردیك‌لا.
گ۲۱×۴و۲۵س۸/۵×۱۴.

(۱۲۴۶) **حدائق السیر** (اخلاق. فارسی)

از یحیی نظام‌الدین بن صاعد بن احمد، که برای علاءالدین کیقباد بن کیخسرو ابن قلیچ ارسلان بن سلیمان (شاه ۶۰۷-۶۱۶ق.) نگاشته است. ونام مؤلف و کتاب وشاه در دیباچه هست. و فهرست کتاب نیز در دیباچه بدین گونه آمده‌است:

باب ۱- سیرالملوك والسلاطین.
« ۲- محامد عدل.
« ۳- قبح ظلم.
« ٤- قواعدسیاسیة.
« ٥- ذم غضب.
« ٦- حلم وتأنی و صبر.
« ۷- مشاورت و تدبیر.
« ۸- سخاوت وجود.
« ۹- آداب مقربین حضرت.
« ۱۰- آداب حواش حضرت.

آغاز: صد هزاران شکر وسپاس و حمد و ثنای، خدای راجل جلاله...

أنجام: بقراط گوید: اندکی ازمی دوست جانست، وبسیار او دشمن جان.
والله اعلم. تمت.

۱۵۱۱

ش۱ دفتر. ۲پ- ۷۶ر. نسخ سدهٔ هشتم ۷۵۷ق. عنوانها، نشانها شنگرف. وپس از آن« رسم و آیین پادشاهان» است.

کاغذ سمرقندی نخدی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، میان ترنج سبز .
۸۲ گ ۱۷/۵ × ۲۵ و ۱۷س ۱۱/۵ × ۱۸/۵ .

(۱۲٤۷) الحدائق الناضرة (فقه . عربی)

فی احکام العترة الطاهرة

از شیخ یوسف بحرینی ۱۱۰۷ - ۱۱۸۸ . ده جلد آن بدین ترتیب تألیف شده : ۱-مقدمه در رد اصولیان وبخشی ازطهارت .

۲- طهارت . ۳و٤- صلاة

۵- خمس، زکاة، صوم . ٦- حج

۷- تجارت، دین، رهن، شفعه، حجر، افلاس . ۸- ضمان تاوصیت .

۹- نکاح ۱۰ - طلاق .

جلدنهم در ۱۱۸۵ ق . بپایان رسیده است . این کتاب درتبریز بسالهای ۱۰-۱۳۱۷ ق . درشش جلد چاپ شده است .

۲٦۱۹

نسخ جاسم بن محمدبن علی کاسم المشهدی، در ۱۲٤۵ ق . و بحث حیض تاحمام را ازجلد دوم در بردارد . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد تیماجی .
۲۵۵ گ ۲۰/۵ × ۳۰/۵ و ۳۰س (سپه ۱ : ٤۰۳) .

۲٦۲۰

نسخ بی نشان سدهٔ یازدهم مکرر نسخهٔ پیشین (ش ۲٦۱۹) است . وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .
۲۰٦ گ ۲۰ × ۳۰/۵ و ۳۲س (سپه ۱ : ٤۰۳) .

۲۶۲۱

نسخ و دارای کتاب صلاة است تا نماز جمعه (جلدسوم) در پایان نام مؤلف رادارد .
وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد تیماجی .
۳۰٤ گ ۲۰ × ۲۹ و ۲۸ س .(سپه ۱: ٤۰٤) .

(۱۲٤۸) **الحدائق الندیة** (دستور . عربی)

فی شرح الفوائد الصمدیة

متن از شیخ بهایی . م ۱۰۳۱ ق . و شرح از سید علی خان مدنی شیرازی صدرالدین ۱۰۵۲ - ۱۱۲۰ ق . است که در ۱۰۷۹ ق . نگاشته شده است (سپه ۲: ۳ - ۳۵٤ . ذریعه ٦: ۲۹۰ وف . دانشگاه ٦: ۲۳۲۲) .

۳۱٤٤

نسخ سدهٔ سیزدهم . پایان افتاده است . و تا بحث «جملهٔ بی محل اعراب» را دارد .
وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .
۲٤۰ گ ۱٦ × ۲۷ و ۲٤ س .(سپه ۲: ۳۵٤) .

(۱۲٤۹) **حدوث الحروف** (فلسفه . عربی)

از ابن سینا است . جز رسالهٔ «اسباب حدوث الحروف» است که دکتر خانلری آنرا چاپ کرده است . آغاز مانند فهرست مهدوی (ش ۱۵٦) .

انجام: هذا آخر ما اردنا تقریره و تحریره من مراتب الحروف .

۱۲۱۶

ش۲۱ دفتر. ص ۱۰۵ - ۱۰۸. ش۱ «النفس» است.

(۱۲۵۰) **حدوث العالم** (فلسفه. عربی)

رسالة فی ...

از ملا صدرای شیرازی م. ۱۰۵۰ ق. (ف. دانشگاه ۳ : ۲۴۶ - ذریعه ۶ : ۲۹۵) درتهران ۱۳۰۲ ق. چاپ شده است.

آغاز: سبحانک اللهم من قدیم تفرد بالقدم والسرمدیة...

۱۳۰۱

نسخ ابراهیم تهرانی در ۱۲۷۴ ق. عنوانها شنگرف. در پایان دو عبارت ازملاصدرا در بارهٔ این کتاب آمده است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ ضربی یك لا.

۰۰۰ گ ۱۱ × ۲۱ و ۲۰ س ۶/۵ × ۱۶.

۲۹۱۲

ش۱۴ دفتر. ۵۲ پ - ۷۲ ر. بتاریخ سه‌شنبه ۱۲ ع ۲ - ۱۲۶۶ ق. ش۱ «شرح رساله زینون» است.

۵۳۴۲

ش۲ دفتر. ۴۲ ر - ۱۰۲ ر. نسخ سدهٔ دوازدهم. پایان نسخه، ناقص مانده بوده‌است و سپس محمدعلی نامی در تهران بسال ۱۳۰۰ درحاشیهٔ نسخه آنرا بطرف آغاز نسخه برده و بپایان رسانیده‌است.. ش۱ «التوحید» میباشد که در ۳ : ۵۲۵ گذشت.

۸۳۱۵

ش۱ دفتر ۱۲ پ - ٦٤پ. نستعلیق روز نوروز ۱۲۹۳ق. پیش از آن (س٤ - ۱۱) تعلیقاتی فلسفی است با عنوانهای: تنبیه، برهان عرشی. گویا از ملاصدرا است. و پس از آن «پاسخ صدرا بشمسا» است که در ۳: ۲۸۰ گذشت.

کاغذ فرنگی نخدی. جلد تیماج حنایی مقوایی.

۷۵ گ ۱٦ × ۲۰/۵ و ۱۷ س ۷/۵ × ۱۳.

٦۳۱۹

ش٦ دفتر. ۲۵۷پ - ۳۳۹پ. حاشیه بخط س، م. س. دارد. و سپس در ۳۳۹ - ۳٤۰ دو مسئلهٔ فلسفی هست. ش ۱ «الحکمة المتعالیة» است.

(۱۲۵۱) **حدوث العالم** (فلسفه. عربی)

رسالة فی ...

در این رساله مانند کتب غزالی فیلسوفانی که عالم را قدیم میدانند کافر خوانده شده، و علی به کرم الله وجهه ستوده شده، واز قبسات میرداماد یاد شده است. و نسخهٔ زیر شش فصل بدینگونه دارد:

فصل ۱- تقدیم و تأخیر.

« ۲- تفسیر قدم وحدوث.

« ۳- شرح مذاهب الناس فی القدم.

« ٤- تحدید محل النزاع.

« ٥- ادلة الطرفین. و در آن شش شبهه را رد کرده است.

« ٦- فی تکفیر الفلاسفة.

آغاز: بسمله. و رتبته علی ثلاث مقالات و خاتمة ... فی المسئلة الاولی

وتشتمل علی فصول . الفصل الاول ؛ فی التقدیم والتأخیر . التقدیم بالعلیة ؛ هو تقدم الفاعل المستقل بالتأثیر . . .

أنجام : فادعی الاجماع فیها والتکفیر بها موضع نظر، والله الهادی .

۱۳۰۰

نستعلیق یحیی بهبهانی درشوال ۱۱۲۰ق. برخی از عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.
۵۵ گ ۱۱×۱۸ و ۱۴ س ۶×۱۲.

(۱۲۵۱) حدوث العالم (فلسفه . عربی)

ازشیخ حسین بن ابراهیم تنکابنی، زندهٔ در ۱۱۰۴ ق . است که برضد ملاصدرا ودر اثبات حدوث واقعی نگاشته است .

آغاز: الحمدلله المتفرد بوجوب وجوده من کل عین، المتعالی عن الزمان والاین ... و بعد فیقول . . . شیخ حسین بن ابراهیم التنکابنی ... هذه رسالة . . .

انجام: لایکون الاجسمانیا . تعالی عن ذلک علواً کبیراً .

درحاشیهٔ مشاعر ملاصدرا (ص ۱۰۷-۱۱۰) بسال ۱۳۱۵ق . در تهران همراه «عرشیهٔ» ملاصدرا چاپ سنگی شده است .

۷۵۱۸

ش۳ دفتر . ۳۳-۳۷ . نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۰۸ق . ش ۱ «کنز السالکین» است .

(۱۲۵۳) الحدود (فلسفه . عربی)

رسالة فی ...

پاسخ ارسطواست به یکصد و پانزده پرسش اسکندر (ف . دانشگاه ۳ : ۴۱) .

۱۲۱۶

ش۴۷ دفتر. ص۳۱۲ - ۳۱۳. ش۱ «النفس» است.

(۱۲۰۴) **الحدود والفروق** (فلسفه. عربی)

مقالة فی ...

از ابوالحسن سعیدبن هبةالله بن حسن ۴۳۶ - ۴۹۰ ق. اوراست المغنی وخلق الانسان ومقالة الحدود والفروق نسخهٔ «حدود» دربریتیش موزیوم ش ۹۸۴ هست.

(تتمة صوان الحکمة بیهقی. ص۱۴۳. ابن ابی اصیبعه. ص۲۰۴ - ۲۰۵. بروکلمان ۱: ۴۸۰ وذیل ۱: ۸۸۸).

آغاز: قال سیدنا الشیخ الفاضل الجلیل الفیلسوف ابوالحسن سعیدبن هبةالله بن الحسن الطبیب رضی الله عنه: ماهوالحد؟ الحد هوقول و جیز غایة الایجاز دال علی طبیعة الشیء المحدود. والفرق بین الحدوالرسم، ان الحد یؤلف من الاشیاء الجوهریة والرسم یؤلف من الاشیاء الخاصیة...

أنجام: والفرق بین الجدری والحصبه و بقیة البثور الحادثة فی البدن کالجرب ...صاروجودها فی سایرالاوقات. فهذا کاف فیما رمناه و سقنع فیماقصدناه. و لواهب العقل ومانح الحمد والفضل. وحسبنا الله ونعم الوکیل. (تمت الحدود ووقع الفراغ منه یوم الثلاثآء سابع ذیقعدة من سنة اربعة عشروستماة و کتب ابوسالم ابن ابی اسحاق بن جابر المتطبب. و لله الحمد ابداً.

۱۱۰۰

ش۱ دفتر. ۲پ - ۶۰پ. نسخ نزدیك ثلث در ۷ ذیقعدهٔ ۶۱۴ ق. نوشته شده. عنوانها شنگرف. درصفحهٔ عنوان آمده: [کتاب الحدود ... (پاك شده) لابی سالم بن ابراهیم بن

جابر المتطبب یثق بالله] و درزیر آن دارد : فی نوبة ابراهیم بن ابی علی بن ابی الفوارس الشیرازی روحهم الله بروحة الحکمة بحق الحق فی سنة ۷۱۶ . و پس از آن «احکام نجوم» است که در ۳:۶۷ گذشت.

کاغذ سمرقندی . جلد حنایی کهن.

۶۹ گ ۱۳ × ۱۶/۵ و ۱۳ س ۷ کلمه ۸/۵ × ۱۳.

۲۹۱۲

ش۹۶ دفتر. ۲۸۲ ر - ۲۸۹ پ . ش ۱ «شرح رسالهٔ زینون» است .

اغاز: قال الحکیم ابوالحسن... ماهو الحد ؟ الحد قول وجیز غایة الایجاز...

أنجام: والحیوانات لا کصور العناصر تسمی کمالیا .

(۱۲۵۵) **حدود دیات** (فقه. فارسی)

ازمحمد باقر مجلسی م ۱۱۱۱ ق. است (ذریعه ۶:۲۹۷ . ف. دانشگاه ۳:۱۸۷۲) ودر پایان نسخهٔ ش ۳۵۹۴ چنین آمده است :

ختم شد این رساله بردست احقر عباد محمد باقر بن محمد تقی در. ۲ ج ۱/۱۱۰۲ اثنی وماة بعد الالف وچون در چند روزی بروجه استعجال باوفور اشغال متنوعه نوشته شده، اگر مصنفان روزگار بر خطایی وذللی... وارجو من الله سبحانه العفو... والحمد لله ... والصلاة علی سید المرسلین ... والاقدسین .

ودر پایان ش ۶۰۶۱ پس از آنچه در ف. دانشگاه آمده ، چنین است :

ختم شد رساله بردست ... محمد باقر بن ... در پنجم ج ۱ سنهٔ ۱۱۰۲ و چون درچند روزی بروجه استعجال ... نوشته شد ... ننمایند. وارجوا ... کثیراً کثیراً.

۳۵۹۴

نستعلیق محمد بن علی نقی کاتب بهبهانی، درسه شنبه ۱۷ محرم ۱۱۳۸ ق . عنوانها شنگرف. جدولها زرولاژورد.

کاغذ فرنگی نخدی . جلد ساغری سبز بی مقوا. درون تیماج قهوه یی.

۱۱۲ گ ۱۱/۵ × ۱۹ و ۱۵ س ۶/۵ × ۱۳.

۶۰۶۱

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی.
۸۰ گ ۱۶ × ۲۴ و ۱۹ س ۹/۵ × ۱۷/۵.

(۱۲۵۶) حدیث قدسی (حدیث. عربی)

حدیثهاییست که از گفتهٔ خداوند میآورند، وبرخی آنرا «حدیث‌سر» نیز گویند:
(ف. دانشگاه ۱: ۱۳ - سپه ۱: ۲۴۹).

۱۸۴۲

نسخ ذیقعدهٔ ۱۱۲۲ ق. چهل صحیفهٔ حدیث است. ترجمه بنستعلیق درزیردار. جدولبندی بزر. وقف سپهسالار.
کاغذ سمرقندی. جلد تیماجی.
۲۶ گ ۱۹ × ۱۲ و ۱۴ س.

(۱۲۵۷) حدیث قدسی (حدیث. عربی)

مجموعهٔ دیگری است از آن گونه حدیث‌ها که دربالا یادشد.
آغاز: بسمله. قال‌الله: «الااله‌الاالله» حصنی...
أنجام: قال تعالی: الکبریاء ردایی، والعظمة ازاری، فمن نازعنی فی‌واحدمنها القیته فی‌النار.

۲۷۹۹

ش ۱ دفتر. ص ۱ - ۱۲ وپیش‌از آن سه برگ سفیدهست، وپس‌از آن ۵۶ بخش است، بترتیب زیر:
۲- الواردات. ازاندلسی.

٣- شرح حدیث کمیل. از عبدالرزاق کاشی.
٤- شرح حدیث کمیل . از عزالدین کاشی .
٥- وجیزة . از بهایی .
٦- لغزالزبدة . از بهایی .
٧- نثراللالی. (سپه٢: ١٠٤) .
٨- شرح قصیدهٔ ابن سینا.
٩- مأة کلمة . (سپه٢:٧١) .
١٠ - رسالهٔ عرفانی .
١١- رسالهٔ عرفانی .
١٢- فواتح،شرح دیوان علی . از میبدی ص ٤١ - ١٢٧ خط صفی بن محمد ظهیر درشوال ١٠٧٤ق.
١٣- تفسیر آیهٔ «یا بنی آدم» که درج٣ ص ٤٦٢ گذشت.
١٤- خلق الاعمال . از دوانی .ص١٢٩ - ١٣٦ .
١٥- مصدر . از سید شریف.
١٦- طریقة تربیة الاولاد . از دوانی.
١٧- سئوال وجواب جلال الدین عراق وسید (ص ١٤٣)ازص١٢٩ تا اینجا خط نسخ عبدالله است .
١٨ اثبات واجب فریدالدین داماد که در٣: ٣٩ گذشت.
١٩- نبوت. از ابن سینا.
٢٠- رسالهٔ کلامی . نبوت ، امامت ، معاد .
٢١- پراکنده ، شرح شعری از سهروردی . ص١٥٤ - ١٥٩.تا اینجا تعلیق محمد داود در ١٠٧٤ق. است.
٢٢- پاسخ قزوینی که در٣: ٢٨٤ گذشت .
٢٣- انعکاس شعاعات طوسی که در٣: ٢٠١.
٢٤- حلل مطرز. ازشرف یزدی .
٢٥- صبح کاذب.
٢٦- لوایح جامی.

۲۷- جبر و اختیار طوسی، که در ٤:۲٦ گذشت.

۲۸- وصایای علی .

۲۹- روضة القلوب . از طوسی.

۳۰- نفس . از گرکانی محمد بن محمود.

۳۱- وصایای حکماء قدیم وخطبهٔ یك کتاب ناشناس .ص۲۵۲-۲۷٦.

۳۲- اثبات الواجب ، که در ۳:۳۷ گذشت .

۳۳- اصطلاحات صوفیة. از کاشی که در ۳:۱٤۲ گذشت.

۳٤ - تهلیلیة .از دوانی . که در ۳:٤٤٥ گذشت. نستعلیق محمد نصیر بن محمدصالح.

۳۵- حورائیة.

۳٦- منتخبی از کافی. کلینی . ص۳٤۵ - ۳۵۸.

۳۷- رموز العارفین : با «عشق وروح» .

۳۸- حسن ودل .سیبك . که در ص۳۱۷ میآید.

۳۹- نی نامه .ازجامی .

٤۰- نصوص . از قونوی

٤۱- منتخبی از دانشنامه.

٤۲- منشآت از اردستانی.

٤۳- اوصاف الاشراف ، از خواجهٔ طوسی که در ۳:۲۲٤ گذشت.

٤٤- «مرآت الجمال» .

٤۵- شرح رباعیات دوانی .

٤٦- رباعیات سحابی.

٤۷- مکاتیب عرفانی. ص۵۵۱-۵۵۸ .

٤۸- منظومهٔ معما. ازشهاب حقیری .ص۵٦۱ ۵٦٤ .

٤۹- نفس .از ابن سینا .

۵۰- دانشنامهٔ شاهی ۵۸۳ - ۵۹۷.

۵۱- منشآت. ص۵۹۸ - ٦۳٦ .

۵۲- ظفرنامه . پند بوذرجمهر.

۵۳- گفتار انصاری . ص٦۳۷-٦٤۱.

۵٤- نامه‌های دانشمندان ماوراء النهر به رستمداری.

۵۵- نظام التواریخ. از بیضاوی. ص٦٤۸ - ٦٦٤.

۵۶- پراکنده‌هااست تاص ۷۰۰.

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . درع ۱- ۱۲۲۶ق. در قزوین خریده شده .

مالك : اعتضادالسلطنه ۱۲۸۳ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق. فهرست ناقص رساله‌ها در آغاز هست .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .

۳۵٤ گ ۲٤ × ۳۸ و ۲۱ تا ۳٤ س . و برخی چلیپاه ۱۵ × ۲۷ .

(۱۲۵۸) **حدیث نبوی** (حدیث . عربی)

مجموعه‌ییست شامل حدیثهایی از پیغمبرص (سپه ۲: ۳۰۰ - ۳۰۱).

۱۱۱٤

نسخ بی‌تاریخ در پایان دارد: کتبه یاقوت . صفحه‌ها جدولبندی بزر . میان سطرها زرنگار . جدولبندی بزر . وقف سپهسالار .

کاغذ متن وحاشیه کهن. جلد تیماج .

۸ گ ۲۰/۵ × ۱٤ و ۷ س (سپه ۱: ۳۰۱).

(۱۲۵۹) **حدیقة الازهار** (ادب . عربی)

و نفایس الافکار

در این کتاب حکایات وداستانهای شگفت‌انگیز آمده‌است .

آغاز: هذا کتاب جامع غرائب الحکایات المشتهرات والظریفات والعجیبات . وسمیته بحدیقة الازهار ونفاس الافکار . بسمله . وبه نستعین . باب ماجاء عن عبدالله بن عباس من قوة جنان و فراسة لسان . قیل انه دخل علی معاویة وعنده عبدالله بن زبیر . . .

أنجام : لاتنکری هذا النحول فذی نفسی تذوب علیک من نفسی .

تم هذا الکتاب بالخیر والبرکة ، لجناب سرکار زبدة المشایخ شیخ محمدخان السرتیب ، نجل الافخم شیخ المشایخ شیخ فارس دام مجده .

۲۸۰۰

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها ونشانها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .
۲۶۱ گ ۱۷ × ۲۹ و ۱۹ س ۱۳ × ۲۳ .

(۱۲۶۰) **حدیقة الافراح** (تاریخ . عربی)

ازشیخ احمد بن محمد بن علی انصاری یمنی شروانی م . ۱۲۵۰ ق . (ذریعه ۶ : ۳۸۰) درتراجم ادباء درشش باب که در کلکته در ۱۲۶ (= ۱۲۶۰) چاپ شده است ، ونسخهٔ زیر از روی آن است وسپس درمصر ۱۳۰۵ ق . نیز بچاپ رسیده است .

۳۲۶۳

نسخ آخر سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف وزر . دردو جدول زر ولاژورد .
کاغذ فرنگی کبود آهار مهره . جلد تیماج مشکی سوخت مقوایی .
۱۹۳ گ ۱۸ × ۲۹ و ۱۹ س ۱۰ × ۲۰ .

(۱۲۶۱) **حدیقة الحقیقة** (عرفان . فارسی)

وشریعة الطریقة یا «فخری نامه»

ازسنائی غزنوی م ۵۲۵ ق . است (ذریعه ۶ : ۳۸۲ ، سپه ۲ : ۴۹۳ ، مجلس ۳ : ۱۷۶ - مشار ۵۵۶) .

۱۹۶

نستعلیق خوب عبدالرشید دیلمی در ۱۰۱۷ ق . بدستور خواجه بیك در شهر هرات میان دو سطر پایان پاك شده و نا خوانا است در پایان « مکتوب سنائی به بهرامشاه » نوشته شده است .

صفحه‌ها درجدول زر ولاژورد . میان سطرها زرافشان شده . عنوانها با مرکب گوناگون . سر فصلها زرین . دارای یك سرلوح در آغاز . برگها جابجا شده است. وقف سپهسالار .

کاغذ متن خان‌بالغ ، حاشیه ترمه . جلد ساغری.

۴۱۹ گ ۲۲ × ۱۴و۱۲س .(سپه۲:۵۰۰) .

۳۴۵

نستعلیق هندی سدهٔ نهم بی‌تاریخ. برخی عنوانها نادرست .« نامه سنائی ببهرامشاه» در پایان هست.

در۱۲۴۸ق. رضی کتابدار بهمن میرزا پسر عباس‌میرزا نایب‌السلطنه آنرا عرض کرده است . برخی برگها نونویس شده . وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلدمیشن.

۲۷۲ گ۵/۲۳ × ۵/۱۴و۱۹س .

۳۴۷

ش۱ دفتر . نستعلیق‌خالص بن کمال‌الدین بن محمود کرمانی در۹۲۰ق. ش۲ دفتر «عقل‌نامه» ازسنائی درحاشیه نوشته شده است.

درچندبرگ پیش از کتاب اشعاری از سنائی و یادداشتهایی از مالکان بفارسی و عربی و ترکی هست . صفحه‌ها درجدول‌زر ، عنوانها شنگرف . دارای یك سرلوح . وقف سپهسالار

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج.

۳۷۹ گ۱۸ × ۵/۱۲و۱۵س(سپه۲:۴۹۹) .

(۱۲۶۲)

حدیقة‌السعداء (روضه‌خوانی . ترکی)

از فضولی بغدادی محمدبن سلیمان‌و ترجمهٔ ترکی « روضة‌الشهداء» کاشفی

است در ده‌باب ویک‌خاتمه ودر دیباچه نام کتاب وفهرست بابها هست،و در بولاق ۱۲۷۱ق. چاپ شده‌است (ذریعه۶ :۳۸٤).

آغاز:

یارب ره عشقنده بنی شیداقل احکام عبادتک بکا اجراقل

أنجام:

کل‌ای‌حال تکلم‌دن خردار ترحم قیل تعرض قیلمه زنهار

٤٤٦

خط نستعلیق زیبا از عبدالله بن نجیب‌الله‌در بغداد که در۹۹۲ق. نوشته‌شده جدول‌زر و لاژورد و سبزو عنوانها شنگرف وسرلوحی‌در آغاز نسخه‌هست نسخه‌در۱۲۸٤ق.بکتابخانه علیقلیخان تعلق داشته و در۱۲۹۷ق بسپهسالار آمده است .

کاغذ ترمه جلد تیماج سبز تیره مقوایی ضربی .

۲۵۰گ × و۱۵س ×

۸۰۸٦

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .

۷۸ گ ۱۵×۲۱ و۱۷س/۵×۱۰/۵ .

۸۲۳۰

نستعلیق محمدرضی در یکشنبه۱٤-ع۱ - ۱۱۰۱ق. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

۱۳۵ گ ۲۰×۲۸/۵و۲۲س۱۲×۲۱ .

(۱۲۶۳) **حدیقة الشیعة** (کلام. فارسی)

منسوب است به ملا احمد مقدس اردبیلی که نسخه های آن گونا گون است وکتابی نیز بنام «کاشف الحق» بهمان ترتیب موجود است . حدیقه هشت بار در ایران چاپ شده است. (ذریعه ٤: ٤٩٥ و ٦ : ٣٨٥ - ٣٨٧ و کشف الحجب ١٩٤ ف. دانشگاه ٣ : ٦٠٠ شمار ٥٥٧).

۱۸۱۷

نستعلیق علی افشار در ۱۲٤۱ق. عنوانها نشانها شنگرف. عبارات عربی زیر خط شنگرف.

کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج مشکی ساده.

۲۵۱ گ ۲۰/۵ × ۳٤ و ۲۶ س ۱۲ × ۲۳.

(۱۲٦٤) **حدیقة العارفین** (کلام. فارسی)

للوصول الی درجة الیقین

از مهدی بن علی رشتی و در اصول دین است حدیقهٔ نخستین در اصول پنجگانه دین است و بیشتر آن در امامت است و به شبههٔ پادری مسیحی پاسخ گفته و این مرد همان کسی است که احمد بن زین العابدین نیز او را رد کرده است.

آغاز : بسمله؛ ثنا وستایش کریمی را سزا است که بعنایات ربانی توفیق را خوشترین رفیق گردانید . در تحصیل طاعات ... چنین گوید : . . . ابن علی ، مهدی ... لهذا آنرا مسمی بحدیقة العارفین للوصول الی درجة الیقین نمودم . . .

انجام: من عند الله العزیز المتعال. تمام شد حدیقهٔ اول در نهم شهر صفر المظفر ۱۲٤۰ق. بیداقل ... ابن علی رشتی مهدی مؤلف این حدیقه، و ملحق میسازم

بآن انشاءالله حدیقهٔ ثانیهٔ را که در طهارت است واسرارآن اسرارصلاة بروجه ایجاز واختصار بعون الله الملک الجبار والسلام.

٦٤٢١

نستعلیق اصل، خط خورده وبحاشیه رفته ازخودمؤلف. عنوانها و نشانها شنگرف است.
کاغذ فرنگی کبود. جلد مقوا. گوشه وته تیماج سرخ.
۲٤۱ گ ۱۸ × ۲۳/٥ و ۲۰ س ۱۰ × ۱٤.

(۱۲٦٥) حدیقة المتقین (فقه. فارسی)

فی معرفة احکام الدین لارتقاء معارج الیقین

از مجلسی یکم است ودرهند بسال ۱۲٦٥ ق. چاپ شده است (ذریعه ٦: ۳۸۹ و ۸۱ وسپه ۱: ٤۰٤ وشمار ٥٥۸) و پسرش ملاعبدالله مجلسی برآن حاشیه دارد.

۱۸٦۳

نسخ محمد علی بن محمد مهدی در ۱۲۱۷ ق. و. کتاب را تا باب چهارم دارد.
وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی آهارمهره جلد تیماج
۲۳۹ گ ۲۲ × ۱٥ و ۱٦ س (سپه ۱: ٤۰٥).

٥۳۷۲

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها و نشانها شنگرف. حاشیهٔ «منه» دارد. و تا میانهٔ فصل ۳ باب ٤ در وقت روزه دارد و باقی افتاده است.
کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی فرسوده. عطف زرد.
۱۸٥ گ ۱۸ × ۲٥/٥ و ۱٥ س ۱۱ × ۱۷.

۷۴۹۲

نسخ آغاز سدهٔ دوازدهم. وچنین میانجامد: در غسل جنابت ناتمام است نمازهاییکه بعد ازخواب...» در گ۱پ - ۲ر. در بارهٔ بانگ خروس درهریك ازروزهای هفته وتأثیر آن گفتگوشده است.

کاغذ فرنگی آهار مهره سفید. جلد مقوا.

۵۷ گ ۱۰/۵ × ۱۹و۱۴س ۷/۵ × ۱۳/۵ .

(۱۲۶۶) **الحدیقة الوردیة** (کلام. عربی)

فی السوانح المعراجیة

هشتمین رسالهٔ «اربعینیات» از قاضی سعیدقمی است که در ۱۶ شوال ۱۰۹۹ ق. آنرا در سه حدیقه نگاشته و معراج را در آن تاویل کرده است (ذریعه۶: ۳۹۱ و ف. دانشگاه۶: ۲۱۳۲ و مقدمهٔ کلید بهشت چ ۱۳۵۵ ق).

۷۵۲۴

ش۴ دفتر. ۱۳۷پ - ۱۵۴پ. خط محمد علی کرمانشاهی در تهران ۱۲۹۷ ق.
ش۱ «تفسیر آیهٔ نور» ۲- اکسیر العارفین ۳- دوازده امام ۵- التنبیهات که در ۳: ۵۰ گذشت.

(۱۲۶۷) **الحرارة والبرودة** (فلسفه. عربی)

والرطوبة والیبوسة

مقالتی است بعنوان «البرهان علی ان الحرارة والبرودة هما القوتان الفاعلتان، والرطوبة والیبوسة هما القوتان المنفعلتان» وشاید ازفارابی باشد.

آغاز: ما الدلیل علی أن الحرارة والبرودة هما القوتان المنفعلتان؟ .فنقول انا اذا وضعنا ایدینا علی جسم حار...

انجام: فالطعم المسح انما یکون من رطوبة.

۲۹۱۲

ش۷۳ دفتر ۲۲۸پ - ۲۲۹پ. ش۱ «شرح رسالهٔ زینون» است.

(۱۲۶۸) **حرب شاه اسماعیل و شیبك از بك** (تاریخ. فارسی)

مثنوی است از ملا محمد رفیع قزوینی واعظ گویا آنکه در (ذربعه ۹: ۳۷۹) آمده است.

آغاز:

سزاور شکر آفریننده ئیست — که هر قطره از وی دل زنده ئیست

انجام:

درین گلشن از دیدهٔ اعتبار — بگرییم برخود چو أبر بهار

۱۴۳

ش۱۱ دفتر. ۱۰۹ - ۱۱۲ چنانکه در ص ۵۰ س ۷ یادشد.

(۱۲۶۹) **حرز الامانی** (تجوید. عربی)

ووجه التهانی

قصیدهٔ شاطبیه در تجوید و قرائت است، از ابو محمد قاسم الشاطبی م. ۵۹۰ ق.

(چلبی ۱: ۴۲۸ - دانشگاه ۱: ۱۸ - سپه ۱: ۸۸).

۲۰۱۷

ش۱ دفتر. نسخ بی نام ۹۹۷ ق. حاشیه‌های توضیحی دارد. ش۲ «المقدمة الجزریة» میباشد (سپه ۱: ۱۸۹ و ۱۹۱).

۵۲٤۳

ش۱ دفتر ۳پ - ٤۰ ر. نسخ دوشنبه ۱ رمضان ۱۱۰۵ ق. محمد بن ابی الوفاء الشنوانی صفحه‌ها در جدول شنگرف. عنوانها، نشانها شنگرف. در آغاز سه برگ فهرست و رمز نامهای قاریان بشعر دارد و پس از آن ۲- عقیلة اتراب القصائد ۳- تفسیر بسمله ٤- اسماء الله ۵- مناجات ٦- قرائت ابن عمر ۷- مرشد المشتاقین ۸- تجوید ۹- تجوید ۱۰ عمدة المفید است.

کاغذ فرنگی نخدی. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.

۸۹ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱٦، ۱۳، ۱۹ س ۵/۵ × ۱۰ و ۱۳ × ۱۰.

(۱۲۷۰) **حروف و اعداد** (علوم غریبه. فارسی)

رساله در...

این رساله در علم حروف است.

آغاز: بسمله. حمد و ثنای خداوند باعظمت راست که بحروف اسرار و کنوز رموز انوار سنیهٔ ابرار ساخت... اما بعد این قاعده‌ای چند است از علم حروف که محرم این اسرار یاد گار را شاید...

أنجام: آنچه مرادات کلی است تیسر کناد، بحق محمد و آله الامجاد.

۵۷۷

ش۱ دفتر. ص۱ - ۱۸ نستعلیق سدهٔ سیزدهم. جدول شنگرف و مشکی دارد. و پس از آن «۲- کنوز المغربین ۳- موکلات ٤- تکسیرات ۵- خواص منازل قمر ٦- دم و وهم ۷- فتحنامه ۸- کنز السالکین» است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ ضربی یك لا.

۹۷ گ ۱۱ × ۷/۵ و ۱٤ س ٦ × ۱۲.

(۱۲۷۱) **حساب** (حساب. فارسی)

رساله در...

در یک مقدمه و سه فن و یک خاتمه است که در ۹۵۰ ق. ساخته شده است.

آغاز : بسمله . حمدبی حساب مراحدیرا که بمقتضای حکمت کامله ازلی ماهیات ممکنات‌را ابداع فرمود . . .

انجام: وچون عمل بعمل تضعیف وضعف، سمت اختتام انتظام پذیرفت، تاریخ سال اتمام نیز «ضعف = ۹۵۰ ق .» رفت

۶۵۵

ش۵ دفتر ۹۸پ - ۱۳۱ر . ش۱ «ختم‌الغرایب» است .

(۱۲۷۲) حساب (حساب . فارسی)

رساله در . . .

در این رساله تنها عمل ضرب در پنج فصل شرح داده شده‌است .

آغاز : بسمله . . . انواع حساب چهاراست احاد و عشرات ومآت والوف . . .

أنجام : برین قیاس باید کرد، والله اعلم .

۷۵۴۹

ش۱ دفتر ۱۴پ - ۱۶ر . نستعلیق سدهٔ دهم . وتا برگ ۲۰ مطالب پراکنده یا سفیداست . و پس‌از آن « ۲- نکاح ۳- تفسیر آیة‌الکرسی ۴- شرح نصاب» میباشد.

کاغذ سمرقندی . جلد مقوا.

۷۵ ک ۱۳ × ۲۴ و ۱۶ س ۷/۵ × ۱۶/۵ .

(۱۲۷۳) الحساب (ریاضی . عربی)

رسالة فی . . .

در عمل ضرب‌است در هفت‌باب .

آغاز: بسمله. اعلم ان اللحساب اربع مراتب. احاد و عشرات ومئون والوف...
أنجام: و علی هذا فقس ابداً والله العالم.

۹۶۸

ش۱۳ دفتر. ص۲۱۵ - ۲۱۶ . ش۱ «تهذیب الوصول» است که در ۳ : ۵۴۲ گذشت.

(۱۲۷۴) حساب (ریاضی. فارسی)

نسخهٔ زیر، باب هشتم از یک کتاب است، و این باب در حساب فرائض میباشد.
آغاز: باب هشتم در حساب فرایض . بدان... بدان که فروض هشتگانه هریکی را سخرجها است...
آنجام: وبیست دختر، وعلی هذا. والله اعلم.

۷۴۱۶

ش۳ دفتر ۸۶پ - ۹۲پ . بهمان خط واندازهٔ شمارهٔ پیشین دفتر . ش۱ « میزان الحساب» است.

(۱۲۷۵) حساب العقود (ریاضی. عربی)

از شیخ احمد یمنی حسینی زیدی در علم عقود انامل وحساب سرانگشتی.
آغاز: بسم الله الرحمن الرحیم المنان باللطف والارشاد...
أنجام: الجود علی کل مستوجب واجب والبخل علی کل غیر مصیب صائب کماقال محمدبن ادریس الشافعی. (ذریعه ۷ : ۱۰) .

۲۰۹۵

ش۴ دفتر. ۵۲۴ - ۵۲۸ شمارهٔ ۱ «حاشیهٔ تفسیر بیضاویست که در ص۱۴۹ گذشت. (سپه ۱ : ۱۲۳) .

(۱۲۷۶) **الحساب والجبر والمقابلة** (ریاضی. عربی)

ازابوالعلاء بهشتی محمدبن احمد بیهقی اسفراینی . دردو مقاله ۱- حساب ۲- جبر. و ملاملک محمدبن سلطان حسین سپاهانی این کتاب را شرح کرده است ((ذریعه ۵: ۸۶ - ف. مشهد ۳: ۳۱۹ شمارهٔ ۶۳، ۶۲، ۶۵ - ف. دانشگاه ۴: ۸۷۴ - دانشکدهٔ ادبیات ش ۶/۷۶ - د) .

آغاز : بسمله . الحمدلله مبدع الاحاد و مؤلف الاعداد ... امابعد ... فیقول العبد ابوالعلاء محمدبن احمد البهشتی الاسفراینی ... هذه رسالة مشتملة علی اقل مالا بدمنه للفقیه من الحساب والجبر والمقابلة ... و رتبتها علی مقالتین ...

انجام: و ستة اسباع ساعة وهوالمطلوب . هذاآخر ما اردت ایراده فی هذه الرسالة معرضاً عن الاطناب والاطالة . والحمدلله علی کل حال، والصلوة علی نبیه و آله و علی جمیع الانبیاء لایزال .

۶۴۱

ش۶ دفتر . ۱۶۸ - ۱۷۲ نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف مانند شمارهٔ پیشین دفتر. ش ۱ «تذکره» است. که در ۳ : ۳۸۵ گذشت.

۹۶۸

ش۷ دفتر. ک ۱۴۵ - ۱۵۳ خط سدهٔ سیزدهم . و در پایان تاریخ ۷۶۶ق. دیده میشود وشاید تاریخ نسخه نیست که ازروی آن نوشته شده است ش ۱ «تهذیب الوصول» است. که ۳: ۵۴۲ گذشت .

(۱۲۷۷) **حسن ودل** (داستان. فارسی)

از فتاحی یحیی سیبک نیشابوری شاعرم ۸۵۲ ق. صاحب «شبستان» (حبیب السیر و کشف الظنون ومجالس النفائس وذریعه ۷: ۱۶) .

آغاز : بسمله . حمدله . اما بعد، چنین گوید مخترع این حکایت ومبدع این روایت: که درشهر یونان پادشاهی بود عقل نام او...

انجام : و مخترع او اقل عباد فتاحی نیشابوری . والله اعلم .

۲۷۹۹

ش۳۸ ص۳۶۷- ۳۷٤ . ش۱ «حدیث قدسی» میباشد که ۳۰٤ گذشت .

(۱۲۷۸) حسن ودل (داستان . فارسی)

از سلمان تربتی است که بشیوهٔ حسن ودل سیبک نگاشته است .

آغاز : بسمله .

ای حسن بتان ماه سیما از تو وی غمزهٔ مهوشان زیبا از تو

... بعد هذا در ایام جوانی ... فقیر بی سامان سلمان تربتی را بمطالعه رسایل مایل گردانید نظرش بر... رساله حسن ودل ... فتاح نیشابوری منظورشد ...

٦٨٣٢

ش۲ دفتر . ۵۲ر- ٦۲پ . نستعلیق ۱۱۰٤ ق .

انجام : ومن مانم همی بااو عقل چونکه بپای خود (افتاده) .

سلمان تربتی در دیباچه گوید :

[حسن ودل تفاحی را دیدم و اشعاری بمناسبت بر آن افزودم] داستان پادشاه یونانی بنام عقل میباشد . وشاید با «سلامان و آبسال» رابطه داشته باشد . ش۱ «شبستان نکات» است .

(۱۲۷۹) حشر الاشیاء (کلام . عربی)

رسالة فی...

از ملاصدرای شیرازی م. ۱۰۵۰ ق . که در حاشیهٔ «کشف الفوائد» چاپ شده است (ذریعه ۷: ۲۲) شیخ احمد احسائی نیز رساله یی بهمین نام نگاشته است .

٦٤٥٩

ش۴ دفتر. ۲۰۲پ - ۲۳۲ر بهمان نسخ آقاعلی مدرس نوری مانند شمارهٔ پیشین دفتر است. ش۱ «رقیمة النور» است.

(۱۲۸۰) **حفظ الصحة** (بهداشت. عربی)

رسالة فی...

در بهداشت واز ابن سینا است.

آغاز: بسمله. استعین فیما افید بالفعال لمایرید. واسئل الله تعالی ان یطیل بقاء الشیخ ... و رغبت الیه ... ان اجمع کتیبا مختصراً ینطق بذکر الصحة ودفع الاسقام ...

انجام: والقمر فی البروج ذوات الاسقام. (ذریعه ۷ : ۲۷ وتذکرة النوادر - سهدوی ش ۶۰).

۱۷۰ صدر

ش۲ دفتر ۱۲ر - ۱۷پ ش۱ «تعلیقات» است که ۳: ۴۵۳ گذشت.

(۱۲۸۱) **حفظ الصحة ناصری** (بهداشت. فارسی)

از محمد کاظم گیلانی رشتی در یک مقدمه و چهار مقاله و یک خاتمه که برای ناصرالدین شاه نگاشته ودر ۱۳۰۴ ق. درتهران چاپ شده است. (ذریعه ۷: ۲۷).

آغاز: سبحانک اللهم یا قدوس یا طبیب النفوس ... و بعد چنین گوید بندهٔ درگاه سلطانی محمد کاظم گیلانی: درین اوان که فراش فروردین ...

انجام: محفوظ و محظوظ نمایند بحق نبیه ... نعم الناصر والنصیر. فراغ از

تحریر وتسوید در دارالمرز رشت که مصراع «اول ارض مس جلدی ترابها» ... واقع شد در عشر اول رجب ۱۲۷۷ق... والسلام خیرختام.

۷۳۷۱

نستعلیق شاید از خود مؤلف. عنوانها شنگرف.
کاغذ نخدی فرنگی. جلد تیماج حنائی مقوایی.
۱۳۳ گ ۱۶ × ۲۴/۵ و ۱۳ س ۱۴ × ۸.

(۱۲۸۲) **الحقائق** (اخلاق. عربی)

از فیض کاشانی در اسرار دین ومکارم اخلاق میباشد و کوتاه شدهٔ «محجة البیضاء» اواست. درشش مقاله، درهفت هزاربیت میباشد. تاریخ تألیف آن ۱۰۹۰ق. است ودر ۱۲۹۹ق. چاپ شده وبفارسی نیز ترجمه شده است (ذریعه ۷: ۲۸۰ وف. دانشگاه ۴: ۶۶۰

آغاز: الحمدلله الذی نور قلوبنا بنورالایمان و عرفنا من اسرار الحدیث و القرآن ...

انجام: ولنختم الکلام حامدین الله ... اولا وآخراً وظاهرا و باطناً.

۱۲۷۰

نسخ محمدهادی سبط برادر مؤلف. ازروی نسخهٔ تصحیح شده یی در ۱۱۹۱ق. نوشته شده است.
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج سبز تیره مقوایی.
گ ۱۶ × ۲۲ و ۲۰ س ۱۴/۵ × ۱۰/۵.

۵۷۹۷

نسخ عبدالعظیم بن حسین کاشانی در ۲۶ رجب ۱۲۴۱ق. عنوانها شنگرف. در پایان تفسیر سورهٔ فاتحه است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی.
۲۲۶ گ ۱۱ × ۱۵/۵ و ۱۸س ۶/۵ × ۱۱.

۵۸۴۲

نسخ علم الهدی پسر فیض از روی خط مؤلف . عنوانها شنگرف . بر نسخه چین نوشته شده: [بلغ قبالا فی ج۲ - ۱۱۳۹ق.] و نیز تقریظ سید ابراهیم بن میر معصوم قزوینی در محرم ۱۱۲۶ق. که در (ذریعه ۷: ۲۸) یاد شده است، بخط عبدالوهاب بن ابوالحسن قزوینی در شوال ۱۱۳۶ق. نوشته شده است. و تاریخ وفات میر محمد باقر در رجب ۱۱۵۱ق. نیز در آنجا نوشته شده است .

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه یی ضربی .
۱۶۸ گ ۱۴ × ۲۰ و ۱۹س ۸/۵ × ۱۵ .

(۱۲۸۳) **حقایق الایمان** (کلام . عربی)

از شهید دوم که در ۹۵۴ ق . بپایان رسانیده است و در ۱۳۱۲ ق . با کشف الفوائد علامهٔ حلی و رساله های دیگر چاپ شده است (ذریعه ۷: ۳۱-۳۰) .

۵۸۶۰

ش۲ دفتر . ۶۱پ - ۱۰۳پ. تا اصل ۵ معاد جسمانی دارد. و چند سطر از آن افتاده است .
ش۱ «مهناج النجاة» فیض است.

(۱۲۸۴) **حقایق القدس و دقایق الانس** (فلسفه . عربی)

یا الحقایق القدسیة و الرقایق الانسیة

فلسفهٔ شیعی اخباری است مانند کتابهای فیض (ذریعه ۷: ۳۰) واز ملا نورالدین محمد بن مرتضی پسر برادر ملا محسن فیض کاشانی است که در ۱۱۰۵ق. ساخته است این کتاب در فهرست (دانشگاه ۳-۴۸۹) بنام «المبدء والمعاد» یاد شده است .

۶۴۲۲

نسخ محمد علی کرمانشاهی در پنجشنبهٔ دههٔ پسین ج۲-۱۳۳۲ق. از روی نسخهٔ مورخ یکشنبهٔ دههٔ یکم ماه یازدهم ۱۱۰۷ق. که بخط علی اکبر بن سید خلیل الله بن سید رکن الدین

حسینی کاشانی بوده‌است و کرمانشاهی آنرا پس ازنوشتن با همین نسخه مقابلت کرده است.

آغاز افتاده‌است: الکمال کما اشیرالیه بقوله تعایی أفرایتم ما تمنون...

انجام: انا کنا فاعلین. هذا آخرما اردنا ایراده فی هذاالکتاب... بمنه ولطفه ... وکان الختم علی ید مؤلفه فی شهر ربیع المولود سنة خمس وماة والف من الهجرة... وتحیة.

کاغذ فرنگی جلد تیماج سرخ مقوایی.

۳۳۰ گ ۱۱ × ۱۸ و ۱۴ س ۷ × ۱۳.

(۱۲۸۵) حق الیقین (کلام. فارسی)

فی اصول الدین

از مجلسی دوم محمدباقربن محمد تقی م ۱۱۱۱ ق. که برای سلطان حسین صفوی در شعبان ۱۱۰۹ ق. نگاشته‌است و در چاپخانهٔ معتمدی تهران در ۱۲۴۱ چاپ شده، وسپس نیزچندبار بچاپ رسیده‌است (ذریعه ۷: ۴۰. مشار ۱: ۵۶۹).

۱۸۲۱

نسخ عبدالله بن محمدعلی نوری در ۱۲۳۵ ق. عنوانها شنگرف.

مالك: اعتضادالسلطنه ۱۲۹۴ ق.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.

گ ۲۰ × ۳۰ و ۲۶ س ۱۳ × ۲۱.

۱۸۲۲

نسخ ۱۱۲۲ ق. عنوانها، نشانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۲۳۶ گ ۱۷ × ۲۴ و ۱۹ س ۱۱ × ۱۶.

۵۳۷۱

نسخ قنبرعلی و پسرش محمدنعیم در ذیحجهٔ ۱۱۲۲ ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلد مقوا، بر گردان دارد.

۱۳۳ گ ۱۸ × ۲۸/۵ و ۲۵ س ۱۲/۵ × ۲۱.

٦٤٢٥

نسخ ابوالحسن بن محمد حسین ازهری تبریزی در ۲۳ رجب ۱۱۲۹ ق.
عنوانها شنگرف. نسخهٔ کامل.
کاغذ سپاهانی. جلدمقوا.
۲۵۹ گ ۱۹×۲۶ و ۲۸س ۱۲×۲۱.

٦٤٢٦

نسخ احمد بن عبدالله در ۱۱۱٤ ق. عنوانها شنگرف. مقابله‌شده جلد دوم تنهاست.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی فرسوده.
۱۲۳ گ ۱۸×۲۹ و ۲۵س ۱۱×۲۳.

(۱۲۸٦) **حق‌الیقین** (کلام. عربی)

فی اصول‌الدین

در یک مقدمه و پنج باب و خاتمه. از محمد طاهر قمی شیرازی م ۱۰۸۹ ق.
صاحب حکمة‌العارفین (ذریعه ۷: ۴۰-۴۱ و ف. مشهد ٤: ۹٤) آغاز نسخه مانند ذریعه است.
أنجام: فان ادخلهم‌الله الجنة فبرحمته وان‌عذابهم لم یظلم.

٥٤٩٨

ش۲ دفتر. ۲٤۹ پ - ۲۷۷ پ. نستعلیق سدهٔ دوازدهم.
انجام، افتاده، تا فصل فی‌الجنة والنار از باب پنجم: فنفخ علیها الف‌عام حتی ابیضت. ش۱ «کشف‌الاحتجاج» است.

۸۲۵۵

نسخ محمدعلی بن محمد رفیع در ۲٤ رجب ۱۱۲۷ ق. عنوانها درشت.
کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج سبز یک‌لا.
۱۲۰ گ ۱۲/۵×۲۲/۵ و ۱۸س ۸/۵×۱۷/۵.

(١٢٨٧) **حقیقة الامر** (اخلاق. فارسی)

در اخلاق و سلوك بفارسی وشاید همان باشد که در ذریعه ٧: ٤٧ یاد شده و آمده که تألیف میر رفیع الدین طباطبائی تبریزی نظام العلما در ١٢٨١ ق. است. ودر بمبی در ١٣١٣ ق. وتبریز چاپ شده (مشار ١: ٥٧٦ ذریعه ٩: ١٢٠٢).

آغاز: بسمله ؛ الله نزل احسن الحدیث کتاباً متشابهاً . . . شکرو سپاس خداوندی راست . . . و بعد، راقم اوراق بعرض طالبان حقیقت . . .

أنجام: صلوات الله علیهم بجاآورده‌ام .

٥٧٩٨

نسخ علی بن محمد در پنجشنبه ٢٧ محرم ١٢٩٥ ق. عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی ضربی یك لا .
٩٢ گ ١٠/٥ × ١٨ و ١٢ س ٥/٥ × ١٢ .

٦٤٢٨

نسخ علی بن محمد قره‌چه‌داغی در ١٢٩٣ ق. عنوانها ، نشانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی ضربی یك لا.
٨١ گ ١٤/٥ × ٢١/٥ و ١٧ س ٨/ × ١٥ .

(١٢٨٨) **حقیقة علم الله** (فلسفه. عربی)

ازقاضی محمد یزدی .

آغاز: عرض بعض الدیانین . . .

أنجام: فلا علیك بأن تطفیء المصباح . . .

۲۰۹۵

ش۳ دفتر. ۵۲۰ر- ۵۲۵پ . بیش‌از برگ آخر سه‌صفحه «حساب‌العقود» نوشته شده‌است.

شمارهٔ ۱ حاشیهٔ تفسیر بیضاوی‌است که‌درص۱۴۹ گذشت(سپه۱:۱۲۳).

(۱۲۸۹) **حقیقت و کیفیت سلسلهٔ موجودات** (فلسفه. فارسی)

و تسلسل اسباب و مسببات

این رساله بنام ابن‌سینا درجشن هزارهٔ وی در ۱۳۷۱ق. بکوشش دکتر موسی‌عمید رئیس دانشکدهٔ حقوق درگذشتهٔ خرداد ۱۳۴۲ش. از روی چندنسخه بچاپ رسیده‌است. و نسخهٔ اصل‌آن مورخ ج۱-۱۰۳۰ق. بوده که از روی نسخهٔ نوشتهٔ مسعودبن علی‌بن ابی‌القاسم مورخ روزآدینهٔ. ۱ج۱-۶۰۳ق. نوشته‌شده‌است. و دربارهٔ مسعود(نویسندهٔ نسخه) آمده‌است: «صاحب‌الرسالة‌والتحریر». اینک! آیا مؤلف کتاب این‌مرداست یا ابن‌سینا؟ دیباچه چاپ ۱۳۷۱ق. و فهرست‌دانشگاه۳: ۲۰. ف‌مهدوی. ش۱۰۹ دیده‌شود

۲۹۱۱

ش۲۲ دفتر. ص۸۰-۸۳ درمتن‌وحاشیه‌است، خصوصیات‌در «جنگ» ص۶۰-۶۳ گذشت.

(۱۲۹۰) **الحقیقة‌والمجاز** (معانی‌بیان. عربی)

گویا از زمخشری باشد چنانکه در حاشیهٔ پایان نسخهٔ‌زیر یادشده‌است.

آغاز: الحقیقة ان یثبت لفظ فیما وضع‌له ...

أنجام: فعدل عن تشخیص الذات واجاب بصفة تدل‌علیها. و صلی‌الله علی محمد وآله ...(سپه۲:۴۱۴).

۹۶۸

ش۱۰ دفتر. ص۱۶۱ - ۱۶۴. ش۱ «تهذیب» است که در ۳: ۵۴۲ گذشت.

(۱۲۹۱) **الحقیقة و المجاز** (معانی بیان. عربی)

گفتاری است از سید محمدرضا موسوی شیرازی (بگواهی نسخهٔ زیر).

آغاز: بسمله. الکلام فی معرفة الحقیقة والمجاز والاستعارة. اما الحقیقة بغیر العقلیة ای اللغویة...

أنجام: عند ورود الصفات والسائلین.

۷۳۷۸

ش۴ دفتر. ۱۷۴پ - ۱۸۴ رنسخ ۱۰ ج ۱/۱۲۶۸. ش۱ «جامع الفوائد» است که در ص ۱۶ گذشت.

۱۸س ۶/۵ × ۱۳.

(۱۲۹۲) **حکایات فرانسه و فارسی** (داستان. فارسی)

آغاز: ابتدا میکنم بنام خداوند رحمان و رحیم ...

انجام: چو وابینی نه قفل است، آن کلید است.

۲۸۸۱

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. در دوستون است، کوچکتر نستعلیق فارسی، و بزرگتر به فرانسه باحروف ایتالیایی نوشته شده.

مالك: علی‌قلی میرزا در ۱۲۸۳ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج تریاکی ضربی زرکوب مقوایی.

۶۰ گ ۱۶ × ۲۲ و ۱۵س ۱۱/۵ × ۱۶.

(۱۲۹۳) **حکایت مولانا با کبوتر باز** (داستان. فارسی)

آغاز: نقل است که در جوار طالب علمی کبوتربازی خانه یی داشت...

انجام: در زمرهٔ مجانین اش نشمرند و [کلم الناس علی قدر عقولهم] لازم شمارند. فاعتبروا یا اولوالالباب.

۵۷۷

ش۱۰ دفتر. ص۱۸۶-۱۹۲. ش۱ «حروف» است. که در ص۳۱۴ گذشت. لیکن این کتاب و کتاب نهم که «عشق و محبت» است در آنجا یاد نشده است.

(۱۲۹۴) **حکمة الاشراق** (فلسفه. عربی)

از شهاب الدین سهروردی است که با ردوم بوسیلهٔ مسیو کربن در تهران بچاپ رسیده است.

۸۳۵۹

ش۳ دفتر. ۳۲پ - ۹۴ر نستعلیق چهارشنبه ۲۱ شوال ۱۰۶۲ق. عنوانها شنگرف. ش۱ «هدایة» است.

(۱۲۹۵) **الحکمة العرشیة** (فلسفه. عربی)

از ابن سینا است (الذریعه ۱۵: ۲۴۴. ف. مهدوی. ش۲۱-ف. دانشگاه ۳: ۲۵۰).

۲۹۱۲

ش۴۹ دفتر. ۱۶۱ر-۱۶۴ر. ش۱ «شرح رسالهٔ زینون» است.

(۱۲۹۶) **الحکمة العرشیة** (فلسفه. عربی)

از صدرای شیرازی است و بچاپ رسیده است (الذریعه ۷: ۵۸. ف. دانشگاه ۳: ۳۰۰).

۷۵۴۰

ش۳ دفتر. ۵۲پ - ۹۰ر. نسخهٔ کامل است و پس از آن بندی است فلسفی. ش۱ «شرح اعتقادات» است.

(۱۲۹۷) الحکمة العلویة (فلسفه. عربی)

یا فصل الخطاب

از قطب الدین محمد نیریزی ذهبی م۱۱۷۳ق. و دوازده تحمید و چندین بصائر و تبیان دارد. فهرست تحمیدها در آغاز کتاب دیده میشود. آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه ف. ۳: ۴۳۱ میباشد.

در برگ. ۱۳ پ. نسخهٔ زیر، نام کتاب را آورده گوید:

وانوارهذا النظم من لمعاتها — فسمیته بالحکمة العلویة

و لقبته فصل الخطاب لانه — سیفصل بین الحکمة النبویة

در انجام؛ پس از ترجمهٔ حال محمدسعیدابن محمد مفید قمی، دارد: [کمالا یخفی امره علی من تتبع شرحه لکتاب توحید الصدوق...] و اضافه بر نسخهٔ دانشگاه منظومه یی دارد:

اولئک اهل الفضل اذقد تشرفوا — بانوار اعلم الحکمة العلویة

این منظومه پس از نه صفحه چنین پایان یابد:

و حسبک فی نهج الهدی عبرة اذا — تأملت ما خاطبتهم فی قصیدتی

۷۵۶۰

ش۲ دفتر ۱۲۶ر - ۱۶۸پ. و پس از آن گفتگوهاییست بنظم و نثر در رد فیلسوفان با عنوانهای «اشارة» که گویا از همین مؤلف تبریزی است. ۱۶۹ر - ۲۰۶پ.

اغاز: حمدت الله تعظیما و توقیرا و تبجیلا و تکمیلا و علی انوار حکمة مشرق القرآن...

أنجام: فی حدیث آخر؛ الروح أعظم من جبرئیل و میکائیل. کان مع رسول الله و هو مع الائمة.

در پایان دوداٴره دیده میشود بنام «تجلی ثانی».
نستعلیق ۲۶ س. ش ۱ «اخبار» در ۳: ۷۰ گذشت.

(۱۲۹۸) **الحکمة المتعالیة** (فلسفه. عربی)

فی الاسفار الاربعة العقلیة

از ملا صدرای شیرازی م. ۱۰۵۰ ق. که دورهٔ کامل فلسفهٔ او است (ذریعه ۲: ۶۰ - ف. دانشگاه ۳: ۲۵۲).

۱۴۰۳

نستعلیق محمد مقیم بن حاج عبدالنبی است که سفر اول آن را در ۱۰۸۶ ق نوشته و بهاءالدین محمد بن معزالدین اردستانی در همین سال آن را با نسخه اصل مقابله نموده. سفر دوم را همو در نیمهٔ صفر ۱۰۸۷ ق. نوشته و میگوید این نخستین نسخه است که از روی نسخهٔ اصل نوشته شده است.

بلاغ مقابله و تصحیح دارد. عنوانها شنگرف. در آغاز فهرست مطالب و چند فایدهٔ فلسفی هست. سفر اول الهی ص ۱۱ تا ص ۶۷۸ سفر دوم طبیعی از ۶۸۱ - تا ص ۱۱۰۵.

مالك عبدالجواد حسینی استرابادی و علی رضا، و یك تملك بی نام بتاریخ ۱۱۱۹ ق. دارد.

کاغذ سپاهانی نخدی کلفت. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.

۵۵۹ گ ۲۰ × ۳۳ و ۲۳ س ۱۰/۵ × ۲۳.

۱۴۰۴

سفر ۳ و ۴ میباشد سوم است از ص ۱ تا ۴۰۰ بی تاریخ. ص ۱ تا ۱۵۶ نستعلیق و ص ۱۵۶ تا آخر سفر ۴ نسخ است. سفر ۴ از ص ۴۰۲ تا ص ۹۲۰ میباشد. نسخ در پایان دارد: کاتب الحروف ملاحسین در تاریخ ۵ صفر (شاید سدهٔ یازدهم).

مالك: عبدالجواد حسینی. عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج سبز تیره ضربی مقوایی. میان ترنج ولچك.

۴۶۳ گ ۲۰ × ۳۳ و ۲۳ س ۱۰ × ۲۳.

۱۴۲۱

امور عامه است. عنوانها درشت. نستعلیق محمد قاسم الکوز کنانی ساکن اصفهان ۱۲۵۷ ق.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی .
۳۰٤ گ ۱۵/۵ × ۲۲ و ۲۱س ۹/۵ × ۱٤ .

۱٤۲۳

سفر اول امورعامه تنها . نستعلیق بی‌نام ٤شنبه ۵ شعبان ۱۲۶۵ق. عنوانها، نشانها شنگرف. صفحه شمارد ارد .

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ مقوایی.
۲۹۸ گ ۱۸ × ۲۹ و ۲۱ س ۱۷ × ۱۰ .

۱٤۲٤

نسخ آقا بابا بن ملامحمد مهدی شهمیرزادی در ۱۲۶۵ق. عنوانها ، نشانها شنگرف. یك سرلوح زر ولاژورد و شنگرف در آغاز دارد؛ صفحه‌ها دوجدول دارد. ۱- زر ۲- زر ولاژورد.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی.
۲٦٤ گ ۱۵ × ۲۸ و ۲۹ س ۱۰ × ۱۹ .

۱٤۲۵

سفر دوم . نسخ زیبای محمد جعفر بن رجبعلی اصفهانی. اواخر ع ۱- ۱۲۵۱ق. برای میرمحمدمهدی سلطان العلما امام جمعهٔ اصفهان. عنوانها شنگرف. صفحه‌ها در دو جدول ۱- زر ۲- زر ولاژورد . دارای سرلوح لاژورد وزر و شنگرف .

مالك : علیقلی در ۱۲۷۰ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق .

کاغذ سپاهانی آهار مهره سفید. جلد ساغری مشکی مقوایی ضربی.
گ ۱٦ × ۲۵/۵ و ۲۵ س ۹ × ۱۸ .

۱٤۲٦

ش ۱ دفتر. ص ۱ – ص ٤۱۲ سفرسوم الهی است. نسخ بی‌نام و تاریخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف وپس از آن « علم‌الله » است .

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز مقوایی.
۲۱۰ گ ۱۵ × ۲۰ و ۲۳ س ۹ × ۱٦ .

۱۴۲۷

ش۱ دفترص۱-۴۵۸ سفر چهارم نفس است. نسخ بنا بخواهش نورچشمی حاجی آقا در ۱۱۸۳ ق. نوشته شده. عنوانها شنگرف. و پس از آن «عینیة» ابن سینا است.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج مشکی یك‌لا.

۲۳۴ گ ۱۵ × ۲۰ و ۲۳ س ۹/۵ × ۱۶.

۱۴۲۸

سفر چهارم نفس. نسخ اسماعیل بن کربلایی حسن سه شنبهٔ ۱۹ صفر ۱۲۵۱ ق.

مالك علیقلی میرزا بی تاریخ. سپهسالار ۱۲۹۷ ق. جای عنوانها سفید. ۳۲۷ صفحه شمار دارد.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی.

۱۷۰ گ ۲۰ × ۲۹ و ۲۹ س ۱۱ × ۲۰.

۱۴۲۹

سفر نفس چهارم. حاشیهٔ سبز واری را در اول دارد. نسخ محمد بن علی طباطبایی قوهی قهپایی در مدرسهٔ حاجی حسن جنب مسجد علی دوشنبهٔ ع ۱۲۴۸/۲ ق. عنوانها، نشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی آهار مهره. جلد تیماج سبز مقوایی ضربی.

۲۳۵ گ ۱۴/۵ × ۲۰ و ۲۱ س ۸ × ۱۴.

۱۴۳۰

سفر اول امور عامه تاعلت ومعلول. بی نام و تاریخ در سدهٔ یازدهم به نستعلیق. درص۱ و ۲ پاسخی از ملاهادی سبزواری در بارهٔ مشارکت حدو برهان هست، که پس از مرگ او در ۱۲۸۹ ق. از خطش نقل شده. عنوانها، نشانها شنگرف.

درص۳ عبارتی از همو در بارهٔ اخلاق مشتغلین بعلم دیده میشود.

کاغذ سپاهانی نخدی. جند.

۱۳۴ گ ۱۷/۵ × ۲۶ و ۲۴ س ۱۰/۵ × ۱۷.

۱۴۵۰

سفر چهارم نفس، ناقص است، ۵۶۱ صفحه شمار دارد .
نسخ بی‌نام و تاریخ درسدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف و گاهی سفید .
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی .
۲۸۲ گ ۱۶/۵ × ۲۲ و ۲۱ س ۹/۵ × ۱۵/۵ .

۶۳۱۳

سفر دوم است . نستعلیق ۱۲۶۴ ق. از عبدالله بن رضاقلی . حواشی دارد .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .
۱۹۶ گ ۱۵ × ۲۷ و ۲۴ س ۸/۵ × ۱۹ .

۶۳۱۴

نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف . سفر ۴ و بخش نفس است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سیاه مقوایی .
۲۰۶ گ ۱۴/۵ × ۲۱ و ۲۴ س ۸/۵ × ۱۵ .

۶۳۱۵

نستعلیق روز پنجشنبهٔ ۱۹ ع ۱۲۳۸/۲ ق. سفر سوم الهی است . عنوانها شنگرف . حواشی دارد.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد ضربی مقوایی.
۲۵۳ گ ۱۵/۵ × ۲۱/۵ و ۱۸ س ۸/۵ × ۱۴ .

۶۳۱۶

نستعلیق روز یکشنبهٔ ۲۷ ج ۱۲۶۰/۱ ق. سفر سوم الهی است . عنوانها شنگرف . برای حاجی میرزا موسی نوشته شده است.

کاغذ فرنگی. تیماج سبز تیره ضربی مقوایی.
۲۱۶ گ ۱۶/۵ × ۲۲ و ۱۸ س ۱۰/۵ × ۱۶/۵.

۶۳۱۷

سفر اول امور عامه نسخ. عنوانها سفید مانده است. از محمد بن عبدالکریم ورزنه یی در اصفهان روز سه شنبهٔ ۲۹ رجب ۱۲۱۲ ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی ضربی.
۷۳ گ ۱۷ × ۲۲/۵ و ۲۹ س ۱۰ × ۱۷.

۶۳۱۸

سفر اول امور عامه. نستعلیق سدهٔ سیزدهم عنوانها شنگرف. تا نیمهٔ فصل «فی وجوب وجود العلة عند وجود معلولها» دارد.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.
۱۱۰ گ ۱۷/۵ × ۳۰ و ۲۴ س ۱۰/۵ × ۲۱.

۶۳۱۹

ش ۱ دفتر ۳۰۲ پ - ۳۰۲ پ. سفر اول تا نیمهٔ مرحلهٔ ۶ در علت و معلول دارد. متن نسخ سدهٔ ۱۲ هم. عنوانها شنگرف. حاشیه نستعلیق. است. و پس از آن سه رسالهٔ فلسفی و ۵- شواهد ربوبیة. ۶- حدوث العالم، ۷- قضا و قدر ۸- خطب ملاصدرا ۹- نامهٔ غزالی میباشد.

کاغذ فرنگی آهار مهره. جلد تیماج مشکی مقوایی.
۳۶۱ گ ۱۵ × ۲۲ و ۱۹ س ۹ × ۱۴.

۶۳۷۳

ش ۴ دفتر ۱۵۰ پ - ۱۷۷ پ. از سفر دوم: المرحله فی علم الطبیعی، تا «ضوء و لون و شعاع» مطابق چاپی دارد. نستعلیق. همان کاتب شمارهٔ پیشین است. و پس از آن اشعار فارسی و قسمتی از «شواهد ربوبیه» که یادشد. است. ش ۱ «شرح تجرید» است.

۸۱۹۹

نستعلیق علی بن محمد حسین حسینی تنکابنی سادات محله یی. در تهران آخر عشر ثانی ذیحجهٔ ۱۲۴۶ ق.

مالك فرهاد میرزا، پارسا تویسر کانی در ۱۳۱۵ش.
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا .
۱۸۵ گ ۲۰ × ۳۰/۵ و ۲۸ س ۱۲/۵ × ۲۳.

(۱۲۹۹) **الحکومة** (فلسفه . عربی)

فی حجج المثبتین للماضی مبدءً زمانیاً

از ابن سینا در یازده فصل در اثبات قدم عالم، که فرید غیلان در « حدوث العالم» آنرارد کرده‌است .(ف .مهدوی ش ٦٤ .ف . دانشگاه۳: ۲۵۵) .

۱۷۰ صدر

ش۵ دفتر ٦۵ر - ۷۷پ ش۱ « تعلیقات» است که در ج۳ ص۴۵۳ گذشت .

(۱۳۰۰) **حلبة الکمیت** (ادب .عربی)

ازشمس الدین محمدبن نوامی مصری شافعی م۸۵۹ ق .است .ودرادب وخمریات میباشد .(سپه ۲: ۵۰۰) ودره ۲ بابست (کشف الظنون: ۱: ٤۵۱) .

۲۸۹۰

نسخ علی یحیی علی حدید حسینی . وتقریظی در پایان نوشته‌است . چندبرگ آغاز وصالی شده است وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج .
۲۱٦ گ ۱٤/۵ × ۲٤ و ۲۵ س (سپه۲: ۵۰۲).

۲۸۹۱

نسخ سدهٔ سیزدهم بی‌نام. صفحه‌هادرجدول زر . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.
کاغذ فرنگی. جلد میشن .
۲۹۳ گ ۱٦ × ۲۹ و ۲۲ س (سپه۳: ۵۰۲) .

۶۸۱۵

نسخ ۲ ج ۱ - ۱۰۸۱ ق. حمزه بن محواد . درهامش آغاز نسخه چندقصیده است .

۱- سابق الاضعان یطوی البیدطی منعما عرج علی کثبان طی

وقصاید دیگر از ابن فارض وحسام الدین عین بن هانی بن سنجر بن بهرام چاچی اربلی درگذشتهٔ ۳ شوال ۶۶۲ ق. مجروحاً ، در ستایش امیر کبیر شهاب الدین قرا طای:

ماللدموع تسیل سیل الوادی احدی برکب العامریة حادی

و قصاید دیگر . عنوانها شنگرف نام سرایندگان درهامش نوشته شده است.

نسخه ناقص است .

آغاز موجود : ولا سبیلا من مخالفته کیف و انا اطوع له ومن النفس للشهوة والکاس للقهوة .

أنجام : ولکن ان ختم الله بغفرانه فکلما لاقیه تسهل وصلی الله علی سیدنا . . . و الحمدلله رب العالمین .

مالك: حاجی عبدالله بن حاجی محمدرضا نجل محمد باقر مازندرانی . خط و مهر محمدرضا در ۱۲۸٤ ق. و مهر درویش موسوی دارد .

کاغذ فرنگی . بی جلد .

۲٤٤ گ ۱۵ × ۲۰/۵ و ۲۲ س ۷/۵ × ۱۶/۵ .

(۱۳۰۱) **حل العقال** (کلام . عربی)

عن عقول من انکر حکم العقل فی الافعال

ازقاضی نورالله شوشتری م ۱۰۱۹ ق . است که در آگره هند، درسه شنبهٔ ٤ ۲ شوال ۱۰۰٤ ق. پایان یافته است .(ذریعه ۷: ۷۱).

آغاز : الحمدلله الذی وهبنا عقولاً . . .

انجام: و یدل علیه قوله علیه السلام: هوالاسرمن الله .ولنختم کلام . . .

۲۰۹۵

ش۲ دفتر. ۴۹۰ پ-۵۱۹ ر. شمارهٔ احاشیهٔ تفسیر بیضاوی است. (سپه ۱: ۱۳۱ و ۴: ۱۴۹).

(۱۳۰۲) **حلل مطرز** (شعر. فارسی)

از شرف الدین علی بن شیخ حاجی یزدی م ۸۵۸ ق. (کشف الظنون ۱: ۴۵۲، ف. ریوذیل ش ۱۹۳ ذریعه ۷: ۷۷-۷۸-ف. دانشگاه ۲: ۳۸۱ و ۶۱۷ ف. مجلس ۳: ۳۷).

۲۷۹۹

ش۲۴ دفتر. ۱۶۷-۱۶۹ بخشی از کتاب است. ش ۱ «حدیث قدسی» است که در ص ۳۰۳ گذشت»

(۱۳۰۳) **حل مشکلات الاشارات** (فلسفه. عربی)

شرحیست از خواجهٔ طوسی بر اشارات ابن سینا، که در نیمهٔ صفر ۶۴۴ ق. آنرا بپایان رسانید، و دومین روایت «سلامان و آبسال» را پس از بیست سال در ۶۶۴ ق. بر آن افزود. او در این کتاب اعتراضهای فخررازی را رد، و از ابن سینا دفاع کرده است (ف، دانشگاه ۳: ۲۵۵، ف. مهدوی ص ۳۵، مدرس رضوی ص ۲۴۶، مقدمهٔ منزوی بر اشارات و ذریعه ۷: ۷۵).

۱۱۷۷

ش۱ دفتر. ۱ پ - ۲۲۲ پ. منطق را ندارد و از طبیعی شروع گشته است.

نستعلیق رضی الدین میرزاجان طولی در اصفهان سه‌شنبه ۶ ذیحجهٔ ۱۰۹۸ ق. متن زیر خط شنگرف. عنوانها شنگرف. و پس از آن شرح «نفس الامر» است.

کاغذ سپاهانی حنایی. جلد تیماج مشکی یک لا.

۲۲۶ گ ۱۴ × ۲۴ و ۲۰ س ۶/۵ × ۱۵.

۱۱۷۹

از منطق شروع شده و آخرش اندکی افتاده دارد. خط نستعلیق بی‌نام و تاریخ درسدهٔ یازدهم یادهم عنوانها شنگرف. اندکی حاشیهٔ محاکمات وغیره‌دارد.

کاغذ اصفهانی. جلد تیماج‌قهوه‌یی‌ضربی‌مقوایی.

۳۷۰ برگ ۱۳×۲۳ و۲۱س ۶/۵×۱۵.

۱۱۸۰

کامل. نستعلیق نظام‌الدین‌احمدبن محمد. در۱شوال ۱۰۴۱ق .عنوانها شنگرف.

کاغذ کبود وحنایی. جلد تیماج سرخ مقوایی‌ضربی درون تیماج قهوه‌یی.

۲۷۵ گ ۱۲×۲۳و۲۰س ۶/۵×۱۵/۵.

۱۱۸۱

از طبیعی تا آخررا دارد. نستعلیق‌سدهٔ یازدهم. عنوانها و نشانهاشنگرف. دو صفحهٔ‌اول و آخر نونویس‌است. بخط حسن حسینی موسوی درع۱ - ۱۲۹۱ق.

کاغذ حنایی سپاهانی. جلد تیماج سرخ مقوایی‌ضربی.

۲۴۰ گ ۱۳ × ۲۰ و۲۳س ۶/۵×۱۷.

۶۳۲۲

ش۱ دفتر. ۱پ - ۱۶۸پ. از طبیعی تا پایان‌را دربردارد. نستعلیق محمد معصوم حسینی رضوی در دوشنبهٔ آخرع ۱-۱۰۵۹ق. عنوانها شنگرف. وسپس نامه‌یی فلسفی از ملاصدرا است.

کاغذ سپاهانی. جلد مقوایی.

گ۱۳×۲۰/۵و۲۳س ۷/۵×۱۷.

۶۳۲۳

نستعلیق سدهٔ دهم تصحیح شده. کامل.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی.
۴۷۷ گ۱۸/۵ × ۲۶و۱۷س۸/۵ × ۱۶/۵.

۶۳۳۴

نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها سفیدمانده . ازاول آلهی‌دارد. پایان افتاده‌است.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱۱۹ گ۱۲/۵ × ۱۸ و۱۵س۵/۵ × ۱۲.

۶۳۳۵

از طبیعی داردوناقص‌است وپایان نیزافتاده‌است . نسخ سدهٔ یازدهم.عنوانهاشنگرف ویا زیرخطشنگرف.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .
۳۰۲ گ۱۲ × ۲۴ و۲۴س۷ × ۱۶/۵ .

۶۳۳۶

از طبیعی تا پایان . نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانهاشنگرف.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .
۲۶۰ گ۱۲ × ۲۲ و۱۹س۶/۵ × ۱۴.

۶۳۳۷

در سه بخش. آغاز و پایان افتاده . نسخ سدهٔ نه‌ودهم.یك‌سرلوح در پایان منطق با زمینهٔ لاژورد و زر، نشانها و عنوانها زر و شنگرف ، برخی صفحه‌ها در جدول زر و لاژورد .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی مقوایی دوره مشکی .
۴۳۵ گ۱۲ × ۲۱ و۲۱س۵/۵ × ۱۲.

۶۳۳۹

از طبیعی تا پایان . نسخ و نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها ، نشانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی مقوایی .
۳۱۵ گ ۱۳ × ۲۰ و ۱۷س ۷ × ۱۳/۵.

۶۶۳۱

فقط منطق را دارد . نسخ محمدعلی کرمانشاهی . در مدرسهٔ سپهسالار قدیم در صفر ۱۳۰۰ ق.
حاشیه بنستعلیق . متن زیر خط سیاه.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج حنایی مقوایی.
۳۹۲ گ ۱۱ × ۱۸ و ۱۱س ۵ × ۱۳.

۸۲۷۸

منطق و فلسفه هردورا دارد . نستعلیق . در پایان منطق تاریخ ۱۰۸۴ ق. هست عنوانها شنگرف و نسخ. صفحه‌ها دردوجدول زر ولاژوردا ست. حاشیه بنستعلیق دارد. یك سرلوح زر در آغاز فلسفه دارد .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی.
۳۱۸ گ ۱۲ × ۲۲ و ۲۱س ۶ × ۱۴.

۸۲۷۹

منطق را ندارد. پایان نونویس است . نسخ سدهٔ دهم. عنوانها شنگرف.
کاغذ سمرقندی. جلد تیماج مقوایی.
۱۷۶ گ ۱۲/۵ × ۲۲ و ۲۷س ۷/۵ × ۱۴/۵.

(۱۳۰۴) **حل المشکلات** (منطق . عربی)

فی بیان المعضلات

در مغالطات منطق است . و برای شمس الدین جمال الاسلام نگاشته شده است.

آغاز: بسمله . رب یسر ... و بعد لما خطربالی ان اجمع عدة من المغالطات و زبدة من المناظرات ... وسمیته حل المشکلات فی بیان المعضلات ...

انجام: وعدمه ضروری . ولیکن هذا آخرمااردنا ایراده فی هذه الاوراق .

٦٦٨٥

ش۳ دفتر ۷۲پ - ۸٦ر . بهمان خط شماره‌های پیشین و چلیپا و پس از آن مغالطات پراکنده از ابن کمونه و خفری و ابی وردی است . ش۱ « تجرید» میباشد که در ۳:۳۱٦ گذشت .

(۱۳۰۵) **حل الموجز** (طب . عربی)

شرحی است بر «موجز القانون» تألیف ابن النفیس قرشی م ٦۸۷ ق . شارح جمال الدین محمد بن محمد آق سرایی م ۷۷۹ ق . (ف . دانشگاه٦ : ۲۲۱۰) .

۷۲۵

نستعلیق محمد مؤمن ماهانی در ٥ ذیحجه۱۰۸۸ق . ص یکم حاشیه سازی با گل و بوته بزر وشنگرف . سرلوح زر وشنگرف ولاژورد . صفحه‌ها در جدول زرین . حاشیه‌ها بنشان (۱۲وس) دارد .

مالك: اعتضادالسلطنه ۱۲۹۷ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .

۲۸۸ گ ۱٦ × ۲٥ و ۲۱س ۸ × ۱۸ .

(۱۳۰٦) **حل و عقد** (نجوم . فارسی)

از قطب الدین عبدالحی لاری است . (ذریعه ج٦: وف . دانشگاه٤ : ۸۸۳ و٦:۲۲۰۸) .

٦۸٦

ش۱ دفتر ۱۰ر - ۷۸پ . نسخ عطاءالله بن محمد زکی منجم سپاهانی در ۲۹ صفر ۱۱۷٦ق .

فهرست آنچه دراین دفتراست:

-٤ر وپ . فایده در رؤیت اهله‌درمقدمهٔ کتاب‌جاماسب.

١- ٤ - ٧٨ . حل وعقد لاری .

- ٧٨پ . فایدهٔ رؤیت اهله‌ومعرفت‌قوس‌النور.

٢- ٧٩ - ٨٠ . عیون‌الحساب .

- ٨١ - ٨٦ . سفید.

٣- ٨٧ - ١٥٣ . تسهیل تعدیل‌قمر که‌در ٤٤٨:٣ گذشت.

٤- ١٥٥ - ١٨٣ . سراج‌الاستخراج .

خط سه قسمت‌اول نسخ ریز عطاءالله منجم در ٢٩صفر ١١٧٦ق.

خط قسمت اخیر «سراج‌الاستخراج» نستعلیق درشت.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج‌سرخ‌مقوایی‌ضربی.

١٨٣ برگ ١٣/٥ × ٢١ و ١٥ و ٣٥س ٨ × ١٦/٥ .

٦٨٧

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف. از ١٣٨ تا پایان یادداشتهااست.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد ضربی‌یك‌لا .

١٤٨ گ ١٧ × ٢٧ و ٢٢س ١٠ × ٢٠ .

٥٩٩

ش٢ دفتر. ٢٥پ - ٩٧ر . در چهارشنبهٔ ٢١ شعبان ١٢٠٧ق. در دنبالهٔ این نسخه فصلی‌است درهیئت. ش ١ «هیئت» میباشد.

٧٤٠٦

نستعلیق محمد =(٤٠+٨+٤٠+٤) در ١٢٢٩ق. آغاز افتاده وپایانش‌بانسخهٔ دانشگاه فرق دارد . اما فهرست مطالب یکی‌است.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی‌یك‌لا .

٧٦ گ ١٧ × ٢٠ و ١٥س ١١ × ١٤ .

۸۲٤۲

ش۱ دفتر. ۳پ - ۷۹ر. نسخ سدهٔ دهم. ص آخر نونویس. نشانها، عنوانها و جدولها شنگرف. و پس از این تا ۸٤ر جدولها است. وسپس «احکام دوازده سال ترکی» است.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ مقوایی.
۸۹ گ ۱۸/۵ × ۲۷/۵ و ۲۲ س ۱٤ × ۲۳.

(۱۳۰۷) **حلیة الابرار** (خبر. عربی)

از سید هاشم بحرینی کتکانی م۱۱۰۷ق. که آنرا برای ایماتی بیک وزیر نگاشته و در ۱۲ ع ۲ - ۱۰۹۹ق. در سیزده منهج بانجام رسانیده (ذریعه ۷ : ۷۹ ف. دانشگاه۳: ۸۲).

۷۵۲۷

ش۱ دفتر. ۲پ - ۸٤پ. و پس از آن مطالب پراکنده است تا گ ۹٦. نویسندهٔ نسخه، محمدعلی کرمانشاهی گویادر ۱۳۱۰ق است.
و پس از آن ۲- «اسامی الذین نزل» که درج ۳ ص ۱۱۵ گذشت. ۳- «شرح شواهد تلخیص» ٤- «شکیات» ۵- «مقیاس المصابیح» ٦- بندهایی از «روض الریاحین» گ ۲۷٦ - ۲۸۷پ ۷- بندی از «شمس المشرقین» ۸- بندی از «مرقات الایمان» گ ۲۹۳پ - ۲۹۹ر ۹- بندی از «تعقیبات» گ ۳۰۰ - ۳۰۳ و سپس پراکنده‌هاست.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ مقوایی.
۳۲۲ گ ۱۲ × ۱۸/۵ سطرها گوناگون.

(۱۳۰۸) **الحلیة اللامعة من البهجة المرضیة** (دستور. عربی)

حاشیه‌ییست از حاج سید محمد باقر شفتی م ۱۲٦۰ق. بر «بهجة المرضیة» سیوطی م۹۱۱ق. (ذریعه ٦: ۲۹) نام مؤلف در پایان نسخه یاد شده است. تاریخ

تألیف عشراوسط رجب ۱۲۰٤ ق. است ودرع ماه تألیف شده درحالیکه هیچ کتاب جزترکیب خالد دردست نداشته است.

٦٨٦٤

دوجزء در یك جلداست.
آغازجزءنخست افتاده: الی تقدیر الفعل لان مع تقدیر الفعل یلزم اضمار کلتین ...
انجام: مابقیت الارض والسماء.
جزء دوم؛ از استثناء تاحروف جررادر بردارد.
انجام جزء دوم افتاده: وانت مبتدأ حذف خبره والثانی.
نسخ شاگردشفتی است که جزءنخستین را درپایان ذیقعدهٔ ۱۲۱۸ ق. بانجام رسانیده است تاپایان «الف لام تعریف» رادارد عنوانها سفید.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی یك لا.
۱۸۲ گ ۱۵ × ۲۰ و ۲۰ س ۹/٥ × ۱٤/٥.

(۱۳۰۹) حلیة المتقین (حدیث اخلاق. فارسی)

از مجلسی دوم است که بخواهش دوستان در ۱٤ باب ویك خاتمه نوشته است (سپه ۱: ۲۵۱ وذریعه ۷: ۸۳ و مشار ۱: ٥۸٥.) تاریخ تألیف ۱۰۷۹ ق. در آخرنسخهٔ ش. ٥۸۰۰ دیده میشود، امادرذریعه ۲-ذیحجهٔ ۱۰۸۱ ق. آمده است.

۸٤ مشیر

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عربیها نسخ. عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی سفید. جلدتیماج مشکی مقوایی.
۱۷۳ گ ۱۷ × ۲٤ و ۱۹ س ۱۰/٥ × ۱۸.

۱۸٦٤

نسخ سدهٔ دوازدهم چندبرگ آغاز نونویس برخی برگها وصالی شده. (سپه ۱: ۲۵۲).

کاغذ فرنگی . جلد تیماجی کهن . وقف سپهسالار .
۲۲۳ گ ۱۷/۵ × ۲۷ و ۲۲س .

۵۸۰۰

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی یک‌طرف افتاده .
۲۳۳ گ ۱۴ × ۲۱ و ۱۹س ۸ × ۱۳/۵ .

(۱۳۱۰) **الحماسة** (ادب . عربی)

از ابوتمام طایی حبیب‌بن اوس (۱۹۰ - ۲۳۱ق) . (ذریعه ۷: ۸۶ - ۸۵) .

۷۱۰۸

نسخ در ۱۲۵۴ق . برای آقامحمد ابراهیم . عنوانها شنگرف . با بحث لغوی و ترجمهٔ فارسی و شرح برخی جاها بعنوان «بیان . . .» . از شعر بوالعنبر ابن تمیم آغاز شده و تا قیس بن زهیر و حدبة‌بن مفتون دارد . و پس از آن متن « لامیة العجم طغرایی » و شعرهایی پراکنده هست .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی یک‌لا .
گ ۱۲/۵ × ۱۸ و ۷س ۱۰/۵ × ۷ .

۷۱۲۵

نسخهٔ کامل . نسخ اسماعیل‌بن محمد خلیفه برای سید محمد خلیل افندی مراد در دمشق آدینهٔ ۲۳ محرم - ۱۱۹۵ق . دو صفحهٔ آغاز در جدول زر است . سرلوح زرین . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلد مقوا .
۹۷ گ ۱۴ × ۲۱ و ۲۳س ۸ × ۱۵ .

(۱۳۱۱) **حمایة الدین** (کلام. عربی)

فی رد ع المنافقین

دریک مقدمه وچندفصل و چندباب و یک خاتمه، بنام وزیرعلی خان وابوالقاسم خان دیوان بیگی میباشد. وتاریخ ۱۰۸۳ ق. درآن دیده میشود.

آغاز: الحمدلله العالم بخفیات الضمایر القادر علی تکوین مدرکات...

انجام: الامن اتی الله بقلب سلیم. جعل الله مع (ناقص).

وشاید تألیف ضامن بن شدقم باشد که مجموعهٔ زیرشامل تألیفهای اوست.

۱٦۳٤

ش۱ دفتر. ۳پ - ۳٦پ. نسخ ترکی غربی سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. گویا نسخهٔ اصل باشد چون خطزدگی دارد. وپس از آن ۲-«هدایة الدین» ۳- «مختصر تحفة الازهار» ٤- «زهرة الانوار» ٥-«نکت اعتقادیة» ٦- «منشأت» از ضامن بن شدقم ۷-«تحفة الازهار» میباشد که در ۳:۳۵۵ گذشت.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.

۲۲۹ گ ۱۵ × ۲۱/۵ و ۲۳س ۸ × ۱۷.

(۱۳۱۲) **حمدوثنا** (فرهنگ عربی. بفارسی)

در لغت عربی بفارسی از رشیدالدین وطواط م ۵۷۳ ق. درسه فصل است. این کتاب در ۸۱۵ ق. بنام «عقود الجواهر» بنظم آورده شده است (فرهنگنامه های عربی بفارسی ص ٥٦-سپه ۲:۱۸٦).

۱۰۷

ش۲ دفتر. نستعلیق محمدامین در ۱۰۹۰ ق. درحاشیه در برگ نخست «الغات مثلثة» نوشته شده است. (سپه ۲:۱۸٦-۱۸۷ و ۲۳۵) ش۱ «کنز اللغه» است.

(١٣١٣) **حملهٔ حیدری** (حماسهٔ مذهبی. فارسی)

درآن غزوات پیغمبر وعلی بطورافسانه آمیزمانند «خاوران نامه» بنظم آمده است. ناظم محمدرفیع خان باذل م١١٢٣ق. است ولیکن او کاررا ناتمام گذارد ودرگذشت وسیرزا ابوطالب فندرسکی آنرا تکمیل کرد. و سپس نجف شاعر چیزهایی برآن افزوده ومکرر چاپ شده است (حماسه سرایی ص٣٧٩. ذریعه ٧: ٩١ - ٩٢ - مشار ١: ٥٨٧).

آغاز:

بنام خداوند بسیار بخش
خردبخش و دین بخش و دینار بخش

أنجام:

بکن غور از انصاف در این سخن
وزان پس تو دانی بکن یا مکن

نام کتاب وسبب نظم در دیباچهٔ منظوم آمده است.

١٦٥

نسخه بخط نستعلیق، بی‌تاریخ در پیرامن سدهٔ یازدهم نوشته شده، چهارستونی در جدولهای زر ولاژورد وشنگرف. دارای ٢٦ صحنه تصویر در صفحات ٨، ١٢، ٢١، ٤٢، ٥٣، ٥٥، ٥٥پ، ٥٦، ٥٧، ٥٨، ٥٩، ٦٠، ٧٣، ٧٤پ، ٧٤، ٧٥، ٨٢، ٨٢پ، ٨٣، ٨٥، ٩٣، ٩٦، ١١٩، ١٤٧، ١٧١، ١٧٣. سرلوح زر و لاژورد. عنوانها شنگرف.

درحاشیهٔ صفحات ٣٣٢ر تا ٣٣٦پ. «رسالهٔ اصطلاحات شعراء» نوشته شده. مهر اعتضاد-السلطنه وقف ١٢٩٧ق. سپهسالار. دارد. گ ٢٥٦ سفید است.

کاغذ اصفهانی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی.
٣٣٧ گ ٢٤ × ٣٦ و ٣٠ س ١٥ × ٢٦.

۷۱۲۷

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف . در پشت نسخه از ملا رفیعا دانسته شده است. آغاز و انجام افتاده است ولیکن متن کتاب برابر نسخهٔ ۱٦٥ میباشد.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

گ ٥/۱۹ × ۳۱ و ۲٥ س ٥/۱٤ × ۲٦.

(۱۳۱٤) **حورائیه** (عرفان. فارسی)

شرحیست بر رباعی ابوسعید ابوالخیر میهنی:

حورا بنظارهٔ نگارم صف زد

رضوان ز تعجب کف خود بر کف زد

یک خال سیه بر آن رخ مطرف زد

ابدال ز بیم چنگ در مصحف زد

این شرح جز شرح احرار موجود در (ف. دانشگاه ۳: ٤۳۳ و ذریعه ۷: ۱۱۲) میباشد و در پاسخ نامهٔ درخواستی نورالدین عبدالرحیم خلوتی پسر شمس الدین محمد مشرقی اقطابی نوشته شده است.

آغاز: جوامع اثنیه وسجامع محامد، حضرت واجب الوجودی را سزاوار است...

انجام: گرمنم آن حرف دراو کش قلم.

۲۷۹۹

ش ۳۵ دفتر. ص ۳۲۲ - ۳۲٦ نستعلیق برای میرزا مزیدالدولة از محمد نصیر حسینی، که در شعبان ۱۰۷٤ ق. نوشته است.

پس از این ص ۳۲٦ - ۳٤۳ شعر و نثر عربی و فارسی در اخبار و فلسفه است.

ش ۱ «حدیث قدسی» است که در ص ۳۰۳ - ۳۰٦ گذشت.

(۱۳۱۵) **حورائیه** (عرفان. فارسی)

شرحی دیگراست بر رباعی ابوسعید ابوالخیر که یادشد.

آغاز: قال الشیخ العارف المحقق المدقق صاحب‌البسط و الشهود . . . ابوسعیدبن ابی‌الخیر ... حورا بنظارهٔ نگارم صف زد. . . حورا اشارت است بقدوسیان لاهوتی ...

انجام: وقوت روحانیت شیخ قدس‌سره‌عند قرائته‌چنانکه گفته‌شد. والله‌اعلم.

۲۹۱۱

ش۵۰ ص۲٤۸ - ۲٤۹ درمتن و هامش‌وسپس اشعار شیخ‌محمدشیرین مغربی‌است. خصوصیات این «جنگ» درص ٦۰-٦۳ گذشت.

(۱۳۱٦) **حورائیه** (عرفان. فارسی)

شرحیست دیگر برهمان رباعی، غیرازدو شمارهٔ پیشین.

آغاز: بسمله. حمد بی‌حد احدی‌را سزاوار است که جمیع جوامد خود را مشتق...

٦٤۰۹

ش٤ دفتر. ۹۳پ - ۹٦ر. ش۱ «جام جهان نما» که در ص۳ گذشت.

(۱۳۱۷) **حیاة‌الایمان** (کلام. فارسی)

در رد شیخیان و مؤلف در آن توحید وعدل‌را بیان کرده‌و سه مسئلهٔ دیگررا نوید داده که بنگارد. از مرتضی‌بن محمد حسن شیخ‌الاسلام رشتی است، که برای

مظفرالدین شاه نوشته‌است (ذریعه۷:۱۱۷ و صفحهٔ عنوان نسخهٔ زیر) مؤلف شاگرد میرزا حبیب‌الله رشتی م۱۳۱۲ق. وشربیانی است.

آغاز: الحمدلله الذی جعل صحیفة عالم الایجاد مرآة لمشاهدة العوالم الملکوتیة ...

أنجام: وسعادت تألیف‌را واجد گردم. واللهم وفقنالاتمامها بحق محمد ... اجمعین.

٤۰۲مشیر

نسخ حسین بن محمد کاظم طهرانی رشتی،در پنجشنبهٔ۲۵ شعبان۱۳۱٤ق. عنوانها شنگرف. سرگذشت مؤلف در صفحهٔ عنوان‌هست.

کاغذ فرنگی آهار مهره. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

٤۰ گ۱۷/۵×۲۲ و۱۹س۹×۱٦/۵.

(۱۳۱۸) **حیاة‌الحیوان** (جانورشناسی.عربی)

درجانورشناسی‌است‌واز کمال‌الدین محمدبن عیسی دمیری‌شافعی‌م۸۰۸ق. (کشف‌الظنون۱:٤۵۷ - معجم‌المطبوعات‌ص۸۸۷). تاریخ تألیف درنسخه های زیر رجب۷۷۳ق. آمده‌است.

۳۲٦٦

نسخه تمام نسخ پاکنویس از نسخهٔ‌اصل. عنوانها در متن‌وهامش بشنگرف.

مالك: احمد خرناجی در۱۰۲٦ق.

کاغذ سمرقندی سفید. جلد تیماج سبز مقوایی تازه.

٤۳٤ گ۲۰×۲۹و۲۹س۱٤×۲٤.

۳۲٦۷

نسخهٔ کامل‌است اما کوچکتر از نسخهٔ پیشین میباشد، وشاید مختصری‌باشد که چلبی

یاد کرده است . نسخ سدهٔ یازدهم . یك برگ آغاز و دو برگ پایان نونویس است . عنوانها شنگرف .

کاغذ سمرقندی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی .

۲۶۳ گ ۱۴ × ۲۵/۵ و ۲۷ س ۸ × ۱۸ .

۳۲۶۸

نسخ ابوضیاء علی‌بن حسن‌بن علی خولانی شافعی وفائی . خرقه‌در یکشنبهٔ ۲۵ ع ۱ - ۹۹۴ ق. عنوانها ونشانهاشنگرف . سرلوح بازر ولاژورد . جدولها زرولاژورد .

کاغذسپاهانی نخدی . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی کناره‌سرخ ودرون سبز.

۴۵۳ گ ۱۷ × ۲۶/۵ و ۳۰ س ۱۰ × ۲۰ .

۳۲۶۹

از حرف عین تا پایان کتاب‌را دارد . نسخ بی‌نام‌در پنجشنبهٔ ۲۱ رمضان ۸۳۲ ق . در ۸۴۴ ق . مکین طوغان شیخ طرخان آنراخوانده است .

صفحهٔ عنوان مذهب و دارای ترنج زر وسرلوح‌زراست .

سید اسماعیل خاتون‌آبادی آنرا بمبلغ سبع هزارات در ۱۰۶۱ ق . بناصربن حسین کربلایی فروخته‌است .

مالك:در ۱۰۲۷ ق . رفیع‌الدین‌محمدبن‌جلال‌الدین‌محمدحسینی‌دراردبیل‌ونیزدراصفهان درسه‌شنبهٔ ۱۵ رجب ۱۰۶۱ ق . بدست قطب‌الدین‌محمدبن شیخ‌علی‌شریف‌لاهیجی‌بوده که‌شاید اشکوری‌صاحب «محبوب‌القلوب» باشد

کاغذ سمرقندی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی.

۲۱۲ گ ۱۷ × ۲۶ و ۲۱ س .

۳۲۷۱

کامل‌است . نسخ ملاآقا تبریزی است که برای کتابخانهٔ عمیدالملك امیراصلان قاجاروالی گیلان در ۱۲۸۵ ق . نوشته .عنوانها شنگرف . جدولها زر ولاژوردو شنگرف.

کاغذ فرنگی‌سفید . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .
۳۶۲ گ ۲۱×۳۵ و۲۷س ۱۲×۲۰ .

۳۲۷٤

نسخهٔ کوچك کامل (در نسخه «وسطی» نامیده شده‌است) نسخ ابراهیم‌مکی در ۱۱ محرم ۹۹۹ق. یک سرلوح زروشنگرف ولاژورد در آغاز دارد . جدولها زرولاژورد. عنوانها، نشانها شنگرف اند کی حاشیه در صفحهٔ آغاز هست .

مالك: داود بن آقاخان نوری در ۱۲۷۵ق . واعتضادالسلطنه ۱۲۹۶ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی سوخت‌زر کوب . یک ترنج درمیان .
۳۰۱ گ ۱۷×۲۷ و ۲۳س ۹×۱٦ .

٦۸۱۷

انجام افتاده و بدینجا میرسد : «الیعسوب اسم مشترك... کمایدبر الملك امر رعیته» نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف جدول لاژورد. برگ دوم نونویس است .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی .
۳٤۳ گ ۱۹×۲۸ و ۲۱س ۱۳×۲۰ .

۸۲۵٦

کامل . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها ونشانها شنگرف ودرشت. صفحه‌ها دردوجدول؛ بزرگ سرخ ، کوچك زرولاژورد . سرلوح زرین کوچك .

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی‌ضربی مقوایی .
۳۰۷ گ ۲۲×۳۵/۵ و ۲۹س ۱٤×۲۵/۵ .

(۱۳۱۹) **حیاة القلوب** (تاریخ . فارسی)

سرگذشت پیغمبران و پیغمبراسلام و امامان‌است، درسه جلد، وازمجلسی‌دوم

محمدباقرم ۱۱۱۱ ق. وبارها درایران چاپ‌شده است (ذریعه ۷: ۱۲۱. مشار ۱: ۵۸۹.)

۵۳۶۹

نستعلیق محمد اسماعیل بن استاد آقا بابا بزاز تهرانی در ۱ - ع ۲/ ۱۲۶۰ ق. عربیها بشنگرف.

کاغذ فرنگی. جلد روغنی با گل و بوته، درون سرخ بایك گل نرگس.

۲۳۲ گ ۱۵/۵ × ۲۴ و ۱۶ س ۹/۵ × ۱۷.

(۱۳۲۰) حیاة النفس فی حضرة القدس (ادب. عربی)

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعد؛ فیقول احمدبن زین الدین الاحسایی انه قد التمس منی بعض الاخوان... ان اکتب لهم رسالة فی بعض ما یجب علی المکلفین من معرفة اصول الدین... و سمیتها حیاة النفس فی حضرة القدس... ورتبتها علی مقدمة و خمسة ابواب و خاتمة، کل باب یشتمل علی فصول و مقدمة...

أنجام: فانه ولی کل خیر، وصلی الله علی محمدو آله الطاهرین... والسلام علی تابعی الهدی.

۱۲۱۴

ش۷ دفتر. ۱۰۹ پ - ۱۴۰ ر. بخط نسخ است «رساله‌های رشتی» دیده‌شود.

۱۲۲۳

ش۳ دفتر. ص۷ - ۳۱ «رساله‌های احسائی» دیده‌شود.

۱۳۲۲

ش۲ دفتر. ۱۳۸ پ - ۱۶۱ پ. پس از این شعرهای علی است و روایتهایی چند. نسخ اسماعیل موسوی تولمی رشتی در ۱ رمضان ۱۲۳۹ ق. ش۱ «اصول دین» که در ۳: ۱۵۲ گذشت.

۱۳۳۱

ش۲ دفتر. ۴۷پ – ۷۷پ . نسخ عبدالمطلب که برای مشهدی محمد تهرانی در ۱۲۴۸ق. نوشته‌است عنوانها شنگرف ۱۴س. ش۱ «مشاعر» است.

۸۰۹۰

ش۴ دفتر. ۱۷۴پ - ۱۹۴ر . نسخ ۱۲۴۸ق. پس از این لغات «مفتاح الفلاح» است. درسه صفحه. ش۱ «شرح دیوان علی» است.

(۱۳۲۱) **حیرت الابرار** (شعر داستانی. فارسی)

یکی از پنج گنج نوائی علیشیر ۸۴۴-۹۰۶ق. است (سپه ۲: ۵۳۸ - ۵۴۱ - ذریعه ۷: ۱۲۵) .

۳۶۶

ش۱ دفتر. وپس از آن ۲- «لیلی ومجنون» ۳- «شیرین وفرهاد» ۴- «سبعهٔ سیاره» ۵- «سدسکندری» است.

نستعلیق سالهای ۱۰۱۲ ، ۱۰۶۵ و ۱۰۷۷ق. و در پایان «سبعهٔ سیاره» نام نویسنده صالحی خراسانی آمده‌است ، بایك مهر بادامی بدین سجع [غلام شاه عباس است، مرجان] و شاید از امیران درباروی بوده‌است . عنوانها شنگرف است . وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج .

۲۷۴ گ ۳۲/۵ × ۲۱ و ۲۵س.

۳۶۹

ش۱ دفتر. وپس از آن ۲- «لیلی ومجنون» ۳- شیرین و فرهاد » ۴ - سبعهٔ سیاره » و ۵ - «سدسکندری» میباشد.

نستعلیق سدهٔ دهم . برگ نخست و پایان نونویس است. در پایان «شیرین‌وفرهاد» مهری گرد باسجع [محترمه سلطان بیگم بنت‌السلطان الغازی‌سلیمان] ودورادور آن‌دوازده کنگره دارد که در آن نامهای خدانوشته شده‌است، نسخه‌در کتابخانهٔ دختر سلطان‌سلیمان بن سلطان سلیم‌عثمانی ۹۲٦-۹۷٤ق. بوده، ومهر بالادردیگر منظومه‌های این‌دفتر نیز بوده و پاك شده است . برخی برگها وصالی شده ، عنوانها شنگرف. وقف سپهسالار.

کاغذ بخارایی. جلدتیماجی .

۳۲۰ گ ۱۷ × ۲٤/٥ و ۲۱ س.

(۱۳۲۲) **الحیل** (فیزیک. عربی)

(کتاب...) (۱)

درجرثقیل ازطبیعی قدیم است . در صفحهٔ عنوان نسخهٔ شمارهٔ ۷۰۸/٥ (گ ۲۸ ر) که ترجمه یست ازاین کتاب آمده‌است « کتاب ترجمة الحیل لبنی‌موسی » ولی چنین نیست ، چه کتاب الحیل بنی موسی در فهرست برلین (ش ٥٥٦۲) شناسانده شده‌وجز این نسخهٔ ماست وبگواهی نسخهٔ ما و بروکلمن این کتاب ازابوالعز (المعز) بن ابی بکر بن اسماعیل بن زراد (الرزاز) الخوزی (الجزری- الجوزی) ملقب ببدیع الزمان (۲) میباشد که بنام الناصرلدین الله ابوالعباس احمد امیرالمؤمنین (٥۷۵-٦۲۲) در پنجاه‌شکل (قضیه) و شش نوع ساخته است (آداب‌اللغه جرجی زیدان ۳ : ۲۵۳) در نسخهٔ ش ۳۵۹ کتابخانهٔ بهار هند که‌مانند این نسخهٔ‌ما ودرشش نوع است و بنام « فن جرثقیل خوانده شده نیز این کتاب بنام « کتاب حیل بنی موسی» یاد گردیده‌وفهرست مطالب کتاب درفهرست آنجا آمده‌است (فهرست بهار ۲ : ۳۹۳)

۱- ابن ندیم از کتاب‌الحیل لاحمدبن موسی (ص ۳۷۹) و« کتاب الحیل‌لبنی موسی المنجم» (۳۹۷) یاد نموده، دو نسخه‌ازآن در واتیکان و گوته هست (مصاحب :ص-۱۰٦).

۲- نام ولقب مؤلف در نسخه‌ها یکسان نیست

در فهرست رامپور بنام رسالة فی رسم الات الساعة المعروف بالبنکام (ص ٤١٤) ودر فهرست پاریس .شس ٢٤٧٧ ص ٤٣٩ بنام کتاب البناکیم از نسخه یی ازاین کتاب تألیف ٦٠٢ ق. یادشده است. بروکلمن (١: ٤٩٤ و پیوست ١: ٩٠٢) نیز نسخه های همین کتاب رانشان داده وازان بنام «کتاب فی معرفة الحیل الهندسیة» یا «الجامع بین العلم والعمل النافع فی صناعة الحیل» یاد نموده است.

نسخه یی که درفهرست پاریس شناخته شده است مورخ ٨٩٠ ق. می باشد، ودر آن آمده که این کتاب در سال ٦٠٢ ق. ساخته شده است.

عبارت زیردر نسخهٔ بهار دیده می شود:

[عنداتصالی بخدمة الزعیم الصالح ابی الفتح محمودبن محمدبن قرا ارسلان (٥٩٧-٦١٨ ق.) زعیم دیار بکرسن آل ارتق ابقاه الله و ذالک علی اثر خدمتی ابیه و اخیه خمس و عشرین سنة اولها سنة سبعین و خمسمأة الی ان افضی الامر الیه ...]

ازعبارت بالاچنین بر میاید که مؤلف ازنزدیکان و شناختگان ابوالفتح محمود ارتقی ٥٩٧-٦١٨ ق. فرمانروای دیار بکر می باشد، و همودرسال ٦٠٢ ق. وگویا در شهرآمد بود که این کتاب را برای او ساخته است.

فهرستی بدینگونه در دیباچهٔ نسخهٔ ما آمده است:

النوع الاول: فی عمل بناکیم وقیل فیاکین.

« الثانی: فی عمل اوان وضوء یلیق بمجالس الشراب.

« الثالث: فی عمل اباریق وطساس للفصد والوضوء.

« الرابع: فی عمل فوارات فی برکة متبدل وآلات الزمر الدائم.

« الخامس: عمل آلات رفع الماء من غمرة.

« السادس: عمل اشکال مختلفة غیر متشابهة.

باری این کتاب اصل عربی کتاب حیل شماره های ٧٠٧ و ٧٠٨ این کتابخانه است.

آغاز: قال الشیخ رئیس الاعمال بدیع الزمان ابوالعزبن اسماعیل بن الزراد

الخوزی رحمة‌الله علیه: الحمدلله المبدع صنعه‌فی السمائیات، المودع اسرارحکمته فی‌الارضیات، فهی نسخة‌من عالم ملکوته ... فانی تفحصت من کتب‌المتقد مین و اعمال‌المتاخرین اسباب‌الحیل فی‌الحرکات الرحائیة والآلات‌المتخذة‌للساعات ... و نقل‌الاجسام بالاجسام عن‌المقدمات الطبیعیة ...

انجام: الفصل‌الخامس فی کیفیة‌القسمة التی قسمت بها‌الدائرة لمخرج‌الماء و ذلک یکیل‌الماء اذا فرض‌الماء المکیل فی‌الخابیة ۱٤٥ کیلا ... (پس از دو صفحه‌ونیم:) وهوبرج‌الحمل وهو(یط) درجة‌من‌الغیرالمعثرة (افتاده).

۷۱۲

نسخ سدهٔ ۱۱ و ۱۲ یك صفحه شکل‌مکانیکی‌رنگی دارد (در ۹ برگ‌بپایان‌مانده)
مالك : اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰ق. ووقف سپهسالار در ۱۲۹۷ق.
کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی‌ضربی.
۲۳۵ گ ۱٤×۲۲-۱۵س۷/۵×۱٤ .

(۱۳۲۳) (فیزیک.فارسی)

حیل

(رساله‌در...)

این رساله ترجمه‌یبست ازکتاب‌الحیل شمارهٔ ۷۱۲ و دارای یک مقدمه‌وشش نوع و هرنوع چندشکل و هرشکل چندفصل میباشد. و نخستین نوع آن «عمل پنکام» است‌ودر آن‌آمده: که این کتاب، یعنی‌اصل عربی‌آن،در زمان امام ناصرلدین‌الله ابو العباس‌ساخته شده است. دونسخه که دراین کتابخانه هست یکسان نیست. مترجم رساله چنانکه در نسخهٔ شمارهٔ ۷۰۸/۵ آمده است :محمدبن داود علوی شادی آبادی‌است(۱).

۱- در فهرست پاریس ۱۱٤۵و a ۱۱٤۵ ازکتاب حیل یاد گردیده‌است.

۷۰۷

این نسخه از پایان اندکی نسبت بنسخهٔ ۷۰۸ کم دارد و بجای آن افزوده‌هائی نیز در آن هست .

اغاز : بسمله . رب‌سهل و یسر ولا تعسر. شیخ ابوالعزبن اسماعیل زراد خوزی رحمةالله‌علیه، رئیس اعمال‌و بدیع‌الزمان بود چنین گوید: که‌تفحص کردم از کتابهای‌متقدمان و علمای متاخران، اسباب حیل ازحرکات شبیه بروحانیه، و آلات‌مستقدمهٔ ساعات سنوی‌و زمانی‌را، ونقل‌اجسام‌باجسام از مقدمات طبیعی...

أنجام: و خواهند که بریزند شیرك‌رابه‌پیچند، آب از دهن شیرك بصحنه‌آید . و صورت طشت با اسباب مذکور اینست.

ازس٤ گ١٦٤ر.تا پایان بانسخهٔ ۷۰۸ اختلاف دارد.

نسخ سدهٔ ۱۱ هم .شکلهای مکانیکی رنگارنگ. جای عنوانهاسفیدمانده‌است.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج حنایی یك‌لا.

١٦٤ گ٢٠/٥ × ٢٥/٥ و١٩س١٤ × ٢٠/٥.

۷۰۸

شمارهٔ پنجم دفتراست،و مکرر شمارهٔ پیشین،ولی‌درست باآن یکسان نیست وچنین آغاز میشود:[برقرص و بر باطن او ناودانست‌و بروی مری اجزااست ...]برابر باس١٦ گ رش۷۰۷ در فصل پنجم.

أنجام : منتسب کرده وایستاده کرده‌شد. والله‌اعلم بالصواب.

تمت‌الکتاب ترجمهٔ حیل ابوالعزیزبن اسماعیل الزراد الخوزی رحمةالله علیه،علی یدالعبدالحقیر ...

در این نسخه چندبرگ‌افزوده هست .ازسطر ۹ برگ٢٤٦پ.تا آخر٢٥٩ر. یکی از فصلهای افزوده شده شرحی‌است بعنوان [لغاتی که آنرااین کتاب شامل‌است] . ودرآن اصطلاحاتی‌را تفسیر کرده‌است.

این ترجمه مثل اصل شش نوع دارد ، و هر نوع مرتب بر چند شکل و هرشکل دارای چند فصل می باشد .

این رساله در این نسخه پس از برگ ۲۷ آغاز شده و تا برگ ۲۰۹ پایان می یابد و در بالای برگ ۲۸ نوشته شده : [کتاب ترجمة الحیل لبنی موسی وسقط من اوله عدة اجزاء والمترجم محمد بن داود العلوی الشادی آبادی] .

(۱۳۲٤) **الحیل** (فیزیک . عربی)

مقالة فی...

در این گفتار از شناخت ساعت ، وآیینهٔ سوزان ، وپنجره و روشنایی خانه ، وساختن انگشتری ومکحلهٔ ساعت گفتگو شده است .

آغاز: فی اتخاذ خاتم لاخراج الساعات: اذا اردت اتخاذ خاتم لاستخراج الساعات ، فصغ خاتماً مدور الحلقة علی البرکار کصناعة الصفیح ...

انجام: یکون سمت القبلة فی ذلک البلد . وصورة الرخامة هذه (انتقل من نسخة سقیمة والله اعلم) .

۷۰۸

شمارهٔ سوم دفتر است ۸پ -۲۲ر . در برگ ۲۲ شکلی ، زیر عنوان « مطرر خامه» دیده می شود . ش ۱ « کرة یدرور بذاتها» میباشد .

(۱۳۲۵) **الخابیة** (جفر . عربی)

در جفرو رمل است .

آغاز: بسمله . اعلم ان تهب المرزبان شاهانشاه ابن الجان فالجان هو المستتر الخبیر اللطیف الفاعل ...

أنجام: والقوة تصلح نسبته الیه ، لانه غیر عاجز عن شیء . والحمدلله وحده...

۵۷۱

ش۲ دفتر. ۲۵پ - ۴۵پ. نسخ مصطفی بن عبدالغنی انصاری جفری اعدادی رمال در احمدآباد گجرات. در تاریخ آن ۱۰۴۱ق. گوید:

چون علم از اهل بیت مرسلین است «کتاب خابیه» تاریخ اینست

(گ ۴۵پ) ش۱ «خافیه» است.

(۱۳۲۶) خاتمه (جغرافیای. فارسی)

در جغرافیای آسمان و زمین است.

آغاز: بر رای ارباب خبرت و اصحاب بصیرت پوشیده ...

انجام: زبخشایش فرو مگذار سوئی.

۲۹۱۶

ش۲۱ دفتر. ۳۸۹ر - ۴۹۱ر. ش۱ «جنگ» که در ص۷۲-۷۴ گذشت.

(۱۳۲۷) الخافیة (جفر. عربی)

جفر...

در علم حروف و اعداد وجفر منسوب بامام جعفر صادق است.

آغاز: بسمله. عن اهل دراسة الکتب عن خزانة علم لسلیمان بن داود (ع) عن آصف بن برخیا... عن ذی القرنین عن زبر الاولین عن سفر آدم؛ تفسیر اسماء الرسوم بهجاء اهل اللغات وهی زبرأ حرف الف. ب. ت ...

أنجام: هذه اثنان وعشرین باباً من ابواب المتصل حرز و جلب للسلطان ولکل ماترید. هذا آخر الکتاب، والله اعلم بالصواب.

۵۷۱

ش۱ دفتر. ۱پ - ۲۵پ. نسخ مصطفی بن شیخ عبدالغنی انصاری در سدهٔ یازدهم

همان نویسندهٔ شماره‌های دیگر. عنوانها شنگرف. و پس از آن ۲- خابیه ۳- ترجمهٔ جفرخابیه است که در ۳:۴۰۳ گذشت.

کاغذ هندی زرد. جلد تیماج سبزیك لا.

۷۰ گ ۱۶×۲۶ و ۲۱س ۱۰×۱۷.

(۱۳۲۸) **الخبر الواحد** (اصول فقه. عربی)

رسالة فی....

در این رساله از خبرواحد بحث شده است.

آغاز: بسمله. اختلف الاصولیون فی جواز ان یجعل الشارع خبرالواحد العادی

أنجام: و بعد التنزل عن المقامین یقول بما یکون محمد ابن بابویه عند تکلمه بهذا الکلام.

۹۰۴

ش۲ دفتر. و بخط نسخ است. ش۱ «اصول فقه» در ۳:۱۰۰ گذشت.

(۱۳۲۹) **ختم الغرائب** (شعرعرفانی. فارسی)

مثنوی است منسوب بخاقانی شیروانی، که بتقلید «حدیقة الحقیقه» از سنایی ساخته شده و نسخهٔ ۲۷۲ بیش از ۶۴۴ بیت ندارد و ۱۲ بیت آن در سپه ۲: ۵۰۳ چاپ شده است.

و در نسخهٔ ۶۰۰ تنها دو دیباچه هست که بنام «دیباچهٔ ختم الغرائب» ثبت شده و مانند دیباچه «تحفة العراقین» میباشد. (سپه ۲: ۴۶۳ و ۵۰۳: ۳۷۱) دیباچهٔ نخست بنام ابوالمعالی محمدبن علی بن ابومنصور است.

آغاز نسخهٔ ۶۰۰: بسمله. مقدمه کتاب ختم الغرایب نفثة المصدور الی

قدوة الصدور خیرما ماعتصم المرء بحباله کلمة العجز مع قصور باله . . . تحفه تذکره ییست بل تبصره عقلای عهدرا . . .

أنجام: رعایت کرم واکرام تواند بود لازال منعماً، مازال تبدل الکبیروتقبل الیسیر، والسلام.

۲۷۲

ش۲ دفتر است. (سپه۲: ٤٦٩ و٥٠٣) ش۱ «تحفة العراقین درج۳: ص۳۷۱ گذشت.

٦٥٥

ش۱ دفتر . ۱ر - ۲۷پ . مورخ ۱۰۳۵ق. دیباچه ییست که شباهت بدیباچه تحفة العراقین دارد. (سپه۲: ٥٠۲) نستعلیق عبدالباری بن عطاءالله نوری نطنزی که دفتررا از ۱۰۳۵ تا ۱۰۳۷ق. نوشته است . عنوانها، نشانها . شکلها شنگرف.

وسپس ۲- «سی فصل» ۳- «میزان الحساب» ٤- «هیئت» ٥- « حساب » که درص۳۱٥ گذشت ٦- «خلاصة الحساب» میباشد که درص۳۸۲ میآید.

کاغذ سپاهانی زرد. جلد تیماج سرخ ضربی یك لا.

۱٥۲ گ ۱۰ × ۱۷ و ۱۹ س ٥ × ۱۲.

(۱۳۳۰) **ختم الغرائب** (شعرعرفانی. فارسی)

شرحیست بر قصیدهٔ خاقانی که درآن بیت:

ازین دشتی سماعیلی ایام ازین جوقی سرائیلی برزن
عمود رخش‌را سازند قبله زنند آنگاه تهمت برتهمتن

شرح شده است و از محمدبن خواجکی گیلانی استرابادی است.

آغاز: حمدی چون رحمت ایزد متعال بی پایان و شکری چون نعمت کریم ذوالجلال فراوان ذاتی‌را شایسته و سزاواراست که . . . اما بعد چنین گوید . . .

محمدبن خواجکی گیلانی استرابادی . . . و این نسخه‌را «ختم الغرائب» نام نهاده شد . . .

أنجام : و در اینجا نیز ذکر آن کرده دوم سدان سدرا میگویند.

۱۴۵

ش۱ در مجموعهٔ برگهای (۱ - ۹۸ر) را گرفته خط نستعلیق عنوانها شنگرف . و پس از آن ۲-«شرح دیوان ابو الفرج ۳-«شرح ابیات» ٤- «افعال اختیاری» میباشد که در ۳:۱۷۸ گذشت. در تاریخ پنجشنبه ذیقعدهٔ تخاقوی‌ئیل ۱۲۶۵ نوشته‌شده‌است.

کاغذفرنگی آهار مهره . جلدتیماج سبزیك‌لا.

۱۳۶ گ۱۶×۲۲ و ۱۲س ۹×۱٤/٥.

(۱۳۳۱) **خداوندنامه** (شعرتاریخی. فارسی)

فتح‌علی‌خان صبا ملك‌الشعرای کاشانی که‌شهنشاهنامه‌رابرای فتح علی‌شاه در تاریخ او سروده بود، این کتاب‌را در تاریخ اسلام در سه‌هزار بیت سروده است (ذریعه۷: ۱٤۲ ف. دانشگاه ۲:۱۱۰ - حماسه‌سرایی‌ج۱ص۳۸۵).

آغاز:

بنام خداوند بینش نگار خردآفرین آفرینش نگار

انجام :

کشان جان‌روشن بمینودرست دگرهوشها خار تندآذراست

۱٦٤

نستعلیق چهار ستونی از زین‌العابدین بن علی همدانی در شوال ۱۲٤۲ق. در دو جدول زر ولاژورد.عنوانها شنگرف، یك‌سرلوح‌در برگ۲پ .ودوصفحه حاشیه‌سازی بازر وشنگرف‌ولاژوردداردد.

وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.
کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.
۲۶۳ گ ۲۶ × ۳۹ و ۲۳س ۱۶ × ۲۷.

۳۱۹

نستعلیق سدهٔ چهاردهم . چهارستون در متن‌ویك ستون در حاشیه دارد.عنوانها شنگرف . صفحه‌ها دردوجدول زرو لاژورد.در آغاز یك‌سرلوح و دوصفحه حاشیه سازی و میان‌سطور زر اندود دارد.

کاغذ فرنگی جلد تیماج سبز ضربی مقوایی.
۱۸۶ گ ۲۶ × ۴۰ و ۲۵س در متن ۲۰/۵ × ۳۹ باحاشیه.

(۱۳۳۲) **الخرایج والجرایح** (کلام.عربی)

در معجزات امامان شیعه و منسوب به راوندی سعیدبن هبةالله م۵۷۳ق.در بیست باب‌است (ذریعه۷: ۱۴۵) وهمراه « کفایةالاثر » دره ۱۳۰ق. در تهران چاپ شده است.

۸۱۴۹

ش۱ دفتر.۱پ - ۲۰۴ر . از نیمهٔ باب نخستین در کشتن‌مغیرة بن ابی‌العاص،تاآخررا دارد.نسخ‌ولی بن‌محمددر ۱۰۹۴ق.در ۱۰۹۶ق. تصحیح‌شده است.عنوانها، نشانهاشنگرف. ۲۴۵ برگ شمار دارد.وپس‌از آن «امامت»است که در۳: ۱۹۰ گذشت.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی مقوایی بابرگردان.
۲۲۵ گ ۱۹ × ۲۹/۵ و ۲۳س ۱۱/۵ × ۲۰.

۸۴۲۰

آغاز افتاده نیمهٔ دیباچه‌را دارد.نسخ حاجی محمدباقر درسه‌شنبه۱۵ع۱/۱۰۶۶ق.

باگواهی محمد باقر مجلسی در بارهٔ مقابله و تصحیح بخطاو، بی‌تاریخ .عنوانها و نشانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج زرد ضربی‌مقوایی .

۲۵۷ گ۱۲×۲۱/۵ و۲۱س۶/۵×۱۴/۵ .

(۱۳۳۳) **الخراجية** (فقه .عربی)

الرسالة . . .

محقق اردبیلی احمد در خراج دوساله دارد،نخستین آنهااین کتابست که‌در حاشیهٔ «دررالفوائد «فی‌شرح‌الفرائد آخوندخراسانی وشیخ انصاری،چاپ ۱۳۱۸ ق. تهران ص۳۲۳ - ۳۳۵ چاپ شده‌است(ذریعه۷:۱۴۴) .

۱۴۴۶

ش۴ دفتر . ص۲۴۲ - ۴۳۱ ش۱ « حاشیهٔ شرح تجرید » که در ص۲۰۹ - ۲۱۰ گذشت .

(۱۳۳۴) **الخراجية** (فقه .عربی)

الرسالة . . .

دومین رسالهٔ محقق اردبیلی‌است درین موضوع ، که‌در حاشیهٔ صفحهٔ ۳۳۶- ۳۴۱ کتاب«دررالفوائد» یاد شده چاپ شده‌است (ذریعه۷:۱۴۴) .

۱۴۴۶

ش۵ دفتر . ص۴۳۲ - ۴۳۵ . نستعلیق محمد علی گلپایگانی . در۱۱۱۷ق.
عنوانها ، نشانها شنگرف‌درص۴۳۷ حدیث‌هااست و درص۴۳۸ بحثی در اجزاء سه گانهٔ علوم .ش۱«حاشیهٔ‌شرح تجرید» که‌درص۲۰۹ - ۲۱۰ گذشت.

(١٣٣٥) **الخراجية** (فقه . عربی)

الرسالة ...

از محمد تقی بن محمد ملا کتاب احمدی بیانی نجفی است .

آغاز: بسمله . الحمدلله باسط الارض بقهر عزیز سلطانه ... اما بعد فیقول ... محمد تقی بن محمد الشهیر بملا کتاب الاحمدی البیانی ...

انجام سبیل الرشاد فی المعاش والمعاد، انه الرؤف الرحیم بالعباد . ولیکن هذا آخر مانورده فی هذه الرسالة ونرسمه فی هذه العجالة ... وآله الطاهرین .

٦١١٣

نسخ و نستعلیق سدهٔ سیزدهم .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ یك لا .
٦٧ گ ١٠/٥ × ١٥ و ١٦ س ٧/٥ × ١١/٥ .

(١٣٣٦) **الخراجية** (فقه . عربی)

الرساله ...

از شیخ علی بن عبدالعالی است و بچاپ رسیده است (ف . دانشگاه ٦ : ١٩٠٠)

آغاز : الحمدلله حمداً کثیرا کما هو اهله ...

انجام : والدلائل المذکورة اولا یقتضی الصرف الی ماذکرناه . والله اعلم .

٧٥٠٢

ش ٥ دفتر . ١٦٥ پ - ١٦٩ پ نسخ محمدعلی کرمانشاهی ١٣٠٤ ق . ش ١ «درهٔ فاخره» جامی است .

خردنامهٔ اسکندری (۱۳۳۷). (شعر داستانی. فارسی)

یکی ازهفت اورنگ عبدالرحمان جامی م۸۹۸ق. است و پنجمین آنهامیباشد در ۲۴۰۰ بیت (ف. دانشگاه۲: ۳۲۹. ف. مجلس۳ : ۱۰۸ ذریعه۷: ۱۴۷. حکمت جامی. ص ۲۰۱۰).

۳۲۸

نستعلیق سدهٔ دهم. صفحه‌ها در دوستون. درجدول زرولاژورد. عنوانها شنگرف. یك سرلوح در آغاز بازروشنگرف ولاژوردداردد.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۸۱ گ ۱۲×۱۹و۱۵س ۷×۱۳.

۳۲۹

نستعلیق سدهٔ یازدهم. صفحه‌ها در دوستون. درجدول زرولاژورد. عنوانهازرین یك سرلوح در آغاز به‌زر ولاژورد ومشکی است.

کاغذ سپاهانی. جلد روغنی مشکی مقوایی با گل‌وبوته.

۸۲ گ ۱۱×۱۹و۱۵س۷×۱۴.

۳۵۲

ش۲ دفتر. ۱۸پ - ۴۶ر. ش۱ «سلامان و ابسال» است.

۳۵۴

ش۵ دفتر. ۱۵۹پ - ۱۸۷پ. در سه شعبان ۱۰۳۳ق. در خاتون آباد اصفهان نوشته شده، ومهر «یارحیم» دارد. ش۱ «سلسلة‌الذهب» است.

٤٠٢

ش٦ دفتر. ۲۰۱پ - ۲۳٤پ . ش۱ «سلسلة الذهب» دیده شود.

(۱۳۳۸) **خرقه** (پزشکی. فارسی)

در بیماری های اعضاء تناسلی و جنین ودرمان آنهاودر بارهٔ زایمان و دوران کود کی است، درسی «بخیه» وازمرتضی قلی شاملواست (ذریعه ۷: ۱٤۹) دردیباچه نام مؤلف مرتضی قلی شاملواست (نه محمد بن محمد مؤمن طبیب) ونام شاه ونام کتاب هردورا دارد. این کتاب در ۸۳- ۱۲۸٦ ق. بازادالمسافرین بسنگ چاپ شده است.

آغاز: سبحان الله، رنگ آمیزی بساط حمد و سپاس حکیمی که خرقه معرفت برقامت صحیح سراجان درست اعتقاد بریده داشته ...

انجام: ظاهروباطن آرایش آستین خرقه شهوت باد، بمحمدو آله الامجاد. فی ۱۹ شهر صفرالمظفر سنة ۱۲٦۸.

۸۱٦

ش۱ دفتر. ۲۰پ - ۱۷۸پ. نستعلیق علیرضا قزوینی در ۱۹ صفر-۱۲٦۸ق. عنوانها شنگرف. است. پس از آن یك رسالهٔ پزشکی است وعنوانهای آن مشکی است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج تریاکی مقوایی.

۱۳۳ گ ۱۱×۲۱ و ۱٦س٦×۱٤.

۸۱۹۰

ش۱۰ دفتر. ۱۰٦ر - ۱۳٤ر.

آغاز: نسخهٔ شاملویی است نه محمد بن محمد مؤمن طبیب.

انجام: باشیرهٔ خرقه برطرف خواهد شد.

ش۱ «شرح القصیدة اللامیة» است.

(۱۳۳۹) **خریدة القصر** (تاریخ. عربی)

وجریدة اهل العصر

از عماد کاتب ابوعبدالله عمادالدین محمدبن محمدبن حامدبن محمداصفهانی ۵۱۹-۵۹۷ است سپه۲: ٤. ۵ جلد یکم (بخش مصر) این کتاب در ۱۹۵۱م درمصر در ۲۹٦ص. وجلد یکم (بخش شام) در دمشق بسال ۱۹۵۵م. در ٦۹۰ص وجلد یکم (بخش عراق) دربغداد در ۱۹۵۵م. در ٤۳۷. ص. رحلی چاپ‌شده، ودربارهٔ عماد کاتب واین کتاب در دیباچه های آنها گفتگوشده است.

۱۸۳

بخش یکم شعرای بغداداست. از میان و پایان افتادگی دارد، که‌جای آن برگ نانوشته نهاده‌اند. نسخ سدهٔ نهم. مالکیت بتاریخ ۱۰۹۹ و ۱۱۳۲ق. دارد و دراین سال در دمشق بوده‌است. برخی برگها آب دیده‌است. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ سمرقندی - جلدتیماجی.

۲٤۸ گ ۱٤/۵×۲۰/۵ و ۲۵س. (سپه۲: ۵۰۹).

(۱۳٤۰) **خسرو شیرین** (شعرداستانی. فارسی)

دومین دفتر از پنج گنج نظامی گنجوی م ٦۱۱ق. است (سپه۲: ۵۲٤-۵۳۰ وذریعه۷: ۱۵۸ و۸: ...).

۳۵۵

ش۲ دفتراست. (سپه۲: ۵۳٦) ش۱ «مخزن‌الاسرار» است.

۳۵٦

ش۲ دفتراست (سپه۲: ۵۳۵) ش۱ «مخزن‌الاسرار» است.

۳۵۷

ش۲ دفتر است (سپه۲: ۵۳۵) ش۱ «مخزن الاسرار» است. شمارهٔ کتابخانه در سپه ج۲ ص۵۳۵ بغلط ۳۷۵ آمده است.

۳۷۱

ش۲ دفتر است (سپه۲: ۵۳۶) ش۱ «مخزن الاسرار» میباشد.

۳۷۳

ش۲ دفتر است (سپه۲: ۵۳۷) ش۱ «مخزن الاسرار» است.

٤۰۰

ش۲ دفتر است (سپه۲: ۵۳٤) ش۱ «مخزن الاسرار» است.

(۱۳٤۱) **خسرو شیرین** (شعر داستانی. فارسی)

از عرفی شیرازی است (ذریعه۷: ۱۶۰ سپه۲: ۶۳۷ - ۶٤۱)

آغاز:

الهی سینه‌یی ده آتش افروز　　درآن سینه دلی وآن دل همه سوز

أنجام:

که عشقم در رگ و پی میزند شور　　چراغان میکند گل بانگ منصور

۱٤۳

ش۷ دفتر. ۱۰۳پ - ۸۱پ. ش۱ «جنگ» است که در ص ٤۹ - ۵۲ گذشت.

۲۹۷

ش۴ دفتر است. ش۱ «دیوان عرفی» دیده شود (سپه۲: ۶۳۹).

۲۹۸

ش۳ دفتر است. ش۱ «نفسیه» عرفی است(سپه۲: ٦٤٠).

٤٦۲

ش۲ دفتر است . ش۱ « مجمع الابکار»ازعرفی است. (سپه۲: ٦٤١) .

(۱۳٤۲) **خصال** (حدیث .عربی)

از شیخ صدوق‌بن بابویه رازی قمی م۳۸۱ق. است . (ذریعه ۷ : ۱٦۲- ف.دانشگاه ٥: ۱۲۹۰).

٥۳٥۷

نسخ زین‌العابدین بن‌ابی‌الحسن در قمصر کاشان‌درچهارشنبه ۱۳ رمضان۱۱۳۳ق. عنوانها شنگرف. در پایان جزء نخستین بلاغ تصحیح ۱۱۳٥ق. دارد . و تاریخ نوشتن این‌جزء ۲شنبه۹ج۲-۱۱۳۳ق. میباشد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی یك‌لا.

۲٥۸ گ۱۲×۱۷و۱۷س٦/٥×۱۳/٥.

(۱۳٤۳) **خصایل سردار** (تاریخ .فارسی)

تاریخ فتح هرات و غوریان و سرگذشت مأموریت محمد حسن خان(خان بابا خان سردار)سردار ایروانی برای جنگ باترکمان استراباد وگرگان است. و تألیف میرزا ابوطالب مستوفی فراهانی در زمان محمدشاه قاجار است.

درمقدمه نام کتاب و مؤلف و سردار فاتح هرات و شاه و میرزا آقاسی آمده است.

آغاز: بسمله. حمد شایسته و مخصوص بخشنده‌را شایسته و مخصوص...

انجام : با همسر اندوه الم قرین و باهمدم تحیر و تحسر همنشین است والله الملک .

۱۴۶۱

نستعلیق سدهٔ سیزدهم عنوانها شنگرف .

مالک : اعتضادالسلطنه . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلد روغنی قهوه‌یی درون سرخ با گل نرگس.

۱۰۷ گ ۱۹ × ۳۰ و ۱۵ س ۱۵/۵ × ۱۹/۵.

(۱۳۴۴) **خصایص عدد الاربعین** (حدیث . عربی)

مؤلف نزد بزرگی رفته و کتابی دیده و پشت آن این رساله را نوشته است .

آغاز : بسمله بعد حمدالله . . . اذقد هدانی قائدالتوفیق الربانی . . .

انجام: قد استدرك هیئته یوم خلق الله السماوات والارض . والله اعلم .

۲۹۳۰

ش۵ دفتر . ۱۱۵ پ - ۱۱۸ ر. ش۱ «البانیة» است که در ۳ : ۲۳۲ گذشت .

(۱۳۴۵) **خطبة البیان** (حدیث . عربی)

یکی از خطبه های منسوب بعلی است . (ذریعه ۷ : . . ۲ ف . دانشگاه ۵ : ۱۲۹۱ و ۲ فهرست نامها) .

۶۹۶۷

ش۱ دفتر . ۱ پ - ۶ ر. نسخ سدهٔ یازدهم . در این نسخه دیباچه‌یی هست .

آغاز : انا الذی عنده مفاتیح الغیب . . .

انجام : انا باب حطتهم التی یدخلون فیها .

در گ۷پ. شعری است از عاملی و سپس صفحه یی از آغاز «قطر الندی».
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج حنایی یك‌لا.
۱٤۰ گ ۱۳/۵×۲۱ و ۱۷س۶×۱٤.

(۱۳٤۶) **الخطبة الخمریة** (عرفان. عربی)

ازابن‌سیناست (ف. مهدوی ص۱۰۰ ش۷۱- ف. قنواتی. ش۱۲۹. ف. دانشگاه ٤: ۵۱۳).

۱۲۱۶

ش۲٤ دفتر. ص۱۱۶ دفتر. ش۱ «النفس» میباشد.

(۱۳٤۷) **خطب صدرا** (فلسفه. عربی)

سه خطبه‌است از ملا صدرای شیرازی م. ۱۰۵۰ ق.

۶۳۱۹

ش۸ دفتر گ۳٤٤ - ۳۵۵ و ۳۵۵ر- ۳۵۸پ. و پیش از آن پراکنده های فلسفی است.
ش۱ «الحکمة المتعالیة» است که در ٤: ۳۳۳ گذشت.

(۱۳٤۸) **خطب علی** (حدیث. عربی)

دارای خطبه های طتنجیه و افتخارو خطبهٔ اوپس از بازگشت از جنگ خوارج [انا اول المسلمین..] وخطبهٔ [الحمدلله مدهر الدهور..] وخطبهٔ بیان وخطبهٔ [فی معرفتهم بالنورانیة وانهم محسوسون فی انوار الربوبیة...] باروایتی که برسی با اختلاف روایت کرده است، ونیز منتخب آن [انا صاحب الرجعات] وخطبه یی بروایت ازسلمان وابی ذر، وخطبه یی

بروایت از طارق بن شهاب و «خطبهٔ رضا» بروایت ابومحمد قاسم بن العلی، از الکافی کلینی در بارهٔ «اختلاف الناس» و «خطبهٔ مخزون» علی بروایت ابن طاوس.

آغاز: من کتاب «ینبوع الحیاة» بسمله. و من خطبة له . . . الحمدلله الذی فتق الاجواء . . .

أنجام: و منهم نصرة الارض (کتبتها کما وجدتها و فیها، نقص حروف).

٦٥٠٠

ش۲ دفتر. ۱۷ر - ٥٦پ. نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف.
ش۱ «جواهر الاعمال» است که در ٤ :۱۱۸ گذشت.

(۱۳٤۹) خطب علی (حدیث. عربی)

گزینی از خطبه های نهج البلاغه و جز آن است.

۷۰٤۹

بخط نسخ گردآورنده و گزیننده، بی نام، در ۲۲ ع ۲-۱۲۳٥ ق.
کاغذ فرنگی نخدی. جلد مقوایی.
۳۷ ک ۱۸ × ۲۲ و ۸ ا س ۱۲ × ۱٦.

(۱۳٥۰) خطب علی (حدیث. عربی)

دو خطبهٔ «طنجیه» و «بیان» در نسخهٔ زیر دیده میشود.

۷٤٥۲

ش۲ دفتر است. ۸۲ - ۸٦. ش۱ «جنگ» است که در ٤ :٤۸ گذشت.

(۱۳۵۱) **الخطبة الاثناعشرية** (حدیث. عربی)

(دوازده امام)

ستایشی است ازدوازده امام شیعی که بخواجهٔ طوسی نسبت داده‌اند،وآن را « انشاءالصلوات علی اشرف البریات و عترته » و « انشاءالصلوات و التحیات » هم نامیده‌اند (ف. دانشگاه ۱: ۱۱۱ و ۵: ۱۳۱۲ و مدرس رضوی ۳۱۷ - ذریعه ۲: ۳۹۲ و ۸: ۲٦۸) .

۲٦۰۰

ش۳ دفتر. ۸٦ پ - ۸۷پ. ش۱ حاشیهٔ «ارشادالاذهان» است که‌در٤ : ۱٤۲ گذشت.

(۱۳۵۲) **الخطين اذااخرجا على اقل من قائمتين التقيا** (ریاضی. عربی)

(مقالة فی ان ...)

مقاله‌یست از ثابت‌بن‌قره .

آغاز : مقالة لثابت فی‌ان‌الخطین اذا اخرجا علی اقل من قائمتین التقیا .قال: کل مجسم یتحرك الی جهة حرکة بسیطة علی‌استقامة .

أنجام : فقدلقی اذا: اج ب د . وذلك ما اردناه (و تمت الرسالة والمرجو من‌الله‌ان یوفق لاسعادها) .

٥۹۷

ش۱۸ دفتر. ۱۳۱ پ - ۱۳۲ .ش۱ «تحریر المعطیات» است که در۳: ۳٤۸ گذشت.

٦۹۰

ش۹ دفتر. ۹۸پ - ۱۰۰ر . ش۱.«تحریر مطالع»است که در۳: ۳٤٦ گذشت .

(۱۳۵۳) **الخلاصة الألفية** (نحو. عربی)

منظومه‌ییست در نحو از ابن مالک جمال‌الدین ابو عبدالله محمد جیانی اندلسی ۶۰۰ - ۶۸۲ ق. (سپه ۲: ۳۰۳) .

۳۱۷۹

نسخ. تنها ۳۵ بیت اول الفیه را دارد. در زیر سطرها ترجمه و ترکیب آن هست. دو برگ اول و آخر وصالی شده . بنام «شرح الفیه» وقف شده. وقف. سپهسالار.

کاغذ فرنگی . جلد میشن .

۱۷۱ گ ۲۳ × ۱۶/۵ و ۷ س .

۳۱۸۱

نسخ سدهٔ سیزدهم. یك سرلوح دارد .صفحه‌ها در جدول زر ولاژورد وشنگرف . وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج.

۵۳ گ ۱۳ × ۸/۵ و ۱۰ س.

۳۱۸۵

آغاز افتاده آب دیده است . وقف سپهسالار.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماجی .

۸۳ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵ و ۱۰ س.

۳۱۸۶

نسخ ابوطالب که آنرا در مدرسهٔ حاج محمد حسین‌خان مروی تهران نوشته‌است در آغاز کتاب ترکیب ابیات در زیر آن هست. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد تیماجی.
۷۱ گ ۲۱ × ۱۲ و ۱۴ س.

۳۱۸۷

نسخ . برگ اول افتاده. ترکیب ابیات اوائل کتاب درزیر شعرها نوشته‌شده‌است.
اندکی حاشیه دارد. وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی . جلدتیماجی .
۹۹ گ ۲۲ × ۱۵/۵ و ۵ س.

۳۲۱۱

نسخ‌است. ودر صفحهٔ نخست یادداشتی بوده و پاك شده است . در کنار صفحه‌ها شرح« بهجةالمرضیه» نوشته شده‌است. وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج نیم‌ضربی .
۷۳ گ ۲۳ × ۲۴/۵ و ۷ س.

۶۷۰۸

ش۱ دفتر. ۵پ - ۵۵ر. نسخ محمدعلی بن‌محمدحسن نایینی سه‌شنبه۱۶ ع۲/۱۲۶۹ ق.
و پس از آن «تنقیح‌الامل» است که در ۳ :۵۱۷ گذشت .
کاغذ فرنگی. جلد تیماج زرد ضربی مقوایی .
۸۴ گ ۱۱ × ۱۷ و ۱۱ س ۶/۵ × ۱۱ .

۶۷۰۹

نسخ ع۱-۱۱۹۴ ق. عنوانهاشنگرف . حاشیه دارد.
کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج‌مقوا.
۵۴ گ ۱۴ × ۲۱ و ۲۰ س ۵/۵ × ۱۵ .

۶۷۱۰

نسخ سدهٔ درازدهم . عنوانها شنگرف. حاشیه دارد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی یك‌لا.
۴۷ گ ۱۴/۵ × ۲۰ و ۱۲س۹ × ۱۳.

۶۷۱۱

ش۱ دفتر. ۳ر - ۷۹. نسخ ۱۲۳۶ق. عنوان شنگرف. در پایان ۲ برگ پند دارد. و پس از آن رسالهٔ عرفانی قمی است.
کاغذ فرنگی. جلد مقوا.
۸۹ گ ۱۵/۵ × ۲۲ و ۷س ۶/۵ × ۱۲.

۶۷۱۲

ش۱ دفتر. ۲پ - ۹۶ر. نسخ محمد ابراهیم بن کربلایی خان احمد دهنوی در ۳ ج ۲-۱۱۲۵ق. و پس از آن «الباب الحساب» است.
کاغذ فرنگی - جلد مقوا.
۱۱۱ گ ۱۲/۵ × ۱۹ و ۱۱س۷ × ۱۳.

۶۷۱۴

نسخ درشت ۱۱۲۵ق. عنوانها شنگرف. حاشیه‌ها درمیانهٔ شعرها و در کناره بنستعلیق هست.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج حنایی یك‌لا.
۹۸ گ ۱۷ × ۲۳ و ۵س۸ × ۱۴.

(۱۳۵۴) **خلاصة الابحاث** (فقه. عربی)

فی مسائل المیراث

منظومه‌ییست از شیخ حرّ عاملی م ۱۱۰۴ق. در ۸۰۰ بیت.

آغاز:

یقول راجی العفو من ذی المنن عبیده محمد بن الحسن ...

الحمدلله علی ما انعما　　و الشکرلله علی‌ما علما

و بعد ذا فهذه ارجوزة　　نافعة جامعة و جیزة

سمیتها «خلاصة الابحاث»　　یا صاح فی مسائل المیراث

انجام :

دائمة ما داست الافلاک　　و سبحت خالقها الاملاک

۸۲۶۱

ش۵ دفتر ۱۲۶پ - ۱۳۵ر. بهمان نسخ شماره‌های پیشین دفتر . ش۱ « جواهر النظام» است. که در ۳ :۱۲۶ گذشت.

۱۶س۷/۵ × ۱۴/۵ .

(۱۳۵۵) **خلاصة الاخبار** (تاریخ .فارسی)

فی احوال الاخیار

از خوند میر غیاث‌الدین محمدبن همام‌الدین است و از نسخهٔ این کتاب که نزد دکترنجم‌آبادی موجوداست برمیآید که مؤلف تا ۹۴۷ ق. زنده بوده‌است.

این کتاب در یک مقدمه و ده مقاله و یک خاتمه‌است(ذریعه۷: ۲۱۰).

۷۲۶۳

از نیمهٔ مقالهٔ نخستین دراحوال یوسف پیغمبر دارد تاسر گذشت‌ملا نظام‌الدین شیرعلی.

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. صفحه‌هادرجدول زر و شنگرف.

کاغذ کبود فرنگی . جلد تیماج مشکی زرکوب مقوایی.

۳۸۳ گ۱۶/۵ × ۳۰/۵ و ۲۴س۱۱ × ۲۴ .

(۱۳۵۶) **خلاصة الاذکار** (دعا. عربی)

و اطمینان القلوب

از ملا محسن فیض کاشانی م ۱۰۹۱ ق. که آنرا در ۱۰۳۳ نگاشته است (ذریعه ۷: ۲۱۱ - ف. دانشگاه ۱: ۱۰۵ سپه ۱: ۲۴).

۲۱۷۰

نسخ محمد حسین در ۱۲۷۴ ق. ولی صفحهٔ اول مقدمه که فهرست بوده نوشته نشده است. عناوین و فصول با شنگرف است. مجدول بزر و زنگار. وقف سپهسالار.

کاغذ ترمه. جلد چرمی.

۱۶۲ گ ۱۷/۵ × ۱۱ و ۱۳ س. (سپه ۱: ۲۵).

۲۱۷۱

نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. چند برگ وصالی شده است.

کاغذ خان بالغ. جلد تیماج مشکی. وقف سپهسالار.

۱۱۹ گ ۱۶/۵ × ۱۰/۵ و ۱۴ س (سپه ۱: ۲۵).

۵۸۳۰

نسخ باقر بن ملک مرتضی در سدهٔ دوازدهم که محمد هادی بن مرتضی آنرا با نسخهٔ اصل مقابله کرده است. عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.

۱۶۷ گ ۱۰ × ۱۶/۵ و ۱۴ س ۵ × ۱۱.

۸۱۵۴

ش ۲ دفتر. بخط همان شمارهٔ پیشین دفتر. و پس از آن در ۴۳ برگ «جهاز الاموات» میباشد ش ۱ «کلمات طرفیه» است.

(۱۳۵۷) خلاصة الاعراب (دستورزبان. عربی)

حاشیه یبست یا شرح، بر مصباح تألیف ناصربن عبدالسید مطرزی نحوی م ۶۱۰ ق.
از حاج بابابن ابراهیم بن عبدالکریم طوساوی (چلبی ۲: ۴۴۹).

آغاز: بسمله الحمدلله ولی الانام . فاطرالسماوات والارض والایام ... فهذا حواش کتبها حاج باب (بابا) ابن حاج ابراهیم بن حاج عبدالکریم بن عثمان الطوساوی للمصباح و سماها «خلاصة الاعراب» . قال المصنف ... اما بعد حمدالله ذی الانعام ...

انجام: ناقص . حروف الزیادة سبعة: انوان . . . حروف المصدر ثلاثة ، ماوان و ان ...

۶۸۲۵

نسخ سدهٔ دوازدهم. نشانها شنگرف .
کاغذ فرنگی. جلد مقوایی.
۱۴۲ گ ۱۵ × ۲۰ و ۱۷ س ۸ × ۱۴.

(۱۳۵۸) خلاصة الاقوال (رجال. عربی)

فی احوال الرجال

از علامهٔ حلی م ۷۲۶ ق. است که در ۶۹۳ ق. آنرا نگاشته است. او در سرگذشت خود (ص ۴۳) و سیدمرتضی (ص ۴۷) از این سال یاد کرده است. و در تهران ۱۳۱۱ ق. چاپ شده است (ف. دانشگاه ۲: ۵۶۵ - ذریعه ۷: ۲۱۴).

۲۷۰۳

آغاز افتاده و از پایان فصل پنجم در حرف جیم آغاز میگردد . و فقط بخش نخستین کتاب را دارد نستعلیق محمدحسین در شوال ۹۸۹ ق. عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سبز ضربی مقوایی.
۷۲ گ ۱۲ × ۲۴ و ۲۲ س ۷ × ۱۵/۵.

۲۷۰۹

هردو بخش‌را دارد اما از پایان افتاده‌است . نسخ‌سده دوازدهم . عنوانهاشنگرف کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ ضربی‌مقوایی .
۹۷ گ ۹/۵ × ۲۰/۵ و ۱۹ س ۵/۵ × ۱۳.

۷۳۵۰

نستعلیق محمدعلی‌بن محمد باقر حسینی آملی قاضی در ۶ ذیحجه ۱۰۴۳ ق .درحاشیهٔ یکی از صفحه‌های نسخه‌یی که این نسخه از روی آن‌نوشته‌شده‌است چنین‌نوشته‌بوده‌است: [و فرغ من تعلیقه حسن‌بن حسین‌بن حسن‌بن معاتق سنة ۷۵۷ ق .] و آن نسخه بر احمدبن فهددر ۸۳۹ ق. خوانده شده بوده‌است . درص۲ر معنی‌جمله‌های زیر را دارد :

فخرالدین تهذیب را دو بار یکی در نجف و یکی در راه حج بر پدرش علامه خوانده است.

وپس‌از کتاب خلاصه،فایده‌های رجالی‌هست . ودرپایان‌بخط‌نونویس‌معنی زیرآمده: در نسخه‌یی کهن از « جامع‌الاخبار »دیدم که آنرامحمدبن محمدبن سبزواری در پنجشنبهٔ ۱ صفر ۶۷۹ ق. تألیف کرده‌است .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی باترنج لاژورد.
۲۰۸ گ ۱۰ × ۲۰ و ۱۲ س ۴/۵ × ۱۳/۵ .

۷۳۴۹

نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . حاشیه دارد . در پایان نیم صفحه ازخاتمه مانده است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی ضربی یك‌لا.
۱۵۵ گ ۱۲/۵ × ۱۹ و ۱۵ س ۷ × ۱۱ .

(۱۳۵۹) خلاصة الحساب (ریاضی. عربی)

از شیخ بهایی محمدبن حسین عاملی م ۱۰۳۱ ق. است در یک مقدمه و ده باب و یک خاتمه و برآن حواشی بسیار و شرحهای گوناگون نگاشته‌اند.

شیخ این کتاب را هرچندگاه بنام یک امیر درآورده است چنانکه برخی نسخه های آن بنام سلطان حمزه بهادر و برخی سلطان حسن بهادر و برخی بنام شاه عباس و برخی بنام سلطان حسین بهادر است (ذریعه ۷: ۲۲۴ و ۶: ۸۴ و ۲: ۴۹۳ و ۴: ۱۸۷).

۶۰۰

ش۶ دفتر. ۱۳۲ پ - ۱۵۲ ر. بخط همان نوری نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر درج ۲- ۱۰۳۴ ق. در دیباچه نام هیچ پادشاه نیامده و در حاشیه بهمان خط دارد: کتاب برای سلطان بن ابی غالب سلطان حسین بهادرخان تألیف شده است ش۱ «ختم الغرائب» است که در ۴: ۳۶۱ گذشت.

۷۰۰

ش۱۰ دفتر ۱۱۷ پ - ۱۳۶ ر. بهمان خط حسین بن موسوی نویسندهٔ شماره های پیشین دفتر در ۱۰۸۶ ق. حاشیه بنشانهای «حسام، چلبی، منه» دارد. در دیباچه نام شاه نیست ش۱ بیست باب در اسطرلاب است که در ۳: ۲۷۰ گذشت.

۳۸۷۷

ش۲ دفتر. ۹ ر - ۲۳ ر. آغاز افتاده. حاشیه دارد. بخط نسخ شمارهٔ پیشین. ش۱ «صفیحه» در اسطرلاب است.

۷۴۰۸

نستعلیق ۹ رجب ۱۲۳۹ ق. بنام حمزه بهادرخان است. حاشیه «منه» دارد.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی یك‌لا .
۵۶ گ ۱۱×۱۶و۱۱و۵×۱۰/۵ .

۷۴۳۳

ش۲ دفتر ۷۴ر - ۹۱ر . نستعلیق مانند شمارهٔ پیشین‌دفتر . ۱۷ رجب۱۲۷۲ق .مانند چاپی‌است و در دیباچه از کسی نام‌نیامده‌است . حاشیه«منه» داردش۱ «شرح‌ملخص»است .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی یك‌لا .
۲۰س۶/۵×۱۳/۵ .

۸۰۸۹

ش۱دفتر . ۱ر - ۲۳پ . نستعلیق ایوب‌بن حاجی قربان شماخی در ٤ شنبه ع۲ - ۱۱۱۲ق. عنوانها شنگرف. حاشیه دارد. و پس ازآن ۲ - « حاشیه مختصر » است که درص۲۶۷ و۳ - «حاشیه شرح عقایدنسفی» است که در ص۲۲۷ گذشت .

کاغذ فرنگی .
۱۸۳ گ۱۳/۵×۲۰و۱۱س۵/۵×۱۰/۵ .

۸۳۶۰

ش۹ دفتر. ۴۶ر . ۵۸ر. عنوانها، نشانها ، جدولها شنگرف. خط منجم شیرازی درکرمان نویسندهٔ دفتر درج۲-۱۲۵۷ق. حاشیهٔ «منه» دارد. نام شاه در دیباچه نیست. ش۱«مدخل‌منظوم»است.

(۱۳۶۰) **خلاصهٔ خمسهٔ نظامی** (شعر.فارسی)

در دیباچه گوید : من آنرا در ۳۵ باب برحسب موضوعات اخلاقی کوتاه کردم .

آغاز: حمدله . . . بر اصحاب دولت و ارباب مکنت واجب ولازم‌است . . .

انجام: اعتمادی نمی کنم بر کس بخدا اعتماد دارم و بس

۷۸۰٤

نستعلیق... حجینی (پاك شده است) در ۹۸۰ق. و در پشت جلد کاتب را میرعلی حسینی معرفی کرده‌اند.

دوصفحهٔ آغاز حاشیه‌سازی بازر و لاژورد وشنگرف همه اوراق زرپاشی شده آغاز عنوانها در گل زمینه شنگرف خط زربن و گل زر و شنگرف. صفحه‌ها در جدول زرو لاژورد و شنگرف است.

مالك بهمن میرزا پسر عباس‌میرزا قاجاردر ۱۲۵۳ق. وعرض شده بخط رضی کتابدار

کاغذ سرقندی. جلد ساغری مشکی زرکوب مقوایی.

٤٤ گ ۱۵ × ۲۵ و ۱۲ س ۶/۵ × ۱٤.

(۱۳٦۱) **خلاصة الدعوات** (دعا. فارسی)

از محمد کاظم‌بن محمد علی سبزواری‌است از روی کتابهای مجلسی و«سفینة النجاة»علی اصغر قزوینی و«مفاتیح النجاة»محمدباقر خراسانی دریک مقدمه ودوازده باب و یک خاتمه ساخته است.

۵٦٤۸

نستعلیق محمدعلی‌بن محمد نصیر هزار جریبی چهار دانگه‌یی استرابادی ه شنبه ۲۰ رجب ۱۲۲۵ق. عنوانها شنگرف.

آغاز: چندسطر افتاده ...سرادقات عنایات‌عالم‌امکان خلعت ایجادوعرفان‌پوشیده‌و باشارات آیات‌دعا...پس‌بنابراین جمعی...ازاین داعی‌ابن محمدعلی‌محمد کاظم‌سبزواری التماس نمودند...

انجام: وبرگهای درختان لعنت‌ایزدی ... برأعادی‌دین سیدالمرسلین ومعاندین‌آل طاهرین اوبادبرب‌العباد. تألیف در ۱۰۰٤ (درخاتمه‌تاریخ دارد).

کاغذ فرنگی‌سفید. جلد روغنی مشکی باترنج‌زردو گل‌و بوته.

۲۲۰ گ ۱۲ × ۲۱ و ۱۶ س ۷ × ۱٤.

(۱۳۶۲) **خلاصهٔ عباسی** (فرهنگ ترکی. بفارسی)

از محمدبن عبدالصبور خویی است که درآن «سنگلاخ» میرزا مهدی خان منشی نادررا کوتاه کرده است (دانشمندان آذربایجان ص ۱۲۲ - ف. سپه ۲: ۱۷۳ - ذریعة ۷: ۲۲۹ - ف. دانشگاه ۲: ۲۷۵ ف. مجلس ۳: ۱۱۱).

۹۱

نستعلیق محمدصادق سبزواری در ۱۲۴۰ق. بدستور محمد ابراهیم سبزواری که از رجال دربار بوده نوشته است و مراتب را در آخر نسخه یاد کرده. اصل لغات بخط نسخ نوشته شده و نام کتاب و عنوانها شنگرف. پشت نخستین برگ یادداشت شده که در ۱۲۶۲ق. داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه گردیده است. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج.

۱۰۹ گ ۲۴ × ۱۴ و ۱۶ س (سپه ۲: ۱۷۶).

(۱۳۶۳) **خلاصة القراءة** (تجوید. عربی)

از محمدمؤمن بن عبدالکریم قاری ودر تجوید است در ده باب واز شیخ بهائی درآن یادشده است (سپه ۱: ۱۸۶ - ذریعه ۷: ۲۳۱).

۲۰۰۹

ش ۱ دفتر. ۱پ - ۲۹پ و پس از آن یك پاسخ و پرسش فقهی می باشد که در ۳: ۲۸۶ گذشت و ۳- «هدایة الاخیار» و ۴- «ترجمهٔ نماز» است که در ۳: ۴۲۹ گذشت. نسخ حسین بن علی نوری درسدهٔ دوازدهم.

کاغذ فرنگی.

۷۱ گ ۲۵/۰ × ۲۰/۰ و ۱۴ س ۹/۰ × ۱۵.

(۱۳٦٤) خلاصة کفایة الطلاب (ریاضی. عربی)

در حساب و جبر و مقابله‌است و از غیاث‌الدین منصور که کتاب خودرا در شش باب کوتاه کرد .

آغاز: بسمله، الهی عنایتک کفایة مانظرالنا العنایة . . . و بعدفان ... غیاث‌المشهور بمنصور یقول : انی‌نظمت قدما کتابا جامعافی‌الحساب و هو« کفایة الطلاب» و الآن ارید ایراد شیء من حاصل قواعده ونبذ من محصول فوائده ... فلنورد... فی ضوابط یشتمل علیها ابواب . . .

انجام: و یقسم‌الاول علی‌الثانی لنخرج‌المطلوب.

٦٤١

ش۵ دفتر. ۱۵۷پ - ۱٦۸ر . نستعلیق محمد استرابادی در۹۸۵ق.
ش۱ «تذکره» است که‌در۳:۳۵۸ گذشت .

(۱۳٦۵) خلاصة لطائف الخیال (تذکره. فارسی)

« تذکرهٔ نصرت»

امیر محمد صالح نواب رضوی زندهٔ در ۱۲۸٦ق. تذکره‌یی بنام « لطائف الخیال» نگاشته ، و سپس محمد نصیر متخلص « نصرت » پسر محمد جعفر بصری آنرا کوتاه کرده و بنام « خلاصهٔ لطائف‌الخیال» یا «تذکرهٔ نصرت»نامیده است . (ذریعه۷:۲۳۲ و۹: ۱۲۹۳ و سپه۲:۴۸۲) .

۲۷۳۰

نستعلیق سدهٔ دوازدهم‌نام شعرا بالاژورد وشنگرف . صفحه‌هادرجدول زرولاژورد وشنگرف و زنگار است.

برگهای فهرست پس وپیش گذارده شده، و برگهای نسخه متن و حاشیه می باشد دوسرلوح دارد ، نخستین در مقدمه ودیگری در آغاز کتاب می باشد. حاشیهٔ دو صفحهٔ نخستین کتاب زرنگار و نقاشی شده ، دارای مقدمه و دیباچهٔ مفصل از نصرت و دو فهرست ، پشت نخستین نسخه یادداشتی بتاریخ ۱۱۲۸ق. موجوداست. بنام «تذکرهٔ نصرت» برای کتابخانه وقف گردیده ، و دراینجا یادداشت دیگری بوده و آنرا محو کرده اند. وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماجی نیم ضربی.

۳۴۷ گ ۳۱ × ۱۹/۵ س. ۱ و ۱۱ (سپه ۲: ۴۸۲) .

(۱۳۶۶) خلاصة المسائل (فقه . فارسی)

از ملا احمد نراقی است، در چندباب .

آغاز: بسمله . حمدله . . . امابعد؛ چنین گوید احمدبن محمد مهدی نراقی . . . که این مختصریست مسمی به «خلاصة المسائل» در افعال واجبهٔ . . . وضوء وغسل و تیمم و نماز و روزه . . .

۲۲۲۴

ش ٤ دفتر . ۱۲۳ پ - ۱۶۹ پ. پایان درمبحث وضو افتاده است. نسخ درشت جزخط شماره های دیگر دفتر . ودر ۱۲ س. ش ۱ «شوارع الانام» میباشد.

(۱۳۶۷) خلاصة المنهج (تفسیر . فارسی)

کوتاه شدهٔ تفسیر منهج الصادقین است اصل و کوتاه شدهٔ آن هر دو از ملا فتح الله کاشانی (م ۹۸۸ یا ۹۹۷ ق.) است (سپه ۱: ۱۲۳ - ذریعه ۷: ۲۳٤) .

۱۹۳۷

از آغاز تا پایان سورهٔ بنی‌اسرائیل . نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها ، نشانها شنگرف آیات زیر خط شنگرف و معرب ، ۱۲ برگ آغاز نونویس . پایان افتاده .

کاغذ سپاهانی نخدی وصالی‌شده . جلد تیماج سرخ مقوایی .

۴۱۶ گ ۱۷/۵ × ۲۵ و ۲۱ س ۱۰ × ۱۷ .

۱۹۳۹

از سورهٔ یس تا آخر قرآنست ، نستعلیق بد ، کهن ، چندبرگ از آخر وصالی گردیده و بعضی برگها بیجا گذارده شده ، پشت کتاب و در فهرست کتابخانه بنام «تفسیر ملا فتح‌الله» وقف و ثبت‌شده اما «خلاصة‌المنهج» است جز اینکه روایات راجع بهر سوره را که در « خلاصة‌المنهج » قبل از شروع بتفسیر آن سوره نوشته ، دراین نسخه پس از ختم تفسیرهرسوره نوشته‌است ، و در بعضی عبارات مختصر اختلافی نیزمشاهده میشود .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماجی . وقف سپهسالار .

۱۸۲ گ ۳۷ × ۲۳ و ۲۵ س (سپه ۱ : ۱۲۶) .

۱۹۴۱

نسخ ۱۰۶۷ ق. مشتمل بر تفسیر سورهٔ مریم تا آخر « صافات» است .

کاغذ اصفهانی . جلد چرمی ضربی . وقف سپهسالار .

۲۲۸ گ ۳۷ × ۲۴ و ۲۹ س (سپه ۱ : ۱۲۶) .

۱۹۴۷

نسخ محمد درسال ۱۱۱۸ ق . و از ابتداء کتاب تا آخر تفسیر سورهٔ « کهف» است .

کاغذ سمرقندی . جلد چرمی . وقف سپهسالار .

۲۶۹ گ ۳۷ × ۲۵ و ۳۱ س (سپه ۱ : ۱۲۶) .

۲۰۳۵

نستعلیق آغاز و پایان افتاده صفحهٔ اول موجود آیه (۸۰) از سورهٔ هود و آخرین سطر موجود تفسیر آیه (۲۰) از سورهٔ عنکبوت است چندبرگ از میان افتاده و برخی جابجا است ودر کتابخانه «تفسیر گازری» ثبت و پشت خود کتاب نیز بهمین نام وقف شده لیکن بخشی از آن با «خلاصة المنهج» مطابق است.

کاغذ حنایی. جلد تیماجی. وقف سپهسالار.

۱۳۷ گ ۳۳/۵ × ۲۰ و ۲۲ س (سپه ۱: ۱۲۷).

۵۱۶۵

از آغاز تا پایان «الر» نستعلیق امامقلی بن علی شاه ادکانی اسفراینی در ۱۰۳۹ ق. آیه‌ها بشنگرف.

مالك: شیخ العراقین و سید محمد طباطبایی. وقف حاج آقا احمد کرمانشاهی مدیر کتابخانه.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.

۳۹۱ گ ۱۹ × ۲۵ و ۲۱ س ۱۲ × ۱۸.

۵۲۲۰

آغاز، از نیمهٔ یاسین: [برصفت کفر خواهند بود، ازاین جهت میفرماید: لقد حق القول. بدرستیکه راست شد گفتار ما بعذاب علی اکثرهم ...] تا پایان قرآن دارد. نستعلیق محمدطاهر بن شاه ابوالوری زنجانی در ۱۱۰۵ ق. آیه‌ها نسخ و شنگرف.

مالك: محمد طباطبایی در ۱۲۲۸ ق.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

۴۲۳ گ ۱۹ × ۲۷ و ۱۷ س ۱۱ × ۱۸.

۵۲۲۱

از آغاز تا پایان مریم دارد . نستعلیق نورالدین ترشیزی کندری‌بن اختیارالثانی در سپاهان در ۱۴ ع ۱/۱۱۰۴ ق.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی.

۲۴۹ گ ۲۳ × ۳۷/۵ و ۳۱ س ۱۶ × ۲۹.

۵۲۲۲

از آغاز قرآن یك‌صفحه افتاده ، در پایان یك‌صفحه از «انفال» را دارد. نام «خلاصة‌المنهج» در دیباچه هست . نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. چندبرگ آغاز کوتاه‌تر و ۲۰ س است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .

۳۳۱ گ ۱۴ × ۲۳ و ۲۶ س ۹ × ۲۰.

۹۷۹۴

وقف علامهٔ کرمانشاهی در ۳۹/۶/۳۰.

(۱۳۶۸) **خلاصة‌المنهج** (فقه . فارسی)

کوتاه شده از «منهج‌الراشدین فی‌فقه آل طاها ویاسین» میباشد نگارنده‌اصل و کوتاه شدهٔ آن محمدتقی‌بن محمد برغانی قزوینی‌است و طهارت ، صلاة ، صوم ، صید و ذباحة ، خمس ، اطعمه ، اشربه در آن هست.

آغاز: بسمله . الحمدلله‌الذی تطهرعن‌الادناس و تقدس بذاته عن‌ترکیب الاجناس ...

أنجام: وکم نگاه کند بروی مردم.

۵۹۵۲

نسخ ۲۰ ذیقعدهٔ ۱۲٤٦ ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج زرد ضربی مقوایی.
۲۲۰ گ ۱٦/۵ × ۲۲ و ۱۸ س ۱۰ × ۱۵.

(۱۳٦۹) خلاصة الوصول (اصول فقه. عربی)

فی شرح زبدة الاصول

زبدة الاصول از شیخ بهایی است و آنرا شرحهایی است، واز آنهاست؛ این کتاب که محمدباقر بن احمد استرابادی آنرا شرح آمیخته نموده است، وی شاگرد بهایی بوده و اورا به (سلمه الله) دعا می کند. نام کتاب و مؤلف و شارح در دیباچه هست.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی شرع لعباده الاحکام و بین لهم الحلال والحرام ... فیقول ... محمدابن احمد الملقب بباقر الموسوی الاسترابادی ان الواجب علی العباد ...

أنجام: فان خیر الزاد التقوی. والحمدلله علی نعمائه. والصلوة علی سید انبیائه وعلی اشرف اولیائه محمد وآله اجمعین.

٦۲۱٤

نسخ ابوالقاسم بن میر بزرگ موسوی تهرانی در پنجشنبه ۲ صفر ۱۲۰۸ ق. برای خود نوشته است متن زیر خط شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید و کبود. جلد تیماج مشکی ضربی یك لا.
۱۹۵ گ ۱٤/۵ × ۲۱ و ۱۷ س ۸/۵ × ۱٦.

(۱۳۷۰) **خلاصة الوفا** (تاریخ . عربی)

باخبار دار المصطفی

«الوفاء بما یجب لحضرة المصطفی» از نورالدین علی بن احمد سهروردی م ۹۱۱ ق. است و درج ۱-۸۸۶ ق. بپایان رسانده، و در شوال ۸۸۸ ق. آنرا در مکه پاکنویس کرده، در هشت باب ساخته است. این کتاب گزیده‌ییست از کتاب دیگر همین مؤلف بنام «اقتناء الوفاء باخبار دارالمصطفی» و سپس مؤلف، این کتاب را برای سومین بار کوتاه کرده «خلاصة الوفاء» نامیده‌است. (چلبی ۲: ۶۳۷) و این خلاصة در بولاق ۱۲۸۵ ق. چاپ شده‌است (معجم المطبوعات).

۷۲۵۵

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. نیمهٔ اول صفحه‌ها درجدول لاژوردوسبز فهرست با بهاچنانکه در مقدمه هست:

۱- نامهای مدینه.
۲- فضایل مدینه.
۳- تاریخ ساکنان شهر.
٤- المسجد الاعظم.
٥- مصلی.
٦- آبار (چاهها) و صدقات.
۷- اودیه و بقاع.

آغاز (موجود در مقدمه): الباب الثالث فی اخبار سکانها فی سالف الزمان ... الباب الرابع ...

أنجام: الفصل الثامن فی العقبة الکبری و بعضهم یسمیها العقبة الثانیة ... تسلك القطا مستحقین (افتاده).

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج نیلی یك‌لا.

٦٦ گ ۱۱ × ۱٥ و ۱۳ س ٦/٥ × ۱۱.

(۱۳۷۱) **الخلسة** (فلسفه. عربی)

گفتاریست از مجلسی یکم محمدتقی بن مقصودعلی م. ۱۰۷۰ ق. در بارهٔ خلسهٔ خودش مانند خلعیهٔ میرداماداست.

آغاز : من افادات مولانا محمد تقی مجلسی قال قدس سره والذی وجد هذا الضعیف فی ازمنةالریاضات انی کنت فی مطالعةالتفسیر الی ان رأیت‌فی‌لیلة ... ... سیدالمرسلین .

انجام: و تایید سیدالمرسلین و آله صلی‌الله علیه و علیهم اجمعین (انتهی کلامه اعلی‌الله‌مقامه) .

۱۲۲۳

ش۵ دفتر ۳۴-۳۵ و پس از آن‌تا ۳۷ «لوح‌نزل لمحمدبن عبدالله» و سپس‌خبری‌از علی(ع) است. خصوصیات در «رسائل‌احسائی» یادشده‌است.

(۱۳۷۲) **الخلعیة** (فلسفه. عربی)

الرسالة ...

این کتابچه بنام الرسالة الخلعیة القدسیة الملکوتیة المحمدیة الباقریةادام‌الله مجد مصنفها در یادنامهٔ لوئی ماسینیون دردمشق۱۹۵۶ق. ج۱ ص۳۳۱- ۳۷۸ با دیباچه‌یی بزبان فرانسه ازسیو کربین‌از روی نسخهٔ مجموعهٔ فخرالدین نصیری و نسخهٔ مجلس و « محبوب‌القلوب» و «اجازات بحار» (ص۱۲۶-۱۲۷) چاپ شده است همین هنری کربین در مجلهٔ مردمشناسی س۱ ش ۲ نیز از این خلسه بحث کرده‌است و نسخهٔ دیگرآن در مجموعهٔش۱۸۳۷ دانشگاه تهران هست .

۳۲۲

ش۲ دفتر. ۲۵پ - ٥٤پ. نسخ ۱۲۸۲ق. ش۱ «نفحات الانس» میباشد.

(۱۳۷۳) **خلق الاعمال** (کلام. عربی)

«افعال العباد» «الجبر والاختیار»

از دوانی ملا جلال الدین محمد م۹۰۷ق. (ذریعه ۷: ۲٤۳ و ۲: ۲٦۰ - ف. دانشگاه۳: ۲۲٤۳).

۲٤۳٤

ش۳ دفتر. در میان رساله «نور الهدایه» و کتاب «ایمان» از تهذیب نوشته شده است ش۱ «تهذیب الاحکام» میباشد که در ج۳: ٥۳٤ گذشت (سپه۱: ۲۳۸)

۲۷۹۹

ش۱٤ دفتر. ص۱۳٦ - ۱۳۹ ش۱ «حدیث قدسی» است که در ص۳۰۳ گذشت.

۷٥۱۸

ش٤ دفتر. ۳۷پ - ٤۲ر. ش۱ «کنز السالکین» است.

(۱۳۷٤) **خلق الاعمال** (کلام. عربی)

از میر سید شریف جرجانی است م۸۱٦ق. است.

آغاز: بسمله. اعلم ان مسئلة القدر فی الافعال الاختیاریة للعباد من الغوامض...

أنجام: ماذکرناه ثانیا بین الاول والثالث.

۷۵۱۸

ش۵ دفتر. ۲۴۲ر - ۲۴۳پ .ش۱ «کنز السالکین» میباشد.

(۱۳۷۵) خلل الصلاة (فقه .عربی)

عیبهایی که ممکن است نمازرا باطل سازد موضوع جداگانه واقع گشته و چندین کس در بارهٔ آن کتاب نگاشته‌اند . نسخهٔ زیر در صفحهٔ عنوان بعلامهٔ حلی منسوب شده است، ودر ذریعه۷: ۲۴۸ از ناشناس دانسته شده و آمده: که چون در چندنسخه با رساله های محقق کرکی نوشته شده‌است آنرا باو نسبت داده‌اند . بهر حال این کتاب در دوبخش است:

۱- سهو در دومطلب .

۲- شک در چهار صورت .

این کتاب بنام «احکام الخلل الواقع فی الصلاة من السهووالشک» درص۲۲۸ تا۲۴۸ دردنبال «بیان» شهید در متن وهامش چاپ شده‌است.

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی فطرالسماوات والارض فاستوتا... وبعد فقد سالتنی ایهاالاخ ... ان اوردلک باب الخلل الواقع فی الصلاة ...

أنجام: وزلت به القدم انه ولی القدرة ومقیل العثرة ...

۸۱۸۰

ش۴ دفتر. ۷۵پ - ۹۳پ . نستعلیق بهمان‌خط دیگر شماره‌های دفتردر ۹شعبان ۱۰۷۰ق .ش۱ «حبل المتین» است که‌درص۲۸۲ گذشت .

(۱۳۷۶) الخواص (طبیعی .عربی)

رسالة فی...

ازمحمدزکریای رازی‌است (ف .دانشگاه۴: ۷۴۹).

آغاز: هذه رسالة فی الخواص للامام المحقق محمدبن زکریای الرازی؛ الحمی الربع الیابس تعلیق ثوب نفساء قبل غسلها...

أنجام: وضع بقلة الحمقاء علی الفراش.

۲۸۶٤

ش۵ دفتر ۴۱۰ر - ۴۰ر. نستعلیق ۱۲۳۲ق. ش۱ «اسرار قاسمی» میباشد که در ج ۳: ۱۲۷ گذشت.

(۱۳۷۷) الخواص (طبیعی. عربی)

در خاصیت های سنگها و گیاهها و حیوانات.

آغاز: فصل فی ذکر الاحجار وخواصها ومعرفة منافعها. الحجر الابیض اذا حکته علی حجر صلب وحجر محکه ابیض فلا یعبأ به...

أنجام: فانه یعین علی الجماع. وهذا آخر الکلام فی الخواص.

۲۸۷٤

ش۴ دفتر ۱۰۴۰پ - ۱۳۹پ. نسخ سدهٔ دوازدهم وسیزدهم ش۱ «مظهر الخفیات» است

(۱۳۷۸) خواص پادزهر (داروشناسی. فارسی)

در این رساله از خواص پادزهر بحث شده است. در دوازده باب.

آغاز: الرسالة فی خواص الفادزهر بسمله. حمدبیحد وسپاس بیعد مرحکیمی راکه دقایق حکمت او بی‌پایان است... چنین گوید... فخرالدین مهابادی که این مختصریست در شناختن پادزهر و کیفیت خوردن آن...

انجام: چون بر موضع زخم نهد برسر زخم بچسبد. والله اعلم.

۲۹۱۱

ش۵۳ دفتر. ص۲۶۷ - ۲۶۸ و پس از آن تا ص ۲۸۳ پراکنده های پزشکی و جانورشناسی است،و سپس تاص۲۸۶ بخشی از حدیقهٔ سنائی است . خصوصیات مجموعه‌در ص۶۳ گذشت.

(۱۳۷۹) خواص جوهر گوگرد (شیمی. فارسی)

گویاآنرا یکی از شاگردان دارالفنون، دانشگاه دورهٔ ناصری نگاشته‌است.

آغاز: مجملی در خواص متعددهٔ جوهر گوگرد بعد از سنگ و گچ و آهک که استعمالشان جهت بنایی و عمارات روزبروز در تزایداست...

انجام: درنزد اطبا و حکمای طبیعی معروف نیست ، ولی از جزئی پی بکلی میتوان برد .

۷۷۶

خط نسخ محمد کاظم بن احمدالمحلاتی ،درسدهٔ‌سیزدهم نوشته‌شده‌عنوان شنگرف.
مالك : اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۱ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ . دو برگ سفید دارد.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ یك‌لا .
۹گ ۱۱×۱۷/۵ و۱۳س۷×۱۲.

(۱۳۸۰) خواص الحیوان (حیوان‌شناسی. فارسی)

ترجمهٔ حیاة‌الحیوان

حیاة‌الحیوان از دمیری است و ترجمهٔ‌آن از محمدتقی‌بن خواجه محمدتبریزی است که آنرا برای شاه‌عباس ویدستور میرزا محمد ابراهیم بن صدرالدین محمد

بااختصار ترجمه نموده‌است ، ترجمه در ۲۸ باب و هرباب سه فصل است. نام کتاب و مؤلف و مترجم وشاه ودستور دهنده و فهرست در دیباچه هست .

او نخست نام عربی حیوان را سپس فارسی و ترکی آنرا آورده و سپس خواص آنرا بفارسی یاد کرده‌است. این ترجمه درتبریزدر ۱۲۷۰ ق. چاپ شده‌است(ذریعه ۷: ۲۷۲ - مشار) .

آغاز : بسمله . حمد بی‌حد وثنای بی‌عد خداوندیرا سزد ... و بعد بر ضمایر ارباب بینش ... مستور نماند ... باب اول ... فصل اول درالف مفتوحه؛ اسد : بفارسی شیر و بترکی اصلان نامند و موضع او اکثر بیشه ها بود ...

انجام : در فصل دوم یاءمضموم؛ یویو، بدویا مرغی است که کنیت وی «ابو دیاح» است ... در بینی صاحب صداع صعوط کنند نفع عظیم بخشد. الحمدلله ...

۳۲۷۵

نستعلیق سدهٔ یازدهم . عربیها نسخ . عنوانها و جدولها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ زرکوب مقوایی.
۱۴۱ گ ۱۶ × ۲۹ و ۱۷ س ۹/۵ × ۱۶/۵.

(۱۳۸۱) **خواص سوره‌ها** (دعا. فارسی)

آغاز : در خواص سوره‌ها . ابی‌بن کعب از پیغمبر نقل کرده که هر که سورهٔ فاتحه بخواند ... (ناقص) .

انجام: سورة الحدید. در حدیث ابی ورود یافته که هر که بخواند سورهٔ حدیدرا ... دریابدقایم (افتاده) .

۵۲۴۵

ش۲ دفتر . ۹۰ر - ۹۸پ . نستعلیق ریز چلیپا ، عنوانها درشت .
ش۱ «وقوف» میباشد .

(۱۳۸۲) **خواص طالع** (گاه‌شناسی. فارسی)

خواص طالع دوازده برج در این رساله بحث شده‌است.

آغاز: این رساله‌ییست در خواص طالع واحکام سال مشتمل بر دوازده برج حمل دلیل کند که آن‌سال تعلیق با هل‌سلاح دارد.

انجام: آیا هیچ تشویش نباشد. والله‌اعلم بالصواب.

۲۸٦٤

ش ۱۰ دفتر. ۱۵۷ر - ۱٦۲ر. بهمان خط شمارهٔ پیشین. ش۱ «اسرار قاسمی» می‌باشد که درج۳ : ۱۲۷ گذشت.

(۱۳۸۳) **خواص منازل قمر** (گاه‌شناسی. فارسی)

رساله‌ییست در خواص منازل قمر.

آغاز: بسمله. حمدله ... امابعد این رساله مختصریست در خواص منازل قمر. بدان ای‌عزیز...

انجام: اندر روز عطارد کند بساعت زحل والله‌اعلم.

۵۷۷

ش۵ دفتر. ۹۸ - ۱۰۸. ش۱ «حروف‌واعداد» است که درص ۳۱٤ گذشت.

(۱۳۸٤) **الخوف والرجا** (عرفان. عربی)

رساله‌ییست عرفانی.

آغاز: بسمله. الحمدالله‌المرجولطفه‌وثوابه المخوف مکره و عقابه...

انجام: بل بصفاء القلوب و کمال المعرفة. نجانا الله‌وایاکم من نومة الغافلین.

٥٨٠٨

ش۸دفتر ۹۸پ ۱۱۰ر.ش۱«المحبة»است.

(۱۳۸۵) **الخیل** (اسب‌شناسی.فارسی‌وعربی)

(کتاب ...)

این رساله درشش قول‌است ودر نسخهٔما ترجمهٔ فارسی هم دارد، و گویا از متأخران باشد.

آغاز: الحمدلله اللطیف بخلقه المتکفل لهم قبل‌السئوال بسابغ رزقه.

انجام: ولان الانثی‌اقل صهیلا.هذا ما وجدناه‌مسطورا.والحمدالله.

٧٥٠٨

ش۲دفتر. ۶۹پ ۱۲۴پ. نسخ‌سدهٔ ۱۳متن نسخ‌و ترجمه نستعلیق شنگرف.صفحات دردوجدول یکی‌شنگرف دومی‌لاژورد.ش۱«الفرس»است.

(۱۳۸۶) **دائرهٔ هندیه و آلات ساعت** (ریاضی. فارسی)

در عمل دائره و ساعت است .

آغاز : بسمله . حمدله . و بعد این رساله مختصریست در معرفت عمل دائرهٔ هندی و اقسام آلات دانستن ساعت . بباید دانست که آلات ساعت بردوقسم است نجومی و طلوعی . . .

انجام: تا انصاف ساعات و ارباع آنها معلوم و قامت مقیاس .

۵۵۸

ش٤ دفتر۹۳ - ۹ . ۱پ . واز این جا تا برگ ۱۱٤ر. جدولهایی خط کشی شد درون برخی نوشته و برخی سفید مانده است .

ش۱ «تشریح الاعمال» است که در۳ : ٤۳۸ گذشت.

(۱۳۸۷) **دارالسلام** (حدیث. عربی)

و مدارالاسلام

چهل حدیث نبوی عرفانی در این رساله آمده است . حدیث۱ تا٦ از کیاشیرویه پسر شهردار پسر شیرویه دیلمی روایت شده است .

آغاز: الحمدلله کفاء انعامه وافضاله حمداً یمتری اخلاف ألطافه . . . و بعد فقد ساعد تنی السعادة . . . حین جمعت اربعین حدیثا . . . و سمیته دارالسلام و مدارالاسلام . . .

انجام: واغفرلنا کل زلة واعف عنا کل جریمة فانک انت الولی الغافرالکریم الساتر. والحمدلله .

۱۷۹۷

ش۱ دفتر. ۳پ - ۱۵ر . نستعلیق . تاریخ ٦٧٠ق. در رساله های این دفتردیده میشود .

و پس از آن۲ - «وردالجنة» ۳- « صفاوة التوحید» ٤- «رسالهٔ عرفانی همدانی» ٥- «رسالهٔ عرفانی» حماد٦- «لغت موران» ۷- «تحفهٔ اهل الوصول» که در۳ :۳٥٦ گذشت.

کاغذ سپاهانی نخدی - جلد تیماج سرخ مقوایی.

۱۸۰ گ ۱۹/٥ × ۲٥ -۱۷س۱۲/٥ × ۱۸ .

(۱۳۸۸) **داروها** (پزشکی. فارسی)

رساله در..

در باب داروهای ساده و معجونهااست. ویک خاتمه دارد در طبیعت مردان درجماع ونزدیکی.

مؤلف حسین بن نظام قرشی ساوجی متطبب است، در دیباچه نام او هست .

آغاز: بسمله . حمدو ثنای متعاقب کتعاقب اللیالی والایام، پادشاهی را . . .

انجام: در شراب داخل گرداند و استعمال کند.

۲۹۱۱

ش٤٦ دفتر. ص۱۹۹-۲۰۰ درمتن وهامش. سپس پراکنده هااست در پزشکی وجادو و دعا و جز اینها تاص۲۱۲ خصوصیات مجموعه درص٦۰ - ٦۳ گذشت .

(۱۳۸۹) **دامغة المبتدعین** (کلام. عربی)

وناصرة المهتدین

از حسین بن علی سغناقی، در آن از قشیری و سهروردی یاد شده است.

در پایان نسخه بکتاب نام داده‌شده‌است.

آغاز: الحمدلله‌الذی هدانا لهذا و ما کنا لنهتدی لولا ان هدانا‌الله... و بعد فانی لما رایت طائفةمن المتسمین بالعلماء...

انجام: وهب لنا من لدنک رحمة، أنک‌انت الوهاب.

۲۸٤٤

ش٦ دفتر. ۲٤۲ پ - ۲٦٦ر. تا اینجا بخط نستعلیق‌است وتا ۲۷۰ سفیداست. ش۱ «لمعات» است.

(۱۳۹۰) دانشنامهٔ جهان (فلسفه. فارسی)

از غیاث‌الدین علی‌بن علی امیران حسینی‌سپاهانی، که بنام سلطان محمودبن ابی‌سعید تیموری بسال ۸۷۹ق. ساخته است.

(ذریعه۸:٤٦ - مشاره٦٤ - مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات س٥ ش۱و۲ ص۲۰۳)

۲۹۱٦

ش۱۰ دفتر ۹٤ - ۲۱۱ در دیباچهٔ آن از کسی یاد نشده که رساله بنام او ساخته شده باشد. خصوصیات بعنوان «جنگ» درص۷۲ - ۷٤ گذشت.

(۱۳۹۱) دانشنامهٔ شاهی (فلسفه . فارسی)

از مولی محمد امین استرابادی درگذشتهٔ ۱۰۳٦ق. است، که‌در چهل‌فائده گذارده و مسائلی‌چند از فلسفه و کلام و خبر در آن‌آورده‌و در آن مانند فوائدمدنیهٔ خود بر مجتهدان شیعی تاخته است. آنرا او بنام قطب‌الدین محمد شاه‌عالم‌دکنی ۱۰۲۰ - ۱۰۳۵ق. درمکه میان سالهای ۱۰۲۰و ۱۰۳۵ق. ساخته و بگمان خود میخواست در آن از اربعین رازی پیروی کند(کشف‌الحجب ۲۱۰ - ذریعه۸:٤٦- ف. مشهد٤:۹۹ - ش ۲د۸د. حقوق).

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی عرفنا نفسه بعنوان أنه خالق السموات والارضین .
اما بعد: پس میگوید مؤلف این رساله . . .
نام کتاب وشاه دردیباچه هست .

أنجام: من الملک العلام . فرغنا من تسوید هذه الرسالة . . . مبتدءً فی بلدة مرو شاه جهان ومختتما فی بلدة لاهور حین ما کنت متوجها من احمدآباد الی لاهور فی الطریق، کل یوم فائدة .

۱۳۰۶

نسخ دههٔ دوم محرم ۱۱۰۱ق . که در کرمان نوشته شده‌است .
کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبزیک‌لا .
۷۲ گ ۱۴×۲۲ و ۱۷س۹×۱۵ .

۲۷۹۹

ش۵۰ دفتر ۵۸۳ - ۹۶ر ۵۹۷ر . بخشی از این کتاب‌است .ش۱ «حدیث‌قدسی» درص۳۰۳ - ۳۰۶ گذشت .

۲۹۴۴

ش۲ دفتر ۲۳۰پ - ۹۶ر . نسخ و نستعلیق چهارشنبه ج۲/۱۰۸۵ق . عنوانها شنگرف
ش۱ «اوصاف الاشراف» است که در ۳ : ۲۲۴ گذشت .

۶۴۳۷

ش۱ دفتر ۷۳۰پ - ۱۱۲ر . نستعلیق سدهٔ یازدهم پایان افتاده‌است . و پس از آن ۲ - «اصول فقه» در ۳: ۱۵۳ گذشت ۳ - «محلول الصیغ» میباشد .

(۱۳۹۲)

داوری (کلام . فارسی)

میان پرسش و پاسخ کرمانیان و شیرازیان

در این گفتار میان پرسش کرمانیان و پاسخ شیرازیان در بارهٔ ایمان

(ش۷ر ۲۹۱۹ سپهسالار که در ۳ : ۲۸۰ گذشت) داوری شده است . سخنان حسین شاه و محیی الدین محمد علی در این باره در آن آمده است .

۲۹۱۹

ش۸ دفتر ۲۱ پ .ش۱ «مشکول» است .

(۱۳۹۳) **دبستان مذاهب** (تاریخ ادیان .فارسی)

شیخ محمد محسن فانی کشمیری زندهٔ در ۱۰۵۶ ق. یا ملا مؤبدشاه مؤلف این کتاب هستند .

داویدشی David Shea و آنتونی تروایه Anthony Troyer آن را بانگلیسی درآوردند و در ۱۸۴۳ م. با دیباچه یی در سرگذشت مؤلف و با حواشی بچاپ رساندند و مشکلات لغوی و تاریخی این کتاب در این ترجمه حل میگردد . (ذریعه ۸:۴۸- شمارهٔ ۶۴۷ - گفتار دکتر معین در بارهٔ آذرکیوان در س ٤ ش۳ مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات - دیباچهٔ فرهنگ نظام و مقدمهٔ زردشت نامه بهرام پژدو چاپ طهوری تهران)

۱۶۳۵

نستعلیق سدهٔ ۱۲ هم است. علی قلی میرزا نوشته است که کتاب تألیف سیدذوالفقار است .

وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.

۱۸۷ گ ۱۸×۲۲ و ۱۹س ۱۲×۱۷/۵ .

(۱۳۹٤) **دختر قیصر روم** (داستان .فارسی)

داستان . . .

داستان قیصر روم وداستان هارون و برمکیان و دوقصیده وشعرهایی بفارسی

درستایش محمد شاه قاجار دراین نسخه دیده می‌شود.

۷۵۵۲

ش۵ دفتر. ۶۲ر - ۶۷پ .ش۱« دیوان ابیوردی» است.

(۱۳۹۵) **دخمهٔ انوشیروان** (داستان. فارسی)

(داستان...)

این داستان درجاویدان خرد فارسی ص ۱۷۵-۱۸۵ درسال ۳-۱۲۹۴ ق. بااختلاف عبارت بچاپ رسیده‌است ومانند داستان «دیر انطیوخوس » است (ف. دانشگاه ج ٤ ص ۹۷۰) ولی در داستان ما کتابی درآن دخمه یافت نشده بلکه در آنجا جسد انوشیروان یافت شده و خلیفه آنرا بزرگ داشته و بوسیده، ولی آن جسد خاك شده و فرو ریخته است.

در عجایب نامهٔ طوسی ازین داستان یادشده ونسخهٔ دیگری از آن هم در دانشکدهٔ ادبیات (۱/۲/۱-۲۹/ ۳٤۳د) هست.

آغاز: اما راویان اخبار چنین روایت کرده اند که خلیفه بغداد با جماعتی از علماء و فضلا نشسته بودند واز هرنوع سخن می گذشت، خلیفه فرمود که ازپادشاهان ماضی یادآورید که از کدام نیکی مانده .. . از جمله یاران یکی گفت ... هیچ حکایتی بحکایت دخمهٔ نوشیروان نمیرسد...

انجام: واین حکایت ازآنها یادگاردرروزگاربماندتاخلایق فایده یابند. والله اعلم.

۱۵۰۲

ش۲ دفتر ۹٤پ- ۱۰۵پ. نستعلیق سدهٔ ۱۳هم، که گویاهمان سال ۱۲۶۸ق. تاریخ ش۳ باشد. این نسخه با نسخهٔ چاپی و با نسخهٔ دانشکدهٔ ادبیات فرقهایی دارد. ش۱« تزوك» در ۳: ٤۳۳ گذشت (سپه ۲ : ٤٤۰).

(١٣٩٦) **درایة الحدیث** (حدیث شناسی. عربی)

منظومه یی‌ست از جزری.

آغاز: بسمله . یقول راجی عفو رب رؤف محمدبن الجزری السلف.

الحمدلله علی هدایته الی حدیث المصطفی وسنته

أنجام:

بعدالصلاة والسلام الدائم علی النبی المصطفی من هاشم

۲۸۸۷

ش۳ دفتر. ۸۹ ر - ۹۲ پ. نستعلیق ریز تر، ۳ محرم ۱۰۵۱ ق. از حاج بن منصور احسایی در سپاهان. عنوانها شنگرف. نیمهٔ برگها موریانه خورده است. ش۱ «درة الغواص» است.

(١٣٩٧) **الدر الانفس** (علم حروف. عربی)

فی بعض طرق المخمس

از علامهٔ ابراهیم مخلصی ابشیهی است و در بارهٔ وضع وفق مخمس است در علم حروف .

آغاز: بسمله . اللهم لک الحمد حمداً لاحد له دون مشیتک ... اما بعد فهذه مقدمة شریفة و ارجوزة مفیدة فی کیفیة وضع الوفق المخمس خالی القطب ... و هو الشکل المنسوب للفلک الثالث ... عد طبیعته اسم دیان خمسة وستون ...

انجام: وحاکم من المساحة نجح الامر فافهم ذلک.

۲۸۷۴

ش۵ دفتر. ۱۴۰ پ - ۱۵۴ پ. ش۱ «مظهر الخفیات» است.

(١٣٩٨) **دربحر مناقب** (کلام. فارسی)

درتفضیل علی بن ابی طالب

از شیخ علی بن ابراهیم معروف به درویش برهان است و ترجمهٔ فارسی و کوتاه شده بیست از کتاب عربی همو، بنام «بحرالمناقب» دریک مقدمه و دوازده باب ودر آن از محمد بن محمود طالبی قرشی م ۹۱۱ پس ازسرگشی نقل دارد و چون نسخهٔ دیگر این کتاب که در کتابخانهٔ تهرانی در سامراء میباشد در ۹۷۱ ق. نوشته شده است پس باید میان این دوتاریخ بنگارش درآمده باشد. شرح حال مؤلف در ریاض العلماء نیزیاد شده است.

این کتاب درتبریز چندماه پیش از قتل ناصرالدین شاه چاپ شده است (ذریعه ۸: ۶۲ و ۳: ۴۸). مدارك کار مؤلف در دیباچه یادشده است.

آغاز: سپاس بی‌قیاس و ثنای بی منتهای حضرت مبدء حکیمی را ... و بعد چنین گوید... علی بن ابراهیم ... که چون مطالعهٔ کتب کلامی کردم ...

أنجام: از ابن عباس روایت کند که گفت: ولقد عاقب الله ... الا بخیر. فهذا آخر ما اردنا ایراده ... والله اعلم بالصواب.

۵۳۵۹

نسخ بی نام و تاریخ درسدهٔ ۱۱ هم. عنوانها شنگرف. صفحه یك جدول سبز و شنگرف و زر دارد.

یك سرلوح زر و لاژورد و شنگرف درآغاز هست.

کاغذ اصفهانی جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی.

۱۱۵ گ ۲۴ × ۱۵/۵ و ۱۷ س ۱۵ × ۸/۵.

۵۳۶۱

نستعلیق، عنوانها شنگرف تاریخ ۱۱۴۰ ق. دارد. صفحه‌ها درجدول لاژوردوزر.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی درون سرخ و مقوایی.
۱۹۷ گ ۱۵/۵ × ۲۵/۵ و ۱۲س ۸ × ۱۵.

۵۳۶۳

نسته‌لیق مرادعلی‌بن فتاح همدانی درشنبهٔ ۲۵ محرم ۱۰۶۹ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی.
۱۶۵ گ ۲۰ × ۱۳ و ۱۳س ۱۳ × ۷.

(۱۳۹۹) **الدرالثمین** (حدیث. عربی)

در این کتاب آیات امامت از آغاز تاپایان قرآن؛ سورهٔ فاتحة تا سورهٔ شمس گرد آمده و تفسیر شده است . و در پایان فصلی دربارهٔ صفات و خواص امامان از باقر تا امام دوازدهم قائم دارد. و شاید «الدرالثمین فی اسرارالانزع البطین» تألیف رجب برسی و یا تقی‌الدین عبدالله حلبی باشد که در ذریعه ۸: ۶۵ - ۶۴ یاد شده است.

آغاز: بسمله . کتاب علی الموصوف و ایده بالکتاب المنیروالسیف المبیر، ونصره علی اعدائه، وانزل للامة عندالظلمة نورین، وجعل اللهدی علمین کتاب الله وعترته . . .

انجام: فعوفی باذن الله تعالی، ان الله قادرعلی مایشاء.

۵۳۶۲

ش۲ دفتر. ۱۱۹پ - ۲۲۶ر. نسخ محمدسالم عبیاوی در یکشنبه ۲۲ ج ۱/۱۰۷۷ق.
ش۱ «امامت» است که در ۳: ۱۹۱ گذشت .
در کنار صفحه تاریخ جلوس شاه صفی درج ۱/۱۰۷۷ق. نوشته شده است. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید .
۲۳۲ برگ .

(١٤٠٠) **الدر الثمین** (حدیث. عربی)

فی فضائل امیر المؤمنین

در تفضیل علی بر دیگر صحابه است . و در پایان رسالهٔ یوحنای اسرائیلی را که در ابطال مذهب چهار امام سنی و اثبات حقانیت تشیع میباشد، آورده است (سپه ۱: ۲۵۲-۲۵۳) .

۱۸۵۱

نسخ بی‌نام . ترجمهٔ فارسی نستعلیق سرخ در زیرسطور . وقف سپهسالار .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج .
۶۰ گ ۱۵ × ۲۰ و ۹ س .

(١٤٠١) **درج مضامین** (تجوید. فارسی)

منظومه‌ییست درقرائت ازملا یختیار اصفهانی قاری نابینا ، در ۷۲ بیت که، در ۹۴۹ ق. سروده شده‌است، ودرذریعه (۸: ۹۵) چهار شرح برآن یادشده‌است .

آغاز: بسمله .

ای کلام از اعظم نام تو زیور یافته
وی صفاتت ازسپاست زیب دیگر یافته

در (عاشر صفر = ۹۴۱ ق.) در (لؤلؤ = ۷۲) بیت سروده شده است ، چنانکه گوید :

عصر اثنین از صفرعاشرش مر ابیات آن
لؤلؤ درج مضامین نام و سالش رابدان

انجام :

قاریا زین نظم مر خود بهره یابی نما

در حق مختار اعمی اصفهانی زاری

٥٢٤٤

ش٣ دفتر ٢٤٠پ - ٢٩پ . خط محمد حکاك ١٢٠٨ق. فی کمال السرعة. عنوانها شنگرف .ش١«اصول دین»است که‌در ٣ :١٥٢ گذشت.

کاغذ فرنگی . جلد مقوا .

٣٠ گ٥/١٠ × ١٥و١٦س٧ × ١١/٥ .

(١٤٠٢) **درر الدقائق** (معانی بیان .عربی)

ودرر الحقایق

در علم معانی و بیان است از خاصی.

آغاز: بسمله . یقول العبد الضعیف العاصی الموفوس المجد الخاص . . . الحمدلله علی ان نظمنی فی سلك طالبی فضیلة الفضل . . . فهذا ظرف الظرف وطرف الطرف . . . سمیته درر الدقائق ودرر الحقائق و خدمت به . . . المولوی . . . الملکی الناصری . . . و هو یشتمل علی انواع بدایع اللسان و لباب علمی المعانی والبیان علی مالخصناها فی خدمة مولانا العلامة الاستاد برهان الدین المطرزی و تلقفناها من . . . سراج الدین السکاك . . .

فهرست مطالب در آغاز هست.

انجام : ویسمی هذه الحرکات التوجیه . واتفق الفراغ من نسخه . . . یوم الاثنین ٢٩ ج٢/ ٦٨٤ ق. و اعتذر بهذه القطعة عن قلة الهدیة . . .

وعبد المتخلص الخاصی مشتهر بالعلم والبحث والفنون وتقواه

و من یخاصمه فالدهر خاصمه و من یعادیه فالرحمان عاداه

و تمت والحمدلله وحده و کفی. انتهی مسطور النسخة المنقول منها .

وسپس کاتب اضافه می کند:

خاصی این کتابرا برای سلطان ناصرالدین داود بن عیسی بن ابی بکر بن ایوب نگاشته است .

٦٨٢٧

نسخ ١٥ ج ٢/٩٦١ق.

کاغذ اصفهانی نخدی - جلد تیماج مشکی یك لا.

١٦٦ گ ١٧ × ١٠ و ١٢ س ١١ × ٤/٥ .

(١٤٠٣) الدرر السنیة (دستوزبان. عربی)

حاشیه ییست از قاضی زکریا محمد انصاری م ٩٢٨ ق. بر شرح ابن ناظم بر خلاصهٔ الفیه ابن مالک نحوی (کشف الظنون ١: ١٤٠).

٦٧٢٦

نسخ عبد محمد بن شیخ مساعد در محرم ١٠٩٥ ق. حاشیه «علی» و «علامه» دارد. عنوانها شنگرف.

باحواشی نسخهٔ ش ٦٧١٨ سپه. مطابق است و در پشت صفحه عنوانها نیز ثبت شده است.

آغاز افتاده : او تخصیصا و کلامهما لایکون الا فی الاسم... قوله فی النظم: [و کل حرف مستحق للبنا...] قیل لایلزم من الاستحقاق الوجود. واجیب بان الواضع حکیم...

انجام : قوله بلا خصاصة الخصاصة الفقر وسؤ الحال .

کاغذ فرنگی جلد تیماج مشکی مقوایی .

١٩٩ گ ١٠ × ٢٢ و ٢٧ س ٥ × ١٤ .

(١٤٠٤) الدرر الغروية (شعر. عربی)

دیوان مدیح و رثاء سید صالح بن سید مهدی بن رضا حسینی قزوینی شاعر سدهٔ ١٣ هم نجف است که در ١٧ رجب ١٢٠٨ زاده و در ع ١٣٥٠ ق. درگذشته است. این کتاب ١٤ فصل دارد (ذریعه ٨: ١٢٨-١٢٩).

٢٧٣٩

نسخ ١٢٦٨ ق. ناجی بن محمد قفطانی. پیش از آغاز دیوان ٤٩ بیت قصیدهٔ همین شاعر در بارهٔ سفر شیخ مشکور بخراسان در ١٢٦٩ ق. هست، ١٥ سرلوح گوناگون در آغاز مقدمه و ١٤ قصیده دارد. کرانهٔ سرلوحه‌ها و صفحهٔ روبرویش زرنگاراست. وقفنامهٔ ١٢٩٧ ق. اعتضادالسلطنه در صفحهٔ نخست هست. صفحه‌ها جدولبندی بزر. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد روغنی دورو گل و بوته.

١٢٥ گ ٢٠ × ١٤/٥ و ١٢ س (سپه ٢: ٤٢١).

(١٤٠٥) دررالغات (فرهنگ عربی بفارسی)

فرهنگ منظوم عربی بفارسی است، از نظر علی بن علی‌قلی زنجانی شاگرد شیخ انصاری و درگذشتهٔ ١٢٩٠ ق. که: آنرا بنام محمد شاه قاجار در ١٢٥٩ ق. در ٢٥ قطعه در یک مقدمهٔ منظوم و یک مقدمهٔ منثور ساخته است (ذریعه ٨: ١٣٤ و فرهنگنامه های عربی بفارسی. ص ١١٦).

او در دیباچه میگوید که از مهذب و صحاح و کنز و برهان و قاموس و مجمع البحرین بهره بردم، ونام مجمع الامثال و مستقصی و مغرب واختری ومجمل را نیز برده است.

در آغاز قطعه‌ها تقطیع آنهارا بتقلید نصاب آورده است.

آغاز نظم :

نخستین سخن حمد پروردگار　　کزوهست نظم سخن برقرار

آغاز دیباچه نثر :

چنین گوید محتاج مغفرت . . . نظر علی‌بن علی‌قلی الزنجانی . . . مسمی بدررالغات نمود . . .

۸۱۸

ش۲ دفتر . ۹۰ر - ۱۴۳پ . نستعلیق نزدیک ۱۲۵۹ق. که‌در آن‌تاریخ تألیف شده است . در حواشی شرحهایی دارد . ش۱ «الفوائدالرضویة» است .

(۱۴۰۶) درمکنون　　(عرفان . فارسی)

گزیده و شرحی‌است‌به نثر و برخی جاها به نظم برمثنوی که برای ابوالظفر محیی‌الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر نگاشته شده‌است . و مؤلف‌آن میان سید عبدالفتاح عسکری احمدآبادی میباشد (بنوشتهٔ نویسنده نسخهٔ ما) .

آغاز : الحمدلله‌الذی هدانا الی صراط‌المستقیم، الذی هوسرصادالمحققین . . . بعدنموده می‌نماید که . . . عبدالفتاح الحسینی العسکری . . .

انجام:

قصه کوته کن که رفتم در حجاب　　هن خمش والله اعلم بالصواب

۲۲۲

خط نستعلیق شرقی (هندی) از مظفرلکهنوی که در باغ شاهرخ میرزادر یکشنبهٔ ۲۷صفر ۱۰۹۵ق. سال ۳۰جلوس پایان یافته‌است .

جدولها ، نشانها باشنگرف است . وقف۱۲۹۷ق. سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .
۱۰۵ گ ۱۰×۱۷ و ۱۵س۶×۱۱ .

۷۱۷۰

ش۶ دفتر ۲۰۶ر - ۲۲۴ بنسخ‌شماره‌های‌دیگر . ش۱ «شرح گلشن‌راز» میباشد .

(۱۴۰۷) **الدرالمنثور** (حدیث . عربی)

من الخبر المأثور و غیر الماثور

از شیخ علی‌بن فخرالدین ابو جعفر محمد حسن بن ابو منصور حسن بن زین الدین شهیدثانی عاملی (ز۱۰۱۳ یا ۱۰۱۴م-۱۱۰۳ یا ۱۱۰۴ ق .)است ، درسه‌جزو که درسالهای ۱۰۷۳ و۱۰۹۲ ق . بدان‌می‌پرداخته‌است . (سپه ۱: ۲۵۳ ف . دانشگاه ۶: ۱۳۰۲ و ذریعه۸: ۷۶) .

۱۸۹۳

نسخ ۱۲۸۶ق . جلد اول است . وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد تیماجی .
۲۲۲ گ ۱۴×۲۱/۵ و۱۵س (سپه۱: ۲۵۴) .

۱۸۹۴

ش۱ دفتر . ۱ - ۹۰پ . جلددوم نسخ همان نویسندهٔ جلداول . وپس‌ازآن «شرح‌حال شهیدثانی» است وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی مهره زده . جلد تیماجی .
۱۷۰ گ۱۴×۲۱/۵ و۱۵س(سپه۱: ۲۵۴) .

۵۳۷۴

تاریخ فراغ دراین‌نسخه که جزو دوم‌است۲۸ ذیقعده۱۰۹۲ ق . میباشدنه ۲۲ ذیقعده

بخط احمد بن عبدالوهاب اصفهانی لنجانی برای شیخ محمد اصفهانی! در ۱۲۸٤/٥/۲۷ق.
صفحه‌ها دوجدول دارد؛ بزرگ شنگرف، و کوچك لاژوردوشنگرف.
کاغذ فرنگی . جلد سفید آهار مهره. جلد تیماج سبز مقوا تیره ضربی.
۱۹۳ گ ۲۲ × ۱٤/٥ و ۱۸ س ۱٥ × ۸/٥ .

(۱٤۰۸) **الدر المنظم** (جفرورمل . عربی)

فی السر الاعظم

در عنوان نسخهٔ زیرچنین آمده: الدرالمنظم فی السرالاعظم . شرح مفتاح الجفر الکبیر تألیف سیدنا الشیخ الامام العالم العلامة جمال الدین البسطامی قدس الله روحه . لیکن در خود کتاب اثری از متن وشرح دیده نمیشود . بیشتر بندها و فصلها با بسمله . آغاز میگردد .

آغاز: قال الشیخ الامام کمال الدین ابوسالم محمد بن طلحه ... الحمدلله الذی اطلع من احب من عباده الابرار علی خبایا الاسرار...

٥۷۹

نسخ سدهٔ دوازدهم . انجام افتاده است .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .
۹٥ گ ۱٤ × ۱۹ و ۱٥ س ۸ × ۱۲ .

(۱٤۰۹) **الدر المنظوم** (حدیث . عربی)

من کلام المعصوم

شرحیست بر بخش اصول از کافی کلینی م ۳۲۹ ق . از شیخ علی بن فخرالدین ابوجعفر محمد پسر زین الدین شهید دوم . واو این کتابرا پیش از «درالمنثور» خود نگاشته، ودرسلخ ذیحجهٔ ۱۰۷۱ ق . بپایان رسانیده است (ذریعه ٦: ۱۸۳ و ۸: ۷۹) .

آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه (فهرست ٥: ١٣٠٥).

٥٤٨٧

نسخ بی‌نام درسدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. حاشیهٔ «منه‌ره» دارد.
کاغذ اصفهانی. جلد تیماج مشکی ضربی زرکوب مقوایی برگردان دارد.
٢٠٦ گ ١٢ × ٢٠ و ١٨ س ٧ × ١٤.

(١٤١٠) **الدروس الشرعية** (فقه. عربی)

فی فقه الامامية

از شهید یکم محمدبن مکی م ٧٨٦ ق است. (ف. دانشگاه ٣: ١٨٧٧ - سپه ٢: ٤٠٥ - ذریعه ٨: ١٤٤).

این کتاب تا رهن درسال ٧٨٠ ق. تألیف شده و در ١٢٦٩ ق. چاپ‌شده‌است.

٢٣٢ مشیر

از آغاز تا رهن و پایان افتاده بخط نسخ سدهٔ دوازدهم است. عنوانها و نشانها شنگرف. مالك: محمد آل ابراهیم در ١٢٣٩ ق. وقف مشیرالسلطنه در ١٣٢٥ ق.
کاغذ سپاهانی نخدی.
٣٥٥ گ ١٧/٥ × ٢٤/٥ و ١٩ س ٩ × ١٦.

٢٣٠٥

نسخ ١٠٩٢ ق. از طهارت تا قضا. آغاز نسخه حاشیه دارد. فهرست ٤٨ بخش کتاب در پشت صفحهٔ اول هست. مالکیت چندتن نیز در آنجا ثبت‌است. آب دیده. در فهرست سپهسالار ج ١ س ٤٠٦ شمارهٔ کتابخانه بغلط ٢٠٣٥ آمده‌است. وقف سپهسالار.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج.
١٩٥ گ ٢٠/٥ × ٢٦ و ١٩ س (سپه ١: ٤٠٦).

٨٤٢١

آغاز دیباچه افتاده. بخط نسخ مقصودبن علی همدانی در آدینهٔ رمضان ٩٥٦ق. در شهر طوس میباشد.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

٣٣٦ گ ١٤/٥ × ٢٦ و ٢١ س ٨/٥ × ١٦/٥ .

(١٤١١) **الدروع الواقية من الاخطار** (دعا. عربی)

فيما يعمل مثله في ايام كل شهر على التكرار

در دعا از سید رضی‌الدین علی‌بن طاوس م ٦٦٤ق. است، و آن جزء پنجم است از کتاب ده جلدی او بنام «تتمات مصباح المتهجد».

آغاز و انجام؛ برابر نسخهٔ دانشگاه است (ف. دانشگاه ١: ١٠٩ - ١١١ - ذریعه ٨: ١٤٦ - فهرست رضوی ٢: ٣١٥).

٥٦٤٢

ش ٢ دفتر. ٦٥ پ - ١٦١ پ. نسخ عیسی بن علی دزفولی در یکشنبهٔ ٤ رجب ١٢٥٢ق.

ش ١ « الجنة الباقية » در ص ٤٥ گذشت.

(١٤١٣) **الدرة البيضاء** (حدیث. عربی)

از ابوالحسن بن حیدر حسینی یزدی محمودآبادی اصفهانی است و در ١٢٨٢ق. درده باب نگاشته شده است.

آغاز: بسمله، الحمدلله الذی توحد بالوحدانية ... اما بعد ... چنین ... ابوالحسن بن حیدر الحسینی الیزدی الاصل الساکن فی قریة محمودآباد البرخوار، من بلوکات تسعة اصفهان ...

أنجام: ای منقلب ینقلبون .

٥٣٨١

بدست مؤلف در ١٢٨٢ق. نوشته شده است.
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.
٣٤٠ گ ٢٢×١٦ و ١٥س ١٥×٩/٥.

(١٤١٤) **درة التاج لغرة الدباج** (فلسفه. فارسی)

از قطب الدین محمود علامهٔ شیرازی (٦٣٤ - ٧١٠ق.) و یکدوره فلسفه و عرفان و کلام است بفارسی، که بنام دستور گیلان شمس الدوله محمدبن صاحب سعید جمال الدین محمد خیرك و دباج بن فیلشاه نوشته و در روز سه شنبهٔ ٢٤ ع ١ ٦٧٤ق. آن را بانجام رسانده است.

بخشهای مقدمه، منطق، فلسفه اولی، امور عامه، علم طبیعی، مابعد الطبیعة و علم الهی بمعنی اخص درسال ٢/ ١٣١٧ش. وتلخیص مجسطی و ارثماطیقی وموسیقی بسال ١٣٢٤ش. در تهران بچاپ رسیده است.

آغاز: بسمله. اگرچه بر ضمیر ارباب کیاست و خاطر اصحاب فراست پوشیده نباشد...

انجام: و وصول بجناب عزت سرمدیت نباشد. و ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء. بفرخی تمام شد کتاب «درة التاج لغرة الدباج» یوم الثلاثاء ٢٤ شهر ربیع الاول سنة اربع و سبعین و ستماة در دارالملك شیراز حفظها الله عن الافات والبلیات بحق سیدالابرار و آله الاخیار.

تاریخ تألیف ٦٧٤ در نسخهٔ ش. ٥٦٠ آمده و در نسخه های دیگر نیست آقای مشکاة در دیباچهٔ چاپ ١٣١٧ش. تاریخ تألیف کتاب را میان ٦٩٣ و ٧٠٥ دانسته است. و در نسخه یی تاریخ ٧٠٥ق. دیده شده است.

٥٦٠

نسخهٔ کامل و بخط نسخ محمد صادق مصحح پسر حاج محمد حافظ که بخش طبیعی آن‌را درمشهدمقدس نزدیك بپایان محرم ١٠٤١ق. (گ١٠٣) وموسیقی رادر ١٠٤١ق. و کلام‌را در ١ع/١٠٤٢ق. بپایان‌رسانده‌است وتاریخ‌انجام همهٔ کتاب نزدیك بپایان ج١ ١٠٤٢ ق. = (سنهٔ بلیغ) است در همان شهر. عنوانها و نشانهاوشکلهاشنگرف، وجدولها شنگرف ولاژورد و زر و سبزاست.

مالک: اعتضادالسلطنه در١٢٧٤ق. وقف سپهسالار در١٢٩٧ق.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی روغنی زرین.

٤٣٦ گ ٢٥×٣٨ و٢٧س١٦×٢٦.

٥٦١

در این نسخه خواص‌اعداد (ارثماطیقی) و موسیقی و علم‌الهی و کلام و خاتمه هست که‌در فروع‌دین و حکمت عملی، اخلاق وسیاست وتدبیرمنزل‌میباشد، وبخط نستعلیق‌سدهٔ یازدهم‌است. عنوانهاشنگرف.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی مقوایی درون آراسته بگل و بوته.

٢٣٢ گ ١٧×٣٢ و٢٩س١٣×٢٤.

٥٦٢

تنها هندسه‌است بخط نستعلیق مسیح نوری در ١٢٦٠ق.

کاغذ فرنگی - جلد سرخ مقوایی ساده.

١٨٧ گ ١٧×٢٢ و١٥س١٠×١٥.

٥٦٣

تنها موسیقی‌است، نستعلیق سدهٔ ١٠هم. عنوانهاو شکلها ورقمها شنگرف.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ ضربی یك‌لا.

٤٨ گ١٨×٢٤ و٢٣س١٢×١٨.

(١٤١٥) **الدرة الثمينة الظاهرة** (لغت. عربی)

للفظة المستقيمة الطاهرة

بحثی است در بارهٔ دو کلمهٔ «طل» و «صقیع» که دو نوع باران و شب نم می باشند. نگارنده عبدالله بن حیدر علی است، و برای دستور طاهر تالیف کرده است.

آغاز: الحمد لمن منّ بالبریا للامتنان بالماء المنزل من السماء...

أنجام: لکونه ممدوحاً عند الناس والجنة. والحمد لله... و باطناً.

٦٣٧٢

ش١ دفتر. ٢پ - ٤ر. نستعلیق محمد نعیم پسر محمد صفی در ١٠٩٦ق. حاشیه دارد و پس از آن «شرح تجرید» است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه یی مقوایی ضربی کناره سرخ.

گ١٣ × ٢٧/٥ و ٢٦ س ٦/٥ × ٢٠.

(١٤١٦) **درة الغواص** (لغت. عربی)

فی اوهام الخواص

از حریری قاسم بن علی بن محمد بصری (٤٤٦-٥١٦ق.) صاحب مقامات حریری است (سپه ٢: ١٩-٢١).

٢٨٨٧

ش١ دفتر: ١- ٨٩ر. نسخ حاج بن منصور احسایی در ١٠٥٠ق. در کرانهٔ گ١ و ٢ر شعرهایی و بخشی از فصول نصیریه هست. و نیز همین کاتب رساله یی که در رد بر ظاهریه و مجسمه و مشبهه است در حواشی کتاب نوشته و پس از اتمام کتاب منظومه جزری در درایه بنام «الهدایة» میباشد که در ص ٤٠٧ گذشت و سپس شرحی در طریق وصول بحق از شیخ نجم الدین کبری که در ٣: ١٧٩ گذشت نوشته شده. و بعد از آن و در حواشی مطالب پراکنده بهمین خط هست. ولی قسمت هایی از ضمائم و چند سطر از صفحه های پایان کتاب پاره شده

کاغذ اصفهانی. جلد تیماجی. وقف سپهسالار.
۹۷ گ ۱۹ × ۱۱/۵ و ۶ آس (سپه۲: ۲۰).

۲۸۸۸

ش۱ دفتر. ۱ - ٦٤. نسخ محمدتقی بن شاه‌محمددر ۱۱۰۰ ق. درحاشیه معنی واژه‌ها نوشته شده. و پس از آن «شرح قصیده برده» است. برپشت صفحهٔ نخست مطالب پراکنده هست. وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی. جلد چرمی.
۱۲۷ گ ۹ × ۱۲/۵ و ۱۹ س (سپه۲: ۲۱).

۲۹۱۹

ش۲۵ دفتر. ۱۸۱ - ۲۰۸. بخط یوسف علی بن ملاعبدالله سپاهانی در ۲۸ صفر ۱۰۳٤ ق. ش۱ «مشکول» است.

٦۸۲۹

ش۲ دفتر. ٤۱پ - ۹۳ر. نسخ شنبهٔ ۱۵ محرم ۱۱۲۸ ق. نشانها شنگرف.
ش۱ «شرح قصیدهٔ اشکنوانیة» است.

(۱٤۱۷) الدرة الفاخرة (کلام. عربی)

رساله‌ییست از عبدالرحمان جامی، در بود خداوند و چگونگی نامهای او وچگونگی آفرینش.

در فهرست دانشگاه یکجا بنام «اثبات الواجب» ویکجا بهمین نام «درهٔ فاخره» خوانده شده است (فهرست دانشگاه ۳: ۱۳۵ و ۲٦۲).

۷۵۰۲

ش۱ دفتر. ۲پ - ۲۲پ . انجام افتاده است. نسخ و نستعلیق سدهٔ ۱۴هم.از محمد علی کرمانشاهی.

و پس‌از آن: ۲- «شرح رباعیات دوانی» ۳- «صیغ‌العقود» ۴ - «رضاعیة» ۵-«خراجیه» که درص ۳۶۵ گذشت.۶- «قاطعة‌اللجاج فی‌حل‌الخراج»۷- «تفسیرمن‌عرف» که در ۳ :۴۸۲ گذشت.

کاغذ فرنگی‌سفید . جلد تیماج حنابی مقوایی.

۲۱۵ گ۱۱×۱۸ و۱۴س۷/۵×۱۳/۵ .

(۱۴۱۸) **الدرة المنظومة** (فقه .عزاى)

منظومه‌یست درطهارت وصلات شیعه‌بعربی، ازسیدمهدی‌بحرالعلوم‌بروجردی نجفی م ۱۲۱۲ق. نیای خاندان بحرالعلوم در نجف است . شرحها ودنباله‌های بسیار برای آن نگاشته و سروده شده که سی شمارهٔ آن در (ذریعه۸:۹ ۱۰- ۱۱۱) دیده می‌شود .

۷۱۴۷

ش۲ دفتر. ۷۷ر - ۱۴۷ر. نسخ‌سدهٔ‌سیزدهم. عنوانهاشنگرف است .

ش۱«شرح سبع علویات» است .

۶۱۵۶

ش۱ دفتر. ۳پ - ۷۲پ. نسخ‌ملامحمدپسریوسفعلی‌است.وپس‌از آن«تحفهٔ‌قوامیه»است که‌در ۳: ۳۷۵ گذشت.

کاغذ فرنگی کبود ، وکاغذ رسالهٔ دوم سپاهانی است . جلد تیماج سرخ یک‌لا . کناره سیاه .

۱۳۳ گ۱۱×۱۷ و۱۲س۷/۵×۱۳و۱۵س۷×۱۲/۵.

(۱٤۱۹) **درهٔ نادره** (تاریخ. فارسی)

در تاریخ نادرشاه افشار ۱۱٤۵ - ۱۱۶۰ق. از محمد مهدی‌بن محمد نصیر منشی نوری مازندرانی زندهٔ در ۱۱۷۳ق. است که منشی حضور نادرشاه بوده‌است. این کتاب چندبار چاپ شده‌بود و در ۱۳٤۱ش. نیز با تعلیقات دکتر جعفر شهیدی چاپ شده است (ذریعه۸: ۱۱۱ و فهرست دانشگاه۲: ۲۷۱ واستوری ۳۲٤ و۲۸۲ ومشارج۱) .

آغاز: دیباج دیباچهٔ کتاب کتاب فصاحت‌قرین . . .

۱۰٤۳

نستعلیق شاه کرم بن شریف‌الاشتی دراز کلایی بابل کناری درشنبهٔ۲محرم۱۲۱۶ق. میان‌سطور توضیح‌لغات بسرخی نوشته شده .

مالك : علیقلی‌میرزا در۱۲۶۱ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ آبی کبود فرنگی آهارمهره .جلد تیماج مقوایی ضربی باترنج‌زر .

۱۷۶ گ ۲۲×۳۳و۱٤س۱۳/۵×۲٤ .

۷۲۵۹

نستعلیق درشت محمدصادق‌مازندرانی در ۱۲۵ (= ۱۲۰۵ق.) عنوانها ونشانها وجدولها سرخ. نسخه مطابق باچاپی است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .

۱۵۱ گ۲۱/۵×۳۳/۵و۱۵س۱۳×۲٤/۵.

(١٤٢٠) **درهٔ نادره** (تاریخ. فارسی)

دنبالهٔ . . .

در دیباچه نام نادرشاه پادشاه افشار هست. و نام مؤلف محمد مهدی متخلص به «کوکب» که چاکر حضور و مأمور ضبط وقایع است نیز در مقدمه دیده میشود:

عنوانها پس از مقدمه چنین است:

ذکر محمود غلچه. اشرف و جنگ با روسیه. خروج نادر. ابتدای فتح او. شورش افغان. فرار افاغنه. جنگ هزار جریب. فتح قلعه فراه. انتظام خراسان. شاه طهماسب بایروان و نخجوان. حرکت بایروان. ایلغار برسنگر جام. بکربانشاه. حوادث بغداد. وقایع داغستان ولگز. ایلچی روس بدربار. فتح آذربایجان. پیشکش اهالی. حرکت بگرجستان، زیارت کربلا. رفتن بخراسان رفتن بترکمانیه. ورود بکلات. طغیان مرو. طغیان محمود سیستانی، طغیان افغانها. تعیین حکام هند و ایران. رفتن بخراسان محمود غلیچه. بیان اختتام تواریخ درهٔ نادری.

تاریخ نادرشاه تألیف جیمس فریز انگلیسی، و ترجمهٔ ناصرالملک قره گوزلو نیز ذیلی دارد که نزد سلطان القرائی در تبریز هست (ذریعه. ١: ٤٨-٤٩) سنجیده شود.

آغاز موجود:

وبلند اختری که از بیم رمح فلک شکافش سپهر برین شکم برخویش . . .

(در اینجا نام نادر و چنگیز و مؤلف آمده است) . . . طرازندهٔ این تاریخ صدق ختامه، محمد مهدی متخلص بکوکب که از چاکران حضور و بضبط وقایع مامور است باظهار مجمل اموری که در ایام سلطنت خاقان سعید شهید تا آغاز دولت شاهنشاه صاحب تایید بوقوع پیوست شروع می نماید . . .

انجام: از عقب برادر خود جملگی روان شدند باقی داستان درهٔ نادری را تا در اینجا مذکور فرمودند که بیش از این باعث ملال مسلمانان میشود . و متمم دیگرآن در جلد سیم ذکر میشود .والله اعلم .

۷۲۵۸

بخط نستعلیق ۱۵-ج۱-۱۲٤۸ق. در سپاهان .عنوانها سرخ . مهرچهار گوش: «بمنه وطوله عزوجل .فی نوبة العبد ابی الفضل دخل» در آغاز هست .

کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج قهوه یی مقوایی .

۱۱٤ گ ۱۸ × ۳۰ و ۱۵س ۱۱ × ۲۱ .

(۱٤۱۲) دریای نور (کلام . فارسی)

از محمدبن حسین اصفهانی الشریف الحسینی، دریک مقدمه و چند مطلب و یک خاتمه در امامت است .نام کتاب و مؤلف در دیباچه آمده است .

آغاز: بسمله . حمدله . . . و بعد؛ چنین گوید . . . چون یکی از برادران . . .

أنجام: محمدبن حسین اصفهانی . . . بدستم جزای عمل بدهد .

۵۳۸۲

نستعلیق خود مؤلف در ۲۶ صفر ۱۲۹٤ق .در تهران .

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .

۱۹۵ گ ۱۷/۵ × ۱۰/۵ و ۱۱س ۱۳ × ۵/۵ .

(۱٤۲۱) دزد وقاضی (داستان . فارسی)

داستانی است که چهارچاپ آن درجلداول فهرست‌شار یاد شده است .

آغاز: در زمان هارون‌الرشید در بغداد قاضی بود . . .

أنجام:

که روزی نگردد شب تیره‌را ازین قصه قاضی بدیع‌الزمان

۲۹۱۳

ش۱ دفتر. ص۲۶۶-۲۶۹.. «خصوصیات مجموعه درص۶۹ - ۶۳ گذشت» .

(۱۴۲۲) **دستور انشاء** (آئین نگارش. فارسی)

نگارش محمدبن ناصرالحق نوربخشی است. ودرسه بخش میباشد:

۱- اقسام انشاء .

۲- اختصار در انشاء.

۳- کیفیت مکاتبه و داد و ستد نامه.

وهریک برانواع ولمعه هااست. فاتحه در معانی‌و بیان وصنایع شعرونثراست و بنام شاه طهماسب. ودر اصفهان نگاشته شده است.

آغاز: افتاده . لمعه‌یی از ثواقب مناقبش در آسمان بیان درخشان و نور افشان تواند ساخت ... و پس از ذکر شاه گوید:

سبب املای این انشای عالم‌آرا، وباعث ترتیب این منشآت بلاغت‌فزا، آنکه مدتی ...بعضی از اجلاء ...الحاح سالا کلام مینمودند... که کمینه ...ابن ناصرالحق محمدالحسینی النورالبخشی... بعضی فقرات‌شیرین... در طرز مکاتبات‌ومراسلات وشقوق‌قبالات ... وسایرصکوك و سجلات ... برصفایح ... نگارد... تا درسالی که در دارالسلطنهٔ اصفهان‌بودم و از فضل الهی ... تاریخ آن‌سال رو نمود ...

۷۰۹۴

ش۲ دفتر. ۲۵۰پ - ۲۷۹ر . و این در مجموعه جنگ مانندی است .

و خصوصیات مجموعه درص۸۹ گذشت .

(١٤٢٣) **دستور علاج** (پزشکی. فارسی)

ازسلطانعلی طبیب گنابادی خراسانی است، که برای ابوالمظفر محمودشاه‌سلطان در دو مقاله نگاشته‌است، نخستین در بیماری اعضاء در ٢ باب و دوم؛ بیماریهای دیگر در ٨ باب. او در سمرقند چهل سال پزشکی آموخت و از نواختگان کوچکونجی شده بود. هنگامی محمودشاه بیمارشده‌بود، واورا برای درمانش خواستند، پس بدستور اواین کتاب را نوشت.

آغاز: سپاس و ستایش حضرت علیمی‌را که نسخهٔ بی‌سقم: «الذی انزل‌الدلاء انزل‌الدواء» از کلیات حکمت بالغهٔ او موجزیست ...

٧٤٧

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانهاشنگرف. انجام در فصل ٣ باب هشتم (که ٣ فصل بیشتر نباید داشته باشد) در تدبیر دور کردن حشرات، که از گزیدن گفتگومیشود. وبپایان کتاب‌نمیرسد.

انجام‌موجود: خون بسیار رفته‌باشد و الا در کلان ساختن جراحت.

٢٥٤ گ ١٩ × ٢٥ و ٢١ س ١١ × ١٧.

(١٤٢٤) **دستور کاتب** (آئین نگارش. فارسی)

درتعیین‌مراتب

از محمد شمس منشی نخجوانی پسر هندوشاه است، وبنام‌سلطان شیخ اویس دریک مقدمه و دوقسم‌و یک خاتمه نگاشته است. این کتاب در ١٩٦٠ م درمسکو چاپ شده است. (سپه ٢: ٢١ - ذریعة ٨: ١٦٥).

۲۷۷۳

نستعلیق سدهٔ هشتم چند برگ از میان و آخر آن افتاده و بدون ترتیب صحافی گردیده . در ابتدا و انتهای آن چند برگ وصالی دارد ، پشت صفحهٔ اول ؛ حسن بن محمد مدعو بحکمی که از نویسندگان دربار بوده یادداشتی بتاریخ ۱۰۱۲ق. نوشته و قسمت نخست آن پاک شده و فقط نام نویسنده وسال تحریر خوانده میشود، ونیز در ذیل آن یادداشتی است که قسمتی از آن محو شده وعبارت خوانای آن اینست [مما اعاره الدهر علی افقر عباد الله... المدعو بمحسن احسن الله تعالی...] وشاید نویسندهٔ یادداشت، ملامحسن فیض بوده و آخرین سطر نسخه این بیت از قصیده بیست که مؤلف در مدح پادشاه درخاتمه گذارده است :

بدخواه تست همچو خزان ای بهار ملك
وز باد سرد خویش چو برگست در خزان

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج فرسوده . وقف سپهسالار .
۲۲۸ گ ۲۷ × ۱۸ و ۲۵ س (سپه ۲ : ۲٤).

(۱٤۲٥) دستور اللغة (فرهنگ عربی بفارسی)

یا کتاب الخلاص

از ادیب نطنزی بدیع الزمان عبدالله بن الحسین بن ابراهیم م ۴۹۷ق. صاحب «سرقات» (سپه ۲ : ۱۸۰ - فرهنگنامه های عربی بفارسی ۱۹ - ۲۷ - ذریعه ۸ : ۱٦٥ - ۱٦٦).

٤٤٥٥

نسخه‌ای نام در ۱۲٦۲ق. پایان افتاده ودر ۱۲۷۱ق. دوباره باخط بدنوشته شده است.
عنوانها شنگرف. برگ اول وصالی شده . وقف آقای درخشان.
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .
۱٦۸ گ ۱۷/٥ × ۲۲ و ۱٥ س (سپه ۲ : ۱۸۰).

(١٤٢٦) دستور معما (معما. فارسی)

از میرحسین معمایی است وبنام امیرعلی‌شیرنوایی، م ٩٠٦ ق. نگاشته است. وی شاگرد جامی ٨١٧-٨٩٨ ق. است و جامی درحق وی گفته است: اگرمی دانستم میر حسین در معما باین پایه میرسد، من درآن مداخلت نمیکردم. دستور معمای میرحسین چندشرح دارد (ف. دانشگاه ٢: ١٠٤ و ٤ و ٣٩٣ و ذریعه ٨: ١٦٨).

آغاز:

بنام آنکه از تألیف و ترکیب معمای جهان را داد ترتیب

أنجام: بیاراست اول ازان بنام که باشد برو نیز ختم کلام

٧١١٢

ش٢ دفتر. ٣٣٠ ر - ٥٩ ر. بخط نستعلیق سدهٔ یازدهم، مانند شمارهٔ یکم. عنوانها و نشانها شنگرف است. وپیش از آن ١- «حدائق» - درص ٢٩١ گذشت وپس از آن ٣- «فراست» ٤- «کبری» میباشد.

آغاز افتاده: مویش که زیر زلف نهفته شد رویش

پوشیده نماند که اشارت شده باسقاط رویش...

انجام: میر = زبهر رسیدن بعزوشرف.

چوآن نامه‌را خامهٔ خوش خرام بیاراست اول از آن به بنام

که باشد برو نیز ختم کلام

١٩ س ٨ × ١٤.

٧٤٥٤

ش١ دفتر. ١ پ - ٦٠ ر. نستعلیق ١٢ ج ٢ - ١٢٨ (شاید ١٢٠٨ ق) از روی نسخهٔ نصرالله کدخدا. و پس از آن چند معماست. و پس از آن «شرح خطبهٔ شقشقیه» است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

٧٤ گ ١٧/٥ × ٢٢ و ١٠ س ١٠/٥ × ١٥/٥.

(١٤٢٧) **دستور وزارت** (اخلاق. فارسی)

وصایای خواجه نظام الملک است. نسخه یی از این وصایا در دانشگاه (ش ١-١٤٩) هست. و مؤلف آن، در پایان، عبدالوهاب دانسته شده است (ف. دانشگاه ٦: ٢٣٧٣) این کتاب با آئین شاه تهماسب صفوی در قانون سلطنت، در بمبئی در ٤ ج ١- ١٣٠٥ ق. بکوشش ملک الکتاب در ٨٠ ص. ربعی بچاپ رسید. و باید در سدهٔ نهم تألیف شده باشد (فهرست ریو ٤٤٦ الف و ٨٥ ب - مشار: ج ١ - ١٦٣٢). یک مقدمه دارد در سرگذشت نظام الملک، وسپس دو فصل در نصایح نظام الملک میباشد:

فصل ١- تحریص فرزند برترک وزارت.

فصل ٢- آداب استقلال در وزارت. برای مؤتمن الملوک امیر فخرالدین حسن بن تاج الدین صدر بن امیر علی صدر بن امیر معز صاحب دیوان طغرل تیمور بن فخرالدین حسن ابن عمادالدین مشرف دیوان ابوسعید بن رکن الدین محمود بن شمس الدین محمد بن شیخ عزیز بن امیر فخرالدین بن امیرک بن ابی الفضل صاحب دیوان طغرل بیک سلجوقی بن فخرالملک صاحب دیوان برکیاروق پسر نظام الملک حسن وزیر معروف تألیف شده است. در دیباچه گوید: وقتی مؤتمن الملک فخرالدین حسن وزیر شد، مؤلف، این کتاب را برای او تألیف کرده است.

آغاز: شرایف تحمیدات نامتناهی، پادشاهی راست که انتصاب فخردین بنظام ملک از حکمت کاملهٔ اوست...

انجام: بر صحایف روزگار ثبت و مخلد داراد.

٢٩٤٧

نستعلیق ج ٢- ١٢٧٤ ق. عنوانها شنگرف است. کتاب در ١ پ - ٣٥ پ. نوشته شده است. و پس از آن ٤١ برگ در پایان سفید است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ ضربی یك‌لا .
۷۶ گ ۱۲/۵ × ۲۲ و ۱۶ س ۷/۵ × ۱۵ .

((۱٤۲۸)) دعا (وردوذکر. فارسی)

نسخه هایی که یک یا چند دعا را در آن نوشته‌اند، در این کتابخانه بسیار است، و ما همه‌را در زیر عنوان دعا گردآوردیم، تا یافتن آن برای مراجعه کننده آسان باشد . برخی از این دعاها نام مخصوص دارند که در فهرست الفبایی آخر کتاب یاد خواهدشد . برای تاریخ دعا و دعانویسی در اسلام، ذریعه ۸ : ۱۷۲ - ۱۹۶ و فهرست دانشگاه جلد اول و فهرست پیشین سپهسالار ج ۱ و فهرست رضوی دیده شود .

۹۷۹

بقطع بیاضی است. نسخ ملا خداداد بختیاری در محرم ۱۱۵۱ ق . نخست سورهٔ «یاسین» و سپس تعقیبات نماز را نوشته‌است . زیر سطور عربی ترجمهٔ فارسی آنهارا نوشته، و میان آنها زر اندود است (سپه ۱ : ٤۷) .

۹۸۱

۱- دعای طلب السعادة . ۲- دعای لیلة الفراش. ۳-دعای احتجاب.
٤- دعاهای کوچك میباشد (سپه ۱ : ۵۵) .

۹۸۲

این کتاب که نام «سفینة الزیارات» بدان داده‌اند؛ دارای بخشهای زیر میباشد:
۱- زیارت ششم امیر المؤمنین .
۲- زیارت عاشورا .
۳- دعای علقمه.

٤-دعای عاشورا.
٥- زیارت اربعین.
٦- دعای ماه محرم.
٧- دعای ماه صفر.
٨- دعای اول هرماه.
٩- آیه هایی چند.
١٠- سوره‌هایی چند (سپه ١: ٥١).

٩٨٣

شمارهٔ نسخه در فهرست پیشین سپهسالار بغلط ٩٨٢ چاپ شده است. این مجموعه دارای دعاهای زیر است:

١- دعای معراج. ٢- مناجات امیر. ٣- دعای قلنسور.
٤- دعای توسل. ٥- دعای ضددشمن. ٦- دعای حبیب.
٧- دعای استکفا. ٨- دعای فرج از شدت. ٩- دعای سریع الاجابة.
١٠- دعای فاطمه. ١١- دعای عهد. ١٢- دعای عدیله.
١٣- مناجات. ١٤-١٦ دعاهای امیر. ١٧- زیارت حسین.
١٨- زیارت صاحب. ١٩- تعقیب‌های نماز. ٢٠- دعای رؤیت ماه.
(سپه ١: ٥٨ - ٥٩).

٩٨٤

هفت دعا برای هفت‌روز هفته. از ملحقات صحیفه است (سپه ١: ٢٥).

٩٨٥

دعای علوی مصری منسوب بعلی. ودرپایان عبارتی از «مهج الدعوات» بفارسی آورده است. (سپه ١: ٢٦).

٩٨٦

دعای کمیل است. که گویند علی آنرا بکمیل زیاد. م ٨٣ ق. یادداد وآنرا ازخضر دانند. باترجمهٔ فارسی. ویك دعای دیگر. (سپه ١: ٢٧).

۹۸۷

همان دعای کمیل است . باترجمهٔ فارسی بشنگرف.(سپه۱: ۲۷).

۹۸۸

همان دعای کمیل است بادعای مشلول که در « صحیفهٔ علوی» هست.(سپه۱: ۲۸).

۹۸۹

مجموعه‌ییست دارای زیارت امام‌رضا، وچندسوره‌و چند دعا.(سپه۱: ٤٦- ٤٧).

۹۹۰

چنددعا و چندآیه و چندختم و چندورد.(سپه۱: ٤٦) .

۹۹۱

تعقیبات نماز ، دعای کمیل، دعای شب جمعه وپراکنده.(سپه۱: ٥٥) .

۹۹۲

تعقیبات پنجگانه. دعای سی‌روز رمضان.دعای کمیل.(سپه۱: ٥١).

۹۹۳

زیارت پیغمبر. زیارت امیر. زیارت عاشورا. دعای علقمه.(سپه۱: ٦٣).

۹۹٤

دعای حفظ جان. دعای احتجاب . دعای‌حجب . دعای کمیل. دعای اعتقاد . دعای رؤیت ماه . دعای حاجت . دعای شدت . دعای جوشن صغیر . هفت‌آیه . جواب آیه‌ها . آیه حاجت . آیه‌های صبح‌وعصر. دعای‌مکسور . دعای صاحب‌زمان . دعای سلمان. دعای اعتصام و دوازده امام خواجه. دعای سمات . دعای برکة‌السباع . دعای اویس . دعای سیفی . دعای عوذه . دعای‌فراش. جامعه صغیره . زیارت عاشورا. (سپه۱: ٥٣).

۹۹۵

دعای کمیل. نسخ احمد نیریزی در ۱۱۳۹ق. برای میرزا محمد علی از علمای آن زمان اصفهان. پیش‌از دعا مقدمهٔ مجلسی در زادالمعاد را آورده . سرلوح دارد. صفحه‌ها درجدول . سطرها زرافشان . ترجمهٔ فارسی باشنگرف . شش برگ نانوشته دارد وقف سپهسالار .

کاغذ خان بالغ . جلد تیماج میان ترمه .

۲۲ گ ۱۰ × ۲۲ بیاضی و ۹س. (سپه ۲۷۱).

۹۹۶

دعای صباح . متن بنسخ و ترجمهٔ فارسی نستعلیق خوب بی‌نام و تاریخ. دارای سرلوح صفحه‌ها در جدول زر .

مالك: اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰ق. و او نوشته که بگواهی کارشناسان این نسخه خطشاگرد میرزا شفیع است .

کاغذ ترمه . جلد تیماج .

۹ گ ۱۱/۵ × ۱۸/۵ و ۷س (سپه ۱:۲۶) .

۱۱۰۹

دعای صباح و دعاهای هفته و تعقیب نمازها ، غیراز مشهور . دارای سرلوح . صفحه نخست زرنگار . دیگر صفحه‌ها در جدول زر و شنگرف . نام دعا بازر بثلث . وقف سپهسالار

کاغذ خان بالغ . جلد روغنی گل و بوته دوروی .

۳۲ گ ۸ × ۱۲ و ۸س (سپه ۱:۵۶) .

۱۱۱۰

نسخ آقا محمد تویسرکانی خوشنویس در ۱۲۲۴ق. برای فرج‌الله‌خان که ازاعیان آن‌عصر بوده . وقف سپهسالار .

کاغذ ترمه . جلد روغنی گل و بوته دو رو . دارای یك سرلوح . صفحات ومیانهٔ سطرها مذهب و مجدول بطلا است .

۱۰۷ گ ۱۲ × ۷ و ۷س (سپه ۱: ۱۵) .

۱۱۱۱

مناجات المعصومین است. دو باب دارد نخستین در دعاها و مناجاتهای معصومان و دومی دعاها و مناجاتهای خود مؤلف که از سخنان امامان بیرون آورده است، و گویا ساخته ابن طاوس باشد.

نسخ بی نام و نشان.

مالك: اعتضاد السلطنه ۱۲۷۵ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

یك سرلوح دارد. صفحه‌ها در جدول زر و زنگار و شنگرف. صفحه اول زرنگار.

کاغذ متن و حاشیه خان بالغ. جلد ساغری زرکوب.

۸۲ گ ۸ × ۱۲/۵ و ۱۲ س (سپه ۱: ۷۵).

۱۱۱۲

۲۸ بیت مناجات علمی مانندش ۱۱۱۱ نسخ خوب بی نشان. یك سرلوح دارد و دو صفحهٔ اول زرنگار. زیر سطرها جدولی برای ترجمه نهاده‌اند لیکن تنها در پنج صفحه ترجمه نوشته شده است.

مالك: ملا محسن خان ایروانی. اعتضاد السلطنه در ع ۱۲۸۱/۲ق. وقف سپهسالار.

کاغذ خان بالغ. جندروغنی زرنگار دورو.

۳۷ گ ۱۰/۵ × ۱۶ و ۷ س (سپه ۱: ۷۵ - ۷۶).

۱۱۱۳

دعای احتجاب. چند آیت. دعای ذمة الله. دعای قبل کل شیء. نسخ احمد نیریزی در ۱۱۴۳ق. برای محمد طاهر جاجرمی. عنوانها با سفید آب. متن بزر. وقف سپهسالار. ۱۲۹۷ق.

دارای سرلوح. دو صفحهٔ اول زرنگار. صفحه‌ها در جدول زر.

کاغذ متن سمرقندی کلفت. حاشیه ترمه. جلد تیماج زرنگار.

۶ گ ۱۴ × ۲۲ و ۹ س. (سپه ۱: ۵۴).

١١١٥

دعای سیفی. دعای عزت. دعای حق‌حق. دعای ترعرع که نخستین منسوب به‌سیف ذی‌یزن شاه یمن‌است و شرحی بنام «صلاح‌المؤمنین» دارد (ذریعه ۱۲:۳۰۹).

نسخ بی‌نشان . در پایان دعای سیفی سال ۱۱۳۰ق. هست وشاید همهٔ مجموعه بخط احمدنیریزی باشد . از روی خط مجلسی‌اول نقل‌شده.

مالك: میرزاداود وزیرلشکر .اعتضادالسلطنه وسپهسالاردر۱۲۹۷ق. در۱۱۸۸ق. در شیراز برای نور چشمی میرزا نور حسن حسینی، به پنج‌تومان خریده‌شده است.

کاغذ سمرقندی . جلد چرمی .

۶۳ گ ۱۵/۵ × ۲۱و۷س (سپه۱.۵۷).

١١١٦

نسخ بی‌نشان .شرح دعاها نستعلیق درکرانه . نام دعا باشنگرف . دارای:

دعای حرزیمانی. دعای صباح . دعای عشرات . دعای سمات . دوازده‌امام خواجه طوسی با افتتاح‌آن . دعای کمیل .دعای مشلول. دعای جوشن کبیر . دعای جوشن صغیر زیارت عاشورا زیارت اربعین . زیارت جامعهٔ کبیر . دعای‌سحر . اعمال شب قدر . دعای ماه‌نو . زیارت‌فاطمه . دارای یك‌سرلوح .صفحه‌ها درجدول‌زر .

کاغذ خان‌بالغ . جلد روغنی گل‌وبوته.

۲۴۲ گ۵/۵ × ۹/۵و۹س(سپه۱:۵۶).

١١١٨

نسخ احمد نیریزی در۱۱۱۶ق. (امضا در آخرین برگ هست) در نخستین و آخرین برگ بخط احمد شاملوو محمدشفیع تبریزی نیز تصدیق شده است . متن‌دارای بخشهای زیراست :

دعاهای : احتجاب ، کفایة، صاحب‌الزمان ، محمد ، موسی ودر حاشیه ؛ دعاهای : هدایة ، کل‌مکاره ، عفو ، دو صفحهٔ‌نخست زرنگار . متن باسفیدآب نوشته شده است .

وقف سپهسالار .

کاغذ متن و حاشیه خان بالغ حنایی. جلد تیماج میان‌ترمه.
۱٤ گ۱۳ × ۲۰و۷س(سپه۱: ٦۲).

۱۱۲۰

متن نسخ مشکی و ترجمهٔ زیر آن سرخ نستعلیق. ترجمه از محمدطاهر در حاشیهٔ برخی توضیحات هست. دارای دعاهای زیراست:

عشرات، سمات، صباح، مشلول، ندبه، مباهلة. (همان‌دعاهای سحر رمضان است با افزایشهایی) صفحه‌ها در جدول زر. یك سرلوح دارد. وقف سپهسالار.

کاغذ خان بالغ. جلدتیماج درمیان ترمه.
۵۸ گ۱۱ × ۱٦/۵ و۷س (سپه۱: ٦۰).

۱۱۲۱

نسخ برای ظاهراً شاه سلطان حسین صفوی ۱۱۰۵ - ۱۱۳۵ق. درپشت جلدنوشته شده [خط ملا علی‌بیك‌است] دارای بخشهای زیراست:

سوره فتح، دعاهای: عوذه، حاجت هم وغم، تا ۲۰ دعا. یك سرلوح دارد دو صفحه اول نقاشی نام هردو دعا در سر سورهٔ اول آن بازر نوشته شده است.

صفحه‌ها در جدول زر. میان‌سطرها زرنگار. وقف سپهسالار.

کاغذ کهن. جلد روغنی زمینه مشکی پشت ورو گل‌وبوته.
۲٤ گ ۱۳/۵ × ۲۰و۹س (سپه۱: ٤۸).

۱۱۲۲

نسخ بی‌نشان. دارای بخشهای زیراست:

سوره یاسین، دعاهای کمیل، و ۱۵ دعای دیگر.

دارای یك‌شرلوح. صفحهٔ نخست زرنگار، صفحه‌های دیگر درجدول زروشنگرف

کاغذ متن و حاشیه خان‌بالغ. جلد ساغری قرمز.
۲٦ گ۱٤ × ۲۱و۹س (سپه۱: ٤۹).

۱۱۲۳

نسخ و ثلث و نستعلیق . در آغاز شمایل پیغمبر در جدولهای چهار گوشه و سپس ترجمهٔ حدیثها و مناجات و دعاهایی است و سپس ترجمهٔ چهل کلمه از کلمات قصار علی هریك با دو بیتی . ه دعای بیت‌المعمور . فصوص سلیمانیه است.

دارای ۲ سرلوح . صفحه در جدول زر .

کاغذ متن و حاشیه خان بالغ‌الوان. جلد چرمی ضربی.

۵۲ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵ (سپه ۱: ۵۵).

۱۱۲٤

نسخ محمد حسین «سالك» اصفهانی در ۱۲۷۳ ق. برای علی‌قلی میرزا اعتضادالسلطنه دارای سه بند دعا.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی زرین .

٦ گ ۱۲/۵ × ۱۸/۵ و ۸ س (سپه ۱: ۵۷).

۲۱۲۹

نسخ . نام نویسنده پاك‌شده دارای یك سرلوح . عنوانها شنگرف. صفحه‌ها در جدول زر دارای :

چهارسوره. دعای صباح . یاسین. تعقیب نماز . نباء . سوره‌هایی چند. دعای کمیل زیارت عاشورا . دعای علقمه . دعای سمات . دعای مجیر . دعای عشرات . دوازده‌امام خواجهٔ طوسی . حرز صادق. دعای هفت‌روز. دعای خمسه‌عشر . دعای فراش. دعای عدیله دعای صنمی قریش . دعای جوشن کبیر و صغیر . دعای رؤیت . زیارت نامهٔ امامان و امامزاده‌ها. مسجد کوفه. مسجد سهله. زیارت مفجعة . دعای مکارم. دعای توبه . دعای تربت. دعای وبا وطاعون . دعای نهج‌البلاغة . حرز نبی .

کاغذ ترمه مهرزده . جلد روغنی گل‌وبوته یك‌رو .

۲٦٦ گ ۱٦ × ۲٤/۵ و ۱۵ س (سپه ۱: ٤۸).

۲۱۳٤

ش۲ دفتر. ۷۲پ - ۱۳۹پ . دعاهایی است گرد آورده امیرشرف‌الدین علی شولستانی نجفی (صفحهٔ‌عنوان - گ۷۲ر) بگواهی حاتم نام خط‌میرحیدر بن نورالدین‌علی میباشد که در کرمان مقابله کرده‌است.

آغاز: بسمله. من الکفعمی ذکر صاحب کتاب «حیاة الحیوان» فیه ان النبی . . . قال انی لاعلم کلمة . . .

انجام: والناس یطلبونها فی الدنیا و لم یجدوها ابداً . صدق رسول الله.

نسخ محمد صالح کرمانی بلاغ مقابله بخط حیدر بن نورالدین عاملی حسینی در کرمان در پنجشنبهٔ ۱ ع ۱/۱۰۹٤ ق. ش۱ «منتخب امان الاخطار» است .

۲۱٤۹

نسخ خوش بی‌نام . دارای یك‌سرلوح . دوصفحهٔ‌نخست زرنگار صفحه‌ها و سطرها درجدول‌زر . عنوانها زر. دارای بخشهای زیر است :

هشت سوره. دعای هفته. تعقیبات نماز . دعای کمیل باترجمه . دعای مشلول. دعای عدیله . دعای سمات . دعای اعتصام و اختتام باترجمه . دوازده امام خواجهٔ‌طوسی. زیارت نامه‌ها. دعای شبهای رمضان . دعای‌سحر . جدول دیدن‌ماه . دعای عقیقه . دعای گوسفند قربانی . دعای شفا. دعای تربت. تلقین‌مرده . وقف‌سپهالار.

کاغذ خان بالغ. جلدتیماج .

۲۰۹ گ ۶/۵ × ۱۲ و ۱۲ س (سپه ۱ : ۵۰) .

۲۱۵۰

نسخ خوش محمدصادق برای نجفقلی‌خان دربیجار بی‌تاریخ. دارای دعاهای هفت‌روز هفته . وقف سپهسالار. صفحه‌ها درجدول زر .

کاغذ سمرقندی . جلدترمه.

۲۰ گ ۸/۵ × ۱۲ و ۶ س (سپه ۱ : ۵۸) .

۲۱۵۱

نسخ بی‌نشان . دارای سرلوح دو صفحهٔ نخست زرنگار . صفحه‌ها در جدول زر عنوانها شنگرف . دارای :

۱۰ سوره . دعای جوشن کبیر و صغیر . منتخب‌التعقیب . دعای هفته . دعای‌قاموس دعای عدیله . دعای حجب . دوازده امام‌خواجهٔ‌طوسی .دعای‌سمات . دعای‌خضر .

کاغذ متن‌وحاشیه خان‌بالغ وسمرقندی . جلد تیماج زرکوب .

۱۰۶ گ۹ × ۱٤ و ۱٤ س(سپه۱: ۵۰) .

۲۱۵٤

نسخ احمد خوانساری در۱۲۷۹ق. سرلوح‌دارد. صفحه‌ها در جدول زر ۱٤ صفحه جدولبندی نانوشته‌مانده دارای: دعای صبح . تعقیبات نماز . دعای صباح . دعای کمیل . دعای هفت روز سجاد. دعای‌احتجاب . دعای تسخیر . دعای‌طلب‌السعادة . دعای‌غلبه‌بردشمن دعای سریع‌الاجابة .

کاغذترمه . جلدتیماج .

۶۸ گ۱۰ × ۱۵ و ۲۰ س(سپه۱: ۵۹) .

۲۱۵۵

متن نسخ سیاه . سه صفحه آغاز ترجمه بنستعلیق شنگرف . درپایان‌دارد :

کتاب‌دعا .خطسر کار میرزا محمد رضوی علوی حرره‌یوسف. دارای:

دعای کمیل وجز آن .

دارای دوسرلوح .سطرها زرنگار . صفحه‌ها درجدول . وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج .

۳۵ گ۱۲ × ۱۷/۵ و ۷ س .

۲۱۵۷

نسخ ابوالقاسم‌بن سیدمحمد در۱۱۲۳ق. دعاهای هرروزه ماه رمضان است که سید

محمدبن‌محمد امین از علمای دربار صفوی آنهارا برای شاه سلطان حسین جمع وترجمه کرده. برای هردعا شرحی بادیباچهٔ جداگانه‌ساخته است.

دارای یک‌سرلوح ودوسرسوره. صفحه‌ها درجدول زر و زنگار دوصفحهٔ نخست زرنگار. عنوانها و ترجمهٔ دعاها باشنگرف. وقف سپهسالار.

کاغذ خان‌بالغ. جلد ساغری زرکوب.

۱۳۰ گ ۱۲/۵ × ۲۰ و ۷س (سپه۱: ۶۱).

۲۱۵۸

نسخ بی‌نشان. دارای یک‌سرلوح. صفحه‌ها درجدول‌زر و شنگرف. دارای‌دعاهای کمیل، سلمان، تعقیبات، رؤیت‌ماه وجز آن‌است. وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی جلد روغنی.

۱۸ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵ و ۹س (سپه۱: ۵۲).

۲۱۵۹

مناجات علی‌است در ۲۸ بیت‌شعر. نستعلیق خانلرقاجار. خود گوید:

مادرم زند و از پدر قجرم　　متولد زآهن و حجرم

مالك: اعتضادالسلطنه در صفر ۱۲۸۱ق. وقف‌سپهسالار.

کاغذ ترمه کلفت. جلدمیشن‌ضربی.

۶ گ ۱۲/۵ × ۲۱ و ۶س (سپه۱: ۷۵).

۲۱۶۱

نسخ خوش محمد حسینی شاگرد زین‌العابدین اصفهانی در ۱۲۴۰ق. دارای‌دعاهای احتجاب، عوذه، کفایة و جز آنست. یك سرلوح دارد. صفحه‌ها در جدول زر. سطرها زرافشان.

کاغذ متن و حاشیه سمرقندی. جلد تیماجی.

۷ گ ۱۶ × ۲۳ و ۹س (سپه۱: ۶۰).

۲۱۶۷

نسخ حافظ ابراهیم در ۱۱۵۹ ق. در حاشیه سند روایت دعاها از راه سنیان نوشته شده. شش‌سوره و چند دعا دارد. یك سرلوح بزرگ و بیست و یک کوچك دارد. دوصفحهٔ نخست زرنگار. عنوانها زر وشنگرف و سفیدآب. صفحه‌ها در جدول زر و شنگرف. وقف سپهسالار.

کاغذ خان‌بالغ. جلدچرمی‌ضربی.

۳۵ گ ۱۲ × ۱۷ و ۹ س (سپه ۱: ۵٤).

۲۱۶۸

نسخ علی‌اکبرخویی در ۱۲۵۳ ق. دارای یك سرلوح. صفحه‌هادرجدول‌زر. عنوانها شنگرف. دارای:

دعای عدیله. جوشن صغیر. زیارت مفجعه. نادعلی. دعای قربت. دعای صبح. اعتصام سیفی. دعای مغنی‌سیفی‌سه‌اعتصام‌سیفی. حرزنبی. دعای‌طمطام. وقف سپهسالار.

کاغذ رنگارنگ. جلد چرمی.

۹۳ گ ۱۱ × ۱۸/۵ (سپه ۱: ٦۰).

۲۸۷۰

ش ۲ دفتر. چنددعااست و در پایان آنها تخمیس قصیدهٔ عینی حمیری: «لام عمر باللوامربع» بعربی دیده‌می‌شود. تاریخ نوشتن در برگ ۱۳٤، ۲۸ ذیحجهٔ ۱۲۵۷ ق. هست. نویسنده محمدتقی‌بن میر مؤمن‌است. ش ۱ «جواهرنامه» درص ۱۲۵ گذشت.

۱٤۷ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵ و ۱۰ س ۸ × ۱٤.

۲۸۷۳

مجموعهٔ فال ودعا منسوب بجعفرصادق امام‌ششم. نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها، نشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یك‌لا ساده .
۷۶ گ ۱۰ × ۱۵ و ۸ س ۵/۵ × ۱۱ .

۲۹۱۳

ش ۱ دفتر . ص ۲-۳۷ رساله‌یی دارای : دعای سیفی ودعای علوی بصری و ادعیه مجموعهٔ قدسیه ودعای مشلول و دعای صنمی‌قریش و مناجات امیرالمؤمنین علی (ع) و دعای صباح ودعای برکة السباع و دعای مستجاب‌وحرزاوودعای ابوحمزهٔ ثمالی و ادعیهٔ متفرقه ودوازده امام‌خواجه نصیرطوسی .

در متن وحاشیه باخط نسخ زیبا ویك‌سرلوح که وسط آن باطلا و اطرافش زنگاری ولاژوردی است .

نویسندهٔ نسخه مقدمه‌یی‌هم دربارهٔ تأثیرادعیه نوشته است .

آغاز : بسمله . الحمدلله عالم‌السروالنجوی و کاشف‌الضروالسلوی . . . چون‌دستگیر افتادگان‌وادی‌القضاء . . .

انجام : و صلی الله علی‌محمد وآله الطاهرین .

خصوصیات مجموعه در ص ۶۳ - ۶۹ گذشت .

۲۹۱۳

ش ٤ دفتر . دنبال‌قصیدهٔ برده ؛ دوازده امام خواجهٔ طوسی‌است بادیباچهٔ فارسی در تاریخچهٔ آن بنقل‌از «ذریعة‌المآب» .

۵۶۴۶

جوشن کبیر . مجیر . مشلول . باترجمهٔ فارسی و پیشگفتاری‌در تاریخچه و زنجیرهٔ سندآن و آداب غسل، اصول دین ، نماز .

متن عربی نسخ سیاه و ترجمهٔ فارسی بشنگرف . نسخ سدهٔ یازدهم .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد مقوا .
۹۳ گ ۱۷ × ۲۵ و ۱۸ س ۱۰ × ۱۸ .

٥٦٦١

دارای دعای:صباح، اربعین .صفحه‌هادرجدول زر بدعیار . نسخ بی نام درسدهٔ‌دوازدهم.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سبز . کناره‌حنایی .
۲۸ گ۲۲×۱٤ و۱۱س۱۵×۹/۵ .

٥٦٨٨

متن نسخ . سندها به نستعلیق، و تکمیل شده اصل نسخه روز٤شنبهٔ ٦ج۲ / ۱۰۹۳ق.
بدستور شیخ محمدمیرزای حسینی حسنی بخط کمال‌الدین بن فخرالدین ابرقوهی‌است .
صفحه‌هادرسه جدول، دوتابا لاژوردوزرو کوچکترازهمه با شنگرف و برخی‌صفحه‌ها
دوجدول باهرسه‌رنگ دارد . عنوانها زر وشنگرف،
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج وصالی‌ضربی .
۱۱س۶/۵×۱۳ و۱۳/۵×۲۳/۵ .

٥٧٠٧

خواص‌دعاها و سوره‌ها و طلسمات بفارسی است .
نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی.
۷۷ گ ۲۱/۵×۳۱ و۱۸س ۱۳×۲۱/۵ .

٥٧٠٨

مؤلف این مجموعه علی‌بن‌محمود بافقی‌است ، که‌در مشهددر ۱۰ ذیحجهٔ ۱۰٤۰ق.
آنرا گرد آورده است. نسخ آدینهٔ ۱٤ذیقعدهٔ ۱۱۱۸ق.
آغاز : بمقتضای احادیث سابقه‌دعا دفع بلای نازل ... باب اول ودر او سه فصل
است. فصل اول در بعضی‌مسائل‌وادعیه ...
چندباب و چندقسم ویک‌خاتمه،و خاتمه۲۱فایده دارد.

أنجام : علی بن محمود البافقی تجاوز الله عن سیئاته. والحمدلله اولاً وآخراً وظاهراً و باطناً .

کاغذ فرنگی نخدی. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۱۳۷ گ ۱۷ × ۲۴ و ۲۰ س ۱۰/۵ × ۲۰.

۵۷۱۰

مقالت ٤ ازیك کتاب است .

آغاز: بسمله. حمدله... اما چون بتوفیق الله تعالی باتمام رسید مقالهٔ اول ودوم وسوم ، شروع میرود در مقالهٔ چهارم در اعمال متفرقه که مخصوص بوقتی نیست مشتمل بر پانزده باب...

انجام: و بعداز آن آب را بر دور فراش خود باید پاشید.

نسخ محمد علی اردبیلی در ۱۲۳۵ ق. عنوانها شنگرف وقف عام ۱۲۳۸ ق. توسط آقا کاظم باغبان باشی و تولیت میر محمد باقر. وسپس حاج آقا احمد کرمانشاهی آنرا وقف کرده.

کاغذ فرنگی نخدی سپید. جلد تیماج یك لاحنایی.

۱٦٦ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱٤ س ۱۰ × ۱۵.

۵۷۱۱

برای شاه سلیمان تألیف شده بفارسی نظیر زادالمعاد .

فصل اول اعمال جمعه. فصل آخر دعای شب چهارشنبه میباشد.

نسخ بی نام و نشان سدهٔ ۱۳ هم. در وسط نسخه کتابی کوچکتر صحافی شده است، که آنهم در دعا است.

کاغذ اصفهانی . جلد روغنی زمینه مشکی گل و بوته حاشیه نوشته دارد. فرسوده شده.

۲۰٤ گ ۱٤ × ۲۰ و ۱۷ س ۷ × ۱٤.

۵۷۱۲

مجموعهٔ دعااست که گویا از مصباح المجتهد گرفته شده است.

نسخ بی‌نشان درسدهٔ ۱۱هم. آغاز افتاده. اندکی پیش از فصل «ذکر شروط الصلاة» شروع شده تا دعای «اول لیلة من رجب دارد».

آغاز: خده علی الثراب و یستحب ان یجعل...

انجام: دعاء اول لیلة من رجب اللهم انی اسئلك.

در برگ ۲ر دارد: فصل فی ذکر شروط الصلاة؛ المقدمة لها. قد بینا ان الصلاة فی الیوم واللیلة من الفرایض خمس.

کاغذ اصفهانی نخدی. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۱۸۹ گ ۱۳ × ۲۰ و ۱۶ س ۹ × ۱۴/۵.

۵۷۱۳

کتاب دعا که در آن از کافی و «عده» ابن فهد ومکارم الاخلاق یاد شده.

آغاز: زنة ذرالسماوات والارضین والرمال والتلال والجبال...

انجام: اجمعین شعفاء.

نسخ سدهٔ ۱۳هم. ص ۱۲-۶۱۳پ. واز ۶۱۴ تا ۶۲۵ پاره‌ایست از کتاب دعای فارسی.

نشانها و عنوانها شنگرف در ۱۲۸۳ق. ملك قرهاد میرزا بوده است. خط او در صفحهٔ عنوان است ۶۲۹ صفحه شمار دارد.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.

۳۱۵ گ ۱۱/۵ × ۲۰ و ۲۱ س ۶ × ۱۵.

۵۷۱۴

جنگ دعایی برای حاجات با ترجمهٔ فارسی. متن بنسخ مشکی. ترجمه بنستعلیق شنگرف سدهٔ دوازدهم. صفحه‌ها در جدول زر ولاژورد.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.

۱۳۵ گ ۱۱/۵ × ۱۹ و ۱۱ س ۶ × ۱۲.

۵۷۱۵

ادعیه سر دیده شود.

٥٧١٦

اعمال الاسبوع دیده شود. (سپه۳: ۱۶۸) .

٥٧١٩

ش ۱ دفتر. آداب وادعیه حج میباشد (سپه۳: ۳۲۲).

٥٧٢٠

اذکار ایام هفته دیده شود (سپه۳: ۱۹ و ۹٤).

٥٧٢١

نسخ بی نام ناقص سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف نصف صفحه‌ها جدول زر دارد .
سرلوح اول کتاب فرسوده شده .
کاغذ اصفهانی . جلد تیماج مشکی یک لا .
۸۳ گ ۱۰ × ۱۸ و ۱۰ س ۶ × ۱۲ .

٥٧٢٢

ترجمهٔ فضائل ادعیه .
اول فضایل ادعیه است . ودر شرح دعای ٤١ که سمات است از رسالهٔ « ترجمهٔ سمات» محمدصالح قزوینی بردالله مضجعه میاورد .
سپس یک مقصد در ۳ باب است اول ادعیه مصباح کفعمی دوم از غیر آن. سوم مساحمانها است با ترجمه آن.
متن نسخ، ترجمه‌ها و فارسیها نستعلیق محمدرضا بن استاد باباخباز در ۱۱۲۷ ق. مقابله شده.
آغاز ناقص .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .
۱۸۸ گ ۱۱ × ۱۸ و ۱۶ س ۶/۵ × ۱۲ .

٥٧٢٣

جنك دعا . نسخ محمد طاهر بن حيدر شوشترى روز دوشنبه١٦ج ١/ ١٠٧٤ق.
جدولهازروشنگرف‌عنوانهازر.
كاغذ سپاهانى. جلد تيماج سرخ مقوايى.
... ك ١٠ × ١٧/٥ ... س ٦/٥ × ١٣ .

٥٧٢٤

جنك دعا. ازسيد دامادومولاناأحمد اردبيلى‌وصدرالدين‌تبريزى،شاگرديهابى ادعيه
نسخ سدهٔ ١٣هم. ترجمه‌نستعليق ريزشنگرف. عنوانها شنگرف .
كاغذ سپاهانى. جلد تيماج تريا كى‌ضربى مقوايى.
١٨٨ ك ١٠ × ١٨ - ١٢ س ٦ × ١١/٥.

٥٧٢٥

جنك دعا . نسخ سده ١٢هم. عنوانهاشگرف.
كاغذسپاهانى تيماج سبز يك‌لا .
٥٨ ك ٩/٥ × ١٤/٥ و١١ س ٤/٥ × ٩.

٥٧٢٦

زادالمعاد ديده‌ميشود.

٥٧٢٧

جنك دعا ودوازده امام طوسى با افسانه بردن كتاب نزد معتصم و بآب‌انداختن آن.
نسخ بدستور آقا محمد حسين. بخط على رضا بياضى .
عنوانهاشنگرف. بامهر آقاحسين. ترجمه‌ها نستعليق وشنگرف. صفحه‌هادردوجدول‌زر
و لاژورد. سرلوح بازمينهٔ سرخ برنگهاى لاژوردوزر.
كاغذسپاهانى. جلدتيماج‌تريا كى. حاشيه‌سرخ.
٩٩ ك ٧/٥ × ١٥ و ١١س ٤/٥ × ١٠/٥ .

٥٧٢٨

لوامع صاحبقرانی دیده شود.

٥٧٢٩

کتابی در دعا . بی آغاز وانجام . تا ده باب دارد.

آغاز: که مشتمل برطلب باران (آخرهای باب اول) .

باب دوم؛در ذکر بعضی ادعیهٔ ماثوره مذکوردر کتب معتبر مشهور.

باب هشتم؛رفع ودفع غموم.

باب دهم؛ درادعیه واعمالیکه باعث دفع علتها ومرضها است .

فارسی به نستعلیق .عربی نسخ . عنوانهاشنگرف .صفحه‌هادر جدول‌زر ولاژورد.

کاغذ اصفهانی‌سفید .جلدمقوا.

۱۵۵ گ ۹ × ۱٤ و ۱۲س ٦/٥ × ۱۰.

٥٧٣٠

مجموعهٔ قرآن ودعا بی اول وآخر .

نسخ‌سدهٔ ۱۲هم .عنوانهاشنگرف. جدول صفحه‌ها شنگرف ولاژورد . ترجمهٔ فارسی نستعلیق‌ریز .

کاغذ اصفهانی سفید .جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی‌ضربی.

۱٤۰ ك ٤/٥ × ۹/٥ و ۱۰ س۸ × ۱۳.

٥٧٣١

درپایان زیارت جامعه را نهاده است.

نسخ سدهٔ ۱۲ هم. عنوانها شنگرف .

صفحه‌ها درجلد زر ولاژورد .

کاغذ سپاهانی . جدول‌تیماج قهویی ضربی مقوایی.

۱۷۷ گ ۷/٥ × ۱۱ و ۱۲ س ٤ × ۷/٥.

٥٧٣٣

نسخ سدهٔ ١٢هم. عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.
١٨٥ گ ٥/١١ × ١٨ و ١٤ س ٥/٥ × ١٢.

٥٧٣٤

دعاها بفارسی است. نسخ سدهٔ ١٢هم. عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه‌یی حنایی یك‌لا.
٨٠ گ ٥/١٢ × ٢٣ و ١٥ س ٧ × ١٥.

٥٧٥٢

مناجات خمسة عشر است. نسخ محمدحسین بن محمدموسوی عاملی خراسانی برای ملا آقا بابا ناکری در مدرسهٔ یالرود ١٢٥١ ق.
عنوانها شنگرف. جدول صفحه‌ها بزر و لاژورد. بایك سر لوح شنگرف و زر و لاژورد.
کاغذ فرنگی.
٦٤ گ ٥/٩ × ٥/١٤ و ٩ س ٥ × ١٠.

٥٩٧٦

ش ٣ دفتر. در دنبال «امان الاخطار» ابن طاوس است. آغاز ناقص.
آغاز: الباب العاشر فی الادعیة و مایتعلق بها و هو خمسة فصول. بسمله ان لمولای و وولی نعمتی ابی... مجموعات جامعة فی الدعوات، فاردت ان انتزع منها باباً مختصراً لایقاً بهذا الکتاب ... الفصل الاول فی فضل الدعاء...
ش ١ «ارشاد الاذهان» میباشد که در ٣: ١٠٦ گذشت.
فقط عنوان فصل اول و فصل دوم را دارد.
که در برگهای ١٤٨ پ - ١٦٠ و ١٨٨ میباشد، و ناقص است.

٨١٥٠

ش ١ و ٢ دفتر. تعقیبات دیده شود.

(١٤٢٩) **دفتر روزنامه** (تاریخ . فارسی)

دفتر کارهای روزانهٔ کسی است که سرگذشت وسوانح زندگی خویش را تا سال ١٣١١ ق. در آن یادداشت نموده، واز نمازهای استیجاری، و حج و روزه، و هر عمل عبادی که با اجرت ومزد انجام میداده است، وهمچنین از دارایی و کتابهایی که امانت داده و عاریه کرده است در آن یاد کرده است.

٧٥٠٠

نستعلیق سدهٔ ١٣ هم.

کاغذ فرنگی. جلد مقوا.

١٠٠ گ ١٤/٥ × ٢١/٥ و ١١ س ٩ × ١٧.

(١٤٣٠) **دفتر قرابادین** (پزشکی. فارسی)

در این رساله داروهای ترکیبی ایرانی بترتیب نام معروف آنها بترتیب حروف هجا مرتب شده و دنبال هریک؛ اول خاصیت و سپس صفت ترکیب آنها بیان گردیده. درآغاز کتاب، در ١٧ صفحه فهرستی است برای این کتاب، که بترتیب نام امراض یاد شده است و با شماره‌هایی که در حاشیهٔ صفحه گذارده شده است نشان داده شده است.

آغاز: بسمله. باب الالف: انوشدارو؛ اعضاء رئیسه راقوت دهد...

أنجام: یک مثقال بعداز چهارروزاستعمال نمایند.

٧٦٩

ش۳ دفتر. ۳٤٤پ - ٤١٦. نسخ۱۲۳۸ق. عنوانهاو نشانهاشنگرف. وپس ازاین برگهاسفید است.

ش۱ «مجمع الحکمتین» است.

(۱٤۳۱) دفتر قرابادین فرنگی (پزشکی. فارسی)

سیصدوبیست نسخهٔ داروی استعلاجی است که دنبال یکدیگر بدون ترتیب نوشته شده و از محمدبن عبدالصبور طبیب خویی تبریزی مؤلف «مجمع الحکمتین» است و درآغاز آن فهرستی است که در چهار صفحه ترتیب داده شده‌است.

آغاز: دفتر قرابادین فرنگی. بسمله. نسخهٔ دوای اول عین السرطان، بیست حبه. شورهٔ شسته، ده‌حبه...

أنجام: سیصدوبیستم. کالوسیل یک‌نخد. وقت خوابیدن ... آب نیم گرم کرده بخورند.

٧٦٩

ش۲ دفتر. ۳۲۵پ - ۳٤۲ر. نسخ ۱۲۳۸ق. عنوانهاو نشانهاشنگرف.

ش۱ «مجمع الحکمتین» میباشد.

(۱٤۳۲) دفع الخوف من الموت (اخلاق. عربی)

یارفع غم الموت

این گفتار که بندیست از طهارة الاعراق ابوعلی مسکویه رازی‌از ابو علی ابن‌سینا دانسته‌شده، و دراین نسخه هم این گفتار پس از«فوز اصغر» همین مسکویه آمده است.

(ذریعه ۷ : ۲۲۸ - ۱۱ : ۱۸۲ و ۲۴۳) فهرست مهدوی : ۱۶۸ - ف . دانشگاه ۳ : ۶۶۱) .

۱۲۱۶

ش ٤٤ دفتر . ص ۲٤۰ - ۲٤۳ .

ش ۱ «النفس» میباشد .

۱۲۹۶

ش ۳ دفتر . ص ۱۹۳ - ۱۷۹ .

ش ۱ «اثولوجیا» میباشد .

۷٤٤۲

ش ۳ دفتر . ۷۹ ر - ۸۳ ر .

ش ۱ «سعدیة» میباشد .

(۱٤۳۳) **دفع المناواة** (شیمی . فارسی)

فی التفضیل والمساواة

در تفضیل علی بردیگر صحابه وپیغمبران است . از شیدحسین مجتهد کرکی پسر حسن بن محمد، م ۱۰۰۱ ق . که آنرادر ٤ - ع ۱ - ۹۵۹ ق . بنام شاه تهماسب صفوی (۹۳۰-۹۸٤ ق .) بپایان رسانیده است . و صاحب ریاض نسخه یی ازهمین کتاب را دیده که نگارنده آنرابنام خان احمد گیلانی (م بغداد ۱۰۰۹ ق .) ساخته است .

نسخهٔ با بنام تهماسب است نه خان احمد (ذریعه ۸ ؛ ۲۳۲ - فهرست دانشگاه ۶ : ۲۲۲۲ روضات) .

آغاز: بسمله . هوالله الذی لااله الا هوالملک القدوس السلام . . . فقهربعزة

السیادة من بدء و من حضر. ففی سند احمدبن حنبل عن عایشة لعنهما الله، عنه صلی الله
(ازین پس مانند نسخهٔ دانشگاه است، وهفت سطر کم دارد).

انجام: قد وصلت الی مقام یحسد الحدق القلوبا. الحمدلله الذی هدانا لهذا ...
فقد فازفوزا عظیما. وفرغ من تسویدها فی ۱۰ رمضان ۹۷۸ ق ... وبصحبته غانمین، و
بحقه فاتحین. ومن السؤ سالمین. آمین اللهم آمین.

۶۳ صدر

نسخ سدهٔ ۱۰ هم، با حاشیهٔ «منه مدظله» و «منه سلمه الله». عنوانها بزر و شنگرف باهم.
نسخه راموٴلف نگریسته است. وقف سلطان مجیدمیرزا در ج ۱/۱۰۳۱ ق. شده است.
کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج ضربی مقوایی با بر گردان.
۱۴۳ گ ۱۷/۵ × ۲۴ و ۱۷ س ۱۱ × ۱۷/۵.

(۱۴۳۴) **دقائق الحقائق** (فرهنگ فارسی. بترکی)

لغت نامه ییست که واژه های فارسی را بترکی ترجمه و توضیح میدهد. نگارندهٔ آن
ابن کمال پاشا احمدبن سلیمان، م. ۱۰۴۰ ق. است. که برای ابراهیم پاشای وزیر
ساخته است. (سپه ۲: ۲۵۹).

۱۰۱

ش ۱ دفتر. نستعلیق ۹۷۱ ق. دارای سرلوح کوچك. دوصفحه اول در جدول زر و
شنگرف. وقف سپهسالار. و پس از آن «اقسام باء» در ۳: ۱۸۰ گذشت.
کاغذ کاهی. جلد تیماج.
همهٔ دفتر ۱۰۶ گ این نسخه ۹ گ ۱۲ × ۱۸ و ۲۱ س (سپه ۲: ۲۶۱).

(١٤٣٥) دلائل الاعجاز (معانی بیان . عربی)

از عبدالقاهر گرگانی م ٤٧١ ق . در علم معانی است . این دانشمند شاگرد ابوالحسین محمدبن الحسن فارسی بوده ومؤلف «مایة عامل» درنحوو«اسرارالبلاغه»است در علم بیان . وهریک از این سه کتاب بچاپ رسیده است .

باتالیف دو کتاب «دلائل الاعجاز» و «اسرارالبلاغه» در فن بلاغت اسلامی تطوری رخ داد، و پس ازجرجانی دوشاخه پیدا کرد : (معانی وبیان) . علم بدیع با «تلخیص» قزوینی پیداشده است . این سه هنر پیشهاد رکتابهای گذشتگان ازهم جدایی نداشته است (دیباچهٔ انگلیسی ریتر بر چاپ « اسرارابلاغه » در استانبول بسال ١٩٥٤ م . ص ٦ و ٧) .

٨٣١٨

ش٣ دفتر . ٨٣ پ - ١٢١ پ . با رسالهٔ «مدخل» است . مطابق چاپ ١٣٣١ مصر . انجام افتاده پس از آن تا گ ١٩٣ شعرهای عربی است .

ش١ «جوهر النضید» در ص ١٢٨ گذشت .

(١٣٤٦) دلائل الخیرات وجامع المبرات (دعا . عربی)

در صلوات برسول وفضائل آن . از محمدبن سلیمان جزولی م ٨٥٤ ق . است . چلبی گوید آنرا شرحها نگاشته اند و مردم روم آنرا مانند دعامیخوانند .

آغاز: بسمله . وصلی الله علی سیدنا محمد . . . قال الشیخ الامام الکبیر الولی الشهیر سلطان العارفین . . . ابوعبدالله محمدبن سلیمان الجزولی . . . و یروی ان رسول الله . . . جاء ذات یوم والبشری تری فی وجهه . . .

انجام: کماینبغی ان تعرف به . و صلی الله علی سیدنا و نبینا ... و الحمدلله رب العالمین .

٥٦٣٩

نسخ خوش حافظ محمد شاگرد حاج حسین در ١١٥٠ق. که در آخر بعربی و ترکی عباراتی آورده است . درپایان اجازه‌یست از سید برهان‌الدین محمد بن شیخ سلیمان قنوی نقشبندی، به حافظ‌محمد بن علی عارف که این «دلائل الخیرات» را از شیخ محدث محمد بن حسن بن همات دمشقی از شیخ عبدالله بن سالم بصری مکی از شیخ سیدشریف محجوب حسینی از پدرش از پدرش از پدرش از مؤلف روایت دارد .

نیز اجازه‌یی بهمین محمد بن علی عارف، از ابن همات محمد بن حسن در قرائت کتاب «دلیل الخیرات و جامع المبرات » بااجازه‌یی از ابوسالم عبدالله سالم بصری مکی، از سیدشریف عبدالرحمان ابن سید احمد بن سید محمد بن سیداحمد حسینی مغربی . مکناسی (بکتاشی) شهیر بمحجوب از پدرش از پدرش از پدرش از مؤلف دارد . هامش ریزتر (گ ٣پ - ٨٩پ) .

در بر گ ٢ر . عبارتی است در بارهٔ صلوات .

شرح برخی از عبارات میان سطرها بسرخی بخط ریزتر هست . حواشی دارد از شرح به فارسی (گ ١٢پ و ١٣ر) .

شکل اماکن مقدسه کعبه رنگارنگ . ودر ٩٠ر . دعاهایی است و یك صفحه بترکی در بارهٔ این کتاب و شرح فارسی بر آن از مصطفی بن محمود (٩٠پ) .

گ ٩١ر و ٩٢ر . دستور . زیارت پیغمبر است، از سیدابوالبقا احمدی شافعی طیبی که میگوید من در روز آدینه چاشت ١٨ ذی‌حجه ٩١٥ق . این را خوانده ، و شنیدم که هر که این را بخواند پیامبر ضامن بهشت اوست . ودوباره‌هم خواندم و باز شنیدم، ولی کسی را ندیدم .

گ ٩٢پ . اسماءالله است باخاتمه‌یی بترکی تا ٩٣پ .

صفحه‌ها در جدول شنگرف .

کاغذ ترمه سپاهانی . جلد تیماج مقوایی زرکوب آراسته وفرسوده .

٩٥ گ ١١ × ١٦ و ١١س ٦/٥ × ١٠/٥ .

(١٤٣٧) **دلایل الدین** (کلام. فارسی)

در امامت است و از ملا عبدالله بن محمد هادی هرندی تهرانی، در گذشته در اصفهان، دفن شده در آب بخشان میباشد (ذریعه ٨: ٢٥٠ - تذکرة القبور جزی).

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی شرح صدور نامه بنور العرفان... اما بعد؛ این جلد سوم از کتاب دلائل الدین است که در اثبات خلافت امام ششم تا آخر ائمهٔ انام و رجعت و معاد مرتب شده... در نه باب و مقدمه و خاتمه، چنانکه جلد اول و دوم بهمین عدد ابواب داشت...

انجام: وانا اقل المذنبین ... عبدالله بن حاجی محمد هادی بن المرحوم حاجی محمد ظهیر هرندی... الانجبین الاکرمین، فی سنة ١٢٣٣.

در پایان گوید جلد اول شامل عدل، حسن و قبح عقلی و نبوت. و جلد دوم اثبات امامت علی تا باقر، سوم از صادق تا آخر میباشد.

٦٤٣٩

نسخ ١٣٣٠ ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج قهوه یی مقوایی.
٢٥٧ گ ٢١/٥ × ٣١/٥ و ٢٩ س ١٣ × ٢١/٥.

(١٤٣٨) **دلیل المنجمین** (ریاضی. فارسی)

از حسن بن شجاع بن محمد حسن حافظ تونی است.

آغاز: بسمله. الحمدلله الاحد الحکیم اللطیف... اما بعد چنین گوید... حسن بن ... الحافظ التونی... که بعضی از اخوان از این کمینه التماس نمودند که چون در حسابات تقاویم واعمال موالید ضبط کردن قوی و ضعیف کواکب، از اهم مهمات است... پس... در آن شروع افتاد و این مختصر را «دلیل المنجمین» نام نهاد...

أنجام : و ملبوسات حکم کنند که موافق آید که آنست والله اعلم.

٦٤٢

ش۲ دفتر. ٤٢پ - ٦٢پ .

ش۱ «مجموعه» است .

(١٤٣٩) **دم ووهم** (فلسفه. فارسی)

رساله در...

برای دم ووهم فهرست دانشگاه ٤: ٩٨٠ دیده شود.

آغاز : بسمله. حمدله... امابعد این مختصریست در بیان وهم ودم . نقل است از ارسطوی حکیم...

أنجام: ای عزیز همگنان را توفیق وسعادت رفیق باد.

٥٧٧

ش٦ دفتر. ص١٠٨ - ١٣٠.

ش۱ «حروف و اعداد» است که در ٤ : ٣١٤ گذشت .

(١٤٤٠) **الدوائر** (عرفان حروفی. فارسی وعربی)

رساله یست بعربی در علم حروف بروش صوفیانه با شعرهای عرفانی وحروفی و برخی شعرهای آن بفارسی است. فهرست آن در نسخهٔ ما چنین است :

الدائرة الاولی الدائرة النونیة ، الدائرة الثانیة ، الدائرة القافیة ، الدائرة الثالثة الدائرة الفائیة الدائرة الرابعة، الدائرة الرائیة.

٢٢٧ صدر

از انجام و آغاز افتاده .

آغاز: ذکرماش وسایر وطایر. واسألك اللهم بحرمة کل غایب حاضر... اذا احب الله عبداً لم یضره ذنب. حافظ الاشارة وحافظ علی اسباب النظارة...

الدائرة الاولی الدائرة النونیة. ایها الناظر الی النقطة وفی دایرتها والبالغ الی جملتها والواصل الفاصل بکلمتها ...

انجام: فوصل الیه حق المعرفة بقوة ربانیة زائدة و ناقصة ماجمع.

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها و نشانها و دائره‌ها و جدولها شنگرف. وقف محمدتقی تهرانی از ترکه میرزا محمدعلی حکیمی سپاهانی.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج قهوه‌یی یك لا.

(۱٤٤۱) دوائر الاسماء (دعا وطلسم. فارسی)

شرح نودونه نام خداست وازروی «جام جهان نمای» شیرین مغربی در ۸۷۱ ق. ساخته شده است. نام استاد مؤلف شهاب الحق سیدعبدالله است. درپایان فصلی است در مراتب انسانیت.

آغاز: الحمدلله الذی دورعلی ذروة دارالقلوب بدواره ...

أنجام: وشکرآن نعمت بتقدیم رسید. والله اعلم.

۲۹۳٤

ش۲ دفتر. ٤۸پ - ۱۷۰پ. نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوان شنگرف.
۲۱س ۱۱ × ۲۰.

ش۱ «اشعة اللمعات» میباشد که در ۳: ۱۳۹ گذشت.

(۱٤٤۲) دوازده امام (دعا. عربی)

منسوبست به محیی الدین عربی. وشیخ بهایی برای آن دیباچه‌یی نگاشته است ودرپایان «التمهید فی قواعد التوحید» در ۱۳۱۵ ق. چاپ شده است (ذریعه ۸، ۲۶۹).

٧٥٢٤

ش۳ دفتر . ۱۲۹ر - ۱۳۵پ . بادو واسطه از روی نسخهٔ شیخ بهایی نوشته شده است . ش۱ «تفسیر آیهٔ نور» است که در ۳: ٤٦٥ گذشت .

(۱٤٤۳) دوازده‌بند (نعزیه . بفارسی)

از محتشم کاشانی شاعر مرثیه سرای دوران صفوی م ۹۰۱۰ق. است درآن خودرا «خاموش ! محتشم» خوانده است .

آغاز :

بازاین چه‌شورش ! است که درخلق عالم است
باز این چه نوحه وچه عزا وچه‌ماتم است

انجام :

تا چرخ سفله بود، جفایی چنین نکرد
با هیچ آفریده ، بی‌وفایی چنین نکرد

٦٢٥۳

ش۳ دفتر . ۷۳ر - ۷۷ر . نستعلیق چلیپا سدهٔ سیزدهم .
کاغذفرنگی .
ش۱ «اصول‌دین» ۳: ۱٤۹ وش۲ «تحیات» در ۳: ۳۸۳ گذشت .

(۱٤٤٤) دوحة‌الصنایع (عروض . فارسی . عربی)

درعروض است و صنایع بدیعی، و از امام‌الدین بن شیخ ابوالمکارم النعمانی البیدولوی میباشد .

نام کتاب و مؤلف در دیباچه هست و مؤلف آنرا بنام شاه اورنگ‌زیب بهادر عالم گیر تألیف کرده . و نام او درنسخهٔ زیر بشنگرف درعبارتی که درستایش او گفته شده گنجانیده شده است .

شعبهٔ نخستین؛ در ۳۱ ثمرة است .و هرثمره دو«لون» دارد .

شعبهٔ دوم؛ ٦١ ثمرة دارد .

شعبهٔ سوم؛ ٤٨ ثمرة دارد .

و برخی ازمطالب مشجروشاخه بندی شده است .

آغاز: بسمله .الحمدلله الواحدالاحد الملک الصمد ... عالم اسرار هرکدام سهم ده مردم و عام داور ...

انجام: درالهاباد شد این نسخه ختم شد بسال چار و هشتاد وهزار

ای امامی جان بعشق اوبدار قطع کن ازخانمان وجای ودار

۲۹۱۱

ش۳۷ دفتر. ص١٤٦ - ١٥٩. درهامش پراکنده‌های ادبی و بدیعی و اخلاقی و جز اینهااست تاص١٦١ در اینجا چندبرگ میان ۲۲۱ تا ۲۲٦ از شماره گذاری قدیم افتاده است . خصوصیات مجموعه درص ٦٠ - ٦٣ گذشت .

(١٤٤٥) **ده قاعده** (عرفان . فارسی)

ازسیدعلی همدانی .م٧٨٦ق . است .(ف .دانشگاه ۱ : ۲۰۰ -۳ : ٤٣٦-وذریعه ۸ : ۲۸۳).

٥٨٣٨

ش٥ دفتر ٤٣ب - ٤٦ر .

ش۱«جنگ» درص ۸۸ گذشت .

(١٤٤٦) **دیباچهٔ ابواب الجنان** (خبر. عرای)

دیباچه بر ابواب الجنان است که درذریعه ۱ : ٧٦ یاد شده است .

١٤٣

ش١ دفتر . خصوصیات مجموعه درص٤٩ گذشت .

(١٤٤٧) **دیباچهٔ تاریخ صادرات شاه‌عباس** (تاریخ . فارسی)

تألیف ملا محمد طاهر وحید قزوینی است .

١٤٣

ش٢ دفتر . خصوصیات مجموعه درص٤٩ گذشت .

(١٤٤٨) **دیباچهٔ دیوان فضولی** (شعر . فارسی)

محمدبن سلیمان فضولی بغدادی م٩٧١ق . ازشعرای فارسی گواست .
(ذریعه٩ : ٨٣٨وف . مجلس٣ : ٢٨٩-٦٧٥) .

٢٩١٣

ش٢١ دفتر . ص٤١٢-٤١٥ . نوشتهٔ ١١٥٧ق. خصوصیات مجموعه درص٦٣ - ٦٩ گذشت .

(١٤٤٩) **دیباچهٔ دیوان نوایی** (شعر . ترکی)

بترکی است، از میر علی شیرنوایی .

٢٩١٣

ش٢٠ دفتر . ص٤٠٥- ٤١٢ . خصوصیات مجموعه درص٦٣-٦٩ گذشت .

(١٤٥٠) **دیباچهٔ نوادر الشباب** (شعر . ترکی)

از میرعلی‌شیرنوایی (٨٤١-٩٠٦) است و در این دیباچه ازسهیلی یادشده‌است .

آغاز :

حمدن یکا کیم کلام خیر مآل قیلدی ایلکا رسول دین ارسال

انجام:

لطف ایلدبقای جاودانی یارب اول دم کایلا سینگ خلقی دافانی یارب

۳۵۰

ش۲ دفتر است. ۱۳۰پ - ۱٤۰پ. بخط نستعلیق حسن درذیقعدهٔ ۱۲٤٤ق. بر گهای ۱۲٤ تا ۱۳۰ر. سفید است. و پس از آن «منطق الطیر» است.

(۱٤۵۱) **دیباچهٔ نورس** (شعرشناسی. فارسی)

یکی از سه دیباچهٔ نثری است که ظهوری ترشیزی نورالدین محمد (م دکن ۱۰۲۵ق.) ساخته است (ذریعه۸: ۲۸۹).

۱٤۳

ش۱۵ دفتر. ۲۷۹-۲۹٦پ. در حاشیهٔ اوراق مجموعهٔ نوشته شده است. خصوصیات مجموعه درص ٤۹ گذشت.

۳۸۲

ش۲ دفتر. (سپه۲ : ٦۳۱) مجموعه در عنوان در «دیوان ظهوری» معرفی میشود.

(۱٤۵۲) **دیوان ابن التعاویذی** (شعر. عربی)

از ابوالفرج (ابوالفتح) محمدبن عبیدالله کاتب ۵۱۹ - ۵۸۳ق. معروف به سبط ابن التعاویذی. مرگلیوث این دیوان را درمصر ۱۹۰۳م. بترتیب خاص چاپ کرده است. نسخهٔ زیر مطابق نسخهٔ چاپی نیست بلکه بترتیب خود ناظم است.

واشعار پس از کورشدن رانیز دارا میباشد. (سپه ۲: ٤٥٨ - ٤٦٥ - ذریعه ۹: ۱۸).

۲۷۱۹

نسخ سدهٔ هفتم ٦٠ برگ پایان نونویس سدهٔ سیزدهم سیدعمران بن عزیز است، و بازهم وی دیوان را ناتمام میداند. دیباچهٔ نثری شاعر ناقص است. برخی برگها پوسیده و ناخوانا است. وقف سپهسالار.

کاغذ بخش کهن سمرقندی، نوهافرنگی حنایی. جلد تیماجی.

۱٤۳ گ ۱۷ × ۲۳ و ۱۷ س. (سپه ۲: ٤٧ - ٥٤٨).

(۱٤٥۳) **دیوان ابن خفاجه** (شعر. عربی)

از ابو اسحاق ابراهیم بن ابوالفتح بن عبدالله بن خفاجه (. ٤٥ - ٥۳۳ ق.) از شاعران عرب اندلس است که سرگذشت اورا ابن خلکان وياقوت ودیگران آورده‌اند (سپه ۲: ٥٤٨ - ٥٥٠).

۱٥۲

نسخ بی نشان سدهٔ نهم.

انجام: کمل شعر الوزیر الفقیه ابی اسحاق بن ابراهیم ابی الفتح ابن خفاجه اعزه الله فی السابع عشر من شعبان عام ست و تسعین و خمسمأة.

گویا از روی نسخهٔ دیگری چنین رونویس شده است.

مالك: محمد سنان در ۱۱۹۷ ق. ثم لولده احمد و هبی و درویش یوسف سنان، و اعتضاد السلطنه ۱۲۸٥ ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماجی.

۷۷ گ ۱۳/٥ × ۲۱/٥ و ۲٥ س (سپه ۲: ٥٥٠).

(١٤٥٤) دیوان ابن الفارض (شعر. عربی)

از ابوالقاسم یا ابوحفص شرف الدین عمر بن علی بن مرشد حموی (٥٧٦-٦٣٢ق.) دیوانش را نوادهٔ او علی، از گفتهٔ فرزند ابن فارض جمال الدین محمد جمع کرده است (سپه ٢: ٥٥٠ - ٥٥٢ و ذریعه ٩: ٢٧).

دیوان ابن فارض و بخشهای آن، مانند تائیهٔ صغری، و کبری، وخمریة هریک جداگانه شرح ها و رد ها شده است. (ف. دانشگاه ٢: ٢١٢).

٣١٠

نسخ طاهر بن خزام در ١٠٧٤ق. مقدمهٔ نوادهٔ ابن فارض را دارد. از نسخهٔ ٣١١ کمی بیشتر دارد. برصفحهٔ آغاز و انجام یادداشتهایی هست.

کاغذ سمرقندی. جلد میشن ضربی.

١٠٥ گ ١٤/٥ × ٢٠/٥ و ١٣ س (سپه ٢: ٥٥٢).

٣١١

نسخ مخلوق بن سلام در ١٠٥٩ق. و پس از پایان دو قصیده دیگر افزوده. پشت برگ نخست مهر «معتمد الدولة» نامی بجز فرهاد میرزا هست. مقدمهٔ نوهٔ ابن فارض را نیز دارد.

کاغذ کشمیری. جلد تیماجی.

١١٩ گ ١٢/٥ × ١٩ و ١٣ س (سپه ٢: ٥٥٢).

(١٤٥٥) دیوان ابی تمام الاندلسی (شعر. عربی)

این دیوان از ابی تمام ابن جابر محمد بن عمر بن قمحیهٔ اندلسی مغربی مالکی است.

گردآورندهٔ دیوان میگوید؛ چون ابوتمام برای این کتاب دیباچه ننوشته بود، من این دیباچه را برای آن فراهم ساختم. عنوانهای قصاید از خود ناظم است، در عنوان قصیدهٔ سوم گوید: من آنرا به پیشنهاد یکی از یاران بسال وبائی ۷۰۵ ق. سرودم.

هرقصیده را بنامی نامیده است و در سرآغاز قصیده وزن آنرا معین میکند. عمر وابوبکر ودیگر صحابه را ستایش دارد. ودر عنوان یکی از قصاید نونیه گوید:

آنرا در روضهٔ شریف مدینه، هنگام ختم «صحیح بخاری» بسرودم. ودر دوقصیدهٔ لامی ویائی تاریخ ۷۱۱ دارد.

آغاز: بسمله. الحمدلله مجیب السائلین. قال فقیر الصدقات الربانیة محمدبن عمربن قمحیة غفر... الحمدلله الذی حلی مناطقنا من حمده ومدح محمده ... وبعد فانی وقفت للعلامة النحریر شمس الدین ابی تمام بن جابر الاندلسی الضریر ... علی قصاید ... نظمها علی ما الهج حروف الهجاء ... وسماها « العقدین فی مدح سید الکونین» ...

آغاز قصیدهٔ نخستین:

رحلوا فکیف یطیب بعد ثواء ام هل لداء الشوق منک دواء

انجام شعر:

و باقی الال و الاصحاب طراً حماة الدین انصار النبی

خاتمهٔ نثری از ناظم، پس از ختم نظم «عقدین» چنین است:

وهذا آخرما املیته من العقد الثانی ووصفت فیه من جواهر ... تم نظم العقدین وکمل وانتهی ... عن احصاء حسناته، و علی آله و اصحابه الصادرین الیه وحماة وسلم تسلیم کثیراً کثیراً ...

۲۴۴

نسخ حسن بن شیخ موسی عطیفی انصاری، در جمعهٔ ۷ ذیقعدهٔ ۱۰۳۸ ق. عنوانها شنگرف است.

میان برگ ۲ و ۳ افتادگی دارد، و میان قافیهٔ میم و نون یك صفحه سفید دارد.
مالك: سید محمد امین استوانی در رمضان ۱۱۳۹ ق. نسخه را از ترکهٔ عبدالرحمان بیك خریده ودر ۱۱۷۰ ق. ابوالعباس احمد سفرجلانی وحسین بن موسی بن محمد در ۱۱۷۱ مالك آن بوداند. در ۱۲۹۵ ق. داخل کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه شده ودر ۱۲۹۷ ق. سپهسالار آنرا وقف کرده است
کاغذ فرنگی. جلد تیماج سبز یك لا.
۱۱۷ گ ۱۵ × ۲۴ و ۲۷ س ۹ × ۱۸ .

(۱۴۵۶) دیوان ابی تمام الطائی (شعر . عربی)

از حبیب بن اوس بن حارث طائی، ۲۹۰ - ۳۳۱ ق. سرایندهٔ حماسهٔ اولی وثانیه است. (سپه ۲: ۵۵۲ - ۵۵۴ - ذریعه ۹: ۳۸ ف. دانشگاه ۷: ۲۶۷۹) .

۲۴۳

نسخ اسماعیل بن حسن دزفولی ۱۲۷۱ ق. عنوانها شنگرف. در آغاز هر بخش صولی چگونگی ودلیل سرودن قصیده را نگاشته است. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج .
۲۹۵ گ ۱۵/۵ × ۲۱ و ۱۴ س (سپه ۲: ۵۵۴).

(۱۴۵۷) دیوان ابی نواس (شعر. عربی)

از حسن بن هانی ۱۴۵ - ۲۰۰ ق. دمشقی اهوازی میباشد ودرده نوع شعر است.
(ذریعه ۹ : ۵۰ - ۵۱).

۸۳۲۲

نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها سرخ، جدولها سرخ و آبی. آغاز افتاده.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی.
۲۲۳ گ ۱۵ × ۲۳ و ۱۷ س ۸ × ۱۶ .

(١٤٥٨) دیوان الابیوردی (شعر.عربی)

ار ابوالمظفر محمد بن ابی العباس احمد بن محمد الاموی الابیوردی، در دیباچه آمده که شعرهای مرادوتن : اباحنش هذیم علیمی کلبی، و ابی المعواز سعدی کنانی مضری روایت کرده‌اند . در آن از عراقیات و نجدیات خود . (ذریعه ۹: ۵۲) یاد نموده‌است .

آغاز: بسمله . حمدله . . . ان احق ماتصرف الیه الهمم و . تنتهز فرص الامکان فیه و تغنتم حمدالله . . . قال الامام افضل الدولة فخرالرؤساء جمال العرب تاج خراسان ابوالمظفر محمد بن ابی العباس احمد . . . الاموی الابیوردی ره:

خلیلی ان الحب ما تعرفانه فلاتنکرا ان الحنین من الوجد

انجام:

قد یحضب العیر من مکنون فائله وقد یشیط علی ارماحنا البطل

۷۵۵۲

ش ۱ دفتر . ۳ پ - ٤٤ ر . بخط نستعلیق سدهٔ سیزدهم . در سه برگ آغاز عبارتی از عتبی در بارهٔ خشکسالی نیشابور آمده‌است .

و پس از آن:

۲- الاسماء التی . . . که در ۳ : ۱۳۵ گذشت .

۳- الاعزل ۳ : ۱۶۶ .

٤- شرح قصیدهٔ رثاء .

۵ - داستان دختر قیصر که در ٤ : ٤۰۶ گذشت .

۶ - منشآت .

کاغذ فرنگی سفید . جلد سرخ حنایی یک‌لا .

۱۲۳ گ ۱۷/۵ × ۲۱/۵ . سطور و اندازه‌ها گوناگون است .

(١٤٥٩) دیوان الادب (فرهنگ عربی بعربی)

لغت‌نامه‌ییست عربی بعربی.

از ابواِبراهیم فارابی .م. ٣٥٠ق. ودر شش بخش میباشد:

سالم، مضاعف، مثال، اجوف، ناقص، مهموز.

و در هر بخش نخست اسمهارا بترتیب حروف پایان ریشه، و سپس فعلهارا بترتیب شش باب ثلاثی مجرد و مزیدها آورده‌است (سپه ٢: ١٨٠).

١٠٥

نسخ سدهٔ پنجم. برخی برگها فرسوده ووصالی‌شده. دارای کتاب اول (کتاب سالم) تاپایان باب تفعیل میباشد. در برگ آخر آغاز باب مفاعله بوده آنرادوپوسته کرده‌اندو روی کاغذ حنایی چسبانیده درآغاز نسخهٔ شمارهٔ ١٠٦ نهاده‌اند.

پشت برگ نخست یادداشت بتاریخ ٦٠٨ق. هست.

حسین بن حاج محمد کاشانی آنراوقف براولاد کرده. فهرست کتاب نونویس میباشد. بانسخهٔ‌ش ١٠٦ یکجابوده، اعتضادالسلطنه در ١٢٧٠ق. آنرادردوجلد جداساخته‌است.

کاغذ کهن. جلد تیماجی.

٢٤٣ گ ٢٠×٢٨ و ١٩س (سپه ٢: ١٨٥).

١٠٦

نسخ دنبالهٔ نسخهٔ پیشین. دارای بخشی از «کتاب سالم» از باب مفاعله تاپایان کتاب و کتابهای دوم تاششم میباشد. اندکی ازپایان ششم افتاده. برخی برگها وصالی‌شده‌است.

کاغذ کهن. جلد تیماجی.

٢٣٣ گ ٢٠×٢٩ و ١٩س (سپه ٢: ١٨٥).

(١٤٦٠) دیوان ازرقی (شعر. فارسی)

از ابوبکر اسماعیل وراق هروی (م پیش از ٤٦٥ ق.) او جزاین دیوان «الفیه و شلفیه» و «سندباد» منظوم دارد. (سپه ٢: ٥٥٧ - ذریعه ٩: ٦٨ وشمار).

٣٧٦

نستعلیق شکستهٔ ١٢٦١ ق. دارای ١٧٩٥ بیت قصیدهٔ میباشد. برخی واژه‌ها در حاشیه معنی شده است. وقف سپهسالار ١٢٩٧ ق.

کاغذ فرنگی. جلد مقوایی.

٥٥ ک ٥/١٥ × ٢٤ و ١٧ س (سپه ٢: ٥٥٨).

(١٤٦١) دیوان اسیری لاهیجی (شعر. فارسی)

از شمس‌الدین محمد بن یحیی بن علی لاهیجی م ٩١٢ ق. از خلفای محمد نوربخش (٧٩٥ - ٨٦٩) است. او جزاین دیوان، مثنوی «اسرارالشهود» و «مفاتیح الاعجاز» در شرح گلشن راز دارد (سپه ٢: ٥٥٨ - ٥٦٠ و ذریعه ٩: ٧٦).

٢٤٦

ش ١ دفتر. نستعلیق سدهٔ یازدهم. و همراه آن:

٢- منظومه «اسرارالشهود».

٣- شرح رباعی «از پنجهٔ پنج...».

٤- شرح بیت «زدریای شهادت...».

٥- دو مکتوب دوستانه. همه از اسیری میباشد.

پایان اسرارالشهود نونویس است و تاریخ ١١٨٢ ق. دارد. پشت صفحهٔ نخست یک گل بامداد نقاشی شده و گلی دیگر در پایان «اسرارالشهود» هست بتاریخ ١٢٢٣ ق. با امضای فضلعلی قاجار. وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی .

۱۸۹ گ۱۲ × ۱۹/۵ و ۱۷ س (سپه۲ : ۵۶۰) .

(۱۴۶۲) دیوان اظهری شیرازی (شعر. فارسی)

از بوداق اصفهانی شاعر روزگار صفوی . وی در ۹۹۱ ق. بزاده وتا ۱۰۶۱ ق. زنده بوده، ودر ۱۰۳۰ ق. دیباچه یی برای این دیوان نگاشته است. برخی از قصاید او نام دارد:

«وردالابرار» و « ضیاءالقلوب » و « منتخب النفائس » و « تحفة الخیال » و «معراج العباد » و«فخرالسالکین» و «افتخارالملوك» و«تحفة الاغنیاء»«وانوارالعیون» و «سویدای ضمیر» (سپه ۲: ۵۶۱-۵۶۴ وذریعه ۹ : ۸۰) .

۳۷۷

نستعلیق خود شاعر (اظهری) در ۷ برك بپایان مانده بنام خود تصریح دارد- پس از برك اول افتادگی دارد . ۷۰ برك پایان رباعیهاییست که پس از تکمیل دیوان در نوشته‌های خود یافته است . وقف سپهسالار .

کاغذ کاهی . جلد مرفش .

۳۴۳ گ۱۵ × ۲۴ و ۱۵ س (سپه۲: ۵۶۴) .

(۱۴۶۳) دیوان افسر قاجار (شعر. فارسی)

از محمدرضا میرزا پسر فتحعلیشاه قاجار است .

این دیوان کمتر از ۵۰۰ بیت است و غزلها و رباعیهای اوست وبترتیب حرفهای قافیه میباشد . و در پایان پنج رباعی است .

آغاز:

نقش تو در ون دیدهٔ ما چون گوهر پاك وقعر دریا

انجام :

گفتا که بخاك در شه بوسه زنم تاچرن توشوم برتبه وقدرو مقام

۸۸۱۲

شکسته نستعلیق سدهٔ ١٤ هم . وهدیه پارسای تویسرکانی است بکتابخانهٔ سپهسالار .

کاغذ فرنگی‌سفید خطدار دفتری . جلد ندارد .

۲۲ گ ۱۷ × ۲۱ و ۲۰ س ۱۱ × ۱۸ .

(١٤٦٤) دیوان امیرپازواری (شعر. طبری)

گویانسخهٔ زیربخشی از «کنزالاسرار» است که دیوان شعرامیرپازواری مازندرانی معروف بشیخ العجم بلهجهٔ طبری‌است، که بوسیلهٔ برنهاردن در پتربرگ ۱۲۸۳ ق. در ۵۸۰ ص . وسپس بخشی از آن درتهران بوسیلهٔ اردشیر بزرگمهر در ۱۳۳٤ ش . در ۳۲ ص . چاپ‌شده‌است (ریاض العارفین ص ٦٨ و ذریعه ۹ : ۱۰۰) .

۲۹۱۳

ش ۳٦ دفتر . ص ٥٥٤ . وسپس پراکنده‌هایی در توحیداست تا ٥٦٤ خصوصیات مجموعه درص ٦٣-٦٩ گذشت .

(١٤٦٥) دیوان انوری (شعر. فارسی)

از انوری، اوحدالدین محمدبن محمد یا علی‌بن اسحاق ابیوردی خاورانی . م ۵۸۳ ق . میباشد (سپه ۲ : ٥٦٤ - مجلس ۳ : ۲۳۰ ذریعه ۹ : ۱۰۹) . این دیوان‌را مدرس رضوی ودکترجعفرشهیدی شرح کرده‌اند . وبارهابچاپ رسیده (مشار ۱ : ۸۱۷)

و این یکی دوسال هم آقای مدرس رضوی وآقای سعید نفیسی آنرا چاپ کرده‌اند . این دیوان شامل قصیده‌ها و غزل و قطعه‌ها ومثنوی بزرگ «هجو قاضی بلخ» میباشد .

۲۰۵

نستعلیق سدهٔ سیزهم. احوال انوری بنقل از آتشکدهٔ آذر پیش از نسخه نوشته شده. قصاید و قطعه‌ها و مثنوی ورباعیهارادارد. ۱۲٤۰۰ بیت است .وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد تیماجی فرسوده.

۲۵۷ گ ۱۲/۵ × ۲۰/۵ و ۲۳ س (سپه ۲: ۵٦۹).

۲۰۷

نستعلیق سدهٔ دهم. دو برگ اول نونویس . برخی برگهای دیگر نیز جابجا است. مرتب بحروف قافیهٔ قطعات و قصایداست .همهٔ آن ۷۹۰۰ بیت است . برخی صفحه‌ها جدولبندی بشنگرف دارد .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی.

۱۹٤ گ ۱۳ × ۲۲ و ۲۱ س (سپه ۲: ۵٦۸).

۲۰۸

نستعلیق محمدرضی بن محمد رحیم آشتیانی قمی در ۱۲۳۰ ق. است و دارای قصاید و مثنوی« هجو قاضی » و غزل و رباعیها در متن وحاشیه است . و ۱۲ هزار بیت شعر دارد. وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی .جلد تیماجی.

۲۳۸ گ ۱٦/۵ × ۲۲ و ۱۸ س درمتن ۸ درحاشیه (سپه ۲ : ۵٦۸).

۲۰۹

نسخ آغاز سدهٔ هفتم .آغاز و پایان افتاده ۱٦۲ بیت مثنوی «هجو قاضی بلخ» و داستان او

و ۳۰۵ رباعی، وچندین قصیده و غزل دارد، که همهٔ آنها سیزده هزار بیت است.
وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی. بی‌جلد میشن‌دور گرفته.

۳۵۹ گ ۱۶/۵ × ۲۵ و ۱۹ س (سپه۲: ۵۶۶).

۲۱۰

نستعلیق بی‌نشان سدهٔ یازدهم. قصیده‌ها، قطعه‌ها، رباعیها و غزلهارا دارد. و همگی ۸۲۰۰ بیت است. یك سرلوح کوچك‌دارد. صفحه‌ها در جدول زر. وقف سپهسالار.

کاغذ کشمیری. جلد ساغری نیم‌ضربی.

۲۳۲ گ ۱۲/۵ × ۲۲/۵ و ۱۸ س (سپه۲: ۵۶۸).

۲۱۱

نستعلیق سدهٔ یازدهم. سه سرلوح زیبادارد، صفحهٔ‌هریك وروبروی آن‌زرنگاراست. سرلوح آغاز مقطعات‌را کنده‌و درصفحه‌اول نهاده‌اند. فاصلهٔ میان قطعه‌هازر اندودو گاهی زرنگاراست. صفحه‌ها در جدول زر و شنگرف‌است. بر گهاهمه متن‌وحاشیه شده است.

پشت‌جلدپایان در ۱۲۵۷ ق. بخط نستعلیق دیوان‌معرفی‌شده، وداستان نصیحت‌قاضی بلخ و هجووی‌نیز آنجاهست، و ۱۱۳۵۰ بیت دارد.

کاغذ خان‌بالغ. جلد تیماج نیم‌ضربی.

۲۲۷ گ ۱۵ × ۲۴/۵ و ۲۶ بیت‌درمتن‌وحاشیه (سپه۲: ۵۶۶-۵۶۷).

۲۱۲

نستعلیق علیجان بن حیدرعلی در ۱۰۰۵ ق. دوسرلوح کوچك‌دارد، دراول نسخه و آغاز بخش‌غزل، ودرآغاز مقطعات و رباعیهاسرلوح‌های مینا کاری دارد. صفحه‌هادرجدول‌زر ولاژوردراست. عنوانهاشنگرف. بر گها متن وحاشیه شده است. و پیرامن چهارده هزار بیت دارد.

مالك: جلال‌الدین‌محمد منجم، پشت صفحه‌اول‌ودرحاشیه مقطعات شعرهائی نوشته‌است.
وقف‌سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذدولت آبادی - جلدمیشن.

۳٤۲ گ۱۳ × ۲٤/٥ و۲۱ س(سپه۲:٥٦۷).

۲۱۳

نستعلیق بی نشان سدهٔ سیزدهم.از قصاید، مقطعات، غزل، پیرامن ۹۸٥۰ بیت دارد. یك سرلوح دارد. صفحه‌ها درجدول اکلیل.وقفنامه سپهسالار در صفحهٔ اول پاك‌شده یادداشت محمدحسین طباطبائی در ۱۲۳۰ق.در آن صفحهٔ و یادداشتی بتاریخ ۱۳۱٥ق.درصفحهٔ پیش از آن‌هست. رقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلدتیماجی.

۳۱٤ گ۱۷ × ۲۸ و۱٦ س(سپه۲: ٥٦۹).

(۱٤٦٦) دیوان اهلی ترشیزی (شعر.فارسی)

اهلی خراسانی ساکن تبریز همزمان اهلی شیرازی‌است. سرگ‌او درتبریزدر ۹۳٦ق. بوده است. وجز دیوان یک «ساقینامه»دارد. (سپه۹ : ٥٦۹ - ٥۷۱ و ذریعه۹: ۱۱۲).

۲۷۹

ش٤ دفتر. ص۲٦۱ - ٤۰۰ .(سپه۲:٥۷۱) ش۱دیوان کاتبی است.

(۱٤٦۷) دیوان بهاء ساوجی (شعر.فارسی)

مستوفی در تاریخ گزیده ص۸۱٦ گوید : دارای قصایدی است (ذریعه ۹: ۱٤۳) نسخهٔ زیر بشاعری بدین نام نسبت داده شده است.

آغاز :

چو زلف هندوی یارم همیشه بی سروپا

زچشم‌جادوی اویم همیشه واله‌وشیدا

انجام: برصدق ضمن محضر ازجملهٔ شهوداست (الداعی المحرر نصرالله العراقی)

در پایان این دیوان در نسخهٔ ما گواهی مجدالدین، و شهاب الدین، ومحیی الدین، و سهد اعلی عصمت الدین شاه عالم، و امیر جولجین بهادر، ورکن الدین شاه اسلام و صدرالدین و بهاءالدین صدیقی و سرتضی اعظم کمال الدین وغیاث الدولة علی بیک و غیاث الدولة یوسف شاه و شمس الدین عبدالله برهان وتاج الدولة امیرعلی نجم الدین دهستانی ومحیی الدین محمودشاه و مجدالدین محمدشاه و عمادالدین کرمانی فقیه وخواجه حسن القولی کهنبانی و کمال الدین ولد علی بن الحسین بن محمد و فخرالدین میرمیران زنگی عجم و ظهیرالدولة حسین طالبی وموفق الدین و بهاءالدین ساوجی و نصرالله عراقی برصحت انتساب دیوان دیده میشود.

۳۰٤

نستعلیق بی نشان سدهٔ یازدهم. زمینه زر پاشی شده ودوستونی است. صفحه‌ها در جدول زرو لاجورد در برگهای ۱پ و ۳۳پ. سرلوحهای زرین در زمینه لاجوردو شنگرف وسبزی هست.

کاغذ ترمه سمرقندی. جلد تیماج مشکی سوخت زرین درون تیماج سرخ سوخت لاژوردین وزرین.

گ۱٦×۲۰ و..س۸×۱۵.

(۱٤٦۸) **دیوان بیدل دهلوی** (شعر. فارسی)

از میرعبدالقادر پسر میرعبدالخالق (۱۰۵٤- ۱۱۳۰ق). درهند چاپ شده است ونسخهٔ زیر شانزده هزار بیت دارد. (سپه ۲: ۵۷۲-ذریعه ۹: ۱۵۲).

٤۰۳

نستعلیق بی نشان سدهٔ دوازدهم. گویا برای شاعر نوشته شده وحواشی بخط او باشد. کم نقطه است. در کرانهٔ ص ۲۳۵ تا ۲۸۷. «نکات بیدل» نوشته شده است. سه برگ پایان سفید

بوده دومکتوب و پراکنده‌هایی گویابخط بیدل نوشته‌شده برخی جاها واژه «بلغ» بنشان مقابله دیده میشود .

کاغذ کشمیری . جلد گل‌وبوته روغنی هندی .

۴۰۷ گ ۱۳/۵ × ۲۳/۵ و ۱۷ س (سپه ۲ : ۵۷۲) .

(۱۴۶۹) دیوان تاثیر تبریزی (شعر . فارسی)

از محسن تأثیر، از تبریزیانی است که شاه‌عباس خاندان ایشان را باصفهان آورد . وی دراصفهان ۱۰۶۰ ق . بزاده ودر ۱۱۲۹ ق . درگذشته است .

وی مثنویهایی بنامهای «منهاج المعراج» و «جهان‌نما» و «دعوة العاشقین» و «گلزار سعادت» و «ثمرة الحجاب» و «حسن اتفاق» و «میمنت نامه» دارد . (سپه ۲ : ۵۷۳ - ۵۷۵ و ذریعه ۹ : ۱۶۴) .

۲۸۳

نستعلیق بی نشان روزگار شاعر است و گویا نشان «بلغ» که در کرانه ها دارد بخط شاعر باشد . برگ نخست که سرلوح درآن بوده بریده و برده‌شده‌است . سه سرلوح دیگر در بخشهای ۲ و ۵ و ۱۱ باقی است . صفحه‌ها در جدول زر برخی برگها وصله‌دار است . وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماجی .

۴۵۵ گ ۱۰/۵ × ۲۴ و ۱۲ س (سپه ۲ : ۵۷۵) .

(۱۴۷۰) دیوان التلعفری (شعر . عربی)

از شهاب‌الدین محمدبن یوسف‌بن مسعودبن برکة شیبانی تلعفری شاعر عرب ز ۵۹۳ - م ۶۷۵ ق . در موصل متولدشد وملک اشرف را ستایش میکرد . سپس ازموصل طردشد ودرحلب عزیزراستود . ودرپایان‌عمر ندیمی صاحب‌حماه همی کرد ودرآنجا درگذشت . دیوانش درمصر ۱۲۹۸ ق . وبیروت ۱۳۱۰ ق . چاپ‌شده است .

(معجم المطبوعات عربی ص ۶۴۰) .

٧٠٨٨

در این نسخه هجو محیی الدین ابن جزری وشعرهایی درباره نجیم وشعری چند برای بهاء الدین رهبر، وستایشهایی از صاحب محیی الدین واز ملك منصور الدین واز نجم الدین ایوب وازصاحب بهاء الدین قیصرانی هست.

آغاز افتاده: قال وهی من بدیع شعره:

الیك فغیر فوضی ان تلوم حزینا قد تفرد بالهموم

انجام:

یزری علی الروح المرنح ثغره عند الصباح بعبقة المسواك

نسخ سدهٔ چهاردهم. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید. جلد چرم سرخ یك لا.

٨٤ گ ١٣ × ٢٠ و ١٢ س ٩ × ١٣.

(١٤٧١) دیوان ثنائی فراهانی (شعر. فارسی)

از میرزا ابوالقاسم پسر میرزا عیسی فراهانی حسینی م. - ١٢٥١ ق. که محمدشاه را با مخالفت برادرانش برتخت نشانید، وهنوز یکسال ازاین نگذشته بدست همو کشته شد.

منشآت وی بدست فرهاد میرزا در تهران در ١٢٨٠ ق. چاپ شد، و دیوان او در ٢٠٠ بیت بکوشش وحید دستگردی در ١٢٩٨ ش. و سپس ١٣٠٨ ش. چاپ شده است. (ذریعه ٩: ١٨٠ وشمار ١: ٧٠٥. ف. مجلس ٣: ٣٧٧).

آغاز:

ای داور دین پرور عادل که زعدلت

کبك دری انصاف ز شهباز ستاند

أنجام :

خاك درگاه شهنشه باش و عمر خضر عشق

كآب حيوان اين صفت ازخاك اين درگاه يافت

٥٣٢٨

ش٢ دفتر. ١١٤پ - ١٥٧ر. نستعليق محمدحسينى گركانى در ١٢٧٩ق. كه بدستور ميرزامهدى در خرم‌آباد فيلى در ٤ ياه روز نوشته، وبرخى اوراقش را ميرزا كاظم كرمانى نوشته است.

ش١ «قابوسنامه» است .

١٩س٩ × ١٥/٥ .

(١٤٧٢) **ديوان ثنائى مشهدى** (شعر. فارسى)

از حسين پسر غياث‌الدين محمد مشهدى است كه همزمان و همزبان ابراهيم ميرزا صفوى بوده و در لاهور ٩٩٦ق. درگذشته و جنازه‌اش را پسر خواهرش بمشهد آورده‌است. (سپه ٢: ٥٧٥ - ٥٧٦ و ذريعه ٩: ١٨٥).

٣٧٥

ش١ دفتر. ١ر - ١٠٥ر. نستعليق سدهٔ يازدهم. و پس از آن «ديوان نظام استرابادى» مى‌باشد .

مالك: محمدشريف بن صفى قلى. پشت صفحه نخست زابچهٔ خويش را بسال ١٠٥١ق. معين كرده‌است. ديباچهٔ پنج صفحه‌يى ثنايى نيز دراين نسخه هست. نسخه اندكى آب ديده‌است. وقف سپهسالار .

كاغذ بخارايى . جلد تيماجى.

١٥٩ گ ١٢/٥ × ٢٢ و ١٧س (سپه ٢: ٥٧٧).

٢٨٤

ش ١ دفتر، ١-١١٠ر. نستعلیق محمد حسین مشهدی در ١٠١٤ق. و پس از آن «دیوان ولی دشت بیاضی» میباشد.

آغاز قطعه‌ها سفید گذارده شده که خصوصیات هر یك نوشته شود، در برگ اول و آخر یادداشتهایی هست. وقف سپهسالار ١٢٩٧ق.

کاغذ کاهی. جلد میشن.

٢٣٣ گ ١٥×٢٢ و ١٤س (سپه ٢: ٥٧٦).

(١٤٧٣) دیوان جامی (شعر. فارسی)

عبدالرحمان جامی (٨١٧ - ٨٩٨ق.) این دیوانرا در ٨٨٤ق. بترتیب موضوعات مرتب کرده و جز دیوانهای اوست که مرتب بحروف هجا می‌باشند.

این دیوان ٨٧٥٠ بیت نوشته دارد. (سپه ٢: ٥٧٧ و ذریعه ٩: ١٨٨- جامی حکمت ص ٢٠٧).

جامی درسال ٨٨٥ق. نیز دیوانی مرتب ساخته و سومین بار در ٨٩٧ق. اشعار خویش را درسه بخش منظم ساخت:

١- شعرجوانی خود بنام «فاتحة الشباب».

٢- شعر میانه بنام «وسط العقد».

٣- شعر پیری بنام «خاتمة الحیاة».

ونیز خمسهٔ جامی و هفت اورنگ دیده شود.

٣٣٣

نستعلیق مقصود تربتی در ٩٥٩ق. دارای غزل، قطعه، رباعی‌ها میباشد. یك سرلوح

دارد. صفحه‌ها در جدول زر ولاژورد. یادداشتهایی در برگ اول هست. وقف سپهسالار.

کاغذ بخارایی. جلد تیماجی.

۲۶۱ گ ۱۵/۵ × ۲۴/۵ - ۱۵ س (سپه ۲: ۵۷۸).

۳۳۴

نستعلیق سدهٔ نهم و شاید برای سلطان حسین بایقرا نوشته‌شده باشد. قصیده‌ها، قطعه‌ها، رباعی‌ها را دارد.

دو صفحهٔ نخستین زرنگار رمینا کاری و نقاشی. آیه‌های قرآن را که در دیباچه هست بازر نوشته. چند بیت از قصاید و یک برگ از غزل و چند رباعی افتاده. چند برگ از قصاید در میان غزلها صحافی شده.

یک سرلوح در آغاز غزلیات، و یک ترنج در برگ اول. پیش از دیباچه دو صفحه نقاشی مجلس بزم سلطان هست.

در حاشیهٔ آخرین برگ برخی ابیات افتاده را نوشته‌اند. وقف سپهسالار.

کاغذ بخارایی. جلد تیماجی.

۲۵۶ گ ۱۵/۵ × ۲۳ و ۱۷ س (سپه ۲: ۵۷۸).

۲۷۸۴

نستعلیق ... علی در بخارا در ۹۳۵ ق. پیش از نام علی که در صفحهٔ آخر رقم شده، واژه‌یی بوده است که پاک شده و در برگ آغاز و پایان نوشته‌اند که نسخه بخط استاد خط میرعلی هروی میباشد. وقف سپهسالار.

تنها ترکیب بند ۸۷ بیتی جامی است که چنین آغازد:

صبحدم بادهٔ شبانه زدیم ساغر عیش جاودانه زدیم

بازر و سفید اب، مرکب رنگارنگ نوشته‌شده. یک سرلوح کوچک دارد. یادداشتهای پاک‌شده میرساند که نسخه‌یی شاهانه بوده و مدتی در هند بوده. یک برگ با نقش و گلها و دیگری زرافشان در آغاز و پایان است.

کاغذ متن رنگین . حاشیه زرافشان . جلد روغنی،دورو و میناکاری.
۱۶ گ۱۶×۲۳ - ۶س (سیه۲:۵۷۹).

۷۰۸۹

با دیباچه‌یی بنام امیرعلیشیر و«فاتحة‌الشباب» و «واسطة‌العقد» و «خاتمة‌الحیات» است .

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . صفحه‌ها درجدول زر ولاژورد.
کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی.
۳۶۵ گ۱۵×۲۱ و۱۴س ۹×۱۴ .

(۱۴۷۴) دیوان حافظ شیرازی (شعر. فارسی)

ازشمس‌الدین محمدبن کمال‌الدین (۷۲۸-۷۹۱ق.) است .

احوال وی‌را بایداز مقدمهٔ «گل‌اندام» بردیوان وخوددیوان و«نفحات الانس» جامی و«هفت‌اقلیم رازی» و«مرآت‌الخیال»سودی و کتبی که دربارهٔ حافظ و دیوان او نگاشته‌شده‌است بدست آورد .

برخی ازکسانی که در بارهٔ حافظ کارکرده‌اند در اینجا یاد میشوند :

شیخ محمد هروی فالنامهٔ حافظدارد .

ملاحسین کنوی .م پس‌از ۹۸۰ق. فالنامهٔ ترکی‌حافظ.

سروری شرح دیوان دارد .

شمعی شرح دیوان دارد .

سودی شرح دیوان دارد .

ملامحمد دارابی لطیفهٔ غیبیه .

دکترغنی تاریخ عصرحافظدارد .درسه جلد.

حسین پژمان« شرح حال لسان‌الغیب» و «بهترین اشعار حافظ» دارد .

مسعود فرزاد . «دل‌شیدای حافظ» دارد .

محمدعلی بامداد . «حافظ شناسی» دارد .

احمد کسروی «حافظ چه میگوید» دارد .

هومن ردبر کسروی دارد . محسن بینا «حافظ کیست؟» .

سیف پورفاطمی «لسان‌الغیب» .

علی‌اصغر حکمت «درسی از دیوان حافظ» .

دکتر محمد معین «حافظ شیرین‌سخن» .

عبدالحسین هژیر «حافظ تشریح» .

سلیم نیساری «سخن حافظ» دارد .

کهن‌ترین چاپ دیوان حافظ چاپ برکهاوس است در لایپزیک (١٨٥٤م)

ذریعه: ٩: ٢٢٢-٢٢٤ و سپه ٢: ٥٧٩-٥٨٥ - مجلس ٣: ٢٥٤- ف. مشار ١: ٧٢٤) .

١٩٨

نستعلیق نیمهٔ نخست سدهٔ سیزدهم ودارای ٤٧٠٠ بیت با یک سرلوح است . صفحه‌ها در جدول زر .

مالك : اعتضادالسلطنه ١٢٨٢ق. وقف سپهسالار ١٢٩٧ق.

کاغذ ترمه . جلد تیماجی .

١٩٨ گ ٨ × ١٣/٥ - ١٤ س (سپه ٢: ٥٨٤) .

١٩٩

نستعلیق نجم‌الدین اوحدی شیرازی در ٩١٧ق. دو صفحهٔ اول نقاشی و زرنگاری و میناکاری . در فاصلهٔ میان غزلها و قصیده و قطعه‌ها ٢٧٠ رباعی خیام را که قابل مقایسه با شعر حافظ بوده نوشته است .

این دیوان ٩٤٥٠ بیت دارد . دنبال پنج غزل پنج مجلس تصویر متناسب مفهوم آن

نقاشی دارد، و یکی از آنها بسبك چینی است.

در قرن دوازدهم این نسخه در یك خاندان ترك بوده و یادداشتهای آنان را دارد.

وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ دولت آبادی. جلد تیماجی ضربی.

۲۲۷ گ ۱۰/۵ × ۱۹ - ۱۲ س (سپه ۲: ۵۸۲).

۲۰۲

نستعلیق ۱۰۰۵ ق. بدستور علی بن نظام در شهرلار از توابع فارس نوشته شده و نام نویسنده پاك گردیده است. وی گویا نظر مقایسه داشته و از این روی در هر صفحهٔ راست یك غزل از حافظ و دست چپ یك غزل از قاسم انوار نوشته است. اشعار حافظ ۵۰۰۰ بیت است و در پنج برگ پایان در هر دو طرف اشعار قاسم است و از این راه اشعار قاسم ۵۳۰۰ بیت است.

در دو صفحهٔ نخست دو سرلوح هست و پیرامن آنها زرنگار است.

میان سطرها زراندود و چند برگ وصالی شده است. وقف سپهسالار.

کاغذ کشمیری - جلد تیماجی.

۳۱۰ گ ۱۴/۵ × ۲۸/۵ . ۲۰ س (سپه ۲: ۵۸۳).

٤١٣

نستعلیق سدهٔ دهم. یك مالك نسخه با آن فال میگرفته و تاریخ فال را در کرانه‌ها نوشته و یکی از آنها سال ۱۰۸۸ ق. بوده است.

آغاز و انجام افتاده و نونویس است. مقدمهٔ گل اندام و قصاید و ترکیب بند پیش از غزلها هست.

در آغاز غزل یك سرلوح هست. میان سطرهای دو صفحه اول زر اندود ۷۱۵۰ بیت دارد. وقف سپهسالار.

کاغذ حنایی. جلد روغنی گل و بوته. درون یك گل نرگس دارد.

۲۲۷ گ ۱۲/۵ × ۲۱ و ۱۵ س (سپه ۲: ۵۸٤).

٤١٤

نستعلیق عربشاه بن محمدحسین الاسنادی در ١٠٧٤ق. در آغاز هر بخش از دیباچه، قصیده، غزل، یك‌سرلوح و صفحه‌های برابر آنها زرنگار (برگ موی) گردیده ومیان سطرها زرافشان. آغاز هرغزل زرنگار. صفحه‌هادرجدول زر ولاژورد، ٤١٥٠. بیت‌دارد. چند برگ پایان وصالی شده. یادداشتهای پاك‌شده نیز دارد.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماجی.

١٧٣ گ ٥/١٣ × ٢٥-١٤س (سپه٢: ٥٨٤).

٦٩٦٨

ش٤ دفتر. ١٢٠ر - ١٦٦پ. نستعلیق سدهٔ سیزدهم. غزلهارا تا قافیهٔ «دال» دارد. ش١ «صرف‌میر» میباشد.

١٦٧ گ١٣ س١٠ × ١٥.

(١٤٧٥) **دیوان حسان ثابت** (شعر.عربی)

از حسان بن ثابت‌بن منذر انصاری مدنی (م٥٤ق.) شاعر عرب همزمان پیغمبر(ص) (سپه٢: ٥٨٦ و ذریعه٩: ٢٣٧-٢٣٨).

٣٣٤٦

نستعلیق بی‌تاریخ سدهٔ سیزدهم. معنی برخی واژه‌هارا در حاشیه‌دارد.

مالك: اعتضادالسلطنه ١٢٨٤ق. وقف سپهسالار ١٢٩٧ق.

کاغذ فرنگی- جلد تیماجی.

٩٠ گ١٤ × ٢٢ -١٢س (سپه٢ : ٥٨٦).

(١٤٧٦) **دیوان حسن دهلوی** (شعر. فارسی)

از نجم‌الدین حسن پسر علی دهلوی متخلص به «حسن» م ۷۲۷ق. همزمان امیر خسرو دهلوی‌است واورا سعدی هند لقب داده اند. نسخهٔ زیر از دیوان او دارای پیرامن. . ٦٤٠ بیت است (سپه ۲: ۵۸٦ - ذریعه ۹: ۲٤۲ - ف. دانشگاه ۲: ۵۳).

۱۹۰

نستعلیق سدهٔ دهم. پایان افتاده. پشت صفحهٔ اول یادداشتهایی است بتاریخ ۱۰۵ (= ۱۰۰۵ق.) دو صفحه‌اول زرنگار. صفحه‌ها درجدول زر. وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی – جلد تیماجی.

۲٦۸ گ ۱۳ × ۲۲/۵ - ۱٤ س (سپه ۲: ۵۸۸).

(١٤٧٧) **دیوان حسن غزنوی** (شعر. فارسی)

سید حسن علوی اشرف غزنوی در ۵٤۸ درجوین درگذشته‌است. نام پدرش محمد است، چنانکه در لباب الانساب بیهقی آمده‌است. در تذکره‌ها نام پدرش ناصر یادشده است و سرگ‌اورا در ۵٦۵ق. دانسته‌اند، وباحسن بن ناصرشاعر یکی پنداشته اند (سپه ۲: ۵۸۸ - مجمع الفصحا ۱: ۲۹۲ - دیباچه مدرس رضوی بر دیوان او، ذریعه ۹: ۲٤٤ - آتشکدهٔ آذر - هفت اقلیم).

۱۸۵

ش ۱ دفتر ۱۰ - ۳۷. نستعلیق بی‌تاریخ نیمهٔ نخست سدهٔ سیزدهم. ۱۲۸۰ بیت، قصیده، غزل، ترجیع دارد.

مالك: اعتضادالسلطنه ١٢٦١ق. وقف سپهسالار ١٢٩٧ق. و پس از آن «دیوان مختاری» میباشد.

کاغذ ترمه. جلد تیماجی.

١١٨ گ ١٧×١٩.٢٦س (سپه٢: ٥٩٠).

(١٤٧٨) دیوان حیدر تربتی (شعر. عربی)

از قطب‌الدین حیدر م ٦١٨ق. که در «هفت‌اقلیم» در ذیل عنوان تربت‌اورایاد کرده است (سپه٢: ٧٥٦ - ٦٥٧).

٢٤٨

نستعلیق سدهٔ دهم. پایان افتاده. یك‌سر لوح دارد. صفحه در جدول زر وزر نگار است. اعتضادالسلطنه آنرا معرفی کرده. وقف سپهسالار ١٢٩٧ق.

کاغذ متن خان بالغ. حاشیه بخارایی. جلد تیماجی زرکوب.

٣١ گ ١١/٥×١٨ - ٩س.

(١٤٧٩) دیوان خاقانی شیروانی (شعر. فارسی)

از بدیل بن علی نجاری (١) (٥٢٠- ٥٩٥ق.) است که حسان عجم لقب گرفته. تخلص اونخست حقایقی بودوسپس خاقانی تخلص نمود. چون ازمادرمسیحی بدنیاآمده با ادبیات عبسوی آشنا بوده و اصطلاحات مذهبی ایشان در شعراو بسیار است. او زبان فارسی دری‌را مانند یك زبان ادبی و علمی در کتاب آموخته‌است وازین روی جملات او سنگین و پراز ترکیبات علمی وساختگی است.

١- بنا برتحقیق آقای حسین آموزگار در رساله‌یی بنام «مقدمهٔ تحفة الخواطر و زبده النواظر = تحفة‌العراقین» خاقانی، تاریخ تولد خاقانی‌را ازاشعار «تحفة» و «دیوان» خاقانی درآورده‌است.

(سپه۲ : ٤٦٣ و ٥٩٠ - ٥٩١ و دانشگاه۲ : ۱۲۹ - ۱۳۵ - مشار۱ : ۷۲۸ و مقدمهٔ «تحفة‌العراقین» تألیف حسین آموزگار) .

۲۹۳

نستعلیق ۱۰۰۲ق. آغاز افتاده و کمی نونویس است. در نیمهٔ نخست تعلیقات دارد. همهٔ نسخه ۱٤۲۰۰ بیت قصیده وغزل وقطعه دارد . چندبیت از معاصران خاقانی درآن هست . وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماجی زرین.

۳۵۹ گ ۱٦ × ۲۷/۵ و ۲۱ س .(سپه۲ : ۵۹۱) .

٤۱۰

ش۲ دفتر . نستعلیق ۱۰۱۳ق. ۱۳۷۵۰ بیت قصیده و غزل و قطعه دارد دوسرلوح یکی در آغاز قصیده‌ها ودیگری در آغاز غزلها است .

ش۱ «تحفة‌العراقین» است که‌در ۳ : ۳۷۱ گذشت . برای‌شناسایی بیشتر «تحفه» کتاب حسین آموزگار بنام «مقدمهٔ تحفه» که‌در ۱۷۰ص .چاپ کرده‌است دیده شود.

(۱٤۸۰) **دیوان خبوشانی** (شعر . فارسی)

در نسخهٔ‌شمارهٔ۳ ۳۱۳صدر. اشعاری از مولانا بدرالدین خبوشانی دیده میشود شاید زین‌الدین خبوشانی یاد شدهٔ ذریعه۹ : ۲۸۸ و شاید بدرالدین یاد شدهٔ ص ۱۲۸ باشد.

۱- در بارهٔ چهارطبع :

آغاز :

بحمد صدر جهان‌وخاك باد و آتش و آب
گشاده‌اند دهان خاك وباد و آتش وآب

۲- با صنعت تجنیس ؛

آغاز:

برخیز جام می زکف دلستان ستان
چون عاقلان چه خسبی دربوستان ستان

(سپه ۲:۴۴۷).

۳۱۳ صدر

شمارهٔ ٦ دفتراست و بهمان‌خط شماره‌های دیگر (ص۱۱۲- ۱۱۵).
ش۱ «الکافیة فی العروض» میباشد.

(۱۴۸۱) **دیوان خسرو دهلوی** (شعر.فارسی)

یکی از منظومه های خسرواست ، «خمسهٔ» خسرو دهلوی و «تحفة الصغر» و «غرة الکمال» دیده شود.

آغاز :

ای هردوکون سایه نشین زیر رایتت
انوار دین گلی زچراغ هدایتت

أنجام :

بمهر ار چه کاهل شدی هم خوشم
که در تیغ حاضر جواب آمدی

۱٦۹

نسخهٔ بسیار عالی سدهٔ دهم روی صفحهٔ یکم کاتب میرعلی مشهدی معرفی شده است.
متن وحاشیه جدا . تمام حاشیه‌ها بازر گل بوته شده وبرخی برگها زمینه لاژورد

و گلها زرین است. در بر گهای (۱پ و ۲ر) دو صفحه نقاشی چینی دارد که متأسفانه آب دیده و ساییده شده است.

کاغذ ترمه . جلد تیماجی.

۱۱۰ گ ۱۸×۲۸ - ۱۵س ۷×۱٤.

(۱٤۸۲) دیوان خواجوی کرمانی (شعر. فارسی)

خلاق المعانی ونخل بند شعرا کمال الدین ابوالعطا محمود بن علی کرمانی (۶۸۹-۷۵۳ق.) دو دیوان بنام «صنایع الکمال» و «بدایع الجمال» داشته (ذریعه ۹: ۳۰٤) و نسخهٔ زیر دانسته نیست کدام یک میباشد. و گزیده یی از قصاید و قطعات و رباعیات اوست . خمسهٔ خواجو نیز دیده شود .

۷۱۳۲

نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی نخدی . جلد کاغذی.

۸٤ گ ۱۳/۵×۲۱ و ۱۱س ۷/۵×۱٤.

(۱٤۸۳) دیوان داود اصفهانی (شعر. فارسی)

ازمحمد داود پسرعبدالله محمدشفیع مستوفی است که دراصفهان ۱۰۶۵ق. بزاده و در ۱۱۰۹ق. بتولیت مشهد گمارده شده و در ۱۱۳۳ق. همانجا درگذشته است. محمدرضی پسر محمدشفیع دیباچهٔ نثری براین دیوان در ۱۰۹٤ق. نگاشته و دیوان دارای ۸۰۰۰ بیت است، و جز این دیوان منظومه هایی بنام « سفرنامه » و «نمکدان دین» و «سلطان الانساب» دارد. (ذریعه ۹: ۳۱۸ - سپه ۲: ۵۹۵ - ۵۹۸).

۲۵۶

نسخه پاک نویس اصل است برخی جاهارا سفید گذارده که تکمیل کند . پس ازدیباچه

چند قصیده و سپس غزلها بترتیب حروف قافیه و سپس مثنوی «سفرنامه» اوست که شامل نامهای جغرافیایی بسیار آن روزاست وسپس «زبورالعاشقین» که در آن صفات پسندیده اندام مناسب تغزل را گرد آورده است، و سپس «نمکدان دین» نمایش مجلس شاهانه ووضع اجتماعی وعقلانی حاکم بر آن زمان است، وسپس یك ترکیب بند ترکی است. هفت سرلوح است. صفحهٔ اول و دوم زرنگار. صفحه‌ها در جدول زر ولاژورد. وقف سپهسالار.

کاغذ دولت آبادی. جلد میشن ضربی.

۳۱۹ گ ۱۵ × ۲۴/۵ و ۱۵ س. (سپه ۲: ۲۵۶).

(۱۴۸۴) دیوان ذوالرمة (شعر. عربی)

از ابوالحارس غیلان بن عقبة بن مسعود عدوی (۷۷- ۱۱۷ ق.) است. و آن را کارلیل هانری هیس سك ارثی در کمبریج ۱۹۱۹ م = ۱۳۳۷ ق. در ۶۷۶ ص. وفهرستها چاپ کرده است. (سپه ۲: ۵۹۸).

۳۳۳۷

بخش دوم دیوانست. نسخ سدهٔ هفتم. پشت صفحهٔ نخست دارد:

[کتبه جعفر بن شمس الخلافه] و درهمانجا محمد مهدی عبدالرب آبادی، از مؤلفان «نامهٔ دانشوران» احوال این مرد را از «وفیات الاعیان ابن خلکان» نقل کرده است:

خطاط بوده ودیوانی دارد. (ز ۵۴۳ - م ۶۲۲ ق.) چندیادداشت مالکیت دارد که یکی بتاریخ ششصد وهشتاد واندی است (۶۸۰ - مرتبهٔ آحاد آن سوراخ شده است) وقف سپهسالار. کراسه‌ها ده برگی است.

کاغذ حنایی. جلد چرمی ضربی.

۱۴۶ گ ۱۷/۵ × ۲۳/۵ و ۱۵ س ۱۱ × ۱۸ (سپه ۲: ۶۰۰).

(۱۴۸۵) دیوان رشیدوطواط (شعر. فارسی)

از رشیدالدین محمدبن محمدبن عبدالجلیل بلخی (۴۸۰ - ۵۷۳ ق.) صاحب «حدائق السحر» است. این دیوان پیرامن ۵۳۰۰ بیت دارد. (سپه ۲: ۶۰۰).

٢٤٢

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . صفحه ها در جدول اکلیل . عنوانها شنگرف . وقف سپهسالار .

کاغذ ترمه . جلدمقوایی .

١٦٥ گ ١١/٥ × ١٩/٥ و ١٥س (سیه٢: ٦٠٠).

(١٤٨٦) دیوان رضی بغدادی (شعر. عربی)

از ابوالحسن بن محمد بن حسین بن موسی شریف رضی (٣٥٩-٤٠٦ ق.) نقیب السادات است. که درپنج باب میباشد:

١- مدح . ٢- افتخار. ٣- مرثیه . ٤- نسیب . ٥- فنون شعری .(ذریعه ٩: ٣٧٢) .

٢٧٤٧

نسخ سدهٔ سیزدهم . بترتیب حروف قافیه است و تاقافیه عین را دارد.

کاغذ فرنگی مهره زده . جلد روغنی گل وبوته . درون نرگس دارد .

٢٠٠ گ ٢١ × ٣١ و ٢٠س (سیه٢: ٦٠١).

٨٣٥٦

ش٢ دفتر . ١٠٥پ - ٢٣٨ر . حاشیه ها بخط ادیب پیشاوری دارد .

ش١ «طهارة الاعراق» است .

١٥س ١١ × ٢٢ .

(١٤٨٧) دیوان رودکی (شعر. فارسی)

از ابوالحسن محمد یا ابو عبدالله جعفربن محمد ازرودك نسف . شاعر پایان

سدهٔ سوم وآغاز چهارم است که کلیله را بدستور نصربن احمدسامانی(۳۰۱-۳۳۱ق.) بنظم آورده است . دیوان وی آمیخته با شعر قطران بدستور فریدون میرزا قاجار در ۱۳۱۵ق. در تهران چاپ سنگی شده و سعید نفیسی سه مجلد دراحوال واشعار وی نگاشته و چاپ کرده است .

۳۸۶

نستعلیق ۳رمضان ۱۲۸۳ق. ترتیب آن مانند چاپ ۱۳۱۵ق. میباشد، ولیکن ۸۰٤ بیت است و پیش از چاپی است و برخی از آنها از آن قطران است .

مالك: اعتضادالسلطنه در محرم ۱۲۸٤ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .

۲۹ گ ۱٤×۲۱ و ۱۵س(سپه۲: ٦۰٤) .

(۱٤۸۸) **دیوان سجاد** (شعر.عربی)

اشعاریست منسوب باسام چهارم شیعه علی‌بن حسین سجاد .

۷٤۵۲

درضمن «جنگ» است که درص ٤۸ همین مجلد گذشت .

(۱٤۸۹) **دیوان سحاب اصفهانی** (شعر.عربی)

از سید محمد پسر احمد «هاتف اصفهانی» م ۱۲۲۲ق. مجتهدالشعراء، صاحب «رشحات سحاب» و «سحاب البکاء» (سپه۲: ٦۰٤-٦۰۵ و ذریعه ۹: ٤۳۲) .

۲٦۱

ش۱دفتر. ۱-۱۵۱ . نستعلیق ۱۲۳۰ق. و پس از آن «دیوان هاتف» است. و در

پایان واژهٔ «ضیایی» دیده میشود که گویا نویسندهٔ نسخه بوده‌است. وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی. جلدمرغش.
۲۰۵ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱۵ س (سپه۲: ۶۰۵).

۳۹۲

نستعلیق ۱۲۴۷ق. برگ اول اندکی زرنگاراست. صفحه‌ها در جدول اکلیل.
کاغذ فرنگی آبی. جلد.
۱۸۳ گ ۱۴ × ۲۲ و ۱۲ س (سپه۲: ۶۰۶).

(۱۴۹۰) دیوان سرداریه (شعر. فارسی)

منظومه‌ییست که یغمای جندقی در هجر سردار ذوالفقار حاکم سمنان که یغمارا اسیر کرده بود سرود، وازسمنان بعراق فرار کرد. شعرهای هزلی در آن فراوان است (وذریعه۹: ۱۳۱۳).

آغاز:

بجز ارواح مکرم که بدیوان ازل
بخداوندیشان خط غلامی دادم

انجام:

آن قدرها که زصد چاه گل‌آید بیرون
از زنخدان توزن قحبه دل آید بیرون

۷۱۴۰

ش۱دفتر. ۲پ - ۱۴ر. نستعلیق ۱۲۶۳ق. ونام نویسنده در اینجا پاك شده است ولی‌همان جعفر جندقی نویسندهٔ شمارهٔ‌دومی‌است وپس‌از آن«دیوان‌یغمای جندقی»است.
کاغذ فرنگی نخدی. جلد مقوا.
۶۴ گ ۱۴/۵ × ۲۲ و ۱۵ س ۷/۵ × ۱۴/۵.

(١٤٩١) **دیوان سعدی** (شعر. فارسی)

از سعدی شیرازی است. غزلیات سعدی شامل چهار بخش است: طیبات، بدایع، خواتیم، غزلیات قدیم را دربردارد.

آغاز طیبعیات :

اول دفتر بنام ایزد دانا صانع و پرورد گار حی و توانا

آغاز بدایع :

الحمدلله رب العالمین علی مادرمن نعمة عزاسمه و علی

آغاز خواتیم :

سپاس و حمد بی پایان خدارا
که صنعش در وجود آورد مارا

آغاز غزلیات قدیم :

ز حد بگذشت مشتاقی وصبر اندر غمت مارا
بوصل خود دوایی کن دل دیوانهٔ مارا

٧٨٠٢

تنها خواتیم و رباعیات را دارد.

درپایان دارد: تمت المجموعة ذی قعده سنة ٩٧٦.

بخط نستعلیق زیبا در زمینهٔ زرین و کناره شنگرف ده میلیمتر جدول زر وسبز و لاژورد ویك سرلوح بزر و شنگرف و لاجورد دارد و در هر صفحه شش بیت چلیپا نوشته شده است.

درپایان چندرباعی است، در آغاز وانجام دوصفحه نقاشی شده است.

کاغذ نخدی متن وحاشیه جدا. جلد مخمل نیلی مقوایی.

٤٧ گ ١٦ × ٢٤. سطرها چلیپا ٥/٥ × ١١/٥.

(١٤٩٢) **دیوان سلمان ساوجی** (شعر.فارسی)

از جمان‌الدین سلمان پسر علاءالدین محمد.(٧٠٩ - ٧٧٨ق.)وی غیر از این دیوان «جمشید و خورشید» یا «خورشید وجمشید» و «ساقی‌نامه» و «فراقنامه» دارد . (سپه٢: ٦٠٦ - ٦٠٨ و ذریعه٩: ٤٦٢- ٤٦٣).

٢٧٨

نستعلیق سدهٔ نهم . دادارای ١١ هزار و پانصد بیت .قصاید ، غزلها، قطعه‌هااست . برخی برگها وصالی شده . آغازو انجام افتاده‌است .وقف سپهسالار.

کاغذ دولت‌آبادی . جلد تیماجی.

٢٩٥ گ٥/١٤ × ٢٢ و ٢٠س (سپه٢:٦٠٧).

٣٠٠

آغاز و انجام افتاده . نستعلیق دوستونی جدولها شنگرف.

کاغذ سپاهانی زرد . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .

٢٩٥ گ١٤ × ٢٢ و٢٢س٩ × ١٥.

٣٠٣

نستعلیق سدهٔ‌دهم. پایان افتاده ٦٩٠٠ بیت‌دارد. وقف سپهسالار .

کاغذ دولت‌آبادی . جلد میشن فرسوده .

٢٤٠ گ١٥ × ٢٤/٥ و١٥س (سپه٢:٦٠٨).

(١٤٩٣) **دیوان سنائی** (شعر.فارسی)

از حکیم ابوالمجد مجدودبن آدم غزنوی . (٤٦٤ -٥٢٥ق.) صاحب «حدیقة الحقیقة» .این دیوان شامل قصایدوغزل وقطعه‌هاو رباعیات است و. ٨٥٠٠ بیت‌دارد.

و بسال ١٢٧٤ق. در تهران، و سپس بکوشش مدرس رضوی در تهران، چاپ شده است.

(سپه ٢ : ٦٠٨-٦٠٩ و ذریعه ٩ : ٤٧١ - ٤٧٢).

٣٤٦

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. دونفر آنرا نوشته‌اند.

مالک : اعتضادالسلطنه در ١٢٧٩ق. وقف سپهسالار در ١٢٩٧ق.

آغاز و انجام افتاده.

کاغذ فرنگی. جلد میشن دور گرفته.

٢٥٦ گ ١٣ × ٢١ و ١٤ س (سپه ٢ : ٦٠٩).

(١٤٩٤) دیوان سوزنی (شعر . فارسی)

از مسعود سوزنی شاعر هجو سرای سدهٔ ششم (م ٥٦٩ق.) اهل کلاش سمرقند میباشد، که هشتاد سال عمر کرده و نژاد خودرا به سلمان فارسی میرساند.

(سپه ٢ : ٦٠٩-٦١١ و ذریعه ٩ : ٤٧٦).

٤١٨

نستعلیق ١٠٣٣ق. در آغاز نسخه دو صحنه بزم شاه عباس، ودرپایان دوصحنهٔ شکار او نقاشی بوده، که پیش از آمدن بکتابخانهٔ اعتضادالسلطنه یکی از اینها ربوده شده‌است.

اطراف آن صحنه زرنگاراست. سه سرلوح دارد، و صفحه های برابرسرلوح ها نقاشی و زرنگار است.

دارای سه بخش است :

١- مدح .

٢- هجو .

٣- رباعیها .

برگها ، متن و حاشیه صفحه ها در جدول زر ولاژورد و شنگرف. مطلع غزلها زرافشان گویا برای کتابخانهٔ شاه عباس ساخته‌شده . وقف سپهسالار .

کاغذمتن خان بالغ ، حاشیه بخارایی . جلد ساغری ضربی مینا کاری.

۲۸۵ گ۱۵ × ۲۵/۵و۱۵س (سپه۲: ۶۱۱).

(۱۴۹۵) دیوان سیف اسفرنگی (شعر. فارسی)

از سیف‌الدین اعرج اسفرنگی (۵۸۱ - ۶۶۶ق). (سپه۳ : ۶۱۲ - ۶۱۴ و ذریعه۹ : ۴۸۴-۴۸۵ وتاریخ ادبیات دکترصفا۲ : ۷۹۴- ف. مجلس۳ : ۳۴) .

۲۸۱

نستعلیق سدهٔ یازدهم. آغاز و انجام افتاده. میان سطرها زرافشان . صفحه ها درجدول زر و زرنگار ولاژورد . وقف سپهسالار .

کاغذ بخارایی . جلد تیماجی .

۲۵۵ گ ۱۴ × ۲۴/۵ و ۱۷س(سپه۲: ۶۱۴).

۲۸۲

نستعلیق سدهٔ دهم. آغاز و انجام و در میان افتادگی دارد، و برخی را هدایت پس از تألیف «مجمع الفصحاء» بخط خود تکمیل کرده و برخی برگهای سفید آن، نانوشته مانده.

مالک: اعتضادالسلطنه ۱۲۷۳ق. وسپس بدست هدایت بوده است.

وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ق.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماجی.

۳۷۸ گ ۱۲ × ۲۰/۵ و۱۵س (سپه۲: ۶۱۴).

۲۹۲۷

ش۱ دفتر . ۲پ - ۴۲پ . نستعلیق ۸۶۲ق. گزیده بیست از دیوان او ، وبی ترتیب است .

در صفحهٔ اول آن یک فرمان است ، بخط شکسته نستعلیق .

در عنوان نام شاعر سیف‌الدین السیر نگی نوشته شده .

آغاز :

طیلسان مشتری را خرقه داده در شرف
قطب سجاده نشین ازطرهٔ دستار من

انجام :

تابوت تو که کالبد جان خسرو است
از قالب تو زنده چو تابوت موسویست

در شهر ساری آغاز بانتخاب کرده و در مراغه به‌پایان‌رسانیده .در نیمهٔ‌رجب۸۶۳ق .

در زمان ملازمت عضدالدین ملک جهانگیر با امیرزاده جهانشاه .

در حاشیهٔ گ۱۸ر.شعری‌از عبدالله هاتفی هست.و در حواشی شعرهای متفرقه بسیار است .ودرآخرشعرهایی ازشاه‌طاهر دکن ومحتشم (بخط‌متاخر) و طالب‌آملی و ازهری و کاتبی وحکیم رکنای کاشی و«قضاوقدر» دارد .

و پس‌از آن: ۲- قضاوقدر رکنا . ۳- عوامل‌منظوم .۴- قضاوقدر محمد قلی سلیم ۵-غالب‌ومغلوب‌ارسطو. می‌باشد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی یک‌لا .

۶۲ گ۲۱×۲۵ و۲۳س۱۳×۱۹ .

(۱۴۹۶) دیوان‌شادان (شعر.فارسی)

از مهراج . یا مهاراجه چند ولعل نامی‌است، که‌وزیر یکی ازشاهان هند در آغاز سدهٔ سیزدهم بوده، و«شادان» تخلص میکرده‌است . و پیرامن‌دوهزاربیت دارد . (سپه۲:۶۱۴ - ۶۱۶) .

۱۸۹

نستعلیق روزگار خود شاعر، برای راجهٔ‌وقت نوشته شده . عنوانها زرین . حاشیهٔ دو صفحهٔ نخست و میان سطرهایش زرنگار . صفحه‌ها در جدول زر.

مالک : اعتضادالسلطنه در۱۲۸۲ق. وقف سپهسالار در۱۲۹۷ق.

کاغذ ترمه . جلد تیماجی.

۴۳ گ۱۸ × ۲۹ و در متن و حاشیه ۳۶ بیت هست.(سپه۲: ۶۱۶) .

(۱۴۹۷) **دیوان شاهی سبزواری** (شعر. فارسی)

از ملک پسر جمال‌الدین فیروز کوهی م۸۰۷ق. از شاهزادگان سربداری بود و پس از سرنگون شدن ایشان بدست بایسنقر، بمنادمت او درآمد. و سپس بسبزوار برگشت و درگذشت، و در خانقاهی دفن شد . (سپه۲ : ۶۱۶ و ذریعه ۷ : ۲۶۱ و ۹۹ : ۲ . ۵وف. دانشگاه۲: ۲۵۰).

۲۷۹

ش۲ دفتر . نستعلیق سدهٔ دهم . یک سرلوح دارد . صفحه‌ها در جدولهای رنگارنگ . با چهار دیوان در یک جلداست . شمارهٔ ۱ «دیوان کاتبی» است.

۳۸۸

نستعلیق ۹۸۳ق. برگها آب دیده وصله خورده‌است . یک سرلوح دارد. صفحه‌ها در جدول زرولاژورد .

کاغذ متن خان بالغ . حاشیه رنگارنگ . جلد ساغری ضربی.

۴۱ گ۱۴ × ۲۱/۵ و ۱۰ س(سپه۲: ۶۱۷).

۴۲۱

نستعلیق میرعلی هروی خوش‌نویس بنام . یک سولوح دارد درآغاز هرقطعه و غزل یک سرسوره هست . صفحه‌ها در جدول . برگها، متن و حاشیه‌شده ، حاشیه‌زرافشان‌شده‌است وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق .

کاغذ خان بالغ . جلد تیماح نیم‌ضربی.

۴۳ گ ۱۴/۵ × ۲۰/۵ و ۱۰س (سپه ۲: ۶۱۷) .

۴۵۷

نستعلیق بی‌نشان است. پشت صفحه‌نخست خط میرعلی هروی دانسته شده . یک سرلوح دارد ، و در آغاز هر قطعه سرسورهٔ مینایی دارد . صفحه‌ها در جدول زر و لاژورد . وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ق . است .

کاغذ متن خان‌بالغ ، حاشیه زرافشان است . جلد روغنی گل‌وبوته دورو.

۵۱ گ ۱۳/۵ × ۱۹ و ۹س (سپه ۲: ۶۱۷).

(۱۴۹۸) دیوان شریف تبریزی (شعر. فارسی)

ازشریف‌شاعر روزگار شاه طهماسب، صفوی است که بسال ۹۵۶ق . باردبیل رفته و گویا همانجا درگذشته‌است .

منظومه‌یی بنام «سهوالسان» دراعتراض به غلط‌های لسانی شاعر دارد . (سپه ۲: ۶۱۸ و ۶۱۹ - ذریعه ۹: ۵۲۰).

۴۰۷

نستعلیق زینب دختر مقصودعلی بی تاریخ در پایان سدهٔ دهم است. صفحه‌ها در جدول زر ولاژورد. یک سرلوح دارد.

مالک: سلیمان‌بن محمد خان قاجار. اعتضادالسلطنه ۱۲۸۵ق. وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ق.

کاغذ کشمیری رنگارنگ. جلد روغنی، دوره گل و بوته و تصویر حیوانات.

۴۴ گ ۱۳ × ۲۰/۵ و ۱۰ یا ۱۱ بیت (سپه ۲: ۶۱۹).

(۱۴۹۹) **دیوان شمس تبریزی** (شعر. فارسی)

از جلال‌الدین محمد بلخی معروف بمولای روم سرایندهٔ مثنوی است. وی این دیوان را بنام استاد خود شمس‌الدین محمدبن علی‌بن ملک داود صوفی جهانگرد ساخته‌است. این سرد در ۶۴۲ق. بقونیه آمد ودره ۶۴۵ یا ۶۴۴ق بتحریک مقدسان مذهبی کشته شد.

این دیوان مکرر چاپ شده و اخیراً دوچاپ یکی بتصحیح همایی و یکی بتصحیح فروزان فر ازآن پخش شده است (ذریعه ۹: ۵۳۹).

۲۳۷

نستعلیق دوستونی است در لاهور بتاریخ ۱۰۵۵ق. یادگاری برآن نوشته‌اند. ودیگری در تهران بتاریخ ۱۲۷۷ق. یادگاری نوشته‌است. جدول زر ولاژورد دارد. یک سرلوح در برگ ۱ پ با لاژورد و شنگرف و زر دارد.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج سرخ مقوایی کهنه.

۱۸ × ۲۹ و ۱۷ س ۱۰ × ۲۰.

٧١٤٦

نستعلیق سدهٔ ۱۲ هم. در متن وهامش نوشته شده‌است.

کاغذ فرنگی. جلد مقوایی.

۸۸ گ ۱۳/٥ × ۲۱ و ۱۹ س ٦/٥ × ۱۳.

(۱۰۰۰) دیوان شهاب اصفهانی (شعر. فارسی)

از میرزا نصرالله اصفهانی مداح منوچهر گرجی حاکم اصفهان و میرزا آقاسی در تهران وملقب به‌تاج‌الشعراء میباشد. وی «شاهنامهٔ قاجاریه» سروده. ودیوانش ۸۰۰۰ بیت داردونسخهٔ آن در کتابخانهٔ (ملک ٥۳۱۸) موجوداست. (سپه۲ : ٦۳۰ وذریعه ۹ : ٥٥۲).

این مرد غیراز شهاب اصفهانی محمد طاهر شیرازی است که در ذریعه ۹ : ٥٥۲ یاد شده است.

۲٥۷

نستعلیق ۱۲۷۲ ق. قصاید ستایش نظام‌الملک صدر اعظم‌را بترتیب حروف دربردارد و پیرامن ۸۰۰۰ بیت است. نام شاه وصدراعظم همه‌جا بازرنوشته شده است.

مالک : اعتضادالسلطنه از وارثان داود پسر آقاخان صدر اعظم خریده است.

وقف سپهسالار.

دو صفحهٔ نخست زرنگار، صفحه‌ها درجدول زر و شنگرف ولاژوردست.

کاغذ ترمه. جلد روغنی گل و بوته.

۳۳۹ گ ۱٥/٥ × ۲٤/٥ و ۱۲ س (سپه۲ : ٦۲۰).

۲۷۴۳

نستعلیق آغاز سدهٔ سیزدهم . پس از دیباچه چند قصیده و مثنوی و سپس غزلها ، رباعیها و قطعه ها میباشد .

در آغاز دیباچه یک‌سرلوح و در آغاز دیوان یک سرسوره هست . صفحه در جدول اکلیل و زنگار است .

مالک: اعتضادالسلطنهٔ ۱۲۶۱ق . وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ق .

کاغذ فرنگی . جلد روغنی گل‌وبوته دورو .

۷۰ گ ۱۶ × ۲۴/۵ و ۱۴ س متن + ۱۲ بیت در حاشیه (سپه ۲: ۶۳۰) .

(۱۰۰۹) **دیوان ظهوری ترشیزی** (شعر. فارسی)

از نورالدین محمد خجندی ترشیزی . ۱۰۲۴ق . از بزرگان شعر و نثرفارسی بسبک هندی‌است . منظومه های بسیار ازوی در هند چاپ‌شده و نثراو هند و پسند است . امادر ایران حتی در دورهٔ رواج سبک هندی مورد پسند نبوده‌است . (ذریعه ۹: ۶۵۶-۶۵۷ وسپه ۲: ۶۳۰-۶۳۱) .

۳۸۲

ش ۱ دفتر . شکسته نستعلیق هندی، بی نشان ، درزمان خود ظهوری تصحیح شده بخامهٔ خودش . مجموعه دارای بخشهای زیراست:

۱- دیوان .

۲- دیباچهٔ نورس .

۳- خوان خلیل .

۴- گلزار ابراهیم .

۵- ساقی‌نامه .

برخی برگها وصالی شده .

کاغذ دولت‌آبادی . جلد تیماجی وقف سپهسالار .

۲۹۲ گ ۱۳ × ۲۰ هرصفحه ۲۸ بیت متن وحاشیه .

(۱۰۱۰) **دیوان ظهیر فاریابی** (شعر. فارسی)

از ظهیرالدین طاهربن محمد فاریابی. م ۵۹۸ ق. است که پس از مرگ او... از وطن خود بآذربایجان آمده و دیوان ظهیر را جمع کرده و برای آن دیباچه نگاشته و به حاکم وقت هدیه کرده است. (سپه ۲: ۶۳۱ و ذریعه ۹: ۶۵۹ - مشارص ۷۴۳).

۳۷۸

نستعلیق ۸۹۵ ق. شبیه خط منعم اوحدی شیرازی نویسندهٔ دیوان حافظ که درص گذشت می‌باشد.

دیباچهٔ گردآورندهٔ دیوان در این نسخه هست. درآغاز دیباچهٔ سرلوح، درآغاز دیوان سرسوره دارد. صفحه‌ها درجدول زر ولاژورد است. وقف سپهسالار.

کاغذ بخارایی. جلد تیماجی.

۱۷۳ گ ۱۲ × ۲۰/۵ و ۱۲ س (سپه ۲: ۶۳۴).

۳۷۹

نستعلیق حسین بن عیسی حسینی تفرشی در ۱۲۵۷ ق. قصیده‌ها را بترتیب حروف بسیجیده و ۳۵۰۰ بیت دارد. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلدتیماجی.

۱۱۷ گ ۱۴ × ۲۲ و ۱۶ س (سپه ۲: ۶۳۴).

۳۸۰

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. آغاز وپایان افتاده و کسی چند برگ نونویس افزوده، تا کامل نماید. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلدتیماجی.

۱۲۰ گ ۹/۵ × ۱۹ و ۱۴ س (سپه ۲: ۶۳۵).

٣٨١

ش۱ دفتر. نستعلیق نیمهٔ نخست سدهٔ سیزدهم. ۲۵۰۰ بیت دارد. دیباچه را ندارد. و پس ازآن «انیس العشاق» شرف رامی است که در۳: ۲۱۹ گذشت و بخط دیگراست.

مالک: اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۰ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماجی.

۱۲۵ + ٤٧ گ ۱۳/۵ × ۲۲ و ۱۶ س (سپه۲: ٦٣٤).

۷۱۵۳

نستعلیق عبدالله زرگر در۲ ج۱/ ۱۲۹۰ ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلدپارچه با گل وبوته.

۱۱۲ گ ۱۶ × ۲۱ و ۱۸ س ۷ × ۱۵/۵.

۷۱۶۳

در پشت نسخه نوشته شده است: «منتخب دیوان ظهیر».

آغاز: گیتی که اولش عدم است آخرش فناست.

(ص۲۰ چاپ سنگی ۱۳۲٤ تهران) قصیدهٔ دوم نسخه درص۱۳٦ چاپی دیده می‌شود

انجام نسخه: رباعی ص۳٦۰ چاپی است.

۸۳۲۵

نستعلیق سدهٔ یازدهم. از حسن گلپایگانی (جربادقانی) یادداشت۱/ع ۱۲٦٤ دارد.

آغاز:

سفر گزیدم و بشکست عهد قربارا　　مگر بحیله به‌بینم جمال سلمارا

انجام:

خود کوه همه لاله بدامن دارد　　زین پس من و یاروعشرت ودامن

صفحه ها در جدول بزر و لاژورد و شنگرف سرلوح زر و لاژورد

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

۱۱۰ گ ۱۰ × ۱۸/۵ و ۱۹ س ۵/۵ × ۱۳ .

(۱۵۱۱) **دیوان عاشق اصفهانی** (شعر . فارسی)

از آقا محمد خیاط اصفهانی . م ۱۱۸۱ ق . در تحفة العالم گوید ده هزار بیت است اما نسخهٔ زیر هشت هزار بیت دارد . نسخ دیگر نزد الفت در اصفهان و مجلس هست و حسین مکی آنرا در ۱۳۱۸ ش . چاپ کرده است . (ذریعه ۹ : ۶۷۲ و ف . مجلس ۳ : ۳۴۶ و ۶۷۶) .

۸۸۱۱

نستعلیق شنبه ۱۰ ج/۱۲۵۹ در هر صفحه ۱۶ تا ۱۷ بیت دارد . آغاز افتاده

انجام :

ماه بی‌مهرش که از وی هست استفنا گذشت ناله با ناله عاشق می‌شنودی کاشکی

کاغذ فرنگی سفید .

۲۴۹ گ ۱۶ × ۲۱ و ۱۷ س ۸ × ۱۵ .

(۱۵۱۲) **دیوان عبدالواسع جبلی** (شعر . فارسی)

از بدیع الزمان عبدالواسع جبلی که هدایت اورا عبدالجامع بن عمران بن ربیع م ۵۵۵ ق . نامیده است . نسخهٔ زیر از دیوان او . ۴۷۰ بیت دارد . (سپه ۲ : ۶۳۶ و ذریعه ۹ : ...) .

۳۹۳

نستعلیق سدهٔ دهم . یک سرلوح دارد . صفحه ها در جدول زر و لاژورد . پایان افتاده . وقف سپهسالار .

کاغذ بخارایی . جلد تیماجی .

۱۵۱ گ ۱۴ × ۲۲ و ۱۶ س (سپه ۲ : ۶۳۷) .

(۱۵۰۱) دیوان صائب تبریزی (شعر. فارسی)

ازمحمدعلی بن عبدالرحیم تبریزی کاشانی (۱۰۱۶-۱۰۸۱ ق.) دراصفهان بزاده از اصفهان به هرات شد (۱۰۳۹ ق.) و بدکن آمد و ملقب به «مستعدخان» و«ملک الکلام» گردید. و در ۱۰۴۲ ق. باصفهان بازگشت و از طرف شاه عباس دوم لقب «ملک الشعرا» گرفت. منظومه هایی بنام «فتحنامه قندهار» یا «قندهار نامه» و«محمود وایاز» دارد. گویند دویست هزار بیت شعر سروده است. (ذریعه ۹ : ۵۶۹ و سپه ۲ : ۶۲۴).

۲۷۷

نستعلیق شکسته، مانند خط صایب است، که در حاشیه برگ ۷ وپس ازآن هست. وشاید متن دیوان بخط عارف تبریزی اصفهانی نویسندهٔ مخصوص نسخه های دیوان صائب باشد. پس از غزلها بخشی بنام «واجب الحفظ» و سپس متفرقات را آورده.

مالکیتها درسالهای ۱۱۱۷ و ۱۲۱۴ ق. و اعتضادالسلطنه ۱۲۸۵ ق. دارد. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ دولت آبادی. جلد تیماجی زرین.

۴۲۵ گ ۱۴ × ۲۴/۵ و ۱۷ س سپه ۲ : ۶۲۳).

۷۱۴۸

از پایان افتاده. بخط نستعلیق سدهٔ دوازدهم.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه یی مقوایی فرسوده.

۲۴۵ گ ۱۴ × ۲۲ و ۱۵ س ۷ × ۱۶.

(۱۵۰۲) دیوان صابر ترمذی (شعر. فارسی)

از ادیب صابر شهاب الدین صابربن اسماعیل ترمذی (... - ۵۴۶ ق.)

ملقب به ادیب است و بنام خویش «صابر» تخلص دارد. (سپهٔ ۲ : ٥٥٤- ٥٥٧ و ذریعه ۹: ٥٧٢).

۲۷۸ مکرر

نستعلیق ۱۲٦۰ق. در آغاز شرح حال کوتاه از ادیب صابرهست. وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی. جلد تیماجی.
۱۸۷ گ ۱٤×۲۲ و ۱٦س (سپه ۲: ٥٥٧).

(۱۰۳) دیوان صاحب علی آبادی (شعر. فارسی)

از میرزا محمد تقی بن زکی علی آبادی مازندرانی (. . . - ۱۲٥٦ق.) در ۱۲۳٤ق. بتهران آمده ولقب «صاحب دیوان» گرفت. پس تخلص خویش از «ملالی» به «صاحب» گردانید (ذریعه ۹: ٥۷٦ و سپه ۲: ٦۲٤).

۲٥۹

نستعلیق است. ۲۳ برگ آغاز نثر صاحب است. عنوانها شنگرف. وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی. جلد تیماجی.
۱۹۱ گ ۱٥×۲۲ و ۱۷س (سپه ۲: ٦۲٥).

۲٦۰

نستعلیق است. و نثرها در پایان نسخه جا دارد. در آغاز شرح حال فتحعلی شاه را نوشته است.
مالک: اعتضادالسلطنه ۱۲٦۱ق. وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ق.
کاغذ فرنگی. جلد تیماجی.
۱۹۱ گ ۱٥×۲۲ و ۱۷س (سپه ۲: ٦۲٥).

(١٠٠٤) **دیوان الصبابة** (شعر. عربی)

از شهاب الدین احمد بن یحیی تلمسانی معروف با بن ابی حجله (٧٢٥-٧٧٦ق.). صاحب «سگردان السلطان». این دیوان در متن همراه با «تزیین الاسواق» در هامش، بسال ١٢٩١ق. چاپ شده است. (ذریعه ٩: ١٧ و ٩١ و ٥ و معجم المطبوعات).

١٦٧

نسخ، عنوانها و نشانها شنگرف و لاژورد. در ١٤ رجب ١٢٥٧ق. وقف سپهسالار در ١٢٩٧ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ ضربی یک لا.

١٤٦ گ ١٩×٢٧ و ١٩ س ١١×٢٠.

(١٠٠٥) **دیوان صبای کاشانی** (شعر. فارسی)

از فتح علی خان صبا، شاگرد صباحی کاشانی. م ١٢٣٨ق. که در آغاز مداح لطفعلی خان زند بود. وسپس بمداحی فتح علی شاه قاجار پرداخت، ولقب «ملک الشعرا» گرفت و «شهنشاهنامه» را سرود و نیز جزاین دیوان منظومه های «خلاصة الاحکام» و «عبرت نامه» و «تحفة العراقین» و «خداوندنامه» و «گلشن صبا» و «لیلی ومجنون» و «هفت پیکر» و «شکارستان» دارد. (سپه ٢: ٦٢٥ و ذریعه ٩: ٥٩٢ - مجلس ٣: ٣٣٢).

٤٠٤

نستعلیق زمان شاعراست. غیراز قصیده ها و قطعه وغزل و رباعیها دارای مثنویهای: «پندنامه» و «خلاصة الاحکام» و «عبرت نامه» میباشد. کسی بر پشت نسخه آنرا «خداوندنامه» نوشته و غلط است. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی . جلد روغنی گل وبوته . درون نرگس .
۳۹۱ گ ۱۹ × ۲۷/۵ و ۱۶ س (سپه۲: ۶۲۷).

(۱۰۰۶) دیوان صهبای قمی (شعر. فارسی)

ازتقی بن یدالله . م ۱۱۹۱ ق . است، که تخلص خویش ازمشتاق اصفهانی گرفت .
(ذریعه۹: ۶۲۳ و سپه۲: ۴۰۱).

۴۰۱

ش۲ دفتر . ۳۹ - ۴۸۸ . ش ۱ «دیوان هاتف» خواهد آمد.

(۱۰۹۷) دیوان طالب آملی (شعر. فارسی)

از طالب آملی شاعر مازندرانی . م ۱۰۳۶ ق . است که دراثر زندگی بد وعدم توجه دولت صفوی بادب و ادبیات، بهندوستان رفته است . (سپه۲: ۶۲۸ وذریعه :

۱۳۷

نستعلیق نیمهٔ نخست سدهٔ یازدهم . غزل ، قطعه، مثنوی و رباعیهارا پیرامن ۳۵۰۰ بیت دارد . درآغاز هر بخش نام آن درمیان یک چهارگوشهٔ زرین نوشته شده است . وقف سپهسالار
کاغذ دولت آبادی . جلد تیماج .
۱۵۲ گ ۹ × ۱۶ و ۱۴ س (سپه۲: ۶۲۸).

(۱۰۰۸) دیوان طوفان مازندرانی (شعر. فارسی)

از میرزا طبیب هزار جریبی . م ۱۱۹۰ ق . است . وی مدتی در اصفهان بوده و سپس بنجف رفته درگذشت . دیوان او هفت هزار بیت دارد و «شکرپاره» و «جنگنامه» نیز از وی است . (سپه۲: ۶۳۰ وذریعه۹: ۶۵۲ - ۶۵۲).

(سپه ۲ : ٦٤٣ ومجلهٔ ایران امروز ۳ : ٥ و٦ مقالهٔ ابن یوسف شیرازی وذریعه ۹ : ٧٦٦) .

۱۸۱

نستعلیق محب‌الله بن حسن در ۹۸۱ ق. غزلها مرتب بحروفست . یک سرلوح دارد . صفحه‌ها در جدول زر و زرنگار و شنگرف . برخی برگها وصالی‌شده است. وقف سپهسالار.

کاغذ خان‌بالغ . جلد تیماجی .

۱٥٦ گ ۲۰ × ۳۱ و ۱۲ س متن و ۹ س حاشیه (سپه ۲ : ٦٤٤) .

۱۸۲

نسخ جنیدبن عوض سالاردر ۷٦۳ ق . درزندگی شاعراست . وهیچ ترتیب درشعرهایش نیست . در صفحهٔ اول دو چهارگوشهٔ زرین ساختهٔ سدهٔ هشتم هست . صفحه‌ها در جدول زر و لاژورد .

مالک: ۷٦٤ ق . دارد . وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق .

کاغذ بخارایی . جلد تیماجی نیم‌ضربی.

۱۸۷ گ ۱٥/٥ × ۲۳/٥ و ۱٤ س . (سپه ۲ : ٦٤۳) .

(۱٥۱۷) **دیوان عنصری** (شعر . فارسی)

از ابوالقاسم حسن پسر احمد بلخی م ٤۳۱ ق . است . وی جزاین دیوان «وامق و عذرا» و «شادبهر و عین‌الحیات » و « سرخ بت وجنگ‌بت » داشته‌است . (سپه ۲ : ٦٤٤ و ذریعه ۹ : ۷۷۳) .

۳۸۹

ش ۱ دفتر . ۱ پ - ۷٥ ر . نستعلیق سدهٔ سیزدهم . دوهزار بیت قصیده‌وقطعه وغزل و رباعی دارد . و پس ازآن «دیوان‌منوچهری» است .

مالک: اعتضادالسلطنه ۱۲۸۲ ق . و برخی حاشیه‌ها بخط اودارد . بتاریخ ۱۲۸۳ ق . وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق .

کاغذ فرنگی . جلد تیماجی نیم‌ضربی .
۱۵٤ گ ۱۳/٥ × ۲۱/٥ و ۱٥ س .(سپه ۲: ٦٤٥).

(۱۵۱۸) دیوان فضولی بغدادی (شعر. ترکی)

از محمدبن سلیمان بغدادی .م ۹۸۱ که بفارسی و ترکی و عربی شعر سروده است . وی‌جز این دیوان مثنویهایی دارد مانند «ینگ‌وباده» بترکی و «رند و زاهد» بفارسی و«صحت و مرض» .دیوانش ۳۱٥ بیت دارد، ودر تاشکند و تبریزچاپ‌شده است(سپه ۲: ٦٤٦-٦٤٨ وذریعه ۹: ۸۳۸) .

۳۰٥

ش۱ دفتر . نستعلیق رجب بن محب‌علی‌شاملو در ۱۰٦۹ ق .بدستورزال‌بیگ یوزباشی . قصیده در ستایش علی‌نیزدارد . وپس‌ازآن« بنگ وباده »است که در۳: ۲٥۹ گذشت .دوصفحهٔ اول نقاشی و زرنگاراست . مهرزال‌بیک‌دارد . وقف سپهسالار.
کاغذ دولت‌آبادی . جلدمیشن .
۱٤۲ گ ۱٤/٥ × ۲۲ و ۱٥ س .

۳۰٦

نستعلیق سدهٔ‌یازدهم. چندصفحه نونویس‌دارد،و دیباچه را درآخردارد . عنوانهازرین است . وقف سپهسالار.
کاغذ بخارایی . جلدتیماجی .
۱۱۳ گ ۱۳ × ۲۲/٥ و ۱٥ س(سپه ۲: ٦٤۸).

۳۰۷

ش۱ دفتر. نستعلیق سدهٔ دهم درزندگی‌شاعر . سه‌سرلوح گوناگون دراول دیباچه و آغاز « بنگ وباده» دارد، که‌در۳: ۲٥۹ گذشت . دوصفحه نخست‌زرافشان . صفحه‌درجدول زراز پایان‌دوبرگ افتاده . برخی برگها وصله‌دارد.وقف سپهسالار.

کاغذ بخارایی . جلد تیماجی .

۱۵۱ گ ۱۶ × ۲۶/۵ و ۱۲ س (سپه ۲: ۶۴۷).

۳۰۸

نستعلیق سدهٔ دهم . غزلها و رباعیهارا دارد . از دیباچه دو برگ افتاده . یادداشتها بتاریخ ۱۱۹۸ ق . دارد . وقف سپهسالار .

(۱۵۱۹) دیوان فغانی شیراز (شعر . فارسی)

ازبابا فغانی شیرازی . م ۹۲۵ ق . است . نخست «سکاکی» تخلص داشت وسپس آنرا بفغانی گردانید . دیوان اورا در ۱۳۱۵ ش . سهیلی خوانساری چاپ کرده است .

(سپه ۲: ۶۴۸-۶۵۱ وذریعه ۹: ۸۴- مشار ۷۱۸- مجلس ۳: ۳۷۴).

۲۹۱

نستلیق عبدالراشد دیلمی (شاید میرزا رشید خواهرزادهٔ میرعماد) بی‌تاریخ . پیرامن ۲۸۰۰ بیت قطعه ، رباعی ، غزل دارد . اندکی از چاپی بیشتر دارد . دارای سرلوح . صفحه ها در جدول .

مالک: اعتضادالسلطنه در پشت صفحهٔ نخست . نویسندهٔ نسخه را شناسانده است . وقف سپهسالار .

کاغذ متن خان بالغ . حاشیه فرنگی آبی . جلد میشن ضربی زرین .

۱۷۶ گ ۱۶/۵ × ۲۵ و ۱۲ س (سپه ۲: ۶۴۹).

۲۷۴۱

نستعلیق میرحسین صفوی در سدهٔ یازدهم . منتخبی از دیوان فغانی است ، که بدستور امیرخان گرد شده ، ۱۸۰۰ بیت است ، ویک دیباچه دارد ، که در آن تخلص «رازی» هست و در آن امیرخان راستوده . آغاز دیوان یک سرلوح ومیان صفحه های سرلوح و برابرش زرندود . ودر صفحهٔ

پیش آن نقاشی، ترنج درمیان است . حاشیهٔ بیشتر صفحه ها نقاشی شده . صفحه ها در جدول زر و لاژورد. در۱۱۶۰ق.عرض شده‌است .

مالک : محمود میرزا در۱۲۴۲ق.بوسیلهٔ محمد اسماعیل ضبط‌دفتر شده‌است .

کاغذ خان‌بالغ . جلد روغنی گل و بوته دورو.

۹۳ گ؛۱۴×۲۳ و۱۲س(سپه۲: ۶۵۰) .

(۱۵۲۰) دیوان فیض کاشانی (شعر .فارسی)

از محمدبن مرتضی‌بن شاه محمود (۱۰۰۷-۹۱-۱۰ق.)از فقها و اخباریانی است که عرفان‌را بفقه وحدیث آغشته‌است .دیوان غزل اودر۱۱۰۲ق. گردآمده‌است . واخیراً درتهران‌چاپ‌شده است .(سپه۲: ۶۵۱ وذریعه۹: ۸۰۳) .

۳۲۱

چند قصیده و چند مثنوی ازفیض‌است . نستعلیق سدهٔ دوازدی . .دارالله ۱۳۵۰بیت شعراست .وقف‌سپهسالار.

مالک : رضاقلی خان‌هدایت‌در ۱۲۷۷ق.

کاغذ فرنگی . جلد تیماجی.

۷۰ گ۱۰/۵×۱۵ و۱۰س(سپه۲: ۳۵۱) .

۴۲۲

شکسته نستعلیق ۱۲۲۲ق. ۲۷۰۰بیت رباعی و غزلها‌را مرتب بحروف و قافیه‌دارد . یک مثنوی در حاشیه دارد . و «فرهاد و شیرین» وحشی در پایان نهاده شده .

درآغاز فرهاد وشیرین و آغاز دیوان‌دو سرلوح هست . و صفحه های برابر آنها نقاشی‌وزر اندوداست . صفحه ها در جدول زر ولاژورد است . وقف سپهسالار .

کاغذ ترمه . جلد فرسوده کناره تیماج .

۹۶ گ ۹/۵×۱۵ و۱۴س(سپه۲: ۶۵۲).

(١٥١٣) دیوان عرفی شیرازی (شعر. فارسی)

از سیدمحمد بن خواجه زین الدین علی بن جمال الدین شیرازی (٩٦٣-٩٩٩ ق.). غیرازاین دیوان «جامع الابکار» رادرمقابل «مخزن الاسرار» نظامی و «شیرین وخسرو» رادر مقابل «خسرو و شیرین» سروده است.

«مجمع الابکار» وقدری از دیوانش درکانپور ١٣٠٨ ق. و١٣٣٣ ق. چاپ شده‌است (سپه ٢: ٦٣٧ - ٦٤١ وذریعه ٩: ٧١٢).

٢٩٦

نستعلیق آغاز سدهٔ یازدهم. ازآغازتا اندکی ازحرف دال غزلها افتاده، و پس از غزل قصیده‌ها و قطعه‌ها و رباعیها را پیرامن ٤٢٠٠ بیت دارد.

این نسخه اشعار جدید عرفی را که بعداز گردآوری دیوان سروده دربردارد، ویکی ازآنها باتاریخ ٩٩٩ ق. برابر می‌شود. وقف سپهسالار.

کاغذ حنایی. جلد تیماجی.

١٤٢ گ ١١ × ٢٢ و ١٤ س (سپه ٢: ٦٤١).

٢٩٧

نستعلیق هندی آغاز سدهٔ یازدهم. دارای:

١- دیوان.

٢- رسالهٔ نفیسه.

٣- مجمع الابکار.

٤- شیرین و خسرو، ٣٠٠ بیت.

مجموعه غیراز نفیسه ٦٥٠٠ بیت دارد. چهارسرلوح هندی درآغاز «نفیسه» وقصیده‌ها وقطعه‌ها وغزلها و «مجمع الابکار» دارد. صفحه‌های مقابل هریک زرنگاراست. وقف سپهسالار

کاغذ کشمیری. جلد سوخت معرق زرین.

٢٦٢ گ ١٥/٥ × ٢٦ و ١٥ سی (سپه ٢: ٦٣٩).

۲۹۸

نستعلیق محمد سعید در ۱۰۵۹ق. دارای بخشهای زیر است :

۱- رسالهٔ نفیسه.

۲- مجمع الابکار.

۳- شیرین و خسرو.

٤- دیوان قصیده و قطعه ها .

٥- غزل ها .

٦- رباعیها .

شش سرلوح دارد که در آغاز هریک از آن بخشها یکی دیده میشود . و صفحهٔ روبروی آن زرنگار است . جز رساله ٦۳٥۰ بیت شعر دارد . وقف سپهسالار .

کاغذ متن خان‌بالغ . حاشیه فرنگی‌است.

۲۱۱ گ٥/۱٥×۲٥/٥ و۱٦س (سپه۲ : ٦٤۰).

٤٦۲

نستعلیق نورالدین محمد لاهیجی‌در۱۰۱٤ق. دارای «مجمع الابکار»و «شیرین‌وخسرو» است‌و درآغاز هریک‌یک سرلوح دارد.و چهارمجلس نیم‌صفحه‌یی نقاشی‌دارد .وقف‌سپهسالار.

کاغذ حنایی . جلد تیماجی.

۱٤۲ گ۱۱×۲۲و۱٤س (سپه۲:٦٤۱)

۷۱٥۷

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. درمتن و هامش دنبال‌هم نوشته شده ، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی- جلد تیماج مشکی.

۱۲٤ گ۱۳×۱۹ و۱۲س٦/٥×۱۲.

(١٥١٤) دیوان عصمت بخاری (شعر. فارسی)

از خواجه عصمةالله بخاری. م ٩٢٨. استاد بساطی سمرقندی است. (فهرست دانشگاه ٢: ٤٢٢ و ذریعه ٩: ٧٢٦).

آغاز:

یامن لک الولایة والفضل والنعم دانای بی‌قلم و سلطان بی‌حشم

انجام:

با سر مهر تست دایم لیکن سزتو وفا ندارد

٢٧٥

ش ٢ دفتر. گ ٢٨پ - ١٢٩ر. ش ١ «ترجیع بند» می‌باشد که در ٣: ٤٣٠ گذشت.

(١٥١٥) دیوان علی بن ابی طالب (شعر. عربی)

مرتب بحروف هجاء (ا - ی) (ف. دانشگاه ٢: ١١٦-١٢٥ و ذریعه ٩: ١٠١ - ١٠٢).

٥٤١٧

ش ٤ دفتر. ٢٥٨ر - ٢٦٣. نسخ میرزا کوچک ساوجی امام جماعت مسجد سروی تهران وی برادر شیخ آقا بزرگ ساوجی است که عوامل ملامحسن را شرح وچاپ کرده است.

کاغذ فرنگی سفید.

٢٦٤ گ ١١ × ١٧/٥ و ١١ س ٥/٥ × ١٣.

٧١١٤

نسخ سدهٔ دوازدهم. ترجمهٔ فارسی بشنگرف در میان سطرها. عنوانها درشت و شنگرف.

جدولها زر ولاژورد . سرلوح زر و شنگرف ولاژورد . این نسخه مانند دیوانهای معمولی نیست .

آغاز: الاهل الی طول الحیاة سبیل وانی و هذا الموت لیس یحول

در پایان نسخه مناجاة «یاسامع الدعاء» - با روایت مسند . فضل طبرسی نوشته شده است .

کاغذ سپاهانی .

۸۱ گ ۱۱ × ۱۷ و ۹ س ۶ × ۱۰/۵ .

۷۱۲۱

ش۱ دفتر . ۱ ر - ۱۶۷ ر . متن نسخ درشت و شرح لغوی و ترجمهٔ فارسی نستعلیق ریز . جدولها شنگرف . نوشتهٔ سدهٔ دوازدهم است . سرلوح و ترجمه ها درهامش و میان سطور و برگهای افزوده شده است . نسخه مانند دیوانهای معمولی نیست .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد مقوا از یک طرف .

۱۹۱ گ ۱۸ × ۲۸/۵ و ۲۸ س ۱۲ × ۲۱ .

۷۱۲۲

این نسخه با شرح عربی است و بحث لغوی دارد . با ترجمهٔ فارسی و گاهی عنوان « بیان » دارد .

آغاز: الناس من جهة التمثال اکفاء ابوهم آدم وألام حواء

اقول : التمثال بالکسر الصورة والاکفاء جمع الکفؤ و هو المثل ...

انجام: بیان : الزکاء حدة الفؤاد . هذا آخر ما راینا من دیوان اساتنا اسیر ... فان وجدنا بعد ما نسب الیه ... الحقنا کلا فی بابه بالترتیب الذی مضی ... ثم العمل بما فیها بالنبی وآله .

نسخ محمد جعفر در ۱۲۲۵ ق . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد تیماج مشکی ضربی یک لا .

۷۳ گ ۱۴ × ۲۰ و ۱۹ س ۸ × ۱۵ .

(۱۵۱۶) دیوان عماد کرمانی (شعر . فارسی)

از عماد فقیه کرمانی عماد الدین علی ، دانشمند عارف درگذشتهٔ ۷۷۳ ق . است .

(١٥٢١) دیوان فیضی (شعر. فارسی)

از ابوالفیض بن شیخ مبارك ناگری (٩٥٤-١٠٠٤ ق.) است وی جز این دیوان «نل ودمن» و«مرکز ادوار» دارد. وبگفتهٔ احمدعلی احمد در«هفت آسمان» فیضی صدویك کتاب نگاشته است (سپه ٢: ٥٢٠و٦٠٢-٦٠٣ و ذریعه ٩ : ٨٠٠). ونیز خمسهٔ فیضی دیده می‌شود.

٣٢٠

ش١ دفتر. نستعلیق هندی سدهٔ یازدهم است. دارای قطعه‌ها و ماده تاریخها و رباعیات است. و پس ازآن٢- «نل و دمن» ٣- « مرکزادوار » میباشد. یادداشتها بتاریخ ١١٦٣و١١٧١و١١٧٣ دارد. وقف سپهسالار.

کاغذ دولت‌آبادی. جلد تیماج.

٢١٢ گ ١٠ × ١٨/٥ و١٧ س (سپه٢: ٥٢٤و٦٠٥).

(١٥٢٢) دیوان قاسم انوار (شعر. فارسی)

از معین‌الدین علی‌بن هارون متخلص قاسمی و قاسم (م٨٣٧ ق.) است. وی از آذربایجان بهرات رفت و در آنجا مورد توجه‌عامه قرار گرفت ودر سوءقصه بشاهرخ در ٨٣٠ ق. متهم وتبعید گردید، و دوباره بارز گشت، ودر خرجرد جام درگذشت. (سپه٦: ٦٠٣ وذریعه ٩ : ٨٦١).

٢٠٢

نستعلیق ١٠٠٠ ق. بدستور علی‌بن نظام درلار از فارس نوشته‌شده، و نام نویسنده‌پاك شده است. برای مقایسه در هر برگ یک غزل از حافظ (طرف‌راست) و یک غزل از قاسم انوار(طرف چپ) نوشته‌است و در پنج برگ‌پایان تنها شعرهای قاسم است.

اشعارقاسم ٥٣٠٠ بیت است. خصوصیات دیگردرص ٤٨٥ گذشت.

٢٦٦

ش٢ دفتر. نستعلیق علی داسغانی در٨٢١ق. درحاشیهٔ «دیوان کمال خجندی» نوشته شده که خواهدآمد. غزلها قطعه‌ها، رباعیها را دارد و تا٢٧ گ بآخر نسخه‌مانده ننوشته شده‌است. پس ازآن در٧ گ «مقامات‌العارفین» وسپس در ٢٠ گ «انیس‌العارفین» نوشته شده است.

(١٥٢٣) دیوان قطران تبریزی (شعر.فارسی)

از حکیم‌قطران‌پسر منصور (م٤٦٥ق.)است که نزدحکیم ناصرخسرو دیوان منجیک قرائت کرده‌است(سپه٢ : ٦٥٧) اشعاروی با شعر رودکی آمیخته و درهم شده است.

نسخهٔ زیر سه‌هزار بیت دارد. این‌دیوان در تبریز بسال ١٣٠٠ش. چاپ شده‌است (ذریعه٩ : ٨٨٥).

٢٥٠

نستعلیق محمد علی‌بن حاجی محمدباقر تنکابنی،بدستور محمد حسن میرزا در زنجان ١٢٥٠ق.است. این‌شاهزاده پشت برگ‌نخست نویسنده‌را «ملاباشی» خوانده.برخی‌شعرها تصحیح‌شده،افتادگی‌داردو برگهای سفیدبجای‌آن هست.

مالک: اعتضادالسلطنه ١٢٨٢ق. وقف سپهسالاردر١٢٩٧ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماجی.

١٠٤ گ١٥ × ٢١/٥ و١٦س (سپه٢:٦٥٨).

(١٥٢٤) دیوان کاتبی نیشابوری (شعر.فارسی)

از محمدبن‌عبدالله ترشیزی‌خراسانی(م٨٣٨ق.)است.وی‌شاگردنسیمی شاعر

حروفی است. وجز این دیوان؛ «مجمع البحرین» و «محب ومحبوب» دارد. نسخهٔ زیر ده‌هزار بیت دارد. (ذریعه ۹: ۸۹۶)

۲۷۹

ش۱ دفتر. ص۱-۹۵. نستعلیق بی‌نشان سدهٔ دهم. دارای غزلیات مرتب بحروف میباشد. قطعات و رباعیها را نیزدارد. و همهٔ آن ده‌هزاربیت‌است. وپس ازآن:

۲ -دیوان شاهی که درص ۵۰۱ گذشت.

۳- دیوان همایون.

۴- دیوان اهلی که‌درص ۴۷۶ گذشت.

۵- دیوان‌لسانی. درص ۵۲۶ میآید.

درآغازهرکدام یک سرلوح و روبروی‌آن زراندازی و نقاشی شده. صفحه‌ها درجدول زر. وقف سپهسالار.

کاغذ بخارایی. جلد میشن.

۳۴۷ گ ۱۲/۵×۲۳ و۱۲س. (سپه۲: ۵۷۱و۶۵۹).

(۱۵۲۵) **دیوان کلیم کاشانی** (شعر. فارسی)

از ابوطالب کلیم(م ۱۰۶۱ ق.) همزمان صائب وسیرمعصوم و اصل اوازهمدان است. نسخه زیر هشت هزار بیت دارد. (سپه۲: ۶۵۹- ۶۶۰ وذریعه۹: ۹۱۵- - مشارج۱ ص۷۵۲).

۲۴۷

نستعلیق زمان شاعراست. درکرانهٔ بخش غزل، غزلهایی بخامهٔ خود کلیم افزوده‌شده آغاز و پایان افتاده و بجایش برگ‌سفید جدول کشیده، نهاده‌شده‌است، درآغازیک‌سرلوح ناچیز هست.

مالک: اعتضادالسلطنه ۱۲۹۸ ق. وقف سپهسالاردر ۱۲۹۷ ق.

کاغذ دولت‌آبادی . جلد تیماجی.

۲۵۶ گ۱۱ × ۱۹ و ۱۷س (سپه۲: ٦٦٠).

(۱۵۲٦) دیوان کمال اصفهانی (شعر. فارسی)

از کمال‌الدین اسماعیل پسر جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی (م ٦٣٥ق.) (سپه ۲: ٦٦١ - ٦٦٣ و ذریعه۹: ۹۱٦).

۲٦۲

نستعلیق هدایة‌الدین شکرالله ایموری در ۱۰۷۱ق. سرلوح نوتراز نسخه دارد. صفحه‌ها درجدول زروشنگرف ولاژورد . عنوانها شنگرف. وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی .

۲۷۸ گ ۱۰ × ۲۵ و ۲۵ بیت. (سپه۲: ٦٦٢).

۲٦۳

نستعلیق سدهٔ دهم. آغاز و پایان افتاده ، پنجهزار بیت شعردارد . وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی.

۱۵۱ گ۱۲ × ۲٤/٥ و ۱۸ بیت. (سپه۲: ٦٦۳).

۲٦٥

نستعلیق سدهٔ نهم. آغاز و پایان افتاده . شعرها بی‌تربیت میباشد. درپایان «نامه»یی ناقص ازشاعر (کمال) دارد.

نسخه ۱۲۸۰۰ بیت شعردارد. وقف سپهسالار.

کاغذ بخارایی . جلد تیماجی.

٤۱٥ گ۱۱ × ۲۱ و ۱۷ بیت. (سپه۲: ٦٦۳).

(۱۵۲۷) دیوان کمال خجندی (شعر. فارسی)

از کمال‌الدین خجندی (م ۸۰۳ق.) است، که در یزد درگذشت. یکی از همزمانان

وی دیباچه‌یی بردیوانش نگاشته درآن گوید وی‌از تبریز هجرت کرد ودر۷۹۲ق. ازسرای‌ودشت قبچاق به‌تبریز بازگشت. ازخصوصیات‌این شاعرآنکه ستایش شاهان نگفت . و نسخهٔ زیر از دیوان او سه هزاروچهارصد بیت دارد. (ذریعه ۹:۹۱۷).

۲۶۴

نستعلیق محمدجامی‌در ۸۵۹ق. ۳۸۰۰ بیت‌غزل، رباعی، قطعه، فرددارد. یک‌پیشانی زرین‌دارد که بسمله‌یخط کوفی‌میان آنست. درمیان‌ترنج. پشت‌صفحهٔ‌اول بخط ثلث‌نوشته شده [برسم خزانهٔ کتب‌السلطان‌الاعظم‌ابی‌القاسم بابر بهادرخان . . . بسعی‌العبد شیخ حاجی‌حسن خاندار] وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق .

کاغذ دولت‌آبادی . جلد تیماجی دوره‌دار.

۲۶۸ گ۱۵×۲۱و۱۱س. (سپه۲:۶۶۵).

۲۶۶

ش۱ دفترنستعلیق علی داسغانی در۸۲۱ق. مقدمه‌ییکه معاصرشاعر بردیوان نگاشته میان‌برگ۱و ۲ نهاده‌شده است .

و درحاشیهٔ این نسخه « دیوان قاسم انوار» است که در ص۵۲۱ - ۵۲۲ گذشت. وقف‌سپهسالار .

کاغذ حنایی .جلد روغنی گل‌وبرگ‌یک‌رو ، چندبیت‌دورآن‌نوشته‌است .وپیش‌ترازاین جلدقرآنی بوده است.

۱۴۳ گ۱۰×۱۶/۵و۱۴ بیت .(سپه۲:۶۶۵).

(۱۵۲۸) دیوان لامعی گرگانی (شعر. فارسی)

ازابوالحسن محمدبن اسماعیل دهستانی مداح نظام الملک غزالی و معاصر سوزنی وعمق وملقب به «بحرمعانی» است (ذریعه۹ : ۳۹۹).

١٤٨

در عنوان جنگ عنوان در ص ٥٣ ج ٤ گذشت.

١٥٠

در عنوان جنگ عنوان ٤: ٥٤ گذشت.

(١٥٢٩) دیوان لسانی شیرازی (شعر. فارسی)

از لسانی شیرازی (م ٩٤١ ق.) است که در تبریز درگذشته است. شاگرد او شریف تبریزی «لسهوالمسان» در اعتراض باستاد سرود، و سپس پشیمان شد. نسخهٔ زیر از دیوان وی ... ١ بیت دارد (سپه ٢: ٦٦٦-٦٦٧ وذریعه ٩: ٩٤٢).

٢٧٩

ش ٥ دفتر. ص ٤٠٣ - ٥٠٧. دارای غزل، قطعه های لسانی است.
ش ١ «دیوان کاتبی» یادخواهدشد. (سپه ٢: ٦٦٧).

(١٥٣٠) دیوان لطفی هروی (شعر. ترکی)

از شاعریست ترك، لطفی تخلص، که شاهرخ پسر امیر تیمور را ستوده است. (سپه ٢: ٦٦٧ - طرائق الحقائق ٣: ٤٥ وذریعه ٩: ٩٤٥).

١٧٤

نستعلیق ١٢٧٥ ق. غزلها را مرتب بحروف قافیه وسپس رباعی های ترکی را دارد. یک سرلوح دفرد و دوصفحهٔ اول دیوان نقاشی و زرین است. صفحه ها در جدول زر. در پایان سه برگ جدول بندی شده نانوشته مانده است. وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی. جلد ساغری زرپوش نیم ضربی.
٦١ گ ١٤/٥ × ٢٢ و ١٣ و ١٤ س. (سپه ٢: ٦٦٨).

(١٥٣١) **دیوان متنبی** (شعر. عربی)

از ابوطیب احمدبن حسین بن حسن جعفی کندی کوفی (٣٠٣-٣٥٤ق.) مدتی ادعای پیغمبری داشت و لؤلؤ و حاکم حمص با او جنگیده اسیر وزندانیش کرد. دیوان او بیش از چهار شرح دارد، وشرح فارسی آن در کرانه دیوان چاپ کلکته ١٢٦١ق. دیده میشود. (سپه ٢: ٦٦٨ - ٦٦٩ و ذریعه ٩: ٤٤ و ٩٥٨).

٢٩٢٦

ش ٧ دفتر. ٢٢٢-٢٤١. این نسخه بحروف هجا مانند نسخهٔ ٣٣٢٥ مرتب نشده است.

آغاز:

ابلی الهوی اسفا یوم النوی بدنی و فرق الهجر بین الجفن و الوسن

انجام افتاده است.

ش ١ «قصاید سبع معلقه» میباشد.

٣٣٢٥

نسخ. نیمهٔ نخست نسخه در سدهٔ دهم ونیمهٔ دوم در سدهٔ دوازدهم نوشته شده و ٤١٥٠ بیت شعر دارد. مرتب بحروف قافیه است. عنوانها شنگرف. یادداشت سالهای ١١١٧ و ١١٣٤ق. دارد. وقف سپهسالار.

کاغذ بخارایی وفرنگی. جلد تیماجی.

١٨٣ گ ١٤ × ٢٠ و ١٥ بیت (سپه ٢: ٦٦٩).

٧١٨٠

نسخ معرب حسین بن مصطفی نبهانی عباسی حسینی درصفر ١٠٥٣ق. نشانها شنگرف. مالک سیدحسینی حسنی گیلانی مدعو به حاجی باکیر درمحرم ١١٢١ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.

١٤١ گ ١٣ × ٢١ و ٢١ س ٧/٥ × ١٤.

۷۹۹٤

نسخ ٦٥٤ و هفده کراسهٔ شمار دارد ، هر کراسه یی ده‌برگ است .

آغاز آشفته و افتاده ،وانجام کامل است .تاریخ مرگ متنبی در پایان دیده‌میشود .وقف شیخ‌علی نوری در۱۳۳۷ق.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج مشکی.

۱۸۹ گ۱٦/٥ × ۲٤/٥ و۱۷س ۱۱ × ۱۷/٥.

(۱۵۳۲) دیوان مجدالدین ساوجی (شعر.فارسی)

از حاج میرزا مجدالدین ابوالفضل محمد طبیب فرزند فضل الله ساوجی،در ستایش ناصرالدین شاه،در صد بیت (سپه۲: ٦۷۰ و ذریعه۹: ۹٦۰).

۱٦٦

بخط‌ناظم‌مجدالدین ابوالفضل محمدبن فضل‌الله ساوجی است که درجمادی دوم‌سال ۱۲۷٤ق.نوشته‌است. جدولها بازر ولاژورد داشته .متن وحاشیه‌شده‌متن زرافشان‌عنوان‌قطعه‌ها بازرولاژورد گلکاری گشته. سرلوح زر ولاژورد وشنگرف در برگ(۱پ) دیده می‌شود.

(۸برگ ص۱۵ سطر . کاغذ متن زرد و حاشیهٔ سبزاست درکتابخانهٔ‌اعتضادالسلطنه بوده و در ۱۲۹۷ق سپهسالار آنراخریده‌وقف کرده‌است.(سپه۲: ٦۷۱).

(۱۵۳۳) دیوان مجمر اصفهانی (شعر.فارسی)

از سیدحسین طباطبائی اصفهانی(م۱۲۲۵ق.) است که از طرف فتح علی‌شاه لقب «مجتهدالشعرا» داشته‌است. ودر قم‌دفن‌شده‌است(سپه۲: ٦۷۱وذریعهٔ۹: ۹٦٦)

۲۷۳

شکسته نستعلیق زمان شاعر. آغاز وانجام و میان افتاده دارد، وبجایش کاغذ سفید است. و۳۹۰۰ بیت دارد .

مالک : اعتضادالسلطنه ١٢٨٣ق. وقف سپهسالار در ١٢٩٧ق.

کاغذ فرنگی آهارمهره . جلد تیماج میان پارچه .

١٥٥ گ ١٤×٢١ و ١٣ بیت (سپه ٢: ٦٧٢).

(١٥٣٤) دیوان مجنون عامری (شعر. عربی)

ازقیس بن ملوح مشهور بمجنون عامری، درگذشتهٔ نزدیک ٨٠ق. (هدیة العارفین ١: ٨٣٦ و معجم المطبوعات ص ١٥٣٦ وذریعه ٩: ٩٦٨) .

این دیوان گردآورده والبی است اضافه برچاپهایی که در معجم المطبوعات عربی ص ١٥٣٦ یادشده است در بمبئی بسال ١٣١٩ق. بچاپ رسیده‌است.

آغاز: بسمله . حمدله ... امابعد حدث ابوبکرالوالبی قال حدثنی ابوجعوة الذهلی عن ابی العالیة ...

انجام: وما کان منحولا عن قصیدة اوخبر عرضناعن کتابته .

٨٠٩٠

ش٣ دفتر . ١٤٢ - ١٦٦ . نسخ ١٢٤٨ق. و پس از این در ١٦٦پ تا ١٧٤ر . پراکنده‌هااست .

ش١ «شرح دیوان علی» است.

(١٥٣٥) دیوان مجیدطالقانی (شعر. فارسی)

از درویش عبدالمجیداست که گاهی خموش و گاهی مجید تخلص میکرده است . خط شکسته‌را خوب مینوشت ودر جوانی دراصفهان در ١١٨٥ق. درگذشت (سپه ٢: ٦٣٦ - ٦٣٥ و ذریعه ٩: ٣٠٤ و ٣٢٤ و ٩٦٩).

۴۰۱

ش۳ دفتر. ۸۹ر - ۱۲۰ر . نستعلیق محمد رفیع شیرازی در۱۲۲۱ق. ش۱ «دیوان هاتف» است که خواهدآمد.(سپه۲: ۶۳۶).

(۱۵۳۶) **دیوان محتشم** (شعر .فارسی)

غزلیات محتشم کاشانی پایان سدهٔ یازدهم است(ذریعه۹: ۹۷۲).

آغاز :

ای گوهرنام تو سردفتر دیوانها ذکرتوبصدعنوان آرایش عنوانها

انجام :

محتشم میکشدم بارغم یاراین بار زیراین باربود جان حزینم تاکی

۷۱۹۱

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . تملک رمضان ۱۲۸۴ق .دارد.

کاغذ فرنگی کبود. جلدتیماج تریاکی.

۸۰گ ۱۰/۵×۱۷ و ۱۲س ۵/۵×۱۲.

(۱۵۳۷) **دیوان مختاری غزنوی** (شعر.فارسی)

از عثمان بن محمد غزنوی شاعر سدهٔ ششم . مدتی ساکن کرمان بوده، گاهی مختاری تخلص می کرد .(سپه۲: ۶۷۲ ف. مجلس۳: ۳۹۹ وذریعه۹: ۱۰۱۷).

۱۸۵

ش۲ دفتر. ۳۷پ- ۱۱۸ر. پیرامن ۳۰۰۰ بیت شعر دارد .ش۱ «دیوان حسن غزنوی» درص۴۸۷ گذشت (سپه۲: ۶۷۴).

٣٧٤

نستعلیق سدهٔ دهم . آغاز و پایان افتاده و سفید بجایش گذارده‌اند. و ٣٦٠٠ بیت شعر دارد .

مالک: محسن بن عبد الله بن فتح علی‌شاه در١٢٧٤ق. دربرگ ٥١ نوشته است نسخهٔ پرغلطی‌است و یک بیت آنرا تصحیح کرده‌است . وقف سپهسالاردر ١٢٩٧ق.

کاغذ کاهی . جلد تیماج .

١٠٩ گ٥/١٢ × ٢١و١٧ بیت(سپه٢: ٦٧٤).

(١٥٣٨) دیوان مخمور ملایری (شعر.فارسی)

از شاعری مخمور تخلص درسدهٔ سیزدهم که مداحی اعتضادالسلطنه میکرده است وشاید تویسرکانی وملایری باشد(سپه٢: ٦٧٥ وذریعه٩: ١٠٢٢).

١٥١

نستعلیق زمان شاعر .

مالک : اعتضادالسلطنه در١٢٩٣ق. وقف سپهسالار در١٢٩٧ .

کاغذ فرنگی. جلد تیماجی.

١٠ گ١٤ × ٢١و١٥ بیت. (سپه٢: ٦٧٦).

(١٥٣٩) دیوان مسعود سعد سلمان (شعر.فارسی)

ازمسعود پسر سعد پسر سلمان (٤٢٥ - ٥١٥ق.) است گویند سه دیوان داشته‌است؛ فارسی، عربی ، هندی . ولی جز دیوان فارسی از دودیگرنسخه دردست نیست .(سپه٢: ٦٧٦-٦٧٨ ـف .مجلس٣: ٤٠٨ - مشار :ج١ص٧٥٦ و ذریعه٩ : ١٠٣٦).

۲۹۹

نستعلیق ۱۲۵۷ق. از آغاز ۲۲۲ بیت افتاده . نزدیک هزاربیت از نسخهٔ بعد بیشتر است . در پایان شعریست که تاریخ ۱۰۲۱ق. میرساند .

تاریخ طلب نمودم از عقل گفتا « سخنان نیک مسعود»

گویا تاریخ نسخه‌یی‌باشد که از روی آن نوشته شده‌است. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج نیم‌ضربی .

۳۸۵ گ۱۳ × ۲٤ و۲۱ بیت(سپه۲: ٦۷۸).

۳۰۲

نستعلیق آغاز سدهٔ سیزدهم . چهارده‌هزار بیت شعردارد .

مالک : اعتضادالسلطنه . وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد میشن‌ضربی زرپوش .

۲۷۰ گ۳۰/٥ × ۱۹/٥ و۲۷ بیت(سپه۲: ٦۷۸).

(۱۰٤۰) دیوان مشتاق اصفهانی (شعر. فارسی)

از سیدعلی حسینی اصفهانی م۱۱۷۱ق .است و این دیوان‌شش هزاربیت‌دارد (سپه۲: ٦۷۹-ف. مجلس۳: ٤۱٤-مشار۱: ۷٥٦-ذریعه۹: ۱۰٤۳).

۲٥٤

نستعلیق‌محمدهادی قزوینی‌در ۱۰۲۱ق. و درپایان ترجیع‌بند اوبخط شکسته‌وپیرامن ۳۰۰۰ بیت دارد .وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی . جلدتیماج.

۹۱ گ ۲۲/٥ × ۱۱ و۱۷ بیت(سپه۲: ٦۷۹).

٢٥٥

نستعلیق ١٢٣٥ق. شامل غزلیات و قصاید و مقطعات و ترجیع و ترکیب‌بند و رباعیات اوست و پیرامن ٣٣٠٠ بیت‌است . وقف سپهسالار .

کاغذ ترمه . جلد تیماجی .

١٣٨ گ ٢١/٥ × ١٣/٥ و ١٣ بیت . (سپه ٢ : ٦٧٩) .

(١٥٤١) دیوان معزی نیشابوری (شعر . فارسی)

از محمد بن عبدالملک متخلص معزی و ملک‌الشعرای سنجر سلجوقی است . وفات او در تذکره‌ها ٥٤٢ق . آمده و قزوینی ٥١٨ یا ٥٢٠ نوشته‌است (سپه ٢ : ٦٨٠-٦٨١ و ذریعه ٩ : ٦٩ . ١-ف . مجلس ٣ : ٤١٨- مشار ١ : ٧١٨) .

١٩٤

شکسته نستعلیق محمدهادی بن حاجی عبدالله آشتیانی در ١٢٥٢ق. شامل قصاید و غزلیات مقطعات و ترجیع و ترکیب‌بند ، پیرامن ٤٨٠٠ بیت شعردارد . وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .

١٨٥ گ ٢١/٥ × ١٢ و ٢٣ بیت . (سپه ٢ : ٦٨١) .

١٩٥

نستعلیق اسدالله بن میرزا خلیل در ١٢٦٦ق . بترتیب حروف هجا در قافیه ٥٠٠٠ بیت دارد . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .

١٧٣ گ ١٢/٥ × ١٢ و ١٥ بیت (سپه ٢ : ٦٨١) .

(١٥٤٢) دیوان مغربی تبریزی (شعر . فارسی)

از محمد بن عزالدین بن عادل بن یوسف تبریزی معروف به محمد شیرین

(٧٤٩-٨٠٩ق.) این دیوان دارای اشعاری فارسی و عربی‌است (سپه۲: ٦٨١-٦٨٣ وذریعه۹: ١٠٧٩).

٢٨٥

نستعلیق سدهٔ نهم. بترتیب حروف‌قافیه مرتب شده. نخست اشعار عربی وسپس‌فارسی دارد. و سپس ترجیع‌بند او وخواجوی کرمانی،و سپس رباعیات است، ٢٨٠ بیت‌شعردارد. که ٢٣٤ بیت ازآن عربی‌است. وقف سپهسالار.

کاغذ حنایی. جلد تیماجی.

١٠١ گ٥/١٨×١١/٥ و١٤ بیت. (سپه۲: ٦٨٢).

(١٠٤٣) **دیوان ملک قمی** (شعر. فارسی)

از ملک قمی پدر زن ظهوری ترشیزی‌است، که‌خودوداماداش درشورش دکن در١٠٢٤ق. کشته‌شده‌اند، (سپه۲: ٦٨٣-٦٨٤ وذریعه۹: ١٠٩٩).

٢٦٨١

نستعلیق سدهٔ یازدهم. کرانهٔ برگها رنگامیزی شده، و بنام دیوان ملک کاشانی وقف شده است.

وقف سپهسالار. مالک. اعتضادالسلطنه.

کاغذ دولت‌آبادی. جلد روغنی گل‌وبوته. درون‌نرگس.

٢١٦ گ٢١×١١/٥ و١٧ بیت. (سپه۲: ٦٨٤).

(١٠٤٤) **دیوان منوچهری دامغانی** (شعر. فارسی)

از ابوالنجم احمدبلخی دامغانی. م٤٣٢ق. است.

این دیوان در سه‌هزار بیت‌است و مکرر چاپ شده است. صاصب هفت اقلیم گوید: دیوانش متداول‌است. اما هدایت گوید ازسی هزار شعراو وتنها سه هزار

بیت پیدا کرده و گرد آوردم. گردآوری هدایت در تهران ۱۲۸۰ق. و در پاریس ۱۸۸۶م چاپ شد و سپس محمد دبیرسیاقی با اضافات آنرا دوباردر تهران چاپ کرد. (سپه۲: ٦٨٤ - ٦٨٦ ومشار۱: ۷۵۸ وذریعه۹: ۱۱۱۳).

۳۸۹

ش۲ دفتر، نستعلیق نیمهٔ دوم سدهٔ سیزدهم. ش۱ «دیوان عنصری» در ص۵۱۷ گذشت.

۳۹۱

نستعلیق نیمهٔ دوم سدهٔ سیزدهم.

مالک: اعتضادالسلطنه ۱۲۹۵ق. وقف سپهسالار. در۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی آبی. جلد تیماجی.

۸۵ گ ۲۱ × ۱٤/٥ و ۱٤ بیت (سپه۲: ٦٨٥).

(۱۰٤٥) دیوان ناصر بخاری (شعر. فارسی)

از درویش ناصر م ۷۷۳ ق. که در تذکرهٔ دولتشاه یاد شده است (ذریعه۹: ۱۱۵۳).

آغاز:

ای نام تو تاج سر هرنامه که خوانند نام تو بخوانند و نشان تو ندانند

انجام:

روی چون در طشت زر پنهان شد این زرینه طاس

ساقی دوران زسیم ناب گردون کرد کاس

۲۷۵

ش۳ دفتر. و درهامش برگهای ۲۸پ - ٤۲پ. نوشته شده است، ش ۱ «ترجیع بند» در۳: ٤۳۰ گذشت.

(١٠٤٦) دیوان ناصرخسرو (شعر.فارسی)

از حکیم ناصر خسرو علوی متخلص به «حجت» پسر حارث قبادیانی بلخی (٣٩٤-٤٨١) است (سپه ٢: ٦٨٦- ٦٨٨-ف دانشگاه ٢: ٧٣- ٨٧ وذریعه ٩: ١١٥٤).

١٩١

نستعلیق شکسته نیمهٔ دوم سدهٔ سیزدهم. دارای قصاید و قطعات است.

مالک: اعتضاد السلطنه ١٢٩٥ق. وقف سپهسالار. ١٢٩٧ق. پانصد بیت پایان نسخه نوشته نشده‌است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماجی.

١٨٩ گ ٢٣ × ١٥ و ٩ بیت (سپه ٢: ٦٨٨).

١٩٢

نستعلیق یعقوب‌بن ابوالحسن در ١٢٥٨ق. درآشتیان. شش برگ آغاز نسخه رساله سرگذشت ناصرخسرواست. برخی شعرها را که نویسنده نتوانسته بخواند، ننوشته جای گذارده‌است. پیرامن ٧٤٠٠ بیت قصیده وقطعه دارد. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد تیماسی.

١٧٢ گ ١٣ × ٢١/٥ و ٢٣ بیت (سپه ٢: ٦٨٧).

(١٠٤٧) دیوان میرنجات اصفهانی (شعر.فارسی)

این دیوان از میرنجات عبدالعالی‌بن محمد مؤمن اصفهانی شاعرزمان شاه سلطان حسین صفوی است وسرگذشت او درآتشکدهٔ آذرآمده است. (ذریعه ٩: ١١٧١).

آغاز:

درگپ عشق هرآن نامه که دلخواه‌بود زینتش نام خوش حضرت الله بود

انجام:

آفرین نیز برندی که بخواهد گاهی آورد یاد ازین گفتهٔ غم‌جانکاهی

١٤٤

بخط میرزاحسین منشی.
مالک: اعضادالسلطنه در ١٢٨١ق. و سپهسالار آنرا در١٢٩٧ وقف کرده است.
کاغذ فرنگی آبی. جلد تیماج سرخ.
١٦ گ٥/١٢×٥/٢٢ و١٠س٥/٦×٥/١٠.

(١٠٤٨) دیوان نشاط اصفهانی (شعر. فارسی)

از میرزا عبدالوهاب معتمدالدوله. أو درشعر فارسی استاداست وبه ترکی وعربی نیز سروده‌است. وی‌مؤسس انجمن ادبی اصفهان و نهضت بازگشت بسبک خراسانی رابوجودآورد(ف. دانشگاه ٢:٢١١و٢٣٩ - ف. مجلس ٣:٦٧٦وذریعه٩:١١٨٩)
نسخهٔ دیوانش در مجلس ٢٦٥٠ بیت دارد، و نسخهٔ دانشگاه ٩٦ غزل دارد.

آغاز:

ای خوشا آغاز غم‌پرداز عشق ای خوشا انجام به‌زاغاز عشق

٧١٧٣

ش٢دفتر. ١٢١پ - ٢٠٨پ.
انجام افتاده:

دگرم نیست مرادی و تورا بمراد دگران می‌خواهم

ش١«گنجینه نشاط»است.

(١٠٤٩) دیوان نظام استرابادی (شعر. فارسی)

از نظام‌الدین معمائی استربادی (م ٩٢١) است وی‌جزاین دیوان‌مثنوی‌بنام

«بلقیس وسلیمان» یا«سلیمان وبلقیس» دارد ونسخه زیراز دیوان او. . . ۱۷ بیت دارد (سپه۲:۶۸۸-۶۸۹ وذریعه ۹ : ۱۲۰۱) .

۳۷۵

ش۲ دفتر. تنها قصاید را دارد .

ش۱ «دیوان ثنایی» در ٤٨٠: ٤ گذشت (سپه۲:۶۸۹).

(۱۵۵۰) دیوان نظیری نیشابوری (شعر. فارسی)

ازمحمدحسین نظیری (م۱۰۲۳ ق.) است که در ۱۰۰۲ ق. دراحمدآباد گجرات میزیسته است .

نسخهٔ دیوان ده هزار بیت داشته، و نسخهٔ چاپی پنجهزار دارد . (ذریعه ۹ : ۱۲۱۳- سپه۲: ۶۸۹-۶۹۱ - مجلس۲:۶۸۹-مشارص ۷۶۱).

۳۸۳

نستعلیق سدهٔ یازدهم است . آغاز و انجام افتاده . پیرامن هفت هزاربیت دارد . وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماجی .

۲۶۲ گ۲۲ × ۱۲/۵ (سپه۲:۶۹۱).

۳۸٤

نستعلیق ۱۰۸۵ ق. در حیدرآباد هند. قصیده و غزلها رامرتب ، با ترکیب وترجیع بندها روی هم پیرامن ۸٤۰۰ بیت دارد. صفحه ها درجدول زر. وقف سپهسالا .

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماجی مذهب گل و بوته کهن رنگ روغنی . درون نیم ضربی زرکش .

۲٤۸ گ۲۵ × ۱۳/۵ (سپه۲:۶۹۱) .

(١٥٥١) **دیوان نقی کمره‌یی** (شعر.فارسی)

از شیخ زین‌الدین علی‌نقی کمره‌یی (٩٥٨-١٠٦٠ق). دانشمند شیعی‌امامی است که قاضی شیرازبوده است(سپه٢: ٦٤١ و ذریعه٩: ذریعه ٩: ١٢٢٢).

١٨٤

نستعلیق محمد جعفربن عنایت‌الله شیرازی در١٠٤٩ق. دوسرلوح درآغاز قصیده‌ها و غزلها دارد، میان سطرهای دوصفحه آنجا زراندود و نقاشی است. صفحه‌ها درجدول زر است . وقف سپهسالار.

کاغذ خان بالغ . جلد ساغری زرکوب سوخت.

٢١٧ گ٥/١٤×٥/٢٥ و١٥س(سپه٢: ٦٤٢) .

(١٥٥٢) **دیوان نوایی** (شعر.ترکی)

میر علیشیر نوایی(٨٤١ - ٩٠٦ق.) چهار دیوان‌ترکی‌داشته‌است :

١- غرائب‌الصغر .

٢- نوادرالشباب .

٣- بدایع‌الوسط.

٤- فوائدالکبر.

نسخهٔ نوادالشباب در این فهرست معرفی میشود . وچون دیباچهٔ نسخهٔ زیر افتاده ،دانسته‌نیست کدام‌یک ازسه دیوان‌دیگرمیباشد.(ذریعه٩: ١١٢٦- سپه٢: ٦٩١ -مجلس٣ :٣٦٧) .

٣٧٠

نستعلیق سدهٔ دهم. یادداشتی بتاریخ ١١٤١ق. پشت صفحهٔ اول‌دارد . دو صفحهٔ نخستین نقاشی‌زرنگار شده است. صفحه‌ها درجدول زر . وقف سپهسالاردر ١٢٩٧ق.

کاغذ بخارایی . جلد سوخته . درون‌سوخته‌زرپوش .
۱۰۸ گ٥/٢٤×١٥/٥ و١٢ بیت(سپه٢ : ٣٩٥) .

(۱۰۵۳) دیوان نورعلی‌شاه (شعر.فارسی)

از محمد علی پسر عبدالحسین پسر محمد علی رقی طبسی متخلص بنور علی است . پدرش فیض‌علی تخلص میکرد، وخاندانش از رقهٔ طبس بودند . او وپدرش مرید معصومعلی‌شاه از صوفیان نعمةاللهی‌شدند . نورعلی‌شاه بعراق رفت ولیکن فقهیان نجف و کربلا وی‌را تکفیر و اخراج کردند ، پس بموصل‌شد ودرآنجا در۱۲۱۲ق . درگذشت و برتپه‌یی که گویند قبریونس‌نبی‌است درکنار دجله مدفون‌شد . (سپه٢: ٦٩٥ و ف .دانشگاه٢: ٨٨-٩١ وذریعه٩: ١٢٣١) .

آغاز :

ای نام خوشت جوهرشمشیر زبانها پیوسته برین سلسله زنجیر بیانها

انجام :

غواص‌محیط جان‌چو گشتم‌دیدم در هر صدفی درّ خوشابست علی

۱۳۸

نستعلیق١٣٥٦ق . بیش‌از غزلیات «ترجمهٔ خطبةالبیان» تألیف‌نورعلی‌شاه نوشته‌شده است. پایان‌خطبه و آغاز دیوان‌افتاده‌است . وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی رنگارنگ . جلدتیماجی .
١٦٦ گ١٥/٥×١٠/٥ و١٤س (سپه٢: ٦٩٥).

۷۲۰۲

ش۱ دفتر.١پ - ١١٢پ . پس از این شعرهای پراکنده است ازشاعران (١١٢ - ١٤٥) بخط نستعلیق عیسی نایینی پسرعبدالله‌خان سرهنگ پسر محمد تقی شهید درع ٢/ ١٣١٠ق.وپس‌ازآن‌اشعاری‌ازشعرای‌مختلف‌میباشد .

کاغذ فرنگی نخدی - جلد تیماج تریاکی ضربی یک‌لا.
۱۴۵ گ ۱۱ × ۱۷/۵ - ۱۱ س ۶/۵ × ۱۱/۵.

(۱۰۰۴) دیوان واله اصفهانی (شعر. فارسی)

از محمد کاظم واله از اعیان اصفهان (م ۱۳۲۹ ق.) وی ثروتمند بوده ودر حجرهٔ مجللی مدرسهٔ جده میزیست، وسپس حاکم اصفهان نظام‌الدولهٔ صدر تکیه بی - برایش ساخت وبانجا رفت وهمانجا دفن شد. (سپه ۲، ۶۹۶-ذریعه ۹: ۱۲۵۵).

۴۲۰

نستعلیق روزگار ناظم. وگویا حاشیه‌ها بخط خود او باشد سه سرلوح در آغاز قصاید، غزلیات، مثنویها دارد. صفحه‌ها در جدول زرولاژوردا ست. میان سطرهای دوصفحهٔ نخست زراندود.
مالک: شاهزاده دارا (کتابخانهٔ دارایی) در ۱۲۴۷ ق. و اعتضادالسلطنه ۱۲۷۰ ق.
وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق. در پایان دوبرگ جدول‌بندی شده نانوشته مانده است.
کاغذ فرنگی آهارمهره. جلد روغنی دوروگل و بوته نرگس.
۲۷۷ گ ۲۰/۵ × ۱۵ و ۹ بیت (سپه ۲: ۶۹۷).

(۱۰۰۵) دیوان وحشی بافقی (شعر. فارسی)

از وحشی بافقی (م ۹۹۱ ق.) شاگرد شرف‌الدین علی یزدی است، که بهند رفته و اشعار اورا تقی اوحدی گردآورده است دیوان او نزدیک نه هزار بیت است.
(سپه ۲: ۶۹۷-۶۹۹-ذریعه ۹: ۱۲۶۴).

۲۶۸۰

ش ۱ دفتر. نستعلیق هندی نیمهٔ اول سدهٔ پانزدهم. دارای غزل وقصیده‌ها و «فرهاد وشیرین» میباشد. یک پیشانی زرین در آغاز غزل‌ها و دیگری در آغاز «فرهاد وشیرین» دارد. صفحه‌ها در جدول زر ولاژوردا ست. برگها متن و حاشیه شده است. وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق. وپس ازآن «فرهاد وشیرین» میباشد.

کاغذدولت‌آبادی فرنگی . جلد روغنی گل وبوته‌دارد .
۹۹ گ۲۱ × ۱۳/۵ و۱۵ بیت(سپه۲: ۶۹۹).

(۱۰۵۶) **دیوان وحید قزوینی** (شعر.فارسی)

از میرزامحمدطاهرمتخلص بوحید همزمان‌شاه عباس‌دوم(۱۰۵۲-۱۰۷۸ق.)
(سپه۲: ۶۰۹-۷۰۲ وذریعه۹: ۱۲۶۶).

۱۶۲

شکسته نستعلیق روزگار شاعر . برخی‌از ردیفهای غزل سفید گذارده شده تا پس از سرودن نوشته شود، ودر برخی‌جاهانیز نوشته شده‌است. در حاشیهٔ دوبرگ نخست غزلهایی بخط جز نویسنده‌هست ، غزلهایی ناتمام نیزدارد. وپیرامن سی‌وشش هزار بیت شعر دارد . از میان، برگهایی‌افتاده است. درآغاز یک سرلوح دارد .صفحه‌ها در جدول زرولاژورد وشنگرف وقف سپهسلار. در۱۲۹۷ق.

کاغذ دولت‌آبادی . جلد تیماجی.
۴۳۷ گ۳۴ × ۲۳ هرصفحه ۴۰ بیت شعردارد. (سپه۲: ۷۰۱).

۱۶۳

بیست‌ودوهزاربیت؛ غزل ، قطعه ، فردمثنوی‌و ماده تاریخهاو رباعی‌میباشد .بخشی‌از غزلها(الف‌تات) در پایان جلد نهاده شده ونسخه بغزلهای‌حرف « د » آغاز شده است . بنام «جنگ‌شعر» در دفتر کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه وسپهسالار ثبت‌شده است .

کاغذ سپاهانی .
۲۷۵ گ۳۶ × ۲۵ هرصفحه۸۰ بیت (سپه۲: ۷۰۱ - ۷۰۲).

(۱۰۵۷) **دیوان ولی دشت بیاضی** (شعر.فارسی)

از ولی‌الدین دشت بیاضی شاعر روزگار شاه طهماسب صفوی‌است . غزلهای

وی پیرامن پنجهزار بیت است. این شاعر را غنیم بیگ ازبک در ۱۰۱۵ ق. کشته است. (سپه ۲، ۷۰۲ - ۷۰۳ وذریعه ۹: ۱۲۸۰).

۲۸٤

ش۲ دفتر. دارای قصاید و غزلها و مقطعات و رباعیها است و ۳۰۸٤ بیت شعر دارد. و در ۱۰۲۵ ق. نوشته شده. ش ۱ «دیوان ثنائی» در ٤: ٤٨١ گذشت. (سپه ۲: ٥٧٦ و ٧٠٢).

(۱۰۵۸) دیوان ولی کرمانی (شعر. فارسی)

از نورالدین شاه نعمة الله بن عبدالله (۷۳۰-۸۳٤ ق.) در حلب متولد شد و در کرمان درگذشت. در اشعارش «نعمت» و «سید» و «ولی» تخلص میکند. دکتر جواد نوربخش رساله یی در احوالش نگاشته و ٤٨ ق. رسالهٔ اورا چاپ کرده است. ذریعه ۹: ۱۲۱۵ و ۱۲۸۱).

۲۵۱

در ضمن عنوان جنگ است (سپه ٤: ٥٥) دیده شود.

(۱۰۵۹) دیوان هاتف (شعر. فارسی)

از سید احمد هاتف سپاهانی (م ۱۱۹۸ ق.) میباشد. (سپه ۲: ۷۰۳ و ذریعه ۹: ۱۲۸۳).

۲٦۱

ش۲ دفتر. و پیش از آن «دیوان سحاب» در ٤: ٤٩٤ گذشت.

٤۰۱

ش۱ دفتر. ۱ پ - ۳۸ ر. دارای ۱۵۰۰ بیت قصیده، غزل، قطعه، رباعی است.

نستعلیق محمد ربیع بن محمدصادق شیرازی در۱۲۲۱ق. است.و پس ازآن،

۲- «دیوان صهبا» درص۸۰۵ گذشت .

۳- «دیوان مجید طالقانی» است که درص ۵۳۰ گذشت.

درآغازهر دیوان یک سرلوح هست . میان سطرهای دوصفحهٔ آغاز ، زراندود است.

صفحه ها در جدول اکلیل . وقف سپهسالار . در۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی . جلد روغنی گل وبوته .درون نرگس .

۱۳۰ گ۱۳ × ۲۰/۵و۱۵س (سپه۲:۲۶۷).

(۱۵۶۰) دیوان همایون اسفراینی (شعر.فارسی)

از امیر همایون (م۹۰۲ ق)است، که درجوانی از اسفراینی به تبریز رفته است و در دیه « از ملک » از نواحی قم درگذشته است. (سپه ۲ : ۷۰۴ - ۷۰۵ و ذریعه۹: ۱۲۹۷) .

۲۷۹

ش۳ دفتر .

ش ۱ «دیوان کاتبی» درص۵۲۳ گذشت (سپه۲:۷۰۵).

(۱۵۶۱) دیوان یغمای جندقی (شعر.فارسی)

نامش در آغاز عمر رحیم فرزند ابراهیم‌قلی بود ودر خور بسال ۱۱۹۶ ق بزاد ودرجوانی«مجنون» تخلص میکرد .ازهفت سالگی اسماعیل عرب قئوال جندق اورا تربیت کرد ودرجنگی که در۱۲۱۶ ق میان اسماعیل ودولت مرکزی رخ داد یغما اسیرسردارذوالفقارشد وپس ازشش سال که نزداوبود اورابا«سرداریه» هجو کرد وبعراق گریخت وسپس بتهران آمد ودر۱۲۷۶ ق درگذشت(ذریعه۹:۱۳۱۳).

آغاز :

نبستم از چمن طرفی بکام دلبریدن‌ها

خوشا در حلقه دامی بنا کامی طپیدنها

انجام:

گهی پاشم ز مشک دیدگان آب گه از مژگان بروبم خاك ره را

صبح خیزان از دلت درس تجلی خوانده‌اند

حق شناسی از کنار خاطرت بیدار شد

۷۱٤۰

ش۲ دفتر . ١٤پ - ٦٤ . نستعلیق جعفر جندقی، درخانهٔ حاج آقاجان در بارفروش در ۱۱ رمضان ۱۲٦۳ق. ودرساری. ش ۱ «سردایه» در ص ٤۹۰ گذشت .

(۱۵۶۲) **الذبیحیة** (فقه. عربی)

فی ذبایح اهل الکتاب

این رساله از شیخ مفید است.

آغاز: بسمله. اختلف اهل الصلاة فی ذبایح اهل الکتاب...

انجام: و هذا ضمن توهمه المستضعف من الشذور والله الموفق للصواب بمنه (ذریعه. ۱۰ : ٤).

۲۵۳۳

ش۷ دفتر. ۱۸۰ر - ۱۸٤ر. ش ۱ «مسائل فقهیة» است.

(۱۵۶۳) **الذبیحیة** (فقه. عربی)

از شیخ بهایی است (م ۱۰۳۱ ق) درحرمت و نجاست حیوانات که بدست کفار کشته شوند. (ذریعه. ۱۰ : ۳۰۷) آنرا بدستور شاه عباس و درپاسخ به سفیر عثمانی نگاشته است. این کتاب بسال ۱۳۱۵ ق. در «کلمات المحققین» ص ٤۰۹ چاپ شده است (فهرست دانشگاه ۳ : ۱۸۷۹).

۷۵۳۹

ش۸ دفتر. ۱٤۵پ - ۱۵٤پ. بهمان نسخ شمارهٔ ۷.

ش ۱ «حاشیه اثنی عشریه» است. که درص ۱۳۹ - ۱٤۰ گذشت.

٨١٩٠

ش١٦ دفتر. ١٨٧پ - ١٩٠پ. ش١ «شرح القصیدة اللامیه» است.

(١٥٦٤) **ذخائر الاعلاق** (شعر. عربی)

فی شرح ترجمان الاشواق

از محیی الدین طائی اندلسی است. در دیباچه آن میگوید که در رجب وشعبان و رمضان ٦١١ق. این شعرها را در مکه سروده ام، و بدرخواست مسعودی ابو محمد بدربن عبدالله حبشی خادم، وبخواهش اسماعیل بن سودکین نوری حلبی آنرا شرح کرده ام.

او میگوید این شرح را در حلب آغاز کردم و متکلمان وفقهاء آنرا باقرائت کمال الدین ابی القاسم بن نجم الدین القاضی ابن العدیم درخانه ام در همان تاریخ بسماع گرفتند.

چلبی در کشف الظنون میگوید که: این کتاب درآقسرای درع ٦١٢/٢ق پایان یافته است.

در پایان کتاب کسی نکتهٔ زیررا در داخل کتاب افزوده است که:

یکی ازفقهامیگفت: که گفتهٔ محیی الدین؛ که من درغزلهای خود معنی علمی و اسرار عرفانی گنجانیده ام نادرست است. و این سخن او برای تقیه و پرده پوشی است، تا وی را غزل خوان و غزل ساز نخوانند.

آغاز: بسمله. قال الشیخ الامام . . . استخرت الله تعالی و قیدت فی هذه الاوراق مانظمته من الابیات الغزلیة بمکة...

انجام: فانتفع، فهذا کان سبب شرحی لهذا الترجمان. و لله الحمد والمنة ویه الحول والقوة.

٢٩٤٠

نستعلیق شیخ سلیمان در بامداد سه شنبه ١٦ ع ١٠٦٧/٢ . عنوانها شنگرف . شعر به نسخ وزیر خط سرخ .

کاغذ سمرقندی سفید . جلد تیماج مشکی کناره مقوایی .

٩٠ گ ١٥×٢١ و ١٦ س ٨/٥×١٣ .

(١٠٦٥) ذخائر العقبی (حدیث . عربی)

فی مناقب ذوی القربی

از محب الدین احمد بن عبد الله طبری (م ٦٩٤ ق .) صاحب «السمط الثمین فی مناقب امهات المؤمنین» (ذریعه ١٠ : ٦ - فهرست رضوی ٥ : ٨٨ و ١٩ : ش ١١٩ خطی ص ٣٨) .

آغاز نسخهٔ زیر با ذریعه وفهرست رضوی اختلاف دارد و چنین است : الحمد لله علی خصوص المنح و عموم النعماء ...

انجام مطابق فهرست رضوی است . کتاب در دو قسمت است : فضائل عمومی . فضایل خصوصی گوید : اسناد و روایات را حذف کردم أو فقط از سنیان نقل میکنند .

٥٣٨٣

نسخ بی نام در سدهٔ ١١ . عنوانها شنگرف .

کاغذ اصفهانی سفید . جلد تیماج قهوه یی مقوایی ضربی .

١٤٠ گ ١٦×٧ و ١٩ س ٢١×١١ .

(١٥٦٦) **ذخر العالمين** (دعا. فارسی)

فی شرح دعاء الصنمین

در شرح دعایی است بنام «دعای صنمی قریش» که شامل لعن وشتم و نفرین بر دو خلیفه ابوبکر و عمر میباشد. شارح محمد مهدی بن علی اصغر بن محمد یوسف است که نزدیک ۱۱۲۹ ق. درگذشته است. (فهرست دانشگاه ۱: ۱۱۲- ۱۱۵ - ذریعه ۸: ۱۹۲ و ۱۰: ۹۹ و ۱۰۰) وی این کتابرا برای شاه سلطان حسین صفوی در ۱۱۱۹ ق. نگاشته است.

٥٦٤٩

نسخ عبدالله بن سیدعلی حسینی در پنجشنبهٔ ۸ رمضان ۱۲٤٥ ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی.
۱٦٥ گ ۲۰×۳۰ و ۲٤ س ۱۳×۲۱.

(١٥٦٧) **ذخیره** (کلام. فارسی)

از محمد بن مقصود علی است درسه مطلب:
۱- اصول ایمان در پنج فصل.
۲- تقلید درهفت فصل.
۳- نماز در هفت فصل.

او این رساله را بدرخواست سید محمد قادری از روی مبسوط شیخ علی - گویا کرکی - ساخته است.

آغاز: بسمله. حمدبی حد و ستایش منعمی را لایق و سزاواراست که وجود ذاتش از همه موجودی از موجودات ظاهر..

انجام: در امور آخرت لااقل مثل آن طریق احتیاط را مسلوك دارند.

٨٠٩٠

ش٦ دفتر . ٢٠١ ر - ٢٠٩ ر.

(١٥٦٨) **الذخيرة الباقية** (فقه و کلام . فارسی)

فی اجوبة المسائل الجيلية الثانية

پاسخ سید عبدالله جزایری پسر نورالدین پسر نعمة‌الله شوشتری (م ١١٧٣ ق.) است، به‌سی پرسش فقهی و کلامی سید علی علوی نهاوندی ساکن بروجرد. برخی از آنها فارسی و برخی عربی است (ذریعه . ١٠ : ١٥) و نیز هموراست «الافورالجلیة فی اجوبة المسائل الجبلیة الاولی» و «الذخیرة الابدیة فی جوابات المسائل الاحمدیة» (ذریعه . ١٠ : ١٢ و ٢٣ : ٤٢٣ و ٥ : ٢٩٨ و ١٠ : ٥).

آغاز و انجام برابر نسخهٔ (دانشگاه ٣ : ٢٢٢٦) میباشد.

٤٥١٠

ش٥ دفتر. ش ١ «المقاصد العلیه» است.

در پشت صفحهٔ اول؛ فهرست این مسائل سی گانه دیده می‌شود.

نسخ محمدحسین بن ابن محمدحسن بن ابوالحسن بن عبدالله، که در یکشنبهٔ ١ ج ١٢٣٨/١ نوشته و آنرا بجدش سید عبدالله نسبت داده است. پس این کتاب خط برادر کاتب شمارهٔ پیشین است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج فرسوده.

١٩٢ گ ٢٠/٥ × ١٤ و ١٧ س ٨ × ١٥.

(١٥٦٩) **ذخیرهٔ خوارزمشاهی** (پزشکی . فارسی)

از اسماعیل بن حسن بن محمد حسینی سپاهانی گرگانی (٤٣٤-٥٣١ ق.) است که پزشک دربار علاءالدین محمد خوارزمشاهی (٤٩٠-٥٢١) بوده است، وی این کتاب را بنام علاءالدین تکش در ده کتاب (ده بخش) ساخت.

ذخیره‌را خود مؤلف بعربی ترجمه کرده‌است، و سپس بعبری نیز ترجمه شده ونسخهٔ عبری در کتابخانهٔ ملی پاریس. ش ۱۱۶۹ هست. وباردو نیز ترجمه‌شده‌ودر هند مشهوراست، ونه بخش آنرا ابوالفضل دفتری ۱۰۷٤ ق. بترکی گردانیده‌است (فهرست دانشگاه۳: ۷۵۵- ذریعه. ۱: ۱۰- ف. ره‌آوردص ۵۰۲).

۷۹۱

شش کتاب در این نسخه هست. دیباچه و کتابهای ۷ و۸و۹ را ندارد. وپس از چندسطر فهرست آغاز می‌شود. نسخ علی بن اسماعیل بن ابراهیم ابن احمد گرگانی در دوشنبه ۲۰ رجب ۶۹۱ ق. (پایان کتاب دوم) عنوانها درشت ترمشکی و شنگرف. جدولها شنگرف.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج زرد مقوایی.

۳۵۰ گ ۲۳ × ۳۰ و ۳٤ س ۱۸ × ۲۶.

۷۹٤

نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها درشت. تنها پنج کتاب نخستین را دارد. ودرفهرست آن ده کتاب برای ذخیره شمارش شده، و قرابادین کتاب دهم دانسته شده‌است.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج سرخ مقوایی کهنه.

۳۶۳ گ ۱۶/۵ × ۲۳ و ۲٤ س ۱۲ × ۱۷.

۷۹۶

نسخهٔ کامل. نسخ نیک روزبن خضرشاه ملقب بقطب کرمانی، درآدینهٔ ۲۵ شعبان ۸۷۰ ق. عنوانهاشنگرف. بابها شنگرف. آمیخته به سیاهی. برخی عنوانها زرین. صفحه‌ها در چدول زرولاژورد.

پشت برگ ۱ ترنج بازمینه لاژورد با حاشیهٔ زرین با گل و بوتهٔ رنگین ودرمیان آن بخط شنگرف چنین نوشته شده است:

«من کتب العبد امیر شرف الدین عثمان بن امیر غیاث الدین سیدی احمد بن امیر جلال الدین شیران شاه اصلح الله شأنهم». بالای ترنج یادداشت تملکی از پسر محمدشاه قاجار با مهر «انه من سلیمان» دیده میشود. در صفحهٔ آغاز سرلوح لاژورد وزر دارد. در پائین ترنج تملک احمد بن محمدطاهر تهرانی در ۱۲۱۰ق. هست. در برگ ۱۰ و ۱۶ و ۱۸ یک صورت اسکلت انسان دیده میشود.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج مشکی سوخت، زرکوب درون تیماج زرد وزرکوب.

۳۸۷ گ ۲۵/× ۳۵ و ۳۷ س ۱۷ × ۲۳/۵.

۷۳۷۲

از آغاز است تا باب ۵ گفتار ۶ کتاب نخستین. و همه دالها در آن ذال نوشته شده است.

نسخ سدهٔ هشتم است با عنوانهای شنگرف. چند برگ در میانه نونویس است. میان برگ ۱ و ۲ افتادگی دارد.

کاغذ سمرقندی. جلد مقوا.

۴۳ گ ۲۱ × ۲۹/۵ و ۲۵ س ۱۵/۵ × ۲۳.

(۱۵۷۰) **ذخیرة المعاد** (فقه. عربی)

فی شرح الارشاد

متن «ارشاد الاذهان الی احکام الایمان» یک دوره فقه است از علامهٔ حلی حسن بن یوسف (۶۴۸-۷۲۶ق.) و شرح آن از محقق سبزواری محمد باقر بن مؤمن خراسانی (۱۰۱۷ - ۱۰۹۰ق.) میباشد.

این کتاب در ۱۰۵۰ - ۱۰۵۳ق. نگاشته شده و در ۱۲۷۴ق. در تهران چاپ شده است، و آنرا شرحی است بنام «المستقصی الاجهاد» و حاشیه های فراوان دارد. (ذریعه ۱۰: ۱۹ و ۶۹: ۸۵ و سپه ۱: ۴۳). تاریخ تألیف جزء دوم کتاب، در نسخهٔ زیر ج ۲/۱۰۵۳ق. است.

۲۳۳۲

نستعلیق ۱۱۵۹ق. از نظر رابع طهارت تاپایان جزء دوم را دارد . گویا بخط نویسندهٔ نسخهٔ ۲۳۳۳ باشد وقف سپهسالار،

کاغذ سمرقندی . جلدتیماج .

۱۵۰ گ ۲۱ × ۱۳/۵ و ۲۱ س (سپه ۱: ۴۱۰) .

۲۳۳۳

ش۲ دفتر. ۹پ . نستعلیق محمدهادی در ۱۱۵۸ق . از آغاز تا پایان نظر سوم طهارت را دارد . و پیش از آن «سئوال وجواب» است درمسائل مشکل فقهی تألیف زمان شاه‌طهماسب در پنج باب و خاتمه در ۳۰۰ بیت و گویا تألیف حسین بن عبدالصمد باشد. ونیز ده مسأله ازعلی بن عبدالعالی در ۳۰۰ بیت ترکی .

کاغذ سمرقندی ـ جلد تیماج .

۱۵۹ گ ۲۳/۵ × ۱۲/۵ و ۲۱ س (سپه ۱: ۴۰۹) . ش ۱ «مسائل فقهی» است .

۲۳۳۴

نسخ علی بن محمدتقی در ۱۲۵۰ق . دارای زکاة تا پایان حج .

کاغذ فرنگی آهارمهره. جلد میشن .

۲۲۱ گ ۳۰/۵ × ۲۰/۵ و ۳۰ س (سپه ۱: ۴۱۰) .

۲۳۳۵

نسخ سیدیوسف دره ۱۲۳ق . دارای صلاة تا نماز مسافر.

کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد چرمی ضربی .

۲۶۶ گ ۳۰/۵ × ۲۱/۵ و ۲۹ س (سپه ۱: ۴۱۰) .

۲۳۳٦

جلد اول طهارت تانجاست. نسخ جعیفرحافی حایری درسدهٔ سیزدهم .وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی مهره‌زده . جلد تیماجی.
۱٤۸ گ ۳۱ × ۲۲ و۳۱س (سپه ۱: ٤۰۹).

۲۳۳۷

نسخ محمدباقربن محمدهادی در ۱۲٤۰ ق. (تاریخ در آخرتعقیبات آمده) دارای کتابهای: صلاة ، زکاة ، صوم . در پایان زکاة نوشته که با نسخهٔ اصل مقابله شد . وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد تیماجی.
٥٦۱ گ ۳۰/٥ × ۲۰/٥ و۲۰س (سپه ۱: ٤۱۰) .

۵۹۵۷

از آغاز کتاب تا پایان روزه‌رادارد . نسخ سدهٔسیزدهم .عنوانهادرشت.آغاز برابر نسخهٔ مشهد . فهرست ٥: ٤۲۲ میباشد .
کاغذ فرنگی سفیدآهارمهره . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.
٥۱٥ گ ۲۰ × ۳۰ و۳۰س ۱٤/٥ × ۲۲/٥ .

۵۹۵۸

نسخ علی فرزند اسماعیل دره ۱۲٦ ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.
۲۳۷ گ ۲۰ × ۲۹ و۳٥س ۱۲ × ۲۲ .

(١٥٧١) **ذریعة الاعتماد** (اصول فقه. عربی)

علی احقاق الحق وفهم المراد

حاشیه یبست بر « فرائدالاصول » شیخ مرتضی انصاری، از ملالطف‌الله اسکی لاریجانی م نجف: ١٣١١ ق. در آن انسداد باب علم را در زمان غیب انکار کرده است. (ذریعه. ١٠: ٢٩ وسپه ١: ٥٧٧).

٨٧١

نسخ روزگار مؤلف. وقف سپهسالار در ١٢٩٧ ق.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج ضربی.
١٧٥ گ ٢٢ × ١٥/٥ و ٢٠ س (سپه ١: ٥٧٧).

(١٥٧٢) **ذریعة النجاة** (دعا. فارسی)

از محمدصالح حسینی ابن عبدالواسع خاتون‌آبادی. م ١١١٦ ق. که برای سلطان سلیمان صفوی. م ١١٠٥ ق. نگاشته. و مرتب بر مقدمه و ١٢ باب و خاتمه است (ذریعه. ١: ٣٢).

آغاز: بسمله. ذریعهٔ نجاح سرگشتگان گرداب عصیان؛ حمد و ثنای مجیب‌الدعواتی است ...

انجام: انه عفو کریم وقدوقع الفراغ ... لمؤلفه ... محمد صالح الحسینی فی خامس ذیحجة ١٠٨٨ ق. ... ابدالابدین.

٥٦٥٠

نسخ محمدصادق بن محمد کاظم اصفهانی در ١٠٩٠ ق.

کاغذ اصفهانی.

۳۱۸ گ۲۲ × ۱۱/۵ و ۱۵س ۱۰ × ۷/۵.

ذکری (۱۵۷۳) (تفسیر. عربی)

از ابونصر میرصدرالدین کوچک، محمدبن غیاث‌الدین منصور حسینی دشتکی ابن صدرالدین بزرگ. م ۹۰۳ ق. او این کتاب را پس از توبه از شراب‌خوارگی در تفسیر آیهٔ خمر نگاشته و در ع ۱/ ۹۶۱ ق. بپایان رسانده است. و در آن از میگساری و کشیدن بنگ ملقب به «خمرالعجم» بدگویی کرده است. در روضات ص ۱۴۰ و ۶۷۰) داستانی از میخوارگی مؤلف دیده میشود. (ذریعه. ۱: ۳۸ - مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات ش ۱ س ۱).

آغاز: استغفرالله العظیم الذی لااله الاهو واتوب الیه و ... فان العبد ... العبد المسرف الخاطیء الجانی ... ایها نصر محمدبن ناصر الشریف منصوربن محمد ....

انجام: المنصورية حفت بالفيوض النورية وغمرت الى النفحة الصورية. و فرغت من تصنيفها و نقلها من المسودة الى هذه الاوراق رق اوراق وفتق اوقاق. صدر نهار يوم الغدير من سنة ۹۶۲ الهجرية. وانا مؤلفها الغريب المهجور؛ صدربن منصور جعلهما الله على النور.

۵۱۷۳

ش۲ دفتر. ۲۱۸ پ - ۲۸۹ پ. نسخ محمد علی کرمانشاهی، در تهران در مدرسهٔ سپهسالار قدیم در ۱۳۰۹ ق.

ش ۱ «السفیرالعرشی» است، که تالیف همین مؤلف میباشد.

(١٥٧٤) **ذکری الشیعة** (فقه . عربی)

فی احکام الشیعة

از شهید یکم؛ محمد بن مکی است، وتنها طهارت وصلاة از این کتاب نگاشته شده ودر سه‌شنبه ٢١ صفر ٧٨٤ ق. بپایان یافته است. (ذریعه. ١٠: ٤- فهرست دانشگاه ٦: ١٨٨٢ - سپه ٢: ٤٠٦).

٢٣٣٣ مشیر

از آغاز تا پایان جلد نخستین (صلاة) نسخ سید محمد صالح بن قاسم فحام، در پنجشنبهٔ ١٨ ج ٢/١٢٣١ ق. عنوانها شنگرف. مهر مشیر السلطنه دارد.

کاغذ سفید فرنگی آهار مهره. جلد تیماج سرخ مقوایی.

٢٨٥ گ ١٧ × ٣٠ و ٣١ س ٥/٨ × ٢٠.

٢٣٤٧

نسخ محمد علی بن احمد در ١٢٣٤ ق. تنها صلاة زا دارد.

کاغذ فرنگی. جلد میشن.

٢٢٢ گ ٥/٣٠ × ٢١ و ٢٧ س (سپه ١: ٤٠٧).

٢٣٤٨

نسخ ١٢٦٣ ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج نیم‌ضربی.

٢٢٩ گ ٣٠ × ٥/٢١ و ٢٦ س (سپه ١: ٤٠٧).

۴۳۸۱

از آغاز تا مبحث قرائت مأموم را دارد.

نسخ بی نام و تاریخ در سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. وقف ازثلث کاتوزیان در ۱۳۵۵ق.

کاغذ اصفهانی نخدی تیماج سرخ مقوایی.

۲۷۲ گ ۳۱×۱۹ و۲۹س ۲۲×۱۱.

۵۹۶۱

آغاز افتاده. از مبحث «میت» نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی آهار مهره. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی خط دار.

۲۸۸ گ ۱۵/۵×۲۲/۵و۲۲س۹×۱۴.

۵۹۶۲

جلداول تمام. آنچه تألیف شده.

نسخ حامدبن فرخ الجزایری در یکشنبه ۲۴ع ۱۰۱۸/۲ق. عنوانها شنگرف. حاشیه‌ها از کتب دیگر فقه دارد.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج حنایی مقوایی.

۲۴۵ گ ۲۱×۳۰و۲۹س ۱۳×۲۲.

(۱۰۷۵)

ذم الجاه و الریا

(اخلاق. عربی)

رساله‌ییست عرفانی.

آغاز: الحمدلله علام الغیوب المطلع لاسرار القلوب ...

انجام: وسهل علیه الصبر بمنه وجوده. تم کتاب «ذم الجاه والریا» بحمدالله.

٥٨٠٨

ش٥ دفتر. ٥٤پ - ٧٤ر.

ش١ «المحبة» است.

(١٥٧٦) **الذهبية** (بهداشت. عربی)

رساله‌ییست در بهداشت و آنرا به علی‌ابن موسی الرضا، امام هشتم شیعیان نسبت میدهند.

شیخ طوسی در فهرست آنرا تألیف عمّی شمرده‌است.

در ذریعه (٤٦:١١) شانزده شرح برای اویاد گردیده. (ف. دانشگاه ٥: ١٣١٦ - منهج المقال استرابادی و حاشیهٔ بهبهانی برآن ص٢٨٩- تنقیح المقال ممقانی ٣٠٦:١ و٩٦:٢ و خاتمهٔ مستدرك الوسائل از حاجی نوری).

٢٩١٦

ش٧ دفتر. ٤٧ر - ٥٥پ.

«مجموعه بعنوان«جنگ»درص٧٢ - ٧٤ گذشت.

٤٥٠٦

ش١ دفتر. ٢پ - ٩ر. وپس از آن ٢-پاسخ عاملی باسترابادی درنجاست خمراست. و سپس ٣ - مأکول ومشروب.

٤ - هندباء.

٥- ادویهٔ قلبیه. ازابن سینا.

٦- شبستان خیال، فتاحی سیبک.

٧- عرفان و سلوك.

٨- ترجمة العقايد فيضی.

٩- کائنات جو.

١٠- اصول دين فخر المحققين.

١١- باه ميباشد. ششمين آنها در تاريخ ٨ج٢/١٠٦٧ ق. بنستعليق نورالدين محمد بن محمود حکيم نوشته شده. وسومين؛ نستعليق ديگری در شنبه ١٤ محرم ١٠٨٤ ق. ودهمين؛ تاريخ ٦ شعبان ١٠٧٢ ق. دارد. خريداری مدرسهٔ سپهسالار در ١٣١٥ ش.

کاغذ فرنگی سفيد. جلد تيماج سبز مقوايی.

٢٤٠ گ ١٥/٥ × ٢٤/٥ و ١٨ س ١٠/٥ × ١٨.

٦٥٨٦

ش٢ دفتر. ٦٤ پ- ٧٤ پ. حاشيهٔ. ا.م.ن. دارد.

نسخ عبدالقادر رفاعی حسينی حسنی. در سلخ عاشوراء (؟) ١٠٥٤ ق. در مکه.

ش ١ «منهاج الکرافه» است.

فهرست

کتابخانهٔ سپهسالار

از

محمد تقی دانش‌پژوه - و - علینقی منزوی

بخش پنجم

کتب خطی

ر - ی

تجدید نظر از دانش‌پژوه

چاپخانه دانشگاه تهران

۱۹۷۷ = ۲۵۳۶

فهرست

کتابخانهٔ سپهسالار

از

محمد تقی دانش‌پژوه - و - علینقی منزوی

بخش پنجم

کتب خطی

ر - ی

تجدید نظر از دانش‌پژوه

چاپخانه دانشگاه تهران

۱۹۷۷ = ۲۵۳۶

ر

راح الافراح : مختصری است در فن بدیع بعربی از حاج ملا هادی سبزواری (ذریعه ۱۰ : ٥٤ - مجلس ٤ : ٣٣٤ بنام راح القراح) .

۲۹۹۲: ش ۳ دفتر ، ٤٥ - ١٦١ ، نستعلیق حسن بن نصرالله در سدهٔ ۱۳ .

آغاز نسخه : بسمله . علم البدیع و هو علم یعرف به وجوه تحسین الکلام التابعة للبلاغة

انجام نسخه : من المرض یقابل الرجل من مرضه برء ،

درهامش آمده : آنچه سرکار نوشته بودند نوشته شد» .

الراهب : جابربن حیان صوفی (کیمیا بعربی) .

آغاز : صفة المسلک ، تاخذ من الاملج المنزوع النوی ماشئت و مثله شاه ترج .

انجام : فازمن حبة بغیرها فاتن حسن ان شاءالله .

۲۹۱۲: ش ٥٥ دفتر . ۱۸۱ پ - ۱۸۲ پ ر .

راههای کرمان و سیستان تا هرات و قندهار : این رساله هنگام وزارت میرزا آقاخان بدستور ناصرالدین شاه تألیف شده است .

۱٤۷۱ : شکسته نستعلیق ، سدهٔ ۱۳ ، عنوانها شنگرف ، رقمها سیاق است . مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۹٦ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد ترمه کنار و درون تیماج مشکی ، ۲٤ گ ۱۲ × ۱۹ - ۱۱ س ٦ × ۱۲ .

رباعیات : منسوب بخواجهٔ طوسی .

۱٤۸ : سپه ٤ : ٥۲

رباعیات : خیام ، بارها بچاپ رسیده است .

۱٤۸ : سپه ٤ : ٥۲ .

۲۹۱۳ : ش ۳۳ دفتر ، ص ٥۳۳ - ٥٤۲ .

رباعیات سحابی : شاعری بنام سحابی استرابادی درگذشتهٔ ۱۰۲۱ بوده و رباعیهایی داشته است و نسخهٔ ما هم گویا از او باشد (ذریعه ۹ : ٤۳۳) .

۱۴۹ : سپه ٤ : ٥٣ .

۲۷۹۹ : ش ٤٦ دفتر، ص ٥٤٣- ٥٤٩ ، نستعلیق شاه محمد میبدی در ۱۰۷٤.

رباعیات : از افضل‌الدین کاشانی ، بکوشش سعید نفیسی بچاپ رسیده است و درجلد دوم مصنفات‌هم پاره‌ای از آنها دیده میشود (مشار۷۹۸) .

۲٦۷٥ : ش۳دفتر . ۱٤۷ر- ۱۷۰ر، ۱٤٥- ۱٦۸ برگشماری‌اصل، بخط نستعلیق محمد باقربن محمدعلی حسینی حسنی در ۱۲۰۹ بایک سرلوح باریک زرین .

۲۹۱۳ :ش۳۱دفتر ، ص ٥۲۱ - ٥۲۳ ، خواص هرربا‌عی‌هم دراین نسخه‌آمده‌است .

رباعیات : ابی سعید ابی‌الخیر مهیهنی ، رباعیهایی باونسبت داده‌اند که بچاپ رسیده‌است

۱٤۸: سپه ٤:٥۲ .

۲۸۷٦ : ش۲ دفتر. ۱۱۱ر - ۱۱٤پ ،دراین‌نسخه رباعیها و خواص وفوائد هر رباعی‌بنثرآمده‌است، پس‌از این تا۱۱٦دعا است .

رباعیات : از قدوة‌العارفین‌بابا طاهر همدانی ، ازاو رباعیاتی بلهجهٔ‌محلی(فهلویات) بیادگار مانده‌که بارها بچاپ رسیده‌است(مشار۷۹۸) ده رباعی اصلی و دست نخورده آن‌را آقای مجتبی مینوی درمجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات (ش ٤س۲ص ٥٤ - ٥۸) از روی‌مجموعهٔ شمارهٔ ۲٥٤٦موزهٔ قونیه مورخ ۸٤۸ با دیباچه‌ای بچاپ رسانده است .

۱۴۸؛سپه ٤:٥۲

۲۹۱۳ : ش۳٦ دفتر ، ص٥٥۳ .

ربع‌مجیب (رساله‌در -) این رساله یک مقدمه و وهجده یادوازده باب و یک خاتمه دارد .

(۱)آغاز : الحمدلله‌الذی جعل‌العلم شمسا آمن من الکسوف وشعاعه و قدر... امابعد فانی الفت هذه‌الرسالة فی معرفةاعمال ربع مجیب یقال له ربع‌الدستور ... و رتبتها علی مقدمة و ثمانیة عشرباباً و خاتمة... مقدمه در تعریف ربع مجیب والقاب آن .

انجام : بهمین‌طریق استخراج توان نمود . والله اعلم .

٦۹۸ : ش٦دفتر ۱۲۳. - ۱۳۷ .

(۲)آغاز : بسمله . الحمدلله الذی جعل‌العلم شمسا‌آمن‌الکسوف‌و شعاعه‌وقدر ...فانی الفت هذه‌الرسالة ... فی معرفةاعمال ربع مجیب یقال له «ربع‌الدستور» ... واین‌رساله بر مقدمه و۱۲ باب و خاتمه ترتیب نموده .

انجام : بدین‌طریق استخراج نمائم.

۳۸۷۷: ش٦دفتر، ٥۳پ- ٦۰ر، بهمان‌خط‌ش ٥ نوشتهٔ روزدوشنبه‌شعبان۱۲۲۹ درمشهد

رضا ، «تم فی یوم ۲ شعبان ۱۲۲۹ من الهجرة النبویة فی مشهد الرضا» .

الربع المجیب (رسالة فی -) : در ده باب است بعربی .

آغاز : بسمله . اما بعد الحمدلله الذی خلق السماوات والارض ... فقد سألنی من یجب علی اجابته ان اجمع له رسالة مشتملة علی المهم من اعمال الربع المجیب الافاقی ... وعلی عشرة ابواب رتبتها .

انجام : وها انا قد فتحت لک الباب ولیکن هذا آخر الکتاب و جدیراً بان یکون باول الابواب والله الموفق للصواب والیه المرجع والمآب والحمدلله وحده .

۲۹۲۵ : ش ۷ دفتر . ص ۱۱۳ - ۱۲۸ ، مورخ رمضان ۱۰۷۲ .

الربیع المجیب (رسالة فی -) : در یک مقدمه و بیست باب بعربی و یک خاتمه است ، گویا جزمتن شرح ربع مجیب است که در فهرست دانشگاه (۹۱۳ : ٤) شناسانده شده است .

آغاز : بسمله . الحمد الولیه و بعد فهذه الرسالة فی العمل بالربع المجیب مشتملة علی مقدمة و عشرین باباً و خاتمة فالمقدمة تسمیة رسومه فاولها المرکز و هو الحزم الذی فیه الخیط .

انجام فان ساوی الباقی حصة الفجر توسط اول الفجر هذه آخره .

۷۰۰ : ش ۱۱ دفتر ، ۱۳٦ پ - ۱٤۲ ر ، نسخ سدهٔ ۱۱ از علی بن عثمان ، عنوان شنگرف .

۸۳٦۰ : ش ۷ دفتر . ۲٦ ر - ۲۹ پ ، نسخ حسن بن علی منجم شیرازی در ۱۲۵٦ .

انجام : بالاجزاء التی جزئت بها قطر فم البئر .

ربیع المنجمین فی شرح الفصول الثلاثین : شرح سی فصل خواجهٔ طوسی است که میرزا رضی مستوفی پسر محمد شفیع تبریزی در ۱۰۷۵ برای شاه عباس دوم ساخته است .

(ذریعه ۱۰ : ۷۷ - مدرس ۲۲۷ - مجلس ۲ : ۹۳) .

آغاز : نطق سخندانی که مستخرج تقاویم کواکب معانی و بیان است .

انجام : متوسل شوند والله اعلم بحقایق الامور وهذا آخر ما فی ... الشریفة والتکلان علی الله .

٦٦۰ : نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان و نشان شنگرف ، حواشی بخط شکسته ، تنها فصلهای ۲ تا ٦ در آن هست .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی یک لا ، ۷٤ گ ۱٤ × ۲٤ - ۲٤ سی ۸ × ۱٦ .

٦٦۱ : نسخهٔ کامل بخط نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، حواشی دارد ، از برگ ٤۸۸ تا ۵۱۸ وصالی شده است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز مقوایی ساده، ۵۱۸ گ ۲۱×۲۹-۲۳س ۱۳×۲۲.

ربیعیه، نامهٔ تهنیتی است از محمد بن یحیی برای میرزای عالمیان که بوزارت رسیده بود.

آغاز: مسودهٔ رسالهٔ ربیعیهٔ محمدبن یحیی منشی بجهت تهنیت وزارت و تهنیت نوروز بنام میرزای عالمیان. الحمدلله خالق الاشیاء رافع اطواق السماء.

انجام: که صدسال دیگر چنین بگذرانی.

۲۹۱۶: ش۱۳ دفتر، ۲۱۶ر - ۲۲۰ر.

ربیعیه: جلال الدین فریدون بن عکاشه (فهرست دانشگاه ۲: ۲۷۶ - ذریعه ۹: ۱۰۰۰).

آغاز: الحمدلله العلی الاسمی محیی نبات الارض والسماء.

انجام: که صد سال دیگر چنین بگذرانی.

۲۹۱۶: ش۱۲ دفتر، ۲۱۳ر - ۲۱۶ر.

الرجال (رسالة فی -): دراین رسالهٔ رجال از کتابهای علامهٔ حلی و شهیدثانی یاد شده و تنها نامهای رواتدر آن ضبطشداست.

آغاز: باب الالف آدم بن الحسین النخاس بالنون و الخاء المعجمة المشددة ... ضا.

انجام: ان جمیع بضم الجیم و اسکان الیاء ... الازدی البصری ضا.

۲۵۴۱: ش۳ دفتر، ۱۱۴ر - ۱۷۸پ، نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف.

الرجال (رسالة فی -): مرتب است برحسب حرفهای یکم ودوم و سوم و باب کنی درپایان استوشایدوجیزهٔ استرابادی باشد که نسخهٔآن در مشهد هست (فهرست مشهد ۲: ۳۵۹ - دانشگاه ۲: ۵۴۹ و ۴۹۲ - ذریعه ۴: ۴۲۰ و ۴۲۸ و ۱۰: ۱۴۵).

آغاز: باب الالف: آدم بن اسحق بن آدم بن عبدالله بن سعد الاشعری قمی ثقة جش. صه ست آدم بن الحسین النحاس ثقة. جش. صه.

انجام: ابوعلی کنیة لحمزه بن القاسم والحمدلله. وصلی الله .... اجمعین.

۸۱۵۱: ش۴ دفتر، ۱۱۶پ - ۱۴۳ر، نسخ شنبه ۱۶ج۲/۱۰۷۸ ازحاج احمدبن علی بامهر «احمدبن علی» عنوان درشت تر، ۱۵س ۵/۵×۱۲/۵.

الرجال (ارجوزة فی -) بعربی.

۱۸۷۴: ش ۲ دفتر، ش ۱ «کتاب من لا یحضره الفقیه» است. سپه ۱: ۳۳۰.

رجعت (رساله در-) : ترجمهٔ رساله ایست عربی در رجعت مردگان.

آغاز: بسمله الحمدلله خالق البشر... امابعدبدانکه این ترجمه رساله ایست ...مصنف ... بعداز خطبهٔ مذکورفرموده پس این بابیست درذکر علامات قیام قایم.

انجام : و مختصر از اخبار ایشان کنایت است در آنچه قصد کردیم ما آنرا...وبیده ازمة التحقیق ... اولا و آخراً .

۷۵۵۸: ش ۱ دفتر. ۱ پ - ۲۴ پ، پس ازاین (۲۴-۳۰) ترجمهٔ بخشی است ازمجموع رایق وسپس (۳۱ر - ۳۴ر) فصل ۱۲ کتابی است در علائم ظهور، بخط نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان و نشان شنگرف ، مالک صاحب جمع در ۱۲۹۳ .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد روغنی با گل و بوته ، ۸۸ گ ۱۴×۲۲ - ۱۵ س ۸/۵×۱۶ .

رجوم الشیاطین : از حاج کریم خان است و در کلام بروش شیعیان شیخی که در ۷ ج ۲/ ۱۲۶۸ در لنجرنگاشته است در آن دواشراق است (کلام عربی).

این رساله در ۱۲۶۷ بچاپ رسیده است (فهرست احسائی ۲: ۱۸۸).

آغاز : بسمله . حمدله . وصلی الله ... یقول کریم بن ابراهیم ان هذه رسالة کریمة .

۱۳۱۵: نستعلیق علی ایروانی در ذیقعدهٔ ۱۲۹۲ .

کاغذ فرنگی زرد - جلد تیماج آبی مقوایی ساده ، ۲۳۵ گ ۲۲×۱۵ - ۸ س ۸×۱۵.

رحیقیه : در عنوان آمده : « رساله رحیقیه من انشاء فریدون عکاشه » نام او جلال الدین فریدون بن عکاشه است (فهرست دانشگاه ۲: ۲۷۶) .

آغاز :

چیست صافی جوهری همچون خرد روشن روان آتشی سیال کابی منعقد دارد مکان

افلاطون دفی (؟) که بعد از سنهٔ اربعین صفای ریاضی و کمال طبیعی او بنصاب رسید.

انجام : تیغ نصرت پرورت را دین و دنیا در ضمان .

۲۹۱۶ : ش ۱۱ دفتر ، ۲۱۱ پ - ۲۱۳ ر.

الرد علی الجبریة: ردی است از ابوحنای مستبصر برجبریه که در آن از شیعه دفاع کرده است.

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی رفع بالبرهان حجاب التقلید ... قیل کان رجل من بنی اسرائیل یقال له یوحنا و کان قداطلع علی جمیع الادیان والعلوم ...

انجام : واشهدبان مذهبی مذهبهم و علیه احیی و علیه اموت وعلیه ابعث وآخردعویهم ... رب العالمین .

۵۵۵۳ : ش۲ دفتر، ۹۶پ - ۱۱۱ر، نسخ رمضان ۱۱۲۶ق.

رد رکن رابع : دومین رد حسین علی تویسرکانی برحاج کریمخان در باب رکن رابع و لزوم معرفت آن.

آغاز: بسمله. حمدله... و بعد چنین گوید ... حسین علی تویسرکانی که چون حکایت رکن رابع دراین اوقات شیوعی... کرد حتی آنکه حاج محمد کریمخان کرمانی کتب و رسایلی در اثبات این مطلب.

انجام: وکلماتهم العاطلة و مذاهبهم الهینة و ادلهم اللینة . وصلی‌الله علی محمد ... ابدالابدین .

۱۷۶۰: نسخ مسیح بن محمدباقر کمره‌یی در دههٔ دوم شعبان ۱۲۸۳ (بارس ئیل) عنوانها شنگرف در متن وحاشیه .

کاغذ فرنگی نخودی زرپاشی شده - ، گ ۲۱ × ۳۵ - ۲۳س ۱۰ × ۲۱

رد صوفیه : علی قلی جدیدالاسلام .

آغاز: بسمله . سزاوار حمد و ثنای کثیر خداوند سمیع و بصیراست.

انجام : وتتبع اقوال حکما غوطه خورده‌ام (شاید ناقص باشد) .

۶۴۴۷ : ش۱ دفتر . ۱پ - ۶۱پ ، نسخ سدهٔ سیزدهم .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۷۰ گ ۱۱/۵ × ۱۷ و ۷/۵ × ۱۲.

الرد علی الظاهریة و المشبهة و المجسمة (رسالة فی -) دو فصل دارد نخستین در توحید و دومی در تنزیه انبیا است (بعربی) در آن از مقدادبن عبدالله سیوری و لوامع الهیه او آمده است .

آغاز: الحمدلله ملهم الحق و التحقیق و دامغ اهل الزیغ و التنمیق . . . و بعد فهذه رسالة فی الرد علی الظاهریة والمجسمة والمشبهة ... و فها فصلان .

انجام : فقد ظهر الحق ظهور الصباح و انارلنا کانارة المصباح والحمدلذی الفلاح والصلاة ... اولی الفضل والصلاح .

۲۸۸۷ : ش۲ دفتر، ۳۳پ - ۴۵ر، هامش.

الرد علی وحدة الوجود (رسالة فی -) ، دراین رساله دلایل گرایندگان بوحدت وجود آمده و خرده گیری شده است.

در آن از ابن کمونه و شبههٔ او و سید شریف و خفری و صاحب محاکمات و محشی شیرازی و کتاب سواد العین یادشده‌است.

در (ذریعه ۱۰ : ۲۳۵) از چنین رساله‌ای از شیخ علی‌بن میر رافضل الله مازندرانی در گذشتهٔ ۱۳۳۹، یادشده‌است.

آغاز: بسمله . الحمدلله رافع الدرجات العالمین و مرجح میزانهم علی العالمین . . . وبعد فانی اریدان اذکر اصل شبهة القائلین بوحدة الوجود الذی هو مبنی سائر شبههم وابین موضع اشباههم .

انجام: وباقی الالفاظ والعبارات غیر محتاج الی التفسیر.

۱۲۹۸: ش ۱ دفتر ، ۳۰ پ- ۵۴ ر، نستعلیق زیبای محتشم سپاهانی در ۱۱۱۲ ، صفحات دردو جدول یکی بزر دومی زر ولاجور با دوسرلوح زر و لاجورد وشنگرف در آغاز دو شمارهٔ آن، دو صفحهٔ آغاز میان سطرها زرافشان است .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج زر وسوخت زرکوب و آراستهٔ بشنگرف ، ۷۰ گ ۱۰ × ۱۷ - ۱۱ س ۵ × ۱۱ .

الرد علی یحیی النحوی فیمارد به علی ارسطو: فارابی (فهرست دانشگاه ۳: ۹۰)

آغاز: قال ابونصر محمدبن محمدالفارابی رحمه‌الله: لیس شیء مما قصد یحیی النحوی ابطاله من اقاویل ارسطوالتی فی السماء والعالم .

انجام: حتی لاینال من ذلک مانال سقراط . تم الصدر ، والحمدلله .

۲۹۱۲: ش ۶۸ دفتر ، ۲۲۰ - ۲۲۱ .

ردیکی از منجمان ، این رساله بگواهی نسخهٔ ما از میرزا عبدالغفار منجم باشی است (گ ۳ ر) یا از برادر او میرزا عبدالوهاب منجم باشی مهدعلیا وپسر ملاعلی محمد اصفهانی چنانکه در صفحهٔ عنوان همین نسخه آمده‌است وبنام علی‌نقی میرزا اعتضادالسلطنه ساخته شده‌است.

خود اعتضادالسلطنه علی‌نقی میرزا نیز فلک‌السعادة در رد احکام نجوم بسال ۱۲۲۷ نوشته و آن در تهران بسال ۱۲۷۸، بخط نستعلیق وباندازهٔ خشتی بچاپ سنگی درص ۱۷۰ رسیده است .

آغاز: بسمله. چون این بنده که در سلک خدام آستان . . . اعتضادالسلطنه وزیر علوم می‌باشم .

انجام: و بیش از این تفصیل موجب اطناب است و بآنچه ذکرشد اکتفا نماییم.

۶۱۱: نسخ سدهٔ ۱۴ ، عنوان شنگرف ، کاغذ فرنگی سفید- جلد کاغذی ، ۷ گ ۱۱ × ۱۷ - ۱۵ س ۶/۵ × ۱۳ .

الرسائل: اخوان الصفا، این رساله های فلسفی ساختهٔ چندتن از دانشمندان ایرانی است که خواسته اند میان شریعت و حکمت آشتی دهند (دانشگاه ۳: ۲۲۲۸).

۲۷۹۰ ش ۱ دفتر، رساله ۴۸ این نسخه مانند رسالهٔ ۸ قسم ٤ چاپ مصر (٤: ۲۸۲) است سپس رساله های دیگراست نه بترتیب چاپی و هفت صفحه ای هم کم دارد و خطبه هم در این نسخه نیست.

سه قسم آغاز کتاب بخط نستعلیق هندی درشت ۲۷ سطری است و نقص آن بخط نسخ کامل شده است.

قسم چهارم بخط نسخ است تا نزدیک بپایان رساله ٤٤ (ناموسیات) که ملا برهان بن ملا محمدخان رشتی در ۲۹ رمضان ۱۰٤۷ نوشته شده است.

نام نویسندهٔ نسخه در پایان رسالهٔ ٤۸ تاج الدین حسن حسینی آمده که در ۱۰٤۷ نوشته و از رسالهٔ ٤۵ تا اینجارا او بخط نستعلیق نوشته است، نام نویسنده درپایان رسالهٔ ۵۱ حکیم حسین بن حکیم نورالدین بن حکیم علی نوربخشی مالکی گیلانی دیلمی یادشده، از رسالهٔ ٤۹ تا اینجا را او بخط نستعلیق ریزتری نوشته و در همین سال ۱۰٤۷ بانجام رسانده است.

مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹٤، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ سمرقندی و سپاهانی نخودی ـ جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ٤۷۱ گ ۱۷ × ۲۸/۵ ـ ۲۷ س ۱۲ × ۲۲.

۶۵۵۵ : ش ۱ دفتر، ۷ پ ـ ۸۶ پ، جلدچهارم دریازده رساله در ۲ ر ـ ۶ پ فهرست نوشته شده و در ۷ گ پراکنده هااست، بخط هاشم بن حسین عمید نسخه مشوش است.

کاغذ هندی ـ جلدتیماج قهوه یی زردیک لا، ۲۱۶ گ ۱۲ × ۲۲ ـ ۲۱ س ۷/۵ × ۱٤

رسائل شیروانی رساله هایی است درمنطق و کلام و فلسفه و فقه و اصول بعربی وفارسی در صفحهٔ عنوان پنجاه رساله دانسته شده و مانند کشکول و جنگ است وابوالحسن بن محمد سعیدطباطبایی در شعبان ۱۱۰۰ آنهارانویسانده واوراستاد میخواند، سیداحمدبن شهاب الدین دره شعبان ۱۱۰۰ آنرا نوشته است.

آغاز: اذا کان احد النقیضین ممتنعاً بالذات یجب النقیض الاخر بالذات.

انجام: یکی اتحاد مجلس برهم میخورد و خیار هردو ساقط میشود (هذه صورة خطه ادام الله ظله) فارسی و عربی هردو درآن هست.

۴۵۰۹ ش ۱ دفتر، ۱پ- ۲۵۲پ ، وپس ازآن شعر کمیت است تا ۱۵۵ ، نسخ سیداحمدبن شهاب‌الدین علی طباطبائی که درشعبان ۱۱۰۰ نوشته‌است.

کاغذ سپاهانی جلد تیماج‌سبز مقوایی ضربی، ۱۶۳ گ ۱۳ × ۲۰-۱۹ س ۶/۵ × ۱۳ .

رسالة بعض الافاضل الی علماء مدنیة السلام : نامه‌ایست که ابن‌سینا بدانشمندان بغداد نوشته و در فرهنگ ایران‌زمین ودر پنج رسالهٔ ابن‌سینا بکوشش یارشاطر بچاپ رسیده‌است. (دانشگاه۳: ۴۷ - مهدوی ۷۸ - مشار ۲۷۴).

۱۲۱۶: ش ۲۳ دفتر، ص ۱۱۲-۱۱۵ .

۲۹۱۲: ش ۶۰ دفتر، ۲۶۸ر- ۲۶۹ر .

رسالهٔ پزشکی : درمانهای منسوب بلقمان و جاماسب دراین رساله آمده‌است .

آغاز : باب در حکمت لقمان وجاماسب وعلاج بادی که درشکم پیچیدا اینست.

زلقمان روایت بود این صفت زخاصیت هرچه هست ازجهت

انجام: در آن آب نشانند بول او گشاده گردد والله‌اعلم بالصواب .

۱۸۶: ش ۲ دفتر، ۸۱ - ۱۳۰، درهفت برگ دیگرچند منظومه است در درمان بیماریهای گوناگون و سپس نثر پزشکی و نسخه های گوناگون است ، در پایان سه برگ سفید است .

رسالة الرضا الی المأمون : رساله‌ایست که گویند امام رضا(ع) برای مأمون عباسی نگاشته است. در(فهرست‌د انشگاه ۳ ، ۱۳۲۷) بنام اصول دین‌و « مالایسع المؤمن جهله » و «شرایع الاسلام» ودر(فهرست‌سپه ۱: ۲۴۹) بنام حدیث ذوالریاستین خوانده شده‌است.

۲۵۵۲: ش ۲ دفتر،سپه ۱: ۲۴۹

۲۹۱۱ : ش ۶۱ دفتر، ص ۱۶۷ - ۱۶۹ درمتن.

۲۹۱۶: ش ۸ دفتر، ۵۵پ - ۵۹پ .

رسالة الطیر: ابن‌سینا، مهدوی ش ۸۸ .

۶۵۵۵: ش ۲ دفتر، ۸۷پ- ۹۰پ.

رسالهٔ عرفانی : این رساله در عرفان هندی‌است وچون حاشیه هایی از جوك در نسخهٔ ما هست پس کتاب جوك نخواهد بود .

آغاز افتاده : و نقش و رنگ و صورت باشد و باقی و پاینده و دریای ذوق و سرور ابدی بود .

انجام : اوراحاصل خودبدان که نهایت مطلب خدا دانان اینست .

۱۷۶ : ش ۱ دفتر، ۳ر - ۵۳پ، بخط نستعلیق یکشنبه ۲ رمضان ۱۲۲۰، گویا ۲۰۲ یا ۱۲۲۰، پس از آن «جنات وصال» است که در ج ٤ ص ٤۲ گذشت .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۵۱ گ ۱٤ × ۲۱ - ۱۵ س ۸ × ۱۵ .

رسالهٔ عرفانی .

سپه ٤ : ۵۹ ش (٦ و ۷ و ۱۱۹).

رسالهٔ عرفانیة .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی لم یکن قبل وحدانیته قبل الا والقبل هو ولم یکن بعد فردانیته بعد الا والبعد هو.

انجام : ابتداء الدائرة انتهائها ، وانتهائها ابتدائها .

۱۲۱۰ : بخط نستعلیق درشت سدهٔ ۱۳، جدول شنگرف ولاجورد ، گ ۱ تا ۱۱ پ ، ۳ برگ دیگر سفیداست ، مالک اعتضادالسلطنه ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۵ .

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد تیماج سرخ ضربی یک لا ، ۱٤ گ ۱۵ × ۲۳/۵ - ۱۲ س ۸ × ۱۵ .

رسالهٔ عرفانی : فهرست بابهای موجود این رساله چنین است :

۱- بدان وآگاه باش (۳۲) .

۲- در اشارت معنی تو و رموز کنوز وجود (ص ٤۷) .

۳- در آنکه مقصود جملهٔ آفرینش تویی (ص ۵۹) .

٤- باب آفرینش (ص ٦٤) .

۵ - کیفیت آفرینش (ص ٦۹) .

٦- شناختن مقام اصلی (ص ۷٦) .

۷- اگر کسی خواهد که بی ریاضت بخواهد چیزی از عالم غیب بر او مکاشفه شود (ص ۸۲) .

۸ - بدایع فطرت (ص ۸۳) .

۹- در عجایب خلقت (ص ۹۱) .

۱۰- در عجایب خلقت تن وسعده ودست (ص ۱۰۹) .

۱۱- عجایب جملهٔ تن و مشابهت او به جملهٔ مخلوقات (ص ۱۱۷) .

۱۲- سلطانی روح و تأثیر او درجسم(افتاده).

درآن از ابوسعید و شبلی یادشده است.

۱۲۹۲: ش۳دفتر، ص۳۲ - ۱۳۵ ، صفحه شماری آن غلط است.

آغاز: فطرت و کیفیت ایجاد از قطرهٔ آب ونوع آن ... باب هشتم درعجایب خلقت و اعضای آدمی ودرآن شش فصل است.

رسالهٔ عرفانی: رساله‌ایست در عرفان بفارسی‌با عنوانهای «تمهید» و بنام لوایح‌عین‌القضات همدانی م۵۲۵ در تهران در۱۲۳۷ خ بکوشش رحیم فرمنش بچاپ رسد.

در آن از غزالی (ص۴۱ - ۴۸ - ۷۵ - ۸۱ - ۱۱۱)و از روح الارواح(ص۳۱)وشرح تعرف (ص۶۹) واز مجدالدین طالب (۷۲) وشعر سنایی (۵۷) و شرف شفروه (۳۰) یاد گردید .

شرف‌الدین عبدالمؤمن شفروه شاعر سپاهانی در۵۷۰ یا ۵۹۸ درگذشت پس‌این‌رساله از عین‌القضات نخواهد و شاید از شیخ عزیز نسفی باشد شگفت‌است که خود ناشرهم‌این نکته‌را یادآورشده‌است (ص۳۰).

نسخه‌ای از همین رساله عرفانی درپاریس هست (S pIII) ماسینون در متون عرفانی‌ص ۹۵و۱۰۲ بندی از آن آورده‌است وبلوشه وماسینون آن‌رالوایح ازهمدانی دانسته‌اند ولی ریتر دردیباچهٔ سوانح غزالی از مجله فیلولوگیکا میآورد که نسخه‌ای‌از لوایح همدانی درترکیه هست واز نقلهای ریتر برمیآید که آن جزاین نسخهٔ‌ماست پس بایدآن‌رادید و دربارهٔ نسخهٔ‌ما و نسخهٔ پاریس داوری نمود . نسخهٔ پاریس دیباچه‌ای دارد که در نسخهٔ‌مانیست(۱)(دیباچهٔ عسیران برتمهیدات ص۳۹).

آغاز: بسمله . روح‌و عشق‌هردو دریک‌زمان موجودشدند و از تکون درظهورآمدند روح‌را برعشق آمیزش پدید آمد و عشق‌را باروح آویزش ظاهرشد.

انجام: گرحضرت او رضا کند خوش باشد.

ربنا ظلمنا انفسنا ... وبالاجابة جدیر.

۱- بنگریدبه: حاشیهٔ نفیسی برلباب‌الالباب عوفی(ص۶۳۹ - ۶۳۷) - حاشیهٔ قزوینی برآن ص۶۱۶ - مجلهٔ یادگار س۵ ش۶و۷ص۱۰۸ در بارهٔ شفروه (= شب‌رو = دزد). شرف شفروه گویا در۵۲۰ زنده بوده و شاید در۵۶۹ یا۵۷۰ درگذشته است . در ذریعه (۹: ۵۱۳) ازشاهد صادق آمده که اودر۵۹۸ مرده است.

۱۳۴۶ : ش ۲ دفتر، ص ۱ - ۸۱ ، نستعلیق ۵ ا ج گویا همان سال ۱۰۲۵ (تاریخ ش ۱).

رسالهٔ عرفانیة : یوسف همدانی عارف، ودر اخلاق و مناجات .

آغاز : بسمله . انظرعلی ای‌حالتک تدخل قبرك فان القبرلیس مغیر.

انجام : ولایحصل الکشف الا بعدزوال الهوی ای‌ان الهوی شریک العمی وصلی‌الله علی محمد و آله و اصحابه اجمعین .

۱۷۹۷: ش ٤ دفتر، ۲ ٤ ر - ٥ ٤ پ ، مورخ چاشت‌روز دوشنبه ٥ ع ۲/ ٦۷۰ (اگرساختگی نباشد) .

رسالهٔ عرفانیة : این رساله از حماد دباس است .

آغاز : قال الشیخ العارف حماددباس قدس الله روحه طریق الحق عندنا کله موافقة الحق و موافقة العبد مفقود فیها .

انجام: ینوب معناها فی القلب عن کل حدیث .

۱۷۹۷ : ش ٥ دفتر، ٤ ٥ پ - ٤۷ پ ، پس ازاین چندسطریست ازشهاب الدین سهروردی ودوبیت فارسی.

رسالهٔ عرفانی: درسه فصل است .

آغاز : بدان و آگاه باش که اصل همهٔ ادبها در تصوف مواظبت است برسنن نبوی‌چه اول بارکاراست و پس دیدکاراست و پس بودکاراست.

انجام :این‌قدر اشارت بس باشد هرکه ذکایی و فطنتی تمام دارد .

۲۷۹۹ :ش ۱۰ دفتر، ص ۳٦ - ۳۸

رسالهٔ عرفانی : یک عنوان فصل دارد .

آغاز : زهی مقدس ذات‌واجب‌الوجودی که با هرموجودی در عین‌شهوداست .

انجام : واذا اتصلوالافرق بینهم و بین حبیبهم اللهم صل علی‌محمد کثیراً .

۲۷۹۹ : ش ۱۱ دفتر ، ص ۳۸ - ٤۱ ، پس‌ازاین دو قطعه‌شعر مستزاداست از عطار نیشابوری و مولوی .

رسالهٔ عرفانیة : از شیخ روزبهان بقلی‌شیرازی (۵۲۲-٦۰٦)است .

سرگذشت و فهرست آثار او در دیباچهٔ عبهرالعاشقین چاپ ۱۳۳۷ خ‌در تهران آمده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله‌الذی لاآخر لاولیة ولااول لاخریته . . . که چون پادشاه

عالم عزوجل ببندهٔ خیری خواهد اورا باخود آشنا کند .

۲۸۲۰ : ش۸دفتر، ۱۶۲پ - ۱۹۶پ .

رسالهٔ عرفانیة : رساله ایست عرفانی بعربی و مشهودات عرفانی مؤلف آن نجم‌الدین کبرای خیوفی در آن آمده‌است .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی یعلم مکائیل البحار و مثاقیل الجبال .

انجام : والعلم القدرة . تبارك الله احسن الخالقین .

۲۸۸۷ : ش ۵ دفتر ، پیش از آن درگ ۹۴ قصیده ایست درانواع و دره ۹ر، بیتهایی است از نشوان بن سعید حمیری ، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، در ۹۶ و ۹۷ نثری عربی عرفانی است .

۶۳۳۲ : ش۱۲دفتر، ۲۶۹ر- ۲۸۴پ ، نسخ محمد علی کرمانشاهی در۱۳۰۳ .

انجام : تعوذوامن ابلیس .

رسالهٔ عرفانیة ، دربارهٔ فقر از شهاب‌الدین سهروردی مقتول چنانکه در دیباچهٔ آن هست ولیکن بگواهی «السیر والطیر» ش۴/۳۷۸۵ همین کتابخانه باید ازسهروردی عارف باشد .

آغاز: بسمله . قال الشیخ الشهید . . . شهاب الملة والدین محمدبن احمد السهروردی المقتول سألنی بعض اصدقائی ... عن شرح الفقر و معناه فقلت طفت بعض البلاد .

انجام : بصیره بعیوب نفسه ... الی بالله العلی العظیم .

رسالهٔ عرفانیة : دران از منازل السائرین وسید قاسم انوار یاد شده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله وسلام علی عباده الذین اصطفی امابعد از کیفیت سلوك راه حق پرسیده بودند، بدان ... همچنانکه سفر صوری را مبدئی و منتهایی

انجام :

به که دل در خانه و دکان دهم

۴۵۰۶ : ش۷دفتر ، ۱۵۷پ - ۱۶۲پ، نستعلیق جز خطشمارهٔ پیش .

رسالهٔ عرفانیة : پس ازمقدمهٔ دراز آمده :

الفصل الاول فی العین .

الفصل الثانی فی الاذن .

آغاز : بسمله. الملک الحلیم الجواد الکریم ... اعلمو اخوانی... ان العبادة ثمرة العلم و فایدة العمر و حاصل العبد و بضاعة الاولیاء.

انجام : و یرفعون حوائجهم الیه.

۵۸۰۹ : ش ۱ دفتر، ۱پ - ۷۰پ، نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، نشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۱۷۷ گ ۱٤ × ۱۹ - ۱۹س ۷ × ۱٤.

رسالهٔ عرفانی : محمد مهدی بن محسن شیرازی ، در یک مقدمه و چند فایده و یک خاتمه.

آغاز : سپاس بی قیاس نثار بارگاه پادشاه حقیقی... بعرض اقدس جالسین مجالس... میرساند... محمد بن محسن المدعو بمهدی شیرازی .

انجام : نیندازند. رزقنی الله تعالی و ایاکم لسعادة النشأتین بمحمد و آله... المصطفین

مقدمه تنبیه عاقلان، فایده:

۱- حدیث کنت کنز مخفیا .

۲- جهاد .

۳- نفس انسانی.

خاتمه در قاعدهٔ عدالت.

۵۸۲۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوانها شنگرف ، کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج حنایی یک لا، ۵۹ گ ۱۳/۵ × ۲۱ - ۶/۵ × ۱۵.

رسالهٔ عرفانیة ، عربی است و شعر فارسی هم دارد.

آغاز : الحق تعالی یجری علی السنة علماء کل زمان مایلیق باهله.

انجام : و مع المقامات بالتوحید والانکسار.

۶۳۳۳ : ش ۱۰ دفتر، ۲۱۱پ - ۲۱۶ر ، نسخ محمدعلی در سپهسالار در ۱۳۰۳.

رسالهٔ عرفانیة . عرفان فارسی و عربی.

آغاز :

حمداً لاله هو بالحمد حقیق در بحر نوالش همه ذرات غریق

... پاك یگانه که کثرت ثنویت صفت و موصوف را کرد.

انجام :

هم فاتحه هم خاتمه اش جمله تویی فافتح بالخیر ثم و اختم بالخیر

۶۳۳۲ : ش ۱۱ دفتر، ۲۱۶پ - ۲۶۵ر ، نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۰۳ق.

رسالهٔ عرفانی : بفارسی ،

آغاز :

حمد میگویم واحدی را که منزه‌است از غیر و مقید بنظر ونظر بی‌نظر . .

انجام: اگرچنانکه خائن گردد لعنت‌الله هدف .

۶۴۰۹: ش۲ دفتر ، ۲۳ر - ۲۵ر ، نستعلیق ریز .

رسالهٔ عرفانی : دربارهٔ نفس‌است .

آغاز : الحمدلله الذی جعل الانسان الکامل العالم الملک [کذا] و الملکوت و فتح له ابواب خزاین الجبروت . . اما بعد آنچه حضرت حق جل وعلی شأنه بر بندگان خاص وعام .

انجام : و منهم سابق بالخیرات باذن‌الله تعالی وحسبناالله هرچند بیان نفس ورای این بیان‌است و لیکن بدین نمونه اختصار کرده شده .

۶۴۰۹ : ش۶ دفتر، ۹۸پ - ۱۰۲ر ، سپس پراکنده‌هایی عرفانی بفارسی‌است تا ۱۰۵ب،نستعلیق ۱۰۶ = ۱۰۰۶، دربرگ۹۲پ ، گ۹۶ ببعد حاشیهٔ نونویس دارد .

۲۵س ۶ × ۱۸ .

رسالهٔ عرفانی : رساله ایست بفارسی .

آغاز : بسمله . حمدبی‌حد وغایت و ثنای بی‌نهایت حضرت مطلقهٔ نورالانوار را . . . شیخ الواصلین . . . شیخ شهاب‌الدین . . پرسیداز انوار و تفصیل آن واجب بود کلمه یی چند نوشتن .

انجام : که سیران تا عرش ملکوتی‌است وبالای عرش جبروتی .

۶۴۴۸ : نستعلیق سدهٔ۱۳ ، ۱۱سطر ، ۳۱برگ ، کاغذ فرنگی‌سفید - جلدمقوایی ۲۲/۵ × ۱۴ - ۱۴ × ۶/۵ .

رسالهٔ عرفانی : گویا ازسیدعلی همدانی عارف نگارندهٔ مشارب‌الاذواق (ش۱/۶۴۴۹) دراین رساله ازاعمال و ریاضات و اصطلاحات صوفیان از روی اخبار و احادیث شیعی بحث شده‌است .

دارای مقدمه‌ایست در محبت وپس از آن فصل۱ باید باشد .

فصل۲ در تحقیق ولایت .

۳- عشق(در نسخهٔ مانیست) .

۴- دلایل ذکر جلی و خفی .

۵- کشف و رؤیا و وحی والهام و عروج و وجود اوتاد واقطاب و کرامات .
۶- ... (درنسخه نیست).
۷- انوار و حجب .
۸- مشروعیت چله که قسمی است از اعتکاف .
۹- شطح وطامات و درآن آمده که شطح در لغت سرودی است که شبانان برای چرانیدن بزغاله می‌خوانند.
۱۰- روح اعظم .
۱۱- فنای درخدا .

۶۴۴۹: ش ۲ دفتر، ۱۲ ر- ۵۶ پ، پیش ازآن «مشارب الاذواق» است، نستعلیق سدهٔ ۱۲

رسالهٔ عرفانی : رساله‌ایست بفارسی .
آغاز : بسمله . ای درویش بدانکه بر هر مکلف واجب است که سباح نظررا دردریای بی‌انتهای فکرت .

انجام : این شام تاریک ایمن مقدم آن شاه عادل جدا گردد ازهم ناحق و باطل.
بسمله . ای برادر راه سالک طریق‌اله ... و احشر همامع موالیهما آمین .

اگر شراب خوری جرعه‌ای فشان برخاك
از آن گناه که نفعش رسد بغیر چه باك

۶۴۵۰ : ش ۳ دفتر ، ۵۸ پ - ۷۰ پ ، بهمان خط نستعلیق ۱۲۶۷ شمارهٔ پیش ، ۱۵ س ۷/۵ × ۱۴ .

رسالهٔ عرفانی : باید ترجمهٔ رساله‌ای از محیی‌الدین عربی باشد و نام او در دیباچه هست.
آغاز : رساله در مقامات عرفانی و مناجات . بسمله و به ثقتی العظمةلله العلی العظیم المنةلله الحکیم الکریم ... بسمله . آیة توفیق سلطان عظیم.

چون ازان روشن مرا آواز شد هم بنام او سخن آغاز شد

انجام : تا هریک از مسدی نورنوری از گلزار رخسارش چینند آمین آمین یارب العالمین ... الطاهرین المعصومین .

۶۴۵۰: ش ۱ دفتر، ۱۱ ر- ۴۰ ر، نستعلیق ۱۲۶۷، مصطفی امجدالذاکرین در ۱۳۲۱ آن را خوانده‌است ، کاغذفرنگی کبود - جلد تیماح سرخ مقوایی ، ۷۰ گ ۱۱/۵ × ۱۹ - ۱۵ س ۷/۵ × ۱۴ .

رسالهٔ عرفانی .

آغاز ؛ بسمله و به ثقتی ، سپاس بی‌قیاس وحمد بی‌حدسران کنز خفارا بادسرمد .

انجام : صیدمکن تانکنی خویش‌صید .

۶۴۷۰ : ش۲دفتر ، ۴۰پ - ۵۸پ .

رسالهٔ عرفانی : گویا از خواجهٔ سلطان‌علی صفوی باشد و در پاسخ پرسشهایی که ازاو کرده اند .(درآن از شیخ زاهدوشیخ صفی یادشده‌است) .

آغاز : ازحضرت سلطان اولیا خواجه سلطان علی الصفوی قدس سره از حلال . . . (سفید) که درکیش ما کفراست و همچنین تا حضرت صاحب‌الزمان صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین

۶۴۵۱:ش۱دفتر ، ۱پ - ۳۲پ،نستعلیق سدهٔ۱۲ ، کاغذسپاهانی - جلدتیماج‌سرخ ، - ۱۵س۵/۴×۱۱ و ۹×۱۵/۵ .

رسالهٔ عرفانیة : به عربی است .

آغاز : بسمله . نحمدك اللهم یاسن بیده‌ملکوت الارض والسماء والیه یتشوق ویدور الارشاد .

۶۵۰۳ : ش۵ فتر، ۵۶ر - ۶۲ر ، همان خط دیگر شماره‌های دفتر ، پایان ناقص .

رسالهٔ عرفانیة : صدرالدین قونوی ،

آغاز : الحمدلله المنعم علی الصفوة من عباده بمزیة الاجتباء . . . و بعد فلماکان الناس بمقتضی‌القسمة العقلیة والاخبارات الالهیة علی ثلاث طبقات .

انجام : کما سبقت‌الاشارة الیه فی بعضی‌المباحث المقدمة .

۶۵۲۱:ش۲دفتر، ۹۱پ- ۱۳۲پ،نسخ محمدعلی کرمانشاهی درسپهسالاردر۱۳۰۶ق . درنیمهٔ دوم ، ۴۰ - ۸۱ ، پرسشهایی از خواجهٔ طوسی‌دارد .

رسالهٔ عرفانیة .

آغاز : بسمله . الحمدلله وصلی‌الله علی عباده . . . امابعد فانی احمد الیکم‌الله الذی خلقنی قبل‌ان یخلقنی .

انجام : فهذا یا اخوانی العلی ماتیسر ذکره والسلام‌الطیب الاکثرالمبارك علیکم انه حمیدمجید .

۶۵۵۵: ش۶دفتر ،۱۵۴پ - ۱۶۴ ر ، نسخ هاشم‌بن‌حسین‌عمید .

رسالهٔ عرفانیة .

آغاز : بسمله . یتلوذلک کتاب کبیر سطره محمدبن حسن غفرالله عنهما للتصدیر به‌الی

امام الزمان ثم ترجح ... تصدیره الی القاضی فخرالدین ابی بکربن زین الدین الشافعی حاکم کالیقدت(؟) ... وهوهذا : بسمله الحمدلله ... الی حضرة العزة مولینا الامام الملکین .

انجام: وکرورالشهور والاعوام ... و علی المرتضی علی محبه السلام الی یوم القیام .

۶۵۴۵ : ش ۷ دفتر، ۱۶۴ پ - ۱۷۵ پ ، سپس پراکنده‌ها تا ۱۷۷ .

رسالهٔ عرفانی : در بارهٔ مقصود آفرینش ، نخستین آفریده، ترکیب روح وجسد ، ثواب وعقاب فرشته ، توفیق اختیار ، معراج ، وصیت مشایخ .

در آخر پراکنده‌های شعری از حل الرموز و گیسو دراز و عیانی و دیگران .

آغاز : بسمله . برمقتضی حضرت سلطانی جلالی ... کلمه‌ای چند از اقوال اصحاب ظاهر و تاویل برآن وجه که مسموع بود مکتوب گشته ... وصیت مشایخ کبار ... درآخر کتاب مسطوراست .

انجام : ظهور کند و اشارت ایشان بتوحید از آنجا ناشی گردد و السلام علی من اتبع الهدی .

۶۵۵۵ : ش ۹ دفتر ، ۱۹۷ پ - ۲۰۴ ر .

رسالهٔ عرفانیة : عبدالرزاق کاشانی .

آغاز : باسمک اللهم لاآله غیرك ... فهذه سوانح غیبیة و مواهب عینیة سنحت من موهبة الکمال علی مذاق الوقت والحال .

انجام : بعد هذه ان یلحق بموضع مستعیناً بالله علی اهل الحق والشهود .

۶۶۵۶ : ش ۲ دفتر ، عنوانها فصل فصل بی‌شماره ، نیمهٔ دوم اصطلاحات عرفا است، در ۲۰ ر - ۴۸ ر، همان خط شمارهٔ پیش درج ۱۳۰۱/۲ از محمدعلی کرمانشاهی .

رسالهٔ عرفانیة : عبدالرزاق کاشانی .

آغاز : الحمدلله الذی حقق الحقایق بنور ذاته و جعلها مظاهر حسن صفاته .

انجام : تعلق النفس کالنطفة . هذاماحضرنافی الحال والله اعلم والیه المرجع والمآب .

۶۵۵۶ : ش ۴ دفتر ، ۶۸ پ - ۸۱ پ ، همان خط و همان تاریخ ، سپس فوائدی از همو:

۱ - آیهٔ امانت .

۲ - مناسک حج .

۳ - اشعاری در مدح امیر ع ، عربی،

۴ - تفسیر خبرهایی به عربی و فارسی .

۵- نفی و اثبات بفارسی ، ۸۱- ۱۰۸ .

رسالة عرفانية : زین العابدین بن محمد حسین کرمانی، درعرفان شیخی، بزبان عربی.

۶۵۵۷ : ش۲ دفتر ، نسخ ۱٤ ذح ۱۲۹۱ق، با صفحه شمار.

رسالهٔ عرفانی : محمدعلی بن محمد بهبهانی ، پاسخ پرسشهایی است که ازاو کرده‌اند .

آغاز : بسمله . حمدله . . .سئوال در معنی قول رسول خدای حسین منی وانامن حسین .

انجام : بقوة وکن من الشاکرین .

۶۵۵۸ : ش۲ دفتر، نسخ محمد رضای شیرازی در ۲۰ رجب ۱۲۵۸ق، ۳۵پ- ٤۰ ر، سپس چند خبر شیعی عربی عرفانی است تا گ ٤۲ .

رسالة عرفانية : بعربی در سیر و سلوك ، شاید از میرزا ابوالقاسم قمی م ۱۲۳۱ .

آغاز : قال الشیخ ادام الله ظله ان طریق الحق و نهج الصدق فی الریاضة هو ما سنه ائمة الهدی .

انجام: وخشی عواقب الردی ورحمة الله وبرکاته .

۶۷۱۱ : ش۲ دفتر ، ۷۹پ - ۸۰پ ، در پایان انشایی است که برای میرزا ابوالقاسم قمی در ۱۲۳۱ق ساخته شده‌است.

رسالهٔ عرفانی :

۷۵۴۴ : ش۱ دفتر ، ۱-۳۳ ، بخط نستعلیق ج ۱۲۳٤/۱ بامهر چهارگوشه و آراسته ازیک شاهزاده ،۱ر- ۳۳ .

آغاز افتاده : صلوات ختم رسالت رساند ، و خوشا رندی که جام ارادت در خمخانهٔ حسن فراست .

انجام :

هرگاه که اعتبار نیکی و بدی خیزد زمیان مسجدومیخانه یکی است

تم ... ختم شد این کتاب حقیر عباسخان قاجار ولد میرزا علیخان در آذربایجان در کنار شهر میان دوآب ، کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۷۳ گ ۱۵ × ۲۰/۵ - ۱۳س ۹ × ۱۳/۵ .

رسالهٔ عرفانی .

آغاز : شکر و سپاس بی قیاس شایستهٔ معبودی است که یگانه صفت اوست .

انجام : ودروی حس و حرکت نماند .

۷۵۴۴: ش ۳ دفتر، ۴۲ پ - ۷۰ پ، بخط نستعلیق عباسخان قاجار در روز دوشنبه ۱۵ ج ۲/ ۱۲۴۳ درشهر مرحمت‌آباد مراقه (؟) آزربایجان (؟) با مهراو «یا عباسعلی» .

الرسالة العلیة فی الاحادیث النبویة : ملاحسین واعظ کاشفی م ۹۱۰ ق، دارای هشت اصل است که هریک پنج وصل دارد و درهریک حدیثی شرح‌شده وروی‌هم چهل حدیث است، بنام شیخ عبدالله نقشبندی نگاشته و به شمس‌الدین ابوالمعالی علی المختار النسابة العبیدلی نیز اهداء شده‌است (ذریعه ۱۱: ۲۱۱ - فهرست دانشگاه ۳: ۱۳۳۱) .

آغاز : الحمدلله الذی زین سماء شرف السیادة بانوار آثار سنن السید السند الامین . . . امابعد بفحوای این حدیث شریف معتبر.

انجام : در فهرست دانشگاه (۵ : ۱۳۲۸) یادشده است (فهرست مجلس ش ۲۸ (۲ : ۱۳)

۵۳۸۵ : نسخ سدهٔ ۱۱، عربیهای زیرخط شنگرف، آغاز نسخه افتاده وانجام برابرنسخهٔ دانشگاه است ، کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۱۰۴ گ ۲۳ × ۱۴، ۲۰ س ۱۶/۵ × ۹ .

۷۵۳۷: بخط نستعلیق محمدعلی کرمانشاهی در آغاز سدهٔ ۱۴ از روی نسخهٔ ۱۰۱۸، عنوان و نشان شنگرف ، تا ۱۸۷ ر، پس از این شعرها ایست و دو لمعه در سرگذشت چهارده معصوم وخبرطاوس یمانی و نامهای چهارده معصوم و نماز شب و بندی از لطایف کاشی بهمین خط ، کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج فرسوده ، ۲۰۱ گ ۱۳ × ۱۹- ۱۵ س ۵/۵ × ۱۲/۵

رسالهٔ عملیه.

۶۳۲۸ : ش ۳ دفتر، ۱۰۵ پ - ۱۲۹ پ ، پیش از آن رسالهٔ عملی از مقدس اردبیلی هست . از فصل ۵ غسل جنابت تا فصل ۱۰ باب دوم مقدمات نماز در ۷ فصل وباب ۳ مقارنات که ۱۵ فصل دارد .

آغاز : وکمترین اوطلا و مسح است.

انجام : رکوع را فراموش (افتاده)

عنوانها شنگرف ، در گ ۱۳۱ یک رباعی در اصطلاحات غلیان هست .

رسالهٔ عملیه : در احکام شرعی و فروع دین، بگواهی شیخ بهائی درهمین نسخه از مقدس اردبیلی است.

۶۳۲۸ : ش ۲ دفتر، ۷۶ پ - ۱۰۴ پ، نستعلیق حق‌وردی ابوعلی در ۲۰ ج ۱/ ۱۰۱۲ ق در دارالسلطنه حیدرآباد تلکانه.

الرسالة العملية : رسالهٔ فتوائی است از شیخ علی فرزند شیخ جعفر کاشف‌الغطاء نجفی:

مطلب یکم در اصول.

مطلب دوم رساله در تقلید.

مطلب سوم آن فروع دین است.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی اسس قواعدالاحکام ورفع دعائم الاسلام.

انجام: بعد کل فریضة بقوله سبحان‌الله ... اوبعده.

۶۹۸۱: نسخ محمدرضا پسر اکبر گلپایگانی در ع ۱۲۴۸/۲، عنوانها شنگرف، کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی یک‌لا، ۸۳ گ ۱۰ × ۱۵-۱۵ س ۶ × ۱۰/۵.

۸۱۸۳ : نسخ یکشنبه ۱۲ ذی‌قعدهٔ ۱۲۴۴، عنوان شنگرف، درهامش هفت برگ پرسش وپاسخ فارسی است.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۱۰/۵ × ۱۵ - ۱۱ س ۵/۵ × ۱۱.

رسالهٔ عملیه : طبق فتوای شیخ مرتضی انصاری م ۱۲۸۱، بانشاء و نگارش علی پسر محمد علی شوشتری، در آن یک مقدمه و سه مقصد ویک خاتمه‌است.

شیخ مرتضی انصاری در آغاز کتاب آنرا تأیید کرده و تصدیق نموده که مطابق فتواهای من است.

۵۹۸۲ : نسخ محمدحسن پسر محمد باقر طباطبایی تبریزی در تهران در ۱۲۷۳ ق، عنوانها شنگرف، کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۳۳ گ ۱۰/۵ × ۱۷ - ۱۸ س ۷ × ۱۳.

رسالهٔ عملیه : رسالهٔ فتوایی است و دانسته نشد از کدام فقیه است.

۵۹۶۸ : از مبطلات وضوء تا اجزاء منسیهٔ نماز را دارد، آغاز و پایان افتاده، نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان و نشان شنگرف، کاغذ فرنگی - جلد مقوایی زرد عطف تیماج سرخ، ۹۸ گ ۱۰ × ۲۰/۵ - ۲۰ س ۹/۵ × ۱۵.

الرسالة الفخرية فی معرفة النية : از فخرالمحققین محمد حلی است که بخواهش فخرالدین حیدربن شرف‌الدین علی بیهقی در سه فصل نگاشته و آن بچاپ رسیده است .

(سپه ۱: ۴۲۱ - ذریعه ۱۱ : ۲۲۰)

۲۶۰۰ : ش ۲ دفتر، ۸۰پ - ۸۶ر، سپه ۱: ۴۲۲ .

رسالة فلسفية : در این رسالهٔ فلسفی مسائلی آمده که دانشمندان یونانی و اسلامی درآنها دعوی کشف کرده‌اند .

آغاز : بسمله . نریدان تذکر بعض المقاصد التی ادعی الفلاسفة الیونانیون والاسلامیون فیها الکشف والعیان .

انجام : ولاسیما فی کتابه المسمی بالشواهد بقوله حکمة عرشیة فهو من الهاماته العرشیة والحمدلله اولاً و آخراً .

۱۶۴۳ : ش ۲ دفتر ، ۲۴پ - ۳۰ر ، نستعلیق همان نویسندهٔ ش ۱ است ، پس ازاین سفید است .

رسالة فلسفية : این رساله از مسعودبن حسن شروانی است و بروش کلامی و منطقی و فلسفی و حکمی .

آغاز : بسمله . ان انفع کلام ینطق به الانسان حمد واجب الوجود ذی الاحسان .

انجام: و بعضها عدماً . هذا آخرما اردنا ایرادها فی هذه الرسالة والحمدلله علی التوفیق للاتمام والصلاة علی رسوله محمد و آله وصحبه الکرام" .

۱۱۷۲ : ش ۲ دفتر، ص ۲۷۴-۲۷۶، نستعلیق بی نقطهٔ محمدبن عنایت‌الله در مشهد رضا (طوس) در ۱۸ رمضان ۹۶۲، درپایان یک برگ سفید است .

رسالة فلسفية : از ملاصدرای شیرازی ، ۱۰۵۷ .

آغاز ، بسمله . ومنه الهدایة فی البدو والنهایة والتقدیس و الثناء لله . . . و بعد فیقول . . . محمدبن ابراهیم المشتهر بصدرالدین الشرازی ان فی الانسان شیئاً ملکوتیا .

انجام: وان سعیه سوفی یری .

۶۳۲۹ : ش ۳ دفتر ، ۲۱۰ر - ۲۱۴ر ، در پایان فصلی در مزاج هست که گویا از او باشد (تا گ ۲۱۵) .

رسالة فلسفية : ملاصدرا شیرازی م ۱۰۵۰ .

آغاز : بسمله و به نستعین الحمد لواهب النور والعقل . . قدسالنی بعض الاخوان .

... عن لمیة اختصاص المنطقة بموضع معین من الفلک .

انجام : قد جئتک من سبابنبا بعض والحمدلله ... اجمعین .

۶۳۱۹ : ش ٤ دفتر ، ۲۱۵ر - ۲۱۷ر ، سپس پراکنده‌های فلسفی است که گویا از همو باشد .

۶۳۲۰ : ش ۲ دفتر ، ۱۶۹ر - خط محمد معصوم حسینی رضوی در آخر ع ۱۰۵۹/۱ ، ۲۳ س ۷ × ۱۷ .

رسالة فلسفية : رساله‌ایست بفارسی از آقا علی مدرس که کاتب در نسخهٔ زیر او را به «دام ظله» دعا کرده است .

آغاز : بسمله . چون حصول مراتب سلوك و درجات سالکین . . . . متوقف بارشاد مرشدین است .

انجام : والشیء یعرف عند تعبیر .

٦٤٥٩ : ش ۳ دفتر ، ۱۹۰ پ - ۱۹۹ پ ، نستعلیق محمدعلی کرمانشاهی در ۱۲۹۷ .

رسالة فلسفية : دوبندیست در فلسفه شاید از میرزا ابوالحسن جلوه باشد : نخست دو حیثیت عقل ، دوم تشارك حد و برهان .

آغاز : بسمله . اعلم ان الجهتین والحیثیتین اللتین اثبت الحکماء فی العقل حیثیتان واقعیتان وهما الجود (؟) وحده وهوالماهیة .

انجام : تابعة له قلیلة الرتبة بالنسبة الیه .

۶۳۳۲ : ش ۳ دفتر ، ٦٤ پ - ۷۷ پ ، از همان نویسندهٔ شماره‌های دیگر این دفتر .

رسالة فلسفية : از ملاصدرا شیرازی ، م ۱۰۵۰ .

آغاز : بسمله مجریها و مرسیها و منه بدوها والیه منتهاها استعین بقوة الله ... و بعد فیقول ... محمدبن ابراهیم المعروف بصدرالدین القواسی ... اسمعو اخوانی .

انجام : ولایمسنا فیها لغوب .

۶۳۱۹ : ش ۲ دفتر ، ۲۰۵ر - ۲۱۰ پ .

رسالة فلسفية : در این رساله از قضاو قدر ووجود بروش عرفانی و فلسفی بحث شده‌است .

آغاز : بسمله . حمدله . والصلاة علی من قام به اصول عرفان المسلمین .

انجام : من اهل الحق هم صدق الصداق .

۸۸۱۳ : ش ۲ دفتر ، ۹٦ پ - ۱۱۷ پ ، پس از این پراکنده‌ها است .

الرسالة القدسية بادلتها البرهانية : امام محمد غزالی ، در چهار رکن هریک ده اصل است :

رکن ۱ ذات .

رکن ۲ صفات.
رکن ۳ افعال .
رکن ٤ سمعیات(معاد).
(چلبی۱: ۵٦۰ - معجم المطبوعات ص ۱٤۱۲).
آغاز : بسمله. الحمدلله الذی میز اصابة السنة بانوارالقین و آثرد رهط الحق بالهدایة الی دعائم الدین.
انجام : و یهدینا الی للحق و تحقیقه بمنه وسعة لطفه والحمدلله مستحق الحمد . . . . واصحابه اجمعین.

۲۸۴۴ : ش۱۰ دفتر، ۴۰۳پ - ۴۱۷ر، بخط نستعلیق مانندش ۹.

رسالة کلامیة : طبق اصول شیعی است.
آغاز: بسمله. الحمدلله الذی جعلنا من المتکلمین بولایة امیرالمؤمنین ... بایددانست که احب اشیاء در نزد خداوند ایمان و اقراربتوحید اوجل شانه است.
انجام: شاید که یکی دوست بیاید بضیافت، اللهم اجعلنامن جندك ... وآله الطاهرین.

۶۴۵۲ : نستعلیق محمد باقر قزوینی در٤شنبه ۲۸ رجب ۱۲۸۱ ، کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج سرخ ضربی ، ٤۸ گ ۱۷×۲۱ - ۱۳س ۱۰×۱۵/۵.

رسالة کلامیة : ابوعلی بن عبدالله سراغی ، دروجوب شناختن امام و میگوید :
«این که در سراغه باهم نشستیم ودراین باره باهم سخن گفتیم و بجایی نرسید من این رساله را نوشتم » در یک مقدمه و یک باب ویک خاتمه .
آغاز: بسمله. توافق لنا فی بعض الایام صحبة العلماء .
انجام : ولنختم الرسالة بحسن الخاتمة قد فرغ من تألیفه وتحریره... ابن عبدالله ابوعلی المراغی فی ۱۲ شهر شوال من شهور ثلث سبعین بعدالمائة والالف من الهجرة النبویة علیه و آله الاف الثناء والتحیة فی بلدة ارومج .

۶۴۵۴ : ش۱ دفتر، ۱پ -۲پ ، نسخ چلیپا، صفحه ها در جدول شنگرف ولاجورد .
مالک : جعفربن علی بن امین الوزارة در۱۳۰۲ ق.
کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه یی ضربی، ۳۵ گ ۱٤×۲۵و۱۲س ۸/۵×۱۶.

رسالة کلامیة : در اثبات عصمت امام، دران ازدلایلی که رازی دراربعین برای عصمت پیغمبران آورده است استفاده شد است .
مؤلف ابوعلی بن عبدالله سراغی که درپسین روزچهارشنبه پایان شعبان ۱۲۶۸ ساخته است.

آغاز : بسمله . الحمدلله رب العالمین ... امابعد فهذه حجج قاطعة و براهین ساطعة .

انجام : جزائهما بالنبی والوصی ... الطاهرین المعصومین .

۶۴۵۴ : ش ۲ دفتر ، ۳ر - ۳۵ر، بخط نسخ ابوعلی مراغی مؤلف رساله در روز چهارشنبه پایان شعبان ۱۱۶۷ ، ۱۲ س ۸/۵ × ۱۶ .

رسالة کلامیة : در این رساله از نبوت و امامت و معاد گفتگوشده ، بعربی وفارسی است .

۲۷۹۹ : ش ۲۰ دفتر ، ص ۱۴۹-۱۵۴، پس ازاین درش ۲۱ همین ، دفتر ص ۱۵۴-۱۵۹ شرح شعری است از سهروردی و مطالب پراکندهٔ عرفانی و سخنانی هم ازحلاج دراین بخش آمده است ، از ۱۴۴ تا اینجا بخط نستعلیق محمد داوداست در ۱۰۷۴ .

رساله‌های حسائی: شیخ احمدبن زین الدین احسائی م ۱۲۴۱ ، چندین رساله دراین کتابخانه ازاوهست و ماهمه را در یک‌جا جمع کرده در زیر میشناسانیم .

(۱) اصول الدین : در یک مقدمه و پنج باب ویک خاتمه .

۲۷۶۵ : ش ۱۰ دفتر، ۱۳۰پ - ۱۴۳ر، نسخ محرم ۱۲۵۱ مانند شماره های پیش .

(۲) بسیط الحقیقة کل الاشیاء : در شرح این جملهٔ معروف.

۲۷۸۴ : ش ۲ دفتر ، گ ۹پ - ۱۱پ .

(۳) تجسم شیطان : در پاسخ بسیدی در بارهٔ تجسم شیطان درخواب بصورت پیاسبران تألیف کرده است .

۲۷۸۴ : ش ۹ دفتر، گ ۳۵پ - ۳۷ر، بخط محمدرضای نجف آبادی اصفهانی در ۳ ذیقعدهٔ ۱۲۶۶ .

(۴) تجوید .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی نزل الفرقان علی عبده تنزیلا ... امابعد فیقول ... احمدبن زین الدین احسائی هذه عجالة فی بعض اسرار التجوید ... وارتبها علی فصول ستة و خاتمة .

انجام : السنة التاسعة والتسعین بعد المائه والالف .

۲۵۵۰ : ش ۲ دفتر ، نسخ محمدبن نوری نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر در ۱۲۳۸، ۷۷پ - ۸۰پ .

(۵) پاسخ دومسأله :

۱ - تفسیر آیهٔ «اهدنا» .

۲ - ایمان فرعون ، تألیف ج۲/۱۲۲۳ .

۲۷۸۴ : ش۱۷ دفتر ، گ۱۰۹پ - ۱۱۴پ .

(۶) تفسیر«ایاك نعبدو ایاك نستعین» که درع ۲/۱۲۲۴ تألیف‌شده‌است .

آغاز : بسمله. حمدله . امابعد فیقول ... احمد . . . انه قدارسل الی بعض‌اخوانی المخلصین ... بمسئلتین .

۱- در «ایاك نعبد» مخاطب کیست .

۲- « یاك‌نعبد» بی‌قصد مخاطب باطل یاصحیح است .

انجام : الی‌حیاة القیظة فافهم .

۱۲۲۳ : ش۲ دفتر، ص۴-۶ ، بهمان‌خط شمارهٔ۱ ، درحاشیه ۵و۶ بندی‌است‌دربارهٔ علم از همو و« تفسیرآیهٔ‌نور» و «تفسیر قل‌الله اوادعواالرحمان» .

۲۷۸۴ : ش۷ دفتر ، گ۲۷پ - ۲۹پ ، بخط محمدرضا .

(۷) تفسیر سورة‌التوحید، پاسخ به سیدمحمد در بارهٔ تفسیر سورهٔ توحید وآیهٔ نور و دربارهٔ نبوت .

۲۷۸۴ : ش۱۱ دفتر ، گ۴۱پ - ۴۹پ .

(۸) تفسیر «وماکنت بجانب‌الغربی » در پاسخ پرسش محمدعلی‌بن سید محمد دربارهٔ آیهٔ «و«ماکنت‌بجانب‌الغربی اذنادینا» میباشد .

۲۷۸۴ : ش۴ دفتر ، گ۱۷پ - ۱۹پ .

(۹) جواب سئوال‌یا پاسخ پرسشهای احمدبن صالح بن طوق .

۳۷۶۵ : ش۴ دفتر، گ ۱۴-۴۷پ ، بهمان خط و تاریخ .

(۱۰) جواب سئوال شیخ احمدبن صالح بن طوق بحرانی‌است .

۲۷۸۴ : ش۱۲ دفتر ، گ۵۰پ - ۸۳ر ، نوشته شدهٔ‌از روی خط شیخ‌احسائی .

(۱۱) جواب سئوال شیخ احمدبن صالح بن طوق بحرانی.

۲۷۸۴ : ش۱۳ دفتر، گ۸۴پ - ۸۸پ .

(۱۲) جواب سئوال شیخ احمدبن صالح بن طوق بحرانی ، تألیف ۱۲۲۳ در کاشان .

۲۷۸۴ : ش۱۴ دفتر، گ۸۹پ - ۹۴ر .

(۱۳) جواب سؤال شیخ احمدبن صالح بن طوق در ده مسأله ، تألیف آدینه ۱۸ ذی‌حجهٔ۱۲۳۱ .

۲۷۸۴ : ش۲۰دفتر، گ۱۱۹پ - ۱۱۹ر، بخط همان محمدرضا در ۱۲۶۶.

(۱٤) جواب سؤال یا پاسخ به‌پرسشهای اصفهان، تألیف‌ج۱/۱۲۲۳ .

۲۷۸۴ : ش۱٦دفتر، گ۱۰۱پ - ۱۰۸ر .

(۱۵) جواب سئوال یا پاسخ بپرسش میرزا جعفر نواب ، در یزد در ۷شوال ۱۲۲۲ تألیف شده .

۲۷٦۵ : ش٦دفتر، ۵۰ر - ۵۳پ ، نسخ مانند دیگرشماره‌های دفتر.

۲۷۸٦ : ش۳دفتر، گ۱۲پ - ۱٦پ ، خط محمدرضا .

(۱٦) جواب سؤال یا پاسخ پرسش سید حسن خراسانی که در رجب ۱۲۳۹ نگاشته است.

۲۷٦۵ : ش۱۷دفتر، ۱۷٤ر - ۱۷۷پ .

(۱۷) جواب سؤال‌یا پاسخ پرسش عبد علی‌بن علی توبلی .

۲۷٦۵ : ش۲۰دفتر، ۱۹٦پ - ۲٤۲پ ، نسخه ناقص‌است.

(۱۸) جواب و سؤال یا پاسخ پرسش ملاعلی‌بن میرزاخان گیلانی‌است .

۲۷٦۵ : ش۸دفتر، ۷۱پ - ۱۲۸ر، نسخ مانند شماره‌های پیش، برگ ۹۷ سفید مانده وپایان‌ناقص‌است .

(۱۹) جواب و سئوال یا پاسخ سه پرسش شیخ کاظم‌بن علی‌نقی سمنانی .

۲۷٦۵ : ش۱٤دفتر، ۱٦۰پ - ۱٦۲ر .

(۲۰) جواب سؤال پاسخ بشیخ کاظم‌بن علی‌نقی سمنانی.

۲۷۸۴ : ش٦دفتر، گ۲٤پ - ۲٦ر .

(۲۱) جواب سؤال یا پاسخ بپرسشهای سید مال‌الله .

۲۷٦۵ : ش۱۹دفتر، ۱۹۵پ - ۱۹٦پ .

(۲۲) جواب سؤال‌یا پاسخ بسیدمحمد دربارهٔ ریاضت.

آغاز: بسمله. حمدله . امابعد فیقول احمد . . . انه قدارسل الی... السید محمد بمسائل .

انجام : خشی عواقب‌الردی و رحمةالله و برکاته وصلی‌الله علی‌محمد وآله..الابرار.

۱۲۲۳ : ش٤دفتر، ص۳۱ - ۳٤ ، بهمان خط شماره‌های پیش.

(۲۳) جواب سؤال یاپاسخ بپرسش سید محمد .

۲۷۶۵ : ش۱۶ دفتر، ۱٤٦پ - ۱۷۳پ ، بی‌تاریخ بهمان خط دیگرشماره‌ها .

(۲٤) جواب سؤال یاپاسخ بپرسش سید محمد .

۲۷۵٦ : ش۱۸ دفتر ، ۱۷۹ر - ۱۹۳پ .

(۲۵) جواب سؤال یاپاسخ بمحمدبن عبد علی‌بن عبدالجبار در چند مسأله ، تألیف پایان محرم ۱۲۱٤ .

۲۷۸۴ : ش۲۱ دفتر ، گ۱۳۰پ - ۱۳۵پ ، بخط همان محمدرضا در۲ ذی‌حجه ۱۲٦٦ ، ازبرگ۱۳۷ر تا۱٤۱ ، اخبار و کلمات قصارعرفانی‌است .

(۲٦) جواب سؤال ، در پاسخ پرسشهای آخوند ملا مصطفی تألیف کرده‌است .

۲۷٦۵ : ش۵ دفتر، ٤۸ر - ۵۰ر، بهمان‌خط نسخ و تاریخ دیگرشماره ها .

(۲۷) حدوث‌السماء : در پاسخ شیخ علی‌بن صالح در بارهٔ حدوث آسمان، در ۲۹ صفر ۱۲۲۰ تألیف کرده .

۲۷۸۴ : ش۵ دفتر ، گ۲۰پ - ۲۳پ ، بخط محمدرضا .

(۲۸) الحشر (رسالةفی-) .

٦۵۵۸ : ش٤ دفتر، ۷۳پ - ۹۸ر، ۱۵س ۶/۵×۱۲ .

(۲۹) الرجعة ، رساله‌ای‌در رجعت‌است

آغاز : ما یقول شیخنافی‌الرجعةالمعلوم ثبوتها ضرورة من‌السنة ... اقول اعلم‌ان‌ثبوت الرجعة ممالاشک فیه عقلاونقلا .

انجام : نسی الحجة فاتته المحجة والحمدلله حق حمده .

۱۲۲۱ : ش‌دفتر٦ ، ۳۷ - ۳۸ .

(۳۰) رسالة عرفانیة : مستخرج از قرآن .

۲۷٦۵ : ش۹دفتر ، ۱۲۸ - ۱۲۹ ، نستعلیق .

(۳۱) شرح ابیات فی‌الکیمیاء: از راه عرفانی .

آغاز : بسمله . حمدله ... امابعد فقد وردمن ... شیخ علی‌بن عبدالله‌بن فارس ... ابیات بشیر فی‌ظاهرها الی ظاهرالصناعة .

انجام : وکتب هذه‌الکلمات ... احمدبن زین‌الدین .. فی ربیع‌المولود ۱۲۰۷ .

۲۷٦۵: ش۱ دفتر، ۱ر - ۵پ ، نسخ ۲۵ محرم ۱۲۵۱ ، کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲٤۵ گ ۱۵×۲۱ - ۲۰س ۹×۱۵ .

(۳۲) شرح رسالةفی‌الکیمیاء .

متن پس از قال ، شرح پس از اقول .

آغاز : بسمله . حمدله .. امابعد فیقول احمدبن زین الدین .. فی کشف بعض اشارات علی بن عبدالله بن فارس .

انجام : تم فی یوم السابع شوال ۱۲۰۸ والحمدلله .

۲۷۶۵ : ش ۲ دفتر ، ۵ پ - ۱۱ پ، نسخ محمدجعفربن ملافتاح در ۲۷ محرم ۱۲۵۱ .

(۳۳) شرح القضاء والقدر : قضاوقدر میرسید شریف را بخواهش شیخ عبدالله ابوریدن تألیف کرده است .

۲۷۶۵ ؛ ش ۱۳ دفتر ، ۱۵۰ پ - ۱۵۹ ر ، ناقص است .

(۳٤) الصومیة (الرسالة -) .

آغاز : بسمله . حمدله . . امابعدفیقول . . زین الدین احسائی انه قدامر من یجب علی طاعته محمدعلی الشاهزاده . . و رتبتها علی مقدمة و مطلب .

انجام ؛ وهذا ما اردنا ایراده فی هذه الرسالة من احکام الصوم والحمدلله رب العالمین وصلی الله علی . . .

۲۵۵۰ : ش ۳ دفتر ، ۸۱ ر ۱۰۷ پ ، بخط خود او درسه شنبه ۵ رجب ۱۲۳۸ .

(۳۵) عصمة الامام ، پاسخ بشریف بن جار دربارهٔ عصمت امام .

۲۷۸۴ : ش ۱۹ دفتر ، گ ۱۱۷ پ - ۱۱۸ پ .

(۳٦) العصمة والرجعة (رسالة فی -) برای محمد علی میرزا، دریک مقدمه و چندفصل و یک خاتمه ساخته است .

آغاز ؛ بسمله . الحمدلله علی جزیل النعم والالاء وجمیل الفضل والافضال . . فیقول احمد

انجام : مما لااشکال فیه والحمدلله رب العالمین وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین .

۱۹۲۷ : نسخ ملامحمد حسین گلپایگانی در ۱۲۳۸ ، کاغذ فرنگی - جله تیماج زرد ضربی مقوایی ، ۱٤۰ گ ۱٤ × ۲۱ - ۲۱ س ۸/۵ × ۱٦ .

(۳۷) عقل ونفس و روح ، در پاسخ سیدی دربارهٔ عقل ونفس وروح ، درصفر ۱۲۲٤ تألیف کرده است .

۲۷۸٤ ش ۸ دفتر، گ ۳۰ پ - ۳٤ ر، بخط محمدرضا .

(۳۸) العقل والنفس والروح ، در پاسخ پرسش راجع به آنهااست .

۲۷۶۵ ش۱۲ دفتر، ۱٤٦پ - ۱۵۰ر.

(۳۹) العلم، همان رسالهٔ علم که در جوامع الکلم چاپ تبریز(ص ۱۱۵ - ۱۱٦) دیده میشود.

۱۲۲۳ : ش۱ دفتر، ص۱-۳، بخط نسخ محمدعلی بن اسماعیل گیلانی لاهیجانی در۱۹ع ۱۲۳۹/۱، تاریخ آخرین رساله این دفتر، درص۳ سؤال و جوابی در بارهٔ لیلة القدر از خود احسائی و درص٤ پاسخی در بارهٔ تولد حوا از دندهٔ چپ آدم دیده میشود.

کاغذ فرنگی- جلد تیماج زرد ضربی زرکوب، ۱۵۳ گ ۱٤ × ۲۰/۵ - ۲۵ س۸ × ۱۳/۵

۲۷۸۴ : ش۱۸ دفتر، گ۱۱۵پ - ۱۱٦.

(٤۰) فوائد.

آغاز: حمدله... اما بعد فیقول ... الاحسائی ان جناب .. الاخوند ملا شهدبن ... حسینعلی الشبستری ... قدالتمس ...

انجام : وجواب لو محذوف ای لبذلته.

٦۵۲۲: ش۱ دفتر، ۲ر - ۱۰۲پ، کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی یک لا، ۱۷۰ گ ۱۷ × ۲۲-۲۱ س ۱۲ × ۱٦.

(٤۱) القصیدة : قصیده ایست در بارهٔ حضرت حجت که شیخ احمد از پدرش روایت کرده که در خواب دیده است.

۲۷۸۴ : ش۲۲ دفتر، گ۱٤۲ر - ۱٤۲پ.

(٤۲) المراتب الثلاث للوجود:

۲۷۸۴ : ش۱۵ دفتر، گ۹۵پ - ۱۰۰ر، نوشتهٔ از روی خط احسائی.

(٤۳) المعاد : در پاسخ بپرسش فتحعلیشاه در بارهٔ معاد که در رمضان ۱۲۲۳ تألیف کرده است.

۲۷۸۴ : ش۱ دفتر، گ۱-۸، برگشمار جداگانه دارد.

۲۷۸۴ : نسخ محمدرضا بن عبدالغفار بن عبدالرزاق نجف آبادی اصفهانی در ۱۲٦٦، عنوان و نشان شنگرف، در۲پ - ۹ر فهرست رساله های دفتر است و هشت برگ در آغاز سفید است.

کاغذ فرنگی رنگارنگ - جلد تیماج حنایی مقوایی، ۱۶۵ گ ۱۶×۲۷ - ۲۳س ۹ × ۱۸ .

(٤٤) النوم، در پاسخ پرسش از خواب، تألیف چهارشنبه ۱۹صفر ۱۲۲٤.

۲۷۸۴ : ش۱۰دفتر، گ ۳۸پ - ٤۰پ .

(٤٥) جواب سؤال، دراینکه محمدو آل محمدوجود مطلق یامقید هستند، این رساله در ۲۹شعبان ۱۲۲۵ تألیف‌شده است .

آغاز: بسمله. حمدله. امابعد فیقول... احمدبن زین‌الدین... ان محمد وآله... هل هم من الوجود المطلق ام المقید .

۲۷٦۵: ش۳دفتر، گ۱۲پ - ۱٤ر. بهمان نسخ ۱۲۵۱.

(٤٦) جواب‌سؤال یا پاسخ پرسش برخی‌ازطلاب‌در اثبات امور اعتباری، ساختهٔ‌در کربلا وتألیف آنهم ناتمام‌مانده است .

۲۷٦۵ : ش۷دفتر، ۵۳پ - ۷۱پ، نوشتهٔ در کربلادر۱۲۵۱، درگ ٦۳افتادگی‌دارد

(٤۷) جواب سؤال، در پاسخ اعتراض راجع بجسم انسان، درآخرج ۱/ ۱۲۳۲ تألیف کرده است .

۲۷٦۵ : ش۱۱دفتر، ۱٤۳ر - ۱٤۵پ، نسخ پنجشنبه ۲٤محرم۱۲۵۱درصحن کربلا.

(٤۸) جواب سئوال، پاسخ پرسشهایی عرفانی و تفسیری‌است .

۲۷٦۵: ش۱۵دفتر، ۱٦۲پ - ۱٦٤پ، خط‌مانند دیگر شماره‌ها است .

رساله‌های احسائی، شیخ علی‌نقی‌بن‌شیخ احمد احسائی هم چند رساله دارد که دراینجا می شناسانیم :

۱ - معادالاجسام که رای پدر خودرا تفسیر کرده است .

درساعت ٦شب ۱۷ج۲/ ۱۲٤۲ درکرمانشاه پس‌از گذشتن ششماه و۲٤ روز ازمرگ پدرخودساخته‌است، خوداحسائی در۲۲ذق۱۲٤۱ درگذشته‌است.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی خلق الانسان من صلصلال .

انجام: فاخفی امره عن اعداءالدین والحمدلله رب العالمین .

۱۲۱٤ : ش دفتر٦، ۷٦ر - ۱۰۸پ .

۷۵۵۳ : ش۸دفتر، ۱۳۱ر - ۱٤۷پ، بخط مؤلف.

۷۵۵۳ : ش۹دفتر، ۱۲۸ر - ۲۳۹پ، بخط شاگرد مؤلف،

این دونسخه دریک دفتر مکرر آمده و در این یکی بخط همان شاگرد از گفتهٔ مؤلف آمده که:

پدرم« دردیه«هدیه» نرسیده به مدینه درگذشته ودر بقیع زیر میزاب پشت حایط بخاك سپرده شد » این بند بخط آن شاگرد و در برگی جدالای نسخه گذارده شده است.

۲- مختصرالرسالة الحیدریة ، شیخ علی نقی پسر شیخ احمد احسائی رسالهٔ حیدریهٔ پدر خودرا در آن مختصر نموده است.

آغاز: بسمله. الحمدلله المستحق للعبادة من خلقه اجمعین ... امابعد فهذا خلاصة مختصرالرسالة الموسومة بالحیدریة تصنیف والدی... احمد بن زین الدین الاحسائی و... وهی مرتبة علی اربعة ابواب .

انجام : والله سبحانه اعلم باحکامه والحمدلله علی التوفیق لاتمامه وصلی الله علی محمد وآله خیرخلقه .

۲۵۵۰ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۷۷پ ، بخط نستعلیق محمدنبی النوری المازندرانی در کرمانشاه در مدرسهٔ شاهزاده درپایان ج ۲ یا ۱ رجب ۱۲۳۸ .

کاغذ فرنگی- جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا ، ۱۵۶ گ ۱۵/۵ × ۲۰ - ۲۱ س ۹ × ۱۷

۳- تفسیر « قاب قوسین اوادنی» در تفسیرآیهٔ ۹ سورهٔ نجم که در ۱۲۲۶ در کرمانشاه ساخته است.

آغاز: بسمله . حمدله ... و بعدفیقول . . علی نقی بن احمدبن زین الدین الاحسائی.

انجام :.وقد وقع الفراغ منها فی طریق کرمانشاهان علی ید سؤلفها علی نقی . . . فی سنة ۱۲۲۶ .

۲۵۵۰ : ش ٤ دفتر، ۱۰۸-۱۱۰ ، بخط محمدنبی [بن] مرتضی نوری مازندرانی درنوروز آدینهٔ ۱۲۳۸ .

۷۵۵۳ : ش ۳ دفتر ، ۶۷ ر- ۷۲پ .

٤- جواب مسائل میرزا حسن بن میرزا محمد درشش مسأله کلامی شیعی اخباری و تفسیر اخبار شیعی.

آغاز: بسمله حمدله... بعد فیقول علی نقی بن احمد ... الهجری.

انجام : وقدوقع الفراغ یوم الثلاثاء العشرین من جمادی الاولی.

۲۵۵۰ : ش ۵ دفتر ، ۱۱۱پ - ۱۱۸پ ، بهمان خط نوری در ۱۲ رجب ۱۲۳۸ .

۵- جواب مسائل سیدحسین بن عبدالقاهر بحرانی، این سیدحسین از شیخ احمد پرسیده و شیخ احمد بشیخ علی‌نقی پسرش دستور داده تا پاسخ دهد. در بارهٔ دو داستان است :
۱- خضر . ۲- رجعت .

او در بیست و دوسالگی در ۱۲۱٤ در روستای « قدیم » بحرین این پاسخ را نوشته است .(نام مؤلف در مقدمه است، متن سؤال را دارد)

آغاز: بسمله. حمدله. الذی خلقهم بیده .

انجام: والحمدلله حق حمده و قد صنفها الشیخ علی‌بن الاجل الشیخ احمد. . وکان عمره حین تألیفها اثنین و عشرین سنة .

۲۵۵۰: ش ٦ دفتر ، ۱۱۸پ - ۱۲۲پ ، بخط همان نوری در ۱۳ رجب ۱۲۳۸ .

۷۵۵۳: ش ۱ دفتر ، ٤ ر - ۱۱پ ، همهٔ شماره‌ها بخط نسخ خود شیخ علی نقی احسائی است مگر برگهای ۲۱۷ - ۲۳۹ که بخط شاگرد اواست.

کاغذ فرنگی سفید- جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا ، ۲۳۹ گ ۱۵ × ۲۰/۵ - ۱۸س ۹/۵ × ۱٦ .

٦- شرح رسالهٔ یکی از صوفیان و ردآن .

آغاز : بسمله. حمدله. الذی جل عن التشاکل والتشابه . . . و بعد فیقول . . . علی نقی بن احمدبن زین الدین انه لماوقع بصری الفاتر . . . علی رسالة لبعض اهل التصوف ، . . بادرت فی شرح کلامه .

آغاز متن : بسمله. حمدالله بصفاته توحیده بذاته فهو الواحد لاعن توحید والمحمود قبل الحمد والتحمید .

انجام : بصیربالمبصرات وکلها راجعة (افتاده).

۲۵۵۰: ش دفتر، ۱۲۲ ر - ۱۵٤پ، بهمان خط شمارهٔ پیش.

۷- شرح شیخ علی نقی احسایی برسالهٔ توحید بروش عرفانی از عبدالکریم بن ابراهیم گیلانی. در یزد بسال ۱۲۲٤ این شرح را نوشته است.

۷۵۵۳: ش ۲ دفتر، ۱۲ ر - ٦۷ ر.

۸- رساله علم که علی‌نقی احسایی در پاسخ همدانیان در کرمانشاه بسال ۱۲۲۹ ساخته است .

۷۵۵۳ : ش ٤ دفتر، ۷۲پ - ۸۳پ .

۹ - پاسخ علی‌نقی احسایی در بارهٔ خبر «السعید سعید فی‌بطن‌امه» به میرزا محمد حسن بن میرزامحمد که ۱۲۳۲ داده‌است .

۷۵۵۳ : ش ٥ دفتر، ۸٤پ - ۹۷پ .

۱۰ - رسالهٔ علم‌خدا که علی‌نقی احسایی نوشته و درآن‌از رای پدر خودیاد کرده؛واز شرح خواجهٔطوسی‌بر رسالةالعلم کمال بحرانی بندی آورده ودر کرمانشاه بسال ۱۲۳۸ آن‌را ساخته است .

۷۵۵۳ : ش٦ دفتر، ۹۹پ - ۱۳۰پ ، نسخه بخط مؤلف است با تصحیح وبلاغ و مهر او .

۱۱، رساله در وحدت وجود که علی‌نقی احسایی‌در ۱۲صفر۱۲٤٦ساخته‌است.

۷۵۵۳ : ش۸دفتر، ۱٤۹پ - ۱۹۹پ، بخط‌مؤلف .

۷۵۵۳ : ش۱۰دفتر، ۲۳۹پ ، یک صفحهٔ آغاز این رساله‌است‌وبخط شاگرد مؤلف.

رساله‌های بهبهانی : ازآقا محمد باقر بهبهانی چندین رساله در اینجاسی‌شناسیم :

۱- الفوائدالعتیقة .

آغاز: بسمله. حمدله... حمداً لایقوی علی احصائه الاهو.. فانه لمابعدالعهد عن زمان‌الائمة .

انجام : ولایحصل‌الهدایة الا بارشاده تمت‌الفوائد علی‌ید مصنفها .

۹۰۷ : ش۱دفتر، ۱ - ۸٦ ، سپه۱: ۵۹۹،همه دفتربخط نسخ ملاباقر گلپایگانی‌است در۱۱ذی‌قعدهٔ ۱۲۵۲ .

کاغذ فرنگی - جلد روغنی سرخ میان ترنج با گل و بوته ، ۳۱۸ گ ۱۵ × ۲۱/۵ - ۱۹س ۷ × ۱۳ .

٦۲۲۹ : نستعلیق‌بی‌نام ازسدهٔ ۱۳، ٥٤ گ ۲۲س ، کاغذ فرنگی سفید - جلدتیماج مشکی مقوایی، ۲۱/۵ × ۱۵/۵ - ۱۵ × ۹/۵ .

٦۲۳۰ : ش۱دفتر، نسخ سدهٔ۱۳ ، ۱پ - ۷۰پ ، کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ، ۱٤٤ گ۱۵ × ۲۰ - ۹۱س ۹/۵ × ۱٤ .

۲- الفوائدالجدیدة .

۹۰۷ : ش۲دفتر، ٦۸ - ۱۲۹ ، سپه۱ : ۵۹۸ .

۳ - الاجتهاد والتقلیدوالاخبار (ذربعه۱: ۲٦۹) .

۹۰۷ : ش۳ دفتر، ۱۳۰ - ۱۴۹ ، نسخ شوال ۱۲۵۲ ، عنوان شنگرف یا مشکی زیر خط سرخ .

٤-اصالة الطهارة (ذریعه۲: ۱۱۷ - دانشگاه۵: ۱۷۷۷ سپه۱: ٤۲۰).

آغاز: الاصل طهارة الاشیاء و هو من المسلمات عند المجتهدین والاخباریین.

انجام: بل لابد من ثبوت الحکم بالادلة کیف کان.

۹۰۷ : ش٤ دفتر، ۱۹۵ روپ .

۲٤۸۷ : ش۲ دفتر، سپه۱: ٤۲۱ .

۵- الرد علی الاشاعرة فی الجبر (ذریعه ۱۰: ۱۸٤).

آغاز: الحمدلله رب العالمین ... هذه شبهة مشکلة و مغالطة مغلظة اوردها الاشاعرة علی المعتزلة والامامیة: تلجیء الی القول بالاضطرار والاخبار وینفی الاختیار .

انجام: نقول مجرد الاستبعاد لایضرنا علی ماعرفت . تم بالخیر .

۹۰۷ : ش۵ دفتر ، ۱۹۵پ - ۲۰۱پ .

۶- المجمع بین الاخبار، تعلیقه ایست بر معالم الاصول (ذریعه۵: ۱۳۵).

۹۰۷: ش۶ دفتر ، ۲۰۱پ - ۳۱۳پ ، تاریخ شوال ۱۲۵۲ .

۷- مقالة فی الاجماع .

آغاز: بسمله . حمدله اعلم. ان الرسول(ص) لما بعث للرسالة فبلغ ما انزل الله الیه فی مدة ثلاث و عشرین سنة .

انجام: وکذا حال الزائد عن القولین فی جمیع ماذکرت .تمت الرسالة .

۹۰۷ : ش۷ دفتر، ۱۲۳پ - ۲۲۹ ، بهمان خط شمارهٔ۶.

۸- الرد علی الاشاعرة فی الرؤیة (ذریعه ۱۰: ۱۸٤) .

آغاز: بسمله . حمدله. و بعد فیقول الاقل الاذل محمدباقر بن محمد اکمل هذه هو.

۹۰۷: ش۸ دفتر، ۲۲۹-۲۳۲ ، تاریخ شوال ۱۲۵۲ ، بهمان خط شمارهٔ ۷.

۹- جواز تقلید المیت (ذریعه٤: ۳۹۱) .

۹۰۷ : ش۹ دفتر: ۲۳۲پ - ۲۳۹ر، بهمان خط شمارهٔ۸.

۱۰- القیاس که گویا تعلیقه است بر معالم الاصول مانند ش۹۰۷/۶.

آغاز: بسمله . حمدله . و بعد فیقول محمدباقر بن محمد اکمل : قوله ره ، علی اصول مبتدعة اه ،الاصول المتداولة.

۹۰۷: ش ۱۰ دفتر، ۲۳۹ر - ۲۵۲پ .

۱۱- الاستصحاب (ذریعه ۲: ۲٤) .

آغاز : بسمله . حمدله . الاستصحاب عبارة عن الحکم باستمرار امر کان .

۹۰۷: ش ۱۱ دفتر، ۲۵۲پ - ۲۵۹ر.

۱۲- اصل البرائه (ذریعه ۲: ۱۱۳) .

۹۰۷: ش ۱۲ دفتر، ۲۵۹-۲۷۹ر.

۱۳- اصالة الصحة فی المعاملات (ذریعه ۲: ۱۱٦- فهرست دانشگاه ۳: ۱۷۷۷) .

۹۰۷ : ش ۱۳ دفتر، ۲۷۹ر - ۲۸۱ر.

۱٤ - عبادة الجاهل .

آغاز : بسمله . حمدله . امابعد فیقول ... یا اخی ان من یقول بصحة عبادة الجاهل .

۹۰۷ : ش ۱٤ دفتر، ۲۸۱ر - ۲۸۵پ .

۱۵- التعلیقة علی منهج المقال که در هامش همین کتاب بچاپ رسیده است (ذریعه ٤ : ۲۲۳) .

۹۰۷ : ش ۱۵ دفتر، ۲۸۵ - ۳۱۳ر،

۱٦ - المعاملة المحاباتیة .

آغاز : بسمله . حمدله . ان جمعا من علماء هذا الزمان اعتقدوا القرض بشرط المعاملة و المحاباتیة .

۹۰۷ : ش ۱٦ دفتر، ۲۱۳ر - ۳۱۷ .

۱۷- رسالة فی الاجماع که بدرخواست شاگردان نوشته است .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی کشف الغطاء عن جرائد آیاته بلطفه القدیم .

فلما کان فی زماننا هذا صار کثیر من الطالبین قد اجمعو امرهم علی انکار الاجماع ...

قال ادام الله ظله وافاداته بعد البسمله والتمجید ، اعلم ان الرسول لما بعث للرسالة .

انجام : والله هو العالم بحقائق احکامه قد فرغ من تسوید هذه النخبة الوجیزة ... مولانا آقا محمدباقر ادام ایام افاداته ... الخامس شهر محرم ۱۲۸ (کتبه الحقیر شکرالله فی سنة ۱۲۲۳) .

۷۳۴۵ : ش ۲ دفتر، ۱۵۵پ - ۱٦۵ر، نوشتهٔ شکرالله در ۱۲۲۳ .

رساله‌های رشتی : از سید کاظم رشتی م ۱۲۵٤ ، رهبر شیخیان چندین اثر در دست هست که در فهرست احسایی برشمرده شده است ، نسخی از آنها در این کتابخانه هست که اکنون یاد میگردد :

۱- رسالهٔ سلوك .

آغاز : بسمله . حمدله . فیقول ... کاظم الحسینی الرشتی ان جماعة من الاحباب قدطلبوا من الحقیر ... ان اکتب کلمات فی کیفیة السلوك الی الله .

انجام : واحسن فان الله مع المحسنین .. والحمدلله رب العالمین وصلی الله علی محمد ... العالمین قدفرغ من تسویدها منشیها فی یوم الاثنین ۱۱ صفر فی قریة سراوان من قری رشت ... ۱۲۳۸ .

۱۲۱٤ : ش ۱ دفتر ، ۱- ۲۵ ، نستعلیق علی اکبر در ٤ صفر ۱۲٤۹ ، شیخ علی بن محمدرضای خراسانی آن بتنهایی خوانده است ، در برگ ۲٦ عبارتی فلسفی از شیخیان است ، کاغذ فرنگی سفیدو کبود - جلد تیماج سرخ یکلا ، ۱٤۰ گ ۱۵ × ۲۱ - ۱۷ س ۸ × ۱٤ .

۱۳۳۱ : ش ۳ دفتر ، ۷۹پ - ۱۱۲ر ، نسخ همان عبدالمطلب نویسندهٔ شمارهٔ ۲ درع ۱/۱۲٤۸ .

۲ - علم خضر و موسی ، پاسخ پرسشهایی است از سید کاظم رشتی .

آغاز : بسمله . قال ما یقول شیخنا فی قضیة موسی مع الخضرع کیف یصح ان یکون الخضر اعلم من موسی .

انجام : فی تادیب اصفیائه و تکرمه خلص اولیائه .

۱۲۱٤ : ش ۳ دفتر ، ۳٤ر - ۳۸پ .

۳- اثبات العلة ، در شش مقدمه است .

آغاز : بسمله : المقدمة الاولی فی ان الصفات والاسماء .

انجام : فاختلف الاشیاء فهذه الحجة فی اطلاق الاسم علیها و عدم اطلاقه (کاتب نسخه می‌نویسد که : نسخهٔ اصل تا اینجابود) .

۱۲۱٤ : ش ٤ دفتر ، ۳۸ر - ٦٤ر ، در ۱۲۵۲ نوشته شده است .

٤- جواب و سئوال : جوابات رشتی است به سید حسین رضا در بارهٔ دعایی که در جمال-الاسبوع ابن طاوس آمده.

آغاز : بسمله. حمدله. وبعدفیقول ... الرشتی انه قدوردت سئوالات غامضة ومسائل ...للمولی ... السیدحسن رضابن السیدقاسم علی الاعرجی الحسینی.

انجام: و هکذا القول بعینه فی القسم الخامس.

۱۲۱۴ : ش ٥ دفتر، ٤٧ ر - ٨٤ ر.

٥- شرح دعای سمات.

آغاز : بسمله. حمدله. فیقول... کاظم بن الحسینی الرشتی ان المولی ... الملاعلی اصغر ... قدطلب من الفقیر ... بیان بعض اشارات الدعاء العظیم المشهور بدعاء السمات

انجام: جعل الظلمانیة سبب ظهور.

٦۲۷٥ : ش ۳ دفتر، ۹۲ پ - ۹۹ پ، نسخ سدهٔ ۱۳، ناقص است وتا «وقدرتها منازل فاحسنت تقدیرها» دارد.

٦- رسالهٔ توحید : خاتمهٔ این کتاب همان باب پنجم و خاتمه کتاب اعتقادیه است. (فهرست کتاب احسائی ۲:۱۱۳).

آغاز : بسمله. ای مجیب دعوت مضطران وچاره ساز بی‌چارگان.

انجام: پس بدرستیکه حق تعالی ولی هرچیزی است وصلی الله ..طاهربن.

۱۲۳۹ : ش ۲ دفتر، ۹۱ پ - ۱۲٦، نسخ ۱۲٦۲ ق.

٦٥٥۸: ش ۱ دفتر، ۲ پ - ۳٥ ر، نسخ محمدرضابن محمدصادق شیرازی در ۱٤ رجب ۱۲٥۸، کاغذ فرنگی- جلد تیماج سرخ زرکوب ضربی مقوایی، ۱۰۳ گ ۱۱ × ۱۸ - ۲۱ س ۷/٥ × ۱۳.

۷- جواب سئوال، پاسخ بملاعبدالوهاب لاهیجی است تألیف ذیحجهٔ ۱۲٤۸ ق.

٦٥٥۸: ش ۳ دفتر، نوشته رجب ۱۲٥۸، گ ٤۲-٤٥.

۸- جواب سئوال، درپاسخ سیدعلی بن محمد بهبهانی.

٦٥٥۸ : ش ۳ دفتر، ٤٥-٥۲.

۹ - تفسیر خبر رضوی : بطریقهٔ عرفانی.

٦٥٥۸ : ش ۳ دفتر، ٥۲ پ - ٥۸ پ.

۱۰- رسالهٔ عرفانی، جز رساله های پیشین است.

۶۵۵۸ : ۵۸پ - ۶۰پ .

سپس بخط دیگر در برگ کوچکتر نامهٔ معاویه است به‌علی بروایتی بستی، تا گ۷۳ر، ۲۱س ۷/۵ × ۱۳ .

۱۱- اعتقادات : از باب پنجم تا پایان کتاب درست همان رسالهٔ توحید شمارهٔ ۱۲۳۹/۲ میباشد که آنهم از همین سید کاظم است .

آغاز : سپاس وستایش بی‌قیاس پروردگاریراست.

انجام : بدرستیکه حق تعالی ولی هرچیزاست . وصلی‌الله .

۱۲۳۹ : ش۱ دفتر، نسخ نعمةالله در ۱۲ صفر ۱۲۵۹ق ، بخواهش میرزا موسی ص ۱-۱۷۷ ، مالک: اعتضادالسلطنه در۱۲۹۶ ، وقف سپهسالار در۱۲۹۷ق .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۲۷ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۹س ۷ × ۱۳

۱۲۴۰ : شکسته نستعلیق احمدنوری درشنبه۷ج۱/۱۲۶۰ در تهران ، کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی یک، ۸۲ گ۱۲ × ۲۱ - ۱۹س۷ × ۱۵ .

۱۲- لوامع حسینیه ، در یک‌لامقدمه‌و دوباب و یک خاتمه است و مقدمهٔ آن دارای لمعاتی است .

آغاز: حمدالمن خلق الانسان و علمه‌الناسخ لجمیع‌الادیان ،

۱۳۲۸ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف ، ۳۸۲صفحه شمار دارد ، کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ساده ، ۱۹۷ گ۱۷ × ۲۱ ۱۵س۱۰ × ۱۶ .

رساله‌های شفتی: حجةالاسلام سید محمدباقربن محمدنقی‌موسوی شفتی سپاهانی (۱۱۷۵-۱۲۶۰) بیست‌ودو رساله در ترجمه و سرگذشت بیست‌تن از راویان واصحاب اجماع و عدالت نوشته که در۱۳۱۴ بچاپ رسیده‌است ، در نسخهٔ ما سرگذشت سیزده راوی‌آمده‌و از «عده» بحث و بدو پرسس در بارهٔ ترادف پاسخ داده شده‌است .

(مصفی‌المقال ص۹۲ - فهرست دانشگاه ۲: ۴۷۱ و ۴۷۶ و ۴۸۱ و۴۸۲ و ۵۰۵ و ۵۶۴).

۲۷۰۲ : بخط نسخ نصرالله‌بن ابی‌القاسم بروجردی درپنجشنبه۱۲/۸/۱۲۴۲ درزمان شفتی، فهرست رساله هاچنین است:

۱- عمربن یزید، ۱پ - ۵ر.

۲- عدة ، ۵ ر - ۱۹ پ .

۳- ابراهیم بن هاشم ، ۱۹ پ - ۴۴ پ .

۴- عبدالحمیدبن سالم العطار ومحمدبن عبدالحمید ، ۴۴ پ - ۴۶ ر .

۵- محمدبن عیسی بقاطیسی ، ۴۶ پ - ۵۲ پ .

۶- سهل بن زیادالادمی الرازی ابوسعید ، ۵۳ ر - ۶۱ ر .

۷- اسحاق بن عمار ، ۶۱ پ - ۱۱۸ ر ، نوشتهٔ نصربن ابی القاسم درپنجشنبه ۷/۴/ ۱۳۴۲ .

۸- حمادبن عیسی جهنی ، ۱۸ پ - ۱۳۰ ر ، نوشتهٔ رجب ۱۲۴۲ .

۹- ابان بن عثمان ، ۱۳۰ - ۱۴۳ ر ، با حاشیهٔ «منه دام ظله» .

۱۰- ابوبصیر ، ۱۴۳ پ - ۱۶۶ پ ، با حاشیهٔ نصرالله از روی خط مصنف در ۱۵ رجب ۱۲۴۲ .

۱۱- محمدبن اسمعیل ، ۱۶۶ پ - ۱۷۶ ر ، نوشتهٔ آدینه ۱۹ رجب ۱۲۴۲ ، از نصرالله بن ابی القاسم .

۱۲- پاسخ دو پرسش در بارهٔ ترادف ، ۱۷۶ پ - ۱۷۷ ر ، نوشتهٔ ۱۹ رجب ۱۲۴۲ .

۱۳- محمدبن خالد برقی ، ۱۷۸ پ - ۱۸۰ پ .

۱۴ احمدبن محمدبن عیسی ، با حواشی نصرالله ، ۱۸۶ پ - ۱۹۸ ر ،

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۹۸ گ ۹ × ۱۴/۵ .

۷۳۶۱ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان سرخ ، ثبت کتابخانهٔ شفتی بتاریخ ۱۲۵۰ و ۱۲۵۱ ، بلاغ « مدظله العالی » دارد . چنین است فهرست آنها دراین نسخه :

۱- ابوبصیر .

۲- ابان بن عثمان .

۳- ابراهیم بن هاشم (دوم) .

۴- ابراهیم بن هاشم (اول) .

۵- احمدبن محمدبن عیسی .

۶- اسحاق بن عمار .

۷- حسین بن خالد .

۸- حمادبن عیسی .

۹- سهل بن زیاد آدمی.
۱۰ - شهاب بن عبدربه.
۱۱- عبدالحمیدبن سالم عطار.
۱۲- رسالهٔ عده .
۱۳- عمربن یزید.
۱٤- ماجیلویه ها.
۱۵- محمدبن احمد .
۱٦- محمدبن اسمعیل .
۱۷- محمدبن خالد برقی .
۱۸- محمدبن سنان.
۱۹- محمدبن عیسی القطیفی.
۲۰- محمدبن فضیل .
۲۱- معاویه شریخ و معاویةبن میسره .
۲۲- رفع النزاع والجدال .

رساله‌های شهرستانی : در نسخهٔ ش ۵۰۸۷ این کتابخانه هشت رساله از هبةالدین محمد علی بن محسن بن مرتضی بن محمدبن میر سیدعلی کبیرحسینی حائری شهرستانی وزیرفرهنگ پیشین عراق هست که اینک می‌شناسیم:

۱-منظومه در ستایش شیخ مولی فتح الله اصفهانی شریعت ازشهرستانی واو شاگردش بوده‌است .

آغاز:

یا سائرا یجد فی المسیر یطلب کاملا بلا نظیر

انجام:

قد فتح الله بفتح الله باب الهدی للهبة الاواه

(٤پ - ٦ر) عکس هبةالدین در برگ یکم است.

۲- نتیجةالمنطق.

آغاز: بدانکه هرچه در آید اگر حکمی در اونه بود

انجام :شرط دان . ختم الله لنا بالحسنی.

نوشتهٔ خود مؤلف در۱۳۱۷ ، ۷پ - ۱۶پ .

۳- ابیات فاخره در علم مناظره، بفارسی.

هزاران حمد گویم خالقی را که هست از جسم واز جوهر مبرا
مقیم گوشهٔ عزلت بدیعا لقی من ربه الحسنی سریعا

خود ناظم در سلخ ع ۱۳۱۹/۱ تحریر کرده‌است، ۱۷پ - ۱۹ر .

۴- توضیح الحروف(صرف است ومعانی حروف وبسیار خوب است) .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی الهمنا الحروف لتوضیح المعانی .

انجام : و یومه و ساعته فله الحمد والمنة وانا مؤلفها ... هبة الدین محمد علی بن حسین الحسینی (در۲۷ رجب «بکرة یوم البعث» انجام یافته است) (گ ۲۰پ - ۳۰ر)

۵- الفراستة .

آغاز: بسمله . حمدله . فهذه کلمات لاتخلوا عن اللطافة والظرافة فی فن القیافة .

انجام : حسن الصورة من حسن السیرة (نوشتهٔ در ۱۳۲۰ از خود او با مهر او) (گ۳۱ر - ۳۳پ) .

۶- السر العجیب و موجز التهذیب فی علم المنطق: ازهمو در چندفصل بعربی و گزیدهٔ تهذیب تفتازانی است .

آغاز: بسمله . احسن العناوین واتقن القوانین حمدالله ... و بعد فالمنطق العلم باحوال المعقول الموصل الی المجهول .

انجام : علی الحق العمل به وقفنا الله له (خط خورده وبحاشیه رفته هم هست ، خط مؤلف در نیمهٔ رمضان ۱۳۱۹ ، ۳۴پ - ۴۱پ) .

۷- قلادة الحور فی ارکان البحور ، از همو، بنظم عربی در۲۴ بیت.

آغاز:

من بعد حمدالله جل و علا انظم اوزان البحور مکملا

انجام :

و حیثما مسک الختام فاحا ارختها بدر الختام لاحا

(۱۳۱۸) ، ۴۲پ - ۴۴ر ، خط همو در۱ محرم ۱۳۱۸ .

۸- الدروالمرجان فی علم المعانی والبیان .

آغاز :

بسمله حمداً لمن علمنا البیانا و اوضح المجاز اذ دعانا

انجام :

لهبة الدین الحسینی علی ارخته مسک الختام فاح لی

نسخهٔ اصل از همو درنجف در ۲ ج ۱۳۲۳ ، ۴۵ پ ۷۱ پ .

۵۰۸۷ : بخط نسخ خود هبة‌الدین شهرستانی درنجف در ۱۳۱۸ ،

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۷۴ گ ۱۱ × ۱۶ - ۱۱ س ۷/۵ × ۱۱/۵

رساله‌های کرمانی : از حاجی محمد کریم بن ابراهیم کرمانی چندین اثر در دست هست که در فهرست احسایی برشمرده شده‌است.

در این کتابخانه نیز رسائلی چند از او هست که اینک میشناسیم :

۱- نصرة الدین که برای « شاه ابوالمظفر غازی » نوشته است و در رد کتاب پادری انگلیسی است که در ۱۲۵۲ دررد اسلام نوشته و چاپ کرده‌است .

این کتاب را بمسلمانان صدقه میدادند و نسخه‌ای از آنرا در ربیع اول ۱۲۶۶ باوداده‌بودند و او این ردرا نوشته‌است .

فهرست آن چنین است:

مقدمه در ذکر شبهات پادری .

مقصد ۱- در رد شبهات او .

مقصد ۲- در اثبات نبوت محمد .

این کتاب در بمبئی بسال ۱۲۷۵ بچاپ رسیده است .

(فهرست احسایی ۲ : ۱۹۸ - مشار ۱۵۸۳) .

آغاز : بسمله ستایش خداوندی را سزاست یگانه که نه ازچیزی متولدشد ونه چیزی از او متولد گردید .

انجام : وظاهراً وباطناً . تمت الکتاب علی ید مصنفه کریم بن ابراهیم فی ثانی عشر شهر شوال المکرم من شهور سنهٔ ۱۲۶۶ حامداً مصلیا مستغفرا .

۲۶۷۹ : نستعلیق محمدعلی بن محمدصاق شیرازی بعداز ظهر یک شنبه ۲۰ ع ۲/۱۲۶۹ ،

کاغذ فرنگی - جلد روغنی زمینه مشکی زرپاشی و حاشیه‌سازی درون زمینه سرخ با گل و بوتهٔ زردوسبز ، ۲۰۲ گ ۱۴ × ۲۰ - ۸ × ۱۳ .

۲- طی الارض ، دریک مقدمه و چهارفصل که بخواهش محمد ولی میرزاساخته ودر شنبه ۲٦ ع ۱/۱۲٦٦ بانجام رسانده است (فهرست احسایی ۲: ۱۸۱).

۲۸۰۷ : ش ۱ دفتر ، ۳پ - ۱۳ ، خط نسخ ۲٦ ع ۱/۱۲٦٦ ، کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج آبی نیلی، ۲۵ گ ۱۱ × ۱۷/۵ - ۱۳س ٦ × ۱۰ .

۳- علاج الارواح ، طلسم وجادو و افسون است در یک مقدمه و دو مقاله (فهرست احسایی ۲: ۲۲٦).

۲۸۰۸ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف ، کاغذفرنگی سفید - جلد تیماج مقوایی . ۱۳۷ گ ۱۱/۵ × ۱۹ - ۱٤س ۷ × ۱۳ .

٤- پاسخ کرمانی به حسن یزدی کشنوی در بارهٔ دوجملهٔ خطبة البیان «انا القرآن الناطق - لا آیة فی کتاب الله» تاریخ پاسخ ۲۵ رجب ۱۲٦۱ است (درفهرست احسایی ۲: ۲۵۳ ازاین رساله یاد نشده است).

۲۸۰۹ : ش ۲ دفتر ، ص ۸۱ - ۸۸ .

۵- پاسخ به ملامحمد حسن یزدی کشنوی در برخی از مسائل فلسفی که ازحاج محمد کریم خان کرمانی پرسیده و در پایان ذی قعدهٔ ۱۲٦۱ پاسخ گرفته است .

(همانکه در فهرست احسایی ۲: ۲۵۳ یادشده است) .

۲۸۰۹ : ش ۳ دفتر ، ص ۹۲ - ۱۳٦ .

٦- پاسخ به سیدابوالقاسم تفتی یزدی که از حاج محمد کریم خان کرمانی پرسشی در مسائل کلامی و فقهی کرده و پاسخ گرفته است.

تاریخ این پاسخها ۱۳ شوال ۱۲٦۱ است چنانکه در فهرست احسایی (۲ : ۲٤۵) یاد گردید .

۲۸۰۹ : ش ٤ دفتر ، ص ۱۳۷ - ۱٤۹ ، در ۱ شعبان ۱۲٦٦ نویسانده شده است .

۷- پاسخ حاج محمد کریم خان کرمانی به حاجی ملا عبدالکریم کوه بنانی بافقی در پاره‌ای از مسائل فقهی و کلامی که دره ذی قعدهٔ ۱۲٦۱ ساخته است . درفهرست احسایی (۲: ۲٦۷) از پرسش کوه بنانی در دو مسأله وپاسخ کرمانی به آنها مورخ ۱٤ محرم ۱۲٦۱ یاد شده است .

۲۸۰۹ : ش ۵ دفتر، ص ۱۵۰ - ۱٦٤ .

۸- شیخ بن محمدصالح بحرانی پرسشی کلامی از حاج محمد کریم خان کرمانی کرده ودر

١٥- ج١/١٢٦١ پاسخ گرفته‌است. درفهرست احسایی (٢: ٢٨٣) ازپنج پاسخ کرمانی به پرسش شیخ محمد بحرانی مورخ ١٥ ج١/١٢٦١ یادشده‌است وآن تفسیریک آیه وسه حدیث ومسأله فقهی است و باید همین کتاب ما باشد.

٢٨٠٩ : ش٦ دفتر، ص١٦٥ - ٢٠٣.

٩- تفسیر «یوم مقداره الف سنة» مورخ ٣ج٢/١٢٦١.

٢٨٠٩ : ش٧ دفتر، ص٢٠٥ - ٢١٣، تصحیح شده‌است، دوصفحهٔ آغاز دفتر فهرست رساله ها است.

١٠- رسالهٔ عرفانی که برای سیدمحمدتقی نوشته‌است، ١پ - ٨پ ش٢٥٥٧.

آغاز: بسمله. حمدله... امابعد یقول الاثیم محمدبن محمد کریم قدفزنافی فی مدة

١١- شرح خطبهٔ تطنجیه.

١٢- اشتقاق.

١٣- بندی برای محمدصادق، نسخ ١٢٩٩ در کربلا.

١٤- جواب سئوالات.

٦٥٥٧ : نسخ محمد شفیع بن محمود ارسوی در کربلادر١٢٩١- ١٢٩٩ق، همراه آن یک رساله از زین العابدین بن محمدحسین کرمانی است که در١٤ ذیحجهٔ ١٢٩١ نوشته شده است.

پس از این رسالهٔ عرفانی یک فائده‌است وپس از شرح خطبه تطنجیه پاسخ سیدحسن است و فائده‌ای از آقاعلی.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ٢١١ گ ١١/٥ × ١٩/٥ - ١٦س ٨ × ١٤/٥.

١٥ - شرح دعاء سحر از میرزا کریمخان کرمانی که بنام حمزه میرزا قاجار درعصرشنبه ٢٩ج١/١٢٧٤ تألیف شده است.

آغاز: بسمله. حمدله ... و بعد یقول العبدالاثیم کریم بن ابراهیم انه قد القی الی کتاب کریم.

انجام: سنة اربع و سبعین بعدالمآتین والف حامداً مصلیا مستغفراً.

٥٦٥٨ : نسخ شنبه ٢٥ شوال ١٢٧٤ بدستورنواب... و سپس نامه‌ای از محمد حسینی است، کاغذ فرنگی - جلد، ١٢٣ گ ١١/٥ × ١٨/٥ - ١٦س ٦/٥ × ١٢.

رساله‌های کیمیایی : درنسخهٔ شمارهٔ ۲۷٦ اینکتابخانه ده رسالهٔ کیمایی است که اینک می‌شناسیم:

۱ ـ لامیهٔ طغرایی (۳پ - ٥ ر).

۲ـ قصیدهٔ نونیهٔ عبدالعزیز بن تمام عراقی در کیمیا ، ٥پ - ۸ر .

آغاز:

و ذات دل لها الحاظ غزلان وریح مسک و جیدالاغیدالجانی

انجام :

ارجوبذ لک من رب السماء غداً فوزاً بصبح و غفران و رضوان

۳ـ شرح قصیده نونیهٔ مذکور از فیلسوف ابوالاصبغ عبدالعزیز عراقی.

آغاز : بسمله والصلاة والسلام علی محمد و آله اجمعین . قال المؤلف رحمه‌الله انی طالعت کثیراً من اشعار اهل الصناعة فلم اراشرح لاصولها ولا اوضع لفصولها من قصیدة الحکیم الفیلسوف ابی الاصبغ عبدالعزیزبن تمام العراقی . . .قدقرأت هذه القصیدة علی الادیب ابی القاسم بن السیدالشریف البطلیوسی فی المسجدالجامع بمدینة قرطبة ، قال قرأتها علی عبدالدائم بن عبدالله العراقی قال قرأتها علی الحکیم الفیلسوف ابی الاصبغ عبدالعزیزبن تمام العراقی بمیافارقین . واخبرتی الحکیم الحاج محمدبن اشعث انه اجتمع بمصر مع من لقیه و قرائها علیه بعدان نسخهامنه فوجدها صحیحةو ذلک فی سنة اربعمائةو کان واصلاً للصنعة لامحالة .

انجام شرح: الکبایت والزرانیخ فاعتمد علیه ترشد.

شعرها پس از عنوان «اصل» و شرح آنها پس از عنوان « شرح »آمده‌است، ۸پ- ۲٤پ نوشتهٔ ۱۲۸٤).

٤ـ«الفلکیة الکبری» یا «رسالة هرمس الدندری».

آغاز: حمدله. قال هرمس ع انه من دامت خدمته للنور الاعلی جرت الاشیاء بمحبته

انجام : الفوز بالراحة الدائمة و النعیم الباقی . تمت الرسالة لهرمس الدندری فی الصنعة الروحانیة والحکمة الربانیة استخرجة من السراب الذی فی یررندری (؟) من تحت الصنم ارتمس فی زمن القاض (خ ل . القامن) وهی المعرفة بالفلکیة الکبری فخرج علی من صارت الیه ان یبذلها لغیر مستحقها ومن لیس لها بأهل فهی من الاسرار العظمیة (۲٥ر - ۲۹ر).

٥ـ «رسالة السر» یا «رسالة هرمس بودشیر» .

آغاز: فهذه رسالة هرمس بودشیردی قسطاس ابن ارنیس المعروف برسالة الی متوثانیة

ابنة اشتوس ام هورة الكاهن وهذه الرسالة اصيبت فى الاجسم الداخلة تحت لوح سرمر.

انجام : والسلام عليك بقدر منزلتك من الحكمة على من حفظه نفسه وصفى سريرته و هذب اخلاقه وهوحسبى فيك والسلام (٢٩پ -٤٣ر) .

٦- رسالة بيون البرهمى .

آغاز: بسمله . حمدله. لماقدم بيون البرهمى من الهند زائراً بيت المقدس .

انجام: الى بما تكلم له الحكماء من الصورة ولاحول ولاقوة (٣٥ر- ٣٧ر).

٧- رسالة ريسموس الحكيم يا «تفريق الاديان و تفرق العبادات والديانات والاعتقادات»

آغاز : بسمله . حمدله. هذا كتاب ريسموس الحكيم وكان من بنى اسرائيل وكان على دين موسى بن عمران ع فوضع هذا الكتاب يخبر فيه عن كيفية الصنعة وما اولها وكيف يصل الناس بسببها . فاول ذلك قال. ان الله تبارك ... لما اهبط آدم .

انجام: حفظت الوصية لم يبق لك شىء ورشدك فى دينك ودينك الله . تمت الرسالة الموسوم بتفريق الاديان و تفرق العبادات والديانات والاعتقادات (٣٧پ - ٤٣ر .)

٨- «فائدة عظيمة» .

آغاز : بسمله . اعلم ان المعدنيات كلها انما يتولد من البخار المعدنى من الارض .

انجام : فهذا وصف الشىء و تدبيره على وصف الاجماع (٥٣پ -٤٥ر).

٩- الاحراق: ازجابربن حيان صوفى.

آغاز : بسمله . الحمدلله القائم على كل نفس بما كسبت . امابعد فقد ذكرناه فى كتابنا الاحراق الكبير و كيفية الاكسير.

انجام : ولذا افردنا للتصعيدات فى هذه الكتب كتابا مفردا وجعلناه تالياً لهذ الكتاب ، ٤٥ر- ٤٨ر .

١٠- رساله‌اى ازطغرائى .

آغاز: بسمله . و بك الاستعانة فى التتميم يا كريم . حمدله . الحكيم مؤيد الدين ابو اسمعيل الحسن بن على بن الاصفهانى الطغرائى . . اسعدك الله لطاعته . . فان الغنى الاكبر والخير الكثير والكنز.

انجام : ويتلاعبون بعقول السفهاء وامثالهم (٤٨پ -٤٩ر) .

٢٧٦ : نسخ ١٢٨٤ ، عنوان شنگرف، كاغذ فرنگى - جلد تيماج سبززر كوب ضربى ، ٥٢ گ ١٤ × ٢٣ - ١٨س ٧ × ١٥ .

رساله‌های نسفی : از شیخ عزیز نسفی چند رساله‌ای در این کتابخانه هست که اینک می‌شناسیم:

۱- در مذاهب که در ۱۱ فصل است.

آغاز . بسمله . در بیان آنکه مذاهب مختلفه در امت محمد چنداست

انجام : که بغیراین سه طریق طرایق دیگربخدای نیست . والله اعلم بالصواب والیه المآب (۷پ - ۲۳ر ، ش ۱۲۱۶/۱ .)

۲- در بیان اهل نار که درسه فصل است.

آغاز : بسمله. ای درویش بدانکه اهل نار دوطایفه‌اند یکی اصحاب نار ویکی اصحاب نور رسالهٔ پنجم دربیان سخن اصحاب نار در بیان وحدت وجود.

انجام : و این خلاف ایشان در رسالهٔ معاد گفته‌شد(۲۳پ - ۳۱ر ، ش ۱۳۱۶/۲ .)

۳- معاد، در ده‌فصل است .

آغاز : بسمله. باب اول درسخن اهل‌وحدت در بیان معاد انسان و آنچه بمعاد تعلق دارد بدانکه اهل‌وحدت‌را یک‌بار گفتم که دو صنم‌است .

انجام : از دوزخ خلاصی‌یافت. اینست معنی یوم لاینفع مال ولابنون الامن اتی‌الله بقلب سلیم.

(۳۱پ - ۴۳ر ، ش ۱۳۱۶/۳) .

۴- در بهشت ودوزخ ، در ۵ فصل .

آغاز : بسمله ... امابعد چنین گوید اضعف ضعفا ... عزیزبن محمدنسفی که جماعت درویشان کثرهم‌الله از این بیچاره درخواست کردند که می‌بایددر بهشت ودوزخ رساله‌ای جمع کنی .

انجام : مواخذ باشد . حسنات‌الابرار سیئات‌المقربین وصلی‌الله‌علی محمد وآله .

(۴۳پ - ۴۸ر ، ش ۱۳۱۶/۴) .

عبارات این رساله در نسخهٔ‌ش ۱۳۴۴/۳ (ص ۲۶۲-۲۷۲) اندکی بااین نسخه‌جدابی دارد و سه‌فصل‌است وانجام آن چنین‌است:

« و بندگان محتاج خود عنایت‌فرماید وارزانی‌دارد » .

۵- در عرفان در ۷۵ فصل .

آغاز : بدانکه معرفت وجود مطلق‌بدیهی‌است ودانستن‌آن محتاج .

انجام: که گوید نیستم ازهیچ آگاه(۴۸پ - ۸۷ر ، ش۱۳۱۶/۵).

۶- رساله‌ای عرفانی از نسفی در علوم ضروری.

آغاز: بسمله. حمدله. امابعد چنین گوید اضعف ضعفاء وخادم فقراء عزیزبن‌محمدنسفی که جماعت درویشان کثرهم‌الله ازاین بیچاره درخواست کردند که میبایدچند رساله جمع کنید در علوم که‌دانستن‌آن ضرورت باشد برسالکان.

انجام: که می‌خواهی بگشا. درها گشاده‌شد(۱۴۳ر- ۱۷۴پ ، ش۱۳۱۶/۷).

۷- درظاهروباطن انسان،دریازده فصل.

آغاز: بسمله. حمدله. امابعدچنین گوید اضعف...(مانندپیش)..که میبایددرمعرفت انسان رساله جمع کنید. وظاهروباطن انسان‌را شرح‌دهید.

انجام: علم‌بسیاردراین ودیعت نهادم و الحمدلله رب‌العالمین (۱۴۸ر- ۱۵۷پ ، ش۱۳۱۶/۸)

انجام‌در(نسخهٔش۱۳۴۴/۴ (ص۲۷۲ - ۲۷۹)چنین‌است: «و اما در مرتبهٔ انسان بالاختیار والعقل».

۸- در توحید واتحاد ، درچهارفصل‌است.

آغاز: بسمله. حمدله. امابعدچنین گوید ...(مانند پیش)..که می‌باید رساله‌جمع کنید و بیان کنید که توحیدواتحاد ووحدت چیست ؟.

انجام: درین دو رساله گشاده بیان کردم. الحمدلله‌رب‌العالمین (۱۵۷پ - ۱۶۷ر، ش۱۳۱۶/۹).

۹- درسلوك و۷فصل است.

آغاز: بسمله. حمدله. امابعد چنین گوید...(مانند پیش)..که میباید درسلوك رساله‌جمع کنید و بیان کنید که سلوك چیست؟.

انجام: واز اهل نجات گشت والحمدلله‌رب‌العالمین ...الطاهرین (۱۶۷ر - ۱۷۴پ، ش۱۳۱۶/۱۰).

۱۰- درچله، دردوفصل.

آغاز: بسمله. حمدله. امابعد چنین..(مانند پیش) که میباید درشرایطچله چه می‌باید کرد و چند میباید.

انجام: ملفوظ معلوم میشود والحمدلله (۱۷۴پ - ۱۷۸پ، ش۱۳۱۶/۱۱).

۱۱- در بلوغ و حریت .

آغاز : بسمله. حمدله . امابعد چنین گوید اضعف ضعفاء و خادم فقراء عزیزبن محمد نسفی که جماعت درویشان کثرهم‌الله از این بیچاره درخواست کردند . . که دربلوغ و حریت رساله جمع کنید و بیان کنید بلوغ چیست؟ وحریت چیست؟ .

انجام : ومانیز درجایهای دیگر ذکر کردیم(ش ۱۳۱۶/۱۴ ، گ۱۶۸- ۱۸۹پ) .

۱۲- عالم‌صغیروکبیر .

آغاز . . .(مانندپیش) درخواست کردند که‌میباید‌رساله جمع کنیدو بیان کنید که عالم صغیر نسخه و نمودار عالم کبیر چونست .

انجام : چنانکه این‌خیام مشکین که زده‌ام (۱۸۹پ - ۱۹۵پ) .

۱۳- ملک وملکوت در چهار فصل .

آغاز : (مانندپیش) که می‌باید در بیان عالم ملک و عالم ملکوت و عالم‌جبروت‌ودر بیان لوح و قلم . . . وقضاوقدر و نبوت و رسالت .

انجام : وقناعت و صحبت دانا است والحمدلله رب . . . (۱۹۶ر-۱۹۸ر ، ش۱۵/ ۱۳۱۶) .

۱۴- درعشق .

آغاز :(مانند فهرست دانشگاه ص۴۴۳ شمارهٔ۱ با اختلاف) بسمله . حمدله . اما بعد چنین . . . (مانندپیش) که می‌باید در عشق رساله جمع کنید و بیان کنید که محبت چیست؟ و عشق چنداست .

انجام : از آن‌دل من بعد هیچ کاری نیاید نه کار دنیا و نه کارعقبی ونه کارمولی‌این درویش این‌سه‌رساله‌را رسالهٔ سلوك و رسالهٔ عشق را در شیراز بر سر تربت شیخ‌المشایخ عبدالله خفیف قدس‌الله روحه‌العزیز جمع کردم . والحمدلله‌رب‌العالمین(ش۱۳۱/۶۱۲ گ ۱۷۹ر- ۱۸۲ر،و۱۳۴۴/۲ .)

۱۵- آداب تصوف ،درآن ۱۸ادب برای صوفی برشمرده است .

آغاز: بسمله . حمدله . امابعد . . .(مانندپیش) . . که می‌باید در آداب‌اهل تصوف رساله جمع کنید درخواست‌ایشان‌را اجابت کردم .

انجام : هردو زیان کنند هم گوینده هم شنونده و الحمدلله (۱۸۲ر- ۱۸۶پ ، ش۱۳۱۶/۳)

آغاز : . .(مانند شمارهٔ پیش) درخواست کردند که باید بیان کنید عالم ملک وملکوت و جبروت را .

انجام : و آزاری نرسانی (ش ۱۳۱۶/۱۷، ۱۹۸پ - ۲۰۲ر).

۱۶-در افلاک وانجم.

آغاز: . . . (مانندپیش) درخواست کردند که در رسالهٔ دویم تقریر کردی که افلاک وانجم کتاب خدایند.

انجام : که بسلامت بگذری(ش ۱۳۱۶/۱۸ گ ۲۰۲ر- ۲۰۵ر).

۱۷- در لوح محفوظ .

آغاز : بسمله. حمدله. اما بعد بدانکه لوح محفوظ عالم صغیر نطفه است.

انجام : بسعی اندك مراد بسیار حاصل میشود(۲۰۵ر - ۲۰۷پ، ش ۱۳۱۶/۱۹).

۱۸- در احادیث اوایل، مانند نسخهٔ دانشگاه (ص ٤٤٤ ش ٤) .

آغاز: بسمله. حمدله. امابعد مثل پیشها . . درخواست کردند که میبایددراحادیث اوایل رساله جمع کنید .

انجام : وخاصیت های عظیم دارد(ش ۱۳۱۶/۲۰ گ ۲۰۷ر- ۲۱۰پ).

۱۹- درالهام و خواب ووحی دریک فصل ،مانند نسخهٔ دانشگاه (ص ٤٤٤ ش ۳).

آغاز : . . .(مانند شمارهٔ پیش) که میباید دروحی والهام و خواب دیدن رساله جمع کنید.

انجام : وکاشکی خاك بودمی. انا انذرنا عذاباً قریبا. . . یالیتنی کنت تراباً (۲۱۱ر- ۲۱۵ر، ش ۱۳۱۶/۲۱).

۲۰ - وجود .

آغاز : بسمله. حمدله . امابعد بدانکه وجود یکی بیش نیست وآن وجود خدایست تعالی و تقدس .

انجام : چون سرابست که می نماید . والذین کفر و اعمالهم کسراب بقیعة . . .سریع الحساب (۲۱۵پ - ۲۱۸پ، ش ۱۳۱۶/۲۲).

۲۱- رساله ای عرفانی در یک فصل .

آغاز : (مانند پیش) . . میگویند که حکم قضاوقدر وملک و ملکوت وجبروت و دوات و قلم را بغایت نیک تقریر کردید .

انجام : که واجب‌شد طبیعت‌را مکافات(۲۱۹ ر- ۲۲۳پ ، ش۲۳/۱۳۱۶).

۲۲- در بهشت‌و دوزخ .

آغاز : ...(مانندبالا) که میباید در بهشت‌ودوزخ رساله جمع کنید.

انجام : و چون دانش بیشتر است باین سبب است (۲۲۳پ - ۲۲۷پ ، ش۱٤/ ۱۳۱٦).

۲۳- در معرفت الوهیت، درشش فصل است.

آغاز : بسمله . در معرفت الوهیت بدانکه ذات منزه او لطیف‌تر از آنست که کسی بکنه اورسد.

انجام : ما در آن چهار مرتبه گفتیم (گ۲۲۷ - ۲٤٥ ، ش۱۵/۱۳۱٦).

۱۳۱٦ : دارای ۲۳ رساله است همه بخط نسخ حیدرعلی در تهران درشوال ۱۲۸۰، عنوان شنگرف ، عربی‌ها زیرخط سرخ ، بااینکه تصحیح شده پراست‌از غلط .

در برگ۲٤۱و۲٤۲ و۲٤٤ غزلهای فارسی‌است ، کاغذ فرنگی سفیدآهارمهره- جلد مقوایی ، ۲٤٥ گ۱۵ × ۲۲/٥ - ۱۵س۸ × ۱۵ .

۱۳۴۴: ش۲ص۲۵۵ -۲٦۳ و ۳ص ۲٦۲ و۲۷۲۳ و ٤ ص۲۷۲ - ۲۷۹ این دفتر رساله‌های نسفی‌است بهمان‌خط شماره‌های دیگر که نزدیک ۱۰۷۰ نوشته شده‌است.

۲٤ - در ذات وصفات .

آغاز : بسمله . حمدله. چنین گوید... عزیزبن محمدنسفی که جماعت درویشان.. از این بیچاره درخواست کردند که میباید در معرفت ذات صفات وافعال خدای . . . ودر معرفت‌ولایت ونبوت و در معرفت انسان و در معرفت مبدء و معادکتابی‌جمع کنی.

انجام : میتواند راحت رساند . اینست کار آدمی ودرین خلاص آدمی . سخن کوتاه شد. الله‌اکبر .

۷۱۷۰ : ش٤ دفتر، ۱۰٦پ - ۱٤۰ر ، بهمان خط شمارهٔ ۳ و مورخ دوشنبه ۲۸ صفر ۱۲٤٤ .

رسم‌الخط جدید:آخوندزاده‌میرزافتح علی‌بن میرزامحمدتقی‌بن حاجی‌احمد (۱۲۲۷-۱۲۹۵) (سپه۲: ۲٤) .

۲۷۷۷ : بخط‌نستعلیق نوشته شده و کاتب آن‌نویسندهٔ دونسخهٔ پیش‌است‌ومشتمل بر سواد تقریر مطبوع جمعیت علمیهٔ عثمانیه در خصوص الف باء و رسم‌الخط آخوندزاده و

سواد فرمان سلطان عبدالعزیز پادشاه عثمانی و سوادشرحی که مؤلف بجمعیت علمیهٔ عثمانیه در جواز شرعی تغییر خط اسلام و تاریخچهٔ مختصری از خطوط اسلامی است می‌باشد و در ذیل سواد تقریر مذکور سرتیپ دوم علی‌خان ژنرال قنسول دولت ایران در تفلیس مطابق بودن آنرا با اصل بخط خود نگاشته و در آخر نسخه میرزا فتحعلی آخوندزاده امضاء کرده است .

کاغذ فرنگی - جلد مقوایی ، ۱۲ گ ۸/۵ × ۱۹ - ۱۲س ، وقف سپهسالار (سپه ۲ : ۳۷) .

۲۷۷۸ : بخط نستعلیق در ۱۲۸۵ واز قرائن بدست میاید که خط خود آخوند زاده است و در آخر امضاء اورا دارد و مشتمل بر کاغذ و مکتوبی است که آخوند زاده از تفلیس در خصوص تغییرخط بوزارت علوم آن‌عصر نگاشته، چندبرگ ننوشته درآغازو پایان نسخه میباشد و آغاز آن چنان است که در بالای این نسخه نقل گردیده‌است

کاغذفرنگی - جلد مقوایی ، ۲۰ گ ۲۸/۵ × ۱۹ - ۸س ، وقف سپهسالار (سپه ۲ : ۲۷).

۲۷۷۹ : مشتمل بر اشکال حروف جدید و ترکیبات آن می‌باشد ، پیداست که نویسنده همان کاتب نسخهٔ پیش می‌باشد و در ۱۲۲۹ داخل کتابخانهٔ اعتضادیه شده و چند برگ ننوشته در آغاز و پایان داردولی این نسخه دارای مقدمه‌ایکه در مقدمهٔ نسخهٔ پیش اشاره نموده‌نیست‌واگرچه‌این نسخه‌را مقدم‌ذکرنموده چراکه مؤلف این‌را کتاب‌اول‌معرفی نموده امانظر باینکه مقدمهٔ‌فوق مقام مقدمهٔ این نسخه‌را دارد مقدم گردیده .

کاغذ فرنگی- جلد مقوایی، ۷ گ ۲۷/۵ × ۱۹-۱۲س، وقف سپهسالار(سپه۲:۲۷).

رسم و آئین پادشاهان قدیم : خواجهٔ طوسی که‌بنام هلاکوخان ساخته است (سرگذشت طوسی از مدرس رضوی ۱۹۵۰) آقای مینوی و مینورسکی این رساله‌را بچاپ رساندند .

در مجموعهٔ رسائل طوسی (ص۲۸ - ۳۰) بسال ۱۳۳۵ هم‌بچاپ رسید.

آغاز : بسمله . پادشاه جهان مادهٔ امن و امان از مولانای معظم استادالبشر ... محمدبن محمدالطوسی قده درخواست کرد که آنچه رسم و راه پادشاهان قدیم بوده است ... عرضه دارد.

انجام : سالهای نامتناهی پاینده باد بمنه‌ویمنه(حررفی‌شوال سنه۷۵۸).

۱۵۱۱ : ش۲ دفتر، ۷۷پ - ۸۱پ ، نسخ شوال ۷۵۷، ش۱ حدائق‌السیرمیباشد .

رصد کسوف : گفتاریست گویا از خواجهٔ طوسی.

آغاز : من افادات استادالبشر والعقل الحادیعشر : قدماء حکماء در کیفیت رصد کسوف وجوهی افاده فرموده‌اند که اقدام می‌نماید و بصحت اقرب، ذات‌الشعبتین است.

انجام : چون سیاهی از دائرهٔ نور ذائل‌شود وقت انجلاباشد . والله‌اعلم.

۵۵۵: ش٤ دفتر، ٤٩ر- ٤٩پ .

الرضاع (رسالة فی-): از محقق شیخ علی کرکی است . آغاز وانجام برابر نسخهٔ دانشگاه (فهرست۳: ۱۹۰۰).

۲۵۳۳: ش۱۰ دفتر، ۲۳۳ر-۲٤۱ر، پس‌از این ده‌صفحه بندی‌است از تبیان طوسی در بارهٔ تحریف قرآن و گفتاری از شیخ‌حسن در بارهٔ اجتهاد و تقلید و اعتراضی که برخی بروی کرده‌اند..

۵۹۲۵ : ش۱ دفتر، ۱پ - ۸پ ، نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی کناره مشکی، ۲٤۲ گ۱۵×۲۱- ۱۹س۱۳×۹ - ۱۷س۹×۱٤.

٦۵۸٦ : ش٤ دفتر، ۱۰۱پ - ۱۱٦پ ، نسخ ع۱/۱۱۰ (= ۱۱۱۰ق.) ۱۱س ۸×۱٤ .

۷۵۴۲ : ش۷ دفتر، ۱٤۰پ - ۱٤۷پ .

رضاعیه : این رساله از مجلسی یکم محمد تقی م۱۰۷۰ است .

(فهرست دانشگاه۳: ۱۹۰۱ - ذریعه۱۱: ۱۹۰) .

٦۲۲۰ : ش۳ دفتر، ۷٦ر- ۹۹ر، نسخ محمد علی کرمانشاهی در۱۳۰۳ق.

٦۴۰۴ : ش۳ دفتر، ۱۸۷ر- ۲۰۰ر، نسخ محمد اسمعیل بن علی‌اکبراست که برای خویش در سدهٔ سیزهم نوشته‌است.

پس از آن بخشی از حق‌الیقین مجلسی‌است ، سپس بخشی در بارهٔ جهر و اخفات در تسبیحات از «مطالع‌الانوار» و تحفة‌الابرار» سید محمد باقر و « غرایب الاخبار» سید نعمت‌الله جزایری و پراکنده‌های دیگر است تا گ۲۰۸.

۲۰۸ گ ۱۵×۲۲ .

۷۵۲۵ : ش۷ دفتر، ۵۵ر- ٦۲ر، بهمان خط شماره‌های پیشین و مورخ رجب۱۲٦۳

۸۱۷۳ : ش۷ دفتر، ۷٦پ - ۸۳پ ، بهمان‌خط نسخ شمارهٔ ۵ .

الرضاعیة : در این رساله از شیخ علی نام برده شده‌است (فهرست دانشگاه۳: ۱۹۰۰ ـ ذریعه ۱۱ : ۱۸۸).

۷۰۵۲ : ش ٤ دفتر ، ١٤٦ پ - ١٦٤ پ ، نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ١٣٠٤ .

الرضویة : لغزی‌است از شیخ بهایی که در طوس بسال ۱۰۲۱ (= رضویه) ساخته است . (ذریعه ۱۱: ٤٢٠) .

آغاز : بسمله . حمدله .. اما بعد فیقول .. بهاءالدین .. لایخفی علیکم .. انه قد یعرض للبال فی بعض المجال .

انجام : فی ذکر اوصاف ذلک الکتاب .. والجاهل لاینتفع بالف

۸۳٦۰ : ش۳ دفتر ، ۱۱ ر - ۱۵ ر ، بخط نستعلیق از روی خط منقول از خط بهایی در ۱۰۲۱ ق .

الرعایة فی درایة الحدیث : شرحی است از شهید ثانی دانشمند شیعی بر البدایة فی علم الدرایة خود او و در شب سه‌شنبه ۵ ذی‌حجه ۹۵۹ آن را بپایان رسانده است.

(دانشگاه۳: ۱٦٦۰ و ۲٦۷۸ ـ ذریعه ۱۱: ۲٤۱).

۵۴۳۲: ش ۲ دفتر ، ١٦٥ پ - ٢٨٢ ر ، شرح نستعلیق متن نسخ زیر خط شنگرف ، از محمد زمان بن محمدقاسم در شنبه نیمهٔ ج ۱۱۰۲/۲ ، حواشی بانشانهٔ «خلاصه، ابن داود» .

کاغذ اصفهانی نازک نخودی - جلد تیماج سرخ متوایی ، ۱۳ × ۲۳ - ۱۳ س ۶/۵ × ۱٤/۵ .

رقیمة النور : فلسفهٔ اشراق است بعربی وفارسی ودرآن از ملاصدرا نقل شده ، عنوانهای آن مانند شواهد ربوبیه است و همان «الرقمیة النوریة» ملاعلی فرزند جمشید نوری اصفهانی درگذشتهٔ ۱۲٤۷ است و نسخهٔ دیگر آن در کتابخانهٔ شوشتری‌ها درنجف هست (ذریعه ۱۱: ۲٤۷)

آغاز : بسمله و به نستعین لما کان الافتتاح بما لایتم المهم الا به متحتما والابتداء بما تنفع به فی اتمام المرام مهما .

انجام : چندین مرتبه ذکر شد والسلام .. وآله الحجج علی الخلیقة .

۶۴۵۹: ش ۱ دفتر ، ۳ ر - ۱۷۲ ر .

نسخ محمدعلی کرمانشاهی و چهارمین نسخه ایست که بترتیب از روی نسخهٔ خط مصنف نوشته ، تاریخ روز شنبه ۱۷ ع ۱۲۹۷/۱ ، در پایان آمده :

«هذاالکتاب لمعةمن نورفلیکتبوه‌فی‌صدورالحور حرره علی‌النوری‌عفی‌عنه بسنة۱۲۹۷».
نیمهٔ دوم کتاب ناظربه سخنان کسی‌است که‌ازاو«مدظله»تعبیرشده و مانندحاشیه‌ایست برگفته‌های او.
کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۳٤ گ ۱۰/۵ × ۱۷ - ۱۵س ۷ × ۱۳ .

رمل (رساله‌در-) : چند رساله در رمل بعربی و ترکی و فارسی به‌خواجهٔ‌طوسی نسبت داده شده‌است (مدرس ۲۹۵ و ۳۰۹) این رساله نیز در نسخهٔ‌ما از طوسی دانسته شده‌است.
و جز آنها است که آقای مدرس نشان داده‌اند و در فهرست دانشگاه (۹۸۵ - ۹۸۹) یاد گردید .
آغاز : بسمله. شکر وسپاس بعددر یک بیابان و قطرهٔ باران .
انجام : و باقی‌بدینگونه بود. والله‌اعلم.

۵۷۸: ش۱دفتر ، ص۱ - ۷۹ ، بخط نستعلیق سده۱۱، عنوان شنگرف، کاغذفرنگی زرد - جلد تیماج سبز مقوایی ، ۶۹ گ۱۱ × ۱۸-۱٤س ۷ × ۱۳ .

رمل (رسالهٔ -) : این رساله در یک مقدمه ودو مقاله‌است .
آغاز : بسمله . حمدله .. اما بعد بدانکه این رساله‌ایست در علم رمل که انتخاب نموده‌شد ازکتبی‌چند ... مشتمل‌است برمقدمه ودو مقاله .
انجام : و این‌رساله بلفظ سعادت ختم کرده شد والله‌اعلم بالصواب .

۵۸۰: ش۲دفتر،٤۸-۶۹ .

رمل (رسالهٔ -) : ابوبکرنصرت ، بترکی.
آغاز : الحمدلله‌الذی خلق‌الانسان ... امابعد معلوم اوله که مبتلای شبکه کثرت یعنی ابوبکر نصرت.
انجام ناقص .

۲۸۸٤ : ش۲دفتر ، ۸۱ر- ۱۰۱پ ، نستعلیق سدهٔ یازدهم .

رموزالعارفین : دربارهٔ عشق‌وروح .
آغاز : حمدبی‌حدخدای‌را سزاست که ریاض بدن‌ر بآب‌روان‌پرورده .
انجام : و خودرا باز رهاند.

۲۷۹۹ : ش۳۷دفتر ، ص۳۶۱ - ۳۶۷ .

روح‌القدس یادیوان پیر جمالی که‌در عشق است بروش عرفانی‌با عنوانها نثر مانند مثنوی (ذریعه۹ : ۱۶۱ و۱۱:۲۶۴).

در آن آمده:

جمالی ابر سوز و سودای عشق — همه شب بگرید چو سیمای عشق
جمالی چه مانی چو ساقی مست — پیاله برای تو دارد بدست

آغاز:

باسم عظیم و بذات قدیم
که عشق است و بس هرچه هست ای حکیم
به یکسوی آشفته پیر شکن
که عشق است و بس هرچه هست‌ای حسن

انجام:

بهل گفتگوی و بدردش بساز — که از درد خیزد همه راز و نار
چو روح‌القدس یادم آرد خبر — بنطق اندر آیم بوجهی دگر
چو از عشق بود افتتاح کلام — برون هم سخن ختم شد والسلام

۷۰۹۲: نستعلیق ج۱/ ۱۲۶۳ ، مالک حاجی حسینعلی کاشانی صابونی.
کاغذ فرنگی- جلد تیماج حنایی‌ضربی، ۱۵۲ گ۱۱×۱۷ - ۱۶س۶/۵×۱۱/۵.

روح‌و بدن: داستانی‌است عرفانی مانند حی‌بن یقظان از فضولی بغدادی شاعر (ذریعه ۹:و ۱۱:۲۶۵ - دانشگاه‌ش۳/۴۷۱۶).

آغاز: بسمله. حمد بی‌حد خداییرا سزاست که ریاض بدن را بآب روان پرورده ... معتکف زاویهٔ عجز وانکسار فضولی‌خاکسار... چنین‌نقل‌دارد وبروایت میآورد که پاك نهادی بود روح‌نام .. ویاری‌دید بدن نامش.

انجام: و عاشقی از آن خلوت وحدت برون ماند والله‌اعلم بالصواب.

۵۳۴: ش۳دفتر، ۱۴۱پ - ۵۴ ، همهٔ دفتربیک‌خط نستعلیق‌بی نام‌در ۱۲۶۱ (گ۱۶) نوشته شده.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی یک‌لا ، ۵۴ گ ۶/۵× ۱۲ - ۱۲س ۱۱×۱۸.

روحیه: میرسید شریف جرجانی، درحدوث و بقای‌نفس.

آغاز : بسمله . حمدوسپاس و شکر بی‌قیاس خداوندی‌را .

انجام : میان این‌دو دلیل تعارض نباشد اولی‌تربود. والله‌اعلم.

۲۹۱۱ : ش۱۹ دفتر، ص۷۵-۷۶ ، نوشتهٔ ۱۰۹۲ در اجمیر.

روزنامهٔ احکام دوازده‌برج یا ساعات سیارات: در نسخه آمده که رساله‌از ابی‌معشر است که‌برای بهرام سنجر ساخته است.

آغاز : چنین آورده‌اند که روزی سلطان بهرام سنجر ماضی... خواجه حکیم ... ابو المعشر ... طلب کرد .

انجام : در آخر عمر از مال دنیا مستغنی گردد.

۷۰۰ : ش۹ دفتر، ۱۱۶پ - ۱۱۷ر.

روض‌الجنان : دانشمند ابوالحسن‌بن احمد ابیوردی کاشانی مؤلف المعارف، تنهادر حکمت طبیعی است.

فهرست :

حدیقه۱ (مباحث عامه) در۱۴ روضه وهریک چندلایحه و منظر (ص۲ ش۱۳۲۴)

حدیقهٔ۲ اجرام علوم و عالم‌جسمانی در۶ روضه (ص۱۰۴).

حدیقهٔ۳ اجسام درون افلاک در۸ روضه (ص۱۲۴).

حدیقهٔ۴ اجسام نباتی ، حیوانی در۷ روضه(۱۶۴) .

حدیقهٔ۵ نفوس حیوانی ونباتی‌دریک‌مقدمه‌و۷ روضه(۱۷۴)(طوس۴:۱۵۶و۳۵۳).

آغاز : بسمله. طوبی لحدیقة کلام ینضر ربیع افنانه بازهار محامد الملک‌العلام ... و بعد فانی اشدالناس ...ابوالحسن‌بن احمد ... یعرض علی‌اذهان معشر...

انجام : ولیکن هذا آخر ما رمناه من‌جمع القواعد الطبیعیة حامدین لمفیض الخیروالجود و مبدع سلسلة‌الوجود مصلین‌علی خاتم‌الرسالة صلاة جامعة لضروب‌الجزالة.

۱۳۲۴ : نسخ سدهٔ۱۱ ، عنوان شنگرف،یک برگ آغاز و سه برگ پایان نونویس است ، کاغذ سپاهانی زرد - جلد تیماج سرخ ضربی یک‌لا ، ۲۲۹ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۷س ۵/۵ × ۱۱/۵.

۱۳۴۵ : ش۲ دفتر، ص۱ - ۲۲۲ ، صفحه‌شمار جداگانه دارد،نسخ ذی‌قعدهٔ۱۰۱۸، عنوان شنگرف بایک سرلوح زرولاجورد ، حاشیه ها با نشانهٔ«منه».

روض‌الجنان و روح‌الجنان : ابوالفتوح جمال‌الدین حسین نیشابوری رازی ازدانشمندان سدهٔ ششم .

(سپه ۱: ۱۲۹ - دیباچه و خاتمهٔ چاپ نخستین طهران - ذریعه ۱۱: ۲۷۴ - مشار ۸۵۷)

۲۰۳۴ : نسخ، از سورهٔ یوسف تا سورهٔ بنی‌اسرائیل ، آیات بنسخ درشت با ترجمهٔ فارسی آنها نام سوره‌ها و برخی از تفسیر نوشته نشده،

انجام : « مجاهد ومکحول گفتند این در دعا بوده و مراد بصلوة دعاست محمدبن جریر گفت»

نسخه بنام تفسیر کازر ثبت و وقف‌شده است (سپه ۱: ۱۳۴).

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج کهنه ، ۲۷۷ گ ۲۰ × ۱۹/۵ - ۱۷ س.

روض‌الجنان فی شرح ارشادالاذهان : شهید ثانی و شرحی است بر ارشاد الاذهان علامهٔ حلی (دانشگاه ۵: ۱۹۰۲ و ۷: ۲۷۱۹ - ذریعه ۱۱ : ۲۷۵).

۲۳۶ مشیر ، نسخ احمدبن صالح بن علی الساری البحرانی در سه شنبه ع ۱۰۸۷/۱ ، عنوان‌ها شنگرف ، یادداشتهای فراوانی در نسخه دیده میشود ، مالک عبدالله صالح بن جمعة بن شعبان سماهیجی بحرانی در پسین روز آدینه ۱۲ رمضان ۱۱۱۷ .

کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۱۵۳ گ ۲۱ × ۳۰ - ۳۴ س ۱۲/۵ × ۲۱ .

۵۹۸۹ : نسخ عبدالرحیم پسر حسن یزدی در سدهٔ ۱۱ .

کاغذ سپاهانی نخدی - جلدتیماج سرخ‌مقوایی فرسوده، ۱۶ × ۲۵ - ۲۳ س ۱۰ × ۱۶

روضات‌الجنات فی اوصاف مدنیة هرات : معین‌الدین محمد زمجی اسفزاری مترسل زندهٔ در ۸۷۳ که آن را در ۸۹۸ برای سلطان‌حسین بایقراساخته‌است .

نام کتاب در دیباچه آمده و درآن از تاریخ قدیم هرات ساختهٔ امام ابواسحاق احمدبن یاسین و ثقةالدین شیخ ابو عبدالرحمن فامی و کرت نامهٔ ربیعی فوشنجی و احوال ملوك کرت سیفی هروی یاد گردیده و از سلطان حسین بایقرا نیز درآن یاد شده و از جامی ستایش گردیده‌است .

استوری (ص ۲۵۵ و ۱۲۹۶) چندین نسخه از این کتاب نشان داده است .

این کتاب در دانشگاه تهران چاپ شده‌است .

آغاز : سپاس و ستایش مالک‌الملکی‌را سزاست که شهربندبدن انسان‌را .

انجام : چنانچه بیک دیگر متصل شده در بیان این حال این رباعی را مؤلف را اتفاق افتاد :

ای ملک زجویبار عدلت سیرآب
باران ز کفت جود چو باران سحاب
در دور تو هرچند بجویند بملک
جز خانهٔ دشمنت نیابند خراب

۱۴۵۹ : ازآغاز وانجام افتاده‌است.

آغاز افتاده: فرمانشان همهٔ کامکاران ارایک دانش و فرزانگی و شیرشکاران معارک مردی و مردانگی که هریک بر آسمان دولت‌آفتابی و هریک در میدان صولت‌افراسیابی

...صفت بلدهٔ هرات صانهاالله عن‌الافات و الحادثات بربصر بصیرت اولی‌الابصار ودیدهٔ سریرت ذوی‌الاختیار مخفی و مستور نخواهد بود.

انجام‌افتاده: برشکر خنده ات عالم‌را از آن حاتم گم گشته‌بادت.

نستعلیق سدهٔ ۱۰و۱۱ ، عنوان شنگرف، کاغذ سمرقندی‌سفید - جلد روغنی با گل و سبز ، ۲۱۵ گ۱۴/۵×۲۰ - ۱۴س۱۰×۱۵.

۱۵۰۴ : نستعلیق ابوالقاسم‌بن میرزا حیدرقلی در ۱۲۵۷ ، عنوان شنگرف ، جدول زر ولاجورد.

مالک اعتضادالسلطنه در۱۲۸۲ ، وقف سپهسالار در۱۲۹۸.

کاغذ ترمهٔ سپاهانی سفید تیرهٔ نازک‌آهار مهره - جلد تیماج ضربی مقوایی درمیان‌ترنج ۲۴۶ گ۱۵×۲۳/۵ - ۱۷س۹×۱۶.

الروضة : فضائل‌علی (ع) است وازابوالفضل شاذان‌بن جبرئیل دانسته‌شده‌است(ذریعه۱۱: ۲۸۲ - دانشگاه۳ : ۱۳۳۸).

آغاز : حدثنی الفقیه ابوالفضل شاذان‌بن جبرئیل القمی. قال حدثنی الشیخ محمدبن ابی سلم‌بن ابی‌الفوارس الدارمی قدرواه کثیرمن‌الاصحاب... قال بینهما نحن بین یدی مولانا علی‌بن ابی‌طالب بالکوفة وجماعة من اصحاب.

انجام : قوله ویحذرکم‌الله نفسه ، وقوله یمین الله بل بداه مبسوطتان ینفق کیف یشاء (تم).

۸۱۶۸ : ش۲دفتر ، ۱۲۳پ - ۲۱۰پ ، بهمان‌خط نسخ شمارهٔ یکم مورخ نیمهٔ شعبان ۱۰۵۷ ، عنوان درشت.

الروضة : دراین کتاب عربی که عنوانهای «روضة ، روضة» دارد ازکافی و روضة‌الواعظین

و حبیب‌السیر و روضة‌الشهداء و از مجلسی و سید نعمة‌الله جزایری و قوام سخنانی آورده شده‌ومبوب نیست.

جلد نخستین آن(نسخهٔما) سرگذشت حسین‌بن علی است و شاید از میرزا اطفعلی‌بن احمدبن لطفعلی‌تبریزی درگذشته ۱۲۶۵ باشد.

آغاز: بسمله. حمدله... روضة فی ان لم‌یکن فی عنقه عقد بیعة و عهدلزوم طاعة لاحد من الطواغیت لامن ابی‌بکر ولامن‌عمر.

انجام:

هذاالذی زائره کالذی حج الی‌الکعبة فی کل‌عام

(باب مزار - زیارت حسین که چند کلمهٔ فارسی‌هم دران دیده میشود).

۷۲۶۶: نسخ علی‌بن‌شیخ المجیدشالی در۲ ع ۲/ ۱۲۸۰، عنوان شنگرف، درپایان آمده که‌جلد نخستین بانجام رسیده‌است.

کاغذ فرنگی‌سفید - جلد تیماج‌حنایی مقوایی، ۲۷۱ گ۲۱×۳۰ - ۲۰س۱۰×۱۸

روضة‌الاحباب فی سیرة‌النبی‌والال‌والاصحاب: میرجمال‌الدین عطاءالله‌بن فضل‌الله حسینی دشتکی شیرازی هراتی درگذشتهٔ۹۱۷ که بدرخواست امیرعلی شیرنوایی نوشته و در ۹۰۰آن‌را بانجام رسانده‌است.

ازکتاب گزین‌هم کرده‌اند و محمود مغنیساوی آنرا بترکی درآورده‌وخود کتاب در ۱۲۹۷ درلکنوبچاپ‌رسیده‌است(فهرست دانشگاه۲: ۵۸۱ - استوری۱: ۱۸۹وه-۱۲۵٤).

۱۶۱۱: نسخه ازآغازاست‌تا شرح اثاثیه و متروکات پیامبروچنین‌است:

آغاز: بسمله الحمدلله‌الذی منی‌علی‌المؤمنین ... امابعد چنین گوید... عطاءالله‌بن فضل‌الله الملقب به جمال‌الحسینی.

انجام:

آنچه زتو میسزد آن کن برو

اللهم اجعل احادیث نبیک... یا اکرم‌الاکرمین.

نستعلیق سدهٔ ۱۰ و ۱۱، عنوان شنگرف، ازپایان افتاده چهار برگ نونویس، نسخه در۱۲۶۸ خریداری‌شده‌است.

کاغذ ترمهٔ سپاهانی نخدی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۲٤۹ گ۱۷×۲۶- ۲۳س ۱۲×۱۷.

۱۶۱۲: نسخه دنبالهٔ شمارهٔ ۱۶۱۱ است و از بیعت باء ی تا پاره‌ای از وقایع سی‌وپنج هجرت و ناقص .

نستعلیق عنوانها و نشانها شنگرف، ازسدهٔ ۱۰ ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۴، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ،

کاغذسپاهانی سوریانه خورده ـ جلد تیماج مقوایی زرکوب، ۱۷ × ۲۲ - ۱۷ س ۱۱ × ۱۵ .

روضة‌الازهار : در علم بدیع است ویک‌باب و یک چمن ویک منظر دارد و هریک چند گلشن و گلبن است، مثالها بعربی و فارسی هردواست. در مقدمه از نام کتاب یاد گردید.

آغاز: فصیح تر بیانی که زبان فصاحت نمای فاضل برآن ساری .

انجام : دیگران هم بکنند آنچه مسیحا میکرد .

۲۹۱۳ : ش ۳۹ دفتر ، ص ۵۶۹ - ۵۷۹ ، پس از این سفیداست ، درص ۵۸۷ بندی است در بارهٔ انگشت شماری (عقد انامل) بخط منشی عبدالله طبری در خانهٔ مستوفی در ۱۵ محرم ۱۲۶۰ .

روضة‌الانوار: یکی ازمثنویهای خمسهٔ خواجه کمال‌الدین محمود کرمانی نخلبندشعرا (۶۸۹ - ۷۵۳)است (سپه ۲: ۵۱۲ - ۵۱۶ - ذریعه ۱۱: ۲۸۹).

۴۱۵ :سپه ۲: ۵۱۶ .

روضة‌الانوار : محقق سبزواری مولی محمدباقردر گذشتهٔ ۱۰۹۰ که بنام شاه عباس صفوی ساخته و در رجب ۱۰۷۳ بانجام رسانده‌است درنسخهٔ ما کسی نام این شاه‌را پاك کرده ونام ناصرالدین را بجای آن نوشته‌است .

این کتاب در ۱۲۸۸ چاپ‌شده‌است . کتاب دارای مقدمه‌ایست دردوفصل سپس دو قسم، نخستین هفت‌باب ودومی پنج‌باب دارد (ذریعه ۱۱: ۲۸۹).

آغاز: افتتاح کلام بنام واجب الاعظام پادشاهی‌سزد که بمقتضای حکمت‌بالغه .

انجام : برساحت امید خواص وعوام‌لامع بادالحمدلله . . . وآله‌الطاهرین .

۸۱۵۳ : نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی آهار مهره ـ جلد تیماج سبز تیرهٔ مقوایی ، ۲۰۲ گ ۲۰ × ۳۰/۵ - ۲۵ س ۱۲/۵ × ۲۱/۵ .

الروضة‌البهیة : درپایان بخشی از این کتاب درمیانهٔ نسخهٔ ما چنین آمده‌است:

« قد تم‌الروضة‌البهیة فی المشهدالغروی فی الثامن من‌الربیع الاول من‌سنة احدی‌وستین

و ماتین بعدالالف و تاریخ النوروز فی‌الاربعاء سلخ صفر سنة احدی و ستین و ماتین بعدالالف » .

در پشت نسخهٔ ما « رسالهٔ متفرقهٔ شیخ مرتضی » در ۱۲۹۷ وقف برای مدرسهٔ سپهسالار شده است.

کتاب تقریراتی است در درایة الحدیث واصول فته .

۹۰۳ : خط نستعلیق مؤلف است و ناتمام و مسوده است.

کاغذ فرنگی- جلد تیماج حنایی، ۲۴۸ گ ۱۵/۵ × ۲۱-۳۴ س ۱۱/۵ × ۱۸ .

الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة : شرحی است از شهید دوم م ۹۶۶ بر لمعه دمشقیه شهید یکم م ۷۷۶ (فهرست دانشگاه ۳۴ : ۱۹۰۳) شصت و پنج حاشیه بر این شرح در ذریعه (۶ : ۹۰) معرفی شده است و صف نسخه های کهن آن در ذریعه (۱۱ : ۲۹۰) دیده میشود . از نظم متن لمعه در فهرست دانشگاه یاد شده است .

۸۴ صدر : نسخ سدهٔ ۱۲ : عنوان و نشان شنگرف و متن زیر خط سرخ ، وقف محمد شفیع در ۱۲۳۲ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز مقوایی درون سرخ ، ۳۳۰ گ ۲۰ × ۳۰/۵ - ۲۱ س ۱۱ × ۱۸ .

۲۵۶۱: سپه ۱ : ۱۷۸ .

۲۵۶۲ : سپه ۱ : ۴۷۷ .

۲۵۶۳: سپه ۱ : ۴۷۸ .

۲۵۶۴: سپه ۱ : ۴۷۷ ، در آن از اجازه‌ای یاد شده و نام مجیز باید فتونی باشد نه عیونی و او شاگرد ملا ابوالحسن شریف عاملی است واز کتابهای فقهی خود نوافح الاسحارفی نتایج الاخبار و حاشیة التهذیب در آن اجازه یاد کرده است .

۲۵۶۵: سپه ۱ : ۴۷۷ .

۲۵۶۶ : سپه ۱ : ۴۷۸ .

۲۵۶۷ : سپه ۱ : ۴۸۰ .

۲۵۶۸ : سپه ۱ : ۴۷۰ .

۲۵۶۹ : سپ ۱ : ۴۷۹ .

۲۵۷۰ : سپه۱: ٤٧٩.

۲۵۷۱ : سپه۱: ٤٧٩.

۲۵۷۲ : سپه۱ : ٤٧٦.

۲۵۷۳ : سپه۱: ٤٧٥ .

۲۵۷٤ : سپه۱: ٤٧٦.

۲۵۸۳ : سپه۱ : ٤٧٩.

۳۴۵۵ : سپه۱: ٤٧٦.

٦۰۱۴ : جلد اول، نسخ، عنوانها شنگرف، بنیامین کنعانی برای میرزا محمدولی آنرا در ۱۲۳۹ق نوشته است.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۲۱ × ۳۳-۲۵س ۱۲ × ۲۱/۵.

٦۰۲۵ : جلد اول تنها، نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۱۷٤ گ ۱۸/۵ × ۲۹ - ۲۵س ۱۰ × ۲۱ .

٦۰۱٦ : از آغاز تا وصیت، آغاز و انجام اندکی افتاده ، نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوانها و نشانها شنگرف .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سبز مقوایی ، ۲۹۱ گ ۱۸ × ۳۰ - ۲۱س ۹/۵ × ۱۸/۵ .

٦۰۱۷ : جلد یکم، نسخ محمد حسین بن علی عسکر سلطان آبادی در چهارشنبه ۱۷ رجب ۱۲۵۳ق، حاشیه‌ها با رمز « حم ره، ع ل ره » .

کاغذ فرنگی - . ۲۳۰ گ ۲۱/۵ × ۳۰/۵ - ۲۱س ۱۰ × ۱۹/۵ .

٦۰۱۹ : جلد دوم است و بخط شیخ حسین بن ناصر در روز چهارشنبه ۲ج ۱۱۰٤/۱، عنوانها ونشانها شنگرف ، چندبرگی درآغاز و پایان تازه‌تر است .

کاغذ فرنگی- جلدتیماج سرخ مقوایی، ۱٤/۵ × ۲۰/۵-۲۰س ۹ × ۱٤.

٦۰۲۰ : جلد دوم تنها، بنسخ محمدشفیع جابری نایینی در کوی شیخ یوسف بنادر سپاهان ، نیمهٔ روز سه شنبه ۲٤ج ۱۰۸۷/۱ ، عنوان و نشان شنگرف ، حواشی دارد.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج تریاکی ضربی مقوایی ، ۱٦/۵ × ۲٦-۲۲س ۱۰ × ۱۸

٦۰۲۳ : جلددوم تنها ، نسخ ،عنوان و نشان شنگرف ،

کاغذ فرنگی - جلد تیماج تریاکی ضربی مقوایی ، ۱۵ × ۲۹/۵ - ۲۲س ۷/۵ × ۲۰

٦٠٢٤ : جلد اول و دوم ، نسخ ابن قمایک ابراهیم اصفهانی (نام کاتب درپایان ج ۱ هم هست) درمحرم ۱۰٤٦ ، در جدول زر و شنگرف ، نشان وعنوان شنگرف ، حواشی «منه ره ع ل» دارد بنستعلیق، صفحهٔ اول جدیداست.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۸/۵ × ۲۵ - ۲۳س ۱۲ × ۱۸ .

۸۱۸۵ : نسخ کامل بخط نسخ محمدموسوی در دوشنبه ۱۲٦۲ ، عنوان شنگرف، متن زیرخط سرخ .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۲۵۵ گ ۲۱ × ۳۱/۵ - ۲۹س ۱۱ × ۱۱ .

۸۱۸٦ : تنها جلد دوم است، نسخ نجم‌الدین علی‌بن جعفرالطیار، عنوان و نشان وخط روی متن شنگرف، حاشیه بانشانه «سرح، سلخ» مالک عبدالعظیم.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۸۹ گ ۱۵ × ۲۰/۵ - ۲۱س ۷ × ۱۷ .

۷۱۸۷ : جلد دوم است و بخط نسخ ۲۵ شعبان ۱۰۹۷، دوازده برگ پایان نونویس، مالک عباسقلی در تهران در ۱۲۹۱ ،

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۰۹ گ ۱۸ × ۲۳ - ۱۸س ۱۱/۵ × ۱۷ .

روضة‌الشهداء : ملاحسین کاشفی واعظ درگذشتهٔ ۹۱۰ ، در ده باب است و خاتمه در ذکر فرزندان حسن وحسین ویادی ازمصیبتها واردهٔ برایشان، گویند این کتاب نخستین کتاب تعزیت خوانی بوده و از این روی کسانی که این کتاب را برای شنوندگان می‌خواندند روضه‌خوان می گفتند (ذریعه ۱۱ : ۲۹٤ - ۲۹۵).

۴۲۳ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، آغاز و انجام افتاده بانشانهای شنگرف ، در ۱۲٤۹ در کتابخانهٔ اقبال‌الدوله بوده وسپهسالار در ۱۲۹۷ آنراوقف کرده‌است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی کهنهٔ مقوایی، ۳۷۳ گ ۱۵ × ۲۵ - ۱۷س ۹ × ۱۷

۵۳۹٦ : نسخ حسینا در سه‌شنبه رمضان سال ۱۲۹٤ ، عنوانها شنگرف ، صفحه‌ها باجدول زر و لاجورد وشنگرف، برخی ازبرگها نونویس است.

کاغذ سمرقندی و فرنگی - جلد روغنی مشکی سائیده شده .

٤۱۵ گ ۲۱/۵ × ۱۵ - ۱۵س ۱۳ × ۸ .

روضة‌الصفاء فی سیرة الانبیاء والملوك والخلفاء : میر خواندسید محمدبن خاوند شاه محمود بخاری (۸۳۷ - ۹۰۳) در یک مقدمه وهفت‌جلد و یک خاتمه ، تاریخ عمومی ایران است و جلدهفتم آن از خواندمیراست و رضاقلی‌خای هدایت آن‌را دگرگون ساخته و تاریخ صفویان وافشاریان وزندیان و قاجاریان‌را برآن افزوده و بنام روضة‌الصفای‌ناصری بچاپ رسانده است.

این کتاب بترکی ترجمه وگزین شده‌وآن‌در اسلامبول ۱۲۵۸ بچاپ رسیده است .

(ذریعه ۱۱ : ۲۹۶ - ۲۹۷ - استوری ۱ : ۹۲- ۱۰۱ و ۱۲۳۶ - مشار ۸۵۹) .

۱۶۴۵ : از س ۲۰ گ ۱۹ - ب جلد دوم چاپ ۱۲۷۰ تهران تا نیمهٔ غزوهٔ احدرادارد، آغازو انجام افتاده است ، نستعلیق سدهٔ یازدهم .

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج زرد مقوایی‌ضربی، ۱۹۲ گ ۱۷ × ۲۹ - ۲۷ س ۱۱ × ۲۴ .

۱۶۴۶ : جلد نخستین‌است و خاتمه‌ای دارد در دوصفحه که در چاپ ۱۲۷۰ تهران نیست ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۸۶ ، نستعلیق‌سدهٔ ۱۱، ۱۶ گ‌پایان و۲۳ گ‌آغاز نونویس است ، عنوانها شنگرف ، جدول سبز وشنگرف،وقف سپهسالاردر۱۲۹۷ .

کاغذفرنگی- جلد تیماج‌مشکی مقوایی‌ساده ، ۳۰۶ گ ۱۹ × ۲۸ - ۲۲س ۱۲ × ۲۱ .

۱۶۴۷ : جلد یکم و تا نیمهٔ سرگذشت شاپوراست، نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوانهاشنگرف و زرولاجورد ، یک سرلوح زرولاجود دارد ، یادداشت‌تملک تاریخ ۱۱۸۷ درنسخه هست،

کاغذ نخودی اصفهانی - جلد تیماج سرخ کناره مشکی مقوایی، ۴۲۶ گ ۱۶ × ۲۵ - ۱۹س ۱۰/۵ × ۱۸ .

۱۶۴۸ : جلد یکم و خاتمهٔ شمارهٔ ۱۶۴۵ را دارد ، نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوانها شنگرف، جدول زر و لاجورد وشنگرف ، سرلوح زروشنگرف ولاجورد ، با یادداشت تملک تاریخ ۱۳۲۱ و ۱۲۳۷ .

کاغذ سفید نخودی‌اصفهانی - جلد روغنی‌سرخ درون تیماج سرخ سوخت‌سبززرکوب، ۲۰۲ گ ۲۳/۶ × ۳۶/۵ - ۳۰س ۱۴ × ۲ .

۱۶۴۹ : ازآغاز تا شهادت حسین‌است، نسخ ۹۹۸ ، عنوانها و نشانها شنگرف بادو سرلوح درآغازجلد۱ و ۲ درزمینهٔ زرد باگل بوتهٔ‌لاجوردو شنگرف وسبز .

کاغذ ترمهٔ اصفهانی نخودی - جلد تیماج سوخت مشکی ضربی، ۴۴۳ گ ۲۳×۳۵ - ۲۷س ۱۳×۲۳ .

۱۶۵۱ : جلد دوم است تامرگ علی(ع) نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوانها و نشانها شنگرف با یک سرلوح کوچک.

کاغذ ترمهٔ نخودی اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۱۹ گ ۲۵×۳۹/۵ - ۲۸س ۱۶×۲۹ .

۱۶۵۲ : جلد سوم و خاتمه‌ای در ستایش میرعلی‌شیر دارد با شعر سعدی در ستایش ورثاء خلیفه که در چاپی نیست ، نستعلیق سدهٔ ۱۰ ، عنوانها شنگرف ، در حاشیهٔ برگ یکم خط محمدباقربن حاجی سیدعلی بافقی هست .

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج مقوایی ضربی درون زرد ، ۱۸×۲۳ - ۲۰س ۱۲ × ۱۸ .

۱۶۵۳ : جلدسوم است، در پایان قصیدهٔ سعدی در رثاء خلیفه را دارد اما خاتمهٔ ۱۶۵۲ را ندارد ، شعری در بارهٔ نامهای خلفا بفارسی دارد ، مالک اعتضادالسلطنه ، نستعلیق بفرمودهٔ میرزا محمد باقر در چهارشنبه ۹ ع ۱ درروز عید بابا شجاع که عمررابگشت وروز بسیار خوبی است درسال ۱۲۲۹ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی سبز کوبیدهٔ یک‌لا ، ۲۱۱ گ ۲۱×۳۰ - ۱۹س ۱۴×۲۱ .

۱۶۵۴ : جلدچهارم وخاتمه دارد درستایش میرعلی‌شیر وسبب تأخیرجلدچهارم که در چاپی نیست، نستعلیق علی‌بن محمد حسینی قزوینی در ۱۲۲۱، عنوانها و نشانهاشنگرف، صفحه ها در جدول شنگرف .

کاغذ فرنگی‌سفید- جلد تیماج مشکی مقوایی، ۳۰۲ گ ۲۰×۳۰ - ۲۰س ۱۳×۲۳

۱۶۵۵ : جلد چهارم و پنجم و در چهارم و پنجم هر یک خاتمه‌ای در ستایش میر علی‌شیر دارد که چاپ نشده‌است ، نسخ ،جلد پنجم درسه‌شنبه نیمهٔ رجب ۹۶۸ ازمحمدبن علی‌بن محمود مشهور بمطلق اصفهانی، عنوانها شنگرف ، جلد چهارم از اسماعیل کاتب نوشتهٔ دوشنبه نیمهٔ صفر ۹۷۴ .

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۳۳۹ گ ۲۲×۳۵/۵ - ۳۱س ۱۵ × ۲۵ .

۱۶۵۶ : جلد پنجم است تا حکومت پهلوان حسن دامغانی و چند صفحه کم دارد . نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوانها ونشانها شنگرف ،صفحات درجدول زرو شنگرف ولاجورد،بایک سرلوح زر وشنگرف و لاجورد ، در آغاز دو صفحهٔ ۱و۲ میان سطرها زراندوداست.

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد روغنی کهنه ، ۲۹۳ گ ۱۶ × ۲۷ - ۲۶س ۸/۵ × ۱۸ .

۱۶۵۷ : جلد پنجم است و خاتمهٔ چاپ نشده را دارد ، بخط نستعلیق ۱۲۲۹ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ کبود فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۵۹ گ ۲۱ × ۳۴ - ۲۰س ۱۴ × ۲۴ .

۱۶۵۸ :جلددوم وخاتمه‌ای‌دارد که‌چاپ شده، عنوانها ونشانهاشنگرف وبایک‌سرلوح در زمینهٔ نیلی‌با گل زروشنگرف ، صفحه ها در جدول زروشنگرف ،نسخ کطکرسهی‌بن کطکر قهی،زیر«کطکر» نوشته‌شده«محمدوزیر کلمهٔ« سهی و قهی» هردونوشته‌شده «علی»،درآدینه ۲۱ج۱/ ۱۲۰۸ در بیدآباد اصفهان بخواهش میرزاعلی نوشته شده‌است.

اصل نسخه از پایان افتاده بود وناقص کهنه وبی تاریخ که درسدهٔ دهم‌نوشتهٔ‌شده،در ۱۲۰۸ هفده‌برگ‌را ازنو نوشته اند.

کاغذ نخودی اصفهانی و فرنگی - جلد تیماج مشکی سوخت شنگرف کوبیده ، ۲۴۵ گ ۲۳ × ۳۶ - ۳۱س ۱۴/۵ × ۲۴/۵ .

۱۶۵۹ : جلد ششم و نسخهٔ‌اصل‌نه خلاصهٔ هدایت ، نستعلیق محمدبن یوسف بن حسن فوشاقی در۱۰۶۴ق ، جدول زر ولاجورد وعنوان شنگرف .

آغاز : جواهر حمدوسپاس ولالی‌شکر بی‌قیاس‌نثار بارگاه پادشاهی که سراپردهٔ‌عظمت او بر تراز کون ومکان است .

انجام : و نظر ریاض‌المملکه بمقاطرالاقلام نظم الهی تا بود افلاك و انجم...سعادت باد و دولت هم‌قرین‌باد .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج ضربی حنایی مقوایی‌با ترنج ولچک آبی وزرد ، ۲۱۵ گ ۲۵ × ۳۸ - ۲۵س ۱۷ × ۲۷ .

۱۶۶۰ : اصل وجلد ششم مکرر شمارهٔ پیش ، نستعلیق محمد زبیع بن‌میرزا کامران خوش نویس تبریزی در آغاز رجب‌تنگوزئیل ۱۰۷۰ ، عنوانها شنگرف و صفحه ها در

جدول زرولاجورد وشنگرف، دو صفحه آغاز زرافشانی شده بایک سرلوح نیلی بازروشنگرف، کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی سوخت زرکوب، ۳۹۷ گ ۲۲×۳۶/۵ - ۲۰س ۱۲ × ۲۳.

۱۶۶۱: اصل وجلد ششم مکررشمارهٔ پیش، نستعلیق ۱۳۳۰ بفرمایش میرزا باقربا کمال دشواری بر روی کاغذ چربی نوشته شده است، عنوانها شنگرف.

مالک علی‌قلی‌میرزادر ۱۲۸۶، وقف‌سپهسالاردر۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج زرد حنایی مقوایی ضربی ترنج‌زرد، ۲۸۰ گ۲۱× ۳۳ - ۲۶س۱۵×۲۵.

۱۶۶۲: جلد ششم مکرر شمارهٔ پیش.

نستعلیق ۲شنبه رمضان ۹۰۵، صفحه‌هادر جدول شنگرف دو صفحه درجدول شنگرف و زر ولاجورد و سبز، عنوانها شنگرف،دو صفحهٔ آغازحاشیه سازی‌شده بزرو لاجورد وسیان سطرها زراندود با سرلوح زرین.

کاغذ سمرقندی آهار مهرهٔ سفید - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی، درون سوخت زرکوب میان ترنج ولاجورد حاشیه بادامی سوخت از زر، ۲۸۲ گ۲۱×۳۳/۵ -۲۱س ۱۱/۵×۲۱/۵.

۱۶۶۳: اصل و جلد ششم مکرر پیش، نسخ سدهٔ۱۲، عنوانها شنگرف، صفحه‌ها در جدول زر و لاجورد و شنگرف با سرلوح زر و نیلی و شنگرف.

کاغذ سمرقندی سفیدآهار مهره - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی باترنج درمیانه کناره تیماج سرخ ودرون‌تیماج‌قهوه‌یی عطف دارد،۴۲۶ گ۲۱×۳۰ -۲۳س۱۱×۱۸.

۱۶۶۴: جلدهفتم، پشت جلد بنام «روضة‌الصفاششم» بغلط ثبت شده‌است.

آغاز: بسمله. مشاطهٔ ابکار سخن پیرایهٔ بند عذار نو وکهن جواهر مآثر خاقان منصور را براین منوال‌بر منصهٔ ظهور میآورد... بناء علی‌هذادرسنهٔ ۸۶۱ باوجود چندین پادشاه ... که در خراسان نافذ فرمان‌بودند.

انجام: خاقان فردوس مکان میر مبارز الدین محمد ولی بیک‌را بوفور لطف و عنایت نواخته .. .(پس ازیک‌ونیم‌صفحه) روی توجه بمشهد مقدس رضوی آورد و روز دیگر که محافظان قلعه اختیار الدین چشم از خواب ادبار بازکردند ازامیرمحمد(افتاده).

در سرگذشت خاندان سلطان حسین میرزا بایقرا (خاقان منصور) است، کاتب در حاشیه نوشته که باید تکمیل شود.

۱ر - ۱۱۲ر دفتر، عنوانها شنگرف و صفحه ها در جدول زر و لاجورد و یک سرلوح در آغاز دارد، با نسخهٔ چاپی (خلاصهٔ هدایت) تطبیق شده و دیده شد که هدایت نیمی از آن را انداخته است.

در همین شماره پس از این خلاصهٔ روضة الصفا است و جغرافیای افسانه‌ای و حیوانهای افسانه‌ای، این خاتمه در پایان جلد هفتم خلاصهٔ هدایت چاپ شده است.

آغاز: بر رای صواب نمای ارباب خبرت و اصحاب بصیرت پوشیده نماند.

انجام: در اوان بعثت و نشور اورا با صدیقین و ارباب یقین محشور گردان بحق محمد و آله.

۱۱۳پ - ۱۶۷ر، بخط نستعلیق محمد بن میرزا ابوتراب در سه‌شنبه سال ۱۲۳۳، عنوانها شنگرف است.

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره - جلد تیماج حنایی ضربی، ۱۶۷ گ ۲۰/۵ × ۳۰ - ۲۵س ۱۵/۵ × ۲۲/۵.

۱۶۶۴ مکرر: اصل و جلد ششم مکرر شمارهٔ ۱۶۶۳، گ ۱ - ۳۳۵،

نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف، صفحات در جدول زر و لاجورد با یک سرلوح و دو صفحه حاشیه‌سازی شده، میان سطرها زراندود است.

پس از این خاتمهٔ روضة الصفا است مکرر ۱۶۶۴/۲ بخط نستعلیق ۱۰۶۴، عنوان شنگرف و صفحه ها در جدول زر و لاجورد و شنگرف و سبز با یک سرلوح در آغاز، دو صفحه حاشیه سازی شده و میان سطرها زراندود است.

کاغذ سپاهانی نخودی جلد تیماج سرخ یک لا ۴۱۳ گ ۱/۵ × ۲۲۲۷/۵ س × ۹/۵ × ۱۹

۱۶۶۵: ش ۱ دفتر، ۱ - ۵۰ پ، خاتمهٔ روضة الصفا است که بچاپ نرسیده است مکرر شمارهٔ پیش، نستعلیق محمد شفیع بن محمد مؤمن ملقب بعاشق در ۶ رمضان ۱۰۶۵ واو مرگ پدر خود را در ۲۸ ج ۱۰۶۵/۲ می‌نویسد، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی سفیدوزرد - جلد تیماح مشکی ضربی مقوایی، ۲۱۸ گ ۲۰ × ۲۹ - ۲۲س ۱۲ × ۲۰.

۲۶۷۷ : جلد سوم تا چهارم تا مرگ معزالدین حسین کرت ، نستعلیق ۱۷ ذح ۹۸۹ ، مسعودبن عمادالدین جهرمی آنرا نوشته و این تاریخ در پایان جلد سوم دیده میشود، عنوان شنگرف، باسرلوح در آغاز جلد سوم در زمینهٔ لاجورد با گل و بوتهٔ سبزوسرخ، سرلوحی دیگر در آغاز جلد چهارم است ، جدول سبز وسرخ وزرین است .

مالک ابومحمد یوسف بامهر مورخ ۱۲۸۵ و تملک دیگر دررجب ۱۲۲۸ .

کاغذ سمرقندی متن و حاشیه - جلد روغنی دورو و بیرون زمینه مشکی با گل وبوتهٔ رنگارنگ و حاشیه‌سازی شده درون زمینه سرخ با گل و بوتهٔ زرین و حاشیه سازی‌شده ، ۴۰۴ گ ۲۱×۳۳ - ۲۹س ۱۰/۵×۱۹ .

۷۲۶۳ : آغاز افتاده، در صفحهٔ یکم آغاز زینةالمجالس مجدی بخط نستعلیق محمد مهدیا خادم ملاشمسادرج ۱۰۲۷/۱ است ، عنوان شنگرف، مالک معین‌الدین، یادداشت تاریخ ۱۲۴۰ و ۱۲۴۶ درنسخه هست

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز لاکی مقوایی، ۳۲۲ گ ۱۸×۳۰ - ۲۶س ۱۱×۲۳

۷۲۶۴ : جلدسوم است از سرگذشت علی تا معتضد، نسخ عبدالکریم بن عبدالملک در ۱۰۱ برای خواجه‌حسن‌علی ، عنوان شنگرف ، جدول زرولاجورد .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۰۹ گ ۱۸×۳۰ - ۲۵س ۱۱×۲۲ .

الروضة‌الصفویة : میرزا بیک حسین‌بن حسن حسینی گونابادی که بنام ابوالمظفر شاه درتاریخ دودمان صفویان‌ساخته‌است ،از آغاز تا عصرشاه‌صفی،نام کتاب و مؤلف و شاه در دیباچه آمده‌است(ذریعه ۱۱:۲۹۷ - دانشگاه‌ش ۲۴۱۳ - استوری ۱:۳۱۳) .

آغاز : بسمله . الحمدلله الحکیم العلیم القدیرالذی تفرد بوجوب الوجودلذاته . . . فهرست دیباچهٔ ایثار خواتین ذوالاقتدارا چه‌سزاوار وبایسته تر .

انجام : این پادشاه درویش‌دوست ظالم‌دشمن درکنف حفظ و حمایت حفیظ‌متعال‌بوده باشد بالنبی‌وآله‌الاسجادآمین . تمت .

۱۶۴۴ : نستعلیق ابو طالب‌بن ضیاءالدین محمد در ۳ ذق ۱۰۸۴ ، عنوانها و نشانها شنگرف .

کاغذ اصفهانی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی زرکوب ، ۳۲۹ گ ۱۸× ۲۹/۵ - ۲۵س ۱۱×۲۱ .

روضة العارفین : مولی ابومحمد بایزید ثانی ابن عنایت‌الله بسطامی بایزیدی فقیه صوفی از خاندان بایزید بسطامی و معاصر شیخ بهایی.

او اجازه‌یی در نیمه‌های محرم ۱۰۰۴ بامیر سیدحسین بن حیدر کرکی داده و در آن از مولی عبدالله بن محمود شوشتری درگذشتهٔ ۹۹۷ بعنوان شهید ثالث و از شیخ حسین بن عبدالصمد عاملی درگذشتهٔ ۹۸٤ روایت نموده‌است (اجازات بحار ص ۱۳٤ و ۱۳۵ - ذریعه ۱: ۱۳۹ و ۱۱ : ۲۹۸).

کتابهای او:

۱- رساله قضاوقدر که برای سید امیرمظفر در روز سه‌شنبه ۱٤ ج ۲/۱۰۱۱ بانجام رسانده است (دانشگاه - روضات).

۲- اوقات الصلوة.

۳- التحفة الرضیة للحضرة الرضویة، در فقه که در طوس در رجب ۹۷۹ بانجام رسانده است (دانشگاه).

٤- الانصاف فی الامامة و معرفة الاسلاف و تعیین الفرقة الناجیة وانهم الامامیة بین الثلاث والسبعین (روضات - ذریعه ۲: ۳۹٦ - اجازات - ذریعه ۲: ۳۹٦)

۵- معارج التحقیق در فقه (روضات - اجازات) (۱).

نسخه‌ای از این کتاب روضة العارفین در مجلس (۲: ٤۱۷ ش ٦۵٦) هست و آن در آغاز اندکی کم دارد.

نام کتاب و مؤلف در دیباچه و تاریخ آن در پایان آمده است، کتاب در نه باب و هر بابی چند فصل است:

۱- ذات واجب در ۱۸ فصل (ص ۸ ش ۱/۱۳٤٤).

۲- معارف صوفیه در یک مقدمه و ۱ فصل (ص ۵۷)

۳- اصطلاحات صوفیه در ده فصل (ص ۹۰).

٤- اعمال ظاهری (ص ۹۸).

۵- اخلاق در ده فصل (۱۰۸).

٦- مقامات عشرة در ده فصل (ص ۱۲۹).

۱- بنگرید به: روضات ص ۳٤۱ و ۳۵۹ - ریحانة الادب ۱: ۱۳۸ - کنتوری ۳ و ۵۳۱ - فهرست دانشگاه ۳-٦: [۳۱۸] و ۵۲۵ و [۱۷۸٤] و ۱۷۸۵ و [۱۸۲۵] و ۲۱۸۸.

۷- احوال در ده فصل (ص ۱۹٤).

۸- مستحسنات متصوفه در یک مقدمه و ۷ فصل (ص ۲۰۹).

۹- آداب در ده فصل (ص ۲۲۳).

آغاز: بسمله زیباترین رقمی که موحدان صوامع معرفت دیباچهٔ کتاب یشهده المقربون بآن موشح سازند ... حمد مالک الملکی است که عالم وجود قطره‌ایست از بحر جود او.

اما بعد چنین گوید ... ابومحمد بن عنایت‌الله البسطامی البایزیدی که بر اصحاب بینش پوشیده نیست.

انجام: این عمل را برای مؤلف در شب وحدت و تنهایی و ذخیرة در روز احتیاج و بی‌نوایی بحرمة .. یا الرحم الراحمین ... وکان الفراغ من تألیفه فی شهر محرم الحرام ۹۹٤ من الهجرة النبویة صلوات الله علیه و علی اهل بیته الطاهرین.

۱۳٤۴ : ش ۱ دفتر، ص ۱ - ۲۵۰، آغاز افتاده: بتشریف ولکن رسول الله مکرم بتعظیم ... اما بعد چنین گوید ... ابومحمد بن عنایة‌الله البسطامی البایزیدی.

نستعلیق عبدالوهاب بن خواجه شاه منصور نیشابوری در اشرف مازندران در ۱۰۷۰، او در آغاز و پایان نوشته‌است که نسخه‌ای ناقص بدستم رسید و پس از پنج سال در بسطام نواقص آنرا آوردند و در ۱۰۷۵ تکمیل کردم، نسخه تصحیح شده‌است.

پشت جلد بنام «فایدالانوار» «یا «فایدة الانوار» یادشده عنوانها شنگرف، صفحهٔ یکم افتاده‌است، ۲۵۰ صفحه شمار دارد، نسخه پیشها وقف شده بود، در ص ۲۵۱-۲۵۳ پاره‌ایست از شرح گلشن راز لاهیجی.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج زرد ضربی مقوایی، گ ۱۸ × ۲۷ - ۲۸ س ۱٤ × ۲۰.

۱۸۶۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف، مالک محمد رضا در ۱۲٤۰ (مهر) ملک اعتضاد السلطنه در ۱۲۹۶ وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج زرد یک‌لا با ترنج سرخ، ۱۷٤ گ ۱۸ × ۲۵ - ۱۸ س ۱۱/۵ × ۱۷/۵.

روضة‌القلوب و نزهة‌المحب و المحبوب : دربارهٔ عشق و جنون و جذبات و ظرافت‌است در یازده باب.

آغاز: بسمله. الحمدلله ذی‌الکرم والجود ... اما بعد فقد کنت ادام‌الله عزک ... شرحت لی قصة جرت علیک و امورا ساقها القدر الیک.

انجام :

یا عیشنا المفقود خذ من عمرنا شیئا وزد من الصبا ایاما

تمت .

۳۲٤۷ : نسخ محمد ابراهیم بن آقا حسین شیرازی آتشی در مچهلی بندر درسه شنبه صفر ۱۲۳۰ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۱۰۲ گ ۱۶/۵ × ۲۲ - ۱۷س ۱۰/۵ × ۱٤/۵ .

روضة القلوب : خواجهٔ طوسی (فهرست دانشگاه۳: ۲۶۹) این رساله در نسخهٔ ما از میرسید شریف گرگانی دانسته شده ولی باید از شیخ اشراقی باشد ، در چهارده رساله چاپ دانشگاه نشر شده است .

(دیباچه تبصره ساوی ص ۵۷) در ذریعه (۱۱ : ۳۰۱-۳۰۲) بدین نام دو کتاب یکی بخبام ودیگری بخواجهٔ طوسی منسوب شده است.

۲۷۹۹ : ش ۲۹ دفتر ، ص ۲۲۱ - ۲۳۵ ، نام مؤلف در این نسخه نیامده است .

روضة المتقین فی شرح اخبار الائمة المعصومین: شرحی است بعربی بر کتاب من لا یحضره الفقیه از مولی محمدتقی مجلسی .

(سپه۱: ۲۵٤ - فهرست دانشگاه ۳ : ۱۳٤٤ - ذریعه۱۱ : ۳۰۲) .

۱۸۸۸ : سپه : ۲۵۶ .

۱۸۸۹ : سپه۱ : ۲۵۶ .

۱۸۹۰ : سپه۱: ۲۵۷ .

۱۸۹۱ : سپه۱: ۲۵۷ .

روضة النبی : احمد بن تاج الدین حسن بن سیف الدین استرابادی، در سرگذشت پیامبر بفارسی .

(ذریعه۱۱: ۳۰٤) .

آغاز :

خدایا ز شکرت زبان کام یافت زنام تو هر نامه‌ای نام یافت

... صحیح ترین حکایاتی که سورخان پاکیزه بیان نیکوادا ... درانجمن بلاغت ... بقلم تحریر و لسان تقریر مقرر و مثبت گردانیده اند حمد ذات احداست .

انجام : و امثال این علامات بسیار فرمود . این مقدار نوشته شد که مؤمنان را کفایت است والله اعلم .

۷۲۶۶ : نستعلیق حسن خان پسر محمدقلی هزاره‌ای فراهانی در تبریز در ۱۲ع ۱/ ۱۲۳۲ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی‌ضربی مقوایی ، ۱٤٥ گ ۲۰×۲۹ - ۲۱س ۱٤×۲۲.

روضة‌الواعظین : شیخ شهید واعظ ابوعلی محمدبن حسن فتال ابن الفارسی نیشابوری ، در۱۳۰۳ چاپ شده است(فهرست دانشگاه ۳:۱۳٤۷ - ذریعه ۱۱:۳۰٥).

۱۸٦٦ : نستعلیق نظرعلی‌بن علی‌قلی زنجانی در۱۷محرم ۱۲٤٥ ، عنوان‌شنگرف،در صفحهٔ یکم فهرست‌است.

کاغذ فرنگی- جلد تیماح حنایی ضربی مقوایی ، ۱٤٦ گ ۲۲ × ۳٦/٥ - ۲٦س ۱۳ × ۲٦ .

۱۸٦۸ : نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوان شنگرف ، مالک محمدرضابن حمزه کاظمی در ۱۲۲۳ و عباس‌بن حسن بلاغی و جعفر پسران او.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ۳۹۷ گ ۱٦/٥×۲٤ - ۱۷س ۱۰×۱۷ .

ریاض‌الاحزان‌وحدائق‌الاشجان: محمدحسن بن شعبان‌بن محمدبن نظام‌الدین بن ابراهیم‌بن نظام‌الدین کردی قزوینی،ازسدهٔ ۱٤ است،درآن‌از شیخ‌احسائی نقل شده‌و مناقب خاندان پیغمبر است و مصائب‌حسین ، در میان کتاب‌هم دیباچه‌ایست ونام مؤلف‌درآن‌برده شده است(ذریعه ۱۱:۳۱۷) .

آغاز : بسمله واياه اعبد واياه استعین فی تألیف ما عزمت علی جمعه و تألیفه‌من هذا المتن المتین ... و بعد فیقول.. محمدحسن بن محمدبن نظام‌الدین بن ابراهیم‌بن نظام الدین القزوینی . ان هذاالجمع لطیف ظریف.

انجام نسخهٔ ش ٥٤۰٤ :

واعلم بانک ان عاودت غیبته　　عادت علیک مخاز ذات اذیال

آغاز نسخهٔ شمارهٔ ٥٤۰۳ : بسمله حمدله . روضه۱ فی‌انه‌لم یکن نی عنقه ذمة وعقد بیعة و عهدلزوم طاعة.

انجام :

هذا الذی زائره کالذی　　حج الی الکعبة فی کل عام

در این یکی ٥٤ روضه است و فهرست دارد ومورخ بتاریخ ۲۱ رجب ۱۲۹۸.

۵۴۰۳ : نسخ داودبن محمد باقربن محمدعلی جدلی قزوینی درکربلا در ۳۳ روز از روی نسخهٔ پرغلط از ۱۱ ع ۱۲۹۸/۲ تا یکشنبه ۱۵ ج ۱۲۹۸/۱.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوایی ، ۲۹۸ گ ۱۶/۵ × ۲۲ - ۲۰ س ۱۷ × ۱۲.

۵۴۰۴ : بخط نستعلیق گویا از خود مؤلف وباید نسخهٔ اصل باشد ، زیرا که خط زدگی دارد ، درسدهٔ سیزدهم نوشته شده است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی، ۲۱۰ گ ۱۸ × ۲۲/۵ - ۱۷ س ۱۲ × ۱۷ .

ریاض السالکین فی شرح صحیفة سید الساجدین : سیدعلیخان مدنی (۱۰۲۵ - ۱۱۱۸) درشرح صحیفهٔ کامل سجادیه است و در سال (۱۰۹٤ - ۱۱۱٦) او بدان می پرداخته است، در ۱۲۷۱ باندازهٔ رحلی بچاپ سنگی رسیده است (سپه ۱ : ۲۸ - ذریعه ۱۱ : ۳۲۵) شرحهای صحیفه درفهرست دانشگاه (۱ : ۱۵۸ - ۱٦۰) دیده میشود .

۱٤٤ مشیر : جلد یکم و دارای ٦۵۱۰ بیت بخط نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان و متن شنگرف، وقف مشیرالسلطنه برای طلاب مدرسهٔ خود در ۱۳۱۹ ق.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲٦۰ گ ۱٦/۵ × ۲۷ - ۳۷ س ۹ × ۱۷ .

۱۰۳۷ تا ۱۰۴۱: سپه ۱ : ۲۹ - ۳۰ .

۲۹۱۸ : ش ۵ دفتر ، ۱۰٤ روپ ، تنها روضهٔ هفتم است .

ریاض الشهادة فی مصائب السادة: در تعزیت و مصیبت خوانی از مولی محمد حسن بن حاج محمد معصوم قزوینی حایری شیرازی در گذشتهٔ ۱۲٤۰ که در بمبئی بسال ۱۲۷٤ بچاپ رسید ، جلد سوم این کتاب درپنجشنبه دوازدهٔ شعبان ۱۲۲۷ بانجام رسیداست (ذریعه ۱۱ : ۳۲۸ - دانشگاه ٦ : ۲۱۷۹) .

آغاز نسخهٔ ما : بسمله . حمدله ... امابعد این مجلد سوم است از کتاب ریاض الشهادة فی مصائب السادة تالیف .. محمدحسن بن الحاج معصوم القزوینی .. .ودرآن هشت مجلس است که بانضمام ۱۸ مجلس مجلد ثانی و ٤ مجلس مجلد اول سی مجلس میشود .

انجام : محمدحسن بن المرحوم الحاج معصوم القزوینی حامداً ... رب العالمین .

۸۱۵٤ : نسخ عبدالغفاربن محمدشیرازی در چهارشنبه ۱۰ ج ۱۲۲۸/۱ ، عنوان شنگرف هر صفحه در دو جدول بزرولاجورد و سرلوح بزرولاجورد .

کاغذ فرنگی آهار مهرهٔ سفید - جلد تیماج مشکی سوخت زرکوب ، ۲۵٤ گ ۱۸/۵ × ۲۸ - ۲۵س ۱۱/۵ × ۲۰ .

ریاض العابدین فی شرح صحیفة سید الساجدین : ازبدیع هرندی کهپایی است (دانشگاه ۱: ۱۲۰ - ذریعه ۱۱: ۳۲۹) .

٦٨٣٦ : نسخ محمد مؤمن بن محمد مقیم کار آفرین یزدی ساکن گازرگاه در ذ ح ۱۱۲۱ ، متن زیرخط شنگرف و معرب ، عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۲۷٦ گ ۲۵ × ۱٤ - ۲۳س ۱۸ × ۸ .

ریاض الفتوح : میر فتاح

۲۵۱ : جنگ (سپه ٤: ۵۵) .

ریاض الفتیان : شرحی است برنصاب فراهی از نظام الدین بن کمال الدین بن حسام هروی (سدهٔ هشتم) (فرهنگنامه های عربی بفارسی ص ۱۵٦) .

۷۴۸۷ : ش ۱ دفتر ، ۳ ر - ۹۱ پ ، آغاز وانجام افتاده ولی تطبیق شده ودر قطعهٔ «عاشره» نام کتاب نیای مؤلف هست ، بنسخ و نستعلیق سدهٔ ۱۱ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی یک لا ، ۲٦۳ گ ۱۳ × ۱۹ - ۲۲س ۸/۵ × ۱۵

ریاض الکونین فی احوال المعاد ومصائب الحسین : مؤلف از کتاب دیگرخود بنام «مشکاة العارفین فی معرفة اصول الدین» در دیباچه یاد کرده است .

یک مقدمه و شش باب و یک خاتمه دارد .

آغاز : بسمله . حمدله ... اما بعد چنین گوید ... محمدعلی بن المرحوم محمد البرغانی چون برهه‌ای از زمان بتوفیق ملک منان عمر گرانبها را بمصرف آن ...

انجام : دیگر سبع مثانی کرد امداد و قرآن العظیم روشنی دارد . قد فرغت من تألیفه علی یدمؤلفه (کذا) .. علی بن محمد البرغانی عفی عفه ...

۵٤۰۵ : نستعلیق ابی طالب بن طاهر رودکی در ۱٦ ج ۲/ ۱۲٤۱ ، عنوانها و نشانها شنگرف عربیها نسخ درشت .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۲۷۷ گ ۱٤ × ۲۱ - ۱٦س ۸ × ۱٤ .

ریاض المسائل فی تحقیق الاحکام بالدلائل : سید علی طباطبائی سپاهانی کربلایی

(۱۱۶۱ - ۱۲۳۱) شرحی است بزرگ بر «مختصرنافع» محقق‌حلی که در۱۱۹۲ تا۱۱۹۶ بدان می‌پرداخته‌است.

(فهرست دانشگاه ۵: ۱۲۳۹ - سپه۱: ۴۷۰ - ذریعه۱۱ :۳۳۶) .

۲۵۳ مشیر: از نکاح است تالقطه(جلددوم) بخط نسخ عبدالرحیم بیارجندی بخواهش سید ابی‌طالب که در آدینهٔ۲۳ع ۲ ۱۲۶۰ بانجام رسیده،عنوان وخط روی متن‌شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۹۹ گ ۱۵ × ۲۶/۵- ۲۵س ۸/۵ × ۱۸/۵ .

۲۲۲۴ : ش۲دفتر ، ۲۱پ ۳۸پ ، نسخه‌از آغازاست تامیانه‌های مبحث طهارت:ولم یتعین اجتنب مائهما اجماعا...لابدری ایهماهو(افتاده).

۲۴۹۵ : سپه۲ :۴۷۱ .

۲۴۹۶ : سپه۱: ۴۷۲ .

۲۴۹۷ : سپه۱: ۴۷۳ .

۲۴۹۸ : سپه۱: ۴۷۱ .

۲۴۹۹ : سپه۱: ۴۷۳ .

۲۵۰۰ : سپه۱: ۴۷۱ .

۲۵۰۱ : سپه۱: ۴۷۳ .

۲۵۰۲ : سپه۱: ۴۷۳ .

۲۵۰۳ : سپه۱: ۴۷۲ .

۲۵۰۴ : سپه۱ : ۴۷۲ .

۲۵۰۵ : سپه۱ :۴۷۳ .

۵۹۶۷ : زکاة وروزه‌را دارد .

نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان و نشان شنگرف ، بدستور عبدالله‌بن سیدمحمدرضای‌شیرازی نوشته شده است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی، ۱۶۷ گ۱۳ × ۲۱ - ۲۰س ۱۷/۵ × ۱۴ .

۶۰۰۷: نستعلیق محمودبن عبدالله‌بن احمدقزوینی در کربلادرنیمهٔ روز دوشنبه ۱۴ج۲/ ۱۲۰۱ق، باتاریخ تالیف جلد اول دههٔ‌دوم ماه‌صفر سال ۱۱۹۴ق، بامهر کاتب، عنوانها شنگرف، کاغذ فرنگی-بی‌جلد ، ۱۶ × ۲۱ - ۲۳س ۹ × ۱۶ .

۶۰۰۹ : تا اعتکاف‌را دارد . نسخ مرتضی‌بن حمد حسینی در دههٔ دوم ج۲/۱۲۵۱ق. در کربلا ، عنوانها و نشانها شنگرف .

مالک محمدحسینی رازی لواسانی‌پسرحاج سید ابراهیم در ۱۲۸۹ق، در۳پ‌نویسنده میگوید: محمدباقربن‌محمداکمل درشرح مفاتیح خودمیگوید که مؤلف‌ریاض از صاحب مسالک تقلید کرده است.

کاغذ فرنگی- جلد تیماج سرخ ضربی‌مقوایی، ۲۰ × ۳۰/۵-۲۵س۱۲ × ۱۳.

۶۰۱۰ : از زکاة‌تاجهاد ، نسخ ۱۲۶۳ق.

کاغذ فرنگی - جلد مقوایی‌سرخ عطف‌پارچه، ۱۳/۵ × ۲۶/۵-۲۷س۲۳ × ۳۶/۵.

۶۰۱۲ : جلدسوم (نکاح-لقطه) نسخ مرتضی‌بن احمد حسینی رشتی در پنجشنبه ۲ شعبان ۱۲۵۳ق،محمدحسینی لواسانی رازی در۱۲۹۸ق، نسخه‌راازکاتب خریده‌است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز ضربی‌مقوایی، ۲۱ × ۳۱ - ۲۳س۱۲ × ۱۹.

۶۰۹۹ : از آغاز تا اوانی‌خمر ، نسخ ۲۲رمضان ۱۲۳۷ ، متن زیرخط سیاه.

کاغذفرنگی سفید- جلد تیماج مشکی یک‌لافرسوده، ۱۶۵ گ ۱۵ × ۳۰/۵ - ۲۲س ۸/۵ × ۱۴ .

۶۲۷۷ : ش۳دفتر ، ۲۲۵پ - ۲۳۲پ، زکاة‌است وناقص.

آغاز: بسمله. الحمدلله‌رب‌العالمین . . . کتاب‌الزکاة‌وهی لغة‌الزیادة والنمووالطهارة حق یجب فی‌المال . .وهی‌قسمان‌الاول زکاة‌المال واركانها اربعة‌الركن‌الاول من‌تجب علیه . . . من‌التصرف فهذه شروط خمسة و تفصیل‌الكلام‌فیها.

انجام‌ناقص: و یجزی‌ابن‌اللبون . . .الفاضل مقدادفی‌التنقیح .

۶۲۷۷ : ش۳دفتر، ۲۲۵پ - ۲۳۲پ ، (ناقص) .

۸۴۲۲ : از طهارت‌تاصلاة مسافر ، نسخ سدهٔ۱۳ ، عنوان‌ونشان و متن‌شنگرف، حاشیه بانشانهٔ«منه» .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره- جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۵۶ گ ۲۱ × ۳۱ - ۳۵س ۱۲/۵ × ۲۱/۵ .

۸۴۲۳ : از آغاز تا مبحث نجاسات ، بخط نسخ محمد صادق‌بن علی یاربن رحیم در شنبه محرم ۱۲۴۹ ، عنوانها و متن زیرخط مشکی .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد مقوا ، ۱۵۱ گ ۱۴/۵ × ۲۲ - ۲۱ س ۹/۵ × ۱۵

ریحانة‌الصدور : از ملامحمد علی زنجانی بابی (کشته‌شدهٔ درزنجان در ۱۲۶۵) که بنام محمدشاه قاجار در ۱۲۵۹ در یک دیباچه و چهار فصل و یک‌خاتمه نوشته و بگمان خود روشن نمود که ماه رمضان در همهٔ سالها سی‌روز خواهد بود، او شاگرد شریف العلما ملا محمد شریف‌بن حسن‌علی‌آملی مازندرانی بوده‌است (سپه۱: ۴۱۶).

۲۵۳۶ : سپه۱ : ۴۱۸.

ز

زادالمسافر و لهنة المقیم: از ابوعلی جمال‌الدین فتح‌الله‌بن‌شیخ علوان‌بن بشارة‌بن‌محمدبن عبدالحسین کعبی‌است و مقامه‌ایست در بارهٔ‌تاریخ جنگ‌بصره ودیگر وقایع سال ۱۰۷۸ درآن شهروسرگذشت‌حسین پاشا پسر علی پاشا پسر افراسیاب دیزی‌وشکست اواز عثمانی وفراربهند، باشرح خود او برآن وسرگذشت وتألیفات اوهم در دیباچه هست. شرح‌از ع ۱/ ۱۰۹۵ تا پنج ماه در ۲۸ رجب همانسال تألیف شده‌است ، عنوان متن وشرح است ، مؤلف در سال ۱۰۵۳ ، زاده شده ودر نزد سید نعمة‌الله درس خوانده است.

این کتاب در ۵۶ ص در بصره چاپ شده (ذریعه ۱۲: ۸) تاریخ این‌واقعه‌درتاریخ بصره ص ۱۲۵ آمده است .

آغاز : بسمله حمدله . امابعد فانی کنت فی‌رایق‌شبابی‌امیل الی‌ملح الادب ونوادره.

انجام : فقدخانه امانته‌وکان سمن‌خانک ولم‌یودالامانات الی اهلها فجازه جزاءامثاله فانک لبالمرصاد و مطلع علی اعمال‌العباد .

۱۴۶۴ : نسخ ۶ ذی‌قعدهٔ ۱۲۴۶ ، عنوان شنگرف ، کاغذ فرنگی سفید ، جلد تیماج سرخ‌ضربی یک‌لا، ۱۶۰ گ ۱۵/۵ × ۲۵/۵ - ۲۲ س ۸/۵ × ۱۹.

۳۳۴۰: نسخ علی‌بن‌محمدبن شمس‌الدین‌عبدالرؤف‌موسوی بحرانی جدحفصی‌شاحوزی، صفحات در دوجدول یکی بشنگرف دوسی لاجورد وزرد وشنگرف بایک‌سرلوح شنگرف‌وزرد، کاغذ فرنگی‌سفید - ، ۲۴۷ گ ۱۵/۵ × ۲۸ - ۱۹ س ۱۰/۵ × ۲۰/۵ .

زادالمسافرین : ناصر خسرو قبادیانی، در برلین بسال ۱۳۴۱ ق. بچاپ رسیده است (مشار ۸۷۳ - ذریعه ۱۲ : ۱۰).

۱۲۰۴ : نسخ مسیح کاتب درصفر ۱۲۹۷ق. عنوان شنگرف، کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۲۰۱ گ ۱۷ × ۲۵ - ۱۷س ۹ × ۱۷.

زادالمسافرین : ازمحمد مهدی بن علی نقی شریف که بدرخواست میرمحمد اسماعیل برای مسافران وبهداشت آنها نوشته است، دومطلب در آن است .

۱- تدبیر مسافر و حفظ صحت .

۲- معالجهٔ برخی امراض بدون طبیب .

او در پایان مینویسد که من روزگاری دراز دوراز میهن وزادو بوم خویش درسپاهان گرفتار افغانها بودم ودر ۱۰ صفر ۱۱۴۱ این کتابرا ساختم .

این کتاب با بخیهٔ مرتضی قلی خان بسال ۱۲۶۸ بچاپ سنگ رسیده ولی یک صفحه از خاتمه و فهرست در چاپی نیامده است (ذریعه ۱۲: ۱۰) .

آغاز : ستایش افزون از خواهش بیماران بشفا و ستایش متجاوز از شوق درمندان بلقانثار بارگاه طبیبی است مهربان... و بعد چنین گوید محمدمهدی بن علی نقی شریف ... که چون دوست روحانی... میرزامحمد اسماعیل... ازاین داعی خواهش نمود که رساله‌ای ترتیب دهد متعلق بآنچه مسافررا میسراست ...

انجام : که دل آزرده شوی ورنه سخن بسیاراست .

۸۳۰: نستعلیق میرزامحمد شریف درآدینهٔ ۲۳ج ۱۲۴۲/۲ در تهران در خانهٔ میرزا شریف (۱پ - ۱۶۶ر) دربرگ ۱۷۰ فایده‌ای طبی ونه برگ سفید است، کاغذفرنگی- جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۶۷ گ ۱۰/۵ × ۱۵ - ۱۲س ۶/۵ × ۱۰ .

۳۷۶۹ : ش ۲ دفتر، ۵۳ر- ۳۵پ ، نستعلیق عبدالله بن محمدحسن مراغی در مراغه درزمان جنگ روس و ایران در ۲۱ج ۱۲۴۳/۲ق ، تاریخ ۱۲۵۲ق. نیزدرنسخه هست . عنوانها شنگرف ، ۱۷س ۸ × ۱۶ .

زادالمسافرین : امیر حسینی حسین بن عالم غوری (ذریعه ۹ : ۱۰۰ و ۱۲ : ۹ - ریو ۲: ۶۰۸- دیوان هندش ۱۸۳۲- مجلس ۳: ۶۲۴- مشار ۸۷۲-) این کتاب درهند بسال ۱۸۸۵ بچاپ رسیده است (مشار ۸۸۲) .

آغاز : ای، برتر از آنکه جمله گفتند آنانکه پدید یا نهفتند (۱)

انجام : زین گنج که رایگان گشادم دارند بدعای خیر یادم

۳۲۴: ش ۳ دفتر، ۳۹پ- ۸۶ر، درمتن وهامش، بهمان خط شمارهٔ پیش که تاریخ ۱۲۵۲ دارد.

زادالمعاد : مجلسی دوم، در دعاهای سال ونزدیک بیست بارچاپ شده است (ذریعه ۱۲: ۱۱- مشار -- سپه ۱: ۳۱) .

۱- آغاز در ذریعه (۱۲: ۹): وتاشکند (۲: ۱۰۶) ای اول تووای اول- حیران زتوانبیای مرسل

۱۰۲۶: ش ۱ دفتر . سپه ۱ : ۳٤ .

۱۰۲۷ تا **۱۰۳۱** : سپه ۱ : ۳۱ - ۳٤ .

٥٦٥۳ : نسخ حسن بن محمد انجدانی کزازی در ۱۱ رجب ۱۲۲٤ ، عربیها معرب ، عنوانها و نشانها شنگرف ، ترجمهٔ دعا گاهی شنگرف ، کاغذ فرنگی سفید- جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲٦۸ گ ۱۲/٥ × ۲۰ - ۱۷ س ۸ × ۱٥ .

٥٦٥٤ : آخر ناقص ، نسخ بی نام و نشان سدهٔ ۱۲ ، عنوانها شنگرف، بادو جدول شنگرف ولاجورد .

کاغذ فرنگی سفید - جلد روغنی مشکی مقوایی ، ۱۲۱ گ ۱۱/٥ × ۲۰ - ۱۹ س ٦ × ۱٤/٥ .

۹۸۸۳ : وقف ۳۹/۸/۲۰ .

زایچهٔ طالع: محمد بن معین الدین عبدالرزاق راصد کاشی (۱۲ ر) که زایچهٔ طالع ناصرالدولة والدین سلطان ابوتراب پسر سلطان حسین بهادرخان پسر رکن الدین ابوالنصر شاه منصور پسر امیرزاده بایقرا پسر عمرشیخ پسر امیر تیمور گورکان را در آن آورده است .

تولد او درهرات بوده و زایچهٔ او طبق رسد غیاث الدین جمشید کاشی در ۷ تیر ۸۲۰ یزدگردی (گویا برابر با ۸۷۱ هجری) برابر با ۱۹ اسفندارمذ ۳۹۲ ملکشاهی برابر با ۲۳ شباط ۱۷۸۱ اسکندر میباشد . در آن از نمودار هرمس و بطلمیوس وابو معشر بلخی یاد گردید .

این یکی جز زایچه های یادشده در (ذریعه ۱۲ : ۱۳) میباشد .

بسمله . حمد موفور و ستایش نامحصور حضرت سلطانی را که درجات ارتفاع آفتاب عزت و کبریایش بعلاقهٔ اسطرلاب فکر و مقیاس حواس بی شبهه والتباس ... (پس از دیباچهٔ ۳۰ برگی کتاب (٤۰ - ۱٤٤) جدولهای نجومی است واز آنجا تا پایان (۱۸۲ پ) احکام کلی نجومی است) .

انجام : بتخصیص درین سالها نهم ، ۱٦ م . . . و ٥۳ م خرم وفرحان شوند .

تناب عمرشان اندر سلامت بهم پوسته بادا تا قیامت

٦٦۷: بخط نسخ که در ۹٤۱ نوشته شده است ، عنوانها ثلث ونسخ درشت با شنگرف و لاجورد وسبز و زعفرانی، صفحه ها میان جدولهای زرولاجورد، کلمات وارقام در جدولها رنگارنگ، دو برگ آغاز حاشیه سازی شده با شنگرف و لاجورد و زر، پشت برگ ۱ ترنجی زرین و لاجورد نیلی است، نسخه در ۹۸۲ ازان رفیع الدین حیدر بن علی بن ضیاء الدین بن یحیی امیدوار غفاری کاشانی بوده است و تولد ابوالکرم محمد شریف معروف بکمال الدین حسین پسر همان رفیع الدین در ۹۸۲ و زایچهٔ او در برگ ۲ بی شماره دیده میشود .

پیش از نسخه دوبرگ بی‌شماره هست و در برگ یکم آندو از سکه ای که در کاشان در۹۸۲ زده شده بود یاد شده وسنجش ووزن آن پول با من تبریزی و اردبیل معیین گردیده است، بخط همان رفیع الدین، اشعاری نیز بخط همان رفیع الدین که برای تولد پسرش در۹۸٤ سروده است در آن دیده میشود.

کاغذسمرقندی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ساده، ۱۸۵ گ ۱۸ × ۲۵ - ۱۱ × ۱۶.

زبدة الاخبار من احادیث السید المختار: کلمات قصار وسخنان کوتاه پیغمبر در آن گرد آورده شده است مانند آنچه در فهرست دانشگاه (۲: ۱۳۶) و (ذریعه ٤: ۱۳۱) آمده است.

آغاز: در ذریعه (۱۲: ۱۷) الحمدلله رب... سیدنا محمد وآله اجمعین...

۵۳۶۲: نستعلیق چلیپا، ش ۳ دفتر، ۲۲۷ پ - ۲۲۸ ر، سپس پراکنده هااست، باجدول تعیین اول ماه با فرسول آن منقول از جعفربن محمدصادق ومربوط باسماعیلیان است.

آغاز نسخهٔ ما: قال النبی انما الاعمال بالنسیات.

انجام: الایمان نصفان: نصف الصبر ونصف الشکر. صدق رسول الله.

زبدة الاسرار: این کتاب مرتب بر یک مقدمه و دوطرف است و هر طرفی ده باب دارد، مقدمه در کلیات باه است و طرف نخستین اسرار مردان وطرف دوم اسرار زنان.

آغاز: بسمله. بعداز حمد وسپاس بی‌حد و قیاس صانع بی‌آلت و اساس را جلت قدرته که بقلم ابداع نقش نفس ناطقه را بر لوح اختراع کشید.

(انجام طرف نخستین): و زحمت آن برهد تمام شد طرف اول دراسرار مردان.

٦۸۷۳: ش ۲ دفتر، ٤۸ پ - ۹٦ ر، نستعلیق شعبان ۸٦۹ از یوسف بن محمد گیلانی، درانجام طرف نخستین،

انجام افتاده درباب دوم طرف دوم در اسرار زنان: قسم چهارم طبعش آنست.

زبدة الاصول: شیخ بهایی م ۱۰۳۱ ق، در پنج مقدمه که هریک در چند مطلب است و در۱۳۱۹ق. در۱۲۸ص چاپ شده است (ذریعه۱۲: ۱۹ - فهرست دانشگاه ۳: ۱۷۰۱ - سپه ۱: ۵۷۸) در ذریعه (٦: ۱۰۳) نه حاشیهٔ آن یاد شده است.

۹۵۵: ش ۲ دفتر. سپه ۱: ۵۷۹.

۹۵٦: سپه ۱: ۵۷۹.

۹۵۷: ش ۲ دفتر، ۱پ - ۹۰پ هامش بالای صفحه، سپه ۱: ۵۷۰.

۹۵۸ و ۹۵۹: سپه ۱: ۵۷۹ و ۵۸۰.

٦۲۱۲: نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۲۸۸ق. حاشیهٔ «منه» دارد، کاغذ فرنگی

سفید ـ جلد مقوا ، گ۱۷ × ۲۲/۵ و ۱۱س ۸ × ۱٤/۵ .

٦۲۱۳: نسخ محمدتقی بن ملاحسین علی اردبیلی در ۸ محرم ۱۲٤۹ ق . عنوانها شنگرف، حاشیهٔ «منه» به نستعلیق دارد، کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج مشکی یک‌لا، گ۱۲/۵ × ۲۰ ـ و۸س ۵/۵ × ۱۱ .

۸۱۹۰: ش۱۹ دفتر، ۲۰۱ ر ـ ۲۲٦ ر، بهمان خط شماره‌های دیگر و در گرگان در ۱۰۹۹ نوشته شده است .

زبدة الاصول (منظومة ـ): میرزا قوام‌الدین محمد سیفی قزوینی که زبدة الاصول شیخ بهایی را بنظم درآورده‌است (سپه۱: ٦۱۸) .

۹٦۸ : ش۵ دفتر، ص۸۹ ـ ۱٤۰ ، (سپه۱: ٦۱۹) .

زبدة البیان فی براهین احکام القرآن : از محقق اردبیلی مولانا احمد فقیه مفسرشیعی م۹۹۳ق‌است، دره ۱۳۰ق درتهران چاپ شده است، چندحاشیه و ترجمهٔ فارسی وشرح دارد (سپه۱: ۸۳ ـ ذریعه۱۲ : ۲۱ و۶: ۱۰۳ و٤: ۷۳) .

۲۰٤۸: سپه۱: ۸۳ .

۲۰۴۹ : سپه۱ : ۸۳ .

۲۰۵۰ : سپه۱ : ۸٤ .

۲۰۵۱ : سپه۱ : ۸٤ .

۲۰۵۲ : سپه۱ : ۸٤ .

۵۱۳۱ : بخط نسخ محمدباقر سپاهانی که بدستور جعفر قلی آقا در مدرسهٔ آقا کمال نوشته‌است ، جدول زرولاجورد و شنگرف ، مالک محمدعلی بن محمد باقر اصفهانی پسر آقاباقر بهبهانی است.

با گواهی حاج آقا احمد کرمانشاهی ومقابله با نسخهٔ خواندهٔ برمؤلف .

کاغذ اصفهانی ـ جلد تیماج زرد مقوایی سوخت زرکوب ، ۳۰۳ گ ۲۳ × ۳۵ ، ۱۸س ۱٤ × ۲٤ .

۵۱۳۲ : نسخ سدهٔ ۱۲، انجام افتاده‌است، وقف حاج آقا احمد کرمانشاهی .

کاغذ اصفهانی ـ جلد تیماج حنایی یک‌لا ،

۲۵۳ گ ۱۸ × ۲۱۲٤س ۹ × ۱٦ .

۵۲۰۰ : نسخه باشتباه کشف المشکلات خوانده‌است، نسخ روز سه‌شنبه ۷ ع ۲/ ۱۰۸۰، چندبرگ در آغاز و سه برگ پایان وصالی شده، ازدیباچه یک صفحه‌ای ندارد، عنوانها ونشانها شنگرف، واقف حاج آقا احمد .

کاغذ سپاهانی ـ جلد تیماج مشکی امقوایی، ۲۹۱ گ ۱٦/۵ × ۲٤/۵، ۳۹س ۹ × ۱٦/۵ .

زبدة‌البیان (تکملة -): شیخ‌محمدبن محمودبن مولانا علی طبسی صاحب اصل زبدة‌البیان (درگذشتهٔ پیش از۱۰۹۳) که این تکمله را برای کتاب خود در نیمهٔ ذح ۱۰۸۳ق. بپایان رسانیده است ، اودر (۱۰۸٤) «نبذالتواریخ»را در تاریخ صفویان نگاشته است ، فرزندش علی پدر خودرادر۱۰۹۳ق. با «رحمه‌الله» دعا کرده‌است(ذریعه٤:٤١٤ و ١٢: ٢١ - ٢٢) .

آغاز : بسمله. الحمدلله وکفی‌والصلوة علی عباد... و بعدفیقول... محمدبن‌محمود الطبسی... لمافرغت من کتاب زبدة‌البیان فی‌شرح آیات قصص‌القرآن... اردت‌ان اشرع فی‌ذکر نبذ من‌احوال‌نبینا ...

انجام : سنةواحدة و اشهر قلائل .

ش٥ دفتر ، ۱۰۰پ - ۱۳۰ر ، نسخ شمارهٔ پیش ازسدهٔ۱۲.

۲٤س ۱۲/٥×۱۹ .

زبدة‌التصانیف : مولی‌حیدربن محمد خوانساری استادآقاحسین‌خوانساری که بنام شاه‌عباس دوم در م ۱۰۷۸ نگاشته است (فهرست دانشگاه ۳ : ۲۲٦۷ - مشار ۸۷٦ - ذریعه ۱۲ : ۲۲) .

آغاز : حمد بی‌حد وثنای عدوستایش بی‌عدد .

انجام :

صد شکر که باردیگر از گفت و شنفت
از گلبن طبعم گل امید شکفت
برخواست بفکر عقلم از روی هوس
«احسنت احسنت » از پی تاریخش گفت

و الحمدلله رب‌العالمین .

۱۸۱۲ : نسخ پنجشنبه ۱۲ذی‌قعده۱۲۰۰ ، عنوان و نشان شنگرف، عبارتهای‌عربی معرب و زیرخط سرخ ، مالک اعتضادالسلطنه در۱۲۸٤،وقف سپهسالار در۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی سوخت با ترنج زرکوب ، ٤۲۲ گ ۱۸×۲۸ - ۲٤س ۱۲×۲۰ .

٦۴٦۱ : نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوان و نشان شنگرف ، آغاز و انجام افتاده.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج حنایی مقوایی‌ضربی ، ۱۷×۲٤ - ۲٤س۱۱×۱۸.

زبدة الحقایق : مختصریست در مبدء و معاد در دو باب از نسفی، نام کتاب در دیباچه آمده است.

۲۸۴۳ : ش ۵ دفتر، ۲۱۱پ - ۲۴۸ر.

زبدة الدعوات : در یک مقدمه و چهار فصل و یک خاتمه است و از ابوالحسن محمدبن یوسف بحرینی عسکری که شاگرد بهایی بوده و سه اجازه از وی گرفته‌است (ذریعه ۱۲: ۲۶ - فهرست دانشگاه ۱: ۱۲۵).

نام کتاب در دیباچه هست و نام مؤلف در پایان فصل یکم دیده میشود.

آغاز: یا حبیب صفوة المتقین نحمدك و نشکرك ... امابعد چون بموداى اذا سئلك ... قریب اشتغال بدعوات از اشرف قربات ... بود.

انجام: و آله اجمعین.

۵۶۵۶ : ش ۱ دفتر، ۱ر - ۹۹پ، بخط نسخ، یک سرلوح زر ولاجورد در آغاز هست، صفحه‌ها در جدول زر ولاجورد، عنوانها شنگرف.

مالک: ملک محمد هروی با مهر و خط او در مکتب خانهٔ میرزا محمدامین بن عبدالحسین میبسی طوسی.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی، ۱۲۸ گ ۱۶/۵ × ۲۶ - ۱۷س ۱۰/۵ × ۱۶.

الزبرجد والیاقوت : گویا پاره‌ای از «مسائل» ارسطو باشد و مطالبی است پراکنده و گاهی بروش پرسش و پاسخ است. عبارات «قال معلمی، و قدتناول معلمی، و اما معلمی افلاطون» دارد.

آغاز: من کتاب الزبرجد والیاقوت تألیف المعلم الاول ارسطا طالیس. قال الواحد بدء العدد.

انجام: ما القیاس؟ شیء یشبه بشی و یمیزه حتی یطمئن بذلک، ما القضاء تعدیل العقل و تسویته وانضیافه فی الاشیاء.

۲۹۱۲ : ش ۹۵ دفتر، ۲۷۸ر - ۲۸۱پ.

زردشت نامه : این رساله دارای یک مقدمه و سه باب و یک خاتمه است و ملا محمد باقر پشندی بدستور علی‌قلی میرزا آن را ساخته و در خاتمهٔ آن زردشت را پیامبر دانسته‌است.

آغاز: الحمدلله. والصلوة علی رسول‌الله ... اما بعد این مختصریست در معرفت حال نبوت و معجزه.

انجام: بولایة امیرالمؤمنین و اوصیائه‌المرضیین و اولاده المنتخبین .. قدتم‌التسوید دارالخلافة طهران.

۱۶۴۳: ش ۱ دفتر، ۱پ - ۲۴ر، نستعلیق نصرالله تفرشی در ۱۲۵۷، عنوان‌شنگرف، صفحات دردوجدول یکی بزردومی زر وشنگرف ولاجورد، نام‌مؤلف درپشت کتاب آمده‌است.

مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰، وقف سپهسالار ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره - ۵۴ گ ۱۵ × ۱۹ - ۱۱س ۶ × ۱۱.

الزواجر عن اقتراف الکبائر: ابن حجر شهاب‌الدین احمد بن محمدبن حجر هیثمی مکی م ۹۷۴ که پس از خواندن کتاب حافظ ابو عبدالله ذهبی این رساله را اخلاقی را بسال ۹۵۳ در یک مقدمه ودوباب ساخته است (کشف‌الظنون).

آغاز: بسمله. وصلی‌الله علی‌محمد و آله وصحبه. الحمدلله الذی حمی‌من ... رافته بعباده و غیرته المنزهة عمالایلیق بجلال.

انجام: و تحیتهم‌فیها سلام و آخر دعواهم‌ان‌الحمدلله‌رب‌العالمین.

۲۳۷۵: نسخ محمد پسر پسر پسر مؤلف درسدهٔ ۱۰، عنوان شنگرف‌در متن وهامش، بیست وسه کراسهٔ ده برگی‌است با پنج برگ دیگر، مالک عبدالله‌بن شمس‌الدین عتاقی و اعتضادالسلطنه دره ۱۲۸، وقف‌سپهسالاردر۱۲۹۷.

کاغذ سمرقندی‌نخودی - جلدمقوا، ۲۳۹ گ ۱۵ × ۲۱/۵ - ۳۹س ۱۰/۵ × ۱۷.

زواهرالحکم: حسن‌بن عبدالرزاق فیاض لاهیجی، در یک مقدمه و سه مقصد وسه باب و هربابی دارای مطالب و هر مطلبی‌فصلها دارد (ذریعه ۱: ۵۲ و ۱۲: ۶۲-آستان قدس ۴: ۱۵۹-ش ۶۹ دحقوق).

آغاز: الحمدلله‌الذی انزل من سماء وجوبه‌وجود ماء فیض فضل وجوده فسلکه ینابیع مسالک‌الاحسان فی‌ارض ماهیات عالم‌الامکان.

انجام: وردفی‌الاخبار عن‌اهل‌البیت‌الاخیار صلوات‌الله علیهم اختلاف فی‌احوال‌هؤلاء لیس هنا مقام ذکرها و لعلها جمیعا تؤل الی‌هذا. هذا آخر اردنا ایراده فی هذه‌الرسالة الحمدلله اولا و آخراً.

۱۱۰۱ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف ، تا فصل ۳ مطاب ٦ باب ۳ را دارد .
کاغذسپاهانی - جلدتیماج مشکی یک‌لا ، ۹۸ گ ۱۰/۵ × ۱٦ - ۱۷س ٦/۵ × ۱۳ .

الزوراء : جلال‌الدین دوانی که‌آنرا در هنگام خفتن شب پنجشنبه ۱۸ ج ۷۸۲/۲ در تبریز در زاویهٔ مظفریه ساخته است و میگوید که در روز چهارشنبه ۱۳ ع ۲ همین سال جنگی میان لشکریان آمد و دیاربکر و سپاهیان آذربایجان و عراق در گرفت‌ومن درمیان‌سپاهیان وعراق بوده ام‌و کتابهای‌مرا‌ربودندو نسخهٔ این کتاب در عراق مانده بود(پایان‌نسخهٔ‌ما‌و نسخهٔ چاپی) .

این رساله با نخستین گزارش دوانی برآن‌در سفینة الراغب ودفینة‌المطالب امام‌محمد راغب‌پاشای افندی وزیر بچاپ رسیده‌است (فهرست دانشگاه۳ : ۲۷۱ و ص٦۸ بازپسین سخن بخش‌دوم) .

عنوانها « تمهید ، تذکره ، تبصره ، بسط و طاء ، انارة فهم ، تشبیه ، رمز ، ختم وصیة » است .

آغاز : بسمله . الحمد لذاته لولیه لذاته... امابعد فهذه نبذة من‌الحقائق بل زبدة من الدقائق .

انجام : سیدنا سیدالکل فی‌الکل محمد و علی آله و صحبه اجمعین.

۲۹۱۹ : ش٤ دفتر، ۱۵ ر- ۱۷ ر ، از روی نسخه‌ای نوشته‌شده که ازروی نسخهٔ‌دوانی نوشته شده بود ، تاریخ این‌نسخهٔ‌ما ٦ ع ۱۰۳۳/۱ است .

۱۳۱۹ : ش۲ دفترص۹ - ۲۰ .

٤۵۰۵: ش۲ دفتر، ٤ پ - ۷ ربه‌همان‌خط، دراین‌نسخهٔ‌آمده که‌درپنجشنبه ۱۸ ج ۷۸۲/۲ درتبریزدرزاویهٔ مظفریه آنرانوشتم‌ودرچهارشنبه۱۳ ع ۲/ همانسال جنگی‌میان‌لشکرآمدودیار بکر ولشکرآذربایجان رخ داده‌ومن در میان آذربایجانیها بودم و این‌نسخه با کتب دیگرم از میان رفت و خواشی‌آن اکنون درعراق هست ودر تبریز آنرا از نسخ دیگر استنساخ کرده ام .

زهرالربیع : سید نعمت‌الله‌جزایری، در دیباچهٔ آن از انوار نعمانیه ومقامات النجاة ومسکن الشجون یاد شده است .

در آن ازسال ۱۱۰۸ یادشده (ص۲۹٤) و جلد نخستین آن بگواهی نسخهٔ‌ش ٦۸٤۱ در سپاهان در٦ ع ۱۱۰۹/۱ ساخته شده است ، این کتاب در بمبئی بسال ۱۲۹۲ بچاپ رسیده است .

سید نورالدین محمدبن نعمت‌الله صغیربن عبدالهادی بن عبدالله‌بن نورالدین بن نعمة‌الله جزایری آن‌را بنام محمدصالح خان بیگلربیگی در خوزستان بفارسی در آورده واینهم در تهران در۱۳۰۲ بچاپ رسیده‌است(ذریعه۲: ۱۰۶۰ و۱۲ : ۶۹ - مشار۴۰۳).

۲۹۰۱ : نسخ محمد مؤمن بن شیخ محمد زکی جبل عاملی در۱۲۷۳، عنوان‌شنگرف، کاغذفرنگی نخودی - جلدتیماج زردضربی‌مقوایی، ۱۶۱ گ۲۱ × ۳۵- ۲۴س ۱۴ × ۲۴

۶۸۴۱ :نسخ سدهٔ۱۳، عنوان‌و نشان شنگرف، جلدنخستین است که در۶ع ۱۰۱۹/۱ در سپاهان تألیف شده‌است،آغاز افتاده، در پایان نسخه یک‌نسخهٔ‌طبی هست دارای‌تاریخ ۲۵ذیحجه ۱۲۶۳ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۱۶۷ گ ۲۱ × ۳۱ ۳۰س ۱۲ × ۲۲ .

زهرالریاض: ابوعلی محمدبن اسمعیل حائری شاگرد بهبهانی وصاحب ریاض المسائل ، گزیده‌ایست از شرح مختصر نافع نگارش میرسیدعلی طباطبایی و بدستور او برای مقلدان و طهارت و نمازرا در آن آورده‌است .

آغاز : بسمله . حمدله . و بعد مخفی‌نماند که جمعی فارسی زبانان .

انجام : و احوط قضاءاست.

۵۹۷۲ : نستعلیق خدابخش علی‌آبادی در مدرسهٔ میرزا زکی‌در۱۳۲۱ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی ، ۱۲۴ گ۱۰ × ۱۶ - ۱۲س۷ × ۱۲/۵ .

زهرة‌الانوارفی‌نسب‌الائمة‌الاطهار :ضامن بن شدقم ، نامش در دیباچه یاد شده است.

آغاز جزو دوم: الحمدلله‌المحسن‌العزیزالملک‌الوهاب .

انجام: الحسبة الاولی عقب ابی یحیی عبدالله . . . ثم جعفر خلف محمد اثم محمد (نسخه ناقص‌است) .

۱۶۳۴ : ش ۴دفتر ، ۶۵پ - ۲۱۴پ ، جزو دوم است،از سرگذشت امام حسن آغاز شده است .

زیارة‌العاشوراء (رسالة فی روایة-) : دراین رساله از صحت روایت عاشورا که علامهٔ‌حلی درآن‌اشکال کرده‌است گفتگو گردیده‌و گویا ازنصرالله‌بن حسن حسینی باشد که‌همه شماره‌های های مجموعه‌را در۱۲۳۷ نوشته‌است‌واین کتاب جز رساله‌ایست که درکتابخانه‌دانشکدهٔ حقوق(ش۳۶ - د) هست .

آغاز : بسمله . حمدله . . . امابعد فاعلم ان الروایة الواردة فی کیفیة زیادة العاشوراء مما استشکله العلامة .

انجام افتاده : یقصد مطلق الزیارة لازیارة العاشوراء .

۲۵۲۷: ش ۳ دفتر، ۴۳ ر - ۴۷ پ ، بخط نستعلیق ۱۲۳۷ از نصرالله بن حسن حسینی گویا مولف همین رساله .

زیج ایلخانی: خواجهٔ طوسی که در ۶۵۷ ساخته، درچهار مقاله است (مدرس ص ۲۳۴ و فهرست نامها - مدرسی ص ۱۱۷ - ۱۲۱) .

آغاز : بسمله . خدای تعالی چنگیزخان را قوت داد و پادشاهی همهٔ روی زمین را مسلم کرد .

۶۸۴ : ش ۱ دفتر، ۱ پ - ۱۵۰ ر ، نستعلیق سدهٔ ۱۰، دوسرلوح در آغاز دوشمارهٔ این دفتر بزر و شنگرف ولاجورد هست، جدول بزر ولاجوردست .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ کهن که یک لای آن ترمه بوده ورفته است - ۲۲۵ گ ۱۰/۵ × ۱۳-۱۷ س ۶ × ۹ .

زیج الخازنی : ازعبدالرحمن خازنی زیجی بنام سنجری یادگارمانده است که در زمان مسترشد (۵۱۲-۵۲۹) و برای سنجرسلجوقی (۵۱۱-۵۵۲) ساخته است (بروکلمن ذیل ۱:۹۰۲ - گاهنامه سال ۳۱۱ ص ۱۸۴ - علم الفلک نالینو ص ۱۷۹ - گاهشماری فهرست نامها - مقدمهٔ مصاحب برجبرخیام) در نسخهٔ واتیکان از زیج سنجری چنین آمده است :

و «بقوة نظر نافی ادوارالسند هند وهزارات ابی معشر و غیرهماتهیا لنا استخراج ادوار توافق الحرکات المعتبرة وان کان الوصول الی مثلها غامضا جدالکثرة الحسابات فیها » .

در فصل اول باب دوم مقالهٔ اول شنبه ۱۲ ربیع الاخر ۵۲۵ را برای اعتدال ربیعی مثال زده است (گ ۲ ر) وعرض ری در جدول برگ ۲۴ ر ۳۵ درجه و ۴۰ دقیقه دانسته شده است . در ایندوجا است که تهرانی درگاهنامه گویا اشتباه نموده است .

در بند پنجم فصل اول باب ۲ مقاله ۱ میگوید:

«من التواریخ المشهورة سنوالکبائس السلطانیة الملکشاهیة ولما کان امرالسنة الشمسیة استیفاء الفصول الاربعة وعودالنشوء خرج الامر العالی السلطانی الملکشاهی انارالله برهانه بافتتاح التقویم (گ ۲ پ) .

از اینجا دا سته میشود که تألیف کتاب پس از سرگ ملکشاه است و شاید این نسخه همان زیج « المعتبر السجزی» باشد که در تتمهٔ صوان الحکمة بیهقی ص ۱۶۱ نام برده شده است.

فهرست :

مقالهٔ اول : تواریخ مشهورة (دره باب).

(۵پ) « ثانیة : مقدمات تعدیل مابین السطرین (۳ باب).

(۶پ) « ثالثة : معرفت میل اول ودوم (٤ باب).

(۷ر) « رابعه : سعة المشرق و تعدیل النهار (٤ باب).

(۷پ) « خامسة: کواکب ثابتة و سیارات ذات العروض (۵ باب) .

(۸ر) « سادسة : طوالع (۷ باب) .

(۱۰ر)« هفتم : استخراج اوساط حرکات کواکب (٤ باب).

(۱۱) « هشتم: تقویم کواکب سبعه ٤ باب.

(۱۳پ) «نهم : اختلاف المناظر ۳ باب .

(۱٤پ)« دهم : اجتماعات و استقبالات (۳قسم).

(۱۷-۱۸افتاده) مقالهٔ یازدهم رؤیت اهله (گویا ۵ باب) .

(۱۹ر) « دوازدهم : تحاویل وسوالید (٤ باب).

از گ۲۲ تا ۶۱ که پایان نسخه است همه جدول است.

آغاز افتاده : طلوعها و غروبها من لیل اونهار والسادسة فی الطوالع و فی معرفة الماضی من النهار و طالع الوقت و تسویة البیوت الاثنی عشر وسمت کل ارتفاع وسمت القبلة والسابقة (گویا از دیباچه تنها چند سطری افتاده است) .

انجام : فالباقیة هی ساعات التحویل من علامة الموجودة (سپس یک جدول علامات رؤس الشهور الموضوعة فی التقویم) (و فرغت من کتابته فی شهر رمضان من شهور سنة ۶۳۱ بالموصل حامدالله تعالی و مصلیا علی نبیه محمد و آله).

۶۸۲ : خط نسخ سدهٔ هفتم، در تاریخ رمضان ۶۳۱ (گ۶۲پ) بانجام رسیده است. عنوانها شنگرف، جدولها و رقمها بشنگرف ولاجورد، برگهای ۲۲ تا ۶۲ جدولها نجومی است و در آغاز یک برگ از آغاز «الالات العجیبة است».

کاغذ سمرقندی کلفت - جلد تیماج سبز مقوایی ، ۶۲ گ ۱۷ × ۲۵ - ۳۱س ۱۷ کلمه ۱۲ × ۱۹ .

زیج شستکه : حسین بن موسی هرمزی حاسب است (بروکلمن ذیل ۱: ۸۶۶ - طوس ۳: ۳۳۳ ش ۱۰۸ مورخ ۵۸۱).

آغاز : بسمله . هذه رسالة وجیزة لطیفة یعرف بزیج الشستکة (الزیج الستینی) الفها حسن بن موسی الهرمزی الحاسب التقویم الکواکب السبعة والاجوزهر ومن عمل بهذا استغنی عن حل عقد الزیجات فمن اراد ان یعمل بهذا الزیج لتقویم الکواکب السبعة لای سنة شاء فلیتمسک اربع تقویمات .

انجام : و هذا اخف الاعمال فی الرؤیة (گویا دیباچهٔ زیج باشد) .

۲۹۱۱ : ش ۶۳ دفتر ، ص ۱۸۷ - ۱۸۸ ، متن و هامش .

زیج گورکانی : الغ بیک فرزند شاهرخ پسر تیمور گورکان (۷۹۶ - ۸۵۳). (دانشگاه ۱: ۸۹۱).

آغاز : بسمله . تبارک الذی جعل فی السماء بروجاً .. مالک الملکی که مصباح صباح و جعلنا سراجاً وهاجاً افروختهٔ حکمت اوست .

انجام : و بهر هفتاد سال شمس بیکدرجه میدانند . والله اعلم (سپس جدولهای نجومی است).

۶۷۶ : نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوان و رقم و جدول شنگرف .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج قهوه‌یی تیرهٔ ضربی مقوایی بالولا ، ۱۹۲ گ ۱۸ × ۲۹ - ۲۶ س ۱۳ × ۲۲ .

۶۷۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان و رقم و جدول شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ساده ، ۱۹۲ گ ۲۰ × ۳۰ - ۲۲ س ۱۱ × ۲۰ .

۶۷۸ : نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، عنوان و رقم و جدول شنگرف ، تنها جدولهای تعدیل ایام تا منازل قمر در این نسخه است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لای ساده ، ۲۸ گ ۱۷ × ۲۶ - ۳۳ س ۱۲ × ۲۰ .

۶۷۹ : نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، عنوان و رقم و جدول شنگرف ، شش زایجهٔ مورخ ۱۱۸۷ تا ۱۲۰۰ درگ۱پ هست .

کاغذ سمرقندی ـ جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۳۳ گ ۱۸ × ۲۵ ـ ۱۵س ۱۲ × ۱۷ .

۳۴۵۹ : نستعلیق سدهٔ ۱۰ ، عنوان و نشان و جدول و رقم شنگرف، حواشی با نشانهٔ «شرح ، ه» و جزآن ، سرلوح لاجورد و شنگرف و نیلی وزر، درآغاز مهر محمد باقربن محمد صادق که کتاب‌را نزد میرزا عبدالوهاب درپنجشنبه۲۲ع ۱۲۱۸/۲ استخراج کرده است و مهر پسرش محمدعلی در نسخه هست ، وقف سپه در۱۲۹۷ .

کاغذ سمرقندی‌نخودی ـ جلد تیماج قهوه‌یی‌سوخت زرکوب مقوایی، ۱۶۴ گ۱۸× ۲۵ ـ ۲۵س ۱۰/۵ × ۱۷ .

زیج محمد شاهی : زیج هندی محمدشاهی از «راچه‌چی‌سنگ کج»است‌و بنام پادشاه‌غازی محمدشاه هندی درسه مقالت، پس از دیباچه بیشترکتاب جدولها زیج‌است.

آغاز : ثنایی که خرد خرده بین مهندسان عقده گشای درادای دقیقه‌ای از آن.

۶۷۱ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان و رقم و جدول شنگرف ، مالک اعتضادالسلطنه،وقف سپهسالار در۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی ـ جلد تیماج تریاکی ضربی مقوایی ، ۱۷۸ گ ۱۷ × ۲۶/۵ ـ ۲۲س ۱۰ × ۱۸ .

۶۷۳ : نستعلیق‌سدهٔ۱۲، عنوان و نشان و رقم و جدول شنگرف ، در پایان بانسخهٔ پیش جدایی دارد .

کاغذ فرنگی آبی ـ جلد تیماج سبز تیره ، ۱۶۸ گ ۲۱ × ۳۵ ـ ۱۹س۱۲ × ۲۲ .

زینة‌المجالس : این کتاب از سید مجدالدین محمدبن ابی‌طالب حسینی«مجدی» است و در ۱۰۰۴ بنام شاه طهماسب‌ساخته شده‌و در تهران چندین‌بار بچاپ رسیده‌است (مشار۹۰۳) تاریخ ۱۰۰۴ در دیباچه و فصل ۲ جزونهم (ص ۳۸۰) یاد شده ونام شاه در پایان دیده می شود .

این کتاب در چاپی نه‌جزو و هرجزوی ده‌فصل (بجز ملحقات) است چنانکه دردیباچهٔ آن‌آمده‌است، در دیباچه بدان نام «زینة‌المجالس» داده شده‌است .

(دانشگاه‌ش ۴۵۴۰ ـ ریو۲ : ۷۵۸ش ۲۳۹ or و۳: ۱۰۰۴ ش۱۷۶۵ or وذیل ش

۳۹۵ش ۴۶۰۷ or - طوس ۳:۱۳۲ ش ۱۷۷ - یادداشتهای قزوینی ه: ۵۷ از ص ۷۷۷ روضات - ذریعه ۱۲:۹٤) .

نسخهٔ ما که در دیباچه از ابن خاتون محمد بن علی عاملی (درگذشتهٔ پس از ه محرم ۱۰۶۸) مؤلف ترجمهٔ قطب‌شاهی در ۱۰۲۷ دانسته شده‌است در آغاز تا نیم‌صفحه مانند زینة‌المجالس مجدی چاپ شده نیست بلکه دیباچه همان ترجمهٔ قطب شاهی خود خاتون‌آبادی در آغاز آن گذارده شده‌است ولی بقیهٔ آن درست همان است که بچاپ رسیده بجز برخی ازجاها چنانکه پیش از سرگذشت شاه اسمعیل میگوید که سرگذشت آق‌قوینلو و ترکمانهارا انداختم .

ملحقات کتاب هم در این نسخه هیچ نیامده بجز بخشی از آنها که بعنوان فصل دهم از جزونهم یادشده‌است (گ ۳۶۲ نسخهٔ ما) .

شگفت اینجااست که این کتاب در همین نسخهٔ ما هم در دیباچه درست مانند کتاب مجدی «زینة‌المجالس» نامیده شده‌است .اشکال دراینجا است که ترجمهٔ قطب شاهی در ۱۰۲۷ ساخته شده است پس شاید بتوان گفت که مجدی کتاب او را بنام خود کرده است .

در دیباچهٔ نسخهٔ ما بازهم آمده که کتاب در ده جزو وهر جزوی ده فصل است، شاید هم خاتون آبادی کتاب مجدی را گرفته و بنام خود کرده‌است .

آغاز نسخهٔ ما : بسمله .

ای از تو حدیث معرفت را تبیین وی ترجمهٔ وصف تو تنزیل مبین

... بهتر حدیثی که مجلس آرایان انجمن یقین را ... امابعد بمسامع ارباب ... میرساند داعی دولت... محمدبن علی المشتهر بابن الخاتون العاملی ... داخل شهور سنهٔ اربع و الف هجریست بعضی از یاران...است .

(این بخش از دیباچه آغاز دیباچهٔ همین خاتون‌آبادی است در ترجمهٔ قطب شاهی خود واز آنجا گرفته شده و دراینجا گذارده شده‌است) .

انجام :

فیض خاصش زعالم جبروت بوده تسخیر ملک را ملکوت

(تا اینجا مانند چاپی‌است) مصدقه این مقال آنکه از طرف شرق خاقان اوزبک...روز شنبه ۱۱ محرم ۹۳۵ در روزاباد جام بایشان مصاف دادند ... چنان است که در بعضی از آن کتابی مفرد مبین گردد والله الموفق .

۱۸۰۹ : نستعلیق ۲۲ ذح ۱۳۳۹ ، عنوان شنگرف ، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۹٤ق .

کاغذ فرنگی - جلد روغنی زمینه مقوایی در میان ترنج با گل و بوتهٔ سرخ، ۳۷۲ گ ۱۸/۵ × ۲۸/۵ - ۲۳س ۱۰/۵ × ۲۰ .

س

سانح الکتب .

آغاز : قدجمعه مولانا یوسف‌بن عبدالله ملازاده‌بن ملا محمد (شیخ صغیر) - بسمله الحمدلله علی دین الاسلام ... اعلم ان الایمان والاسلام بحسب الافراد واحد.

انجام : بالشریعة والطریقة والحقیقة .

۷۵۲۲ : ش ۱ دفتر (۲پ - ۲۸) : نسخ عبدالحکیم در ۱۲۷٤ ، عنوان شنگرف، در آغاز نسخه کسی مدارك مؤلف را گرد آورده و نوشته است . در ۲۹ر - ٤۱پ خطبه‌هایی است برای روزهای آدینه وجشن ها و قصیدهٔ میمیهٔ ابن فارض .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۱۲٤ گ ۱۱ × ۱۷/۵ - ۱۸س ۷ × ۱۲ .

ساقی نامه : میر فتاح مراغه‌ای .

۲۵۱ : سپد٤ : ۵۵ .

ساقی نامه : پرتوی شیرازی منجم شاه اسمعیل صفوی (ذریعه ۹ : ۱۵۷) .

آغاز :

دلا پرده بردار از روی کار به مستی بده پردهٔ روزگار

۱٤۳ : ش ۲۱ دفتر (برگ ۳۱۵) .

ساقی نامه: فتح علی‌شاه قاجار متخلص به خاقان ، ۱۲۵۰ق که به چاپ رسیده است .

آغاز :

چمن تازه شد باز چون روی یار

بده ساقی آن بادهٔ خوشگوار

انجام :

زجان و دلت هست خاقان غلام سخن ختم کردم بدین والسلام

(سپه۲ : ٤٧١ - ذریعه۱۲ : ۱۰۰ - نشریهٔ کتابخانهٔ مرکزی۱ : ۱۰۰) .

۲۷۲۳ : ش۱دفتر ، پس از آن تذکرهٔ اسحاق بیک است که در۳ : ۳۸٦ گذشت .

ساقی‌نامه : رضی آرتیمانی همدانی که در تذکرهٔ نصر آبادی ۲۷۳ و آتشکدهٔ آذر و ریاض - العارفین شناخته شده است . دیوان او هزار بیت دارد .(ذریعه۹: ۳۷۱) .

آغاز :

الهی بمستان میخانه ات بعقل آفرینان دیوانه ات

انجام :

همیشه چو خورگیتی‌افروز باد همه روز او روز نوروز باد

هزاران درودو هزاران سلام زما بر محمد علیه‌السلام

۱۴۳ : ش۱۷دفتر ، برگهای ۳۰۹ روپ مجموعه‌را گرفته است .

ساقی‌نامه : ظهوری ترشیزی که دیوان وی یادشده است ، ساقینامه او ٤۱۰۰ بیت دارد (ذریعه۹: ٦٥٦-٦٥٧).

آغاز :

ثناها کنم ایزد پاك را ثریاده طارم تاك‌را

۱۴۳ : ش۱٤دفتر،برگها۲۷۹پ - ۳۰۹ر مجموعه را گرفته است،در حاشیه دیباچهٔ نورس قرار دارد .

ساقی‌نامه: عرفی شیرازی (م۹۹۹) .

آغاز :

بیا عرفی افسانه‌را پر بسوز بخاموش این نغمهٔ تر بسوز

۱۴۳ : ش۹دفتر ، ۳۱۲ر - ۳۱۳پ .

ساقی‌نامه : نوعی خوشابی محمدرضای مشهدی(م۱۰۱۸)صاحب «سوزوگداز» .این ساقینامه درهفتصدبیت است .

آغاز :

تویی اولین پیر میخانه ها بیاد تو شبگیر پیمانه ها

انجام :

از آن می که جاندار وی هوش باد سر اشربت و شاه را نوش باد

۱۴۳ : ش۱۸ دفتر، ۳۱۰ر - ۳۱۲پ .

ساقینامهٔ هفت‌جام : فضولی بغدادی درهفت‌بند .

آغاز :

سر ازخواب غفلت چو برداشتم لوای فراست بر افراشتم

انجام :

همانانه ای واقف از ما مضی که چون کردعرض امانت قضا

۱۴۳ : ش۲۰ دفتر، ۳۱۳پ - ۳۱۵پ .

سالهای ترکی: (رساله در -)جز احکام دوازده سال ترکی دانشگاه است (۳: ۸۲۰).

آغاز : بسمله. هذه رسالة فی معرفة سنة الاتراك و هوشهور. اعلم. الحمدلله الذی جعل العرب اشرف الناس و جعل الاتراك ، متابع سیچقان ئیل ... بدانکه حکمای ترکستان و خطا و ایغور و فرغانه و چین وماچین و فرخار وخلخ وتبت .

انجام : وخموشی و بیزبان بوند.

۸۱۹۰: ش۲ دفتر، ۵ر - ۷پ.

سبحة الابرار : یکی از هفت‌مثنوی معروف بهفت اورنگ جامی است دربحر رمل مسدس مزاحف، دیباچهٔ منثورآغازآن بنام حسین بایقرا است(دانشگاه۲: ۳۲۷ - ۳۲۸) .

۳۲۷ : ش۲ دفتر، ۲۶پ - ۶۷ر.

۳۳۰ : از پایان افتاده ، بخط نستعلیق باعنوانهای شنگرف ، بی‌تاریخ ،در دوستون، سرلوح در آغاز بلاجورد و زر و شنگرف است ، دوصفحهٔ آغاز حاشیه سازی‌شدهٔ بزر با گل و بوته، بیست و هفت تصویر در این نسخه دیده میشود .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی زرکوب مقوایی ، ۸۳ گ ۱۲ × ۱۹ - ۱۴س ۷ × ۱۴ .

۳۵۴ : ش۳ دفتر ، ۱۲۲پ - ۱۵۸ر، تاریخ ۹۹۰دارد .

۳۵۱ : بخط نستعلیق زیبا ودرشت ، عنوانها بخط سفید در زمینهٔ زرین وگوشه های لاجوردی ، مقدمات وشش عقدآن افتاده‌است .

کاغذ متن و حاشیه رنگارنگ کلفت و برخی هم با گل و بوتهٔ آبی وزرد و سبز رنگ آمیزی شده است ، ، ۸۷ گ ۱۶ × ۲۶-۱۲س ۸ × ۱۵ .

۴۰۲ : ش ۵ دفتر : ۱۵۷پ - ۲۰۰پ .

سبعهٔ سیاره: چهارمین دفتر، ازپنج گنج امیرعلی‌شیرنوایی(۸۴۴ - ۹۰۶)است (سپه۲: ۵۳۸ - ۵۴۱ - ذریعه۸: ۲۶۴و۹: ۱۲۶۷) .

۳۶۶ : سپه ۲: ۵۴۱ .

۳۶۹ : سپه ۲: ۵۴۱ .

سبعةمقائیس منطقیةعلی الادلةالمحققة لبقاءالنفس الناطقة: ابن‌سینا که بهفت دلیل جوهریت و بقای نفس را ثابت می کند (مهدوی ش ۵۲) .

در تهران بکوشش داناسرشت بسال ۱۳۳۲خ بچاپ رسیده است .

۲۹۱۲ : ش ۸۹ دفتر ، ۲۶۹پ - ۲۷۱ر .

سبیل الرشاد فی اثبات المعاد : مولی عبدالله زنوزی مدرس تبریزی، حاشیه‌ایست براسفار صدرای شیرازی ، در دیباچه از مؤلف ونام کتاب و از اسفار یاد شده است (ذریعه۶: ۲۰ ـ دانشگاه۳: ۴۱۳) .

۷۵۳۵ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۶۷ر ، نستعلیق محمدعلی کرمانشاهی گویادر۱۳۰۴ .

آغاز افتاده : مایعید ما افناه‌اذبرزالخلائق لدعوته من مخافته .

انجام : ووفقنی لذلک وهو حسبی ونعم‌الوکیل .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۱۹۰ گ ۱۱/۵ × ۱۸-۳/۵ × ۷/۵ .

سد سکندری : پنجمین دفتر از پنج گنج است بترکی ، از میرعلیشیرپسر کچ کنهٔ نوایی (۸۴۴ - ۹۰۶)(سپه۲: ۵۳۸ ذریعه۷: ۲۶۴) .

۱۷۲ : سپه۲: ۵۴۱ .

۳۶۶ : سپه۲: ۵۴۱ .

۳۶۹ : سپه۲ : ۵۴۱ .

السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی : ابو عبدالله فخرالدین محمدبن ادریس عجلی حلی (۵۴۳ - ۵۹۵)در فقه‌است بطورکامل ازطهارت تا دیات ودر۱۲۷۰ق ،چاپ شده‌است. (سپه۱: ۴۲۹) .

۲٤۸۲ : سپه۱: ٤۳۱.

۵۹۹۵ : نسخ احمدبن‌محمد درشنبه ۱۵ محرم۱۲٦٦ق، عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی، ۲۲ × ۳۱، ۳٦س ۱٤ × ۲۲.

۷۵۴۵ : ش۵ دفتر، ۱۵٤پ - ۱۹٦ر، نسخ آدینهٔ ۸ ع۱/ ۱۲۳۸ از روی نسخهٔ مورخ ۱۹ج۱/۹۵۱ و تنها مستطرفات این کتاب است.
۱۸س ۸/۵ × ۱۳/۵ . -

سراج‌الاستخراج : فرید نجوسی دهلوی، دریک مقدمه و نه‌باب و خاتمه.
آغاز: بسمله . حمد مبدعی را سزد که مهندس قدرت کامله‌اش در ارقام درجات مخلوقات ... اما بعد غرض از تمهید این مقدمات آنکه استخراج تقویم.
انجام افتاده در فصل اول باب دوم در بیان استخراج تقویم‌آفتاب :
« و اما دستورالعمل بروش‌جدید که استخراج بنده این‌درگاه است... وظاهراست که جمع کردن ارقامی که در».

٦۸٦: ش٤ دفتر، ۱۵۵پ - ۱۸۳، نستعلیق‌درشت‌تر از شماره‌های دیگر.

سراج‌السالکین : در یک مقدمه و چند فصل و خاتمه، ازعلی‌بن‌حسین کربلایی که‌برای شاهزاده سریم بیگم دربارهٔ اعتقادات‌صحیحه وآراءفاسدهٔ حکماء وصوفیه نوشته ومیخواسته است پس ازآن جامع البراهین‌بنویسد.
آغاز : بسمله. الحمدلله‌الذی شرح صدورنا بالاسلام... و بعد چنین گوید ... علی‌بن الشیخ حسین الکربلایی که بعداز فراغ ازتألیف رسالهٔ معراج‌السالکین الی الحق والیقین که بزبان عربی سمت تحریر یافته،
انجام : و سلم تسلیماً کثیراً وقدوقع‌الفراغ من تألیفها فی سابع شهرجمادی‌الثانی‌سنة سبع و تسعین و الف من‌الهجرة‌النبویة .

٦٦٦۳ : نسخ سدهٔ ۱۲،
کاغذ سپاهانی - جلد تیماج زرد عطف سرخ ضربی‌مقوایی، ٦۱ گ۵/۱۱ × ۱۸/۵-
۱۲س ٦ × ۱۱/۵ .

سراج‌العقول‌فی‌شرح منهاج‌الوصول الی علم‌الاصول، چلبی‌درکلمهٔ(منهاج)شرحی بدین نام ازمحمدبن طاهر قزوینی یاد کرده‌است، درصفحهٔ عنوان نسخهٔ زیر نیز باخط کهنی این کتاب بهمین‌نام نامیده شده‌است.

چنانکه در دیباچه آمده کتاب بنام «عبدالله محمد بن رکن الدین ابی المکارم محمد حسینی» ساخته شده است .

۸۴۲۴ : بخط نستعلیق سدهٔ ۹ ، عنوان شنگرف ، چهار مهر دارد و نیز مهر « عمل محمد ظریف صحاف ۱۲۱۷ » در آن دیده میشود .

آغاز افتاده : فی العقبی الاحیناً و من خاض فی الدلائل من غیر فانه لم ینل فی الدنیا الاشیاء و من جملتها صنف فیه کتاب «المنهاج» المنسوب الی المولی ... البیضاوی.

انجام : الخامس الترجیح بحسب الامور راجعة الی اللفظ المروی ... و اعلم ان هذا الوصح وجب ... بین الملزوم واللازم فی الحکم (افتاده و از کتاب سادس در آنجا ای که آمده است) «قال الباب الثالث الی آخره ... اقول الباب الثالث فی ترجیح الاخبار و هو یحصل بوجوه سبعة ... الخامس» .

کاغذ سمرقندی نخودی ـ جلد مقوایی، ۱۶۴ گ ۱۸ × ۲۴ - ۲۷ س ۱۰ × ۱۸ لا

سراج المعرفة و منهاج الطریقة فی شرح مصباح الشریعة : شرح و ترجمه ایست بفارسی از کتاب « مصباح الشریعة » که بامام صادق منسوب شده و گویا از شفیق بلخی باشد . شارح محمد صالح بن محمد باقر قزوینی روغنی شارح نهج البلاغه وزندهٔ در ۱۰۹۴ است (دزیعه ۱۴ : ۱۲۸)

آغاز : بسمله . حمدله ... ید بعد بر ضمایر ارباب بصائر پوشیده نماند که کتاب مستطاب مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقة منسوب بحضرت ... صادق ... دریست فاخر ... و ابن فقیر حقیر محمد صالح بن محمد باقر قزوینی .. آن کلمات را بلغت فارسی ترجمه کردم .. وسمی شد به سراج المعرفة ومنهاج الطریقة .

انجام : از اشتغال بآنچه قاطع طریق است بجناب او پاک ساز (افتاده) .

۵۵۵۸ : ش ۲ دفتر، ۹۲ پ - ۲۰۷ پ ، نستعلیق خود مؤلف ، از آغاز سدهٔ سیزدهم ، عنوان شنگرف، خط زدگیها و اضافات دارد .

کسی برپشت کتاب نوشته است که : مصنف شقیق بلخی و شارح محمد صالح قزوینی است، مالک علی بن مهدی خاکشایی در ۱۲۶۳، خود مجموعه ۲۰۸ گ ۱۵ س، کاغذ فرنگی ـ جلد تیماج حنائی یک لا .

سراج منیر : محمد شریف بن شمس الدین محمد که درخاتمه گوید درآدینه آخر ربیع الاول ۱۰۳۲ ق آنرا تالیف کردم، در ۱۲۶۵ ق ، بچاپ سنگ رسیده است ، نام مؤلف در خاتمه هست .

مرتب بر بیست لمعه ویک خاتمه در اخلاق و فهرست آنها در دیباچه آمده است .

(فهرست مشهد۲:۳۵۱ - فهرست مجلس ۲:۳۸۸ - دانشگاه۳:۶۶۵) .

آغاز : سپاس وستایش کریمی را سزاست که حلهٔ خلقتش زیوریست زیبنده و رشحهٔ محبتش گوهریست ارزنده.

انجام اضافه بر نسخهٔ دانشگاه : زهی‌سعادت بخت وفیروزی اقبال که بمعاضدت... که توسن خامه خاصی‌نکرده قطع این بیان نمود .

دربن دم که هستیم باشیم شاد که خواهیم این روز را کرد یاد

۱۴۳ : ش ۵ دفتر ، ۶۱ر - ۶۸ر .

۴۶۵ : ش۲دفتر ، ۷۴پ - ۱۲۸ر ، بخط شکستهٔ خوش که در۱۱۷۱ نوشته‌شده‌است ، صفحات دوجدول زرولاجوردداردد ، دوصفحهٔ آغازباسرلوح است‌و حاشیه‌سازی‌شده بالاجورد زر و شنگرف ، میان‌سطرها درین دوصفحه زرپاشی‌شده ، عنوانها شنگرف است .

۶۸۴۹ : نستعلیق برای تقی در۱۲۶۶ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ، ۶۴ گ۱۵ × ۲۱ - ۱۴س ۸ × ۱۴

۲۹۰۲ : ش۱دفتر ، ۲پ - ۵۳ر ، در انجام این‌نسخه آمده:

«بیشتر از عمر بپایان رسید ، زهی‌سعادت و فیروزی اقبال ... و باشم‌شاد که خواهیم این دورا یاد کرد» .

باندازهٔ‌دوصفحه بیشتر از نسخهٔ دانشگاه دارد ودراین‌افزوده نام مؤلف‌آمده ونام کتاب دردیباچه دیده میشود .

بخط شکسته نستعلیق اسماعیل بن محمد در پایان محرم ۱۲۷۹ در دولت خانهٔ آقا میرزا محمد .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی یک‌لا ، ۶۶ گ۲۱/۵ × ۳۴ - ۱۵س ۱۲ × ۲۴ .

۵۸۱۴ : نستعلیق پنجشنبه رجب۱۲۲۶ ، برای ارغون میرزا خانلر تهرانی ،عنوانها شنگرف ، صفحه‌ها درجدول زر و لاجورد ، با سرلوح زرولاجورد و شنگرف ویک صفحه زراندود دارد .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج حنایی یک‌لا ، ۵۸ گ ۱۳ × ۲۱ - ۱۲س ۷/۵ × ۱۵ .

سرح العیون فی شرح رسالة ابن زیدون : متن از ابوالولید احمدبن عبدالله‌بن احمدبن زیدون وزیرقرطبی‌اندلسی (۳۹۴-۴۶۳) است که دراشبلیه درروزگارالمعتمدعلی‌الله درگذشته‌است .

آنرا ابن نباته وابن ایبک صفدی دوشرح نگاشته‌اند . سرح «العیون» نام شرح ابن نباته (۳۳۵ - ۳۷٤ق)است و او ابویحیی عبدالرحیم بن نباته صاحب «دیوان الخطب» میباشد. او در این کتاب شاعران جاهلیت عرب را شناسانده‌است، سرگذشت مؤلف در مقدمه هست.

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی لایجب الحمد الاله و ادام الله ایام الملک . . . عماد الدنیا والدین .. بعد فانی امرت رسالة الوزیر ابوالولیدبن زیدون.

انجام : ولااخلی ابواب نعمه و علمه علی کلاالحالین من طالب آمنین.

۳۳۳۸ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف ، صفحات در دو جدول یکی زر و لاجورد دومی زر ولاجورد و شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱٤۷ گ ۱۵ × ۲٤ - ۱۹ س ۸/۵ × ۱۵.

سرالادب فی مجاری کلام العرب : ثعالبی ، ابو منصور عبدالملک بن محمد نیشابوری (۳۵۰ - ٤۲۹) درهامش السامی فی الاسامی در ایران بسال ۱۲۶۳ و ۱۲۷۵ بچاپ رسیده است.

۲۹۱۹ : ش ۲۹ دفتر ، ۲۲۹ر - ۲۵۶ر، پس از این تا پایان نسخه (۲۵۹ر) مطالب پراکنده‌است.

سرالاسرار یا السیاسة فی تدبیر الریاسة : کتاب منحول و دروغین که دربرابر کتاب السیاسة ساخته و به ارسطو نسبت داده‌اند وبدو روایت درخاور و باختر میان مسلمانان و دانشمندان لاتینی شهرت پیدا کرده‌است .

در یک روایت ده مقاله در آن هست (طوس ۲ : ۳٤۰ ش ۲۸ و ۲۹ - الاصول الیونانیة للنظریات السیاسیة فی الاسلام از عبدالرحمن بدوی) در کتابخانهٔ دانشکدهٔ حقوق دوترجمه از آن هست (ش ۹۸ ج و ۱۹۸ ج) .

۲۹۱۲ : ش ۹ دفتر ، ۳۸ر-٤۳پ ، بندیست از این رساله .

آغاز : انتخب من الکتاب الموسوم بسرالاسرار الذی الفه ارسطاطالیس . بسمله وقفت ایها الابن النبیل والملک العادل ..علی کتابک.

انجام : فصل فی الحمام ، ان الحمام من عجائب مافی العالم .. ثم یدخل الی البیت الثالث (افتادگی دارد).

سرالانساب : ازابونصر سهل‌بن عبدالله بخاری نسابه ، چنانکه محمد مهدی عبدالرب آبادی در آغاز نسخهٔ‌ما و نویسندهٔ آن در پایان نسخه گواهی داده‌اند ،

در عمدة‌الطالب از مؤلف نقل‌شده‌است (فهرست دانشگاه۲ : ۶۳۲) .

۲۷۰۰ : ش۲دفتر ، ص۱-۴۹ ، صفحه شمار جداگانه دارد ، بهمان نسخ ش۱،در ص۲۸ حاشیه ایست از عبدالرب‌آبادی .

آغاز افتاده : کل طالبی علوی و کل طالبی فی الدنیا هاشمی ولیس کل هاشمی علوی . . .

انجام : لتزول هذه‌الشبهة . هذا آخر ما ذکرته و من نسب عمربن علی‌بن ابی‌طالب و هو آخرالکتاب والله‌الموفق للصواب . . . و نعم‌الوکیل .

(تمت کتاب سرالانساب للعلویة من ابی نصر سهل‌بن عبدالله‌البخاری النسابة ره . . . علی‌ید . . ابوالقاسم‌الشریف) .

پس از این یک‌برگ‌است‌از عمدة‌الانساب گویاهمان‌عمدة‌الطالب .

سرالتوبة : دربارهٔ توبت‌است ، بفارسی،درپشت جلد نسخهٔ‌ما این‌نام نوشته شده‌است .

آغاز : بدان ایدك‌الله که توبهٔ انسان بر مثال سکهٔ درمی بود بوجود بنی‌آدم ، یک رکعت نماز توبه .

انجام : و بیان این کلام بسیار است و محافل بیشمار لیکن‌شمه‌ای‌نموده است .

۶۴۰۹ : ش۵دفتر ، ۹۶پ - ۹۸پ ، نستعلیق مانند شمارهای دیگر .

سرگذشت امام زادگان ری : سرگذشت عبدالعظیم و حمزه و سیدهای دیگرکه در ری بخاك سپرده شده اندمدر این رساله آمده و بنام علی قلی‌میرزا وناصرالدین شاه‌وبدستور او آن‌رانوشته‌شده‌است(دانشکدهٔ ادبیات ش۱۰۱ج) .

آغاز : الحمدلله‌الذی عجزت خواطرالامم عن‌البلوغ الی حقیقته . . . اما بعد فرمان مبارك شاهنشاه .

انجام : و این خود قول اسکندر بیک‌است .

۱۸۵۳ : نسخ مسیح کمره‌یی در روز چهارشنبه ۲۱ محرم۱۲۹۶ ، عنوان شنگرف،مالک اعتضادالسلطنه‌در۱۲۹۶ ، وقف سپهسالار در۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی‌سفید - جلد تیماج سبزیک‌لا ، ۵۶ گ ۱۵ × ۲۱/۵ - ۹س ۷ × ۱۳/۵ .

سرگذشت امامزادگان ری : علی‌قلی‌میرزای وزیر علوم سرگذشت عبدالعظیم و عبدالله ابیض راکه‌چند سال پیشتر نوشته‌بود بخواهش نصیرالدوله پاك‌نویس کرده ودر پایان سرگذشت عیسای مسیح را بر آن افزوده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله المتعالی عن‌الاضداد و الاشباه . . . امابعد چون درین اوان فیروزی نشان .

انجام : واصل این کلمه «چند گوز» بوده و از کثرت استعمال «چنگیز»شد .

۱۸۵٤ : نسخ سدهٔ یازده‌است .

کاغذ فرنگی کبود نازك - جلد تیماج سبز سادهٔ یك‌لا ، ۲۲ گ ۱٤ × ۲۱ - ۱۵س ۸ × ۱۵ .

سرمایهٔایمان : در اثبات عقاید از راه برهان ، ازملا عبدالرزاق‌لاهیجی متخلص به«فیاض» م۱۰۵۱ ق.

آغاز : اما بعد الحمدلله رب‌العالمین والصلاة والسلام ... چنین گوید العبدالملتجی عبدالرزاق‌اللاهیجی . . که موسومست‌بسرمایهٔ ایمان . . بموافقت اصول خمسه برپنج‌باب مرتب‌شد . . . مقدمه در ذکر بعضی‌اصطلاحات .

انجام : و انتفای مفسده کند . هذا آخرماارد‌نا ایراده فی‌هذه الرسالة و الحمدلله . تمت .

٦۴٦۴ : ش۱دفتر ، ۲پ - ٤۱پ ، نسخ سدهٔ ۱۲ .

نسخه : در مشهد ۱۲۸۰ق خریده شده ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی‌ضربی ، ۱٤ × ۲۰ - ۲۰س۸ × ۱۵/۵ .

٦٤٦۵ : ش۱دفتر ، ۱پ - ۹۸ر ، نسخ سدهٔ ۱۳ ، درسه‌سال نوشته شده است .

کاغذ فرنگی-۱۰۳ گ۱۰ × ۱٦ - ۱۷س٦ × ۱۱/۵ .

٦٤٦٦ : نستعلیق ملامحمد علی شهیربه عبدالسادة بی‌تاریخ درسدهٔ۱۱ ، عنوانها شنگرف ، تصحیح شده‌است .

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج مشکی‌یك‌لا،۱۱۸ گ ۱۰ × ۱٦/۵ - ۱۷س ٤/۵ × ۱۱ .

سرورالمؤمنین : طاهربن محمدهادی شاگرد حاج ملا محمد علاقه‌بند روضه خوان که با همکاری میرزا سیدمحمد حسینی‌نوادهٔ‌مولی صدرالدین حسینی نایینی تونی در شهر کاشان بنام فتح علی‌شاه ساخته‌است، او پیش‌از این «لسان‌الذاکرین»را نوشته است .

۷۲۶۷ : نستعلیق محمد ابراهیم بن عبدالله کربلایی الغفار خرزبر برای کربلایی محمد محسن در ۲۳ ع ۱۲۵۶ ، عنوان شنگرف .

آغاز افتاده :

قدر سر از عقل چون عرش برین دل زعشق آید چو کعبه در زمین

انجام : «آن را بیست و هفت ذرع کرد »، سپس خاتمه‌ای از نویسندهٔ نسخه است و می‌نویسد که من «مختار نامهٔ» محمد نصیر نایینی تبریزی را هم نوشتم.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۲۳۶ گ ۱۷ × ۲۱/۵ - ۱۴ س ۱۲ × ۱۶ .

سریان الوجود (رسالهٔ فی-): این رساله را از صدرای شیرازی و فیض کاشانی دانسته اندولی باید از نظام الدین احمد دشتکی باشد .

در آن از دوانی سخنانی آمده و عبارتهای فارسی هم دارد ، در مجموعهٔ رسائل صدرا (ص ۱۳۲-۱۴۷) در طهران بسال ۱۳۰۲ بچاپ سنگی رسیده است .

آغاز: بسمله . احمدك یا من تجلیت بذاتك فی کل شیء .. و بعد فانی مجیب لما امرنی به بعض من یجب علی فی شریعة الوداد اجابته . . . ان ابین کیفیة سریان نور وجود الحق .

انجام : فهو اظهر من ان یخفی . فاعرف .

۱۲۱۶ :ش ۲۵ دفتر، ص ۱۱۷ - ۱۲۵ ، در ص ۱۲۶ تفسیر آیهٔ « فخذ اربعة من الطیر» است و در ص ۱۲۷ عبارتهایی از فارابی و رازی در تفسیر کبیر و شعر مثنوی با تفسیر بعربی از رسالهٔ ملاصدرا .

سعادت نامه : از سلطان محمد بن ملا حیدر است در یک مقدمه و دوازده فصل و یک خاتمه در اخلاق عرفانی و صوفیانه و در زبان شاه اسمعیل ساخته شده(؟) است . در خاتمهٔ تاریخچهٔ دقیقی از اوضاع عصر خویش دارد(ذریعه ۱۲ : ۱۸۱) .

آغاز : حمد و سپاس بیرون از حد و قیاس بی‌چند و چونی را سزاست .

انجام :

بر سعادت یافت این نامه ختام ختم ما را بر سعادت کن تمام

۶۴۷۰ : نستعلیق محمد قزوینی پسر عبدالمطلب خرقانی الاصل در مدرسهٔ زید در یکشنبه ۲۷ محرم ۱۳۶ (= ۱۳۰۶) .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۱۶۴ گ ۱۸×۱۱ ـ ۱۲س ۱۳×۶/۵ ، ۲۳۰ص نوشته دارد .

۷۵۰۵ : ش ۱دفتر ، ص ۱ ـ ۲۳۸ ، نستعلیق، یک سوم نسخه‌در بیدخت و یک‌سوم درطوس و یک سوم در تهران در پنجشنبه ۷ صفر ۱۳۰۴ق ، نوشته شده است .

کاغذ فرنگی کبود و سفید ـ بی‌جلد ، ۱۹۲ گ ۱۰×۷/۵ ـ ۱۵س ۶×۱۳ .

السعدیة (الرسالة ـ): در اصول و فروع دین از علامهٔ حلی حسن‌بن یوسف‌بن مطهر است که آنرا برای سعدالدین وزیر شاه خدابنده نگاشته و در ۱۳۱۱ق، در «کلمات‌المحققین» چاپ شده است (ذریعه ۱۱:۱۹۸ ـ فهرست‌دانشگاه ۳: ۵۷۱) .

آغاز: الحمدلله‌المتفضل بجعل‌الانبیاء واسطة بینه وبین عباده ...امابعد فان‌الله لم یخلق‌العالم عبثا .

انجام : وصلة‌الرحم باربعة وعشرین ولیکن هذاآخرالرسالة‌السعدیةوان‌الاخبارفی‌ذلک اکثر من ان‌تحصی..العلی‌العظیم.

۶۲۲۰ : ش ۲دفتر ، ۲۸پ ـ ۳۷ر ، نام کتاب در پایان نسخه هست ، انجام آن جز انجام نسخهٔ دانشگاه میباشد، بخط نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۰۳ .

۶۴۴۹ : نستعلیق بی‌نام در یکشنبه ۱۰ رجب ۹۶۴، عنوانها شنگرف .

کاغذ سمرقندی نخودی ـ جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۲۷ گ ۱۶×۱۱ ـ ۱۷س ۱۲×۷/۵ .

۷۴۴۲ : ش ۱دفتر ، ۱ر ـ ۲۳پ ، از پایان کم دارد ، همه شماره‌های سه‌گانهٔ این دفتر بخط نستعلیق ۱۲۲ (= ۱۲۰۲) است.

کاغذ فرنگی‌سفید ـ جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۸۴ گ ۱۵/۵×۲۱/۵ ـ ۹×۱۵/۵

سفرالاسفار یاشرح مشاعر صدرای شیرازی : از شیخ‌الاسلام محمد رضی‌بن محمد تقی‌خلخالی که بنام ناصرالدین شاه ساخته‌است.

۸۸۱۳ : ش ۱دفتر ، ۱ر ـ ۹۰پ ، نسخهٔ اصل شارح است و سپس بندهایی است بفارسی در فلسفه .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج مشکی ، ۱۳۷ گ ۱۶×۲۲ ـ شمارهٔ سطرها و اندازه گوناگون .

سفرنامهٔ اصفهان یا گزارش سفرظل‌السلطان باصفهان.

آغاز : روزنامهٔ مسافرت موکب فیروز کوکب حضرت . . ظل السلطان . . .بصفحات ایالت حکمرانی .

انجام : شرفیابی شد مرد مسعودی درینغ است .

۶۹۳۹ : ش ۲ دفتر ، ۹ پ - ۱۶ ، پس از چهار مقاله نوشته شده است .

سفر نامهٔ دیار خطا : گزارش سفر ایلچیان میرزا شاهرخ است در سال ۸۳۲ بآن سرزمین با با ریاست شادی خواجه وبای سنقر .

کاترمر این سفرنامه را که در مطلع السعدین گنجانده شده گرفته و با ترجمهٔ فرانسه در پاریس بسال ۱۸۴۳ میلادی در ۱۴۵ ص بچاپ رسانده است .

آغاز : در کتب تاریخ مسطور است که پادشاه مغفور معین السلطنه دارالخلافه میرزا شاهرخ . . .

انجام : حضرت خاقان سعید شاهرخ سلطان انارالله برهانه استسعاد یافتند .

۲۹۱۳ : ش ۲ دفتر .

سفر نامهٔ مازندران: از موسیو بر ونیار سرهنگ صاحب منصبان فرانسوی مستخدمان دولت ایران است واز راهسازی منطقه های مازندران گفتگومی کند .

آغاز : تفصیل سفر مازندران موسیو برونیار سرهنگ صاحب منصبان فرانسوی که مأمور خدمت دولت علیهٔ ایران میباشند اگرچه برای این جانب در سفر مازندران مجالی نشد در این که محال گیلان را ببینم .

انجام : و نتایج آن بی حدوحصرخواهد بود .

۲۸۱۶: ش ۲ دفتر ، ۲۱ پ - ۳۳ ر ، خط نسخ سدهٔ ۱۳ .

۱۵ س ۷/۵ × ۱۳ .

سفر نامهٔ مکه : گزارش سفر مکهٔ محمدولی میرزا است از خوداو .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی شرفنی بزیارة بیته . .چنین گوید محمد ولی چون درسنهٔ ۱۲۰۶ که توفیق رفیق . . گردید و بعداز حصول استیذان از پادشاه .

انجام: ندهید که وصول نمیشود بهیچ قسم .

۲۸۰۷ : ش ۲ دفتر ، ۱۶ پ - ۵۰ پ ، بهمان خطش ۱ ، حاشیهٔ «منه» دارد .

سفر السعادة و سفیر الافادة: شرحی است برالمفصل در نحو تألیف جارالله زمخشری محمود بن

عمر خوارزمی که در رمضان ۵۱۱ نگاشته است .

آنرا شرحهای بسیار است که چلبی چندتای آنرا یاد کرده‌است . یکی از آن شرحها این کتابست که تألیف علم‌الدین سخاوی (۵۵۹ - ۶۵۳ یا ۶۴۳ق) می‌باشد. او ابوالحسن علی بن محمدبن عبدالصمد همدانی مصری سخاوی صاحب شرح «شاطبیه» و «هدایة المرتاب» معروف به سخاویه است که در استانبول در ۱۳۰۶ چاپ شده است . ادب است و حل مشکلات نحوی وصرفی باشرح کلمات دشوار بترتیب حروف .

آغاز: بسمله . بسم‌الله الذی بسمه تفتتح الاوائل والحمدلله الذی بحمده تنجح الوسائل . . هذا کتاب سفرالسعادة و سفیرالافادة یتحفک بالمعانی العجیبة ... فیه معانی الامثلة .

انجام :

و حسبی جود ربی والتجائی الیه لما اومل ان یکونا

تم سفرالسعادة .

۶۸۵۱ : نسخ بی‌نشان در یکشنبه ۱۱ شوال ۱۱۱۵ ، عنوان‌ونشان شنگرف ، کاغذ اصفهانی‌سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۲۳۲ گ ۱۵ × ۲۶ - ۲۴ س ۱۷/۵ × ۷/۵ .

السفیر: در هیئت بعربی ، در چهار باب هریک در چهار فصل ، در فهرست مشهد « سفیر الغبراء و الخضراء » خوانده شده‌است ، وآن نگارش غیاث‌الدین منصور دشتکی است . آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه‌است (فهرست دانشگاه۶ : ۲۲۷۳ - ذریعه ۱۲ : ۲۱۹)

۶۴۱ : ش ۴ دفتر، ۱۳۳پ - ۱۵۶ر ، بخط نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف وچنین است انجام آن :

« ولقدیسرناالله تعالی علی حلها فلله الحمد والشکر اولا و آخرا » .

۲۸۱۸ : ش ۹ دفتر ، ۱۷۹پ - ۱۸۸پ ، نستعلیق محمد بدیعی در زمان دشتکی واو است که شماره‌های دیگر این دفتررا در ۹۲۷ نوشته‌است .

السفیر العرشی فی تفسیر آیة الکرسی، نام کتاب ومؤلف آن صدر ثانی ابونصر محمدبن منصور دشتکی در مقدمهٔ کتاب هست و میگوید در شیراز مسکن دارم ودرس میگویم ودر دههٔ بیست برای پسرم امیر غیاث‌الدین منصور این را مینویسم (ذریعه ۱۲ : ۱۹۲) .

کتاب در دوجزءاست هریک چندحزب آمیختهٔ بافارسی و عربی .

آغاز : بسمله . الله لااله الاهوالحی القیوم نبهناعن سنة شبه الاوهام والخیالات وایقظناعن رقدة نوم الافهام بالجهالات .

انجام: کماتبرکنابه فی قادمةالبدایة و خاتمة و فاتحهٔ این کلام اسم نور ذکر توشد والسلام فی انه لقدصح فی‌سیدنارسول‌الله صلی‌الله علیه‌وآله‌وسلم‌ان قدصدق اذبلغ الکلام الی‌الله فامسکو (تم فی ظهیرة الجمعة‌بید اقل الطلاب فی سنة سبع و ثلاثمائة بعدالالف سنة۱۳۰۷ - نسخهٔ صحیح بدست نیامد تا متقابله‌شود).

۵۱۷۳ : ش۱دفتر ، ۲پ ، ۲۱۸ر ، حاشیهٔ «سنه» دارد .

نستعلیق‌و نسخ محمد علی کرمانشاهی در مدرسهٔ‌سپهسالاردر۱۳۰۷ تا۱۳۰۹ق .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماح سبز مقوایی ضربی ، ۴۸۰ گ ۱۱ × ۱۸ - ۱۴س ۷/۵ × ۱۳/۵ .

سفینةالانشاء :میرزامحمدعلی فروغی‌نایینی(مجلس ۶ : ۲۱۳-ذریعه۹:۸۲۶و۱۲: ۱۳۹) .

۲۷۶۹ : شکسته نستعلیق جامع و مرتب آن اسدالله نایینی در ۱۲۲۹ و عناوین مطالب بشنگرف نوشته شده‌است.

کاغذ فرنگی مهر زده - جلد تیماج ، وقف سپهسالار ، ۱۳۹ گ ۳۵/۵ × ۲۱/۵ - ۱۷س (سپه۲:۳۲).

سفینةاهل‌البیت: سرگذشت پیامبران‌وامامان‌دوازده گانه‌است‌بنام‌عادلشاه‌در۱۰۷۹،دردیباچه ازکتاب و شاه نام برده شده و با براعت استهلال ازکتابهای فقهی‌یاد گشته‌است.

(ذریعه ۱۲ : ۱۹۵)

آغاز: الحمدلله‌الذی احکم قواعدالاحکام و شرایع‌الاسلام.

انجام : مشاهد مقدسهٔ مشرفه وخدام ذوی‌الاحترام عاید فرماید بمنه الکامل وفضله الشامل والصلوة علی من‌لا.. (افتاده) .

۷۲۷۱ : نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف ، صفحات درجدول زر ولاجورد وشنگرف ومیان صفحات باجدول شنگرف نوشته شده‌است.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۹۶ گ ۱۴/۵ × ۲۵/۵ - ۱۶س ۱۰ × ۱۹ .

سفینهٔ خوشگو : تذکرهٔ ۷۷۰شاعراست ، بترتیب تهجی و ازخوشگوی شاعر سدهٔ ۱۲ که معاصر محمدشاه روشن اختر بوده‌است.(سپه۴۷۳۲ - استوری۱:۸۲۷ - ذریعه ۴ : ۳۲و ۹ : ۳۰۸ -الهیات‌ص۷۵) .

۲۷۲٤ : سپه۲: ٤٧٦ .

سفینة النجاة : فیض کاشانی ملامحمدمحسن که در ۱۰۵۸ بانجام رسانده و در دیباچه از خود ونام کتاب یاد کرده است، درآن دوازده فصل است وعنوانهای آن «اشاره» می باشد، انتقاد از روش اصولیان دارد (ذریعه ۱۲ : ۲۰۲).

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی نجانا بسفینة اهل بیت نبیه من امواج الفتن وهدانا بانوار القرآن والحدیث لمعرفة الفریضة والسنن .

انجام : ثم علی من انتفع بمواعظالله وتمت سفینة النجاة وصار اسمها تاریخها اذا ابدلت عشراتها بالاحاد واحادها بالعشرات بدل الله سیئاتنا حسنات و جعل حسناتنا درجات ... والخلاص من الدرکات .

۸۱۵۱ : ش ۱ دفتر ، ۸پ - ٤٨ ، نستعلیق ۷ ذخ ۱۱۵۱ د رکاشان در مدرسهٔ عمادیه از روی نسخهٔ مقابله شدهٔ با اصل، مالک فرهاد میرزا در اج ۱۲۹۲/۲ .

کاغذ اصفهانی - ۱۵۱ گ ۱۲ × ۲۰ - ۲۵ س ۷ × ۱۶ .

٦۳۷۵ : ش ۲ دفتر ، ۵۵پ - ۹۱پ ، پس از حاشیهٔ معالم است ، نسخ سدهٔ ۱۳ .

۱۶ س ۱۹/۵ × ۱٤/۵ .

سفینة النجاة : تفسیر از سورهٔ عم تا ناس و تفسیر جزء سی ام، از محمدمقیم بن محمد علی بن قاسم علی بن تاج الدین یزدی که در عرفهٔ ۱۰۷۲ بپایان رسانیده است .

در پایان ترجمهٔ وصایای علی بفرزندش حسن درسال ٤۰ آمده است .

تفسیر کوتاه ترجمه مانندیست بفارسی است .

آغاز : بسمله . سورة التسائلون (؟) و این را سورهٔ نبا نیز میگویند و بعضی سورهٔ معصرات و بعضی سورهٔ تسائل خوانند .

انجام : واین وصیت را در شب جمعه ۲۱ رمضان المبارک کرد و ٤۰ سال از هجرت گذشته بود تا آنکه قبض میشد . روح مطهراو ... میگفت لااله الاالله .

نجزفی عاشر شهر صفر ۱۰۷۲ .

۵۱۷۴ : نستعلیق ۱۰۷۲ ، گویا خط مؤلف است، عنوان شنگرف و آیات درشت تر .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۲۷ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۷ س ۷ × ۱۳ .

سفینة النجاة : از اصغربن محمد یوسف‌بن پهلوان صفر قزوینی که از کافی و دو کتاب مصباح بزرگ و کوچک دعاها را بیرون آورده و دراین کتاب گذارده است، در آن یک مقدمه و پنج مقاله‌است (دانشگاه۱ : ۱۲۸ - ۱۲۹)وی پدر محمد مهدی صاحب «ذخر العالمین فی شرح دعاء الصنمین» است(دانشگاه۱: ۱۱۲ - ۱۱٤ -ذریعه۱۰: ۹۰و۱۲: ۱۹۹).

آغاز : شکروسپاس کریمی‌را سزد که مناجات را سبب انجام حاجات و انتظام امر نجات کرد .

۷۱۹۰ : ش۱دفتر ، ۲پ - ٤۱پ ، درانجام افتادگی‌دارد ، نسخ سدهٔ۱۲ .

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۹۹ گ ۱۹/۵ × ۲۹ - ۱۹س ۱۱ × ۱۹ .

۵۶۵۹ : محمد صالح بن تاج‌الدین علی فهرستی در دو برگ برای مقالهٔ پنجم این کتاب نوشته و آن‌درآغاز این نسخه دیده میشود و مورخ به۱۳۳۰ میباشد .

آغاز : مقالهٔ پنجم در زیارت‌ودر ضمن پنج‌باب مبین میشود .

انجام: انک‌علی کل‌شیء قدیر.

کاتب محمدصالح بن تاج‌الدین علی در ساعت۸شب سه شنبه ۲٤ محرم ۱۱۳۰ ، نسخه بخط نسخ و فارسیها بنستعلیق ، عنوان ونشان شنگرف (۱۲پ - ۱۹۸) پیش از آن ۹ برگ ودرپایان٤ برگ افزوده‌هست.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۱۹۸ گ ۱۲ × ۱۸ - ۱۸س ۷ × ۱۳ .

سفینة النجاة: کلام شیعی ، با اخبار و احادیث ، آغاز و انجام در نسخهٔما افتاده، گویا از سراب تنگانبی‌باشد (ذریعه۱۲: ۲۰۳)

آغاز مبحث ثانی: فی علمه و قدرته و عدله و توحید علی‌وجه مجمل ،

انجام : فاجعله‌فی عرضة‌الامکان ویکتفی بهذاالقدر فی‌الکتاب‌ولا یطوله... اذانظرالی الاستحقاق‌وهذا(افتاده.)

۶۴۷۳: نسخ آغاز سدهٔ ۱۲ ، صفحه‌ها دارای دوجدول:

۱- زرولاجورد ، ۲ - زرین .

عنوانهاشنگرف‌است، حاشیهٔ «منه‌سلمه‌الله» دارد .

کاغذ اصفهانی نخودی سفید - جلد تیماج مقوایی‌قهوه‌یی، ۱٦۲ گ ۱۳ × ۱۹/۵ - ۱۹س۸ × ۱۳/۵ .

سفینة النجاة : محمدرضا بن محمد که برای منوچهر معتمدالدوله و بنام محمدشاه قاجار نوشته است (خاتمه) با ترجمهٔ ترکی و فارسی که گویا از خود اوباشد، دو مطلب و تتمه وخاتمه دارد ، در اخلاق و اندرز است.

آغاز : بسمله . الحمدلله العالمین . . . اما بعد فیقول . . . ابن محمد محمدرضا انی کنت ابن ثمان عشرة سنة مشوق الی تألیف کتاب یشتمل فصول جامعة للزهد والموعظة و الترغیب والتحذیر.

انجام : فهو غایة المقصود ونهایة المامول والحمدلله اولا و آخرا . . . الطبین الطاهرین وفرغ من تسویدالکتاب . . . فی یوم السبت السابع من شهر ربیع الثانی سنة ۱۲۶۲ .

۱۱۱۹ : نسخ روز شنبه ۷ ع ۱۲۶۲/۲ ، فارسیها نستعلیق ، صفحات در دوجدل زر ولاجورد و میان متن و ترجمهٔ با دوخط فاصله شده است ، آیه ها لاجورد وزر ، درصفحهٔ یکم سرلوح زرداست بزر آراسته و بزر حاشیه‌سازی شده‌است ، شعرهایی درگردا گرد جلد نوشته شده است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرکوب با عاج آراسته و حاشیهٔ آن با گل و بوته ، ۱۱۶ گ ۱۷ × ۲۵ - ۲۴ س ۱۰ × ۱۸ .

السکنجبین با منافع شراب ، ازابن سینا که برای ابوسعید نوشته‌است (دانشگاه ۳ : ۷۶۸ - مهدوی ۸۱).

۷۹۸ : ش ٤ دفتر ، ۲۹۸ ر - ۳۰۱ ر ، نسخ سدهٔ ۱۳ .

سلافة العصر فی محاسن الشعراء بکل مصر ، درسرگذشت دانشمندان شاعر و اشعارآنها ، از سیدعلی خان مدنی (۱۰۵۲ - ۱۱۱۸) ودرپنج بخش است:

۱- شعرای مکه و مدینه .

۲- شام ومصر .

۳- یمن .

٤- ایران و بحرین و عراق .

۵- مغرب .

کتاب در پسین روز پنجشنبه ۸ ع ۱۰۸۲/۲ بانجام رسیده است.

این کتاب در مصر بسال ۱۳۳٤ ق . در ۶۰۷ ص حروفی چاپ شده است.

در پایان فصل یکم قسم سیم و پایان قسم سوم و جاهای دیگر تاریخ ۱۰۸۲ دیده میشود .

بخش مربوط بدانشمندان ایران درص ٤٨٥ - ٥٠٠ این چاپ است و چاپ کنندهٔ تازی گویا روی دشمنی باایرانیها نام همهٔ آن دانشمندان را درفهرست نیاورده بلکه عنوان مطلب راهم در میان صفحه گذارده و مشخص نکرده است .

این بخش را مجلسی در اجازات (ص ۱۲۲ - ۱۳۰) آورده است (نیز همانجاص ۹۷) . (امل الامل ٤٨٥ - روضات ۳۹۸ -- مستدرك ۳:٤٨٦- مصفی المقال ۲٦۹ - طوس ۳ : ۱۷۵ ص ٥٦ - معجم المطبوعات ص ۲٤٤) .

۳۳۱۵ : نسخه از آغاز است تا سرگذشت شیخ جمال الدین بن محمد بن ابی الحسن یکری ، نسخ سدهٔ ۱۲ ، ۹۵۳ صفحه شمار دارد .

کاغذ فرنگی – جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۵۷ گ ۱۳/٥ × ۲۱/٥ - ۱۹س ۱٤/٥ × ٦/٥ .

۱۳۱٦ : از آغاز تا سرگذشت شیخ اصغر مقری مغربی مالکی ، نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۳۸۵ گ ۱۷/٥ × ۲٤ - ۲۰س ۹ × ۱٦ .

۳۳۱۷ : آغاز قسم سوم تاپایان ، نسخ پنجشنبه ۲٦ رجب ۱۱۱۳ ، در پایان سه نامه است .

۱- برای تملک روستای «سیس» .

۲- نامه‌ای به روم .

۳- تقلید فی الفتوح .

(۱٤۷پ - ۱۵۳ر) مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۹۱ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۵۷ گ ۱۳/٥ × ۲۱/٥ - ۱۹س ۱٤/٥ × ٦/٥ .

۷۲۷۲ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف ، آغاز افتاده و انجام هم تا شیخ احمد بن محمد بن احمد بن حکیم الملک است .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۸۸ گ ۱۵/۵ × ۲۶ - ۲۳س ۱۹×۸/۵ .

سلامان وابسال : یکی از هفت اورنگ جامی(۸۱۷ - ۸۹۸ق) و داستان یونانی سلامان و ابسال در آن بنظم درآمده‌است، ازاین داستان حنین بن اسحاق و ابن سینا و خواجهٔ طوسی یاد کرده‌اند .

مثنوی جامی بحر رمل مسدس (فاعلاتن فاعلاتن فاعان) می باشد (دانشگاه ۲: ۳۲٦) .

۴۰۲ : ش ٤ دفتر ، ۱٤۲-۱۵٦ .

۳۵۲ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۱۷ ، بخط نستعلیق چهارستونی از محمد قاسم بن غیاث الدین علی اردستانی در ذح ۱٤۳ (= ۱۰٤۳) عنوان شنگرف ، جدول زر و شنگرف و لاجورد . سرلوحی بزر و شنگرف در زمینهٔ لاجورد در آغاز هردو شمارهٔ این دفترهست ، در ۱۰ر و ۱۲پ تصویر است .

کاغذ سمرقندی زرد - جلد تیماج حنایی ، ٤٦ گ ۱۸ × ۲۹ - ۲۱س ۱۱ × ۲۲ .

۳۵۴ : ش ۲ دفتر ، ۸٦پ - ۱۰۰پ ، بخط نستعلیق محسن معاد حسینی .

سلسلة الذهب : نخستین دفتر از هفت اورنگ عبدالرحمن جامی(۸۱۷ - ۸۹۸)است که ببحر خفیف (فاعلاتن مفاعن فعلن) سروده است و دارای سه دفتراست(دانشگاه۲: ۳۲۵-۳۲٦ - سپه۲ : ۳۵۷ - ذریعه۹: ۱۸۸ و ۱۲ : ۳۱٦) .

۱۵٦ : نسخهٔ کامل نستعلیق مورخ ۹۸۸ که در پایان دفتر یکم آمده است .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی زرکوب ضربی ، ۱۹۵ گ ۱۱ × ۱۷ - س ۱۵ ۶ × ۱۱ .

۳۵۴ ش ۱ دفتر ، ۱ - ۸۵ر ، بخط نستعلیق چهارستونی سدهٔ ۱۰ جدول زر و لاجورد با سرلوح زر ولاجورد و شنگرف در آغاز دفتر نخستین و دومی (۵۰پ) و سومی (۷۱پ) و چهارمی(۸٦پ) و در برگهای ۱۲۱پ و ۱۲۲ پ ، تاریخ ۹۹٤ (۱۲۱ر) و ۲٦ رجب ۱۰۳۱ با مهر محمد باقر (۸۵ر) در آن دیده میشود .

کاغذ سمرقندی - جلد مشکی سوخت روغنی مقوایی ، ۱۸۸ گ ۲۱ × ۳۳ - ۲۲س ۱٤ × ۲۲ .

۴۰۲ : در این نسخه بخشهای هفتگانهٔ هفت‌اورنگ بدین گونه‌است :

۱- سلسلة الذهب (۱-۵۲) .

۲- یوسف وزلیخا(۵۳ - ۹۸).

۳- لیلی و مجنون (۹۹پ - ۱۴۱ر).

۴- سلامان وابسال (۱۴۲پ - ۱۵۶ر) .

۵- سبحة‌الابرار (۱۵۷پ -۲۰۰پ) .

۶- خردنامه (۲۰۱پ - ۲۳۴پ).

۷- تحفة‌الاحرار (۲۳۵ - ۲۶۵).

بخط نستعلیق سدهٔ۱۱، سرلوح‌ها درگ۱پ و ۱۹پ‌و۳۹پ و۵۳ پ‌و ۹۹پ و۱۴۲پ‌و ۱۵۷ر و۲۰۰ و۲۳۵ (تازه‌تر)دیده می‌شود.

کاغذ سمرقندی - جلد روغنی با گل و بوته درون روغنی نیز با گل و بوته ،۲۶۶ گ ۱۷×۲۴ - ۲۳س ۱۲×۲۸.

سلسلهٔ شیوخ درویش محمد : در این رساله زنجیرهٔ شیوخ و پیروان درویش محمدبدین گونه برشمرده شده است :

حاجی محمد و حاجی حسین و میرسید محمد و شیخ اسحاق و محمود و علاءالدولة و عبدالرحمان خلیق و احمد خرقانی و علی‌لالا و مجدالدین و نجم‌الدین و یاسر عمار و نجیب و ابوالفتح عارف نساج و ابوالقاسم و علی ابوکاتب و عبدالله و جنید و سری و حضرت امام‌رضا.

آغاز :

ای بنام تو افتتاح سخن　　زانکه از توست عقل پیر کهن

انجام :

شکرلله که گشت نامه تمام　　یافت از لطف دوست آن انجام

۷۰۷۶ : ش ه دفتر ، ۱۳۹پ - ۱۴۱پ ، بخط نستعلیق چلیپا است ، پس از این مطالب پراکنده .

سلوك : فیض کاشانی .

آغاز : بسمله . الحمدلله و سلام علی عباده الذین اصطفی . و بعد ازکیفیت سلوك

راه حق پرسیده بودند ، بدان ایدکالله همچنانکه سفر صوریرا مبدء و منتهائی .

انجام :

به که دل بر خانه ودکان نهم

والتوفیق من الله العزیزالعلیم . تمت .الرسالة السلوکیة .

۵۸۳۸ : ش۶دفتر ، ۸۱ - ۸۴پ ، در پایان فائده‌ای از نجم‌الدین کبری دارد .

انجام : و یحسب بنفسه بقول‌الله الواحدالقهار .

۶۵۴۶ : ش۲دفتر ، ۶۴پ - ۷۳پ، نسخ محمدبن حاجی هاشم کهنویه‌از کشت‌زارهای هفتگانهٔ سمیرم در سال ۱۲۵۵ .

سلوك : در عرفان بمذهب شیعی .

آغاز : ای دوستان سلوك سبیل حضرت رب‌العالمین آگاه باش که شرایع که درحقیقت نظام نشأتین صورت و معین بر آنست بحسب کمال ناشی و نازل میشود .

انجام : که بطن اول از بطون شریعت‌مقدسه حمیداست .

۶۳۳۲ : ش۲دفتر، ۲۸ - ۶۳پ ، نسخ محمدعلی کرمانشاهی در۱۳۰۲ق .

سلوکیه : شاه نعمةالله‌ولی م۸۳۴میباشد ، درنه اصل است .

آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه(۳: ۴۴۰ ش۲) .

۶۵۵۳ : ش۲دفتر ، ۱۸پ - ۲۸پ .

سلوة الشیعة یا تاج‌الاشعار : ازفتنجکردی امام‌سید ادیب‌ابو الحسن علی‌بن احمد نیشابوری درگذشتهٔ ۵۱۳ .

در این رساله شعرهای منسوب به امیر مؤمنان علی را در دویست بیت گرد آورده‌است .

ابن شهر آشوب در معالم العلما (ش۴۶۹) می‌نویسد : «له تاج‌الاشعار، سلوة‌الشیعة و هی اشعار امیرالمؤمنین» مانا دو کتاب می‌پندارد ولی در ذریعه(۳: ۲۱۵) یکی دانسته شده است .

(دانشگاه۳ : ۱۱۱۱ - ۱۱۱۴ - سپه۲ : ۴۴۸).

آغاز در نسخهٔ ش۲۲۰۳ دانشگاه :

بسم‌الله الرحمن الرحیم

قال الشیخ الامام ابوالحسن علی‌ابن احمد البنجکردی اما بعد حمدالله عز اسمه علی

اتمام نعمته والصلوة على نبيه محمد شفيع امته فان هذا ماتا بيت فى الحكمة و الموعظة و الفخر والسماحة و الشجاعة و التذكير والتبصير وقع عليها اختيارى من الاشعار المنسوبة الى امام المتقين و امير المؤمنين على بن ابى طالب رضى الله عنه المأخوذة من السنة العلماء الاكابر الملتقطة من نموذجات الدفاتر منها ابيات اورد هامحمد بن اسحق بن بشار فى مغازيه و هوالثقة فيما يحكيه الامين على ماينصه و يرويه فان ارتابت فى صحتها فاضل فدعه وما يريبه ولك من الحديث طيبه و سميته بسلوة الشيعة والله المعين على نسخها ونقلها الموفق لفهمها و حفظها فنبداء منها بما سار مسير الشمس و القمر و انشد اولو الفضل فى البدو و الحضر :

رضيت بما قسم الله لى ... و فوضت امرى الى خالقى
لقد احسن الله فيما مضى ... كذالك يحسن فيمابقى
محمد النبى اخى وصهرى ... وحمزة سيد الشهداء عمى
وجعفر الذى يضحى ويمسى ... يطير مع الملائكة ابن امى
وبنت محمد سكنى وعروسى ... منوط لحمها بدمى ولحمى
وسبطا احمد نجلاى منها ... فايكم سهم كسهمى
سبقتكم الى الاسلام طرا ... غلاما بلغت اوان حلمى
فاوجب لى ولاية عليكم ... رسول الله يوم غدير خم
فويل ثم و يل لجاهد ... طاعتى من غير جرمى
لنقل الصخر من قلل الجبال ... احب الى من منن الرجال
يقول الناس لى فى الكسب عار ... فتلك العار فى ذل السؤال
ما احسن الدنيا و اقبالها ... اذا اطاع الله من نالها
فاحذر زوال النقل ياجائرا ... واعط من دنياك من سالها
من لم يراس الناس من فضله ... عرض للادبار اقبالها
فان ذا العرش جزيل العطا ... يضعف بالحبة امثالها
اذا كنت فى نعمة فارعها ... فان المعاصى تنزيل النعم
وكن موسرا شئت او معسرا ... فما تقطع العيش الا بهم
حلاوة دنياك مسمومة ... فلا تاكل الشهد الا بسم
اذا تم امر دنا نقصها ... توقع زوالا اذا قيل تم

الناس من جهت الامثال اكفاء ...

انجام :

و لیس بدائم ابدانعیم کذالک البؤس لیس له بقاء
افاطم هاك السیف غیر ذمیم فلست بر عدید ولا بملیم
لعمری لقداعذرت فی نصراحمد و طاعته رب العباد علیم

تم . بحمدالله وحسن توفیقه

انجام نسخهٔ ما: وقال علیه السلام :

حرز بنیک علی الاداب فی الصغر کی ماتقربهم عیناك فی الکبر

. . . . . .

ان الادیب اذا زلت به قدم یهوی علی فرش الدیباج والسرر

تمت کتابة سلوة الشیعة غرة شعبان ۷۳۵ علی یدی ... محمدبن یوسف بن عقیل (برابر س ٤ گ ٥ نسخهٔ دانشگاه).

۳۱۳ صدر: ش ۷ دفتر، ص ۱۰۰-۱۱۱، دارای ۱۳۷ بیت آغاز افتاده و چنین است :

یدیمون المودة ما رأونی ویبقی الود ما بقی اللقاء

... وقال علیه السلام :

صن النفس واحملها علی ما یزینها تعش سالما والقول فیك جمیل

(برابر باس ۱٤ گ ۲ نسخهٔ دانشگاه) ترجمهٔ برخی کلمات میان سطور دیده می‌شود و حواشی دارد .

سنابرق فی شرح البارق من الشرق: سید جعفر کشفی، در شرح دعای رجب خارج از ناحیهٔ مقدسه از مصباح شیخ طوسی و بدستور صدر اعظم نوشته است (دزیعه ۱۲ : ۲۳۲).

آغاز: بسمله. حمدله . المر والم والصلاة والسلام علی محمد ... اما بعد فهذا و عام جلیل القدر مما قدخرج من الساحة المقدسة .

انجام : الی المشرب الهنیء من السلسل الخطیم والحمدلله اولا و آخرا .. شملا جمها ... کملاً .

۱۸٦۱ : ش ۱ دفتر، ۱پ - ۱۳۹پ، نسخ محمد هادی بن عزیز شیخ الاسلام در شنبه ۱۹ رجب ۱۲٦۸، پس ازین پنج برگ سفید است، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۹٤ وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۱۵۸ گ ۱۵ × ۲۲ - ۱۹س ۹ × ۱۵ .

سوادالعین : حاشیه‌ایست از محقق خفری (م ۹۰۰) بر بخش طبیعی شرح میرک بخاری بر « حکمة‌العین » دبیران کاتبی قزوینی (م ۶۷۵) او در دیباچه می گوید که حاشیه های پراکندهٔ پیشین خودرا بر شرح حکمة‌العین گردآورده بدین نام خواندم(دانشگاه۳ : ۲۷۳ - دیباچهٔ ایضاح‌الفوائد) .

۱۱۶۹ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۳۰ر ، نسخ محمد تقی در سده ۱۳ ، عنوان شنگرف ، حواشی بانشانهٔ «ضیاءالعین ،استادنا میر سید احمد، قدس‌سره» .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد مقوایی ساده ، ۷۴ گ ۱۵ × ۲۱ - ۱۹س ۱۰ × ۱۶ .

۱۱۷۰ : نستعلیق محمد تقی‌بن محمد صالح اردبیلی در دق ۱۵۷ (= ۱۰۵۷) جای عنوانها سفیداست در پایان عبارتی‌آمده در بارهٔ« کل مالایستلزم‌وجوده رفع امرواقعی فهو قدیم» و در انجام دارد: «سلطانی مدظله» از یک حاشیه‌ای در میان نسخه برمیآید که از روی خط مؤلف نوشته شده‌است .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۲۴ گ ۱۰/۵ × ۱۹ - ۲۷ تا ۲۱س ۷ × ۱۶ .

۱۹۹۴ :ش ۱ دفتر ، ۲-۴۵ ر ، نستعلیق محمد قلی‌بن سلطان حسین در۲۹ج۱/۱۰۶۳ کاغذ فرنگی نخودی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی‌یک‌لا ، ۱۰ × ۱۹/۵ - ۱۹س ۵/۵ × ۱۱ .

۶۴۷۶ : نسخ ابوالقاسم‌المسمی باسم‌ابیه‌البارفروشی المازندرانی درسه‌شنبه ۲۷ محرم ۱۲۰۳، عنوانها سفیدمانده.

کاغذ فرنگی‌سفید - جلد تیماج قهوه‌یی‌مقوایی کناره و عطف سیاه ، ۲۰۰ گ ۱۱ × ۱۷ - ۱۷س ۱۲/۵ × ۶ .

سئوال وجواب :

۲۳۳۳ : ش ۱ دفتر ، (سپه ۱:۴۰۹) ش ۲ ذخیره‌است.

سؤال‌وجواب : مانند«جامع‌الشتات» از میرزا ابوالقاسم قمی (م۱۲۳۱) .

۵۹۹۲ : نسخ سدهٔ سیزدهم ، تنها وقوف تا دیات‌را دربر دارد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زرد مقوایی ضربلی ، ۱۵ × ۲۱ - ۲۰ س ۹/۵ × ۱۵/۵

۵۹۹۳ : از نفاس تا وکالت را دارد ، نسخ سدهٔ سیزدهم ، مانند نسخهٔ پیش .
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زرد مقوایی . ۱۵ × ۲۱ - ۲۰ س ۹ × ۱۵ .

سؤال وجواب : مختصریست در فقه از حجة‌الاسلام محمدباقر شفتی .

۲۳۸۱ مکرر : ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۳۹ ر (سپه ۱ : ۵۰۹) .

سؤال وجواب : پاسخ آقا محمد علی بهبهانی به این پرسش که رد مظالم را چگونه باید بمصرف رساند ، نزدیک به دویست بیت است .

آغاز : من افادات مرحوم آقا محمد علی بهبهانی اعلی‌الله مقامه با سؤال مذکور میشود که رای ملازمان در رد مظالم آنست که باید بسادات داده شود ، لکن درعرف حال آن است که بفقرای عوام داده می‌شود چگونگی مسئله را بیان فرمائید ؟ جواب مشهور بلکه معروف .

انجام : فرصت طول مقال درین مجال زیاده برین نیست .

۲۴۴۲ : ش ۱ دفتر ، ۱ ر - ۲ پ ، ۲۶ س ۱۱/۵ × ۱۸/۶ (سپه ۱ : ۵۰۴) .

سؤال وجواب: پرسنده شیخ ملایوسف مازندرانی و پاسخ گوینده شیخ علی‌بن عبدالعالی کرکی (م ۹۴۰) است ، ۲۹ مسئله را استفساء کرده و درچندجمله پاسخ گرفته است .

آغاز : شیخنا و مولانا شیخ الاسلام ومقتدی العلماء الاعلامی مدظله العالی بسمه العالی مایقول فی المسائل التی یسألها العبدالصالح مولانا یوسف المازندرانی و هی تسع وعشرون مسألة مسالة المرئة الهاشمیة للرجل الغیر الهاشمی الفقیر هل یجوز لها اخذالخمس ام لا ؟ .

جواب نعم یجوز لهامع فقرها والله اعلم .

انجام: مسألة المرئة فی اول البلوغ اذا افطرت سنین جهلا فاذا صارت صاحبة اولاد صغار ما یقدر علی صوم الکفارات ای شیء حکمها جواب .

ان اوجها (؟) علیها الکفارة و هوالاحوط کفرت بالعتق اوبالاطعام .

۶۰۴۱ : ش ۲ دفتر ، ۳۶ پ - ۳۸ ر ، نستعلیق بخط دیگرو چلیپا .

السوانح فی العشق : امام احمد غزالی درگذشتهٔ ۵۲۰ ، یک بار در استانبول به کوشش ریتر آلمانی بسال ۱۹۴۲ م ویکبار در تهران بکوشش دکتر مهدی بیانی بسال ۱۳۲۲ خ بچاپ رسیده است (مشار ۹۷۷) .

آغاز : بسمله. قال رضی‌الله عنه چندفصل ثبت افتاد و تعلق بهیچ جانب ندارد در حقایق عشق و احوال و اعراض بشرط آنکه .

انجام :

صد قافله پیش برده اند این منزل

ربنا ظلمنا انفسنا ... ایزد تعالی چنانکه‌توفیق بنوشتن این رساله کرامت کرد بکشف این اسرار جان مارا روشن گرداند، ومارا ازنهان کردن‌آن بحق‌محمد و آله.

۱۳۴۶ : ش۳دفتر، ۸۱-۱۰۱ ، عنوان سفید مانده‌است جز در مقدمه که چند عنوان «فصل» آمده‌است ، بهمان خط ش۲و۴ .

سوزوگداز : نوعی خبوشانی ، محمدرضای‌مشهدی، م۱۰۱۸ که ازساقی نامهٔ او یاد شده است، دیوانش ٤ هزار بیت دارد ، درآن شاهزادهٔ دانیال و یوسف‌خان صوبه‌دارکشمیررا ستایش کرده‌است .

سوزوگدازپانصد بیت‌دارد .وبحر شیرین خسرو است وبانگلیسی‌ترجمه‌ودرلندن۱۹۱۲م چاپ شده‌است(دانشگاه۳:۲۲۷۷) .

آغاز :

الهی خنده ام را نالکی ده　　سرشکم‌را جگر پرکالکی ده

۱۴۳:ش۱۲دفتر،۱٤٥-۱٥۰ .

سه رنك : مثنوی از میرزا طاهر وحید قزوینی درسه قطعه بنام رنگ اول و دوم و سوم .

آغاز :

تیره دل و خیره زبان برگشود　　خیره سر و تیره زبان همچو دود

انجام :

خاطرش درجهان مساز غمین　　هرکه گوید ز روی صدق‌آمین

۱۴۳ : ش۹دفتر، ۱۲٦ر- ۱۲۹پ .

سه فائده: رساله‌ایست درسه‌باب است:

۱- تاریخ هجری(فارسی) .

۲- طریق رسم قوس وتردائره(عربی).

۳- معرفت رسم جیب‌بر ظهر اسطرلاب (فارسی).

آغاز : باب اول در معرفت تاریخ هجری. اول این تاریخ اول محرم آن سال بوده است که پیغمبرما (ص) از مکه بمدینه ...

۵۵۸: ش ۲ دفتر، ۷۱ پ - ۷۵ پ.

سیاحتنامه : آقا میرفتاح گرمرودی منشی نظام الدین حسین خان مراغه ای آجودان باشی، درشرح سفر اودر ۱۲۵٤ - ۱۲۵۵ به انگلستان و هندوستان در چهار فصل .

(مجلهٔ وزارت خارجه ص ۳۲ ش ۳ ج ۱ گفتار عباس اقبال).

آغاز : بسمله. بندهٔ درگاه عبدالفتاح که درسنهٔ ۱۲۵۵ هجری از جانب اولیای دولت علیهٔ ایران ... بنیابت حسین خان آجودان باشی مأمور و عازم سفر فرنگستان شد .

انجام : بالجمله تا من درآن مملکت بودم رفتن خاص من اوبود.

۱۵۵۸ : ش ۱ دفتر، ۱ ر - ۲۵ پ ، نستعلیق سدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبزیک لا، ۶۲ گ ۱٤ × ۲۱/۵ - ۱۳ س ۹/۵ × ۱۵/۵ .

السیاسات المدنیة : فارابی، دربیروت بسال ۱۹۰۲ ودردکن بسال ۱۳٤۶ در ۷۶ ص بچاپ رسیده و بعبری نیز ترجمه شده است .

نسخهٔ ما بنام «فی قوام الاجسام للفارابی» است (دانشگاه ۳: ۶۶۶) فارابی در این کتاب نخست از مبدأهای ششگانه (سبب نخست ، سببهای دوم ، عقل فعال، نفس ، صورت، ماده) بحث کرده است .

۱۲۱۶ : ش ۵۰ دفتر ، ص ۳٤۴ - ۳۷٤ .

السیاسة : این کتاب یک مقدمه و پنج باب دارد:

۱- سیاسة الرجل نفسه .

۲- ... دخله وخرجه.

۳- ... اهله .

٤- ... ولده .

۵- ... خدمه .

برخی این کتاب را با السیاسات فارابی اشتباه کرده اند و یا این را جداگانه بفارابی نسبت داده اند (مهدوی ص ۱۲۳-۱۲٤) .

آغاز : الحمدلله الذی نهج لعباده بمادلهم علیه.

انجام : من کبیروالله ولی التوفیق والتیسیر.

۵۸۲۱ : ش۲دفتر، ۱۲۳پ - ۱۳۹ر، همان خط شعبان۱۰۶۱ ، عنوانها شنگرف.

سیاق (رساله در)، نسخه‌ای از این رساله در دانشگاه هست (ش۱٤/۳۲۳۷).

در دیباچهٔ آن‌ازکتاب «ذخیره» درعلم‌سیاق یادشده است، درآن یک مقدمه است در آداب اوارجه ووجه تسمیهٔآن و چند باب :

۱- ابواب المال .

۲- تنقیح ارباب‌التحاویل و التحاصیل .

۳- اوارجهٔ مؤدیان .

٤- تفادی و مساعده و سپرده .

٥- قرینه و اتصال .

٦- گوش و گوشواره .

٦- عنوان اجناس .

۷- آداب حساب .

۸- ثبت واطلاق.

۹- حشو وبارز (و دیگر اصطلاحات سیاق‌و استیفای قدیم.)

آغاز:

اول دفتر بنام صانع یکتا قادر پروردگار حق توانا

اوارجه نویس دارالعیار معانی حقیقت نگار ثنای پادشاهی است .

انجام : نظر باستقامت سلیقهٔ قدما و تصرفات ایشان تمام در چهارشنبه ذی‌حجةالحرام (سپس بخط‌نوتر)چه فائدهٔ درین زمان که سنهٔ غسکدهم سلیقهٔ قدمارا . . . و تهنیت بر ایشان .

٦۹۸ : ش۳دفتر، ۵۸پ - ۷۸ر.

السیرة : سرگذشت پیاسبراست ، از ابن‌هشام ابو محمد عبدالملک‌بن هشام‌بن ایوب حمیری معافری‌بصری‌مصری‌نحوی درگذشتهٔ ۲۱۳ یا ۲۱۸و روایت اواست از السیرة یاسرگذشتنامهٔ محمدبن اسحق‌بن یساربن جبار انباری مدنی(۸۵ - ۱۵۰ تا ۱۵۳) و اوست که روایتهای ابن اسحاق‌را گردآورده‌است.

برهان ابراهیم‌بن محمدبن‌سرحل وعمادالدین واسطی از سیره گزین کرده اند و نسخهٔما گویا شاید یکی از ایندوباشد (وستنلفد - چلبی).

سیره‌را فردیناند وستنفلد Ferdinand Wusetenfeld در گتینگن بادیباچه وحواشی آلمانی وبا فهرست در سه جلد ۱۲۷٦ (۱۸۵۸ تا ۱۸٦۰) بچاپ رسانده (۱۲۰٦ + ۲٦٦ + H × L ص).

یکبارهم درمصربسال ۱۳۰۵ درچهار جلدبچاپ رسیده‌ودردیباچهٔ آن از کتاب بحث شده است (نیزمعجم المطبوعات ص ۲۷٦ - چلبی ۲ : ۳۹) همین سیره بفارسی درآمده‌است ودانشمندی آن را در ابرقوه بنام اتابک سعدبن زنگی در ٦۱۲ یا ٦۲۰ بدین زبان درآورده است (استوری ص ۱۷۳ - ۱۲۵۱) چلبی ازسیره نویسی بنام شیخ ظهیرالدین علی‌بن محمد کازرونی (م ٦۹٤) یاد کرده‌است، شاید همو مترجم سیره باشد.

۱۵۷۹ : نسخ و در سدهٔ ۷ نوشته‌شده و سپس عنوانها و برخی از ناسها رابزرنوشته‌اند، نسخه برابر است باچاپ اروپا (س ۷ ص ۲۲ - س ۱۱ ص ۱۹۵) در میانه هم افتادگی دارد و جمله‌ها ای نیز در میان عبارتها درآن نیامده است و مانا گزیده‌ایست از السیره وتحریر دیگری ازآن.

مالک : اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۷، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ سمرقندی قهوه‌یی - جلد تیماج مشکی یک‌لای کهنه، ۱۷۱ گ ۱٦ × ۲۷/۵ - ۱۱ س ۱۰ × ۱٤/۵.

السیرة یاسرگذشت ابن سینا، ریختهٔ خامهٔ شاگردش جوزجانی، در مصر و در تهران بکوشش انجمن دوستداران کتاب با ترجمهٔ فارسی و همچنین بکوشش دکترصدیقی در جزوانتشارات انجمن آثار ملی بچاپ رسیده است، ترجمهٔ فارسی سعید نفیسی جداگانه نیز در تهران بچاپ رسیده‌است (دانشگاه ۳ : ۲۳۹۳).

۱۲۱٦ : ش ۹ دفتر، ص ۱٦ - ۲۲، فهرست کتابهای ابن‌سینا در میانه است نه در پایان آن.

۴۵۰۷ : ش ۱ دفتر، ۱پ - ۱۱پ، پس از آن مقدمهٔ جوزجانی برشفا و پس از آن فهرست شفا نوشته شده است، عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی، ۱۹ × ۱۲/۵ - ۱٦ س ۷ × ۱۲.

٤۵۰۸ : نستعلیق بی‌نام و تاریخ در سدهٔ ۱۱، خریداری ۱۳۱۵ ش.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی، ۱۲ گ ۱۸ × ۱۲ - ۱۹ × ۷ × ۱۲/۵

سیرت پیغمبر : در این کتاب سرگذشت پیامبر بروش عرفانی بفارسی آمده است.

آغاز: دربیان ایجاد نور محمدی از حین خلقت نور تا بوقت ولادت آن حضرت و درین رکن هشت باب مرقوم کلک بیان خواهدشد.

باب اول در ذکر نور با سرور حضرت .

انجام : فصل درنسب آمنه ... گریتیمی... قدتم الرکن الاول من الکتاب.

۷۳۳۶ : نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان درشت‌تر و نسخه تنها رکن نخستین کتاب است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۱۵۹ گ ۱۹×۹ س.

سیرت دوازده امام : مؤلف شیعی است.

آغاز: سپاس بی اندازهٔ آفریدگاری را که محمد صلی‌الله . . . در بیان احوال و سیرت دوازده امام .. منقول از کتاب ... «فصل الخطاب».

انجام : فی تاریخ الکتاب و ختمه:

مراد از دم خاندان کرم — چو جنبید کلک مشکین رقم

. . . . . .

ز صاحب‌دلی کاز دم آگاه بود — زنی گر ز تاریخ این نامه دم

بر ار . . . دم خاندان کرد — . . . . . .

خدایا ز خذلان به خاتم ببخش

امیدم چنانست از پروردگار — که برفضل رحمت بود ختم کار

بحق محمد علیه السلام — و اولاده الاتقیاء الکرام

۷۱۲۱ : ش ۲ دفتر، ۱۶۷پ - ۱۹۰پ ، نستعلیق ۱۱۳۱ ، جدول شنگرف.

سیروسلوک : این رساله از خواجهٔ طوسی است و دوبار بچاپ رسیده‌است (فهرست دانشگاه ۳ : ۲۷۵ - مدرس ص ۳۲۲ - مجموعهٔ رسائل طوسی چاپ مدرس).

۷۵۳۵ : ش ۵ دفتر، ۱۶۷ - ۱۹۰ ر.

السیر والطیر (رسالة فی -) : رسالهٔ عرفانی شهاب‌الدین عمر سهروردی صوفی است.

آغاز: هذامن تصانیف ... شهاب‌الدین ابی عبدالله عمربن محمد السهروردی . . . فی‌السیروالطیر . قال قال رسول‌الله .. سیرواسبق المفردون ..

انجام : فهومدفوع الا ان یکون مفتناً تواباً والله الموفق.

۳۸۷۵ : ش ٤ دفتر ، ٤٤پ - ٤٦پ .

سیف‌الامة و برهان‌الملة: مولی احمدبن محمدمهدی نراقی بنام فتحعلیشاه و بدستور عباس میرزا این کتاب‌را ساخته و بر نصارا درآن رد کرده‌است (دانشگاه۳: ۵۸۳ - مشار۹۹۳)

۱۷۹۱ : ش۱دفتر، ۱-۱۶۷، نستعلیق سدهٔ۱۳، عنوان شنگرف، مالک اعتضادالسلطنه در۱۲۹۶، وقف سپهسالار در۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی با ترنج، ۱۹۸۰ گ ۱۵/۵ × ۲۱/۵ - ۹/۵ × ۱۵/۵.

سیف‌الواعظین : مؤلف شاگرد سید احمد حسینی فاضل اردکانی واز او و از مجلسی درآن یاد کرده است. در آن چند باب و یک خاتمه است.

آغاز : بسمله. حمدله. چنین گوید عاصی محتاج . . . محمد حسن بن محمدابراهیم الیزدی.

۷۲۷۵ : نستعلیق سدهٔ۱۳، در پایان سفید گذارده شده وانجام کتاب پیدا نشد که از کجا است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی یک‌لا، ۱۵۷ گ ۱۷/۵ × ۲۲ - ۱۸س ۱۳ × ۱۸.

سی‌فصل، درپزشکی.

آغاز : بسمله. الحمدلله علی نواله . . . اما بعد این کتابیست در علم‌طب نام‌نهاد .. برسؤال بعضی از عزیزان مرتب برسی فصل.

انجام : سود دارد و نافع‌است. اینست کتاب سی فصل در طب که ساخته‌شد مبنی بر سؤال بعضی عزیزان . . . مأمول آنکه هرکه این کتاب را مطالع سازد از برای روح مصنف و کتاب هدیه روانه سازد.

۸۲۵ : نستعلیق هندی سدهٔ۱۱، مالک علینقی میرزا در ۱۲۷۰، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ هندی - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۱۷ گ ۱۰ × ۲۰ - ۱۹س ۱۲ × ۱۷.

سی‌فصل : خواجهٔ طوسی.

(مدرس ۲۲۵ و۳۰۸ و۳۴۵ - دانشگاه ۳: ۹۰۱).

آغاز : بسمله. این مختصریست در معرفت تقویم مشتمل برسی فصل، فصل‌اول‌او درحساب جمل.

انجام : قوی‌حال باشد والله اعلم بالصواب .

۵۸۰ : ش۲دفتر ، ۲۴پ - ۴۷پ .

۶۰۰ : ش۲ دفتر ، ۲۸پ - ۳۸پ ، بخط نستعلیق عبدالقادر بن عطاءالله نوری نطنزی در ۱۰۳۴ .

انجام : اگر کسی زیاده از این خواهد بلوایح القمر و «احکام‌العوام» و بکتب این علم رجوع کند .

۶۳۳ : ش۱دفتر ، ۱پ - ۲۹پ ، نستعلیق سدهٔ۱۲ ، عنوان و نشان و جدول و رقم شنگرف ، جدولهای ریاضی که در نسخهٔ ش۱/۶۳۴ دیده میشود در اینجانیست.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد ضربی ، ۵۹ گ ۱۱/۵ × ۱۷ - ۱۶س۵/۵ × ۱۳ .

۶۳۴ : ش۱دفتر، ۲پ - ۱۴۱ر ، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، برخی صفحات چاپیا نوشته شده است ، جدولهایی در فصول‌افزوده دارد که‌درنسخهٔ پیش‌نیست، دره۱۵-۱۵۶بندی است از حدود شریف بعربی‌ودرگ۱۵۶- ۱۵۸ گفتاریست از محمد صادق اردستانی و از جامع‌الاسرار آملی .

کاغذ فرنگی رنگارنگ - ۱۸۴ گ ۱۴ × ۲۲ - ۱۳ تا۱۷س ۷/۵ × ۱۳ .

سی‌فصل : جزسی‌فصل معروف است که در دانشگاه هست (۲:۹۰۱) .

آغاز : بسمله . این مختصریست در معرفت تقویم مشتمل بر سی فصل اول در حساب جمل .

انجام : و براین قیاس... پس اگر کسی‌زیاده از این خواهد باکتب این علم‌رجوع کند . والله یعلم .

۲۰۱۳ : ش۶دفتر ، ۲۲۷-۲۳۷ ، نستعلیق آدینه محرم ۱۲۲۱ بخط عبدالکریم‌بن محمد حسینی عنوان شنگرف(سپه۱:۱۴۸).

۶۳۵۱ : ش۲دفتر، ۱۲۵ر- ۱۵۴ر، نسخ ۲ ذق۱۲۱۷ ، عنوان و نشان و شکلها و رقمها شنگرف، حاشیه نستعلیق،درپایان پراکنده‌های نجومی‌است.

۱۱س ۶ × ۱۱ .

۷۳۸۶ : ش۲دفتر، ۳۰، بهمان نسخ سدهٔ۱۲ .

سی‌فصل ، در این رساله جداولی‌چند بررسالهٔ سی‌فصل خواجهٔ طوسی افزوده شده‌است وکار

مولانا عبدالصمداست، درسرگذشت‌طوسی (مدرس ۲۲۵) از این یاد نشده‌است.

آغاز: امداد شکر و سپاس واعداد حمد بی‌قیاس حضرت جلیل آفریدگاری را ... و بعد از حمدباری ... پوشیده نیست که معرفت علم نجوم ... خدمت مولاناالاعظم ... خواجه نصیرالدین محمد طوسی ... این مختصریست که انشاء کرد در موسوم به«سی فصل» درمعرفت تقویم و خدمت مولانا ... عبدالصمد عبارت و الفاظ و تعریفات این کتابرا جداولی‌چند که قابل هرمحل و موضعی‌بود مستزاد کرد.

انجام: و برین قیاس و ما درین مختصر باین قدر اختصار کردیم، پس اگر کسی زیاده ازین خواهد باکتب این علم رجوع کند.

۷۴۲۱: ش۱دفتر، ۱پ - ۲۰ر، نستعلیق یکشنبه۲۱ج/۱۲۳۱۱، عنوان و جدول و نشان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۱۲۱ گ ۱۰×۲۷ - ۱۷س ۹×۱۴.

سیمرغ‌وسلیمان (داستان-).

۵۷۸۶: ش۲دفتر، ۱۰۷پ - ۱۲۷ر، ناقص‌است.

ش

شارع‌النجاة: میرداماد که در یک‌مقدمه دارای سه‌اصل (کلام و درایه و اصول)وده کتاب (طهارة - صلوة - زکوة - خمس - صوم - اعتکاف - حج - مزار - جهاد - امربمعروف) و بنام محمدرضا چلبی اسطنبولی‌اصفهانی‌ساخته‌وچنین نامیده است (دیباچه- کشف‌الحجب ص۳۱۵).

آغاز: بسمله. و به نستمد. الحمدلله‌رب‌العالمین حمداً تاماً فوق حمدالحامدین... امابعد.. محمدباقرالداماد‌الحسینی میگوید اخوان‌دینی.

انجام: مسئله درحمام برپشت خوابیدن و تکیه کردن مطلقا نکرده است ... فانه یورث‌الجذام(پایان طهارة درنسخهٔما).

۷۵۵۹ : ش۱دفتر، ۱پ- ۵۷پ ، بخط نسخ سدهٔ۱۲ ، عنوان شنگرف، حاشیه‌دارد بانشانهٔ «منه» .

کاغذ سپاهانی سفید وفرنگی- جلد مقوا ، ۲۰۱ گ۱۵×۲۰/۵ - ۱۴س۷/۵×۱۵

شافع‌محشر : صدرثانی که‌آن‌را در دههٔ سوم محرم ۹۵۹ آغاز کرده و در پسین روزپنجشنبه ۹ع ۹۵۹/۱ بپایان رسانده و در شیراز در همین ماه پاکنویس نموده‌است . آغاز وانجام آن درگفتار علی اصغر حکمت در مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات در بارهٔ همین صدرثانی (ش۱) یاد شده است . ازکلمهٔ «شافع‌محشر» تاریخ تألیف بیرون میآید.

۵۱۷۳ :ش۳دفتر ، ۲۹۰ پ - ۴۷۸پ، خطنسخ همان محمدعلی‌در مدرسهٔ‌سپهسالار میرزا محمدخان قاجار.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی ، ۴۸۰ گ ۱۱×۱۸ - ۱۴س ۷/۵×۱۳/۵ .

شافی‌الاوجاع : حبیب‌الله‌بن‌نورالدین محمدبن حبیب طبیب تونی طبسی این کتاب‌را دردو مقاله(بیماری اندامها - بیماریهای دیگر)برای محمدخان در۹۴۹ساخته‌است، او مسائل پزشکی را در آن بروش ریاضی‌دانها در جدولها گذارده است (دانشگاه ۳ : ۲۷۳۱ - ذریعه۴: ۳۹۵) .

۷۹۸ : ش۱دفتر، ۱ - ۱۶۴ر، نسخ حاجی اسماعیل مشهدی درسدهٔ ۱۲ و ۱۳ ، عنوان شنگرف ، جدولها شنگرف و زرولاجورد ، نسخه در پایان تاریخ تألیف راندارد، در۱۶۶پ - ۱۶۷پ ربندی‌است در پزشکی بفارسی.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مقوایی حنایی- ۲۹۹ گ ۲۱×۳۳ - ۱۸س ۱۳×۲۱

الشافیة : مقدمهٔ‌صرف‌ابن‌حاجب‌است(سپه۲: ۳۳۰) .

۳۱۲۵ : سپه۲ : ۳۳۲.

۶۸۶۶ : نسخ نجم‌الدین‌بن عبدالله‌بن محمد در شنبه۴ذق ۱۰۶۰ ، عنوان و نشان شنگرف ، حواشی با نشانهٔ «س ،ی» .

کاغذ اصفهانی نخودی و فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی، ۸۶ گ ۱۵×۲۱، ۷س ۷/۵×۱۰/۵ .

۶۸۶۷ : نسخ ملاحافظ‌بن محمد شریف بروجردی، در دو جدول،از سدهٔ۱۱، عنوانها

شنگرف ولاجورد وزر ، با«مهر معین الشریف علی»حواشی دارد و گاهی هم باترجمهٔ لغات بفارسی ، گاهی خط معرب .

کاغذ اصفهانی سفید - جلد مقوایی ضربی پارچه ای ، ۱۲۲ گ ۱۳ × ۱۸/۵ ۱۷س ۷ × ۱۲ .

۷۵۲۲ : ش۶ دفتر ، ۸۷پ - ۱۲۳پ ، بهمان خط نسخ عبدالحکیم درع ۱۲۷۱/۲ ، ۹س ۶ × ۱۱ .

الشافیة : در دو جزء هریک در چند مجلد هریک درچند مقصد یا جمله ، قاضی شوشتری در مجالس المؤمنین در فهرست آثار غیاث الدین منصور دشتکی آنرا بوی نسبت داده و میگوید که آن کوتاه شده کتاب «معالم الشفاء» اوست ومن(قاضی) در آغاز تحصیل آنرا نزد عمادالدین محمود شیرازی خوانده‌ام .

آغاز : بسمله وبه نستعین لله الحمد والثناء والصلوة والدعاء یقول ... غیاث المشهور بمنصوران هذا اصول شافیة عن الداء کافیة لدرایة الدواء ... ومن اراد القانون الکامل فی هذا فعلیه بالنظر الشافی فی معالم الشفاء التی القیتها .

انجام : و یعمل حباویتناوله فیبرا .

۲۸۱۸ : ش۸ دفتر ، ۱۶۹پ - ۱۷۸ر ، نستعلیق مقابله شده بانسخهٔ خوانده شده بر مؤلف (خلد ظلال افاضاته) عنوانها شنگرف ، حواشی از معالم الشفا .

الشافیة عن الشك فی الخطوط المتوازیة (الرسالة-) : خواجهٔ طوسی ، در سرگذشت طوسی از مدرس رضوی (۲۱۳-۲۱۹ و۳۳۸ و۳۴۲) از این رساله بهمین نام و بنام رساله رد بر مصادرهٔ اقلیدس یاد شده است .

حسام الدین علی بن فضل الله سالار در «تبیین مصادرة اقلیدس » خواجه را رد نمودوو خواجهٔ در کشف القناع عن اسرار الشکل القطاع اورارد کرده است(ذریعه۳ : ۳۳۴و۱۱ : ۱۸۱- مدرس۹۶ - فهرست طوسی ش ۶۱۵- یادبود طوسی ص۱۳۳) .

این رساله بهمین نام در دکن بانامه های ابوالمعالی علم الدین قیصر تعاسیف حنفی اسفونی و پاسخ خواجه دربارهٔ این کتاب بسال ۱۳۵۹ بچاپ رسید .

آغاز : بسمله . رب انعمت فزد . اقول بعدحمدالله میسر کل عیسر و جابر کل کسیر و مجیر کل مستجیر ... اعلم ان التعلیمات باسرها و خصوصاً الهندسیات مع وضوح مسالکها

و ثاقة قواعدها لایشبه سائرالعلوم و الصناعات فی ارتباط الاجزاء واشتباك المقدمات.

انجام : وهذا آخر اشکال الجوهری فهذا ماتقررلی فی هذه المسئلة والحمدلله مفتح الابواب ومسهل الصعاب وواهب العقل وملهم الصواب (س ۱۶ ص ۳۶ چاپ دکن) وصلی الله علی محمد و آله الطاهرین وسلم تسلیماً کثیرا .

فرغ من نسخه آخر نهارالاربعاء ثامن شهر رمضان المبارك سنة احدی و سبعین وستمائة .

۵۵۹ : ش ۱۰ دفتر ، ۱۰۲ پ - ۱۰۷ ر ، دراین نسخه نامهٔ علم الدین قیصر که درچاپ حیدرآباد آمده است دیده نمی‌شود .

۵۹۷ : ش ۱۷ دفتر ، ۱۲۲ پ - ۱۳۱ پ ، نوشتهٔ ۱ رجب ۷۸۴ با نامه‌های علم الدین قیصر و طوسی .

۶۹۰ : ش ۴ دفتر ، ۶۷ پ - ۸۶ ر .

۴۷۲۷ : ش ۱۶ دفتر ، ۱۳۵ پ - ۱۴۱ پ ، نامهٔ علم الدین قیصر و پاسخ طوسی دراین نسخه نیست .

شانه بینی : در (فهرست دانشگاه ۳ : ۹۸۹ - ۹۹۰) از دو رساله‌یی در این فن یاد شده که جز نسخهٔ ماست .

آغاز : بسمله . بدانکه علم شانه‌را حکما برابر علم نجوم می‌دانند و علم بزرگیست و حکمای ایغور و خطا این علم راعلم شریفی می‌دانند .

انجام : و اگر ضعیف بود برعکس این والله اعلم بالصواب .

۶۶۹ : ش ۴ دفتر ، ۱۲۶ ر - ۱۲۸ ر ، ۲۴ س ، شکسته نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف دو شکل شانه دارد .

شاهد صادق : میرزا صادق صادقی مینای سپاهانی (فهرست دانشگاه ۲ : ۵۹۴) .

۲۹۰۹ : از آغاز دیباچه یک برگی افتاده و جدولها سفید است ، بخط نستعلیق عبدالکریم ساروی در ۱۴ ع ۱۳۱۹/۲ ودر دوماه و نیم آنرا نوشته است ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی کناره حنایی ، ۵۲۸ گ ۲۰ × ۳۴ - ۱۷ س ۱۳ × ۲۲ .

۲۹۱۰ : نستعلیق هندی مورخ ۲۶ رمضان ۱۲۷۳ ، برابر با ۱۲۲۷ یزدگردی و

۲ خرداد جلالی ۲۹ آذرماه ولی در صفحهٔ عنوان دارد که این کتاب در ساری مازندران درج ۱/ ۱۲۵۹ بدست آمده‌است ، پس تاریخ کتاب یا تاریخ تملک غلط است.

مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۳.

این دو نسخه درست مانند یکدیگراست گویا از روی یکدیگر نوشته‌شده و گویا نسخهٔ نخستین ازروی دومی نوشته شده باشد .

کاغذ فرنگی.

۷۵۳۴ : ش ٤ دفتر ، بخشهای پراکنده‌ایست از این کتاب ،ش ۱ ترجمان قرآن است که در ص ۳۹٦ یادشده‌است.

شاهنامه : میرزا محمدصادق تفرشی متخلص به «صادق» که در جوانی باصفهان آمده و شاگرد ملا صادق اردستانی شده و ملازمت رضاقلی پسرنادر کرده وبدست نادر کور گردیده و تبعید بمشهد طوس شده ودر ۱۱٦۰ آزاد گشته‌است، وی یک منظومه درمظالم حکام زمان و یک «سوز و گداز» دارد (ذریعه ۹: ۵۷۸ - فهرست مجلس ۳: ٤۵) .

نسخهٔ دیگر آن در کتابخانهٔ ملک و دیگری در ادبیات (ش ۳۰ د) هست.

آغاز :

چرخ نخستین که لوایی گشود　　بر سر اکلیل کیومرث بود

انجام :

برد چو حجاج از این جنگ کام　　مملکتش یافت عروجی تمام

۱۸٦۱ : ش ۲ دفتر ، ۱٤۵ ر - ۱۵٤ پ ، پس از این پنج برگ سفیداست.

شاهنامه : فردوسی طوسی .

۳۱۳ : با دیباچه در پنج برگ و بخط نستعلیق شاه محمود بی تاریخ ،

ص ۱ ترنج زمینه لاجورد آراستهٔ بزر و شنگرف، هرصفحه بادو جدول با گل و بوته بهمان رنگها .

ص ۲ و ۳ تمام آراسته به گل و بوتهٔ زر ولاجورد و شنگرف.

درص ۱٤ سرلوح عالی است .

تصویرها درص ۱۹ و ٤۸ و ٦۳ و ۱۱٤ و ۱٤۷ و ۱۷٦ و ۲۳٤ و ۳۵٦ و ٤۳٦ و ۵۰۸ و ۵۳۷ و ٦٦۰ و ٦۸۷ و ۷۷۱ دیده میشود.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی سوخت آراسته برنگ زرد ، ۵۰۸ گ (۱۱۱۹ ص) ۲۳ × ۳۵ - ۲۵ س ۱٤ × ۲۵ .

۳۱٤ : خط نستعلیق چهارستونی از محمد امین بن اسماعیل اصفهانی قمی که در ۱۰۳۰ آنرا نوشته است .

در برگ ٤ ر دایره‌ای بزر و لاجورد و شنگرف است که در درون آن با سیاه وزرولاجورد نام کتاب و ناظم را نوشته‌اند .

در ٥ پ سرلوح زر ولاجورد وشنگرف است، تصویرها در ۹ ر و ۱۸ پ، ۳۹ پ - ٤۸ ر و ٥۹ ر - ٦٦ پ و ٦۹ پ - ۹۱ پ و ۹۹ پ - ۱۲۱ پ و ۱۲٥ پ و ۱۳٥ پ و ۱۳۸ ر و ۱٦۱ ر و ۱۷٤ ر و ۱۹۳ ر و ۱۹٦ پ و ۲۰۸ ر و ۲۱۲ پ و ۲۳٥ ر - ۲٤۹ پ و ۲٦۷ پ و ۲۸٤ پ و ۳۰۲ پ و ۳۰۹ ر و ۳۲۲ ر و ۳۳٦ پ و ۳٥۱ پ و ۳٦۰ ر و ۳٦٦ ر و ۳۷٤ ر و ۳۷۸ پ و ۳۹۰ ر و ٤۰٥ پ و ٤۱۱ پ و ۱۱٦ پ و ٤۳۸ پ و ٤٦٥ پ و ٤۷۸ پ و ٤۸۹ ر دیده می‌شود .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی سوخت زرکوب، ٥۸٥ گ ۲٥ × ۳۷ - ۲٥ س ۱٦ × ۲۸ .

شبستان نکات و گلستان لغات: یحیی سیبک متخلص به فتاحی (م ۸٥۲) در هشت باب و در آن ازحسن و دل» خویش که نامش (درذریعه ۷ : ۱٦ - ۱۷) نیز آمده است یاد شده است .

آغاز : حمد خدایرا که چشمهٔ میم حمدش دریایی است در حد کمال .

انجام :

شب ظلمت از روی او دور ساز ستان آنگهش از قبول نظر

٤٥۰٦ : ش ٦ دفتر، ۱۳ پ - ۱٥٦ پ ، نستعلیق نورالدین محمدبن ملا محمود حکیم در سه شنبه ۸ ج ۲/۱۰٦۷، در گ ۱٥۷ سرگذشت لطف‌الله نیشابوری شیرازی است .

شبستان نکات و گلستان لغات همان رسالهٔ پیش که در هشت باب است و در هر باب لغات مربوط بموضوع را گردآورده وبتاویل وتفسیر آن پرداخته و معانی مجازی برای آنها ساخته است، ازهمان فتاحی نیشابوری شاعر معروف به سیبک است .

فهرست هشت باب آن چنین است .

باب ۱ : اسلام و ایمان .

باب ۲ - ملوك واعوان.

باب ۳ - علم.

باب ٤ - زهد.

باب ٥- اخلاق .

باب٦- حرفه و پیشه ها .

باب٧- مشتیهات و ملذات .

باب٨- فواید متفرقه .

آغاز افتاده : عین عنا بودی و موالیدرا درمیان واگر والی ولایت او نبودی اول و آخر ایشان .

انجام : واحسان از نون نفس بی‌سامان مادور مدار ،شعر :

اگرچه شبستان دیوان ما نماید سر شین از شین وشر

شب ظلمت‌از روی او دور دار ستان آنگهش از قبول نظر

٦٨٣٣ : ش١دفتر ، ٣ر- ٥١ر . نستعلیق ع١ / ١١٠٤، کاتب آنرا رساله النکات نامیده اما در دیباچه نام کتاب و مؤلف صریحاً آمده‌است .

٦٢ گ ١٢×٢٠ - ١٩س ٦/٥×١٥ .

الشبهات والشکوک : آقای‌حسین خوانساری ، در بارهٔ چهارشبهه وشک .

١- شک در بارهٔ سقوط اجسام .

٢- شهری مرکب از کافران و مسلمانان .

٣- قابلیت جسم تقسیم بی‌نهایت‌را .

٤- مبحث لازم از شرح مطالع الانوار.

١٣٧٤ : ش١٢ دفتر، ص٣٦٠-٣٦٩ ،بهمان خط شمارهٔ پیشین .

شبهة الاستلزام : آقاحسین خوانساری(م١٠٩٨) درآن ملامحمدباقر سبزواری ومیرداماد را رد کرده و متن رسالهٔ سبزواری‌راکه در بارهٔ شبههٔ استلزام‌است ، در این کتاب گنجانده و از آن خورده گیری کرده‌است .

آغاز و انجام برابر مجموعهٔ چاپ سنگی ١٣١٦ - ١٣١٧ق تهران ص٢٢٢- ٢٥٠ .

١٣٧٤ : ش٢ دفتر ، ص٨١ - ١٣٠ با همان خط شمارهٔ پیشین ، حاشیهٔ « منه مدظله » دارد .

شبهة الاستلزام (تعلیقةعلی-): اصل ازآقاحسین خوانساری و تعلیقه‌از ملامحمد باقر سبزواری است در ردآن است .

آغاز و انجام مانند چاپی(ص٢٥١-٢٦٨).

۱۳۷۴ : ش۳دفتر. ص۱۳۳-۱۶۱ ، بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر.

شبهة الاستلزام یا **تعلیقة علی تعلیقة شبهة الاستلزام** : اصل شبهه از آقا حسین خوانساری ، تعلیقه از محمد باقر سبزواری در رد او، تعلیقهٔ دوم نیز از آقا حسین در رد سبزواری و در صفر ۱۰۷۹ پایان یافته است .

آغاز و انجام مانند چاپ سنگی ۱۳۱۶ - ۱۳۱۷ق تهران ص۲۶۹ - ۳۱۴ .

۱۳۷۴ : ش ٤ دفتر، ص۱۶۱-۲۳۷ ، باهمان خط شمارهٔ پیشین در پایان دارد : «قداتفق الفراغ منه فی شهرصفر ۱۰۷۹» که درچاپی نیامده است.

شبهة الاستلزام : از ملا فاضل یزدی ، درنسخهٔ زیر کاتب حاشیه هایی بانشانهٔ «وجد بخطه» برآن نوشته ، و دوحاشیه نیز بخط آقاحسین خوانساری برآن دیده میشود .

آغاز : من افادات المولی الفاضل الیزدی ره : کل شیء لا یستلزم وجوده رفع عدمه السابق فهو قدیم.

انجام : وکذا العبارة التالیة فتدبر.

۱۳۷۴ : ش۱۰دفتر، ص۳۵۰ - ۳۵۵، با همان خط شمارهٔ پیشین دفتر.

شبهة الدور : آقاحسین خوانساری (م۱۰۹۸) که شبههٔ یاد شده را باطل کرده است، شاید رد بر سبزواری باشد .

حاشیهٔ منه مدظله دارد بخط کاتب و حاشیهٔ دیگر که شاید بخط خود آقاحسین باشد و خود او بعضی صفحات را بکلی خط زده است.

آغاز : بسمله. قال بعض الفضلاء المعاصرین فی بیان بطلان کون خبر المجتهد خبراً عن الوجوب الاصلی .

انجام : اذیلزم حینئذ علیه التصور بالواسطه و قدعرفت بطلانه. هذا

در آخر بخطی که گویا خط خود آقاحسین باشد آمده « هذا ثم ان الفاضل المستدل کتب فی جواب ما کتبته کلا ما مشعراً بالهزء واخره وهوهذا »

۱۳۷۴ : ش۸دفتر، ص۳۳۳ - ۳۴۹ ، بهمان خط شمارهٔ پیشین .

شبهة الدور : گویا محمد باقر سبزواری که این کتابرا بعنوان تعلیقه و در برر سالهٔ «شبهة الدور» آقاحسین خوانساری نوشته است. آن یکی هم گویا ردی بر رسالهٔ «شبهة الدور» خود سبزواری بوده است

آغاز : هذا ما کتبه الفاضل المعاصر فی جواب ما کتبنا فی دفع لزوم شبهة الدور (روی این

عبارت خط کشیده شده و گویا آقاحسین خودش خط زده‌است) اما بعد فقدر اینا فیما کتبتم لدفع شبهة الدور ، تدقیقات عجیبة .

انجام : ،قیاساتکم علی الشرائط المنطقیة لطال الکلام وفات المرام انتهی کلامه ـ آقاحسین بخط خود اینجا میافزاید:

وانت خبیربان هذا الکلام العزیز ... لما فیه من ظهورالفساد و وضوح الاختلال غیر محتاج الی التعرض له بالقیل والقال فلنختم هذا المقال .

۱۳۷۴ : ش ۹ دفتر ، ص ۳۴۹-۳۵۰ .

شبهة الطفرة : در بارهٔ طفره‌است از رهگذر فلسفی و ریاضی .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی وسع بفضله زوایاقلوب عارفیه مالا یسعه محیط السماء مافیه ... فعلک احطت خبراً بانه قد تقرر فی اصول الهندسة والحساب ... ان الزاویة الواقعة بین الخط المماس اصغر من حادة مستقیمة الخطین .

انجام : لایکتب فی دیوان عمالنا فی صحیفة السیآت اذلعله یتحفظ به احدمن الطلاب للصواب من بعض الزلات والعثرات .

۱۳۷۴ : ش ۵ دفتر ، ص ۲۳۷ - ۲۸۱ ، بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر .

شبهة المیزان : در بارهٔ کفهٔ ترازو و بالا و پایین رفتن آنست و ازمحمدباقر سبزواری .

آغاز : من افادات المولی الفاضل السبزواری . اذا کان المیزان معتدل الکفتین ثم وضع فی احدی الکفتین شیء ثقیل فلامحالة یخفض تلک الکفة و یرتفع الاخری ثم اذارفع ذلک الشیء الثقیل عن الکفة ارتفعت وانفخض الاخری .

انجام : فان الفهم منالایصل الیه فافهم .

۱۳۷۴ : ش ۱۱ دفتر ، ص ۳۵۶-۳۵۹ ، باهمان خط شمارهٔ پیشین .

الشجرة الالهیة فی علوم الحقایق الربانیة :شمس الدین محمدبن محمود شهرزوری درمنطق و اخلاق و طبیعی و الهی، در روز شنبه ۲۳ ذح ۶۸۰ بپایان رسیده است، بروکلمان نسخه های این کتابرا در برلن (ش ۳۰۶۳) ولیدن (ش ۱۴۸۹) (۹۰:۴) نشان داده‌است .

(فهرست بروکلمان چاپ دوم ج ۱ ص ۶۱۷ و چاپ اول ج ۱ ص ۴۶۸ - فهرست دانشگاه ۳: ۷۰۷).

۲۹۱۲ : ش ۲ دفتر ، ۲ پ - ۴ پ ، بندی‌است ازاین کتاب .

آغاز : بسمله . من الشجرة الالهية لشمس الدين محمد صاحب تاريخ الحكماء قدعلمت ان للاجرام السماوية نفوسا ناطقة مجردة عن المادة .

انجام : وسلطنة الدلو الفى سنة و سلطنة الحوت الف سنة .

الشجرة الطيبة يا الحركة والمزمان : ميرزا كافى قاينى، داراى يك مقدمه و سه فصل، درآن از شيخ بهايى واز كتاب خود مؤلف «الاسرار فيما اعتقدته من المسائل المختار» ياد شده است (الهيات ص ٥٦٥).

آغاز : بسمله . الحمدلله الذى لاخير الامنه ولافضل الامن لديه الامرله .

انجام : فان هذا موكول الى كتابنا الموسوم بالاسرار فيما اعتقدته من المسائل المختار والله حسبى و عليه التكلان .

۲۹۱۲ : ش ۸۱ دفتر ، ۲۵٦ ر - ۲٦۲ ر.

شرايع الاسلام: نجم الدين ابوالقاسم پسر حسن معروف به محقق حلى (٦٠٢-٦٧٦)

شرايع از نظر عبارت فصيح و مختصر است و از اين جهت مورد شرح و ترجمه و حاشيه نگارى قرار گرفته وسيزده حاشيهٔ برمتن شرايع وبيست ونه حاشيه برشرحهاى آن در ذريعه (٦: ١٠٦ و ١٩٦ و ١٩٩) ديده ميشود (سپه ١: ٤٣١).

۹۲صدر : نسخ سدهٔ ١١ ، عنوان و نشان شنگرف حاشيه با نشانهٔ «زين» صفحهٔ يكم نونويس، وقف محمد شفيع در ١٢٣٢ .

كاغذ سپاهانى نخودى - جلد تيماج حنايى مقوايى ، ٤٠٣ گ ٨/٥ × ٢٥ - ١٥ س ١٠/٥ × ١٤/٥ .

۲۵۹۲ : سپه ١ : ٤٣٣ .

۲۵۹۳ : سپه ١ : ٤٣٥ .

۲۵۹۴ : سپه ١ : ٤٣٤ .

۲۵۹۵ : سپه ١ : ٤٣٣ .

۲۵۹٦ : سپه ١ : ٤٣٤ .

۲۵۹۷ : سپه ١ : ٤٣٤ .

۹۵۹۸ : سپه ١ : ٤٣٥ .

۲۵۹۹ : سپه ١ : ٤٣٥ .

٦۰۰۰ : از آغاز تاوصيت ، نستعليق سدهٔ يازدهم ، عنوان شنگرف ، حاشيه دارد .

کاغذ سپاهانی نخودی- جلدتیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۱۷×۲۶- ۱۵ س۸×۱۵/۵ .

۶۰۰۱ : نسخهٔ کامل ، نسخ محمدصادق‌بن حیدر بیک استرابادی ، ازسدهٔ ۱۱ ، عنوانها شنگرف ، حاشیه بارمز(ع .ل) دارد .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۷ × ۲۵/۵ - ۱۶س ۹ × ۱۵/۵ .

۶۰۰۲ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوانها شنگرف ، حاشیه‌ها با رمز «ع .ل»و «شیخ زین»دارد اعترافنامه ای‌بتاریخ ۲۹محرم ۱۲۷۲ از میرزاجعفرخان درص‌ع دیده می‌شود .

کاغذ سپاهانی - بی‌جلد ، ۱۸×۲۵ - ۲۱س ۱۰×۱۷/۵ .

شرایع الاسلام : فقه شیعی منظوم که برای نظام شاه دکنی سروده‌شده است ، عنوانها نثر است .

آغاز :

لله الحمد مالک الملکوت صاحب الکبریاء والجبروت

شکر پروردگار حی قدیر هست واجب برصغیرو کبیر

۲۹۱۱ : ش۶۷دفتر ، ص۲۱۲ها مش تا متن و هامش ۲۱۵ . افتادگی‌دارد ،میرسد بنماز دوعید :

« بر رکوع وسجود کن دیگر چون دو سجده برآوری برخیز

ازشماره گذاری سرخ نسخه از ۲۶۰ تا ۲۷۱ افتاده‌است .

الشرط فی ضمن العقد: این رساله شاید از طباطبائی‌مؤلف کتاب ش۱/۴۵۱۸ باشد .

آغاز : بسمله . حمدله .. . فلما کان الشرط فی ضمن العقد متداولة فی السنة العلماء فی جمیع .

انجام : و هو حسن وجه یظهر سمامر . تمت۱۲۳۴ .

۴۵۱۸ : ش۲دفتر ، ۱۷۵ر- ۱۸۲ر ، نسخ‌علیق بی‌نام در۱۲۳۴ مقابله‌شده .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج ، ۱۸۲ گ۲۱ × ۳۱/۵ - ۲۸س ۱۱ × ۲۱ .

شرفنامهٔ شاهی « عبدالله نامه » : حافظ تانش فرزند میر محمد بخاری ، تاریخ حوادث سالانه است .

بنام ابوالغازی عبیدالله بهادر خان‌بن اسکندرخان شیبانی و پسر عبدالله خان اوزبک متولد۹۰۴ و امیر قلبابا کوکلتاش ساخته‌شده،دریک مقدمه (نیاکان عبیدالله)ودومقاله:

۱- ابتدای ولادت عبیدالله تا جلوس .

۲- جلوس تا پایان کار .

سپس یک خاتمه که خصائص صاحب قران در آن آمده‌است ، دربارهٔ تاریخ تألیف در دیباچه آمده است .

این شرفنامه کش از غایت شریف قبول
شرف از نام شهنشاه فلک قدر فزون
چه عجب از پی تاریخ و ناسش
خاتمه تحریر « شرفنامهٔ شاهی » فرمود

(۹۷۷)(استوری ۳۷٤ و ۱۳۰۱) .

آغاز : زواهر جواهر حمد بی‌غایت ثنای کریاس والاساس مالک‌الملکی را سزاست .

انجام : تا کافهٔ خلایق در ظل ... عدل ایشان روزگار گذرانند بفراغ بال دعای دوست گفته مرفه‌الحال و آسوده احوال باشند آمین (سپس یک صفحه خاتمه از نویسندهٔ نسخه هست) .

۱۶۷۵ : نستعلیق سه‌شنبه ۱۹ ج ۱/ ۱۲۳۹ ، عنوان و نشان شنگرف ، صفحات درجدول است ، یکی شنگرف دوسی زرولاجورد ، برگشماری درگوشهٔ صفحات نوشته شده ورفته است ، در ۳پ - ۵پ فهرست مطلبهااست با اشارهٔ بشمارهٔ برگها ، کتاب از ۷پ است تا پایان نسخه ، کاتب گوید که این کتاب بنام عبدالله بهادرخان و بدستور میرزا خوش محمدبن تاش محمدبای قتغن ساخته شده ، بازنویسندهٔ نسخه می‌نویسد که این کتاب «شرفنامهٔ خانی» درقوئیلی در دیوانخانهٔ امارت پناه نوشته شده است (در همان تاریخ بالا) .

کاغذ سمرقندی سفید - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ساده با روپوش رنگین پوشیدهٔ از اطلس ، ۴۲۷ گ ۲۴/۵ × ۴۰/۵ - ۲۳ س ۱۳/۵ × ۲۷ .

شرفنامهٔ منیری : فرهنگ فارسی بفارسی ، از ابراهیم قوام فاروقی‌است که آنرا بنام مرشدخود شرف‌الدین احمد منیری م ۸۷۲ ساخته‌است (سپه ۲ : ۱۸۹ - ۱۹۲) .

۸۶ : سپه ۲ : ۱۹۲ .

الشفاء : ابن سینا ، در هیجده جزو و یک دوره فلسفه در آن هست و منبع کار او ترجمه های عربی آثار یونانی‌است چه او جز فارسی و عربی نمیدانسته‌است (اشارات اشارهٔ ۳ نهج ۳ و اشارهٔ ۶ نهج ٤ - شفا مقالت ۱ فصل ۶ عبارت منطق)

۱٤۳۵ : نسخ الهی تنها و کامل است ۱ رمضان ۱۰۵٤ ، عنوان و نشان شنگرف ، کمی حاشیه دارد .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۲۰ گ ۱۲ × ۲۰ - ۱۷ س ۶ × ۳ .

۱٤۳۶ : طبیعی تنها تا پایان معادن ، نستعلیق ابوطالب بن خلیل الله حسینی شهرستانی در ۱۰۷۳ ، عنوانها و نشانها شنگرف و برخی سفید مانده ، ٤۳٤ صفحه شمار دارد .

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد مقوایی ابری ، ۲۱۸ گ ۱۳/۵ × ۳۶ - ۲۱ س ۷ × ۱۶ .

۱٤۳۷ : نسخ ، الهی تنها است ، بخط سدهٔ ۱۱ ، اندکی حواشی دارد ، عنوانها شنگرف است .

کاغذ اصفهانی نخودی - ۸۰ گ ۱۸/۵ × ۲٤ - ۲۲ س ۱۸ × ۱۸ .

۱٤۳۸ : نسخهٔ کامل است : منطق و طبیعی و ریاضی و الهی با دیباچهٔ ابو عبید جوزجانی .

بخط نستعلیق محمد محسن بن محمد حسین خاتون آبادی در ۲۰ محرم ۱۰۵۳ ، صفحه ها در جدول زر و لاجورد و عنوانها شنگرف است ، آلهی سرلوح دارد .

برخی عنوانها با گل و بوتهٔ زراست ، صفحهٔ ۱ نونویس .

کاغذ اصفهانی سفید - ٦٤۱ گ ۱۹ × ۳۲ - ۳۰ س ۱۱/۵ × ۲۲ .

۱٤۳۹ : از آغاز تا پایان موسیقی ، بخط نسخ زین العابدین بن حاجی محمد رازانی در ۲۹ ع ۱/۱۰۷۵ .

ترتیب :

۱- منطق باسرلوح .

۲- طبیعی با سرلوح .

۳- الهی باسرلوح .

٤- ریاضی بعکس معمول .

عنوانها و اشکال ریاضی شنگرف و گاهی بزر ، صفحه ها در جدول زر و شنگرف و لاجورد .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سوخت مشکی میان ترنج زرین و شنگرف ، درون تیماج سرخ زرکوب ، ۵۷۲ گ ۲۰ × ۲۳ - ۳۸ س ۱۲ × ۲۲ .

٦٤٧٩ : تنها فن۱۳ یا الهیات است تا « فصل فی عقد المدینة و عقدالبیت » پایان افتاده است.

نستعلیق سدهٔ ۱۱ و۱۲ عنوانها مشکی درشت.

کاغذ اصفهانی - جلد مقوا ، ۱٦۸ گ ۱۳×۱٦،۱۹/۵س ۷×۱۳/۵.

۷۵۲۵ : ش۸ دفتر ، ٦٤پ - ۱۲۳ ، فن دوم طبیعی (سماء و عالم) و برابر باص۱۰۹ ۲۲۳ چاپ تهران.

۸۳۳۱ : نسخهٔ کامل ، منطق، طبیعی وریاضی و الهی با دیباچهٔ جوزجانی بخط نسخ فضل‌الله‌بن حسین نایینی الهی دره ۱۰۵ ، عنوان ونشان و رقم و جدول شنگرف، جدول صفحات بزر ولاجورد و شنگرف ، تصحیح شده است ، یک نیمه سرلوح در آغاز هست .

حواشی دارد با نشان «مولانا محمد باقر».

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج حنایی مقوایی، ٦٦۹ گ ۲۰ × ۲۸ - ۲۹س ۱۲×۲۱ .

شفاءالاسقام ودواءالالام: خضربن علی‌بن الخطاب معروف به‌حاج پاشا (درگذشتهٔ پس از ۸۰۰) در هشت مقاله و در آن از استادش شیخ جمال الدین معروف به ابن الشویکی بهره برده است.

آغاز : الحمدلله الذی خلق الانسان فی احسن الصور و علمه خواص الاشیاء من النفع و الضر . . . اما بعد فیقول . . . خضربن علی‌بن الخطاب . . . لمارایت ان علم الطب اجل المفاخر.

انجام : و من منع المستوجبین فقدظلم والله الهادی للسداد و منه المبدء والیه المعاد و صلی‌الله علی سیدنا محمد و آله وصحبه و سلم وحده.

۷٤۹ : نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف ، مالک محمدشفیع حسینی (با مهراو).

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۲۹۷ گ ۱۲ × ۲۱ - ۳۵س ۱۸×۲۷ .

شفاءالصدور بشرح الشذور: در صفحهٔ عنوان نسخهٔ این شرح از قاضی زکریای انصاری دانسته شدولی بنوشتهٔ چلبی (۲:٤۹) شرح او « بلوغ الارب بشرح «شذورالذهب» نام دارد و آغاز آن هم جزاین است، بنوشتهٔ اوشفاءالصدور فی حل الفاظ الشذور از کمال الدین محمدبن عبدالمنعم جوجری مصری است ولی آغاز نسخهٔ ما هم جز آنست که او یاد می کند.

در این شرح از «ملاعصام» و «رضی» یادشده است.

آغاز: الحمدلله الذی رفع من انتصب للعمل بموجب نهیه و امره ... و بعد فهذا ما سألنیه ... من وضع شرح علی شذرالذهب فی معرفة کلام العرب تألیف ... ابن هشام و سمیته شفاء الصدور بشرح الشذور.

انجام: یغنی عن ذکرالعدد انتهی والله اعلم.

۸۱۰۰: نسخ عبدالله در پنجشنبه ۲۳ ع ۱۲۲۱/۲، نسخه در شهر فلاحیه در ۱۲۲۲ خوانده شده است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۱۷۰ گ ۱۶ × ۲۲-۲۵ س ۱۰ × ۱۷.

شق القمر: صائن الدین علی ترکهٔ خجندی که در این رساله مسئله را ازراه عرفان حل کرده و در آن مردم را بهفت گروه بخش نموده است (فهرست ادبیات کرمان ص ٤۹).

آغاز: الحمد لولیه والصلاة علی محمد نبیه روزی از روزها که بیاری دولت واقبال... سیاحت بدست قبول گرفته.

انجام: بطریقی که خدام ایشانرا معلوم است.

٦۵۵۳: ش ٤ دفتر، ۳۱-۳۸ پ.

۷۵۳۲: ش ٤ دفتر، ٤۸۱ پ - ٤۹۰، بخط نسخ و نستعلیق محمد علی کرمانشاهی در ۱۲۹۸ در مدرسهٔ سپهسالار.

الشکل القطاع: مقاله ایست از ابوالحسن ثابت بن قره حرانی (۲۲۱-۲۸۸) خواجهٔ طوسی نیز رساله‌ای در همین موضوع بنام کشف القناع دارد.

آغاز: من مقالة لثابت بن قرة فی الشکل القطاع و النسب المولفة فان اطلق لنا ان ناتی ببرهان لمااراد بطلمیوس.

انجام: و علی هذاالقیاس فی سائر براهینه والله اعلم بالصواب.

در نسخهٔ ما در دنبال این مقاله سه بند هست:

۱- لمصنف الرسالة فی بیان انه لایمکن انه یجمع من عددین مربعین فردین عدد مربع

۲- للشیخ سلطان المهندسین کمال الدین یونس فی بیانه ایضا (در همین مسئله).

۳- قال صاحب البلاغ استخراج الخط المقسوم بنسبة ذات وسط وطرفین من طریق العدد باقرب تقریب.

۵۹۷ : ش۲۲دفتر ، ۱۶۲ر- ۱۶۳پ ، نسخ ۳ شعبان ۷۸۴.

شکیات : از محمد باقر مجلسی ، یک مقدمه و پنج فصل و یک خاتمه دارد ، این کتاب بفارسی است ، او کتابی در همین موضوع بعربی دارد (روضات ص۱۲۰ - فهرست مشهده : ۴۳۳س ۶۶۹).

آغاز : مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست۳: ۱۹۴۳).

انجام : در سایر احوال از او محفوظ دارد . بمحمد و آله .

۵۹۸۵ : ش۱دفتر ، ۴ر- ۳۶ر .

نسخ بی‌نشان سدهٔ دوازدهم.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زرد یک‌لا ضربی ، ۴۹ گ ۱۰ × ۱۶/۵ - ۱۶س ۱۰/۵ × ۵/۵ .

۶۳۲۶ : ش۲دفتر ، ۲۵۴پ - ۲۷۴پ ، نستعلیق ۱۲۷ (=۱۲۰۷) مالک ابوعلی، مهر ۱۲۲۰ دارد .

۱۵س ۹/۵ × ۷/۵ ؛ .

۷۵۲۷ : ش۴دفتر ، ۲۲۲پ - ۲۵۰پ، بخط محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۱۰ ازروی نسخهٔ امین بن ابراهیم قزوینی نوشتهٔ پنجشنبه ذق ۱۱۱۶ ، پس از این شعرهایی است از صفایی پسر یغمای جندقی (۲۵۱ر- ۲۵۱پ).

الشك والسهو والنسیان فی الصلاة (رسالة فی-) : این رسالهٔ عربی از فیض کاشانی است (م ۱۰۹۱)

آغاز و انجام آن مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست۳: ۱۹۴۴).

۶۵۲۴ : ش۲ دفتر ، ۱۰۳پ - ۱۰۴ ، از پایان افتاده ، پس از آن پراکنده‌هااست.

شمس المعارف و لطایف العوارف : ازشیخ شهاب احمدبن علی قرشی بونی مغربی مقری (م ۶۲۲) است که تألیفاتی در علم حروف وخواص آنها نگاشته است و ازآنهااست شمس المعارف کبری ووسطی وصغری و لطایف الاشارات (دیوان الاسلام) و اللمعة النورانیة والسر الکریم و شرح اسم الله الاعظم و فتح الکریم .

شمس المعارف درچهار جزء چند بار چاپ شده است (معجم المطبوعات) .

۵۷۵ : در این نسخه بیست فصل است و فهرست چهل فصل و نام کتاب در آن آمده است.

آغاز : بسمله . صلوات . شهادت ازل فمن نور هذه الشهادة اعترف المصطفون علماً . . . اما بعد فللحق اعلام وللحقیقة .

انجام : و اسجد واقترب بحرمة یاسین علیه‌السلام . تم‌الجزءالاول من شمس المعارف الکبری .

نسخ عبدالله‌بن محمد غرقاوی فیومی در۲۰شوال ۱۰۵٦، عنوان شنگرف‌وزرولاجورد، جدولها نیز برخی رنگارنگ ، سرلوح زرین در آغازدیده میشود .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی کهنهٔ وصالی‌شده ، ۲۳۹ گ۱۹ × ۳۰ - ۲٤س ۱۳ × ۲۱ .

۵۷٦ : نوع دوم این کتاب و چنین‌است .

آغاز : بسمله ... النوع الثانی من کتاب شمس‌المعارف الکبری للشیخ شهاب الدین احمد البونی المغربی القرشی المقری . . . و هو خواص الحروف و هذا النوع یشتمل علی قسمین .

انجام : والدفین من‌ذهب اوفضة بحرمة هذه‌الایةالشریفه .

نسخ محمدبن حاج نادعلی بدستور حاج محمد شریف‌خان در۱۲۸۱ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱٤۳ گ ۲۲ × ۲۵ - ۳۳س ۱۵ × ۲٦ .

۱۳۴۷ : نسخ عربی سدهٔ ۱۰ ، درپشت برگ۱ نام کتاب در زمینهٔ زرولاجورد دیده می‌شود وچهارگوشهٔ‌آن با گل زرین‌است،در برگ آخر یک ترنج زرین‌است که نام کتاب میان آن‌هست،درصفحهٔ ۱ و۲ جدول زروسشکی‌است .

آغاز : بسمله . رب یسر . الحمدلله الذی اذهب‌الحزن عن‌الرجال . . . من ظلم الشبهات .

انجام : و تتصرف بذلک بما تشاء کما تشاء بمنه وکرمه و مغفرته امین . وصلی علی ... أبداً .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سبز تیرهٔ ضربی مقوایی ، ۲۹٦ گ ۱۹ × ۲۸ - ۱۱س ۱۲ × ۲۰ .

٦۴۸۱ : کامل، نسخ بی تاریخ و نشان ، درسدهٔ ۱۱، عنوانها شنگرف ، ۲٤۰ برگ ، ۳۱ برگ‌سفید .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز ضربی ، ۱۵/۵ × ۱۱ و ۸ × ۱۱ .

شمع الیقین : در کلام شیعی و بفارسی از حسن بن عبدالرزاق لاهیجی قمی (م ۱۱۲۱) نگارندهٔ آیینهٔ حکمت والفة الفرقة بعربی و زواهر الحکم و جمال الصالحین وروایع الکلم وبدایع الحکم و مصابیح الهدی ، شمع الیقین بخط نستعلیق در ۱۳۰۳ بچاپ سنگ رسیده است (ذریعه ۱ : ۵۲ - ۵ : ۱۲۹ و ۱۱ : ۲۵۹ - فهرست مشهد ٤ : ۱ - ۲۹) .

آغاز : حمد و سپاس بی نهایت سزای ثنای علیم علی الاطلاق ... از کتابخانهٔ حکمت در امامت علی وامامان شیعه است .

انجام : در بهشت باشند خدام اولاد مسلمین باشند والحمدلله . . . بمنتهای مقصود این کتاب رسید . . . و در سه شنبه ۱۵ شوال ۱۹۲ (= ۱۰۹۲) تمام گردید . انشی وسیلة نجات و هدایت گمراهان .

٦٤٨٢ : نستعلیق محمد بن ملا عنایت الله در ۲۷ ذق ۱۱۵۳ ، نشانها و عنوانها شنگرف ، در میانهٔ برگ ۱ و ۲ افتادگی دارد .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج مشکی یک لا فرسودهٔ ضربی ، ۲٦٦ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۹ س ۷ × ۱٤ .

٦٤٨٣ : نستعلیق شیخ علی بن سمیعا در شنبه ۱ ذح ۱۲۲۲ در تهران ، نشان وعنوان شنگرف ، آغاز افتاده .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۰٤ گ ۱۳/۵ × ۱۹ - ۲۲ س ۸/۵ × ۱۵ .

شوارع الانام فی شرح قواعد الاحکام : متن از علامهٔ حلی حسن بن یوسف است و آنرا شرحها و حاشیه ها بسیار است ، ۱٦ حاشیهٔ آن در (ذریعه ٦ : ۱٦۹ - ۱۷۲ - ۵٦) یاد شده است ، این شرح از ملا محمد جعفر استرابادی است . در این کتابخانه تنها جزو پنجم آن است .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی جعل من الفرائض التوارث فی شریعة الاسلام . . . اما بعد فیقول . . . محمد جعفر الاسترابادی ان هذا هو المجلد الخامس من کتاب شوارع الانام فی شرح قواعد الاحکام .

انجام : وکان هناک صنف آخر مشارک مع ذلک الصنف فی الارث (ناقص) .

۲۲۲٤ : ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۲۰ پ ، نسخ سدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۱۷۳ گ ۱٤×۲۰ - ۹ تا ۱۲س ۹×۱۵.

شوارق‌الالهام : شرحی است از ملا عبد الرزاق بن علی‌بن حسین لاهیجی (م ۱۰۵۱) بر «تجریدالکلام فی تحریر عقایدالاسلام» خواجهٔ طوسی ، در آن‌امور عامه و جواهرواعراض و الهیات شرح شده است، امور عامه در ۱۲۹۹ و جواهر و اعراض در ۱۳۰۲ ق چاپ شده است(مجلس۲: ٤۷- مشهد۱ : ۵۱ و ٤:۲۰۲ و ۳۲٦) درذریعه(۳:۳۵۵)آمده که این مؤلف‌را شرحی دیگر نیز بر تجریدهست که(مشارق‌الالهام) نام دارد و تنها مقصد نخستین امور عامه‌را درآن شرح کرده است.

۱۱٤۸ : نسخهٔ ناقص و از آغاز کتاب تا پایان امور عامه‌رادارد،بخط نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، عنوان و نشان شنگرف ، حاشیه‌ها بانشانهٔ «محمد اسماعیل‌ره ، منه».

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مقوایی، ۱۹۱ گ ۱۵×۲۱ - ۲۱س ۸/۵×۱۳.

۱۱٦۲ : امور عامه‌است، نسخ یکشنبه ۱۰۳۰ ، عنوان و نشان شنگرف ، حاشیه‌ها نستعلیق با نشانهٔ «منه‌ره ، حاشیهٔ قدیم، شرح تجرید ، بحرابادی ۱۲۳۳».

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۸۲ گ ۲۱×۳۰ - ۲۳س ۱۰×۲۰

۱۱٦۳ : امور عامه است ، بخط نسخ عبدالمعبود محمد در شنبهٔ ۱٤ شوال ۱۲۳٦ (تراشیده شده ولی‌خوانده‌می‌شود) عنوان ونشان شنگرف، متن زیرخطسرخ، حواشی‌بانشانهٔ «منه» بنستعلیق .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ۱۷×۲۸ - ۲٦س۹×۱۹.

۱۱٦٤:امور عامه، آغاز افتاده، بخطنستعلیق محمدحسین بن کربلایی مراداسترابادی در٤شنبه ۱۲۲۵ در مدرسهٔ درب نو استراباد ، عنوان شنگرف ، حواشی بانشانهٔ«منه»

کاغذ سپاهانی کبود - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۲۲۹ گ ۱٦×۲۱ - ۱٦س ۱۱×۱۵.

٦۳۷۹ : نسخ محمدعلی کرمانشاهی در مدرسهٔ سپهسالار در۱۲۹۸ ، ازروی نسخهٔ مورخ ۱۲٤۳ که آن از روی نسخهٔ محمد شریف‌بن محمود لاهیجی‌نوشته شده بوده‌است و این محمد شریف در پایان نوشته بوده است که:« استادم شارح تااینجا نوشت»باچاپ سنگی ۱۳۰۲ برابراست .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا ، ۱۱۸ گ ۱۱×۱۷ - ۱۵س ۷×۱۳.

۶۴۸۶ - از آغاز تا مبحث علل را دارد ، نسخ چهارشنبه صفر ۱۲۳۴ در تبریز ، متن زیر خط شنگرف ، حاشیهٔ «م» دارد .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ضربی، ۱۹۸ گ ۱۵/۵ × ۲۱ - ۲۲س ۹/۵ × ۱۶ .

۶۴۷۸ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، متن زیرخط سیاه ، از آغاز تا علل را دارد .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۲۳۸ گ ۱۳ × ۲۱/۵ - ۲۰س ۷ × ۱۳ .

۸۳۰۳ : تنها مقصد دوم (جواهر و اعراض) برابر با چاپ ۱۳۰۲ ، نسخ محمدرضا تبریزی در ۱۲۵۶ در سپاهان ، عنوانها شنگرف ، حاشیه بانشانهٔ «م‌ق‌ره» .

کاغذ فرنگی آهار مهره ، ۱۲۳ گ ۱۵/۵ × ۲۱/۵ - ۳۰س ۸ × ۱۴/۵ .

۸۳۳۲ : جلد نخستین است ، بخط شکسته‌نستعلیق علی‌اکبربن نجفعلی مراغی در ۱۰ شعبان ۱۱۹۹ ، تصحیح شده ، عنوانها شنگرف ، حواشی با نشانهٔ «منه دام‌ظله» فهرست در آغاز نسخه هست .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی درون قهوه‌یی یک‌لا ، ۱۲۵ گ ۲۱ × ۱۹ - ۲۰ × ۱۳ .

شواکل الحور فی شرح هیاکل النور : شرحی است ازجلال‌الدین محمد دوانی برهیاکل النور شیخ اشراقی، در مدراس در ۱۳۷۳ - ۱۹۵۳ با دیباچهٔ عربی وانگلیسی چاپ شده‌ودران سرگذشت شیخ شهاب‌الدین و دوانی آمده‌است (فهرست دانشگاه ۳ : ۲۹۰) .

۱۲۹۴ : نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوان شنگرف ، حاشیه‌ها با نشانهٔ « منه ره» ، صفحات در دو جدول لاجورد وزر ، مالک محمد اسمعیل ، یادداشت تملک مورخ ۱۱۴۷ و ۱۱۱۸ در نسخه هست، در انجام عبارتی افزوده دارد :

« علی سیدنا و سیدالکل فی الکل و آله و صحبه اجمعین . نجز تحریره بیمین مؤلفه بعدالعشاء الاخرة من لیلة‌الخمسین الحادیعشر من‌شوال . . . سنة ۸۷۲ بدارالموحدین تبریز فی‌الزاویة‌المبارکة‌شکرالله » یک‌برگ افتاده است .

کاغذ سپاهانی حنایی‌حاشیه سفید و متن‌وحاشیه جداست - جلدتیماج زرکوب مقوایی ، ۹۷ گ ۱۰/۵ × ۱۸ - ۱۹س ۵ × ۱۲ .

۸۳۸۸ : بخط نسخ سدهٔ ۱۰ و۱۱ که از روی نسخهٔ اصل نوشتهٔ شب پنجشنبه ۱۱ شوال ۸۷۲ در تبریز در زاویهٔ مظفریه ابوالمظفر جهانشاه نوشته شده است .

عنوان و نشان شنگرف ، متن زیرخط سرخ ، مهر محمد قاسم دارد .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لای فرسوده ، ۸۱ گ ۱۳×۱۸ -۱۷س ۱۵/۵×۷/۵ .

شواهد : در این کتاب شعرهایی که در کتاب مقدماتی ادب آمده است بترتیب علوم شرح شده است و شواهد صرف و نحو بعربی و معانی و بیان و بدیع بفارسی درآن تفسیرشده‌است .

آغاز ناقص : اقائلن احضر والشهوداقال رؤیة وقبله اریت ان جائت به‌اسلودا . . . اریت اصله ارایت .

انجام : وهی الوصیلةالتی کانت . قدتمت فی‌شهر رمضان ۱۲۵۶

آغاز: فی‌علم البدیع تردی‌ثیاب الموت حمرافما اتی‌لها اللیل الاوهی‌من سندس خضرتردی‌فعل ماضی‌ازباب‌تفعل اصلش تردی بود .

انجام : و ذات نیست مگر ثبوت معنی از برای ذات‌قدتمت فی اربعة عشر شهررجب المرجب ۱۲۵۷ .

۶۸۶۲ : نستعلیق ۱۲۵۶-۱۲۵۷ ، شعرها بشنگرف ، عنوانهای مطالب درهامش، کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۱۲۶ گ ۱۴/۵ × ۲۴ - ۲۴س ۱۶×۹/۵ .

شواهد الاصول سلطانی : محمد حسین که برای شاه سلطان حسین موسوی صفوی دریک مقدمه و پنج‌اصل و خاتمه ساخته‌است، فهرست کتاب دردیباچه هست وازمؤلف هم درآن یاد شده است .

۱۲۹۱ : نسخ‌علیق سدهٔ ۱۲، عنوانها شنگرف است .

آغاز افتاده : و تزئین بانواع نباتات مسکن قرار ومهد استقرارسالکان طریقت وواقفان حقیقت نموده ... امابعد چنین گوید ... محمد حسین که بر ناقبان معادن‌معرفت خیز دانش و ... پوشیده‌نیست .

انجام : خاتمه در افعال اختیاریة بر سبیل اجمال .. (پس از سه صفحه) همچنانکه امور داخله‌را مثل قدرت و اراده .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی یک‌لا ، ۴۲ گ ۱۱/۵ × ۲۲/۵ - ۱۳س ۶/۵ × ۱۵/۵ .

شواهد البهجة المرضية: شرح ابیات البهجة المرضیة سیوطی است و گوتاه‌شده «شواهد عینی است (سپه۲: ۳۸۴).

۳۱۸۸: سپه۲: ۳۸۵.

شواهد البهجة المرضية : شرح شواهد شعری شرح سیوطی است بر الخلاصة الالفیة ابن مالک از نظام‌الدین ملااحمد اردبیلی .

آغاز: بسمله . چنین گوید... نظام‌الدین ملااحمد اردبیلی ... این کلمات چندیست که نوشته میشود در توضیح شعرهایی که در شرح سیوطی است.

انجام :چنین گوید... نظام‌الدین بن احمد اردبیلی که.. شواهد فارسی نوشته میشود ... درگذرند والسلام علی من التبع .

۲۸۶۴: ش۹ دفتر: ۹۹ر- ۱۴۸ر ، به خط مسیح نوری وازی دررجب ۱۲۴۹ .

شواهد التلخیص، مؤلف بترتیب بابهای کتاب تلخیص شواهد آنرا بیرون آورده و گزارش نموده است.

۶۹۶۱: نسخ بی‌نشان سدهٔ ۱۳ ، متن زیرخط سرخ و گاهی شنگرف، درصفحهٔ عنوان و درپشت جلد بعنوان شرح «لومعه» نامیده‌شده است .

آغاز افتاده : عبارات الشیخ عبدالقاهر مفصلة...قداستشهد فی کل باب ... بکثیر مما استشهدبه الشیخ عبدالقاهرفی «اسرارالبلاغة» و«دلایل الاعجاز» ... فهجس فی القلب ان اکتب لابیاته... حواشی... واتبعت ابیات کل باب منه سالم یرده من ابیات المفتاح

انجام : ولاعدمنک یدعوله بدوام البقاء والله اعلم.

کاغذ فرنگی - ۱۳/۵ × ۲۰ - ۲۷س ۸ × ۱۶/۵ .

الشواهد الربوبیة فی المناهج السلوکیة : صدرای شیرازی، بچاپ رسیده‌است، دره مشهد و هر مشهد درچند شاهد و هرشاهد چند اشراق دارد ، ابوالقاسم بن احمد یزدی آنرا به فارسی ترجمه کرده است (فهرست مشهد ۴: ۴۷ دانشگاه ۳: ۲۹۲) حاشیهٔ آن درذریعه (۶: ۱۴۴) یادشده است.

۱۲۱۷: ش۱ دفتر ص۱-۳۵٤ ، نستعلیق اسمعیل بن عبدالله مازندرانی در۱۹ شعبان ۱۲۵۲ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۲۰۹ گ ۱۲×۱۸ ۱۵س ۶×۱۲ .

۱۲۱۸ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان و نشان شنگرف ، حاشیه‌ها نستعلیق در کاغذهای جدا و چسبیده، نسخه از پایان افتادگی دارد .

کاغذ فرنگی قهوه‌یی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱۳/۵ × ۲۰ - ۱۸س ۸ × ۱۳ .

۱۲۱۹ : شکسته نستعلیق درشت سدهٔ ۱۲، حاشیه‌ها نستعلیق،دو برگ درپایان‌سفید است، کتاب درص۱ - ٤۳۲ .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا ، ۲۱۸ گ۱۵ × ۲۰/۵ ۹س ۸ × ۱۳ .

۱۲۲۰: نستعلیق ۲۷ رجب ۱۲۶۵ ، عنوان شنگرف، حاشیه‌ها نستعلیق بانشانهٔ «منه‌ره نوری‌ره ، س‌ه‌ی» کتاب درص۱-۲٤۳ و تا۳۰۷ سفیداست .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره -جلد تیماج قهوه‌یی ضربی‌یک‌لا، ۱۵٤ گ۱۵ × ۲۱/۵، ۱۹س ۸ × ۱۵/۵ .

۱۲۲۱: نستعلیق زیبای علی‌محمد لواسانی‌در۱۲٤ ،اودرپایان همین نسخه یادداشت کرده که من آن‌را پیش‌از ۱۲۵۰ نوشته‌ام ، عنوان‌شنگرف و در برخی‌جاها سفید گذارده شده‌است ، صفحات دردوجدول یکی‌بزرودومی‌زرولاجورد ، یک‌سرلوح زرین با گل وبوتهٔ لاجورد درآغاز هست .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد ساغری مشکی مقوایی ، ۱۵/۵ × ۲۱ - ۱٤س ۸ × ۱۶ .

۶۳۷۳ : ش۲ دفتر ، ۱۱۲ر - ۱۸۵پ - ۱۸۹ر، پس‌و پیش صحافی شده است، بخط نسخ ترکی‌است .

۶٤۸۹ : نستعلیق ۱۰۰۵ و مقابله شده در ۱۳۰۵ ، عنوانها درشت و شنگرف و حاشیه دارد .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی، ۱٤٤ گ۱۳ × ۲۰ - ۲۰س۶ × ۱۳ .

۸۳۳۳: پایان نسخه سوش خورده‌ویک برگ افتاده و بخط نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان سرخ وحاشیه‌ها با نشانهٔ «نوری، محرره» .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی کناره زرد ، ۱۳۰ گ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ ۲۰س ۸ × ۱۴/۵ .

الشواهد الربوبیة : ملاصدرا شیرازی (م ۱۰۵۰)، جزشواهد ربوبیه متداول است وفهرست مانندی است از مسائل فلسفی که در کتابهای خوداو آمده‌است.

آغاز : بسمله‌وبه نستعین الحمدلله الذی جعل نورمعرفته نتیجة ایجاد دالارواح والاجساد و تجلی بقدسه لقلوب العارفین باسرار المبدء والمعاد . . . و بعد هذه مؤخر اشارات الی جواهر نفیسة . . . فاقول وانا . . . محمدالشهیر بصدرالدین الشیرازی . . . و سمیتها بشواهد الربوبیة . . . و فیه شواهد .

۶۳۱۹ ش ۵ دفتر، ۲۲۱ ر-۲۵۷ پ

شواهد شرح الخلاصة الالفیة : محمدبن علی موسوی عاملی طوسی ، شرحی است مفصل بر شرح ابن ناظم از روی فرایدالقلائدفی مختصر شرح الشواهدشیخ ابی محمدبن احمدالعینی با افزوده‌هایی از خود او و بدستور سید بدرالدین حسینی عاملی انصاری ساخته‌است .

آغاز : بسمله . و به نستعین . احسن کلمه یتکلم بها ارباب الکلام واولی حدیث یثنی نحوه عنان الاقلام حمدالله جل جلال علی مارفع مقدارالعلم و مقامه ... وبعد فیقول ... محمدبن علی الموسوی .

انجام : مع قلة البضاعة و قصرالباع فی الصناعة و قداتفق الفراغ منه علی ید مؤلفه .. محمدبن علی الموسوی العاملی لیلة الاربعاء الحادیة عشر من شهر ربیع الاول . . . السنة السابعة والخمسین بعدالالف ... فی المشهدالمقدس الرضوی . . . و آله الطاهرین اجمعین .

۶۸۶۱: نسخ محمد مؤمن بن حاجی سلطانعلی در شب یکشنبه ۲۷ رمضان ۱۰۸۱ در طوس ازروی نسخهٔ شارح ، شعرها زیرخط سرخ ، مالک نادربن بدیع الزمان صاحب اخبار قاجار در ۱۷ صفر ۱۲۹۵ (مهر: نادر) .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی فرسوده ، ۳۰۲ گ ، ۱۲/۵ × ۲۵ - ۲۳س ۷/۵ × ۱۷/۵ .

شواهد شرح تصریف : شرح نظام الدین ملااحمد اردبیلی است برشواهد شرح سعدتفتازانی برتصریف زنجانی است ، مؤلف همان صاحب شواهدالبهجة المرضیة است .

آغاز: بسمله. چنین گوید ...نظام‌الدین احمد اردبیلی که سعد تفتازانی شرحی نوشته بود بر تصریف زنجانی وبعضی از ابیات اوراشکال واشتباه بود...لهذا این فقیرسرتکب توضیح و ترکیب اوشد.

۶۳۴: ش ٤ دفتر، ۱۰۲ر - ۱۱۱ر، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳، جز خط شماره‌های دیگر، درکاغذآبی.

انجام: شاهداین بیت در موصل است بفتح العین واین خلاف است.

۶۷۵۹: ش ۱ دفتر، ۲ر - ۷پ، نستعلیق چلیپای ه محرم ۱۲۵۷، بخش دوم مجموعه نسخ محمدبن معصوم آملی در ۱۲٤۰، حاشیه نستعلیق.

انجام: و این خلاف قیاس ونادراست.

کاغذ فرنگی‌سفید - جلد تیماج زرد یک‌لا، ۹٤ گ ۱۵ × ۲۱ و ۳۰س ۰ × ۱۵.

شواهد شرح قطرالندی و بل‌الصدی: این رساله شرح شواهد شعری شرح قطرالندی و بل‌الصدی است.

آغاز: بسمله. این چند کلمه ایسیت که نوشته‌شده بزبان فارسی از جهت بیان اشعارشرح قطرابن هشام انصاری.

انجام: حرف زدن او هراینه بتحقق که گذاشته.

۶۳٤: ش ٦ دفتر، ۱۱٦ر - ۱۵۱پ، خط مانندش ه.

شواهد شرح الکافیه: حل شواهدِ شرح میانین کافیه ابن حاجب است که بنام وافیه خوانده می‌شود.

آغاز: بسمله. الحمدلله رب العالمین ...و بعد فان بعضی الاخوان التمس منی ان اکتب له حاشیة لحل ابیات المتوسطة وابین فیها موضع الاستشهاد.

انجام‌افتاده: قال‌المنشدره ومالی الاآل احمد شیعة ... و اعراب اجزائها کاعراب (افتاده).

۶۶۸۰: ش ه دفتر، ۸٤پ - ۹۰پ، ۹۱ گ ۱۳ × ۱۸-۱۹س ۵ × ۱۲

شواهدالکفایة: شعرهای «الکفایة فی‌علم‌الاعراب» ضیاءالدین سکی دراین کتاب آمده‌وشرح شده است.

آغاز:

اشکی سلوقیة باتت وبات بها بوحش اصمت فی اصلابها اود

انجام :

و کیف لنا بالشروان لم یکن انا در اهم غید الحانوی ولا نقد

۸۱۱۲ : ش ۱ دفتر ، ۳پ - ۱۶ ، نسخ و نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، شعرها درشت تر در هر صفحه‌ای سه سطر و میان آنها شرح شعرهااست بخط نستعلیق ریز چلیپا .

۱۸٤ گ ۱۶ × ۲۰ - ۳س ۵/۸ × ۱۱ .

شواهدالمختصر : شعرهای شرح مختصر تفتازانی برتلخیص المفتاح در این رساله بفارسی گزارش شده‌است و شارح محمد مهدی بن غیاث‌الدین محمد رضوی‌است .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی خلق الانسان وعامه البیان . . . و بعدچنین گوید محمدمهدی بن غیاث‌الدین محمدرضوی که این رساله‌ایست . . . درترجمهٔ ابیاتی که درمختصر [شرح] تلخیص مفتاح علامه تفتازانی مذکور شده .

انجام :

اذا النعجةالادماء باتت بغفرة فایان ما تعدل به‌الریح تنزل

النجعة ماده میش . . . حکایت کرده ایرا افراء و تنزل .

۶۳۴ : ش ۳ دفتر ، ۵۳پ - ۹۷پ ، بخط نستعلیق چلیپا وسه برگ پس از این سفیداست

شواهدالمطول : این شرح از آقا میرزا کمالای فد شکویی فسایی (کمال‌الدین محمد) داماد مجلسی و صاحب بیاض کمالی‌است (سپه۲ : ٤٦۲ - ذریعه۳ : ۱۷۰) که درشعبان ۱۰۹۶ بانجام رسانده است .

آغاز : الحمدلله الذی نظم سلسلةالوجود نظماً کاملا لیس فیه انثلام . . . امابعد فیقول محمدالشهیر بکمال‌الدین بن محمدالمشهور بمعین‌الدین الفارسی الفسوی .

انجام : وردسکائدهم فی نحورهم بحق محمد والحمدلله اولا وآخرا وقع تسوید هذه الصحائف فی‌شهر شعبان ۱۰۹۶ .

۲۹۸۹ : سپه۲ : ٤۲۷ .

۷۵۲۷ : ش ۳ دفتر ، ۱۱۱پ - ۱۹۸پ .

انجام : «وشه ایضاً مخفف الشاه» - پس از این پراکنده‌هااست وبندی از کتاب مرقات‌الایمان سید محمد باقربن سید حسین علوی حسینی موسوی مجتهد زادهٔ گنجوی پیشنماز تفلیس (۱۹۹پ - ۲۰۰پ) وبندهایی از منهج‌المقال (۲۰۰پ - ۲۲۱پ) .

شواهدمغنی اللبیب: این شرح از جلال‌الدین عبدالرحمن سیوطی (م ۹۱۱) است (سپه۲: ۳۸۵)

۳۲٤۴ : سپه۲: ۳۸٦.

شوق‌المستهام فی معرفة رموز الاقلام : از احمدبن ابی‌بکربن وحشیة است و آن با ترجمهٔ انگلیسی و دیباچه‌ای بهمین زبان در تاریخ این کتاب از ژزف هامر Joseph Hammer در لندن بسال ۱۸۰٦م در ۱۳٦ص عربی و ٥٤ ص ترجمه و ۲۱ ص دیباچه بچاپ رسیده است (ش۲۸٦۲ چاپی این کتابخانه) .

۲۸٦۳ : نسخ سدهٔ ۱۳، از روی همین چاپ، نشان‌شنگرف .

کاغذ فرنگی نخودی- جلد تیماج مشکی درون سرخ ، ۱۳/٥×۲۱/٥ - ۷×۱٤

شهاب‌الاخبار فی‌الحکم والامثال والاداب : ابن سلامة قضاعی مغربی قاضی محمدبن سلامة‌بن جعفر فقیه شافعی (م٤٥٤) که سخنان کوتاه پیغمبر اسلام را درآن جمع کرده است، این کتاب مورد توجه دانشمندان قرار گرفته و شرحها و ترجمه‌ها دارد .

آغاز مطابق نسخهٔ دانشگاه (۳: ۱۳۸۰) ،

انجام : یاموسی انه لم یتصنع ... بمثل البکاء من خیفتی .

٦۲۱٦: ش۲ دفتر ، ۱۹۱-۲۰٥ ، نسخ همان نویسندهٔ شمارهٔ یکم دفتر.

۱۹س ۷×۱٤ .

الشهاب‌الثاقب : از فیض کاشانی در بارهٔ وجوب نماز آدینه و یک مقدمه و هشت باب دارد تاریخ تألیف در آن بشعر و معما آمده‌است .

این کتاب در نجف بسال ۱۳٦۷ بچاپ رسید (طوس٥: ٤٦٤و٥۹۲) .

آغاز : الحمدلله‌الذی جعل دلیل وجوب صلاة‌الجمعة من‌اوضح ...

انجام : فوق‌الاسم یزاد صار تاریخا سدیدا .

۸۱٥۱ : ش۲ دفتر ، ٤۸پ - ۹٦پ ، نستعلیق صفر۱۲٥۲ ، عنوان شنگرف.

۲۰س ۷×۱٦ .

الشهاب‌الثاقب فی‌ابراز المذهب یا «تحفة‌الفقیر الی‌الامیر» : ازفتح علی پسر حسن علی که در تهران تألیف کرده است ، درآن یاد کرده از کتابهای خود :

انوارالبهیة عن‌الملتقطات‌الفتحیة الملقب بدرالنضید ومونس‌الفرید و مجمع‌المقربین و روضة‌المحدثین (عربی) و مطمرالفاصل بین‌الحق والباطل .

این کتاب درباره «ملل متخالفه» ورد بر «حکما و متصوفه» است و در یک مقدمه و پنج باب و هفت مقام بعربی و بنام شاهزاده علیخان ساخته‌است .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی خصنا بخیرالادیان و ارسل الینا اشرف‌الانسان ... اما بعد چنین گوید ... ابن حسن علی فتح علی .

انجام : کتاب لئالی الهیه که جاری مجرای کشکول و سفینه‌است نوشته‌ام ... وعلیه افضل التحیة ازمجلس نقل .

۶۴۹۰ : نستعلیق صفر ۱۲۲۷ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج مشکی یک‌لا کناره زرد ، ۱۴۳ گ ۱۵ × ۲۰/۵ - ۲۳ س ۹/۵ × ۱۶/۵ .

الشهابة فی غزوات الصحابة : ترجمه‌ایست از تاریخ فتوح واقدی ، مترجم محمد تقی‌بن علی دزفولی مترجم غایة‌المرام بنام «کفایة‌الخصام» آن را بدستور محسن میرزا امیرآخردر حکومت حمزه‌میرزاحشمت‌الدولة‌در دزفول در ۷ رمضان ۱۲۸۳ آغاز کرده‌ودر ۱۲ ج ۱/۱۲۸۴ جلد نخستین آنرا بانجام رساند، درآغاز نام مؤلف وکتاب وناصرالدین شاه و حمزه میرزا و محسن میرزا امیرآخور دیده میشود.

آغاز : بسمله . الحمدلله وحده انجزوعده ... و بعد .. . در این دور خجسته و عهد مسعود . . .

انجام : و مضراز پی‌لشکر روانه گردید. تمام‌شد جلد اول کتاب واقدی در یوم ۱۲ ج ۱/۱۲۸۴ .

۱۵۴۷ : نسخ محمد حسن بن‌محمدزمان درج ۱/۱۲۸۸ چهارسال پس از تألیف، عنوان ونشان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره ـ جلد تیماج حنایی مقوایی‌ضربی ، ۲۰ × ۳۱ - ۱۹ س ۱۱/۵ × ۲۱ .

شهر آشوب : میرزامحمد شفیع منشی‌سرکار اکبرشاه‌شاهزادهٔ هندی .

آغاز : عرض‌داشت ملازمان پادشاهزاده هندوستان بموقف عرض علمای دین‌مبین .

انجام : پای شمانوشته‌ایم که درین قحطی ببوی طعامهایی که سابق درین‌ظرفها پخته شده تعیش و زندگانی کنید .

۱۴۳ : ش ۶ دفتر ، ۶۸ ر - ۷۳ ر .

شهرهای مازندران : علی‌قلی قاجار هنگامی که باناصرالدین شاه بکلاردشت میرفته است این رساله‌را نوشته و شهرهای کلارستاق مازندران را از روی نوشته‌های یاقوت در معجم

البلدان و مراصدالاطلاع در آن وصف کرده‌است .

آغاز : بسمله . الحمدلله علی نواله ... و بعد چون در ماه ربیع الثانی موافق اوت ماه فرانسه در ۱۲۸۵ هجری مطابق با سال ۱۸۶۸ عیسوی .

انجام : از آب سیراب کن که ما از تونان نمی‌خواهیم .

۲۷۶۴ : نستعلیق میرزا مسیح کمره‌یی درج ۱۲۸۵/۱ ، عنوان شنگرف، صفحات دردو جدول زر ولاجورد ، دوصفحه حاشیه‌شده‌دو میان‌سطور زراندود، سرلوح بزروشنگرف ولاجورد .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج نیلی ضربی یک‌لا ، ۱۲ گ ۱۴ × ۲۱/۵ - ۹س ۷/۵ × ۱۴ .

شهنامهٔ چنگیزی: بنوشتهٔ تربیت در دانشمندان آذربایجان (ص ۳۲) این کتاب ازشمس الدین کاشی‌است وتاریخ مغول‌است از آغاز تاپایان روزگارغازان خان وفرمانروایی الجایتوخان ودر سال ۷۰۴ بانجام رسیده است نسخه‌ای ازین درلالا اسمعیل حمیدیه در اسلامبول و نسخه‌ای در پاریس هست .

بجزاین یکی دو منظومهٔ دیگر است در تاریخ مغول یکی ظفرنامه حمد مستوفی دومی شهنشاهنامه یا منظومهٔ احمدی از احمدبن محمد تبریزی که از آغاز تاریخ مغول‌است تا سال ۷۳۸ و بنام ابوسعید بهادرخان سرودشده‌است و نسخه‌ای از آن مورخ ۱۴ رجب ۸۰۰ در موزهٔ بریتانیا هست (ش or 2780/II ریو ذیل ص ۱۳۵)

تربیت همین نسخهٔ‌مارا دیده بود(۱) .

شعری که رشیدالدین در جامع التواریخ در وصف عمارت غازان‌خان در تبریز آورده در برگ ۱۹۴پ و ۱۹۵ر این نسخه دیده میشود .

دربرگ ۷۵ر آمده :

جهاندار سلطان محمد که داد — مر اورا خدا دانش و دین وداد

. . . . . .

بفرمود تا این چنین دفتری — رهی ساخت بهر چنان مهتری

(سلطان محمد پس‌ازمرگ غازان در ۷۰۴ بتخت نشسته است) .

---

۱ - نیز بنگرید به : حماسه سرایی دکترصفا ص ۳۰۴ و ۳۰۷ - تاریخ مغول اقبال ص ۵۲۴ - ذریعه ۹: ۱۴۱ س ۱۵ - استوری ۱: ۲۶۶ .

در۱ برگ ۹۷پ آمده :

چو کردند تاریخ را دال و ذال خرد گفت ازین به ندیدیم سال

که سلطان‌محمد دراو پادشاست که دریا دل وعادل و پارساست

در نسخهٔ ما آمده که غازان خان در ۷۰۳ مرده و سلطان محمد برادر او در ۷۰۴ بتخت نشسته‌است و از آن برمیاید که کتاب بدستور او ساخته شده‌است . درآن پرسشهایی است دینی و پاسخهای آنها که ازسلطان پرسیده شده و بدستور وزیرش پاسخها گفته‌شده‌است .

سراینده سلطان محمد را در پایان منظومه ستایش گفته و دربرخی جاها دربارهٔ او «طاب‌ثراه» آورده (گ۱۹۷پ) و نیز دربارهٔ برخی از درباریان او که ستوده‌است «طاب‌ثراه» آمده مانند امیراولوس حسین در گذشتهٔ ۷۱۲ و ایلدورمش خاتون زن سلطان اولجایتو درگذشتهٔ ج۱/۷۰۸، در برگ ۱۹۸پ از تاج‌الدین وزیر شیعی کشتهٔ ۷۱۱ بدست سلطان محمد ستایش شد است.

۱۷۵: نستعلیق عنوانها نسخ، متن‌وحاشیه نوشته‌شده درجدول‌زر، آغاز وانجام‌افتاده، مجلس‌ها در :

۱پ ، ۱۴پ ، ۲۱پ ، ۳۷پ ، ۵۱ر، ۵۶ر ، ۷۸پ ،۷۹ر ، ۹۵ر ، ۱۰۳پ،۱۱۷ر، ۱۲۰پ،۱۳۳ر، ۱۳۹ر، ۱۴۳ر، ۱۴۹ر ،۱۵۴ر، ۱۶۴ر، ۱۷۶ر،۱۹۰پ،

کاغذسپاهانی-۱۵×۲۳-۱۰×۱۶

شهنشاهنامه : فتح علی‌خان ملک‌الشعرای کاشانی متخلص به « صبا » که مدتها درشیراز لطفعلی‌خان زندرا ستایش کرده و پس‌از او چون باباخان‌قاجار حاکم شیرازشد بخدمت‌او درآمده وچون باباخان پس‌از مرگ‌آقامحمدخان بنام فتح علی‌شاه‌بتخت‌شاهی‌نشست همراه وی بتهران رفته و لقب ملک‌الشعراء گرفته ومدتی نیز فرماندار کاشان و قم بوده و در ۱۲۳۸ درگذشته‌است. او غیراز شهنشاهنامه یک‌دیوان و « گلشن‌صبا» و «خداوندنامه» و« عبرت‌نامه» دارد(فهرست دانشگاه۲ : ۶۱۰ - ۶۱۲) .

۳۱۵ : نیمهٔ نخستین کتاب‌است و بخط نستعلیق چهارستونی سدهٔ ۱۴ ، درجدول زر و لاجورد حاشیه ومیان سطرها بازرآراسته عنوانهاسفیدمانده‌سرلوحی در آغاز درزمینهٔ لاجورد آراسته بزر و شنگرف است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱۴۹گ ۲۶ × ۴۰ - ۲۵س ۲۰ × ۳۶ .

۳۱۷ : نیمهٔ نخستین کتاب ، بخط نستعلیق چهارستونی سدهٔ ۱٤، عنوانها شنگرف،در دو جدول زر ولاجورد .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱۲۸ گ ۲٦ × ۳۸ - ۱۸ × ۲۸ .

۳۱۸: نستعلیق سدهٔ ۱٤ ، درچهار ستون دردو جدول زر وشنگرف ، عنوانهاشنگرف با یک سرلوح در آغاز کتاب ، جای تصویرها سفید مانده است .

کاغذ فرنگی- جلد تیماج مشکی سوخت مقوایی درون تیماج زرد ساده ، ٤۳۲ گ ۲۷ × ٤۰ - ۱۹س ۱۷ × ۲۸ .

شیخ ووزیر :این رساله از ملکم‌خان ناظم‌الدوله ارمنی اصفهانی است و در آن معایب خط کنونی عربی وفارسی‌آمده ودر۱۲۸۷ نوشته‌شده و برسه مجلس‌مرتب است .

ملکم‌خان درکتاب دیگر خط بنام «رسم‌الخط‌جدید » پیشنهادی برای اصلاح آن خط نموده است و نسخهٔ آن نیزدر این کتابخانه(بشمارهٔ ۲۷۷۵) موجوداست . این کتاب در مجموعهٔ رسائل ملکم چاپ محیط طباطبایی نیامده است .

(سپه۲:٦٦-۸٦) .

۲۷۹۱ : نستعلیق ، شرح ذیل‌را پشت صفحهٔ‌اول آن نوشته‌اند :

رساله ایست که در باب پیدا کردن معایب خط عثمانی وایرانی در اسلامبول نوشته شده و این بنده تقی‌عبقری منشی ، نسخهٔ آنرا اینک برای تفنن خاطر جناب آقایی منشی حضور همایون استکتاب کرده و پیشنهاد حضور ایشان کرده‌ام ان‌شاءالله بمرور این‌نسخه خاطر خودشان‌را هروقت مجال داشته‌باشند مشغول خواهند کرد ، در این نسخهٔ شیخ و وزیر اشاره است بمعلم و متعلم شیخ معلم‌است ووزیر متعلم سنهٔ۱۲۸۷) .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج ، ۱۲ گ ۱۳ × ۲۰/۵ - ۲۷س ، وقف سپهسالار

شیر و شکر : منظومه‌ایست از شیخ بهائی که درکشکول چاپ شده و دراستانبول‌هم همراه نان‌وحلوا ونان‌وپنیرچاپ شده است (فهرست دانشگاه۲: ۲۸۹) .

۲۱۸ : ش۲دفتر ، ۲٤٤ر - ۲٤٦ر.

شیر وشکر : یادداشتهای علمی و ادبی پراکنده ایست از آقا رضی قزوینی، نسخهٔ زیر تنها دو فصل کتابرا دارد :

درفصل یکم ٤۰ فائده بعنوان «منها، منها» است .

درفصل دوم نیز ٤٠ فائده داشته است واکنون همان ٦ فائده آن در نسخه مانده است .
دراین کتاب از حواشی استاد خود بر «عده» نقل دارد، نام مؤلف و کتاب در دیباچه هست
آغاز : بسمله حمدله که بمفتاح دلگشای این تسمیه وتحمید یعنی این دو فقرهٔ طیبه از ام الکتاب قرآن .

۵۹۸٦ : ش ۳ دفتر ۸٤ پ - ۸٦ پ ، نسخه ناقص .
انجام: وقس علی ذلک و تدبر ومنها .

ص

صاعیه : رساله ایست از مجلسی دوم در بارهٔ وزن شرعی صاع و در پایان آن از رسالهٔ «اوزان و مقادیر» او یاد شده است .
آغاز : بسمله . الحمدلله وسلام علی . . . اما بعد باید دانست که احادیث در تحدید صاع مختلف وارد شده .
انجام : دررسالهٔ اوزان مذکوراست والله یعلم .

۷۵۲۵ : ش ۲ دفتر ، ۲۱ پ ، پس از این پراکنده ها است .

الصافی : از فیض کاشانی محمدبن مرتضی بن شاه محمود (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱) است و تفسیریست عرفانی بیرون آوردهٔ از اخبار واحادیث اگرچه شیخ طوسی هم در تبیان از اخبار واحادیث نقل می کند ولی احادیث در صافی همانقدر براحادیث تبیان فزونی دارد که احادیث بحارالانوار در قرن یازدهم براحادیث کافی قرن چهارم، این کتاب در ۱۰۷۵ تألیف شده است، فیض جز این تفسیر کتابی بنام اصفی دارد که از این کوتاه تراست و کوچکترین تفسیر او «المصفی» نام دارد (فهرست دانشگاه ۱ : ۱۵) .

۱۲ صدر : نیمهٔ یکم و پاره ای از تفسیر سورهٔ توبه را دارد ، نسخ سدهٔ ۱۲ ، آیتها به شنگرف .
کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سبز مقوایی ، ۲۹۰ گ ۲۱ × ۳۰ - ۲۳س ۱۳ × ۲۳ .

۱۳ صدر : نیمهٔ نخستین است و تا میانه سورهٔ اسراء ، نسخ سدهٔ ۱۲، نشانها شنگرف آیات زیر خط سرخ .

کاغذ سپاهانی ـ جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۴۲۱ گ ۱۷/۵ × ۲۵ ـ ۲۲س ۱۰×۱۸.

۱۴ صدر : نیمه نخستین ، نسخ محمد اشرف شریف ارجمندی در دوشنبه ۱۲۲۴/۳/۱۹ در نیشابور، آیتها زیر خط سرخ و معرب حاشیه‌ها بخط نستعلیق .

کاغذ سپاهانی نخودی ـ جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۸۴ گ ۱۸/۵×۲۴ ـ ۲۴س ۱۱/۵×۱۵/۵ .

۱۵ صدر : نیمهٔ دوم از کهف تا پایان قرآن، بخط نسخ یکشنبه ۲۶ ذح ۱۲۲ (= ۱۲۰۲)

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۹۵ گ ۱۸/۵×۲۳/۵ ـ ۲۴س ۱۱×۱۶.

۱۲۶۹ : ش۲ دفتر ، ۱۰۲پ ـ ۱۲۰پ ، نستعلیق اسمعیل سازندرانی نویسندهٔ ش۱ در مدرسهٔ حاجی حسن حمصی در دوشنبه ع ۱۲۳۰/۱ ، تنها دوازده مقدمهٔ تفسیراست.

۲۰۲۲ : نستعلیق محمد باقر شهمیرزادی در سنهٔ ۱۱۳۲ ، ربع سوم از تفسیر ومشتمل بر تفسیر سورهٔ کهف تا آخر احزاب میباشد، در حاشیهٔ بعضی از برگها ترجمهٔ فارسی بعضی از اخبار راجعه بتفسیر و اخبار راجعه بحضرت حجت امام دوازدهم ع و بیان بعضی لغات و حواشی «منه» آمده‌است .

کاغذ سپاهانی ـ جلد تیماج، وقف سپهسالار ، ۱۷۳ گ ۲۴/۵ × ۱۳ و ۲۲ س .

۲۰۲۳ : بخط نستعلیق نوشته شده، ولی کاملا ظاهراست که خط کاتب شمارهٔ سابق میباشد مشتمل بر ربع چهارم و تفسیر از سورهٔ سبا تا آخر قرآن است ، در حواشی این نسخه هم مطالبی فارسی و حاشیه‌هایی از خود مؤلف و مطالب متفرقه براوراق زائد یکه در اول وآخر کتاب بوده نوشته شده، وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی ـ جلد تیماج ، ۱۵۱ گ ۲۶/۵×۱۵/۵ ـ ۲۳س (سپه۱: ۱۳۵)

۲۰۲۴ : جلد دوم و مشتمل بر تفسیر از سورهٔ کهف تا آخر قرآنست ، بخط نسخ محمد علی بن علی اکبر دره ۱۲۶، معانی بعضی لغات و چند حاشیهٔ مختصر در کناره‌های پاره‌ای از صفحات نوشته شده.

کاغذ سپاهانی ـ جلد چرمی ضربی . ۱۸۳ گ ۳۱×۲۱ ـ ۳۳س ، وقف سپهسالار (سپه۱: ۱۳۵) .

۲۰۲۵: جلد دوم، مشتمل بر تفسیر سورهٔ کهف تا آخر قرآن، بخط نسخ محمد بن عبدالرضای زنگنه در ۱۲۲۹ .

کاغذ دولت‌آبادی - جلد چرمی وقف سپهسالار ، ۳۷۷ گ ۳۰/۵ × ۲۰ - ۲۵س (سپه ۱: ۱۳۶).

۲۰۲۸ : نسخ تحریری ربع، اول ودوم ، مشتمل بر ابتداء کتاب تا آخر تفسیر سورهٔ بنی اسرائیل و نویسندهٔ آن حسن بن بهاءالدین کرمانی در ۱۱۲ است و آیات قرآنی با سرخی نوشته شده است .

کاغذ دولت آبادی ـ جلد چرمی ، وقف سپهسالار ، ۲۹۹ گ ۳۰×۲۰ - ۲۷س (سپه ۱: ۱۳۶).

۲۰۲۹: جلد ۱، از آغاز تا بنی اسرائیل، نسخ قاسم بن محمد در ۱۲۶۵، وقف سپهسالار، کاغذ سمرقندی- جلد ساغری ضربی ۲۲ گ ۲۱/۵ × ۱۳-۳۳س (سپه ۱: ۱۳۶۰)

۲۰۲۶ : سپه ۱ : ۱۳۷ .

۲۰۲۷ : سپه ۱ : ۱۳۶ .

۲۰۳۰ : سپه ۱ : ۱۳۷ .

۲۰۳۱ : سپه ۱ : ۱۳۷ .

۵۱۸۰ : نیمهٔ نخستین قرآنست ، تا پایان سورهٔ اسراء ، نسخ ملایارعلی از طائفهٔ صافی در ۱۵ محرم ۱۲۴۲ .

کاغذ فرنگی - جلد حنایی مقوایی ضربی ، ۳۱۲ گ ۲۰×۳۰ - ۲۵س ۱۱×۱۹.

۵۱۸۱ : ربع دوم از اول نساء تا آخر اسراء .

نسخ حسین بن صفر در پنجشنبه اول محرم ۱۲۵۹ ، عنوانها شنگرف .

همهٔ صفحه‌ها جز چند برگ آخر دارای دوجدول : ۱- شنگرف ۲- زرو لاجورد .

عنوانها و خط روی آیات شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج زرد مقوایی ضربی ، ۱۶۷ گ ۲۰ × ۳۰ - ۲۶س ۱۰ × ۱۸.

۵۱۸۲: از آغاز تا پایان سورهٔ اسراء (نیمهٔ نخستین)، ربع یکم بخط نستعلیق محمد بن سید ابی‌طالب کاشانی معروف به سید مرتضی از روی نسخهٔ اصل بیک واسطه، تصحیح شده (در سدهٔ دوازده) آیات نسخ زیرخط شنگرف.

ربع دوم جز چند برگ اول که نستعلیق همان کاتب است باقی به نسخ میباشد . (در همین تاریخ) .

با نسخهٔ مصحح از روی خط مؤلف در پنجشنبه ۱۲ شوال ۱۱۰۶ مقابله شده است .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۲۶۵ گ ۱۸ × ۳۰ - ۲۶ س ۱۲ × ۲۳ .

۵۱۸۳ : نیمهٔ دوم است تا پایان .

نسخ میر سعیدبن محمد زمان حسینی موسوی کسکری در آدینه ٤ محرم ۱۲۳۲، خط روی آیات شنگرف، حاشیهٔ «منه‌ره» دارد، بایک سرلوح، صفحهٔ یکم ودوم جدول بندی شده،

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج حنایی مقوایی کناره وصالی شده، ۳۷۹ گ ۱۸ × ۲٤/٥، ۲۱ س ۱۱ × ۱۸ .

۵۱۸۴ : ش ۱ دفتر ۲ پ - ۲۵۳ ر ، از یس تا ناس ، نسخ بی‌نام در یکشنبه ذح ۱۱۳۲،

۱۵۸۵: نیمهٔ دوم، نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ اصفهانی جلد تیماج سرخ مقوایی ۲۹۲ گ ۱۸/٥ × ۲٤/٥، ۲٤ ص ۱۱ × ۱۷، مالک مهدی‌بن کاظم ، حاشیه بانشانهٔ «مجمع ، حسن عفی‌عنه» ۱۹ س ۹ × ۱۸، .

۵۱۸۶ : از انعام است تا پایان اسرا .

نسخ سدهٔ ۱۲ ، آیات درشت .

کاغذ اصفهانی سفید - جلد مقوایی، ۲۸۲ گ، ۱۸ × ۱۳۵ - ۱۸ س ۱۵/٥ × ۱۵/٥ .

۸۱۲۵ : از آغاز تا پایان سورهٔ بنی‌اسرائیل بخط درشت سدهٔ ۱۲ ، عنوان و خطروی متن شنگرف ، مهر «فرج‌الله» و «موسی‌بن محمدرضا» دارد .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی بالولا، ٤٤۸ گ ۲۱ × ۲۷ - ۲۰ س ۱٤ × ۱۹ .

۸۱۲۶ : از سورهٔ یس است تا پایان قرآن، نستعلیق معصوم حسینی الان براغوشی، متن شنگرف، عنوانها مشکی در درون گل .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۰۵ گ ۱۷ × ۲۱ ، ۱۵ س ۱۲ × ۱٤ .

۸۱۲۷ : از آغاز است تا پایان سورهٔ یس ، نسخ محمد سعیدبن میریجان خلخالی در ۷ شوال ۱۰۸٤ ، عنوان و آیه‌ها شنگرف ، در ۱۰۸۹ مقابله شده . مالک فرهاد میرزا در ۱۲۹۸ .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۵۵ گ ۱۵/٥ × ۲۵/٥ ۲۲ س ۹ × ۱۷/٥ .

۸۳۳۴ : نسخ محمد ابراهیم بن محمدرضا در سدهٔ ۱۲ که درج ۱۱۲۱/۲ مقابله نموده و عبدالباقی رضوی در ۱۲ رجب ۱۱۷۰ آنرا تصحیح کرده و در شعبان همین سال بلاغ نوشته‌است ، تاریخ تألیف ۱۰۷۵ دارد ، عنوان و نشان شنگرف و جدول بزر و مشکی حاشیه بانشانهٔ «منه‌ره» .

در پشت جلد نوشته‌شده : «اجور کاتب یک‌تومان‌وده شاهی ، جلد سی‌شاهی، تذهیب هفت‌هزارو وهفت‌دینار ، کاغذ ۱۷ ورق یک‌قران و هفتصد دینار ، طلا ده‌شاهی، جمع بیست و یک قران‌ونهصددینار(۲ر۱۹ تومان) عددابیات هذا الربع ۱۵۰۰۰ ، عددابیات الربع الثانی ۱۲۵۰۰» اینها یادداشتی‌است از همان عبدالباقی که در نسخه دیده‌میشود، مالک سیدعلی‌بن میرسید جمشید در ۱۲۶۸ .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۳۳۷ گ ۲۴ × ۳۷/۵ - ۳۵س ۱۵/۵ × ۲۷ .

۸۴۲۵ : از آغاز تا نیمهٔ قرآن،بخط نسخ ج۱۰۹۴/۲ ، بسمله بزر و آیه‌ها درشت‌تر و نشانها شنگرف ، در آغاز جدولها زرین‌است ، حاشیه با نشانهٔ «منه»میباشد .

کاغذ سپاهانی نخودی آهارمهره - جلد تیماج‌مشکی مقوایی ، ۴۲۸ گ ۲۰ × ۳۰ - ۲۳س ۱۱/۵ × ۲۰ .

صافی در ترجمه و شرح کافی : اصل کافی از کلینی (م۳۲۹) است و در آن ۱۶۰۰۰ حدیث گرد آمده است و ترجمهٔ فارسی آن از ملاخلیل‌بن غازی قزوینی(۱۰۰۱-۱۰۸۹)است که‌بدستور شاه عباس که برای‌فارسی کردن کتابهای شیعی کوشا بوده است بفارسی ترجمه کرده‌است .

این ترجمه در۳۶ کتاب در بیست‌سال (۱۰۶۴-۱۰۸۴) فراهم گردیده است ، بخش اصول کافی از این‌ترجمه درلکهنو (نولکشور) بتصحیح تصدق حسین‌صاحب‌درهفت‌جزء در ۲۴-۱۳۲۲ق = ۱۹۰۵م بچاپ سنگی رسیده است و در پایان جزء سوم فهرستی از بخشهای دیگر کتاب دیده می‌شود(فهرست‌دانشگاه۳: ۱۳۸۵ - سپه۱: ۲۶۵).

۴۱ صدر : جزویکم ، شرح و ترجمهٔ کتاب عقل‌وتوحیداست ،بخط نسخ و نستعلیق، قزوینی . در آخر کتاب می‌نویسد که نسخه‌را یکی از شاگردان فاضلم با نسخهٔ‌من مقابله نموده‌در تاریخ ذق ۱۰۶۹ در قزوین، این یادداشت را او برای صاحب نسخه نجف‌قلی

بیک توشمال‌باشی مقرب الحضرة العلیة نوشته‌است، در آخر عقل علم‌هم دارد: «بتاریخ رمضان ۱۰٦۹».

خاتمهٔ کتاب در این نسخه دست خورده‌است و گویا از خود خلیل است تاریخ فراغ خلیل از عقل روز ٤شنبه ۲۸ محرم ۱۰٦۵ و فراغ کاتب در ٦ رمضان ۱۰٦۹ .

نسخه خط کشیده شده و در حاشیه افزوده دارد و گویا از خودخلیل‌است.

مالک نجف‌قلی‌بیک توشمال‌باشی‌بن‌توشمال درج ۱۱۰۱/۱، وقف محمد شفیع در ۱۲۳۲ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۲۰۵ گ ۲۰ × ۳۱/۵ - ۲۵س ۱۱ × ۲۰ .

٤۲ صدر : کتاب دعا و فضل قرآن و عشرت است ، بخط نسخ در متن و نستعلیق در ترجمه ، عبارتهای عربی زیر خط شنگرف ، عنوانها و نشانها شنگرف .

تاریخ تألیف کتاب‌دعا پنجشنبه ۱۵ ع ۱۰٦۹/۲، تاریخ تحریرآن ۲۵ ع ۱۰۷۳/۲ ، تاریخ تألیف کتاب فضل قرآن شنبه ۲۲ ج ۱۰٦۹/۱ و نوشتن آن پنجشنبه ۲۰ رجب ۱۰۷۳ ، کتاب عشرت تاریخ ندارد .

کتاب دعا و کتاب فضل قرآن را تقی‌بن حسین مذهب قزوینی بدستور علی عسکر نوشته‌است .

مالک همین‌علی عسکر قزوینی در ۱۰۷۳ ، وقف محمد شفیع در ۱۲۳۲ .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی سوخت‌زرکوب مقوایی، ۳٦۳ گ ۱٦/۵ × ۳۰ - ۱۹س ۹/۵ × ۲۰ .

۱۷۳۰ : سپه ۱ : ۲٦۷ - مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰ .

۱۷۲۱ : سپه ۱ : ۲٦۷ .

۱۷۲۲ : سپه ۱ : ۲٦٦ .

۱۷۲۴ : سپه ۱ : ۲٦۷ .

۱۷۲۵ : سپه ۱ : ۲٦۸ .

۱۷۲٦ : سپه ۱ : ۲٦۸ .

۱۷۲۷ : سپه ۱ : ۲٦۸

۱۷۲۸ : سپه ۱ : ۲٦۹ .

۵۴۸۶ : از آغاز تا پایان زکات که در شب ٤شنبه ۲۳ ع ۱۰۷۲/۱ شرح شده است.
بخط نسخ و متن درشت‌تر و زیرخط شنگرف ، عنوانها شنگرف ، وقف عام در ۱۲۶۸ ووقف کرمانشاهی در ۱۳۵۶ .
کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۷۰ گ ۱۹ × ۲۶ - ۲۳ س ۱۰ × ۱۷/۵ .

۵۴۹۸ : از عتق تا اطعمه و اشربه و در پنجشنبه ۲۰ صفر ۱۰۷۸ تألیف شده است.
نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوانها شنگرف ، مقابله شده بکوشش محمدیوسف در ۱۰۷۸ درهمان سال تألیف با تصحیح سلمان‌بن خلیل شاید پسر شارح در شنبه ۱۶ ج ۱۰۹۱/۲ .
عنوانها شنگرف، نسخه را کمال‌الدین حسین‌بن محمد بنواب عالی بخشیده است .
وقف عام در ۱۲۶۷، وقف کرمانشاهی برای سپه در ۱۳۵۶ .
کاغذ اصفهانی نخودی - جلد ندارد ، ۲۵۲ گ ۲٤ × ۱۸ - ۲۵ س ۱۹ × ۱۲ .

۸۱۶۵ : از دیات است تا کفارات که در شنبه ۱۳ محرم ۱۰۷۹ آغاز و در قزوین در آدینه ۲۲ ع ۱۰۷۹/۱ بانجام رسید (مانند نسخهٔ دانشگاه) بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ است.
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج نیلی ضربی، ۹۵ گ ۲۱ × ۳٤ - ۲۷ س ۱۱ × ۲٤ .

صبح کاذب : خواجهٔ طوسی (مدرس ۲۳۵) .
آغاز : صبح کاذب نوریست مستطیل که در ناحیت شرق بآخر شب ظاهر شود .
انجام : معلوم شد چه در عرض تراکم ظلمت زیادت شود والله اعلم .

۷۰۰ : ش ٤ دفتر ، ۸۸ ر - ۸۹ ر ، بخط نستعلیق درشت‌تر و جز خط شمارهٔ پیشین و شکلها سفید مانده است .

۲۹۱۱ : ش ۱۶ دفتر ، ص ۷۰ متن و هامش ، مورخ ۱۰۹۲ در اجمیر .

الصبح الکاذب (مقالة فی...) .
آغاز : اعلم ان رویة الصبح الکاذب قبل الفجر الصادق مستطیلا مبتدیا من الافق .
انجام : علی ما یظهر من سابع ثالثة الاصول . والله اعلم .

۲۷۹۹ : ش ۲۵ دفتر، ص ۱۶۹ - ۱۷۰ ، پس ازین تا ۱۷۵ ، بندهایی است از عیون الحساب .

الصبر و الشکر: رساله‌ایست عرفانی، در دو سطر در هریک از قرآن و سپس اخبار و گاهی اقوال بزرگان آمده است، آغاز و انجام افتاده .

آغاز : بیان فضیلة البصرو قدوصف الله تعالی الصابرین باوصاف کثیرة .

انجام : بل هوطالب لان .

۵۸۰۸ : ش ۱۴ دفتر ، ۱۴۹پ - ۱۵۹ر .

صحاح اللغة یا « تاج اللغة وصحاح العربیة»: یکی از مهمترین لغتنامه های عرب است ونخستین آنها است که بترتیب حروف هجا مرتب شده است ، تنها کلمات صحیح در آن گرد آمده است .

مؤلف آن جوهری ابونصر اسماعیل بن حمادفارابی (م ۳۹۳) است، این کتاب بسیار مورد توجه دانشمندان بوده وکارهای بسیاردر بارهٔ آن انجام شده و نزدیک سی شماره از آنهادر «فرهنگنامه های عربی بفارسی» (ص ۱۴۴- ۱۴۷) یاد شده است .

یکی از آنها صراح در ترجمهٔ فارسی صحاح میباشد که یاد خواهدشد .

(سپه ۱ : ۱۹۲ - ۲۰۰ -فرهنگنامه های عربی بفارسی ۱۴۲ - ۱۴۹ - فهرست دانشگاه ۱ : ۳۶۸ - ۳۷۱) .

۱۲۹ : سپه ۲ : ۱۹۸ .

۱۳۱ : سپه ۲ : ۱۹۹ .

۱۳۲ : سپه ۲ : ۱۹۹ .

۱۳۳ : سپه ۲ : ۲۰۰ .

۱۳۴ : سپه ۲ : ۱۹۸ .

۱۳۵ : سپه ۲ : ۲۰۰ .

۲۳۹ : سپه ۲ : ۱۹۹ .

۲۳۹ صدر: نسخ ۸۶۷ ، عنوانهای لغات شنگرف، وقف وصی باشی محمد در ۱۳۱۳ .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۳۵۲ گ ۱۸ × ۲۷/۵ - ۲۹س ۱۳ × ۲۰ .

۷۴۶۷ : جلد نخستین است و پایان افتاده و تا کلمهٔ خضوع رادارد .

نسخ سدهٔ ۱۲ ،عنوان و نشان و جدول شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز سوخت زرکوب مقوایی ، ۳۶۹ گ ۱۸ × ۲۷-۲۱ س ۱۲/۵ × ۱۹ .

۷۴۶۸ : ازباب العین است تا حروف مفرده، نسخ سدهٔ ۱۳، جز خط شمارهٔ پیش، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۴۷۷ گ ۲۰ × ۳۰ - ۲۴ س ۱۲/۵ × ۲۱ .

۸۲۶۴ : از باب «هبط» تا پایان کتاب بخط نسخ محمدبن حاج شجاع الدین درچاشت گاه روز یکشنبه ۹ ع ۲/۱۰۱۰، عنوان شنگرف و جدول شنگرف ولاجورد وزر.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۳۶۵ گ ۱۹ × ۳۰ - ۲۴ س ۱۲/۵ × ۲۰ .

صحت ومرض: از فضولی بغدادی شاعر ترک است (ذریعه ۱۵ : ۱۲ و ۹ : ۸۳۸) نسخه‌ای از آن نزد آقای عبدالعلی طاعتی است.

آغاز : حمد بی‌حد احدی را سزاوار است که ریاض بدن را بآب روان پرورده .

انجام : همه خونخوار و ستم پیشه و جفاکار

۲۹۱۷ : ش ۵ دفتر ، ص ۱۲۷ - ۱۳۲ ، پس از آن پراکنده هاست تا پایان ص ۱۳۷ (همین فهرست ۴ : ۷۴ - ۷۶ دیده شود) .

۷۳ گ ۲۲ × ۳۲ - ۲۸ س ۲۲ × ۱۱/۵ .

صحیفة الایام یا شرح قواعد روزنامه الشیخ وفادر قواعد تقویم .

آغاز: بسمله . قال رحمه‌الله تعالی و رتبتها علی قاعدة الشهور اثنی عشر صحیفة .

انجام : ینتهی الی منزلة القمر والله اعلم وهوحسبنا ونعم النصیر .

۲۹۲۵: ش ۵ دفتر ، ص ۷۵-۸۱ ، مورخ ۱۹ ج ۲/۱۰۸۰ .

الصحیفة الرضویة : یکی از اصول شیعی است و سندهای روایت گوناگون دارد ، وآنرا مسند الرضا و صحیفة الرضا و الرضویات هم نامیده‌اندو درآن اخبار اخلاقی شیعی گردآورده شده است.

ازاین کتاب در بحار (ج ۱ فصل ۲) یاد شده‌است، نسخهٔ چاپی آن با نسخه های خطی یکی نیست، درچاپی ۱۷۴ سندو در نسخه های خطی نزدیک به صدسند هست (فهرست دانشگاه ۵ : ۱۳۹۶-سپه ۱ : ۲۷۲).

این کتاب را حسین علی محفوظ در ٤٤ ص در تهران بسال ۱۳۳٦ چاپ کرده است.

۱۰٦۰ : ش ۲ دفتر، ۱۰۱-۱۳٤ ، سپه ۱ : ۲۷۵ .

۲۵۵۳ : سپه ۱ : ۲۷٤ .

الصحیفة السجادیة : دعا هایی درسدهٔ دوم وسوم بامام سجاد نسبت داده شده و درسدهٔ هفتم بدست بهاءالشرف علوی گرد آمده و آنرا صحیفهٔ کامله نیز خوانند در برابر صحیفهٔ ناقصه که شامل چند دعای منسوب به امام سجاد است ونزد زیدیان معتبراست ، بهاءالشرف درآغاز صحیفهٔ کامله فهرست هفتاد وپنج دعارا که میخواسته است در کتاب بگنجاند آورده ولی نتوانست بیش از پنجاه و چهار دعارا گرد بیاورد .

در فهرست دانشگاه ۱ : ۱۵۹ کارهایی که در بارهٔ صحیفه کرده اند بر شمرده شده است .

۱۰٤۳ تا **۱۰٤۹** و **۱۰۵۱** تا **۱۰۵۵** و **۱۰٦۲** و **۱۰٦٦** : سپه ۱ : ۳۷-٤۲ .

۵٦٦٦ : نسخ محمدحسن قزوینی کنی در ٤ شنبه ۲۲ ج ۱/۱۲۸۱ ، عنوانها شنگرف ، کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۱۷۹ گ ۱۸/۵ × ۱۷/۵ - ۱۲ س ۱۵/ × ۱۰ .

۵٦٦۷ : نسخ ۱٦ ع ۱/۱۲۸۹ ، که بدستور محمدجواد تاجرتبریزی نوشته شده ، عنوان شنگرف ، ترجمهٔ فارسی میان سطور بخط نستعلیق ، حاشیه فارسی دارد .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد مقوا درون روغنی گل نرگس ، ۲۰۸ گ ۱۵ × ۲٤ - ۱٦ س ۱۰ × ۱۸ .

۵٦۸۴ : نسخ محمدعلی بن نورالدین محمد کرمانی ، ازسدهٔ ۱۱ ، صفحات در جدول زرو شنگرف ، عنوانها و ترجمهٔ زیر سطور شنگرف ، حاشیه نستعلیق ریز بفارسی ، آغاز افتاده .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۳۸ گ ۱۲/۵ × ۲۱ س - ۷ × ۱٤/۵ و .

۵٦۷۵ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، حاشیه ها نستعلیق ریزبعربی ، عنوانها شنگرف ، صفحه ها در جدول زرولاجورد .

کاغذ اصفهانی - بی جلد ، ۷۹ گ ۱۲/۵ × ۱۹ - ۱۵ س ۷ × ۱٤ .

۵٦۷٦ : درگ ۱ ر - ۱۲۷ پ دفتر ، مورخ ۱۳ محرم ۱۷٦ شاید «۱۰۷٦» ، سپس پراکنده ها است وبندی در رد شیخ علی بن عبدالعالی الکرکی تا گ ۱۳ باز پراکنده ها است تا ۱۵٦

و سپس مناجات فارسی کهن خراسانی است که عنوان حصار هفتم را دارد.

آغاز: این پادشاه بی‌وزیر وای قادر بی‌دبیر .. .

انجام: واز چشم زخم در حفظ و امان خود نگاه دارد .

(۱۶۵پ - ۱۶۱ر).

کاغذ اصفهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ، ۱۶۲ گ ۱۱/۵×۱۸ - ۱۴س ۷/۵×۱۳.

۵۶۷۷ : نسخ ابن ابی القاسم خوری قاینی برای حسن بیک قاجار در پنجشنبه پایان رمضان ۱۰۹۱، جدولها زر و لاجورد و شنگرف ، عنوانها نیز شنگرف .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مقوایی مشکی ، ۷/۵ × ۱۳/۵ ۱۱س ۵×۱۱/۵.

۵۶۸۷ : بخط نسخ و ترجمهٔ فارسی میان‌سطرها بسرخی و بخط نستعلیق مورخ ۱۰۷۹ (۲پ - ۲۴۶ر) سپس دعاهایی است .

نسخه را ملامحمدزمان بن کربلایی حسین خرقانی در ۱۱۸۵ داشته بود ، تاریخ توبه کردن و صیغهٔ اخوت خواندن محمدزمان و محمدتقی در شنبه ۱۰ ج ۲/۱۱۸۵ در اردوباد در ۲۶۷ر دیده میشود، جدول شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی بابرگردان ، ۲۶۸ گ ۱۲×۲۰ ، ۱۷س ۵/۵×۱۳ .

صحیفة الصفاء فی ذکر اهل الاجتباء و الاصطفاء: جمال الدین ابواحمد حاج میرزا محمدبن عبدالنبی بن عبدالصائغ محدث نیشابوری اخباری (۱۱۷۸-۱۲۳۲) که در چهل سالگی (۱۱۲۷) آغاز کرده و در ری در شب چهارشنبه ۲۰ رجب ۱۲۲۵ (مظفره) بانجام رسانده است .

(مصفی المقال ص ۴۲۸ - روضات ۱۵۲ و ۶۲۵ - فهرست دانشگاه ۵: ۱۶۷۷ و ۱۶۷۸ - ذریعه ۱: ۱۴۵ و ۴: ۳۹۶ و ۱۵: ۲۲-آستان قدس ش ۶۹۲۲).

۲۶۷۸ : آغاز افتاده: و اصل و قراء مفرده مشهوره صعفه جمع من العامة ... ابان بن سعیدبن العاص .

انجام: و کان الفراغ لیلة الاربعاء العشرین من شهر رجب الاصب کان تاریخها مظفره فی زاویة الری ایام لبثی بها علی ید مؤلفه الجانی ابی احمد محمدبن عبدالنبی بن عبدالصائغ

المعروف بالمحدث الاخباری حامداً مصلیا مستغفرا (هذا آخر ماوسمه الاستاد دام ظله العالی کتبه ... ابن محمد کاظم محمد تقی الهمدانی فی یوم الثلثا احدی عشر شهر ربیع الثانی من شهور سنة ثلاث و سبعین وماتین بعد الالف من الهجرة).

بخط نسخ ، عنوانها شنگرف، در دو جدول بزرگتر شنگرف و کوچکتر شنگرف و زر و لاجورد .

مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۳

کاغذ فرنگی- جلد روغنی در زمینهٔ زرد ومشکی با گل و بوتهٔ سرخ ، ۳۰۳ گ ۲۱ × ۳۴ - ۲۸ س ۱۱/۵ × ۲۲/۵ .

الصحیفة العلویة و التحف المرتضویة، مجموعهٔ ۱۵۷ دعای منسوب به علی بن ابی طالب است که شیخ عبدالله سماهیجی بحرانی (م ۱۱۳۵) در سال ۱۱۱۸ گرد آورده است.

(سپه۱ : ۴۲) .

۱۰۲۱ : ش۲ دفتر ، سپه۱ : ۴۳ .

۱۰۵۶ : سپه۱ : ۴۳ .

الصحیفة العمریة یا صحیفة الفاروق : این رسالهٔ دروغین و ساختگی در بارهٔ عمر خطاب دومین فرمانروای عرب است و در آغاز آن آمده که آنرا از صحیفهٔ ابن عبدون اندلسی بیرون آورده ام .در آن نه فصل است (دانشگاه ش ۵۳۶۲) .

آغاز : بسمله .الحمدلله الذی جعل التمسک بذیل اهل السنة والجماعة وسیلة الی نیل اعلی درجات القربة ... اما بعد فیقول ابوبکر بن عمر بن عثمان المصری وطنا والیزیدی نسبا والسنی مذهباً والاشعری اصولا والحنبلی فروعاً ... انی قصدت اوان اقامتی بمکة .

انجام : وما قبله مجرب عند اهل السنة والجماعة .

۲۹۲۶ : ش۵ دفتر ، ۱۶۳ر- ۱۶۴ ، سپس ریاض الارواح است که نظمی است بعربی از شیخ بهائی و در کشکول آمده است .

الصدق: این رساله در سه باب است:

۱- نیت. ۲ - اخلاص . ۳- صدق .

آغاز : بسمله حسبی ربی . نحمد حمد الشاکرین و نؤمن به ایمان المؤمنین . .اما بعد فقد انکشف لارباب القلوب ان لاوصول الی السعادة الا بالعلم والعبادة .

انجام : و کراهة اطلاع الخلق علیها والله اعلم بالصواب . تم کتاب الصدق بحمدلله (باهمان خط).

۵۸۰۸ : ش ۲ دفتر ، ۱۲۱ پ - ۱۴۳ ر .

صد کلمه : منسوب به علی علیه السلام باترجمهٔ منظوم بفارسی.

آغاز : بسمله . قال امیرالمؤمنین علی المرتضی علیه السلام ،

آغاز : ترجمه بهترین هر کلام ای نور چشم مردمان .

انجام : و روح روح مترجمها و غفرذنوب کاتبها (انجام ترجمه:) زشت گوید یابه بیند یارود جایی دیگر .

۲۹۱۳ : ش ۲ دفتر ، ص ۳۷ - ۵۱ ، در حاشیه دعاهائی است .

صراح اللغة یا « الصراح من الصحاح » : ترجمه ایست از کتاب صحاح اللغة جوهری ، مترجم آن جمال قرشی محمدبن عمربن خالداست که درسال ۶۸۱ نگاشته و در ۷۰۰ آنرا پاکنویس کرده است .

کتاب از ۱۲۶۰ ببعد چندبار چاپ شده است (فرهنگنامه های عربی بفارسی ۱۴۷ - سپه ۲: ۲۰۰ - ۲۰۴).

۱۱۱ : سپه ۲: ۲۰۲ .

۱۱۲ : سپه ۲ : ۲۰۳ .

۱۲۸ : سپه ۲ : ۲۰۳ :

۱۳۰ : سپه ۲ : ۲۰۳ .

الصراط المستقیم الی مستحقی التقدیم : ابومحمد زین الدین علی بن محمدبن یونس عاملی نباطی بیاضی عنجفوری درگذشتهٔ ۸۷۷ ، کلام شیعی است بعربی در هفده باب آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست ۳ : ۵۹۵ - سپه ۱: ۲۷۵) :

۱۹۲۵ : سپه ۱ : ۳۷۶ .

در پایان شعرهاایست در ستایش از کتاب .

صراط النجاة: در ترجمهٔ حدیث اعرابی و علی ع در توحید و گناهان بزرگ و کوچک و آیین معتزلی و اشعری و امامی و جزآن از محمد باقر مجلسی (م ۱۱۱۱) وبسال ۱۲۹۵ در تبریز و ۱۳۱۶ درتهران چاپ شده است .

(فهرست آستان قدس ۵: ۲۰۸ - دانشگاه ۵: ۱۴۰۸ - الفیض القدسی: ۹ - روضات ۱۲۰).

۶۴۰۴ : ش ۲ دفتر، ۷۹ پ - ۱۸۵ پ، نسخ بددر «۹۴۲۱» (= ۱۲۴۹) بخط هاشم بن علی اکبر شیرازی برای ملا محمد اسمعیل جهرمی وپس از آن دو صفحه در تعیین هنگام «سحر» است.

۱۳ س ۹ × ۱۶.

۶۴۹۷ : نستعلیق ابراهیم بن ابی‌الحسن دماوندی متخلص به‌صفا و ملقب به با با جهدالانصاری در ۴ شنبه ۲۷ ذق ۱۲۲۷ در قلعهٔ عباسیهٔ نخجوان در مصاحبت اشرف خانا کیمری حسینی، نشانها و عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا فرسوده، ۸۴ گ ۱۳/۵ × ۲۰/۵ - ۱۵ س ۷/۵ × ۱۴/۵.

۷۵۳۸ : ش ۳ دفتر، ۳۶ پ - ۱۰۳ پ، نسخ سدهٔ ۱۲، گویا همان خط شمارهٔ یکم، عنوانها شنگرف، از پایان یک برگ افتاده‌است و تا فهرست چهارم را دارد.

الصرف (رسالة فی -): رسالهٔ کوتاهی است بعربی در صرف.

آغاز: لاله‌عم آلائه ولااله سواه، بحمد احمدمصلیا علی السابق بما اصطفاه المکرم بما اجتباه. و یقول وهو سکیت نادالبیان (؟).

انجام: و یتقارب مفتتحه و منتهاه والحمدلله علی ما ادنی فی اولاه و اخراه و صلی الله علی المؤید بالنصرو العصمة من عندالله.

۹۶۸ : ش ۳ دفتر، ص ۸۱-۸۷.

صرف (رساله در -): دراین رساله از ابوالحسن شاذلی نقل شده‌است.

آغاز: بسمله وصلی الله علی سیدنا محمد... امابعد فهذا القول المنتخب بالصحة والدلیل فی التصریف ... نقل صاحب «کنزالاختصاص فی الفوائدالقرآنیة والخواص».

انجام: فللامر بنفسه والله اعلم.

۲۸۷۴ : ش ۶ دفتر (۱۵۴ - ۱۵۷) نسخ ش ۵ عنوان شنگرف.

صرف: رسالهٔ مختصری است بفارسی.

آغاز: بسمله. حمدله. و بعدچون در علم صرف کتابی بر طریقهٔ حق و صواب ننوشته بود مگر کتاب مستطاب تبصره... دوست داشتم که مختصری بنویسم در علم صرف بروش آن کتاب. و مرتب ساختم آنرا بمقدمه و دوباب.

انجام : چون سکرم و مستخرج و مدحرج .

۶۹۲۸ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۱۷پ ، نسخ محمد علی بن ابی القاسم در ۱۲۸۸ که شاید ازخود مؤلف باشد، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز ضربی یک‌لا ، ۱۰۱ گ ۱۵ × ۲۲ - ۱۶ س ۷/۵ × ۱۴

صرف (رساله در -): این رساله را مؤلف برای پسرخود نوشته است.

آغاز : الحمدلله الذی جعل الصرف ام العلوم والنحو ابوها . . . چون فرزند اعز اشرف .

انجام : والمعثار اسم للاخراء .

۸۱۹۰ : ش ۳ دفتر (۷پ-۱۷ پ) .

نسخ غلام رضای سبزواری در ۴ شنبه ۵ رجب ۱۱۱۰ ، ۷پ-۱۷پ .

صرف (رساله در -) رساله ایست بفارسی جز صرف میر سید شریف گرگانی .

آغاز : بسمله . حمدله . . . بدان علمک‌الله تعالی کلمات عرب برسه قسم بود، فعل اسم حرف . فعل کلمه ایست مرید افهام معنی با یکی از ازمنهٔ ثلاثه ماضی حال مستقبل چون فتح الله گشاد خدا .

انجام افتاده: چنانکه آن ناصب وان شرطیه وان شرطیه بالا و یوم وحین با اذبرتقدیربنا .

۸۰۷۸ : بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان و اعراب شنگرف ، حواشی لغوی دربرخی جاها با نشانهٔ «۱۲» .

کاغذ سپاهانی نخودی موریانه خورده - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۶۱ گ ۱۳ × ۲۲ - ۹ س ۶/۵ × ۱۴/۵ .

صرف منظوم : منظومه ایست درصرف و گویا درسدهٔ نهم سروده شده است.

(سپه۲: ۳۸۶) .

آغاز :

کلمات عرب سه قسم بود　　ناسشان حرف وفعل واسم بود

۳۱۵۴ : ش ۲ دفتر ، سپه۲: ۳۸۷ .

صرف میر : منسوب بمیرسید شریف گرگانی است ، از کتابهای درسی طلاب قدیم است وبارها در «جامع المقدمات» بچاپ رسیده است .

٦٧٧٥ : ش ۲ دفتر سپه ٤ : ۲۱ .

٦٧٧٧ : ش ۱ دفترسپه ٤ : ۲۱ .

٦٩٦٨ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۳۱پ ، بخط نسخ ۲۱ع ۱۲٤۸/۲ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا ، ۱٦۷ گ ۱۲ س ۷/٥ × ۱٤ .

صفات سلبی و ثبوتی (رساله در -) : رساله ایست دربارهٔ صفات سلبی و ثبوت خداوند.

آغاز : الحمدلله و سلام علی عباده ... امابعد باید دانست که صفات مقدسهٔ حق تعالی بردو نوع است.

انجام : وصفات فعل گویا همین کافی باشد والله یهدی من یشاء.

۸۱۷۲ : ش ٦ دفتر ، ۷٤ ر - ۷٦ پ .

صغری : این رساله در منطق و بفارسی است و مانند کبری منسوب به میرسید شریف گرگانی است درمجموعه منطق نواکشورلکنهود ر۱۳٤۳ (۱۹۲٥ چاپ شده وجز صغری چاپ شدهٔ با کبری در ۱۳۳٤ خ است (ذریعه ۱٥ : ٤۲) .

آغاز : بدانکه هرچه در ذهن آدمی درآید.

٦۷۴۸ : ش ٥ دفتر ، ۱۳٤ پ - ۱۳٦ ر ، خط حیدر علی در ۱۲۰۹ .

صفاوة التوحید لتصفیة المرید : شرحی است برگفتار ابو اسماعیل خواجه عبدالله انصاری هروی « الصوفی غیر مخلوق» در سه فصل.

آغاز : سبحانک اللهم و بحمدك . اشهدان لااله الاانت ... و بعد فقداقترح علی بعض من خیارالطلاب .

انجام : فی نادی صدورالابرار لمن الملك الیوم لله الوحد القهار و صلی الله علی محمد و صحبه .

۱۷۹۷ : ش ۳ دفتر ، ۳۸ پ - ٤۲ ر .

صفوة الصفاء یا المواهب السنیة فی المناقب الصفویة : ابن بزازتوکلی بن اسمعیل بن حاجی اردبیلی (زندهٔ در ۷۲٦ و ۷٥۹) که سرگذشت و سخنان و کرامات شیخ صفی‌الدین اسحاق اردبیلی (درگذشتهٔ ۱۲ محرم ۷۳٦) رادرآن آورده واندکی پس از ۷٥۹ آن رابه پایان رسانداست . محمد کاتب نشاطی شیرازی ترجمهٔ ترکی این کتاب رادر ۹٤۹ را ساخته است و نسخهٔ مورخ ۹٥۰ ترجمهٔ ترکی نزدآقای نخجوانی هست.

متن کتاب که از روی چهار نسخه فراهم آورده شده در مطبعهٔ مظفری بمبئی در ۱۳۲۹ در ۳۵۸ص. بزرگ بخط نسخ با چند رساله دیگر بچاپ سنگی رسید (نیز مشار ۱۰۷٤ - استوری ۱:۹۳۹).

کتاب دارای یک مقدمه و دوازده باب و یک خاتمه است.

احمد کسروی در «شیخ صفی و تبارش» چاپ تهران سال ۱۳۲۲ از این کتاب بحث نموده است.

استوری (ص ۹۳۹) نسخه های آن را نشان داده و از آن گفتگو کرده است.

آغاز نسخهٔ اته و نسخه های استانبول: «الحمدلله الذی تجلی لاولیائه»

آغاز نسخهٔ بانکیپور: ستایش و نیایش سر خالقی را».

آغاز نسخه های لیدن و لنینگراد در فهرست نیامده است.

آغاز: بسمله. الحمدلله الولی الحمید والصلوة والسلام علی خیر خلقه ... اما بعد این مسکین کم بضاعت و مفلس بی‌طاعت که هیچ بردرگاه عزت آبرویی جزخاك عجز ندارد (آغاز نسخهٔ ما و چاپی).

انجام: مقدماته قرة العیون وهی تامة تاریخ قدس سره فی رجب المرجب هفتصدوهفت ... سلطان حمزة میرزا نهصدو نودو پنج عمرشاه صفی شصت‌وسه (انجام نسخهٔ ما).

انجام چاپی:

دردل آینه‌اش ازهمه دلها اثراست

و منهم یقول الفقیر الحقیر ... ینوع العیون من المناظر یطرف.

(ناشر در اینجا مینویسد که نسخهٔ ما غلط بوده و نتوانستیم تصحیح کنیم)

۱۵۱۲: نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج تریاکی ضربی مقوایی، ۲۷۹ گ ۱۹ × ۲۵/۵ - ۲۰س ۱۷ × ۱۱/۵.

صفوة الصفاء: میرزا ابوالفتح حسینی شریفی درگذشتهٔ ۹۷۶ مؤلف تفسیر شاهی و معاصر شاه اسماعیل و شاه تهماسب بدستور «نواب کامیاب همایون اعلی ابوالمظفر بهادرخان الموسوی الحسینی سلطان شاه اسماعیل» صفوة الصفاء ابن بزاررا تحریر نموده است. درنسخه هایی که استوری (ص ۹٤۰) نشان میدهد کتاب بنام شاه تهماسب (۹۳۰-۹۸٤) ساخته شده‌است.

نسخه هایی از این کتاب در طوس (۳: ۳۶ ش ۶۸) و موزهٔ (بریتانیا ۱: ۳۴۵ پ) و کتابخانهٔ برون (ذیل ۸۳۷) هست ابوالفتح شریفی در دیباچه میگوید :

« بنده ... ابوالفتح را مأ ور گردانیدند که کتاب مذکور (کتاب مقالات و کشف کرامات مشایخ عظام صفوی که از مخالفان که مریدآنها بوده ترتیب داده‌است) را تصحیح نماید و حق وباطل و غث و ثمین آن از هم جداسازد »

او این کتاب تحریروتصحیح (یا تحریف) شده‌را هم بهمان نام «صفوة الصفاء» خوانده‌ودر دیباچه میگوید :

« مشایخ صفویه تقیه میکرده و نسب خودرا ابراز نمیکردند » .

این کتاب گزیده ایست از کتاب ابن بزار و در پایان داستانهایی از سرگذشت فرزندان شیخ صفی از پادشاهان صفوی که پس از ابن بزاز بوده‌اند آمده است .

(استوری ۱: ۹۴۰- طوس ۳: ۹۶ ش ۶۸):

آغاز : بسمله وبه ثقتی شریف ترین ذکری که مسبحان حظایر ملکوت بآن تسبیح و تقدیس نمایند... برضمایر صافیهٔ درویشان پاك اعتقاد.

انجام: و خاتمهٔ این کتاب مستطاب است و بعد از اصلاح و انتخاب ، افتتاح واختتام آن بنام نامی ... اشرف اقدس واقع شده فجاء بحمدالله کمختوم ختامه مسك وفی ذلك فلتینافس المتنافسون و کذلك فلیعمل العاملون .

۱۵۱۵ : نستعلیق ۱۰۳۷ ، عنوان شنگرف ودر برخی جاها سفیدمانده‌است .

مالك اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۱ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی درون مشکی ، ۳۷۱ گ ۱۰/۵ × ۲۵ - ۱۲ س ۹ × ۱۶ .

صفوة المنقولات فی شرح شروط الصلاة : شرحی است مزجی بر« شروط الصلاة» وباب آخر آن درسنن وضواست وشش فصل دارد .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی نزل الفرقان وجعل العبادة سببا لفلاح الانسان..

انجام : غسل الاحرام و هذا ایضا مستحب ... یا ذاالجلال والاکرام وصلی الله .

۵۷۳۴ : ش ۲ دفتر ، ۲۰۲ پ - ۲۳۱ پ ، پیش از آن نامه های عرفانی است .

الصفیحة یا الصفحة : رسالهٔ کوتاهی است از شیخ بهائی درشناختن اسطرلاب .

آغاز و انجام نسخهٔ مانند نسخه های مشهد (ش ۵۵) و دانشگاه (۳: ۹۲۰) میباشد.

۶۱۲: ش ۲ دفتر (۶۳پ ۶۷ر) نستعلیق ۱۲۵۷، پس از این فائده ایست در صفت ستارگان بفارسی.

۶۹۸: ش ۵ دفتر، ۱۱۶ر - ۱۲۲ر، نوشتهٔ ۱۲۵۹، حاشیه دارد بانشانهٔ «منه».

۳۸۷۷: ش ۱ دفتر، ۲پ - ۶ر، نسخ دوشنبه ۳ رمضان ۱۲۲۸.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۱۳۳ گ ۱۱×۲۲ س ۶×۱۶.

۷۵۴۲: ش ۶ دفتر، ۱۳۷ر - ۱۴۰پ.

الصلاة (رسالة فی-): ابن‌سینا که اسرار نمازرا درآن آشکار ساخته‌است، چاپی از آن درهامش حل مشکلات الاشارات چاپ کامل تهران دیده میشود همچنین در جلد یکم کلمات المحققین بجز چاپ هامش مبدء و معاد و جامع البدایع (دانشگاه ۳: ۴۰۵ - مهدوی ۸۵).

۱۷۰صدر: ش ۷ دفتر، ۸۱ر - ۸۵پ.

۱۷۰صدر: ش ۱۰ دفتر (مکرر شمارهٔ ۷) ۱۰۶پ - ۱۱۲ر.

۱۲۱۶: ش ۱۴ دفتر، ص ۷۱ - ۷۶.

۲۹۱۲: ش ۱۰۲ دفتر، ۳۲۴پ - ۳۲۶پ، در عنوان آمده «الصلاة علی لسان العقلا»

۴۵۰۵: ش ۳ دفتر، ۱۲پ - ۱۵ر.

الصلاة: مؤلف در این رساله از شباهتی که میان صلوات بر محمد و آل او و برابراهیم وآل او است گفتگو کرده و از صفی‌الدین عبدالرحمن حسینی ایجی سخنی در این باره در آن آورده است.

آغاز: قال کثر اقوال العلماء فی وجه التشبیه الذی یتضمن قولنا اللهم صلی علی محمد و آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و آل ابراهیم ...

انجام: لایخفی علی من له ادنی فطانة والله هوالموفق.

۲۹۱۹: ش ۱۱ دفتر، ۴۴ روپ.

صلاة: رسالهٔ عملی حاجی محمدعلی بن محمدباقراست.

آغاز: بسمله ل (= سئوال): کیفیت نمازهای فریضهٔ یومیه‌را بروجه کمال مذکور سازند.

ب (= جواب) بعد از آنکه بدن ورخت مصلی پاك باشد از نجاست.

انجام : بنارا برطرف صحیح گذارد .

۶۶۵۴ : ش ۱ دفتر، ۱ ر - ۲۳ پ ، نستعلیق حاجی سید آقا (ابوالقاسم) .

صلاة الجمعة (رسالة فی -) ازشهید ثانی .

آغاز : اعلموا معاشراخواننا اعاننا الله ... ان صلاة الجمعة .

انجام : والیه انیب والحمدلله ... وآله وصحبه .

۷۴۶۱ : ش ٤ دفتر ، ۱۲۹ پ - ۱۳۰ ر ، بخط نسخ نویسندهٔ شمارهٔ پیشین آن .

صلاة الجمعة و حرمتها : رساله‌ایست بعربی و در آن از نگارندهٔ مدارك و شرح لمعه و از شیخ علی نقی نقل شده‌است .

آغاز : بسمله . و نحمده و نصلی علی نبیه ... و بعد فهذه اخوانی کلمات اتفقت من لدفع المعضلة المشهورة التی بها یثبت حرمة صلاة الجمعة فی السفر . ..

انجام : فلزومه قطعی البطلان هذا آخرما اردنا ایراده فی هذه الرسالة والحمدلله والصلاة علی ختم الرسالة .

۶۸۲۹ : ش ۷ دفتر ، ۱۵۰ ر - ۱۵۲ پ .

الصمصام الضوارب فی ولایة علی بن ابی طالب : شرح منظومهٔ مجیزیه ودر امامت است، ناظم سید محمد تقی بن میر مؤمن قزوینی است، نام کتاب و تاریخ تألیف در کتاب یادشده است، شارح محمد باقر جدلی قزوینی پسر محمد علی فاضل است .

آغاز جزء اول : الحمدلله الجاعل الحمد بعدالبسملة امام الکتاب و نص فیه علی الامام عند ذوی الالباب .

انجام جزء اول : و یتلوه الجزء الثانی فی مطاعن الخلفاء الثلاثة . تم فی شهر صفر ۱۳۰۳ و جاء من السواد الی البیاض بقلم الشارح ایضاً فی ۳ رجب ۱۳۰۷ .

نخستین بیت :

بالحمد لا یحمد الا الله ولا یلیق الحمد من سواه

انجام شعر :

غدا یقوم مع کل السادة ان لم یقلده بمحض العادة

آغاز جزء دوم : بسمله . حمدله ... اما بعد هذا ثانی جزئی کتاب صمصام الضوارب فی اثبات .

(نام کتاب و مؤلف در دیباچه هست) .

۵۴۲۵ : تنها جزء دوم است ، نسخ پسر شارح داودبن محمد باقربن محمد علی در ۱۳۱۳ ، عنوانها درشت .

انجام : تم معجلابید مسوده . . . داودبن محمد باقر جدلی . . . قریب الظهر فی قریة المخروبة المدعوة بحصاروخردان فی ۲۷ شهرع ۱/۱۳۱۳ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۲۶۰ گ ۱۷/۵ × ۲۲ ، ۱۵ س ۱۱/۵ × ۱۶ .

۶۴۹۴ : جزء اول تنها است ، نسخ بی‌نام در قریه حصار و خردان در ۱۳۰۷ ، شاید خط پسر شارح داودبن محمد باقربن محمدعلی جدلی باشد ، ۶ پ - ۲۴۰ ر ، سه برگ اول منظومه ایست در امامت و فضائل .

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۲۴۲ گ ۱۷ × ۲۲ ، ۱۵ س ۱۱/۵ × ۱۶ .

صناعیه : میرزا ابوالقاسم پسر میر بزرگ پسر میر صدرالدین فندرسکی استرابادی (م ۱۰۵۰) فیلسوف پزشک و ریاضی‌دان روشن‌بین که در این کتاب روش مؤلفان گذشته را در نگارش فنون و هنرها انتقاد کرده که چگونه یک نگارندهٔ کتاب منطق از مسائل غیر منطقی بحث کرده یا یک فقیه در کتاب خویش از فلسفه بحث می کند .

این کتاب یک دیباچه و ۲۳ باب دارد و در ایران و هند چاپ شده (فهرست دانشگاه ۳ : ۲۹۵) .

۲۹۱۳ : ش ۲۱ دفتر ، ص ۳۷۸-۴۰۵ .

۲۹۱۶ : ش ۹ دفتر ، ۵۹ پ - ۹۴ ر .

۶۴۹۵ : نستعلیق سدهٔ یازدهم ، عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۶۱ گ ۱۰ × ۱۹/۵ ، ۱۴ س ۵/۵ × ۱۳/۵ .

صنایع بدیعی .

۹۵۷ : ش ۲ دفتر ، سپه ۱ : ۵۷۰ .

صنعة الطبیعة و سرائر الخلیقة : بلینوس یا بلیناس یا اپلونیوس حکیم یونانی سدهٔ سوم پیش از میلاد (دانشگاه ۴ : ۹۹۴) .

۲۹۱۲ : ش ۵۶ دفتر ، ۱۸۲ ر - ۱۸۶ ر .

الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البدع و الزندقة : ابن حجر شهاب‌الدین احمدبن حجر ، در مصر بسال ۱۳۰۸ بچاپ رسیده است .

نسخهٔما تتمه ای را که ابن حجر پس از ۱٤ سال از تألیف درمناقب اهل بیت از روی کتاب حافظ سخاوی برآن افزوده است و همچنان خاتمه و باب آخر (ص ۱۳۸ - ۱٦۱ چاپی) راندارد.

آغاز : الحمدلله الذی اختص نبیه محمداعلیه السلام باصحاب النجوم و اوجب علی الکافة تعظیمهم.

انجام: و کماغفل عن ذکرك وذکره الغافلون آمین والحمدلله رب العالمین الی یوم الدین.

قاضی نورالله « صوارم مهرقه» را درپاسخ باین کتاب نگاشته وآن در ۱۳۲۷ ش در تهران چاپ شده است.

۱۷۸۳ : نسخ سدهٔ ۱۰، عنوان درشت تر ، نشان شنگرف.

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج مشکی ضربی یک لا ، ۱۲۲ گ ۱٦/٥ × ۲۲ ، ۲۰ س ۹ × ۱٦/٥.

صورالکواکب الثمانیة والاربعین (کتاب -) : ابوالحسین عبدالرحمن بن عمرصوفی رازی (۱٤ محرم ۲۹۱ - ۱۳ محرم ۳۷٦) که برای عضدالدوله دیلمی (۳۳۸-۳۷۲) ساخته است، صوفی درآن ازسال ۳۳٥ که دردینور نزداستادرئیس ابی الفضل محمدبن الحسین گویا ابن عمید معروف بابن الادمی بوده است و همچنین از سال ۳۳۷ که در سپاهان نزد او بوده و ابن رواحه سپاهانی ستاره شناس را دیده است یاد نموده و مینویسد که این ستاره شناس در ۳۳۹ بدربار عضدالدوله رفته بود(ص ۸و۱۷) .

این کتاب راSchjllerup از روی نسخه های کپنهاك و پترسبورگ بفرانسه ترجمهٔ لفظی کرده و آن در مسکو بسال ۱۸۷٤ بچاپ رسید (فهرست چاپی کتابخانهٔ پاریس ۱ : ۳٤و ۱٦٥ : ٦۸۳) .

بلاتینی نیز ترجمه شده و شرحی باسپانیایی برآن نوشته اند .

لطف الله بن احمدالنادرالمعمار المهندس لاهوری مترجم خلاصة الحساب در۱۰۹۲ در زمان اکبرشاه هندی (۱٥٦٥ - ۱٦۰٥) آنرا بفارسی درآورده ونسخهٔ آن بشمارهٔ ۳۳۲ در کتابخانهٔ برلین هست (فهرست پرچ Pertsch).

حسن بن سعد قاینی ترجمهٔ دیگری بفارسی از آن بسال ۱۰٤۰ کرده بنام ابوالفتح منوچهرخان (فهرست بلوشه ۷۷۳ سورخ ۱۰٤۱).

خواجهٔ طوسی نیزآنرا بفارسی درآورداست (ذریعه ٤: ۱۱٤) نسخهٔ شمارهٔ ۲۰۹٥

ایاصوفیا مورخ ٦٤٧ و شمارهٔ ۲۳ طوس مورخ ۱۰٦۳ (۳۰٦:۳)و شمارهٔ ۱۹٦ مورخ ۱۰۸٦ و ۱۹۷ (مجلس۲:۱۰۷) همین ترجمه طوسی است.

گزیدهٔ فارسی آن هم در کتابخانهٔ ملی پاریس (بلوشه۲:۷۷۳) هست.

پسر همین صوفی ابی علی‌الحسین ابن الصوفی آن‌را برای ابی المعالی شاهنشاه فخر الملک بنظم در آورده است.

متن کتاب باارجوزهٔ ابن الصوفی در دکن بسال ۱۹۵٤ بچاپ رسید، در دیباچهٔ انگلیسی آن ازاین کتاب بحث‌شده و گزیدهٔ دیباچهٔ ترجمهٔ فرانسوی آن هم بانگلیسی در آن دیده میشود.

آغاز: بسمله. قال الحکیم الفیلسوف عبدالرحمان بن عمر المعروف بابی الحسین الصوفی بعدان حمدالله و اثنی علیه . . . و بعد انی رایت کثیراً من الناس یخوضون فی طلب معرفة الکواکب الثانیة.

(فهرست ۳۹۵ - دیباچهٔ تاریخ علم سارتن ۱:٦٦۵ - علم الفلک نالینوص ٤۲ - گاهنامهٔ سال ۱۳۰۷ ص۱۱۹ - تاریخ ریاضی مصاحب ص۱٤۵ - بروکلمن ۱: ۲۲۳ و ذیل آن ۱: ۳۹۸ و d ۹۳۲/۵٤ - استوری ۲:۱٦و۱٤).

۵۸۳: نسخ، مالک محمدبن عبدالعظیم بن عبدالغنی حسینی در ۱۱۲۱، نام مؤلف و تاریخ کتابت و انجام کتاب زیر کاغذ رفته است.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج حنایی مقوایی وصالی شده، ۱٦۹ گ ۱٤ × ۲۱-۱۷ س- ۸ × ۱٤.

۸۲٤٦: ش ۱ دفتر، ۱پ - ۱۲٦پ، آغاز و انجام افتاده، بخط نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان و نشان شنگرف، شکلها برنگهای سیاه و سبز وزرد، صورت ستارگان و برجها با رنگ سیا، نقاشی شده است.

در زبر جدول کوکبة التنین دارد «و کواکبه احدو ثلاثون کوکباً من الصورة و لیس حوالیها شیئاً من الکواکب المرصودة».

نسخه پیش ازجدول کوکب دب اکبر دارد تابعدازجدول کوکب السفینة و کوکبة الشجاع

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌ای فرسودهٔ یک‌لا، ۱٤۰ گ ۱۹ × ۲۵-۱۸ س ۱۰/۵ × ۱۵/۵

الصید (رسالة فی-): اخبار و احادیث راجع بشکار و احکام صید است.

آغاز: بسمله. امابعدفیقول... مهذب الدین احمدبن عبدالرضا هذا یا اخ الرحب والقید فی الکلب والصید.

انجام : وذلک کاف فی ذلک شاف والحمدلله وحده وصلی الله علی محمد وآله بعده .

۶۰۸۸ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۲۱پ ، بلاغ دارد ، نسخ سده ۱۲ ، یک سرلوح زروشنگرف دارد ، عنوانها شنگرف ، همهٔ صفحه ها درجدول لاجورد و شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۲۵۴ گ ۱۴ × ۲۴ - ۱۹ س ۷/۵ × ۱۵ .

صیدیه :

در این رساله ازشکار از رهگذر فقهی بحث شده نه فنی و برای صدرالسلطنه ساخته شده است .

آغاز : بسمله سبحانه .. صدر رسایل دین مبین جز شکر نعمت پادشاهی که فضای وجود شکارگاه قدرت اوست نشاید .

انجام : وغیرآن حرام بود والله اعلم .

۲۹۱۱ : ش ۲۹ دفتر ، ص ۱۰۶ - ۱۰۷ متن وهامش .

صیغ العقود: شیخ علی بن عبدالعالی کرکی درگذشتهٔ ۹۴۰ ، در « کلمات المحققین » در ۱۳۱۵ ودر حاشیهٔ دررالفوائد خراسانی در ۱۳۱۹ چاپ شده است (دانشگاه ۵: ۱۹۴۵) .

آغاز و انجام مانند چاپی .

۲۴۸۸ : ش ۲ دفتر ، سپه ۱ : ۴۸۲ .

۶۰۴۱ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۳۶ر ، نسخ سدهٔ یازدهم ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ نخودی سپاهانی - جلد تیماج حنایی ضربی یک لا ، ۶۴ گ ۹/۵ × ۱۷/۵ - ۱۵ س - ۹/۵ × ۱۷/۵ .

۷۵۰۲ : ش ۳ دفتر ، ۱۱۴ر - ۱۴۵ ، نسخ محمد علی کرمانشاهی در آدینهٔ ۱۹ ذق ۱۳۰۳ از روی نسخهٔ محمد جعفر بن شیخ حسن جاجرمی که رساله را بعلی بن عبدالعالی نسبت میدهد .

صیغ عقود النکاح والطلاق : رساله ایست از ملامحمدجعفر شریعتمدار استرابادی .

آغاز : بسمله . حمدله ... امابعد فیقول محمدجعفر الاسترابادی هذه رسالة فی بیان صیغ عقد النکاح والطلاق .

انجام: نسئلک اللهم ان تبری ذمتنا عن المعاصی ،

۲۵۴۲ : ش ۱ دفتر، ۳ ر - ۸ ر، نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، گویا از تهرانی شاگرد او نویسندهٔ شمارهٔ ۲ .

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، ٥٤ گ ١٤/٥ × ٢١ - ٢١س ١٠/٥ × ١٥ .

صیغ عقود و نکاح و کفارهٔ افطار رمضان (رساله در -): از محمد باقر بن اسمعیل خاتون آبادی که برای شاه سلطان حسین نوشته و درسه مطلب است.

آغاز و انجام مانند نسخهٔ ش ۱۲٦٦/٥ : دانشگاه (فهرست ۷ : ۲۷۱۸) .

۱۸۴۴ : ش ٦ دفتر، ٦٩ پ ۹۲ پ ، بهمان خط ش ٥ .

ض

ضوابط الاصول : سیدابراهیم بن محمد باقر قزوینی حائری (م ۱۲٦٤) شاگرد شریف العلماء مازندرانی در کربلا که «نتایج الافکار» را نیز تألیف کرده است ، ضوابط در ۱۲۷۰-۱۲۷۱ در تهران چاپ شده است (سپه ۱ : ٥۹۳) .

۸۹۹ : سپه ۱ : ٥۹۳ .

ضوابط الرضاع : میرداماد فقیه فیلسوف سدهٔ ۱۱ (سپه ۱ : ٤۱٥ - ذریعه ۱۱ : ۱۸۹) .

۲٦٥۸ : سپه ۱ : ٤۱٥ .

ضوء المصباح : شرحی است بر مصباح ناصرالدین مطرزی درگذشتهٔ ٦۱۰ از تاج الدین محمد فاضل اسفراینی درگذشتهٔ ٦۸٤ و مختصری است از شرح بزرگ او بنام المفتاح .

آغاز : وما توفیقی .. انیب . قوله الکلمة لفظه وضع لمعنی مفرد . اعلم ان معرفة هذا الحد موقوفة علی معرفة اللفظ والوضع .

انجام : لکنه یفضی الی الملال فاقتصرت علی هذا فلیس الری من الشاف .

(سپه ۲ : ۳۷۲ - دانشگاه ۲ : ٤٥٦ و ٦ : ۲۳۰۱ و ۲٥۹۳ - حقوق ش ۳۳٦ ج - چلبی ۲ : ٤٤۸) .

۳۱۰۱ : سپه ۲ : ۳۷۳ .

٦۸۱۳ : نستعلیق ترکی در مدرسهٔ خاتونیه شهر مرعش در ع ۲ (سدهٔ ۱۱) .

مالک اسعدبن احمدبن محمدبن سلیمان‌بن مصطفی‌بن علی صوجی در۱۰۵۸.

متن و عنوانها شنگرف،صفحه‌ها در جدول شنگرف

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبزمقوایی، ۱۳/۵ × ۲۲-۱۷س ۶/۵ × ۱۳.

ضیاءالابصار فی‌معرفة حقیقة الملك الجبار: شرحیست برحدیث کمیل «مالک والحقیقة؟» از محمدبن سلیمان طبیب تنکانبی نگارندهٔ «قصص العلماء» (م ۱۳۰۲) که آنرا برای ناصرالدین شاه قاجار و بدستور میرزا آقاخان نوری نگاشته است.

آغاز: بسمله. جوهر زیبای رخشنده و گوهرگرانبهای زیبنده ودرهٔ ثمینه ...صحت حدیث‌را تردید کرده ولی می گوید بعلت شهرت آن آنراشرح کردم.

انجام: سودمندآید. وقدوقع تألیف تلك‌الرسالة.. یدمحمدبن سلیمان‌الطبیب‌التنکابنی فی‌سرار شهر ذیحجة‌الحرام‌سنهٔ ۱۲۷۳، مصلیاً.

۵٤۲٦: کاغذ فرنگی‌سفید - جلد تیماج حنایی یک‌لا، ٤۷ گ ۱۱ × ۱۷ -۱۳س- ٦ × ۱۳.

ضیاءالقلب: فیض کاشانی، درهفت باب است بد ینگونه:

۱- عقل.
۲- مراتب حکام.
۳- اسباب تسلط حکام.
٤- مصالح اتباع حکام.
۵- ترجیح بعضی از حکام.
٦- حکایت.
۷- حکایت دیگر.
۸- ازاحت شبهت.

آغاز: بسمله. الحمدلله‌الذی جعل مراسم‌الشرع مطابقة‌لمقتضی عقول‌الکاملین.

انجام: وقد کان‌الفراغ‌من تألیفها فی ربیع‌الاول من‌سنة ۱۰۵۸.

۲۰۱۳: ش۳دفتر، ۱٤٦پ ۱۷۱ر، نسخ محمد مقیم‌بن محمد صالح صفا از روی خط مؤلف، عنوان شنگرف، مقابله‌شده و بلاغ دارد (سپه۱:۱٤۸).

ط

طاقدیس یا **طایر قدسی**: ازملااحمدنراقی فرزند محمد مهدی بن ابی‌ذر (م ۱۲٤٤) است که جز این مثنوی دیوانی نیز داردوصفائی نیز تخلص می‌نمایدومثنوی بنام «چهارصفر» هم دارد (ذریعه۹:۶۱۲ ـ سپه۱:۵۲۰ - ۵۲۲).

۲۳۶ : نستعلیق عبدالحفیظ‌بن محمدعلی‌بن محمد جعفر تاجر کاشانی درسه‌شنبه ۱۰ محرم ۱۲۵۶ در چهارستون بی‌جدول‌عنوانها شنگرف، میان برگهای۷و۸ افتاده وسه برگ سفید گذارده شده است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج‌سرخ ضربی مقوایی ، ۱۳۶ گ۲۲ × ۳۱-۱۹س۱۳ × ۲۲.

طالع مولود (معرفت استخراج-): این رساله در استخراج طالع مولود است.

آغاز: بسمله. حمدله. امابعد این چند کلمه‌ایست در استخراج طالع‌مولود.

انجام: واورا جیب معکوس گویند والله‌اعلم بالصواب والیه‌المرجع والمآب تمام‌شد رسالهٔ مذکور در استخراج معرفت تقویم.

۶۶۹ : ش۲دفتر، ۳۹پ - ۱۱۱پ ، برگهای۱۱۲و۱۱۳ جدولها است.

طب : رساله‌ایست بفارسی در چهل‌باب و ازچند کتاب است گزین شده‌است.

آغاز: بسمله امداد حمدوثنای بیغایت و اعدادسپاس بی‌نهایت.

۵۷۷۵ : ش۲دفتر، ۱۲٤ر - ۱۷۰ر ، نستعلیق‌حسن‌رضای کجویی ، ۹رمضان۱۰۶۵، عنوان شنگرف ، انجام افتاده و تنها سه سطر از باب۳۱ در آن مانده است.

طب یا **علاج‌الامراض** : کتابی‌است در پزشکی که‌در نسخهٔما گویا مغشوش مانده‌است.

۸۲۵۸ : در پشت نسخه نوشته شده که کتاب درمعالجات‌است.

آغاز افتاده : آن بفرمایید تا فروبرد اکثر بیرون آید.

(پیش از مبحث کرم شکم و . . . قولنج . . . ایلاوس وسپس باب ۲۰ بیان امراض مقعدة).

پایان : باب نوزدهم احوال روده.

باب هفدهم احوال جگر.

انجام افتاده : تا از پایه‌های او نیزورم بدر میرفت.

نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد از یک سوی دارد ، ۱۶۹ گ ۱۴×۲۲ - ۱۷س ۹×۱۵ .

طب الائمة : در این رساله دستورهای طبی باسند معنعن باسامان شیعه رسانده شده‌است .

آغاز و انجام مانندنسخهٔ دانشگاه(۷۸۷:٤) است .

۷۳۷۴ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ، ۱۳۶ گ ۱۲×۱۸ - ۱٤س ۵×۱۹/۵

طب کیموئی : ترجمه‌ایست از کتاب « کیمیاءالشفاء» ترکی که آن نیز ترجمه ایست از متن فرانسوی .

محمدعلی فانی‌بن ملا اسکندر شیروانی مترجم آن‌در مقدمه می گوید :

در۱۲۵۳ بقسطنطنیه رفته و رئیس‌الاطباء عثمانی بنام محمد خراسانی‌را دیدم وچون پدر محمد خراسانی بفرنگ رفته و شصت‌سال‌درس‌خوانده وطب کیموئی را در نزد حکیم جرمانس خوانده وآنرا بترکی ترجمه و « کیمیاءالشفا » نامیده و به سلطان مصطفی‌اهدا کرده‌بود من‌آنرا از ترکی بفارسی ترجمه و مسمی‌به«طب کیموئی » نمودم .

در ادویهٔ مفرده است .

آغاز : بسمله بر مبتدیان ترکیب معاجین انشاء اهم و واجب و متصدیان تخمیر خمیرهٔ زواهر معنی .

انجام : اغلب اوقات داده میشود حالی آنست که عندالفراغة حقیررا بدعای خیر در حق این مسکین دعایی .

٦۹۲۹ : نستعلیق ۱۲۶۰ ، درحاشیه برگهای ٤پ - ۳۷پ نسخه نوشته شده ، عنوانها شنگرف‌است .

پراکنده‌هایی‌از مجمر و مشتاق‌علی‌شاه و نثر ناشناخته‌در ۹۹ر - ۱۱۷پ دیده‌میشود .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۱۱۶ گ ۱۶×۲۲ - ۱۵س۸×۱۳

الطب المنظوم :ابن‌سینا ،در دو جزو علمی وعملی‌طب، در پاریس بسال ۱۹۵۶ با ترجمهٔ فرانسه با دیباچه‌ای بدو زبان عربی و فرانسه بچاپ رسیده است ، دوبار نیز در هند و (در کلکته‌در ۱۸۲۹ با شرح ابن رشدولکنهوه ۱۸٤)چاپ شده‌است،چندشرح داردیکی‌ازابن رشد که با متن بلاتینی درآمده وبچاپ‌رسیده‌است .

شرح دیگری دارد از محمد بن اسماعیل بن محمد در ۹۸۸ و سومی از موسی بن ابراهیم موسی بن محمد بغدادی (م ۸۷۶) بنام الجوهر النفیس نیز از احمد بن عبدالسلام شریف صقلی (نزدیک ۸۳۰) و احمد بن محمد بن مهنا (نزدیک ۸۲۰) و ابن ابی الحدید مداینی (دانشگاه ۲۴۰۳ - مهدوی ۱۵).

آغاز: بسمله.

الحمدلله الملیک الواحد رب السماوات العلی الماجد

. . . . . .

و هذه ارجوزة قد اکتمل فیها جمیع الطب علم وعمل

انجام:

و قدفرغت من جمیع العمل والان اقطع بقول مکتمل

۸۱۴: ش ۲ دفتر، ۲۴ پ - ۶۶ پ، نسخ اختیار پسر شهاب ترشیزی، در نسخهٔ ما دیباچهٔ منثور نیست ولی در چاپ پاریس هست.

طب منظوم: یوسف نامی که بنام ناصرالدین شاه و اعتضادالسلطنه ساخته است، مسایل پراکنده پزشکی در آنست و بخش بندی نشده است.

آغاز:

حمد آن خدای را که برون از او است

مستوجب جمیع صفات کمال او است

انجام: طلاء یمنع الشعر عن الابنات.

بنج وافیون و آب از کاهو چون بمالی برون نیاید مو

۷۵۸: نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف، جدول زر و لاجورد و شنگرف، مالک اعتضادالسلنه در ۱۲۹۶، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز کناره سرخ، ۵۷ گ ۱۴ × ۲۱ - ۱۲ س ۷/۵ × ۱۳.

طب منظوم: از عبدالکریم عجزی که چندین سال در پزشکی کار کرده و در پنجاه سالگی این منظومه را برای عبدالله خان ساخته و سرودن آن را در سال ۷۸۰ آغاز کرده و چهار مقاله و یک خاتمه در آن گذارده است.

آغاز:

حمد بی حد آن حکیمی را که از لطف عمیم

داد جان بامشت خاکی ساختش آنگه رمیم

بنده عبد کریم اعرج بود عبد ضعیف
صرف کرده خودرا اندرین علم شریف
طب منظومست نام این کتاب مختصر
یاد گیرش تا شوی از علم حکمت باخبر

انجام :
آدم و ادریس و ابراهیم و لقمان حکیم
بعد از آن آمد خطاب حق بموسی کلیم
(بیت ٤٤ خاتمه و اندکی کم دارد) .

۷۵۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان وجدول دوستونی شنگرف.
کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۱٦ گ ۱٦/٥ × ۲٦ - ۱۷ س ۱۰ × ۱۹ .

طب منظوم : شهاب‌الدین کازرونی، در بیست ویک بیت در بحررمل باقافیهٔ رایی و فهرستی است از مطالب پزشکی.
آغاز :
شکر و حمد مهیمن جبار پس ثنای محمد مختار
انجام :
نظم‌شد جملهٔ مطالب طب اندرین چند بیت‌ای هشیار

۲۹۱۱ : ش ٦۹ دفتر ،ص ۲٤٦، پس از این مطالب پراکندهٔ پزشکی است تاص ۲٤۸ .

طب النبی : دستورهای پزشکی است که از پیامبر روایت شده است گرده آوردهٔ ابوالو زیربن احمد ابهری.
آغاز : بسمله. حمدله ..: فهذه احادیث مروية عن النبی .. فی الادوية والاشربةوآداب الاکل والشرب جمعهاالاستاد ابوالوزیربن احمدالابهری ... وسماها طب النبی .. قال علیه السلام ماخلق الله دایرا الاخلق له دوایر.
انجام : ومن شرحاسد اذاحسد .

۷۵۲۲ : ش ۲ دفتر ، ٤۲ ر- ٤٥ ر ، بخط نسخ نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر ، در ٤٦ پ « سلسلهٔ خرقهٔ طریقهٔ نقشبندیه» است بنظم شیخ خالدضیاءالدین .

الطرائف فی معرفة مذهب الطوائف: درخرده گیری از مذهب سنت و جماعت واز ابن

طاوس علی‌بن موسی‌بن جعفر(م ۵ ذق ٦٦٤) که‌دراین کتاب‌خودراعبدالمحمود ذمی‌نامیده است او در کتاب طرف گفته که طرایف ازان‌من است(کشف‌الحجب) این کتاب درتهران در ۱۳۲۰ بچاپ سنگی‌رسیده‌است وعلی‌بن حسن‌زواری آنرا ترجمه کرده،دو نسخه‌ازترجمه نیز در این کتابخانه بشمارهٔ۱۳٤۳و٤۲۸۵ هست.

۵۳صدر: آغازافتاده، بخط نسخ رضابن حاج قطب‌الدین در۱۲صفر ۱۰۸۱ ،باعنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۱۸ گ ۱۷/۵ × ۲۹ - ۱۹س ۹ × ۲۲/۵.

الطراز الاول فیماعلیه من لغة العرب معول : سیدعلی‌خان مدنی‌شیرازی (۱۱۱۸) که سرگذشت اودرروضات و فارسنامه ناصری و مصفی‌المقال یاد شده‌است.

اواین کتاب‌را مانند دائرة‌المعارف روزگار خویش تهیه کرده و حرف‌پایان‌ریشه‌رامانند صحاح و قاموس بخش بزرگ شناخته و حرف آغاز را بخش کوچک و در دنبال هرواژه نخست معنی لغوی وسپس معنی‌قرآنی وسپس معنی اصطلاحی آن درعلوم‌آن روزرا آورده است و اگرمثلی از آن آمده در پایان یاد کرده است.

حرف همزهٔ‌آن در۱۱۰۷ پایان یافته و تافصل عین از باب سین که‌در۲۰۰۰ بیت‌نوشته است در این کتابخانه هست (سپه۲: ۲۰٤).

۲۳ : سپه۲ : ۲۰۹.

۲۹ : سپه۲:۲۰۸.

۴۳ صدر: نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوانها و شواهد شنگرف ، شمارهٔ کراسه‌های هشت‌برگی درگوشهٔ‌های برگها نوشته‌شده و نیمی‌هم برگشمار دارد.

آغاز نسخه: باب‌الراء من‌الطرازالاول وفصل‌الهمزه ابرالنخل کقتل وضرب ابراً القحه

انجام : العبقس والعبقوس کعسجد و عصبور دویبة ...والعبنقس کغضنفر. (افتاده در باب السین من‌طرازاللغة فصل‌العین).

کاغذ فرنگی و سپاهانی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۵٦۸ گ ۱۸/۵ × ۳۰-۲۱س ۱۰/۵ × ۲۰/۵.

الطراز الموشی فی الانشاء : شمس‌الدین محمدبن حسن نواجی مصری شافعی درگذشتهٔ ۸۵۹ در آن منشآت عربی را جمع کرده و طرز انشاء را میآموزد .

(سپه ۲ : ۷۲)

۲۷۹۵ : نسخ باتملک سیدحسین مصری در ۱۱۸٤ (ص ع) وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی - جلد مقوایی ، ۱۷۷ گ ۱۹/۵ × ۱۱/۵ - ۲۱ س .

طراوة اللطائف در ترجمهٔ طرائف : علی‌بن‌حسن زواره‌یی طرایف ابن طاوس را در ششم رجب ۹٦۱ برای شاه طهماسب صفوی بفارسی درآورده است .

آغاز : بسمله . حمد عنبر بیزبی‌پایان و شکر شکر ریزفراوان .

انجام : ترجمهٔ نظم این طرفه کتاب درششم ماه رجب ۹٦۱ باتمام رسید ونویسندگان از اهل ایمانرا اجروثواب دهدبحق محمدوآله الطاهرین .

۱۳۴۳ : نسخ سدهٔ ۱۰، گویا برای همان شاه نوشته شده‌است، عنوان‌شنگرف ،جدول زر ولاجورد ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۷ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج زرد مقوایی درون ضربی ، ۲۸۳ گ ۸/۵ × ۲۹ - ۲۳ س ۱۲ × ۲۲ .

۵۴۲۸ : نستعلیق علی انصاری در سه‌شنبه ۱۱۵۰ ، عنوانها شنگرف ، از آغاز نسخه دو برگ افتاده‌است و برابراست باسطره صفحهٔ ۳ شمارهٔ ۱۳٤۳.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۳٦۲ گ ۱٤ × ۲۱ ، ۱۷ س ۸ × ۱٤ .

طرب المجالس : سیدحسین بن عالم‌بن ابی‌الحسن بن حیدرحسینی م ۷۲۳ (چلبی (۲: ۹۸- شمار ۱۰۷ و ۱۰۹۰) با اشعة اللمعات جامی وچند رسالهٔ دیگر در ۱۰۳۳ بچاپ‌سنگی رسیداست (هامش ص ۱۵۹-۱۷٤)

در پنج قسم وهرقسم چند فصل :

قسم ۱ - درخلق وامر در ۸ فصل .

« ۲-در اقسام ذریت آدم ۱۲ فصل

« ۳- درشرف و فضیلت انسان برجمیع حیوانات ۱٤ فصل .

« ٤- در بیان اخلاق حمیده ۹ فصل .

« ۵- دراوصاف ذمیمه ۱۲ فصل .

در قسم سیم (ص ۱۹۶-۲۳۷ چاپی) مناظرهٔ انسان و حیوان رسالهٔ ۸ جسمانیات وطبیعیات رسائل اخوان الصفا (ص ۱۷۳ - ۲۱۷ جزو ۲ چاپ مصر) دیده می‌شود واو میگوید که از رسائل پیشینیان واخوان الصفا گرفته‌ام .

آغاز : حمد و ثنا سرخدای را جل وجلاله وعم نواله ... (دوصفحه) آغاز کتاب طرب المجالس این معجونی است از صورت ومعنی درهم سرشته و عرجونی است از اصل و فرع باز بسته .

انجام : دوازدهم هرجا باشد مصنف را بدعاء خیر یاد آورد (چاپی: دوازدهم بهیچ وجه کینهٔ مسلمانی را در دل راه ندهد) .

۵۸۲۲ : نستعلیق محمد حسین بن حاج محمد نیریزی بدستور استاد بن علی زرگر در ۱۹۶ (= ۱۰۹۶) کاغذ اصفهانی - ۹۸ گ ۱۲ × ۱۹، ۱۷ س ۸ × ۱۴ .

طریق الاخبار و حقیقة الاسفار : مؤلف این رساله از شاگردان شیخ حرعاملی و در روز یکشنبه رجب ۱۰۹۹ آنرا بانجام رسانده‌است، درآن از شیخ حرعاملی یادشده‌است واز شیخ حسن نگارندهٔ معالم و از محمد بن علی بن ابراهیم احسایی در عوالی اللئالی و از اینها عباراتی آمده‌است .

چنین است فهرست آن :

باب ۱- فیمافیه المنع من الاستنباطات .

باب ۲- بطلان مااصطلح علیه فی هذا العصر من القواعد الاصولیة و انها ماخوذه من العامة

باب ۳- فیماذکره الاصولیة من المتأخرین .

باب ۴- الاحادیث الدالة بمنطوقها علی جواز التمسک بالکتب .

آغاز : الحمدلله موضح طرق الهدایة والرشاد و مبین سبل النجاة ... و بعد فهذه رسالة فی ... طریق الاخبار و بیان حقیقة الاسفار .

انجام : لکن الله یجازی علی القلیل بالکثیر و علی الحقیر بالخطیر و کان آخرذلک نهار الاحد شهر رجب الاصب مشهور سنة التاسعة والتسعین والف .

۸۲۶۱ : ش ۶ دفتر ، ۱۲۸ پ - ۲۱۸ پ ، نسخ اصلاح شده و نسخه بدل دارد .

۲۰ س ۱۰/۵ × ۱۵ .

طریق الاستدلال علی فروع الامامیة (مقالة فی-): در این مقاله سید مرتضی از روش استدلال فقهی امامیان گفتگو نموده است، در پایان نسخهٔ ما مقالتی از اوست در «حکم الباء فی وامسحوا برؤسکم وباء بسم الله واستثناء العمل للسلطان» که در مجلس وزیر مغربی درج ۴۱۵/۲ گفتگو شده است، این آخری باید همان رسالة الولایة عن الجابر باشد که در ادب المرتضی (ص ۱۴۹) یاد شده است.

آغاز: مسئلة فی طریق الاستدلال. اعلم ان الطریق الی صحة مایذهب الیه الشیعة ... هو اجماعهم.

انجام: فان رام الفضل بغیر ماذکرناه لم یجده

این یکی گویا همان باشد که در ادب المرتضی ص ۱۴۹ یادشده است.

۲۵۳۳: ش ۵ دفتر: ۱۶۴ ر، بهمان خط ش ۴ مقالة «حکم الباء... العمل للسلطان» که در گ ۱۶۴ ر-۱۷۷ راست.

طریق الاعتبار (رسالة-): عبدالرحمان خازنی، در هفت باب است:

۱- المقدمات والالات در ۷ فصل.

۲- الاعتبار الکلی والمصادرات ۴ فصل.

۳- التفاوت المطلق ۶ فصل

۴- اعتبار احوال الشمس.

۵- اعتبار احوال القمر ۷ فصل.

۶- اعتبار احوال الکواکب العلویة ۶ فصل.

۷- احوال السفلیین ۳ فصل.

آغاز: بسمله رسالة فی نکت کیفیة اعتبار مواضع السیارة و هی معروفة برسالة الاعتبار للشیخ الامام عبد الرحمان الخازنی رحمه الله.

قال الشیخ الامام عبدالرحمان الخازنی رحمه الله کان السبب الداعی الی صرف الفکرة فیما تضمنته هذه الرسالة انی کنت فی مبدء تعلقی بعلم الهیئة قدمت الخوض فی کتاب المجسطی ... وسمیته طریق الاعتبار والفرق بینه وبین الرصد ان الرصد یخترع فیه جمیع الاعمال النجومیة والحسابات... وهذه رسالة فی نکت کیفیة اعتبار موضع السیارة وفی قانون تنضید الاجرام النیرة لسماویة ونسقها فی الطول علی الترتیب.

۱۷۹۹ : ش۴۵ دفتر ، ص۴۸۶-۵۰۱ ، انجام نسخه : « بهمین مقدار اختصاص رفت والله‌الهادی» نوشتهٔ ۱۰ ج۲ / ۱۰۷۴ ، پس از این گفتاریست از میرسید شریف بفارسی و بخشی از مشارق‌الانوار برسی دراسرار ائمه(۵۰۲ - ۵۱۹) و بخشی از امالی صدوق از مجلس ۴۰ تا ۴۳ تا ص۵۳۳ .

۷۵۰۲ : ش۲ دفتر، ۲۵پ - ۱۱۳پ ، بخط نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۰۲ ، از روی نسخهٔ ۹۷۹ .

شرح رسالة‌التوحید (التمهید فی -) : متن از ابوحامد محمد ترکهٔ سپاهانی است و شرح از نوادهٔ اوصائن‌الدین ترکه میباشد ، در آن از مفاحص یادشده است .

این شرح با نصوص وچند رسالهٔ دیگر درتهران‌در ۱۳۱ در۱۸۱ص بچاپ سنگی‌رسید (ذریعه ۴:۴۳۴ - همین‌فهرست ۳:۵۰۶) .

۲۹۳۰ : ش۹ دفتر، ۱۴۱پ - ۲۷۷ ، نسخ پنجشنبهٔ ۲۹ع ۸۴۵/۱ در ابرقوه (مانند شماره‌های دیگر) .

شرح رسالة زینون : رساله‌ایست از فارابی‌ودرکن در۱۳۴۹ بچاپ رسیده است (فهرست دانشگاه۱: ۲۷۹)،

۲۹۱۲ : ش۱ دفتر ، ۱ر - ۲ر ، همهٔ دفتر بخط نستعلیق درماههای سال ۱۲۶۶ ، عنوان شنگرف، از میان‌دفتر افتادگی‌دارد وده رسالهٔ آن نیست .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۳۲۱ گ ۲۱×۳۵ - ۳۰س ۱۳/۵×۲۷ .

شرح رسالهٔ طیر : شرحی‌است ازابن‌سهلان ساوی بررسالة‌الطیر ابن سینا که دراشتوتگارت بسال ۱۹۳۵ بچاپ رسیده است .

(فهرست‌دانشگاه۳: ۲۹۸ و ۲۴۰۱ - مهدوی ص۱۷۸ - دیباچهٔ تبصرهٔ ساوی) .

آغاز نسخه: کثرت‌التماس بزرگان ودوستان مرادلیرگردانید بشرح کردن رسالة‌الطیر.

انجام : تا این بند از شمابردارد .

۱۲۱۶ : ش۱۲ دفتر، ص۳۴-۵۴ .

شرح‌رسالة‌العلم : متن‌ازکمال(جمال)الدین‌ابوعلی‌جعفربن سلیمان بحرانی است و شرح‌از خواجهٔ طوسی‌است .

(فهرست دانشگاه۳: ۲۵۹۹ - مدرس ۵۵ و ۲۸۶) .

۱۰۹۵ : ش۲دفتر، ۹ر- ۲٦پ .

شرح رسالة نفس الامر : شرح جلال الدین دوانی است بر رسالهٔ نفس الامر خواجهٔ طوسی و آن را در برابر بقعهٔ اصیل الدین عبدالله علوی در نزدیکی بقعهٔ زین است علی شریف جرجانی در ایام تشریق بسال ۸٤٦ در شیراز ساخته است.

(دانشگاه ۳ ۲۲۵۰ - مدرس ۲٦۳ و۳٤۳ - برلین ٥۳٥٦ - طوس٤ : ۱۸۰-۱۸۲)

۱۱۷۷ : ش۲دفتر، ۲۳۳پ - ۲۲٦ر، بخط نستعلیق ۹صفر ۱۱۰۹، متن زیر خط سرخ.

۲۹۱۹ : ش٦دفتر، ۱۸پ - ۲۰ر، از نسخه‌ای نوشته شده که از روی نسخهٔ دوانی نوشته شده بود .

شرح رسالة نفس الامر : متن رساله از خواجهٔ طوسی است، شمس الدین محمد کیشی و ملا جلال دوانی و مولانا محمد حنفی هروی و شیخ بهاءالدین عاملی و مولی ابراهیم شروانی و مولی حسین الهی اردبیلی بر آن شرح وحاشیه و تعلیق دارند.

(مدرس ۲٦۳ - ۳٤۳ - فهرست دانشگاه۳ : ۲۲۵۰- فهرست برلین ش ٥۳٥٦ - ٥۳٦۱- طوس٤ : ۱۸۰ - ۱۸۲).

در این شرح (نسخهٔ ما) از خواجهٔ طوسی و کیشی یاد شده و روشن نشد که از کیست.

۱۰۹۵ : ش۱دفتر، ۳ر- ۸پ، بخط نستعلیق ۱۰۰۱ و۱۰۰۳ ، آغاز افتاده است.

انجام : چنین است: فانهم لم یطلقوا لفظ الموجود علی المعدوم قط و اذ قد و فینا بالوعود و خلصنا الی المقصود فلنختم الرسالة والله المحمود» .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲٤٥ گ ۱۹ × ۲٥ - ۱۹ س ۱۳×۸ .

شرح رسالهٔ هیئت : متنی از قوشچی و شرح از مصلح الدین محمد لاری انصاری است که که برای قطب محمد پادشاه غازی تألیف کرده است (دانشگاه۳ : ۹۱۹).

آغاز: بسمله . همایون نامه‌ای که مزین بنام واجب الاعظام پادشاهی بود که وجود بی‌آرام علوی.. از آثار انوار وجود بی زوال اوست . . . و بعد . . . محمد المدعو بمصلح الدین اللاری الانصاری مصور رأی . . . میگرداند که این مائده ایست پرفائده که تعلق یافته برسالهٔ فارسیه درهیئت که منسوب است بزبدة العلماء . . . علاءالدین علی القوشچی.

انجام : و اصغر ثوابت سرصوده ۲۳ برابر جرم زمین است والله اعلم.

۶۰۲ : بخط نستعلیق سدهٔ سیزده ، حواشی با نشانهٔ «ع .ل .ره » و با نشانهٔ «شرح چغمینی بیرجندی ، ملا مظفر، میرزا احمد، لاری» متن زیر خط شنگرف و شکلها شنگرف است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز مقوایی ساده ، ۶۱ گ ۱۶ × ۲۱-۲۱ س ۹ × ۱۵

آغاز : همایون نامه‌ای که مزین بنام واجب الاعظام پادشاهی بود ..اما بعد..محمد المدعوبه مصلح الدین اللاری الانصاری مصور رای ارباب لباب میگرداند که این فایده ایست پر فایده که تعلق یافته بر رسالهٔ فارسیه در هیئت که منسوب به .. علاءالدین علی قوشچی .

انجام : (وقبله در خلاف جهت ظل بود) چه مگه شرقی است و جهت ظل غربی.

۷۴۲۶: ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۷۰ر ، بخط نسخ و نستعلیق ابراهیم کردلی پسر ملا رجب بن عثمان در شب چهارشنبه بسال ۱۰۶۸ در قصبهٔ کفری در مدرسهٔ سفلی، عنوان ونشان و رقم و شکل شنگرف ، حواشی با نشانهٔ «م ج ، م ن، ابراهیم ، محیی الدین ، بیرجندی ، منه» پس ازاین فواید نجومی وجغرافیایی است واز مسالک الملک صاعدبن علی [گرگانی] .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۷۵ گ ، ۲۰ س ۹ × ۱۵/۵

۷۴۲۸ : ش ۱ دفتر، ۲پ - ۹۹پ ، بخط نستعلیق عبدالمجیدبن عبدالمجید در آدینهٔ ۲ ع ۱۲۲۷/۲ ، در مدرسهٔ آقا ابوالفتوح دررشت، شکلها مشکی

کاغذ فرنگی کبود و سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۲۳ گ ۱۴ × ۲۰/۵ - ۹ × ۱۳/۵ .

۸۰۱۶ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، متن زیرخط شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی با برگردان ، ۱۲۶ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵، ۱۵ س ۷/۵ × ۱۳/۵ .

شرح رسالهٔ هیئت : گزارشی است بر رسالهٔ هیئت فارسی قوشچی(ش ۱/۷۳۹۱) این متن را دو شرح است یکی از مصلح الدین لاری ، دیگری از شاهمیر حسینی شیرازی (فهرست دانشگاه۳: ۹۱۹) نسخهٔ ما بدست نیامد که کداست(۱) .

۱- میتوان این بند: «مقالهٔ اولی در بیان عدد افلاک کلی و کیفیت ترتیب آن بعضی گفته‌اند که فلک کلی آنست که یک فلک یا زیاده جزء او باشد » را با دو شرح یاد شده سنجید .

۷۴۱۵ : آغاز و انجام افتاده ، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۰، عنوان و جدول وشکل شنگرف، کاغذ سپاهانی جلد مقوا ، ۸۶ گ ۱۰ × ۱۸ - ۱۹س ۵/۵ × ۱۱/۵ .

شرح رسالهٔ هیئت : شرحی است بر رسالهٔ هیئت قوشچی وجزشرح لاری و شاهمیر.

۷۴۲۹ : آغاز و انجام افتاده است ، در تعریف خط آمده است:

خط بر دو قسم است یا مستقیم یامنحنی یعنی کج . مستقیم آن بود . . یعنی بعضی بالند و بعضی پست نباشد. و درین تعریف نوع خفایی هست.

آغاز افتاده: الحکمای الریاضیین مولاناعلی القوشچی درعلم هیئت مشرف شد وآنرا درشیوع واشتهار . . یافت

انجام : در باب ۱۱ مقاله ۲ در معرفت خط نصف النهار :

اگر عرض بلد زیاده از عرض مکه باشد والا اگر عرض (افتاده) .

نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۱۲ گ ۱۳/۵ × ۲۲/۵ - ۱۷س ۷/۵ × ۱۳/۵.

شرح الزبدة : شرحی است بر زبدة الاصول شیخ بهایی ازمولی حسام الدین محمد صالح بن احمد مازندرانی درگذشتهٔ ۱۰۸۱ (فهرست دانشگاه۳: ۲۴۵۵-سپه۱ :۵۸۳) .

۹۶۲ : سپه۱ : ۵۸۴

شرح الزوراء : محقق دوانی بر رسالة الزوراء خود دوشرح نوشته است(چلبی۲ :۸)

۴۵۰۵ : ش۱ دفتر ، ۲پ - ۴پ ، حاشیه دارد، متن بنسخ حاشیه بنستعلیق .

آغاز برابر با نسخهٔ دانشگاه۳: ۲۸۰ش ۲ .

انجام : ویقولون هذااول قدیم والله هوالسمیع العلیم والله یهدی الی سواءالمستقیم .

نام نویسنده درش۳ دفتر ۱۱پ، مغیث الدین بن شرف الدین بن مغیث الدین اصفهانی است

تاریخ درش۱۴ دفتر گ۶۱ سه شنبه ۸ رجب ۹۳۳ می باشد.

صفحه ها درجدول شنگرف، خریداری ۱۳۱۵ خ .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج قهوه یی مقوایی ، ۶۲ گ ۱۰/۵ × ۱۹ - ۲۹س ۶ × ۱۴ .

۱۳۱۹ : ش۳، ص۲۳ - ۳۳ ، شرح کوچک اواست (دانشگاه ص ۲۸۰ ش۲).

۱۳۱۹ : ش ٤ ددفتر، ۳۵-٦۱ ، شرح دیگر اوست (دانشگاه۳: ص۲۷۹ ش۱) .

٤۵۰۵ : ش۳ دفتر، ۷پ - ۱۱پ ، نسخ مغیث‌الدین بن شرف الدین بن مغیث‌الدین اصفهانی است که همهٔ مجموعه بخط اوست ، این شرح نخستین زوراء است (دانشگاه ص ۲۸۹ ش ۱) .

شرح الزوراء : از کمال‌الدین محمدبن فخربن علی لاری است (چلبی۲: ۸) نام شارح در پایان هم آمده است ، نام مؤلف و شارح واصل کتاب در دیباچه هست و شارح از شرح دوانی نیز نام برده و میگوید آنرا نیز شرح کرده‌ام . شرح مزجی است و گاهی عبارت فارسی هم دارد .

آغاز : بسمله . الحمدلمن هو محمود بلسان کل حامد بل یرجع الی جناب کبریائه جمیع الحامد .

انجام : وهوالموفق لکل خیر و کمال وقدتم تألیف هذاالشرح فی ضحوة یوم الاثنین ثانی شهرجمادی‌الثانی (تاریخ سال در نسخه نیست) .

۱۳۱۹ : ش٦ دفتر ، ص۱۰۱ - ۲۸۲ .

شرح زوراء : شرحی است بفارسی بر رسالة الزوراء محقق دوانی و شارح «شجاع حسینی» از شاگردان اوست و در مدینه پس از مرگ استاد آنرا شرح کرده‌است .

آغاز : بسمله . یا الله وفقنی بحق نبیک الکریم ستایش و سپاس آنرا سزد که همهٔ سپاس و ستایشها از اوست ... و بعد فقیر کرم غنی شجاع حسینی .. همه روزه بفکر آنکه در قدم صاحبدلی بشب آرد .

انجام: و یاران ایشان و تابعان ایشان علیهم صلوات‌الله الملک‌المنان .

۱۲۲۹ : ش ٥ دفتر ، ص۲۳-۹۷ ، بخط نسخ ۱٤ رمضان ۱۰۱۲ ، در حیدرآباد هند

شرح الزیارة الجامعة : شرحی است بر زیارت جامعه که در میان شیعیان شهرت دارد ، از شیخ احمد احسایی درگذشتهٔ ۱۲٤۰ (سپه۱: ۲٦۱ - فهرست احسایی ۲: ۱۵).

۱۷۵۳ : سپه۱ : ۲٦۳ .

۱۷۵۴ : سپه۱ : ۲٦۳ .

۵٦۳۸ : نسخ قاسم‌بن علی حسینی در ۱۲۵۹ ، متن زیر خط شنگرف ، نشانها شنگرف .

آغاز : بسمله . قال احمد ابن زین‌الدین الاحسائی قال ع « بابی انتم وامی واهلی و مالی و اسرتی» اقول بابی اصله معمول ثان لافدی .

انجام: ونفع به‌طالبی البیان (العیان،ن‌ل) و الیقین من شعار المؤمنین.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۵۶۶۰ : نسخ روزپنجشنبه ۲۰ ذق ازحسین آل‌شیخ عباس خیقانی، نسخه جلد یکم است کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبزتیرهٔ مقوایی ضربی، ۲۰۶ گ ۱۵/۵×۲۱ ۲۰س ۹×۱۶.

۸۱۵۸ : نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان و نشان شنگرف، متن زیرخط سرخ.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۳۴۲ گ ۱۵×۲۰/۵ - ۱۹س ۹×۱۵.

شرح زیارت رجب : شرحی است بفارسی از میرزا محمدبن محمدرضای مشهدی.

آغاز: بسمله. بعد از ادای وظایف ستایش خالق برایا و مراسم درود برسرور اوصیا

انجام: وهوالوکیل و خدای تعالی ما را کافی است وخوب وکیلی است خدای، مخصوص بمدح محذوف است یا مقدم شده (تم تم تم).

۳۲۳۱ : ش۳ دفتر، پیش از آن حاشیهٔ «مختصر» میباشد و ش۱ «اغناء الادیب» است که در ۳: ۱۷۶ گذشت.

شرح زیج الغ بیك : عبدالعلی بن محمدبن حسین بن بیرجندی این شرح را نوشته است.

نام شارح در دیباچه هست، بصورت متن و شرح جداجدا ترتیب داده شده.

آغاز: بسمله. اجناس حمد وسپاس معری از توهم مناهی .. قدیری را سزد.

انجام: برعدل این فصول و ادوار اعتقاد تمام است آنراذکر کردیم والله اعم بالصواب والیه المرجع والصلاة علی سید...

در پایان آمده:

تاریخ تألیف هذا الکتاب بالسنین الهجریة «تم فی رجب بعون الله» (۹۲۹) بالسنین الهجریة الفته انا العبدعبدالعلی (۸۹۲) بالسنین الرومیة، غفرالله الاحدالرؤف له ولوالدیه» (۱۸۳۴) بالسنین الجلالیة بحق محمد الحسیب الامین (۴۴۵).

۶۷۵ : نسخ پنجشنبه ۸ شعبان ۱۱۰۶، عنوان و شکل و رقم شنگرف، متن زیر خط سرخ.

کاغذ فرنگی کهن - جلد تیماج مشکی مقوایی ساده، ۱۸×۲۸ - ۲۳س ۱۰×۲۱

۶۸۰ : نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوان وشکل ورقم شنگرف، دراحمدنگرهند درذق ۱۰۰۲ مقابله شده است، تاریخ ۱۰۱۸ نیز در پایان نسخه دیده میشود، درصفحهٔ عنوان عبدالعظیم حسینی می‌نویسد که این نسخه درماه ۹ سال ۱۱۳۳ ، بمن رسیده است .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی فرسوده ، ۳۷۰ گ ۱۳×۲۴ - ۲۴س ۱۷×۱۴ .

شرح زیج جدید سلطانی : نظام‌الدین ملاعبدالعلی بیرجندی است (فهرست دانشگاه۳: ۹۱۵) .

۸۲۴۷ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان و نشان شنگرف ، جای جدول و شکل سفید مانده است ، صفحات در جدول زرولاجورد ، در پایان تاریخ تألیف بسه تاریخ دیده میشود .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج حنایی مقوایی، ۳۱۸ گ ۱۵/۵×۲۵-۲۱س ۹/۵×۱۹ .

شرح السبع العلویات : شرحی‌است ازسید محمد عاملی نگارندهٔ مدارك بر السبع العلویات (هفت قصیده) ابن ابی‌الحدیدمدایني، شرحی‌هم ازسید صفی‌الدین محمدبن حسن‌بن ابی الرضا علوی بغدادی یاد کرده‌اند که در دیباچه میگوید:

من این قصایدرا نزد استادم شمس‌الدین ابی‌محمدمحفوظ بن و شاح در خانه اش در حله درصفر ۶۸۰ خوانده‌ام و آنهارا از سراینده آنها برایم روایت کرده‌است.

(طوس۳: ۱۷۹ش ۶۹ - مستدرك ۳: ۴۴۷ - ذریعه۳: ۳۹۱) این شرح همراه شرح معلقات زورنی‌و قصیدهٔ اشکنوانیه در تهران دوبار بسال ۱۲۷۲ و۱۲۸۴ باندازه خشتی بچاپ سنگی رسید .

۳۲۹۴ : ش۴دفتر، ۱۰۰پ - ۱۵۱پ ، نستعلیق یکشنبه ۲۹شوال ۱۲۵۵ ، شعرها نسخ‌معرب زیرخط سرخ ، عنوان شنگرف ، حواشی‌دارد .

۶۷۴۷ : ش۱دفتر، ۱پ - ۷۶پ ، شعرها درشت، نسخ ۱۲۵۵، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی نخودی وسبز - جلد تیماج‌قهوه‌یی ضربی‌مقوایی ، ۱۴/۵×۲۰ - ۱۹س ۱۴/۵×۸/۵ .

۷۰۶۸ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، متن معرب .

کاغذ فرنگی‌سفید ، ۷۷ گ ۱۳/۵×۲۲ - ۱۴س ۹×۱۶/۴.

۷۱۴۷ : ش۱دفتر، ۲۱پ - ۷۴پ ، پیش‌از این‌در هفده برگ شعرهای عربی‌شیخ

حسین نجفی است درستایش امامان ، نسخ صفر ۱۲٤٥ ، متن معرب و زیرخط سرخ .
کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۱٤۸ گ۱٥×۲۱ - ۱٥س۸×۱٤/٥

۸۰۹۰ : ش۲دفتر، ۹۰ر- ۱۱٥ر، دیباچه را ندارد واز پایان ناقص مانده و پس از این ۱۱٥پ - ۱٤۲، پراکنده هاست و بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر.

شرح سقط الزند: سقط الزند ابی العلاء معری را چند شرح است : از خود او بنام ضوء السقط وابی زکریا یحیی تبریزی(۴۲۱- ٥۰۲) وابن السید محمد عبدالله بطلمیوسی (٤٤٤ - ٥۲۱) وازابی الفضل صدرالافاضل قاسم خوارزمی(٥٥٥-٦۱۷) بنام ضرام السقط وابی رشاد اخسیکثی در گذشتهٔ ٥۲۸ و ابی یعقوب بن یوسف طاهرخویی که بنام التنویر است ودر ٥٤۱ نوشته است و امام فخر رازی و قاضی شرف الدین هبة الله بن عبدالرحیم بارزی درگذشتهٔ ۷۳۸ بنام العمدة . شارح در نسخهٔ ما از شرح خویی که باضرام السقط درتبریز باندازهٔ خشتی در۱۲۷٦ بچاپ سنگی رسیده است بهره برده است و گویا از شیعیان متاخر سدهٔ سیزدهم باشد . (دیباچه شروح سقط الزند چاپ مصر دره ۱۹٤ مصر) .

آغاز : بسمله .بواترالانتصار ینافح بکلی ماذی القرار بلیل النار ملوك الشقار . وعلی المرتضی التقی الوفی اسدالله .. فان الشعر دیوان العرب وبه تفید آدابه . . اما بعدفالشعراء کافراس تتابعن فی مدی .. اعن وخدالقلاص کشفت حالا .. القلوص الناقة الفتیة وهی اسم للانثی خاصة وهی من جنس الابل .

۳۳۲۱ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان وشعرها نسخ درشت تر ومعرب، انجام افتاده است.
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۸۳ گ۲۰×۳ — ۱۷س ۲۰×۱۰ .

شرح سقط الزند : شرحی است از خطیب تبریزی شاگرد ابوالعلاء معری برسقط الزند او.
آغاز: بسمله .تصلیه. قال الشیخ الامام العلامة ابن زکریا یحیی بن علی خطیب التبریزی ره الحمدلله حمدالشاکرین .. و بعدفانی لما حضرت اباالعلاء احمدبن عبدالله بن سلیمان . .قرائت علیه کتباً کثیرة .

این شرح بادوشرح دیگر در مصر بسال ۱۹٤٥ بچاپ رسیده است.

۲۹۲٦ : ش۳دفتر، ۲٦پ - ۱۱۲پ و۱۷٤ر - ۲۱۷پ، انجام افتاده :
یفجعنا ابن دابة بابن انس نفارقه فلاتبغ المحمولا . ابن دابة الغراب کانه یخبربالفراق وابن انس صاحب ورفیق ومنه : کیف انی انسك ابن صاحبك وقیل للغراب .

شرح السلم المرونق : عبدالرحمن جزایری اخضری ایساغوجی ابهری را در ۹٤۱ بنام «السلم المرونق» بنظم درآورده وسپس خود او آنرا شرح کرده و در آن هنگام بیست و یکسال داشته‌است (چلبی۲: ۳۰ - معجم المطبوعات ص ٤۰٦).

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی جعل قلوب العلماء سماوات تتجلی فیها شموس المعارف.

آغاز نظم:

الحمدلله الذی قد اخرجا نتایج الفکر لارباب الحجی

انجام نظم:

ما قطعت شمس النهار ابرجا و طلع البدر المنیر فی الدجا

انجام شرح:

وآخر دعوانا الحمدلله رب العالمین وحسبنا الله.

٦٦٨۴ : ش۲ دفتر، نسخ سعدالدین سعدی شافعی اشعری در ۱۱۷۸.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا پاره شده، ۷۷ گ ۱٦ × ۲۱ - ۱۷ س ۱۰ × ۱٤

شرح الشافیة : شرحی است از جاربردی فخرالدین احمدبن حسن بن یوسف درگذشتهٔ ۷٤٦ بر شافیه ابن حاجب (سپه۲ : ۳٤۸ - چلبی۲: ٤٤).

۳۱۱۷ : سپه۲: ۳٤۹.

٦۷۷۱ : نستعلیق ۱۰٦۷ ازرمضان‌قلی‌بن امام وردی تبریزی، عنوانها شنگرف.

۱۹۳ گ ۱٤ × ۲۱ - ۱۷ س ٦/۵ × ۱۵.

٦۷۷۲ : نسخ محمدرضا ابن معصوم قاینی حسینی درپایان رجب ۱۱۰۳، سهراو سورخ ۱۱۰۵ درنسخه هست، عنوان و نشان شنگرف، حواشی دارد.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد روغنی‌سرخ میان ترنج، ۲۳٤ گ ۱۳ × ۱۸ - ۱٦ س ۷/۵ × ۱۳.

٦۷۷۳ : نسخ ابوالحسن بن عبدالله گیلانی در۱۹ ج۲/۱۰۸۲، عنوان ونشان شنگرف، مالک محمد باقربن نظام‌الدین باحواشی «هادی».

کاغذ فرنگی سفید - بی‌جلد، ۲۱٤ گ ۱۳ × ۱۹ - ۲۳ س ٦ × ۱٤.

شرح الشافیة : شرحی‌است از سیدعبدالله‌بن محمدحسینی نقره کار درگذشتهٔ ۷۷٦ برشافیه یا مقدمهٔ صرف ابن حاجب که بنام اتابیک سیف‌الدین ساخته‌است ودر مصر بسال ۱۳۰۲

و۱۳۰۶ بچاپ رسیده‌است. در کشف الظنون ومعجم المطبوعات ص ۷۷۵ آمده که او آنرا برای الامیر الجائی از امرای مصر در ۷۷۲ نگاشته است.

آغاز: الحمدلله الذی علا بحوله و دنی بطوله، مانح کل غنیمة و فضل.

انجام: فانه یکتب بالیاء حملا لها علی الی.

۸۰۷۰: نسخ سدهٔ ۱۰ و ۱۱، متن زیر خط سرخ، وقف محمدهاشم میرزاشیخ الرئیس افسر خراسانی در ۱۳۲۲/۸ خورشیدی.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا، ۱۱۴ گ ۱۶/۵ × ۲۲ - ۲۱س ۱۰ × ۱۰/۵.

شرح الشافیة: از ملا آقا هادی مترجم پسر ملا صالح مازندرانی در گذشتهٔ ۱۰۸۱. (سپه۲: ۳۵۲).

۳۱۱۸: سپه۲: ۳۵۳.

شرح الشافیة: شرحی‌است بر شافیه ابن حاجب از نظام‌الدین حسن اعرج نیشابوری دانشمند سدهٔ ۷ و ۸ و به‌شرح نظام معروفست (سپه۲: ۳۵۰).

۳۱۲۶: ش۱ دفتر، ۱پ - ۱۰۳پ، سپه۲: ۳۵۲.

۳۱۲۷: باباخان امام‌قلی پسر ولی‌خان استرابادی در مشهد در ۱۶ محرم ۱۱۱۲ آنرا نوشته‌است (سپه۲: ۳۵۱).

۳۱۳۲: سپه۲: ۳۵۱.

۶۸۹۲: نسخ ابن محمدکاظم در ۱۱۲۸، عنوانها شنگرف، متن زیر شنگرف، حواشی دارد بانشانهٔ «رضی، ق» وجزاینها، ابوالقاسم نامی در مدرسهٔ حکیم شیرازی آنرا خریده است.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی، ۱۳۹ گ ۷ × ۱۳ و ۱۵ س ۱۲ × ۱۸.

۶۸۹۴: بخط نستعلیق، متن بنسخ و شنگرف، یوسف‌بن علی‌بن سلیمان بحرانی در شهر کازرون درذح آنرا نوشته وتاریخ سال درنسخه پاك شده واز سدهٔ ۱۲ و ۱۱ست، حواشی از شرح رضی و جزآن است.

متن بشنگرف و برخی ازصفحات جدول‌بندی شده است، نسخه در ۱۲۸۶، ملك عبدالعلی بوده است.

خطفرهادمیرزامورخ ۱۲۸۶ دران دیده می‌شود.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۱۲۵ گ ۲۴ × ۲۳ - ۱۷س ۶ × ۱۳.

۶۸۹۵ : آغاز افتاده .

نستعلیق مسیح بن رضای لاهیجی در شنبه ۱۴ ع/۱ ۱۱۹۴ ، عنوان شنگرف ومتن زیر خط شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۱۵۵ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۶ س ۷ × ۱۵ .

۶۸۹۶ : نسخ محمد اشرف ابن حاجی قاسم اصفهانی در طوس در ۱۰۸۹ ، متن زیرخط شنگرف، حاشیه از شرح جاربردی دارد .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۲۰۴ گ ۱۲ × ۱۹ - ۱۶ س ۶ × ۱۲ .

شرح الشافیه : شرحی است از نجم الائمهٔ رضی استرابادی بر شافیهٔ ابن حاجب (چلبی ۲ : ۴۴ - دانشگاه ۲ : ۴۰۷) در تهران بسال ۱۲۸۰ بچاپ رسیده است .

۶۸۷۷ : نستعلیق محمد جعفر بن محمد نصیر حسینی موسوی که بدستور سید حسین خراسانی در ۱۶ رجب ۱۲۵۰ نوشته است .

حواشی با نشانهٔ «قوله» ، متن بشنگرف .

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۱۸ گ ۱۴/۵ × ۲۵ - ۱۷ س ۷/۵ × ۱۶ .

شرح الشافیة : متن شافیه از ابن حاجب (م ۶۴۶) است و این شرح از نظام ورضی ونقره کار نیست .

آغاز : قال الشیخ الامام ... ابوعمر ... الحمدلله رب العالمین ... اعلم ان التصریف تفعیل من الصرف و یسمی هذا العلم التصریف لکثرة التصرف .

انجام : فانه یکتب بالیاء حملا لها علی الی .

۶۷۶۴ : نسخ الدگز میخ اغلو علی بن حسین در ۱۱۱۸ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۱۷۹ گ ۲۰ × ۱۳ - ۱۷ س ۷ × ۱۴ .

شرح شافیة ابی فراس فی مناقب آل الرسول و مثالب بنی العباس : شافیه قصیدهٔ میمیهٔ ابی فراس حارث بن سعید همدانی (۳۲۰-۳۵۷) است وشرح از ابن امیرالحاج (سدهٔ ۱۲) که در ۱۱۷۴ و ۱۱۸۳ بدان می پرداخته است (دانشگاه ۲ : ۷۱۳) این شرح در تهران در ۱۳۱۵ بچاپ رسیده است.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی انزل ن والقلم وما یسطرون.

انجام: ووقاه اولا و آخرا و ظاهرا و باطنا وصلی الله ... الانجبین.

درتاریخ تألیف آمده:

هذاالکتاب یسرنی تاریخه عندالنبی جزاء شرح الشافیة (۱)

۷۰۷٤: نسخ علی بن حسین بن عبدالله بن کاظم ازری حلی در چهارشنبه ۱۳ شعبان ۱۲٦۷، متن و عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زرد ضربی مقوایی، ۲۱۸ گ ۱٦ × ۲۲ - ۱۹ س ۱۰ × ۱۵.

۳۳٦٤: از آغاز افتاده و برابراست باص ٤ س ٤ از پائین نسخهٔ چاپی و در پایان نیز از چاپی دوسطری کمتر دارد.

نسخ مسیح بن محمد باقر کمره‌یی در چهار شنبه ٤ صفر ۱۲۸۵، عنوان ونشان و شعر شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی مقوایی.

۱۲٦ گ ۱۷/۵ × ۲۹ - ۲۱ س ۱۰ × ۱۸/۵.

شرح شذورالذهب: شرح و متن هردو از جمال‌الدین ابو محمد هشام انصاری است.

فهرست مطالب ۱٦ بحث کتاب در صفحهٔ عنوان نسخهٔ ما هست، این شرح در کشف‌الظنون یاد شده‌است.

این کتاب شرح معمولی نیست بلکه مولف کتاب اول خود رابسط داده است و متن وشرح جدانیست.

آغاز: بسمله. قال الشیخ ... جمال‌الدین ابو محمد عبدالله بن الشیخ جمال‌الدین یوسف بن احمد بن عبدالله بن هشام الانصاری ... اول ما اقول انی احمدالله العلی الاکرم ... و بعدفهذا کتاب شرحت فیه مختصری المسمی بشذورالذهب فی معرفة کلام العرب

انجام: فلذلک اختصرت اعادته فی هذا الموضوع من المقدمة والحمدلله علی احسانه وقداتیت علی ما اردت ایراده فی شرح هذه المقدمة الی یوم الدین.

۱- در نسخهٔ چاپی این شرح تا ص ۲۸۷ است و پس از آن اعتقادات مجلسی است تا ص ۳۰۵.

۶۸۷۵ : نسخ ملا قربان علی در ۱۰۷۷ ، عنوان و نشان شنگرف ، ـ شیه ها بانشانهٔ «شواهد ، ص» .

کاغذ اصفهانی‌سفید ـ جلد تیماج سرخ‌مقوایی ضربی‌با برگردان، ۱۴۲ گ۱۵ × ۲۰/۵ ـ ۱۷س ۷/۵ × ۱۳ .

شرح شرح مختصر المنتهی : شرحی است از سعدالدین تفتازانی م۷۹۲ بر شرح عضدی م ۷۵۶ بر مختصر ابن حاجب م ۶۴۶ (دانشگاه۳: ۲۲۹۰ ـ سپه۱: ۵۸۰) .

۹۱۹ : سپه۱ : ۵۸۱ .

۶۲۰۵ : آغاز مانند گراور چاپ شدهٔ در فهرست دانشگاه۳ : ۲۲۹۲س ۱۱ ، انجام افتاده است .

نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ سپاهانی‌سفید ـ جلد تیماج‌قهوه‌یی مقوایی ، ۱۴ × ۲۵/۵ ـ ۱۹س ۸ × ۱۵/۵

شرح شمسیة الحساب : شمسیة در حساب از حسن بن محمد نیشابوری معروف بنظام (م ۸۲۸)است در یک‌مقدمهٔ دو فصلی و دو فن در اصول و فروع (کشف‌الظنون) شرح کنندهٔ آن ابواسحاق عبدالله‌بن عبدالله کوبنانی است که بنام معزالسلطنه امیر عبدالکریم نگاشته است .(دانشگاه ۱/۲۴۱۷) .

آغاز : بسمله‌وبه‌اعتمادی . نحمدك اللهم علی ماقسمت علینا من‌ضروب انعام لایحصی ... فیقول ... عبدالله‌بن عبدالله ، ابواسحاق الکوبنانی انی .

انجام : قدرت علی استنباط غوامض‌دقیقة‌متعلقة‌بهذاالکتاب‌و من‌الله‌الاعانة والیه‌المآب تم‌الباب‌الرابع وبه تم‌الکتاب

۵۲۱ : نسخ نزدیک به‌نستعلیق ازسدهٔ ۱۰ ، تاریخ آنرا تراشیده‌اند ، درپشت کتاب تاریخ ۵ شوال ۹۷۰ هست ، حاشیه«منه‌ره، ع ب» دارد .

عنوانها درشت، جدولها وخطها شنگرف ، در برگ ۱۳۰پ زیر عنوان«صورة‌الموازین من‌بهائیة »، صورتهایی‌از ترازوهای آبی دارد .

کاغذ سمرقندی ـ جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی کهنهٔ وصله شده ، ۱۳۰ گ۱۳ × ۳۲ ـ ۱۷س۸ × ۱۷ .

شرح صحیفهٔ سجادیه: شرحی‌است‌بفارسی‌وجز ریاض‌العابدین است

آغاز : صلاة بر پیغمبر علیه‌السلام بعداز تحمید . الحمدلله الذی من علینا بمحمد نبیه و سپاس مر خدایرا که منت نهاد برما بارسال آن‌سرور که نبی‌الهی‌است.

انجام : دعا در طلب دفع هموم یا فارج اللهم و کاشف‌النعم ای رافع و مزیل غم یا رحمان‌الدنیا والاخرة و رحیمهما . زیادتی لفظ دلالت میکند بر زیادی معنی .

۵۶۷۹ : نسخ بی‌نام در سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف .

کاغذ اصفهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی، ۱۲۶ گ ۱۲×۱۹/۵ - ۱۹س ۷/۵×۱۳ .

۵۶۸۹ -

آغاز : وکان من‌دعائه‌ع فی الاعتراف بالذنب و طلب‌التوبة الی‌الله تعالی اللهم‌انی بحجبنی عن مسئلتک‌خلال ثلاث خدا بدرستیکه شأن من‌اینست که مانع میشوند مرا از سؤال بدرگاه تو سه صفت بد که‌دارم .

انجام : و برآل او که پاکند بمقتضی آیهٔ تطهیر .

نسخ اسماعیل درآدینه ۲۸ صفر ۱۰۷۰، درپایان ٤ صفحه وصیت علی(ع) به‌حسین است، در متن و هامش عنوان شنگرف.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج‌سبزمقوا ، ۱۳۰ گ ۱۷×۲۶ - ۱٤س ۹×۱٤ .

شرح الصحیفة السجادیة : از میرداماد(م ۱۰٤۱)است.

آغاز : بسمله . و الاستیفاء من‌الله العزیز ، الحمدلله الذی جعل لوح‌الامر و الخلق صحیفة لکتبه .

۵۶۹۱ : تا نیمهٔ دعاء ۵۳ دارد ، نام مؤلف در دیباچه هست .

نستعلیق بی‌نام از سدهٔ ۱۲، دعاء زیرخط شنگرف، عنوانها شنگرف.

کاغذ اصفهانی سفید - جلد مقوا ، ۷۲ گ ۹/۵×۱۸ - ۲۱س ۵/۵×۱٤ .

شرح الصحیفة السجادیة : این‌شرح شناخته نشد ازکیست.

آغاز: الحمدلله‌الاول بلااول کان قبله الباء للملا بسة والظرف مستقر اماصفة بعد صفة‌الله .

انجام درشرح «یانافذالعقدة یا وافی‌العقول»: ماسمرسمیر و سالاح نجم فی‌السماء .

۵۶۹۰ : نسخ با حواشی «منه» و «منه‌سلمه‌الله» بخط نستعلیق سدهٔ ۱۲ .

جلد مقوا عطف میشن ، ۱۸۳ گ ۱۲/۵ × ۲۰ - ۱۵ س ۷/۵ × ۱۳.

شرح الصحیفة السجادیة : این شرح چون از نسخهٔ ما آغازش افتاده شناخته نشده و جز نسخهٔ شمارهٔ ۵۶۹۰ است .

آغاز : احادیث علی غیرالقیاس قال الفراءنری ان واحد الاحادیث احدوثة .. ومفعول حدثنا عمیدالدین ابن اخت العلامة الحلی .

آغاز در دعاء ٤٥ : وختم الدعاء فی بعض النسخ بلفظة آمین یارب العالمین .

۵۶۹۲ : نسخ بی‌نام درسه‌شنبه شوال ۱۰۹٤ ، عنوانها شنگرف، مقابله‌شده با نسخهٔ مؤلف در ۱ رجب ۱۱۱۷ توسط علی‌نقی .

کاغذ اصفهالی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۲۸۵ گ ۱۹ × ۳۰ - ۲۲ س ۱۰ × ۱۹ .

شرح صرف‌میر : متن صرف فارسی نگارش میرسید شریف گرگانی (م ۸۱۶) است و شرح از محمد حسین بن شمس‌الدین محمد نسابهٔ حسینی حسنی که برای پسرش ابوتراب شمس الدین محمد نگاشته است .

آغاز : بسمله . بسم‌الله صرفت البنان بحمدالله شرفت البیان و بعد .. محمد حسین بن شمس‌الدین محمدالنسابة الحسنی الحسینی جهت فرزند اعز ابوتراب شمس الدین محمد چیزی چند از اعتراضات ... بر تصریف امیر قلمی مینماید .

انجام : بک بکما بکن بی‌بنا . تم الشرح .

۶۹۲۹ : ش ۱ دفتر، ۳ ر - ۹۹ ر، نستعلیق ۲٤ ع ۱۲٤۷/۲ گویا خط مولف، عنوان شنگرف، پس از آن طب کیمویی است و در پایان مجموعه پراکنده‌ها است از مجمر و مشتاق علی‌شاه بانثری ناشناخته در ۹۹-۱۱۷ .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۱۱۶ گ ۱۶ × ۲۲ - ۱۵ س ۸ × ۱۳ .

شرح الطنطرانیة : شرحی است بر قصیدهٔ طنطرانی از محمد بن سعد بن یوسف آلابی .

آغاز : بسمله . الحمدلله علی فضله و انعامه و تتابع احسانه و اکرامه .. وبعد فیقول .. محمد بن سعد لما کانت القصیدة المنسوبة الی .. الطنطرانی المراغی .. مشتملة .. یا خلی البال قد بلبلت .

انجام : مبتداء الی مضاف الالطاف .

۳۳۲۵ : ش ۳ دفتر ، ۸۵ پ - ۹٤ پ ، نسخ حسن مزین بن محمد آلابی پسر شارح

نویسندهٔ ش۲ درمدرسهٔ قاضی ساوجبلاغ در ۱۲۵٤ .

شرح طوالع الانوار من مطالع الانظار : شرحی است بر طوالع قاضی بیضاوی م ٦۸۵، جز شرح اصفهانی است که مطالع نامیده است.

آغاز : بسمله . قال المصنف روح الله روحه الحمد لمن وجب وجوده و بقائه . عدل عن التصریح بالاسم الی الموصولة الدال علی التفخیم .

انجام : و سمیته طوالع الانوار من مطالع الانظار تسمیة لمجموع الموصوف والصفة ... و یستنجح بها الاوتار والحمدلله .

۴۵۰۵ : ش۱۰ دفتر ، ۲٤ر - ۲۸پ ، تنها شرح خطبه را دارد، حاشیه «منه ره» دارد، متن زیرخط شنگرف ، همان خط بی تاریخ شماره های دیگر .

شرح عاشر مقالات کتاب الاصول : این شرح از محمد باقربن زین العابدین یزدی است بر دهمین مقالهٔ اصول اقلیدس .

آغاز : بسمله . الحمدلله حق حمده والصلاة علی رسوله و عبده و بعد فیقول . . ابن زین العابدین محمد باقر الیزدی ، هذا ماتیسر لی فی شرح عاشر مقالات کتاب الاصول المنتمی الی اقلیدس الصوری.

انجام : وقس علیه الثلاثة الباقیة (هذا آخر ماوجدته من هذه الحاشیة) .

٦۹۰ : ش۱۳ دفتر ، ۱۰٦پ - ۱۲۲پ ، نویسندهٔ نسخه میگوید که من این حاشیهٔ مقالت دهم را از روی نسخه ای نادرست نوشتم و بقیاس آنرا تصحیح کردم .

شرح عروض الاندلسی : شرحی است بر رسالهٔ علل الاعاریز ابوالجیش ابو عبدالله اندلسی (ش۱۱/۳۱۳ صدر، سپه۲ : ٤٤۸) که بدستور سلیمان بیک پسر امیر طاسخون بیک ساخته شده است .

آغاز : اللهم ماینبغی بفضلک الحمدلله علی ان اقصر سلامة الطبع علی نوع الانسان و اضمر طی صدورهم ضروب الاوزان .

قال : ... ابو عبدالله محمد المعروف بابی الجیش الانصاری الاندلسی احمدالله و اتوکل . . فقد قصدت فی هذا المختصر ان اذکر علل الاعاریض الاربع والثلاثین والضروب الثلاث والستین .

انجام : وعکس هو عین فاعلن الاول. هذا آخر ما اردنا فی بیان المشکلات من المختصر فی علم العروض الموسوم بالاندلسی .

۷۲۱۱ : نسخ محمد حسین بن محمدباقرحسینی جهانشاهی در۱۲۶۷ ، عنوان وشکل شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - بی‌جلد، ۲۷ گ۱۵ × ۲۱ - ۱۷س۵/ × ۱۴ .

شرح‌العشرینیة : از قاضی‌بن کاشف‌الدین محمد که در دیباچه‌از خود نام می‌برد ومینویسد که میر داماد «عشرینیهٔ »خودرا نزد من فرستاده و من اعضال نخستین آنرا حل کردم. اعضال نخستین عشرینیه شکل ۱۵ مقالهٔ سوم اصول اقلیدس است و در بارهٔ کوچکتر بودن زاویهٔ حادثه ازخط مماس و دائره است از هر زاویهٔ حادهٔ مستقیمة‌الخطین.

این اعضال‌را او در یک مقدمه و دو جمله حل کرده است .

جملهٔ یکم‌آن‌دو مطلب دارد ، درجملهٔ دوم ازنه‌تقریر درهمین موضوع (شبههٔ طفره در همین موضوع)بحث شده است .

آغاز : بسمله . الا لا آلاء الا آلاء الاله الحکیم یا من‌احتجب بنوره فی‌العزالشامخ والملک‌الباذخ و تاه فی قطع مراتع روایع نعمه‌المنهمکون فی عرفان بدایع حکمه.

۸۲۰۴ : ش۱دفتر، ۲پ - ۳۴پ ، بخط نستعلیق گویا از خود شارح درسدهٔ۱۱ ، خط خوردگی هم دارد ، عنوانها شنگرف ، انجام افتاده و چنین‌است: « ثم وصوله الی‌المکان الثانی ثم‌الی » .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج زرد یک‌لا ، ۴۰ گ ۱۲/۵ × ۱۸ - ۱۵س ۶/۵ × ۱۲ .

شرح عقاید : گزارشی‌است بفارسی برعقاید نسفی که از روی شرح تفتازانی ساخته شده و آمیختهٔ با متن‌است .

آغاز : حمدبی‌حد ذاتی‌راکه شرح عقاید صحیحیهٔ پاکان حضرتش‌را برصحایف‌روزگار آیت « افمن شرح‌الله صدره ... نوربن‌ربه» تحریر میکند .

۸۱۷۳: ش۹دفتر، ۹۲پ - ۱۱۲ر ، بخط نستعلیق باعنوان شنگرف، مانندشماره‌های دیگر ، انجام افتاده در مسئلهٔ خلق قرآن : « هذا ذکر مبارک انزلنا » پس از این پاره ایست از یک کتاب فارسی و باب ۱۹ (تخلقوا باخلاق‌الله) در آن دیده‌می‌شودو « مسئله مسئله» است .

۲۷س ۹/۵ × ۱۶

شرح العقاید : شرحی است از سعد تفتازانی بر عقاید نسفی و بچاپ رسیده و بانگلیسی هم در آمده است (فهرست دانشگاه ۳ : ۵۹۳ - ص ۷۵ بازپسین سخن بخش دوم جلد سوم) .

آغاز : الحمدلله المتوحد بجلال ذاته وکمال صفاته ... وبعد فان مبنی علم الشرایع

انجام : فلا دلالة علی افضلیة الملائکة .

۱۰۹۸ : ش ۱ دفتر ، ۳پ - ۵۶ر ، نستعلیق محمد جعفربن ملاعلی شهشهانی در ۲۰ ج ۱/ ۱۰۷۶ ، عنوان شنگرف، حواشی با نشانهٔ «صالح ، محیی الدین ، قرمی ، س ، ملاجلال ، بحرآبادی ، ملاحامد ، ب ره ، بردعی ، خیالی» .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سبز ضربی زرکوب مقوایی ، ۶۴ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵ — ۱۷س ۶ × ۱۲ .

۶۵۰۴ : بخط نسخ و متن درشت زیر خط شنگرف ، درسدهٔ یازدهم .

آغاز : لایستنکف من ذالک المسیح (درباب افضلیت انبیاء از ملائکه).

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج سبز، ۷۷ گ ۱۲/۵ × ۱۷/۵ - ۱۷س ۵/۵ × ۱۱

۶۵۰۵ : ش ۱ دفتر، ۳پ - ۸۰ر ، نستعلیق هندی ملا میرزا طاهربن ملامحمدشریف در آدینهٔ سدهٔ سیزدهم، حاشیه دارد ، عنوانها شنگرف ، صفحه ها در دو جدول شنگرف

کاغذ هندی - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی ، ۱۴۴ گ ۱۲ × ۱۸/۵ - ۱۷س ۵/۵ × ۱۳/۵ .

۶۵۶۱: ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۸۰ر، نستعلیق ۲۷ رمضان ۱۲۲۲ ، متن زیرخط شنگرف، برخی از بخشهای آخر مجموعه از سدهٔ یازدهم است .

کاغذ سپاهانی و فرنگی - جلد تیماج سبز روغنی مقوایی سوخت فرسوده ، ۲۴۸ گ ۱۴ × ۲۳ - ۱۷س ۶ × ۱۴/۵ .

شرح العوامل المائة : العوامل المائة از جرجانی است (برابر متن شمارهٔ ۶۹۴۷) واین شرح آمیخته شناخته نشده است.

آغاز : الحمدلله مرفوع بانه مبتدء اصله احمدحمداً .

انجام : وهذه مأة عامل فلا یستغنی الصغیر والکبیر ... عن معرفتها واستعمالها .

۶۹۵۲: ش ۱ دفتر، ۳پ - ۳۹ر ، ۱۰۹۵، نسخ ۱۴ رجب ۱۰۹۵ ، متن زیرخط مشکی، حاشیه دارد .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۷۴ گ ۱۵ × ۲۰ - ۸س ۷ × ۱۴.

شرح العوامل المائة: متن از عبدالقاهر جرجانی است ، شرح همانستکه در جامع المقدمات بچاپ رسیده‌است.

آغاز: بسمله حمدله... اما بعد فان العوامل فی النحو علی ما الفه ... عبدالقاهربن عبدالرحمن الجرجانی مائة عامل وهی تنقسم قسمین لفظیه و معنویة .

انجام : والعامل فی الفعل المضارع . تمت العوامل الصغیر.

۶۹۴۷: نسخ بی‌نشان سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف، حواشی دارد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ، ۱۵ × ۲۰ — ۱۴س ۶/۵ × ۱۴/۵

۶۹۶۸ : ش ۲ دفتر، ۳۳پ - ۴۶پ ، این نسخه بانسخهٔ شمارهٔ ۶۹۴۷ یکی است ولی از پایان افتاده ، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ .

۱۲س ۷ × ۱۴ .

شرح العوامل المائة : شرحی است آمیخته با متن العوامل المائة عبدالقاهر گرگانی.

آغاز: بسمله . ثم الصلاة علی المتفرد باحکام الرسالة .. فیقول الحقیر الفقیر لما رأیت توفر رغبات المتعلمین علی تعلم کتاب العوامل ... وجهت رکابی ان اکتب شرحاله.

انجام : منزلة الجرمن الموصوف فالعامل یشتمل علیها فیکون عاملا فیهما (تم).

۳۰۳۰ : ش ۲ دفتر ، ۸پ - ۴۱پ ، نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف.

شرح العوامل المائة : درآغاز نسخه از عبدالقاهر جرجانی مؤلف العوامل المائة یادشده‌است ولی متن نسخه با آنچه که چاپ شده وبا نسخهٔ شمارهٔ ۳۱۱۲/۱ نیز یکسان نیست و از حرفهای جار آغاز گشته‌است.

۳۱۱۳ : ش ۳ دفتر ، ۶۳پ - ۸۴پ .

شرح العوامل المائة : شرحی است بر العوامل المائة جرجانی اوزعبدالغافربن امیرالحاج است.

آغاز: الحمدلله الذی جعل النحو مفتاحاً لکتابه ومعیاراً یتمیز به قشرالکلام من لبابه.. و بعد فیقول ... عبدالغافربن امیرالحاج اصلح حالهما.

انجام : قال الحاج حتی الشاة هذا آخر ما اردناه فی هذاالکلام . .ولله الحمدلله و المنة علی الاتمام.. الهم اغفرلی ذنوبی...العظام الکرام.

کاغذ اصفهانی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۴۸ گ ۱۲×۲۲ - ۱۴س ۸×۱۴ .

شرح العوامل المائة : العوامل از ملامحسن است و شارح شناخته نشده و همین اندازه پیداست که درروزگار ملامحسن نگاشته شده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله کما هوأهله . . و بعد اقول لما کان العوامل المنسوب الی ... ملامحسن حفظه الله تعالی محتوية علی المسائل الکثيرة .. ولم يکن له شرح ارید .. ان اشرحه .

انجام : فليطلب فی غير هذاالکتاب .

۶۹۵۴ : ش۱ دفتر ، ۱پ - ۷۲ر ، نستعلیق عبدالمجیدبن علی هربنی رودباری در ۱۳۳۸ ق .

کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ، ۱۴×۲۱ - ۱۷س ۱۰×۱۵

۷۵۲۳ : ش ۵ دفتر ، ۱۲۹پ - ۱۵۸پ ، انجام افتاده است ، بهمان خط شمارهٔ پیشین آن .

شرح قصیدهٔ عیاذیه : شرحی است بر قصیدهٔ سینیهٔ عیاذیه از رهگذر معانی و بیان وباتمثل بشعر فارسی .

آغازقصیده :

اعوذ برب الناس من لوم آبس ومن عذر ختار ومن نم‌مانس

آغاز شرح : ربناآتنامن لدنک رحمة وهیی‌ءلنا . . سطریست چند سودمند بمنزلت ترجمانی قصیدهٔ وعظیهٔ سینیه‌را که ازبحر طویل و قافیهٔ متدارک است مشهور به‌عیاذیه غیرعنادیه در اندرز .

انجام :

بودیم چو لفظ جمع پیوسته بهم گشتیم زهم گسسته چون‌حرف‌وداع

(شعر اخیر ازشیخ بهائی‌است) .

۷۵۳۳ : ش ۴ دفتر ، ۱۸۸ر - ۲۰۳ر ، بهمان خط محمد علی کرمانشاهی ، نویسندهٔ شماره‌های دیگر .

شرح غررالحکم ودررالکلم: شرحی است بفارسی برغررالحکم ودررالکلم آمدی بفارسی از آقا جمال خوانساری که برای شاه سلطان حسین ساخته است (سپه ۲ : ۳۶)

آغاز : بسمله . غررو درالفاظ ودررمعانی سلسله آرای شاهدزیبای حمد و سپاس ایزد سخن آفرینی است .

انجام : بلکه دلیل عجز و ناتوانی این کس است .

۳۳۰۷ : متن نسخ و زیر خط سرخ و شرح نستعلیق از سدهٔ ۱۲، حاشیهٔ «منه سامه الله» دارد ، سید محمد حسین بن نورالدین جزایری شوشتری درگ ۳ درج ۱/۱۱۴۸ می نویسد که نسخه در لکنهو بدستم آمده است ، مالک دیگر نصرالله در ۱۲۷۳ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۳۴۱ گ ۱۹×۲۷ - ۲۲س ۱۱×۱۹

این یکی که مجلد اول است شرح ابتداء کتاب تا آخر حرف الف بقرینهٔ اینکه در حاشیهٔ پاره‌ای از صفحات آن حاشیه هائی از مؤلف بخط کاتب نسخه نوشته شده و در آنها عبارت « منه سلمه الله تعالی » یا « منه مدظله العالی » آمده مسلماً در زمان حیات مؤلف یعنی پیش از ۱۱۲۵ نوشته شده ، عبارات غررالحکم" (اصل کتاب) بخط نسخ و شرح آن نستعلیق است ، محمد حسین بن نورالدین موسوی حسینی جزایری درلکنو ازشهر های هند در ۱۱۴۸ شرحی مبنی بر اینکه این نسخه قسمتی از ترجمهٔ غررالحکم آمدی و تألیف آقاجمال است پشت برگی که پیش از برگ اول کتاب است مرقوم داشته، نیز بورقی که درآخر نسخه است شرحی مبنی بر تشرف بزیارت این کتاب بدون امضاء در ۱۲۸۹ نوشته شده و شبیه بخط مرحوم حاج فرهاد میرزا معتمدالدوله است، در پشت نسخه یادداشتی است مورخ ۱۲۷۳ بخط شکسته نستعلیق و بامضاء نصرالله نوشته شد است .

شرح غررالفرائد : شرحی ازحاج ملاهادی سبزواری برارجوزهٔ فلسفی خودش که در ۱۲۶۱ بانجام رسانده است (طوس ۴ : ۱۹۲) .

۶۹۵۳ : نسخ ۱۳۰۰ ، متن شنگرف .

۷۵۴۸ : ش٤دفتر ، ۱۲۸پ - ۱۵٤ر، نسخ اسماعیل در ۱۲٤۰ ، تنها بخش فلسفه وکامل است

۱۷×۹×۱٤.

شرح فصوص الحکم :شرحی است از عبدالرحمن جامی (۸۱۷-۸۹۸) برفصوص محیی الدین

آغاز : الحمدلله الذی زین خواتم قلوب الاولی .

انجام : ورضی سبحانه و تعالی. .و نفح علینا من نفحاته آمین .

٦۵۱۴ : ش۲دفتر، ۲۹پ - ۲٦۸ر، در حاشیهٔ صفحه ها ، نستعلیق محمد علی کرمانشاهی در ۱۲۹۸ در دنبالهٔ فصوص جامی از روی نسخهٔ مورخ ۱۲۳۵ .

شرح فصوص الحکم : شرحی است از داود قیصری بر فصوص محیی الدین اندلسی، آغاز و انجام برابر چاپ دو ستونی تهران در۱۲۹۹ .

٦۵۱۳ : نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف ، متن زیرخط شنگرف.

کاغذ هندی ، ۲۱۸ گ۲۰×۳۰ - ۲۵س ۱۰/۵×۱۸/۵ .

٦۵۱۴ : ش۱دفتر، ۵پ - ۲٦۸ر ،نستعلیق شاگرد محمدرضای قشمه ای(که میگوید نزد وی درس خواندم و در چهارشنبه ۱۱ شعبان۱۲۹۹ این درس پایان یافت و در۱۲۹۸ در مدرسهٔ سپهسالار آغازشده بود) .

حاشیه های آقارضا قمشه ای دارد، که در ذریعه یاد شده است ، برگهای۱-۳ پراکنده هااست ودر ٤پ«وحدت وجود وموجود است» از محمدرضاقمشه ای .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زرد مقوایی ، ۲۷۲ گ ۱٦/۵ × ۲۲ — ۲۲س ۱۵/۵×۹ .

٦۵۱۴ : دیباچه افتاده ، نسخ نورالله المتطبب بن که که امیدعفی الله عنهما(چنین است نسخه) دره شنبه ٤ج۱/۹۰۵ ، عنوان شنگرف ، متن زیرخط شنگرف.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی فرسوده ،۲٦۲ گ ۱۲×۲۱ ۲٦س ۸/۵×۱٦/۵ .

شرح فصوص الحکم : شرحی است ازخواجه محمد پارسای بخارایی (۷۵٦-۸۲۲) (فهرست دانشگاه ۳: ٤٦۷).

آغاز: بسمله . حمد بی غایت آن فاطر حکیم را که آثار انوار صبح وجود را در قعرچاه ظلمت آباد عدم برآورد .

انجام: و عمل کنندهٔ این معانی را به حلیهٔ ایمان و عرفان مزین گرداناد بمنه و کرمه انه قریب مجیب و الحمدلله،

۶۵۱۲ : نسخ بی‌نشان سدهٔ ۱۱، عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ اصفهانی - جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌یی ضربی ، ۲۷/۵ × ۱۴/۵ ، ۱۹ × ۸/۵ .

شرح فصوص الحکمة : شرحی است از ملا محمدتقی استرابادی بر فصوص فارابی.

در شرح آمده :

« چنان گمان برده‌اند » .

در حاشیه آمده :

مراد علامهٔ خفری است درحاشیه الهی‌شرح تجرید (طوس ۴:۱۸۸ - دانشگاه ۳: ۱۰۰ و ۲۸۱).

۲۹۱۲: ش ۸۲ دفتر، ۲۶۲ پ - ۲۶۴ پ ، افتادگی دارد .

آغاز: فص . لحظت الاحدیة نفسها فلحظات القدرة . . . ارادهٔ تفصیل کرد بکیفیت ملاحظه ذات احدیت را.

انجام : در باب حرکت و زمان است .

شرح الفصول: فصول از ابقراطیس است که بعربی درآوردند و شرح از ابن ابی‌صادق نیشابوری است (فهرست دانشگاه ۳: ۷۷۲).

۸۳۴۰ : نسخ ۸ شوال ۶۳۵ یا ۷۳۵ (کلمه مات سوراخ شده و درست پیدا نیست).

متن سرخ و شرح مشکی درشت، شمارهٔ فصل و مقاله در کنار صفحه‌ها دیده می‌شود ، مالک ارسطوبن حبیب‌الله طبیب گیلانی لاهیجی.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی که برنگ سبز آراسته شده است.

۹۷ گ ۱۳ × ۲۲ - ۲۵ س ۷/۵ × ۱۵/۵ .

شرح الفقه الاکبر : متن الفقه الاکبر از ابو حنیفه نعمان بن ثابت درگذشتهٔ ۱۵۰ است و این

شرح از مولی احمدبن محمد مغنیساوی که در ۹۳۹ بانجام رسانده است (چلبی۲ : ۲۰۲).

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی هدانا الی طریق اهل السنة والجماعة.

انجام: قال فما یجعلنا الا البلاغ ای الحکم ... صراط مستقیم.

۶۵۶۲: ش۲ دفتر، ۴۷ پ - ۷۰، نستعلیق بی‌نشان سدهٔ ۱۲، حواشی دارد.

شرح الفوائد الصمدیة: از محمدبن عبدالغنی مشهور به عبدالعظیم حسینی است. (سپه۲ : ۳۵۵).

۳۱۴۸ : سپه۲ : ۳۵۶.

شرح الفوائد: متن از شیخ احمد احسایی است در دوازده فائده و شرح نیز از همو و عنوانها «قلت - اقول» است. او فائده‌های ۱۳ تا ۱۹ هم بر آنها افزوده و سیزدهمی را نیز شرح نوشته است.

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعد فیقول ... احمدبن ... آن جناب ... الملا مشهدبن المقدس حسین علی الشبستری التمس منی اثبات بعض الکلمات فی بیان معنی ما ذکرته و اشرت الیه فی الرسالة التی سمیتها بالفوائد و هی مشتمله علی اثنی عشر فائدة.

انجام: انتهی شرح هذه الفوائد اللیلة التاسع من شهر شوال سنة ۱۲۳۳ .. بقلم المؤلف لها العبد المسکین احمدبن زین الدین بن ابراهیم بن صقربن داغر الاحسائی المطرفی غفرالله و لوالدیه اجمعین.

آغاز ذیل «فائدهٔ ۱۳ تا ۱۹ باشرح فائدهٔ ۱۳»:

بسمله. قال احمدبن زین الدین ثم بدی لی ان ازید الفوائد فرزدت سبع فوائد و شرحت الاولی و هی هذه: قلت : الفائدة الثالثة عشر فی الاشارة.

انجام: حتی انحصر استمداده من جهتها متنعم ابدا.

۱۲۲۲ : نستعلیق۱۷ ج۲/ ۱۲۳۹، عنوان شنگرف، متن زیرخط سرخ.
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا، ۱۵۸ گ ۱۵ × ۲۰/۵، ۲۱ س ۷/۵ × ۱۵.

۱۲۲۳: ش۷ دفتر، ص۳۹-۲۹۲، بخط نسخ محمدعلی بن اسماعیل بن گیلانی لاهیجانی در ۹ ع ۱/ ۱۲۳۹، متن زیرخط سرخ، عنوان و نشان شنگرف، صفحه شمار دارد.

۱۲۲۴ : ش۲ دفتر، ص۳۳ - ۳۲۳ ، بهمان خط ش۱ .

۱۲۲۵ : ش۱ دفتر، ص۱ - ۲۷۱ ، مانند چهار نسخهٔ پیش شرح فوائداست ، بخط نستعلیق ۱۸ صفر ۱۲۶۶ با عنوانهای شنگرف وش۲ (۲۷۲ - ۲۹۵) ذیل آن (فائدهٔ۱۳ تا۱۹ بی‌شرح فائدهٔ۱۳) بهمان خط مورخ شنبهٔ ع ۱۲۶۶/۱ و برگهای دیگر تاص۳۱۰ سفید است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد ضربی مقوایی ، ۱۵۵ گ ۱۵ × ۲۱ - ۱۹ س۸/۵ × ۱۵/۵ .

۱۲۲۶ : ش۱ ص۱ - ۳۹۳ ، شرح فوائدو ش۲ (۳۹۹-۴۴۱) همان ذیل است باشرح فائدهٔ۱۳ ، نسخ سدهٔ۱۳ و مقابله شده است،صفحهٔ یکم حاشیه سازی شده بازرو گل وبوته، سرلوح زرین و لاجورد و شنگرف دارد ، عنوانها شنگرف است .

کاغذ فرنگی - جلد روغنی و تیماج‌سرخ و با گل و بوته درون‌روغنی و با گل نرگس و وصالی شده است .

۲۱۹ گ ۱۴ × ۲۱ - ۱۸ س۱۷/۵ × ۱۶ .

۱۲۲۷: ش۱ ص۱ - ۲۶۵، شرح فوائداست بخط نسخ محمدعلی بن محمدحسن گونابادی در ع۲/ گویاسال ۱۲۴۷ .

ش۲، ص۳۶۶ - ۲۸۵ ، فائده‌های۱۳ تا۱۹ است بی‌شرح بهمان خط ومورخ دوشنبه ج۲/۱۲۴۷ درمشهد .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۴۳ گ ۱۴ × ۲۵ - ۲۶س ۸ × ۱۷ .

شرح القانون : قانون ابن سینا چندین‌شرح دارد که در کشف‌الظنون وقنواتی ومهدوی‌یاد شده است ، این شرح ازقرشی ابن علاءالدوله ابوالحسن‌علی‌بن‌ابی‌الحزم دمشقی نخشبی در گذشتهٔ ۶۸۷ است(فهرست دانشگاه۳ : ۷۸۱) .

۸۴۷ : آغاز نسخه : قال الشیخ الامام علی‌بن ابی‌الحزم القرشی . . . و بعد حمدالله والثناء علیه بماهو اهله ... فانا نشرع الان فی‌شرح‌الکتاب الثانی من کتب القانون .

انجام : البحث‌السابع فی‌العلامات المفرقة بین‌الردی (پس از سه صفحه) اذ اوصلت الی الدماغ خالطت العقل لامحالة . قوله ویکون هذا حرکة(افتاده است) .

بخط نسخ سدهٔ یازده ، عنوانها شنگرف ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۲،وقف سپهسالار در۱۲۹۷ .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۲۲۹ گ ۱۸ × ۲۹ - ۳۵س ۱۱ × ۲۰ .

شرح القانون : این شرح در نسخهٔما از کتاب سوم قانون است از آغاز تا پایان، این کتاب دانسته نشد از کیست .

آغاز : قال الشیخ « بسم الله الرحمن الرحیم الکتاب الثالث فی الامراض الجزئیة . . . والدماغ » فیکون اراد الفصلین الاولین منها تطفلا .

انجام: ولما کانت من تتمة کلامه فی اخذ الکتاب للرابع الحقناه هناك حتی یکون کلامه فی احوال الاظفار کلا فی مقام واحد مناسب له .

بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوانها شنگرف و صفحات در جدولها شنگرف و لاجورد ، از کتابهای احتشام الدوله بوده است، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۸۲ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۵۰۱ گ ۳۳×۴۱ - ۴۵ س ۱۵/۵ × ۳۳ .

شرح قانونچه : شرح از حسین بن محمد بن علی استرابادی است بر قانونچهٔ چغمینی (دانشگاه۳: ۷۹۶) .

۸۱۳ : آغاز افتاده : مترجیاً من الاصحاب والاخوان ان یغیمضوا مواضع الزلل والطغیان ... قال المصنف ره بعد التسمیة الحمدلله یقول . . . الحسین بن محمد بن علی الاسترابادی افتتح کتابه .

انجام افتاده : در مقالهٔ چهارم « صفاء البول والکدورة وقلته و کثرته . . . یحدث من المخالطة الرطوبة بالریح الخارجة» .

بخط نستعلیق سدهٔ سیزدهم یا دوازدهم نوشته شده است ، متن در بالای صفحه جدا شده است ، عنوانها شنگرف ، متن زیر خط سرخ ، ۲۳ برگ سفید است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یک لا ، ۱۲۹ گ ۱۵ × ۲۰/۵ - ۱۴س ۷ × ۱۴

شرح القصیدة الرائیة : شرحی است برقصیدهٔ تائیه و در رثاء است و در آن از «والدی السعید، جدی الجلیل» نقل شده است .

آغاز :

یادهرو یحکك قدا کثرت فجعاتی شغلت ایام دهری بالمصیبات

انجام : رحیما و رحمانا کریمی و مؤئلی

۷۵۵۲ : ش ٤ دفتر، ۵۱پ - ۶۰ر، بخط نسخ وپس از این پراکنده ها است، بخط نستعلیق.

شرح القصیدة الشاطبیة: در این رساله پنج بیت شاطبی در بارهٔ نون و تنوین به فارسی به نظم و نثر شرح شده است، باب چهارم آن سه‌فصل دارد.

آغاز:

الحمد لله الذی جعل القرائة فی الوری

متصاعداً قرائها حتی الثریا من ثری

. . . . . .

التمسوا منی مع الالحاح شرحا مزهرا

ابیات خمس فی بیان النون والتنوین

للشیخ الرعینی الشاطبی فی العالمین اشتهرا

. . . . . .

نزدیک جمله مقریان تنوین ونون ساکنه

درلام ورامد غم شود بی غنه حسن لفظرا

انجام:

ان یذکرونی بالدعالم لم یکن مستبعدا من لطف اصحاب لنا یعذرونی قاصدا

۸۱۹۰ : ش۷ دفتر، ۷۷ر - ۸۰پ، مورخ شعبان ۱۰۹۹.

شرح القصیدة العینیة: شرح قصیدهٔ عینیهٔ ابن سینا است از شمس الدین محمدبن اشرف سمرقندی درگذشتهٔ ۶۸۰ (ش۳۱۷ تنکابنی درمجلس حقوق۳۷۸ - ش۹۰/۶د کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات - مهدوی ص۱۹۶ ش۹۹).

آغاز: الحمدلله حق حمده... و بعد فهذا حاشیة القصیدة المنسوبة الی الشیخ.. هبطت ای نزلت و انما یعقل نزلت لان الخطاب.

انجام: وهذا سرعظیم والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب.

۹۶۸ : ش۹ دفتر، ص۱۵۹ - ۱۶۰.

۲۷۹۹ : ش۸ دفتر، ص۲۹ - ۳۱.

آغاز: شعر، و تمنع، هبطت ای نزلت و انما یعقل نزلت لان الخطاب للنفوس الناطقة

انجام: ولا یتعلق ببدن آخر لتحصیل الکمال لما علم من بطلان القناسخ. والله اعلم

شرح قصیدهٔ فندرسکی : قصیدهٔ میرفندرسکی (م۱۰٤۱) چنین آغاز میگردد :

چرخ با این اختران نغزو خوش و زیباستی

این شرح بفارسی است از محمد صالح بن محمد سعید خلخانی.

آغاز : بسمله .

ای آنکه بجز تونیست در هردوجهان برتر زخیالی و مبرا ز گمان

...اناجیبک یا قدوس یا باریء النفوس ... یقول الفقیر محمد صالح خلخالی هذه فقرات منی علی قصیدة ... المیرابوالقاسم.

انجام : بعضی نفس را خون میدانند . آتش، آب ، هوا.

٦٥٢٢ : ش٤دفتر ، ۱۵۹ر - ۱٦۷ر.

٧٥٣٥ : ش۳دفتر ، ۱۲۰پ - ۱٤۹ر ، نستعلیق محمدعلی کرمانشاهی در۱۳۰٤.

آغاز : بسمله. اما بعد فیقول .. محمد صالح بن محمد سعید خلخالی هذه فقرات منی علی القصیدة ... من ..ابی القاسم الفندرسکی .

انجام : باین معانی میتوان یافت.

شرح قصیدة الکمیت : شرحی است برقصیدهٔ بائیه کمیت بن زید اسدی هاشمی(٦۰-۱۲٦) اوراست هاشمیات درستایش هاشمیان (زرکلی۲: ۸۱٦) .

آغاز :

طربت و ما شوقاً الی البیض اطرب و لالعبا منی و ذوالشیب یلعب

الطرب استخفاف القلب فی حزن او لهو.

انجام : مبالات من النشاط :

اذا ما قضیت من اهل یثرب حاجة فمکة من اوطانها والمخصب

٦٨٢٩ : ش۳دفتر ، ۹٤پ - ۹۹ر ، نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، شعرها زیرخط شنگرف.

شرح القصیدة اللامیة : گزارشی است بفارسی بر قصیدهٔ لامیه در تجوید فاتحه بعربی که «استادالقراء صاحب العقدالفرید» (محمدبن محمد شریف سمرقندی) سروده است ، شارح حسن بن شجاع بن حسن حافظ تونی است که ۳٦۵ مسئله ازآن بیرون آورده وجدول بندی کرده است(طوس۲: ۲۳۰) .

آغاز : بسمله. هذه القصیدة اللامیة فی تجویدالفاتحة للشیخ الامام .

بحمدالله المستعان توسلا وبالصلوات الزکیات توصلا

... (پس از اتمام قصیده) :

بسمله. الحمدلله الذی هدانا للایمان... اما بعد چون بعضی از تالیان قرآن که قصیدهٔ لامیه در تجوید فاتحه تصنیف استادالقراء صاحب عقدالفرید مطالعه‌می‌نمودند.

ازین فقیر حسن بن شجاع بن الحسن الحافظ التونی .. استدعانمودند که نظرکند تا از از آن قصیده چند مسئله بیرون می‌آید .. سیصدو شصت و پنج مسئله.

۸۱۹۰ : ش ۱ دفتر، ۱ ر- ٤ پ ، همهٔ شماره‌ها بیک خط از غلام رضا ناسی است در ۱۰۹۹ ق.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۳۲۲ گ ۱٤ × ۲۱ - ۲۱س ۲۱ × ۲۹ .

شرح قصیدة لامیة العرب : شرحی‌است برقصیدهٔ لامیهٔ شنفری ، ثعلب و زمخشری‌ومؤید بن عبداللطیف نخجوانی بر آن شرح نوشته‌اند (چلبی۲: ۳٤۹ - طوس۳: ۱۷۹ ش٦۷) .

این شرح دانسته‌نشد از کیست .

آغاز: اقیمو بنی‌اسی .. لامیل ویروی لبنی ای خذوا فی امرکم و انتبهوامن رقد تکم .

انجام : والمعقل الحصین و انما سمی معقلا لانه یعقل ویحله ربقته فیه.

۳۲۹٦ : ش۳دفتر ، ۳٦ر- ٤٤پ ، نسخ ۱۲٦۱.

شرح القصیدة اللامیة الکلامیة : قصیده از شمس‌الدین ابوالحسن علی‌بن محمدبن‌سلیمان شهیداوثنی‌است‌وشرح ازاحمدبن علی‌بن محمد خشنی.

آغاز : بسمله. الحمدلله الازلی الواحدالاحد الموصوف ذاته بالقدم.. اما بعدفیقول.. احمدبن علی‌بن محمد الخشنی .. لما کانت القصیدة اللامیة التی جمعها .. شمس‌الدین

یقول العبد فی‌بدء الامالی لتوحید بنظم للئالی

انجام :

و ان الدهر ادعوه و نسعی لمن بالخیر یوبا قد دعالی

.. قوله کونوا عن هذاالعبداراده المصنف نفسه. الابتهال التضرع المآل المرجع.

۳۳۲۹: ش٤دفتر ، ۹۸پ - ۱۳۱ر ، نسخ حسن مزین‌بن محمد آلائی‌نویسندهٔ ش۳

در روستای تخته، حاشیه‌ها با نشانهٔ «یوسف» و جزآن، شعرها بنسخ درشت‌تر زیرخط سرخ، پس ازاین تا ۱۱۳ پ قصیدهٔ غزالی‌است و مناجات و قصیدهٔ شافعی و مناجات ابوالمعالی مصری .

شرح قطر الندی وبل الصدی : شرحی‌است از ابی عبدالله محمدبن یوسف‌بن هشام نحوی (م ۷۶۲) برسالهٔ خوداو (چلبی ۲: ۲۳۸) .

متن این کتاب بوسیلهٔ گوکوئیه A. Gocuyer بفرانسه ترجمه ودرلیدن بسال ۱۸۸۷ در ۶۰۸ ص چاپ شده است.

۶۸۸۵ : نستعلیق عباس‌قلی‌بن امام‌قلی بیک کجوری تهرانی در ۱۹ ج ۱/۱۲۳۱ .

کاغذ فرنگی کبود — جلد مقوا کناره تیماج مشکی ، ۱۰۴ گ ۱۴ × ۲۲-۱۴س ۸/۵ × ۱۴ .

۶۸۸۷ : نستعلیق علی‌اکبربن‌علی‌محمد بارفروشی درسه شنبهٔ ۲۱ شعبان ۱۳۳۴ برای محمد حسین بن میر اسدالله خواجه نوری ، متن زیر خط سرخ.

کاغذ فرنگی کبود — جلد تیماج حنایی یک‌لا ، ۱۲۶ گ ۱۱ × ۱۷ — ۱۴س ۶/۵ × ۱۳ .

۶۸۸۸ : نسخ غلام‌رضا، ازسدهٔ ۱۳ ، برخی از حواشی تاریخ ۱۲۳۵ دارد.

کاغذ فرنگی آهار مهره — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۳۱ گ ۱۴/۵ × ۲۰ — ۱۶س ۷/۵ × ۱۵/۵ .

۶۹۰۹ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، برخی از قسمتها تازه‌تر، انجام در فعل تعجب افتاده .

کاغذ فرنگی — جلد مقوا عطف میشن، ۱۳۴ گ ۱۴ × ۱۸ — ۱۷س ۹ × ۱۴ .

۷۶۱۳: ش ۳ دفتر، ۲۵ پ - ۱۰۷ پ، نستعلیق ۱۲۳۷، بامهرمحمدولی باتاریخ ۱۲۲۹، درگ ۱۰۸ رموز نحوی دیده میشود ، پس ازین پراکنده‌های فلسفی ونحوی است تا گ ۱۲۹ و باقی سفید است .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج حنایی یک‌لا، ۱۳۴ گ ۱۵ × ۲۱ — ۱۷س ۸ × ۱۵

شرح الکافی : شرحی بر کافی کلینی از حسام‌الدین ملا محمد صالح بن احمد مازندرانی در گذشتهٔ ۱۰۸۱ است (سپه ۱: ۲۵۸) .

۱۶۹۹ : سپه ۱: ۲۶۰ .

۱۸۷۳ : ش۲ دفتر، ۳۵پ - ۲۲۷ر، سپه۱: ۲۶۰ ، شرح روضهٔ کافی است.

آغاز: بسمله. الحمدلله رب العالمین ... و بعد فیقول .. محمدصالح بن احمدالمازندرانی انی بعد ما فرغت من شرح اصول الکافی واردت الشروع فی الفروع ... سئلنی بعض اکابر الفواضل ان اشرح کتاب الروضة.

انجام: وهم یقولون انه سیوجد فی آخرالزمان . تم کتاب الروضة.

عبدالله بن راشد رازی در پنجشنبه ۱۰ شعبان ۱۱۲٤ نسخه را نوشته است.

۲۲۸ گ ۲۰×۳۰ - ۱۲×۲۱.

۳۹۰۷ : سپه ۱ : ۲۶۰.

۴۲۷۱ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف، افتاده گی و حاشیه .

آغاز: کتاب التوحید بین فیه وجودالصانع ووحدته وصفاته الذاتیة.

انجام افتاده و میرسد تابمیانهٔ «باب الهدایة و انها من الله عزوجل» .

کاغذ اصفهانی نخودی — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۲۲۵ گ ۲۰×۳۲/۵ — ۲۸س ۱۱/۵×۲۲.

۴۲۷۲ : شرح به‌نسخ ومتن به‌نستعلیق در هامش و پای صفحه ومورخ روز دوشنبه ۱ع ۱۱۱۵/۱ نوشتهٔ محمدصادق بن محمدعلی قوشخانه‌ای، عنوانها شنگرف ، از کتاب الحجة است و مکرر بخش نخستین شمارهٔ ۳۹۰۷ .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۲۰۸ گ ۱۹/۵ × ۳۲ — ۲۸س ۱۱ × ۲۲.

۴۲۷۳ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوانها شنگرف، متن زیرخط شنگرف ، یک سرلوح بزر و لاجورد وشنگرف در آغاز دیده‌می‌شود، نسخهٔ شرح روضه‌است و مکرر شمارهٔ ۱۸۷۳ .

کاغذ اصفهانی نخودی — جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۳۰۱ گ ۱۷ × ۲۷ — ۲۶س ۱۱×۲۱ .

۵۳۸۸ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف ، نسخه از میانهٔ باب مولد نبی و باب مولد علی آغاز شده است و تا پایان حجت را دارد وبانسخهٔ شمارهٔ ۳۹۰۷ تطبیق شده و تا ۳۳ برگ آخر کتاب حجت مطابق است.

آغاز: واعلنها و قوله لخلقه متعلق بالاضرار.

کاغذ اصفهانی نخودی — جلد مقوا ، ۵۹ گ ۱۵ × ۲٤ — ۲۵ س ۹/۵ × ۱۸ .

۵۴۹۰ : نسخ سدهٔ سیزدهم عنوان شنگرف، پایان افتاده ، تنها بخش اصول است.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره ، ۱۷۹ گ ۲۰ × ۲۹/۵ — ۲۷ س ۱۱ × ۱۲ .

شرح الکافی : ملاصالح قزوینی .

۷۵۳٤ : ش ۲ دفتر ، بخشهایی پراکنده است .

ش ۱ ترجمان قرآن است که در ص ۳۹٦ یاد شده است .

۸٤۰۳ : شرح کتاب العقل و التوحید است و در روز پنجشنبه ۱ رمضان ۱۰٦٤ بانجام رسیده است، بخط نسخ روزسه‌شنبه ۱۵ ع ۱/۱۱۱۲، عنوان ونشان شنگرف، متن زیر خط سرخ و جدول مشکی وزرد .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج تریاکی حاشیه‌دار مقوایی ، ۳٤۸ گ ۱۷ × ۳۱/۵ — ۳۱ س ۱۰/۵ × ۲٤ .

۸۴۰۴ : ش ۲ دفتر ، ۳ ر - ۲۷۱ ، شرح کتاب العلم والعقل است که در ۱٤ صفر ۱۰٦۳ تألیف شد .

بخط نستعلیق عبدالظهیربن معصوم کره رودی در چهارشنبه ۲۹ شعبان ۱۰۸٤ ، عنوان و نشان شنگرف ، در آغاز اجازهٔ مجلسی یکم است به همان ملا صالح بخط خود مجلسی در ۱ رجب ۱۰٦۲ .

شرح الکافی : شرحی است بر کافی کلینی از صدرای شیرازی (سپه ۱ : ۲۵۷) .

۱٦۹۵ : نام نویسندهٔ نسخه مهدی‌بن عبدالوهاب (نه خود عبدالوهاب که در فهرست آمده (در ۱۱۹۹ ، شمارهٔ نسخه هم در فهرست بغلط چاپ شده‌است (سپه ۱ : ۲۵۸) .

۱٦۹٦ : بخط میرزا ابوالقاسم‌بن محمدعلی در ۱۲٦۹ (سپه ۱ : ۲۵۸) .

۵٤۸٤ : بخط نسخ در اصفهان در ۱۲۹۳ ، عنوانها شنگرف ، متن زیر خط شنگرف، صفحهٔ یکم پاره شده ، از آغاز توحید است و مانند چاپ سنگی ۱۲۸۲ تا پایان حجت .

کاغذ اصفهانی نخودی آهار مهره — جلد مشکی مقوایی ضربی، ۳۳۵ گ ۱۸ × ۲۵ — ۲۳ س ۱۱ × ۱۸ .

۵٤۸۵ : نستعلیق سدهٔ سیزدهم ، عنوانها شنگرف ، متن نسخ زیرخط شنگرف.

از آغاز کتاب است تا حدیث هشتم باب صفة العلم وفضله (باب سوم) .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی، ۱۳٤ گ ۱۷ × ۲۳ — ۲٤ س ۱۰ × ۱۷ .

شرح الکافی والتوحید: از ملا حیدر علی بن محمدحسن شیروانی است و او دو مبحث توحید و حجت کافی کلینی و توحید ابن بابویه صدوق رازی را باهم آمیخته وشرح کرده است. نسخهٔ ما تا بباب «الفاظ وارد در قرآن» میرسد چنانکه نسخهٔ دانشگاه هم کم دارد (دانشگاه ۶: ۲۲۸۲ ش ۱۱۹۹).

آغاز: بسمله. حمدله. وصلواته وسلامه علی خیر خلقه محمد و آله الطاهرین. فیقول .. علی بن المیرزا محمدالشروانی انی لما رأیت کتاب الکافی... وکتاب التوحید ... حاویین من اخبار التوحید والحجة الفراید.

۱۳۲۶: ش ۳ دفتر، ۴۸ پ - ۷۵ پ، نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف.

شرح کافیه: شرحی است بفارسی بر کافیه ابن حاجب (م ۶۴۶) از برهان الدین عبدالله بن شهاب الدین جاسی.

آغاز: بسمله. حمدله... چنین گوید محرر این مقاله ... برهان الدین عبدالله جامی.. چون کتاب کافیه در نحو معتبر و مشهور بود . . . بنا بر آن شرحی فارسی نوشته میشود.

انجام: این جمله خبر مبتدا که المفتوح است. الحمدلله علی الاتمام.

۶۹۱۹: نسخ سدهٔ ۱۰ و ۱۱، چهار برگ پایان و ۴۶ برگ آغاز نونویس سدهٔ ۱۳، متن شنگرف.

کاغذ سپاهانی و فرنگی نخودی - جلد تیماج قهوه یی مقوایی ضربی.

۲۷۸ گ ۱۱ × ۱۵ - ۱۴ س ۷ × ۹.

شرح کافیه: شرحی است بفارسی از ابوالفتح حسینی که برای شاهزاده مهین بانو سلطانم صفوی نگاشته است.

آغاز: بسمله. محامد کافیه و مدایح شافیهٔ وافیه عالمی را سزد که کلمات جامعه اش مظهر ... حضرت شاهزاده مهین بانو سلطانم ادام الله.. داعی ابوالفتح الحسینی.

انجام در تاء تأنیث افتاده: چنانکه در محلش مبین شده و حال آنکه عادت آن است که نون.

۶۹۱۵: نسخ و نستعلیق بی نشان سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف.

کاغذ اصفهانی نخودی - ۱۶۵ گ ۱۲ × ۱۸/۵ - ۱۷ س ۷/۵ × ۱۲.

شرح کافیه: از میرسید شریف گرگانی که به شرح کیپایی نام برداراست (سپه ۲: ۳۶۶ - فهرست دانشگاه ۶: ۲۳۰۲).

۳۱۶۳ : ش ۲ دفتر، ۸۳پ - ۲۵۸پ ، مانند نسخهٔ چاپی وشمارهٔ ۱۱۶۲ دانشگاه‌است (سپه۲: ۳۶۸) نسخه روی‌هم ۲۵۸ برگ‌است.

۶۷۸۶ : نستعلیق بی‌نشان سدهٔ ۱۲ ، متن زیر خط شنگرف ، مهر شیخ العراقین نصرت در نسخه هست ، تصحیح شده است ، مانند نسخهٔ شمارهٔ ۱۲۱۸ دانشگاه‌است نه چاپی، کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی، ۱۴۴ گ ۱۳ × ۲۴ - ۲۰س ۶ × ۱۷/۵ .

۶۹۱۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۳ .

آغاز افتاده : لفظ ولفظ مفرد آنست که جزء وی دلالت نکند بر جزء معین . . وهی اسم و فعل وحرف . . . یعنی کلمه منقسم است باین سه قسم زیرا که چون کلمه موضوع است :

انجام افتاده : پس معین‌شود که ان آن مخففه‌است یانظر (افتاده).

صفحهٔ یکم شرح‌جاسی‌را در آغاز نسخه گذارده‌اند .

کاغذ اصفهانی - جلد مقوا ، ۱۹۷ گ ۱۲ × ۱۸ - ۱۵س ۶ × ۱۱ .

شرح الکافیة: شرحی‌است ازشیخ رضی‌الدین نجم‌الائمة محمدبن الحسن استرابادی نحوی‌شیعی بر کافیهٔ ابن حاجب .

(چلبی ۲: ۲۴۴ - سپه۲: ۳۶۱ - دانشگاه۲ : ۴۰۷ و۴۱۲ - و۶: ۲۳۰۱) .

۳۲۰۲ : سپه۲ : ۳۶۲ .

۳۲۰۳ : سپه۲ : ۳۶۳ .

۳۲۰۴ : سپه۲ : ۳۶۳ .

۳۲۰۵ : سپه۲ : ۳۶۲ .

۳۲۰۷ : سپه۲ : ۴۶۳ .

۳۲۰۸ : سپه۲ : ۳۶۲ .

۶۸۷۶ : نسخ هارون‌بن موسی الجنیدالواعظ در۸۷۷ (سبع وسبعین وثمانماية) وگویا ساختگی‌است و ازسدهٔ ۱۱ است ، عنوان ومتن شنگرف، جدول زرولاجورد، حواشی با نشانهٔ «سی» مالک مهدی عبدرب‌آبادی در۱۲۹۷ .

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌یی سوخت زرکوب .

۳۹۶ گ ۱۶/۵ × ۲۵ - ۲۷س ۹/۵ × ۱۷.

۶۸۸۲ : نستعلیق سدهٔ ۱۱، درآغاز و انجام چندبرگی نونویس است حواشی بانشانهٔ «حس ، مح ».

کاغذ اصفهانی نخودی ـ جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۲۷۷ گ ۱۹ × ۳۰ - ۲۷س ۹/۵ × ۱۹.

شرح الکافیة متن کافیه در نحو از ابن حاجب (م ۶۴۶) است و این شرح حاشیه‌هایی است بعربی که یک‌جا جمع شده است. جامع و محشی شهاب الدین احمدبن شمس الدین عمر نزوالی دولت‌آبادی هندی (م ۸۴۹) می‌باشد (چلبی ۲: ۵۰ ـ قاهره ۴: ۷۳).

آغاز : بسمله . الحمدلله نحوالائه الوافیة نشکره لنوال نعمائه المکافیة . . لکن الشیخ ... اباالمفاخر شهاب الدین بن شمس الدین عمر النزوالی الدولت‌آبادی ثم الهندی قدعمل حواشیا علی الرسالة المشهورة فی الاعراب لشیخ الصناعة . . ابن الحاجب ... اردت ان امتع المخلصین بها بنظم منثورها .

انجام : من باب حسن المختتم والحمدلله وحده ولااله غیره الصلاة علی النبی . . وتباعه البرة الکرام (سپس ازجامع حواشی یاد میشود).

۶۹۱۶: نسخ محمدبن علی بن برهان مشهور ببیان که نزد ملاعثمان بن عبدالرحمن در چاشت دوشنبه ۱ شعبان ۲۲ (شاید ۱۰۲۲) نوشته است ، حواشی بانشانهٔ «سید ، رضی ، محمدبن موسی ، مختصر، سعدالله» عنوان ونشان شنگرف.

کاغذ فرنگی ـ جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۱۶ × ۲۱ - ۵ س ۸ × ۱۴.

شرح کبری : متن بفارسی واز میر سید شریف گرگانی است ، این شرح مزجی فارسی ازابراهیم بن محمدبن عربشاه اسفراینی است و جز شرح فارسی محمدبن محمود حسینی یزدی است که در تهران در ۱۳۱۷ بچاپ سنگی رسیده است.

آغاز : بسمله . حمد مصور صور مقدور ملک و بشریست . . چنین گوید . . ابراهیم محمدبن عربشاه الاسفراینی المعروف بعصام الدین که این فوائدی است . . متعلق به فارسی منطق . . سید شریف.

انجام : و معلوم نیست که . . یافت شود. والله اعلم والحمدلله.

۶۶۸۲: نستعلیق سدهٔ دهم ، عنوان شنگرف ، مهر کتابخانهٔ شیخ العراقین نصرت به شنگرف دارد .

کاغذ سپاهانی - ۴۹ گ ۱۲/۵ × ۱۸/۵ - ۲۱ س ۸ × ۱۳ .

شرح گلستان : آغاز این شرح درنسخهٔ زیرافتاده است وازقسم دوم است که در مرکبات معانی است و سوسی در لغات مفردات بترتیب حروف تهجی : الف ، فراش باد صبا . . . سودا خیالات فاسده » .

آغاز : قسم دوم در مرکبات معانی بعضی اقوال اکابرو حدیث نبوی صلعم بسم الله . . . قوله تعالی اعلموا آل داود شکراً . . . یعنی عمل بکنید این فرزندان داود شکرراواندك اند از بنده های من شکر گوینده .

انجام نسخه : خیره . غالب وقوی .

۱۲ : ش ۳ دفتر ، در ۱۹ برگ بخط نستعلیق بی تاریخ .

شرح گلشن راز : شرحی است بر گلشن راز شیخ محمود شبستری .

آغاز :

ای خاك رهت قبلهٔ ارباب نیاز خرم زبهار عارضت گلشن راز

. . اما بعد معروض رای ارباب اولوالالباب آنکه انسان کامل خلاصه اعیان و نقاوه

انجام :

غرض زین جمله تاآن گر(۱) کندیاد عزیزی گویدش رحمت بر اوباد

بنام خود چو کردم ختم پایان الهی عاقبت محمود گردان

۷۱۷۰ : ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۵۵ پ ، نستعلیق عبدالحمید درویش کلارستاقی چالوسی در ۲۸ ج ۱/۱۲۴۴ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج حنایی ضربی یک لا ، ۲۲۵ گ ۱۷ × ۲۱ - ۱۵ و ۱۷ س ۱۰/۵ × ۱۶/۵ .

شرح لب اللباب : شرحی است از سید جمال الدین عبدالله حسینی نقره کار (۷۰۶ - ۷۷۶) برلب الباب تاج الدین محمد فاضل اسفراینی مختصر اللباب فی علم الاعراب خود او . در فهرست (سپه ۲ : ۳۶۹) این کتاب «العباب فی شرح اللباب » همین نقره کار دانسته شده و درست نیست و آن کتاب دیگریست (فهرست کتب نسخ خطی کتابخانه های اصفهان ش ۲ ص ۵۰ - ۵۷) .

۱- در این نسخه آمده : زین جمله کازما کند .

۳۱۷۳ : سپه۲ : ۳۷۱.

شرح لغزالزبدة : لغزالزبدة یک چیستان واحجیهٔ ریاضی‌است از شیخ بهائی (م۱۰۳۱) و همراه چند لغز دیگر او بنامهای لغزالنحو ولغزالقانون و لغزالکشاف درسلافة العصر و خلاصةالاثر و کشکول شیخ چاپ شده است .

لغزالکشاف‌را محمد مهدی سیفی قزوینی (م۱۰۵۰) و لغزالقانون‌را که درطب است محمد سلیم رازی و لغزالنحورا شیخ محمد صادق تویسرکانی شرح کرده اند (فهرست دانشگاه۲: ٤٤۲).

شرح لغزالزبدة در ریاضیات از محمدهاشم حسینی‌است.

آغاز : بسمله. حامداً لعامر رباع الفضل بلطفه العمیم... یقول محمدهاشم‌الحسینی

انجام : لایرد علیه اعتراض احمدبن‌سلیمان .

۵۴۹د : ش٤دفتر، ۳۹پ - ۹۱ ، مورخ ۱۲۵۵ .

شرح لمعات‌عراقی : لمعات از فخرالدین عراقی‌است (چلبی۲: ۳٦۲) و این‌شرح‌ازدرویش علی‌بن یوسف کردی (کوکدی) مؤلف زبدة‌الطریق (ایضاح‌المکنون۱: ٦۱۱ - نفیسی۵۱ - خاورشناسی‌سراویو ش٤۵).

آغاز : حمدبی‌حد و شکر بی‌عدذات واجب‌الوجودی . . . قوله بسم. الحمدلله‌الذی نور وجه حبیبه بتجلیات .

انجام : اسم و رسم عاشقی و معشوقی‌رابراندازد تابحروحدت او الله تعالی‌چیزی دیگر نماند والسلام .

٦٤۰۹ : ش۳دفتر، ۲۵پ - ۹۲ر، نستعلیق۲ع ۲ /۱۰٦ (=۱۰۰٦) ۵۸برگ

شمارجداگانه دارد ، پس از آن اختیارات هفته‌است دردوصفحه بفارسی.

شرح‌لمع الحساب : از شهاب‌الدین احمدبن محمدبن علی‌الهائم و شرح ازمحمد ماردینی (چلبی۱: ۳٦۲).

این شرح مزجی‌است و حاشیه نیست و در۸۹۲ شرح شده است ومصنف متن کتابی بنام« وسیله» درحساب دارد و بسال۸۱۵ درگذشته است.

درکشف‌الظنون‌از«وسیله» یاد شده ودارد که سبط ابن الماردینی وسیله‌را بنام ارشاد الطلاب شرح کرده است .

آغاز : بسمله. حمداً یلیق بجلاله والصلاة ... و بعد فیقول محمدبن محمدبن محمد سبط الماردینی هذا تعلیق مختصر جعلته توضیحا علی المقدمات المسماة باللمع فی علم الحساب تالیف الشیخ الامام العالم العلامة ... محیی لعلوم الاوائل شهاب الدین احمدبن الهائم تغده‌الله .

انجام : و من اراد الزیادة فعلیه بالوسیلة للمصنف ...وبالله التوفیق . قال مولفه کمل هذا التعلیق فی السابع والعشرین من رمضان ۸۹۲ .

۹۶۸ : ش ۱۱ دفتر ، ۱۶۵-۱۹۸ ، خط ۲۴ شعبان ۱۲۶۱ق، در ص ۱۹۸ - ۲۰۰ بندیست در قاعدهٔ ضرب .

شرح اللوایح شرحی است بر رساله‌ای فلسفی که گویا لوایح نامیده میشود .

آغاز : بسمله (اللایحة الاولی فی تحقیق معنی الواجب) ای واجب الوجود بالذات (و مقابله) من الممکن والممتنع بالذات .

انجام (مجموع المقدمات) ضرورة تقدم کل جزء علی جمیع الاجزاء و مجموع المتقدمات

۱۰۹۴ : ش ۱۹ دفتر ، ۱۴۰-۲۲۱ ، خطزدگی‌های فراوان در نسخه نشان می‌دهد که خط شارح کتاب است .

شرح مثنوی : ترجمه‌ایست بزبان ترکی ازمثنوی مولوی .

آغاز : طبیب دردل اولان حضرت مولانا نفوس اماره کان محبوب اولان .

انجام : در عشق خدا اسرانیک اسطرلابی دریعنی (افتاده) .

۷۱۸۸ : نسخ ترکی سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف ، متن فارسی زیر خط شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، ۱۶۵ گ ۱۵ × ۲۱ - ۱۹ س ۹ × ۱۵/۵ .

شرح المختصر : این مختصر در فقه شافعی است و ماتن و شارح شناخته نشده‌اند .

۶۰۷۰ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، متن زیرخط سیاه و شنگرف ، آغاز و انجام افتاده .

آغاز : واسکنهٔ اعلی فرادیس الجنان (بسمله) ابتدا کتابی هذا و الله اسم الذات . . . (الحمدلله) هوالثناء .. (سالنی بعض اصدقائی) .. (ان اعمل مختصرا) و هوماقل لفظه و کثر معناه (فی الفقه) .

انجام : کتاب العتق وهو لغة مأخوذ من قولهم عتق الفرخ اذا طار واستقل .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۸۷ گ ۱۴/۵ × ۲۰ — ۲۱ س ۱۰ × ۱۶ .

شرح مختصر المنتهی شرحی است از قاضی عضد ایجی بر مختصر اصول ابن حاجب (دانشگاه ۵: ۱۷۰۳- سپه ۱: ۵۸٤).

۹۲۰ : ش ۱ دفتر، ۱- ٦٤ (سپه ۱: ۵۸۷).

٦۲۵۵: از آغاز تا نیمهٔ قیاس را دارد، نسخ سدهٔ دوازدهم، حاشیه هایی میان سطرها دارد، عنوان شنگرف و گاهی سفید مانده است.

کاغذ سپاهانی - جلد مقوایی عطف میشن مشکی، ۱۰٦ گ ۱٦ × ۲٦ — ۲۹س ۸/۵ × ۱۷.

۸۳۱۳ : خطبه را ندارد وبدینجا آغاز می‌شود :

« قال مبادی اللغة اقول من لطف الله احداث الموضوعات اللغویة» .

انجام مطابق دانشگاه .

نستعلیق ذق ۱۰٦۲، عنوان و نشان شنگرف، متن درهامش نوشته شده است .

کاغذ سپاهانی سفید — جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۲۸٦ گ ۱٤ × ۲٤ - ۲۱س ٦ × ۱٤/۵ .

۸۴۳۳ : بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان و نشان شنگرف، حاشیه دارد، درپایان در مباحث تراجیح نقص دارد .

کاغذ سپاهانی نخودی - بی‌جلد، ۲۰٦ گ ۱٦ × ۲٤ - ۱۹س ۹ × ۱۵.

شرح المختصر النافع : شرح کوچک سیدعلی طباطبایی است بر مختصر نافع محقق حلی .

(دانشگاه ۵: ۱۹۳۹ - سپه ۱: ٤٦۱).

۲۳۰۱ : سپه ۱ : ٤٦۳.

۲٤۹۲ : سپه ۱ : ٤٦۳.

۲۴۹۳ : سپه ۱ : ٤٦۳.

۲٤۹٤ : سپه ۱ : ٤٦۳.

۳۵۴۱ : ش ۲ دفتر، ۷٦ر- ۱۱۲ر، زکوة و صوم و پاره‌یی از حج را دارد، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلدتیماج مشکی مقوایی میان گل‌سرخ، ۱۸۷ گ ۱۵ × ۲۱/۵، ۱۹س ۹ × ۱۵.

شرح مدخل منظوم: شرح حبیب‌الله بن محمد طبیب است در ۷۲۷ بر مدخل منظوم خواجهٔ خجندی. تاریخ تألیف در نسخهٔ ش ۳۵۱۱/٤ دانشگاه هست (مدرس رضوی ۲۲۸- مدرسی ۱۲۳ - دانشگاه٤: ۹٤٤- ش ۳۳۳۷/۷ و ۳۵۱۱/٥ دانشگاه).

آغاز:

بنام خداوند لوح و قلم که از نیستی زد بهستی رقم

.. مدخل هرخطاب شرح جواهر منظومه و مفتتح هر کتاب بیان زواهر منثوره حمد حکیمی ... و بعد بر ضمایر غیبی اشتهاد دارد که کتاب مدخل منظوم در علم نجوم نسخهٔ جامعة‌القواعد... بنده کمترین حبیب‌الله بن محمد طبیب.

٦۸۵: نستعلیق سدهٔ ۱۰، شعرها و شکلها و رقمها شنگرف، از پایان افتاده است و بدینجا می‌انجامد:

«از دوشنبه بود علامت ب همچنین تا رسد بشنبه ز

از جمله آنچه بر صفحهٔ یمین تقاویم مینویسد علامت ایام هفته است.. بدین‌طریق که کسور سال اول چون از نصف شبانه روزی».

مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۱، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ زرکوب مقوایی، ٦۷ گ ۱۳ × ۲۱ — ۱٥ س ۷ × ۱۲.

شرح مراح‌الارواح: شرحی است بر متن مختصر مراح‌الارواح در صرف (فهرست دانشگاه۳: ۲۳۰٤).

٦۹۰۵: آغاز مانند آنچه که در فهرست دانشگاه آمده است.

انجام افتاده: لانه لواعل یلزم اجتماع الاعلالین.

نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف، متن زیر خط سرخ، حواشی نستعلیق.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج تریاکی مقوایی، ۱۷٦ گ ۲٥/٥ × ۲۰ — ۱٥ س ٦/٥ × ۱۲.

٦۹۷٤: نستعلیق ۱۸ رمضان ۱۰۷۸ در مدرسهٔ نوریهٔ سپاهان، عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا، ۱٥۲ گ ۱۸ × ۲٤ — ۱۷ س ٦/٥ × ۱۳.

شرح مراح الارواح : این شرح از دیکقوز است و جز آنچه که در (فهرست دانشگاه۳ : ۲۳۰٤)آمده است .

آغاز : اللهم یا مصرف القلوب صرف قلوبنا نحو رضائک و صل علی من أوتی جوامع الکلم .

انجام : الانه لایقل حملا علی طغی .

۸۰۹۰ : ش۷ دفتر ، ۲۱۰ - ۲٤۳ ، مالک نسخه در پایان نوشته :
«اعطانی هذاالکتاب المسمی بدیکقوز اخی میرزا محمد شفیع » نویسندهٔ نسخهٔ «عمر» است و نوشته است : «لاستادنا عثمان بن احمد المهابی»،حواشی دارد .

تاریخ نوشتن نسخه که به نسخ است شعبان ۱۱٦٤ (۱۸۳م)میباشد ویک سهربخط ارسنی در پایان هست .

شرح مرموز الحکمة : متن عربی از نجم الدین نامی است نه از ابن سینا و شرح فارسی شاید از خواجهٔ طوسی باشد و برای شهاب الحق والدین ظهیر الحکمه نوشته شده و شاید شهاب - الدین محتشم دانشمند اسماعیلی فرمانروای قهستان باشد قواعد الهی وطبیعی باعنوان «قال» در متن آمده است(مهدوی ش۱۵۳ - مدرس۳۱۳) .

آغاز : حمدهای بی حد واحصاوبی حصرو منتهی سر حضرت مستحق حمدوثنارا .. امابعد این مسوده ایست سرشرح رمزهای روحانی ... قال مولانا الشیخ الامام العلام نجم الملة والدین ... رمز الموجود اما بحیث لایتوقف علی شیء و هوالواجب ... اویتوقف و هوالممکن .تصورماهیت ووجود بدیهی است بدووجه(مهدوی ش۱٦۹ مهدوی) .

انجام : فیکون الخلاء ممکنا و اجیب بان الخلاء غیر لازم من مجردعدم المحوی بل مع وجود الحاوی المحدود .

۲۹۱۲ : ش۱۹ دفتر ، ۱۰۳ ب - ۱۲۱ پ ، انجام افتاده: « چیزی زایل نشده باشد » این رساله در نسخهٔ ما بنام «مرموز الحکمه» و متن عربی از ابن سینا وشرح فارسی از خواجهٔ طوسی دانسته شده است .

شرح المعانی والبیان والبدیع : شرحی است آمیختهٔ با متنی در فن بلاغت جز مفتاح و تلخیص و ایضاح و میزان البلاغة (سپه۲: ٤۲۷) .

۳۱٤۹:ش۲ دفتر، ۱۵ برگ پایان نسخه نیمی از معانی و همهٔ بیان و نیم صفحه‌ای از بدیع است(سپه۲ : ٤۲۸).

شرح المعلقات : شرحی است از حسین بن احمد زوزنی نگارندهٔ المصادر بر معلقات دهگانهٔ عربی .

این شرح زوزنی در تهران با چند رسالهٔ دیگر بسال ۱۲۷۳ و ۱۲۸۲ بچاپ سنگی رسیده است.

در نسخهٔ روسیه که نسخهٔ ش ۲۷۵۵ما از روی آن نوشته شده چنین نوشته بود:

این رساله با نسخهٔ صحیح خواندهٔ برمصنف مقابله شده و این عبارت از آنجا است :

لقد قرأعلی القصائدالسبع بشرحها من املاءالشیخ العالم ابی نصر محمدبن الصاعد قرائة متأنق ... وفرغ من اجتلاء طلاوتهاو اقتفاءتلاوتها فی السادس من شهرالله الاصم سنة ستة وثمانین واربعمائة وکتب عن الحسین بن احمدبن الحسینی الزوزنی القاضی شارح هذا النسخة .

۲۷۵۵ : ش ٥ دفتر ، ۸۰پ - ۱٥۳پ ، نسخ که در قم در ۱۲٥۷ نوشته شده است. شرح ده معلقه است وآغاز و انجام مانند نسخهٔ شمارهٔ ۳۲۹۷ وچاپ ۱۲۷۲ ولی درنسخهٔ چاپی پس از این شرح قصیدهٔ نابغه ذبیانی است و در اینجا یک شرح مفصل دیگری است از این قصیده باسر گذشت نابغه (۱٥۳پ - ۱٦٤پ) پس از این شرح قصیدهٔ بائیهٔ ذوالرمه است (۱٦٥ر - ۱۷۲ر).

۲۹۲٦ : ش ۲ دفتر ، ۲۲پ - ۲۳پ ، ناقص است

۳۲٤۹ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ٦۲ر ، نسخ پنجشنبه ۲۷ رمضان ۱۲٥٥.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱٦٥ گ ۱۷ × ۳۰/٥ - ۲۲س × ۹/٥ ۲۱.

۳۲۹۴ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۷۲پ ، از آغاز است تا میانهٔ اشعار حرث بن حلزة .

نسخ سدهٔ ۱۳ ، شعرها معرب، حاشیه ها نستعلیق .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج مشکی ، ۱٥۳ گ ۱۱ × ۱٤ — ۱۷س ۷/٥ × ۱٤.

۳۲۹٦ : ش ۱ دفتر ، ۳پ - ۲۲ر ، تنها شرح معلقهٔ امرءالقیس است از زوزنی و ۱۹ بیت آخررا ندارد ، نسخ سدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی نخودی — جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ٥۲ گ ۱٤ × ۲۲/٥ — ۲۰س × ۷/٥ ۱۳/٥.

۳۲۹۷ : نسخ ۱۲۵۳، شعرها معرب، شرح زوزنی است بر همهٔ معلقات .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز تیره ضربی مقوایی ، ۱۰۰ گ ۱۴ × ۲۱ - ۱۷س ۹ × ۱۸/۵ .

۶۸۴۷ : ش ۲ دفتر ، ۷۷پ - ۱۶۵پ .

نسخ ۱۲۵۷ شرح هفت معلقه است و در ۱۶۶ ر نامه‌ای از قائم مقام است.

۱۹س ۸ × ۱۴ .

۷۰۶۹ : ش ۲ دفتر ، ۵۲پ - ۱۷۰پ ، بهمان خط شمارهٔ یکم، شرح هفت معلقه است.

۷۰۷۳ : دیباچه افتاده و در پایان شرح قصیدهٔ نابغه از گمنام هم هست .

نسخ علی‌رضا بن سلیمان الموتی در چهارشنبه ۱ شوال ۱۰۸۶ ، مقابله شده در ذیقعدهٔ همین سال ، متن زیرخط شنگرف ، شرح هفت معلقه است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۱۸۱ گ ۱۲ × ۱۹ - ۱۵س ۷/۵ × ۱۳ .

شرح المغنی : شرحی است آمیختهٔ بامتن از بدرالدین محمدبن عبدالرحیم بن محمد عمری میلانی (بلالی) بر المغنی احمدبن حسن جاربردی درگذشتهٔ ۷۴۶ استادشارح و در رجب ۸۰۱ آن را بپایان رسانده است (چلبی ۲:۴۷۳) .

آغاز: بسمله . الحمدلله الفاطرالحکیم القادر العلیم منشی العالی العظیم محیی البالی الرمیم . . . امابعد فیقول . . . محمدبن عبدالرحیم بن محمدالعمری المیلانی لمالم یکن للکتاب المسمی بالمغنی فی علم النحو شرح وهو من تصنیفات الاستاذی . . . فخرالملة والدین احمدبن الحسن الجاربردی . . . قدخطربالی ان اشرح

انجام : قوله و هو قلیل ای التنوین الغالی فی کلام الفصحاء قلیل .

۶۹۹۵ : نسخ ابوالحسن بن محمد حسین حسینی در سه‌شنبه ۱۵ رمضان ۱۱۰۰، متن واعراب و نشان شنگرف ، همهٔ شرح و متن را نویسندهٔ نسخه اعراب گذارده است

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی کناره مشکی ، ۲۲۷ گ ۲۲ - ۲۳ - ۱۰س ۱۲ × ۱۹ .

۶۹۹۷ : نسخ سدهٔ ۱۲، حواشی دارد انجام افتاده است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی فرسوده، ۷۱ گ ۱۵ × ۲۱ - ۲۰س ۱۰/۵ × ۱۶

شرح مفاتیح‌الشرایع : شرحی‌است از نورالدین محمد کاشانی بر مفاتیح الشرایع فیض کاشانی و نام او در نسخهٔ مابه عنوان «محمدبن المرتضی» یاد شده است و در نسخهٔ دانشگاه: «محمد هادی» .

۶۱۳۴ : تاپایان حج دارد .

بخط نسخ ، در پایان دارد « بلغت المقابلة والعرض علی الوالد الماجد المصنف ادام الله ظله العالی فی اواسط شهر جمادی الاولی مقابلة محض فی سنة ۱۱۰۴» حواشی نستعلیق عنوان شنگرف .

نام شاح درهامش به‌نستعلیق بنام «محمدبن المرتضی المد...»(بریده شده) افزوده‌شده، افزوده‌هایی درهامش هم هست، عبارتهای «بلغ تحملا»و«بلغ»داردو روی برخی ازسطورمتن بسرخ خط زده شده و نسخهٔ مصحح است و متن زیرخط سرخ است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز مقوایی تازه ، ۳۰۰ گ ۱۹/۵ × ۲۴ - ۲۵س ۱۷/۵ × ۱۱/۵ .

شرح مفاتیح الشرایع : از سید علی طباطبایی سپاهانی کربلایی (۱۱۶۱ - ۱۱۳۱) شرحی‌است بر مفاتیح الشرایع فیض کاشانی که در تاریخ ۱۴ محرم ۱۱۸۵ نوشته شده است (نسخهٔما- فهرست دانشگاه۳: ۲۰۶۲) .

۲۷۷ مشیر : جلد دوم ازتکبیرة الاحرام است تا مبحث قضاء فوائت، بخط نسخ صفی بن عبدالنبی شوشتری در شنبهٔ ۴صفر ۱۳۰۵ ، متن زیر خط سرخ ، عنوانها سرخ ، دوصفحهٔ آغاز حاشیه سازی شده ، سرلوح آن بشنگرف وزر و نیلی‌است، مهر وقف‌مشیرالسلطنه دارد

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۲۹۶ گ ۲۲ × ۳۵ - ۲۸س ۱۳ × ۲۷ .

شرح مفتاح‌العلوم : شرحی‌است بر مفتاح العلوم سکاکی از میرسید شریف گرگانی(فهرست دانشگاه۲: ۴۱۶) .

۶۹۹۸ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان‌شنگرف ، حواشی‌دارد ، مالک محمد امین بن محمدبن حسین بن خراط دمشقی در ۲۸شوال ۱۱۲۵ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۵۵ گ ۱۷/۵ × ۲۴/۵ - ۲۱س ۱۵ × ۹/۵ .

شرح المقالة العاشرة من اصول اقلیدس : از ابوتراب بن احمد نراقی است. اوسیگوید پیش از من تنها ابوجعفر خازن و یکی از دانشمندان اهواز بشرح این کتاب پرداختند و نسخهٔ این دوشرح در دفتری کهن وپرغلط بدست من افتاد و آنان نیز تنها باقسام خطوط مرکب پرداخته و در بارهٔ منفصلات بکوتاهی سخن گفته‌اند . عنوانهای این کتاب « فصل، فصل» میباشد . در نسخهٔ زیر لقب نراقی به‌مؤلف داده شده است

آغاز : بسمله . الحمدلله حق تمجیده و اشکر علی حسن توفیقه و تسدیده . . . و بعد فان . . . اباتراب بن احمد . . یقول ان المقالة العاشرة من کتاب اقلیدس الصوری قداشتملت علی معانی بدیعة .

انجام : وابرزنا مقاصده المستورة فی حجب الانغلاق عن تحت سترة الاخفاء فنختم الکلام هنا حامدین لولی الحمد والفضل مصلین علی اشرف من انبعثه لتکمیل الخلق وآله صلواته

۶۹۰ : ش ۱۱ دفتر، ۱۲۴ر - ۱۶۵ر . نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوانها و شکلها شنگرف ، جدولها زرین .

شرح المقامات : شرح ابوالعباس احمدبن عبدالمؤمن قیسی شریشی است برمقامات حریری و بچاپ رسیده‌است (چلبی ۲ : ۴۹۸) .

۳۲۵۵ : این نسخه نسخ سدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۴۲۶ گ ۲۱ × ۳۱ - س ۱۲/۵ × ۲۲ .

مشتمل بر تمام کتابست و به نسخ نوشته شده، پشت صفحهٔ اول شرحی به نظم ونثر بخط شکسته نستعلیق در تعریف و توصیف کتاب تحریر گردیده ، کاتب خود را یکی از عمال دیوان و مستخدمان دولت معرفی کرده و در آخر شرح مهری بنام «موسی» زده شده و از تاریخ آن مهر معلوم می‌شود که از رجال قرن سیزدهم هجری بوده ، نسخه در ۱۲۸۱ داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه شده و پشت ورق اول یادداشت گردیده .

شرح مقامات العارفین : جنگ ش ۱۵۲۶ (سپه ۴ : ۵۹)

شرح مقصورة ابن درید : متن مقصوره از ابن درید ابوبکر محمدبن الحسن بن درید ازدی

است (فهرست دانشگاه۳: ۲۶۹۳) و شرح از مهلب بن حسن بن برکات بن علی بن مهلب بن غیاث بن سلیمان بن قاسم بن مهلبی است .

آغاز : بسمله . حمدله . اقول و انا مهلب .

انجام : لانه اسم مفعول من فعل معتل اللام زائد علی الثلاثة .

۲۸۸۸ : ش ۲ دفتر ، ۱۲۸ - ۱۷۷ ر ۱۸ س ، نسخ ش ۱ (سپه ۲: ۲۰) .

شرح ملحة الاعراب: متن منظومه ایست در نحو از ابی محمد قاسم بن علی حریری (م ۵۱۶) و چندین شرح دارد (چلبی ۲: ۵۱۵) این شرح در نسخهٔ ما شناخته نشد که از کیست .

۶۷۲۲ : نسخ سدهٔ دهم یا یازدهم ، متن شنگرف .

آغاز افتاده : معروف و النفس تمیز .. و آله التعریف الف من یرد تعریف کبد سبهم قال الکبد .. یعنی ان النحاة اختلفوا فی الارادة المذکور علی ثلاثة مذاهب .

انجام :

و قد تقضت ملحته الاعراب مودعة بدایع الاعراب

فانظر الیها نظر المستحسن واحسن الظن بها واحسن

یعنی ان هذه المنظومة المسماة بملحة الاعراب قد انقضت شیئا فشیئا .. . تحمل و تحقیق و تدبیر و اتقان التقبل .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۰۲ گ ۱۶ × ۲۲ - ۱۱ س ۱۰ × ۱۶

شرح الملخص : شرح از محمود بن محمد چغمینی در گذشتهٔ ۷۴۵ است و شرح از قاضی زادهٔ رومی موسی بن محمد که برای سلطان الغ بیک در ۸۵۸ نوشته است (فهرست دانشگاه ۳: ۹۱۷) و در تهران بی تاریخ بچاپ سنگی رسید .

۶۰۵ : نستعلیق ۲۴ ع ۱۲۳۰/۲ است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب ، ۸۴ گ ۱۵/۵ × ۲۱ - ۱۶ س ۸/۵ × ۱۳ .

۶۰۶ : نستعلیق سدهٔ ۱۲ یا ۱۳ ، متن زیرخط سرخ از پایان افتاده است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۹۱ گ ۱۲ × ۱۸ — ۱۴ س ۶ × ۱۳ .

۶۰۷ : نستعلیق رضی الدین بن میرزاجان طونی در نیمهٔ روز شنبه ۱۴ رجب ۱۰۹۴ ، در

حاشیه این عبارت آمده‌است: «قال الشارح رحمه‌الله سئلت عن تاریخه ، قلت لهم وارخوا (۸۵۸) » .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج سبز ضربی زرکوب مقوایی ، ۱۱۲ گ ۱۳ × ۱۹ - ۱۵س ۵/۵ × ۱۲ .

۶۰۸ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان ونشان و شکل شنگرف ، حاشیه‌ها بانشانهٔ «منه» و جز آن .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۱۲۷ گ ۱۲ × ۱۸ — ۱۴س ۶ × ۱۳ .

۲۵۴۹ : ش ۲ دفتر ، ۹ر - ۱۶پ ۱۹س ، بخط نستعلیق است در ۱۷پ - ۲۴پ مسائل روز و احکام دیگر است بفارسی ، بنسخ ، در ۲۵ - ۲۷ مطالب پراکندهٔ فقهی بفارسی و عربی است .

۷۴۰۳ : نسخ محمدبن مراد تنگابنی در ۹ محرم ۱۲۲۹ در مدرسهٔ نواب

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی یک‌لا ، ۱۲۰ گ ۱۴ × ۲۱ - ۲۱س ۶/۵ × ۱۳/۵

۷۴۳۳ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۷۳پ ، نسخ ۱۲۷۲ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۹۲ گ ۱۰/۵ × ۱۸ - ۱۹س ۸ × ۱۴ .

شرح المناجات: شرحی است بر مناجات «یاسامع الدعاء» از علی (ع) .

آغاز : بسمله . الحمدلله وسلام علی عباده . . . اما بعد فهذه شمة من شرح العبارة العطیرة العلویة .

۳۲۴۶ : ش ۲ دفتر ، ۱۴۸ پ - ۱۶۲پ .

انجام افتاده :

در شرح بند : الی منزل تعالی . . . من باریی النسم . . . وحمل القوانین الاربع

شرح منازل السائرین : گزارشی است که عبدالرزاق کاشانی بر منازل السائرین خواجه عبدالله انصاری نوشته و بنام خواجه رشیدالدین فضل‌الله ساخته است و آن در ایران بسال بچاپ سنگی رسید .

۱۳۲۱ : نستعلیق سدهٔ ۱۰ ، عنوان و خط روی متن شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج زردیک‌لا ، ۱۵۸ گ ۱۳/۵ × ۲۲ - ۲۹س ۷ × ۱۷/۵

۸۳۸۲ : ش ۱ دفتر ، ۵پ - ۱۶۶پ ، بخط نستعلیق محمد ابراهیم بن نجف‌علی بن محمد

ابراهیم قزوینی که شمارهٔ دوم را بهمین خط در ۱۲۵٦ نوشته است ، متن سرخ و شرح سیاه .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ، ۲۱۰ گ ۱۵ × ۲۱ — ۱۸س ۸ × ۱۵ .

۵۸۰۹ : ش۲دفتر ، ۷۲ر — ۱۷٦ر ، نستعلیق سدهٔ دوازدهم ، کهن‌تر از پیشین ، عنوانها شنگرف .

۱۹س ۷ × ۱٤ .

شرح المواقف السلطانیة : شرحی است از میرسید شریف گرگانی م ۸۱٦ بر مواقف قاضی عضد ایجی م ۷۵٦ (فهرست دانشگاه ۳: ۵۹٤) و بارها در لکنهو و دهلی و مصر چاپ شده است .

۸۱۱۸ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف، متن زیرخط سرخ ،آغاز سه صفحه‌وانجام یک صفحه نونویس است، صفحه‌ها در جدول زر ولاجورد ، برگ‌شمار دارد تا ۳۹٤ ، با یک سرلوح زرین تازه‌تر و ناقص .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ۳۹٦ گ ۱۷ × ۲٤ - ۲۷س ۱۱ × ۱۸ :

۸۳۸۳ : بخط نستعلیق ۱۱۹۱ ، متن زیر خط سرخ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی — جلد مقوایی کناره تیماج سرخ ، ۳۲۷ گ ۱۸ × ۲۷ — ۲٦س ۱۸ × ۲۷ .

شرح الموجز: شرحی است از نفیس بن عوض بن حکیم کرمانی بر موجز القانون قرشی (فهرست دانشگاه ۳: ۷۸۵) .

این شرح تا پایان باب یکم جملهٔ یکم فن یکم باشرح الاسباب والعلامات در تهران بسال ۱۲۷۲ بچاپ سنگی رسیده است .

۷۲۹ : شرح فن نخستین و کلیات موجز است ، نستعلیق عبدالسلام بن جلال الدین طبیب در چهارشنبه ذح ۹۵۱ ، متن زیرخط شنگرف ، هشت برگ آغاز نونویس است .

کاغذ سپاهانی - جلد ساغری سبز مقوایی، ۱۲٤ گ ۱۳ × ۲٤ - ۲۷س ۷ × ۱٦ .

۷۳۸۰ : نسخه تنها فن چهارم و در حمیات وجزآن است ، بخط نستعلیق سدهٔ دوازدهم، جدول بزر و شنگرف ، با یک سرلوح زر و شنگرف ولاجورد .

بدین گونه: فن چهارم در شش باب:

باب اول — حمیات .

باب دوم — بحران،

باب سوم — اورام .

باب چهارم — کسروو کی .

باب پنجم — زینت .

باب ششم — سموم .

آغاز: (م) الفن الرابع فی الامراض التی لاتختص بعضودون عضو (ش) بل اما ان یعم البدن لکنه بمعنی انه اذا اعرض له کان شاملا لجمیع الاعضاء .

انجام: ان قوما اقتصر واعلیها وحدها فما توفی آخر الامر . والله اعلم .

این فن در نسخهٔ شمارهٔ ۷۳۸۱ هم دیده می‌شود .

۶۸ گ ۱۴/۵ × ۲۴/۵ — ۱۹ س ۹ × ۱۷/۵

۷۳۸۱ : آغاز نسخه مانند شمارهٔ ۱۲۷۲ و انجام آن چنین است: «دواء جالینوس و غیره من العلاج» در «عض الکلاب» درباب سادس در سموم از فن چهارم .

بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۲۳ گ ۱۲/۵ × ۲۲/۵ — ۲۰ س ۶/۵ × ۱۴/۵ .

شرح نادعلیا : شرحی است بر عبارت «نادعلیا مظهر العجائب . . » بفارسی .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی افاض الارواح من القدم . . . اما بعد این رساله ایست مشتمل بر خواص واسرار این کلمات تامات .

انجام: از شر دشمن ایمن گردد ان شاءالله تعالی وتقدس الحمدلله رب العالمین علی کل حال . تم بالخیر سنة ۱۱۰۲ .

۲۹۳۱ : ش ۳۷ متن دفتر.

شرح نصاب : این شرح از میرزا هادی طبیب است و پسر او در نسخهٔ ما باین گواهی داده است .

۷۰۴۲ : نستعلیق رمضان ۱۲۳۹ ، شعرها درشت‌تر ، در میان سطرها وهامش شرح نوشته شده است، لغات شنگرف .

کاغذ فرنگی کبود — جلد کاغذی ، ۹۲ گ ۱۶ × ۲۱ — ۱۶ س ۹/۵ × ۱۶

شرح نصاب : شرحی است بر نصاب فراهانی متن بفارسی و شرح بعربی‌است مانند شرح‌ابن الفقیه لیکن جزآنست (فرهنگنامه‌های عربی بفارسی ص۲۶۸) .

آغاز : بسمله . من‌البداية و النهاية . . . و نعم‌الوكيل ونجوم وحساب و نحو وادوات قول‌المقرر ره (سفید) افتتح كتابه بالمصراع من‌اول الامر الى انه منظوم و هذاالنوع عند علماءالمعانى براعةالاستهلال .

۶۶۳۰ : ش۱ دفتر ، ۱پ — ۸پ .

انجام افتاده : الهشاشة بضم‌الهاءوالشیء ...والخسارالخسارة بمعنى قوله .

شعرهای نصاب نوشته‌نشده و سفید گذارده‌است ، و پس از آن ایساغوجی‌است .

کاغذ سپاهانی سفید — جلد مقوا ، ۱۵ گ ۱۳×۲۱ — ۱۱س ۶/۵×۱۲ .

شرح نصاب : از یعقوب‌بن محمد چرخی است و شرح لغات مشکل نصاب (فرهنگنامه‌های عربی‌بفارسی‌ص۲۰۶)

آغاز : الحمدلله‌الذى علمناالاسماء و رفع اقدارنا علی‌من یشاء ... و بعد ... یعقوب‌بن محمدالچرخی معانی لغاتی که مشکل بود درنصاب از فواید علماء ... جمع کرد .

انجام : آدم و حواء دو اسمند عجمی ... واعف عنا فی‌هذاالكتاب زلة القدم و زینا بالعلوم والحكم برحمتك یا ارحم‌الراحمین فی‌سنة ۹۴۵.

۷۵۴۹: ش ٤ دفتر، ۶۲ پ - ۷۵ر

شرح نصاب : شرحی‌است ناشناخته برنصاب‌الصبیان فراهی که در آن مقدمه‌را بطور سؤال‌و جواب شرح کرده وسپس معانی‌حروف‌را درسه بخش‌آورده و شرح کرده‌است :

۱— مفردات .

۲— مرکبات .

۳— عوامل .

(سپه۲: ۱۸۷—۱۸۹ — فرهنگنامه‌های عربی بفارسی ش۲۶۹—۲۷۰)

۹۲ : سپه۲ : ۱۸۹ .

شرح نهج‌البلاغة: ازابن‌الحدیدمدائنی‌عزالدین عبدالحمیدبن هبةالله معتزلی(۵۸۶—۶۵۵) (سپه۲: ۴۱-۴۹) نسخهٔ نهج‌البلاغه مندرج در این‌شرح بانسخ دیگر نهج البلاغه جدایی داردو اختلافات آنهادر فهرست‌دانشگاه(۲: ۲۵۶) یادشده‌است

۳۰۷۶ : نسخ و مشتمل برده جزء آغاز کتاب .

درآخر جزء اول شیخ صنعان نام در ۱۰۳۳ق چنین نگاشته‌است:

بانسخه‌ای که بخط مرندی بوده‌است مقابله گردیده و درآخر بعضی از اجزاء آن نیز نوشته‌اند که:

در مکه استکتاب شده و این مطلب را شیخ مذکور بفارسی نوشته است .

قسمتی از جزء ششم این نسخه‌افتاده ومحمدتقی نام استرابادی در ۱۲۹۴ پشت برگ اول و برموضعی که ازآنجا که‌افتاده‌است یادداشت کرده‌است ونیز پشت برگ‌اول یادداشتی بتاریخ ۱۰۴۳ ق هست .

خلیفه سلطان (سلطان‌العلماء)شرحی‌مبنی‌برمالکیت کتاب بخط خویش‌دارد، چندبرگی از آخرو از اول وصالی‌شده است .

کاغذ سمرقندی — جلد میشن ، وقف سپهسالار ، ۶۹۷ گ ۳۷ × ۲۳ — ۲۵س سپه۲ : ۴۸ .

۳۰۷۷ : نسخ از جزء چهاردهم تا آخر کتاب‌است، ظاهراً از خط سدهٔ‌یازدهم هجری است،پشت برگ اول فهرست قسمتی‌از مطالب مندرجهٔ دراین نسخه نوشته شده ودرحاشیه بعضی از صفحات حواشی نوشته‌اند، وقف‌سپهسالار.

کاغذ سمرقندی — جلد چرمی ، ۲۵۳ گ ۳۸/۵ × ۲۰ — ۳۵س‌سپه۲:۴۹.

۳۰۷۸ : نسخ و مشتمل برجزء شانزدهم تا آخر کتاب‌میباشد (ربع‌چهارم) دوبرگی از اواخر ویک برگ از اول آن دارد که‌در۱۲۳۲ق نوشته شده‌اند ولی خط اصلی‌ظاهراً از سدهٔ یازدهم بوده ودرآخر اولین‌جزء نسخه (جزء شانزدهم) عبارات ذیل نگاشته شده : «تم تصحیحه علی یدمالکه لطف‌الله‌بن محمدبن عبدالمهدی‌البحرانی ولکن علی‌نسخة‌غیر ظاهرة‌الصحة و ذلک بخامس عشر من‌شهر شعبان‌المعظم سنة۱۱۶۴ .

ابتداء هر جزء سرفصل زرین‌است که نام هرجزیی باسفیدآب برآن‌نگاشته شده وصفحه های کتاب مجدول بزر و لاجوردست ، فهرست بعضی از مطالب مندرجه درآن جزء با ذکر صفحات آن پشت برگ اول هست ، بعضی از صفحات وصالی شده است .

وقف سپهسالار .

کاغذ خان بالغ — جلد میشن ، ۴۰۰ گ ۳۰ × ۱۸ — ۲۵س (سپه۲:۴۸)

۳۰۷۹ : نسخ عبدالکریم‌بن معصوم در ۱۲۵۵، شامل‌از از ابتداء کتاب تا آخر شرح

کلام علی درجنگ صفین و هنگام باز داشتن یاران اواز آب فرات میباشد .

کاغذ فرنگی آهارمهره — جلد میشن ، وقف سپهسالار ، ۲۹۲ گ ۲۶/۵ × ۱۷ — ۲۱ س (سپه۲:۴۹).

۷۰۵۰ : پنج جزء نخستین است و بخط ابدال‌بن درویش خادم در ۲/٤/ ۱۰۷۶ ، عنوان شنگرف .

مالک محمد حسین بن محمدبن اسماعیل افطسی در ۱۰۹۰ و سید علی حسین خوارزمی و محمد اسماعیل حسینی .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۸٤ گ ۲۰ × ۳۰ — ۳۰ س ۱۲/۵ × ۲۱/۵ .

۷۰۵۱ : پنج جزء نخستین است و تا شرح « اللهم داحی المدحوات » یک ربع کتاب است .

نسخ سدهٔ ۱۱ و ۱۲ ، عنوان شنگرف ، هریکی از اجزاء با برگ سفید از دیگری جدا شده است .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی فرسوده ، ۳۳۲ گ ۲۲ × ۳۰/۵ — ۲۷ س ۱۳ × ۲۲/۵ .

۷۰۵۲ : جزو دهم است تا سیزدهم ، بخط نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف ، بلاغ مقابله و تصحیح دارد ، وقف روز شنبه ٦ شوال ۱۰٦٦ که بوسیلهٔ جمال‌بن شاه محمد فسوی که در پایان جزو ۱۰ و همچنین در پایان جزو ۱۱ درپنجشنبه ۱ ذح ۱۰٦٦ یادداشت شده است .

در صفحهٔ عنوان جزو ۱۳ مهری گرد بدین مضمون هست :

« هذاالکتاب المستطاب موقوف علی کافة عدول الطلبة المؤمنین المعروفین بمعرفة الفقه والحدیث و المشتغلین بتحصیلها لاحکمة الفلاسفة و التنجیم علی الشروط والقیود اللازمة والمذکورة فی الجملة المعتبرة وقفه فقیر عفوالله جمال علیا فسویا وفقه الله تعالی سنة ۱۰۸٦ »

این مهر درصفحهٔ عنوان جزو ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ بوده و پاک شده است .

درصفحهٔ عنوان جزو ۱۰ عبدالکریم‌بن عبدالجواد حسینی نوشته است این کتاب بارث بمن رسید و شاید همهٔ مهرهای وقفنامه را بجز آخرین آنهارا او پاک کرده باشد .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج حنایی زرکوب ضرای مقوایی، ۳۱۷ گ ۱۹ × ۳۰ — ۱۰ × ۱۰.

۷۰۵۳ : شش جزو نخستین بخط نسخ محمد باقر اصطهباناتی در شنبه ۱۴ محرم ۱۲۶۹، نیمی از کتاب در دو جدول شنگرف وزر ولاجورد، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید — جلد مقوا، ۲۴۱ گ ۲۱ × ۳۱ — ۳۱س ۱۳ × ۲۲.

۷۰۵۴ : نسخ ۱۲۶۶، عنوان و خطبه‌ها شنگرف، جدولها لاجورد وزر و شنگرف، یوسف‌خان نامی نسخه را در سپاهان نویسانده است، مالک فرهاد میرزا در ۱۳۰۴، برگها برخی وصالی شده است.

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۲۰۵ گ ۲۰ × ۳۳ — ۲۷س ۱۴ × ۲۶.

شرح نهج‌البلاغة : از میر محمد مهدی‌بن سید مرتضی حسینی امام جمعه تهران (۱۱۸۰-۱۲۶۳) (سپه ۲ : ۵۵-۵۷).

۷۰۷۰ : نستعلیق، بدستور مرحوم اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰ پشت صفحهٔ اول شرحی مبنی براینکه این شرح تألیف مرحوم آقا میر محمدمهدی امام جمعهٔ سابق تهران می‌باشد نوشته شده و پس از دیباچه و شرح خطبهٔ کتاب شروع بشرح نخستین خطبهٔ نهج‌البلاغه گردیده و پس از شرح جمله : «والسنة الی رسله» که از جملهٔ همان خطبه است (در ص ۷۵ نسخه) کاتب از نوشتن بقیه شرح بازمانده و در ص ۷۶ شروع بشرح کلامی کرده که دراحتجاج برخوارج انشاء شده واول آن اینست (فان ابیتم ان تزعموالانی اخطأت) ولی قسمتی ازشرح اوائل این کلام نیزدر این نسخه نوشته نشده وچنین تصور میرود که بیش از این از مسودات بدست نیامده وپس از شرح بقیهٔ این کلام شروع بشرح خطبه‌ای شده که در آن به وقایع جنگهای آیند بصره اشارتی است وابتداء آن اینست: (یااحنف کانی به) و میان آن بخش اولی و این خطبه در حدود شرح ثلث خطب افتاده و شرح هفت بیت از این خطبهٔ اخیرهم نوشته نشده و درشرح این جمله: «ان‌الله عنده علم‌الساعة» که تقریباً شش بیت بآخر مانده است خامهٔ کاتب از کار ایستاده ودرشرح آن خطبه کلیهٔ وقایع تاریخی و مطالب راجعه به‌صاحب الزنج راآورده است.

انجام نسخه : «وشارح ابن ابی‌الحدید با قلمی‌چون حدید این اسر تبدید (کذا) براین

صفحه چنین تسوید میکند... و ما بچشم خود دیدیم و بدیدهٔ تعجب بر آن امورغرابت آثار و ظهور چنان حکایات عجائب دثار که وعدهٔ آنرا از کلام(!) عبارات نهج البلاغه» به نسخ نوشته شده و پس از آخرین صفحه سه برگ ونیم ننوشته میباشد .

کاغذ فرنگی مهرزده است — جلد تیماج ، وقف سپهسالار ، ۹۷ گ ۲۲×۳۵ — ۲۱ س (سپه۲: ۵۷).

شرح نهج البلاغة : از عزالدین بن جعفربن شمس الدین آملی دانشمند سدهٔ ۱۰ که برای آقا محمد سلطان روزافزون و آقا حسن وکیل مازندران دردوشنبه ۱۹ ذح ۹٤٤ ساخته ونام ابوالمظفر شاه تهماسب را نیز در آن آورده است، شرح او تا بند ۹٦ نهج است.

(سپه۲: ۵۷ و ۱۲۹ — طوس ش ۷۹ — فهرست دانشگاه۲: ۱۵۱ — حقوق ش ۷۲ ج)

۳۰۹۳ :شرح نستعلیق ومتن نسخ،عنوانها شنگرف،در حاشیه ص ٦۹۳ نوشته شده که در ۱۰٤٦ مقابله و تصحیح گردیده ، ولی با مراجعه بآن دانسته شده که دقت کامل در تصحیح نشده .

صورت خط شارح برآخر مجلداول که قسمتی از آنرا در مقابل انجام نیز نقل شده است بقسمی نوشته شده که ممکن است در نظراول تصور شود که نسخه بخط خودشارح ست ویافقط این قسمت اخیررا او نوشته است ولی مسلماً خط شارح نیست و اغلاط نسخه نیز این را میرساند و پس از پایان نوشته شده « والسلام علی کاتبه بمحمد و عترته الطاهرین آمین یارب العالمین .» و این قسمت در نسخهٔ دیگر نیست ،

ورق اول نسخه وصالی شده ویکی ازآنهارامحو کرده اند.

کاغذ سمرقندی — جلد چرمی ، وقف سپهسالار ، ۳٤۷ گ ۳۰×۱۹ — ۱۷ س — (سپه۲ : ٦۰).

شرح نهج البلاغة : از محمد باقر نواب لاهیجی دانشمند سدهٔ ۱۳ است(سپه۲: ۱۷).

۳۰۹۵ : جلد اول است بنسخ محمدباقربن حسن علی حسینی طبیب اصفهان در ۱۲۳۰، عنوان شنگرف ، از ابتداء ترجمه تا کلامی که در مذمت اهل کوفه انشاءشده که اول آن اینست: (فقال بعدالهم کما بعدت ثمود) .

کاغذ فرنگی — جلد تیماجی ، وقف سپهسالار ،۲۱۷ گ ۱۵/۵×۲۱/۵ — ۲٤ س — (سپه۲: ۱۸).

شرح نهج البلاغة : از محمد صالح روغنی قزوینی است (سپه۲: ٦۳ — فهرست ملی۱: ۱٤۳)

۳۰۹۳ : نستعلیق محمد رحیم در ۱۰۸۸ق ، پشت صفحهٔ اول عبارات ذیل نوشته شده :

«باب سوم نهج البلاغه داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطه گردید و از ورثهٔ میرزا داودخان خریداری شده و بفارسی ترجمه شده و مترجم معلوم نشد» ،

نیز در همین صفحه است: «بخشیدم بفرزندم وزیر لشکر میرزا داودخان شهر رجب ۱۲۹۷» .

فقط بنام شرح نهج البلاغه براین کتابخانه وقف شده و مشتمل بر شرح خطبهٔ همام است تا آخر نهج البلاغه (قسمتی از باب اول وتمام باب دوم وسوم) ،عبارات اصل نسخ وبرخی با شنگرف نوشته شده دارای دوسرلوح بسیار زیبا در سراغاز نسخه و در اول باب سوم (ص ۲۲۱ نسخه) صفحات آن دارای جدول زرولاجورد است.

کاغذ دولت آبادی . جلد سوخته ، وقف سپهسالار ، ۲٤۲ گ۱۹×۳۱ — ۲۵س (سپه۲ : ٦٦).

۷۰۵۸ : شرح باب سوم (کلمات قصار) است، نسخ سدهٔ ۱۲ ،متن زیرخط شنگرف درست مانند نسخهٔ دیگر که درسپه۲ : ٦۵ شناسانده شده است .

کاغذ سپاهانی — بی‌جلد ، ۱۵۱ گ۱٦×۲۵ — ۱۸س۹×۱۷ .

شرح الوافیة : شرح متوسط سیدرکن الدین گرگانی است بروافیه ابن حاجب (سپه۲: ۳٦۳ — فهرست دانشگاه ۲ : ٤٦۲) .

۳۱٦۴ : سپه۲ : ۳٦۵ .

۳۱٦۵ : سپه ۲ : ۳٦٦ .

۳۱۷۲ : سپه ۲ : ۳٦٦ .

شرح الوافیة : از محسن بن الحسن الحسینی الاعرجی الکاظمی که در رجب ۱۱۹٦ بانجام رسانده،آغاز مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست دانشگاه۳: ۱۷٤٦)

انجام : الخامس عشر تعارض الاستصحا بین آه وذلک کما تعارض ...قوله والافیعمل بما وافق الاصل آه وهذا کما یحکم فی المثال اول . . . قوله ولایبعد آه یرید بالاصل مادل علی الحکم المستصحب . . الی مایرجع الی المخصوص فارجع الیه والی الله المرجع . . . ونعم النصیر و الحمدلله اولا . . و باطناً نجز بحمدالله . . علی یدمؤلفه المسیی‌ء محسن بن الحسنی الحسینی فی اواخر رجب ۱۱۹٦ حامداً مصلیاً علی نبیه ص .

۸٤۱۸ : نسخ محمدحسین سپاهانی پسر عبدالمجید اردکانی است که نزدیک‌بپایان ۱۲۵۲ نوشته است، عنوانها سفید مانده و آغاز افتاده و نیمهٔ دوم کتاب‌است

آغاز افتاده : لامرالله ادخله‌الجنة وکان ذلک جزاء ...قوله الثالث ما علیه اصحابنا والمعتزلة الخ . اللطف مایقرب معه‌العبد عن فعل الطاعة ویبعدعن‌المعصیة .

کاغذ فرنگی آهار مهره — جلد تیماج سرخ مقوایی — ۱۹۲ گ ۲۰×۳۰ — ۲۷س

شرح‌الهدایة : شرحی‌است از قاضی میرحسین میبدی بر هدایه‌اثیرالدین ابهری که در ۸۸۰ بانجام رسانده است.

۱۲۳۵ : نستعلیق شریف‌بن جعفر حسینی مازندرانی درپایان شعبان ۱۰۵۲ ، حواشی بانشانهٔ« فخرالدین، ع ، ک، منه » .

کاغذ سمرقندی‌زرد — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی‌ساده ، ۱۲۰ گ ۱۰×۲۰ — ۱٤س ۱٤/۵×۱۱ .

۱۲۳۶ : نسخ فرج‌الله‌در ۱۱۱٤، حواشی بخط نستعلیق ازحکیم‌نورالدین، متن‌زیرخط سرخ ، کتاب در ص۱—۱۹۶ ، سپس بخشی‌است در بارهٔ زمان بعربی .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سبز ضربی‌یک‌لا ، ۱۲/۵×۱۸ — ۷×۱۲/۵

۱۲۳۷: نستعلیق‌شیخ زین‌الدین بن‌ملارحمت طبالوابدالی درپایان جمادی‌الثانی ۱۰۶۰، عنوان و نشان شنگرف ، صفحات درجدول شنگرف وزرولاجورد ، حاشیه‌ها بخط نستعلیق ازعبدالغفار معلم ثالث و میرک وفخرالدین ، صفحه شماردارد .

کاغذ سپاهانی — جلدتیماج سرخ‌مقوایی — ۱۷۰ گ ۱۰×۲۰ — ۱۵س ۵×۱۲/۵

۲۸۱۸ : ش۲دفتر ، ۳۷پ — ۱۲۵پ، نسخ ونستعلیق ۹۱۷ ،حواشی«منه»دارد، پایان افتاده و تا بحث‌هیولی وصورت‌است، صفحات آشفته است .

۳۵۷۳ : انجام افتاده، بخط نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف ، متن‌زیرخط سرخ ، وقف سیدجلال‌در۲۸ذق ۱۳٤۸ .

کاغذ سپاهانی نخودی — جلد مقوا ، ۱۵۸ گ۱۱×۱۸/۵ — ۱٤س ۵×۱۱ .

۶۳۵۶ : ش۲دفتر ، ۴۹پ — ۱۲پ ، نستعلیق ابوالقاسم‌بن میربزرگ درآدینهٔ ذح ۱۲۰۶ ، ۱۶س ۱۳×۷/۵ .

۶۶۱۹ : نسخ ذح ۱۲۳۷ ، متن‌زیرخط شنگرف .

کاغذ فرنگی کبود — جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۱۷۰ گ ۱۵ × ۲۲ — ۱۴س ۶/۵ × ۱۴ .

۶۶۲۶ : نستعلیق سید محمدبن جعفربن ابی‌القاسم در سدهٔ ۱۲، متن زیر خط مشکی کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج سرخ حنایی مقوایی ضربی ، ۱۳۸ گ ۱۱ × ۱۸ — ۱۵س ۵ × ۱۲ .

۸۱۲۰ : ش ۱ دفتر ، ۱پ — ۱۶۹پ ، بخط نستعلیق ترکی عیسی‌بن ملامصطفی‌بن عیسی در شنبه ۱ رمضان ۱۰۷۵ ، عنوان و نشان شنگرف ، حواشی بانشانهٔ «فخرالدین ، ملاحسن ، ع ب » .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۱۸۶ گ ۱۳س ۱۲ × ۱۶ .

۸۱۲۱ : ش ۲ دفتر ، ۳۷ر — ۱۶۷ر، بخط نستعلیق غیاث الدین محمدبن نظام‌الدین احمد گیلانی در حیدرآباد درسه شنبه ج ۲/۱۰۵۴ ، عنوان شنگرف ، متن زیر خط سرخ .

۸۲۲۴ : نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، عنوان و نشان شنگرف، تا فن ۲ اثبات واجب را دارد و افتاده است .

کاغذ فرنگی سفید — جلد مقوا ، ۱۳۴ گ ۱۶ × ۲۱ — ۱۱س ۷ × ۱۲ .

شرح الهدایة: شرحی است از صدرای شیرازی برهدایه اثیرالدین ابهری (فهرست دانشگاه ۳: ۲۸۴) .

۱۲۳۱ : نسخ محمود در ۱۲۶۴ ، عنوان و خطروی متن شنگرف، صفحه شمار دارد، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۷، وقف سپهسالار در ۱۲۷۰ .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج زردضربی مقوایی، ۲۶۳ گ ۱۴/۵ × ۲۵ — ۲۱س ۸/۵ × ۱۷ .

۱۲۳۲ : نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، عنوان و خط روی متن شنگرف، ازپایان افتاده است ولی بندی افزوده شده که صدرادر آن ازروزگار سینالد .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۱۷۴ گ ۱۶ × ۲۴ — ۲۴س ۹ × ۱۸

۱۲۳۳ : نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، عنوان و نشان و متن شنگرف، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی فرسوده ، ۲۱۶ گ ۱۴ × ۲۴ — ۲۷س ۹/۵ × ۲۰ .

۱۲۳۴ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان و نشان وخط روی متن شنگرف.

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۳۱۸ گ۱۳ × ۲۰ — ۱۸س۷ × ۱۳

۶۶۱۷ : نستعلیق سدهٔ دوازدهم، متن زیرخط سیاه ، حاشیه «محمدعلی مرندی» دارد .

کاغذ فرنگی زرد — جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۱۸۹ گ ۱۵ × ۲۲ — ۱۸س

۶۶۱۸ : نستعلیق ۲۰ ذق ۱۲۲۰، متن زیرخط شنگرف، حاشیهٔ «منه» دارد .

کاغذ فرنگی سفید— بی‌جلد ۱۶۷ گ۱۴ × ۲۱ — ۲۵س۹/۵ × ۱۴

۶۶۲۰ : نسخ عبدالمطلب بن محمد کاشانی درمشهد« باری کرسف» در پنجشنبه ۱ محرم ۱۲۶۵ ، متن زیرخط سرخ .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج زرد مقوایی ضربی، ۱۶۰ گ ۱۵ × ۲۳ — ۲۷س ۱۵ × ۱۸/۵ .

۶۶۲۴: نیمهٔ دوم نسخ محمد حسن بن محمدعلی دردوشنبهٔ ۱۶ رمضان ۱۲۳۰ ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ فرنگی آهار مهرهٔ نخودی — جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی، ۶۶ گ۱۶ × ۲۳ — ۲۰س ۹ × ۱۴ .

۶۶۲۵ : نسخ حسن شریف‌بن تاج‌الدین ملکی در۸ذح ۱۳۱۱ ، متن‌شنگرف، مالک جعفربن علی‌در ۱۲۸۳ .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۲۶ گ ۸ × ۱۵ ۱۷س ۱۴ × ۲۰ .

۶۶۲۶ : نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان درشت‌ترو گاهی نیز سفیدمانده‌است، وقف‌محمدحسین فاضل تونی در ۲۳/۹/۱۹ .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۲۶۴ گ ۱۷ × ۲۸/۵ — ۲۲ × ۱۰ × ۲۰ .

الشرط فی ضمن العقد : این رساله شاید از طباطبائی مؤلف نسخهٔ ش۱/ ۴۵۱۸ باشد.

آغاز : بسمله . حمدله ... فلما کان الشرط فی‌العقد متداولة فی‌السنة العلماء فی جمیع .

انجام : و هوحسن وجهه یظهر سماسر. تمت ۱۲۳۴ .

۴۵۱۸: ش۲ دفتر، ۱۷۵ر — ۱۸۲ر ، نستعلیق بی‌نام در ۱۲۳۴ مقابله شده.

کاغذ فرنگی — جلد تیماج ، ۱۸۲ گ ۲۱ × ۱۳/۵ - ۲۸س ۱۱ × ۲۱ .

شرفنامهٔ شاهی « عبدالله نامه » : حافظ تانش فرزند میر محمد بخاری ، تاریخ حوادث سالانه است .

بنام ابوالغازی عبدالله بهادرخان بن اسکندرخان شیبانی متولد ۹۴۰ (وپسرش عبدالمومن خان اوزبک) واسیر قلبا با کوکلتاش ساخته شده ، در یک مقدمه (نیاکان عبدالله) ودومقاله:

۱- ابتدای ولادت عبدالله تا جلوس .

۲- جلوس تا پایان کار.

سپس یک خاتمه که خصائص صاحب قران در آن آمده است ، در بارهٔ تألیف در دیباچه آمده‌است.

این شرفنامه کش از غایت شریف قبول
شرف از نام شهنشاه فلک قدر فزون
چه عجب از پی تاریخ و نامش
خاتمه تحریر«شرفنامهٔ شاهی» فرمود

(۹۹۲) (استوری ۳۷۴ و ۱۳۰۱).

آغاز: زواهر حمدبی‌غایت ثنای کریاس و الاساس مالک‌الملکی‌را سزاست.

انجام: تا کافهٔ خلایق درظل... عدل ایشان روزگار گذرانند بفراغ بال دعای‌دوست گفته مرفه‌الحال و آسوده احوال باشند آمین (سپس یک صفحه خاتمه از نویسندهٔ نسخه هست) .

۱۶۷۵ :: نستعلیق سه شنبه ۱۹ ج ۱/۱۲۳۹، عنوان ونشان شنگرف ، صفحات درجدول است، یکی شنگرف دوسی زر ولاجورد ، برگشماری درگوشهٔ صفحات نوشته شده و رفته است ، در ۳پ - ۵پ فهرست مطلبها است با اشارهٔ بشمارهٔ برگها ، کتاب از ۷پ‌است‌تا پایان نسخه ، کاتب گوید که این کتاب«شرف‌نامهٔ خانی » بنام عبدالله بهادرخان‌است **و بدستور میرزا خوش‌محمدبن تاش محمد بای قتغن در قوئیلی در دیوانخانهٔ امارت پناه نوشته‌شده است(در همان تاریخ بالا).**

کاغذ سمرقندی سفید — جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ساده با روپوش رنگین پوشیدهٔ از اطلس ، ۲۴۷ گ ۲۴/۵ × ۴۰/۵ - ۲۳س ۱۳/۵ × ۲۷ .

شرفنامهٔ منیری : فرهنگ فارسی بفارسی ، از ابراهیم قوام فاروقی‌است که آنرابنام مرشد خود شرف‌الدین احمد منیری‌م ۸۷۲ ساخته‌است (سپه۲: ۱۸۹-۱۹۲).

۸۶: سپه۲: ۱۹۲ .

الشفاء : ابن‌سینا ، در هیجده جزو و یک دوره فلسفه در آن هست و منبع کار او ترجمه‌های عربی آثار یونانی‌است چه او جز فارسی و عربی نمیدانسته‌است (اشارات اشارهٔ۳: نهج۳ و اشارهٔ۶ نهج٤— شفا مقالت ۱ فصل۶ عبارت منطق) .

۱٤۳۵ : نسخ الهی تنها و کامل‌است ، ۱رمضان ۱۰۵٤ ، عنوان و نشان شنگرف، کمی حاشیه دارد.

کاغذ اصفهانی — جلد تیماج مشکی مقوایی، ۲۲۰ گ ۱۲ × ۲۰ — ۱۷س ۶ × ۳ .

۱٤۳۶ : طبیعی‌تنها تا پایان معادن، نستعلیق ابوطالب بن خلیل‌الله حسینی‌شهرستانی در ۱۰۷۳ ، عنوانها و نشانها شنگرف و برخی سفیدمانده ، ٤۳٤ صفحه شمار دارد.

کاغذ اصفهانی نخودی — جلد مقوایی ابری ، ۲۱۸ گ ۱۳/۵ × ۳۶ — ۲۱س ۷ × ۱۶ .

۱٤۳۷ : نسخ ، الهی تنها است ، به خط سدهٔ ۱۱ ، اندکی حواشی دارد ، عنوانها شنگرف است.

کاغذ اصفهانی نخودی — ۸۰ گ ۱۸/۵ × ۲٤ — ۲۲س ۱۸ × ۱۸ .

۱٤۳۸ : نسخه کامل است : منطق و طبیعی و ریاضی و الهی با دیباچهٔ ابو عبید جوزجانی .

بخط نستعلیق محمد حسن بن محمد حسین خاتون آبادی در ۲۰ محرم ۱۰۵۳ ، صفحه‌ها در جدول زر ولاجورد ، عنوانها شنگرف‌است، آلهی سرلوح دارد .

برخی عنوانها با گل و بوتهٔ زراست ، صفحهٔ ۱ نونویس .

کاغذ اصفهانی — ٤۶۱ گ ۱۹ × ۳۲ — ۳۰س ۱۱/۵ × ۲۲ .

۱٤۳۹ : از آغاز تا پایان موسیقی ، بخط نسخ زین‌العابدین بن حاجی محمدرزاقی‌در ۱۲۷۵/۱ ع۲۹.

ترتیب :

۱— منطق با سرلوح .

۲— طبیعی با سرلوح .

۳— الهی با سرلوح .

٤— ریاضی بعکس معمولی .

عنوانها واشکال ریاضی شنگرف وگاهی بزر، صفحه ها در جدول زروشنگرف‌ولاجور.

کاغذ اصفهانی — جلد تیماج سوخت مشکی میان ترنج زرین و شنگرف، درون تیماج سرخ زرکوب ، ۵۷۲ گ ۲۰×۲۲ — ۲۸س ۱۲×۲۲ .

۶۴۷۹ : تنها فن ۱۳ یا الهیات است تا « فصل فی عقدالمدینة و عقدالبیت » پایان افتاده است.

نستعلیق سدهٔ ۱۱ و ۱۲ ، عنوانها مشکی درشت .

کاغذ اصفهانی — جلد مقوا ، ۱۶۸ گ ۱۳×۱۹/۵، ۱۶س ۷×۱۳/۵ .

۷۵۲۵ : ش ۸ دفتر ، ۶۴ پ - ۱۲۳ ، فن دوم طبیعی (سماء و عالم) وبرابر با ص ۱۵۹-۲۲۳ چاپ تهران .

۸۳۳۱ : نسخهٔ کامل ، منطق ، طبیعی وریاضی و الهی با دیباچهٔ جوزجانی، بخط نسخ فضل‌الله بن حسین نایینی الهی دره ۱۰۵ ، عنوان و نشان و رقم و جدول شنگرف، جدول صفحات بزر ولاجورد و شنگرف ، تصحیح شده‌است، یک نیمه سرلوح در آغاز هست .

حواشی دارد با نشانهٔ «مولانا محمدباقر» .

کاغذ سپاهانی نخودی — جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۶۶۹ گ ۲۰×۲۸ — ۲۹س ۱۲×۲۱ .

شفاءالاسقام ودواء الالام : خضربن علی بن الخطاب معروف به حاج پاشا (درگذشتهٔ پس از ۸۰۰) در هشت مقاله و در آن از استادش شیخ جمال‌الدین معروف به ابن الشویکی بهره برده است .

آغاز: الحمدلله الذی خلق الانسان فی احسن الصور و علمه خواص الاشیاء من النفع والضر ... اما بعد فیقول . . . خضربن علی بن الخطاب . . . لما رایت ان علم الطب اجل المفاخر .

انجام: و من منع المستوجبین فقد ظلم والله الهادی للسداد و منه المبدء والیه المعاد و صلی‌الله علی سیدنا محمد و آله وصحبه وسلم وجده .

۷۴۹ : نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف ، مالک محمد شفیع حسینی (با مهر او) .

کاغذ سمرقندی — جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۲۹۷ گ ۱۲×۲۱ — ۳۵س ۱۸×۲۷ .

شفاءالصدور بشرح الشذور : در صفحهٔ عنوان نسخه این شرح از قاضی زکریای انصاری دانسته شده ولی بنوشتهٔ چلبی (۲ : ۴۹) شرح او «بلوغ الارب بشرح «شذورالذهب» نام دارد و آغاز آن هم جز این است ، بنوشتهٔ او شفاءالصدور فی حل الفاظ الشذور از کمال‌الدین محمد

بن عبدالنعم جوهری مصری است ولی آغاز نسخه‌ما هم جزآنست که‌اویادمی کند.

در این‌شرح از «ملاعصام» و «رضی» یادشده است.

آغاز: الحمدلله‌الذی رفع من انتصب للعمل بموجب نهیه وامره ... و بعد فهذا ما سألنیه ... من وضع شرح علی‌شذورالذهب فی معرفة کلام العرب‌تألیف ... ابن هشام وسمیته شفاءالصدور بشرح الذور.

انجام: یغنی عن‌ذکرالعدد انتهی والله اعلم.

۸۱۰۰: نسخ عبدالله در پنجشنبه ۲۳ع/۱۲۲۱، نسخه در شهر فلاحیه در۱۲۲۲ خوانده شده‌است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۱۷۰ گ ۱٦ × ۲۲ - ۲۵س ۱۰ × ۱۷.

شق‌القمر: صائن‌الدین علی ترکهٔ خجندی که در این رساله مسئله‌رااز راه عرفان‌حل کرده و در آن مردم‌را بهفت گروه بخش‌نموده است(فهرست ادبیات‌نسخ کرمان‌ص ٤۹).

آغاز: الحمد لولیه والصلاة‌علی‌محمدنبیه روزی از روزها که بیاری دولت واقبال... سیاحت بدست قبول گرفته.

انجام: بطریقی که خدام ایشان‌را معلوم نیست.

٦۵۵۳: ش٤دفتر، ۳۱—۳۸پ.

۷۵۳۲: ش٤دفتر، ٤۸۱پ — ٤۹۰پ، بخط نسخ ونستعلیق محمدعلی کرمانشاهی در۱۲۹۸ درمدرسهٔ سپهسالار.

الشك والسهو والنسیان فی‌الصلاة(رسالة فی-): این رسالهٔ عربی از فیض کاشانی‌است (م۱۰۹۱).

آغاز و انجام آن مانند نسخهٔ دانشگاه(فهرست۳: ۱۹٤٤).

٦۵۲۴: ش۲دفتر، ۱۰۳پ — ۱۰٤پ، ازپایان افتاده، پس ازآن پراکنده‌هااست

شکیات: از محمدباقر مجلسی، یک مقدمه و پنج فصل و یک خاتمه دارد، این کتاب به فارسی‌است، اوکتابی در همین موضوع بعربی دارد (روضات‌ص ۱۲۰ — فهرست مشهد ٥: ٤۳۳س ٦٦۹).

آغاز: مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست ۳: ۱۳٤۳).

انجام: در سایر احوال از او محفوظ دارد. بمحمدوآله.

۵۹۸۵: ش۱دفتر، ٤ر — ۳٦ر.

نسخ بی‌نشان سدهٔ دوازدهم.

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج زرد یک‌لا ضربی ، ۴۹ گ ۱۰ × ۱۶/۵ — ۱۶ س ۱۰/۵ × ۵/۵.

۶۳۲۶ : ش ۲ دفتر ، ۲۵۴ پ — ۲۷۴ پ ، نستعلیق ۱۲۷ (= ۱۲۰۷) مالک ابوعلی، مهر ۱۲۲۰ دارد.

۱۵ سی ۹/۵ × ۱۷/۵.

۷۵۲۷ : ش ۴ دفتر ، ۲۲۲ پ — ۲۵۰ پ ، بخط محمد علی کرمانشاهی در ۱۳۱۰ از روی نسخهٔ امین بن ابراهیم قزوینی نوشتهٔ پنجشنبهٔ ذق ۱۱۱۶، پس از این شعرهایی است از صفایی پسر یغمای جندقی (۲۵۱ ر — ۲۵۱ پ).

الشکل القطاع : مقاله‌ایست از ابوالحسن ثابت بن قرة حرانی (۲۲۱ — ۲۸۸) خواجهٔ طوسی نیز رساله‌ای در همین موضوع بنام کشف القناع دارد.

آغاز : من مقالة لثابت بن قرة فی الشکل القطاع و النسب المؤلفة فان اطلق لنا ان ناتی ببرهان لما اراد بطلمیوس .

انجام : وعلی هذا القیاس فی سائر براهینه والله اعلم بالصواب.

در نسخهٔ ما در دنبال این مقاله سه بند هست:

۱ـ لمصنف الرسالة فی بیان انه لا یمکن ان یجمع من عددین مربعین فردین عدد مربع .

۲ـ للشیخ سلطان المهندسین کمال الدین یونس فی بیانه ایضا (در همین مسئله).

۳ـ قال صاحب البلاغ استخراج الخط المقسوم بنسبة ذات وسط وطرفین من طریق العدد باقرب تقریب.

۵۹۷ : ش ۲۲ دفتر ، ۱۶۲ ر — ۱۶۳ پ ، نسخ ۳ شعبان ۷۸۴.

شمس المعارف و لطایف العوارف: از شیخ شهاب الدین احمد بن علی قرشی بونی مغربی مقری (م ۶۲۲) است که تألیفاتی در علم حروف و خواص آنها نگاشته است واز آنها است شمس المعارف کبری و وسطی وصغری ولطایف الاشارات (دیوان الاسلام) واللغة النورانیة والسر الکریم و شرح اسم الله الاعظم و فتح الکریم.

شمس المعارف در چهار جزء چندبار چاپ شده است (معجم المطبوعات) .

۵۷۵ : در این نسخه بیست فصل است و فهرست چهل فصل و نام کتاب در آن آمده است.

آغاز : بسمله . صلوات . شهادة ازل فمن نورهذه‌الشهادة اعترف المصطفون‌علماً . . . امابعد فللحق اعلام وللحقیقة .

انجام : و اسجد واقترب بحرمة یاسین علیه‌السلام . تم‌الجزء الاول من‌شمس‌المعارف الکبری .

نسخ عبدالله‌بن محمد غرقاوی فیوسی در ۲۰ شوال ۱۰۵۶ ، عنوان شنگرف‌وزرولاجورد ، جدولها نیز برخی رنگارنگ ، سرلرح زرین در آغاز دیده میشود .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج حنایی‌ضربی مقوایی کهنهٔ وصالی‌شده ، ۲۳۹ گ ۱۹ × ۳۰-۲۴ س ۱۳ × ۲۱ .

۵۷۶ : نوع دوم این کتاب و چنین است:

آغاز : بسمله . . النوع الثانی من کتاب شمس‌المعارف الکبری للشیخ شهاب‌الدین احمدالبونی‌المغربی‌القرشی‌المقری . .وهو خواص‌الحروف و هذاالنوع یشتمل علی‌قسمین .

انجام : والدفین‌من ذهب او فضة بحرمة هذه‌الایة‌الشریفة .

نسخ محمدبن‌حاج نادعلی بدستور حاج محمد شریف‌خان‌در ۱۲۸۱ .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج سرخ‌ضربی مقوایی ، ۱۴۳ گ ۲۲ × ۲۵ — ۳۳ س ۱۵ × ۲۶ .

۱۳۴۷ : نسخ عربی سدهٔ ۱۰ ، در پشت برگ ۱ نام کتاب در زمینهٔ زرولاجورد دیده می‌شود و چهارگوشهٔ آن با گل زرین است ، در برگ آخر یک ترنج زرین است که نام کتاب میان آن هست ، درصفحهٔ ۱ و ۲ جدول زر و مشکی است .

آغاز : بسمله . رب یسر . الحمدلله الذی اذهب‌الحزن عن‌الرجال . . . من‌ظلم‌الشبهات .

انجام : و تصرف بذلک بما تشاء کما تشاء بمنه و کرمه و مغفرته آمین . وصلی علی . . . أبداً .

کاغذ سمرقندی — جلد تیماج سبز تیرهٔ ضربی مقوایی ، ۲۹۶ گ ۱۹ × ۲۸ — ۱۱ س ۱۲ × ۲۰ .

۶۴۸۱ : کامل ، نسخ بی‌تاریخ و نشان ، در سدهٔ ۱۱ ، عنوانها شنگرف ، ۲۴۰ برگ ، ۳۱ برگ سفید .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج سبز ضربی ، ۱۵/۵ × ۱۱ و ۱۸ × ۱۱ .

شمع‌الیقین : درکلام شیعی و بفارسی ازحسن بن عبدالرزاق لاهیجی قمی (م ۱۱۲۱) نگارندهٔ آئینهٔ حکمت والفة‌الفرقة بعربی وزواهرالحکم وجمال‌الصالحین وروایع‌الکلم وبدایع‌الحکم

و مصابیح انهدی و شمع الیقین، بخط نستعلیق در ۱۳۰۳ بچاپ سنگی رسیده است (ذریعه ۱: ۵۲ — ۱۲۹ و ۱۱، ۲۵۹ — فهرست مشهد ٤: ۱ — ۲۹) در اساسات علی و اساسان شیعه است .

آغاز: حمد و سپاس بی‌نهایت سزای ثنای علیم علی الاطلاق . . . از کتابخانهٔ حکمت

انجام: در بهشت باشند خدام اولاد مسلمین باشند والحمدلله . . . بمنتهای مقصود این کتاب رسید . . . و در سه‌شنبه ۱۵ شوال ۱۹۲ (= ۱۰۹۲) تمام گردید. انشی وسیلهٔ نجات و هدایت گمراهان.

٦٤٨٢ : نستعلیق محمد بن ملا عنایت‌الله در ۲۷ ذق ۱۳۰۳ ، نشانها و عنوان‌ها شنگرف ، در میانهٔ برگ ۱ و ۲ افتادگی دارد.

کاغذ فرنگی نخودی — جلد تیماج مشکی یک‌لا فرسوده ضربی ، ۲٦٦ گ ۱۳ × — ۲۰ — ۱۹ س ۷ × ۱٤ .

٦٤٨٣ : نستعلیق شیخ علی بن سمیعا در شنبه ۱ ذح ۱۲۲۲ در تهران ، نشان و عنوان شنگرف، آغاز افتاده.

کاغذ فرنگی کبود — جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۰٤ گ ۵/ ۱۳ × ۱۹ — ۲۲ س ۸/۵ × ۱۵ .

شوارع الانام فی شرح قواعد الاحکام : متن از علامهٔ حلی حسن بن یوسف است و آنرا شرحها و حاشیه‌ها بسیار است ، ۱٦ حاشیهٔ آن در (ذریعه ٦ : ۱٦۹ — ۱۷۲ — ۵٦) یاد شده است ، این شرح از ملامحمد جعفر استرابادی است ، در این کتابخانه تنها جزو پنجم آن هست .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی جعل من الفرائض التوارث فی شریعة الاسلام . . . اما بعد فیقول . . . محمد جعفر الاسترابادی ان هذا هو المجلد الخامس من کتاب شوارع الانام فی شرح قواعد الاحکام .

انجام: وکان هناك صنف آخر مشارك مع ذلك الصنف فی الارث (ناقص).

۲۲۲٤: ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۲۰ پ ، نسخ سدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی سفید — جلد بیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۱۷۳ گ ۱٤ × ۲۰ — ۹ تا ۱۲ س ۹ × ۱۵ .

شوارق الالهام : شرحی است از ملا عبدالرزاق بن علی بن حسین لاهیجی (م ۱۰۵۱) بر

«تجریدالکلام فی تحریر عقایدالاسلام» خواجهٔ طوسی ، در آن امور عامه و جواهر و الهیات شرح شده بست ، امور عامه در ۱۲۹۹ و جواهر و اعراض در ۱۳۰۲ ق چاپ شده است (مجلس ۲: ۴۷ — مشهد ۱: ۵۱ و ۴: ۲۰۲ و ۳۲۶) درذریعه (۳: ۳۵۵) آمده که این مؤلف را شرحی دیگر نیز بر تجرید هست که «مشارق الالهام» نام داردوتنها مقصد نخستین امورعامه را در آن شرح کرده است .

۱۱۴۸ : نسخه ناقص و از آغاز تا پایان امور عامه را دارد، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوان و نشان شنگرف ، حاشیه ها با نشانهٔ «محمد اسمعیل ره، منه» .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج مقوایی ، ۱۹۱ گ ۱۵ × ۲۱ — ۲۱ س ۸/۵ × ۱۳ .

۱۱۶۲ : امور عامه است ، نسخ یکشنبه ۱۰۳۰ ، عنوان و نشان شنگرف ، حاشیه ها نستعلیق با نشانهٔ «منه ره ، حاشیه قدیم ، شرح تجرید ، بحرابادی ۱۲۳۳» .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۸۲ گ ۲۱ × ۳۰ — ۲۲ س ۱۰ × ۲۰

۱۱۶۳ : امور عامه است ، بخط نسخ عبدالمعبود محمد در شنبهٔ ۱۴ شوال ۱۲۳۶ (تراشیده شده ولی خوانده می‌شود) عنوان و نشان شنگرف ، متن زیرخط سرخ ، حواشی با نشانهٔ «منه» بنستعلیق .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۷ × ۲۸ — ۲۶ س ۹ × ۱۹ .

۱۱۶۴ : امور عامه، آغازافتاده، بخط نستعلیق محمدحسین بن کربلایی مراد استرابادی در ۴شنبه ۱۲۲۵ در مدرسهٔ درب نواسترآباد ، عنوان شنگرف ، حواشی بانشانهٔ «منه» .

کاغذ سپاهانی کبود — جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۲۹ گ ۱۶ × ۲۱ — ۱۶ س ۱۱ × ۱۵ .

۶۳۷۹ : نسخ محمدعلی کرمانشاهی در مدرسهٔ سپسالار در ۱۲۹۸ ، از روی نسخهٔ مورخ ۱۲۴۳ که آن از روی نسخهٔ محمد شریف بن محمود لاهیجی نوشته شده بوده است و این محمد شریف در پایان نوشته بوده است که: « استادم شارح تا اینجا نوشت» باچاپ سنگی ۱۳۰۲ برابراست .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا ، ۱۱۷ گ ۱۱ × ۱۷ — ۱۵ س ۷ × ۱۳ .

۶۴۸۶ : از آغاز تا مبحث علل را دارد ، نسخ چهارشنبه صفر ۱۲۳۴ در تبریز، متن زیر خط شنگرف ، حاشیهٔ «م» دارد .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا، ۱۹۸ گ ۱۵/۵ × ۲۱ — ۲۲س ۹/۵ × ۱۶.

۶۴۷۸ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، متن زیرخط سیاه ، از آغاز تاعلل را دارد.

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماجی حنایی ضربی مقوایی ، ۲۳۸ گ ۱۳ × ۲۱/۵ — ۲۰س ۷ × ۱۳.

۸۳۰۳ : تنها مقصد دوم (جواهر و اعراض) برابر با چاپ ۱۳۰۲ ، نسخ محمد رضا تبریزی در ۱۲۵۶ در سپاهان، عنوانها شنگرف ، حاشیه بانشانهٔ «م‌ق‌ره» .

کاغذ فرنگی آهار مهره ، ۱۲۳ گ ۱۵/۵ × ۲۱/۵ — ۳۰س ۸ × ۱۴/۵.

۸۲۳۲ : جلد نخستین است ، بخط شکسته نستعلیق علی‌اکبربن نجف‌علی سراغی در ۱۰ شعبان ۱۱۹۹ ، تصحیح شده، عنوان شنگرف ،حواشی با نشانهٔ «منه‌دام‌ظله» فهرست درآغاز نسخه هست.

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج مشکی درون قهوه‌یی یک‌لا ، ۱۲۵ گ ۲۱ × ۱۹ — ۲۰ × ۱۳ .

شواکل‌الحور فی‌شرح هیاکل‌النور: شرحی‌است‌از جلال‌الدین محمددوانی برهیاکل النور شیخ‌اشراقی، در مدراس در۱۳۷۳- ۱۹۵۳ با دیباچهٔ عربی و انگلیسی چاپ شده و در آن سرگذشت شیخ شهاب‌الدین و دوانی آمده است(فهرست دانشگاه۳: ۲۹۰).

۱۲۹۴ : نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوان شنگرف ، حاشیه‌ها با نشانهٔ «منه‌ره» صفحات در دو جدول لاجورد و زر ، مالک محمد اسمعیل ، یادداشت تملک موخ ۱۱۴۷ و۱۱۱۸ در نسخه هست ، در انجام عباراتی افزوده دارد:

« علی سیدنا وسیدالکل فی‌الکل و آله وصحبه‌اجمعین . نجز تحریره بیمین مؤلفه‌بعد العشاءالاخرة من‌لیلة‌الخمسین الحادیعشر من‌شوال ... سنة ۸۷۲ بدارالموحدین تبریزفی الزاویة المبارکة شکرالله» یک برگ افتاده است.

کاغذسپاهانی حنایی حاشیه‌سفید و متن‌حاجیه جداست — جلد تیماج زرکوب‌مقوایی، ۹۷ گ ۱۰/۵ × ۱۸ — ۱۹س ۵ × ۱۲.

۸۳۸۸ : بخط نسخ سدهٔ ۱۰و۱۱ که از روی نسخهٔ اصل‌مورخ شب پنجشنبه ۱۱ شوال ۸۷۲ در تبریز در زاویهٔ مظفریه ابوالمظفر جهانشاه نوشته شده است.

عنوان و نشان شنگرف ، متن زیر خط سرخ ، مهر محمدقاسم‌دارد.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لای فرسوده، ۸۱ گ ۱۳ × ۱۸ - ۱۷ س ۱۵/۵ × ۷/۵.

شواهد : در این کتاب شعرهایی که در کتابهای مقدماتی ادب آمده‌است بترتیب علوم شرح شده است و شواهد صرف و نحو بعربی ومعانی و بیان و بدیع بفارسی درآن تفسیرشده‌است

آغاز ناقص : اقائلن احضر والشهودا، قاله رؤبة و قبله اریت ان جائت به املودا... اریت اصله ارایت.

آغاز : وهی الوصیة التی کانت. قد تمت فی شهر رمضان ۱۲۵۶ .

انجام : فی علم البدیع تردی ثیاب الموت حمر افما اتی لها اللیل الاوهی من سندس خضر، تردی فعل ماضی ازباب تفعل اصلش تردی بود.

انجام : وذات نیست مگر ثبوت معنی از برای ذات. قد تمت فی اربعة عشر شهر رجب المرجب ۱۲۵۷ .

۶۸۶۲ : نستعلیق ۱۲۵۶ - ۱۲۵۷، شعرها بشنگرف ، عنوان های مطالب درهامش کاغذ فرنگی نخودی — جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۱۲۶ گ ۱۴/۵ × ۲۴ — ۲۴ س ۱۶ × ۹/۵.

شواهدالاصول سلطانی : محمد حسین که برای شاه سلطان حسین موسوی صفوی دریک مقدمه و پنج اصل و خاتمه ساخته‌است ، فهرست کتاب در دیباچه هست و از مؤلف هم در آن یاد شده است .

۱۲۹۱ : نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوانها شنگرف است .

آغاز افتاده : و تزئین بانواع نباتات مسکن قرار و مهد استقرار سالکان طریقت وواقفان حقیقت نموده ... اما بعد چنین گوید ... محمد حسین که بر ناقبان معادن معرفت خیر دانش و ... پوشیده نیست.

انجام : خاتمه در افعال اختیاریه برسبیل اجمال... (پس از سه‌صفحه) همچنانکه امور داخل را مثل قدرت و اراده.

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سرخ ضربی یک‌لا ، ۴۲ گ ۱۱/۵ × ۲۲/۵ — ۱۳ س ۶/۵ × ۱۵/۵.

شواهدالبهجة المرضیة : شرح ابیات البهجة المرضیة سیوطی است و کوتاه شدهٔ « شواهد عینی است (سپه ۲: ۳۸۴).

۳۱۸۸: سپه ۲ : ۳۵۸.

شواهد البهجة المرضية : شرح شواهد شعری شرح سیوطی است بر الخلاصة الالفیة ابن مالک از نظام‌الدین ملا احمد اردبیلی.

آغاز : بسمله . چنین گوید... نظام‌الدین احمد اردبیلی ... این کلمات چندیست که نوشته میشود در توضیح شعرهایی که در شرح سیوطی است .

انجام : چنین گوید ... نظام‌الدین بن احمد اردبیلی که . . . شواهد فارسی نوشته می‌شود... درگذرند والسلام علی من اتبع .

۲۸۶۴ : ش ۹ دفتر، ۹۹ر — ۱۴۸ر، به خط مسیح نوری‌وازی وازی در رجب ۱۲۴۹

شواهد التلخیص ، مؤلف بترتیب بابهای کتاب تلخیص شواهد آنرا بیرون آورده و گزارش نموده است.

۶۹۶۱ : نسخ بی‌نشان سدهٔ ۱۳، متن زیرخط سرخ و گاهی شنگرف، در صفحهٔ عنوان و پشت جلد بعنوان شرح «لومعه» نامیده شده است .

آغاز افتاده : عبارات شیخ عبدالقادر مفصلة... قد استشهد فی کل باب ... بکثیر مما استشهد به الشیخ عبدالقاهر فی «اسرارالبلاغة» و«دلایل الاعجاز» ... فهجس فی القلب ان اکتب لابیاته... حواشی... واتبعت ابیاب کل باب منه سالم یرده من ابیات المفتاح

انجام : ولاعدمنک یدعوله بدوام بقاء والله اعلم.

کاغذ فرنگی — ۱۳/۵ × ۲۰ — ۲۷ س ۸ × ۱۶/۵.

الشواهد الربوبیة فی المناهج السلوکیة : صدرای شیرازی ، بچاپ رسیده است ، در پنج مشهد و هر مشهد در چند شاهد و هر شاهد چند اشراق دارد ، ابوالقاسم احمد یزدی آنرا به فارسی ترجمه کرده است (فهرست مشهد ۴ : ۴۷ دانشگاه ۳ : ۲۹۲) حاشیهٔ آن در ذریعه (۶ : ۱۴۴) یادشده است.

۱۲۱۷ : ش ۱ دفتر ص ۱ - ۳۵۴ ، نستعلیق اسمعیل بن عبدالله مازندرانی در ۱۹ شعبان ۱۲۵۲ ، عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره — جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۲۰۹ گ ۱۲ × ۱۸ ۱۵ س ۶ × ۱۲.

۱۲۱۸ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان و نشان شنگرف ، هاشیه‌ها نستعلیق در کاغذهای جدا و چسبیده ، نسخه از پایان افتادگی دارد.

کاغذ فرنگی قهوه‌یی سفید — جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۱۳/۵ × ۲۰ — ۱۸ س ۸ × ۱۳ .

۱۲۱۹ : شکسته نستعلیق درشت ، سدهٔ ۱۲ ، حاشیه ها نستعلیق ، دوبرگ در پایان سفیداست، کتاب درص ۱—۴۳۲ .

کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره — جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا، ۲۱۸ گ ۱۵ × ۲۰/۵ ۹س ۸ × ۱۳ .

۱۲۲۰ : نستعلیق ۲۷ رجب ۱۲۵۶ ، عنوان شنگرف، حاشیه ها نستعلیق بانشانهٔ «سنه ره ، نوری ره ، س‌ه‌ی» کتاب درص ۱—۲۴۳ و تا ۳۰۷ سفید است .

کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره — جلد تیماج قهوه‌یی ضربی یک‌لا ، ۱۵۴ گ ۱۵ × ۲۱/۵ ۱۹س ۸ × ۱۵/۵ .

۱۲۲۱ : نستعلیق زیبای علی محمد لواسانی در ۱۲۴۵ ، او در پایان همین نسخه یادداشت کرده که من آن‌را پیش از ۱۲۵۰ نوشته‌ام، عنوان شنگرف و در برخی جاها سفید گذارده شده است ، صفحات در دوجدول یکی بزر و دوسی زرولاجورد، یک‌سرلوح زرین با گل و بوتهٔ لاجورد در آغاز هست .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره — جلد ساغری مشکی مقوایی ، ۱۵/۵ × ۲۱ — ۱۴س ۸ × ۱۶ .

۳۶۷۳ : ش ۲ دفتر ، ۱۱۲ ر — ۱۸۵ پ — ۱۸۹ ر ، پس و پیش صحافی شده است ، بخط نسخ ترکی‌است .

۶۴۸۹ : نستعلیق ۱۰۰۵ و مقابله شده در ۱۳۰۵ ، عنوان درشت و شنگرف و حاشیه دارد .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۱۴۴ گ ۱۳ × ۲۰ — ۲۰س ۶ × ۱۳ .

۸۳۳۳ : پایان نسخه موش خورده و یک برگ افتاده و بخط نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان سرخ وحاشیه ها بانشانهٔ «نوری، محرره» .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج مشکی‌مقوایی کنارا زرد ، ۱۳۰ گ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ ۲۰س ۸ × ۱۴/۵ .

الشواهدالربوبیة : ملاصدرای شیرازی (م ۱۰۵۰) ، جز شواهد ربوبیه متداول است و فهرست مانندی است از مسائل فلسفی که در کتابهای خود او آمده‌است .

آغاز : بسمله وبه‌نستعین الحمدلله الذی‌جعل نور معرفته نتیجهٔ ایجادالارواح والاجساد

و تجلی بقدسه القلوب العارفین باسرارالمبدء والمعاد . . . و بعد هذه موجز اشارات الی جواهر نفسیة ... فاقول وانا . . . محمدالشهیر بصدرالدین الشیرازی ... وسمیتها بشواهد الربوبیة ... و فیه شواهد .

۶۳۱۹ : ش ۵ دفتر ، ۲۲۱ ر — ۲۵۷ پ .

شواهد شرح الخلاصة الالفیة : محمدبن علی موسوی عاملی طوسی، شرحی است مفصل بر شرح ابن ناظم از روی فرایدالقلائد فی مختصر شرح الشواهد شیخ ابو محمدبن العینی باافزوده هایی از خود او و بدستور سیدبدرالدین حسینی عاملی انصاری ساخته است .

آغاز : بسمله . و به نستعین . احسن کلمة یتکلم بها ارباب الکلام و اولی حدیث یثنی نحوه عنان الاقلام حمدالله جل جلاله علی مارفع مقدارالعلم و مقامه ... و بعد فیقول ... محمدبن علی الموسوی .

انجام : مع قلة البضاعة وقصرالباع فی الصناعة و قد اتفق الفراغ منه علی یدمؤلفه . . ، محمدبن علی الموسوی العاملی لیلة الاربعاء الحادیة عشر من شهر ربیع الاول . . . السنة السابعة والخمسین بعدالالف ... فی المشهدالمقدس الرضوی ... و آله الطاهرین اجمعین

۶۸۶۱ : نسخ محمدمؤمن بن حاجی سلطان علی در شب یکشنبه ۲۷ رمضان ۱۰۸۱ در طوس از روی نسخهٔ شارح ، شعرهای زیرخط سرخ ، مالک نادربن بدیع الزمان صاحب اخبار قاجار در ۱۷ صفر ۱۲۹۵ (مهر: نادر) .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سرخ ضربی فرسوده ، ۳۰۲ گ ۱۲/۵ × ۲۵ — ۲۳ س ۱۷/۵ × ۷/۵ .

شواهدشرح التصریف: شرح نظام الدین ملا احمد اردبیلی است بر شواهد شرح سعدتفتازانی بر تصریف زنجانی ، مؤلف همان صاحب شواهدالبهجة المرضیة است .

آغاز : بسمله .چنین گوید ... نظام الدین احمد اردبیلی که سعد تفتازانی شرحی نوشته بود بر تصریف زنجانی وبعضی از ابیات اورا اشکال واشتباه بود ... لهذا این فقیرسرتکب توضیح و ترکیب اوشد .

۶۳۴ : ش ٤ دفتر ، ۱۰۲ ر — ۱۱۱ ر ، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، جز خط شماره های دیگر ، درکاغذ آبی .

انجام : شاهد این بیت در موصل است بفتح العین واین خلاف است .

۶۷۵۹ : ش ۱ دفتر ، ۲ ر — ۷ پ، نستعلیق چلیپای ۵ محرم ۱۲۵۷ ، بخش دوم مجموعه نسخ محمدبن معصوم آملی در ۱۲٤ ، حاشیه نستعلیق .

انجام : و این خلاف قیاس و نادراست .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج زرد یک‌لا ، ۹٤ گ ۱۵ × ۲۱ و ۳۰ س ۰ × ۱۵ .

شواهد شرح قطر الندی وبل الصدی : این رساله شرح شواهد شعری شرح قطرالندی و بل الصدی است .

آغاز : بسمله . این چند کلمه‌ایست که نوشته شده بزبان فارسی ازجهت بیان اشعار شرح قطر ابن هشام انصاری .

انجام : حرف زدن او هرآینه بتحقق که گذاشته .

٦٣٤ : ش٦ دفتر ، ۱۱٦ ر — ۱۵۱ پ ، خط مانند ش ٥ .

شواهد شرح الکافیة : حل شواهد شرح میانین کافیه ابن حاجب است که بنام الوافیة خوانده میشود .

آغاز: بسمله . الحمدلله رب العالمین ... و بعد فان بعضی الاخوان التمس منی ان اکتب له حاشیة لحل ابیات المتوسطة و ابین فیها موضع الاستشهاد .

انجام افتاده : قال المنشدره وبالی الآل احمد شیعة ... و اعراب اجزائها کاعراب (افتاده) .

٦٦٨٠ : ش ٥ دفتر ، ۸٤ پ — ۹۰ پ ، ۹۱ گ ۱۳ × ۱۸ ت ۱۹ س ٥ × ۱۲ .

شواهد الکفایة : شعرهای «الکفایة فی علم الاعراب» ضیاءالدین مکی در این کتاب آمده و شرح شده است .

آغاز :

اشکی سلوقیة باتت و بات بها بوحش اصمت فی اصلابهااود

انجام :

وکیف لنا بالشروان لم یکن لنا دراهم غید الحانوی ولانقد

۸۱۱۲ : ش ۱ دفتر ، ۳ پ — ۱٦ ، نسخ و نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، شعرها درشت‌تردرهر صفحه‌ای سه سطر و میان آنها شعرها است بخط نستعلیق ریز چلیپا .

۱۸٤ گ ۱٦ × ۲۰ — ۳۰ س ۸/٥ × ۱۱ .

شواهد المختصر : شعرهای شرح مختصر تفتازانی برتلخیص المفتاح در این رساله بفارسی گزارش شده است و شارح محمدمهدی بن غیاث‌الدین محمدرضوی است .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی خلق الانسان وعلمه البیان ... و بعد چنین گوید محمد

مهدی‌بن غیاث‌الدین محمد رضوی که این رساله ایست ... در ترجمهٔ ابیاتی که در مختصر [شرح] تلخیص مفتاح علامه تفتازانی مذکور شده .

انجام :

اذالنجعةالادماء باتت بغفرة فایان ما تعدل به‌الریح تنزل

النجعة ماده میش ... حکایت کرده‌ایرا افراء و تنزل .

۶۳۴ : ش۳ دفتر ، ۵۳پ ۹۷پ ، بخط نستعلیق چلیپا وسه برگ پس از این سفید است .

شواهدالمطول : این شرح از آقا میرزا کمالای فدشکویی فسایی (کمال‌الدین محمد) داماد مجلسی وصاحب بیاض کمالی است(سپه۲:۴۶۲ — ذریعه۳:۱۷۰) که‌درشعبان ۱۰۹۶ بانجام رسانده است .

آغاز : الحمدلله‌الذی نظم سلسلة الوجود نظماً کاملاً لیس فیه‌انثلام ... امابعدفیقول محمدالشهیر بکمال‌الدین بن محمدالمشهور بمعین‌الدین الفارسی الفسوی.

انجام : ورد مکائدهم فی نحورهم بحق‌محمد والحمدلله اولا و آخرا وقع تسوید هذه الصحائف فی‌شهر شعبان ۱۰۹۶ .

۲۹۸۹ : سپه۲:۴۲۷.

۷۵۲۷ : ش۳دفتر ، ۱۱۱پ — ۱۹۸پ .

انجام : « وشه ایضاً مخفف‌الشاء » — پس‌از این پراکنده‌ها است و بندی ازکتاب مرقات‌الایمان سید محمد باقربن سید حسین علوی حسینی موسوی مجتهد زادهٔ گنجوی پیشنماز تفلیس (۱۹۹پ — ۲۰۰پ) و بندهایی ازمنهج‌المقال(۲۰۰پ—۲۲۱پ).

شواهد مغنی اللبیب : این شرح از جلال الدین عبد الرحمن سیوطی (م ۹۱۱) است (سپه۲ : ۳۸۵).

۳۲۴۴ : سپه۲ : ۳۸۶.

شوق‌المستهام فی‌معرفةرموزالاقلام: ازاحمدبن ابی‌بکربن وحشیةاست وآن باترجمهٔ انگلیسی و دیباچه‌ای بهمین‌زبان در تاریخ این کتاب از زژف هامر Joseph Hammer درلندن بسال۱۸۰۶م‌در۱۳۶ص عربی و۵۴ص‌ترجمه و ۲۱ص دیباچه‌بچاپ رسیده‌است (ش۲۸۶۲ چاپی این کتابخانه).

۲۷۶۳ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، ازروی‌همین‌چاپ ، نشان شنگرف.

کاغذ فرنگی نخودی — جلد تیماج مشکی درون سرخ ، ۱۳/۵ × ۲۱/۵ — ۷ × ۱٤

شهاب الاخبار فی الحکم والامثال الاداب : ابن سلامة قضاعی مغربی قاضی محمدبن سلامة بن جعفر فقیه شافعی (م ٤٥٤) که سخنان کوتاه پیغمبر اسلام را در آن جمع کرده است، این کتاب مورد توجه دانشمندان قرار گرفته و شرحها و ترجمه ها دارد.

آغاز مطابق نسخهٔ دانشگاه (۳: ۱۳۸۰).

انجام : یا موسی انه لم یتصنع ... بمثل البکاء من خیفتی".

٦۲۱٦ : ش ۲ دفتر، ۱۹۱ — ۲۰۵ ، نسخ همان نویسندهٔ شمارهٔ یکم دفتر.

۱۹ س ۷ × ۱٤.

الشهاب الثاقب : از فیض کاشانی در بارهٔ وجوب نماز آدینه ویک مقدمه و هشت باب دارد تاریخ تألیف در آن بشعر و معما آمده است.

این کتاب در نجف بسال ۱۳٦۸ بچاپ رسید (طوس ٥: ٤٦٤ و ٥۹۲).

آغاز : الحمدلله الذی جعل دلیل وجوب صلاة الجمعة من اوضح ...

انجام : فوق الاسم یزادصار تاریخا سدیدا .

۸۱٥۱ : ش ۲ دفتر، ٤۸ پ ۹٦ پ ، نستعلیق صفر ۱۲٥۲ ، عنوان شنگرف.

۲۰ س ۷ × ۱٦ .

الشهاب الثاقب فی ابطال المذاهب یا «تحفة الفقیر الی الاسیر» از فتح علی پسر حسن علی که در تهران تألیف کرده است ، در آن یاد کرده از کتابهای خود:

انوار البهیة عن انملتقطات الفتحیة الملقب بدر النضید ومونس الفرید و مجمع المقربین و و روضة المحدثین (عربی) و مطمر الفاضل بین الحق والباطل .

این کتاب در بارهٔ «ملل متخالفه» ورد بر «حکما و متصوفه» است دریک مقدمه وپنج باب و هفت مقام بعربی و بنام شاهزاده علی خان ساخته است.

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی خصنا بخیر الادیان و ارسل الینا اشرف الانسان . . . اما بعد چنین گوید . . . ابن حسن علی فتح علی

انجام : کتاب لئالی الهیه که جاری مجرای کشکول و سفینه است نوشته ام . . وعلیه افضل التحیة ازمجلس نقل .

۴٦۹۰ : نستعلیق صفر ۱۲۲۷ ، عنوان ها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج مشکی یک لا کناره زرد ، ۱٤۳ گ ۱٥ × ۲۰ — ۲۳ س ۹/٥ × ۱٦.

الشهابة فی غزوات الصحابة : ترجمه‌ایست از تاریخ فتوح واقدی ، مترجم محمدتقی بن علی دزفولی مترجم غایة المرام بنام « کفایة الخصام » که آن را بدستور خسرو میرزا امیرآخر در حکومت حمزه میرزا حشمت‌الدولة در دزفول در ۷ رمضان ۱۲۸۳ آغاز کرده ودر ۱۲ ج ۱/ ۱۲۸٤ جلد نخستین آنرا بانجام رساند ، درآغاز نام مؤلف و کتاب و ناصرالدین‌شاه و حمزه میرزا و محسن میرزا امیرآخور دیده میشود .

آغاز : بسمله . الحمدلله وحده وانجز وعده . . . وبعد . . . در این دور خجسته وعهد مسعود . . .

انجام : و مضراز پی لشکر روانه گردید . تمام جداول کتاب واقدی در یوم ۱۲ ج/ ۱۲۸٤ .

۱۵۴۷ : نسخ محمد حسن بن محمدزمان درج ۱۲۸۸/۱ چهارسال پس از تألیف ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره — جلد تیماج حنایی مقوایی ضربی ، ۲۰ × ۳۱ — ۱۹ س ۱۱/۵ × ۲۱ .

شهرآشوب : میرزا محمد شفیع منشی سرکار اکبر شاهزادهٔ هندی .

آغاز : عرض داشت ملازمان پادشاهزادهٔ هندوستان بموقف عرض علمای دین مبین .

انجام : پای‌شما نوشته‌ایم که درین قحطی ببوی طعامهایی که سابق درین ظرفها پخته شده تعیش و زندگانی کنید .

۱٤۳ : ش ٦ دفتر ، ٦۸ ر — ۷۳ ر .

شهرهای مازندران : علی‌قلی قاجار هنگامی که با ناصرالدین‌شاه بکلار دشت میرفته‌است این رساله‌را نوشته و شهرهای کلارستاق مازندران را از روی نوشته‌های یاقوت درمعجم البلدان و مراصدالاطلاع در آن وصف کرده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله علی نواله . . . و بعد چون در ماه ربیع الثانی موافق اوت‌ماه فرانسه در ۱۲۸۵ هجری مطابق باسال ۱۸٦۸ عیسوی .

انجام : از آب میرآب کن که ما ازتو نان نمیخواهیم .

۲۷٦۴ : نستعلیق میرزا مسیح کمره‌یی درج ۱۲۸۵/۱ ، عنوان شنگرف ، صفحات در دو جدول زر ولاجورد ، دوصفحه حاشیه شده و میان سطور زراندود ، سرلوح بزروشنگرف و لاجورد .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج نیلی ضربی یک‌لا ، ۱۲ گ ۱۴ × ۲۱/۵ — ۹ س ۷/۵ × ۱۴ .

شهنامهٔ چنگیزی: بنوشتهٔ تربیت دردانشمندان آذربایجان (ص ۳۲) این کتاب از شمس الدین کاشی است و تاریخ مغول است از آغاز تا پایان روزگار غازان خان و فرمانروایی الجایتو خان و در سال ۷۰۴ بانجام رسیده‌است نسخه‌ای از این در لالا اسمعیل حمیدیه در اسلامبول و نسخه‌ای در پاریس هست .

بجز این یکی دو منظومهٔ دیگراست در تاریخ مغول یکی ظفرنامه حمد مستوفی دوسی شهنشاهنامه یا منظومهٔ احمدی از احمدبن محمد تبریزی که از آغاز تاریخ مغول است تا سال ۷۳۸ و بنام ابو سعیدبهادرخان سروده شده‌است و نسخه‌ای از آن مورخ ۱۴ رجب ۸۰۰ در موزهٔ بریتانیا هست (ش Or2780 / II ریو ذیل ص ۱۳۵).

تربیت همین نسخهٔ مارا دیده بود(۱) .

شعری که رشیدالدین در جامع التواریخ در وصف عمارت غازان‌خان در تبریز آورده در برگ ۱۹۴پ و ۱۹۵ر این نسخه دیده میشود.

دربرگ ۷۵ر آمده :

جهاندار سلطان محمد که داد مر اورا خدا دانش و دین و داد

. . . . . .

بفرمود تا این چنین دفتری رهی ساخت بهر چنان مهتری

(سلطان محمد پس از مرگ غازان در ۷۰۴ بتخت نشسته‌است) .

در برگ ۹۷پ آمده :

چو کردند تاریخ را دال و ذال

خرد گفت ازین به ندیدیم سال

که سلطان محمد در او پادشاست

که دریا دل و عادل و پارساست

در نسخهٔ ما آمده که غازان‌خان در ۷۰۳ مرده و سلطان محمد برادر او در ۸۰۴ بتخت نشسته است و از آن برمیاید که کتاب بدستور او ساخته شده است. درآن پرسشهایی است

۱- نیز بنگرید به : حماسه سرایی دکترصفا ص ۳۵۴ و ۳۵۷ — تاریخ مغول اقبال ص ۵۲۴ — ذریعه ۹ : ۵۴۱ س ۱۵ — استوری ۱ : ۲۶۶ .

دینی و پاسخهای آنها که از سلطان پرسیده شده وبدستور وزیرش پاسخها گفته شده‌است.
سراینده سلطان محمدرا در پایان منظومه ستایش گفته و در برخی جاها در بارهٔ او «طاب‌ثراه» آورده (گ۱۹۷پ) و نیز در بارهٔ برخی‌از درباریان‌او که ستوده‌است«طاب‌ثراه» آمده مانند امیر اولوس حسین درگذشتهٔ ۷۱۲ و ایلدورمش خاتون زن سلطان اولجایتو درگذشتهٔ ج۱/۱۷۰۸،دربرگ ۱۹۸پ از تاج‌الدین وزیرشیعی کشتهٔ ۷۱۱بدست سلطان محمد ستایش شده‌است.

۱۷۵ : نستعلیق عنوانها نسخ ، متن و حاشیه نوشته شده در جدول زر ، آغازوانجام افتاده، مجلس‌هادر:

۱پ ، ۱٤پ، ۲۱پ، ۳۷پ ، ۵۱ر ، ۵٦ر،۷۸پ ، ۷۹ر ، ۹۵ر ، ۱۰۳پ،۱۱۷ر، ۱۲۰پ ، ۱۳۳ر، ۱۳۹ر ، ۱٤۳ر ، ۱٤۹ر، ۱۵٤ر ، ۱٦٤ر، ۱٦۷ر، ۱۹۰پ .

کاغذ سپاهانی — ۱۵ × ۲۳ — ۱۰ × ۱٦ .

شهنشاهنامه : فتح‌علی‌خان ملک‌الشعرای کاشانی متخلص به«صبا» که مدتها در شیراز لطفعلی‌خان زندرا ستایش کرده وپس از او چون باباخان قاجار حاکم شیراز شد بخدمت او درآمده و چون باباخان پس از مرگ آقا محمد خان بنام فتح‌علی شاه بتخت شاهی نشست همراه وی بتهران رفته و لقب ملک‌الشعرا گرفته و مدتی نیز فرماندار کاشان‌وقم بوده ودر۱۲۳۸ درگذشته است . او غیر از شهنشاهنامه یک دیوان و «گلشن صبا» و «خداوندنامه» و «عبرت‌نامه» دارد (فهرست دانشگاه۲: ٦۱۰ — ٦۱۲).

۳۱۵ : نیمهٔ نخستین کتاب است و بخط نستعلیق چهارستونی سدهٔ ۱٤، در جدول زر، ولاجورد حاشیه و میان سطرها بازرآراسته عنوانها سفید مانده سرلوحی درآغاز در زمینهٔ لاجورد آراسته بزرو شنگرف است.

کاغذ فرنگی — جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱٤۹ گ ۲٦ × ٤۰ — ۲۵س ۲۰ × ۲٦.

۳۱۷ : نیمهٔ نخستین کتاب ، بخط نستعلیق چهارستونی سدهٔ ۱٤، عنوانها شنگرف،در جدول زر ولاجورد.

کاغذ فرنگی — جلد تیماج‌سرخ ضربی مقوایی ، ۱۲۸ گ ۲٦ × ۳۸ — ۱۸ × ۲۸

۳۱۸ : نستعلیق سدهٔ ۱٤، درچهارستون در دوجدول زرو شنگرف ، عنوان‌شنگرف با یک سرلوح در آغاز کتاب ، جای تصویرها سفید مانده است .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج مشکی سوخت مقوایی درون تیماج زرد ساده ، ۴۳۲ گ ۲۷×۴۰—۱۹س ۱۷×۲۷ .

شیخ ووزیر : این رساله از ملکم‌خان ناظم الدوله ارمنی اصفهانی است و در آن معایب کنونی عربی و فارسی آمده ودر۱۲۸۷ نوشته‌شده و برسه مجلس مرتب است .

ملکم‌خان درکتاب دیگر خط بنام«رسم‌الخط جدید» پیشنهادی برای اصلاح آن خط نموده است و نسخهٔ آن نیز دراین کتابخانه (بشمارهٔ ۲۷۷) موجود است . این کتاب‌در مجموعه رسائل ملکم چاپ محیط طباطبایی نیامده است .

(سپه۲ : ۶۶—۸۶) .

۲۷۹۱ : نستعلیق ، شرح ذیل‌را پشت صفحهٔ اول آن نوشته‌اند:

رساله ایست‌که در باب پیدا کردن معایب‌خط عثمانی و ایرانی در اسلامبول نوشته شده و این بنده تقی‌عبقری منشی ، نسخهٔ آنرا اینک برای تفنن خاطر جناب آقایی منشی حضور همایون استکتاب کرده‌و پیشنهاد حضور ایشان کرده‌ام ان‌شاءالله بمرور این‌نسخه خاطر خودشان‌را هروقت مجال داشته باشند مشغول خواهند کرد ، در این نسخهٔ شیخ و وزیر اشاره است بمعلم و متعلم شیخ معلم‌است و وزیر متعلم سنهٔ۱۲۸۷).

کاغذ فرنگی — جلد تیماج، ۱۲ گ ۱۳×۲۰/۵ — ۲۷س ، وقف سپهسالار .

شیروشکر : منظومه‌ایست از شیخ بهائی که درکشکول چاپ شده و در استانبول‌هم‌همراه نان و حلوا و نان و پنیر چاپ شده‌است(فهرست دانشگاه۲ :۲۸۹) .

۲۱۸ : ش۲دفتر ، ۲۴۴ر — ۲۴۶ر .

شیروشکر : یادداشتهای علمی وادبی پراکنده ایست از آقارضی قزوینی ، نسخهٔ زیرتنها دوفصل کتابرا دارد :

درفصل یکم ۴۰فایده بعنوان « منها ، منها »است .

درفصل دوم نیز ۴۰فائده داشته است واکنون همان ۶فائدهٔ آن‌در نسخه مانده‌است

دراین کتاب ازحواشی استاد خود بر «عده» نقل دارد ، نام مؤلف و کتاب در دیباچه هست .

آغاز: بسمله . حمدله که بمفتاح دلگشای این تسمیه و تحمید یعنی این‌دوفقرهٔ‌طیبه از ام‌الکتاب قرآن .

۵۹۸۶ : ش۳دفتر ، ۸۴پ — ۸۶پ ، نسخه ناقص .

انجام : وقس علی‌ذلک و تدبر و منها .

ص

صاعیه : رساله ایست از مجلسی دوم در بارهٔ وزن شرعی صاع و در پایان آن از رسالهٔ « اوزان و مقادیر» او یاد شده‌است .

آغاز : بسمله . الحمدلله وسلام علی ... امابعد باید دانست که احادیث درتحدید صاع مختلف وارد شده .

انجام : در رسالهٔ اوزان مذکور است والله یعلم .

۷۵۲۵ : ش ۲ دفتر ، ۲۱ پ ، پس از این پراکنده‌هاست .

الصافی : از فیض کاشانی محمدبن مرتضی‌بن شاه محمود (۱۰۰۷—۱۰۹۱) است وتفسیریست عرفانی بیرون آوردهٔ از اخبار واحادیث اگرچه شیخ طوسی هم در تبیان ازاخبار واحادیث نقل می کند ولی احادیث در صافی همانقدر بر احادیث تبیان فزونی دارد که احادیث بحارالانوار در قرن یازدهم براحادیث کافی قرن چهارم ، این کتاب در ۱۰۷۰ تألیف‌شده است ، فیض جزاین تفسیر کتابی‌بنام اصفی‌دارد که از این کوتاه‌تراست و کوچکترین تفسیر او «المصفی» نام دارد (فهرست دانشگاه ۱: ۱۵) .

۱۲ صدر : نیمهٔ یکم و پاره‌ای از تفسیر سورهٔ توبه را دارد ، نسخ سدهٔ ۱۲ ، آیتها به شنگرف .

کاغذ فرنگی نخودی — جلد تیماج سبز مقوایی ، ۲۹۰ گ ۲۱ × ۳۰ — ۲۳س ۱۳ × ۲۳ .

۱۳ صدر : نیمهٔ نخستین‌است و تا میانهٔ سورهٔ اسراء ، نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوانها شنگرف آیات زیر خط سرخ .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۴۲۱ گ ۱۷/۵ × ۲۵ — ۲۲س ۱۰ × ۱۸ .

۱۴ صدر : نیمهٔ نخستین ، نسخ محمد اشرف شریف ارجمندی در روز دوشنبه ۱۲۲۴/۳/۱۹ در نیشابور ، آیتها زیر خط سرخ و معرب حاشیه‌ها بخط نستعلیق .

کاغذ سپاهانی نخودی— جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۸۴ گ ۱۸/۵ × ۲۴—۲۴س ۱۱/۵ × ۱۵/۵ .

۱۵صدر : نیمهٔ دوم از کهف تا پایان قرآن ، بخط نسخ یکشنبه ۲۶ذح ۱۲۲(=۱۲۰۲) کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۹۰ گ ۱۸/۵×۲۳ — ۲۴س ۱۱×۱۶ .

۱۲۶۹ : ش۲ دفتر ، ۱۰۲پ — ۱۲۰ ، نستعلیق اسمعیل مازندرانی نویسندهٔ ش۱ در مدرسهٔ حاجی حسن حمصی در دوشنبهٔ ع ۱۲۳۰/۱ ، تنها دوازده مقدمهٔ تفسیراست.

۲۰۲۲ : نستعلیق محمد باقر شهمیرزادی در سنهٔ ۱۲۳۲ ، ربع سوم از تفسیر ومشتمل بر تفسیر سورهٔ کهف تاآخر احزاب می‌باشد، در حاشیهٔ بعضی از برگها ترجمهٔ فارسی بعضی از اخبار راجعه بتفسیر و اخبار راجعه بحضرت حجت امام دوازدهم ع وبیان بعضی لغات و حواشی «منه» آمده است .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج ، وقف سپهسالار ، ۷۳ ؛ گ ۲۴/۵×۱۳ و ۲۲س

۲۰۲۳ : بخط نستعلیق نوشته‌شده ، ولی کاملا ظاهراست که خط کاتب شمارهٔ سابق می‌باشد مشتمل بر ربع چهارم و تفسیر از سورهٔسبا تا آخر قرآن است، در حواشی این نسخه هم مطالبی فارسی و حاشیه هایی از خود مؤلف و مطالب متفرقه بر اوراق زائدیکه در و آخر کتاب بوده نوشته شده ، وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی ـ جلد تیماج ، ۱۵۱ گ ۲۶/۵×۱۵/۵ — ۲۳س(سپه۱: ۱۳۵).

۲۰۲۴ : جلد دوم مشتمل بر تفسیر از سورهٔ کهف تا آخر قرآنست ، بخط نسخ محمد علی‌بن علی‌اکبر در ۱۲۶۰ ، معانی بعضی لغات‌و چندحاشیهٔ مختصر درکناره‌های پاره‌ای از صفحات نوشته شده .

کاغذ سپاهانی — جلد چرمی‌ضربی ، ۱۸۳ گ ۳۱×۲۱ — ۳۳س ، وقف‌سپهسالار (سپه۲: ۱۳۵).

۲۰۲۵ : جلد دوم ، مشتمل بر تفسیر سورهٔ کهف تا آخر قرآن ، بخط نسخ محمدبن عبدالرضای زنگنه در ۱۲۹۲ .

کاغذ دولت آبادی — جلد چرمی وقف سپهسالار ، ۳۷۷ گ ۳۰/۵×۲۰ — ۲۵س (سپه۱ : ۱۳۶).

۲۰۲۸ : نسخ تحریری ربع، اول و دوم ، مشتمل بر ابتداء کتاب تا آخر تفسیرسورهٔ بنی‌اسرائیل و نویسندهٔ آن حسن‌بن بهاءالدین کرمانی در ۱۱۱۲ است و آیات قرآنی با سرخی نوشته شده است.

کاغذ دولت آبادی — جلد چرمی ، وقف سپهسالار، ۳۷۷ گ ۳۰ × ۲۰ — ۲۷س (سپه ۱ : ۱۳۶).

۲۰۲۹ : جلد۱، آغاز تابنی‌اسرائیل ،نسخ قاسم‌بن محمد در ۱۲۶۵ ، وقف‌سپهسالار

۲۰۲۶ : سپه۱ : ۱۳۷.

۲۰۲۷ : سپه۱ : ۱۳۶.

۲۰۳۰ : سپه۱ : ۱۳۷.

۲۰۳۱ : سپه۱ : ۱۳۷.

۵۱۸۰ : نیمهٔ نخستین قرآنست ، تا سورهٔ اسراء ، نسخ ملایار علی از طائفهٔ سافی در محرم ۱۲۴۲.

کاغذ فرنگی— جلد حنایی مقوایی ضربی ، ۳۱۲ گ ۲۰ × ۳۰ — ۲۵س ۱۱ × ۱۹.

۵۱۸۱ : ربع دوم از اول نساء تا آخر اسراء .

نسخ حسین‌بن صفر در پنجشنبه اول محرم ۱۲۵۹ ، عنوانها شنگرف .

همهٔ صفحه‌ها جز چند برگ آخر دارای دوجدول : ۱- شنگرف ۲- لاجورد. عنوانها و خط روی آیات شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج زرد مقوایی ضربی ، ۱۶۷ گ ۲۰ × ۳۰ — ۲۶س ۱۰ × ۱۸.

۵۱۸۲ : از آغاز تا پایان سورهٔاسراء (نیمهٔ نخستین) ربع یکم بخط نستعلیق‌محمدبن سید ابی‌طالب کاشانی معروف‌به سید مرتضی از روی نسخهٔ اصل بیک واسطه، تصحیح شده (در سدهٔ دوازده) آیات نسخ زیر خط شنگرف.

ربع دوم جزچند برگ اول که نستعلیق همان کاتب است باقی به نسخ می‌باشد . (در همین تاریخ) .

با نسخهٔ مصحح از روی خط مؤلف در پنجشنبه ۱۲شوال ۱۱۰۶ مقابله شده است .

کاغذ اصفهانی — جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۲۶۵ گ ۱۸ × ۳۰ — ۲۶س ۱۲ × ۸۳.

۵۱۸۳ : نیمهٔ دوم است تا پایان.

نسخ میر سعیدبن محمدزمان حسینی‌موسوی کسکری در آدینهٔ ٤محرم ۱۲۳۲ ، خط روی آیات شنگرف ، حاشیهٔ«منه‌ره» دارد ،با یک سرلوح ، صفحهٔ یکم و دوم جدول‌بندی

شده ، کاغذ اصفهانی — جلد تیماجی حنایی مقوارای کناره وصالی شده ، ۳۷۹ گ۱۸ × ۲٤/٥ ، ۲۱س ۱۱ × ۱۸ .

٥۱۸٤ : ش۱دفتر ، ۲پ — ۲٥۳و ، از یس تاناس ، نسخ بی‌نام در یکشنبه ذح ۱۱۳۲ .

٥۱۸٥: نیمهٔ دوم ، نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ اصفهانی — جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۹۲ گ ۱۸/٥ × ۲٤/٥ ، ۲٤س ۱۱ × ۱۷ .

مالک مهدی‌بن کاظم ، حاشیه «با نشانهٔ«مجمع ، حسن عفی‌عنه » ۱۹س۹ × ۱۸ .

٥۱۸٦ : از انعام است تا پایان اسراء .

نسخ سدهٔ ۱۲ ، آیات درشت .

کاغذ اصفهانی — جلد مقوایی ، ۲۸۲ گ۱۸ × ۱۳/٥ - ۱۸س ۱٥/٥ × ۱٥/٥ .

۸۱۲٥ : از آغاز تا پایان سورهٔ بنی‌اسرائیل بخط درشت سدهٔ ۱۲ ، عنوان وخط روی متن شنگرف ، مهر « فرج‌الله» و موسی‌بن محمد رضا» دارد .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی بالولا ، ٤٤۸ گ ۲۱ × ۲۷ — ۲۰س ۱٤ × ۱۹ .

۸۱۲٦ : از سورهٔ یس است تا پایان قرآن ، نستعلیق معصوم حسینی‌الان براغوشی ، متن شنگرف ، عنوانها مشکی در درون گل .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۰٥ گ ۱۷ × ۲۱ ، ۱٥س۱۲ × ۱٤ .

۸۱۲۷ : از آغاز است تا پایان سورهٔ یس ، نسخ محمد سعیدبن میریجان خلخالی در۷ شوال ۱۰۸٤ ، عنوان و آیه‌ها شنگرف ، در۱۰۸۹ مقابله شده . مالک فرهاد میرزا در ۱۲۹۸ .

کاغذ سپاهانی نخودی — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳٥٥ گ۱٥/٥ × ۲٥/٥ — ۲۲س ۹ × ۱۷/٥ .

۸۳۳۴ : نسخ محمد ابراهیم‌بن محمدرضا در سدهٔ ۱۲ که درج۱۱۲۱/۲ مقابله‌نموده و عبدالباقی رضوی در۱۲رجب ۱۱۷٥ آنرا تصحیح کرده و در شعبان همین‌سال بلاغ نوشته است ، تاریخ تألیف ۱۰۷٥ دارد ، عنوان و یشان شنگرف و جدول بزر و مشکی حاشیه بانشانهٔ «منه‌ره» .

در پشت جلد نوشته شده : « اجور کاتب یک تومان و ده شاهی ، جلد سی شاهی ، تذهیب هفت هزار و هفت دینار ، کاغذ ۱۷ ورق یک قران و هفتصد دینار ، طلاده شاهی ، جمع بیست و یک قران و نهصد دینار (۲٫۱۹ تومان) عدد ابیات هذا الربع ۱۵۰۰۰ ، عدد ابیات الربع الثانی ۱۲۵۰۰ » اینها یادداشتی است از همان عبدالباقی که در نسخه دیده می‌شود ، مالک سیدعلی بن میرسید جمشید در ۱۲۶۸ .

کاغذ سپاهانی سفید — جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۳۳۷ گ ۲۴ × ۳۷/۵ — ۳۵ س ۱۵/۵ × ۲۷ .

۸۴۲۵ : از آغاز تا نیمهٔ قرآن ، بخط نسخ ج ۲/ ۱۰۹۴ ، بسمله بزر و آیه‌ها درشت‌تر و نشانها شنگرف ، در آغاز جدولها زرین است ، حاشیه با نشانهٔ «منه» میباشد .

کاغذ سپاهانی نخودی آهار مهره — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۴۲۸ گ ۲۰ × ۳۰ — ۲۳ س ۱۱/۵ × ۲۰ .

صافی در ترجمه و شرح کافی : اصل کافی از کلینی (م ۳۲۹) است و در آن ۱۶۰۰۰ حدیث گرد آمده است و ترجمهٔ فارسی آن از ملا خلیل بن غازی قزوینی (۱۰۰۱—۱۰۸۹) است که بدستور شاه عباس که برای فارسی کردن کتابهای شیعی کوشا بوده است بفارسی ترجمه کرده است .

این ترجمه در ۳۶ کتاب در بیست سال (۱۰۶۴ — ۱۰۸۴) فراهم گردیده است ، بخش اصول کافی از این ترجمه در لکهنو (نولکشور) بتصحیح تصدیق حسین صاحب در هفت جزء در ۲۴ — ۱۳۲۲ = ۱۹۰۵ م بچاپ سنگی رسیده است و در پایان جزء سوم فهرستی از بخشهای دیگر کتاب دیده میشود (فهرست دانشگاه ۳: ۱۳۸۵ - سپه ۱: ۲۶۵) .

۴۱ صدر: جزو یکم ، شرح و ترجمهٔ کتاب عقل و توحید است ، بخط نسخ و نستعلیق قزوینی در آخر کتاب می‌نویسد که نسخه را یکی از شاگردان فاضلم با نسخهٔ من مقابله نموده در تاریخ ذق ۱۰۶۹ در قزوین ، این یادداشت را او برای صاحب نسخه نجفقلی بیک توشمال باشی مقرب الحضرة العلیة نوشته است ، در آخر عقل علم هم دارد : « بتاریخ رمضان ۱۰۶۹ » .

خاتمهٔ کتاب در این نسخه دست خورده است و گویا از خود خلیل است ، تاریخ فراغ خلیل از عقل روز ۴ شنبه ۲۸ محرم ۱۰۶۵ و فراغ کاتب در ۶ رمضان ۱۰۶۹ .

نسخه خط کشیده شده و در حاشیه افزوده دارد و گویا از خود خلیل است .

مالک نجف قلی بیک توشمال باشی بن توشمال درج۱ / ۱۱۰۱ ، وقف محمد شفیع در ۱۲۳۲ .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۰۵ گ ۲۰ × ۳۱/۵ — ۲۵س ۱۱ × ۲۰ .

۴۲ صدر : کتاب دعا و فضل قرآن و عشرت‌است ، بخط نسخ درشتن و نستعلیق در ترجمه ، عبارتها عربی زیر خط شنگرف، عنوان ونشان شنگرف.

تاریخ تألیف کتاب دعا پنجشنبه ۱۵ع ۲/ ۱۰۶۹، تاریخ تحریر آن ۲۵ع ۲/۱۰۷۳، تاریخ تألیف کتاب فضل قرآن شنبه ۲۲ج۱/۱۰۶۹ ونوشتن آن پنجشنبه ۲۰ رجب ۱۰۷۳، کتاب عشرت تاریخ ندارد .

کتاب دعا و کتاب فضل قرآن را تقی‌بن حسین مذهب قزوینی بدستور علی عسکر نوشته است .

مالک همین علی عسکر قزوینی در۱۰۷۳ ، وقف محمد شفیع در۱۲۳۲ .

کاغذ سپاهانی‌نخودی — جلد تیماج مشکی‌سوخت زرکوب مقوایی ، ۳۶۳ گ۱۶/۵ ×۳۰ - ۱۹س۹/۵ × ۲۰ .

۱۷۲۰ : سپه۱ : ۲۶۷ — مالک اعتضادالسلطنه در۱۲۷۰ .

۱۷۲۱ : سپه۱ : ۲۶۷ .

۱۷۲۲ : سپه۱ : ۲۶۶ .

۱۷۲۴ : سپه۱ : ۲۶۷ .

۱۷۲۵ : سپه۱ : ۲۶۸ .

۱۷۲۶ : سپه۱ : ۲۶۸ .

۱۷۲۷ : سپه۱ : ۲۶۸ .

۱۷۲۸ : سپه۱ : ۲۶۹ .

۵۴۸۶ : ازآغاز تاپایان زکات که درشب ٤شنبه۲۳ع ۱۰۷۲/۱ شرح شده‌است .

بخط نسخ و متن درشت‌تر وزیرخط شنگرف ، عنوانها شنگرف، وقف‌عام در۱۲۶۸ و وقف کرمانشاهی در ۱۳۰۶ .

کاغذ اصفهانی — جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۷۰ گ ۱۹ × ۲۶ — ۲۳س ۱۰ × ۱۷/۵ .

۵۴۹۸ : از عتق تا اطعمه و اشربه و در پنجشنبه ۲۰ صفر ۱۰۷۸ تألیف شده است .
نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوانها شنگرف، مقابله شده بکوشش محمد یوسف در ۱۰۷۸ درهمان سال تألیف با تصحیح سلمان بن خلیل شاید پسر شارح درشنبه ۱۶ ج ۱۰۹۱/۲ .
عنوانها شنگرف ، نسخه را کمال الدین حسین بن محمد بنواب عالی بخشیده است . وقف عام در ۱۲۶۷ ، وقف کرمانشاهی برای سپه در ۱۳۰۶ .
کاغذ اصفهانی نخودی — جلد ندارد ، ۲۵۲ گ ۲۴ × ۱۸ — ۲۵ س ۱۹ × ۱۲ .

۸۱۶۵ : از دیات است تا کفارات که درشنبه ۱۳ محرم ۱۰۸۹ آغاز و در قزوین در آدینه ۲۲ ح ۱۰۷۹/۱ بانجام رسید (مانند نسخهٔ دانشگاه) بخط نستعلیق سدهٔ سیزدهم است
کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج نیلی ضربی ، ۹۵ گ ۲۱ × ۳۴ — ۲۷ س ۱۱ × ۲۴

صبح کاذب : خواجهٔ طوسی (مدرس ۲۳۵) .
آغاز : صبح کاذب نوریست مستطیل که در ناحیت شرق به آخر شب ظاهر شود .
انجام : معلوم شد چه در عرض تراکم ظلمت زیاده شود والله اعلم .

۷۰۰ : ش ٤ دفتر ، ۸۸ ر — ۸۹ ر ، بخط نستعلیق درشت تر و جز خط شمارهٔ پیشین و شکلها سفید مانده است .

۲۹۱۱ : ش ۱۶ دفتر ، ص ۷۰ متن و هامش ، مورخ ۱۰۹۲ در اجمیر .

الصبح الکاذب : (مقالة فی ...) .
آغاز : اعلم ان رویة الصبح الکاذب قبل الفجر الصادق مستطیلا مبتدیا من الافق .
انجام : علی ما یظهر من ثالثة الاصول . والله اعلم .

۲۷۹۹ : ش ۲۵ دفتر ، ص ۱۶۹ — ۱۷۰ ، پس از این تا ۱۷۵ ، بندهایی است از عیون الحساب .

الصبر والشکر : رساله ایست عرفانی ، در دوسطر و در هریک از قرآن وسپس اخبار و گاهی اقوال بزرگان آمده است ، آغاز و انجام افتاده .
آغاز : بیان فضیلة الصبر و قد وصف الله تعالی الصابرین باوصاف کثیرة .
انجام : بل هو طالب لان .

۵۸۰۸ : ش ۱٤ دفتر ، ۱٤۹ پ — ۱۵۹ ر .

صحاح اللغة : یا «تاج اللغة و صحاح العربیة» : یکی از مهمترین لغت نامه های عرب است و

نخستین آنها است که بترتیب حردف هجا مرتب شده است ، تنها کلمات صحیح در آن گرد آمده است.

مؤلف آن جوهری ابونصر اسمعیل بن حماد فارابی (م ۳۹۳) است ، این کتاب بسیار مورد توجه دانشمندان بوده و کارهای بسیار در بارهٔ آن انجام شده و نزدیک سی شماره از آنها در «فرهنگنامه های عربی بفارسی» (ص ۱٤٤—۱٤۷) یاد شده است .

یکی از آنها صراح در ترجمهٔ فارسی صحاح میباشد که یاد خواهدشد .

(سپه ۱ : ۱۹۲ —۲۰۰ — فرهنگ نامه های عربی بفارسی ۱٤۲ — ۱٤۹—فهرست دانشگاه ۱ : ۳٦۸—۳۷۱) .

۱۲۹ : سپه ۲ : ۱۹۸ .

۱۳۱ : سپه ۲ : ۱۹۹ .

۱۳۲ : سپه ۲ : ۱۹۹ .

۱۳۳ : سپه ۲ : ۲۰۰ .

۱۳٤ : سپه ۲ : ۱۹۸ .

۱۳۵ : سپه ۲ : ۲۰۰ .

۲۳۹ : سپه ۲ : ۱۹۹ .

۲۳۹ : صدر : نسخ ۸٦۷ ، عنوانهای لغات شنگرف ، وقف وصی باشی محمد در ۱۳۱۳ .

کاغذ سمرقندی — جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۳۲۵ گ ۱۸ × ۲۷/۵ — ۲۹س ۱۳ × ۲۰ .

۷٤٦۷ : جلد نخستین است و پایان افتاده و تا کلمهٔ خضوع را دارد.

نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان و نشان و جدول شنگرف .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سبز سوخت زرکوب مقوایی ، ۳٦۹ گ ۱۸×۲۷ — ۲۱س ۲۱/۵×۱۹ .

۷٤٦۸ : از باب العین است تا حروف مفرده ، نسخ سدهٔ ۱۳ ، جز خط شمارهٔ پیش ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ٤۷۷ گ ۲۰×۳۰ — ۲٤س ۱۲/۵×۲۱ .

۸۲۶۴ : از باب «هیط» تا پایان کتاب بخط نسخ محمدبن حاج شجاع‌الدین درچاشت گاه روز یکشنبه ۹ ع ۱۰۱۰/۲ ، عنوان شنگرف و جدول شنگرف و لاجورد و زر .
کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۳۶۵ گ ۱۹×۳۰ — ۲۴ س ۱۲/۵×۲۰ .

صحت و مرض : از فضولی بغدادی شاعر ترک است (ذریعه ۱۵ : ۱۲ و ۹ : ۸۳۸) نسخه‌ای از آن نزد آقای عبدالعلی طاعتی است .

آغاز : حمد بی‌حد احدی را سزاوار است که ریاض بدن را بآب روان پرورده .
انجام : همه خونخوار وستم پیشه و جفا کار .

۲۹۱۷ : ش ۵ دفتر ، ص ۱۲۷ — ۱۳۲ ، پس از آن پراکنده‌هاست تا پایان ص ۱۳۷ (همین فهرست ۴ : ۷۴—۷۶ دیده شود) .
۷۳ گ ۲۲×۳۲ — ۲۸ س ۲۲ × ۱۱/۵ .

صحیفة الایام : یا شرح قواعد روزنامة الشیخ وفا در قواعد تقویم .
آغاز : بسمله . قال رحمة‌الله تعالی و رتبتها علی قاعدة الشهور اثنی عشر صحیفة .
انجام : ینتهی علی منزلة القمر والله اعلم وهو حسبنا و نعم النصیر .

۲۹۲۵ : ش ۵ دفتر ، ص ۷۵ — ۸۱ ، مورخ ۱۹ ج ۱۰۸۰/۲ .

الصحیفة الرضویة : یکی از اصول شیعی است و سندها روایت گوناگون دارد ، وآنرا مسندالرضا و صحیفة‌الرضا و الرضویات‌هم نامیده‌اند ودر آن اخبار اخلاقی شیعی گردآورده شده است .

از این کتاب در بحار (ج ۱ فصل ۲) یاد شده است ، نسخهٔ چاپی آن بانسخه‌های خطی یکی نیست ، در چاپی ۱۷۴ سند و در نسخه‌های خطی نزدیک به صد سند هست (فهرست دانشگاه ۵ : ۱۳۹۶ — سپه ۱ : ۲۷۲) .
این کتاب را حسین‌علی محفوظ در ۴۴ ص در تهران به سال ۱۳۳۶ چاپ کرده‌است .

۱۰۶۰ : ش ۲ دفتر ، ۱۰۱—۱۳۴ ، سپه ۱ : ۲۷۵ .

۲۵۵۳ : سپه ۱ : ۲۷۴ .

الصحیفة السجادیة : دعاهایی در سدهٔ دوم و سوم بامام سجاد نسبت داده شده و در سدهٔ هفتم بدست بهاءالشرف علوی گرد آمده و آنرا صحیفهٔ کامله نیز خوانند در برابر صحیفهٔ ناقصه که شامل چند دعای منسوب بامام سجاداست ونزد زیدیان معتبراست، بهاءالشرف

در آغاز صحیفه کامله فهرست هفتاد وپنج دعارا که میخواسته است در کتاب بگنجاند آورده ولی نتوانست بیش از پنجاه و چهار دعارا گرد بیاورد.

در فهرست دانشگاه ۱ : ۱۵۹ کارهایی که در بارهٔ صحیفه کرده‌اند برشمرده شده‌است ۱۰۴۳ تا ۱۰۴۹ و ۱۰۵۱ تا ۱۰۵۵ و ۱۰۶۲ و ۱۰۶۶ : سپه۱ : ۳۷—۴۲.

۵۶۶۶ : نسخ محمد حسن قزوینی کنی در ٤ شنبه ۲۲ج۱/۱۲۸۱ ، عنوان‌شنگرف، کاغذ فرنگی — جلد تیماج حنایی مقوایی، ۱۷۹ گ ۱۸/۰ × ۱۷/۰ — ۱۲س ۱۵ × ۵/۰.

۵۶۶۷ : نسخ ۱٦ع ۱/ ۱۲۸۹ ، که بدستور محمد جواد تاجر تبریزی نوشته شده عنوان شنگرف ، ترجمهٔ فارسی میان سطور بخط نستعلیق ، حاشیه فارسی دارد.

کاغذ فرنگی نخودی — جلد مقوا درون روغنی گل نرگس ، ۲۰۸ گ ۱۵ × ۲٤ - ۱٦س ۱۰ × ۱۸ .

۵۶۸۴ : نسخ محمدعلی‌بن نورالدین محمد کرمانی، از سدهٔ یازده ، صفحات درجدول زر و شنگرف ، عنوانها و ترجمهٔ زیر سطور شنگرف ، حاشیه نستعلیق ریز بفارسی ، آغاز افتاده .

کاغذ اصفهانی — جلدتیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۳۸ گ ۱۲/۵ × ۲۱ س — ۷ × ۱٤/۵ .

۵۶۷۵: نسخ سدهٔ یازدهم ،حاشیه ها نستعلیق ریز بعربی، عنوانها شنگرف ،صفحه ها درجدول زر ولاجورد .

کاغذ اصفهانی - بی‌جلد ، ۷۹ گ ۱۲/۵ × ۱۹ — ۱۵س ۷ × ۱٤ .

۵۶۷۶ : درگ ۱ ر — ۱۲۷پ دفتر ، مورخ ۱۳ محرم ۱۷٦ شاید « ۱۰۷٦ » سپس پراکنده‌ها است و بندی در رد شیخ علی‌بن عبدالعالی الکرکی تا گ ۱۳ باز پراکنده‌ها است تا ۱٦۵، سپس مناجات فارسی کهن خراسانی‌است که عنوان حصار هفتم‌رادارد .

آغاز : ای پادشاه بی‌وزیر وای قادر بی دبیر.

انجام : واز چشم‌زخم در حفظ وامان خود نگاه دارد .

(۱٦۵پ — ۱٦۱ر).

کاغذ اصفهانی سفید — جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ، ۱٦۲ گ ۱۱/۵ × ۱۸ — ۱٤س ۷/۵ × ۱۳.

۵۶۷۷ : نسخ ابن ابی‌القاسم خوری‌قاینی برای حسن بیک قاجار در پنجشنبه پایان رمضان ۱۰۹۱ ، جدولها زرولاجورد و شنگرف ، عنوانها نیز شنگرف .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مقوایی مشکی ، ۷/۵ × ۱۳/۵ - ۱۱س ۵ × ۱۱/۵ .

۵۶۸۷ : بخط‌نسخ و ترجمهٔ‌فارسی میان سطرها بسرخی و بخط نستعلیق مورخ ۱۰۷۹ (۲پ - ۲۶۴ر) سپس دعاهایی‌است .

نسخه‌را ملامحمدزمان‌بن کربلایی حسین‌خرقانی در۱۱۸۵ داشته بود، تاریخ‌توبه کردن و صیغهٔ اخوت خواندن محمدزمان و محمدتقی درشنبهٔ۱۰ج ۲/۱۱۸۵ دراردوباد در ۲۶۷ر دیده میشود ، جدول شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی با برگردان ، ۲۶۸ گ ۱۲ × ۲۰ ، ۱۷س ۵/۵ × ۱۳ .

صحیفة الصفاء فی ذکر اهل الاجتباء والاصطفاء: جمال‌الدین ابواحمدحاج‌میرزامحمدبن عبدالنبی‌بن عبدالصائغ محدث‌نیشابوری‌اخباری(۱۱۷۸-۱۲۳۲) که‌درچهل‌سالگی(۱۱۲۷) آغازکرده ودر ری در شب چهارشنبه ۲۰رجب ۱۲۲۵ (مظفره) بانجام رسانده‌است.

(مصفی‌المقال‌ص ۴۲۸-روضات ۱۵۲ و ۶۲۵ - فهرست دانشگاه ۵ : ۱۶۷۷ و۱۶۷۸ - ذریعه۱: ۱۴۵ و ۴:۳۹۶ و ۱۵ : ۲۲ - آستان‌قدس ش ۶۹۲۲) .

۲۶۷۸ : آغاز افتاده : واصل و قراء مفرده مشهوره ضعفه جمع من‌العامة . . ابان‌بن سعدبن العاص .

انجام : و کان‌الفراغ لیلة‌الاربعاء العشرین من‌شهر رجب‌الاصب کان تاریخهاسظفرة فی‌زاویة‌الری ایام‌لبثی بها علی ید مؤلفه الجانی‌ابی‌احمد محمدبن عبدالنبی‌بن‌عبدالصائغ المعروف بالمحدث الاخباری حامداً مصلیاً مستغفرا (هذا آخر ما ورسمه‌الاستاد دام ظله العالی کتبه . .ابن محمد کاظم محمدتقی‌الهمدانی فی‌یوم‌الثلثا احدی‌عشرشهر ربیع‌الثانی من شهورسنة ثلاث و سبعین ومائتین بعدالالف‌من‌الهجرة) .

بخط نسخ ، عنوان شنگرف ، در دو جدول بزرگتر شنگرف و کوچکتر شنگرف و زر و لاجورد .

مالک اعتضادالسلطنه در۱۲۷۳ .

کاغذ فرنگی - جلد روغنی در زمینهٔ زرد و مشکی با گل و بوتهٔ سرخ ، ۳۰۳ گ ۲۱ × ۳۴ - ۲۸س ۱۱/۵ × ۲۲/۵ .

الصحیفة العلویة والتحف المرتضویة: مجموعهٔ ۱۵۷ دعای منسوب به علی بن ابی طالب است که شیخ عبدالله سماهیجی بحرانی (م ۱۱۳۵) در سال ۱۱۱۸ گرد آورده است. (سپه۱ : ۴۲).

۱۰۲۱ : ش۲ دفتر ، سپه۱ : ۴۳.

۱۰۵۶. سپه۱ : ۴۳ .

الصحیفة العمریة یا صحیفة الفاروق : این رسالهٔ دروغین وساختگی در بارهٔ عمر خطاب دومین فرمانروای عرب است و در آغاز آن آمده که آنرا از صحیفهٔ ابن عبدون اندلسی بیرون آورده‌ام، در آن نه فصل است (دانشگاه ش ۵۳۶۲).

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی جعل التمسک بذیل اهل السنة و الجماعة وسیلة الی نیل علی درجات القربة . . امابعد فیقول ابوبکربن عمربن عثمان المصری وطناوالیزیدی نسبا والسنی مذهبا والاشعری اصولا والحنبلی فروعاً . . انی قصدت او ان اقامتی بمکة.

انجام : و ما قبله مجرب عند اهل السنة والجماعة.

۲۹۲۶: ش۵ دفتر ، ۱۶۳ر- ۱۶۴ ، سپس ریاض الارواح است که نظمی است بعربی از شیخ بهائی و در کشکول آمده است.

صد کلمه : منسوب به علی علیه السلام با ترجمهٔ منظوم بفارسی.

آغاز : بسمله. قال امیرالمؤمنین علی المرتضی علیه السلام.

آغاز : ترجمه بهترین هر کلام ای نور چشم مردمان.

انجام : و روح روح مترجمها و غفر ذنوب کاتبها (انجام ترجمه:) زشت گوید یا به بیند یارود جایی دیگر.

۲۹۱۳ : ش ۲ دفتر ، ص۷۳- ۵۱ ، در حاشیه دعاهایی است.

الصدق : این رساله در سه باب است :

۱- نیت . ۲- اخلاص. ۳- صدق.

آغاز : بسمله حسبی ربی. نحمد حمدالشاکرین و نؤمن به ایمان المؤمنین .. امابعد فقد انکشف لارباب القلوب ان لاوصول الی السعادة الا بالعلم و العبادة.

انجام : وکراهة اطلاع الخلق علیها والله اعلم بالصواب . تم کتاب الصدق بحمدالله (با همان خط).

۵۸۰۸ : ش۲ دفتر ، ۱۲۱پ - ۱۴۳ر.

صراح اللغة یا «الصراح من الصحاح» : ترجمه ایست از کتاب صحاح اللغة جوهری، مترجم آن جمال قرشی محمد بن عمر بن خالد است که در سال ۶۸۱ نگاشته و در ۷۰۰ آن را پاکنویس کرده است.

کتاب از ۱۲۶۰ ببعد چندبار چاپ شده است (فرهنگنامه های عربی بفارسی ۱۴۷ - سپه۲: ۲۰۰ - ۲۰۴).

۱۱۱ : سپه۲ : ۲۰۲.

۱۱۲ : سپه۲ : ۲۰۳.

۱۲۸ : سپه۲ : ۲۰۳.

۱۳۰ : سپه۲ : ۲۰۳.

الصراط المستقیم الی مستحقی التقدیم : ابو محمد زین الدین علی بن محمد بن یونس عاملی نباطی بیاضی عنجفوری در گذشتهٔ ۸۷۷ ، کلام شیعی است بعربی در هفده باب، آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست ۳: ۵۹۵ - سپه۱: ۲۷۵).

۱۹۲۵ : سپه۱ : ۳۷۶ .

در پایان شعرهایی است در ستایش از کتاب .

صراط النجاة : در ترجمهٔ حدیث اعرابی و علی ع در توحید و گناهان بزرگ و کوچک و آیین معتزلی و اشعری و اساسی و جزآن از محمد باقر مجلسی (م ۱۱۱۱) و بسال ۱۲۹۵ در تبریز و ۱۳۱۶ در تهران چاپ شده است.

(فهرست آستان قدس ۵ : ۲۰۸ - دانشگاه ۵ : ۱۴۰۸ - الفیض القدسی : ص ۹ - روضات ص ۱۲۰).

۶۴۰۴ : ش۲ دفتر - ۷۹پ - ۱۸۵پ ، نسخ بد در «۹۴۲۱» (= ۱۲۴۹) به خط هاشم بن علی اکبر شیرازی برای ملا محمد اسماعیل جهرمی و پس از آن دوصفحه در تعیین هنگام «سحر» است .

۱۳س ۹ × ۱۶ .

۶۴۹۷ : نستعلیق ابراهیم بن ابی الحسن دماوندی متخلص به صفا و ملقب به با با جهدالانصاری در ۴شنبه ۲۷ ذق ۱۲۲۷ درقلعهٔ عباسیهٔ نخجوان در مصاحبت اشرف خانا کیمری حسینی ، نشانها و عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا فرسوده ، ۸٤ گ ۱۳/۵ × ۲۰/۵ - ۱۵س ۷/۵ × ۱٤/۵ .

۷۵۳۸ : ش۲دفتر ، ۳٦پ - ۱۰۳پ ، نسخ سدهٔ ۱۲ ، گویا همان خط شمارهٔ یکم، عنوانها شنگرف ، از پایان یک برگ افتاده است و تا فهرست چهارم را دارد .

الصرف (رسالة فی -) رسالهٔ کوتاهی است بعربی در صرف .

آغاز : لااله‌عم آلائه ولااله سواه ، بحمد احمد مصلیا علی‌السابق بما اصطفاه‌المکرم بما اجتباه و یقول و هوسکیت نادالبیان(؟) .

انجام : و یتقارب مفتتحه و منتهاه والحمدلله علی ما ادنی فی اولاه و اخراه وصلی‌الله علی‌المؤید بالنصر والعصمة من عندالله .

۹٦۸ : ش۳دفتر ، ص۸۱ - ۸۷ .

صرف (رساله در —) : در این رساله از ابوالحسن شاذلی نقل شده است .

آغاز : بسمله و صلی‌الله علی سیدنا محمد . . اما بعد فهذا القول المنتخب بالصحة والدلیل فی التصریف . . .نقل صاحب « کنزالاختصاص فی‌الفوائد القرآنیة والخواص» .

انجام : فللامر بنفسه والله اعلم .

۲۸۷۴ : ش٦دفتر ، ۱٥٤ - ۱٥۷) نسخ ش ٥ عنوان شنگرف .

صرف: رسالهٔ مختصری‌است بفارسی .

آغاز : بسمله . حمدله . و بعد چون در علم‌صرف کتابی‌بر طریقهٔ حق وصواب ننوشته بود مگر کتاب مستطاب تبصره . . دوست‌داشتم که مختصری بنویسم در علم‌صرف‌بروش آن کتاب و مرتب ساختم آنرا بمقدمه و دوباب .

انجام : چون مکرم و مستخرج و مدحرج .

٦۹۲۸: ش۱دفتر ، ۱پ - ۱۷پ ، نسخ محمد علی‌بن ابی‌القاسم در۱۲۸۸ و شاید خوداو مؤلف باشد ، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج‌سبزضربی یک‌لا ، ۱۰۱ گ ۱۵ × ۲۲ - ۱٦س ۷/۵ × ۱٤ .

صرف(رساله در -): این رساله‌را مؤلف برای پسر خود نوشته است .

آغاز : الحمدلله‌الذی جعل الصرف ام‌العلوم والنحو ابوها . . چون فرزند اعز اشرف .

انجام : والعثار اسم‌للاخراء .

۸۱۹۰ : ش۳دفتر (۷پ - ۱۷پ) .

نسخ غلام‌رضای‌سبزواری در ٤شنبه ٥ رجب ۱۱۱۰، ۷ پ -۱۷پ.

صرف (رساله در -) رساله ایست بفارسی جزصرف میر سید شریف گرگانی .

آغاز: بسمله . حمدله . . بدان علمک‌الله تعالی کلمات عرب برسه قسم بود ، فعل اسم حرف . فعل کلمه‌ایست مرید افهام معنی بایکی از ازمنهٔ ثلاثه ماضی حال مستقبل چون فتح الله گشاد خدا.

انجام افتاده : چنان‌که آن ناصب و ان شرطیه وان شرطیه بالا و یوم وحین با اذبر تقدیر بنا .

۸۰۷۸ : بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان و اعراب شنگرف ، حواشی لغوی در برخی جاها بانشانهٔ «۱۲».

کاغذ سپاهانی‌نخودی موریانه خورده - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ٦۱ گ۱۳×۲۲ - ۹س ٦/٥×۱٤/٥.

صرف منظوم : منظومه‌ای است در صرف و گویا در سدهٔ نهم سروده شده است . (سپه۲ : ۳٦۸).

آغاز:

کلمات عرب سه قسم بود نامشان حرف و فعل‌واسم بود

۳۱٥٤ : ش۲دفتر ، سپه۲ : ۳۸۷ .

صرف‌میر: منسوب‌به میر سیدشریف گرگانی‌است، از کتابهای درسی طلاب قدیم‌است‌وبارها در «جامع‌المقدمات» بچاپ رسیده‌است.

٦۷۷٥ : ش۲ دفتر سپه٤ : ۲۱.

٦۷۷۷ : ش۲ دفتر سپه٤ : ۲۱.

٦۹٦۸ : ش۱ دفتر ، ۲پ - ۳۱پ ، بخط نسخ ۲۱ع ۱۲٤۸/۲.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی‌یک‌لا ، ۱٦۷ گ۱۲س ٥/×۱٤.

صغری : این رساله در منطق و بفارسی‌است‌و مانند کبری منسوب به میرسیدشریف گرگانی است‌ودر مجموعهٔ منطق نولکشورلکنهو در ۱۳۳٤ (۱۹۲٥ چاپ (شده‌وجز صغری چاپ شدهٔ با کبری در ۱۳۳٤ خ است(ذریعه ۱٥:٤۲).

آغاز: یدانکه هرچه در ذهن آدمی درآید

٦۷٤۸ : ش٥ دفتر ، ۱٤۳پ - ۱۳٦ر ، خط حیدرعلی در ۱۲۰۹.

صفات سلبی و ثبوتی (رساله در -): رساله‌ایست در بارهٔ صفات سلبی و ثبوتی خداوند.

آغاز : الحمدلله وسلام علی‌عباده .. اما بعد باید دانست که صفات مقدس حق تعالی بردو نوع است .

انجام : و صفات فعل گویا همین کافی باشد والله یهدی من یشاء.

۸۱۷۳ : ش ۲ دفتر، ۷۴ر - ۷۶پ .

صفاوة التوحید لتصفیة المرید :شرحی‌است بر گفتار ابو اسماعیل خواجه عبدالله انصاری هروی «الصوفی غیر مخلوق» در سه فصل .

آغاز: سبحانک اللهم و بحمدك . اشهد ان لااله الاانت . . و بعد فقداقترح علی‌بعض من خیارالطلاب .

انجام : فی نادی صدور الابرار لمن الملک الیوم لله الواحد القهار و صلی الله علی محمد و صحبه .

۱۷۹۷ : ش ۳ دفتر، ۳۸پ - ۴۲ر.

صفوة الصفاء یا المواهب السنیة فی المناقب الصفویة : ابن بزاز توکلی‌بن اسماعیل حاجی اردبیلی (زندهٔ در ۷۲۶ و۷۵۹) که‌سرگذشت و سخنان و کرامات شیخ صفی‌الدین اسحاق اردبیلی‌شافعی(درگذشتهٔ ۱۲ محرم ۷۳۵)رادرآن‌آورده‌واندکی پس از ۷۵۹ آن‌را بپایان رسانده است.

محمد کاتب نشاطی‌شیرازی ترجمهٔ ترکی این کتاب‌را در ۹۴۹ راساخته ونسخهٔ مورخ ۹۵۰ ترجمهٔ ترکی نزد آقای نخجوانی‌است.

متن کتاب که از روی‌چهار نسخه فراهم‌آورده شده در مطبعهٔ مظفری بمبئی در۱۳۲۹ در۳۵۸ص بزرگ بخط نسخ با چند رسالهٔ دیگر بچاپ سنگی رسید (نیز مشار ۱۰۷۴ - استوری ۱: ۹۳۹).

کتاب دارای یک مقدمه ودوازده باب ویک خاتمه‌است .

احمد کسروی در «شیخ صفی و تبارش » چاپ تهران سال ۱۳۲۲ از این کتاب بحث نموده است.

استوری(ص۹۳۹) نسخه‌های آن‌را نشان داده و از آن گفتگو کرده‌است.

آغاز نسخهٔ اته و نسخه‌های استامبول : «الحمدلله الذی تجلی لاولیائه».

آغاز نسخهٔ بانکیپور: «ستایش و نیایش مر خالقی‌را» .

آغاز نسخه‌های لیدن و لنینگراد در فهرست نیامده است.

آغاز: بسمله. الحمدلله الولی الحمید والصلوة والسلام علی خیر خلقه . . اما بعد این مسکین کم‌بضاعت و مفلس بی‌طاعت که هیچ بردرگاه غزت و آبرویی جزخاك‌عجز ندارد (آغاز نسخهٔما و چاپی).

انجام نخسهٔما: مقدماته‌قرة‌العیون وهی تامة‌تاریخ قدس سره‌فی رجب المرجب هفتصدو هفت ... سلطان حمزة میرزا نهصدو نودو پنج عمر شاه‌صفی‌شصت‌وسه .

انجام چاپی:

در دل آئینه‌اش از همه دلها اثراست

و منهم یقول‌الفقیر الحقیر ... ینوی‌العیون من‌المناظرة یطرف.

(ناشر در اینجا مینویسد که نسخهٔما غلط بوده و نتوانستیم تصحیح کنیم)

۱۵۱۲ : نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی — جلد تیماج تریاکی ضربی‌مقوایی، ۲۷۹ گ ۱۹ × ۲۵/۶ — ۲۰س ۱۷ × ۱۱/۵.

صفوة‌الصفاء : میرزا ابوالفتح حسینی شریفی درگذشتهٔ ۹۷۶ ، مؤلف تفسیرشاهی ومعاصر شاه اسماعیل و شاه تهماسب بدستور « نواب کامیاب همایون اعلی ابوالمظفر بهادرخان الموسوی الحسینی سلطان شاه اسماعیل » صفوة‌الصفاء ابن بزاز را تحریر نموده است . در نسخه‌هایی که استوری(ص ۹٤۰) نشان‌میدهد کتاب بنام‌شاه طهماسب(۹۳۰-۹۸٤) ساخته شده است .

نسخه‌هایی‌ازاین کتاب درطوس (۳: ۳٦ش٦۸)و موزهٔ بریتانیا (۱: ۳٤پ)وکتابخانهٔ برون(ذیل۸۳۷) هست. ابوالفتح‌شریفی در دیباچه میگوید:

« بنده ... ابوالفتح را مأمور گردانیدند که کتاب مذکور (کتاب مقالات وکشف کرامات مشایخ عظام صفوی که از مخالفان که مرید آنها بوده ترتیب داده است) را تصحیح نماید و حق و باطل و غث و ثمین آن ازهم جدا سازد».

او این کتاب تحریر و تصحیح(یا تحریف) شده‌را بهمان نام «صفوة‌الصفاء» خوانده‌و در دیباچه میگوید:

« مشایخ صفویه تقیه میکرده و نسبت خودرا ابراز نمیکردند» .

این کتاب گزیده ایست از کتاب ابن بزاز و در پایان داستانهایی از سرگذشت

فرزندان شیخ صفی از پادشاهان صفوی که پس از ابن بزاز بوده‌اند آمده‌است.
(استوری ۱: ۹۴۰ - طوسی ۳: ۹۶ ش ۶۸).
آغاز: بسمله وبه ثقتی شریف‌ترین ذکری که مسبحان حظایر ملکوت بآن تسبیح وتقدیس نمایند.. برضمایر صافیهٔ درویشان پاك اعتقاد.
انجام: و خاتمهٔ این کتاب مستطاب است و بعد از اصلاح و انتخاب، افتتاح واختتام آن بنام نامی.. اشرف اقدس واقع شده فجاء بحمدالله کمختوم ختامه مسك و فی ذلك فلیتنافس المتنافسون و کذلك فلیعمل العاملون.

۱۵۱۵: نستعلیق ۱۰۳۷، عنوان شنگرف و در برخی جاها سفیدمانده‌است.
مالك اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۱، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.
کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی درون مشکی، ۳۷۱ گ ۱۵/۵ × ۲۵ — ۱۲ س ۹ × ۱۶.

صفوة المنقولات فی شرح شروط الصلاة: شرحی است مزجی بر «شروط الصلاة» وباب آخر آن در سنن وضواست وشش فصل دارد.
آغاز: بسمله. الحمدلله الذی نزل الفرقان و جعل العبادة سببا لفلاح الانسان.
انجام: غسل الاحرام و هذا ایضا مستحب . . یا ذوالجلال والاکرام وصلی الله.

۵۷۳۴: ش ۲ دفتر، ۲۰۲ پ - ۲۳۱ پ، پیش از آن نامه های عرفانی است.

الصحیفة یا الصحیفة: رسالهٔ کوتاهی است از شیخ بهائی در شناختن اسطرلاب.
آغاز و انجام نسخهٔ مانند نسخه های مشهد (ش ۵۵) ودانشگاه (۳ : ۹۲) میباشد.

۶۱۲: ش ۲ دفتر (۶۳ پ-۶۷ ر) نستعلیق ۱۲۵۷، پس از این فائده ایست در صفت ستارگان بفارسی.

۶۹۸: ش ۵ دفتر، ۱۱۶ ر - ۱۲۲ ر، نوشتهٔ ۱۲۵۹، حاشیه دارد بانشانهٔ «منه».

۳۸۷۷: ش ۱ دفتر، ۲ پ - ۶ ر، نسخ دوشنبه ۳ رمضان ۱۲۲۸.
کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یکلا، ۱۳۳ گ ۱۱ × ۲۲ س ۶ × ۱۱.

۷۵۴۲: ش ۲ دفتر، ۱۳۷ ر - ۱۴۰ پ.

الصلاة (رسالة فی —): ابن سینا که اسرار نمازرا در آن آشکار ساخته است، چاپی از آن در هامش حل مشکلات اشارات چاپ کامل تهران دیده می شود همچنین در جلد یکم کلمات المحققین بجز چاپ هامش مبدء و معاد وجامع البدایع (دانشگاه ۳: ۴۰۴ - مهدوی ۸۰)

۱۷۰ صدر : ش۷دفتر، ۱۸۱ر - ۸۵پ .

۱۷۰ صدر : ش۱۰ (مکرر شمارهٔ۷) ۱۰۶پ - ۱۱۲ر.

۱۲۱۶ : ش۱٤دفتر، ص۷۱ - ۷٦.

۲۹۱۲ : ش۳دفتر، ۳۲٤پ - ۳۲٦پ ، در عنوان آمده «صلاة علی لسان العقلا».

۴۵۰۵ : ش۳دفتر، ۱۲پ - ۱٤ر .

الصلاة : مؤلف در این رساله از شباهتی که میان صلوات بر محمد و آل او و ابراهیم وآل او است گفتگو کرده واز صفی‌الدین عبدالرحمن حسینی ایجی سخنی در این باره در آن آورده است .

آغاز : قال کثر اقوال العلماء فی وجه التشبیه الذی یتضمن قولنا اللهم صلی علی محمدو آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و آل ابراهیم.

انجام : لایخفی علی من له ادنی فطانة والله هوالموفق.

۲۹۱۹ : ش۱ دفتر، ٤٤روپ .

صلاة : رسالهٔ عملی حاجی محمد علی‌بن محمد باقراست.

آغاز : بسمله ل (= سوال): کیفیت نمازهای فریضهٔ یومیه‌را بروجه کمال مذکور سازند .

ب (= جواب) بعداز آنکه بدن و رخت مصلی پاك باشد از نجاست.

انجام : بنارا بر طرف صحیح گذارد.

٦٦٤۵ : ش۱دفتر، ۱ر - ۲۳پ ، نستعلیق حاجی سید آقا ابوالقاسم .

صلاة الجمعة (رسالة فی -) : از شهیدثانی.

آغاز : اعلمو معاشر اخواننا اعاننا الله ... و آله و صحبه.

انجام : والیه انیب الحمدلله.. وآله و صحبه.

۷٤٦۱ : ش٤دفتر، ۱۲۹پ - ۱۳۰ر، بخط نسخ نویسندهٔ شمارهٔ پیشین آن.

صلاة الجمعة و حرمتها : رساله ایست بعربی و در آن از نگارندهٔ مدارك و شرح لمعه‌واز شیخ علی‌نقی نقل شده‌است .

آغاز : بسمله. و نحمده و نصلی علی نبیه .. و بعد فهذه اخوانی کلمات اتفقت‌سنی لدفع المعضلة المشهورة التی بها یثبت حرمة صلاة الجمعة فی السفر.

انجام : فلزومه قطعی البطلان هذا آخرما اردنا ایراده فی هذه الرسالة والحمدلله والصلاة علی ختم الرسالة.

۶۸۲۹ : ش ۷ دفتر، ۱۵۰ ر - ۱۵۲ پ .

الصمصام الضوارب فی ولایة علی بن ابی طالب: شرح منظومهٔ مجیزیه ودر امامت است، ناظم سید محمد تقی بن میرمؤمن قزوینی است ، نام کتاب و تاریخ تألیف در کتاب یادشده است ، شارح محمدباقر جدلی قزوینی پسر محمد علی فاضل است.

نام کتاب و مؤلف در دیباچه هست .

آغاز جزء اول: الحمدلله العاجل الحمد بعد البسملة امام الکتاب و نص فیه علی الامام عند ذوالباب .

انجام جزء اول : و یتلوه الجزء الثانی فی مطاعن الخلفاء الثلاثة . تم فی شهر صفر ۱۳۰۳ و جاء من السواد الی البیاض بقلم الشارح ایضاً فی ۳ رجب ۱۳۰۷ .

نخستین بیت :

بالحمد لا یحمد الالله ولا یلیق الحمد من سواه

انجام شعر :

غدایقوم مع کل السادة ان لم یقلده بمحض العادة

آغاز جزء دوم : بسمله . حمدله . . اما بعد هذا ثانی جزئی کتاب صمصام الضوارب فی اثبات .

۵۴۲۵ : تنها جزء دوم است ، نسخ پسر شارح داودبن محمد باقر محمدبن علی در ۱۳۱۳ ، عنوانها درشت.

انجام : تم معجلا بید مسوده . . داودبن محمدباقر جدلی . . قریب الظهر فی قریة مخروبة المدعوة بحصار و خردان فی ۲۷ شهرع ۱/۱۳۱۳ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا، ۵۲۶ گ ۱۷/۵ × ۲۲ ، ۱۵ س ۱۱/۵ × ۱۶.

۶۴۹۴ : جزء اول تنهاست ، نسخ بی‌نام در قریهٔ حصار و خردان در ۱۳۰۷ ، شاید خط پسر شارح داودبن محمد باقر محمدعلی جدلی باشد ، ۶ پ - ۲۴۰ ر، سه برگ اول کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۲۴۲ گ ۱۷ × ۲۲ ، ۱۵ س ۱۱/۵ × ۱۶.

صناعیه : میرزا ابوالقاسم پسر میر بزرگ پسر صدرالدین فندرسکی استرابادی (م ۱۰۵۰) فیلسوف پزشک و ریاضی‌دان روشن بین که دراین کتاب روش مؤلفان گذشته را درنگارش فنون و هنرها انتقاد کرده که چگونه یک نگارندهٔ کتاب منطق از مسائل غیر منطقی بحث کرده یا یک فقیه درکتاب خویش از فلسفه بحث می کند.

این کتاب یک دیباچه و ۲۳ باب دارد و در ایران و هند چاپ شد (فهرست دانشگاه ۳ : ۲۹۵).

۲۹۱۳ : ش ۲۱ دفتر، ص ۳۷۸ - ۴۰۵.

۲۹۱۶ : ش ۹ دفتر، ۵۹ پ - ۹۴ ر.

۶۴۹۵ : نستعلیق سدهٔ یازدهم، عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماجی مشکی یک‌لا ، ۶۱ گ ۱۰ × ۱۹/۵ ، ۱۴ س ۵/۵ × ۱۳/۵ .

صنایع بدیعی.

۹۵۷ : ش ۲ دفتر، سپه ۱ : ۵۷۰.

صنعة الطبیعیة و سرائر الخلیقة : بلینوس یا بلیناس یا اپلونیوس حکیم یونانی سدهٔ سوم پیش از میلاد (دانشگاه ۴ : ۹۹۴).

۲۹۱۲ : ش ۵۶ دفتر، ۱۸۲ ر - ۱۸۶ ر .

الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البدع و الزندقة : ابن حجر شهاب‌الدین احمدبن حجر، در مصر بسال ۱۳۰۸ بچاپ رسیده است.

نسخهٔ ما تتمه‌ای را که ابن حجر پس از ۱۴ سال از تألیف در مناقب اهل بیت ازروی کتاب حافظ سخاوی برآن افزوده است و همچنان خاتمه و باب آخر (ص ۱۳۸ - ۱۶۱) چاپی را ندارد .

قاضی نورالله «صوارم مهرقه» را در پاسخ باین کتاب نگاشته و آن در ۱۳۲۷ ش در تهران چاپ شده است.

آغاز : الحمدلله الذی خص نبیه محمدا علیه السلام باصحاب النجوم و اوجب علی الکافة تعظیمهم .

انجام : و کما غفل عن ذکرك و ذکره الغافلون آمین یارب العالمین الی یوم الدین .

۱۷۸۳ : نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوان درشت‌تر ، نشانها شنگرف.

کاغذ سمرقندی نخودی ـ جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا، ۱۲۲ گ ۱۶/۵ × ۲۲، ۲۰ × ۱۶/۵۹.

صور الکواکب الثمانیة والاربعین (کتاب ـ): ابوالحسین عبدالرحمن بن عمر صوفی رازی (۱۴ محرم ۲۹۱ - ۱۳ محرم ۳۷۶) که برای عضدالدوله دیلمی (۳۳۸ - ۳۷۲) ساخته است ، صوفی در آن سال ازه ۳۳ که در دینور نزد استاد رئیس ابی‌الفضل محمدبن الحسین گویا این عمید معروف بابن الادمی بوده است و همچنین از سال ۳۳۷ که در سپاهان نزد او بوده و ابن رواحه سپاهانی ستاره شناس را دیده است یاد نموده و مینویسد که این ستاره شناس در ۳۳۹ بدربار عضدالدوله رفته بود (ص ۸ و ۱۷).

این کتاب را Schjllerup از روی نسخه های کپنهاگ و پترسبورگ بفرانسه ترجمهٔ لفظی کرده و آن در مسکو بسال ۱۸۷۴ بچاپ رسید (فهرست چاپی کتابخانهٔ پاریس ۱: ۳۴ و ۱۶۵ : ۶۸۳).

بلاتینی هم ترجمه شده و شرحی بامپانیایی برآن نوشته‌اند.

لطف‌الله ابن احمد الناد رالمعمار المهندس لاهوری مترجم خلاصة الحساب در ۱۰۹۲ در زمان اکبرشاه هندی (۱۵۶۵-۱۶۰۶) آنرا بفارسی در آورده و نسخهٔ آن بشمارهٔ ۳۳۲ در کتابخانهٔ برلین هست (فهرست Pertsch).

حسن بن سعد قاینی ترجمهٔ دیگری بفارسی ازآن بسال ۱۰۴۰ کرده بنام ابوالفتح منوچهرخان (فهرست بلوشه ۷۷۳ سورخ ۱۰۴۱).

خواجهٔ طوسی نیز آنرا بفارسی در آورده است (ذریعه: ۱۱۴) نسخهٔ شمارهٔ ۹۵۲۰ ایاصوفیا مورخ ۶۴۷ وشمارهٔ ۲۳ طوس مورخ ۱۰۶۳ (۳: ۳۰۶) و شمارهٔ ۱۹۶ مورخ ۱۰۸۶ و ۱۹۷ مجلس (۲ : ۱۰۷) همین ترجمهٔ طوسی است .

گزیدهٔ فارسی آن هم در کتابخانهٔ ملی پاریس (بلوشه ۲: ۷۷۳) هست.

پسر همین صوفی ابی علی الحسین ابن الصوفی آنرا برای ابی‌المعالی شاهنشاه فخرالملک بنظم در آورده است .

متن کتاب با ارجوزه ابن الصوفی در دکن بسال ۱۹۵۴ بچاپ رسیده و در دیباچهٔ انگلیسی آن ازین کتاب بحث شده و گزیدهٔ دیباچهٔ ترجمهٔ فرانسوی آن هم به انگلیسی در آن دیده می‌شود آغاز : بسمله . قال الحکیم الفیلسوف عبدالرحمن بن عمر المعروف بابی الحسن الصوفی

بعدان حمد و اثنی علیه . . و بعد انی رایت کثیراً من الناس یخوضون فی طلب معرفة الکواکب الثانیة .

(فهرست ابن ندیم ۳۹۵ - دیباچهٔ تاریخ علم سارتن ۱: ۶۶۵ - علم الفلک نالینو ص ۴۲- گاهنامهٔ سال ۱۳۰۷ ص ۱۱۹- تاریخ ریاضی مصاحب ص ۱۴۵- بروکلمن ۱: ۲۲۳ وذیل آن ۱: ۳۹۸ و d ۹۳۲/۵۴ - استوری ۲: ۱۶ و ۴۱) .

۵۸۳ : نسخ ، مالک نسخهٔ محمد بن عبدالعظیم بن عبدالغنی حسینی در ۱۱۲۱ ، نام مؤلف و تاریخ کتابت وانجام کتاب زیر کاغذ رفته است .

کاغذ سمرقندی — جلد تیماج حنایی مقوایی وصالی شده ، ۱۶۹ گ ۱۴ × ۲۱ — ۱۷ س ۸ × ۱۴ .

۸۲۴۶ : ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۱۲۶ پ ، آغاز و انجام افتاده ، بخط نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان و نشان شنگرف ، شکلها برنگهای سیاه و سبز و زرد ، صورت ستارگان و برجها با رنگ سیاه ، نقاشی شده است .

در زیر جدول کوکبة التنین دارد « و کوکبه احد و ثلاثون کوکبا من الصورة و لیس حوالیها شیئاً من الکواکب المرصودة » .

نسخه پیش از جدول کوکب دب اکبر دارد تا بعد از جدول کوکب السفینة و کوکبة الشجاع .

کاغذ اصفهانی — جلد تیماج قهوه‌یی فرسودهٔ یک‌لا ، ۱۴۰ گ ۱۹ × ۲۵ — ۱۰/۵ × ۱۵/۵ .

الصید (رسالة فی-) یا الرحب والقید فی الکلب والصید ، اخبار و احادیث راجع بشکار و احکام صید است .

آغاز : بسمله . اما بعد فیقول . . مهذب الدین احمد بن عبدالرضا هذا یا اخ الرجب والقید فی الکلب والصید .

انجام : وذلک کاف فی ذلک والحمدلله وحده صلی علی محمد وآله بعد .

۶۰۸۸ : ش ۱ دفتر ، ۲ پ - ۲۱ ، بلاغ دارد ، نسخ سدهٔ ۱۲ ، یک سرلوح زر و شنگرف دارد ، عنوانها شنگرف ، همهٔ صفحه‌ها در جدول لاجورد و شنگرف .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۲۰۴ گ ۱۴ × ۲۴ — ۱۹ س ۷/۵ × ۱۵ .

صیدیه :

در این رساله از شکار از رهگذر فقهی بحث شده نه فنی و برای صدرالسلطنه ساخته شده است .

آغاز: بسمله سبحانه . . صدر رسایل دین مبین جز شکرنعمت پادشاهی که‌فضای وجود شکارگاه قدرت اوست نشاید.

انجام: و غیرآن حرام بود والله اعلم.

۲۹۱۱: ش۲۹دفتر، ض۱۰٦—۱۰۷ متن‌وحاشیه

صیغ‌العقود: شیخ علی‌بن عبدالعالی کرکی‌درگذشتهٔ ۹٤۰، در«کلمات‌المحققین»دره ۱۳۱ و در حاشیهٔ دررالفوائد خراسانی در ۱۳۱۹ چاپ شده است (دانشگاه۵: ۱۹٤۵).

آغاز و انجام مانند چاپی.

۲٤۸۸: ش۲دفتر، سپه۱: ٤۸۲.

٦۰٤۱: ش۱دفتر، ۲پ — ۲٦ر، نسخ سدهٔ یازدهم، عنوان و نشان‌شنگرف.

کاغذ نخودی سپاهانی — جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا، ٦٤ گ ۹/۵×۱۷/۵ — ۱۵س ۹/۵×۱۷/۵.

۷۵۰۲: ش۳دفتر، ۱۱٤ر— ۱٤۵پ، نسخ محمد علی کرمانشاهی درآدینهٔ۱۹ذق ۱۳۰۳ از روی نسخهٔ محمدجعفربن شیخ‌حسن جاجرمی که رساله‌را به‌علی‌بن عبدالعالی نسبت می‌دهد.

صیغ‌عقود النکاح والطلاق: رساله‌ایست از ملا محمد جعفرشریعتمدار استرابادی.

آغاز: بسمله. حمدله . .اما بعد فیقول محمد جعفرالاسترابادی هذه رسالة فی‌بیان‌صیغ عقدالنکاح و الطلاق.

انجام: نسئلک اللهم‌ان تبری ذمتناعن‌المعاصی.

۲۵٤۲: ش۱دفتر، ۳ر— ۸ر، نستعلیق سدهٔ ۱۳، گویا از تهرانی شاگرد او نویسندهٔ شمارهٔ ۲.

کاغذ فرنگی — جلد مقوا، ٥٤ گ ۱٤/۵ × ۲۱ — ۲۱س ۱۰/۵×۱۵.

صیغ‌العقود ونکاح‌و کفارهٔ افطار رمضان (رساله در—): از محمد باقربن اسمعیل خاتون آبادی که برای شاه سلطان حسین نوشته و درسه مطلب است.

آغاز و انجام مانند نسخهٔ ش۱۲٦٦/۵: دانشگاه (فهرست ۷: ۲۷۱۸).

۱۸۴۴: ش ٦دفتر، ٦۹پ - ۹۲پ، بهمان خط ش۵.

ض

ضوابط الاصول : سید ابراهیم بن محمد باقر قزوینی حائری (م ۱۲٦٤) شاگرد شریف العلماء مازندرانی در کربلا که «نتایج الافکار» را نیز تألیف کرده است ، ضوابط در ۱۲۷۰-۱۲۷۱ در تهران چاپ شده است (سپه ۱ : ۵۹۳).

۸۹۹ : سپه ۱ : ۵۹۳ .

ضوابط الرضاع : میر داماد فقیه فیلسوف سدهٔ ۱۱ (سپه ۱ : ٤۱۵ — ذریعه ۱۱ : ۱۸۹).

۲٦۵۸ : سپه ۱ : ٤۱۵ .

ضوء المصباح : شرحی است بر مصباح ناصرالدین مطرزی در گذشتهٔ ٦۰۱ از تاج الدین محمد فاضل اسفراینی درگذشتهٔ ٦۸٤ و مختصری است از شرح بزرگ او بنام المفتاح .

آغاز : و بنا توفیقی . . انیب . قوله الکلمة لفظه وضع لمعنی مفرد . اعلم ان معرفة هذا الحد موقوفة علی معرفة اللفظ والوضع .

انجام : لکنه یفضی الی الملال فاقتصرت علی هذا فلیس الری من الشاف .

(سپه ۲ : ۳۷۲ — دانشگاه ۲ : ٤۵٦ و ٦ : ۲۳۰۱ و ۲۵۹۳ — حقوق ص ۳۹۹ — چلبی ۲ : ٤٤۸) .

۳۱۰۱ : سپه ۲ : ۳۷۳ .

٦۸۱۳ : نستعلیق ترکی در مدرسهٔ خاتونیه شهر سرعش درع ۲ (سدهٔ ۱۱).

مالک اسعد بن احمد بن محمد بن سلیمان بن مصطفی بن علی صوجی در ۱۰۵۸ .

متن و عنوانها شنگرف ، صفحه ها در جدول شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز مقوایی ، ۱۳/۵ × ۲۲ — ۱۷ س ۶/۵ × ۱۳ .

ضیاء الابصار فی معرفة حقیقة الملک الجبار : شرحی است بر حدیث کمیل «مالک والحقیقة ؟» از محمد بن سلیمان طبیب تنکابنی نگارندهٔ « قصص العلماء » (م ۱۳۰۲) که آنرا برای ناصرالدین شاه قاجار و بدستور میرزا آقاخان نوری نگاشته است .

آغاز : بسمله . جوهر زیبای رخشنده و گوهر گرانبهای زیبنده و درهٔ ثمینه . . صحت . (حدیث را تردید کرده ولی می گوید بعلت شهرت آن آنرا شرح کردم)

انجام : سودمند آید . وقد وقع تألیف تلک الرسالة علی .. ید محمد بن سلیمان الطبیب

التنکابنی فی سرار شهر ذیحجة الحرام سنهٔ ۱۲۷۳ ، مصلیاً.

۵۴۲۶ : کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج حنایی یک‌لا ، ۷۴ گ ۱۱ × ۱۷ — ۱۳س ۶ × ۱۳.

ضیاء القلب : فیض کاشانی ، در هفت‌باب است بدینگونه:

۱- عقل .

۲- مراتب حکام.

۳- اسباب تسلط حکام .

۴- مصالح اتباع حکام .

۵- ترجیح بعضی از حکام .

۶- حکایت .

۷- حکایت دیگر .

۸- ازاحت شبهت .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی جعل مراسم الشرع مطابقة لمقتضی عقول الکاملین.

انجام : وقد کان الفراغ من تألیفها فی ربیع الاول من سنة ۱۰۵۸ .

۲۰۱۳ : ش۳ دفتر ، ۱۴۶ پ - ۱۷۱ ر ، نسخ محمد مقیم بن محمد صالح صفا از روی خط مؤلف ، عنوان شنگرف ، مقابله شده و بلاغ دارد (سپه ۱: ۱۴۸).

ط

طاقدیس یا طایر قدسی : از ملا احمد نراقی فرزند محمد مهدی بن ابی ذر (م ۱۲۴۴) است که جز این مثنوی دیوانی نیز دارد و صفائی نیز تخلص می‌نماید و مثنوی بنام « چهار صفر » هم دارد .

(ذریعه ۹: ۶۱۲ — سپه ۱: ۵۲۰ — ۵۲۲)

۲۳۶ : نستعلیق عبدالحفیظ بن محمدعلی بن محمد جعفر تاجر کاشانی درسه شنبه ۱۰ محرم ۱۲۵۶ در چهارستون بی‌جدول عنوانها شنگرف ، میان برگهای ۷ و ۸ افتاده و سه برگ سفید گذارده شده‌است

کاغذ فرنگی-جلدتیماج جلد سرخ ضربی‌سقوائی،۱۳۶ گ ۲۲ × ۳۲،۱۹س ۱۳ × ۲۲

طالع‌مولود (معرفت استخراج-) : این رساله در استخراج طالع مولود است.

آغاز : بسمله. حمدله. امابعد این چند کلمه‌ایست در استخراج طالع مولود.

انجام : و اورا جیب معکوس گویند والله اعلم‌بالصواب والیه‌المرجع والمآب تمام‌شد رسالهٔ مذکور در استخراج معرفت تقویم.

۶۶۹ : ش۲دفتر، ۳۹پ - ۱۱۱پ ، برگهای ۱۱۲و۱۱۳ جدولها است.

طب: رساله ایست بفارسی در چهل‌باب و از چند کتاب است گزین شده است.

آغاز : بسمله. امداد حمد و ثنای بی‌غایت و اعداد سپاس بی‌نهایت.

۵۷۷۵ : ش۲دفتر، ۱۲۴ر - ۱۷۰ر ، نستعلیق حسن رضای کجوری در ۹رمضان ۱۰۶۵ ، عنوان شنگرف ، انجام افتاده و تنها سه سطر از باب۳۱ در آن مانده است.

طب یا علاج‌الامراض: کتابی است در پزشکی که در نسخهٔما گویا مغشوش‌مانده‌است.

۸۲۵۸ : در پشت نسخه نوشته شده که کتاب در معالجات است.

آغاز افتاده : آن بفرمایید تا فرو برد اکثر بیرون آید.

(پیش از مبحث کرم شکم و . . . قولنج . . . ایلاوس و سپس باب ۲۰ بیان امراض مقعده) .

پایان : باب نوزدهم احوال روده .

باب هفدهم احوال جگر.

انجام : تا از پایه‌های او نیز ورم بدر میرفت.

نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی — جلد از یک سوی دارد ، ۱۶۹ گ ۱۴ × ۲۲ — ۱۷س ۹ × ۱۵ .

طب‌الائمة : در این رساله‌دستورهای طبی باسند معنعن به امامان شیعه رسانده شده است.

آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه (۴ : ۷۸۷) است.

۷۳۷۴ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لایی ، ۱۳۶ گ ۱۲ × ۱۸ — ۱۴س ۵ × ۱۹/۵ .

طب کیموئی : ترجمه ایست از کتاب «کیمیاءالشفاء» ترکی که آن نیز ترجمه ایست از متن فرانسوی.

محمد علی فانی‌بن ملا اسکندر شیروانی مترجم آن در مقدمه می گوید :

در ۱۲۵۳ ، به‌قسطنطنیه رفته ورئیس‌الاطباء عثمانی بنام‌محمد خراسانی‌را دیدم‌وچون پدر محمد خراسانی بفرنگ رفته و شصت سال‌درس‌خوانده و طب کیموئی‌را در نزدحکیم جرمانس خوانده و آنرا به ترکی ترجمه و«کیمیاءالشفا» نامیده وبه سلطان مصطفی‌اهدا کرده بود من آنرا از ترکی بفارسی و مسمی به «طب کیموئی » نمودم.

در ادویهٔ مفرده است .

آغاز : بسمله . بر مبتدیان ترکیب معاجین انشاءاهم و واجب و متصدیان تخمیر خمیرهٔ زواهر معنی .

انجام : اغلب اوقات داده میشود حالی آنست که عندالفراغة حقیررا به‌دعای خیردر حق این مسکین دعایی.

۶۹۲۹ : نستعلیق ۱۲۶۰، درحاشیه برگهای ٤پ-۳۷پ نسخه های‌طبی‌نوشته‌شده ، عنوانها شنگرف .

پراکنده‌هایی از مجمر ومشتاق علی شاه و نثر نا شناخته در ۹۹ر- ۱۱۷پ . دیده می‌شود .

کاغذ فرنگی کبود — جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۱۱٦ ک ۱٦ × ۲۲ - ۱۵س ۸ × ۱۳ .

الطب‌المنظوم : ابن سینا ، در دو جزو علمی و عملی طب ، در پاریس بسال ۱۹۵٦ با ترجمهٔ فرانسه با دیباچه‌ای بدو زبان عربی وفرانسه بچاپ رسیده‌است ، دوبارنیزدرهند وکلکته‌در۱۸۲۹ باشرح‌ابن رشد ودرلکنهو دره ۱۸٤ چاپ شده است،چند شرح‌داردیکی از ابن رشد که با متن بلاتینی درآمده و بچاپ رسیده است .

شرح دیگری دارد از محمدبن اسماعیل بن محمد در ۹۸۸ و سومی از موسی‌بن ابراهیم موسی‌بن محمد بغدادی (م۸۷٦) بنام الجوهرالنفیس نیزاز احمدبن عبدالسلام شریف صقلی (نزدیک ۸۳۰) و احمدبن محمدبن مهنا(نزدیک ۸۳۰) و ابن الحدیدمداینی (دانشگاه ۲٤۰۳- مهدوی ۱۵) .

آغاز : بسمله .

الحمدلله المليك الواحد رب‌السماوات العلی الماجد

. . . . . .

و هذه ارجوزة قد اکتمل فیها جمیع الطیب علم و عمل

انجام :

و قد فرغت من جمیع العمل و الان اقطع بقول مکتمل

۸۱٤: ش۲دفتر ، ۲٤پ - ٦٦پ ، نسخ اختیار پسر شهاب ترشیزی ، در نسخهٔ ما دیباچهٔ منثور نیست ولی در چاپ پاریس هست.

طب منظوم : یوسف‌نامی که بنام ناصرالدین‌شاه و اعتضادالسلطنه ساخته است ، مسایل پراکندهٔ پزشکی در آنست و بخش بندی شده است.

آغاز :

حمد آن خدای‌را که برون از او است

مستوجب جمیع صفات کمال او است

انجام : طلاء یمنع الشعرعن الانبات.

بنج وافیون و آب از کاهو چون بمالی برون نیاید مو

۷۵۸ : نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف ، جدول زر و لاجورد و شنگرف ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹٦ ، وقف سپهسالار در۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی — جلد تیماج سبز کناره سرخ ، ۵۷ گ ۱٤×۲۱ — ۱۲س ۷/۵×۱۳.

طب منظوم : از عبدالکریم عجزی که چندین‌سال در پزشکی کار کرده و در پنجاه‌سالگی این منظومه‌را برای عبدالله‌خان ساخته وسرودن آنرا درسال ۷۸۰آغاز کرده وچهار مقاله و یک خاتمه درآن گذارده است.

آغاز :

حمد بی حد آن حکیمی‌را که از لطف عمیم

دادجان با مشت خاکی ساختش آنگه رمیم

بنده عبدکریم اعرج بود عبد ضعیف

صرف کرده خود را اندرین علم شریف

طب منظومست نام این کتاب مختصر

یاد گیرش تا شوی از علم حکمت باخبر

انجام :

آدم و ادریس و ابراهیم و لقمان حکیم
بعد از آن آمد خطاب حق بموسی کلیم

(بیت ٤٤ خاتمه و اندکی کم دارد).

۷۵۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان و جدول دوستونی شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۱٦ گ ۱٦/٥ × ۲۲ - ۱۷س ۱۰ × ۱۹.

طب منظوم : شهاب‌الدین کازرونی ، در بیست و یک بیت در بحر رمل باقافیهٔ رایی و فهرستی است از مطالب پزشکی .

آغاز :

شکر و حمد سهین جبار　　پس ثنای محمد مختار

انجام :

نظم شد جملهٔ مطالب طب　　اندرین چندبیت‌ای هشیار

۲۹۱۱ : ش ٦۹ دفتر ، ص ۲٤٦ ، پس از این مطالب پراکندهٔ پزشکی است تا ص ۲٤۸ .

طب النبی : دستورهای پزشکی است که از پیامبر روایت شده است گرد آوردهٔ ابوالوزیربن احمد ابهری .

آغاز : بسمله . حمدله ... فهذه‌احادیث مروية عن‌النبی ... فی‌الادوية‌والاشربة‌وآداب الاکل والشرب‌جمعها‌الاستاد ابوالوزیربن احمدالابهری ... و سماها طب‌النبی . . .قال علیه‌السلام ما خلق‌الله دایرا‌الاخلق‌له دوایر .

انجام : و من‌شر حاسد اذاحسد.

۷۵۲۲: ش ۲دفتر ، ۲٤۲ر - ۲٤٥ر ، بخط نسخ نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر ، در ۲٤٦پ «سلسلهٔ خرقهٔ طریقهٔ نقشبندیه» است بنظم شیخ خالد ضیاءالدین .

الطرائف فی معرفة مذهب‌الطوائف : درخرده‌گیری از مذهب سنت و جماعت و از ابن طاوس علی‌بن موسی‌بن جعفر (م ٥ ذق ٦٦٤) که در این کتاب خود را عبدالمحمود ذمی نامیده‌است‌اودر کتاب‌طرف گفته که‌طرایف‌ازان‌من است (کشف‌الحجب) این کتاب درتهران

در ۱۳۲۰ بچاپ سنگی رسیده است و علی‌بن حسن زواری آنرا ترجمه کرده ، دونسخه‌از ترجمه نیز در این کتابخانه بشمارهٔ ۱۳۴۳ و۵۴۲۸ هست.

۵۳ صدر : آغاز افتاده ، بخط نسخ رضابن حاج قطب‌الدین در ۱۲ صفر ۱۰۸۱ ، با عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۱۸ گ ۱۷/۵×۲۹ - ۲۹س ۹×۲۲/۵.

الطراز الاول فیماعلیه‌من لغة العرب معول : سید علی‌خان مدنی شیرازی (۱۱۱۸) که سرگذشت او در روضات و فارسنامهٔ ناصری و مصفی‌المقال یاد شده است.

او این کتاب‌را مانند دائرة‌المعارف روزگار خویش تهیه کرده و حرف پایان‌ریشه‌را مانند صحاح و قاموس بخش بزرگ شناخته و حرف آغاز را بخش کوچک ودردنبالهٔ هر واژه نخست معنی لغوی و سپس معنی قرآنی وسپس معنی اصطلاحی آن در علوم آن روز را آورده است و اگر مثلی از آن آمده در پایان یاد کرده است.

حرف همزهٔ آن در ۱۱۰۷ پایان یافته و تا فصل عین از باب سین که در ۲۰۰۰ بیت نوشته است در این کتابخانه هست (سپه۲: ۲۰۴) .

۲۳ : سپه۲ : ۲۰۹.

۲۹ : سپه۲ : ۲۰۸.

۳۴ صدر : نسخ سدهٔ ۱۳، عنوانها و شواهد شنگرف ، شمارهٔ کراسه‌های هشت‌برگی درگوشه‌های برگها نوشته شده و نیمی‌هم برگشمار دارد.

آغاز نسخه : باب‌الراء من‌الطراز الاول و فصل الهمزة ابرالنخل کقتل و ضرب ابراً القحه.

انجام : العبقس والعبقوس کعسجد و عصبور دویبة . . . والعبقنس کغضنفر . (افتاده در باب السین من‌طرازاللغة فصل‌العین).

کاغذ فرنگی و سپاهانی- جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۵۶۸ گ ۱۸/۵×۳۰-۲۱س ۱۰/۵×۲۰/۵.

الطراز الموشی فی‌الاشیاء : شمس‌الدین محمدبن حسن نواجی مصری شافعی درگذشتهٔ ۸۵۹ درآن منشآت عربی را جمع کرده وطرز انشاءرا میآموزد .

(سپه۲: ۷۲) .

۲۷۹۵ : نسخ با تملک سیدحسین مصری در۱۱٤۸(ص ع) وقف سپهسالار.
کاغذ سمرقندی- جلد مقوایی ، ۱۷۷ گ ۹/٥ × ۱۱/٥ - ۲۱س .

طراوة اللطائف در ترجمهٔ طرائف: علی‌بن حسن زواره‌یی طرایف ابن طاوس را درششم رجب ۹٦۱ برای شاه ظهماسب صفوی بفارسی در آورده است.

آغاز : بسمله. حمد عنبر بیز بی‌پایان وشکر شکر ریز فراوان،

انجام : ترجمهٔ نظم این طرفه کتاب درششم ماه رجب ۹٦۱ باتمام رسید ونویسندگان از اهل ایمانرا اجر و ثواب دهد بحق محمد و آله الطاهرین.

۱۳٤۳ : نسخ سدهٔ ۱۰ ، گویا برای شاه نوشته شده است ، عنوان شنگرف ، جدول زر و لاجورد ، مالک اعتضادالسلطنه در۱۲۸۷، وقف سپهسالار در۱۲۹۷ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج زرد مقوایی درون ضربی ، ۲۸۳ گ ۸/٥ × ۳۹ - ۲۳س ۱۲ × ۲۲.

٥٤۲۸ : نستعلیق علی انصاری در سه شنبه ۱۱٥۰ ، عنوانها شنگرف ، از آغازنسخه دو برگ افتاده است و برابر است با سطره صفحهٔ ۳شمارهٔ ۱۳٤۳ .

کاغذاصفهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۳٦۲ گ ۱٤ × ۲۱ - ۱۷س ۸ × ۱٤.

طرب المجالس : سیدحسن‌بن عالم‌بن ابی‌الحسن‌بن حیدر حسینی م۷۲۳ (چلبی۲: ۹۸- شمارهٔ ۱۰۷و۱۰۹) با اشعة‌اللمعات جامی و چند رسالهٔ دیگر در۱۰۳۳ بچاپ سنگی رسیده است(هامش ص ۱٥۹-۱۷٤).

در پنج قسم و هرقسم چندفصل :

قسم ۱- در خلق و امر در۸فصل.

« ۲- در اقسام ذریت آدم ۱۲ فصل.

« ۳- در شرف و فضیلت انسان برجمیع حیوانات ۱٤ فصل.

« ٤- در بیان اخلاق حمیده ۹فصل .

« ٥- در اوصاف ذمیمه ۱۲ فصل .

درقسم سیم (ص۱۹٦ - ۲۳۷چاپی) ترجمهٔ مناظرهٔ انسان و حیوان رسالهٔ هشتم جسمانیات وطبیعیات رسائل اخوان‌الصفاء (۱۷۳ - ۲۱۷ جزو۲چاپ مصر) دیده می‌شود واومی گوید که ازرسائل پیشینیان و اخوان‌الصفاء گرفته‌ام .

آغاز : حمد و ثنا سرخدای را جل وجلاله و عم نواله ... (دو صفحه) آغاز کتاب طرب المجالس این معجونی است از صورت و معنی درهم سرشته و عرجونی است از اصل و فرع باز بسته .

انجام : دوازدهم هرجا باشد منصف را بدعاء خیر یاد آورد (چاپی : دوازدهم بهیچ وجه؛ کینهٔ مسلمانی را در دل راه ندهد).

۵۸۲۲ : نستعلیق محمم حسین بن حاج محمد نیریزی بدستور استاد بن علی زرگر در ۱۹۶ (=۱۰۹۶).

کاغذ اصفهانی - ۹۸ گ ۱۲×۱۹ - ۱۷س ۸×۱۴ .

طریق الاخبار وحقیقة الاسفار : مؤلف این رساله از شاگردان شیخ حر عاملی ودر روز یکشنبه رجب ۱۰۹۹ آنرا بانجام رسانده است ، در آن از شیخ حرعاملی یاد شده است واز شیخ حسن نگارندهٔ معالم و از محمدبن علی بن ابراهیم احسایی در عوالی اللئالی وازاینها عباراتی آمده است .

چنین است فهرست آن :

باب ۱ - فیما فیه المنع من الاستنباطات .

باب ۲ - بطلان ما اصطلح علیه فی هذه العصر من القواعد الاصولیة و انها ماخوذة من العامة .

باب ۳ - فیما ذکر الاصولیة من المتأخرین .

باب ٤ - الاحادیث الدالة بمنطوقها علی جواز التمسک بالکتب .

آغاز : الحمدلله موضح طرق الهدایة والرشاد ومبین سبل النجاة ... و بعد فهذه رسالة فی ... طریق الاخبار و بیان حقیقة الاسفار .

انجام : لکن الله یجازی علی القلیل بالکثیر و علی الحقیر بالخطیر وکان آخر ذلک نهار الاحد شهر رجب الاصب من شهور السنة التاسعة والتسعین والف .

۸۲۶۱ : ش ۶ دفتر ، ۱۲۸ پ - ۲۱۸ پ ، نسخ اصلاح شده و نسخه بدل دارد.

۲۰س ۱۰/۵×۱۵ .

طریق الاستدلال علی فروع الامامیة (مقالة فی-) : در این مقاله سید مرتضی از روش استدلال فقهی امامیان گفتگو نموده است ، در پایان نسخهٔما مقالتی از اوست در «حکم الباء فی وامسحوا برؤسکم و باء بسم الله و استثناء العمل للسلطان » که در مجلس وزیر

مغربی درج۲/٤۱٥ گفتگو شده‌است ، این آخری باید همان رسالةالولایة عن الجائرباشد که در ادب‌المرتضی (ص ۱٤۹) یاد شده است.

آغاز : مسئلة فی طریق‌الاستدلال. اعلم ان‌الطریق الی صحة ما یذهب‌الیه‌الشیعة.. هو اجماعهم.

انجام : فان‌رام‌الفضل بغیر ما ذکرنا لم یجده.

این یکی گویا همان باشد که در ادب‌المرتضی ص۱٤۹ یاد شده است.

۲٥۳۳ : ش ٥ دفتر ، ۱٦٤ ر ، بهمان خط ش ٤ مقالة«حکیم‌الباء ... العمل‌للسلطان» که درگ ۱٦٤ ر - ۷۷ ر است.

طریق‌الاعتبار (رسالة-) : عبدالرحمن خازنی، در هفت‌باب‌است:

۱- المقدمات والالات در۷فصل .

۲- الاعتبارالکلی والمصادرات در ٤فصل.

۳- التفاوت‌المطلق ٦فصل .

٤- اعتبار احوال‌الشمس .

٥- اعتبار احوال‌القمر ۷ فصل

٦- اعتبار احوال‌الکواکب العلویة٦ فصل .

٦- احوال‌السفلیین ۳فصل.

آغاز: بسمله رسالة فی نکت کیفیة اعتبار مواضع السیارة و هی معروفة برسالة الاعتبار للشیخ الامام عبدالرحمن الخازنی رحمه‌الله.

قال الشیخ الامام‌عبدالرحمان‌الخازنی رحمه‌الله کان‌السبب الداعی‌الی صرف‌الفکرة فیما تضمنة هذه‌الرسالة انی کنت‌فی مبدء تعلقی بعلم‌الهیئة قدمت‌الخوض فی کتاب‌المجسطی ... وسمیته‌طریق‌الاعتبار والفرق بینه و بین الرصد ان الرصد یخترع فیه جمیع‌الاعمال النجومیة والحسابات ... و هذه رسالة فی نکت کیفیة اعتبار موضع السیارة فی قانون تنضیدالاجرام‌النیرة‌السماویة و نسقها فی‌الطول علی‌الترتیب.

انجام: والبرهان علیها فی‌خلاف کتاب ترکیب‌الافلاك والاکرالسماویة کل باب فی موضعه اللائق به‌الله(فرغت من کتابتها من نسخة کانت بخط‌الامام افضل‌الدین البامیانی

رحمه‌الله وحده والصلوة علی نبینامحمدالنبی وآله وکان‌مکتوبا فی آخرهاتمت‌الرسالةظهیرة یوم‌الثلاثاء الرابع عشر من محرم ۶۲۱ هجریة بدزسبیذ.

۶۸۱ : ش۲ دفتر، ۳۴-۴۹ ، نسخ ۱۴ محرم ۶۲۱ ق.

طریق التصوف : نامه‌ایست که محیی‌الدین اندلسی به امام رازی می‌نویسد.

آغاز : رسالةالشیخ الاکبر قدس‌الله سره‌العزیزللفخر الرازی الی‌طریق‌التصوف. بسمله و به نستعین و هوالحق . قال الشیخ الاکبر قدس‌اللهسره لاستدعاء الامام الفخرالرازی الی‌طریق‌التصوف . اعلم‌ان‌القلب علی خلاف بین‌اهل‌الحقائق و المکاشفات کالمرآة المستدیرة لها ستة أوجه .

انجام : فان اردت انوارهم‌و اسرارهم فاسلک آثارهم.

۶۳۳۲ : ش۷ دفتر، ۱۵۳ ر-۱۵۶ پ، بهمان‌خط‌دیگر شماره‌های‌این‌دفتر که‌محمدعلی کرمانشاهی در۱۳۰۳ نوشته است.

طریقة تربیةالاولاد (رسالة فی-): جلال‌الدین دوانی (۸۳۰-۹۰۸) در اینکه فرزندان‌چه کتابهایی نباید بخوانند (دانشگاه۳ : ۶۶۷) در پایان اجازه‌به‌پسرانش حسین و محمد و عطاءالله داده است.اودرکتاب دیگرش لواسع الاشراق هم از پرورش کودکان گفتگو کرده است.

۲۷۹۹ : ش۱۶ دفتر، ص۱۴۱-۱۴۳.

ش۱۷ دفتر، ص۱۴۳ ، پاسخ پرسش جلال‌الدین عراقی وسید و دیگری‌است دربارهٔ علت تفاوت مخلوقات بشعر فارسی‌با شرح عربی ، از ص ۱۲۸ تا اینجا خط نسخ عبدالله نامی است.

الطعام واحکامه: درحکمهای شرعی‌اطعمه و اشربه‌است از مهذب‌الدین احمدبن‌عبدالرضا.

آغاز : بسمله . وبعد فیقول مهذب‌الدین احمد . . . هذایا اخوانی‌الکرام والاعلام ماحضرنی من‌الطعام‌والاحکام .

انجام : وذلک کاف‌فی‌ذلک و شاف والحمدلله وحده وصلی‌الله‌علی‌محمد وآله‌بعده.

۶۰۸۸ : ش۲ دفتر، ۲۲ پ - ۹۸ ر ، یک سرلوح زر و شنگرف دارد.

طلاق‌الصغیر (رسالة فی-): این رساله گویا از ملامحمد جعفر شریعتمدار استرابادی باشد.

آغاز: بسمله . لاریب ولاشبهة فی انه لایصح من ولی الصغیر طلاق زوجته وان رای المصلحة.

انجام : علی موضع القطع والیقین .

۲۵۴۲ : ش ۳ دفتر ، ۸ پ - ۱۱ ر ، نستعلیق مهدی موسوی تهرانی در کربلا و گویا شاگرد استرابادی است .

طلاق الغائب (رسالة فی -) : شیخ علی بن عبدالعالی کرکی .

آغاز: بسمله . الحمدلله . . . اختلف کلام الاصحاب فی ان الغائب .

انجام : مع العلم بالحیض . والله الموفق .

۲۹۱۹ : ش ۲۱ دفتر، ۱۶۴ پ - ۱۶۵ ر .

طلسمات : رساله ایست درطلسم و جادو.

آغاز: اما بعد رساله ایست مشتمل برادعیهٔ ماثوره و اداب مجربه .

۲۸۷۴ : ش ۳ دفتر، ۱۱۸ پ - ۱۵۵ پ ، جدول وشکل دارد .

الطواسین: ابو المغیث الحسین بن منصور حلاج بیضاوی بغدادی عارف، متن با ترجمهٔ فارسی روزبهان بقلی با حواشی بزبان فرانسه ازلوئی ماسینیون در پاریس بسال ۱۹۱۳ بچاپ رسیده است .

۳۸۷۵ : ش ۱ دفتر، ۱ ر - ۱۵ پ ، آغاز افتاده است : «کما یعرفون ابنائهم . الایة .»

انجام : و بقی التوحید مع التوحید وماوراءه کله حوادث . والسلام (تم) .

همهٔ دفتر نسخ سدهٔ ۷ وتاریخ ۶۳۸ و ۷۱۳ و ۷۷۳ دارد، بیاضی ، وقف نامه ندارد .

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج قهوه یی مقوایی کناره حنایی، ۱۰۵ گ ۱۲/۵ × ۱۸/۵ - ۱۶ س ۸/۵ × ۱۵ .

طوالع الانوار من مطالع الانظار : در کلام، متن از قاضی بیضاوی عبدالله بن عمر شیرازی (م ۶۸۵) وآنرا شرحهای بسیاراست که ۳۰ شرح وحاشیهٔ آن در کشف الظنون و ذریعه (۶ : ۱۲۴) یاد شده است ، شرح ازشمس الدین محمود اصفهانی است .

مقدمه در نظریات، کتاب ۱ ممکنات، کتاب ۲ الهیات، کتاب ۳ نبوت .

آغاز: متن الحمدلمن وجب وجوده . . . و سمیته مطالع الانظار .

وبعد فمقصود الکتاب مرتب علی مقدمة و ثلاثة کتب . .

۶۵۰۱ : آغاز وانجام افتاده.

آغاز شرح: العلم الذی یحیط علمه بمالایتناهی عده و احصائه ... وسمیته طوالع الانوار من مطالع الانظار.

انجام : فلا یعادل ماورد فی مناقبهم وحکمی.

نسخ سدهٔ ۱۱، حواشی بنشانهٔ « ص » بخط نستعلیق ، عنوانها و نشانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۳۷ گ ۱۳ × ۱۷/۵ - ۶س ۶ × ۹/۵.

طهارة الاعراق: مسکویهٔ رازی ، بارها بچاپ رسیده است (معجم المطبوعات) یک چاپ آن در تهران بسال ۱۳۱۴ همراه با مبدء ومعاد صدرای شیرازی است، در مقالهٔ ۳ آن (ص ۴۱۵ همین چاپ) ازاین نام یاد شده است (ابن مسکویه از دکتر عزت چاپ مصر بسال ۱۹۴۶).

خواجهٔ طوسی بیشتر مطالب آن را در اخلاق ناصری گنجانده و حاجی میرزا ابوطالب محمد موسوی زنجانی (م ۱۳۲۹) آن را بنام کیمیای سعادت بفارسی در آورده و آن در تهران بسال ۱۳۱۵-۱۳۲۰ بچاپ رسید (مشار ص ۱۲۹۴).

صلاح الدین سلجوقی نیز در افغانستان آن را بفارسی برگرداند و بنام تهذیب الاخلاق در کابل بسال ۱۳۳۴ بچاپ رسیده است.

۱۷۰ صدر : ش ۱۳ دفتر ، ۱۱۵ ر - ۱۱۸ ر ، تنها یک بند این کتاب در بارهٔ تجرد نفس

۲۹۱۲ : ش ۴ دفتر ۲۷ پ - ۲۷ پ ، ناقص است و بخشی از کتاب را دارد.

۲۹۳۹ : ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۱۷۵ ر ، بخط نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی وفرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی بالولا ، ۱۹۱ گ ۱۲ × ۱۹ - ۱۴ - و ۲۳س ۶/۵ × ۱۲ و ۹ × ۱۵.

۵۸۲۱ : ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۱۲۳ ر ، نسخ محمد شریف بن محمد قائمی برای میرزا ابوالقاسم وزیر در ۹ شوال ۱۰۶۱ ، عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۴۴ گ ۱۰ × ۱۸ - ۱۶س ۶ × ۱۴.

۸۳۵۶ : ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۱۰۳ ، نستعلیق سدهٔ ۱۴ ، از پایان افتاده.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۲۴۰ گ ۱۴س ۱۰/۵ × ۱۰/۵.

طهارة القلوب: چلپی در کشف الظنون کتابی بنام «طهارة القلوب والخضوع لعلام الغیوب» به شیخ عبدالعزیز بن احمد بن سعید الدیرینی (الدمیری) (م ۶۹۷) نسبت داده و میگوید درسی فصل است و چنین آغاز شود: «الحمدلله الذی تفرد قبل وجود اللغات باسماءه الحسنی» (نیز طلس ۱۴۴) نسخهٔ این کتابخانه گرچه عنوان باب دارد لکن نام مؤلف در آن نیست و آغازش با آنچه یاد شده یکی نیست. این یکی گویا همان باشد که در ذریعه (۱۰: ۱۸۹) یاد شده است

آغاز: بسمله . رب یسر و تمم بالخیر ... الحمدالله الذی دلنا علی معرفته بالشواهد و الاعلام وتعبدنا لکرامتنا باقسام العبودیة والاحکام ... اما بعد فهذه عقود منظومة من سنن سیدالمرسلین ... منتقلة من کتب الائمة المهتدین من علماء الدین . . . مشروحة فصولها و ابوابها للمستفتین .

انجام: و قیل لاخر کیف اصبحت قال اصبحت ولی من نعم الله مالا احصیه ... والحمدلله رب العالمین (کمل کتاب طهارة القلوب کاتبه ومالکه حقیر ابراهیم بن مغفور رکن الدین قبیله تاك سنه ۹۹۹).

۶۶۰۲: نسخ ابراهیم بن رکن الدین در ۹۹۹، عنوان شنگرف، در برگ آخر تولد ابراهیم ساکن قریه فیروز پور قبیلهٔ تاك در ۱۰۰۷ و ۱۰۰۹ و تملك ۱۲۸۹ یادداشت شده است.

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۱۹۸ گ ۶۱×۱۷ - ۱۶س ۱۲×۱۰/۵.

الطیر: داستان فلسفی ابن‌سینا که سهروردی آنرا بفارسی برگردانده است (۱) آنرا عمربن سهلان‌ساوی و علی بن سلیمان بحرانی اولی بفارسی و دومی بتازی شرح کرده‌اند (فهرست دانشگاه ۳: ۲۹۸ و ۶: ۲۰۴۱) این رساله با ترجمهٔ فرانسه در ۱۸۹۱ در لیدن چاپ شده است. (سهدوی ص ۱۷۷).

۹۳۱۹: ش ۱۷ دفتر، ۱۴۱ روپ، پس از این تا ۱۴۲ پراکنده‌ها است.

طیف الخیال فی مناظرة العلم والمال: این کتاب بروش مقامات است و از محمدمؤمن بن حاج محمدقاسم جزایری شیرازی است که آن‌را در نیمهٔ دوم ماه دهم ۱۱۱۴ آغاز و دو سال بدان پرداخته و در نیمهٔ روز شنبهٔ ۱۸ شوال ۱۱۱۶ بانجام رساند.

۱- شاید همین ترجمه باشد که در تذکرهٔ ممیز گنجانیده شده است (فهرست مجلس ۳: ۱۶۴).

او در آغاز و انجام ومیانهٔ کتاب از خود ونام این کتاب و تاریخ تالیف و مؤلفات خود یاد کرده است و در مقامهٔ دهم (شیرازیه وطنیه)از شیراز ودانشمندان آنجاوصف نموده است .

فهرست کتاب چنانکه درآغاز نسخهٔما دیده میشود چنین است:

۱- قمریه .
۲- صقیلیه .
۳- طحانیه .
٤- بغدادیه .
٥- بحریه .
٦- نباشیه .
۷- سلطانیه سوادیه .
۸- طوسیه سوسویه رضویه .
۹- جزائریه تعلیمیه .
۱۰- شیرازیه وطنیه .

سرگذشت مؤلف در مقامه نهم و دهم آمده واز استادان او درآنجا یاد شده است .

آغاز : الحمدلله رافع درجات العلماء الی سماك السماء و مفضل مداد هم علی دماء الشهداء

انجام : لیس بمیت عند اهل النهی من هوهذا بعض آثاره ، اولیصدق بفضله .

۲۸۰۲ : نسخ رجب ۱۱۹۷ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۲۰ × ۳۱ - ۱۷ س ۱۰ × ۱۹ .

ظ

ظفرنامه : همان پند بزرگمهراست که ساختهٔ ابن‌سینا پنداشته‌اند و گویند ابن‌سینا آنرا از پهلوی بپارسی برگردانده‌است (مهدوی ۱۸۳ - دانشگاه۳:۶۶۸) .

۲۷۹۹ : ش ۵۲ دفتر ، ص ۶۳۶ - ۶۳۷ .

۲۹۳۹ : ش ٤ دفتر ، ۱۸۸ ر - ۱۸۹ ر ، نستعلیق ش ۳ .

ظفر نامهٔ تیموری: شرف‌الدین علی یزدی درگذشتهٔ ۸۵۸ که آنرا در ۸۲۸ بپایان رسانده است (فهرست دانشگاه۲ : ۶۱۶ - استوری۱: ۲۸٤ و۱۲۷٤ - مشار ۱۱۰۰).

آغاز : بسمله. حمدا کثیرا مبارکا.

انجام : آن شاهزادهٔ عالی منقبت باشد و من الله العظیم المجید:

شرف تا بکی قصه خوانی خموش زبان درکش وباز کن گوش هوش

... (پس از دوصفحه شعر):

باقبالش این بزم جنت مثال مصون باد ازآب عین الکمال

۱٤۹۷ : نستعلیق سه‌شنبه ماه هشتم سال ۱۰۶۰، عنوانها و نشانها زر و صفحه‌ها در جدول زرولاجورد بایک سرلوح زر و شنگرف ولاجورد ، دو صفحهٔ آغاز میان سطرها زر افشانی شده است.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی سبز زرکوب ، ٤٤۹ گ ۱۷×۳۱ - ۱۹س ۹×۲۱.

۱٤۹۹ : در آغاز یک برگ افتاده و آخرناقص است، نستعلیق سدهٔ دهم ، عنوانها شنگرف ،جدول زر و لاجورد در برگهای ۱۳ر۲۷ر۳۲ر۶۱پ ۷۷پ ۱۱۰ر ۱۵۸پ ۱۶۲پ ۱۷۹ر ۲۰۲پ ۲۲۷ر ۲۳۵ر۳۳۷ر۳٤۱پ و۳۷۲پ .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج زرد مقوایی ضربی، ٤۱٤ گ۱۷ × ۲۵ - ۱۸س۱۰ × ۱۶

۱۵۰۰ : آخر ناقص و چندبرگ افتاده، تصحیح شده، کمی حاشیه دارد، عنوانهاشنگرف، نستعلیق سدهٔ ۱۱ ،درپشت برگ۱ «تاریخ ۱۰۰۹ اتمام یافت» بسرخی دیده میشود.

مالک اعتضادالسلطنه در۱۲۸۳ ، وقف سپهسالار ۱۲۹۷ .

کاغذ نخودی اصفهانی - جلدتیماج مشکی مقوایی سوخت‌زرکوب میان‌ترنج سوخت.

۳٤۹ گ ۱۵×۲٤ - ۲٤س ۵/۷×۱۶ .

ع

عالم‌آرای عباسی : از اسکندبیک ترکمان منشی ،تاریخ شاه عباس‌است ، دارای یک‌مقدمه و دو صحیفه میباشد.

دو بار در تهران درسالهای ۱٤- ۱۳۱۳ (سنگی) و ۱۳۳٤خ با فهرست بچاپ‌رسیده.

و ذیل آن توسط احمد سهیلی خوانساری با خلدبرین در ۳۲۰ ص در ۱۳۱۷ خ چاپ شده است (استوری ۱: ۳۱۰ و ۱۲۸۰ - مشار ۳۲۵ - ذریعه ۱۱: ۱۸۶ و ۱۵: ۲۰۶).

۱۶۶۸: صحیفهٔ نخستین است تا نیمهٔ مقالهٔ دوازدهم، محاربات همایون، چند صفحه گویا در پایان افتاده است.

نستعلیق سدهٔ یازدهم، عنوانها شنگرف، صفحه‌ها درجدول زرولاجوردوشنگرف، ۶۳۹ صفحه شمار دارد.

کاغذ اصفهانی سفید - جلد روغنی مشکی با گل و بوتهٔ زرد کناره تیماج سرخ، ۳۲۲ گ ۱۵ × ۲۶ - ۲۳ س ۸/۵ × ۱۹.

۱۶۶۹: صحیفهٔ نخستین کامل، نستعلیق مظفر در اصفهان در چهارشنبه ۱۸ ج ۲/ ۱۱۰۹، عنوانها شنگرف، تاریخ را از آغاز شاه اسماعیل جدا کرده‌اند، پیش از آن تاریخ ج ۱/ ۱۱۰۹ دارد بخط همان مظفر.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد روغنی مشکی با ترنج گل سرخ، ۴۰۸ گ ۱۹ × ۲۸، ۱۵ س ۱۱/۵ × ۲۱/۵.

۱۶۷۰: صحیفهٔ نخستین بخط نسخ سدهٔ ۱۲، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی آهار مهره سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۳۳۴ گ ۲۱ × ۳۱ - ۱۷ س ۱۴ × ۲۲.

۱۶۷۱: دوجلد صحیفه ۲ تا شاه صفی است، نسخ سده ۱۱، عنوانها ونشانها شنگرف، جلد دوم ۱ تا ۲۷۵ وسوم ۲۹۵ تا ۷۰۶ صفحه شمار دارد، بخش یکم متن وحاشیه شده است، هردو صفحه در جدول زروشنگرف.

کاغذ اصفهانی سفید آهار مهره - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ترنج واچک ساده، ۳۵۶ گ ۲۱ × ۳۴ - ۲۵ س ۱۳ × ۲۴.

۶۱۷۲: جلد دوم وسوم (نیمهٔ یکم و نیمهٔ دوم صحیفهٔ یکم و نیمهٔ نخستین صحیفهٔ دوم).

نستعلیق سدهٔ یازدهم، عنوانها شنگرف، هر صفحه در دو جدول شنگرف ولاجورد با یک سروح زرین با گل و بوتهٔ لاجوردو شنگرف، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۸۶، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی با ترنج قرمز، ۲۶۴ گ ۲۴ × ۳۷ - ۲۶ س ۱۵ × ۲۶.

۱۶۷۳: صحیفه ۲ و ۳ مانند نسخهٔ پیش، نسخه را بدستور میرزا آقابیک وزیر گیلان بیه پیش محمد حسین نامی بنسخ در رجب ۱۰۷۲ نوشته است، عنوانها شنگرف.

نسخه در قزوین در ۱۰۸۶ ازآن کسی بوده است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ترنج دار، ۴۰۲ گ ۲۳×۳۸- ۲۳ س ۱۳ × ۲۷/۵.

عالم المثال (تحقیق فی-): پاسخهایی استکه قطب الدین شیرازی در بارهٔ عالم مثال داده و در آن از شرح حکمة الاشراق خود یاد نموده است (دانشگاه ۳۴۳۰/۱ - الهیات ۳۴۰).

آغاز: بسمله. امابعد حمدالله تعالی علی آلائه المسویة فی ارضه و سمائه... فان المولی ... قطب الحق والدین محمود بن مسعود بن المصلح الشیرازی ... قال انی القی الی کتاب من لدن حکیم.. مشتملا علی مسایل.

انجام: قال العجز عن درک الادراک ادراک هذا آخر کلامه.

۱۲۱۶: ش ۳۰ دفتر، ص ۱۳۴ - ۱۴۳.

العبر و دیوان المبتداء والخبر فی ایام العرب والعجم والبربر ومن عاهدهم من ذوی السلطان الاکبر: ابن خلدون مغربی ابوزید ولی الدین عبدالرحمان تونسی اشبیلی مالکی (۷۳۲ - ۸۰۸) تاریخ اسلامی است با مقدمهٔ او در جامعه شناسی و فلسفهٔ تاریخ و رویهم در ۷ جلد در بولاق بسال ۱۲۸۳ بچاپ رسیده ومقدمهٔ آن بزبانهای ترکی وفرانسوی و فارسی و انگلیسی درآمده است (نیز معجم المطبوعات ص ۹۵) ترجمهٔ فارسی مقدمه توسط پروین گنابادی در ۱۳۳۷ در دوجلد چاپ شده است.

۱۵۴۹: از سرگذشت معاویه تا فرمانروایان عباسی مصر، نسخ ملا محمد مهدی آقابابا شهمیرزادی دریکشنبه ۲۱ ذح ۱۲۸۳؛ عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز تیره، ۲۱۸ گ ۲۱ × ۳۴/۵ - ۳۰ س ۱۴ × ۲۷.

عبرت نامه: از فتح علی خان ملک الشعراء سراینده شهنشاه نامه است در ستایش صدر اعظم وخنجر.

آغاز:

دیباچهٔ این خجسته دیبا　　پیرایهٔ این پرند زیبا

انجام:

بادی ز دواهی سماوی　　چون دیک زنام ابن آوی

۱۵۵: نستعلیق ع ۱۲۸۷/۲ درجدول زرولاجورد.

کاغذ سفید فرنگی - جلد تیماج سرخ دولا، ۳۰ گ ۱۸ × ۱۱ - ۹ س ۸ × ۱۲.

٤١١ : ش ۲ دفتر ، ش ۱ «تحفة‌العراقین» است که در ص ۳۷۱ - ۳۷۲ ج ٤ گذشت ، در آن شعرهایی گویا بخط اعتضادالسلطنه نوشته شده است .

العجالة : شرحیست از میرزا کمال فسایی داماد مجلسی دوم بر کتاب « شافیهٔ » صرف ابن حاجب (م ٦٤٦) .

آغاز : بسمله . رب اشرح لی صدری و یسرلی امری انک علی کل شیئ قدیر .. اما بعد ... محمدالشهیر بکمال الدین بن الشهیر بمعین الدین الفسوی . . هذه عجالة اجریتها مجری الشرح لشافیة جمال الدین . . ابن الحاجب .

انجام : و وفرالدواعی ولیکن هذا آخرالعجالة ... و توفرالداعی الی العجل واتفق تعلیقها علی ید مؤلفها ... فی عدة اشهر خاتمتها خاتمة رمضان ... من سنة ۱۱۰۸ ، من الهجرة والحمدلله المحمود والصلاة علی سید رسله محمد و آله .

٦٨٧١ : نسخ محمد صادق بن علی در پنجشنبهٔ ۲۱ شعبان ۱۲٦۸ ، عنوان ونشان شنگرف ، متن زیر خط شنگرف ، با حواشی «منه وکنز وجزاینها» .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۳۲٦ گ ۱۵/۵ × ۲۲ - س ۱۷ ۹ × ۱٤ .

عجائب الاسرار : محمد حسین مؤمن یزدی شاگرد شیخ احمد احسایی، در پندوروضه خوانی وبیشتر خطبه های آن بعربی ودر تعزیه وسوگواری حسین بن علی است واین خطبه ها هم در آن شرح شده است .

آغاز : بسمله . سبحانک لاعلم لنا الاما علمتنا ... امابعد فان ... محمدحسین الیزدی الملقب بمؤمن ... یقول انی .

انجام : ان عدد یمین وعلی مساو (= ۱۱۰) والحمدلله تعالی. تمت .

٤٤٨ : نسخ ۱۳۳٤، نشانها شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ، ۸٤ گ ۱۵ × ۲۱ ، ۱۰ س ۸ × ۱۵ .

عجائب المخلوقات : متن کتاب از زکریای قزوینی (٦۰۰-٦۸۲) است، چنانکه استوری مینویسد پنج بار بفارسی ترجمه شده و این ترجمه در نسخهٔ ما همانست که در تهران در ۳ محرم ۱۲٦۳ و ۱۳۱۰ و در بمبئی ولکنهو بچاپ رسیده است (فهرست دانشگاه ۲ : ٦۲۲ - شمار ۱۱۰۷ - استوری ۱ : ۱۲۵ - ۱۲۷).

۲۸۰۱ : آغاز و انجام افتاده : بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف وجدول زر و لاجورد، برگ شمار دارد از ۱۱ تا ۳٤۲ و از ۱ تا ۱۰ افتاده است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز تیرهٔ زرکوب ضربی مقوایی ، ۳۳۱ گ ۱۸×۲٦ ، ۱۵س ۱۲×۱۸ .

٦۹٤۰ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف ، جای شکلها سفید مانده ، نسخه از میان دیباچه آغاز شده و تامبحث جن را دربر دارد و اندکی با نسخهٔ ۲۸۰۱ اختلاف دارد.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۱٤۵ گ ۱۵×۲۲ - ۲۱س ۱۱/۵×۱۸ .

عجائب المصر : یادداشتهایی است بعربی از نظام الدین احمد متطبب گیلانی که از تواریخ مصر آورده است.

آغاز : بسمله. الحمدلله علی عجائب صنعه و غرایب خلقه ،

انجام : فیکون جامعاً لاکثرالعلوم وبالله التوفیق والتوثیق .

۲۸۱٦ : ش ۱ دفتر ، ٤ پ — ۱۸ ر ، نسخ سدهٔ ۱۳ از ابن عبدالجلیل متطبب در قزوین ، در ۳ ر - ٤ پ عبارات عربی است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز یک‌لا ، ۳۸ گ ۱۱×۱۷/۵ - ۱۱س ٦/۵× ۱۲/۵ .

العدالة : (رسالة فی -) : از شهید ثانی است.

آغاز : العدالة لغة الاستواء یقال : فلال عدل فلان ای مساویه .

انجام : ان اعتبارها مع کونه هوالمشهور اولی (من تصانیف الشیخ زین الدین دام ظله)

۷٤٦۱ : ش ۲ دفتر ، ۹۲ ر ، ۹٤ ر ، نسخه اگر درزمان شهید نوشته نشده باشد از روی خط او باید نوشته شده باشد.

عدة الداعی : ابن فهد حلی احمد بن محمد حلی (۷۵٦—۸٤۱) که در دعا و طلسم و ختم گیری است و در دوشنبه ۱٦ ج ۱/۸۰۱ در یک مقدمه وشش باب و خاتمه ساخته است (سپه ۱ : ٤۳) دو ترجمهٔ فارسی دارد که در ذریعه (٤ : ۱۱٦) یاد شده است.

۲۱۳۷ : سپه ۱ : ٤٤ .

۲۱۳۸ : سپه ۱ : ٤٤ .

۲۱٤۰ : سپه ۱ : ٤٤ .

۵۴۳۰ : نسخ ۲۷ رجب ۱۰۷۴ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۲۶۲ گ ۱۲ × ۲۰ - ۱۲س ۵/ × ۱۳/۵.

۵۶۹۷ : نستعلیق محمد معصوم در ۲۳ رمضان ۱۰۹۵ ، عنوانها شنگرف ، از آغاز یک برگ بریدگی افتاده است.

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۲۲۷ گ ۱۰ × ۱۶ - ۱۵س ۵ × ۱۳.

۵۶۹۸ : نسخ محمد ظریف در پنجشنبهٔ ۹ رمضان ۱۰۹۹ ، حواشی بخط نستعلیق ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج قهویی ضربی مقوایی ، ۱۹۳ گ ۱۲ × ۱۷/۵ - ۱۵س ۵ × ۱۱/۵.

۵۶۹۹ : نسخ محمدزمان در آدینهٔ ۲۳ رمضان ۱۱۵۸ ، عنوانها شنگرف.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی فرسوده ، ۱۰۸ گ ۱۱/۵ × ۱۸-۲۵س ۷/۵ × ۱۲/۵ .

۵۰۷۱ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان و نشان شنگرف ، صفحه ها در جدول زر ولاجورد، یک سرلوح در آغاز است ، میان سطور دو صفحهٔ نخستین زرپاشی شده‌است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی عطف دارد ، ۱۲۸ گ ۱۷/۵ × ۲۵/۵ - ۱۹س ۱۰ × ۱۷.

۸۱۶۰ : نسخ صلاح‌الدین محمدبن عمادالدین محمود لطیفی در عباس‌آباد گنجه در دههٔ دوم رمضان ۱۰۹۲ ، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۰۶ گ ۱۱ × ۲۱- ۱۷س ۶ × ۱۶.

۸۲۰۴ : ش ۲ دفتر ، ۳۶ر- ۳۹ر ، تنها همان‌سه برگ آغاز کتاب است بخط نسخ سدهٔ ۱۱ ، با عنوان شنگرف ، حاشیه دارد.

۱۴ س ۸ × ۱۳.

عرائس القرآن : قصص انبیاء و سرگذشت پیامبران است از سید محمدبن سید بسطام بن سید رستم که در روز شنبهٔ ۲۴ صفر ۱۰۹۲ آغاز و در پایان روز آدینه صفر ۱۰۹۲ بانجام رسانده است ، سرگذشت آنها از خلق عالم آغاز میشود، مؤلف‌سی گوید که چهل و چهارسال

زیستم و مدتی است که بقرآن می پردازم.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی خلق الارض ... اما بعد فیقول ... السید محمدبن السید بسطام .. ان الله تعالی لما اکرمنا بفهم معانی القرآن العظیم.

انجام: و بقی الشکر من المنعم علیهم علی الدوام .. وهیی علنا من امرنا رشدا آمین

۸۱۲۸: نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان و نشان شنگرف، مالک ابوبکر امیری.

کاغذ سپاهانی - جلد مقوا عطف میشن، ۲۸۷ گ ۱۵س × ۲۱ گ ۸/۵ × ۱۵/۵.

عراضة العروضیین: از ابوالفضل محمدبن خالدقرشی صاحب صراح اللغة (سپه ۲: ۴۴۵- فرهنگنامه های عربی بفارسی ص ۲۴۳ و ۵۰).

آغاز: بسمله. الحمدلله ناظم منثورالکلام بلا اسباب و اوتاد .. چنین گوید ... ابوالفضل محمدبن خالدالقرشی ... بذان ... کی عروض نقد میزان شعر است ... و عروض در شعر چنانست که حروف هجاءدر سخن. . پس باالتماس بعض .. مختصری بپارسی ساخته شد. . و اوراعراضة العروضیین نام نهادیم.

انجام: اینست تماسی سخن در علم عروض والله اعلم. تم الکتاب ۱ رمضان ۷۳۹ ... علی یدی ... محمدبن یوسف ابی عقیل.

۳۱۳ صدر: ش ۲ دفتر، ۲۸-۶۹، بهمان نسخ شمارهٔ یکم دفتر، دوایر و نشانها شنگرف.

العرشیة یا **حقایق علم التوحید**: ابن سینا، برخی آنرا الحکمة العرشیة نوشته اند (مهدوی ش ۶۱ - قنواتی ش ۱۷۹ و ۱۸۳).

آغاز: الحمدلله ... امابعد فقد سالنی بعض من ینتمی الی ان اذکر له رسالة مشتملة علی حقایق علم التوحید علی الوجه.

۸۳۷۱: ش ۶ دفتر، ۱۱۱ ر - ۱۱۹ ر.

عرض نامه: افضل الدین کاشانی، بچاپ رسیده است (دانشگاه ۳: ۳۰۱ - مشار ۱۱۰۸).

۱۲۱۵: ش ۱ دفتر، ص ۱- ۸۰، نستعلیق سدهٔ ۱۰ و ۱۱.

کاغذ سپاهانی حنایی- جلد تیماج مشکی یک لا، ۱۰۹ گ ۱۲/۵ × ۱۸ - ۱۶س ۱۲/۵ × ۷.

۲۶۷۵: ش ۲ دفتر، ۶۰ پ - ۱۴۲ پ ۵۸- ۱۴۰ برگ شماری اصل، بخط نستعلیق ۱۲۰۹، بایک سرلوح در آغاز.

عرفان‌حق : در توحید ، از صفی‌علی‌شاه که برای ناصرالدین‌شاه قاجار ساخته است .
آغاز : حمد سزاوار یگانه‌ایست که حمد خودرا برهان خود فرمود (دیباچه) بسم‌الله تعالی شانه بدانکه ذات حق صرف هستی‌است.

انجام : در حدیث قدسی‌فرموده انا عند (دوصفحه‌ای‌ناقص).

۶۵۰۲ : نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوان درشت‌تر، آغاز و انجام‌افتاده و کسی بخط‌تازه‌تر آغازرا برآن‌ساخته‌است.

کاغذ فرنگی- جلد تیماج مشکی مقوایی، ۱۰۸ گ ۱۴ × ۲۲/۵ - ۱۴س ۸/۰ × ۱۴/۵.

العروس: بنام، «العرش» » و«العروش» و «سلسلة‌الفلاسفة»و«اثبات‌الوجود» و«اثبات‌العقول» و«الفردوس» خوانده شده و از ابن‌سینا دانسته شده و دوبار بفارسی ترجمه گردیده است (دانشگاه۳: ۸۰و۱۱۲ و۳۰۱و۶: ۲۴۲۵ - مهدوی‌ص۱۷۹ش۸۹) .

آغاز : عونک یا لطیف کل‌شیء فی عالم‌الکون‌والفساد مما لم یکن فکان قبل‌الکون ممکن‌الوجود

انجام : واشرف‌الناس فی‌هذا العالم من کانت نفسه النطقیة عقلا بالفعل‌من‌له‌النفس القدسیة النبویة و لواهب‌العقل حمد لایتناهی والصلاة ... و آله‌الطاهرین.

۱۷۰صدر: ش۸دفتر ، ۸۷ر ۸۸پ .

۱۰۹۵ : ش۸ دفتر ، ۵۳ر- ۵۴پ .

۱۲۱۶ : ش۶دفتر ، ص۱۲-۱۳ ، بنام سلسلة‌الفلاسفة.

۱۲۱۶ : ش۱۸دفتر ، ص۹۷ - ۹۹ ، بنام فردوس و دوبند افزوده دارد :« نبوت- معاد » درص۱۰۰ بندیست از شفا در معاد روحانی و جسمانی.

العروض(رسالة فی-) ابوالجیش ابو عبدالله محمد اندلسی انصاری مغربی (چلبی۲: ۱۱۲- سپه۲: ۴۴۸).

آغاز : رب تمم... الحمدلله و اتوکل‌علیه... قال ... ابو عبدالله محمدالمعروف‌بابی الجیش‌الانصاری‌الاندلسی المغربی قصدت فی‌هذاالمختصر علی‌الاعاریض‌الاربع والثلاثین والضروب‌الثلاثة والستین خاصة ... و صنعت فیه ستةعشریتا.

انجام المتدارك من‌الدائرة لمتفقة و اصله فیها فاعلن ثمانی مرات:

دارالقوم یطی غراماوضیاء اذ ذریرالهواء بالمعنی جمح.

۳۱۳ صدر: ش ۱۱ دفتر، ص۱۱۸ - ۱۲۹ ، بخط نسخ محمدبن یوسف بن ابی‌عقیل نوقادزی بیهقی در پسین روزه ۲صفر ۷٤۰ که می‌نویسد که من بدقت آنرا در رمضان ۷٤۰ در بحرآباد جوین خوانده ام .

آغاز: بسمله . . قال .. ابو عبدالله محمدالمعروف بابی‌الحسن الانصاری الاندلسی : و قصدت فی هذا المختصر ان اذکر علل الاعاریض الاربع والثلاثین والضروب والستین خاصة ... وصف فیه ستة عشربیتاً .

۸۲٤۵ : ش دفتر، ۲٤پ - ٤۳ر ، درمیان‌سطور حواشی شرح‌مانند نوشته شده‌است انجام :

لم تره علی رأس جبل سمکة سخ مست و مج و مفلس فص فک

العروض(رسالةفی-): عنوانها در این رساله «فصل»است.

آغاز: الحمدلله علی‌آلائه(؟) والصلاة علی‌نبیه و بعد فقد سئلنی بعض المختلفةالی ان املی علیهم رسالة فی صناعةالعروض والقوافی.

انجام : و اذا اتینا بما وعدنا فیه استبصار لاولی الابصارفلنختم الرسالة والحمدلله ... اجمعین.

۸۱٤۵ : ش٦ دفتر، ۵۱پ - ۵۷پ .

عروض (رساله در-) :

آغاز: بدان اعزك‌الله‌فی‌الدارین که خلیل‌بن احمد چون عروض تالیف‌می کرد برادرش گفت کد دیوانه شدی؟این‌چیست که می کنی؟ .

انجام : مفعوماند، مفعو بروزن فعلن (تمت) .

۸۲۴۵ : ش۷دفتر، ۵۸ر- ۶۰پ .

عروض (رسالهٔ-) یک عنوان «فصل‌فی کیفیةروی» در آن دیده میشود .

آغاز: بسمله . قاعدهٔ اول در مصراع بدانکه سخن اول نیم بیت بود و نیم بیت را مصراع خوانند.

انجام :

عجب شوخ و دلاشویی عجب ماه دل آرایی

۸۲۴۵ : ش۱دفتر، ۱پ - ۵ر، همهٔ شماره‌ها نستعلیق سدهٔ ۱۰، تاریخ ۹۹٤درگ ۲۳پ دیده می‌شود .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۲۹ گ ۲۱ × ۲۳/۵ - ۱۶ س ۱۲/۵ × ۷/۵ .

العروض (رسالهٔ فی-): شیخ محمدبن علی جزری.

آغاز : بسمله . حمدله . . قال الشیخ . . محمدبن علی الجزری فی احکام علم العروض فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن بوزن طویل الشعراء حافظ واذکر .

انجام :

وفی المنقوص مجزو کثیر ومنهوك و شطر بانتصاب

۸۲۴۵ : ش ۵ دفتر ، ۴۴ پ- ۵۱ ر ، بخط نستعلیق درشت ، حواشی شرح مانندی میان سطور آن نوشته شده است.

عروض (رسالهٔ-) : از محمد مؤمن بن حسینی بن علی است که بنام محمد قلی قطب پادشاه دکن در ۱۰۰۷ نگاشته است (سپه ۲ : ۴۴۲).

آغاز : بسمله . حمد وسپاس بی قیاس و صلوات و درود نامحدود وچنین گوید راقم.

۲۸۷ : سپه ۲ : ۴۴۳ .

عروض (رسالهٔ-) : وحیدی محمدبن یوسف بن ابی عقیل نوقادزی بیهقی (سپه ۲ : ۴۴۶) نویسندهٔ نسخهٔ ۳۱۳ صدر در سالهای ۷۳۵ و۷۳۸ و۷۳۹ و۷۴۰ .

آغاز : بسمله . حمدله . . . چنین گوید مقرر این مقاله و محرر این رساله محمدبن یوسف بن محمد بن یوسف بن ابی عقیل النوقادزی البیهقی الملقب بالوحیدی. . این مختصریست در علم عروض بجهت مبتدیان ... و دراو از تصنیف . . شهاب الدین ادیب صابر و ... شهاب الدین سمرقندی و استادان و فاضلان دیگر .

انجام : در قوانین این طایفه قایم مقام یک حرفست و من برسخن حکیم فاضل اوحد الدین الانوری . . این مختصررا تمام کردم روز جمعه اواخر شعبان سنه ۷۳۵ و اگر در اجل تأخیر رود در خاطر هست که در فن عروض مطولی ترتیب داده شود .. با فواید دیگر که بدین قسم نسبت داشته انش. و الحمدلله والصلاة علی محمد و آله.

۳۱۳ صدر : ش ۴ دفتر ، ص ۷۲-۹۶ .

عروض و بدیع : این رساله در نسخهٔ ما از آغاز و انجام افتاده و شناخته نشده است.

۱۱۷۶: ش ۷ دفتر ، ۷۵ ر- ۹۵ ر ، نستعلیق سدهٔ ۸ و ۹ .

آغاز افتاده : بود برین مثال فعلاتن مفاعلن ...

صنما از بنفشه برگل حمرا رقم مکن دل من در غم فراق ندیم ندم مکن

انجام : استثنا براین مثال: خدایگانا هر مدح که آن صفات تونیست.

عروض وقافیه (رسالهٔ-): مختصریست در عروض و قافیه از وحید قمی تبریزی(م ۹۴۲)وی و حریفی ساوجی سرایندهٔ قصیده‌های«شهدانگیز» میباشند که براون بدان اشاره کرده‌است.

(تاریخ ادبیات ایران ترجمهٔ رشید یاسمی ص ۱۵۸- تحفهٔ سامی ص ۱۲۶ - دانشمندان آذربایجان ص ۳۹۳) .

آغاز :سپاس بی‌قیاس واجب‌التعظیمی را که به‌تشریف نطق انسان را مشرف ساخت. . اما بعد بدانکه این مختصریست از منشأت وحید تبریزی در علم عروض و قافیه وصنایع شعر و این راجمع مختصر نام نهادم.

انجام : و اورا حرکت دهند تا کار یابد.

۲۶۸ صدر : سپه ۲: ۴۴۱.

۲۸۶ : ش ۲ دفتر، ص ۷-۸ ۳و ۴۵ - ۲۵۱ (سپه ۲: ۴۴۲).

۸۲۴۵: ش ۴ دفتر، ۳۵ر، ۴۳پ .

العروة الوثقی : در تفسیر قرآن از شیخ بهایی که در آن از حاشیهٔ خود بر تفسیر بیضاوی یاد کرده است، تنها فاتحه‌را در بر دارد .

آغاز : مانند نسخهٔ مشهد(فهرست ۴: ۴۴۳).

انجام : فدخل فی دین مدته احدی و سبعین سنة .

۶۳۲۰ : ش ۴ دفتر، ۱۰۰ر - ۱۴۱پ ، نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۰۳.

العروة الوثقی : از سحابی استرابادی است.

۱۴۹: ش ۲ دفتر، سپه ۴: ۵۳.

العزیز فی شرح الوجیز: شرحی است از امام رافعی ابوالقاسم عبدالکریم قزوینی در گذشتهٔ ۶۲۳ بر الوجیز امام غزالی (سپه ۱: ۴۸۲ - طوس ۳: ۹۱).

۲۳۷۸ : سپه ۱ : ۴۸۳.

۲۳۷۹ : سپه ۱ : ۴۸۴.

العزیة فی شرح المقالة النصیریة (الرسالة -) شرحی است گویا از رکن الدین گرگانی بر قواعد العقاید خواجهٔ طوسی(مدرس ۲۴۹- ذریعه ۴: ۲۲و ۱۵: ۲۶۲-آستان قدس ۱: ۶۲ ش ۲۰۵).

آغاز افتاده : فی تخلید جده و اربا(؟) فی تجدید نجده . . و قد سمیته بالرسالة العزیة فی شرح المقالة النصیریة . . . قال المصنف الحمدلله المنقذ من الحیرة والضلالة . . . انی اوردت فیها قواعد العقاید من العلم المنسوب بالاصالة .

انجام : والله اعلم بحقایق الامور والحمدلله رب العالمین . . . تسلیماً کثیراً .

٦٤٤٥ : نسخ صالح مشهدی در ۱۰۷٤ از روی نسخهٔ مورخ ۲۹ رمضان ٦٧٢ که پیش از مرگ خواجه (درذح ٦٧٢) نوشته شده بود ، مقابله‌شده .

کاغذ فرنگی نخودی ـ جلد مقوا ، ۵۸ گ ۲۰ × ۳۰ ـ ۳۰ س ۱۱/۵ × ۲۳/۵ .

العشق (رسالهٔ ـ) : از ابن‌سینا ، احمد آتش آنرا در استانبول چاپ کرده‌است (فهرست دانشگاه ۳ : ٤۷۵ ـ مهدوی ش ۹۰) .

آغاز : بسمله . العشق علی ثلاثة اقسام الکبیر والصغیر و المتوسط .

انجام : لاتقوم بها السموات والارض .

۱۲۱٦ : ش ۱۵ دفتر ، ص ۷۷-۸٦ .

٦۴۵۹ : ش ۲ دفتر ، ۱۷۸ پ - ۱۸۹ ، نستعلیق ونسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۲۹۷

٦۵۳۲ : ش ۵ دفتر ، ۱٦۷ ر - ۱٦۸ ر ، دنبال شرح قصیدهٔ میر فندرسکی نوشته‌شده‌است ۲۱ س ۱۲ × ۱٦ .

عشق نامه : منظومه‌ایست در عشق .

آغاز :

از ازل گر گوش داری تا ابد — بشنوی از هر زبان حمد احد

انجام :

عشق اندوه(؟) چوپرتوخاص دارد — حجتش در سورهٔ اخلاص دارد

۲۹۳۱ : ش ۳۳ متن دفتر .

عشق و محبت (رساله در ـ) : این رساله در عشق و محبت است .

آغاز : حمدو سپاس بی‌قیاس صانعی را که شمع جمال خوبان دلربارا نور حسن ملاحت بر افروخته .

انجام : از صحبت حریفان هوسناك محافظت نماید و رحمی بعاشقان بی‌قرار نماید .

خوش دعایی می کنم ای عاشقان آمین کنید .

۵۷۷ : ش ۹ دفتر ، ص ۱٦۵ -۱۸٦ .

عشق ومحبت وسلوك (رسالهٔ-) : میرسیدشریف گرگانی ، در هفت فصل بفارسی.

آغاز : بدان ای طالب . . که ارباب تحقیق گفته‌اند که راه بدرگاه بعدد انفاس خلایق است .

انجام : این غایت مقصود باشد یارب همه‌خلق را بمقصود رسان

۷۵۱۸ : ش۶دفتر ، ٤٤ر- ٤٩پ .

عطیهٔربانی‌وهدیهٔسلیمانی : قصیدهٔ لامی در اثبات‌خلافت‌علی وذم خلفای سه‌گانه که بنام شاه‌سلیمان صفوی موسوی حسینی‌سروده شده وسپس خود ناظم آنرا شرح کرده وبنام بالاخوانده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله الرحیم‌الرحمن الملك الکریم‌المنان الذی‌جعل حب‌آل‌محمد من ارکان ... چون داعی دوام دولت قاهره .

انجام : به نزدآن حضرت‌میامد بطلب‌دینی یا وعده‌حضرت‌مصلای خود (ناقص‌مانده)

آغاز لامیه :

صلامة القلب نجتنی عن الزلل وشعلة العلم و لتی علی‌العمل

٦۵۰۳: ش۳دفتر ، ٤٦ر ، ۱۵۳پ ، نسخ سدهٔ دوازدهم، شعرهاشنگرف.

مالك‌جلال‌الدین در۱۲۸۳و۱۲۸۷و۱۲۷۸ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی قهوه‌یی یک‌لا ، ۱۵۳ گ ۱۶×۲۲ ، ۱۷س ۱۵×۸/۵ .

عقدالدرر فی‌شرح بقربطن عمر : کتابی است در بارهٔ تاریخ و چگونگی کشتن عمر خلیفهٔ دوم پس از پیغمبر ، ودستورهای جشن و شادمانی در روز نهم ربیع یکم که آنرا روز کشتن او میدانسته‌اند.

این کتاب گویا در دوران صفوی و پس از شیخ‌علی کرکی (م ۹٤۰) ساخته شده و مجلسی در بحار وصاحب ریاض مؤلف آن را نشناخته‌اند ، و آن در چهار فصل و یک خاتمه است.

۱- فصل یوم وفاته.

۲- فی‌نسبه .

۳- مقتله .

٤- السرور فی هذالیوم.

خاتمة فی ابتهاج النفس .

در فصل اول گوید : «نقلت من خط علی بن مظاهر الواسطی» که شاید شاگرد علامهٔ حلی و صاحب مسائل مظاهریه باشد (فهرست دانشگاه ۵ : ۱۴۱ — ۱۴۲ — ذریعه ۱۵ : ۲۸۹).

۵۵۵۳ : ش ۴ دفتر ، ۱۱۳ ر - ۱۱۵ پ ، و ۱۵۳ تا ۱۵۵ ر ، در متن و حاشیه نوشته شده است .

آغاز : مانند نسخهٔ دانشگاه ، انجام افتاده است .

عقد الدرر الطهماسبی : عزالدین حسین بن عبدالصمد عاملی که برای شاه طهماسب صفوی (۹۳۰-۹۸۴) ساخته است (سپه ۱ : ۴۸۴) .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی انزل من السماء ماء طهورا ... و بعد فیقول ... حسین بن عبدالصمد الخزاعی الحارثی.

انجام : ووفقنا لذلک و للعمل بما یحب و یرضی انه جواد کریم کتب ذلک مؤلف الرسالة ... حسین بن عبدالصمد الحارثی تجاوزالله عن سیئاته انه قریب مجیب . تمت .

۲۰۱۳ : ش ۸ دفتر ، ۲۴۰ پ - ۲۶۳ پ (سپه ۱ : ۴۸۵) .

۲۴۲۴ : سپه ۱ : ۴۸۵ .

۶۲۳۰ : ش ۱ دفتر : ۲ پ - ۲۷ ر ، نسخ محمدعلی کرمانشاهی در مدرسهٔ سپهسالار در ۱۰ ج ۱۳۰۳/۲ ، مقابله وتصحیح شده است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز مقوایی ، ۲۲۴ گ ۱۱/۷ × ۱۷/۵ - ۱۴ س ۷/۵ × ۱۳/۵ .

عقد العلی للموقف الاعلی : افضل الدین ابوحامد احمدبن حامد کرمانی در گذشتهٔ پس از ۶۱۳ و دبیر اتابک محمد یرنقش که در ۵۸۴ بانجام رسانده است (دیباچهٔ تاریخ کرمان ص عح) .

این کتاب در تهران بسال ۱۲۹۲ بچاپ سنگی رسیده و عامری نیز آن را در تهران بسال ۱۳۱۱ خ بچاپ رسانده (مشار ۱۱۲۴) و در پایان این چاپ تاریخ ع ۶۴۹/۱ دیده میشود .

این مؤلف کتاب دیگری بنام «بدایع الازمان» یا «تاریخ افضل» داشته که نسخهٔ آن

بدست نبوده و بخشی از آنرا دکترخان‌بابا بیانی از کتاب «تواریخ آل سلجوق» محمدبن ابراهیم بیرون آورده و در تهران بسال ۱۳۲٦خ در ۱۱۸ص چاپ کرده است.

۱٤٦۹ : نستعلیق سدهٔ۱۳ ، عنوانها سفید مانده است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی، ٦۳ گ ۱۳ × ۲۲ - ۱۸س۷ × ۱٤/٥

العقدالفرید : ابو عمر احمد بن محمدبن عبدربه قرطبی اندلسی (۲٤٦-۳۲۳) ، بچاپ رسیده‌است (سپه۲: ٤۳٦).

۲۲۱٦: ش۲دفتر ، ۱۸ گ (سپه۱ : ٤۳۷) بخشی ازاین کتاب‌است.

العقل : (رسالة فی‌معانی-) فارابی، ابن‌ابی‌اصیبعةدو کتاب بدین‌نام یکی باصفت کبیر و دیگری صغیر یاد میکند و لیکن در نسخه‌ها جدایی نیست . جزاینکه در پایان نسخهٔ چاپ بوئیژ بخش مربوط به عقول فلکی هست که‌دردیگر نسخه ها نیست (فهرست‌دانشگاه ۳ : ۹٦و۳۰۳).

۲۹۱۲ : ش۸۳دفتر ، ۲٦٤پ - ۲٦٥پ.

۸۳۷۱ : ش ۱٤ دفتر، ۱٤٦ پ - ۱٥۱ر ، بهمان خط عبدالقادر، مانند شماره‌های دیگر.

العقل : کندی فیلسوف ، در جلد یکم « رسائل الکندی الفلسفیة » در مصر بسال ۱۹٥۰ بچاپ‌رسیده (ص۳۰۳-۳٥۸) نیزدر دنبال تلخیص کتاب النفس‌ابن‌رشد بکوشش اهوانی درمصر بسال ۱۹٥۰.

آغاز : فهمک‌الله جمیع النافعات و اسعدک فی‌دارالحیات والممات.

انجام :

فکن به سعیداوالحمدلله کفی نعمة منتهی امالنا وهو حسبنا وبه نستعین.

۲۹۱۲ : ش۹٤دفتر ، ۲۷۷ر- ۲۷۸ ر.

العقل : ابوبکر محمدبن یحیی بن‌الصائغ ابن باجه که درآن از رسالة الوداع خود و ازکتاب سیرة (گویا : تدبیر) المتوحد خود و از کتاب الحروف و از ارسطو و اسکندر و فارابی یاد کرده است.

قال ابوبکر محمد بن یحیی قدتبین فی السماع الطبیعی بالاقاویل التی یعطی الیقین.

انجام : والیق . وبالجمله فلنعد قسما بنفسه من غیر تقسیم .

۲۹۱۲: ش۲دفتر ، ۲۰۸پ - ۲۰۹پ .

عقل نامه : ازسنائی است .

۳۷٤ : ش ۲دفتر ، ش۱ حدیقةالحقیقة است .

عقل وجهل : میرزا محمدباقر نواب که پس از عقل و جهل مباحث معاد و ایمان وکفر را آورده است، کلام شیعی است .

آغاز : کتاب در بیان عقل وجهل و فضیلت عقل و مذمت جهل من مصنفات مولانا ومقتدانا میرزا محمدباقر نواب سلمه‌الله تعالی بدلیل آیات و احادیث ، بقرة، الایات: لقوم یعملون یعنی خلقت آسمانها و زمینها هر آینه دلیلها است از برای گروهی که صاحب عقل باشند .

انجام : در بیان اینکه ایمان یا مستقر است یا مستودع و ممکن الزوال است... و اختیار می کند کفررا بخذلان خدای تعالی بعضی بدون جبری وقسری .

۵۱۷۸ : نسخ زمان مؤلف در سدهٔ ۱۳پ - ۱۸٦ر، پیش ازآن ۱۷برگ ترجمهٔ احادیث است که پایان کتابی بوده است که عنوانهای ثواب اولاد و ثواب متعه از آن مانده است . درآخر کتاب عریضهٔ بصاحب الزمان است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۸۷ گ ۱۱ × ۱۵-۱٦،٦ × ۱۰ .

عقودالجمان فی اثبات نبوة الخضر و وجوده الی آخرالزمان : شیخ محمد بن ابی السرور بکری صدیقی شافعی سبط آل‌الحسن ، نام مؤلف و کتاب در دیباچه آمده و در چهار باب است :

۱- تفسیر قال لفتاه لاابرح .

۲- نسب خضر و نبوت او .

۳- حیاة خضر تا کنون .

٤- خضر وموسی .

کتاب بنام یکی از امیران «زین العابدین» نام ساخته شده است .

آغاز : الحمدلله الذی جعل روض العلوم والمعارف خضراً .

انجام : لاتؤخر عمل الیوم الی غد والله اعلم .

۱۸۵۶: ش۱ دفتر ۲پ - ۱۸ر، نسخ پسر مؤلف درسدهٔ ۱۱، عنوانهای شنگرف، بلاغ تصحیح دارد ونسخه گویا دریمن بوده است.

مالک: اعتضادالسلطنه د۱۲۸ر، وقف سپهسالار د ۱۲۹۷.

کاغذ دو شمارهٔ ۱ و ۲ مجموعه فرنگی نخودی ضخیم آهار مهره‌وش ۳ فرنگی سفید نازك - جلد تیماج حنایی ضربی، ۹۹ گ ۱۵/۵ × ۲۲-۱۹ و ۲۲س ۹/۵ × ۱۵/۵.

عقودالجمان: جلال‌الدین سیوطی (م ۹۱۱) که در یکشنبه پایان ج ۸۷۲/۲ سروده است.

آغاز:

قال‌الفقیر عابدالرحمان الحمدلله علی البیان

انجام:

مصلیا علی‌النبی قد علت اوصافه بین‌الوری و کملت

۶۹۴۶: نسخ معرب جعفربن محمد باقر اصفهانی‌حسن حسینی‌در ۱۷ رجب ۱۳۰۴، عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا، ۴۸ گ ۱۱ × ۱۸-۱۱ س ۶/۵ × ۱۱.

عقودالدرر فی حل ابیات المختصر: از حسن بن‌شهاب‌الدین شامی عاملی، نام کتاب در دیباچه دیده می‌شود.

آغاز: بسمله و به نستعین. یامن اطلع فی‌السماء بیان‌بدیع البراعة اهل المعانی‌وقرن دلائل الاعجاز باسرارالبلاغة من‌آیات المبانی ... بعد فیقول . . حسین‌بن شهاب‌الدین الشامی العاملی ... انه لما کان علم‌العربیة من‌الفنون.

انجام: فلنختم الکتاب‌سایلین‌من‌الله سبحانه ان یرزقناحسن‌الخاتمة ... علیهااجمعین و اعلم ان‌المذکور فی الشرحین و الحاشیة الشریفة صریحا و اشارة من الابیات التامة والمصابیح المفردة تبلغ بعد اسقاط المکررات ستمائة واحد عشرمنها المطول خمس مائة و ثمانیة و تسعون و الباقی مع بعض مافیه فی‌غیره والله اعلم (تمت شرح ابیات المطول والمختصر المسمی بعقود الدرر فی‌شرح محرم‌الحرام فی‌دارالسلطنهٔ اصفهان ۱۲۱۷).

۶۹۴۵: ش۲ دفتر، ۹۱ر - ۱۶۹پ، بخط نستعلیق.

۲۰س ۹/۵ × ۱۶.

عقیله اتراب القصائد فی‌اسنی‌المقاصد: در رسوم‌قرآنست از ابوالقاسم رعینی شاطبی

(م ۵۹۰) که رسالهٔ «المقنع» دانی را در این قصیده رایی بنظم درآورده است، آنراچندین شرح هست (کشف‌الظنون).

آغاز:

الحمدلله موصولاً کما امرا مبارکا طیبا یستنزل الدررا

انجام:

تضاحک‌الظهر مسروراً امرتها معرفا عرفها الاصال والبکرا

۵۲۴۳ : ش۲دفتر، ۴۱ پ - ۵۰ ر، نسخ مانند شمارهٔ پیش دفتر از همان محمد بن ابی‌الوفاء شنوانی درپنجشنبه ۲۸ ع ۱۱۰۶/۲.

علائم‌الامراض : عبدالکریم طبیب تهرانی در این رساله برای ناصرالدین‌شاه میان طب قدیم و جدید جمع نموده‌است.

آغاز: بسمله. حمد و سپاس حکیمی‌را که از یک پرتو نور ذات خود عقول مجرده.

انجام: و در طعام شراب مناسب حسن تدبیر نمایند. تمت‌بالخیر.

۸۲۱ : نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۵، کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب، ۷۸ گ ۱۵ × ۲۱-۱۶ ش ۸ × ۱۴، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

علاج‌الامراض : از حکیم محمد شریف خان است.

آغاز بسمله.

در فیض است منشین از گشایش نا امید اینجا
برنگ دانه از هرقفل میروید کلید اینجا

مفرحی که باعث تفریح قلوب سودازدگان عرصهٔ بی‌منتهی معرفت.

انجام: واز چهل‌وهشت پخته یک سر فرخ شاهی که بالفعل مروج است والله‌اعلم.

۷۱۶ : ش ۱ دفتر، ۱پ - ۱۴۸ ر، نستعلیق ۷ ع ۱۲۲۸/۱، عنوانها شنگرف، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۵، وقف سپهسالار در ۱۲۹۸.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب، ۲۰۴ گ ۱۴ × ۲۱ - ۱۴ س ۱۰ × ۱۶.

علامات‌الموت : ابقراطیس پزشک یونانی، در بیست وپنج کلمه، یحیی‌بن‌بطریق برآن تفسیر نوشته است.

آغاز: بسمله . الحمدلله ... اما بعد فهذه کلمات منسوبة الی ... ابقراط الحکیم فی علامات الموت ... قد جمعها و احدمن تلامذته . وجد هذا الکتاب فی قبر ابقراط، من تفسیر یحیی بن بطریق قال بلغنا انه لما حضرت الوفات ابقراط امران یجعل هذه المکتومة فی هذا الکتاب فی درج عاج ویوضع بعد فی قبره ... فلما احب قیصران ینظر الی قبره فنظر الیه فاذا هو بقبر ذبل فامر بتجدیده وبنائه ... وامرهم ان وجدوا جسده فوجد واجسده کاملا فی تابوت و رمزة الکلمات مکتوبة فی درج عاج موضوعة فی تابوت فیه جسد ابقراط فاتوا بها قیصر فنظر فیها و دفعها الی منسیودروس ... وفسره یحیی بن بطریق وهی خمس وعشرون کلمة الاولی اذا کان فی وجه المریض ورم.

انجام: الکلمة الخامسة والعشرون اذا کانت تحت الرقبة بثرة ... فی بدروسرضه شهوة الحلواء شدیدة.

۱۵۱۷: ش ۲ دفتر، ۱۸۸ قفح - ۱۹۰ قص، نسخ محمدهاشم بن محمدعلی کاشانی در «فرضهٔ لنگرود» در ۶ ج ۱ /۱۲۷۶، با نسخهٔ اصل مقابله شده، پس ازاین کلمات قصار است، باترجمهٔ فارسی، باجای یک جدول نجوسی، ۲۴ س ۱۰/۵ × ۱۶.

علل الشرایع والاحکام و الاسباب: از ابن بابویه قمی رازی ایلاقی است، اودراین کتاب از رسالة ابیه الیه (باب ۲۵۷) واز رهنی و کتاب اوالفاروق بین الاباطیل والحقوق (باب ۱۸و۱۵۹) واز علل الاحکام ابن شاذان نیشابوری (۱۸۲) که از آن خرده گرفته ودرعیون الاخبار هم آورده یادنموده است، همچنین از کتاب المعرفة (۱۳۰) و کتاب الغیبة (۱۷۰) وعیون اخبارالرضا (۱۸) همه از تألیفات خود یاد کرده است.

درعیون الاخبار (ص ۲۳۹ چاپ ۱۳۱۷) نیز از همین کتاب بهمین نام یاد شده است و از این برمیآید که او گویا یکباره ولی بتدریج همهٔ این کتابها را می‌نوشته است.

از این کتاب (باب ۹) برمیآید که او در بلخ هم بوده است.

این کتاب دو جزو است نخستین دارای ۲۶۲ باب دوسی ۳۷۶ باب دارد.

این کتاب دوبار باسعانی الاخبار اودرایران بسال ۱۳۱۱ و ۱۲۸۹ بچاپ سنگی رسیده است. (سپه ۱ : ۲۷۸ - دانشگاه : ۱۴۲۱).

۱۸۰۵: سپه ۱ : ۲۷۹، آغاز و انجام مانند چاپ ۱۳۱۱ نه آنچه درنسخهٔ دانشگاه دیده می‌شود (فهرست دانشگاه ۵ : ۱۴۲۱).

۵۴۳۲: ش ۱ دفتر، ۲پ - ۱۶۴پ، آغاز وانجام افتاده. نسخ بی‌نشان سدهٔ ۱۲، عنوانهای سفید مانده.

کاغذاصفهانی کلفت سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۱۳ × ۲۳،۲۲ س ۸/۵ × ۱۶

۵۴۳۳ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوانها شنگرف ، دو جزو دریک جلد است ، آغاز و انجام برابر چاپی و مخالف نسخهٔ دانشگاه (فهرست ص ۱۴۲۱) .

کاغذفرنگی - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی ، ۳۲۰ گ ۱۵ × ۲۱ - ۱۸س ۱۰ × ۱۴ .

۵۴۳۴ : نسخ میر غلام حیدر در ۱۰۷۰ ، عنوانها شنگرف ، از علل وضوء آغازشده و پایان آن مانند چاپی و مخالف دانشگاه .

کاغذهندی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۲۷۰ گ ۱۷ × ۲۸ - ۱۵ س

۸۱۶۲ : آغاز وانجام مانند چاپ ۱۲۸۹ و جز آنچه درنسخهٔ دانشگاه آمده‌است .

بخط نسخ و نستعلیق حسن بن علی بن تاج‌الدین انصاری استرابادی درمحرم ۱۰۵ (= ۱۰۷۵ یا ۱۰۰۵) که‌محمدمؤمن بن محمدخان استرابادی درج ۱/۱۷۵ (= ۱۰۷۵) مقابله و تطبیق وتصحیح کرده‌است - ۳۶۵ برگ‌شماردارد و جلد یکم‌در۱۹۷ پ بانجام میرسد و هر جلد را نویسنده به نصف و ثلث وربع تا عشر بخش کرده ودر بالای برخی از صفحات نشان داده‌است .حاشیه داردبانشان « مت ق ره ، مدظله، مق رعفی عنه» مالک همان محمد مؤمن در ۱۲۶۰ و حسن‌علی واعظ ایروانی .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای ، ۳۷۰ گ ۱۹/۵ × ۲۵/۵ - ۱۹س ۱۲ × ۱۸ .

العلم‌الازلی (رسالة فی-) : این رساله باید از معصوم‌حسینی باشد .

آغاز : بسمله . و بعد فهذه کلمات یسمح بها جواد النظر متعلقة بمسئلةالعلم الازلی بالتغییرات‌الزمانیة .

انجام : والاشارةلاتصح الا بالحسن انتهی ، ولا یخفی علی‌الناقدالبصیران‌ماقدمناه .. کاف لمن‌القی‌السمع و هوشهید .

۱۳۸۱ : ش ٤ دفتر ، ص ۱۵۳-۱۶۰، بهمان خطش ازنصرالله بن سیدحسن‌حسینی استرابادی در آدینه سال ۱۲۲۹ .

علم‌الله (رساله-فی): این‌رساله از محمد ماجدبن ابراهیم حسینی است که شاگرد ملامحمد صادق اردستانی بوده .

او در این رساله میگوید : «ماافاد الاستاد دام‌ظله» درحاشیه آمده‌است: « و هوالعالم ...المولی‌الاعظم محمدصادق‌الاردستانی طاب‌ثراه» .

انجام : فیقول‌المفتقر الی‌الله‌الواحد محمد بن ابراهیم‌المدعو بما جدالحسینی هذه رسالة فی تحقیق ان علم‌الاول تعالی‌لیس‌بحصول صورالاشیاء فی‌ذاته ولابحضورهاعنده .

انجام : ای عالم بالجزئی بما هو جزئی من حیث انه جزئی .

۱۴۲۶ : ش ۲ دفتر ، ص۴۱۳-۴۱۴ ، نستعلیق علی بن محمد باقر بن محمدصادق بن محمدابراهیم اردستانی از روی نسخهٔ معتبر .

العلم اللدنی : ازغزالی دانسته‌شده‌است .

آغاز : رسالة فی کیفیة العلم اللدنی للامام الغزالی . بسمله الحمدلله الذی زین قلوب خواص عباده بنورالولایة . . . واعلم ان واحدا من اصدقائنا حکی عن بعض العلماء انه ان العلم الغیبی اللدنی .

انجام : وارزقنا اجتبائه ووفقنا لما تحب و ترضی .

۸۳۸۱ : ش . ۲دفتر ، ۱۷۳ ر- ۱۷۲پ .

علم بکاربردن اسباب مهندسی .

آغاز: هوالله تعالی شانهٔ حسب الحکم . . اعتضادالسلطنه عالیجاه و موسیوبهلر، سرتیپ فرانسوی این مختصر را در علم بکاربردن اسباب مهندسی تألیف نمود . بسمله بجهت تعیین نمودن مقدار انحطاط زمین از زمین دیگر .

انجام : که مطلوب حاصل خواهد شد .

۵۴۱ : شکسته نستعلیق بی‌نام وتاریخ ،درپایان سدهٔ سیزدهم نوشته‌شده، ۲پ-۱۰ پ دفتر است و باقی سفیداست .

کاغذفرنگی - جلد تیماج سبز یک‌لا، ۲۴ گ ۷/۵ × ۱۳ - ۱۰س ۱۱ × ۱۷ .

العلم و النطق بروکلمن و قنواتی آنرا بابن سینا نسبت داده‌اند وترجمه‌ای از این کتاب به بابا افضل منسوب است و شاید عربی نیز از وی باشد .چنانکه دربارهٔ مدارج الکمال همین کار را کرده‌است (مهدوی ش۱۸۸-فهرست دانشگاه ۶: ۲۴۰۶) .

آغاز: بسمله .لله الحمد و به التوفیق . . . وبعد فان عزیمتنا فی هذه الرسالة ذکر حالة .

۱۰۷ صدر : ش۳دفتر ، ۱۷پ - ۵۹پ .

۲۹۱۲ : ش۹۹ دفتر، ۳۰۳ ر- ۳۱۳ پ، انجام افتاده وپایان این رساله بابیشتر رسالهٔ دیگری که آنهم منطقی بوده وازابن‌سینا ونگارنده سطورآنرا درهمین دفتردیده بود برداشته‌اند و اکنون، نیست و چنین است پایان آنچه که مانده‌است :

الی مرتبة العشق انک انت الرؤف الرحیم (تمت الرسالة فی غرة ج ۱/۱۲۶۶)

شاید هم از رسالهٔ دیگری باشد و افتادگی پیشتری دراین دفتر باشد .

علة قیام الارض فی حیزها (رسالة فی-) : ابن سینا ، در ده فصل .

آغاز : حمد الله کفاء حقه والصلاة ... فان الشیخ ابا الحسن احمد بن محمد بن السهیلی اسرنی ان اشرح له المذهب الحق فی علة قیام الارض فی حیزها .

انجام : الفصل العاشر فی اقتصاص آراء الحکماء .. لیست یتحرک بذاتها بل یحدث الخلاء فهذا ما حضرنا فی هذه الرسالة اراء القدماء فی الارض .

۹۲۱۲ : ش ۱۰۰ دفتر، ۳۱۵ر - ۳۲۲ر ، مورخ ع ۱۲۶۶/۲ .

العلة والمعلول (رسالة-) : محمد معصوم حسینی .

آغاز : بسمله . اما بعد الحمد والتصلیة والتسلیم فهذه کلمات سمح بها جواد النظر ... بتحقیق کیفیة تقدم الفاعل الموجود علی ما یستفید من الوجود .

انجام : و علیک باستخراج سائر الفروع . والتکلان علی الله العزیز .

۱۳۸۱ : ش ۳ دفتر، ۱۴۳ر - ۱۵۲ ، بهمان خط ش ۱ مورخ ۱۲۲۹ .

العلة والمعلول (مقالة فی-) : این مقاله در نسخهٔ شمارهٔ ۱۷۰/۶ صدر از ابن سینا دانسته شده است . حدیث « ان لله فی ایام دهرکم نفحات من رحمته الا فتعرضوا لها » در آن دیده می شود .

آغاز : کل مرتبة من علل و معلولات فلابد وان ینتهی الی طرف هو العلة .

انجام : والمشتاقین فیهم الی مرتبة العشق انک انت الرؤف الرحیم .

۱۷۰ صدر : ش ۶ دفتر ، ۷۸ ر - ۸۰ پ .

عمدة الاحکام عن سید الانام : شیخ الاسلام ابومحمد عبدالله بن احمد بن قدامة المقدسی (صفحهٔ عنوان) چلبی کتابی بدین نام به تقی الدین ابومحمد عبدالغنی بن عبدالواحد بن سرور الجماعیلی المقدسی الحنبلی (م ۶۰۰) نسبت داده ومی گوید که آن در سه مجلد است وچنین است آغاز آن : الحمد لله اتم الحمد واکمله .

آغاز : بسمله الحمد لله اهل الحمد ومستحقه حمداً یفضل علی کل حمد ... هذا کتاب فی الفقه اختصرته ... لیکون عمدة لقاریه .

از میاه شروع وبیرسد به جنایز وناقص ماند است .

انجام : و توفیقه منافتوفه .

۶۰۵۹ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف .

کاغذفرنگی - بی‌جلد ، ۱۶ گ ۱۰/۰ × ۱۵/۰-۱۶س ۷/۰ × ۱۲ .

عمدةالاسلام : رساله‌ایست فارسی بمذهب سنی در اصول و فروع دین ، درپنج مقدمه از ابوطاهر پسر کمال ساکن قبةالاسلام .

در این کتاب از ۸۰ کتاب بهره برده شده و در پایان نام مؤلف و کتاب و فهرست منابع آمده است ، و درخود کتاب نیز نام بسیاری از کتابها و مؤلفان هست، نسخهٔ ما ناقص وشناخته نمیشود .

آغاز (ناقص): التوحید یکی گفتن و یکی دانستن ... در عوارف‌المعارف آورده‌است

انجام : در دل جمیع مسلمانان راسخ کرده‌اند الهم احینا . . . برحمتک یا ارحم الراحمین (تمام‌شد) .

۵۹۷۳ : ش۱ دفتر ، ۵ ر- ۱۱۴ ر ، نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوانها شنگرف ، عربی‌ها نسخ معرب .

کاغذ سپاهانی - جلد مقوایی عطف تیماج سرخ ، ۱۷۸ گ ۱۳ × ۲۲ - ۱۵ س ۸/۵ × ۱۶ .

عمدةالطالب وعدة الراغب : ترجمه‌ایست از مختصر«آداب‌التصوف‌والمقامات‌الاربعین» که سخنان ابی‌سعید فضل‌الله ابی‌الخیر میهنی درآن آمده است .

درآن دومقاله‌است :

۱ - آداب تصوف در نه‌فصل .

۲ - درچهار مقاله است .

آغاز : بسمله وبا توفیقی الابالله . الحمدلله لذی عرفنا سبیل‌الهدی و خوفنا طرق الردی . . . و بعد فقد اشار الی بعض‌الاعزة علی . . ان اعرب مختصر آداب التصوف (والمقامات) الاربعین من کلام . . . ابی‌سعید فضل‌الله بن ابی‌الخیرالمیهنی . . .فاجبت مسئوله‌وحققت بمأموله و نظمت بین‌الدرتین فی‌سلک وجمعت‌بین‌الحرتین فی‌سلک مترجما عن عیون‌الفاظ‌لشیخ فی تقریره . . .و سمیت المجموع بعدة‌الطالب و عمدة‌الراغب . . . و قد اوردت‌المختصر فی مقالتین .

انجام : و یکون بدنه وحشیاً و قلبه عرشیا . هذ کلام‌الشیخ رضوان‌الله علیه و نسئل‌الله

رب العالمین و حسبنا الله تعالی و نعم الوکیل (کتبه حسن بن سلیم بن عطیة بمدینة الکحیا تاریخ ٤٧ و سبعمایة) .

۱۱۷٦ : ش ۳ دفتر ، ۲۵ پ ، نسخ حسن بن سلیمان درشهر کحیا در ۷٤۷ .

عمدة الطالب : جمال الدین احمد بن علی بن عنبه اصغر بن عنبه اکبر نجفی حلی است .

نسخه های آن دو گونه است: بزرگ (تیموری) و کوچک (جلالی) واین کوچک است که در بمبئی و هندوستان چاپ شده و نسخهٔ زیرنیز همین کوچک میباشد (فهرست دانشگاه ۲ : ٦۳۰-٦۳٦)

۲٦۹٦ : آغاز افتاده و انجام درست مانند نسخهٔ جلالی دانشگاه (دانشگاه ۲ : ٦۳۵) بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی نخودی آهار مهره - جلد حنایی ضربی مقوایی ، ۹۰ گ ۲۲/٤۵ × ۳۵/۵ ۲۵ س ۱۳ × ۲۵/۵ .

عمدة المفید وعدة المجید فی معرفت التجوید : ارجوزهٔ نونیهٔ عربی است از علم الدین ابوالحسن علی بن عبدالصمد سخاوی (م۳٤۳) در شصت بیت (چبلی۲ : ۱٦۳) .

آغاز :

یا من بروم تلاوة القرآن و یرود شاو أئمة الاتقان

انجام :

و اعلم بانک جائر فی ظلمها ان قستها بقصیدة الخاقانی

۵۲٤۳ : ش ۱۰ دفتر ، ۸٦ - ۸۹ پ ، نسخ مثل نیمهٔ دوم مجموعهٔ نوشتهٔ سدهٔ ۱۱ .

العمل بالکرة الفلکیة (رسالة-) : ٦۷ باب دارد و فهرست آنها در دیباچه هست.

آغاز : حمدله . هذا کتاب العمل بالکرة الفلکیة الفه قسطا بن لوقا الیونانی لابی الصقر اسماعیل بن بلبل . قال کل فاضل اعزک الله فمحبته و اجبة والفاضل من الناس من کان عندالله .

انجام : فهو قوس النهار یومک .

۲۹۲۵ : ش ۹ دفتر ، ص ۱۳۵-۱٦٤ .

عنوان الشرف الوافی فی الفقه والنحو و التاریخ و العروض والقوافی : شرف الدین اسماعیل بن ابی بکر شاوری یمنی مقری درگذشتهٔ ۸۳۷ که پنج علم را دراین یک

کتاب گنجانده و از خواندن آن درستونهای درازاو پهنای نسخه پنج کتاب بدست میآید

مولی فرج‌الله بن‌محمد بن درویش حویزی دانشمند سدهٔ ۱۱، نیز بپیروی ازهمین کتاب تذکرة عنوان الشرف نوشته است (چلبی ۲ : ۱۳۸ - ذریعه ٤ : ٤۱ - طوس ۳ : ۱۸۲ ش ۷۷) :

۱ - فقه، در متن که از پهنای صفحه خوانده میشود .

آغاز : الحمدلله ولی‌الحمد و مستحقه .

انجام : غایة‌التسلیم الموجب‌للکرامة فی‌دارالنعیم .

۲ - عروض که در نخستین ستون درازای صفحه خوانده میشود .

آغاز : امر بتألیف هذا الکتاب و جمعه مولانا السلطان الملک المشرف اسماعیل ابن‌عباس .

انجام : له کثیراً .

۳ - در تاریخ، در دومین ستون درازای صفحه .

آغاز : الحمدلله حق حمده ... فهذه نبذة جمعتها ... مورخاًدولة ائمةالزمن ... الملک‌المنصور نورالدین عمربن علی‌الرسول .

انجام : علی‌محمدوآله‌وسلم .

٤ - در نحو، درستون سوم درازای صفحه .

آغاز : بحمدالله استفتح .

انجام : جنات‌النعیم .

٥ - در قافیه، درستون چهارم درازای صفحه .

آغاز : الحمدلله ذی‌علم .

انجام : والله‌اعلم . تم‌الکتاب .

۲۹٤۸ : نسخ روز حسین بن‌عبدالکریم و زوایی قمی در ۱۲٤۹ ، هرصفحه در چهار ستون و متن از دست‌راست بچپ از پهنا خوانده میشود و پنج کتاب‌می‌شود ، ستون نخستین و چهارم شنگرف و دوم و سوم لاجورد است .

کاغذ سفید رنگی - جلد تیماج سبز یک لا ، ٥٦ گ ۱٥ × ۲۱/٥ - ۲۱ س ۱٦/٥ × ۱۰

عوائدالایام : احمد بن محمد مهدی بن ابی‌ذر نراقی کاشانی (م ۱۲٤٤) درعلم اصول فقه (سپه ۱ : ۵۹۳) این کتاب در ۱۲۵٦ بکوشش محمدبن عبدالله طبسی خراسانی بخط حسین بن محمدباقر اصفهانی باندازهٔ خشتی بچاپ‌سنگی رسید .

۸۴۸ سپه ۱ : ۵۹٤

۸۵۰ سپه ۱ : ۵۹٤ .

عوالم‌العلوم‌والمعارف : ملاعبدالله بن نورالله بحرینی ، که حاجی نوری اورا در «فیض قدسی ص ۱۷ ، سی و دومین شاگرد مجلسی برشمرده‌ومیگوید که او عوالم رادرمجلداتی تألیف کرده و در حقیقت بحار استاد خویش را دگرگون ساخته است ، نام‌او درروضات، (ص۱۲۳و۳٦۵و۷۷۸) وسپه(۱: ۲۸۹)وفهرست‌دانشگاه (۳: ۱۱۳۹)وذریعه (۳:۲۷) و فهرست‌مجلس (٤ : ٤٤) آمده‌است ، جلد۱۸ ازاین کتاب‌درحالات حسین بن‌علی‌در۱۳۱۸ چاپ شده‌است .

۱۸۵۹ : جزء اول ازکتاب سیزدهم و جزوهای ۱،۲،۳،۵،٦ ازکتاب پانزدهم‌است (سپه۱ : ۲۸۰) .

۵٤۳۵ : در احوال آخرت و معاد وکتاب ٤۲ است .

آغاز : الحمدلله‌الذی خلق‌العباد و امرهم بالطاعة والسداد :

انجام : تم علی‌ید مصنفه و مؤلفه عبدالله‌بن‌نورالله . یوم‌الخمیس ۱۲ رجب حامداً.

نستعلیق محمد مهدی بن محمد اشرف عامری سمنانی بدستور محمدکاظم تاجر قزوینی برای ملاعلی در ٤ شعبان ۱۲۳۵ ، عنوانها درشت شنگرف ، نام کتابها مشکی و درشت .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۸۸ گ ۱۵× ۲۱ - ۲۰س ۱۵×۱۸/۵ .

۵۴۳٦ : مجلدهفدهم مربوط باخبارحسین بن علی‌است که در۱۳۱۸ چاپ‌شده‌است

آغاز : بسمله الحمدلله الذی اکرمنا بعد توحیده والشهادة برسالة رسوله و ولایة ولیه بمحبة‌الحسن و ولاءالحسین .

انجام : سوی‌الجزع والبکاء علی‌الحسین . تم هذاالمجلدالذی فی‌احوال‌االحسین و الحمدلله رب‌العالمین فی ثالث شهر ربیع‌الاول ۱۲٦۵

نسج محمد بن محمدباقر تفتی یزدی در یکشنبه ۲۶ج ۱۲۶۵/۲، عنوان و نشان شنگرف، نسخه در برگهای ۱۹پ تا ۲۱۵ پ است و دیگر برگها سفیداست .

کاغذ فرنگی - جلدتیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۱۵×۲۱ - ۲۰ س ۹ × ۱۴/۵ .

العوامل : بعربی شاید از محمد علی بن ابی القاسم کاتب نسخه باشد که در ۱۸۸ مجموعه را نوشته است .

آغاز : بسمله . الحمدلله مجری العوامل والافعال بمشیته ... امابعدفلما وجدت کتاب التذکرة کتابا بدیعا ... فی علم العربیة ... احببت ان الف العوامل المذکورة فیه .. و رتبته علی مقدمة و ثلاثة ابواب .

انجام : قد تنصب علی الفعلیة هذا ما بلغ جهدی فی تألیفها من العوامل المذکورة فی کتاب التذکرة وهی ثلاثة و عشرون و مائتا عاملا و انا العبد محمد علی بن ابی القاسم فی سنة ۱۲۸۷ .

۶۹۲۸ : ش۱۲ دفتر، ۱۸ پ - ۲۲پ

العوامل المائة : عبدالقاهر گرگانی .

۲۱۰۵ : ش۱۲ دفتر، سپه ٤: ۱٤٥

۶۷۷۵ : ش ۳ دفتر، (جامع المقدمات) سپه ٤ : ۲۱ .

۷۵٤۱ : ش ٤ دفتر، ۱۳۰ - ۱۳۷ ، بخط نسخ محمدحسین لاهیجی در سدهٔ ۱۲، حواشی فارسی دارد .

آغاز برابرش ۶۹٤۸ میباشد .

انجام : و اما و حتی ولا .

العوامل المائة : درنحوعربی از عبدالقاهر جرجانی و گویاعوامل دیگراو باشد .

آغاز : بسمله . الحمدلله لذی علی جزیل نواله .. هذا مختصر فی حصرالعوامل علی ما ذکره الشیخ ... عبدالقاهر بن عبدالرحمن الجرجانی ... مشتمل علی اصل سابق و فصل لاحق فالاصل العوامل مائة و هی لفظیه و معنویة .

انجام : و حروف العطف عشرة الواو ... و حتی .

مولف دراین کتاب فقط نام عوامل را میاورد و آمار است ، حواشی بسیار دارد .

۶۹٤۸ : متن درشت، کاغذ سپاهانی نخودی - جلد کاغذی ، ۳۲ گ ۵۱ × ۲۰ - ۳ س ۵/۵ × ۸۵ .

العوامل المائة : متن از عبدالقاهر گرگانی (م ۷٤۱) میباشد و شرحها دارد که از آنها است شرح شمارهٔ ٦۹٤۷و٦۹٤۸، شرح دیگری نیز بشمارهٔ ٦۹٥۲ دراین کتابخانه هست.

آغاز نسخهٔ چاپی در حاشیه جامع المقدمات چنین است : بسمله حمدله ... فان العوامل فی النحو مائة عامل وهی لفظیة ومعنویه فاللفظیة ...

چنانکه پیداست نام مؤلف سنی را انداخته اند ولیکن درنسخه های خطی زیرچنین آمده : «علی ماالفه الامام ... الجرجانی مائة عامل» همچنین است نسخهٔ دانشگاه (فهرست ۲ : ٤۳۳).

انجام : درنسخهٔ چاپی در حاشیهٔ جامع المقدمات چنین است :

والعامل فی الفعل المضارع. فهذه مائة عامل لایستغنی الصغیر...

انجام : درنسخهٔ زیر: حیث ماکان عملها وذلک آخرماادد نا بیانه علی طریق الاختصار والله الهادی... وآله الطاهرین.

۳۱٤ صدر : ش ۲ دفتر ،۲۸٦-۲۹۲ ، بهمان نسخ شمارهٔ یکم درسدهٔ ۱۳،باعنوانهای شنگرف .

العوامل المائة : درجلد دوم فهرست سپهسالار این کتاب (نسخهٔ ۳۱۱۲/۱) ازعبدالقادر گرگانی دانسته شده است ولی همین کتاب (همین نسخه) جزنسخهٔ چاپ شده درجامع المقدمات وجز متن نسخهٔ شرح شمارهٔ ۳۳۱۳/۳ میباشد واز افعال (عوامل معنوی) آغاز شده است (سپه ۲: ۳۸۷).

۳۱۱۲ : ش ۱ ۲دفتر ،۱پ ،سپه۲: ۳۸۸.

العوامل المائة : ملا محسن فیض کاشانی یا ملا محسن بن محمد طاهر قزوینی معروف به ملامحسن نحوی شاگرد قوام الدین سیفی قزوینی که « رسم الخط » او را شرح کرده و«تقویم الخط» نامیده است (ذریعه ٤: ۳۹۸).

آغاز مانند نسخهٔ چاپی درجامع المقدمات است : احمدك یا من یرفع صالح العمل. واصلی علی (سپه۲: ۳۸۸).

گویا شماره‌های ٦۹٥٤ و۷٥۲۳ شرح این عوامل باشد.

۳۰۹۹ : ش ۱دفتر، ۱-٤۸ (سپه۲: ۳۸۹).

۶۷۴۸ : ش۲ دفتر، ۸۰پ - ۹۶پ، سورخ ۱۲۰۹دو صفحهٔ پایان نونویس ۱۲۷۸، حاشیه دارد، ۱۵س ۸/۵ × ۱۴.

۶۷۷۵ : ش ۴ دفتر (سپه۴: ۲۱).

۶۷۷۷ : ش۳ دفتر (سپه۴: ۲۱).

عوامل منظوم: از ابن‌حسام که بنام معزالدین حسین کرت پسرسلاغیاث‌الدین بن فخرالدین (۷۳۲-۷۷۱) در هرات سروده است، در جامع‌المقدمات بچاپ رسیده‌است(فرهنگنامه‌های عربی بفارسی ص۱۵۷) چلبی(۲ : ۱۴۰) ازین نظم یاد ننموده است.

آغاز:

بعد توحید خداوند ودرود مصطفی نعمت آل پاك پیغمبر رسول مجتبی

هست مدح خسرو غازی معزالدین حسین

حامی دین آفتاب معدلت ظل اله

انجام:

عامل فعل مضارع معنوی باشد بدان

همچنین عامل خبر را می‌شود هم مبتدا

شد تمام این صد عوامل خوش نظام ناظم و بانی و کاتب رابکن هردم دعا

۳۱۱۳ : ش۴ دفتر، ۸۴پ-۸۷پ.

عوامل منظوم : عاملهای نحوی در این سطور برشمرده شده و جزعوامل ابن‌حسام است.

انجام:

ابتدا کردم بنام خالق ارض وسماء کاز کرم لطفی نمود از علم الاسماء بما

۲۹۲۷ : ش۲ دفتر، ۵۳پ - ۵۴ر، پس‌ازاین مخمسات جامی‌وشعر انوری و خواجهٔ طوسی است.

عوامل منظوم : بفارسی در نحو.

۲۶۷ : ش۲ دفتر، ش۱ «تحفة‌العراقین» است که در۲: ۳۷۰ یاد شده‌است.

العوامل المنظومة : ناظم چنانکه در آغاز میگوید عوامل معروف را بنظم آورده است.

آغاز :

الحمد والمن الیه طیب الکلم　　یصعد فی السماء علم من علم

انجام :

محمد و آله الکرام　　اکابر الافاضل العظام

۵۳۷۳ : ش ۱ دفتر : ۲پ - ۱٤پ ، گویا بخط محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۰۲ . کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۲۲٤ گ ۱۳ × ۱۸ - ۱٤س ۱۱ × ۱۷ .

عهدنامه : چند پیمان و معاهده و قرارداد و پرتکل و نامهٔ دولتی است بدینگونه :

۱- پیمان روس و ایران در ۱۲۳٤ (۱پ-۱٦پ).

۲- فهرست مرزهای میان دو کشور روس و ایران.

۳- مرزهای خراسان، معاهدهٔ ۱۲۹۹ مورخ ۱۳۰۳ ق (۳۲پ - ٤٦ر).

٤- پرتکل مرزهای ایران و ماوراء خزر در ۱۳۰۳ (٤۷ر- ٤۹ر).

٥ - قرارداد و هشت پرتکل دیهاو روستاهای مرزی ترکمانیه و خراسان در ۱۳۰۱ (٥۲ر-٦۹ر) .

٦- قرارنامه راه اواجق.

۷ - قرارنامهٔ رود کارون.

۸- نامه‌ای که بسفرای خارجه در ۱۳۰٦ و ۱۲۹۰ ق نوشته شده است .

۹- قرارداد بانک شاهی.

۱۰- قرارداد مریضخانهٔ ینگ‌دنیائی.

۱۱-نامهٔ سلطان سلیمان بشاه طهماسب.

۱۲- نامهٔ شاه‌صفی در پاسخ سلطان‌مراد.

۱۳-عهدنامهٔ شاه‌صفی ازمنشآت‌فریدون بیک.

۱٤- نامهٔ سلطان عثمانی بشاه طهماسب.

۱٥- امتیازنامهٔ لاتری.

۱٦- قرارداد راههای آبی وآهنی در رجب ۱۳۰٦.

۱۷- یادداشت روس در ۱۳۰۸ق و پاسخ ایران.

۱۸- نامهٔ روس در ۱۳۰۸ وپاسخ آن.

۱۹- عهدنامهٔ فیروزه وحصار دره با روس در ۱۳۱۰.

۲۰- عهدنامهٔ فیروزه و حصاررره با روس در ۱۸۹۳.

۲۱-پرتکل فیروزه وحصاردره.

۲۲- پرتکل مرزهای سرخس و ذوالفقار.

۲۳- پرتکل آب هری رود درسرخس.

۲٤- مرزهای خراسان در ۱۳۱۲.

۸۲۳۳ : نستعلیق سدهٔ ۱٤، عنوانها مشکی وآبی.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لا، ۱۳ × ۱۲، سطر و اندازه گونا گون.

عیاریه (رسالهٔ-) : آقارضی قزوینی م ۱۰۸۰.

آغاز: بسمله. بعد الحمدوالصلاة... العبد الاقل رضی‌الدین محمد قزوینی براز کیا عرض می کند که اوزان فلزات نسبت بحجم واحد (شعر نصاب را آورده است بدون نسبت باو).

انجام: براز کیا صعوبتی ندارد و بتفصیل آن تطویل این رساله نمیدهد. والسلام علی من اتبع الهدی (تمت رسالة العیاریة).

٦۱۷ : ش ۳ دفتر، ۸٥پ - ٦۱ر.

عین الحیات : محمد باقرمجلسی این کتاب را که بارها بچاپ رسیده است در ۱۰۷۳ نگاشته است.

(سپه ۱: ۲۸۱ - دانشگاه ٥: ۱۱٦۳ - مشار ۱۱۳۹).

۱۸۲٤ : سپه ۱: ۲۸۱.

٥٤۳۷ : نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۲٥۸ گ ۱۸ × ۲٥، ۲۳س ۱۲ × ۱۸/٤

٥٤٤۰ : نستعلیق میرمحمد قاسم بن میرعلی بیک طوطبا (؟) در ۱۲۹۳، عربیها نسخ درشت زیرخط شنگرف، عنوانها شنگرف.

شش برگ آغاز نسخه جدول بندی شده بشنگرف وزرولاجورد.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی، ٤٥۹ گ ۱٥ × ۲٦ - ۲۱ س ۸ × ۱۷/٥

عین الدموع : محمدصادق بن محمدباقر حسینی واعظ سپاهانی که برای فتح علی‌شاه قاجار و نواب محمد حسین‌خان ساخته است. او این کتاب‌را در برابر جلاءالعیون نوشته و اشعاری برآن افزوده است.

نام کتاب و شاه و مؤلف و فهرست در مقدمه هست، یک مقدمه و ۱۵ باب و یک خاتمه دارد.

آغاز: سپاس بیرون از حد وهم و ستایش افزون ازعدفهم.

انجام: و با آن عالی‌شانان محشور فرماید بحق محمد... اتمام تألیف هذا الکتاب فی‌خمیس ۹ ذ ح ۱۲۱۵ ... تسلیما کثیراً.

۵۴۳۹ : نسخ محرم ۱۲۱۶ درزمان‌مؤلف، حواشی «منه سلمه‌الله» دارد.

کاغذ فرنگی سفید - جلدتیماج مشکی‌مقوایی، ضربی، ۲۶۵ گ ۱۸ × ۲۸/۵-۲۷س، ۲۱ × ۱۵.

عین الیقین (الانوار والاسرار) : فیض کاشانی که در ۱۰۳۶ ساخته است (فهرست دانشگاه ۳: ۳۱۲).

۱۳۲۰ : نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف، از آغاز یک برگ افتاده است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۱۹ × ۲۴/۵، ۲۰س ۱۲ × ۱۶.

۶۳۲۶ : ش ۱ دفتر، تا پایان مقصد اول است، نسخ سدهٔ یازدهم، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۳پ-۲۵۲پ.

۲۷۹ گ ۱۷/۵ × ۲۶-۱۵س ۱۰ × ۱۸.

۶۴۲۴ : نستعلیق زین‌العابدین بن محمد حسین گیلانی در مدرسهٔ نیماورد (نماورد) درشنبه ۱۸ صفر ۱۲۴۳، عنوانها شنگرف، تنها مقصد یکم را دارد ومانند ص۲۳۷-۳۲۴ چاپی رحلی سنگی.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی قهوه‌یی ضربی: ۱۰۰ گ ۱۴ × ۲۴-۲۱/۵ س ۱۵ × /۷۵.

۶۵۰۷ : نستعلیق مؤمن شریف کرمانی درسدهٔ سیزدهم، مانند چاپی رحلی تهران‌است ولیکن درپایان برابرآن نیست.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی‌مقوایی، ۱۶۸ × گ، ۱۸ س ۱۰ × ۱۶

العینیة (القصیدة -) : ازابن‌سیناو شرحها بران نوشته‌اندوبچاپ رسیده‌است(مهدوی‌ش۹۹).

۱۴۲۷ : ش۳ دفتر، ص ٤٥۹ ، با اندك تفسیربخط نسخ سدهٔ ۱۲،در ص٤٦۰-٤٦۱ عبارتی از مولانا محمد صادق اردستانی آمده در بارهٔ جعل اشیاء که مفتاح دوم کتابی است.

عیون‌اخبار الرضا : ابن بابویه صدوق قمی رازی ایلاقی، سرگذشت امام هشتم شیعیان‌در آن آمده است ، از گزیده فارسی تاریخ حاکم نیشابوری که در دست هست برمیآید که اگر خود کتاب حاکم باقی می‌بود میشد که مباحث تاریخی مربوطباندورا باهم سنجیدو بررسی بیشتری‌نمود.

اودراین کتاب از علل‌الشرایع والاحکام و الاسباب (ص ۲۳۹) وکمال الدین‌و تمام النعمة فی‌اثبات الغیبة وکشف الحیرة (۳۲) خودش واز اخبار خراسان‌ابوعلی الحسین‌بن احمد سلامی (۲۹۷و۲۸۹) وازعلل الاحکام فضل‌بن شاذان (باب ۳۳ص ۲٤۸-۲٦٤) همان مطالبی که در علل‌الشرایع خود از آن آورده است یادنمود.

این کتاب دوبار در ایران در سالهای ۱۲۷۰و۱۳۱۷ بچاپ سنگی رسید (سپه۱:۲۸۲ دانشگاه ٥:۱٤۲۷ - ذریعه ٦:۱٥۱).

۱۸۷۰ : سپه ۱:۲۸۳.

۱۹۱۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف آغاز وانجام افتاده.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی‌مقوایی.

۱٤۲ گ ۱۲ × ۱۹،۲۰س۸ × ۱٤.

۱۹۱۸ : سپه۱: ۲۸۲.

۱۹۲۰ : سپه ۱: ۲۸۳.

۱۹۳۱ : سپه : ۲۸۳.

۳٤٤۲ : انجام ، ناقص،نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف ، حواشی‌دارد .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۷۰ گ ۱۷/٥ × ۲۹٥، ۲٦س ۱۰ × ۲۱.

٥۴۴۳ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، در پایان تاریخ ساختگی۷۲٥دیده میشود، عنوان‌شنگرف، کاغذ نخودی اصفهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۳۲۰ گ ۱۳/٥ × ۲۰/٥،۱۷س ۱۷/۸.

۵۴۴۴ : نسخ سدهٔ ۱۱، دو جزو دریک جلد است ، مالک حسین حسینی سبزواری خسروجردی در ۱۱۷۱ وابراهیم در ۱۱۴۰ وسیدحسین بن رضی‌الدین محمد خادم‌حسنی با مهر، نشانهاوعنوانها شنگرف، حواشی لغوی و بانشانهٔ «مؤمن» و« م ک ر ه» دارد، تصحیح شده است.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی فرسوده ، ۲۵۸ گ ۱۹ × ۲۵/۵ ، ۱۹ س ۱۱ × ۱۸.

۵۴۹۱ : ش ۲دفتر، ۳۸ر - ۱۰۰ پ، نستعلیق سدهٔ دوازدهم.

کاغذ سپاهانی، ۱۰۰ گ۱۳ × ۲۰، ۱۹س۸ × ۱۶.

۵۴۸۰ : نسخ فصیح بن میرمحمد حسینی نیشابوری در ذ ق ۱۰۸۴ ، عنوانهاشنگرف، فهرست درآغاز هست، در آخر ۶ برگ از کشف‌الغمة هست ، حواشی دارد.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ، ۲۲۱ گ ۱۶ × ۲۵، ۲۲س ۹ × ۱۶.

۸۱۶۳ : نسخ خان‌محمدبن آقامحمد گرگانی درپنجشنبه ۱۹ ذ ح ۱۰۶۵، عنوان‌شنگرف، و تصحیح شده است.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد روغنی با گل و بوتهٔ فرسوده ، ۲۱۸ گ ۱۹ × ۳۰، ۲۱س ۱۱/۵ × ۲۰.

عیون‌التفاسیر : کمال‌الدین حسن بن محمدبن حسن استرابادی نجفی که « معارج السول » رانیز در ۸۹ ۱ نگاشته‌است (ذریعه ۱۵ : ۳۷۷).

۲۰۰۶ : سپه ۱ : ۱۴۴.

آغاز : الامالتین، و اما عاصم فان‌رای‌ان کلامنها یصلح للامالة ...ذکر رحمة ربک عبده زکریا.

انجام : ان دخل من‌ای باب شئت تم‌المجلد الثالث من عیون التفاسیر فی غرة شهر النبی ... شعبان... جمعة سنة ۸۸۵ علی ید... علی‌بن اسد.

عیون‌الحساب : کتاب دریک مقدمه‌است در تعریف عدد وهفت باب :

۱- صحیح .

۲- کسر .

۳- حساب ستاره‌شناسان برپایهٔ ٦۰ بجای ۱۰ و تبدیل آنها بیکدیگر.

٤- مساحت.

٥- تناسب.

٦- خطائین.

۷- جبر ومقابله.

در هر باب چند مطلب است، در پایان ۱٤۸ مسئله حل شده و باستخراج ضمیر پایان یافته است.

مؤلف خاتم‌المهندسین ملامحمد باقربن زین‌العابدین یزدی استاد شیخ بهایی (۹۰۳-۱۰۳۱) است که تا ۱۰٤۷ زنده بوده است او «مطالع‌الانوار» دارد در هیئت وحاشیه‌ها بر شرح تذکرهٔ خفری و شرح اکر «مانالاوس» از طوسی (مجلس ۱۷۱) (۱) وتحریر مخروطات «اپولونیوس» و شرح کرهٔ متحرك «اطولوقوس» و «فتوحات غیبیه» (رضوی ۱٤٤) فرزندش محمدحسین در دیباچهٔ میزان الصنایع گوید پدرم در اسطرلاب اختراعها داشت.

آغاز: الحمدلله‌علی ما اولانا من ضروب نعمه المتضاعفة... محمدباقربن زین‌العابدین الیزدی ... وسماه بعیون الحساب.

انجام: الی ان یوضع السود فتضع البیض ... ولیکن هذاما اردنا ایراده فی الرسالة و الصلاة علی خاتم‌الرسالة.

از این کتاب چندین نسخه هست مانندنسخهٔ ش ٤٦٤ دانشگاه وش ۱۹۹ مجلس وش ۱۲۳ معارف.

(گاهنامه ۱۳۱۱ ص ۱٦۸ - تاریخ ریاضی دکتر مصاحب ص ۱۵۱، ۱٦۰، ۲۷٤- فهرست دانشگاه ٤: ۹۱۱-ذریعه ۱۵: ۱۷۸).

۵۱٦: نستعلیق ریز محمدحسین بن محمد صالح مازندرانی در ۱ شعبان ۱۰۹۳، صفحهٔ اول حاشیه‌سازی زرین، دور صفحه‌ها دو جدول زر و لاجورد، عنوان و نشان شنگرف، جدولها وعددها زر و شنگرف وگاهی سبز، حاشیه «منه ره» دارد.

کاغذ شبیه پوست آهوی سفید- جلد تیماج مشکی مقوایی زرکوب، ۱۹۸ گ ۷/۵×۱۲، ۱۵ س×۹.

۱- او این حاشیه را برای فرزند خویش محمد حسین نگاشته ومحمد حسین مؤلف میزان الصنایع در اسطرلاب است که یاد خواهد شد (ش ۳/۵۵۸).

۵۱۷ : نسخ، حاشیه نستعلیق،آخرافتاده،«از سدهٔ ۱۲،باحاشیهٔ «منه غفرله» عنوانهاو نشانهاوعددها وجدولها شنگرف ، گاهی سیاه

کاغذ فرنگی. جلد تیماج زرد مقوایی‌ساده،۲٤۹ گ. ۱×۱۸،۱٤س۵×۱۲.

۵۱۸: نسخ . محمدرضا بن حاج‌ملا عبدالله آرانی درپنجشنبه ۱٤-ع ۱۲۷۳۱، عنوانها ورقمهاوجدولها شنگرف ، ۱٤٦ برگ، سطر.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ، مقوایی ضربی. ۱٤٦۰ گ ۱٤×۲۲ ، ۲۰ س ۱٤×۷.

٦۸٦ : ش۲دفتر، ۷۹پ - ۸۰ر تنها دو مطلب‌از باب سوم این کتاب است.

۸۳۳٦ : نستعلیق سدهٔ ۱۱،عنوان و نشان و جدول‌ورقم شنگرف،نکته‌ای در بارهٔ جذر اصم و منطق در پایان هست ، یادداشت تملک ۱۱۱۳ دارد.

کاغذ فرنگی سپاهانی سفید آهار مهره - جلد تیماج سبز تیرهٔ ضربی مقوایی،۱۸٦ گ ۱۲×۱۸،۱۵س ۶/۵×۱۳.

عیون‌الحکم والمواعظ وذخیرة الواعظ والمتعظ : دانشمندی میان سالهای۵۹۷ و٦۱٤ سخنان علی (ع) را در آن گرد آورده است ، در آن سی باب و نود فصل است و ۱۳٦۲۸ گفتار او در آن آمده است ،کتاب در جلد دوم ناسخ التواریخ با ترجمهٔ فارسی بچاپ رسیده است (سپه۱: ۲۸۳ و۲: ۷٤و۷٦ و۱٤٦-دانشگاه۲: ۱۸۵).

۱۷۸٤ : نسخ محمدقلی در ۱۰۸۵ بدستور علم‌الهدی فرزند فیض و خود او در آخر نسخه یادداشتی در شش سطر نوشته‌است ، واقف سپهسالار .

کاغذ اصفهانی - جلد چرمی اعلی، ۱۳۷ گ ۲٤×۱۵/۵ ، ۲۱س (سپه ۲:۷٦).

۱۷۸۵ : نسخ محمدهادی که‌آنرا مقابله کرده و آنچه کاتب انداخته در هامش نوشته است ، واقف‌سپهسالار .

کاغذ اصفهانی - جلد چرمی، ۲۸۵ گ ۲۰/۵×۱٤،۱٤س (سپه ۲: ۷٦).

عیون‌المسائل علی رای ارسطوطالیس ، ابن ابی اصیبعه در عیون الانباء (۲:۱٤۰) میگوید که‌این کتاب در۱٦۰ مسئله است لکن نسخهٔ چاپ لیدن در ۱۸۹۰ ومصر در

۱۳۲۵ دارای ۲۲ بند میباشد و چاپ دیگر مصر ۲٤ بند دارد (فهرست دانشگاه ۳: ۳۱۲۹۹۹).

۲۹۱۲ : ش ۷۲ دفتر (۲۲۷ر - ۲۲۸ر).

۸۳۷۱ : ش ۱۲ دفتر (۱۳۹ پ - ۱٤٤).

غ

غازانیة در آلات رصد، مؤلف این کتاب را برای ایلخان غازان خان نوشته و میگوید که من دوازده نوع آلت رصد بدست آوردم، او کتاب را در دو قسمت ساخته است:

۱- صنعت آلات و معرفت عمل آنها.

۲ - استخراج مواضع کواکب در طول وعرض از فلک بروج.

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعد چون معلوم همهٔ عقلاء اهل دانش است که شرف انسان و تفضیل آن بردیگر حیوانات بمزید عقل است...

انجام: و دوائر مقنطرات که محتاج الیه این کتاب است، از جداول مرسوم گشت.

۵۵۵ : ش ۳ دفتر (۱۰۵ پ - ۲٤۹ ر) دران آمده: تحریر این سواد پنجشنبه ۲۳ ج ۱۹٤/۲ (= ۱۰۹٤) است.

غالب ومغلوب، این بحث در سرالاسرار که از ارسطو پنداشته‌اند دیده میشود.

آغاز: بسمله وحمدله. اما بعد بدانکه حکیم زمانه و یگانهٔ دوران حکیم ارسطاطالیس از برای اسکندر دائره غالب.

۲۹۲۷ : ش ٥ دفتر، (۶۰ پ).

غایة الامکان فی درایة المکان، در صفحهٔ عنوان نسخهٔ ما نوشته است که از تاج الدین خداداداشنوی شاگرد ابوثابت شمس الدین محمد بن عبدالملک دیلمی عارف است و گفته‌اند که از خود ابوثابت است نه شاگرد او. در کشف الظنون (۱٤٦:۲) این کتاب بنام غایة

الامکان فی معرفة الزمان والمکان و از شیخ محمود اسنوی دانسته شده است. نام کتاب در دیباچه دیده میشود. عنوانها «نوع، درجه» است (مشار ۱۱٤۱).

آغاز: الحمدلله الذی لااول لاخریته، ولاآخر لاولیته و لا بطون لظاهریة ... بدان احسن الله تعلیمک و تفهیمک که چون پادشاه ...

انجام: واقامت نفسانی ونزعات شیطانی ... وآله اجمعین ... المرسلین بیت:

مقصد ره رو چو مخمر شود　　دور ز نزدیک مقرر شود

انکه شب عید هلالی دهد　　نیست چو انکس که خیالی دهد

(تمام شد عصر یوم خمیس ماه ربیع الثانی سنه ۱۰۱۸).

۲۹٤۳: ش ۲ دفتر (۱۹-۱۵).

غایة الحکیم: ابی القاسم مسلمة بن احمد مجریطی قرطبی (م ۳۹۵) (چلبی ۲: ۱٤۷) بچاپ رسیده است.

۲۸٤۳: انجام افتاده، نسخ سدهٔ سیزده، عنوانها شنگرف، صفحه ها دارای دو جدول یکی شنگرف و دوسی لاجورد، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۸٤.

کاغذ نخودی فرنگی - جلد تیماج زرد مقوایی عطف و کناره مشکی، ۱٤×۱۹/۵، ۱۵ س ۷/۵×۱۳.

غایة السرور فی شرح ابیات الشذور: شرح قصیدهٔ شیخ برهان الدین اندلسی است از جلد کی و گویا جز شرحی باشد که درفهرست دانشگاه (۶: ۲۳۱۹) شناخته شده است. نسخهٔ ماتنها سه جزو نخستین است و هرجزو نامی دارد. در دیباچه ازاین علم خورده گیری شده است.

آغاز: الحمدلله الاول الذی لااول لاولیته ولااخر لازلیته ... و بعد فان الحکمة کثر انه تعالی ادخر لمن یشاء من اهل ...

انجام: صلاة مستمرة مع السلام من السلام ابدالابد.

۳۳۴۴: نسخ محمد شریف بن جارالله حسینی در آدینه ۱٤ شعبان ۱۱۳۲، متن درشت تر بزر یا شنگرف، جدول زرین.

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج سرخ زرکوب مقوایی ۱۶۵ گ ۱٤×۲٤/۵، ۲۲ س ۸/۵×۱۷/۵.

غایة المامول فی‌شرح زبدة الاصول، شرحی است ازشیخ جواد محقق کاظمی بر زبدة الاصول استادش شیخ بهایی (دانشگاه ۵: ۱۷۰۲ - سپه ۱: ۵۸۱).

۹۶۰: ش ۱ دفتر، ۱-۲۱۱، سپه (۱: ۵۸۱).

غایة المراد فی‌شرح نکت الارشاد، حل مشکلات ارشاد الاذهان علامهٔ حلی است از شهید یکم ودر ۱۳۰۲ بچاپ رسیده است (سپه ۱: ٤٤۰- طوس ۲: ۸۹).

۲۴۶۷: سپه: ٤٤۱.

غایة المراد فی بیان احکام الجهاد یا الحسام البتار فی معرفة قتال الکفار: گویا از شیخ جعفربن شیخ یحیی جناحی نجفی (درگذشتهٔ ۱۲۲۷ یا ۱۲۲۸) است که برای فتح علی‌شاه و عباس‌میرزا در چندباب نوشته است (ریحانة الادب ۳: ۳٤۱).

آغاز: حمداً لمالک ارغم بقدرته کل مستکبرجاهد ...

انجام: ان ذلک ممن نیابته عن الامام دون الحکام.

۸۴۲۶: نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لا، ۱۱۱ گ ۱۵×۲۱، ۱٤ س ۵/۸×۱٤.

غایة المرام وحجة الخصام: از سیدهاشم بحرانی ودراثبات امامت علی‌ع وفرزندانش که‌در رمضان ۱۱۰۳ بپایان رسانده است (سپه ۱: ۲۸٦).

۱۷۴۵: سپه ۱: ۲۸۷

۱۷۴۶: ش ۱ دفتر، (گ ۱-۳٤٤ سپه ۱: ۲۸۸).

۱۷۴۷: سپه ۱: ۲۸۷.

غایة الوصول فی‌شرح لب الاصول، شرح و متن هر دو از ابو یحیی زکریا بن محمدبن احمد سنیکی مصری (م ۹۲۵) است (سپه ۱: ٥۹٤).

۹۱۵: سپه ۱: ٥۹٦.

الغربة الغربیة (قصة ...): از سهروردی شهید اشراقی (یحیی‌بن‌حبش بن امیرك) است و دوبار بچاپ رسیده‌یکی در تهران بکوشش هنری کربین در «مجموعهٔ دوم مصنفات شیخ اشراق» بسال ۱۳۳۱ خ (۱۹۵۲) دیگری باحی‌بن یقظان ابن‌سینا و ابن طفیل بهمین نام بکوشش احمد امین در مصر بسال ۱۹۵۲.

۵۸۲۱ : ش۳ دفتر (۱۴۰پ - ۱۴۴) نسخ محمد شریف ابن محمد قائمی در ۹ شوال ۱۰۶۱ ق (مهر او تاریخ ۱۰۴۵ ق دارد) ۱۶س × ۶ × ۱۴.

غرة‌الکمال : سومین دیوان امیرخسرو دهلوی (۶۵۱-۷۲۵) است که ۱۰۰۰۰ بیت است و دارای ده بخش میباشد.

۱- دیباچهٔ نثری.

۲- قصیده‌ها.

۳- بندها.

۴- پراکنده‌ها.

۵- فتح نامه «مفتاح الفتوح».

۶- نامه‌یی ببرادر خویش.

۷- چند مثنوی.

۸- «بازنامه».

۹- غزلها.

۱۰- رباعیها، اینها شعرهائی است که در سالهای ۶۸۵-۶۹۳ ق سروده است (سپه ۲: ۵۹۳-۵۹۵-ذریعه ۹: ۲۹۳ - فهرست دانشگاه ۲: ۱۷۶-۱۷۷).

۱۷۰ : سپه ۲: ۵۹۵.

غررالحکم ودررالکلم : از قاضی ناصح الدین ابوالفتح عبدالواحد بن محمد بن عبدالواحد واحدی تمیمی آمدی (معالم العلما ش ۵۳۳ - چلبی ۲: ۱۰۴ - طوس ۱: ۱۶۱ اخبار - فهرست دانشگاه ۲: ۱۶۰ - سپه ۲: ۷۶).

۲۸۴۲ : نسخ، در مدینه در ۹۹۵ نوشته شده و در ۱۰۴۹ معزالدین مخاطب بمعز الملک بخط خود شرحی مبنی بر اینکه این کتاب را به سید امیر زمان بنام یادگار داده نوشته و بنا بر این سید مذکور از علماء آن عصر بوده، در ذیل این شرح مهر مدوری است که برآن چنین نقش گردیده: بندهٔ شاه جهان پادشاه غازی معزالملک.

برگ اول و آخر کتاب وصالی شده، کلمات افتادهٔ از متن در هامش نوشته شده و نسخه آب دیده ولی خطوط آن سالم مانده‌است.

واقف سپهسالار، کاغذ حنائی، جلد تیماجی، ۱۵۶ گ ۲۱ س ۱۳/۵×۱۹/۵ (سپه ۲: ۷۷).

۵۳۷۵ : نسخ محمدصادق بن حاجی قربان در پنجشنبه ۴ ع ۱۱۳۲، عنوانها و نشانها شنگرف، کمی حواشی بخط نستعلیق و بفارسی دارد.

کاغذ اصفهانی نخودی جلد تیماج سرخ مقوا ضربی، ۱۰۰ گ ۱۸×۲۹، ۲۷ س ۱۰/۵ × ۲۳.

۶۹۵۶ : نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۲۱، بانسخهٔ مورخ ج ۲/۴۴ ۱۱۱۱ مقابله شده است، تصحیح شده و نسخه بدل دارد، معرب است.

کاغذ فرنگی سفید جلد تیماج حنائی مقوا ضربی، ۲۱۳ گ ۱۷×۲۷، ۱۷ س ۱۸×۱۰ × ۱۸.

غررالخصائص الواضحة وعرر النفائس الفاصحة : از یوسف بن عمر بن احمد بن فقیه عثمان باتوبی است که در ۷۱۸ ساخته شده است، کتابی در محاضره و در ۱۶ باب است. چلبی (۲: ۱۵۴) از الخصائص الواضحة و غررالنقائص الفاضحة محمدبن ابراهیم بن یحیی انصاری یاد کرده است (معجم المطبوعات ۱۹۲۰).

آغاز: بسمله الحمدلله الذی جعل اللسان عنوان عقل الانسان و آلة تظهر سرالجنان...

انجام: وان یجعل هذا الکتاب للنفوس یعجب و یروق و یجریه ... منها الدم فی العروق انه من راجیه قریب ولداعیه مجیب.

۳۳۰۳ : نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف ولاجورد، دو جدول صفحات زردو لاجورد، ۵۴۲ صفحه شماردار.

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی ۲۷۱ گ ۱۷×۲۹، ۲۳ س ۱۰×۲۱.

غررالفوائد : از حاج ملاهادی سبزواری و نظمی است در فلسفه و خود او آن را شرح کرده و بارها بچاپ رسیده و از کتابهای درسی طلاب قدیم است.

۱۱۲۵ : نسخ ابراهیم بن آقا کوچک تهرایی، در روز پنجشنبه ۹ ذی‌حجهٔ ۱۲۷۱ در زمان سبزواری، عنوان شنگرف، عنوان مطالب در هامش شنگرف، متن زیر خط مشکی یا سرخ حواشی با نشانهٔ «سرکار استادی ملامحمد رضای سبزواری سلمه‌الله» و «سیدحسن» و «استاد ملاابراهیم».

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد ضربی مقوایی، ۱٤٤ گ ۱٦- ۲۵/۵، ۲۰ س۹×۱۵.

غررالفوائددررالقلائد : امالی سید مرتضی علم‌الهدی موسوی بغدادی است و یکبار در تهران بسال ۱۲۷۳ با مسائل سلاریه و باردیگر بی‌آن‌مسائل در مصر بسال ۱۳۲۵ و بارسوم نیز در مصر بسال ۱۳۷۳ (۱۹۵٤) با همان مسائل از روی شش نسخه‌بچاپ رسیده است (فهرست دانشگاه ۲: ۲-۱٦۲).

۳۳۰۲ : نسخ ۱۰۹٦، عنوان شنگرف‌وهمراه با مسائل سلاریه است، مالک اعتضاد السلطنه‌در ۱۲۷۰، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی، ۲٦۲ گ ۱۸×۲۵، ۲۰ س ۱۰/۵×۱۷.

۶۹۵۵ : از مجلس «ان‌سأل سائل عن قوله‌تعالی: تعلم مافی‌نفسی‌ولااعلم‌مافی‌نفسک» تامجلس « الذی جعل لکم الارض فراشاً » نستعلیق بی نشان سدهٔ ۱۲، عنوانها شنگرف

کاغذ اصفهانی سفید، ۲۷۲ گ ۱۳×۲۳، ۱۹ س ۸×۱٦.

۶۹۵۷ : نسخ مورخ ۱۰۸۲ عنوان شنگرف، تصحیح شده.

از مجلس ۵۷ « اما الذین فی قلوبهم زیغ» تا مجلس آخر «تشاغل باسور الحج» (ج ۱و۲و۳) فهرست مجالس ۵۷ گانه را هم در آغاز کتاب دارد با تکملهٔ کتاب که مسائل سلاریه نامیده میشود.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۲٤۲ گ۱۸×۲۵، ۱۸ س ۱۱×۱۵.

غررالمعانی: در صفحهٔ عنوان نسخهٔ ما آمده است : کتاب غررالمعانی صنفه الشیخ الامام زین‌الائمة ابی‌العباس احمدبن محمدبن علی بن‌الحسین بن‌دینویه.

آغاز : بسلمه الحمدلله علی‌آلائه العظام و مننه‌الجسام والصلاة علی محمد خیرالانام وعلی‌آله البررة الکرام . سورة برائة مدنیة ویسمی البحوث لانهایبحث عن اسرارالمنافقین

انجام: فکتب‌له‌الاجرعلی قدر ذلک. یتلوه‌الرابعة سورة‌الکهف . کتبه‌علی بن حسن‌بن محمد بن عبدالله بن الحسین بن اشنویه الرازی بخط یده لنفسه فی‌شهور سنة ثمان و خمسماءة .

۲۰۱۲ : سپه ۱: ۱٤٦، در صفحهٔ عنوان‌نسخهٔ ما دارد : «صاحبه علی بن حسین‌بن

محمد بن عبدالله تمتع به ورزق فائدته- ثم صار لعبدالرحمان فضل الله بن حسن بحق المبایعة فی محرم ۸۶۳» ۱۴ × ۱۲/۵، ۵/۵×۱۰.

الغرض والغایة والفائده (الفرق بین ...) : از سیرسید شریف گرگانی است (دانشگاه ۷: ۲۶۷۱).

آغاز: اذا ترتب علی فعل اثر فلذلک الاثر من حیث انه نتیجة لذلک الفعل و ثمرته یسمی فائدة له.

انجام : «علی مقتضی کلمو الناس علی قدر عقولهم».

۱۲۱۶ : ش ۷ دفتر، ص ۱۴.

۷۴۵۳ : ش ۵ دفتر (۳۷پ - ۳۸ ر) نزدیک بیک صفحه است.

غریب القران : از سجستانی ابوبکربن محمد بن عزیر عزیری نحوی درگذشتهٔ ۳۳۰ است (سپه ۱: ۱۴۷).

۲۰۱۳ : ش ۱ دفتر، ۲پ - ۱۱۲پ (سپه ۱: ۱۴۸)

الغصب (کتاب —) نسخهٔ ما گویا بحثی است از کتابی در فقه و درج ۱۲۷۱/۱ تسویدشده وپس از آن باید کتاب قضاء باشد.

آغاز: کتاب الغصب والکلام فی موضوعه و احکامه ولواحقه ففیه مقاصد المقصد الاول فی بیان المراد به فی المقام وذکر اسبابه.

انجام : الی ان یعلم خلافه و هو واضح والله العالم بحقایق الاحکام.

۸۱۸۸ : نسخ ۶ ج ۱۳۰۱/۲ با نسخهٔ اصل مقابله شده، عنوان و نشان شنگرف، مهر حاج شیخ فضل الله نوری و حسین موسوی مورخ ۱۲۹۶ دارد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۱۳۴ گ ۱۵ × ۲۲-۲۱ س ۸/۵ × ۱۴.

الغناء (رسالة فی تحریم ...) : از میر محمدباقر سبزواری است.

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی اوضح لناسبل الحق وابان منهاج الدین القویم.

انجام : ولانجیب له طلبة و هذا آخر ماقصدت ایراده فی هذه الرسالة والحمدلله اولا ... ونعم النصیر (تم ...).

۸۱۹۰ : ش ۱۳ دفتر (۱۳۹ر- ۱۵۰ر) مورخ ذی حجهٔ ۱۰۹۹ درگرگان.

الغناء (رساله فی—) مؤلف این رساله بگواهی نویسندهٔ نسخهٔ ما محمدرسول کاشانی نام دارد. در آن ازرسالهٔ غناء سید ماجد یاد شده است . مؤلف غنا را بجز چند مورد حرام می‌داند .

آغاز : بسمله الحمد علی السراء و الضراء والشکر فی الشدة والرخاء ... و بعد فهذه رسالة ... لبیان مایتعلق بالغناء من ماهیته اوحکم اواستثناء.

انجام : نجوم بروج الهدایة ومصابیح الظلم ص وسلم.

۷۵۶۴ : ش ۵ دفتر (گ ۱۷۰-۱۹۸-۱۴س ۸/۵×۱۴) نسخ مجید بن عبدالله تنکابنی درمدرسهٔ شهید ثالث درقزوین در ۱۲۶۸ و مقابلهٔ همو با اصل.

غنیة النزوغ الی علمی الاصول والفروع : از ابو المکارم عزالدین حمزة بن علی بن ابی المحاسن زهرة بن الحسن بن زهرة الحسینی (۵۱۱-۵۸۵) است (سپه ۱: ۴۸۵- دانشگاه ۱۹۵۴).

۲۶۶۸ : سپه ۱: ۴۸۷.

غنیمة المعاد فی شرح الارشاد : از حاج ملا محمد صالح بن محمد برغانی (درگذشتهٔ ۱۲۷۵) است (ذریعه ۱: ۵۱۱) .

در این کتاب از «شارح محقق» نگارندهٔ «ذخیره» واز «شارح فاضل» نگارندهٔ « روض الجنان» خواسته‌شده است.

۸۱۹۶: این نسخه ۸۱۶۰۰ بیت وبه‌نسخ سدهٔ ۱۳، تنهاصلاة یومیه را دارد ودرپسین روزشنبه ۱۰ ج۲/۱۲۲۷ تالیف آن بانجام رسید.

آغاز : بسمله. حمدله. اما بعد فهذا هوالمجلد الرابع من کتاب «غنیمة المعادفی شرح الارشاد تألیف... محمدصالح بن محمدالبرغانی.

انجام : وانت علام الغیوب. ولیکن هذا آخرالکلام فی المجلدالرابع من کتاب غنیمة المعاد فی شرح الارشاد... ظاهراً وباطنا .

کاغدفرنگی - جلد تیماج حنایی، ۲۴۷ گ ۲۰×۳۰، ۲۵س ۱۲×۲۱.

الغیبة : از شیخ محمدبن حسن طوسی است (طوس ۵: ۱۳۶ و ۲۹۵).

۶۰۶۲ : ش ۵ دفتر (۵۹ر- ۲۰۳ر نسخ) مانند شماره‌های پیشین دفتر، ۲۰ س ۸×۱۵.

غیث الادب فی شرح لامیة العرب، شرحی است از صلاح الدین صفدی بر قصیدهٔ لامیهٔ شنفزی (طوس ۳: ۱۷۹ - چلبی ۲: ۱٦۱ و ۳٤۹).

۳۳۴۷ : نسخ محمد حسین حسینی در آدینه ۱۸ ج ۱/۱۱۰۸، جدول زرد ولاجورد. کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۳٤۱ گ ۱۵/۵ × ۲۷ - ۲۵، س ۸/۵ × ۱۹.

۶۸۹۹: نسخ سه‌شنبه ۲۱ شعبان ۱۰۳۵ از هلال بن منصور بن احمد اللیثی، عنوانها درشت و گاهی شنگرف، شعرها مشخص.

کاغذ اصفهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی، ۲۵۲ × گ ۲۰ × ۲۹، س ۱۳ × ۲۲.

الغیث المنسجم فی شرح لامیة العجم، لامیة العجم از سوید الدین اسماعیل طغرائی درگذشتهٔ ۵۱٤ است که در بغداد بسال ۵۰۰ سروده است و این شرح از صلاح الدین خلیل بن ایبک صفدی درگذشته ۷٦٤ است (چلبی ۲: ۸٤۸ و ۳: ۱۸٤ - چاپ ۱۲۹۰ مطبعه وظیفه اسکندریه دردو جلد).

۷۱۵۲ : نسخ سدهٔ ۱۲ عنوان وشکل شنگرف، پایان افتاده.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یک‌لای فرسوده، ۱٦۳ گ ۱٦ × ۲۱ - ۲۷ س ۶/۵ × ۱۵.

ف

فائدة ادبیة، این فائده ادبی باید از ابن زیدون یا از رساله‌ای از محیی الدین عبدالظاهر باشد چنانکه در فهرست آغاز نسخهٔ ما یادشده است.

۶۷۰۰ : ش ۳ دفتر (۸۹ پ - ۸٦ پ) نسخ ۲٤ ج ۱-۱۱۱۷، ۱۳ س ۶/۵ × ۱۱/۵.

آغاز: افتاده: لایحب الاسنة بیدیک.

انجام : هل رای غیره منه سالا یری والحمدلله وحده وصلی الله علی من لا نبی بعده.

فارسنامه ، در تاریخ و جغرافیای فارس و شیراز از ابن بلخی و برای غیاث الدین میرشجاع محمد بن ملکشاه سلجوقی نگاشته شده (۴۹۸-۵۱۱) و قانونهای مالی پارس در آن یادشده ونگارنده خود را فارسی بلخی نژاد و از خاندان رکن الدولة خمارتگین میخواند.

(مشار ۱۱۵۰- استوری ۱ : ۳۵۰) .

آغاز : بسمله سپاس و آفرین مرخدایرا که بدایع صنع او را غایت نیست وهستی اورا بدایت و نهایت نیست . . .(برابر باچاپ سید جلال تهرانی)

۱۵۰۷ : نستعلیق سدهٔ دوازدهم ، عنوانها شنگرف ،صفحه ها در دو جدول : بزرگ زر، کوچک زر ولاجورد، یک سرلوح بازینهٔ سبز و نیلی آراسته بگل و بوتهٔ شنگرف وسبز .

انجام : افتاده وملک قاورد بیامد وسیان او وفضلویه جنگ قائم گشت.

مالک علی قلی در ۱۲۷۰ ق،وقف سپهسالار در ۱۲۹۸ ق.

کاغذ فرنگی نخودی آهار داده - جلد تیماج آبی ضربی زرکوب مقوایی ، ۹۱ گ ۱۷ × ۲۸، ۱۵ س ۱۰ × ۱۹ .

فاکهة الخلفاء و مفاکهة الظرفاء ، از ابن عربشاه شهاب الدین احمد بن محمد حنفی دمشقی رومی (۷۹۱- ۸۵۴) است که درصفر ۸۵۲ ساخته است و آن مانند سلوان المطاع وکلیله ودمنه است و در ده باب ودر مصر واروپا بچاپ رسیده است (چلبی ۲ : ۱۶۳ - معجم المطبوعات ص ۱۷۳).

۱۸۷۱ : نسخ سدهٔ ۱۳ است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۲۸۴ گ ۲۱ × ۳۱ - ۱۵ س ۱۳ × ۲۲

فتاوای ابن تیمیه ، رساله ایست از ابن تیمیه حرانی (۶۶۱-۷۲۸) .

در بارهٔ زیارت قبور وسماع و رقص و نذور برای مخلوق و حرمت استغاثه بغیر خدا است وگویا از مجموعهٔ فتاوای او گرد آوری شده است (معجم المطبوعات ص ۵۵).

آغاز : بسمله قال الشیخ ... تقی الدین ابی اکذام العباس احمد بن ... عبدالحکیم بن عبدالسلام بن تیمیة رضی الله عنه قال : زیارة القبور علی وجهین زیارة شرعیة و زیارة بدعیة ...

انجام : فهوضال مبتدع مشرك بری من الله و رسوله .

۱۱۷۶ : ش ٦ دفتر، (٦٨پ - ٧٢پ) بخط همان نویسندهٔ شمارهٔ ٥ درهمان تاریخ .

فتح الابواب ، این رسالهٔ عرفانی گویا از مولانا احمد جمالی یا پیرجمالی اردستانی ۸۷۹ق است (ذریعه ۹ : ۱٦۱) .

آغاز : بسمله : اللهم اهدنا فیمن هدیت و تولنا فیمن تولیت . . . ای عزیز متوجه شو که برق حال در ذکر ماضی جلوه میکند . . . (حاشیهٔ گ ۱۷۸ ر تا ۳۱۲ پ وسپس متن و حاشیه تا ۳۲۹پ) .

انجام :

هر که خواهد این فتوحات تمام گو فقیر مرتضی شو والسلام

تم فتح الابواب و هو القسم السادس من حقایق احوال النبی العربی ص .

۲۲۹ : شمارهٔ سوم دفتر است و بخط همان نویسنده شماره‌های پیش است .

آغاز نسخه درحاشیه (۱۷۸ ر تا ۳۱۲ر) واز اینجا متن و حاشیه است تا (گ ۳۲۹) واز اینجا به برگ (۱۵۱ر تا ۱۷۷پ) .

الفتح الوهبی علی تاریخ ابی نصر العتبی ، شرحی است از احمدبن علی بن عمر نینی دمشقی (۱۰۸۹ - ۱۱۷۲) بر تاریخ یمینی ابونصر عتبی که برای یمین الدوله سبکتگین نگاشته بود .

این شرح در بولاق بسال ۱۲۸٦ در دو جلد بچاپ رسیده است .

۱۴۸۵ : متن نسخ و شنگرف شرح نسخ سیاه از عبدالقادر بن عمر الناسخ در دمشق شام ، هفتمین نسخه ایست که او نوشته و برای خزانهٔ محمد امین عاطف افندی در ۱۱٦۷ نوشته است، نسخه را در ۲۷۳ آقا میرزاقاخان صدراعظم به پسرش داود وزیرلشکر داده است .

صفحه ها در یک جدول زرولاجورد، یک سرلوح زر ولاجوردو شنگرف ، در پشت برگ ۱ شمس العلماء عبدالرب آبادی می نویسد که شروح یمینی از :

۱- نجاتی .
۲- ناموسی .
۳- کرمانی .
٤- زوزنی .

۵- سنینی است.

مالک اعتضادالسلطنه در ۲۲۹۶، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷

کاغذ ترمهٔ سفید - جلد روغنی سیاه در میان ترنج دراز بزر و شنگرف، ۳۸۸ گ ۱۷ × ۳۲، ۳۹ س ۱۰ × ۲۲.

فتن‌الدنیا، رساله‌ایست در باره فتنهٔ ها و آسیبهای دنیا.

آغاز: الحمدلله مستوهب الحمد برزقه المبسوط.

انجام: افتاده: دعوت‌الله ان یرزقنی مالا.

۵۸۰۸: ش ۷ دفتر (۸۸پ - ۹۷ر).

الفتوحات المکیة فی‌معرفة اسرار المالکیة والملکیة: ازشیخ محیی‌الدین محمد بن علی معروف بابن‌العربی طائی اندلسی (۵۶۰-۶۳۷) است و از بزرگترین کتابهای او که در پایان زندگی بسال ۶۲ ساخته و بازپسین اثر اوست ودر ۶۲۹ آن‌را بپایان برده است. دو بار در مصر چاپ شده است (چلبی ۲: ۱۷۵- معجم‌المطبوعات ص ۱۷۵).

۱۳۰۷: بخشی است ازکتاب و آغاز آن برابر است با ص ۵۹ ج ۳ چاپ ۱۲۹۲ بولاق، نسخ سدهٔ ۱۱، عنوانها سفید مانده است.

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سرخ ضربی یک لا، ۳۲ گ ۱۷ × ۲۵، ۲۷ س ۱۱ × ۲۰.

۱۳۹۲: باب ۳۶۱ است تا باب ۴۶۱ وسدس پنجم کتاب، بخط نسخ سدهٔ ۱۰، عنوان وجدول شنگرف، مالک علی‌قلی‌میرزا در ۱۲۷۰، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی، درون قهوه‌یی ضربی ۲۲۷ گ ۱۶ × ۲۱، ۲۹ س ۱۰ × ۱۵

۱۴۰۱: باب ۱ تا ۱۹۵ و جلد یکم است، نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف، جدول زر و لاجورد و گلی دربرگ یکم.

کاغذ سپاهانی نخودی نازک - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی در میان ترنج سبز، ۲۵۸ گ ۲۳ × ۳۵، ۲۸ س ۷ × ۲۷.

۱۴۰۲: باب ۲۷۰ است تا پایان کتاب، تاریخ ۶۲۰ دارد، نسخ ابراهیم‌سپاهانی در ذی‌حجهٔ ۱۰۶۴، عنوان شنگرف، ۱۱۴۶ صفحه‌شمار دارد.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی باترنج سبز، ۵۷٤ گ۲۲×۳۳، ۳۱س ۱۲×۲۳

الفرائدالبهیة فی‌شرح‌الفوائد الصمدیة، شرحی است از سیدعلی‌خان مدنی بر فوائد صمدیه شیخ بهایی (فهرست دانشگاه ۳: ۲۳۲۱- سپه ۲: ۳۵٤).

۳۱۴۵ : سپه ۲: ۳۵۵، خطبه را دارد

۳۱٤۷ : ش ۱ دفتر، سپه ۲: ۳۵۵، باخطبه.

۳۱۴۹ : ش ۱ دفتر، سپه ۲: ۳۵۵، باخطبه.

۶۹۳۶ : خاتمه ودیباچه را دارد.

نسخ بی‌نشان سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف، با حاشیه، آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه ودیباچه راهم دارد.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی، ۱۵۹ گ ۱۳×۲۱، ۱۸ س ۷/۵×۱۶.

۸۱۰۳ : ازدیباچه یک برگی افتاده و در پایان تا «لما» دارد و ناقص است، نسخ ۱۱۰۹

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز تیرهٔ مقوایی، ۱٤۲ گ ۱۶×۲۱، ۱۶ س ۹×۱٤.

۸۱۰۷ : نستعلیق عبدالجلیل بن محمد حسین افشار در ۱۲٤۹، متن زیر خط‌شنگرف، دیباچه و خاتمه را دارد مانند نسخهٔ دانشگاه.

کاغذ فرنگی ۱۲۰ گ ۱۵×۲۱، ۱۷ س ۸×۱۵/۵

الفرائد الجلیلة فی‌حل‌الفاظ الوسیلة، متن کتاب «وسیله» از شهاب الدین احمد بن الهائم (م ۸۱۵) صاحب «نزهة‌الحساب» و «المرشدة» و «المعونة» میباشد. چاپی (۲: ٦۳٤) میگوید که وسیله را سبط ابن‌المارديني (محمدبن احمد) شرح کرده و آن را «ارشاد الطلاب» نامیده‌است. این شرح در نسخهٔ ما شناخته نشد از کیست.

آغاز: یسمله. الحمدلله الذی جمع العلماء فی‌منازل السیادة، وضرب لهم...

انجام وفی‌هذاالقدر کفایة لمن‌وفق... ولیکن ذلک آخر ماارد‌ناه من‌توضیح المسائل المذکورة ... وحسبناالله ونعم‌الوکیل.

۵۳۰ : ش ۲ دفتر (۱۷پ - ۱۲۵پ) نسخ علی محمد در ۱۲۶۱، عنوانها و نشانها شنگرف، حاشیه نستعلیق.

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج سرخ یک، ۱۲۵ گ ۱۵ × ۲۱،۲۱ س ۹ × ۱۵/۵

فرائدالقلائد فی مختصر شرح الشواهد، از بدرالدین ابومحمدمحمودبن احمد عینی حنفی درگذشتهٔ ۸۵۵ درشرح ۱۲۹۴ بیت ازشواهدشرحهای خلاصهٔالفیه ابن مالک وشرح شواهد صغرای او است (چلبی ۱: ۷۱) اوبرای هر شرحی رمزی بکار برده بدینگونه:

ظ : ابن ناظم .

ق : ابن ام قاسم .

ه : ابن هشام .

ع : ابن عقیل .

آغاز: بسمله . و به نستعین حمداناصعاضافیا شرجعا شعلعا و شکرا هامیا مامیا مکمیا شبدعالمن اطمی وباع المحبرین رفعة وترفعا ... و بعد فان عافی رحمةربه الغنی ابا محمد محمودبن احمدالعینی الحنفی ... یقول ان جلة من الاذکیاء وخلة من الالباء قداحلبواسیما الطیاسع منهم وخاطبوا بان اشرح الشواهدالذی نمقته ... شعب اسلهب و شعب سبسب فلخصت نقاوته وخلفت نقایته مع بعض زیادة شریفة ... مترجما بفرائدالقلائد فی مختصر شرح الشواهد .

انجام : والمجزل من اجزل اذا اعطی عطاء کثیراً (شماره ۶۹۰۳ تا اینجا است) قال المؤلوهذا آخر ما اختصرناه من الشواهد وقال فرغت عن مؤلفه فی الشاتی من ذی حجة الحرام حجة سبع عشر وثمانماية بمدسة البدرية بجادة کنامة بالقرب من الجامع الازهرعمره الله بذکره والحمدلله .

۶۸۹۷ : نسخ ۱۰۹۵ ،عنوانها ونشانها شنگرف ، شعرهازیر خط شنگرف، آغاز افتاده است ، در پایان خاتمهٔ شواهد کبرای همین مؤلف آمده و دران فهرست منابع او یاد شده است .

ازگفتهٔ مؤلف در پایان کتاب آمده که شمارهٔ ابیات ۱۲۹۴ بیت است .

۶۹۰۳ : نسخ ابراهیم بن علی بن موسی العاملی درچاشت روز یکشنبه ۲۵ ج ۲/ ۱۰۸۴، عنوان شنگرف و شعرها زیر خط سرخ ،فهرست مطالب در صفحهٔ عنوان هست .

کاغذ فرنگی ـ جلد تیماج مشکی، ۱۴۷ گ ۱۶/۵ × ۲۲و۲۳ س ۱۰ × ۱۶

فرادیس : رسالهٔ کلامی شیعی و فارسی در امامت از میرزا محمد ابراهیم پسر عبدالصمد سبحانی پسر میرزا محمدطهرانی .

آغاز: بسمله . الحمدلله اقرارا بنعمته ... اما بعد چنین عرض با فرض نماید ... میرزا ابراهیم ولدعبدالصمد سبحانی آقامیرزا محمد طهرانی که تفرجگاهی از برای مؤمن ترتیب دادم .

انجام ناقص : همان مکان که اشرف بقاع ربع .

۵۴۶۳ : نسخ، نشانه‌ها شنگرف ، در جدول زر و سرخ، بی‌تاریخ ونام کاتب ازسدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی کبود ـ جلد روغنی فرسوده درون سرخ گل وبوته‌دار، ۲۵۸ گ ۳/۵ × ۲۲، ۱۵س ۹ × ۱۵/۵

الفراسة (رسالة فی ـــ) در این رسالهٔ عربی که نویسندهٔ نسخهٔ ما عنوان نخستین و دومی وسومی را بفارسی نوشته‌است از ابوسهل مسیحی یاد میگردد .

آغاز: بسمله . حمدلله . . . فاعلم اولا ان علم الفراسة هوالاستدلال بهیاة الانسان واشکاله .

انجام : وهذا کله دلیل علی‌قوة الباصرة

۷۱۱۲ : ش ۳ دفتر (۶۱ پ - ۷۰ ر، ۱۳س ۷/۵ × ۱۶/۵) نستعلیق سدهٔ ۱۳ .

فراست ، این رساله در یک مقدمه و دو حرف و یک‌خاتمه است و از حسین بن عبدالحق الهی اردبیلی.

آغاز: بسمله سپاس بی قیاس خالقی را که ترتیب اخلاق فارسان معرکهٔ فراست . . .

انجام : و در افشای رذائل اوصافش نکوشند الحمدلمن خلق الخلائق خلقاًوالصلاة ... خلقة وخلقاً (مورخ رجب ۱۲۷۹) .

۲۸۶۹ : ش ٤ دفتر ، (۱۲۹پ - ۱۵۵ر)

الفراسة (رسالة ـــ) : از محمدبن ابی‌بکربن ابی‌طالب انصاری صوفی دمشقی.

آغاز: بسمله . الحمدلمن یستحق الحمد لهویته ... یقول ... محمد بن ابی‌بکر بن ابی‌طالب الانصاری‌الدمشقی‌الصوفی‌المعروف بشیخ خطیبی ... امابعد فهذه رسالة مشتملة علی معاقد جمة من‌علم الفراسة لاجل‌السیاسة والکلام مرتب فیة علی‌مقالات .

انجام : غیرالذی فی‌طبعه ارهفه ارهاقاً . نجزالکتاب ...

۹ مقاله دارد.

۲۹۲۵ : ش ۱۲ دفتر (ص ۲٤۷-۲۷۳) .

فرج بعد ازشدت (ترجمهٔ ـــ) متن از قاضی ابوعلی محسن بن علی تنوخی ادیب درگذشتهٔ

محرم ۳۸٤ است در ۱٤ باب، لطف‌الله بن حسن توقاتی (گشتهٔ ۹۰۰) آن را بپارسی درآورد. این ترجمهٔ فارسی از مولانا حسین بن اسعد بن حسین دهستانی است که برای خواجه عزالدین طاهر بن وجیه الدین زنگی فریومدی میان سالهای ٦٥١ و ٦٦٣ ساخته است و سیزده باب دارد

این ترجمه در بمبئی و تهران بچاپ رسیده است (تاریخ مغول اقبال ص ٥١٧ - مشار ٤٠٨ - چلبی ۲: ۱۸٥).

آغاز: حمد و ثنا قیومی را که عجز عقول ذریات آدم از ادراك کنه ذات بیچون او چون آیات صنعش در ایجاد عالم ظاهر است.

انجام: که انه الله جان شما وجان فرح

بخط نستعلیق در متن وحاشیه وسورخ ا ج۱/ ۱۱۰٦، متن در جدول شنگرف، وحاشیه در جدول زر وشنگرف، صفحهٔ یکم نونویس است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی، ۲۳۱ گ ۱٤ × ۲۱ - ۱۳ س ۱۲ × ۱۹.

فرحة الغری، از ابن طاوس غیاث الدین ابوالمظفر عبدالکریم بن احمد حلی (٦٤٨-٦٩٣) است (فهرست دانشگاه ٥: ۱۳۰٦ - طوس ٥: ۲۹٥).

۵۳۸۷: نسخ محمد حسین خادم کتابدار در ۱۰۹۰.

آغاز و انجام مطابق الدلائل البرهانیة نسخهٔ دانشگاه (٥: ۱۳۰٦) است ولی گفتهٔ علامهٔ که من کتاب فرحة الغری ابن طاوس را دیدم درین نسخه دیده نمیشود، اسناد را دارد.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج مشکی یک‌لا. ۹۲ گ ۸/٥ × ۱۲-۱۳ س ٦ × ۱۱.

۷۲۹۷: ش ۱ دفتر (۲پ - ۷۲پ) نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۱٤٦ گ ۱۳ × ۱۹/٥، ۲٤ س ۷ × ۱۳/٥.

الفردوس، از ابن سینا دانسته شده است ولی همان فصوص فارابی است (مهدوی ش ۱۹۲ و ۲۰٦ - دانشگاه ۳: ۳۱۹).

۱۰۹٥: ش ۷ دفتر (٤۷پ - ٥۳ ر).

آغاز: الامور الموجودة قبلنا لکل منها ماهیة وهویة.

انجام: هو غالب ای مقتدر علی اعدام العدم و سلب الماهیات و کل شیء هالک الاوجهه.

فرزندنامه : از امام محمد غزالی است و بعربی ترجمه شده و « ایهاالولد » خوانده میشود و این عربی را Hammer pursgstahl بنام «O Kind » بآلمانی در اورده و در وین بسال ۱۸۳۸ با متن بچاپ رساند. (بررسی تاریخ تألیفات غزالی از سوریس بوئیژ بفرانسه چاپ ۱۹۵۹ بیروت ش ٤٦ و ۱۰۰ و ۳٤۸ - مؤلفات الغزالی بدوی ش ۳٦)

ترجمهٔ عربی بازبکوشش انجمن ترجمهٔ شاهکارهای بشری در یونسکو با ترجمهٔ فرانسه توفیق الصباغ در پاریس و بیروت بسال ۱۹۵۱ از روی چاپ ۱۳٤۳ مصر بچاپ رسیده است.

متن فارسی بجز چاپی که درفهرست دانشگاه (۲۳٦٤:٦) یادشده است در مجلهٔ آموزش و پرورش س ۲۲ ش ۱ ص ۱۰-۱۵ و ش ۲ ص ۷-۱۳ و ش ۳ ص ۱۸ - ۲٤ سورخ ۱۳۲٦ هم بچاپ رسیده است. در نسخهٔ ما خطبه‌ای که در فهرست(۲۳٦٤:٦)دانشگاه آمده‌است دیده نمیشود.

عباس اقبال در دیباچهٔ مکاتیب فارسی غزالی (ص ج) از فرزندنامه یاد کرده است و با اینکه آن را در پایان همین مکاتیب بچاپ رسانده است ندانست که فرزندنامه همین است و این را نامه‌ای از غزالی دانسته است که بشاگرد خود نوشته است.

آغاز : بسمله حمدله. اما بعد یکی از شاگردان و مستفیدان ... الغزالی ... بعد از آنکه مدتی مدید و عهدی بعید ...

انجام: تورا توفیق دهاد تا حاصل کنند.

۱۲۹۳ ، ش ۱ دفتر (۲۱ ر- ۳۰ پ) خط مانند شمارهٔ پیشین دفتر.

۵۳۷۳ : ش ٤ دفتر (۱۷۸ پ - ۲۰۲ پ) تاریخ ۱۱۱٦ نسخهٔ منقول بوده وبدستور محمدامین و کاتب نسخهٔ ما محمدعلی است ودر ۱۳۰٤ نوشته است. سپس پراها کنده است از تفسیر برهان بحرانی سید هاشم تألیف ۱۰۹۵ تا برگ ۲۲٤.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماح سرخ مقوائی ضربی ، ۲۲٤ گ ۱۳ × ۱۸ - ۱٤ س ۱۱ × ۱۷

الفرس (کتاب—) در این کتاب در نسخهٔ ما متن عربی بفارسی ترجمه شده است.

آغاز : الحمدلله الذی جعل السماء مضمارا سراکب کواکب السیادة ... هذه رسالة مبسوطة فی شرح انواع الفرس و علاماتها وعلاجاتها.

انجام : عند کرسی عینه. تمت الارشل (ارشل بدسیمنت پس ازباب ۷٤م و افزوده‌هایی

دارد بنام باب اراشل و باب‌الوان خیل).

۷۵۰۸ : ش ۱ دفتر (۲پ - ۶۹ر) نسخ سدهٔ ۱۳ ، متن مشکی و ترجمهٔ نستعلیق شنگرف ، صفحات در دو جدول یکی‌شنگرف و دومی لاجورد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز مقوایی از یکسوی، ۱۲۶ گ ۱۴ × ۲۱/۵ - ۱۱ س ۹ × ۱۵/۵.

فرش‌الحروف (رسالة —) رساله‌ایست در تجوید وقرائت.

آغاز سورة فاتحةالکتاب. ملک‌بلاالف.

انجام: کفوا احد.ل

۵۲۴۶ : نسخ و بدستور میرزا مهدی در ۱۲۹۵ قلمی‌شده‌است.

در همهٔ صفحات مربعاتی است ۴ × ۷، ستونی ، عنوانها و نشانهاو جدولها شنگرف.

کاغذ نخودی فرنگی - جلد سبز یک‌لا ضربی ، ۴۴ گ ۱۵/۵ × ۲۱/۵ و ۱۴ س ۹ × ۱۵.

فرق معجزه وسحر

آغاز : بسمله الحمدلله والصلاة علی رسول الله ...این مختصریست در معرفت حال نبوت و معجزه وفرق‌مابین آن وسحر و فرق نبی‌ومتنبی ...

۶۹۶۴ : ش ۱دفتر (۲ر - ۲۱ر) بخط شکسته نستعلیق سدهٔ سیزدهم، برای علی‌قلی میرزا نوشته‌شده.

انجام : افتاده : درصورت نورانی درخشنده بر مثال .

۸۱ گ ۲۱ × ۲۳و۱۰ س ۱۵ × ۲۴.

فروغستان ، از فروغ‌الدین میرزا محمدمهدی بن میرزا محمدباقر متخلص بفروغ سپاهانی است در علم سیاق و بنام محمدشاه و حاجی میرزا آقاسی در ۱۲۵۸ ساخته است (ملی ۱۵۶:۲) .

این کتاب‌چهار دفتر است و هر دفتری دارای چند فردو هرفردی‌چند دفعه وهردفعه‌ای چند باب است.

۱- در علم سیاق و حساب و سمیزی و مساحت و براورد و استخراج مجهولات و علم خط ورقوم در دوجلد.

۲- در ولایات محروسه‌وحدود وثغور آنها و تشخیص‌مال و خراجات وجزو جمع‌ولایات و بیان خصوصیات هر ولایتی و تقسیم ممالک معینه و حدود آنها .

۳ ـ در خالصجات دیوانی و موقوفات ولایات و تکایا و مساجد و مدارس و مقابر و بقاع خیر و معادن وقنوات و انهار وخانات عرض راه و پلها و بندها .

٤ـ موقوفات و ابواب البر .

دفتر سوم وچهارم در نسخهٔما نیست .نسخهٔآقای ایرج افشار (نسخ مورخ ۱۲۵۹) یک دفتر دارد و در دیباچهٔ آن آمده که کتاب سه دفتر است .

دفتر اول در بیان علم سیاق و حساب و مساحت و غیره و آنچه متعلق بانهاست و آن مشتمل است بچند فرد و هرفردی بچند دفعه و هردفعه بچند باب است .

فرد اول در بیان موضوع علم سیاق و فایده و واضع و سبب وضع آن و در آن چهار دفعه است :

دفعهٔ اول در بیان موضوع آنها .

دفعهٔ دوم در بیان فائدهٔ آنهاست.

دراینجا استکه یاد میکند از«دویست هزار تومان نقد و نفیسی که در زمان ولیعهد نائب السلطنه شاه عباس هرساله دولت انگلیس بخزانهٔ آذربایجان میرساند و محاسبهٔ پنجسالهٔ آن تنخواه که دو کرور بوده‌است مفروغ نشده بود وامینی ازآنجا آمده‌وبامهندسان ایرانی وانگلیسی نتوانستند برسند و پدر مؤلف باخوداو که پیش دست وی مشق سیاق میکرد بخانهٔ ایلچی رفتند و دسته‌دسته کاغذ مربوط بحساب این قرض را مترجمی برای آنها بفارسی و سیاق برمیگرداند و تا بیست روز حساب را تمام کردند وچهارده هزار تومان باقی معین نموده شد. باز میگوید که این حسابها در شصت فرد که همه دوازده ورق باشد نوشته بود پس عمل سیاق و حساب نویسی ایران آسان‌تر است و در روم و عربستان و ترکستان بهندسه مینویسد و خبط عشوا میکنند» .

دفعهٔ سیم در بیان واضع علم سیاق و سبب وضع آن وسبب تسمیهٔ محاسب بمستوفی در اینجا او مینویسد که چند سال پیش از ۱۲۵۸ که سال تألیف است در اواخر دولت خاقان مغفور میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی در آذربایجان ترتیب دفاتر و محاسبات مؤدی بمؤدی و اشخاص باشخاص قرارداد وکتب خمسه بنا نهادوهر کدام را به مباشری داد بدینگونه .

کتاب اول دفترسر کارات عظام یامخارج سر کار اقدس همایون وشاهزادگان و اعمام و بنی اعمام و خادمان حرم و بیوتات خاصه و سفرای دول خارجه و فیوضات جزو آنست .

کتاب دوم دفتر عمله وغلام که مخارج آقایان قاجار و خوانین عظام وارباب قلم و عملهٔ خلوت و عملهٔ حضور از نسقچی ویساول و ایشیک آقاسی و عملهٔ بیوتات خاصه از قبیل صندوقخانه و فراشخانه و آبدارخانه و تحویلخانه و قهوه‌خانه و زرگرخانه و کارخانه و خاصه‌تراشان و سرایداران و باغبانان و نقاشان و نقاره‌چیان وغلام پیشخدمتان وغلامان و کشیکچیان و غیره جزو آنست.

کتاب سیم دفترغازیان نظام که مخارج توپخانه وقورخانه که پیش تازان نامیده میشوند و پیشکاران که ارباب مناصب بزرگ قشون باشندو افواج پیاده و دستجات سواره وساخلو وستحفظین طرق و غیره جزو آنست.

کتاب چهارم دفتر غربا و مهاجرین که از اهالی بلاد ایران از ولایتی که در تصرف دولت دیگراست ببلاد محروسه آمده باشند و مهمانان نیز جزو آنست و باین دفتر نیزملحق نمود دفتر دواب و عملهٔ دواب که مخارج اصطبل خاصه و قاطران و شتران و فیلان و یوزان و شیران و قوشان شکاری و عملهٔ رکاب وشاطران و قوشچیان جزو آنست.

کتاب پنجم دفتر مخارج ولایتی که مستمری و وظیفه و مدد معاش و مقرری اهالی ولایت و عمال شرع و صرف تعزیه و روشنایی بقاع و اخراجات بنایی و بستن بندها و نهرها وحفر قنوات و تخفیف مساعدهٔ رعایا و غیره جزوآنست.

پیش از این نکته میگوید که حسن صباح داعی اسماعیلیان و رئیس ملحدان در عهد ملکشاه سلجوقی ترتیب دفترها را باین روشی که امروزه هست بنیاد گذارد. آنگاه داستان او با نظام‌الملک در نوشتن دفتری برای جمع و خرج ولایات را میآورد و از شمس‌الدین کاتب شیرازی یا طبسی و تصرفات او در این علم که کتاب شیراز فارس و عراق و آذربایجان و خراسان و سازندران آنرا بکار میبرند یاد میکند و سپس از قائم‌مقام‌نام میبرد

دفعهٔ چهارم در بیان آنچه بر مستوفی لازم است.

فرد دویم در بیان علم‌خط در پنج دفعه.

دفعه ۱ ـ واضع خط

دفعه ۲ ـ خطوط مختلف

دفعه ۳ ـ تراشیدن قلم

دفعه ٤ ـ تصویر حروف.

در اینجا یاد میکند از خوشنویسان مانند میرزا بایسنقر و قابوس و یاقوت غلام مستعصم عباسی و شاگرد علی بن هلال‌مشهور بابن‌بواب و ابن مقله‌و میرعماد اصفهانی

و میرزا صالح و درویش عبدالمجید و میرزا شفیعا و میرزا احمد نیریزی و آقا ابراهیم قمی و میرزا اختیار قزوینی و میرزا کوچک شیرازی وصال و میرزا شفیع تبریزی منزوی در مدرسهٔ طالبیهٔ تبریز استاد مؤلف و میرزا ابوالقاسم اینجوی شیرازی و میرزا عبدالوهاب اصفهانی و میرزارضی تبریزی مؤلف زینة‌التواریخ که در اصفهان برای خاقان نوشته‌است و پسر او میرزا محمد حسین بن محمدخان فراشباشی اصفهانی . باز یاد میکند از تعلیم خانهٔ تهران که کودکان بزرگان در آنجا خطوط فرنگی و هندسه و زبانهای بیگانه میاموزند.

دفعه ٥ اثبات حروف غیرملفوظ و حذف حرف ملفوظ .

فرد سیم رقومات ابجدی در ٤ دفعه :

۱- حساب ابجدی

۲ - رقوم هندسه

۳- رقوم سیاق در سه بابت :

۱ - رقوم و اعداد مقادیر.

۲- قاعدهٔ رقوم صیغه‌ها ومدهای سیاق.

۳ - خطوط افراد قرینه و مد ضلعی و بدنی وحشووبارز.

دفعه ٤ عقد انامل واصابع .

فرد چهارم اوزان نقود و اجناس و مقادیر مکانی و زمانی و موازین شهود و درآن دو دفعه است:

دفعه ۱ اوزان عناصر وفلزات

دفعه ۲ مقدارواساسی اوزان مشهور در ٥ بابت:

بابت ۱ اوزان درم و مثقال و کسور آنها

بابت ۲ اوزان رطل ومن وجز آنها

بابت ۳ مقادیر مکانی

بابت ٤ مقادیر زمانی (در اینجا گاهشماری و سالشماری همهٔ ملل هست)

بابت ٥ موازین

فرد پنجم علم‌حساب در ۳ دفعه:

۱- موضوع حساب

۲- صحاح در ۵ بابت (۱ جمع ۲ تضعیف ۳ تنصیف ٤ تفریق ٤ ضرب ٥ قسمت)

دفعه ۳ کسور در ۸ بابت (۱ رقم و مخرج کسور ۲ تجنیس ۳ جمع و تضعیف ٤ تنصیف و تفریق ٥ ضرب ٦ قسمت ۷ جذر ۸ تحویل)

فرد ششم اعمال اربعه در استخراج مجهولات در ٤ دفعه:

۱- جبر و مقابله یا حساب مجهول در ۲ بابت (۱ مقدمات ۲ مسائل ست جبریه)

دفعه ۲ حساب خطائین

دفعه ۳ اربعهٔ متناسبه

دفعه ٤ عمل بعکس

فرد هفتم مساحت در ۷ دفعه :

۱- موضوع مساحت

۲- مساحت سطوح مستقیم

۳- سایر سطوح

٤- مساحت اجسام

٥- وزن ارض برای اجرای قنوات

٦- ارتفاع مرتفعات

۷- عروض انهار و عمقهای چاهها

فرد هشتم صورت برات ومفاصا و صیغه‌هاواصطلاحات آنها در ٤ دفعه :

۱- معنی برات و تعلیق ومفاصا

۲- ارقام متعارف در برات و مفاصا و جزآنها در ۲ بابت (۱ بیان صیغه‌های برات ۲- سایر رقومات و اجناس)

۳- نوشتن مفاصا ودستورالعمل

٤- نوشتن برات کل وسوی‌المطلق

فرد نهم ترتیب و تفصیل دفاتر در ۲ دفعه :

۱- تفصیل دفاتر

دفاتریکه سررشته رابدان نیاز است عبارتنداز :

۱- دفتر روزنامه

۲- دفتر توجیهات

۲- دفتر قانون

۳- دفترقانون اموال

٤- دفتر قانون قرارنامه

٥- دفتر خرج مقرری دیوان

٦- دفتر اوارجه

دفعهٔ۲ ترتیب دفترهای روزنامچه و توجهات واوارجه.

فرد دهم ممیزی و براورد وبازدید وجز آن درسه‌دفعه :

۱- ممیزی اقطاع و مزارع و تعیین خراج

۲- براورد و بازدید

۳- رسومات واستصو ابیات کتاب دفترخانه (پایان نسخهٔ آقای افشار).

آغاز: بسمله. الحمد علی حاکم دیوان القدروالقضاء ومختار دفاترالارزاق والاجال...
اما بعد چون آفتاب عالمتاب سلطنت عظمی وخلافت کبری ازآفاق عالم تابان گشته.

انجام: و صادریات و عوارض وامثال آنها (در انواع مالیاتها و پایان جلد دوم در علم‌حساب از دفتر نخستین که دو جلد این دفتر در نسخهٔ ماهست وبا نسخهٔ آقای افشار یکی‌نیست).

۲۷۹۴ : نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف.

مالک‌اعتضادالسلطنه‌در ۱۲۷۰، وقف در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز، ضربی‌زرکوب مقوایی، ۱۲٥ گ ۱۷/٥ × ۲۱/٥، ۱۳س ۸ × ۱٥.

فروق‌اللغات، در این رساله که هیچ ترتیبی ندارد فرق میان کلمات متقارب و متشابه روشن شده‌است.

آغاز: بسمله حمدله ... فهذه رسالة فی‌الفرق بین‌الکلمتین المتقاربتین فی‌المعنی و المشتبهتین فیه معنی و ضعتها ... فیقول وبالله التوفیق الفرق بین التسمیة والبسملة ان البسملة علم علی ... الفرق بین‌الحمد والشکر والشکر ان‌الحمد لایکون الابااللسان...

انجام: والفرق بین مذومند ان مذمبنی علی‌السکون ... و منذجر ماضی من‌الزمان و حاضره (ومذ) تجرالزمان‌الحاضر ویرفع ماضیه. الجملة اربعمأة‌مأه فرق. و الحمدلله رب ... المعصومین فقدتم هذه‌الفرق علی‌ید کلاب (؟) ائمة المعصومین حسن بن حیدر... فی‌شهر محرم‌الحرام ۱۱۳۲

۵۱۸۴ :ش ۲ دفتر ۲۵۳-۲۷۱،نستعلیق بی‌نام شاید از نویسنده ش۱ .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ساده ، ۲۷۲ گ ۱۴/۵×۲۴ ، ۲۱س ×۱۸/۵ .

فرهادوشیرین ، از وحشی کرمانی‌بافقی‌یزدی (درگذشتهٔ ۹۹۱) است، که‌به‌پیروی‌ازنظامی در ۹۶۶ در هزار بیت تا داستان دیدن فرهاد شیرین را درکوه بی ستون سروده و آن را بپایان نرسانده و پس از وی وصال شیرازی آنرا بپایان رسانده است (سپه ۲ : ۶۹۷ - ۶۹۹ - ذریعه ۹) .

۱۵۸ : نستعلیق رنگارنگ و چلیپا درسربعهای کوچک سدهٔ۱۲، صفحه‌هادر دوجدول زرولاجورد،دو صفحه آغاز حاشیه‌سازی شدهٔ شنگرف وزر ولاجورد باسرلوح .

کاغذ سپاهانی،۶۶ گ ۸/۵×۱۳، ۴×۸

۴۲۲ : ش۲ دفتر(سپه۲:۶۵۲) نسخ ۱۲۳۲ق،درآغازسرلوح دارد ، بیش‌ازآن دیوان فیض است .

۲۶۸۰ : ش ۲ دفتر ، پس‌از دیوان وحشی نوشته شده‌است (سپه۲:۶۹۹) .

فرهادوشیرین ، از فوق‌الدین احمد یزدی شاعر سدهٔ ۱۱، و سراسر هزل است (فهرست دانشگاه ۲:۴۴) .

آغاز : دروصف شیرین ...

کبوتر باز بام خوش بیانی — چنین زد چکله بر مرغ معانی

چوگوزکون همراهی رها شد — بدرد رشک جانش مبتلا شد

۲۹۱۳ : ش ۲۸ دفتر (ص۴۹۵-۵۰۹) .

فرهادوشیرین ، یکی ازپنج گنج امیرعلی‌شیر نوایی (۸۴۴-۹۰۶) است (سپه۲:۵۳۸-۵۴۱-ذریعه ۹) .

۳۶۶ : سپه۲: ۵۴۱

۳۶۹ : سپه ۲: ۵۴۱

فرهنگ بشیرخانی ، فرهنگی‌است فارسی بفارسی از بشیرخان نامی در سدهٔ یازدهٔ یاپس از آن و حروف‌آغاز را بخش‌بزرگ و حروف‌پایان‌را بخش کوچک‌قرارداده است و نزدیک ۴۲۵۰ بیت است و بجز دیوانهای شعرا از طوطی‌نامه وسلسلة الذهب نیز گواه آورده‌است (سپه۲:۲۰۹) .

۱۳: سپه۲: ۲۱۱

فرهنگ پزشکی، بترتیب حرفهای آغاز کلمات است، ترجمهٔ عربی لغتها درنسخهٔ مازیر کلمات بسرخی نوشته شده است.

آغاز: چنین گوید مؤلف این کتاب که درین دیار زبان فارسی ... باب الالف. اطریلال آب. آب. که آب نمک.

انجام: ینبوت باقیثا.

۶۳۷: ش۲ دفتر (۱۷۷پ - ۱۹۱).

فرهنگ جهانگیری، فرهنگ فارسی بفارسی از جمال الدین حسین بن حسن اینجوشیرازی است. او در دیباچه نام ٤٤ فرهنگ را بعنوان مدرك کار خویش یاد کرده و کتاب را بنام جهانگیر پادشاه پسر اکبرشاه هندی ساخته است. تاریخ نگارش آن: «زهی فرهنگ نورالدین جهانگیر = ۱۰۱۷» است (سپه۲: ۲۱۲-۲۱۷).

۷: سپه۲: ۲۱٦.

۸: سپه۲: ۲۱٦.

۱۵: سپه۲: ۲۱۷.

۲۵: سپه۲: ۲۱۷.

فرهنگ خداپرستی، کتابی است در روضه خوانی که لسان الحق عبدالوهاب بن محمدعلی محرم یزدی بنام ناصرالدین شاه در ۱۲۷۷ (خداپرستی) سروده است.

آغاز:

در سوسم عاشورا درتکیهٔ دولت — بگرفته عزا بهردعای شه ملت

انجام:

چون عمرشاه ناصر دنیا خسروعجم — جاوید ماند از قلمش داستان عشق

در نسخهٔ شماره ٤۳۲ (گ ۲) قصیده‌ایست بعربی در ستایش این کتاب و در عنوان آن آمده است: المتخلص «تسلیم» فرماید.

آغاز آن چنین است:

بمهجتی من بکت اقلامه اسما — عین البرایا علی الارزاء تبکیها

انجام قصیده:

من کان انکر ما فیها من الاثر — فالله بالنار یوم الحشر یصلیها

کتاب در تهران بسال ۱۲۸۱ باستایشهای فراوان که دانشمندان از آن یاد کرده‌اند

بچاپ سنگی رسیده است. بارهٔ دوم در ۱۳۲۷ ق هم چاپ شده‌است (مشار ۱۲۷٤).

٤۳۲ : بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۱٤٥ گ ۱۳ × ۲۲، ۷ س ۶ × ۱۲ .

۴۳۳ : بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۱٤۸ گ ۱٤ × ۲۲، ۷ س ۶ × ۱۲

فرهنگ رامند قزوین ، فرهنگی است که درآن واژه‌هایی از لهجهٔ مردم بلوك رامند قزوین را بدستور اعتضادالسلطنه گرد آورده و بر شش بخش مرتب کرده‌اند.

۱- انسانی ۲- ساختمانی ۳- خوراکیها

٤- حیوانات ٥- سال و روز ٦- فعلهای

رویهم ۲٥۰ بیت است (سپه ۲: ۲٥۷) این رساله در فرهنگ ایران‌زمین بچاپ رسیده‌است.

۹۶ : سپه ۲: ۲٥۸ .

فرهنگ رشیدی ، فرهنگی است فارسی بفارسی از عبدالرشید تتوی (زندهٔ در ۱۰٦۸) پسر عبدالغفور که‌در عهد شاه‌جهان و عالم گیرهندی ساخته و دران میان فرهنگ جهانگیری وفرهنگ سروری جمع کرده و کلمات‌را بترتیب حرف نخستین و دومین مرتب نموده است. بسال ۱۲۹۲ چاپ شده است .

۵ : سپه ۲: ۲۱۹ .

فرهنگ عباسی ، فرهنگی است فارسی بفارسی از نائب‌الصدر تبریزی (صدرالدین محمدبن محمدرضا) که‌آنرا بسال ۱۲۲۰ برای عباس میرزا پسرفتح علی‌شاه نگاشته‌است. اوواژه‌ها را بترتیب حرف پایان آنها مرتب کرده و هر حرف را به بخشهای کوچک بترتیب حرف آغاز مرتب کرده و برای کتاب مقدمه‌یی در دستورزبان فارسی‌ساخته است. کتاب دریک دیباچه و شش باب ویک خاتمه است (سپه ۲ : ۲۲٤-۲۲٦).

۶: سپه ۲: ۲۲٦

فرهنگ عربی بفارسی ، مؤلف‌این فرهنگ شناخته نشده است (فرهنگنامه‌ها ص۲۸۳)

آغاز : باب‌الالف. اراء : فکرها .اللتیا: سختی وحادثهٔ بزرگ .ابناء: پسران . استقصاء: دورشدن در مسئله یابجزآن...

انجام : یعمور : بزغاله و سنگ خرد . یعاسرجمع . یاسر :ظرف و قمارباز واسم برجی‌است.

۲۸۵۶ : ش ۲ دفتر (۱۲۸پ -۱۵٤ پ ۱٤س ۰/۰ × ۱۲۵، نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، نشانها ، شنگرف) .

فرهنگ عربی بفارسی ، این کتاب بعدد حروف هجاء بیست وهشت کتاب داردومفردات بترتیب حرکات وسپس افعال بترتیب وزن و پس ازآن مزیدها دران آمده است، ثلاثی مجرد پنج باب و ششمین باب مجهولات است (فرهنگنامه ها ص۲۷۷) .

۷۴۹۰ : نسخ محمدبن رسول در نیمهٔ روز شنبه ۱ ج ۲/۸۳۳.

کاغذ فرنگی - جلد مقوا، ۲٦۲ گ ۰/۱٤ × ۲۱-۱۷س ۱۱ × ۱۸.

فرهنگ عربی بفارسی ، بترتیب معانی است و گویا در آن از مقدمة الادب زمخشری بهره برده شده است.

آغاز : اجاج : آب تلخ .غور : آب نهانی،طرق : آب ستودر رفته، قراح : آب خالص، جمد : یخ .

انجام : ذره : . . . مورچه، علی حده : تنها کار.

۷٤۶۶ : ش ۱ دفتر (۱٤ ر- ۷۷پ) متن نسخ و ترجمهٔ فارسی نستعلیق ریز ازاحمد بن حسن دررجب ۹۸۳

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زرد ضربی یک لا، ۱۸۸ گ ۱۰ × ۲۱، ۹س ۸۵/× ۱٤/۰

فرهنگ عربی بفارسی ، گرد آورندهٔ آن شناخته نشده است (فرهنگنامه ها ص ۲۸۱) چنین است فهرست مطالب آن : گیاهها ، مواضع ، ظروف، اعضای بدن، اسماء انسان و حالات عمر ، اسماء الفاظ ، اعداد واوزان ، حیوانات ، ضمایر.

آغاز : باب الالف : اعتصام چنگ درزدن . اشتباه : پوشیده شدن . امتحان :آزمودن .

انجام : باب السین: سماحت : جوانمردی . سفاحت (؟) : بیخردی . سفیه: بی خرد . سلوت : بی غمی و خورسندی(نسخهٔ ماتاباب المیم است).

۷٤۸۷ : ش ۲ دفتر (۹٤ ر- ۲٦۱ پ) متن نسخ و فارسی بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ .

فرهنگ فارسی بفارسی : این کتاب در سدهٔ سیزدهم نگاشته شده است (سپه ۲: ۲٦۱-۲٦۳).

۱۶ : سپه ۲: ۲٦۳

فرهنگ فارسی بفارسی ، در این فرهنگ حرف اول باب و حرف آخر فصل قرار داده شده است.

آغاز : بدانکه عرب بجیم و پا و کاف و ژامثل و پا وگردن وکژ تنطق ننمایندالا نادراً .

انجام : فصل الیاء یزد ارج قیمه و تخم مرغ که در هم پزند وخورند والله اعلم .

۸۷ : بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، با عنوان شنگرف، وجدول شنگرف ولاجورد و سرلوح زر وشنگرف ولاجورد، از آغاز افتاده واز حرف تاء است.

مالک اعتضاد السلطنه ووقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ، تاریخ تملک ۱۲۷۲ هم در آن دیده میشود.

کاغذ فرنگی آهارمهره - جلد روغنی با گل و بوته، ۱۳۲ گ

فرهنگ فارسی بفارسی ، دراین فرهنگ حرف آغاز ریشه « باب» و حرف پایان ریشه «فصل» قرارداد شده‌است. نسخه‌ای‌از روی این کتاب به‌وسیلهٔ مرتضوی برازجانی نوشته شده‌و اکنون در کتابخانهٔ دهخدا موجود است . آقای عسکر حقوقی در مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات تهران در شهریور ۱۳۳۸ آنرا بعنوان « فرهنگ قطران » شناسانده ولی دلیلی بر آن ندارد و خلاف آن به‌واقع نزدیک‌تراست.

تربیت در دانشمندان آذربایجان ص ۳۰۸ گوید فرهنگ قطران تبریزی «تفاسیر» نام داشته‌است.

آغاز : اللهم خلد بلطفک العمیم و فضلک العظیم مآثر رفعته ومعالم معدلته ، والله مفتح الابواب .مقدمه بدانکه حروف لغت عرب هشت وبیست است وهشت حرف ازآن جمله درلغت فرس نیامده الا نادراً و در لغت فرس چهار حرفست که در کلام عرب . . . باب الالف مع حرف الالف اسا : بدو معنی است یکی دهان دره . . . افدستا مرکب است از افدوستا که آن شگفت باشد بزبان پهلوی.

انجام : باب الیاء مع حرف الهاء یکسونه بمعنی یکسان باشد. یوسنه، ارهٔ درود گران. . . باب الیاء مع حرف الیاء . یاری : چون دوبرادر باشند. و بمعنی باریک شدن نیز آمده . . باب المستعارات خشک‌ریش : بهانه بود . خس پوش نفاق بود . دوچهار زدن: یگدیگر را پیش آمدن . . .

میگشاید یعنی بوی مینازد واز وی لاف میزند. قدتمت تسوید هذه النسخة علی ید . . . ضعیف . . .

۱۲ : شمارهٔ دوم دفتراست در ۱۰۳ برگ ۱۷ سطری بخط نستعلیق عوضی باقی نزدیک بخط هندی بی‌تاریخ در سدهٔ یازدهم گویا در هند نوشته شده ، عنوانها شنگرف است .

فرهنگ فارسی بفارسی

۶۷۰۴ : ش ۳ دفتر ۱۹۵-۲۰۰ ش ۲ « حاشیهٔ فوائد ضیائیة » درج ٤ ص ۱٤۸ گذشته است.

فرهنگ فارسی بفارسی

آغاز : خویها و هم‌بیم ، اوهام : وهمها ... ضیاء: روشنی.

۶۸۰۷ : ش ۱ دفتر (۱ر - ۲٦ر) نستعلیق. ۱۲۱ق ، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی، ۵۰ گ ۱٤ × ۲۰، ۱٤س. ۱۰ × ۱۵.

فرهنگ میرزا ابراهیم (یا نسخهٔ میرزا) ، فرهنگی است که در آن واژه‌های فارسی و ترکی و عربی متداول در فارسی بفارسی توضیح داده‌شده‌است ، نگارندهٔ آن میرزا ابراهیم پسر شاه‌حسین اصفهانی است که پدرش وزیر شاه اسماعیل صفوی بوده و در ۹۲٦ کشته شده است (سپه ۲: ۲۲۹).

۱۷ : سپه ۲ : ۲۳۲.

فصوص ، از فارابی دانسته شده‌است ولی برخی در آن شک کرده‌اند (فهرست دانشگاه ۳ : ۳۱۳ و ۶۹ باز پسین سخن بخش دوم همین جلد).

۸۳۰۵ ش ۱ دفتر (۲پ - ۱۰ر) نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان بنسخ درشت‌تر مشکی.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای یک‌لای، ۱۲٤ گ ۱۲ × ۱۵۸-۱۹س ۱٤×۷/۵

فصوص‌الحکم ، از محیی‌الدین عربی است (چلبی ۲: ۱۹۰).

۶۵۱۱ : نسخ آغاز رجب ۹۸۳ ،عنوانها شنگرف.

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ضربی، ٦۸ گ ۱٤ × ۲۰، ۲۵ س ۱٤ × ۸/۵.

فصوص سلیمانی ، از سیدماجد بحرانی است (ذریعه ۱٦: ۲۳۵).

۱۱۲۳ : ش ۲ دفتر سپه ۱: ٤٤-٤۵.

الفصول‌الغرویة: از شیخ محمدحسین بن عبدالرحیم ایوان کیفی تهرانی سپاهانی درگذشتهٔ ۱۲٦۱ است (سپه ۱: ۵۹۷) که درنجف آدینهٔ ۱۹ ذی‌حجه ۱۲۳۳ بانجام رسانده است.

۹۵۲-۹۵۳-۹۵۴ : سپه ۱: ۵۹۷-۵۹۸.

۶۲۴۵ : نسخ ۱۲٦۰ و جلد دوم تنها ، از ادلهٔ سمعی تا پایان کتاب برابر با چاپ

شیخ موسی تهرانی ، با تاریخ تألیف ، مالک محمدعلی پسر محمود حسینی آصفی در سپاهان.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی، گ ۱۷×۲۷ و ۲۴ س ۵/۸×۱۸.

الفصول المختارة ، از علم‌الهدی سید مرتضی موسوی بغدادی است (دانشگاه ۶ : ۲۳۲۶).

۱۸۷۲ ش ۲ دفتر (۸۸پ- ۱۷۷پ) سه جزء در یک‌جا .

انجام جزو ۲ : وهوی متبع و اعجاب المرء بنفسه .

آغاز جزو ۳: قال الشیخ ادام‌الله حراسته اذا سلم للناصب ما ادعوه علی النبی ... من قوله نحن معاشرالانبیاء لانورث .

انجام جزو ۳ : ثم قال ماتریدین قالت البصرة .

فصول من الحکمة ، رساله‌ایست فلسفی در فصلهای کوتاه مانند فصوص فارابی.

آغاز : بسمله . حمدله ... فصل وجود کل موجود فهو للاول لانه فائض عنه ووجوده هوله ...

انجام : فصل الاول لایدرك کهنه ... والحقیة والوحدة مساویة للحقیة المطلقة ومن الله التوفیق ... الطاهرین .

۲۹۱۲ ش ۹۸ دفتر (۳۰۰ر- ۳۰۳ر)

الفصول المهمة (فی اصول الائمة)، در اخبار امامت است از شیخ محمدبن حسن حر عاملی (م ۱۱۰۴) که پس از وسائل و اثبات الهداة تألیف کرده است.

۶۵۲۰ : نسخ سدهٔ دوازدهم ، آغاز و انجام افتاده است:

آغاز : فیه الابواب المروية فی هذا الباب .

انجام : فانه من النظر محمد بن یعقوب عنوانها سفید مانده، در پایان آمده : « استکتبته لنفسی محمدبن معزالدین محمد الحسینی» .

مالک سید ریحان‌الله موسوی در محرم ۱۳۰۹.

کاغذ سپاهانی- جلد تیماج مشکی یک‌لای فرسوده، ۱۳۲ گ ۱۷×۲۲ ، ۲۰ س ۱۱×۱۵

فضائل الائمة ، از محمدقاسم بن محمدرضای تبریزی و ترتیبی ندارد و حدیثها در آن با عنوان « ومنها ، ومنها» آمده و روی هریکی در نسخهٔ ما شماره‌ای هست وتا شماره ۵۰

میرسد. او میخواهد دوهزار برهان برای برتری امامان شیعی بیاورد. نام اودر دیباچه یاد شده است.

آغاز: بحمدك یامن الباب ارباب البصائر من براهین وجوب وجودك مملوة و حجج الوهیتك ...

انجام: و منها (...) احتجاج فاطمة الزهراء ع لمامنعوها فدکا ... و تفاوت عن الادراك ابدها وندبهم (افتاده).

۱۳۰۹: نسخ سدهٔ ۱۳ است.

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره - جلد تیماج مشکی یک‌لا کناره‌حنایی فرسوده، ۲۲۴ گ ۱۶×۲۱، ۱۷ س ۸×۱۳.

فضائل مکة، ترجمه‌ایست از رسالهٔ «شیخ حسن بصری».

آغاز: بسمله. حمدله... امابعد این ورقی چند است دربیان فضائل مکه‌مبارکه ترجمه کرده شده از رسالهٔ... شیخ حسن بصری...

انجام: واشتغل بنفسه واستأنس بکتاب الله... باطناً وظاهراً ...

۷۵۲۲: ش ۳ دفتر (۴۶پ - ۵۴پ) بخط نستعلیق ۲۰ ذی‌حجهٔ ۱۲۷۱ گویا ازنویسندهٔ شمارهٔ ۱ و ۲ پس ازآن پراکنده‌هااست.

فضیلة الصلوات (رسالة —) از محمد شمسای گیلانی است و رسالهٔ کوچکی است در یک صفحهٔ نسخهٔ ما وچنین است آغاز وانجام آن:

بسمله. لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم روی عن سیدالمرسلین ... انه‌قال من صلی علی سرة صلی‌الله علیه عشرا ... و نحن علی ذلک من الشاهدین و کتب مسئولا احوج عبادالله... محمدالشهیر بشمسا الجیلانی غفرالله تعالی له ولوالدیه و لمن احسن الیهما والیه.

۲۹۲۹: ش ۱۱ دفتر (ص ۲۶۶).

الفقر، رساله‌ایست عرفانی.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی یسبح له‌الرمال و یسجد له الظلال.

انجام: اللهم ارزقنا هذه‌الکرامة برحمتک یا ارحم‌الراحمین.

۵۸۰۸: ش ۹ دفتر (۱۱۰پ - ۱۲۲ر).

فقه، رسالهٔ عملی‌است دریک مقدمه وچند مطلب، اصول دین‌است وشش کتاب: طهارت،

نماز، روزه، زکاة، خمس، حج، از مسیح بن محمدسعید.

آغاز: بسمله. حمدله. این مختصریست در نهایت اختصار در بیان مسائل طهارت و نماز وروزه و زکوة و خمس وحج که این عبد... مسیح بن محمد سعید ... برشتهٔ تحریر درآورده.

۶۴۵۷: نستعلیق سدهٔ سیزدهم.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی، ۱۰/۰ × ۱۵، ۱۳س ۱۰/۰ × ۵/۰

الفقه، از حجةالاسلام شفقتی (م ۱۲۶۴) است بفارسی و تنها وقوف وصدقات را دارد.

آغاز: بسمله. و به استمد واستعین للخلاص من شداید یوم الدین الحمدلله الواقف علی سرایر عباده و جاعل الصدقات الجاریات مفصلة للفیض بجزیل مثوباته.

انجام: بهردو صنف میتوان داد.

۶۱۷۹: نستعلیق سدهٔ سیزدهم، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنائی ضربی، ۱۳۳ گ ۱۵ × ۲۱، ۱۷س ۹/۰ × ۱۵.

الفقه، در طهارت است بعربی و در آن از جمال المحققین «ره» بسیار نقل شده و همچنین از شیخ وشارح.

آغاز: بسمله. و به ثقتی الحمدلله الذی اوضح لناشرایع الاسلام و قواعدالدین و کشف الغطاء عن سرایرالاحکام ... و هو یشتمل علی مقدمة و مقاصد ... ففی رسم الطهارة و شرح اسمها وهی لغة النظافة قال.

انجام: الاان یستوعب التغیر عمود الماء فینجس ماتحت المتغیر ایضا ان کان اقل کر ان لم یکن متغیرا هذا قال وحید عصره رحمه‌الله.

۶۲۷۷: ش ۴ دفتر (۲۳۳پ - ۲۳۹پ) حاشیهٔ «منه عفی عنه» دارد، نستعلیق سدهٔ دوازدهم، عنوانها شنگرف، ۲۴۰ گ /۱۹ × ۲۹.

فقه، رساله‌ایست بفارسی.

۵۹۸۸: نستعلیق سدهٔ سیزدهم، آغاز افتاده و از غسل ارتماسی دارد تا خون‌بها در دیات.

کاغذ فرنگی، ۱۹۴ گ ۱۴ × ۲۰، ۱۷س ۱۰ × ۱۷.

الفقه، رساله‌ایست در فقه بعربی در ده کتاب.

آغاز : بسمله حمدله ... هذا مختصر فی‌علم‌الفقه وجمعته لبعض‌اخوانی.

انجام : ونعم‌الاخرة.

۵۹۷۷ ، نسخ بد سدهٔ سیزدهم ، پرغلط ، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی نخودی ـ جلد تیماج قهوه‌یی‌ضربی مقوایی ، ۶۳ گ ۱۷×۲۱ ، ۱۰ س ۱۰ × ۱۴.

الفقه ، رساله‌ایست بعربی فتوائی و بی استدلال‌از سید ابراهیم پسر محمد باقر قزوینی (م ۱۲۶۴) نگارندهٔ ضوابط الاصول، آغاز و انجام آن مانند نسخهٔ دانشگاه است(فهرست ۵:۱۸۸۷).

۶۱۶۲ : نسخ سدهٔ سیزدهم ، عنوانها ونشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۱۶۳ گ ۱۴ × ۲۲ ، ۱۴س ۱۴×۷/۵

الفقه ، از ملا محمدباقر خراسانی است.

۲۴۴۱ : ش ۲ دفتر ، ش ۱ «تهذیب» شیخ طوسی است که در پیش گذشت.

الفقه

در پشت جلد نسخهٔما آمده که‌این کتاب از حاج محمد ابراهیم (گویا کلباسی) است. درآن طهارت است وصلاة .

آغاز: بسمله . وهی صلاة کعلبة بدلیل صلوات اسم یوضع موضع‌المصدر.

انجام : وجعفربن محمدالاشعری عن (افتاده)

۲۵۴۱ : ش ۱ (۲ پ ـ ۷۵ ر) .

الفقه ، کتابی است درطهارت وصلاة و درآن از شیخ وابن ادریس نقل‌شده است.

۲۵۴۳ : آغاز درمس میت طهارت افتاده : لقوله احدهما علیهماالسلام یغسل من مس میتنا.

آغاز صلاة : وفیه مقاصد. الاول فی‌المقدمات و فیه فصول الاول فی‌اعدادها مقدمة الصلاة لغة الدعاء اوالتابعة و شرعاً ذات الرکوع و السجود فصلاة الجنازة مجاز شرعی ولغوی.

انجام : المطلب الثالث فی‌المساجد ... قال‌المساجد وأحب اهلها اولهم دخولا و (افتاده) .

نسخ سدهٔ نهم یادهم، عنوانها شنگرف .

کاغذ سمرقندی سفید ـ جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۶۱ گ ۱۵ × ۲۰، ۱۹س ۱۱ × ۱۴ .

الفقه (کتاب ـ) پاره‌ای از کتابهای فقه است از متاجر تاحواله و مؤلف آن شافعی است (سپه ۱: ۴۹۴) .

۲۶۱۱ : سپه ۱: ۴۹۶ .

فقه ، طهارت و نماز و روزه را دارد و از سید ابراهیم قزوینی است .

آغاز : بسمله . حمدله ... اما بعد چنین گوید ... ابراهیم بن باقرالموسوی که بسبب اجابت التماس بعضی ... ایراد نمودیم ...

انجام : بغیر معصیت چیزی نیست .

۵۹۹۹ : نستعلیق ۱۲۶۳، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج مشکی مقوایی ، گ ۱۳ × ۲۲، ۱۳س ۷ × ۱۴/۵ .

فقه‌الرضا ، رساله‌ایست در فقه که باسام علی بن موسی الرضا نسبت داده‌اند در بارهٔ آن دانشمندان شیعی راسخنها است (فرهنگ ایران زمین مقاله دانش پژوه دربارهٔ نهایهٔ شیخ طوسی ـ آستان قدس ۵: ۴۷۳ ـ سپه ۱: ۴۹۱) .

۲۳۲۱ : سپه ۱: ۴۹۴ .

الفکوك فی مستندات حکم الفصوص : از صدرالدین محمد بن اسحق قونوی (م ۶۷۳) است (چلبی ۲: ۲۰۳) .

آغاز : الحمدلله الذی اطلع من مشارق غیبه الاخفی شموس انوارالباهرة .

انجام : وصلی الله علی اکمل الخلائق وآله العظام .

۶۵۲۱ : ش ۱ دفتر (۲ پ ـ ۹۱ ر) نسخ محمدعلی کرمانشاهی در مدرسهٔ سپهسالار بسال ۱۳۰۶ .

کاغذ فرنگی ـ جلد تیماج مقوایی، ۱۹۹ گ .

الفلاحة (رسالة ـ) رساله‌ایست بعربی در کشاورزی .

آغاز : الاولی لارباب الفلاحة علی ارض الزراعة ... اعلم أن ارض الزراعة هی ساترة للصخرات .

انجام : ثم ینحل فیه بالکلیة .

۲۸۵۸ : ش ۷ دفتر (۱۵۴ ر ـ ۱۵۷ ر) .

فلاح‌السائل و نجاح‌المسائل، جلد یکم از ده جلد کتاب ابن‌طاوس است که هریک نامی دارد.

آغاز: یقول سید نااسند ... ابوالقاسم علی بن ... الطاوس الحسنی... اما بعد حمدالله جل‌جلاله بلسان و جنان.

انجام برابر نسخهٔ دانشگاه (۳:۱٤٤۷) است.

۵۷۰۲: نسخ محمدرضای تبریزی در ۱۷ صفر ۱۳۳۲ بدستور حاج جلال‌الممالک، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا، ۲۰۵ گ ۲۲×۱۶، ۱۷س ۱۳/۵×۸.

الفلک‌الدائر علی‌المثل السائر، ردی است از ابن ابی‌الحدید عزالدین عبدالحمید بن هبةالله مدائنی (م ٦٥٥) برالمثل السائر فی‌ادب‌الکاتب والشاعر ضیاءالدین نصرالله بن محمدبن اثیر جزری (م٦۳۷) ودر هند بسال ۱۳۰۹ بچاپ رسیده است. (چلبی ۲:٤۰۲ و ۳۷۵ - معجم‌المطبوعات ص ۳۰).

۶۹۶۴: ش ۲ دفتر (۲۲ر - ۸۱ر) شکسته نستعلیق ذ ح ۱۳۰٤، ۸۱ گ ۲۱×۳۳، ۲۱س ۱٤×۲۵.

الفوائد، فوائدی است اصولی و منطقی از سلطان‌العلماء.

۸۴۳۲: ش ۱ دفتر (۱پ - ۱۰ر) بخط نسخ سدهٔ ۱۳.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لا، ۷۹ گ ۲۰/۵، ۱۹س ۸×۱٤/۵

فوائدالاخیار، از یوسفی‌پزشک است که در ۹۱۳ سروده است (دانشگاه ٤:۷۹٦).

آغاز:

بدان چونکه گفتی سپاس و درود — که در فن طب است این قطعها
فواید شدش نام هر حرف اوست — زدریای حکمت در بی بها

انجام:

چون مزاجت سرد گردد چیزهای گرم خور
سردرغبت کن مزاجت چون شود گرمی پذیر

۸۱۴: ش ۳ دفتر (۱-۵ هامش) بخط شکسته.

۷۳۷۸: ش ۲ دفتر (۵۹ر - ۷٤ر) بخط نستعلیق دوشنبه ۱۵ ع ۱۲٦۹/۲/، در روی نسخه نوشته شده که این یکی نسخهٔ دوم جامع‌الفوائد است ولی نباید باشد چه این

منظومه بند بند است ولی متن جامع الفوائد رباعی رباعی است گرچه هردو از یک دانشمند میباشد.

۷۵۵۱ : ش (۷پ - ۱۹پ) بهمان خط نستعلیق شمارهٔ ۱ و ۲ دفتر و سورخ دوشنبه ۲۹ ذی‌حجه (سدهٔ ۱۲) در روستای « قرامحمد » پس از این پراکنده‌ها است و مفردات پزشکی بترتیب هجایی ولی ناقص و نسخه‌های پزشکی . عنوانها شنگرف ، جدول شنگرف .

الفوائدالبرهانیة ، حاشیه‌ایست بر شرح متنی منطقی و بایدحاشیةالفوائد الفنارية شمس الدين فناری باشد و آن شرحی است بر ایساغوجی ابهری و محشی برهان‌الدین بن کمال الدین خواهدبود .

آغاز بنوشتهٔ چلبی (۱:۱۷٤) چنین است : الحمدلله الذی زین الاذهان .

آغاز : نسخه‌قوله حمداً لک نصب بفعل جملةفعلية مقدرة وهی حمدت أواحمد...ق : (علی‌مالخصت لی) . ای‌اخترت لی‌ماهوخیر ... ق : (من‌منح عوارف‌الافاضل) . المنح جمع منحةبالکسر...

انجام : ق ولاينتج استثناء عين التالی عين المقدم .لجواز کون التالی اعم من المقدم ... و من الرفع ای‌السلب (تم الکتاب المسمی بالبرهان من يدالعبد الحقير ... فی شهر رجب ۱۲۳۳) .

۳۰۳۰ : ش ۳ دفتر (٤۳ پ - ۸۵ ر) .

۷۵۵۴ : ش۳ دفتر (۱۲۸ ر - ۱٦۸ ر) .

آغاز افتاده .

انجام : قوله و من الرفع ای السلب والله اعلم و اليه المرجع ... تمت الرساله الشريفة المسماة بالبرهان بعون الملک فی‌سنه ۱۱۱٤ .

پس ازآن یک فائدهٔ منطقی‌است، بهمان خطو اندازهٔ شمارهٔ پیشین دفتر، حاشیه‌دارد، ۱۷۰ گ ۱۵ × ۲۰/۵، ۱٦س ۹/۵ × ۱۳/۵.

الفوائدالبهائیة ، در پنج مقالت ویک مقدمه :

۱- قواعد در حساب.

۲- معاملات.

۳- مساحت.

٤- جبر ومقابلت.

٥- استخراج مسائل.

چلبی گوید که این کتاب از عمادالدین عبدالله بن محمدالخوام البغدادی است و آنرا کمال الدین حسن فارسی بنام «اساس القواعد» (۱) و سپس عبدالعلی بیرجندی در (۸۹۱) شرح کرده‌اند. در (ذریعه ۲: ۷) آمده که این نادرست است بلکه این کتاب را عبدالله بن محمدبن عبدالرزاق حساب در ٦٧٥ برای شمس الدین بهاءالدولة محمدبن محمد جوینی نگاشته است.

آغاز: اما المقدمة فقی حقیقة الحساب و العدد و اقسامه و خواصه.

انجام: ونقصنا الاقل من الاکثربقیت دراهم مفروضة. ولنختم الکلام... وحسبنا الله ونعم المعین.

۵۲۹: نسخ مدهٔ دوازدهم، عنوانها شنگرف، در پایان یک برگ افزوده دارد و در آن قواعدی هندسی آمده است.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سبز یک‌لا، ۳۸ گ ۱٦ × ۲۲، ۱۷س ۱۰ × ۱٤.

الفوائدالرضویة، شرحی است از محمدبن حسن طوسی برطب رضوی (ذهبیه) در آن از مجلسی و کرکی یادشده است. او متن را باسه میانجی با نسخهٔ نوشتهٔ علی بن عبدالعالی کرکی در ۹۱۹ مقابله کرده‌است.

آغاز: الحمدلله الذی خلقنی فهو یهدین ... اما بعد فیقول . . . محمدبن الحسن الطوسی ... هذه تعلیقة اضفتها الی فقرات الرسالة المعروفة بالذهبیة سمیتها بالفوائد الرضویة.

انجام: و نحن بحمدالله سبحانه علی التوفیق لتالیف هذه التعلیقة ... موجباً لثوابه الجسیم وکان الفراغ منها بتاریخ تاریخها سنه ۱۲۱۵ فی شهر... ابی الحسن علی بن موسی الرضا. واتفق اختتامها فی لیلة الجمعة فی القبة... الرضویة... وآله الطیبین.

۸۱۸: ص ۱ دفتر (۲ب - ٦۷ر) نستعلیق گویا ازخود مؤلف در ۱۲۱۵، متن نسخ

(۱) نسخهٔ آن در آستان قدس هست که در ۸۷۲ نوشته شده شارح در آغاز میگوید درزمان مؤلف آنرا شرح کردم او تنها چهار مقاله را شرح کرده و میگوید مقالت پنجم مشروح بود و نیازمند بشرح نبوده است. (ذریعه ۱۰: ۲٦۳ در استدراکات جلد دوم).

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا که نامهای «الله، محمد، علی» درروی آن کنده شده‌است، ۱٤٤ گ ۱٤ × ۲۲، ۱٦ س × ۷/۵ × ۱٤.

الفوائدالصمدیة، از شیخ بهایی است در پنج حدیقه و در چاشت روز دوشنبه ۹۷۵ بانجام رسانده است.

(سپه ۲: ۳۸۹ - فهرست دانشگاه ٦: ۲۳۲۱).

۳۱۴۶: ش ۱ دفتر (۲۰ پ - ۲۳ر) سپه ۲: ۳۹۰.

۳۱۴۷: ش ۲ دفتر سپه ۲ : ۳۹۰.

۶۶۵۲: ش ٤ دفتر (۱٦۸ پ - ۲۳٤ر) نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۲۹٦، ترکیب در میانهٔ سطور آمده وحواشی دارد.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد یک‌لاضربی، ۲۳٤ گ ۱۱ × ۱۹/۵، ۹ س ۵/۵ × ۱۲.

۶۷۴۸: ش ۳ دفتر (۹۷پ - ۱۱۹ر) نسخ ۱۲۰۹، عنوانها شنگرف.

۶۷۷۷: ش ۵ دفتر (سپه ٤: ۲۱).

۶۹۳۰: نسخ محمدنعیم درجزینی در ۱۲ رمضان ۱۲۳٦، عنوانها شنگرف، با حواشی نستعلیق.

کاغذ فرنگی سفید نخودی - جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا، ٤۹ گ ۱۵ × ۲۱، ٦ س ۹ × ۱۲.

۶۹۳۱: نستعلیق ۱۲٤۸، عنوانها شنگرف، حواشی بانشانهٔ «منه، جامی» در آغاز، وقف اللهقلی قاجار در ۱۲٦۸.

کاغذفرنگی سفید - جلد تیماج حنائی ضربی یک‌لا، ۳٤ گ ۱۳ × ۲۰، ۹ س ۷ × ۱۲

۶۹۳۲: نسخ پنجشنبه ٤ ذ ق ۱۳٤۵ در کربلا، عنوانهاشنگرف، حواشی دارد، نیمی از نسخه با جدول شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنائی مقوا ضربی، ۷۲ گ ۱۲ × ۱۸، ۷ س ۱۸، × ۱۱.

۶۹۳۳: نسخ ملاحسن علی بن ندرحسین در اردبیل در ۱۵ ج ۱۲۱۸، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی نخودی - جلد سوخت تیماج مشکی مقوایی، ۹۸ گ ۱۱ × ۱۷، ۵ س ۵ × ۹.

الفوائدالضیائیة ، شرحی‌است از عبدالرحمن جامی بر کافیه ابن‌حاجب که برای پسرخود ضیاءالدین ساخته و در نیمهٔ روز شنبه ۱۱ رمضان ۸۹۷ بانجام رسانده است (سپه ۲ : ۲۵۷ -فهرست دانشگاه ٦ :۲۱۹۳).

۳۱۵۴ : ش ۱ دفتر،سپه۲:۳۵۹.

۳۱۵۵ : سپه۲ :۳٦۰.

۳۱۵٦:سپه۲:۳٦۰.

۳۱۵۷ : سپه۲:۳٦۰.

۳۱۵۸ : نستعلیق خوش سدهٔ ۱۱ شنگرف، حاشیه‌ها بانشانهٔ «عصام».

مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲٦۱.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد ساغری مشکی مقوایی ساده ، ۲۱٦ گ ۱۰ × ۱٦/۵، ۱۵س۵/۵ × ۱۱.

٦۷۸۱ : نسخ ابوتراب بن‌حاج محمد نبی سرخه‌ای سمنانی در شعبان ۱۰۹۲ (گویا ۱۱۹۲)حواشی دارد بانشانهٔ «هندی، لاری،عصام» متن زیر خط شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سوخت قهوه‌یی مقوایی فرسوده، ۳۲٦ گ ۱۵ × ۲۱، ۱۱س ۸۵×۱۲.

٦۷۸۲ : نستعلیق محمد کاظم بن شکرالله و رسالی در اردبیل بسال ۱۰۱۱،عنوان شنگرف، حاشیه دارد با نشانهٔ «هندی ، عصام» .

آغاز نسخه نونویس.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی، ۲۹۰ گ ۱۲× ۱۹، ۱٤س ۷۵ × ۱۲،

٦۷۸۳ : نسخ ۱۲۳۷ در مدرسهٔ التفاتیهٔ قزوین.

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، گ۲۱×۲۹، ۲٤س۱۱ × ۲۰.

٦۷۸۴ : نسخ محمدجعفر بن علی موسوی بیابانکی در پنجشنبه ۲۰ ذ ح ۱۳۸۱ ، عنوانها شنگرف.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی در یک طرف، ۲۷۲ گ ۱۳ × ۱۹ ، ۱۵س۶/۵ × ۱۳.

٦۷۸۵ : نسخ محمدحسین بن علاءالدین درزی در آدینهٔ ۱ ج ۱ سنه۱۱۰۷، جدولها

بزر و مشکی، متن شنگرف، حاشیه‌ها با نشانهٔ «لباب، متوسط، شرح مفتاح، هت، هندی، عصام»، بجای سرلوح یک گل.

کاغذ اصفهانی - جلد مقوای ترمه، ۲۸۲ گ ۱۳ × ۲۰، ۱۸ س ۶ × ۱۰.

۶۷۸۷ : نستعلیق محمد صادق بن محمدعلی الموتی از روستای الترکان در مدرسهٔ التفاتیهٔ قزوین در شنبه ۱۶ شوال ۱۲۴۸، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - بی‌جلد، ۱۹۸ گ ۱۰ × ۲۲، ۱۴ س ۸/۰ × ۱۴.

۶۷۸۸ : نسخ بی‌نام در ۷ محرم سنه ۱۰۹۲، متن زیرخط شنگرف، عنوانها شنگرف، باحاشیهٔ عبدالحکیم آغاز افتاده.

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوا ضربی، ۱۴ × ۱۹، ۱۷ س ۷/۰ × ۱۳.

۶۷۹۰ : نسخ رضای حسینی پسر میر عبدالصمد طینوچی در پنجشنبه ۵ ع ۱۲۳۲/۱، متن زیرخط شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی، ۲۳۲ گ ۱۴/۵ × ۲۱، ۱۸ س ۷/۵ × ۱۵/۵.

۶۷۹۱ : نستعلیق روح‌الله درج ۹۶۱/۲، عنوانها و نشانها، خط روی متن شنگرف، یا حاشیهٔ عصام.

کاغذ نخودی اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی فرسوده، ۱۹۲ گ ۱۸ × ۱۸، ۱۹ س ۵ × ۱۱/۵.

۶۷۹۲ : نسخ سدهٔ ۱۱ و ۱۲، عنوانها، شنگرف، آغاز افتاده.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌یی، ۱۹۵ گ ۱۲ × ۱۸، ۱۹ س ۶/۵ × ۱۲.

۶۷۹۳ : نسخ ۱۲۶۱، عنوانها و نشانها، شنگرف، متن زیرخط.

کاغذ سفید فرنگی - بی‌جلد، ۲۰ × ۳۰، ۲۱ س ۱۰ × ۲۲.

۶۷۹۴ : نسخ عبدالله بن رمضان در ۱ شعبان سنه ۹۹۹، حاشیه‌ها با نشانهٔ «عصام، لباب، م».

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج ضربی حنایی مقوایی، ۱۵ × ۲۱، ۱۴ س ۷/۵ × ۱۳.

۸۱۰۹ : پایان افتاده، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف، متن زیرخط سرخ.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ۲۳۶ گ ۱۲ × ۲۴/۵، ۱۶ س ۷ × ۱۶/۵.

الفوائدالغرویه فی‌شرح‌الاثنی‌عشریة، متن از صاحب معالم‌حسن بن زین‌الدین‌شهید دوم (م ۱۰۱۱) در دوازده فصل در طهارت و نماز (ذریعه۱: ۱۱۶) شرح از شرف‌الدین علی‌بن حجةالله حسینی شولستانی‌نجفی‌است.

نام کتاب و مؤلف وشارح در دیباچه هست.

آغاز: بسمله. الحمدلله والشکر الذی جعل الحمد ذریعة لاتمام نعمه والشکر سبباً لازدیاد نوائل جوده وکرمه...

انجام: و اجزت‌له روایته ... و آله‌الطاهرین الاتقیاء. تم‌بالخیر.

۶۰۶۵: نسخ علاءالدین بن داود نجفی در آدینه ۳ ع ر ۱۰۸۵، عنوانها و متن شنگرف.

در پایان شارح به پسر خود میر رضا اجازه داده‌است.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج زرد مقوایی، ۳۲۱ گ ۱۸ × ۲۴، ۲۰ س ۱۰ × ۱۶.

الفوائدالغرویة، این کتاب در نسخهٔ ما مقصد دوم ودارای دوازده فائده.

آغاز: بسمله.حمدله ... المقصد الثانی من‌الفوائد الغرویة فیما یتعلق باصول الفقه والادلة.

انجام: ان النفس لامارة بالسؤ... العلی‌العظیم.

۵۷۱۰: ش۱ دفتر (۱پ - ۴۱ر) نسخ محمد سعیدبن‌محمدهادی در ۱۰۱۹ع۱/، عنوان ونشان شنگرف، با حواشی لغوی و با دو مهر از «محمدسعید» یکی چهارگوشه و یکی بادامی.

کاغذ فرنگی - جلد مقوا، ۱۱۳ گ ۱۳ × ۲۰، ۲۱س ۸ × ۱۵/۵.

الفوائدالفناریة، شرحی است از شمس‌الدین‌محمدبن حمزة‌فناری برایساغوجی اثیرالدین ابهری (چلبی۱: ۱۷۴).

آغاز: بسمله و به نستعلیق حمدالک اللهم علی مالخصت لی عوارف منی منح الافاضل و خلصتنی من‌محن‌عواصف الفضائل.. .فلمالم‌ینفعنی التعلل... عن‌اقتراح اخ‌لی ان اکتب فوائد لائقة ... لفرائد الرسالة الاثیریة فی‌المیزان شرعت فیه غدوة الیوم من اقصرالایام و ختمت مع اذان مغربه.

انجام: و تذییل العقد الباطلة لیس‌الابه و لیکن هذا آخر الرسالة فی‌المنطق ختمناالله

بالعقاید الحقة ، و حشرنا ... و یؤتی فی‌اعلی علیین مع البنین و النبیین . و صلی ... الطاهرین .

۳۰۳۱ : ش۳ دفتر (۵۷ پ - ۱۰۴) نستعلیق محمدبن سیدی‌بن سید احمد مسکری از روستای لکی در ۱۰۲۶ حاشیه‌ها با نشانهٔ « شرح ، برهان » مانند نسخهٔ شمارهٔ ۳/ ۳۰۳۰.

الفوائدالمدنیة ، از مولی محمد امین استرابادی است (سپه ۱: ۵۹۹ - فهرست دانشگاه ۳: ۱۷۱۵).

۹۰۹ : سپه ۱: ۶۰۲.

الفوائدالملیة بشرح‌الرسالة النفلیة ، شرحی است مزجی از شهید دوم بر رسالهٔ‌نفلیه شهید یکم (طوس ۵: ۶۰۴).

۶۰۶۶ : نسخ سدهٔ دوازدهم، پایان افتاده است ، عنوانها ونشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۱۸۶ گ ۱۵ × ۲۰/۵ ، ۱۴ س ۸/۵ × ۱۵/۵ .

۶۰۶۷ : نسخ حسین پسر علی اکبر خوانساری در ذ ق ۱۲۸۳ از روی نسخهٔ عبداللطیف پسر یونس مورخ ۲۳ محرم ۱۰۱۱ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی درون سرخ ، ۱۴۴ گ ۱۳/۵ × ۲۲ ، ۱۷ س ۷/۵ × ۱۴ .

۶۱۷۴ : ش۱ دفتر ، نسخ مانندشماره های دیگر دفتر (۱پ - ۱۲۶پ) پایان افتاده وتا مقدمهٔ ثالثه دارد، اوراق پس‌وپیش‌شده‌و آشفته است، عنوانها شنگرف ، مقابله شده در پایان ج۱/۱۰۶۶ باجمال بن شاه محمد فسوی.

کاغذ سپاهانی‌نخودی - جلد مقوا، ۱۶۷ گ ۱۱ × ۱۷ ، ۱۶ س ۵/۵ × ۱۱/۵ .

الفوزالاصغر ، از ابوعلی مشکویه رازی‌است (فهرست دانشگاه ۳: ۳۱۴).

۱۲۹۶ : ش۲ دفتر (ص۱۲۰-۱۹۲) نسخ عبدالقادر اردوبادی نویسندهٔ‌ش۱ومقابله شده در ج۱/۱۰۲۳ ، درصفحهٔ عنوان آمده که بخط صدرالدین پسر غیاث الدین منصور چنین نوشته بود که من نسخه را با نسخهٔ پدرم که‌بخط نظام نیشابوری بوده است‌مقابله کردم و خواندن آن را در شب شنبه ۹ محرم ۹۴۶ درشیراز بپایان رساندم و درپشت آن نسخه هم بخط امیرنظام الدین احمدبن ابراهیم حسینی منصوری شیرازی بود که : من‌این را خوانده‌ام.

۷۴۴۲ : ش ۲ دفتر (۲۴پ - ۷۹).

الفهرست: از شیخ طوسی است در سرگذشت دانشمندان وراویان شیعی (فهرست د نشگاه ۲ : ۶۳۷، مصفی المقال ص ۴۰۲).

۱۸۹۵ : ش ۲ دفتر (۳۰پ - ۱۵۱ر) نسخ مانند ش ۱ .

۲۷۰۴ ش ۱ دفتر (۲پ - ۱۰۹پ) نسخ سدهٔ ۱۱ و تاریخ ۱۵ ذی‌حجه دارد، ازآغاز افتاده وتا به ابن‌ابی اویس میرسد.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۱۷۲ + ۱۳۷ گ ۱۱/۵ × ۱۸/۵، س ۵/۵ × ۱۳.

فهرست الشفاء، فهرستی از فصول شفای ابن‌سینا .

۴۵۰۷ : ش ۳ دفتر (۱۴ر - ۳۵ر) نسخ سدهٔ ۱۲ عنوان شنگرف.

فهرست کتب فیض، فیض کاشانی سه گونه فهرست برای کتابهای خود نوشته است (دانشگاه ص ج دیباچهٔ مجله هفتم) نسخهٔ ما دومین آنهاست.

آغاز: بسمله. الحمدلله و سلام علی عباده الذین اصطفی و بعد فهذا فهرست مصنفات خادم علوم الدین محمدبن مرتضی المدعو بمحسن ... کتب للضبط و التعریف بالماس بعضی الاخوان ... فمنها کتاب الصافی.

انجام : وله الشکر علی ما اولانا ... وسلم.

۷۳۳۹ : ش ۲ دفتر (۱۰۶پ - ۱۱۱پ) بخط نویسندهٔ شمارهٔ یکم در سه شنبه ۲۹ محرم ۱۲۴۹، عنوان شنگرف، پیش از این سرگذشت فیض است از معارج الاحکام (گویا دیباچهٔ آن) از سید حسین قزوینی (دانشگاه ۵: ۲۰۵۲) دربرگ ۱۰۳پ و پس از این سرگذشت بهبهانی است از رجال ابوعلی (۱۱۴پ - ۱۱۵پ) وسرگذشت نگارندهٔ حدائق و بحرالعلوم و سیدعلی با فوائد رجالی دیگر (۱۵-۱۱۹).

فهرست کتب سپهسالار، صورت کتابهایی است که سپهسالار برای این کتابخانه خریداری کرده و درهفت بخش است. شش بخش آن در زمان سپهسالار و بخش هفتم پس از مرگ او نوشته شده است.

آغاز بخش اول :

صورت کتب مرحوم حاجی سیدحسن ولد مرحوم حاجی سید نصرالله استرابادی وغیره که از برای مدرسهٔ جناب مستطاب اشرف امجد افخم سپهسالار اعظم مدظله العالی ابتیاع

شد فی‌شهر جمادی‌اولی ۱۲۹۷ . کتب تفسیر و ادعیه ... کتب احادیث ... کتب فقه ... اصول ... ادب ... تواریخ ...

انجام این بخش : این ۲۳۸ بمبلغ ۲۰۰تومان ... سوای‌آن کتب ده جلدهم کتاب چاپی ترجمهٔ مقرب‌الخاقان میرزاعلی دکتراست...

دنبالهٔ بخش اول : صورت کتب ابتیاعی از مجتهدالزمان آقاسید حسن اشتیانی.

آغاز بخش دوم : صورت کتبی که‌در رجب ۱۲۹۷ ...ابتیاع شده تفاسیروادعیه ... فقه و اصول ...

آغاز بخش سوم : صورت کتب ... بتاریخ شهر رجب ۱۲۹۷ تفسیر ... ادعیه ... فقه ...

آغاز بخش چهارم : صورت کتب... در ماه مبارك رمضان ۱۲۹۷ تفاسیر وادعیه ... احادیث...

آغاز بخش پنجم : صورت کتب ابتیاعی از خطی‌و چاپی ...فی‌شهر ذی‌قعدة الحرام ۱۲۹۷ تفاسیر و ادعیه ... احادیث و روضه و رجال ...

آغازبخش ششم : صورت کتب ابتیاعی ...در شهر ذی‌حجه ۱۲۹۷... اسطرلاب‌دو دستگاه ...

آغاز بخش هفتم : کتب مرحوم مغفور اعتضادالسلطنه طاب‌ثراه (۱) خطی ۱۲۷۸ جلد و چاپی ٤٥۲ جلد به ٦۹۸٥ تومان و پنج قران و چهار عباسی ... کتب سماوی ۱٥٦جلد به ۱٥٤۷ و یک‌قران و پانزده‌شاهی...

۴۶۳ مکرر، نسخهٔ اصل است و در هفت جلد جداجدا صحافی شده است :

۱- ۱۰ برگ که ۱۱ صفحهٔ‌آن نوشته است.

۲- ۱۱ برگ که ۹صفحهٔ آن نوشته است .

۳- ۱۰ برگ‌است که ٥صفحه نوشته دارد.

٤- ۸ برگ که ٥ صفحه نوشته‌دارد.

٥- ۱۱ برگ است وتنها ۱۱ صفحه‌نوشته‌دارد.

٦- ۹ برگ است و ۹صفحه نوشته‌دارد.

۱- این میرساند که این دفترچه پس ازمرگ اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۸ق ۱۹۰۰م نوشته شده‌است.

۷- ۲۶ برگ است و۹ نوشته دارد.

در پایان هریک از شش جلد اول مهر اعتضادالسلطنه مورخ تاریخ ذ ح۱۲۹۷ ق. هست و پس از آن محمدابراهیم کتابدار نوشته‌است: مجموع کتب این کتابچه که ... صفحه‌است توسط عالی‌جاه میرزا محمد حسن‌خان تحویل حقیر گردید (مهر: محمدابراهیم)

گویاحسن‌خان منشی اعتضادالسلطنه بوده و محمدابراهیم همان ملاباشی میباشد که کتابدار کتابخانه‌شده‌است. درتمام صفحه های کتابچه مهراعتضادالسلطنه ومهرمحمدابراهیم هست. در پایان جلد هفتم فقط تحویل گرفتن محمد ابراهیم از حسن‌خان ثبت شده واز اعتضادالسلطنه بعنوان یک شخص درگذشته یاد شده است. گویا تاریخ این جلد یک سال پس از شش‌جلد اول باشد.

کاغذنخودی‌فرنگی‌نازك. جلد تیماج سرخ یک‌لا، هریک‌ازهفت‌جلد جدا ازدیگریست سطرهای چلیپا و سیاقی:

۱- ۱۶/۵ × ۶/۵

۲- ۱۶/۵ × ۲۱

۳- ۱۵/۵ × ۲۰/۷

٤- ۱٤/۵×۲۱

۵- ۱۵/۵×۲۱/۵

٦- ۱٦/٤ × ۲۰/۸

۷- ۱٦×۲۰/۷

دو نسخهٔ فهرست کتب کتابخانه شماره نداشته است و مدتها درکتابخانه ناپیدا بود و پس از چندماه جستجو با کمک کارمندان کتابخانه یافته شده و شماره‌های ٤٦۳ مکرر و٤٦٤مکرر راکه شماره وقفنامه و پیش از آن بود بدانها داده شده است.

۴۶۴: مکرر نسخهٔ‌دوم است‌وهمهٔ هفت دفترچه‌را دریک جلد بخط سیاق نوشته‌اند، تاریخ ندارد گویا درسال ۱۲۹۹ یا ۱۳۰۰ ق نوشته شده باشد، در پایان مطالب هر دفترچه مهر اعتضادالسلطنه را بعنوان (محل مهر...) یاد کرده اند.

کاغذ فرنگی آبی‌رنگ کلفت - جلد تیماج سرخ مقوایی، ٤۸ گ ۲۰/۲ × ۱٦/۲، سطرها گوناگون و سیاقی است.

فهرست کتب المرتضی ، این فهرست را شاگرد سید مرتضی ابوالحسن محمد بن محمد بصروی نوشته ودر پایان آن اجازه‌ایست که استاد بهمین‌شاگرد درشعبان ٤١٧ داده است (ذریعه۱: ۲۱٦).

این فهرست در «ادب المرتضی من سیرته و آثاره» از عبدالرزاق محیی‌الدین چاپ‌مصر بسال ۱۹۵۷ (ص ۱۳۱ و۱٦٤-۱٦۷) از روی نسخهٔ آستان قدس ش۲۱٦ (۲: ٦٦) بچاپ رسید (فهرست دانشگاه دیباچهٔ بخش ۵ج۷ ص ب)

۲۵۳۳ : ش ٦دفتر (۱۷۷ر- ۱۷۹پ).

فهرست مؤلفات مجلسی ، در فهرست کتابخانهٔ بنگال هند (ص۲۷۲ ش ۳۹۱) از چنین فهرستی یاد گشت و نسخهٔ ما نباید آن باشد. محدث نوری در سرگذشت مجلسی فهرست کتابهای او را آورده است (دانشگاه ۱۱۳۷ و ص ج دیباچهٔ بخش پنجم - مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات).

آغاز : بسمله باب در پایان اسماء تصانیف‌عربی و فارسی کتابهای مرحوم مولانامحمد باقر بن‌محمدتقی و عددانها و عدد ابیات آنها . و این باب مشتمل بود بردو فصل .باب اول در تصانیف عربی و آنها ده عدد است...

انجام : و روزی شصت و هفت بیست وهشت حرف میشود والله اعلم.

۸۱۶۹ : ش ۲ دفتر (۱۱٤ر- ۱۱۹ر) بهمان‌خط شمارهٔ یکم مورخ ۱۱۳۵،عنوانها سفید مانده است.

فهرست نهج البلاغة ، بندهای نهج‌البلاغه در این رساله فهرست شده است.

آغاز : بسمله . حمد له ... فهذه فهرست کتاب نهج‌البلاغة .

۲۹۱۹ : س ۲۸دفتر (. ۲۲پ - ۲۲۸پ).

الفیض‌الالهی ، از ابن‌سیناست و بچاپ رسیده است (فهرست‌دانشگاه ۳: ۳۱۵- مهدوی ش ۷۹) ترجمهٔ فارسی‌آنهم در ۱۳۱۸ خ در تهران چاپ شده است (مشار ٤۰۳) .

۱۰۹۵ : ش ۱۲ دفتر (۱۱۵ر - ۱۲۰ر)

۱۲۱۶ : ش ۱۱دفتر (ص ۲۸-۳۳)

۲۹۱۲ : ش ۱۰۱دفتر (۳۲۲ر- ۳۲٤پ)

فیه‌مافیه: از مولانا جلال‌الدین رومی است و بچاپ رسیده است (مشار ۱۲۰٦).

۱۲۰۷ : نستعلیق ۱۷ شعبان ۱۰۸۷ (دست برده‌است) عنوان شنگرف .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سبز مقوایی، ۷۱ گ۱۷×۲۵، ۲۳س ۱۰ × ۱۷ .

ق

قابوسنامه ، از شمس‌المعالی امیر عنصرالمعالی کیکاوس بن اسکندر وشمگیراست (مشار ص ۱۲۰۷).

۵۳۲۸ : ش ۱ دفتر (۱پ - ۱۱۱) نستعلیق محمدرضادر ۱۲۸٤ بدستور محمدخان پیشخدمت ناصرالدین‌شاه، عنوان شنگرف.

سپس دوبرگ پراکنده‌های پندنامهٔ لقمان و دو صفحه اول تحفة‌الملوك چهل بابی‌است کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنائی‌ضربی‌مقوایی ، ۱٦ × ۲۱،۱۹س ۹ × ۱۵/۵

قاصم‌الکفار فی‌عقاید الاخیار ، اصول دینی شیعی است بادلیل و مؤلف از روحانیان متاخراست.

آغاز : بسمله یاسن دل علی ذاته بذاته...چون‌بر احدی از ذوی العقول مخفی‌نیست که مقصود اصلی در نظرذات پاك.

انجام : نخواهدبود چنانچه بر جمیع عقلا واضح است و هیچ کسی منکر آن‌نخواهدبود

۶۵۲۴ : نسخ محمد تقی بن حاجی عبدالرزاق ساوجی در روز شنبه ۲۲ ذ ح ۱۲۸۲ ق.

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۱۳ × ۲۱/۵ ، ۱٤س ۷/۵ × ۱۵/۵.

قاطعة‌اللجاج فی‌تحقیق حل‌الخراج ، از محقق کرکی علی‌بن عبدالعالی (م ۹٤٤) (ذریعه ۷: ۱٤٤- دانشگاه ۳-۱۹٦٤) در مجموعهٔ چاپ تهران در ۱۳۱۳ ق ص ۱۵-٤٤) نشر شده است.

۷۵۰۲ : ش ٦ دفتر (۱۷۰ پ - ۲۱۲ پ) نسخ محمدعلی کرمانشاهی گویا در (۱۳۰٤ق).

قافیه (رساله در فن—) : ازعبدالرحمن جامی است و برخی آن را « الرسالة‌الوافیة فی علم القافیة» خوانده‌اند چون در دیباچه آمده : «این مختصریست وافی بقواعد علم‌قوافی»این رساله یک‌مقدمه و پنج‌فصل ویک خاتمه دارد (جامی ازحکمت ص ۱٦۸).

۲۸۶ : ش۱دفتر، ص۱ - ۱۱، سپه۲ : ۴۴۹.

قافیه (رساله در): رساله‌ایست بفارسی در قافیه وشناخته نشد از کیست.

آغاز: کتاب حروف قافیتها . الف: لا: نه،ما : نه ، ما: چه، ما : آنچه.

۷۴۶۶: ش۲دفتر، ۷۸ر - ۱۷۷پ ، تا حرف هاءرا دارد و ناقص و افتاده است و بدینجا میرسد : « مجاعه گرسنه ، مجاعه کرده مردم» پس از این مطالب پراکنده است.

القاموس المحیط والقابوس الوسیط فی جمع لغات العرب التی ذهبت شماطیط : ابوجعفرمجدالدین محمدبن یعقوب شیرازی فیروزابادی کازرونی، ۷۲۹-۸۱۶ . لغت‌نامه ایست‌عربی‌بعربی، حرف پایان ریشه‌دران‌باب‌و حرف آغاز آن «فصل» قرار داده شده‌است.

آقای سلطانی مقاله‌یی در سرگذشت فیروزابادی در نامهٔ فرهنگستان و سپس در لغت‌نامهٔ دهخدا چاپ کرده‌است . کارهایی که در بارهٔ قاموس انجام شده به ۵۴ شماره میرسد (فرهنگ نامه های عربی بفارسی ص۲۱۴ تا۲۲۲ — سپه۲ : ۲۳۲ ۲۴۷ - مقدمهٔ لغت‌نامهٔ دهخدا ص۲۴۱-۳۷۲ - فهرست دانشگاه ۲:۴۳۴).

۳۹ : سپه۲ : ۲۴۶.

۴۰ : سپه۲ : ۲۴۶.

۴۱ : سپه۲ : ۲۴۴.

۴۲ : سپه۲ : ۲۴۵.

۴۳ : سپه۲ : ۲۴۵.

۴۴ : سپه۲ : ۲۴۷.

۴۵ : سپه۲ : ۲۴۳.

۴۶ : سپه۲ : ۲۴۷.

۴۷ : سپه۲ : ۲۴۴.

۵۲ : سپه۲ : ۲۴۲.

۵۵ : سپه۲ : ۲۴۶.

۵۶ : سپه۲ : ۲۴۲.

۶۳ : سپه۲ : ۲۴۴.

۵۸۷ مشیر : نسخ معرب ۲۴ذق۹۶۲ ، عنوانها شنگرف وسیاه‌درشت،صفحات‌در جدول شنگرف، درآغاز«سرگذشت فیروزابادی است ازعبدالوهاب‌بن‌وجیه‌الدین‌عبدالرحمن

بزبهی (۱پ - ۷ر) که بدستور زین‌الدین نسیمی ابن‌صالح نوشته شده است.
در صفحهٔ عنوان از خفاجی آمده که فیروزابادی گفته است که من کتاب را در قدس شریف در ۷٦۲ آغاز کردم و در مکه در صفا بانجام رساندم و نیز گفته است که صحاح جوهری ۵۰۰۰ ماده دارد و من براو افزودم ، یادداشت مورخ ۱۲٦٦ دارد.
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۵۲۱ گ ۱۸ × ۲۷ - ۳۲س ۱۱/۵ × ۱۸ (سپه۲: ۲٤۳).

۷٤۷۱ : نسخهٔ کامل ، نسخ محمدباقر در ۱۰٦۷ که از آغاز باب الواورا از روی خط فیروزابادی نوشته است، عنوان و نشان شنگرف .
کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۵۳٦ گ ۲۰ × ۳۰ - ۱۹س ۱۳/۵ × ۲۱/۵ .

۷٤۷۲ : از آغاز تا باب‌الضاد فصل الهاءرا دارد .
نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف، صفحات در دو جدول ، یکی شنگرف و دومی زر و شنگرف ، مالک حسین طباطبایی در ۱۲۳۷ .
کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی با لولا ، ۵۷٦ گ ۲٦ × ۱۸ - ۱۹س ۹/۵ × ۱۸ .

۷٤۷۳ : نیمهٔ نخستین کتاب واز «بطا» است تا «خبذع» .
نسخ مصطفی‌بن قاسم‌بن محمدبن علی تلوهی در بغداد در جامع شیخ عبدالقادر، از سدهٔ ۱۲ و ۱۳ ، عنوان شنگرف در صفحات نیمهٔ یکم نسخه جدول شنگرف است.
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی کناره مشکی ، ۳۸۰ گ ۱۵ × ۲۱ - ۲٤س ۹/۵ × ۱۳ .

۸۲٦۳ : نسخ سدهٔ ۱۰ و ۱۲ ، عنوان و جدول شنگرف ، چندبرگی در آغاز و انجام تازه‌تر و برگهای کهنه وصالی‌شده وخط آن معرب و از سدهٔ ۱۰ با کاغذ سپاهانی است.
کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مقوایی مشکی ، ٤٦۹ گ ۱۸/۵ × ۲۸/۵ - ۳۳س ۱۲ × ۱۹/۵ .

القانون : از ابن سینا و مشهورترین کتاب پزشکی اسلامی است .

۸۰۵ : نسخه کتاب دوم است تا مقالهٔ دوم در اوجاع اعضاء .

نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف ، دوبرگ پایان نونویس است ، مالک غیاث‌الدین محمد حسینی عریضی .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۳۶۶ گ ۲۶ × ۳۶ - ۳۶س ۱۵ × ۲۱ .

۸۰۶ : بخش تشریحات است «التعلیم الخامس فصل و خمس جمل» .

نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف ، ۴۲ برگ نوشته و ۳۸ برگ سفید است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۸۰ گ ۲۲/۵ × ۳۶ - ۲۱س ۱۰/۵ × ۱۸/۵ .

۸۰۷ : نسخ خوش از آغاز تا پایان ادویهٔ مرکبه (کامل) در ۲۳ ج ۲/۶۹۴ (آخر کتاب چهارم) نوشته شده‌است، صفحه‌ها درجدول زرولاجورد و شنگرف، عنوانهاشنگرف آغاز هریک از پنج کتاب حاشیه‌سازی وسرلوح زر ولاجورد و شنگرف دارد، درآغاز کتاب فهرست مجدول زرین وزیباست‌ولی تذهیب جدیداست ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۱، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ ترمهٔ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی‌ضربی‌زرکوب، ۳۶۸ گ ۲۴ × ۳۶- ۳۱س ۱۷/۵ × ۲۴ .

۸۰۸: نسخهٔ کامل بخط نسخ امین بن جلال بن امین بن جلال بن اصیل بن اختیارالمتطبب الصدیقی الکازرونی در ۱۳ ذح ۸۸۸ ، عنوانها شنگرف ، در دوصفحهٔ آغاز سرلوح وحاشیه سازی شده به‌لاجوردوزروحاشیه سازی‌عصر کتابت است .

کاغذ ترمهٔ اصفهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی درون تیماج حنایی سوخت، ۶۷۲ گ ۱۷ × ۲۶/۵ - ۲۹س ۱۰/۵ × ۱۷/۵ .

۸۰۹ : نسخهٔ کامل ، بخط نستعلیق نورالدین بن محمدبن جلال‌الدین محمدالطبیب الاصفهانی در ۱۷ صفر ۹۹۳ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی کهنه، ۷۶۷ گ ۱۴ × ۲۴ - ۲۳س ۹/۵ × ۱۶/۵ .

۸۱۰ : ازکتاب سوم است تا پایان و بخط نسخ علی‌بن فتح‌الله‌الشریف الکاشانی در ۹۹۱ و صفر ۹۹۲، عنوانها شنگرف ولاجورد، درآغاز هر کتاب یک سرلوح لاجورد و زر است، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۴ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ ترمهٔ اصفهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی زرکوب و سوخت ودرون تیماج سرخ سوخت زرکوب ، ۳۶۱ گ ۱۷/۵ × ۲۸/۵ - ۲۸س ۱۰/۵ × ۱۹/۵ .

۸۱۱ ، نسخه از معالجات تا حمیات کتاب سوم رادارد ، نسخ سدهٔ هشتم ، عنوانها شنگرف وسیاه درشت و صفحه ها در جدول زر ولاجورد.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج حنایی کهنه ، ۳۸۸ گ ۲۰/۵ × ۳۰ - ۲۵س ۱۱ × ۲۰ .

۷۳۷۶ : از آغاز است تا نیمهٔ فصل ۲۸ فن ٤ کتاب نخستین و پیش از صفحهٔ آخر چند برگی افتاده است، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ و درصفحهٔ آخر خط حکیم سامیطر مشتهر بعمار و تاریخ ۱۷ ذق ۱۰٤۲ دیده میشود .

کاغذ سپاهانی انخودی - جلد تیماج قهوه یی ضربی مقوایی ، ۲۸۳ گ ۱۳ × ۲۶- ۱۶ × ۶/۵ .

قانون ادب : از حبیش تفلیسی ابن ابراهیم بن محمد کمالی متطبب است که در نیمهٔ دوم سدهٔ ششم در دربار سلاجقهٔ دوم می زیسته و کتاب « جوامع البیان » و « وجوه القرآن » و ترجمان قوافی» و «قانون ادب» را در لغت عربی بفارسی نگاشته است ، نگارش دوسین در ۵۵۸ بوده و نگارش قانون ادب در ۵٤۰ یا ۵۹٤ می باشد (باختلاف نسخه ها) او واژه های را در ۲۹ باب بترتیب حروف بخش کرده و هرباب را به نه وزن تقسیم کرده است .

قانون ادب در نسخهٔ بریتیش میوزیوم ذیلی دارد ، در ۱۱۸۳ سعدالدین مستقیم زاده آن را به ترکی ترجمه کرده است (سپه ۲ : ۲٤۷ - فرهنگ نامه های عربی بفارسی ص ۶۵-۶۷ - دیباچهٔ ایرج افشار بر بیان الصناعات او چاپ فرهنگ ایران زمین) .

۱۰ : سپه ۲ : ۲٤۹ .

۱۱ : سپه ۲ : ۲٤۹ .

قانونچه: ازمحمود چغمینی خوارزمی است (فهرست دانشگاه ٤ : ۷۹۶) .

۸۱٤ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۲٤پ ، نسخ اختیاربن عبدالله شهاب خراسانی ترشیزی در چهار شنبه ۳ محرم ۱۲٤٤ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی- جلد تیماج سرخ یک لا ، ۶۶ گ ۱۵ × ۲۱ - ۱۷ و ۱۸س ۸ × ۱٤ و ۱۰ × ۲٤ .

۸۱۵ : نسخ سدهٔ ۱۱ و ۱۲ ، عنوان شنگرف ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۶ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ سپاهانی زرد - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۷۲ گ ۱۱×۱۷ - ۱۲س ۵×۱۰

۲۹۲۵ : ش ۳ دفتر ، ص ۲۵ - ۵۷ ، مورخ ۱۰۸۲ .

آغاز : بسمله . حمدله ... و بعد فهذا مختصر مشتمل علی زبدة مایجب استحضاره من صناعة الطب انتخبت من کتب المتقدمین و رتبته علی عشر مقالات .

انجام : فالعسلی معین للهضم والعجینی مولد للسدد .

۷۳۷۵ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، حواشی بفارسی بخط نستعلیق .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۶۲ گ ۱۳/۵×۲۲ - ۱۴س ۵/۵×۱۴ .

القبسات : کتابی است فلسفی از میر محمدباقر داماد در ده قبس که در ۱۰۳۴ آنرا بانجام رسانده است و در تهران بسال ۱۳۱۵ بچاپ سنگی رسیده است (آستان قدس ۴ : ۳۳۷) .

۱۲۷۴ : نسخ عبدالمطلب بن شاه منصور یزدی در نزدیک بپایان دههٔ دوم ماه نهم سال ۱۰۳۴ ، عنوان شنگرف ، حاشیه‌ها نشانهٔ « منه مدظله العالی » دارد .

کاغذ سپاهانی - جلد ساغری آبی ضربی مقوایی ، ۶۳۶ گ ۱۴/۵×۲۱ - ۱۱س ۷/۵×۱۳/۵ .

۸۳۴۱ : شکسته نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان سفید مانده است ، آغاز وانجام افتاده .

کاغذ فرنگی سفید و حنایی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۳۰۳ گ ۱۷×۲۲ - ۱۳س ۱۱×۱۶ .

۶۵۲۶ : نستعلیق ۱۱۶۴ ، عنوانها شنگرف ، حاشیه «منه ره» دارد . عبدالنبی بن شرف الدین محمد طسوجی تبریزی پس از مباحثه حاشیه‌هایی بر کتاب نگاشته است ، تاریخ تألیف در نسخه دیده میشود .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌یی ، ۱۲×۱۸/۵ و ۱۷س ۶×۱۳ .

قبلة الافاق : از آقا رضی الدین محمد قزوینی در چهار رکن :

۱ - حقیقت قبله در چهار فصل .

۲ - سمت قبله بطریق قدیم .

۳ - سمت قبله بطریق جدید .

۴ - تفصیل استخراج از کرهٔ مجمع البلاد .

در آن از رسالهٔ تحقیق جهة القبلة شیخ بهایی و ازشرح کمال و از قبلهٔ شیخ حسین بن عبدالصمد یاد کرده است .

آغاز: بسمله. اللهم کما ولیت نبیک قبلة ترضیها... وبعد بر محرمان اسرار دین مبین پوشیده نیست که ...

انجام: تا چین سیصدوده فرسخ، سی‌ونه مرحله. اتفق نقل هذه الرسالة من السواد الی البیاض فی اثنین ۲۰ ذق ۱۰۷۱ من الهجرة.

۶۱۷: ش ۱ دفتر، ۱پ - ۵۲ر، نستعلیق عبدالله فراهانی در ۱۲۸۰، حاشیه دارد با نشانهٔ «منه دام ظله» مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۲، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز ضربی زرکوب مقوایی، ۱۴۸ گ ۹×۱۵- ۱۲س ۱۶×۲۱.

۵۹۸۶: ش ۲ دفتر، نسخ مانند شمارهٔ پیشین دفتر، ۱۶پ-۴۷پ.

القبلة (رسالة فی معرفة سمت -) رساله از شیخ الاسلام مولانا حسن گیلانی است.

آغاز: تعلیقة لمولانا حسن شیخ الاسلام الگیلانی فی معرفة سمت القبلة بسمله لااله الاالله الحکیم الکریم الطریق لاستخراج سمت القبلة ...

انجام: حصل المطلوب فتامل ولاتفعل. صورت خط المؤلف: «هذه تعلیقة لاقل المنسوبین الی الشرع حسن الگیلانی تم بعون الله ذی الکرم».

۷۵۲۵: ش ۵ دفتر، ۴۳پ - ۴۵پ.

القبلة (رسالة فی معرفة-) در این رساله از شهید ثانی و شیخ علی کرکی سخنانی آمده است.

آغاز: بسمله. مذهب اکثر الاصحاب منهم الشیخ فی یح وط وف والمحقق فی الشرایع ان الکعبة قبلة.

انجام: الاشتمال علیها والله اعلم.

۸۴۰۰: ش ۲ دفتر، ۲۲۲پ - ۲۲۳پ، بخط نستعلیق چلیپا.

قرائة ابی عمر والبصری (رسالة فی): از محمدبن ابراهیم محلی شافعی است در ده فصل

آغاز: بسمله. حمدله... قال الشیخ... محمدبن احمدبن ابراهیم الانصاری المحلی الشافعی... هذه فصول عشرة فی ضوابط قرائة ابی عمر البصری من طریق روایتی الدوری والسوسی عن الیزیدی مأخوذة من التیسیر والشاطبیة والنجوم الزاهرة.

انجام: من النضارة ای الحسن والله سبحانه اعلم وصلی الله علی سیدنا ... و تسلیماً کثیراً، همان خط (۶۱پ - ۷۱ر).

۵۲۴۳ : ش۶دفتر، ۶۱پ - ۷۱ر.

قرائت عاصم (رساله در -) : این رساله از عمادالدین علی شریف استرابادی در یک مقدمه و سه باب و یک خاتمه که بدستور «بلقیس الزمان» زمان صفویان ساخته شده است

آغاز : حمد بی‌حد و سپاس بی‌قیاس سر آفریننده‌ای سزد وشاید که از ترکیب کاف ونون آیت وجود بنگاشت . .

انجام : وسعرت را بتشدید . والله اعلم.

۸۱۹۰: ش۹ دفتر، ۸۳ر - ۱۰۶ر.

قرابادین : عنوانهای مطالب این کتاب : قرص ، شربت ، شیاف ،ضماد ، طلا ، جوارشن ، سفوف است (۱).

۷۱۶: ش۲دفتر، ۱۵۰ - ۲۰۴ ، بهمان خط شمارهٔ۱ ، نسخه از فصل ۱۲ مقاله ۱ آغاز و به فصل ۱۳ مقاله ۱۳ می‌انجامد .

آغاز : قرصی مثلث چون بر پیشانی صدغین کنند صداع و شقیقه وسهررا نافع است.

انجام : در پارچهٔ نازکی بسته دردهن بچه بندند .

قراضهٔ طبیعیات : این کتاب را از شیخ الرئیس پنداشته‌اند ولی نباید از او باشد (فهرست دانشگاه ۳: ۳۱۶ و۴: ۷۳۰) این کتاب با کتاب ایوب رهاوی که متن سریانی آن با ترجمهٔ انگلیسی بچاپ رسیده است بی ارتباط نیست. انجمن آثار ملی این کتاب را بکوشش آقای دکتر صدیقی بچاپ رسانده است.

۲۸۶۴ : ش۲دفتر، ۱۳ر - ۲۸ر، نوشته آدینهٔ ۱۰ محرم ۱۲۳۹.

قرآن: کتاب آسمانی پیامبر اسلام، گذشته از دوشصت پاره ویک صدوبیست پاره (سپه۱: ۱۱-۱۲) چنین است نسخه های دیگر آن:

۹۹۸ شصت پاره و نیم جزوی، نوشتهٔ۱۲۹۸ ، بخط نسخ زرین باجدولها. کاغذ فرنگی - جلد تیماجی .

۹۹۹ : سپه۱ : ۶.

۱۰۰۰ : سپه۱ : ۳

۱۰۰۱ : سپه۱ : ۲.

۱- در عمل صالح از حکیم محمدصالح هروی ص ۳۲۳ چاپ آمده :

« اشتقاق قرابادین از کرابادین یونانی است بمعنای ادویهٔ مرکبه وقیل کل الکتاب من الادویة المفردة والمرکبة» .

۱۰۰۳ : سپه۱ : ۱.
۱۰۰۴ : سپه۱ : ۳.
۱۰۰۵ : سپه۱ : ۱۰.
۱۰۰۷ : سپه۱ : ۱۰.
۱۰۰۸ : سپه۱ : ۵.
۱۰۰۹ : سپه۱ : ۳.
۱۰۱۰ : سپه۱ : ۶.
۱۰۱۱ : سپه۱ : ۴.
۱۰۱۲ : سپه۱ : ۱۰.
۱۰۱۳ : سپه۱ : ۴.
۱۰۱۴ : سپه۱ : ۶.
۱۰۱۵ : سپه۱ : ۷.
۱۰۱۶ : سپه ۱ : ۷.
۱۰۱۷ : سپه۱ : ۹.
۱۰۱۸ : سپه۱ : ۱۰.
۱۰۱۹ : سپه۱ : ۸.
۱۰۲۰ : سپه۱ : ۶.
۱۰۲۰ مکرر: سپه۱ : ۹.
۱۰۲۰ مکرر: سپه۱ : ۹.

۵۱۰۰ : نسخ سدهٔ ۱۱، صفحه‌ها دارای جدول زر و لاجورد، نشانها شنگرف، آغازسوره‌ها بزر، دوصفحه بزرولاجورد حاشیه سازی شده‌است، وقف حاج آقااحمد کرمانشاهی، کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سبز مقوایی، ۳۰۱ گ ۱۱ × ۱۶/۵ ۱۵س ۶ × ۱۰/۵.

۵۱۰۱ : نسخ زین‌العابدین بن سید حسین حسینی درسدهٔ ۱۱، عنوانهای سوره‌ها در متن وحاشیه بزر، نشانها زرو شنگرف، صفحه‌ها درجدول زر ولاجورد، دوصفحهٔ آغازحاشیه سازی شده‌با زر و شنگرف ونیم آنها پاره شده‌است، وقف حاج آقااحمد کرمانشاهی در ۱۳۰۶.
کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مقوایی ضربی قهوه‌یی، ۲۰۸ گ ۹/۵ × ۱۶-۱۹س ۱۱/۵ × ۵/۵.

۵۱۰۲ : نسخ ۱۲۳۸، عنوانهای سوره‌ها و نشان‌ها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا عطف چرمی، ۵۸۳ گ ۱۳/۵ × ۲۱/۵ - ۱۱س ۷/۵ × ۱۲/۵.

۵۱۰۴ : نسخ سدهٔ ۱۱، با ترجمهٔ فارسی بخط نستعلیق شنگرف زیرسطور، عنوان

ونشان شنگرف وزر ولاجورد، وقف حاج آقا احمد در ۱۳۰۶.

کاغذسپاهانی - جلد مقوا ، ۱۲۳ گ ۱۶/۵ × ۲۱/۵ - ۲۲س ۱۰/۵ × ۱۶/۵.

۸۹۹۹ : نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان ونشان وجدول شنگرف، در ۱۲۷۳ کامل شده است، دوصفحهٔ آغاز حاشیه سازی شده به لاجورد وشنگرف .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی، ۳۰۰ گ ۱۷/۵ × ۲۸ - ۱۲س ۱۱ × ۲۲ .

قران السعدین : یکی ازمنظومه‌های امیر خسرو دهلوی (۶۵۱-۷۲۵) است که بوزن مخزن الاسرار نظامی در ۳۴۹۴ بیت سروده و درآن گفتگوهای عزی الدین کیقباد (۶۸۶-۶۸۹) را با پدرش ناصرالدین بغراخان پادشاه بنگاله (۶۸۱-۶۹۱) و آشتی ایشان را یاد کرده و آنرا چنانکه در پایان یاد کرده است در رمضان ۶۸۸ بپایان رسانده‌است، اودر ۱۴ شعبان ۶۴۸ به سرودن این منظومه می‌پرداخته است (گ ۱۳۸ پ ش ۱۷۳).

این کتاب چندبار چاپ شده ویک‌بار نورالحق پسر عبدالحق ویک بار قدرت احمد آنرا شرح کرده اند واین دومی بسال ۱۲۶۱ چاپ شده‌است (ذریعه ۹: ۲۹۳ - فهرست دانشگاه ۲: ۱۷۹ - مشار ۱۲۱۸).

آغاز :

حمد خداوند سرایم نخست　　تاشود این نامه زنامش درست

انجام :

نوبت رفتن چو به ماهم رسد　　کارچنان کن که به لطفت سزد

۱۷۳ : نستعلیق ج ۱ / ۸۸۴ ، جدول زر ولاجورد، عنوان درشت آراسته با زر درمیان جدول ، دارای تصویر در ۲۷ ر ۴۵ ر ۷۲ ر ۹۰ ر ، کتاب در گ ۱ ر و ۲ پ «دول رانی خضر خانی» خوانده شده ودرست نیست.

کاغذ ترمه اصفهانی ، ۱۳۹ گ ۱۲ × ۲۰ - ۱۵س ۷ × ۱۴.

قران علوبین : از محیی الدین بن بدرالدین اناری که برای شاه اسماعیل صفوی ساخته ودر دیباچه از خود او و شاه یاد کرده است .

آغاز : بسمله . خوبترین کلامی که چون آفتاب جهانتاب و ماهتاب جهانتاب ازافق متکلمان ظهور کند. . . حمد خالقی است.

انجام: که نزدیک به قیامت شد. برین اقتصار کردیم و ازحق تعالی طلب آمرزش داریم .

۶۱۴: نستعلیق هندی محمدمؤمن جدیدالاسلام در ۱۰۷۹، عنوان ونشان ورقم شنگرف.

کاغذ سپاهانی زرد - جلد تیماج آبی ضربی زرکوب مقوایی، ۷۸ گ ۱۴ × ۱۸ - ۱۲س ۷/۵ × ۱۲.

قرب‌الاسناد : مجموعه احادیث است از ابوالعباس عبدالله‌بن جعفر حمیری قمی (دانشگاه ۳: ۱۴۵۰).

۵۴۷۴ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، نشانه‌ها شنگرف، بلاغ مقابله دارد ، مهر سورخ ۱۱۱۲ در انجام هست ، صفحه یکم تازه‌تراست، حواشی‌دارد یکی‌بنشانهٔ «م‌ق‌سلمه‌الله».

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج یک‌لا ، ۱۸۵ گ ۱۲ × ۱۸ - ۱۴س ۷/۵ × ۱۳.

قرة‌العیون : امثال عربی و فارسی‌است و بروش ثعالبی‌نوشته شده‌است.

در چهار قسم‌است و هرقسم چندفصل دارد:

قسم ۱ - امثال سه فصل.

« ۲ - محاورات ۱۲ فصل.

« ۳ - حکایات قرآن ۸ فصل.

« ۴ - آیات و ابیات‌لایقه (ش ۹۱ب دانشکدهٔ ادبیات).

آغاز : بسمله. حمدله. اما بعد چون آثار لطف الهی و امداد کرم پادشاهی در حق بنی‌آدم بسیار است.

انجام : و خدای تعالی عالم است وقادر وحکیم والسلام.

۲۹۱۳: ش ۱۲ دفتر، ص ۲۹۱ - ۳۰۸ ، خط شکسته.

۲۹۱۶ : ش ۶ دفتر ، ۲۴ پ - ۴۷ ر .

قرة‌العیون فی‌اعزالفنون : از فیض کاشانی‌است در فلسفهٔ وعرفان در دوازده مقاله و هر مقاله در پنج کلمه‌است ودر ۱۰۸۷ بپایان رسانیده‌است (فهرست مشهد ۴ : ۲۱۶) و در ۱۳۷۸ درتهران چاپ شده است.

آغاز :بسمله. یا مبدع الارکان والاصول و واهب النفوس والعقول... و جاعل الصور والاشباح ... و بعد فیقول ... محسن بن مرتضی ... قدجئتکم من معدن العلم... یسمی یسمی بقرة العیون باعز الفنون و هی ستون کلمة فی اثنتا عشر مقالة

انجام : ناسب ان یلقب المقالات بمکنونة الکلمات الذی هو تاریخها.

۶۵۴۲ : نستعلیق ۱۲۰۸ ، عنوانها شنگرف ، حاشیه با نشانهٔ «نوری» دارد.
کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوایی، ۸۴ گ ۱۶ × ۲۳ - ۱۸س ۸/۵ × ۱۴/۵.

قرطاس وسکین: خطبه ولغزیست به عربی وبرای دانشمندی بنام قطب‌الدین صدرالمعالی نوشته شده و در پایان بنام حاتم‌العجم فی‌العراق ابوالفضل زنگی کرده شده است.
آغاز : بسمله. مطالعة‌المجلس‌المقدس . مجلس سیدنا‌الحبر...
انجام : بل‌ابدالابدین حسبنا‌الله وحده والصلاة علی... جداً.

۶۷۰۰ : ش دفتر ، ۷۳پ - ۸۵ر ، نسخ سدهٔ ۱۲.

القسمة (مقالة فی عمل -) : این گفتار گویا از مولی محمد باقر یزدی است.
آغاز : فی‌العمل‌القسمة علی‌طریق تفردت باستنباطه‌بطلمیوس الزمان شمسا الافادة و الاستفادة‌مولانا محمدباقرلنرسم‌ذااربعة اضلاع قاسما ارضه بمراتب‌المقسوم علیه.
انجام: وذلک‌بالنظرالی‌السطورالمقدمة‌من‌الحواصل والی‌المثبت‌من بواقی‌المقسوم‌لمولانا الاعظم مولانا محمد باقر سلمه‌الله.

۷۰۶ : ش۳دفتر ، ۱۵۷پ - ۱۶۰پ ، نستعلیق گویا از همان نویسندهٔ شمارهٔ۲.

القصائد : سه قصیدهٔ عربی است .
۱- یائیه :
نالت علی یدها سالم تنله‌یدی نقشا علی معصم‌اضنت بها کبدی
۲- بائیه :
هلا وقفت علی‌المکان المعشب بین‌الطویلع واللوی من کبکب
۳- هائیه :
قف بالطلول و سلها ای سلماها و رو من جرع الاجفاء جرعاها

۳۲۹۶ : ش۴دفتر ، ۴۵ر - ۵۱ر ، نسخ سدهٔ ۱۳.

القصائدالسبع‌العلویات : هفت قصیده است از ابن ابی‌الحدیدمداینی همانکه‌عاملی‌شرح کرده ودر ۱۲۷۳ با شرح معلقات زوزنی بچاپ رسیده است.
آغاز:
الا ان نجدالمجد ابیض‌ملحوب و لکنه جم‌المسالک مرهوب
انجام :
هی دون مدح‌الله و فوق ما مدح‌الوری و علاک منها افضل

٢٦٢٩ : ش ١ دفتر ، ٢ ر - ٢١ پ ، نسخ وحاشیه ها نستعلیق ، عنوان شنگرف و گاهی سفید مانده ، از سدهٔ ١١ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ٥٠٥ گ ١٨ × ٢١/٥ - ١٧ و ١٨س ٨ × ١٥ .

قصبة الیاقوت : از محمد حسین بن حاج محمد اسمعیل حسینی تفرشی که درسال دهم پادشاهی ناصرالدین شاه بنام امیر کبیر در چهارده عقد درجفر نوشته است .

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی تجلی للعالم بآدم صورة اسمه الاعظم.

انجام : فان السهو والنسیان کالطبیعیة الثانیة للانسان .

٥٨٢ : نسخ محمد حسن بن کرم علی خراسانی در ماه هفتم (رجب) ١٢٦٥ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد روغنی کهنه با گل و بوتهٔ رنگارنگ درون روغنی سبز با یک گل نرگس ، ١١٨ گ ١٤ × ٢١ - ١٤س ٨ × ١٤ .

قصص الانبیاء : این کتاب را برخی از قطب راوندی و برخی از سید فضل الله راوندی دانسته اند (دانشگاه ٥: ١٤٥٤) .

٧٣٠٢ : نسخ عزیز بن مطلب بن علاءالدین بن احمد موسوی حسینی جزایری در شوشتر در ٢٢ ذح ١٠٨٩ ، عنوان و نشان شنگرف ، پس از این مطالب پراکنده است:

فتوای قاضی این قربعه و گفتار معلی بن خنیس در بارهٔ نوروز و فوایدی از شیخ جواد . مالک خانلر در ١٢٦٢ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج ضربی لاجوردکوب ، ٢٣٢ گ ١٠ × ١٥/٥ - ١٥ س ٦ × ١١ .

قصص العلماء : از ملا محمد بن سلیمان تنکابنی (درگذشتهٔ ١٣٠٢) چندبار بچاپ رسیده است (مشار ص ١٢٢٢ - ریحانة الادب ٢: ٤٣٥) .

٢٦٩٣ : نستعلیق سدهٔ ١٣ ، عنوان و نشان شنگرف ، در آغاز نسخه فهرست هست، ٥٠٧ صفحه شمار دارد ، مالک اعتضادالسلطنه در ١٢٩٦ .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج حنایی ضربی مقرایی ، ٢٥٦ گ ٢٢ × ٣٥ - ٢٧ س ١١ × ٢٣ .

قصیدهٔ ازری : قصیده‌هائیه است از شیخ محمد کاظم‌بن محمدبن مرادبن مهدی بغدادی (۱۱۴۳- ۱۲۱۱) (ذریعه۹ : ۶۹) در هامش‌السبع‌العلویات چاپ سنگی ۱۲۷۲ با شرح معلقات زوزنی دیده میشود.

آغاز :

لمن‌الشمس فی قباب قباها .

انجام :

کیف یروی عن تراثی امر باحادیث من لدنه افتراها

۷۲۱۰ : نسخ سدهٔ۱۳ ، معرب ، جدول زر و لاجورد .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۳ گ ۱۱ × ۱۵/۵ - ۱۰س ۷×۱۲.

قصیدةالبردة (تخمیس-) : از سیدعلی‌خان مدنی‌است .

آغاز: یا ساهراللیل یرعی النجم فی‌الظلم .

انجام : واطرب‌العین حاوی‌العین بالنعم .

۲۹۱۳ : ش دفتر ، ص۷۱ - ۱۴ ، از ص ۷۴ تا ۸۴ در متن و حاشیه نوشته شده است .

قصیدة البردة (تخمیس-) : تخمیس دیگریست از قصیدهٔ برده .

آغاز : یا ایها المحتظی من لذةالالم .

انجام : و انعم بفضلک یا ذالجود والکرم .

۲۹۱۳ : ش۳دفتر، ص ۵۱ - ۷۰ ، در حاشیهٔ‌آن دیباچهٔ‌شرح مخمس‌تا ص۵۳ است.

قصیدهٔ تبریزی: این قصیده در ستایش از پیامبراسلام است که همام‌الدین تبریزی سروده است(سپه۲: ۴۴۶) .

۳۱۳ صدر : ش ۵دفتر ، ص۹۷ - ۹۹.

القصیدةالجرباویة: دوازده بیت آن در نسخهٔ‌ما مانده‌است (سپه۲: ۴۴۷).

۳۱۳ صدر : ش۶دفتر، ص۹۹.

قصیدهٔ حمیری : در نسخهٔ زیر مقدمه‌یی برای قصیده دیده می‌شود که در آن روایتی در فضیلت این قصیده از فضل‌بن عبدربه آمده است.

آغاز : لام عمر باللواسرع .

۵۵۵۳ : ش ۳ دفتر، بهمان خط شمارهٔ پیشین ، ۱۱۱ر- ۱۱۳ .

القصیدة الهمزیة : این قصیده در ستایش پیغمبراست با شرح آن.

آغاز :

کیف ترقارقیک الانبیاء یا سماء ما طاولتها السماء

انجام :

ما اقام الصلوة من عبدالله و قامت بر بها الاشیاء

۳۳۲۹ : ش ۱ دفتر، ۳پ - ۲۶ پ ، نسخ معرب محمد بشروی در ۱۲۱۳، شرح در هامش و برگهای جداگانه.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوایی ، ۱۳۶ گ ۱۵ × ۲۱/۵ - ۱۷س ۱۱ × ۱۶/۵ .

قضا وقدر : منظومه‌ایست از حکیم رکنا و جز جبر اختیار او که در جنگ شمارهٔ ۱۵ / ۲۹۳۱ دیده می‌شود (سپه ۴ : ۵- ۵۱) .

آغاز :

شنیدم روزی از پاکیزه رایی سرای عاریت را کدخدایی

انجام :

چه سود آخر تورا زین گرم و سرد است

که چون سایه قضا دنبال مرد است

۲۹۲۷ : ش ۲ دفتر ، ۴۵ ر ، پس از این اشعار حکیم قطران است وقطعاتی طبی و ریاضی وسپس اشعاری از زلالی خوانساری و خیام و یک نامه‌بفارسی و شعر صائب و سپس فهرست جنگ است .

قضا وقدر: منظومه‌ایست از محمدقلی سلیم .

آغاز :

شنیدم روزی از خونابه نوشی چو گل از پارهٔ تن خرقه‌پوشی

انجام :

در این دریای خونخوار آشنا کیست

خدا دست تو گیرد ناخدا کیست

۲۹۲۷ : ش ۴ دفتر ، ۵۶پ - ۷۵ر .

القضاو القدر (رسالة فی-) : از عبدالرزاق کاشانی است .

۶۵۵۶: ش ۱ دفتر، ۳ ر- ۱۹ پ، نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۰۱ در مدرسه سپهسالار، میان نسخه افتادگی دارد، تا فصل دهم است.

آغاز افتاده: العزم الی القدرة الذی هوالاختیار. . .

انجام: فان بیده تیسیر کل عسیر وهوالمستعان و علیه التکلان انه حسبنا ونعم الوکیل

نویسنده در پایان مجموعه می گوید که همه از عبدالرزاق کاشانی است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۲۶۰ گ ۱۱ × ۱۷/۵ و ۱۱ س ۱۳ × ۵/۵.

القضاء والقدر (رسالة فی ...): از ملامحسن گویا فیض کاشانی است.

آغاز: هذه مقالة من مقولات ملامحسن فی القضاء والقدر. انا خلقنا کل شییء بقدر کلمة فی معنی القضاء والقدر.

انجام: و امثال ذلک من ارکان العبودیة علیه.

۷۵۳۵: ش ۴ دفتر، ۱۴۹ پ - ۱۶۶ ر، بهمان خط محمدعلی کرمانشاهی در ۱۳۰۴ مانند شماره‌های دیگر همین دفتر.

القضاء والقدر (رسالة فی -) از ملا صدرای شیرازی.

آغاز: الحمد لمن له الخلق والامر ومنه القضاء والقدر. . . فیقول. . . محمدالشهیر بالصدرالشیرازی اعلم. . . ان مسئلة القدر فی الافعال الاختیاریة من الغوامض.

انجام: فخیرالامور اوسطها.

۶۳۱۹: ش ۷ دفتر، ۳۴۰ پ - ۳۴۲ ر، پس از آن تا ۳۵۰ ر پراکنده‌های فلسفی از خود ملاصدرا است.

القضاء والقدر (رسالة فی -): از ملاصدرای شیرازی است و در مجموعهٔ رسائل اوچاپ ۱۳۰۲ ص ۱۴۸-۲۳۷ دیده می‌شود.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی اخرج من مکنونات عنایته ما ادرج فی القلم. . . فیقول. . محمدالشهیر بصدرالدین الشیرازی.

انجام: وجمیع القوی فالحکم لله العلی الکبر.

۶۵۲۷: ش ۱ دفتر، ۱ پ - ۳۰ ر، نسخ سدهٔ سیزدهم، نویسنده گویا شیخ حسین بن ابراهیم تنکابنی باشد که شبههٔ «کل کلامی کاذب» را از افق المبین میرداماد آورده و در دنبال این رساله نوشته است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوایی، ۱۱۰ گ ۱۶ × ۲۲/۵ و ۱۸ س ۱۰ × ۱۶.

قلائدالعقیان ومحاسن الاعیان : ابونصر فتح بن محمدبن عبدالله بن خاقان قیسی (کشتهٔ ۵۲۹ یا ۵۳۵)است (چاپ ۱۲۸۴ مصر- چلبی۲: ۲۳۹ - معجم المطبوعات ۱۴۳۴).

آغاز : قال الوزیر الکاتب ابونصر الفتح بن محمد بن عبدالله بن خاقان رحمه الله الحمدلله الذی راض البیان حتی انقاد فی اعنتنا.

انجام : انما نملی لهم لیزدادوا اثما کمل القسم الرابع.

۲۹۳۸ : نسخ حسن بن شیخ احمد در ۱۲۵۵ ، عنوان شنگرف، در ۵۰۸ ص ، مالک اردشیر که در ۱۲۵۸ از غلام شاه خان بدو رسیده بود و اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۵۶ گ ۱۳ × ۲۱ - ۱۷س ۷ × ۱۵ .

قلع آثار : از محمود بن مسعود طبیب است در چهل و هشت باب.

آغاز : بسمله .

شکر حق را که آب رحمت او محو آثار جرم و عصیان کرد

... اما بعد چنین گوید محمود بن مسعود طبیب که در باب قلع آثار بسیار فضلاء کبار رسالها و مقالها تصنیف کردند .

بنا برآن این رساله را درین باب تألیف کردم... که این نسخه تمام آنچه در تذکرهٔ حمیده وفصول مفیده این سویدی و آنچه در کتاب خواص الاشیاء آوردم و هرسخن را به قایلش نسبت کردم...

انجام : باب چهل وهشت در بردن اثر زاج... زایل شود پاک گردد.

۸۲۴ : ش۳ دفتر ، ۲۵ پ - ۷۰ ر ، نستعلیق درشت مانند ش۲ و در ۹۹۵ نوشته شده است ، عنوان شنگرف .

قنیة الفتیان : از صدرالدین بن بدرالدین (فرهنگنامه ها ص۲۲۸).

۲۹۱۱ : ش۱ دفتر ، ص۱- ۲۱ ، نستعلیق ذح ۱۱۴۵ ، نشانهای عربی و فارسی شنگرف، شرح در میان سطرها بنستعلیق ریز.

کاغذ هندی نخودی . جلد تیماج حنایی مقوایی درون تیماج مشکی ، ۱۴۴ گ ۲۱ × ۳۲/۵ - ۱۱س ۱۲/۵ × ۲۳/۵ و ۱۵ × ۲۷/۵ .

قواعدالاحکام فی معرفة الحلال والحرام : از علامه حلی است که برای پسر خود فخر المحققین ساخته است (دانشگاه۵: ۱۹۶۹ و ۲۷۶۹ - سپه۱: ۴۹۶).

۲۶۳ مشیر : نسخ کامل و بخط نسخ صالح بن شیخ حسان مسلمی در سه شنبه ذق

۱۰۶۲ با عنوان شنگرف و حواشی با نشانهٔ «ایضاح ، ع ل»

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی‌مقوایی، ۵۶۲ گ ۱۹/۵×۲۶ - ۱۵س ۱۲/۵×۱۶ .

۲۲۲۷ : ش۲دفتر، سپه۱: ۴۹۹.

۲۲۲۸ : سپه۱ : ۴۹۸.

۲۲۲۹ : سپه۱ : ۴۹۸ .

۲۲۳۰ : سپه۱ : ۴۹۸.

۲۲۳۱ : سپه۱ : ۴۹۸.

۲۲۵۰ : سپه۱ : ۴۹۹.

۶۰۷۲ : نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف ، آغاز و انجام‌افتاده‌در استقبال قبله‌درصلوة تا نیمه‌های اقرار .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج تریاکی ضربی مقوایی ، ۲۱۳ گ ۱۴×۲۲- ۱۸س ۷/۵×۱۴ .

۶۰۷۳ : نسخ سدهٔ ۱۱، باحواشی«ع ل،ایضاح» عنوانهاشنگرف ، اواخر ارث ناقص .

کاغذ سپاهانی نخودی - بی‌جلد ، ۳۳۵ گ ۱۴×۲۳/۵- ۱۵س ۷/۵×۱۴/۵ .

۶۰۷۴ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، حاشیه نستعلیق ، عنوان شنگرف ، بلاغ قرائت دارد ، حواشی بانشانهٔ«ع ل، دروس، ایضاح،نجاریه» ، تنها جزو یکم است .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌یی کناره وصله دار ، ۲۰۹ گ ۲۱×۲۵/۵- ۲۰س ۱۱×۱۶/۵ .

۶۰۷۵ : نسخ سدهٔ ۱۲، عنوانها سفید مانده ،از آغاز است تا نیمهٔ همبه .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سوخت مشکی ضربی ، ۲۲۹ گ ۲۰/۵×۳۱ - ۱۷س ۹/۵×۱۸ .

۷۹۵۴: نسخ سدهٔ ۱۰ و ۱۱ که در سدهٔ ۱۴ از روی خط محمودبن قاضی مسعودشریف محمدا مورخ ۱۶ رمضان ۶۳۹ کامل شده است، عنوان و نشان شنگرف، وقف‌علی‌نوری در ۱۲۳۷ .

کاغذ سپاهانی نخودی و فرنگی‌نخودی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۴۴۴ گ ۱۳/۵×۲۲ - ۲۱س۸×۱۵ .

قواعد حکمرانی مملکت فرانسه : ترجمه و تألیف موسیو ریشارخان مؤدب‌الملک.

آغاز : کتابچه‌در باب قواعد حکمرانی مملکت فرانسه که بندهٔ درگاه میرزا رضاریشار فرانسوی مرتب و مؤلف نموده . بسمله. پوشیده مباد که در مملکت فرانسه در سه‌دایره

انجام : وهر سیزده سیر نقره‌را چهل و پنج‌شاهی.

۲۸۸۲ : نستعلیق سدهٔ سیزده ، نشانها شنگرف ، حواشی نستعلیق ریزتر.

کاغذ فرنگی نخودی ، ۳۹ گ ۱۴/۵ × ۲۲ - ۱۵س ۸ × ۱۵/۵.

قواعدالعقاید : از خواجهٔ طوسی‌است و بچاپ رسیده است(دانشگاه۶ : ۲۳۲۸ - مدرس ص۲۴۸ و فهرست نامها).

۲۹۱۹ : ش۱۴دفتر ، ۴۵پ - ۵۱ ، پس‌از این تا۱۱۸پ پراکنده‌ها است.

۷۴۵۳ : ش۲دفتر ، ۶پ - ۸پ ، پایان افتاده .

قواعد فقه : از شیخ محمد حسین یزدی.

۹۷۴۵ : نسخ خود مؤلف در ۱۳۲۹ق، وقف دکتر یزدی.

قواعدا قرآن : یارمحمدبن خدای داد سمرقندی این رساله‌را برای ابوالغازی عبیدالله بهادرخان در دوازده باب نوشته است. این رساله در تجویداست و دوشکل حلق در آن دیده میشرد . نام کتاب و مؤلف ابوالغازی در دیباچه آمده است.

آغاز : بسمله . حمدبی‌حد و ثنای بی‌عد قادری‌را که .

انجام: لیکن اززرهای پاك‌صاف‌توفیقی تهی‌است.

۸۱۹۰ : ش۵ دفتر ، ۲۵ر - ۴۲پ ، عنوان شنگرف‌است.

قواعد واصطلاحات‌نجوم (رساله‌در-) : از داودبن محمد جعفر خادم حسینی‌ازغدی مشهدی دانشمندسدهٔ ۱۳ .

آغاز : بسمله. الحمدلله‌الذی اخرج‌الاشیاء من‌العدم ... و بعد این مختصریست در بیان قدری از قواعد و اصطلاحات اهل نجوم و اختیارات مشتمل بر چهار باب.

انجام : و زیاده ازین بتطویل مقتضی‌است . قد تم تألیف هذه‌الابواب فی‌یوم‌السبت من‌العشر من‌الشهرالثامن حول‌العشر الاول من‌المائة‌الثالثة بعدالالف. . بید مؤلفه وجامعه داودبن محمد جعفرالحسینی الخادم‌الاغدی‌المشهدی غفرالله لها بمحمد وآله .

۳۸۷۷ : ش۵دفتر ، ۴۸ر- ۵۳پ ، بهمان‌خط شمارهٔ ۴.

القواعدوالفوائد :ازشهیدیکم‌است‌وبهترین کتاب‌شیعی‌در بارهٔ‌قواعد کلی‌فقه‌است (فهرست دانشگاه ۳: ۱۹۷۸).

۲۲۲۲ : سپه۱ : ۵۰۲.

القوافی (کتاب فی‌علم-) : از ابن‌جنی ابوالفتح عثمان موصلی بغدادی درگذشتهٔ ۳۹۲ یا ۳۹۳ است (ریحانة‌الادب ۵:۲۹۳).

آغاز : بسمله . الحمدلله رب‌العالمین . . هذا کتاب فی علم‌القوانین‌الفه‌الشیخ الامام ابوالفتح ابن‌جنی النحوی ... اعلم ان‌القافیة فی آخر کلمة فی‌البیت.

انجام : ولو کان‌الروی مطلقاً لم یکن اختلاف‌الحرکات قبله معیباً و الله‌اعلم .

۲٤۵ : ش۲دفتر ، ۳۷۷-۳۷۹.

القوانین‌المحکمة : از میرزای قمی‌میرزا ابوالقاسم‌بن محمد حسن گیلانی قمی (۱۱۵۰-۱۱۳۱)است که در قم در پایان ربیع دوم سال ۱۲۰۵ آنرا بپایان رساند (سپه۱:۶۰۳- آستان قدس۲:۲۰۵ ـ ذریعه۶ : ۱۷۶) .

۹۳۱ تا ۹۳۱: سپه۱ : ۶۰۳ - ۶۰۷.

۳۸۸۲ : سپه۱ : ۶۰۶.

۶۲۳۹ : از آغاز تا پایان اخبار ، نسخ ۱شعبان ۱۲٦٤.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماح حنایی مقوایی ، ۲٤۹ گ ۱۷ × ۳۰/۵ و ۲۱س ۹ × ۲۱ .

۶۲٤۰ : از آغازتا جرح و تعدیل ، نسخ و نستعلیق شکستهٔ روزگار مؤلف(م۱۲۳۱) حاشیهٔ « منه دام‌ظله» دارد ، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا عطف تیماج حنایی، ۱۷٤ گ ۲۰ × ۲۹-۱۹س ۱۰/۵ × ۲۱ .

۶۲٤۱ : آغاز افتاده ، انجام تا آخر تراجیح ، با تاریخ تألیف ۱۲۰۵ .

نسخ محمد پسر محمدقلی جوستانی طالقانی در۱۶ذح۱۲٤۰ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۲۱٤ گ ۲۱ × ۳۰ - ۲۶س ۱۲/۵ × ۲۰ .

۶۲٤۲ : نسخ پنجشنبهٔ دههٔ یکم محرم ۱۲٤٦ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی فرسوده ، ۲۱ × ۳۰ - ۲۳س ۱۳ × ۲۰ .

۶۲٤۳ : آغاز اندکی کم دارد ، نسخ محمد حسن پسر عبدالله در ۲شنبه ۲ رمضان

۱۲۱۱ ، حاشیهٔ «منه‌دام ظله» دارد ، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز مقوایی ، ۲۹۴ گ ۱۵/۰×۲۱/۵-۲۶س ۱۵/۰×۸/۵ .

۶۲۴۴ : تنها جلد دوم است، نسخ خوب جواد پسر رضای حسینی رضوانی قمی طاهری درع ۱۲۰۶/۱، عنوان مطلبها و بندها شنگرف .

کاغذ ترمهٔ نخودی سپاهانی - جلد تیماج حنایی مقوایی، ۱۲×۱۸/۵-۲۲س ۱۳×۷/۵.

۶۲۴۷ : تنهاجلد دوم است، نسخ رضی موسوی شهیربه‌میرزا کوچک پسرشرف‌الدین علی میرزا بابا حسینی در یکشنبه ۱۲۶۰/۵/۷.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۳۳ گ ۱۵/۰×۲۷ - ۲۸س ۱۹/۰×۸.

۸۲۱۶ : از پایان یک صفحه افتاده ، بخط نسخ سدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی، ۳۶۷ گ ۱۷×۲۹ - ۲۱س ۱۰×۱۸

۸۳۴۲ : نسخهٔ کامل ، نسخ محمدبن محمد کاظم درشنبه ۱۴ ذح ۱۲۲۶ ، عنوان و و نشان شنگرف، حاشیه ها با نشانهٔ «منه‌سلمه‌الله» .

کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی، ۲۸۲ گ ۱۷/۰×۲۹ ۲۵س ۱۰/۰×۲۰.

۸۴۲۹ : نیمهٔ دوم است از ادلهٔ عقلیه تا پایان و بخط نسخ ۱۲۷۳ ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۵۲ گ ۱۵×۲۱ — ۲۲س ۸/۵×۱۴/۰.

القول التام فی واقعة بیت‌الله الحرام: ازمحمدبن ابی‌السروراست وداستان یورش یمنیها بمکه در ۲۵شعبان ۱۰۴۱ که در۲۸رمضان خبرش به مؤلف رسیده‌است.

درین جنگ شریف مکةالشریف محمد و امیر مصطفی کشته شده‌اند ، مؤلف در همه‌جا از شریف مکه وسلاطین عثمانی طرفداری‌میکند .

آغاز : بسمله . الحمدلله‌الذی قطع بسیف‌الشرع اعناق‌المارقین .

انجام : و اما السلطان ابراهیم فتولی الملک یوم الجمعه ۱۷شوال ۱۰۴۹ کما تقدم و حیث (ناقص) .

۱۸۵۶ : ش ۲ دفتر، ۱۸پ- ۴۰پ ، نسخ پسر مؤلف و در صفحهٔ عنوان می‌نویسد : «رسالة... لمولانا الاستاذ الشیخ الوالد حفظه الله » .

القوی الجسمانیة : از ابن سینا است ورسالهٔ جدایی بشمار آمده با اینکه نخستین فصل رسالهٔ نفس شانزده فصلی است (دانشگاه ۳۱۹ - مهدوی ش ۲۱۷).

آغاز : نقول ان القوة الفعالة فی الاجسام بذاتها ینتهی بها القسمة الی اربعة اقسام .

انجام : و تحریک هما فی قوة فهذا حد النفس والله اعلم و الحمد الواهب العقل و والنهایة .

۱۲۱۶ : ش ۲۲ دفتر، ص ۱۰۹ - ۱۱۱ .

۲۹۱۲ : ش ۹۱ دفتر ، ۲۷۱پ - ۲۷۲ر.

قهوه (رساله در -) : از حکیم محمد باقر قمی است .

آغاز : بدانکه قهوه ثمره‌ایست بقدر حب الغار دوپاره مغز .

انجام : طبع طالب آب شود اولی است .

۷۵۳۸ : ش ۲ دفتر ، ۳۵ر - ۳۶ر .

۱۹ س ۸ × ۱۴/۵ ، بهمان خط شمارهٔ یکم.

قیافه (رساله در علم -) رساله‌ایست در فراست که از فروع طبیعی قدیم بشمار میامده است.

آغاز : رساله در علم قیافه تدوین یکی از اعاظم علیه الرحمة . بسمله . سپاس بی قیاس خالقی را که ترتیب اخلاق فارسان معرکهٔ فراست قطره‌یی از بحر حکمت بی نهایت او است .

انجام : و در افشای رذایل اوصافش نکوشند . والحمد لمن خلق الخلایق خلقا والصلوة والسلام علی افضلهم خلقه وخلقا .

۳۳۲ : ش ۳ دفتر ، در هامش گ ۱۳۱پ - ۱۵۰ر ، بهمان خط نستعلیق ایفوت احسانی در ۹۵۵ و پاره‌یی از عبارات رفته است .

ك

كاشف الازهرية : مترجم حواشی ازهریه را که خالدبن عبدالله ازهری برارجوزهٔ جزریه نوشته است و بعربی است بفارسی ترجمه کرده ودر ربیع دوم سال ۱۰۹۱ آغاز ودرذح همین سال بانجام رسانده است.

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی انزل علی عبده الکتاب ... نظم : ای برتر از شناسایی وصف ... زحد بینایی ما.

حمدتو چنانست که خودمی گویی بی واسطهٔ عبارت آرایی ما

انجام : تا آنکه بوده باشد میمونة الافتتاح والاختتام.. هدانا الله رب العالمین (تمام شد ... در صفر ۱۰۹۲).

۵۲۵۱ : نسخ صفر ۱۰۹۲ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز یک‌لا ، ۹۹ گ ۱۰/۵ × ۱۷ - ۱۱س ۵/۵ × ۱۲ .

كاشف الحق : از میر میران معزالدین محمدبن ظهیرالدین محمد حسینی اردستانی است . در دیباچهٔ نسخهٔ ما آمده که آنرا برای ابوالمؤید ابوالمظفر عبدالله قطب شاه نگاشته‌ام ولی نام نگارنده‌را ندارد. فهرستی ازمدارك کار مؤلف نیزدران یاد شده‌است.

آغاز مانند نسخهٔ دانشگاه (۳: ۶۰۰) است.

انجام :

بود پنجاه و هشت بعد هزار که بپایان رسید این گفتار

٦٤٢٠ : نستعلیق فضل‌الله یزدی عقدایی در تهران در جوار زیدبن علی در ۲۱ ذق ۱۲۰۵، نشانها شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۲۴۹ گ ۱۹ × ۲۹ - ۲۳س ۱۱/۵ × ۳۳ .

الكافي : ابو جعفر محمدبن یعقوب کلینی است (دانشگاه ۵: ۱۴۵۹).

نسخ عبدالرشیدبن عبدالواحد شوشتری درپنجشنبه ۳۹ صفر ۱۰۶۰ با عنوان وجدول

شنگرف وحواشی نستعلیق تازه‌تر، تملک درسپاهان درذق ١٠٦٥. وقف محمدشفیع در١٢٣٢. ازآغاز تا پایان جنائز.

کاغذ سپاهانی حنایی - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی، ٣٦٥ گ ٢٠ × ٣٢ - ٢٥س ١١ × ٢١/٥.

٣٨ صدر: ازآغاز تا پایان عشرة و بخط محمدصادق حافظ حرم رضوی ابن حاج‌محمد در ١٠٤٤، عنوانها درشت و شنگرف وبزر درهامش دو صفحهٔ آغاز بزر و شنگرف ولاجورد حاشیه سازی شده با سرلوح بزرگ و جدولهای زر ولاجورد، حاشیه‌ها مدرونوشته شده و آراسته است.

نامهای امامان و مقدسان بزرو نامهای راویان بشنگرف و آغاز بندها مشکی درشت و بزر و شنگرف.

پایان کتاب حجت تاریخ پسین روز شنبه ٢٢محرم ١٠٥٤ و پایان ایمان و کفر تاریخ یکشنبه ع ١٠٥٤/١ و پایان کتاب دعا ١ع ١٠٥٤/٢ دارد، وقف محمد شفیع در ١٢٣٢.

کاغذ سپاهانی - جلد روغنی زمینه مشکی و سوخت وزرکوب و آراسته بشنگرف با ترنج و لچکی ودرون تیماج سرخ و روپوش و لولا دارد، ٣٠٠ گ ٢٣ × ٣٥ — ٢٥س ١٤ × ٢٢.

٥٥ صدر: فروع کافی است از طهارت تا پایان معیشت بخط نسخ ١ج ١٠٥٥/٢ که حافظ محمدصادق بن حاجی‌محمد حافظ مشهدی آنرا نوشته‌است، عنوانها درشت‌تر ومشکی وزرین، نام راویان شنگرف و نام امامان وعنوان بابها بزر و جدولها بزر ولاجورد است، در پایان جنائز دو صفحه در ترنج نوشته شده و تاریخ ١٠٥٤/٥/٤ دارد، در پایان حج در دوصفحه درلوزی نوشته شده و تاریخ بازپسین هفتهٔ ماه پنجم سال ١٠٥٥ در آن دیده می‌شود.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد ساغری مشکی سوخت زرکوب با شنگرف و با ترنج و لچکی و درون تیماج سرخ.

٣٤٥ گ ٢٣ × ٣٥ - ٢٥س ١٤ × ٢٢.

١٧٠١ : سپه١ : ٢٩٣.

١٧٠٢ : سپه١ : ٢٩١.

١٧٠٣ : سپه١ : ٢٩٢.

۱۷۰۴ : سپه۱ : ۲۹۳.

۱۷۰۵ : سپه۱ : ۲۹۲.

۱۷۰۶ : سپه۱ : ۲۹۲.

دوبار مقابله و تصحیح شده است یکی در ۱۰۶۵ و یکی دیگر در ۱۰۷۱.

۱۷۰۷ : سپه۱ : ۲۹۱.

۱۷۰۸ : سپه۱ : ۲۹۳.

۱۷۰۹ : سپه۱ : ۲۹۷.

۱۷۱۰ : سپه۱ : ۲۹۶.

۱۷۱۱ : سپه۱ : ۲۹۵.

۱۷۱۲ : سپه۱ : ۲۹۵.

۱۷۱۳ : سپه۱ : ۲۹٤.

۱۷۱٤ : سپه ۱ : ۲۹۷.

۱۷۱۵ : سپه۱ : ۲۹۶.

۱۷۱۶ : سپه۱ : ۲۹۶.

۱۷۱۷ : سپه۱ : ۲۹٤، حسین بن قاسم علی مازندرانی در ۱٤ شعبان ۱۰۶۸ نسخه را نوشته است (نه در ۱۰۶۹) و نسخه در ذق ۱۱٤۱ عرض شده است.

۱۷۱۸ : سپه۱ : ۲۹۰، نسخه در ٤ ج ۱/۱۰۵۰ نوشته شده است.

۱۷۱۹ : سپه۱ : ۲۹۰، ش ۲ دفتر، نسخه را حبیب‌الله در ۹۷۷ (گ ۱۷۷ ر - ۱۵۰ ر) نوشته و غلام‌علی بن سلطان علی کدکنی نیشابوری در ۹۸٤ آن را بپایان رسانده و در ۱۰۵۷ داخل کتابخانهٔ نیامند شده است.

۱۷۱۹ : مکرر : سپه۱ ۲۹۱.

۵۳٤٤ : نسخ در یک ثلث نسخه، صفحات در جدول است بزرگتر بشنگرف و کوچک‌تر زر ولاجورد و شنگرف، عنوانها و نشانها شنگرف، در برگ یکم تاریخ ۱۲۹۶ دیده می‌شود، نسخه بر خلاف ترتیب کافی معمولی و چاپی است بدینگونه:

۱- جنائر.
۲— عشره.
۳- صیدواطعمه.
٤- اشربه.
۵- دواجن.
۶- تجمل.
۷- جهاد
۸- وصایا.
۹- میراث.
۱۰- حدود.

در پایان آن کتاب الطیب از کتاب تجمل است بی‌عنوان و خطب ائمه، گویا کاتب نسخه‌را مغشوش کرده‌است.

نسخه بعنوان تهذیب الحدیث وقف شده است.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سبز مقوایی، ۳۱۸ گ ۱۰ × ۳۱/۵ - ۱۳س ۱۲/۵ × ۲۲.

۵٤۷۷: نسخ محمدبن بهاءالدین محمود اسفراینی درروز سه‌شنبه ۲۳ صفر(آخرعشرة).

تاریخ ساختگی ۸۵۲ در آخر عشرة و آخر نسخه بخط تازه‌یی دیده میشود، بلاغ سماع شیخ دارد و گویا ساختگی‌است، عنوانها و نشانها شنگرف، حواشی دارد، چندبرگ درآغاز نونویس است. ازآغازاست تاپایان جنائز.

کاغذ سپاهانی وفرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی، ۳۹۹ گ ۲۰ × ۳۲ - ۲۵س ۱۱/۵ × ۲۲.

۵٤۷۸: نسخ سدهٔ ۱۱، عنوانها شنگرف، ازآغازاست تا پایان عشرة(اصول).

در پایان اجازهٔ حسین بن‌حسین شامی جبل عاملی مشغری‌به شیخ حسینا عاملی‌فتونی است‌در شوال هزاروسی‌واندی.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز مقوایی، ٤۰۷ گ ۲۰ × ۲٦ - ۲۱س ۱۲ × ۱۹.

۵٤۷۹: نسخ محمد قاسم‌بن محمد حسین رازی درتهران درسه‌شنبه ۱۳ محرم ۱۱۰۵، عنوان ونشانها شنگرف، حواشی نستعلیق، ازآغاز است تا پایان عشرة(اصول).

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج حنایی‌ضربی مقوایی، ٤۷۸ گ ۱٦/۵ × ۲۵/۵ و ۲۱س ۱۰ × ۱۷.

۵٤۸۱: نسخ بی‌نام در پنجشنبه ۱۰۷۹، عنوانها شنگرف، حواشی دارد قدیم و جدید، روضه است.

کاغذ سپاهانی - جلدتیماج حنایی‌ضربی مقوایی، ۱۱۱ گ ۱۵/۵ × ۲۸ - ۲٤س ۱۰ × ۲۱.

۵۴۸۲: نسخ شرف‌الدین عبدالرضابن مسیح جزایری، ازسدهٔ ۱۱، عنوان و نشان شنگرف، حواشی دارد، از معیشت است تا پایان عقیقه.

کاغذ فرنگی، ۱۲۵ گ ۲۰ × ۲۹-۲۷س ۱۳ × ۲۲.

۵٤۸۳: نسخ علی‌بن محمدزمان آلان براغوشی زرنقی در مدرسهٔ صادقیهٔ تبریز در

۲۵ع ۲/۱۰۸۰ ، عنوان و نشان شنگرف ، حواشی لغوی دارد، روضه است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی ، ۲۰۶ گ ۱۶ × ۲۷ - ۱۷س ۷/۵ × ۱۷/۵ .

۵۴۹۱ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۳۷ر، نستعلیق سدهٔ دوازدهم ، تنها بخشی از روضهٔ کافی است ، پس از آن عیون اخبارالرضا است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۰۰ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۹س ۸ × ۱۶ .

۵۴۹۲ : نسخ یکم شوال ۹۸۰ ، بلاغ قرائت دارد، عنوانها ونشانها شنگرف، ازوضو است تا امر بمعروف.

کاغذ سپاهانی نخودی وسبز - ۲۲۷ گ ۱۸/۶ × ۲۴ - ۲۳س ۱۱/۵ × ۱۷/۵.

۵۴۹۳ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوانها شنگرف ، از جهاد است تا عقیقه .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی ، ۱۸۳ گ ۱۹/۵ × ۲۶ - ۲۱س ۱۲ × ۱۷ .

۵۴۹۴ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف ، حاشیه‌ها با نشانهٔ «ح‌م‌ل» از جهاد است تا اسلام علی از روضه.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج یک لای مشکی ، ۳۲۵ گ ۲۲ × ۳۳ - ۲۷س ۱۱/۵ × ۲۴ .

۵۴۹۶ : نسخ سدهٔ ۱۱ و ۱۲ ، عنوانها شنگرف ، از طهارت است تا جهاد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی فرسوده ، ۲۶۰ گ ۲۰ × ۲۹ - ۲۷س ۱۲ × ۲۰ .

۸۰۴۱ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۳۷۹ر ، نسخ سیدمحمدبن محمد قاسم حسینی خلخالی در سپاهان در مدرسهٔ سلیمانیه در ۲۹ ذح ۱۰۸۶، در ۱۰۸۹ تصحیح شده وبلاغ وحاشیه دارد ، چند برگ نونویس است.

در پایان اجازهٔ محمدباقر مجلسی است بهمین نویسندهٔ نسخه در ۱۷ ج ۱/ ۱۰۸۷ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۸۱ گ ۱۹ × ۳۰ - ۲۲س ۹/۵ × ۲۰ .

۸۴۰۲ : ش ۲ دفتر ، ۴پ - ۲۲۰پ ، تا پایان حجت (جزءدوم) را دارد، نسخ علی‌بن محمدبن الحسن بن زین الدین عاملی در ۴ ذح ۱۰۵۹ ، عنوان شنگرف بلاغ مقابلهٔ همین علی‌بن

محمد عاملی دارد و مهر همین علی‌بن محمد که نویسندهٔ نسخه است در پایان هست که گرد آن نامهای خدا و پیغمبر و دوازده پیشوا دیده میشود ، حواشی لغوی بخط نستعلیق است ، بلاغ مقابله در پایان کتاب العقل و کتاب التوحید هم دیده میشود .

۲۳س ۹×۱۸ .

۸۴۲۸ : ازنکاح است تا ایمان و نذور، بخط نسخ سدهٔ ۱۱ و ۱۲ ، عنوان ونشان شنگرف، حاشیه دارد .

کاغذ فرنگی نخودی نشان دار - جلد تیماج سرخ قهوه‌یی بالولا ، ۴۶۴ گ ۱۶/۵ × ۲۸ - ۲۵س ۹/۵ × ۲۰ .

کافی : در علم تپوگرافی است از میرزا عبدالغفار منجم (فهرست دانشگاه۳: ۲۹۲).

۲۸۳۷: نسخ سدهٔ ۱۳ ، نسخه کامل‌تر از نسخهٔ دانشگاه است ، صفحاتی درجدولهای لگاریتم و پنج قطعه نقشه بزرگ تپوگرافی دارد .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماح سرخ مقوایی، ۹۶ گ ۱۴ × ۲۲/۵ × ۱۷ - س ۷/۵ × ۱۴ .

الکافیة : از ابن حاجب و مقدمهٔ نحو اوست (سپه۲: ۳۹۰) .

۵۵۵ مشیر : نسخ پنجشنبه صفر۱۱۲۷ از محمدتقی‌بن حاجی باقر ، عنوان شنگرف، حواشی نستعلیق (سپه۲: ۳۹۱) .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۱۰۵ گ ۱۴ × ۲۱ - ۶س ۶ × ۱۲.

۳۱۶۰ : سپه۲ : ۳۹۱.

۳۱۶۱ : سپه۲ : ۳۶۲ .

۳۱۶۲ : ش۱ دفتر ، ۲پ — ۴۵پ ، سپه۲ : ۳۶۳.

۳۱۶۳ : ش۱ دفتر ، ۲پ - ۸۲پ ، سپه۲ : ۳۹۲ .

۶۹۱۱ : نسخ ۱۱۰۰ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی ، ۶۱ گ ۱۱ × ۱۶/۵ - ۹ س ۶/۵ × ۱۲ .

۶۹۱۲ : نسخ سدهٔ یازدهم ، عنوانها شنگرف ،حاشیه نستعلیق از«سط» انجام افتاده .

کاغذ سپاهانی ، ۴۰ گ ۱۲ × ۱۸/۵ — ۱۱س ۵/۵ × ۹/۵.

۶۹۵۰ : ش۱دفتر ، ۳پ - ۴۱پ ، نسخ پنجشنه شوال ۱۱۱۴ ، حاشیه دارد از «هندی، غفور، متوسط، عصام، حاجی » پیش ازآن مؤنثات سماعی (قصیدهٔ نونی) هست.

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد مقوا با برگردان ، ۱۰۴ گ ۱۲/۵ × ۲۰ - ۱۵س ۱۲×۵ .

۶۹۵۱ : نسخ سدهٔ ۱۳ باحواشی نستعلیق از متوسط و هندی ، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۱۰۲ گ ۱۴× ۲۰/۵ — ۱۶س ۱۲×۶/۵ .

الکافیة فی العروض والصنعة والقافیة : گزیده‌ایست از حدایق السحر رشید وطواط از حمیدالدین ابو عبدالله محمودبن عمر نجاتی نیشابوری (سدهٔ۸)(سپه۲: ۴۴۴).

آغاز: بسمله. رب تمم بالخیر و چنین گوید محرر این اوراق محمودبن عمرنیشابوری که دوستی که مارا بمنزلت برادر حقیقی بود بلکه فراپیش تروبهتر اعنی.. محمدبن علی المشهدی المعروف به سیبک ... میخواست که بر اصول و اوزان شعر پارسیان واساسی بحور ایشان وکیفیت تقطیع شعر وبر چیزی‌از علم‌قافیه و بعضی از صنایع نظم و نثر مطلع گردد این کتاب تالیف کرده شده و درآخر عروض تعریف قافیه‌واقسام‌وی یاد کرده‌آمد.. و بعد ازآن بجهت معرفت صنایع شعر ازکتاب حدایق السحر فی‌دقایق الشعرانتخاب کردم وچون ابنای روزگارما بیشتر از زیور عربیت بی‌پیرایه‌اند برذکر رسوم صنایع وایراد امثلهٔ پارسی اختصار نمودم .

اول معرفت وزن شعر پس قافیه‌پس صنعت .. واین مختصررا الکافیة‌فی‌العروض والصنعة والقافیة نام کردیم.

انجام : برطریق ایجاز بهر یکی اشارتی کرده آمده والله‌اعلم.

تمام‌شد نسخ عروض‌نجاتی درآخر محرم ۷۳۸ بشهرخوارزم درکاروانسرای‌مرحوم امیر سعید شهاب قتلغ تمور ... بردست.. محمدبن یوسف ابی عقیل‌البیهقی .

۳۱۳ صدر : ش۱دفتر، ص۱- ۲۷ ، بخط نسخ سدهٔ هشتم درآن نه رساله اکنون دیده میشود وافتادگی‌هادارد(سپه۲: ۴۴۸) .

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج‌سرخ کناره مشکی یک‌لا ، ۷۱ گ۱۲×۱۶ ۱۰س ۸×۱۱/۵ .

الکامل :از عزالدین ابن اثیر ابوالحسن علی‌بن ابی‌الکرم‌محمد شیبانی جزری موصلی(۵۵۵-۶۳۰)است ، چندبار بچاپ رسیده‌است (معجم‌المطبوعات۳۶) .

۱۵۱۰ : ازسال۷۱مقتل عمربن هباء تا سال ۱۳۲ هزیمة مروان است.

نسخ ملا علی‌محمد اصفهانی ریاضی‌دان ، از سدهٔ ۱۳ ، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید- جلد تیماج حنایی مقوایی ضربی ، ۲۷۶ گ ۱۶ × ۲۶ - ۲۱س ۹ × ۱۷ .

کامل‌التعبیر : از حبیش‌بن محمدبن ابراهیم‌بن تفلیسی‌است، در تهران‌در ۱۲۸۴ بکوشش محمدباقر و بخط شیخ موسی و باندازهٔ خشتی بچاپ سنگی رسیده و در دیباچه نام مؤلف حسین‌بن محمد ابراهیم بجای حبیش‌بن محمدبن ابراهیم آمده‌است.

۵۷۲ : نسخ سدهٔ ۱۰،چهار برگ آغاز و شش برگ در انجام نونویس است ، عنوان شنگرف و جدول مشکی ، در دیباچه نام مؤلف حسین آمده‌است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۳۴۷ گ ۱۷ × ۲۵ - ۳۲س ۱۱ × ۱۸ .

کامل‌الصناعة (الطب‌الملکی): از ابوالحسن علی‌بن عباس مجوسی اهوازی ارجانی است (فهرست دانشگاه ۲۷۶۹).

۷۵۴ : نسخهٔ مقالهٔ۷است تا ۱۰ و فهرست مقاله‌ها درآغاز هست.

نسخ ۱۲۶۲ ، عنوان شنگرف ، چندبرگی‌در میان سفیداست.

کاغذ فرنگی آهارمهره - جلد تیماج زرد ضربی مقوایی ، ۱۲ × ۳۴ - ۲۶س ۱۴ × ۲۵ .

۷۵۵ : تنها مقالهٔ ۱ جزو ۱ و مقالهٔ ۱ تا ۱۰ جز ۲ است وبس.

نستعلیق سدهٔ۱۳ ، عنوان شنگرف ، جدول لاجورد و شنگرف ، حواشی در مربع زرین و لاجوردی.

مالک محمد شفیع حسینی طبیب (با مهر او) و اعتضادالسلطنه در۱۲۶۸.

کاغذ سپاهانی- جلد تیماج زرد ضربی مقوایی ، ۴۹۳ گ ۲۱×۳۷ — ۱۹س ۱۳ × ۲۵.

۷۵۶ : از مقالهٔ۱۷تا باب ۲۹ مقالهٔ ۱۰ است ، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۸۱ گ ۱۸ × ۲۶ - ۲۴س ۹ × ۱۷ .

۷۳۸۴ : ش ۲ دفتر ، ۳۰پ - ۵۹ر ، بهمان نسخ شمارهٔ ۱ دفتر .

۲۵س ۱۲ × ۲۱ .

الکامل فی الاسطرلاب : در فهرست برلین کتابی بدین نام از شیخ شهاب‌الدین احمدبن محمدبن کثیر فرغانی (سدهٔ ۲) در هفت نوع یاد شده است (ش ۵۷۹۰ - بروکلمن ۱ : ۲۲۱ - خزرجی ۱ : ۲۰۷) نسخهٔ ما گویا همان باشد اگرچه آغاز آن با آغاز نسخهٔ برلین یکی نیست و اگر تاریخ ع ۶۵۳/۱ تاریخ تالیف نباشد .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی لا یبلغ اداء حمده الحامدون ... اما بعد فلما کان الاسطرلاب اشرف آلة وضعت فی علم الفلک ... احببت ان اجمع علمه فی رسالة ... وسمیته بالکامل مشتمل علی سبعة انواع .

انجام : الی تسعین جزو افقیما یستخرج ذلک من الجدول لهذا ما یستدل به علی ذلک باذن الله تعالی وبتمام ذلک تم کتاب الکامل ... وکان الفراغ منه یوم الاربعاء الرابع من شهور سنة ثلاث وخمسین وستمائة من الهجرة .

۷۰۲ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان ورقم و جدول شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز تیرهٔ مقوایی ، ۷۲ گ ۱۴ × ۲۲ - ۱۷س ۷ × ۱۴ .

کامیروبنجااشکا : از سیده راوز کاماک دیو (بروکلمن درحوض الحیات) فهرست بابها :

۱ - پنج دریا در ۵ باب .

۲ - عالم در ۵ باب .

۳ - تأثیر عالم صغیر .

۴ - ریاضت .

۵ - نفس .

پنج باب دیگر از ده باب در نسخهٔ ما نیست .

آغاز : بسمله . الحمدلله المتفرد عن ذوات الانداد ذاته . . . اما بعد فان فی بلاد الهند کتاباً شریفاً معتبراً معروفاً عند علمائها و حکمائها و هو یسمی کامیروبنجا اشکا تألیف سیده راوز کاماک دیو و هو مشهور و معتبر و معروف بالعلم والحکمة فلما فتح المسلمون

بلادالهند و ظهر بهاالاسلام بلغ الخبر الی کابرووهی اقصی بلاد الهند و معدن العلماء والحکماء فخرج احدهم یطلب مناظرة علماءالاسلام : نهو جوبرهمی جوکی، حتی وصل الی الکتوتی فی دولة السلطان علی بن دان متنکرا فدخل الجامع یوم الجمعة وسأل عن العلماء والحکماء فاشیرله الی محفل القاضی الاجل ... رکن الدین محمدالسمرقندی فسألهم ما تعبدون فقالوانعبدالله ... قال و من امامکم قالوا محمد .. .فقال ماالذی قال فی الروح فقالوا قال هو امر ربی . قال هذاالذی وجدناه فی صحف برهمن و یشتن و هما ابراهیم و موسی ، فاسلم الجوکی فتعلم امورالدین و علوم الاسلام و تفقد حتی اجیزله الفتوی فعرض هو هذاالکتاب علی القاضی المذکور ... فعجب منه و عمل به حتی وصل الی رتبتهم فنقله من اللغة الهندیة الی اللغة الفارسیة و من اللغة الفارسیة الی اللغة العربیة وهو عشرة ابواب .. قال اضعف عبادالله فلما وقفت علی هذا الکتاب و رایت عجایبه اشتقت الی معرفة حقیقته ولم اجد له شیخاً حتی وصل جوکی من بلاد کابروالی بهار واسمه : انبهو ناته فاسلم هناك وهو یروی هذاالکتاب عن المؤلف المقدم الذکر فقرات علیه الکتاب هذا کما کان بلسان الهند خمسون باباً ... فاشار من اشارته حکم و اطاعة غنم ان انقله من الهندیة الی العربیة فلبیت دعوته وسمیته کتاب «دقایق المعانی فی حقایق العالم الانسانی» وهو عشرة ابواب .

انجام : فککت رمزه ووجدت نفسی هی هو و اناعکسه وبالله التوفیق تم کتاب دقایق المعانی فی حقایق العالم الانسانی الرحمانی . لاهل الذوق النازلین من فوق .

۶۵۵۵ : ش ؛ دفتر ، ۱۰۰ پ - ۱۰۸ ر .

الکبائر (رسالة فی —) : از شیخ عبدالعالی کرکی که در آن از عدالت و تقوی و گناهان بزرگ (کبائر) گفتگو داشته است .

آغاز : بسمله . الحمدلله . لما کانت العدل یستلزم ثبوت التقوی .

انجام : لتعلق الشهادة به . والحمدلله ... اجمعین .

۲۹۱۹ : ش ۲۰ دفتر ، ۱۶۴ ر و پ .

کبری : رسالهٔ کوچکی است از سیدشریف گرگانی در منطق بفارسی و از کتابهای درسی قدیم است .

۵۳۴ : ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۱۶ ر ، نستعلیق ۱۲۶۱ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی یک‌لا ، ۵۴ گ ۱۱ × ۱۸ - ۱۲ س ۶/۵ × ۱۲ .

۳۰۲۹ : نستعلیق میرزا محمد حسین طهرانی درج ۱، از سدهٔ سیزده ، برای علی‌قلی میرزا نوشته نوشته است .

متن کاغذ نخودی وحاشیه در کاغذ کبود آبی صفحه‌ها دارای دوجدول نخستین زر دومی زر و شنگرف ولاجورد ، عنوانها سفید مانده است، درآغاز یک سرلوح دارد ، میان سطرهای دوصفحهٔ آغاز زراندود است .

کاغذ زرد و آبی - جلد تیماج سبز یک‌لا کناره قرمز ، ۴۲ گ ۱۲/۵ × ۲۰/۵ - ۸س ۶ × ۱۲ .

۶۶۵۰ : ش ۱ دفتر ، ۱ر - ۱۶ر ، آغاز افتاده ، نستعلیق نوروز محمد دست گردی در مدرسهٔ محمدزمان خان در قصبهٔ شاهی در ۸ ذح ۱۲۲۹ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی، ۱۰ × ۱۵ - ۱۲ س ۵ × ۹.

۶۶۸۰ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۲۱ ، نستعلیق ۹۸۳ برگهای ۴ - ۶ سفید مانده ، عنوانها شنگرف ، صفحه‌ها در دوجدول شنگرف .

کاغذ سمرقندی — جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۹۱ گ ۱۳ × ۱۸/۵ — ۹س ۶/۵ × ۱۰/۵ .

۶۶۸۱ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۱۸پ ، نسخ سدهٔ دوازدهم پایان افتاده ،

کاغذ فرنگی - ۱۱/۵ × ۱۸/۵ - ۱۲ ۵/ × ۱۱.

۶۷۱۳ : ش ۲ دفتر ، ۱۲ - ۲۳ر ، نستعلیق مصطفی قلی نوری در ۱۷ ع ۲ ، از سدهٔ دوازدهم ، عنوانها و نشانها شنگرف ، حاشیه دارد .

۶۷۴۸ : ش ۴ دفتر ، ۱۲۱ر - ۱۳۴ر ، نسخ حیدر علی در ۱۲۰۹ «بیدطیروسهی = حیدر علی ، کتبه طیروسهی» .

۶۹۲۳ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۱۳پ ، نستعلیق پنجشنبه ۲۵ ع ۱ / ۱۲۲۴ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۷۰ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۴ س ۶ × ۱۳.

۷۱۱۲ : ش ۴ دفتر ، ۷۲پ - ۸۹پ ، ناقص است.

الکتاب الجامع للشرایع :از شیخ ابو زکریا نجیب‌الدین یحیی حلی است(سپه ۱: ۳۸۵- دانشگاه ۵: ۱۹۸۱) .

۲۶۶۰ : این نسخه گرچه در سپه (۱: ۳۸۷) جامع حلی دانسته شده ولی بگواهی آغاز کتاب دیگریست و در فهرست دانشگاه ۵: ۱۹۸۳) بدان اشاره شده است .

کتاب عکس(فتوگرافی) : محمد کاظم بن احمد محلاتی این کتاب را بدستور ناصرالدین شاه در یک مقدمه و سه باب و یک خاتمه در فن عکاسی ساخته است.

آغاز : بسمله . حمدله ... کتاب عکسی است که حسب الامر .. ناصرالدین شاه ... محمد کاظم بن احمد محلاتی تألیف کرده است.

انجام : به سه نوبت آب که بروی وی ریختند کافی است . تمت فی شهر محرم ۱۲۸۰.

۲۸۳۹ : نسخ ۱۲۸۰ ، خط نستعلیق مؤلف در دوسطر در پایان هست و نسخه را بکتابخانهٔ اعتضادالسلطنه در پایان محرم ۱۲۸۱ پیش کش کرده است، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ زرکوب مقوایی، ۹۴ گ ۱۶ × ۲۲ - ۱۴س ۱۰×۹ .

کتاب عکس (فتوگرافی) : رساله ایست در فن عکاسی که در زمان قاجار نوشته شده است.

آغاز : بسمله . در تفصیل دواهای عکس. دوای اول ۴ مثقال یود کالیوم.

انجام: طرفی ازو زایل بشود، بعد در آورده خشک کنند.

درپایان تصویر یک سرباز مسلح رابریده و در برابر یک جعبهٔ عکاسی چسبانیده اند.

۲۸۴۱ : نستعلیق سدهٔ سیزدهم ، عنوانها و نشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب ، ۷۴ گ ۱۰ × ۱۶ - ۱۱س ۱۲×۶ .

کرامیهٔ دوره : رساله ایست در موسیقی(دانشگاه۴ : ۹۳۱).

۲۸۶۹ : ش ۶ دفتر ، ۱۸۰پ - ۱۸۶ر.

کره(رساله در عمل -) : رساله ایست در بارهٔ ساختن کره در چند فصل در آنچه در کتابها آمده و در رصدخانهٔ مراغه بوده است.

آغاز :

بسم الله الرحمن الرحیم گنج نهان خانهٔ حی قدیم

باب اول در صنعت کره و عمل آن مشتمل بر چند فصل فصل اول در صنعت کره.

انجام : آنچه درکتب این فن دیده بود و در رصدخانهٔ مراغه دید مجملا اینست .

۸۳۶۰ : ش ۵ دفتر ، ۱۵پ - ۲۰ر ، عنوانها سفید مانده است.

کرة یدور بذاتها (مقالة فی -) : این رساله چنانکه در نسخه آمده از جازنی است و گویا درست آن خازنی یا خازنی باشد.

ابوالفضل خازنی بغدادی زندهٔ در ۵۸۲ از ستاره شناسان واحکامیان است و نباید

این کتاب اوباشد (گاهنامهٔ ۱۳۱۰ ص ۶۱) .

عبدالرحمن خازنی در زمان مسترشد (۵۱۲-۵۲۹) میزیسته و زیج سنجری خودرا برای سنجر سلجوقی (۵۱۱-۵۵۲) ساخته است (تتمهٔ بیهقی ص ۱۶۱ -۲۰۳ - علم الفلک نالینو ص ۱۷۹ - گاهنامه ۱۳۱۱ ص ۱۸۴ - کنزالحکمة ۲:۱۰۷ - مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز ش ۱ س ۱۱) .

شاید هم از ابو جعفر الخازن (سدهٔ ۴) باشد (گاهنامه ۱۳۱۰ ص ۷۲ - تاریخ علوم ریاضی مصاحب ۱۲۴۰) .

آغاز : بسمله رب یسر . هذه مقالة للجازنی (گویا: خازنی) فی اتخاذ کرة یدوربذاتها بحرکة مساویة لحرکة الفلک و معرفة العمل هی ساکنة و متحرکة فی صنعة صنعة .

انجام : فهذه جملة الاعمال المشهورة التی نعرف بمثل هذه الکرة و قدذکرنا ها علی نهایة الاختصار والله الموفق.

۷۰۸ : ش ۱ دفتر ، ۲ پ - ۶ ر ، همهٔ شماره‌ها بخط نسخ سدهٔ دهم ، درجدول شنگرف ، شکلها رنگارنگ .

کاغذ ترمهٔ سپاهانی زرد - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۲۳۵ گ ۱۶ × ۲۳ - ۱۷ س ۱۱ × ۱۷ .

الکریة (الرسالة-) : از شیخ بهایی است و باحبل المتین و مشرق الشمسین و العروة الوثقی و کریه دوم او در تهران بسال ۱۳۲۱ بچاپ رسیده است . این رساله در نسخهٔ ماهمان نخستین است که بهایی بنام شاه تهماسب نوشته است و در ص ۲ - ۹ آن مجموعهٔ چاپی دیده میشود . کریه دیگر در ص ۲-۱۶ آنجاست .

۲۵۲۶ : ش ۲ دفتر ، سپه ۱ : ۵۰۲ .

الکشاف عن حقایق غوامض التنزیل وعیون الاقاویل فی وجوه التأویل : تفسیر زمخشری معتزلی است (سپه ۱ : ۱۵۸) .

۱۷ صدر : از آغاز است تا پایان انعام بخط نسخ معرب پسین روز ۲۴ ع ۶۷۱/۲ که محمود بن مشرف جیلویه آنرا نوشته است ، ۲۳ برگ نونویس سدهٔ ۱۱ ، حاشیه ها نستعلیق تازه‌تر ، وقف محمد شفیع برای مدرسهٔ صدر در ۱۲۳۲ .

کاغذ سمرقندی نخودی ، ۲۸۱ گ ۱۸ × ۲۴/۵ — ۲۱ س ۱۱ × ۱۷/۵ .

۱۸صدر : از کهعص آغاز میشود و بخط نسخ بهاءالدین الیاس بن جلال الدین قریشی عباسی در یکشنبه ۲۴ محرم ۹۹۰ و آیه ها زیر خط سرخ و عنوانها شنگرف، برگ یکم نونویس است ، وقف محمد شفیع مانند دیگرنسخه ها .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی - ۵۷۰ گ ۱۸×۲۸ - ۲۵س ۱۰ × ۱۸/۵ .

۱۹صدر : از مائده تا کهف و بخط نسخ معرب سدهٔ ۱۰ ، عنوانها درشت‌تر ، مالک محمدبن ابی‌الفتح حسینی خوراسکانی در ۱۱۰۰.

کاغذ سپاهانی حنایی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۳۰۴ گ ۱۷/۵ × ۲۹ - ۲۵س ۱۱ × ۲۲ .

۲۴مشیر : از آغاز تا نیمهٔ قرآن بخط نسخ سدهٔ ۱۱ ،آیه هاشنگرف و جدول زروشنگرف ولاجورد با سرلوح کوچک به زر و لاجورد ، وقف مشیرالسلطنه بر مدرسهٔ اقصی (مشیر السلطنه) در دروازه گمرک در۱۳۳۸ .

کاغذ سپاهانی‌سفید - ۵۲۴ گ۱۷ × ۳۱ - ۲۹س ۹ × ۲۰ .

۲۰۳۷ : سپه۱ : ۱۶۲.

۲۰۳۸ : سپه۱ : ۱۶۰.

۲۰۳۹ : سپه۱ : ۱۶۱.

۲۰۴۰ : سپه۱ : ۱۶۱.

۲۰۴۱ : سپه۱ : ۱۶۰.

۲۰۴۵ : سپه۱ : ۱۶۱.

۲۰۴۶ : سپه۱ : ۱۶۰.

۲۴۰۷ : سپه۱ : ۱۶۲.

۵۱۶۳ : نسخ علی‌اکبربن ملا کربلایی الله‌قلی‌سمقانی درشنبه ۲۷ رمضان۱۲۲۲،از نیمهٔ یوسف تا حج، عنوانها شنگرف، آیات زیر خط شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی‌مقوایی ضربی، ۱۵۲ گ۱ ۲۱ × ۳۰/۵ و۲۳س ۱۲ × ۲۰ .

۵۱۹۲ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، آیات بالای صفحات، حاشیه دارد از سعد و دیگران ، تا سورهٔ بقره است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی یک لا - ۸۰ گ ۱۸ × ۲۴ - ۲۴س ۱۱×۱۷.

۵۱۹۳: نسخ سدهٔ هشتم، تاریخ تألیف ندارد، عنوانها درشت و مشکی، نشانها شنگرف، با نسخهٔ خوانده شده بر مؤلف مقابله شده و بلاغ دارد، از حجرات تا پایان قرآن.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج قهوه‌یی، ۱۴۹ گ ۱۶ × ۲۵ - ۲۵س ۱۱×۱۸.

۵۱۹۴: نسخ آغاز ذق ۷۴۳ و مقابله شده، بلاغ دارد، از مریم‌تاقصص، مالک حافظ محمد ازمیری مدرس و ملا قاسم کمبر و احمد و محمدبن حاج محمد شهیر به ابن بکلوچه.

کاغذ سمرقندی - جلد مقوایی برگردان دار، ۱۶۷ گ ۹× ۲۶/۵ - ۲۳س ۱۳/۵×۲۰.

۵۱۹۷: نسخ سدهٔ دهم، عنوانها شنگرف، صفحه‌ها در جدول لاجورد وزر، از نساء تا انفطرت.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۵۶۵ گ ۱۷ × ۲۵ - ۲۳س ۱۰×۱۶.

۸۴۳۰: از نیمهٔ مریم‌است تا نیمهٔ صافات، آغاز و انجام افتاده، بخط ثلث درشت و آیه‌ها نسخ، ارسدهٔ ۶.

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد مقوایی، ۳۰۶ گ ۱۷/۵×۲۶ - ۲۱س ۱۱×۱۹.

کشاورزی (نامهٔ-): این رساله چنین می‌نماید که ساختهٔ زمان قاجار باشد و دوازده باب دارد و نسخه‌ای از آن در دانشگاه (ش ۱۳۱۰) هست (فهرست دانشگاه ۲۷۷۶) ولی انجام دونسخهٔ‌ما جزانجام آن‌نسخه‌است، پیداست که همان ارشادالزراعة است.

در پایان نسخهٔ ش ۲۹۲۵/۱۳ ما آمده که از روی خط مؤلف نوشته شده و درآن مؤلف گفته «تمت فی‌اواسط ربیع الاخر لسنة ۹۲۶».

پس نسخه دانشگاه گویا از روی نسخه تألیف ۹۲۶ ساخته شده است‌ودونسخهٔ‌ما که درآغاز و انجام یکی‌است ازسدهٔ ۱۰ است (تاشکند۱ : ۴۱۲).

آغاز : بسمله. رب وفق یا کریم . الحمدلله خالق الحب والنوی و خالق القدروالقوی ... اما بعد این مختصریست در معرفت بعضی امور که اهل فلاحت را بکار آید مشتمل بر ۱۲ باب و خاتمه ،

انجام : بیاویزند با آن خانه الفت تمام گیرند .

۲۸۵۸ : ش ۳ دفتر ، ۲۰ پ - ۴۶ ر .

۲۹۲۵ : ش ۱۳ دفتر ، ۲۹۳ پ - ۳۴۳ ، مورخ ۲۴ رجب ۱۰۸۲ .

کشاورزی (نامهٔ -) : این رساله از مؤلفات زمان قاجاراست.

آغاز : در فلاحت و این حرفت بهترین حرفت طبیعی است.

انجام : در میان نانخواه زنند تا بوی آن گیرد وبکار دارند.

۲۸۵۸ : ش ۱ دفتر ، ۱۶ ر - ۱۸ ر ، بخط نسخ سدهٔ ۱۳ و خط اعتضادالسلطنه مورخ ۱۲۸۳ در پایان هست.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی - ۱۷۵ گ ۱۷×۲۶ - س ۱۰× ۱۷/۵ .

کشاورزی (نامهٔ -) : ترجمه‌ایست از کتاب کشاورزی سکیان دوفه که در زمان قاجار شده است.

آغاز : فلاحت ملاحظه شده است مانند علمی یا صنعتی.

انجام : دور آن‌را خوب باریسمان بپیچند.

۲۸۵۸ : ش ۶ دفتر ، ۱۴۳ ر - ۱۵۱ ر ، نسخ سدهٔ ۱۳ .

کشاورزی (نامهٔ -) : رساله ایست در کشاورزی نو که درزمان قاجار نوشته شده‌است ،

آغاز : سپاس بی‌قیاس مر حضرت خداوند جهان و پرورد گار عالمیان . . اما بعداین فواید برسبیل استعجال از کتاب . . کشاورزی جدیدرا بحث کرده .

انجام : و بعد میل کند که بسیار مفیداست والله اعلم.

آغاز و انجام مطابق چاپ سنگی تهران ۱۳۲۳ ، ص ۱-۱۱۶ ، به تصحیح عبدالغفار نجم‌الدولة درمجموعه‌ای باعنوان« مجموعهٔ ایرانی و زراعت و فلاحت و باغبانی مشتمل بر چهار کتاب :

کتاب اول (همین کتاب) درعلم فلاحت و زراعت بنام تألیف شخص عالم . . سیاحی در عهد غازان خان حدود ۷۰۰ هجری .

کتاب دوم نیز در علم فلاحت، ص۱ - ۶۲ .

کتاب سوم قواعد پیوند بطریق فرنگی ، ترجمهٔ شخص ایرانی که در فرنگ تعلیم یافته‌است، ص۱—۳۰ مصوراست.

کتاب چهارم ارشادالزراعة تصنیف فاضل هروی درسال ۹۲۱ زمان شاه تهماسب بتصحیح عبدالغفار نجم‌الدولة، ص۱- ۱۸۸ .

۲۸۵۶ : ش۱دفتر، ۱پ - ۱۲۷پ ، نستعلیق سدهٔ۱۳ .

کاغذ فرنگی سفید درش۱ ونخودی درش۲ - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۱۵۴ گ ۱۱ × ۱۷/۵ - ۲س ۶/۵ × ۱۲ .

۲۸۵۸ : ش۴دفتر، ۴۶پ - ۹۰پ ، بخط نسخ سدهٔ ۱۳ ، انجام این چنین است : « بنشانند بگیرد و بعمل‌آید» و باز پسین فائدهٔ نسخهٔ پیش‌را ندارد .

کشف‌الایات : از محمد رضابن عبدالحسین نصیری طوسی مشیرالممالک در تاریخ ۱۰۶۷ ،

نام این نسخه وسال تاریخ کشف‌الایات کلام قدس است

نام کتاب و مؤلف و راهنمای پیدا کردن آیتها در دیباچه هست، در حاشیه نیزبه دیباچه‌ای فارسی نوشته شده است .

در یک مقدمه و ۲۸ کتاب‌است (فهرست دانشگاه۱ : ۴۵ و ۲۱۶ - ذریعه ۴ : ۲۳۶ و ۲۳۷).

آغاز : بسمله. کشف قناع عذار عذراءالمقال بسم‌الله‌الکبیرالمتعال ... فاعلموا انی رایت کثیراً ما حاجةالاخوان الی طلب‌آی‌من‌القرآن ...و سمیته بکشف‌الایات .

انجام : یدی من‌التوراة . آل عمران ۱۰م۵ صف ،۶م۱ .

۵۱۹۹ : نستعلیق سدهٔ۱۱ در زمان مؤلف و در صفحهٔ عنوان به مؤلف دعا شده‌است، عنوانها مشکی یا شنگرف.

محمدرضابن مقیم در شب‌آدینه ۵شعبان ۱۷۸ (=۱۰۷۸) در نسخهٔ نوشته که: ازباب شین کتاب فاء تا پاره‌ای از باب باء کتاب کاف بانسخه مؤلف مقابله‌نشده است، و باقی مقابله شده‌است .

نسخه در ۱۱۱۹ خریداری شده‌است .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی‌ضربی ، ۲۷۸ گ ۱۷/۵ × ۲۴ - ۱۹س ۱۰ × ۱۶/۵ .

کشف‌الاحتجاج : ترجمه‌ایست‌از احتجاج طبرسی بپارسی از شیخ علاءالدین اصفهانی که نام اوونام شاه طهماسب که‌بدستور وی ترجمه شده است ونام کتاب در دیباچه‌آمده‌است، آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه است اما نام مترجم در فهرست دانشگاه (۳:۱۴۸۷). به‌اشتباه‌علی‌بن‌حسن زواری‌آمده‌است.

۵۴۹۸ : ش ۱ دفتر، ۱پ - ۲۴۸ ، نستعلیق آشتیانی در یکشنبه ۲۷ج۱/۱۱۳۳ ، عنوانها سفیدمانده .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۳۱۹ گ ۲۰/۵ × ۳۰ و ۲۱س ۱۱/۵ × ۲۱ .

کشف‌الاسرار وعدة‌الابرار : از رشیدالدین ابوالفضل احمد میبدی‌است و تفسیرعرفانی عبدالله انصاری‌را در آن گنجانیده و درسال ۵۲۰ تألیف کرده است .

۲۰۰۴ :درسپه ۱ : ۱۵۲ شناخته نشده‌و بنام« تفسیرفارسی» یاد گردید.

کشف‌الحقایق : از شیخ عزیزالدین بن محمد نسفی‌است که در ۶۷۱ و۶۸۰ساخته‌است و در ده رساله باید باشد (آستان قدس ۴:۲۲۲) در تهران بسال ۱۳۴۴ بچاپ رسیده است

فهرست هفت رساله نسخهٔما چنین است :

رسالهٔ اول در بیان وجود .

رسالهٔ دوم وجود انسان.

رسالهٔ سوم‌از نسخه افتاده است.

رسالهٔ چهارم توحید.

رسالهٔ پنجم مبدء و معاد .

رسالهٔ ششم دنیا و آخرت و شب قدر و روز قیامت .

رسالهٔ هفتم هفت آسمان و هفت زمین .

آغاز : بسمله . رسالهٔ اول ازکشف‌الحقایق در بیان وجود و آنچه متعلق بوجود است معرفت وجود بدیهی‌است و دانستن‌او محتاج بحد و تعریف نیست.

۶۵۳۳ : نسخ سدهٔ دوازدهم ، عنوانها سفید مانده ، انجام افتاده : « وآنخانه در همه‌جا هست » .

کاغذ هندی سفید — جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا ضربی ، ۱۰۱ گ ۱۵ × ۲۱/۵ — ۱۸س ۸/۵ × ۱۵.

کشف الرموز : از ابن رییب عزالدین حسن بن ابی‌طالب یوسفی آبی است (فهرست دانشگاه ۵: ۱۹۸۴ - سپه ۱: ۴۸۰).

۲۲۶۸ : سپه ۱ : ۴۸۱.

کشف الریبة عن احکام الغیبة: از شهید ثانی است که در روز ۲۳ صفر ۹۴۹ آن را بانجام رسانده است و آن با کشف الفوائد علامه و چند رسالهٔ دیگر در تهران بسال ۱۳۱۱ بچاپ رسیده است.

۷۴۶۱ : ش ۷ دفتر، ۱۶۸پ - ۱۹۴پ ، از پایان افتاده و بهمان خط شمارهٔ پیشین است .

کشف العوار لاهل البوار : از حسین بن علی بن حجاج بن علی صغناقی است و پاسخ سه شبهه است :

۱- خطابات قرآن مخصوص بکسانی است که در زمان او بودند.

۲- خطابها مخصوص مردان بوده نه زنان.

۳- روزه فقط مخصوص ماه رمضانی است که قرآن در آن نازل شد نه ماههای سالهای بعد، مؤلف با چهار دلیل کتاب سنت، اجماع، عقل، این سه شبهه را دفع کرده است .

آغاز: الحمد لله الذی جعل سمت الدین محجة ظاهرة وادلة واضحة باهرة ... وبعد فان طائفة قد جرت افواههم بما لا یستجیز المسلم ان تخطره بالبال فکیف بما نهی عن القیل و القال ...

انجام : قال العبد الضعیف حسین بن علی بن حجاج بن علی الصغنا قی.. لما انکشف بهذه الاجوبة خبث عقایدهم... سمیتها «کشف العوار لاهل البوار» تاب الله علی من الیه تاب و هو اعلم بالصواب وصلی الله علی نبینا محمد . .الی یوم الدین.

۱۱۷۶ : ش ۵ دفتر، ۵۵پ - ۶۸ر، خط حسن بن سلیمان بن عطیه در ۱۳ شوال ۷۴۷.

کشف الغطاء عن خفیات مبهمات الشریعة الغراء : از شیخ جعفر بن شیخ خضر حلی مالکی جناحی نجفی کاشف الغطاء (م ۱۲۲۷) است (سپه ۱ : ۵۰۲ - آستان قدس ۵: ۴۷۹).

۴۲۴۲ : ش ۲ دفتر، سپه ۱ : ۵۰۴.

۲۴۴۳ : سپه ۱ : ۵۰۴.

۶۰۸۲ : نسخ کاظم بن صفرعلی در پنجشنبه ۳ ع ۱ / ۱۲۲۹ ، عنوانها شنگرف ، از بحث تاسع افعال الصلاة تا پایان خمس است .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۲۰۶ گ ۱۵ × ۲۱- ۲۵س ۷/۵ × ۱۴/۵ .

۶۰۸۳ : جزو یکم است تا پایان نوافل صلاة بخط همان کاظم در ۱۲۲۹ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۲۹۴ گ ۱۵ × ۲۱ — ۲۳س ۷/۵ × ۱۴/۵ .

کشف الغمة فی معرفة الائمة: از ابن الفخر ابوالحسن بهاءالدین علی بن عیسی بن فخرالدین ابی‌الفتح اربلی (۶۲۵-۶۹۲) است، اربلی آنرا چنانکه در پایان جلد دوم آمده در ۲۱ رمضان ۶۸۷ ساخته است (سپه۱ : ۲۹۸ - آستان قدس ۵ : ۱۵۶ و ۳۰۶) .

۱۹۰۳ : سپه۱ : ۲۹۸ .

۵۴۹۹ : نسخ حمزة بن علی قلی بن امیرقاسم در اصفهان در یکشنبه ۶ صفر ۱۰۹۴ که از روی نسخه‌ای که از دو نسخهٔ مجدالدین ابوجعفر فضل بن یحیی بن علی بن مظفر بن الطیبی کاتب در واسط عراق نوشته شده بود و آن از روی خط مصنف بوده است نوشته است ، از آغاز است تا پایان جزو دوم .

ابن مجدالدین کتاب را بر مصنف خوانده و می گوید که او در ع ۶۹۲/۲ بمن اجازه داده و خود اربلی نیز در زیر آن براین گواهی داده است.

کاغذ اصفهانی ا- جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی - ۲۵۷ گ ۲۴ × ۳۶ — ۲۶س ۱۵ × ۲۷ .

کشف الفوائد فی شرح قواعد العقائد: شرحی است از علامهٔ حلی بر قواعد العقائد خواجهٔ طوسی (مدرس ص ۲۴۷) .

۶۵۳۲ : نستعلیق محمدهاشم در چهارشنبه ۱۷ ذح ۱۰۹۵ ، مقابله شده ، عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۹۳ گ ۱۲/۵ × ۱۸/۵ — ۵س ۶ × ۱۳ .

کشف الفوائد من تمهید القوائد ، خود تمهید القواعد از شهید دوم است.

این کتابچه فهرستی است بر این کتاب که خود او در سه‌شنبه رجب ۹۵۸ نگاشته است و شاید هم از نویسندهٔ نسخهٔ زیر یعقوب شبیلی باشد.

۵۹۲۵ : ش۲ دفتر ، ۹پ - ۳۰پ ، نسخ یعقوب شبیلی در دوشنبه رجب ۹۷۸ .

کشف القناع عن اسرار الشکل القطاع : از خواجهٔ طوسی است ودر پنج مقاله است که از رسالهٔ فارسی خود بعربی برگردانده است .

این کتاب در ۱۹۵۲ بروسی ترجمه شده است (یاد نامهٔ طوسی ص ۲۳۹ — مدرس ۲۱۲ و ۳۴۱ — نسخهٔ دانشگاه ش ۲۴۳۲/۱۰ نوشتهٔ ۶۹۵) .

در عنوان نسخهٔ ش ۴۷۲۷/۱۸ چنین آمده است: «تعریب کتاب دعاوی الشکل المعروف بالقطاع و براهینه» .

آغاز : بسمله . رب انعمت فزد والحمدلله سبد، الحقایق الخارجة عن الحصر . . وبعد فقد کنت عملت فی ماضی من الزمان کتاباً لضبط دعاوی الشکل المعروف بالقطاع وبراهینه مزینا بما ینوب عنه و یتعلق به وکان ذلک الکتاب . . . . . باللسان الفارسی فسئلنی بعض الاصدقاء ان انقله الی اللسان العربی فاجبته الی ذلک و حذفت عنه بعد الزوائد .

انجام : وهذا هوالفرض من الحاقنا هذه المقاله بالاربع الاول ولنقطع الکلام ههنا حامدین علی آلائه و مصلین علی خاتم انبیائه والله اعلم والیه المرجع والمآب .

۵۵۹ : ش ۱۲ دفتر ، ۹۰ پ - ۹۹ ر ، بخط نسخ عبدالقادر بن عبدالرشید ابرقویی در تبریز در پایان صفر ۷۰۱ .

۶۸۹ : ش ۶ دفتر ، ۱۱۷ پ - ۱۸۰ ر .

۴۷۲۷ : ش ۱۸ دفتر ، ۱۶۷ پ - ۱۹۴ ر .

کشف القناع عن وجوه حجیة الاجماع: از شیخ اسدالله بن اسمعیل کاظمینی (م ۱۲۳۴) که در صفر ۱۲۲۲ بانجام رسانده است و در ۱۳۱۷ بچاپ رسیده است (سپه ۱: ۶۰۷ — کشف الحجب ۴۶۸ — ذریعه ۱: ۱۴۶) .

۹۰۱ : ش ۱ دفتر، سپه ۱ : ۶۰۸ .

کشف اللثام فی شرح قواعد الاحکام : شرحی است از فاضل هندی بهاء الدین محمد بن تاج الدین حسن بن محمد سپاهانی (۱۰۶۲—۱۱۳۷) برقواعد الاحکام علامهٔ حلی (آستان قدس ۵ : ۴۸۰ و ۶۰۷ - سپه ۱: ۴۶۳) .

۲۲۴۸ : سپه ۱ : ۴۶۵ .

کشف المحجة لثمرة المهجة : از رضی الدین ابوالقاسم علی بن طاوس است (دانشگاه ۵ : ۱۴۹۱) .

۱۸۵۵ : نسخ ۱۲۳۵، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید آهار سهره - جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا ، ۱۴۳ گ ۱۴ × ۲۱ - ۱۷ س ۷ × ۱۴ .

۵۸۲۸ : نسخ سدهٔ دوازدهم ، جلد تیماج سرخ مقوایی، ۱۵/۵ × ۲۲ - ۲۱ س ۹ × ۱۵ .

کشف‌المراد فی‌شرح تجریدالاعتقاد : شرحی‌است‌از علامهٔ حلی برتجرید خواجهٔ‌طوسی (مدرس ص ۲۴۲) .

۸۰۸۱ : شمارهٔ یکم‌دفتر ، ۱ر - ۱۶۱ ، یک برگ از آغاز افتاده و بخط تعلیق‌ابو محمدبن ابوتراب وراسینی درپسین روزچهارشنبه ۱۰ رجب ۷۱۶ ده سال پیش‌ازمرگ‌شارح، مالک ابو جعفر بن ابی‌محمددشتگی منصوری ، وقف حاج سید محمد باقر در ۱۲۳۶ .

کاغذ سمرقندی سفید ، بی‌جلد — ۲۸۹ گ ۲۱ س ۷/۵ × ۱۷/۵ .

کشف‌المکنون : شرحی‌است بر تهذیب علامه به قال اقول ، از نظام‌الدین محمد سمیع پسر محمدعلی پسر احمد یزدی .

آغاز : بسمله . الحمدلله‌الذی هدانا الصراط‌المستقیم . . و بعد فیقول . . نظام‌الدین محمد سمیع بن محمد علی‌بن احمد الیزدی لما وجدت‌الاصول فی‌العلوم کالقمر فی‌النجوم .

انجام : قال فی‌اللغة‌التی‌وقعت‌المخاطبة بها اقول قیل‌لوزاد علی‌التعریف ادقیدالحیثیات فی‌التعاریف مأخوذ فلایرد علیه بحث فلیتدبر .

۶۲۵۴ : ش ۱ دفتر ، ۲۰ پ - ۵۹ پ ، نسخ و نستعلیق خودمؤلف، خط‌زدگی‌وحاشیه رفته دارد ، پیش از این‌درنسخه‌مطالب پراکندهٔ اصولی‌است از همین نویسنده (گ ۱- ۲۰) در پایان مجموعه نیز پراکنده‌هایی ازهمودیده میشود(گ ۶۶-۱۳۲).

کاغذ فرنگی — جلد تیماج مشکی، ۱۳۲ گ ۱۰ × ۱۵ — ۱۶ س ۸ × ۱۱/۵ و ۷/۵ × ۱۱/۵ .

کشف‌الیقین‌فی‌فضائل‌امیرالمومنین: از علامهٔ حلی که در پایان از خودنام برده و گفته‌است که من این کتاب‌را در سلطانیه در محرم ۷۱۰ بپایان برده‌ام، کتاب بدستور اولجایتو ساخته شده است(دانشگاه۳: ۶۰۷).

۱۸۵۷ : ش ۱ دفتر ، ۵ ر - ۸۸ ر ، نسخ محمدعلی‌بن محمدطاهر رازی که نوشتن‌آنرا از روی نسخهٔ مغلوطی درسه‌شنبه ۲ ع ۱۲۱۴/۲ آغاز و در پنجشنبه ۲۸ رجب ۱۲۱۴

بپایان رسانده است، عنوان شنگرف حاشیه دارد، در ۱ ر- ۵ ر پراکنده هاست همچنین پس ازاین کتاب (۹۳ ر) مالک عبدالغنی محب علی در ۱۲۷۵ .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج مشکی یک‌لای فرسوده ، ۱۴۰ گ ۱۵ × ۲۲- ۱۷ س ۸/۵ × ۱۶ .

۷۵۵۹: ش ۳ دفتر، ۱۹۸ پ- ۱۹۵ پ ، نسخ سدهٔ ۱۲ ، سپس بخشی از تفسیر طبری وحدیثی از مجمع المحاسن و بحثی در چند سطر در بارهٔ سلامان و ابسال ابن سینا است .

۱۷ س ۱۰ × ۱۵/۵ .

الکشکول : از شیخ بهایی در پنج جلد وآن‌را پیش‌از ۱۰۳۰ بانجام رسانده‌است.

(دانشگاه ۲ : ۱۷۲) این کتاب بتازگی هم درقم بچاپ رسیده‌است .

۲۹۲۱ : نسخ سه‌شنبه ۲۵ ذق ۱۰۵۱ (جلد یکم) و دوشنبه ۱۴ محرم ۱۰۵۲ (جلددوم) و ۲۲ ع ۱۰۵۷/۲ (جلد سوم) ودریکشنبه ۱۲ ع ۱۰۵۷/۲ بپایان رسیده‌است، پنج سرلوح در آغاز پنج‌جلد هست ، جدول شنگرف و مشکی و عنوان شنگرف، شعرهای فارسی مولوی و دیگران‌را دارد ، انجام این نسخه مانند نسخهٔ دانشگاه است .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ۲۷۵ گ ۱۹ × ۳۱ — سطرچلیپا ۱۳ × ۲۴ .

۲۹۲۲ : نستعلیق حاجی جمال‌الدین ملک محمد شیرازی درصفر ۱۰۸۲، در آغاز هریک از پنج‌جلد سرلوحی‌است بزر ولاجورد ، آغاز هربخشی مانند نسخهٔ پیش است و انجام جلد یکم و دوم نیز مانندآن وانجام جلد ۳ و ۴ و ۵ با آن یکی نیست ، فارسیهارا هم دارد .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی‌زرکوب مقوایی ، ۳۷۲ گ ۱۴ × ۲۰ - سطرچلیپا ۹/۵ × ۱۷/۵ .

۲۹۲۳ : نسخ محمد حسین بن علی‌ساروی در ۱۹ محرم ۱۲۴۴ (جلد ۴) و ۱۲۴۵ (جلد ۵) عنوان شنگرف، صفحه ها در دوستون چلیپاودر دوجدول زر و لاجورد ، هر پنج جلدرادارد.

انجام جلد ۳ و ۴ و ۵ مانند نسخهٔ شمارهٔ ۲۹۲۱ .

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج زرد و ضربی مقوایی ، ۲۴۴ گ ۱۵ × ۲۵ - س چلیپا ۹/۵ × ۱۶/۵ .

۲۹۲۴ : نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف.

کاغذ گوناگون - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۵۲۵ گ ۱۱/۵ × ۲۲ - ۱۷س ۷ × ۱۶/۵ .

۷۵۱۳ : جلد یکم و دوم ، نسخ ، ۲شوال ۱۰۸۴ ، عنوان شنگرف ، مالک پسر جعفرقلی پسر امین‌الوزاره مصباح‌الدوله در۱۲۹۹ و محمد احسن که در ۱۱۲۴ بکسی بخشیده است .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز یک‌لا ، ۲۰۸ گ ۱۳/۵ × ۲۱ — ۲۱س ۷/۵ × ۱۶/۵ .

کشکول : از معز الدین محمدبن عبدالله که در ۱۰۸۰سال ۵۹ شاه سلیمان وبنام‌اونوشته و درآن ازسال ۱۰۶۵ که ازشیرازبعراق میرفته‌است یاد کرده است ، عنوانها«مشکات، مصباح ، لمعه ، نور ، کنوز» است.

۷۵۱۶ : بخط نستعلیق سدهٔ۱۲

آغازافتاده :« مفسر محکمات و متشابهات نسیم‌عنبر شمیم حدایق رسالت دین پروری» انجام درعنوان« کتاب‌الحج ، لمعة فی‌الشروط» افتاده است .

کاغذ فرنگی سفید —جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی . ۲۹۳ گ۲۰/۵ × ۳۰/۵- ۱۷س۱۳ × ۱۸/۵ .

کشکول : درآغاز نامه های پیغمبر (ص) و علی(ع) است بنقل‌از ابن ابی‌الحدید درشرح نهج و دیگران، درجانورشناسی‌ونجوم‌و فلسفه وسطاعن خلفاء وطب و تاریخ وادب‌است.

۵۳۹۵ : نسخ سدهٔ۱۲ ، بندبنداست و پایان آنها هم سفید گذارده شده‌است.

کاغذ اصفهانی سفید — جلد تیماج‌مشکی‌مقوایی ، ۳۳۸ گ ۱۷/۵ × ۳۰ - ۲۱س ۹/۵ × ۱۸ .

کفایة‌الاحکام : ازمحقق سبزواری است و بیشتر کتابهای فقه‌را دارد (سپه۱: ۵۰۵ - دانشگاه : ۶ ۲۷۷۷ - آستان قدس۵: ۴۸۱).

۲۲۶۵ : سپه۱ : ۵۰۶ .

۲۲۶۶ : سپه۱ : ۵۰۶ .

۲۶۰۹ : درفهرست سپهسالار،۱: ۴۸۷ — ۴۸۹ ، از این نسخه بحث شده وشناخته نشده است.

این نسخه از طهارت‌است تاارث ودرمقام هفتم طرف یکم کتاب الشهادات آن چنین آمده است: « اوردناها فی ذخیرة‌المعاد فی شرح‌الارشاد» و ما میدانیم که‌این‌ذخیره

از محقق سبزواری است(سپه ۱: ۴۰۷) پس این نسخه هم همان کفایه خواهد بود.

کفایة الالباب فی‌شرح مشکلات عیون‌الحساب : گزارش عیون‌الحساب است و شارح در آن برهانهای هندسی را آورده ومتن را از شرح به «قال اقول» جدا کرده‌است و بنام شاه سلطان حسین صفوی (۱۰۰۵ - ۱۱۳۵) است ، شارح نوادهٔ مؤلف (ملامحمدباقربن محمد حسین بن محمد باقر) است که تا ۱۰۸۴ زنده بوده‌است (دانشگاه ۴: ۹۳۲) از حاشیهٔ خود برخلاصة الحساب واز رسالهٔ خطائین ابوالقاسم علی‌بن محمد کاشانی یاد کرده‌است.

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی جعل الحساب سلمایر تقی به علی‌مدارج ... وبعد فیقول . . محمدباقربن محمد حسین بن محمدباقرالیزدی لما کان لجدی . . . کتاب وجیز . . خالیاً عن البرهان الهندسی فرایت انا الحقه . . وسمیته بکفایة الالباب.

انجام : فالملقی تماما الکفار و بقی المسلمون . هذا ما اردنا ایراده.

۵۱۹ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان و نشان و برخی رقمها شنگرف ، حاشیه «میرزا نصیر» و«منه ره» دارد .

انجام افتاده و تا استخراج اعداد مضمره‌را دارد .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی ساده ، ۲۲۶ گ ۱۲ × ۲۰ - ۶ × ۱۶

کفایة التعلیم فی صناعة التنجیم: از امام اجل ظهیرالحق سیدالعلماء ابوالمحامد محمدبن مسعودبن محمدزکی غزنوی است (دیباچهٔ تبصرهٔ ساوی - دیباچهٔ دو رساله‌درآثار علوی ص ۱۰).

آغاز : بسمله. ستایش خدایرا که آفریدگاراست بی‌محایل حاجت وآفریدگار بدلایل حجت بیافرید آسمان وزمین را . . یاران‌وی (۱).

آغاز کتاب می گوید هرمصنف که کتابی تصنیف کند باید که در اول وی هشت مقدمه نگاه دارد (درینجارؤس ثمانیه یاد شده‌است) ... بدانکه علم‌این کتاب علم‌نجوم است ونام کتاب کفایة التعلیم فی‌صناعة التنجم ونام‌مصنف محمدبن مسعودبن محمدالزکی الغنزنوی سقاه‌الله .

انجام : و بدانکه چون بدینجا رسیدیم کتاب بپایان رسید و برین اختصار ختم شد.

۱- درنسخهٔ ۶۵۰ درین‌جا اضافه دارد : « محمد مسعود محمد زکی غزنوی‌آغاز کتاب میگوید » ولی نام مؤلف درآخر رؤس ثمانیه یاد نشده‌است، نسخهٔ ۶۵۱ آغازش افتاده‌است.

۶۴۹ : بخط نستعلیق رضا بن محمد بن عبدالله بن حسن حسینی تهرانی در یکشنبهٔ ۳ رجب ۱۲۸۳ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی مقوایی ساده ، ۱۶۹ گ ۱۴ × ۲۴ - ۱۷ س ۸/۵ × ۱۶ .

۶۵۰ : نستعلیق محمدتقی بن محمد حسین خاتون‌آبادی در ۲۰ شوال ۱۱۱۷ ، عنوان و نشان و جدول شنگرف، مالک علاءالدین محمد بن محمدصادق حسینی خادم و محمد رفیع در ۱۱۱۸ .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سبز ضربی یک‌لا ، ۱۹۷ گ ۱۲ × ۱۸/۵ - ۱۵ س ۶ × ۱۲ .

۶۵۱ : نستعلیق سدهٔ ۹ و ۱۰ ، عنوان شنگرف ، از آغاز و انجام یک برگی افتاده است .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۱۵۰ گ ۹/۵ × ۱۷ - ۱۷ س ۷ × ۱۲ .

۸۲۴۸ : نستعلیق پنج‌شنبه ۲۷ ع ۱۲۱/۱ (= ۱۲۰۱) از محمد رضا بن شهمردان ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ سپاهانی ، ۱۰۹ گ ۱۶/۵ × ۲۲ - ۱۹ س ۱۱ × ۱۶ .

الکفایة فی الحساب : بروکلمن (ذیل ۲ : ۵۹۳) از نسخهٔ ش ۱۰۳۷ لیدن تألیف غیاث‌الدین منصور دشتکی یاد کرده است .

۶۴۱ : ش ۳ دفتر ، ۸۶-۱۳۲ ، نسخهٔ ناقصی است .

الکفایة فی علم الاعراب: مانند بسط و شرحی است برای انموذج زمخشری ولیکن شرح از متن جدا نیست (چلبی ۲ : ۳۲۳).

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی تظاهرت علینا الائه و تزاحمت علینا نعمائه... اعلم ان الحاجة الی علم الاعراب ماسة لکل من یروم تحصیل علم من علوم . . .فلما رایت ذلک نشات هذا المجموع ... جاریا مجری شرح الانموج من کتاب المفصل لجارالله . . .وسمیتها الکفایة فی علم الاعراب وقسمته ثلاثة اقسام .

انجام : وکمیة وکیفة وحیثیة وما اشبه ذلک .

۶۹۲۴ : نسخ سدهٔ ۱۰ ، عنوانها شنگرف ، انجام افتاده : فصل و مثال فواعل یکون

جمع فاعل .. وکواتب ضاربة (بحث اسم تا مجموع).

کاغذ سپاهانی- جلد مقوا کنار تیماج قهوه‌یی برگردان‌دار، ۶۳ گ ۱۴ × ۲۳ — ۱۲س۹×۱۴ .

۸۱۱۲ : ش۲دفتر، ۱۹پ - ۱۸۴ ، نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف .

۸س ۸×۱۳.

کفایة‌المتعلم فی تصحیح حروف‌المتکلم : در قرائت و تجوید است بنظم فارسی از شمس‌الدین محمدبن محمودبن محمد شریف سمرقندی همدانی.

آغاز: قال... شمس‌الملة والدین‌محمدبن محمودبن محمدالشریف السمرقندی المحل الهمدانی المولد :

خالق اکبر جهاندار و خداوند معین

حمد بی‌حد مرورا و بر رسولش آفرین

.....

بی تکلف نظم خواهم کرد من ترتیل را

آنچه نبود زان گریز ونیز باشد آن گزین

انجام :

یا غیاث المستغثیین جرم ناظم عفوکن

با رسول و باقرانش حشرگردان والسلام

۲۹۰۳ : ش۲دفتر، ۵۶ر- ۶۶ر، نستعلیق شوال ۱۲۷۷ ، عنوان و حواشی و نشان شنگرف .

۷س۱۲/۵×۲۴.

کفایهٔ مجاهدیه : از فقیه الیاس بن منصوربن محمدبن احمدبن یوسف‌بن الیاس شیرازی (سدهٔ۸) است در دو فن: نخستین نظری در یک‌مقدمه وچهار مقاله‌ودومی عملی‌درادویه مفرد ومرکب‌دردومقاله، در دیباچه نام مؤلف و کتاب وفهرست‌مطلبها هست(مقالهٔ‌آقای افشار در بارهٔ فقیه‌الیاس مجلهٔ مهر سال۸ - آستان قدس۳ : ۲۸۳ - مجلس۲ : ۳۰۵ - ره آورد ص۲۷۵) .

آغاز: بسمله. شکر سپاس مرخالقی‌را که در خلقت انسان دقایق حکمت اوبی پایان است .

انجام: و اگر فلفل وزنجبیل وسقمونیا و عسل بر ذکر طلا کنند همین عمل کندوالله اعلم بحقایق الامور.

۷۲۰ : نستعلیق ۱۰ع/۱۲٤۹ درساری مازندران ، نام نویسنده پاك شده است ، عنوان شنگرف ، مالك اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰ ، وقف سپهسالار در۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج مشکی‌ضربی مقوایی ، ۲۳٤ گ ۱۵×۲۱ — ۱۵س ۱۵×۹ .

۷۲۱ : نسخ محمد رشیدبن غیاث‌الدین در ۱۲ذق ۱۰۸۵ ، عنوان‌شنگرف، وقف سپهسالاردر۱۲۹۷ .

کاغذ سمرقندی — جلد تیماج زرد ضربی مقوایی ، ۲۱۸ گ ۱۹×۲۵ — ۳۲ س ۱۰×۱۷.

کلام‌الباری (رساله فی—) : رساله‌ایست در چهار مقالت، ازغیاث‌الدین منصور دشتکی.

۱- ماهیت کلام .

۲- حدوث وقدم آن.

۳- کیفیت نزول کلام.

٤- قرائت قرآن.

آغاز : بسمله کلام‌الله مفتاح‌العلوم وفی‌نزوله وعلوه اعجازالقروم مفتاح بدیع به‌یفتح کل‌باب ... و بعد فان... غیاث‌المشهور بمنصور یقول... ان‌الکلام فی‌الکلام من سنن‌الکرام .

انجام : تم حق‌الکلام لکلام‌الحق من‌تم الی آخرالکلام تاریخ سنةالتمام (نقلت من خط استادنا و مخدومنا فخرالعلماء و هو ناقل‌من‌خط‌المصنف ره فی۲۰شوال۹٦۱).

٦٤۳۰ : ش٤دفتر ، ۷٤پ-۹۰ر.

کلام شیعی(رساله در—): این رساله ازکتابهای گوناگون گرد آوری شده و فصل‌چهارم‌آن درعدل است وپنجم‌در نبوت و ششم در بارهٔ امامان‌و هفتم در نسخهٔما نیست وهشتم‌در اقرار بآنچه پیامبر آوردو نهم توبه ودهم امر بمعروف و یازدهم‌شناخت نفس، گویاآنچه پیش ازاین در نسخهٔما با عنوان باب۱۹ «تخلوا باخلاق‌الله» جداگانه آمده از همین کتاب باشدوشاید نام‌آن زبده‌باشد.

آغاز: بدانکه صفات ثبوتیه حضرت واجب‌الوجود بنا برقولی هشت است.

انجام: روزی گرداند. و از وی وساوس شیطانی نجات دهد بحرمة سید المرسلین ... اجمعین. زبدة.

۸۱۷۳: ش ۱۰ دفتر، ۱۲۰ر - ۱۳۳پ، بخط نستعلیق باعنوانهای شنگرف. ۲۲س ۶ × ۱۲.

کلام‌الملوك ملوك‌الکلام (رسالهٔ خاقانیه): از منشآت میرزا تقی‌علی آبادی مازندرانی است و تاریخ مختصر و کوتاه فتح‌علی‌شاه قاجاراست و چندان ارزشی ندارد (مجلس ۲: ۳۳۵ — استوری ۱: ۳۳۷).

آغاز: بسمله. لک‌الحمدیا ذا الجودوالمجدوالعلی ... تحسین و درود در نخستین صدور و رود عرصهٔ شهود احمد محمود.

انجام: ببخشائیم نعمت‌جاودان. اللهم فتمم احسانک ... ارحم‌الراحمین.

۷۵۱۷: نستعلیق علی اکبر فیض‌است درقم در ذق ۱۲۹۰ برای اعتضادالدوله، عنوان شنگرف، جدول لاجورد.

کاغذ فرنگی — جلد تیماج زرد یک‌لا، ۲۲ گ ۱۵/۰ × ۲۱/۰ — ۱۵س ۱۵ × ۸/۵.

کلثوم نه نه یا **عقایدالنساء**: منسوب به آقا جمال خوانساری (م ۱۱۲۵)است و بچاپ رسیده است (مشار۱۲۷۱) یک مقدمه و ۱۵باب و یک خاتمه دارد (فهرست رزن ص ۲۹۰ش۱۱۶-دانشگاه۲۸۲۵).

آغاز: بر آئینهٔ ضمیر منیر اخوان ایمانی ...

۲۹۱۳: ش ۱۳دفتر، درص ۲۷۰ که همان یک صفحهٔ آغاز کتاب است و پس از آن تا۲۸۲ص سفید مانده است، سپس رساله ایست‌در «لطایف در بارهٔ زنان» بعربی از گلستانه ص ۲۸۳ - ۲۸۹.

الکلمات‌الطریفة: از فیض کاشانی (فهرست دانشگاه۳: ۳۲۰).

۶۵۳۸: نسخ حاجی ابراهیم پسر جعفر شیرازی در۱۱۲۷، عنوانها شنگرف، برابر چاپسنگی ۱۳۱۶ بقطع جیبی ۱۲۷ص می‌باشد، پایانش کمی‌افزوده دارد.

انجام پیش از چاپی دارد: «والسلام علی‌من اتبع الهدی هذا آخرالکلام فی‌الکلمات

الطریفة وهی مائة کلمة وافیة شافیة والحمدلله » سپس چند بیت فارسی در چاپی هست که اینجا نیست.

کاغذ فرنگی — جلد تیماج ، ۲۱ گ ۱٤/٥ × ۲۰ ، ۲۰س ۹ × ۱٦ .

۸۱۵۲ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ٤۲ ر ، نسخ سدهٔ ۱۲ ، سپس فهرست خلاصة الاذکار فیض (۸۱۵۲/۲) است و این خلاصه بخط نسخ حسین بن حاجی منصوری سبزواری است در پایان ذق ۱۰۹٦ ، با عنوانهای شنگرف.

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی، ۱۸۲ گ ۱۰/٥ × ۱۸/٥ — ۱٥س ٤/٥ × ۱۲/٥ .

کلمات عرفانی : عنوان در این رسالهٔ عرفانی «کلمه» است .

آغاز : بسمله . حق سبحانه اکرم الاکرمین است و اکرم الاکرمین آن بود که وقتیکه گناه کسی کرده باشد هرگز کسی دیگررا بدان گناه نگیرد که این گناه را از فلان بنده عفو کردم ...

انجام: کلمهٔ آخری حق سبحانه فرماید : که اعرض عن الجاهلین نفس جاهل ترین جاهلان است.

۷۰۷٦ : ش ۲ دفتر ، ۱۲٥ ر — ۱۳٤ پ .

کلمات قصار : باترجمهٔ فارسی .

٦۹۲٦: نوشتهٔ میرزا عبدالله حائری تهرانی دره ۱۳۱ از روی نسخهٔ سید محمد بقاء اصفهانی در ۱۳۱۲ از روی نسخهٔ محمد حسین حافظ هروی که آن نیز به ثلث بوده‌است ، بدستور ناصرالدین شاه به‌خط ثلث برنگ سفید در زمینهٔ مشکی نوشته شده ، فارسی بنستعلیق در زیر آن، صفحه‌ها در جدول زر.

کاغذ فرنگی مشکی - جلد مقوا ، ۲۲ گ ۲۱ × ۱۳/٥ — ۱٤س ۱۰ × ۱٦ .

الکلمات المخزونة : از فیض کاشانی است در چهل و یک کلمه .

آغاز : بسمله . یا من تجلی لعباده بجماله وجلاله ... و بعد فیقول ... محمدبن مرتضی المدعو بمحسن ... هذه کلمات مخزونة انتزعتها من کلمات مخزونة کنت صنفتها قبل ذلک . کلمة بها یجمع امتناع المعرفة ... اگرچه کروبیان سلااعلی ...

انجام :

راه توحید در قدم زدن است قعر دریاچه جای دم زدن است

۱۳۲۷ : نستعلیق محمد محسن بن محمد کاظم مازندرانی در شهر ارومیه در ۲۰ ذق ۱۲۲۷ ، عنوانها شنگرف ، صفحه شمار دارد .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا ، ۳۲ گ ۱۵/۵ × ۲۱ — ۱۸ س ۹ × ۱۴/۵ .

الکلمات المکنونة : از فیض کاشانی است (دانشگاه ۳ : ۳۳٤ - آستان قدس ٤ : ۲۲٦ و ۳٤۲) .

۱۲٦۹: ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۱۰۰ ر، نستعلیق اسماعیل بن عبدالله مازندرانی در پنجشنبه ۳ شوال ۱۲۳۳ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۲۲ گ ۱۳/۵ × ۲۱/۵ — ۲۵ س ۷ × ۱۳/۵ .

۵۸۳۸ : ش ۷ دفتر ، ٤۸پ — ۷۹پ ، بهمان خط شماره‌های دیگر دفتر .

٦۵٤۱ : برابر چاپی ، نسخ ، نام نویسنده پاك شده و نام عبدالباقی بن حاجی محمد در ۱۲۵٦ در آن آمده است، عنوانها شنگرف، ۱۲۹ گ ۱۵ × ۲۱/۵ — ۱٦ س ۹ × ۱٤/۵

٦۵۴۳ : نسخ میرزا حسین بن احمدالکرمی در ۱۲۷۹ ، عنوانها و نشانها لاجورد .

۱۸۲ گ ۱۱/۵ × ۱۸/۵ ، ۱۸ س ٦/۵ × ۱۲ .

۸۱۷۳ : ش ٤ دفتر ، ۷ ٤پ - ۷۱پ ، بخط نستعلیق .

۱۹ س ۱۱ × ۱٦ .

الکلمات الوجیزة : از ملا مهدی بن ابی ذر نراقی است و درست مانند رساله های کوتاه صدرای شیرازی .

آغاز : بسمله . بعدالحمد لواهب الکمال . . . یقول مهدی بن ابی ذر هذه کلمات وجیزة فی الحکمة الالهیة .

انجام : لایعرفها الا الراسخون هذا آخرما اردنا ایراده فی هذه الرسالة .

٦۵۵۰ : ش ۲ دفتر ، ۸۷ ر - ۱۱۱ پ ، بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر .

کلمة التصوف : از شهاب الدین سهروردی است و فصل آخر آن اصطلاحات صوفیان است . (دانشگاه ۳ : ٤۷۹) .

۱۷۰ صدر : ش ۱٤ دفتر ، ۱۱۸ ر - ۱۳۳ پ ، سپس «فصل فی ان اجسام الافلاك مختلفة الانواع » وسپس فائدة والحیوان اول مایتکون منه قلبه» (۱۲۲ - ۱۳۵) .

۲۹۱۲ : ش۱۰۳ دفتر ، ۳۲۶پ .

آغاز : لماالتمست‌منی ذکر حدود هذه الامور فانبهک‌علی‌اشیاء ... اعلم ان ادراک الشیء ...

انجام : استجاد عقلیا و ههنا امور کتمانها اولی من نشرها .

الکلم الطیب و الغیث الصیب: ازسیدعلی‌خان‌مدنی‌وپس‌از ۱۰۹۳ ساخته‌است(سپه۱: ٤٥).

۲۱۷۰:ش۱ دفتر (سپه۱: ٤٦)

کلیات : از سعدی و شامل رساله های منثور و منظومه های او است.

۳۳۸ : در این نسخهٔ گلستان (۱پ - ٤٥پ) مورخ ۱۲٤۲ و بوستان(٤٦پ-۱۱٦ر) و دیگر اجزاء کلیات (۱۱٦پ-۲۹٦ر) بخط نستعلیق در متن و هامش هست.

کاغذ فرنگی- جلد تیماج سبز مقوایی ، ۲۹۷ گ ۱٥ × ۲٤ ، ۱٤س۹ × ۱۰.

۳٤۱ : در این نسخه مجالس و گلستان و بوستان و اشعار است وبخط نستعلیق مورخ سه شنبه ٥ج۱۲٥٦/۲ از کرم‌علی‌در متن در دوستون ودر هامش در دوجدول زرولاجورد و عنوانها شنگرف است ، در آغاز مجالس‌و بوستان وغزلیات و طیبات و بدایع و خواتیم سرلوح‌است بشنگرف و لاجورد.

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۸٤ گ ۱٤ × ۲۳ - ۱۸س ۱۰ × ۲۱.

۳۹۹ : در فهرست آغاز نسخه آمده که این کتابها و رساله‌ها در آن هست :

دیباچهٔ مجالس و سئوال صاحب دیوان و عقل‌و عشق و نصیحة‌الملوک‌وسه‌رساله .

بدینگونه‌است :

	(۲پ-۲۱)		
گلستان	(۲۱-٦۱)	بوستان	(٦۲-۱۲۲)
قصاید عربی	(۱۲۲-۱۲۷)	قصایدفارسی	(۱۲۷-۱٤٤)
مراثی	(۱٤٤-۱٤۷)	ملمعات	(۱٤۷-۱٤۸)
ترجیعات	(۱٤۸-۱٥٥)	طیبات	(۱٥٥پ-۲۱٥پ)
بدایع	(۲۱٥-۲٤۲)	خواتیم	(۲٤۲-۲٥۲)
غزلیات‌قدیم	(۲٥۲-۲٥٦)	صاحبیة	(۲٥٦-۲۷۱)
مقطعات	(۲۷۲-۲۷۷)	مصیبات	(۲۷۲-۲۷۷)

هزلیات (۲۷۸- ۲۸۱) رباعیات (۲۸۲-۲۸۹) مفردات (۲۸۹-۲۹۱)

نستعلیق حسین بن محمد اصفهانی در اصفهان در ع ۱۲۵۹/۱ ، با سرلوحهای بزرگ و کوچک در۲پ ، ۲۱پ، ۱۲۷ ، ۱۴۸، ۱۵۱، ۱۵۵، ۲۱۵، ۲۴۲، ۲۵۶، ۲۷۱ ، ۲۷۸، ۲۸۲پ، ۲۸۹ .

کاغذ سفید آهار مهره — جلد روغنی با گل و بوته درون نیز روغنی با گل وبوته گوشهٔ آن شکسته ، ۲۹۱ گ ۱۵ × ۲۵ — ۱۸س ۱۰ × ۱۸ .

کلیات العلوم : از ابوالبقاء ابن الشریف موسی حسینی کفوی مفتی حنفی (م ۱۰۹۵) است (معجم المطبوعات ص ۲۹۳).

۷۴۷۸ : ش ۱ دفتر، ۳پ - ۳۸پ ، بخشی از آن است از« فضل الالف والیاء ابابیل» تا «فصل الیاء » بخط نسخ سدهٔ ۱۳ ، بهمان خط شمارهٔ دوم دفتر،

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۸۷ گ ۱۶/۵ × ۲۲ - ۱۹س ۷ × ۱۴ .

کلیله‌ودمنه بهرامشاهی: ترجمه‌ایست از متن عربی ابن مقفع از ابوالمعالی نصرالله منشی بفارسی برای بهرامشاه غزنوی (چلبی ۲ : ۳۲۹- سبک شناسی ۲ : ۲۵۰- مشار ص ۱۲۸۰ - گفتار محجوب در فرهنگ ایران زمین) .

۱۳۴۰ : بخط نستعلیق شرف الدین بن شهاب الدین بن الحاج شرفشاه در نیمهٔ رجب ۸۵۱، صفحه ها در یک جدول زر ولاجورد ، عربی ها بازر ولاجورد ودرشت میان دوستون زرین بنسخ و ثلث ، عنوانها لاجورد وزر با یک سرلوح در آغاز و شعرها در میان چهار جدول زر دوطرف آن گل و بوتهٔ زروگاهی لاجورد و شنگرف .

صحنه های تصویرها رنگین به زر ولاجورد و شنگرف وسبز در صفحات ۲۱ و ۲۴ و ۳۱ و ۳۸ و ۴۳ و ۴۷ و ۵۳ و ۵۷ و ۶۵ و ۶۹ و ۸۰ و ۱۰۷ و ۱۱۶ و ۱۴۲ و ۱۵۵ و ۱۸۲ و ۲۰۶ و ۲۲۵ و ۲۵۸ - مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۸۴ که در پشت گ ۱ شرحی از تاریخ کلیله با امضای خود نوشته است .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماجی مشکی زرکوب ، ۱۳۸ گ ۲۷۱ ص ش ۲۲ × ۳۱ - س ۱۵۱۷ × ۲۲ .

کمال البلاغة : عبدالرحمن بن علی یزدادی در این رساله نامه هایی که شمس المعالی قابوس بن

وشمگیر درگذشتهٔ ٤٠٣ بابن‌العمید وابن‌العتبی و ابن‌سیکال و علی‌بن فضل ودایی خود قابوس اصبهبد و ابن‌وندویه وابی‌الفتح ابن‌عباد نوشته‌است و رساله‌های او در بارهٔ‌جهان و نفس ناطقه و برتری جانور و بطلان احکام نجوم و پیامبر و یارانش و تکنیه‌را یکجا گرد آورده.

در دیباچهٔ آن انشاء قابوس‌را وصف‌نموده و بستود و همان کار که قدامة‌بن جعفر دربارهٔ نامه‌های کتاب و سخنان بلغا کرده است اوهم در بارهٔ قابوس میگوید که سی‌شود کرد .

این کتاب در بغداد در۱۳٤۱ بچاپ‌رسیده ودرآغاز آن سرگذشت قابوس و گفتاری در بارهٔ نامه‌های او دیده میشود .

٦٩٦٩ : بخط نسخ ۱۲۸۳، متن کتاب شنگرف ، نسخه با چاپ ۱۳٤۱ یکی است تا ص۸۳آن و از ۸٤ تا ۱۱۰آنرا ندارد و بجای آن نامه‌هایی‌است از صاحب عباد وصابی‌و ابوبکر خوارزمی و بوحفص وراق وعتبی و سلمی‌نیشابوری وضبی وابوالحسن‌علوی‌ورستمی و بدیع‌الزمان همدانی وخلف‌بن‌احمد سجستانی و بستی و میکالی و علکانی ورشیدوطواط با شعرهای پراکنده‌ای پس از نامهٔ صابی و انجام بدینجا میرسد « و لاقمن‌الافوق قلب معذب» پس‌از این آیات قرآن است و امثال و حکم باعباراتی شیوا بر حسب موضوعات اخلاقی و آنگاه پنج پاره از پنج کتاب که سروته‌ندارد .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۲۵۹ گ ۱٦ × ۲۲ — ۱۵س ۹ × ۱۲ .

کمال‌الدین و تمام‌النعمة فی‌اثبات‌الغیبة و کشف‌الحیرة : از ابن بابویه صدوق‌قمی رازی ایلاقی رهبر شیعیان دوازده امامی‌است در بارهٔ غیبت پیشوای دوازدهم (سپه۱ : ۲۰۷ - فهرست دانشگاه۵:۱۵۰۷ - آستان قدس۵:۱۵۸و۳۰۷).

۱۸۳۳ : شکسته نستعلیق ۱۰۸۰، چندبرگی وصالی شده است، وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی آبی - جلدمیشن ، ۲۷٦ گ۲۳ × ۱۵و۱۹س .

۱۸۳٤ : نسخ عبدالکریم کهدویی یزدی در۱۲۳۸ ، چند برگ اول مجدول بطلا است ، وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی — جلد ساغری مشکی ، ۲۷۹ گ ۲٤ × ۱٦و۲۰س.

۵۳۰۱ : نسخ محمد نجیب بیرجندی قاینی هنگام حملهٔ افغان در ۱۱۳۷، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج قهوه یی مقوایی ، ۱۰۸ گ ۱۶ × ۲۷ — ۲۶س ۱۰×۲۰ .

۵۳۰۲ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، آغاز افتاده، پایان یک‌برگ نونویس .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج سرخ مقوا ، ۲۲۷ گ ۱۷ × ۲۵ و ۲۱س ۹×۱۶ .

۶۳٤۰ : نسخ ملک علی‌بن محمد قاسم طالقانی ۱۰۸۶ که کتاب‌را اکمال الدین و و اتمام النعمة فی اثبات الغیبة و کشف الحیرة نامیده است، نشانها شنگرف ، تصحیح شده است .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی یکطرفه ، ۱۶۲ گ ۱۶/۵ × ۲۵/۵ - ۲۰س ۹ × ۱۷/۵ .

کمال نامه : از خمسهٔ خواجوی کرمانی (۶۸۹-۷۵۳) است (سپه۲: ۵۱۲-۵۱۶).

۴۱۵ : سپه۲ : ۵۱۶ .

کمامة الزهر و فریدة العصر: ابو محمد عبدالمجیدبن عبدون یابری اندلسی (در گذشتهٔ ۵۲۹) قصیدهٔ رائیه‌ای‌داردبنام «البسامة» در رثای ملک‌بنی‌الافطس و پادشاهان گذشته‌را در آن یاد کرده است .

وابن بدرون ابومروان عبدالملک‌بن‌عبدالله‌شلبی سبتی در گذشتهٔ ۶۰۹ برآن‌شرحی‌تاریخی نوشته‌است‌و نام‌آن« کمامة‌الزهر و فریدة‌الدهر» و شرح البسامة‌باطواق‌الحمامة است‌چنانکه چلبی نوشته‌است ولی‌آغاز آن جزآغاز نسخهٔ‌ما است (دائرة‌المعارف‌اسلامی‌بعربی ۱: ۲۲۸- چلبی۲: ۲۲٤ - فهرست دارالکتب ۳: ۳۰۶ وخدیویه٤: ۲٦٤- ظاهریه شعر ص ۳۶۰).

آغاز : بسمله قال الفقیه الکاتب‌الوزیر ابو مروان عبدالملک‌بن عبدالله‌بن زیدون الحضربی‌السبتی‌ره‌الحمدلله‌الملک‌المعبودالصمدالفردالمقصود... اما بعدفانه لماکان‌تذکر آداب‌العقلاء .

انجام : و هنا انتهی بناالخبر فی شرح قصیدته‌اعنی‌سیدی ابی محمدبن عبدالمجیدبن عبدون الیابری... ثم لما ذکرکل من‌ذکرالاسم الخالیة‌الملوك... رجع الی رثاء بنی الافطس‌المعروفین ببنی مسلمة فقال تمام‌القصیدة:

بنی المظفر والایام ما برحت سراحلا والوری منها علی سفر

. . . . . .

ثلاثة ماری العصران مثلهم فضلا ولو عززا بالشمس والقمر

۳۲٤٦ : ش ۱ دفتر، ۲ ر - ۱٤۸ ر، نسخ سدهٔ ۱۰، سه برگ آغاز نونویس، عنوانها شنگرف، تملک خزینه شیخ فارس.

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی کناره مشکی، ۱٦۳ گ ۱٤ × ۲۱-۱۹ س ۹ × ۱۵/۵.

الکناش الفاخر : از محمدبن زکریای رازی پزشک فیلسوف ایرانی است.

نسخه‌ای از کناش فاخر در کتابخانهٔ سلک هست (در ۳۷۲ ص ۲۵ س) در دو جزو نخستین بیماریهای سر تا کبد دومی از کبد تا پا و تبها (نجم‌آبادی ۲۱۵) کناش فاخر منسوب بابن سینا در ده مقاله و پنج باب است (دانشگاه ٦: ۲٤۱۷).

۷۸۸ : ش ۲ دفتر، ۱۰٦ - ۳۱۱، نسخ بشیربن ابی‌بکر حامدبن سلیمان بن یوسف جعفری تبریزی، از سدهٔ ۸، عنوانهای «قال محمد» درشت‌تر، در پایان و آغاز نسخه فهرست مجلد نخستین کتاب هست ولی باین نسخه ربطی ندارد.

آغاز افتاده: و قطرمنه ایضا فی الاذن واطل علی الجبهة فی الصداع الحار... نطول للصداع الحار الساهر (مبحث صداع).

انجام: جوارشن نافع باذن الله من سوء الهضم وتقوی المعدة.. یدق الجمیع ویستعمل تم الجزء الاول من الکناش الفاخر (۱۹ س ۵ ر ۱۱ × ۲۰)

الکناش المنصوری : از محمدبن زکریای رازی پزشک فیلسوف ایرانی است (دانشگاه ٤: ۸۰۰ - نجم‌آبادی ۱۵۷ - چلبی ۲: ۳۳۲).

۷۸۹ : ش ۱ دفتر، ۱ - ۱۵۰، نسخ سدهٔ ۷ و ۸، عنوان شنگرف، در صفحهٔ عنوان از «کناش رازی» یادشده، از کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۱، در ۱۲۹۷ وقف سپهسالار شده. برگهای ۸۹-۱۰۵ باید پیش از برگ ۱۰۵ گذارده شود، فهرست مقاله‌های موجود در نسخه چنین است:

مقاله ۲ تعریف الامزجة (۸ ر).

« ۳ قوی الاغذیة والادویة (۱٦ ر).

مقاله ۴ حفظ الصحة (۲۹پ).
« ۵ الزینة (۴۰ر).
« ۶ تدبیر المسافر (۴۹ر).
« ۷ جوامع صناعة الجبر (۵۵ر).
« ۸ آغاز افتاده است (۸۰ر- ۸۹ر).
« ۹ الامراض الحادثة من الفرق الی القدم (۸۹- ۱۰۵و۶۵ر).
« ۱۰ الحمیات (۶۵پ- ۸۴).

کاغذ سمرقندی، ۳۱۱ گ ۱۶/۵ × ۲۴/۵ - ۲۴س ۱۱/۵ × ۱۸.

کنز الاسرار فی کشف الاراضی والبحار: یک مقدمه و پنج فصل دارد و جغرافیای جهان است و ترجمهٔ از کتب اروپایی، درمالطه بسال ۱۸۳۶ بچاپ رسیده است.

۷۴۲۴: نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف از روی چاپی نوشته شده است.

کاغذ فرنگی سفید — جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۶۹ گ ۱۰/۵ × ۱۷ - ۱۴س ۶/۵ × ۱۳.

کنز الدقائق و بحر الغرائب: تفسیری است از میرزا محمد قمی مشهدی طوسی از دانشمندان شیعی سدهٔ ۱۱ که درسال ۱۰۹۷ بدان میپرداخته است (سپه ۱: ۱۶۲ - آستان قدس ۴: ۴۴۹- ذریعه ۱: ۱۵۴ - دانشگاه ۱: ۱۸۳).

۲۰۵۴: سپه ۱: ۱۶۳.

۲۰۵۵: سپه ۱: ۱۶۴.

کنز الرموز: امیر حسینی حسین بن عالم غوری (م ۷۱۹ یا ۷۲۳) که در ایران با گلشن راز در ۱۲۱۷ و با حق الیقین و چند رسالهٔ دیگر بسال ۱۲۸۳ ودر شیراز بسال ۱۳۱۷خ بچاپ رسید (مشار ۱۲۸۵ - مجلس ۶۲۴).

آغاز:

باز طبعم را هوای دیگر است بلبل جان را نوای دیگراست

انجام:

طول وعرضی خواستم این نامه را مصلحت نامد شکستم نامه را

۳۲۴: ش دفتر ۲، ۳۳پ - ۴۹ر.

کنزالرموز : در این کتاب خواص اشیاء و دعاها را گرد آمده است ، درنسخهٔ مانیمهٔ فصل هشتم دیده می‌شود .

آغاز : بسمله . الحمدلله علی افضاله . . . اما بعد این رساله‌ایست مشتمل برخلاصهٔ اقوال علما . . . منطوی برده فصل و خاتمه وهرفصلی‌را خاصیتی مخصوص است وبسمی شده بکنزالرموز .

۲۹۳۱ : ش۳ حاشیه دفتر.

کنزالسالکین : از خواجه عبدالله انصاری و شش باب دارد :

باب اول - عشق و عقل

باب دوم - شب وروز

باب سوم ـ قضا و قدر.

باب چهارم- عنایت رحمانی بانسان.

باب پنجم- انسان مجازی و حقیقی.

باب ششم- غرورجوانی.

(سبک شناسی۲: ۲۴۰).

آغاز : بسمله . حمدبی‌حد الهی‌را وثنای بی عدد پادشاهی‌را

انجام :

یادکن(گیر) از پیر انصاری سخن والاشارة کفایة

۵۷۷ : ش۹دفتر، ۱۳۰-۱۵۶ .

۱۲۹۳ : ش۱دفتر ، ص۱-۲۹ ، نستعلیق سدهٔ۱۱ ، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلدتیماج قهوه‌یی مقوایی، ۶۸ گ ۱۳ × ۲۲-۱۹س۷ × ۱۷ .

۷۵۱۸ : ش۱دفتر ، ۲پ - ۲۳ر ، نسخ محمدعلی کرمانشاهی در ۱۵ع ۱۳۰۸/۲ از روی نسخهٔ ۱۰۲۴ .

انجام : دعاهای جوانان مستجاب است .

کاغذ فرنگی ـ جلد تیماج‌حنایی‌یک‌لا ، ۸۰ گ ۱۱/۵ × ۱۸ -۱۴س۷ × ۱۳/۵ .

کنزالعرفان‌فی‌فقه‌القرآن:از شیخ مقدادسیوری‌وتفسیرآیات‌الاحکام است (سپه۱: ۸۶- کشف‌الحجب ۴۷۵).

۲۰۵۶ : سپه۱ :۸۷.

۵۱۹۱ : نسخ سدهٔ نهم، آیه‌ها شنگرف، کامل‌و تصحیح شده‌با حواشی، استاد علامه «مدظله‌امیر عبدالحی،م‌رق) مالک راشدبن صالح بن رشید بحرانی دوبی .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج زرد مقوایی ضربی ، ۳۲۰ گ ۱۷ × ۲۵ - ۲۲س ۱۱ × ۱۵ .

۵۲۰۱ : نسخ اسحق حسینی بیزوی سبزواری ، از سدهٔ یازدهم ، نشان و عنوان شنگرف، وقف حاج آقا احمد کرمانشاهی،

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۲۳ گ ۱۸ × ۲۵ - ۲۱س ۱۱ × ۱۷ .

۸۱۳۰ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف ، جدول شنگرف و لاجورد ، مالک محمد زرقانی و احمدبن زین‌الدین احسایی .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ۲۹۰ گ ۷/۵ × ۲۸ - ۲۱س ۱۰ × ۲۱ .

۸۱۴۰ : نسخ محمد مهدی‌بن محمد ابراهیم تبریزی درسه‌شنبه ۷ ج ۲/۱۱۲۱ .
عنوان ونشان شنگرف، آیه‌ها زیر خط سرخ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا، ۲۳۸ گ ۱۹ × ۲۹ — ۲۳س ۱۱ × ۲۱.

کنزالفوائد فی شرح مشکلات القواعد : شرحی است از سید عمیدالدین عبدالمطلب حلی(۶۸۱ - ۷۴۵) بر قواعدالاحکام حلی (سپه۱ : ۴۶۵ - کشف‌الحجب ۴۷۶ — آستان‌قدس ۲ : ۹۹ - مجلس ۷ : ۲۳۷)

۲۲۶۵ : ش ۲ دفتر (سپهٔ ۱ : ۳۶۶) .

کنزالفوائد و دامغ المعاند : گزیده ایست از تأویل الایات الباهرة فی فضل العترة الطاهرة تألیف شرف الدین علی حسینی استرابادی از علم‌بن سیف‌بن منصور (سپه ۱ : ۱۶۴) .

۲۰۰۵ : سپه ۱ : ۱۶۶.

کنزاللغز : فرهنگی‌است عربی و فارسی بفارسی از دوستم‌بن پیرعلی اندخودی از روی صحاح و قاموس و مهذب و دستورالفصحاء و شرفنامه وکنزاللغة وزفان گویا و شرحهای نصاب‌و بنام ابوالغازی ندرمحمدخان و وزیرش نظام‌الدوله امیر عبدالرحمن اتالیق‌ومرتب بحروف هجای آغاز کلمه بنام باب و حرف آخر بنبام‌فصل و هربابی ۲۸ فصل دارد وهر فصلی ۲۸ آغاز و ۲۸ انجام و در هر فصلی نخست فارسیها آمده سپس لغت‌های عربی است(تاشکند ش ۴۶۲ مورخ ۱۰۴۹)

آغاز : فاتحهٔ کتاب در هرباب و خاتمه و مقال در هر حال سخن از ستایش و سپاس متکلمی علیم حکیم خجسته آید .

انجام افتاده : باب الشین فصل فی الالاف . آغاز شا : مختصر شاه ... سپاهان .

لقمهٔ نان خویشتن نخورند .

۷۴۷۶ : نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوان و لغتها شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۸۹ گ ۱۹×۳۰/۵ — ۲۰س ۱۰×۱۹ .

کنز اللغات: عربی بفارسی از محمدبن عبدالخالق بن معروف گیلانی در سدهٔ نهم که برای کارکیا محمد از شاهان مازندران (۸۰۱-۸۸۳) ساخته است (سپه۲: ۲۰۱ - فرهنگنامه های فارسی بعربی ص ۱۶۸ - فهرست فیلمها ص ۷۱۶) .

۱۰۷ : شمارهٔ یکم دفتر، سپه۲: ۲۰۳، شمارهٔ دوم آن حمدوثنای وطواط است .

۱۰۸ : سپه۲ : ۲۰۲ .

۱۰۹ : سپه۲ : ۲۰۳ .

۵۷۹ : سپه۲ : ۲۰۳ .

۵۷۹ مشیر : نسخهٔ کامل و بخط نستعلیق محمد اشرف در یکشنبه ۱۲ محرم ۱۰۹۷، با عنوانهای شنگرف، لغات بنسخ درشت و متن نستعلیق، دوصفحهٔ آغاز میان سطور زرافشان، با یک سرلوح زر ولاجورد و شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج زرین و مقوایی ، ۳۲۱ گ ۲۰×۲۹ - ۱۹س ۱۱/۵×۲۰/۵ .

۷۴۷۵ : نسخ سدهٔ ۱۲و۱۳ .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۲۲۱ گ ۲۰/۵×۳۰ — ۲۳×۱۲/۵

۷۴۷۷ : نستعلیق ابراهیم بن محمدهاشم حسینی در ۱۵ شوال ۱۰۶۴ که در ۳ رجب ۱۰۶۶ تصحیح شده است، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی کبود — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۳۹۰ گ ۱۴×۲۶ — ۲۵س ۷/۵×۱۸/۵ .

کنز الهدایات و کشف البدایات والنهایات : ازمحمدباقربن شرف الدین لاهوری حسینی عباسی است که در ۲۱ شوال ۱۰۸۰ آغاز کرده است ودر ۹ ذح ۱۰۸۰ آن‌را بانجام رسانده است، از مکنونات استادش مجددالف‌ثانی شیخ احمدبن عبدالله فاروقی سرهندی در گذشتهٔ ۱۰۳۴ است،مرتب است بر ۲۰ هدایه ویک خاتمه و عرفانی ، در دیباچه از نام کتاب و مؤلف و تاریخ تألیف یاد گردیده است(تاشکند ش ۲۶۲۷)

آغاز : بسمله . حمدبی‌سپاس بی‌قیاس مرمنعمی‌راکه سنت سنیهٔ محمدیدرا . . . بطریقهٔ انیقهٔ احمدیهٔ . . فتوحه تجدید فرمود .

انجام : و شربی از این مشرب روزی کناد بالنبی و آله الامجاد .

۲۸۱۲ : نستعلیق ۲شنبه ۵ صفر ۱۲۲۱ ، عنوانها و نشانها لاجورد ، مالک اعتضاد‌السلطنه در ۱۲۹۷،وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ هندی نازك سفید ـ جلد تیماج سوخته زرد مقوا میان ترنج‌مشکی ـ ۷۵ گ ۱۴ × ۲۴ ـ ۱۵ س ۷/۵ × ۱۵ .

کنوز المعزمین : بنام ابن‌سینادرجشن هزارهٔ ابن سینا بکوشش آقای همایی بسال ۱۳۳۱ خ چاپ شده است و پیدا است که از اونیست (قنواتی ش ۶۹ ـ مهدوی ش ۲۱۰) گویا ترجمهٔ رساله نیر نجات منسوب بابن سیناست و جز رسالهٔ نیرنجات فارسی دیگر(مهدوی ش ۱۲۶ و ۲۴۱) .

آغاز : بسمله . شکر وسپاس سرخدای‌را جل‌جلاله که آفرید گار جهانست . . اما بعد چنین گوید مؤلف این مختصر.

۵۷۷ : ش ۲ دفتر ، ص ۱۹ ـ ۴۷ .

۷۰۸ : ش ۴ دفتر ، ۲۳ پ ـ ۲۷ پ .

الکواکب الضیائیة فی‌شرح زبدة الاصول البهائیة: شرحی‌است بر زبدة الاصول شیخ بهایی‌از حاجی سید یوسف‌بن محمد حسینی خراسانی،تألیف آن در ۱۲۳۰/۵/۲۰ در نجف پایان یافته‌است(دانشگاه ۵ : ۱۷۱۸) .

آغاز: بسمله. فی‌بیان حجیة الاستصحاب و عدسها یعبر عنه باستصحاب الحال و عند بعض باستصحاب الاصل ایضا .

انجام :

استغفر ربی من جمیع ماصدر منی عن عمدی و عن خطایی انه هوالغفور الرحیم

٦٢٥٠ : جلد دوم : ازاستصحاب تا پایان کتاب رادارد .

نسخ رجب ١٢٣٥ ، عنوانها و نشانها شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی مقوایی ضربی ، ١٥٠ گ ١٨×٢٨/٥ - ٢١س ٢١×١١/٥ .

کواکب السعد والنحس: در این رساله سخنان افلاطون و ارسطو درنامه یی که به اسکندر نوشته است و گفته های اسطفن و اقلیمون و ابوسعید در کتاب اسرار خود خطاب بابی معشر آمده است .

آغاز: رسالة بعض الحکماء فی معرفة کواکب السعد والنحس و ما یتعلق بکل واحد منهما . قال افلاطون لایدل علی الحقایق الاالمشتری .

انجام : الحکمة والفلک العطاردیة والعلم عندالله .

١٢١٦ : ش ٣ دفتر (ص ٧) .

کیماء (رساله های):

١- رساله کیمیائی

آغاز : بسمله . شکر و سپاس و حمد بی قیاس مالک الملکی را سزا که عظمت وعلا و جلال و کبریا از صفات کمال و خواص حضرت جلال اوست .

انجام : زحل این هم مثل شمس (تمت) .

٢٨٦٥ : ش ١ دفتر ، ١پ - ٤پ .

نستعلیق طالب نقاش درپنجشنبه ٢٩ محرم ١٢٨٠ و ٣ صفر ١٢٨٠ (گ ١١پ و ٤٤پ)

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، ١١٢ گ ١٧×٢١/٥ - ١٦س ٨×١٥ .

٢- مفتاح الاسرار، در هفت مفتاح .

آغاز : بسمله . چون در اسرار سبعه بیان و وزن کردن ارواح و اجساد و انفاس مجرب نوشتم .

انجام : و بر اشرار فاش کند (حرر تنکلوشاهی کبیر البابلی رحمة الله علیه صاحب طالب نقاش) .

۲۸۶۵ : ش۲ دفتر، ٤پ - ۱۱پ .

۳- کنوزالحکمة .

آغاز : بسمله . چون بتوفیق خدای تعالی هرچه تدبیر ادویه است در اجساد و انفاس و ارواح .

انجام : فاش گرداند (حرر باسم تنکلوشاهی الکبیرالبابلی) .

۲۸۶۵ : ش۳ دفتر ، ۱۱پ-۲۳ر.

٤- مصابیح الانوار .

آغاز : بسمله . هرگوهری بهتر از خزانهٔ ذوالوقاراست وانوار سبعه دراین مصابیح النور روشن و مبرهن میشود .

انجام : هردومشمع باشد(حرره تنکلوشاهی الکبیرالبابلی) .

۲۷۶۵ : ش٤ دفتر، ۲۳-۲٦پ .

٥ - کنوز بی رموز.

آغاز : بسمله . این هفت گنج گهراست که گوهری گنجیست شاهوار .

انجام : وزیادت نه و فروگذارد(تمام شد کتاب کنوز بی رموز با جواهر علی یدالعبد تنکلوشاهی الکبیرالبابلی)جمله تدابیر مجربات صحیح و کامل .

۲۸۶۵ : ش٥ دفتر ، ۲٦پ - ٤۰ر .

٦- کنزالیواقیت .

آغاز : بسمله . این رساله در بیان این فن است سه نوبت بباید گداخت .

انجام : چه دولت باشد . این است گنج کهر شمس منور گنج نامهٔ تنکلوشاهی در زر محمراست کنزالیواقیت وصح ذلک(کتبه طالب نقاش).

۲۸۶۵ : ش٦ دفتر ، ٤۰ر- ٤٤ر.

۷- عمل لوح بلور.

آغاز : بسمله . این است عمل شمس وقمر صحت در عمل شمس .

انجام : وحقایق این هردو عمل شمس و قمر.

۲۸۶۵ : ش۷، ٤٤ر- ٤٦پ ، نام درکنار صفحهٔ عنوان نوشته است.

۸- عمل بیاض شمس و قمر .

آغاز : بسمله . بیان خواهیم کردن هردوعمل درگهر بعد از ترکیب عملین شمسین و قمر . . .

انجام: اگر تمام مفید ننوشته باشد من اوله الی آخره مجرباً کاملاً بالغاً صحیحاً. حرره تنکلوشاهی الکبیر البابلی.

۲۸٦۵: ش ۸ دفتر، ٤۸ ر — ٤٦ ر.

۹- مفتاح سبعه.

آغاز: بسمله. آیت مفتاح الاعمال سبعهٔ کامله که از آن چهار عمل برتاج مرصع نوشته بودم.

انجام: چون سیماب محلول گرداند (تمام شد. تنکلوشاهی کبیر).

۲۸٦۵: ش ۹ دفتر، ٤۸ ر — ۵۰ پ.

۱۰- عمل گنج گهر، از تنکلوشاه است.

فهرست مطلبها:

۱۱- عمل بلور در زنجار حکمت.

۱۲- عمل کمر زرد و کبریت احمر.

۱۳- مفتاح گهر و کنز تنکلوشاهی.

۱٤- گنج و گهر و گهر گنج.

۱۵- مفتاح الکنزین.

۱٦- کنزالیواقیت.

۱۷- تکلیس شعر.

۲۸٦۵: ش ۱۰ دفتر از ۵۰ ر، نسخ روز پنجشنبه ۲۹ محرم ۱۲۸۰.

انجام: ودیگر حالتی مه هرواند والله اعلم بالصواب.

۱۱- رسالهٔ کیمیائی که به الحاکم بالله منسوب است.

آغاز: صنعت زنجرفی در نسخهٔ الحاکم بالله می باشد. اینست: بگیر از سیماب یک جزو واز کبریت ربع جزو.

انجام: زهر طرح کند قمر اعلا گردد.

۲۸٦۵: ش ۱۱ دفتر، تا ۱۱۲، نسخ سدهٔ ۱۳.

کیمیای سعادت: از حجة الاسلام غزالی است و بارها بچاپ رسیده است (مشار ۱۲۹٤).

۱۳۳٦: نستعلیق ۱۲۵۸، عنوان شنگرف، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۸۰، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج سبزضربی مقوایی، ۲۲۲ گ۱۸ × ۲۸ - ۱۷س ۱۱ × ۲۰.

۱۳۳۷: نستعلیق درشت زیبای عبدالباری ازروی نسخهٔ های مصحح کالج و چند نسخهٔ چاپی با مراقبت مولوی حافظ احمد کبیر امین مدرسهٔ کنپنی بهادر و مولوی حافظ محمد مرتضی مدرس چهارم همین مدرسه در آدینهٔ ۱۲ ذح ۱۲۵۳ که برای چاپ نوشته است، جای عنوانها سفیدمانده، صفحه شمار ۸۱۰ .

کاغذ کلفت وسفید گویا هندی - جلد تیماج سرخ مقوایی ساده، ۴۱۱ گ۲۲ × ۳۶ - ۲۵س ۱۳ × ۲۵.

کیمیای منظوم.

۱۱۷۶ : ش ۸ دفتر، ۹۶ر - ۱۰۱ پ، نسخ محمدبن محمدالمعزی السامعی در دمشق در ۱۰ ع ۸۶۲/۲ .

آغاز افتاده :

وخلط مغنیسیاهم من ثلاثة احجار سرکبة جسم و روحانی

انجام :

فهاکموها بنی الاداب محکمة عزیزة ذات تبیان

گ

گرشاسب نامه : از ابو نصر علی بن احمد اسدی طوسی در گذشتهٔ ۴۶۵ است ، داستان گرشاسب است (حماسی سرایی دکترصفا ص ۲۶۹ چاپ یکم) این دیوان بفرانسه درآمده و بچاپ هم رسیده (مشار ۱۳۰۲) .

آغاز :

سپاس از خدا ایزد رهنمای که از کاف و نون کرد گیتی بپای

یکی کش نه آزو نه انباز بود نه انجام باشد نه آغاز بود

انجام:

بدان ملک فرمانت هزمان وسان که دشمنت رادوست پژمان روان

هزاران درود هزاران سلام زبا بر محمد علیه‌السلام

(چاپ یغمایی در تهران در۱۳۱۷خ).

۱۵۶۲: نستعلیق ۱۰محرم ۸۶۰، عنوان‌بخط ثلث و بزر در میان جدول نشان‌شنگرف، صفحات در جدول است بزر ولاجورد، باسرلوح زرولاجورد درصفحهٔ ۱و۲، حاشیه های لغوی دارد بشنگرف، مالک محمد جعفر در۱۲۶۱.

کاغذ سمرقندی سفید - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی، ۳۰۰ گ ۱۸ × ۲۵، ۱۵س ۹×۱۵.

گفتار انصاری: مناجاتهایی‌است از خواجه عبدالله انصاری هروی،آغاز وانجام درنسخ گوناگون است.

۱۲۹۲: ش۲دفتر، ص۳۰ و ۳۱، بهمان خط ش۱.

آغاز: الهی رحمتت دریای عالم‌است.

۲۷۹۹: ش۵۳دفتر، ص۶۳۷-۶۴۱، بنام الهیات عبدالله انصاری.

۶۵۷۹: دیباچه دارد، و نام انصاری درآن هست، بخط نستعلیق در اصفهان که برای امیری در ۱۲۹۱ نوشته شده است، دوجدول شنگرف وزرولاجورد دارد.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ یک‌لا، ۲۹ گ ۱۰/۵ × ۱۷ - ۱۰س ۵/۵ × ۱۰/۵.

۷۴۵۸: نسخ ۱۲۳۹، عنوان و نشان شنگرف.

آغاز افتاده

الجام: جل دیبا بود بسک افگنده.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا، ۲۶ گ ۱۴/۵ × ۲۱-۱۲س ۸ × ۱۴.

۷۸۹۴: نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوانها بزر و نشان‌به‌زر وشنگرف، هر صفحه دردوجدول بزر ولاجورد.

آغاز: ای زدردت بی دلان‌را بوی درمان آمده

انجام: اختیاری نبوده همه به‌معذرت‌بر خاستند.

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سبز یک‌لا، ۲۰ گ ۱۴/۵ × ۲۴ - ۱۰س ۸ × ۱۷.

گفتار کاشانی : از افضل الدین کاشانی چندین گفتار کوتاه برجای مانده که در نسخه ها جسته گریخته و پراکنده دیده می‌شود ودر سرگذشت کاشانی از سعید نفیسی ودرفهرست دانشگاه۳:(۳۲۶-۳۳۴) بر شمرده‌شده وبنام« تقریرات‌وفصول‌مقطعه»در جلد دوم‌مصنفات کاشانی آمده است.

در نسخهٔ شمارهٔ ۱۲۱۵ این کتابخانه‌چهار گفتار و درنسخهٔ شمارهٔ ۲۹۱۲ هفتده گفتار دیده میشود که‌اکنون همهٔ آنهارا می‌شناسیم و رویهم در این دو نسخه هیجده گفتار او هست .

۱- ایمنی‌از فنا .

(دانشگاه ۳ : ۳۳ش ۱۴ - شماره ۳ مصنفات - گ ۱۳۸پ ۱۳۹ر ۲۹۱۲/۲۹) .

۲- اوصاف مردم و اصناف مردم:

(دانشگاه ۲ : ۳۲۸ ش ۵شمارهٔ ۱۲ مصنفات - گ ۱۳۹روپ ۳۰ /۲۹۱۲)

۳- ضروریات سالک .

(دانشگاه ۳ : ۳۳۰ ش ۱۵ شمارهٔ۱۸ مصنفات- گ ۱۳۹پ ۲۹۱۲/۳۱)

۴- وجود به مجاهد و تجرید درست شود .

(نفیسی ش۹ - شمارهٔ ۲۵ مصنفات گ ۱۳۹پ - ۱۴۰ر ۲۹۱۲/۳۲)

۵- شناختن اعمال خیر .

(دنبالهٔ ش۱۶ ص۳۳۱ ج۳فهرست‌دانشگاه- نفیسی ۲۰- شمارهٔ ۲ مصنفات- گ۱۴۰ر ۲۹۱۲/۳۳) .

۶- دل دانا مهبط نور هستی حق است :

(نفیسی ۲۱- شمارهٔ ۲۳ مصنفات - گ۱۴۰ر ۲۹۱۲/۳۴)

۷- در طلب بقای عقلانی :

(دانشگاه ص ۳۳۱ ش۱۶ - شمارهٔ۱ مصنفات - گ ۱۴۰روپ ۲۹۱۲/۳۵)

۸- حال نفوس جزوی بعد از فساد تنها .

(دانشگاه ۳ : ۳۲۷ ش ۲- شمارهٔ۱۷ مصنفات - ص۸۰-۸۱ ش۱۲۱۵/۲ و گ ۱۴۰ پ ۲۹۱۲/۳۶) .

۹- شخص جزوی حقیقت کلی

(دانشگاه۳: ۳۳۱ش۱۷وروان‌باببند‌دیگر (ش۱۵مصنفات)یکی پنداشته شد گ۱۴۰پ ۲۹۱۲/۳۷)

۱۰- بیان حال نفس‌در اگ بعداز مرگ‌تن :

(دانشگاه ۳: ص۳۲۸ش ٤ - شمارهٔ ۲۱ مصنفات - ص ۸٤ - ۱۲۱۵/٦ و گ ۱٤۰پ - ۱٤۱ر ۲۹۱۲/۳۸)

۱۱ - احاطهٔ الفاظ کلی بر الفاظ جزوی .

(دانشگاه۳: ۳۳۱ ش۱۷ که باش ۱۱ مصنفات یکی دانسته شده - ش ۱۵ مصنفات - ۱٤۱پ ۲۹۱۲/۳۹)

۱۲ - وحدت عالم و معلوم.

(دانشگاه ۳: ۳۳۱ ش ۱۹ - شمارهٔ ۵ مصنفات گ ۱٤۱پ ۲۹۱۲/٤۰)

۱۳ - معنی ذات و حقیقت کلی.

(نفیسی ش۲۷ - شمارهٔ ۲۰ مصنفات ،ص۸۱ - ۸۲ ش۱۲۱۵/۳ و گ۱٤۲پ - ۱٤۳ ر و ۱٤٤ر ۲۹۱۲/٤۲ دوبار آمده) .

۱٤ - مناسبت جان باتن .

(ش ۲۹ مصنفات - گ ۱٤۳ر ۲۹۱۲/٤۳) .

۱۵ - داننده ودانسته و عاقل و معقول.

(دانشگاه۳: ۳۳۰ش۱۲ - ش۱٦ مصنفات - ص۸۲ ش۱۲۱۵/٤ و گ ۱٤٤ر ۲۹۱۲/٤۵) .

۱٦ - بقای نفس عاقله:

(دانشگاه ۳۳۰ ش۱۳ - شمارهٔ ٦ مصنفات - گ ۱٤٤ر ۲۹۱۲/٤٦)

۱۷ - پیشی چیز برهست.

(دانشگاه ۳: ۳۲۸ ش٦ - ش ۲۲ مصنفات - گ ۱٤٤ر ۲۹۱۲/٤۷) .

۱۸ - وصیت حکما یا بیست وهشت کلمه فی نصیحة الاخوان .

(دانشگاه ۳: ۳۲۷ ش۳ - ش ۲٦ مصنفات - ص ۸۲ - ۸٤ ش۱۲۱۵/۵) .

۱۲۱۵ : ش۲ تا٦ دفتر ، گ۸۱-۸۸، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۰ و ۱۱.

۲۹۲۱: ش۲۹ تا ٤۱ و ٤۲-٤۳ و ٤۵ تا ٤۷ دفتر ، ۱۳۸پ - ۱٤٤ر.

گفتار کاشغری : سعدالدین کاشغری از مشایخ صوفان نقش‌بندی خراسان و هرات است و در ۷ج۲/۸٦۲ در گذشته و استاد جامی در گذشتهٔ ۸۹۸ و شاگرد خواجه نظام‌الدین خاموش و جلال‌الدین ابویزید می‌باشد (نفحات الانس جامی - خزینة الاصفیاء ۱ :۵۷۳ - ریحانة الادب ۲:۱۹٤) .

گفتاری که در زیر آمده به کاشغری منسوب شده است برخلاف گفتارهای نقش‌بندیان غربی (ترکیه) کمتر محتوی عقاید حروفیان میباشد گویا حروفیان در عقاید نقش‌بندیان غربی بیشتر نفوذ کرده‌اند تا نقشبندیان شرقی .

آغاز: من انفاس قدسیهٔ مولانا سعدالدین کاشغری قدس سره: بدانکه مبنای طریقهٔ مشغولی این عزیزان آنست که میگویند هوش دردم و خلوت درانجمن.

انجام: وازدیدن به تعقل نمی‌پردازد والله اعلم بالصواب.

۱۲۹۳: ش ۳ دفتر، ۳۱ پ - ۳۲ ر، بهمان خط شمارهٔ ۱.

گفتگوی چهار عنصر: از خواند میر (۸۸۱-۹٤۲) است که برای [خواجه جلال الدین] قاسم [فرنخودی صدر] که در پایان مآثرالملوك (مجلس ۲: ۳۷۰-ذیل ریو ۲۹) ازاونام برده ساخته است.

آغاز: ای آتش سودای تو در هرجانی زنده بهوایت دل هر حیوانی

... نسایم قدسی شمایم محمدت وثنا مخصوص عزت آفرید گاری تواند بود..

انجام:

شد از کلك مؤلف این حکایت بسال «ظ» و «دال» و «ب» نوشته (۹۰٦)

زدم این نکته را بنامش من کردم از بهر او تمامش من

۳۱۱۳: ش ۷ دفتر، ۱۸۳ پ-۲۰۱ پ.

گلستان: ازشیخ مصلح الدین سعدی شیرازی که آنرا در هفت باب در ٦٥٦ ساخته ودرتاریخ آن گفته است:

در آن مدت که مارا وقت خوش بود زهجرت ششصد و پنجاه وشش بود

۳۳۷: ش یکم دفتر، ۱ پ - ۹۳ پ، نستعلیق سدهٔ ۱۲، با عنوانهای شنگرف وجدول شنگرف ولاجورد و سرلوحی در آغاز بزر و شنگرف ولاجورد و عنوان کتاب در زمینهٔ زر.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ زرکوب مقوایی، ۲۱۳ گ ۱٤ × ۲٤ - ۱۷ و ۱۸ س ۹ × ۱۸.

۳۳۹: نستعلیق سدهٔ ۱۱ و ۱۲، در دوجدول زر ولاجوردو درمتن وهامش نوشته شده، در برگ ۸۰ پ مهری هست که نوشته‌اند از «خاقان مغفوراست» و مورخ است به ۱۲٤۷، نیز مهری دیگرمورخ ۱۲۰٤.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای سوخت زرکوب مقوایی، ۸۰ گ ۱۸ × ۲٦ - ۱٤ س ۱۰ × ۱۸.

٤۱٦: نستعلیق میرعلی کاتب در سدهٔ دهم، میان سطرها زراندود، در پشت برگ

نخستین ترنجی ازلاجورد وزراست، همهٔ صفحه ها متن وحاشیه است، حاشیه ها با گل وبوتهٔ لاجورد و شنگرف و اطراف آنها زرین، جدول زرولاجورد وشنگرف دارد .

کاغذ رنگارنگ - جلد تیماج مشکی سوخت ضربی مقوایی، ۱۷×۲۶ - ۱۲ س ۸×۱۵ .

۴۶۵ : ش ۱ دفتر، ۲پ-۷۳ر، در ۱۲۷۱ نوشته شده ، شکسته نستعلیق برخی صفحه ها چلیپا و برخی دوستونی است ، از سدهٔ دوازدهم ، جدول زرولاجورد دارد ، در آغاز یک سرلوح است و دوصفحه حاشیه سازی شده بازر وشنگرف ولاجورد .

کاغذ رنگارنگ- جلد روغنی سبز گل وبوته درون روغنی سرخ حاشیه گل وبوتهٔ زر (سرغش) ۱۲۸ گ ۱۳ × ۲۰-۱۱ س ۸ × ۱۳ .

۱۵۵۸ : ش ۲ دفتر ، ۲۵پ-۶۲ر ، نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان مشکی، برخی ازصفحه ها چلیپا نوشته شده است .

۲۲۱۷ : بخط نستعلیق مشکی سدهٔ ۱۱ ، سرقع مانند، در کاغذ سفید نوشته شده وروی مقوای سرخ چسبیده است .

کاغذ فرنگی متن و حاشیه - جلد روغنی با گل و بوتهٔ سرخ ورنگهای دیگر درون سرخ با یک گل زنبق ، ۶۸ گ ۲۰×۳۲، ۱۱ س ۱۱/۵×۲۰/۵ .

۶۴۷۱ : بخط شکسته نستعلیق فتح علی شیرازی در ۱۲۸۲ برای سرکشیک چی باشی، عنوان سرخ، صفحات در دوجدول زر ولاجورد وسرخ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز ضربی زرکوب مقوایی ، ۳۰ گ ۱۸×۲۹- ۲۵ س ۱۲×۲۱ .

۷۱۶۶ : بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، متن و حاشیه دنبال هم نوشته شده است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه یی مقوایی، ۳۰۲ گ ۱۲×۲۲ - ۱۳ س ۶×۱۲ .

۷۱۶۷ : آغاز و انجام افتاده است، بخط نستعلیق سدهٔ ۲۳ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یک لا ، ۱۰۲ گ ۱۰/۵ × ۱۷ - ۱۱ س ۷ × ۱۲ .

۷۱۶۷ : شکسته نستعلیق ۱۲۶۰ ، عنوان و نشان سرخ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک لا، ۱۵۰ گ ۱۴×۱۹/۵ - ۱۱ س ۸ × ۱۴ .

گلشن خیال : از میرزا طاهر نصرآبادی نوادهٔ میرزا صادق صادقی صاحب «شاهد صادق» میباشد . او در نصرآباداصفهان در۱۰۲۷ زاده شده وپدرش در۱۰٤٤ درگذشته وتذکرهٔ شعرائی‌دارد که در(۸۹-۱۰۷۷) ساخته‌است (۱) (ذریعه۹: ٦٤٤) این کتاب‌داستانی است عشقی‌و نسخه‌یی از آن در اصفهان هست‌وسه‌نسخه در دانشگاه(فهرست‌مجلد۱۵) .

آغاز :

بنام گلشن آرای خیالات که از نقیش برون می آیدائبات

. . . . . .

بعد از حمد قادر مختار ... معروض میدارد...

انجام: اگر داند و نگوید بخواب‌هم نه‌بیند آمین یارب العالمین (بلغ المقابلة)

۲۹۲۱ : ش٦دفتر ، ص۳۹ تا ٤۳ هامش .

۲۹۱۳: ش۳۲دفتر، ص۵۲۵-۵۲۸، سپس غزلی‌است بزبان شوشتری.

گلشن‌راز : از محمود شبستری فرزند عبدالکریم‌بن یحیی‌است که بگفتهٔ شاهد صادق‌در ۷۲۰ درگذشته است.

سرگذشت اورا حسن مشحون در۵۳ص چاپ کرده وحسن شفیع زادهٔ شبستری ساکن استانبول‌نیز کتابی مفصل در بارهٔ وی نگاشته‌است(ذریعه٤ : ۱۵۸ و۹: ۵۰٦) گلشن‌راز منظومه ایست در پاسخ پرسشهای هفدهٔ گانه امیرحسینی غوری (مجالس‌العشاق ، ریاض‌الشعراء) . گلشن‌راز چندبار شرح وحاشیه‌وچاپ شده‌است(مشار ص۱۳۱۵)۰

۲۳۳ : ش۲دفتر ، ۳۰۲پ - ۳۱۲پ ، بهمان‌خط شمارهٔ یکم آن و مورخ ۱۲۵۰ ، حواشی دارد با نشانهٔ هدایت .

۳۲۲ : ش۱دفتر ، ۱پ - ۵۲ر ، نستعلیق۱۲۸۲ ،دوستونی،عنوان شنگرف جدول زرو لاجورد و شنگرف .

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد مقوا ، ۵٤ گ ۷×۱۲ - ۱۰س ۱۱×۱۷ .

گلشن علاج: از محمد طاهر بن معز الدین محمد موسوی طبیب است در۱۸باب که بنام فتح علی‌شاه ساخته است.

۱- تذکرهٔ نصرآبادی گذشته از ادب و شعر دارای اطلاعات گرانبهای اجتماعی عصر صفوی‌است افسوس که‌چاپ۱۳۱۷ آن‌پرازغلط‌است .

آغاز : بسمله . بعداز حمد ملک‌علام افتتاح کلام .

آغاز : بسمله . الحمدلله‌الذی سکن دائنا یدواءه .

انجام : وفهرست امراض مذکوره در این رساله را درین جداول ثبت نموده. و قد وقع الفراغ من تسوید هذه‌الرسالة فی ۲۰ محرم ۱۳۳٤ علی‌ید مؤلفه . . . سید محمدبن معزالدین محمدالموسوی‌الطبیب .

۸۲۰ : ش ۱ دفتر ، ۱-٤٦ ، سپس چندبرگ جدول و فهرست بیماریها است .

بخط نسخ سید محمد سپاهانی ، بخواهش محمد مهدی بیک در ۱۲٤٤ ، عنوان شنگرف .

گل و نوروز : یکی ازمثنویهای خمسهٔ خواجوی کرمانی (۶۸۹-۷۵۳) است (سپه ۲ : ۵۱۲-۵۱۶)

٤۱۵ : سپه ۲ : ۵۱۶ .

گنج نامهٔ الهی : از امیر حسینی حسین بن عالم غوری سرایندهٔ زادالمسافرین و طرب‌المجالس و نزهة‌الارواح است (ذریعه ۹ : ۱۰۰) .

دوبار در متن کتاب از «گنج نامه» نام برده شده است . فهرست داستانهای عرفانی آن چنین است :

باب ۱ - صفت خاك ۷ فصل .

باب ۲ - صفت آب ۵ فصل .

باب ۳ - صفت باد ۳ فصل .

باب ٤ - صفت آتش ۶ فصل .

باب ۵ - صفت ابلیس ۹ فصل .

داستانهای بسیاری از زبان جانوران دارد و شعرهای فارسی درآن آمده است.

آغاز : بسمله . آفرین از جهان آفرین برجان دوراندیشی که نزد او سخن را قدراست . هم بدان قدر که طلب تحقیق رفیق اوست . . . (پس از پنج برگ :) آغاز کتاب گنج نامهٔ الهی سرسدی بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم هدایتی‌است آسمانی و بدایتی‌است رحمانی .

۵۵۰۷ : نستعلیق سدهٔ ۹ و ۱۰ ، عنوان ونشان شنگرف .

انجام افتاده : زاغ گفت جانوران این نواحی این نوع کار زغن را (ناقص مانده درمیان فصل ٤ باب ۹) .

کاغذ اصفهانی نخودی — جلد مقوایی پارچه‌ای - ۶۵ گ ۱۳ × ۱۷ - ۱۵ س . ۷/۵ × ۱۱ .

گنجینهٔ نشاط : از معتمدالدوله عبدالوهاب متخلص به نشاط است (مشار ص ١٣٢٤) .
آغاز : بسمله. ابواب مخزن وجود به حکم کنت کنزاً مخفیا مسدود .
انجام :

غم سوزد و عمر سازد و افزون گویی
با آب حیاتش آمیخته است

٣٦٥ : نستعلیق محمد کاظم بن محمد حسین بیدآبادی در ١٢٣٥ ، باعنوان های شنگرف .

کاغذ فرنگی آبی — جلد تیماج زرد ، ٦٤ گ ٢٠ × ٣٢ — ٢١ س ١٢ × ٢٤.

٢٩٠٨ : نستعلیق علی اکبر شریف کاتب الحضرة السلطانی در تهران در شوال ١٢٤٨، عنوانها شنگرف، صفحه ها دردوجدول زر ولاجورد، ٤ صفحه دیباچه دارد که صفحه های آن حاشیه سازی و میان سطو زراندوداست، دوسرلوح در آغاز دیباچه وآغاز کتاب دیده میشود.
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه یی مقوایی ضربی ، ٢٢٥ گ ٢١ × ٣٤ — ١٥ س ١٣/٥ × ٢٥ .

٧١٧٣ : ش ١ دفتر ، ٢ پ - ١٢١ پ ، آغاز برابرنسخهٔ دانشگاه (فهرست ٢ : ٢١١) .
انجام چنین است : نثر : «آنچه دروهم تو گلزار توشد گاخن ما است» .
کاغذفرنگی-جلد تیماج مشکی یکطرفه - ٢١٠ گ ١٧ × ١٥ س ٥ ر ٢٤، ١٠ × ١٧/٥

گوهر مراد : از ملا عبدالرزاق فیاض لاهیجی (م ١٠٧٢) وبچاپ رسیده است (دانشگاه ٣ : ٦١٤ - مشار ص ١٣٢٥ - آستان قدس ٤ : ٢٣ و ٣٤٤) یکدورهٔ فلسفهٔ آمیخته با کلام شیعی است .

١٩٠ صدر : نستعلیق صالح بن محمد کاظم خاتون آبادی در سدهٔ ١١ ، عربیها نسخ، عنوانها شنگرف وجدول زر ولاجورد ، وقف محمد شفیع در ١٢٣٢ .
کاغذ سپاهانی سفید آهار سهره - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ٢٤٥ گ ١٥/٥ × ٢٥ - ١٧ س ٨/٥ × ١٦/٥ .

١١٠٣ : نستعلیق محمد در روز پنجشنبه دههٔ سوم محرم ١٢٢٢ از روی خط جمشید از روی خط برادر زادهٔ خود فیاض لاهیجی از روی خط لاهیجی .
کاغذ سپاهانی کبود - جلد تیماج آبی زرکوب مقوایی ، ٢٧٨ گ ١٥ × ٢١ - ١٥ س ٩ × ١٧ .

١١٠٤ : نستعلیق روز آدینه ١ ذح ١٢٣٠ و چلیپا دربرخی صفحه ها.

کاغذ فرنگی— جلد تیماج حنایی مقوایی ، ٣٤١ گ ١٣ × ٢٢ — س٧ × ١٥

١١٠٥ : نسخ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی زرد — جلد تیماج مشکی ضربی ، ١٤٧ گ ١٥×٢٢ — ١٨س ١٠×١٤ .

١١٠٦ : نستعلیق ١٢٦٧، عربی ها نسخ، عنوان و نشان شنگرف.

کاغذسپاهانی - جلد تیماج حنائی ضربی مقوایی، ١٩٠ گ١٧×٢٦/٥-٢٢س١١ × ٢٠

١١٠٧ : نستعلیق روز پنجشنبه ١٦ رجب ١٢٤٧ بفرمودهٔ حاجی عبدالوهاب خان در تبریز ، نسخه در ١٢٦٨ ازان علی محمدلواسانی بوده است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی ، ٣٢٤ گ ١٥ × ٢٢ - ١٥س ٧/٥ × ١٤ .

١١٠٨: نستعلیق ٢٠ ج٢/١٠٦٨، عنوان شنگرف ، مالک محمدشفیع موسوی فندرسکی و محمد حسین بن محمد خوانساری با سهر او.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ حاشیه دار مقوایی ، ٣١٦ گ ١٤ × ٢٥ - ١٨س ٧/٥ × ١٧/٥ .

٦٤٥٥ : برابر چاپ‌سنگی ١٠-١٣١٣ق ، از پایان باب ١ مقالهٔ ٢ را دارد تا پایان ، نستعلیق شوال ١١٩٥، عنوانها و نشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ١٧ × ٢٢ و١٤س ٨ × ١٤.

٦٥٤٥ : از آغاز تا بقاء نفس در مقالهٔ اولی ، برابرص ٨١ ج١٣١٥ و ١٣١٣ق .

نستعلیق محمد رحیم بن محمد طالقانی در دههٔ آخرع ١٢٢٩/٢ ، عنوانها درشت سیاه وگاهی سفید مانده است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لا ضربی ، ٧٦ گ ١٤×١٢ -١٩س ٨×١٥.

گهر نامه : یکی از مثنوی های خمسهٔ خواجوی کرمانی (٦٨٩-٧٥٣) است (سپه٢: ٥١٢ - ٥١٦ - ذریعه٧ : ٢٥٨و٩:٣٠٤) .

٤١٥ : سپه٢: ٥١٦ .

ل

لالی‌الاخبار : از محمدنبی تویسرکانی که در ۲۴ ذق ۱۳۰۷ آنرا بچاپ رسانده ،
۵۸ صدر : نسخ مؤلف ، عنوانها شنگرف در حاشیه بر متن افزوده شده است ، وقف ۱۳۱۲ .

کاغذ فرنگی نخودی — جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۳۱۰ گ ۳۲ × ۳۵ - ۲۹س ۱۰/۵ × ۲۲ .

اللالی‌المستخرجة من الکلمات المکنونة : کلمات مکنونه صد جملهٔ کوتاه عرفانی اخلاقی است و فیض کاشانی آنرا بسال ۱۰۵۷ ساخته ودرسال ۱۰۵۹ چهل کلمه از آن گزین نموده‌وبدین‌نام خوانده و در پایان آن رمزهایی که برای نام‌این سرایندگان‌بکاربرده یاد کرده است :

سنائی ، حافظ سعدی، شبستری ، فیض ، بابا فغانی ،عرفی ، عرفی ، مولوی ، میبدی، بابا افضل ، سعد حموی ، ضیاء کاشی ، صدرای شیرازی .

آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه (فهرست۳: ۳۳۴) .

۶۵۴۶ : ش۱دفتر ، ۱پ-۶۴ر ، نسخ ۱۲۵۵ ، پس از آل سلوك و مشواق نوشته شده است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبزیک‌لای مقوایی ، ۱۰۲ گ ۱۱ × ۱۸/۵و۱۷ س ۶ × ۱۲ .

۶۵۴۷ : نستعلیق سدهٔ سیزدهم ، عنوانها سفید مانده .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج‌مشکی‌یک‌لا، ۷۵ گ ۱۱ × ۱۷ - ۱۲س ۵/۵ × ۱۱/۵

اللالی‌المنتظمة : حاج‌ملا هادی سبزواری (۱۲۱۲-۱۲۸۹) دو منظومه یکی در منطق بنام بالا و یکی‌درفلسفه‌بنام«غررالفوائد» دارد که‌ازرهگذرعبارت عربی پیچیده ونادرستیها دارد و سید هبةالدین‌آنهارادر منظومهٔ دیگر اصلاح کرده‌است . او در روش فلسفی پیرو ملا صدرا بوده و چیزی بروی نیفزوده است. حاج ملاهادی منظومه‌های‌خویش‌را خود شرح کرده است(فهرست دانشگاه ۳: ۲۸۲) .

۶۶۸۶ : نستعلیق محمد جواد دردههٔ‌نخستین ماه‌پنجم سال‌دهم ۱۳۱۰ ،صفحه‌ها دو

جدول زر ولاجورد دارد ودر آغاز یک سرلوح زرین باشنگرف‌ولاجورد.

کاغذ فرنگی — جلد تیماج سرخ یک‌لا ضربی ، ۲۲ گ ۱۲ × ۲۰ — ۱۱س ۷ × ۱۳.

لباب‌الاخبار : مجموعهٔ خبر وحدیث است از محمودبن محمد درچهل باب و در هریک ده حدیث نبوی و علوی در بارهٔ اصول و فروع آمده است.

آغاز : حمد بی‌حد و ثنای بی‌عد سرخداوند . . . را که علم علما بر عالم علوی بر افراشت.

۵۹۷۳ : ش۳دفتر ، ۱۱۵پ - ۱۷۸پ ، نستعلیق‌سدهٔ ۱۱ ، عنوانها شنگرف ، عربیها معرب و نسخ.

انجام : پیغامبرراع که بود(حدیث۹ باب۴۰).

۱۵س ۷/۵ × ۱۵ .

لباب‌الانساب‌والقاب‌الاعقاب: از فرید خراسان شیخ ابوالحسن علی‌بن ابی‌القاسم زیدبن محمدبن الحسین‌البیهقی (۴۹۱-۵۶۵)است(۱).

در برخی نسخه‌ها بنام‌نهایةالانساب خوانده شده است. دراین کتاب گذشته‌ازانساب هاشمیان و جدولهای خاندان آنان از نقبای شهرهای بزرگ اسلامی یاد شده وبیشتر در اینجاها استکه بنکات تاریخی سودمندی برمیخوریم.

او این کتاب‌را بکمک سید نسابهٔ خراسان علی‌بن حسن‌بن مطهر نوشته است.

در دیباچه آمده که برای ابوالحسن علی مرتضی‌بن محمدبن یحیی علوی نقیب این کتاب‌را ساختم و دردوشنبه نزدیک به‌پایان ج۲/۵۵۸ آغاز نمودم ودر پایان آمده که جلدنخستین‌را در رمضان ۵۵۸ بپایان بردم پس این کتاب درسه‌ماه بانجام رسیده‌وگویا بیش‌از این‌مجلدهم ننوشته باشد.

درآنجایی که ازبیهق گفتگو میدارد(گ ۲۳۰ر) میگوید : « والابیات مذکورة فی تاریخ بیهق »

۱- بنگرید به: دیباچهٔ بهمنیار بر تاریخ بیهق چاپ تهران سال۱۳۱۷خ ص‌ع-پایان دیوان قواسی چاپ تهران سال۱۳۳۴خ ص۲۲۶ - مصفی‌المقال ص۲۸۱ - معجم‌الادباء یاقوت۵:۲۱۲- در معالم‌العلماء (ش۳۳۴) از پدر او واو یاد شده ولی از این کتاب یاد نگشت - ذریعه ۱۸:۲۷۷ - فهرست فیلمهای دانشگاه ص ۳۷۱- ملک‌ش۳۶۵۶

در تاریخ بیهق که در آن از سالهای ۵۵۹ و ۵۵۵ و ۵۶۰ و ۵۶۱ و ۵۶۲ (ص ۲۳ و ۴۱ و ۷۱ و ۱۱۷ و ۲۸۳ و ۲۸۴) یاد شده است باز از همین کتاب بنام «لباب الانساب والقاب الاعقاب» یاد گردیده است (۶۰ و ۶۴ و ۱۰۱ و ۱۶۸ و ۱۸۶ و ۱۹۱ و ۲۳۰ و ۲۳۵ و ۲۵۳)

نسخه‌ای از این کتاب در آستان قدس رضوی بشمارهٔ ۵۷۴۰ هست، ازاین کتاب گویا شهیدثانی آگاه بوده است (رجال سامقانی ۱: ۲۷۴).

آغاز: بسمله و به نستعین. الحمدلله الذی خلق الخلایق من بسایط متباینة الاقسام و نظر من وسایط متغایرة الاقسام وصیر عقولهم شواهد علی استنهاج مسالک الافکار حتی یوافقوا و یخالفوا.

انجام: ویعیش فی ظل هذا السعی الجمیل شاب یسامی للعلی و کهول والله ولی التوفیق والتیسیر و هو علی مایشاء قدیر وصلی الله علی محمد و عترته الطاهرین اجمعین.

۲۶۹۵: نسخ محمد حسین مشهدی حافظ در شهر مشهد در رجب (سنهٔ ۱۳) عنوان شنگرف و حواشی دارد، گویا از روی نسخهٔ آستان قدس نوشته شده باشد، ۲۳۶ صفحه شمار دارد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی یک‌لا، ۱۱۹ گ ۲۲/۵ × ۳۵ - ۳۱ س ۱۲ × ۱۴.

لباب الحساب: از محمد بن منصور حسینی که برای شاه عباس ساختهٔ و در آغاز می گوید:

چون رسالهٔ جبریهٔ ملاعلی از تناسب اربعه و خطائین خالی بود و کتاب بهائی عربی بود من ناچار این کتاب را نوشتم، کتاب در یک مقدمه و چهار مقالت و یک خاتمه می باشد.

مقدمه: تعریف علم حساب.

مقالهٔ ۱: اربعهٔ متناسبه.

مقالهٔ ۲: خطائین.

مقالهٔ ۳: تحلیل و تعاکس.

مقالهٔ ۴: مسائل متفرقه.

خاتمه: مضمر و مرموز.

آغاز: بسمله. ثنا و ستایش لاتعد ولاتحصی واحد بی همتا را.

انجام : در تحت انامل مرقوم شده معکوس شود بتاریخ یوم الاثنین .

٦٧١٢ : ش دفتر ٢ ، ٩٧ر-١١١پ، ١٢٢٥ ، نسخ بی‌نشان سدهٔ ١٢ .

لباب‌النحو : از فاضل اسفراینی تاج‌الدین محمد بن محمدبن احمدبن یوسف (٦٨٤٠٠٠)

در یک مقدمه و چهار قسم:

١ - قسم اعراب .

٢ - قسم معرب .

٣ - قسم عوامل .

٤ - قسم مقتضی اعراب .

وآنراشرحهایی‌است از جمله: العباب‌نقره کار(م٧٣٥) و شرح‌فاضل یمنی‌یحیی(م٧٥٠) و قطب‌الدین سیرافی وعلاءالدین مصنفک (م٨٧١) و محمدبن عثمان زوزنی (ن٧١٢) و جمال‌الدین محمد آقسرائی تبریزی بنام کشف‌الاعراب(ن٧٤٠)(کشف‌الظنون) .

آغاز : حمدلله علی ما تناسقت من کعوب‌ایادیه وتلاحقت بهوادب احسانه ... وبعد فقد تقرر فی هذا الکتاب من لباب‌الاعراب .

انجام: وعندنا من توفیرالاقسام‌الاربعة حقها، فلنختم‌الکتاب‌حامدین‌لله تعالی ومصلین علی‌نبیه‌محمد ... و نعم‌الوکیل .

٦٧٨٩ : نسخ و نستعلیق سدهٔ٨و ٩ ، عنوان شنگرف، باحواشی‌از شرح نقره کار.

کاغذ نخودی سمرقندی-٨٢ گ ١٥ × ١٨/٥ ، ١٣س ٩ × ١١/٥ .

لب عین‌البکاء : از محمد تقی‌بن احمد بروجردی که در ١١٩٩ در کاشان تألیف کرده و سپس این مختصررادر٥٠٠ صفحه‌ازآن‌بیرون آورده‌است،اوآن‌رادرآغاز کتاب«لب‌عین‌البکاء» نامیده در پایان کاتب آنرا «منبع‌البکاء» نام داده‌است.

٥٤٣٨ : نسخ بد محمدعلی محمدبن ملا عاشوراسلاسلو در ٢٢ذح ١٢٩٩.

آغاز افتاده : پرتو انداخته لمؤلفه:

محفلی‌را کاین چنین شمعی بود از ذوالجلال

قدسیان پروانهٔ اوچرخ فانوس خیال

انجام : دست مارا از چنین آقایی کوتاه‌مکن و مارابه‌شفاعت او برسان .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۳۰۲ گ ۱۴ × ۲۲ - ۲۰س ۱۱×۱۷.

لب‌اللباب : از مولی محمد جعفر استرابادی است (فهرست دانشگاه ۵ : ۱۷۱۸)

۲۷۰۷ : ش ۱ دفتر، ۳پ - ۳۷ ر ، نسخ سدهٔ ۱۳ ، آغاز مانند دو شمارهٔ دانشگاه و انجام مانند ش ۹۹۴/۴ آنجا و افزوده دارد « فرغ من تألیفه فی ۱۲۳۳ ».

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا ، ۶۸ گ ۱۶ × ۲۲ - ۱۵س ۹/۵×۱۵ .

لب‌لباب معنوی انتخاب انتخاب مثنوی : ملاحسین بن علی بیهقی کاشفی از «لباب‌المعنوی فی انتخاب‌المثنوی » خود گزین نموده این کتاب را ساخته و در روز شنبه پایان رمضان ۸۷۵ آنرا بانجام رسانده است .

آغاز : بسمله . بعداز تقدیم ثنای حضرت واجب‌الوجود عم‌جوده که لب لباب معنوی را که ... از این فقیر ... حسین .. التماس انتخاب دیگر از آن نسخه که موسوم بود به‌لباب المعنوی فی انتخاب المثنوی نمودند . . . نام او لب لباب معنوی انتخاب انتخاب مثنوی ...

انجام :

چون رسید اینجا بیانم سرنهاد محو شد والله اعلم بالصواب

در نسخهٔ شمارهٔ ۲۴۴ و ۲۲۶ چنین آمده است:

خاتمه . در تاریخ تألیف کاشفی : جامع این ابیات .. دوسه بیتی در :

منت ایزدرا کزین باغ بهشت میوه‌های پاك روحانی سرشت

روز شنبه آخر ماه صیام گشته است این بادهٔ غیبی تمام

سال هجرت هشتصد و هفتاد و پنج مرتفع گشت این طلسم از روی گنج

. . . . . .

کاشفی تا چند این لاف و دروغ کی دروغ محض را باشد فروغ

حال درویشان بخود برسینه‌یی از طبیبی دم زنی وخسته‌یی

۲۱۸ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۲۴۳پ ، نسخ محسن بن علی اکبر اهری در چهارشنبه ۲۶ صفر ۱۲۵۱ ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد تیماج مشکی ضربی درون تیماج حنایی ساده ، ۲۴۴ گ ۱۳ × ۲۱-۱۸س ۷ × ۱۴ .

۲۲۰ : نسخ سدهٔ ۱۲ و ۱۳ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی آهارمهره سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ساده ، ۱۶۸ گ ۱۰×۲۰ - ۱۵س ۶×۱۵ .

۲۲۴ : خط نستعلیق دوستونی که محمد ابراهیم بن آقاحسن در ۱۲۵۶ نوشته است ، عنوانها و نشانها شنگرف ،بادوجدول زر ولاجورد ، در پایان نسخه ترجیع بند هاتف و رباعیاتی از خیام و شعری از امیر احمد دیده می‌شود و در آغاز اشعار باباطاهر ودیگران در چهار صفحهٔ بی‌شماره .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی- ۱۷۷ گ ۱۵ × ۸۲۵، ۱۷س ۹ × ۲۰ .

۲۲۶ : نستعلیق دو ستونی چهار شنبه ۵ ع ۱۲۶۱/۱ ،عنوان شنگرف ، جدولها شنگرف ولاجورد و زر، در صفحهٔ پایان مطلب های بدیعی است که بهمان خط ۱۲۶۲ نوشته‌شده، هشت صفحهٔ آغاز سفید گذارده شده و میخواسته‌اند آنهارا بیارایند .

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد تیماج مشکی ضربی‌مقوایی ، ۲۳۳ گ ۱۵ × ۲۷- ۲۰س ۸ × ۱۷ .

۷۱۸۷ : آغاز و انجام افتاده ، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، متن و حاشیه دنبال‌هم‌نوشته شده است .

کاغذ فرنگی رنگارنگ — جلد مقوایی - ۷۷ گ ۱۳/۵ × ۲۲ - ۱۹س ، ۱۰ × ۱۹ .

۷۱۸۹ : بخط نستعلیق کربلایی‌علی در۹ ذ ح ۱۰۸۴ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی ترنجی یک‌لا ، ۲۰۳ گ ۱۳/۵ × ۲۰- ۱۷س ۷/۵ × ۱۵ .

لسان‌الذاکرین : محمد هادی بن ابی‌الحسن شریف‌نایینی این کتاب روضه خوانی‌وسوگواری امام حسین رابرای فتح‌علی‌شاه و بنام حاج میرزا محمد حسین اصفهانی ساخته ویک‌مقدمه درعشق و چهار باب و یک خاتمه درآن گذارده است. او ذیلی برآن نوشته است ودر سرگذشت امامان‌دیگراست بجزامام حسین .

آغاز: نحمدك یامن قربة‌الجنة التی وعدالمتقون ... لمؤلفه :

خواهم که حمد و نعت خداو رسول را هردم ز شوق بلفظ دگر کنم

انجام : سیدالشهداء داده‌اند تماسی‌را از ثواب نگارش این کتاب حظی وافرعطا کن خصوص ... حاجی میر محمد حسین رحمه‌الله‌علیه .

آغاز ذیل : یامن قربه‌الجنة التی وعدالمتقون ... (باهمان مقدمهٔ لسان‌الذاکرین شمارهٔ ۴۲۹ است) .

انجام ذیل :

هرگز بروز حشر نیاندیشی‌ازحساب داری بدست‌دامن آل‌ابی‌تراب

۴۲۹ : نستعلیق یکشنبه ۱۷ذح ۱۲۵۴ ، عنوان شنگرف و ذیل‌را ندارد .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۹۵ گ ۱۷×۲۷ ، ۲۱س ۱۱×۲۰ .

۴۳۹ : مؤلف در این نسخه دیباچه‌ای عربی که حاجی میر محمد حسین اصفهانی ساخته است گذارده ودر برگ۸ر یک صفحه‌ای نیز افزوده و نوشته که این خطبهٔ‌نوین‌از همین‌اصفهانی‌است .

آغاز خطبهٔ اصفهانی: الحمدلله‌الذی جعل مصائب‌دارالغرور موجهة‌الی‌اولیائه»

کتاب درگ۳پ - ۲۷۴ راست‌ودرآغاز آن قصیده‌ایست درستایش فتح‌علی شاه ، درگ ۲۴۷پ۳۷۰پ ، ذیل لسان‌الذاکرین است در سرگذشت‌امامان دیگربجزامام‌حسین .

بخط نسخ محمدبن حاجی‌نصیر نایینی است در ۱۲۳۵ و یک سرلوح درآغازهست بشنگرف ولاجورد .

کاغذ فرنگی - جلد روغنی مشکی میان ترنج وگل درون روغنی و سرخ مشکی ترنج‌وگل ، ۳۷۰ گ ۲۹×۴۱ - ۱۷س ۱۷×۳۱ .

۵۵۱۰ : در این نسخه خطبهٔ جدید که اصفهانی نوشته‌است موجود می‌باشد .

آغاز: بسمله الحمدلله‌الذی جعل مصایب دارالغرور موجهة الی اولیائه ... لمؤلفه منم که نعت و حمد خدا و رسول‌را هردم زروی عشق بلفظ دگر کنم

انجام : میر محمد حسین اصفهانی‌رحمة‌الله علیه .

نسخ محمد اسماعیل‌بن محمدقاسم نایینی‌در ۱۲۳۹ بخواهش علامی محمدهادی (شاید مؤلف)قلمی شد، عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفیدو کبود. جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۴۵ گ ۳۲×۱۹/۵، ۲۳س ۱۳ × ۲۴ .

لطائف الظرائف : از کمال الدین علی بن حسین کاشفی صفی بیهقی سبزواری. او در هنگامی که درسال ۹۳۹ از زندان یکساله رهیده وبه غرجستان رفته بود برای نصیرالدوله شاه محمد این کتاب را در چهارده باب هر یکی در چند فصل ساخته است تا لطایفی برای ندیمان باشد (برلین ۱۰۱۳ ر۱۰۱۴ و۱۰۱۵ - ادبیات ص ۴۰۵) این کتاب بنام لطائف الطوائف در بمبئی بچاپ سنگی رسیده است (مشار ۱۳۳۸).

آغاز : بسمله. بعداز اداء لطائف تمهیدات الهی و وظایف حضرت رسالت پناهی.

انجام : و انتظار می برم که کی باشد که این در باز شود منتظر باش چشم بردر دار، گرنظر در انتظار نهاد و الله یهدی الی الرشاد .

۲۹۴۹ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان جدول زرولاجورد در دیباچهٔ این نسخه نام کتاب لطائف الطوائف آمده است.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مقوایی کناره مشکی، ۱۸۸ گ ۱۳×۲۲- ۱۶س ۸ × ۱۵/۵ .

۲۹۵۰ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۱۸۲ ر ، نستعلیق عبدالخالق بن قاضی سلطان محمد که در نیمهٔ روز سه شنبه ذق ۹۹۸ در لاهور آن را بپایان برده است ، عنوان شنگرف ، تصحیح شده است.

نام کتاب در دیباچه این نسخه لطائف الظرائف است ، ۶۸۰ برگ شمار دارد.

کاغذ هندی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۴۰ گ ۱۲ × ۱۹ - ۱۹س ۷ × ۱۵/۵ .

لطائف غیاثیه یا ترجمهٔ اسرار التنزیل: این کتاب در تهران بسال ۱۳۰۱ بنام اسرارالتنزیل و ترجمهٔ اسرارالتنزیل ملقب به لطائف غیاثی ودر حیدرآباد بسال ۱۳۲۳ بنام فوائد غیائیه به چاپ سنگی رسیده است

کتاب در چاپ ایران بنام ابوالفتح محمد بن سام امیرالمؤمنین و در چاپ هند بنام ابوالفتح محمد بن ملک شاه قسیم امیرالمؤمنین است و مؤلف میگوید که آنچه این چهل سال گرد آوردم دراین کتاب فراهم کردم و در هردو نامی از مؤلف برده نشده و کتاب درچاپ

ایران باید در سه‌قسم باشد .

قسم اول در علم اصول .

قسم دوم در علم فقه .

قسم سوم در علم اخلاق

قسم چهارم دردعا که در نسخه نیست

قسم نخستین در سه‌مقاله‌است، درچاپ هند هم کتاب در همین سه‌مقاله‌است وهردوچاپ هم بیش ازاین سه‌مقاله راندارندو تا پایان هردویکسانندا گرچه درشمارش فصلها یکی نیستند .

آغاز حمدبی حد و بی‌نهایت و مدح بی‌عدو بی‌غایت .

انجام : که بمدد توفیق در بقیهٔ دلائل تفکر کند والله اعلم بالصواب .

چلبی (۱ : ۵۹) می گوید که اسرارالتنزیل و انوار التاویل از امام فخر رازی است بعربی در چهار قسم و چهارم آن در مناجات و دعوات‌است ولی‌او تا نزدیک بپایان‌همان قسم را نوشت ودرگذشت . چلبی بندی از آغاز آن‌راهم‌میاورد .

او باز مینویسد (۲:۳۰۷) که لطائف غیاثیه بفارسی‌است ودر چهار قسم ونمیگوید ازکیست‌از اینجا بر میاید که لطائف غیاثیه ترجمهٔ‌اسرارالتنزیل باید باشد چنانکه‌درچاپ ایران یاد شده است، متن‌عربی‌آن‌درکتابخانهٔ‌ملک‌ش۱۲۶۷ (ص۳۲ فهرست‌عربی) هست.

از نسخهٔ‌ما برمیاید که مؤلف‌امام‌فخر رازی‌است وبرای‌غیاث‌الدین ابوالفتح محمدبن ملکشاه قسیم امیرالمؤمنین ساخته شده است و او میگوید آنچه در چهل‌سال اندوختم در اینجا آوردم. سه مقاله‌آن‌در فضیلت علم‌است در ۷فصل و تقریر دلایل بر هستی صانع‌در ۱۱فصل وکیفیت احوال انسان دره‌باب (مانند چاپ ایران و هند).

فرهاد میرزا در آغازنسخهٔ‌ما (۲پ) نوشته‌است که کتاب برای محمدبن محمودبن محمدبن ملکشاه (م ۵۰۴) شاید نوشته شده باشد ولی امام درآن زمان دهسال بیش نداشت و محمدبن ملکشاه هم‌در۵۱۱درگذشت پس این کتاب از امام نخواهد بودبلکه گویا از غزالی باشد .

بگفتهٔ فرهاد میرزا چون درمتن آمده (ص۳۹چاپ تهران وص ۴۰چاپ هند، نوع ۶برهان ۱۰ فصل ۱۰ مقالهٔ۱ قسم۱) «این قول در تفسیر بزرگ گفته ایم »پس باید از رازی باشد .

آغاز : حمد بی‌حد وبی نهایت و مدح بی عد و بی غایت حضرت جلال آن احدی‌را که‌واجب‌الوجودجزذات اورامکن نیست.

انجام : اورا نموداری حاصل شود تواند که به‌مدد توفیق در بقیت دلائل تفکر کند والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب .

۱۱۶۷ : نستعلیق عبدالکریم‌در دوشنبه ۱۰ رجب ۱۲۸۵ ، عنوان درشت‌وشنگرف، محمد نامی آن‌رابدستور معتمدالدوله با نسخهٔ مورخ پنج‌شنبه ۳۰ج ۹۷۲/۱ در رجب ۱۲۸۵ مقابله نموده است ، آغاز افتاده است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ یک‌لا درون تیماج سبز، ۷۲ گ ۱۴ × ۲۱ — ۱۵س ۷ × ۴.

۱۱۶۸ : نسخ سدهٔ ۱۳، درست مانند شمارهٔ پیش و گویااز روی آن نوشته‌شده است، عنوان شنگرف ، عربیها زیر خط سرخ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱۲۴ گ ۱۴/۵ × ۲۲ —۱۷س ۷/۵ × ۱۴ .

لطایف‌غیبی وعواطف‌لاریبی: احمدبن‌زین‌العابدین عاملی‌درج ۱۰۴۴/۱ این کتاب‌رانوشته و آیات مربوطبه‌اصول عقائدرا درآن تفسیرفلسفی کرده است.

آغاز : مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست ۱: ۱۸۸).

انجام : ملاحظهٔ پاکان واهل صفا مقرون وارجوان یکون ذلک ... مراد رسول‌الله و مراد علی‌بن ابی‌طالب .

۸۲۳۴ : نسخهٔ کامل وشمارهٔ یکم دفتر است ، ۱پ - ۲۱۷ر ، بخط نستعلیق پیر بوداق‌بای دکنی‌در ۱ رجب ۱۰۸۰ از روی خط مؤلف، آیه‌هاشنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد دریکسوی ، ۲۲۱ گ ۱۹س ۱۱/۵ × ۲۱.

لطائف‌الکرام فی احکام‌الاعوام :از محمدبن‌الحسین سید منجم زندهٔ در ۸۰۳است. درکشف الظنون و فهرست آستان قدس ش ۱۵۱ و گاهنامهٔ ۱۳۱۱ ص۱۸۷ بنام «لطائف‌الکلام » خوانده شده است و سال تألیف ۸۲۳یا۸۲۴ میباشد (فهرست دانشگاه ۴ : ۹۳۶) .

۶۴۴ : بخط نستعلیق اسماعیل حسینی در یکشنبه ۲۵صفر ۱۲۲۹ ، عنوان‌شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - ۷۹ گ ۱۵ × ۲۰ - ۱۹س ۸ × ۱۴.

لطائف اللغات یا فرهنگ مثنوی، مؤلف واژه‌های مشکل مثنوی مولوی را در آغاز سدهٔ ۱۱ (پیش از ۱۰۳۱) بترتیب حرف آغاز کلمه مرتب کرده و حرف پایان را بخش کوچک قرار داده است، همهٔ آن ده هزار بیت نوشته دارد.

نگارندهٔ آن عبداللطیف بن عبدالله کبیر عباسی است که آنرا پس از تصحیح و تدریس مثنوی فراهم کرده است (سپه ۲: ۲۲۶-۲۲۹ - فهرست دانشگاه ۲: ۲۲۶) این کتاب در هند در ۱۲۷۷م و در تهران در ۱۳۱۰خ در چاپخانهٔ خاور چاپ شده است.

۴: سپه ۲: ۲۲۸.

۸۹: سپه ۲: ۲۲۹.

لطیفهٔ غیبی: شرح دیوان حافظ است از شاه محمد دارابی متخلص به «شاه» و صاحب تذکرهٔ شعرا» است که به هند رفته و در آنجا در سدهٔ یازدهم کشته شده است (ذریعه ۴: ۳۸۰ و ۹: ۲۲۲ و ۴۹۷ - دانشگاه ۳۱۴۱ - مجلس ۳: ۴۹۰ - مشار ۱۳۳۸)

این کتاب یک مقدمه وسه باب و یک خاتمه دارد:

مقدمه در اصطلاحات عرفانی.

باب اول ابیات مشکله.

باب دوم معانی عرفانی ابیات.

باب سوم معانی ابیات مخالف ظاهر.

خاتمهٔ مقالات که نسبت که بهر کس یافته و داستان تخریب شاه اسماعیل قبر حافظ را وجلوگیری از ملامگس از آن و داستان شاه طهماسب و انگشتری او و داستان شاه عباس و فتح علی سلطان پسر امام قلی خان که معاصر مؤلف بوده و فالی که آنها گرفته‌اند.

آغاز: بسمله فصیح ترین کلامی که فصحای بلاغت شعار و بلغای فصاحت دثار کتابه‌های دیوان خود سازند.

انجام: از بوسهای پیاپی مشک شکر ساخت.

۷۱۷۰: ش ۳ دفتر، ۱۶۲ر - ۱۰۳پ، بخط ش ۲ و مورخ ۱ ج ۲/۱۲۴۴.

لغت دساتیر: یکی از پیروان آذرکیوان برای کتاب ساختگی آنها (دساتیر آسمانی) لغت‌نامه‌یی ساخته و نزدیک ۷۹۳ واژه ساختگی آنرا در این کتاب گرد آورده است و نزدیک ده هزار بیت نوشته دارد (سپه ۲: ۲۵۶).

۹۰ : سپه۲ : ۲۵۷ .

لغت کبیر اختری : لغتنامه ایست عربی بترکی از مصلح الدین مصطفی بن شمس الدین حصاری اختری که در۹۵۲ آنرا بپایان رسانده ، و در آن واژه‌ها را بترتیب حرف نخستین ودومی وپس از آن مرتب ساخته است، ۲۶۷۰۰ بیت نوشته دارد وبسال ۱۲۴۲ دراستانبول چاپ شده است (سپه۲ : ۲۶۴) .

۳۶ : سپه۲ : ۲۶۴ .

لغت موران : از شهاب الدین یحیی بن حبش سهروردی شهید است در ۱۱ فصل و در اشتوتگارت بادورسالهٔ دیگراوبسال ۱۹۳۴ بچاپ رسیده ودوباره دکتر مهدی بیانی درمجلهٔ پیام نو ش ۴ دورهٔ ۵ آن را بچاپ رسانده است .

۱۷۹۷ : ش۶ دفتر ، ۴۸ ر - ۵۱ ر ، بقلم دیگر و مورخ ۶۷۰ (اگرساختگی نباشد) .

لغت نعمة الله: لغت نامه ایست فارسی بترکی ازنعمة الله بن احمد بن مبارك روسی معروف به روشنی زاده درگذشتهٔ ۹۶۹ است که در دیباچه نام بالا را بکتاب خودداده وآنرا برسه بخش مرتب ساخته است :

بخش ۱- مصدر ها .

بخش ۲ - دستور زبان فارسی .

بخش ۳ - نامها به ترتیب مطابق اقنوم عجم که در هر حرف نخست مفتوح و سپس مکسور و در پایان مضموم ها یادشده است(سپه۲ : ۲۶۵)

۲: سپه۲ : ۲۶۶

لغت نوایی: لغت نامه ایست که در آن واژه های ترکی خمسهٔ نوایی در سدهٔ یازدهم درآن گردآمده و نزدیک ۱۶۸۰ بیت نوشته دارد (سپه۲ : ۲۶۷)

۱۰۰ : ش۱ دفتر ، درآنجا به غلط ش ۱۰ بجای ۱۰۰ چاپ شده است (سپه۲ : ۲۶۸)

لغز الزبدة: از شیخ بهایی است کد درطوس بسال ۱۰۲۱ ساخته است(فهرست دانشگاه۲: ۴۴۱) .

آغاز : بسمله ، اما بعد الحمد والصلاة فیقول احوج الخلق الی الله الغنی محمد المشتهر ببهاء الدین العاملی ... لایخفی علیکم ... انه قد یعرض للبال فی بعض المحال ملال یمنع من مطالعة العلوم الدینیة .

انجام : مثلث قاعدته بسمرقند وراسه ببغداد ولنقتصر علی هذا القدر من الاطناب فی ذکر اوصاف ذلك الکتاب و العاقل یکفیه الاشارة والجاهل لاینتفع بالف عبارة .

۶۹۶ : ش۲دفتر، ۲۶ر - ۲۸ر ، حاشیه دارد بنشانهٔ «منه».

۲۹۱۳: ش۳۸دفتر، ص۵۶۶ - ۵۶۸ ، درمتن وهامش ، نستعلیق محمد ابراهیم بن عبدالخالق در روز پنجشنبه ۲۹صفر ۱۲۳۸ .

۲۷۹۹: ش۶دفتر ، ص۲۳ - ۲۶ .

لمحات درشرح لمعات : شرحی‌است برلمعات شیخ عراقی از شیخ یارعلی‌شیرازی ودارای مقدمه درچهار لمحه باعنوانهای «قوله،قوله» ودر هامش اشعةاللمعات چاپ ایران دیده میشود (چلبی ۲: ۳۶۳ - نسخه مجلس،۶۹۷) .

آغاز : بسمله .سزای ثنای بی‌حد ولایق سپاس بی‌قیاس وجود مقدس خدایی‌است .

انجام : لیس فی‌الدار غیره دیار ، تمت‌اللمحات فی‌شرح‌اللمعات.

۶۵۴۹: عنوانها شنگرف ، نستعلیق بی‌نشان سدهٔ ۱۰.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌یی‌یک لای‌ضربی ، ۹۱ گ ۹ × ۱۲/۵ ، ۱۶س ۱۳/۵ × ۱۸/۵ .

لمعات : ازشیخ فخرالدین ابراهیم همدانی عراقی(۶۰۹-۶۸۸ - دانشگاه۳ : ۴۸۵)

آغاز : بسمله، الحمدلله‌الذی‌نور وجه‌حبیبه بتجلیات‌الجمال فتلالانوراً اما بعد کلمه‌ای چند دربیان مراتب عشق برسنن سوانح بزبان‌وقت املا کرد .

انجام :

کی بود ما زما جدا مانده　　من و تو رفته و خدا مانده

۳۲۳: ش۱دفتر، ۱پ - ۳پ و بخط نستعلیق ابوالقاسم‌بن سعدی دامغانی که ش۲را در پنجشنبه ۱رمضان ۱۰۲۷ نوشته ودر۳ع ۱۰۲۸/۱ آن‌را مقابله کرده است، عنوانها و شعرها شنگرف ، مالک محمد شفیع بن علی‌اکبر.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی ، ۲۷۹ گ ۹ × ۱۷ - ۱۵س ۶ × ۱۲ .

۲۸۴۴ : ش۱دفتر ، ۳پ - ۵۳پ ، تالمعهٔ ۲۸رادارد ویک برگ افتاده‌است .

نستعلیق درشت سدهٔ یازدهم ، عنوان شنگرف ، فهرست‌رساله‌های این دفتر درآغاز هست .

کاغذ سپاهانی‌نخودی- جلد تیماج سبز مقوایی ، ۵۴۴ گ۱۳ × ۲۲- ۱۹و۲۰س ۶/۵ × ۱۴ و۷/۵ × ۱۵ .

۷۵۰۵ : ش۲دفتر ، ص۱-۴۸، تنها ۲۸لمعه رادارد و پایان آن مانندنسخهٔدانشگاه نیست و چنین است:

اندر بحر بی کناره چو غوك دست و پایی بزن چه‌دانی بوك

بخط نستعلیق سه شنبه ۱رجب۱۳۰۳.

لمعات الهیه درمعارف ربوبیه : از عبدالله‌بن خان بابای زنوزی که بدستور فتح علی‌شاه در چند فصل و هرفصلی چند لمعه نوشته و در اثبات صانع است، نام شاه و کتاب‌ومؤلف در دیباچه هست، در پایان میگوید :

تاریخش گفتم «تحف خاقان‌است » ، در عصر آدینهٔ ششم ع ۱/۱۲۴۰ سال جلوس شاه ساخته است.

آغاز :بسمله. حمدو ثنای نامتناهی واجب‌الوجودی‌را سزاست که‌به‌مجرد ذات‌پاکش ظاهر و هویدا .

انجام : واو مرتبهٔ‌جمع جمیع صور عقلیه وقصوی درجات سلاك مسالك معارف‌یقینیه است . الحمدلله رب‌العالمین .. اجمعین.

۱۲۷۶ : بخط نستعلیق که بدستور میرزا عبدالکریم در مدرسهٔ دارالشفاءدرشنبه۲ج۱ در همان سالهای تألیف نوشته شده است.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج مشکی ضربی یك‌لایی ، ۲۱۰ گ ۱۷×۲۲- ۱۹س ۱۰×۱۵.

۱۲۷۷ : بخط نسخ و نستعلیق در ۱۲۴۰ ، عنوانها درشت و سیاه وگاهی شنگرف .

کاغذ فرنگی‌سفیدآهار مهره - جلدتیماج سبز ضربی‌مقوایی ، ۲۰۷ گ ۱۵×۲۱- ۱۹س ۹×۱۵ .

لمعات قدسیه : ازاحمدبن محمد ابراهیم اردکانی یزدی که نذر و نیازکرده بود تا از بیماری برهد و سپس این رساله‌را بنویسد . در این رساله چهل حدیث آمده که مربوط به‌الهیات میباشد وترجمه وگزارش شده است.

آغاز : بسمله. احمدك یاسن توحد بالربوبیة . . . و بعد خامهٔ شکسته معتمدفیوض قدسی ابن محمد ابراهیم احمد الاردکانی بر الواح .

انجام :فاغفرلنا بحقهم یا غفور ویارحیم.

۴۵۸ : بخط نستعلیق زیبای سدهٔ سیزدهم نوشته شده،عنوانها و عربیها بنسخ درشت و شنگرف در متن و حاشیه ، حواشی دارد که در میانه بزر آغشته است ، دوجدولی به‌زرو لاجورد،در صفحهٔ آغاز سرلوح است ودوصفحه حاشیه سازی شده با شنگرف و لاجورد وزر.

کاغذ مانند پوست آهو - جلد روغنی قهوه‌ای گل‌سرخی درون‌روغنی‌مشکی‌با گل زرد ، ۲۸۴ گ ۱۳×۲۲-۱۷س ۸×۴ .

لمعه : در یک مقدمه (فضیلت نکاح) و چهار باب است:

۱- عقد دوام در سه فصل.

۲- عقد متعه در دو فصل.

۳ و ۴ (در نسخه ما افتاده است) . نام کتاب در دیباچهٔ نسخهٔما « لمعهٔ مودی» آمده است .

آغاز : بسمله. احسن حمد و سپاس لایق‌مصوراست بدایع صور زیبایی دلیران حوری صفتان‌را .

۲۱۶۳ : ش۶دفتر ، ۱۹۴ر - ۲۰۱پ .

انجام: (نیمهٔ فصل دوم باب دوم) که وقت عقد معین باشد نزد زوجین.

اللمعة الالهية : از مولی مهدی‌بن ابی‌ذر کاشانی نراقی‌است.

آغاز : بعد تقدیس واجب‌الوجود وتمجیده‌یقول . . . مهدی‌بن ابی‌ذر هذه لمعةالهية فی‌الحکم‌الالهية.

انجام: واتصالها باجنحةالکروبیین فلیکن هذا آخرالکتاب والحمد لملهم الحق‌والصواب

۶۵۵۰ : ش۱دفتر، ۲پ - ۸۴پ ، نسخ درشت بی‌نشان سدهٔ ۱۳ ، عنوانهاشنگرف ، حواشی نستعلیق«منه‌دام‌ظله،۱۲»دارد .

اللمعةالحلية فی‌معرفةالنية : از ابن فهد حلی‌است در یک مقدمه و نه‌باب (فهرست دانشگاه۵ : ۱۹۹۲ - آستان قدس۲: ۲۰۷و۵: ۴۸۵).

۸۱۹۰: ش۲۱دفتر ، ۳۰۴ر - ۳۱۶پ .

اللمعةالمظفرية : از علی محمدبن محمد حسن گرمرودی تبریزی شاگرد شیخ‌عبدالحسین تهرانی که برای مظفرالدین‌شاه نوشته‌است و منشآت و محاضرات است بانامه های او به معاصران‌خود وعربی‌است.

آغاز : الحمدلله منطق الاعضاء باللغی باظهار الصوت [فی] الهواء و تکیفه فی الفضاء .

انجام : یقول المؤلف هذا الانشاء وانکان اللهم الانه . . . غیرت بعض اسلوب الکتابة خیر ما نقلته فی هذا الکتاب والسلام علی اولی الالباب .

۵۶۰ مشیر: شکسته نستعلیق سدهٔ ۱۲، ۴پ - ۱۱۲پ ، در پایان دیباچه شرحی است که میخواست بنویسد، دو برگ پایان به نستعلیق چلیپا در متن و هامش از احمد انگرودی منشی باشی آستان مبارك والای ولی‌عهد در ع ۱۲۸۷/۱ ، جدول زر ولاجورد و سرخ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی یک‌لا ، ۱۱۶ گ ۱۸ × ۲۸ ، ۱۲س ، ۱۰×۲۱/۵ .

لوامع : شرح جامی است بر میمیهٔ خمریهٔ ابن فارض (دانشگاه ۳:۴۸۷ — جامی حکمت ص ۲۰۴)

۵۸۳۸ : ش ۱۲ دفتر ، ۱۲۰پ - ۱۴۹پ ، نسخ یکم محرم ۱۰۹۸ ، پس از آن دعا و پراکنده‌هااست .

۶۴۱۰ : نستعلیق در ۱۲۹۶ .

کاغذ فرنگی سفید ، جلد مقوا ، ۷۸ گ ۱۱×۱۸-۱۳س ۵/۵×۱۰/۵ .

۶۵۵۱ : ش ۱ دفتر، ۱پ- ۴۵پ ، نستعلیق محمدعلی کرمانشاهی دره ۱۲۸۰ ، سپس شعرهای پراکنده دارد و پس از آن «انصاف» فیض است.

کاغذفرنگی — جلد تیماج مشکی یک‌لای ضربی ، ۷۲ گ ۱۱/۵×۱۷/۵-۱۱س ۸ × ۱۴ .

۶۵۵۲ : نسخ عبدالمجید بن مؤمن اصفهانی ، دردههٔ میانین رمضان ۱۲۴۴، عنوان شنگرف ، تصحیح شده .

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، ۳۴ گ ۱۵/۵ × ۲۲ - ۱۹س ۸/۵×۱۴ .

۷۱۰۱ : ش ۲ دفتر ، ۲۷۳ر - ۳۱۹ شماره گذاری اصل و ۱۰۳ر-۱۴۹ر شمارگذاری کنونی، نسخ محمد حسین بن علی‌محمد آغ اولی در سه شنبه ۲۱ ع ۱۲۶۶/۲ که بدستور میرزا عبدالوهاب خان نوشته است، چندجا افتادگی دارد ، نویسندهٔ نسخه اشعار عربی متن را انداخته و کتاب در نخستین نگاه شناخته نمیشود که شرح چیست ، آغاز وانجام نیز افتاده است :

آغاز:

از هرچه نه عشق یاربیزار آید اورا به هزار جان خریدار آید

آتش عشق و شعلهٔ شوق در نهادش افروختن گیرد.

انجام:

وآن لحظه که شد تمام‌آورد بدر تاریخ مه‌وسال‌وی از شهرصفر

لوامع‌الاسرار فی‌شرح‌مطالع‌الانوار: مطالع‌الانوار از سراج الدین محمودبن‌ابی‌بکر ارموی(م۶۸۲) است در دو بخش.

۱- منطق.

۲- فلسفه که بر چهار بخش است:

۱- امور عامه.

۲- جواهر.

۳- اعراض.

۴- الهی.

آنرا شرحها و حاشیه‌ها هست که چلبی برخی از آنهارا یاد کرده‌است.

یکی‌ازآنها لوامع‌الاسرار است که‌آنرا قطب‌تحتانی رازی محمدبن محمددرگذشتهٔ۷۶۶ برای غیاث‌الدین وزیر ساخته و برآن نیز حاشیه‌ها نگاشته اند و هفده حاشیهٔ آن در ذریعه(۶:۱۳۳)یاد شده است.

۲۹۹۷: ش۱دفتر، ۳پ - ۳۷۷ر، نسخ سدهٔ۱۱، عنوان شنگرف ولاجورد،سرلوح بزر و شنگرف،حاشیه‌ها از میر سید شریف‌است.

کاغذ سپاهانی ترمهٔ سفید، جلد تیماج قهوه‌ای سوخت مقوایی با ترنج‌ولچک زرکوب درون تیماج زرکوب بالولا، عطف از نو صحافی شده است، ۴۶۷ گ ۱۵×۲۷-۱۵س ۹×۱۹/۵.

۲۹۹۹: نستعلیق امحرم ۱۰۶۸، مالک رفیع مولوی خلخالی، درقزوین در ۱۲۴۲.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۲۴۲ گ ۱۵×۲۶/۵ - ۱۹س ۹×۱۸.

۶۶۷۶ : ش۲ دفتر، ۱۳۸پ - ۲۰۶پ ، متن و نشانها شنگرف، بلاغ تصحیح دارد، باحواشی «هادی، جمال‌الدین محمود» تنها مبحث تصورات را دارد ، نستعلیق همان کاتب بالا در آدینه ۲۵ رجب ۱۰۰۵، سپس پراکنده‌ها.

لوامع الاشراق : از ملاجلال دوانی است و تحریری است از اخلاق ناصری طوسی (فهرست دانشگاه ۳: ۶۷۱)

۱۰۹۰ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، خریداری رضاقلی هدایت در تبریز بسال ۱۲۸۲.
کاغذ سپاهانی زرد - جلد مقوا ، ۱۴۵ گ ۱۲/۵×۱۸/۰ - ۱۴ س ۸×۱۳.

۱۲۶۸ : نستعلیق ج ۲/۹۴۸ است.
کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای بیرون ودرون سوخت زرکوب ، ۱۱۵ گ ۱۲×۲۲- ۱۵ س ۶×۱۴.

۱۲۸۷: نستعلیق زیبای مورخ ۱۰۳۰، عنوان شنگرف وزرولاجورد.
کاغذ سپاهانی کبود - جلد تیماج زرد مقوایی ساده، ۲۰۲ گ ۱۱×۲۱/۵-۱۴ س ۵/۵×۱۲.

۵۸۵۷ : نستعلیق ۱۲۴ (= ۱۲۰۴) عنوان و نشان شنگرف ، برگ نخستین پاره شده است.
کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۳۵ گ ۱۳×۲۳ - ۱۷ س ۷/۵×۱۷/۵ .

لوامع الانوار فی معرفة الائمة الاطهار: ازعلی‌بن‌حسن زواره‌یی است که کتاب «احسن الکبار» را برای شاه طهماسب بدین‌صورت درآورده‌است، یک مقدمه و چهارده باب برای چهارده معصوم دارد.

آغاز: حمدنا محدود حضرت واجب‌الوجودی را رواست که در ذات علی یکتا ... (پس از دو صفحه) اشارت عالی ... اصدار یافت که بنده کمترین این درگاه علی‌بن حسن زواری ... کتاب احسن الکبار که در مناقب و احوال ائمهٔ اخیاراست ... تبدیل ترتیب و تغییر عبارت آن نموده به عبارت ... دلپذیر ترتیب دهد استئالا لامره الاعلی آنرا از ترتیب انداخت و ... از زواید ونقول غیر معتبرة پاك ساخت وباقوال صحیحه ونقول صریحه بر مقدمه و چهارده باب و خاتمه ترتیب داد و «لوامع الانوار» ...

انجام: در تاریخ اتمام کتاب لوامع الانوار... این قطعه ثبت افتاده... ودرست ایستاد.

قطعه:

در زمان شاه غازی نائب مهدی دین

رحمة ...

سایه لطف خدا طهماسب شاه دین پناه

.....

از خرد تاریخ اتمامش طلب کردیم گفت

بر طریق صدق درباب از «صراط مستقیم»

... پس اینجا نیز ختم بدعا و حشمت و نصرت حضرت شاه ...سلایک سپاه (صراط مستقیم = ۹۵۰)

۵۵۱۴: نسخ بی‌نام در سدهٔ ۱۱، چند برگ آغاز و انجام ازسدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف، کاغذ اصفهانی و چندبرگ آغاز وانجام فرنگی سفید - جلدتیماج زرد مقوایی ضربی، ۳۳۶ گ ۱۸/۵×۲۷/۵- ۱۹س ۱۲×۱۸/۵.

لوامع انوار التمجید و جوامع اسراره: ازرضی الدین حافظ رجب بن محمد بن رجب برسی اسامی صوفی باطنی است و ذیلی است بر مشارق الانوار او، اصول اعتقادات او در آن آمده است.

آغاز: بسمله الحمدلله الموجود. الحمدلله الواحدلامن قلة الموجود لامن علة... وبعد یقول ... رجب الحافظ. هذه الرسالة فی اصول الکتاب سمیتها «لوامع انوار التمجید و وجوامع اسراره اودعتها دینی و اعتقادی.. واتبعتها کتاباً سمیته» مشارق انوار الیقین فی اظهار اسرار حقایق امیرالمؤمنین».

انجام: انک الکریم الجواد واعظم من سئل فجاد برحمتک یا ارحم الراحمین.

۱۷۸۶: ش ۲ دفتر، ۸۹پ-۹۸پ.

۱۷۹۰: ش ۲ دفتر، ۱۳۵پ - ۱۴۰پ، بهمان خط شمارهٔ ۲، تصحیح و مقابله شده است.

لوامع الانوار العرشیة فی شرح الصحیفة السجادیة: شرحیست بعربی و شعرهای فارسی هم دارد، بروش عرفا و صوفیهٔ شیعی درسه لمعه، از سید محمد باقربن محمد موسوی است.

آغاز : بسمله و به نستعین الحمدلله الذی کان مختفیافی غیب الهویة و مرتبة الاحدیة وبالحب طلع شمس الحقیقة من افق السماء والصفات فی مرتبة الواحدیة .

پایان لمعه سوم : فی الیوم الثالث والعشرین من شهر ربیع الاول سنة ۱۲۳۰ من الهجرة النبویة .

لمعه سوم در شرح دعای سوم و درع ۱ / ۱۲۳۰ بپایان رسیده وشرح دعای چهارم سپس می‌آید .

انجام در ۲۷۴پ که در صفحه آخر (۲۷۷پ) بدانجا ارجاع شده‌است :

عبدك و رسولك واهل بیته الطاهرین الدعاء (الحمدلله الذی و فقنا باستنساخ هذه الفقرات الشریفة . العبدالجانی محمدعلی عفی عنه) .

۵۶۸۰ : نستعلیق که بایداز همان محمدعلی کرمانشاهی باشد .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۷۸ گ ۱۱/۰ × ۱۸/۰ - ۱۹س ۱۵ × ۹ .

اللوامع الرضویة : رسالهٔ فتوایی حاجی محمد قیصر مشهدی درگذشتهٔ ۱۲۵۰ است .

(سپه۱ : ۵۰۶)

۲۵۳۷ : سپه۱ : ۵۰۸ .

لوامع صاحبقرانی : ترجمه‌ایست از کتاب من لایحضره الفقیه ابن بابویه از مولی محمد تقی مجلسی که در آغاز دههٔ هفتم سالهای زندگی خود (اندکی پس ازشصت سالگی) ساخته‌است (سپه۱ : ۲۹۸) .

۱۸۷۳ : ش۱ دفتر ، ۱-۴۳ر ، سپه۱ : ۲۹۹ ، در گ ۳۵ر دوحدیث نوشته شده شده مورخ ۱۲۷۴ .

۲۴۳۹ : سپه۱ : ۳۰۰ .

۳۶۶۴ : سپه ۱ ۳۰۰ .

۵۳۵۰ : نستعلیق وعربی‌ها به نسخ محمد زمان بن اسماعیل تیماجان ران کوهی در ۱۰۸۴ ، عنوان شنگرف .

از آغاز حج است تاپایان و مطابق چاپ شده ، درآغاز آمده : جامع العلل صدوق که به « علل الشرایع » معروفست .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۹۳ گ ۲۰ × ۳۲ — ۱۲س ۱۲×۲۳ .

۵۵۸۷ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف ، از آغاز یک صفحه افتاده است ، انجام تا صفت وضوی رسول خدا .

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۱۱۱ گ ۲۴×۲۸— ۲۳س ۱۳×۱۹ .

۷۵۳۴ : ش ۲ دفتر ، بخشهای پراکنده است ، ش ۱ ترجمان قرآن است که در ص ۳۹۶ ج ۳ یاد شده است .

لوامع صاحب قرانی : ترجمهٔ فارسی زیارت جامعه است باذکر سند.

مترجم میگوید که در نجف صاحب الامررا دیدم واو بمن سفارش کرده که این زیارت را بخوانم و داستانی در آغاز میاورد .

آغاز : بسمله تعالی شانه زیارت جامعة لجمیع الائمة المعصومین علیهم السلام روی محمد بن اسماعیل البرمکی قال حدثنا موسی بن عبدالله ... اما سنداین شکسته چنین است (سند خواب صاحب را میاورد) .

انجام: و مکرر اشاره بان باشد.

۵۷۲۸ : ش ۱ دفتر ، ۱ ر - ۵۵ ر ، نستعلیق ، عربیها بنسخ وزیرخط شنگرف ، به خط علی اصغربن ملامحمد امینی هزارجریبی در کربلا در ۲۶ رمضان ۱۲۲۲ ، پس از آن تا گ ۵۸ پراکنده هااست .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج قهوه‌ای یک‌لا ، ۷۴ گ ۱۰/۵ × ۱۴ — ۱۵س ۷ × ۱۲/۵ .

لوایح: ازعبدالرحمن جامی است و رساله ایست عرفانی (فهرست دانشگاه ۲: ۲۱۵ و ۳: ۴۸۸ - شمار ۱۳۴۶)

۹۵۷ : ش ۴ دفتر ، ۹۴ ر - ۱۰۴ پ ، از پایان افتاده است ، ش ۱ «حاشیهٔ زبده» است (سپه ۱ : ۵۷۰) .

۱۰۹۹ : شکسته نستعلیق سدهٔ ۱۰ ، عنوان و جدول شنگرف ولاجوردوزر، دوصفحهٔ آغاز حاشیه سازی شده ، سرلوح شنگرف و زر با گل و بوته ، میان سطرها زرافشان، شعر از نثر باخط لاجورد و زر جدا شده است .

کاغذ سپاهانی حنایی - جلد تیماج سبز زرکوب ، ۲۰ گ ۱۱/۵ × ۱۸ — ۱۲س ۷ × ۱۳ .

۲۷۹۹ : ش۲۶ دفتر ، ص۱۷۶ - ۱۹۰ .

۶۵۵۳ : ش۱ دفتر ، ۱پ - ۱۸ر ، خط حسن بن محمد جعفر نراقی در ۱۲۲۹ ، عنوانها شنگرف ، صفحه ها در جدول شنگرف ولاجورد.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ حنایی یک‌لا ، ۶۰ گ ۱۲ × ۲۳/۵ - ۱۷س ۵/۵ × ۱۷ .

لوایح القمر (اختیارات نجوم) : از مولانا کمال الدین حسین بن علی کاشفی است (فهرست دانشگاه ۴ : ۸۲۲)

۸۳۴۹ : ش۱ دفتر ، ۲پ - ۸۱پ، بخط نستعلیق عبدالباقی بن نورالدین علی کاشی، یادداشت تاریخ ۱۹ محرم ۱۰۲۳ و ۱۲۲۴ در نسخه دیده میشود ، عنوان شنگرف ، صفحه ها شماره گذاری شده است، مالک فرهاد میرزا در ۱۲۵۱ .

کاغذ سپاهانی و فرنگی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۸۹ گ ۱۷ × ۲۵ - ۲۱س ۱۰ × ۱۷ .

اللؤلؤة الفریدة فی شرح القصیدة الحمیریة : محمد حسین بن احمد شریف حسینی این شرح فارسی را برقصیدهٔ عینیهٔ «لام عمر باللوی سریع» سرودهٔ سید اسمعیل حمیری برای طهماسب میرزا ساخته وسه مقدمه در آغاز آن گذارده و در رجب ۱۲۳۷ آنرا بانجام رسانده است .

آغاز: بسمله . الحمدلله عدد ایاته واسمائه و زنة ارضه و سمائه . . . اما بعد چنین گوید . . . محمدحسین بن احمدالشریف الحسینی که از اعظم عبادات . . . ذکر مناقب . . . علی بن ابی طالب .

انجام : مکاننا مع سادتنا و کبرائنا ... و قدفرغ مؤلفه فی شهر رجب سنة ۱۲۳۷ ، علیه الاف ثناء و تحیة .

۷۱۲۹ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، گویا از خود شارح ، عنوان شنگرف است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۸۰ گ ۱۵ × ۲۱ — ۱۹ س ۹ × ۱۵ .

الؤلؤ المسجور فی معنی الظهور : از شیخ اسدالله کاظمی است که در روز ۱۰ شوال ۱۲۲۸ بانجام رسیده است (کشف الظنون ص ۴۸۲) در (سپه ۱ : ۶۰۸) تاریخ تألیف روز ۲۴ ذق ۱۲۱۶ یاد شده است .

۹۰۱ : ش ۲ دفتر ، سپه ۱ : ۶۰۹ .

لؤلؤتی البحرین فی الاجازة لقرتی العین : از شیخ یوسف درازی بحرانی است و اجازه ایست که او بدو شاگرد خود شیخ خلف بن عبدالعلی و شیخ حسن بن شیخ محمد داده و سرگذشت رجال روایت و دانشمندان شیعی را درآن آورده است و در کربلا در ۱۱۸۲/۱ ع آن را بپایان برده است (دانشگاه ۲ : ۶۴۴ - مصفی المقال ص ۵۰۰ - چاپ تازهٔ نجف)

۲۷۰۴ : ش ۳ دفتر ، ۱-۱۳۷ ، نسخ سدهٔ ۱۲ و ۱۳ با دوشمارهٔ دیگر درخط و کاغذ جداست .

کاغذ فرنگی سفید - ۱۳۷ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۷ × ۱۳ .

اللهوف علی قتلی الطفوف : از سید رضی الدین ابی القاسم علی بن طاوس است (کشف الحجب ص ۴۸۳) .

۵۵۷۰ : نسخ برای میرزا آقا بابا محمد یوسف شریف واعظ در سدهٔ ۱۳ و ۱۴ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی یک لا کناره مشکی ، ۴۲ گ ۱۰ × ۲۲ - ۲۰ س ۸ × ۱۶ .

لیلی و مجنون : از جامی است و یکی از هفت اورنگ اوست در بحر هزج سدس «مفعول مفاعلن فعولن » مانند دو مثنوی نظامی و خسرو و هلوی است .

برای ریشهٔ این داستان به فهرست دانشگاه (۲ : ۳۲۹) و ذریعه (۸ : ۱۶) و «رسئوژولیت مقایسه بالیلی مجنون » دیده شود .

۳۲۷ : ش ٤ دفتر ، ۱۲٤پ- ۱۷۸ر.

٤۰۲ : ش ۳ دفتر ، ۹۹ - ۱٤۱

لیلی ومجنون : سومین دفتر پنج گنج نظامی گنجوی(م ٦۰۷)است (سپه۲ : ٥۲٤ - ٥۳۸ - ذریعه۸ و۹).

۳٥٥ : سپه۲ : ٥۳٦ .

۳٥٦ : سپه۲ : ٥۳۷ .

۳٥۷ : سپه۲ : ٥۳٥ .

۳۷۱ : سپه۲ : ٥۳٦ .

۳۷۳ : سپه۲ : ٥۳۷ .

٤۰۰ : سپه۲ : ٥۳٤ .

لیلی ومجنون : یکی از پنج گنج میر علیشیر نوایی(۸٤٤- ۹۰٦) است (سپه۲ : ٥۳۸ و ٥٤۱ - ذریعه۹ : ۱۲۲٦)

۳٦٦ : سپه۲ : ٥٤۱ .

۳٦۹ : سپه۲ : ٥٤۱ .

لیلی ومجنون: یکی از خمسهٔ هاتفی خبوشانی(م ۹۲۷) است(سپه۲ : ٥٤۲ - ذریعه۹ : ۱۲۸٤)

۲۸۰ : ش ۱ دفتر ، سپه۲ : ٥٤٥ .

م

المآب فی شرح الاداب : شرحی است از فخر خراسان علاء الدین ابوالعلاء محمدبن احمد بهشتی اسفرائینی (چلبی ۱ : ٦۹ - آستان قدس ش ۱ منطق - ذریعه۱۹ : ۱).

آغاز در نسخهٔ ما : وهی مرتبة علی ثلاثة فصول الاول فی التعریفات والثانی فی ترتیب البحث والثالث فی المسائل التی احترز عنها الفصل الاول فی التعریفات .

المناظرة هی النظر بالبصیرة من الجانبین فی النسبة بین الشیئین اظهار اللصواب.

انجام : و بها یحصل المقصود والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب .

۳۸۷۷ : ش ۹ دفتر ، ۱۲٥پ - ۱۲۹پ ، نستعلیق مانند شماره های پیش و به همان تاریخ .

مأة الفوائد والصلاة والعلائد : صدفائده برای سوره‌ها و دعاها در آن یاد شده وفائدهٔ نود ونهم درنماز حاجت است. مؤلف درانجام : شیخ محمد شرجی یمینی زبیدی نامیده شده است .

آغاز : بسمله. الحمدلله رب العالمین بجمیع محامده علی ما اسبغ من عوائده ... اما بعد فقدقال ص احب عباد الله تعالی الیه انفعهم لعباده ... فجمعت من ذلک ما نقل عن النبی .

انجام : فی عافیة برحمتک ... والحمدلله رب العالمین

۵۷۰۴ : نسخ معرب سدهٔ ۱۲ ، صفحهٔ آخر نونویس ، عنوانها شنگرف ، حواشی فارسی دارد ، در آغاز فهرستی است بفارسی مورخ ۱۲۰۴ و این فهرست در هند نوشته شده است .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۸۴ گ ۱۴ × ۲۴ - ۱۷س ۱۸ × ۱۸ .

مأة کلمة : صد کلمهٔ کوتاه منسوب به امیرمومنان علی (ع) وگرد آوردهٔ جاحظ است (سپه ۱ : ۶۳ و ۲ : ۶۸ و ۷۸ - دانشگاه ۲ : ۷۲۹ - ذریعه ۱۹ : ۲) .

۹۹۷ : سپه ۱ : ۶۳ و ۲ : ۸۱ ، نوشتهٔ آقازین العابدین اصفهانی در ۱۲۷۶ باسرلوح .

۲۷۹۹ : ش ۹ دفتر ، ص ۳۱-۳۶ ، سپه ۱ : ۷۱ ، این نسخه با ترجمهٔ فارسی است ، تاریخ مجموعه ۱۰۷۴ است .

۲۹۱۳ : ش ۲ دفتر ، با ترجمهٔ منظوم .

ماکول ومشروب : از یوسفی هروی است (فهرست دانشگاه ۴ : ۸۰۴ ذریعه ۱۹ : ۲۳) .

آغاز :

زبان را چو در اول این کلام زحمد و تحیت رساندی بکام

انجام :

ز غمهای او باد سامان من فدای ره او دل و جان من

۲۲۰۹ : بخط نستعلیق میرعلی در گویادر ۹۹۱ . کاغذ همه صفحه‌ها متن وحاشیه جداست، با یک سرلوح در آغاز درزمینهٔ لاجورد وزر با گل و بوتهٔ شنگرف ورنگارنگ، دو صفحهٔ آغاز میان سطور زر اندود با گل، حاشیهٔ همهٔ صفحه‌ها بالاجورد وحاشیه‌سازی شده، میان دو جدول زر ، صفحه‌ها زرپاشی شده، کتاب در ۲ پ - ۶ ر میباشد .

کاغذ رنگارنگ - جلد تیماج سرخ حنایی زرکوب با ترنج زرین درون زرکوب ویک‌لا ، ۷ گ ۱۶/۵×۲۵/۵ ، ۱۱ س ۶/۵ × ۱۲/۵ .

۷۵۵۱: ش۱دفتر ، ۸ ر - ۹پ، نستعلیق ۲۵ ذخ ازسدهٔ ۱۲ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی‌یک‌لا ، ۷۹ گ ۱۶ × ۲۱/۵ سطر واندازه گوناگون .

الماکول والمشروب : گویا پاره‌ایست از کتابی .

آغاز : فصل اما الوارد علی‌البدن من‌مأکول او مشروب فلایخلوا من اقسام‌اربعة .

انجام : و یحفظ فی فراش من‌الدیباج (تمت روزشنبه ۱۴ محرم ۱۰۸۴)

۴۵۰۶ : ش۳دفتر ، ۱۹پ - ۵۹ر ، پس‌از این پراکنده‌های پزشکی است از شرح قطبی و عمادالدین محمد(۶۵) و تلویح فخر خجندی (۷۱پ - ۷۶پ) واصول‌التراکیب خجندی در بارهٔ بحران(۷۷) ودر بارهٔ بول از ایلاقی(۸۰ر).

مالایسع الطبیب جهله : از ابن الکتبی(الکبیر) یوسف شافعی‌خویی(جوینی)است که در دوشنبه ۵ ج۲/۷۱۱ آنرا بانجام رسانده .

این نام در دیباچه هست ولی در صفحهٔ عنوان نسخه بنام جامع بغدادی‌خوانده شده است (دانشگاه۴: ۸۰۵ - اسعد طلس ص۲۱۷ ش۳۰۰۲ - سوصل‌ص۳۴۶ - بروکلمن۲: ۲۱۹ و ذیل ۲ : ۲۱۹ و ۱۰۳۰).

۷۲۲ : ش۱دفتر، ۲پ - ۳۱۵ ، نسخ محمد ابراهیم‌بن جعفر تکاور در یکشنبهٔ ذق ۱۰۸۶ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی درون زرد ، ۱۹ × ۲۵ - ۲۴س ۱۰×۱۷ .

ماهیةالحزن : از شیخ رئیس است و در آن‌ازاندوه گفتگو کرده است (فهرست‌دانشگاه۴: ۶۷۲ - مهدوی ش۵۹ — ذریعه۱۹: ۳۲) .

۲۹۲۹ : ش۸دفتر ، ص۱۹۹، بخط علی‌خان در ۲۶ج۱۰۶۰/۲ ،نام او و این تاریخ درص۱۹۲ و ۲۰۱ آمده است .

المباحث المشرقیة : یک دوره فلسفهٔ مشائی‌است از امام فخر رازی و بچاپ رسیده است، صدرای شیرازی در اسفار بسیار از این کتاب بهره برده‌است(چلبی۲: ۳۷۱)

۸۳۵۳ : نستعلیق ادیب پیشاوری که درطوس در پنجشنبه ۲۷ رجب ۱۳۰۴ نوشته و آن‌را تدریس میکرده است.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۲۴۰ گ ۲۱ × ۳۳/۵ - ۲۳س × ۱۵ ۲۸ .

مباحثهٔ نجومی: دراین مباحثه که فصل ۲۱ کتابی باید باشداز روی قواعد احکامی مندرج درکفایة‌التعلیم (ش ۱/۹ ؛ ۸۲) ثابت شده‌است که سفر شاهرخ نیک است.

آغاز : فصل بیست و یکم صورت مباحثه که میان مخدومی قدس سره و سنجمان گذشته است در باب اختیارسفر سلطان ... شاهرخ ...

انجام : بقلم گوهرنثار اصلاح فرمایند ... والحمدلولیه ... و اصحابه‌الاختیار.

۸۲۴۹ : ش ۱ دفتر ، ۸۲ر - ۸۹ر ، نستعلیق تازه‌تر جز خط‌شمارهٔ یکم آن و در سدهٔ ۱۴ نوشته شده است.

۹/۵ × ۱۷/۵ .

مبادی آراء اهل‌المدینة الفاضلة : رساله‌ایست‌در سیاست‌ازفارابی (فهرست دانشگاه۳: ۶۷۳-ذریعه۱۹:۴۱) .

۱۲۱۶ : ش۳۶دفتر ، ص۱۹۵ - ۱۹۶ ، تنها فهرست این کتاب‌است که از مقدمهٔ کتاب بیرون آورده وجداگانه دراینجا نوشتند .

۱۲۱۶ : ش۴۹دفتر ، ص ۳۱۸-۳۴۴ ، آغاز افتاده و برابراست با س۱۳ ص۳۴ ، مطبعة‌النیل مصر، از پایان افتادگی‌دارد.

مبادی‌الموجودات : دراین گفتار از شهاب سهروردی وامام رازی سخنانی آمده و شش عنوان فصل در آن دیده میشود .

آغاز: قوله‌فی‌مبادی‌الموجودات فصل‌فی‌ذکر اراء‌الفلاسفة‌الذین کانواقبل ارسطاطالیس سن‌الذین یزعمون انهم جاوزوا الانظارالعقلیة .

۸۳۷۱ : ش ۲۱دفتر ، ۱۸۵ر - ۱۹۹پ ، انجام افتادگی دارد ، رساله ها در این مجموعه تا اینجا از آغاز بیاض می‌آید و سپس بآخر میرود وباز بدینجا می‌رسد.

مبادی‌الوصول الی‌علم‌الاصول : از علامهٔ حلی‌است‌وبچاپ‌هم رسیده‌است (دانشگاه۵:

۱۷۲۲ و ۱۷۲۸و۱۷۴۴ - آستان‌قدس ۲: ۲۱۲ ش ۹۲ - ذریعه ۱۹: ۴۳)

آغاز : بسمله. الحمدلله المتفرد بالازلیة و الدوام المتوحد بالاجلال والاکرام . . . فهذا کتاب مبادی الوصول الی علم الاصول . . . ور تبته علی فصول .

انجام : بالنفی لابدله من دلیل ولیکن هذا آخر ماذکره فی هذه المقالة (المقدمة) و الحمدالله علی بلوغ ما قصدناه و حصول ماارد ناه وصلی الله علی اشرف الانبیاء محمد وعترته الاتقیاء الحمدلله رب العالمین)

۲۱۷۸ : ش ۲ دفتر ، ۳۹ ر - ۷۵ پ ، نسخ شمارهٔ ۱ ، عنوان شنگرف ، آغاز افتاده و از بحث حادی عشرون فصل است درنهی .

مبانی اللغة : کتابچه ایست در دستور زبان ترکی جغتایی بفارسی، از میرزا مهدی خان منشی نادرشاه افشار .

این کتاب مانند مقدمه‌ایست برای کتاب «سنگلاخ» که خودوی درفرهنگ زبان ترکی بفارسی ساخته و نزدیک ۲۸۰۰ بیت نوشته داردوبچاپ هم رسیده است (سپه ۲: ۲۶۸ - ۲۶۹ - ذریعه ۱۹: ۴۶ - مشار ص ۱۳۲۶) .

۳۸ : سپه ۲ ۲۶۹ .

المبدء والمعاد: از شیخ رئیس است، ترجمه‌ای که محمود شهابی از آن کرده‌است در تهران بسال ۱۳۲۲ خ بچاپ رسید (دانشگاه ۳: ۳۴۳ - مهدوی ش ۱۰۶ - ذریعه ۱۹: ۴۹ - مشار ۴۱۱)

۱۲۱۶ : ش ۴۵ دفتر ، ص ۲۴۳ - ۲۹۹)

۲۹۱۲ : ش ۳ دفتر ، ۵ ر - ۲۷ پ .

المبدء والمعاد: از شهاب‌الدین محمدبن الحسن بن ابی علی النیشابوری النقاش .

کتاب فلسفی بسیارسودمندی است پس ازفصل نخستین آن فصلها بی‌شماره‌است وفصل در فصل نیست، گویاهم نسخه مغشوش شده است .

آغاز : بسمله . توکلت علی الله . . الحمدلله الذی علم القلم بدوام جوده ونوره بکمال جوده . . . الفصل الاول یشتمل علی فصول الفه . . . رئیس الحکما شهاب الدولة والدین محمدبن الحسن بن ابی علی النقاش النیشابوری رحمه‌الله علیه لبعض اخوانه الصوفیة و هو العبد . . . محمدبن یوسف بن بندار السلماسی الصوفی . . . فی علم المبدء والمعاد . . . الفصل الاول .

انجام : فانه یعلمهم العلوم والصنایع نفسه‌تم ... والحمدلله علی التمام و للرسول افضل السلام .

۱۱۷۶ : ش ٤ دفتر ، ۳۵پ - ٥٤پ ، نسخ حسن بن سلیمان در آدینهٔ ۲۰ شوال ۷٤۷ .

مبدء ومعاد: یاآغازوانجام، رساله ایست بفارسی ازاثیرالدین ابهری (ذریعه ۱۹ : ٥٠) دردوبخش:

بخش ۱ : درپنج فصل.

بخش۲ : در پنج فصل .

آغاز : بسمله، حمدله ... قال المولی العلامة افضل المتاخرین .... اثیر الملة والدین الابهری : بسمله وحمدله .. و بعد بدانکه غرض از علم الهی مبدأو معاد است و معرفت مبدأ آن باشد که واجب الوجود را بدانیم . .ما علم الهی را بدوقسم کردیم :

اول معرفت مبدأ در (هفت فصل) .

دوم معرفت مبدأ در (ده فصل) .

انجام : تا اعتقاد باطل حادث نشود و شک و شبهه پدید نیاید چنانکه شیخ رئیس بدین (ازین) معنی اشارت کرده است که جل جناب الحق عن ان یکون شریعة لکل وارد اویطلع علیه الا واحد بعد واحد و الحمدلله رب العالمین .

۲۹۱۲ : ش۹۳دفتر ، ۲۷۲پ-۲۷٤پ.

٦۷٤۷ : ش۲دفتر ، ۸۱پ - ۹۲ر ، بهمان خط شماره های دیگر، این رساله درص ع این نسخه ازابن سینا دانسته شده ولی بگواهی پایان آن چنین نیست.

مبدء ومعاد : از شیخ عزیزنسفی است، در دوباب :

باب اول : عالم کبیر درسه اصل .

باب دوم: عالم صغیر درسه اصل .

این رساله بچاپ رسیده است (فهرست دانشگاه۳ : ٤۹۹ - مشار ۱۰۷ - ذریعه۱۹ : ٥ - چلبی ۲ : ۳۷۲) .

آغاز : بسمله ، اما بعد چنین گوید ... عزیزبن محمد الصوفی النسفی که جماعتی از درویشان از من بیچاره درخواست کردند که می باید در معرفت عالم کبیر وعالم صغیر ودر معرفت مبدأ و معاد رساله‌ای جمع نمایی .

۱۳۴۴ : ش ۵ دفتر، ص ۲۸۹ - ۳۰۹ ، انجام افتاده : « در عالم ذات جلوه کند وآنگاه ازراه » ص ۲۹۵ سفید است.

المبدء و معاد : از صدرای شیرازی است(فهرست دانشگاه ۳ : ۳۴۴)

۱۳۰۴ : نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۶۱ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۱۳۴ گ ۱۶×۲۲ ، ۲۳س ۸/۵ × ۱۴/۵ .

۱۳۰۵ : نسخ محمد حسین بن کربلایی یوسف شاهرودی بخواهش سید آقا نصرالله حسینی در ۱۲۳۱ ، عنوان وخط روی متن شنگرف ، حاشیه دارد.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۹۸ گ ۱۷ × ۲۲ — ۲۰س ۱۱×۱۵.

۴۶۳۰ : نستعلیق شاهرخ بن علی نقی کرد محله ای استرابادی در اصفهان درشنبهٔ دههٔ سوم محرم ۱۲۱۱، عنوان و نشان شنگرف ، اهداء سید محمد مشکات است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۱۷۵ گ ۹/۵ × ۱۵/۵ - ۲۰س ۱۵/۵ × ۲۱/۵ .

۶۳۲۰: نستعلیق ۱۱۸۸ ، آغاز افتاده، مالک عبدالواسع بن محمد کاظم موسوی بامهر، کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۲۰۷ گ ۱۱ × ۱۸، ۲۵س ۷×۳۱/۵

۶۵۵۴ : نسخ سلمان بن محمد حسینی کرمانی، بدستور میرزا محمد منشی باشی در آدینهٔ ذق ۱۲۸۷ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۲۲۴ گ ۱۴/۵×۲۲ — ۲۲س ۷/۵ × ۱۵ .

۸۳۵۴ : ش ۱ دفتر، ۱پ - ۱۷۲ر، بخط شکسته نستعلیق ۱۲۴۳ ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱۸۰ گ ۱۴/۵ × ۲۰/۵- ۲۰س ۷/۵ × ۱۴ .

مبکی العیون : از شیخ محمد حسین بن محمد ابراهیم گیلانی شیرازی نجفی ، درموعظه و تعزیت در یکصدو بیست مجلس است بفارسی .

۴۴۵ : نستعلیق محمدحسین بن شاه جهان که در۱۲۶۳ نوشته است ، روی‌عنوانها خط شنگرف است .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی ، ۳۴۲ گ ۱۵×۲۱ — ۱۵س ۹ × ۱۵ .

متشابه القرآن : از صدرای شیرازی است و بروش عرفانی شیعی (فهرست دانشگاه ۱ : ۱۹۲) .

۸۴۵۴ : ش۲ دفتر ، ۱۷۳پ - ۱۷۹پ .

۲۱س ۸/۵×۱۵/۵ .

المتعة (رسالة فی-): تعلیقی‌است بر آیات‌الاحکام اردبیلی گویا از سید میرزاخالدنویسانندهٔ نسخهٔ ش۴۵۰۹/۲ ودر نسخه‌دارد«للسیدالسعید» ۱۵۶پ - ۱۶۱پ .

آغاز : بسمله . قال‌الله تعالی فی‌سورةالنساء فما استمتعتم به منهن... ای‌تمتعم به‌من النساءالمحللات .

انجام : وقد کانت من‌الطیبات حیث احلها الله انتهی.

۴۵۰۹ : ش۳دفتر، ۱۵۶پ - ۱۶۱پ ، نستعلیق سدهٔ۱۱ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۱۶۳ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۹س ۱۳×۶/۵ .

متمة تحفةالقراء : از ملا مصطفی قاری تبریزی است که بسال۱۰۶۸ساخته است . (سپه۱ : ۱۸۴) .

آغاز : الحمدلله علی الایات التی لاتعد بعدد ... اما بعد غرض از این مختصر محقر آنست بعد از تألیف ... «تحفةالقراء » ... جمعی‌ازاخوان .. وسمی‌به «متمة تحفة القراء » گردانید.

انجام : بر عاصم وسند عاصم گذشت. الحمدلله اولا و آخراوظاهراً و باطناً.

۲۰۱۸ : ش۲دفتر، ۹۵ر- ۱۳۴پ ، سپه ۱: ۱۸۵ .

مثالب النواصب : این کتاب در پشت جلد نسخهٔ ما سوالب القواصب فی مطاعن النواصب و از ابن شهرآشوب پنداشته شده است ولی در روضات الجنات و معالم‌العلماء خود ابن شهراشوب (ش۷۶۶) نام کتاب او « مثالب‌النواصب» یاد گردیده است.

مجلسی در بحار (۱:۶و۱۲ف ۱و۲مقدمه) از این کتاب یاد ننمود، در مستدرک نوری (۲:۴۷۴) ازآن نام برده نشده است.

دراین کتاب پنج بخش است:

۱- مثالب متقدمان و متاخران.

۲- مثالب جاهلان و جاهدان.

۳- معایب ناکثان و قاسطان و مارقان.

۴- مساوی فقیهان وضالان.

۵- مخازی اصحاب مقالات.

سبک آن درست مانند مناقب ابن شهرآشوب است.

ازکتاب عباسیه در آن آورده شده است:

از: ابن علویه، ابوالعلاء معری، ابن‌عودی نیلی، ابو یوسف نسفی، دیک‌الجن، ابن‌طوطی واسطی، مهیار، الناشی، کسوادبن اقلیدس، غزالی و احیاء، حسن‌صباح. نام برده شده است.

در هربابی رموزی برای نام اشخاص دارد مثلاً در باب اول:

جبت، عتیق، تیمی، عبداللات:

در باب دوم: ابوالدواهی، ابوحفص، ابن حنتمه، شمردل، الثانی.

در باب سوم: ابوالمعازف، حمال‌الخطایا، الاموی، نعثل.

در باب چهارم: آکل‌الذبان، فرعون، ماهان، ام‌الشرور: بنت رویان، حمیراء، ابنتی‌الاول والثانی.

درباب پنجم: صاحب‌الشام، فرعون، ابن هند صاحب‌السلطنة.

آغاز: الحمدلله الذی اظهرالحق ولوکره‌المشرکون و بین‌المنهاج لذوی الاحتجاج.

انجام: ابن‌العودی‌النیلی‌وقالوا اختلاف‌الناس فی‌الفقه رحمة، فلم‌ذالما هذابحل‌محرم ... و قالوا اقبلوا مما یقولوا وسلم.

۱۸۴۱: نسخ کهن و نستعلیق تازه‌تر، درسدهٔ نهم ودهم نوشته شده است، عنوان شنگرف.

کاغذ اصفهانی سفید - جلد مقوا کناره تیماج مشکی ضربی میان ترنج ونیم ترنج ، ۳۰۹ گ ۱۱/۵ × ۱۷ ، ۱۹س ۷/۵ × ۱۲ .

مثلث: بدیعی

۲۹۱۱ : ش ۱ ۵ دفتر ، ص ۱۱۰-۱۱۱ ، نوشتهٔ در ۱۰۹۲ در اجمیر.

مثنوی : از مولوی جلال الدین محمد بلخی رومی است.

۲۱۴ : نستعلیق خوش سدهٔ ۱۲ ، عنوانها شنگرف چهارستونی درجدول زر ولاجورد، دفتر اول دارای شش سرلوح دربرگهای ۱و ٤٦ و۸۸ و ۱٤٤ و۱۸۹و۲۳۹ ،درآغاز هر دفتر دوصفحه حاشیه‌سازی شده با گل وبوتهٔ زر ، وقف سپهسالار در۱۲۹۷ .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی زرکوب ، ۲۹٤ گ ۱٤ × ۲۱ - ۲۵س ۹ × ۱٦ .

۲۱۵ : نستعلیق سدهٔ ۱۰ و ۱۱ ، چهارستونی ، عنوانها شنگرف ، دارای جدولهای لاجورد وزر، دوصفحهٔ آغاز کتاب حاشیه‌سازی شده بالاجورد وزر، پشت برگ یکم یک ترنج زرو لاجورد و دوشنگرف و در میان آن فهرست شش دفتر مثنوی.

دارای شش سرلوح لاجورد و شنگرف و زر در برگهای ٤۹ و۹۲ ۱٤۹ و ۱۹۵ و ۲٤٦ در پایان نسخه .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سوخت مشکی وصالی شده مقوایی با ترنج درون تیماج حنایی زرکوب ، ۳۰۰ گ ۱٤ × ۲۱-۲٤س ۱۰ × ۱۵ .

۲۱٦ : نسخ ۸۵٦ که بقلم زین العابدین بن ۰۰۰ (پاک شده) نوشته شده، عنوانها زر، دوستون متن و یک ستون حاشیه است .

دارای ترنج های زرولاجورد و شنگرف در برگهای ۱ و۸۷ و۱٦۱ و۲۵۹ و۳٤۹و سرلوح ها در ۸۷ و۱٦۱پ و۳٤۹پ و٤۷۷پ.

صفحه های ۱پ و۲ر حاشیه سازی و تمام صفحه پراز زر ولاجوردو شنگرف و زروباخط کوفی در آن نوشته شده‌است.

کاغذ سمرقندی زرد - جلد روغنی سوخت مشکی ترنج گل و بوته درون تیماج سرخ ساده ، ۵۳۸ گ ۱٤ × ۲۲ - ۲۱س ۹ × ۱۳ .

۲۱۷ : نستعلیق سدهٔ یازدهم، دوستون در متن و یک ستون درحاشیه وچلیپا، عنوانها شنگرف ، دارای دفترهای ۱ و۲ و٤ و٦ می‌باشد و دفترهای سوم و چهارم از میان آنها رفته است .

دارای سرلوحهادر برگها ۱پ و٦۰پو ۱۱٤پ و۱۸۰پ .

غیر از حاشیه ها کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی‌وصالی شده‌درون تیماج سبزسادهٔ کهنه ، ۲۵۵ گ ۱۲×۲۱-۱۹ س۷×۱۵ .

۲۱۹ : دفترهای۵و٦ در این نسخه‌هست و بنسخ نیکروزین خضرشاه در ۲۰ شوال ۸۸۱ در دوستون،عنوان شنگرف، جدول زرولاجورد .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای سوخت با ترنج درون تیماج عنابی زرکوب وصالی شده ، ۲٤۳ گ ۱۲×۲۱ ، ۸×۱٤ .

۲۲۱ : نسخ ریز چهار ستونی که در شیراز بخط محمدبن‌علی درپنج‌شنبه ۱۷ع ۱/ ۱۰۹۱ نوشته شده است ، چهار صفحهٔ‌اول نسخه حاشیه سازی و پر از لاجورد، دوصفحهٔ آغازهریک‌از شش دفتر حاشیه سازی کاسل با گل و بوتهٔ‌زرین و درهریک سرلوحی در برگهای۱و۲پ و٦۰پو۱۱۱پ و۲۰٦پ و ۲۵۹پ و۳۱۸پ دیده میشود .

کاغذ نازك حنایی (شبیه پوست آهو) جلد تیماج مشکی مقوایی زرکوب درون تیماج سرخ زردار ، ۳۵٦ گ ۱۱×۱۸- ۲۱س ۱۱×۱۸ .

۲۲۳ : نستعلیق دوستون متن ویک ستون درحاشیه‌چلیپا، در سدهٔ ۱۱ و ۱۲ نوشته شده است .

در پایان نسخه «سهر رحمةالله‌حسینی ۱۲۷۳»دارد دوصفحهٔ آغاز و۱٤۳و۱٤٤ و۲۳۳ و ۳۰٦و۳۹۰ حاشیه سازی شده با گل وبوتهٔ زرین .

سرلوحها دربرگهای ۱پ ۷٦ و ۱٤۳ پ و ۱٤٤پ و ۲۳۳پ و ۳۰٦پ و ۳۹۰پ دیده می‌شود .

کاغذ ترمهٔ اصفهانی ترمه - جلد تیماج مشکی سوخت زرکوب درون تیماج سرخ ساده ، ٤۸۲ گ ۱۳×۲٤- ۲۱س۷×۱۵ .

۲۲۵: دارای هرشش‌دفتراست وبخط نستعلیق چهارستونی‌محمدبن عبدالرزاق‌زرکوب

در صفر ۷۷۷ ولی این تاریخ پیدانیست که درست باشد، در پایان دفتر یکم (گ ۵۸ ر) آمده که در ۱۰ رجب ۷۷۶ بانجام رسیده است - نیز در پایان دفتر دوم (۱۰۸ ر) عنوانها درشت بشنگرف وزر، جدولها شنگرف و لاجورد، در برگها ۱و۲ و ۵۸ و ۱۷۱پ و ۲۸۴پ سرلوح است و شمارهٔ دفتر ثبت درآن نوشته شده است.

برگهای ۱پ و۲ر حاشیه سازی شده به زر و لاجورد.

نسخه در شیراز خریداری شده و در ۱۲۸۷ از آن اعتضادالسلطنه بوده و در ۱۲۹۷ سپهسالار آن را وقف کرده است.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی، ۳۴۶ گ ۱۸ × ۲۶ — ۲۱س ۱۱ × ۱۷.

۲۲۷ : نستعلیق درمتن و حاشیه که در ۲۸ رمضان ۱۲۶۳ نوشته شده است. دوستون درمتن ویک ستون درحاشیه است، سرلوح در ۱پ، ۶۲پ، ۱۱۸پ، ۲۴۹پ، ۳۱۷پ هست.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۳۹۲ گ ۲۱ × ۳۱ - ۱۷س ۱۳ × ۲۳.

۲۳۳ : شمارهٔ یکم دفتراست و بخط نسخ ابراهیم بن کربلایی نصیر بنائی که در ۱۲۵۰ نوشته است، عنوانها شنگرف و چهارستونی، جدول لاجورد و شنگرف، دوسرلوح در آغاز دفترهای ۱و۲ونیز دربرگهای ۲پ و ۱۰پ و آغاز دفترهای دیگر با گل و بوته دیده میشود.

کاغذ فرنگی آهارمهره - جلد روغنی با گل وبوته، ۳۱۲ گ ۲۰ × ۳۱، ۲۳س ۱۵ × ۲۲.

۲۳۴ : بخط نسخ سدهٔ یازدهم، با عنوانهای شنگرف و چهارستونی، دارای جدولهای زر ولاجورد و شنگرف است، شش سرلوح به زر وشنگرف ولاجورد در آغاز شش دفتر دیده می‌شود.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۲۳۰ گ ۲۰ × ۲۸ - ۲۳س ۱۳ × ۳۱.

۲۳۵ : بخط نستعلیق چهارستونی، دیباچه‌ها نسخ، با عنوانهای درشت و شنگرف وجدولهای زر ولاجورد، باسرلوح زر ولاجورد در ۸پ و۴۸پ و۱۴۰پ و۱۸۱ و۲۳۰پ،

در برگ ۱ ر و پ و ۲ ر و پ حاشیه سازی شده است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی ، ۲۷٤ گ ۲۱ × ۳۰ - ۲۵س ۱۵ × ۲۲ .

٤۰٦ : نسخ محمد ابراهیم در ۱۷ شعبان ۱۲٦۰ (گ ۲۳۳) و ۱۲٦۰ (٤۸ رو۸۸ر) و۲۹ج۲/۱۲٦۰ (۱۸٤ر) عنوانها شنگرف ، حاشیه های تفسیری دارد، چند سرلوح در۳پ، ٤۸پ ، ۸۸پ ، ۱٤۲پ ، ۱۸٤پ ، ۲۳۳پ دیده می‌شود ، ۲۸۸ .

کاغذ فرنگی آهارمهره - جلد روغنی گل‌وبوته درون روغنی سرخ با یک گل بزرگ

۲۹۱۸ : ش ۱ دفتر، ۳پ- ۳۹ر ،از دفتر نخستین است، همهٔ شماره ها بخط نستعلیق یا نسخ در متن و هامش، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - ۱۲۳ گ ۲۱/۵ × ۳۱ ، شمارهٔ سطور واندازهٔ درون گونا گون است .

۷۱۸٤ : دفتر سوم است تا پایان مثنوی و بخط نستعلیق ۱۰٦٦ ، عنوانها شنگرف، در پایان لغات مثنوی درپنج برگ آمده است .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی ترنجی‌مقوایی، ۲۲۵ گ۱۸ × ۲۹ - ۲۱س ۱۰/۵×۱۹ .

۷۱۸۵ : نسخه‌ایست آشفته و برگها پیش و پس شده ، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ در روستای قلورود، هر صفحه در دوجدول نخستین بزر ولاجورد و دوسی‌بزر ، عنوانها ونشان شنگرف ، متن و حاشیه دنبال‌هم نوشته شده‌است، یک سرلوح در آغاز نسخه وآغاز هر دفتر، درحاشیه گلچه‌ای‌دارد .

کاغذ سپاهانی - جلد چرمی مشکی فرسوده - ۳۲۷ گ ۱۳ × ۱۹/۵ - ۱۵س ۷ × ۱٤ .

۷۱۸٦ : دفتر٤ وه و٦ بخط نستعلیق ۱٤ محرم ۱۰۷۹ ، عنوان شنگرف ، متن وحاشیه دنبال‌هم نوشته شده است ، مهر صدرالدین حسینی دارد که گویا نویسندهٔ نسخه باشد.

در پایان فهرست نامهای کسانی که مثنوی را در آستانه نوشته اند آمده که ۲۹ تن بوده اند ،

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج حنایی ضربی ترنجی مقوایی ، ۲۲٦ گ ۱۳ × ۲۰- ۱۵س ۹×۱٦ .

مجالس العشاق : بنام ابوالغازی امیر کمال الدین سلطان حسین بن سلطان منصور بایقرا (۸٤۲ - ۹۱۱) در ۷۷ مجلس ودر ۹۰۹ به پایان رسیده است (چلبی ۲ : ۳۷۸ - مجلس ۲ : ٤۲۵) در فهرست مشار (ص ۱۳۷۷) و ذریعه (۹ : ۲۵۵) آمده که این کتاب از میر کمال الدین حسین بن شهاب الدین طبسی گازرگاهی است و او خود آن را بنام این سلطان ساخته است .

آغاز : ای جمیلی که اشعهٔ لمعات حسنت هرجا .

انجام :

در نهصد و هشت شد روانم خامه درنهصد و نه تمام شد این نامه

۲۷۱۵ : نستعلیق دوست محمد کاتب درع ۹۷۲/۲ ، عنوان و نشان شنگرف، درآغاز فهرست ۷٦ مجلس هست ، در پایان بیت هایی است بفارسی .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ کناره مشکی ، ۱۰۲ گ ۱۷/۵ × ۲۳ — ۱۲س ۱٦/۵ × ۱۲ .

مجالس المؤمنین : از قاضی نورالله شهید شوشتری (۹۵٦ - ۱۰۱۹) و بچاپ رسیده است (دانشگاه ۲ : ٦٤۸ - استوری ۱ : ۱۱۲۹ و ۱۱۵٤ - مصفی المقال ٤۸۵ - مشار ص ۱۳۷۷) .

۱۷۵ مشیر : نسخهٔ کامل بخط محمد طاهر بن آقاجان امیر شکار شوشتری درشنبه ۱۱ ع ۱۰۸۲/۱ از روی خط خود شوشتری با دو واسطه ، عنوان و نشان شنگرف ، جدول بزر و شنگرف ولاجورد ، وقف مشیر السلطنه در ۱۳۱۹ (درسهر چهار گوشه)

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ٤۷۷ گ ۱۷ × ۳۱-۲۷س ۱۰/۵ × ۲۲ .

۱۹۱٤ : نسخ ۱۰۵۰، عنوان و نشان شنگرف، سرلوح شنگرفی دارد ، عبارات عربی زیرخط شنگرف، مالک محمد بن عماد الدین محمد بن محمد میرك درج ۱/ ۱۱۰٤ ، دربرگ ۳ر تاریخ مرگ کسانی که در ۱۱۸۹ تا ۱۲۲۲ درگذشته اند نوشته شده است .

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج ضربی مقوایی کناره وصالی شده ، ٤۰۹ گ ۲۱ × ۳۲ - ۲۵س ۱٤ × ۲۳ .

۲۶۸۴ : نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف ، حاشیه‌ها با نشانهٔ «سنه»، در آغاز و انجام یک برگ نونویس.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد روغنی با گل‌وبوتهٔ سرخ و ترنج، درون روغنی با یک گل نرگس ، ۵۴۶ گ ۱۶ × ۲۶ - ۲۹س ۹ × ۱۹.

۲۶۸۶ : شکسته نستعلیق در متن و هامش از سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف ، صفحهٔ یکم و برخی از جاها حاشیه سازی شده با سرلوح در زمینهٔ لاجوردبا گل و بوتهٔشنگرف و زر ، فهرست در آغاز نسخه هست.

کاغذ سپاهانی - جلد روغنی با گل وبوته ودرون روغنی میان ترنج ودرآن سورهٔ «قل اعوذ» نوشته شده است ، ۲۹۵ گ ۱۹ × ۳۰ - ۱۵س ۱۲ × ۲۲ .

۷۳۵۶ : نسخهٔ کامل، نستعلیق ۱۰۸۵ ، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ، ۵۰۰ گ ۲۴ × ۳۵/۵ - ۲۳س ۱۳/۵ × ۲۴.

۷۳۵۷ : نیمهٔ نخستین است و تا سرگذشت کمال‌الدین حسین خوارزمی را دارد، نسخ سدهٔ ۱۲ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۳۵۰ گ ۱۵ × ۲۴/۵ - ۲۶س ۱۰ × ۲۰ .

۷۳۵۸ : نیمهٔ دوم است، بخط همان نویسندهٔ شمارهٔ پیش،عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ، ۳۵۱ گ ۱۵ × ۲۵ - ۲۶س ۱۰ × ۲۰ .

مجالس‌النفائس : ازامیر علی شیر فانی نوایی که بترکی جغتایی‌در هشت مجلس درسال ۸۹۶ در ترکستان ساخته‌است و در تاشکند بسال ۱۳۲۶ بچاپ رسیده و فخر هراتی در در ۹۲۸ در هرات بنام لطائف‌نامه و حکیم‌شاه محمد قزوینی در استانبول در همین سال آنرا بفارسی برگردانده‌اند و این دو ترجمه بکوشش علی اصغر حکمت در تهران بسال ۱۳۲۳خ بچاپ رسیده است ودو ترجمهٔ دیگرهم‌دارد: یکی از شاه علی‌بن عبدالعالی در زمان سلطان دین‌محمدبن جانی بیک فرمانروای‌خراسان دومی از عبدالباقی شریف رضوی رضوی بدرخواست غلام‌غوث خان نواب گرنتیک.

(مشار ۱۳۷۸ - استوری ۱: ۷۸۹ - ۷۹۷ - آستان قدس ۳: ۱۰۳ - دانشگاه ش ۳۰۲۹)

آغاز: بسمله.

یوز حمد آنکه کیم یا سپ جهان بستانی

ایلپ یوز و زلف دین گل و ریحانی

انجام:

کن شمسه سی چتر جاهی اولسون یارب

هر ایشیدا حق پناهی اولسون یارب

۱۰۰ : ش ۲ دفتر (درسپه ۲ : ۲۶۸ تنها نام برده شده است) نستعلیق بدستور ذال بیک شاملو در صفر (ایلان ئیل) ۱۰۵۱ ، عنوان شنگرف ، جدول زرولاجورد ،

کاغذ ترمهٔ حنایی - ۷۲ برگ ۱۵ سطر .

۲۷۲۹ : ش ۲ دفتر ، ص ۱ - ۱۷۳ ، صفحه شمار جداگانه دارد .

نستعلیق محمد زمان بن حسین خاتون آبادی در یکشنبه ۱۶ ذح ۱۰۳۰ ، عنوان شنگرف وجدول به زر ولاجوردو شنگرف در ۱۷۳ ص ، پس ازین «تذکرة الخواص» صادقی کتابدار نوشته شده است ، ۲۵۶ گ ۱۴/۵×۲۳ - ۱۴ س ۷/۵×۱۵ .

المجتنی من الدعاء المجتبی: از ابن طاوس است (سپه ۱: ۶۵ - فهرست دانشگاه ۱ : ۱۹۴)

۲۱۴۱ : ش ۲ دفتر ، سپه ۱: ۶۵ .

۲۱۶۲ : ش ۲ دفتر ، سپه ۱ : ۶۴ .

۵۷۰۶ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۳۷پ ، متن دعا بنسخ و بیان آن بنستعلیق عربی از محمد علی بن حسین اصفهانی کرمانشاهی ساکن مدرسهٔ سپهسالار محمد شاهی قاجار در تهران در شعبان ۱۰۳۱ و ۱۳۰۲ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سفید ضربی یک لایی ، ۱۳۶ گ ۱۱×۱۸ ، ۱۴ س ۷×۱۳/۵ .

المجسطی : ترجمهٔ عربی کهن مجسطی بطلمیوس قلوذی است در سیزده مقاله .

آغاز در نسخهٔ ما افتاده و پس از چند سطر چنین است :

«فی ان الارض بکل اجزائها کریة عند الحس بالقیاس الی الکل ویستبین لنا ان الارض

بکل اجزائه کریة الشکل فی الحس» برابر با فصل چهارم مقالهٔ نخستین تحریر مجسطی طوسی) .

انجام: فقد یلیق ویحسن ان . . . نجعل هذا آخر الکتاب انش تم القول الثالث من کتاب بطلمیوس القلوذی فی التعالیم وهو المعروف بالمجسطی و بتمامه تم جمیع الدیوان والحمدلله علی عونه . . . و صلی الله علی جمیع النبیین عامة وعلی محمد خاصة و سلم تسلیماً و کان فراغی من نسخه آخر لیلة من ربیع الاخر قبل انتصاف اللیل بنحو ساعة من سنة ثمانین و اربعمائة .

۵۹۴ : نسخ ۱۰۸۰، عنوانها درشت‌تر جدول و شکل مشکی و در برخی جاها هم جای شکلها سفید مانده است و برخی جدولها نیز در برگهای کوچکتری نوشته شده و بر کتاب افزوده شده است .

چنین است جای مقاله‌ها در نسخه :

مقالهٔ ۱ تا گ ۱۰ .

مقالهٔ ۲ تا گ ۲۶ .

« ۳ تا « ۳۹ .

« ۴ تا « ۵۳ .

« ۵ تا « ۷۵ .

« ۶ تا « ۹۱ .

« ۷ تا « ۹۸ .

« ۸ تا « ۱۰۵ .

« ۹ تا « ۱۱۸ .

« ۱۰ تا « ۱۳۳ .

« ۱۱ تا « ۱۵۱ .

« ۱۲ تا « ۱۶۸ .

« ۱۳ تا « ۱۸۶ .

کاغذ سمرقندی زرد کهنه - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۸۶ گ ۲۰×۲۸ ، ۳۵ س هرسطری ۱۸ کلمه، ۱۵×۲۴ .

المجلی مرآة المنجی: ازابن ابی جمهور محمدبن علی احسائی است و شرح مانندی است بر مسلک الافهام فی علم الکلام خود او که در طوس در شب ۱۶ صفر ۸۹۶ آنرا بانجام رسانده است (چاپ ۹ - ۱۳۲۴ تهران - آستان قدس ٤ : ۲٤۷ و ۳٤۷)

۷۵۶۰ : ش ۳ دفتر ، ۲۰۷ پ - ۳۰۷ پ ، نستعلیق سدهٔ ۱۳ .

مجمع الابکار : مثنوی است از عرفی شیرازی که در دنبال دیوان او قرار دارد (سپه ۲ : ٦۳۷ - ٦٤۱).

۲۹۷ : سپه ۲ : ٦٤۰ .

۲۹۸ : سپه ۲ : ٦٤۰ .

مجمع الامثال : از ابی الفضل احمدبن محمدبن نیشابوری میدانی (م ۵۱۸) است و نجم کرمانی در آن دست برده و همین دیگرگون شده است که در تهران بسال ۱۲۹۰ بچاپ سنگی رسیده است. دراصل کتاب میدانی مثلها بترتیب حرف دوم مرتب است باب یکم الف است تا باب ۲۸ دریاء و باب ۲۹ « اسماء ایام العرب » و باب ۳۰ « نبذ من کلام النبی » (چلبی ۲ : ۳۸۲)

۳۳۱۱ : آغاز باب یکم این نسخه که اصل کتاب میدانی است نه پرداختهٔ کرمانی در ص ۵۸ چاپ تهران دیده می‌شود و انجام آن در ص ۷۷۲ این چاپ آمده است دیباچهٔ کرمانی را که در ص ۸ چاپی دیده میشود هم ندارد.

نسخ سدهٔ ۸ و ۹ ، مثلها و شعرها بشنگرف و زر، در همهٔ متن وشرح امثال معرب است ، مهر وقف شیخ بهایی که کلیشهٔ آن در فهرست دانشگاه (ش ۲۵۲۷) چاپ شده است در آغاز و انجام این نسخه زده شده است وخط او هم در صفحهٔ عنوان هست.

محمد باقر بن محمد تقی در ۱۲۶۳ نیز بوقف بودن آن گواهی داده است ، مالک دیگر درویش کرمانی .

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی، سیان ترنج ، ۲۵۲ گ ۲۱×۲۹/۵—۲۳س ۱۳ × ۲۰ .

۳۳۱۲ : مانند شمارهٔ پیش دیباچهٔ کرمانی را ندارد و پایان آن در س ۵ ص ۷۸۸ چاپی دیده می‌شود و چهار صفحه افزوده در آن چاپ در این نسخه نیست .

نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان و نشان شنگرف ، مثلها نسخ وزیر خط .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زرد ضربی مقوایی ، ۴۰۵ گ ۱۶ × ۲۲ - ۱۶س ۱۵ × ۹/۵ .

۳۳۱۳ : این نسخه تحریر ودست‌بردهٔ نجم کرمانی و درست مانند چاپ تهران‌است. در پایان قصیدهٔ نونیهٔ ابوالفتح بستی‌است بروایت ابو عبیدالله حسن بن عباس بن علی رستمی به‌سماع ازعبدالرحیم بن احمدبن اخوة بغدادی در رجب۵۴۷ و از محمدبن ابوالثمر بن محمد سبط صالحانی واحمدبن بصربکرجه و ابو رشیدبن حامدبن علی کوزویه منسر و ابو زید محمد بن حسین معدل لکزی بروایت انشادی از ابوالمحاسن عبدالواحدبن اسماعیل بن احمد رویانی صاحب‌البحر به‌سماع در محرم ۴۹۸ از ابو عثمان اسماعیل بن عبدالرحمن صلونی به‌انشادابوالفتح بستی.

نسخ ۱۲۳۷ ، عنوان ونشان‌و مثل شنگرف،اعراب‌دارد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زرد ضربی مقوایی ، ۳۵۹ گ ۲۰ × ۲۹ - ۲۱س ۱۱ × ۲۱/۵ .

مجمع‌البحار : میرزا محمد تقی کرمانی شیعی پس از نظم مثنوی بحرالاسرار در تفسیر سورهٔ فاتحه این کتابرا نیز در تفسیر همین‌سوره بروش عرفانی نوشته و یک مقدمه ودو مقصد و یک خاتمه دارد.

آغاز : بسمله . الحمدلله مالک یوم‌الدین و بعد چنین گوید بندهٔ آستان فقراء الهی مظفر علی نعمةاللهی .

انجام : قد فرغ من تسویده ... وتألیفه محمدبن محمد کاظم الطبیب‌الملقب بمظفر علی نعمةاللهی فی‌لیلة الاحد خامس عشر رجب من‌شهور سنه ۱۲۰۸ ثمان و مائتین‌بعد الالف من‌الهجرة ... ظاهراً و باطناً.

۱۲۱۱ : شکسته‌نستعلیق پسین دوشنبه ج۱۲۶۲/۲ ، نشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد ضربی، مقوایی ، ۹۱ گ ۱۲/۵ × ۲۱ - ۱۵س ۷ × ۱۴ .

۵۲۲۸ : نستعلیق سدهٔ۱۳ .

انجام : « مگر مفهوم ذات و وجود مطلق تعالی شأنه والسلم » سپس نویسندهٔ نسخه‌چنین نوشته‌است:«۷جزو از بیست جزو رساله نوشته شد» .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا ، ۶۹ گ ۱۰/۵×۱۵ - ۱۱س ۶ × ۱۰ .

مجمع البحرین : از ضیاءالدین محمد یوسف‌بن میرزا حسین‌خان وزیر توپچی قزوینی است که در شب ششم محرم ۱۰۸۲ آن‌را ساخته‌است(سپه۱: ۱۶۶).

۱۹۵۵ : متن در تاریخ ۱۰۸۲ ساخته شده‌واین یکی نسخهٔ اصل نیست(سپه۱ : ۱۶۷)

مجمع البحرین ومطلع النیرین : از شیخ طریحی فخرالدین بن علی بن احمد طریحی نجفی (م۱۰۸۵)است. او دراین کتاب لغات غریب‌قرآن وحدیث‌را گرد آورده و بترتیب‌صحاح جوهری مرتب کرده و نگارش آن در سه شنبه ۶ رجب ۱۰۷۹ پایان یافته است . (سپه ۲ : ۲۷۳)

۷۷ : سپه۲ : ۲۷۶

۷۸ : سپه۲ : ۲۷۷.

۷۹ : سپه۲ : ۲۷۶.

۸۰ : سپه۲ : ۲۷۷.

۸۴ : سپه۲ : ۲۷۶.

۱۰۳: سپه۲ : ۲۷۷.

۱۰۴: سپه۲ : ۲۷۷.

۸۵۱ مشیر : نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان و لغات شنگرف (سپه۲:۲۷۸)
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۲۹۰ گ ۲۰ × ۲۹/۵ - ۳۹س ۲۲×۱۱/۵.

۷۴۸۰ :تا آخر حرف راءاست،نسخ محمد کاظم‌بن محمد زمان شهمیرزادی‌در۱۱۹۸ ، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی، ۱۷×۳۱ - ۲۴س۱۲×۲۲.

۷۴۸۱ : جلد دوم است از حرف زاء تا پایان و فوائدرا ندارد و ناقص بوده وپس‌از این کامل شده است. نسخ سدهٔ ۱۲و۱۳ ، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۲۹۵ گ ۱۸ × ۳۰ - ۲۶س ۱۱ × ۲۳ .

۷۴۸۲ : تا پایان حرف راء است.

نسخ سدهٔ ۱۲ و ۱۳ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرین مقوایی ، ۲۸۲ گ ۲۲ × ۳۱ - ۲۵س ، ۱۴ × ۲۲ .

۷۴۸۳ : نسخهٔ کامل است ، نستعلیق دوشنبه ۲۸ شوال ۱۱۴۰ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی - ۲۹۵ گ ۲۰×۲۷-۳۰س ۱۷/۵×۲۹ .

مجمع البلاغة : مجموعه ایست از شعرهای عربی شیخ احمد احسائی با دیباچه‌ای بفارسی که سید حسین حسینی ساوجی در ۱۲۴۲ سی‌ویکمین سال بتخت نشستن فتح علی شاه گرد آورده است . داستانهایی از ستمگریهای عربهای بدوی آن زمان در آن دیده میشود . در دیباچهٔ فارسی نام کتاب و ناظم و گرد آورنده یاد گردید. در پایان چندلغزاست.

۱۸۸ : نستعلیق گرد آورنده مجموعهٔ سید حسین بن حبیب‌الله حسینی ساوجی که در تاریخ ۱۲۴۳ در کرمانشاه‌نوشته ، در دو جدول شنگرف ولاجورد وزر ، سرلوحی با گل و بوتهٔ شنگرف و لاجورد در آن هست.

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد مقوایی روغنی بیرون حنایی با گل‌وبوته درون‌سبز، ۹۰ گ ۲۰×۳۰ - ۱۲س ۲۰×۳۰ .

مجمع البیان : تفسیر بزرگ امین الاسلام ابو علی طبرسی است.

۲۰ صدر : از عنکبوت‌است تایس ، نسخ محمد نصیربن ابراهیم رودباری قزوینی در دوشنبه‌ج ۲/۱۱۰۸، عنوان و نشان شنگرف و آیه های زیرخطسرخ ، وقف محمد شفیع .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۱۳ گ ۲۴ × ۳۷ - ۳۳س ۱۳/۵×۲۷ .

۱۹۵۹ : سپه ۱ : ۱۶۹.

۱۹۶۰ : سپه ۱ : ۱۷۰ .

۱۹۶۱ : سپه ۱ : ۱۷۰.

۱۰۶۲ : سپه ۱ : ۱۷۱.

۱۹۶۳ : سپه ۱ : ۱۷۰.

۱۹۶٤ : سپه۱ : ۱۷۰ .

۱۹۶۵ : سپه۱ : ۱۷۱.

۵۲۰٤: نسخ حسین بن ملا وسیف‌علی‌خویی در ۱۸ شعبان ۱۲۳۳ ، عنوان ونشان شنگرف ، از رعد تا آخر مجلد سیم ، وقف حاج آقا احمد کرمانشاهی.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۱۳٤ گ ۲۲ × ۳٤ - ۲۷س ۱۱ × ۲۳ .

۵۲۰۷ : نسخ احمدبن عبدالله‌بن احمدبن اسماعیل قیروانی بحرانی ، سرلوحی‌درآغاز هست‌ازنساء تا آخر مجلدششم،و قف حاج‌آقااحمد کرمانشاهی‌و شیخ العراقین ، مالک عبدالله‌بن صالح لاهیجی بحرانی‌درع ۱۱۲۱/۲ باخط و مهراو درصفحهٔ عنوان.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی - ۲٤۰ گ ۲۱ × ۳۲ - ۱۳×۲۱ .

۵۲۰۸ : نسخ روزسه‌شنبه ۲۷شعبان ۱۱۲۵، به‌خطمحمدحسن ابرادهی،از رعدتاآخر، عنوان و نشان شنگرف ، وقف حاج‌آقا احمد کرمانشاهی.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ٤۲٤ گ ۲۰ × ۳۲ - ۳٤س ۱۲/۵ × ۲٤ .

۵۲۰۹ : نسخ محمد یونس‌بن یس نجفی‌درع ۱۰۹٤/۱ ، ازکهف تا آخر،عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد ضربی مقوایی ، ۳۵٦ گ ۱۹ × ۲۸ - ۳۱س ۱۳×۲۱ .

۵۲۱۰ : نسخ، عنوان و نشان شنگرف ، از توبه تا بنی اسرائیل ، جزء ٦،دردوجدول بزرگی سرخ ،باسرلوحی‌بزر و لاجورد .

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۹۱ گ ۱۷ × ۲۹ - ۲۵ س ۱۰ × ۲۰ .

۹۷۹۳ : ازآغاز تاسورهٔ یونس،ناقص،دوبرگ‌آخرازنیمهٔ دوم‌بالایی مانده، نسخ‌سدهٔ ۱۱، عنوان‌ونشان‌شنگرف‌بها دوتومان ، وقف محمود مشکات در۳۸/۱۰/۲۹، کاغذ سپاهانی، جلدتیماج سرخ‌ضربی‌ترنجی‌حاشیه دارمقوایی ، ٤٦۲ گ ۳۰×۳۱ ، ۳۱ س ۱۳ × ۲۲ .

مجمع‌البیان : گزیده ایست از جوامع‌الجامع طبرسی و درصفحهٔ عنوان چنین نامیده شده است(سپه۱ : ۱۷۷ بنام منتخب جوامع‌الجامع)دراین کتاب‌از تفسیر کبیر یادشده است.

آغاز: بسمله. فائدة جلیلة فی عدد سورالقرآن و فی ثواب قرائة کل سورة بعینها وعدة کل سورة منها.

انجام: لانه لایحکم الا بالحق والعدل تم الجزء الاول مما انتخبناه من تفسیر جامع الجوامع للطبرسی تغمده‌الله غفرانه.

۱۹۵۲: سپه ۱: ۱۷۷.

مجمع الحکمتین وجامع الطبین: از محمدبن عبدالصبور خویی تبریزی است و آن را پس از تحصیل در آذربایجان بدستور «نواب ولیعهد مبرور» در جمع میان حکمت ایرانی وانگلیزی جدید نه منسوخ برای چاپ و باسمه با الفاظ ساده تری مطابق دستورهای ششگانه همان ولیعهد که بسیار دقیق است نوشته و بنام محمد شاه قاجار در یک مقدمه و چندقانون ویک خاتمه ساخته است.

آغاز: بسمله. الحمدلله الحکیم المطلق الذی خلق الانسان من علق ... اما بعد چنین گوید کمتر بندهٔ رب غفور محمدبن عبدالصبور خوئی الاصل تبریزی الموطن.

انجام: و سایر تدابیر آنها را بنحوی که در بزرگان گفته‌ایم معمول دارند (تمت الکتاب بعون الملک الوهاب من شهور سنة ۱۲۰۵).

۷۶۹: ش ۱ دفتر، ۳پ - ۳۲۴ر، نستعلیق ۱۲۰۵، عنوان شنگرف، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۰، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی زرکوب مقوایی، ۴۲۷ گ ۱۷×۲۶ - ۲۴س ۱۰×۱۷.

مجمع الخواص: از صادقی کتابدار (صادق بیک افشار) خدابنده‌لوور جویی تبریزی (زادهٔ ۹۴۰ وزندهٔ ۱۰۱۰) است و عبدالرسول خیامپور آن را بفارسی درآورده وبامتن درتبریز بسال ۱۳۲۷ خ بچاپ رسانده‌است (استوری ۱: ۱۳۳۵ - ذریعه ۹: ۵۸۱ - مشار ۳۸۴)

۲۷۲۹: ش ۱ دفتر، ص ۱-۳۲۸، نستعلیق محمد زمان بن حسین خاتون‌آبادی نویسندهٔ شمارهٔ ۲ در ۱۲۳۱، عنوان شنگرف، سه صفحهٔ آغاز فهرست شاعران است، صفحات در جدول زر و لاجورد و شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی، ۲۵۶ گ ۱۴/۵×۲۳، ۱۴س ۷/۵×۱۰.

مجمع الفائدة والبرهان فی شرح ارشادالاذهان الی احکام الایمان : از محقق مولانا احمد اردبیلی است (سپه۱: ۴۴۱ - فهرست دانشگاه ۳: ۲۰۰۰) .

۲۲۶۳ : سپه۱: ۴۴۳ .

مجمع الفرس : فرهنگ سروری .

لغت‌نامه‌ایست فارسی بفارسی ازمحمد قاسم‌بن حاجی محمد کاشانی‌متخلص به«سروری» که‌این کتاب‌را بسال۱۰۰۸ بنام شاه عباس نگاشته ودر ۱۰۲۸ که فرهنگ جهانگیری بایران آمده‌بوددرآن‌تجدیدنظر کرده و سپس در۱۰۳۲ بهند رفته ودر ۱۰۳۶ درلاهوربوده و در هندوستان این کتاب برای سومین‌بار نگاشته وتکمیل کرده است .

وی در دیباچه نام شانزده کتابرابه‌عنوان‌مدرك کار خویش یاد کرده است . او حرف نخستین‌رابخش بزرگ و حرف آخررا بخش کوچک قرار داده است و شش هزار واژه را تفسیر کرده‌است .

۱ : سپه۲ : ۲۲۴ .

۳ : سپه۲ : ۲۲۳ .

مجمع المصائب فی نوائب الاطائب: از قریش بن محمدحسینی‌ساوجبلاغی و مقتل حسین بن علی(ع) است و ۵مقدمه و۱۴مجمع و یک خاتمه دارد .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی رفع درجات الشهداء الی اعلی منازل‌الدرجات واعطاهم ببذلهم‌الانفس فی سبیله ارفع مراتب السعادات .

انجام : فکیف ینقضی حزنی ویقل بکائی .

۵۵۲۷ : ش۱دفتر، ۱پ — ۱۷۰ر . نسخ عنوانها سفید مانده . پیش از آن جفر جامع است .

کاغذ فرنگی سفید و نخودی - جلد روغنی با گل بوتهٔ زرد و ضربی ، ۱۸۴ گ ۱۴×۲۱ - ۲۹س ۷/۵×۱۵ .

مجمع المصائب(تتمهٔ —) : از همان مؤلف که‌در مقدمه‌میگوید کتاب‌نخستین تنهادرمقتل حسینی‌بوده و من آنرا تکمیل کردم‌باین کتاب که‌مقتل‌علی وفاطمه و حسن‌وموسی‌بن‌جعفر و علی‌بن موسی(ع)است درشش مقصد .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی رفع درجات الشهداء ... و اعطاهم بشهادتهم ارفع مراتب السعادات .

۵۵۲۷ : ش ۲ دفتر ، ۱۷۰ ر — ۱۸۱ پ ، بهمان نسخ ش ۱ ، تنها مقصد یکم است .

مجمل الحکمة : ترجمهٔ گزیده‌ایست از رسائل اخوان الصفاء (فهرست دانشگاه ۳ : ۳۴۵)

۵۷۹۱: ش ۲ دفتر ، ۳ ر - ۵ ر ، دنبالهٔ آن رساله‌ایست در قوای نفس که گویا از همین مجمل الحکمة باشد .

مجموع الصنائع : در چهل باب است و رویهم ۱۴۰ فصل .

آغاز : حمد و سپاس بدیع الاساس حضرت صانع را .

انجام: دردرا ساکن نماید.

۲۸۷۶ : ش ۴ دفتر ، ۱۵۶ پ - ۲۵۴ پ ، نوشتهٔ ۵ رمضان ، از سدهٔ ۱۳ .

محاسبة النفس : از ابن طاوس (دانشگاه ۶۷۶) .

۲۹۱۸ : ش ۳ دفتر ، ۹۳ پ - ۹۶ ر ، افتادگی دارد و ناقص و پس ازاین گفتاریست از غزالی وچهل سورهٔ منحول تورات .

۳۸۸۱ : ش ۳ دفتر ، ۸۴ پ - ۹۳ پ .

نسخ احمدبن شرف الدین حسینی در ۹۹۰ ، سپس اخبار واحادیث پراکنده‌است .

محاسبة النفس : رساله‌ایست عرفانی و اخلاقی ودر پایان یک مناجات است، عنوانها «یانفس یانفس» است .

آغاز : بسمله . الحمدلله السریع حسابه الالیم عقابه ... و بعد فانه قد اجتمعت الانبیاء والمرسلون والائمة الراشدون انه تعالی لجمیع العباده بالمرصاد ... .

انجام :

و صلی علی علی النبی و آله و عترته ما اصبح الدهر باقیاً

۵۸۳۹ : نسخ ابوتراب محلاتی در ۱۲ شعبان ۱۲۷۶ ، عنوانها شنگرف درصفحهٔ عنوان نوشته شده: بشهادت جعفربن علی .

کاغذ فرنگی — جلد تیماج سبز مقوایی ضربی ، ۸۰ گ ۱۴ × ۲۲/۵ - ۱۲ س ۱۴×۷/۵ .

المحاسبة والمراقبة : رساله‌ایست عرفانی و اخلاقی .

آغاز : بسمله. الحمدلله القائم علی کل نفس بما کسبت.

انجام : ویوشک ان لایکون الله تعالی راضیاً. آخر کتاب المحاسبة والمراقبة و الحمدلله حق حمده والصلاة علی خیر خلقه محمدوآله .

۵۸۰۸ : ش۳دفتر، ۳۴پ - ۴۴ر.

محاضرات الادباء و محاورات الشعراء والبلغاء :از راغب اصفهانی وبچاپ رسیده است (چلبی۲:۳۸۹ - معجم المطبوعات ص۲۹۱)

در یادداشتهای قزوینی(۴:۲-۱۵) آشکار گشته که راغب از دانشمندان آغاز سدهٔ ۵(۴۰۰) میباشد و آنچه سرگذشت نویسان در بارهٔ تاریخ مرگش آوردند وزندگانی اورا تا نیمهٔ سدهٔ ششم رسانده اند درست نیست .

۳۱۵ صدر : نسخ یونس بن محمود الحافظ النظیری درج ۱/۸۰۰، صفحه ها در جدول زر ولاجورد، آیات و عنوانها به زر و شنگرف ومشکی درشت، بایک نیمه سرلوح به زرولاجورد.

فهرست ۲۵حد در دیباچه هست، در پشت جلد یک ترنج زرولاجورد است، وقف محمد شفیع در ۱۲۳۲.

کاغذ سپاهانی سفید آهار مهره - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۵۰۷ گ ۲۰×۳۴ - ۲۵س۱۳ × ۲۲.

۳۲۶۵: جلد سوم است.

نسخ علی بن حسین موصلی در دوشنبه ۲۴ ع ۱/۸۷۰ ، عنوان و نشان شنگرف ، دوترنج زرین و ساده و یک سرلوح چهارگوشه در آغاز هست ونام کتاب در میان آن به سفیداب نوشته شده است. مالک جمال الدین محمد مالکی در ۹۵۷ واخی زاده عبدالحلیم بن محمد، ۵۱۱ صفحه شمار دارد.

کاغذ سمرقندی — جلد تیماج قهوه ای مقوایی - ۲۵۷ گ ۲۰ × ۳۰ — ۱۶س ۱۴ × ۲۰ .

المحاکمات بین شراح الاشارات: حاشیه ایست از قطب الدین محمد رازی بر حل مشکلات الاشارات که در آن میان دو شرح طوسی وامام رازی محاکمه کرده است (فهرست دانشگاه۳ : ۳۴۷ - مهدوی ص۳۶)

۱۱۷۸ : بخش طبیعی والهی است.

نسخ شیخ ابی طالب بن عبدالله لاهیجی در نیمهٔ صفر ۱۱۰۹ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج مشکی ضربی درون‌حنایی، ۲۷۵ گ ۱۲/۵×۲۴ - ۲۴س ۶/۵ × ۱۶ .

۱۲۶۳: از آغاز منطق‌است ولی‌پایان آن‌افتاده‌است

نستعلیق سدهٔ ۱۰و۱۱، عنوان شنگرف.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۳۰۱ گ ۱۱/۵×۲۰ - ۲۰ س ۵/۰×۱۳ .

۱۲۶۴ : از طبیعی آغاز می‌شود .

نستعلیق محمد بن علی رضای زنجانی در دوشنبه ۲۸ رمضان ۱۰۷۰ ، عنوان‌ها درشت‌تراست .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی کهنه ، ۱۸۹ گ ۱۳ × ۲۴-۲۵س ۷ × ۱۶ .

۱۲۶۵ : از طبیعی آغاز می‌شود .

نستعلیق احمدبن ملک‌حسین خفری در پنجشنبه‌ج۲/ ۱۰۷۵ ، عنوان شنگرف.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج حنایی مقوایی سادهٔ کهنه - ۳۵۱ گ ۱۳× ۲۶ - ۱۷س ۶ × ۱۷ .

۶۵۶۴ : نستعلیق شنبه ۱۴صفر ۱۰۵۱، عنوانها شنگرف.

کاغذ نخودی سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا، ۲۰۴ گ ۱۳×۱۹/۵- ۲۲س۷×۱۵ .

۸۲۸۰ : نستعلیق محمد صالح بن مطیع‌الله سپاهانی درهمین‌شهر در پنجشنبه۱۷محرم ۱۰۵۵، در پایان « رفع شبههٔ استلزام » آقا رفیعاو « شبههٔ اجتماع نقیضین» ازهمواست .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۲۵۷ گ ۱۳/۵ × ۳۲ - ۲۳س ۷/۵×۱۶ .

المحاکمات بین‌الفقهاء والمتصوفة : در روی جلد نسخهٔما نوشته‌است که ازملاخلیل قزوینی(۱۰۰۱-۱۰۸۹) است .

دراین کتاب مقدمه ومسائلی چند و یک خاتمه است ونام کتاب در دیباچه آمده است . در آن از معاصر مؤلف «استرابادی» وپاسخ اوبه شیخ احمد بن صالح بن طوق یادشده است و همچنین از حیاة النفس همین استرابادی معاصر یاد شده است . عنوانها در آن مانند کتابهای میرداماد و صدرای شیرازی است.

در سرگذشت قزوینی در روضات و ریحانة الادب از چنین کتابی یاد نشده است.

آغاز : بسمله . الحمدلله المبدع للمبادی و العلل والمخترع للثوانی والاول . . . اما بعد فقد استحدث تشاجر بالغ بین قواعدنا الاعمدة فی العهد القدیم فی برهة من اسطقصات ارکان النهج القویم .

انجام : ویجعلنا و ایاکم ممن یذکر فتنفعه الذکری لاحول ولاقوة . . . وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین.

۱۲۶۷: نسخ آقا آبادی شیرازی در دهۀ دوم ج ۱۲۵۳/۲ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد مقوایی ، ۲۰۸ گ ۱۲ × ۲۰ - ۱۴ س ۶ × ۱۴ .

المحبة (رسالة فی-) : در محبت ورضا است.

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی نزه قلوب اولیائه عن الالتفات الی متاع الدنیا و حضرته.

انجام : وانا احبه فهذا القدر کاف فی شرح المحبة والانس و الشوق الرضا فلنقتصر علیه

۵۸۰۸ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۲۱ ر ، نستعلیق سدۀ ۱۲ -

این دفتر دارای ۱۴ رساله است که گویا از یک مؤلف وشاید همه از نگارندۀ اساس الاقتباس باشد.

۱- محبت .
۲- صدق .
۳- محاسبة .
۴- تفکر.
۵- ذم الجاه .
۶- تکبر.
۷- فتن .
۸- خوف ورجاء
۹- فقر .
۱۰- توکل .
۱۱ - توبه .
۱۳- موت .
۱۴- صبر .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی فرسوده ، ۱۵۹ گ ۱۲/۵ × ۱۹ ۲۲ س ۸/۵ × ۱۴ .

محبت‌نامه : از شاه نعمة‌الله کرمانی (فهرست دانشگاه۳: ۴۴۱)

آغاز : بسمله. الحمدلله‌الذی عین عین حبیبه بحبه ... محبت مقام‌الهی بود .

انجام:

محبت‌نامه اش از یاد مگذار محب خویشتن‌را یاد میدار

۵۷۷ : ش ۸ دفتر ، ص ۱۵۶-۱۶۵ .

محبوب‌القلوب یا شمس‌وقمقه : از برخوردار پسر محمود ترکمان فراهی که در دستگاه اصلان‌خان بوده وآن‌راپس‌از سفر بمرو شاه جهان درسپاهان‌برای حسن‌علی‌خان قورچی باشی شاملو ساخته‌است، در آن یک مقدمه وپنج‌مقاله‌است .

دران از رعناو زیبای او که یک مقدمه وهشت باب‌و خاتمه داردیاد شده‌است، در دیباچه‌نام فرمانروای طوس منوچهرخان بن قرچغای‌خان آمده است .

این کتاب پیشها در بمبئی وتهران بچاپ رسیده(مشار ص ۱۴۰۲) و بازدرتهران بسال ۱۳۳۶ خ چاپ شده‌است .

۱۷۵۲ : نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف .

آغاز : «الهی بزرگی و حشمت توراست»

کاغذ فرنگی سفید- جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ۲۰×۳۰ - ۲۱س۱۳×۲۲.

۶۸۹۰ : نستعلیق یکشنبه ۲۶شوال ۱۲۵۱ ، دوجدول آغاز نسخه شنگرف و سیاه، آغاز افتاده است .

انجام: «بعبادت چنین دولتی و کامرانی و سرفرازی یافت، والله‌اعلم» مطالب درتحریربا نسخهٔ متداول محبوب‌القلوب فرق‌دارد .

کاغذ فرنگی سفید - جلدندارد، ۷۹ گ ۲۰×۲۹ ، ۲۱س ۳۱×۲۲.

۶۹۷۲ : نستعلیق برای میرزاحسین‌علی، ازسدهٔ ۱۳ ، آغازآن چنین‌است : « راه تقرب بنماید» ودیباچه‌را دارد .

انجام : وگوهراین حکایت بیادگار در بساط روزگارگذشت.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای‌مقوایی، ۲۱۲ گ ۲۷س ۱۳/۵×۲۲/۵

محبوب القلوب : سرگذشت فیلسوفان و امامان و دانشمندان شیعی‌است دریک مقدمه و سه مقاله واز قطب‌الدین محمدبن‌شیخ علی‌شریف بن عبدالوهاب‌بن بیله‌فقیه دیلمی لاهیجی

اشکوری زندهٔ در ۱۰۷۵ و ۱۰۹۷ (مصفی المقال ۳۶۹) که در آن سخنان شهروزی درنزهة الارواح را آورده است (دانشگاه ٤: ۷۰۶) و گویا بخش تاریخ فیلسوفان آن بیشتر از روی العقد الفرید فی بعض تاریخ الحکماء المتقدمین والمحدثین (نسخهٔ مورخ پایان رمضان ۹۹۵ دربصره شمارهٔ Add 23365 موزهٔ بریتانیا) است. العقد را ترجمه ایست بفارسی (ش Or 5410 موزهٔ بریتانیا).

این العقد پیداست که از روی نزهة شهرزوری ساخته شده است.

نسخه‌ای ازاین کتاب اشکوری درمجلس ش ۹۲۰ نوشته شدهٔ ازروی نسخهٔ نوشته شدهٔ دردههٔ میانین ماه ذق ۱۲۳۲ که حاج محمد ابراهیم بن حاج حسین علی شیرازی در یزد در محرم ۱۲۷۳ نوشته است ودانشگاه ش ٤۸۸۸ مورخ روز پنجشنبه ۲۶ ذق ۱۰۹۵ بخط قاضی عمادالدین محمود لاهیجانی برادرخواه اشکوری و بخط برخوردار لاهیجانی در ۳۲۰ ص که برای میرزا وزیربیه پیش گیلان نوشته‌اند هست.

خط خوش و مهر همین شهروزی مورخ ۱۰۶۳ در صفحهٔ عنوان کتاب شرح الشرح مختصرالمنتهی نسخهٔ ش ۱۹ د دانشکدهٔ حقوق دیده می‌شود (ص ۳۷۶ فهرست).

مقدمه و مقالهٔ نخستین (سرگذشت فیلسوفان) این کتاب در تهران بسال ۱۳۱۷ بچاپ رسیده است.

مقالهٔ دوم در سرگذشت فیلسوفان مسلمان و سومی سرگذشت امامان شیعی است.

۱۹۵ صدر: نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان و نشان شنگرف، حواشی نستعلیق با نشانهٔ «منه» و بدینجا آغاز میشود: غیر خلقه حجاب مع انه ... نقاب الارتیاب. رخ دلدار را نقاب.. یا در احجاب تویی.

انجام افتاده و در سرگذشت مؤلف (خاتمه) بدینجا می انجامد:

دولت درین سراب گشایش درین دراست والظاهر لمن لیس منکوس القلب ...

اللهم هب لنا نفحة من نفحات قدسک... و تصرف عن ضمایرنا النواشی.

وقف محمد شفیع مانند دیگر نسخه‌ها.

کاغذ سپاهانی کبود نخودی وسفید وصالی شده - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی، ۴۳۸ گ ۱۴×۲۴/۵ - ۱۷س ۷/۵×۱۵.

المحتضر فی اثبات حضور النبی و الائمة عند المحتضر : کتاب از حسن سلیمان حلی است . در فهرست سپهسالار (۲:۳۱۳) بنام «مناقب الائمة» ودوحسن بن سلیمان هم گمان برده شده است ولی چنین نیست (فهرست دانشگاه ۵ :۱۵۷۷)

۱۷۸۷ : ش ۲ دفتر ، ۱۱۷پ - ۲۶۸ر ، سپه ۱:۳۱۵ .

المحجة البیضاء فی احیاء الاحیاء : از فیض کاشانی است (فهرست دانشگاه ۳:۶۷۷)

۲۶۶۲: ربع نخستین است تا پایان عبادات، نسخ علی اکبر بن خلیل الله حسینی کاشانی در ۱۰ رمضان ۱۱۱۳ ، بلاغ تصحیح دارد با تاریخی که پاك شده است ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد روغنی مشکی با ترنج زرین ، ۲۰۹ گ ۱۸ × ۲۵ - ۲۳س ۱۰ × ۱۶ .

۵۸۶۳ : نسخ وگاهی نستعلیق در سدهٔ دوازدهم ، عنوانها سفید مانده ، بخش سوم و کتاب (ربع مهلکات) تنهاست ،از میان و پایان افتاده دارد .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۷۲ گ ۱۸ × ۶۳ - ۱۹س ۱۱ × ۱۵ .

۷۳۸۴ : ش ۱ دفتر ، ۹ر-۲۹ر ، نسخ ۱۱۲۷ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ سپاهانی و سمرقندی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۸/۵×۲۶ - ۲۳س ۱۱×۲۱ .

المحجة فیما نزل فی القائم الحجة : از سید هاشم بن سلیمان بحرانی است و در بارهٔ امام زمان شیعیان و در ۱۰۹۷ بانجام رسانده است (سپه ۱ : ۳۰۳ - کشف الحجب ص ۴۹۳)

۱۷۴۶ : ش ۲ دفتر ، ۳۴۶پ - ۳۹۱ ، سپه ۱ : ۳۰۴ .

محرق القلوب : از حاج ملا مهدی بن ابی ذر نراقی درگذشتهٔ ۱۲۰۹ است (مشار ص ۱۴۰۲- آستان قدس ۵ : ۳۱۷)

۵۵۴۴ : نستعلیق حسین علی در پنجشنبه ۱ رمضان ۱۲۲ (= ۱۲۰۲) در کرمانشاه .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۱۶۶ گ ۱۶ × ۲۲ و ۲۳س ۹/۵ × ۱۵/۵ .

۵۵۴۵ : نسخ سید ابوالقاسم شهیر به سید آقا دریکشنبه ۲۶ ذح ۱۲۳۴ ، آغاز افتاده .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی‌مقوایی ، ۱۹۳ گ ۱۹×۲۹ - ۲۵س ۱۲/۵×۲۲.

۵۵۴۶ : نستعلیق پنجشنبه ۱۰محرم ۱۲۴۵ ، عنوان و نشان شنگرف ، صفحه‌ها در جدول شنگرف ولاجورد .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ، ۲۱۳ گ۱۵ × ۲۶ - ۲۴س ۹/۵×۱۹

محصل‌الهیئة : از ملا محمد مهدی نراقی است(فهرست دانشگاه ۳ : ۲۷۸۲)

آغاز : بسمله بعدالحمدلواهب العلم‌والعقل‌والصلاة علی نبینا المصطفی‌والاهل ... یقول الاحقر مهدی‌بن ابی‌ذر هذا ما اردت من محصل مسائل‌الهیئة ... مرتباً علی ابواب ذوات فصول .

انجام : من تسمیتها بالقمریة الاصطلاحیة وقد سماها بها .

۶۹۶ : ش۳دفتر، ۲۸پ - ۶۹پ ، انجام افتاده و تا سنهٔ شمسی حقیقی‌را دارد .

نسخ زین‌العابدین (۲۵پ) و حاشیه‌ها ازهمواست ، برگهای ۷۰تا۷۴سفیداست .

المحصل‌فی‌شرح‌المفصل :شرحی‌است بر مفصل زمخشری از علم‌الدین قاسم مرسی‌لورقی اندلسی در گذشتهٔ ۶۶۱ (سپه۲: ۳۸۲ - چلبی۲:۴۸۹)

۳۱۵۱ : تنها جلد یکم است ، سپه۲:۳۸۴ .

المحکم‌والمتشابه: ازسید مرتضی، است و در بارهٔمحکم و متشابه قرآن (فهرست‌دانشگاه ۵ : ۱۲۳۰)

۷۵۲۶ : ش۳دفتر ، ۱۱۴پ - ۲۰۲ر ، نسخ محمد علی کرمانشاهی در۱۳۰۳ از روی خط محمد جعفربن شیخ حسن در ۱۰۸۴ .

محلول‌الصیغ : در حل صیغه‌های مشکل صرفی‌است .

آغاز :بسمله .حمدله .. امابعد این رساله‌ایست‌مرتب برحروف تهجی و موسوم‌شد به محلول‌الصیغ یعنی از صیغهٔ مشکله.

انجام : باب افعال موضوع است از برای‌لازم .

۶۴۳۷ : ش۳دفتر،۱۱۳پ - ۱۰۶پ ، در حاشیه‌بعکس نوشته شده‌از ۱۱۳تا۱۰۶، نستعلیق نونویس‌جزخطشماره‌های دیگرمجموعه .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج نیلی ضربی یک‌لا ، ۱۱۵ گ ۱۵س، ۷ × ۱۳/۵.

المحمدیة : الکلام علی الا سم المحمدی و خواصه ورموزه ، از صائن الدین محمد ترکه است و چهارده بنداست بی آنکه عنوان در متن کتاب باشد ودرنسخهٔ ما در هامش باین بندها اشاره شده است سپس چهارده وجه دلالت در چهارده بند دیگر است .

در دیباچه آمده : «کما بین امرهافی المفاحص» درآن از صاحب فصوص هم یاد گردیده است .

آغاز : بسمله . حمداً لمن اشرق لنا من مطالع تحمیده مایدلنا علی معرفة نبینا . . . اما بعد فانه عند ما فتح الله علی .

انجام : فلنقبض عنان القلم هناك و نختم الکتاب بمعنی الختم محمدبن لله ومصلین علی نبیه . . . و الحمدلله رب العالمین .

۲۹۳۰ : ش ۳ دفتر ، ۹۱ پ - ۱۱۱ پ ، درپایان آمده : «تم الکتابة فی ۲۳ صفره ۸٤ بابرقوه . والسلام)

محمودو ایاز : از زلالی خوانساری است که در آغاز از شاه عباس و میرداماد (اشراق) ستایش کرده است (ذریعه۹: ٤۰٤)

آغاز :

بنام آنکه محمودش ایاز است　　غمش بتخانهٔ راز و نیازاست

انجام :

سبک برده است زلفظ از چهره خور　　چو بسم از سرنوشت سورهٔ نور

۱٤۳ : ش ۱۰ دفتر ، ۱۰۳ پ - ۱۰۸ پ .

محمودو ایاز : از انیس علی قلی بیک شاملواست (ذریعه۹: ۱۱۰)

آغاز :

چو گرد صید گاه عشق بنیان　　نه صید آنجا امان دارد نه صیاد

انجام :

گفت یکی از خدم حاتم او　　زند به لطف دگرم خاتمم

۱٤۳ : ش ۸ دفتر ، ۱۳٦ ر - ۱۲٦ پ .

المختارات فی علم الطب : از شمس الاسلام ابن هبل بغدادی اخلاطی در چهار جزو در (یک مجلد) نخستین ادویهٔ مفرد بترتیب ابجد دوم ادویهٔ مرکبه سوم امراض دماغ

به‌ترتیب فصول و اعضاء چهارم دیگر بیماریها از کبد و جزآن.

در پایان جزو سوم از کتاب نام برده واز مؤلف یاد شده است (چلبی۲: ۳۹۸)

آغاز: بسمله ، الحمدلله الواحد القهار الملک الجبار و مدبرالفلک الدوار .

۷۲۳ : نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف، انجام افتاده‌در حمیات: «وقال فیهااذاحدث لصاحب الاستسقاء سعال فلیس یرجی . . .والعینان غایرتین و الصدغان والاذنان» مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰، وقف سپهسالار در۱۲۹۷ .

کاغذ سمرقندی ـ جلد تیماج زرد ـ ٤۸۵ گ ۱۳×۲۳ ، ۲۵س ۷×۱۶ .

۲۹۲۵ : ش۲ دفتر ، ص۱۱- ۲۵ ، در آن از روغنها و خضاب و سوختگی گفتگوشده و در پایان آن از کنزالحکماء یاد شده واندکی از وزنها بحث شده است.

آغاز: بسمله . دهن النفسج و صنعته، یؤخذ من المطبوخ بالماء و الملح المقشر المنشف ثلاثة عشر مکوکاً.

انجام: الفقیر خمسة و عشرون منا.

مختارالصحاح : صحاح از جوهری‌است واین کتاب کوتاه شدهٔ آن است و آنرازین‌الدین محمدبن شمس الدین ابی‌بکر رازی زندهٔ‌در ۷۶۸، در سدهٔ هشتم کوتاه کرده وبه‌ترتیب حروف آخر واژه مرتب ساخته‌است (سپه۲: ۲۷۸ ـ فرهنگ‌نامه های عربی‌بفارسی)

۹۵: سپه۲ : ۲۷۹ .

المختصرفی‌الفقه: از امام ابوالحسین احمدبن محمد بن جعفربن حمدان قدوری بغدادی حنفی (۳۶۲-۴۲۸) (چلبی۲: ٤۰۲)

۲۳۷۳ : سپه۲ : ۵۱۱ .

۲۳۷۳ : سپه۱ : ۵۱۲ .

۸۱۹۷ : نسخه از آغاز افتاده ودر باب صلاة بدینجا آغاز می‌شود: « عندابی‌حنیفه و محمد ره » و انجام چنین‌است : « فما خرج اخذت له من سهام کل وارث حصتة . . . (چند کلمه زیر کاغذ رفته) .

درآغاز باب البیع آمده است :

« باب البیع البیع ینعقدبایجاب وقبول اذاکانا بلفظالماضی فاذااوجب احدالمتعاقدین

البیع فالاخر بالخیار ان شاء قبل فی المجلس وان شاء رد وایهما قام من المجلس قبل القبول بطل الایجاب »

نسخ سدهٔ ۱۰ ونستعلیق ملاعوض محمد پسر غایب محمد حسن لاری در سدهٔ ۱۱ ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۱۳۵ گ ۱۳ × ۱۸/۵ - ۱۵س ۹ × ۱۱/۵ .

مختصر بذل الماعون : اصل بذل الماعون از ابن حجر و اختصار از سیوطی است و در آن از روی تاریخ واخبار از طاعون گفتگو شده و تاریخ طاعونها از ۱۷ تا ۸۸۱ هجری یاد گردیده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله مقدر الارزاق والاجال . . هذا جزء انتخبت فیه ماورد فی اخبار الطاعون .

انجام : ثم فی هذه السنة ۸۸۱ بها احسن الله خاتمتها ، نسخ بی نام در ۱۲ ساعت پنجشنبه ع ۱۰۹۳/۲ ، عنوان شنگرف (۲ ر - ۱۴ ر) باحاشیه های فارسی در بارهٔ طاعونها از حسن بن تقی طالقانی ، پس از این فصلی است از روضة الالباب در بارهٔ طاعون سال ۱۸ واز معجم البلدان در بارهٔ طاعون «عمواس» در ۱۶ ، باسر گذشت ابن الوردی بخط مهدی عبدالرب آبادی در ۱۲۹۷ ، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۹۳ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی یک لا ، ۱۶ گ ۱۴ × ۲۲ - ۱۵س ۸ × ۱۴ .

مختصر تحفة الابرار : گزیده ایست از تحفة الابرار سید محمد باقر شفتی .

۲۳۷۱ مکرر : ش ۲ دفتر ، ۳۹ پ - ۷۲ ر ، سپه ۱ : ۵۰۸ .

مختصر تحفة الازهار فی نسب ابناء الائمة الاطهار : ازضامن بن شدقم بن علی بن حسن بن علی بن حسن الشهید بن علی بن شدقم است و کتاب در مولد نبی وائمه وفرزندان آنها است . ابواب و فصول وخاتمه دارد ، دربرگ ۱۶۵ نسخهٔ ما «صاحبه جامعه فقیر عفو ربه الغنی ضامن بن شدقم بن علی» باسهر آمده است .

آغاز : بسمله . الحمدلمن من بفضله علی عباده اذبعث فهم رسولا .

انجام : ثم نکشت و قدقال الله عزوجل فمن (ناقص)

۱۶۳٤ : ش۳دفتر، ۹۸پ - ۱۶۵ر.

المختصر فی شرح التلخیص: شرح کوتاهی است ازسعد تفتازانی برتلخیص المفتاح خطیب (فهرست دانشگاه۶: ۲۱۹۸).

۲۹۵۲ : سپه۲ : ٤۲۰.

۲۹۵۳ : سپه۲ : ٤۱۹.

۲۹۵٤ : سپه۲ : ٤۱۸.

۶۹۵۵ : سپه۲ : ٤۱۸.

۲۹۵۶ : سپه۲ : ٤۱۸.

۲۹۵۷ : سپه۲ : ٤۱۹.

۲۹۵۸ : سپه۲ : ٤۱۸.

۲۹۵۹ : ش۱دفتر، سپه۲: ٤۱۹.

۲۹۶۰ : سپه۲ : ٤۱۷.

۲۹۷۵ : ش۱دفتر، سپه۲: ٤۱۷.

۶۷۷۰ : نسخ سدهٔ۱۲، متن زیر خط شنگرف، حاشیهٔ به خط نستعلیق دارد، آغاز افتاده، کاغذ سپاهانی - جلد روغنی، ۲۰۷ گ ۱۲×۱۹-۱٤س۱۳ × ۷/۵.

۶۹۷۶ : نسخ قوام‌الدین بن حاج علی از سدهٔ۱۳، حاشیه‌ها بخط نستعلیق با نشانهٔ «چلبی،م،سط» بلاغ قرائت دارد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لای فرسوده، ۲۳۷ گ ۱۶×۲۱ — ۱۶س ۷ × ۱۲.

۶۹۷۷ : نستعلیق محمد تقی‌بن محمدحسین در دوشنبه ۱۲۲۶.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌ای یک‌لا، ۱۰۸ گ ۱۸×۲۸ - ۲۰س ۹ × ۱۸.

۶۹۷۸ : نستعلیق اسماعیل بن‌حسین در سپاهان در پنجشنبه ۵شوال ۱۰۵۳، عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای فرسوده، ۱۶۳ گ ۱۲ × ۲۵، ۲۰س، ۷ × ۱۵/۵.

۷۰۲۱ : نسخ محمد حسین بن محمد شریف طالقانی قزوینی در۱۱۲٤ که‌با برادرش

محمد آنرا در نزد نصیرالدین احمد خوانده‌است، عنوان و نشان شنگرف .
کاغذسپاهانی- جلد تیماج‌سرخ یک‌لا، ۲۵ گ۱۵/۵×۲۶ - ۲۳س ۸/۵×۱۸/۵

۷۵۵٤ : ش۱دفتر ، ۱پ - ۳۸پ ، نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان ونشان شنگرف‌وافتادگی دارد در پایان .

کاغذ فرنگی نخودی ـ جلد تیماج قهوه‌ای یک‌لا ، ۱۷۰ گ ۱۵ × ۲۰/۵ ، ۱٤س ۸/۵×۱۳/۵ .

۸۳۰۷ : متن نسخ زیر خط سرخ و شرح نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان ونشان شنگرف، حاشیه بخط نستعلیق .

کاغذ سپاهانی نخودی ـ جلد تیماج مشکی ، ۲۰۳ گ ۱۰ × ۱۶/۵ - ۱۸س ۵ × ۹/۵ .

مختصر تقویم‌اللسان : ابن‌جوزی(سپه۲: ۸۱) .

۱۰۲ : سپه۲ ، ۸٤.

مختصر تکملة‌التصریف : گزیده ایست از تکملة‌التصریف شیخ ابراهیم شهریاری وپس از « شرح اعلال‌التصریف» ساخته شده است .

آغاز : بسمله، الحمدلله الذی هدانا لهذا ... اما بعد لمااطلع‌المبتدؤن علی اعلال التصریف‌الذی شرحته تکلفوا و ترددوافی ان اختصر ابواب تکملة التصریف‌الذی جمعها الجامع‌الشیخ ابراهیم‌الشهریاری

انجام : واللطیفان کالناقص .

۷۵۲۲ : ش۵دفتر ، ۷۰پ - ۸۰پ ، نسخ همان عبدالحکیم نویسندهٔ ش۱دفتر در سیرجان،در۸۲پ - ۸۵پ تخمیس قصیدهٔ «یا خلی‌البال»است از احمدبن عباس مدرس نظامیهٔ بغداد در ستایش نظام‌الملک در شش بخش و ۳۵بیت .

مختصر الصحاح:مختصری‌است‌ازصحاح جوهری . ابن‌یوسف درفهرست‌خود(۲: ۲۸۰) گمان برده است که تألیف ابن صائغ دمشقی‌باشد ، لیکن مانسخه‌ای از مختصر ابن صائغ نزد آقای‌حسن‌مفتی دیدیم که چنین آغاز شده‌است : بسمله ، قال العبدالفقیر ... محمدبن الحسن ابن‌الصباغ‌الصائغ ... الحمدلله‌حمد مصدق بما ورد به‌الانبیاء من توحیدعظمته علی اختلاف اللغات ... وبعد فان‌اطال‌النظر فی کتاب الصحاح ... الفاضل‌قطب‌الدین موسی و تأمل الفاظها ... فاختاران یتخذ له منه‌صاحباً یتعمدفی‌حالی رکوبه ونزوله..

فاشار الی ان ... وسمیتها « اعلام کلمة الصحاح واعلام السنتها الفصاح» .

و بنا بر این نسخهٔ زیر از ابن صائغ نخواهد بود.

آغاز : بسمله، الحمدلله الذی فضل لسان العرب علی جمیع اللسان .

۱۱۰ : سپه۲: ۲۸۲ .

مختصر الصحة : رساله ایست در بهداشت از علی اصغربن حسن که برای شاه سلطان حسین صفوی موسوی بهادرخان نوشته است .

آغاز : بسمله . حمدله، اما بعد چنین گوید . . . علی اصغربن حسن ... که علم طب بهترین علمها است .

انجام : ودانهٔ هیل و غیرآن.

۲۸٦٤: ش ۷ دفتر ، ٦۱ ر - ۷۳ پ ، در ۷۳ پ و ۷٦ پ فصلی است در حقیقت عمر بفارسی .

مختصر الطریقة المحمدیة : محمد زاهد از کتاب طریقهٔ محمدیه در سال ۱۱۰۹ گزین نموده است در سه باب:

۱- اعتصام به کتاب وسنت در ٤ فصل .

۲- امور مهمهٔ شریعت در ۳ فصل .

۳- مسائل گوناگون.

مؤلف سنی مذهب است .

آغاز : بسمله . اللهم یاسامع الاصوات الخفیة ... وبعد ولما کان مناط النجاة عن النار متابعة سید الابرار... اتخذت هذا المختصر من کتاب الطریقة المحمدیة والتقطت من باب السیرة الاحمدیة . . . ورتبته کاسله علی ثلاثة ابواب .

انجام : فیصیبها بقیة ذلک الطین علی الخرء فهو عفو الحمدلله الذی وفق . . عبده محمد زاهد علی انتخاب کتاب الطریقة المحمدیة واتمام تالیفه فی سنة ۱۱۰۹ .. افضل الصلاة والتحیة .

٦۵٦۲ : ش ۱ دفتر ، ۲ پ - ٤۷ ر ، نسخ عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی - ۸۱ گ ۱۱×۱۹-۱٤ و ۲۰ س ٦×۱٤/۵ .

مختصر کفایة الطلاب : از غیاث الدین منصور دشتکی است و گزیده ای از کفایة الطلاب خود او (فهرست مجلس ٤ : ۲۳۲)

این رساله در شش باب است :

۱- حساب ۲- ضرب و قسمت

۳- کسور ٤- جذر

۵- مساحت ٦- جبر و مقابله

آغاز : بسمله. الهی عنایتک کلایة(کفایة) فانظر الینا بعین العنایة... وبعدفان غیاث المشهور بمنصور یقول انی نظمت قدما کتابا جامعا فی الحساب و هو کفایة الطلاب والان ارید ایرادشیء من حاصل قواعده . . . فلنورد ما اردت ایراده فی ضوابط یشتمل علیها ابواب .

انجام : و تقسیم الاول علی الثانی و یخرج المطلوب.

۲۸۱۸ : ش ٤ دفتر ، ۱۳۰ر - ۱٤۳ر ، نستعلیق ۹۲۷ ، عنوان شنگرف وحاشیه دارد

مختصر المصباح : این مختصر از خود شیخ طوسی مؤلف مصباح است (فهرست دانشگاه ۱ : ۲۱۰) .

۸٤۳٤ : از آغاز دیباچه افتاده: رایت ان اختصر ذلک واجمع منه جملاً . . .واقتصر علی ذکر ادعیة مختارة . . و قوی بعدذلک عزمی کان سبق من قول بعض الاشراف.

انجام : الساعة الثانیة عشر من اصغرالشمس الی غروبها . . و آله الطیبین الطاهرین. و قد ذکرنا فی المصباح ادعیة کل لیلة فی الاسبوع وادعیة ایامها وعوذها . . لم نطول بذکره هاهنا . . علی افضل بریته واکمل خلیقته.

۵۷۰۹ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف ، آغاز افتاده از صلاة اللیل دارد ، انجام تا بحث چهارم فصل چهار در عدالت ازباب یازدهم کتاب دارد.

کاغذ سپاهانی — جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱٤۳ گ ۱۳ × ۲٤/۵ ، ۲۱س ۷ × ۱۸/۵ .

۸٤۳٤ : نسخ ۱۷ ج ۱۰۵۱/۲ که محمد تقی بن آقا میر عطار خمایتی کمبرینی بفرمودهٔ رفیع الدین محمد اردکانی در سپاهان نوشته است ، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۲۳۹ گ ۱۳ × ۲۲ — ۱۷س ۱٤/۵ × ٦/۵ .

المختصر النافع: از محقق حلی و گزیدهٔ شرایع خود او است(فهرست دانشگاه ۳: ۲۰۰۲- آستان قدس ۲: ۱۱۵ - سپه ۱: ۵۱۲)

۲۲۶۹ : سپه ۱ : ۵۱۳ .

۲۲۷۰ : سپه ۱ : ۵۱۴ .

۲۲۷۱ : سپه ۱ : ۵۱۳ .

۲۲۷۲ : سپه ۱ : ۵۱۴ .

۲۲۷۳ : سپه ۱ : ۵۱۳ .

۶۰۹۰ : نسخ سدهٔ ۱۲، عنوانها شنگرف ، برگ آخر نونویس است.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج زرد حنایی ضربی یک‌لا، ۲۶۵ گ ۱۳×۱۹/۵ ۱۱س ۷×۱۲ .

۶۰۹۱ : چهل برگ نسخ سدهٔ ۱۱ وتاریخ ۱۰۷۱ دارد و بقیه نسخ تازه‌تراست (سدهٔ ۱۲) از آغاز است تا بیع و از پایان افتاده .

کاغذسپاهانی نخودی-بی‌جلد، ۷۲ گ ۱۳×۲۰-۱۲ و ۱۶ س ۵/۸ × ۱۵ و ۸×۱۲ .

۶۰۹۲ : نسخ سدهٔ ۱۲، وتاریخ تولد ۱۲۷۳ دارد و کامل است .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد مقوا ، ۲۰۳ گ ۱۴×۲۱ ، ۱۴ س ۱۲/۵×۱۶/۵ .

۶۰۹۳ : نسخ جعفربن ابراهیم در چهارشنبه ۱۵ شوال ۱۰۶۰ در اصفهان ، عنوانها شنگرف و حواشی نستعلیق دارد ازمهذب و«ع ل» وتتقیح و«عب» و«علی یع»

کاغذسپاهانی‌سفید - جلد تیماج سبز تیرهٔ ضربی مقوایی، ۲۵۹ گ ۱۲/۵×۱۲/۵ ۱۴ س ۷×۱۳/۵ .

۶۰۹۴ : نسخ سید حسین بن میرمحمد علی لنگرودی درسه‌شنبه ۱۳۲۲ .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج قهوه‌ای وصالی مقوایی ، ۲۱۵ گ ۱۶ × ۲۱/۵ - ۱۲ س ۱۰ × ۱۴ .

۶۰۹۵ : نسخ شوال ۱۰۸۴ ، عنوانها شنگرف واند کی حاشیه بخط نستعلیق دارد .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۸۳ گ ۱۲/۵×۲۰- ۱۱ س ۶ × ۱۱ .

۶۰۹۶ : نسخ علی‌اکبربن کربلایی میر علی در چهار شنبه ۱۲۳۶ ، عنوانهاشنگرف حواشی نستعلیق .

کاغذاصفهانی سفید - جلدتیماج مشکی یک‌لافرسوده ، ۱۲/۵ × ۲۴/۵- ۱۶س ۶×۲۴/۵ .

مختصر نهج‌البیان‌عن کشف معانی‌القرآن: ازخودنهج‌البیان یک‌درنسخه‌دانشگاه (۱: ۲۷۳) ویک نسخه در دانشکدهٔ حقوق (ش ۲۱۸ج) هست وگویا برای مستنصرعباسی (۶۲۳-۶۴۰) ساخته شده‌است و مؤلف‌آن دانشمندی شیعی‌است واین کتاب پس‌ازتبیان و مجمع‌البیان نوشته شده است ، نسخهٔ‌ما گویا مختصر همین کتاب باشد.

آغاز: بسمله. الحمدلله مصطفی‌المرسلین و مفضلهم علی‌الخلائق اجمعین .. امابعد فهذا مختصر کتاب نهج‌البیان عن کشف معانی‌القرآن قد اشتمل‌علی کشف‌الخفی منها و اعرب مع‌الایجاز بالایضاح عنها.

انجام: والتین والزیتون . قیل‌الذی یوکلان و قیل جبلان بالشام لنصعفآبالناصیة. لنأخذن بناصیة وهی مقدم‌الرأس فوق‌الجبهة(افتاده)

۵۲۳۲ : نسخ سدهٔ ۱۱ ، آیات شنگرف ، صفحه‌ها درجدول شنگرف .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی فرسوده ، ۱۶۲ گ ۱۶ × ۲۲- ۱۷س ۹/۵ × ۱۵ .

مختلف‌الشیعة : از علامهٔ حلی‌است و بچاپ رسیده‌است (فهرست دانشگاه ۵: ۲۰۰۵)

۲۲۷۹ : سپه۱ : ۵۱۸ .

۲۲۸۰ : سپه۱ : ۵۱۷ .

۲۲۸۱ : سپه۱ : ۵۱۷ .

۲۲۸۲ : سپه۱ : ۵۱۸ .

۲۲۸۳ : سپه۱ : ۵۱۸ .

۲۳۰۰ : سپه۱ : ۵۱۸ .

۴۵۱۴ : از آغاز تا نماز جماعت ، نشانها شنگرف سیاه درشت ، نستعلیق بی‌تاریخ ونام‌نویسنده ازسدهٔ ۱۲ .

کاغذ نخودی اصفهانی - جلد تیماج زرد مقوایی ضربی ، ۲۰۰ گ ۳۵/۵×۱۹- ۲۱س ۱۴×۱۸ .

۶۱۰۰ : از صید تا دیات ، نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید ، جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۲۱۱ گ ۱۵×۲۱ - ۲۱س ۸/۵×۱۳ .

۸۴۳۵ : از فصل سوم افعال حج است تا پایان کتاب نکاح (جزو ٤) نیمهٔ نخستین نسخه بخط نسخ درشت سدهٔ ۱۰ باعنوان ونشان شنگرف ونیمهٔ دوم بخط تعلیق ، درپایان جزو سوم تاریخ پنجشنبه ۲۸ رمضان ۹۶۸ و در پایان جزو چهارم تاریخ ۲۰ شوال ۹۶۸ آمده و نویسندهٔ نسخه حسین عمیدی حسینی است ، عنوانها دراین نیمه سفید مانده است . مالک عبدالله بن محمد علی بن احمد المعلم در ۱۲۲۹ و محمد شفیع بی‌تاریخ .

کاغذ سمرقندی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۳۷ گ ، ۲۹ و ۲۲س ۱۲ × ۲۰ و ۱۱/۵ × ۱۷ .

المخروطات اپولونیوس : اخراج ثابت واصلاح بنی‌موسی است.

در دیباچه تاریخچهٔ مخروطات اپولونیوس و ترجمهٔ و اصطلاحهای آن به عربی آمده است .

آغاز : بسمله . المقالة الاولی من کتاب ابلینوس فی المخروطات ، اصلاح بنی‌موسی . ان موقع مایقع فی المخروطات من القطوع و مایعرض فیها من الخطوط .

انجام : ومربع الضلع القایم من الشکل المعمول علیه وذلک ما اردنا ان نبیین . تمت المقالة السابعة من کتاب ابلینوس ، اخراج ثابت و اصلاح بنی‌موسی ، وهی احدی و خمسین شکلاً و الحمدلله .

۵۵۷ : نسخ سدهٔ دهم ، عنوانها شنگرف و چند شکل در آغاز کتاب هست ، در ۱۲۹۲ مالک اعتضادالسلطنه بوده ودر ۱۲۹۷ وقف سپهسالار شده است .

کاغذ شبیه پوست آهو - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۱۰۸ گ ۱۶×۲۵ - ۲۹س ۹ × ۱۹ .

مخزن الاسرار : نخستین دفتر خمسهٔ نظامی ابو محمد الیاس بن یوسف گنجوی (درگذشتهٔ پس از ۶۰۷) است (سپه ۲ : ۵۲٤ - ۳۵۸ - ذریعه ۷ : ۲٦٤ و ۱۲۰۷۹)

۳۵۵ : سپه۲ ، ۵۳۶ .

۳۵۶ : سپه۲ : ۵۳۷ .

۳۵۷ : سپه۲ : ۵۳۵ ، بغلط شماره دران ۳۷۵ آمده است .

۳۷۱ : سپه۲ : ۵۳۶ .

۳۷۳ : سپه۲ : ۵۳۷ .

٤۰۰ : سپه۲ : ۵۳۸ .

٤۰۰ : ش۱ دفتراست، نسخهٔ همهٔ پنج گنج (خمسهٔ نظامی) را در بر دارد .

نستعلیق مرشد کاتب شیرازی در ۹۵۶ ، نام نویسنده‌را پاك کرده‌اند ولی پیدا است . سی مجلس نقاشی دارد، در آغاز دوصفحه مینا کاری نقاشی ترنج در میان آن مرغهایی است ، میان ترنج هرصفحه شعری بخط ثلث نوشته شده است . ودو صفحهٔ اول کتاب نیز نقاشی و مینا کاری است .

میان سطرهای دو صفحه در آغاز هریك از پنج گنج وصفحهٔ برابر صفحهٔ های نقاشی شده زراندود است، خسرو شیرین تا اقبال‌نامه دارد، گذشته ازاینها بادوصفحهٔ آخرخسرو وشیرین ویك برگ میان لیلی‌ومجنون و صفحهٔ آخر هفت پیکر نیز مینا کاریست ، برگها متن وحاشیه شده‌است ، جدولها زر ولاجورد و شنگرف، برخی عنوانها سفیداب .

مالك اعتضادالسلطنه در۱۲۸٤ ونوشته که سی‌ویك مجلس دارد ، امااکنون جز سی مجلس نیست ، وقف سپهسالار .

کاغذ متن خان‌بالغ حاشیه بخارایی- جلد سوخت‌دورویه، ٤۱۲ گ ۲۰×۳۳/۵ ۱۹ س (سپه۲:۵۳۳) .

المخزون (کتاب -) : بهرمس منسوب‌است و۲۸ منزل دارد .

آغاز : بسمله . حمدله . اما بعد بدانکه . . . این کتابیست که هرمس حکیم تصنیف کرده اندراسرار وصفت نیر نجات .

انجام: صاف نمایند ونگاه دارند .

٦۳۱ : ش۵ دفتر ، ۱۲۷-۱۳۰ ، نوشتهٔ پنجشنبه ۲۰ رمضان ۱۲۵٤ .

مدارج‌الاحکام : از سیدنصرالله استرابادی(سپه۱:٦۰۹)

۲٤۸۵ : ش۲ دفتر ، سپه۱ : ٦۱۰ .

ش۱ «تنقیح البیان» است که درص۵۱۸ ج ۳ گذشت .

مدارج کمال : از افضل الدین کاشانی و خاتمه‌ای دارد که درفهرست (دانشگاه۶:۲۵۶۳) و مصنفات افضل الدین(جلددوم) بچاپ رسیده‌است .

۲۹۱۲: ش۲۷دفتر ، ۱۳۰پ - ۱۳۷ر .

مدارك الاحكام فی‌شرح شرایع الاسلام : از سید محمد عاملی جبعی‌است (سپه ۱ : ٤٥٠ ، آستان قدس۲ : ۱۰۷) نیمهٔ دوم آن در چهار شنبه ۲۰ محرم ۹۹۵ تألیف شده است .

۲۶۱۲ : سپه۱ : ٤٥۳ .

۲۶۵۱ : سپه۱ : ٤٥۱ .

۲۶۵۴ : سپه۱ : ٤٥۳ .

۲۶۵۵ : سپه۱ : ٤٥۲ .

۲۶۵۶ : سپه۱ : ٤٥۲ .

۲۶۵۷ : سپه۱ : ٤٥۲ .

۸۱۹۱: نیمهٔ یکم بخط نستعلیق ملك محمدبن محمدحسین قاینی در شنبه ۲٤ رمضان ۱۰۵۹ (=۱۰۵۷) ومتن شنگرف ، نیمهٔ دوم نستعلیق محمدطاهربن محمد تقی‌در آدینه ۶ج۲/ ۱۰۷۲ عنوان،ونشان‌شنگرف،جدول نیمهٔ دوم هم‌شنگرف، بانسخهٔ شیخ نصیرالدین العودی البحرانی مقابله شده وبخط مصنف تصحیح گردید ، مالك عبدالله بن‌حسن گیلانی رشتی در ۱۱۱۳ ومحمد مؤمن بن ملا فولاد مشهدی .

کاغذ سپاهانی-جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی ، ٤۳۵ گ۱۹ × ۳۲ - ج۱،۲۳س ۱۱×۲۰ وج۲ ،۲۵س۱۱×۰۲۳ .

۶۱۰۳ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، متن زیرخط سیاه، جزویکم‌است که در شنبه۱۳ ذق۹۸۹ تألیف شده است .

کاغذ سپاهانی ـ جلد تیماج‌سرخ ضربی مقوایی ، ٤۱۲ گ ۱۷×۲۳/۵ و۲۰س ۱۰ × ۱۷ .

المدخل المفید : ابن ابی الشکر محیی الدین ابوالفتح یحیی بن محمد مغربی اندلسی در گذشتهٔ ع ۶۸۲/۱، دراحکام نجوم وستاره‌شماری‌است .
(یادنامهٔ طوسی ۱۰۵ مدرس۱۳۳ ، مدرسی۷۹)

آغاز : احمده مادر شارق ولاح بارق حمداً یقوم بتلا فی‌ما اسفلت من‌الزلل ... قال

... یحیی بن محمد بن ابی الشکر المغربی الاندلسی ... قد جمعت فی هذا الکتاب نبذاً من اقاویل الحکماء ... وجعلته یحتوی علی اربع مقالات و سمیت اولاهن بالمدخل المفید و الثانیة بغنیة المستفید فی الحکم علی المواالید ...

انجام: وفی الثانی عشر یقل اعدائه ولا یهجرون له بعد اوة ویسلم من شرهم وفی ما ذکرناه کفایة .

نسخ علی نقی بن محمد کاظم جاجری در مدرسهٔ بالاسر آستان امام رضا(ع) درطوس در سال ۱۲۸۶، عنوان شنگرف

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ۲۲۵ گ ۱۶/۵ × ۲۶ — ۱۸ س ۱۸ × ۹/۵

مدخل منظوم : از خواجهٔ طوسی دانسته‌اند ولی از عبدالجبار خجندی است داری ۳۷۹ بیت که در ۱ ج ۶۱۶/۲ بنظم درآورده و بنام جمال الدین ابوالمحامد محمد بن نورالدین احمد ساخته است و درهاش شرح بیست باب ملامظفر چاپ ۱۲۸۲ دیده میشود

(دانشگاه ۳۰ : ۹۴۴- دیباچهٔ دو رساله درباره آثار علوی ص ۱۸ - مدرس ۲۲۸- یادبود طوسی گفتار سعید نفیسی ۳۶- ش ۲۰۹۳/۳ دانشگاه - حقوق ۱۸۶)

۸۳۶۰: ش ۱ دفتر ۳، ر-۸ر، نستعلیق حسن بن علی منجم شیرازی در یکشنبه ۳ رجب ۱۲۵۶

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ۱۰۱ گ ۱۵ × ۲۱-۲۲ س ۸/۵ × ۱۳/۵

۵۷۸ : ش ٤ دفتر ص ۱۲۹-۱۵٤ ، پیش از این درص ۸۹-۱۱۲ سه بند است از احکام نجوم شمس الدین کاشی منجم و سهل بن بشربن ابراهیم بفارسی ، ص ٤۱۳ - ۱۲۸ سفید است

المددالفائض والکشف العارض شرحیست بر چکامهٔ «تائیه» ابن فارض که در دیوان او آمده است ، این شرح را شیخ علاءالدین ابن عطیه حموی معروف به عاوان هیتی درگذشتهٔ ۹۲۳ نگاشته است، چلبی در عنوان ««تلئیه» آغاز شرح را که برابر بنسخهٔ زیر است یاد کرده است .

تائیهٔ ابن فارض «نظم السلوك» نام داردو شرحها دارد که چهارده شرح آن در فهرست

(دانشگاه ۲ : ۹۵) یاد شده است . چنین آغاز شده است: «سقتنی حمیا الحب راحة متلتی- وکاسی محیا من عن الحسن جلت»، المدد الفائض بدون نام مؤلف در مصر بسال ۱۳۱۵ چاپ شده است . (معجم المطبوعات ۱۰۲۱) در دیباچه سرگذشت ابن فارض بگفتهٔ جامع دیوان او آمده است . در دیباچه نام کتاب دیده نشده وتنها چلبی چنین نوشته است

آغاز المدد الفائض:

وحسبنا و نعم الوکیل ... الحمدلله الذی منه والیه وبه تعود المحامد ... اما بعد فهذا تعلیق لطیف لمنظوم شریف ...

انجام: ففاضت منی الهمة والله اعلم والیه المرجع وصلی الله علی ... کثیراً

۶۸۷۳ : نسخ بی نشان سده ۱۱ ، شعرها ونشانها شنگرف

نسخه از شیخ رجب امام القلعه به محمد بن احمد شهیر بابن اللحام بگواهی ابوحامد بن عبدالحق و شیخ عبدالقادر مغربی زاده رسیده است .

کاغذ اصفهانی سفید جلد مقوا کناره تیماج زرد ضوبی .

۳۳۸ گ ۹۵×۲۱ و ۱۵س ۱۰×۱۵

مذاهب صوفیه در این رساله یا مقاله مذهبهای صوفیان برشمرده است.

این فرقه ها در این رساله سردودشناخته شده است: حبیبه، اولیائیه ، شمراخیه اباحیه، حالتیه ، حلولیه، واقفیه ، ، متجاهلیه ، متکاثریه

در این رساله نامهایی برای دسته های صوفیان یاد شده که مانند آنها را درحدیقة الشیعة و معرفة المذاهب و هفتادوسه فرقه می بینم .

آغاز : چنین فرماید قدوة الاولیاء ... میرسیدعلی همدانی باتفاق ... مولانا جلال الدین رومی ... بدانکه اهل تصوف گویند ...

آغاز : اهل عرفان را باید که این رساله را بدانند تا بر اقوال این طائفه مطلع گردند .

۲۹۱۱ : ش ۵۹ دفتر حاشیهٔ ص ۱۶۵-۱۶۶ در هامش .

مرآت الزمان : مؤلف این رساله از زمان گفتگو داشته و از سخنان میر داماد خرده گرفته و گفته های آقاجمال خوانساری (فهرست دانشگاه ۳ : ۲۳۰) را درست دانسته نه مانند ردی که ملا اسماعیل خواجویی بر میر کرده است

(فهرست دانشگاه ۳ : ۷۳) محمدبن حاج محمدزمان کاشانی این رساله‌را نوشته و در ۲محرم ۱۱۶۲ آنرابانجام رسانده‌است(فهرست‌دانشگاه۳: ۳۵۲) ازنسخه‌ای‌ازاین کتاب در فهرست آستان قدس(٤: ۱۰۸ش۵۸۷) یادشده‌ونشناخته‌اند ازکیست و انجام آن هم با انجام نسخهٔ‌مایکی‌نیست(مجلس ۵: ٤٦۷) .

آغاز: تبارك الذی کان‌ولم‌یکن‌معه شیءثم‌شاء فانشأ الاشیاء . .اما‌بعد فهذه‌مرآة‌الازمان بها ینکشف ما اشتبه من امرالزمان الوهوم علی بعض‌الاعیان .

انجام : لاتقف عند حد فلنقف علی هذا الحد من‌البیان فی مرآت الازمان اذقد تیسر بتوصیفه بعض‌ما اعتبر به حواشی ذیل ما افاده المحقق طاب ثراه و اتفق‌الفراغ . . . فی‌الثانی من‌الاول(محرم) للعام‌الثانی من‌السابع للثانیة من‌الالف‌الثانی(۱۱۶۲)..وتالفت السنون والاصحاب من‌الایام والشهور.

۱٤۵٦ : ش۲دفتر، ٤۲پ - ۱۲٦پ ، نسخ محمد حسین خالق آبادی درشنبه ۳ شوال ۱۱٦٦ .

۳۸۷٤ : ش۱دفتر، ۲پ- ۱۱٦ر، نسخ سدهٔ۱۲ ، عنوان شنگرف ، حاشیه دارد با نشانهٔ «منه مدظله، حفظه‌الله ، اسفار» وجز اینها .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ساده ، ۱٦۲ گ ۱۱×۱۸ - ۱۲س ۵/۵×۱۰.

مرآت‌الجمال : ادریس‌بن حسام‌الدین علی‌بدلیسی روسی در گذشتهٔ ۹۲٦،داستان‌عرفانی مناظرهٔ مهر وماه است و بنام سلطان‌بایزیدبن محمدبن مرادخان درشب‌آدینه‌رجب۹۰۹ بانجام‌رسیده‌است. (نشریه۵ :۵۷۲ - توبینگن‌Oroct2972).

آغاز: بسمله.

صباح‌العشق اشرق من جمیل بدی من وجهه نورالجمال

. . . این چه وجه جمیلی‌است مرآت الجمال برکمال وجه حسن بی عدیلی است مطلع مهر بی زوال . . .

انجام :

این ره که من آمدم نشانش اینست

گفتم بفسانه که بس شیرین است

از هجر و وصال دوست گفتم غم خویش
این گفته اگر کفر و گرهم دین است

رقمها ... ابوالفضل محمدبن ادریس ... بتاریخ لیلة الجمعة من رجب المرجب لمستهل السنة التاسعة من العشر الاول فی المائة العاشرة افاض الله علینا برکاتها ... بحق محمد وآله و صحبه ... اجمعین آمین .

۲۷۸۱ : نستعلیق غربی (ترکی) عنوانها و نشانها شنگرف و سبز درمتن و حاشیه صفحه ها در جدول زر ولاجورد ، درصفحه عنوان دارد :

« مرآت الجمال من منشآت مولانا ادریس المرحوم بخطه ابنه »

کاغذ نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی زرکوب عطف پاره ۱۶×۲۵ - ۱۵س ۱۶×۹/۵ .

مرآت الجمال : از میرزا صائب است در تعریف: آینه ، ابرو ، چشم، مژگان ، نگاه ، دهان لب ، بوسه ، رخسار ، عرق ، بناگوش، سیب زغن ، غبغب ، چاه زنخدان ، موی، میان ، بهله ، طرف کلاه، خانه زین ، قد ، رفتار ، زلف، کاکل، خال ، خط .

آغاز :

چمن سبز فلک را چمن آرایی هست
زیر این رنگ نهان آینه سیمایی هست

۱۴۳ : ش ۱۳ دفتر ، ۲۶۸ ر - ۲۷۰ .

مرآة الجمال : مثنوی است .

۲۷۹۹ : ش ۴ دفتر، ص ۴۶۷ - ۲۶۹ ، پس از این مناجات است و بندی در علم و عقل گویا از احیاء غزالی بخط نسخ محمد حکیم بن نورالله (ص ۴۷۰ - ۴۸۵) .

مرآة الخیال : از میرزا طاهر نصرآبادی و از دیوان صائب گرد آورده است .

آغاز :

صبح شکوفه از افق شاخ سر کشید
جوش بهار رشته به عقد گهر کشید

انجام :

در کدامین چمن ای سرو ببار آمده ای
که ربایندهٔ تراز خواب بهار آمده ای

۲۹۱۱ : ش ۱۰ دفتر ، (ص ٤٤ - ۵۲ هامش)

بخط نستعلیق و سپس وصف شراب و بوسه ولب و زلف خال و زنخدان است وسپس اشعار شاه عباس ومیرزا رضی قزوینی وابراهیم ادهم تاص ۵۳ .

مرآت العقول : شرحی است بر کافی کلینی از محمدباقر مجلسی که در ۱۱۰۲ نگاشته است (فهرست دانشگاه ۵: ۱۵۲۱ ، سپهسالار ۱: ۲۶۹)

۱۸۲۸ : سپه ۱ : ۲۷۰ .

۱۵۱۰۹ بیت ازان بخط میر سید محمداست و ۱۳۱٤۳ بیت نوشتهٔ محمد علی اصفهانی صبوحی است چنانکه در پشت جلد یادداشت شده است .

۵۵۵۰ : تا آخر حجت و امامت ، عنوانها شنگرف ، نسخ ۱۲۲۰ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد سقوایی منقش ، ٤۱٤ گ ۳۰×۲۰ ، ۲۵س ۲۳ × ۱۳ .

۸٤۳۶ : نسخه دوبخش است:

۱- شرح کتاب دعای کافی بخط خود مجلسی از آغاز تا بابهای فضل الدعاء ودعاء طلب الرزق .

۲- از باب الدعاء للدین تا باب النوادر همین کتاب بخط شاگرد مجلسی است که پس از مرگ استاد خود نوشته است .

آغاز این نسخه را مجلسی دیده و خط خوردگی دارد . بخش دوم را مجلسی درست ندیده و مسوده ایست که شاگرد نوشته است (صفحهٔ عنوان)

کاغذ سپاهانی سفید — جلد تیماج یک لا . ۸۵ گ ۲۸ و ۱٤س - ۱٤/۵×۲۰ و ۱٤ × ۱۰ .

مرآة القواعد : از ابن داود محمد جعفر خادم حسینی ارنوی مشهدی دانشمند سدهٔ ۱۳ است .

آغاز : بسمله، الحمدلله الذی زین السماء الدین بزینة الکواکب . . . و بعد حمد و

ستایش بخاطر رسید ذرهٔ بی‌مقدار ... داودبن محمدجعفرالحسینی الارنوی‌المشهدی‌را که قدری ازقواعد نجوم جمع نمایم و آنچه ... از رموز و اشعار که گفته‌اند درج نمایم و آنرا به‌مرآت‌القواعد مسمی‌نمودم ... مشتمل‌است بر بیست باب و خاتمه.

انجام : مردم زشت و خسیس و چیزهای مکروه . تمت کتابة هذه‌الرسالة و تألیفها فی شهر رجب‌المرجب فی ایام النیروز فی اوان‌تعطیل‌المباحثة والمذاکرة بعدان‌جمعت بعضها فی ایام‌النیروز حول‌السابق ... بیدالحقیر ... داودبن محمد جعفر الحسینی الارنوی المشهدی ... فی سنة ۱۲۰۵.

۳۸۷۷ : ش ۴ دفتر ، ۳۶پ - ۴۸ر ، نستعلیق حسن‌بن ابی‌جعفر طبرسی در ذح ۱۲۲۷

مرآة‌المحققین : از شیخ‌محمود شبستری‌است‌و بچاپ رسیده است (مشار ۱۴۲۳- مهدوی ش ۲۳۶) .

۱۲۱۲ : ش ۲ دفتر ، ۱۴۲پ - ۱۵۳پ ، بهمان خطش ۱ .

مرآة‌النفوس: از محمدبن محمود گرگانی‌است در دوازده فصل ودر روانشناسی‌است، در دیباچه از کتاب و مؤلف نام برده شد و فهرست در آن آمده است (الهیات‌ص ۲۱۱) .

آغاز : بسمله. الحمدلله مبدع‌الجواهر النوریة و مخترع‌الاجرام الفلکیة والعنصریة. چنین گوید... محمدبن محمود جرجانی که چون غرض از خلق عالم ... دانستن واجب الوجود و شناختن حضرت معبود ...

انجام : چون در خدمت نزدیک وی باشی نصیحت دریغ مدار.

۱۱۶۶ : نستعلیق سدهٔ ۱۰، عنوان‌لاجورد، جدول زر و لاجورد ، میان‌سطرها زر باشی شده، یک سرلوح لاجورد با گل زر و شنگرف، دارد و دوصفحهٔ آغاز حاشیه‌سازی‌شده‌است، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰ ،وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ سپاهانی زمینه حنایی و کناره سفید ومتن‌وحاشیه - جلد ساغری آبی‌زرکوب ۵۲ گ ۱۲ × ۲۰ - ۹س ۶ × ۱۱ .

مراتب‌الوهیت : رساله‌ای‌است عرفانی .

آغاز : بسمله ، مرتبهٔ احدیت لاتعینی ینقطع‌الاشارات غیب‌الغیوب.

انجام : ولاخوف علیهم ولاهم یحزنون .

۶۴۴۷ : ش ۲ دفتر ، ۶۲پ - ۷۰ر ، نستعلیق سدهٔ سیزدهم ، در دنبال رد صوفیه است .

مراتب الموجودات (قول فی-): از سید شریف گرگانی است و موجود ذاتی و غیری را بروشنایی مانند میسازد .

آغاز : مراتب الموجودات فی الموجودیة بحسب التقسیم العقلی ثلاث لامزید علیها.

انجام : یجب ان یکون فی اعلی مراتب الموجودیة .

۱۲۱۶ : ش ۸ دفتر ، ص ۱۵ .

۱۳۱۹ : ش ۱ دفتر ، ص ۵ - ۷، در ص ۱-۴ عبارتی است فلسفی در وجود و وحدت آن وحاشیه ایست بر شرح متنی است که هردو شناخته نشده است .

نسخ ، عنوانها و نشانه ها شنگرف ، مورخ ۱۰۱۲ در ملک حاجی فتاح بن حاجی عبدالرزاق ملاح کاشانی بوده است .

کاغذ زرد ترمه - جلد تیماج سرخ زرکوب حاشیه دار مقوایی — ۱۴۱ گ ۱۴ × ۲۴/۵ - ۱۹ س ۶/۵ × ۱۴ .

مراح الارواح : در صرف است و از احمد بن علی بن مسعود (سپه ۲ : ۳۹۳ - فهرست دانشگاه ۶ : ۲۳۰۴) .

۳۰۹۹ : ش ۲ دفتر ، ۴۹ پ - ۱۰۳ پ ، سپه ۲ : ۳۹۴ .

۳۱۰۸ : سپه ۲ : ۳۹۴ .

۳۱۱۳ : ش ۲ دفتر ، ۱۹ پ - ۶۲ پ ، سپه ۲ : ۳۹۴ .

۶۶۵۲ : ش ۲ دفتر ، ۱۰۹ پ - ۱۵۹ پ ، نسخ ۷ ذح ۱۱۰۸ ، حاشیه دارد .

۱۳ س ۵/۵ × ۱۴/۵ .

۸۱۰۶ : نسخ یوسف بن شیخ موسی ارزنجانی در محرم ۸۴۸ ، عنوان ونشان شنگرف ، صفحهٔ آغاز نونویس است (۱۸ پ - ۱۱۰) پیش از این در ۲ پ - ۶ پ عوامل ملاحسن چاپ سنگی ۱۲۶۹ و در ۱۷ روب نسخهٔ چاپی عوامل منظوم فارسی ابن حسام دیده میشود ۱۱۳ گ ۱۴ × ۱۷ - س ۷ × ۱۰ .

المرایا المحرقة (مقالة فی صنعة -) : این مقاله از تیاسوس است . بروکلمن از «فی المرایا المحرقة بالقطوع» از ابوعلی ابن حاتم بصری مصری یاد نموده است (۱ : ۴۷۰/۳۳ وذیل ۱ : ۴۳۲) .

آغاز : بسمله، هذا ما یبتدی به من ترجمة کتاب تیاسوس الذی وضعه فی صنعة المرایا قال تیاسوس الفیلسوف و کیف ینبغی لنا ان نصیر شعاعاً شمسیاً ثابتاً لاتزول عن موضع حین ماطلب ما فی کل وقت فی کل فصل من الزمان .

انجام : المراة الذی ذکرناوهذه صورة للمشکل فاقمها والله الموفق .

۷۰۸ : ش ۲ دفتر، ۶ پ - ۸ ر .

المرئی من القمر اصغر من نصفه (مقالة فی ان -) : این رساله در این است که آنچه ازماه دیده میشود کمتر از نیمهٔ اوست .

آغاز : الحمدلله . المرئی من القمر ابداً اصغر من نصفه و کذا المظلم منه لما بین فی المناظر

انجام : و بعد التماس یتقا طعان کما مر غیر مرة . هذا ما خطر بالبال والله اعلم بکیفیة الحال .

۶۹۰ : ش ۷ دفتر، ۹۵ پ - ۹۶ پ .

مربعات الاعداد : در این رساله که از مولی محمد باقر یزدی است (گاهنامه ۱۳۱۱ ص ۱۶۸) از مربعات عددهای زوج و فرد گفتگو شده است .

آغاز : بسمله، کل مربع فرد فربعه یکون عدداً زوجا و ربعا .

انجام : یکون للباقی بعد اسقاط الواحد منه ربع . هذا ما خطر بالبال و العلم عندالله المتعال ویظهر للمتدرب فیه مسائل کثیرة دقیقة عدیلة بالتأمل لافضل العلماء والمهندسین مولانا محمد باقر یزدی سلمه الله تعالی عن الافات . حرره العبد الداعی عرب المنجم الشیرازی عفی عنه در ۱۷ شوال سنة ۱۰۴۷ .

۷۰۶ : ش ۴ دفتر ، ۱۶۱ پ - ۱۶۳ پ ، بخط نستعلیق چلیپا از عرب منجم شیرازی در ۱۷ شوال ۱۰۴۷ .

مرزبان نامه : سعدالدین وراوینی درآغاز سدهٔ هفتم مرزبان نامهٔ اسپهبد مرزبان پسر رستم پسر شروین پریم باوندی را که در پایان سدهٔ چهارم بزبان طبری ساخته شده بود بفارسی در آورده است (مشار ۱۲۴۸)

۱۳۱۲ : ش ۱ دفتر ، ۱ ر - ۱۴۲ ر .

نسخ آقابابا شاه میرزایی در ۱۷ شعبان ۱۲۸۱ ، عنوان و نشان شنگرف ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۴ ، وقف سپهسالار ۱۲۹۸ .

کاغذ فرنگی‌سفید - جلدتیماج سرخ ضربی مقوایی، ۱۵۴ گ ۱۵ × ۲۱ - ۱۸س ۱۰×۱۵/۵.

مرشدالعوام : از میرزا ابوالقاسم قمی‌است(سپه۱ : ۵۱۹)

۲۳۷۰ : سپه۱ : ۵۲۰.

۲۳۷۱ : سپه۱ : ۵۲۰.

۶۱۰۴ : جزو نخستین وتنها در فروع است، نسخ حسین در۱۲۷ (= ۱۲۷۰).

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ۱۳۳ گ ۱۵ × ۲۱ - ۲۱س ۹/۵×۱۵/۵.

مرشدالواعظین : از محمد رضابن محمد صادق استرابادی که در وعظ و روضه ومعاجزو بنام فتح‌علی‌شاه ساخته است.

آغاز : بسمله. حمد بی‌حد خداوندی‌را سزد که باراده وام کن ایجاد اشیاء کرد.

انجام : مثل گزارش مجلس یزید در سابق مذکور گردید.

۴۳۸ : نسخ ۱۲۴۴.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز مقوایی، ۲۰۰ گ ۲۲ × ۳۰/۵ - ۲۲س ۱۲ × ۲۲.

مرشدةالمشتغلین فی احکام النون‌الساکنة والتنوین : از ناصرالدین طبلاوی است.

آغاز : بسمله... قال سیدنا ... الحمدلله‌الذی جعلنا من‌التالین لکتابه ... و بعد فهذه مقدمة ... سمیتها «مرشدة‌المشتغلین فی‌احکام النون‌الساکنة والتنوین».

انجام: علیه توکلت ... وهوحسبی و نعم‌الوکیل . تحت النبذة ... وسلم تسلیما کثیرا.

۵۲۴۳ : ش۷دفتر، ۷۱پ - ۷۱ر.

مرصادالعباد من‌المبدء والمعاد : از نجم‌الدین دایه ابوبکر عبدالله‌بن محمدبن‌شاهاور است(فهرست‌دانشگاه۳ : ۶۷۸ - مشار ص۱۴۲۹)

۱۳۲۵ : نستعلیق ۱۲۵۹، عنوان و نشان شنگرف، مهر رضاخان قلی هدایت در پایان دیده می‌شود.

رضاقلی‌خان هدایت در۱۲۵۹ در پشت برگ ۱ر چنین نوشته‌است : «این نسخه

بخط میرزا لطف علی برادر میرزا فضل‌الله ساوجی است و میرزا فضل‌الله آنرا به‌هدایت بخشیده است» هدایت بخط خود شعرهایی در وصف راقم خط نوشته‌است.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۱۵ × ۲۱ — ۱۷س ، ۱۵×۸/۵ .

۵۸۴۵ : نسخ سدهٔ هفتم یا هشتم، آغاز و پایان و میان افتادگی‌ها دارد که‌بخط یحیی پسر احمدحسینی کبودر آهنگی همدانی در۲۲ ذح ۱۳۰۹ تکمیل شده است بدین ترتیب : گ۱- ۴۱ نونویس، ۴۲-۵۸ کهن، ۵۹-۶۲ نونویس، ۶۳-۱۳۰ کهن، ۱۳۱-۱۶۸ نونویس ، عنوانها شنگرف .

کاغذ سمرقندی وفرنگی ونخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی‌ضربی، ۱۷۰ گ۱۶ ۱۶ × ۲۲/۵- ۱۷س ۱۰/۵×۱۵/۵ ، ۱۱/۵×۱۸/۵ .

مرقات‌الجنان الی روضات الجنان : از علم‌الهدی محمد پسر فیض کاشانی است .

(سپه۱: ۶۵)

۲۱۳۵ : سپه۱: ۶۶ .

مرقع : دراصطلاح وراقان‌معاصرایران مجموعهٔ‌قطعات خطوط‌خوش‌وتابلوهای نقاشی‌است که صفحه‌های‌آنرا از پهلوی بیکدیگر چسبانیده باشند.

۴۰۹ : یک صفحه مرقع بخط کوفی برنگ مشکی درمیانه و در حاشیه بخط ثلث شنگرفی ودر بالا نام ناصرالدین‌شاه به‌زر در قاب تخته‌و شیشه قرار دارد .

۱۹×۳۲ - ۳۱×۴۳ .

۴۰۸ : دوازده قطعه‌است و در دوروی آنها شعرهایی‌از شاعران عرب مانند نمربن تولب ودیگران نوشته شده است .

در رویهٔ برگ نخستین که ناقص‌هم‌هست آمده : «کتبه یاقوت‌المستعصمی . . .» در پشت همین برگ دارد که در رجب ۷۰۱ در بغداد نوشته شده است.

متن شعرها بخط ثلث مانند و دورادور صفحه و میان صفحه چسبانیده شده ومیان این سطرهای درشت سطوری به‌نسخ وریزتر که شرحهای لغوی از قصیده ایست وهیچ مربوط

به شعرهای آن صفحه نمی‌باشد نیز چسبانیده شده‌است، حاشیه ها زرپاشی شده، درمیان دوجلد مقوایی ابری قرار دارد .

۲۳×۳۴ - ۳۰×۴۶ .

۴۰۵ : قصیدهٔ آخوند ملامحمدعلی تبریزی متخلص به «فدوی» وسرایندهٔ به زبان فارسی و ترکی وعربی که در اواخرعصر محمد شاه درهشتاد سالگی در تبریز درگذشته‌است (پشت جلد نسخهٔ ما)

آغاز :

ها علی بشر کیف بشر ربه فیه تجلی و ظهر

انجام :

قبل تعیین وصی و وزیر من رای فات نبی و هجر

این مرقع بخط نسخ در زمینهٔ زراست با نشانه های ستارهٔ زر و شنگرف وسبز، نویسنده محمد شفیع تبریزی در ۱۲۵۸ میباشد، خط اعتضادالسلطنه مورخ ۱۲۹۷ درآن دیده میشود، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷، هشت برگ ۱۹×۲۹ یک‌روی، هرصفحه شش سطر ۱۰×۱۵ .

۳۹۵ : خط میرزای نیریزی بنسخ ونستعلیق آراسته به‌زر .

۳۹۶ : خط سیدبقا به نستعلیق درشت دربارهٔ وقف یک‌باب غسال‌خانه درکنارپل چهار باغ سپاهان .

۳۹۷ : خط آقا هاشم بنسخ وپاره ایست از سورهٔ یسبح .

۴۵۴ : یک قطعه که در آن آیهٔ «وان یکاد» و دعای شب آدینه بخط نسخ آقا هاشم در زمینهٔ زرین در جدول شنگرف ولاجورد نوشته شده و روی مقوا چسبیده‌است .

۲۰/۵×۳۱ - ۸س ۱۰×۱۵ .

۴۵۵ : دوصفحه که گویا جزوکتابی بود وکنده وروی مقواچسبانیده‌اندودرآن بخط نسخ سدهٔ ۱۰ درصفحهٔ راست آغاز دعای کمیل و در صفحهٔ چپ فارسی نوشته شده‌است

۱۹×۳۰/۵ - ۱۹س، ۱۱×۱۵ .

۴۵۶ : در یک صفحه وآغاز قصیدهٔ « بانت‌سعاد» در سدهٔ دهم نوشته شده، در زمینهٔ زرین با گل و بوتهٔ شنگرف ، حاشیه لاجورد و شنگرف وسبزدارد .

۲۲ × ۳۳ - ۵س ۱۷ × ۲۶ .

۹۷٦ : عربی بخط نسخ سیاه باترجمهٔ فارسی نستعلیق شنگرف درزیرآن، حاشیه جدول به لاجورد و زر و شنگرف وزر، میان سطور جدول زرین، صفحات روی یک مقوا چسبانیده شده، بی نام وتاریخ، ۱۱ سطر متن و ۱۱ سطر ترجمه.

۲۹/۸×۲۰/٥-۱٦×۱۱/٥.

۹۷۷ : سرقع آیةالکرسی ازآغاز تا انجام آن بخط نسخ در زمینهٔ مقوای قهوه ای، حاشیه جدول زر و گل بوتهٔ زرین، بی نام وتاریخ، درپشت آن خط آقا هاشم دانسته شده.

۲۰و۱۱ س ۹/٥×۱٥.

۹۷۸ : نامهای مقدسی که باید درآغاز ماه نو ببینند و سورهٔ اخلاص ودعای «اللهم ان الناس اذانظروا الی الهلال».

نسخ آقاجان پرتو در ۱۲۷۹، نام او بخط ریز درچپ صفحه آمده، حاشیه سازی به شنگرف است.

در قاب چوب و عاج، حاشیه برمز.

۲٤/٥×۳٤/٥ - ۱۲س ۱٥×۲۲.

۲۱۱۷ : نسخ چلیپا ودرشت از میرزا ابوالقاسم بن علی رضا شیرازی در ۱۲۲۳ و ۱۲۲٤ و ۱۲۲٥ در تهران.

آغاز: انه هوالله تعالی ومنه ایضا قال یا علی لایبالی من مات و هو یبغضک مات یهودیا اونصرانیا.

انجام: وسخاء الاغنیاء ودعاء الفقراء، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۷، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی متن از حاشیه جدا و روی مقوا چسبانیده شده زمینه زر وسرخ وقهوه یی ورنگهای دیگر - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی - ۲۲ گ ۳٦/٥ ×۳۸ - ۱۸ × ۲۷.

۲۱۱۸ : بخط میرزا کوچک وصال شیرازی در ۱۲۳٥، حاشیه سرخ با گل وبوتهٔ زرین، صفحات درجدول، خریداری ورثهٔ میرزاداود وزیرلشکرپسر آقاخان نوری، مناجات خمسه عشر وادعیهٔ اسبوع و تعقیبات است، سطرها راسته و چلیپا، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹٦، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

جلد ساغری وسط مشکی کناره سرخ سوخت زرکوب میان ترنج کناره لچک سبز درون

تیماج سرخ سوخت زرکوب باترنج ولچک ، ۱۸ گ یک‌رو ۱۹/۵×۳۰ ، ۹۵×۱۷ .

۲۱۱۹ : بخط نشاط میرزا عبدالوهاب اصفهانی ودیگران در ۱۲۹۵ تا ۱۲۹۷ ، ۲۶ قطعه باندازه‌های مختلف و سطور چلیپا است .

اشعار فارسی است و نامه های عباس میرزا در ۱۲۴۲ به‌آصف‌الدولة وبه‌مقرب‌الحضرة حاج علی‌اصغردر ۱۲۴۶ و اشعاربخط شکسته در ۱۲۶۳ و چندنامهٔ بی‌تاریخ وباتاریخ ۱۲۴۱ .

کاغذ رنگارنگ روی مقوا چسبانده - جلد تیماج مشکی سوخت زرکوب مقوایی، ۱۷/۵ × ۲۷ .

۲۱۲۱ : نسخ (۱۲) ونستعلیق(۶) وشکسته(۱۴) و تصویر(۴) ،مطالب مختلف در آنها نوشته است .

نسخ از احمد نیریزی است در ۱۱۳۴ (ص۲) شکسته از محمدشفیع حسینی است (ص۹ و۱۰)

خط درویش عبدالمجید مورخ ذح ۱۱۵۰ درص۱۶ است که بدستور درویش اسماعیل نوشته‌است .

نیز خط عبدالغفار مورخ ۱۲۳۰ درص۲۵ هست ، خط عبدالمجید درص ۲۸ نیزدیده می‌شود ،خط‌شکسته‌میرزا کوچک درص۳۵ است .

کاغذ متن نخودی روی مقوای رنگارنگ چسبیده و صفحه‌ها دارای چند جدول سفید و زر ولاجورد و شنگرف وسبزاست ، اندازهٔ صفحه‌ها گونا گون،جلد روغنی با گل‌بوته رنگا رنگ درون سرخ روغنی ، ۱۹×۲۹ .

۲۱۲۲ : چهل قطعه باید باشد و فهرست آنها در پشت جلد آمده :

نسخ (۱۲) و نسخ تعلیق(۱۰) وشکسته(۱۰) و تصویر(۱۰) ولی‌اکنون۸ برگ تصویر مانده ویکی‌از آنها ص۲۳است و تصویر ندارد ومفیداست.

ص۱ سورهٔ شمس است بخط محمد هاشم اصفهانی ۱۱۸۷ و شعر « امن‌تذکرجیران بذی‌سلم» مورخ ۱۱۹۶ بهمان خط.

ص ۵و ۶دو تصویر مشیراست .

ص۸ و ۱۶ و۱۴ خط شکستهٔ عبدالمجید که در اصفهان نوشته‌است .

ص ۱۴ و ۱۵ تصویر دو شتر و ساربان وزن سواراست.

ص ۱۸ نسخ محمد هاشم است مورخ ۱۱۲۱.

ص ۲۰ خط مورخ ۱۱۴۷.

ص ۲۳ بی تصویر است.

ص ۲۴ یک گل مولی ویک بچهٔ چپق بدست.

ص ۲۶ و ۲۷ نسخ مورخ ج ۲/ ۱۱۲۳.

ص ۳۱ نسخ احمد نیریزی است که در اصفهان در ۱۱۳ نوشته است.

ص ۳۵ تصویر سوار و اژدها و مار است.

ص ۳۶ تصویر شیراست.

ص ۳۸ خط مورخ ۱۱۱۴ است.

ص ۴۰ خط شکستهٔ عبدالمجیداست.

صفحات چند جدول رنگارنگ دارد باندازه‌های گوناگون، جلد روغنی با دو مجلس درس و طرف دیگر مجلس شراب درون روغنی سرخ مقوایی.

۱۹ × ۲۹.

۲۱۲۳ : سی ویک قطعه است.

ص ۱ و ۲ نسخ نواب یزدی (عبدالعلی) در ۱۲۲۹.

ص ۳ و ۴ نسخ و ثلث درشت وریز همان عبدالعلی در ۱۲۳۸.

ص ۵ و ۶ نسخ احمد نیریزی در ۱۱۲۹، پهلوی آن خطی از سید محمد بقا بسرخی در ۱۲۹۷ برای اعتضادالسلطنه.

ص ۷ و ۸ نسخ بی‌نام.

ص ۹ و ۱۰ نسخ آقا غلام علی اصفهانی.

ص ۱۱ و ۱۲ دوصفحه اززادالمعاد بخط همو.

ص ۱۳ و ۱۴ نسخ از همو.

ص ۱۵ و ۱۶ خط کوفی کهن درشت و ریز، در حاشیهٔ اولی شعرهای فارسی به نستعلیق بنام اعتضادالسلطنه، درهامش دوسی نسخ، زمینهٔ هردوزر و میان سطور اولی گل وبوتهٔ رنگارنگ دارد.

ص۱۷ نیز خط کوفی بانقاط سرخ .

ص۱۸ در زمینه زر .

ص۱۹ و ۲۰ نستعلیق برجستهٔ سفید در زمینه سفید.

ص۲۱و۲۲ شعر فارسی بخط نستعلیق چلیپا بخط میرعلی کاتب :

۱- لاجورد ۲- سفید سائیده‌شده، میان‌سطور بازر و شنگرف آراسته‌است.

ص۲۳و۲۴ خط نسخ عبدالغفار در ۱۲۲۰و۱۲۶۶ .

ص۲۵ نسخ زین‌العابدین در ۱۲۲۷ .

ص۲۶ نسخ ابوالقاسم شماع شیرازی ، سطور چلیپای‌وارونه‌دوبدو و رنگارنگ است.

ص۲۷ نستعلیق میرزا فتح‌علی شیرازی .

ص۲۸- شکسته نستعلیق میرزا مهدی منشی‌نادرشاه .

ص۲۹ سورهٔ اخلاص ثلث درشت بخط درویش قربان‌علی کوه‌مره‌ای سقا.

ص۳۰ تصویرعلی وفرزندان‌اووفرشتگان ودوبرده‌است،نشان و جدول زروشنگرف‌است.

کاغذ رنگا رنگ روی‌مقوا - جلد مخمل بنفش ضربی ۲۱/۵×۳۴ .

۲۱۲۴ : بخط میرزا صادق‌بن محمد اسمعیل شیرازی در ۱۲۵۱در۵۸ گ شامل‌پنج سورهٔ:یس فتح و واقعة و ملک و نبأ، با یک دعا، دوبرگ‌آخر بخط تعلیق‌است سیاه ودو برگ نسخ بنام شاه وقت.

کاغذ رنگارنگ روی مقوا وجدولها و نشانها شنگرف با یک سرلوح‌در آغاز- جلد تیماج مشکی زرکوب ضربی مقوایی ، ۱۷×۲۷و۱۱×۱۶ .

۲۲۰۶ : بخط ثلث سدهٔ ۱۱است، ۷سطر بعربی‌درشت.

کاغذ نخودی روی مقوای سبز باجدول شنگرف ولاجورد سبز ، ۱۹/۵×۲۹/۵— ۱۹×۱۰/۵.

۲۲۰۷ : عریضهٔ نامهٔ سید گلستانه معلم مشق خط، بخط شکسته نستعلیق درمدرسهٔ ناصری در ۱۳۱۶ برای استخدام در مدرسهٔ‌ناصری در پنج‌سطر در متن و ۷سطر درحاشیه بخط شکسته .

کاغذ نخودی میان سطور زراندود و حاشیه شنگرف درتخته و شیشه قاب شده است ، ۳۱×۳۸- ۱۶×۲۸.

۲۲۰۸ : مرقع پلاك گویا برای اطاق ساخته شده و بنام اعتضادالسلطنه است.
بخط نستعلیق سفید با گل و بوته در زمینهٔ سیاه و کنار سفید در قاپ چوب وشیشه.
۲۷×۱۹ × ۳۳/۵ × ۲۰/۵ .

۲۲۱۰ : در چهل برگ هریك دوبرگ مقوا سربه ته چسبیده میان دوجلد .
نسخ وشکسته و نستعلیق گوناگون رنگارنگ، حاشیه سازی بازر ولاجوردورنگارنگ، در آن آیات قرآن و دعا نوشته شده است ص۹ رقم محمد بن علاءالدین محمد حسینی در و۱۰و۲۵ و۲۶ رقم محمدهاشم در ۱۲۰۰ و ۱۱ و ۱۲و۲۹ رقم ابوالقاسم در ۱۲۰۸ و۱۳ مورخ ۱۲۰۵ و۱۵ رقم عبدالعلی بن محمدحسن خراسانی در ذق۱۲۱۶ دارد.
در ۳۹ تصویر بانویی است در زیر درخت.
در ٤٠ تصویر جوانی (شاهزادهٔ فرنگی) باشمشیر و نیزه، خطوط چلیپاست .
جلد روغنی در زمینهٔ قهوه‌ای با گل و بوتهٔ سرخ و سبز وزرین درون سرخ بایک گل گیلاس دارد، ۱۱×۱۷ .

۲۲۱۱ : سی‌وپنج خط و۱۷ تصویر است :
۱- مجلس شراب ۲۶ نفر مرد وزن .
۲- چوگان بازی ۲۰ نفر .
۳و٤- نستعلیق وشعرفارسی است که در زمینهٔ سفید نوشته شده.
۵و٦ - نستعلیق در زمینه آبی.
۷و۸- زمینه زر وخط لاجورد.
۹و۱۰- زمینه کبود و خط سفید و زرین .
۱۱- زمینه آبی وخط شنگرف.
۱۲و۱۳و۱٤- زمینه سفید وخط سیاه بارقم محمود بن اسحاق شهابی .
۱۵- تصویر یک بانو در گلزار .
۱٦- دو مرد در حین میخواری
۱۷- و۱۸- نستعلیق زمینه سفید وخط مشکی
۱۹- نستعلیق ریزچلیپا.

۲۰- نستعلیق درشت چلیپا وخط از علی کاتب.

۲۱و۲۲ - زمینه آبی خط نستعلیق نورالدین پورانی

۲۳- مردی دست بدامان بانویی روی سجادهٔ شراب

۲۴- دو زن شراب بدست

۲۵ و ۲۶- دوصفحه از اسکندرنامه

۲۷و۲۸- نستعلیق محمودبن اسحاق شهابی.

۲۹تا۳۵- ابیات فارسی بخط نستعلیق چلیپادر زمینهٔ نخودی .

۳۶تا۴۲- اسماءالله الحسنی بخط نستعلیق درشت و ترجمهٔ فارسی آن باخط ریزتردرزمینهٔ رنگارنگ بخط سلطان‌علی .

۴۳- یک بانو بایک قوچ .

۴۴- منظره قتل گاه اسماعیل وابراهیم.

۴۵- نستعلیق سفید در زمینهٔ مشکی

۴۶- همان خط در زمینهٔ سفید و خط مشکی مورخ ۹۷۰ و خط محمد صلاح الکتاب در ۹۷۶ .

۴۷- یک مرد و یک‌زن باافزارهای موسیقی

۴۸- فاتحة‌الکتاب بایک‌مصراع فارسی بخط نستعلیق شاه‌محمود ، میان سطور زر اندود

۴۹-در بالا یک صفحه نستعلیق چلیپای درشت، درپایین یک جوان ویک پیر در پای دو درخت.

۵۰- خط نستعلیق درشت از میر علی در زمینهٔ سفید.

۵۱- نستعلیق محمودبن اسحاق شهابی در زمینهٔ سبز و خط مشکی.

۵۲- نستعلیق سفید و شنگرف ودرزمینهٔ آبی .

۵۳- نستعلیق شنگرف در زمینهٔ سبز .

۵۴- نستعلیق لاجورد در زمینهٔ گلی از محمد صالح کاتب.

۵۵- تصویر مردی طوطی‌بدست روی سجاده

۵۶- تصویر بانویی جام شراب بدست.

۵۷ تا ۵۹ - اسماءالله باترجمهٔ فارسی بخط نستعلیق در زمینهٔ سفید.

۶۰- نستعلیق سلطان محمد خندان

۶۱- تصویر سردی بر مسند ومتکا بدست (شاه است)

۶۲- مجلس شاه و ستاره شناسان .

۶۳ - چهار صحنه تصویرپنج تن

۶۴ - شعرفارسی به‌نستعلیق مشکی درزمینهٔ نخودی

۶۵- یک سرد در داسان یک زن.

۶۶ - یک بانویی که پای شاه‌را مالش‌می‌دهد.

کاغذ تمام صفحه‌ها متن و حاشیه جدا وحاشیه‌ها همگی آراستهٔ با گل و بوته که با کاغذ جداگانه‌بر روی کاغذ کتاب‌چسبیده‌است، رنگ کاغذورنگ گلها گوناگون‌است. جلد تیماج حنایی سوخت پرنقش‌ونگار با حاشیهٔ زرکوب درون نیززرکوب و سوخت ، ۶۶برگ ۲۲×۳۲ ، این‌نسخه‌را به لنینگراد برده‌اند .

۲۲۱۲ : خط آقا محمد باقر اصفهانی که سوره‌های یس وواقعه وجمعه ومنافقون و ملک و قیامت‌رابرای هدایةالله خان‌در ۱۱۹۰ نوشته‌است.

نسخ با نشانها وعنوانهای زر و شنگرف‌در زمینهٔ زر، میان‌سطورزراندود،متن ازحاشیه جدا، یک سرلوح کوچک در آغاز هرسوره‌هست

هر صفحه درسه جدول زروشنگرف ولاجورد وروی‌مقوا چسبیده است ، جلد روغنی قهوه‌ای حاشیه آراسته به‌زر ، ۱۳ گ ۱۵ × ۲۳- ۱۶س ۸/۵×۱۴.

۲۲۱۳ : نستعلیق میرزا عبدالکریم‌منشی تهرانی که درستایش اعتضادالسلطنه‌ودر ۱۲۹۳ نوشته‌است .

هر صفحه یک سطر از درازا نوشته شده است ، میان سطور زراندود ومتن ازحاشیه جدا، حاشیه سبز ومتن‌سفید،دردوجدول رنگارنگ، صفحات‌سربه ته‌چسبیده‌است، ۱۴ صفحهٔ ۱۴برگی ۱۰×۱۶/۵و ۳×۹ .

۲۲۱۴ : این‌مرقع در۱۲۶۹ساخته شده‌است، ۵۹قطعه‌است و۳۸تای‌آن بخط شکسته نستعلیق و به‌گواهی فرهاد میرزا از قائم مقام‌است وبرخی‌دیگردانسته نیست از کیست

دوتا بخط نسخ آقا هاشم ودیگری از عبدالوهاب معتمدالدوله که‌در ۱۲۹۱ بکتابخانهٔ اعتضادالسلطنه رفته‌است .

در ۱۲۹۰ متفرقات آنرا بیرون آورده‌اند و اکنون ۴۲ قطعه خطقائم‌مقام درآن‌هست .

جلد روغنی با گل و بوتهٔ زر ودر ترنج‌میانین اسماء متبرکه‌نوشته شده است‌درون سرخ بایک گل سبز نرگس ، ۴۲ گ ۲۸×۱۸/۵ .

۲۲۱۵ : نستعلیق میر عماد حسینی در زمینهٔ سفید وسرخ و بیشترصفحات‌دوسطری است،صفحهٔ ۱۲ مجلس رقص و شراب‌است،حاشیه از متن جداست وروی‌مقواچسبیده، صفحه‌ها دردوجدول زرولاجورد و حاشیه سازی‌شده با گل و بوتهٔ‌زر ومیان سطور زراندود

جلد روغنی با گل و بوتهٔ رنگارنگ و حیوانات درون سرخ و حاشیه سیاه با گل نرگس و حیوانات، ۶/۵ × ۱۱ و۷/۳ .

۲۲۱۶ : نسخ احمد نیریزی، پاره از قرآن‌ازآغاز جزوه تا پایان جزو ۶ (سورهٔ‌نساء) بی‌تاریخ ۲۴قطعه است . متن سفید حاشیه جدا ، کاغذ سرخ وسه جدول زر و لاجورد دارد ، مالک اعتضادالسلطنه در۱۲۴۷ ،وقف‌سپهسالار در۱۲۹۷ .

جلد تیماج مشکی مقوایی زرکوب در حاشیه سر به ته چسبیده است ، ۳۴ گ ۱۳×۲۳- ۱۰س ۶×۱۲ .

۲۲۱۸ : اشمار پراکنده‌ایست بخط نستعلیق میرزا علی‌رضای کاتب،درهرصفحه‌سه بیت است دوبیت چلیپا یکی میان‌آن دوراسته نوشته شده متن‌از حاشیه جداست،رنگارنگ آراسته، کاغذهای رنگارنگ که برروی‌حاشیه‌چسبانیده‌شده‌است ، هربیت‌میان دوثلث‌رنگین آراسته‌است ،صفحهٔ یکم حاشیه سازی‌شده بالاجورد وزر، ۲۱ برگ و ۴۰ صفحه است در دو رو نوشته شده‌بجزآغاز و انجام که یک‌روست .

جلد چرمی قهوه‌ای سوخت در میان یک‌درخت و کنارحاشیه سازی شده بازردرون سوخت بازر ولاجورد، ۱۰/۵ × ۲۴ وه/۴ × ۱۰ .

۲۲۱۹ : قصیدهٔ برده است بخط ثلث در پشت هرصفحه یک‌سطر وخطی‌ریزترزیرآن بچلیپا، درچندین‌سطر دعاوناقص‌است،ازسدهٔ ۱۱ ، دوجدول شنگرف‌ولاجورد، زمینه‌نخودی حاشیه سرخ ۵۴صفحه نوشته در دوروی .

جلد تیماج سبز مقوایی‌ساده ، ۲۹ گ ۱۶ × ۲۴- ۱۱ × ۱۸/۵ .

۲۶۷۱ : مرقعی است بخط ثلث درشت و نسخ ریز از سدهٔ ۱۱ ، زمینه با گل وبوتهٔ زرین و جدول و حاشیه لاجورد .

۲۱/۵×۳۵ - ۶س۱۳×۱۹ .

۲۶۷۲ : نسخ چلیپای دوستونی معکوس وصال شیرازی دره ۱۲۰ ، زمینه سفید میان سطرها زراندود ، جدول زر و لاجورد روی مقوای گلی، ۲۰ × ۳۱-۱۱ × ۲۱ .

۲۷۳۵ : دعایی است، نسخ و چلیپای وصال در دو شنبه محرم ۱۲۰۵ در دوستون وارونه، میان سطرها زراندود .

کاغذ روی مقوای سرخ چسبیده، درجدول زر و شنگرف ولاجورد ، ۲۱×۳۱ - ۱۱×۲۰ .

۲۷۳۶ : دوبرگ بخط کوفی در یک قاب چوبی با دو رویهٔ شیشه‌ای در هر سوی چهار سطر است .

۲۰/۵×۲۷ - ۱٤×۲۱ .

۲۷۳۷ : از آقا زین‌العابدین خوشنویس سپاهانی در۱۲۹۶در۱۱۳سالگی که‌اندکی پیش از مرگ خود با دو عینک نامه‌ای مینویسد و درخواست میکند که مقرری‌اورا پس از مرگش بدو فرزندش عبدالغفور و عبدالرحیم بدهند .

درکنار این نامه سید محمد بقای سپاهانی در ۱محرم ۱۲۹۷ گواهی میدهد که این سخن درست‌است، همهٔ اینها در یک برگ‌استوروی یک‌برگ کلفتی چسبانیده شده‌است .

۲٤×۳۰ - ۲۹×۳۹ .

مرکزادوار : یکی از خمسه یاپنج گنج ابوالفیض‌بن شیخ مبارک‌ناگوری(۹۵٤-۱۰۰٤) سپه۲: ۵۲۰ ۵۲٤ .

۳۲۰ : سپه۲ : ۵۲٤

مروج‌الذهب ومعادن‌الجوهر: از مسعودی علی‌بن‌الحسین مورخ زندهٔ‌دره ۳٤ است‌و بفرانسه درآمده ومتن عربی‌هم‌آن بچاپ رسیده‌است(معجم‌المطبوعات ۱۷٤۳)

۱۶۰۵ : جزو ۱ است‌تا «بناء بیت‌الله»

نسخ عبدالغنی‌بن جمال‌الدین امام سیاغوشیه در چاشت روز شنبه ۶ذق۱۰۵۰ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۱۹۱ گ ۱۵×۲۱ - ۲۵س ۸/۵×۱۵ .

۱۶۰۶ : جزو دوم و سوم ودنبالهٔ شمارهٔ پیش‌است تا سرگذشت مختار نسخ‌چاشت روز چهارشنبه ۶ ج ۱/۹۹۵، جزو دوم ۱۶ کراس وجزوسه ۱۱ کراس هشت‌برگی‌است.

مالک حاجی‌قاسم کشوان، بخط کاظم در ۱۲۱۷.

کاغذ ترمهٔ سفید - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی، ۲۱۷ گ ۱۵×۲۰-۱۹س ۱۱ × ۳۶.

۱۶۰۷ : یک برگ از آغاز افتاد، و تا پایان کتاب است.

نسخ عبدالله‌بن شیخ سلمان در ۲۸ شوال ۱۲۳۴، عنوان و نشان‌شنگرف، عنوان‌در متن و هامش‌و هردوست، صفحات نیمهٔ یکم کتاب در جدول زر ولاجورد است، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۲، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی سفید و نخودی - جلد روغنی با گل و بوته درون قهوه‌ای‌بایک گل نرگس کهنه شده، ۴۸۷ گ ۲۱×۳۱- ۲۵س ۱۴×۲۴.

مزامیر العاشقین :خلاصه ایست‌از «زبورالعارفین» اصل و کوتاه شدهٔ هردو از علی قلی متخلص به «صفا» پسر قرچغای‌خان‌است. او شاگرد محقق‌خوانساری آقا حسین‌وشمسای گیلانی‌است ودر ۱۰۲۰ زاده شده است. از آثار او الایمان‌الکامل و «تعلیقات» و «تمهیدات» و «تنقیحات»و«خزائن جواهرالقرآن»درذریعه‌یاد شده است.(فرهنگنامه‌های عربی بفارسی ص۲۳۷—۲۳۸- تذکرهٔ نصرآبادی‌ص۳۱) این کتاب در یک مقدمه وسه باب است:

مقدمه سبب انحدار نفس از ملکوت بناسوت :

باب۱ - تشویق به‌عالم‌عقل.

باب ۲ - زهد.

باب۳ - سلوک.

آغاز : والاستیفاق‌من‌الله‌العزیزالحکیم یا حبیب‌المحبین‌ویا محبوب‌المحبین یامشتاق العاشقین ... و بعد یقول‌الحقیر ... علی قولی ابن قرچغای خان هذه زبدة...

انجام: ومن‌الواصلین الی‌العین دون‌السامعین‌للاثر. قد تمت‌الکتاب.

۶۵۶۷ : نسخ محمدعلی کرمانشاهی دره‌شعبان ۱۲۹۰.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی - ۱۶۷ گ ۱۲ × ۱۸ و ۱۱ س ۰/۵ × ۱۳.

مسائل : این کتاب از روی مسائل قصرانی ساخته شده و ترجمهٔ گزیده‌ای از آن است.

۷۴۱۷ : بخط نستعلیق سدهٔ ۱۰ و ۱۱، عنوان شنگرف.

آغاز افتاده : اگر آن سعد در خانهٔ خویش باشد یکی شهادت بود اتصال سعدی از وتد . . . (پس از اتمام برج اول درآمده:)

البرج الثانی و مایتشاکله . مال یابم یانی وحال کسب و معاش برمن چگونه باشد.

انجام افتاده : ذیل کتاب در احکام اتصال کواکب متحیره قران مشتری و زحل دلیل کند و ظفر یافتن اهل اسلام برایشان و توبه کردن.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی - ۲۴۷ گ ۱۱/۵ × ۱۷ - ۱۵ س ۱۷ × ۱۱.

المسائل : از ابو یوسف یعقوب بن علی قصرانی است (فهرست دانشگاه ۳: ۹۴۵)

۶۵۳ : نسخ عباس علی بن میرزا محمدنوری بردونی در ۱۷ محرم ۱۲۳۴، عنوان وجدول و رقم شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی مقوایی ساده - ۲۴۵ گ ۱۰ × ۲۴ - ۱۹ س ۹ × ۱۸.

۷۳۹۲ : نسخ سدهٔ ۱۳، ش ۱ دفتر، ۱ پ - ۱۳ پ، نسخه از آغاز برج خامس است تا باب سوم همین برج با ترجمهٔ فارسی به خط نستعلیق شنگرف میان سطور، در پشت جلد «البارع فی النجوم» خوانده شده است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ یک‌لا، ۱۳ × ۲۰ - ۱۶ س ۸/۵ × ۱۴/۵.

۸۲۴۴ : نسخ ۱۶ ذح ۱۰۸۶، عنوین شنگرف.

انجام: القول فی طلب الصلاة اذا سالک طالب الصلاة عاجلة و غیر عاجلة فانظر الی الطالع وربه ورب سهم العادة.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۴۰۱ گ ۱۳ × ۲۰ - ۱۶ س ۷ × ۱۲.

المسائل : این رساله نیز مانند مسائل قصرانی عنوانهای « برج برج » دارد وسپس عنوان «معرفة فتح الابواب» دارد.

آغاز : البرج الطالع و مافیه من الدلائل .

انجام : صاحب وتدمن اوتاد الطالع و افضل الاوتاد و سط السماع والطالع.

۸۳۵۰ : ش ۳ دفتر ، ۹۴ر - ۱۱۵پ .

۲۱س ۹/۵×۱۴/۵ .

المسائل : این رساله نجومی بعربی و فارسی آمیخته است .

آغاز : هذا البیت و تدالمشرق و باب الفلک وهویدل علی مسئلة السائل عن امرنفسه

انجام افتاده : وان کان غیر ذلک.

۶۱۲ : ش ۱ دفتر، ص ۱۵-۶۳، نستعلیق ۱۲۵۷، در جدول مشکی.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی درون سرخ یک‌لا ، ۵۱ گ ۱۱ × ۱۷/۵ - ۱۴س ۶×۱۱ .

المسائل: در این کتاب شصت وسه پرسش نجومی است و پاسخ هریکی از آنها، از قاسم علی قاینی .

آغاز: بسمله . اقصرین قوس مقنطره ارتفاع نیر حمدقاسم لیل ونهارا طول از آنست که بساعات معوجه ملوان ارض تسعین بمیانجی خیط ربع . . . وبعد . . . قاسم علی قاینی سطری چند که مشتمل بود بر مطارحات علامی علاءالدین احمد النسولی الساوجی .. بنظرآورد . . . پس خواست که مفصل گرداند چنانچه موافق گردد مضمون سؤال باجواب.

انجام : اما دیگر سؤال جهت اقتصار از زیان .. حکیم علاءالدین مسموع نشده تاتحریر یابد و فقیر در جواب کل وسؤال بعضی زیاده برنصف مثل نگرد جهت اختصار رساله بنابرین باتمام رسید این رساله درجمعه ۸ ع ۱۰۷۶/۱ هجری در مشهد مقدس ثامن اثناعشربعون الله واهب العطایا .

۶۱۳ : نسخ سدهٔ ۱۱ و گویا نسخهٔ اصل است، عنوان درشت‌تر ورقم و نشان شنگرف.

کاغذ سپاهانی زرد - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ساده ، ۳۰ گ ۸×۱۸-۱۵س ۴ × ۱۲ .

المسائل : از سید مرتضی علم الهدی موسوی بغدادی است ودارای این مساله هاست :

۱- مسیح برخفین که از خراسان پرسیده شده است و سید مرتضی در ۴۱۵ درخانهٔ پدرش طاهر در باب المحول بآن پاسخ داده است.

۲- نکاح متعه که سید در ۴۱۷ پاسخ داده است.

۳- بیع به‌مذهب شافعی که در محرم ۴۲۷ پاسخ داده است.

۴- طلاق بیک لفظ که در۴۲۷ پاسخ گفته‌است .

۵ و ۶- از مسائل رملیات‌است.

۷ تا ۹ - مساله های پراکنده است.

۱۰ - تا ۱۷ - چند مسأله‌ازمسائل واسطیات‌است از پنجم تا دوازدهم .

۱۸ - ۲۲- مساله‌های پراکنده است .

۲۳- مسئله‌ای که در صفر ۴۱۷ پاسخ گفته‌است.

۲۴- مسئله‌ای که درع ۱/ ۴۱۷ پاسخ گفته‌است.

۲۵- معرفت واجب.

۲۶- مسائل نیلیات گویا تباینات(ادب‌المرتضی) ص۱۵۲ شامل مسألهٔ ۶ تا ۲۷ آن مسائل است.

۲۷- غیبت که درکلمات‌المحققین بتاریخ ۱۳۱۵ق‌در تهران چاپ شده است.(ص۱۹۵ ۱۹۷) (ادب‌المرتضی۱۵۲) و جامع می گوید نمی دانم از سید است یانه ولی درکتب چنین یافته شده است .

۲۸ - مسألةمن کلام قاضی‌القضاة عبدالجباربن احمد فی‌ان‌المجبرة و المشبهةلایمکنهم الامتدلال علی‌النبوة .

۲۹- حدوث جسم وجوهر و عرض .

۳۰- عصمت که درکلمات‌المحققین (ص۲۰۳) چاپ شده‌است(ادب‌المرتضی‌ص۱۴۸)

۳۱- ذات قدیم.

۳۲- صفت به‌فاعل است‌یانه؟ .

۳۳ - الشی‌ءشیی‌ءلنفسه.

۳۴- نوافل .

۳۵- ادراك جواهر.

۳۶- حسن‌الالم.

۳۷- الاعراض‌و انواعها.

در این مسائل چنانکه در فهرست دیده‌ایم از مسائل رملیات و واسطیات ونیلیات

گویا (تبانیات) و غیبت و عصمت یادشده است وپیداست که کسی این مساله‌ها را ازاین رسالات و مقالات واز غرر و درر سرتضی و نوشته‌های دیگر او گرد آورده است چنانکه در ادب‌المرتضی (ص۱٤۸) نیز بدین مطلب اشارت شده‌است.

نسخه‌ای از این مسائل در آستان قدس ش۲۱٦ (۲:٦٦) هست، نیزنسخهٔ شیخ آقا بزرگ تهرانی ص۲۳۷-۲٦۳، درنسخهٔ شمارهٔ ۷-۱/۱۰۸۰ دانشگاه (فهرست۳: ٦۱۰-٦۱۳) هفت‌رساله و مقاله از سید مرتضی هست:

۱ - اصول اعتقادیه که در بغداد بسال ۱۹۵٤ بچاپ رسیده است (ادب المرتضی ص۱٤۰).

۲ - ابطال‌عمل به‌خبرواحد (ادب۱٤۸)

۳ - مسائل کلامی هشتگانه.

٤ - الرد علی‌اصحاب العدد (ادب۱۵۱).

۵ - المسائل الموصلیات الثالثة.

(ادب‌المرتضی ۱٤٦ - ذریعه۵:۲۳۵)

۷ - المسائل المیافا رقیة (ادب‌المرتضی۱٤۷ - ذریعه۵:۲۳۸)

۳۵۲٤: ش۱ دفتر، ۲پ - ٤٤ر، در پایان‌آمده که ازروی نسخهٔ کهن کتابخانهٔ غروی نوشته‌شده‌است، همه‌شماره‌های سیزده گانهٔ این‌دفتر بخط نسخ سید اسماعیل ابرندابادی است که در پایان می‌نویسد در سه‌شنبه۱۸ ذق۱۲٤۸ برای‌سید نصرالله نوشته‌است، عنوانها شنگرف است.

در پایان هرشماره از رسائل سید مرتضی آمده است که از روی نسخهٔ کهن نجف مورخ ذق۵۷٤ نوشته شده است.

در برگ ۱٦۱ آمده که از روی نسخهٔ غروی (نجف) مورخ ۵۷٤ نوشته‌ام ودرگ ۲۰۵ دارد که در پنجشنبه۱۱ ج۱۱۰۱/۲ نوشته‌است. پس باید سید اسماعیل رساله‌های سید مرتضی‌را از روی نسخهٔ ۱۱۰۱ که از روی نسخهٔ نجف نوشته شده بودنوشته باشد.

کاغذ فرنگی آهار مهرهٔ سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ۲٦۸ گ۱۵× ۲۱/۵ - ۱۸س۸/۵×۱۵.

المسائل: پرسشهای پیامبر و پاسخهای پیامبر و عبدالله بن سلام است که با همدیگر کرده‌اند (فهرست دانشگاه ۵:۱۵۲۵)

آغاز بسمله حمدله... اما بعد روایت است ازحاسدبن عبدو از قریش بن قریش... که فرمودندچون رسول را جبرئیل آمد گفت... نامه‌ای بنویس بشهر خیبر ومهترآنجاعبدالله بن سلام که او تفسیر تورات و انجیل وزبور خوانده ...

انجام : و آنکه ازمادرماند انزال مادر تندتر بوده تندتر بود بمادر(افقاده)

۲۱۶۳: ش۷دفتر، ۲۰۲ر - ۲۰۷پ ، پس از آن تا ۲۰۹پ ، ترجمه اخباریست بفارسی .

۵۷۸۶ : ش۲دفتر، ۷۷ر - ۱۰۷ر ، نستعلیق همان نویسندهٔ شماره های پیش با همان تاریخ .

المسائل السرویة : سیدی دانشمند از مردم ساری مازندران پرسشهایی ازشیخ مفید کرده‌و پاسخ گرفته است .

در مجموعه‌ای در نجف بکوشش شیخ محمدرضا کتبی (۴۱-۶۶) بچاپ رسیده است . (ذریعه ۵: ۲۲۲)

انجام: وقد املیت فی هذاالمعنی کتابا سمیته‌الموضح فی‌الوعدوالوعیدوصل الی السید الشریف... اغناء غیره من الکتب انش(تمت‌المسائل)

۲۵۳۳ : ش۱۲دفتر، ۲۴۷پ — ۲۵۶پ، نویسندهٔ نسخه در آغاز میگوید که‌عکبریه و جوابات سید مرتضی‌هم در این‌دفتر هست‌ولی دیده نشده است.

المسائل الطرابلسیات الثانیة: پاسخ سید مرتضی‌است بپرسشهای شیخ ابوالفضل ابراهیم بن حسن ابانی ودوازده مسأله‌است نه‌ده‌تا ودرآن ازالمقنع فی‌الغیبة والشافی‌فی‌الامامة‌یاد شده است(ادب‌المرتضی۱۴۳- ذریعه ۵: ۲۲۶)

آغاز : المسئلة‌الاولی‌ذکر اعلی‌الله‌ذکره ...فیماقدمه امام وجواب المسئلة‌الاولی من‌الادلة‌التی.

انجام : من‌لایعرف مواقع‌الکلام الفصیح مراتبه و مذاهبه.

۲۵۳۳ : ش۸دفتر، ۱۸۴پ - ۲۰۲پ ، بهمان‌خط ش۷ و مورخ پنجشنبه۱۱ج۲/ ۱۱۰۱ از روی نسخهٔ کهن غری(نجف) پس‌ازاین دومسأله‌است یکی‌در بارهٔ «ما تتلومنه من‌قران» » دومی در بارهٔ منامات(۲۰۴).

مسائل فقهی و تفسیری : بیست وهشت مسئله‌است در فقه و تفسیر از سیدعبدالله موسوی جزایری .

آغاز : مساله در کتاب « صافی»در تفسیر « و مافعلته عن امری » که در آخر قصهٔ حضرت خضر و موسی است.

انجام : بلکه مناط اعتبار همین مساوات در حسن و مقدار است والله یعلم .

۴۵۱۰ : ش۳دفتر، ۸۰پ - ۸۹ر، نسخ یکشنبه ۲۴ع ۱۲۲۸/۱ بخط همان ابوالحسن بن محمد محسن بن الحسن بن عبدالله است که باخط جدش سیدعبدالله مؤلف در دوشنبه ۲۵ع ۱۲۲۸/۲ مقابله نموده‌است .

المسائل الفقهیة :مسائل فقهی‌است در پنج باب و خاتمه و نزدیک به دویست وبیست پرسش و پاسخ است وگویا از حسین بن عبدالصمد عاملی باشد و در زمان شاه طهماسب صفوی تألیف شده است.

آغاز : الحمدلله الذی کشف الغمة عن هذه الامة التی لاتعفو و لاتقوی.

انجام : و اجعل عواقبنا الی حسن رضائک وصلی الله علی ... والحمدلله رب العالمین

۲۳۳۳ : ش۱دفتر، ۱پ - ۷پ ، پس از این در یک برگ ده مسالهٔ فقهی‌است از املاهای علی بن عبدالعالی (سپه۱: ۴۰۹) .

مسائل مابال : پاره‌یی از مسائل فلسفی‌است که بارسطو نسبت داده شده است (فهرست دانشگاه ۳: ۳۳۵) .

۲۸۱۸: ش۳دفتر، ۱۴۸پ - ۱۵۲ و ۱۲۶ - ۱۲۹ ، بخش نخستین رساله پس از بخش دوم‌است و انجام چنین است : « لم صار من به فواق اذا سمع خبرا یغمه و یفظعه سکن فواقه ... تحلل السبب المحدث للفواق» بخط نستعلیق سدهٔ ۱۰ است.

المسائل المتفرقة : از فارابی‌است ودر دکن بسال ۱۳۴۴ بچاپ رسید (فهرست دانشگاه۳: ۹۹) .

آغاز : هذا مسائل متفرقة سئل عنها الحکیم... الفارابی ره :

مسئلة سأل عن الالوان کیف تحدث فی الاجسام وفی ای الاجسام تحدث فقال انما تحدث فی الاجسام التی هی تحت الکون والفساد .

انجام : وهذا هو التمثیل بعینه.

۱۲۱۶ : ش۳۵دفتر، ص۱۸۵-۱۹۴ .

۲۹۱۲ : ش۷۴دفتر، ۲۳۰ر - ۲۳۳پ .

المسائل الناصریات الطبریات : مسائل ناصریات خورده گیریهاایست که‌سید مرتضی از

کتاب فتاوای نیای خود ناصرالحق فرمانروای طبرستان کرده است و ۲۰۷ مساله است.
پس چنانکه در نسخهٔ ما هم آمده‌است مسائل ناصریات همان طبریات میباشد.
از سخنان ناصر و مرتضی پیداست که خودناصر زیدی‌است‌واثنی عشری نیست چنانکه در ادب المرتضی هم این نکته یادآوری شده است.
آغاز و انجام مانند نسخهٔ ش۹۲۰/۶ دانشگاه‌است(دانشگاه۵: ۲۰۲۵ -آستان‌قدس‌ش ۴۳۵ فهرست ۲:۱۳۴ - ذریعه۵ : ۲۲۶ - ادب‌المرتضی ص۱۳۴)

۲۵۳۳ : ش۳دفتر، ۷۵پ - ۱۶۱ر، در پایان‌آمده که‌از روی‌نسخهٔ کهن کتابخانهٔ غروی نجف مورخ ذق ۵۷۴ نوشته شده‌است ولی‌میدانیم که‌نسخه بخط‌سیداسماعیل‌است مورخ ۱۸ذق ۱۲۴۸ که از روی نسخهٔ مورخ ۱۱۰۱ نوشته است پس یک واسطه در میان‌است.

المسائل‌الناصریة‌الدمشقیة‌الرسیة‌الاولی والثانیة :ابوالحسن‌محسن بن محمد بن ناصر حسینی رسی مسائلی از سید مرتضی پرسیده و او پاسخ داده است.
در آن ۲۸ مساله است و تاریخ پاسخ بازپسین آنها ۷محرم۴۲۹ است‌پس ازین پنج مسالهٔ دیگر هم رسیده و پاسخ داده شده است.
آغاز و انجام مانند نسخهٔ ش۴۳۶ آستان‌قدس(۲:۱۳۴) واین مسائل فقهی و کلامی است (ادب‌المرتضی ص۱۴۵ - ذریعه۵: ۲۲۱ و۳۲۲ - نسخهٔ شیخ آقابزرگ تهرانی‌ص ۱۳-۱۵۶).

۲۵۳۳ : ش۲دفتر، ۴۵پ - ۷۵ر، بهمان‌خط ش۱.

مسائل الیهود : پرسشهای یهودیان است ازعلی(ع) و عمر.
آغاز : فصل فی مسائل‌الیهود وکلام البهائم.
انجام : علی مایشاء قدیر وصلی‌الله ...

۲۹۱۹: ش۲۷دفتر، ۲۲۰پ-۲۲۱پ‌ر.

مساحت (رساله‌در-): در چهار رکن و دوازده قاعده است رکن‌یکم در مقدمات ودوم در مساحت مثلث و سوم مساحت جز مثلث.
آغاز : بسماله. ثنای بی منتهای خداوندیراست که مصور قوایش بسیط عالم‌را بزینت
انجام : هریکی از ایشان معلوم‌شده‌است والله‌اعلم. (تمت‌الرسالة غرة رجب ۱۰۹۰ در منزل تالاب رانا)

۲۹۱۱ : ش ٤ دفتر ، بخط نستعلیق درهامش صفحات ۳۱ تا ۲۸، دنبال آن عبارتی است از فصل الخطاب .

مساحت (رساله در -) در سه فصل است:

۱ تعریف ۲- اشکال ۳- متفرقه .

۲۹۱۶ : ش ۱۸ دفتر ، ۲۳٤پ - ۲٤٦ .

مساحت ابعاد واجرام : این رساله بدستور « دستور صدراعظم غیاث الدین حبیب الله» در یک مقدمه و دو مقاله و یک خاتمه ساخته شده است در مقدمهٔ آن چند مقدمه است و مقالهٔ یکم در «مساحت ارض» . گویا ازمیرخواند باشد(مجلس ۱۰:۱۹۷)شده

آغاز : الحمدلله الذی زین سماء الدنیا بزینة الکواکب ... بر ضمیر منیر ارباب فطنت ... لایح است که معرف هیئت اجسام سفلی و اوضاع اجرام علوی از اشرف مطالب ... است .

۸۳۶۰ : ش ٦ دفتر ، ۲۰ ر - ۲۳ ر ، ناقص نوشته شده و کامل نیست .

مسار الشیعة: از زین الدین علی نقی بن شیخ ابی العلاء محمد هاشم طغایی کمره یی فراهانی شیرازی سپاهانی درگذشتهٔ ۱۰٦۰ است و دارای افتتاح و دوازده فصل و اختتام وبنام شاه صفی صفوی است و خبرهای کتابهای معتبر مانند کافی و فقیه در آن آمده و ترجمه گردیده است(سپه ۱ : ۳۰٤) .

۱۸٤٦ : سپه ۱ : ۳۰٦ .

مسار الشیعة فی التواریخ الشرعیة عن الائمة المهدیة : از شیخ سفیداست وبچاپ سنگی رسیده است(فهرست دانشگاه ۵: ۱۵۲۸)

۳۸۸۱ : ش ۵ دفتر ، ۸٦ ر-۱۹۷ ر .

نسخ احمدبن شرف الدین حسنی حسینی نجفی درسدهٔ دهم .

مسالک الاطوار ومشارق الانوار: ازمحمد باقر واعظ تبریزی است در ٤۰ مسلک درمقامات عرفانی واخلاق شیعی اخباری .

آغاز : حمد و ثنای بی حد خالقی راست که سالکان مسالک اطوار را طریق شرایع احکام آموخت .

٥٦٢٤ : ش٤ دفتر ، ١٥٨ر - ١٧٣ر ، بهمان خط شمارهٔ پیش مورخ ١٢٤٢ ، عنوانها سفید مانده .

انجام افتاده : پس فرمود اما غابر .

مسالک الافهام فی شرح شرایع الاسلام : از شهید ثانی است وشرحی است بر شرایع محقق حلی (سپه١: ٤٥٣- فهرست دانشگاه ٥: ٢٠٣٥)

٢٢٩٩ : سپه١ : ٤٥٨.

٢٦١٠ : سپه١ : ٤٥٨.

٢٦٢٢ : سپه١ : ٤٥٥.

٢٦٢٣ : سپه١ : ٤٥٥.

٢٦٢٤ : سپه١ : ٤٥٥.

٢٦٢٥ : سپه١ : ٤٥٧.

٢٦٢٦ : سپه١ : ٤٥٦.

٢٦٢٧ : سپه١ : ٤٥٥.

٢٦٢٨ : سپه١ : ٤٥٦.

٢٦٢٩ : سپه١ : ٤٥٧.

٢٦٣٠ : سپه١ : ٤٥٧.

٢٦٣١ : سپه١ : ٤٥٨.

٢٦٣٢ : سپه١ : ٤٥٦.

٢٦٤٨ : سپه١ : ٤٥٦.

٢٦٤٩ : سپه١ : ٤٥٤ .

٢٦٥٠ : سپه١ : ٤٥٤.

٤٥١٩ : نسخ پایان ج١/١٠٤٢ و مقابلت شده درع ٢/١٠٧٠ ، عنوان شنگرف ، از عتق تا آخر کتاب ، مالک حسن الحسینی الشبری .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ٢٩٩ گ ٢٠ × ٣٠/٥ ، ٣٥س ، ١٥/٥ × ٢٥ .

٦٠٢٩ : نسخ حسن علی پسر جمال الدین محمد قهپایی در١٠٩٢ ، عنوان شنگرف ، از آغاز تا پایان قسم یکم ، مالک محمدعلی پسر حاج میرزا در١٢٢١.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ کناره مشکی مقوایی ، ۱۹۲ گ ۱۶/۵ × ۲۵ - ۲۵ س ۱۰ × ۱۷/۵ .

۶۰۹۶ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف ، از آغاز تا اسر بمعروف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لای فرسوده ، ۲۵۸ گ ۱۹ × ۲۸ - ۲۳ س ۱۱/۵ × ۲۱ .

۶۱۰۵ : نستعلیق عبدالوهاب‌بن‌صفی‌الدین محمدحسینی در ۱۰ ع ۱۱۱۷/۱ ، عنوان شنگرف ، از تجارت تا وکالت .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ضربی، ۱۶۴ گ ۱۸ × ۲۴ - ۲۷ س ۱۱/۵ × ۱۷/۵ .

۸۱۸۴ : از آغاز تا وکالت‌است ، نسخ محیی‌الدین تویسرکانی فرزند علی افضل در شنبه ۲۳ ذق ۱۰۹۴ ، عنوان و جدول شنگرف .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۹۰ گ ۲۲ × ۳۲ - ۳۰ س ۱۴/۵ × ۲۵ .

المستطرف من کل فن‌مستظرف : از امام ابوالفتح محمد بن احمد خطیب ابشیهی محلی (۸۹۰-۸۵۰) و در آن از ربیع‌الابرار زمخشری والعقدالفریدابن عبدربه وکتابهای دیگربهره‌برده‌شده است . این کتاب بچاپ رسیده و بفرانسه‌هم درآمده است (چلبی ۲ : ۴۲۷ - معجم‌المطبوعات ص ۲۲)

۳۳۴۵ : انجام افتاده و بخط نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان ونشان وجدول‌شنگرف، باسرلوح زرین درآغاز ، در صفحهٔ عنوان سرلوح زرین ویک‌ترنج زرین‌است ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۴ .

کاغذ فرنگی نخودی آب دیده - ۲۲۰ گ ۱۴/۵ × ۲۱ - ۲۸ س ۸ × ۱۶ .

۶۹۸۲ : نسخ محمدبن عبدالنعیم‌عمری خلوتی جزولی شاذلی‌نقش‌بندی قادری‌در حلب، ازسدهٔ ۹ و ۱۰ ، عنوان ونشان شنگرف، در صفحهٔ یکم سرلوح و یک ترنج‌است به‌زرو لاجورد، ۱۹۶ برگ‌شمار دارد .

کاغذ ترمهٔ نخودی کلفت - جلد تیماج قهوه‌ای سوخت زرکوب مقوایی‌فرسوده - ۱۸ × ۲۶ - ۲۹ س ۱۰ × ۱۸ .

مستندالشیعة فی احکام الشریعة : از ملا احمد بن محمدمهدی بن ابی‌ذر نراقی (م ۱۲۴۴) و فقهی استدلالی است (سپه۱ : ۵۲۰ - آستان قدس ۵ : ۶۱۳) .

۲۳۳۰ : سپه۱ : ۵۵۲ .

۲۲۳۱ : سپه۱ : ۵۲۲ .

المسح علی الرجلین : از شیخ بهائی درگذشتهٔ ۱۰۳۰ است .

آغاز : الحمدلله علی نعمه و ارفاده ... و بعد فانی لما رایت الباری ... قدذم التقلید

انجام : والعمل بما تحبه و ترضاه انک قریب مجیب ... یا ارحم الراحمین ،

۶۸۲۹ : ش۸ دفتر، ۱۵۳ ر ۵ ۱۵۹ پ ، همان خط شمارهٔ پیش سورخ ۱۲۹۰ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی - ۱۶۱ گ ۲۴/۵×۱۷/۵.

مسکن الشجون فی حکم الفرار من الطاعون : از سید نعمة‌الله جزایری که در ۱۱۰۲ و ۱۱۰۳ نوشته است (فهرست دانشگاه ۵ : ۲۰۴۲- آستان قدس ۵ : ۱۶۷)

۵۵۵۱ : نسخ محمدعلی بن عبدالسلام بن عبدالله بن نورالدین بن نعمة‌الله مؤلف الرسالة در ۱۲۴۵، نسخهٔ دوم کاتب است ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا فرسوده - ۸۸ گ ۱۶×۲۳-۱۵س ۱۰×۱۵/۵.

۶۱۱۱ : نسخ محمد پسر عبدالرضا پسر محمد تقی شوشتری پسر شهریار در پنجشنبه ۷ ع ۱۲۴۹/۱ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی- جلد تیماج قهوه‌ای یک‌لا ضربی - ۹۵ گ ۱۶ × ۳۲ - ۱۹س ۱۵×۹/۵ .

مسکن الفؤاد عند فقه الاحبة و الاولاد : از شهید ثانی است که در ۹۴۵ نوشته است . (فهرست دانشگاه ۳ : ۶۷۹)

۵۸۳۸ : ش۱۳ دفتر، ۱۵۱ پ - ۱۷۵ پ . نسخ قنبرعلی بن شمس الدین علی طبسی در آدینهٔ ۱۹ صفر ۱۰۹۸ .

۵۸۴۷ : ش۱ دفتر ، ۲۰ پ-۷۳ ر ، نسخ محمد علی کرمانشاهی در مدرسهٔ سپهسالار.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی ، ۹۲ گ ۱۱/۵ × ۱۷/۵ - ۱۴س ۱۳×۷/۵ .

۷۴۶۱ : ش۶ دفتر ، ۱۳۲پ - ۱۶۷ر .

مشارب الاذواق : قاضی‌نورالله در مجالس‌المؤمنین (مجلس۶) آنرا از سیدعلی همدانی دانسته است .

او در این کتاب میخواهد هر بیت از « میمیهٔ » ابن فارض را جدا جدا شرح و اصطلاحات عرفانی آنرا بیان کند. نسخه‌هایی از آن دردیوان‌هند (ش۱۲/۱۹۲۲ - نیز فهرست نامها) و فرهنگستان تاشکند (۳:۲۳۵درسه‌نسخه) وپاریس(۴:۱۹۷)هست در مجلهٔ یغما(س۴ ش۸ ص۲۴۰ و س۴ش۶ ص۲۴۱) گفتاری از علی‌اصغر حکمت‌دربارهٔ سیدعلی‌همدانی و کتابهای‌اوهست (حقوق۱۹۲)

آغاز: بسمله. و به نستعین، حمد اعم‌و ثنای اتم حضرت ودودی را .

انجام : نوحه درگیرند جعلناالله‌التی من سعدبطاعته . . . انه‌الواهب . . . والامتنان و الحمدلله وحده والسلام علی‌من‌اتبع‌الهدی (نسخهٔ دانشکدهٔ‌حقوق‌ش۳/۵۷)

۶۴۴۹ : ش۱دفتر ، ۳ر - ۱۱پ .

آغاز: ملا طفات کرم چشیده بر ارائک شهود در سایهٔ سرادقات حال پرورده . . . این رساله‌را مشارب‌الاذواق نام کرده شد .

انجام : الا بکمال علمی قدسی وکمال جمیل‌عملی(نسخه ناقص)

پیش و پس‌از آن‌اصطلاحات صوفیان‌است ، نستعلیق‌سدهٔ دوازدهم.

کاغذ سپاهانی، جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۵۶ گ ۱۱،۵×۱۸ - ۱۹س ، ۱۴×۷/۵ .

مشارق‌الامان ولباب‌حقایق‌الایمان : ازحافظ رجب‌ابن‌محمدبن رجب برسی امامی‌صوفی است که در ۸۱۱ بانجام رسانده است.

خطبهٔ این کتاب باندازهٔ دوصفحهٔ درست مانند مشارق‌الانوار است (فهرست‌دانشگاه ۵:۱۱۹۳ - منزوی۲:۳۰۴- ذریعه۳: ۱۲)

آغاز: بسمله ، الحمدلله‌المتفرد بالازل‌والابد والصلوة‌علی اول‌العدد و بعد فیقول . . رجب‌الحافظ‌البرسی .

انجام : ثم اقول مقالة‌الشافعی :

ان کان هذا القول قول من غلی فاشهد بانی للغلاة امام

۱۷۸۶ : ش ۱ دفتر ، ۱-۸۸پ .

نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف، مالک علی‌قلی‌میرزا در ۱۲۷۰، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی نخودی‌آهار مهره - جلد تیماج سبز ضربی یک‌لا، ۱۰۴ گ ۱۱×۱۷- ۱۶س ۶/۵×۱۲ .

۱۷۸۷ : ش ۱ دفتر، ۱ پ - ۱۱۶ پ .

نسخ محمد حسین برغانی‌در ۱۲۹۱ درمدرسه خان‌مروی، عنوان ونشان‌شنگرف. (سپه ۱: ۳۱۵)

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سرخ سادهٔ مقوایی - ۲۶۹ گ ۱۴×۲۱/۵-۱۱س ۷/۵×۱۳ .

مشارق انوار الیقین فی‌حقایق اسرار امیر المومنین: از رضی‌الدین حافظ‌رجب برسی حلی‌فقیه محدث‌صوفی امامی که‌در۷۷۳ تألیف کرده‌است، تقی‌الدین عبدالله‌حلی ازآن گزین کرده‌وحسن خطیب‌قاری سبزواری‌آن‌را بفارسی‌بر گردانده است. مجلسی در بحار(۱: ۶ف ۱) برآن‌اعتماد نکرده است.

(روضات ۲۸۴ - دانشگاه: ۱۲۹۲ و ۱۵۳۷-سپه ۱: ۱۲۷، امل‌الامل‌ص ۴۷۵ - کنی والقاب ۲: ۱۴۸ - فوائد رضویه ۱۷۹ - آستان قدس ۱: ۹۲وه: ۱۶۷و۳۲۳ - دانشگاه۲: ۴۰۳ - هدیة‌الاحباب - ریحانة الادب۱: ۳۰۰ - فرهنگنامه های‌عربی‌بفارسی ۲۹۳)

در نسخهٔ‌ش ۱۷۸۹ تاریخ تألیف از روی خط‌برسی ۹ذح۸۱۳ (بخط شمارهٔ ۱۲۸۱) آمده است .

خطبهٔ این کتاب باندازه دوصفحه درست مانند مشارق‌الانوار است

۱۷۸۸ : ش ۱ دفتر، ۱ پ - ۱۷۶ پ .

نسخ سدهٔ ۱۳، تاریخ تألیف‌در این‌نسخه پایان شعبان ۸۹۳ آمده‌است(سپه ۱: ۱۲۸) مالک اعتضاد السلطنه که فرهاد میرزا در ۱۲۶۸ باو بخشیده است ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی - جلدتیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱۸۱ گ ۱۰/۵×۲۲/۵-۱۶س ۷/۵×۱۴/۵ .

۱۷۸۹ : نسخ محمدبن سعید موسوی گلپایگانی در ۱۲۷۱ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی نخودی ـ جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۱۸۱ گ ۱۴/۵ × ۲۲/۵ - ۱۶س ۷/۴×۱۴/۵ .

۱۷۹۰ : ش۱دفتر ، ۲پ - ۱۳۲پ ، نسخ محمدبن محمد قلی مشهدی دره۱ع ۲/ ۱۰۸۲ از روی نسخهٔ برسی،عنوان شنگرف ، در گ ۱۳۲پ - ۱۳۵ر ، نویسندهٔ نسخه از کتاب ستوده و از بپایان رسیدن نوشتن آن سپاسگزاری کرده‌است (سپه۱:۱۲۸و۳۰۸) مالک علی‌قلی میرزا در ۱۲۸۰ ، وقف سپهسالار در۱۲۹۷.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج حنایی - ۱۸۴ گ۲۱س.

۶۵۶۸ : نسخ ۱۲۶۱، عنوان و نشان شنگرف ، برخی از برگها آب دیده وسیاه‌شده است ، انجام برابر گ ۱۳۲ نسخهٔ ۱۷۹۰ .

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، ۱۲۸ گ ۱۶×۲۳- ۱۷س ۱۰×۱۶ .

۸۲۲۷ : ش۱دفتر ، ۲پ - ۱۴۲ر.

نسخ سدهٔ۱۲ ، در سدهٔ۱۳ کامل شده است، عنوانهادرشت تر مشکی و شنگرف، مهر « امان‌الله ۱۲۷۱» دارد .

کاغذ سپاهانی و فرنگی نخودی ـ جلد مقوا ، ۱۴۷ گ ۱۳ × ۲۲ - ۲۱س ۷/۵×۱۴/۵.

مشارق‌الانوار : ازمحمدحسن بن محمد حسین بن بدیع‌الزمان حسینی منجم که در یک مقدمه و چهار مقاله زایجهٔ فتح‌علی‌شاه را در آن آورده است ، بیش از یک سوم کتاب جدولهای نجومی و طالع گیری‌است .

آغاز : بسمله، درخشنده‌تر ستاره و فرخنده‌تر سیاره که افق مقال اهل فضل و کمال طالع ولامع گردد حمد حکیمی‌است .

انجام : و بندگان اقدس پادشاهی‌بفضل و عنایت الهی و براو ظفر و نصرت یابنداللّه تعالی و تقدس بالخیر .

۶۶۸ : خط متن نستعلیق و جدولها نسخ وعنوانها ثلث و در همان زمان‌فتح‌علی‌شاه و برای او نوشته شده است، جدولها شنگرف ولاجورد است، برگ یکم حاشیه‌سازی‌شده با گل و بوتهٔ زرین ویک سرلوح بزرگ دارد.

کاغذ فرنگی - جلد روغنی گل و بوته درون گل و بوتهٔ رنگین، ۱۸٤ گ ۲۸ × ٤۲ - ۱۵س۱۷×۲۷.

مشارق الشموس فی شرح الدروس : از آقا حسین خوانساری درگذشتهٔ ۱۰۹۹ است و شرح او است بر دروس شهید یکم که بنام شاه‌سلیمان ساخته‌است(دانشگاه ۵: ۱۸۷۷ - سپه۱: ٤٤۵)

۲۹۳ مشیر :از آغاز است تا بحث تنجس خمر، بنسخ‌سدهٔ ۱۲ با سه قلم وازیک‌نویسنده، باتملک ۱۲۷٤ وسهر۱۳۱۹ مشیر.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی - ۲۹۳ گ ۱۸/۵ × ۲۵/۵، ۲۳س ۹/۵ × ۱۶/۵و۳۱س ۱۳×۲۰و۲۲س ۱۰/۵×۱۸.

۲۳۰۸ : سپه۱ : ٤٤۸.

۵۹۵۶ : نسخ سدهٔ سیزدهم، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز مقوایی‌ضربی ، ۲۵۶ گ ۲۲×۳۱ - ۲۲س ۱۳×۲۱.

المشاعر : از ملاصدرای شیرازی‌است و بچاپ رسیده (دانشگاه ۳:۳۵۵)

۱۲۱۷ : ش۲ دفتر ، ۳۵۵ - ٤۱٤ ، نستعلیق اسماعیل بن عبدالله در یکشنبه ۹ رمضان ۱۲۵۲ .

۱۳۳۱ : ش۱دفتر ، ۱پ - ٤۶پ ، نستعلیق محمود در ۱رجب ۱۲۵۶.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۱۱ × ۱۶ ، ۶×۱۲.

۱۹۹۶ : ش۲دفتر ، ۵۶ر - ۶۰ر ، از میانهٔ‌مشعر سوم منهج یکم است‌تامیانهٔ‌مشعر سوم منهج سوم (۱۷۳:۱)

۷۵۳۵ : ص۲دفتر ، ۷۲پ - ۱۱۶پ ، نستعلیق محمدعلی کرمانشاهی‌در۱۳۰٤.

۷۵۶٤ : ش۱دفتر، ۲پ - ۳۶پ ، نسخ مجیدبن عبدالله‌بن مجید حسینی تنکابنی درقزوین در مدرسهٔ جامعهٔ صغیرهٔ منسوب به شهیدثالث که بابیان اورا کشته اند در پنجشنبه ۲۷ذق ۱۲۶۹.

کاغذ فرنگی سفید وکبود - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۲٤۳ گ۱۷×۲۲- ۱٤س۸/۵×۱٤.

المشترك وصعا والمختلف صقعا : از ابوعبدالله یاقوت رومی حموی بغدادی است که پس از معجم البلدان ساخته است (دیباچه) (چلبی ۲: ۴۳۸ - معجم المطبوعات ۱۹۴۲)

آغاز: بسمله، الحمدلله المتفرد بالصفات والاسم المتنزه عن المشارکة والمکان.

انجام: و قیل له بین فی وادی الغاین.

۲۷۵۴ : نسخ آقا بابا بن محمد مهدی شاه میرزایی در ۱۱ صفر ۱۲۸۶ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۴۱۵ گ ۱۵×۲۲ - ۲۱س ۸/۵×۱۶.

مشترکات الرجال: از محمد امین بن محمد علی کاظمی و آن شرحی است برباب دوازدهم جامع المقال طریحی (فهرست دانشگاه ۲: ۶۵۶ و ۵: ۱۶۶۶)

۱۹۹۶ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۵۵پ ، نستعلیق نصرالله بن حسن حسینی استرابادی در یکشنبه ۸ ج ۱/۱۲۳۱ ، عنوان شنگرف، نسخه کامل است (سپه ۱: ۱۷۲)

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۷۸ گ ۱۸ × ۲۱/۵-۲۰س ۱۱×۱۶.

مشجرات : در این رسالهٔ نسب نامه شجره هایی است در جدول و نسب پادشاهان مغول هم در آن هست. در خود کتاب (ص ۲۷۱) از مؤلف بنام «شرف الدین ابراهیم» یاد شده است

نسخهٔ ما از شجرهٔ محمد نفس زکیه است تا پسران آدم (ذریعه ۲: ۳۸۴)

آغاز: محمد و اسحاق ثم علی العرضی فالمقدم من ولد موسی الکاظم.

۲۶۹۰ : نسخ و در پایان آمده : «علی ید محمد هادی حسنی حسینی طباطبایی» و سپس دارد «کتبه العبد . . . محمدعلی الرضوی ۱۲۹۴» پس رضوی آن را در ۱۲۹۴ از روی نسخهٔ طباطبایی نوشته است، عنوان شنگرف ، حواشی در برگهای جداگانه بفارسی. صفحه شمار دارد واز پایان به آغاز میآید .

کاغذ فرنگی سفید و ختایی- جلد تیماج سرخ گربی مقوایی ، ۱۵۶ گ ۲۱×۳۳.

۲۶۹۲: نسخ که از آغاز نسخه بپایان است وبکوشش سلطان میرزا حسین در پایان شعبان ۱۲۸۰ برای محمد ناصرخان قاجار نوشته شده است، عنوان شنگرف حاشیه سازی شده بزر و شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید و ختایی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی، ۱۵۷ گ ۲۰×۳۲.

مشرق التوحید: ازادهم عزلتی خلخالی شاعر مترجم باب حادی عشر بنام «لوازم یوم الدین» است (ذریعه ۹: ۷۱۷ - دانشمندان آذربایجان ص ۲۷۳)

آغاز: بسمله. و بعد حمدالله سبحانه و تعالی علی تجلیات ذاته الاعلی... چنین گوید ... ادهم عزلتی تخلص واعظ ... چون غرض اصلی از ایجاد عالم و آدم و علت غایی آن ...

انجام: بخیر قرین گرداند بحق وجوده الذی هو منبع الجود وسنه البدایة والیه النهایة... و آخرا و الحمدلله... اجمعین.

۵۸۳۸: ش ۱۰ دفتر، ۸۸پ۱۰۸، بهمان خط شماره‌های دفتر دیگر، پس از آن معیارالعمر است.

مشرق الشمسین و اکسیر العارفین: در فقه شیعی بزبان عربی از شیخ بهایی است که در ۱۰۱۵ در قم تألیف کرده است، این کتاب با الحبل المتین او در ۱۳۱۹ بچاپ سنگی رسیده است. (آستان قدس ۵: ۱۶۰ و ۵۰۴ - سپه ۱: ۵۲۳).

۲۶۶۹: سپه ۱: ۵۲۴.

۵۵۵۳: ش ۱ دفتر، ۴پ - ۹۶پ.

نسخ حیدرعلی بن علی اکبر حسینی ناصرابادی لواسانی تهرانی در شنبه ۲۲ رجب ۱۱۲۶ در «دیرة ابی الضباع» از توابع «فرع بین الحرمین».

او در آدینهٔ ۸ ذق ۱۱۲۶ می‌نویسد که ازروی نسخهٔ سلیمان بن محمد بن زید زیادابادی که از روی نسخهٔ پدرش در ۱۴ شوال ۱۴۳ (=۱۰۴۳) نوشته است، نوشته‌ام، حاشیه «منه» دارد، در چهاربرگ آغاز پراکنده‌هاست.

کاغذ فرنگی سفید - ۱۵۵ گ ۱۶×۲۰/۵ - ۲۲ و ۲۳ س، ۹/۵×۱۵.

۸۱۹۰: ش ۲۰ دفتر، ۲۲۷ر - ۳۰۴ر، تنها طهارة را دارد.

مشکاة الانوار: از امام محمد غزالی است (فهرست دانشگاه ۳: ۴۴۳ - چلبی ۲: ۴۴۰)

۲۸۴۴: ش ۱۱ دفتر، ۴۱۷پ - ۴۳۹ر، مقابله و تصحیح شده است.

۶۴۶۷: ش ۱ دفتر، ۱پ - ۳۰پ.

نستعلیق چلیپای علی اصغر بن مصطفی بن بیک خواجه نوری در قریهٔ آزاد کوه در آدینهٔ ٤ رجب ۱۲۲۳ .

کاغذ فرنگی سفید و قرمز - جلد ختایی تیماج مقوایی ضربی - ۱۰۹ گ ۱٤/٥ × ۱٥ س ٦/٥ × ۱٤ .

مشکاة الانوار : از مجلسی دوم که دراین کتاب برای شاه سلیمان اذکار وادعیه وقرآن و شرایط خواندن آنهارا در سه تنویر آورده است و گزیدهٔ عین الحیات او است (کشف الحجب ٥۲۳ - ش ۱٤٤۲)

آغاز : حمدی بسان نعمتهای بخشندهٔ و جود وتحیات بی انتها و سپاسی چون رحمتهای ضعیفی .

انجام : طلب میباید نمود . باینجا ختم می کنم این رساله الحمدلله وحده ... الطاهرین .

۵۷۳۵ : نستعلیق سه شنبه ع ۱۲۰٦/۱ ، عنوان شنگرف، عربیها نسخ .

کاغذ فرنگی سفید - جند تیماج سرخ مقوایی ضربی، ۹۲ گ ۱٤/٥ × ۲۱ - ۱٤ س ۷/٥ × ۱٥ .

مشکاة النجاة : دروعظو پند و اندرز است بفارسی در سی مشکات بشمارهٔ روزهای ماه رمضان از ملا سلیم علی بن محمد مازندرانی آملی هندو کلایی که آنرا در سه شنبه ۱۳ شعبان ۱۲۸٤ ماه قدیم در هفتاد سالگی ساخته است .

آغاز : بسمله، حمد بلا انتها خدای را سزاست که محمود است به آلاء خویش .

انجام : بیان کردم ... اللهم اغفرلی ولوالدی وللمومنین والمومنات .

۵۵۵٤ : نستعلیق بد بخواهش حاجی ملا علی مازندرانی در روز چهارشنبه ۱۹ آذر قدیم ۱۲۸۷ ، نام کاتب «اس دل لاه ن وای» (اسدالله نوایی) عربیها نسخ، عنوانها در هامش .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۷۹ گ ۱۷ × ۲۱/٥ - ۱۸ س ۱۱ × ۱٦ .

المشکل من امر النسبة : از ابو عبدالله محمد بن عیسی ماهانی بغدادی دانشمند سدهٔ سوم (گاهنامهٔ سال ۱۳۱۰ ص ٦۸) .

آغاز : للماهانی فی المشکل من امر النسبة ، کتبه ابوعبدالله، قال: فهذا ما کنت وجدته

اولا فی نسبة المقادیر و تناسبها و عملت علیه فی برهان الاضعاف .

انجام : لایزید علی غ ش ذ ، و ذلک ما اردناه .

۵۹۷ : ش ۲۱ دفتر ، ۱۶۰ - ۱۶۲ ، نسخ ۳ شعبان ۷۸٤ .

۶۹۰ : ش ۶ دفتر ، ۹۲ - ۹۵ پ .

مشکول : از شاگرد شیخ بهایی است و در آن ۲۹ رساله و کتاب آمده است که هریک جداگانه یاد خواهدشد و مطالب پراکندهٔ آن در دنبال هریکی از آنها میآید .

این کتاب جز مشکول حاجی بابای قزوینی و مشکول گمنام نسخهٔ ش ۱۲۵۳ دانشگاه است (دانشگاه ۶ : ۲۷۸۷)

۲۹۱۹ : ش ۱ دفتر ، نیمهٔ یکم بخط نسخ سپس از ۱٤۹ تا ۲۰۸ نستعلیق واز ۲۰۹ تا پایان باز نسخ است ، عنوان شنگرف ، تاریخ ۱۰۵۳ و ۱۰۳٤ دارد .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی کناره مشکی ، ۲٤×۳۵ - ۲۹ س ۱۷×۲۶ .

مشواق : از فیض کاشانی است و بچاپ رسیده است (فهرست دانشگاه ۳ : ٤۹٤ - مشار ۱٤٤۳) .

۶۵٤۶ : ش ۳ دفتر ، ۷٤ پ - ۸۵ پ ، برابر چاپی ۱۳۲۵ ، نستعلیق سدهٔ سیزدهم ، عنوانها شنگرف ، ۱۷ س ۶×۱۲ .

مصائب الابرار و نوائب الاخیار : از الله قلی محزون سلماسی فرزند شاه میرزا که بنام عباس میرزا در یک مقدمه و شانزده مجلس و یک خاتمه نوشته است ، در آن از ریاض الجنة زنوزی تبریزی یادشده است ، در پایان آمده که پدرم در آدینهٔ ۲ ع ۱۲۳۱/۱ درگذشت و من بکتاب دوبارنگریستم .

آغاز : الحمدلله الذی نورصدورنا بنورالمعرفة والایقان واوفر صدورنا بالصبرعلی المصائب والاحزان ... اما بعد چنین گوید .. ابن شاه میرزا الله قلی المحزون السلماسی .

انجام : نسخ خودرا از روی آن نسخه اصلاح نمایند .

۸۱۶۷ : نستعلیق کربلایی محمد رسول بن کربلایی اسماعیل تبریزی در شنبه ۱۲ رجب ۱۲۸۵ ، نشانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۲۷ گ ۱۸ × ۳٤ - ۳۷س ۱۰/۵ × ۲۸ .

مصائب المعصومین : از عبدالخالق بن عبدالرحیم یزدی مشهدی است . او در پایان سفارش کرده که کتابش را بخط خوش بنویسند . تالیف آن در عصر آدینه دهۀ نخستین شعبان ۱۲٤۱ پایان یافته است (مشار ص ۱۳٤٤)

آغاز : بسمله، الحمدلله رب العالمین ... فیقول ... ابن عبدالرحیم الیزدی عبدالخالق ... ان هذا کتاب جمعت فیه جملة من الایات والاخبار الواردتین فی فضائل اهل العصمة و مصائبهم .. و سمیته بمصائب المعصومین .. و رتبته علی مقدمة و مجالس و خاتمة .

انجام : اللهم انفعنی و سائر اخوانی المؤمنین به فی الدنیا والاخرة برحمتک یا ارحم الراحمین .

٤۵۲مکرر دوم: نسخ سدۀ ۱۳ که بدستور حسین خراسانی نوشته شده است ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۰۰ گ ۲۰ × ۳۱ - ۲۸س ۱۲ × ۲۲ .

۷۳۱۳ : نسخ محمد حسین شاه دختی در قلعۀ ناظر میرزا حسن از بلوك مشهدمقدس در دهۀ دوم رجب ۱۲۵۸ ، عنوان و نشان سرخ ، صفحات در دو جدول به زر و لاجورد و کوچکی سرخ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۵۰ گ ۱٤/۵ × ۲٤ - ۲۵س ۱٦ × ۷/۵ .

مصائب النواصب: از قاضی نورالله شوشتری است در رد نواقص الروافض میر مخدوم (فهرست دانشگاه ۳ : ٦۱٦ - چلبی ۲: ۷۱٦)

٦۳٤۱ : نستعلیق شمس الدین محمدبن احمد در ۷ شعبان ۱۰۸۸ ، عنوانها ونشان شنگرف، باحاشیۀ «سنه ره» به خط ریزتر .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مقوایی قهوه‌ای ، ۲٤۱ گ ۱٤ × ۲۲ و ۱٤س ، ۷ × ۱۳/۵ .

المصابیح : در فقه است و از سید محمد مهدی بحرالعلوم طباطبایی بروجردی (۱۱۰۵-۱۲۱۲) (فهرست دانشگاه ۶: ۲۰۴۴ - آستان قدس ۵: ۵۰۰

۲۹۴ : از آغاز است تابیع وقف وافتاده‌و بدینجا می‌انجامد: « اولو وقع الخلف بین ارباب به کما فی تلخیص المرام» .

بخط نسخ سدهٔ ۱۳ ، با عنوان و نشان شنگرف و حاشیه با نشانهٔ «منه ره» یادداشتهای تاریخ ۱۲۹۶ در نسخه دیده میشود، مهر ۱۳۱۹ مشیردارد .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۴۵۴ گ ۱۷×۲۸ - ۲۵س ۸/۰ × ۱۸/۵ .

مصابیح الارواح : این کتاب در ۲۵ باب است و در باب ۲۳ آن آمده است که «ای درویش درین ایام که ماه مبارك رمضان سال ۸۲۱ است اشارت است ... » گویا از گروه حروفیان است

آغاز : بسمله . بسم الله خیرالاسماء . بسم الله رب الارض و السماء ... اما بعد چون این فقیر حقیر اقل الفقراء « عامی شروی» مامور بود که هرچه وارد شود در بیان آورد .

انجام : به که عمری در رکوع ودرسجود .

۱۰۸۸ : ش ۱ دفتر ، ۳پ - ۹۵ر .

بخط نستعلیق نوروز علی مشهدی در شنبه ذق ۱۰۷۷ .

کاغذ سپاهانی - جلد ساغری آبی مقوایی - ۱۲۱ گ ۱۰ × ۱۷/۵ - ۲۲س ۱۰×۱۳/۵ .

مصابیح الاصول : از احمد بن عبدالله خوانساری است (سپه ۱: ۶۱۶)

۹۱۶ : سپه ۱ : ۶۱۷ .

المصابیح فی سنن المصطفی الملیح : اخبار فقهی است از امام ابو محمد حسین بن مسعود فراء بغوی شافعی (م ۵۱۶) و بچاپ رسیده است (چلبی ۲: ۴۴۲ - معجم المطبوعات ص ۵۷۳)

آغاز : قال الشیخ ... ابو محمد الحسین بن مسعود البغوی ... الحمدلله وسلام علی عباده الذی اصطفی ... اما بعد فهذه الفاظ صدرت عن صدر النبوة وسنن سارت عن معدن ...

انجام : لاندری اوله خیر ام آخره والله اعلم .

۱۸۶۰: نسخ محمد بن عبدالرحمن رجبی بن نورالدین علی بن سدید الجعدی در شعبان ۱۰۶۴، عنوان شنگرف، حواشی دارد، نسخه را عبدالرحمن بن محمد عاتکی حسنی شافعی قیاصی فروخته است، با نسخهٔ عبدالرحمن رجبی پدر کاتب در ۱۰۶۴ مقابله شده است.

کاغذ نخودی - جلد تیماج مقوایی عطف تیماج زرد، ۳۱۷ گ ۱۵ × ۲۱ - ۲۵ س ۱۰×۱۶.

مصابیح القلوب: از خواجه ابی سعید حسن شیعی بیهقی سبزواری است، در دیباچهٔ نسخهٔ دانشگاه آمده که پنجاه و سه فصل است (فهرست دانشگاه ۵ : ۱۵۳۴ - چلبی ۲: ۴۴۵) ولی در نسخهٔ ۱۲۸۶ ما چهارده فصل گذارده شده است.

آغاز: بسمله. شکر وثنا وحمد بی‌منتها خدایرا که منزه است از ادراك اوهام وافهام.. اما بعد چون مؤلف این کتاب .. حسن شیعی سبزواری... راغب وعظ و تذکیر بود این کتاب تألیف کرد بی تکلفی و مفصل کرد بچهارده فصل و مصابیح القلوب نام نهاد.

انجام:

خرم دل او کازین جهان زود برفت آسوده کسی که خود نیامد بجهان

۱۲۸۶: ش ۲ دفتر، ۱۷۱ پ - ۲۰۱ پ.

نستعلیق گویا از همان محمد سلیم نویسنده ش ۱ است، عنوانها شنگرف است.

۵۵۵۶: نسخ سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف، پنج برگ آغاز و یک برگ پایان نونویس در ۱۳۰۳.

انجام: تخت بلقیس را حاضر ساخت، تمت. والله اعلم بالصواب و صلی الله علی خیر خلقه و آله الطیبین الطاهرین ۱۳۳ (گویا ۱۳۰۳ و تاریخ خط صفحهٔ اخیر و نیز مکمل نسخه باشد).

کاغذ سمرقندی سفید - جلد پارچهٔ مخمل سبز مقوایی، ۲۴۳ گ ۱۵ × ۲۳ - ۱۹ س ۹/۵×۱۵/۵.

۵۸۵۰: نستعلیق سدهٔ یازدهم، آغاز وانجام نسخه نونویس بخط محمد تقی پسر عبدالباقی در ۱۲۴۳.

کاغذ میان سپاهانی آغاز وانجام فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی، ۳۰۲ گ ۱۱×۱۷، ۱۵ س ۷/۵×۱۳/۵ و ۸/۵×۱۳/۵.

۵۸۵۱ : نستعلیق محمد پسر محمدباقر قمی برای سیدمهدی در ۱۵ رجب ۱۲۳۹، صفحه‌ها درجدول شنگرف ولاجورد، عنوانها شنگرف، سرلوح‌شنگرف وزر ولاجورد.

انجام این نسخه با نسخهٔ پیش‌هم کم‌دارد وهم افزوده‌دارد ودران‌آمده :

هرچند گنه کار پریشان حالم یارب بحسین علی بخش‌مرا

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۶۹ گ ۲۱ × ۳۰ - ۱۸س ۱۳ × ۲۲ .

مصاحب‌الخلوات : از میرزا فریدون بندپیی مستوفی معروف به میرزا خانلر دراخلاق در یک مقدمه و پنج‌باب و یک تذنیب و یک خاتمه .

آغاز : بسمله . بهترین رفیقی که جذبهٔ التفاتش گم گشته گان وادی ضلالت را بسر منزل هدایت کشاند .

انجام :

شد تمام این مصاحب‌الخلوات چون به الطاف قادر منان

سال تاریخش از خرد جستم گفت از نام نیک اوست عیان (۱۲۰۹)

حرره مؤلف غفرالله له ولوالدیه .

۱۲۰۹ : شکسته‌نستعلیق گویا از خود مؤلف ، عنوانها شنگرف، صفحه‌ها دوجدولی یکی‌شنگرف‌و دیگری‌زر ولاجوردو شنگرف ،مالک اعتضادالسلطنه‌در۱۲۹۴ ،وقف‌سپهسالار در ۱۲۹۲ ، سرلوحی‌در آغاز هست بشنگرف و لاجورد.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبزیک‌لا، ۵۵ گ ۱۴ × ۲۱/۵، ۱۴س ۸/۵ × ۱۵/۵ .

مصادر : لغتنامه‌ایست که درآن تنها ریشه‌های‌فعل (مصدرها) زبان عرب را گرد آمده است ، نگارندهٔ آن زوزنی ابو عبدالله حسین‌بن احمد قاضی زوزنی است (۲:۲۸۲)

تاریخچهٔ گردآوری مصادر در فرهنگ‌نامهای عربی بفارسی (ص۹) یاد شده‌است.

۸۸ : سپه۲ : ۲۸۴ .

۹۹ : سپه۲ : ۲۸۵ .

مصادرالانوار فی تحقیق الاجتهاد والاخبار : از میرزا محمد اخباری نیشابوری(۱۱۷۸-۱۲۳۳)است که درآن‌از اجتهاد خرده گرفته‌است(سپه۱:۶۱۰)

۲۵۴۵ : سپه۱:۶۱۳ .

المصادر الغیر القیاسیة (منظومة فی -) : از ابوعلی طبری است و در نه بیت (سپه ۲: ۴۴۶)
آغاز : المصادر التی جائت مخالفة للقیاس علی خمسین وجهاً جمعها .. ابوعلی الطبری فی تسع ابیات .

۳۱۳ صدر : ش ۳ دفتر ، ص ۷۰ - ۷۱ ، بهمان خط شمارهٔ پیش باحاشیه های فارسی.

مصادرة المقالة السادسة من اصول اقلیدس (مقالة فی -) . بحثی است در بارهٔ مصادرهٔ مقالهٔ ششم اصول اقلیدس .

آغاز : بسمله . هذا متعلق بمصادرة المقالة السادسة اذا وضع للمقادیر مقدار ما من جنسها لتقدیرها باراء الواحد .

انجام : لامساواتهما اللتین علی القاعدة من المثلث الاخر وهذا ظاهر .

۶۹۰ : ش ۱۰ دفتر ، ۱۰۰ پ - ۱۰۲ .

مصادرة اقلیدس (رسالة فی -) : در بارهٔ مصادره نخستین و معروف اقلیدس است در اصول (خیامی نامهٔ همایی)

آغاز : لله الحمد . رسالة فی بیان مصادرة اقلیدس لرجل مجهول اللقب . قال بعد تشنیعه علی المتقدمین مثل شنبلیقوس و آغانیوس وعلی المتاخرین مثل الکندی و ثابت وماهانی: و حضرنی طریق سهل من غیر هندسة متحرکة بل بهندسة ثابته .

انجام: ولذلک یلتقی ا ج ب د وذلک ما اردنا بیانه والله اعلم .

۵۹۷ : ش ۱۶ دفتر، ۱۲۱ ر و پ ، نسخ حسین بن محمد بن مطهر در ۱۳ ج ۱/۷۸۴ .

مصادرة اقلیدس (رسالة فی -) : از ابوالعباس فضل بن حاتم نیریزی از سدهٔ ۱۳ است ، (گاهنامهٔ سال ۱۳۰۷ ص ۱۱۴ ، خیامی نامهٔ همایی ص ۲۹۵ ، ماکس کراوزه ش ۸۸) .

آغاز : بسمله . رسالة لفضل بن حاتم النیریزی فی بیان المصادرة المشهورة لاوقلیدس . قال: علمنا بالامور المختلفة بعد علمنا بالمتساویة .

انجام : قبل ان یلقی س، ص و هو المطلوب و ذلک ما اردناه .

۵۹۷ : ش ۲ دفتر ، ۱۱-۱۲ ، بخط نسخ حسین بن محمد بن مطهر در آدینهٔ ۸ ذی حجة ۷۸۱ .

المصباح : از ناصر الدین مطرزی است .

آغاز : بسمله . اما بعد حمدالله ذی‌الانعام .. فان الولد الاعز لازال کاسمه مسعوداً لمااستظهر مختصرالاقناع .. و اتقن مافیه من النحو معنا ولفظا اردت ان انظم من کلام .. عبدالقاهربن عبدالرحمن الجرجانی .. حتی یعلق بطبعه .. فنظرت فی مختصراته .. فوجدت اکثرها تعاورا بین الائمة «الماءة» والجمل» و التتمة» فاستصفیت منها هذا المختصر .. و ترجمته بکتاب المصباح و کسرته علی خمسة ابواب.

انجام : فی الاول ماسبق من الکلام والله اعلم (دانشگاه۶: ۲۳۰۱ و ۲۵۹۳ - سپه۲ : ۳۷۲- چلبی۲: ۴۴۸)

۳۱۱۳ : ش ۵ دفتر ، ۸۸پ - ۱۲۱پ، آغاز و انجام افتاده‌است .

۶۹۵۰ : ش۲ دفتر ، ۴۳ - ۶۹ر، بهمان نسخ شمارهٔ ۱ باحواشی بخط نستعلیق با نشانهٔ «ضوء» .

مصباح‌الارواح : از مولانا احمد جمالی یا پیر جمالی اردستانی (م۸۷۹) است .در ذریعه (۹: ۱۵۱) نام او محمد آمده‌است .

آغاز :

... دل میل صحرا می کند ترک مستش فکر غوغاسی کند

انجام :

ورنمی گنجد کنون حرف و کلام زانکه عشق حرف آمد والسلام

تم القسم الاول من بیان احوال سیدالمرسلین .. وقد سمی هذا القسم بمصباح الارواح و یتلوه القسم الثانی المسمی باحکام المحبین .

۲۲۹ : ش۲، نستعلیق همان امین عطار رشتی نویسندهٔ شمارهٔ پیش ، گ ۲۷-۱۵۰ و ۳۳۰ - ۳۴۵)

مصباح‌الارواح : رساله‌ایست عرفانی درست مانند رساله های نسفی(۱)

آغاز: بسمله اعزك الله فی‌الدارین ، ای‌درویش بدانکه آیات‌الله بصفات قوسها وجود انسانی ظهور فرمودند.

۱- در فهرستهای دو مصباح الارواح دیده شده :

۱- مصباح الارواح اوحدی که‌مثنوی است (دیوان‌هند۱ : ۳۹۸ ش۲۸۲) .

۲- مصباح الارواح شیخ علی‌تونی‌معاصربایزیدبسطامی (ریو۲: ۷۷۴)(؟!)

انجام : آنکس که خوی حیوانی چون باشد نه بانسان والله اعلم والسلام علی من اتبع الهدی .

۶۵۵۳ : ش ۳ دفتر ، ۲۸ پ - ۳۱ ر .

مصباح الانس بین المعقول والمشهود فی مفتاح غیب الجمع والوجود : شرحی است از شمس الدین محمد بن حمزه فناری (۸۵۱-۸۳۴) بر مفتاح غیب الجمع والوجود تألیف صدرالدین قونوی (آستان قدس ۴ : ۳۱۵ - کشف الظنون در مفتاح) .

۴۴۶۴ : نستعلیق محمد بن علی بن محمد حسن کاتوزیان طهرانی درچهار شنبه ۶ ج ۱/ ۱۳۲۲ از روی نسخهٔ میرزا هاشم لاهیجی در مدرسهٔ مروی و کاتب در تهران در ۱۴ ج ۱/ ۱۳۵۵ (۱۳ مرداد ۱۳۱۵ خ) درگذشته است چنانکه پسرش علی کاتوزیان برپشت نسخه نوشته است، او این نسخه را با ۱۳۶ جلد از کتابهای پدرش در ۲۲ شهریوره ۱۳۱ خ وقف مدرسهٔ سپهسالار کرده است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۲۶۴ گ ۱۸ × ۲۲/۵ - ۱۷ س ، ۱۰ × ۱۶ .

۶۵۷۲ : برابر نسخهٔ چاپی سنگی ۱۳۲۳ تهران باندازهٔ رحلی در ۳۴۴ ص .

نسخ محمد علی بن حسین کرمانشاهی در مدرسهٔ سپهسالار قدیم در ۱۰۳۱ ، متن در حاشیه نوشته شده : حاشیه ملامحمدرضا قمشه‌یی دارد .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۲۰۵ گ ۱۷ × ۲۲ ، ۱۹ س ۹ × ۱۶ .

مصباح الانوار فی فضایل امام الابرار : درسی وشش باب است و نام کتاب و فهرست بابها در دیباچه آمده است ، این کتاب جز مصابیح الانوار فارسی چاپی است .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی انشأ جمیع المخلوقات بکنه حکمته ورفع السموات العالیات بنظم قدرته . . اما بعد فانه لما منی الله علی لما سبقت عنایة .

انجام : ووجوب طاعتهما واحد فلذلک صار نفسه (افتاده) .

۵۵۵۷ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، تا باب ۲۱ در سباهله ، عنوانها در فهرست شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۰۳ گ ۱۵ × ۲۱ - ۱۵ س ، ۱۵/۵ × ۹/۵ .

مصباح الزائر وجناح المسافر : دربیست فصل است در زیارات ائمه و در دیباچه فهرست

فصول ونام کتاب دیده می‌شود، کتاب ازابن طاوس رضی‌الدین ابوالقاسم علی‌بن موسی (م ٦٦٤) است ونخستین اثر اوست (کشف‌الحجب ص ٥٢٦ - فهرست دانشگاه ۱: ۱۱۰)

آغاز: یقول السید.. ابن طاوس.. احمدالله عزوجل بما وهب لی.

انجام: و یصرف عندالبلاء و تقول الملائکة ولک مثله و فقکم‌الله ایها الاخوان وایانا .. باسباب الصواب.

۸٤۳۷: نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف، آغازافتاده: «کطاعةالله والرسول بدلالةالعطف» کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۲٦۱ گ ۱۲×۲۱ - ۱۸س ۷×۱٤/٥.

مصباح‌السالکین لنهج‌البلاغةمن کلام امیرالمؤمنین: شرحی‌است ازکمال الدین میثم‌بن علی‌بن میثم بحرانی(م ٦۷۹) بر نهج‌البلاغةرضی موسوی (سپه ۲: ٤۹، فهرست دانشگاه ۲: ۱٥۰).

۳۰٦۷: نسخ مشتمل بر جزءاول و تقریباً سه ربع از جزء دوم کتاب میباشد و ناقص است و گویا ازاوائل قرن سیزدهم هجری باشد و آخرین سطرنسخه اینست: وقوله‌فانها لاتعمی الابصار ولکن‌تعمی‌القلوب التی‌فی‌الصدور - وفائده هذه الکلمات تحریک النفوس الی الاعتبار کیلا یعدالتارک‌له.

کاغذ فرنگی مهرزده - جلد میشن مطلا، وقف سپهسالار، ۳۳٥ گ ۲٦/٥ × ۱٦/٥ و۲۱س، سپه۲: ٥٤.

۳۰٦۹: نسخهٔ کامل است، نسخ عبدالقادربن محمدشریف مکی در ۱۰٤۰، دارای پنج‌سرلوح زیباست.

دو صفحهٔ اول کتاب حواشی‌آن تذهیب گردیده تمام صفحات مجدول‌بطلا ولاجورد است، عنوانها شنگرف، برگ‌اول وصالی‌دارد و یادداشتهایی داشته و بعضی از آنهارا محو کرده‌اند ویکی از آنها اینست:

کنت الباعث‌علی استکتاب المبارک لنفسی و انا الفقیر الی‌الله الغنی‌بهاءالدین بن محمد العاملی با مهر بادامی(بهایی ۱۰٤۳) درامل‌الامل نام این شخص نیست و شیخ بهائی معروف نخواهد بود.

کاغذ ترمه ـ جند ساغری ضربی ، وقف سپهسالار ، ۷۱۲ گ ۳۳×۲۰و۲۳س .
سپه۲ : ۵٤ .

مصباح الشریعة و مفتاح الحقیقة : رساله‌ایست عرفانی در صدباب و گفته‌های امام جعفر صادق در آن گردآمده‌است و شاید از شقیق بلخی باشد (نسخهٔ ش۵۵۵۸) چه در مجالس شیخ طوسی (آدینهٔ ۲ رجب ٤۵۷) خبری از شقیق آمده که درباب ۸۷ این رساله دیده میشود. این رساله‌را محمد صالح بن محمد باقر قزوینی بنام سراج المعرفة شرح کرده است (سپه۱ : ۳۰۸ ـ فهرست دانشگاه۳: ۴۹۵ و ۵: ۱۵۳۶)

۱۷۹۰ : ش ٤ دفتر ، ۱۵۳پ - ۱۸۳ر ، مقابله وتصحیح شده است (سپه ۱: ۱۲۸ و ۳۱۰).

۵۵۵۸ : ش ۱ دفتر ، ۱ر-۸۷ر ، سپس پراکنده‌ها است تا ۹۲ر ، و ازآنهاست گفتاری در بارهٔ پیغمبران مدفون درقزوین .

نستعلیق محمد صالح بن محمدباقر قزوینی در ۱۱۳۲ ، مالک علی بن مهدی خاکشایی در ۱۲۳۶ .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج حنایی یک‌لایی ، ۲۰۷ گ ۱۵س ۶×۱٤ .

۵۵۵۹ : نسخ ۷۱۶ ، عنوان شنگرف .

آغاز افتاده واز نیمهٔ باب۸ را دارد ، انجام برابرنسخهٔ دانشگاه‌است « المقربین‌وا ولیائه حقاً » وازان بیشترهم دارد .

کاغذ سمرقندی ـ جلد تیماج سبزیک لایی ، ۷٤ گ ۱۳/۵ × ۱۷/۵ ، ۱۲س ۱۲/۵×۸/۵ .

۵۸۲۰ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی ـ جلد تیماج سبز مقوایی ضربی ، ۱۰۶ گ ۸ × ۱٤ ، ۱۲س۵×۱۰ .

۷٤۵۲ : ش ۲ دفتر ، ۷۶ر - ۱۲۰پ ، نوشتهٔ آدینهٔ ۱۰ ج ۱۲۶۵/۲ از نویسندهٔ شماره‌های ۱و۲ دفتر .

۷۵٤۰ : ش ۳ دفتر ، ۲٤پ - ۸۱پ .
۱٤س ۸ × ۱٤ .

مصباح الطریق : گزیده‌ایست از «اکمال الاصلاح» که ترجمهٔ فارسی «اصلاح العمل» است متن اصلاح العمل ازسید محمد مجاهد کربلایی (م ۱۲٤۲) و ترجمه کننده حسن بن محمد علی یزدی تهرانی شاگرد مؤلف اصل. وی سپس این کتاب را از «اکمال الاصلاح» برگزیده و بدین نام نامیده‌است (ذریعه۲: ۲۷۱ و ۱۷۰، ۱۷۱) او کتابی نیز در ردصوفیان دارد . (ذریعه ۱۰: ۲۰٦ - فهرست دانشگاه۵: ۱۷۷۸ و٦: ۲۳۷٤)

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی اوضع لنا طریق العمل .

انجام : واجب است اورا گرفتن نایب .

۵۹۸۷: نستعلیق محمد شفیع بن عبدالستار تبریزی ساکن زنجان در ۱۲۳۵، صفحه‌ها در دوجدول شنگرف ، کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زردیک‌لا، ۱۵۰ گ ۱۱×۱۵ - ۱۳س٦×۱۰ .

۵۸۹۲ : نسخ چهارشنبه ۱۲ذق ۱۲۰٤ ، جدول صفحه‌ها شنگرف.

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی ارشدنا الی اصلاح الاعمال.

انجام : واجب است اورا گرفتن نایب و الله اعلم بالصواب.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مقوایی مشکی، ۲۳٤ گ ۱۰×۲۵ ،۱۷س ۱۱×۱٤/۵

مصباح الطریقة لسلوك اصحاب الشریعة ووصول ارباب الحقیقة: ازصدرالدین محمد باقرموسوی دزفولی دریک مقدمه و چندباب بعربی و فارسی ودر دیباچه از مؤلف و کتاب نام برده شده است .

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی انار قلوب العارفین بلوامع تجلیاته واضاء صدور الموقنین بفیوضات انوار ذاته .

انجام : بخلاف التعصب والعناد وهو داب المخالفین و المنحرفین عن الملة والدین .

۱۲۹۰: نستعلیق رمضان علی بن عبدالرحیم حکاك نمارستاقی نوری درچهارشنبه ۱۳ ج۲/۱۲۱۹، دوبرگ درمیانه سفید است ، مالك اعتضاد السلطنه در ۱۲٦۰، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی آهارمهره - جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا ، ۱٦۰ گ ۱۵×۲۰/۵س، ۹ × ۱۵ .

مصباح العابدین : از زین العابدین حسینی است که دریک مقدمه ودوازده مطلب وخاتمه و درزمان شاه صفی نگاشته است (کشف الحجب ۵۲۷)

۵۷۴۰ : نستعلیق ۱۰۷۷ ، عربیها نسخ ، عنوانها شنگرف .

آغاز : که انوش داروی .. سپاس بی‌قیاس .. دافع سموم مکروهات‌است .. واین اوراق مسمی‌شد به‌مصباح العابدین و مرتب‌است بمقدمه .

انجام : فی‌زمرة محمد و آل محمد .

کاغذ اصفهانی‌نخودی - جلدتیماج‌مشکی‌مقواحاشیه قهوه‌ای، ۱۸۸ گ۵ × ۱۲/۵ ۱۵س۱۱ × ۲۰ .

مصباح المتهجد الصغیر : عنوانهای این کتاب فصل‌است و از شیخ طوسی است (کشف‌الحجب ص ۵۲۸)

آغاز : بسمله . حمدله ... فصل فی‌ذکر عبادات الشرع ، عبادات الشرع خمس .

انجام درفهرست فهرست (۱:۲۱۰) یاد شده است .

۸۰۶۶ : نسخ دوشنبه ۱۹ذح ۱۰۸۲، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد مقوا ، ۱۵۴ گ ۱۱/۵ × ۱۸/۵ ، ۲۱س‌س ۷/۵ × ۱۳/۵ .

مصباح المتهجد الکبیر : کتاب دعائی است بعربی از شیخ طوسی (فهرست دانشگاه ۱ : ۲۱و۲۱۲ و۳۵ : ۲۳۱۷ - کشف‌الحجب ص ۵۲۷ ، سپه۱: ۶۶ ،آستان قدس۲ : ۲۸۴)

۱۰۳۵ و۱۰۳۶ : سپه۱:۶۷و۶۹ .

۵۷۳۶: نسخ‌سدهٔ ۱۲ برگ‌آخرنونویس، عنوانها شنگرف، جزءیکم‌است‌تا دعای‌سمات کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی مقوایی‌ضربی ، ۱۳۵ گ ۱۶/۵ × ۲۴/۵ ، ۱۹س۱۰ × ۱۸ .

۷۹۴۴ : نسخ سدهٔ۱۲ که درسدهٔ ۱۴ ، کامل شده ، عنوان و نشان شنگرف ،وقف شیخ علی نوری‌در ۱۲۳۷ .

کاغذ سپاهانی و فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۶۰ گ ۱۸/۵ × ۲۵/۵ ، ۱۹س ۱۲ × ۱۷ .

مصباح الهدی لفتح ابواب انوارالعلی‌الاعلی : از محمدجعفراسترابادی‌است که‌برای‌فتح علی شاه درمقدمه و چندباب‌نگاشته‌است ، نسخهٔ‌ما همهٔ بابهارانداردد .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی ینتهی الیه سلسلة الممکنات واوجدالعالم الذی لایخلو عن الحرکاب .

۲۷۵۵ : ش۳دفتر، ۸پ - ۴۱پ .

نسخ و گویا از خود استرابادی باشد، حاشیه‌های «منه» دارد.

انجام نسخه افتاده : والنبی من النبولا بمعنی الرفعة و النبأ بمعنی الخبر او النبی بمعنی الطریق .

در ۴۲ر - ۸۰ ، شعرهای ابن ابی‌الحدید وفرزدق و معلقات عشراست.

المصدر (رسالة فی-) :دراین رساله از «مصدر» گفتگو شده‌و از حواشی شریفی یاد گردید.

آغاز : اعلموا معاشرالطلاب .. ان‌الحدث الذی دل علیه المصدر امرمتعلق بغیره .

انجام : وهذا القسم اقل وجوداً من البواقی.

۲۷۹۹ : ش۱۵دفتر، ص۱۳۹-۱۴۱.

مصطلحات‌العلوم : فهرست فصول آن :

۱- مصملحات پزشکی.

۲- مصطلحات اصول فقه .

۳- مصطلحات معانی وبیان و بدیع .

۴- مصطلحات معمی .

۵- مصطلحات قوافی.

۶- مصطلحات عروض .

۷- مصطلحات نجوم .

آغاز فصل فی مصطلحات طبیة اعلم ان‌الجهة اما ان تکون حقیقة وهی‌التی‌لایکون ورائها شیء .

انجام افتاده : و اما تاریخ الملکی فمبدئه من عهدالسلطان(افتاده)

۷۴۶۳ : در روی نسخه نوشته شده «جوامع‌العلوم فخر رازی» بخط نستعلیق سدهٔ۱۲ و ۱۳ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی‌سفید - ۵۹ گ ۱۳/۵×۲۰ ، ۱۱س۸/۵×۱۴.

مصقل‌صفادر تجلیه‌و تصفیهٔ آیینهٔ‌حق نمادررد تثلیث نصارا: ازاحمدبن زین العابدین

علوی عاملی‌است که بنام شاه صفی صفوی بسال ۱۰۳۲ ساخته وخود آنرا چنین نامیده است (دیباچه) این کتاب ردی‌است بر«المرأة المرئیة للحق» «کشیش جیروم کساویه یسوعی» (م ۱۶۱۷) ودر رد این کتاب هم غواد نیولی (کوادانولس) فرنسیسی رساله‌ای ساخته‌است. اصل المرآة همان زمانها بچاپ رسیده و از هندوستان به‌عاملی رسیده بود. ردغواد نیولی هم بچاپ رسیده‌است (دیباچهٔ بخش دوم جلد سوم فهرست دانشگاه ص ۲، ش ۵۱۷ مجلس در فهرست ۲: ۴۵۳، آستان‌قدس ۱: ۸۲، ش ۳۸۲۴ دانشگاه).

او در دیباچه ازدو کتاب خویش «لوامع ربانی» و و «صواعق رحمانی» یاد کرده است.

همچنین از «پادری پریو» یا «پادری میلاد» مؤلف «آیینهٔ حق‌نما» وسی گویداین کتاب او سال ۱۰۳۲ (= غلب) بدست من رسیده و آنرا در این کتاب خودردمیکنم.

او عبارات «آیینهٔ حق‌نما» را آورده‌ورد کرده است. درآغاز کتاب داستان خلسهٔ خودرا مانند خلسات میرداماد و غیاث‌الدین جمشید آورده است.

آغاز: بعد ازحمد قیومی که آستان ربوبیتش از سدرة‌المنتهی(۱)... المزایا وافاض الله من سبحال افضاله انواع العطایا.

انجام: که مشاهد بوارق انس‌اند مقرون‌والحمد لله علی ماهدانا... والی معارج القدس رقانا.

۱۳۱۰: رد به نستعلیق و متن کتاب‌مردود به نسخ وزیر خط شنگرف، نسخه بدستور نواب اشرف در یکشنبه ۱۶ شعبان ۱۲۸۶ نوشته‌شده است.

بالای صفحهٔ عنوان نام فرهاد میرزا دیده می‌شود، در پایان‌نسخه چهارصفحه‌ای‌سفید مانده و آن جای صورت دوایر اسماء انبیاء می باشد، مالک علی‌قلی‌میرزا در ۱۲۸۷، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی زرد - جلد تیماج آبی ضربی یک‌لا، ۱۱۵ گ ۱۳×۲۱ - ۱۵س ۷×۱۲/۵.

المضنون‌الصغیر: این‌رساله که «النفخ والتسویة» هم خوانده میشود از غزالی دانسته شده و در هامش الانسان‌الکامل جیلی(چاپ ۱۳۱۶ مصر ۲: ۸۹ - ۹۸) بنام او بچاپ

۱- نقل‌از نسخهٔ مجلس ۷۱۵ وازین به‌بعد آغاز نسخهٔ ناقص‌ماست.

رسیده‌است ونباید ازاوباشدا گرچه‌ابن‌طفیل دررسالهٔ حی‌ابن یقظان‌این کتاب‌رادرشمارکتب غزالی که باندلس رسیده وخوانده‌است‌میشمرد (غزالی‌نامه‌ص ۲۳۶-بدوی ۴۰- بوئیژ ۱۰۰)

آغاز : بسمله سئل .. الغزالی .. عن‌قوله تعالی فاذا سویته‌ونفخت فیه من روحی‌فقیل ما التسویة وما النفخ و ماالروح .

انجام : دون‌الوجود الثانی‌الحسی‌العینی و الحمدلله رب‌العالمین .. آمین .

۸۳۷۱ : ش۱۹دفتر ، ۱۵۸ر- ۱۷۳ر.

۲۸۴۴ : ش۱۳دفتر ، ۴۶۹ر- ۴۸۸پ .

نستعلیق محمودبن صاعدین محمودبن‌صاعد بهمان تاریخ ش۹ و گویا بخط‌همان یوسف‌بن عطاءالله باشد و از روی نسخهٔ اوهمین‌محمود نوشته است .

مطالع‌الانظار فی شرح طوالع‌الانوار : شرح از قاضی بیضاوی و به قول و متن از شمس‌الدین محمود اصفهانی‌است که برای اتابک سپهسالار منصوری مرابطی‌قوسون‌ساقی ناصری بنام سلطان محمدبن منصور سیف‌الدین ابوالفتح قلاوون نوشته‌است ودرآستانه بسال ۱۳۰۵ بچاپ رسیده است.

آغاز : الحمدلله‌الذی توحد بوجوب‌الوجودودوام‌البقاء و تفرد بامتناع العدم واستحالة الفناء .

انجام : و حسن اولئک رفیقا الحمدلله .. اجمعین .

(چلبی۲:۱۰۱،معجم‌المطبوعات۴۵۴،آستان‌قدس۱:۷۳-۷۶و۵: ۲۴۵،مجلس۲: ۵۰ - ۵۱)

۱۳۱۷ : دراین نسخه شرح دیباچهٔ بیضاوی نیست : قال الحمداقول : ضمن هذه الخطبة معظم مطالب‌اصول‌الدین»

نستعلیق عبدالخالق‌بن زین‌بن حسن رویانی در۱۴ شعبان ۸۶۰ ، عنوان شنگرف، حواشی نستعلیق ریز، مالک علی‌قلی میرزا.

کاغذ سمرقندی زرد - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۳/۵×۲۲ - ۲۵س ۸/۵×۱۵/۵.

۶۵۷۲ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، حاشیه‌ها رسز «زاق، س‌ه ، لوامع» دارد ، درآغاز این

نسخه هم دیباچه نیست، انجام افتاده: «قال وقال البراهمة آه . اقول: قالت البراهمة کلما حسنه العقل » پس از شش صفحه: « والمغفرة بالعفو »

کاغذ سپاهانی - جلد مقوا ، ۲۵۰ گ ۱۵/۰×۲۲/۰ و ۱۸ س، ۷/۰×۱۳/۰ .

۸۳۷۲ : نستعلیق بایزیدبن سید احمدبن مرید، ازسدهٔ ۱۱، دراردبیل ، عنوان شنگرف، حواشی دارد ، این نسخه دیباچه را دارد .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج حنایی مقوایی، ۱۹۸ گ ۱۶/۰×۲۶، ۲۰ س ۹ × ۱۶ .

مطالع الانوار : از حجة الاسلام سید محمد باقر رشتی وشرح شرایع الاسلام حلی است . (فهرست دانشگاه ۶: ۲۰۴۷)

۲۲۷۴ : سپه ۱: ۴۵۹ .

۲۲۷۵ : سپه ۱: ۴۶۰ .

۲۲۷۶ : سپه ۱: ۴۶۰ .

۲۲۷۷ : سپه ۱: ۴۶۱ .

۲۲۷۸ : سپه ۱: ۴۶۱ .

مطالع الایمان : از صدرالدین قونوی است در عرفان فارسی در یک فاتحه و سه مطلع و یک خاتمه .

آغاز : سپاس باد رافع حجب و هادی سبل را آن پادشاه ودود که ریاضت و تقوی را ارتفاع طلسمات حسی .. واین لمعه را مطالع الایمان نام نهادیم .

انجام : و البغی یعظکم لعلکم تذکرون .

۵۵۳۵ : ش ۲ دفتر ، ۱۳۹ پ - ۱۶۲ ر ، نستعلیق محمدعلی کرمانشاهی در ۱۲۹۹ .

مطایبات : از عبید زاکانی است از رسالهٔ دلگشای او و گزیده ایست از آن، عنوانها «وله» است (کلیات زاکانی چاپ اقبال در تهران در ۱۳۳۲ خ) .

آغاز : مطایبات عبید زاکانی که از رسالهٔ دلگشای خواجهٔ مزبور انتخاب شده، سلطان محمود در مجلس وعظ حاضر بود .

انجام : من تا حال از شادی مرده بودم .

۲۹۱۳ : ش ۰ ۲ دفتر ، حاشیهٔ دوم ص ۳۶۶ - ۳۷۱)

مطلع : رساله‌ایست در عروض و قافیه از رضی‌الدین محمدبن محمد شفیع مستوفی در بار شاه عباس دوم(۱۰۵۲-۱۰۷۷) که در ۱۰۶۳ ساخته‌است .

۲۸۸ : سپه۲ : ٤٥١ .

مطلع البدر فی تفسیر سورة القدر : از محمدبن‌سلیمان تنکابنی که برای معتمد الدولة بروش عرفانی نوشته ودرع ۱۲۹۰/۲ بانجام رسانده‌است، درپایان آن فهرست تألیفات اودیده میشود ، این تفسیر در شصت مقصداست و هرمقصد دارای چند سطر و کلمه ، نام کتاب و مؤلف و معتمدالدوله در دیباچه آمده‌است.

آغاز : الحمدلله الذی جعل لیلة القدر قدراً مقدوراً و قدر لهافی کلامه مقاما

انجام : و منها کتاب مذکرالاخوان فی تحصیلی بدواً و ختماً واسفاری و احضاری و اساتیدی و غیرذلک و فرغت من تحریر هذه العجالة وهاتیک الرسالة فی اسرار ربیع الثانی من شهورسنة ۱۲۹۰ و تمت علی ید مؤلفها محمدبن سلیمان التنکابنی .

۸۱۳۷: نستعلیق گویا از خود مؤلف ، عنوان درشت .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۸۸ گ ۱۰/۵×۱۷/۵ ، ۱۵س ۷ × ۱٤ .

المطول : شرحی است از سعد تفتازانی بر تلخیص المفتاح خطیب قزوینی دمشقی که در صفر ۷٤۸ ساخته‌است(چلبی۱:۳۲۳، فهرست دانشگاه۶:۲۱۹۸ ، سپه۲:٤۲۰)

در مجلهٔ یادگار (س۵ش۸ و ۹ ص۱۰۰)از فارسی مطول یادشده‌و آن همان انوار البلاغة مازندرانی است (دانشگاه ش٤۲۷۶) است .

۲۹۵۹ : ش۲دفتر درهامش (سپه۲ : ٤۲۳)

۲۹۷۶ : سپه۲ : ٤۲۳ .

۲۹۷۷ : سپه۲ : ٤۲۲ .

۲۹۷۸ : سپه۲ : ٤۲۱ .

۲۹۷۹ : سپه۲ : ٤۲۲ .

۲۹۸۰ : سپه۲ : ٤۲۲ .

۲۹۸۲ : سپه۲ : ٤۲۲ .

۲۹۸۳ : سپه۲ : ٤۲۲ .

۲۹۸٤ : مکرر : نسخ ذح ۱۲۵٤ ، کمی حاشیه دارد در آغاز نسخه ، نشان وقف سپهسالار در آن نیست.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوای مشکی - ۲۸۳ گ ۲۲ × ۳٤ ، ۲۰س ۱۱ × ۲۲ .

۲۹۸۵ : درفهرست سپهسار(۲: ۲٤۱)شماره بغلط ۲۹۸۸ آمده است،حاشیه دارد.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۱۸ گ ۱۹ × ۲۲/۵ ، ۲٤س۹ × ۲ .

۷۰۱۲ : نسخ سدهٔ ۱۲.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی فرسوده ، ۲۷۸ گ ۱۷ × ۲۸ - ۱۹س ۱۱ × ۲۰.

۷۰۱۳ : نستعلیق امیر شریف در آدینهٔ ۱٦ ذح ۱۰۲۱.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۲۳۱ گ ۲۰ × ۲٦ - ۲۰س ۱۱ × ۱۸ .

۷۰۱٤ : نسخ محمد باقربن کربلایی ابراهیم سواد کوهی در ۱۲۳۹ ، حاشیه دارد.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج مشکی، ۲٦۵ گ ۲۰/۵ × ۳۰ - ۲۰س ۱۷/۵ × ۸/۵ .

۷۰۱٦ : نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان ونشان شنگرف،حاشیه دارد.

کاغذ سپاهانی - جلد مقوا ، ۱۸۹ گ ۲۰ × ۲۵/۵ ، ۲۰س، ۱۰/۵ × ۱٦

۷۰۲۰ : آغاز افتاده ، نسخ ونستعلیق سدهٔ ۱۲ ، عنوان و نشان شنگرف،حاشیه دارد.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲٤۳ گ ۱۸ × ۲۵ - ۲۷س ۱۰ × ۱۷ .

۸۰۹۲ : نستعلیق علی بن محمد درچهار شنبه ج۱/۸٤۰ ، عنوان شنگرف، مهردارد.

کاغذ سمرقندی نخودی کلفت - جلد تیماج قهوه‌ای فرسوده ، ۱۹۹ گ ۱٦/۵ × ۲۵/۵-۲۷س ۷/۵ × ۱٦/۵ .

۸۱۱۴ : نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان و خط روی متن شنگرف ، نسخه ناقص بوده و

در ۱۲۰۵ کامل شده است ، آغاز و میان و انجام نونویس است.

کاغذ سپاهانی فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۲۰ گ ۱۵/۵×۲۴ - ۲۱س ۹×۱۵ .

۹۸۸۱ : وقف مدرسهٔ سپهسالار در ۳۹/۸/۲۰.

۹۸۸۲ : وقف مدرسهٔ سپهسالار در ۳۹/۸/۲۰.

مظاهر الاسرار : از حاج ملا محمد جعفر استرابادی(۱۱۹۷-۱۲۶۳) است و پیش از ۱۲۳۱ (تاریخ نوشتن نسخهٔ ما) بدان میپرداخته است(سپه۱: ۱۷۱).

۱۹۹۶ : ش۳ دفتر ، سپه۱: ۱۷۳.

مظهر الخفیات : در رمل و فالگیری بترکی.

آغاز : الحمدلله رب.. اجمعین اما بعد عبدالله بن عبیدالله بن انس اید بغداد ده هارون الرشید مجلسنده .

انجام : اشبواشدن سکامزدر ثواب اوشمن. تمت.

۲۸۷۴ : ش۱ دفتر ، ۱ر- ۱۸۰پ ، نسخ ۱۲۴۴.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۵۹ گ ۱۶×۲۲ ، س۱۷و۲۲

مظهر العجایب : از فریدالدین عطار دانسته‌اند ، در آن آمده :

یا امیرالمؤمنین عطار را ریز ریزان کن درو دیوار را
این کتابم از غرایب آمده مظهر سر عجایب آمده

آغاز :

آفرین جان آفرین برجان جان زانکه هست او اشکارا و نهان

انجام :

هر آنکو در شریعت راه دانست طریقت را بخود هم راه دانست

۷۱۹۴ : نستعلیق محمد رضا در پایان رجب ۱۰۶۵ در چهارستون و جدول به زر و لاجورد .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج حنایی ضربی ، ۴۲ گ ۱۶×۲۵ - ۲۱س ، ۱۱ × ۱۹ .

المعاد (رسالة فی -) : در این رساله از معاد بحث شده و سخنان فیلسوفان در آن آمده است.

آغاز: بسمله. حمدله . . کلام لبعض المحقق من الحکماء فی . . بعد مفارقتها للبدن انه قد تشکک الانسان فی بقاء النفس.

انجام : و تجریدها عن موادها یفارق البدن هذا آخر کلام الحکیم الذی اخباره وتحقیقة فی بقاء النفس الناطقة الحمدلله تعالی.

۲۷۹۰ : ش۲ دفتر ، بهمان خط ش۱ .

معادن (رساله در -) : این رساله در شناخت معادن و کانهاست و در زمان قاجار گویا برای مدرسهٔ دارالفنون نوشته شده است.

آغاز : اساسی معدن‌ها که درعهد جمشید و خواجه ابو ریحان بوده در اقالیم وجهت رحمت خلایق پنهان داشته‌اند .

انجام: معدن مردار سنگ است بسمت دست راست او والله اعلم .

۲۸۴۰ : نستعلیق ، سدهٔ سیزدهم ، عنوانها سفید مانده‌است. مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۴، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد کاغذی ، ۱۱ گ ۱۴×۲۱ - ۱۱س ۸×۱۳/۵ .

المعادن النافعة فی تدبیر معاش الخلایق: بدوی رافع طحطاوی کتاب «معلم فرارد» را بعربی ترجمه کرده و آن در یک مقدمه و ده نصیحت است.

آغاز: الحمدلله الذی معادن خزائنه لاتحصی.

انجام: قدترجمت هذا الکتاب بمشورة جناب المسیو جوسا ناظر الافندیة بباریس ومحب الدیار المصریة وعزیزها ولی النعم دام سعده.

۲۸۳۶ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، حاشیه‌ها نستعلیق ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۲ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی سفید- جلد تیماج مشکی یک‌لا کناره زرد ، ۵۳ گ ۱۱×۱۷/۵ ، ۱۴س ۶×۱۲ .

معارج الاحکام فی شرح شرایع الاسلام : از سید حسین حسینی قزوینی است (فهرست دانشگاه ۵: ۲۰۵۲ - آستان قدس ۵ : ۵۰۷-مجلس ۷: ۴۲۶ ش ۲۵۹).

۲۶۹۷ : تنها بخش رجال این کتاب که در پایان محرم ۱۲۰۲ نوشته شده است و در پایان آن دارد: «یتلوه کتاب التجارة» نیمهٔ این جلد فهرست بابهای فقه است.
نسخ محمد علی بن میرزا محمد مهدی حسینی در سدهٔ ۱۲ و ۱۳ ، عنوان شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۴۶۴ گ ۲۱/۵×۳۴/۵-۳۰س ۱۲×۲۴.

معارج الاصول : رسالهٔ کوچکی است از محقق حلی (سپه ۱ : ۶۱۳)

۹۵۵ : سپه ۱ : ۶۱۳ .

معارج الفهم الی شرح النظم : نظم البراهین فی اصول الدین از علامهٔ حلی است و خود او برآن با این نام یاد شده گزارش نوشته است و این گزارش به «قال - اقول» است. او در خلاصه (ص ۲۴) واجازهٔ به مهنا (ص ۳۰ و ۵۲ اجازات بحار) از این گزارش و متن آن یاد کرده است .

درآن هفت باب است و در هر بابی چند مساله است . فهرست بابهای هفتگانه آن چنین است :

۱- علم النظر ۲- حدوث
۳- اثبات صانع ۴- عدالت
۵- نبوت ۶- امامت
۷- معاد.

این کتاب را حلی در ۶ رمضان ۶۷۸ بانجام رسانده و باز پسین نگارش او است .
(آستانهٔ عبدالعظیم شهرری ش ۱/۳۶۲ مورخ ۱۰۴۶ - آستان قدس ۱ : ۸۳ ش ۲۵۹ - جامع یزد ش ۲۳۷ - نشریه ۳ : ۴۵۰ و ۴ : ۴۱۳ - دیباچهٔ ایضاح المقاصد از منزوی ص ۱۴).

آغاز : بسمله . الحمدلله علی ما اولانا من التوفیق و هدانا الی سواء الطریق .. اما بعد فانا لما وفقنا الله تعالی فیما سلف من الاوقات با ملاء مقدمة فی علم الکلام . . وسمیناها بنظم البراهین فی اصول الدین . . رأیت ان املی لها شرحاً موجزاً و سمیناه بمعارج الفهم فی شرح النظم .

۸۳۰۱ : ش ۲ دفتر، ۱۶۳ - ۲۹۹، بهمان خط شمارهٔ یکم دفتر وانجام افتاده : قال والرابع یجوز حضور (در مسئلة : فی النفس) حواشی داردو در صفحهٔ عنوان دوسین آمده است : «نقلت هذه الحواشی من خط راقمها ... نصیر الملة و الحق والدین علی بن محمد

القاشی . . . علی نسخة بخط ... علی بن یوسف بن عبد الجلیل ذکرنا سخها ان المصنف ره فرغ من تسوید نسخة الاصل فی سادس رمضان ۶۷۸ و انها آخر نسخة کتبها المصنف

آغاز: بعد حمدالله والصلاة علی محمد و آله یقول راقم هذه الحواشی علی بن محمد القاشی انی لما اتفق لی مطالعة هذا الکتاب المبارك و هو شرح نظم البراهین من مصنفات ... ابن المطهر ... توقف ذهنی فی بعض بیاناته .. قیدت تلك المواضع علی الحاشیة.

معارج النبوة فی مدارج الفتوة: سرگذشت پیاسبرو از ملا مسکین معین الدین محمد پسر ملا شرف الدین حاج محمد فراهی هروی (م ۹۰۷) که در ۸۹۱ آن را آغاز کرده است و بارها بچاپ رسیده است (فهرست دانشگاه ۲: ۶۵۹ - استوری ۱: ۱۸۷ و ۱۳۵۴-چلبی ۲: ۴۵۷ - مشار ۱۴۵۴) .

۱۹۱۵: این نسخه تنها دو رکن را دارد ، نستعلیق ۱۰۳۰ (رکن یکم) کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۲۰ گ ۳۴/۵×۳۷/۵ ۲۵س ۱۵/۵×۲۸ .

المعارف: از دانشمند ابوالحسن بن احمد ابیوردی کاشی مؤلف روض الجنان است در هفت اشراق هریکی در چند لمعه ولایحه .

آغاز: بسمله . مقصود الکتاب مایحتوی علیه شوارق : الاول فی اثبات الصانع و فیه لمعتان.

انجام : لکن متعلقاته بالاشخاص والازمان حادثة (هذا آخر ماوجدته من هذا الکتاب الموسوم بالمعارف فی المعارف الالهیة من مصنفات .. ابی الحسن طاب ثراه)

۱۳۴۵: ش ۳ دفتر ، ص ۱-۱۱۱ .

المعارف فی شرح الصحایف الالهیة: در دو مقصداست و یک دوره کلام می باشد و شرح و متن هردو از شمس الدین محمد بن اشرف سمرقندی است (فهرست دانشگاه ۳: ۵۸۹ و ۶: ۲۵۶۷- فهرست عربی موزهٔ بریتانیا ش ۱۸۱)

۲۹۱۹: ش ۱۲ دفتر ، ۴۴ پ وبندی از خاتمهٔ آن است.

معارف الیقین فی شرح الاربعین: محمد باقر واعظ تبریزی متخلص به عرفان چهل حدیث گرد آورده و بفارسی شرح کرده است، اشعار فارسی خود او در آن دیده می شود.

آغاز: بسمله، صحیح ترین حدیثی که راویان حواس به طریق تواتر از رسول (ص) امین

عقل قوم نقل کنند .. حمد واجب‌الوجود است.

در پایان آمده : لمؤلفه رحمه‌الله :

نوشتم چو این شرح بر چهل حدیث — ز تاریخ پرسیدم از عقل گفت

در آن دم که میشد تمام این کتاب — « شروح حدیث » آورم در حساب

و کلمهٔ «شروح حدیث» برابراست با ۱۰۳۶

۵۲۸۱ : نستعلیق بی‌نام ازسدهٔ ۱۲، قطع بیاضی.

انجام : شیخ صفی‌الدین اسحاق قده در بیان اقسام فنا .. (افتاده)

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۱۵ گ ۱۰ × ۲۹ - ۲۲س ۱۷×۹/۵ .

۵۶۲۴ : ش۱دفتر ، ۱ ر - ۱۲۴ ر ، متن عربی بنسخ در کاغذفرنگی، شرح به‌نستعلیق در ۱۲۴۲ ازروی نسخه‌ای که بخط محمدرضای بدخشی در تاریخی که‌از۱ رجب ۱۰۴۸ق تا ۱۰شوال۱۰۷۶ بوده نوشته شده است، عنوانها شنگرف.

آغاز : داند واین‌نادر بود ... شعر بحریست محیط سیرجواهر.

انجام : نظاره جمال خداجزخدا نکرد.

المعالجة‌البقراطية : از ابوالحسن احمدبن محمدبن محمدبن یحیی طبری ترنجی دانشمند سدهٔ چهارم که میان ۳۳۹ و۳۶۶ ساخته‌است (دانشگاه ۶:۲۴۲و۲۵۹۶)

این کتاب در ده مقالهٔ است :

۱- مالایستغنی‌الطبیب عنه ۵۰فصل.

۲- الاعلال‌التی تحدث فی جلدة‌الرأس ۳۵فصل.

۳- الاعلال‌التی تحدث فی‌الاعضاءالباطنة من‌الرأس ۴۳ فصل

۴- اعلال‌العین ۵۴فصل .

۵- اعلال‌الانف والاذن ۳۴فصل

۶- اعلال‌الفم ۵۸ فصل

۷- اعلال جلدة‌البدن ۶۰فصل

۸- اعلال‌الصدر ۳۸ فصل

۹- اعلال‌المعده ۵۲

۱۰ - امراض الکبد ۴۹ فصل

۷۸۹ : نسخ روز شنبه ۲۸ رمضان ۱۰۸۷، عنوان شنگرف، با تملک ۱۱۳۲ و ۱۳۱۳ و تملک اعتضاد السلطنه در ۱۲۹۴ و وقف سپسالار در ۱۲۹۸ در آغاز.

کاغذ سپاهانی، جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی درون مشکی بالولا، ۳۷۲ گ ۱۹×۲۵، ۲۳ ش ۱۲×۱۶.

معالم التنزیل : تفسیری است از محیی السنة ابو محمد حسین فراء بغوی در گذشتهٔ ۵۱۰ یا ۵۱۶ (سپه ۱: ۱۷۳ - چلبی ۳: ۴۵۸ - معجم المطبوعات ص ۵۷۳)

۲۰۶۴ : سپه ۱ : ۱۸۴.

۲۰۶۵ : سپه ۱ : ۱۷۴.

۵۲۳۷ : نستعلیق مکتبی (بیکسی) اصفهانی در ذق ۱۰۱۴، آیه‌ها شنگرف، در پایان نسخه نام مؤلف و کتاب یاد شده است، از نیمهٔ سریم تا پایان صافات.

آغاز: یرث من آل یعقوب ان النبوة والحبوة . . واجعله رب رضیا ای تابعاً . سرآ تقیاً مرضیا.

انجام، من احب . . فلیکن آخر کلامه . . . رب العزة عما یصفون و سلام علی المرسلین و الحمدلله رب العالمین.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۱۷ × ۲۴-۲۱ س ۱۰ × ۱۶

معالم الدین : از شیخ ابو منصور حسن فرزند شهید ثانی که بنام معالم الاصول معروف است و از کتابهای درسی مدارس قدیم است.

۳۲۱ صدر: ش ۱ دفتر، ۱ پ - ۱۲۹ پ، نسخ محمد مهدی بن محمدعلی شیرازی، عنوان و نشان شنگرف، مورخ ۴ شنبه ۲۷ شعبان ۱۰۹۵، حواشی با نشان های «ص» و «منه» وقف محمد تقی تهرانی وصی حکیمی.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی، ۱۴۵ گ ۱۲ × ۱۹ - ۱۵ س ۶ × ۱۲/۵.

۸۶۰ : سپه ۱ : ۶۱۶.

۸۶۱ : سپه ۱ : ۶۱۵، تملک ۱۲۳۵ دارد:

۸۶۲ : سپه ۱ : ۶۱۶، تملک ۱۱۸۴ دارد.

۸۶۳ : سپه ۱ : ۶۱۶، به غلط در ان ۶۶۳ یاد شده، تحریر آن مورخ ۱۲۵۲ است.

۸۶۵ : سپه ۱ : ۶۱۶.

۸۶۶ : سپه ۱ : ۶۱۶.

۸۶۷ : سپه ۱ : ۶۱۵، نوشتهٔ ۱۲۲۳ است.

۸۶۸ : سپه۱ : ۶۱۵، نوشتهٔ ۱۲۲۷ .

۳۴۶۱ : نسخ سه شنبه ۱ج۱/۱۲۴۶،وقف سپهسالار در۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی‌ضربی، ۸۶ گ ۱۶×۲۲- ۸۶س ۱۴/۵×۹/۵.

۶۳۵۹:نسخ ابوالقاسم پسر میر بزرگ‌تهرانی در۶ رجب ۱۲۰۳، حاشیهٔ«صالح»دارد.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مقوایی فرسوده ، ۱۱۳ گ ۱۵ × ۱۹ - ۱۴س ۱۵/۵×۱۰/۵ .

۶۲۶۰ : نسخ ج۱/۱۲۴۶، از علی‌پسر ملا روح‌الامین ، حاشیهٔ«سلطان» دارد.

کاغذ فرنگی ـ جلد تیماج مشکی ضربی‌مقوایی ، ۱۴۹ گ ۱۰/۵ × ۲۰ و۱۵س ۵ × ۱۲ .

۶۲۶۱ : نسخ ۱۲۱۸، حاشیهٔ «سلطان» داردبه‌نستعلیق.

کاغذ فرنگی کبود ـ جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۴۴ گ ۱۰×۱۶،۱۵س ۶ × ۱۱.

۶۲۶۶ : بخش‌یکم، نسخ محمد رضای کجوری در ۱۲۴۷.

کاغذ فرنگی-جلد تیماج‌مشکی‌ضربی مقوایی- ۱۲۰ گ۱۵ × ۲۱،۱۵س۹ × ۱۵.

۶۲۶۷ : نسخ محمد زمان پسر محمد تقی بدستور میرزا عبدالباقی‌درشیراز در۱۲۳۱.

کاغذ فرنگی- جلد تیماج سرخ مقوایی،۱۷۸ گ ۱۴ × ۲۱/۵، ۱۲س ۸ × ۱۴.

۶۹۶۸ : ش۳ دفتر، ۴۶پ - ۱۱۹پ ، از پایان‌افتاده، بخط نسخ سدهٔ۱۳.

کاغذ کبود فرنگی - ۱۵س ۷/۵ × ۱۳/۵.

۸۲۱۷ : نسخ علی‌بن‌خان محمد اردوبادی درپایان صفر ۱۲۳۰،با عنوانهای‌شنگرف، آغاز افتاده است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای یک لایی ، ۱۱۴ گ ۱۶ × ۲۱ - ۱۵س ۱۲/۵ × ۷/۵ .

۹۶۴۴ : نستعلیق سدهٔ۱۱،عنوان ونشان‌شنگرف،محشی، انجام‌افتاده، وقف کسی که شناخته نشده است .

کاغذ سپاهانی،جلدتیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی، ۱۲۹ گ۱۱ × ۲۳ ، ۱۵س ۶ × ۱۰

معالم‌الزلفی فی معارف النشأة الاولی والاخری : کتاب ساختهٔ سیدهاشم‌بحرانی درگذشتهٔ۱۱۸۱ است (سپه۱: ۱۳۰- آستان قدس۵: ۳۳۶)

۱۷۴۳ : سپه ۱ : ۳۱۱

معانی الاخبار : از ابن بابویه صدوق قمی رازی ایلاقی در دو جزو که سه بار در ایران بسالهای ۱۲۸۹ و ۱۳۱۱ با علل الشرایع ودر ۱۳۷۹ بچاپ سنگی رسید.

در پایان جزویکم (باب ۱۸۳ چاپ نخستین) چنین آمده است :

تم الجزء الاول من معانی الاخبار والحمدلله رب العالمین وکان الفراغ منه ضاحی نهار الاربعاء ثامن عشر جمیدی الاول من سنة ست عشرة و ثلثماة . انتهی کلام المصنف »

این تاریخ درنسخهٔ شمارهٔ ۵۵۶۱ و ۸۱۶۸ این کتابخانه و چاپ ۱۳۱۱ و ۱۳۷۹ دیده نمی شود و نباید هم درست باشد چه ابن بابویه در ۳۸۱ درگذشته ودر ۳۱۶ جوانی بیش نبوده و این کتاب سیرساند که او مردی پخته و جهان گشته بوده وآن را نوشته است زیرا در این کتاب از سالهای ۳۳۹ و ۳۴۹ و ۳۵۲ یاد می شود (بابهای ۳۳۸ و ۴۰۳ و ۸۶) و از اینکه او بکوفه و بغداد و قم و نیشابور و بلخ و فرغانه ومرورود رفته بود (باب های ۳۰ و ۵۶ و ۳۵ و ۳۳۸ و ۸۶ و ۳۵۶ و ۳۴۲ و ۳۸ و ۳۴۱ و ۲۷)

در این کتاب از علل الشرایع والاحکام والاسباب (باب ۲۶) وکتاب التوحید (۴۲۰) خود او یاد گشته.

این کتاب فرهنگی است شیعی ودر جزو نخستین ۱۸۱ باب و در دوسی ۲۴۵ باب و رویهم ۴۲۶ باب است . درست مانند کتاب الزینة ابوحاتم رازی ودر آن از کتابهای ادبی دانشمندانی مانند ابن الانباری واصمعی و ابو عبیده و ابوعمر وابوعبید وقسم بن سلام وابوبشر لغوی ومحمد بن بحر شیبانی آورده شده ومطالبی مانند اصل تعلیم صباحی (باب ۶۴ و ۱۱۰) وتفسیر آیهٔ نور (۱۳) و دوخطبهٔ شقشیقه (۴۰۴) و بیان (۱۳) در آن دیده می شود.

چند باب این کتاب بنام معانی الاخبار در پایان مجموعه ای چاپ شده است که اول آن « کشف الفوائد فی شرح قواعد العقاید » علامهٔ حلی است.

آغاز : بسمله، حمدله: ابواب الکتاب الباب الذی من اجله سمینا هذا الکتاب کتاب معانی الاخبار قال الشیخ ابوجعفر محمد . . . بن بابویه . . . حدثنا ابی . . . سمعت اباعبدالله یقول انتم افقه الناس اذا عرفتم معانی کلامنا.

انجام : ز لاسماهم الایمان (چاپی: فلا یسهیمم بالایمان) بعد ذلک (والله اعلم حیث یجعل رسالته صلی الله ما دامت الارض والسماء).

۵۵۶۱ : آغاز وانجام مانند چاپ سنگی ۱۲۸۹، با علل الشرایع و در دوجزءاست ج۱ در ۱۸۲ باب و ج۲ نیز در همین پیرامن ست .

نسخ زین العابدین بن محمد علی خطیب در شعبان ۱۱۱۷ ، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۵۰ گ ۱۵/۵×۲۴/۵-۲۳س ۸/۵×۱۶/۵ .

۸۱۶۸ : ش ۱ دفتر، ۲پ-۱۲۲پ ، نسخ محمد رضابن مالک اشتری اخباری نخعی قزوینی در دارالمؤمنین درایام البیض ع ۱۰۵۶/۲، عنوان شنگرف.

پاره‌ای از فهرست معانی در گ۱ دیده می‌شود ، مالک فرهاد میرزا در ۲۵صفر ۱۳۰۴، حاشیه ها بخط نستعلیق است .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج حنایی ضربی ، ۲۱۱ گ ۱۹/۵ × ۳۲ - ۲۳س ۱۰/۵×۲۰ .

معانی العقل : این رساله از فارابی است و بچاپ رسیده (فهرست دانشگاه ۳۰۳:۳)

۱۰۹۵ : ش ۴ دفتر، ۲۹ر- ۳۳پ.

معاهدالتنصیص علی شواهدالتلخیص: شیخ سید عبدالرحیم بن عبدالرحمن بن احمد عباسی در گذشتهٔ ۹۶۳ بنام سلطان سلیمان عثمانی این شرح را برشواهدشعری تلخیص المفتاح خطیب قزوینی نوشته ودرقاهرهٔ معزیه سال ۹۰۱ از تألیف ودر روز چهارشنبه ۲۲ رمضان از تحریرآن بیاسود .

در این کتاب نکته های ادبی وتاریخی سودمندی هست و برای سرگذشت برخی از زندیقان ومعتزلیان خوب منبعی است.

این کتاب یکبار در بولاق بسال ۱۲۷۴ وبارهٔ دوم در مصر بسال ۱۳۶۷ در سه جلد به چاپ خوبی رسیده است .

۲۹۸۶ : سپه۲: ۴۲۶، دیباچه جزآنچه که در چاپ بولاق آمده و چنین آغاز می‌شود: «الحمدلله الذی اطلع فی سماء البیان اهلة المعانی .

۲۹۸۷ : سپه ۲: ۴۲۶ ، آغاز مانند چاپ بولاق : الحمدلله الذی جعل العقل مفتاح العلوم .

۶۹۸۹ : نسخ محمد تقی بن کاظم همدانی در دوشنبه ۱۸ ع ۱۲۵۴/۱، مالک فرهاد

میرزا در ۱۲۸۰ و احمد کتابفروش در ۱۳۳۸ ودرخشان در ۱۳۵۶.

کاغذ فرنگی سفید - ۳۶۱ گ ۱۵×۲۵-۲۵ س ۹×۱۶.

المعتبر : از ابوالبرکات اوحدالزمان هبةالله بن ملکای بغدادی (م ۵۴۷) است و یک دوره منطق و فلسفه است و درسه جلد ودر دکن بسال ۸-۱۳۵۷ بچاپ رسیده است . سرگذشت او در پایان این چاپ دیده می‌شود .

بنگرید به :

I – Nonvelles etudes sur Awhad al Zamân Abu-l-Barakât Al-Baghdâdi par Salomon Pinès . Paris, 1955 (LibrairieDurlacher).

2- Pines, S.- «Etudes sur Awhad al-Zamân Abu–l- Barakat al-Baghdàdi»

Revue des Etudes Juives,

Vol. 3, No. 2, 1938, PP. 3 - 64;

Vol. 4, No 1-2, PP. 1 - 33.

(چلبی ۲: ۴۶۱ - آستان قدس ۴: ۲۴۶)

۸۳۷۵ : نستعلیق ادیب پیشاوری در سدهٔ ۱۴، از مقالهٔ سوم فی‌الناس ، تافصل ۱۰ فی‌الصورة .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۱۹۷ گ ۲۱ × ۳۴ - ۲۰ س ۱۴/۵ × ۲۷ .

المعتبر فی‌شرح المختصر : درارث است از موسی بن یوسف بن علی خلیلی و شرح از محمد خطیبی است . عنوانها قوله . . الی . . اقول . .

آغاز : بسمله . الحمدلله المستغنی و جوده عن الکل بذاته . . . و بعد فیقول . . . شمس الملة والحق والدین محمدالخطیبی . . ان اجل العلوم و اشرفها . . هی العلوم الدینیة و منها علم الفرایض . . وقدصنف فیه . . علی موسی بن یوسف بن علی الخلیلی . . کتاب مختصراً و لقد ندبنی . . الی ان شرح مسائله . . وسمیته المعتبر فی شرح المختصر . . قوله الحمدلله الذی تفضل بانزال الکتب . . .

۶۱۱۵ : نسخ سدهٔ نهم یا هشتم ، انجام : و تأخذ اربعة عشرین وتقسمها (افتاده)

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد مقوای فرسوده ، ۱۵۲ گ ۱۱/۵ × ۱۵ - ۱۸س ۸/۵ × ۱۲ .

معتمر وعیینه (داستان-) : داستان معتمر و عیینه وشیخ‌سری مقطعی‌است .

آغاز :

معتمر نام مهتری زعرب رفت تا روضهٔ نبی یکشب

انجام :

رحمت حق نثار ایشان کرد جای ما درجوار ایشان کرد

۲۱۲۰ : خط نستعلیق از میرعلی کاتب چنانکه در صفحهٔ عنوان آمده‌است ،صفحات در دو جدول است به زر و لاجورد،نسخه‌را میرزا آقاخان به پسرش داود بخشیده است.

مالک دیگر اعتضادالسلطنه‌در ۱۲۹۶، وقف سپهسالار در۱۲۹۷ .

کاغذ سپاهانی نخودی متن و حاشیه رنگارنگ و زرین- جلد تیماج‌سبز تیرهٔ‌سوخته زرکوب مقوایی ، ۲۳ گ ۱۴×۲۲ ، ۱۱س ۵/۵×۱۰ .

المعجم فی آثار ملوك العجم :از شرف‌الدین عبدالله‌بن فضل‌الله‌حسینی قزوینی‌در گذشتهٔ ۲۲ ذق ۶۹۸ است که بنام اتابک لر بزرگ‌نصره‌الد ین احمد بن یوسف درسال ۶۸۴ ساخته است .

در حواشی محدث بر آثار الوزراء عقیلی چاپ دانشگاه ارتباطی که میان این کتاب ومکاتبات‌رشیدی است نشانی‌داده شده است . این کتاب بارها بچاپ رسیده است (مشار ۱۴۵۶ ، دانشگاه ۲: ۵۲۵ ، استوری ۲۴۳ و ۱۳۲۶)

آغاز : ان احق ما یفتتح به الکلام و ینجح به‌المرام ... صانعی که بقلم‌قدرت‌برلوح فطرت نفوس موجودات بنگاشت .

انجام : برزبر لوح گردون می‌نویسند والله تعالی یثبت اقدامنا ... وعلیه‌التکلان .

۱۵۲۷ : نستعلیق ع ۱۲۳۱/۲ ، عنوان و نشان شنگرف ، نسخه در ساری مازندران بسه تومان‌در۱۲۳۳ خریده شده‌است.

کاغذ فرنگی آبی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۱۵ گ ۱۷×۲۸/۵ - ۱۲س ۱۰×۱۹ .

معراج‌الخیال : منظومهٔ داستانی لست در عشق از میرزاعلی‌رضای تجلی‌اردکانی شیرازی (م۱۰۸۵)(ذریعه۹:۱۶۷)

آغاز :

بر سرم دیگر همای عشق یار ریخت طرح آشیان ازخارخار

انجام :

ازتوخواهم جذبه یی بی‌قیل وقال تا گشایم در حریم قدس بال

۱۲۹۱۱ : ش ۵ دفتر ،ص ۳۲ - ۳۹ هامش .

معراج السالکین : از امام محمد غزالی است (چلبی ۲: ۴۶۵)

فهرست کتب غزالی سوریس بوئیرش ۷۷ -نیز بدوی)

۲۸۴۴ : ش ۱۴ دفتر ، ۴۸۹ ب - ۵۳۴ پ ، بخط نستعلیق ش ۱۳ .

معراج السعادة : کتابی است در اخلاق بفارسی از حاج ملا احمدبن محمد مهدی نراقی که برای فتح علی‌شاه در ۵ باب ساخته و بچاپ رسیده است (مشار ۱۴۵۸)

۵۸۵۳ : این نسخه تاصفت ششم از صفات رذیله متعلقهٔ به‌قوهٔ‌شهویهٔ‌مال دارد .

نسخ سدهٔ سیزدهم، عنوان و نشان شنگرف، فهرست کتاب در آغاز هست .

کاغذ فرنگی - جلد مقوای‌سرخ عطف‌تیماج مشکی ، ۱۷۰ گ ۱۶ × ۲۶-۲۰س ۸/۵ × ۱۷/۵ .

۵۸۵۴ : نسخ ابوطالب پسر محمد زواره‌یی کربلایی، در پنجشنبه ۲۹ محرم ۱۲۷۵، تا صفت ششم دوری کردن از برادر مؤمن ، فصل همچنانکه گفته‌شد ضدقهر . رادارد .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۲۳۷ گ ۱۵ × ۲۶/۵ ، ۲۵س ۹ × ۱۷/۵ .

معراج نامه : این رساله از ابن سینا دانسته می‌شد (فهرست دانشگاه۳ : ۳۶۳ - مهدوی ش ۲۱۷) و در نسخهٔ ش۱۷ مراد ملای بخاری دراستانبول از مظفر عبادی دانسته شده است .

قطب‌الدین امیر ابو منصور مظفر پسر ابوالحسن اردشیر پسر ابو منصور عبادی واعظ مروزی از مردم شیخ عباد مرو می‌باشد .

خوداووپدرش واعظ بودندو پدرش در ۴۹۰ درگذشته وعبادی به‌بغدادآمده وعظهمی کرده و مردم مجلداتی از پندهای او نوشتند . ابن جوزی می گوید در هرجلد پنج کلمهٔ سودمند نیست . ابن حجر می گوید اودرنماز سست بودو سماع رابرنماز خفتن مقدم میداشت

و می گفت پس از آن نماز گذارم و پس از آن نیز نمی‌خواند و می‌خفت . سمعانی گوید رسالهٔ اورا در «اباحهٔ شرب خمر» دیده و خوانده است، وی در آن آیات قرآن را بگواه‌آورده وتنها بدمستی را تحریم کرده است.

و نیز ابن‌جوزی می گوید در ۵۴۶ عبادی‌خواست در جامع منصور سخن راند وحنبلیان آشوب کرده ونگذاشتند.

عبادی در رمضان ۴۷۱ یا ۴۹۱ زاده درعسکر مکرم خوزستان درج ۵۴۷/۱ درگذشته و جنازهٔ وی رابه‌بغداد بردند و در حظیرهٔ شیخ‌جنید دفن کردند و پسرش به تعزیت‌نشست و پس‌از اندکی پسرش نیزدرگذشت .

اوراست: «الوسیلةالی‌معرفة الفضیلة» (سمعانی گ ۳۷۹- التدوین رافعی، نسخهٔ اسکندریه ص ۵۰۲- ابن خلکان ش ۶۹۴- کامل ابن‌اثیر سال ۵۴۶- راحةالصدور ص ۴۰ و ۲۰۹ و ۴۷۶ -لسان‌المیزان ۶: ۵۲-تاریخ ابن کثیر سال ۵۴۷ - منتظم ابن جوزی سال ۵۴۶ و۵۴۷ -النقض ص ۴۰۳ - مهدوی ۲۲۷ - دانشگاه ۳: ۳۶۳ و ۳۷۸).

آغاز : بسمله . سپاس خداوند آسمان و زمین و ستایش دهندهٔ‌جان وتن را.

انجام : غذای روح خود سازد ... اجمعین .

۲۹۱۱ : ش۲۳ دفتر ، ص۸۳-۸۴، نوشتهٔ ۱۰۹۲ در اجمیر .

معرفت تقویم (رساله‌در-) : ازاسحاق منجم ابن یوسف طبیب گیلانی.

آغاز : اما بعد این رساله ایست در معرفت تقویم .. مرتب بر مقدمه و سه باب و خاتمه .. اسحق منجم ابن یوسف طبیب گیلانی درقلم‌آورده .

انجام : هیچ کاری را نشاید کرد . والله اعلم .. اتبع الهدی.

۷۴۱۳ : نستعلیق میر زین‌العابدین بن‌میر فریدون‌نعلی دون سری در ۱۲۳۴ ، عنوان و نشان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - بی‌جلد، ۷ گ ۱۵×۲۰- ۲۱س ۱۰/۵×۱۶.

معرفت تقویم : از حسین بن اسمعیل بسطامی‌است که از شرح بیست‌باب انتخاب کرده است .

آغاز : بسمله ، اما بعد چونکه کتاب شرح بیست‌باب ملا مظفر منجم هرچندد رمعرفت

تقویم تام و اصول اختیارات شرحی است وافی .. اما چون اکثری از مسائل .. آن موقوف است برعلم هیئت .. لهذا .. ابن اسماعیل البسطامی حسین را بخاطر رسید که رساله‌ای در معرفت تقویم شمسی منتخب از شرح بیست باب .. تحریر نموده ... و مرتب است بر یک مقدمه و دوتذکره و یک خاتمه .

انجام : وهابط بود سیما در جنوب .

۷۴۱۹ : نستعلیق محمد حسین قاجار دولوی وصلی در ۸ رمضان ۱۳۰۹ ، عنوان‌ها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۶۳ گ ۱۱ × ۱۵/۵ . ۱۳س ۶ × ۱۱/۵ .

معرفت تقویم : راهنمای تقویم‌های قدیمی است و در سه بخش، تألیف قاسم علی .

آغاز : بسمله، این مختصریست در معرفت تقویم مشتمل بر سه قسم:

قسم اول : در معرفت بروج و کواکب ، بدان که خالق لیل و نهار افلاک را نه آفریده است .

قسم دوم : در معرفت ارقام جداول تقاویم ...

قسم سوم : آنچه در باقی اوراق نویسند .

انجام : (حوت) در روی کتاب یا آب روان . هذه الرسالة من تألیفات قاسم علی ... (شاید: همتی) .

۱۰۰ : ش ۳ دفتر ، نونویس تر از دوشمارهٔ پیش و بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، جدول زر و لاجورد و شنگرف در ۶ برگ .

معرفت تقویم (رسالة فی-) : در ده فصل است از احمدبن محمدالمهدی الشریف الخاتون - آبادی .

آغاز : بسمله . نحمدك یا خالق الشمس والقمر .. اما بعد فیقول .. احمدبن محمد المهدی الشریف الخاتون آبادی هذه رسالة .. فی معرفة التقویم .. و کان ذلک فی اثناء السفر .. فی مشهد ابن عبدالله الحسن .

انجام : ولنقتصر علی هذا القدر فی هذا المختصر .. قدوصل الی هنا تألیفه .. فی اواخر شهر ربیع الاول ۱۱۲۶ فی مشهد ابی عبدالله الحسین .. فی البستان الشهیر بخیمه گاه علی ید مؤلفه .. ابن محمد مهدی الشریف احمد .

۱۲۲۴: ش ۱ دفتر ، ص ۱-۳۰ ، نسخ محمدعلی بن عبدالرحمن قاینی دردوشنبه ج ۲/ ۱۲۴۸، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۶۴ گ ۱۵ × ۲۱، ۲۱س - ۹ × ۱۶.

المعرفة والمقدرار اللازم منها (جواب مسألة-): فتوای شیخ علی کرکی دراین مسأله دراین گفتار دیده می‌شود ، دانشمندان دیگر مانند یحیی بن سعید و سدیدالدین یوسف حلی و یوسف بن علوان حلی و نجیب الدین بن نما و محقق حلی ومحمدبن ابی العزحلی هم مانند کرکی براین رای هستند که در معرفت اعتقادبسنده است والفاظ لازم نیست(دانشگاه ۵: ۲۰۱۵ - ذریعه۵ : ۱۹۲)

۲۵۳۳ : ش ۱۱ دفتر ، ۲۴۶ رو پ ،با دو واسطه ازشیخ علی کرکی نقل شده است.

المعلول صورة العلة : از محیی الدین ابن العربی اندلسی است (فهرست دانشگاه ۶ : ۲۶۷۵) .

آغاز : قال الشیخ العربی :فصل المعلول صورة العلة و ظاهرهاو العلة حقیقة المعلول و باطنه . . .

انجام : لانه علیهم بنفسه .

۲۹۲۹ : ش ۳ دفتر ، ۵۹ - ۶۱ ، پس از این باز گفتاری است از ابن عربی .

معما(رساله در-) : برای میر قاسم علی تألیف شده است .

آغاز: سپاس قاسم فیض ازلی وواهب صورخفی وجلی . . اما بعد این رسالهٔ دراصطلاحات معما جهت تذکار . . سعادتمند قابل فیض ازلی میر قاسم علی گفته می‌شود .

انجام : قاسم:

شدم من خاك کوی لاله فامان درانجا سر فگنده چون غلامان

۲۸۷۸ : ۵۶پ - ۵۸ ، در ۵۸پ - ۵۹ر شعرهایی است در معما از اختیارخان گجراتی و جنونی و خراسانی و شاه حسین کاسی وجلالی مشهدی، نستعلیق احمدبن حاجی علی مشهور به «وجهی» در ۹۸۷.

معما (رساله در-) : بنام ابوالغازی سلطان محمود ساخته شده است .

آغاز:

سر این نامه نام نامداری گشاد کار هربسته کاری

انجام : وامثال این رساله دراین فن بسیار است اما ملالت خاطر خطیرسر راه‌برقلم سبک مخان می گیرد.

۲۸۷۸ : ش۶ دفتر ، ۸۰ر - ۹۴ر، به همان خط نستعلیق احمدبن حاجی‌علی‌شهیر به‌وجهی‌نویسندهٔ‌شماره‌های دیگر د ر۹۸۷ .

معما(رساله در-) برای سلطان ابراهیم‌بن شاهرخ فرمان‌روای شیراز در ۸۱۷ ودرگذشتهٔ در همانجا بسال ۸۳۸ ودر همین‌شهر درسال۸۳۲ ساخته شده‌است (دیباچه) عنوانهای‌جلوه وطراز و پیرایه و توشیح دران دیده میشود ، از قطب‌الدین شیرازی و بدر چاچی درآن یاد گردیده است.

آغاز : بسمله، بعداز تیمن و اعتصام بنام خجسته فرجام علامی که نوآموز مکتب تعلیمش . . .

انجام : واین تدوین بدایع آئین‌را نوبت انتها است و الحمدلله‌الذی منه الابتداء . . ما داست‌الارض والسماء .

۲۸۷۷ : نستعلیق‌هندی سدهٔ ۱۰، عنوان شنگرف، مالک اعتصادالسلطنه‌در ۱۲۹۳، وقف سپهسالار در ۱۲۹۳ .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی ، ۲۰۳ گ ۱۳/۶ × ۱۶/۵ - ۱۶س ۹ × ۱۰/۸

معما (رساله در-) : مجموعهٔ معماهایی‌است به ترکی‌به‌ترتیب حروف هجای‌نامها

آغاز :

کجدی سنبل کلدی کل انو کله دلخوش‌ایلام
یوزن ایکدم دلبرک زلفن فراموش ایلدم

انجام :

نظیرک یوق کوردک اب و کلده
سنی نقش ایلدک بزداخی دل ده

۲۸۷۸ : ش۸دفتر ، ۱۵۲پ - ۱۹۳ر ، عنوان شنگرف.

نستعلیق احمدبن حاجی علی‌انطا کیوی«وجهی» در ۹۸۷ ، صفحه های این شماره تنها درجدول است.

معمای منظوم : در این منظومه ازسعمای نظری و علمی هردو بحث شده است .

آغاز :

بنام آنکه ذات جمله اشیا بود چون اسم‌ذات او معما
بود آسایش دلها ز نامش گشاد جمله مشکلها زنامش

انجام :

پی تاریخ او از عالم غیب رسیده نسخهٔ موزون وبی‌عیب
قبول خاطر اهل نظر باد بخوبی در همه عالم سمرباد

خاتمه:

این نسخه که شد به یمن سعی تو تمام
. . . . . و خاطر نکته فزای

بر تعریف آن نباید گماشت . والسلام الفقیر . . عبدالله

رباعی :

این درج گهر که بینی مسطور بعضی‌منظوم و بعضی‌منثور
منقول زخط حضرتی‌دان که بود درآخرآن نام‌شریفش‌مذکور

۲۸۷۸ : ش۲دفتر، ۵ب - ۹پ . نستعلیق درمتن و هامش‌ازوجهی نویسندهٔ ش۱ ، عنوان در هامش و نشان شنگرف .

معما (رساله در -) : از شهاب‌الدین متخلص به‌حقیری‌پسر نظام‌الدین شاعر نیمهٔ نخستین سدهٔ دهم در دربار سلطان حسین میرزا بایقرا صاحب معمای منظوم که در ۹۱۸ در ۱۴۶ بیت سروده است (ذریعه۹ : ۲۵۹).

آغاز : بسمله، بعداز تنصیص و تحمید و تسمیه و تخصیص‌محامد وائنیه . . عرضه‌میدارد . . شهاب‌بن نظام‌الحقیری .

انجام :

هردم فگند درسرآن زلف چوشست بهردل ما آن مه سرفتنه‌شکست

۲۸۷۸ : ش۵دفتر ، ۵۹پ - ۷۸ر ،سپس در۷۸پ تا ۸۰ر ، معماهایی از ملا محمد بدخشی و سلاخرد «معماشکاف»است،نسخه بهمان خط وجهی‌است با حواشی«منه»،عنوان نشان شنگرف .

معما (منظومهٔ -) : از ملاشهاب الدین بن نظام الدین حقیری که این منظومهٔ معما را در ۱۴۶ بیت بسال ۹۱۸ سروده است.

آغاز :

بنام آنکه ذات جمله اشیاء بود چون اسم و ذات او مسما

(دانشگاه ۲ : ۳۹۳ - مجلس ۳ : ۱۳۲)

۲۷۹۹ : ش۴۸ دفتر، ص۵۶۱ - ۵۶۴ ، نستعلیق ۶ رمضان ۱۰۷۴ .

معما (رساله در -) : شرح معمای منظومی است. منظومهٔ معما و شرح آن هردو از شهاب الدین متخلص به حقیری پسر نظام الدین صاحب معمای نثری و نظمی است که یاد آنها گذشت .

آغاز :

این وجود تو اصل ذات همه نام تو حل مشکلات همه

.... اما بعد بر سرای عقدگشای ... شهاب بن نظام معمایی...

انجام (ناقص) : تنبیه پوشیده نماند که در این فن شرط نموده‌اند ... گوئیم این توجیه در صور مذکور .

۲۸۷۸ : ش ۹ دفتر، ۱۹۴ پ ۲۰۰ پ ، نستعلیق احمدبن حاجی علی انطاکیوی در ۱۷،۹۸۷ س ۱۶۰×۱۲/۵ .

معمای نود و نه نام خدا : از ملامیر حسین معمایی است .

آغاز :

نیست حد خامه از نام اله دم زدن بایدزبان دارد نگاه

۲۸۷۸ : ش۷دفتر ، ۹۴پ - ۹۷ر ، بهمان خط ش۶ ، نامهای خدا در برابر هر شعری در حاشیه بشنگرف هست، از ۹۷پ تا ۱۰۶ پ معماهای پراکنده‌ایست بنظم بترتیب حروف وهجا در آخر کلمه نام معما له و در برخی نام ناظم دارد وبرخی ندارد:

ناظمها	معماله ها
محمد بدخشی	امیر علی‌شیر
حاجی محمد مذهب بخارایی	سلطان حسین
رایی چلبی	پهلوان بهمن
صاحب جلال‌الدین	عبیدالله خان
دوست محمد راست	هلالی

کمال بدخشی سلاشاه

از ۱۰۷ تا ۱۰۹ معمیات قاسم کامی است و در ۱۱۱ ر - ۱۱۳ معمیات گوناگون است از نادری کرمیکی وحیدر کاتبی ودیگران.

نیز معمیات علی چلبی قتالی‌زاده و کریم افندی و از داری و نحیفی چلبی وحسین چلبی و عبیدی چلبی و جمالی‌زاده و باقی افندی و ملاحسن وردی و فریدی و فضولی بغدادی و کامی و خواجه محمد نصرالله شیرازی متخلص به رضائی و شاه علی شغال خراسانی و معین‌الدین طاهرراست و ملالاری و مادح افندی و شیخ حسین فیض ، ۱۱۳ تا ۱۳۴ پ .

از ۱۳۵ تا ۱۳۸ ر ، مثنوی طاهر فیضی است ، پس ازین معمیات :

ملا کوکبی ، محیی ادرنه یی، حسین افندی بترکی ،احمد معمائی ، باقی چلبی است.

معمای نود و نه نام خدا : در نودو نه بیت و هر بیتی معمای نامی است از خدا و نظم صدر دیوانه است (بهشت۲ ص ۳۸۶ ترجمهٔ مجالس النفایس) .

آغاز :

تا منور شد دل از نام اله بی گمان دل رابود سیمای ماه

انجام :

قلب اوراهم به اکسیری رسان نوکه درآخرشود خالص ازآن

۲۸۷۸ : ش ۱ دفتر ، ۲ پ - ۵ ر ، نستعلیق احمد بن حاجی‌علی وجهی انطاکی در ۹۸۷ .

جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی - ۲۰۱ گ ۱۱ × ۱۷/۵ - ۱۷ س، ۶ × ۱۲/۵ .

المعنویة الخفیة : مثنوی عرفانی فارسی ازشیخ ابراهیم گلشنی بردعی آذربایجانی از عرفای سدهٔ دهم که از مریدان ضیاء روشنی بوده و همه‌جا این کتابرا ازافاضات وی شمرده است.

او به تقلید مثنوی مولوی دراین منظومه داستانهایی سروده است ومی گوید:

روشنی ده دیده را مردم صفت هست نظم معنوی را معرفت

گلشنی را روشنی دیده زاوست زان نظرچون مردمک بگزیده اوست

کان ضیاء معنوی از روشنی است خودصفت روشن نما از گلشنی است

(سه صفحه بآخر نسخه مانده)

در تاریخ نظم گوید :

سال و سه در نهصد و بیست و دو بود

کاین معانی در بیانم رو نمود

(سلک ٥٠٦٤ - دانشگاه ش ٥١٩٥-فرهنگ سخنوران ٤٩٧- ذریعه ۹: ۹۳٤)

این کتاب را ابن یوسف در حاشیهٔ ص ٥۹٥ ج ۳ فهرست مجلس اندکی معرفی کرده است .

۱۷۸: خط نستعلیق جبلی بن علی، عنوانها شنگرف، چهارستونی جدول بندی باشنگرف «در تاریخ «اوایل ربیع دوم ۹٥۲ ، فی حیاة مؤلفها العلامة الشیخ الامام . . گلشن» نوشته شده پس تاریخ مرگ او در دانشمندان آذربایجان نباید درست باشد .

در آخرین برگ داستانی از دیدار شیخ روشنی از ملا گلشنی نوشته شده است. نزدیک سی و هشت هزار بیت است .

آغاز (افتاده) :

نو بنوبی چون صفت از همدمی وچه خود بیند زمن بی چون دمی

انجام :

اول آخر آن شان بی چون مقام ختم شد از معنوی تم الکلام

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی - ٤۱٥ گ ۱۸×۲٦ - ۲٦ س ۱۳ × ۲۰ .

معیار الادب فی تحقیق کلام العرب : در نحو است و شرح بر یک قصیدهٔ تائیه سرودهٔ خود شارح است که چون دشوار بود بر آن گزارش نوشته و در ۱۲٦۲ آن را بانجام رسانده است ، خود قصیده ۸۸۸ بیت است و هریکی در شرح شماره دارد .

آغاز نظم :

و بعد فان النحو علم مبین لکیفیة الترکیب فی العربیة

انجام نظم :

و خامسها ما سمیت بالترنم وتلک التی عن حرف الاطلاق نابت

آغاز شرح:

الحمدلله رافع معالم الدین و مناره وخافض مراسم الکفر باعفاء داره . . .

انجام : والخامس تنوین الترنم و هوفی الحقیقة اترک الترنم . . . و عند بعضهم

یلحق الروی المقید ایضاً فیختصر ... (سفید مانده وسپس دارد) : هذا فی سنة ۱۲۶۲ ه»

۳۱٤ صدر : ش ۱ دفتر ، ۱ - ۲۸٤ ، بخط نسخ سدهٔ ۱۳ ، با عنوانهای شنگرف و فهرست در آغاز نسخه، عنوان مطالب در گوشهٔ بالایی صفحه ها دیده میشود، پس ازاین مسائلی نحوی است که در نوروز در چادر در تفرج گاه باغ لاله زار بدستور ناظرشاه بنام محمد شاه قاجار نوشته شده و علی محمد لواسانی آن را نوشته است ، ۲۸٤ صفحه - شمار دارد .

مهر علی محمد نویسندهٔ نسخه در صفحهٔ عنوان آمده ، وقف شیخ محمد تقی وصی حکمی در ۱۳٤۳ .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره ، جلد تیماج مشکی مقوایی - ۲۹۲ گ ۱۹ × ۳۰ - ۲۰ س ۹ × ۲۰.

معیار الاشعار : از خواجهٔ طوسی است (سرگذشت طوسی از مدرس رضوی ص ۲۹۲-۲۹٤- مشار ص ۱٤٦۳)

۲۸۹ : ش ۱ دفتر، ۱ ر - ۲٦ ر ، در این نسخه تعلیقاتی است از اعتضاد السلطنه بر همین کتاب در بارهٔ سبب خفیف .

بخط نستعلیق شکسته سدهٔ ۱۳ ، کاغذ فرنگی سفید جلد مقوای ابری .

۱۸ × ۲۹ - ۲٦ س ۱۱ × ۲۳ .

معیار جمالی و مفتاح بواسحاقی : از شمس فخری پسر فخرالدین فخری سپاهانی است در چهار فن : عروض و قوافی و بدایع وصنایع و لغت فرس ، بنام سلطان جمال الدین شیخ شاه ابواسحاق اینجو در ۷٤٤ ساخته است (چلبی ۲ : ٤٦۸)

کارل زالمان خاور شناس روسی بخش چهارم آن را در غازان بسال ۱۸۸۷ (۱۳۰۳) بچاپ رسانده است (مشار ص ۱٤٦۳) این بخش در تهران نیز بکوشش دکتر صادق در ۱۳۳۷ خ چاپ شده است .

۲۹٤۳ : ش ۳ دفتر ، ۵۲ پ - ۹۰ پ .

بخط نسخ ، عنوان شنگرف ، نسخه فن دوم است در قافیه و پنج باب .

آغاز : فن دوم در علم قوافی و این مشتمل است بر پنج باب .

انجام : قافیه و آن دولت یار انام دوست کام و جهان کام باد .

سپس عروض است در ده باب .

آغاز عروض: باب اول درفائدهٔ عروض و فضل شاعر بر شاعر ذوقی ... بدان اصلحک الله فی الدارین که عروض میزان شعراست .

انجام افتاده، پس ازاین بخشی است از مجمع الامثال میدانی تا ص ۱۰۲ بخط نستعلیق

معیار العرفان : گویا همان منطقی باشد که در همین فهرست (۹۰:٤) یاد شده است.

۱۵۲۶ : ش۲ جنگ ، سپه٤ : ۵۹ .

معیار العمر و العمل : در وعظ و محاسبت نفس می باشد (ذریعه۹: ۷۱۷)

آغاز : بسمله اما بعدحمدالله سبحانه و تعالی ... برای صواب اقتضای اولوالالباب مخفی ... بنا براین محرر این حروف ادهم عزلتی تخلص واعظ . . . رغبت نمود که کلمه ای چند در محاسبه و مخاطبهٔ نفس ... در این رساله مسمی به معیار العمر والعمل . مرقوم سازد .

انجام : و تأیید فلاح نصیب همگنان باد . برب العباد .وهواعلم بصوابه .

۵۸۳۸ : ش۱۱ دفتر ، ۱۰۹پ - ۱۱۹پ ، و پس از آن تا گ ۱۲۰ر پراکنده ها می باشد .

معین الخواص : از میرزا ابوالقاسم گیلانی قمی است درگذشتهٔ ۱۲۳۱ (سپه۱: ۵۲٤)

۲۵۵۵ : سپه۱ : ۵۲٤ .

معین المعین : ابن ابی جمهور احسایی پس از نگارش «معین الفکر » فی شرح الباب الحادی عشر » این کتاب را ساخته و این شرح دوم اوست.

او مطالب این شرح را مانند حاشیه هایی بر معین الفکر نوشته و سپس همه را گردآورده و این شرح رانگاشته است ومانند شرح شرح میباشد . عنوانهای مطالب «اصل» «وشرح» است (فهرست دانشگاه۳: ۵۸۷ - ذریعه۳: ٦)

آغاز : بسمله الحمدلله المتوحد بالاجلال والاکرام المتفرد بالبقاء والدوام... و بعد فانی لما الفت الکتاب الموسوم به معین الفکر فی شرح الباب الحادیعشر.

انجام : والرب الشقیق ولاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم... و آله اجمعین.

۱۷۷ صدر : نسخ عبدالرضابن احمد جزایری در ۱۰ محرم ۱۰۸۵، باعنوانها ونشانهای شنگرف، وقف محمد شفیع در۱۲۳۲ .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ١٩٩ گ ١٩ × ٢٠/٥ - ٢٩س ١٠×٢٠.

المغالطات (رسالة فی-) : چند شبه و مغالطه است مانند« عدم الامر الثبوتی ، المتصف بنقیض الممکن العام اعم من الممکن الخاص» در آن آمده «لمسوده» پس بخط خود مؤلف است، در زیر این صفحه دارد: هذه الشبهة الغالقة العویصة بخط جدنا و مولانا السید میرزا خالد بن قاسم بن سید محمد الطباطبایی.

٤٥٠٩ : ش٢ دفتر، ١٥٥ ر.

المغالطات النحویة : سعد بن محمد انصاری گرد آورندهٔ این مغالطات و اعتراضات سی گانه نحوی است با حل آنها.

آغاز : الحمدلله رب العالمین حمد الشاکرین . . . فهذه اعتراضات نحویة و مغالطات لفظیة و معنویة ، جمعه . . سعد بن محمد الانصاری.

انجام : فیصح الاستثناء . فهذا ما اردنا ایراده فی هذه الرسالة.

٦٣٤ : ش٥ دفتر، ١١١پ - ١١٦ر، نستعلیق سدهٔ ١٣ مانند ش٤ در کاغذ آبی.

مغالطات (رساله در-) : نوزده مغالطه در آن آمده است.

آغاز : سپاس بی قیاس مصوری را که مصدق بر جمیع اشیاء است .

پوشیده نماند که بعد از مطالعهٔ قضایا در ملازمت. . . قاضی نظام مطالعه مغالطات محمود سرخ . . کرده شد و اثنای مباحثه مغالطات جدیده روی میداد و به حضرت قاضی در حین درس عرضه داشت مینمود و جواب شافی. . . بود . . . خواست که آن مغالطات را با مغالطهٔ متفرقهٔ بعضی از اجله به بیاض آورد . . . و باعث بر ترتیب رساله بلکه علت غایی برادر حقیقی . . . مولانا بیک محمد . . است.

مغالطهٔ نوزدهم زید می باشد که حمار باشد زیرا که اگر حمار نباشد لاحمار نیز نخواهد بود زیرا که انتفاء جزء موجب انتفاء کل است .

٦٦٥٨ : ش٢ دفتر، ١٢٦ر- ١٢٧پ ، بهمان خط شمارهٔ پیش.

مغالطات(رساله در-): این رساله شاید ناظر به کبری باشد و مغالطات مربوط بآن است.

آغاز : انسان می باید که مباین ناطق باشد زیرا که انسان مباین فرس است و فرس مباین ناطق پس لازم آمد که انسان مباین ناطق باشد.

انجام : اخص باشد از نقیض اخص که حیوان ناطق است .
از شرح شمسیهٔ قطب‌الدین علامه نقل دارد و ۲۱ مغالطه دران هست .

۶۶۸۰ : ش ۲ دفتر ، ۲۲ پ - ۲۶ پ ، ۱۹ س ۵×۱۲ .

المغنی فی شرح الموجز : از سدیدالدین کازرونی است که شاگرد قطب‌الدین شیرازی بوده است . در آن از شرحهای قرشی و شیرازی یاد شده است (دانشگاه ۶ : ۲۷۹۲ - آستان قدس ۳ : ۲۸۵) ،

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی ابدع بقدرته جواهر عقلیة و اخترع منها اجراماً فلکیه .
انجام : وافضلهم نسباً واکملهم علماً واقواهم دینا محمد المصطفی و علی آله الطاهرین و سلم تسلیماً کثیرا .

۷۲۶ : نستعلیق حاجی عسکر متخلص به ملت پسر حاج عنایت‌الله قمی در سه‌شنبه ۲۶ ذق ۱۰۷۸ ، متن و عنوان حاشیه زیر خط سرخ ، حواشی با نشان «نفیسی» و جزآن .
کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی مقوایی کهنه ، ۲۵۸ گ ۲۰ × ۲۶ - ۲۱ س ۱۲×۱۷ .

۷۲۷ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، متن شنگرف و گاهی زیر خط سرخ ، هفت برگ پایان نونویس و در آغاز و میان نسخه افتادگی دارد .
کاغذ هندی زرد پوسیده - جلد تیماج سبز مقوایی نو ، ۲۴۸ گ ۱۵×۲۴ — ۲۵ س ۱۰×۱۷ .

۷۲۸ : نسخ سدهٔ ۱۰ و ۱۱ ، جدول و خط روی متن شنگرف .
کاغذ سمرقندی - جلد ساغری سرخ ضربی مقوایی ، ۳۳۹ گ ۱۷×۲۳ - ۲۳ س ۱۰×۱۷ .

مغنی اللبیب عن کتب الاعاریب : از ابن هشام جمال‌الدین ابو محمد عبدالله بن یوسف درگذشتهٔ ۷۶۲ است (سپه ۲ : ۳۹۴ - چلبی ۲ : ۴۷۳)

۳۲۳۷ : ش ۲ دفتر ، حاشیه ص ۱ - ۱۸۴ ، تا حرف لام (ش ۱ تحفة الغریب در شرح مغنی اللبیب است ص ۳۷۳ ج ۳)

۳۲۳۲ : سپه ۲ : ۳۹۵ .

۳۲۳۳ : سپه ۲ : ۳۹۷ .

٣٢٣٤ : سپه٢ : ٣٩٧ .

٣٢٣٥ : ش١ دفتر ، سپه٢ : ٣٩٦ -

٣٢٣٦ : سپه٢ : ٣٩٦ .

٣٢٣٩ : سپه٢ : ٣٩٧ .

٣٢٤٠ : سپه٢ : ٣٩٦ .

٦٩٩١ : تنها باب نخستین است ، نسخ سدهٔ١٣ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ١٦٧ گ ١٥×٢٠ - ١٩س ٨ × ١٤/٥ .

٦٩٩٢ : نسخ عنایةالله‌بن محمد معصوم قاضی شوشتری در٣ذق١١٠١ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد در یک طرف است ، ٢١٤ گ ١٨ × ٢٥ - ٢٠س ١٠ × ١٦ .

٦٩٩٣ : نسخ نعمةالله‌بن مهدی اصطهباناتی درسه شنبه محرم١٢٣٤، حواشی‌دارد .

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ٢٥٢ گ ١٤ × ٢٥ - ٢٤س ٧/٥×١٩ .

٨١١٦ : نسخ محمد یونس در دوشنبه صفر ١١٢٢ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ٢٥٢ گ ١٨/٥×٢٤ - ٢١س ٩×١٥/٥ .

مفاتیح‌الاصول: ازسیدمحمدبن علی‌طباطبایی معروف‌به‌مجاهددردوبخش‌ونسخهٔ‌ماهمان دومین‌آن‌است(نسخه‌های ش٢٣ب و١٠٩ب و١١٨ب‌دانشکدهٔ حقوق ص٤٧٣فهرست) .

آغاز : قال‌الله تعالی ولکم فی رسول‌الله اسوة حسنة اعلم ان فعل النبی ان کان بیاناً لمجمل مطلقاً اعتبر علی جهةالمبین .

انجام : ولکن الاحتمال‌الاول لایخلو عن قوة .صورة خطالمصنف دام‌ظله‌العالی: قد فرغ من تصنیف هذاالکتاب مؤلفها ... محمدبن علی‌الهاشمی العلوی الطباطبائی نسبا الکربلایی مولدا ...

٨١٩٣ : نسخ سدهٔ سیزدهم ، نشانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج زرد مقوایی ، ۲۱۳ گ ۳۰ × ۲۱ - ۲۸س ۲۰ × ۱۲ .

مفاتیح الاعجاز در شرح گلشن راز : از شمس الدین محمدبن یحیی اسیری لاهیجی گیلانی نوربخشی در گذشتهٔ در شیراز در ۹۱۲) صاحب دیوان شعر و «اسرارالشهود» است (ذریعه ۹ : ۷٦ - چلبی ۲: ۳۲۸ ، مشار ۱٤٦٤) .

او آن را در ۱۹ ذخ ۸۷۷ پاکنویس کرده و برای جامی فرستاده و اودر برابر چنین سروده است :

ای فقر تو نوربخش ارباب نیاز　　خرم ز بهار خاطرت گلشن راز

یکره نظری بر مس قلبم انداز　　شاید که برم ره به حقیقت زمجاز

این شرح در بمبئی بکوشش ملک الکتاب و در تهران بسال ۱۳۳۷ خ چاپ شده است .

آغاز : بسمله . ای ممدوح بهر زبانی وای مضمون بهر مکانی ای مذکور بهر لسانی ... اما بعد ... چنین گوید ... محمدبن یحیی بن علی الجیلانی النوربخشی .

انجام : وفقنا الله اتمام هذا الکتاب المسمی بمفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز حمداً یوافی نعمه و یکافی کرمه .

۳۲۵ : نسخ محمد ابراهیم بن کلب علی خوانساری که در یکشنبه ۱۹ ع ۲/ ۱۲٦٤ نوشته است ، شعرها درشت و شنگرف ، چندبیت در ستایش این شرح به نستعلیق شنگرف در پایان نسخه بخط الغ علی احمدبن محمدابراهیم در ۱۲٦٤ نوشته شده است .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۲۳۷ گ ۱۲ × ۲۰ - ۲٦س ۷ × ۱۵ .

۳۲٦ : آغاز و انجام افتاده ، بخط نستعلیق درشت ، عنوان شنگرف ، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۰ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ، ۳۸۵ گ ۱۷س ۱۰ × ۱۹ - ۱۷ × ۲۹ .

۷۱٦۹ : نستعلیق ترکی حسین بن حسن حسینی دره ۱ رجب ۹۷۱ ، شعرها شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۲۹ گ ۱۲ × ۱۵/۵ ، ۱٤س ۷/۵ × ۱۲/۵ .

۷۱۷۱ : انجام افتاده ، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید و کبود - جلد تیماج مشکی ، ۳۰۶ گ ۱۵ × ۲۲ - ۱۷س ۱۰/۵×۱۶ .

مفاتیح‌الدعوات : در علم حروف و تسخیرات و دعاها است(سپه۱: ۷۰) .

۲۱۴۲ : نسخه پاکنویس شدهٔ از روی نسخهٔ اصل است و نظمی ندارد و بسیاری از صفحات سفید مانده وجای بسیاری ازجدولها و شکلهای عددی سفید گذارده شده است سپه۱ : ۷۱ .

مفاتیح‌الشرایع : از فیض کاشانی‌است که در ۱۰۴۲ ساخته‌است(دانشگاه ۵:۲۰۶۱، سپه۱ :۵۲۵) .

۲۹۵ مشیر : نسخ و نستعلیق عبدالله‌بن محمد باقر در روز آدینهٔ ۲۸ محرم ۱۱۷۲ ، عنوان شنگرف ، حواشی نستعلیق با نشانه‌های « منه‌ره ، دام فضله ، معتصم ، وافی » فهرست مطالب در آغاز نسخه هست .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۳۱۵ گ ۱۳ × ۲۱ - ۱۷س ۷ × ۱۳/۵ .

۲۶۰۲ : سپه۱ : ۵۲۸ .

۲۶۰۳ : سپه۱ : ۵۲۹ .

۲۶۰۴ : سپه۱ : ۵۲۹ .

۲۶۰۵ : سپه۲ : ۵۳۰ .

۲۶۰۶ : سپه۱ : ۵۲۹ .

۲۶۰۷ : سپه۱ : ۵۳۰ .

۲۶۰۸ : سپه۱ : ۲۳۰ .

۳۳۹۲ : ش۱ دفتر ، ش۱ - ۱۲۵ .

نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان و نشان شنگرف ، نسخه فن عادات و معاملات با خاتمه در حیل‌شرعی است .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج مشکی قهوه‌ای مقوایی، ۱۲۶ گ ۱۷×۲۵ - ۱۱ × ۱۸/۵ .

۴۵۱۱ : نسخ عبدالله بن علی مدد خراسانی در ۱۲۱۶، عنوان شنگرف، تا پایان عبادات و سیاست است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۲۱۵ گ ۱۲/۵ × ۱۵/۵، ۱۷س ۷/۵×۱۲.

۵۴۹۸ : ش۳دفتر، ۲۷۸ پ- ۳۱۹.

نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوانها سفید مانده است از اول تا زکات فطرهٔ.

آغاز مطابق نسخهٔ دانشکاه ۵: ۲۰۶۱.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی، ۳۱۹ گ ۲۰/۵ × ۳۰، ۲۱س ۱۱/۵×۲۱.

۶۱۲۴ : نسخ سدهٔ ۱۲، عنوانها شنگرف، حواشی دارد از ذخیره وجزآن، فهرست مطالب در آغاز هست، تا پایان عبادات و سیاسات است، از کتب موقوفهٔ مرحوم حاجی میر فتاح به تولیت محمدعلی بن محمد باقر اصفهانی بهبهانی، مالک پیشین حاجی محمدزمان خراسانی.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی، ۲۴۶ گ ۱۳/۵×۲۰/۵ - ۱۵س ۷/۵× ۱۴/۵.

۶۱۲۵ : نسخ عباس علی بن میرزامحمد نوری بردونی در ۱۲۲۴، عنوان شنگرف، حواشی نستعلیق با نشان «من جم» تا پایان فن عبادات و سیاسات است.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج تریاکی ضربی، ۱۷۸ گ ۱۸/۵ × ۲۷/۵ - ۱۸س ۱۰/۵×۱۹.

۶۱۲۶ : نسخ عبدالغفوربن کربلایی حسن علی نوری وازی در تهران ۲۱ج۲/۱۲۱۹ تا پایان فن عبادات و سیاسات، نسخه را سید محمد باقر لواسانی در ۱۳۰۹ خریده است، عنوان شنگرف، حواشی نستعلیق، خط عبدالغفور مورخ ۱۲۸۱ در صفحهٔ عنوان هست، حواشی با نشانه‌های «منه ره، شرح، وافی».

کاغذ فرنگی - جلد تیماح سوخت مقوایی، ۲۶۲ گ ۱۵×۲۶-۱۷س ۸/۵×۱۶/۵

۶۱۲۷ : نسخ ۱۹ج۲/۱۱۷۲، عنوان شنگرف با حواشی نستعلیق، فن عادات ومعاملات است تا آخر مورخ ۱۰۴۲.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی رنگ‌پریده ، ۲۴۳ گ ۱۳/۵×۲۰ - ۱۵س ۷/۵×۱۴/۵.

۶۱۲۸ : نسخ بی‌نام وبی‌تاریخ،ازسدهٔ۱۳ ، عنوان شنگرف، حواشی نستعلیق بانشان «شرح »عادات و معاملات تا آخر .

کاغذ فرنگی - جلد تیملج مشکی مقوایی ، ۲۷۷ گ ۱۵ × ۲۲ - ۱۶س ۶/۵×۱۴/۵.

۶۱۲۹ : نسخ ۱۲۳۹ ، از آغاز تا پایان فن عبادات و سیاسات.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ، ۱۶۸ گ ۱۵×۲۱-۱۷س ۹×۱۴.

۶۱۳۰ : نسخ خوب محمد رفیعابن محمد نصیر تبریزی دره ۱۱۲ ، عنوان شنگرف، با حواشی لغوی به نستعلیق،فهرست درآغازهست، فن عادات ومعاملات‌است تا آخر.

نسخه‌را عبدالرزاق حسنی‌جهان شاهی از شیخ معصوم در ۲ع ۱۱۴۳/۱ خریده‌است.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۱۰۷ گ ۱۷/۵×۲۴ ، ۲۳س ۱۱ × ۱۸.

۶۱۳۱ : نسخ عبد العظیم‌بن شیخ‌آقا میر وایقانی در روز آدینه ۲۸ ج ۱۱۲۵/۲ ، عنوان شنگرف باحواشی نستعلیق ، عادات و معاملات است تا آخر .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج تریاکی مقوایی بابرگردان ، ۱۶۵ گ۱۸×۲۸، ۲۰س ۹/۵×۲۰.

۶۱۳۲ : نسخ محمد قاسم‌بن محمد تقی نوری در روز دوشنبه ۱۹ج۱۲۳۰/۲ ، از آغازاست‌تا انجام ،عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۵۱ گ ۱۴×۲۱ - ۱۸س ۹ × ۱۴ .

۶۱۳۳ : نسخ محمد حسین بن محمد تقی اصبطهبانات در روز چهار شنبه ۲۶ ذق۱۲۳۲ ، عنوان‌شنگرف، با حواشی نستعلیق‌از کتب فقهی‌بانشان«منه‌ره، شیخ یوسف» صفحات دردوجدول بزرگی شنگرف دومی به زرولاجورد .

۲۱۱ گ ۲۰×۳۰ - ۲۵س، ۱۱ × ۲۳.

۶۱۳۵ : نسخ سدهٔ ۱۳، آغازوانجام افتاده،صید وذباحه‌است‌و اندکی‌ازنکاح هم‌در پایان آمده است .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج سرخ ضربی ، ۱۴۷ گ ۱۷ × ۲۲ - ۱۶س ۱۶×۱۱/۵ .

مفاتیح‌الغیب : از امام فخرالدین ابو عبدالله محمدبن ضیاءالدین عمر تبرستانی رازی است و تفسیر بزرگ‌اوست (سپه ۱:۱۰۳)

۱۹۸۴ :سپه۱: ۵۷ ، در دوشنبه ۲۰ج ۶۶۹/۱ نوشته شده ودر هامش آغاز نسخه تاریخ ۶۹۱هم دیده می‌شود .

۱۹۸۵ : سپه۱ : ۱۵۸ .

۱۹۸۶ : سپه۱ : ۱۸۵ ، نوشتهٔ سدهٔ دهم است نه نهم.

۱۹۸۷ : سپه۱ : ۱۵۷، از سدهٔ ۱۲ است.

۵۲۱۳ : نسخ سدهٔ ۱۰ ،از سورهٔ حمد تاآیهٔ «ومن یکفر به‌فاولئک‌هم الخاسرون» نزدیک بیک جزء قرآن.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج حنایی حاشیه دار مقوایی ، ۳۷۷ گ ۱۵ × ۲۳ - ۲۷س ۱۰/۵ × ۱۱/۵ .

مفاتیح‌الغیب : از محمد باقر مجلسی است در استخاره در یک فاتحه و هشت مفتاح و یک خاتمه (فیض قدسی ص ۹ - کشف‌الحجب ص ۵۳۸).

آغاز : الحمدلله الذی لایعلم خیر عباده سواه ... و بعد مستمند فیوض قدسی محمد باقر مجلسی ...

انجام : در چند شب از لیالی‌ماه مبارک رمضان ۱۱۰۴ ه ، والحمدلله‌اولا..اجمعین.

۵۷۴۱ : نسخ محمد شفیع بن محمد حسینی در دههٔ‌سوم ج ۱۲۳۹/۱ .

کاغذ نخودی فرنگی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۰۴ گ ۱۱×۱۵ - ۱۰س ۶ × ۱۰/۵ .

مفتاح‌البکاء فی مصیبة سیدالشهداء : از محمد صالح بن محمد قزوینی که در ۱۲۷۰ در کربلا نگاشته است.

آغاز افتاده : فقال ماهو؟ قال ان تخلینی حتی اذهب الی بلادی ... فی ذکرجملة احوال نبینا... من‌الاخبار المناسبة للمقام .

انجام : فانک انزع البطین منزوع من‌الشرک بطین من‌العلم ... الی ظهور قائمنا (عج) بمحمد و آله .

۵۵۶٤ : نسخ محمد بدستور شیخ محمدرضا در٤شنبه ذق ۱۲۸ (=۱۲۸۰)
کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج آلبالویی یک‌لای ضربی، ۱۸۵ گ ۱۵×۲٤/۵
۱۹س ۹×۱۷/۵.

مفتاح‌الجنان : از محمد شفیع بن محمد صالح است در دوازده عین در اخلاق مذهبی شیعی وبفارسی است.
آغاز : بسمله. الحمدلله الجواد الکریم. . خامهٔ سیدنامه . . . محمد شفیع بن محمد صالح .. صفایح . . رفیقان سفر پرخطر می‌نگارد.
انجام : آن گناهان کبیره بی‌توبه می‌باشد. والله اعلم.

۶۵۷۵ : نستعلیق علی‌اکبر در ۱۹ ع ۱۲۳۰/۲، نشانها و عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا، ۲۲۲ گ ۱٤×۲۰-۱۶س ۱۰×۱۵.

مفتاح‌الحساب : در حساب و هندسه و جبر و یک مقدمهٔ و پنج مقالت دارد :

۱- حساب ۲- کسور ۳- حساب ستاره شناسان.
٤-مساحت ۵- استخراج مجهولات.

مؤلف غیاث‌الدین جمشیدبن مسعودبن محمود طبیب کاشانی(۱۳۹۳- ۱٤٤۹م = ۷۹۶-۸۵۳ هاست، وی این کتاب را پیش از رصد سمرقند برای الغ بیگ گورکان نگاشته و زیج تسهیلات را در همان شهر ، و زیج خاقانی را برای شاهرخ در ۸۱۶ و « محیطیه » (۱) را درشعبان ۸۲۷ ساخته است . « سلم السماء» (۲) او همراه با «وتروجیب»(۳)او چاپ شده است « کمالیه » (٤) را برای کمال الدین محمود وزیر در (۸۰۹) نگاشته و «اسطرلاب» (۵) و «ابعاد و اجرام»(۶) نیزدارد . نزهة‌الحدایق را بر توضیح آلتی که اختراع کرده‌بنام طبق‌المناطق یا «جام‌جم» نگاشته وذیلی در ده مسئله نیز برای آن تألیف کرده است .

۱- آستان قدس ۱۶۲ ریاضی بخط مؤلف.
۲- آستان‌قدس ۱۱۱ ریاضی.
۳- قاضی‌زادهٔ رومی آن‌راتحریر کرده است.
٤- آستان قدس.
۵- آستان قدس ۸٤ ریاضی.
۶- ذریعه - فاضلیه ۱ ریاضی.

مفتاح الحساب در ۱۳۰۶ در ۳۱۳ ص بچاپ سنگی رسیده واز نسخه‌ای از آن در فهرست آستان قدس (ش ۱۶۵) یاد شده است .

بنگرید به :

ذریعه ۱: ۷۲ و ۲: ۲۱ و ۲۲ و ۲۸۹ و ۴: ۱۸۸ و ۴۲۸ و ۴۷۱ و ۵ : ۲۴ و ۴۹ و ۷ : ۶ .

معجم المطبوعات عربی .

مجلهٔ آموزش و پرورش ۱۳۱۰ ش ۳ - ص ۱-۱۶ و ش ۴ ص ۱۷ - ۲۴ و ۵۵ - ۶۰ .

گاهنامهٔ ۱۳۰۷ ص ۱۲۸ و ۱۳۱۱ ص ۱۱۲ .

تاریخ ریاضی دکتر مصاحب ص ۱۵۵ ، ۱۶۲ .

دکتر کندی E. S, Keoneey در Scripta Mathematica ج ۱۷ ش ۱-۲ ص ۷-۹۱ مارس و ژوئن ۱۹۵۱ .

نیز در Isis ج ۴۱ بخش ۲ ش ۱۲۴ ص ۳ - ۱۸۰ ژانویه ۱۹۵۰ .

نیز در انجمن خاوری امریکا ج ۷۱ ش ۱ ص ۱۳-۲۱ ژانویه و مارس ۱۹۵۱ .

از همه مفصل تر فهرست دانشگاه ۳ : ۸۶۶ .

۵۲۲ : نسخ عبدالعلی بن محمد بیرجندی در ۱۷ ذح ۸۸۹ ، عنوانها درشت و گاهی شنگرف ، نسخه در ۱۲۱۱ در مدرسهٔ حسن خان در اصفهان بوده و در آخر مهری پاک شده دارد .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ساده ، ۱۲۹ گ ۱۲×۲۱ - ۲۱ س ۷ × ۱۳ .

۵۲۳ : نستعلیق دههٔ دوم شوال ۱۰۹۳ ، عنوانها و نشانها و جدول رقمها شنگرف ، آغاز افتاده ، در گ ۱۳۰ پ بندیست باعنوان «فی طریق حساب عقود الاصابع»

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج سرخ سوخت مقوایی زرکوب ، ۱۳۰ گ ۱۴×۲۰/۵ - ۱۴ × ۶/۵ .

۵۲۳ مکرر : نستعلیق سدهٔ دوازدهم ، عنوانها و رقمها و جدولها و شکلها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی زرکوب ، ۱۱۸ گ ۱۴×۲۰ - ۲۱ س ۶ × ۱۴ .

مفتاح الخواص: شلمیرفلمنکی با کمک میر محمدتقی کاشی این رسالهٔ فارسی رادر کیفیت ادویه و دارو شناسی در نه بیان بنام ناصرالدین شاه در شوال (اردیبهشت جلالی) ۱۲۷۷ ساخته است. فهرست مطالب در آغاز گذارده شده و یک صفحهٔ عنوان بلاتینی مورخ ۱۸٦۱ = ۱۲۷۸ هم در نسخه دیده میشود وگویا برای چاپ این نسخه را آماده کرده اند، نام داروها بفرانسه باحروف لاتینی نوشتهٔ اند. کتاب در ۳ ذق ۱۲۷۷ به انجام رسیده است.

آغاز: چون درعهد اعلی حضرت قدر قدرت سلیمان حشمت.

انجام: باقلم عفو مبدل بصحت نمایند، قد فرغت من ترتیب هذه الرسالة فی ۳ ذق ۱۲۷۷.

۷۳۷۹: بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوان و نام شنگرف، ۱۳۳ صفحه شمار دارد.

کاغذ فرنگی نخودی - جلد مقوا، ٦۷ گ ۱۳/۵×۲۱/۵ - ۱٤ س ٦×۱۳/۵.

مفتاح الخیر: از فیض کاشانی که در ۱۰۷۲ تألیف کرده است.

آغاز: منت بی‌پایان خدای را عزوجل که بندگان را بخطاب اقیموالصلاة نوازش داد

این رساله ایست در ترجمهٔ فقه آنچه از متعلقات نماز در کتاب ترجمة الصلاة که قبل ازین نوشته شده بود مذکورنیست بجهت آن نوشته شد تا فوایت آن تلافی شودوبا مجموع آن کتاب ابواب الجنان که ترجمه جمعه و جماعاتست بیان تمام احکام نمازوافی شود و بر وفق آن دوکتاب بر هشت در مرتب شدو به مفتاح الخیر موسوم گردید. دراول در فضیلت نماز.

انجام: لیکن نمازگزاردن افضل است از مد دادن. بانجام آمد کتاب مفتاح الخیردر شهر محرم الحرام و تاریخ اتمام آمد ملفوظ «شهر محرم الحرام» (= ۱۰۷۲).

٦۳۹۸: ش ۷ دفتر، ۱٤۵ پ ۵٦ پ، نسخ سدهٔ ۱۱.

مفتاح العلوم: از سراج الدین ابو یعقوب یوسف بن محمدبن علی سکاکی خوارزمی (۵۵۵-٦۰٦) است و بچاپ رسیده است (چلبی ۲: ٤۸۰- معجم المطبوعات ص ۱۰۳٤).

٦٦۳۷: نسخ معرب یحیی کیا پسر حیدر کیای حسینی در ۸۸۰.

دو نسخه نسب کاتب که از کیاهای مازندران است تا امام رسانیده شد.

حواشی با نشانهٔ «کاش، ه ف»

کاغذ سمرقندی‌نخودی - جلد تیماج‌مشکی یک‌لا ، ۱۹۱ گ ۲۰ × ۲۷ - ۱۶س ۱۸×۸/۵ .

مفتاح‌الغرر لفتح‌الباب الحادی عشر : از نجم‌الدین خضربن شمس‌الدین محمدبن‌علی رازی هبلرودی (زندهٔ در ۸۰۱و۸۲۸)و گزیده‌ایست از جامع‌الدرر فی شرح الباب‌الحادی عشر » خوداو که در دیباچه از آن نام برده است (ذریعه۵ : ۵۱ ،فهرست دانشگاه ۳: ۶۴۶- کشف‌الحجب ۵۴۰)آغاز و انجام‌در فهرست‌آستان‌قدس(ج ۴ ص ۲۵۱ ش ۱۰۲۲) یاد شده است.

۳۸۸۱ : ش ۱ دفتر، ۳ر- ۶۱پ ، نسخ سدهٔ ۱۰، عنوانها شنگرف،از آغاز اندکی افتاده،درشمارهٔ ۴و۵ و۶دفتراز نویسندهٔ نسخه احمدبن شرف‌الدین حسینی حسنی نجفی (درپنجشنبه ۱۸صفر ۹۹۰)یاد شده است ، آنهارا محمد علی‌نام آنرا مقابله کرده است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی کناره سرخ ، ۲۶۵ گ ۱۳/۵ × ۱۹ - ۱۷س ۷ × ۱۲ .

۷۵۶۴ : ش ۴ دفتر، ۱۲۱پ - ۱۵۹پ ، نسخ محمدبن عبدالله تنکابنی نویسندهٔ ش ۱،در مدرسهٔ شهید ثالث در قزوین در ۱۲۶۸ .

مفتاح‌الغیب : از صدرالدین محمدبن اسحق قونوی‌است (چلبی۲: ۴۸۴)

آغاز : الحمدلله‌الذی لم‌یکن قبل وحدانیته‌قبل .

انجام : الایمان به وهذا تمام‌الرسالة والحمدلله ... و صحبه اجمعین .

۶۳۳۲ : ش ۶ دفتر، ۱۴۱پ - ۱۵۳ر،به‌خط همان‌نویسندهٔ شمارهٔ پیش‌در۱۳۰۳ .

مفتاح‌الفلاح : از شیخ بهایی است (فهرست دانشگاه ۱: ۲۱۶)

۲۱۷۲ : سپه۱ : ۷۳ .

۲۱۷۳ : سپه۱ : ۷۲ .

۲۱۷۴ : سپه۱ : ۷۳ .

۲۱۷۵ : سپه۱ : ۷۳ .

۲۱۷۷ : سپه۱ : ۷۲ .

۲۱۸۶ : سپه۱ : ۷۲ .

نسخ سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا ، ۱۰۱ گ ۱۲ × ۱۹ - ۷ × ۱۳ .

۵۷۴۴ : نسخ شیخ حسن شولستانی درع ۱/۱۰۵۵ ، مقابله شده ، جدول زر وشنگرف ولاجورد .

جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی یک‌لا ، ۲۳۷ گ ۹/۵×۱۷ - ۱۲س ۵×۱۱ .

مفتاح الفلاح : گزیده‌ایست از مقباس مجلسی دردعا درهشت فصل و یک خاتمه .

آغاز : بسمله حمدله . . اما بعد بدانکه این مختصریست از ادعیهٔ مقباس که از مصنفات مرحوم مجلسی است . . .

در تعقیبات مشترکه . . مشتمل بر هشت فصل وخاتمه .

انجام : واسیت فیه .

۵۷۴۵ : نستعلیق فارسی و عربی ونسخ سدهٔ ۱۲ ، آغاز و انجام نسخه نونویس است .

پس از این ملحقاتی براین رساله هست و انجام آن چنین است .

یا میسر یسر و یا متمم تمم . و حاجت مشروعه خود رابخواهند ، هنوز یازده روز بآخر نرسیده که برآورده شود .

کاغذ کبود فرنگی - جلد تیماج سبز مقوایی ، ۱۴۵ گ ۱۲/۵ × ۱۷ - ۱۸س ۷/۵ × ۱۲ .

مفتاح الکرامة : از سید محمد جواد حسینی حلی عاملی شقرایی نجفی (۱۱۵۲-۱۲۲۶) و شرحی است برقواعدالاحکام علامهٔ حلی ودر ۱۰۹۹ - ۱۲۲۵ بدان می‌پرداخته است (فهرست دانشگاه ۵ : ۲۰۶۵ - سپه۱ : ۴۶۷) دو جلد از آن هم بتازگی در تهران چاپ شده است .

۲۸۲ مشیر : از احیاء موات است تا وکالت، بخط نسخ سدهٔ ۱۳ ، متن زیر خط مشکی باتملک ۱۲۷۴ .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد مشکی مقوایی ازیکسوی ، ۲۸۲ گ ۳۱/۵ ، ۳۱س ۱۲ × ۲۲ .

۳۸۳ مشیر : از دین است تا غصب ، بخط نسخ سدهٔ ۱۳ ، با مهر مشیر .

کاغذ فرنگی سفید آهامهره - جلد تیماج سبزه تیرهٔ ضربی مقوایی ، ۲۷۳ گ ۲۱×۳۰/۵ ۲۹س ۱۲×۲۱/۵ .

۲۸۴ مشیر : ضمان ووکالت است که در نیمهٔ شب ۹ رمضان ۱۲۲۵ تألیف شده است ، نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان و خط روی متن سرخ با مهر مشیر مورخ ۱۳۱۹ .

کاغذ فرنگی سفیدآهار سهره - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۲۳۲ گ ۳۱×۳۰ ۳۱س ۱۲/۵×۲۱/۵ .

۲۸۵ مشیر : وقف‌است تا وصایا بنسخ سدهٔ ۱۳، عنوان و خط روی متن سرخ، بامهروقف مشیر مورخ ۱۳۱۹ ، مالک مهدی بن اسماعیل موسوی تهرانی دراع ۱۲۶۳/۲ .

کاغذ فرنگی سفید آهار سهره - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲۱۵ گ ۲۱×۳۰ ۳۱س ۱۲/۵×۲۲ .

۲۸۶ مشیر : کتاب صلاة است ، بنسخ ۱۲۷۰ و متن زیرخط مشکی، عنوان درشت، باتملک ۲۵ج ۱۲۹۲/۲ بامهر مشیر.

کاغذ فرنگی سفید آهار سهره - جلدتیماج حنایی ضربی مقوایی، ۳۷۸ گ ۲۱×۳۱، ۲۳س ۱۳×۱۵/۵ .

۲۸۷ مشیر : از مبحث عیب تجارت‌است تا مفلس ، پایان افتاده ، ننسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان و خط روی متن شنگرف با مهر مشیر ، مورخ ۱۳۱۹ .

کاغذ فرنگی سفید آهار سهره - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۱۹۲ گ ۳۱× ۳۰/۵ - ۳۱س ۱۲/۵×۲۱ .

۲۸۸ مشیر : ازآغاز متاجر تا بحث اقاله، بنسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان و خط روی متن شنگرف ، باتملک ۱۲۷٤ و مهر ۱۳۱۹ مشیر.

کاغذ فرنگی سفید آهار سهره، جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۲۸۰ گ ۲۱/۵×۳۱، ۳۳س ۱۳×۳۲/۵ .

۲۲۲۵ : سپه۱ : ٤۷۰ .

۶۰۷۸ : از احیاء موات است تا آخراجاره، در صفحهٔ آخرطریق روایت کاتب که شاگرد مؤلف‌است از سید جوادعاملی مؤلف تا شیخ بهائی آمده است .

نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف ، مالک محمودبن محمد علی.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۲٤۸ گ ۱۵× ۲۱ - ۲۰س ۱۰×۱٤/۵.

۶۰۷۹ : نسخ سدهٔ ۱۱، قضاءرا دارد و پانزده کراسه است در ۱۲۰۰۰ بیت، درنسخه آمده: «مالکه کاتبه زین العابدین بن علی بن بهاءالدین محمدبن احمدبن محسن بن زین العابدین

العاملی » خط محمد حسن بن شیخ باقر مؤلف جواهرالکلام هم آنجا هست که معاصر است واعاره کرده است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۱۱۸ گ ۱۶×۲۱/۵ - ۲۳س، ۱۱/۵×۱۷ .

۶۰۸۰ : نسخ شنبه ۵ شعبان ۱۲۱۲ ، تنها فرائض است که در پنجشنبه ۱۸ محرم ۱۱۹۹ تألیف شده است.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لا ضربی ، ۱۰۴ گ ۱۶×۲۱/۵، ۳۷س ۱۲×۱۷ .

مفتاح کنوز ارباب قلم و مصباح رموز اصحاب رقم : در حساب است و یک مقدمه و ده فصل و یک خاتمهٔ دارد .

مؤلف آن خلیل بن ابراهیم است که آنرا برای جلال‌الدین سلطان محمد بن مراد بن محمد خان عثمانی نگاشته است .

نام نگارنده و کتاب و شاه و فهرست بابها در دیباچه هست.

آغاز : شکر و سپاس سزاوار حضرتی است که ذات او از صفت امکان مقدس و مبرا است

انجام افتاده: و از خاتمه تنها هفت برگ باقی است : طریق او آنست که از یکی به هفت برتوالی برهم گیریم . . جواب گویم که اصل .

۵۲۴ : نستعلیق ترکی سدهٔ دهم ، عنوانها و نشانها شنگرف ، صفحه ها در جدول شنگرف .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج آبی زرکوب ، ۶۴ گ ۱۰/۵ × ۱۶/۵ - ۱۳س ۶/۴ × ۱۱/۵ .

مفتاح اللبیب فی شرح التهذیب : تهذیب از شیخ بهائی است و این شرح از سیدنعمة‌الله جزایری ، نام کتاب و شارح و ماتن در دیباچه آمده است.

(نفیسی درسرگذشت بهایی ص ۹۵ - روضات ص ۷۵۹ چاپ یکم).

آغاز : الحمدلله الذی صرف قلوبنا نحوالجادة القویمة . . فیقول . . نعمة‌الله بن عبدالله الجزایری لما کانت العلوم .

۷۰۰۰ : نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان و نشان شنگرف و متن زیرخط سرخ، حاشیه دارد با نشانهٔ «منه، ف ح ه»، انجام افتاده و تاخبر «ان» را دارد.

کاغذ فرنگی - جلد مقوا - ۴۳ گ ۱۵×۲۰ - ۱۶س ۸×۱۴ .

مفتاح مفاتیح فتوح : شرح مشکلات مفاتیح است در هفده فصل و در رمل است از عبدالقادر بن حسن رویانی .

آغاز: بسمله . حمد بلا اختصار فردی را که خلقان را زوج آفریده .

انجام : ودوم در چهارم زند و زوایدات سازد . والله اعلم بالصواب.

۱۰۸۸ : ش۲ دفتر ، ۹۸پ - ۱۱۷ پ ، پس از این دعایی است تا گ ۱۲۱ بخط نستعلیق همان نویسندهٔ شمارهٔ یکم نوروز علی مشهدی در روز پنجشنبه ۱۴ ذح ۱۰۷۶ .

مفتاح المفتاح : شرحی است بر مفتاح العلوم سکاکی از قطب شیرازی است .

(سپه۲ : ۴۲۹ - فهرست دانشگاه ۲ : ۴۰۶)

۲۹۹۱ : سپه۲ : ۴۳۲ .

مفتاح النجاة: از صدرالدین محمد بن محمد باقر موسوی کرمانشاهی دزفولی است، در دیباچه از مؤلف و کتاب نام برده شده است .

آغاز: بسمله. مفتاح نجاة و مصباح حیاة حمد و ستایش واجب الوجود.

انجام ای منقلب ینقلبون تمام شد این رساله که مسمی است به مفتاح النجاة در سه شنبه ۲۱ رمضان ۱۲۱۱ هجری .

۱۳۴۱ :ش۲ دفتر، ۱-۲۰۰ ، نستعلیق رمضان علی بن عبدالرحیم حکاک نمارستاقی در ۱۲۴۷ .

المفراح فی شرح مراح الارواح : شرحی است بر مراح الارواح از حسن پاشا بن علاء-الدین اسود (سپه۲: ۳۷۱ - چلبی ۲: ۴۱۵)

۳۱۰۹ : سپه ۲ : ۳۷۲ .

مفردات طبی : داروهای ساده بزبان عربی و فارسی و هندی است بترتیب حروف هجاء .

آغاز: آرغیش : پوست بیخ زرشک، ابار : اسرب سوخت وبهندی بنگ کشته وسفیدآب نیز گویند .

انجام : یشف، بفارسی یشم: یاقوت ، بهندی: جونی گویند.

۲۹۲۵ : ش۱ دفتر ، ص۱-۱۱ : عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۱۷۳ گ ۱۸ × ۲۵/۵ ، ۲۰س ۱۰ × ۱۶.

المفصل : از ابوالقاسم محمود بن عمر زمخشری است و بچاپ رسیده است (سپه۲: ۳۹۸ - چلبی ۲: ۴۸۸)

۳۱۵۰ : ش ۱ دفتر ، سپه ۲ : ۳۹۸ .

۷۰۰۲ : نسخ یحیی بن محمد رضا در پنجشنبه ۲ محرم ۱۱۲۱ برای محمد طاهر، آغاز نسخه معرب و عنوان شنگرف و حاشیه دارد .

کاغذ فرنگی - جلد قهوه‌ای یک‌لا ، ۱۴۹ گ ۱۵ × ۲۱ ، ۱۷ س ، ۸ × ۱۳ .

المفهوم المستقل والتبعی (قول فی -) : از سید شریف گرگانی است .

آغاز : بسمله . الحمدلله . . . و بعد فالناظر فی المرآة ربما کان متوجهاً الی الصورة المرتسمة .

انجام : و هو باطل اتفاقاً قابل ضرورة . من افادات السید النحریر السید شریف الشیرازی .

۱۲۱۶ : ش ۳۳ دفتر ، ش ۱۷۹ .

المفید فی التجوید : از حسن بن شجاع بن محمد بن حسن تونی و در تجوید قرآن است در هفت باب .

آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه (۱ : ۳۲۲)

۵۲۱۵ : ش ۱ دفتر ، ۲ ر - ۱۲ ر .

نسخ سدهٔ ۱۱ ، آغاز افتاده است ولی نام کتاب در دیباچهٔ آن هست و قسمتی از نام زیر کاغذ دیگر رفته ، وصالی شده از آخر ، تا بندهای باب پنجم است از ۷ باب ولی گویا کسی آنرا تمام شده نشان داد و نام (خود ابراهیم رازی تهرانی) و تاریخ ۱۰۶۸ را در آن گذارده است .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۱۹۲ گ ۱۳ × ۱۹ - ۱۴ س ۶ × ۱۲ .

مقائیس اللغة : از ابن فارس لغوی احمد بن فارس بن زکریا قزوینی همدانی رازی درگذشتهٔ ۳۱۵ است ولغت‌نامه ای است عربی به عربی ، در سه بخش است :

بخش اول : واژه‌های دوحرفی .

بخش دوم : واژه‌های سه حرفی .

بخش سوم : بیش از سه حرف

هریک از این سه بخش بترتیب حرف آغاز و دوم و سوم مرتب شده است و کتاب نزدیک به ۳۷ هزار بیت دارد (سپه ۲ : ۲۸۵ - ۲۹۳) .

۷۲ : سپه۲ : ۲۹۲.

مقاصدالاولیاء فی محاسن الانبیاء: از عمادالدین ابوالقاسم محمودبن احمدبن حسن فاریابی زندهٔ در ۵۹۷ است که بنام الب اقتمغ تنکان ملک ارسلان خاقان ابوالمظفر ابراهیم بن جلال الدین سلجوقی ساخته است، نام شاه و سرگذشت مؤلف در دیباچه هست.

سرگذشت آدم است تا خاتم و خلافت علی را هم دارد با خاتمه‌ای در نامهای خلفای عباسی (استوری ۱: ۱۶۱- ۱۲۵۰)

آغاز: بسمله. سپاس و ستایش سر خداوندی را که یاقوت قوهٔ ناطقه را در اطراف لسان انسان ودیعت نهاده است... املاء کنندهٔ این کتاب محمودبن احمدبن الحسن فاریابی .. می گوید: که بنزدیک شریعت خردمندان... متابعت مآثر گذشتگان .. ازلوازم شریعت عقیدت.

انجام: شفقت بفیض فضل مفضل بر حقیقت آنست که خلاصهٔ فصاحت و بلاغت مقبول جهان رغایب گردد و از قدح و طعنه مصون ومحروس مانده انش.

۱۵۵۷ : نستعلیق ۲۸ رجب، ۱۰۰۹ (۱۴۴۴) عنوان و نشان شنگرف و جدول شنگرف و لاجورد، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۴، وقف سپهسالار.

کاغذ نخودی سمرقندی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی زرکوب، ۲۱۰ گ ۱۳× ۲۱، ۱۵س ۷/۵×۱۵.

المقاصد العلیة فی جوابات المسائل العلویة: پاسخ سید عبدالله جزایری است بپرسشهای سی گانهٔ فقهی و تفسیر شیخ علی بن محمدبن عبدالله بن محمد حویزی.

در پایان کتاب تاریخ تألیف سه شنبه ۲۲ محرم ۱۱۰۳ در شوشتر یاد شده است (فهرست دانشگاه ۵: ۱۸۱۷ و ۲۱۴۴ و ۲۲۲۶)

آغاز: الحمدلله الذی رفع منار العلم وسهل سبیله ... و بعد فیقول. عبدالله بن نورالدین بن نعمة الله بن عبدالله الموسوی ... هذه المقاصد العلیة فی جواب المسائل العلویة..

انجام: صینت عن کل شر حامداً لله مصلیا علی رسوله الامین واهل بیته.

۴۵۱۰ : ش ۱ دفتر، ۱پ - ۵۵ر.

نسخ ابوالحسن بن محمد محسن بن حسن موسوی در چهار شنبه ۱۲ ع ۱۲۲۸/۲، مقابله با اصلی شده که بخط جدش سید عبدالله مؤلف بوده در یکشنبه ۵ رجب ۱۲۲۸، پایان

مجموعه نسخ محمدحسین بن محمد محسن بن ابی الحسن بن عبدالله جزایری است که نوادهٔ مؤلف است، ۱۹۲ گ ۱۷ س ۸ × ۱۷،۱۵ × ۲۰، کاغذ فرنگی سفید- جلد تیماج مشکی فرسوده

مقاصد الفلاسفة : امام غزالی طوسی در این کتاب که در آغاز آن نوید نوشتن تهافت الفلاسفة را داده است دانشنامهٔ علایی ابن سینا را ترجمهٔ آزاد نموده و اندکی از رسالهٔ نفس اورا هم برآن افزوده است. او گزیده‌ای از سخنان فیلسوفان را در منطق و طبیعی و الهی در این کتاب آورده است (دیباچهٔ تبصره ساوی ص ۱۷-۱۹)

این کتاب را باید در جوانی و بیش از ۴۸۸ بلکه در ۴۸۷ نوشته باشد و بچاپ رسیده است (معجم المطبوعات ص ۱۴۱۵ - فهرست آثار غزالی از موریس بوئیژ ش ۱۷ - مصنفات الغزالی بدوی ش ۱۷)

۸۲۲۰ : نسخ سدهٔ ۱۰ و ۱۱ ، باعنوان و نشان شنگرف ، مهر « سلام علی ابراهیم» و « علی بن محمد طاهر » در آن دیده می‌شود .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۱۲۷ گ ۱۶/۵ × ۲۵ - ۱۱ س ۱۰ × ۱۷/۵ .

مقالات الاسکندر الافرودیسی : از اسکندر افرودیسی دمشقی دانشمند مشائی چندین مقاله بزبان عربی درآمده است (دانشگاه ۳ : ۳۶۵-۳۶۳، دیباچهٔ بدوی بر ارسطوعندالعرب) در دفتر شمارهٔ ۲۹۱۲ این کتابخانه ۱۴ مقاله از او هست که اکنون می‌شناسیم:

۱- مقالة فی تثبیت العلة الاولی (دانشگاه ۳ : ۳۶۶ ش ۲). گ ۱۲۲ ر ۲۰ / ۲۹۱۲ این کتابخانه).

۲- مقالة فی الهیولی و انها معلولة و مفعولة (دانشگاه ۳ : ۳۷۳ ش ۹ ، ش ۶۲۹ کتابخانه مدرسهٔ مروی) گ ۱۲۲ پ ۲۹۱۲/۲۱

۳- مقالة فی المادة والعدم و الممکن (دانشگاه ۳ : ۳۷۳ ش ۶- ش ۲۶۹ مروی) گ ۱۳۲ - ۱۲۳ پ ۲۹۱۲/۲۲ .

۴- مقالة فی ان النشوء والنماء یکونان فی الصورة لا فی الهیولی (دانشگاه ۳: ۳۷۳ ش ۸) گ ۱۲۳ پ ۲۹۱۲/۲۳ .

۵- مقالة فی ان القوة الواحدة یمکن ان یکون قابلة للاضداد (دانشگاه ۳۸۰ ش ۵) گ ۱۲۳ پ - ۱۲۴ ر ۲۹۱۲/۲۴ .

۶- مقالة فی ان الهیولی غیر الجنس .

آغاز: فی‌ان‌الهیولا غیرالجنس و فیما یشترکان و یفترقان ،نقل اسحاق‌بن حنین .
قال: ان‌الهیولا والجنس یشترکان فی ان کل واحد منهما یعم اشیاء کثیرة .
انجام : بل‌قائم فی‌الفکر و ذلک ما اردنا ان نبین . تمت‌المقالة فی‌الفرق بین‌الهیولا والجنس (گ ۱۲٤پ - ۱۲۵ر ۲۹۱۲/۲۵)

۷- مقالة فی‌العقل علی رای ارسطوطالیس (دانشگاه ۳: ۳۶۷ش٤) گ۱۷۹پ- ۱۸۱پ ۲۹۱۲/۵٤.

نسخهٔ کاملی است و در میانهٔ آن بندی افزوده هست که در نسخه های دیگر ندیده ایم .

۸- مقالة فی‌الحرکة .

آغاز: بسمله . قال: هل‌المتحرک‌علی عظم مایتحرک فی‌اول حرکته‌علی اول جزء منه اولا .

انجام : انما وجودها بوجودذلک‌العاسی فیها(گ ۲۰۲ر- ۶۰۷ر ۲۹۱۲/۵۸).

۹- مقالة فی‌اثبات الصور الروحانیة التی لاهیولی لها (دانشگاه ۳:۳۶۶ ش۱) گ۲۰۷ر ۲۹۱۲/۵۹ .

۱۰ - مقالة فی الزمان (دانشگاه ۳ : ۳۶۷ ش ۳) گ ۲۰۷ر - ۲۰۸ ر، ۲۹۱۲/۶۰ .

۱۱ - مقالة فی انه قد یمکن ان یلتذالملتذ و یحزن معا علی‌رای ارسطو .

آغاز: یشبه‌مایعرض للعطشان‌الشارب والجایع‌الاکل والجرب من‌حک جربه‌قال‌المفسر انه کانت الاضداد لایمکن‌ان یکون معاً.

انجام : یمکن الانسان ان یلتذ و یحزن معا علی جهة ما قلنا (گ ۲۰۹ پ - ۲۱۰ر ۲۹۱۲/۶۲) .

۱۲- مقالة فی ان‌الاضداد اوائل الاشیاء .

آغاز : قال الاسکندران‌ارسطو ذکرفی کتاب السماع الطبیعی ان جمیع الاولین اتفقواعلی ان‌الاضداد اوائل الاشیاء .

انجام : ان‌الاضداد دائمة باقاویل مستقصاة واضحة لاسرد لها (گ۲۱۳پ - ۲۱٤ر ، ۲۹۱۲/۶۵).

۱۳-مقالة فی‌ان‌القوة الالهیة‌هی‌اکرم الاشیاء‌المقومة‌للانسان و فی الرویة‌والاختیار

آغاز : قال‌ان‌اکرم‌الاشیاء التی التی تکونها و تقومها القوة الالهیة الموجودة

فی الجسم المکون من قبل مجاورته للجسم الالهی التی نسبتها الی الطبیعیة .

انجام : لحلل الطبیعیة بالاختیار منهم (گ۲۱۲ ر - ۲۱۵ ر ، ۲۹۱۲/۶۶)

۱۴- مقالة فی القول فی المبادی الکل علی رای ارسطوطالیس (دانشگاه۳ : ۳۷۱ ش۷) گ۲۱۵ر - ۲۲۰ ر ، ۲۹۱۲/۶۷ ، ترجمهٔ اسحاق بن حنین است .

مقالات الحکماء : سخنان افلاطون است در نوامیس و کتب دیگر و گفته های ارسطو در نامه ای که باسکندر مقدونی نوشته است واسکندر افرودیسی در کتاب مبادی وعلی بن الحسین و استاد ابوالفضل بن العمید .

آغاز : قال افلاطون الالهی : ان المبدء الاول متعال متفرد الخیرات والحساب .

انجام : الحقنا هما به مجازا .

۲۹۱۲ : ش۵ دفتر ، ۲۹ ر و پ .

مقالات عرفانی : منظومه ای که گویا در زمان صفویان سروده است .

آغاز :

هست شرطی چند در راه طریق　　با تو گویم یاد گیرش ای رفیق

انجام :

ای خداوند کریم کار ساز　　مقری بیچاره را یکدم نواز

۷۰۷۶ : ش۳ دفتر ، ۱۳۷ پ - ۱۳۹ پ .

مقالة ابی مسعود الرازی : در بارهٔ این ابی مسعود بن احمد بن فرات رازی شهید حافظ دردیباچه آمده که او دراصفهان در محل سب علی ع در جامع عتیق هر روزه چهار خبر نبوی در بارهٔ یک صحابی بی آنکه نام ببرد می گفت تا اینکه ازاوپرسیدند که آن کیست ؟ گفت : « من ضرب بالسیفین » . مردم همینکه این متایش را از او شنیدند چهارصدتن از آنها دردم بمردند وبرخی دیگراز دشمنی باعلی توبه کردند .

آغاز : من مقالات الشیخ ابی مسعود الرازی قدس سره . هذا حکایة الامام الحافظ الشهید ابی مسعود . . . اخبرنا الشیخ الرشید محمد بن ابی عبدالله المدنی ثم الاصفهانی اجازة .

انجام : ما تومن الحزن والتاسف والغبن والله الهادی الی سبیل الرشاد .

۶۰۶۲ : ش۴ دفتر ، ۵۷ ر - ۵۸ پ ، نسخ مانند شماره های دیگر دفتر .

مقالة فی الحرکة : این مقاله شاید از فارابی باشد وناظر بیکی از کتابهای ارسطو است .

آغاز : قوله فی الفصل الثانی ان القول بالاجسام التی یتحرک بحرکة مختلفة فی النوع طبیعتها مختلفة .

انجام : کما ظن من امر الماء والارض والهواء والنار .

۲۹۱۲ : ش۶۹ دفتر ، ۲۲۱ روپ .

مقالید الاسلام و معاقد عقاید اهل الاسلام: در کلام است از دانشمندی سنی هندی و در آن از ابو حنیفه و بحرالرائق و قاضی‌خان و تتار خانیه نام برده‌شده‌است . یک‌مقدمه داردو سه مقلید و خاتمه و پنج فصلی .

فهرست :

المقلید الاول فی شعب الایمان،

المقلیدالثانی فیما یقوم مقام کلمة الاسلام .

المقلیدالثالث فیما یقوم مقام کلمة التوحید .

آغاز : بسمله. الحمدلله‌الذی هدانا لهذا و ما کنا لنهتدی . . . اما بعد فهذه مقالید الاسلام و معاقد عقاید اهل الاسلام انتخبت من انا جیل المحکمة المنصوصة و انتخبت اسفارالفروع .

انجام : ولااله غیره سبحانک لا احصی ثناء علیک . . یا ارحم‌الراحمین .

۶۶۲۸: نسخ و نستعلیق هندی عبدالرحمان‌بن محمدیوسف خواجهٔ لوهری درروزیکشنبه ۲۷ محرم ۱۰۹۷ ،نشان‌ها شنگرف ، در پشت جلدنوشته‌شده: «جزء اول» باسهر «المتوکل علی‌الله‌الاحدالصمد عبدالکریم‌بن خان محمد خادم‌الشرع ۱۰۴۳»

کاغذهندی - جلد مقوایی‌عطف‌میشن ، ۱۱۷ گ ۱۴ × ۲۴-۱۷س ۷/۵ × ۱۶/۵ .

مقالیدالاصول : از عبدالله‌بن محمد هاشم تبریزی است در یک‌مقدمه و چند مقاله هریک دارای مقالید.

آغاز : بسمله تبارک‌الذی جری بامره‌القلم. . . و بعد فیقول. . . عبدالله‌بن محمد هاشم التبریزی هذه مقالیدالاصول مهذب المقاصد والفصول . . . و رتبتها علی مقدمة و مقالات مشتملة علی مقالید .

انجام : الاطراد قد عده جماعة منهم من علائم الحقیقة . . . ان‌المختار هوالقول‌الاول

۶۲۷۷ : ش۲ دفتر ، ۲۲۲پ - ۲۲۴پ ، حاشیه «سنه» دارد ، ناقص‌است .

مقالید علم‌الهیئة : از ابو ریحان بیرونی‌است که در آن سخنان بتانی‌و ابوالحسین صوفی و ابونصر عراق و ابوالوفاء بوزجانی وابو محمود خجندی وابوالحسن کوشیاروابوالعباس

نیریزی و ابو جعفر خازن‌را آورده وخود نیز تحقیق کرده است.

آغاز: بسمله، کتاب مقالیدعلم مایحدث‌فی‌سطح بسیط‌الکرة عمله ابوالریحان‌محمدبن احمدالبیرونی‌للاصبهبد الجیلجیلانی‌فدشوارجرشاه‌ابی‌العباس‌مرزبان‌بن رستم‌بن‌شروین مولی امیرالمؤمنین (صاحب مرزبان‌نامه) جبلت‌القلوب علی‌حب من احسن‌الیها والحب یحمل صاحبه علی اظهار مافی‌الضمیر و تقدیره عندالمحبوب ... مثال ذلک .. من خالص - المحبة وصافی المودة لنفس مولانا الاصفهبد الجلیل السید جیاجیلان فدشوار جرشاه ... فاثبت لخزانة المعمورة قضیة مبدء الشکل الکری الذی یستغنی بلوازمه عن شکل القطاع ... اقول الدوائر العظام اذا تقاطعت علی السطوح الکریة حدث منها اشکال مختلفة.

انجام: المسؤل ادامة نعمه‌لدی ما اهلنی له من‌الخطوة عندالاصبهبد الجلیل‌ادام‌الله علوه والتمکین من مجلسه الرفیع وتعریفی‌شکره بها ... زیادة فی الحسنی‌و سعادة فی البدء والعقبی انه‌علی ذلک قدیرو هو رب‌العالمین.

نالینودرعلم‌الفلک ص۲۴۵ از این کتاب و گفتهٔ طوسی دربارهٔ آن یاد نموده است (نیزگاه نامه تهرانی س۱۱ -ص ۱۹۳ - ۲۰۳).

۵۹۷: ص۲۳دفتر، ۱۷۳ - ۱۸۴پ، نسخ ۲۱ رمضان ۷۸۴.

المقامات: از بدیع‌الزمان همدانی حافظ ابوالفضل احمدبن حسین (۳۵۸ - ۳۹۸) است (سبک شناسی ۳: ۳۲۵ - سپه۲: ۸۵ - چلبی۲: ۴۹۴ - معجم‌المطبوعات ص۱۸۹۵)

۳۳۵۰: ش۳دفتر ص ۱۲۵ ۳۶۲.

نسخ علی محمدبن ابی‌القاسم در۱۲۷۷ بدستور سیف الملک عباس قلی خان نوری، ترجمهٔ پارسی پاره‌ای از کلمات زیر آنها نیز بخط نسخ نوشته شده، دارای سرلوح بسیار زیبایی می‌باشد و صفحات مجدول بطلا و شنگرف وزرنگار است و زیرسطوربرای ترجمه باطلا سطربندی شده و پیش از دیبا چه‌این جمله نوشته شده:

«بسمله. الحمدلله علی‌جزیل نعمائه، مما املاها الاستاد ابوالفضل احمدبن الحسین الهمدانی ورواها عن‌عیسی‌بن هشام‌عن ابی‌الاسکندری مقامة‌حدثنا الخ».

کاغذ سمرقندی - جلد ساغری سوختهٔ طلایی، ۱۲۰ گ ۱۹ × ۱۲ - ۹س،

وقف سپهسالار، سپه۲ : ۹۰.

۷۰۰۶ : نسخ سدهٔ۱۳، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۸۸ گ ۱۶×۲۲ - ۱۲س ۹×۱۴.

۸۳۱۸ : ش ٤ دفتر، ۱۹۳پ - ۲۳۳پ ، سپس در یک برگ شعرهای عربی است.

المقامات از شیخ ابو محمد قاسم بن علی حریری بصری (٤٤٦ - ٥١٦) است که برای انوشیروان بن خالد یاجمال الدین ابو علی حسن بن ابی العز علی بن صدقه وزیر مسترشد ساخته است (سپه۲ : ۹۳- سبک شناسی ۲ : ۳۲۷ - چلبی۲ : ٤۹٦ - معجم المطبوعات ص۷٤۸)

۳۰۹ صدر : نسخ و نستعلیق سدهٔ ۱۱، در حدود ده بیت آخر آنرا کاتب ننوشته و پشت آخرین صفحه عباراتی نوشته شده وچنین تصور شده که جزو مقامات است ولی از آن نیست. نسخه در ۱۲۳۲ بر مدرسهٔ صدر وقف گردیده و جزو ۳۲۱ جلد کتابی است که از آن مدرسه باین کتابخانه آورده شده است ، واقف میرزا محمد شفیع .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج ، ۱۳۸ گ ۲۵ × ۱٦ ، ۱۵س ۸/۵×۱٦ .

۳۲۵٦ : تنها چهل مقامه می باشد، نسخ ۱۲٦۷ ، ترجمه پاره‌ای از لغات و کلمات بخط نستعلیق در زیر آنهاست، پشت صفحهٔ اول کتاب شرحی بوده که آنرا پاك کرده‌اند ، وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۱٤۲ گ ۳۱×۵۱ ، ۱۵س ۸/۵ × ۲۲ . سپه۳ : ۹۳ .

۳۲۵۷ : تمام کتاب است نسخ عبدالله المحمدیه در ۱۸ شوال ۱۲۵۵ ، پس از آن در ۱۰ ع ۱/ ۱۲۵۷ سید ابوالقاسم نایینی پسر میرزا غیاث ترجمهٔ فارسی آنرا در زیر هر سطری بخط نستعلیق نوشته ، در پشت صفحهٔ آخر و برگ پس از آن آیاتی از قرآن است، شرح قصیدهٔ برده با این نسخه است .

وقف سپهسالار (سپه۲ : ۹۲).

کاغذ فرنگی مهره زده ، جلد تیماجی ، ۱٦۳ گ ۳۰/۵ × ۲۱ ، ۲۷س ۱۲ × ۲۰ .

۳۲۵۸ : همهٔ کتاب است ، متن نسخ ۱۲۳٦ و ترجمهٔ فارسی در زیر آنها به نستعلیق با شنگرف در همان سال، نام کسی که این نسخه بامر او نوشتهٔ شده در آخرین صفحه بوده و

آنراپاك کرده اند ، در حاشیهٔ پاره از صفحات مطالبی در شرح مشکلات کتاب بی‌امضاء هست، وقف سپهسالار (سپه۲ : ۹۲)

۸۳۸۰ : نسخ ۱۲۴۲ ، عنوان شنگرف ، حواشی لغوی‌دارد .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۶۵ گ ۱۳ × ۲۳ - ۱۲س ۷/۵ × ۱۵ .

مقامات حمیدی : از قاضی حمیدالدین ابوبکربن محمودبن‌عمر محمودی و لوالجی بلخی (درگذشتهٔ ۵۵۹) که به پیروی از همدانی و حریری‌درج ۲/۵۵۱ ساخته‌است(سپه۲ : ۹۳- مشار ص۱۴۷۷- سبک شناسی۲ : ۳۲۹)

۵۷۳ مشیر : نستعلیق‌سدهٔ ۱۴، عنوان و نشان شنگرف ، وقف مشیرالسلطنه‌در۱۳۱۹ .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ۱۴۰ گ ۱۱× ۱۸/۵ - ۱۴س ۷×۱۳ .

۳۲۶۰ : نستعلیق سدهٔ۱۳، از آغاز کتاب تا یک صفحه از مقالهٔ نوزدهم هست و آخرین سطر موجود این‌است « و هرکه علمناه من لدنا علماً دانست داند که اساس علم از مدار عرش رفیع‌تر و از جدار فرش منیع‌تر » صفحه ها در جدول زرولاجورد، در۱۲۷۰ داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه گردید .

کاغذ فرنگی - جلد تیماجی ، ۷۹ گ ۱۸/۵×۱۱/۵ ، ۱۶س ، وقف سپهسالار، (سپه۲ : ۹۲)

مقامات‌العارفین : گزارشی‌است بفارسی در ده فصل بر داستان سلامان و ابسال که ابن سینا درنمط نهم اشارات از آن یاد کرده است .

نام شارح که شیعی است در دیباچه « محمد تقی المشهدی ابن محمد قاسم حسینی اسفراینی‌خاکروبهٔ‌آستانهٔ رضوی» یادشده‌و می گوید که‌من هنگامی که به‌اشارات‌سینگریستم این شرح را نوشته‌ام و فهرست فصلهای ده گانه آن چنین است :

۱- داستان سلامان و ابسال.

۲- اسامی زاهد و عابد .

۳- غرض عارف و عابد و فرق آن.

٤- ضرورت وجود نبی .

٥-دلایل نبوت

٦- مراد عارف عرفان حق است.

٧- مبدء حرکت عارف .

٨- عشق .

٩- احوال عارف .

١٠- احکام عرفان .

این شرح جز نسخهٔ دانشگاه (ش ۱۲۳۷/۳ ص۲۷٤۰ج۷) و جز دو نسخهٔملک است .

آغاز : سبحان‌الذی انزل علی قلوب عباده‌العارفین بروق لوامع انوار ذات‌المقدس ..

سبحان من تحیر فی ذاته سواه فهم خرد به کنه کمالش نبرده راه

اماقیاس‌ساحت‌قدسش بودچنانک موری کندسیاحت گردون زقعرچاه

انجام : بوکه روزی زان زراعت بر خورم.

۷٤٥٥ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ و ۱۲ ، عنوان و نشان شنگرف ، تملک ۱۱۲۰ و ۱۲۷ یادداشت شده است.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۸۲ گ ۱۱/٥ × ۱۷/٥ ، ۱۲س ٦/٥ × ۱۳ .

المقامة التبریزیة : برای «صاحب اجل امجد» ساخته شده است.

آغاز : بسمله. لهفی علی تبریز من بلدة کانت من الاسقام لی حسنة . . . اما بعد فبینما کنت اقتعدت غابت‌الکربة فی دارالغربة .

انجام : ان یمن علی بابلاغ الخدمات و تحریرالمراسلات الی حین الملاقات والسلام علیکم و رحمةالله و برکاته .

۲۳۹۴ : ش۳دفتر ، ۹۷ر - ۹۹پ ، نستعلیق ۱۲٥۸.

مقایسهٔ شعر سعدی و همام: دانشمندی غزلیاتی از همام وسعدی را دوبدوازروی وزن وقافیه بترتیب حروف هجا گرد آورده و آندورا باهم سنجیده‌است.

آغاز:

مشتاق و صبوری از حد گذشت‌سارا گرتو شکیب‌داری طاقت‌نمانده‌سارا

انجام:

مهر ورز تو همام است زهی حسن کزو

تازه شد در دل پیران هوس برنایی

۲۷۴ : ش۲دفتر، ۱۳۴پ - ۱۵۵پ.

مقباس‌المصابیح : محمد باقر مجلسی پس‌ازبحار این کتاب‌را در دعا وتعقیبات نمازبرای شاه سلیمان نوشته‌است (کشف‌الحجب ص۵۴۳ - مشار ص۱۴۷۸)

آغاز: الحمدلله‌الذی جعل الصلاة للمؤمنین معراجا ... اما بعد خامهٔ تقصیر آثار محمد باقربن محمدتقی ...

انجام: العلی‌الاعلی سبحانه وتعالی.

۵۷۴۷ : نستعلیق سدهٔ۱۲، عربی‌ها نسخ، عنوانها شنگرف.

کاغذ اصفهانی. ۱۱۳ گ ۱۳ × ۲۲، ۱۸س ۸/۵×۱۶.

۷۵۲۷ : ش۵دفتر، ۲۵۳پ - ۲۷۵پ.

انجام: تا صبح در امان خدا باشد.

سپس بند هایی است از:

روض‌الریاحین یافعی(۲۷۶ر - ۲۷۸پ).

شمس المشرقین بهایی (۲۹۰ - ۲۹۳)

مرقات‌الایمان (۲۹۳پ - ۲۹۹ر)

تعقیبات عبدالله‌بن محمدرضای حسینی (۳۰۰پ - ۳۰۳)

و پراکنده‌های دیگر تا پایان نسخه.

مقتبس‌الانوار من‌الائمة : از محمد مؤمن شاه‌بن قاسم سبزواری دانشمد سدهٔ۱۱ است. (سپه۱ : ۱۷۵)

۲۰۵۸ : سپه۱:۱۷۶، پایان جلد یکم در برگ ۴۵۷ است.

مقتل فارسی :

آغاز : الحمدلله الذی جعل نبینا اشرف‌الانبیاء .

انجام : و در خون آغشته الالعنةالله علی القوم‌الظالمین .

٥٥٤٣ : خط نستعلیق محمد علی کرمانشاهی که گویا مؤلف خود اوست در ١٣ صفر ١٢٩٢ .

کاغذ فرنگی - بی جلد ، ١٤٠ گ ٧/٥×٢٢ ، ٢٢س ٩×١٦ .

مقتل‌فارسی:

آغاز : بسمله لااله الاهو . . در سلطنت عظمت وکبریائی .

انجام : و تمامی‌را بتو بخشیدم .

٥٥٣٨ : گویا بخط خود مؤلف، مورخ ١٢٧٧ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد ، ١٦٣ گ ١٦/٥×٢١ - ١٧س ١٠/٥×١٥ .

مقتل فارسی : به نثر به‌سبک خراسانی در هشت مجلس‌است :

١- افتاده ٢- مرگ خیرالنساء

٣- شهادت علی ٤- امام‌حسن

٥- امام حسین ٦- فرزندان مسلم‌بن عقیل

٧- رسیدن حسین بکربلا ٨- شهداء بعد از حر

آغاز افتاده : جام محنت خورندودم نزنند . . .

خوش بسوزند در بلا چون عود که ازیشان برون نیاید عود

. . . . . .

انجام : و بعضی صورتهای دیگر واقع شد که محل مقتضی تقریرآن نیست(تمت الکتاب) .

٥٣٩٣ : نستعلیق و گاهی شکسته ،از سدهٔ ١١ .

کاغذ هندی - جلد تیماج مقوایی سرخ ضربی - ١٢٢ گ ٨/٥×١٨ ، ١٥س ، ١٤ × ٢٣ .

مقتل فارسی : نسخه‌ایست آشفته و مغشوش وبی سروته و گویا از روضه خوانی باشد و شعرهای پراکنده و مناجات‌هم دارد .

۲۹۳۳ : ش۲دفتر، ۶-۱۰۹، نسخ سدهٔ ۱۳.

المقدمة الجزرية : از شمس‌الدین محمدبن محمد جزری شافعی‌است(سپه۱: ۱۹۱)

آغاز :

یقول راجی عفو رب سامع محمد بن الجزری الشافعی

انجام :

علی‌النبی المصطفی خیرالبشر ما طلع الشمس و مالاح قمر

۹۶۸ : ش۲دفتر، ص ۷۳ - ۸۰.

۲۰۱۷ : ش۲دفتر، سپه۱ : ۱۹۲ .

۳۱۸۹ : ش۱دفتر، ۳پ - ۲پ، نسخ احمدبن محمد رضای خوانساری در ۱۲۶۷. ۱۹س۱۰×۱۳ .

مقدمة الشفاء : از جوز جانی نویسندهٔ سرگذشت شیخ ابن‌سینا و شاگرد اواست.

۴۵۰۷ : ش۲دفتر، ۱۱پ - ۱۳پ .

مقدمة الواجب (رسالة فی-) : از آقا حسین محقق خوانساری‌است(سپه۱: ۵۷۷)

در مجموعهٔ رسایل خوانساری وسبزواری چاپ سنگی سید مرتضی در تهران بسال ۱۳۱۶-۱۳۱۷ ص۱۷۴-۲۱۷ دیده میشود .

۹۶۰ : ش۲دفتر، ۲۱۱ - ۲۴۰ ، سپه۱: ۵۷۸.

۱۳۷۴ : ش۱دفتر، نستعلیق فوارس بن ابی‌المکارم دماوندی در آدینه ع ۱۰۹۳/۲، چهار حاشیه «منه دام ظله»دارد که در چاپ۷- ۱۳۱۶ نیز تاص۸۰ آمده است.

ص۷۷دفتر، سپس حاشیه است تا۸۸ ، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۸۵ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

در پشت برگ دوم دارد : آقا حسین این نسخه‌را دیده و حاشیه نوشته ، فهرست مجموعه‌را نیز دارد .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج زرد درون مقوایی بالولا ، ۱۹۰ گ۱۳ × ۱۹ ، ۱۷س ۷×۱۳/۵ .

۶۲۸۲ : ش۱دفتر، ۱پ — ۴۲پ .

انجام : بالفسق عن امره فی جمیع الطاعات والقربات . . هذا آخر ما اردنا ایراده فی هذه الرسالة (المقالة) والحمدلله . . اولی الهدایة و الدلالة.

نسخ سدهٔ ١٣ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی ضربی، ٥٨ گ ١٣/٥×١٩/٥ ، ١٩ س ٩×١٥ .

مقدمة الواجب (رسالة فی -) : از محمد تقی اردکانی است .

٨٤٣٢ : ش ٣ دفتر ، ٥٥ ر- ٧٩ ر ، بهمان نسخ شماره‌های دیگر دفتر .

مقصد اقصی: از شیخ عزیزالدین بن تقی بن محمد نسفی (؟) است و بچاپ رسیده است (فهرست دانشگاه ٣ : ٤٩٩)

١٣١٦ : ش ٦ دفتر ، ٨٧ پ-١٤٣ ر .

٦٥٧٧ : نستعلیق غلی اصغر بن حاجی هادی جلیل وند، برای میر محمد خان در ١٢ شعبان ١٢٩٣ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لا ضربی ، ٦٩ گ ١٠/٥×١٧/٥ ، ١٥ س ٦×١٣/٥ .

المقنعة : دورهٔ فقه شیعی است از شیخ مفید ابن المعلم ابو عبدالله محمد بن نعمان عکبری بغدادی (٣٣٦-٤١٣) (سپه ١ : ٥٣٠ - آستان قدس ٥ : ٦٢٠)

٢٦٦٥ : سپه ١ : ٥٣٤ .

مقولات عشر : مقولات عشر اساس الاقتباس خواجهٔ طوسی (مقالهٔ دوم) و جداگانه نوشته شده است (فهرست دانشگاه ٣: ٦٧ - مدرس ٢٩٧)

٢٩١١ : ش ٢٤ دفتر ، ش ٨٤ - ٨٩ متن و هامش .

مکاتیب :

١ - نامه‌ها ایست عرفانی .

آغاز : صورتی چند که نگاشته ملک استفسار داشته بودند بعد از اطلاع بران اولا وظایف شکر به تقدیم رسانید .

انجام : و عالم ایشان را تعظیم نمایند .. والسلام علیکم .

٢٧٩٩ : ش ٤٧ دفتر، ٥٥١-٥٥٥ .

٢ - نامهٔ دیگر : از قطب محیی

آغاز : بسمله . من اقل عبادالله قطب بن محیی الدین الی ولی الله الاسیر افضل الدین محمد ، شمارا از آنکه عظیم آگاه گردانیم . .

انجام : و از طریق اشرار دور بمنه و کرمه .

۲۷۹۹ : ش ۴۸ دفتر ، ۵۵۵-۵۵۸ .

ش ۴۹ ، معمای منظوم حقیری است ، ۵۶۱-۵۶۴ .

ش ۱ حدیث قدسی است .

مکاتیب : از عین القضاة همدانی مکاتباتی بدست هست که به احمد غزالی وعزیزالدین و کامل الدوله ومقدم گویا برادرهمین عزیزالدین نوشته است، نسخه هایی ازان درپاریس (ش afp 35) وکتابخانهٔ مرادملا و کتابخانهٔ ملی تهران هست (دیباچهٔ مصنفات اوص ۱۰)

فهرست مکاتیب در نسخهٔ ما چنین آمده است:

دوبی در تفسیر سورهٔ فاتحه (گویامکتوب ۵۵)

سوبی دارای هشت « تمهید اصل» (گویامکتوب ۶۰)

چهارمی در بارهٔ سعادت قصوی (مکتوب ۳۷)

پنجم در نسخهٔ ما تا «تمهیداصل» پنجم آن هست (گویامکتوب ۲۲)

ششم در بارهٔ توحید .

هفتم در بارهٔ انسان .

آغاز : بسمله و به اتوکل، خدای تبارك و تعالی برادر اعزرا نگاه داراذ و توفیق طاعتش دهاذ و نا رسیذه برضای او از دنیاش نمیراذ .

۳۸۷۵ : ش ۷ دفتر ، ۶۶پ - ۱۰۵پ

انجام ناقص: فقال کل یرتقی ارجو کی یقین (نسخ سدهٔ ۷ است) .

مکارم الاخلاق : این رساله در چهل باب است و از خواجه امام استاذ منشی الکلام رضی الدین ابو جعفر محمد نیشابوری درگذشتهٔ ۵۹۸ است (۱) چلبی در کشف الظنون (۲: ۵۱۱)

۱- لباب الالباب چاپ فرنگ ۱: ۲۱۹ و ۲۲۸ و ۳۴۷ و ۳۴۸ وچاپ نفیسی ص ۶۳۳- تاریخ ادبیات دکتر صفا ص ۸۴۹ - تذکرهٔ تقی کاشی - سالنامهٔ پارس سال ۱۳۱۳ خ

دنباله در صفحهٔ بعد

از مکارم اخلاق همین نیشابوری یاد نموده‌است. در اخبار العشاق سیف‌الدین باخرزی (نسخه شمارهٔ ۱/۲٤٤۹ دانشگاه ص ۱٤) آمده‌است: «استاذ بشر نقاد سبیکهٔ فقه و نظر مولانا رضی‌الدین نیشابوری رحمة‌الله علیه در کتاب مکارم اخلاق آورده است که جوانی برای تحصیل علم بشهر بلخ آمد ...».

این داستان درباب بیست و ششم در عشق از همین کتاب دیده میشود.

نسخه‌ای ازاین کتاب دربوردور Burdur انطالیه Antalya (شمارهٔ ٦۰۳) هست و در آن چنین آمده است:

« بسمله. این مجموع طرفی از طرف لفظ و معنی که خواجهٔ امام استاذ رضی‌الدین منشیء‌الکلام ابو جعفر النیشابوری طاب اسمه و در رسمه کتابی که نام آن «مکارم اخلاق» کرده است درسلک بیان آورده است وافتتاح این تسوید درسلخ ذق سنهٔ ٦۰۱ اثبات افتاد»

سپس دیباچهٔ خود این کتاب است مانند دو نسخهٔ دیگر که یاد می کنیم. نسخهٔ دیگری ازاین کتاب منسوب بخواجهٔ طوسی نزد مرحوم سعید نفیسی بوده‌است مورخ روز پنجشنبه ۸ ج۱ /۱۲۹۳ بخط نسخ با عنوانهای شنگرف چنانکه در آغاز نسخهٔ ما هم چنین آمده:

« مکارم اخلاق من مؤلفات... نصیرالملة والدین الخواجه نصیرالدین الطوسی قده».

گویا نویسندگان نسخه‌ها « رضی‌الدین» را نصیرالدین خواندند یا اینکه این کتاب را با کتاب چهل بابی دیگر خواجهٔ طوسی که همان اخلاق محتشمی باشد وبروش باطنیان اسماعیلی نوشته است (مدرس ص ۵و۳۰۲) یکی پنداشتند.

باری دراین کتاب (باب ۳۸) شعر عبدالواسع جبلی (درگذشتهٔ ۵۵۵):

منسوخ شد مروت و معدوم شد وفا
وز هردو نام ماند چو عنقا و کیمیا

یاد شده و در همین باب آمده است:

دنباله حاشیهٔ صفحهٔ پیش

ص ۵۵ - مجمع الفصحاء ۱: ۲۳۱ - تاریخ بیهقی حواشی نفیسی ص ۱۳۳۹ - مناظرات امام رازی در چندجا - مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز س ۳ ش ۳ و ٤ ص ٤٤ سال ۱۳۲۹ خ ترجمهٔ از گفتار احمد آتش در مجموعهٔ زبان و ادبیات ترک - گفتار دکتر صدیقی در همین مجلهٔ تبریز ش ۵ و ٦ س ۳.

« وچون کتاب « روضة‌الوفا » تألیف افتاده است دراین باب اختصار رفت»(۱).

او این کتاب‌را برای مجیرالدین نصربن احمد دهستانی ساخته است‌ودر دیوان او هم‌چندقصیده و مقطعاتی هست بنام همین مجیرالدین .حکایات عبارات و اشعار عربی و و فارسی درآن آمده است .

در اخلاق محسنی‌واخلاق‌شمسی‌بسیاری‌ازمطالب‌وداستانهای‌این کتاب دیده‌میشود.

(چاپ نگارنده در ۱۳٤۱)

فهرست بابهای کتاب چنین است :

۱- در فضیلت کرم و خلق .

۲- در اقسام خلق و ماهیت‌او .

۳- در تطهیر نفس از اخلاق ذمیه و کسب خصال حمیده .

٤- در سخاوت و بخل .

٥- در عزت و ذلت و ایذاء واستهزاء.

٦- در بطالت و کسل .

۷- در تواضع و تکبر.

۸- در ثبات و تردد .

۹- در جد و جهد .

۱۰- در حیا .

۱۱- در حزم .

۱۲- در حقد و حسد .

۱۳- در خلف وعده .

۱٤- در دنائت و ضد آن .

۱٥- در حفظ‌الغیب و مذمت غیبت.

۱٦- در سرحمت و قسوت .

۱۷- در صدق و کذب.

۱۸- در صمت و ضد آن.

۱- فهرست نسخ افغانستان تألیف اب بوروکوی چاپ مصر بسال ۱۹٥٦ ص۸۸ ش ٥۹ از المحیط فی‌الفقه رضی‌الدین محمدبن محمد سرخسی نیشابوری یاد شده است.

١٩- در شجاعت وندولی .
٢٠- در صبر .
٢١- در ضرر و غنا و غیره .
٢٢- در طمع .
٢٣- در عدل و ضد آن .
٢٤- در عتاب .
٢٥- در عجب .
٢٦- در عشق .
٢٧- در عفو .
٢٨- در عفت .
٢٩- در غضب و حلم .
٣٠- در فکرت .
٣١- در رفق و ضد آن .
٣٢- در قناعت .
٣٣- در شکر و کفران .
٣٤- در کتمان سر .
٣٥- در لهو و لعب .
٣٦- در مشورت .
٣٧- در سعایت و یمیمت .
٣٨- در وفا .
٣٩- در هدایت .
٤٠- در یقین .

آغاز: بسمله .

الحمدلله حمداً یجلب النعیما و یمتری من غوادی فضله الدیما
ثم الصلوة علی خیرالوری شرفا محمد ظل یهدی نوره الامما

از مدتی مدید و عهدی بعید باز خاطر نگران بود که در محاسن سیر تألیفی کرده کرده شود تا شبی که فرصت خدمت مجلسی عالی مجیرالدین نصربن احمد الدهستانی

دست داده بود . ذکر آن تمنی تازه شد . با تمام اجازت فرمود . . . که دیباچهٔ آنرا بذکر من مطرز باید کرد . . و بنای این رساله بر چهل باب نهاده شد .

انجام : و صاحب شریعت در فضیلت یقین فرموده است من اقل ما اوتیتم الیقین . . . و صیام النهار والله الموفق والمعین و الهادی الی الرشاد و هو حسبنا ونعم الحسیب .

۱۶۶ مشیر : بخط نستعلیق و عربیها نسخ نوشتهٔ امین الله محرر در تبریز در پنجشنبه ۲۸ ذق ۱۲۸۸، شعرها و عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۹۷ گ ۱۰/۵×۱۸/۵ - ۱۵ س ۵/۵ × ۱۲ .

مکارم الاخلاق و معالم الاغلاق : از ابی نصر حسن طبرسی و بارها در ایران و مصر بچاپ رسیده است (کنتوری ص ۵۴۸ - آستان قدس ۲ : ۳۴۴ - سپه ۱ : ۳۱۱ - فهرست دانشگاه ۷ : ۲۷۹۹) .

۱۹۲۶ : سپه ۱ : ۳۱۴ .

۵۸۵۶ : نسخ اسماعیل بن ابراهیم بن علی جزایری سمنانی، در طوس بدستور مولانا ابراهیم بن جعفر عاملی فراهی در پنجشنبه ۲۳ رمضان ۱۰۹۱ تصحیح شده ، عنوانها شنگرف، مالک بیگلر بیکی عبدالرحیم خان در صفر ۱۲۲۲ با مهر او و محمد جواد حسینی در ۱۳۲۰ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی عطف مشکی، ۲۴۸ گ ۱۲×۲۴ ۲۱ س ۷/۵×۱۶ .

۵۸۵۸ : نستعلیق پنجشنبه ۳۱ ج ۱۰۸۸/۱ ، عنوانها ونشانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای یک‌لا ، ۱۸۰ گ ۱۱/۵×۱۹ - ۱۹ س ۷/۵ × ۱۳ .

مکتوب آخوندزاده : این مکتوب با دیباچه‌ای از آقای ایرج افشار در سال سوم مجلهٔ نور جهان بچاپ رسیده است (سپه ۲ : ۹۶)

۲۷۷۶ : نستعلیق ۱۲۸۳ و با نسخهٔ اصل در ۱۲۸۵ چنانکه پشت برگ اول یادداشت شده مقابله شده است ، از کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه ، در ۱۲۹۷ سپهسالار آنرا برای این کتابخانه وقف کرده است .

کاغذ فرنگی - جلد مقوایی ، وقف سپهسالار ، ۲۵ گ ۲۱/۵ × ۱۸ ۱۲س
(سپه ۲ : ۹۷)

مکتوب مرتضی‌قلی‌خان : از مرتضی‌قلی‌خان پسرمیرزا علی‌محمد خان نظام‌الدوله‌نوادهٔ محمد حسین‌خان صدر اعظم اصفهانی (درگذشتهٔ ۱۳۰۶) در رد مکتوب آخوند زاده .
(سپه ۲ : ۹۸)

۲۷۸۰ : نستعلیق ۱۲۸۵ که همان سال انشاء آن است و در همین سال داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه گردید ، قسمتی از شواهد مطالب نگاشته نشده ، گویا برای اعتضادالسلطنه این نسخه‌را نوشته‌اند ، وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی - جلد مقوایی ، ۳۲۱ گ ۲۰/۵×۱۷ - ۱۲س ، سپه۲ : ۹۹ .

ملتمس‌الاحباء خالصا من‌الریاء یاهزارمزار: از عیسی پسر معین‌الدین ابوالقاسم‌جنید شیرازی و ترجمه‌ایست از کتاب شدالازار فی‌حط الاوزار عن زوارالمزار تألیف پدر او در ۷۹۱ که پس‌از مرگ پدر ساخته است. چون در سرگذشت دانشمندان شیراز و مزارات آنجا است به « هزار مزار » شهرت یافته‌است ، متن در تهران‌بسال ۱۳۲۸ خ بچاپ‌رسیده و این ترجمه در شیراز بسال ۱۳۲۰ چاپ شده است (مشار ۳۸۶ - استوری۱۱۲۳).

آغاز افتاده : وفاضل‌تر پیروان و پیشوایان که ناسش محمد است . . . اما بعد بدانکه بعضی از برادران دینی من مرا آگاه گردانیدند (س۱۶ ص۲ چاپی)

انجام : و سردر جیب عبودیت فرو برده‌اند (خاتمه - ص ۱۵۸ چاپی س۲ از پایین یک‌سطر کم دارد) .

۱۵۶۰ :نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج نیلی مقوایی ، ۱۲۷ گ ۱۶×۲۵- ۱۷س ۹ × ۱۷ .

ملحمه : از حبیش تفلیسی‌است که برای ابوالفتح قزل‌ارسلان مسعودالدین نوشته‌وسخنان جعفرصادق‌ودانیال پیغمبررادر آن‌آورده، دومقدمه دارد ،آنرا اصول‌الملاحم هم خوانده‌اند:

مقدمهٔ اول شماره های ماه رومی.

مقدمهٔ دوم برجهای ماه. (ش۳۰۸۶ دانشگاه - فرهنگ نامه های‌عربی بفارسی‌ص۶۷ - فرهنگ ایران‌زمین سال‌دفتر ٤ ص۲۹۰ - دیباچه و جوه‌القران‌ص۱۳)

آغاز : بسمله . شکر و سپاس مرخدای‌را عز . . که هردوجهان‌را بیافرید . . چنین

گوید ... شیخ ابوالفضل حبیش (حسین درنسخه) بن ابراهیم .. که چون از کتاب قانون ادب بپرداختم از عالم غیب الهامی بدل این ضعیف رسید که ملوك و سلاطین راسیلی عظیم و رغبتی عمیم با کتاب ملحمه میباشد .

این کتاب را از کتابهای یونانی و تازی بپارسی کردم .

انجام : و آشفتگی در آن ولایت بود اما عراق و آذربایجان ایمنی و رفاهیت بود .

۶۳۹ : ش ۲ دفتر ، ۱۷۴-۱۹۵ ، بخط شکسته نستعلیق ریز ، عنوان شنگرف ونیمهٔ دوم چلیپا نوشته شده است .

ملحمهٔ دانیال :

آغاز : بسمله . بدانکه این کتابی است در خواص بعضی از علامات که دانیال پیغمبر آنرا «ملهمه» نام کرده و بعداز آن امام ناطق جعفر صادق ع آنرا انتخاب واختصار نموده . پس بنای آنرا برحسب ماههای رومیان نهاده و ملهم بمعنی بسیار رمز بود .

انجام : اگر در این ماه باران سخت ببارد ... بیماری های صعب بوده . اگردراین (ناقص) .

۵۲۶۰ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان ها سفید مانده در حاشیه رساله اختیارات (ازفصل دوم آغاز شده) به نستعلیق ریز .

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، ۳۲ گ ۱۸/۵ × ۲۲/۵ - ۱۶ س ۱۰ × ۱۵ .

الملل والنحل : گفتاریست در بارهٔ هفتاد ودو گروه مسلمانان .

آغاز : بسمله . قال اهل الحق حقایق الاشیاء ثابتة . اما طریق اهل البدعة فهم اثنان وسبعون فرقة تذکر اسامیهم ..

انجام : فهو عندالله تعالی افضل من المجاهدین ... والیه المرجع والمآب .

۴۵۸ : ش ۲ دفتر ، ۶۵ ر - ۷۰ ر ، بهمان خط شمارهٔ پیشین ، در پایان نسخه پاسخ و پرسشی است بترکی از مصطفی مدرس مدرسهٔ خسرو پاشا .

ملل ونحل : رساله ایست از شیخ بهائی در بارهٔ گروهها و دسته های صوفیان و عارفان مانند آنچه که در معرفة المذهب و هفتادو دوفرقه و حدیقة الشیعة دیده می شود .

آغاز بسمله حمدله . هذا بحث من تصانیف ... بهاءالدولة والدین ... بدانکه تصوف

پاکیزه کردن دل است . . . و اهل تصوف دوازده فرقه اند وازآن جمله یکی ناجی وباقی گمراه اند :

اول حبیبیه	دوم اولیائیه	سوم شمراخیه
چهارم اباحیه	پنجم حالیه	ششم حلولیه
هفتم حورانیه	هشتم وقوعیه	نهم متجاهلیه
دهم مکاسبیه	یازدهم الهامیه	دوازدهم شیعیه . . .

انجام : ودنیا بوجود این طایفه برقرار است.

۸۸۱۳ : س۳ دفتر ، ۱۲۲پ - ۱۲۳پ ، بخط نستعلیق رجب ۱۲۹۹ از هراب هرابادی، پس از این برگها سفید است.

الملل والنحل : از تاج‌الدین محمدبن عبدالکریم شهرستانی است ، چندین بار چاپ شده و ترجمهٔ آن بفارسی از افضل‌الدین ترکه نیز چاپ شده است (چلبی ۲:۵۱۷ - معجم المطبوعات).

۲۸۱۰ : نسخ ابو الوفاءبن سعید بن محمد بن محمود دردو شنبه ٤شعبان ۷۹۹ ، عنوان شنگرف ، حواشی بخط نستعلیق .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۳۶۱ گ ۱۲ × ۲۱/۵ - ۱۷س ۶/۵ × ۱۳/۵ .

الملل والنحل : گویا از محمد جعفر استرابادی است و درآن حدیث نبوی هفتادوسه گروه آمده وفرق بر شمرده شده است (فهرست دانشگاه ۳:۶۲۵)

۲۷۵۵ : ش۲ دفتر، ۷ر - ۸ر .

ملین‌الحدید : شرحی‌است بر «زبدةالاصول» شیخ بهائی از آقا سید علی‌بن باقر موسوی خوانساری (سپه۱:۵۸۲- فهرست دانشگاه۵: ۱۷۰۲).

۹۶۱ : سپه۱ : ۵۸۳.

مناجات : منظومه‌ایست بعربی در مناجات.

آغاز:

الشدة اودت با لمهج یارب فعجل بالفرج

انجام :

و اختتم عملی بخواتمها لاکون غداً فی الحشرج

۵۲۴۳ : ش۵دفتر، ۵۹پ - ۶۰پ ، نسخ چهارشنبه ۱۲شعبان ۱۱۰۵.

مناجات‌نامه : (درسپه۲:۵۱۲) از آن یاد شده است.

۱۳۶ : ش۳دفتر ، ش۱« وامق و عذرا» است (سپه۲ : ۵۱۲).

۳۸۵ : ش۳دفتر، ش۱ «وامق و عذرا »است (سپه۲:۵۱۱)

المناجات والمکاشفات در پایان نسخه آمده : « هذه المناجات و المکاشفات للشیخ شمس‌الدین فخرالاسلام قطب‌الدولة... ابو عبدالله محمدبن عبدالملک‌بن احمدالدیلمی ... و اتفق انتساخه فی‌السادس عشر ... من محرم سنة ۶۳۸ »

رساله بندبنداست و رمزها و شکلهای حروفیان در آن هست (به شنگرف در نسخهٔما)

آغاز : بسمله. ولاحول‌ولا ... اعلم ایها الطالب لطریق‌الهدایة ان طریق الهدایة من لوازمه متابعة رسول‌الله . .

انجام : کما تعلم ولاراک کماتری .

۳۸۷۵ : ش۶دفتر ، ۵۱ر - ۶۵ر، نسخ ۱۶محرم ۶۳۸،در ۶۶ر یادبودی است از ناصربن محمدبن عبدالواحد مورخ دوشنبه۱۲ع ۱/۷۷۳.

منازل‌القمر : منظومه‌ایست منسوب بخواجهٔ طوسی .

آغاز :

بشرطین زن بمیردهم درآن سال بطین‌را مرگ سرد آید بهرحال

انجام :

درینجا جملگی گردید واضح هرآنچه یاد کرده درلوایح

۶۳۵۳ : ش۳دفتر، ۹۴پ- ۹۵پ ، بهمان‌خط در ۱۲۱ = ۱۲۰۱.

مناظرالانشاء : ازشیخ محمودبن‌محمد گیلانی است ودر یک مقدمه و دو مقاله وخاتمه است(سپه۲:۹۹).

نسخهٔ دیگرآن در دیوان هند(ش۲۰۴۲) هست.

۲۷۹۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۰، برکنار صفحهٔ‌دوم محمد کاظم بروجردی بعربی نوشته است: «یکی از دوستان‌در ۱۲۴۰ این کتاب‌را بمن بخشیده است » برگ یکم وصالی‌شده

و در پایان اشعاری از صائب نوشته شده است ، بنام رساله در انشاء در ۱۲۷۰ داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه شده و بهمین نام وقف این کتابخانه گردیده‌است .

کاغذ دولت‌آبادی - جلد چرمی ، ۱۳۳ گ ۱۷/۵ × ۱۲ - ۱۳س (سپه۲ : ۱۰۲) .

مناظر و مرایا : از قاضی حسین جهنوزی هندی است.

آغاز : میخواهیم که مثلث مفروض را به اجزای متساویه تقسیم کنیم بخطوطی که موازی یک ضلع باشد.

انجام : ونیز برهان شش شکل سن جمله اشکال قدماء . تمت‌الکتاب.

۵۵۳ : نسخ سدهٔ۱۳، عنوانها و شکلها شنگرف .

کاغذ فرنگی آهار مهرهٔ سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لای‌ساده، ۱۳ × ۲۲ - ۱۶س ۶ × ۱۳ .

مناظرهٔ احسایی و هروی : گفتگویی است مذهبی میان ابن ابی جمهور شمس الدین محمد احسایی شیعی با دانشمندی سنی (فهرست دانشگاه۳: ۶۲۵).

۸۲۶۱ : ش۳دفتر ، ۷۳پ - ۸۹پ ، بهمان‌خط‌نسخ شماره‌های‌دیگر ، انجام‌افتاده است، ۲۳س۸/۵×۱۴/۵ .

مناظرهٔ‌بهایی و داماد : این مناظره‌و گفتگو میان شیخ بهایی و میرداماد (معلم ثالث) شده و میر داماد نام بردن مهدی موعودرا ناروا دانسته ولی بهائی‌آن‌را روادانسته‌است.

۷۵۱۸ : ش۱۱ دفتر، ۷۶ - ۷۸ .

مناظرهٔ بهلول با هارون : خبری است در بارهٔ گفتگوی بهلول با هارون‌الرشید.

آغاز : روی عن عبدالله‌بن احمدبن بسطام انه قال کنت یوما فی مجلس هارون ...

انجام : ثم امر بقتلهم . جمیعاً.

۳۸۸۱ : ش۷دفتر ، ۲۰۴-۲۰۷ .

مناظرهٔ‌رضا(ع) باسران‌دینها :چنین‌مناظره‌ای درباب۱۲ ، عیون اخبارالرضا (ص۸۷ - ۱۰۰ ، چاپ تهران ۱۳۱۸ تهران) دیده می‌شود،در نسخهٔ ما از باب ۶۴ دانسته شده و ندارد از چه کتابی.

۷۵۴۰ : ش۱دفتر، ۱پ - ۲۱ر، نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی -جلد تیماج‌قهوه‌ای مقوایی - ۱۳۷ گ ۱۳ × ۱۹ ، ۱۷س۷×۱۳.

المناظرات : صد مسئله است در مناظره و مغالطه از فخرالدین محمدبن حسین حسینی .

آغاز : بسمله هوحسبی... الحمدلله الحکیم الوهاب ... فهذه خلاصة مأة من مسائل المناظرة... حرره... محمدبن حسین الشهیر بفخرالدین الحسینی...

انجام : فتامل جداً و لنختم الکلام مستعینا بالمفیض العلام - ... والحمدلله اولاو...

٦٦٨٥ : ش ٤ دفتر ، نستعلیق چلیپا .

المناقب : از صدرالائمة اخطب خوارزم ابوالمؤید موفق خوارزمی است و در ٢٦ فصل .

(فهرست دانشگاه ٥ : ١٥٦٢)

٧٣٣٤ : نسخ سدهٔ ١٢ ، عنوان شنگرف فهرست فصول تا فصل ١٩ هست بخط ١٢٨٩ و نسخه هم فصل ١ تا نیمهٔ فصل ١٩ را دارد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ١٢١ گ ١٤×٢١-٢١س ٩/٥ × ١٦ .

مناقب ، در مناقب و اثبات امامت علی ع است از روایتهای شیعی.

عنوانهای: بحث و بحث ششم در مجلس پنجم و بحث دوم در مجلس سوم و خلسه روحانی و رفتن بکاظمین و رفتن بنجف و رفتن بمکه دارد ، و شعرهای فارسی درآن آمده است :

از تحفة الابرار حسن بن علی بن محمدبن حسن طبری درآن نقل شده است و از غایة المطلوب و از کتابی که به « لهجهٔ عجمیه » تألیف شده واز زکریابن محمدبن محمود کمونی قزوینی است و از بابا افضل کاشی درآن یاد گردیده است .

آغاز (افتاده) : ثم جعلنا عن یمین العرش . ثم خلق الملائکة ... و از ابن عباس از رسول الله رب العالمین منقولست که میفرمود یاعلی مولاناما خلق الله رضا ولاسماء ولاعرشا.

انجام : وصبر و سکون را جامهٔ شکیبائی.. وغانیان ماتم سرا... (افتاده) .

٥٣٩٢ : نستعلیق سدهٔ ١١ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ٢٥٢ گ ١٤ × ١٩،٢٥ س ٨ × ١٨ .

مناقب الفضلاء : مشیخه مانندی است از محمدبن محمد صالح حسینی که در ١١٣٦ ساخته است.

او در دیباچه خودرا محمد حسین بن محمد صالح حسینی نامیده وبی گوید سرگذشت

استادان خودرا که در ایران و عراق عرب دیده‌ام دراین کتاب می‌آورم و میگوید من دچار حبس وضرب و غصب اموال شدم . در پایان کتاب او مجلسی را نیای خویش شمرده و کتاب‌را مناقب‌الفضلاء نامیده و در حاشیه می گوید نام کتاب با حساب جمل تاریخ تقریبی تألیف است که ۱۱۳۶ باشد .

استادان او اینها هستند :

۱- ملا زین‌الدین خوانساری.

۲- محمد باقر مجلسی نیای او .

۳- ملا محمد تنکابنی .

٤- شاه محمد شیرازی.

٥- سلیمان‌بن عبدالله بحرانی.

٦- پدرش محمد صالح حسینی.

از تألیفات اوهم یاد کرده است .

آغاز: الحمدلله جعل‌الذی‌فی‌الارض خلفاء من‌الانبیاء و اوصیاء وجعل‌العلماءلهم امناء
انجام: ان‌شاءالله تعالی انه خیر موفق و معین والحمدلله ... و آله اجمعین.

۷۵۲۵ : ش۱دفتر، ۲پ - ۲۱ر، نستعلیق سدهٔ ۱۱ .

کاغذ سپاهانی - جلدتیماج مشکی مقوایی، ۱۲۵ گ ۱۲×۱۸ - ۱۹س۷×۱۳.

مناقب مرتضوی : از محمد صالح بن میر عبدالله مشکین قلم حسینی کشفی ترمذی که برای پدر خود امیر عبدالله حسینی ترمذی مشکین‌قلم« وصفی»نوشته‌و نام مؤلف ومهدی الیه وکتاب در دیباچه آمده است :

آغاز: بسمله. حمدله... امابعد بی‌حد و ثنای بی‌عد مرخداوندی‌را سزا .

انجام :

تا شود مقبول طبع خاص و عام للنبی منا تحیة والسلام

۵۵۸۰ : نسخ عبدالغفار بروجردی در ۲۲ج۱/۱۲٦٥ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنائی مقوایی ضربی، ۲۱/٥ × ۱٤ - ۲۱س ۱۱×۲۲ .

مناهج‌الاحکام: دراصول‌فقه‌است‌ازاحمدبن‌محمد مهدی‌بن‌ابی‌ذر نراقی که‌آن‌را پس ازشرحی

که بر تجرید الاصول پدرش نگاشته است در هفت مجلد باعنوانهای «منهاج» د ۱۲۲۴ ساخته است (سپه ۱ : ۶۱۷).

آغاز : بسمله حمدلله بجمیع محامده ... یقول الاحقر احمدبن محمد مهدی ابن ابی‌ذر اعلم ان اصول الفقه.

انجام : لخصوصیة المورد خصنا الله سبحانه بالطافه ... من اهل بیته وذریته.

۸۹۴ : سپه ۱ : ۶۱۸.

۶۲۸۴ : نسخ پنجشنبه ۱ رجب ۱۲۴۱ از میرزا محمدبن علی اکبر دستگردی کزازی، عنوانها شنگرف.

۲۵۳ گ ۲۱×۳۱ - ۳۱ س، ۱۲/۵×۲۱/۵.

المناهج : از خواجه صائن‌الدین علی‌بن محمدبن محمد ترکهٔ خجندی است که برای پسر خود در نطنز بسال ۸۳۳ نوشته است.

این رساله دارای یک مقدمه و چهار منهج است (دیباچه تبصرهٔ ساوی ص ۳۹)

فهرست مطلبها چنین است :

منهج ۱- قول شارح در دوباب.

« ۲- حجت در دوباب.

« ۳- طریق الکسب در چهار مبحث.

« ٤- کواسب تعلیمیه در دوباب.

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی انزل الاقوال الشارحة عدة لمن رجع و اناب ... امابعد فانی مجیب لما سئل ولدی ... محمداً ... من تحریر مختصر فی النظر و میزانه.

انجام : و ذکرالذاکرون بالصواب و ذلک فی العاشرمن رجب ۸۳۳ بمقام نطنزحققنا الله فیه بالفوز بمحمد و آله.

۲۹۳۰ : ش ۱۲ دفتر، ۳۸۶ پ - ٤۶۰ ر، نسخ ۸ ج ۱/۸٤۵ در ابرقو.

مناهج الموحدین : بفارسی در عرفان و کلام در یک مقدمه و پنج باب و خاتمه از صدرالدین بن محمدباقر دزفولی موسوی است که آنراپس از رسالهٔ دیگر خود در کلام نگاشته است.

آغاز : بسمله. الحمدلله الواحدالاحد الفردالمتعال المنزه فی الوهیته ... امابعدفیقول ... صدرالدین بن محمد باقر الموسوی الدزفولی..

انجام : این جماعت زراق و سالوس نیاندازد و حسبناونعم . . . و نستعین .

۶۵۸۱ : نسخ و نستعلیق رمضان علی بن عبدالرحیم نمارستاقی‌نوری در پنجشنبه ۲۴ع ۱۲۳۲/۲ از روی نسخهٔ مؤلف ، عنوانها شنگرف، برخی از برگها را سید محمدعلی نوشته است، در ۲۳ج۱ گویا همین‌سال مقابله شده است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌ای یک‌لا ، ۱۶۷ گ ۱۴ × ۲۰ - ۲۱س ۹/۵ × ۱۴/۵ .

المناهل :از سید محمد مجاهد سپاهانی کربلایی است (سپه ۱ : ۵۳۴ - فهرست دانشگاه ۵ : ۲۰۶۹) .

۲۶۱۴ : سپه۱ : ۵۳۷ .

۲۶۱۵ : سپه۱ : ۵۳۸ .

۲۶۱۶ : سپه۱ : ۵۳۷ .

۲۶۱۷ : سپه۱ : ۵۳۸ .

۲۶۱۸ : سپه۱ : ۵۳۸ .

۶۱۵۳ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف با حواشی « منه دام‌ظله» عنوانها مصباح بوده بشنگرف و با مشکی منهل نوشته‌اند . از تحیةالمصلی‌است تا اتمام صلاة المسافر.

آغاز : بسمله . القول فی‌تحیة المصلی و غیره بالتسلیم و غیره کالتسمیت . منهل : اذا سلم علیه‌المؤمن .

انجام : وان کان ماصارالیه الصدوق لایخلو عن قوة .

کاتب نوشته‌است که ۲۴ هزار بیت نوشته است، لیکن حساب کردیم بیش از ۱۰ هزار بیت نیست.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی، ۲۹۰ گ ۱۵ × ۲۱/۵ - ۲۱س ۹/۵×۱۵ .

منیةالغافلین وموقظ الراقدین : از عبدالله‌بن محمد رضای حسینی‌است.

در این کتاب سخنان فرزانگان یونان‌وخبرهای شیعی و جز آنها آمده، عنوان درآن «موعظه ایقاظ ، فریده ، وصیة ، حکم» است .

از بهایی سخنی دران آمده و از خزانةالخیال محمد مؤمن، کتاب در صفحهٔ عنوان و پشت‌جلد چنین نامیده شده است.

آغاز : بسمله. الحمدلله علی نعمائه و الشکرلله علی آلائه ... اما بعدفیقول . عبدالله بن محمدرضا الحسینی ... انه قدوری عن النبی (ص) انه قال ان هذه القلوب تمل کما تمل الابدان فابتغوا لها طرائف الحکمة ... وقد جمعت فی هذه الرسالة دراً و لم ارتبه . . .

انجام : ویودع فی اضیق مکان و ینادیه لسان حاله کل من علیها فان . . ذوالجلال والاکرام.

۸۱۷۲ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف ، مالک فرهاد میرزا در ۱۲۸۳ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۱۸۳ گ ۱۵/۵ × ۲۱ ، ۱۶ س ۱۰ × ۱۵ .

منتخب بوستان : گزیده ایست از بوستان سعدی .

۴۵۹ : بخط نستعلیق زیبا، نام نویسنده وتاریخ راتراشیدند ، در سدهٔ دهم نوشته شده است .

زمینه کاغذ زرد و زرپاشی شده وحاشیهٔ کاغذ رنگارنگ و آراسته با گل و بوته با یک سرلوح در آغاز ، عنوانها درگل زر ولاجورد باخط سفیداب .

کاغذ رنگارنگ - جلد تیماج سبز مقوایی ضربی زرکوب ، ۲۳ گ ۱۵ × ۲۳ - ۱۱ س ۸ × ۴.

منتخب امان الاخطار : « امان‌الاخطار» از ابن‌طاوس، درگذشتهٔ ۶۶۴ میباشد(ذریعه ۲: ۳۴۳ - فهرست دانشگاه ۱: ۱۱) .

این منتخب در هشت باب و از سیداسدالله بن علی بن محمد حسینی مرعشی است ، نام انتخاب کننده در پایان و نام ابن طاوس در آغاز هست ودو کتاب برءالساعه وتدبیربدن که در اصل بوده در این یکی نیست.

آغاز : نحمدك اللهم باشرف ثنائك واعلی صفات جلالك ... و بعدلماتشرفت .

انجام: قال افضل الدعاء ماجری علی لسانك هذا آخر ما اردنا ایراده فی هذا المنتخب و قد وقع الفراغ منه فی تاسع عشر ج ۲/ ۱۰۹۲ هجریة.

۲۱۳۴ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۷۲ر ، نسخ محمد صالح کرمانی ، بلاغ مقابله دارد بخط حیدربن علی درکرمان درع ۱/ ۱۰۹۴ .

کاغذ نخودی فرنگی - جلد حنایی مقوایی ، ۱۵۵ گ ۱۱/۵ × ۲۳ - ۱۷ س ۶/۵ × ۱۴/۵ .

منتخب البحار : نورالدین محمد هادی بن محمد بن مرتضی کاشانی دانشمند سدهٔ ۱۱، دراین کتاب از بحار گزین نموده است (سپه ۱ : ۳۱۶)

۱۷۷۹ مکرر : سپه ۱ : ۳۲۰.

۱۷۸۰ : سپه ۳۲۱.

۲۶۱۳ : در سپه ۱ : ۳۲۱ ، بغلط شماره ۱۶۱۳ آمده است.

منتخب تحفة الاسرار : اصل تحفه در مقدمه در تقلید و سه باب در نماز است ازحجة ـ الاسلام محمدباقر گیلانی شفتی درگذشتهٔ ۱۲۶۰ و منتخب آن نیز از خود اواست وآنرا شرحی است بنام «کاشف الاستار» (ذریعه ۳ : ۴۰۴)

آغاز : بسمله. الحمدله. اما بعداین عجاله منتخبی است از رسالهٔ مسماة به تحفة الابرار از سید محمدباقرالجیلانی مولداوالاصفهانی مسکنا ... حسب الخواهش جمعی... انتخاب شد ...عمده درین مقام معرفت دو مطلب است.

انجام : واعادهٔ آن لازم والحمد... الطاهرین.

۵۹۶۴ : نستعلیق روز پنجشنبه ۱۴ ج ۱۲۵۶/۲ در سپاهان ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی ـ جلد تیماج مشکی ، ۵۳ گ ۱۵×۲۱ ـ ۱۶ س ۹/۵×۱۷.

منتخب تکمیل الصناعة : از امیر برهان الدین عطاءالله بن محمود حسینی نیشابوری در گذشتهٔ ۹۲۹ در طوس (فهرست ادبیات ۴۷ و ۱۱۵ و ۱۳۱ ـ ریو ذیل ش ۱۹۱/۳ ـ دیوان هندش ۲۰۵۲ ـ چلبی ۱ : ۳۲۲)

آغاز : بسمله. سپاس بی قیاس صانعی را که تأسیس بدایع مصنوعات ونظم سلسلهٔ موجودات نمود... و بعد این رساله ایست در علم قوافی به عرف شعرای عجم منتخب از مقطع کتاب تکمیل الصناعة که آن را این فقیر عطاءالله بن محمود حسینی در فن شعر تسوید نمود به اشارت بندگان عالی حضرت ... عضدالدولة الخاقانیة ... میرعلی ... و این رساله مشتمل است بر نه حرف به عدد حروف قافیه.

انجام : اورا ردیف نام کردند.

قد تم رسالتی بعون الوهاب — امید که باشد همگی صدق وصواب

گرسهو وخطائی شده باشد واقع — رب اغفرلی انک انت الوهاب

۷۱۵۸ : نسخ محمد حسن بن محمد باقر حسنی حسینی جهانشاهی درذق ۱۲۶۷ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ، ۱۴ گ ۱۵×۲۱ - ۹×۱۵ .

منتخب دانشنامه : در اخلاق و سیاست در ده فصل.

آغاز : هزاران سپاس و ستایش و ثنا و آفرین از زبان هر مؤمن و مؤمنه.

انجام : و باکهتران ودرویشان بحرمت (تمت المنتخب من رسالة دانشنامه فی شهر ذق سنة ۱۰۷۴)

۲۷۹۹ : ش ۱ ؛ دفتر ، ص ۳۹۳ - ۴۰۷ .

منتخب الزیج المعتبر السلطانی السنجری : از افضل الدین باسیانی است(گاهنامه ۱۳۱۱ ش ص ۱۸۷) در پنج باب است :

باب اول - رؤیت هلال .

باب دوم - عمل مرکب ثابت بن قره .

باب سوم - عمل مرکب خازنی .

باب چهارم - ظهور و خفاء کواکب متحیرة .

باب پنجم - قطر شمس و قمر.

سپس جدولهائی است (ص ۶۳-۷۵) و سپس نثری است به عنوان « فی النطاقات . و القمر و معرفة دقایق نسب السعود والانحدار و ... » (ص ۷۶ - ۷۸) وسپس در (ص ۷۹) جدول است ودر (ص ۸۰) میگوید:

تم ما اختاره و علقه لنفسه الشیخ الفاضل افضل الدین الباسیانی رحمه الله من الزیج المعتبر السلطانی السنجری للشیخ الزاهد عبد الرحمان الخازنی رحمه الله والحمد لله وحده وصلواته علی سیدنا و نبینا محمد و آله (فرغت من کتابته بالموصل المحروسة من التعلیق الذی علقه لنفسه اعنی افضل الدین الباسیانی فی صفر سنة ۶۳۹)

آغاز : ابتداء ما اختاره وانتخبه الامام الاجل الفاضل افضل الدین الباسیانی من الزیج المعتبر السلطانی السنجری لنفسه مع رسالة الاعتبار.

ص ۵۰-۵۷ جدول است ، سپس باب فی عمل روية الهلال مقدمات يقوم النيران عند مغيب الشمس . .

٦٨١ : ش ۳ دفتر ، ۵۰ - ۸۰ ، نسخ ٦٣٩ .

منتخب شرح زيج جديد : گزيده‌ايست از شرح ملا عبدالعلی بيرجندی بر زيج الغ بيک (فهرست دانشگاه ٤ : ۹۱۵)

آغاز : بسمله . اين مسوده‌ايست منتخب از شرح زيج جديد گوركانی كه حضرت مولانا عبدالعلی بيرجندی قلمی نموده ... چون از همهٔ اجرام سماوی ظاهرتر آفتاب و ماه است مراد از اجرام سماوی كواكب است .

انجام : ويا جنوبی تحت الارض تفاصيل ميان آن (سپس دو جدول است)

٨٣٢٨ : نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان و جدول و رقم شنگرف ، مالک محمد علی بن محمد اسماعيل منجم در ۱۲٤٦ .

كاغذ فرنگی سفيد آهار مهره - جلد تيماج حنايی مقوايی ، ۱۹۷ گ ۱۵/۵ × ۲۱ - ۱۷ س ۸/۵ × ۱۵/۵ .

منتخب شرح شواهد مغنی اللبيب : از شرح شواهد مغنی اللبيب تأليف سيوطی دراين كتاب گزين شده‌است (سپه ۲ : ۳۹۸)

٣٢٣٥ : ش ۲ دفتر ، سپه ۲ : ۳۹۹ .

منتخب فتاوای قاضی خان : گزيده‌ايست از فتواهای قاضی خان فخرالدين حسن بن منصور اوزجندی فرغانی حنفی در گذشتهٔ ۵۹۲ از مصطفی بن مصطفی (سپه ۱ : ٥٤٣)

٢٣٧٢ : سپه ۱ : ۳٤٤ .

منتخب فقه حنفی : فتاوای حنفيان در اين كتاب آمده‌است .

٢٣٧٦ : سپه ۱ : ٥٤٢ .

المنتخب فی تعبير المنامات : در صفحهٔ عنوان نسخهٔ مادر ترنجی زرين چنين آمده‌است : « تأليف شرف الدين ابی عبدالله الحسين بن حسن بن ابراهيم الخللی الداری » ولی در ديباچه نامی از مؤلف ديده نمی‌شود .

آغاز : بسمله . وبا توفيق الا بالله ... اعلم ان الرؤيا علی ضربين حق و باطل ، فاما الحق فمايراه الانسان ...

انجام : فان کان لها لهب او دخان کان فی سلطانه ذلک حرب وهول والله اعلم بالصواب نجز الکتاب (پس ازاین نام کاتب و کتاب است).

۵۶۹ مکرر ، ش ۱ دفتر ، ۱-۸۸) .

بخط نسخ نزدیک به ثلث « عبدالله بن احمد بن محمد اللخمی الاندلسی الاشبیلی که برای خزانهٔ امیر اسفهسلار الکبیر بهاء الدین امیر الحاج و الحرمین زعیم الجیوش سیف امیر المؤمن ابی بکر امیر اجل اسفهسلار الکبیر بهاء الدین محمود» در چاشت دوشنبه ۲۳ رجب ۵۹۴ نوشته است.

درگ ٤ پ تا ۸پ فهرست کتاب با خط دیگری نوشته شده است ، در صفحهٔ عنوان (گ۹ر) ترنجی زرین هست که نام مؤلف در آن هست وبالای آن مربعی زرین آراسته با لاجورد و نام کتاب دران دیده میشود ، در سمت چپ مهر و امضای شیخ بهائی درست وخوانا هست .

عنوانها در حاشیه آمده ودر متن درشت‌تر در یک سطر نوشته شده است، تاریخ تحریر درگ ۸۱پ دیده می‌شود .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ مقوایی سوخت کهنه عهد صفوی وصالی‌شده.

۲۸۸ گ ۱۵×۲۳ - ۲۰س ۱۲×۱۸ .

المنتخب فی جمع المراثی والخطب : از فخر الدین بن محمد علی بن احمد بن طریح نجفی مسلی طریحی زادهٔ نجف در ۹۷۹ ودر گذشتهٔ در ساحیه بسال ۱۰۸۵ است، در بیست مجلس و در هر مجلسی بابهایی است و فضائل و مصائب و مراثی منظوم اهل بیت در آن آمده است و در تبریز بسال ۱۳۰۲ تا ۱۳۳۲ چهار بار و بمبئی بسال ۱۳۱۱ ونجف بسال ۱۳۶۹ تا ۱۳۸۱ پنج بار بچاپ رسیده است. سرگذشت او در دیباچهٔ این چاپ اخیر آمده است (کشف الحجب ص ۵۵۸ - آستان قدس ۵ : ۳۳٤ - مشار ۹۱٤) .

۵۵۸۳ : نسخ علی بن لطف الله جدحفصی بحرانی در ۱٤ ج ۱/ ۱۱۹۰ ، عنوانها شنگرف جدول صفحه ها و شعرها شنگرف .

نیمهٔ دوم است و مطابق چاپ شده : درانجام کمی اختلاف دارد ،

آغاز: بسمله . المجلس الاول من الجزء الثانی من المنتخب فی اللیلة السادسة من عشر المحرم و فیه ابواب ثلاثة . الباب الاول اعلموا یها الاخوان انه لا خیر والله فی دمع یصان عن سادات الزمان .

انجام : والاشتمال علی الکمالات انه حمید مجید فعال لما یرید .

کاغذ فرنگی نخودی ـ جلد تیماج مشکی مقوایی، ۱۶۲ گ ۳۱ × ۳۰/۵-۲۱س ۲۴×۱۳/۵.

۸۴۳۸ : جزو نخستین است و بخط نسخ محمدبن داودبن حبیب‌الله در چهارشنبه ۲۸ع ۱۲۲۴/۲ ، عنوان و نشان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۶۱ گ ۱۵ × ۲۰/۵ ـ ۱۴س ۱۶×۱۱ .

منتخب‌الکافی : گزیده‌ایست از کافی کلینی از عقل وجهل تا حجت.

آغاز : بسمله. حمدله. حمدایکون وصلة الی مزید نعمته... و بعد فهذا منتخب‌من کتاب‌الکافی انموذجا لما فیه من‌الاحادیث‌والکتب‌والابواب.

۲۷۹۹ : ش۳۶دفتر ، ص۳۴۵-۳۵۸.

انجام افتاده : باب ماعندالائمة من آیات‌الانبیاء ... وعصی موسی علیه‌السلام.

المنتخب من خواص‌الحیوان : گزیده‌ایست از حیوة‌الحیوان دمیری و دانسته نشد از کیست (چلبی۱ : ۴۵۷) .

آغاز : بسمله الحمدلله‌الذی علم آدم‌الاسماء وهداه الی احکام‌الدین وخواص‌الحکماء امابعد فقد سالنی من یعز علی من‌الاصحاب ان‌اجمع له اسماءالحیوان وخواصها واحکامها ... فجمعت له ما الفه... محمدبن موسی‌بن عیسی‌الدمیری.

انجام : فی‌سبقه‌الی الاسلام بالیعسوب.

۶۸۲۰ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، صفحهٔ آخر نونویس بخط عبدالله در ۱۲۳۲ ، مالک تقی‌بن‌حسن‌علی عاملی و شیخ‌العراقین نصرت باسهر.

کاغذ اصفهانی نخودی ـ جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۸۰ گ ۱۰ × ۱۹ ـ ۱۵س ۱۲ × ۶ .

منتخب‌اللغات : از عبدالرشیدبن عبدالغفور حسنی مدنی تقوی است که‌آنرا بنام‌شاه‌جهان پادشاه هند (۱۰۳۷-۱۰۶۸) در ۱۰۴۶ نگاشته است ، لغت‌نامه ایست عربی بفارسی به ترتیب حرف‌آغاز واژه‌ها ونزدیک‌به ۲۷۷۰۰ بیت‌داردودر کلکته‌در۱۲۲۳-۱۸۰۸م‌چاپ‌شده است (سپه۲: ۲۹۳ - ۲۹۴ - فرهنک‌نامه های عربی بفارسی ص۲۲۳ تا ۲۲۵)

۳۱ : سپه۲: ۲۹۴، دیباچه‌را دارد ولی خاتمه در آن نیست.

۳۲ : سپه : ۲۹۴ دیباچه‌را ندارد ولی خاتمه‌را دارد.

المنتخب من الکافی والعیون والامالی والاحتجاج : گزیده ایست از این کتابهای کهن و کتابهای دیگر شیعی (سپه ۱ : ۳۱۵).

۱۸۷۰ : سپه۱: ۳۱۵.

المنتظم فی اخبار الامم : از ابن جوزی ابوالفرج عبدالرحمن بغدادی حنبلی (۵۱۰-۵۹۷) است و حوادث‌را سال بسال در آن آورده است.

پاره‌ای از آن در کن بسالهای ۱۳۵۷ و۱۳۵۸ بچاپ رسیده (جلد ۵ تا ۱۰).

۱۵۴۶ : از سال ۳۶۸ است تا ۵۷۰، نسخ ملامحمد مهدی آقا بابای شاه میرزایی در سه شنبه ۱۵ محرم ۱۲۸۵، عنوان شنگرف، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۵، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی نخودی- جلد تیماج سبز تیرهٔ مقوایی، ۲۱۲ گ ۲۲/۵ × ۳۷- ۳۰ س ۱۴ × ۲۶.

منتقلة الطالبية : در این رساله روشن‌شده که چگونه سادات و خاندان هاشم بشهرهای اسلامی رفته ودر آنجا ها مانده اند، بترتیب حروف تهجی شهرها مرتب است، در آن از «النسب المبسوط» یاد گردیده، نسخه‌ای از آن در کتابخانهٔ شاه‌عبدالعظیم‌ری بوده و باید همان باشد که اکنون در کتابخانهٔ مجلس (ش ۱۲۲۵ طباطبایی) هست.

عکسی از آن در کتابخانهٔ ادبیات (ش ۲۸۳ حکمت) و دهخدا (ش ۱۹۸) هست (چاپ ۱۳۸۸ نجف).

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی انطق خلقه بالحجج وهداهم الی اوضح المنهج ... ثم انی لما رأیت بنی اعمام ارباب الطالبیة ... تفرقوا فی البلاد ... وکل من تورد منهم اصفهان وادعی انه من الطالبیة و سالته عن نسبه اورد نسبته صحیحة.

انجام: بالیمامة محمدبن الحسن ... بن علی بن ابی طالب ع والسلام علی من اتبع الهدی: ما رایت فی ذکر المعقبین من الطالبیین.

۲۷۰۰ : ش ۳ دفتر، ص ۲ - ۱۵۶، صفحه شمار جداگانه.

نسخ ابوالقاسم شریف در ۱۲۸۵ واو نویسندهٔ ش ۲ است.

در هامش صفحه‌ای که در آن از «فرزاد» یاد شده‌است، اعتضادالسلطنه مینویسد که این روستا همان «فرح زاد» تهرانست که اکنون از آن من است.

منتقی الجمان فی الاحادیث الصحاح والحسان : از جمال الدین ابو منصور حسن عاملی (٩٦٥- ١٠١١)است(سپه١: ٣٢١ - فهرست دانشگاه٥ : ١٥٧٩)

٢٦٦٣ : سپه١ : ٣٢٣.

٦١٥٤ : نسخ محمد شریف بن محمدرضای لاهیجانی گیلانی درسه شنبه ٨ ذق ١١٠٩، عنوان شنگرف ، خود کاتب آن را با نسخهٔ اصل در دو شنبه ٢٣ ج ١١١١/٢ مقابله کرده، حواشی با نشانهٔ « بخطه قدس سره ، منه بخطه»

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ٣٤٩ گ ١٧ × ٢٧/٥، ١٩ س ١٠ × ٢٠.

منتهی الادراك فی مدرك الافلاك : مانند شرحی است بر تحفهٔ شاهی و در چهار مطلب و از محقق خفری است(فهرست دانشگاه ٣: ٩٢٦) .

مطلب ١ فیما یحتاج تقدیمه (در ٣ مقصد).

مطلب ٢ فی هیئة الاجرام العلویة (در ١٧ مقصد)

مطلب ٣ فی هیئة الارض (در ١٣ مقصد)

مطلب ٤ فی معرفة مقادیر الا بعاد والاجرام (در چند مطلب)

آغاز : بسمله. تبارك الله سبحانه ما اعظم شأنه و اجل سلطانه ... اما بعد فیقول ... محمد بن احمد الخفری ... لما کان اجل العلوم بیاناً و اوثقها تبیانا هو علم الهیئة الذی انکشف به اسرار المبدعات... تاملت بامعان النظر الکتب المصنفة فیه...

انجام : ثم عطارد وهو اصغر الکواکب قدر الله...

٨٣١٢ : نستعلیق سدهٔ ١٢ ، عنوانها شنگرف ولی در مطلب ٤ عنوانها سفید مانده و پیدانیست که چند مطلب در آن باید باشد، دو صفحهٔ آغاز نسخه مطلبها و رسمهای هندسی است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ١٠١ گ ١٤/٥ × ٢٠/٥-٢١ س ١٥ × ٧/٥ .

منتهی امل الادیب من الکلام علی مغنی اللبیب : شرحی است از ابن «ملا احمد بن محمد بن علی بن احمد» درگذشتهٔ ٩٧٤ بر مغنی ابن هشام (سپه٢: ٣٧٩).

٣٢٢٩ : سپه٨ : ٣٨٠.

منتهی المطلب فی تحقیق المذهب : از علامهٔ حلی است که جزو نخستین را در ۲۶ ع ۲/ ۶۸۲، بانجام رسانده است (آستان قدس ۵: ۵۲۰ و ۶۲۶)

۸۴۳۹ : همان جزو یکم است و بخط نسخ حاجی بابابن حاجی رجب علی سمنانی در سپاهان در پنجشنبه ۲ شوال ۱۲۳۵ .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره ـ جلد تیماج سرخ مقوایی، ۱۹۰ گ ۱۷/۵ × ۲۷، ۲۴س ۱۰ × ۲۰.

منتهی المقال فی احوال الرجال : شیخ ابوعلی محمدبن اسماعیل سینایی بخاری کربلایی (۱۱۵۹-۱۲۱۶) مؤلف این کتاب است (مصفی المقال ص ۳۹۴)

۷۳۵۹ : بخط نسخ احمدبن مصفی خوینی از روی خط مؤلف در ۱۲۲۸ ، با اصل مقابله شده است، عنوان ونشان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۳۲۶ گ ۱۵ × ۲۱ - ۲۴س ۱۰/۵ × ۱۵.

منسوبات الکواکب و البروج و الحروف و اسماء الملائک : در آن دایره‌های نجومی و حروفی و رسالی دیده میشود .

آغاز: بسمله. درآنکه این جمله که درین فصلها یاد کرده میشود تا ندانندواستحضار نکنند در عمل تکسیر ساهر وقادر نگردند.

۲۹۳۱ : ش ۴۶ متن در دفتر.

منشآت : دارای پنج بخش است :

۱- وقفنامهٔ قرآن که میرزا ابوصالح رضوی برای اصفهانی ها در ذخ ۱۰۸۹ وقف کرده است (۱۶۸ر-۱۶۹پ).

۲- گواهینامهٔ محمد ابراهیم قمی که قرآنی بدستور شاه سلیمان بخط خود نوشته است (۱۷۰ر و پ)

۳- گواهی دیگری مانند شمارهٔ ۲ که محمد رضا خاصه تراش نوشته است (۱۷۰پ-۱۷۱ر).

۴- گواهی دیگر از محمد ابراهیم قمی که قرآنی برای عالی‌جاه حسین‌علی خان نوشته است (۱۷۱ر و پ).

٥ - اجازهٔ تدریس از محمد جعفربن عبدالله کمره‌یی ساکن اصفهان در محرم ۱۱۰۲ به شاگرد خود امیر عالم کرمانی (که استبصار و کافی را نزداو خوانده) که در مدرسهٔ اکبریهٔ کرمان تدریس کند (۱۷۱پ -۱۷۲ر)

۲۹۲٦ : ش ٦ دفتر، ص ۱٦۸-۱۷۲.

منشآت : منشآت پیرجما اردستانی است و حال نامهٔ میرمحمد باقرعلوی شیرازی ونامه هایی به اسدخان وملازمان حاجی محمد حسین خان کرمانی ومیرزا محمد حسین وطالب کلیم و افضل خان و بنده‌رضا و عبدالله نجم ثانی وضیاءالدین بن حالی تبریزی و ستایشی از چشمه در کشمیر و درخواست عینک .

۲۷۹۹ : ش ٤۲ دفتر، ص ٤۰۸-٤۳۱ ، پس از این مثنوی مستوفی الممالک است. (ص ٤۳۳ - ٤۳٤) .

در اینجا نویسندهٔ نسخه از سرایندهٔ شعر که صاحب ابن سفینه است پوزش میخواهد و همهٔ اینها بخط نستعلیق صفی است درسال ۱۰۸۵، تا ص ٤۳۸ نامهٔ تهنیت است وپس از این تاص ٤٤۱ - ٤٤۸ بخشی است از احیاء غزالی.

منشآت : در نسخهٔ ش ۲۷۹۹/۵۱ چندنامه است که اکنون میشناسیم:

۱- نامهٔ مولی مظفر کوتیالی بفارسی ودرآن از میرزا محمدهاشم بن سیدعبدالواحدبن محمدبی عبدالواحدبن ناصرالدین علی یاد شده ونسبت او تا بسید دیباج رسانده شده است (بخط نستعلیق ص ۵۹۸ - ٦۰۵) پس از آن مطالب پراکندهٔ عرفانی و شعرهای نوعی و دیگران است (ص ٦۰٦ - ٦۱۱)

۲ - اندرزنامهٔ آخوند امینامحمدا یزدی (ص ٦۱۳ - ٦۱٤)

۳ - رقعه‌ای به میرزا شیخ‌حسین شیخ الاسلام هرات ودرخواست نی ازاو.

٤ - رقعه‌ای به میرزا هاشم ورقعه های دیگر سپس عباراتی به‌شعر ونثر عربی وفارسی.

٥ - منشآتی از آقا حسین خوانساری بفارسی (ص ٦۱٦-٦۲۱) سپس شعر عرفی است (ص ٦۳۲ - ٦۳۷)

۲۷۹۹ : ش ۵۱ دفتر (۵۹۸-٦۳۷)

منشآت : در نسخه ش ۱۳٤٤/٥ چندنامه و قباله و عقدنامه است بدینگونه:

۱ - قبالهٔ عقدنامه بقلم محسنای سلیمی نایب‌الصداره مورخ ۲۸ رمضان ۱۰۸۱ (ص ۳٦۰-۳٦۱).

۲- فرمان شاه برای وزیر مازندران عباس‌قلی بیک‌در پنجشنبه ۹ شوال ۱۰۷۸ (ص ۳۶۳).

۳- فرمان منع شراب برای وزیر مازندران ازروی نسخه‌ای که جمشید بیک برای خان استراباد برده بود (ص ۳۶۳-۳۶۴)

۱۳۴۴ : ش ۵ دفتر، ص ۳۶۰- ۳۶۵، در ص ۳۶۶ - ۳۷۰ پاره‌ایست از یک کتاب.

منشآت : در نسخهٔ شمارهٔ ۱۶۳۴/۶ نامه‌ایست از ازضامن بن شدقم که برای شاه هاشمی نسب ابارمیثة اباض بن برکات نوشته است و در گ ۲۱۷ - ۲۱۹ دیباچه ایست که پدر ضامن بن شدقم برای شریف مکه حسن بن ابی‌نمی بن محمد بن برکات حسینی نوشته است سپس تا گ ۲۲۴ منشآت دیگری است برای ابی‌نمی و دیگران.

۱۶۳۴ : ش ۶ دفتر، ۲۱۵-۲۲۴.

منشآت : این منشآت در سه نوع است:

۱- مخاطبات ملوک.

۲- مخاطبات علما و مشایخ.

۳ - مخاطبات اخوان.

برای حاج محمد علی پاشا نوشته شده و ناسش در دیباچه آمده است.

آغاز: الحمدلله الذی خص برحمته من شاء وعم بنعمته من احسن واساء... اما بعد حمدا لمن بیده الاعانة و الانشاء.

انجام: واقر کم فی اوطانکم آمنین، آمین.

۷۵۵۲ : ش ۶ دفتر، ۶۸پ - ۱۰۳ر.

بخط نسخ و سپس شعرهای فارسی است، بخط شکسته نستعلیق (۱۰۴پ-۱۲۱پ) ۱۶س ۹/۵×۱۴/۵.

منشآت : نمونه هایی است که به «سلطان، مجتهد، قضات، سادات، پزشکان» می‌توان نوشت.

آغاز: بسمله.

بنام خدایی که عقل و خرد نیارد که بر کنه او پی برد

نظم: خدایی که هستی مرورا سزاست.

الجام : عمدة الاطباء العظام فلان حررته و سودته فی یوم الغدیر فی طهران و انا العبد محمد هادی الشیرازی تحریراً فی ١٨ ذق ١٣٠٢ .

٧٥٠٥ : ش ٤ دفتر ، ص ١ - ١٦ ، پس از این چند برگ است و در آنها مطالب پراکنده ایست .

منشآت : نامه‌های دوستانه (اخوانیات) و فرمانها و نامه‌های درباری (سلطانیات) روزگار قاجار است و آخرین آنها تاریخ ١٤ نوروز ١٦ ع ١٢٦٣/٢ دارد، در پایان آن دیباچهٔ گلستان دیده می‌شود .

٧٠٣٢ : نستعلیق سدهٔ ١٣ است .

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، ٧٨ گ ١٤×٢٢ - ١٦ س ٧/٥×١٥ .

منشآت : این هم مجموعه ایست که در آن از منشآت عصر قاجار دیده میشود .

٧٠٣٤ : نستعلیق سدهٔ ١٣ .

کاغذ فرنگی رنگارنگ - جلد تیماج فرسوده ، ١٢٩ گ ١٥×٢٢-١٣ س ٨×١٣ .

منشآت جمالی: پیر جمالی اردستانی جمال الدین محمد یا احمد نام دارد و در ٨٧٩ درگذشته است (ذریعه ٩: ١٦١)

در نسخهٔ شمارهٔ ٢٢٩ این کتابخانهٔ دوازده رسالهٔ عرفانی است از همین مولانا پیر محمد یا احمد جمالی .

در رساله دوم (گ ٤ پ) به‌وجدی که اورا در آدینه ١٧ ع ٨٦٣/١ بعداز نماز پسین در مرقد روزبهان دست داده است اشارت میکند .

او در رسالهٔ نهم به کتاب کنزالدقایق و شرح کنوز و روح القدس و میزان الحقایق حوالت میکند .

آغاز : بسمله . من کلمات قدوة العشاق ... مولانا احمد الملقب بجمالی ... دربیان تأویل «اکثر اهل الجنة البله» ای عزیز اهل عافیت .

انجام : بار دیگر صحبت اتفاق افتاد والسلام علی اتبع الهدی ... علی العجالة حقیر سوده نمود ٢ شنبه ٤ شعبان ١٢٤٤ (١ پ - ٢٦ پ) .

٢٢٩ : ش یکم دفتراست (١ پ - ٢٦ پ) .

همه دفتر بخط نستعلیق با عنوانهای شنگرف ، مورخ ١٢٤٤ تا ١٢٤٦ و مشهدی محمد امین

عطار پسر کربلائی رجب‌علی رشتی از محلهٔ زاهدان رشت آن‌را نوشته‌است.
کاغذ فرنگی‌وآهار مهرهٔ آبی و سفید - جلد تیماج سبز ضربی مقوایی ، ۳۴۷ گ ۱۱×۲۱ - ۱۷س ۶×۱۳ .

منشآت : از ابو طالب کلیم و نصیرای‌تهرانی‌در طلب اسطرلاب و آقاحسین خوانساری به میرزا صائب ونامهٔ علماء ماوراءالنهر در جواب‌دانشمندان خراسان هنگام محاصرهٔ مشهد بدست عبدالله ازبک و پاسخ آن از ملا محمد مشک (که چاپ‌هم شده‌است)

۲۹۱۳ : ش۱۰دفتر، ص۲۵۰-۲۶۴.

منشآت نایینی : این منشآت ساختهٔ میرزا محمد علی‌فروغ منشی‌نایینی است‌در شش فصل که درزمان‌فتح‌علی‌شاه ساخته و همان سفینة الانشاء (ص۱۰۹ همین دفتر)اواست.

فصل ۱ - تاریخ وقایع.
فصل۲- مراسلات دولتی .
فصل۳- قباله جات.
فصل ٤ - فراسین .
فصل ٥- مراسلات و عرایض .
فصل٦ - اشعار.

آغاز : منشآت فصیح اللسان‌را فروغ انجمن مربیان ستایش‌فرماندهی‌است.
انجام : نشستهٔ چشم براه خطیب ودلاله است.

۲۷۶۹ : شکسته‌نستعلیق اسدالله نایینی در ۱۲ذق ۱۲۶۹، عنوان‌شنگرف.
کاغذ فرنگی‌نخودی‌آهار مهره -جلد تیماج‌حنایی مقوایی ،۱۳۹ گ ۲۱/٥×۳٥ - ۱۷س۱۲×۲٤.

المنصص فی‌شرح‌الملخص : متن‌از فخرالدین رازی ، شرح از کاتبی قزوینی نجم الدین دبیران (۶۰۰-۶۷٥)است که در ۲شنبه۲۸ شعبان ۶۷۱ بپایان برده است.
این کتاب یکی‌ازمدارک‌عمدهٔ‌شرح میرک بخاری برحکمة‌العین است(فهرست دانشگاه۳: ۳۷۸- دیباچهٔ ایضاح‌الفوائدفی شرح حکمة‌عین‌القواعدص۸ - بروکلمن۱: ٤٦٦وذیل۱: ۸٤٥- دانشگاه ش۱۹۹۳).

۸۳۸۱ : دیباچه و خاتمه‌را ندارد وادیب پیشاوری آنرا بخط نستعلیق‌خود گویا از روی نسخهٔ کهن آستان‌قدس نوشته است.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۰/۵×۳۳ - ۲۸س ۱۳/۵×۲۹ .

المنصف من الکلام علی مغنی ابن هشام : شرحی است از تقی الدین احمد شمنی بر مغنی ابن هشام (سپه۲: ۳۸۰)

۳۲۲۸ : سپه ۲ : ۳۸۱

منصوریه : در تشریح بدن است در یک مقدمه و پنج مقاله ویک خاتمه ، از منصور بن محمد بن احمد (دانشگاه ۳ : ۷۳۹)

آغاز : بسمله . شکر وسپاس پادشاهی را سزد ... اما بعد این رساله مشتمل است بر مقدمه و پنج مقاله و خاتمه .

انجام : و یحکم مایرید بمشیته والله اعلم بالصواب والسلام .

۷۴۲۱ : ش ۵ دفتر ، ۵۲ ر - ۹۰ ر، پس از این کسور تسعه است در یک صفحه .

منطق الطیر : از شیخ فریدالدین عطار نیشابوری است (مشار ص ۱۵۲۰) .

۳۴۸ : نستعلیق ۱۲۷۶ ودوستونی باعنوانهای شنگرف و دردوجدول شنگرف ولاجورد .

کاغذ درست مانند پوست آهو ، جلد یماج مشکی یک لا ، ۱۶۱ گ ۱۵×۲۳ - ۱۵س ۸×۱۵ .

۳۴۹ : ش ۱ دفتر ، نستعلیق ۹۰۱ در دوستون با عنوانهای شنگرف .

کاغذ سمرقندی جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱۶۰ گ ۱۳×۲۰ - ۱۶س ۷×۱۴ .

۲۷۳۸ : نستعلیق ،عنوانها شنگرف ولاجورد ، ۱۱۱ برگ شمار دارد، کاغذ متن از حاشیه کهنه تر است،صفحه ها در دوجدول زر ولاجوردست ، دوصفحهٔ آغاز حاشیه سازی شده وسیان مطور زراندودست، باسرلوح در زمینهٔ سفید با گل و بوتهٔ زرو لاجورد وشنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی سوخت زرکوب درون تیماج سرخ زرکوب مقوایی ، ۱۱۵ گ ۱۴/۵×۲۵ - ۱۹س ۷/۵×۱۸ .

منطق الطیر (گزیدهٔ-) : گزیده ایست از منطق الطیر شمس الدین محمد عطار در شانزده مقاله و بنام ابوالنصر سلطان بایزیدبن محمد خان بن مراد خان ساخته شده است.

فهرست شانزده مقاله :

مقالهٔ ۱ - حمد باری .

مقالهٔ ۲ - نعت پیغمبر .

مقالهٔ۳ - توبه .
مقالهٔ٤ - سلوک .
مقالهٔ٥ - اطاعت خدا .
مقالهٔ٦ - علو همت .
مقالهٔ۷ - بندگی .
مقالهٔ۸ - تجرید .
مقالهٔ۹ - پرسش بی ملاحظهٔ ثواب و عقاب .
مقالهٔ۱۰ - عشق و سوز .
مقالهٔ۱۱ - ترک عیب .
مقالهٔ۱۲ - مذمت پندار عجب .
مقالهٔ۱۳ - انصاف .
مقالهٔ۱٤ - توحید وحیرت .
مقالهٔ۱٥ - شربت مرگ .
مقالهٔ۱٦ - عجز و طلب مغفرت .

آغاز : بسمله . حمد بی‌حد و ثنای بی‌عد سزاوار ذات مبدعی است که فیض سحاب لطفش ذرات مکونات را از رشاش جود خلعت وجود بخشید ...اما بعد... هویدا باد که کتاب منطق‌الطیر ... شمس‌الدین محمد عطار ... بیتی‌چند برچیده وانتخاب کرده شد و آن‌را بر شانزده مقاله گردانیده ... (پس‌از ذکر فهرست) .. تحفة‌المجلس ... ابوالنصر سلطان بایزیدبن محمد خان بن مراد خان .

انجام :

آفرین‌را یگانم چون دواست رایگانم گر بیامرزی سزاست

(سنة ۷٦۲)

۷۱۹٦ : بخط نسخ سدهٔ۸ ، گویا ۷٦۲ ، عنوان‌شنگرف، جدول زرین .

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۳۱ گ ۱۲ × ۱٦/٥ - ۱۱س ۷ × ۱۱ .

منطق‌الطیر : مثنوی ترکی‌است از امیرعلی‌شیر که برای سلطان حسین میرزا بسال ۹۰۰ سروده است .

آغاز :

جان قوشی چون محرم را زایلاکای سکزی حمدی پیرله آغاز ایلاکای

انجام :

هر پریشان سوز که سازدیم ما کریم بار چاردین استغفرالله العظیم

۳۵۰ : ش ۱ دفتراست، گ ۱ - ۱۲۳ ، بخط نستعلیق ونویسندهٔ آن (حسن) درهنگامی که بنیشابور رفته بود بدستور پادشاه بسال ۱۲۴۴ آن رانوشته است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی سوخت ، ۱۳۵ گ ۱۴ × ۲۲ - ۱۵س ۱۰ × ۱۶ .

منظومه : از ابن مالک «منظومة فیماوردمن افعال بالواووالیاء» که در مجموع المتون الکبیر (مصر ۱۳۴۹ ص ۳۶۲ - ۳۶۶) دیده میشود بدینگونه :

آغاز :

حمدالربی و الصلاة لاحمد من قد دعوت الی الهدی ودعیته

. . . . . .

اعلم بان الواو والیاء قداتت فی بعض الفاظ کنحو منیته

انجام :

هو احمد المختار ثم لاله بهم خروت الکفر ثم خریته

۷۵۴۵ : ش ۶ دفتر، ۲۱۲ر - ۲۱۳پ ، پیش از آن از ۱۹۶پ مطالب پراکندهٔ دیگری هم هست، سه بیت از آغاز نسخهٔ ما افتاده‌است و ۱۶ بیت از آخرآن .

آغاز :

قل ان نسبت عزوته وعزیته وکنوت احمد کنیة وکنیته

انجام:

عینی همت تهمو وتهمی دمعها و حموته المأکول مثل حمیته

منقبت‌نامه : از محمدبن علی اماسی‌است در یک مقدمه دارای چندفصل در مبادی اخلاق و دو مقاله هریکی در چند قسم مقالهٔ یکم دراقسام عدالت و دومی درسیاست سلطنت‌ویک خاتمه در دو باب .

او این کتاب‌را برای ابوالمظفر یعقوب بهادرخان بسال ۸۸۶ نوشته است . در دیباچه ستایشی از این‌شاه شده‌وعباراتی‌آمده که بحساب ابجد ۸۸۳ میشود که سال‌جلوس

اواست در همین جا است که نام «منقبت‌نامه» داده شده که برابراست با ۸۸۶ که سال تألیف است.

آغاز : بسمله. العدل سبیلک اللهم مالک الملک القدیم والاحسان دلیلک. ربناذ السلطان العظیم... بعد از حمد حضرت آفریدگار عالم و عالمیان و صلاة بر مقتدی ...

انجام : فاما همگی امید برفضل است اللهم لاطاقة لنا بعدلک فاجبر فاقتنا بفضلک و صل علی سیدالمرسلین و محمد وآله و صحبه اجمعین.

۱۰۹۳ : خط نستعلیق سدهٔ نهم بزر و مشکی، عنوان و نشان شنگرف، حاشیه ها بخط نستعلیق ریز، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۷، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی، ۱۷۱ گ ۱۲×۱۷ ، ۱۳ س ۷/۵ × ۱۱.

المنقذ من الضلال : از امام محمدغزالی است و بارها بچاپ رسیده است و آن در نیشابور بسال ۴۹۹ - ۵۰۰ پس از سفر ده ساله تألیف شده است (غزالی نامه ۱۶۴)

۲۸۴۴ : ش ۱۲ دفتر، ۴۴۵ پ - ۴۶۸ پ .

من لایحضره التقویم : از فیض کاشانی درگذشتهٔ ۱۰۹۱ است واحکام نجوم وسعد ونحس روزها بروش اخباریان دران نوشته شده است (سپه ۱: ۳۲۳- دانشگاه ۴: ۹۵۵).

۲۶۵۹ : ش ۲ دفتر، سپه ۱: ۳۲۴ .

من لایحضره الفقیه (کتاب-) : ابن بابویه درگذشتهٔ ۳۸۱ اخبارفروع شیعی را دراین کتاب گرد آورده است (فهرست دانشگاه ۵: ۱۵۴۶ - سپه ۱: ۳۲۵)

۵۹ صدر : جلد نخستین و بخط نسخ سدهٔ ۱۱ ، با عنوانهای شنگرف در جدول زر و لاجورد باسرلوح وحاشیه سازی، تصحیح وبلاغ دارد ، مالک کلب علی ایشک آقاسی حرم در ۱۰۹۷ ، وقف محمد شفیع برای مسجد سلطانی در ۱۲۳۰ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ سوخت زرکوب مقوایی ، ۳۱۰ گ ۱۴/۵ × ۲۶/۵ - ۱۹ س ۱۰/۵ × ۱۷/۵ .

۶۰ صدر . از آغاز تا مواریث ومشیخه را ندارد ، نسخ سدهٔ ۱۱ ، علی اکبربن مهدی در ۱۶ رمضان ۱۲۵۴ یک سوم آن را نوشته و نسخه را کامل ساخته است.

کاغذ سپاهانی و فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی - ۴۲۰ گ ۱۹/۵×۲۵ - ۲۱س ۱۲×۱۶/۵ .

۶۱ صدر : از قضایا واحکام تا پایان مشیخه ، نسخ نذر علی بن امیرعلی تبریزی درشوال ۱۰۷۳ ، عنوانها و نشانها شنگرف ، کمی حاشیه دارد ، وقف محمد شفیع درسنه ۱۲۳۲ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز ، ۳۱۷ گ ۱۹/۵ × ۳۰ - ۱۷س ۱۱/۵ × ۲۰/۵ .

۱۸۷۴ : سپه ۱ : ۳۳۰ .

۱۸۷۵ : سپه ۱ : ۳۲۹ .

۱۸۷۸ : سپه ۱ : ۳۳۰ .

۱۸۷۹ : سپه ۱ : ۳۳۰ .

۱۸۸۱ : سپه ۱ : ۳۲۷ .

۱۸۸۳ : سپه ۱ : ۳۲۹ .

۱۸۸۴ : سپه ۱ : ۳۲۷ .

۱۸۸۶ : سپه ۱ : ۳۲۸ .

۱۸۸۷ : سپه ۱ : ۳۲۸ .

۲۵۹۶ : ش ۲ دفتر ، سپه ۱ : ۳۳۱ .

۵۵۸۵ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، با سرلوح وجدول ، عنوانها شنگرف ، از آغاز است تا نیمهٔ وکالت .

کاغذ اصفهانی سفید - جلد مقوا عطف تیماج سبز ، ۲۲۲ گ ۱۸×۶ ، ۲۱س ۱۷×۱۷ .

۵۵۸۶ : نسخ محمدیونس بن محمدجان همدانی درآدینهٔ روز ۲۰ ع ۱۰۹۷/۲ ، عنوان شنگرف ، با حواشی «م ت ق» و «س ل ط» و «ابوالقاسم» و« م ح ق» و«ع ل» و«ص»و«ق» از باب اذان و اقامه است تا پایان جزو دوم .

کاغذ اصفهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ضربی ، ۱۵۷ گ ۱۹×۳۲ - ۲۳س ۱۱×۲۱ .

۵۵۸۴ : نسخ یکشنبه ۱ ع ۲/۱۰۷۶، عنوانها شنگرف، کمی حواشی دارد، از آغاز است تا نیمهٔ مشیخه.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۵۴۴ گ ۲۰ × ۳۱، ۲۱س ۱۰ × ۱۷/۵.

۸۱۷۰ : ازقضایا و احکام است تانیمهٔ مشیخه، پایان افتاده، بخط نسخ محمدبن احمد هاشمی کرکی عاملی در سه شنبه ۵ ذح ۱۰۷۱، عنوان و نشان شنگرف، جدول زر ولاجورد و شنگرف، حاشیه بانشانهٔ «سلطره، شرح شیخ زین، لکک. س م د، س م ق ره» مالک فرهاد میرزا در ۱۳۰۲.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج حنایی مقوایی، ۲۶۱ گ ۱۷ × ۲۹/۵ - ۲۵س ۹/۵ × ۲۱.

۸۱۷۱ : تنها مشیخه را ندارد، بخط نسخ محمد شریف بن زین‌الدین علی خزاعی در ۲۴ ج ۲/۹۸۳، عنوان شنگرف، حاشیه‌ها بخط نستعلیق بانشانهٔ «سلطان، رجال دو، زین، م ن» تصحیح شده است.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج حنایی مقوایی، ۴۶۱ گ ۱۸/۵ × ۲۵، ۲۱س ۱۱ × ۱۶/۵.

من لایحضره النبیه فی شرح من لایحضره الفقیه : متن از صدوق ابن بابویه است و شرح از عبدالله بن صالح بحرانی شاگرد شیخ سلیمان بن عبدالله بحرانی شاگرد مجلسی دوم.

آغاز : باتباع طریق الیقین المخصوص برتبة وماارسلناك الارحمة العالمین...

انجام : ماینقض الضوء ... السابع اطلاق الخبر یوجب قصره علی المتعارف المعهود کما فی سایر (افتاده).

۵۵۸۸ : نسخ سدهٔ ۱۱، حواشی «منه ره» دارد، سند روایت مؤلف در آغاز هست در پایان فایده ایست از احمد جزایری در قنوت باقرآن.

کاغذ اصفهانی و فرنگی سفید - ۴۱۹ گ ۱۵ × ۲۱ - ۱۵س ۸ × ۱۴.

المناهج السویة فی شرح الروضة البهیة : از فاضل هندی بهاءالدین محمد اصفهانی (۱۰۶۲-۱۱۳۷) است (سپه ۱: ۴۴۸ - فهرست دانشگاه ۵: ۲۰۶۸).

۲۵۶۰ : سپه۱ : ۴۴۹ .

منهاج‌الاستخراج : از محمد علی شهیر به‌مبشرخان‌شاگرد میرزا خیرالله است که برای میرزا علی‌خان در هندوستان ساخته و اززیج فرنگی درآن آورده است، از کتاب و مؤلف‌ومیرزا علی خان در دیباچهٔ آن یادشده است .

آغاز شکر و سپاس‌فی‌قیاس قدیری‌را سزاست که بید قدرت طباق سماوات را بیافرید. (پس از یک دیباچهٔ‌شانزده برگی‌بقیهٔ کتاب جدولها است).

۶۶۶ : نسخ سدهٔ۱۳ در ایران، جدولهای نجومی و زیج بزر ولاجورد و شنگرف و پائین و بالای صفحه‌ها بخط نسخ‌درشت نوشته شده است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی زرکوب ، ۱۳ گ ۱۵ × ۲۴ - ۳۴س ۱۰ × ۱۸ .

منهاج‌الایجاز فی شرح غایةالایجاز لخائف الاعواز : اصل منهاج ازاحمدبن فهد حلی ۸۴۰ و درفقه‌است و نسخهٔ آن در دانشگاه هست و در فهرست دانشگاه(۵ : ۱۹۵۱) مؤلف آن‌شناخته نشده‌است .

شرح کننده میرزا علی سلطانیه وی است .

آغاز : بسمله. حمداً لک اللهم یامن هدانا الی دین‌الاسلام واخرجنا بنورالایمان .

انجام : واعتقب‌الظلام والضیاءو فرغ من تسویدها مؤلفها . . . میرزاعلی‌السلطانیوی فی محرم ۹۸۳ هجریة نبویة مصطفویة محمدیة ختمیة .

۵۷۰۶ : ش۲دفتر ، ۳۹پ-۸۹پ ، نسخ محمد علی کرمانشاهی۲ ۱۳۰ .

منهاج‌البیان فی مایستعمله الانسان : ابن‌جزله ابوعلی یحیی‌بن عیسی بغدادی پس از تقویم‌الابدان این کتاب‌را برای خزانهٔ المقتدی بالله نوشته است (چلبی ۲ : ۵۴۸ - فهرست دانشگاه۶:۲۶۳۷ - آستان قدس ۳:۲۸۶)

آغاز : بسمله. الحمدلله‌الذی ظهرت بدایع‌مصنوعاته وبهرت غرائب مبتدعاته... و بعد فکل ما تبلغه الهمم . .

مستقصر ذلک فی خدمة خزائن . . المقتدی بامرالله امیرالمؤمنین ... ولما انعم‌بقبول الکتاب الذی سمیته بتقویم‌الابدان بادرت بترتیب کتاب ثان سمیته المنهاج للبیان فیما یستعمله‌الانسان فضمنته ذکر جمیع‌الادویة والاشربةوالاغذیة وکل‌مرکب من ذلک و بسیط و مفرد.

انجام : ینتون. هوالثافستیا ای صمغ السذاب الجبلی وهو حاریابس یسهل البلغم وقد استوفی ذکره و شرحه فی باب التاء والحمدلله والمنة. والحمدلله وحده.

۷۸۷ نسخ آدینه صفر ۸۰۰، عنوان شنگرف و نویسنده در پایان آن را «نهج البیان» نامیده است.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی کهنه، ۲۰۶ گ ۱۸×۲۸ - ۲۱س ۱۲×۲۰.

منهاج الحق والیقین فی تفضیل علی امیرالمؤمنین علی الانبیاء : ازولی بن نعمة الله حسینی رضوی حائری است، در نسخهٔ ما متن عربی با ترجمهٔ فارسی زیرسطور هست.

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی اوضح لنا سبیل الهدی والیقین.

انجام : ولکل مؤمن و هذا آخر ماارادت من فضائل علی بن ابی طالب ... و سلم تسلیماً.

۵۵۸۹ : نسخ عربی، ترجمهٔ فارسی به نستعلیق ریزتر از سدهٔ ۱۱.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۵۹ گ ۲۰×۲۹ - ۱۸س ۱۲ × ۲۲.

منهاج الصواب فی شرح خلاصة الحساب : از محمد تقی بن الحسن ظیر استرابادی، متن خلاصهٔ بهائی است.

آغاز: بسمله وبک اعتضادی وعلیک اعتمادی... نحمدک یا من بدی من وجوده آیة سلسلة الاعداد و نشکرک یامن انتهی الی فیض... و بعد فیقول محمد تقی بن الحسن الظهمیر الحسینی الاسترابادی.

انجام: المیز بین الموجبات والسوالب تم.

۳۸۷۶ : نستعلیق محرم ۱۱۱۸، عنوان و نشان و رقم شنگرف، متن زیرخط سرخ، مالک محمد رحیم بن رجب علی عسکرانی در اج ۱/۱۲۲۷.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سبز یک‌لا، ۸۰ گ ۱۲ × ۱۸ - ۱۶س ۶/۵ × ۱۳؛.

منهاج الکرامة فی معرفة الامامة : از علامهٔ حلی است و بروش متکلمان شیعی (فهرست دانشگاه ۳ : ۶۳۱).

۱۷۹۱ : ش ۲ دفتر، ۱۶۸ پ - ۱۹۸ پ، نستعلیق یکشنبه ع ۱/۱۲۵۹.

۱۸۵۷ : ش۲دفتر، ۹۳پ - ۱۳۸ر، نسخ قاسم‌بن ابراهیم درآدینهٔ ج۱/۱۲۱٤ ، بخواهش حاج محمد علی مجتهد ، عنوان شنگرف حاشیه دارد.

۶۵۸۶ : نسخ ۲۰ع ۱/۱۲۲۵ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سفید سپاهانی - جلدتیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۷۸ گ ۱۱×۱۹-۱۵س ۶ × ۱۳ .

۶۵۸۶(م): ش۱دفتر . ۳پ - ۵۹پ ، نسخ سیدبن احمد رفاعی در۱۰۵۳، ۱۷س ۸×۱۵ ، پس‌ازآن پراکنده‌ها و سپس ذهبیه وحاشیه‌شرح آداب‌البحث و رضاعیهٔ کرکی است که‌تاریخ ع ۱/۱۱۱۰ دارد.

کاغذ فرنگی-جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۱۱۷ گ ۱٤/۵ × ۲۱ - ۱۱س ۸ × ۱٤ .

منهاج‌مبین : رساله درعلم ونطق یا منهاج مبین ، ترجمه‌ایست از رساله‌ای بعربی که بنام رسالة فی العلم‌والنطق از ابن سینا پنداشته‌اندودر فهرست دکترمهدوی (ش۱۸۸) درجزو رساله‌های مشکوك‌آمده‌است ، درفهرست دانشگاه(۶:۲٤۰۶) روشن کردم که از ابن سینا نباید باشد وگویامتن هم مانند این ترجمه ریختهٔ خامهٔ افضل‌الدین کاشانی‌باشد(نیزبنگرید به ص٤٦۵و۹۹ مصنفات) این رسالهٔ فارسی در جلد دوم مصنفات دهمین رسالهٔ کاشانی است و بچاپ رسیده است .

۱۲۱۵ : ش۱۰دفتر ، ص۱۳۱-۱۷۷، پایان افتاده است.

منهاج‌المتعلم : سه‌باب دارد :

باب اول - علم .

باب دوم - معلم .

باب سوم - متعلم.

نام کتاب در دیباچه هست ، نگارنده سنی‌مذهب‌است،چلبی(۲ : ۵۵۳)ازاین کتاب همان نام برده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله موجدالعلم للمجدین، ومورث‌المعرفة للطالبین .

انجام : ونال مقصوده بعون‌الله تعالی الحمدلله علی اتمامه واعطاءنعمائه . والصلاة علی محمد... اجمعین .

۵۸۶۱ : نسخ محمد بن یوسف‌بن محمد درج ۱/۱۱۳۳ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۷۷ گ ۱۵×۲۱ ، ۱۵س ۹/۵×۱۵/۵ .

منهاج النجاة: ازفیض کاشانی درگذشتهٔ ۱۰۹۱ میباشدوبچاپ رسیده‌است(سپه ۱: ۳۳۱- فهرست دانشگاه۳: ۶۸۱)

۱۸۵۰ : سپه۱ : ۳۳۲ .

۵۸۵۹ : نسخ سدهٔ۱۳ ، عنوان ونشان شنگرف، عنوان بابها مشکی درشت‌درپایان نسخه گواهی مقابلت نوشته شده‌است ، مالک فرهاد میرزا .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۲۹ گ ۱۰/۵ × ۱۶ - ۱۱س ۶ × ۱۰/۵ .

۵۸۶۰ : ش۱دفتر ، ۲ر- ۶۰ ، نسخ حیدر حسینی شنب‌غازانی در ۱۱۳ ، ازآغاز یک برگ‌افتاده، درگ ۶۱ خبری از عیون اخبارالرضا هست شکسته نستعلیق مورخ ۱۲۷۴ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سبز یک‌لا ، ۱۰۴ گ ۱۴×۱۹ - ۱۶س ۸/۵× ۱۳/۵ .

۶۵۸۴ : ش۱دفتر ، ۱پ- ۱۰۳پ ، نسخ وهاب حسینی‌در۱۱۹۸ ،از روی نسخهٔ ۱۱۵۲ نوشتهٔ شده است ، پس از آن شک و سهو و پس از آن پراکنده‌ها است .

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۱۱۲ گ ۱۰×۱۶ - ۱۵س ۶ × ۱۲ .

۶۵۸۵ : نسخ سلیمان‌بن محمد کریجانی در صفر۱۰۷۲، عنوانها درشت‌وشنگرف.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ، ۸۹ گ ۹ × ۱۴ - ۱۵س ۵×۹ .

۸۱۷۳ : ش۱دفتر، ۲پ- ۲۱ر ، نسخ سدهٔ۱۲ ، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی و فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای یک‌لا ، ۱۳۴ گ ۱۶×۲۱- ۲۹س ۱۶×۱۱/۵ .

منهاج الهدایة : از حاج محمد ابراهیم کرباسی (۱۱۸۰-۱۲۶۱) است که در ۱۲۴۴ ، جلد یکم‌را نوشته است (سپه ۱ : ۵۴۵ - فهرست‌دانشگاه۵: ۲۰۷۱)

۲۴۹۰ : سپه۱ : ۵۴۷ .

۲۴۹۱ : سپه۱ : ۵۴۶ .

۶۱۵۰ : نسخ محمد باقر بن زین العابدین حسینی قمی قاهانی در۲ شنبه ۶ محرم ۱۲۵۴ ، تصحیح و مقابله شده ، عنوانها شنگرف است ،از طهارت تاشهادات و در آخر کتاب الوقف و کتاب الهبات است .

آغاز افتاده ، انجام: لکن یستحب التسویة بین الاولاد فی العطاء من غیرفرق بین الذکرو الانثی تم.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۵۹ گ ۱۵ × ۲۲ - ۲۰س ۹ × ۱۴/۵ .

۶۱۶۱ : نسخ محمد ابراهیم پسر محمد علی پسر ابراهیم پسر محمدصادق ارجستانی، بی تاریخ ، بابلاغ قرائت بانسخهٔ مؤلف در ۱۲۴۸ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مقوایی ، ۱۶۴ گ ۱۴/۵×۲۱ و۱۹س ۸/۵×۱۴

منهج السالکین و زادالعارفین : یک مقدمه و چندباب دارد که در نسخهٔ زیر تا باب چهاردهم هست.

آغاز یک برگ افتاده : لایخفی علی اولی البصائرالنقادة و ذوی الافهام الوقادة فضیله علم الاخلاق .

انجام : ویوفقنا للاعمال الصالحة بحمدلله اولا و آخراً و ظاهراً وباطناً.

۵۸۶۲) نسخ ۱۴ذح ۱۲۳۶ ، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱۸۹ گ ۹×۱۹ - ۱۶س ۶ × ۱۱/۵ .

منهج السداد فی شرح الارشاد: ارشادالاذهان فی احکام الایمان تألیف علامهٔ حلی(م۷۲۶) شرحهای بسیار دارد از جملهٔ آنها این شرح است که از عبدالعالی بن علی کرکی (۹۲۶-۹۹۳) میباشد (ذریعه۱:۵۱۱ - سپه۱:۴۳۹)

۲۴۸۶ : ش ۱ دفتر، سپه۱:۴۴۰ .

منهج الصادقین فی الزام المخالفین : ازملا فتح الله بن ملاشکرالله شریف کاشانی درگذشتهٔ ۹۸۸ است.

(سپه۱ : ۱۷۷ - آستان قدس۴ : ۴۵۶ - مشار ۱۵۲۴)

۱۹۴۰ : سپه۱ : ۱۷۸.

۱۹۹۵ : سپه۱ : ۱۷۸ ، درسدهٔ ۱۱ نوشته‌شده است .

۵۲۱۶ : متن نستعلیق وآیات نسخ‌معرب ریز ، خطروی عبارتها ونشانها شنگرف ، از سورهٔ مریم برابر با ص ۲۳۴ چاپ سنگی ۱۲۸۶ تا نیمهٔ «طسم» .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی ، ۲۸۲ گ ۱۸ × ۲۵ - ۲۰س ۱۲/۵×۱۶/۵.

۵۲۱۷ : نسخ محمد شفیع بن عبدالرشید حسینی درذق ۱۰۷۸ ، آیات شنگرف و درشت،از سورهٔ مریم تا پایان جلد۴ پایان سورهٔ فاطر.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۳۳۹ گ ۱۹ × ۲۹ - ۲۵س ۱۲ × ۱۰.

۵۲۱۸ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، آیات شنگرف و نسخ معرب، از« انا حملنا ذریتهم‌فی الفلک‌المشحون »(یس) آغاز جلد دوم چاپی تا پایان واندکی درآغاز وانجام افتادگی دارد .

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی ، ۴۲۱ گ۱۸×۲۴- ۲۵س ۱۳ × ۱۸ .

۵۲۳۱ : نسخ سدهٔ ۱۱ آیه‌ها درشت و زیرخط سرخ ،ازنیمهٔ سورهٔ‌شعراء تا نیمهٔ‌سورهٔ فاطررا دارد.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۴۱ گ ۱۹×۲۵- ۲۰س ۱۲×۱۶/۵.

منیة‌الراغب فی‌شرح بغیة‌الطالب: شرحی‌است ازشیخ موسی پسرشیخ جعفر بر کتاب پدرخود و تاریخ جلد نخستین آن ۱۲۳۴ است (سپه۱: ۵۴۸).

۲۶۶۶ : سپه۱:۵۴۹ .

۲۶۶۷ : سپه۱ : ۵۴۹.

منیة‌اللبیب فی‌شرح‌التهذیب : متن تهذیب‌الوصول‌از علامه حلی‌درگذشتهٔ۷۲۶ است.

این شرح از ضیاء الدین عبدالله حسینی حلی است که در ۷۴۰ تألیف کرده است.

(فهرست دانشگاه ۵:۱۷۲۷ - سپه۱:۵۸۷)

۹۶۳ تا **۹۶۷** : سپه۱ : ۵۹۰ - ۵۹۱ .

۸۳۳۵ : این نسخه دیباچه‌را ندارد، بنسخ یوسف‌بن سیدعباس بن یوسف بن عبدالله حسینی در آدینهٔ ۱۳ع ۱۲۳۴/۱ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۳۲ گ ۱۵×۲۵ - ۹×۱۹ .

منیة المرید فی آداب المفید والمستفید: از شهیدثانی درگذشتهٔ ۹۶۶ است درآموزش وپرورش (فهرست دانشگاه: ۶۸۲۳)

۷۴۶۱ : ش۱ دفتر ، ۱پ - ۹۱پ ، نسخ حسن بن علی در کاظمین در ۱۰۴۶ .

کاغذ فرنگی کهن نخودی - بی‌جلد ، ۱۹۵ گ ۱۵×۲۱ - ۱۷س ۹/۵×۱۳/۵ .

۷۵۴۲ : ش۱ دفتر ، ۵ر-۱۱۵پ ، آغاز افتاده است .

بخط نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان درشت‌تر زیرخط مشکی.

کاغذ فرنگی درمیانه سپاهانی - ۱۸۶ گ ۱۵×۲۰/۵ - ۱۶س ۱۰×۱۶ .

۸۱۳۸ : ش۳ دفتر - ۴۸پ - ۱۷۲پ، نستعلیق عبدالحسین بن حاج محمدعلی گرگانی درشنبه ذق ۱۲۹۲ ، عنوان و نشان شنگرف (مانند شماره‌های دیگر)

موازین القسط : از سیدنصرالله بن حسن استرابادی دانشمند سدهٔ ۱۳ (سپه۱ : ۶۲۰)

۹۰۲ : سپه۱ : ۶۲۰ .

المواعظ والاعتبار : از مقریزی تقی‌الدین ابوالعباس احمدبن علی بعلبکی مصری (۷۶۳-۸۴۶) است .

در بولاق بسال ۱۲۷۰ در دوجلد بچاپ سنگی رسیده وسپس در قاهره با ترجمه‌وشرح فرانسوی در ۱۹۱۱-۱۹۲۷ هشت‌جلد از آن بچاپ رسیده‌است.

۳۲۷۶ : نسخ سده۱۱ ،عنوان وجدول و شنگرف، برابرباس ۳ص ۱۹۷ج۱ تاس۶ص ۴۹۱ همین جلد از چاپ بولاق‌است . مالک اعتضاد السلطنه که از داودبن آقاخان صدر اعظم در۱۲۹۶ خریده‌است .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماح سرخ ضربی یک‌لا ، ۲۱۱ گ ۱۴×۳۰/۵ - ۲۵س۹×۱۳/۵ .

۷۲۵۳ : جزوسوم‌است ، درآن «حارات‌القاهره و ظواهرها، ممالک‌الچراکسه»وجزو چهارم «ذکرالمساجدالجامعه آمده است».

نسخ ترکی سدهٔ ۱۰ ، عنوان و جدول شنگرف، باتملک شوال ۱۰۹۱ .

کاغذ فرنگی‌سفید - جلد تیماج مشکی سوخت لاك کوبیده ، ۲۷۱ گ ۱۴/۵× ۲۰/۵ - ۲۵س ۹×۱۳.

مواقع النجوم و مطالع اهلة الاسرار و العلوم : از ابن عربی محیی‌الدین اندلسی است. (چلبی ۲ : ۵۶۱)

آغاز : بسمله. قال العبد ... مستغرق الحضرة الالهیة محمدبن علی بن محمدبن العربی الطائی الخاتمی.. الحمدلله الحی القیوم المقسم بمواقع النجوم.

انجام : والتفویض لوارد القضاء وعلی آله ... و نعم الوکیل.

۶۵۸۸ : ش ۱ دفتر ، ۱پ- ۶۸پ ، نسخ سدهٔ ۱۲.

کاغذ سپاهانی نخودی - ۱۱۴ گ ۱۳×۲۴ ، ۲۳س ۷/۵×۱۵ .

مواهب علیه : کمال‌الدین ملاحسین بن علی واعظ کاشفی بیهقی سبزواری درگذشتهٔ ۹۱۰ که برای میرعلی‌شیر ساخته و در ۱ محرم ۸۹۷ آن‌را آغاز و در ۲ شوال ۸۹۹ بانجام رسانده است (سپه ۱ : ۱۷۸ - آستان قدس ۴ : ۴۵۷ و ۵۰۳ - مشار ۱۵۲۸)

۶ صدر : نسخ جمال‌الدین عطایی در پنجشنبه ۲۴ رمضان ۱۰۲۵ ، جدول زر ولاجورد و سبز ، آیه‌ها معرب و شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج زرد مقوایی ، ۴۳۶ گ ۱۷×۲۴/۵ - ۲۴س ۱۰×۱۶/۵ .

۱۹۴۲ : سپه ۱ : ۱۸۱.

۱۹۴۳ : سپه ۱ : ۱۸۱.

۱۹۴۴ : سپه ۱ : ۱۸۲ .

۱۹۸۸ : سپه ۱ : ۱۸۰ ، ازسدهٔ دهم است .

۱۹۸۹ : سپه ۱ : ۱۸۰.

۱۹۹۰ : سپه ۱ : ۱۸۱، از سدهٔ ۱۱ است.

۱۹۹۱ : سپه ۱ : ۱۸۱.

۱۹۹۲ : سپه ۱ : ۱۸۰، ازسدهٔ ۱۱ است.

۵۲۲۳ : نستعلیق سدهٔ ۱۱، آیات شنگرف ونسخ ، صفحه ها در جدول زر ولاجورد ، از نیمهٔ مریم تا آخر قرآن ، در پایان تاریخ تألیف ۸۵۵ نوشته شده است.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۴۷۷ گ ۱۸×۲۵ - ۱۹س ۱۱ × ۱۷ .

۵۲۲۷ : نستعلیق ، آیات شنگرف و درشت ، ازسدهٔ ۱۱ ، از آغاز جزء ۱۶ (طه) تا نیمهٔ سورهٔ «ارایت الذی ... بالدین»

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج حنایی ضربی یک‌لا ، ۲۴۷ گ ۱۹×۲۶ - ۲۱س ۱۲/۵×۱۸ .

۵۲۳۶ : نستعلیق ، آیات درشت و شنگرف سدهٔ ۱۲ ، چند برگ از آغاز وصالی شده و عبارات رفته ، از آغاز است تا چندسطری از سوره انفال .

کاغذ فرنگی - ۱۹۳ گ ۱۷×۲۳/۵ ، ۲۵ سی ۹/۵×۱۷ .

۸۱۲۳ : یک صفحه پیش ازسورهٔ یس است تا پایان قرآن ، نسخ و نستعلیق غیاث بن سلطان بایزید حافظ کاتب اصفهانی در ۱۲ رجب ۹۳۳ ، آیه‌ها شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد سرمه‌ای مقوایی ، ۳۷۵ گ ۱۷/۵ × ۲۴/۵ - ۱۵س ۱۱ × ۱۷ .

۸۱۳۳ : از حج تا پایان قرآن ، نسخ و نستعلیق نصرالله بن عطاءالله در چاشت روز یکشنبه ۱۱ ج ۱/۹۷۴ ، عنوان شنگرف ، جدول شنگرف ولاجورد .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج زرکوب ، ۲۹۸ گ ۲۱×۳۱ - ۲۴س ۱۴×۲۲/۵ .

۸۱۳۴ : از سورهٔ پیش از طه تا پایان قرآن ، نسخ ۹۹۱ ، آیه‌ها و جدول شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی فرسوده ، ۳۸۸ گ ۱۷ × ۲۷ - ۲۴س ۱۰/۵×۱۹ .

المواهب اللدینة بالمنح المحمدیة فی السیرة النبویة : از قسطلانی شهاب الدین ابی العباس احمد مصری (۸۵۱-۹۲۳) است درده مقصد و سرگذشت پیامبراست ، در ۸۹۹ آن را بانجام رسانده است (چلبی ۱ : ۵۶۵ - معجم المطبوعات ص ۱۵۱۱)

آغاز : الحمدالذی اطلع فی سماءالازل شمس انوار معارف النبوة المحمدیة واشرق من افق الرسالة مظاهر .

انجام : غزوة دومة الجندل وهی بضم الدال من دومة ... و جاءالخیر اهل دومة .

فتفرقوا... دخل المدینة فی العشرین من ربیع الاخر انتهی هنا ویلیه فی الجزء الثانی غزوة المریسیع ... وصحبه وهم.

۷۳۱۶ : نسخ عربی سدهٔ ۱۰ ، عنوان و نشان شنگرف ، مالک فتح علی بن حسن علی زند در ۱۲۳ (= ۱۲۰۳) نسخه جزء یکم است.

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، ۹۸ گ ۱۶/۴×۲۳ ، ۲۵ س ۱۰/۵×۲۰/۵ .

الموت (رسالة -): عرفانی است و اخلاقی در هشت باب.

آغاز: الحمدلله الذی قصم بالموت رقاب الجبابرة .

۵۸۰۷ : ش ۱۳ دفتر ، ۱۴ پ - ۱۴۸ پ ، باب ۱ و ۲ اندکی از باب ۷ را دارد ، انجام افتاده .

الموتیة (الرسالة -) : از ملا مهذب الدین احمد بن عبدالرضا است در بارهٔ مرگ .

آغاز: بسمله. اما بعد فیقول... مهذب الدین احمد بن عبدالرضا ... الموت عبارة عن تعطیل القوی عن افعالها.

انجام: والصلاة علی محمد و آله امنائه .

۶۰۸۸ : ش ۴ دفتر، ۲۳۰ پ - ۲۵۳ ر ، یک سرلوح زر و شنگرف دارد.

۲۵۴ گ ۱۴×۲۴/۵ .

الموجز : از قرشی است و گزیده ایست از قانون ابن سینا (فهرست دانشگاه ۴ : ۸۱۱ - آستان قدس ۳ : ۲۸۹ - چلبی ۲ : ۵۶۷)

۷۲۴ : نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی ، ۱۴۶ گ ۲۰ × ۲۰ - ۲۰ س ۵ × ۱۳ .

موسیقی : منظومه‌ایست بفارسی در موسیقی .

آغاز :

در شیوهٔ موسیقی سخن بسیار است از جمله وجود هر سخن ادوار است

انجام :

ای جنگ خطا ثنای خوانش بخت آمد بر سرود دندانش

سپس غزلی با تخلص شاهی هست .

۱۴۲ : ش ۲ دفتر ، ۶ گ از ۸۸ گ ، ش ۱ «جنگ» است که گذشت.

موسیقی (رساله در-) : دره ۱ فصل ویک خاتمه است.

مؤلف از فارابی ، وابن‌سینا وعبدالمؤمن یاد کرده‌و پرده‌ها را بترتیب اقالیم تقسیم کرده.

آغاز : بسمله . سبب تألیف این کتاب این بود که جماعتی ازاصحاب ازفقیر التماس کردند تا در علم موسیقی رساله تألیف نموده .

انجام : وبخلاف یکدیگر گویند والله اعلم .

۲۹۱۱ : ش۲۸ دفتر ، ۱۰۴-۱۰۶، متن وهامش نوشتهٔ اجمیر در ۱۰۹۲ .

موسیقی (رساله در-) : رساله ایست بفارسی در موسیقی.

آغاز: بسمله. مخفی نماند که آنچه فقیر تتبع نموده است ، علم موسیقی از حضرت ادریس علیه‌السلام.

انجام : اگر طالب، علم خواهد بداند .

۲۹۱۳ : ش۱۶ دفتر ، ص۳۵۸ - ۳۵۹ ،

موسیقی(رساله در-) : رساله‌ایست بفارسی در موسیقی .

آغاز : بسمله. بدانکه جمیع اشیاء به آهنگ ونغمه مشغولند.

انجام :و آخرشب عشیران وماهور و بزرگ و کوچک بکارآیدوالله‌اعلم

۲۹۱۳ : ش۱۸ دفتر ، ص۳۶۳ - ۳۶۵ .

موسیقی : رساله‌ایست بفارسی در موسیقی .

آغاز : حمد و ثنا و درود و سپاس‌سر خداوندیرا . . . اما بعد . . . مخفی نماند که علم موسیقی علمی است بغایت شریف ودقیق وروحانی . . . واین رساله مبنی است بر مقدمه و هفده فصل و خاتمه .

انجام: معاویه علیه اللعنه ساکت شد - و الحمدلله الذی هدانا علی سواءالطریق

۲۹۳۱ : ش۱۰ حاشیهٔ دفتر، درحاشیه ۹ برگ.

موسیقی : رساله ایست در موسیقی بفارسی .

آغاز : حمد وسپاس و ستایش بی‌قیاس پادشاهی‌را . . . اما بعد سرگشتهٔ کوی‌نامرادی میخواست . . . از قول حکماء علم موسیقی‌را بعمل‌آورد. برسه فصل بنا نهاد .

اول در بیان دوازده مقام .

دوم درشعبات .
سوم درآوازه و پیدا شدن مقامات .
انجام : از ترکیبات بیست‌و چهار شعبه میدانند .

۲۹۳۱ : ش ۴۱ دفتر درمتن .

موسیقی : رساله‌ایست بفارسی در موسیقی .
آغاز : حمدبی‌حد و ثنای‌بیعدحکیم کارسازی‌را . . . اما بعد این‌چند سطری‌است‌مشتمل بر معرفت اجزاء و ارکان واحوال وعوارض آن مرتب‌در یازده مقام .
انجام : واوج نیز همین تأثیر دارد وهوالمؤثر والیه‌المصیر.

۲۹۳۱ : ش ۴۲ دفتردرمتن .

موسیقی (رساله در-) : رساله ایست بفارسی در موسیقی.
آغاز : بدانکه بعضی از استادان موسیقی‌برآنند که حکیم‌افلاطون از تمام دوازده‌بروج فلک بگوش جان دوازده مقام شنید .
انجام : شعبهٔ غزال از حضیض.

۷۴۲۱ : ش ۲ دفتر ، ۲۰ر- ۳۱پ ، بهمان نستعلیق چلیپا درسدهٔ ۱۳ ، عنوان و نشان شنگرف .

موسیقی (رساله در-) : این رسالهٔ بترکی ودرموسیقی‌است.
آغاز: کتاب علم موسیقی اول صفی‌الدین عبدالمؤمن اندن سونکره ابوعلی سینا اندن سونکره استاد کمال‌الدین اندن سونکره ناصرالدین فارابی جمیع‌استاد .
انجام : عقلونک یاری قیلوریه . تمت‌الکتاب.

۵۶۵ : ش۲دفتر ، ۱۲۲ - ۱۲۳ ، فایده‌ای در بارهٔ نامهای دوازده مقام و شرحی از آنها درگ ۱۱۶-۱۲۱پ دیده میشود .

موسیقی (رساله‌در-) : از خواجه کلان خراسانی‌است‌در یک مقدمه و سه‌باب و یک‌خاتمه
آغاز : بسمله. حمدله . . . و بعد معروض ضمیر منیر اعزه میگرداندبندهٔ حقیر فقیر کسیر المشتهر بخواجه کلان‌خراسانی که‌درائنای تحصیل درحفظ کلام‌قیوم گاه‌گاه درترنم جهت تحقیق آهنگ‌ها و دائره‌های اصول وقواعد موسیقی اقدام میرفت.
انجام : وقت روشن شدن صبح .

۱۹۱۳ : ش۱۷دفتر ، ص۳۶۰-۳۶۲ ، پس‌ازاین در یک صفحه‌دایرهٔ‌موسیقی‌است .

موصل الطلاب الی قواعدالاعراب : شرحی‌است از خالدبن عبدالله ازهری برالاعراب عن قواعدالاعراب ابن هشام (سپه ۲: ۳۳۲ - چلبی۱: ۱۲۲)

۳۱۲۶ : ش۲ دفتر ، ۱۰۴پ - ۱۳۲ر ، سپه۲ : ۳۳۲ .

موکلات و ملائکهٔ حروف : در بارهٔ فرشتگانی که پروردگاران ستارگان گردنده هستند .

آغاز : بسمله. بدانکه حق تعالی برکواکب سیارات ملائکه موکل کرده است .

انجام : و آن مثال اینست که نوشته میشود. . . ع . ا . ل . م . .

۵۷۷ : ش۳ دفتر، ص۴۷ - ۶۷ .

المولودیة : این رساله در بارهٔ ماه تولد پیامبر است .

آغاز : بسمله. ایها الناس ان شهرکم هذا شهر عظیم .

انجام : فلهذا اقتصرت علی هذاالقدر.

۷۵۲۲ : ش۴دفتر، ۵۷پ - ۷۰ر، نسخ دوشنبه‌ج۲/۱۲۷۱، حواشی‌لغوی‌دارد .

مولودیه : از آقا رضی قزوینی‌است و روز تولد پیامبر را در آن از روی مبانی ریاضی و اخبار برخلاف گفتهٔ سنیان تعیین کرده‌است .

آغاز : بسمله . بعدالحمد والصلاة . اقل خلق‌الله رضی‌الدین محمد. . . بر ضمیر منیر ازکیاء انصاف پیشه .

انجام : در امثال این امور از محالات عادیه‌است . والعلم‌عندالله واهله والسلام‌علی من‌اتبع‌الهدی .

۶۱۷ : ش۶دفتر ، ۱۰۵پ- ۱۱۲پ، پس ازاین تا۱۴۵پ‌پراکنده‌ها ایست‌بتازی و فارسی .

المؤنثات السماعیة : در بارهٔ مؤنثهای سماعی‌است .

آغاز : و المؤنث‌السماعی ان‌کان ثلاثیا یظهر کونه مؤنثا بشیئین .

انجام : و اشباههما کل مؤنث سماعی نقل من عبدالملک نقلا صحیحاً .

۶۳۷۳ : ش۶دفتر، ۲۶۶پ - ۲۲۷، عنوانها شنگرف .

۲۴س ۷/۵×۱۴/۵ .

مهاجات جریر و فرزدق: در نسخهٔ‌مانخست داستان هجاء جریر واخطل ازاغانی آمده

(۱۲ر-۱۴ر) سپس سرگذشت جریر و فرزدق از ابن خلکان آنگاه مهاجات جریروفرزدق است تا پایان آن(۳۵پ - ۱۵۸پ)

۳۳۱۹ : نسخ محمد تقی‌بن میرزا شاهرخ در ۱۳ رجب ۱۲۷۹، شرح عربی شعرها میان سطور، صفحات در دو جدول زر و لاجورد، بایک‌سرلوح شنگرف وزر ولاجوردد رآغاز مهاجات دو شاعر.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج زرد مقوایی تازه، ۱۶۸ گ ۲×۳۴-۱۵س ۱۰×۲۲.

مهج‌الدعوات ومنهج‌العبادات :از ابن‌طاوس رضی‌الدین ابوالقاسم علی‌بن‌طاوس حلی‌است (فهرست دانشگاه۱: ۲۲۶)

۲۱۴۱ : ش۱دفتر، سپه۱ : ۷۷.

۲۱۶۲ : ش۱دفتر، سپه۱ : ۷۷

۵۷۵۷ : نسخ سدهٔ۱۲، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ۳۷۵ گ ۱۳×۲۰-۱۴س ۱۲×۷/۵.

۵۷۵۹ : نسخ محمد رضابن شاه لطیف قصری در پنجشنبه یکم شعبان ۱۰۷۸، عنوانها شنگرف.

کاغذ اصفهانی - جلد یک طرف تیماج سرخ مقوایی ضربی، ۱۹۴ گ۱۹×۲۵-۱۹س۱۱×۱۸.

۵۷۶۰ : نسخ سدهٔ۱۱، صفحه‌ها در جدول زرو شنگرف، عنوانها شنگرف، حواشی بفارسی در ترجمهٔ مطالب ابن طاوس.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی فرسودهٔ مقوایی - ۳۳۴ گ۲۵×۲۵/۵-۱۵س۸/۵×۱۶

مهذب‌الاسماء :از محمودبن عمر ربنجنی‌است که‌درسدهٔ هفتم نگاشته‌است‌وآن‌لغتنامه ایست عربی بفارسی در ۲۸ باب بترتیب حروف ابتثی درآغاز ریشه، هر باب به سه بخش مفتوح و مضموم ومکسور تقسیم شده است، بنابراین کتاب ۸۴بخش دارد و پیش از آن یک فصل ویژهٔ نامهای خدا است ودر پایان کتاب نیز فصلی در نامهای پراکنده‌است. (سپه۲ : ۲۹۴-۲۹۷ - فرهنگ‌نامه‌های عربی بفارسی ص۱۳۱ تا۱۳۶)

۳۳ : سپه۲ : ۲۹۷.

مهر النبوة (رسالة فی-) : کتاب از صائن الدین ترکه است و در یک مقدمه و دو جمله است و در دیباچه آمده : « فلیط'لع کتاب الاصباح» (سبک شناسی ۳: ۲۳۷)

آغاز : بسمله . بعد حمدالله تعالی ملهم الخیر والسداد ... اعلم ان الوصول الی مداخل مرموزات الانبیاء یحتاج الی علوم جمة .

انجام : و ختم بظهوره سایر ابواب الکمال محمد صلی... خیر صحب وآل والسلام

۲۹۳۰ ش ٤ دفتر ، ۱۱۲پ- ۱۱۵ر ، بهمان خط شمارهٔ ۳ .

مهیجات الاشواق یا **معجون الهی**: از آقامحمود کرمانشاهی که در ۱۲٤۷ ساخته ومطالب ادبی عرفانی درشرح دعاها در آن گنجانده است (فهرست دانشگاه ۱: ۲۷۷ و ۲: ۷۵۸) نسخهٔ دیگر نزد فخرالدین هست .

آغاز : الحمدلله الذی نورالقلوب العارفین بانوار معرفته

انجام : هذا آخر ما اردنا ایراده فی هذه المجموعة .

۲۹۳۶ : نستعلیق مؤلف در همان سال.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی - ۱۹۹ گ ۱۶×۲۲ - ۱۵س ۱۵×۷ .

۶۵۹۳ : نسخ عبدالله بن ملاقاسم در ۱۲٤۱ .

انجام : وسایرالمؤمنین بمحمدوآله الطاهرین .

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۸۸ گ ۱۳×۲۰ - ۱۲س ۵/۷×۱۳ .

المیامر : مؤلف در دیباچهٔ این کتاب که آنرا « المیامر » نامیده است خودرا « فخرالدین محمدبن علی بن ابی نصر النیشابوری ثم الاسفراینی» خوانده است . او جز حکیم ابوسعید محمدبن حکیم علی طحان متطبب بیهقی نیشابوری بلخی درگذشتهٔ در بلخ بسال ۵۳۶ است که بیهقی در تتمه صوان الحکمة (ص۱۶۹) از او بنام یاد کرده است.

اسماعیل پاشا در ذیل کشف الظنون (۲: ۶۱۰) نسخهٔ نوشتهٔ ۱۰۸۰ آنرا نشان داده و آنرا در ۳۳ میمر دانسته و نسخهٔ ما نیز ۳۳ میمر دارد. (چلبی ۲: ۱۹٤ - هدیة العارفین ۲: ۱۶۲ - نشریهٔ ۳ : ۳۸۵ - ره آورد ص۹۶ و ۲۶۰)

چنین است فهرست مطلبها:

میمر ۱ ... در ... مقاله میمر ۲ ... در .. مقاله

میمر ۳ ... در.. مقاله
میمر ٤ ... در . . مقاله
میمر ٥ ... در . . متاله
میمر ٦ دندان دره مقاله
میمر ٦ لثه در ٤ مقاله
میمر ۸ دهان در ۱۰ مقاله
میمر۹ حلق در ۷ مقاله
میمر ۱۰ قصبة الرية در۷ مقاله
میمر۱۱ دل در٤ مقاله
میمر ۱۲ سری در٤ مقاله
میمر۱۳ معده در۲۱ مقاله
میمر۱٤ کبددر ۷ مقاله
میمر ۱٥ طحال در ٤ مقاله
میمر ۱٦ کبد وطحال در۲ مقاله
میمر ۱۷ معا در ۸ مقاله
میمر ۱۸ مقعده در ۷ مقاله
میمر ۱۹ کلیه در ۱۱ مقاله
میمر ۲۰ مثانه در ۱۱ مقاله
میمر ۲۱ قضیب در۱٦ مقاله
میمر ۲۲ رحم در ۱٦ مقاله
میمر ۲۳ ثدی در ۳ مقاله
میمر ۲٤ سفاق در۲ مقاله
میمر ۲٥ حدبه در۹ مقاله
میمر ۲٦ حمیات در ۳ مقاله
میمر ۲۷ اورام در۲ مقاله
میمر ۲۸ جلد در ۱۷ مقاله
میمر ۲۹ داء الثعلب در٦ مقاله
میمر ۳۰ جراحات در ۷ مقاله
میمر ۳۱ قروح در ۷ مقاله
میمر ۳۲ سقطه و ضربه در ... مقاله
میمر ۳۳ سموم در۲ مقاله

آغاز: بسمله . یقول بعد حمد من یستحق الحمد لذاته وهویته ویستوجب الشکر لالوهیته وربوبیته... فخرالدین محمد بن علی بن ابی نصر النیسابوری ثم الاسفراینی. . .لما کنت اشاهد المرضی و اعالجهم احببت ان یکون عندی کتاب جامع فی المعالجات انظر فیه واطالعه و یصحبنی فی الحضر و السفر فکتبت هذا الکتاب وجمعت فیه جمیع انواع الامراض فیه فبدات بذکر ماهیة المرض ثم اردفتها بالمعالجات ... وسمیته بالمیامر ... و رتبت کل میمر علی مقالات .

انجام : والخل علی موضع الفصد والله اعلم بالصواب.

۸۱۷ : نسخ سدهٔ ۱۰، عنوان شنگرف، در صفحهٔ یکم سهری گرد و بزرگ دارد : « مرید مخلص شاه‌جهان سید احمد حکیم الملک » در صفحهٔ دوم سهری کوچک است : « ابوالقاسم نجم الملک»، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۰ ، وقف سپهسالار در۱۲۹۷ کاغذ سمرقندی - جلد تیماج حنایی زرکوب مقوایی ، ۱۳/٥ × ۲۱/٥-۸×٤

میزان البلاغة و تبیان الرشاقة: درسه فن بلاغت است و دارای یک مقدمه وسه باب ویک خاتمه و گویا در ۱۰۳۴ یا ۱۰۵۵ ساخته شده است (سپه ۲: ۴۳۴)

۲۹۵۱: سپه ۲: ۴۳۵، تاریخ تألیف کتاب درج ۲ این فهرست در ص سطر ۱۴ تا آخر ص ۴۳۴ و س ۱ ص ۴۳۵ آمده است.

میزان الحساب: در سه مقالت:

۱- حساب اهل هندسه.

۲- حساب اهل تنجیم.

۳- مساحت.

مقالت نخست یک مقدمه ودو باب ودومی یک مقدمه وشش باب وسومی یک مقدمه وسه باب دارد.

نگارندهٔ آن ملا علی بن محمد قوشچی شرح کنندهٔ تجرید برای ابوسعید در کرمان و در گذشتهٔ ۸۷۹ است پدرش قوشچی (باز دارو نگهبان باز) الغ بیک بودو اوبرای تحصیل بکرمان شدوبه سمرقند بازگشت ورسالهٔ «اشکال القمر» را درعوض غیبت بی اجازه به الغ بیک تقدیم کرد پس وی رصدخانه را باووا گذاردوپس ازسرگ الغ بیک به تبریزشد، پس سلطان حسین اورا بدربار سلطان محمد عثمانی بسفیری فرستاد، اماوی دراستانبول بماند وتقرب یافت وهمانجا درگذشت و درمقبرهٔ ایوب انصاری بخاک شد. او «فتحیه» درهیئت برای سلطان محمد نگاشته است.

آغاز: بسمله. حمدله. امابعد این کتاب مشتمل است بر سه مقاله مقالهٔ اولی درحساب اهل هند وآن مشتمل است برمقدمه و دوباب.

انجام: حاصل ضرب قاعدهٔ اوست در ارتفاع او والله اعلم بحقیقته (تمت الرسالة).

ملک محمد بن سلطان حسین اصفهانی در آغاز «جبرومقابله» که بفارسی نگاشته میگوید چون رسالهٔ قوشچی ازین باب خالی بود این را برای تکمیل رسالهٔ قوشچی نگاشتم (۱)

این کتاب بدستور میرزا غلام حسین خان شوشتری و کوشش میرزا محمود خراسانی

۱- بنگرید به: کشف الظنون - معجم المطبوعات بنقل از الشقائق النعمانیة ۱: ۲۴۹ - الفوائد البهیة ۲۱۴ - ذریعه - فهرست دانشگاه ۴: ۸۷۴، الکنی والالقاب قمی ۳: ۷۵ - گاهنامه ۳۰۷ ص ۱۲۸ - تاریخ ریاضی دکتر مصاحب ص ۱۵۳ - فهرست آستان قدس ش ۷۲ و ۷۵ و ۷۶ و ۷۷ ریاضی.

در چاپخانهٔ مشهدی محمدرضای شیرازی در ۶ ج ۲/ ۱۲۶۶ (۱۹ اپریل ۱۸۵۰) در ۱۲۸ ص جیبی بخط نستعلیق بچاپ سنگی رسیده است .

۵۲۵ : ش ۱ دفتر ۳ پ - ۶۵ ر ، در پایان دارد: «تمت الرسالة المنسوبة الی مولانا علی القوشچی فی ۱ شهر صفر ۱۰۲۷ هجریة .

نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوانها وجدولها و شکلها شنگرف .

کاغذ سپاهانی زرد - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی ، ۱۷۹ گ ۹×۱۹ - و ۱۷ س ۱۰×۱۳/۵ .

۵۲۶ : ش ۱ دفتر ، ۲ پ - ۳٤ پ .

نستعلیق محمد صادق و همهٔ شماره‌ها بیک خطاست (۸۲ پ) در تاریخ آدینهٔ ۷ ع ۱/ ۱۰۶۲ (۳٤) و در ٤ شنبه ذق ۱۰۶۱ (۸۲) نوشته شده ، عنوانها و رقمها شنگرف ، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۶۱ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۸۱ گ ۱۲/۵ × ۱۹/۵ - ۱۹ س ۶ × ۱۵/۵ .

۵۸۰ : ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۳۳ پ ، نستعلیق ۲ ع ۱/ ۱۰۸٤ .

کاغذ سپاهانی فرسوده ، جلد تیماج حنایی یک‌لای وصالی شده ، ۶۹ گ ۱۱×۱۹ ۲۱ س ۵×۱۳ .

۶۰۰ : ش ۳ دفتر ، ۳۹ پ - ۶۷ پ ، بخط نویسندهٔ شماره های پیشین دفتر در ۱۰۳۷ .

۲۰۱۳ : ش ۵ دفتر ، ۱۹۵ پ - ۲۲۶ پ ، نسخ ریزتر از خط شماره‌های پیشین دفتر .

۲۹۱۱ : ش ۳ دفتر ، ص ۲۷-٤۰ ، در ۱۰۹۱ در اجمیر ، شکل و عنوان شنگرف .

۷٤۱۶ : ش ۱ دفتر ، ۲ پ - ۵۵ پ ، نستعلیق ابوالقاسم بن میر بزرگ حسینی در ۱۷ رجب ۱۰۲۷ ، عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی رنگارنگ - جلد تیماج قهوه‌ای یک لا ، ۹٤ گ ۱۰ × ۱۶/۵ و ۱۳ س ۷ × ۱۳ .

۷۰۰ : ش ۳ دفتر ، ۷۳ پ - ۸۶ ر ، بهمان خط شمارهٔ ۲ و مورخ پایان محرم ۱۰۸۸

۷٤۲۰ : نسخ سدهٔ دوازدهم ، عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۶۸ گ ۱۱/۵×۱۷/۵و۱۱س۶ × ۱۰

میزان‌الصنایع : یک مقدمه ویک‌خاتمه و سه باب‌داردودر اسطرلاب‌است، از محمد حسین محمد باقر یزدی‌پدر مؤلف عیون‌الحساب که بشمارهٔ(۵۱۶و ۵۱۷و۵۱۸) دراین کتابخانه هست و یادشده که‌اواستادشیخ بهائی بوده است واین کتاب را در راه مشهد در ۱۰۷۲ ساخته است.

آغاز : بسمله. حمدله. فقیر حقیر محمد حسین بن‌محمدباقرالیزدی‌را بخاطررسید که‌چون والد فقیر در اسطرلاب اختراعی فرموده بودند ودستورهاوضع نموده بودند که بسیارآسان‌تر و بهتربود... رساله‌ای بنویسد تا در سنهٔ ۱۰۷۲ توفیق احرام زیارت... روضهٔ‌رضویه...در عرض‌راه بنا بر عدم شغل نوشتن‌این‌رساله میسرشد. و موسوم به میزان‌الصنایع مشتمل بر مقدمه و خاتمه و سه باب.

انجام : از معدل‌النهار دراین رساله آوردیم بدین‌صورت (۸۹ درش ۵۵۸/۳ سپس، هشت صفحه جدولهای ریاضی خط کشی شده ودرون آنها سفیدمانده‌است)

۵۵۸ : ش۳دفتر، ۷۶ر- ۹۳ر، در پایان ۸صفحه جدول‌هایی است که درون آنها نوشته نشده است.

۲۹۱۱ : ش۶۵دفتر، ص۱۹۰-۱۹۳ ، ناقص‌است، از برگهای این‌نسخه دراینجا از شماره‌گذاری شنگرفی برگ۲۴۶ تا۲۴۹ افتاده‌است، پس‌از این شماره مطالب پراکنده ایست ورقعه‌ای از عبدالواسع به‌نواب‌عاقل خان‌و منشآت خلیفه سلطان ونامهٔ میرزا محمد مترجم بدانشمندخان و شعرهایی از محمد سعید حکیم و محمدقاسم مشهدی و ملا محمد رفیع واعظ و صفی‌قلی بیک ومیرزاصالح شیخ الاسلام تبریزی ومیررضی ومیرزا طاهروحید و میرزا طاهر حدیقه و محمدبیک‌فرصت وعلی‌قلی‌حزین وملاسیفا.

نیزنامه‌هایی از آقا حسین خوانساری و بخشی از «فرج بعدالشدة» و گفتار ازملای‌روم تاص۱۹۹ درمتن‌وهامش.

میزان‌المقادیر :ازآقا رضی قزوینی‌است در تعیین اوزان بروش ریاضی و فقهی که برای خزانهٔ دستور اعتمادالدوله نوشته‌است.

درآن جدولهایی‌است در بارهٔاوزان به‌رای یک یک از فقیهان مشهور، عنوان‌های آن

«تفصیل، تتیمم» است وجدولهایی دارد واز قسطاس ولمعه و قانون درآن آمده است.

آغاز بسمله. اللهم صل علی... و بعد فیقول المقر بجهله بالعلم الیقین رضی الدین محمد القزوینی.

انجام: وتضیع العمر ومن القیل والقال. هذا آخر ماارد نا ایراده فی هذه الرسالة وقصدنا الاختتام به فی تلک المقالة والله الموفق والمعین.

۶۱۷ : شی٤ دفتر، ۶۱پ - ۸۷ر، حاشیه دارد بانشانهٔ «سنه»

۵۹۸۶ : ش۱ دفتر، ۲ر - ۱۳ر، درحاشیه اشعارفارسی دارد از طوفان وجامی وهجری تبریزی وعلی مشهدی واینها ازبرگ ۱۰ به بعد دیده میشود، نسخ سدهٔ دوازدهم.

آغاز افتاده: فاعلم ان المقادیر المذکورة علی ثلاثة اقسام.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز تیرهٔ یک لای ضربی، ۱۵۷ گ ۱۴ × ۲۰ و ۲۱ س ۱۵ × ۷/۵.

میزان المقادیر: از میرزا قاضی بن کاشف الدین محمد یزدی در دوازده باب وسی فصل و یک خاتمه بعربی، در انجام جدولهای مقادیراست در سه صفحه.

آغاز: بسمله الالا آلاء الا آلاء الاله الحکیم بعد الحمدلله مرشد العباد ... یقول... قاضی بن کاشف الدین محمد الیزدی.

۷۵۲۵ : ش۲ دفتر، ۳۲پ - ۴۳ر.

ن

النافع یوم الحشر فی شرح الباب الحادی عشر: متن ازعلامهٔ حلی درگذشتهٔ ۷۲۶ وشرح ازشیخ مقداد سیوری درگذشتهٔ ۸۲۱ است واین شرح بانگلیسی هم درآمده است وکتاب درسی طلاب مدارس قدیم بوده است.

بیش ازسی شرح وحاشیهٔ آن در ذریعه (۳: ۵ و ۶: ۳۷ و ۱۳ و ۲۱۳: ۱۱۷) یاد شده است.

۸۵۹ ش۱ دفتر، ۱پ - ۵۰ر، خط نصرالله بن حسن حسینی استرابادی در ۱۲۲۶، پس از دوبرگ (۵۱-۵۲) شعرهاایست ازسید احمد هاتف در ستایش (سپه ۱: ۵۶۹)

۱۲۷۸ : ش ۱دفتر ، ۱ر- ۳۸پ ٥ نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوانها سفید مانده است ، از پایان افتاده است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ضربی با لولا ، ۶۹ گ ۱۴/٥×۲۰/٥- ۱۳س ۷/٥×۱۳

۱۲۷۹ : نسخ ذق ۱۱۳۳ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی زرد - جلد تیماج مشکی یک لای کهنه ، ۸۲ گ ۱۲ × ۲۱ - ۱۱س ۷/٥×۱٥/٥

۱۲۸۰ : نسخ سدهٔ ۱۳، عنوان وخط روی متن شنگرف ، مهر محمدتقی وعلی نقی پسران زین‌الدین گویادوبرادر شیخ لحمد احسایی در نسخه هست .

کاغذ فرنگی جلد تیماج قهوه‌ای ضربی یک لا ، ۸۲ گ ۱۲ × ۱۸/٥ - ۱۱س ٦/٥×۱۲ .

۱۲۵۲ : نستعلیق محمدباقربن محمد معصوم کربلایی در دوشنبه رجب ۱۱۲٦ ، دوبرگ از آغاز نونویس،عنوان وخط روی متن شنگرف، حاشیه ها نستعلیق.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج زرد یک‌لا ، ٥۹ گ ۹/٥ × ۱٦ - ۱۲س ٥×۱۱ .

۶۳۲۳ : برابر چاپ عبدالرحیم در ۱۲۹۲ (عکسی ۱۳۷۰).

نسخ سدهٔ سیزدهم ، عنوان شنگرف، ترجمهٔ برخی واژه‌ها بفارسی در میان‌سطرها هست .

کاغذ سپاهانی رنگارنگ - جلد تیماح ، ۱٦۳ گ ۷×۱۲ - ۷ س ٤/٥×۸

۶۳۵۵ : نسخ محمد سعیدبن مولانا محمد رشید واعظ مرندی درج ۱۱۰٥/۱ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی سفید - ۷۳ گ ۱۰ × ۱۷/٥ - ۱۳س ٥/٤×۱۲.

۶۳۵٦ : ش ۱دفتر ، ۲پ- ٤۸پ ، نستعلیق سید ابوالقاسم میربزرگ ابن میرجعفر تهرانی در سدهٔ سیزدهم ، حاشیه دارد.

کاغذ فرنگی سفیدو کبود - جلدتیماج قهوه‌ای یک‌لا ضربی ، ۱٦۳ گ ۱۱×۱٦/٥ ۱٦س ۷/٥×۱۳ .

۶۳۵۷ : نسخ ۱ذح ۹۷۰ از محمدبن احمدبرکانی‌حسینی جامی، عنوان سفیدمانده.

کاغذ سپاهانی - ۵۷ گ ۱۲ × ۱۸، ۱۴ س ۵/۷ × ۱۱/۵.

۶۶۶۴ : ش ۲ دفتر، ۸۳ پ - ۱۰۱ ر، تا مبحث را لطف دارد، نستعلیق ۱۲۵۲، مهر «یاامام زین العابدین» دارد.

۷۵۵۹ : ش ۲ دفتر، ۸۵ پ - ۹۸ ر، نسخ دوشنبه ۵ ع ۲/ ۱۱۵۴، عنوان شنگرف.

۷۵۶۴ : ش ۶ دفتر، ۱۹۹ ر - ۲۳۹ پ.

نسخ شمع علی بن محمد الموتی در مدرسهٔ شهید ثالث در قزوین در ۱۲۷ (گویا ۱۲۷۰ نه ۱۲۰۷ چه شماره های دیگر در ۱۲۶۸ و ۱۲۶۹ نوشته شده است)

نامهٔ ابن سینا :

آغاز : الحکمة اعز علی اهلها من الدنیا.

انجام : ولاتنقاد للسفلیات... ولاتصدیت الی جمع ثمارها واکمامها و الحمدلله رب العالمین و العاقبة للمتقین.

۱۹۱۹ : ش ۱۳ دفتر، ۴۵ ر.

نامهٔ ابن سینا به کیا : نامه ایست که ابن سینا به «الکیا الجلیل ابو جعفر محمد بن الحسین بن المرزبان» نوشته و بنام «اختلاف الناس فی امر النفس والعقل» هم خوانده میشود (ش ۱۲ مهدوی)

۱۲۱۶ : ش ۲ دفتر، ص ۵-۶.

نامهٔ دانشمندی به طوسی : نامه ایست به خواجهٔ طوسی، جز آنچه که در فهرست دانشگاه (۳: ۱۸ و ۶۳۴) و سرگذشت خواجهٔ طوسی از مدرس رضوی (ص ۲۶۸) یاد گردیده است.

آغاز : بسمله.

اتانی کتاب لویمر نسیمه — بقبرلاحیا نشره ساکن القبر

فجدد لی شوقاً و ماکنت ناسیا — ولکنه تجدید ذکرعلی ذکر

وردت الارواح الرحمانیة والاشباه الروحانیة ... الخطیری التحریری النصیری.

انجام : ولاری الدهر لکم غیبه یا عصمة الهارب و المستضام.

۲۹۱۹ : ش ۱ مشکول (۲ ر - ۳ ر).

نامهٔ دهقان خدا پرست به انوشیروان : نامه ایست از دهقان به انوشیروان (فهرست دانشگاه ۳: ۴۸۱ - جاویدان خرد چاپ ۱۲۹۴ ص ۱۸۶-۱۹۳)

آغاز : دهقان خداپرست نزد خسرو پور قباد ساسانیان نامهٔ درازی نوشته بود ویک دوچیز سه‌بار واگفته وسرانجام آنچه دراونوشته بود که‌ای پادشاه بدانکه‌روان‌تو مرغی‌ست از مرغهای ایوان که بالای چرخه وخواهش این چیزهانیست.

انجام : باز پادشاهی‌بفرزندان کیوسرث رسد(س ۱۰ ص ۱۹۲ چاپی و گفتار نوشیروان‌را ندارد)

۲۹۳۹ : ش ۳دفتر ،۱۸۶پ - ۱۸۷پ ، نستعلیق سدهٔ ۱۲ مانند ش ۲.

نامهٔ زردشت : گزارشی‌است از آذرپژوه‌بر نامهٔ زردشت (فهرست دانشگاه ۳:۵۰۰).

۲۹۲۹ : ش ۲دفتر ، ۱۷۶پ - ۱۸۶ر ، نستعلیق سدهٔ ۱۲ .

نامهٔ غزالی : این‌نامه جز فرزندنامهٔ اوست وجزنامه‌های‌او که در فضایل‌الانام (چاپ‌اقبال و مؤید ثابتی) آمده و جز پندنامهٔ او بیکی از پادشاهان.

آغاز:من منشآت غزالی سپاس وستایش بی انتهاپرورد گاری‌را سزاست که صحیفهٔ‌نامه قدسی خامهٔ پاکانرا که‌کتاب مسطور ورق منشوراست .

۶۳۱۹ : ش ۹دفتر، ۳۵۸پ - ۳۵۹پ ، یادداشت تملک۱۲۴۹ دارد.

انجام: جمادی ونباتی (ناقص)

کاغذ فرنگی آهار مهره - جلد تیماج‌سرخ کناره مشکی ضربی مقوایی ، ۳۶۱ گ ۱۵×۲۲ ، ۱۹س۹×۱۴.

نامهٔ فیضی : از ابوالفضل‌بن‌مبارك متخلص‌به‌فیضی‌درگذشتهٔ ۱۰۰۴ ووزیراکبرشاه هندی

آغاز : رسالهٔ ابوالفضل فیضی‌هندی : قدم قلم‌درطی ممالك محامد الهی کوتاه‌است

انجام : تاریخ قدوم اوست خیرالایام .

۲۹۱۶ : ش ۱۴دفتر ، ۲۲۰پ - ۲۲۵پ.

نامهٔ کاشانی : نامه‌ایست از غیاث‌الدین جمشید کاشانی از سمرقند بپدرخود .

آغاز: اشتیاق والتیاع بشرف دستبوس خداوند تاحدی‌است.

انجا: : و بآن کاغذ می گویند .

۲۹۱۶ : ش ۲۴دفتر، ۵۱۸ر - ۵۱۷پ.

نامهٔ کاشانی: نامه‌ایست از بابا افضل‌الدین کاشانی به صاحب سعیدصدرالصدورمجدالدین محمدبن عبیدالله که درشصت سالگی نوشته‌است (شمارهٔ۲ مکاتیب‌در مصنفات کاشانی- دانشگاه۳ : ۳۸۵ ش۵)

۲۹۱۲ : ش ٤١ دفتر ،در ١٤١پ باز پسین بندنامه‌ایست که درآن ازشصت‌سالگی کاشانی یاد میشود وشعرها و چهارسطر نثر آخر را ندارد (ص٦٩٨ - ٦٩٩ مصنفات) و پس ازاین در ١٤١پ-١٤٢پ آغاز همین نامه‌است .

نامهٔ کاشانی: نامه‌ایست از افضل‌الدین کاشانی در پرسش و دلجویی از صدر سعیدتاج‌الدین محمد نوش‌آبادی (ش ٤ مکاتیب در مصنفات کاشانی- دانشگاه٣ : ٣٨٦ ش٦)

۲۹۱۳ : ش٤٤ دفتر، ١٤٣ر- ١٤٤ر.

نامهٔ کاشانی به‌سمنانی: نامه‌ایست که کمال‌الدین عبدالرزاق کاشانی به علاءالدوله سمنانی نوشته و با پاسخ همین سمنانی در نفحات‌الانس‌جامی (سرگذشت عبدالرزاق) دیده‌میشود (نیز مجالس‌المؤمنین سرگذشت‌عبدالرزاق در مجلس٦ - مجلهٔ‌دانش س٣ش١ص٢٠)

درآن‌ازکیشی که سرگذشت‌او در شدالازارحاشیهٔ قزوینی (ص١١٠ و ٤٩٢) و مجلهٔ یادگار (س٢ ش٢ ص٥٩) آمده است یاد گردید (نیز دیباچهٔ تبصرهٔ ساوی ص ١٢) .

آغاز : امداد تایید و توفیق وانوار توحید و تحقیق از حضرت احدیت به‌ظاهر اظهر و باطن انور مولانا ... علاءالحق والدین ... متوالی‌باد.

انجام : وانا و ایاکم لعلی‌هدی اوفی ضلال‌مبین . والله‌الموفق والمعین .

۷۵۱۸ : ش٧دفتر، ٥٠پ - ٥٤پ.

نامه‌های ازبکان و رستمداری : نامه ایست که دانشمندان ازبک بدانشمندان خراسان در رد آئین شیعه نگاشته و میرزا محمد مشکک‌رستمداری(محمدبن فخرالدین)در ٩٩٦ بآنان پاسخ داده است (دانشگاه ٦ : ٢١٤٧) مانند آن نیز در ذریعه ٤ : ١٨٦ دیده میشود

۲۷۹۹ : ش٥٤ دفتر ، ش٦٤١-٦٤٧ .

۲۸۲۰ : ش٨دفتر گ٢٠١ر- ٢١٢ر.

۲۹۱٦ : ش٢٢دفتر ، ٤٩١ر- ٤٩٨پ.

نامه‌های میرداماد: در جنگ ۲۹۱۹ نامه‌ایست از میرداماد بامیرابوالحسنان ونامه‌ای دیگر بخواجه ابوالحسن ونامه‌ای به آصف‌خان .

۲۹۱۹ : ش١٩دفتر ،١٤٨ر وپ ، مورخ ١٠٣٥ ونامهٔ داماد است بامیرابوالحسنا

سپس از ۱۴۹ تا ۱۶۳ پراکنده‌هاست بخط نستعلیق .

ش۲۳ و ۲۴ دفتر، ۱۸۰-۱۸۱ نامهٔ داماداست بخواجه ابوالحسن و آصف‌خان.

نامه‌های عرفانی : از محمد حسینی به ملک محمود که خودرا خاك آستانهٔ قطب عالم نامیده است بتاریخهای گوناگون به‌ترتیب زیر:

۱۰ صفر ۸۲۹ .

روز دوشنبه ۵ ع ۱/۸۲۴ .

۱۸ ع ۱/۸۲۴ .

۱۳ ع ۲/۸۲۴ .

۷ ع ۱/ ۸۲۴ .

۴ ج ۱ ۸۲۴ .

۲۷ شعبان ۸۲۴ .

۹ رمضان ۸۲۴ .

. . . . . .

۲ محرم ۸۲۵ .

۵ محرم ۸۲۵ .

۱۴ ذی‌حجه ۸۲۵ .

۱۸ محرم ۸۲۵ .

۲۴ محرم ۸۲۵ .

آغاز : فرو ریزد تا از غایت مستی خود در هستی او متفرق شوند انا الحق‌وسبحانی بر زبان رانند.

انجام : و مشتاقان مقام اشتیاق سرمه ازخاك دراو.

۵۷۳۴ : ش۱دفتر، ۲ ر - ۲۰۱ پ ، نسخ سدهٔ ۱۱ .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی ، ۲۳۱ گ ۱۳×۲۲ و ۱۸س ۸ × ۱۷ .

نامه‌های علم‌الدین قیصر وطوسی : علم‌الدین‌قیصر حنفی در بارهٔ رسالهٔ شافیهٔ طوسی از شام نامه‌هایی‌بخواجه نوشته و اوپاسخ داده است و همهٔ‌اینها در دنبالهٔ شافیه‌درد کن بچاپ رسید(مدرس‌ص۳ : ۲۱۹ -۲۱۹ و۳۳۸-۳۴۲).

۶۹۰ : ش۸دفتر، ۹۷ر- ۹۸پ .

نامه‌های گیلانی واردبیلی و بهایی : در نسخهٔما سه نامه‌است از خان‌احمد گیلانی و پاسخ و پرسش شیخ صفی‌الدین اردبیلی (گرفتهٔ‌از کتاب المقامات) و چندمطلب پراکنده و نامهٔ شیخ بهایی به میرزا ابراهیم همدانی (دانشگاه۳: ۵۰۴)

۷۵۱۸ : ش۹دفتر، ۵۸پ- ۷۲پ ، پس‌ازاین مطلبهای پراکنده است ازدعا و جز آن ووردی فلسفی.

نان‌و پنیر :

در مقدمه آمده : « چون نان وحلوای شیخ بهائی مشهورشده من این‌را مقابل آن ساخته و نان وپنیر نامیدم» ناظم محمد رفیع‌بن محمدمومن گیلانی است و در ۱۳۲۸ خ درتهران بانان‌وحلوا ونان‌خرما وشیروشکردر۵۶ص چاپ‌شده است. این رساله‌دررد برفلاسفه و علماساخته شده است.

آغاز : این خورده ریزه‌است که در بعضی اسفار بدست‌آمده و چون طبایع را..

ای که روز و شب زنی‌از علم‌لاف هیچ بر جهلت نیاری اعتراف

انجام :

پس مرا یارب بدانایی رسان تاز شرجهل باشم دراسان

۷۲۰۷ : ش۳ دفتر،۸۵ر-۹۶پ.

نان و حلوا : منظومه‌ایست از شیخ بهائی که برخی آنرا سوانح‌سفر حجاز نیز می‌خوانند.

آغاز :

ایها اللاهی عن العهد القدیم ایها الساهی عن‌النهج القویم

(دانشگاه ۲ : ۲۸۹ - مشار ص ۱۵۶۳) این منظومه همراه نان و پنیر رفیع گیلانی و شیر و شکر و نان‌وخرما(۱) منسوب به بهائی در تهران بسال ۱۳۲۸ خ در ۵۶ ص چاپ شده است .

۱۴۳: ش۱۶دفتر ۲۹۷پ .

۱- آغاز نان و خرما در چاپ یاد شده چنین است :

ایهاالمحزون فی‌هم الحبیب ایها المستهتر الصب‌الکئیب

۸۵۹ : ش۳دفتر، ۱۳۳ر- ۱۴۵پ ، نسخ محمد باقر برای برادرش علی اکبر در سدهٔ سیزدهم.

۲۹۱۳ : ش۳۵ دفتر، ص۵۴۹-۵۵۲ .

۷۱۷۰ : ش۲دفتر، ۵۶پ - ۶۴ر ، نستعلیق عبدالحمیددرویش کلارستاقی‌چالوسی در ۱۱ج۲/۱۲۴۴.

۷۲۰۷ : دریک جنگ‌است (ش۲) و پس‌ازآن نان و پنیر است .

نبراس‌الضیاء فی‌البداء: نبراس‌الضیاءو تسواءالسواء فی شرح بابُ‌البداء و اثبات‌جدوی الدعاء که میر داماد برای شاگردش‌محمد حسین چلبی نگاشته است.

آغاز: بسمله. وبه نستعین سبحانک اللهم و بحمدک تعالی جدک وتعاظم مجدک..

فان افقرالمربوبین ... محمدبن محمد یدعی باقرالداماد .

انجام ینسلخ عن عوارض نفسیة.

۶۶۰۵ : ش۳دفتر، ۳۰پ - ۲۰۱پ .

نسخ محمد علی کرمانشاهی در مدرسهٔ‌سپهسالاردره۱۳ (=۱۳۰۰)

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج سرخ مقوایی - ۲۰۳ گ ۱۸×۱۱ - ۱۴س۷×۱۳/۵.

نتایج‌الافکار : ازسید ابراهیم‌بن محمدباقر قزوینی کربلایی (۱۲۱۴ - ۱۲۶۲) شاگرد شریف‌العلماء درگذشتهٔ ۱۲۴۵ (فهرست دانشگاه۵: ۱۷۴۰ - سپه۱: ۶۲۳)

۹۷۱ : سپه۱ :۶۲۳.

۶۲۸۶ : نسخ سدهٔ۱۳، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی ، ۱۰ × ۲۰ - ۲۱س ۵/۵× ۱۲/۵ .

۸۴۴۰ : نستعلیق سدهٔ۱۳ ، عنوان ونشان‌سرخ، جدول‌سبزو مشکی وسرخ ، مرحوم سعیدنفیسی درصفحهٔ عنوان آن‌را نسخهٔ‌اصل دانسته‌است ولی چنین نبایدباشد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۴۲ گ ۱۵×۲۱ - ۲۵س ۹×۱۵/۵.

نثراللئالی : مجموعه ایست ازسخنان کوتاه علی(ع) که ابوعلی‌طبرسی‌یا قطب راوندی

یا عزالدین سیدعلی بن فضل الله راوندی آنها را گرد آورده است (فهرست دانشگاه ۲: ۲۹۰ و ۷۳۳ وه : ۱۵۸۹ - سپه ۲: ۱۰۲)

۲۷۹۹ : ش۷ ص۲٦-۲۹ دفتر ، چون همهٔ دفتر در ۱۰۷٤ نوشته شده بایستی این نسخه نیز در آن سال نگارش یافته باشد، نسخ (سپه ۲: ۱۰٤)

النجاة : از ابن سینا است و چند بار بچاپ رسیده است.

۱٤٤۳ : منطق (ص ۱ - ۱۰۵) و طبیعی (۱۰۹-۱۹۷) و الهی (۱۹۹- ۳۰۳) است بخط نسخ اسمعیل الحافظ القیر شهری در پایان ع ۱/٦٦۳، ۳۰۳ صفحه شمار دارد، در ۹٦۳ از آن مصطفی بن عبدالله بن الیاس بن محمود بوده و در ۱۱۱۷ از آن بهاء الدین محمد شفیع حسینی و در ۱۱٤٤ از آن خلیل (بامهر : یا خلیل الرحمن) که آنرا خریده است .

کاغذ سمرقندی کهنه - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی ، ۱۵٦ گ ۱۸ × ۲٦-۲۱ س ۱۳ × ۲۰ .

٦٦۸۳ : ش۲ دفتر ۹۸پ-۱۳٦ر، تنها منطق را دربر دارد ، نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف .

۲۹ س ۷ × ۱۸ .

۸۳۸٤ : نسخ سدهٔ ۱۲ است .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی بالولا ، ۱۷۹ گ ۱۱/۵ × ۲۲/۵ ۱۸ س ٦/۵ × ۱٤/۵.

نجاة العباد . رسالهٔ عملی است از شیخ محمد حسن صاحب جواهر درگذشتهٔ ۱۲۵٤ که برای مقلدان خود نگاشته و چندین بار شرح و ترجمه و حاشیه نویسی شده است (فهرست دانشگاه ۵: ۲۰۸۲ - ذریعه ٦: ۲۲۷)

٦۱٦۸ : طهارت است و به نسخ در نجف نوشته شده و دماء ثلثه واحکام موات به نسخ وصلوة بنسخ و نستعلیق وخمس و زکوة به نسخ است ومواریث به نسخ وناتمام است.

در صفحهٔ عنوان «منتخب الفقه شیخ محمد حسین اصفهانی» دیده میشود .

در پایان نفاس تاریخ شب آدینه شعبان ۱۲٦۳ هست ، میانهٔ کتاب صوم به خط نسخ و نستعلیق سید حسین بن سید احمد موسوی خوانساری است مورخ ۲۱ ذح ۱۲٦۰ درنجف

که با نسخهٔ مقابله شدهٔ با اصل دوباره مقابله کرده است.

پایان صوم بخط نسخ از اسماعیل بن‌عبدالله خوانساری که‌درروز پنجشنبه ۲۳ ذ ح ۱۲۶۰ نوشته است، حواشی «دام‌ظله» دارد، ۱۴ × ۲۰-۲۳س ۱۹ × ۱۴.

نجوم (رساله در-): ازمیرغیاث‌الدین‌علی‌امیران‌حسینی‌اصفهانی که‌در۸۶۹ در شهربدخشان برای کودکان در ۲۲ باب ساخته است، همان خلاصة‌التنجیم و برهان التقویم‌اوست که دونسخه ازان در دانشگاه (۱۴۰۲/۳ و۱۹۹۷/۴۶) هست.

آغاز: بسمله مقدس ذاتی که حرکات سماوات و سیارات روشن‌تر دلیلی بر قدسیت ذات افعال اوست... اما بعد نموده میشود که در شهور سنة تسع وستین وثمانماية بود که درموضع بدخشان بعضی‌از بزرگان وعزیزان‌بدین کمترین بندگان خاندان‌غیاث‌الدین علی‌امیران حسینی‌اصفهانی واجب ولازم نمود.

انجام: دلیل باشد بر خبرهای اراجیف و مرگ بزرگان والله اعلم بحقایق الامور.

دربرگ‌آخر قاعدهٔ تعیین غالب و مغلوب در جنگ نوشته شده است.

۵۲۶ : ش۲دفتر، ۳۵پ-۵۲، بخط‌نستعلیق نویسندهٔ‌شماره‌های‌دیگر(محمدصادق) در ۱۰۶۱ (۸۲پ) درگ ۵۵-۵۳ مطالبی نجومی نوشته شده.

نجوم (رساله در...) از نویسندهٔ نسخهٔ ما است که در صفحهٔ عنوان می‌نویسد که من‌این رساله را خودم از چندجا گلچین کردم.

آغاز: بسمله. بدان... که چون آفتاب وماه بریک درجه و دقیقهٔ‌برجی رسند درفلک آن‌را اجتماع گویند.

انجام: چنانچه حیاتی‌باقی باشد (تمت).

۷۴۲۱ : ش۴دفتر، ۳۶ر - ۵۱پ.

النحو (رسالة فی...) این رساله درسه مطلب و یک خاتمه است واز محمدعلی بن ابی‌القاسم.

آغاز: الحمدلله‌العالی عن‌الاوهام کنهه اسمه و صفته... اما بعد فهذه رسالة مختصرة جامعة‌لماینفع المبتدین من‌مسائل‌النحو... و رتبها علی‌مقدمة وثلاثة‌مطالب‌و خاتمة...

انجام : و خالد مقیم عندنا وقد فرغ من تصنیفه محمدعلی بن ابی القاسم حامداً مصلیا مستغفراً فی ۱۲۸۸.

۶۹۲۸ : ش۳ دفتر، ۲۳پ - ۱۰۰پ، بخط مؤلف شنگرف، شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز تیرهٔ ضربی یک‌لا ۱۱ گ ۱۵×۲۲ ، ۱۶س ۷ر۵×۱۴.

نخبة الوجیز : از آقامحمود بن آقا محمدعلی بهبهانی درگذشتهٔ ۱۲۷۱ ، منظومه‌ایست بعربی، از طهارت است تاحج.

(سپه ۱: ۵۴۴ - درسر گذشت بهبهانی ص۴۷۲ از این کتاب یادنگردید).

۲۵۳۲ : ش۱ دفتر، سپه۱: ۵۴۵.

النخبة الوجیزة (فقه‌عربی) : ازفیض کاشانی ، در حکمت عملی و فقه است.

آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه (۵: ۲۰۸۳- سپه۱: ۵۵).

آغاز : الحمدلله‌الذی اوضح بائمةالهدی من اهل بیت‌النبوة عن دینه‌القویم.

۲۵۴۴ : سپه۱: ۵۵۱.

۵۹۱۹ : نستعلیق عباس‌علی بن محمد مهاجرانی درآدبنهٔ ۱۰ شعبان ۱۲۰۰ ، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا، ۱۰۰ گ ۱۲/۵ × ۲۳- ۱۸ س ۷×۱۶.

۶۱۷۱ : نسخ هدایةالله‌بن محمداسین در ۲۱ ع ۲ ر ۱۱۹۵ ، عنوانها شنگرف، انتقال‌به محمداسین پسر کاتب در ۱۲۲۷.

کاغذ فرنگی - سفید جلد تیماج زرد یک‌لا ، ۱۵/۵×۱۶، ۱۴س ۶×۱۱/۵.

۷۵۳۳ : ش۱ دفتر، ۲پ-۱۱۸پ، فهرست درآغازهست، پس‌ازین شعرهای‌شاه‌طاهر است در۱۱۹ ربخط محمدعلی کرمانشاهی‌در۱۳۰۴.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز مقوایی ۲۰۴ گ۱۲×۱۸- ۱۵س ۷/۵×۱۴.

نخبه : در فروع دین است از کلباسی.

دریک مقدمه وچند مقصد.

نام مؤلف و کتاب در مقدمه هست.

(آستان قدس ۵: ۶۳٤ - مشار ۱۵۷۱).

۶۱۷۲ : نسخ پایان سدهٔ سیزدهم، آغاز و انجام افتاده، تانماز مسافراست، اندکی از مقدمه مانده‌است.

کاغذ فرنگی سفید، جلد ندارد، ۹/۵×۱۵ و ۱٤ س ۵/۵×۱۱.

نخبة خیر الاصل : راجع بقیاست و اخبار آنست.

نویسندهٔ نسخهٔ زیرمیگوید که شاید در تاریخ ۱۰۹۱ تألیف شده باشد.

آغاز: بسمله حمدلله... فان‌الله تبارك و تعالی خلق شجرة ولها اربعة.

انجام: وجعل قلوب‌العارفین منوراً بانوارالمعارف وبالاسرار... قدوقع‌الفراغ من‌تسوید هذه النسخة المسماة بنخبة خیرالاصل فی‌یوم السبت‌من خامس‌شعبان ۱۰۹۱ من‌الهجرة... یوم‌الدین.

۶۲۰۰ : ش ۶ دفتر، ۱۵٤-۲۲۷ر، نسخ محمدعلی کرمانشاهی در سپهسالار در ۱۳۰۳، سپس پراکنده‌هایی است، سپس یک تقویم مذهبی است از همین نویسنده، سپس فصل ٤۲ از مصباح‌المتهجد طوسی راجع بمواطن قرآن نوشته‌شده است.

نخبة‌الخصال : گزیده‌ایست از خصال ابن‌بابویه صدوق‌قمی رازی ایلاقی.

(سپه۱ : ۳۳۲).

۱۹۹۷ : ش۲دفتر، ۲۵۶ - ۳۹۳. (سپه۱ : ۳۳۲).

نذرالمعاش : ازعلی‌بن‌محمدبن عبدالله متطبب ابزری است.

کتاب در دفتر ثبت کتابخانه و در صفحهٔ عنوان چنین نامیده شده است وآن شش مقاله و یک خاتمه دارد.

مقاله۱ در ۱۰ باب.

مقاله۲ در۱ مزجه در ۵ باب.

مقاله ۳ در اسباب ستهٔ‌ضروریة در ۶ باب.

مقاله ٤ در حفظ الصحة در ۱۵ باب.

مقاله ۵ در استفراغات در ۵ باب.

مقاله ۶ در ماکولات و اغذیه بترتیب حروف هجا

خاتمه در مفرحات وجوارشات واطریفلات.

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی خلق آدم من سلالة من ماء مهین و صورهم فی الارحام فاحسن ... اما بعد فیقول ... علی بن محمد بن عبدالله المتطبب الابزری ... ان جل نعمة انعمها الله تعالی علی عباده نعمة الصحة ...

۷۱۹ : ش ۲ دفتر ، ۶۹ پ - ۱۷۲پ، از آغاز باب یکم افتاده است.

انجام افتاده از خاتمه: خاتمه در مفرحات وجوارشات واطریفلات انوشدارو. و هو دواء هندی یفرح القلب و یقویه ... ثم یؤخذ من الاملج الجید الحدیث.

نرگس‌دان : از ذبیحی آخوند ملا اسماعیل یزدی است (برگ ۷۶ نسخهٔ ما) که در ۱۱۱۵ بنام شاه سلطان حسین و اعتمادالدوله و میرزا محسن تأثیر ساخته است ، داستان گرفتار آمدن نرجس خاتون مادر مهدی موعود وامام زمان شیعیان ع و زادن او در آن آمده و باین نام نامیده شده چنانکه میگوید:

عجب نبود چو منظور نظر شد به «نرگس‌دان» اگر نامش سمر شد

نیز میگوید که نزد میرزا محسن تأثیر از کتاب مجلسی که در این باره نوشته شده است (جلد ۱۳ بحار) سخن رفته و بمن دستور داده شد که داستان نرجس را از روی این کتاب بنظم درآورم.

کتاب در تبریز بسال ۱۳۲۵ در ۱۳۴ ص ۱۱×۱۷ بچاپ سنگی رسید ، در پایان آن حدیثی است بفارسی.

آغاز:

بنام آنکه فرمود از بدایت بحب خاندان ما را هدایت

بوحدانیت ذاتش گواهی داده از مه تا بماهی گواهی

انجام :

این نرگس و آن که بسته راه توبیخ بر دقت ماه و مشتری و مریخ

تاریخ طلب چوناظمش از من کرد نرگس‌دان وذبیحی آمد تاریخ

(نرگس + ذبیحی = ۱۱۱۵).

۷۲۰۰ : بخط نستعلیق عنوان و صفحات در جدول زر و شنگرف.

آغاز افتاده (در دیباچهٔ) :

میداد نشان که در فلان روز جشنی است بزرگ دولت افروز

انجام :

ذبیحی لب فرو بند از حکایت که این ره را نمی‌بینم نهایت
...چو شد ختم دعا تاریخ انجام سخن را از دعا ده زیب انجام

. . . . . .

...که چشم شیعیانش را ضیابخش زگرد موکب او توتیا بخش

کاغذاصفهانی- جلدتیماج سرخ یک‌لا، ۳۹ گ ۱۱/۵ × ۱۸،۱۲ س ۷ × ۱۱/۵.

نزهة‌الارواح : از امیرحسینی حسین‌بن عالم غوری درگذشته ۷۱۹، آغاز وانجام برابر نسخهٔ دانشگاه (فهرست دانشگاه ۳:۵۰۷ - ذریعه ۹:۱۰۰).

تاریخ تألیف در ص ۲۶۸ نسخهٔ ما ۷۱۱ آمده‌نه ۷۲۱ که در فهرست دانشگاه پنداشته شده است، در مقدمه خلفای ثلاثه را بسیار ستوده است.

آغاز:

بتوفیقش چودر تن دیدم آواز سخن راهم‌بنامش کردم‌آغاز

... سپاس بی‌قیاس و منتهای بی‌منتها سرملکی را که ملکش بی‌انباز است.

انجام: از حال ایشان خبر می‌دهد محفوظ و مصون ماند.

۲۸۲۳ : نستعلیق‌ا یدی محمدبن شعبان در پایان ذ ق ۱۰۵۰، عنوان شنگرف، شش‌صفحهٔ آغاز نونویس است، مالک اعتضادالسلطنه‌در ۱۲۹۵.

کاغذنخودی - جلدتیماج مشکی یک‌لا، ۶۶ گ ۱۲ × ۱۷/۵، ۱۴ س ۷/۵ × ۱۲/۵.

۲۹۵۰ : ش ۲ دفتر، ۲۶۹ ر - ۱۸۲ پ، حواشی دارد، بخط نویسنده ش ۱ در قصبهٔ شیردلهه.

۷۰۳۸ : نستعلیق رمضان‌بن حسین قنبر در شوال ۱۰۶۴، عنوان شنگرف، ۹۳ گ ۱۵ س ۸ × ۱۴/۵.

۷۱۷۰ : ش ۵ دفتر، ۱۴۲ پ، ۲۰۵ پ، نسخ همان نویسنده شمارهٔ چهادم در ۵ شوال ۱۲۴۳.

نزهة‌الحساب : ملخص است از «المرشدة» در علم غبار، مرتب بر یک مقدمه و دو باب ویک خاتمه

نگارنده شهاب‌الدین احمدبن محمدبن الهائم (درگذشتهٔ ۸۱۵) که صاحب «المرشدة» و «المعونة» و مختصر معونه بنام «الوسیلة» است.

چلبی میگوید: شهاب‌الدین ابوالعباس احمدبیروتی شافعی این کتاب را شرحی مزجی نگاشته، و خاتمه‌ای در عمل مناسخات بدان افزود، نیز ابراهیم بن محمد معروف بابن امیر عقله بر نزهة حاشیه دارد.

آغاز: بسمله. اما بعد حمدالله الواحد بکل اعتبار... فان کتابی الموسوم بالمرشدة فی‌صناعة‌الغبار لماتلقی‌بالقبول و خص‌بالانتشار کلف به صدیق لی‌یهوی‌الاختصار فالتمس منی ان‌الخصه... حاصراً له‌فی‌مقدمة وبابین و خاتمة...

انجام: ومن اراد الزیادة علی ذلک فیکفیه اصله المسمی‌بالمرشدة و من رام‌التبحر فی‌التصرف فی‌المجهول بالاعداد‌المتناسبة فعلیه بالمعونة التی فاقت کتب هذاالفن قاطبة والحمدلله رب‌العالمین (تم کتاب‌النزهة).

۵۳۰ : ش۱ دفتر، ۱ پ - ۱۶ پ نسخ علی‌محمد در ۱۳۶۱ (گ۱۳۵).

نزهة‌القلوب: از حمدمستوفی‌قزوینی‌درگذشتهٔ ۷۵۰ که‌در ۷۴۰ ساخته‌است(فهرست دانشگاه۲: ۶۷۱ - استوری۱: ۱۲۹ - مشار ۱۵۷۶).

آغاز: چون واهب مواهب بی‌علت.

انجام: انجام‌الکتاب به‌تمهیدعذر ...(پس‌از چهار صفحه:) وختم‌سخن برین کلمات اختصار رفت یا علة‌العلل... بحرمة‌محمد علیه‌السلام.

۱۵۲۱ : نستعلیق‌محمدتقی کاتب‌خاتون‌آبادی‌در دوشنبه ۵ ذ ق ۱۰۳۱، صفحه‌ها دریک جدول‌زر ولاجورد، عنوانها بیشتر به زر و اندکی شنگرف است، بایک سرلوح زرین با گل‌وبوتهٔ لاجورد، شنگرف است، میان سطور این دوصفحه زراندود است.

کاغذ اصفهانی - جلد ساغر مشکی مقوایی صحافی درون قهوه‌ای، ۱۵/۵× ۲۵-۲۰س۸×۱۷.

۲۷۸۶ : نسخهٔ کامل بخط‌نستعلیق‌تاج‌الدین که برای‌سید عزت‌شاه دریکشنبه ۲۶/ع ۱۰۵۱/۲ نوشته است، عنوان شنگرف، صفحات نیمهٔ نخستین کتاب درجدول شنگرف و زر، دوبرگ‌آغاز نونویس است.

انجام شعر «ایامن‌لیس منه‌المجیر» است.

کاغذ اصفهانی - جلدتیماج مشکی مقوایی ۲۵٤ گ ۱۳×۳۵ ، ۲۵ س۷×۲۰ .

۲۷۸۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۰ ، یک برگ پایان نسخه در شوال ۱۰۶۶ نوشته شده است.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلدتیماج حنایی‌سوخت‌زرکوب مقوایی، ۲٤٦ گ ۱۵/۵ × ۱۹،۲٤/۵ س ۹/۵×۱۸ .

نزهة‌الکتاب و تحفة‌الاحباب : از حسام‌الدین حسن‌بن عبدالمؤمن خویی مظفری‌است که‌برای یولوق ارسلان بن حسام‌الدین درگذشته ۷۰٤ پیش‌از ٦۸٤ درچهاربخش نگاشته است (نهرست دانشگاه ۲:۲۹۲ - فرهنگنامه‌های عربی بفارسی ص ۱۲٦ - نشریه ۲ : ۲۵٦).

آغاز : الحمدلله‌الذی تفضل علی‌عباده بمواهب الانعام.

انجام :

تا گرد قطب گردد برروی چرخ فرقد عیش تو باد دائم اقبال تو مخلد

۲۹۲۹ : ش ۱ دفتر، ص ۲-۳٤، تنها سه بخش رادارد، پایان افتاده است ، نسخ محمدعلی جوشقانی (جشوقانی) درشنبه پایان صفره ۱۰۵، سپس پراکنده‌ها است (رجوع به جنگ شود)

نزهة‌النواظر و تنبیه الخواطر : کتابی است در اخلاق دینی‌از ابوالحسین ورام‌بن‌ابی فراس دانشمند شیعی سدهٔ‌ششم که اخبارنبوی و احادیث شیعی و سخنان دانشمندان و خردمندان رادر آن گردآورده‌است، چند باب‌دارد ولی‌درست‌مرتب نیست، سرگذشت‌مفیددر پایان آن هست (سپه ۱:۳۰۱).

کتاب‌درتهران‌در۱۳۰۳ بچاپ‌سنگی‌رسید، نام کتاب‌در چاپی‌نزهة‌النواظروتنبیه‌الخواطر درآغاز آمد، ولی در آخر آن ودرکنتوری نزهة‌الناظر و تنبیه‌الخاطر دیده میشود.

آغاز : بسمله. الحمدلله‌الاول بلاابتداءوالآخر بلاانتهاء والظاهرالغائب... نبدابذکر اول‌المجموع هی‌الدنیا بقول بملافیها حذارحذار من بطشی و فتکی.

انجام : ولااسرع درکا من حسنة محدثة بذنب قدیم:

ولیس بتقوی‌الله طول عباده ولکنما التقوی مجانبة‌الشبه

۱۸۲۹ : (سپه ۱: ۳۰۲) نسخ محمدحسن بن ملاحیدر دادیانی در ٦ رجب ۱۰۸۱، عنوانها شنگرف، مالک محمد ابراهیم بن محمدعلی در ۱۲۲۹ ، بخشیدهٔ میرزا آقاخان به نظام الملک در ۱۲۷۳ با مهر آقاخان و ابراهیم.

کاغذ فرنگی- جلد تیماج زرد مقوایی ضربی درون زرد بالولا، ۳٤٦ گ . ۲۰×۳۰، ۱۹ س ۱۱×۲۰.

۱۸۳۰ : سپه ۱: ۳۰۳، نسخه کامل وهردوجلد است.

۱۸۳۱ : سپه ۱: ۳۰۳، تنها جلد یکم است.

۱۸۳۲ : سپه ۱ : ۳۰۳، هردوجلد است.

۵۷۳۴ : نسخ حسین بن علی محمدبن علی بن محمد، از سدهٔ دوازدهم، عنوانها ونشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی یک طرف افتاده، گ ۱۵×۲۱ ، ۱٦ س ۱۱×۱۵.

نسایم گلشن: گلشن رازاز شیخ محمود تبریزی شبستری است و آن را مظفرالدین علی شیرازی و شمس الدین محمد لاهیجی گیلانی بنام مفاتیح الاعجاز و مولانا ادریس بن حسام الدین بدلیسی وشیخ بابانعمة الله بن محمود نخجوانی شرح کرده اند (چلبی ۲: ۳۲۸- آستان قدس ٤: ۲٤۹) این شرح از شاه داعی شیرازی نظام الدین محمود است (ش ۳۲۸٦ دانشگاه) شرحی دیگر درفهرست آستان قدس (٤: ۱۹۱) یادشده که دانسته نشداز کیست، نیز شرحی درفهرست دیوان هند (ش ۱۸۲۰).

آغاز : بسمله. سپاس تنزیه اساس و قواعد ستایش تقدیس آرایش منظم بنظام اطلاق توحید.

انجام : همان مثابت دارد که نیست وبصدق ذلک قوله تعالی کل شیء هالک الاوجهه والیه ترجعون.

۳۲۳ : ش ۲ دفتر، ۳۱پ - ۲۷۹پ، بخط نستعلیق ابوالقاسم بن سعدی دامغانی در پنجشنبه ۱ رمضان ۱۰۲۷ که در ۳ ع ۱۰۲۸/۱ آنرا مقابله نموده است.

نسب دوائر (رساله در-)

آغاز: بسمله اما بعد بدانکه این رساله ایست در بیان کیفیت نسبتها که محتمل است

درمیان دوائر عظام مشهوره و شخصیه و نوعیهٔ ایشان...

انجام : بر دائرهٔ وسط السماء الروية واقع باشد.

۷۴۲۸ : ش۲ دفتر، ۹۹پ - ۱۰۳پ.

النشر المطیب فی العمل بالربع المجیب: این رساله که تألیف ابن رزیق محمد بن ابراهیم است یک مقدمه و بیست باب و یک خاتمه دارد.

آغاز : بسمله الحمدلله الذی علمنا مالم نکن نعلم وفهمنا مالم نکن نفهم... و بعد فانه یقول ... محمد بن ابراهیم الشهیر بابن رزیق الجیرنی الشافعی الموقت بالجامع الاموی سالنی بعض الاصحاب ... ان اجمع له رسالة مختصرة ...

وسمیتها بالنشر المطیب فی العمل بالربع المجیب.

انجام : وفی هذا القدر کفایة لمن وفق الله تعالی والله للخیر سوفق ومیسر...

۷۰۰ : ش۸ دفتر، ۱۰۶پ - ۱۱۶، در جبل در ۱۰۸۶ نوشته شده بخط همان حسین بن موسی نویسندهٔ ش۷، حاشیه دارد بانشانه «منه» و جزآن.

نصاب : از امیرخسرو دهلوی دانسته شده است (فرهنگنامه های عربی به فارسی ص ۱۱۶-۱۱۷)

آغاز :

خالق باری سرجن هار　　واحد یک یدا کرتار

انجام :

به هنجار خال هی مامون اودرم چه چا　　برادرزاده بهین جا خواهرزاده بهان جا

۲۹۱۱ : ش۷ دفتر (٤- ٤٢ متن) بخط نسخ همان نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر باید باشد.

نصاب تجنیس الالفاظ : از امیرخسرو دهلوی یا عبدالرحمن جامی است (فرهنگنامه های عربی بفارسی ص۱۱۲ و ۱۶۰). این رساله در کتاب «جامی» علی اصغر حکمت بنام رسالهٔ تجنیس خط آمده است.

آغاز : بعد توحید صفات خالق شام وسحر...

سمر شهر و شهر ماه و ماه آب و خوف سهم

سهمم تیر و اجنجه چه بال باشد بال جان

این کتاب در هند بسال ۱۲٦٥ ق با مثلثات منظوم چاپ شده است.

۲۹۱۱ : ش۱دفتر، ص ٥۲-٥٤ نسخ، عنوان شنگرف.

نصاب ترکی بفارسی : برای میرعلی‌شیر در ۹٦٥ تا ۹۷۰ ساخته شده است، ۲۱ است و و دربند آخر آن نام شاهزادگان تیموری آمده است.

سراینده جانی‌بن ملک شاه خراسانی معروف به تجرید قلندر و مشهور به تقلید شاه بندری است (فرهنگنامه های عربی بفارسی ص ۱۱۳).

آغاز: بعد از حمد و سپاس ایزد دارین.

انجام :

در نهصدوشصت وپنج کردم بنیاد درنهصدوهفتادباتمام رسید

۲۹۱۱ : ش۱٤دفتر، ٥۸-٦۳.

نصاب ترکی بفارسی : از میرعبدالله ترکستانی، درسی بند است و هریک از آنها تقطیع دارد مانند آنچه برای نصاب فراهی ساخته شده است (فرهنگنامهٔ های عربی بفارسی ص ۱۱٤).

آغاز :

اوغان و تنکری و ایزی بترکی نام حق میدان

دگر یولواج و تنکری ایلجی گویی پیامبر خوان

انجام :

پس کون کول سبز بود کسی بیدل کون کلوك با کونک لچک‌است دلیر

۲۹۱۱ : ش۳دفتر، ص ٥٤-٥۸.

نصاب‌الصبیان : از ابونصر فراهی بدرالدین محمد است که در نیمهٔ نخستین‌سدهٔ هفتم دویست بیت شعر در لغت عربی بفارسی سروده است، در ۱۷٥ بیت اول آن ۱۰۸۸واژه ترجمه شده و در ۲٥ بیت پایان ۱۳٤ نام از نامهای‌دژها و قبیله‌ها واسبهای مسابقه و و ماه وسالها ونامهای دیگر آمده است (فرهنگهای عربی بفارسی ص ۸٤-۱۲۱).

۲۹۱۱ : ش ۱۱ دفتر (٤۳ - ٥۲) نسخ همان‌نویسند شماره‌های دیگر و در متن.

۷۰۳۹ : نستعلیق سدهٔ ۱۳ که محمدطاهر رازی نوشته است، عنوان شنگرف، آغاز و انجام کم‌دارد.

کاغذ فرنگی سفید کلفت - بی‌جلد، ٦۲ گ ۱۷×۲٦-٦س۱۰/٥×۱۷.

۷۰۴۰ : ش ۱ دفتر، ۲پ - ۴۱ر، نسخ سدهٔ ۱۳، حاشیه دارد.
کاغذ فرنگی - جلد مقوا ۵۶ گ۱۶×۲۱، ۶س ۶/۵×۱۱.

۲۹۱۱ : ش ۱۱ دفتر، ص۴۳-۵۲ نسخ از همان نویسندهٔ شماره‌های دیگر و در متن.

نصاب عربی بترکی: دربرابر بندهای این نصاب مانند دیگر نصابها تقطیع عروضی هم ساخته شده است.

آغاز:

نام خدا ذکر ایده لم ابتدا منزل مقصود او درو رهنما

۱۲ : ش ۱ دفتر، ۱-۷۲ در ۱۵ سطر، بخط نستعلیق هندی بی تاریخ سدهٔ یازدهم از عوض باقی، پس از آن فرهنگ فارسی بفارسی نوشته شده است.
کاغذ آهارمهرهٔ هندی، جلد مقوا، ۱۷۵×۱۵ س.

نصاب المتعلم : در این رساله از شرح قاینی و نظام بن کمال بن حسام گرفته شده و نام آنها در دیباچه آمده است (فرهنگنامه های عربی بفارسی ص ۲۰۵-۲۰۶).

۸۱۹۰: ش ۴ دفتر، ۸۰پ-۸۲ر، نسخه ناقص مانده و بدینجا میانجامد: « اوقصد او غیر قصد تابی تکلف).

نصایح الملوك : پندهای گلستان است.

آغاز : الحمدلله رب العالمین... اما بعدبدانکه پادشاهانی که مشفق دروشندنگهبان ملك و دولت خویشند...

انجام : وشکرانه بر سزید و کارها بمراد والله رؤف بالعباد.

۳۳۵ : نستعلیق خوش محمدحسین بحرانی در ۱۲۶۵ که برای شاهزادهٔ والاعلی قلی میرزا نوشته است، در دوجلد آراستهٔ به زر ولاجورد.
کاغذ فرنگی جلد تیماج سرخ زرکوب، گ ۱۲×۱۹، ۸س ۷×۱۲.

نصایح الملوك و آداب السلوك : از ملا ابوالحسن بن محمد طاهر عاملی سپاهانی نجفی که بنام شاه سلطان حسین صفوی ساخته ودر آن عهد اشتر را بفارسی در یک مقدمه و پنج باب ترجمه و شرح کرده است، تاریخ آن باید ۱۱۱۸ یا اندکی پیش ازین باشد (سپه ۲: ۴۳ - حقوق ۱/۱۵۱ ج).

۲۹۴۶ : نسخ ۱۱۱۸ که شاید تاریخ تألیف باشد ، پشت صفحه اول و برخود آن یادداشت هایی بوده که آنها را محو کرده اند، دوبرگ آغاز وانجام وصالی گردیده، پاره‌ای از کلمات سیاه و چرك شده و صفحات مجدول بطلا میباشد.

کاغذ سمرقندی- جلد تیماجی، واقف سپهسالار، ۱۵۰ گ ۱۹ × ۱۲/۵ ، ۱۱س (سپه ۲: ۳۴).

النصوص : ازصدرالدین قونوی است، در تهران بسال ۱۳۱۵ بچاپ رسیده است.

آغاز : الحمدلله الذی ابان بمستقرات الهمم مراتب علم الیقین . . .

انجام : والمغلوبیة المشار الیها آنفا فافهم.

۲۷۹۹ : ش ۴۰ دفتر، ص ۱۳۸۰-۳۹۱ ، دیباچه را ندارد و تا س ۱۳ ص ۲۰۱

۶۳۳۲ : ش ۴۴ دفتر، ۱۷۵پ - ۱۸۹پ ، بهمان خط دیگر شماره‌های دفتر، در سپهسالار در ۱۳۰۳ نوشته شده است، سپس تفسیر سورهٔ فاتحه از همین قونوی است.

النصوص علی الائمة الاثنی عشر : از مهذب الدین احمدبن عبدالرضا که از خراسان بسال ۱۰۷۷ بکابل ودر ۱۰۸۱ بهند رفته است، ازاواست «فائق المقال فی الرجال» که در ۱۰۸۸ در حیدرآباد دکن نگاشته و « الدرة النجفیه » و « تحفة ذخائر کنوزالاخبار ». درامل الامل و نجوم السماء ازاو یاد شده و در نامهٔ دانشوران بصری خوانده شده است (ذریعه ۱: ۳۰و۲: ۳۶۲ و۴۳۳ و۴۵۴ و۳: ۳۶۲ و ۷: ۱۳)

آغاز : بسمله اما بعد فیقول . . . مهذب الدین احمدبن عبدالرضا . . . ایها الرفیق . . . ان النصوص علی الائمة . . .

انجام : بنجف الکوفة و ذلک کاف . . . محمد وآله.

۶۰۸۸ : ش ۳ دفتر، ۹۹-۲۲۹ .

نظام الترسل : منشآتی است بفارسی که در سدهٔ دهم نگاشته شده است.

نسخهٔ زیر نامرتب و آشفته است ومابرای شناسائی آن ناچار از یاد کردن سرفصلهای آن هستیم و آن چنین است :

مکتوب ششم از باب اولی باسم وزراء صاحب دیوان.

مکتبوب هفتم باسم مشایخ در خطاب.

ذیل مشتمل برقصاید وقطعات و غزل و رباعی و جزاینها.

مقدمه مشتمل بر استحداث خانقاه منورهٔ مرشدیه واستجازهٔ حضرت مقدسهٔ کبیریه.

منشور هفتم از فصل دوم مشتمل بر منصب شحنگی و اسفهسلاری ممالک و کوتوالی قلاع.

المتفرقات که درآن از شیخ حسین عکار وصوفیان دیگر نام برده شده است.

مثال هشتم از فصل دوم در باب خلافت حضرت مقدسهٔ مرشدیه باسم خواجه جلال الدین محمود و خوارزمی.

منشور ششم از فصل دوم در شأن حرم پاشاه.

منشور سوم از فصل دوم در تعویض منصب قاضی قضاتی.

مکتوب ششم باب دوم باسم اتابکان.

مکتوب دهم از باب یکم باسم مقربان.

مکتوب هشتم از باب یکم باسم قاضی القضاة.

مکتوب سوم از باب دوم باسم خواتین و تعشق.

مکتوب دوم از زبان شاه.

منشور دوم تعویض امارت.

مکتوب نهم از باب دوم حال سیدی.

مکتوب هفتم از باب دوم باسم مشایخ.

مکتوب هشتم از باب دوم باسم قاضی قضاة.

مکتوب پنجم از باب دوم بوزیر.

مکتوب نهم مدت ادوار کامرانی.

۵۸۶۷ : نسخ سدهٔ یازدهم، عنوان شنگرف، صفحه ها در جدول زر ولاجورد، درآغاز نسخه حاشیه ها است بخط نستعلیق.

کاغذ سپاهانی، جلد تیماج مشکی یک لای فرسوده، ۱۵۲ گ ۱۲×۱۷، ۱۳ س

۱۰/۵×۷

نظام‌التوارخ : از قاضی ناصرالدین عبدالله بیضاوی شیرازی است که آنرا در ۲۱ محرم ۶۷۴ بفارسی نوشته است.

این رساله در تهران بسال ۱۳۱۳ خ بچاپ رسیده است (مشارص ۱۵۸۵).

۲۷۹۹ : ش ۵۳ دفتر ، ص ۶۴۸-۶۶۴ ، این نسخه تا نیمهٔ داستان غزنویان است، پس ازین (۶۶۸-۷۰۰) مطالب پراکنده است که یکی از آنها نامه‌ایست که درآن از شاه‌عباس و شاه‌صفی یادشده است و بفارسی است بخط نستعلیق.

نظامیه (رسالهٔ-) ازنظام‌الدین محمدسمیع پسر محمدعلی پسر احمد یزدی صاحب «کشف المکنون» است.

آغاز : رسالهٔ نظامیه من اقل الطلاب نظام الدین فیه مقدمة و مطالب وخاتمة اما المقدمة ففی بیان تعریف ذلک العلم وفائدته و موضوعه.

انجام : لکن مافهمه القوم اشهر واضبط فی کلماتهم فتدبر الی هنا الرسالة النظامیة.

۶۲۵۴ : ش ۲ دفتر ، ۶۱ ر - ۶۵ پ، سطرها گوناگون، در مجموعه ۱۳۲ برگی.

نغمة‌الاغانی : از سیدعلی‌خان مدنی است در اخلاق بنظم.

آغاز :

یقول راجی الصمد — علی بن احمد
حمدالمن هدانی — بالنطق والبیان

انجام :

۲۹۱۸ : ش ۷ دفتر ، ۱۱۳ ر ، پس ازین پراکنده‌ها است.

نظم‌الحساب : ازمیرزا قوام محمدبن محمدمهدی‌حسینی‌سیفی‌قزوینی‌شاعر دانشمند درگذشتهٔ ۱۱۵۰ (دانشگاه ۵: ۱۸۲۱ -ذریعه ۳: ۴۶۲و۷: ۲۲۵).

دریک مقدمه و ده باب و نظم خلاصة‌الحساب شیخ بهائی است و در ۱۱۱۸ ساخته است، او شاگرد شیخ‌جعفر حویزی کمره‌یی میباشد و بیش از ده منظومه در علوم رسمی زبان دارد، پیش از خود کتاب چنین آمده است:

ومستارخ ما اسم‌الکتاب — فقال‌له هاك نظم الحساب
ورام اعتبار حساب‌الکتاب — فقلت عیون کتاب الحساب

آغاز: بسمله.

الحمدلله القديم الواحد — حمدایشق قلب کل حاسد
وبعد فالخلاصة الشريفة — مشحونة بالدرر اللطيفة
نظمتها كمنتقى الجمان — ركب فی القلائد العقيان

انجام :

فهذه خلاصة الحساب — قد نظمت كالدر فی الحساب
مختومة باحسن الختام — بالحمد والصلوة والسلام

۲۸٦٤ : ش۸ دفتر ، ۷۷ر- ۹٤پ ، همان خط مسیح نوری رازی نویسندهٔ شمارهٔ پیش و در ۱۲٤۰ .

نظم الغرر و نضد الدرر در شرح کلمات قصار علی ع : از عبدالکریم بن محمد یحیی قزوینی است .

در نود و نه باب است و شارح در خاتمه میگوید کلمات قصار علی را بترتیب معنوی در نود و نه باب مرتب ساختم و پنج جلد آن را نوشتم وجلدهای دیگر را خواهم نوشت (سپه۲: ۱۰۵-۱۱۲).

انجام :

بینند مهر علی در میان — نگیرند بر شارح بی‌زبان

۳۰۵۱ : ش۲ دفتر ، نستعلیق ، آغاز یک برگ افتاده ، مجدول بطلا و زرنگار ، این نسخه باب پانزدهم از این کتابست و مشتمل برشرح خطبهٔ قاصعه میباشد و بر اولین صفحهٔ موجود از طرف اعتضادالسلطنه این نسخه بنام «شرح خطبه قاصعه بانضمام صد کلمه و شرح آن» معرفی گردیده وبر حاشیهٔ دومین صفحه بنام «شرح کلمات امیرعلی» وقف و دردفترهای کتابخانه نیزبدین نام ثبت گردیده‌است . پس از اتمام شرح و ترجمهٔ کلمات و عبارات این باب ، مؤلف و شارح خاتمهٔ مجلد پنجم را تذکر میدهد ، نخستین سطر نسخه اینست : وبهر کس که شریک سازد درعبادت بخدای برحق دیگر را . . .

درکنار آخرین صفحه اشعاری در تعریف این کتاب نوشته شده است ، واقف سپهسالار .

کاغذخان بالغ- جلد تیماجی ۹۰ گ × ۱۹/۵ و ۱۲ س (سپه۲: ۱۲).

نفائس‌الفنون فی‌عرائس‌العیون : از شمس‌الدین محمدبن محمود آملی درگذشتهٔ ۷۵۳، در ۱۲۰ علم و در دو بخش است:

بخش یکم علوم متاخرین و مسلمانان در نه مقالت.

بخش دوم علوم باستانی در پنج مقالت است.

(چلبی در حرف نون و ذریعه ۸ : ۱۲) چندین بار چاپ شده است (مشار).

۲۹۰۶ : نستعلیق ۱۰ شعبان ۱۱۰۷ (۱۴ شهریور ماه) عنوان شنگرف، دو صفحهٔ آغاز در جدول است، سرلوح بریده شده.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی، ۴۰۵ گ ۲۳ × ۳۶ - ۲۲ س ۱۵×۲۵.

۲۹۰۷ : نسخهٔ تا نیمهٔ رساله شطرنج است، بخط نستعلیق سدهٔ یازده، عنوانها شنگرف و زر، برخی صفحه‌ها در میانهٔ نسخه جدول زر و لاجورد دارد.

بر پشت صفحهٔ عنوان ترنجی است با زمینهٔ زر با خط سفید یا لاجورد رنگ‌پریده و بنسخ دران نوشته شده است که: تألیف این کتاب در ۷۳۵ خمس و ثلاثین و سبعمائة پایان یافته است. مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۰.

کاغذ اصفهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۳۷۶ گ ۲۰ × ۳۲/۵ × ۲۵ س ۱۳×۲۵.

۷۵۶۷ : در این نسخه تنها علم انساب که فن پنجم محاوره است آمده تا علم رمل، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۳، تا این شماره از نسخ وقفی درخشان است

کاغذ فرنگی سفید - ۹۵ گ ۲۱ × ۳۴ - ۲۵ س ۱۵ × ۲۶.

نفحات‌الانس : از عبدالرحمن جامی (۸۱۷-۸۹۸) است، او در این کتاب «طبقات الصوفیة» ابوعبدالرحمن محمدبن حسین سلمی نیشابوری را از روی طبقات انصاری تحریر کرده و بر آن افزوده است.

در ۸۸۱ بدستور میرعلی شیر یدان آغاز کرده و در ۸۸۳ آنرا بپایان رسانیده و در آن ۸۲ مرد و ۳۴ زن از صوفیان را شناسانده و تاریخ مرگ بسیاری را یاد کرده است. پیش از کتاب سرآغازی است در برخی اصطلاحهای صوفیان (براون و حکمت از سعدی تا جامی - جامی علی اصغر حکمت ص ۱۷۳-۱۷۷).

رضی‌الدین عبدالغفور لاری شاگرد جامی حاشیه‌ای شرح مانند بر نفحات‌الانس استاد نکاشته

که نسخهٔ آن در بریتیش موزیوم و نسخهٔ دیگر نزد عباس اقبال بوده است (جامی ص ۱۷۵).

۳۲۲ : شمارهٔ یکم دفتر ، بخط نسخ سدهٔ ۱۰ با عنوانهای شنگرف، بادورسالهٔ جواهر نامه و علم قیافه در هامش مورخ ۹۵۴ و ۹۵۵ که بخط نستعلیق آیغوت احسانی است

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج زرد ضربی مقوایی، ۳۶۹ گ ۱۶×۲۳ - ۱۸س ۱۱×۱۵ .

نفحات اللاهوت فی لعن الجبت والطاغوت : مانند « عقدالدرر فی بقربطن عمر» است در یک مقدمه و ۷ فصل و خاتمه .

از محقق علی بن عبدالعالی کرکی که آنرا در شب آدینه ۱۶ ذح ۹۱۷ درطوس تسوید کرده است(آستان قدس ۴: ۲۶۴ - کشف الحجب ۵۸۴- مجلس ۴ : ۱۴۱ و ۵: ۳۳).

انجام : من قبیح العیوب وفرغ من تسویدها مؤلفها ...علی بن عبدالعالی ..لیلة الجمعة لاربع عشران بقیت من شهر ذی الحجة الحرام سنة سبع عشرو تسعمائة ... حامداً مصلیا

۶۶۰۵ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۲۴ر .

نسخ محمدعلی بن حسین کرمانشاهی در سپهسالار قدیم در ۱۳۰۰ - ۱۳۰۵ .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج سرخ مقوا ، ۲۰۳ گ ۱۱×۱۸ - ۱۴س ۷×۱۳/۵ .

النفس (رسالة -) : این رساله در سه فصل است.

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی لایخیب من بابه آمل ولایحرم عن جنابه عامل ... و بعد فهذه رسالة حررتها فی علم النفس وجعلتها ثلاثة فصول

انجام : فلیکتف بهذالقدر من الاستبصار للطالبین ... البرالرحیم .

۴۵۰۵ : ش ۵ دفتر ، ۱۵ر - ۱۷ر ، همان خط مغیث الدین بن شرف الدین نویسندهٔ شماره‌های دیگر .

نفس : شرحی است بفارسی بر متنی عربی.

۲۹۱۲ : ش ۷۶ دفتر ، ۲۳۵ر-۲۴۵پ ، آغاز و انجام افتاده است.

آغاز : باشد بخلاف علم در عداوت و صداقت... و توهم انه هوالتجرید ویکذبه ان علومنا متعددة دون التجرید ... مع الذهول عن العلم برهان کذبه . این اعتراض دیگرست

برهمان مقدمه که گفته‌اند باری تعالی منقسم‌است و محل او نفس‌است.

انجام: المنسی من‌الامور العقلیة او کان فی نفوسنا . چون مقرر شد که نفس دربعضی افعال ... بدان لذت مبتهج بودی.

النفس (رسالة فی-): از یعقوب‌بن اسحق کندی فیلسوف‌است (دانشگاه ۳: ۳۹۲)

آغاز: رسالة ابی‌یوسف یعقوب‌بن اسحاق‌الکندی فی‌القول فی‌النفس المختصرمن کتاب ارسطو و فلاطن و سایرالفلاسفة . بسمله سددک‌الله لدرک الحق و اعانک علی نیل مستودعاته . سئلت... ان اختصرلک قولا فی‌النفس .

انجام: اسعدک‌الله تعالی فی دنیاک و آخرتک والحمدلله‌رب‌العالمین

۱۳۱۶ : ش ۱دفتر، ص۱-٤ ، نسخ سدهٔ ۱۲ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی.

النفس (مختصرکتاب -) : رساله ایست در هفت‌فصل بدو روایت وهردو درنسخه‌ها گوناگون دیده می‌شود (فهرست دانشگاه۳ : ۳۸۹ - مهدوی ش ۱۲٤) ترجمهٔ فارسی افضل‌الدین کاشانی ازاین رساله در مصنفات او در جلد دوم چاپ دانشگاه آمده‌است.

۱۷۰ صدر: ش۱۲ دفتر، ۱۱۳پ- ۱۱۵ر، مطابق بافهرست دانشگاه ج۳ ص۳۸۹ شمارهٔ ۱.

۲۹۱٦ : ش ۳۵دفتر، ۵۷۵ر- ۵۷٦پ ، مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست ۳ : ۳۸۹ ش ۱) .

النفس (رسالة فی-) : رساله‌ایست در ۱٦ فصل‌از ابن سینا (مهدوی ش ۱۲۱)

در رسائل ابن سینا در استانبول بسال۱۰۵۳ بچاپ رسیده و در قاهره نیزجداگانه‌چاپ چاپ شده است .

۲۹۱۲ : ش۹۷ دفتر ، ۲۹۰پ - ۲۹۹پ .

۲۷۹۹ : ش۴۹دفتر ، ص۵٦۷-۵۷۸) پس‌ازاین پراکنده های عرفانی است بخط محمد ابراهیم‌بن‌ابی المکارم در رجب ۱۰۷٤ (تاص ۵۸۱)

نفس (ترجمهٔ رسالهٔ -) : رساله ایست از ابن‌سینا، یگبار بکوشش محمود شهابی بسال ۱۳۱۵ و یکبار دیگر بکوشش دکتر عمید بسال ۱۳۳۱ در تهران بچاپ رسیده است .

(فهرست دانشگاه۳ : ۳٤۹ - مهدوی ص ۳٤۷ - مشار ۱۵۹۳)

تحریر دیگری از ترجمهٔ همین رساله را دکتر صفا در مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات بچاپ رسانده است .

۱۲۱۶ : ش ۱۳ دفتر، ص ۵۵ - ۷۰، دیباچهٔ آن با آنچه دکتر مهدوی آورده‌است اندکی جدایی دارد.

نفس (رسالهٔ -): ترجمهٔ فارسی رسالهٔ ۱۶ فصلی ابن‌سینا (مهدوی ص۲۴۸)

۸۳۷۱ : ش ۲۵ دفتر، ۲۵۰ر - ۲۶۲پ.

نفس (ترجمهٔ رسالهٔ -) : ترجمهٔ فارسی دیگری است ازرسالهٔ ۱۶ فصلی ابن‌سینا (مهدوی ص ۲۴۷) .

۸۳۷۱ : ش۲۶ دفتر، ۲۶۲پ - ۲۸۹.

النفس : از ابن سیناست.

۱۰۹۵ : ش۱۰، ۶۵ر - ۹۳پ.

النفس (رسالة فی-) : این رساله که بنوشته‌های ابن‌سینا مانند است از محمد بن محمود گرگانی‌است که‌برای کارکیا سلطان‌احمددر دوازده‌فصل نگاشته‌است.

آغاز: الحمدلله مبدع الجواهر النورية ... اما بعد چنین گوید ... محمدبن محمود جرجانی که چون غرض از خلق عالم ... دانستن واجب الوجود و شناختن حضرت معبود است.

انجام : و متابعت وی بهیچ وجه تقصیر مکن والسلام علی من اتبع الهدی

۲۷۹۹ : ش ۳۰دفتر، ص ۲۳۷-۲۵۰، نسخ ۱۰۷۴

النفس (مقالةفی-) : پاسخ حسن‌بن عبدالرزاق است بنامه‌ای درباره نفس وجنس نبودن حیوان .

آغاز: بسمله‌وبه نستعین الحمدلله‌الذی برحمته ینحل (یتجلی)ظلمة کل باطل وبحکمته ینحل عقد کل‌مشکل... فیقول... حسن‌بن عبدالرزاق... انه‌قد بلغنی تعلقةانیقة ... ان تفصح عن الاقوال فی‌النفس الناطقةللانسان وتنطق‌عن‌بطلان جنسیةالحیوان‌و اشیر ایضا الی‌تحریر مایخطر ببالی من‌الجواب عما تضمنه مقالته فی‌هذاالباب.

انجام : ومن‌اصدق شاهدعلیه(گویا ناقص‌است)

۶۴۶۵ : ش۳دفتر، ۱۰۱ر - ۱۰۲پ.

نستعلیق از همان‌نویسندهٔشمارهٔ پیش .

نفس‌الامر (رسالةفی-) : از خواجهٔ طوسی ودرسر گذشت طوسی‌ازمحمد مدرسی‌بچاپ رسیده‌و

کیشی و دوانی ومولانا محمد حنفی برآن گزارش نوشته‌اند(فهرست دانشگاه۳: ۲۲۵۰- مدرس ص ۲٦۳و۳٤۳)

۱۷۰ صدر : ش۱۱دفتر ۱۱۲ر- ۱۱۳پ .

۲۹۱۲ : ش۷۹دفتر ، ۲۵۱ر.

نفسیه : از عرفی شیرازی است که در دنبال دیوان وی می‌باشد(سپه۲: ٦۳۷-٦٤۱)

۲۷۹ : سپه۲ : ٦٤۰ .

۲۹۸ ؛ سپه۲ : ٦٤۰ .

النفلیة : از شهید اول است و چهار هزار مسالهٔ استحبابی نماز در آن آمده است . یک مقدمه و سه فصل ویک خاتمه‌دارد .

شهید دوم شرحی بر آن نگاشته ، متن و شرح درایران چاپ سنگی شده‌است .

(سپه۱: ٤۵۱ - آستان قدس۲: ۹۳).

۲٦۰۰ : ش۹دفتر، ۱۵۷پ - ۱٦۲پ (سپه۱: ۵۵۳).

آغاز : الحمدلله الذی ضم النشر بجمیع الشتات .

انجام: ثم یسجد سجدتی الشکر کل بحمدلله ... محمد و آله

۸۱۹۰ : ش۱۵دفتر، ۱۵۷ر- ۱۷۲پ ، مورخ شنبه محرم ۱۰۹۹ ، پس ازاین تا ۱۸۷ر مستحبات پراکنده است .

النقایة فی مختصر وقایة الروایة فی مسائل الهدایة : از صدرالشریعة عبیدالله بن مسعود حنفی بخارایی (درگذشتهٔ ۷٤۵) گزیده‌ایست از وقایة الروایة فی مسائل الهدایة تاج الشریعة محمود نیای خوداو(چلبی۲: ٦۱۰ و٦٤۰)

۲۳۷۷ : سپه۱: ۵۱۵.

نقدالحواشی : حاشیه ایست بر شرح قوشچی بر تجریدطوسی از محمد هادی بن معین الدین محمد شیرازی که‌آن‌را برای شاه عباس صفوی نوشته و در آن به‌حاشیهٔ قدیم دوانی وحاشیهٔ میرزاجان باغنوی و حواشی دیگران نگریسته‌است.

در دیباچه از محشی و کتاب و شاه نامبرده شده است .

آغاز : الحمدلله ...والضالین... اما بعد فیقول ... محمد هادی.

انجام: لم یقل بثبوت الواسطة کما زعمه الشارح قدس‌سره .

۱۴۵۷ : نستعلیق محمد جعفربن عنایةالله کاتب شیرازی در رجب ۱۰۷۴، حاشیهٔ «منه مدظله» بخط متن است، چند تصحیح بخط «مؤلف عفی عنه» نیز دارد ، صفحه ها در دوجدول ، یک جدول زر ولاجورد است ، حاشیه ها در جدول زر ولاجورد است ، عنوان و نشان زر ونشانها گاهی شنگرف، ص ۱و۲ میان سطور زراندود، همهٔ صفحه ها زرپاشی شده ، ۱۵۲ صفحه شمار دارد .

کاغذ کلفت اصفهانی - جلد ساغری سبز مقوایی سوخت زر کوب درون تیماج حنایی، ۷۹ گ ۱۲×۱۵/۵ - ۱۲ س ۷×۱۳ .

نقدالرجال: از امیر مصطفی تفرشی که دره ۱۰۱ بانجام رسانده است (مصفی المقال ص ۴۶۰) در تهران در ۴۲۷ ص دوستونی در ۱۳۱۸ بچاپ سنگی رسیده است .

۱۷۳ مشیر : انجام افتاده ، بخط نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان و نشان شنگرف ، مالک سید عبدالله بهبهانی در ۱۲۸۶ و محمدباقربن عبدالکریم دهدشتی بهبهانی کتابفروش .

کاغذ سپاهانی سفید - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۲۲۶ گ ۱۸ ×۲۵ - ۲۵ س ۱۱×۱۸/۵ .

۲۶۸۵ : نسخ محمد باقربن محمدقاسم گلپایگانی دره ۱ ع ۱۲۵۲/۱، عنوان شنگرف مالک محمد جعفربن میرزا صادق آشتیانی .

کاغذ فرنگی سفید — جلد روغنی سرخ مقوایی درون سبز روغنی با یک گل نرگس، ۲۰۱ گ ۲۰×۲۹/۵ - ۲۰ س ۱۰×۲۰ .

۲۶۸۷ : نسخ محمدیوسف‌بن محمد مهدی نایینی درشوال ۱۲۵۵، عنوان شنگرف، در پایان درسه برگ پاره‌ایست از مبحث قطع اصول فقه ، مالک علی‌قلی میرزادر ۱۲۲۶، وقف‌سپه سالاردر ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۲۷ گ ۱۹× ۳۱-۲۹ س ۱۰×۲۰ .

۷۳۶۳ : از آغاز سه برگ وازانجام افتاده ، بخط نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف ، حاشیه دارد بانشانهٔ «منه»

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی ، ۳۰۶ گ ۱۳×۲۰ - ۱۸ س ۷×۱۳ .

۲۷۱۱ : نستعلیق شنبه ۲۹ رمضان ۱۲۵۷ از روی نسخهٔ محمدتقی بن المجلسی.
کاغذ فرنگی سفید - جلد ساغری سرخ و مشکی در میان ترنج روغنی با گل وبوته،
۱۹۱ گ ۱۵×۲۱-۲۱س ۸٫۵×۱۲ .

۷۳٦٤ : نستعلیق ۱۲۳۱ ، در سپاهان نوشته شده است .
آغاز وانجام افتاده و چنین است :
آغاز : علی بن الحسن الهمدانی ثقه دی حج وفی صه انه من اصحاب الجواد . وفی دانه من اصحاب الهادی ولعله الصواب لانی لم اجده عندذ کر اصحاب الجواد (ص ۲۳۳ چاپی نقدالرجال)

انجام : الفائدة السادسة لنا طرق متعددة الی الشیخ الاعظم الکلینی... عن استادی ... مولانا الانام عبدالله الحسین التستری مدظله العالی عن الشیخ ... نعمة الله بن احمد بن محمد بن خاتون العاملی... عن الشیخ الامام العلامة جمال الدین الحسن بن یوسف المطهر الحلی ... الحمدلله رب العالمین و صلی الله علی خیر خلقیه محمد و آله.
کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۸٤ گ ۱٦×۲۲/۵ ، ۲۲س ۸×۱٤/۵

نقدالنصوص فی شرح نقش الفصوص: نقش الفصوص رساله ایست که محیی الدین ابن العربی (۵٦۰-٦۳۸) از «فصوص الحکم» خویش بیرون آورده است وعبدالرحمان جامی (۸۱۸-۸۹۸) در سال ۸٦۳ آنرا بنام «نقدالنصوص» شرح کرده است. اودراین شرح از قونوی وجندی و سعد فرغانی شرح کنندهٔ فارضیه نام برده است (جامی حکمت ص ۱٦۹) درپایان جامی یک مثنوی در تاریخ ونام کتاب دارد که تاریخ تألیف را ۸٦۳ تعیین کرده است.
آغاز: الحمدلله الذی جعل صفایح قلوب ذوی الهمم قابلة لنقش فصوص الحکم ... سپاس بی قیاس نثار حضرت خداوندی تعالی وتقدس .
انجام باقی فسون چندین چه میخوانی نه هاروت فسون خوانی ولیکن هذا آخرما ارید...
زان جام مدام مست و واله دارش به محمد و آله

٦۵۳۷ : ش ۲ دفتر، ۳۱ پ - ۳٤ ر .
نستعلیق شاید از حسین بن ابراهیم تنکابنی ،ازسدهٔ سیزدهم ، ناقص است وفقط تا س ٦ گ ۱۰ رنسخهٔ ٦٦۰۷ را دربردارد.
انجام : آنها که در معرفت یگانه اند ودرپی نشانه نشانه.

۶۶۰۷ : نستعلیق سدهٔ ۱۲، عنوانها شنگرف ،

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی یک‌لا، ۱۴×۲۰/۵ ۱۵س ۸×۱۴.

نقدالنقود فی معرفةالوجود : نگارنده آنرا پسر از رساله «الوجود» نگاشته‌است ویک مقدمه و سه‌رکن دارد ودر آن از ملاعبدالرزاق کاشانی و صدرالدین قونوی نام برده است ، ازسیدحیدر آملی است (دانشگاه ۱۷۶۴) با جامع‌الاسرار بچاپ رسیده است

آغاز: الحمدلله الذی تنزه عن‌الکثرة و عن اعتباراتها و تلبس بالمظاهر و تقدس عن مقتضایتها .

انجام : واعوذ برضاک من سخطک واعوذبک منک تاملا وافهم و اغتنم .

۶۵۲۷ : ش۳دفتر، ۳۴پ - ۵۴پ ، نستعلیق مانند شماره‌های دیگر دفتر.

نکاح (رساله در -) : این رساله بفارسی وبااستدلال و بروش شیعی‌است در چهار باب :

باب اول عقد دوام.

باب دوم عقد متعه.

باب سوم احکام نکاح .

باب چهارم ملک.

آغاز: بسمله. احسن حمد و سپاس لایق مصوریست که بدایع زیبای دلبران‌حوری صفتان .

انجام: یا بانکه مالک فسخ کند یا منع کند. والله اعلم.

۷۵۴۹ : ش۲دفتر ، ۲۳پ-۴۴پ .

النکت‌فیما یصح‌وفیمالا یصح‌من‌احکام‌النجوم: از فارابی‌است که‌درآن‌ازاحکام‌نجوم وستاره شماری خرده گرفته است (فهرست دانشگاه۳: ۳۹۵)

۱۲۱۶ : ش۴۰ دفتر ، ۲۱۴ - ۲۱۹ .

۲۹۱۲ : ش ۶دفتر، ۳۰ر - ۳۲ر ، عنوانهای مطالب «فص»است .

نکت‌النهایة: از محقق حلی است و حاشیه مانندی است بر«النهایةفی‌مجردالفتاوی»ازشیخ طوسی و پاسخ به‌اشکالات‌و مطالب دشوار این کتاب‌است.

این کتاب درالجوامع‌الفقیه بچاپ رسیده‌است.

آغاز: الحمدلله‌القدیم فلا مقارن‌لوجوه الکریم ... وبعد فان جماعة من ذوی‌الفطانة والهدایة استشکل کل منهم مسائل من کتاب النهایة والتمسوا ابانتها بالقول المقتصر

اوبالدلیل المختصرفاجبتهم الی ذلک.

انجام : اماان یطردالحکم علی ظاهرالواقعة فلا ثم انا بعدذلک نحمدالله علی التوفیق لاصابة التحقیق ونسئله ان یاجرنا علی ما کتبناه و ان یغفر زللنا عند لقاه انشاءالله تعالی

۸۱۹۵ : شانزده برگ آغاز کهن تر و بخط نستعلیق سدهٔ ۹ و ۱۰ ودیگر برگها بخط نستعلیق ۹ ج ۱/۱۰۹۵ است، مالک احمدبن صالح بن سالم بن طوق بحرانی.

۷۳ گ ۲۰ × ۲۵-۳۷ س ۱۳/۵ × ۱۸/۵ و ۱۳/۵ × ۲۱.

نگارستان : از قاضی احمدبن محمدغفاری قزوینی درگذشتهٔ ۹۷۵ که در ۹۵۹ در دیباچه سند هنگام برگشت از حج نگاشته است. او کتابی بنام «نسخ جهان آرا» نیز دارد که قاضی نورالله ازآن یا نموده و در آن تاریخ را تا سال ۹۷۲ رسانده است. (استوری ۱ : - ۱۱٤ - ذویعه ۲ : ۲٤٦ - ۲٤۷ - تحفه سامی - آتشکدهٔ آذر - آستان قدس ۳ : ۲۰۳ - مشار ۳٤۷، اته ش ٦۰٦ - ریو ۱ : ۱۰٦)

مؤلف در دیباچه مدارک خودرایاد کرده است ، نام آن کتاب هم در دیباچه بدینگونه دیده می‌شود :

چو در واقع نگارستان چنین است — از آن آمد نگارستان واقع

آغاز:

ای طرازندهٔ بهارستان — وی نگارندهٔ نگارستان

از کرم تازه کن بهارم را — رقم صدق ده نگارم را

انجام:

چون درواقع نگارستان چنین است — از آن آمد نگارستان واقع

۸۲٤۸ : نستعلیق عنایةالله در ۱ ع ۱۰۸۷/۱، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی - ۲۲۳ گ ۱۷ × ۲۵ ، ۱۸ س ۱۰ × ۱۸.

نل و من: یکی از مثنوی های خمسهٔ فیضی (۹۵٤-۱۰۰٤) است (سپه ۲ : ۵۲۰)

۳۲۰ : سپه ۲ : ۵۲۳.

نماز آدینه (رساله در جواب-) : از فیض کاشانی درگذشتهٔ ۱۰۹۰ است.

آغاز: بسمله. سپاس وستایش سرخدایی را که صوامع آسمان را بصنوف طاعات . . .

اما بعد چنین گوید: محسن بن مرتضی .

انجام : که باکی نیست که نماز جمعه راوا گذاری در باران . این است آنچه اراده داشتیم که ذکر کنیم درین نامه والحمدلله .

۲۰۱۳ : ش ٤ دفتر، ۱۷۲پ-۱۹۲ر، نسخ دیگرجز خط ش ۳،عنوانها شنگرف، (سپه۱: ۱٤۸).

نمازشب : در بارهٔ این نماز و فضیلت آن است .

آغاز : منقولست از حضرت امیرالمؤمنین ... فرمود که هر که شب

انجام : نخواند ثواب عظیم دارد.

۵۷۹۱ : ش۷ دفتر، ۳۸پ - ۵۳، پس از آن طریق ختم و تعبیرخواب ازقول یوسف پیغمبر در٤۵پ - ۵٦ بو شرح رمل حضرت امیرالمؤمنین بشعر فارسی در ص۵٦-۵۸ .

نوادرالاخبار : از فیض کاشانی و دنبالهٔ وافی اوست وپس از وافی وشافی ساخته شده ودر اصول دین است در هفت کتاب و هریک چند باب دارد .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی شرح صدورنا بنور الاسلام اما بعد فلما کانت الاخبار المروية عن ائمتنا ... کثیرة ...

انجام : وان ساعدنا التوفیق صنفنا فی الفروع ایضاً والحمدلله اولا ... (سپه۱ :۳۳۳) .

۱۷٤۷ : سپه۱:۳۳۳ .

۵۵۹۸ : نسخ سدهٔ ۱۲، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد روغنی مشکی جدول و ترنج زرد ، ۱٦٤ گ ۱٤ر۵ × ۲٤ر۵ و ۱٤س۵ر۱۹ × ۱٤ر۵ .

نوادرالحکایات وغرائب الروایات : از عبدالنبی بن خلف فخرالزمانی است که در فهرست ریو (۳:۱۰۰٤) وحقوق (ص۲۲۲) و مجلس(۱۰ : ۷۵٤) ونشریه(۵:٦۷۰) یاد شده است.

آغاز : ستایش خداوند بخشنده را که باز آفریدم از عدم بنده را که طریق معرفتش را بقدم تفکر و اجتهاد پوید بو که گوهر مقصود جوید...

انجام : آخرالامر بمقصود نرسید روبه دروازهٔ عدم آورده ای بسا آرزو که خاك شده.

۱٦۷٤ : بخط نستعلیق در ۲۵ روز در «دارالکتابه» در ۲۰ ع ۱ر۱۲٤۱ بانجام رسیده است.

عنوانها شنگرف، دو صفحهٔ آغاز حاشیه‌سازی شده بزر با یک سر لوح در زمینهٔ سفید با گل زرین و شنگرف، صفحه‌ها در دو جدول یکی بزر دومی بزر و لاجورد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد روغنی قهوه‌یی با گل زرین و سرخ و میان ترنج با گل بوته، ۵۰۷ گ ۵۲۸ × ۴۰/۵، ۳۱ س ۱۷ × ۳۲.

نوادرالشباب: میرعلی‌شیر نوایی درگذشتهٔ ۹۰۶ چهار دیوان ترکی دارد: غرائب الصغر، نوادرالشباب، بدایع الوسط، فوائدالکبر (۱) وهریک دارای دیباچهٔ نثری است و این دیوان که دومین آنها است در دیباچه به سلطان‌حسین میرزا پیش کش شده است.

همهٔ آن نزدیک ۵۷۰۰ بیت غزل و مستزاد و قطعه ورباعی است

آغاز: در سپه (۲: ۶۹۱) آمده است.

انجام:

سر نتیجه ایتک راك ایلادیم خاسم نی

اول خاصه قراراق ایلادی ناسم نی

۱۹۷: سپه ۲: ۶۹۴.

۵۱۷: ششیر نستعلیق شعبان ۹۲۴ درقسطنطنیه، در صفحهٔ عنوان ترنج است، عنوانها بزر و دوسرلوح بزر و لاجورد.

کاغذسمرقندی نخودی - جلد تیماج مشکی سوخت مقوایی درون قهوه‌ای سوخت زرکوب، ۱۵ × ۲۵ - ۱۶ س ۸ × ۱۶.

۳۶۷: سپه ۲: ۳۹۳.

۳۶۸: سپه ۲: ۶۹۲.

نوادرمن لایحضره الفقیه: این نوادر در سیزده باب و گلچینی است از کتاب ابن بابویه و گویا از سیدولی‌الله بن نعمة‌الله حسینی رضوی (سدهٔ ۱۱) باشد (سپه ۱: ۲۲۱ و ۳۳۴).

۱۸۹۲: ش ۲ دفتر، ۶۵ پ - ۹۶ ر (سپه ۱: ۳۳۵).

۱- این یکی جزپنج گنج اوست بنامهای: حیرت‌الابرار، لیلی‌ومجنون، فرهاد وشیرین، سبعهٔ سیاره، سد سکندری که همه ترکی است و نیز جز دیوان فارسی اوست.

نوادرالفلاسفة : سخنانی استکه از فیلسوفان بیاد گار مانده است.

آغاز : بسمله مختارات من نوادر کلمات الفلاسفة العظام، افلاطن : قال لیس ینبغی للرجل ان یشغل فکره فی ماذهب منه ...

انجام : الی الام لاینفد واوجاع لایتناهی.

۱۲۱۶ : ش ۳۲ دفتر، ص ۱۷۶-۱۷۸.

نوحة الاحزان وصیحة الاشبحان : مقتل فارسی است دریک مقدمه وپنج مسلک ویک خاتمه و از محمدیوسف بن آقابیگ دهخوارقانی است که میگوید که «کتاب تاریخ ملاحسین واعظ کاشفی را تصحیح و روایات صحیحه در آن ادخال و اقوال او را حذف کرده باین صورت درآوردم». بنام شاه عباس ثانی تألیف شده است.

آغاز : بسمله الحمدلله علی السراء والضراء والعافیة والبلاء والراحة والعناء ... اما بعد چنین گوید ... محمدیوسف بن آقابیک الده خوارقانی که چون در کتاب...

انجام : وفراموش ننمایند من اعانه اعانه الله.

۵۶۰۰ : نستعلیق میرزامحمد کاتب در ۱۲۳۹؛ عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی، ۲۸۳ گ ۲۱ × ۳۱، ۲۰ س ۱۲ × ۲۰

نورساطع : ترجمهٔ فارسی «بدایة الهدایة» شیخ حرعاملی است از ملا مراد کشمیری که در ۱۰۹۹ بانجام رسانده است. (دانشگاه ۵:۱۵۹۳- سپه ۱: ۵۵۳).

۲۵۲۹ : سپه ۱:۵۵۳.

نورالعین فی ذکر مشهدالحسین : از ابواسحاق اسفراینی دانسته شده و بچاپ رسیده است. اسماعیل پاشا در ذیل کشف الظنون نام این کتاب را بدون نام مؤلف یاد کرده است.

آغاز : الحمدلله الذی خلق محمدا ص قبل خلق الاولین.

انجام : وهم ینادون بشارات الحسین ثم اقام المختار ماشاءالله حتی مات ولم یرفع الله لبنی امیة رایة ...

۴۵۱ : نسخ شیخ محمدباقر گلپایگانی در ع ۱۲۹۶/۲، عنوان شنگرف، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز یک‌لا، ۷۸ گ ۱۶ × ۲۲-۱۶ س ۱۰ × ۱۴.

نورالعیون : از محمدباقر شریف رضوی قمی است که از روی لهوف ابن‌طاوس و مقتل شیخ طریحی و تحفهٔ خیرالدین خراسانی و روضة‌الشهداء کاشفی وبحار و جلاءالعیون با حذف اسناد در محرم ۱۱۷۸ ساخته‌ودر یک مقدمه‌و ۲ باب است درفضایل أئمه وتشیع (نسخهٔ ملکی اصفهان‌سورخ ۱۳۳۶)، منتخب نورالعیون کرمانی در دانشگاه هست (فهرست۳: ۶۳۰).

آغاز : الحمدلله‌الذی اشرق فی‌قلوب‌اولیائه لتعریفه‌وتوحیده... چونکه تذکرهٔ‌مصائب ائمهٔ طاهرین و تفکر نوائب خاتم‌النبیین موجب حزن و اندوه کافهٔ مسلمین.

انجام : وکان‌الفراغ لتسع خلت من جمادی‌الثانی من‌السنة‌التاسعة و من العشرالسابع من‌الماة‌الثانیة من‌الالف‌الثانی ... علی‌یدمؤلفه... محمدباقرالشریف‌الحسینی الاصفهانی ابن‌محمدتقی‌الشریف‌الرضوی‌القمی... الصلاة والسلام.

۵۶۰۷ : نسخ ۱۲ ذق ۱۲۵۴، ازحسن بن مسلم موسوی‌سمیرامی، بادوجدول شنگرف ولاجورد، عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج روغنی سیاه ساییده شده، ۲۲۶ گ ۲۰+۳۱، ۲۳س ۱۳ × ۲۳.

نوروزنامه : از محمدباقربن اسماعیل حسینی‌خاتون‌آبادی است که برای‌شاه سلطان‌حسین نوشته و در چهار فصل است.

آغاز و انجام : مانندش ۱۲۶۶/۲ دانشگاه (فهرست :۲۷۱۷).

۱۸۴۴ : ش ۱ دفتر، ۲پ-۸پ، نسخ محمدابراهم ابن‌محمدعلی طباخ در ۱۱۳۰، همهٔ شماره‌ها نوشتهٔ اوست، مالک‌علی‌قلی‌میرزا در ۱۲۷۰، وقف سپهسالار در۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج سبز تیرهٔ یک‌لا، ۹۳ گ ۱۰/۵ × ۱۵/۵-۱۵ س ۷ × ۱۰/۵.

نوروزنامه : از آقارضی قزوینی است و شرحی است بر دعاهایی که معلی‌بن خنیس ازامام صادق در بارهٔ نوروز آورده است، درپایان رساله از سال ۱۰۶۲ یاد شده ورساله هم گویا در همین سالها ساخته‌شده است.

آغاز : بسمله. حمدله. و بعد اقل خلق‌الله رضی‌الدین محمد قزوینی برطالبان حق عرض میکند...

انجام : و این قدر در تعیین آن در زمان ما کافی نیست والعلم عندالله.

۶۱۷ : ش ۲ دفتر، ۵۳-۵۸، حاشیه دارد با نشانهٔ «منه».

نورالهدایة: ابن کتاب بنام جلال‌الدین دوانی در ۱۳۱۱ ق بچاپ‌سنگی رسیده (با خصایص ابن بطریق ص ۱۴۹-۱۶۷) و در پایان سرگذشت دوانی از علی دوانی هم چاپ‌شده است.

در این کتاب از حدوث عالم و عصمت انبیاء و امامت گفتگو شده است و روش شیعی دارد و نباید از دوانی سنی باشد ، در پایان آن آمده : « مرا رساله‌ایست مفرده در تحقیق خلق افعال عباد آن رساله خاتمه‌ای دارد که مشتمل است بر کلیات اصول و فروع دین محمدی بروجهی که جدوجهد این لاشیء بر آن قرار گرفته و در خاتمهٔ مذکوره حل این شبه . . .» ولی در خاتمهٔ خلق اعمال دوانی چنین چیزی نیست.

در مجالس المومنین ، مجلس ۷ ، از چنین رساله‌ای یاد نشد که از دوانی باشد.

از کتابهای قطب‌الدین نیریزی درگذشتهٔ نزدیک ۱۱۳۷ نورالهدایه نام برده‌اند (دانشگاه ۳ : ۴۰۴).

آغاز : حقیقت حمد مختص بجناب حضرت واجب الوجودیست عزوجل که وجوب و وحدت و و حیات وعلم و قدرت و اراده و سایر صفات کمالیه در مرتبهٔ سرمدی الصفات اوست.

انجام : حل این شبهه وحل شبهات دیگر هست ولوشئت کنت من المستبصرین فارجع الیه و کن من الشاکرین.

۷۳۹۳ : ش ۲ دفتر، ۳۶-۴۵ پ، نام این کتاب در برگهای پایان نسخهٔ «نورالهدایه» خوانده شده ، در هامش بخط نستعلیق آمده که در امامت است بفارسی، در صفحهٔ نخستین آمده که از ملاجلال دوانی است، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، یک صفحه از کتاب ترجمهٔ کتاب امامیه منسوب به امام رضا از علی بن القاضی به جلد نسخه چسبیده شده و چنین است آغاز آن: «بعداز حمد و سپاس حضرت ایزد تعالی که مبدع کل است».

۵۴۹ : ش ۲ دفتر، ۹ پ - ۲۶ پ، بخط نستعلیق ۱۲۵۵.

۲۴۳۴ : ش ۲ دفتر، ش ۱ «تهذیب الاحکام» است، سپه ۱ : ۲۳۸.

نورالیقین فی شرح الاربعین : از مفید بن محمدنبی بن محمد کاظم بن شیخ عبدالنبی امام جمعه فرزند محمدمفید شیرازی است شارح زیارت عاشورا وسرایندهٔ منظومه‌ای در کلام.

سرگذشت او در پایان کتاب هست، پسرش شیخ عبدالحی هم سه تألیف دارد، او این شرح را برای رکن الدوله نوشته است.

آغاز: الحمدلله الذی جعل الاخلاص و اجمال الذکر فی الاربعین ذریعة الی جریان ینابیع الحکمة وظهورها...

انجام: قیل یعنی العامة. وها هنا قدتم هذاالکتاب ... فی غرة شهر صفر ... ۱۳۱۲ اثنی عشرة بعدالثلاث ماة بعدالالف.

۵۲۷۵ : نسخ سدهٔ ۱٤، عنوانها شنگرف، بادوجدول شنگرف، صفحات حاشیهٔ منه دارد.

کاغذ فرنگی - جلد مقوا، ۱۰٤ گ ۱۷/۵ × ۲۲، ۱۲س ۱ × ۱۵.

النوم والرؤیا: از کندی فیلسوف است و در جلد یکم «رسائل الکندی الفلسفیة» بسال ۱۹۵۰ در مصر بچاپ است.

آغاز: الرسالة الاولی. سالت سددك الله لاغراض الحق

انجام: و بحسب ما هو مستحق بجلال ربوبیته

۲۹۱۲ : ش۹۳ دفتر، ۲۷۵ر - ۲۷۶پ.

نهایة الادراك فی درایة الافلاك: از قطب الدین علامهٔ شیرازی که بدرخواست دوست خود اشرف الدین محمدبن عمر بدخشانی و بنام صاحب دیوان محمدبن بهاءالدین محمد جوینی در چهار مقاله نوشته ودرآن به رصدها اشاره کرده است (چلبی ۲:۶۱۹ - فهرست دانشگاه ٤:۹۲۶).

آغاز: بسمله. یقول احوج خلق الله الیه محمودبن مسعود الشیرازی ختم الله... اما بعد حمدلله فاطر السماوات فوق الارضین...

۵۹۶ : نسخ سدهٔ ۹، عنوان و شکل وجدول و نشان شنگرف، مالك اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۹، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ اصفهانی سفید و زرد کهنه - جلد تیماج سرخ مقوایی ساده، ۱۳٤ گ ۱۹ × ۲۶، ۲۹س ۱۳ × ۲۱.

نهایة الایجاز فی درایة الاعجاز: از فخر رازی است (چلبی ۲:۶۲۰) و بچاپ رسیده است (معجم المطبوعات ص۹۱۷).

در این کتاب یک مقدمه ودو جمله است و برای صدرالوزراء مجدالاسلام ساخته شده است.

۸۳۱۸ : ش ۲ دفتر، ۳۳پ - ۳۲پ، انجام افتاده در فصل سوم از قاعدهٔ پنجم در کنایه: «ان مزیة الاستعارة علی التشبیه لیس فی المثبت بل فی طریق».

نهایة الایضاح فی شرح باب المساحة من المفتاح : شرحی است بر باب مساحت از «مفتاح الحساب» نگارش غیاث الدین جمشید کاشانی از محمدعلی بن محمد اسماعیل بیرجندی قاینی حسینی که آنرا برای سلطان وقت و بنام نواب علی‌قلی میرزا در ۱۵ صفر ۱۲۷۳ در اردکان یزد بپایان رسانیده است (نشریه ۶ : ۴۸۳).

آغاز: بسمله الحمدلله الذی لایحصر نعمائه و لایعد ولایوصف آلائه ولایحد ... اما بعد فیقول ... انی کنت فی عنفوان الشباب ...

انجام: والسلام علی محمد الهادی الی الرشاد و علی آله و اصحابه الی یوم التناد. وقد اتفق جفاف القلم عن تألیفه ... فی خامس عشر شهر صفر ۱۲۷۳ من الهجرة ... فی قصبة اردکان وقد اتفق جفاف القلم ... فی عشر آخر شعبان ۱۲۷۴ و انا ابن محمد اسماعیل الحسینی محمدعلی البیرجندی القائنی ...

۵۲۰ : نستعلیق خوش، بجای نام کاتب نام مؤلف دیده میشود، شاید خط مؤلف باشد و لیکن هیچ خطزدگی ندارد، حاشیهٔ «منه‌ره» با خط متن دارد، در باب تاسع عبارت «لمحرره اقل السادات والطلبة محمدعلی القائنی غفرله» دیده میشود.

در یک برگ دوصفحه شکل تسطیح مجسم که بآن دوازده معشر وبیست مسدس و مسی‌مربع احاطه کند دارد، عنوان ونشان شنگرف، صفحه‌ها در جدول زر ولاجورد، در آغاز سرلوح است، دوصفحهٔ آغاز حاشیه‌سازی شده‌بازر ولاجورد، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۷، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷.

کاغذ شبیه پوست آهو - جلد تیماج‌سرخ مقوایی ضربی، ۱۴×۲۲، ۷/۵×۱۵

نهایة الحکمة : این رسالهٔ عرفانی از مولانا احمد جمالی اردستانی است که در ذریعه (۹ : ۱۶۱) بنام پیرجمالی جمال الدین محمد اردستانی جهانگرد که در ۸۷۹ درگذشته است یاد شده است.

آغاز: قال الله تبارك و تعالی ان الله یامر العدل و هذا کتاب نهایة الحکمة. ای عزیز بدان که حکمت الهی می‌خواهد که ظهور حضرت ... زوال نماید.

انجام :

زانکه در سوراخ بهتر سور و مار گرچه مارا نیست خوف از زهرمار

تمت کتاب نهایة الحکمة جمال غریب ... فی جمعة ۸ ج ۱/۱۲٤۰ ،
بخط همان کاتب .

۲۲۹ : ش ه دفتر ، است، درگ ۳۲۹ر - ۳۱۲ر .

نهایة السؤول فی تصحیح الاصول: از علاء الدین علی بن ابراهیم بن محمد بن الشاطر الفلکی الموقت بجامع بنی امیة بدمشق (درگذشتهٔ ۷۷۷) است (چلبی ۲ : ٦۲۱)

کتاب در دو مقاله است :

۱ - شکوك که یک مقدمه و سی باب و یک خاتمه دارد .

۳ - هیئت زمین که در ۱۲ فصل است .

مؤلف در دیباچه از کتاب خود «تعلیق الارصاد» یاد می کند و از مجریطی نقل کند

آغاز : بسمله رب یسر وهون . الحمدلله حمدا یلیق بجلاله وصلی الله علی سیدنا محمد محمدو آله . و بعد فانه یقول علی بن ابراهیم ابن محمدبن الشاطر الموقت بالجامع الاموی رحمه الله غرضنا ان نورد فی هذه المقالة هیئة افلاك الکواکب علی الوجه الذی ابتکرناه ، و هو السالم من الشکوك الموافق للارصاد الصحیحة مجردة عن البراهین ... آخرها سلخ ذی الحجة الحرام من شهور سنة ۹۳۵ علی صاحبها افضل السلام .

وکان نسخ هذا الکتاب بالحضرة الخلیلیة الابراهیمیة (قدس) ... ولاحول ... العظیم .

انجام : اذ کان عرضها اکثر والله اعلم . وبتمام هذا الفصل کملت المقالة الثانیة من کتاب نهایة السؤول والله الموفق ... و ذلك فی ایام .

۵۹۸ : بخط نسخ در شهر بیت المقدس که در مدهٔ دهم نوشته شده است وشاید نسخهٔ اصل باشد . عنوان و شکل ها ونشانها شنگرف و برخی شکلها در برگهای کوچک جداگانه است و درشنبه ۲۲ رمضان ۱۰۵۳ شیخ جلال الدین بن شمس الدین بن محمد الرملی نسخه را از محمدبن علی بن زریق خریده است .

خط شمس الدین محمد موقت و محمدبن احمد حنفی رومی در ۹۷٦ وخط شمس الدین محمد بن محمد ناصر الدین در ۹۷۰ و خط ملا معروف در ۹۷۰ بر پشت صفحهٔ یکم دیده میشود .

دنبال آن نیم صفحه از شرح ابو منصور بن زیله برحی بن یقظان ابن سینا در مقدار زمین آمده است.

کاغذ کلفت سفید - جلد تیماج حنایی یک‌لا، ٤٦ گ ۱۸ × ۲٦ - ۲۵س ۱۳ × ۲۱

النهایة فی غریب الحدیث والخبر: از ابن اثیر الجزری مبارک بن محمد (٥٤٤-٦٠٦) در واژه های مشکل روایات پیغمبر است و نزدیک ۵۲۰۰۰ بیت و بترتیب تجهی است در آغاز واژه‌ها (سپه ۲: ۲۹۷-۳۰۲)

۳۰ : سپه ۲ : ۳۰۱

۲٤۹ صدر : نسخه از حرف صاد با همزه است تا پایان بخط نسخ سدهٔ ۱۱، باعنوان ها و نشانهای شنگرف ، صفحات دردوجدول بزرگ و کوچک لاجورد وزر و شنگرف، دو برگ آغاز حاشیه سازی شده ، سرلوح بزر ولاجورد است، وقف محمد شفیع.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ٤۰۷ گ ۱٦ × ۲۸ - ۲۱س ۷/۵ × ۱۸/۵.

۷٤۸۹ : جزودوم (ص - ی) است ، نسخ بامداد روز شنبه ۳ ع ۹٦۳/۲ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۷۰ گ ۳۱س ۱۲ × ۲۰.

نهایة الوصول الی علم الاصول : از علامهٔ حلی است در چهارجزوودر ۱۳ مقصداست و آنرا بدرخواست فرزندش فخرالمحققین محمد نگاشته و در ۸ رمضان ۷۰٤ پایان یافته است (فهرست دانشگاه ۵: ۱۷٤۲).

۹۱۰ : بخط نسخ رمضان ۱۲۲۷ (پایان جزودوم) و ٦ شوال همین سال (پایان جزو سوم) عنوان شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۲۰۲ گ ۲۰ × ۳۰ - ۲۹س ۱۳ × ۲۱ .

نهج الانام الی مدرک الاحکام : در فقه از شیخ قاسم محی الدین پسر شیخ محمد پسر حمزه الملقب بالدیزدی الحمداوی النجفی، نسخهٔ زیر از طهارت تا استخاره را دارد ودرسه شنبه ۲۰ رجب ۱۲۳۲ تألیف شده است .

آغاز : بسمله . کتاب الطهارة و هی لغة النظافة والنزاهة.

انجام : حشرنالله تعالی فی‌زمرتهم بمحمد و آله .

۶۱۷۶ : نسخ قاسم‌بن عبداللطیف بن علی‌بن احمدبن‌ابی جامع عاملی حارثی‌همدانی در سدهٔ سیزدهم .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۳۹۲ گ ۱۰×۲۱ - ۲۳س ۱۰×۱۵ .

نهج‌البلاغة : گردآوردهٔ سید رضی موسوی بغدادی‌است که‌آنچه‌ازسخنان‌علی‌ع را که‌یافته بوده در آن آورده‌است(فهرست دانشگاه۵:۱۵۹۰ و۲ : ۲۹۵-سپه۲: ۱۱۳-۱۵۵)

۱۸۵۸ : سپه۲ : ۱۵۸ .

۳۰۸۱ : سپه۲ : ۱۵۷ .

۳۰۸۲ : سپه۲ : ۱۵۶ .

۳۰۸۳ : سپه۲ : ۱۵۵ .

درآخرنسخهٔ‌اصل‌نسخهٔ‌ما نوشته بود که من‌آنرانزد زین‌الدین جمال‌الدین فریدعصر محمدبن‌ابی‌نصر درع ۱/۵۸۷ خواندم وآن‌رابانسخهٔ خوانده شدهٔبر علم‌الهدی ضیاءالدین سنجیدم (دانشگاه ۵ : ۲۲-۱۶۱۹).

۳۰۸۴ : سپه۲ : ۱۵۷ .

۳۰۸۵ : سپه۲ : ۱۵۵ .

۳۰۸۶ : سپه۲ : ۱۵۶ .

۳۰۸۷ : سپه۲ : ۱۵۸ .

۳۰۸۹ : سپه۲ : ۱۵۸ .

۳۰۹۰ : سپه۲ : ۱۵۹ .

۳۹۹۴ : سپه۲ : ۱۵۹ .

۷۰۷۴ : نسخ ۱۱۰۷، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۶۱ گ ۱۹ × ۳۰ - ۱۷س ۸/۵×۱۵ .

۷۰۴۸ : نسخ عبدالله‌بن حسین ، تاریخ ۲۶شوال ۷۹۵ دارد ولی پیداست که این تاریخ نسخه ایست که نسخهٔ ما از روی آن‌نوشته شده است ، خوداین‌نسخه‌باید

در سدهٔ ۱۰ یا ۱۱ نوشته شده باشد، یک سرلوح دارد بزر و شنگرف ولاجورد وهفت برگ در جدول زرولاجورد، مالک محمد رضابن محمد مهدی سپاهانی و دیگری در ۱۰۴۸.

کاغذ سپاهانی، ۲۵۶ گ ۱۰×۲۲ - ۱۴ س ۸/۵×۱۵.

نهج الحق و کشف الصدق : ردیست از علامهٔ حلی بر سنیان در هشت بخش، روزبهان و خواجه صاعد این کتاب را رد کرد اند.

آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه (۳: ۶۳۵)ا

۶۶۰۸ : نستعلیق بی نشان در سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف، تاریخ تولد ۱۲۴۴ وپس از آن دارد، مالک محمد مهدی بن محمد چهار سوقی.

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج زرد مقوا کناره سرخ عطف دار، ۲۱۳ گ ۱۹/۵ × ۱۳ - ۱۶ س ۶ × ۱۲.

۸۱۷۴ : ش ۱ دفتر، ۱ پ - ۹۱ ر، بخط نستعلیق اردشیربن اسماعیل نویسندهٔ شمارهٔ دوم در ۱۲۶۳، عنوانها سفید مانده است، پایان افتاده و میرسد به مساله « توامر زوجان الکتمان ».

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک لا، ۱۲۷ گ ۱۵×۲۱ - ۲۱ س ۸/۵ × ۱۶.

نهج المسترشدین الی اصول الدین: از علامهٔ حلی است که برای فرزندش فخرالمحققین محمد نگاشته ودرآن خلاصه‌ای از همهٔ مباحث کلامی را یاد کرده و پیش از ۷۰۲ آن را بپایان رسانیده است (فهرست دانشگاه ۳: ۶۳۵)

آغاز: بسمله. الحمدلله المنقذ من الضلال.

انجام: فعلیه بکتابنا منتهی الوصول والمناهج وغیرهما من کتبنا والحمدلله علی بلوغ ماقصدنا وحصول ما اردناه.

۵۱۱۶ : ش ۳ دفتر، ۱۰۳۳ پ - ۱۶۵ ر، نستعلیق ابن محمدالقاضی نویسندهٔ ش ۲ در ۲۴ ج ۱ ۱۲۵۷، ۱۵ س.

۷۴۳۷ : ش ۴ دفتر، ۴۰ پ - ۷۶ پ، ۱۳ س ۵×۱۰، بخط نستعلیق سدهٔ ۱۲.

۷۵۶۴: ش ۳ دفتر، ۸۹ پ ۴ ۱۲۰ پ، نسخ مجیدبن عبدالله نویسنده شمارهٔ یکم در ۱۲۶۹.

النهج المستقیم علی طریقة الحکیم : شرحی است از جمال الدین علی بن سلیمان بحرانی ستراوی بر قصیدهٔ عینیهٔ ابن سینا ، خاکجای مؤلف در سترهٔ بحرین نزدیک قبر استادش کمال الدین احمدبن علی بحرانی است .

وی شرحی نیز بر رسالة الطیر ابن سینا و پرسشهایی از خواجهٔ طوسی دارد که خواجه آنها را پاسخ گفته است (اجازات بحار ص ۲۲ و ۱۰۳ - مهدوی ص ۱۹٦ ، دانشگاه ۳ : ۲۸۱ و ۱۸۰)

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی هدانا لمناهج السداد و ساقنا الی مدارج الرشاد . . . فانی لما تصفحت القصیدة المتوحدة فی نظمها المنفردة

انجام : وهب لنا من لدنک رحمة انک الوهاب برحمتک یا ارحم الراحمین والحمدلله حق حمده. تم .

۲۹۱۹ : ش ۳ دفتر ، ۱۰ ر - ۱۵ پ .

نهج المهجة : در امامت و مثالب خلفا از علی بن احمدبن زین الدین هجری که در ۱۲۳۰ ساخته است .

٦٦۰۹ : نسخ بد خود مؤلف در ۱ صفر ۱۲۳۵ .

آغاز افتاده : و قد نبل فی عین ثم رجعت الیه وسلمت علیه

انجام : وهذا آخر ما اردت ایراده و کتب مؤلفه بید الفانیة علی بن احمدبن زین الدین الهجری غرة صفر ۱۲۳۵ و الصلاة .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک لای ضربی ، ۲۱۸ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱۹ س ۱۱ × ۱۷ .

نیت (رساله در -) : از مجلسی در بارهٔ قصد شروع در عبادت ، دارای هشت «ضراعت» است

آغاز : در بیان تعریف نیت ونقل اختلاف در نیت که بلفظ است یا بدل بعربی یا بفارسی

انجام : ونیت رمی جمرهٔ عقبه چنین است «اضرب»

۵۹۸۵ : ش ۲ دفتر ، ۳٦ ر - ٤۹ ر ، نسخ سدهٔ دوازدهم .

النیروزیة : از ابن سینا در یک مقدمه و سه فصل است (دانشگاه ۳ : ۳۹٦ - مهدوی ص ۱۲۷)

۱۲۱۶ : ش ۲۶ دفتر، ص ۱۲۸-۱۳۰، دیباچه‌ای را که دکتر مهدوی یاد نموده است ندارد ولی در انجام با آن یکی است.

۲۹۲۱ : ش ۱۱ دفتر، ۴۹ پ - ۵۰ پ، دیباچه ومقدمه را ندارد.

نیل المرام فی مذهب الائمة علیه السلام: فقهی است فارسی از ملا عبدالرحیم فرزند معروف که در آن از ارشاد و تبصره وشرایع بهره برده و ۵۵ کتاب و ۲۵ باب گذارده ودر آغاز آن از مظفر جلال الدین شاه ستوده و نام ملک کاوس پسر شاه را یاد کرده است (دانشگاه ۵: ۲۰۹۹- فهرست فیلمها ص ۳۳۸ و ۷۱۶)

۶۱۷۵ : نستعلیق ۱۰۱۷، عنوان شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۲۴۱ گ ۱۶ × ۲۵ - ۱۹ س ۹ × ۱۷.

نی نامه : از نورالدین عبدالرحمن جامی است که با نی نامهٔ یعقوب چرخی بکوشش استاد خلیلی در کابل بسال ۱۳۷۷ بچاپ رسید. هردو رساله درشرح بیتهای آغاز مثنوی است (دانشگاه ۳ : ۴۵۴) این رساله در مجموعهٔ چاپ سنگی ۱۳۰۳ دارای اللمعات جامی و چند رسالهٔ دیگر (ص ۳۸۲-۳۸۷ هامش) هم دیده می‌شود (شمار ۱۰۷ و ۱۶۰۸) ولی دیباچه و ۳۱ بیت پایان چاپ کابل را ندارد.

آغاز :

عشق جزنایی و ماجز نی نه‌ایم　　وی‌دمی بی ماومابی وی‌نه‌ایم

نی که هردم نغمه‌آرایی کند　　در حقیقت ازدم نایی کند

این سطر چندیست بعضی منثور و بعضی منظوم ... در بیان معنی نی و حکایت شکایت‌وی که در مفتتح مثنوی ... وقوع یافته است.

انجام :

در بقای او شوی فانی تمام　　زندهٔ جاوید باشی والسلام

۳۴۹ : ش ۲ دفتر، ۱۵۲ پ - ۱۵۷ پ، چند سطری کم دارد، خط این شماره اندکی تازه‌تر از خط شمارهٔ یکم است.

۲۷۹۹ : ش ۳۹ دفتر، ص ۳۷۶-۳۷۹، نسخ عبدالطلب حسینی درشعبان ۱۰۷۴.

٦٥٥٣ : ش ٥دفتر ۳۹ر- ٤۳پ .
آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه(۳: ٤٥٤)

نی نامه : از معنوی بایدباشد.
آغاز :

نی چه وان دور پس این پرده کیست
نالـه و افغـان او از بهـر چیست

انجام :

معنوی چون خدمتت شد مستطاب ختم کن والله اعلم بالصواب

٦٥٥٣ : ش۷دفتر ، ٤٤ر- ٤۷پ .

و

الواحد لایصدر عنه‌الاالواحد (رسالة فی‌ان-): این رساله در اثبات این قاعدهٔ فلسفی است که ازیک جزیک نیاید ، آغاز وانجام برابر نسخهٔ دانشگاه (فهرست۳: ۳۹۷)

۱۳۸۲ : ش۲دفتر ، ص۱-۱۲۱ .

نستعلیق میر عبدالباقی پسر سیدمحمدرضادر ۲۹شوال۱۲۳۳ ، باحاشیه‌ای بانشانهٔ «سنه‌دام‌ظله» پیداست که نقلی‌است از نسخهٔ کهن چه نسخهٔ دانشگاه مورخ ۱۰۸۰ است

الواردات: ازمحیی‌الدین ابن‌العربی اندلسی است ، درفهرست دانشگاه (۳ : ٤۷۷) بنام غوثیه آمده است .

آغاز : بسمله . حمدله . قال‌الغوث‌الاعظم المتوحش‌عن غیرالله المستأنس بالله.
انجام : یاغوث‌المحروم عن‌الصلاة فهو محروم عن‌المعراج عندی .

۲۷۹۹ : ش۲دفتر ، ص۳۲-۱۵ .

الوافی : فیض کاشانی اخبار چهار کتاب کلینی و ابن بابویه‌وطوسی رادراین کتاب گردآورده و بر آنها افزوده است (فهرست دانشگاه۵: ۱٦۲۸ - سپه۱: ۳۳۰)

۱۹۲۹ : سپه۱ : ۳۳۹.

۱۹۳۰ : سپه۱ : ۳۳۷.

۱۹۳۱ : سپه۱ : ۳۳۸.

۱۹۳۲ : سپه۱ : ۳۳۸.

۱۹۳۳ : سپه۱ : ۳۳۹.

۱۹۳۴ : سپه۱ : ۳۴۰.

۱۹۳۵ : سپه : ۳۴۰.

۱۹۳۶ : سپه۱ : ۳۴۰.

۱۹۳۷ : سپه۱ : ۳۴۰.

۵۴۹۵ : نسخ سدهٔ۱۱ ، صلاة و دعا قران تا اختلاف قرات و عدد آیات (جزوه)انجام افتاده.

کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۲۳۵ گ ۲۰ × ۲۷ - ۱۵س ۱۲ × ۲۰ .

۵۶۰۹ : نسخ ۱۱ج۲/۱۱۲۰، عنوان‌درشت سیاه با حاشیهٔ «منه‌ره»، جزویکم‌است.

کاغذ نخودی اصفهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۱۶ گ ۱۸ × ۲۴ ۲۳س ۱۱×۱۷.

۸۱۷۵ : از طهارت‌است تا یمین ونذر با فهرست درآغاز ،بخط نسخ ملک محمدبن نصرالله کازرونی شیرازی درپسین روز یکشنبه ۲شعبان ۱۱۲۹ ، عنوانها شنگرف وسیاه،ودرشت، در هامش رمزها ونشانها شنگرف،حواشی بانشانهٔ «منه‌دام‌ظله ،عهد ره، مح‌ق» تصحیح شده وبلاغ دارد.

کاغذ سپاهانی آهار مهره - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۳۴۲ گ ۲۰×۲۹/۵ — ۳۳س۱۳×۲۲ .

۸۴۴۱ : جزو سوم (ایمان‌و کفر) است بخط نسخ محمدعلی‌بن علی‌نقی کاشانی از خاندان صدوق در ۱۲ج۱/۱۰۹۶ ، فهرست‌در آغاز هست.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ مقوایی ، ۲۴۰ گ۱۲/۵ × ۲۰-۲۴س ۷×۱۷/۵ .

وافی در علم قوافی : این رساله مختصر رسالهٔ دیگریست که‌بهمین نام یادخواهیم کردو از جامی‌است(حقوق ۱۶۹-مجلس۲: ۳۶۱ ش/ ۶۰۴ - سپه۲: ۴۴۹)

آغاز: بسمله بعداز تیمن بموزون‌ترین کلامی... نموده می‌شود که‌این مختصریست وافی بقواعد علم قوافی.

انجام:

خصم شتر دلت‌را قربان همی کند زان روی‌سعد ذابح آهیخته کاردست

۲۸۶ : ش۱دفتراست(سپه۲: ٤٤۹)

۸۲٤۵ : ش۸دفتر، ٦۱ پ - ٦٦پ .

وافی‌درعلم قوافی : این یکی‌رسالهٔ مفصل رسالهٔ‌دیگریست که بهمین نام‌یا کرده‌ایم.

آغاز: بعداز تیمن بموزون ترین کلامی...نموده میشود که این‌شرح مختصریست‌به وافی بقواعد علم قوافی

۸۲٤۵ : ش۹دفتر است، ٦۷پ - ۱۲۹پ.

انجام افتاده : بدانکه شعرمشتمل برقافیه‌را مقفی(حواشی « منه قدس‌سره » دارد).

الوافیة فی‌شرح‌الکافیة : کافیه درنحو زبان عرب‌ازابن‌حاجب درگذشتهٔ ٦٤٦است، آنرا شرحها هست و وافیه یکی از شرحهای آنست وتألیفِ رکن‌الدین حسن استرابادی درگذشتهٔ ۷۱۷می‌باشد واوسه شرح دارد واین‌شرح میانین‌اواست .

آغاز وانجام برابر نسخهٔ دانشگاه(۲:٤٦۲)

٦۹۱۸ : نسخ هادی‌بن عبدالرضا جزائری درآدینهٔ۲۸ج۱/۱۰۸۵، عنوان‌شنگرف، زیرخط شنگرف.

کاغذ اصفهانی‌سفید - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی برگردان دار ، ۲۳٤ گ ۲۱× ۱۵-۱۷س۱۳×۷/۵

٦۹۲۰ : نسخ سدهٔ۱۱، عنوان و متن شنگرف،انجام افتاده،هزاربیت نوشته‌دارد.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی فرسوده،۱۲ × ۱۹ - ۱۷س ۶ × ۱۲ .

٦۹۲۱ : نسخ حاجی، بی‌تاریخ ازسدهٔ۱۱ و۱۲ ، عنوان شنگرف ، حواشی‌دارد ، در پایان آمده :

صادف الفراغ من مشقه وقت‌الضحی جمعة آخر... ربیع‌الاول ۸۸۸ من هجرة‌خیر البشر (آغاز افتاده)

کاغذ سپاهانی و فرنگی نخودی - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی، ۱۷۲ گ ۱٤ × ۲۱، ۲٦س ۸ × ۱۲.

۷۰٦۰ : نسخ محمود بن محمد بن تقی بن سلام بن احمد در قره‌حصار، از سدهٔ ۱۰، عنوان شنگرف، حواشی دارد.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۱۰۸ گ ۱٤×۱۹، ۱۷س ۹ × ۱۳.

۷۰٦۱ : نسخ سدهٔ ۱۱، حاشیه دارد با نشانهٔ «س»

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ مقوایی فرسوده، ۱۰۳ گ ۱٤ × ۳۱، ۲۲س ۸/۵×۱۳.

۸۱۱۹ : نسخ سدهٔ ۱۲، عنوان شنگرف، متن زیرخط سرخ.

کاغذ سپاهانی سفید - جلد روغنی و شکسته، ۲۲۸ گ ۱٤ × ۲۵، ۲۰س ۵/۵ × ۱۸.

الوافیة : در اصول فقه شیعی از ملا عبدالله پسر حاج محمد بشرویه‌ای تونی درگذشتهٔ در کرمانشاه در۱٦ع ۱۰۷۱/۱ که این کتاب را در ۹۲ع ۱۰۵۹/۱ بانجام رسانده‌است. آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه (فهرست۵ : ۱۷٤٦)

٦۲۳۰ : ش۲دفتر، ۷۱پ - ۱٤۳پ، نسخ سدهٔ۱۳.

وامق وعذرا : یکی از خمسهٔ حاج محمد حسین بن حسن مجتهد حسینی قزوینی کربلایی شیرازی (۱۱۸٤-۱۲٤۹) است (سپه۲:۵۰۹-۵۱۲ -ذریعه۹:۲۵٤ و ۷:۲۵۷)

۱۳٦ : سپه۲ : ۵۱۲ - ۵۱۱.

۳۸۵ : سپه۲ : ۵۱۱.

وباء وطاعون (رساله در -) : رساله به نثر و از حاجی میرزا محمدتقی آقا بابای شیرازی تهرانی است که در سال وبایی پایتخت (تهران) بدستور محمودخان کلانتری نوشته‌است و آن دره- ۱۲۸۳ بچاپ سنگی رسید (مشار ۱٦۲٤).

آغاز : بسمله. چون در بلیهٔ طاعون و وبا دو رسالهٔ مبسوط نوشته شده بود نخبه ای از آنرا برای بصیرت.

انجام : و آنچه گویند معمول دارند هذا ما خطر بالبال اعلی حضرت اقدس شاهنشاه... فداه گردد.

۷۳۸۳ : ش۲دفتر ، ۲٦پ - ۳۳ر ، از روی نسخهٔ چاپی (سال۱۲۸۳) نوشته‌شده و پس از آن یک رسالهٔ چاپی‌است در وباء ساختهٔ میر محمد باقربدستور محمودخان کلانتر چاپ عبدالرحیم شیرازی در ۱۲٦۹ در هشت برگ

۱۰س ٦/٥×۱۳.

وبائیه: ترجمهٔ کتابی‌است که گویابانگلیسی‌نوشته شده وحکیم کاضولانی حکیم‌باشی‌عساکر نظام در ۱۲٦۸ (۱۸۳۱ که‌در متن کتاب آمده) بدستور دربار ناصرالدین شاه آنرا ترجمه کرده است.

آغاز: ترجمهٔ علامات ناخوشی وبا. بسمله‌عریضه‌ایکه‌به‌علی‌حضرت پادشاه انگلیس از مجلس مأمورین بجهت سلامتی مزاج کل اهل مملکت انگلیس عرضه شده است.

انجام: و تقلیل آنها خواهد بود حسب‌الحکم اولیای دولت...ناصرالدین‌شاه ... باین بنده ... حکیم کاضولانی حکیم‌باشی عساکر منصوره نظام ترجمه نمود ۱۲٦۸.

۷۳۸۴ : نستعلیق سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف، جدول کبود وشنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سبز یک‌لا ، ۲۱ گ ۱٥/٥×۲۲ ، ۱۳س ۷/٥×۱٥.

وبائیه : این رساله به نثر از روی طب قدیم برای ناصرالدین‌شاه نوشته شده است.

آغاز:

حمدلک رب نجنی منک فلاح . . . . . .

فر فزاینده باد ناصرالدین را شاه جهان خسروزمان وزمین را

انجام: جودشاهنشاه راکردم نوید- از همه‌سردار ببریدم امید

۷۳۸۵ : ش۱دفتر، ۱پ-۲٤پ.

نستعلیق سدهٔ ۱۳، در دو جدول یکی شنگرف دومی زر و شنگرف بایک سرلوح لاجورد و شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی یک‌لا ، ٤۱ گ ۱۱×۱۷/٥- ۱۲س ٥،٥×۱۲/٥.

الوجود (رسالهٔ-): در یک مقدمه وسه رکن وشاید از جامی یاد شدهٔ در تذکرهٔ سامی (ص۷٦) باشد.

فهرست چنین است :

مقدمه در شریعت و حقیقت وطریقت.

رکن ۱ در وجود واطلاق و بداهتش.

رکن ۲ دروجوب وجود ووحدت آن.

رکن ۳ در ظهوروجود و کثرت آن.

(دره فاخره جامی نیست)

آغاز : بسمله. الحمد للوجودالمطلق الذی یجب لهالوجود و یمتنع علیهالعدم ... فهذه رسالة فی بحث الوجودالمطلق و تحقیقه من کلام الطوایف الثلاث المتکلمین والحکماء والموحدین زین الله بلادالاسلام بانوار فضلائهم.

انجام : وقنا عذاب النار و شرالاشرار بنبیک الاطهر و آله الابرار الاخیار.

۶۵۲۸ : ش ٤ دفتر، ۵۵ر-۱۱۰ر، نستعلیق عبدالحمیدبن مولی محمدمؤمن، ازسدهٔ ۱۳ کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا، ۱۱۰ گ ۱۶×۲۲/۵، ۱۸س ۱۰×۱۶.

وجودیه : در بارهٔ هستی آفریدگار از رهگذرعرفانی و از میرسید شریف گرگانی درگذشتهٔ ۸۱۶ است،آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه است(فهرست۳: ۵۱٤)

۲۹۱۱ : ش ۲۰ دفتر، ص ۷۶-۷۷ متن وهامش، بخط نستعلیق.

۶۶۷٤ : ش ۵ دفتر، ۱۶۸پ - ۱۷۵ر، نسخ مانند شماره‌های پیشین دفتر در ۸۶٤ برابر نسخهٔ دانشگاه (۳: ۵۱٤) عنوان شنگرف.

الوجیز : تفسیری‌است از ابوالحسن علی واحدی نیشابوری درگذشتهٔ ٤۶۸ (سپه۱: ۱۸۲)

۲۰۶۲ : درسال ۷۶۷ نوشته شده نه ۷۵۷ که در(سپه۱: ۱۸۳) آمده‌است.

الوجیزة : درعلم درایةالحدیث در یک مقدمه وشش فصل ویک خاتمه است.

از شیخ بهائی محمدبن حسین بن عبدالصمد (درگذشتهٔ ۱۰۳۱) میباشد، در تهران (۱۳۱۰) همراه « وصول الاخیار» و«بدایة » شهید (در۸ص) و نیزدرتهران(در۱۳۱۱) با «خلاصةالاقوال» علامه ورجال مجلسی (در ۵ص) قطع وزیری و نیز در تهران ۱۳۱۹ باالحبل المتین و مشرق الشمسین(در ۷ص) بچاپ سنگی رسیده است(فهرست دانشگاه۵: ۱۷٤۸)

۳۲۱ صدر : ش۲ دفتر، ۱۳۱پ - ۱۳۶ر.

بخط شکسته نستعلیق سدهٔ ۱۱، عنوان شنگرف، ۱۵س ۹×۱٤.

۵٤۹ : ش دفتر ، ۲۷ر - ۳۳ر ، دره ۱۲۵ ، نوشته شده‌است .

۵۵۹ : ش ۸ دفتر، ۲۷ر - ۳۳ر ، نوشتهٔ ۱۲۵۵ .

۲۶۷۰ : ش ۳ دفتر ، ۵۰پ - ۵۳پ ، نستعلیق ۱۰٤۶ .

۱۸ س ۷ × ۱۲ .

۲۷۹۹ : ش ۵ دفتر ، ص ۲۰-۲۳ .

۷۵۴۲ : ش ۲ دفتر ، ۱۲۲پ - ۱۲۶پ .

الوجیزة : از مجلسی دوم است ، کتابچه‌ایست دررجال روایت، همراه خلاصة‌الاقوال علامه در ۱۳۱۱ چاپ شده‌است (فهرست دانشگاه ۲: ۶۷۵)

۳۷۵۱ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۳۱ر ، بخط نستعلیق ونسخ محمد مؤمن بن محمد یوسف شیرکایی در دههٔ نخستین ۱۱۳۵ .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۷۰ گ ۱۰ × ۱۵/۵ - ۱۷ س ۵/۵ × ۱۷ ، ش دوم ۱۶ س ۷/۵ × ۱۲/۵ .

الوجیزة : در فقه عملی بفارسی از محمد جعفر پسر محمدصفی سپاهانی شاگرد حجة‌الاسلام شفتی درگذشتهٔ ۱۲۶٤ (که آنرا از کتاب استاد خویش بنام «تحفة‌الابرار» بیرون آورده‌است) (ذریعه ۳ : ٤۰٤ و ٤ : ٤۲۱ - دانشگاه ۳ : ۲۱۰۰) .

۶۱۷۷ : نسخ سدهٔ سیزده .

آغاز : مانند نسخهٔ دانشگاه .

انجام : قنوت منسی را به‌عمل آورد . تمت .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی مقوایی ، ۹۰ گ ۱۰ × ۱۵ - ۶ × ۱۱

۶۱۷۸ : آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه ۵: ۲۱۰۰ .

نستعلیق سه‌شنبه ٤/ج ۱ ... در اصفهان ، صفحه‌ها در جدول لاجورد وشنگرف ، عنوانها شنگرف ، سرلوح زرو شنگرف ولاجورد .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۱۳۹ گ ۷/۵ × ۱۲ - ۱۱ س ٤ × ۸ .

وحدت وجود (رساله در-) : در آن از رسالهٔ مولانا جامی یاد شده است .

آغاز : بسمه سبحانه .

ای حسن تو جلوه گر ز اعیان جهان

واعیان جهان زحسن تو گشت عیان

. . . اگر نه اشعهٔ لمعات آفتاب توحید.

انجام: آن حضرت را در پناه خود دارد.

۲۸۴۴ : ش۴ دفتر، ۱۸۸پ - ۲۱۰پ، دوصفحه درمیان نسخه سفیداست، بهمان خط شمارهٔ پیشین است.

وحدةالوجود (رسالة فی-) : شیخ حسین بن ابراهیم تنکابنی (زندهٔ ۱۱۰۴) دراین رساله وحدت وجودرا اثبات نموده است(فهرست دانشگاه ۳ : ۵۱۷)

۲۹۲۹ : ش۶ دفتر، ص۹۱ - ۹۶، بهمان خطآخوند نصیرا (محمد نصیر) تنکابنی داماد مؤلف.

۷۵۱۸ : ش۲ دفتر، ۲۶پ - ۳۲پ، نسخ محمد علی کرمانشاهی در ۱۳۰۸

وردالجنةو بدرالدجنة : چهل حدیث بروایت از چهل شیخ در آن آمده است.

شیخ نخستین الناصرلدین الله خلیفه است دوم تاج الدبن ابومحمدمحمود بن خداداد بن ابی بکر بن یوسف اشنهی بروایت ازکیااحمدبن شیرویهٔ شهردار سوم عمربن محمد سهروردی چهارم احمدبن عمربن عبدالله صوفی خوارزمی .درسلسلهٔ سند های آن نامهای کهن ایرانی فراوان است.

آغاز: بسمله. رب اعن و تمم. الحمدلله الخلاق الملی الرزاق ...و بعدفاحادیث النبی ... اوضح سبیل المهتدین.

و جمعت اربعین حدیثا من اربعین شیخاً... وسمیته« وردالجنة وبدرالدجنة»

انجام: والاضطرار لله الواحدالقهار، شعر:

انت الحیاة لمن اردت حیاته و لمن اردت سماته فممات

۱۷۹۷: ش۲ دفتر، ۱ر - ۳۸پ، در پایان تاریخ ۶۷۰ باخط کمرنگ دیده میشود و شایدهم ساختگی باشد.

وسائل النجاة: از سیدمحمد طباطبائی مجاهد کربلایی پسر سید علی صاحب ریاض المسائل (۱۱۸۰ - ۱۲۴۲) که این کتاب را در آغازکار تألیف کرده و فهرستی برای آن در ۱۲۱۶ نگاشته است (فهرست آستان قدس ۲: ۲۱۴) نام کتاب درین فهرست وسائل النجاة

است و در پایان نسخهٔ ما «الوسائل الحائرية» نوشته شده است. ترتیب این کتاب نیز با دیگر کتب اصول اختلاف دارد.

آغاز: بسمله حمدله ... وسیلة ان من اقوی الادلة علی کون اللفظ حقیقة فی المعنی او مجازا فیه تنصیص الواضع.

انجام: من المجازات الراجحة المساوی احتمالها لاحتمال الحقیقة و قد فرغ من اتمام هذا المجلد الثانی من کتاب الوسائل الحائرية مؤلفه الخاطی محمد بن علی الطباطبائی حامداً ... و کشف الکروب. الی هنا عبارة المؤلف مدظله السامی.

٤٥١٨ : ش ۱ دفتر، ۱پ - ۱۷۳ر، جلد اول است.

نستعلیق ۱۲۳٤، مقابله شده است، حاشیه «منه دام ظله» دارد، تا مبحث خبر واحد واحد است، فهرست کتاب در پایان دیده می‌شود.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

وسیلة النجاة: در این کتاب نخست از اصول فقه و سپس از فقه گفتگو شده است.

آغاز: الحمدلله الذی تنزهت سطوات جلال ملکوته عن تصاریف زمن الاکوان...

اما بعد فهذا الکتاب الموسوم بوسیلة النجاة فی بیان احکام الشریعة علی مذهب الامامیة قد جمعت فیه معظم المسائل الفقهیة ... و رتبناه علی مقدمة و اصول و مسائل. اما المقدمة ففیها اصول.

انجام: الفائدة الخامسة عشر یمکن اجتماع نیة عبادة فی اثناء آخرین (نانوشته مانده است.

۷۵۵۷ : ش ۲ دفتر، ۱۳۳پ - ۱٤٦ر.

۲٤س ۸/۵×۱۸ .

وسیلة النجاة: فقهی است فارسی از ملا احمد بن مهدی بن ابی ذر نراقی که بدستور فتح علی شاه در دو مجلد نگاشته است.

آغاز: بسمله. حمدله ... اما بعد چنین گوید خادم شرع انور.

انجام: بگیرد در این صورت (تمام شد کتاب خمس)

۱۹۲٤ : سپه ۱ : ٥٥٤.

۵۹۰٤ : نسخ محمود بن استاد رمضان تویسرکانی شیرازی در ۱۲٤۵/۱ ع

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یک‌لا ، ۱۱٤ گ ۱٤/۵ × ۲۱ - ۱۲س ۹/۵ × ۱۵/۵ .

وصایای پیامبر به اباذر : این وصایا بروایت پسر فضل بن حسن از پدرش از شیخ مفید عبدالجبار ابوالوفاء رازی مقری از حسن بن حسین بابویه از ابوجعفر محمد بن حسن طوسی است.

نیز از حسین بن فتح واعظ گرگانی در مشهد رضا از پسر شیخ طوسی ابوعلی از پدرش شیخ طوسی از ابوالفضل شیبانی از ابوالحسین رجاء بن یحیی کاتب در ۳۱٤ که همان سرد از محمد بن حسن میمون از عبدالله بن عبدالرحمن اسهم از فضل بن یسار از وهب بن عبدالله از ابو حرب بن ابی‌الاسود دیلمی از ابوالاسود دئلی روایت نموده است .

در مجموعهٔ ورام بروایت از ابوحرب از پدرش ابی‌الاسود دئلی پندها و وصایای پیامبر به اباذر آمده است (ص ۳۰۵ - ۳۷۳ چاپ سنگی ۱۳۰۳) نیز در بحار (ج ۱۷)

۷۵۵٦ : ش ۲ دفتر ، ۵پ - ۱٦پ ، نسخ ۱۲۷۸ ، عنوان شنگرف.

۱٦س ۸/۵ × ۱٦ .

وصایای علی : پندهائیست که علی(ع) به حسن و حسین و اشتر داده است .

۲۷۹۹ : ش ۲۸ دفتر ، ص ۲۰۵ - ۲۱۹ ، بخط نسخ محمدحسن بن محمد مقیم .

وصایای علی : وصیة علی للحسین .

آغاز : اوصیک بتقوی‌الله فی الغیب والشهادة .

انجام : ولای ثوبیه لبس.

۷۸۹۹ : نسخ نزدیک به ثلث محمد تقی بن حاجی عبدالله جعفر مخاطب حاجی خان در ذ ۱۱۲۷ ، در هرصفحه چهارسطر درشت میانهٔ سطور زراندود با گل و بوته وبادوجدول بزر وشنگرف ومتن از حاشیه جداست (۲پ - ۱۸ر)

سپس قرآن است بخط نسخ در هرصفحه سه سطر بخط ثلث در بالا و میان و پایین ، از سدهٔ ۱۳ (۱۹ر - ٤۱پ)

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ٤۱ گ ۱۵/۵ × ۲٤ - ۹س ۱۰/۵ × ۱۵ .

وصایای علی یا نصایح حضرت امیر : پندهای علی ع است به ترتیب حروف هجاء در آغاز کلمه از الف تا ظ .

آغاز : بسمله . اوصی امیرالمؤمنین علی ... ولده الحسین و علی الائمة . فقال یابنی

اوصیک بتقوی‌الله... افضل العمل ماارید به وجه‌الله.

انجام : لایبالی ای طعام اکل وای ثوبة لبس.

۳۰۵۰ : بخط نستعلیق محمدعلی جراح نظام خلف مرحوم عبدالله بیک جراح باشی نظام در رمضان ۱۲۸۵ ، مالک اعضادالسلطنه دره ۱۲۸.

هردو صفحه دردوجدول یکی‌لاجورد و زر و شنگرف دومی زرولاجورد.

کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوایی - ۱۵ گ۱۱/۵ × ۱۸-۱۸س۵/۵×۱۲/۵.

(سپه۲: ۱۰۴-۱۰۵)

وصایت و خلافت : در اساست بعربی از محمد رضا قمشه‌ای.

آغاز : بسمله... فائده فی تعیین موضوع الخلافة الکبری بعد رسول‌الله(ص) ببراهین عقلیة.

انجام : لولا ان هدانا‌الله والحمدلله.

۶۵۱۴ : ش۳دفتر ، ۲۶۸ر - ۲۷۱ ، درمتن و پس از آن پراکنده‌ها است تا پایان ۲۷۲پ.

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قرمز و مقوایی ، ۲۷۲ گ ۱۶/۵×۲۲ و۲۲س ۹×۱۵/۵.

الوضعیة(الرسالة-) :از قاضی عضد ایجی‌است (فهرست دانشگاه ۵۷:۳)

۳۸۷۸ : ش۷دفتر ، ۱۱۱پ - ۱۱۲ر ، بهمان‌خط ش۶ ، در پایان دفتر دارد «نظر فیه ... حسین‌العمیدی‌الحسینی غفرعنه..» گویا عمیدالرؤساء باشد.

الوضوء (رسالةفی-): دراین رساله وضوء اهل سنت وصف شده است.

آغاز: بسمله. الحمدلله‌الذی لم یجعلنامن‌دین الشافعیة والمالکیة.

انجام : اطولهم شبعا فی‌الدنیا

۸۱۹۰ : ش۱۷دفتر ، ۱۹۰پ-۱۹۲ر ، در۱۹۱پ شعر «ده‌یار بهشتی‌اندقطعا ... » دیده می‌شود.

وفیات‌الاعیان و انباء ابناء الزمان‌مما ثبت بالنقل او السماع او اثبته‌العیان: ازابن خلکان ابوالعباس شمس‌الدین احمد برمکی اربلی‌قاضی‌القضاة(۶۰۸-۶۸۱) ، درسرگذشت دانشمندان‌است(فهرست‌دانشگاه ۶۷۶:۲)

۱۵۸۳ : نسخ عبدالله تبریزی که بدستور عمیدالملک مجدالدوله امیراصلان‌خان

عنوان و نشان شنگرف، در سرآغاز یک فهرست‌است، مجدول به شنگرف ، صفحه ها دردو جدول: ۱- شنگرف، ۲ - شنگرف ولاجورد ، بایک سرلوح شنگرف و لاجورد .

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۴۵۳ گ ۲۱ × ۳۵- ۲۷ س ۱۲ × ۲۵ .

۱۵۸۸ : نیمهٔ نخستین جلد ۱ و ۲ ، بخط نسخ عبدالسلام بن احمد حنبلی در آدینهٔ ۱۸ شوال ۱۰۳۲ (جلد ۱) و شنبه ۱۲ رجب ۱۰۳۲ در حضرت شیخ محیی‌الدین (گویا بر سر گور او) عنوان ونشان و جدول شنگرف، حاشیه دارد .

مالک حاجی ابراهیم بن حاج درویش حسن کیفی (گویا: حصن کیفی) در ۱۰۵۷ و محمدبن زین‌الدین شامی و عبدالهادی قاضی دیار بکر .

کاغذ ترمهٔ سفید - جلد تیماج مشکی سوخت با ترنج زرین، ۱۸ × ۲۹ - ۲۹ س ۱۰/۵ × ۲۰ .

۱۵۹۴ ؛ نیمهٔ دوم و از سرگذشت محمدبن عبدالله‌بن طومر آغاز شده است .

نسخ ۱۲۴۷ از روی نسخهٔ مورخ نیمهٔ روز یکشنبه ۱۶ شوال ۹۹۲ در مکه .

کاغذ فرنگی کلفت آهار مهرهٔ سفید- جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی - ۱۶۳ گ ۲۲/۵ × ۳۵ - ۲۵ س ۱۵ × ۲۶ .

۱۵۹۵ : نسخه از سرگذشت ابوثور است تا آخر سرگذشت عبدالملک جوینی.

بخط نسخ و در سدهٔ هشتم نوشته شده ودر آخرآن دارد که عبدالله‌بن خلیل بن منصور شافعی در ۱۰ محرم ۸۰۹ آنرا خوانده‌است .

نیز دارد کسی که در ۱۵ رجب ۸۰۱ آنرا خوانده است ونامش خوانده نمیشود .

عنوان شنگرف است، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۷ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ سمرقندی نخودی - جلد تیماج حنایی مقوایی ، ۳۳۷ گ ۱۶ × ۲۴ ، ۱۹ س ۱۰ × ۱۶ .

۱۵۹۶ : جزو دوم از سرگذشت حسین بن علی وزیر مغربی‌است تا عبیدالله بن عبدالله هلالی، درآغاز فهرستی‌است مجدول .

نسخ سدهٔ ۱۰، محمدبن یوسف شفهی شامی آن‌را در ۹۸۱ خوانده است، عنوان سیاه درشت‌تر ، ۸۴۱ صفحه شمار دارد .

مالک محمد کاظم بن محمد بروجردی در ۱۲۵۷ که از ملا اسماعیل کرازانی

خریده است. نیز از آن علی قلی میرزا بوده است.

کاغذ سمرقندی نخودی کلفت - جلد مقوا با ترنج سرخ ، ۲٤٤ گ ۱۷×۲۵ - ۱۷س ۱۲/۵×۱۸/۵.

وقتیه : از آقا رضی قزوینی است در یک مقدمه و شانزده فصل.

آغاز: بسمله. الحمدلله خالق النور و فالق الاصباح .... و بعد راقم این کلمات رضی الدین محمد قزوینی ... این رسالهٔ موسومه به وقتیه .

انجام: بی تکلف درست می‌شود والحمدلله ... و قد اتفق نقلها من السواد فی اواخر ذح ۱۰۹۰ من الهجرة النبویة علیه و آله الف الف التحیة.

۵۹۸٦ : ش ٤ دفتر ، ۸۷پ - ۱۳۳ ، نسخ شعبان ۱۱۲۷ ، عنوان شنگرف است.

وقف نامهٔ مدرسهٔ خان مروی تهران.

در این وقف‌نامه فهرست کتابهای آن مدرسه که نزدیک به دویست مجلد بوده است نیز آمده است .

۲۸۵۰ : نسخ و نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۹۷، وقف سپهسالار در همین سال.

کاغذ فرنگی نخودی - جلد کاغذی - ۲۳ گ ۱٤×۲۱ - ۸/۵×۱۵/۵.

وقف نامهٔ مدرسهٔ ناصری : وقفنامه میرزا حسین خان سپهسالار قزوینی (۱۲٤۱-۱۲۹۸) پسر میرزا نبی خان امیر دیوان است برای مدرسهٔ سپهسالار جدید تهران مورخ ۱۲۹۷ و ۱۲۹۹ وآن در «تاریخ مدرسهٔ عالی سپهسالار» از ابوالقاسم سحاب چاپ ۱۳۲۹ تهران بچاپ رسیده است.

٤٦٤ : نسخهٔ اصل وقفنامه است به مهر شش تن از علماء .

بخط نستعلیق و شاید خط کلهر باشد ، در جدول زر و مشکی است ، در ص ۵۰ کتاب یاد شده این نسخه شناسانده شده است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد روغنی زمینه مشکی حاشیه زر و گل و بوته درون روغنی سرخ با یک گل بزرگ، ۷۹ گ ۱۵×۲٤ ، ۱۲س ۹×۱٦.

الوقوف : سجاوندی (منظوم)

۲۰۱۷ : ش ۱ دفتر ، سپه ۱ : ۱۸۹.

ه

هادی الیقین الی الصراط المستقیم : دراماست و کلام شیعی برای عبدالله خان بن میر محمود بن سید عبدالعظیم بن ... نگاشته شده ونام شاه عباس بن خدابنده ونسب شیخ صفی در مقدمه آمده است.

آغاز (افتاده) : ماانزلنا من البینات والهدی... اللاعنون اخفاء براهین قاطعة وکتمان مضامین شاهده .

انجام : از جرایم ایشان درگذری یاالهالعالمین ... و طریق المستقیم ... اجمعین .

۶۶۱۲ : نسخ سدهٔ دوازدهم، از روی نسخهٔ گجرات در عشراول ج ۲ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی ، ۲۶۲ گ ۱۷ × ۲۸ ، ۱۸س ۱۱×۱۸ .

الهدایة فی الدرایة : از جزری است .

۲۸۸۷ : ش ۲ دفتر ، در ص ۴۰۷ ج ۴ بنام درایة الحدیث یادشده است .

الهدایة : از صدوق ابو جعفر محمد بن علی بن بابویه قمی (درگذشتهٔ ۳۸۱) در اصول وفروع دین است، در « جوامع الفقیه » بچاپ رسیده است.

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی له الخلق والامر . . باب ما یجب ان یعتقد فی التوحید من معانی اخبار النبی ... یجب ان یعتقد ان الله . . واحد .

انجام : ولم یورث الاخر من الولاده .

۵۵۵۳ : ش ۵ دفتر ، ۱۱۵ ر - ۱۵۲ پ .

نسخ حیدر علی ناصرابادی در آدینهٔ ۸ ذق ۱۱۲۶ از روی نسخهٔ سلیمان بن محمد بن زیدزیادآبادی که آن را از روی نسخهٔ پدرش محمد بن زیدزیادابادی در ۱۴ شوال ۱۰۴۳ (۱۰۴۳) نوشته بوده است .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج حنایی یک‌لا ، ۱۵۵ گ ۱۶ × ۲۰/۵ ، ۲۳س ۱۵ × ۹/۵ .

۶۱۸۴ : نسخ محمد معصوم بن محمد صالح دماوندی در سدهٔ دوازدهم ، مقابله

شده ، عنوانها شنگرف، در سه برگ پایان خبرهای پراکنده نوشته شده‌است.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ - ۱۳/۵×۲۰ ، ۱۵س ۷×۱۳/۵.

الهدایة : این رساله بترتیب کتاب کافیه است.

نسخه زیر برابر نسخهٔ چاپی در جامع المقدمات است، چلبی دو هدایهٔ در نحو معرفی کرده یکی از ابن درستویه نحوی درگذشتهٔ ۳۴۷ و دیگری را به عبد الجلیل بن فیروز غزنوی نسبت داده است.

آغاز: بسمله. حمدله. فهذا مختصر مضبوط فی النحو... علی ترتیب الکافیة،

انجام: وهو غیر محسن

۷۰۶۵ : نسخ ۱۲۸۱ .

کاغذ فرنگی - جلد مقوا، ۳۴ گ ۱۳×۲۲ - ۱۳س ۱۰/۵×۱۴.

هدایة الاخیار المنتخب من تحفة الاخبار : از محمدجعفربن محمد صفی فارسی است .

در دیباچه از مؤلف یاد شده است، در پنج مطلب است.

آغاز: بسمله الحمدلله بعدالحمد والصلاة یقول.. محمد جعفربن محمد صفی الفارسی

انجام : وظن او مثل شک است.

۲۰۰۹ : ش۳دفتر ، ۵۰پ - ۶۳ر.

هدایة الامة الی احکام الائمة : گزینی است از تفصیل وسائل الشیعة تألیف شیخ محمدبن حسن حرعاملی درگذشتهٔ ۱۱۰۴ در ۱۲ مقدمه و چهار کتاب، در فقه است.

آغاز وانجام مانند نسخهٔ دانشگاه (۵:۱۶۴۳)

۶۱۸۵ : نسخ ۳ج۱/۱۱۱۵ ، عنوان شنگرف .

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج نیلی مقوایی ، ۱۱/۵×۱۹ - ۱۵س ۷/۵×۱۴.

۶۱۸۶ : نسخ محمد فاضل بن محمدرضا در شعبان ۱۰۹۵ ، از زکاة تا کتاب دهم، آغاز کامل، پایان مانند نسخهٔ دانشگاه ش۶۱۳ (فهرست ۵ : ۱۶۴۴) نام کتاب پاک شده و دوباره نوشته‌اند ، عنوان شنگرف ، حاشیهٔ «منه سلمه‌الله» دارد.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ کناره سیاه مقوایی، ۵۶۰ گ ۱۲×۲۴، ۱۷س ۶×۱۶ .

هدایة الانام : از محمد تقی بن علی مازندرانی نوری است ، تاریخ تألیف در پایان کتاب صلاة ۱ ج ۱/۱۲٤٦ یاد شده است .

آغاز: الحمدلله الذی جعل لنا العبادات وسائل السعادات ... چنین گوید . . . محمد تقی بن علی نوری مازندرانی که این ثانی ابواب مجلدات کتاب الهدایة الانام است.

انجام : بهره‌ور نماید نفعنا الله ... افضل الصلوات.

٦١٩٠ : صلاة تا نماز عید، نستعلیق نورمحمد رنگرودی درپنجشنبه ۱ ع ۱۲٤۸/۲ .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی ، ۱٤/٥×۲٦/٥ ، ۲٦س ۱٦/٥×۱۰/٥ .

هدایة الحکمة : از اثیرالدین ابهری مفضل بن عمر (درگذشتهٔ ٦٦۳) و مرتب است برسه بخش :

بخش ۱ - منطق بخش ۲- طبیعی بخش ۳ الهی.

و بر آن شرحها و حاشیه های بسیار است که در کشف الظنون زیر عنوان هدایه ودر ذریعه (٦: ۱۳۸ - ۱٤۰ یاد) شده است.

۸۱۲۱ : ش ۱ دفتر ، ۱پ- ۳٥ر ، بهمان خط شمارهٔ دومی آن، مالک احتشام الملک در ۱۲۸ (=۱۲۰۸) .

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مقوایی ، ۱٦۷ گ ۱۲ × ۲۲ - ۱۳س ۱٤×٥/٥ .

۸۳٥۹ : ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۱٥ر ، با ترجمهٔ فارسی در هامش .

نستعلیق محمد تقی مذهب (تخلص) در ۳ ع ۱۰٥٥/۲ ، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۱۱٥ گ ۱٥/٥×۲۱/٥ — ۱۹س ۹/٥×۱۳/٥ .

هدایة الدین فی قمع المعتدین : از ضامن بن شدقم بن علی شدقمی حمزی حسینی مدنی است چنانکه در دیباچه آمده وسبک نوشتن هم میرساند که مؤلف این کتاب همان مؤلف «حمایة الدین» است و کتاب را بدین شکل دوباره تألیف کرده است.

کتاب در یک مقدمه و فصلها و بابها و یک خاتمه است.

آغاز : بسمله . الحمد لمن امر بالمعروف و نهی عن الفحشاء و امتحن عباده بالمحن والبلاء .

انجام : آخر نعمائه علی کافة عباده .

۱۶۳٤ : ش ۲ دفتر ، ۳۷پ - ۹۷پ .

هدایة الشیعة الی احکام الشریعة : از احمد بن محمد مهدی بن ابی ذر نراقی (درگذشتهٔ ۱۲٤۰) است .

آغاز : الحمدلله الذی اولدنا علی الفطرة وایدنا لاستنباط احکام العترة .

۲۲۲٤ : ش ۳ دفتر ، ۳۹پ - ۸٦پ ، تانیمه های مبحث سجود است وافتاده، حواشی بانشانهٔ «منه»، ازگ ۸۷ تا ۱۱۸ فقه استدلالی ناشناخته ایست، از ۱۱۹-۱۲۲ فقهی است بفارسی که شناخته نشد .

هدایة الطالبین : از ملا هادی بن مهدی سبزواری (درگذشتهٔ ۱۲۸۹) نسخه ای از آن در مجلس هست (۲: ٤۹۳)

۷۵۳۲ : ش ۳ دفتر ، ۵۹ر - ۵۷ر ، پاره ایست ازاین رساله و سپس شعرها ایست از فناری زنوزی عبدالرسول بن میرزا محمد محسن و بندی از انسان العیون و سیرة الامین و المأمون وبندی از رشحات عین الحیات کاشفی (گزیده ای از آنست) بخط نستعلیق ۱۳۱٦ و بندهایی از شهاب الاخبار بخط محمدعلی کرمانشاهی نویسندهٔ دفتر در ۱۳۱٦ از روی نسخهٔ ۹۳۱ و بندی از شرح عبد النبی بن عبدالرسول عثمانی و بندی از مفتاح البکاء ملا صالح برغانی و از ریاض العارفین .

هدایة العباد: در نماز شب واز صدرالدین محمد پسر عبدالمهدی حسینی موسوی غروی .

آغاز : بسمله . الحمدلله رب العالمین ... اما بعد چنین گوید .

انجام : نیمه های شب فراموش نفرمایید .

٦۱۸۰ : نسخ ع ۱۲۹۹/۲، شاید خط مؤلف باشد .

کاغذ فرنگی - جلد مقوا ، ۲۲ گ ۱۲×۱۹ - ۱٤س ۶/۵ × ۱۳ .

هدایة العوام: ازحاج محمد کریم خان سرکار آقا بن ابراهیم کرمانی، به عنوان مساله مساله .

(فهرست مشایخ ۲: ۲۲۲)

آغاز : بسمله . حمد خدای را سزاست که پرورندهٔ عالمیان است .

و بعد سفری پیش‌آید مقدر نشد که رساله تمام شود.

۶۱۸۲ : نستعلیق ابوالقاسم نایینی در ۲۰ذق۱۲۶۳ ، عنوان شنگرف.
کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ ، ۱۴×۲۱، ۸/۵×۱۶.

هدایة‌المسترشدین :حاشیه ایست بر « معالم‌الدین » در اصول فقه از شیخ محمد تقی‌بن عبدالرحیم ایوان کیفی معروف به صاحب حاشیه درگذشتهٔ ۱۲۴۸، این حاشیه بارها چاپ شده است(سپه۱: ۵۷۰ - آستان‌قدس ۲: ۲۲۴)

۸۵۳ : سپه۱ : ۵۷۲ .

۸۵۴ : سپه۱ : ۵۷۲ .

۶۲۷۷ : ش۱دفتر ، ۲پ - ۲۱۹پ ، عنوان شنگرف.
کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۴۰ گ ۱۹/۵×۲۹ - ۲۵س ۱۲ × ۲۱ .

۸۳۸۷ : نسخ علی‌بن محمد کاظم خوانساری در دوشنبه ع ۱۲۶۹/۲ ، عنوانها سفید مانده است.
کاغذ فرنگی سفید - جلد مقوا ، ۲۶۴ گ ۲۱/۵ × ۳۲ - ۳۵س ۱۳×۲۲.

هدیة‌الطالبین فی اثبات رب‌العالمین: عبدالوهاب‌بن احمد محلاتی در ین رساله اثبات صانع نموده است .
آغاز: بسمله . حمدله ... و بعد فیقول اقل‌الخلایق قدراً ... عبدالوهاب بن احمد المحلاتی ... هذه رسالة ... و سمیتها بهدایة‌الطالبین فی‌اثبات‌رب‌العالمین و رتبتهاعلی مقدمة و خمسة فصول .

۷۴۵۳ : ش۳دفتر ، ۹پ - ۱۵ر ، پایان افتاده ، گویا بخط نسخ خود مؤلف‌است.

هدی‌العقول فی‌شرح احادیث الاصول: شرحی است بر کافی کلینی از محمدبن عبد علی‌بن محمدبن احمدبن علی‌بن‌عبدالجبار که‌بخشی‌ازآن‌را بسال ۱۲۱۸ بانجام رسانده‌است (سپه۱ : ۲۶۰)

۱۷۰۰ : جزو دوم است در آغاز وانجام (سپه۱ : ۲۶۱)

هزلیات : از میرزا نصرالله است و در آن باید ۲۷ دره باشد ولی نسخهٔما همان درهٔ یکم‌را دارد ودر آن یک کریوه و ۲۷ شکاف ویک گذار است.
آغاز : یامن البسنا لباس‌الکفر والنفاق ... پس‌ابراز براز شقاءمبرز عهدرا...دانسته

باید که این‌سطور ماهوریست در او ۲۷ دره منظور نخستین را با قدم تقریر پیمایش رود. با ی‌را نگاشتن نیاورد درهٔ اول بر ۲۷ شکاف محتوی . . . مصدر به کریوه و ختم به گذاری شد .

انجام : پایه چون خورشید سایه در هر بلندی و پستی.

۲۸۹۹ : نسخه تنها درهٔ نخستین است، بخط نسخ سدهٔ ۱۳ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۲۳ گ ۱۱×۱۷/۵ - ۱۴س ۱۲×۸/۵

هشت بهشت : تاریخ هشت‌تن از فرمانروایان نخستین دودمان عثمانی‌است در یک طلیعه وهشت کتیبه یا دفتر ویک‌خاتمه‌به‌شعر از حکیم‌الدین ادریس بن حسام‌الدین علی‌بدلیسی درگذشتهٔ ۹۲۶ واز آغاز کار این دودمان از عثمان تا عصر بایزید (۹۱۲) است و او این کتاب‌را بخواهش بایزید دوم در ۹۰۸ تألیف کرده است .

پسرش ابوالفضل‌محمددفتری‌برای‌آن‌ذیل هشت بهشت‌یا سلیمان‌نامه نگاشته‌ودرسال ۹۷۴ آنرا کامل‌ساخته و سرگذشت سلطان سلیم‌را درآن آورده‌است .

عبدالباقی سعدی کتاب‌را بدستور سلطان محمود در ۱۱۴۶ بترکی برگرداند (استوری ص۴۱۳و۱۳۰۶)

آغاز نسخه : میمنهٔ میمنت آثار و میسره مبشرالاسماء ازکتیبهٔ هفتم کتاب هشت بهشت روحانی در ذکر فتوحات وواقعات سلطانی با ملوک کافری(کتیبهٔ هفتم)

انجام :

ودوام تأیید الدین ایمانا و تصدیقاً

وفی هذه البلوی دلیل بانها لموت البرایا قاصد و برید

۱۶۳۶ : نستعلیق سدهٔ دهم، عنوان شنگرف ، عربی‌ها بنسخ درشت‌شنگرف،صفحهٔ در یک جدول شنگرف ولاجورد.

در پشت جلد نوشته شده‌است: موافق کتاب‌رجال در بلو فرانسوی، مؤلف‌تاریخ هشت بهشت ادریس طالبی است که تا کتیبهٔ هفتم‌را نوشته و کتیبهٔ هشتم را ابوالفضل محمد دفتری پسر ادریس نوشته است.

مالک علی‌قلی میرزا در ۱۲۷۰ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

محمدصفی‌پدرمحمد شفیع در ۱۲۴۶ به‌پسرش بخشیده و علی‌محمدبدان گواهی داده‌است.

کاغذ سپاهانی نخودی - جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب درون قهوه‌ای، ۲۲۲ گ

۱۵/۵ × ۲۴ ، ۱۷س ۸×۱۶ .

هشت بهشت : در اخلاق عرفانی ، از محمد باقر واعظ تبریزی .

آغاز : حمد و سپاس خالقی‌را که در قصر عصمت و جلالش هشت بهشت چون برگ کاهی ... محمد باقر واعظ تبریزی ... هشت بهشت و در پایان یک طوبی درمحبت آل رسول دارد .

بهشت ۱- طلب — بهشت ۲- علم

بهشت ۳- ایمان — بهشت ٤- خشیت

بهشت ٥- عمل — بهشت ٦- زهد

بهشت ۷- صبر — بهشت ۸- عشق

انجام : از رحمت بسیار تو بسیار کم است .

۵۶۲۴ : ش ۳دفتر ، ۱۲۸ر- ۱۵۸ر .

در پایان کاتب نسخهٔ اصل نام خودمؤلف‌را یاد کرده‌است وتاریخ تألیف‌رادههٔ دوم شوال ۱۰۷۶ معین کرده‌است وسپس کاتب نسخهٔ دوم‌ما که کم‌سواد بوده‌است تاریخ ۱۲٤۲ را نوشته‌است ، نشان شنگرف .

هشت بهشت : یکی از پنج‌مثنوی‌امیر خسرو دهلوی درگذشتهٔ ۷۵۱ است (سپه۲:۵۱۶- ذریعه۷ : ۲۵۹ و ۹ :۲۹۳)

۲۷٤۰ : سپه۲ : ۵۲۰ .

هفت پیکر : چهارسین‌دفتر از پنج‌دفتر مثنوی نظامی گنجوی است (سپه۲:۵۲٤-۵۳۸)

۳۵۵ : سپه۲ : ۵۳۶ .

۳۵۶ : سپه۲ : ۵۳۷ .

۳۵۷ : سپه۲ : ۵۳۵ بغلط ۳۷۵ چاپ شده است.

۳۷۱ : سپه۲ : ۵۳۶ .

۳۷۲ : سپه۲ : ۵۳۸ .

۳۷۳ : سپه۲ : ۵۳۷ .

٤۰۰ : سپه۲ : ۵۳٤ .

هفت اقلیم : تذکرهٔ شاعران فارسی‌زبان است از امین‌احمد رازی(سپه۲:٤۸۲- استوری ۱:۱۱۶۹و۱۳۵۵)

۲۷۲۸ : سپه۲:۴۸۵ .

۲۷۳۳ : سپه۲:۴۸۵ .

۲۷۳۴ : سپه۲:۴۸۵

هفت درویش : افسانه های دینی شیرینی است و دروغ پردازی های شگفتی در آنها شده است.

پس از یک بابی بی عنوان ، چند باب دیگر در آن دیده می‌شود و فهرست آنها چنین است :

۱- باب در پیری و مریدی .

۲- باب در ابجد .

۳- باب در سر راشدان آدم صفی.

۴- باب در سر راشدان محمد مصطفی.

۵- باب در چگونگی اهل تراش .

۶- باب در اسباب چهار ضرب.

۷- باب در گناهان کبیره .

۸- باب در کار خبازان.

۹- باب کرباس بافتن و سنگ وترازو .

۱۰- در اسباب فوطه ولنگ.

۱۱- گلاب زدن و شیشه .

۱۲- باب صفت علی.

۱۳- باب نامه و سنگ و تیغ .

آغاز : بسمله . و به نستعین بدانکه چنین روایت کرده‌اند از سرروندگان و پرندگان عالم و سیاح اهل العرب والعجم ... شاه مردان وشیر حضرت یزدان و معتمد حمزهٔ صاحب قران ... سرخیل عیاران و سیاران بوده است .

انجام : وسلمانیان دست بدست میرسانند تا بسلمان فارسی والله اعلم بالصواب.

۱۶۳۲ : نسخ سدهٔ ، عنوان شنگرف ، مالک اعتضاد السلطنه در ۱۲۹۶ ، وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ .

کاغذ فرنگی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۹۱ گ ۱۰×۲۲ - ۱۴س ۸/۵×۱۴/۵

هفت کشور : در اخلاق و سیاست و تاریخ بفارسی و در روزگار شاه اسمعیل بن حیدر طبق

اصول شیعی صوفی توسط «فخری» نگاشته شده است، مؤلف مدت سه سال بنگارش آن مشغول بوده است.

او نام خویش رادر دیباچه چنین آورده است:

«منم فخری از جان ثنا خوان او» و نام کتاب‌را «هفت کشور» گفته‌است.

دارای یک مقدمه در هفت منزل و سپس هفت کشور است و دنبال هر کشور یک مسافت می باشد:

هفت منزل مقدمه چنین است:

۱- صفت منزلها وشناسائی انسان کامل.

۲- ادب و مراتب اهل طلب.

۳- تواضع.

٤- علم و نتیجهٔ آن.

٥- صلاح و فواید آن.

٦- قول راست.

۷- افعال حمیده.

چنین است هفت کشور و هفت مسافت آن:

کشور ۱- رعیت پروری.

مسافت ۱- داستان فیروز یزد گرد.

کشور ۲- قضات و علما.

مسافت ۲- علوهمت و نمک شناسی.

کشور ۳- سیاست.

مسافت ۳- پیدایش آسمان و زمین.

کشور ٤- زنان و داستان سلیمان و بلقیس و شاپور ونصیره.

مسافت ٤- خاطرات سنجر.

کشور ٥- قضا و قدر.

مسافت ٥- منشیان و مباشران.

کشور ٦- وزراء، حکماء، قلم‌زنان، نقاشان.

مسافت ٦- داستان جبرئیل و داود.

کشور ۷- داستان جمشید و قباد و سیاوش و کیخسرو .

مسافت ۷- درفهرست اته یاد نشده است.

(نسخهٔ ش ۳۳ج کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات - اته ش ۲۲۱۵ مورخ ۱۱٤۱ - ریو ۳ : ۱۰۳۹ a - نشریه ٥ : ۷٦۷) .

آغاز حمد و سپاس و ستایش بی قیاس حکیم علیمی راکه در هرچه نظر میانداخت قدست و عظمت اوست

انجام : امیدم چنانست از کردگار که تابانگردد تهی از تو عالم دمی

که جانی و جان همدمی

۵۸۰٦ : نستعلیق سدهٔ یازدهم، عنوان شنگرف ، دیباچه را ندارد.

آغاز: بسمله. کتاب عرضه می دارد که مدار سلاسل سخن بر هفت کشور وشش مسافت برین ترتیب : منزل اول صفت منازل شناختن انسان کامل . . . کشور اول درباب رعیت ... کشور دوم پیدایش قضات ... کشور سوم ادب و سیاست ... چهارم درفهرست نیامده، پنجم قضا وقدر ، کشور ششم صنعت وزراء و حکما و قلم زنان و نقاشان .

هفت منظر : یکی از خمسهٔ هاتفی خبوشانی (درگذشتهٔ ۹۲۷) است (سپه ۲ : ٥٤۲ و ۲۸۰ : ش ۲ دفتر ، سپه ۲: ٥٤٥ .

الهلالیة : از میرزا محمد صالح خاتون آبادی است.

آغاز: بسمله. حمدله .. مسالة اذالم یرالمکلف هلال شهر رمضان او شوال مثلا) لم یثبت عنده ولکنه ثبت عندالحاکم فهل یجب الصوم اول الفطر علی المکلف... الجواب ان حکم الحاکم به اما لرویته بنفسه او لثبوت الرؤیة الشایعة .

انجام : تعاونوا علی البر والتقوی وامثاله و الله یعلم حقایق احکامه .

۷٥٤۲ : ش ۲ دفتر ، ۱۱٦ ر - ۱۲۲ ر .

نستعلیق روز آدینه ۲ محرم ۱۱٥۸، ازمحمدبن حاج میرعلی که از روی نسخهٔ مقابله شده با نسخهٔ مؤلف مورخ سه شنبه ۱ ذح ۱۱۰۹ درزمانی که مؤلف میزیسته است درمدرسهٔ لنبان سپاهان نوشته است .

همای وهمایون : یکی ازخمسهٔ خواجوی کرمانی(۷۱۲-۷۵۳) (سپه ۲: ٥۱۲).

٤۱٥ : سپه ۲: ٥۱٦ .

همع الهوامع فی شرح الجوامع : شرح و متن هردو از سیوطی است (سپه ۲: ۳٤٦ - چلبی ۱ : ۳۹۹ و ۲: ٦٥۷) .

۳۱۵۲ : سپه۲ : ۳۴۸ .

الهمم الثواقب: از زین‌الدین علی‌نقی‌بن شیخ ابی‌العلاء محمدهاشم‌طغایی کمره‌یی‌است که برای راهنمایی شاه صفی نوشته وبرای پی‌بردن‌به‌تاریخ‌زندگی سیاسی‌او بسیارسودمنداست. (سپه۱ : ۳۴۷).

۱۸۴۵ : سپه۱ : ۳۵۰ .

هم و غم : از حسین‌بن عبدالعلی است در یک مقدمه و ۱۴مجلس و یک خاتمه.

آغاز : الحمدلله‌الذی جعل الهم والغم والمصیبة والالم‌واجباً و لازماً علی‌الاسلام.. امابعد اقل غلامان حسین‌علی، حسین‌بن عبدالعلی...بر ارواح الواح صافیهٔ دوستان... سینگارد که این ضعیف دردهٔ عاشورا به‌حدیث شریف نفس‌المهموم.

انجام : من‌ازوحشت صداهای مردم بیدارم شدم والحمدلله رب‌العالمین . . .و فرغت فی الثانی عشر من شهر جمادی‌الاخری سنة ۱۲۸۵ . . العلی‌العظیم.

۵۶۲۳ : عربی نسخ و فارسی نستعلیق از محمدعلی کرمانشاهی در مدرسهٔ سپهسالار قدیم .

کاغذ فرنگی نخودی - جلد تیماج آبی نیلی مقوایی، ۴۷۶ گ ۱۶×۲۱- ۱۰س ۸ × ۱۴.

همیان : در خرده‌گیری کسی که خودرا سپاهانی خوانده است ازشیخ محمد کریم خان کرمانی رهبرگروه شیخی بساخت داستان موش وگربه به‌روش عبیدزاکان ودر پنجشنبه ۲۰شعبان ۱۲۸۵ بانجام رسیده است .

عنوان مطالب چنین است: حال محمد کریم‌خان - وقایع یزد - فتواهای او - احوال طاوس - اوصاف کرمان - اوصاف اصفهان. نام همیان از نویسندهٔ نسخه‌است.

آغاز : بسمله. الحمدلله رب‌العالمین.. اما بعد قهراً ..

ای خردمند عاقل و دانا　　قصهٔ موش گربه برخوانا

انجام :

ناظم و راقمش سپاهانی　　من محلات شاه شاهانا

خواست‌تاریخ او خرد گفتا　　« رفته موشان بجوف همیانا»

. . . . . .

بود ختم کتاب پنجشنبه　　بیست وپنجم زشهر شعبانا

ازشهوری که درهزارودویست بعد هشتاد نیز خمسانا

۷۱۹۷ : نسخ میرزاحسن کاشانی در دوشنبه ۲۰ ع ۱۲۹۰/۲، عنوان سرخ، اعتضاد السلطنه بخط خود دراین نسخه از شیخیان مسخره کرده است.

کاغذ فرنگی - جلد تیماج حنایی یک‌لا ، ۵۹ گ ۱٤/٥ × ۲۱ - ۱۱س ۸ × ۱۳ .

الرهنداباء (مقالة فی-) : از ابن سینا است و بچاپ هم رسیده است(فهرست دانشگاه٤: ۸۱۳- مهدوی‌ش۱۳۱)

۲۹۱۱ : ش۷۲دفتر ، ۲۵۹-۲٦۰، در ص۲٦۰ - ۲٦٦ مطالب پراکندهٔ طبی‌است بعربی در بارهٔ نبض و بول ازچند کتاب ودرص ۲٦٦و۲٦۷ هم مطالب طبی‌است‌بفارسی.

٤۵۰٦ : ش٤دفتر ۸۰ر- ۸۳ر .

بازبندی‌از اخوان‌الصفاء وپراکنده‌هایی‌دربارهٔ: منی، اثبات قوای‌چهارگانه، خلط، اوزان ادویه و کافور، حرارت‌خورشید ، مرکبات لامزاج‌لها، بندی‌از کمال‌الدین حسن فارسی‌درگ۱۰۱، عسل.

هوسنامه :از محمدبن محمدبن‌قطب‌الدین مشهور به قطبی‌از نیقی که بپروی‌ازانیس‌العشاق رامی دریک مقدمه و ۲٦باب برای سلطان بایزیدبن سلطان محمدبن مراد خان عثمانی بسال ۸۹۱ در زمانی که در مدرسهٔ بایزیدخان(مدرسهٔ چلبی) درس می گفته‌ساخته‌است.

نام کتاب و سلطان و خود مؤلف در دیباچه دیده میشود. مقدمه در تشبیه‌وباب‌یکم در حسن وباب ۲٦ در صفت سخن است.

آغاز : بسمله. الحمدلله‌الذی خلق‌الانسان فی‌احسن‌التقویم وجعل‌جوهرالعشق‌غیرقابل التقدیم ... امابعد چون این فقیر حقیر در اوان جوانی.

انجام : که با این‌سخن تتمیم‌رساله کنیم که اتمام‌لطافت‌سخن بود.

۱۴۷ : خط تعلیق ترکی موسی‌نامی‌در ذح ۹۰٦ ، باعنوان و نشان شنگرف.

کاغذ ترمه - جلد تیماج ضربی - ۸۷ گ۱۵×۲٤ - ۱۷س ۱۰×۱٦.

هیاکل النور : از شیخ اشراقی سهروردی‌شهیداست وترجمهٔ‌ای دارد بفارسی از خود او و دوشرح‌عربی ازدوانی‌ودشتکی‌و یک‌شرح ترکی‌از شیخ‌اسماعیل موسوی بنام‌ایضاح‌الحکم، دوبار در مصر بسالهای ۱۳۳۵ و۱۳۷٦ بچاپ رسیده‌است (دیباچهٔ تبصرهٔ ساوی ص٥٤- چلبی۲ : ٦۵۷)

۱۲۹۳ : ش۱دفتر، ۲پ - ۲۰پ .

نستعلیق سدهٔ ۱۱ ، عنوان و جدول شنگرف.

کاغذ سپاهانی - جلد تیماج سرخ یک‌لا ، ۳٤ گ ۷×۱۵ ، ۱۳س ۳×۹/۵/۵

هیات (رساله در -) : از ملا علی قوشچی است دریک‌مقدمه (دردوبخش هندسی وطبیعی)و دو مقالت :

۱- اجرام علوی‌در شش باب.

۲- هیات زمین یازده باب .

خاتمه‌درابعاد واجرام‌می‌باشد. باخلاصة‌الحساب‌شیخ بهائی چندبار بچاپ رسیده‌است. شاهمیر شیرازی و ملامصلح الدین عبدالحی‌لاری آنراشرح کردند ودومی در ۱۳۰۳ چاپ شده است . ملاپرویز درگذشتهٔ ۹۸۷ آنرا بترکی برگردانیده‌است(کشف‌الظنون۱: ۵۷۰ - بلوشه ۲:۷۸۹ - فهرست دانشگاه٤:۸۹۰ - فهرست آستان قدس ش ۱۸ و۱۳۶ و ۱٤۱) .

آغاز: الحمدلله رب‌العالمین حمدالشاکرین . . . اما بعد این کتاب مشتمل است بر مقدمه ودو مقاله و خاتمه و مقدمه دربیان آنچه پیش‌از شرع درین‌علم‌دانستنی‌است .

انجام : واصغر ثوابت مرصوده بیست وسه برابر زمین‌است. والله اعلم بحقایق الامور

۵۲۵ : ش٤دفتر، ۱۲۷ر - ۱۷۹ر، نستعلیق چهارشنبه۱۰رجب ۱۰۲۵، دارای حاشیه‌هااست، خاتمه‌را ندارد.

انجام مقالت۲ ، وقبله درخلاف‌جهت ظل باشد تمت‌الرسالة‌المسماة‌بالقوشچیة.

۵۲۷ : نستعلیق ، عنوان ونشان شنگرف ، یک برگ دو صفحه‌ای دارد که بر آن نقشهٔ‌جغرافیایی‌است.

کاغذ اصفهانی زردرنگ - جلد تیماج یک‌لا ، ٤٦ گ ۱۳ × ۲۰-۱۳س۷×۱٤

۵۹۹ : ش۱ دفتر ، ۱پ - ۲۵ر، بخط امام قلی‌بن میرزا آصف جوانشیر درسه‌شنبه ۲۲رجب ۱۱۹۷ ، عنوان زیرخط سرخ،شکل شنگرف و مشکی .

کاغذ فرنگی- جلد مقوا عطف تیماج ، ۱۰۶ گ۱۷×۲۲ - ۱٤س۱۱×۱۵ .

۶۰۰ : ش٤دفتر ، ۶۸پ - ۹۷ر، بخط عبدالباری نویسندهٔ شمارهٔ یکم.

۲۹۲۵ : ش ۱۰ دفتر ، ص ۱۶۷-۲۲۳ .

۷۳۹۱ : ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۲۳پ .

نستعلیق سدهٔ ۱۳ ، باحواشی .

کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج قهوه‌ای ضربی یک‌لا ، ۱۳۱ گ ۱۵ × ۲۱/۵ - ۱۹س ۸ × ۱۴/۵ .

۷۴۲۱ : ش ۷ دفتر ، ۹۱ر - ۱۲۰پ ، بهمان خط نستعلیق پنجشنبه ۱۲ ج ۲/ ۱۳۲۱ ، عنوان ونشان وشکل شنگرف .

۷۴۲۲ : نستعلیق منصوربن محمدبن عبدالحسینی حسینی طالقانی‌نجفی در ۲۱ ع ۱/ ۱۰۹۷ ، عنوان ونشان شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخودی - بی‌جلد ، ۵۳ گ ۱۰/۵ × ۱۶ - ۱۴س ۵/۵ × ۱۰/۵

ی

یاء در آخر کلمه (رساله در اقسام-)

۱۰۱ : ش ۲ دفتر ، سپه ۲: ۲۶۱ .

یتیمة الدهر فی محاسن اهل العصر : از ثعالبی ابی‌منصور عبدالملک نیشابوری (۳۵۰ -۴۲۹) است که سرگذشت شعراء اسلامی و اشعار آنها را در آن آورده‌است .

وآن در دوجلد در مصر بسال ۱۳۶۶ .وتتمهٔ آن مربوط بشاعران ایران درتهران بسال ۱۳۵۳ در دوجلد بچاپ رسیده، سرگذشت او و چگونگی تألیف این کتاب در دیباچهٔ این دوچاپ هست.

۳۲۵۰ : نیمهٔ نخستین کتاب است از آغاز تا شعرهای ابوالعباس ضبی .

نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان شنگرف ، صفحه‌ها دارای چهارستون، مالک اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰ ، وشعاع السلطنه در ۱۲۵۴ .

کاغذ فرنگی‌سفید - جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی، ۱۸۱ گ ۲۱ × ۳۱ - ۲۵س ۱۴ × ۲۱ .

۷۰۶۴ : بخش سوم وچهارم است و در سرگذشت شاعران ایران ازباب ۲۱ تا باب

۴۰ (محمدبن عبدالمیکالی) نسخ سدهٔ ۱۳ ، عنوان شنگرف فهرست در آغاز هست.
کاغذ فرنگی سفید - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۱۹ گ ۱۵ × ۲۱- س ۱۰ × ۱۴/۵.

ینبوع الحیاة : در مناقب خاندان پیغمبر و در پنج باب، از احمدبن محمدمحسن فیض است، درجائی میگوید : «قال جدی صدرالمحققین» در جای دیگر : قال الوالدالماجد.
فرزندمؤلف ضیاءالدین ادریس درتاریخ شوال ۱۱۱۴ فهرستی در ۲۷ ص برای این کتاب ساخته است.

این کتاب ۲۷۲۰۰ بیت نوشته دارد، ودرآن ازمدارک بحاو ووافی استفاده شده است.
آغاز : بسمله ، الحمدالله المتوحد فی سلطنة المتفرد فی قدرته . . .
انجام : فی الرجعة.

۵۶۲۰ : نسخ سدهٔ ۱۲ ، عنوان ونشان شنگرف، خریداری ج ۱۲۳۴/۲ به سه تومان، وقف حاج آقا احمد کرمانشاهی در ۱۳۵۶.
کاغذ اصفهانی - جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ، ۲۸۵ گ ۱۸ × ۲۵-۱۹ س ۱۰ × ۱۸.

یواقیت العلوم ودراری لنجوم: درنسخه ها این رساله از امام فخررازی دانسته شده است، بگفتهٔ چلبی (۶۶۱:۲) از امام غزالی هم چنین کتابی هست.

۲۸۵۸ : ش ۲ دفتر ، ۱۸ ر-۲۰ر، بخط نسخ.
این نسخه پاره‌ای ازکشاورزی این کتاب است نه کشاورزی جامع العلوم او.
آغاز : بدانکه فلاحت برزیگری و درخت نشاندن بود . . .
انجام : در بنش : باید کردن تا خوش شود والله اعلم.

یوسف و زلیخا: این منظومه ازفردوسی دانسته شده ولی در فردوسی نامه مهر (ص ۱۸۷-۱۹۲ چاپ تهران) گفتاری است از اته خاورشناس آلمانی. عبدالعظیم قریب ومحمدعلی تربیت درمجله آموزش وپرورش واینده ایرانیکا جلد ۷ و ۸ ومجتبی مینوی در روزگار نو گفتارهایی دارند و روشن شده است که از او نیست (ذریعه ۲۳:۸).
درمجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز هم مقاله‌ای درباب است. این کتاب چند بار بچاپ رسیده است (مشار ۱۶۸۷) چاپ اخیر آن در تهران شده است.
آغاز : بنام خداوند هردو سرای که جاوید ماند همیشه بجای

۳۶۴ : نستعلیق ۱۲۳۹ ، چهارستونی ، با عنوان های شنگرف و نام نویسنده سیاه شده و خوانده نمی‌شود.

کاغذ فرنگی آبی - جلد تیماج مشکی یک لای ساده، گ ۲۱ × ۲۳-۱۱ س ۱۳ × ۲۵.

یوسف و زلیخا: یکی از هفت اورنگ جامی است به بحر هزج مسدس «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل» به وزن خسروشیرین نظامی وویس ورامین گرگانی. ریشهٔ این داستان در تورات سفر پیدایش (۳۹ و ۴۵) و قرآن سورهٔ ۱۲ دیده میشود.

آغاز:

الهی غنچهٔ امید بگشای گلی از روضهٔ جاوید بنمای

۳۲۷: ش ۳ دفتر، ۶۸ پ - ۱۲۳ ر.

۳۳۱: نستعلیق در دو ستون، در دو جدول زر و لاجورد با یک سر لوح در آغاز به زرو لاجورد و شنگرف، با عنوانهای شنگرف، در تاریخ شعبان ۹۳۷ نوشته شده است.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوائی، ۱۵۸ گ ۱۲ × ۲۲-۱۳ س ۶ × ۱۳

۳۵۳: خط نستعلیق علی مشهدی بی تاریخ در دوستون، جدول زر و شنگرف ولاجورد و سبز، عنوانها آبی در زمینهٔ زرین و گوشه‌ها آبی با گل وبوته، دربرگهای ۱ و ۲ پ حاشیه‌سازی دقیق است به زرولاجورد با گل و بوتهٔ رنگارنگ، ص ۳ و ۴ زرپاشی شده وآراسته به رنگهای گوناگون در میان سطرهای چلیپا.

کاغذ سمرقندی - جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی، ۱۴۰ گ ۱۹ × ۳۱، ۱۴ س ۱۰ × ۱۸

۷۰۹۰: نستعلیق یکشنبه ۲۰ صفر سدهٔ ۱۳، عنوان شنگرف.

کاغذ فرنگی کبود - جلد تیماج مشکی مقوایی، ۱۰۳ گ ۱۶ × ۲۱ - س ۱۸ ۵/۵ × ۹/۵

یوسف و زلیخا: از پیر جمالی اردستانی جمال‌الدین محمد صوفی جهانگرد معاصر شاهرخ، به نظم و در برخی جاها به نثر است، پیرجمالی در ۸۷۹ درگذشته است. (ذریعه ۹: ۱۶۱)

آغاز:

بنامت نامه را سر بر گشایم که اندر کوی عشقت میسرایم

از آن در وصف عشقت میسرا م که تا قدت به اهل دل نمایم

. . . . . .

جمالی فاش گو وصف بلندان — که تاراضی‌شوند این دردمندان

انجام :

همه کامست جای باده در جام — نگنجد پس کلام اینجا و پیغام

۷۰۹۳ : نستعلیق ع ۲ر۱۲۵۶ ؛ عنوان سرخ ، درمتن و هامش دنبال هم‌نوشته شده است.

کاغذ فرنگی‌نخودی - جلد تیماج‌قهوه‌ای ضربی مقوایی - ۸۱ گ ۱۴ × ۲۳-۱۷ س ۷ × ۱۲/۵

یوسف و زلیخا : از هلالی و خیالی و نوعی و فیاض و صائب و کلیم.

آغاز :

سخن نخلی زمستان معانی است — حلاوت بخش کام‌زندگانی‌است

انجام :

تو داری در وطن گر آه و زاری — مرا درغربت است این بی‌قراری

۲۷۴ : ش ۳ دفتر ، بخط شکسته نستعلیق ، ۱۲۱ هامش ، گ۱۳۴-۱۵۵ ، در هر برگی ۳۴ بیت است.

CATALOGUE

of

Manuscripts

in

Sepahsâlâr - Library

by

M. T. Daneshpazhuh and A. N. Monzavi

V

ر - ی

Tehran University Press

1977

فهرست

کتابخانهٔ مدرسهٔ عالی سپهسالار

جلد دوم

کتب خطی فارسی - عربی - ترکی

تألیف

ابرنوسف شیرازی

چاپخانهٔ مجلس

فهرست

کتابخانهٔ مدرسهٔ عالی سپهسالار

جلد دوم

کتب خطی فارسی و عربی و ترکی

تألیف

ابن یوسف شیرازی

در چاپخانه مجلس از خرداد ۱۳۱۶ تا دیماه ۱۳۱۸ چاپ شد

تهران

بنام خداوند بخشندهٔ مهربان

یگانه خداوندی را سپاسگزارم که این کشور باستانی را

زیرسایه یگانه پیشوای توانا

اعلیحضرت همایون شاهنشاه رضا شاه پهلوی خلد الله ملکه

رو به بزرگي برده و مردمان آنرا هم از خواری نادانی بسر افرازی دانائي رسانیده است.

یکي از گامهائیکه برای پیشرفت کار های فرهنگی در پرتو دلبستگي

شاهنشاهزاده و ولیعهد جوانبخت

والاحضرت همایون شاهپور محمد رضا

برداشته شده توجه بکتابخانه های کشور بوده که دربردارندهٔ افکار عالي و آثار مهم نیاکان وموجب افتخار آیندگان میباشد وشاید بتوان با کمال جرئت گفت کتابخانه مدرسه عالي سپهسالار ازلحاظ دربرداشتن نسخه های کهن سال و کمیاب و ممتاز ، از جهت خط و تذهیب و جلد در ردیف کتابخانه های خوب جهان قرار گرفته ونگارنده درمقدمهٔ جلد نخستین تاریخچهٔ آنرا نگاشته است.

کتابهای نفیس این کتابخانه در اثر نداشتن فهرست جامعي مانند بهترین کتابخانه های کشور های اروپا ، بر دانشمندان پوشیده بود

ومسلم است که استفاده از کتاب وکتابخانه بدون وجود اینگونه فهرستها که در حقیقت کلید وراهنمای جویندگان و متتبّعین میباشد امکان پذیر نیست وگذشته ازاین ، فهرستهائي که مشتمل برشرح حال و آثاربزرگان علم وادب است وتمام یا بیشتر آنان ایراني بوده اند بهترین وسیله برای معرّفي یك کشور باستاني بجهان میباشد .

دراین فهرست گذشته از اینکه خصوصیات کتب ادبي و نسخ آنها نگارش یافته شرح حال وآثار ومؤلفات دویست و پنجاه نفر از ادبا وشعرا ودانشمندان نگاشته شده و تقریباً سه هزارمؤلفهٔ دیگررا بمناسبت معرفی نموده ودر آخر ، چون اعلام ونام شهرها ، آنهارا بترتیب حروف تهجی مرتب نموده ایم .

این مجلد که شامل بخشي از کتب ادبي کتابخانه است بادقت زیاد تألیف گردیده مؤلف و یاران وی در تألیف و تنظیم آن رنجهای فراوان برده اند وبررسي ودقت درمندرجات آن، ادعارا ثابت میکنند وزبان حال نگارنده این بیت است :

بدانی چو نیکو در او بنگری که جان کنده ام تاتو جان پروری

درمجلد پیشین چندگراور ازنسخ مهمه گذارده شد ولی دراین مجلد چون بیشتر نسخه ها از حیث خط و کمیابي و تذهیب و نقاشي دارای اهمیت زیادی میباشند ترجیح هریك را بردیگری بدون مرجح دانسته واز این کار برکنارشدیم .

گذشته ازمآخذیکه درمقدمه جلداول یادآوری شده بیش‌ازپنجاه مجلد از کتب تاریخ ورجال وادب درهنگام نگارش‌این مجلد نیزموردمراجعه بوده وعموماً درمواقع خود مآخذ نگارش مطالب را نگاشته ایم .

درخاتمه متذکر میشود که نگارش این مجلد چون مجلّد پیشین بمعاونت و مساعدت و همراهي دانشمندان محترم آقای عبدالحسین امین عراقی و آقای محمد جعفر واجد که هردوازبهترین دانشجویان وفارغ‌التحصیلهای دانشکده معقول و منقول میباشند صورت گرفته و تصحیح آنرا هم آقای سید حسن نوربخش عهده دار بوده وبدین وسیله از ایشان شکر گزاری مینمایم .

تهران ۵ دیماه ۱۳۱۸ ضیاءالدین حدائق ـ ابن یوسف شیرازی

فهرست مندرجات

		از صفحه تا صفحه
۱	ـ مقدمه	
۲	ـ خطب و منشآت (مشتمل بر ۳۸ کتاب و ۶۷ نسخه است)	۲ ـ ۱۵۹
۳	ـ لغات و فرهنگها (« « ۴۸ « ۹۹ « «)	۱۶۰ ـ ۳۰۲
٤	ـ صرف و نحو (« « ۵۵ « ۱۱۴ « «)	۳۰۳ ـ ٤۰۰
۵	ـ معانی و بیان و بدیع (مشتمل بر ۱۹ کتاب و ۴۸ نسخه است)	٤۰۱ ـ ٤۳۵
۶	ـ عروض و قافیه (« « ۲۲ « ۲۳ « «)	٤۳۶ ـ ٤۵۱
۷	ـ اشعار و تذکره‌ها و دیوانها (« « ۱۱۳ « ۱۹۸ « «)	٤۵۲ ـ ۷۰۵
۸	ـ فهرست اماکن	۷۰۶ ـ ۷۱۲
۹	ـ فهرست کتب متفرقه	۷۱۳ ـ ۷۳۵
۱۰	ـ فهرست اعلام	۷۳۶ ـ ۷۷۱
۱۱	ـ فهرست کتب این مجلد	۷۷۲ ـ ۷۹۱
۱۲	ـ غلطنامه	۷۹۳ ـ ۷۹۵

بنام خداوند بخشندهٔ مهربان

خطب و منشآت

چنانکه در مقدمه جلد اوّل نگاشته شد مجلّد دوّم فهرست این کتابخانه شامل کتب ادبی میباشد و نخستین فصل آن بنام « خطب و منشآت » نامیده شد .

[۳۰۱] آداب المشق (فارسی)

مؤلف این کتاب میر عماد حسنی قزوینی (۹۶۱-۱۰۲٤)(۱) خطّاط معروف میباشد که در عالم خوشنویسی مخصوصاً خطّ نستعلیق گوی سبقت از همه ربوده و چنین معمول گردیده که هر کس را خواهند بخوبی خط تعریف نمایند گویند میراست و یا مثل میر مینویسد و گذشته از این صنعت زیبا دارای طبع شعر هم بوده و میرزای سنگلاخ در جلد اوّل از کتاب « تذکرة الخطاطین » یا « امتحان الفضلا » در ذیل شرح حال میر مذکور پاره ای از قطعات و ابیات وی را نقل کرده و در آخر مجلّد دوم از کتاب نامبرده این کتاب یا رساله را که در طریقهٔ نگارش خط نستعلیق و مقدمات آن تألیف نموده با رساله **سراط السطور**(۲) **سلطانعلی** مشهدی و رساله « مداد الخطوط » خواجه میرعلی هروی که این دو نیز

(۱) ج ۱ تذکرة الخطاطین سنگلاخ ، پیدایش خط وخطاطان ۱۶۳ و ۱۷۳ و تتمه روضة الصفا .

(۲) نام این رساله را درجلد دوم تذکرة الخطاطین بدین طرز ثبت نموده ودرحاشیه نوشته شده : سراط همان صراط معروف است و این رساله نیز بنظم و آغاز آن این است :

بسمله با این همه بی حاصلی بوالهوسی درمانده به پارسائی و هیچ کسی .

از معاریف این فنّ میباشند و رسالهٔ آنها در طرز نگارش است ثبت نموده و به طبع رسیده و آداب المشق مستقلاً نیز چاپ شده است.

مؤلّف نام این رساله را آداب المشق نهاده و بدیباچه و شش فصل مرتب گردانیده بدین تفصیل:

فصل اول: در اینکه کاتب از صفات ذمیمه باید احتراز کند. **فصل دوم:** دربیان اجزای خط. **فصل سوم:** درتعریف مشق و آداب آن. **فصل چهارم:** در بیان چگونگی قلم و تراشیدن آن. **فصل پنجم:** در آداب مرکّب ساختن. **فصل ششم:** در تربیت کردن کاغذ و اقسام آن و طریقهٔ رنگ آمیزی و آهار ومهره کردن آنها. و این رساله در حدود (۲۰۰) بیت میباشد.

آغاز: بسمله صبا بعطر آمیزی رقم مشکین بسم‌الله که سردفتر ارقام مشکفام دیوان حمد وثنای خالق بیچون است الخ.

انجام: وخوبی مهره آنستکه همچنان روشن شود که عکس روی در وی نماید والله اعم تم.

(۷۴۷)

آداب المشق این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نگاشته شده، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده، در سال ۱۲۹۶ داخل در کتابخانهٔ اعتضادیّه شده و پشت صفحهٔ اوّل بنام «رساله در قواعد خط از میر عماد» یاد داشت گردیده است.

جلد تیماج. کاغذدولت آبادی. واقف‌سپهسالار. قطع بغلی. شمارهٔ اوراق (۲۵). صفحه (۹) سطر. طول (۱۱ سانتیمتر)، عرض ($\frac{1}{2}$ ۶ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۶۴۸).

(۷۴۸)

آداب المشق این نسخه بخط نستعلیق خوب در سال ۱۲۶۱ نگاشته شده، کاتب از خود نام نبرده و جای عناوین و فصول را سفید گذارده اند.

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۱۱) . صفحهٔ (۱۲) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷٦۷) .

[۳۰۲] ادب الکاتب (عربی)

مؤلف این کتاب ابن قتیبه دینوری ره است (ابو محمّد عبدالله بن مسلم بن قتیبه کوفی ۲۱۳ - $\frac{۲۷۰}{۲۷۱}$ $\frac{}{۲۷٦}$ (۱)) که از علماء فقه و لغت و نحو بوده و بغریب قرآن و حدیث و معانی آن اطّلاع کامل داشته ، مولدش کوفه است و غلّو در طریقهٔ بصریّین داشته و اقوال کوفیّین رادر کتب خویش نقل نموده و در گفتار خویش راستگو و طرف اعتماد بوده و چندی مقام قضاوت دینور (۲) را داشته و بدین سبب مشهور به دینوری گردیده ، ابن الندیم که در قرن چهارم میزیسته پس از بیاناتی که عبارات گذشته ترجمه پاره‌ای از آنهااست مؤلّفاتیکه ذیلاً نام میبریم بدو نسبت داده و ابن خلّکان نیز همین معانی را در کتاب وفیات خویش آورده و گوید که بمرگ ناگهانی در گذشت واختلافات فوق را درسال وفات او وی نقل نموده و گوید که پسر وی **ابو جعفر احمد بن عبدالله** در سال ۳۲۱ قاضی مصر گردید و تمام مصنّفات پدر را روایت نمود و بسال ۳۲۲ همانجا در گذشت و اینست مؤلّفات ابن قتیبه :

کتاب **معانی الشعر** (کتابی بزرگ ومشتمل بردوازده کتاب است) ، **کتاب الفرس** (در چهل و شش باب) ، **کتاب الابل** (درشانزده باب) ، **کتاب الجرب** (درده باب) ، **کتاب العرور** (در بیست باب) ، **کتاب الدیار** (در ده باب) ، **کتاب الریاح** (درسی و یك باب) ، **کتاب السباع والوحوش** (درهفده باب) ، **کتاب الهوام** (درچهارده باب) ، **کتاب الایمان والدواهی** (درهفت باب) **کتاب النساء و العزل** (فقط در یك باب) ، **کتاب النسب واللبن** (درهشت باب) ، **کتاب تصحیف العلماء** (دریك باب) ، **کتاب عیون الشعر** (این کتاب بگفته ابن الندیم مشتمل برده کتاب است واز آنها کتاب المراتب ، کتاب القلائد ، کتاب المحاسن ، کتاب المشاهد ، کتاب الشواهد ، کتاب الجواهر ، کتاب المراکب ، میباشد) . (در کشف الظنون بدین نام کتابی ضبط نگردیده ولی از این مؤلف کتابی بنام «طبقات الشعراء» نقل نموده که بقرائنی توان آنرا همین کتاب (عیون الشعر) دانست ج ۲ کشف الظنون

(۱) شرح حال این مؤلف ازابن خلکان ج ۱ ص (۲۵۱) و فهرست ابن الندیم ص ۱۱۵ و معجم المطبوعات ص ۲۱۱ تا ۲۱۳ گرفته شده .

(۲) دینور یکی ازشهرهای مغرب ایران و درنزدیکی کرمانشاهان فعلی بوده است .

ص ۹۳ و ابن خلکان طبقات الشعرا را از این مؤلف دانسته و درفهرست ابن الندیم این کتاب ذکر نشده‌است) ، **کتاب عیون الاخبار** (این کتاب مشتمل برده کتاب ذیل میباشد :
کتاب السلطان ، الحرب ، السئودد ، الطبایع ، العلم ، الزهد ، الاخوان ، الحوائج ، الطعام و **کتاب النساء** (بروکلمان آلمانی و مصریین بچاپ کتاب النساء پرداخته اند) ، **کتاب التفقیه** (ابن ندیم گوید که سه جزواز این کتاب رادرششصدورق بخط برك (۱) دیده ام و تقریباً دوجزء آن ناقص بود ازجمعی که اهل خط بودند پرسش نمودم چنین گمان دارند که اینك موجودمیباشدواز کتابهای **بندنیجی** بزرگتراست) ، ونیزابن الندیم پس ازاین گوید که ازبهترین کتابهای وی اینها است : **کتاب الحکایة والمحکی** ، **کتاب ادب الکاتب** (همین کتاب) ، **کتاب الشعر و الشعراء** (این کتاب درمصر چاپ شده وآنرا باطبقات الشعراء که‌ازمؤلفات این مؤلف است‌صاحب معجم المطبوعات یکی‌دانسته است) **کتاب الخیل** ، **کتاب جامع النحو** ، **کتاب مختلف الحدیث** ، **کتاب اعراب القران** ، **کتاب دیوان الکتاب** ، **کتاب فرائد الدر** ، **کتاب خلق الانسان** ، **کتاب المراتب و المناقب** از عیون الشعر ، **کتاب التسویة بین العرب والعجم** ، **کتاب الانواء** ، **کتاب المشکل کتاب دلائل النبوة** ، **کتاب اختلاف تأویل الحدیث** ، (ظاهراً همین کتاب است که بنام «تاویل‌مختلف الحدیث » چاپ شده ،) **کتاب المعارف** ، **کتاب جامع الفقه** ، **کتاب اصلاح غلط ابی عبید** درغریب حدیث، **کتاب المسائل والجوابات** ، **کتاب العلم** (درحدود پنجاه‌ورق است) ، **کتاب المیسر والقداح** ، **کتاب حکم الامثال** ، کتاب الاشربه (این کتاب بسال ۱۰۹۷ م درمجله المقتبس طبع گردیده) ، **کتاب جامع النحو الصغیر** ، **کتاب الرد علی المشبهه** ، **کتاب آداب العشره** و **کتاب غریب الحدیث** ،

ابن خلّکان در وفیات الاعیان پاره ای از مؤلّفات فوق را ذکر نموده و کتابی بنام مشکل القران و اصلاح الغلط نام برده ظاهراً همان کتاب المشکل و اصلاح غلط ابی عبید است که ابن ندیم ذکر نمود و کتاب **طبقات الشعراء** و کتاب **غریب القرآن** را نیزازمؤلّفات ابن‌قتیبه دانسته و صاحب‌معجم المطبوعات کتاب **الامامة والسیاسه** و **الرحل والمنزل** و **اللباء واللبن** راکه طبع شده‌اند از مؤلّفات ابن قتیبه دانسته است .

این کتاب (ادب الکاتب) یکی از کتب مهمّه ادب میباشد و ابن خلدون (۷۳۲-۸۰۸) در مقدّمه تاریخ خویش ذیل علم الادب دربارهٔ آن چنین گفته: هنگام استفاده از مدرسین خویش چنین یاد دارم که میگفتند : اصول فن ادب وارکان آن این چهار دیوان است : **ادب الکاتب ابن قتیبه** ، **کامل مبرد** ، **البیان و التبیین جاحظ** و **نوادر ابوعلی قالی بغدادی** و جز این چهار کتب‌دیگر فرع و تابع اند . (مقدمه ابن خلدون ص ۴۸۶) .

(۱) درفهرست ابن الندیم چاپ‌اروپا و مصر بهمین نحوضبط گردیده است .

ابن قتیبه پس از آنکه شرحی در خطبه و دیباچه کتاب از روزگار خویش و کساد بازار علم و ادب و نا رواجی فضل و دانش شکایت نموده گوید: چون کتّاب و فضلاء معاصر از شرائط کتابت عاری و بری اند واگر برین منوال پیش رویم از ادب جز نامی و از ادبا جز آثاری نخواهیم یافت، ناچار گردیدم برای اشخاصی که تاحدّی تحصیل نموده واز دانش بی بهره نیستند کتابی تألیف کنم که آنها رادر انجام وظائف خویش آگاه نماید واغلاطی راکه عامّه استعمال میکنند بیاورم تا آنان از آن غلط در گفتار و کتابت محفوظ مانند و نیز در این خطبه آنچه راکه ادیب ونویسنده بایستی بداند از فقه واصول و حدیث و نجوم وغیر ذلك بدانها اشاره نموده وطریقه نگارش را بدست میدهد.

این کتاب دارای مطالب بسیارمفیدلغوی، نحوی، صرفی، طبیعی ودینی است ودر (۱۲۷) باب میباشد، بعضی از مطالب‌هم بدون عنوان باب مذکور گردیده و در تمام مطالب باشعار فصحا و بُلغا استشهاد شده است.

مؤلّف خود نامی برای این کتاب نگذارده ولی چنانکه دانستیم ابن النديم که قریب بیك قرن پس از ابن قتیبه زندگانی مینموده آن را «ادب الکاتب» معرّفی کرده و تمام علماء سِیر آنرا بهمین‌نام یاد کرده اند جز اینکه **ابو محمدعبدالله** بن محمّد بن سید بطلیوسی اندلسی (٤٤٤ - ٥٢١) شرحی بر این کتاب بنام «الاقتضاب فی شرح ادب الکتّاب» نگاشته وچنین وانمود کرده که نام این کتاب «ادب الکتّاب» است ولی چنانکه‌دانستیم یك قرن پیش از این شارح، این کتاب به «ادب الکاتب» معروف بوده و تغییرش جائز نبوده و صاحب کشف‌الظنون‌درذیل ادب‌الکاتب گوید (ج ۱ ص ۷۳):

بعضی گفته‌اند ادب‌الکاتب خطبه‌ای است‌بدون کتاب درصورتی که مشتمل برهمه‌چیزاست‌وبرآن شروحی نوشته شده که از آنجمله **الاقتضاب** میباشدو این شرح‌مشتمل برسه‌قسمت است اول شرح خطبه وبیان اقسام منشیان وآنچه‌ایشان را لازم است، دوم‌اشتباهاتیکه مؤلف کرده، سوم شرح ابیاتی که دراین کتاب آورده‌شده است. (الاقتضاب بسال ۱۹۰۱ م. در بیروت چاپ‌شده).

کشف الظنون درج ۱ ص ۷۳ و ۷٤ پس از اینکه ادب‌الکاتب ابن قتیبه را ذکر نموده شروح ذیل‌را برآن یاد آور شده (۱)، **الاقتضاب که شرح** آن داده شد (۲) **شرح**

ابی منصور موهوب بن احمد جوالقی متوفی بسال ٤٦٥ - (٣) شرح **سلیمان بن محمد** زهراوی . (٤) شرح ابی علی **حسن بن محمد بطلیوسی** متوفی بسال ٥٧٦ . (٥) شرح **احمد بن داود** جذامی متوفی بسال ٥٩٨ (٦) شرح **اسحق بن ابراهیم فارابی** متوفی بسال ٣٥٠ .

ونیز گوید که بعضی فقط خطبهٔ این کتاب را شرح نموده اند و از آنها (١) **ابو القاسم عبد الرحمن** بن اسحق الزجاجی متوفی بسال ٣٣٩ . (٢) **مبارك بن فاخر** نحوی متوفی بسال ٥٠٠ رانام برده (علت اینکه بعضی فقط بشرح خطبهٔ آن اکتفا کرده اند این است که بتفصیل دارای مطالب مهمه ای میباشد که اند کی از آنها راباد کردیم و بهمین سبب بعضی بغلط افتاده وتصور نموده اند که ادب الکاتب خطبه ایست بدون کتاب) وبعضی فقط **ابیات این کتاب را شرح** نموده و صاحب کشف الظنون از آنها **احمد بن محمد خاز رنجی** متوفی بسال ٣٤٨ را ذکر نموده است .

در ص ٧٤ ج ١ کشف الظنون کتب ذیل بنام نیز ادب الکاتب بامؤلّفین آنها ثبت شده :

(ادب الکاتب) تألیف امام ادیب **ابو بکر محمد بن القاسم** بن الانباری متوفی بسال ٣٢٨ .
(ادب الکاتب) تألیف **ابو جعفر احمد بن محمد النحاس** نحوی متوفی بسال ٣٣٨ .
(ادب الکاتب) تالیف **ابو عبد الله محمد بن یحی الصولی الکاتب** متوفی بسال ٣٣٥ . (١)
(ادب الکاتب) تالیف **ابن درید محمد بن الحسن** اللغوی متوفی بسال ٣٢١ .
(ادب الکاتب) تالیف **صلاح الدین خلیل** بن ایبك الصفدی متوفی بسال ٧٩٤ .

ادب الکاتب ابن قتیبه در اروپا واسلامبول ومکرراً درمصر چاپ شده است.

آغاز : بسمله قال ابو محمّد عبدالله بن مسلم بن قتیبه رحمه الله تعالی **اما بعد** حمد الله بجمیع محامده و الثّناء علیه بما هو اهله و الصّلوة علی رسوله المصطفی و آله فانّی لمّا رأیت اکثر اهل زماننا الخ .

(٧٤٩)

ادب الکاتب این نسخه بخطّ نسخ بسال ١٢٨٢ نگاشته شده ، کاتب از خود نام نبرده و مشتمل بر تمام کتاب است و عناوین را با سرخی نوشته و چند ورق ننوشته در اوّل آن است .

(١) درفهرست ابن النّدیم نام این کتاب راچنین ثبت نموده «ادب الکاتب علی الحقیقه» و گوید دراثر اینکه خبری درباره علی بن ابی طالب علیه السلام روایت نموده شیعه وسنی درصدد کشتن وی بودند پنهان شدودربصره بحالیکه ازنظرها مخفی بود بمرد و بهترازهر کس شطرنج را بازی میکرد و تاسال (٣٣٠) زندگی میکردانتهی . (ص ٢١٥) .

جلدمیشن ضربی . کاغذفرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۷۱) . صفحهٔ (۱۷) سطر . طول (۲۲ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۹۳) .

(۷۵۰)

ادب الکاتب

این نسخه بخطّ نسخ نگاشته شده ومشتمل بر بیشتر ازنصف ازاین کتاب میباشد (از ابتداء کتاب تاآخر باب ماجاء محرّکا و العامّه تسکنه) و آخرین سطر نسخه این است : (الذّبحه بالضّم واسکانِ الباء و ذَهبَ دَمه هَدراً بفتح الدّال .) از کاتب نامی در نسخه نیست به سال ۱۲۸۷ بنام « ادب الکاتبین » داخل کتابخانه اعتضادیّه شده وپشت صفحهٔ اوّل یادداشت گردیده و برگهای آن مجدول بطلا و سرخی وکاغذ آن فرنگی و بر تمام اوراق شیر وخورشید بر آمده ایست .

جلد تیماجی . کاغذفرنگی آبی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۸۰) صفحهٔ (۱۱) سطر . طول (۲۲ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۷۹۲) .

[۳۰۳] اطباق الذهب (عربی)

مؤلّف این کتاب شرف الدّین شفروه اصفهانی ره است (شرف الدّین محمّد (۱) اصفهانی شفروه متوفی در حدود ۶۰۰) .

---

(۱) در تعلیمات استادعلامهٔ قزوینی ذکر شده که درفهرست اسپرنگر بنقل ازتقی الدین کاشانی نام این مؤلف شرف الدین عبدالمؤمن ضبط گردیده ، پشت صفحهٔ اول نسخه چاپ شده مؤلف نیز شرف الدین عبد المؤمن بن هبة الله مغربی اصفهانی ضبط گردیده ، ولی با تتبع مقدور ندانستیم بچه مناسبت ایشانرامغربی معرفی کرده‌اند و در تذکره آتشکدهٔ آذرذیل شعراء اصفهان نام ایشان شرف الدین فضل الله ثبت گردیده ولی درلباب الالباب ج ۱ ص ۲۶۸ وتذکرهٔ هفت اقلیم درذیل اصفهان شرف الدین محمد ودر ذکرهٔ دولتشاه نسخه خطی این کتابخانه ص ۹۷ شمارهٔ (۲۷۲۷) شرف الدین سفروه اصفهانی باسین مهمله و درنسخه تاریخ گزیده مصحح قدیمی این کتابخانه شرف الدین شفروه اصفهانی و درمجمع الفصحاء ج ۱ ص ۳۰۲ بنام شرف ضبط گردیده ولی جز آتشکده این کتاب را هیچیك ازتذکره نویسان از تألیفات و انشاآت او نشمرده اند در ص ۱۶۵ ملحق دوم ازجزو سوم فهرست دار الکتب المصریه نام مؤلف اطباق الذهب نیز شرف الدین عبدالمؤمن المغربی الاصفهانی ضبط شد وصاحب معجم المطبوعات ص ۱۳۰۰ وی را شرف الدین عبدالمؤمن بن هبة الله المغربی الاصفهانی المعروف بشقوره یا شفروه معرفی نموده و در ذیل آن گوید که دراواسط قرن دهم هجری معروف گردیده پشت نسخه خطی که اخیراً باین کتابخانه رسیده و بسال ۱۱۱۵ نگاشته شده نام مؤلف چون نسخ چاپی با حذف کلمه مغربی است و اطباق الذهب درمصر وبیروت ولاهور چاپ شده است .

عوفی که نزدیکترین تذکره نویسان بمؤلّف و معاصر با وی میباشد در لباب الالباب (ص ۲۶۸ ج۱) وی را «از اماثل اصفهان‌واعیان جهان معرّفی نموده و گوید که در علم تذکیر شهرتی داشت و مواعظ و نصایح او عقل را مرشد شافی و مصقلهٔ وافی بود فامّا لطف طبع مروی را باعث و محرّض آمد بر آنك گاه گاه نظمی چون آب زلال وشعری چون سحر حلال بپردازد ودرغزل ومدح لطائف و ظرائف نظم مرتّب گرداند و دیوان اشعار او مشهور است» و شصت و هفت بیت از اشعاراو را در ذیل شرح حال وی آورده ونامی از این کتاب نبرده‌و آذربیگدلی در «آتشکده» ذیل شعراء اصفهان این شخص‌را نام برده و گوید که معاصر با رفیع الدّین لنبانی (متوفی بسال ۶۰۳) و جمال الدّین عبد الرّزاق بوده و مجیر بیلقانی (۱) (متوفی بسال ۵۹۴) راهجا گفته شاهد فضلش رساله اطباق الذّهب کافیست که درمقابل اطواق الذّهب زمخشری مشتمل برصد پندوموعظه و شرح حال اصناف خلائق نوشته. ودر آتشکده ۲۵ بیت از اشعار این‌مؤلّف نقل گردیده، در تذکرهٔ دولتشاه نام این دانشمند مذکور و اشعاری از مدیحه وی دربارهٔ سلطان طغرل بن ملکشاه نقل گردیده ودر تاریخ گزیده درذیل شعراء نام وی و چند بیتی از او هست، صاحب مجمع الفصحاء ایشان را بنام «شرف اصفهانی» و از اهالی شفروه از قراء اصفهان که اینك آنرا پژوه میگویند معرّفی نموده ولی برحسب تحقیق استاد علاّمه آقای میرزا محمّد خان قزوینی مدّ ظله‌در تعلیقات بر لباب الالباب (ج ۱ ص ۳۵۶-۳۵۹) شفروه باشین و فاء وراء مهمله و واو و هاء با ضمّ دو حرف اوّل و سکون راء یافتح آن دو و سکون راء نام یکی از اجداد شرف الدّین بوده و «شرف» تخلّص مینموده و در حدود سال ۶۰۰ وفات یافته است.

برای شناسائی بیشتری ازاین‌دانشمند به‌تعلیقات مذکور که‌مفصّل تر وجامع‌تر

(۱) مجیر الدین بگفته‌استاد معظم آقای بدیع الزمان بسال ۵۵۱ یا ۵۵۲ باصفهان آمده ومردمان آنجا راهجا گفته ایشان‌وی‌واستادش خاقانی‌را هجو کرده‌اندو بهمین جهت‌خاقانی‌قصیده‌معروف بردیف «صفاهان» در مدح‌اصفهان‌سروده‌واز کارمجیر الدین عذر خواسته است.(ج۲ سخن و سخنوران ص ۲۶۴).

از همه نگاشته اند مراجعه شود و دیوان این شاعر در موزه بریطانیا موجود است.

و چنانکه خود در مقدّمه نگاشته تألیف اطباق الذهب برحسب امر **احمد بن محمود** بن علی الخوّی ، زاده الله توفیقاً بوده و از ایشان چنین خواستار شده که صد مقاله (۱) در وعظ و نصیحت و خطب بهمان نهج که علاّمه زمخشری در اطواق الذهب برداشت کرده اند بنگارد. و گوید که پس اززمخشری کسی نتواند چون وی قلم بدست گیرد و عباراتی چنان نگارش دهد ولی چون امر معظم له واجب بود شروع نموده واین مقالات را نوشته و آنها را مرتّب ساخته و از آن پس « اطباق الذهب » نام گذاردم و هر یك از مقالات را بآیه ای از قرآن کریم ختم نمودم تا ختام آن مسك باشد.

از مطالعهٔ مقالات اطباق الذّهب قدرت مؤلّف و منشی آن بخوبی واضح میگردد و آنرا توان بر اطواق الذّهب ترجیح داد.

ودر ص ۱۶۵ ملحق دوّم از جزء سوّم فهرست دار الکتب المصریّه نسخه ای از شرح **بر اطباق الذهب** که بسال ۱۱۰۰ تحریر یافته میباشد و آغاز آن این است : (اعلم انّ فی التّسمیه و البسمله مباحث الاوّل فی لغتها الخ) و در ذیل آن نگاشته شده که شارح آن معلوم نشد.

شیخ یوسف افندی النبهانی الفاظ مشکله و لغات غریبه این کتاب (اطباق الذّهب) را شرح و نسخه منطبعهٔ در بیروت آنرا داراست.

آغاز : بسمله اللّهمّ انا نحمدك علی اما اسبلت من جلابیب نعمك الخ.

انجام : و اذ ابتلی ابراهیم ربّه بکلمات فاتمهن.

---

(۱) اطباق الذهب چنانکه مؤلف در مقدمه تصریح نموده مشتمل برصد مقاله است ولی در نسخه چاپ بیروت شمارهٔ مقالات را به (۱۰۲) رسانده باین طریق که مقاله نودم را دو مقاله نموده و خاتمه راهم یك مقاله شمرده و ترتیب مقالات این نسخه بادو نسخه خطی کتابخانه بدین نحو که مذکور میشود اختلاف دارند ۹۰ خطی = ۹۲ و ۹۳ چاپی و ۹۱ = ۹۲، ۹۴ = ۹۳، ۹۵ = ۹۱، ۹۴ = ۹۷ و ۹۵ = ۹۶، ۹۶ = ۹۷، ۹۸ = ۹۸، ۹۹ = ۹۹، ۹۰ = ۱۰۰، ۱۰۰ = ۱۰۱ وخاتمه خطی = ۱۰۲ چاپی است.

(۷۵۱)

اطباق الذهب این نسخه را بخط نسخ خیلی خوب **حسن بن عبد المجید** واعظ اصفهانی بسال ۱۲۷۶ نوشته و در دو صفحهٔ پس از ختم کتاب بخط شکسته نستعلیق همین کاتب شرحی مبنی براینکه این کتاب را برحسب امر **سیف الملك** برشته تحریر در آورده مرقوم داشته اند ، ترجمه پاره ای از لغات از کتب لغت نقل و در حاشیه صفحات ثبت گردیده ، صفحات نسخه مجدول بطلا و لاجورد وشمارهٔ مقالات رابا لاجورد وبرخی را باشنجرف نگاشته ، بعضی از کلمات دو صفحهٔ پیش از ورق آخر را آب ضایع کرده و پشت آخرین صفحه شرحی مقامه مانند نوشته شده و در حاشیهٔ آن چند بیت عربی در مذمّت معاویه ازاینکه زیاد را برادر خود معرّفی کرده است میباشد .

ضمیمه اطواق الذهب میباشد . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق این کتاب (۱۰۱) . صفحه (۱۱) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۳٤۸) .

(۷۵۲)

اطباق الذهب این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده ، کاتب از خود نامی نبرده و سال کتابت را ننگاشته ولی بقرینه قطع و اینکه ضمیمهٔ مقامات بدیع الزّمان است که بسال ۱۲۷۷ نوشته شده و نسخهٔ اطواق الذهبیکه نیز ضمیمه این نسخه است چنانکه می آید ظاهراً ازروی نسخه ایکه بسال ۱۲۷۶ نگاشته شده تحریر یافته ، بنابر این تاریخ نگارش این نسخه سال ۱۲۷۷ بوده واطواق الذّهب زمخشری ومقامات رادر جاهای خود شرح خواهیم داد .

این نسخه دارای سر لوحی زیبا وصفحات آن مجدول بطلا وشماره مقالات آن بخط ثلث بالاجورد و بعضی باشنجرف است .

جلد ساغری سوخته طلائی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق اطباق (٤٤) اوراق اطواق (۱۸) مقامات (۱۲۰) صفحه (۹ و ۱۰) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۳۵۰) .

[۳۰٤] **اطواق الذهب** (عربی)

مؤلّف این کتاب جارالله زمخشری ره است (٤٦۷ - ۵۳۸) که در جلد اوّل فهرست

ص ۱۵۸ بشرح مختصری از حالات و مؤلّفات ایشان پرداخته شده و این کتاب از آن جمله است .

اطواق الذّهب کتابی است مشتمل بر یکصد (۱) مقاله که هر یك ازمقالات مواعظ و نصایح سودمندی را در بر دارد و مؤلّف میان هر دو جملهٔ از مقالات سجع را رعایت نموده وبا نهایت ایجاز و اختصاروفصاحت وبلاغت این کتاب‌را خاتمه داده وچنانکه مذکور گردید **اطباق الذهب** را مؤلّف آن در اقتداء به جارالله زمخشری تألیف نموده است .

در خود کتاب نامی ازمؤلّف واسم کتاب نیست ولی درمقدّمه اطباق‌الذهب مؤلّف آن تصریح نموده که صدمقاله زمخشری موسوم به اطواق الذ هب میباشد و کشف‌الظنون درذیل همین‌نام‌این مقالات‌را نسبت بزمخشری داده ودر آنجااست که مؤلّف در ابتداء هر مقاله خود را مخاطب ساخته و پس از گفتن یا ابا القاسم مطالب ومواعظی را آورده است‌ومؤلّف معجم‌المطبوعات بتبع او نیز این‌مطلب را در ص ۹۷۳ ذکر نموده در صورتیکه در دو نسخه خطّی این کتابخانه و نسخهٔ چاپ وین که بضمیمهٔ ترجمه آن بزبان اطریشی است و در این کتابخانه در تحت شمارهٔ (۳۳۴۹) موجود است و نسخهٔ چاپ بیروت چنین نیست و با مطالعه مقالات این کتاب ثابت میشود که طرز دخول در موضوع هم شایستگی ندارد جملهٔ یا ابا القاسم ویا عبارت دیگری که بیان کند مطالب این مقاله اوّلاً خطاب بخود جامع باشد دارا بوده است و کشف الظنون آغاز این کتاب رااین جمله نقل نموده : (احمده علی ما ادرج لی من الائماه) (۲) در صورتیکه نسخ مذکورهٔ فوق ابتدابعبارتیکه‌ذیلاً نقل‌میشود گردیده‌است . واین کتاب چنانکه در

(۱) درنسخه چاپ‌وین‌مقالات‌را ۹۹ دانسته ولی‌درنسخهٔ چاپ بیروت ونسخ‌خطی این کتابخانه قسمت‌اخیرمقاله ۹۹ چاپ‌وین‌رامقاله‌صدم دانسته‌اندوازبیانات‌مؤلف اطباق‌الذهب درمقدمه کتاب معلوم میشود که این کتاب هم صدمقاله بوده و کشف الظنون نیز آنرا صدمقاله دانسته است .

(۲) این نیز ازاشتباهات حاجی‌خلیفه در کشف‌الظنون است که مقالات‌زمخشری‌را که دارای پنجاه مقاله است به اطواق الذهب او اشتباه کرده و این آغاز را که نقل نموده آغاز مقالات پنجاه گانه او است واین مقالات‌است که ابتداءبه یا ابالقاسم گردیده وخود زمخشری‌مشکلات آنرا شرح کرده و باهمین شرح دوبار درمصر بسال ۱۳۱۲ و ۱۳۲۵ چاپ شده است .

معجم‌المطبوعات است بزبان‌ترکی و آلمانی و اطریشی‌ترجمه گردیده وبا ترجمها در اروپا طبع شده وچاپ بیروت آن مشتمل بر شرح لغات و کلمات مشکله آن بقلم شیخ یوسف افندی اسیر است و آقای دکتر رضا زاده شفق استادمعاصر درص ۱۹۳ تاریخ ادبیّات نوشته اندکه : شاعر شهیر وصال شیرازی (متوفی بسال ۱۲۶۲) اطواق الذّهب را بفارسی ترجمه کرده اند .

آقای یوسف اعتصامی (اعتصام الملك) رئیس محترم کتابخانه مجلس شورای ملی ایران که از نویسندگان شهیر این دوره میباشند ونوشتهای ایشان سرمشق نویسندگان عصراست این کتاب راشرح‌وبنام « قلائدالادب فی شرح اطواق الذهب» مسمّی گردانیده و بسال ۱۳۲۱ در مصر چاپ شده و طرز این شرح آنستکه پس ازنقل عبارات‌اطواق بشرح‌الفاظ وعبارات‌مشکله آن پرداخته ودرتأیید مطالب به اشعار و کلمات بزرگان از ادبا و حکما متوسل شده و در بیشتر از صفحات عباراتی مناسب مقام از اطباق الذّهب آورده اند .

آغاز : بسمله اللّهمّ انّی احمدك علی ما اذللت الیّ من نعمتك الخ .

انجام : فکیف رضیت لدینك بالقذی ، والمؤمن لایرضی لدینه بذا .

(۷۵۳)

اطواق الذهب

این نسخه بخط نسخ خیلی خوب نوشته شده ، وکاتب آن **حسن بن عبد المجید الحسینی** واعظ اصفهانی بسال ۱۲۷۶ میباشد و پشت آخرین صفحه و صفحهٔ مقابل آن بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب شرحی در معرّفی از این کتاب و مؤلّف آن و اینکه بر حسب امر **سیف الملك** بکتابت آن پرداخته نگاشته است .

مقاله ۴۳ و ۴۷ راکاتب دو قسمت نموده و دو مقاله معرّفی کرده و چهار مقالهٔ آنرا (از ۹۱ تا ۹۴) ننوشته و پس از این کتاب نسخهٔ اطباق الذهب مذکورتحت‌شمارهٔ (۷۵۱) درص ۱۱ این‌فهرست‌میباشد ، صفحات آن‌مجدول‌بطلاو لاجورد است و بر ورقی که پیش از ورق اوّل است اشعاری بخط‌شکسته نستعلیق خوب نوشته اند .

جلد تیماجی . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق دو کتاب (۱۳۹) اوراق این کتاب (۳۸) . صفحهٔ (۱۱) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۳٤۸) .

(۷٥٤)

اطباق الذهب

این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته‌شده، کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده ، مقاله ٤۳ و ٤۷ را کاتب دوقسمت نموده و دو مقاله معرفی کرده و چهار مقالهٔ آنرا از ۹۱ تا ۹٤ چون نسخه سابق ننگاشته‌اند بقرائنی که در ص۱۱ ذیل نسخهٔ (۷٥۲) اطباق الّذهب نگاشتم درسال ۱۲۷۷ تحریر یافته ، دارای یك‌سرلوح زیبا میباشد ومیان سطور صفحهٔاول تذهیب برگ موئی‌دارد ، تمام اوراق مجدول بطلا وشمارهٔ مقالات بخطّ ثلث بالاجورد نوشته شده و کتاب اطباق‌الذهب مذکور و مقامات بدیع‌الّزمان که در این فصل از آن نام خواهیم برد ضمیمهٔ این نسخه است .

جلد ساغری‌سوخته طلائی . کاغذسمرقندی . واقف‌سپهسالار . قطع‌ربعی . شمارهٔ‌اوراق (۱۸) صفحهٔ (۱٥) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) ضمیمهٔ شمارهٔ (۳۳٥۰) کتابخانه است .

[۳۰٥] ترجمه و شرح عهد نامه مالك اشتر (فارسی)

مترجم این عهد نامه کـه از معروفترین انشاآت حضرت علیّ بن‌ابی طالب علیه السّلام میباشد و شروح بسیـاری بر آن نگاشته شده و در ذیل شرح کتاب نهج البلاغه از آن نیز یادخواهیم‌نمود ملاّ **محمد صالح** بن حاج محمّد باقر قزوینی معروف بروغنی رحمة الله علیه میباشد که از علماء قرن یازدهم هجری بوده و ما در جلد اوّل این فهرست ص۲۲۳و ۲۲٥ دو مؤلفهٔ ایشان را ذکر نموده و در آنجا متذکّر شده که در سال ۱۰۸۰ بترجمه توحید مفضّل پرداخته اند ولی تا کنون‌بتحقیق بدست نیاورده‌ایم که‌پس از آنسال چندگاه دراین جهان زیسته اند و در ذیل شرح نهج‌البلاغهٔ همین مؤلّف بپاره‌ای ازمؤلّفات ایشان که در کتب سیر از آنها نام و نشانی نیافته اشاره خواهد گردید و از بیت موجود در آخر یکی از نسخ‌این ترجمه‌چنین‌معلوم میشود که‌درسال ۱۰۹٤ تجدیدنظردرترجمهٔ این عهد نامه خاتمه یافته است .

مترجم این عهد نامه راکه مشتمل بر دستور حکمفرمائی و فرمانروائیست

با نهجی خوب و اسلوبی متین ترجمه و شرح نموده و در ضمن باشعار عربی و فارسی و حکایات مناسب تمثّل جسته و پیش ازشروع بترجمه عهد نامه دیباچه‌ای مشتمل بر حمد و ثنا و علّت ترجمهٔ این عهد نامه و شرح مختصری از حالات و مقامات **مالك‌اشتر** و معنی لغوی اشتر و لزوم تعیین حاکم و امام برای نگهبانی مردمان ، انشاء و پس از آن شروع بترجمه وشرح نموده ودردیباچه نگاشته‌اند : این ترجمه وبیانی است ازعهدنامه. و بنابراینکه بیان عهد نامه باشد بایستی این کتاب را شرح **عهد نامه** معرّفی نمود وبا مراجعه بخود کتاب مسلّم میشود که مؤلّف کاملاً بشرح وبسط وبیان مراد حضرت ع پرداخته وقناعت بترجمهٔ عبارات ننموده است.

این ترجمه وشرح عین آنست که مؤلّف در **شرح نهج‌البلاغه** خویش که در همین فصل از آن یاد خواهیم نمود آورده جز اینکه در هرصفحه‌ای تقریباً دو یا سه بیت ودربعضی ازصفحات بیشتر برمطالب افزوده ومقدّمه‌ای چنانکه مذکورشد بر آن نگاشته و درحدود پنجاه بیت نیز در آخر اضافه نموده و چنانکه از قرائن بدست میآید این ترجمه و شرح را مؤلّف پس از **شرح نهج‌البلاغه** خویش مرتّب کرده و انتشار داده ولی در هیچ جا اشاره‌ای بدان ننموده است .

آغاز : بسمله سپاس و ثنا خداوندی را رواست که ذاتش از وصمت فنا و زوال [معرّاست] کذا الخ .

انجام : وآنکه ختم کند از برای تو بسعادت و شهادت بدرستیکه ما بسوی او تعالی را غبیم وسلام بر رسول خدا ص (۱) .

---

(۱) نسخهٔ مدرسه ترجمهٔ آخرین فقرهٔ عهد نامه را ندارد و کاتب پس از نقل عبارت آن دست از نگارش کشیده وما عبارت فوق‌را ازروی شرح عهدنامه که در**شرح نهج‌البلاغه** مؤلف میباشد نقل نمودیم ولی در نسخه‌ایکه جناب آقای **حاج محتشم‌السلطنه اسفندیاری** از این ترجمه عهدنامه دارند واینك نزد نگارنده است پس از عبارت فوق درحدود پنجاه بیت درشرح وتوضیح فقرات مذکوره اضافه دارد و آخر آن این بیت میباشد : **فارغت من تسوید هذاالمختصر . فی اربعا یومان من‌اقبل‌الصفر**) و بحساب جمل مصراع اخیر سال ۱۰۹۴ را بیان مینماید وظاهراین‌است که اینسال تاریخ تألیف این ترجمه نباشد ، چراکه تاریخ کتابت نسخهٔ **شرح نهج‌البلاغه** مؤلف که اینك دراین کتابخانه است بسال۱۰۸۸ بوده واگرتاریخ مذکور دراین بیت ازقلم وانشاء مترجم باشد تا آنسال درحیات بوده و درآن تجدید نظر کرده و ازاسلوب عبارت **امل‌الامل** که درسال۱۰۹۷ تألیف شده (امل ج ۱ص ۲۴) نیزحیات مؤلف را در این تاریخ میتوان استنباط نمود (**امل‌الامل** ج ۲ ص ۶۴)

(۷۵۵)

ترجمه و شرح عهدنامه مالك اشتر

این نسخه بخط نستعلیق خوب نگاشته شده و کاتب از خود و سال کتابت نامی نبرده ولی ظاهراً در اوائل قرن یازدهم نوشته شده ، ورق اوّل کتاب که مشتمل بر شش بیت بوده افتاده و صفحات مجدول بطلا و زنگار میباشد و اوّلین سطر موجود آن این است :

(جز درِ تو قبله نخواهیم ساخت گر نه نوازی تو که خواهد نواخت)

و درسال (۱۲۸٤) داخل کتابخانه اعتضادالسّلطنه شده و کنار اوّلین صفحهٔ موجود یاد داشت شده و از آخر هم موافق نسخهٔ مذکور در فوق بیش از پنجاه بیت نوشته نشده و آخرین سطر نگاشته شده اینست : (انا الیه راغبون والسّلام علی رسول‌الله صلی الله علیه و آله) .

جلد سوخته . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۵۰) . صفحهٔ (۱۱) سطر. طول (۱/۲ ۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۹٦) .

[۳۰٦] ترجمه نهج البلاغه با تنبیه الغافلین (فارسی)

مترجم و مؤلّف این کتاب **ملافتح‌الله کاشانی** ره مفسّر معروف ومتوفی بسال ۹۸۸ میباشد که بشرح حال ایشان در (ص ۱۲۳ تا ۱۲٦ ج ۱) پرداخته شد ، و چنانکه خود در مقدّمه بدان تصریح کرده اند نام این ترجمه را « تنبیه‌الغافلین و تذکرة‌العارفین » نهاده و از ترجمه های بسیار مختصر این کتاب بزرگ میباشد و بعضی این ترجمه را شرح گفته اند ولی از حدّ ترجمه تجاوز ننموده و از کتاب **نهج‌البلاغه** در این فصل مفصّلاً صحبت خواهیم نمود ، این ترجمه دو بار بسال ۱۲۷۵ و ۱۳۰۵ در **طهران** چاپ گردیده است .

آغاز : بسمله الحمدالله الّذی هدانا لهذا و ما کنّا لنهتدی لولا ان هدانا الله ...

... اما بعد برذوی بصائر ثاقبه و خواطر باهره مخفی نیست که ترقّی بمدارج قرب الهی الخ .

(۷۵۶)

ترجمهٔ نهج البلاغه یا تنبیه الغافلین

این نسخه که مشتمل بر تمام کتاب است بخطّ نستعلیق در سال (۱۰۱۶) هجری نگاشته شده و پشت ورق اوّل یادداشت هائی است که کهنه ترین آنها مؤرخ بتاریخ (۱۰۲۷) هجری میباشد و بخطّ عبدالواهب مشتهر بواعظ ملکی اصفهانی است ، حواشی ورق آخر از بین رفته و وصّالی شده است.

جلد چرمی روغنی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۴۸۷) صفحهٔ (۲۵) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) عرض (۱۸ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۰۹۱) .

(۷۵۷)

ترجمهٔ نهج البلاغه یا تنبیه الغافلین

این نسخه را بخطّ نسخ خوب صالح بن سعید بحرانی درسال (۱۰۷۸) نگاشته و پس از ختم کتاب خطبهٔ شقشقیّه را نیز همو نوشته ، متن نهج البلاغه باشنجرف تحریر گردیده ودر حواشی صفحات تعلیقاتی بامضاء شیخ علی و بدون امضاء نوشته شده و بر دو ورقی که پیش از نسخه است مطالب متفرّقه ای یاد داشت و پاره‌ای از اوراق وصّالی گردیده و مطالبی از پشت ورق اوّل محو شده است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۳۷) . صفحهٔ (۲۷) سطر . طول (۲۷ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۷۳) .

[۳۰۷] ترجمه نهج البلاغه یا شرح محمد باقر لاهیجی (فارسی)

محمّد باقر لاهیجی مشهور بنوّاب (۱) رحمة‌الله علیه که ازعلماء عصر فتحعلیشاه قاجار بوده و علوم معقول و منقول را در اصفهان تدریس مینموده و از علم نجوم نیز با خبر و در علم تفسیر دست مخصوصی داشته و قرآن کریم را بنام

(۱) درروضات درص (۱۲۲) ج ٤ و قصص العلماء در ذیل محمد علی نجفی فقط بمناسبت نام ایشان برده شده و از مؤلفات وسال وفات ایشان تا کنون خبر و اثری نیافته ام .

« تحفهٔ خاقانی » بطرزی خاص تفسیر نموده (در ج ۱ ص ۹۷ و ۹۸ شرح این کتاب گذشت) کتاب نهج البلاغه را بامر پادشاه مذکور بفارسی ترجمه کرده ودرمقدّمهٔ آن خود علّت شروع بترجمه را نگاشته ودربعضی ازفقرات برخلاف بناکه فقط ترجمهٔ کلمات و عبارات بوده بشرح و بسط پرداخته و از این جهت برخی این ترجمه رابنام شرح نیز ذکر ومعرّفی نموده اند وخودمترجم درمقدّمه هم اشارتی بشرح بودن آن مینماید و آن اینست : (بر ترجمهٔ وجیزه مشتمله بر فوائد عالیه وفرائد غالیه که شروح مبسوطه سلف خالی از آن بود اقدام نمود الخ .) و نیز در مقدّمه گوید : (چون کلام آن حضرت سر مشق همه فصحاء وبلغا میباشد برای اثبات فصاحت و بلاغت آن کلام معجز نظام باشعار شعرا و کلمات بلغا استشهاد نگردید) .

مترجم چنانکه در آخر مجلّد اوّل و دوّم تصریح نموده اند در سال ۱۲۲۵ ترجمه مجلّد اوّل و سال ۱۲۲۶ ترجمه مجلّد دوّم نهج البلاغه را انجام داده و از ترجمه های خوب یکی این ترجمه میباشد ودر حدود (۲۷۵۰۰) بیت کتابت دارد و بسال ۱۳۱۷ در طهران چاپ شده است .

آغاز: بسمله سپاس موفور و ستایش نامحصور مخصوص پروردگاری است که الخ.

انجام: باتمام رسید ترجمه این کلام معجز نظام در عصر روز جمعه غرّه شهر جمادی الاولی سنه یکهزار و دویست و بیست و شش ناقصه هجری و ما توفیقی الاباللّه .... وانا .... الجانی محمّد المدعوّ بباقر اللاهیجانی عفی اللّه عن جرائمه والحقه بالصّالحین بمحمّد و عترته الطّاهرین صلوات اللّه و سلامه علیه وعلیهم اجمعین .

(۷۵۸)

ترجمهٔ نهج البلاغه یا شرح محمد باقر لاهیجی

این نسخه که مشتمل بر مجلّد اوّل کتابست در سال ۱۲۳۰ بخط نسخ محمّد باقر بن حسنعلی حسینی طبیب اصفهانی نگاشته شده وعناوین خطب را کاتب با شنجرف نوشته و از ابتداء ترجمه تا ترجمهٔ کلامیست که حضرت درمذمّت اهل کوفه انشاء فرموده و اوّل آن اینست : (فقال علیه السّلام بعداً

لهم کما بَعدَتَ ثَمودْ).

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۱۷) . صفحهٔ (۲٤) سطر . طول (۲۱ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۹۵) .

[۳۰۸] درّة الغوّاص فی اوهام الخواص (عربی)

مؤلّف این کتاب حریری رهاست (ابو محمّد قاسم بن علی بن محمد بن عثمان البصری ٤٤٦ - ۵۱۵/۵۱۶) (۱) که از علماء علم ادب بوده و در فنّ انشاء سرآمد اقران و امثال خود شده ومقامات او بسرحدّ کمال اشتهار رسیده وشروحی چند بر آن نگاشته شده و دو شرح آن در این فصل ذکر خواهد شد و نیز در حرف میم این فصل بشرح کتاب مقامات مفصّلاً خواهیم پرداخت .

در وفیات الاعیان ابن خلّکان مذکوراست که حریری رامؤلّفات نیکوئی است از آنها مقامات مشهورهٔ او و **ملحة الاعراب** بنظم در علم نحو و شرح آن ، **دیوان رسائل** ، دیوان شعر و **درة الغواص** فی اوهام الخواص (همین کتاب) و سه کتاب اوّلیّه و کتاب اخیر مؤلّف چنانکه در ص (۷٤۸) معجم المطبوعات مذکور است مکرّر درمصر واروپا وغیره چاپ شده ونگارنده تاکنون بمؤلّفات دیگری از حریری دست نیافته ودر کتابی نام آنها را ندیده است .

ابن خلّکان آورده که حریری از اهالی مشان (به میم مفتوحه و شین پس از آن الف) بوده که شهر کوچکی درنزدیکی بصره است وحریری منسوب بحریر میباشد که این شخص یا اشتغال بساختن و عمل آوردن آن داشته وخود یایکی ازپدرانش فروشنده آن بوده است .

درة الغواص کتابی است که اغلاط مستعملهٔ درعبارات و کلمات و ابیات دانشمندان در آن جمع آوری شده و مؤلّف ادلّهٔ خود را در غلط بودن آن الفاظ ذکر و پس از آن صحیح آن را نیز با ذکر ادلّه از اشعار بزرگان نقل نموده و تقریباً مشتمل بر تصحیح دویست و پنجاه کلمه از کلمات غیر صحیحه در

(۱) ابن خلکان ج ۱ ص (٤۱۹) ، روضات الجنات ص (۵۲۶) ، بغیة الوعاة درحرف قاف ،

استعمال و کتابت میباشد و در حدود (۴۲۰۰) بیت کتابت دارد و از کتب بسیار خوب ادب است .

نظام الدّین حکیم الملك گیلانی این کتاب را مختصر نموده (۱)باین معنی که شواهد را انداخته و اقتصار بر کلمات مستعمله و صحیح آنها کرده و در مقدّمهٔ آن گوید که در کمتر از چهار ساعت این انتخاب را انجام داده و نیز اغلاط مستعملهٔ دیگری که حریری بذکر آنها نپرداخته بآخر آن افزوده و نسخه‌ای از آن را که در زمان حیات مؤلّف تحریر گردیده بضمیمه دوازده رسالهٔ دیگر از آن مؤلّف آقای تربیت (محمّد علی) دارند و در این مجلّد ذیل **حکایات غریبه** از مؤلّفات این مؤلّف نام خواهیم برد .

آغاز: بسمله قال الشّیخ الرّئیس ابو محمّد القسم بن علی بن محمّد بن عثمان الحریری البصری رضی الله عنه امّا بعد حمد الله الذی عمّ عباده بوظائف العوارف الخ .

(۷۵۹)

درة الغواص

این نسخه را بخطّ نسخ درسال ۱۰۵۰ حاج بن منصور احسائی نوشته و نیز همین کاتب رساله ای که در ردّ بر ظاهریّه و مجسّمه و مشبهه است در حواشی کتاب نگاشته و پس از اتمام کتاب منظومه جزری در درایه که مسمّی به « الهدایه » میباشد تحریر و چون منظومه بپایان میرسد شرحی در طریق وصول بحق از شیخ نجم الدّین کبری نگارش یافته و بعد از آن مطالب متفرّقه ای نیز همین کاتب نگاشته ولی قسمت هائی از ضمائم و چند سطری از صفحات اخیر کتاب پاره شده و در حواشی نیز مطالب متفرقه ای موجود است .

جلد تیماج . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع بیاضی . شمارهٔ اوراق (۹۷) . صفحه (۱۶) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۱ سانتیمتر) ، شمارهٔ کتابخانه (۲۸۸۷) .

(۱) صاحب کشف الظنون جمعی از دانشمندان را که براین کتاب حاشیه نوشته و یا آنرا شرح نموده و یا مختصر کرده و یا نظم بسته و یا بر آن تکمله نگاشته اند درص (۴۸۴ و ۴۸۵ ج ۱) نام برده ولی این اختصار حکیم الملك در آنجا ذکر نشده است .

(۷۶۰)

درة الغواص

این نسخه رابخط نسخ خوب، محمّد تقی بن شاه محمّد درسال ۱۱۰۰ نگاشته، در حاشیهٔ صفحات معنی بعضی از لغات متن یاد داشت شده وپس ازاتمام نسخه **شرح قصیده برده** تألیف مهلّب بن حسین بن برکات موجود است و شرح آن درفصل دواوین واشعارمذکور خواهد شد، پشت صفحه اوّل مطالب متفرّقه ویاد داشتهائی موجود است.

جلد چرمی. کاغذسمرقندی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق کل (۱۷۷) اوراق درّه (۱۲۷). صفحهٔ (۱۹) سطر. طول ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۸۸۸).

[۳۰۹] دستور الکاتب فی تعیین المراتب (فارسی)

مؤلّف این کتاب بنا بتصریح در ابتدا وانتهاء آن شمس منشی نخجوانی پسر هندو شاه مؤلّف تجارب السّلف است که در دستگاه شیخ اویس بهادرخان که از سال ۷۵۷ تا ۷۷۶ سلطنت داشته، منشی بوده ودرك سلطنت پدرش شیخ ابوسعید را نیز نموده است وبگفته ریودرذیل فهرست موزه بریتانیاص ۱۲۳ این مؤلّف کتاب «صحاح العجم» را بنام خواجه غیاث الدّین رشیدی تألیف نموده ویکی از مطّلعین گوید اینك نسخه ای از آن در کتابخانه حاج حسین آقای ملك در طهران موجود و مانند سایر کتب آن کتابخانه راهی برای دیدن آن نیست.

درتعریف کتاب نویسنده خود در دیباچه گوید:

وچون دراین عصر میمون وروز گارهمایون، اکابر وقت برتتبع فن انشا اقبال نموده اند واز مجموع منشآت منشیان معاصر تراکیب این ضعیف و هوالفقیر الی الله الغنی المغنی محمد بن هندوشاه المشتهر بشمس المنشی النخجوانی غفرالله له ولوالدیه واحسن الیهما و الیه بنابر حسن ظنی که درحق اودارند والظن یخطی و یصیب ملحوظ نظر گردانیده اند وباستدعاء مسوّدات عربی و پارسی او رغبت نموده و تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه و تمسك این معنی را ساخته که ضابطهٔ تراکیب برحسب هرعصر وزمان مختلف ومتفاوت می شود وتراکیب منشیان سابق وافاضل وجود واستادان جهان، رشید الدین وطواط وبهاء الدین محمد بغدادی ونورالدین منشی ورضی الدین

خشاب سقی اللّه ثراهم وجعل فرادیس القدس مثواهم با وجود تفوق درمراتب فصاحت و رجحان درمعارج براعت و بلاغت مصطلح ابناء روزگار درلواحق اعصار نیست (۱) البته آن قاعده مهمل وآن ضابطه غیر مستعمل مینماید الخ .

ونیز در دیباچه است که در ایّام سلطنت سلطان ابوسعید صاحب سعید شهید خواجه غیاث الدّین محمّد رشیدی و دیگر ارکان دولت و اعیان حضرت حکم یرلیغ بتصنیف چنین کتابی رسانیدند بواسطهٔ کثرت اشتغال و تعاقب موانع میسّر نشد و تقدیر ازلی این بود که این کتاب بالقاب همایون پادشاه اسلام (مراد شاه اویس است) مطرّز و موشّح شود بنا بر این تألیف این کتاب در اوائل سلطنت سلطان اویس و مسلّماً پس از سال (۷۵۷) بوده است .

این کتاب که مؤلّف آن را « دستور الکاتب فی تعیین المراتب » نامیده در یك مقدّمه و دو قسم و خاتمه مرتّب گردیده و از دیباچه هر دو قسم فهرست تفصیلی مطالب هر یك از آنها را ذیلاً میآوریم :

مقدمه : در کیفیت این کتاب و شرط شروع متامل در آن . **قسم اول** : در مکاتبات سلاطین که بیکدیگر نویسند والقاب و ادعیه ایشان وخواتین سلاطین و اولاد ایشان وذکر پادشاه یعنی آنکه مکتوب ازقبل اونویسندو احوال که بدان متعلق خواهدشد و این مرتبه مشتمل است بردوضرب (ضرب اول بسه صورت وضرب دوم به بیست فصل تقسیم گردیده) .

مرتبه دوم : درمکاتبات امراء الوس ووزراء وخواتین واولاد ایشان و نقیب السادات ومشایخ ومریدان و قاضی القضاة ودیگر قضاة و ابناء ایشان ونوایب دیوان سلطنة و دیوان وزارت و امراء اولکا و تومانات واینالقان واتابکان ووکیل حضرت سلطنت واصحاب دیوان بزرگ ودیگر ارکان مملکت مشتمل بردوضرب (ضرب اول دربیست وشش فصل وضرب دوم درشانزده فصل است) **مرتبه سوم** : درمکاتبات اشراف الناس وعلما وحکما ومدرسان و مفتیان ومفسران ومفیدان ومحدثان و ائمه وخطبا ووعاظ و اطبا وفقها وحفاظ وصلحا وارباب فنون و منقطعان و گوشه نشینان ومحتسبان ومنجمان وشعرا واستادان وجد و پدر وجده ومادر وعم وخال وعمه وخاله و برادران بزرگ و کوچك و خواهران وپسران کثرهم الله تعالی و دختران و خواجه سرایان و دوستان وندما و تجار و ابطال وشجعان و اسفهسالاران و کوتوالان قلاع ومقدمان

(۱) صاحب کشف الظنون (ج ۱ ص ۴۹۲) و بتبع او ریو مؤلف فهرست موزهٔ بریطانیا (ص ۱۲۲ ذیل فهرست) ، و استادمعظم آقای اقبال آشتیانی درمقدمه حدائق السحر (ص مه) این کتاب را از منشات رشیدوطواط ورضی الدین خشاب وغیره مؤلف دانسته درصورتیکه خود مقدمه برخلاف آن ناطق وتصریح دارد که از انشاء آت شمس نخجوانی است .

طوائف ومهندسان ومعماران و صدور واعیان والقاب وادعیه ایشان و اوساط الناس وغیر هم و این مرتبه‌مشتملست بردوصنف و مضمونات که بعد از القاب وخطاب بدین دوصنف نویسند (صنف‌اول‌مشتمل برسی و هشت‌فصل‌وصنف دوم‌مشتمل‌بر دوازده‌فصل‌است) **مرتبه چهارم :** در مکاتبات مقربان سلاطین وامراء و وزراءوخوانین و خدم و ارکان دولت و ملوك ولایات وسادات و مشایخ وقضاة و غیر هم ومضمونات آن وعرضه داشت رعایا بسلاطین وجواب آن ومحاضر و اجوبه و شرطنامه که نواب وعمال بسلاطین‌دهندوجواب وتذکرهٔ که بامراووزرا و اعاظم مملکت نویسند واجوبه آن (این‌مرتبه مشتمل بربیست فصل وهرفصلی بر دوصورت مکتوب وجواب وهرصورتی مشتمل برسه نوع است) .

قسم دوم : دراحکام دیوانی وتفویض‌اعمال بامراء مغول‌ووزراءونواب‌وبواب سلطنت‌واستیفاء ممالك و الغ تبیگچی‌ونظارت واشراف وحکمی وانشاء ونیابت وزارت و دفترداری وحکومت ومتصرفی ولایات وقانون یاسامیشی‌و تعدیلی وخرز و تخمین و احصاء مواشی و اسفهسالاری و امارت عسس وملك التجاری‌وحکومت دارالضرب‌و معیری‌وصاحب جمعی‌اموال ومناصب قلمی ولایت و عمارت بایران وکاروان سالاری و ریاست و تولیت قضایاء شرعی ازقاضی القضا تی ممالك و قضایاء ولایات و نقیب‌النقبائی وحکومت اوقاف سادات واوقاف‌ممالك و امارت محمل و وفد حجاج و تدریس وخطابت و احتساب و اعادت و فقاهت وشیخی خانقاه واثبات صوفی درخانقاه‌وساغوری بیمارستان‌و کتابت دارالقضا وامین آنجا و مورخین حجج و قبالات وعامل زکوات وحکومت‌بیت المال‌ومتصرفی جزیه و تفویض‌امامت و اذان واحسان ورعایت مصلحین وتهدید وسیاست مجرمان ولوازم و لواحق آن (این‌قسم دوم مشتمل‌بر دوباب ، باب اول آن درسه ضرب و مجموعاً در پنجاه و شش فصل و باب دوم در دو ضرب در بیست و دوفصل مرتب گردیده‌است) .

مطالب فوق چون مشتمل بربیان مندرجات وطرز کتاب بود عیناً نقل گردید تا مطالعه کنندگان بخوبی دریابند که در این کتاب چه مباحثی هست و برای دانستن و پی بردن به کیفیّت انشاء و القاب و اطّلاع بر تشکیلات آن عصر و حتّی حدود و ثغور دولت شیخ اویس از کتب خوب و نفیس میباشد و مؤلّف در طیّ منشآت به اشعار عربی و فارسی بسیار تمثّل جسته و در خاتمهٔ کتاب قصیده ای در مدح شاه اویس از انشاء خویش ضبط نموده و این کتاب تقریباً در حدود (۲۳۰۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز: بسمله تحمیدی که‌سیّار فهم دوربین بمراحل ومنازل آن راه نیابد الخ.

(۷٦۱)

دستور الکاتب فی تعیین المراتب

این نسخه نستعلیق بد خطّی است ، یك یاچند صفحه از آخر آن افتاده ، نام کاتب و سال کتابت در صفحات موجود نیست ولی از رسم الخط چنین بر می آید که در قرن هشتم یا اوائل قرن نهم نگاشته شده و اوراق آن بدون ترتیب صحافی گردیده وچنانکه در آن مطالعه شد پاره‌ای ازاوراق هم افتاده است و از ابتداء و انتهاء آن هم پاره ای از برگها و صّالی دارد ، پشت صفحهٔ اوّل‌از حسن‌بن محمّد مدعوّ بحکمی که از نویسندگان دستگاه سلطنتی بوده یادداشتی‌بتاریخ سال ۱۰۱۲ نوشته شده و قسمت اوّلیّهٔ آن محو گردیده وفقط نام نگارنده‌وسال تحریر خوانده‌میشود ونیز در ذیل‌آن یاد داشتی است که قسمتی از آن‌رادست‌روزگار محونموده وعبارات‌خوانای‌آن اینست : (ممّااعاره الدهر علی افقر عباد الله ..... المدعوّ بمحسن احسن‌الله تعالی .....) و چنین بنظرمیرسد که نویسندهٔ آن مرحوم ملاّ محسن فیض ره‌بوده و آخرین سطر نسخه این بیت از قصیده ایست که مؤلّف در مدح پادشاه در خاتمه گذارده است :

بدخواه‌تست همچوخزان ای بهار ملك وزبادسرد خویش‌چو برگست درخزان

جلد تیماجی‌مستعمل . کاغذ سمرقندی . واقف‌سپهسالار . شمارهٔ اوراق (۲۲۸) . صفحهٔ (۲۵) سطر . طول (۲۷ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۷۷۳) .

[۳۱۰] رسم الخط آخوند زاده (فارسی)

این رساله یکی‌ازنوشتهای‌آخوند زاده‌آذربایجانی ره میباشد (میرزافتحعلی‌بن میرزا محمّد تقی بن حاجی احمد ۱۲۲۷ - ۱۲۹۵)(۱) که یکی از دانشمندان ایران و ساکن تفلیس بوده و همانجا وفات کرده ، چندی تحصیل علوم قدیم‌و

(۱) شرح حال آخوند زاده‌را فقط ازص ۲ تا ۸ دانشمندان آذربایجان‌تالیف‌آقای تربیت گرفته ام و درمکتوب‌خود بوزارت علوم ومعارف ایران که‌درحرف (م) همین فصل‌آن را خواهیم‌نگاشت خودرا شیعه معرفی‌میکند و آن جمله اینست : مکتوب‌من که از متوطنین خاك قفقازم و از جهت‌اسلامیت ومذهب‌باملت ایران برادری دارم الخ .

جدید نموده و در اواخر عمر مترجم السنه شرقیّه در پیشگاه جانشین قفقاز بوده و در همین اوقات چنانکه از ابتداء این رساله و کتاب معلوم میشود بدین خیال افتاده که ملّت اسلام از سایر ملل مخصوصاً غربی ها عقب افتاده وبایستی آنهارا آشنا بتمدّن غربی نمود و در این خصوص شروع بنگارش کرد و آداب واخلاق و رسوم ملل اسلامی را مورد بحث و انتقاد خویش قرار داد ونوشتهای او بزبان فارسی و عربی و ترکی بود و از آنجمله یکی کتاب« **تمثیلات** » بزبان ترکی میباشد که‌مشتمل بر هفت نمایش یاداستان است و نسخه ای از آنرا که‌خود آخوند زاده در تفلیس باعتضادالسّلطنه علیقلی میرزا اهداء نموده و پشت آن یادداشت کرده اینك در این کتابخانه در تحت شمارهٔ (۲۸۸۸) موجود است و چنانکه در « دانشمندان آذربایجان » نگاشته شده میرزا جعفر قرچه داغی آنرا بفارسی ترجمه و در سال ۱۲۸۸ در طهران چاپ شده و بزبان روسی وانگلیسی و فرانسوی و آلمانی نیز ترجمه گردیده است .

ودیگری از مؤلّفات آخوندزاده خطابه هائی نظیر **صدخطابه** میرزا آقاخان کرمانی است که سرمشق کرمانی بوده و نسخه ای از آن بگفته آقای تربیت در کتابخانهٔ مرحوم نصیرالدّوله وزیر معارف در طهران موجود میباشد. ودیگری « **تلقین‌نامه** » بعربی که از منشآت سیاسی مؤلّف در آخر عمر بوده و در قسمت فارسی روزنامه ارشاد در باکو (بادکوبه) چاپ شده ودیگری‌مکتوبی است که درنقد و انتقاد مطالب روزنامهٔ ملّتی درسال ۱۲۸۳ نوشته ونسخه ای ازآن تحت شمارهٔ (۲۷۷۶) در این کتابخانه میباشد و نیز در حرف میم این فصل آنراذکر خواهیم‌نمودودیگری‌رساله‌ایست که درانتقادازانشاء مجلّدات‌سه‌گانه روضة‌الصّفای ناصری در سال ۱۲۷۹ نوشته و نسخه ای از آنرا آقای تربیت دارند و دیگری همین رساله درمعائب خط اسلام ومقدّمه ومؤخّره آنست که ذیلاً ازآن‌نام میبریم و بهتر آن‌دیدم که‌عین عبارت دانشمندان آذربایجان‌را که مطالب مذکوره‌منحصراً از آنجا گرفته شده در اینجا بیاورم و آن اینست :

زبدهٔ آثار آخوند زاده‌الفبای‌اختراعی اوست که‌بجای الفباء حاضرهٔ اسلامی درسنهٔ (۱۲۷۴)

از ترتیب و تألیف آن فراغت یافته‌ودورساله دیگری هم‌درتاریخ خطوط ومعائب‌الفباء حاضره ومحاسن‌الفباء اختراعی خوددرسنوات ۱۲۸۰ و۱۲۸۵ بزبان ترکی وپارسی‌تصنیف نموده در اول رساله‌ثانی شمارهٔ (۷۶۳ ذیل) چنین گفته است : «بنابرقصورات‌الفباءاسلام بسیاقیکه در دیباچهٔ کتاب اول‌خود تصریح کرده‌ام‌من‌الفباء جدیدی‌بروضع خط‌قدیم اختراع ونقطه‌هارا کلاً ساقط واعراب رادربهلوی حروف صامته مرقوم نمود ، اول این رسم جدید را بواسطه قنسول دولت علیه ایران در تفلیس‌میرزا حسینخان بنظراولیاء دولت‌علیه‌ایران معروض داشتم وبعد یك جلد دیگر از آن رسم‌جدید برداشته درسنهٔ ۱۲۸۰ عازم اسلامبول شدم . . . . . » آخوندزاده درتاریخ‌مزبور که بشهراسلامبول‌سفر کرده است‌پیشنهادی در این باب که‌مورخهٔ ۲۰ صفر ازهمان سال میباشد به فؤاد پاشاصدراعظم دولت‌عثمانی تقدیم‌داشته و این در شمارهٔ ۱۴ مجموعه فنون جمعیت عثمانی منتشره در این تاریخ چاپ شده است ، ازقرار معلوم میرزا حسینخان مرحوم که در آن وقت سفیر ایران درپایتخت عثمانی‌بوده است‌این اقدامات آخوند زاده را دردربار عثمانی عقیم گذارده و آن‌مرحوم بدون اخذنتیجه بقفقاز بر گشته ، مثنوی هجو آمیزی قریب بهشتاد بیت راجع باین مسافرت خود منظوم ساخته و در آنجا چنین گفته است :

که ناگاه یك مردك زرد چهر — بجام مرادم بر آمیخت زهر
به پیش وزیران ورا راه بود — مرا دشمن دین و دولت نمود
ازو هیچ شد رنج ده ساله ام — شنید آسمان از زمین ناله ام
بنا چار بر گشتم از خاك روم — که ماندن در آنجا مرا بود شوم

از کتاب ثانی آخوند زاده چنان مفهوم میشود که پس ازمراجعت از اسلامبول بواسطهٔ فوت پسرش مدتی پریشان حال گشته ودیگر به پیشرفت الفباء خود اقدامی نکرده‌است تا آنکه در آن اوان نسخه ای از الفباء اختراعی‌میرزا ملکم خان که درپاریس بطبع رسانیده و آنرا به آخوند زاده فرستاده بوده است‌دو باره اورا بحرکت انداخته ورسالهٔ الفباء اختراعی خود را با دورسالهٔ دیگر که یکی از آنها پیشنهاد اولی و صورت خطابه منیف پاشا و فرمان سلطان عبدالعزیز بوده و دیگری عبارت ازتاریخ مختصر خطوط قدیمه ومحاسن الفباء اختراعی خود او میباشد همه را باخط و امضای شخصی‌درسنهٔ ۱۲۸۵ بوزارت معارف‌ایران‌تقدیم داشته‌است که الحال‌این نسخه هاعیناً درضمن کتب‌موقوفهٔ اعتضادالسلطنه‌مرحوم که بکتابخانهٔ سپهسالار (دانشکدهٔ معقول ومنقول) افزوده اند موجود بوده و قابل استفاده است . انتهی .

(کتب مرحوم اعتضادالسلطنه را مرحوم سپهسالار خریداری وخود آنهارا وقف کرده است وخصوصیّات نسخ مذکوره چنانست که ذیلاً مینگاریم).

آغاز: بوزارت علوم اعلیحضرت شاهنشاه‌ایران خلّدالله ملکه - ازمترجم‌السنهٔ شرقیّه درخدمت‌حضرت افخم‌جانشین‌قافقازمیرزا فتحعلی آخوند زاده - **معروض-**

نامه است بنابر قصورات الف باء اسلام بسیاقیکه در دیباچهٔ کتاب اوّل خودم تصریح کرده ام الخ.

(۷۶۲)

رسم الخط جدید آخوند زاده این نسخه که بخط نستعلیق درسال ۱۲۸۵ نگاشته شده، ازقرائن بدست میآید که خط خود آخوند زاده است و در آخر امضاء اورا دارد ومشتمل بر کاغذ ومکتوبی است که آخوند زاده ازتفلیس در خصوص تغییر خطّ بوزارت علوم آن عصر نگاشته، چند ورق کاغذ ننوشته در ابتداء وانتهاء نسخه میباشد وآغاز آن چنانست که در بالای این نسخه نقل گردیده است.

جلد مقوائی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری بزرگ. شمارهٔ اوراق (۲۰). صفحه (٦) سطر. طول (۲۸ ½ سانتیمتر). عرض (۱۹ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۷۸).

(۷۶۳)

رسم الخط جدید آخوند زاده این نسخه مشتمل بر اشکال حروف جدید وترکیبات آن میباشد، کاتب ازخود وسال کتابت نام نبرده ولی پیداست که نویسنده همان کاتب نسخهٔ سابق میباشد ودر سال ۱۲۹۲ داخل کتابخانهٔ اعتضادیّه شده وچند ورق کاغذ ننوشته دراوّل وآخر دارد ولی این نسخه دارای مقدّمه ایکه در مقدّمه نسخه فوق بدان اشاره نموده نیست و اگرچه بایستی این این نسخه را مقدّم ذکر نمود چراکه مؤلّف این را کتاب اوّل معرّفی نموده امّا نظر باینکه نسخه فوق مقام مقدّمه این نسخه را دارد مقدّم گردید.

جلد مقوائی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری بزرگ. شمارهٔ اوراق (۷). صفحه (۱۲) سطر. طول (۲۸ ½ سانتیمتر). عرض (۱۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۷۷۹).

(۷٦٤)

رسم الخط جدید آخوند زاده این نسخه که بخطّ نستعلیق نگاشته شده و کاتب آن نویسندهٔ دو نسخه پیش است مشتمل بر سواد تقریر مطبوع جمعیّت علمیّه عثمانیّه در خصوص الف باء و رسم الخطّ آخوندزاده

و سواد فرمان سلطان عبدالعزیز پادشاه عثمانی و سواد شرحیکه مؤلّف بجمعیّت علمیّه عثمانیّه در جواز شرعی تغییر خطّ اسلام وتاریخچهٔ مختصری از خطوط اسلامی است میباشدودر ذیل سواد تقریر مذکور سرتیپ دوّم علیخان ژنرال قنسول دولت ایران در تفلیس مطابق بودن آنرا با اصل بخطّ خوب خود نگاشته و در آخر نسخه میرزا فتحعلی آخوند زاده امضاء کرده است .

جلد مقوائی . کاغذفرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری بزرگ .شمارهٔ اوراق (۱۲) . صفحه (۱۲)سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۸ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۷۷) .

[۳۱۱] سفینة الانشاء یا تذکرة الشباب (فارسی)

این کتاب پاره ای ازانشاآت فروغ اصفهانی ره است (میرمحمد مهدی بن محمدباقر اصفهانی نائینی) که از شعراء و نویسندگان قرن سیزدهم هجری بوده (از اوائل سلطنت فتحعلیشاه تاچندسال ازسلطنت ناصرالدّین گذشته) ودردربار بنویسندگی اشتغال داشته وازاین کتاب معلوم میشود که شاگردی آقامحمّدکاظم والهٔ اصفهانی متوفّی بسال ۱۲۲۹ را نموده و از کتاب « صحائف العالم » وی معلوم میشود که باصطلاحات حکما آشنائی داشته و پیرو مرحوم شیخ احسائی و مرحوم سیدکاظم رشتی بوده است .

چنانکه دردیباچهٔ کتاب نگاشته شده اسدالله منشی نائینی با اجازهٔ خودفروغ بنظم و ترتیب نگارشات ایشان پرداخته وآنرا بفصول ذیل تقسیم ونام آنرا «سفینة‌الانشاء» گذارده و در اینجا نام فروغ را میرزا محمّد منشی نائینی نوشته و در آخر اشعار تخلّص وی فروغ ثبت شده ولی در ذیل کاغذی که فروغ بمیرزا محمّد تقی فرزند خویش نگاشته (ص۲۵۷ سفینه) اصفهان را وطن خود خوانده بنا براین معلوم گردید که فروغ اصفهانی است ومرتّب کتاب چون خود نائینی بوده افتخاراً ایشان را بنائین که شاید وطن اصلی فروغ بوده نسبت داده است .

درص ۲۰۶ کتاب المآثر والآثار که فقط تاریخ چهل سال سلطنت ناصرالدّین شاه از (۱۲٦٤ تا ۱۳۰۵) میباشد ومجمع الفصحاء (ج ۲ ص ۳۹٦) ذیل شعرای معاصر

متخلّص بفروغ را فقط میر محمّد مهدی اصفهانی دانسته و گویند با منصب استیفا بتألیف رسائل و نظم اشعار روزگار میگذرانید ودر مجمع الفصحا کتاب «صحائف العالم»(۱) را با داشتن در حدود دویست هزار بیت کتابت و«تذکرة الشّباب» را با اشتمال آن برنامهای تازی و پارسی و قصائد عربی و عجمی و محتوی بودن بر حالات او بوی نسبت داده و بعقیدهٔ نگارنده «سفینة الانشاء» مرتّب شدهٔ همین تذکرة الشّباب میباشد و جملهٔ ذیل این اعتقاد را تأیید و اثبات مینماید (در ص ۲۰) درذیل تاریخ فتحعلیشاه گوید: (اگرچه استیفاء تمام انواع نیز ممکن نیست بذکر بعضی این تذکره را مطرّز میدارد الخ.) و کتاب دیگری را نگارنده ازاین فروغ بنام «فروغستان» درعلم سیاق با مقدّمات خوبی درمطالب متنوّعه باشرح و بسطی نیکو سراغ دارد که نسخه‌ای از آن در کتابخانهٔ معارف ونسخهٔ دیگر در کتابخانهٔ این مدرسه موجود ولی دو نسخه اندك تفاوتی دارند باین معنی که نسخهٔ مدرسه پس از نسخهٔ اوّلی نوشته شده و درتقسیمات و مطالب آن تجدید نظر گردیده و تاریخ تألیف آن سال ۱۲۵۸ و بنام محمّدشاه قاجار میباشد و نسخهٔ کتابخانه معارف بسال ۱۲۵۹ نوشته شده و مؤلّف در آنجا خود را محمّد مهدی بن محمّد باقر اصفهانی متخلّص بفروغ معرّفی کرده است.

اسدالله مذکور نام فروغ را چنانکه گذشت درابتداء کتاب میرزا محمّد نوشته و پشت صفحهٔ اوّل بسال ۱۲۹۷ بنام کتاب انشاء میرزا مهدی منشی وقف شده واین دو اختصار درذکراسم موجب شبهه در نام اصلی فروغ نخواهد بود و امثال این اختصار از نویسندگان بسیار و معلوم است که اگر در یك عصر دو شاعر

(۱) یك دفتر ازدو دفتر (باستثناء یك قسمت از آخر آن) صحیفهٔ پنجم از کتاب صحائف العالم فروغ در کتابخانهٔ مجلس شورای ملی تحت شمارهٔ ۲۰۹ کتب خطی موجود است و از مطالعهٔ این کتاب اطلاعات تاریخی ودینی و فلسفی مؤلف بدست میآید واز فحوی کلام معلوم میشود که از پیروان مرحوم شیخ احسائی ره بوده و از مرحوم سید کاظم رشتی مکرراً نقلهائی نموده است و نسبت بصوفیه تاخت آورده و در ذیل شرح حال بزرگان آن طریقه چون مولوی و شیخ عراقی و کرمانی مخالفت آنها را با ظواهر شرع یاد آور شده و در ابتداء کتاب ادیان وملل غیر از اسلام و شعب مسلمانان را یاد آور گردیده و پس از فراغ از بیان فرق اسلام دو مناظره را که یکی مناظره فضال با ابوحنیفه امام اعظم اهل سنت ودیگری مناظره شیخ حسین بن عبد الصمد عاملی پدر حضرت شیخ بهائی را که باعلماء حلب میباشد وبسال ۹۵۱ اتفاق افتاده نقل نموده است.

فروغ تخلّص و هر دو اصفهانی و مستوفی دربار سلطنتی وجود داشت مورّخی چون صاحب‌المآثر والاثار که مخصوصاً بنایش بر معرّفی از این گونه افراد میباشد و حتّی دربانان و چراغچیان آندوره را نام برده و تذکره نویسی چون صاحب مجمع‌الفصحاء که هردو نیز درباری ومعاصر بوده‌اند بذکر او وبیان آثارش میپرداختند و بسیار دور است که منشی توانائی چون فروغ را با وجود شاعری و نویسندگی این دو نویسنده معاصر وی نام نبرند ، بنا براین میرزا محمدمهدی فروغ را که نام برده‌اند صاحب و منشی منشآت سفینة‌الانشا است .

تذکّری را که بایدداد این است که در مجمع‌الفصحاء تولّد فروغ را بسال ۱۲۲۳ نوشته در صورتیکه در این کتاب (سفینة‌الانشاء) انشاآتی بسال ۱۲۱٤ و ۱۲۱٦ و ۱۲۱۹ درص ۳٤-۳۷ ، ۲٤٤-۲٤٦ و ۲۵۵ موجودو گذشته‌از آنها فروغ سال ولادت خودرا دراین بیت معین نموده :

شمارعمرزهفتادوشش گذشت ونمرا ☆ نظر هنوز بخوبان چهارده ساله است

و پس از یکی دو بیت نیز گوید:

بماتمند خلایق زنالهای فروغ ☆ مگر بماتم فتحعلی شهش ناله است

و چون میدانیم که این پادشاه بسال ۱۲۵۰ وفات یافته بدست میآید که تولّد فروغ بسال ۱۱۷۳ بوده‌است ودومؤلّف مذکور فوق‌سال‌وفات‌ویراضبط نکرده‌اند ولی در مجمع‌الفصحا این بیت که میرساند تا سال ۱۲٦۷ فروغ زنده بوده ثبت است :

بنگاشت فروغ بهر تاریخ ☆ این کاخ لقا بشاه میمون.= ۱۲٦۷

وتاریخ تحریر نسخهٔ سفینة‌الانشاء سال ۱۲٦۹ میباشد و بقرینه اینکه کاتب در ابتداء کتاب پس از نام منشی آن (فروغ) مد ظلّه‌العالی نگاشته و پس از ختم کتابت چون خواسته که عناوین را با سرخی چنانکه معمول کتّاب میباشد بنگارد پیش از بسمله چنین نگاشته : (کتاب منشآت مرحوم جنّت مکین آقا میرزامحمّد منشی نائینی .) وپس ازاین همه جا درعناوین مطالب براو ترحیم گفته و در کتاب گنج شایگان که در تذکره شعرائی است که میرزا آقا خان صدر اعظم نوری را مدح گفته اند و بسال ۱۲۷۳ تألیف گردیده نام این شاعر و شرح حال او با دو

قصیدهٔ فارسی و عربی در مدح صدر اعظم مذکور و تهنیت عید اضحی ذکرشده و قطعه ای هم دربنای عمارت نظامیّه درشهر طهران بسال ۱۲۷۲ که اینك مهمانخانه ای بنام «لقانطه» در آن دائر است ازوی ثبت گردیده و مادّه تاریخ آن این است:

تاریخ زانجام گرفتیم خرد گفت ☆ ازقصر نظامیّه شکست اوج جنانی = ۱۲۷۲.

و در آنکتابست:

«از آنجا که آنجناب (مراد میرزا آقاخان است) مراتب فضل وی نیکومیدانست بحضرت خویش بخواست و پایهٔ جاهش باندازهٔ که شایست برافزود و برجوع خدمتی بزرگ ومهمی خطیر از دیوان مامور و سپردهٔ جناب جلالت نصاب اجل امجد نظام‌الملك (پسر میرزا آقاخان صدراعظم است) آمد و هم اکنون در آن درگاه درپناه نعمت و راحت وآسوده فراغت واستراحت است.»

سفینة‌الانشاء یکی‌از کتب ادبی و تاریخی است وبعقیدهٔ نگارنده ازنسخهای نفیس این کتابخانه میباشد و بسیاری از اطلاعات تاریخی را متضمّن و قدیمترین انشاء با تاریخ فروغ در این کتاب انشائی است که بسال ۱۲۱٤ نگاشته (ص ۳٤ - ۳۷ سفینه) وآخرین‌انشاء باتاریخ وی مقدّمه ایست که بر وصیّت نامه (ص۱۵٤- ۱۵٦ سفینه) میرزاابوالحسن‌خان‌شیرازی وزیردول‌خارجه‌بسال ۱۲٦۰ نگاشته‌است و فهرست مطالب و فصول کتاب چنانکه مرتّب درمقدمه گفته اند این است:

فصل‌اول: پاره‌ای‌از وقایع بطرزتاریخ مرقوم داشته‌اند در این فصل‌شرح‌مبسوطی ازتاریخ فتحعلیشاه و قسمتی از اشعار او و تاریخچهٔ ایل قاجار و کیفیت سلطنت آنها تا مردن این پادشاه ووقائع مهمه وعهد نامها و بعضی از منشآت که درآن اوان انشاء کرده است ثبت‌شده.

فصل‌دوم: نامه ها و مراسلاتی‌است که از جانب سلاطین‌واولیای دولت‌ابدمدت قاهره ایران بدول خارجه نگارش یافته.

فصل سوم: قبالجات و دیباچه و شروحی چند که در عنوان و ظهر پاره ای کتب و غیره مرقوم شده.

فصل چهارم: رسائل وفرامین سلاطین‌دولت علیه (دراین فصل فرمان ولیعهدی محمدشاه و ناصرالدین شاه که هرد و از منشات فروغ میباشد ثبت گردیده و جوابهائی که فتحعلیشاه بعلماء اعلام‌معاصر خویش بقلم‌فروغ نوشته نیزدر این فصل است و از آنها جوابی است که به جناب شیخ احسائی ره بعربی نوشته است (ص ۱٤٦ و ۱٤۷ سفینه) (از اینکه تاریخ بعضی

از فرامین که با نشاء فروغ نگارش یافته سال ۱۲۲۵ میباشد و از انشائیکه در فصل اول بود دانستیم که در سال ۱۲۲٤ در اصفهان بوده واز طرف مرحوم واله مراسله‌ای نگاشته معلوم میشود ابتداء ورود وی بانشاء دردستگاه سلطنتی سال ۱۲۲۵ بوده است) .

فصل پنجم : مراسلات و عریضجات (دراین فصل آنچه از طرف خود و دیگران نگاشته مندرج است) .

فصل ششم : اشعاری چند برسبیل نمودار (در این فصل اشعار تاریخی و ترجیع بند موشح باسم فتحعلیشاه وغزلیاتی که نیز درمدح وتعریف این پادشاه گفته‌واشعار متفرقهٔ دیگری‌است) .

از آثارشعری فروغ در دورهٔ محمّد شاه وناصرالدّین‌شاه چیزی دراین کتاب نیست ولی در مجمع الفصحاء و گنج شایگان مختصری موجود است .

این کتاب درحدود (۱۱۰۰۰) بیت کتابت دارد(۱) .

آغاز : بسمله منشیان فصیح‌اللّسان را فروغ انجمن مربّیان ستایش فرماندهی است الخ .

انجام : عروس ملك بامّید رجعتش تاحشر

نشسته چشم براه خطیب و دلاله است(۲)

اللهمّ اغفرلی ولوالدیّ ولاخوانی المؤمنین والمؤمنات درروز پنجشنبه دوازدهم شهر ذی‌قعدةالحرام هزار و دویست و شصت و نه ۱۲٦۹ مسئلت مینماید(۳) بنده ذلیل اسدالله نائینی .

(۷٦۵)

سفینةالانشاء این نسخه را بخطّ شکسته نستعلیق خیلی خوب جامع‌ومرتّب آن اسدالله نائینی در سال ۱۲٦۹ نگاشته و عناوین مطالب بشنجرف نوشته شده وبا تفحّص ممکن نسخهٔ دیگری از آنرا نیافتم .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره‌زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۲۹) . صفحهٔ (۱۷) سطر . طول (۳۵ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض(۲۱ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر)،شمارهٔ کتابخانه(۲۷٦۹).

(۱) مطالب راجعه‌بفروغ ازالماثر والاثار ص (۲۰٦) ومجمع‌الفصحا ج ۲ ص (۳۹٦) و گنج شایگان ص (۳۵۲ - ۳۵۸) و خود سفینةالانشاء استفاده شده است .

(۲) این آخرین شعر غزلیست که دو بیت آن نیز در ص (۳۰) نقل گردیده است .

(۳) عین عبارت آخر نسخه‌است .

[۳۱۲] شرح عهد نامه مالك اشتر (فارسی)

این شرح ازملاّ ابوالحسن عاملی رحمة الله علیه است (ابوالحسن بن محمّد طاهر بن عبدالحمید بن موسی بن علی بن معتوق بن عبدالحمید عاملی اصفهانی نجفی) که ازعلماءو فقهاء امامیّه در قرن دوازدهم هجری بوده‌و جدّ مادری صاحب جواهر میباشند ومادر ایشان خواهرامیر محمّد صالح حسینی خاتون آبادی بوده‌و بدین سبب در اجازات و آخر مؤلّفات خود را شریف معرّفی نموده اند و از مؤلّفات این عالم جلیل یکی **فوائدغرویه** است که‌مشتمل بر دو مقصد و هریك دارای دوازده فائده از مسائل اصول دین واصول فقه میباشد و قسمت دوّم آنرا که بخط مؤلّف بوده صاحب روضات داشته وتاریخ تألیف آن قبل از ظهر روز ۱۷ جمادی‌الثانیه سال (۱۱۳۱) (۱) ضبط شده است بنابراین معلوم میشود که تااین سال شارح در قید حیات بوده و دیگری کتاب « **مشکوة الانوار** » در تفسیر قرآن کریم میباشد که پس از مجلّد اوّل آن که در مقدّمات تفسیر وعلوم متعلّقه بقرآن میباشد جز اندکی از آن تألیف نگردیده و بنای مؤلّف بر آن بوده که قرآن را بنحوی که در اخبار امامیّه وارد شده تفسیر نماید و دیگری **رساله دررضاع** میباشد که صاحب حدائق بگفته‌خود ردّی بر آن نگاشته وشرحی بر کفایه‌سبزواری نگاشته و این شرح از ابتداء کتاب متاجر تألیف گردیده چنانکه در ذیل شرح کتاب کفایه‌در ص (۵۰۵) ج ۱ گذشت وشرحی برمفاتیح فیض بنام « شریعة الشّیعه و دلائل الشریعه » نگاشته اند و بگفته صاحب لؤلؤتی البحرین که قسمتی از آنرا دیده بوده تاریخ تألیف آن سال ۱۱۲۹ میباشد و دیگری این شرح است (شرح عهدنامه مالك اشتر) که بنا بتصریح مؤلّف در ص (۹) نسخهٔ ذیل نام آن « نصایح الملوك و آداب السّلوك » گذارده شده و آنرا بنام شاه سلطان حسین صفوی تألیف نموده و چنانکه از تاریخ کتابت نسخهٔ ذیل نیز معلوم میشود بسال

(۱) تاریخ تالیف راصاحب روضات درحاشیهٔ ص ۱۱۹ ج ٤ از آخر نسخه چنین نقل نموده: فی الثلث الثانی من الیوم الثانی من النصف الثانی من الثلث الثانی من الشهر الثانی من الثلث الثانی من السنة الثانیه من بعد الثلثة الثانیة من العشر الثانی من الالف الثانی من الهجره .

۱۱۱۸ یا پیش از آن تألیف گردیده و هیچیك از صاحب روضات (ج ٤ ص ۱۱۹) و صاحب لؤلؤ (ص۷۳) که بشرح حال ومؤلّفات ایشان پرداخته و مطالب فوق بامراجعه بآنها نگاشته شده از این شرح نام نبرده‌اند و مؤلّف این شرح را در مقدّمه‌ای و پنج باب مرتب نموده وهریك از مقدّمه و ابواب را در ذیل نصائحی بانجام رسانده و فقط بترجمهٔ فارسی عهد نامه آن هم قسمت قسمت اکتفا نموده وبرای ایضاح مطالب گاهی حکایاتی آورده است ودرحدود (۳۲۵۰) بیت کتابت این شرح میباشد .

آغاز : بسمله حمد بیحد وثنای ببعدد قادریرا رواست الخ .

انجام : واگرنفعی از آن برنداین مجرم عاصی‌را بدعائی یادآورندانّه‌القریب المجیب والحمدلله رب‌العالمین والصّلوة والسّلام‌علی‌خیر خلقه‌محمّد و آله‌الاقدمین اجمعین وسلّم تسلیماً کثیراً کثیراً فی ۱۱۱۸ .

(۷٦٦)

شرح عهدنامه مالك اشتر

این نسخه بخط نسخ خوب در سال ۱۱۱۸ نگاشته شده پشت صفحهٔ اوّل و بر خود آن یادداشت‌هائی بوده آنهارا محو کرده اند ، ورق اوّل و آخر وصالی گردیده ، پاره ای از کلمات سیاه و چرك شده و صفحات مجدول بطلا میباشد .

جلدتیماج . کاغذسمرقندی . واقف‌سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۵۰) صفحهٔ (۱۱) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۹٤٦) .

[۳۱۳] شرح غررالحکم و دررالکلم (فارسی)

این شرح را بفارسی آقا جمال خونساری ره متوفی بسال ۱۱۲۵ که از علماء نامی امامیّه بوده ودر ص ۱۸ و ۳۹۱ و ٥٦٤ ج۱ این‌فهرست بشرح حال مختصری ازایشان‌وپاره‌ای‌ازمؤلّفاتشان‌پرداخته شد بر کتاب «غررالحکم ودررالکلم» آمدی که در همین فصل از آن نام خواهیم برد و معرّفی کامل از آن خواهیم کرد نگاشته اند .

بعضی این کتاب را ترجمه معرّفی نموده و مولّف خود نیز در خاتمه قسمت

دیگر این کتاب که ذیلاً از آن نام میبریم آنرا ترجمه نامیده ولی درمقدّمه مجلّد اوّل گفته است:

« ودر عبارات غامضه و فقرات مشکله آن که محتاج باشند بکشف و بیان اکتفا بترجمه ننموده وبروجهی که باید تقریر و تفسیر مراد و ایضاح و افصاح مقصود نماید، لاجرم با وجود عدم استطاعت و قصور بضاعت بحکم المأمور معذور بشرح کتاب مزبور بر نهجی که منظور خاطر ملکوت ناظر والا و مطمح نظر اندیشه جهان پیما بود پرداخت ».

وگذشته ازاین چون بخود کتاب مراجعه می کنیم معلوم میشود که مؤلّف پس از نقل عبارات وکلمات و بپارسی ترجمه کردن کلمات بشرح وبسط وتحقیق در آنها پرداخته واز کتب خوب فارسی است.

صاحب روضات در ص ۱۵۵ ج۱ نگاشته‌اند که این شرح دردو مجلّد است ولی در آنجا وجای دیگر نیافته‌ام که آیا شارح موفق باتمام این شرح شده اند یانه فقط دونسخه از این شرح را نگارنده دیده یکی نسخه ذیل است که متعلّق باین کتابخانه است ودیگری متعلّق بآقای تربیت (محمدعلی) میباشد که ازابتداء شرح حرف البآء تا آخر حرف الکاف میباشد و درخاتمه آن چنین نگاشته شده:

وسیلهٔ رستگاری ودست آویز رحمت کردگاری نصیب شده باتمام این اجزا که مجلدثالث (۱) ترجمه کتاب مسطور است کام تمنا یافته چون بنا بر عزم سفر حج بیت‌الله حرام از سعادت ادراک مابقی که وجههٔ همت است بازماندرجاء واثق وامل صادق است که بعون الله وحسن تأییده ادراک هریك از مقصدین میسر و محصل گردد کتب ذلك حامداً لله رب العالمین ومصلیاً علی خاتم النبیین وآله الطیبین الطاهرین فی اواخر شهرشعبان المعظم من شهورسنة ۱۱۱۳ من الهجرة النبویه علی هاجرها اکمل الصلوة واشرف التحیة. انتهی.

و بقرائن مذکوره فوق احتمال میدهم که شارح موّفق باتمام این شرح نفیس نگردیده وکلیّه این دو مجلّد موجود در حدود (۵۵۰۰۰) (۲) بیت کتابت دارد و ظاهراً کاتب نسخه آقای تربیت همین نویسندهٔ نسخه مدرسه است.

---

(۱) درنسخه مذکور فوق مجلد ثالث نوشته شده ولی ظاهراً کاتب سهو کرده و صحیح آن مجلد ثانی باشد چرا که باتفحص بسیار در خود کتاب ابتداء مجلد دوم را نیافتم و صاحب روضات هم دومجلد بودن آن را تصریح کرده‌اند.

(۲) شمارهٔ ابیات مجلد اول تقریباً (۴۲۸۰۰) و مجلد دوم (۱۲۲۰۰) میباشد.

آغاز : بسمله غرر و درر الفاظ و معانی و سلسله آرای شاهد زیبای حمد وسپاس الخ .

(۷۶۷)

شرح غررالحکم و دررالکلم

این نسخه مجلّد اوّل و مشتمل بر شرح از ابتداء کتاب تا آخر حرف الف میباشد بقرینه اینکه در حاشیه پاره ای از صفحات آن حاشیه هائی از مؤلّف بخط کاتب نسخه نگاشته شده و در ذیل آنها کلمه « منه سلّمه‌الله تعالی » یا « منه مدّ ظلّه‌العالی » تحریر یافته مسلّماً در زمان حیات مؤلّف یعنی پیش از سال ۱۱۲۵ نوشته شده ، ولی کاتب از خود و سال نگارش نام نبرده ، عبارات غررالحکم (اصل کتاب) بخط نسخ و شرح آن بخط نستعلیق است ، محمّدحسین بن نورالدّین موسوی حسینی جزائری درلکنو از شهرهای هند بسال ۱۱۴۸ شرحی مبنی براینکه این نسخه قسمتی از ترجمهٔ غررالحکم آمدی و تألیف آقا جمال است پشت ورقیکه پیش از ورق اوّل کتاب است مرقوم داشته و نیز برورقیکه‌در آخر نسخه است شرحی مبنی بر تشرّف بزیارت این کتاب بدون امضاء بسال ۱۲۸۹ نوشته شده و شبیه بخط مرحوم حاج فرهاد میرزا معتمدالدّوله است و نیز در پشت نسخه یادداشتی مورّخ بسال ۱۲۷۳ بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب وبامضاء نصرالله موجود است .

جلدتیماجی · کاغذسمرقندی · واقف‌سپهسالار . قطع‌رحلی کوچك . شمارهٔ‌اوراق(۳۴۱).صفحه (۲۱ و ۲۲) سطر . طول (۲۷ سانتیمتر) عرض (۱۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه(۳۳۰۷) .

[۳۱۴] **شرح مقامات حریری ـ شریشی** (عربی)

این شرح‌مقامات ازشریشی‌ره است (ابوالعبّاس احمدبن عبدالمؤمن‌بن‌موسی‌بن عیسی بن عبدالمؤمن قیسی شریشی نحوی ۵۴۷ - ۶۱۹) (۱) که ازمشاهیر علماء

(۱) معجم‌المطبوعات تولد این مؤلف را در سال ۴۵۷ و وفات را سال ۶۱۹ ضبط نموده بنا بر این عمر مولف ۱۶۲ سال خواهد بود ولی ظاهراً عدد چهار وپنج مقدم ومؤخر شده و سال تولد شارح ۵۴۷ بوده که بنا بر این عمر ایشان ۷۲ سال خواهد بود واین نزدیك تر بواقع است لذا بدینگونه آنرا ثبت نمودیم .

[به ذیل صفحهٔ بعد رجوع شود]

ادب است و به شارح مقامات نیز در میان فضلاء معروف میباشد ، در نحو ولغت و ادب و عروض و انشاء دستی قوی داشته و مردی بلیغ و ثقه بوده از جمعی دانشمندان روایت نموده و بسیاری نیز از او روایت کرده اند ومؤلّفات او عبارتست از سه شرح بر مقامات بزرگ و متوسط و کوچك که نسخهٔ ذیل یکی از آنهاو همانست که چندبار در مصر چاپ شده وشرح **الایضاح** وشرح عروض الشّعر و **علل القوافی** و شرح الجمل و **مختصر نوادر القالی** و قصائد مشهورهٔ عرب **والتعلیقات الوفیه** که شرح **الدره الالفیه** ابن معط میباشد ودر آن تمام الفیّه مذکور را نقل نموده وغیر از اینها .

و در شریش (۱) در ماه ذیحجه ۶۱۹ وفات نمود نمود این شرح چند بار در دو مجلّد طبع گردیده است (۲) چنانکه از نسخهٔ ذیل معلوم میشود شرح اوّل شریشی است و در حدود (۴۲۶۰۰) بیت کتابت دارد و مشتمل بر حکایات و اشعار خوب فصحاء عرب و بیان معانی لغات مشکله و کلمات مستعمله در مقامات است و مطلبی را که محتاج بشرح و بسط بوده از آن نگذشته و چنانکه خود اشاره نموده از شروح دیگر استفاده‌ها نموده وچون چاپ شده محتاج بتعریف بیش از این نیست .

صاحب کشف الظنون گوید مختصر شرح مقامات شریشی ازشیخ شهاب الدّین احمدبن محمّد حجازی متوفی سنهٔ ۸۷۵ است و میتوان گفت که این مختصرشرح بر شرح شریشی است (ج ۲ ص ۴۹۸) .

[بقیه از ذیل صفحه قبل]

ونیز شارح را احمدبن عبدالمؤمن بن عیسی بن موسی بن عبدالمؤمن ضبط نموده در صورتی که درنسخ بغیة الوعاة وروضات الجنات که نقل ازبغیه نموده موسی بن عیسی ثبت شده ولی درنسخه ذیل عیسی مقدم بر موسی ثبت گردیده است - معجم المطبوعات ص ۱۱۲۱ ، بغیة الوعاة در حرف الف روضات ص ۸۴ ، کشف الظنون ج۲ ص ۴۹۸ .

(۱) شریش که اول و آخرش شین معجمه است بفتح اول و کسر راء مهمله و یاء مثناة تحتانیه‌شهر بزرگی است از کوره‌شذونه ومرکز آنست واینك آنرا شرش گویند ، شذونه بفتح اول و پس از واو ساکنه آن نون شهری است در آندلس که متصل میشود اطراف آن بحدود موزور از توابع آندلس ، معجم البلدان ج۳ ص ۲۶۷و۲۸۵ .

(۲) مطالب فوق فقطاز بغیة الوعاة ومعجم المطبوعات ترجمه گردید .

و صاحب کشف‌الظنون گوید که شرح متوسط این شارح بر مقامات مزجی و مشتمل برشرح لغات غریبه آنست و آنرا برحسب درخواست اهالی سجلماسه با عباراتی سهل نگاشته ، و آغاز آن این است : بسمله الحمدلله‌الذی علّمنا ما لم نکن نعلم الخ . واز شرح سوّم نام ونشانی ذکر نکرده معلوم میشود که از نظرش نگذشته بوده .

آغاز : بسمله (۱) الحمدلله‌الذی اختص هذه‌الامه بافصح‌الالسنه الخ .

انجام: اذا فکّرتُ في نَدَمی علیها * عَضِضْتُ انامِلی وقَرَعْتُ سِنّی

و هذا آخر شعر قاله ابوالعتاهیه و آخر شعر ختمت به‌الشّرح راجیاً من ربی صفحه‌وعفوه والحمدلله‌اوّلاً و آخراً کما یجب بجلاله‌غفرانك اللهم تبارکت و تعالیت والحمدلله رب‌العالمین وصلّی‌الله علی سیّدنا محمّد و آله و صحبه و سلم .

(۷۶۸)

شرح مقامات حریری شریشی

این نسخه که مشتمل بر تمام کتابست بخط نسخ خوب نگاشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، پشت صفحهٔ اوّل شرحی نظماً و نثراً بخط شکسته نستعلیق خوبی مبنی برتعریف وتوصیف کتاب تحریر گردیده ، کاتب‌خودرا یکی ازعمّال دیوان و مستخدمین دولت معرّفی کرده و در آخر شرح مهری بنام « موسی » زده شده و از تاریخ آن مهر معلوم میشود که از رجال قرن سیزدهم هجری بوده ، نسخه در سال ۱۲۸۱ داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه شده وپشت ورق اوّل یادداشت گردیده‌است .

جلد تیماجی . کاغذفرنگی‌مهره زده . واقف‌سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (٤٢٦) . صفحهٔ (۲۵) سطر . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۲۵۵) .

(۱) در نسخهٔ ذیل‌پس‌از بسمله نگاشته‌شده : قال‌الشیخ الاستاد‌اللغوی‌النحوی‌ابوالعباس‌احمدبن عبدالمؤمن بن عیسی بن موسی‌بن عبدالمؤمن‌القیسی‌الشریشی رحمة‌الله‌علیه و رضوانه الحمدلله الذی اختص الخ . و نسخه چاپ شده ابتداء آن عینا ابتداء این نسخه است .

[۳۱۵] شرح مقامات حریری ـ مطرزی (عربی)
(الایضاح)

این شرح مقامات از مطرّزی ره است (۱) (ابوالفتح ناصربن ابی‌المکارم عبدالسّیدبن علی مطرّزی $\frac{۵۴۶}{۵۴۸}$ - ۶۱۰) که یکی ازفقهاء حنفی مذهب بوده و از ادباء نامی و نحویّین معروف و لغویّین مشهور می باشد و دراصول معتزلی است در خوارزم متولّد ودر همانجا بدرود زندگی گفته و اورا خلیفه زمخشری خوانند چرا که وفات او درسال ولادت این مؤلّف یعنی بسال ۵۳۸ بودو وابن خلّکان گوید که مطرّزی بضمّ میم و فتح طاء مهمله و راء مشدّده مکسوره‌و راء و یاء منسوب به کسی است که لباس را طرح زند وآنرا نقّاشی کند و نمیدانم آیا خود او بدین‌کار مشغول بوده یا یکی از اجدادش مطرّز بوده‌اند وخدا داناست. ولی سیوطی در بغیه گوید علی پسر مطرّز علم است نه وصف و پاره‌ای مؤلفات او عبارت است از **الاقناع** لماحوی تحت‌القناع در لغة، **المعرب** (لغة فقهی)، **المغرب** فی ترتیب‌المعرب **ومختصر اصلاح‌المنطق** (اصلاح‌المنطق تألیف‌ابن سکّیت‌است)و**مصباح**(۲)درنحوو **شرح‌مقامات‌حریری** که‌آنرا‌الایضاح(۳)نام‌نهاده

شارح پیش از آنکه شروع بشرح کلمات و عبارات مقامات نماید مقدّمه ای در مطالب معانی وبیان و بدیع ذکر وبرای هریك از مطالب مثالهائی از کلمات فصحاء و بلغاء سابق آورده و خصوصاً مقیّد شده که از عبارات حریری

---

(۱) ابن خلکان چاپ طهران‌ج۲ ص (۲۸۰)، روضات‌الجنات ج۴ ص ۲۲۳، الفوائدالبهیه ص ۲۱۸، بغیةالوعات ص (۴۰۲)، معجم‌المطبوعات ص ۱۷۶۰، کشف‌الظنون ج ۱ ص ۱۱۲ و ۱۳۲ ج ۲ ص ۴۴۸ و ۴۷۱ و ۴۹۷، کنیه ولقب شارح در نسخهٔ کهنهٔ این کتابخانه مخالف آنچه موافق بامؤلفین سابق ثبت گردیده نگاشته شده ودرذیل اولین‌نسخه آنرا نقل کرده‌ایم وصاحب کشف‌الظنون دردوجای مجلد اول اسم مؤلف را ناصرالدین و در سه جای ازمجلد دوم مؤلف را ناصربن عبدالسید ضبط نموده است.

(۲) فقط در بغیه نام این کتاب «مختصرالمصباح» ثبت شده است.

(۳) کشف‌الظنون در ج۲ ص ۴۹۷ در ذیل‌شروح مقامات‌حریری نام این‌شرح را«الافصاح» نقل نموده و مسلماً غلط و تصحیف الایضاح است ودرحرف الف بعده الفا و الف بعده الیاء از آن کتاب مراجعه گردید این نام را در آنجا نیاورده بود درنسخه چاپ شده نام شرح ثبت نگردیده است ودرتاریخ آداب‌اللغه‌العربیه ج ۳ ص ۴۸ نیز نام‌این‌شرح **الایضاح** است.

در مقامات حتماً استشهاد نماید پس ازاتمام این مقصود چند سطری درمعنی مقامه نگاشته آنگاه شروع درشرح خطبه کتاب نموده واز آن پس بشرح مقامات پرداخته (مقدّمات کتاب که آنرا رسالهٔ خوبی در فصاحت و بلاغت توان دانست ودر حدود (۱۰۰۰) بیت میباشد) وچون داخل در شرح مقامات شده کلمات مشکله راشرح کرده و امثال و حکایاتی را که حریری بدانها تمثّل جسته ویا بنقل آنها پرداخته تشریح نموده و برای توضیح کامل بعبارات صاحب صحاح و دیگر دانشمندان متوسل شده وبسیاری ازاشعار و کلمات بزرگان عرب را برای تأیید نظریه خویش آورده است و کلیّهٔ این شرح درحدود (۸۸۰۰) بیت میباشد

سال تألیف راشارح در آخر کتاب سنهٔ (۵۶۳) معین نموده ، درمعجم المطبوعات چاپ شدن آن تذکّر داده نشده ولی بسال ۱۲۷۲ در طهران چاپ گردیده است .

آغاز : بسمله الحمدلله المحمود علی جمیع الآلاء المشکور بحسن البلاء الخ .

انجام : فاحمدالله علی الآئه المتظاهره واصلّی علی محمّد وعترته الطاهره و اسلم تسلیماً کثیراً .

(۷۶۹)

شرح مقامات حریری مطرزی

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب از خود وسال کتابت نام نبرده و بذکر آخرین عبارت مصنّف قناعت نموده ولی در حاشیهٔ آخرین صفحه نوشته شده : (بلغت المقابله بخط المصنّف) و از حرف آخر کلمه مصنّف اندکی محوشده واز طرز کتابت وکاغذ نیز بدست می آید که درقرن هفتم نگارش یافته وپشت صفحهٔ آخر وبراوراقیکه در آخر کتاب است یادداشتها ومهرهای قدیمی واشعاری عربی بخط نسخ و نستعلیق تحریر یافته ویکی از یادداشتها رامحو کرده اندو هیچیك جز یادداشت اعتضاد السلطنه تاریخ نداشته و بیشتر از خطوط قرن هفتم هجری است . و سجع مهر مدوّر ی که بردوّمین ورق کتاب زده شده اینست . (حبیب الله محمود است از جان ☆ غلام شیخ ابراهیم سلطان) پشت صفحهٔ اوّل کاتب نسخه چنین نوشته : (کتاب الایضاح فی شرح المقامات الحریریّه تصنیف الشیخ الامام العالم الاجل برهان الدّین

ابی المظفّر ناصر بن المطرّزی رحمة الله تعالی علیه .)و در آخر کتاب در آنجا که شارح میخواهد کلام خود را خاتمه دهد و میگوید قلت ، دراین نسخه کاتب نوشته : قال الامام الاجل برهان الدّین ابو المظفر ناصر بن المطرّزی رحمه الله قلت . واز اینجا معلوم میشود که یکی از پدران شارح به مطرّزی مشهور بوده و در نسخه مطرّزی بضم اوّل وفتح ثانی و کسر ثالث با تشدید وزای معجمه با یاء نسبت مشدّد تشکیل شده است و در نسخه دیگر پس از بسمله اینست : یقول عبد الله المفتقر الیه ناصر بن ابی المکارم المطرّزی تجاوز الله عنه، الحمد لله المحمود الخ. و نیز یادداشتی است که بخطّ شکسته نستعلیق نگاشته شده و امضاء آن غیاث الدین بن محمّد حسنی حسینی است و سجع مهر آن یا غیاث المستغیثین است وسال ۱۰۰۷ بر آن نقش شده و مسلّماً غیاث الدّین منصور دشتکی شیرازی نیست چراکه بنص روضات (ج٤ ص۱۲۹) وی بسال ۹٤۸ وفات یافته وسجع مهر او « ناصر الشریعه منصور » بوده بنا براین صاحب این یادداشت و مهر دیگری است .

جلد چرمی کهنه . کاغذ حنائی . واقف سپهسالار . قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۱٦۹) . صفحه (۲۱) سطر . طول (۲٦ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۵٤) .

(۷۷۰)

شرح مقامات حریری مطرزی

این نسخه در سال ۱۱۰۰ بخط نسخ احمد بن علی حسینی نگارش یافته ، حاشیه دو ورق از اواسط کتاب پاره شده یکی را وصّالی کرده اند .

جلد چرمی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۰۹) . صفحه (۱۸) سطر . طول (۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۲۵۳) .

[۳۱٦] شرح نهج البلاغه ـ ابن ابی الحدید (عربی)

مؤلّف این شرح ابن ابی الحدید ره است (عزّ الدّین عبد الحمید بن هبة الله (۱) بن

(۱) نام پدر شارح در معجم المطبوعات ص ۲۹ و کشف الظنون ص ۳۹۳ و ٦۲۲ ج ۲ و فوات الوفیات ص (۲۱۷ ج۱) هبة الله ضبط گردیده ولی درروضات بنقل ازعبد الرزاق غوطی بهاء الدین ثبت شده و دراینجا نیز پس از محمد دوم جد مؤلف حسین بن ابی الحدید نقل شده در صورتیکه در کتب فوق نام حسین نیست ودر تجارب السلف (ص ۳۵۸ و ۹۵۹) شارح فقط بنام عز الدین عبد الحمید بن ابی الحدید ذکر گردیده ومطالب مرقومه از آن کتب گرفته شده است .

محمّد بن ابی‌الحدید مدائنی معتزلی ۵۸۶ - ۶۵۵) که از معاریف ادباو متکلمین قرن هفتم هجری و معاصر با آخرین خلیفهٔ عبّاسی بوده و هنگام تصرّف‌مغول شهر بغداد را گرفتار آمده و بجوانمردی ابن علقمی وزیر و شفاعت خواجه نصیرالدّین او و برادرش موفق الدّین از کشته شدن نجات یافتند (ذیلاً شرح قضیّه‌ذکرمیگردد) . صاحب روضات (ص ۴۲۲ تا ۴۲۴) بشرح حالات ومعرّفی ایشان مفصّلاً پرداخته ومؤلفات‌ذیل را بنقل ازنوشته های شیخ‌ابوالفضل‌عبدالرزاق الغوطی مورخ بایشان نسبت داده : از مؤلفات ابن ابی‌الحدید یکی کتاب **العبقری‌الحسان** میباشد که در آن قسمتی از کلام و تاریخ و اشعار و پاره‌ای از از انشاآت و مراسلات خودرا جای داده و دیگری کتاب **الاعتبار** واین کتاب در سه مجلّدونظرمؤلف‌در آن بر کتاب **الذریعه فی اصول‌الشریعه** سیدمرتضی‌ره میباشد و دیگری کتاب **الفلك‌الدائر علی‌المثل‌السائر** (این کتاب چنانکه در ص ۳۰ معجم‌المطبوعات‌چاپ‌شده‌است و کتاب **المثل‌السائر** تألیف‌ضیاءالدّین‌بن‌الاثیر جزری‌متوفی‌سنه ۶۳۷ میباشد ودر فنّ‌انشاء و کتابتست کشف‌الظنون ص ۳۷۵ ج ۲) و دیگری شرح محصّل امام فخر رازی است که درحقیقت نقض وردّ بر آن میباشد و دیگری کتاب **نقض‌المحصول** (محصول در کلام و نیز از امام فخر است) و دیگری شرح **مشکلات‌الغرر** میباشد **کتاب‌غررالادله** تألیف شیخ ابوالحسن محمّدبن علی‌بصری متوفی سنه ۴۶۳ که ازعلماء معتزله بوده‌اند میباشد (کشف‌الظنون ج ۲ ص ۱۵۳) ودیگری‌شرح **یاقوت** ابن‌نوبخت و **قصائدهفتگانه** در مدح حضرت علی علیه‌السّلام که بگفتهٔ هدیةالاحباب در ص ۴۵ شیخ رضی استرابادی وصاحب مدارك بشرح آن پرداخته اندودیگری‌شرح نهج‌البلاغه(همین کتاب)میباشد که از معاریف کتب وموجب شهرت شارح گردیده است .

این‌شرح نهج‌البلاغه یکی‌از شروح مفصّله وشارح در آن داد اطلاع‌وفضیلت وتحقیق‌را داده وچون طریقهٔ انصاف را پیش گرفته وچنانکه شایسته است‌خطب و کلمات را شرح وتفسیر نموده ، اهل‌سنّت ویرا شیعه دانسته ولی ازخودکتاب

بر می آید که سنّی و معتزلی است ، بسیاری از اخبار ومعتقدات شیعه را هم نقل و بردّ آنها پرداخته و بسیاری از مطالب بر خلاف عقائد امامیّه دارد که آنها را صاحب حدائق جمع نموده و ذیلاً از آن نام می بریم ، ولی در دوستی حضرت علی و اولاد آن بزرگوار علیهم السّلام بی اختیار بوده و ما ترجمهٔ پاره‌ای از دیباچه این شرح را که شارح از روی راستی بی کم وکاست کتاب واسلوب آنرا معرّفی نموده دراینجا می آوریم :

چون امر حضرت وزیر بزرگوار محمد بن احمدبن محمد علقمی که خدایش مشمول عنایات کاملهٔ خویش دارد واورا ازین مقام ارجمند بالاتر برد بنام این بنده درگاه برشرح کتاب نهج‌البلاغه که بر صاحب آن بهترین صلوات وپاکیزه‌ترین تحیات بادصادر گردیده ، مانند کسیکه خود پیش پیش بنا بر کاری داشته و فرمانی جازم اورا ازجا برانگیزاندشروع در انجام خدمت نمود و بشرحی پرداخت که در آن بذکر غرائب لغات و اسالیب عبارات و بیان مرادقناعت نموده بود اما چون چندی بدین منوال گذشت اندیشیدم دانستم که‌این‌مختصر تشنهٔ حقائق را سیراب نمیکند وسر گردان را جز سر گردانی نمی افزاید بنابراین آن‌روش را گذاشتم و بشرحی مفصل پرداختم که مشتمل بود بر غریب لغات و اسالیب و قواعد معانی و بیانی وچون کلمه‌ای ممکن باشد ازلحاظ اعراب وتصریف اشکالی پیدا کند ببیانش‌پرداخته و در موارد بسیار بنقل نظم ونثرهائی نظائر عبارات کتاب همت گماشتم ، حکایات و مطالب تاریخی را که درالفاظ اشارتی بدانها رفته بودآورده ، دقائق توحید و عدل که اشاره بدانها نموده تشریح کرده ، آنچه از انساب و امثال نکتها و مواعظ و زواجر دینی وحکم‌وآداب اخلاقی‌ومسائل‌فقهی‌بودشرح‌وبسط‌داده ، مقامات‌عارفین‌را که انحضرت درکلمات‌خویش‌بطریق رمز یاد فرموده بیان نمودم ، درصورتیکه همه کس توانائی بر آن ندارد واین کار را کسی نتواند جز دانشمندان و روحانیان مقرب ، پرده ساتر مقاصد را از روی عباراتیکه حضرت علیه‌السلام بطریق کنایه واختصار و اشاره وشکایت بیان فرموده برداشته وبرهان اقامه کرده که بسیاری ازفصول این کتاب‌داخل در معجزات محمدیه ص است‌چرا که مشتمل بر اخبار بغیب میباشد و از قوه بشر خارج است که اینگونه حقائق را در قوالب الفاظ درآورد

(بهمین جهت است که در میان خاصه این کتاب **اخ القرآن** نامیده شده)

و چنانکه امید بود کتابی در فن خود کامل و یگانه در میان امثال گردید و هیچ شگفت نخواهد بود که بوسیله این کتاب که بهترین کتابها است کسی بسر پادشاهان تقرب جوید و بواسطهٔ یگانهٔ زمان به یگانهٔ روزگار نزدیك شود چرا که همه چیز بمانند خویش بایستی متصل شود وهرچیزی نظیر خودرا بخود می کشاند و تا آنجا که میدانم پیش از من کسی

بشرح این کتاب نپرداخته جز سعیدبن هبةالله بن حسن فقیه معروف بقطب راوندی که یکی از فقهاء امامیه بوده لیك وی مرد این میدان نبوده چرا که همه عمر خویش را صرف فقه کرده و کجا فقیهی که بس عالم این یك رشته است تواند بحقائق این کتاب که دارای فنون متعدده وعلوم متشعبه میباشد پی برد ، بنابراین حال شرح او بر دانا مخفی نیست ومن در چند جا مطالب متناقضهٔ آنرا در این کتاب نقل نموده و از بسیاری از آنها که چندان فائده‌ای در ذکر آن ندیده در گذشته‌ام ، و پیش از آنکه شروع بشرح کتاب نمایم اقوال اصحاب خودمان معتزله رحمهم‌الله را درباب امامت وتفصیل بغاة و خوارج وذکر نسب و مختصری از فضائل حضرت امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام وشرح مختصری از نسب وحالات رضی ابی‌الحسن محمدبن حسین موسوی رحمه‌الله نقل پس از آن شروع بشرح خطبه کتاب که ازمنشآت سید رضی ره است می نمایم . **انتهی .**

سید هاشم بحرانی متوفی بسال ۱۱۰۷ که در ج ۱ ص ۸۹، ۲۲۱، ۲۸۶، ۳۰۳، و ۳۱۰ مؤلفاتی از ایشان را باشرح حال مختصری ذکر کرده‌ایم آنچه از فضائل حضرت امیرالمؤمنین علی علیه‌السّلام وسائر ائمّه هدی در شرح ابن ابی‌الحدید بوده جمع آوری نموده و آنرا « **سلاسل الحدید** » نامیده است .

صاحب حدائق متوفی بسال ۱۱۸۸ (ج ۱ ص ۳۹۹) ردّی بر شرح مذکور نگاشته و نام آنرا « **سلاسل الحدید فی تقیید ابن ابی الحدید** » گذاشته و در آخر لؤلؤتی البحرین ذیل مؤلفات خود در معرّفی از این کتاب گوید :

این کتاب رد بر شارح نهج‌البلاغه است که بخیال خویش آنرا بررأی معتزله واصول مذهب ایشان نگاشته و در ابتداء آن مقدمهٔ مفصلی در معنی امامت نوشته‌ام که اوخود شایسته است کتابی مستقل باشد پس ازآن آنچه راجع بامامت و احوال خلفاء و مطالب مناسب باین مبحث بود از شرح مذکور نقل و خلل و مفاسد هریك را کاملا تشریح نموده‌ام ومجلد اول آن خاتمه یافته ودرحدود یك ثلث ازمجلد دوم را نیز تالیف نموده ولی اشتغال بتالیف کتاب حدائق مرا از بپایان رسانیدن آن بازداشته است . **انتهی .**

این شرح ابن ابی‌الحدید را شمس‌بن محمّد بن مراد درسال ۱۰۱۳ (۱) شرح

(۱) فقط در آخر شرح جزء اول نسخهٔ این ترجمه نام مترجم وشارح ذکر شده آنهم بدینگونه که در اینجا ثبت میگردد : تمام شد ترجمه جزء اول از شرح نهج‌البلاغه که مترجم آن الفقیر الی رحمة ربه‌الجواد شمس‌بن محمدبن مراد فی یوم‌الاحد من شهر ربیع‌المولود سنه ۱۰۱۳ : ۱۸ شهرمذکور وصلم تم .

و ترجمهٔ فارسی نموده و نسخه‌ای از آنرا جناب حاج محتشم‌السّلطنه اسفندیاری رئیس دورهٔ دهم مجلس شورای ملّی دام ظلّه دارند و مدّتی نزد نگارنده بود از قرائن چنین بنظر میرسد که نسخه بخط شارح و مترجم میباشد ومشتمل بر ترجمه و شرح شش جزء از شرح ابن ابی‌الحدید وشرح جزو هفتم آن تا خطبه ای که آغاز آن این است میباشد : امّا بعد حمد لله والثنآء علیه ایهاالنّاس فانّی نقأت‌عین الفتنه الخ .

شارح و مترجم پس از نقل این خطبه از شرح ابن ابی‌الحدید چیزی نقل ننموده وشروع بنقل مطالب تاریخی راجع بمعامله عبّاسیّین باامویّین وقبور اموات ایشان نموده پس از آن درتحت عنوان خاتمه احادیث واخباری درفضائل حضرت مولی امیرالمؤمنین علی علیه‌السّلام پرداخته وقسمتی از آخر آن افتاده ولی ظاهراً بیش از یك ورق نبوده است .

این شارح ومترجم در بسیار از موارد نسبت بمخالفین امامیّه وحتّی بزرگان آنها ازطریق ملایمت واخلاق خارج گردیده است .

ترجمهٔ دیگری‌ازاین کتاب‌درزمان سلطنت ناصرالدّین‌شاه قاجار حاج‌نصرالله بن ملاّ فتحعلی دزفولی نموده وچنانکه درخاتمه آن مذکور است در سال ۱۲۷۸ بامر آن پادشاه شروع و درسال ۱۲۹۲ ترجمهٔ کتاب را بانجام رسانیده ودر سال ۱۲۹۵ تصحیح وپاکنویس شده است ، مترجم پس ازاینکه عبارات نهج‌البلاغه را قسمت‌قسمت نقل نموده بترجمه تحت‌اللفظی عبارات‌شرح‌ابن ابن‌الحدیدپرداخته و چون خود در آن مورد نظریه ای داشته باشد پس از آن تحت عنوان اقول ذکر کرده‌وبانتهی‌خاتمه‌میدهد وتمام ترجمهٔ‌بیست جزءرا در چهار مجلّد گذارده و آنرا « مظهرالبیّنات و مظهرالدّلالات» (۱) نامیده و اجزاء (٤،٥،٦،٨،٩،١٠، ١٦،١٧،١٨،١٩،٢٠) این کتاب را درپنج مجلّد استاد این‌دانشکده آقای مشکوة بیرجندی دارند و نگارنده آنهارا دیده است ودر حواشی آن مترجم خودمقابله

(۱) نام کتاب در آخر بعضی از اجزاء « و مظهرالایات » و در بعضی«و مظهرالدلالات » ثبت شده است .

و تصحیح را نوشته ومهر کرده و حواشی مفیدی هم بخط خود تعلیق نموده‌سجع مهر مترجم اینست : (لااله الاالله الملك الحقّ المبین عبده نصرالله .) واز سایراجزاء این کتاب خبری بدست نیاوردم و از ترجمه‌های خوب و دارای مزایای زیاد و تحقیقاتی است .

درامل الامل ج ۲ ص ۷ آورده که‌سلطان‌محمودبن غلامعلی طبسی که‌ازمعاصرین بود شرح ابن ابی‌الحدید را مختصر کرده است .

فخرالدّین‌عبدالله‌بن‌المؤیدبالله‌نیزاین شرح‌راختصرنموده‌وآنرا « العقدالنضید یا الدرالنضید المستخرج من‌شرح ابن‌ابی‌الحدید» نامیده ونسخه‌ای از آن که‌بسال ۱۰۸۰ نگاشته شده در کتابخانه مجلس موجود است (فهرست کتب خطی مجلس ج ۱ ص ۱۶۷) .

هندوشاه نخجوانی درتجارب‌السّلف مؤلفه بسال ۷۲٤ که ٦۹ سال پس‌ازوفات ابن‌ابی‌الحدید است راجع‌باین کتاب ومؤلف آن شرحی‌نگاشته که نقل آنرابیمورد نمیدانم و آن اینست :

و عزالدین عبدالحمیدبن ابی‌الحدید نهج‌البلاغه بنام او شرح کرد وچون بعرض رسانیدبغایت بپسندید و از مجلس برخاست ودر خزانهٔ کتب رفت و هزار و ده تخت جامه که لائق مردان و زنان باشد و کنیز کی ترك وخوب صورت و خادمی حبشی کوچك وفرش و زیلو و اوانی نقره کوفت حاضر گردانیدو بفرمود تا بر در سرای استری‌زینی با آلات نیکو حاضر کردند و غلامی دیگر حبشی جامه‌های‌نوپوشیده جهت رکابداری بداشتند وچون این مجموع تمام شد عزالدین عبدالحمید رابخواند و خلعت بپوشانید و تفصیل اجناس‌ونقد و غلام تسلیم کرد (در این کتاب‌مقدار نقدی‌معین‌نشده ولی‌درص ٤۲۲ روضات بنقل از کتاب‌عبدالرزاق‌غوطی نوشته شده که صد هزار دینار بوده است) عزالدین چون این مکرمت و مروت بدید ، ران وزیر را بوسه داد و گفت‌ای خداوند بنده را این همه توقع‌نبودو بر گمانی که بنده داشت مبرات وزیر باضعاف زائداست . وزیر گفت‌این‌سخن بگذار که‌منتی بر گردن من‌نهاده‌ای که بشکرانه آن قیام نتوانم کرد وبخدای که تا زنده باشم این حق را رعایت کنم ، آنگاه عزالدین شاکر وشادمان بیرون آمد وفراشان اجناس رادر خدمتش میبردند واو بر استرسوار شد و بخانه رفت وزبان روزگار میگفت :

آن خسروان که نام نکو کسب کرده اند * رفتند و یادگار از ایشان جز آن نماند
نوشیروان اگرچه فراوانش گنج بود ❁ جز نام نیك از پس نوشیروان نماند

و در واقعهٔ بغداد عزالدین مذکور و برادرش موفق‌الدین را بیرون آوردند تا بکشند

و **ابن علقمی** را پادشاه نواخته بود ومهمات عراق و بغداد باو تفویض کرده ودردل پادشاه مقامی تمام داشت ، چون حال عزالدین بن ابی‌الحدید بشنید دودبسر اودر آمد درحال بخدمت خواجه افضل‌العالم **نصیر الدین طوسی** قدس‌الله روحه رفت ودامن‌او بگرفت و گفت‌دو کس از افاضل بغداد که بربنده حقوق عظیم دارند خواهند کشت والتماس دارم که‌خواجه ببقد گی پادشاه شتابد و بنده در خدمت باشد و در باب این دوبزرگ شفاعتی کند . خواجه بی توقف روان شد و وزیر هزار دینار بموکلان مغول داد و مهلت خواست و بدر گاه رفت چون پادشاه ایشان را بدید دانست که بکاری آمده اند وزیر برسم مغول زانو زد و گفت دو کس را ازشهر بیرون آورده‌اند ویرلیغ پادشاه نافذ شده‌است که ایشانرا بیاسا رسانند بنده کمترین را آرزو آن است که پادشاه مرا عوض ایشان بکشد و ایشان را آزاد کند . خواجه اینمعنی را در بند گی پادشاه بعرض رسانید پادشاه بخندیدو گفت اگر من خواستمی ترابکشم تا این غایت نگذاشتمی و درحال عاطفت بفرمود و هردو را باو بخشید . وزیر بتعجیل بیرون آمد و ایشانرا خلاص داد و با عزالدین بن ابی‌الحدید گفت بخدای که اگر در قبول شفاعت توقفی میرفت نفس خود را فدای تو خواستم کرد تامکافات آن لطف باشد که توباهن کردی ونام مرا بسبب شرح نهج‌البلاغه مخلد گردانیدی .

و رغبت وزیر **ابن علقمی** در کتب بغایت بوده ده هزار مجلد کتب نفیس داشت‌چون از مهمات فارغ میشدبمطالعه مشغول می بود ودر همان سال که از جانب پادشاه حاکم بغداد شد وفات یافت در جمادی‌الاولی سنهٔ ست‌وخمسین وستمائه . (تجارب‌السلف چاپ آقای‌اقبال آشتیانی از ص ۳۵۸ تا ۳۶۰) .

ابن ابی‌الحدید این شرح را در بیست جزء و چنانکه خود در آخر تصریح کرده در مدّت چهارسال وهشت ماه ازغرّه رجب ۶۴۴ تاسلخ صفر ۶۴۹ باتمام رسانیده ودرآخر هرقسمت خاتمهٔ هرجزء را تصریح نموده و تمام اجزاءدرایران و مصر مکرّر چاپ شده و پس از شرح آخرین عبارت نهج‌البلاغه هزار کلمه از کلمات‌قصار که بسیاری از آنها مسلّماًازحضرت امیرالمؤمنین‌علی علیه‌السّلام میباشد وبرخی باحتمال چه مشابهت‌بکلمات آن‌حضرت داشته وسید رضی‌ره ذکرنکرده بدون شرح وبسط آورده است .

آغاز : بسمله الحمدلله‌الواحدالعدل ، الحمدلله الذی تفرّد بالکمال فکل کمال سواه منقوص الخ .

(۷۷۱)

شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید

این نسخه بخط نسخ نگاشته شده و مشتمل بر ده جزء اوّلیه کتاب است ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ولی در آخر جزء اول **شیخ صنعان** نام در سال ۱۰۳۳ چنین نگاشته‌اند : بانسخه‌ایکه بخط **مرندی** بوده است مقابله گردیده . و در آخر بعضی از اجزاء آن نیز نوشته‌اند : در مکّه معظمه استکتاب شده . و این مطلب اخیر را شیخ مذکور بفارسی تحریر نموده است .

قسمتی از جزء ششم این نسخه افتاده و محمّدتقی نام استرابادی در سال ۱۲۹۴ پشت ورق اوّل و بر موضعی که از آنجا افتاده است یادداشت کرده اند . و نیز پشت ورق اوّل یادداشتی بتاریخ سال ۱۰۴۳ حضرت **خلیفة السلطان** (سلطان العلماء) مبنی بر مالکیّت کتاب بخط خویش مرقوم فرموده اند ، چند ورق آخر و اوراقی از اوائل کتاب وصالی شده است .

جلد میشن . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . شمارهٔ اوراق (۶۹۷). صفحه (۲۵) سطر . طول (۳۷ سانتیمتر) . عرض (۲۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۷۶).

(۷۷۲)

شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید

این نسخه بخط نسخ نگاشته شده و مشتمل بر جزء شانزدهم تا آخر کتاب میباشد (ربع چهارم) ، دو ورق از آخر و یك ورق از اوّل آن را در سال ۱۲۳۳ نگاشته‌اند ولی خط اصلی ظاهراً از خطوط قرن یازدهم هجری بوده و در آخر اوّلین جزء نسخه (جزء شانزدهم) عبارات ذیل نگاشته شده : (تم تصحیحه علی یدمالکه **لطف الله** بن محمّدبن عبدالمهدی البحرانی ولکن علی نسخة غیر ظاهرة الصحّة وذلك بخامس عشر من شهر شعبان المعظم سنه ۱۱۶۴) .

ابتداء هر جزء سر سوره مطلاّئی است که نام هر جزئی با سفید آب بر آن نگاشته شده و صفحات کتاب مجدول بطلاولاجورد است ، فهرست بعضی از مطالب مندرجه در آن جزء را باذکر صفحات آن پشت ورق اوّل نگاشته اند و بعضی از صفحات وصّالی شده است .

جلد میشن . کاغذ خانبالغ . واقف سپهسالار .قطع رحلی کوچك . شمارهٔ اوراق (۴۰۰) . صفحه (۲۵) سطر . طول . (۳۰ سانتیمتر) .عرض(۱۸ سانتیمتر) .شمارهٔ کتابخانه(۳۰۷۸).

(۷۷۳)

شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید

این نسخه بخط نسخ نگاشته شده و مشتمل برجزء چهاردهم تا آخر کتاب است ، کاتب نامی ازخود وسال کتابت درهیچ جای از کتاب نبرده ولی ظاهراً ازخطوط قرن یازدهم هجری است ، پشت ورق اوّل فهرست قسمتی ازمطالب مندرجه در این نسخه نوشته شده و در حاشیهٔ بعضی از صفحات حواشی مختصری نوشته‌اند.

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . شمارهٔ اوراق(۲۵۳) . صفحه (۳۵) سطر . طول ($37\frac{1}{2}$ سانتیمتر) .عرض(۲۵ سانتیمتر) .شمارهٔ کتابخانه(۳۰۷۷).

(۷۷۴)

شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید

این نسخه بخط نسخ **عبدالکریم** بن معصوم در سال ۱۲۵۵ نگاشته شده وشامل ازابتداء کتاب تاآخرشرح کلام حضرت علی علیه‌السّلام در جنگ صفّین (در جزء ( ) از این شرح است) وهنگام بازداشتن اصحاب معویه اصحاب آن حضرت را از آب فرات میباشد .

جلد میشن . کاغذ فرنگی‌مهره زده . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق(۲۹۲) . صفحه (۲۱ سطر) . طول ($26\frac{1}{2}$ سانتیمتر) .عرض(۱۷ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه(۳۰۷۹).

[۳۱۷] شرح نهج البلاغه ـ ابن میثم (عربی)

این شرح بزرگ ابن میثم رحمة الله علیه است (کمال‌الدّین میثم بن علی بن میثم بحرانی متوفی بسال ۶۷۹) (۱) ومؤلف این کتاب یکی ازعلماء امامیّه وحکماء

(۱) مطالب راجعهٔ باین مؤلف واین کتاب بامراجعه بروضات ص (۱۴۲ تا ۱۴۴) ولؤلؤص (۱۶۱ تا ۱۶۶) ،امل‌الامل ج۲ ص (۷۲) و کشف‌الظنون ج۲ ص (۶۲۳) ومجالس‌المؤمنین و محبوب‌القلوب‌اشکوری نگاشته شده ودر کشف‌الحجب سال وفات شارح ۶۹۹ ثبت گردیده درصورتیکه در کشکول شیخ بهائی وروضات ولؤلؤو کشف‌الظنون و هدیةالاحباب سنه۶۷۹ معین‌شده و در کتب مذکورهٔ دیگر سال وفات ذکر نشده و در آخر شرح صغیر ابن میثم چنانکه‌در کشف‌الظنون است(ونسخه‌ایکه‌متعلق به‌مجدالدین خواجه‌نصیری‌نیز چنانست) فراغ‌از آن درسال ۶۸۱ بوده اگر این تاریخ‌را مُصحَّف ندانیم باید گفت که شارح درسال‌مذکور فوق وفات نیافته و قول صاحب کشف‌الحجب را که در اینگونه امور چندان اعتماد بصحت طبع نسخه آن نتوان نمود قبول کرد و یا در غیراین دوسال وفات ویرا قائل شویم .

و عارفین قرن هفتم هجری بوده و از محضر خواجه نصیرالدّین طوسی ره استفاده علوم حکمت و کلام نموده و ایشان شهادت بر کمال فضل وبسط اطلاع وی در این دو رشته داده اند و گذشته از آن خود این شرح بهترین گواه برمراتب علمی و اطلاعات گرانبهای این عالم جلیل میباشد و گویند خواجه از ابن میثم مطالب فقهی را فرا میگرفته است. ودر نزد علما ابن میثم به «**عالم ربانی**» ملقب ومشهور میباشد.

در بحرین شهرت فضائل ایشان پیچید و از آنجا بخارج سرایت نمود ولی گوشه گیری را اختیار نموده واز مردم کناره میکرد ، علماء حلّه که در آنوقت مرکز دانشمندان امامی مذهب بود چون براین حال وقوف یافتند شرحی بوی نگاشته واورا بدین خوی ورفتار سرزنش نمودند وی این دو بیت را پاسخ آنان نگاشت :

طَلَبتُ فنون العلم ابغی بهاالعلی — فَقَصَّرَبی عمّا سَمَوتُ بِهِ القُلّ

هر گونه دانشی راجستجو کردم تابدانها به بزرگی رسم

لیك بی چیزی مرا از آنچه بدان بلندی می جستم باز داشت

تَبَیَّنَ لی انّ المَحاسِنَ کُلّها — فروع و انّ المالَ فیها هُوالاصل

و آشکارشد برایم آنکه تمام دانشها برای رسیدن بمقصود

فرع و شاخه اند و مال داشتن اصل است

آنها باز در جواب وی نگاشتند که از چون تو دانشمندی بس شگفت است که دارائی را اصل دانسته ودانش را فرع وشاخه شناسانده‌ای ، وی باز در نامه‌ای این ابیات را از شعرای سابق نگاشت و بدانها فرستاد :

قَدْ قَالَ قَومٌ بِغَیْرِ عِلْم — ما اَلْمَرْءُ اِلاّ بِاَکْبَرَیْه

گروهی بدون تحقیق گفته اند

که عظمت آدمی بدل داناوزبان گویااست

فَقُلْتُ قَولَ امْرَئٍ حَکیم — ما اَلْمَرْءُ اِلاّ بِدِرْهَمَیْهِ

ولی من چون گفتار مردی فرزانه بپاسخ گفتم

بزرگی مرد جز بدارائی او نیست

مَنْ لَمْ یَکُنْ دِرْهَمٌ لَدَیْه — لَمْ تَلْتَفِتْ عِرْسُهُ اِلَیْهِ

انکس که پول نداشته نباشد

حتّی زن او توجهی بوی ننماید

پس از آن خود بعزم زیارت قبور ائمّهٔ هدی علیهم السّلام بعراق حرکت نمود ووارد شهر حلّه گشت با لباس مندرس و ناشناس بیکی از مدارس در آمد که جمعی ازعلماء وطلاّب گرد هم بر آمده ومشغول بحث بودند سلام داد باکمال خونسردی بوی جواب گفتند ودرپائین مجلس بنشست اتفاقاً درفهم معنی ومطلبی ماندند، ابن میثم آنرا بأنه وجـه حلّ نمود ولی کسی بگفتارش گوش نداد ، چون ناهار حاضر شد وی را برسرسفره راه ندادند وخوردنی برایش جدا فرستادند ، روز دیگربا لباس پاکیزه وعمّامه بزرگ بهمان مجلس در آمد ، همه ازجای برخاسته وی رابسی احترام نموده و درصدر مجلس جای دادند ، چون صحبت علمی بمیان آمد مطالبی بیهوده و بی معنی آغاز کرد ، همه تصدیق برصحّت ودرستی آن کردند وخوردنیهای نیکو مهیّا ساختند ، چون برسر سفره نشستند ، ابن میثم آستین خویش رادرغذا فروبرد و همی گفت آستین نو توبخور ، که این پذیرائیها همـه از بهر تو است ، حاضرین ازاین رفتار و گفتار بشگفت آمدند ، شیخ گفت آقایان من همان شیخ دیروزیم که بامن آن معامله راکردید و چون امروز با این لباس بمحفل شما در آمدم اینگونه احترام و تجلیل از من نمودید ، درصورتیکه دیروز مطالب صحیح و درستی را حلّ نمودم همه منکر شدیدوامروز آنچه مهمل گفتم همه تصدیق کردید ،آیا این رفتار بواسطه لباس فاخر من نیست ؟! وآیا آنچه را در آن کاغذهابشما نگاشتم و مالرا اصل دانستم خلاف حقیقت بود ؟! حضّار مجلس چون براین مطالب آگاه گشته معذرت خواسته از قدوم ایشان اظهار خورسندی نمودند .

این عالم بزرگ گذشته از این شرح برنهج البلاغه که پس از این از آن معرّفی خواهیم نمود بنابگفتهٔ بعضی از رجالیّین واهل سیر دو شرح دیگر یکی صغیر ودیگری وسیط براین کتاب داردویکی ازاین دوراکه بنابگفتهٔ خویش درمقدّمه آن برای دوپسر علاءالدّین عطاملك جوینی ازشرح بزرگ خود (همین کتاب) مختصر نموده درکتابخانه مدرسهٔ فاضلیّه خراسان بنام شرح متوسط ثبت گردیده ونسخه‌ای از آن درکتابخانه مدرسهٔ مروی درطهران موجود و نسخهٔ دیگر از آنرا مجدالدّین خواجه نصیری وبعضی دیگر دارند وبامراجعه ومطالعهٔ این شرح مختصر بدست آمد که درحدود

دو ثلث یا سه ربع متن (نهج البلاغه) کتابت دارد و بگمان نگارنده ازاین مختصرتر شرحی بر نهج البلاغه تصور نشود و در صورت وجود نتیجه‌ای نخواهد داشت و اینکه بعضی ابن میثم را دارای سه شرح بر نهج البلاغه دانسته‌اند شاید شرح مائة کلمه آنحضرت را (که درذیل آن کتاب دراین فصل بخصوصیّات آن نیز تذکّر داده خواهدشد) سوّمین شرح دانسته و شرح معروف را کبیر و مختصر آنرا متوسط اراده کرده اند. و اینکه صاحب لؤلؤ البحرین (جز آنچه ازرساله «السّلافة البهیه فی التّرجمة المیثمیّه» نقل نموده) و کشف الظنون و جمعی دیگر جز دو شرح مذکور را نام نبرده‌اند بیش از دو شرح نداشتن این شارح تأیید میشود و آغاز شرحیکه از شرح کبیر اختصار گردیده اینست: بسمله سُبْحانَ مَنْ حَسُرَتْ اَبْصارُ الْبَصائِرِ عَنْ کُنْهِ مَعْرِفَتِهِ وَ قَصُرَتْ اَلْسِنَةُ الْبُلَغاءِ عَنْ اَداءِ مِدْحَتِهِ الخ

از مؤلفات ابن میثم **شرح اشارات** استادش شیخ علی بن سلیمان بحرانی، **قواعد المرام** در کلام، **شرح مائة کلمه**، البحر الضخم، **نجاة القیامه** فی تحقیق امر الامامه، **استقصاء النظر** فی امامة الائمّة الاثنی عشر، **المعراج السماوی** وغیر از اینها است و رسائل این عالم جلیل بی نظیر واز آنها رساله‌ای **در وحی و الهام**، رساله ای در **علم** و رساله‌ای در **آداب بحث** میباشد.

این شرح نهج البلاغه را ابن میثم درسال ۶۷۷ بنام خواجه علاء الدّین عطا ملك جوینی وزیر متوفّی بسال (۶۸۰) تألیف نموده واز شروح بسیار خوب این کتاب وبزرگترین شرح‌های این شارح میباشد، پیش ازشروع بشرح کتاب مقدّمهٔ بسیار مفید وجامع ومفصّلی درحدود (۳۳۸۰) بیت مشتمل بر سه قاعده بدین تفصیل نگاشته: **قاعده اولی** در مباحث الفاظ. **قاعده ثانیه** درمبادی وفوائد وموضوع خطابه **قاعده ثالثه** در آنکه علی علیه السّلام مستجمع جمیع صفات کاملهٔ انسانیّه بوده و هریك از قواعد فوق مشتمل بر مباحث زیادی میباشد، و این شرح به پنج مجلّد بدین طریق تقسیم شده: **مجلد اول**: مشتمل برمقدّمه وشرح خطب تا آخر شرح خطبه ایکه پس ازشنیدن اینکه طلحه وزبیر بیعت اوراشکسته‌اند ایراد فرموده‌است. **مجلد دوم**: پس از شرح خطبه مذکوره تا ابتداء این خطبه که در حمد

وثناء الهی است (نحمده علی ما کان ونستعینه من امرنا الی مایکون). **مجلدسوم:** از ابتداء شرح خطبه مذکور تا ابتداء خطبه ایکه در هنگام دفن حضرت فاطمه زهراء سلام‌الله علیهاانشاء گردیده است. **مجلدچهارم:** ازابتداء شرح خطبه فوق تا ابتداء شرح وصیّت آنحضرت بحضرت امام‌حسن علیهماالسّلام. **مجلد پنجم:** ازابتداء شرح وصیّت مذکور تا آخر کتاب.

مؤلف به تقسیمات فوق در ابتداء کتاب ودرآخر آن اشاره‌ای ننموده و نام خودرا هم جز در آخر کتاب ذکر نکرده ونامی‌هم برای این شرح در مقدّمه و خاتمه نیست ولی در آخر مختصر این شرح شارح گوید: و هذا اختیار مصباح السّالکین لنهج‌البلاغة من کلام امیرالمؤمنین. بنا برین نام این شرح را خود «**مصباح السالکین**» گذارده وطرز این‌شرح اینستکه پس‌ازنقل قسمتی از کلمات، درتحت عنوان‌اقول، معانی‌لغویّه‌آنها را با اشاره‌ای‌بقواعدصرفی ونحوی ومعانی‌و بیانی ببان و قواعد ومطالب کلامی‌وحکمی‌راجعهٔ بآنهارا ذکر نموده و بهمین نحو تابآخرنهج البلاغه راشرح نموده وچون از کتب‌متداواله ومعروفه‌ودردسترس‌عموم میباشد وبعلاوه بسال ۱۲۷۶ در طهران‌چاپ شده محتاج بمعرّفی‌بیش‌ازاین‌نیست.

نظام‌الدّین گیلانی ملقّب بحکیم‌الملك همین شرح کبیر ابن‌میثم را مختصر کرده و برآن اضافاتی نموده و نسخهٔ آن را که ظاهراً بخط مؤلف میباشد آقای تربیت (محمّد علیخان) دارند و چندی نزد اینجانب‌بوده ومؤلف نام آنرا «انوارالفصاحه واسرارالبراعه» گذارده‌وسال تألیف‌آن‌درآخر کتاب سنهٔ (۱۰۳۶) ضبط گردیده و آغاز آن اینست: الحمدلله‌الّذی دَلّ علی ذاتِه بِذاتِه وَ جَلَّ عَنْ مُلائمَةِ کَیْفیّاتِه، تَوَحّدْتَ فی ذاتِكَ فَلا یُدْرِكُكَ عارِفٌ وَتَفَرّدْتَ في صِفاتِكَ فَلا یَبْلُغُ مِدْحَتَكَ واصِفٌ الخ.

صاحب‌امل‌الامل (ص ۴۰ ج ۲) درذیل مؤلفات حضرت علاّمهٔ حلّی کتابی بنام «مختصر شرح نهج‌البلاغه» ذکر کرده وصاحب کشف‌الحجب (ص ۴۹۶) این مختصر رامختصر شرح ابن‌میثم تعیین‌نموده ومؤلف فهرست کتابخانهٔ معارف (ج۱

ص ۱۴۲) نسخه ای از آنرا نزد میرزا محمّد باقر خونساری نشان داده و چنین بنظر می آید که این شخص در نجف اشرف اند .

آغاز : بسمله سبحانك اللّهم و بحمدك توحدت فی ذاتك فحسر عن ادراكك انسان كلّ عارف الخ.

(۷۷۵)

شرح نهج البلاغه ابن میثم

این نسخه که مشتمل بر تمام کتاب است بخط نسخ خیلی خوب عبدالقادر بن محمّد شریف مکّی درسال ۱۰۴۰ نگاشته شده، دارای پنج سرلوح زیبا است ، دو صفحهٔ اوّل کتاب حواشی آن تذهیب گردیده تمام صفحات مجدول بطلا و لاجوردا ست عناوین مطالب باشنجرف نگاشته شده ، ورق اوّل مختصر وصالی داردو یادداشتهائی داشته بعضی از آنها را محو کرده اند و یکی از آنها اینست : کنت الباعث علی استکتاب هذا الکتاب المبارك لنفسی و ـــــ الله ـــــ الفقیر الی الله الغنی بهاء الدّین بن محمّد العاملی ، مهر بادامی (بهائی ۱۰۴۳) وبعضی از کلمات فوق هم از آثار خط نقل گردیدودر امل الآمل نام این شخص نیست و مسلّماً شیخ بهائی معروف نخواهد بود.

جلد ساغری ضربی . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۷۱۲) . صفحه (۲۳) سطر . طول (۳۳ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۶۹).

(۷۷۶)

شرح نهج البلاغه ابن میثم

این نسخه بخط نسخ نگاشته شده ومشتمل برجزء اوّل وتقریباً سه ربع از جزء دوّم کتاب میباشد و چون کتابت آن ناقص مانده نام کاتب وسال کتابت معلوم نیست ولی ظاهراً از خطوط اوائل قرن سیزدهم هجری میباشد و آخرین سطر نسخه اینست : (وقوله فانها لاتعمی الابصار ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور - وفائدة هذه الکلمات تحریك النفوس الی الاعتبار کیلا یعدّ التارك له) .

جلد میشن مطلا . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۳۵) . صفحهٔ (۲۱) سطر . طول ($۲۶\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض ($۱۶\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۰۶۷) .

[۳۱۸] شرح نهج البلاغه ـ امام جمعهٔ طهران (فارسی)

این شرح چنانکه بسال ۱۲۷۰ از طرف مرحوم اعتضادالسّلطنه پشت نسخهٔ ذیل نگاشته شده تألیف میر محمّد مهدی امام جمعهٔ طهران رحمةالله علیه است (میر محمّد مهدی بن سید مرتضی بن میر محمّدمهدی بن میر محمّد حسین حسنی حسینی ۱۱۸۵ - ۱۲۶۳) (۱) که از خانواده‌های معروف و پدران ایشان بیشتر از علماء شهیر بوده‌وچنانکه‌درالمآثروالاثار(ص ۱۴۱)مذکوراست‌سبباًبمرحوم‌علاّمه‌مجلسی میرسند ومنصب امامت جمعه دراصفهان وطهران‌تاکنون‌دراین‌خانواده برقراراست ومرحوم فتحعلیشاه پس از اتمام مسجد شاه طهران امامت آنرا بمرحوم میر محمّد مهدی برگذار و در تتمهٔ روضةالصّفا مذکور است که بیست وشش سال ودوماه باین مقام منصوب و بوظائف آن اشتغال داشت و در ج ۱ نامهٔ دانشوران‌ص۴۸۹ نگاشته شده که چون میرمذکور اولاد ذکور نداشت بامر فتحعلیشاه آقا میرزا ابوالقاسم برادر زادهٔ خویش راکه بسال ۱۲۳۷ باتفاق‌علمای اصفهان برای‌تعزیت پادشاه بفوت‌شاهزادهٔ محمّد علی میرزا بطهران آمده‌بود نائب امام مسجدشاه‌نمود ودختر خود رانیز بوی داد (مرحوم‌حاج‌میرزا زین‌العابدین متوفی بسال (۱۳۲۱) والد آقای حاج‌سید محمّد امام جمعه فعلی‌طهران ازآن دختر بوجودآمده است).

نگارنده از مرحوم میر محمّد مهدی مؤلفهٔ دیگری تاکنون ندیده واز آقای امام جمعهٔ طهران که نوادهٔ ایشان اند پرسش نموده مؤلفه‌ای سراغ نداشتند و از مطالعهٔ این شرح بدست می آید که میر محترم درتاریخ دستی قوی‌داشته‌وبدبختانه چنانکه‌تحت‌خصوصیّات‌نسخه‌خواهیم‌نگاشت این‌شرح‌ناقص وفقط برسه‌چهارخطبه

---

(۱) درجلد دهم‌روضةالصفا درذیل ذکرشهر مشهد مقدس وبنای‌آن نام ونسب وعمر وامامت ایشان چنانکه نگاشته شد ضبط گردیده است ودر کتاب « نخبةالتواریخ » تألیف مرحوم‌میرزا اسمعیل خان دبیر که یگانه نسخهٔ خطی آنرا آقای ابوالقاسم سحاب دارند و از لحاظ اینکه درحدود دوهزار ماده تاریخ وفات درآن درج گردیده از کتب نفیس میباشد دو بیت ذیل که مصراع اخیر آن تاریخ وفات این عالم جلیل‌است درج گردیده:

رهبر خلق جهان حبر امام جمعه — گل باغ نبوی میر محمد مهدی
گشت واصل چوبحق گفت‌بتاریخ دبیر — زجهان رفت‌علوی میر محمد مهدی = ۱۲۶۳

از اوّل و اواسط نهج‌البلاغه بیش نیست و شارح در موقع نوشتن این شرح بیشتر بشرح ابن میثم و ابن ابی‌الحدید مراجعه مینموده ودر صفحات آن ترجمه عین عبارات آن‌دو کتاب مذکور دیده میشود ودرقسمت های تاریخی از کتب‌تواریخ مخصوصاً تاریخ طبری بسیار نقل‌نموده ودربین شرح وبسط باشعار فارسی‌وعربی و آیات و اخبار تمثّل جسته‌اند و این قسمت موجود در حدود (۸۰۰۰) بیت میباشد و با تجسّس نسخهٔ دیگری از آنرا در کتابخانه‌ای سراغ نیافتیم.

آغاز: برضمایر صافیه اخوان‌الصفّای‌خلاّن ایمانی‌وخواطر زاکیه‌نکته‌سرایان رموز بیان ومعانی الخ. (کاتب بسمله را ننگاشته و نسخه بعبارت مذکور فوق ابتدا گردیده‌است).

(۷۷۷)

شرح نهج‌البلاغهٔ امام جمعهٔ طهران

این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نگاشته شده، کاتب از خود وسال کتابت نام‌نبرده، ازقبل مرحوم‌اعتضادالسّلطنه بسال ۱۲۷۰ پشت صفحهٔ اوّل شرحی مبنی براینکه این شرح تألیف مرحوم آقا میرمحمّد مهدی امام جمعهٔ سابق طهران میباشد نوشته شده وپس‌از دیباچه وشرح خطبهٔ کتاب شروع بشرح نخستین‌خطبهٔ نهج‌البلاغه گردیده و پس از شرح جملهٔ: **والسنة الی رسله** که از جمل همان خطبه است (درص ۷۵ نسخه) کاتب از نوشتن بقیهٔ شرح بازمانده و در ص ۷۶ شروع بشرح کلامیکه دراحتجاج بر خوارج انشا فرموده واول آن اینست:

(فَاِنْ اَبَیْتُمْ اَنْ تزعُموا اِلاّ اَنّی اَخْطَأْتُ) کرده ولی قسمتی ازشرح اوائل این کلام نیز دراین نسخه نوشته نشده وچنین تصوّر میرود که بیش از این از مسوّدات بدست نیامده و پس از شرح بقیّهٔ این کلام شروع بشرح خطبه‌ای‌فرموده که درآن از وقایع جنگهای آتیه بصره اشاراتی است و ابتداء آن این است:

(یا اَحْنَفُ کَاَنّی بِه) و میان آن قسمت اولی[1] واین خطبه درحدودشرح ثلث خطب افتاده وشرح هفت‌بیت ازاین‌خطبه اخیرهم نوشته نشده ودرشرح‌این‌جمله:

(اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السّاعَةِ) که تقریباً شش بیت بآخر خطبه مانده است خامهٔ کاتب ایستاده ودرشرح این خطبه کلیّهٔ وقایع تاریخی ومطالب راجعهٔ **بصاحب الزنج** که حضرت درخطبهٔ خویش از آن نام برده، ازاین طرف وآنطرف جمع آوری نموده و درحدود (۴۸۰۰) بیت شده ومدّعی گردیده‌اند که درهیچ جا جز تاریخ طبری وشرح ابن ابی‌الحدید آنهم باختصار این قضایا مرتباً نوشته نشده و مقصود من ازاین اطناب «کشف نقاب از عذار عذرای مخطوبه فصل فضل خطیب منبر فصل الخطاب والی ملك ولایت دین بوتراب نه شرح حال زنك ضلالت مآب است» و آخر نسخه این است: وشارح ابن ابی‌الحدید باقلمی چون حدید این امر تبدید (کذا) بر این صفحه چنین تسوید میکند ..... وما بچشم خود دیدیم و بدیدهٔ تعجّب بر آن امور غرابت آثار وظهور چنان حکایات عجائب دثار که وعدهٔ آنرا از کلام (۱).

عبارات نهج البلاغه بخط نسخ نگاشته شده و پس از آخرین صفحه سه ورق و نیم ننوشته میباشد و کاغذ نسخه فرنگی مهره زده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۹۷). صفحهٔ (۲۱) سطر. طول (۳۵ سانتیمتر). عرض (۲۲ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۰۷۰).

[۳۱۹] شرح نهج البلاغه ـ عز الدین آملی (فارسی)

این شرح از عزّ الدین آملی رحمة الله علیه است (عزّ الدین بن جعفر بن شمس الدّین آملی)(۲) که ازعلما ودانشمندان قرن دهم هجری ومعاصر وهمدرس محقّق کرکی ره (متوفی بسال ۹۴۰) بوده اند، نگارنده نام ایشان را جزدر تذکرهٔ هفت اقلیم ذیل شهر آمل و مستدرك الوسائل ج ۲ ص ۵۱۴ بنقل از ریاض العلماء نیافتم، در امل الامل و روضات و رجال ممقانی ولؤلؤتی البحرین تفحّص کامل شد نام و نشانی از عزّ الدین نبود در مستدرك این شرح و **رساله حسنیه** را از مؤلّفات ایشان نام

(۱) ترجمه از شرح ابن ابی‌الحدید میباشد واصل عبارات آن تقریباً در یك خمس بآخر جزء (۸) آنست بدانجا مراجعه گردد.

(۲) در نسخه مدرسه کلمه ابن میان عزالدین وجعفر نگاشته نشده ولی درنسخهٔ کتابخانه حضرت رضا علیه السلام و نسخه متعلقهٔ بآقای مشکوة استاد محترم این دانشکده عزالدین بن جعفر ثبت گردیده و در دو مأخذ مذکور فوق هم فقط مؤلف عزالدین آملی معرفی شده است.

برده ودرهفت اقلیم فقط رساله حسنیّه را یادآور شده واین کتاب را ریاض العلماء در اصول دین و فروع عبادات معرّفی کرده و هردو مؤلّفه را برای آقا حسن که نماینده و وکیل(۱) آقا محمّد سلطان و وزیر مازندران بوده تألیف کرده اند .

این شرح را شارح در مقدّمه « ترجمه نهج البلاغه » معرّفی نموده ولی چون بدان مراجعه و مطالب آن مطالعه شود دانسته خواهد شد که از حدّ ترجمه تجاوز نموده وبشرح وبسط کلمات و عبارات پرداخته است وشاید بهمین مناسبت صاحب ریاض ومستدرك بتبع ایشان سید هبة الدین شهرستانی در «ماهو نهج البلاغه» وصاحب فهرست معارف این کتاب را شرح نهج البلاغه معرّفی نموده اند .

بر نگارنده پس از مطالعه این شرح مسلّم گردید که عزّ الدّین بترجمهٔ شرح ابن میثم باکمی اختصار پرداخته ودربسیاری ازموارد هم گفته اند که در شرح ابن میثم بحرانی چنین آورده شده (۲) ودربیشتر ازمطالب دیگرهم که نام برده نشده عیناً ترجمه آن شرح است ولی درمقدّمه وخاتمه مجلّد اوّل ومطاوی کتاب تا حدّیکه مراجعه شد اشاره به اینکه تمام مطالب را از شرح ابن میثم ترجمه کرده ام نیافتم و شاید تسمیه کتاب بترجمه بهمین لحاظ بوده که اگر چون نگارنده کسی این دقت را کند راه عذری بازباشد که من بدین جهت آنرا ترجمه معرّفی کرده ام .

عزّ الدّین قبل از شروع درشرح وترجمه خطب نهج البلاغه مقدّمه‌ای درمعنی فصاحت و بلاغت و فروع واجزاء آن و محسّنات لفظیّه ومعنویّه و تعریف خطابه و شروط آن و شرحی درفضائل حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السّلام ومعرّفی از سیّد رضی ره جامع نهج البلاغه و شرح خطبه کتاب نگاشته ، پس از مطالعه معلوم گردید که این مطالب نیز کلمه بکلمه ترجمه مقدّمات شرح ابن میثم ولی با اندك تصرّف واضحی در بعضی از مطالب آن میباشد و آخر این مجلّد آخر مجلّد دوّم

(۱) این معنی راعزالدین در ص ۲و۶۹۴ (از نسخه مدرسه) تذکر داده اند .
(۲) در صفحات ۴۸ ، ۶۳ ، ۶۶ ، ۲۱۷ ، ۲۵۰ ، ۲۷۲ ، ۲۷۴ و ۲۸۲ (از نسخه مدرسه و صفحات دیگر) .

شرح ابن میثم است بنابر آنچه گفته‌شد این شرح چون اصل مترجم از آن شرحی خوب و ومفیداست وچنانکه از آخر نسخ مجلّداوّل آن بدست میآید شارح درسال (۹۴۴)(۱) از تألیف این مجلّد فراغت یافته‌وتاکنون با تفحّص زیاد از مجلّدات دیگر خبری نیافته‌ام و شاید بیش ازاین هم از قلم مترجم صادر نشده باشد و این مجلّد مشتمل برشرح از ابتداء نهج‌البلاغه تا ابتداء خطبه حمد و ثناء میباشد که ابتداء آن این است : نَحْمَدُهُ عَلٰي مٰا كانَ وَنَسْتَعِينُهُ مِنْ اَمرِنا عَلٰي مٰا يَكون الخ. ومشتمل برشرح کمتر از نصف خطب نهج‌البلاغه و در حدود (۱۶۰۰۰) بیت است.

آغاز: بسمله راجیاً منك الاعانة یاکریم عزّ من علّم الانسان نهج‌البلاغه وانعم.....

امابعد این کتابیست مشتمل بر لطائف فوائد محتوی بر ظرائف فرائد در ترجمه کتاب نهج‌البلاغه که در دریای الخ.

انجام: یعنی بدرستیکه حق سبحانه وتعالی ازفضل خود اجر صابرانرا مستوفی خواهد داد بی‌حساب تمّ بالخیر ، تمّت‌الکتاب بعون‌الملك الوهاب ..... هذا آخر المجلّدالاوّل من ترجمة کتاب نهج‌البلاغه ..... وقداتّفق‌الفراغ من کتبه ظهیرة یوم‌الاثنین تاسع‌العشر الثالث من الشهر الحاد یعشر فی شهور السنة الرّابعة الکائنة فی العشر الخامس الواقع فی المائة العاشره الداخله فی السنوات الهجریه صلوات‌الله علی مشرّفها علی ید مترجمه العبدالفقیر الحقیر الرّاجی عبدالموالی عزّالدّین بن جعفربن شمس‌الدّین الاملی بدّل‌الله سیّاتهم حسنات وغفرلهم ولسایر المؤمنین والمؤمنات انّه مجیب‌الدّعوات و واهب العطیّات .

(۷۷۸)

شرح نهج‌البلاغه عزالدین آملی

این نسخه بخطّ نستعلیق وعبارات متن آن بخط نسخ وعناوین باشنجرف نوشته شده ، در حاشیه ص۶۹۳ نوشته شده که در سال ۱۰۴۶ مقابله و تصحیح گردید ، ولی بدبختانه با مراجعه

(۱) تاریخ تألیف و ترجمه را در مقابل انجام از خط مترجم وشارح نقل نموده ایم و در فهرست رضویه ص۲۵ ج ۱ سال ۹۷۲ نوشته شده و ظاهراً بلکه مسلماً غلط و تاریخ مذکور سال کتابت نسخهٔ آن کتابخانه است .

بآن دانسته شد که دقت کامل در تصحیح نشده .

صورت خطّ شارح بر آخر مجلّد اوّل که قسمتی از آنرا در مقابل انجام نیز نقل نمودیم بقسمی نوشته شده که ممکن است در نظر اول تصوّر شود که نسخه بخطّ خودشارح و یا فقط این قسمت اخیررا ایشان نوشته اند ولی مسلّماً خطّشارح نیست و اغلاط نسخه نیز این نظریّه را تأیید مینماید و پس ازکامه **واهب العطیات** مذکور در فوق نوشته شده : والسّلام علی کاتبه بمحمّدٍ و عترته الطّاهرین آمین یا ربّ العالمین . و این قسمت در نسخهٔ دیگر نیست ، ورق اوّل نسخه وّصالی و پشت آن یاد داشتهائی در معرّفی از این کتاب و مطالب متفرقه نوشته شده و یکی از آنها را محو کرده اند .

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۴۷) . صفحهٔ (۱۷) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۹۳) .

[۳۲۰] شرح نهج البلاغه ـ علاء الدین گلستانه (عربی)

(حدائق الحقایق)

این شرح ازعلاءالدّین گلستانه رحمةالله علیه است (علاءالدّین محمّدبن الامیر شاه ابوتراب محمّدعلی الحسنی متوفی بسال ۱۱۰۰) (۱) که از علماء و دانشمندان قرن یازدهم هجری بوده وصاحب تنقیح المقال (ص۲۵۸ ج۲) مطالبیکه ذیلاً ترجمه آن نگاشته میشود در تعریف شارح از جامع الرّواة که مؤلف آن معاصر ایشان بوده نقل نموده : این عالم جلیل ازسادات گلسانه وجلیل القدر وعظیم الشّأن وبزرگوار و ثقه و عادل وزاهد و پارساترین اهل زمان و دورهٔ خویش است وجامع جمیع خصال پسندیده و علوم معقوله و منقوله اند دوبار منصب صدارت رابوی تکلیف کردند ، دراثر کمال خرد ونهایت زهد نپذیرفت ، خداوند سایهٔ ایشانرامستدام

(۱) در هدیة الاحباب ص ۲۰۱ و در فهرست کتابخانه معارف ج ۱ ص ۱۴۵ و در حاشیه ص ۱۹۸ وقایع الایام بنقل از «تاریخ خاتون آبادی» وفات این شارح بسال ۱۱۰۰ ضبط شده ولی درحاشیه ص ۳۸۳ ج ۳ وقایع الایام نوشته شده که وفات ایشان درحدود ۱۱۱۰ بوده است .

بدارد وازخطرها نگاهدارد ، ایشان را تصنیفاتی است از آنها **حدائق الحقائق** (۱) (همین کتاب) و **بهجة الحدائق** که هردو درشرح نهج البلاغه است و **روضة الشهدا** و **منهج الیقین** (۲) و غیرازاینها . انتهی . ایشانرا نیزشرحی براسماءالله الحسنی است ونسخه آنرا آقای تنکابنی دارند .

برای معرّفی از این شرح بجا است که بترجمهٔ قسمتی ازمقدّمهٔ آن بپردازم ، شارح درمقدّمه فرماید :

پیش ازاین برنهج البلاغه شرحی مختصر که پاره‌ای ازمشکلات آنراحل مینمود نگاشته (بنابراین معلوم گردید که تألیف بهجة الحدائق شارح پیش ازسال ۱۰۷٤ که تاریخ اتمام مجلداول این شرح است بوده و آن شرح مختصر برتمام نهج البلاغه است) ولی چون دیدم که حقائق وانوارآن کتاب مستطاب ازپس پردهٔ خفا ظاهر وآشکار نگردید وآن شرح ریزه کاری ومطالب دقیقهٔ آن معدن فصاحت وبلاغت راهویدا ننمود ، برآن شدم که دگر باره بشرح آن پردازم ولی این لیاقت و قابلیت را در خود نمیدیدم و خویشتن را شایستهٔ این بلند پروازی نمیدانستم ، تا آنکه توفیقات وتأییدات ربّانی شامل حال گردید وتوسل بذیل عترة طاهره علیهم السلام را بهترین وسیلهٔ برای موفقیت دانسته بدامان آنها چنگ زده و شروع بشرح با تفصیل کامل نموده و در مطالب مهمه مذاهب و اقوال را نقل و بیان وچون مقام اقتضا نموده از تفصیل و طول دادن باك نداشته و چون لازم شده برای ایضاح و اثبات مطابی و محو باطلی چون ناچار باطناب درکلام گردیده ازآنهم دریغ نشده ودرمباحث امامت مخصوصاً جستجوی کامل نموده و شبههای مخالفین را یك بیك نقل و راه حق و راست را برای جویندگان واضح وآشکار نموده و بامخالفین باخباریکه در نزد خود آنها صحیح و معتبر است احتجاج کرده و ازترس اینکه تهمت افتراء بدامن نویسنده بندند به مآخذ هریك درجای خود تصریح نمودم و چندان بذکر قصص و حکایات نپرداختم جز آنجائیکه مطلب مهمی مبتنی برآن بوده ونیز از انشاد اشعارمناسب مقام خودداری کردم (گاهی ابیاتی در این شرح دیده میشود ولی خواسته اند بگویند که چون شرح ابن ابی الحدید نیست) و در هرجاکه مطابی بنظر شارحین پیش ازمن رسیده و مرا استنباط دیگر بود آنها را با نظر خویش نقل نموده و امیدوارم که توفیق رفیق و در فهم کلمات مبارکات بر دیگران برتری داشته باشم ونام این شرح را «حدائق الحقائق فی شرح کلمات کلام الله الناطق»

---

(۱) بتصریح صاحب روضات در ص ٦٥ ج ٤ نام شرح نهج البلاغه، قطب الدین کیدری «حدائق الحقائق فی فسر دقائق احسن الخلائق» میباشد وکتابی در فقه بنام «الاصباح» نیز تألیف کرده اند انتهی . و در مستدرك الوسائل ج۳ ص ٥١٣ نام شرح نهج کیدری را الاصباح ضبط کرده اند و قول صاحب روضات ترجیح بر قول ایشان دارد چرا که نقلهای دیگری هم از آن شرح نموده و میرساند که از روی تحقیق و مراجعه بخود کتاب نام آنرا یاد داشت کرده اند .

(۲) اینکتاب بفارسی ودر بحث امامت است ونسخه‌ای ازآنرا آقای مشکوة استاد این مدرسه دارند .

گذاردم و ازنگاه کنندگان وخوانندگان امیدوارم که ازنهج وطریقه انصاف وعدالت تجاوز ننمایندوازدیده کینه ورزی ودشمنی برآن ننگرند. **انتهی ترجمة ملخص کلامه رحمه الله .**

چون باین شرح مراجعه گردید آنچه‌را مؤلف وشارح درمقدّمه بیان نموده بودند درآن یافتم وبلحاظ اثبات امامت چنانکه درمقدّمه بآن‌اشاره نمودند خطبهٔ شقشقیّه‌را بانهایت تفصیل تقریباً در (۱۶۸۰۰) بیت شرح وچنانکه در آخر مجلّد دوّم تصریح شده بسال ۱۰۸۰ تألیف آن خاتمه یافته ومجلّددوّم را فقط بشرح‌این خطبه اختصاص داده اند و مجلّد اوّل راکه درحدود (۳۱۰۰) بیت‌میباشد مشتمل برشرح از ابتداء کتاب تا ابتداء خطبه شقشقیّه قرار داده اند و صاحب روضات در ج ٤ ص ٦٥ نگاشته‌اند این شرح نهج‌البلاغه اساس آن بر اخبار گذارده شده چنانکه شرح ابن ابی‌الحدید بیشتر جنبه کلامی و شرح ابن میثم جنبه حکمی آن غالب است . ولی گذشته از اینکه جنبهٔ اخباری دارد شارح بجنبهٔ ادبی آن هم توجه داشته و در بیان معانی لغات ومقصود از جمل و عبارات نهج‌البلاغه بنقل اقوال‌ائمّه ادب مبادرت نموده و گذشته ازین تتمّه کلمات وخطب‌راکه سیّد رضی مختصر آنهارا نقل نموده از کتب معتبره نقل وپس ازشرح آنچه در نهج‌البلاغه است نیز بشرح وبیان آنها پرداخته‌اند .

بدبختانه این شرح باتمام نرسیده زندگانی شارح آن بآخر رسید وازمجلّدسوّم بیش از (۱۲۰۰) بیت نوشته نشده و چنانکه حضرت آقا محمّدعلی بهبهانی‌ره‌بسال ۱۱۹۵ پشت نسخه‌ایکه اینك متعلّق بحضرت استاد آقا میرزا محمّد طاهر تنکابنی دام‌ظلّه‌العالی میباشد نوشته‌اند فقط بشرح نهج‌البلاغه تاآخر خطبه : (کنتم جندالمرئه و اتباع‌البهیمه) که‌درمذمّت اهل بصره‌میباشد توفیق برشرح یافته‌اند وتمام این‌شرح بشماره‌نگارنده‌درحدود (۲۱۱۰۰) بیت‌است . وگویند این‌شرح دربیست‌مجلّداست ولی در مقدمه نیست .

آغاز : بسمله الحمدلله‌الذی رفع لنا اعلام‌المجد بولاء حامل‌لواء الحمد الخ .

انجام : فقال‌ابان‌بن تغلب‌لعبدالله‌بن شریك هذه‌سیرتان مختلفان‌فقال اهل‌الجمل قتل طلحة والزّبیر وان معاویة کان قائماً بعینه وکان قائدهم .

(٧٧٩)

شرح نهج البلاغه حدائق الحقایق

این نسخه قسمتی ازجلددوّم این کتابست (مبحث اوّل ودوّم) وبانسخه ذیل تمام جلددوّم را شامل و یك سطر از آخر مبحث دوّم در ابتداء نسخهٔ دیگر نوشته شده و کاتب هر دو نسخه یکی ودراینجا تاریخ را ننگاشته است .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (١٧٥) . صفحهٔ (٢٣) سطر . طول (٢٤ سانتیمتر) . عرض (١٦ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٣٣٤٢) .

(٧٨٠)

شرح نهج البلاغه حدائق الحقایق

این نسخه بقیه جلد دوّم است و در سال ١٠٨١ بخط نسخ تحریر یافته کاتب از خود نام نبرده وبانسخه پیش یکی بوده برای آنکه ضخیم نشود بدینگونه تقسیم شده وعناوین مطالب را باشنجرف نوشته است .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (٢٠٧) . صفحهٔ (٢٣) سطر . طول (٢٤ سانتیمتر) . عرض (١٦ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٣٣٤٣) .

[٣٢١] شرح نهج البلاغه ـ محمد صالح روغنی (فارسی)

این شرح رابفارسی محمّد صالح روغنی ره که ازعلماء ودانشمندان قرن یازدهم هجری بوده اند ودر مجلّد اوّل این فهرست ص ٢٢٣ و ٢٢٥ و مجلّد دوم ص ٣٣ سه مؤلّفه باشرح مختصری از حالات ومؤلّفات ایشان راذکر کرده ایم ، بر کتاب نهج البلاغه نگاشته اند و راستی بهترین شرح فارسی بر این کتاب است ، بعضی آنرا بنام « ترجمه نهج البلاغه » نامیده اند ، خود شارح و مترجم هم در ابتداء آنرابنام ترجمه معرّفی میکند : (چون دید که همّت ..... و اندیشه خاطر بعضی از ارباب مآثربترجمه کتاب نهج البلاغه .... معطوف است ، همّت گماشت بتوفیق ملك وهّاب بترجمه آن کتاب مستطاب به بیانی خالی از تکلّف و تصلّف الخ .) ولی گذشته از اینکه مطالعه این کتاب بخوبی واضح و ثابت مینماید که شرح است نه ترجمه چراکه در تشریح جمل و عبارات تحقیقات بسیار خوب و لطیف کرده و آیات و اخبار و اشعار بزرگان عرب و عجم را به استشهاد آورده و حکایات مناسبی

هم در بعضی موارد نقل کرده ، شارح خود در آخر باب خطب فرماید : (تمت الخطب و شرحه حامداً الله تعالی و مصلیاً علی عبده و رسوله محمد المصطفی و آله ائمة الهدی و انا الفقیر الی الله الغنی محمّد صالح ابن محمّد باقر القزوینی و پیش از من سه کس(۱) از علماء طاب الله لهم المثوی بفارسی شرح کردند و هریك طرزی و اسلوبی آوردند و امیدوارم که این اسلوب و بیان از آنها نافعتر و در نظر دوستان صحیح تر و مقبول تر افتد و المرجو هو الله تعالی و علیه المعوّل فی کل حال ، عجب مدار اگر خدای عزوجلّ کار بی بضاعتان راست آورد و دشوار به بیدست و پایان آسان سازد تم)(۲) .

واز این کتاب بدست میآید که سالك یکی از مسالك طریقت بوده و نسبت بعلماء ظاهر چندان خوش بین نبوده است

در مطالعه نسخه بسه مؤلّفه از مؤلّفات این شارح که در کتب سیر نامی از آنها دیده نشده برخورده ام یکی در ص ۱۲۱ در ابتداء شرح وصیّت حضرت علی بحضرت حسن علیهما السلام گوید :

و از این پیش این وصیت جامعه را شرحی کرده بودم مبسوط مشتمل بر افادات خوب و فوائد تا رساله ای باشد برأسه در باب خود جامع وعدیم المثل مسمی به « منشور الادب الهی و دستور العمل کار آگاهی » آنرا باندك تخفیف اینجا داخل کردم

و نیز در ص ۴۲۳ در ذیل نصائحیکه حضرت علی علیه السلام (انی اخاف علیك من الفقر) بفرزند خویش محمّد حنفیّه رضی الله عنه فرموده گوید :

ومن در این باب و محاکمه میان فقر و غنی که کدام یك افضل است رساله ای نوشته ام .

(با تفحّص تاکنون بوجود این دو نسخه آگاه نشدم)

و در ص ۲۱۶ تا ۲۹۳ (از نسخه ذیل) عین ترجمه و شرح عهدنامه آنحضرت (ع) بمالك اشتر که در ص ۳۳ و ۳۴ همین مجلّد بذکر و توضیح آن پرداختم بدون مقدمه و پنجاه بیت آخر آن و با اختصار در بعضی از عبارات و اضافات در پاره ای دیگر آورده شده است .

---

(۱) ظاهراً مرادشارح ازسه نفر ۱ - ملا فتح الله کاشانی و ۲- علی بن حسن زواری و ۳-عز الدین آملی میباشد که ازعلماء امامیه و پیش ازاین شارح بوده اند و شرح فارسی موسوم « بمنهاج الولایه » که در ذیل نهج البلاغه در این فصل از آن نام خواهیم برد ، مسلماً ازشروحی است که پیش ازاین شرح تألیف گردیده است .

(۲) نسخه مدرسه این قسمت را ندارد و از روی نسخهٔ حضرت آقای تقوی مد ظله نقل گردید .

نسخی که نگارنده ازاین کتاب سراغ دارد ازاینقرار است:

۱ ـ نسخه‌متعلّقه بجناب آقای حاج سیدنصرالله تقوی اخوی رئیس محترم این دانشکده که‌فقط مشتمل‌برشرح خطب میباشد(۱)وسال تحریر ندارد ولی ازقرائن بدست میآید که درهمان قرن یازدهم نوشته شده ووجود این نسخه کمك خوبی به نگارنده‌نمودومؤلّف این شرح‌را که بقرائن شناخته بود گمانش‌به‌یقین پیوست.

۲ ـ نسخه متعلّقه بجناب آقای حاج محتشم‌السّلطنه (حسن اسفندیاری)رئیس کنونی (دورهٔ دهم) مجلس شورای ملّی ایران که آن نیز مشتمل بر دو ثلث از شرح خطب میباشد و بسال ۱۲۷۰ نوشته شده است.

۳ ـ نسخه ایست که دانشمند محترم آقای جواهر کلام(عبدالعزیز) در ج۱ فهرست کتابخانه معارف‌نوشته اند نجف‌اشرف‌در کتابخانهٔ خونساری موجوداست بوسیلهٔ دوست محترم ودانشمند معظّم آقای ثقةالاسلامی تبریزی (میرزا عبدالله) خصوصیّات آن نسخه را خواستم در پاسخ نگاشتند که درب آن کتابخانه بسته شده و بکتب آن اینك دسترسی نیست.

٤ ـ نسخهٔ این کتابخانه است که خصوصیّات آن ذیلاً درج میشود وبانسخهٔ آقای تقوی یك شرح کامل بدست میآید.

٥ ـ نسخهٔ دیگری است که اخیراً باین کتابخانه وارد شده و در آن نام و نشانی از مؤلّف نیست و پس از تحقیق معین شد که قسمت اخیر (شرح کلمات قصار یاباب سوّم)از این شرح است و چون هنوز بتنظیم‌و ترتیب کتبی که این نسخه جزء آنها است پرداخته نشده خصوصیّات آن نوشته نمیشود.

چنانکه درابتدا نگاشته شده بعقیدهٔ نگارنده این شرح ازبهترین شروح‌فارسی نهج‌البلاغه است و در آن گاهی نقل قول از شارح کاشی و شارح بحرانی وشرح ابن ابی‌الحدید وتحقیق در آنها شده و درحدود (۳٤۰۰۰) بیت کتابت دارد.

(۱) این نسخه ونسخهٔ مدرسه آخرین مطلب باب خطب را خطبه ای‌که درذکر آل محمد صلی الله علیه وآله وآغاز آن اینست: (هم عیش‌العلم و موت‌الجهل) دانسته وبشرح آن پرداخته وپس ازآن شرح مذکور فوق (ص ٦٤) را نوشه اند ولی در نسخ چاپی و بعضی از نسخ خطی پس از این خطبه مطالب دیگری نیز موجود است.

و طرز این شرح اینست که پس از نقل جملی از نهج البلاغه بترجمه و شرح آن مبادرت شده و از اشعار مولوی رومی و سعدی و حافظ و قصص و حکایات در آن زیاد دیده میشود.

آغاز: بسمله و به ثقتی الحمدلله علی ماانولینا من نعمآئه و انعم علینا من الائه.....

وبعد این فقیر بی بضاعت و حقیر بی استطاعت محتاج برحمت رب غنی محمّد صالح ابن حاجی باقر قزوینی عفی الله عن سیّآتهما الخ.

انجام: بالجمله صحبت محتشمان با مراعات حشمت ایشان موجب وحشت و ضجرت باشد نه التیام و مودّت حکیمی گفته: نصف غمهای دنیا در دل افکندم بمعاشرت دوستان که از ایشان حشمتی ندارم.

(۷۸۱)

شرح نهج البلاغه
محمد صالح روغنی

این نسخه را بخط نستعلیق خوب محمّد رحیم بسال ۱۰۸۸ نگاشته، پشت صفحهٔ اوّل عبارات ذیل نوشته شده: باب سوّم شرح نهج البلاغه داخل کتابخانه اعتضاد السّلطنه گردید و از ورثهٔ میرزا داود خان خریداری شده. بفارسی ترجمه شده و مترجم معلوم نشد.

و نیز در همین صفحه است: بخشیدم بفرزندم وزیر لشکر میرزا داود خان شهر رجب ۱۲۷۹. وفقط بنام شرح نهج البلاغه بر این کتابخانه وقف شده و مشتمل بر شرح خطبه هَمّام تا آخر نهج البلاغه است (قسمتی از باب اوّل و تمام باب دوّم و سوّم) و عبارات اصل بخط نسخ و برخی از آنها با شنجرف نگاشته شده و دارای دو سرح لوح بسیار زیبا در ابتداء نسخه و در اوّل باب سوّم (ص ۲۲۱ نسخه) میباشد و صفحات آن مجدول بطلا و لاجورد است.

جلد سوخته. کاغذ دولت آبادی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۲۴۲). صفحهٔ (۲۵) سطر. طول (۳۱ سانتیمتر). عرض (۱۹ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۰۹۳).

[۳۲۲] شیخ و وزیر (فارسی)

این رساله یکی از نوشتهای ملکم خان ارمنی اصفهانی ملقّب به ناظم الدّوله است و چنانکه از مقدّمه ربیع زاده مورّخ بسال ۱۳۲۵ و نگاشته شدهٔ بر رسائل این مؤلف که ذیلاً از آن نام میبریم معلوم میشود مؤلف تا آن تاریخ در قید حیات بوده و بگفته آقای دبستانی کرمانی بسال ۱۳۲۶ در کشور ایطالیا با مقام سفارت ایران

وفات نموده و این مرد یکی از رجال منوّر الفکر دورهٔ سلطنت ناصر الدّین شاه قاجار بوده ودر راه آزادی و تمدّن و اصلاحات، مقالات ورسائلی نگاشته و بهمین جرم ازسفارت اورا معزول کردند ولی دردورهٔ مشروطیّت مجدّداً رونقی یافت وبانجام امور دولتی اشتغال داشت ومختصری از شرح حال او در ایّام حیاتش نوشته‌شده وآن اینست : (المآثر والاثار ص ۱۹۷) **میرزا ملکم خان ناظم‌الدوله** در فنّ دیپلوماسی و شعب سیاسی مسلّم است و در غالب فضائل مشرق زمینی و اروپی مقام استادی دارد و برخی اعمال عجیبه و علوم غریبه‌را بسرحدّ کمال رسانیده ترجمه او در این مختصرات کجا میگنجد **انتهی** . از نوشتهای ملکم خان بر میآید که نسبت بعقائد و قوانین اسلام خوش بین بوده ودرمقدّمه گلستان که با حروف اختراعی خود درسال ۱۳۰۳ طبع نموده صریحاً این عقیده را اظهار کرده ومعتقد بوده که قوانین دیانت اسلام بهترین قوانین است ولی یکی از علل انحطاط شرقیها و عقب ماندن آنها از ملل غربی خصوصاً ایرانیان و مسلمین خط آنها است که خواندن وفهمیدن آن بسیار مشکل میباشد، چرا که اعراب جزء کلمات گذارده نمیشود و بدین جهت هرجمله و عبارتی بچندین قسم خوانده میشود و بایستی این خط را تغییر داد و یا اصلاح نمود و برای این مقصود چندین قسم الفباء خود اختراع نموده وآنها را باولیاء امور پیشنهاد کرده و گلستان سعدی و کلمات قصار حضرت علی علیه‌السّلام (مأئةکلمه الجاحظ) و ضروب امثال ترکی را در سالهای ۱۳۰۲ و ۱۳۰۳ درلندن با یکی از آن حروف طبع نموده و الفباء مطبوع او بنام «رسم‌الخط جدیدملکم» بشمارهٔ (۲۷۷۵) دراین کتابخانه‌موجود است وهمین رساله (شیخ‌ووزیر را) دربیان معائب‌وادلّهٔ بدی خطّ فعلی بزبان‌شیخ ووزیر انشاء کرده امّا نامی ازمؤلّف‌در آن نیست ودر تحت‌عنوان سه مجلس‌مذاکرات شیخ و وزیر خاتمه‌یافته وچنانکه از نسخهٔ ذیل معلوم میشود تألیف آن‌پیش‌ازسال ۱۲۸۷ بوده وچنانکه‌در ذیل« رسم الخطّ آخوندزاده» در ص ٥ نگاشته‌شده‌دراین‌سالهای اخیر قرن‌سیزدهم‌هجری خیال‌اصلاح‌خط فعلی‌دردماغ بسیاری‌ازافراد افتاده و درصفحهٔ (٥) دانشمندان آذربایجان نام جمعی از آنها ضبط گردیده است.

ازنوشتهای ملکم‌خان رسالهای ذیل‌درتحت عنوان «کلیّات ملکم»بسال۱۳۲۵ در طهران‌چاپخانهٔ مجلس‌چاپ‌نموده‌وناشر آن (هاشم ربیع زاده) در آخر آن وعده داده که در مجلّد دوّم نگاشتهای دیگر مؤلّف را چاپ کند ولی جز این قسمت که نام میبریم وشامل رسالهای ذیل است چاپ نشده :

حرف غریب ، رساله غیبیّه ، رفیق ووزیر ، شیخ ووزیر (همین رساله است)، پولتیکهای دولتی ، تنظیم لشکر و مجلس اداره ، سیّاحی گوید ، توفیق امانت ، اصول آدمیّت و اصول مذهب دیوانیان .

مقالاتی متوالی بنام قانون نیز خودملکم‌چاپ‌نموده و در مشروطیّت آنها را باز طبع و منتشر کرده اند .

آغاز: وزیر ـ هرگاه دول خارجه بر دولت اسلام حمله بیاورند دفاع بر ما لازم خواهد بود یا خیر .

(۷۸۲)

شیخ و وزیر این نسخه بخط نستعلیق نگاشته شده و شرح ذیل را پشت صفحهٔاول آن نوشته‌اند: رساله ایست که درباب پیداکردن معایب خطّ عثمانی وایران در اسلامبول نوشته شده و این بنده **تقی عبقری**منشی مُملی نسخهٔ آن را اینك برای‌تفنّن خاطرجناب آقائی منشی حضور همایون استکتاب کرده و پیشنهاد حضورایشان کرده ام انشاء اللّه‌بمرور این‌نسخه خاطرخودشان را هر وقت مجال داشته باشند مشغول خواهند گرد ، در این نسخه شیخ ووزیر اشاره است بمعلّم و متعلّم شیخ معلّم است و وزیر متعلّم سنهٔ ۱۲۸۷ .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . قطع وزیری کوچك . واقف سپهسالار . شمارهٔ اوراق (۱۲) . صفحهٔ (۲۷) . سطر . طول (۲۰ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۷۹۱) .

[۳۲۳] صد کلمه یا ترجمهٔ مائة کلمه (فارسی)

این ترجمه که بصدکلمه مشهور گشته ترجمه منظوم مائة کلمة الجاحظ است که‌در حرف میم از همین فصل آنرا ذکر خواهیم کرد و ناظم آن چنانکه درذیل فقرهٔ **افقر الفقر الحمق** بدان‌تصریح شده **عادل** نامی‌است :

(بد ترین‌درویشی حمق‌است‌ای‌جان‌جهان ☆ بشنواز عادل کلام شاه مردان‌را بیان)

این شاعر هر یك از کلمات قصار را بیك بیت فارسی ترجمه نموده(۱) و در کتب تذکره شعرا و سیر بنام عادل این چند نفر ضبط گردیده اند: ۱ـ شاه طهماسب صفوی(۲)(۹۱۹-۹۸۴). ۲ ـ شاه عادل (۳) پادشاه لارفارس که بسال ۹۸۳ کشته شده . ۳ ـ عادل نام یکی از شعراء خراسان است که در قاموس الاعلام ترکی(٤) نام آن برده شده . ٤ ـ عادل بن علی که شرحی برقصیده ابو الفتح بستی دارد (٥) . ٥ ـ عادل بن مراد اردستانی که از شاگردان مرحوم میر داماد بوده و آقای شهابی (محمود) استاد محترم این دانشکده در کتاب « مسرح الفؤاد »(٦) که در شرح حال مرحوم میر داماد ره نگاشته اند از او نام برده اند وجز این پنج نفر متخلّص به عادل را تا کنون نیافته ام و همین عادل کتاب نثر اللآلی را که نیز مشتمل بر قسمتی از کلمات قصار حضرت علی علیه السّلام است ودر همین فصل آنرا ذکر خواهیم نمود به نظم در آورده ونسخهٔ آن بسال ۱۳۰٦ درطهران چاپ ومنتشر شده و آغاز آن این است :

هر که درهر کار بسم الله الرحمن الرّحیم ☆ گوید ایمن گردد از وسواس شیطان رجیم

گفتهای شاه مردان و امیر مؤمنان ☆ یاد گیر ومبدء خویش ومعاد خود بدان

---

(۱) درفهرست رضویه این صدکلمه را باحتمال نسبت بعبدالباقی صوفی تبریزی داده اند درصورتیکه ایشان باقی تخلص میکرده اند (دانشمندان آذربایجان ص ۱٤٤) و گذشته از این مذاقش عرفانی وحکمی بوده و این عادل ظاهری و مخالف با حکمت و فلسفه میباشد چنانکه در ذیل کلمه : **الحکمة ضالة المومن** . گوید :

حکمت و ایمان محرم شد بهم روز الست زان نمیجویند حکمت مؤمنان حق پرست .

(۲) در تذکره آتشکدهٔ آذر و مجمع الفصحاء ج ۱ ص۳۹ درذیل سلاطین شاعر ، تخلص شاه طهماسب **عادل** تصریح شده ودر تحفهٔ سامی که سام میرزا برادر این پادشاه نوشته شعری از وی نقل کرده ولی تخلص اورا ضبط ننموده است .

(۳) در هفت اقلیم و تحفهٔ سامی نام این پادشاه و ابیاتی از او ثبت شده .

(٤) در قاموس الاعلام ترکی (ص ۳۰۳۷ و ۳۰۳۸) در حرف عین فقط یکنفر **عادل** را ذکر نموده که خراسانی و شاعر بوده و دو بیت فارسی از او نقل کرده است .

(٥) نسخه ای ازاین شرح راکه بسال ۹۰۳ نگارش یافته حضرت آقای حاج سید نصرالله تقوی مدظله دارند و درمقدمه شارح خودرا اینگونه معرفی میکند : چون فقیر حقیر مقصر بتقصیر اصغر العباد جرماً واکثرهم جرماً **نظم :**

آنکه نعت نبی ومدح ولی ❁ بعبارات واضحات جلی ❁ افقر خلق **عادل** بن علی غفرالله ذنوبه الخ . وازمقایسهٔ اشعار صدکلمه بااشعار این شرح بخوبی معلوم میشود که ناظم آنها یکی نیست .

(٦) این کتاب تا بحال چاپ نشده واین نقل ازنسخه خطّی مؤلف محترم گردیده است .

و انجام آن این است :

میرسد از صدق مرد اندر مقام اولیاء ☆ ختم کن برصدق ای‌عادل کلام اولیاء

ونسخه چاپی‌این ترجمه متعلّق به ۲۵۸ کلمه و در ۲۶۰ بیت میباشد وهر کلمه ای‌را بیك‌بیت ترجمه نموده و از مراجعه باین اشعار معلوم میشود که ناظم مردی دین‌دار و مقدّس مآب بوده ، و با قرآن سروکار داشته چنانکه در ذیل این کلمه شِفاءُ الْجِنانِ في قِرائَةِ القرآن . گوید : هر که قرآن خواندن اورا ورد چون عادل شود * عاقبت درد دل اورا شفا حاصل شود . و نیز در ذیل این کلمه : كَلامُ اللهِ دَواءُ الْقَلْبِ . گوید : درد دل را از کلام حق تعالی جو دوا * خود تو را در سینه محفوظ است قرآن عادلا . و نیز از اسلوب اشعار بخوبی معلوم میشود که ناظم هردو یکی و از شعراء دورهٔ صفویّه بوده است .

جز این عادل شعراء دیگر هم بترجمه این‌کلمات قصار پرداخته اند و مناسب است که دراینجا چندتن از آنها راکه نگارنده تاکنون یافته بیاورداول‌رشیدالدّین وطواط متوفی بسال ۵۷۳ که ازسخن سرایان شهیراست ، بدواً این کلمات قصاررا بنثر عربی و پس‌از آن به نثرفارسی‌و از آن پس‌هر کلمه ای‌را بدو بیت فارسی‌ترجمه وشرح نموده‌وچنانکه‌آقای محمّد علی تربیت درص ۱۰ شماره اوّل گنجینهٔ معارف که بسال۱۳۴۱درتحت مدیریت‌ایشان درشهر تبریزمنتشر میشده مرقوم‌داشته‌اند نسخهٔ کامل این ترجمه و شرح در کتابخانه ولیّ‌الدّین در اسلامبول بوده و شمارهٔ آن در آن کتابخانه (۲۶۳۹) است و آنرا « مطلوب کل‌طالب» نام گذارده **وریو** در فهرست موزهٔ بریتانیا سال این ترجمه و شرح را ۵۵۹ دانسته و آقای اقبال آشتیانی درص ند مقدّمهٔ حدائق‌السّحر نگاشته اند که این کتاب در اوروپا وایران چاپ شده وترجمه یکی‌از کلمات‌را بهمان‌سه نحو که گذشت عیناً نقل‌نموده چنانکه پیش از ایشان در همان شماره گنجینهٔ معارف آقای تربیت ترجمه یکی از کلمات قصار دیگررا آورده اند و ترجمهٔ نظمی رشید مکرّر در ایران چاپ شده وتاهنوز درمکاتب قدیمه‌از کتب درسی بچهااست ولی‌چاپ‌شدن‌مطلوب کل طالب راکه سه ترجمه رشیدالدّین باشد تاکنون آگاهی نیافته ام .

دوم: در ص ۱٤۷ دانشمندان آذربایجان است که درویش اشرف در سال ۸۳۸ صد کلمهٔ حضرت امیر علیه‌السّلام را بقطعات فارسی ترجمه نموده است.

سوم: نیز آقای تربیت در گنجینهٔ معارف نوشته اند که جامی (عبدالرّحمن متوفی بسال ۸۹۸) نیز این کلمات قصار را بفارسی ترجمه کرده.

چهارم: نیز در گنجینه معارف نگاشته تربیت است که بسال ۱۲۵۵ با ترجمه ترکی آن در بولاق مصر چاپ شده.

پنجم: فلایشر این کلمات را بآلمانی ترجمه نموده وبا ترجمه فارسی رشیدوطواط بسال ۱۸۳۷ م. درلایپزیك چاپ گردیده (آقای اقبال درمقدّمهٔ حدائق السّحر ص ند) چون نسخه آن را بدست نیاوردم ندانستم که آیا آنچه در اروپا از ترجمه رشید چاپ شده همان ترجمه نظمی و یا تمام مطلوب کلّ طالب ویا ترجمه نثری اواست.

ششم: ترجمه بنظم فارسی از عبدالواحد است که بگفته صاحب ریاض العلماء (وقایع الایام درحاشیه ص ۳۹۳ ج ۳) عالمی متصوف ومفسر و متکلم دردوره صفویه بوده است.

صدکلمهٔ عادل بسال ۱۲۵۹ درتبریز وبسال ۱۲۷۲ درآخر شرح باب حادیعشر در طهران چاپ شده است.

آغاز: بسمله بهترین هر کلام ای نور چشم مردمان * هست نام خالق بسیار بخش مهربان

انجام: مٰا اَضْمَرَ اَحَدٌ شَیْئاً اِلاّٰ ظَهَرَ فی فَلَتٰاتِ لِسٰانِه وَ صَفَحٰاتِ وَجْهِه

گرنهان دارد کسی سرّی توان دریافتن * در کنار روی آنکس یا در اثنای سخن

اللّهم اغفرلنا رمزات الالحاظ وسقطات الالفاظ وهفوات اللّسان وشهوات الجنان

یاالهی بیرضایت گرزبان وچشم ودل * زشت گویدیا ببیند یارود جائی مهل.

(۷۸۳)

صد کلمه یا ترجمه مائة کلمة الجاحظ

این نسخه ضمیمهٔ مجموعه ایست که بسال ۱۰۷٤ نگاشته شده و کاتب هریك ازابیات را بخطّ نستعلیق درمقابل اصل کلمات که بخط نسخ نوشته شده نگاشته و ترجمه بسمله را که در مقابل آغاز نقل نمودیم نیاورده وابتداء بترجمه لَوْ کُشِفَ اَلْغِطاء ما اِزْدَدْتُ یَقیناً که نخستین کلمه ازمائة کلمه و این بیت میباشد نموده:

(گر اجل بردارد از پیشم حیات مستعار * در یقین من نیفزاید بحق کردگار)
وبترجمهٔ این کلمه : لِسانُ ٱلْعاقِلِ وَراءَ قَلْبِهْ که این بیت میباشد : (بی تأمّل دم مزن اوّل بدل اندیشه کن ✡ تا نیندیشد بدل دانا نیاید درسخن) نسخه را ختم کرده است .
خصوصیّات دیگر نسخه بمجموعه شمارهٔ (۲۷۹۹) این کتابخانه مراجعه گردد و این نسخه از ص ۳۱ تا ۳۶ این مجموعه را حائز است .

(۷۸٤)

صد کلمه یا ترجمه مائة کلمة الجاحظ

این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب **علی نائینی** درسال ۱۲۷٤ با طلا ولاجورد نگاشته و ترجمهٔ کلمات را هریك بیك بیت درذیل آنها تحریر نموده و ترتیب کلمات نسخه چاپی این ترجمه و نسخ خطّی آن با یکدگر مطابق نیست .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی مهره زده واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۸) . صفحهٔ (۹) سطر . طول (۲۳ ½ سانتیمتر) عرض (۱۷ ½ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۰٤۹) .

[۳۲٤] الطراز الموشی فی الانشاء (عربی)

این کتاب مجموعه ای از مراسلات و انشاآت رسمی و دوستانه است وچنان که پشت نسخهٔ این کتابخانه نگاشته شده مؤلّف و گردآورندهٔ آنها شیخ شمس الدّین محمّد بن حسن نواجی رضی الله عنه است وصاحب معجم المطبوعات در ص ۱۸۷۲ بمناسبت کتاب « حلیة الکمیت » وی که چاپ شده شرحی در معرّفی از ایشان از کتب : حسن المحاضره ۱ - ۲۷٤ و ابن ایاس جزء ۲ ص ۳۲ و ٤۹ وطبقات الشافعیّه اسدی ورق ۱۱۳ و الخطط الجدید . ۱۷ - ۱۳ نقل نموده و در آنجا است : وَقالَ اَلشِّعْرَ اَلْفائِقْ وَالنَّثْرَ اَلرَّائِقْ وَجَمَعَ الْمَجامیعْ . ولی نام نبرده که یکی از آن مجموعات موسوم به « الطّراز الموشّی » میباشد .

در کتاب شذرات الذّهب ص ۲۹۵ ج ۷ که ذیلاً شرح حال این مؤلّف را از آنجا ترجمه خواهیم نمود نامی از مجامیع نیست و این کتاب را از مؤلّفات نواجی نشمرده ولی از قرائنی که ازخود این مجموعه بدست می آید صحّت انتساب جمع این مؤلفه بدانشمند مذکور واضح میشود .

شمس‌الدّین محمّد بن حسن بن علی بن عثمان نواجی(۱) شافعی مصری بسال ۸۵۹ در گذشت علم ادب را امام و دانشمند فرزانه ای بوده ، در « عنوان‌الزّمان» آمده که پس‌ازسال ۷۸۵(۲) درقاهره تولّدیافته‌ودرقرائت‌شاگردی ابن جزری (۳) معروف را نموده و علوم ادب و فقه و اصول و معقول را از اساتید آن عصر استفاده کرده و بعلوم ادبیّه توجه خاصی نمود و چنان در آن مستغرق شد که سرآمد اهل زمان گردید و ازمصنّفات وی **حاشیه توضیح**(٤)، حاشیه جاربردی، **کتاب تاهیل‌الغریب** (این کتاب‌مشتمل برقصائداست)، **الشفا فی بدیع‌الاکتفا**، خلع‌العذارفی‌وصف‌العذار، **صحائف‌الحسنات**، روضة‌المجالس فی‌بدیع‌المجانسه، **مراتع‌الغزلان** فی‌وصف‌الحسان من‌الغلمان و کتاب **حلیة‌الکمیت** فی‌وصف‌الخمر است انتهی . **الطراز‌الموشی** مشتمل‌برانشاآت‌رسمی‌ودولتی‌وشخصی‌است‌وبیشتر مکاتباتی‌راکه سلاطین‌وامراءممالک‌بپادشاهان‌مصرنگاشته انددرآنست وعهد نامهای آنهارا نیزداراست‌وانشاآت‌شخصی‌وغیررسمی آن هم‌ازنویسندگان‌مصرمیباشدودر این کتاب‌مراسلاتی‌ازچنگیزیان‌مخصوصاًاحمدمورّخ‌بسال ۶۸۱ وامیر تیمور گورکانی و شاهرخ بپادشاه مصر و جواب او بآنها موجود است و پاره ای از منشآت برهان‌الدّین باعونی(٥) شافعی متوفی بسال ۸۷۰ را دارا میباشد و از انشاات زمان خلفاء بنی عبّاس و اعصار بعد نیز چند نسخه داراست و از مجموعات خوب ادبی و تاریخی بشمار میرود .

سه کتاب‌دیگررانگارنده بنام‌الطرازمیشناسدوممکن‌است‌یکی ازآنهاباین کتاب

---

(۱) نواج یکی از دهات کشور مصر و در ناحیه مدیریّه غربیه آن میباشد (معجم‌المطبوعات) .

(۲) در معجم‌المطبوعات تولد نواجی بسال ۷۸۵ یا ۷۸۸ بتردید ثبت شده .

(۳) شرح حال ابن جزری در (ص۱۹۱ ج۱) این فهرست نوشته شده و در آنجا است که‌بسال ۸۳۳ وفات یافته و همین نواجی در رثاء او دو بیت‌گفته و آنرا در آنجا ثبت کرده‌ایم .

(٤) توضیح تألیف ابن هشام نحوی معروف است که شرح حالش درفصول بعد نوشته میشود و این کتاب شرح‌الفیّه ابن مـالك مشهور است و نام اصلی آن « اوضح‌المسالك الی‌الفیّة ابن مالك » میباشد ولی‌مشهور بتوضیح گردیده است .

(٥) در ص ۳۰۹ ج ۷ شذرات‌الذهب ذیل وفیات سال ۸۷۰ گوید : در این سال برهان‌الدین ابراهیم بن احمد بن ناصربن خلیفه مقدسی شافعی ناصری باعونی دمشقی وفات یافت و دانشمندی بزرگ وسال عمرش نزدیك بصد سال بود (عن بضع و تسعین سنه) و درحاشیه همین صفحه است که تولد وی در صَفَدْ بوده و بشام آمده ، از مشایخ آن کسب فضیلت نموده و **کتاب‌الضوء** را تصنیف کرده است و دراین‌نسخه الطرازالموشی باعونی با غین معجمه ضبط شده است .

اشتباه شود یکی «**الطراز**» در علوم بلاغت که تألیف یحیی بن حمزه العلوی ره امام زیدیّه است و مؤلّف آن در سال ٧٤٩ وفات یافته و در ص ١٠ کتاب «ماهو نهج البلاغه» جناب سیّد هبة الدّین شهرستانی آنرا ذکر کرده و چاپ شده است. و دیگری «الطراز الموشی فی صناعة الانشاء» تألیف شیخ محمّد نجّار معلّم عربی در مدرسه محمدیّه امیریّه مصر میباشد که بسال ١٨٩٤ م. چاپ شده و در ص ١٧٠٠ معجم المطبوعات ذکر گردیده و مسلّماً غیر از این کتاب است. و دیگری «الطراز فی الحقیقة و المجاز» تألیف حجة الاسلام رشتی ره میباشد و نسخه آنرا آقای تنکابنی دارند.

الطراز الموشی نواجی در حدود (٧٥٠٠) بیت کتابت دارد.

آغاز: بسمله و صلی الله علی سیّدنا محمّد و آله و صحبه اجمعین ـ نسخة کتاب ورد علی الابواب الشریفة الملکیّة الظاهریّه خشقدم من الشّیخ برهان الدّین الباغونی الشّافعی یقبل الارض الّتی یودّلو ظفر بقربها و کحّل جفونه بتربتها الخ.

(٧٨٥)

الطراز الموشی

این نسخه بخط نسخ خوب نگاشته شده، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده، پشت ورق اوّل سیّد حسین نام مصری در سال ١١٨٤ یاد داشتی مبنی بر اینکه این کتاب بتملّك او در آمده نوشته است.

جلد مقوائی. کاغذ قدیمی. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. شمارهٔ اوراق (١٧٧). صفحهٔ (٢١) سطر. طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض ($11\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (٢٧٩٥).

[٣٢٥] عیون الحکم و المواعظ (عربی)

این کتاب که بتصریح مؤلّف در مقدّمه موسوم به «عیون الحکم و المواعظ و ذخیرة المتعظ و الواعظ» میباشد، بنابر آنچه علاّمه مجلسی ره در باب ما جمع من کلمات علی علیه السّلام (در مجلّد ١٧ ص ١٣٦ چاپ کمپانی (١)) نگاشته اند جامع

(١) عین عبارت بحار الانوار اینست: وکذا الشیخ علی بن محمد اللیثی الواسطی فی کتاب عیون الحکم و المواعظ و خیرة المتعظ و الواعظ الذی قد سمیناه بکتاب العیون و المحاسن و هو یشتمل علی کثیر من کلماته و کلمات باقی الائمه علیهم السلام. چنانکه بنقل از مقدمه دانستیم **و ذخیرة المتعظ** است و ذال آن در این نسخه افتاده **و خیرة المتعظ** شده و مندرجات آن از حضرت مولی علی امیر المؤمنین است نه از ایشان و سائر ائمه علیهم السلام. صاحب کشف الحجب درص ٣٨٩ این کتاب را بنام «العیون و المحاسن» که اسم اختراعی علامه مجلسی برای این کتابست ذکر نموده است و علامه مجلسی در مجلد ١٧ ص ١١٢ نیز بنقل کلمات قصاری از نسخه قدیمی این کتاب مبادرت نموده است.

ومؤلّف آن علی بن محمّداللیثی الواسطی رحمةالله‌علیه است و از مقدّمه آن بخوبی معلوم میشود که ازعلماءامامیّه‌بوده وچنین بنظرمیرسد که درقرن‌ششم یاهفتم‌هجری میزیسته اند ، در کتب سیر و رجال چون روضات و لؤلؤتی‌البحرین و رجال ممقانی و امل‌الامل نامی از ایشان نیافتم .

این کتاب‌رادر مجلّداوّل‌این‌فهرست (ص۲۸۳-۲۸۶) در فصل‌اخبار بانقل قسمتی ازدیباچه آن نام برده‌ام ولی‌در آن‌هنگام که مشغول بنگارش‌ومعرّفی‌از آن‌بودم‌بنام مؤلف آن برنخورده وعدم‌اطلاع‌خویش‌رااظهارنمودم اخیراً که‌مؤلف‌وجامع آن‌را شناختم چون دراین فصل‌کلمات قصار حضرت مولی علی امیرالمؤمنین علیه‌السّلام و خطب ومنشآت آنحضرت وشروح آنهانقل گردیده وبشرح ومعرّفی آنهاپرداخته شده‌ومیشود مناسب‌آن دیدم که این کتاب‌را باز دراینجا بیاورم و نظر باینکه در شمارهٔ کتب مجلّد اوّل اختلافی‌رخ‌داده ودرذیل‌صفحهٔ (ح) ازمقدّمه آن مجلّدبدان اشارتی رفته و شمارهٔ مسلسل را دراین مجلّد موافق آخرین شمارهٔ مجلّد اوّل‌قرار داده ام لذا این تکرار بشمارهٔ مسلسل خللی وارد نمیسازد .

این کتاب (عیون‌الحکم‌والمواعظ) بتصریح‌جامع درمقدّمه ۱۳۶۲۸ کلمه‌از کلمات قصار راکه در سی باب بترتیب حروف تهجّی مرتب گردیده شامل و در باب سی ام مختصراتی از بیانات توحیدی و وصایا و مواعظ و عباراتی در مذمّت دنیا و ادعیّه و مکاتبات آنحضرت راکه بنظر جامع لطیف و فوق‌العاده تر ازسائر کلمات‌بوده آورده‌ولی دونسخه ذیل و نسخه‌صاحب‌وقایع‌الایام فاقد این‌باب میباشدو شاید تألیف نشده‌است واین بیست‌ونه باب‌درحدود (۶۸۰۰) بیت کتابت‌دارد.

آغاز: بسمله الحمد لله فالق‌الحبّه و بارىءالنّسم ، موجدالاشیاء بعدالعدم الخ .

انجام: فلیحذرالذین یخالفون عن‌امره‌ان تصیبهم فتنةٌ اویصیبهم عذابٌ الیم.

(۷۸۶)

عیون‌الحکم والمواعظ و

این نسخه بخط نسخ خیلی‌خوب نوشته شده ، در سال ۱۰۷۹ محمّد هادی نام مقابله شدن آنرا بانسخه دیگر نوشته ومطالبی که کاتب ازمتن انداخته بوده در حاشیه نگاشته شده است.

جلد چرمی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۲۸۵) . صفحهٔ (۱٤) سطر . طول (۲۰½ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۷۸۵) .

(۷۸۷)

عیون الحکم والمواعظ و ذخیرة المتعظ والواعظ

این نسخه را بخط نسخ خیلی خوب محمّدقلی در سال ۱۰۸۵ بنا بدستور علم الهدی فرزند حضرت فیض رحمهماالله نوشته وخودایشان در آخر نسخه یادداشتی درشش سطر نگاشته اند.

جلد چرمی اعلا . کاغذ اصفهانی .واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۳۷) صفحهٔ (۲۱) سطر . طول (۲٤ سانتیمتر) . عرض (۱۵½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۷۸٤) .

[۳۲٦] غررالحکم و دُررالکلم (عربی)

جامع این کتاب که نیز مشتمل بر قسمتی ازکلمات قصار حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السّلام میباشد **آمدی** ره است (ناصح الّدین ابوالفتح عبدالواحدبن محمّد بن عبد الواحدالتمیمی الامدی) که بتصریح صاحب روضات (درص ٤٦٤) معاصر سیّدرضی ره متوفی (٤۰٦) وسیّدمرتضی ره متوفی (٤۳٦) و شیخ طوسی ره متوفی (٤٦۱) بوده و نیز از ابن شهرآشوب نقل نموده که از علماء امامیّه بوده و گوید روایتی در کتب امامیّه بدو نمیرسد و هم از قاموس و تقویم البلدان نقل کرده است که **آمد** شهری است میان دجله وفرات ازدیاربکر و دارای باغها واراضی زراعتی است و بفتح وضم و کسر میم قرائت شده . و صاحب معجم المطبوعات (در ص۹۱) وفات این مؤلف را بسال ۵۱۰ ضبط نموده و مأخذ خودرا هم ننگاشته بنا بر آنچه نقل شد بسیار دور بنظر میآید که تا این تاریخ زندگانی کرده باشد .

آمدی در مقدّمه این کتاب گوید :

آنچه مرا وادار بر جمع آوری این کتاب کرد افتخاری است که ابو عثمان جاحظ در جمع آوری مائة کلمه نموده است و بسی موجب تعجب میباشد که این مرد با اینکه علاّمه روزگار خویش بوده

و در دانش و بینش یگانه عصر خود شمرده میشود و بمبدء نزدیکتر بوده چگونه عظمت کلمات دیگر آنحضرت بر او مخفی شده و از آن همه کلمات بیشمار بدین شمارهٔ اندك قناعت نموده و من با اینکه شایستگی این مقام را ندارم بسیاری از کلمات آنحضرت را جمع نموده، گر چه در مقابل حکم و مواعظ و کلمات آنحضرت اندکی از بسیار و یکی از هزار است و آنرا بترتیب حروف معجم مرتب ساختم و اسانید آنرا برای اختصار انداختم و آخر کلمات را هم چون ذوق و طباع مائل بسجع بودو بگوش خوشترمی آمدمسجع قراردادم وآن را «**غررالحکم ودررالکلم**» نامیدم.

این کتاب بیش از چهار هزار بیت کتابت دارد و در مصر و بمبئی چاپ شده و عبدالکریم بن محمّد یحیی قزوینی آنرا به نود و نه باب تقسیم و مطالب متفرقه‌راجعهٔ بیك‌موضوع‌را جمع‌ودرابواب مذکوره‌منظم کرده‌پس‌از آن‌بشرح وی پرداخته‌و آنرا «نظم‌الغرر و نضد‌الدّرر» نامیده‌ودراین فصل آنرا مفصلاً ذکرخواهیم وچنانکه درمقدّمه مجلّددوّم‌این کتاب نگاشته‌شده همین مؤلّف «غررالحکم»رانیز بفارسی‌ترجمه‌نموده‌و آنرا «اصداف‌الدّرر» نام‌نهاده‌و آقاجمال‌خونساری‌برغررالحکم شرحی فارسی نگاشته که در ص (۳٤-۳٦) این فصل‌بتفصیل از آن نام برده شد. ونیز این کتاب را برحسب‌خواهش آقامیرزا احمدتبریزی متوطن شیرازمیرزامحسن خوشنویس (عمادالفقرا) متخلّص بحالی که ازاهالی اردبیل و فضلاء آن سامان‌اند بفارسی ترجمه نموده و قسمتی از آن ترجمه ذیل قسمتی از غررالحکم در ضمن مجموعه ای که بنام «**انهار جاریه**» در شیراز میرزا احمد مذکور درمطبعهٔ خویش بسال۱۳٤٤ طبع نموده اند مندرج گردیده است.

آغاز: بسمله الحمد للّه‌الّذی هدانا بتوفیقه الی جادّة طریقة الخ.

(۷۸۸)

غررالحکم ودررالکلم

این نسخه بخط نسخ خوب در مدینه طیّبه بسال ۹۹۵ نگاشته شده و در سال ۱۰٤۹ معزّالدّین مخاطب **بمعزالملك** بخطّ خود شرحی‌مبنی‌براینکه‌این کتاب رابه‌سیّد **امیرمحمد زمان** بنام یادگار داده نوشته و بنا براین سیّد مذکوراز علماء آنعصر بوده‌و در ذیل

این شرح مهر مدوّری است که بر آن چنین نقش گردیده : بندهشاه جهان پادشاه غازی معزّ الملك .

ورق اوّل و آخر کتاب و صالی گردیده ، کلمات افتاده از متن در حاشیه نگاشته شده و نسخه در آب افتاده ولی خطوط آن سالم مانده است .

جلد تیماجی . کاغذ حنائی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۵۶) . صفحهٔ (۲۱) سطر . طول (۱۹ ½ سانتیمتر) عرض . (۱۳ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۸۴۲) .

[۳۲۷] مائة کلمه (عربی)

جامع وانتخاب کننده این کلمات جاحظ ره است (ابو عثمان عمرو بن بحر بن محبوب کنانی لیثی بصری متوفی بسال ۲۵۵)(۱) که از معاریف دانشمندان اسلام بوده و روش اعتزال داشته و خود در اصول دین دارای آراء و عقاید خاصی میباشد ، شهرستانی در ملل و نحل بذکر برخی از آنها پرداخته و پیروان این مرد را **جاحظیه** مینامند .

جاحظ چون کتب فلاسفه را زیاد مطالعه مینموده افکار آنها در وی بی اثر نمانده و ابن النديم در بارهٔ وی در فهرست خویش تحت عنوان « الفتح بن خاقان» چنین آورده : (ابوهفان گوید : ندیده و نشنیده ام کسی در دوستی بکتاب و علم بپایهٔ جاحظ و فتح بن خاقان و اسمعیل بن اسحق قاضی برسد امّا جاحظ هیچگاه کتابی بدست او نرسید مگر آنکه سرتا پا آنرا خواند و گاهی دکان کتاب فروشها را اجاره میکرد و در آنجا می‌ماند و مطالعه مینمود الخ) .

یکی از برمکی‌ها گوید (ترجمه از ابن خلّکان ج ۱ ص۳۸۸) :

وارد بصره شدم شنیدم جاحظ دچار بفلج گردیده ، با خود گفتم وی‌را دیداری کنم ، بدرب خانه وی

(۱) مطالب راجعهٔ بجاحظ از این کتب اقتباس شده : ابن خلکان ص۳۸۸ و ۳۸۹ ج ۱ ، فهرست ابن النديم ص ۵۷ و ۱۶۹) ، روضات ص ۵۰۲ و ۵۰۵ معجم المطبوعات ص ۶۶۶ - ۶۶۸ و بغية الوعاة نسخه خطی مدرسه ورق ۴۷۹ ب . باتفاق همه مورخین وفات جاحظ در محرم سال ۲۵۵ بوده و ابن خلکان از وی نقل نموده که فلج و دردیکه بواسطه سنك مثانه دارم مرا بزحمت انداخته است و عوارض نود و شش سالگی بد تراز همه میباشد واگر فرض کنیم که در همین سال وفات کرده باشد تولدوی بسال ۱۵۹ یا ۱۵۸ خواهد بود و در معجم المطبوعات تولد جاحظ سال ۱۶۰ ضبط گردیده مآخذ آنرا ندانستم و بنا برآنچه گفته شد مسلماً پیش از سال ۱۶۰ تولد یافته است .

رفتم ، در کوفتم ، کنیزکی زرد رو بیامد ، پرسید کیستی ، گفتم مردی غریبم ، میخواهم از دیدار صاحبخانه بهر مند شوم ، کنیزك گفتهٔ مرا بجاحظ رساند ، شنیدم بدو گفت او را بگوی چه میخواهی از دیدار کسی که یکطرف بدن وی بیحس شده و آب از دهانش فرو میریزد و رنك رخسارش تیره گشته (ما تَصْنَعُ بِشِقٍّ مائِلٍ وَلُعابٍ سائِلٍ وَلَوْنٍ حائِلٍ) چون کنیزك باز گشت گفتم من آمده ام که جاحظ را به بینم و چاره ای از آن نیست ، چون این بار کنیزك حاجت را عرضه داشت جاحظ گفت این مرد از بصره گذر میکرده و بیماری مرا شنیده تصور نموده خوبست پیش از مرگ اورا دیدار کنم و بگویم که من هم درمرض موت جاحظ را دیده‌ام . پس از آن بارداد باطاق وی در آمدم سلام کردم با طرزی نیکو جواب داد و اصل و نسبم را پرسید خاندانم را گفتم گفت خدا رحمت کند پدران دست بازتورا که روزگار آنها بهشت بود و بواسطهٔ آنها شکسته مردمان بسیاری بسته میشد و پروردگار آنانرا از آب رحمت خویش سیراب کند و در آنسرای آنها را دستگیری کامل نماید ، من نیز ویرا دعا نمودم و گفتم خواهشمند چنانم که از شعر خویش اندکی برایم بخوانی گفت :

لَئِنْ قَدمتْ قَبْلي رِجالٌ فَطالَما ... مَشَيْتُ عَلى رِسْلي فَكُنْتُ الْمُقَدَّما

وَلكنَّ هذا الدَّهرَ تَأتي صُروفُه ... فَتُبْرِمُ مَنْقوضًا وَ تَنْقُضُ مُبْرَما

مؤلّفات ذیل منسوب بجاحظ است : : **البخلاء ، البیان والتبیین ، التاج فی اخلاق الملوك ، الحنین الی الاوطان ، کتاب الحیوان** (دمیری صاحب حیاة الحیوان از این کتاب بسیار نقل نموده) **سلوة الحریف** بمناظرة الرّبیع والخریف **المحاسن والاضداد** ، و رسائل ذیل : **حاسد و محسود** ، فضائل الاتراك ، **فخر السودان علی البیضان** ، التربیع و التدویر ، **تفضیل النطق علی العصمت** ، مدح التجار وذم عمل السّلطان ، **العشق والنساء** ، الوکلاء ، **استنجاز الوعد** ، بیان مذاهب الشّیعه **وطبقات المغنین** ، (رسائل فوق یکجا بسال ۱۳۲٤ در مصر چاپ شده ورساله دوّم آن جداگانه نیز چاپ گردیده‌است) و کتب مذکوره پیش از این رسائل نیز چاپ شده و نیز از مؤلّفات جاحظ یکی **الاصنام** است که صاحب معجم المطبوعات گوید چاپ نشده و اینکه در اکتفاء القنوع نوشته شده بطبع رسیده غلط است و دیگری **نظم القرآن** میباشد که ابن ندیم بوی نسبت داده است (ص ۵۷) و دیگری کتاب **العرجان** والبرصان **والقرمان** میباشد که سیوطی بدو نسبت داده است .

و این مجموعه از کلمات قصار که عنوان این ترجمه است در مآخذ فوق بجاحظ نسبت داده نشده جز اینکه صاحب روضات گوید : در فصول الائمّه ذیل شرح حال و اوصاف حضرت

علی‌بن ابیطالب علیه‌السّلام مذکور است که آن بزرگوار را کلماتی است که جاحظ دربعضی از مؤلفات خود آنها را جمع آوری نموده ومشتمل بر مطالب حکمیست وهرکلمهٔ از آن هزار کلمه میباشد الخ ودرذیل کتاب غررالحکم (ص ۷۶)نگاشته شد که آمدی درمقدّمه‌این کتاب گفته که‌سبب‌وباعث برجمع این‌کلمات‌افتخاری‌است که جاحظ درجمع‌مأئة کلمه از کلمات‌قصار آنحضرت نموده‌وبسی شگفت‌است که علامهٔ روزگاری چون وی ازیم به نمو از بسیار باندك‌قناعت نموده است ونیز در مقدّمه « عیون‌الحکم والمواعظ » (ص۷٤ - ۷٦) ازاین‌انتخاب‌نام‌برده شده‌است .

نگارنده با تفحّص ندانست که این انتخاب را در کدام یك ازنوشتهای خود گنجانیده است .

این کتاب یاکلمات‌قصاردرطهران‌وبسال۱۳٤۱دردمشق‌شام‌ودریکی‌ازشهرهای هندوستان و در لندن با حروف اختراعی ملکم و در سال ۱۳۲۵ ضمیمهٔ مقالات زمخشری‌درمصرچاپ شده‌وشرحی ابن‌میثم در حدود (٥٤۷۰)بیت‌بر این کلمات نگاشته و نسخه ای از آنرا استادمحترم‌این مدرسه آقای مشکوة بیرجندی دارند ومشتمل برسه قسم است **قسم اول** : در مبادی و مقدماتیکه بیان آنها لازم‌میباشد از قبیل تعریف نفس حیوانی و تحقیق در آن وبرهان بوجود آن وغیر از اینها . **قسم دوم** : در شرح کلمات قصار (مائة کلمه‌الجاحظ) . **قسم‌سوم** : در لواحق ومتممات ودراین قسم‌شطری ازفضائل و کمالات حضرت علی‌علیه‌السلام و آنکه آنحضرت مستجمع جمیع صفات کمالیه انسانیه بوده اند میباشد .

و در ص ٥٦٦ کشف‌الحجب والاستار نام این شرح را « منهاج‌العارفین فی شرح کلام امیرالمؤمنین ع » معرفی کرده ولی در خود کتاب‌این نام نیست .

آغاز این‌شرح‌این : بسمله اللهم یاذاالجلال‌والاکرام یاحی‌یاقدوس‌یاسلام‌الخ .

وانجام آن اینست : اللهم وفقنا لفهم هذه‌الکلمات‌والعمل بمقتضاها کما تحب و ترضی واجعل‌عواقب امورنا خیرا واعذنا من شرور انفسنا وسیآت اعمالنا و قبائح افعالنا بحق محمد و آله وعترته‌الطاهرین آمین یارب‌العالمین .

قطب راوندی را نیز براین‌کلمات قصار (مائة کلمة‌الجاحظ)شرحی میباشد .

این کلمات قصار مکرّر بنظم و نثر فارسی ترجمه شده و در ذیل « صد کلمه » در ص (۶۸-۷۲) همین مجلّد پاره ای از آنها را نقل نموده ایم .

آغاز: بسمله لو کشف الغطاء ما ازددتُ یقیناً .

انجام: لسان العاقل وراء قلبه و قلب الاحمق وراء لسانه . (۱) اللّهم اغفر رمزات الالحاظ وسقطات الالفاظ وشهوات الجنان وهفوات اللّسان .

(۷۸۹)

مائة کلمه این نسخه را بخطّ بسیار خوب آقا زین العابدین اصفهانی در سال ۱۲۷۶ نگاشته و پس از اتمام آن مناجات منسوب به حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام که اوّل آن این است : (لك الحمد یاذاالجود والمجد والعلی) نیز همین کاتب نگاشته ودر آخرین قسمت رقم کرده واوراق نسخه متن و حاشیه است و دارای یك سرلوح کوچك میباشد .

جلد تیماجی . کاغذ متن حنائی ، حاشیه آبی فرنگی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۲۷) . صفحهٔ (٤) سطر . طول (۱۷ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۱ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۹۹۷) .

[۳۲۸] مختصر تقویم اللسان (عربی)

تقویم اللّسان کتابی است چون درّة الغواص حریری که درص (۱۹-۲۱) این مجلّد بشرح و معرّفی آن پرداخته ایم و موضوع آن تصحیح اغلاطی است که نویسندگان و گویندگان از خواص و عوام استعمال میکنند و مؤلّف آن **ابوالفرج ابن جوزی** واعظ معروف بغدادی متوفی بسال ۵۹۷ (۲) میباشد و در نامه دانشوران (ج ۱ ص ۲۷٤) این کتاب در ذیل مؤلّفات ابن جوزی آورده شده ، شیخ بهائی ره در کشکول نیز این کتاب را بدو نسبت داده واز آن نقل کرده است

(۱) آخر بیشتر نسخها چنان است که نقل گردید ولی آخر نسخهٔ ذیل این جمله است : البخیل مستعجل للفقر یعیش فی الدنیا عیش الفقراء و یحاسب فی الاخرة حساب الاغنیاء اللهم اغفر رمزات الخ و آخر نسخه صد کلمه پیش از اللهم اغفر الخ ما اضمر احد شیئاً الا ظهر فی وجهه وفلتات لسانه میباشد و در تقدیم و تاخیر سائر جمل با یکدیگر مختلف اند .

(۲) روضات ص ٤۲۷ و ٤۲۸ ، ابن خلکان ج ۱ ص ۲۷۹ ـ ۲۸۰ . نامه دانشوران ج ۱ ص ۲۶۲ ـ ۲۷۵ وشذرات الذهب در ج ٤ ص ۳۲۹ .

و صاحب روضات بنقل از کشکول مطالبی که ذیلاً ذکر خواهیم نمود از این کتاب آورده(۱) و در کشف‌الظنون (ج۱ ص ۳۲۱) بنام تقویم‌اللّسان سه کتاب ذکر شده : **اول** تقویم‌اللّسان در نحو تألیف محمّد بن ابی‌القاسم بقالی خوارزمی حنفی متوفی بسال ۵۶۲ . **دوم** تقویم‌اللّسان در نحو تألیف زین‌الدّین قاسم بن قطلوبغا حنفی متوفی بسال ۸۷۹ . **سوم** تقویم اللّسان تألیف ابن قتیبه . درص۱۷۸۸ ج۳فهرست آصفیّه‌نیز کتابی بنام«تقویم‌اللّسان» تألیف محمّدذکاءالله نام برده شده و گوید که بسال ۱۸۹۳ م بچاپ رسیده و موضوع آن معیّن نگردیده‌است. در ص (٤-۷) این مجلّداز فهرست مؤلّفات ابن قتیبه‌ذکرشد و در کتب سیرومآخذ نسبت کتابی بدین نام به ابن قتیبه دیده نشد ، نگارنده تصوّر میکند که‌مؤلّف ابن‌جوزی بوده‌وکاتب‌نسخه‌ایکه مأخذ کشف‌الظنون‌چاپ‌اسلامبول بوده اشتباهاً ابن قتیبه نوشته و یا در چاپ غلط چیده شده و مصحّح بدان متوجه نشده به نسخه کشف‌الظنون چاپ فلوگل مراجعه شد در آنجا نیز مؤلّف ابن‌قتیبه ضبط گردیده ، در مقدّمه این کتاب که مختصر تقویم اللّسان میباشد تقویم‌اللّسان‌را تألیف‌ابن‌جوزی معرّفی کرده ونامی ازاین‌مختصردر کشف‌الظنون و مآخذ دیگر نیافتم ، مختصر کننده هم تاکنون شناخته نشده ودر مقدّمه وخاتمه نسخهٔ ذیل نیز نامی و اثری از او دیده نمیشود و چنانکه خود نیز بدان تصریح نموده و فقط کاری که کرده از آن کتاب جملی را انداخته و مقدمه ای بر آن نگاشته ولی بدان چیزی نیفزوده و ترجمهٔ مقدّمه نسخه این است :

بنام خداوند بخشندهٔ مهربان : سپاس وستایش مرخداوند را سزااست ودرود پروردگار برروان پاك سرور ما **محمد**ص و کسان پاکیزه‌اوباد ، نگارنده چون« کتاب تقویم‌اللسان »را که از گرد آورده های پیشوای بزرگ ودانشمند فرزانه ، جمال‌الدین ابوالفرج عبدالرحمن **بن جوزی** که خدایش بیامرزاد ، نگارشی سودمند یافت و دیدکه درآن بسیاری از آنچه مردمان، نادرست بر زبان یا خامه‌می آورند گردآورده وبسیاری از نمونهای گفتارمردم را برای‌گواه خویش‌برآن افزوده و در این پاره سودی چندان جز بد نامی آنانکه بر زبان رانند ندید برآن شدکه آنرا

(۱) صاحب روضات‌الجنات درص۴۲۸ نام این‌کتاب را بااستناد بکشکول شیخ بهاءالدین عاملی‌ره «تقویم غلط‌اللسان» معرفی نموده درصورتیکه‌در کشکول (در حدود ۱۳۰۰ بیت بآخرمجلد سوم مانده) نام کتاب « تقویم‌اللسان » ضبط‌گردیده و در مقدمه همین مختصر و نامه دانشوران نیز « تقویم‌اللسان» نوشته شده است .

از این پاره تنك سازد و ازآن بیندازد وبس آنچه که سودی در دانستن آنست بگذارد، تا یادگیرنده‌اش بآسانی بر درستی و نادرستی درگفتار و نگارش آگاه شود و خداوند یاری دهنده بر توانائی نیکو است.

بنا بر آنچه از مقدّمه نسخهٔ ذیل که بترجمهٔ آن پرداختیم معلوم گردید ابن‌جوزی شواهد وامثله ای از کلمات وبیانات عوام را درتقویم اللّسان آورده بوده وآنچه شیخ بهائی ره در کشکول از این کتاب نقل نموده اند بدون امثله وشواهد میباشد بنا بر این احتمال دارد که ایشان هم نسخه دیگر مختصر شدهٔ از تقویم اللّسان را دردست داشته اند و از آن نقل نموده اندواصل این کتاب مأخذ ایشان نبوده وگرنه یا درهنگام نقل بنام نقل باختصار از تقویم اللّسان جمل راذکر میفرمود ویا اشاره ای مینمودند که من از آن کتاب این قسمت را انتخاب نمودم و ما برای تسجیل تصوّر خویش عین نقل ایشان را که در اواخر مجلد سوّم از کشکول است در اینجا میآوریم: من کتاب تقویم اللّسان لابن الجوزی:

جَوابُ لا یُجْمَعُ وَ قَوْلُ الْعامَّةِ اَجْوِبَةُ کُتُبِی وَ جَوابات کُتُبي غَلَطٌ وَالصَّوابُ جَوابُ کُتُبِی * حاجات وَحاج جَمْعُ حاجَةٍ وَ حَوائِجُ غَلَطٌ . یُقالُ حَمِیْتُ الْمَریضَ لا اَحْمَیْتُهُ . یُقالُ لِلْقائِمِ اُقْعُدْ وَلِلنّائِمِ اِجْلِسْ وَالعَکْسُ غَلَطٌ . یُقالُ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ کانَ کَذا لا الَّذی کانَ کَذا . اَلْعَروس یُقالُ لِلرَّجُلِ وَ اَلْمَرَةِ لا لِلْمَرْأَةِ فَقَطْ. لا یُقالُ کَثُرَتْ عَیْلَتُهُ اِنَّما یُقالُ کَثُرَتْ عِیالُهُ وَالْعَیلَةَ اَلفقر . اَلْمَصْطَکی بِفَتْحِ الْمیمْ وَالضَّمُ غَلَطٌ .

این بود آنچه شیخ در کشکول از این کتاب نقل نموده اند و چون باین نسخه که مختصر تقویم اللّسان میباشد مراجعه مینمائیم می بینیم که همین جمل با اندك تفاوت در وی موجود است و جمل فوق در این نسخه بدینگونه است:

وَجَوابات وَاَجْوِبَةُ کُتُبِكَ خَطاءٌ فَلا یقالُ الاّ جَوابُ کُتُبِكْ لِأَنَّهُ لا تُجْمَعُ وَ جَمْعُهُ مُوَلَّدٌ قالَه سیبویه وجَمْعُ حاجَةٍ حاجاتٌ او حاجٌ اوحَوَجٌ وحوائِج

خَطاءٌ . وَحَمِيتُ المَرِيضَ بِغَيْرِ اَلِفٍ وَتَقُولُ لِلْقائِمِ اُقْعُدْ وَ لِلنّائِمِ اَوِ السّاجِدِ اجْلِسْ لِأَنَّ العُقُودَ انْتِقالٌ مِنْ عُلُوٍّ اِلى سِفْلٍ وَالْجُلوسُ عَكْسُه وَ مِنْهُ قِيلَ لِنَجْدٍ جِلْسٌ لِارْتِفاعِها . وَ كَثُرَ عِيالُه وَ كَثُرَتْ عِيلَتُه وعائِلَتُه خَطاءٌ . وَالعَرُوسُ لِلْمَرْأَةِ وَالرَّجُلِ اَيّامَ البِناءِ . وَالمَصْطَكى وَحَبُّ المَحْلَبِ وَالمَنارَةُ وَالمَرْقاةُ بِفَتْحِ المِيمِ .

بهرحال نگارنده تاکنون تقویم اللّسان را ندیده و بمعجم المطبوعات هم مراجعه شد در آنجا نامی ازاین کتاب نبود از فضلاء طهران که دارای کتابخانه و اطلاع بکتب میباشند پرسش شد آنها هم تاکنون ندیده وسراغ نداشتند و نسخهٔ ذیل که بتصریح در آن «مختصر تقویم اللّسان» است در حدود (٦٠٠) بیت کتابت دارد .

آغاز: بسمله الحمد لله رب العالمین . . . . . .

باب الالف. تقول اُسْتُهْتِرَ فُلانٌ بِكَذا بِتائَيْنِ اَلاُوْلى مِنْهُما مَضْمُومَةٌ وَالاُخْرى مَكْسُورَةٌ عَلى ما لَمْ يُسَمَّ فاعِلُه الخ .

انجام : وَالْيَوْمَ فَعَلْتُ ما دامَتِ الشَّمْسُ طالِعَةً فاذا غَرُبَتْ فَامْسِ الاَحْدَثَ (كذا) لانَّ اليَوْمَ انْقَضى .

(٧٩٠)

مختصر تقویم اللسان

این نسخه بخطّ نسخ بسیار خوب نوشته شده ، قسمتی از آخرین صفحه بریده شده وباکاغذی شبیه بکاغذ اصل وصّالی کردیده ، شاید بر آن قسمت نام کاتب و سال کتابت بوده ، بسیار شبیه بخط یاقوت مستعصمی خطّاط معروف نگارش یافته و توان گفت از میان بردن رقم کاتب وسال کتابت برای آن بوده که بنام یاقوت قلم داد گردد ، بهرحال چنین بنظر میرسد که از خطوط قرن هفتم هجری باشد ، پشت صفحهٔ اوّل این

عبارت نوشته شده : این کتاب تقویم اللّسان خط مولانا صیرفی (۱) بجموع اوراق سی و هشت ورق است قیمت ..... پس از لفظ قیمت کلماتی بوده محو گردیده و مهر بادامی نیز داشته که آنهم محو شده است و پشت آخرین صفحه نیز یاد داشتی بوده که قسمتی از آن محو گردیده و آنچه از آن خوانده میشود این است : تاریخ ولادت بنده درگاه شب یکشنبه نهم شهر ذی القعدة الحرام سنهٔ ۱۱۳۱ و یادداشتهای مختصر دیگر در دو جای مذکور موجود است . وچنانکه ترجمه گردید در مقدّمه تصریح شده که این نسخه مختصر تقویم اللّسان است ، نه خود تقویم اللّسان میباشد ولی کاتب پس از جمله لِأَنَّ الیَوْمَ انْقَضی که در مقابل انجام ذکر شد گوید : نجز کتاب تقویم اللّسان آخر نَهارِ الخمیس الخامس من شهر شعبان المبارك من سنه . (تاریخ ندارد)

جلد تیماجی مذهب . کاغذ قدیمی حنائی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۳۸) . صفحه (۱۱) سطر . طول (۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۰۲) .

[۳۲۹] مقامات بدیع الزمان همدانی (عربی)

مؤلّف ومنشی این مقامات بدیع الزّمان همدانی رحمه‌الله است (ابوالفضل احمد بن حسین بن یحیی بن سعید همدانی ۳۵۸ - ۳۹۸)(۲) که یکی از معاریف ادباء وشعراء و دانشمندان و در درجهٔ اوّل نویسندگان و منشیان بزبان عربی میباشد و این مقامات وی از آفتاب پیش اهل دانش شهرتش بیشتر وفائدهٔ آن درفنّ ادب کمتر از آن نیست ونخستین کس است(۳) که بدینگونه مطالبی را از زبان مرد مجهولی (ابوالفتح اسکندری) ساخته وپرداخته وبنام راوِئی که وی نیز ساختگی است

(۱) صیرفی چنانکه آقای تربیت در ص ۲۳۸ و ۲۳۹ دانشمندان آذربایجان مرقوم داشته اند معروف بخواجه عبدالله ویکی ازشاگردان ششگانه یاقوت مستعصمی است وازمشاهیر خطاطین میباشد و بسال ۷۴۲ وفات یافته و در مقبرهٔ چرند اب که یکی از محلات تبریز میباشد دفن گردیده است .

(۲) یتیمة الدهر ج ٤ ص ۱٦۷-۲۰٤ چاپ دمشق ، معجم الادبا ص ۹٤ ج ۱ ، روضات ص ٦٦ ج ۱ ، شذرات الذهب ج ۳ ص ۱۵۰ ، کشف الظنون ص ٤۹٤ ج ۲ ، ابن خلکان ج ۱ ص ۳۹، معجم المطبوعات ص ۱۸۹۵ و ۱۸۹٦ ، امل آمل ص ۳۲ ج ۲ ، منتهی المقال ص ۳٤ ، هدیه الاحباب ص ۱۰٤

(۳) گویند نخستین کس که بانشاء مقامات پرداخته ابن فارس استاد همدانی است ولی در دست نیست (تاریخ الادب العربی ص ۳۹٦) .

(عیسی بن هشام)(۱) روایت نموده و **حریری** چنانکه خود در دیباچهٔ تصریح نموده باقتداء این دانشمند مقامات را ساخته و در آنجا نیز تصریح شده که بدیع الزّمان همدانی نخستین کس میباشد که این روش را بر گزیده و از من خواسته شد وی را پیروی کنم: (ذُكِرَ المَقاماتُ الَّتی اِبْتَدَعَها بَدیعُ الزَّمانِ وَ عَلّامَةُ هَمَدان .... اِلی اَنْ اُنْشِئَ مَقاماتٍ اَتْلو فیها تِلْوَ البَدیع الخ).

و آخرین همدانی که تا امروز بانشاء مقامات پرداخته و مطالبی علمی و ادبی و اخلاقی و فکاهی را بزبان اهل ادب در آورده و تصنّع را در آن وارد نموده مرحوم میرزا جعفر **همدانی** متخلّص **بریاض** میباشد (بنا بضبط آقای تربیت بسال ۱۲۶۸ وفات نموده و نیز از مقدمه ایکه آقای تقوی مد ظله بر غزلیات ریاض مرقوم داشته اند معلوم میشود که تا اندکی پس از عزل امیر کبیر (۱۲۶۸) حیات داشته است.) که چون بدیع الزّمان مقاماتی ساخته و او نیز از عهده بر آمده و مقامات وی بیست و یك مقامه است و آغاز آن این: (بسمله الحمدلله مبدع الانسان و مودع اللّسان انشاء الکلم و علّم بالقلم الخ.) و انجام آن این است: (او غارفی الماء او اُلقیَ فی جنح الظلماء او ابتغی نفقاً فی الارض او سُلّماً فی السّماء تمّت المقامَةُ بالخیرَ والعافیه)(۲) و در کشف الظنون (ج ۲ ص ۴۹۴ - ۴۹۹) آنانکه بدین سبك و بنام مقامه یا مقامات نگارشی دارند نام برده شده و آخرین مقامات نگارش یافته «لمعهٔ مظفریه» است(۳).

ثعالبی که از دانشمندان و مؤلّفین معاصر با بدیع الزّمان بوده در کتاب یتیمة الدّهر (ص ۱۶۷-۲۰۴ ج ۴) وی را بنهایت ستوده و در اینجا ترجمه مختصری از آن میپردازیم:

« احمد بن الحسین، بدیع زمان و یگانه روزگار و معجزه همدان و نادره فلك و روشنائی زمانه، کسی بود که در هوش و قریحه نظیر نداشت، طبعی شریف و ذهنی با صفا و نفسی قوی داشت، در نثر و نظم مانند وی را کس ندیده و نخواهد دید، گویا سحر مینمود و یا معجزه داشته، حالاتی

---

(۱) مقامات بدیع الزمان چنین شروع شده: حد ثنا عیسی بن هشام قال ..... و در بیشتر از مقامات بدین گونه: فاذا هو والله شیخنا ابوالفتح الاسکندری و یا بعبارتی نظیر این عبارت تصریح گردیده که مطالب از زبان ابوالفتح است.

(۲) نسخه ای از این مقامات که بخط منشی آن مرحوم میرزا جعفر ریاض و شامل ۲۰ مقامه میباشد و در سال ۱۲۶۹ نوشته شده است اینك نزد جناب آقای تقوی رئیس این دانشکده موجود و نسخه ای آقای تربیت (محمدعلی) دارند که بسال ۱۲۹۰ نگارش یافته و نسخه ای دیگر نیز آقای تقوی دارند که بسال ۱۲۹۷ نوشته شده است. (۳) نسخه این کتاب در کتابخانه مشیر السلطنه میباشد.

بس شگفت انگیز داشت ، از آنها این است : چون قصیده ای که بیش از پنجاه بیت داشت یکبار می شنید همه در حافظه اش جای گزین میشد واز آغاز تا انجام آنرا بدون اینکه یك حرف ازآن پس یا پیش شود میخواند ، هرگاه چندین ورق از کتابی که هرگز ندیده بود یکبار برآن گذر میکرد مقصود آنرادرك وعبارات آنرا نیزحفظ میشد و درآن بحث وتحقیق مینمود ، درهر موضوع بنثر یا نظم از وی پرسش یا درخواستی میگردید بی درنگ بپاسخ و انجام آن مبادرت مینمود ، بسیار از او دیده شد که کاغذی را از آخر شروع میکرد وبآغاز انجام میرسانید(۱) مشکلات نظم و نثر راوی حل میکرد ومرجع دانشمندان زمان و دورهٔ خویش بود

در سال ۳۸۰ همدان‌را ترك گفت‌وازابوالحسین بن فارس (ازایشان درفصل بعد ذیل کتاب مجمل‌اللغه که ازمؤلفات نفیس ابن فارس است نام خواهیم برد) آنچه دانائی داشت‌فراگرفت وبسدّهٔ سنیّه صاحب‌بن عباد در آمد وازآن بوستان پُربَر میوه ها چید ، پس ازآن بجرجان آمد وبابی‌سعید **محمدبن منصور** اختصاص یافت و سرمایه خویش را عرضه داشت وی بنا بعادت دیرین که اهل‌فضل و دانش را مینواخت وی را بهره‌ای زیاد بخشید و چون خواست که از آنجا رخت‌بندد و بشهر دیگررود وسائل‌سفروی‌را آماده ساخت وبسال۳۸۲ بشهرنشابور رسید، دراین شهرسرمایه خویش را کاملاً آشکارو قماش خودرا پراکنده‌کرد وچهار صد مقامه(۲) که‌درآن آنچه دل‌میخواهد و چشم ازآن لذت میبرد گذارده شده ، اززبان ابوالفتح اسکندری بساخت ومیان وی و**ابوبکر خوارزمی** مکاتبات و مناظرات ومفاضلات زیاد رد وبدل گردید و دانشمندان معاصر آنهاجمعی با خوارزمی وگروهی طرفداربدیع‌الزمان شدند وهردسته یکی‌را ترجیح میدادند وهمین معارضات موجب شهرت کامل همدانی گردید و سلاطین و امراء معاصر نام و آوازهٔ ویرا شنیدند و طالب

(۱) صاحب روضات درج۱ ص۶۶ گوید که در بحارالانوار از خط شهید اول ره نقل شده که‌از اصحاب ما امامیه ابو عبدالله حسین بن ابراهیم در اینکه از آخر کاغذی شروع و باول آن ختم میکرد نظیر بدیع همدانی است و نیز چون وی مقاماتی پرداخته است . انتهی (نام این‌مقامات و منشی‌آن‌در کشف‌الظنون نیست).

(۲) در یتیمة‌الدهر اربعمائه ثبت شده ولی چنانکه ذکر میشود نسخه ذیل و نسخه چاپ طهران مشتمل بر چهل مقامه است ، دانشمند فقیدسعید مرحوم شیخ محمد عبده رضی‌الله عنه که ازافاضل عصر اخیر کشور مصر بوده در مقدمه ای که بر این مقامات نوشته‌گویند : مشهور است که شمارهٔ مقامات بدیع‌الزمان بچهار صد میرسد ولی امروز جز پنجاه و چند مقامه آن‌که در اسلامبول چاپ شده دردست نیست (لکن لم‌یظفرالناس منها الیوم بغیر عدد قلیل ینیف‌علی‌الخمسین طُبع مجموعه فی‌الاستانه) ودراقرب الموارد ج ۲ ص۱۳۶۰ در ذیل لغت « نیّف » از ابوالعباس نقل شده که‌آنچه ما ازدانشمندان مسلّم بصره وکوفه بدست‌آوردیم ینیف ازیك تا سه وبضع ازچهار تا نه را گویندونیف استعمال نشود ومگر پس ازعقدی‌چون « عشرة و نیف و مائة و نیف والف ونیف » وپیش ازاین‌نقل صاحب اقرب‌الموارد گوید :نیف چون سیّدوگاهی بتخفیف خوانده میشود زیادتی را گویند چون « عشرة و نیف » و آنچه ازعقد تجاوز کند تا بعقد دیگر رسد نیف گویند .) و شمارهٔ مقامات چاپ عبده (۵۱) میباشد واز مقدمه ایشان معلوم میشود که شمارهٔ چاپ اسلامبول (۵۲) بوده چرا که در آنجا است که بجهتی مقامه شامیّه راکه درآن نسخه بودمن نقل نکردم .

دیدارش شدند ، دراین میان خوارزمی از میان برخاست و عرصهٔ میدان و جولان درآن مخصوص بدیع الزمان شد و از آن پس سفر های بسیار نمود و از شهر های خراسان و سجستان و غزنین جائی نماند که بدآنجا نرودو بهرهای بسیار نبرد ، پادشاه وامیر ووزیری نبود که از آسمان بخشش او بروی باران نعمتی نبارد ، چون از این کارتا اندازه ای بهره کامل گرفت ، بار اقامت را در شهر هرات انداخت و در آنجا اقامت گزید ، خانواده ای جستجو نمود که دانش را با نجابت و شرافت جمع کرده باشند، توفیق باوی رفیق گردیدو خداوند دامادی **ابوعلی حسین بن محمد خشنامی** را که فاضلی کریم و شریف بود نصیب وی نمود ، از این پس حال وی بهتر از پیش شد ودیده ودل وی خنك و قوی و توانائی او افزوده گردید و بکمك ومشورت وی املاك بسیارمجلل و خوب تهیه نمودو با کمال خوشی زندگانی کرد وبسال ۳۹۸ درچهل سالگی دعوت حق را اجابت گفت و بجوار خدای شتافت وعالم علم وادب را داغدار کرد ودانشمندان وی را مرثیه‌ها گفتند ودرمفارقتش نالها نمودند ولی چون وی کسی، که دارای چنین فضایل وکمالاتی بوده نمرده وهرگز نخواهد مرد.

پس از بیاناتیکه ترجمه فوق مختری از آنها بود ثعالبی قسمتی از منشآت و رسائل و اشعار وی را نقل نموده واز آنها چندین مکاتبه شیرین ومتین میباشد که میان بدیع و **خوارزمی** ردّ و بدل شده و کاغذی است که باستاد خویش **ابن فارس** نوشته و خود واهل خراسان را نثراً هجا کرده و یاقوت درمعجم الادباء ج ۱ ص ۹٤ مطالبی را که ثعالبی در باره بدیع الزّمان نگاشته مختصر کرده و آورده و قسمتی از آثاری که در آن کتاب است نیز در این کتاب میباشدوبر مطالب آن چندان چیزی نیفزوده جزاینکه گوید : در نقل حدیث ثقه بوده ، و باشعری بودن متّهم گردیده و اهل حدیث و سنّت را متعصّب بوده وهمدان پس از وی چون اورا بوجود نیاورده ودر ۱۳ جمادی الاخر سال ۳۵۸ تولّد یافته است.

و در ابن خلّکان است که گویند بمرض سکته دفن گردید و درقبر بهوش آمد ناله و افغان آغاز نمود چون قبر را شکافتند دیدند که دست بر ریش خویش گرفته و جان داده است .

و بعضی نوشته اند که آخر عمر دیوانه شد و در همان حالت بمرد .

مؤلّفاتی که ازایشان مشهور است یکی **دیوان اشعار** و دیگری رسائلی که بنام رسائل بدیع الزّمان معروف میباشد (در ج ۱ کشف الظنون ص ۱٤۸ کتابی بنام «امالی بدیع الهمدانی» میباشدظاهراً همین رسائل باشد واسمی از رسائل وی چون دیوان او در این کتاب نیست) و این مقامات است که همه را درمصر چاپ کرده اند .

مقامات بدیع الزّمان چنانکه ذکر گردید قدیمترین مقاماتی است که انشاء شده(۱) و همه دانشمندان برتری آنرا ایمان دارند و مشتمل بر مقاماتی شیرین و روان و متضمّن مطالب عالیه و مضامین بسیار لطیف میباشد و در آنهااشعاری صاحب مقامات از خود آورده ونیز باشعار دیگران استشهاداتی نموده‌است ومکرّر در ایران ومصر وهندوستان وقسمتی از آن دراروپا چاپ شده‌ومرحوم شیخ محمّد عبده که از افاضل قرن اخیر کشور مصر بوده بشرح کلمات و عبارات مشکله آن پرداخته و در ذیل اصل آن مکرّر چاپ شده و نیز با ترجمهٔ انگلیسی آن بسال ۱۹۱۳ م. در مدرس که یکی از شهرهای هندوستان میباشد چاپ گردیده‌است.

آغاز: بسمله المقامة الاولی حدّثناعیسی بن هشام قال دخلت البصرة وانامن سِنّی فی فناء و منالزّیّ فی حبرٍ ووشاء الخ (۲).

انجام: ان یقم یحك لنا خرطوم فیلٍ فی انتصابه (۳).

مقامات بدیع الزمان همدانی (۷۹۱)

این نسخه را بخط نسخ خیلی خوب علی محمّدبن ابوالقاسم در سال ۱۲۷۷ برحسب امر سیف‌الملك عباسقلیخان نوری نوشته ترجمه پارسی پاره‌ای از کلمات در ذیل آنها نیز بخطّ نسخ نگاشته‌شده، دارای سرلوح بسیارزیبائی میباشدو صفحات مجدول بطلاوشنجرف وزنگار گردیده وزیرسطور برای ترجمه با طلاسطربندی شده‌و پیش ازحدّثنای مذکوردرفوق

(۱) صاحب روضات‌الجنات در باره بدیع‌الزمان همدانی گوید: از اجله شعرا و نویسندگان امامیه بوده، درصورتیکه جز صاحب امل الامل‌ومنتهی المقال وپس‌ازایشان صاحب هدیة الاحباب اورا ازاین دسته وطائفه ندانسته و خود صاحب روضات هم چون ویرادر فصل علماء مخالفین ذکرکرده معلوم‌میشودباین‌مطلب ایمان‌نداشته ودر کتابی دیگرهم‌این‌نسبت‌راندیده‌ام حتی‌صاحب مجالس‌المؤمنین هم که‌بادقت‌وموشکافی ازآثار اشخاص‌تشیّع وامامی‌بودن‌آنهارا بدست‌آورده‌و برهمهٔ آقایان مقدم‌است اثری از تشیّع‌بدیع‌الزمان نیافته وازاین‌روویرا درعدادعلماءشیعه ذکرنکرده‌است.

(۲) این آغاز را از روی نسخه خطی ذیل و نسخه چاپ طهران نقل نمودیم ولی آغاز نسخه در چاپ شیخ محمد عبده اینست: القامةالقریضیّه حدثنا عیسی بن هشام قال: طرحتنی‌النوی مطارحها حتی اذا وطئت جرجان الاقصی الخ.

(۳) انجام نسخه‌مدرسه‌اینست: مقامةاخری قال‌رای‌الحجاج اعرابیاً واقفاً علی‌مزرعة فقال‌تعیب وهذا الوجه فضحك وولاه‌ضیاعه بالطائف تم. وانجام نسخه چاپ شیخ محمد عبده این‌عبارتست: (وحلف لارکب حِصاناً ولا تزوج حَصانا. تم زوج ابنة عمه لابنه) و این آخرین جمله از مقامه **بشریه** است و عبارتی که در مقابل انجام بالا نوشته شده از نسخه چاپ طهران نقل‌گردیده است.

این جمل نوشته شده : بسمله الحمدلله علی جزیل نعمائه ، ممّا املاها الاستاد ابو الفضل احمد بن الحسین الهمدانی و رواها عن عیسی بن هشام عن ابو الفتح الاسکندری مقامة حدثنا الخ.
جلد ساغری سوخته طلائی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار. قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۲۰). صفحهٔ (۹) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر). عرض (۱۲ سانتیمتر). ضمیمهٔ شمارهٔ (۳۳۵۰) کتابخانه است .

[۳۳۰] مقامات حریری (عربی)

منشی این مقالات حریری ره است که در ص ۱۹-۲۱ بشرح حال ایشان پرداخته ایم و این کتاب یکی از کتب معروفه و با اینکه چندان بزرگ نیست مشتمل بر بسیاری از لغات و امثال و رموز و اسرار کلام عرب میباشد و جارالله زمخشری مفسّر و ادیب معروف در وصف این کتاب گوید :

أُقْسِمُ بِاللهِ وَ آیاتِهِ وَمَشْعَرِ الْحَجِّ وَمِیقاتِهِ
اِنَّ الْحَرِیرِیَّ حَرِیٌّ بِاَنْ تُکْتَبَ بِالتِّبْرِ مَقاماتُهُ

ابن خلّکان در سبب تألیف کتاب گوید :

(ص ۴۱۹ ج ۱) فرزند حریری ابو القاسم عبدالله گفته روزی پدرم در مسجد بنی حرام نشسته بود ناگاه پیرمردیکه خود را با دو پلاس کهنه پوشیده بود داخل گردید ، بر او آثار سفر پیدا بود و آشفتگی احوال داشت ولی کلامش فصیح و نیکو بیانی داشت از او پرسیدند از کجائی گفت از سروج ، گفتند کنیهٔ تو چیست ، گفت ابو زید ، پس از این پیش آمد ، پدرم مقامه معروفه بحرامیّه را که مقامهٔ چهل و دوم از این مقامات میباشد بنام ابو زید ساخت ، در میان دانشمندان خبر آن منتشر گشت تا بگوش شرف الدین ابو نصر **انوشیروان** بن محمد بن خالد بن محمد کاشانی وزیر المسترشد بالله رسید ، چون آن مقامه را از نظر گذرانید در نظرش جلوه ای بسزا نمود و پدرم را وادار کرد که مقامات دیگری بر آن بیفزاید او امتثال نمود و در پنجاه مقامه باتمام رسانید (اشاره بهمین وزیر است که حریری خود در خطبه مقامات گوید: فَاشارَ مَنْ اِشارَتُهُ حُکْمٌ وَطاعَتُهُ غُنمٌ اِلی اَنْ اُنْشِئَ مَقاماتٍ اَتْلُو فیها تِلْوَ اَلْبَدیعِ وَاِنْ لَمْ یُدْرِکْ الظّالِعُ شَأْوَ الضَّلیعِ .) ابن خلکان گوید آنچه نقل گردید در چندین تاریخ دیده ام ولی در سال ششصد و پنجاه و شش در شهر قاهره (مصر) نسخه ای از این کتاب مقامات را مشاهده نمودم که تمام آن بخط حریری بود و در پشت آن بخط خود نگاشته بود که این کتاب را برای جمال الدین عمید الدوله ابو علی حسن بن ابو العز علی بن صدقه وزیر المسترشد تصنیف نموده ام . و شکی در آن نیست که این مطلب راست تر از این است که برای انوشیروان وزیر تصنیف شده باشد چرا که این را مؤلف بخط خویش نگاشته است و جمال الدین وزیر مذکور در سال ۵۲۲ وفات کرده است .

و در بعضی از مجموعات دیده ام که مؤلف بدواً این کتاب را در چهل مقامه مرتب نمود و آنرا با خود ببغداد آورد و بر دانشمندان عرضه داشت، جمعی از اهل دانش وی را منکر شدند که از تو نیست و تألیف یکی از فضلاء مغرب بوده و بدست تو افتاده وی گفت نه چنین است و خود بتألیف

آن پرداخته ام، وزیر اورا خواست و از وی پرسید چه کاره ای گفت منشی ام، وی برای آزمایش قضیه ای را بدو گفت وخواست که آنرا انشائی کند، دوات وقلم را برداشت وبگوشه‌ای ازعمارت رفت و آنچه قلم را گردانید، اهمیت مجلس اورا گرفت و نتوانست چیزی بنگارد.

آری چه نیکو گفته است سعدی:

اگر هر هفت سبع ازبر بخوانی چو آشفتی الف از با ندانی).

چون ببصره برگشت ده مقامه دیگر بر آن چهل مقامه اضافه نمود وببغداد فرستاد و از آن حادثه که در اثر مهابت مجلس برایش پیش آمد کرده بود معذرت خواست و انوشیروان وزیر مذکور مردی دانشمند وبزرگ بود ویرا کتابی درتاریخ بنام «صدور زمان الفتور و فتور زمان الصدور» میباشد و عماد اصفهانی درکتاب « نصرة الفترة وعصرة الفطره» که در تاریخ دولت سلجوقی میباشد از آن نقلهای بسیار نموده‌و این وزیر درسال ۵۳۲ وفات یافته است

وبراین مقامات شروح بسیار نوشته شده که بعضی از آنها مختصر و پاره‌ای مفصّل اند. انتهی کلام ابن خلکان.

صاحب کشف الظّنون (درص ۴۹۶ تا ۴۹۸ ج ۲) بذکر شروح این کتاب پرداخته وحضرت استادی آقای میرزا محمّد طاهر تنکابنی دام ظلّه فرماید که در پاره ای از کتب نقلهائی از شرح مقامات حریری تألیف مظهر الدّین شیرازی معاصر قاضی عضدایجی (متوفی بسال ۷۵۶) دیده اند. صاحب کشف الظّنون نامی از این شرح نبرده است.

صاحب بغیة الوعاة گوید که یکی از شاگردان در موقعیکه خدمت حریری مقامات را میخواند کلمه شعثامغبّراً را در این شعر:

یا اَهْلَ ذَاالْمَعْنی وُقیتُمْ شَرّاً وَلا لَقیتُمْ ما بَقِیتُمْ ضُرّاً

قَدْ رَفَعَ اللَّیْلُ الَّذی اکْفَهَرّا الی ذَراکُمْ شَعثاً مُغْبَرّا

بدین نحو «سفباً معترا» خواند که معنی مصراع اخیر بطرز اصلی این است: بآستان مرتفع وبلند شما ژولیده حال گرد آلودی‌را آورد. وبطور تصحیف شده چنین است: گرسنه‌ای راکه سئوال نمیکند بآستان بلند شما کشاند.

حریری مقداری اندیشه نمود پس از آن گفت حق باتو است و بدینگونه که تو تصحیف کرده ای بهتر از اصل است ولی چون تاکنون هفتصد نسخه از این کتاب‌را بر من خوانده اند وبر تمام آنها تصدیق نوشته ام آن راتغییرنمیدهم

نخستین کس که بشرح مقامات حریری پرداخته ابوالحسن بیهقی میباشد و در فهرست مؤلفات او تذکّر داده‌شده است.

و در ص ۲۳۹ تاریخ الآداب العربی نوشته شده که بیش از بیست نفر ازمستشرقین فرانسوی وآلمانی و انگلیسی مقامات حریری‌را ترجمه کرده‌اند وترجمه انگلیسی آن بسال ۱۸۵۰ و ترجمه لاتینی

بسال ۱۸۳۲ م چاپ شده و بسال ۱۲۶۳ بفارسی (وپیش از اینسال ترجمه شده) ونیز بترکی ترجمه ودر اسلامبول چاپ شده است و اینك پاشرحیکه رئیس مستشرقین سلف سلفستر (سیلوستر) دساسی بسال ۱۸۲۲ برآن نوشته در مدارس عالیه اروپا تدریس میگردد .

مقامات حریری در مصر و ایران و اروپا و هندوستان با ترجمه فارسی آن مکرّر چاپ شده

آغاز : بسمله اللهم انا نحمدك علی ما علّمتنا من البیان و الهمت من التبیان الخ.

(۷۹۲)

مقامات حریری این نسخه که نیز مشتمل بر تمام کتابست بخط نسخ خیلی خوب در سال ۱۲۳۶ نگاشته شده و ترجمهٔ فارسی عبارات درذیل آنها بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب باشنجرف نیز درهمان سال تحریر گردیده ، کاتب از خود نام نبرده و نام کسیکه این نسخه بامر او نوشته شده در آخرین صفحه بوده آنرا محو کرده اند و در حاشیه پاره‌ای از صفحات مطالبی که شارح مشکلات کتابست بدون امضاء میباشد .

جلد روغنی زر افشان . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۶۲) . صفحه (۱۴ سطر) . طول (۲۸ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۲۰۸) .

(۷۹۳)

مقامات حریری این نسخه را که مشتمل بر تمام کتاب است در سال ۱۲۵۵ بخط نسخ خوبی عبدالله المحمّدیه نگاشته ، پس از آن در سال ۱۲۵۷ سیدابوالقاسم نائینی ترجمهٔ فارسی آنرا درزیر هر سطر بخط نستعلیق تحریر نموده ، پشت صفحهٔ آخر و ورق بعد از آن آیاتی از قرآن کریم نقل گردیده و شرح قصیدهٔ برده که در فصل دواوین از آن یاد خواهیم نمود ضمیمه این نسخه میباشد .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۶۳) . اوراق مقامات (۱۴۹) . صفحه (۱۲) سطر . طول ($۳۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۰۷) .

(۷۹۴)

مقامات حریری این نسخه که مشتمل بر چهل مقامه میباشد بخط نسخ بدی در سال ۱۲۶۷ نگاشته شده وکاتب نامی ازخود نبرده ، ترجمهٔ پاره‌ای از لغات وکلمات بخط نستعلیق در زیر آنها تحریر گردیده و پشت صفحهٔ

اوّل کتاب شرحی بوده آنرا محو کرده اند .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۴۲) . صفحه (۱۵) سطر . طول (۳۱ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۵۶) .

(۷۹۵)

مقامات حریری این نسخه بخط نسخ و نستعلیق نوشته شده ، درحدود ده بیت از اخر آنرا کاتب ننوشته و پشت آخرین صفحه عباراتی نگاشته شده وچنین تصوّر میرود که جزء مقامات است ولی از آن نیست ، کاتب نام خود و سال کتابت را تذکر نداده ولی ظاهراً درقرن دوازدهم نوشته شده و بسال ۱۲۳۲ بر مدرسه صدر وقف گردیده وجزء (۳۲۱) شماره کتابهائی استکه از آن مدرسه باین کتابخانه آورده شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف میرزا محمد شفیع . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۳۸) . صفحه (۱۵) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ (۳۰۹) کتب مدرسهٔ صدر .

[۳۳۱] مقامات حمیدی (فارسی)

مؤلف این کتاب قاضی حمیدالدّین محمودی مشهور بحمیدی بلخی ره است (ابوبکر حمیدالدّین عمربن محمودالمحمودی متوفی بسال ۵۵۹) (۱) که از قضات عالیجناب ونویسندگان شهیر نیمهٔ اوّل قرن ششم بوده وعوفی در ابتداء فصل دوّم از لباب الالباب ویرا بینهایت ستوده ودر آنجا است :

« اشارات او مقبول و عبارات اومنقول در فقه واصول و نظر بی نظیر و در دقائق رموز فضلیات ناقد بصیر وچند رسائل را وسائل حصول مقاصد ساخته است وهریك درمتانت بمثابتی است که آب طراوت سحر برده است و بازار حلاوت عسل بدست کساد سپرده یکی از آن جمله مقامات است (همین کتاب) و دیگر « وسیلة العفاة الی اکفی الکفاة » و دیگر « حنین المستجیر الی حضرة المجیر » و دیگر « روضة الرضا فی مدح ابی الرضا » ودیگر « قدح المغنی فی مدح المعنی » ورساله « الاستغاثه الی الاخوان الثلاثه » و « منیة الراجی فی الجوهر التاجی » ودرهریك داد فضل بداده است و برهان هنر فرا نموده و اگرچه درسخن مراعات سجع کرده چنانکه **اهوازی** در نثر تازی وامام **رشیدالدین** وطواط درترسل فاما جائی که سخن ازحد تکلف میگذرد ولطافتی دارد بغایت واشعار او بغایت لطیف است » .

عوفی پس از بیانات فوق و مختصر دیگری که درمقدّم ومؤخر آنست چند

(۱) تاریخ وفات مؤلف درتاریخ ابن اثیر ج ۱۱ ص ۱۲۷ ثبت شده واسم و لقب وکنیه مؤلف چنانکه نوشته شده در ص ۱۹۸ ج ۱ لباب الالباب چاپ اوقاف گیب مسطور است .

بیت از قصیده‌ایکه درمدح **شرف‌الملك** رضی‌الدّین ابوالرّضا فضل‌الله گفته وچند بیت که درواقعهٔ انهزام حشم سلطان‌سنجر ازخطائیان درسمرقندسروده آورده‌است وصاحب مجمع‌الفصحاء در ص ۱۹۷ ج ۱ قسمتی‌از اشعار سفرنامه مرورا که گفتهٔ حمیدی است با ابیاتیکه درواقعه لشکر سنجر عوفی آورده بود نقل نموده‌و در مقامات اشعار عربی وفارسی ازمؤلف دیده میشود.

مقامات حمیدی بیست وچهار مقامه (۱) ویکی از کتب نثر فارسی است که‌از بدوانشاء شهرتی بسزا یافته ونخستین کس که از آن معرّفی نموده **نظامی‌عروضی** در چهار مقاله است که در مقالهٔ اوّل خویش خواندن این کتاب را چون مقامات بدیع‌الزّمان وحریری برای دبیر و نویسنده لازم شمرده (ص ۱۳ طبع برون) و چنانکه از تحقیقات استاد **علامه قزوینی** دام ظله برمی‌آید تألیف چهار مقاله در سالهای ۵۵۱ و ۵۵۲ بوده و چنانکه پس ازاین خواهیم گفت در آن سالها هنوز این مقامات بآخر نرسیده‌بوده‌ودیگری **سعدوراوینی** درمقدّمه مرزبان‌نامه (ص ۲ چاپ طهران) است که آنرا کاملاً ستوده و بنا بتحقیق **علامه قزوینی**

(۱) صاحب کشف‌الظنون در ص ج ۲ شماره مقامه های مقامات حمیدی را ۲۳ تعیین نموده در صورتیکه این کتاب مشتمل بر مقدمه و بیست و چهار مقامه و خاتمه‌ایست، در جمل و کلمات این مقامات رعایت سجع گردیده و در آخرین مقامه که اختصاص بذکر خلفا و جانشینان حضرت‌پیغمبر خاتم صلی‌الله علیه و آله وسلم دارد وقسمت اخیر آن نظم عربی و فارسی است خلیفه عصرخودرا المستنجد بالله عباسی (از سال ۵۵۵ تا ۵۶۶ خلافت نموده) معرفی کرده وآن ابیات این است:

و مستنجدٌ حُرٌّ کریمٌ خِتامُهُ اِمَامُ الاَنامِ اَلیَوْمَ اَظْهر مفتخر

ونیز بپارسی گوید:

وز بعد آن رسید بمستنجدآن سریر وامروز هست عالم ازو پرجمال‌وفر

وچون دانستیم که ابن‌الاثیر وفات حمیدی را بسال ۵۵۹ ثبت نموده و در مقدمه مقامات شروع بتألیف را مؤلف خود جمادی‌الاخری ۵۵۱ معین کرده بنابراین ازنقل فوق بدست می‌آید که فراغت ازانشاء این مقامات میان سال ۵۵۵ و۵۵۹ بوده است واینکه نظامی عروضی درچهار مقاله که بنا بر تحقیق آقای قزوینی بسال ۵۵۲ تألیف شده نامی از این مقامات برده تولید اشکالی‌نخواهد نمود چرا که ممکن است عروضی قسمتی از مقامات را که تا آنوقت از قلم نویسنده بیرون شده بوده مشاهده نموده وچون آنرا چنانکه هست متین و شایسته تقلید دیده بآنانکه طالب دبیری اند مراجعه بدانرا توصیه کرده ومؤلف پس‌ازآن بچندسال مقامات را خاتمه داده است.

تاریخ این مقدّمه و اصلاح مرزبان‌نامه درمیان سال ۶۰۷ و ۶۲۲ بوده است (ص یز مقدّمه قزوینی چاپ طهران) و دیگری شاعر مشهور انوری متوفی بسال (۵۷۵) است که این کتاب را چنین ستوده :

هر سخن کو نیست قرآن یا حدیث مصطفی
از مقامات حمیدی گشت اکنون ترّهات

و نیز حمیدی را مدائح بسیار گفته چرا که وی انوری را پس از آن حکم نجومی معروف وعدم وقوع آن که مورد حملهٔ عمومی گردیده نگاهداری کرده واز آزار مردمان نجات داده است .

مقامات حمیدی درحدود (۵۰۰۰) بیت کتابت دارد و چند بار در ایران وهندوستان چاپ شده و چون سائر مقامات حکایات آن جعلی و اگرچه بظاهر از دیگری نقل گردیده ولی همه از منشآت خود قاضی حمید الدّین بلخی است .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی شرفنا بالعلم الراسخ . . . و سلّم تسلیماً کثیراً کثیرا سپاس وستایش حضرت خداوندی را که بیاراست ارواح مارا بوجود اصل و بپیراست اشباح مارا الخ .

انجام : ایزد تعالی مارا و دوستان مارا از عیب جستن یاران و طعن و قدح همکاران نگاهدارد و هذیانات این افسانه های نابوده و سرگذشت های ناشنوده از ما درگذراناد بحق المصطفی محمّد و آله الطّاهرین وسلّم تسلیماً کثیراً .

(۷۹۶)

مقامات حمیدی این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده و از ابتداء کتاب تا یکصفحه از مقامهٔ نوزدهم گذشته میباشد و آخرین سطر موجود نسخه این است : (وهر که علّمناه من لدّنا علماً دانست داند که اساس علم از مدار عرش رفیعتر واز جدار فرش منیع تر .) صفحات مجدول بطلا و لاجورد ودر ابتداء هر مقامه سرسورهٔ ظریفی میباشد و ورق اوّل و آخر نسخه وصالی شده و ظاهراً از خطوط قرن سیزدهم هجری میباشد و بسال ۱۲۷۰ داخل کتابخانه اعتضاد السّلطنه گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۷۹) . صفحهٔ (۱۶) سطر . طول (۱۸½ سانتیمتر) . عرض (۱۱½ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۲۶۰).

[۳۳۲] مکتوب آخوندزاده (فارسی)

شرح حال آخوند زاده نویسندهٔ این کاغذ را در ص (۲۴-۲۸) این مجلّد نگاشته‌ایم، این مراسله چنانکه درابتداء آن نگارنده آن تصریح نموده به نویسنده روزنامهٔ ملّت (۱)نوشته ، از مطالعه آن معلوم‌میشود که‌موجب‌نگارش آخوندزاده اعتراضی‌بوده که فیشر معلّم اوّل السنهٔ شرقیّه‌درغرمانیا (ظاهراً معرّب جرمانیااست که مملکت‌جرمن یاآلمان باشد) بریکی ازابیات‌قصیدهٔ سروش شمس‌الشّعراداشته که درشمارهٔ اوّل این روزنامه درج شده و آن اینست :

(مطاوعان وی‌و پیروان‌عترت وی بمعنی آدمیانند ودیگران‌حشرات)

و گفته‌است چرا سروش مارا حشرات دانسته واین‌اعتراض درآخوند زاده تأثیر کرده چون بخانه‌آمده روزنامه‌را مطالعه کرده‌واعتراضات ذیل را برروزنامه ونویسندهٔ آن‌نموده‌است : **اولاً** چرادرابتداء این‌روزنامه که‌ملّی‌است عکس‌مسجد گذارده شده در صورتیکه مسجد شعار همه اهل اسلام است وبایستی شعارملّیت ایرانی یانقوش تخت‌جمشید ویا تاج دوازده ترك که از یادگارهای سلاطین‌صفویه است بوده باشد. **ثانیاً** چرا در روزنامهٔ ملّی شرح حال شعرارا می نویسی ومطالب

(۱) این روزنامه ملت اولین روزنامه‌ایست که بامر ناصرالدّین شاه قاجار در طهران منتشر شده وتاریخ شماره اول آن چهاردهم ربیع‌الاول سال ۱۲۸۳ بوده و تا ۲۰ جمادی‌الاخری‌سال ۱۲۸۷ سی و چهار شماره‌آن انتشار یافته و در هرشماره بشرح حال و ذکر بعضی ازآثارشعرای معاصر یا گذشته پرداخته شده ومقارن همین تاریخ دو روزنامه دیگر انتشار داشته یکی بنام‌روزنامه علمی ودیگری بنام روزنامهٔ دولتی و بگفتهٔ دانشمند معاصرآقای تربیت درص۷دانشمندان‌آذربایجان تحت نظرمرحوم اعتضادالسلطنه بوده‌است ومرحوم‌اعتضادالسلطنه پشت نسخهٔ این‌مکتوب‌بسال ۱۲۸۵ نوشته‌اند : رساله‌ایست که ملافتحعلی‌آخوند زاده بمرحوم‌حکیم سامانی‌نوشته‌داخل‌کتابخانه .... گردید. ودرص۲۰۲ ج۲ مجمع الفصحاء وص۲۰۴ المآثر والآثارسامانی را محمد حسن بن قاآنی شیرازی معرفی کرده‌اندو گویند جوانی خوش قریحه‌وباذوق بود ودرجوانی بسال ۱۲۸۵ بهارعمرش خزان گشت. وازمکتوب مرتضی قلیخان که پس از این مکتوب می آید چنین فهمیده میشود که‌مرتضی قلیخان هم جزء نویسندگان روزنامه ملت بوده است. نسخه‌ای از شماره‌های روزنامه ملت بشمارهٔ (۱۴۸۱) وشماره‌های روزنامه دولتی‌بشماره (۱۴۷۹) وشماره‌های روزنامه علمی شماره(۱۴۸۰) در این کتابخانه موجود است .

عام‌المنفعه که موجب تشریح اذهان و دارای نتایج اجتماعی است نمی نگارید.
ثالثاً چرا سروش شمس‌الشعرا آء نسب خود را بامیر نجم ثانی منتسب میداند، و شرحی مبتنی بر عدم لیاقت امیرنجم باستشهاد از تاریخ حبیب‌السّیر و متمّم روضة‌الصّفا نگاشته.
رابعاً در بیان اینکه اشعار این شاعر موافق قواعد علمی ازجنبهٔ اعتدال و صحّت خارج است و دارای حسن مضمون و الفاظ نیست و بعلاوه دارای الفاظی است که در شعر آوردن آنها خوب نیست چون: عزّ وجل، علیهم‌الصّلوات، عزّی ولات، مرآت، مابقی، ترّهات، عقارب و حیّات، خیرات، تحرّك، حشرات، ده‌ودو، معترف، هدیه و **بضاعت مزجات** وبعضی ازابیات قصیده سروش را که بنظر او خلل وزنی داشته درذیل این بیانات نقل نموده ودرپایان این قسمت اعتراض کرده که چرا چنین شخصی را شمس‌الشّعراء لقب دهند تا عصر و دوره‌را ننگین کنند و آنانکه این آثاررا مشاهده می کنند بگویند این که شمس شعراء است دیگران حالشان معلوم خواهد بود. اعتراض دیگر این بوده چرا روزنامه در چاپخانهٔ سنگی چاپ شده و بایستی باحروف باشد و این مکتوب درحدود (۵۷۰) بیت کتابت دارد.

آغاز: قربتکا بمنشی روزنامه ملّت سنیّهٔ ایران مکتوب است برادرمکرّم‌من از تاریخ یوم جمعه چهاردهم ربیع‌الاوّل سنهٔ ۱۲۸۳ در شهرتفلیس روزنامهٔ ملّت ایران واصل‌شده بتقریبی که درذیل ذکرخواهدشد الخ.

انجام: هم‌خودت بمنافع وافره نائل خواهی‌شد وهم بملّت فوائد کثیره خواهی رساند خدا حافظ توباد فی ۱۷ شهر رمضان پارس ئیل ۱۲۸۳ درتفلیس تحریرشد.

(۷۹۷)

مکتوب آخوندزاده

این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۲۸۳ نگاشته شده وبا نسخه اصل مقابله گردیده، درسال ۱۲۸۵ چنانکه پشت ورق اوّل یادداشت گردیده داخل کتابخانه اعتضادالسّلطنه شده و در سال ۱۲۹۷ سپهسالار آنرا براین کتابخانه وقف کرده‌اند.

جلد مقوائی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع خشتی. شمارهٔ اوراق (۲۵). صفحه (۱۲) سطر. طول (۲۱ ½ سانتیمتر). عرض (۱۸ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۷۶).

[۳۳۳] مکتوب مرتضی قلیخان (فارسی)

مرتضی قلیخان پسر میرزا علیمحمّد خان نظام‌الدّوله واز حفیده محمّدحسینخان صدراعظم اصفهانی است که درطهران متوطن بوده وبسال ۱۳۰۶ درهمانجا وفات نموده و در فنون ادبیّه و علوم عربیّه ونظم ونثر عربی وفارسی ازدانشمندان و اساتید بشمار میآمده و کتاب **جمرات** و اشعهٔ قدسیّه از او است (المآثر والاثار ص ۲۲۶).

چنانکه مرحوم اعتضادالسّلطنه پشت‌نسخهٔ ذیل در۱۲۸۵ که همان‌سال نگارش این مکتوب‌است‌نگاشته‌اند، این مکتوب‌بقلم‌مرتضی قلیخان است. ومابا تفحّص و استعلام یقین کردیم که‌دراواخرقرن‌سیزدهم مرتضی قلیخان دانشمند و ادیب همین شخص‌است که ترجمه اورا از المآثر والاثار نقل نمودیم. و این مکتوب جواب مکتوب آخوند زاده است که پیش‌از این بشرح آن پرداختیم ومنشی این‌مکتوب بَردِّ مندرجات آن اقامه دلیل وبرهان نموده وثابت کرده که آخوند زاده ندانسته اعتراض نموده و پس از جواب یك بیك اعتراضات وی را با دلیل و برهان دفع کرده واغلاط‌مکتوب اورادرجدولی باذکر صحیح آنها مرتب نموده‌واین مکتوب درحدود (۵۰۰) بیت است.

آغاز: بسم‌الله عزّ سبحانه ـ درجواب مکتوب کاتب قافقاز برسبیل عجلت و ایجاز مرقوم شده، بتاریخ روز پنجشنبه دوازدهم شهر صفر ۱۲۸۵ لَاْزَالَ مَقْرُوناً بِالْأَمْنِ وَالظَّفَرْ، نگارش محبّت گذارش حاوی مراتب‌مشفقانه‌ونصائح دوستانه که محض مودّت و خلوص طویّت از مخزن فکرت جلوهٔ ظهور نموده پرده ورود کشود. الخ.

انجام: ولی داعی کلی براین التزام وتطویل کلام هدایت حیرت زده‌صحرای لاغ‌سرائی وارشاد گم‌گشته بادیه خودنمائی است که من بعد گرد چنین‌کاری‌نگشته تحصیل علوم را الزام داشته خود و دیگران را ازصرف عمر بادعوی فرهنگ و هوش باعتراض وطرد ازشعر شمس‌الشّعراء سروش محفوظ ومصون داشته باشند،

هٰذا وَ اَنّا اَسْتَغْفِرُ اللهَ العَظِیم اَلْوَهّاب مِنْ اَنْ اَکُونَ مِمّا رَسَمْتُهُ فی هٰذَا الباب . . وَلَولا مٰا قَصَدْتُ بِهِ مِنَ الْاِرْشادِ اِلی نَهْجِ النَّجاحِ وَالْاِصْلاحِ ما اسْتَطَعْتُ وَمٰا توفیقی اِلاّ بِاللهِ لَتَرَکْتُ اِرْسالَ الجَوابِ عَنْ هٰذَا الکِتاب وَحَسَمْتُ الْکَلامَ عَنْ مِثْلِ هٰذَا المَرامْ وَالسَّلامُ عَلی اَهْلِ السَّلام .

(۷۹۸)

مکتوب مرتضی قلیخان

این نسخه بخط نستعلیق نگاشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، درسال ۱۲۸۵ که همان سال انشاء آن است داخل کتابخانهٔ اعتضادالسّلطنه گردیده ، قسمتی از شواهد مطالب نگاشته نشده وچنین بنظر میرسد که مخصوصاً برای مرحوم اعتضادالسّلطنه این نسخه را نوشته اند .

جلد مقوائی . کاغذفرنگی . قطع خشتی . واقف سپهسالار . شمارهٔ اوراق (۲۳۱) . صفحه(۱۲) سطر . طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۷۸۰) .

[۳۳٤] مناظر الانشاء (فارسی)

مؤلف این کتاب چنانکه خوددرمقدّمه بدان تصریح نموده محمودبن شیخ محمّد گیلانی ره است که از فضلا ودانشمندان معاصر با عبدالرّحمن جامی شاعروادیب وعارف معروف بوده وراجع باین مؤلف فقط شرحی ذیل شهر گیلان در تذکرهٔ هفت اقلیم یافت شد که مختصرش این است : خواجه نجم الدّین مشهور بخواجه جهان درجوانی سیاحت را بر اقامت رجحان داده وبسیاری ازشهرهای کشورهارا گردش نموده تا درخدمت سلطان محمّد لشکری که بر سریر سلطنت دکن متّکی بود رسید ، در اندك روزی اعتبار بسیار بهم رسانیده بخطاب **خواجه جهانی** ممتاز گردید وبتدریج مهمّش بجائی انجامید که محسود همگان گشت وبکاغذی ساختگی اورا ازنظر شاه انداخته و بکشتن دادند ،

از آن وزیر نیکوتقریر رساله‌ایست درانشاء که امروز بین الجمهور متداول و مشهور است ودرطبقات اکبری آمده که خواجه محمود درایام دولت خود

بافاضل عراق و خراسان همیشه هدیه و تحفه میفرستاده وقتی بجهت مولانا عبدالرّحمن جامی ارمغانی چند فرستاده بود مولانا شکر عطیّهٔ او را بقصیده‌ای مقابله کرده که مطلعش این است :

مرحبا ای قاصد ملك معانی مرحبا الصّلا کاین جان و دل نزل تو کردم الصّلا .

و بر اثر آن خواجه جهان غزلی برای جامی فرستاده که این دو بیت از آنجمله است :

جامی اشعار دلاویز تو جنسی است نفیس
بود از حسن ادا لطف معانی یارش
همره قافلهٔ هند روان کن که رسد
شرف مهر قبول از ملك التّجارش . **انتهی** .

صاحب کشف الظّنون (ج ۲ ص ۵۲۵) این کتاب را نام برده و در بارهٔ وی و مؤلف آن گوید :

« مناظر الانشاء » فارسی مختصری است و مؤلف آن محمود بن شیخ محمّد گیلانی معروف بخواجه جهان میباشد و آن را بر مقدّمه و دو مقاله و خاتمه‌ای ترتیب داده واز کتابهای سودمند است صاحب آن از مشاهیر دنیا و دارای مال و دارائی زیاد بوده و بخشش‌های او از هند بدانشمندان روم و ایران میرسید و در آنجا مقام وزارت داشته است . **انتهی** .

وجز در این دو مأخذ از این مؤلف نامی و ترجمه‌ای نیافته‌ام و از اینکه در این کتاب از جامی (عبد الرّحمن ۸۱۷- ۸۹۸) مکرّر با ترحیم بر وی نام برده و از رساله عروض و قافیه وحیدی تبریزی متوفی بسال ۹۴۲ هم نقل نموده و مؤلف آنرا بنام « مولانا وحیدی» بدون ترحیم بروی ذکر نموده، معلوم میشود که تألیف این کتاب در اوائل قرن دهم هجری و ظاهراً پیش از سال ۹۴۲ بانجام رسیده و از سید محمّد عصّار تبریزی متوفی بسال ۸۹۲ نیز یاد نموده (ص ۹۶ نسخهٔ ذیل) و ظاهراً خواجه جهان چنانکه از مطاوی این کتاب مستفاد میشود بر طریقه‌ای از طرق چهارگانه اهل سنّت میرفته و تا اواسط این قرن حیات داشته است . (در یادداشتهای دانشمند محترم

و متتبّع معاصر آقای تربیت (محمّدعلی) چنین دیدم که شیخ محمود معروف به خواجه جهان بسال ۹۶۲ وفات یافته ودرجای دیگر این ضبطرا نیافته‌ام).

از سایر حالات ومؤلفات این مؤلف اطلاع کافی دردست نیست جز اینکه‌در ص ۲۲٤ نسخهٔ این کتابخانه تفصیل مطالب را بکتاب « ریاض‌الانشآء » حوالت نموده وصاحب کشف‌الظّنون نیز این کتاب را ازمؤلفات وی دانسته و از کیفیّت عبارات صفحهٔ مذکور این نسبت تأیید میشود . و نیز در ص ۱۸۹ همین نسخه مؤلف گوید : این فقیر درعنفوان شباب ابکار اشعار انوری و کمال اسمعیل‌وسلمان را حلل نثر پوشانیده است وطبع سقیم خودرا ازجام تنثیر شعر ایشان صهبای‌قوّت وقدرت انشا نوشانیده .

مناظر الانشاء چنانکه صاحب کشف‌الظنون بیان نمود برمقدّمه و دو مقاله وخاتمه‌ای مرتب شده ودرفنّ انشاء است ، مؤلف بمناسبت بسیاری از مطالب علم معانی و بیان و بدیع را ذکر نموده و باشعار و کلمات بزرگان گذشته و معاصر از عرب وعجم چون متنبّی وحریری‌وسعدی وحافظ وظهیر فاریابی‌وغیرهم استشهاد نموده و گاهی از نثر ونظم خویش آورده واین دوبیت ازاوست :

علم است چون حیات ابد ای پسر بکوش
وز چشمه حیات خود آب حیات نوش .

.....

از هر دو کون جانرا مأوی دهان اوبس
آری بلا مکان جان دارد همیشه منزل .

وفهرست مطالب‌این کتاب‌را ازروی خود نسخه ذیلاً مینگارم : **مقدمه** : در بیان‌ماهیّت علم‌انشاء وموضوع وفائدت آن وغیراز اینها ودر آن هشت‌فصل‌است . **مقاله ولی** : درتقسیم کلام بنابرطریقه وروش منشیان ودرآن‌چهار **منظر**‌است. **مقاله‌دوم** . دربیان اقسام ارکان وشرائط آنچه مردم بیکدیگر مینویسند و در آن پنج **منظر** است . **خاتمه** دربیان‌ماهیّت خطوط‌وقواعد نگارش‌کلمات‌واین‌مطالب‌را در ذیل هفت قاعده آورده است .

این کتاب در حدود (۵۰۰۰) بیت کتابت دارد و با اختصارش مشتمل بر مطالبی سودمند و از کتب نفیس این فن میباشد و چنانکه در مقدّمه است مؤلف خود آنرا « **مناظر الانشاء** » نامیده و وجه تسمیه تقسیم دو مقاله آن بر مناظری چند میباشد .

آغاز : بسمله یامبدء الانشاء ببسط نور الوجود . . . . امابعد چنین گوید فقیر جانی محمود بن شیخ محمّد گیلانی که بر خاطر پاك و ضمیر درّاك صدر نشینان محافل ادراك ظاهر و هویدا است که علم انشاء رسائل و خطب از جلائل اقسام اثنی عشر علم ادبست الخ .

انجام : ولفظ قفص که در پارسی بسین مینویسند و بصاد نیز جائز است و در عربی بحرف صاد مینویسند و بسین (۱) قدتمّ .

این کتاب بدون تاریخ در اسلامبول چاپ شده است .

(۷۹۹)

مناظر الانشاء این نسخه بخط نستعلیق خوب نگاشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ولی ظاهراً از خطوط قرن دهم هجری میباشد ، بر کنار صفحهٔ دوّم محمّد کاظم بروجردی بعربی نوشته است : یکی از دوستان در سال (۱۲٤۰) این کتاب را بمن بخشید . بر گ اول نسخه و صالی گردیده وبر ورقیکه پس از ختم کتاب سفید بوده اشعاری از صائب نوشته شده و بنام رساله در انشاء بسال ۱۲۷۰ داخل کتابخانه اعتضادیه شده و بهمین نام وقف بر این کتابخانه گردیده است .

جلد چرمی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۳۳) صفحه ای (۱۳) سطر . طول ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شماره کتابخانه (۲۷۹۷) .

[۳۳۵] **نثر اللآلی** (عربی)

این کتاب نیز منتخبی از کلمات قصار حضرت مولی امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام میباشد و درسی باب بترتیب حروف تهجّی مرتب شده و هریك از ابواب دارای چندین کلمه از کلمات حکمت آمیز است ، جامع و مرتب آن چنانکه پشت نسخهٔ چاپی و در مقدّمه بعضی از نسخهای خطی مشاهده میگردد حضرت شیخ ابو علی

(۱) در نسخه و بسین نوشته شده وظاهراً بلکه مسلماً « نه بسین » بوده و کاتب غلط نوشته و در نسخه نظائری دارد و بنابراین واو «ودر عربی» در عبارت فوق نیز زائد است .

طبرسی صاحب مجمع البیان رحمة الله علیه است که بسال ۵۴۸ وفات یافته و در ج ۱ ص۱۰۸ این فهرست بترجمه وشرح بعضی از مؤلفات ایشان پرداخته شده ولی صاحب روضات (ص ۵۱۲) در ذیل شرح حال شیخ طبرسی گوید: ونیز از مؤلفات این عالم جلیل بنابر آنچه بایشان نسبت میدهند کتاب نثر اللالی است که رساله‌ای مختصر و چون غرر و درر آمدی مرتب بترتیب حروف تهجّی است ودر آن کلمات حضرت علی ع جمع آوری شده ولی گمان من این است که این کتاب گرد آوردهٔ سید علی بن فضل الله حسینی راوندی باشد وبرهر تقدیر با «**نثر اللالی**» مؤلفهٔ شیخ محمّد بن جمهور الاحسائی که موضوع آن مسائل فقهیّه واخبار می باشد نبایستی آنرا اشتباه نمود **انتهی**.

و صاحب کشف الحجب والاستار این کتاب را (نثر اللالی - کلمات قصار) جزماً به عزّ الدّین سید علی بن فضل الله راوندی نسبت داده است و شرح حال این سید جلیل را فقط در هدیة الاحباب (ص ۱۴۰) در ذیل **راوند** ونام پدر وی یافتم وترجمه آن این است: سید ابوالحسن عزّ الدین علی بن ضیاء الدّین عالمی دانشمند و فقیهی راستگو و ادیبی اریب و شاعری ادیب است و صاحب تصنیفات زیاد می باشد و سیّد علیخان در «الدرجات الرّفیعه» وی را بدینگونه معرّفی میکند: وی بچه شیریست که شیر روش وی را پیروی میکند و دانش بوی پا برجا است وآنکس که بپدر خویش اقتدا نماید جای دوری نرفته. ونیز در آنجا نوشته شده وی را مدرسه‌ای بزرگ در کاشان است که بر روی زمین مانندی ندارد ودر آن بسیاری از علما و دانشمندان و پرهیزکاران و عابدان مسکن دارند و این سید جلیل (سیّد علی بن فضل الله) تا سال ۵۴۸ زندگانی میکرده است. **انتهی**.

صاحب وقایع الایّام در حاشیه ص ۴۰۹ ج ۳ بنقل از ریاض العلما گوید که جامع کلمات قصار موسوم به نثر اللالی قطب راوندی است.

چنانکه درذیل صد کلمه درص(۶۹) گذشت این کلمات قصار را **عادل** هریك بیك بیت فارسی ترجمه نموده وآغاز وانجامش نیز در آنجا ثبت شده بدانجا مراجعه شود.

در تحفهٔ سامی کتابی بنام «نثر اللالی» به **امیر علیشیر نوائی** نسبت داده شده واین امیر کلمات قصار (نثر اللالی) را هریك بیك رباعی ترکی ترجمه نموده وآنرا «نظم - الجواهر» نامیده و یك رباعی از آنرا در «بدایع اللّغه» ذیل لغت «ایلدام» یافتم.

و نیز این کتاب بنثر فارسی ترجمه گردیده و نسخهٔ خوبیکه بخطّ سیّد محمّد بقا بسال ۱۳۱۲ با سفیداب نوشته شده و اخیراً جزء کتب این کتابخانه گردیده دارای آن است و نامی از مترجم در آن نیست و چون هنوز نظم و ترتیب کتب اخیر تمام نشده خصوصیّات آن نسخه را در اینجا نمی آوریم. وبسال۱۳۱۸ با ترجمه فارسی آن که انشاء کاظم بن محمد گیلانی (فیلسوف الدوله) درهمانسال میباشددر طهران چاپ شده است.

نثر اللائی بسال ۱۳۱۲ بضمیمهٔ «اربعین شهید اوّل» و «شرح حدیث کسا» و «اربعین میرفیض الله حسینی تفرشی» نیز درطهران چاپ سنگی شده است (۱).

آغاز: بسمله حرف الالف. اِیْمانُ الْمَرْء یُعْرَفُ بِاَیْمانِه.

انجام: یأس القلبِ راحةُ النَّفس، یَسْعَدُ الرَّجُلُ بمصاحَبَةِ السَّعید (۲).

(۸۰۰)

نثر اللالی این نسخه بخطّ نسخ نوشته شده، کاتب ازخود وسال کتابت نام نبرده، از اینکه جزء مجموعه ایست که بیشتر رسائل آن بسال ۱۰۷٤ نوشته شده بایستی این نسخه نیز در آن سال نگارش یافته باشد.

خصوصیّات دیگر این نسخه را بمجموعهٔ شمارهٔ (۲۷۹۹) کتابخانه مراجعه نمائید و این کتاب در ص ۲٦ تا ۲۹ آن مجموعه نوشته شده است.

[۳۳٦] **نصایح حضرت امیر (ع)** (عربی)

کتاب یا رساله ایکه بدین نام در این کتابخانه میباشد عبارت است از کلمات وعبارات منتخبه‌ای ازنهج البلاغه ونثر اللالی و غررالحکم که درنصیحت وموعظه از حضرت امیر المؤمنین علی علیه السّلام مأثور است و ظاهراً جامع آن همان

---

۱ - در کشف الحجب آغاز این کتاب پس از بسمله اینگونه نوشته شده: الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد و آله اجمعین هذا کتاب نثر اللالی الخ. و در نسخهٔ چاپی پس ازبسمله چنین است: الحمدلله رب العالمین والصلوة علی محمد خیر المرسلین وآله الطیبین الطاهرین اما بعد فهذه کتاب نثر اللالی من کلام امیر المؤمنین و امام المتقین و یعسوب الدین و خلیفة رسول رب العالمین اسدالله الغالب علی بن ابی طالب علیه السلام علی ترتیب حروف الهجا حرف الالف ایمان المرء یعرف بایمانه.

۲ - در نسخهٔ چاپی ترجمه نثر اللالی عادل ازکلمات قصاری که ابتداء بیاءشده فقط این کلمه ذکر شده: (یبلغ المرء بالصدق منازل الکبار) ولی انجام نثر اللالی چنان است که ملاحظه میشود.

محمّدعلی جرّاح نظام نویسندهٔ نسخه است ودرحدود (۲۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : نصائح حضرت امیر ع بسم‌الله خیرالاسمآء ـ اوصی امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب ولده الحسین صلواة‌الله علیهما وعلی الائمّة الاطهار من ذرّیتهما وسلامه فقال یا بنی اوصیك بتقوی الله الخ .

انجام : لاتتمّ مروّة الرّجل حتی لایبالی ایّ طعام اکل و ایّ ثوب لبس ، حرّره الفقیر الحقیر محمّدعلی جرّاح النظام خلف مرحوم عبدالله بیك جرّاحباشی نظام فی عشر الثّالث من شهر رمضان المبارك سنة ۱۲۸۵ .

(۸۰۱)

نصائح حضرت امیر (ع)

این نسخه‌را بخطّ نستعلیق خیلی خوب محمّدعلی جرّاح نظام بسال ۱۲۸۵ نوشته و در همین سال چنانکه پشت صفحهٔ اوّل یاد داشت گردیده داخل کتابخانهٔ اعتضاد السّلطنه شده وبهمین نام براین کتابخانه وقف گردیده ومجدول بطلا ولاجورد وشنجرف است.

جلدمقوائی. کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۵) . صفحه (۸)سطر . طول (۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۵۰) .

[۳۳۷] نظم الغرر و نضد الدرر (فارسی)

عالم‌جلیل عبدالکریم‌بن محمّد یحیی(۱)قزوینی رحمة الله علیه که‌ازدانشمندان دورهٔ سلطنت شاه سلطان حسین صفوی بوده وبشهادت مندرجات این کتاب و تصریح خود در مقدّمه مجلّد دوّم آن سالها بمطالعه و مباحثه و دقّت در اخبار

(۱) بنا بضبط در مقدمه مجلد دوم و مجلد اول که در تبریز موجود است و صاحب وقایع الایام در حاشیه ص ۳۹۶ ج ۲ از آن نقل نموده و ضبط درمقدمه نسخه کتابخانه‌حضرت رضاسلام‌الله‌علیه و نسخه مجلس‌شورای ملی نام پدر عبدالکریم ، **محمدیحیی** بوده ولی درفهرست‌رضویه ص۱۰۱ ج۱فصل اخبارخطی**محمدبن‌یحیی** ثبت شده بنابر آنچه گفته شد کلمه ابن میان محمد و یحیی غلط‌است وبامراجعه بکتب روضات و تنقیح المقال ولؤلوتی‌البحرین وجامع الرواة وفیض القدسی و مستدرك الوسائل و غیره بنام و شرح حال این عالم و محدث بر نخوردیم . درحاشیه‌نظم‌الغرر نسخه مجلس رساله‌ای نیز از این مؤلف « راجع به ذوالقرنین » میباشد و دارای مطالب زیاد و افسانهائی در حدود (۲۵۰) بیت‌میباشد و آغاز آن اینست :

بسمله‌بدانکه خلافست‌درمیان مفسرین وارباب سیر که آیاذوالقرنین اسکندر رومیست یاغیر اوالخ . انجام : و ملوك آفاق را مملوك ساخت چگونه خوابید که بیدار نمیگردد و چون خاموش شد که هیچگونه سخن نمیگوید .

ائمّهٔ اطهار علیهم صلوات‌الله فی کل لیل و نهار اشتغال داشته ، هنگامیکه تشرّف بآستان حضرت مولی الموالی علی بن ابی طالب علیه سلام الله را یافته (۱) بر آن شده که کلمات قصار آنحضرت را که آمدی ره در غرر الحکم (از این کتاب و مؤلّف آن در ص ۷۶-۷۸ همین مجلّد معرّفی کرده ایم) بترتیب حروف تهجّی مرتّب نموده و بترتیب و مناسبت معنوی میان آن کلمات مبارکات منظّم نماید ، خوشبختانه بنا بگفته خویش در مقدّمه های مجلّدات موجوده موفقیّت باین امر یافته و در نود و نه باب بشمارهٔ اسماءالله الحسنی این کتاب را تألیف و درذیل پاره‌ای از کلمات آیه‌ای یا آیاتی ازقرآن کریم وخبری یا اخباری را که ازمعصومین ع مناسب مقام بوده نقل نموده و پس ازاین کار برای استفاده فارسی زبانانیکه استفاده از کتب عربی نمیتوانند کرد بترجمه وشرح آن بزبان فارسی پرداخته و گذشته از بیان مراد و معنی آنها قصص وحکایات وابیات مناسبه‌ای آورده است و تا اینجا که نگارنده تحقیق نموده و بدست آورده پنج مجلّد از این شرح و ترجمه که مشتمل بر (۲۰) باب میباشد مسلّماً از قلم شارح خارج شده و ذیلا مجلّدات و ابواب آنها ذکر خواهد شد .

فهرست مجلّدات و ابواب این کتاب تا حدّیکه پیش نگارنده مسلّم است :

مجلد اول مشتمل بر سه باب وبدین تفصیل است : **باب اول** در علامات ثبات دول و بقای آن . **باب دوم** در منافع عدالت ومضارّ جور . **باب سوم** در آداب سلوك در خدمت ملوك .

این تقسیم از مقدّمه مجلّد دوّم که اینك دراصفهان موجود است و مالك آن آقای محسن نعمت اللّهی دامت توفیقاته بتمامه آنرا بخطّ خویش استنساخ نموده و برای نگارنده فرستاده و رهین امتنانم فرموده اند استفاده گردید و قسمتیکه مبیّن این ابواب است از مختصر مقدّمه آن که ذیلاً نقل میگرددمعلوم خواهد شد و بنابراین مسلّم میشود که مجلّد اوّل دارای این مطالب است و ابواب نسخهٔ

(۱) در مقدمه نسخه خراسان باین مطلب تصریح شده و چنانکه در صفحه بعد تذکر داده‌خواهد شد بعقیده نگارنده این مقدمه مجلد اول و خود نسخهٔ نیز مجلد اول از این کتابست و کاتب و مستنسخ اسامی ابواب را غلط نوشته است .

خراسان اگر چه بنام سادس و سابع و ثامن نامیده شده ولی پس از دقّت معلوم میشود که نویسنده اوّل و ثانی و ثالث را تصحیف نموده و برای تأیید خویش فهرست ابواب نسخه خراسان را ذیلاً نقل مینمائیم :

الباب السادس: فی الدُّوَلْ وَ عَلٰاماتِ اِقْبالِها وَ اِدْبارِها وَ زَوالِها وَ اِنْتِقالِها وَ ما قارَبَها .

الباب السابع: فی مَنٰافِعِ العَدْلِ وَ الْاِنْصافِ وَ مَضٰارِّ الجَوْرِ وَ الْبَغْيِ وَالْاِعْتِسٰافْ .

الباب الثامن: فی تَعْلِيمِ السُّلُوكِ فِي خِدْمَةِ الْمُلُوكِ وَالرِّياسَةِ وَمايَتَعَلَّقُ بِالسِّياسَةْ .

و از آنچه صاحب وقایع الاّیام در حاشیهٔ ص ۳۹۶ ج ۳ نگاشته اند بدست میآید که نسخهٔ تبریز نیز قسمتی از مجلّد اوّل ویا تمام آنست و در مرقومه ایکه بنگارنده نگاشته‌اند تصریح نموده که تاریخ تحریر این نسخه‌سال ۱۱۱٤ واز کتب کتابخانهٔمرحوم حاج سیّد علی آقای ایروانی واینك متعلّق به آقای سیّدعبدالحجّه ایروانی دام عمره میباشد و عبارت وقایع الاّیام اینست :

و عالم جلیل میرزا عبدالکریم بن محمد یحیی القزوینی از علما عهد شاه سلطان حسین صفوی در کتاب نظم الغرر ونضد الدرر بعضی ازکلمات معجزات (کذا) آیات آنحضرت‌را آنچه‌متعلق باستقرار دولت و استحکام معدلت است با ذکر بعضی از حکایات مختصره و ابیات رائقه نقل کرده و حقیر در مجلد دوم منتخب المقاصد درج کرده‌ام **انتهی** .

مجلد دوم چنانکه مؤلّف‌درمقدّمه‌بدان تذکّرداده‌اند این مجلّد فقط‌مشتمل بر دو باب است : **باب چهارم** در خصائص و اسرار پیغمبر (محمّد ص) واهل بیت اطهر آنسرور علیهم صلوات‌الله الملك الاکبر . **باب پنجم** در علم و جهل و علامات عالم و جاهل و فضائل عالم عامل .

نسخه این مجلّد را فقط در اصفهان نزد آقای محسن نعمت اللّهی دام عمره و توفیقه سراغ دارم .

مجلد سوم و چهارم مشتمل بر باب ششم و هفتم و هشتم و نهم و دهم و یازدهم و دوازدهم و سیزدهم است و از این ابواب بس **باب دهم** که‌درمنافع دوستی و آنانکه شایستگی آنرا دارند و آنانکه نبایستی بدانها دوستی کرداست و **باب یازدهم** که‌در خوشی وخوشروئی وخلق نیکو است و بضمیمهٔ باب‌چهاردهم که ذیلاً از آن نام میبریم در کتابخانهٔ مجلس شورای ملّی درتحت شمارهٔ (۲۹۲) کتب خطّی (خارج از شمارهٔ‌جلد اوّل‌فهرست کتب خطّی‌است)موجوداست‌وبر وجود دیگر ابواب این مجلّد وموضوعات‌آنها تا کنون اطلاعی نیافته ام و درص (۱۰۶) این‌فهرست ذیل همین کتاب‌تذکّر داده شد که‌آنچه در فهرست کتابخانه حضرت رضا علیه‌السّلام (ص ۱۰۱ ج ۱ اخبار خطی) در ذیل‌خصوصیّات نسخه آنکتابخانه‌نوشته‌شده که مشتمل بر باب ششم تانهم‌میباشد ، موافق با واقع نیست .

مجلد پنجم مشتمل بر هفت باب بتفصیل ذیل میباشد : **باب چهاردهم** در شجاعت و مذمّت جبن و تهوّر وعجز و تعلیم آداب حروب و دستور برگزیدن سرداران لشکر و علامات نیك و بد ایشان و طریق محافظت ثغور مملکت‌وسلوك باسپاه و رعیّت‌و غیر آن . **باب پانزدهم** در جهاد اصغر و جهاد اکبر . **باب شانزدهم** درنیکوئی اقتصاد وحسن تدبیر ونهی از اسراف وتبذیر . **باب‌هفدهم** در تقدیر ارزاق عباد . **باب هیجدهم** در نهی از سئوال از مخلوق و بیان مذمّت آن و محو شدن رزق بسبب آن . **باب‌نوزدهم** در منافع قضای حوائج مؤمنین . **باب بیستم** در مذمّت تکبّر و مدح تواضع و ثمرات آن [چون آمدی بعضی از فقرات خطبه قاصعه را که در موضوع تکبّربوده نقل کرده است مؤلف پس‌از نقل آن جمل بر آن شده که در این باب (باب بیستم) بشرح تمام آن خطبه بپردازد وپس‌از آن سائرکلمات واخبار وآیات واردهٔ دراین باب‌راشرح‌نماید] .

بدبختانه ازاین مجلّد جزباب چهاردهم که‌اشارت رفت نسخهٔ آن‌در کتابخانهٔ مجلس شورای ملّی موجود است و این فهرست ابواب از آنجا استنساخ گردیده و باب بیستم آن که در این کتابخانه است و ذیلاً بخصوصیّات آن خواهیم پرداخت بدست نیاورده و ازوجودسائرابواب‌وحتّی‌از فهرست آن‌خبری نداریم .

نگارنده تاکنون نام این کتاب را جزماً نمیداند چیست چرا که مؤلّف خود در مقدّمه مجلّدات موجوده هر یك بنحوی آنرا معرّفی کرده ولی از اسم کتاب و توجّه بموضوع آن بنظر میرسد که بایستی « نظم الغرر و نضدالدرر » نام مرتّب شده غرر الحکم آمدی در نود و نه باب باضافه اخبار و آیات مناسبه هرباب که بزبان عربی است بوده باشد واین کتاب فارسی را که باب بیستم آن در این کتابخانه و ابواب دیگر آنرا نشان دادیم شرح یا ترجمه نظم الغرر و نضد الدرر نامید امّا بمتابعت فهرست کتابخانه رضویه وصاحب وقایع الایّام ما نیز آنرا بنام نظم الغرر و نضدرالدرردر این فهرست ذکروذیلاً بنقل عبارات مؤلّف از مقدّمه‌های مجلّدات موجوده میپردازیم .

در مقدّمه نسخهٔ کتابخانهٔ رضویّه که مسلّماً مجلّد اوّل است چنین نگاشته شده :

اما بعد چون بمساعدت توفیقات ربانی و معاضدت تأییدات یزدانی دیده بصیرت خاك قدم شیعیان ائمه اطهار علیهم صلوات الله الملك الغفار المفتاق الی عفور به الغنی المغنی **عبدالکریم بن محمدیحیی القزوینی** بمطالعه وتتبع کتاب مستطاب غرر و دررکه منتخب حکم مختصره و مواعظ موجزهٔ حضرت امیر المؤمنین ع . . . . . رسید و آن کنز رایگان وگنج شایگان که شمهٔ آن (ازظ) کنوزعالم غیبی وشرزمهٔ ازمعادن اسرارلاریبیست ازنظرا کثرابنای زمان خصوصاً سکان متوطنین عرصه وسیع فضای ایران جنت نشانرا که تکلم بلغت فارسی واقع میشودوهریك از ایشانرا تعلم بلغت عرب مقدور نیست نهان و باین جهت بسیاری ازشیعیان اخباراز انتفاع . . . . . تصمیم عزیمت نمود که شرح واضحی بزبان فارسی برفقرات اعجاز سمات آن نگارد . . . . . وبعون الله تعالی و حسن توفیقه یك مجلد آن شرح مذکوربروجه منظور سمت اختتام یافت . . . . و چون جامع کتاب مستطاب غررو درر بنارا بر ترتیب حروف هجا دراوائل آن فقرات اعجاز آیات گذاشته و تناسب معنوی را مرعی نداشته بود درطی مطالعه و مراجعه بهدایت الهام غیبی ودلالت توفیق لاریبی بخاطر قاصررسید که دردیده بینش معنی شناسان بنای ترتیب آنها بر تناسب معنوی نظر بفضل معنی بر لفظ انسب و بسهولت انتفاع ناظرین وطالبین اقرب بنماید . . . . متوکلاً علی الله مشغول باین نظم و ترتیب گردید ودر اندك زمانی بعون عنایت سبحانی و امداد باطن فیض مواطن ناظم درر غرر آن کلمات اعجاز سمات ربانی این کتاب مستطاب بر نود ونه باب بعدد اسماء حسنی مرتب گشته بانجام رسانید و موسوم **بنظم الغرر و نضد الدرر** گردید و بعد از انجام و اتمام این مهم خیر اختتام بخاطر فاتر رسید که عجالةً ترجمه مختصری که قریب بفهم عام و خاص باشد قلمی شود تا چنانکه منظور و مقصود است این نسخهٔ شریفه موجب انتفاع عموم مؤمنان خصوصاً اخوان دینی گردد ودعائی بجهت این سراپا تقصیر از مؤمنین بظهوررسد

و چون مطابقت فارسی با سیاق عربی موجب وحشت عبارت میگردد و مقصد (مراد مقصود است و شاید غلط استنساخ شده است) از آن قسم عبارتی بفهم هر کس نمیرسد لذا در ترجمه اکثر فقرات طیبات بحاصل معنی اکتفا نمود و درترجمهٔ آیات و احادیث آنچه که مذکور شده یا بعنوان نقل از مفسرین و شارحین یا بطریق اظهار احتمال نگارش پیرا گردید . . . . . و همت والا نهمت پادشاه جمجاه . . . . . شاه سلطان حسین الموسوی الصفوی . . . . . مصروف بر ترویج احادیث ائمه ع . . . . . لازم و واجب دانست که این مختصر را هدیه مجلس بهشت آئین و منظور نظر فیض مظهر ایستادگان پایه سریر معدلت قرین گرداند امید که بحلیه استحسان خاطر ملکوت ناظر متحلی گشته ثواب آن بروزگار فرخنده آثار واصل و متواصل و عامه ناس را انتفاع باین کلمات اعجاز سمات حاصل گردد **و من الله الاستعانه فی کل باب و علیه التوکل فی المبدء والمعاد .**

و نیز در حاشیهٔ نسخهٔ کتابخانه رضویّه است :

توقع آنکه ارباب بصیرت نظر بر گهر گماشته صدف را در میان نه بینند و در مقام تدبر وتفکر در آمده بربساط اعراض واعتراض ننشینند چه مترجم را دراین تحریر نصیبی بجز منصب ترجمانی نیست و بهرهٔ غیر از شیوهٔ سخن رانی نه .

(ازنقل این قسمت از مقدمه نیز بخوبی واضح و آشکار است که مقدمه مجلد اول کتابست و الا چون در سائر مقدمات اشاره بمجلدات پیش آن مینمود.)

و در مقدّمه مجلّد دوّم است :

الحال مدتی است که لآلی شاهوار کتاب درر غرر را که حاوی کلمات موجزه حضرت سید ازهر و آفتاب انور و کلام ناطق خدا و مترجم آیات حضرت حقتعالی حضرت امیر المؤمنین حیدر علیه صلوات الله الملک الاکبر و مشحون بدراری سپهر معرفت و مالامال زلال بحر دانش و حکمت است روشنی بخش سراچه دل و وسیلهٔ انحلال هر مشکل نموده و از مطالعه و تتبع آن مفاتیح باب مدینه علم نبوی ابواب معرفت برروی خاطر ناقص خود گشوده است و بعد از آنکه در ذیل شمهٔ از فقرات آن کتاب مستطاب برای فارسی زبانان از یاران و اصحاب شرحی به لغت فارسی بقلم ضعیف نال این شکسته بال مرقوم و **باصداف الدرر** موسوم شد بنابر آنکه فنون حکمت بدون رعایت تناسب در ابواب آن کتاب متفرق بود آنرا به نود ونه باب که هرباب مشتمل بر کلمات متعلقه بفنّی از فنون حکمت بالغه باشد با انضمام احادیث مناسب هر باب ترتیب داد واین وضع و ترتیب در نظر علمای عصر کثرالله امثالهم مستحسن افتاد و ثانیاً درشرح آن کلمات اعجاز طراز بترتیب معروض شروع شده **بنضدالدرر** موسوم گردید و بمیامن توفیقات ملك علام وجدوجهد تمام یك مجلد آن که مشتمل بر علامات ثبات دول و بقای آن ، و منافع عدالت و مضارجور ، وآداب سلوك درخدمت ملوك بود باتمام رسید . . . . رغبت طبع همایون بملاحظه تتمه شرح مذکور بر زبان الهام بیان آنخسرو قضا فرمان گذشته . . . . . و در اوان فرمان قدر توامان مجلدی دیگر از **نضدالدرر** چنانچه باید سمت انجام نگرفته و حلیه تمامی نپذیرفته بود لهذا نسخه **اصداف الدرر** که سابقاً در سلك انتظام آمده بود معروض سدّه سنیه والا شد و در در اینوقت که مجلد دیگر از **نضد الدرر** مشتمل بر باب خصائص و اسرار پیغمبر و اهل بیت

اطهار آن سرور علیهم صلوات الله الملك الاکبر و باب علم و جهل صورت انجام یافت الخ .

و در مقدّمه مجلّد پنجم چنین نگاشته شده :

و در این ایام چنانچه در مجلدات سابقه بعرض ناظرین رسانیده بالهام غیبی و اشارهٔ لاریبی بعد از ترتیب معنوی مشغول ترجمه و شرح کتاب نظم الغرر و نضد الدرر گردید وچهار مجلد ازآن بعون الله الملك المنان صورت انجام پذیرفت و بنظر خیر منظر ایستادگان پایه سریر خلافت مصیر رسیده پذیرائی حسن قبول یافته و حسب الفرمان قضا جریان باتمام سائر مجلدات و انفاذ آن بدرگاه عرش اشتباه مأمور گشته ودراین وقت یکمجلد دیگراز آن که مشتمل بر . . . . . .

(فهرست ابواب را که قبلاً نقل نمودیم دراینجا ذکر نموده است) صورت انجام پذیرفته بود واجب دانست که هدیه سده والا ودرگاه معلی نماید الخ .

مقدّمه مجلّدیکه در تبریز است بوسیلهٔ آقای حاج ملاّ علی واعظ خیابانی دام علاه خواستم ازشرحیکه مالك مذکور آن بایشان نوشته وعیناً آنرابرای نگارنده فرستاده بودند معلوم شد که آن نسخه را کسی عاریه گرفته و نداده لذا نقل مقدّمه آن ممکن نشد ولی بقرینه نقلیکه صاحب وقایع الایام کرده و در ص (۱۰۷) گذشت در آنجا نیز نام این کتاب « نظم الغرر و نضدالدرر » ثبت شده است .

آغاز سه مجلّد فوق را ذیلاً مینگاریم :

آغاز مجلد اول : بسمله حمد و ثنائیکه جمیع مخلوقین و ملائکه سموات و ارضین بامداد مداد بحار و اقلام اشجار از عهده نگارش برخی از آن عاجز آیند مالك الملکی را سزاوار الخ .

آغاز مجلد دوم : بسمله شکر وسپاس بیقیاس مخصوص حضرت قادرعلیم و صانع حکیمی است که نضد درر کواکب در اصداف افلاك بدست قدرت کامله او انتظام گرفته الخ .

آغاز مجلد پنجم : بسمله و به ثقتی حمد و سپاسی که جنود نامعدود معتکفان معابد فلك و صاحبان مفاخر نحن نسبّح بحمدك ونقدّس لك از اقدام بآن عاجز آیند الخ .

انجام مجلد پنجم : اگر برزللی یاخللی واقف شوند بر مترجم خرده نگیرند و باصلاح آن منّت نهند

شعر

به بینند مهر علی درمیان نگیرند بر شارح بیزبان

و علی الله التکلان .

(۸۰۲)

نظم الغرر و نضد الدرر

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، ورق اوّل را ندارد ، اوراق آن مجدول بطلا و زنگار میباشد ، چنانکه در ص (۱۰۸) تذکّر داده‌شد این‌نسخه‌باب پانزدهم ازاین کتابست‌وبجهتیکه‌نیز درهمان‌صفحه‌ذکر شد مشتمل بر شرح خطبه قاصعه میباشد و براوّلین صفحهٔ موجود ازطرف مرحوم اعتضاد السلطنه این نسخه بنام « شرح خطبه قاصعه بانضمام صد کلمه و شرح آن » معرّفی گردیده و بر حاشیه دوّمین صفحه بنام « شرح کلمات حضرت امیر ع » وقف و در دفاتر سابق کتابخانه نیز بدین نام ثبت گردیده و پس از اتمام شرح و ترجمه کلمات و عبارات این باب مؤلف وشارح خاتمه ای در حدود (۷٤) بیت درآخرآن گذارده واتمام مجلّد پنجم‌راضمناً تذکّر میدهدو نخستین سطر نسخه اینست :

و بهر کس که شریك‌سازد در عبادت بخدای برحق خدای دیگر را الخ .

در کنار آخرین صفحه اشعاری در تعریف از این کتاب نوشته شده و ذیلا بنقل آن پرداخته میشود

نگاهی ز عبرت گرفتم بوام — سراپای‌این نسخه دیدم تمام
عیان گشت در دیدهٔ اعتبار — محیطی پر از گوهر شاهوار
بملك سخن در جهان خیال — بآن باغبان باغبانی حلال
[که‌بدن‌میوه‌کاخ‌این‌باغ‌چید] کذا — بفکر بلند از سر شاخ چید
چنان خط و معنیش‌خوانافتاد — که‌هر کورفهمست‌روشن‌سواد
عروسی چنین‌چشم‌لیل‌ونهار — ندیداست در حجله روزگار
خوشارونق‌بخت‌آن‌جوهری — که دریاُ درش‌راشود‌مشتری

زنگار اوراق نسخه‌را پاره نموده و ورق اوّل و آخر و صالی شده است .

جلد تیماجی . کاغذ خان‌بالغ . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۹۰) . صفحه(۱۲) سطر . طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۵۱) .

[۳۳۸] نهج البلاغه (عربی)

کتابیکه بدین نام نامیده شده یکی ازمشاهیر کتب اسلامی ومنتخبی ازخطب ومکاتیب وکلمات حضرت مولی الموالی امیر المؤمنین علی بن ابی طالب سلام الله علیه است و دارای اهمیّت علمی و ادبی و تاریخی میباشد ، علماء امامیّه رضوان الله علیهم اجمعین آنرا تالی قرآن میدانند و **اخ القرآن** مینامند و بسیاری از بزرگان علماء عامّه نیز بعظمت آن معترف اند و اینك که این شرح در معرّفی از آن نگاشته میشود ۹۵۶ سال تمام از جمع وتألیف آن گذشته و ازبدو انشاء و تألیف تاکنون هماره مورد نظر و دقّت و مطالعهٔ فضلا و دانشمندان بوده و هست .

نهج البلاغه را در کتابخانها و فهرستها بمناسبت اینکه منقول از امام علیه السّلام است و اطلاق اسم حدیث و روایت بر آن صادق میباشد در عداد کتب اخبار و احادیث و بعضی در اثر اشتمال آن بر مواعظ و حکم در ضمن کتب مواعظ واخلاق و پاره‌ای بواسطه دارا بودن دستور های اجتماعی وسیاسی و مشتمل بودن برمباحث اثبات مبداء ومعاد درشمار کتب حکمت و کلام و برخی چنانکه اسم کتاب بر آن دلالت دارد، آنرا سرمشق فصحا وبلغا شناخته واز کتب ادب دانسته و در این ردیف و دسته گذارده و در اطراف آن بحث کرده اند .

نگارنده بااعتراف وتصدیق براینکه هریك درنظریّه وروش خویش راه صواب را پیموده ، نتوانست یکی از آن روشهارا رجحان دهد و بنظر وی چنین رسید که در این فهرست فصلی مستقلّ بنام « خطب و منشآت » ایجاد و چون قسمت اعظم این کتاب منتخبی ازخطب حضرت مولی ع میباشدو قسمت دوّم آن مشتمل برمکاتیب ودستورهای سیاسی و اجتماعی آنحضرت ع و قسمت سوّم کلمات موجزه و حکم مختصره ایشانست آنرادراین فصل جای دهدو ترجمهاوشروح آنرانیزچون اصل آنها در همین فصل گذارد و کتب دیگریکه در این فن تألیف گردیده و نسخه ای از آن دراین کتابخانه است بتبع نیزازآنهایاد شود ، توفیق رفیق شد و کتب دیگر که فرع و فرع فرع بودند لجّاره وار در این فصل ثبت گردید اینك این کتاب که مقصود اصلی از این نظم و ترتیب بود شاه وار در آخر فصل قرار گرفت .

جامع این کتابیکه بنام نهج البلاغه معروف و مشهور گردیده باتّفاق تمام علماء امامیّه و علماء عامّه جز چند نفر سیّد رضی (۳۵۹-٤۰٦) رحمة‌الله‌علیه‌است که پس از این بشرح حال ایشان خواهیم پرداخت ولی برخی از عامّه این جمع وترتیب‌رابتردیدنسبت‌بسیّدمرتضی‌علم‌الهدی‌ویاسیّدرضی‌داده‌اند،نگارنده‌نخستین کس که این تردیدرا نقل‌نموده‌ابن‌خلّکان متوفی بسال٦۸۱ رادید (وفیات‌الاعیان ج ۱ ص ۳۳٦) وباتفحّص‌قائل آنراهم بدست نیاوردو آنچه متأخّرین‌این‌تردیدرا در کتب خویش آورده ابن خلّکان‌را اقتدا وازاو پیروی کرده اند، چون یافعی ابو محمّد عبدالله یمنی ٦۹۸ - ۷٦۸ در مرآت الجنان و حاجی خلیفه متوفی بسال ۱۰٦۷ در کشف الظنون و عبدالحیّ بن عماد متوفّی‌بسال ۱۰۸۹ در شذرات‌الذهب وادوارد فاندیك درص۱۳۵٦اکتفاء القنوع مؤلّفه و مطبوعه بسال ۱۳۱۳ ه. وفرید وجدی در دائرة المعارف خویش ص ۲٦۰ ص ٤

بعضی‌ازعامّه تردیدراترك کرده‌واین جمع وترتیب‌را جزماًبه‌سیّدمرتضی‌نسبت داده‌اند از آنها جرجی زیدان متوفّی‌بسال۱۹۱٤م. درص۱۹۵ ج۱وص ۲۸۸ج۲ تاریخ آداب اللّغة العربیّه و کلمان هوار مستشرق فرانسوی (دانشمند مرحوم اعتصام الملك (یوسف اعتصامی) درص ۳٤۸ ج ۱ فهرست کتب خطّی مجلس شورای ملّی این نسبت را باین مستشرق داده اند) میباشند وبعضی‌ازعامّه اصلاً نسبت مطالب این کتاب را بحضرت علی بن‌ابی‌طالب ع منکرشده‌اند وابن خلّکان نیز بدان‌اشاره نموده وصاحب کشف‌الظنون نیز گوید که ذهبی‌در میزان‌الاعتدال صریحاً گفته که این مطالب از آنحضرت نمیباشد و گویند جامع و نسبت‌دهندهٔ آن بدان حضرت منشی و واضع آنست وجرجی زیدان نسبت‌قسمتی ازنهج‌البلاغه را بحضرت ع تصدیق نموده است.

وبعضی‌ازمعاصرین‌سیّدین (رضی‌ومرتضی) چون‌خطیب‌بغدادی‌متوفّی‌بسال٤٦۳ درتاریخ‌بغدادوبرخی‌ازمورخین‌چون ابی‌الفداءمتوفی بسال۷۳۲ درتاریخ‌خویش‌و ابن‌اثیر متوفی بسال ٦۳۰ درکامل التّواریخ وغیر ازاینها بااینکه نام‌هردو برادر را برده‌انداز شدّت تعصّب‌یا بعلّت‌دیگر نام این کتاب را نبرده‌اند.

دراینجا مناسب دیدم که‌این بحث‌را تشریح نموده وپس از آن ادلّهٔ‌خویش‌را

در بطلان تردید و نسبت تألیف آن به سیّد مرتضی بنگارم :

عمده چیزیکه موجب و باعث شده که پاره‌ای از متعصّبین اهل سنّت و جماعت مطالب مندرجهٔ در نهج البلاغه را از حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام ندانند مخصوصاً خطبهٔ شقشقیّه است که حضرت در آنجا درد دل خود را اظهار و معامله صحابه را با خود با همهٔ آن سوابق درخشان و خدمات نمایان در راه پیشرفت اسلام و وصایای حضرت پیغمبر ص نسبت بایشان، بیان کرده و گفتنیها را گفته و استحقاق و اولویّت خود را در خلافت و جانشینی پیغمبر ص ثابت نموده و بهترین شرحیکه حلّ رموز و کنایات و بیان مراد و مقصود آنحضرت را در این خطبه نموده « حدائق الحقائق » شرح بزرگ علاء الدّین گلستانه است (در ۶۰-۶۳ این مجلّد از این کتاب معرّفی کرده ایم) و بهمین سبب بعضی از متعصّبین که خجالت کشیده اند خطب و کلمات و مکاتیب نهج البلاغه را که چون آفتاب نسبت آنها بحضرت علی ع روشن و آشکاراست فقط این خطبه را جعل و ساختهٔ سیّد رضی دانسته‌اند والّا کدام منصف است که بتواند گفت فصیح و بلیغی جز علی بن ابی طالب میتواند اینگونه خطابه ها را القا کند و حقائق را بگوید ، جمعی دیگر از عامّه اعتراف نموده اند که سالها پیش از تولّد پدر و جدّ سیّد رضی این خطبه وجود داشته و در کتب مؤلّفه پیش از وجود سید رضیّ مندرج گردیده و چون بادلّه منکرین نسبت مطالب نهج البلاغه به امام علیه السّلام مراجعه نمائیم ادلّه و امارات و قرائن آنها را بسیار سست و واهن من بیت العنکبوت میبابیم و سیّد جلیل هبة الدّین شهرستانی در کتاب « ماهو نهج البلاغه » آنها را نقل و بردّ ایشان پرداخته و نیز تذ در داده اند که خطبهٔ شقشقیّه در نهج البلاغه و سایر کتب که قبل از سیّد تألیف گردیده اندك تفاوتی در الفاظ دارد و آنها را عیناً از مآخذ آن نقل نموده اند .

در آخر شرح خطبهٔ شقشقیّه ابن ابی الحدید مطالبی نگاشته و عین آنرا با اندك اضافه ابن میثم نیز در آخر شرح این خطبه از شرح نهج البلاغه خویش آورده و بی مناسبت نیست که در اینجا بترجمهٔ عبارات ابن ابی الحدید پرداخته شود :

واما گفتار ابن‌عباس. ما آسِفْتُ عَلی کلامٍ قطّ کآسَفی علی ذلك الکلام آلاّ یکونَ امیر المؤمنین بَلَغَ مِنْهُ حَیْثُ اَراد ، استادم ابوالخیر مصدّق بن شیب واسطی(۱) بسال ۶۰۳ گفت که این خطبه را پیش شیخ ابومحمد عبدالله بن احمد معروف به **ابن الخشاب** (۲) میخواندم چون بدینجا رسیدم چنین گفت : هر گاه در آن هنگام که ابن عباس این جمله را ادا کرد آنجا میبودم بوی میگفتم : آیا در دل پسرعمویت چیزی نگفته ماند ؟ وآیا دراین خطبه چیزی فرو گذار نمود ؟! تاتومتأسف باشی که چراخاتمه داد ورازهای نهفته خودرا نگفته گذاشت وساکت شد ، بخدا سو گند که از اولین و آخرین نگذشت و کسی دردلش باقی نماند که از او یادی نکرد مگر رسول الله صلی‌الله علیه وآله را

مصدّق گویدابن الخشاب مردی شوخ طبع و مزّاح بود تصور نمودم که در این مورد هم شوخیش جنبیده بدو گفتم آیا این خطبه راساختگی میدانی و از حضرت علی ع نمیدانی گفت : نی بخداسو گند یقین دارم که این خطبه کلام خود آنحضرت میباشد چنانکه میدانم تومصدّق هستی

مصدّق گوید: بوی گفتم بسیاری ازمردم میگویند که از منشات رضی میباشد . گفت : کجا رضی و امثال وی دارای چنین روح واسلوبی درنگارش توانند بودومن برسائل رضی دست یافته وطریقه وروش اورا درنثر میشناسم و میان این دوفرق بسیار میباشد ، بخدا سو گند که ابن‌خطبه را در کتابهائیکه دویست سال پیش از آنکه رضی بدنیا آید تالیف گردیده، یافته‌ام ونیز آنرابخط جمعی ازعلما که خط آنهارا میشناسم وبر آنها خطوط بسیاری از علماء ادب که نیز بدانها آشنا هستم دیده وزمان اینهانیز سالها پیش از تولد نقیب ابو احمد پدر رضی بوده است .

پس از این ابن ابی الحدید گوید : من خود نیز بسیاری از مطالب این خطبه را درمصنفات استاد ابوالقاسم بلخی (۳) امام بغدادیین که از معتزله بود یافتم و این عالم جلیل در زمان خلافت المقتدر (۲۹۵-۳۲۲) بوده سالها پیش‌از آنکه رضی‌متولدشود ونیز بسیاری از آنهارا

---

(۱) شرح حال ابوالخیر مصدق بن شیب واسطی را بدست نیاوردم .

(۲) ابو محمد عبدالله بن احمد بن احمد بن عبدالله بن نصر بغدادی معروف به ابن خشاب از علماء عامه بوده ودرنحو وادب دستی قوی داشته ودرسائر علوم ادبی وریاضی وفقهی وغیره توانا بوده و اشعاری از او بیادگار مانده وعبد الحیّ بن عماد در شذرات الذهب ج ٤ ص ۲۲۰ - ۲۲۲ بشرح حال و نقل اشعاری از ایشان پرداخته و گوید بسال ٤۹۲ متولد و در ٥٦۷ وفات کرده ولی صاحب معجم المطبوعات در ص ۹۳ وفات ویرا بسال ٥٦۸ نقل کرده است .

(۳) شیخ ابو القاسم بلخی بسال ۳۱۷ وفات کرده است.

در کتاب « الانصاف » ابو جعفر ابن قبه (۱) که یکی از متکلمین امامیه و از شاگردان شیخ ابو القاسم بلخی رحمه الله بوده دیده ام و ابن قبه پیش از آنکه رضی دراین جهان آید از این جهان رفته است .

شارح بحرانی پس از نقل مطالب فوق گوید :

این خطبه‌را من نیز بخط ابوالحسن علی بن محمد بن الفرات (۲) وزیر المقتدر بالله که شصت وچند (۳) سال پیش از تولد رضی بوده دیده ام .

سیّد شهرستانی دام ظلّه در ص ۲۹ - ۳۱ « ما هو نهج البلاغه » بنقل عبارات ابن ابی الحدید راجع باین کتاب که در جزء ۱۰ ص ۵۲۶ پس از خطبهٔ مشهورهٔ به ابن ابی الشحناء میباشد و اظهار نظر خویش مبادرت نموده ، برای آنکه این مختصر جامع نظریّات راجع باین کتاب باشد ملخّص آنرا ذیلاً ترجمه مینمایم و مطالب ابن ابی الحدید اینست :

گروهی هوا وهوس داران گویند بسیاری از مطالب نهج البلاغه ساختگی وازکلمات حضرت علی بن ابی طالب علیه‌السلام نیست وشیعیان فصیح آنهارا ساخته وبدانحضرت نسبت داده اند و بسیاری از آنهارا ریخته قلم سید رضی ابوالحسن میدانند ، اینان کسانی هستند که عصبیت چشم آنها را کور کرده و از نهج حق بر گشته اند ، چرا که اگر میگویند مطالب مندرجهٔ در نهج البلاغه همه ساختگی است و از آنحضرت نیست ، این نظریه و عقیده بضرورة باطل است برای آنکه میدانیم وبتواتر بمارسیده که بسیاری ازاین خطب وکلمات ومکاتیب ازمنشات آنحضرت میباشد وبسیاری ازعلماء عامه وخاصه‌ازمحدّثین ومورخین در کتب خویش ازصدر اول تا زمان سید رضی ره با انتساب آنها بحضرت ع بنقل آنهاپرداخته اند و این ناقلین‌در میان عامه وخاصه موثّق وقول آنهامقبول وحجت است

ویامیگویند که‌پاره‌ای‌ازخطب‌ومطالب نهج البلاغه ساختگی وباقی آن از امام‌علیع میباشد ، این قول نیز مردود است چرا که هر کس بکتب ادب اندك آشنائی و با ادبیات سر و کار داشته باشد بخوبی تشخیص‌تواندداد که درهرمؤلفهٔ منسوب‌بنویسنده‌یاشاعری چه مطالب‌یاابیاتی از او و گفته وی ونوشته او است و کدام یك ازعبارات یا ابیات از اونیست ، مثلا چون دیوان ابونواس ویاابوتمام را مراجعه کنیم ازخود افکار واشعار بدست می آوریم کدام بیت ازآنها

---

(۱) ابن قبه ابوجعفر محمد بن عبد الرحمن بن قبه رازی فقیه ومتکلم معروف شیعه و صاحب کتاب الانصاف درامامت میباشد وابن قبه استاد شیخ محمد بن نعمان معروف به‌مفید متوفی بسال ۴۱۳ بوده است .

(۲) ابو الحسن بن فرات وزیر المقتدر بوده و بسال ۳۱۲ وفات کرده است .

(۳) بنابرآنکه وفات ابن الفرات بسال ۳۱۲ چنانکه در ص ۲۶۴ ج ۴ شذرات الذهب ضبط شده صحیح‌باشد بایستی عبارت شارح‌چهل وچند سال باشد نه‌شصت وچندسال .

و کدام یك از آنها نیست ولی چون بنهج البلاغه مراجعه می کنیم تمام مطالب را درعرض یکدگر می یابیم واختلافی در روح قائل و منشی آن نمی بینیم تاشك کنیم که خطبه یا کلام یامکتوبی شاید از آنحضرت نباشد . انتهی کلام ابن ابی الحدید .

وسید شهرستانی در این باب فرماید:

برادران شیعه ما معتقدند که خطب و کلمات و مکاتیب موجودهٔ در نهج البلاغه پیش ماچون خطب مرویه ازحضرت پیغمبر صلی‌الله علیه و آله میباشد که پاره ای از آنها متواتر وقطعی الصدور و بعضی غیر متواتر وظنی السنداند و با وجود این ماحکم نمیکنیم که آنها ساختگی است مگر پس از آنکه دلیل بر آن اقامه شود ، چنانکه بصحت آنها نیز حکم نمی نمائیم مگر آنکه دلیل و برهانی بر آن قائم گردد و هر کس جز این بما نسبت دهد برخلاف حقیقت گفته است .

وچگونه منصفی تواندنسبت به‌شیعه دهد که جزماً آنچه‌درنهج البلاغه است بدون‌شك‌وتردید از امام علیه السلام میباشد درصورتیکه در این کتاب آنچه مخالف با اصول ایشانست بسیار میباشد و از آنجمله است مدح فوق العاده ایکه از خلیفه ثانی عمر بن الخطاب رض نموده (ظاهراً مراد سید شهرستانی دام ظله خطبه ایستکه به **لله بلاد فلان** ابتدا شده و ابن‌ابی‌الحدید درشرح آن نوشته که‌درنسخه‌نهج‌البلاغه‌ایکه بخط سیدرضی بوددرذیل‌کلمه فلان نام « عمر » نوشته شده) و اگرمغرضین ازشیعه میخواستندتصرفی درکلمات وآثارآنحضرت کنند ودستی در آنها برند و زیاد و کمی نمایند امثال این مقالات را از آن برمیداشتند

اعتدال وحقیقه شایسته پیروی میباشد اینستکه برای‌نهج البلاغه همان قیمتیکه برای کتب صحاح و سائر کتب دینی معتبر قائل هستیم معتقد باشیم وبقدر و قیمت ادبی آن و برتریش برهر کتابی پس‌از کتاب خدا(قرآن کریم) معترف گردیم انتهی .

در معرّفی از نهج البلاغه شرّاح آن و علماء رجال وفهرست نویسان هریك بیاناتی دارند، دراینجا بترجمهٔ عبارات ابن میثم ره درمقدّمهٔ شرح بزرگ خویش واشعاریکه ابومحمّد بن‌شیخ صنعان کاتب نسخه شماره (۳۰۸۵) کتابخانه در آخر آن انشاء و تحریر نموده نیز مبادرت مینمائیم :

کلام حضرت علی‌بن ابی طالب ع که درآن آثاری از کلام الهی وبوئی از بیانات نبوی‌ص میباشد ، هماره درسینه راویان پراکنده و دردست موافقین ومخالفین وجود داشت ، دشمنان وی بر آن شدند که آن کلمات مشهوره را پنهان کنند ولی خداوند نخواست که نوراو را پنهان دارند ، از این رو اسلام را بوجود سید امام شریف رضی محمد بن الحسین الموسوی قدس‌الله‌سره ونورضریحه‌تقویت‌فرمودواین بزرگوارکلمات جدش‌را که‌خورد و کهنه شده‌بود زنده کرد و آنچه از آنها درشرف پراکنده شدن بود جمع آوری نمود ودرجمع بهترین آن کلمات باندازهٔ توانائی خویش کوشش فرمود و آنرا نهج البلاغه نامید و اسم بامسمی ولفظ بامعنی مطابق آمد **فجزاه الله عن العلماء خیرالجزاء** . انتهی .

و آن اشعار اینست :

نهج البلاغه روضة ممطورة بالنورمن سبحات وجه البارى
او حكمة قدسية جليت بها مرآة ذات الله للنظار
او نور عرفان تلالا هادياً للعالمين مناهج الابرار
اولجة من رحمة قد اشرقت بالعلم فهى تموج بالانوار
خطب روت الفاظها عن لؤلؤ من مائه بحر المعارف جار
و تهللت كلماتها عن جنة حفت من التوحيد بالنوّار
وكانها عين اليقين تفجرت من فوق عرش الله بالانهار
حكم كامثال النجوم تبلجت من ضوء ماضمنت من الاسرار
كشف الغطاء بيانها فكانها للسّامعين بصائر الابصار
وترى من الكلم القصارجوامعاً يغنيك عن سفر من الاسفار
لفظ تمد من الفواد سواده والقلب منه بياض وجه نهار
وجلى عن المعنى السواد كانه صبح تبلج صادق الاسفار
من كل عاقلة الكمال عقيلة تشتاف فوق مدارك الافكار
عن مثلها عجز البليغ واعجزت ببلاغة هى حجة الاقرار
و اذا تاملت الكلام رايته نطقت به كلمات علم البارى
و رايت نهراً بالحقائق طامياً من موجه سفن العلوم جوارى
ورايت ان هناك براً شاملا وسع الانام كديمة مدرار
ورايت ان هناك عفو سماحة فى قدرة تعلو على الاقدار
ورايت ان هناك قدراً ماشياً عن كبرياء الواحد القهار
قدر الذى بصفاته وسماته ممسوس ذات الله فى الاثار
مصباح نور الله مشكوة الهدى فتاح باب خزائن الاسرار
صنوالرسول وكان اول مؤمن عبد الاله كصنوه المختار
و به اقام الله دين نبيّه واتم نعمته على الاخيار.

پیش از این گفته شد کـه جمعی جمع و تألیف نهج البلاغه را بسیّد مرتضی نسبت داده اند و این نسبت بر خلاف حقیقت است و گویندگان حتّی یك دلیل و برهان هم برمدّعای خویش ندارند ولی گذشته از اتفاق همه شراح در ازمان و اعصار مختلفه و تمام امامیّه بر اینکه این جمع و انتخاب از سیّد رضی موسوی ره میباشد خود این سیّد جلیل درتفسیر قرآن کریم که « حقایق التّأویل » نام دارد نظیرمطلبی رابه کتاب نهج البلاغه مؤلّفهٔ خویش که موضوع آن خطب ومکاتیب وکلمات قصار حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام میباشد حواله نموده

(بصفحه (۱٦۷) این تفسیر که اخیراً در نجف اشرف چاپ شده مراجعه گردد) و نیز در کتاب « المجازات النبویّه » مکرّر نظائری برای کلام مقدّس نبوی به این کتاب نهج البلاغه که مؤلّفه خویش میباشد حواله نموده (بصفحه ۲۲ ، ٤۱، ۱۲۷ ، ۱٦۱ ، ۲۵۲ چاپ بغداد مراجعه شود) و از علماء رجال نخستین کس که تألیف نهج البلاغه را در ذیل شرح حال با مؤلّفات دیگر بسیّد رضی نسبت داده **نجاشی** متوفی بسال ٤۵۰ میباشد کـه خود معاصر ایشان بوده و در ذیل شرح حال علم الهدی سیّد مرتضی ره (ص ۱۹۳ چاپ هند) نگاشته که علم الهدی بسال ٤۳٦ وفات نمود و من متولّی غسل ایشان گردیدم و شیخ طوسی ره که نیز معاصر با این دو برادر بوده وبنقل روایاتی از آنها پرداخته در فهرست خویش فقط نام سیّد مرتضی علم الهدی را برده و شرح حال و مؤلفات ایشانرا نگاشته و ندانم چرا نامی از سیّد رضی نبرده و نامی هم از نهج البلاغه در مؤلّفات سیّد مرتضی نیاورده و این نیز بهترین دلیل بر اینست کـه این کتاب تألیف این سیّد جلیل نیست و الّا با اهمیّت زیادیکه دارد و توجّهی کـه امامیّه مخصوصاً باین کتاب دارند اگر ازمؤلّفات سیّد مرتضی بود ممکن نبود که شیخ آنرا یاد ننماید و پس از نجاشی ابن شهر آشوب متوفی بسال ۵۸۸ درمعالم العلماء (ص ٤٤ چاپ آقای اقبال آشتیانی) نیز سیّد رضی را نام برده و تألیف نهج البلاغه را بایشان نسبت داده است .

سیّد جلیل هبة الدّین شهرستانی در « ماهو نهج البلاغه » نگاشته‌اند که سیّد (محمّد بن الحسین) رضی و سیّد (علی بن الحسین) مرتضی بمناسبت لقب جدّشان ابراهیم مرتضی هردو به لقب **مرتضی** خوانده میشدند ولی چون محمّد ملقب به **الرضی** گردید علم الهدی بلقب **مرتضی** اختصاص یافت و بدان مشهور گردید و پیش از ایشان شیخ محمّد عبده ره در آخر شرح خویش بر این کتاب این مطلب را ذکر کرده اند و این عبارت قسمی نگاشته شده که تصور میشود نقل از تاریخ ابوالفدا میباشد ولی در آنجا ذیل نام سیّدین این مطلب نیست واحمد بن مهنّا متوفی بسال ۸۲۸ در ص ۱۷۵ عمدة الطالب ومامقانی در ص ۳۵ ج ۱ تنقیح المقال لقب ابراهیم جدّ رضی را مرتضی ضبط نموده اند.

چیزیکه مناسبت دارد در اینجا تذکّر داده شود اینست که ادوارد فاندیك مؤلّف کتاب « اکتفاء القنوع عما هو مطبوع » در ص ۳۵٦ آن کتاب ، تألیف

نهج البلاغه را به سیّد مرتضی یا سید رضی نسبت داده و تصوّر نموده (در ص ۱۰۸) که بنام نهج البلاغه دو کتابست یکی در خطب و مکاتیب و کلمات قصار حضرت مولی علی بن ابی طالب امیر المؤمنین علیه السلام که گرد آوردهٔ سیّد مرتضی علم الهدی متوفی بسال ۴۳۶ یا سید رضی میباشد و دیگری نهج البلاغه در احادیث امامیّه تألیف سیّد رازی متوفی بسال ۴۰۶ در صورتیکه در میان مسلمین جز نهج البلاغه مشتمل بر خطب و مکاتیب و کلمات قصار مورد نظر و اهمیّت نیست و حتّی بدین نام کتاب دیگری نداریم و همین نهج البلاغه سیّد رضی است که علاّمه مجلسی رحمه الله در مقدّمه مجلّد اول بحار الانوار تذکّر داده که یکی از مآخذ اخبار کتاب ایشان بوده و پیش از فاندیك کسی دیگر سیّد رازی نام مؤلّف نهج البلاغه در اخبار امامیّه و متوفّی بسال ۴۰۶ را نشان نداده و تا کنون هم چنین کس و چنین کتابی در میان ما امامیّه و دیگران مشهور نبوده و نیست و با کمال جرئت میتوانم گفت که فاندیك در این نسبت اشتباه کرده و نهج البلاغه مشهوریکه این شروح در تحت عنوان آن نگاشته میشود همان خطب و منشآت حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است که بلحاظ کلام و بیان امام بودن اطلاق نام حدیث و خبر بر آن صادق میباشد و شیعه عبارات و جمل آنرا حدیث مأثور میدانند و بدان ترتیب اثر میدهند (فاندیك در ص ۱۸۰ نیز اشتباهاتی در مؤلّفین کتب حدیث امامیّه دارد و گوید که امامیّه صحاح ست را قبول ندارند و خود پنج کتاب در حدیث دارند و از آنجمله نهج البلاغه را بنحو فوق ذکر نموده، در صورتیکه ما چهار کتاب مهم در اخبار داریم و در این چهار قرن اخیر چهار کتاب دیگر در اخبار جمع آوری شده که بنام اربعه متأخّره معروف میباشند و در این موضوع در ص ۲۳۴ ج ۱ فهرست این کتابخانه شرحی نوشته ام.

دانشمند فقید فرید و جدی در «کنز العلوم و اللّغه» از اشتباه فاندیك باشتباه افتاده و نهج البلاغه ای در حدیث امامیّه به سیّد رازی متوفّی بسال ۴۰۶ نسبت داده است.

عالم جلیل آقا شیخ علی اکبر نهاوندی دام عمره که اینك در مشهد مقدّس حضرت رضا سلام الله علیه مجاور اند نیز در ص ۱۲۵ جزء اوّل کتاب «الجنّة العالیة

والجعبة الغالیه » بنقل از « کنزالعلوم » فرید وجدی دو نهج البلاغه قائل شده واز اشتباه ایشان باشتباه افتاده اند .

سیّد جلیل هبة الدّین شهرستانی دام ظلّه در « ما هو نهج البلاغه » (ص ۲۸) از « کتاب علی علیه السّلام » تألیف احمد صفوة المورخین نقل نموده : آنانکه پیش از سیّد رضی میزیسته اند گفته اند که چند صد خطبه از این امام (علی بن ابی طالب ع) مأثور است . و نیز گوید : مسعودی متوفی بسال ۳٤٦ نوشته که از حضرت علی ع چهار صد و هشتاد و چند خطبه منقول است .

و نیز در ص (۳) « ماهو نهج البلاغه » نوشته شده مطالبیکه در نهج البلاغه جمع آوری گردیده عبارتست از (۲٤۲) خطبه یا منتخبی از آنها وبیاناتیکه بمنزله ونظیر خطبه میباشند . و (۷۸) مکتوب ووصایا . و (٤۹۸) کلمه از کلمات قصار.

سیّد رضی در مقدّمه نهج البلاغه چنین نگاشته اند : چون کتاب خصائص الائمّه را تألیف ودر انجام فصلی که راجع بحضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام بود کلمات قصار وحکم منتخبه ای از آنحضرت مندرج ساختم، جمعی آنرا ازنظر گذرانیده وخواستار شدند که بجمع آوری خطب و دیگر آثار آنحضرت ع نیز مبادرت نمایم ، با استمداد و تکیه بخداوند شروع بجمع آوری شد و درسه باب بدین ترتیب مرتّب گردید : **باب اول** : در خطب و آنچه نظیر آنست . **باب دوم** : در نامه ها و وصایای آنحضرت بعمّال خویش و بدیگران . **باب سوم** : در کلمات قصار . و آنرا **نهج البلاغه**(۱) نام نهاده ودر آخر هر باب کاغذهای ننوشته گذارده ام تا اگر پس ازاین بر آثاری از آنحضرت دست یابم درجای مناسب آن گذارم(۲) .

در آخر کتاب تاریخ این جمع و ترتیب را در ماه رجب سال ٤۰۰ هجری معیّن فرموده و این شرح راجع باین کتاب (نهج البلاغه) نیز در ماه رجب از

(۱) صاحب معجم المطبوعات در ص ۱۱۲٤ نام این کتاب را « نهج البلاغه و مشرع الفصاحه » ثبت نموده و ندانستم از کجا جمله « و مشرع الفصاحه » را بر نام اصلی کتاب افزوده است .

(۲) نسخ شماره (۲۹۲ و۲۹۳) کتابخانه رضویه که درص۹۶و۹۷فصل اخبار ج ۱ فهرست آن کتابخانه خصوصیات آنها ذکر گردیده و اولی بسال ۹٤۸ وآخری بسال ۷۲۹ نوشته شده ونسخه شمارهٔ (۳۰۸۳) این کتابخانه دارای اضافاتی استکه درنسخ دیگر نیست و کاتب آنها تصریح نموده که از روی نسخه ایکه در زمان مؤلف نگارش یافته استنساخ گردیده است .

سال ۱۳۵٦ ه. نگاشته شد.

چنانکه در ابتداء این بحث تذکّر داده شد نهج البلاغه از بدو تألیف مورد نظر و دقت دانشمندان عامّه و خاصّه بوده و گروهی از آنان بشرح و بسط آن پرداخته اند اینك هنگام آن شد که شروح آنرا ذکر و شرّاح را نام بریم.

در اینکه نخستین شارح نهج البلاغه کیست سه قول تا بحال بود و اینك قول چهارم را بنده افزود. ۱ - ابن ابی الحدید در مقدّمه شرح خویش گوید که فقط پیش از من قطب راوندی بشرح این کتاب پرداخته ودرص ٤٤و٤٣ همین مجلّد ترجمهٔ عین عبارات ایشانرا نقل کرده‌ام. ۲ - محدّث نوری ره در ص ۵۱۳ ج ۳ مستدرك الوسائل بیهقی را نخستین شارح معرّفی کرده و صاحب وقایع الایّام و سیّد شهرستانی بایشان اقتدا کرده اند. ۳ - سید اعجاز حسین در ص ۵۳ کشف الحجب علی بن ناصر معاصر سید رضی رانخستین شارح دانسته و آقای عبدالعزیز جواهر الکلام در ص ۱٤٤ ج۱ فهرست معارف ایشانرا پیروی کرده اند.

نگارنده در کتب رجال و سِیر شیعه و مخصوصاً فهرست شیخ طوسی ورجال نجاشی که‌تا علماءقرن پنجم‌شیعه را شامل‌میباشندودرسائر کتب‌رجال‌چون‌روضات، لؤلؤ، تنقیح‌المقال، امل‌الآمل، مجالس‌المؤمنین‌وغیره بدین‌نام‌عالمی‌رامعاصرسیدرضی نیافت‌ولی‌نزدیك‌بآنعصرفقط بنام **علی بن ناصر** درطبقات‌الشافعیه‌سبکی (ج٤ص۲۸٤) یکی‌رادیده که‌نامی‌ازمؤلّفاتشان‌برده‌نشده‌وبترجمه عبارات آن کتاب‌مبادرت میشود: **علی بن ناصر** بن محمّد بن ابی الفضل بن‌حفص النوقانی(۱)متولّد بسال٤۷٦ومتوفی بسال ۵٤۹ ازفقهای شافعی مذهب و مدرّس در شهر مشهد بوده است.

٤-قول نگارنده است که نخستین‌شارح **امام وبری** میباشد که‌معاصربا بیهقی‌بوده‌و ایشان‌درشرح‌خویش‌از آن‌شرح نقلهائی‌دارندوعین‌عبارات‌بیهقی‌درشرح‌خوداینست:

وَ مِمَّنْ سَمِعْتُ خَبَرَه وَعاینتُ اَثَرَهْ وَلَمْ اَرَهْ الامام احمد بن محمّد الوبری اَلْمُلَقَّب بالشیخ الجلیل وَ قَدْ شَرَحَ مِنْ طَریق مُشْکِلاتِ

(۱) نوقان یکی از محلات شهر مشهد فعلی میباشد که پیش از بنای شهریکی از دهات طوس بود ویافوت گوید نیز بدین نام دهی در نیشابور است.

نَهج البَلاغَهْ شَرحاً آنا اوردُه و اُنسبه اِلَيْه وَ اُثنی عَلَيْه وَالله تعالی ولیُّ التَوْفيقْ وَ مُعينُ اَهْلِ التّحْقيق .

و ازعبارات فوق برمیآید که شرح وبری برتمام نهج البلاغه نیست و اختصاص به جمل و مطالب مشکله آن دارد واین اختصاص موجب عدم ذکر آن درشمار شروح نخواهدبود ونظائری دارد.

پس از محدّث نوری رحمة الله علیه عالم متتبّع محمّد محسن طهرانی ایّده الله تعالی مشهور به شیخ آقابزرگ ساکن سامراء در «الذریعه الی تصانیف الشّیعه» وسیّد جلیل هبة الدّین شهرستانی وحاج ملاعلی واعظ تبریزی دروقایع الایّام وجواهر الکلام درفهرست معارف شروح نهج البلاغه را نام برده وهرمتأخّری برشروحی چند دست یافته که متقدّم بروی از آن خبری نداشته ما برای اینکه این شرح که دراطراف این کتاب نوشته میشود تاحدّی جامع باشد تمام شروح را بترتیب تألیف نام میبریم وهریك را که فقط در یکجا نام برده شده تصریح خواهیم نمود .

۱ - شرح امام وبری

احمدبن محمّد الوبری، چنانکه گذشت معاصر بیهقی بوده ودرشرح وی وشرح ابن عتائقی قسمتهائی ازاین شرح دیده میشود وفقط نگارنده به آن آگاهی یافته است .

۲ - شرح بیهقی

ابوالحسن علی بن ابوالقاسم زیدبن الحاکم متوفی بسال ٥٦٥، وبنا بتصریح شارح درآخر شرح درجمادی الاولی سنه ٥٥٢ از تألیف آن فراغت یافته و نسخه ای ازاین شرح اینك در کتابخانه فاضلیّه خراسان موجود و در معجم الادباء (ج٥ص٢١١) نوشته شده : بیهقی در **مشارب التجارب** گوید: ونیز ازمؤلفات من «معارج نهج البلاغه وهوشرح الکتاب» میباشد الخ .

۳ - شرح قطب راوندی

ابو الحسین سعید بن هبة الله متوفی بسال ٥٧٣، این شرح در دو مجلّد و نام آن « منهاج البراعه » و نسخه ای از آن بگفته آقای جواهر الکلام در کتابخانه سلطنتی طهران موجود است .

۴ - شرح قطب کیدری

ابو الحسن محمّد بن الحسین بیهقی معروف به قطب الدّین کیدری ،

این شرح بسال ۵۷۶ تألیف شده و نام آن « حدائق الحقائق فی فسر دقایق احسن الخلائق » میباشد و نسخه‌ای از آن نیز در کتابخانه فاضلیّه خراسان موجود و درمقدّمه آن نوشته شده که این شرح‌را پس از دوشرح معارج و منهاج تألیف کرده ام ، صاحب روضات در ص ٦٥ ج ٤ قسمتی از مقدّمه این کتاب را نقل واین‌شرح‌رادوازده هزار بیت دانسته و گوید که این‌دوشرح (معارج ومنهاج) از قطب راوندی‌است‌و کسی جزایشان‌ومؤلّف فهرست معارف‌تألیف‌دوشرح‌را بقطب راوندی‌نسبت‌نداده‌وصاحب‌مستدرك‌الوسائل‌معارج‌را باتصحیف بصورت «معراج» نقل‌نموده‌وفرماید که منهاج‌نام شرح‌قطب راوندی‌است ومعراج‌را ندانم‌از کیست .

چنانکه دانسته شد معارج نام شرح بیهقی است و جز سه شرح مذکور فوق مقدم‌برقطب راوندی‌شرحی دگرسراغ‌نیافته‌ایم که بتوان آنرا بنام « معراج » دانست .

۵ ـ شرح فضل‌الله راوندی

ابوالرضاضیاءالدین‌سیّدفضل‌الله‌راوندی که‌معاصرسمعانی مولف‌الانساب(۵۰۲-۵٦۲) بوده، ابن عتائقی درشرح خود شرح عبارات ومطالبی ازنهج البلاغه را ازایشان‌نقل نموده وصاحب روضات درص ۳۰۲ درذیل قطب راوندی از ریاض العلماء آورده که بعضی‌اشتباه کرده وتألیف شرح‌نهج البلاغه‌را به‌ابی‌الرضا فضل‌الله بن علی حسینی راوندی نسبت داده‌اند .

نگارنده معتقد است که ایشان‌را نیزشرحی برنهج بوده وابن‌عتائقی به‌تصریح خود مطالبی‌را از آن کتاب گرفته ونسبت اشتباه صاحب روضات راجع بوجود این شرح اشتباه‌است .

٦ ـ شرح مهابادی

افضل الدّین ابو الحسن بن علی بن احمد المهابادی ، بنا بضبط مؤلف فهرست معارف مؤلف‌آن بسال ۵۸۵ وفات یافته است .

۷ ـ شرح امام فخر رازی

قفطی درص۱۹۲ تاریخ‌الحکما بدین‌تألیف تصریح نموده و صاحب مستدرك ودیگران نیز آنرا ذکر و امام در سال ٦۰٦ وفات کرده است .

۸ ـ شرح ابن ابی‌الحدید

از این‌شرح درص ٤۱ تا ٤۷ همین مجلّد معرّفی کامل شده وبسال ٦٤۹تألیف آن خاتمه یافته است .

۹ ـ شرح سید بن طاوس

رضی‌الدّین علی متوفی بسال ٦٦٤ در کشف الحجب ذکرشده وحاجی نوری نیزدرمستدرك آورده اند .

۱۰ - ۱۱ - ۱۲ ـ شروح ابن میثم

کبیر ، متوسط و صغیر ـ از این شروح در ص ٤٩ تا ٥٤ همین مجلّد معرّفی کامل شده و آقای شیخ جواد عراقی که‌ازوعاظ معروف طهران میباشندمدّعی‌اند که شرح صغیر ابن میثم را در بروجرد دیده‌اند ولی عقیدهٔ نگارنده همانست که در آنجا نگاشت و تألیف شرح کبیر بسال ٦٧٧ میباشد .

۱۳ ـ شرح علامه حلی

حسن بن یوسف بن مطهرحلّی‌ره‌متوفی‌بسال ٧٢٦ ، درفهرست معارف آمده چنانکه از خلاصة الاقوال بر می آید شرحی است مختصر و در بعضی ازنسخه‌های خلاصه‌بنام « مختصر شرح نهج البلاغه » ذکر گردیده و مؤلّف کشف الحجب گفته که از شرح ابن میثم بحرانی مختصرشده . و بگفته‌آقای‌جواهرالکلام‌نسخه آن نزد میرزا محمّد باقرخونساری موجود است .

۱۴ ـ شرح یحیی بن حمزه

سیّدشهرستانی‌این شرح را نام برده و گوید : یحیی‌بن حمزةالعلوی‌امام زیدیّه بوده و بسال ٧٤٩ وفات یافته و این شرح شامل تفسیر لغات نهج البلاغه است .

۱۵ ـ شرح بنام « نفائس »

این‌شرح ازعلماء عامّه ونسخه‌ای ازآن‌که بسال ٧٥٩ نوشته شده درکتابخانه حضرت رضا ع در مشهد موجود است (ج ۱ فهرست ص ۹۹ فصل‌اخبارخطی) .

۱٦ ـ شرح تفتازانی

سعدالدّین مسعود بن عمر تفتازانی $\frac{٧١٢}{٧٢٣}$ $\frac{٧٩١}{٧٩٢}$ $\frac{}{٧٩٣}$ ، که از علما و ادباء معروف قرن هشتم هجری و عامّی مذهب بوده اند .

۱۷ - شرح ابن عتائقی

عبد الرّحمن بن محمّد بن ابراهیم المشهور به ابن عتائقی ، که از علماء قرن هشتم هجری بوده و مذاق حکمی و عرفانی داشته و نسخه‌ای از این شرح را که مشتمل برشرح ثلث نهج البلاغه میباشد نگارنده دارد (از ابتداء شرح‌خطبه‌ایکه

دراستسقاء ایراد فرموده و آغاز آن اینست : اَلا وَانَّ الْاَرْضَ الَّتي تَحْمِلُكُمْ و چند سطری ازشرح خطبه سابق بر آن خطبه‌را نیز دارا است تا آخر شرح وصیّة و دستوریکه به یکی ازمتصدّیان صدقات مرقوم گردیده وبدین عبارت سیّدرضی‌ره آنرا شروع فرموده : وانّما ذَكَرنا جُمَلًا هٰهُنا ليعْلَمَ بَها اَنَّه عليه السّلام الخ) .

شارح بمناسباتی درچندمورد ازاین قسمت سال شرح هرقسمت ازاین کتابرا تذکّر داده ونخستین تاریخ آن بسال ۷۷۷ ودرذیل کلمه « وانه سیأتی زمان» ازخطبه‌ایکه آغاز آن این عبارت : «فبعث محمّداً صلی الله علیه و آله بالحق لیخرج به عباده» میباشد و آن اینست : « فان خفاء الحق وظهور الباطل امر ظاهر ولا سیّما فی زماننا هذا و هوسنة سبع وسبعین وسبعمائه فانه ظهر فیها الخ» . وآخرین آنها بسال ۷۸۶ میباشد و آن درذیل شرح خطبه ایستکه درذکر ملاحم میباشد و اغاز آن خطبه اینست : «الا بابی وامّی هم من عدّة الخ» وعبارت مشتمل برتاریخ این : « ومن سنة سبع وسبعین وسبعمائه وقع فی بلاد العراق والعجم تشویشات ووقوع اشیاء لایعبر عنها ولا یحصی کثرة الی هذه السنة التی نحن فیها و هی سنة ست و ثمانین فان الحرام صار خالصاً غیر ممزوج بالحلال الخ » .

نگارنده با مطالعه مکرّر در بیشتر ازصفحات آن چنین یافت که این دانشمند درهنگام تألیف این شرح شروحی چند ازنهج البلاغه را در دست داشته و گذشته از آنها کتب دیگر چون صحاح ست و الاستیعاب تألیف ابن عبدالبر و تاریخ کبیر محمّدبن جریر طبری و کتاب شفاو مقامات العارفین ازاشارات ورساله الاضحویه (رساله معادیه) از تألیفات شیخ الرئیس ابوعلی سینا و ربیع الابرار زمخشری و کتاب المعارف و کتاب غریب الحدیث ابن قتیبه ومقاتل الطالبیّین ابوالفرج اصفهانی و کتاب الحیوان جاحظ وغیرازاین کتب درجلوچشم وی بوده واز آنها مطالبی رانقل و بدانها استشهاد کرده و از اخبار ائمّه اثنی عشر علیهم سلام الله الملك الاکبر در آن یافت میشود و شرح هائیکه شارح از آنها مطالبی را نقل نموده عبارتنداز شرح ابن ابی الحدید ، شرح ابن میثم ، شرح بیهقی ، شرح امام وبری ، شرح قطب کیدری ، شرح قطب راوندی وشرح سیّد فضل الله راوندی، بنابراین تحقیق معلوم

گردید آنچه صاحب ریاض العلما چنانکه در ص ۳۸۱ وقایع الایام از آنجا نقل شده از نوشتهٔ پشت نسخه ای از این کتاب که بدست ایشان رسیده نقل کرده و باستناد بآنجا تشکیل این شرح را از شروح ابن ابی الحدید و ابن میثم و قطب کیدری و قاضی عبدالجبّار شیعی دانسته‌اند مقرون بصحّت و تحقیق نیست چرا که **اولا**- این شارح مطالبی را که از شروح و کتب مذکوره فوق نقل نموده کمتر از عشر کتاب میباشد و اقوال آنها را بعنوان استشهاد و تأیید خویش آورده نه اینکه شرحی ساخته باشد که مطالب آن منتخبی از شروح مذکوره باشد چنانکه از آن عبارت نوشته شدهٔ بر نسخه صاحب ریاض بر میآید و **ثانیاً** اینکه در این نسخهٔ نگارنده برای نمونه یك بار هم نامی از عبدالجبّار نیست بنابر این تصوّر میکنم یادداشت کننده بدون دقت در اوراق کتاب مراجعه مینموده و نام «ابن عبدالبر» مؤلّف الاستیعاب را دیده در ابتداء نظر تصوّر نموده که عبدالجبّار بوده و همان تصوّر خویش را نگاشته است و گرنه چرا در نسخهٔ نگارنده که تقریباً ثلث شرح نهج البلاغه ابن عتائقی میباشد ابداً نامی از این شرح و شارح آن (بادقت و مطالعه مکرر) دیده نشد **ثالثاً** اگر نویسنده پشت آن نسخه این شرح را مطالعه کرده بود بمطالبیکه از شروح دیگر و کتابهای نام برده شده در این کتاب موجوداست نیز خبری میداد.

بنا بر آنچه گفتیم و اینکه صاحب ریاض العلما نوشته و صاحب روضات بایشان اقتدا نموده و محدّث نوری شهادت داده اند در کتب رجال و سیر نامی از عبدالجبّار شارح نهج البلاغه نیست و مدرك آنهائیکه یکی از شروح را شرح عبدالجبّار دانسته‌اند فقط نوشته پشت آن نسخه بود که آنرا رد کردیم بنابراین بر آنم که عبدالجبار شیعی نداریم تا او را شرحی بر این کتاب باشد و در اینجا نامی از آن نخواهیم برد.

ابن عتائقی در این شرح تفصیل مطلبی را به کتاب تفسیر خویش که بنام «الوجیز» بوده حوالت داده، شاید این تفسیر «مختصر تفسیر علی بن ابراهیم» باشد که صاحب روضات آنرا از مؤلّفات ایشان دانسته و یا کتابی ذکر از مؤلّفات ایشانست چنانکه ظاهر هم نظر دوّم را تأیید میکند.

۱۸ -- شرح محمد بن حبیب الدین

شرح محمد بن حبیب الدین احمد حسنی حسینی بگفته مؤلف فهرست معارف درص ۱٤٦ بسال ۸۸۱ تألیف آن خاتمه یافته (این تاریخ در الذریعه است) ونگارنده نسخه آنرا سراغ ندارد

۱۹ - شرح الهی اردبیلی

جلال الدّین حسین بن خواجه شرف الدّین عبدالحق اردبیلی معروف به الهی معاصر شاه اسمعیل صفوی بوده و نهج البلاغه را بسال ۹۰۵ بفارسی شرح و ترجمه نموده و بگفته آقای تربیت (ص ٤۸ دانشمندان آذربایجان) نسخه‌ای ازاین شرح در کتابخانه اسعد پاشا در شهر اسلامبول موجود و نام آن « منهج الفصاحه فی شرح نهج البلاغه » میباشد .

۲۰ - شرح قوام الدین شیرازی

قوام الدّین یوسف شیرازی معروف به قاضی بغداد از شاگردان ملاّ جلال دوّانی متوفی بسال ۹۰۸ بوده و در اوائل سلطنت سلطان سلیم خان (۹۱۸-۹۲٦) وفات کرده و این شرح را صاحب وقایع الایام از شقائق النعمانیه نقل نموده و در ص ۳۵۳ کتاب شقائق مذکور نوشته شده که پس مرگ مؤلّفات وی چون فرزندانش کوچك بودند از میان رفت .

۲۱ - شرح عز الدین آملی

معاصر شیخ عبدالعالی کرکی متوفی بسال ۹٤۰ میباشد که نیز بفارسی و در ص ۵۷ تا ۵۹ معرفی آن گردید .

۲۲ - شرح زواری

علی بن حسن زواری نهج البلاغه را بفارسی شرح وخود آنرا «روضة الانوار» نامیده و بسال ۹٤۷ در دو مجلّد تألیف آن خاتمه یافته و نسخه آن در کتابخانه رضویه در مشهد مقدس و کتابخانه مدرسهٔ مروی در طهران موجود است .

۲۳ - شرح عمادالدین استرابادی

مولی عماد الدّین علی قاری استرابادی از معاصرین شاه طهماسب صفوی (۹۳۰-۹۸٤) بوده و مؤلف فهرست معارف از صاحب ریاض العلما نقل نموده که این شرح مانند حاشیه و تعلیقه بر نهج البلاغه میباشد .

۲۴ - شرح ملافتح‌الله کاشی

این شرح بفارسی و آنرا ترجمه نیز خوانند ومؤلّف بسال ۹۸۸ وفات‌یافته و در ص ۱۶ معرّفی از آن شد.

۲۵ - ترجمه شرح ابن ابی‌الحدید

چنانکه در ص ۱۴ و ۱۵ گذشت‌شمس بن محمّدبن مراد بسال ۱۰۱۳ بترجمه شرح ابن‌ابی‌الحدید پرداخته وبر آن‌اضافاتی نموده، صاحب وقایع‌الایام ازصاحب ریاض العلما نقل نموده که وی گوید: شمس‌بن محمد بن مراد از علمای عصرما بلکه در عصر خود ما بوده وشرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید را در زمان شاه سلیمان بامر **درویش‌بن مظفر** بفارسی ترجمه کرده و ترجمه مجلّد اوّل آنرا در اصفهان دیده‌ام. از کیفیّت عبارت نویسی صاحب ریاض نگارنده را بنظر میرسد که اطلاع درستی از این مؤلّف نداشته و نسخه‌ای از این ترجمه راکه در عصر سلطنت شاه سلیمان (۱۰۷۷ - ۱۱۰۵) بامر درویش بن مظفّر نویسانده بوده‌اندیده وتصوّر نموده که‌مؤلّف درهمان زمان بوده وتاریخ تألیف‌فوق که نسخهٔ آقای حاج محتشم السّلطنه (حسن اسفندیاری) دارای آنست بهترین‌مؤیّد نویسنده است ونام این‌مترجم (شمس بن محمّدبن‌مراد) را که‌مسلّماًشیعه بوده‌در کتب‌رجال نیافتم.

۲۶ - شرح و ترجمه نور محمد

نورمحمّدبن قاضی عبدالعزیزبن قاضی طاهر محمّد محلّی که ازعلماء عامّه بوده، چنانکه درآخر شرح خود تصریح نموده‌بسال ۱۰۲۸ نهج البلاغه را بفارسی‌شرح و ترجمه کرده و شارح بکتب فلاسفه و آراء آنها آشنائی داشته و بمناسبت در ذیل شرح بعضی از فقرات از خطب و کلمات بنقل آنها پرداخته و با عرفان نیز سر و کار داشته ومطالبی عرفانی دراین شرح جا داده و مطالبی از قطب‌راوندی نقل کرده و بردّ آن مبادرت نموده، نسخه‌ای از این شرح اخیراً جزء کتب‌این کتابخانه شده و قسمتی از اوائل آن افتاده و چون کتب دیگریکه با این نسخه واردشده، نظم‌وترتیب آنهاانجام‌نیافته، خصوصیّات‌نسخه رادراین‌جلد ذکرننمودیم.

۲۷ - شرح نظام‌الدین گیلانی

این شرح چنانکه ذیل شرح ابن میثم در ص ۵۳ گذشت نسخه آنرا آقای تربیت دارند و مختصر شرح ابن میثم بحرانی میباشد، نظام‌الدین گیلانی ملقّب به حکیم الملك باختصار آن پرداختّه و مختصر اضافاتی نیز ازخود درشرح وبسط نهج البلاغه دارد وبسال ۱۰۳۶ این اختصار خاتمه یافته و آنرا « انوارالفصاحه واسرارالبلاغه »نامیده است.

۲۸ - شرح عبد الباقی صوفی

این شارح از خطّاط های معروف عصر شاه عباس کبیر بوده و بگفته آقای تربیت در ص ۱۴۴-۱۴۶ دانشمندان آذربایجان ازاهالی تبریز و **دانشمند** تخلّص میجسته و بسال ۱۰۳۹ وفات یافته و صاحب مستدرك الوسائل ازریاض العلما نقل نموده که این شرح فارسی و مفصّل میباشد ولی توفیق براتمام آن نیافته و مؤلّف را میل زیادی بمسلك تصوف است.

درفهرست رضویه قسمتی ازاوائل شرحیکه بنام «منهاج الولایه» نامیده شده موجود و باین دانشمند نسبت داده شده ، نگارنده سه نسخه دیگر از این کتاب را دیده یکی از آنها که مشتمل بر یازده باب از این کتابست واندکی ازباب یازدهم وباب دوازدهم راندارد، متعلّق بحضرت آقای حاج میرزا عبدالحسین ذوالرّیاستین شیرازی دام عمره قطب فعلی سلسله نعمت اللّهی میباشد ونسخه دیگریکه باب دوازدهم راکه درادعیه نهج البلاغه میباشد، بدون شرح دارابود دیده و آنرا آقای امیری فیروز کوهی که جوانی صاحب ذوق وشاعر میباشد خریداری کرده اندو نسخهٔ سوّم راکه مشتمل برسه باب اوّلیّه این کتاب میباشد دانشمند معاصر آقای سید عبدالرّحیم خلخالی دارندو ازلحاظ خط نفیس است.

شارح مطالب نهج البلاغه را دوازده نوع بتفصیل ذیل نموده و هریك را در بابی قرار داده و بشرح آن پرداخته و در آن بنقل عین کلمات محقّقین از عرفا چون صدرالمحقّقین (صدرالدین قونوی) وابن العربی و سیّد علی همدانی مبادرت نموده و باشعار سعدی و حافظ و ابن فارض و قاسم (ظاهراً قاسم انوار باشد) و عطّار و گلشن راز تمثّل جسته و از تفسیر کشّاف و کتب عرفانی و غیره نقلهائی دارد.

فهرست ابواب این شرح اینست : ۱ ـ در توحید ذات و اسماء و صفات و تحمیدالله . ۲ ـ در مناقب حضرت پیغمبر وآل وی علیهم السلام . ۳ ـ در شرف علم وهدایت واصناف علما . ٤ ـ در تقوی و صفات متقین وشعار اولیاء و صالحین . ٥ ـ در ظرائف حکم ولطائف امثال آداب و شیم . ٦ ـ در وصایا و نصایح شافیه و مواعظ و زواجر . ۷ ـ دراعراض از دنیای فانی و اقبال به آخرت که باقی است . ۸ ـ در مذمت از تکبر وتفاخروحسد وسرزنش متکبرین و متفاخرین . ۹ ـ در بدگوئی از ستم و ستم کاران وهرکس که مخالف راه نمائی وآئین است . ۱۰ ـ در قوانین عدالت و سیاست ومملکت داری . ۱۱ ـ در معادن و احوال مرگ و قبر و حشر و قیامت ودرآمدن به بهشت . ۱۲ ـ دعاها ایستکه درنهج البلاغه از انشاء آنحضرت ع میباشد و این شرح بدعا ختم گردیده است .

این شرح بفارسی است ولی شارح عباراتیکه از کتب عرفا نقل نموده بعربی است و در مقدمه نامی ازمؤلّف نیست، بامطالعه مختصری که در خودشرح گردید آثاری دیگر ازمؤلّف بدست نیاوردم وبقرینه اینکه شرحی است موافق مذاق عرفان و تصوّف و باب آخر آنهم بدون شرح مانده و نشانه ایکه صاحب ریاض العلما از شرح عبدالباقی داده بود، نگارنده احتمال مؤلّف فهرست رضویّه را در نسبت این شرح (منهاج الولایه) به عبدالباقی صوفی قوی دانست واین شرح را که فهرست ابواب آن گذشت از او میداند . ولی بر نسخه آقای امیری نوشته شده که این شرح از کاشفی است و دلیلی براین نوشته درخود نسخه نگارنده نیافت .

۲۹ - شرح طبسی

سلطان محمود بن غلامعلی طبسی که ازشاگردان مرحوم مجلسی (ظاهراً مجلسی اوّل) بوده و صاحب رساله در رجعت بفارسی میباشد شرح ابن ابی الحدید را مختصر کرده است .

۳۰ - شرح شیخ حسین عاملی

در امل الآمل نگاشته شده که شیخ حسین بن شهاب الدّین عاملی کرکی متوفی بسال ۱۰۷۷ شرحی بزرگ برنهج البلاغه نگاشته است .

۳۱ - شرح فخر الدین

فخرالدین عبدالله بن المؤیدبالله شرح ابن ابی الحدید را مختصر نموده وآنرا « العقدالنضید ـ یا ـ الدّر النضید المستخرج من شرح ابن ابی الحدید » نامیده و نسخه ای از آن که بسال ۱۰۸۰ نوشته شده در کتابخانه مجلس شورای ملّی ایران موجود است .

۳۲ - شرح محمد صالح روغنی

این شرح در ص ۶۳ تا ۶۶ مفصّلاً از آن معرّفی شد و پیش از سال ۱۰۸۸ تألیف یافته‌و بهترین شرح‌فارسی بر نهج‌البلاغه است .

۳۳ - شرح سید ماجد بحرانی

سیّد ماجد بن محمّد حسینی بحرانی ره از علمای عصر شاه سلیمان صفوی (۱۰۷۷-۱۱۰۵) و معاصر صاحب امل‌الآمل بوده وازعبارات امل‌چنین برمیآید که پیش از اتمام امل‌الآمل (سال ۱۰۹۷) وفات یافته و ایشان گویند این شرح ناتمام مانده است .

۳۴ - شرح کجکجی

این شرح را شیخ محمّد مهدی بن ابی تراب مشهدی کجکجی بفارسی تألیف و در سال ۱۰۹۷ خاتمه یافته و بگفته آقای جواهرالکلام در فهرست معارف نسخه آن در کتابخانه حضرت رضا ع موجود است .

۳۵ ، ۳۶ - دو شرح گلستانه

سیّدعلاء الدین محمّد گلستانه متوفی‌بسال ۱۱۰۰ دوشرح برنهج‌البلاغه نگاشته یکی مختصر و تمام که نام آنرا « بهجة‌الحدائق » گذارده‌ودیگری مفصل‌وناتمام که نام آن «حدائق‌الحقایق» میباشد ودرص ۶۰ تا۶۲ معرّفی کامل از شرح‌بزرگ گلستانه گردید .

۳۷ - شرح جرموزی

سیّدحسن‌بن مطهر بن‌حسین جرموزی یمانی متوفی بسال ۱۱۱۰ نهج‌البلاغه‌را شرح نموده وسیّد شهرستانی آنرا از کتاب « الذریعه الی تصانیف الشّیعه » بنقل از کتاب نسمة السّحر نقل نموده است .

۳۸ - شرح سید جزایری

شرح سیّد نعمت‌الله جزائری متوفی بسال ۱۱۱۲ بگفته آقای جواهر الکلام در فهرست معارف، در سه‌مجلّد میباشد .

۳۹ - شرح محمد رفیع جیلانی

رفیع‌الدین محمّدبن فرج گیلانی متوفی بسال ۱۱۶۰ یکی ازعلما و زهّادبوده ودرشهرمشهدمقدّس‌تدریس‌مینموده‌وصاحب فهرست‌معارف نوشته‌اند که‌این‌شرح

جامع میان شرح ابن ابی‌الحدید و شرح ابن میثم بحرانی است .

۴۰ ، ۴۱ - دو شرح شبر

سیّد عبدالله شبّر متولّد بسال ۱۱۸۸ و متوفی بسال ۱۲٤۲ از علماء امامیّه و دانشمندان ومفسّرین قرن‌سیزدهم هجری بوده ودر کاظمین وفات‌یافته، دوشرح‌بر این کتاب‌نگاشته‌و گفته‌اندیکی چهل‌هزار بیت‌و دیگری‌سی‌هزاربیت کتابت‌دارد .

۴۲ - شرح لاهیجی

این شرح از محمد باقر لاهیجی مشهور به‌نواب و بفارسی است ، تألیف‌آن بسال ۱۲۲٦ خاتمه یافته وبنام‌ترجمه‌نیز خوانده‌میشود ودرص۱۷و۱۸معرّفی از آن گردید.

۴۳ - شرح امام جمعه طهران

میرمحمّد مهدی امام جمعه طهران ره متوفی بسال ۱۲٦۳ شرحی بر نهج البلاغه دارند و درص ۵۵ و۵٦ معرّفی‌از آن نمودیم .

اخیراً استاد محترم این دانشکده آقای سیّد محمّد مشکوة پنج مجلّد از شرح فارسی بر نهج البلاغه نزد نگارنده فرستاده‌اند که در آن دقت نموده وبگویم‌از کیست، پس از مدتی مطالعه ازخود کتاب بدست آمدکه مؤلف آن از طرف مادر بحضرت علامهٔ مجلسی منتسب میباشند و ازلحاظ اینکه بیشتر ازمطالب‌ترجمه عین عبارت شرح ابن عتائقی میباشد بی اهمیّت نیست وازمقایسه این مجلّدات‌با قسمتی‌ازشرح‌امام‌جمعه طهران که‌دراین کتابخانه‌موجوداست‌ونسبت‌ایشان ازطرف مادربه‌مجلسی ثابت‌میشود که این مجلّدات بقیّه آن‌شرح‌میباشد ودریکی‌ازاین مجلّدات دیدم که مؤلف گوید مراکتابی‌درامامت وغزوات بنام «تکملة الحیات» میباشد و مطالبی‌را بدانجا حوالت نموده‌ولی این کتاب وحتی‌نام آنر جائی نیافتم واین‌پنج مجلّد در حدود (۱۸۰۰۰۰) بیت کتابت دارد .

۴۴ - شرح سید محمدتقی

محمّد تقی بن الامیر مؤمن قزوینی متوفی بسال ۱۲۷۰ بر نهج البلاغه شرحی نوشته و مؤلف فهرست معارف گوید کـه بسال ۱۲٦۸ مجلّد اوّل آنرا باتمام رسانیده است .

۴۵ - شرح محمد صالح برغانی

حاجی محمّد صالح برغانی قزوینی برادر ملاّ محمّد تقی شهید ثالث و پدر قرّة العین معروفه است که پیرو میرزا علی محمّد باب گردید ، پدر و عمو را بکشتن داد و ازاین رو عمویش معروف به شهید ثالث گردید و صاحب روضات گویند که هردو برادر درحدود سال ۱۲۷۰ بمردن و کشته شدن دعوت حق را اجابت گفته اند ، مؤلف وقایع الایام فقط این شرح را نام برده و درجای دیگر نامی از آن نیست ، آقای تربیت گویند که این شرح بفارسی میباشد و محمّدعلیشاه قاجار درهنگام ولیعهدی خویش با حروف سربی درشهر تبریز آنرا چاپ ومجّاناً بعلما و دانشمندان داده است ، ولی بدبختانه با تفحّص زیاد نگارنده در طهران نسخه ای از آنرا نیافت .

۴۶ - شرح خوئی (الدرة النجفیه)

مؤلف این شرح میرزا ابراهیم بن حسین بن علی خوئی میباشد که بسال ۱۳۲۵ در مشروطیّت کشته شده و صاحب مستدرك ازایشان به «الفاضل المعاصر» تعبیر نموده و بسال ۱۲۹۱ تألیف آن خاتمه یافته و بسال ۱۲۹۳ در تبریز چاپ شده و نام آنرا « الدرة النجفیّه » گذارده است . و کتابی این مؤلف در رجال بنام « تلخیص المقال فی تحقیق احوال الرجال » دارند .

۴۷ - شرح دزفولی

چنانکه در ص ٤٥ و ٤٦ گذشت حاج نصرالله بن ملاّ فتح الله دزفولی بامر ناصرالدّین شاه قاجار شرح ابن ابی الحدید را بفارسی ترجمه نموده و پس از هر قسمت از ترجمه کلمات نظریه خویش را درشرح آن کلمات بیان نموده و بسال ۱۲۹۲ این ترجمه و شرح خاتمه یافته و در صفحات مذکوره این فهرست برخی از مجلّدات این شرح را در کتابخانه استاد آقاسیّد محمد مشکوة نشان دادیم .

۴۸ - شرح شیخ محمد عبده

شیخ محمّد عبده مصری متوفی بسال ۱۳۲۳ از افاضل عصر اخیر و ازشاگردان سید جمال الدین اسد آبادی همدانی ایرانی معروف به افغانی بوده و این شیخ جلیل از مشاهیر علماء عامّه اند و شرح ایشان حلاّل الفاظ مشکله و لغات غریبه نهج البلاغه میباشد و نخستین بار بسال ۱۸۸۵ م در بیروت چاپ و تاکنون بارها درذیل نهج البلاغه چاپ گردیده است .

۴۹ - شرح خوئی

سید حبیب‌اللّه‌بن محمّد هاشم هاشمی علوی موسوی خوئی شرحی برنهج‌البلاغه نگاشته ونام آنرا نیز « منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه » گذارده و شش مجلّد از این شرح چاپ‌شده‌ومجلّد ششم آن تاشرح‌دویست‌ونهمین کلام یاخطبهٔ حضرت که باین جمله آغاز شده : (ان فی‌ایدی الناس حقاً وباطلا) میباشد وتاریخ اتمام مجلّد پنجم را مؤلف‌بسال ۱۳۱۷ ضبط نموده و مجلّد ششم بی تاریخ مانده واین مجلّددرسال۱۳۵۲ ومجلّدات‌دیگرپیش‌ازاین‌تاریخ‌چاپ گردیده وازمجلّدات دیگر این‌شرح خبر واثری نیافتم‌واین‌شرح‌یکی‌ازشروح‌مفصّله نهج‌البلاغه میباشدوترجمه فارسی نهج البلاغه را نیز داراست .

۵۰ - شرح شیخ جواد طارمی

شیخ‌جواد بن محرم علی‌طارمی متوفی در زنجان بسال ۱۳۲۵ میباشد وصاحب وقایع‌الایام گویند که نام این شرح « شرح الاحتشام علی نهج بلاغةالامام» است .

۵۱ - شرح جهانگیرخان قشقائی

قشقائی‌یکی‌ازایلات ترک‌ایران‌است که درفارس‌متوطن میباشند وجهانگیرخان از علما و حکمای اخیر ایران بشمار میرود و اصفهانرا برای تحصیل اختیار کرد و تا آخر عمر در آنجا بود و از اساتید حکمت در این عصر شمرده میشدوشیخ اسدالله گلپایگانی در کتاب « شمس‌التواریخ » وفات ایشانرا بسال۱۳۲۸ ثبت کرده است .

۵۲ - شرح مرصفی

محمّدحسن نائل مرصفی نیز ازفضلاء اخیر کشور مصر میباشند و شرح‌ایشان بسال ۱۳۲۸ در مصر در ذیل نهج البلاغه چاپ شده و متکفل بیان و شرح لغات مشکله این کتابست و گاهی بمناسبت اشاره‌ای به قواعد علم معانی و بیان شده و اشعاری‌رابمناسبت‌مقام آورده‌اند وپیش‌ازشروع بشرح ، مقاله‌مختصری‌راجع بلغات مخصوصاًلغت‌عربی‌انشا نموده‌اندوچون‌دقت گردیدمطالب وعبارات این‌شرح‌عین عباراتی است که مرحوم شیخ محمّد عبده مرقوم داشته‌اند ، درمعجم المطبوعات ص۱۷۳۳مؤلفات دیگر این‌مؤلف (مرصفی) که‌چاپ گردیده‌تذکّر داده شده ولی نامی‌ازاین شرح در آنجانیست .

۵۳ - شرح شهرستانی

عالم جلیل معاصر سید هبة‌الدین شهرستانی دام ظلّه وزیر سابق معارف عراق که از مفاخر عالم تشیّع میباشند، چنانکه خود در « ماهو نهج‌البلاغه » آورده‌اند ، بر نهج‌البلاغه شرحی بنام « بلاغ المنهج » نگاشته و پس از ایشان کسی را سراغ نداریم که برتمام این کتاب شرح نوشته باشد.

☆☆☆

شروح مذکوره چنانکه پیدا است بترتیب سالهای تألیف مرتب گردید اینك شروحی دیگر را که مؤلف آن شناخته نشده و یا زمان تألیف آنرا بدست نیاورده‌ایم مینگاریم :

۵۴ - شرح مختصر قدیمی

حاجی نوری ره در خاتمه مستدرك‌الوسائل نگاشته‌اند که شرحی بسیار کهنه و مختصر بر نهج‌البلاغه در مشهدمقدس ملاحظه فرموده ولی چون اوراقی ازاوّل آن افتاده بوده مؤلف آنرا نشناخته‌اند .

۵۵ - شرح المولوی الهندی

این شرح را سید شهرستانی در « ماهو نهج البلاغه » و در فهرست معارف آقای جواهرالکلام ذکر فرموده‌اند ، نام‌وزمان مؤلف را بدست نیاوردم .

۵۶ - شرح سید ذاکرالحسین

سیدذاکرالحسین اخترهندی‌دهلوی‌بتصریح‌مؤلف «الذریعه‌الی‌تصانیف‌الشیعه» بنام « نیرنلت فصاحت » (کذا) بر نهج البلاغه شرحی دارد و سید شهرستانی وعبدالعزیزجواهرالکلام‌نیز آنرا نقل کرده‌اند .

۵۷ - شرح (منهاج الولایه)

شرحی نیز بنام « منهاج الولایه » بر نهج‌البلاغه نگاشته شده و سید شهرستانی بنقل از«الذریعه» گویند که مؤلف آن‌خطب نهج‌البلاغه‌را سه‌دسته‌نموده **قسم اول** در توحید و اصول دین . **قسم دوم** درمواعظ و عبادات . **قسم سوم** در اخلاق . نگارنده نیز بر نام مؤلف و عصر ایشان دست نیافت و آقای جواهرالکلام در فهرست معارف ج ۱ ص ۱٤٤ ذیل شروحی که بر اجزاء نهج‌البلاغه نوشته شده

این شرح را نام برده‌و گویند که نسخهٔ آن‌در کتابخانهٔ نجف آبادی درنجف‌اشرف موجود است .

۵۸ - شرح مختصر

شرح مختصری که جامع جمل مفیده از شروح قدیمی نهج‌البلاغه میباشد و سید شهرستانی از «الذریعه» نقل کرده‌اند که‌نسخهٔ آن‌در کتابخانهٔ‌حضرت رضاعلیه‌السلام موجود است‌ولی‌نگارنده‌درفهرست آنجا نیافت .

۵۹ - شرح مزجی

سید شهرستانی از « الذریعه » نقل نموده که شرحی مزجی بر نهج البلاغه در کتابخانهٔ حضرت علی‌بن ابیطالب علیه‌السلام موجود است .

۶۰ - شرح تحفة‌العلویه

فقط آقای جواهرالکلام درفهرست معارف این شرح‌را نام‌برده و گویندمؤلف آن **افصح‌الدین** میباشد تاریخ وزمان شرح وشارح بدست‌نگارنده نیامد .

۶۱ - شرح ابن‌العنقاء

مؤلف وقایع‌الایام از ریاض‌العلماء نقل نموده که ابن عنقاء ازعلماء عامّه بوده و این شرح را از چهار شرح جمع آوری کرده و در این جهت نظیر شرح ابن‌عتائقی است . نگارنده برنسخهٔ آن وزمان وعصرمؤلّفش‌دست نیافت .

۶۲ - شرح اصفهانی

مؤلف وقایع‌الایام نیز ازریاض‌العلماء بنقل از کتاب «تحفة‌الابرار » تألیف‌سید حسین‌بن مساعد حائری گوید : اصفهانی را شرحی بر نهج‌البلاغه میباشد و او از علماء عامه بوده . عصروزمان مؤلف ونام وی واین‌شرح نیزبدست‌نگارنده نیامد .

۶۳ - شرح صنعانی

مؤلف وقایع‌الایام نیز از ریاض‌العلماء بنقل از « تحفة‌الابرار » مذکور گوید : صنعانی را شرحی بر نهج البلاغه میباشد و چنین معلوم میشود که از علماء عامه بوده است . نام مؤلف وزمان حیاتش را بدست نیاوردم .

۶۴- شرح علی بن ناصر

مؤلف کشف الحجب و محدث نوری ره وسید شهرستانی ومؤلف وقایع الایام و مؤلف فهرست معارف شرحی بنام «اعلام نهج البلاغه» به علی بن ناصر نام نسبت داده اند ونگارنده چنانکه درص ۱۲۳ نگاشت باتفحص وتجسّس بزمان مؤلف و مکان نسخهٔ این شرح دست نیافت ولی از اینکه در کشف الحجب آغاز آن نقل گردیده معلوم میشود که مؤلف آن نسخه ای ازاین شرح را دردست داشته اند .

۶۵ - شرح محی الدین خیاط

محیی الدین خیّاط مطالبی را از شرح ابن ابی الحدید انتخاب و در بعضی از موارد نادراً اظهار نظر کرده و این شرح منتخب از شرح ابن ابی الحدید درذیل نهج البلاغه در دو مجلد دربیروت بدون تاریخ چاپ شده است .

۶۶ - شرح محمد محی الدین

محمد محیی الدین عبدالحمید که یکی از مدرسین و اساتید فعلی جامع الازهر وفضلاء کنونی کشور مصر میباشند ، نهج البلاغه را اخیراً (بدون تاریخ) با طرزی نیکو بضمیمهٔ شرح مرحوم شیخ محمد عبده چاپ نموده وجمله هائی که سیّدرضی آنها را در نهج البلاغه نیاورده و ابن ابی الحدید در شرح خویش آورده، دراین چاپ بر نهج البلاغه افزوده شده و این استاد محترم شرح و توضیحی که بعضی از جمل و کلمات لازم داشته و شیخ محمد عبده در شرح خویش از آنها صرف نظر نموده باداء آن پرداخته‌اند .

☆☆☆

اینك هنگام آن رسید که ترجمه‌ها و شروحیکه فقط بربعضی ازخطب یا اجزاء دیگرنهج البلاغه نوشته شده در اینجا یاد شود :

دو شرح بر خطبة البیان

خطبة البیان یکی از خطب منسوبه بحضرت مولی علی بن ابی طالب سلام الله علیه است ، سید رضی ره آنرا معتبر ندانسته و در نهج البلاغه نیاورده ولی بعضی از دانشمندان آنرا از آنحضرت میدانند ، از آنها شیخ رجب برسی است که ازعلماء

قرن نهم هجری میباشد، نگارنده دو شرح بر این کتاب را دارد ۱ - بفارسی تألیف محمد بن محمود دهدار فارسی است که بچاپ نرسیده و نام آن « خلاصة الترجمان فی تأویل خطبة البیان» است - ۲ - نیز بفارسی و تألیف میرزا ابو القاسم بن مجد الاشراف شیرازی متوفی بسال ۱۲۸٦ قطب سلسلهٔ ذهبیّه میباشد و بسال ۱۳٤۳ در مطبعهٔ احمدی شیراز چاپ شده و نام آن «معالم التأویل و التبیان فی شرح خطبة البیان » است .

شروح خطبه شقشقیه

این خطبه چنانکه در اوائل بحث راجع به نهج البلاغه نوشته شد از خطب مهمّهٔ حضرت مولی سلام الله علیه است و بعربی و فارسی شروح بسیار بر آن نوشته شده و نگارنده بر شروح ذیل دست و خبر یافته :

۱ - شرح سید محمد عباس شوشتری که از علماء قرن سیزدهم هجری و در هندوستان بوده و بفارسی میباشد و بسال ۱۲۸۷ چاپ شده است .

۲ - تعلیقات و حواشی همین مؤلّف بر این خطبه بعربی است که در حاشیهٔ نسخه چاپ شده نگاشته شده .

۳ - شرح سیّد مرتضی علم الهدی علی بن الحسین رحمة الله علیه متوفی بسال ٤۳٦ .

شروح عهدنامهٔ مالك اشتر

این دستور حکمفرمائی یا عهدنامه یکی از ابلاغ های تاریخی و مهمّی است که حضرت علی بن ابیطالب علیه السلام در حالیکه مالك اشتر نخعی را والی کشور مصر نموده انشاء فرموده و چون مشتمل بر مطالب سودمندی است و بعظمت نویسنده و منشی آن گواهی میدهد بسیاری از دانشمندان بشرح و بسط و ترجمهٔ آن پرداخته اند:

۱ - شرح سید ماجد بحرینی معاصر شیخ حرّ عاملی ره میباشد که پیش از سال ۱۰۹۷ وفات یافته و بفارسی و در تحت شصت مقاله و بنام « تحفهٔ سلیمانیه » میباشد و در سال ۱۳۰۱ در طهران چاپ شده است .

۲ - شرح یا ترجمه محمد صالح روغنی قزوینی از علماء اواخر قرن یازدهم هجری میباشد که نیز بفارسی است و در ص ۱٤-۱٦ معرفی کامل از آن گذشت .

۳ - ترجمه و شرح میرزای وقار پسر مرحوم وصال شیرازی متوفی به سال ۱۲۷٤ که بنظم فارسی است و در شیراز چاپ شده .

٤ - در مؤلفات فارسی علامه مجلسی (محمد باقربن محمدتقی) شرحی براین عهدنامه نام‌برده شده است .

٥ - محمد باقر بن محمد تقی نام‌رارساله ای‌استکه درسلوك ولاة از اخبار ائمهٔ اطهار ع بفارسی تألیف شده وتمام‌این عهدنامه‌را که بفارسی ترجمه‌وشرح کرده‌اند در آن گذارده ونسخهٔ آن‌اخیراً جزء کتب‌این کتابخانه گردیده، شاید این رساله همان شرح وترجمه مجلسی‌ره‌باشد .

٦ - مرحوم‌شیخ محمدعبده‌مفتی‌دیارمصرمتوفی به سال۱۳۲۳این‌عهدنامه را شرح نموده و « مقتبس‌السیاسیّه » نام نهاده وبسال ۱۳۱۷ درمصرچاپ‌شده‌است.

۷ - مرحوم حاج شیخ‌محمد سلطان متوفی بسال ۱۳٥٤ که عالمی واعظ وواعظی عالم بودند بر این نامه شرحی نگاشته و نسخه آن نزد فرزند خلف ایشان آقای ملك خلاقی در طهران موجود ونام آن « اساس‌السیاسیه فی‌تأسیس‌الریاسه » است .

۸ - شیخ محمد هادی‌بن محمد حسین قائنی بیرجندی که از شاگردان مرحوم میرزای شیرازی (محمد حسن) ره و از معمّرین علمای فعلی ایران میباشند بسال ۱۳۳۳ این عهدنامه‌را بفارسی ترجمه وباترجمهٔ ادب‌الکبیر تألیف ابن مقفع که نیز خود ایشان ترجمه نموده اند بسال ۱۳۱٥ شمسی در طهران چاپ شده است .

۹ - محمدحسین‌بن‌علینقی همدانی این خطبه‌را بسال۱۳۰۸ که زین‌العابدین‌خان حسام‌الملك والی ایالت کرمانشاهان بوده بنام وی بفارسی ترجمه و شرح نموده بدین مناسبت آنرا « هدایات الحسام فی عجائب الهدایات للحکام » گذارده و گوید که مجموع این اسم موافق با تاریخ کتاب است ، نسخه‌ای از این شرح را آقای اسفندیاری (حاج محتشم السلطنه) رئیس محترم دورهٔ یازدهم مجلس‌شورای‌ملی دارند وبسال ۱۳۱۱ نوشته شده و ضمیمهٔ آن رساله‌ای ازهمین مؤلف بفارسی در علم فراست یاقیافه میباشد که برحسب خواهش شاهزادهٔ عزالدوله عبدالصمد میرزا تألیف گردیده و آغاز این رساله اینست : بسمله الحمدلله وسلام‌علی عباده‌الذین اصطفی، فراست بردوقسم‌است الهیّه نوریه وطبیعیّه مزاجیّه‌اما فراست الهیه الخ.

۱۰ - در المآثر والاثار ص ۱۸٦ نگاشته شده که میرزا ابراهیم بن محمد مهدی بدایع نگار را شرحی برعهدنامهٔ مالك اشتر میباشد که بچاپ رسیده و نسخه‌ای از شرح این عهدنامه در کتابخانه حضرت رضا (ع) موجود و مؤلف فهرست آنجا نوشته که بسال ۱۲٦۲ وقف گردیده ودیباچه وخطبه ندارد ومحتمل است که همان ترجمه مذکور در المآثر والاثار باشد وآغاز آن این :

(هذا ماامر به عبدالله امیرالمؤمنین مالك بن الحارث الخ) و آنجام آن اینست: (و درود فرستد خدای براو درود فرستادن بسیار) .

۱۱ - نسخه‌ای از ترجمه این عهدنامه در کتابخانه مجلس موجود ودر مقدمهٔ آن مترجم خودرا فقط بدایع نگار معرفی نموده و سال تألیف را ۱۲۷۳ معین کرده و فارسی بسیار سلیس و روانی است و آغاز و انجام آن با نسخه پیشین مختلف میباشد وآغاز نسخه این جمله : بسمله چون درسال چهلم هجرت رسول صلوات الله وسلامه علیه مصر واعمال مصر برمحمد ابی بکر برآشفت واورا بدان صفت که در تاریخ مغازی عرب مسطور است بسوختند الخ .

و آغاز ترجمه عهدنامه این : بسمله این فرمان بنده خدا امیرالمؤمنین علی است بسوی مالك بن حارث النخعی در آن عهد که بدو نبشت الخ . و انجام نسخه اینست : و در قبول این عهود و امضاء این حکم که یکان یکان بر تو شمردم و هریك را دلیلی روشن وحجتی قاطع آورده سعی خویش بکاربری وشرط اجتهاد مرعی داری و انا اسئل الله بسعة رحمته و عظیم قدرته علی اعطاء کل رغبة ان یوفقنی و ایاك . . . . . والسلام علی رسول الله صلی الله علیه و آله الطاهرین، اللهم اغفرلراقمه الفقیر عبدالغفار التوسرکانی . . . . . فی سنة ۱۲۹۷ .

بنا بر اینکه آغاز و انجام این ترجمه با نسخه کتابخانهٔ رضویه اختلاف دارد معلوم میشود که دو ترجمه است وشاید که ترجمهٔ میرزا ابراهیم بدایع نگار نسخه مجلس باشد وترجمه ایکه در کتابخانه رضویه است ازدیگری وتواند بود که عکس این باشد

ومانعی ندارد دو نفر که ملقّب به بدایع نگار بوده‌اند این عهدنامه را ترجمه کرده باشند وبدایع نگار مقام ولقبی بوده‌وا کنون هم بدین نام ولقب دانشمندی در طهران میباشد.

۱۲ - محمد جلال الدین این عهدنامه رابترکی نظم بسته وبسال ۱۳۰۴ دراسلامبول چاپ شده.

دو شرح بر خطبهٔ همام یا خطبة المتقین

۱ - تألیف میر آصف قزوینی که در ایام فتنهٔ افاغنه در اصفهان وفات یافته‌است.

۲ - تألیف آقاشیخ مهدی قمشه‌ای متخلّص به الهی دام ظلّه است که اینك یکی از اساتید فلسفه در دانشکدهٔ معقول و منقول میباشند و از مفاخر این عصر شمرده میشوند و گذشته ازفضائل صوری دارای معنویات بسیار پسندیده‌ای هستند و توان ایشان را خداوند اخلاق خواند واین شرح وترجمه بنظم فارسی است چند بیتی از آغاز آنرا دراینجا میآوریم:

بنام ایزد پیدا وپنهان — روانبخش تن، افروزندهٔ جان

خداوندی که عالم آفریده — جهان در جان آدم آفریده

.....

شنیدم عاشقی پروانه خوئی — بآئین محبت راست گوئی

رفیق خلوت آنسلطان دین را — حریف صحبت آنعشق آفرینرا

شرح خطبهٔ قاصعه

چنانکه در ص ۱۰۸ گذشت عبد الکریم بن محمد یحیی قزوینی بمناسبت جمله‌ای ازاین خطبه که درمذمت کبر وحسد بوده در کتاب نظم الغرر ونضد الدرر تمام این خطبه‌را نقل نموده‌وبشرح وترجمه آن پرداخته‌ونسخه آنرا فقط در کتابخانه مدرسه سپهسالار سراغ دارم.

شرح خطبه طتنجیه

خطبه ایکه بنام طتنجیه معروف گردیده در نهج البلاغه نیست و آنرا سید کاظم رشتی متوفی بسال ۱۲۹۵ که از شاگردان مرحوم شیخ احمد احسائی متوفی بسال ۱۲۴۰ و یکی از رؤسای شیخیه بوده اند، شرح نموده وبسال ۱۲۷۰ چاپ شده است.

شرح و ترجمهٔ بعضی از خطب ومکاتیب

۱ - در فهرست معارف نوشته شده که شیخ محمد علی بن شیخ ابی طالب زاهد جیلانی اصفهانی متوفی دربنارس بسال ۱۱۸۱ بعضی ازخطب حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام را بفارسی شرح کرده اند .

۲ - محمد تقی لسان الملك در ذیل شرح حال و وقایع تاریخی حضرت مولی امیر المؤمنین علی علیه السلام از کتاب ناسخ التواریخ (مجلّد دوّم) خطب ومکاتیبی از آن حضرت را نقل و بترجمه فارسی آنها پرداخته است .

۳- میرزا جهانگیر خان ناظم الملك آذربایجانی متخلص به ضیائی متوفی بسال ۱۳۵۲ که ازاهالی آذربایجان بوده بسال ۱۳۲۹ سه وصیّت نامه حضرت مولی امیر المؤمنین ع خطاب به فرزند خویش حضرت حسن مجتبی علیهما السلام را به نظم فارسی ترجمه وشرح کرده و درهمان سال در اسلامبول درذیل اصل وصیّت نامها چاپ گردیده است .

☆☆☆

بیش از آنچه در اینجا نام برده شد نگارنده بر شروح و ترجمهای قسمتهائی از نهج البلاغه و خطب و مکاتیب حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام دست نیافت ، اینك بر آنچه از شروح و ترجمه های کلمات قصار آن حضرت دست و خبر یافته در اینجا تذکر میدهد که تاحدی این شرح ومطالب که در اطراف نهج البلاغه نوشته شده جامع باشد .

☆☆☆

۱ - نخستین کس که بجمع کلمات قصار حضرت علی ع مبادرت نموده جاحظ متوفی بسال ۲۵۵ بوده که بنام « مائة کلمه » مشهور گردیده و در ص ۷۸ تا ۸۱ معرفی از آن و دو شرحی که دارد شد و نیز در ص ٦۹ تا ۷۱ ترجمه های آنرا نیز تذکر دادیم و مکرّر باترجمه وبی ترجمه چاپ گردیده است .

ودر کشف الظنون ص ۷۸ ج ۲ آمده که مصطفی بن محمد معروف به خواجکی زاده صد کلمهٔ امام علی بن ابیطالب ع را بترکی شرح کرده است .

۲ - نثر اللآلی است که مؤلف آنرا ابوعلی طبرسی یا علی بن فضل الله راوندی یا قطب راوندی نوشته اند و راجع باین کتاب و ترجمه های آن درص ۱۰۲ تا ۱۰٤

شرحی نگاشته شد و این مجموعه بترتیب حروف تهجّی در سی باب مرتب شده وهر بابی مشتمل برچندین کلمه از کلمات قصار میباشد وبسال ۱۳۱۲ چاپ شده است.

شیخ عبدالسّلام احمدالقویسنی که از دانشمندان نیمه اول قرن چهاردهم هجری بوده اند در ص ۱۳ تا ۲۲ کتاب «مراقی النّجابه فی قواعدالکتابه» کلمات قصاری از حضرت علی ع نقل و آنکلمات نثراللآلی میباشد و کتاب مذکور بسال ۱۳۲۸ در مصر چاپ شده است.

جز آنچه درصفحات مذکوره بالا از شروح و ترجمه های این مجموعه نامبرده شده نثراللآلی ترجمه های ذیلرا نیز دارد:

۱ - ابن ساوجی ابوالمحاسن محمدبن سعدبن محمدبن نخجوانی بسال۷۳۲هریك از کلمات قصارنثراللآلی را بیك بیت فارسی ترجمه نموده ومؤلف کتاب دانشمندان آذربایجان در ص ۲۱ آورده که نام آن «بدرة المعانی فی ترجمة اللآلی» میباشد و بسال ۱۳۱٥ در اسلامبول چاپ شده است.

۲ - در فهرست کتب عربی لندن نوشته شده که **یوسف نصیب** نثراللآلی را بترکی ترجمه نموده ونام آنرا «رشتهٔ جواهر» گذارده وبسال ۱۲٥۷ دراسلامبول چاپ شده است.

۳- نیز درفهرست مذکوراست که **معلم ناجی** کلمات قصارفوق رابترکی ترجمه نموده وبنام «امثال علی» بسال ۱۳۰۳ دراسلامبول چاپ گردیده است.

سوّم از کلمات قصار

غرر الحکم و درر الکلم آمدی است که نیز در ص ۷٦ تا ۷۸ معرّفی از آن گذشت، این مجموعه بیش از (٤۰۰۰) بیت کتابت دارد و آقا جمال خونساری (ره) بر آن شرحی فارسی نوشته و در ص ۳٤-۳٦ معرّفی از آن گردید و آقا میرزا محسن خوشنویس (عمادالفقرا) متخلّص بحالی که از معاصرین و فضلاء کنونی واز مردمان اردبیل وساکن آنشهرمیباشند آنرا بفارسی ترجمه کرده اند.

٤ - عیون الحکم والمواعظ وذخیرة المتّعظ والواعظ استکه درص ۷٤-۷٦همین مجلّدمعرفی از آن گردید، این کتاب مشتمل بر (۱۳٦۲۸) کلمه ازکلمات قصارمیباشد

ودرج ۱ فهرست ص ۳۸۳-۳۸٦ مقدمه آنرا نقل نموده‌ام، لسان الملك سپهر در آخر یکی از مجلّدات ناسخ التواریخ (جلد دوم - احوال حضرت امیر ع) با ترجمهٔ فارسی پاره‌ای از آن کلمات بدون نام و اشاره به مؤلف، عیون الحکم را نقل نموده و این مجلد بسال ۱۲۸۹ چاپ گردیده است.

مؤلف عیون الحکم چنانکه پیش دانسته شد علی بن محمد اللیثی و الواسطی میباشد ولی مؤلف وقایع الایام تصور نموده اند که لسان الملك خود بجمع آن کلمات موفق شده و عباراتی که ناشر در ابتداء آن کلمات نگاشته نیز موهم این تصوّر هست ولی نگارنده آنرا شناخت و با نسخه این کتابخانه مطابقه و مقابله نمود، عین آن کتاب بود، و این خود موجب خورسندی است که این کتاب نفیس (عیون الحکم) بچاپ رسیده است.

۵ - عبدالکریم بن محمد یحیی قزوینی معاصر شاه سلطان حسین صفوی کلمات قصار موجوده در غررالحکم را در تحت ۹۹ باب که هربابی راجع بیکی از مباحث و موضوعات خاصّ میباشد مرتب نموده و پس از آن بفارسی شرح کرده اند و در ص ۱۰۵-۱۱۲ بنام « نظم الغرر و نضدالدّرر » معرفی از آن گذشت.

٦ - ابن ابی الحدید پس از شرح کلمات قصار موجوده در باب سوّم نهج البلاغه هزار کلمه قصار از آن حضرت ع جمع و بدون شرح وبسط در آخر شرح خویش گذارده وجداگانه بسال ۱۳۲۹ در بیروت چاپ گردیده و خود جامع درمقدمه آن گفته اند که بسیاری از این کلمات مسلّماً از آن حضرت و برخی هم گرچه کلام آنحضرت بودن آنها مسلّم نیست ولی چون مشتمل برحکمی بود بنقل آنها مبادرت گردید.

محدّث معاصر آقای حاج شیخ عباس قمی سلّمه الله صد کلمه از این کلمات را انتخاب و آنها را بفارسی شرح و ترجمه نموده، بسال ۱۳۵۳ بنام « صدکلمه » در طهران چاپ گردیده ودر مقدمه آن مذکور است که تمام هزارکلمه‌را نیز بفارسی ترجمه‌وشرح کرده‌اند.

۷ - سید شهرستانی نگاشته اند که برحسب خواست جمعی امین نخله که از فضلاء میباشند نیز صدکلمه از کلمات قصار حضرت (ع) را انتخاب کرده ودرمقدمهٔ

آن اظهار عجز نموده که متحیرم از این دُرر شاهوار کدام یك را برگزینم .

۸ - حسین بن یوسف هروی که بگفتهٔ مؤلف کتابخانهٔ رضویه از علماء قرن دهم هجری بوده چهل کلمه از کلمات قصار حضرت ع را هریك بیك رباعی فارسی ترجمه نموده و نسخهٔ آن که بسال ۹۵۲ نوشته شده در آن کتابخانه موجود است .

۹ - مکتبی شیرازی که لیلی و مجنون او مشهور است شصت کلمه از کلمات قصار حضرت را بفارسی نظم بسته و پس از ترجمه، تمثیلی نیز بنظم برای توضیح هریك آورده و مجموع اشعار آن (۱۵۰۰) بیت میباشد و نسخهٔ آن که بسال ۱۰۳۶ نگارش یافته در کتابخانهٔ استاد معظم آقای ملك الشعراء بهار موجود و بنام « کلمات علیّه غرّا » بهمّت آقای کوهی کرمانی بسال ۱۳۱۳ شمسی در طهران چاپ گردیده و نسخهٔ چاپی آن در تحت شمارهٔ (۴۰۰۰) در این کتابخانه میباشد .

۱۰ - در وقایع الایام نوشته شده که مولی میرالقاری الکوکبی الجیلانی از معاصرین شاه عباس بوده و کتابی بنام « زبدة الحقائق » دارد که مشتمل بر ابوابی چند بعربی و فارسی است و یکی از ابواب آن بنام «باب کلمات حضرت پیغمبر ص و الفاظ حضرت علی بن ابیطالب ع » است و تألیف این کتاب برای سلطان احمد خان حاکم گیلان میباشد و قسمتی از آنرا مؤلف وقایع الایام در تبریز دیده‌اند .

۱۱ - الفرائد والقلائد نیز مجموعه ای از کلمات قصار حضرت علی (ع) میباشد و جامع آن چنانکه درمقدمه عیون الحکم والمواعظ ثبت گردیده قاضی ابویوسف یعقوب بن سلیمان الاسفرائنی است و نسخهٔ آن در کتابخانهٔ مدرسه مروی درطهران موجود ونگارنده آنرا زیارت نموده وباحتمال دانشمندفرزانه آقای امین عراقی رئیس محترم آن کتابخانه از خطوط اواخر قرن ششم هجری است .

۱۲ - کمال الدوله محمد حسن قاجار در زمان سلطنت مظفرالدین شاه قاجار پاره‌ای از کلمات قصار حضرت را که جنبهٔ اخلاقی واجتماعی داشته بفارسی ترجمه کرده و آنها را بحروف تهجی مرتب نموده و مجموع آن کلمات (۴۳۰) جمله میباشد و آنرا « ابواب الحکم » نامیده و بسال ۱۳۱۹ در طهران چاپ شده و در آخر برای تیمّن وتبرك عین الفاظ یکی از کلمات حضرت (ع) رانقل نموده و آغاز آنجمله اینست : ثمانیة ان اهینوا فلا یلوموا الّا انفسهم الخ.

۱۳ - آقای حاج سید عبدالله بهبهانی دام عمره که از علماء فعلی ایران وساکن بندر بوشهر میباشند نیز پاره‌ای از کلمات قصار را انتخاب و بترجمهٔ فارسی آنها مبادرت نموده و نام آنرا « محفظة‌الانوار » گذارده و بوسیله دانشمند معظم آقا شیخ عبدالکریم سعادت بسال ۱۳۴۳ درشیراز چاپ شده‌است .

۱۴ - آقای مورخ‌الدوله (احمد علی سپهری) دسته ای از کلمات قصار را که جنبهٔ عملی و اخلاقی داشته (در حدود ۵۷۰ کلمه) بنظر خویش انتخاب کرده ، پس از آن بفارسی بسیار فصیح و روان و فرانسه ترجمه نموده و مقدمهٔ شیوائی درمعرفی از صاحب آن کلمات، آفتاب جهان دانش وپادشاه پرهیز کاران حضرت مولی الموالی امیرالمؤمنین علی علیه السلام نیز بفارسی وفرانسه نگاشته وتاکنون درطهران بنام « کلمات قصار » چندبار چاپ گردیده است .

در خاتمه این قسمت لازم است نیز تذکر داده شود که حضرت سید رضی رضی الله عنه و اعلی الله مقامه چنانکه خود در مقدمهٔ نهج‌البلاغه تذکر داده اند و در ص ۱۲۲ ترجمهٔ آن گذشت قسمتی از کلمات قصار وآثار آن حضرت (ع) را درآخر بابی از ابواب کتاب خصائص الائمه که شامل حالات و فضائل حضرت ع میباشد نقل نموده وچنانکه گذشت درنهج‌البلاغه هم ۴۹۸ کلمه از کلمات قصار را باشرح مواردلازمه ای از آنها جمع آوری فرموده‌اند .

آقا شیخ احمد کاشانی که اینك در حدود شصت سال دارند و در مدرسهٔ نجم آبادی واقعه در محلهٔ سنگلج طهران ساکن میباشند ازبیست سال پیش تاکنون فهرستی بر نهج البلاغه بنام « کشف السّتاره عن نهج البلاغه » تألیف و آنرا در مقدمه‌ای و دو مقصد مرتب نموده و مقدمه را در تطبیق اصول ابن ابی‌الحدید با نهج‌البلاغهٔ فعلی قرار داده ومراد از این تطبیق اینست که در شرح ابن‌ابی‌الحدید خطب و مطالب نهج البلاغه مقدم و مأخر است و از اینرو محی‌الدین خیاط در شرح خویش تصور نموده که ابن ابی الحدید بعضی از خطب را شرح نکرده ، آقای کاشانی باین تقدیم و تأخیر برخورده ودراین مقدمه تمام مندرجات نهج‌البلاغه و شرح حدیدی را با ذکر اینکه هریك در کدام صفحه واقع شده تذکر داده اند و **مقصداول** در مطالبی است که در اصول دین و مذهب (توحید و نبوت و معاد و عدل وامامت) در نهج‌البلاغه موجود است . **مقصددوم** در سائر مطالب

از فروع و مواعظ و غیره است که بترتیب حروف تهجی مرتب شده و نگارنده پاکنویس آنرا تا حرف ع دیده ، و گذشته از تعیین صفحات نهج البلاغه در بسیاری از مواردعین عبارات نهج البلاغه و یا مختصری از آنرا نیز درج نموده‌اند .

نگارنده بیش از آنچه در اینجا مندرج گردید از شروح نهج البلاغه و اجزاء آن و کلمات قصار سراغ نیافت (درذیل شروح عهدنامه مالك شرح ملاّ ابوالحسن عاملی که‌ازعلماء قرن دوازدهم بوده وجدّ صاحب جواهراند ودرص۳۳ و۳٤ معرّفی از آن گذشت بعلت فراموشی تذکرداده نشد بنا براین، این‌شرح سیزدهمین شرح و ترجمه ایستکه ازاین عهدنامه معرفی نموده ایم و چهاردهمین شرح‌وترجمه‌بنام «دستورحکومت»است که بخواست میرزامحمودخان طباطبائی‌تبریزی (علاءالملك) شیخ احمد ادیب کرمانی مؤلف « سالار نامه » بفارسی نوشته و مرحوم محمد حسین فروغی (ذکاءالملك) آنراانشاء وبسال۱۳۲۱درطهران‌چاپ‌شده است) امیداست که این خدمت کوچك‌درنظرصاحب کلمات مورد قبول ودرنظردانشمندان‌مقبول‌افتد .

اینك به وعده‌ای که در آغاز بحث‌داده ام‌وفا وشروع بنگارش شرح مختصری ازحالات جامع محترم نهج‌البلاغه میگردد :

سیدرضی رحمة‌الله‌علیه (ابوالحسن،ذوالحسبین،الشریف‌الاجل،نقیب‌العلوّیین، **محمد** بن‌الطاهرذوالمناقب ابی‌احمد **الحسین** بن‌موسوی بن‌محمدبن ابراهیم المرتضی ابن‌موسی‌بن جعفربن‌محمد بن علی‌بن الحسین بن علی بن ابی‌طالب سلام الله‌علیهم اجمعین) ازاعاظم‌سادات موسوی ومفاخرعلم‌وادب واز پرهیزکاران و نوابغ دوره و زمان خویش‌بوده، بسال ۳۵۹دربغدادمتولد شد، چندماهی بیش ازده‌سالگی‌وی نگذشته بود، که‌زبان‌بسرودن‌اشعار گشود، دراندك مدت گوی‌سبقت از گذشتگان ربود،دانشمند شهیر ثعالبی دریتیمة‌الدهر بااینکه‌درهنگام تألیف آن کتاب‌بیش‌از۲۵ سال‌ازعمر **رضی** نگذشته‌ودرعنفوان‌جوانی بوده‌برای‌نخستین‌بارو یرابنهایت‌ستوده‌و منتخبی‌ازاشعارش‌را زینت‌بخش‌مؤلفهٔ‌خویش‌نموده‌است‌و گوید: ابوالحسن‌الموسوی محمدبن حسین‌امروز برومندترین جوانان این عصر ونجیب‌ترین سادات عراق میباشد وازهمه‌طالبیّین گذشته و کنونی‌درشاعری‌برتری‌دارد باآنکه درآنهاشعرای بسیار بزرگی بوده واگربگویم اشعرقریش می باشدازراستی برکنارنرفته‌ام الخ .

تاکنون‌آنانکه بنوشتن رجال علم وادب مبادرت نموده نام‌سید رضی (ره) را

در آن دفتر ثبت و بشرح مکارم اخلاق وصفات وعظمت روحی و ادبی و علمی این بزرك پرداخته اند، جزچند نفری که بواسطه تألیف نهج البلاغه و نقل شکایات آن حضرت از معاصرین در آن کتاب، بر وی خشم ورزیده و کوچکترین یادی از او نکرده اند (مراجعه بصفحهٔ ۱۱٤ همین فهرست شود) .

بسال ۳۸۰ (۱)مقام نقابت علوّیین وامارة حاج ونظر درمظالم راکه از مشاغل پدربود درزمان حیاتاودار اشد وبگفته ثعالبی بقصیده‌ای (انظر الی الایام کیف تعود) پدررا از این برگذاری شکر گزاری کرده‌و گویند از هیچکس حتی از پدرخویش هدیه‌ای(۲) نپذیرفت و پیش خلیفه الطائع (۳۶۳-۳۸۱ه) والقادر (۳۸۱-٤۲۲ه) محبوب بود، فخر الملك وزیر بهاءالدوله و دیگر اعیان دولت بنظر احترام وتجلیل بی نهایت بایشان می نگریستند ، (بمقدمهٔ شرح ابن ابی الحدید مراجعه شود)

در حرّیت ضمیر و عظمت روحی نظیرنداشته با اینکه آل بویه الطائع را از خلافت معزول‌وتا بمرد محبوس‌داشتنددرتأسف‌ازعزل ورثاءاودوقصیده عالیجنابانه انشاء وازنکبت‌وی‌اظهارتأسف‌و تلهّف کرده‌است (ص۳۷٦ - ۳۷۹ دیوان مراجعه شود) ودر قصیده‌ایکه القادر خلیفه‌را مدح گفته وبدین شعرابتداء گردیده :

لمن الجدوج تهزهزّ الانیق والرکب یطفوفی السراب ویفرق (۳)

علوّ همت وعظمت خویش‌را اظهار وچندبیت آخرآنراکه حاکی ازآنست دراین‌جا نقل میکنم :

عطفاً امیر المؤمنین فاننا فی دوحة العلیاء لا نتفرق
ما بیننا یوم‌الفخار تفاوت ابداً کلانا فی‌المعالی معرق
الا الخلافة میّزتك فاننی اناعاطل منها وانت مطوّق

نوشته‌اند چون خلیفه این شعر اخیررا شنید گفت : علی رغم انف‌الشریف .

---

(۱) دریتیمةالدهر و تمام کتب سال نقابت سید ۳۸۰ ثبت شده ولی جرجی زیدان در تاریخ الاداب اللغةالعربیه ج ۲ ص ۲۵۷ و ۲۵۸ و بتبع وی فرید وجدی در دائرة المعارف ج ٤ص ۲۵۱ نقابت اورابسال ۳۸۸ نوشته‌اند و ظاهراً ازوفیات الاعیان گرفته‌اند صحت تاریخ اول‌مسلم است .

(۲) استاد وی بالطائف الحیل خانه‌ای بایشان هدیه کرد به مقدمه تفسیر سید و ابن ابی الحدید یا روضات مراجعه شود .

(۳) ابتداء این قصیده را جرجی زیدان در ج ۲ تاریخ آداب اللغة العربیه ص ۲٦۷ همین شعر که نقل گردید دانسته و در تاریخ آداب العربی ص (۲۷۹ - ۲۸۱) آغاز این قصیده این است : لله وم اطلعت به العلا عاما یزاول بالعیون و یرشق

میان سید با ابواسحق صابی متوفی بسال ۳۸٤ که از پیر مردها و ادباء شهیر بود دوستی فوق العاده برقرار و با اینکه صابی مذهب بود و آنچه دلیل و برهان اقامه و وسیله انگیخته شده بود مسلمان نگردید و بدیانت اصلی خویش پایدار بود بپاس احترام دوستی ومقام علمی وادبی ویرا رثائی بسیار فصیح گفته وثعالبی در ذیل شرح حال صابی بسیاری از آن قصیده را آورده و چون بر قبر او گذر کرده ابیاتی نیز انشاء نموده که در دیوان سیّد موجود است .

میان اشعار سیّد و مهیار دیلمی شاعر مشهور ایرانی متوفی بسال ٤۲۸ که از شاگردان سید بوده وبدست رضی از مجوسیّت بقبول دیانت اسلام مفتخر گردیده (وفیات الاعیان ج۲ص ۱٤۹) مقایسه کنند و گویند که اشعار خوب مهیار بهتر از اشعار خوب سید رضی است جز اینکه اشعار سید همه خوب و یك نواخت است .

اگرچه سید رضی (ره) مشهور به ادب وشعر گردیده ولی بگفتهٔ یکی از دانشمندان : سید رضی عالمی است که شعر وی بر علمش غلبه نمود وسیدمرتضی شاعر یستکه علمش برشعروی چیره شد وهریك بدان مشهور گشته‌اند .

تفسیر حقائق التأویل وی که جزء پنجم آن فقط تا بحال بدست آمده و بهمت انجمنی علمی بنام « منتدی‌النشر » درنجف اشرف منتشر شده بهترین گواه برسعه اطلاع و معلومات غیر ادبی او نیز میباشد و چنانکه در کتب سیر نگاشته شده پیش حضرت شیخ مفید محمدبن نعمان ره متوفی بسال ٤۱۳ و جمعی دیگراز بزرگان که در تفسیر مذکور بمناسبت نام برده‌شده‌اند بتحصیل اشتغال داشته وچنانکه‌نیز نگاشته‌اند محفلی خاص ومدرسهٔ شبانه روزی بنام « دارالعلم » درخانهٔ وی بوده که تمام احتیاجات مادّی ومعنوی طلاب آنرا سیدخود متکفل بوده است .

و چنانکه ازاین بیت سیّد برمی‌آید ازاینکه بشعر وشاعری مشهور گشته‌خود راضی نبوده وآن اینست :

مالكَ ترضی ان تکونَ شاعراً بُعداً لها فی عدد الفضائل

بهر حال علوّ مقام و عظمت سیّد رضی بیش از آنستکه نویسندهٔ کوچکی چون‌نگارنده بتواندبزرگی ایشان‌را نگارش دهدمفصل ترین شرح‌حال وترجمه‌ای که‌برای‌این‌عالم‌جلیل نگاشته شده بقلم‌دانشمند معاصروعالم‌جلیل شیخ‌عبدالحسین

حلّی بلغت عربی میباشد که در مقدمهٔ تفسیر مذکور ایشان اخیراً در نجف اشرف در ۱۱۲ صفحه چاپ گردیده و در آنجا است که بهاءالدوله بسال ۳۸۸ سید رضی را «شریف اجل» لقب داد و در سال ۳۹۲ از واسط امر کتبی داد که وی را «ذی المنقبتین» بخوانند و درسال ۳۹۸ اورا «الرضی ذی الحسبین» لقب داد وسیّد رضی بهاءالدوله را بدان سبب در قصیده ای مدح گفته است.

پیش از آنکه بیکی از القاب فوق ملقّب گردد «موسوی» را پس از نام وی میآورده اند و مخصوصاً در یتیمة الدهر بنام ابوالحسن الموسوی محمّدبن الحسین نام برده شده اند.

مؤلفات سیدرضی را نجاشی، ابن شهر آشوب، مؤلف تاریخ بغداد، صاحب روضات، صاحب لؤلؤ البحرین، صاحب شذرات الذهب، یافعی، ابن خلکان و صاحب عمدة الطالب هریك بعضی را ثبت نموده ولی دانشمند فرزانه شیخ عبدالحسین حلّی همه را نام برده وبهمان ترتیب که ایشان نام برده اند مانیز در اینجا آنها را میآوریم:

۱ - نهج البلاغه (همه آنرا نام برده اند) . - ۲ - خصائص الائمه (بعضی آنرا بنام خصائص نامیده اند) . - ۳ - مجازات الاثار النبویه . - ٤ - تلخیص البیان عن مجازات القرآن . - ٥ - حقائق التأویل فی متشابه التنزیل (۱) . ٦ - سیرة والده الطاهر

(۱) ابن شهر آشوب متوفی بسال ٥٨٨ این کتاب را بهمین نام در ص ٤٤ معالم العلما (چاپ آقای اقبال آشتیانی) ذکر نموده و نجاشی متوفی بسال ٤٥٠ در رجال خویش (ص ۲۸۳ چاپ بمبئی) و صاحب روضات و امل الآمل بنقل از نجاشی آنرا بنام «حقائق التنزیل» نامیده اند و در عمدة الطالب مؤلفه بسال ۸۰۲ نام این تفسیر نیست ولی در آنجا کتابی بنام «المتشابه فی القران» ذکر شده و صاحب لؤلؤ البحرین نیز آنرا ذکر نموده و صاحب روضات از آن دو پیروی نموده و گویند که سید رضی خود در کتاب مجازات الحدیث مطلبی راجع بعصمت انبیاء (ع) بتفسیر خود که بنام «متشابه القرآن» میباشد حوالت داده است، نگارنده را عقیده آنست که نجاشی نام تفسیر را مختصراً بحذف قسمت اخیر آن نقل نموده و «متشابه القرآن» نیز نام همین تفسیر است با تبدیل کلمهٔ «تنزیل» به «القرآن» وعدم ذکر قسمت اول اسم کتاب.

آقای شیخ عبدالحسین حلی در ص ۱۳ مقدمهٔ این تفسیر که بسال ۱۳٥٥ در نجف اشرف چاپ شده تاریخ تالیف آنرا در حدود دوسال پیش از سال ۳۹۲ دانسته اند در صورتیکه مؤلف در همان تفسیر (ص ۱٦۷) مطلبی را حواله بکتاب نهج البلاغه که در خطب و مکاتیب و کلمات قصار حضرت (ع) میباشد حواله داده و میدانیم که نهج البلاغه بسال ٤۰۰ تالیف یافته بنابر این چون بر نسخه ای ازاین تفسیر که ماخذ چاپ میباشد عبارتی از سید بتاریخ ٤۰۲ نقل گردیده بدست میاید که تالیف آن تفسیر میان سال ٤۰۰ و ٤۰۲ بوده ولی نگارش آن نسخه بسال ٥۳۳ میباشد.

(در عمدة الطالب و لؤلؤ ذکر شده) . ۷ - رسائل رضی (فقط آقای حلّی در مقدمه تفسیر مذکور در ذیل شمارهٔ (۵) این مؤلفه را به سیدرضی نسبت داده‌اند ودر مؤلفات دیگر نامی ازاین کتاب نیافتم جز درشرح ابن ابی الحدید بنقل از ابن الخشاب در ذیل خطبه شقشقیّه که در ص ۱۱۶ ترجمه آن گذشت و شاید مراد ابن خشاب از « رسائل رضی » نسخه ذیل باشد) . ۸ - مادار بینه و بین ابی اسحق الصابی (در عمدة الطالب و لؤلؤ البحرین نگاشته شده که درسه مجلّداست) . ۹ - کتاب الزیادات فی شعر ابی تمام (صاحب روضات این کتاب را ذکر ننموده ولی کتابی بنام «الجیّد من شعر ابی تمام » از مؤلفات سیّد شمرده و شاید مرادش از این نام همین کتاب باشد) . ۱۰ - مختار شعر ابی اسحق الصابی . ۱۱ - منتخب شعر ابن الحجاج بنام « الحسن من شعر الحسین » . ۱۲ - اخبار قضات بغداد (این کتاب فقط در عمدة الطالب نام آن موجود است) . ۱۳ - تعلیق خلاف الفقهاء . ۱۴ - حاشیه بر ایضاح ابوعلی فارسی . ۱۵ - دیوان شعر (۱) . **۱۶ - معانی القران** (۲) .

---

(۱) چنانکه ابن خلکان و دیگران نوشته‌اند جمعی بجمع آوری اشعارسیدرضی مبادرت نموده‌اند و بهتر از همه آنست که ابو الحکیم خبری در چهار مجلد جمع آوری کرده است خبری منسوب به خبر باخاء معجمه مفتوحه و باء موحده تحتانی وراء مهمله است واصطخری در کتاب خود گفته که خبر نام دوجااست یکی جزء کوره استخر و دیگری تابع کوره دارابجرداست . پس از معاشرت عرب با عجم یاء فارسی به فاء بدل گردیده چون پارس = فارس . اسپهان = اصفهان . پسا = فسا وغیره ودرفارسنامه ناصری گفتار۲ ص ۱۹۶ نوشته شده که خفر واقع در نواحی اصطخر اصل آن خپر با پاء فارسی است .

و بعقیدهٔ نگارنده آنکه جزء کوره دارابجرد بوده بایستی قصبه « خیر » با یاء مثناة تحتانی باشد که بگفتهٔ فارسنامه ناصری در گفتار۲ ص ۱۷۸ درشمال اصطهبانات واقع شده و دهات شمالی اصطهبانات در او افتاده است .

شرح حال ابو الحکیم درج ۳ طبقات الشافعیه سبکی ص ۲۰۳ بدین نحو ذکر شده است : ابو الحکیم خبری عبد الله بن ابراهیم بن عبد الله فقه را از شیخ ابو اسحق شیرازی فرا گرفت و در فرائض و حساب بسیار دانا شد و در آنها تألیفهای خوب نموده و کاملا آشنا بقواعد عربیت بود و خط بسیار خوبی داشت و املائش در کمال صحت و درستی بود بشرح حماسه و دواوین چندی چون دیوان بحتری متنبی ورضی موسوی وغیر از اینها پرداخت و احادیث بسیار استماع نمود و بوقایع تاریخی آشنا بود و آنها را نقل مینمود وسبط وی ابو الفضل محمد بن ناصر السلامی الحافظ ازایشان روایت نموده وابو الحکیم کتابت قرآن مینموده و گویند

(بقیه در زیر صفحه بعد)

وفات سیّدرضی را ابن ابی الحدید و شیخ طریحی در مجمع البحرین در کتاب الالف باب الرّاء و شیخ محمد عبده و مؤلف تاریخ الادب العربی بسال ٤٠٤ و دیگران چون نجاشی معاصر رضی و تمام شراح و مورّخین در ششم محرم الحرام سال ٤٠٦ ثبت نموده اند و این تاریخ اخیر صحیح و اشعاریکه با تاریخ در دیوان سیّد میباشد مؤید ما است.

نهج البلاغه مکرّر درایران و مصر با شرح و بدون آن چاپ گردیده است.

آغاز: بسمله امّا بعد حمدالله الذی جعل الحمد ثمنا لنعمائه و معاذاً من بلائه و سبیلاً الی جنانه الخ.

انجام: و قال ع اذا احتشم المؤمن اخاه فقد فارقه. یقال حشمه و احتشمه اذا اغضبه و قیل اخجله و احتشمه طلب ذلك له وهو مظنة مفارقته و هذا حین انتهاء الغایه بنا الی

(بقیه از حاشیه صفحه قبل)

روزی چون آیه‌ای از قرآن کریم را نوشت قلم را از دست انداخت و گفت بخدا سوگند بدین طرز مردن بسیار خوب و گوارا است و همان وقت جان بجان آفرین تسلیم نمود و این در ذیحجه سال ٤٧٦ بوده انتهی.

ونیز در ص ٥١٣ ج ١ کشف الظنون نوشته شده که یکی از ادباء دیوان سید رضی را مختصر کرده و نام آنرا «انشراح الصدر» گذارده و چنانکه در ص ٢٠٨ ج ٤ فهرست کتابخانه خدیویه نوشته شده نسخه ای از این مختصر که بسال ١٠٢٠ نگارش یافته در آن کتابخانه موجود و نام انتخاب کننده آن را بدست نداده اند و جرجی زیدان در ص ٢٥٧ - ٢٥٨ ج ٢ تاریخ آداب اللغه گفته که سید رضی را کتابی بنام «انشراح الصدر» میباشد که نسخه آن در کتابخانه خدیویه است و نسبت این کتاب به سید رضی بی اشکال نیست و نیز در همان صفحات مذکوره نوشته اند که در کتابخانهٔ اسکوریال مجموعه اشعاری بنام «طیف الخیال» منسوب به سید رضی است. و ابو الحکیم را خیری با خاء معجمه باياء مثناة تحتانی ضبط کرده چنانکه فریدوجدی و یراحیری باحاء مهمله و یاء مثناة تحتانی ثبت نموده است.

(٢) آقای شیخ عبد الحسین حلی نام این کتاب را نبرده و درذیل معرفی از «حقائق التاویل فی متشابه التنزیل» در ص ٨٤ مقدمه آن نوشته اند: و کفی بقول معاصریه فیه: انه یتعذر وجود مثله» ودر معالم العلما ابن شهر آشوب و شذرات الذهب و مرآت الجنان این عبارت راجع به «معانی القرآن» از ابن جنی استاد سید رضی نقل گردیده ودر معالم العلما چنانکه گذشت حقائق التاویل فی متشابه التنزیل و معانی القرآن را بنام دو مؤلفه از سید رضی ذکر نموده است و صاحب لؤلؤ البحرین غیر از کتاب حقائق التاویل و کتاب المتشابه فی القرآن که گفتیم هر دو یکی است کتابی بنام «تفسیر القرآن» به سید نسبت داده و نگارنده را عقیده آنست که مراد ایشان از آن تفسیر همین «معانی القرآن» است.

قطع المختار من کلام امیر المؤمنین علیه السّلام و ذلك فی رجب سنة اربعمائه من الهجره و صلی الله علی سیدنا محمد خاتم الرسل و الهادی خیر السبل و آله الطاهرین و اصحابه نجوم الیقین . (نگفته نگذریم که سیّد رضی بشرح مطالب مشکله نهج البلاغه پرداخته و بدین سبب خود وی اوّل شارح است) .

این بود آنچه نگارنده اینك توانائی یافت راجع باین کتاب بزرگ که مشتمل بر مطالب دنیوی و آخری است بنگارد و تا کسی آنرا با دقت مطالعه ننماید نخواهد دانست که در این گنجینه چه دُرر شاهوار و چه حقائق و اسرار بودیعت گذارده شده **وفقنا الله و جمیع المؤمنین للاستضائة من انواره الباهره بحق صاحبه والعترة الطاهرة.**

(۸۰۳)

نهج البلاغه این نسخه بخط نسخ نگاشته شده واز نسخ قدیمی این کتاب میباشد ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ولی ظاهراً درقرن پنجم یااوائل ششم نوشته شده‌و در آخر هر باب مطالبی که در نسخ دیگر موجود نبوده با ذکر اینکه این موضوع از روی نسخه‌ای که در زمان مصنّف نگارش یافته نوشته شده است ، تحریر شده و بر کنار صفحات و اوراقی که در بین آنها الصاق گردیده مطالب زیادی در شرح و توضیح عبارات کاتب نسخه نوشته است و بعضی ازاوراق اوائل واواخر کتاب وصّالی گردیده است .

جلد تیماجی ضربی. کاغذ قدیمی حنائی. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. شمارهٔ اوراق (۳۳۰). صفحه (۱۳) سطر. طول (۲۶۰ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۸۳).

(۸۰۴)

نهج البلاغه این نسخه را بخط شکسته نستعلیق خیلی خوب ابو محمد بن شیخ صنعان درسنه (۱۰۷۲) نگاشته و درحاشیه تمام صفحات مطالبی در توضیح مطالب کتاب از شرح ابن‌میثم بخط شکستهٔ خیلی خوب و در بعضی ازصفحات‌شکسته نستعلیق نوشته شده و بر کنار صفحه ای که مشتمل بربیان معنی انصاراست کاتب‌حواشی چنین‌رقم‌نموده‌است : (کتبه هوشنگ‌بن ابوالملك بن فتحعلی شاه) و پس ازختم اصل کتاب و اضافاتی که منقول از نسخه مکتوبه در

عهد مصنّف است کاتب اشعاری درمدح نهج‌البلاغه بعربی سروده و مرقوم‌داشته که در ص۱۱۹ نقل گردید وپس‌ازاین بعضی از مطالبی که درشرح ابن‌ابی‌الحدید وکافی و بعضی از کتب دیگرراجع خطب ومطالب این کتاب بوده کاتب متن‌نقل نموده چنانکه قبل از شروع بکتابت اصل کتاب هم خطبی و مطالبی را که در کافی وغیره نقل‌شده کاتب متن نگاشته‌است . دارای‌یك سرلوح زیبا و تمام‌صفحات مجدول بطلا و لاجورد وشنجرف میباشد و عناوین مطالب نیز با شنجرف نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ خانبالغ . قطع وزیری . واقف سپهسالار . شمارهٔ اوراق (۲۵٤) . صفحه (۱۵ سطر) . طول (۲۷ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۸۵) .

(۸۰۵)

نهج‌البلاغه این نسخه را محمد رضا بن علیخان الطریشی بخط نسخ خوب در سال (۱۰۹۳) نگاشته و مشتمل بر تمام کتاب است‌درذیل تمام‌سطور ترجمه فارسی آنها بخط‌نستعلیق نگاشته شده و درحاشیه صفحات‌تعلیقاتی تحریر گردیده‌است و صفحه‌اوّل و دوّم‌و صفحه‌آخر کتاب‌و صالی‌شده . وبرورقی که بعدازورق آخر است در سال (۱۲۷۵) شرحی‌از کتاب اقبال راجع باعمال اولین جمعه ماه رجب،عبدالکریم بن میرزا محمد سعید اردستانی نوشته است .

جلد تیماجی . کاغذدولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۰۸) . صفحه (۱٤) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲٦ سانتیمتر) . عرض (۱٦ سانتیمتر) شماره کتابخانه (۳۰۸٦) .

(۸۰٦)

نهج‌البلاغه این نسخه بخط‌نسخ نگاشته شده و مشتمل بر تمام کتاب‌است پس ازختم کتاب کاتب کلمات و عباراتی نیز از حضرت علی‌ع نقل نموده و قسمتی از آن افتاده لذا نام کاتب بدست‌نیامد ولی کاتب پشت‌نخستین برگ شروع به تحریر را سال (۱۰۹٦) نوشته است . در حاشیه صفحات تعلیقات و حواشی بسیار بامضاء علاءالدین‌محمد که ازمعاصرین کاتب‌بوده از کتب‌لغة وتفسیر

وغیره نقل شده وظاهراً امضا کننده سیّد گلستانه شارح نهج البلاغه (حدائق الحدائق) متوفی بسال ۱۱۰۰ میباشد بنابرین این نسخه نفاست دارد و آخرین سطر موجود آن اینست : (و قال اشدّ الذّنوب ما استخفّ صاحبه وقال مااخذالله علی اهله) .

جلد میشن . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۸۳) . صفحه‌ای (۱۲) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۸۲) .

(۸۰۷)

نهج البلاغه این نسخه بخط نسخ خوب نگاشته شده ، کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده مابین سطور آن بقسمی فاصله گذاشته شده که شرح وترجمه ملاّ فتح‌الله کاشی زیرهرسطر آن‌نوشته شود وقسمتی‌از آن شرح هم بر اوراق اوّلیه این نسخه مرقوم گردیده و در صفحاتی که مطالب ترجمه و شرح جای بیشتری میخواسته بر اوراق خارج نوشته و بکتاب ملحق شده و مقدمه این شرح را قبل ازشروع بکتابت اصل کتاب درچهار ورق بخط نستعلیق‌کاتب شرح نگاشته ولی ورق‌اوّل راکه ظاهراً مشتمل بر سرلوحی بوده پیش از سال (۱۲۷۷) که تاریخ دخول این کتاب در کتابخانه اعتضادیه است بیرون‌آورده اند . پس از ختم کتابت متن بعضی از مکاتبات حضرت درجواب معویه با نقل‌نامهٔ او و داستان طرماح با ترجمه فارسی آنها کاتب نسخه نگاشته و ظاهراً از خطوط قرن یازدهم هجری‌است . عناوین و بعضی ازمطالب با طلا و شنجرف تحریر گردیده وصفحات مجدول بطلا و لاجورد است .

جلد میشن . کاغذ دولت آبادی . قطع وزیری . واقف سپهسالار . شمارهٔ اوراق (٤٦٥) . صفحه (۹ سطر) . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه . (۳۰۸۱) .

(۸۰۸)

نهج البلاغه این نسخه را بخط نسخ خوب سیدمرتضی بن نورالله کازرونی ازروی نسخهٔ که درسال (۵۸۷) به تصحیح محمدبن ابی‌نصرنام رسیده‌بوده بسال (۱۱۰۷) نگاشته و مشتمل برتمام کتاب میباشد در حاشیهٔ اوراق اوّلیه و بعضی از اوراق دیگر تعلیقاتی نگاشته شده و بر کنار صفحهٔ اول شاهزاده

فرهادمیرزا درسال (۱۲۵۶) یادداشتی نموده . ورق اوّل و ورقی از اواسط و صّالی گردیده کنار و پشت ورق آخر مطالب و ادعیّه ای بخطّ نسخ نگاشته‌شده ودارای یك سرلوح و تمام صفحات مجدول بطلا و لاجورد است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱٦٤) . صفحه (۱۹) سطر . طول (۲۷ سانتیمتر) . عرض ($۱٦\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۸٤) .

(۸۰۹)

نهج البلاغه این نسخه بخط نسخ خوب محمدتقی درسال ۱۱۱۲ هجری نگاشته شده و مشتمل بر تمام کتاب است درحاشیه بعضی از صفحات مطالبی از شرح ابن میثم نقل گردیده تمام صفحات مجدول بطلا است .

جلد تیماجی مذهب . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . شمارهٔ اوراق (۱۷۱) . صفحه‌ای (۱۸) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض (۱۹) سانتیمتر . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۸۹) .

(۸۱۰)

نهج البلاغه این نسخه کامل بخط نسخ نوشته شده ، کاتب از خود و سال کتابت نام نبرده ، پس از ختم کتاب عهد نامه حضرت ع بمالك اشتر ودعاهائی، همان کاتب نگاشته ، در آغاز و انجام نسخه چند ورق کاغذ ننوشته است پشت آخرین ورق تولد دختریکه بسال ۱۲٦۳ بوده یادداشت شده ، وخود نسخه بسال ۱۲٦۲ نگارش یافته و بنام خصائص الائمّه بر این کتابخانه وقف شده و برحاشیه نخستین صفحهٔ کتاب تذکر داده‌شده ولی مسلّماً نهج البلاغه است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۲۲) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۸۵۸) .

(۸۱۱)

نهج البلاغه این نسخه بخط نسخ در سال ۱۲٦۳ نگاشته شده و کاتب از خود نام نبرده و مشتمل بر تمام کتاب میباشد ، همان کاتب پس از اتمام کتاب عهدنامه حضرت را بمالك اشتر نخعی نوشته است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . شمارهٔ اوراق (۱٦۸) . صفحه (۱۷) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۸۷) .

(۸۱۲)

نهج البلاغه این نسخه کامل را بخط نسخ علی‌بن‌احمد حسینی بسال ۱۲۶۸ بر حسب امر سلطان حسین میرزا نوشته و عناوین خطب و مطالب با شنجرف است .

جلد چرمی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۷۳) . صفحه ای (۲۰) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۹٤) .

(۸۱۳)

نهج البلاغه این نسخه بخط نسخ ابوالقاسم بن محمد در سال ۱۲۸۵ نگاشته شده و مشتمل بر تمام کتاب است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . شمارهٔ اوراق (۲۰۳) صفحه (۱۵) طول (۳۱ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۹۰) .

فصل لغات

[۳۳۹] بدایع اللغة (ترکی بفارسی)

مؤلّف این کتاب چنانکه خود درمقدّمه تصریح نموده **ایمانی** متخلّص به **طالع** است ، وی بر آن شده که لغات جغتائی و مغولی را که امیر علیشیر نوائی در اشعار خویش آورده بفارسی ترجمه نماید و درهنگام شروع تصمیم نموده که پس از ترجمه هر یك از لغات یك یا چند بیت ترکی باستشهاد آورد و تا بآخر چنین کرده و گذشته ازاین گاهی باشعارعربی تمثّل جسته و این کتاب را خود « بدایع اللّغة» نام گذارده و لغات را موافق حروف الفباء مرتّب نموده و در (۳۵۰۰) بیت خاتمه داده است .

در فهرستهای موجود نزد نگارنده و مجمع الفصحاء و آتشکده و تحفه سامی و کشف الظنون و کشف الحجب و دیگر کتابها نام این کتاب و مؤلف آن را نیافتم ولی چنین بنظر میرسد که درهمان عصر و زمان امیرمذکور و سلطنت سلطان حسین میرزای بایقرا (۹۰۸-۹۱۱) تألیف گردیده و در مقدّمه عبارت ذیل تصریح بدان دارد : خصوصاً در اوان عنفوان بهار سلطنت خلاصه خاندان گیتی ستانی و نقاوهٔ دودمان صاحبقرانی بلکه اسم اعظم نگین خاتم سلیمانی . . . . . .

شهی کزوی جهان را زیب و زین است شهنشاه جهان سلطان حسین است

شه انجم حشم دارای دوران نخستین وارث ملك سلیمان

میرزا مهدیخان منشی نادرشاه درمقدّمه کتابیکه بنام « سنگلاخ » نیز درترجمه فارسی لغات ترکی جغتائی و مغولی است که امیر علیشیر نوائی در اشعار خویش آورده، گوید: **طالع** نام هروی نیز بجمع وترجمه پاره‌ای ازاین کتاب پرداخته‌است

[نسخه خطّی « سنگلاخ » تحت شمارهٔ (۱۴۱۲۰) دفتر و (۷۰۰) پشت نسخه در کتابخانه مجلس شورای ملّی ایران موجود و چاپ نشده است].

در ص ۳۶۷ ج ۲ فهرست رضویّه نسخه ای بنام « ترجمه لغات ترکی بفارسی » تألیف امیر علیشیر نوائی موجود است ، ولی مسلّماً این کتاب (بدایع اللّغه) نیست چراکه آغاز و انجام آن که در آنجا نقل گردیده با این کتاب موافقت ندارد و در تحفهٔ سامی که بسیاری از مؤلفات امیر نام برده‌شده چنین کتابی به امیر علیشیر نسبت داده نشده است .

پشت نسخهٔ ذیل ، ازطرف مرحوم اعتضاد السلطنه بنام « لغت نوائی » معرّفی گردیده ، و بهمین نام وقف براین کتابخانه شده و با تصریح مؤلف بتسمیهٔ آن به کتاب بدایع اللّغه ، مسلّماً این نام غلط است .

آغاز : بسمله طوطی شیرین مقال ، سخنی که از آشیان نیشکر قلم بال گشا گردد الخ .

انجام : ذاتی که خلایقه تیار فیض آندین عالم اهلی انچون سلامت بولسون .

(۸۱۴)

بدایع اللغة

این نسخه بخط نستعلیق نگاشته‌شده ، نام کاتب و سال نگارش ذکر نگردیده ، پشت آخرین ورق صفحه ای مشتمل برلغات ترکی و ترجمه آن بفارسی است ، از کلمهٔ پائین صفحه ایکه برای ربط کلام بصفحهٔ بعد نوشته‌شده برمیآید که رساله ای در این قسمت ضمیمه بوده و آنرا برداشته اند، بسال ۱۲۷۳ داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه شده و پشت صفحه اوّل یاد داشت گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۴۲) . صفحه‌ای (۱۲) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۴) .

[۳۴۰] برهان قاطع (فارسی)

این کتاب یکی از فرهنگهای مشهور فارسی و مؤلف آن محمّد حسین بن خلف تبریزی متخلّص به « برهان » میباشد که ازشعرای قرن یازدهم هجری بوده ومتوطّن

هندوستان گردیده و از دیگر آثار وی اثری نیافتم ، در این مؤلّفه گذشته از لغات فارسی لغات ترکی و عربی و پهلوی و دری و غیره که در زبان فارسی استعمال میشوند آورده شده و نیز شامل کنایات و استعارات مستعملهٔ در محاورات فارسی است و مؤلّف در مقدّمه تصریح کرده که لغات موجوده در فرهنگ جهانگیری و فرهنگ «مجمع الفرس» سروری و «سرمهٔ صفاهانی» و «صحاح الادویّه» حسین انصاری را که هریك حاوی لغات چندین کتاب اند جمع آوری کرده وشواهد ومکرّرات آن را انداخته و این کتاب را پرداخته و **برهان قاطع** نامید و این تألیف را بنام سلطان عبدالله قطب شاه بن قطب شاه ، که از سلاطین قطبشاهیّه هند میباشد موشح کرده است .

پیش از شروع در اصل کتاب که در بیست و نه **گفتار** و هر گفتاری در چندین **بیان** میباشد مطالبی را در نه **فائده** ذکر نموده و فهرست آن فوائد این است : **فائده اول** در بیان معرفت زبان دری و پهلوی و فارسی **فائده دوم** در بیان چگونگی زبان فارسی . **فائده سوم** در بیان تعداد حروف تهجّی و تفرقه میان دال و ذال و صیغهائیکه در فارسی مقرر است . **فائده چهارم** در بیان تبدیل هر یك از حروف بیست و چهار گانه فارسی بحروف دیگر . **فائده پنجم** در ضمائر و آن در چند حرف بهم میرسد . **فائده ششم** در بیان حروف مفرده که در اوائل و اواسط و اواخر کلمات بجهت دریافت کلمات ومعانی مقصوده بیاورند . **فائده هفتم** در ذکر حروف و کلماتیکه بجهت حسن و زیب کلام می آورند . **فائده هشتم** در معانی حروف و کلماتیکه در آخر اسماء و افعال بجهت حصول معانی گوناگون آورند . **فائده نهم** در بیان توصیف آنچه صاحبان املا را از دانستن آن گزیر نیست .

چنانکه هر مؤلّفی را این بلا دست میدهد مؤلّف برهان قاطع را اشتباهاتی در این جمع آوری رخ داده و جمعی بردّ او پرداخته و جمعی هم بحمایت وی برخاسته و این دو دسته کتابها نگاشته اند و دانشمند متتبّع معاصر آقای تربیت درص ۶۸ و ۶۹ دانشمندان آذربایجان آنها را ذکر نموده و مناسب این است که در اینجا بنقل عین عبارت ایشان مبادرت نمائیم :

« برهان قاطع جامعترین فرهنگهای پارسی است مؤلف آن بعضی کلمات اجنبی و غیر پارسی را نیز که در نظم و نثر پارسی معمول بوده و هست همه را جمع آوری کرده و در این مجموعه مندرج ساخته است ولی مانند سائر فرهنگها محتاج به تنقیح و تصحیح است ولذا بعضی از ادبای نامی هند مانند **غالب دهلوی** و غیر او در خصوص این کتاب حواشی و تعلیقات عدیده بعناوین مختلفه مثل **قاطع برهان** و **ساطع برهان** و **رافع هذیان**(۱) و**محرق قاطع برهان** و**تیغ تیز** و **تیغ تیزتر** وغیر آنها مشتمل بررد وانتقاد یکدیگر نوشته و نشر کرده اند

سید احمد عاصم عنتابی ازفضلای عثمانی نیزدراوائل قرن سیزدهم هجری این مجموعه را باسم **تبیان نافع** نقل بترکی کرده و در ضمن ترجمه بفرهنگهای معتبر موجوده نیزرجوع نموده و پس از اصلاح اغلاط و رفع شبهات مبلغی از لغات بر آن افزوده است و این تالیف او در تاریخ ۱۲۵۱ در قاهره مصر چاپ شده است . انتهی .

شمارهٔ لغات و کنایاتیکه در گفتارهای بیست و نه گانه برهان قاطع موجود است (۱۹٤۱۷) میباشد و بسال ۱۰٦۲ مؤلّف از تألیف و جمع آوری آن فراغت یافته و خود در مقدّمه تاریخ اتمام آنرا سروده و آن اینست :

چو برهان از سر توفیق یزدان — مر این مجموعه را گردید جامع

پی تاریخ اتمامش قضا گفت — کتاب نافع برهان قاطع = ۱۰٦۲

این کتاب مکرّر در ایران و هندوستان چاپ شده و بهترین چاپهای آن چاپ سربی است که با کمال دقت تصحیح و در کلکتّه بسال ۱۲۳۳ چاپ شده و ملحقاتی نیز دارد ، نسخهٔ شمارهٔ (٦۹) این کتابخانه از روی آن نسخه نوشته شده در ص (۱٦۵) این فهرست خصوصیّات آن نگاشته شده مراجعه شود .

آغاز : بسمله :

ای راه نما بهر زبان در افواه — یزدان و کرسطوس چو تکری و آله

از نام تو بردند زبانها بتوراه — لا حول و لا قوّة الاّ باللّه

انجام: یعقوب بفتح یای حطّی و عین بینقطه وقاف بواو کشیده و بیای ابجد زده نام پیغمبری بوده مشهور و نام مردی بوده صاحب مذهب و مجتهد نصاری و کبگ نررا نیز گفته اند که جفت کبگ ماده باشد .

---

(۱) این کتاب را مرحوم اعتصام الملك در فهرست کتب خطی مجلس ج ۱ ص ۲۷۱ « دافع هذیان » ثبت نموده واین صحیح است ومؤلف آنرا نجف علی خان حجری معرفی نموده . ونیز در همین صفحه مؤلف قاطع برهان را اسد اللّه غالب دهلوی ومؤلف ساطع برهان راشیخ رحیم هندی شناسانده اند .

(۸۱۵)

برهان قاطع — این نسخه بخط نسخ سیّد محمود بن یوسف در سنه ۱۲۰۵ نگارش یافته ، لغات با سرخی نوشته شده و دارای یك سر لوح و صفحات آن مجدول بطلا میباشد .

جلد تیماجی مذهب . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۲٦) . صفحه ای (٤۱) سطر . طول (۳۸ سانتیمتر) . عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۷٦) .

(۸۱٦)

برهان قاطع — این نسخه بخط نستعلیق عبدالحسین اصفهانی در سنهٔ ۱۲۲۷ نوشته شده ، کلماتی را ازمیان سطور آخر کتاب محو کرده‌اند و صفحات نسخه مجدول بسرخی و لاجورد و زردی میباشد .

جلد روغنی مستعمل . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (٤۷۳) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٦۸) .

(۸۱۷)

برهان قاطع — این نسخه بخط نستعلیق در سنهٔ ۱۲۳٤ نوشته شده ، کاتب نامی از خود نبرده و لغات را با سرخی نوشته است .

جلد مرغش . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۵۱۷) . صفحه‌ای (۲۵) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٦٦) .

(۸۱۸)

برهان قاطع — این نسخه بخط نستعلیق محمد مهدی بن محمد علی در سنه ۱۲٤۲ نوشته شده ، دارای یك سر لوح و صفحات آن مجدول بطلا و لاجورد است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۵۷) . صفحه ای (۲٦) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٦۷) .

(۸۱۹)

برهان قاطع — این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، در آخر کتاب کاتب نام خود را میرزا بابا ابن میرزا محمّد معرفی نموده و سال کتابت را

سنه (۱۲۵۲) تعیین کرده است.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۳۷۲). صفحه ای (۲۶) سطر. طول ($34\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۲۲ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۷٤).

(۸۲۰)

برهان قاطع این نسخه را بسال ۱۲۸٤ مراد علی قمشه ای بنا بخواست میرزا علی اکبر نام از روی نسخه ایکه بسال ۱۸۱۸ میلادی در کلکتّه چاپ سربی شده و بهترین و جامعترین نسخ مطبوعه میباشد و نسخهٔ آن بسیار کمیاب بوده و هست، بخطّ نسخ نوشته و آن نسخه چاپ شده نخستین چاپ این کتاب است و در مقدّمهٔ آن خصوصیات و امتیازات و شرح سیزده نسخه ایکه از این کتاب در موقع تصحیح و چاپ در دست بوده و کتب دیگری که مورد نظر و دقّت در تصحیح این نسخه بوده و اسامی آنانکه متصدّی تصحیح و تنقیح بوده اند و آنها: مولوی حیدر علی، مولوی نظام الدّین حیدر، بابو تاربیخزن متر، مولوی غلام قادر، مولوی کاظم علی نصیر آبادی، منشی امام علی خیر آبادی و مولوی محمد اکبر عظیم آبادی، میباشند **حسین الحسینی** بلگرامی که خود نیز از مصحّحین میباشند نوشته و پس از ختم کتاب، لغاتیکه در فارسی استعمال میشود و در برهان نبوده از کتب لغت جمع و بنام ملحقات برهان قاطع نگاشته شده و این قسمت مشتمل بر (۳۷۱۷) لغت و کنایهٔ مستعملهٔ در زبان فارسی است و در مقدمه نیز گوید: پاره ای از لغات که در فرهنگها نبوده از زبان دانهای معاصر که عبارتند از: ۱ - سید علی شیرازی متخلّص به نیاز، ۲ - فضل مولی خان متخلّص به فضل، ۳ - حاج میرزا شفیع شیرازی، ٤ - نظام الدین حیدر متخلص به اوباش، گرفته شده و بنام خود آنها ضبط گردیده است.

این نسخه چون اصل مطبوع آن بسیار مطبوع و دارای یك سرلوح میباشد، صفحات آن مجدول بطلا و لاجورد و شنجرف و لغات آن نیز با شنجرف نگاشته شده است.

جلد ضربی. کاغذ فرنگی مهره زده. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۳۷۷). صفحه ای (۳۱) سطر. طول ($31\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۲۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (٦۹).

[۳۴۱] تنقیح الصحاح (عربی)

محمود بن احمد زنجانی (۱) صحاح اللّغه جوهری را که در همین فصل معرّفی آن خواهد شد و از کتب مهمّهٔ لغت میباشد بدواً از نظر گذرانیده و مطالب صرفی و نحوی و بعضی از مکرّرات و امثال و شواهد آن را که بمناسبت در آن ذکر شده بوده انداخته و آن را « ترویح الارواح فی تهذیب الصّحاح » نامیده وپس از آن چون همّت معاصرین را درحفظ و ضبط باقی کم دیده بقیّه شواهد وامثال موجودهٔ در آنرا حذف کرده « تنقیح الصحاح » نام گذارده ودرمقدّمه این کتاب گوید که مختصر اوّل در حدود خمس اصل و این مختصر عشر صحاح و بیش از عشری هم از اصل لغات صحاح اللغه حذف نشده است .

آغاز : بسمله الحمدلله حقّ حمده والصّلوة علی خیر خلقه محمّد و آله و صحبه الخ .

(۸۲۱)

تنقیح الصحاح این نسخه بخط نسخ نوشته شده، پشت صفحهٔ اوّل نام کتاب ومؤلّف آن ومطالب متفرّقه نگاشته شده، درحاشیهٔ بیشتر از صفحات تعلیقات مختصری تحریر گردیده ، نسخه آب دیده ولی خطوط آن ضایع نگشته از آخر آن یکی دو صفحه افتاده و آخرین سطر نسخه که در معانی کلمه **وقا** میباشد این است : فی مامضی وامّا الیوم فهی عشرة دراهم و خمسة اسباع درهم والجمع الاواقی . نسخه قدیمی و ظاهراً از خطوط قرن دهم هجری میباشد و در سنه (۱۲۸۷) داخل کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۱۷) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲۶ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۹۴).

[۳۴۲] تهذیب اللغه (عربی)

این کتاب که یکی ازمشاهیر کتب لغت میباشد تألیف ازهری رضی الله عنه است

(۱) در روضات الجنات و طبقات الحنفیه و طبقات الشافعیه سبکی و شذرات الذهب و فهارس موجوده و دانشمندان آذربایجان نام این دانشمند و شرح حال و سایر مؤلفات ایشان را نیافتم در کشف الظنون ذیل صحاح اللغه (ص۷۶ ج ۲) نام این مختصر و مختصر سابق و مختصر کننده آنها بدون ذکر سال وفات ثبت شده است .

(ابومنصور محمدبن احمدبن ازهربن طلحة الازهری الشافعی الهروی ۲۸۲-۳۷۰/۳۷۱)(۱) که‌از کبار فقهای این‌طایفه و از معتمدین ومتوّرعین بشمار میرود، درفقه وحدیث مهارتی بسزا داشته ودر زهد وعبادت انگشت نما بوده ، بسیاری ازعلما ازوی روایت نموده وجمعی‌هم پیش وی بتحصیل‌علم‌لغت اشتغال‌داشته‌اند، خودازهری در مقدّمه این کتاب گوید : در جنگ قرامطه بدست اعراب بدوی اسیر شده و مدّتی بسیار در میان آنها زندگانی نموده و از آنها لغات‌و الفاظ فراوانی‌دریافتم و در خلال این کتاب گنجانیدم .

ازهری را مؤلّفات بسیار است از آنها التّقریب در تفسیر قرآن کریم، شرح الفاظ المزنی ، علل القراآت ، کتاب الرّوح (در این کتاب آنچه راجع بروح درقرآن کریم و اخبار وارد شده جمع کرده) ، شرح اسماء الله الحسنی ، شرح اصلاح المنطق ابن سکیّت ، شرح دیوان ابی تمّام و تهذیب اللغه (همین کتاب) .

تهذیب‌اللغه یکی‌از کتب مهمّه لغت ونادرهٔ علم‌ادب میباشد ومؤلّف دربیان لغات و تنظیم مفردات طریقه ای انتخاب نموده که خطا و خلل کمتر درآن‌راه یابد و ازتصحیف‌و تحریف نسبةً مصون باشد .

لذا« کتاب‌العین»خلیل‌راپیروی‌وازحرف عین‌شروع‌وبحرف‌الف‌وهمزه‌خاتمه‌داده موافق‌مخارج‌حروف‌است که تمام آنهارابه نه‌دسته‌به‌این‌طریق‌تقسیم‌وتسمیه کرده‌اند : **حلقیه** (ع ح ه خ غ) ، **لهویان** (ق ك) ، **شجریه** (ج ش ض) ، **اسلیه** (ص س ز) ، **نطعیه** (ط د ت) ، **لثویه** (ظ ذ ث) ، **زلقیه** (ر ل ن) ، **شفویه** (ف ب م) ، **هوائیه** (ی و ا) . و در مقدمه این کتاب یکباب راجع باین تقسیم و وجه تسمیهٔ آنها نگاشته اند .

سبکی در طبقات الشّافعیّه گوید : تهذیب‌اللّغه ده مجلّداست (عشر مجلّدات) ولی‌در نسخهٔ کامل این کتابخانه با تفحّص بسیار اثری از این تقسیم در مقدّمه

(۱) طبقات الشافعیه سبکی‌ج ۲ ص ۱۰۶، طبقات الحنفیه حاشیه ص ۲۱۸، کشف الظنون ج ۱ ص ۱۱۲ و ۳۵۱ .

و خاتمه و اواخر کتاب ومباحث وابواب آن دیده نشده جز اینکه فقط در آخر کتاب الکاف (نسخه شماره (۸۲٤) این فهرست) این کتابخانه نوشته شده : تمّ الجزء الثانی عشر ویتلوه فی الثالث عشر کتاب الجیم .

در فهرست کتابخانه خدیویه مصر (ج ٤ ص ۱٦۹ و ۱۷۰) و فهرست دارالکتب المصّریه (ج ۲ ص ۱۰) چند نسخه از این کتاب که مشتمل براجزائی ازاین مؤلّفه است موجود وتاریخ نگارش یکی از آن نسخ سال ٦۳۳ ودیگری بسال ٦۸۷ وتاریخ کتابت یك جزء آن بسال ۷۵۳ میباشد و تقسیمات ذیل ازآن دو فهرست استفاده گردید : **جزء هشتم** شامل قسمتی از حرف الهاء (ظاهراً از ابتداء ماده **مهر**) تا ابتداء باب الخاء و الّزای . **جزء نهم** از ابتداء باب الخاء والّزای تا باب الغین و الزای . **جزء یازدهم** تا ابتداء باب القاف و الیاء . **جزء دوازدهم** از ابتداء کتاب الکاف تا آخر . **جزء شانزدهم** از ابتداء باب السین والّتاء تا ابتداء کتاب الطّاء . **جزء هفدهم** ازابتداء کتاب الطّاء تا ابتداء کتاب الذّال .

بنا بر این از ابتداء کتاب تا قسمتی از کتاب حرف الهاء هفت جزء (۱تا۷) و از باب الغین و الزای تا ابتداء کتاب القاف (ظاهراً) یك جزء (جزء ۱۰) و از ابتداء کتاب الجیم تا ابتداء باب السّین والتاء سه جزء (۱۳ و ۱٤ و ۱۵) و از ابتداء کتاب الذال تا آخر نیز مشتمل بر سه جزء (۱۸و۱۹و۲۰) میباشد و بنا بر این تقسیم بایستی گفت شمارهٔ اجزاء تهذیب اللّغه راسبکی نیز درطبقات الشافعیّه عشرین نوشته بوده و در چاپ یا در نسخه ایکه از روی آن این نسخه چاپ شده‌است به « عشر » تصحیف گردیده لیکن لفظ « مجلّدات » این احتمال‌را تزییف میکند جز آنکه آنرا نیز محرّف بدانیم .

ازهری در این کتاب هر یك از حروف را بنام کتابی خوانده و در ابتداء آن بسمله گذارده وآن‌را باین ابواب (ابواب‌المضاعف ، ابواب الثلاثی الصّحیح، ابواب المعتلّ، ابواب اللّفیف ، ابواب الرّباعی ، ابواب الخماسی وابواب الملحق

بالخماسی تقسیم کرده و کلیّه لغاتیکه یکی از حروف حلقیّه یا شغویه و یا غیر از آنرا دارد بمناسبت در یکی از ابواب مذکوره جای داده و ترتیب ابواب نیز موافق ترتیب کتب بر حسب اعتبار مخارج آنها است و چون بخواهیم لغتی راکه ازسه یا چهار حرف ترکیب شده بدست آوریم بایستی دانست که آن حروف از کدام یك از دسته های نه گانه میباشد و از آن پس در کتابی که شامل آنحرف بترتیب مذکور فوق میباشد جستجونمود باین‌طریق که اگر آن کلمه شامل یکی ازحروف حلقی‌است این لغت را در کتب راجعه باین حروف و اگردارای یکی ازحروف لهوی باشد در کتاب آن و بهمین طریق است سایر حروف ، و یکی از کارهای مهمّ مصنّف این کتاب این است کـه کلیّه صور متصوّره از ترکیب چند حرف را با یکدیگر در جای خود متذکر شده و مهمل و مستعمـل آنها را بیان نموده و در اکثر لغات شواهدی از آیات و اخبار و اشعارفصحاوکلمات‌لغوّیین آورده‌است.

مؤلف پیش از شروع در بیان لغات حرف عین که نخستین کتابی از کتب تهذیب‌است تحت عنوان بابُ ذِکر الأئِمّة الّذین اِعْتَمَدْتُهُم فی مـا جَمَعْتُ فی هٰذا الکِتابْ ، شرح مفصلی درمعرّفی بسیاری‌ازلغویین سابق ومعاصرنگاشته و پس از آن دوباب بنام : باب‌القاب الحروف و مدارجها وباب ایجاز الحروف . نیز تحریر نموده وتقسیمات حلقی وغیره حروف را مفصّلا در این دوباب‌آورده و در اطراف آن بحث کرده‌اند .

تهذیب اللّغه در حدود (۱۳۵۰۰۰) بیت کتابت دارد وتاکنون چاپ نشده و نسخهٔ کامل آنرا جز در این کتاب خانه سراغ نداریم ، جرجی زیدان در ص ۳۰۸ ج ۲ تاریخ آداب اللّغه گوید که نسخی از تهذیب در کتابخانه ایاصوفیا و نورعثمانیه و کوبرلی درآستانه و نسخه‌ای در کتابخانه احمدیه در حلب موجود است ، و از لباب الالباب عوفی برمی‌آید تاهنگام تألیف آن کتاب (درصفحهٔ یط مقدمـه چاپ اوقاف گیب آقای قزوینی نوشته اند که ظـاهر آمیان این دو سال ۶۱۷ - ۶۲۵ تألیف شده است) نسخه اصل تهذیب وجود داشته ومناسبت دارد که دراین جا عین عبارات عوفی را نقل کنیم و آن اینست :

عوفی در ص۲۱۱ ج اول لباب الالباب درذیل قطب الدین سرخسی که از معاصرین خویش بوده آورده است که قطب الدین در آغاز خوشی خویش گوید : بعد از مدت اندك شنیدم که بجهت کتابخانه سرپل بازارچه (علامهٔ قزوینی نگاشته اند که سرپل یاسرپل وزیران چنانکه از جهانگشا در حکایت خروج تارابی معلوم میشود قریه ایست از نواحی بخارا بکمتر از سه فرسنگ یا ازارباض بخارا ست) تهذیب از هری بخط مصنف از دار الکتب مرو آورده اند و کاتبی بجمال فضل می طلبند چون هیچکس را آن قوت نبود که اورا چه اگر فضلا بودند که آن را نیکو بدانستند از خط حظ ایشان وافر نبودی و اگر خط نیکو بودی اهلیت آن نداشتند بدو ارسال کردند و صدراجل مجیر الدین اورا بخدمت خود خواند و از فضل و هنر او معلوم کرد و دانست که ذات او جهان علم و کان فضل است اورا بخدمت صدر سعید عبد العزیز[بن]عمر بن سیدسادات بردفرمودند تواین رادیدهٔ و ازاینجا لغت استخراج توانی کرد او تبسم کرد چه اورا فضل آن بود که مثل این تالیف کند فرمودند که صفحهٔ از این کتاب بنویس تا خط تو صدر جهان مطالعه کند بر بدیهه فصلی در فضل این کتاب و استخراج لغات آن تحریر کرد و شعری بر ترتیب حروف که بناء استخراج آن بدانست انشا کرد و بخدمت فرستاد و چون این فضل وافر بدیدند آن کتاب بدو دادند و اورا راتب نیکی مهیا گردانیدند و بتدریج محل او عالی و رتبت او سامی شد و کار او بالا گرفت و دبیر صدر جهان شد کتابخانه سرپل بازارچه اورا دادند و پیش از آن در بخارا اشتغال محصلان در شرعیات بود و بفضلیات کس التفات نکردی و در آن خوض نکردی چون اقبال او بدیدند خلق بتحصیل آن شیوه اقبال نمودند ومن درخدمت او تحصیلها کرده‌ام وقتی از سمرقند نامهٔ نوشته بود به نزدیك خواجه امام ناصرالدین پسرخود الخ).

مؤلّف در مقدّمه بیان کرده که پس از آنکه هفتاد سال ازعمر وی گذشته باین تألیف مبادرت نموده و چون دانستیم که تولد وی بسال ۲۸۲ بوده بدست می آید که اینك که سال هجرت ۱۳۵۷ قمری است بیش از هزار سال از تألیف این کتاب گذشته است .

چنانکه صاحب کشف الظنون درص۸۳ ج ۲ نوشته اند تاج الدین محمودبن ابی الحواری لغوی که تا سال ۵۸۰ زنده بوده کتابی بنام « ضالّة الادیب فی الجمع بین الصّحاح والتهذیب » تألیف نموده و در آن بر جوهری انتقاداتی دارد .

این کتاب را نبایستی بکتاب « تهذیب الاسماء والکنات » تألیف محیی الدین ابی زکریا یحیی بن شرف شافعی نوادی شامی (۶۳۱ - ۶۷۶ه.) اشتباه نمود .

عبدالکریم بن عطاء الله اسکندری متوفی بسال ۶۱۲ تهذیب اللّغهٔ ازهری را مختصر کرده است (کشف الظنون ج ۱ ص ۳۵۱) .

آغاز : بسمله الحمدالله بکل ماحمده به اقرب عباده الیه و اکرم خلایقه علیه الخ .

انجام : و اعلم ایها الناظر فی کتابی انی لاادّعی انی حصّلت لغات العرب کلها ولا طمعت فی ذلك غیر انّی حرصت ان یکون مادوّنته مهذّبا من آفة التّصحیف مُنقّاً من فساد التّغییر ومن نظر فیه من ذوی المعرفه فلا یعجلنّ الی الردّ والانکار ..... واّیاه اسئل مبدئاً و مُعیدا ان یُصلّی علی محمدالنبیّ و آله الطّیبین اطیب الصّلوات و ازکاها وان یحلّنا دار کرامته و مستقر رحمته انّه اکرم مسئول و اقرب مجیب و الحمد لله ربّ العالمین حمداً کثیرا جلیّاً مبیناً .

(۸۲۲)

تهذیب اللغه این نسخه بخط نسخ خوب نگاشته شده ، نامی از کاتب وسال کتابت در این نسخه و سائر مجلّدات نیست ، کتابت بیشتر از اوراق این نسخه بایستی در قرن نهم شده باشد اوراق دیگر هم که نو نویس میباشد بسیار شبیه با اوراق سابقه نگارش یافته و اوراق اوّلیّه متن وحاشیه است .

پشت اوّلین ورق نسخه تقسیمات نه گانه حروف ولغاتیکه دراین مجلّداست (حرف العین من الحاء الی الیاء و حرف الحاء مع القاف و الفاء) تذکّر داده شده و پشت اوّلین صفحه کتاب مطالبی راجع بترتیب تهذیب و کیفیّت استفاده از آن نوشته شده و بنام مجلّد اوّل تهذیب بر این کتابخانه وقف گردیده و مشمل بر کتاب العین وقسمتی از کتاب الحاء میباشد و صفحات آن مجدول بشنجرف است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی و فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۴۱۰) صفحه ای (۳۳) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۵۷) .

(۸۲۳)

تهذیب اللغه این نسخه بخط نسخ نگارش یافته ، کاتب نامی از خود وسال کتابت نبرده ظاهراً درقرن دوازدهم نوشته شده، و بنام مجلّد

دوّم تهذیب بر این کتابخانه وقف گردیده و مشتمل بر بقیّه لغات کتاب **الجاء** و تمام کتاب **الخاء** ازغین تاسین (تامادهٔ بخس) میباشد، فهرست مندرجات بر اوّلین ورق نسخه بخط نسخ نوشته شده و برنخستین ورق کتاب مهراسمی بوده آن را محو کرده اند.

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (٤٢٥) . صفحه‌ای (۳۳) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر). عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۵۸) .

(۸۲٤)

تهذیب اللغه این نسخه چون نسخهٔ اولی بخط نسخ خوب نوشته شده ، بعضی از اوراق آن کهنه و متن و حاشیه میباشد ، کنار سه ورق از آن سوخته ولی خطوط ضایع نشده ، پیش از شروع بماده **قبو** یك ورق کاغذ ننوشته گذارده شده و مطالب ورق پیش پیداست که نا تمام مانده و شاید بیش از همین یك ورق افتاده نداشته باشد ، بنام مجلّد سوّم بر این کتابخانه وقف گردیده و مشتمل بر کتاب **الخاء** (از زاء تا آخر) و کتاب **الغین** و کتاب **القاف** و کتاب **الکاف** میباشد و فهرست مندرجات بخط نسخ خوب پشت اوّلین ورق نسخه نگاشته شده و در آخر این نسخه تصریح شده که جزء دوازدهم تهذیب باینجا ختم گردید .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (٥٢٥) . صفحه‌ای (۳۳) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۵۹) .

(۸۲۵)

تهذیب اللغه این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و در آخر کتاب حرف الجیم تاریخ فراغ از کتابت سال ۵۷۵ تذکر دادشده چنانکه پیش‌ازاین نیز گفته شد ازخود نسخه معلوم میشود که این تاریخ راجع بکتابت این نسخه نیست و بایستی تاریخ نسخه ای باشد که این‌نسخه را از روی آن نوشته اند و مشتمل بر کتاب **الجیم** و کتاب **الشین** و کتاب **الصاد** وقسمتی

از کتاب **السین** (از حرف زاء تا میم) میباشد و در کتاب الجیم از حرف اللام تا آخر کتاب(۵۰ ورق) مکرّر نوشته شده، این نسخه بنام مجلّد چهارم تهذیب بر این کتابخانه وقف شده و تمام صفحات مجدول بشنجرف میباشد و فهرست موادیکه این نسخه مشتمل بر آنها است بخط نسخ خوب پشت اوّلین صفحه نوشته شده است.

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی و فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۳۵) . صفحه ای (۳۳) سطر . طول . (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۶۰) .

(۸۲۶)

تهذیب اللغه این نسخه که بر کنار صفحه اوّل بنام مجلّد پنجم بر این کتابخانه وقف گردیده مشتمل بر کتاب السّین (بقیّه نسخهٔ پیش) و کتاب **الزاء** و کتاب **الطاء** و کتاب **الدال** و کتاب **التاء** و کتاب **الظاء** و کتاب **الذال** و کتاب **الثاء** و کتاب **الراء** و کتاب **اللام** و کتاب **النون** و کتاب **الفاء** و کتاب **الیاء** و کتاب **المیم** و کتاب **الجوف** (ی ، و ، ا) میباشد و تهذیب بآخر این نسخه بانجام میرسد و برنخستین ورق، فهرست مندرجات نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و مهر اسمیکه دراوّلین صفحه کتاب بوده دراینجا نیز بوده وهمچنان محو گردیده و پاره ای از اوراق متن و حاشیه و مجدول بشنجرف است ، نام نویسنده و سال نگارش ندارد و ظاهراً خط کاتب مجلّدات پیشین میباشد .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی و فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۸۹) . صفحه ای (۳۳) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۶۱) .

[۳۴۳] خلاصهٔ عباسی (ترکی بفارسی)

این کتاب مختصر سنگلاخ تألیف میرزا مهدیخان منشی معروف نادر شاه میباشد . نسخهٔ سنگلاخ را (درص ۱۶۰) در کتابخانه مجلس شورای ملی ایران نشان دادیم ، مؤلف ومختصر کننده در مقدّمه خود را محمّد خوئی معرّفی کرده وگوید :

چون خاطر ملکوت ناظر بندگان اسکندرشان نائب السلطنة العلیه والخلافة البهیه ولی النعم الجلیله (ن مج الخلیله) الحلیله مجاهد کفار، غازی کرار، حافظ بیضهٔ اسلام . . . . . السلطان ابن السلطان (۱) شاه عباس قاجار ادام الله عهده ومهد ممالك حکمه و مهده بر آن متعلق بود که کتاب سنگلاخ که مرحوم میرزا مهدیخان درلغات ترکی نوشته وتار و پود آن نسج را مانند برهان قاطع درلغت فارسی رشته مشتمل است بر زیادات در بیان معانی اشتقاقات و بیان معانی بعضی لغات وحاوی بود بر ابحاث (ن مج : بر نصیری) وغیره ازشا رحان لغت ترکی در فهم اشعار نوائی وغیره تصرفی در آن کتاب نظیر المحکم والعباب (۲) شود بطوریکه همه لغات که در آن کتاب است در آن مختصر درج لهذا کمترین دعا گویان واقل منسوبان ؟ **محمد خوئی** برخی ازاوقات را به آن خرج کرده مشتقات را حذف ومعرا ازشواهدساخته وابحاث وتکریرات از او انداخته اکتفا به بیان معانی مصادر و جوامد نمود چه بعد از دانستن معنی النصر مثلا درلغت عربی معانی مشتقات آن بمقایسه معلوم گردد ومعهذا برای غایت توضیح در ذیل یك مصدر کیفیت اشتقاقات را بیان نمود تا به آن قرار درهمه مصادر معلوم شود وعلاوه بر آن در مقدمهٔ کتاب قواعد و ضوابط لغت ترکی بیان شده و از آن هم کیفیت اشتقاقات واضح است و بعد از اتمام مرام کتاب مختصری شد گذاشته شده درطرف تمام آن بحسب حجم و کتابت عشری از اعشار سنگلاخ نیست و همه لغات که در سنگلاخ است فعلاً و قوةً در آن مختصر است و آن کتاب را بجهة تیمن و تبرك موسوم به **خلاصه عباسی** نمود والاستعانه من الملك المعبود **مقدمه** .

از اینکه نسخه ذیل بسال ۱۲٤۰ نوشته شده و قرائنی که در عبارات مذکور بالا موجود میباشد تألیف آن در سال تحریر نسخه و یا کمی پیش از آن است .

چنانکه گفتیم در این کتاب مؤلّف خود را **محمد خوئی** معرّفی کرده ودر

---

(۱) در نسخه این مدرسه بدین نحو که بالا نقل شد نوشته شده و در نسخهٔ دیگری که بسال ۱۲٤۵ از این کتاب نگاشته شده ودر کتابخانهٔ مجلس شورای ملی موجود است عبارت در اینجا چنین است : ابوالنصر شاه عباس ادام الله عهده ومهد ممالك حکمه مهده بر آن متعلق بود که کتاب سنگلاخ الخ . واین شاه عباس همان عباس میرزا ولیعهد فتحعلیشاه قاجار است که بسال ۱۲٤۹ پیش از پدر بمرد و بشاهی نرسید ویادشاه پسر وی محمد شاه را ولیعهد کرد وبسال ۱۲۵۰ دراصفهان بدرودزندگی کرد ونوه اش محمدشاه مزبور بسلطنت رسید .

(۲) **محکم** درلغت و تالیف ابن سیده و**عباب** نیز درلغت وتالیف حسن ابن محمد الصنعانی متوفی بسال ٦۵۰ میباشد ودر ص ٤۰۱ ج ۱ کشف الظنون است که تاج الدین المعروف بابن المکتوم متوفی بسال ۷٤۹ کتابی بنام « الجمع بین العباب والمحکم » تالیف و نیز آنرا مختصر نموده و نام آنرا « المشوق المعلم فی تلخیص الجمع بین العباب و المحکم » گذارده است .

مقدّمهٔ کتاب« مجمع الحکمتین و جامع الطّبین »(۱) و کتابیکه در علم تشریح وقواعد طبّیّه بنام « انوارناصریّه» (۲) تألیف نموده خود را محمّد بن عبد الصبور معرّفی کرده ودر کتاب اوّل گوید مشهور به طبیب و پشت کتاب دوّم نوشته شده تألیف حکیم باشی است، آقای تربیت درص ۱۲۲ دانشمندان آذربایجان ایشانرا در تحت عنوان **حکیم قبلی** (۳) ذکرودرص ۲۰۳ المآثر والاثاراین مؤلف بنام **ملامحمد قبلی** نام برده شده و در دو کتاب فوق سال وفات وی نگاشته نشده ، از اینکه انوار ناصریّه رابسال ۱۲۷۲ تألیف نموده و اینکه در المآثر والاثار مؤلفه بسال ۱۳۰۶ نوشته شده : حکیم باشی حضورمبارك بود معلوم میشود که میان این دو تاریخ وفات یافته است و در دانشمندان نوشته شده کتاب « تعلیم نامه درعمل آبله زدن» تألیف دکتر کارمك انگلیسی را بفارسی ترجمه نموده و بسال ۱۲۴۵ در تبریز با حروف سربی چاپ شده است .

از مؤلّفات فوق بر می آید که مردی جامع علوم قدیم و جدید بوده و در ادبیّات دستی قوی داشته و در دستگاه عباس میرزا نائب السلطنه و محمد شاه وناصرالدین شاه مقرّب و طبیب رسمی بوده و بالاخره حکیم باشی شده است .
برای معرّفی ازاین کتاب عین عبارات قسمتی از دیباچه را نقل نمودیم و مؤلّف مقدّمه را که در حدود (۱۰۰۰) بیت کتابت دارد در قواعد و ضوابط متعلّقهٔ بلغت ترکی وصرف ونحوآن زبان قرار داده و برحسب تصدیق ترکان دانشمند با کمال اختصارش بسیار جامع نوشته شده است و این مختصر بشمارهٔ حروف

(۱) نسخه ای از این کتاب که بسال ۱۲۵۰ نوشته شده و از مقدمه آن بر می آید به امر عباس میرزا نائب السلطنه تالیف ودر زمان محمد شاه خاتمه یافته وزبان انگلیسی را میدانسته و از کتب طبی آنها ترجمه و در این کتاب آورده تحت شماره (۷۶۹) در این کتابخانه موجود است .

(۲) این کتاب بسال ۱۲۷۲ در زمان صدارت میرزا آقا خان نوری تالیف گردیده و همانسال در تبریز چاپ سنگی شده و نسخه آن تحت شماره (۷۹۷) دراین کتابخانه موجوداست .

(۳) دروجه تسمیه ولقب این طبیب دانشمند به **قبلی** آقای تربیت فرمایند که این طبیب برسم اعیان واشراف آن روزگار با جلالی تمام در کوچه وبازارحرکت میکرد وبقلیان هم علاقه زیادی داشته ویکی از تعینات وی این بود که نوکری سوار با قبل ومنقل که لوازم قلیان وآتش افروخته در آن گذارده میشود همواره ملازم داشت بدین سبب معروف به **حکیم قبلی** گردید .

تهجّی بکتابهائی تقسیم شده و از کتاب الالف شروع گردیده و حرف دوّم هم درترتیب ذکر لغات معتبر و مشتقّات را نخست و پس از آن جوامد را آورده است و تمام کتاب در حدود (۶۰۰۰) بیت کتابت دارد و در آخر کتاب اشعاری را ازامیرعلیشیرنوائی که معانی آنها معلوم نشده بنام خاتمه نقل نموده است .

آغاز : بسمله الحمد لله الذی جعل النّاس شعوباً و قبائل الخ . . . . امّا بعد چون خاطر ملکوت الخ .

(۸۲۷)

خلاصهٔ عباسی این نسخه را بخطّ نستعلیق خیلی خوب محمد صادق سبزواری بسال ۱۲۴۰ بگفته میرزا محمد ابراهیم سبزواری که از القاب مرقومه معلوم میشود از رجال دربار بوده نوشته است و مراتب را در آخر نسخه تذکّر داده و اصل لغات بخطّ نسخ نگاشته شده و اسامی کتب و عناوین دیگر را با شنجرف تحریر نموده و پشت نخستین برگ یادداشت شده که بسال ۱۲۶۲ داخل کتابخانه اعتضاد السّلطنه گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۰۹) . صفحه ای (۱۶) سطر . طول (۲۴ سانتیمتر) . عرض (۱۴ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه(۹۱).

[۳۴۴] دستور اللغة (عربی وفارسی)

مؤلّف این کتاب ذواللّسانین بدیع الزّمان ابو عبدالله حسین بن ابراهیم نطنزی(۱) متوفّی بسال ۴۹۷ (۲) میباشد که یکی از ادباء نامی قرن پنجم هجری

(۱) نطنز شهر کوچکی است میان اصفهان وکاشان وفاصله آن موافق تعیین اداره پست به اصفهان(۱۲۸٫۶) کیلومتروبه کاشان (۶۰) کیلومترمیباشد ومیوه‌جات مخصوصا گلابی آنجا بخوبی معروف است .

(۲) سمعانی (۵۰۲ - ۵۶۲) که معاصر و شاگرد سبط وی بوده وفات اورا بسال ۴۹۷ نوشته (ص ۴۶۴ چاپ عکسی الانساب) و یاقوت که در اوائل قرن هفتم زندگانی مینموده وی و دختر زاده اش ابوالفتح را که نیز از ادباء نامی و استاد سمعانی بوده نام برده (ج ۴ ص ۷۹۳ معجم البلدان چاپ اروپا) و گوید که ابوالفتح بسال ۴۹۷ در گذشته و این قول غلط است چرا که سمعانی متولد ۵۰۲ در الانساب ابوالفتح‌را استاد خود معرفی نموده و در وقت نوشتن این کتاب زنده بوده است . و سیوطی در بغیةالوعاة (ص ۲۳۱) وفات ذواللسانین را در جمادی الاخری بسال ۴۹۹ ثبت‌نموده و گوید که‌ابن‌جماعه نوشته درمحرم سنه ۷ مرده وصاحب کشف الظنون (ج ۱ ص ۴۹۲) قول سیوطی‌را معتبردانسته درصورتیکه قول‌سمعانی مقدم‌میباشد چرا که‌نزدیك بعصروی بوده است

بوده و در ادب مؤلّفاتی داشته و بعربی و فارسی شعر میگفته و سیوطی در بغیة الوعاة این سه بیت را از اشعار او آورده است :

اَلْعِزُّ مَخْصوصٌ بِهِ الْعُلَمآءُ ما لِلْاَنامِ سِواهُمُ ما شاءُوا
اِنَّ الْاَکابِرَ یَحْکُمُونَ عَلَی الوَرَی وَ عَلَی الْاَکابِرِ یَحْکُمُ الْعُلَمآءُ

اَسْوَءُ الْاُمَّةِ حالًا رَجُلٌ عالِمٌ یَقْضِی عَلَیْهِ جاهِلٌ

در دستور اللّغة نیز اشعاری که مشتمل برقواعد صرفی و نحوی است ازایشان دیده‌میشود و درجای دگر باشعار این دانشمند دست نیافته‌ام، چنانکه ازمؤلّفات دیگر ایشان هم اطّلاعی بدست نیاوردم جز اینکه دانشمند فقید یوسف اعتصامی (اعتصام‌الملك)(۱) مؤلف فهرست کتب خطّی مجلس شورای ملی درص ۲۷۲-۲۷۴ کتابی بنام «مرقاة»(۲) نیز باین مؤلّف نسبت داده اند.

کتابی که اینك بنام مشهور آن (دستور اللّغه) در این جا نام برده شده یکی‌از کتب خوب لغت میباشد و با اختصاریکه دارد بسیارمفید و دارای ارزش و اهمیّت خاصی است، در پاره ای از موارد لغات عربی را بفارسی دری(۳) نیز

(۱) این دانشمند یگانه رحمة‌الله علیه شب یکشنبه ۲۹ شوال ۱۳۵۶ زندگی را بدرود گفت و قلوب دوستداران علم و ادب را جریحه دار کرد.

(۲) در کشف الظنون (ج ۲ ص ۴۱۸) بدین نام سه کتاب نام برده شده: ۱- **مرقاة الادب** لغتی‌است فارسی ومنظوم‌ازاحمدی کرمانی متوفی‌بسال ۸۱۵. -۲- **المرقاة** که نیز در لغت و دارای دوازده باب و بفارسی است و آغاز آن این است: الحمدلله مبدع الاشیاء بقدرته الخ. ومؤلف آن ذکر نشده بنا برصحت انتساب کتابی بدین نام باین‌مؤلف ممکن است همین نسخه که آغاز آنرا مؤلف کشف‌الظنون نقل کرده‌اند از نطنزی بدانیم و یا مؤلفهٔ اورا غیرازاین بدانیم. -۳- **مرقاة اللغه** مؤلف آن‌چهارده‌هزارلغت‌ازصحاح‌جوهری و شانزده هزار ازقاموس درآن جمع کرده و اصل آن بعربی میباشد و مؤلف خود آنرا به ترکی ترجمه نموده است. بنابرین مسلماً این کتاب از نطنزی نخواهد بود.

(۳) سروری درمجمع‌الفرس گوید: **دری** زبان پارسی‌است‌ومحمد هندوشاه گفته که بواسطهٔ آن این‌زبان‌را دری میگویند که درزمان بهمن بن‌اسفندیار چون مردم ازاطراف‌عالم بدرگاه او می آمدند وزبان یکدیگررا نمیدانستند پادشاه فرمود تادانشمندان‌زبان فارسی‌وضع کردند یعنی زبانیکه بردرگاه شاه به‌آن تکلم کنند وحکم کرد تا درجمیع ممالك به‌آن زبان‌سخن کنند، جهانیان‌را این‌وضع خوش آمد وبمرور ایام منقح ویا کیزه‌شدحکیم‌انوری گوید بیت:

سمع بکشاید زشرح بسط او جذر اصم چون زبان نطق بگشاید بالفاظ دری.

ترجمه نموده و گذشته از تفسیر لغات مهمّه و مستعمله در کتب و اشعار و بیانات فصحاو بلغا در مقدّمهٔ آن قواعد مهمّه صرفی و نحوی و اوزان زبان عرب را بابهترین طرز (بانظم بسیاری از آن قواعد(۱) واوزان) آورده و گذشته ازاین درجداولی(۲) صیغ مشتقّه از ابواب را ضبط نموده تا برای طلاب کار آسان گردد و در آخر مقدّمه درچند بیت تصریح نموده که نام این کتاب را « الخلاص » گذارده ووجه تسمیهٔ آنرا هم بیان کرده‌اند و دراینجا باقسمتی ازابتداء کتاب نقل میشودو آن این است :

وَ سَمَّيْتُهُ بِكِتاب الخَلاص لِخلاصة كُلّ لَفْظٍ مُعادٍ وَكَلامٍ
مُعْتاصٍ بِما لابُدَّ مِنْهُ العامُّ وَ الخاصّ ثُمَّ لِلْتَّفأُلِ بِخَلاصِ
نَفْسِيَ المُسيئَةِ القَصاص كما قالَ القائِلِ :

كِتابُ الخَلاصِ كِتابٌ بِهِ خَلاصُ النَّطَنْزِيِّ يَومَ الحِساب
أَراحَ بِهِ الخَلْقَ عَنْ كَدِهِم فَجاءَ بِمَقْصودِهِم في كِتاب
إِذا ما تَأَمَّلْتَ مَضْمونَه وَ فَكَرتَ فی كُلّ ..... وَباب
عَلِمْتَ حَقيقَةَ ما قُلْتُه وَ قُلْتَ احفِظوهُ كَأُمِّ الكِتاب
فَحافِظْه عَنْ قَليلٍ بِهِ يَعُودُ مَليّاً بِفَصْلِ الخطاب
جزى اللهُ خَيْراً مَنْ تَأَمَّلَ صَنْعَتي وَ قابَلَ ما فيها مِنَ السَّهْوِ بالْ...(۳)
وَ أَصْلَحَ ما أَخْطَأْتُ فيهِ بِفَضْلِهِ وَ فِطْنَتِهِ وَ اسْتَغْفَرَ اللهَ مِنْ سَهْوِی .

(۱) نطنزی گوید : جمیع اصول الفعل سبعة اضرب . لها انا فی بیت علی الوجه واصف . صحیح و مهموز مثال و اجوف . لفیف و منقوص البناء مضاعف .

(۲) نویسندهٔ نسخه این کتابخانه این اشتقاقات را در جداول نگذاشته و بترتیب کتاب نگاشته ولی نگارنده نسخهٔ کتابخانه مجلس بعضی از آنهارا درجداول گذارده و بعضی راهم نگذاشته‌است .

(۳) درنسخه دستور اللغه متعلق بمجلس که عبارات فوق از آن استنساخ گردیده دراین دوجا (سه سطر پیش و اینجا) جای کلمه ای را خالی گذاشته ولی از قرینه بدست می آید .

کتاب الالف من الاسماء الالف المفتوحه **آس**: مورد. **آسان**: للجبال(۱). **آلاء**: نیکیها. **آل**: خویشان، بالا، کوراب. **آصره**: خویشاوندی. [وللعاطفه](۲) **آصوت**: [و](۳) شجرمرّ. **هوعلی آسان وآسال** من ابیه‌ای شبه. **هو آبل الناس**: ای اشدّهم تأنّقاً فی رعیة الابل...(٤) بیننا و بین مکّه عشر لیال. **آنسات**: ای مودعات. **آسات**: ای تارکات. **آرك**: یرعی الاراك. **کبش آذن** ونعجةٌ آذناء: بزرگ گوش. آنسه زنی نیکو حدیث الخ.(٥)

از جمله ایکه در مقدمه نسخه ذیل نگاشته شده: « حرّرها الشیخ الادیب ذواللّسانین اسعده الله فی الدّارین للمجلس الشّریف النّظامی(٦) لازال قصر عمره عامرا الخ». بدست می آید که این کتاب بنام خواجه نظام الملك متوفی بسال ٤٨٥ تألیف گردیده بنا بر این تألیف آن پیش از سال مذکور بوده است.

مؤلّف خود در مقدّمه گوید: این کتاب را به بیست و هشت کتاب وهر کتابی را به دوازده باب تقسیم کرده. و ترتیب تنظیم وطریقهٔ استفاده از آن را خود متذکّر شده اند.

دستور اللّغه، یاکتاب « الخلاص » درحدود (۷۵۰۰) بیت کتابت دارد.

آغاز: بسمله الحمدلله الّذی ابدع العالم بقدرته و خصّ بنی آدم بکرامته الخ.

انجام: جزی الله ذالفظ یعاضد قائلاً ـ تطوّع اَغثْ شخص الحسین برحمتك،

---

(۱) در نسخهٔ ذیل للجبال باحاء مهمله نوشته شده ولی چنانکه در فهرست معارف ضبط شده در نسخه آن کتابخانه با جیم میباشد ودرنسخه کتابخانه مجلس هم که این قسمت (از سمیته تا الخ.) از آنجا نقل گردیده للجبال با جیم ابجد است.

(۲) درنسخه‌ها این کلمه‌را نوشته‌اند وما مراد آنرا ندانستیم.

(۳) واو، دراینجا زیاد بنظر می آید ودرنسخه این کتابخانه اصلا این لغت نوشته نشده است.

(٤) درنسخه مجلس بجای سه نقطه ظاهراً کلمهٔ بوده ولی در نسخه ذیل فاصله نیست، بنا بر این بایستی ترجمهٔ لغت آبل باشد ویاکلمه‌ای بوده ونوشته نشده است.

(٥) برای نشان دادن طرز کتاب این مقدار از ابتداء آن نقل گردید واین نقل بانسخهٔ ذیل تقدیم و تاخیر و اختلافی دارد.

(٦) درنسخهٔ ذیل بهمین نحو نوشته شده ولی در ص ۱۳ ج ۲ فهرست دارالکتب العربیه مؤلف آن گوید: الفه لمجلس الاجل جمال الملك النظامی الخ. و بنظر نگارنده جمال الملك نظام الملك بوده وکاتب نسخه « دارالکتب العربیه » یا مطبعه آنرا تحریف کرده اند.

تمّت و الحمدلله الخ (۱).

(۸۲۸)

دستور اللغه این نسخه بخط نسخ در سال ۱۲۶۲ نوشته شده و کاتب نامی از خود نبرده ، قسمتی از آخر کتاب ناقص بوده، نویسنده بد خطّی بسال ۱۲۷۱ آن را نوشته‌است، عناوین مطالب کتاب و ابواب و پاره‌ای از لغات با سرخی نوشته شده و ورق اوّل و صالی گردیده است .

جلد تیماجی ، کاغذ فرنگی . واقف آقای درخشان (۲) . قطع خشتی. شماره اوراق (۱۶۸). صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض ($۱۷\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شماره کتابخانه (٤٤٥٦).

[۳٤٥] دیوان الادب (عربی)

مؤلّف این کتاب ابو ابراهیم اسحق بن ابراهیم فارابی متوفی در حدود ۳۵۰ یا ۳۷۰ (۳) میباشد ، جوهری صاحب صحاح اللّغه پسر خواهر این دانشمند بوده و درمآخذ قدیم وجدید بس‌در کتاب معجم الادباء (ارشادالاریب الی معرفة الادیب) و بغیةالوُعاة سیوطی و بنقل از آن دو ، در روضات الجنّات نام ابو ابراهیم و مختصری از حالات او که ذیلاً نقل خواهیم نمود دیده شد .

---

(۱) درنسخهٔ مجلس آخر نسخه چون عبارت بالا میباشد و در نسخه این کتابخانه **قاتلا و «یطوع»** نوشته شده و درفهرست معارف آخر این نسخه را این بیت فارسی نقل کرده اند :

گرچه زخاك دست نطنزی شود تباه یك چند یادگار بود زو خط سیاه

(۲) آقای محمد درخشان رئیس امور اداری مدرسه عالی سپهسالار بر حسب وصیت دانشمند مرحوم آقای شیخ محمدعلی کاتوزیان وصایت آن فقیدرا دارا وبایستی ثلث ایشان‌را درخیرات ومبرات‌مصرف نمایند، ایشان‌هم بهترین‌مواردمصارف بریه‌را تهیهٔ کتب‌واهداء بیکی از کتابخانه های‌مهم عمومی دانسته و کتب خودآن مرحوم‌را خریداری وموافق‌شروط مندرجه دروقفنامهٔ مدرسه وقف ودرشهریور ۱۳۱۵ تحویل کتابخانه داده اند و درقفسه ای بنام خود آنمرحوم گذارده شده و شماره این کتب (۱۳٤) مجلد و در دفتر کتابخانه از شمارهٔ (٤۳۳۰ تا ٤٤٦٤) ثبت گردیده است .

(۳) معجم الادباء ج ۲ ص ۲۲٦ تا ۲۲۹ ، بغیة الوعاة نسخه خطی مدرسه ص آ ورق ۲٤٦ و روضات الجنات ص ۱۱۱ ج ۱مراجعه‌شود وسال‌تقریبی‌وفات مؤلف درمعجم‌الادباء ٤٥۰ ثبت شده وناشر درذیل ۳۵۰ تصحیح کرده ولی‌در بغیةالوعاة ۳۵۰و۳۷۰ بتردید نقل گردیده‌است .

اسحق بن ابراهیم فارابی (فاراب درنزدیکی خراسان وازشهرهای ترکستان است) میباشد و بنقل از قفطی بکشور یمن مسافرت نموده و در زبید(۱) که از توابع آن است مسکن گزیده و دیوان الادب را در آنجا تألیف نموده ولی کسی توفیق نیافت که پیش وی آن را بخواند ومرگ او را در ربود .

یاقوت درذیل بیانات قفطی مطالبی نگاشته که معلوم میشود بعضی پیش مؤلف توفیق بر خواندن این کتاب را یافته و از وی روایت نموده اند و کتاب بیان الاعراب و شرح ادب الکاتب را نیز از مؤلّفات ابو ابراهیم نقل نموده است .

سیوطی چیزیکه برمطالب یاقوت افزوده تردید درسال وفات این مؤلّف است که بسال ۳۵۰ یا ۳۷۰ بوده و از شرح مطالب دیگر هم بمختصری از نوشتهای یاقوت قناعت کرده است .

از دیباچه و مقدّمهٔ دیوان الادب نگارنده استفاده میکند که مؤلّف آن شیعی مذهب بوده و مسافرت بیمن و توقّف درآنجاکه از اوائل اسلام مرکز شیعیان بوده این احتمال را قوّت میدهد و چون قسمت عمده ای از شیعیان یمن زیدی مذهب اند شاید این دانشمند هم بر این مذهب بوده و نبودن نام ایشان در کتب رجال امامیّه و عامه ممکن است بهمین جهت اخیر باشد وعبارات مقدّمه وطرز آن احتمال تشیّع اورا تأیید میکند و آن عبارات این است :

صلّي الله علي خير البريّه المخصوص بالرّفعة و الفضيلة الّذى اقسم بعمره و غفرله ما تقدّم مِنْ ذنبه و ما تأخّر محمد خاتم النّبيّين وعلي آله اجمعين امّا بَعْد . . . . . وكان من قضائه تفضيل المصطفي عليه السلام علي الخليقه ادّخر له كل فاضل وابتدأ له كل نفيس من زمان وبلد واصحاب واسم وتركيب وخلق وسمت ونسب وعترة وامة و لسان و اما الزمان فهو زمان العلم . . . .

(۱) زبید بفتح اول و کسر ثانی بایاء مثناة تحتانی نام شهری است در یمن (معجم البلدان ج ۲ ص ۹۱۵) . وقاموس درباب دال وفصل زاء .

.....واماالعترةفهی السفينة التي من ركبها نجا ومن تباعدعنها تردی وهوی.

و نیز در آخر هر یك از کتب ششگانه چنین نگاشته : (انقضي كتاب . . . والحمدلله رب العالمين وصلي الله علي محمد و آله الطيبين و سلّم تسليما).

و میدانیم که اهل سنّت هماره در این موارد صحابه را هم عطف به آل مینمایند ولی شیعه و امامیّه در صلوات نامی از صحابه نمیبرند و چون عموماً کتّاب هم خلاف امانت نمیکنند و در عبارت مؤلّف تغییری نمیدهند بنابر این عبارت مذکور از خود مؤلف ودالّ بر تشیّع او است .

مؤلّف، دیوان الادب را به شش کتاب بدینطریق تقسیم نموده : (الاوّل) **کتاب السالم** . (الثانی) **کتاب المضاعف** . (الثالث) **کتاب المثال** . (الرّابع) **کتاب ذوات الثلاثه** و هو ماکان فی وسطه حرف من حروف العلّه. (الخامس) **کتاب ذوات الاربعه** وهو ماکان آخره حرف علة . (السادس) **کتاب الهمزه** .

و در مقدّمه پیش ازشروع باصل کتاب مطالبی نافع نگاشته و طرز کتاب را هم تذکر داده است . اگر چه پیداکردن لغات ازدیوان الادب بی زحمت نیست و تا کسی اصل و ریشه و باب و وزن هر کلمه را درست نداندنمیتواندآن راپیدا کند و بهمین جهت متروك مانده ولی بدین نظم و ترتیب خدمت بزرگی بادب و ادبیّات شده ومؤلّف راه تحریف وتصحیف را برکلمات بسته و نظر بکثرت اسماء در هر کتاب ذکر آنها بر افعال مقدّم گردیده و میزان در ترتیب کلمات حروف اواخر بترتیب حروف ابتث (ا ب ت ث الخ) میباشد و درموارد لازمه استشهاد بآیات قرآن کریم واحادیث واشعار فصحا و کلمات بلغا و حکم و امثال گردیدهو ما برای بصیرت کامل مراجعه کنندگان قسمتی ازاین کتاب را برای نشان دادن طرز و روش آن در اینجا نقل مینمائیم :

باب فعل بفتح الفا وضم العين . ث يقال رجل حَدُث وحَدَث ای کثیر - الحديث . ح يقال رجل فرح و فرح بمعني د العَبُد استعمله الشاعر في

موضع العبد قال الفرّا هو من ضرورة الشعر و هوقوله :

ابني لبيني اِنَّ اُمَّكُمُ اَمَةٌ وَ اِنَّ اَباكُمُ عَبْدُ

ويقال رجل نُجُد ونَجْداى شجاع ر يقال رجل بكرفي حاجته وبكرو رجل حذر و حذر والسمن من العضاه ويقال وظيف عَجُر وعَجْر للغليظ و يقال رجل نكرو نكر ز هوالعجز يذكرو يؤنث س يقال رجل ندس و ندس اى فهم و نطس و نطس للمبالغ في الشي ش يقال مكان عطش و عطش لقليل الماء ع هوالسبع وهي الضبع و الضبع ايضاً السنة الجديه يقال اكلتهم الضبع وذالك اذا اجدبو اقال الشاعر: اباخراشة اما كنت (كذا) ذانغر : فانّ قومي لم تأ كلهم الضبع . ويقال رجل طمع وطمع ل الرجل واحد الرجال ويقال رجل عجل و عجل بمعني ن يقال رجل فطن وفطن بمعني. وممّا الحقت الها من هذا البناء: الصدقة الصداق قال ابن الجريح و كان من افصح الناس قضي ابن عباس لها با الصدقه ل المثله العقوبه باب فعل بفتح الفا و كسر العين الخ.

صاحب كشف الظنون درص ٥٠٣ ج ١ ديوان الادب را نام برده ودر ذيل آن شرحى نوشته كه مشتمل بر اغلاط فاحشى ميباشد و در اينجا ترجمهٔ آن عبارات با تذكر باغلاط و اشتباهات آن آورده ميشود :

ديوان الادب در لغت تاليف اسحق بن ابراهيم فارابى دائى جوهرى است كه نزديك بسال ٣٥٠ وفات يافته و اين كتاب را براى انسز بن خوارزمشاه تاليف ودر خطبه آن نام وى را آورده كتابى معتبر و مشتمل بر پنج قسم است بدين تفصيل **اول** دراسماء. **دوم** درافعال **سوم** در حروف **چهارم** در تصريف اسماء **پنجم** در تصريف افعال . **قفطى** گويد تاليف اين كتاب در شهر زبيد گرديده و مؤلف پيش از آنكه اين كتاب از وى روايت شود بمرد وسيوطى آنانرا كه از وى روايت كرده اند نام برده، بنابراين گفتار قفطى غلط است . ديوان الادب را حسن بن مظفر نيشابورى متوفى بسال ٤٤٢ تلخيص و تهذيب كرده ونيز گويد كه **ياقوت** گويد امام **ابوسعيد محمد بن جعفر** ديوان الادب فارابى را تهذيب نموده و مطالبى بر ابواب آن افزوده وچيزهائيكه مطالب را زينت ميدهدنيز درآن گنجانيده وآنرا در ده مجلد بزرگ گذارده و كتابى مفيد گرديده است انتهى .

صاحب کشف الظنون اوّلاً نسبت‌داده که در مقدّمهٔ این کتاب نام **اتسزبن خوارزمشاه** موجود و تألیف آن بنام وی گردیده در صورتی که‌در مقدّمه‌چنین مطلبی نیست و بعلاوه چنانکه در کتب تواریخ ضبط گردیده اتسزبن خوارزمشاه مؤسس سلسلهٔ خوارزمشاهیّه متوفی بسال ۵۵۱ میباشد و بنا بضبط خود حاجی خلیفه و یاقوت و سیوطی مؤلّف دیوان الادب در حدود سال ۳۵۰ وفات کرده و دویست سال مقدّم‌بر اتسززندگانی میکرده وبنام اتسز کسی را در قرن چهارم سراغ ندارم ولی‌درص۲۰۶ ج ۳ معجم الادبا نوشته شده : حسن بن محمد بن ابی الشحناء شکست خوردن اتسزبن اوق غزی را که بسال ٤٦۹ روی داده در مراسله ای بپادشاه عصر تهنیت گفته و این اتسز نیز غیر از اتسز مؤسس سلسله خوارزمشاهیه میباشد . و نیز درتقسیم مطالب کتاب چنانکه دانستیم مرتب ساخته و تقسیمات آن چنانکه گذشت غیر از تقسیمات این کتابست و نیز خوداو گفته کسی که بسال ٤٤۲ وفات یافته باختصار آن پرداخته است .

نگارنده احتمال‌میدهد که‌بنام دیوان‌الادب درزمان‌اتسز نیز کتابی‌مشتمل‌برپنج قسمت تألیف گردیده وحاجی خلیفه آنرا دیده ونام مؤلف درآن نبوده وبا عدم توجه بخصوصیّات‌تاریخ وزمان تصوّر نموده که‌همان‌دیوان‌الادب فارابی‌میباشد و این کتاب‌را ندیده است بنا براین اختصار فوق ازدیوان‌الادب فارابی‌خواهدبود .

دیوان الادب از کتابهای نفیس این کتابخانه میباشد و در کتابخانهای ایران نسخهٔ کاملی ازآن نیافتم و قسمتی ازابتداء این کتاب در کتابخانه فاضلیه‌خراسان موجوداست . درفهرست‌دارالکتب‌المصریه‌چندنسخه کامل‌وناقص ازاین کتاب‌نام برده‌شده که‌تاریخ کتابت‌آنهایکی‌بسال٥٧٤ ودیگری٦١١ ودیگری٦١٧ هـ. است و کیفیت خط (چنانکه ذیلاً ذکر خواهد شد) حاکم براین است که نسخهٔ این کتابخانه پیش ازکهنه ترین نسخ آن کتابخانه نوشته شده ودر حدود (۱۸۰۰۰) بیت کتابت دارد و ظاهراً تألیف آن مقدّم بر تهذیب اللّغه ازهری است .

بنام « دیوان الادب فی نوادر شعراء العرب » کتابی است که « الحلونسیم » استاد دانشگاه صیدا ازاشعار شعرای‌عرب که‌در کتب‌معروفه موجوداست انتخاب و جمع آوری نموده و بسال ۱۹۱۲ م در صیدا ازکشور شام چاپ شده است .

آغاز : بسمله قال اسحق بن ابراهیم تولاّه الله بعصمته فی الدّارین الحمدلله رب العالمین حمداً یبلغ رضاه و یمتری المزید منه و یستوجب به ماعدّ من الکرامة الخ.

(۸۲۹)

دیوان الادب این نسخه بخط نسخ با شیوهٔ مخصوصی نوشته شده .کاتب نامی ازخود وسال کتابت نبرده وظاهراً ازخطوط اوائل قرن پنجم هجری میباشد بعضی از اوراق این نسخه و صّالی و مطالب تصحیح شده و مشتمل بر کتاب اوّل (کتاب سالم) تا آخر باب تفعیل است ، ورق آخر دارای قسمتی ازباب مفاعله بوده بامهارت تمام آنرا دوپوسته کرده واینقسمت را برورقی حنائی رنگ چسبانیده ودراوّل نسخه دوّم که پس ازاین ذکر میشود گذارده اند ، پشت ورق اوّل یادداشتی موّرخ بسال (۶۰۸) میباشد و نیز درهمانجا یاد داشتی مبنی براینکه حسین بن حاجی محمد کاشانی این کتاب راوقف براولادخودنموده، نوشته شده وبرتمام صفحات کلمه وقف نیز نگاشته شده، فهرست ابواب کتاب رابر سیزده ورق کاتب دیگری نوشته ودر ابتدای کتاب گذارده واین نسخه ضمیمهٔ نسخهٔ بعدبوده، اوراق وسطور هردو نسخه متوالی است و شاید مرحوم اعتضاد السّلطنه که درسال (۱۲۷۰) دارندهٔ این کتاب شده اند آن رادر دو جلد گذارده اند .

جلد تیماجی . کاغذ قدیمی . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۴۳) صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۲۸ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۰۵) .

(۸۳۰)

دیوان الادب این نسخه بخط کاتب نسخه پیش و تتمّهٔ آنست . و مشتمل بر قسمتی از کتاب سالم (ازباب مفاعله تا آخر کتاب) و کتاب دوّم وسوّم وچهارم وپنجم وششم میباشد ولی قسمتی از آخر کتاب ششم آن افتاده و پاره ای از اوراق آن و صّالی شده و آخرین سطر موجود این است :

باب الفعلله ص بالاص الرّجل ای فرّ ن طامن ظهره وطمان بمعنی . باب .

جلد تیماجی . کاغذ قدیمی . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۳۳) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۰۶).

[۳٤٦] رساله در الفاظ مفرده (عربی بفارسی)

این رساله در حدود (۵۰۰) بیت کتابت دارد، مؤلّف نامی از خود نبرده و با تفحّص او را نشناختم، ومرتب بحروف تهجّی است.

آغاز: بسمله و به ثقتی باب الالف «ابتداء و افتتاح» آغاز کار کردن، «انتها» بپایان بردن کار، «انشاء» ازخود پیدا کردن، «التجا» پناه گرفتن، «التقا» بهم رسیدن و یکدیگر را دیدن، «احصا» شمردن، «استقامت» راست ایستادن، «استعانت» یاری خواستن، الخ.

انجام: «یمامه» کبوتر، «یقطین» درخت کدو، والله اعلم بالصواب تمّت الالفاظ.

(۸۳۱)

رساله در الفاظ مفرده

این نسخه رابخط نستعلیق خوب محمّدامین بسال ۱۱۰۹ نگاشته و در حاشیه دو ورق اوّل آن لغات مثلثه که درحرف لام از همین فصل آنرا معرفی خواهیم نمود نگاشته شده وخود این رساله هم پس از کنز اللّغه میباشد، خصوصیات دیگر نسخه درذیل کنز اللّغه که در تحت شماره (۱۰۷) کتابخانه‌است، ذکر خواهد شد.

[۳٤۷] رساله در الفاظ مفرده و مرکبه (عربی بفارسی)

این رساله نیز درحدود (۵۰۰) بیت کتابت دارد، در خود کتاب نامی از جامع نیست و درجای دگرهم گردآورندهٔ آنرا نیافتم، ولی درآخر نسخه کلمه «**لراقمه**» موجود است بنا بر این شاید محمّدامین کاتب نسخه‌مؤلّف باشد ومقصود وی‌ازاین تألیف ازعبارت مقدّمه معلوم میشود:

اما بعد بدانکه این الفاظ چند است از مفردات و مرکّبات که بر زبانها متداولست و درنامه های تازی وپارسی مستعمل، مبتدی چون اینقدر بخواند ویاد گیرد و در استعمال آرد عبارات او در محاورات ومکاتبات مهذّب گردد انشاءالله تعالی فصل الخ.

این رساله در پنج فصل مرتب گردیده و مؤلّف نظم و ترتیب صحیحی برای

آن در نظر نگرفته و فصل آخر آن در اضداد است برای نمونه قسمتی از یکی ازفصول آنرا نقل میکنیم : **فصل** « معزّ » عزیز کننده ، « مغیث وغیاث » فریادرس، « رکن » گوشه ، « عضد » یارو بازو ، « فلك » آسمان ، « قطب » آنچه آسیا بر او گردد ، « قیام » آنکه ایستادگی بدوبود ، « عدّه » ساخته ازجهت حوادث ، « زین و زینت » آرایش ، « مجد و شرف » بزرگواری ، الخ .

آغاز : بسمله حمد وثنا مبدع بی آلت ومخترع بیغرض وعلّت راو درود بسیار بر سیّد انبیا الخ .

انجام : « راجی و خاطی » امید دارنده و گناهکار ، « میمون و همایون » مبارك و خجسته ، « ابتدا وانتها » اوّل و آخر والله اعلم بالصّواب و الیه المرجع و المآب تمّت .

(۸۳۲)

رساله در الفاظ مفرده و مرکبه این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، کاتب نامی ازخود وسال نگارش نبرده ولی ازقرائن معلوم میشود که بخط محمّد امین کاتب رساله پیش از اینست که بسال ۱۱۰۹ نگاشته شده است، خصوصیّات دیگر بشمارهٔ (۱۰۷) کتابخانه مراجعه شود .

[۳٤۸] شرح نصاب (عربی و فارسی)

نصاب الصبیان یکی ازمنظومه هائی است که ترجمهٔ لغات مهمّهٔ عربی را بپارسی در بردارد وبسیار مشهور است و دارای شروح زیاد میباشد وما در اواخر همین فصل از این کتاب و شروحی از آن معرّفی کامل خواهیم نمود ،

این شرح که خصوصیّات نسخه آنرا پس ازاین خواهیم نگاشت یکی ازشروح خوب نصاب است ولی بدبختانه صفحهٔ اوّل و قسمتی از آخر آن افتاده و نسخهٔ دیگری از آنرا هم سراغ نداریم ، لذا نام مؤلّف را نمیتوان بدست داد ، ازمطالعه نسخه هم مؤلّف شناخته نشده ، امّا ازقرائن معلوم میشود که هندی وحنفی مذهب بوده است .

این کتاب طرزخاصّی دارد و آن اینست که مطالب مندرجهٔ در دیباچهٔ نصاب

را یك یك بنام **سئوال** ذکر نموده و در تحت عنوان **جواب** بشرح آن پرداخته پس از آن معانی حروف را در تحت سه باب و هر بابی را مشتمل بر فصولی چند بدینگونه ذکر نموده : **باب اول** درمفردات . **باب دوم** درمرکّبات **باب سوم** در حروف عوامل . پس از این شروع بشرح قطعات کتاب یك بیت یك بیت نموده و پس از نخستین بیت هر قطعه بدواً آنرا تقطیع میکند و آنوقت بشرح یك بیك لغات مندرجهٔ در آن میپردازد و گاهی معادل هندی آنرا هم ذکر میکند .

بمناسبت شرح بیت نخستین که مشتمل برنام خدایتعالی میباشد منظومه ای در (۱۰۲) بیت دربیان اسمآء الله الحسنی از **صدرالممالك** نام نقل نموده ودرذیل بیت دوّم (۵۰) بیت راجع بمعنی آسمان و زمین و خلقت آنها از پدر خویش آورده است .

برای نشان دادن طرز کتاب قسمتی از آنرا در اینجا میآوریم :

بیت : « عرش » سقف و « بیت » خانه « کحل » سرمه « رمل » ریك « حسن » خوبی « قبح » زشتی « جاف » خشك و « رطب » تر .

العرش : بفتح العین المهمله وسکون الراء المهمله وبالشین المنقوطه **تخت ملك** کقوله تعالی : ایکم یأتینی بعرشها قبل ان یأتونی مسلمین **وسقف** ، و«**بیت**» « خانه » بفتح الباء الموحده و « **عیال** » را نیز بیت گویند و « دومصراع » را نیز بیت گویند و جمعه البیوت والابیات و جمع الجمع الابابیت والبیوتات وتصغیره بییت بالضم وقد جاء بالکسر وقس علی هذا تصغیر امثاله کالشیخ والشیئ والعین . « **الکحل** » بضم الکاف وسکون الحاء المهمله «**سرمه ومال بسیار**» وبفتح الکاف « سال قحط» **والرمل** بفتح الراء المهمله وسکون المیم«**ریگ**» والرمله قلیل منه وجمعه الرمال والرمل بالفتحتین **بحری ازعروض است** ونوعی از رفتن شترواند کی ازباران » الخ .

این شرح تقریباً دوازده برابرمتن نصاب میباشد وچون اوّل و آخر آن افتاده و نسخهٔ دیگری از این شرح بدست نیاوردم آغاز و انجام آن نقل نگردید .

(۸۳۳)

شرح نصاب این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، صفحه اوّل آن افتاده نویسنده ای قسمتی از ابتداء شرح نصاب محمد بن فصیح دشت بیاضی را استنساخ و بآن ملحق نموده ولی بامطابقه با نسخهٔ چاپ شدهٔ شرح دشت بیاضی دانسته شد که نویسنده تقلّب نموده و این شرح غیر از آنست . آغاز ورق

اوّل اصل نسخه اینست: مشهور بکنیت بود وغرض ازنام امتیاز است پس بچیزیکه سخت امتیاز حاصل شود اولی بود بذکر و دیگر آنکه نصر دلالت بر نصرت میکوند (کذا) پس چنانستکه مصنّف میگوید اللّهم اجعلنی نصیراً للصّبیان الخ.

یك ورق پیش از ورق آخر ننوشته مانده و آخرین بیت کـه در ورق آخر نسخه شرح شده هفت بیت بآخر قطعهٔ ۳۸ میباشد و آخرین سطر نسخه این است: و الخیاض من باب نصر یعنی در آب شدن و در کاری شروع کردن و **الغیل** بفتح الغین المعجمه و سکون **الیاء** التّحتانیّه.

بسال ۱۲۶۱ بنام شرح نصاب دشت بیاضی(۱) داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه گردیده و بهمین نام در دفاتر مدرسه ثبت شده است.

جلد تیماج. کاغذ دولت آبادی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شماره اوراق (۱۱۹). صفحه‌ای (۲۱) سطر. طول (۲۲ سانتیمتر). عرض (۱۳ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۹۲).

[۳۴۹] شرفنامهٔ منیری (عربی و فارسی و ترکی)

مؤلّف این کتاب چنانکه در مقدمهٔ آن بنظم و نثر (و نیز در ذیل لغت دوستکانی) نگاشته شده **ابراهیم قوام فاروقی** ره است که شاعری متتبّع بوده واز اشعارخویش درذیل بعضی از لغات ابیاتی آورده وبمناسبت لقب شرف الدّین احمد منیری که از مشاهیر مشایخ هندوستان (ظاهراً مراد و مرشد مؤلف است) و صاحب مکاتیب مشهوره و شرح آداب المریدین ومؤلّفات دیگرند که در ص ۸-۱۰ نزهة الخواطر ذکرشده وبسال ۷۸۲ جهان‌را وداع گفته اند، این مؤلّفه‌را

(۱) **دشت بیاض** چنانکه در فرهنك عباسی نوشته‌شده‌ازتوابع خراسان‌است ودرص ۵۰ ج۲ مجمع‌الفصحا در ذیل نام ولی‌دشت بیاضی که از شعرای متاخرین‌بوده نوشته شده: دشت بیاض از توابع قائن است و بسبب سفیدی خاك آنجا را دشت بیاض گویند.

واز رساله ای خطی که متعلق به آقای صادق انصاری ودرشرح حالات و اشعار ولی دشت بیاضی میباشد معلوم میشود که معاصر شاه طهماسب صفوی بوده و پس از وفات آن پادشاه (سال ۹۸۴) زنده بوده و باحتمال مالك محترم، این رساله جزئی از تذکره تقی‌الدین کاشی است وطرزنگارش هم این احتمال را تایید میکند.

شرفنامه مَنیری (۱) نام نهاده و چنانکه در ذیل فرهنگ میرزا ابراهیم خواهیم نگاشت این شاعر شرفنامه را در دست داشته و در عبارات آن اندك تصرّف واضافاتی نموده و بنام خود جلوه داده است .

در کتب رجال و تذکره و سیرنامی از ابراهیم قوام فاروقی نیافتم ، از معاصر بودن با شرف الدین احمد منیری که این فرهنگ بنام وی تألیف گردیده وایشان بتصریح در تذکرهٔ علمای هند طبع لکنهوص ۸٤ ونزهة الخواطر ص۸ - ۱۰ پس از یکصد وبیست سال زندگانی بسال ۷۸۲ وفات یافته‌اند ، عصر وی قرن هشتم هجری دانسته‌شد واز آنچه درذیل پاره ای از لغات نگاشته شده نیززمان مؤلف استفاده میشود ولی اشکالی که داریم اینست که نسخهٔ ذیل در بیان معنی طهماسب گوید نام پادشاه ایران‌زمین که هفت سال خراج رعایا را بخشیده بود و پنجاه سال ملك رانده.ومیدانیم که‌شاه‌طهماسب‌صفوی‌معروف‌ازسال ۹۳۰تا۹۸٤یعنی‌پنجاه‌وچهارسال سلطنت کرده وجزاین پادشاه‌طهماسب آنهم پنجاه سال سلطنت کرده ای در تاریخ نیافتیم(۲)وگذشته‌از آنچه گفته‌شد نسخه‌ای‌ازشرفنامه که‌بسال۸۷۹یعنی پیش‌از تولّد شاه طهماسب نوشته شده در کتابخانهٔ آصفیّهٔ دکن‌موجود است واحتمال میدهیم که این لغت از اضافات متأخرین باشد و در فرهنگ میرزا ابراهیم عین این‌الفاظ را در ذیل کلمهٔ **طهماسپ** می بینیم و خواهیم دید که وی اضافاتی بر شرفنامه دارد بنا بر این حکم میکنیم که این لغت جزء اصل کتاب شرفنامه نبوده واشکال تقریباً رفع خواهد شد .

---

(۱) از این دوبیت که در دیباچه کتاب است :

مغیث جهان سرور منیر است — که خاك درروضه اش عنبر است
سمی نبی احمد منیری — که دارد بدودین حق برتری

بدست آمد که منیر نام محلی است ، درص۹ نزهة الخواطر آنرا بفتح میم و کسر نون ضبط و در ص ۵۲ معجم الا مکنه نزهة الخواطر گوید که منیرازتوابع ولایت بهار هندوستان است وعارف شهیر شیخ شرف‌الدین احمدبن یحیی‌المنیری بدانجا منسوب است .

(۲) در شاهنامه فردوسی زو پدر گرشاسپ را پسر طهماسپ معرفی کرده و آن اینست :

ز تخم فریدون بجستند چند * یکی شاه زیبای تخت بلند
ندیدند جز پور طهماسپ زو * که زور کیان داشت فرهنك او

مؤلّف پس از دیباچه ایکه بنظم در حمد و ثناء الهی و نعت حضرت رسالت پناهی و مدح شرف الدّین احمد منیری و در ۸۶ بیت میباشد مقدّمه‌ای بنثر در بیان معنی حروف مفرده و مرکبه فارسی و ترکی باشواهد ذکر کرده پس از آن در بیان معنی لغات عربی و فارسی بفارسی پس از آن لغت ترکی بفارسی بترتیب حروف تهجّی بر آمده و حرف اوّل را باب و آخر را فصل قرار داده و برای معانی لغات باشعار قدما چون سعدی، حافظ، خاقانی، سلمان، ظهیر، نظامی، فردوسی، انوری، خواجو، سوزنی، کمال اسمعیل، سنائی، منصور شیرازی، عمادی، بدر شاهی، خجندی، عنصری، عبد الواسع جبلی، همای همایون، عماد فقیه، و باشعار کتاب تاج المآثر و مدخل منظوم و بسحق اطعمه و نگارشات فرهنگنامهٔ اسدی طوسی و عجائب البلدان و لسان الشعراء واداة الفضلاء و مسموعات از دانشمندان معاصر چون امیر شهاب الدّین حکیم کرمانی و شیخ واحدی محقّق و غیر از اینها مکرّراً تمثّل جسته و در ذیل **دوستکانی** نام حسنخان امیر زین الدّین هروی ملك الشعرا را که نیز معاصر وی بوده برده است.

اینکتاب در حدود (۱۶۸۰۰) بیت کتابت دارد و نسخه ای از آنرا در طهران و سائر کتابخانه های ایران نیافتم و در فرهنگهای موجوده فقط نسخه ای را در دکن یافته‌ام (ص ۶۱۶ ج ۳ فهرست آصفیّه مراجعه شود) و مؤلّف کشف الظّنون در ص ۵۸ ج ۲ گوید: شرفنامه در لغت فارسی واز منیری است.

وچنانکه دانستیم مؤلّف آن منیری نیست واین نیز از اغلاط کشف الظنون است.

آغاز بسمله: بنام خداوند گیتی بهست — سر آغاز هر نامهٔ را که .....

خداوند انس و خداوند جان — خداوند جسم و خداوند جان

انجام: الترکی «یارکی» دارنده «یخشی» نیکو و خوب و یغشی مثله، «ترنقچی» رحمت کننده، «یرتلی» گناه کار، «یلغحی» بالا «یلقی» سجده کرد، «یلغی» کله «یویری» ازاینسوی. و پس ازاین درنسخه ذیل بعنوان باب بحور واوزان اشعار و مطالبی در (۱۰۰) بیت میباشد که ظاهراً خاتمه کتاب قرار داده شده و در مقدّمه نامی از آن نیست.

(۸۳٤)

شرفنامهٔ منیری این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، کاتب نام خود و سال کتابت را ننگاشته ، لغات ومآخذ اشعار با شنجرف میباشد ، پشت نسخه بسال ۱۲٦۱ بنام «منتخب شرفنامه» داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه شده و درهمانجا بهمین نام وقف گردیده ولی ازدیباچه ومقدمهٔ نسخه بدست نمیآید که منتخب شرفنامه باشد بلکه تصریح دارد که شرفنامهٔ احمد منیری است، چند ورقی از اوائل نسخه وصّالی گردیده وپس وپیش شده اوراقی هم از آن میان افتاده است از اینکه اشعارشواهد لغات بیشتر ازمتن خارج و در حاشیه نوشته شده احتمال میدهم که مرحوم اعتضاد السلطنه یا مالك پیش از ایشان تصوّرنموده اند که این کتاب منتخب شرفنامه میباشد و ظاهراً از خطوط قرن یازدهم هجری است .

جلد میشن . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار ، قطع ربعی . شماره اوراق (۳۸۱) . صفحه‌ای (۱۱) سطر . طول (۱٦ سانتیمتر) . عرض (۱۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۸٦) .

[۳۵۰] صحاح اللغه (عربی)

مؤلّف این کتاب جوهری ره است (ابونصر اسمعیل بن حماد الفارابی الجوهری متوفی بسال ۳۹۳(۱)) این دانشمند (۲) با اینکه زبان مادری وی ترکی بوده از ائمّه لغت عرب شمرده میشود و نخستین کس میباشد که لغات عربی را بترتیب حروف تهجّی مرتب نموده و تا آنوقت تدوین لغت بطرز تهذیب اللغه

(۱) در تعیین سال وفات جوهری اختلاف کرده اند و صاحب روضات آنها را بدینگونه نقل کرده : جوهری چنانکه در کشکول و غیره است بسال ۳۳۳ یا ۳۵۳ وفات یافته وچنانکه درمجمع البحرین درباب ما اوله الجیم از کتاب الرآء تالیف طریحی نوشته شده مرك وی درحدود سال چهارصد (٤۰۰) بوده واین قول مناسب است فاضل شمنی درحاشیه مغنی وسیوطی در طبقاتش بنقل از ابن فضل‌الله درمسالك وی نیز ذکر نموده اند . و از شیخ عبدالله یافعی مورخ مشهور (صاحب مرآت الجنان) نقل گردیده که جوهری بسال ۳۹۳ وفات یافته و این قول گویا راست باشد (درشذرات الذهب ج۳ ص۱٤۲ و کشف الظنون ج ۲ ص۷٤ وفهارس مصر نیز این تاریخ ثبت شده) ویاقوت درمعجم الادباء گوید آنچه تحقیق و تجسس نمودم بسال تولد ووفات جوهری دست نیافتم .

(۲) این شرح در اطراف جوهری بامراجعه به یتیمة الدهر ج ٤ ص ۲۸۹ ، شذرات الذهب ج ۳ ص ۱٤۲ ، روضات ص ۱۱۰ و۱۱۱ و کشف الظنون ج ۲ ص ۷٤ تا ۷٦ وبغیة الوعاة ومعجم المطبوعات ص ۷۲۳ نگاشته شده است .

و دیوان الادب (در صفحه ۱۶۷ و ۱۸۲ طرز آنها بیان گردید) معمول بوده و گذشته از تحصیل علوم ادب در نزد اساتید بزرگ چون **ابوعلی فارسی** و **سیرافی** و دائی خود ابو ابراهیم اسحق مؤلف دیوان الادب ، و اتقان و تعمّق در آنها چنانکه خود در مقدمه همین کتاب نگاشته و معاصروی ثعالبی دریتیمة الدّهر و دیگران در کتابهای دیگر شهادت داده اند بقبائل عرب چون ربیعه و مضر رفته و چندی درمیان آنها زندگانی نموده و لغات و اصطلاحات آنهارا دریافته و در این کتاب جاداده است .

جوهری چون از عربستان برگشت و به دامغان رسید ابوعلی الحسن بن علی (۱) که از معاریف دانشمندان و نویسندگان بود ویرا بخانه خود برد و اورا پذیرائی شایان و همراهی نمایان نمود و از ادب و خط او بهره ای برداشت و باهمراهی زیاد بنشابور فرستاد و همواره در آنجا بتدریس و تألیف و نگارش قرآن کریم و کتب ، روزگار میگذرانید تا زندگانی وی با آثار نیکو و نام نیك سپری گردید .

گاهی شعر میسروده و ثعالبی درباره وی گفته : وَلِلْجَوهَرِيِّ شِعْرُ العُلَمَاءِ لاشِعْرُ مُفْلِقِي الشُّعَرَاءِ و از اشعار وی آنچه را نقل نموده ما نیز در اینجا میآوریم :

لو کان لی بدّ من النّاس قطعت حبل النّاس بالیاس
العزّ فی العزلة لکنّه لا بد للنّاس من النّاس

و از اوست

فها انا یونس فی بطن حوت بنیسابور فی ظلل الغمام
فبیتی والفؤاد ویوم دجن ظلام فی ظلام فی ظلام

رأیت فتی اشقراً ازرقا قلیل الدماغ کثیر الفضول
یفضل من حمقه دائماً یزید بن هند علی بن البتول

و نیز از اوست

یا صاحب الدعوة لا تجز عن فکلّنا ازهد من کرز

(۱) در یتیمة الدهر نام این راد مرد بدین نحو ثبت شده ولی صاحب روضات (ص ۱۱۰) وسیوطی در بغیة الوعاة این دانشمند را بنام ابوالحسین بن علی بنقل از معجم الادباء یاقوت معرفی کرده اند.

والماء كالعنبر فی قوموس　　من عزّة یجعل فی الجرز
فسقّنا ماءً بلا منّة　　وانت فی حل من الخبز

در یتیمة الدهر ودیگر کتابها نوشته شده که جوهری خط را خوب مینوشته و درعرض ابن مقله و مهلهل و یزیدی شمرده میشود .

یاقوت در معجم الادباء (ارشاد الاریب الی معرفة الادیب) مؤلفات وی را کتابی درعروض ، و مقدمة النحو ، وصحاح اللّغة دانسته و درروضات بنقل از بغیة الوعاة شرح ادب الکاتب و بیان الاعراب نیز بجوهری نسبت داده شده‌است و درنسخه خطی بغیة الوعاة که در این کتابخانه میباشد این نسبت موجود ولی مؤلّف شذرات‌الذهب که مطالبی راجع بجوهری ازبغیة الوعاة نقل‌نموده این دو کتاب را نام نبرده وچنانکه در ص ۲۸۱ گذشت دانستیم که این دو کتاب را یاقوت از مؤلّفات ابو ابراهیم فارابی دائی جوهری دانسته است .

صحاح اللّغه که اینك مورد بحث ما میباشد یکی از کتب مهمّهٔ لغت عرب است وثعالبی که خود از بزرگان ادب وشهسواران میدان دانش وصرّافان سخن بوده یکچند سال پس ازتألیف « صحاح » که یتیمة الدهر را تألیف نموده دربارهٔ آن گفته : جوهری را کتابی بنام « الصّحاح » درلغت میباشد که بهتراز « جمهره » و دلنشین تر از « تهذیب اللّغه » میباشد و ازآن زودتر نتیجه توان گرفتن تا از « مجمل اللّغه » و ابو محمّد اسمعیل بن محمّد نیشابوری که این کتاب صحاح بخط مؤلف نزد او موجود است در باره وی گفته :

هذا کتاب الصحاح سیّد ما　　صنّف قبل الصّحاح فی الادب
یشمل انواعه و یجمع ما　　فرّق فی غیره من الکتب

مؤلف معجم‌المطبوعات این کتاب را بنام « تاج‌اللّغه وصحاح العربیّه » نامیده وگوید درنسخهٔ خطی کهنه ای که بسال ۸۵۱ نوشته شده نام این کتاب بدینگونه نوشته شده : « تاج اللّغه و سرالعرّبیّه » و یعرف بالصحاح (او) کتاب‌الصحیح فی‌اللّغه روایة الشیخ ابی محمّد اسمعیل‌بن محمّدبن عبدوس‌النّیسابوری .

چنانکه دانستیم دریتیمة‌الدّهر که تألیف آن بسیارنزدیك بسال تألیف صحاح بوده این کتاب بنام « صحاح » ذکر شده وابومحمّد آن را در نظم خویش بااین نام تعریف کرده و یاقوت درمعجم الادبا نیز آنرا بهمین نام آورده‌و آخر نسخه ایکه بسال ۸۴۳ه. نوشته شده‌و دراین کتابخانه میباشد (شماره ۸۳۵ همین فهرست) کاتب تصریح نموده که نام این کتاب « الصحاح » میباشد . ندانم از کجا نام «تاج‌اللّغه» براین کتاب گذارده شده که نویسندگان بعضی از نسخ که پس از سال ۸۴۳ نوشته شده آنرا تذکّر داده‌اند .

مؤلف خود در مقدّمه و خاتمه نامی برای کتاب نگذارده و آن را بدین سبب صحاح گویند که مؤلف خوددرمقدمه گفته : امّابعد فانی قداودعت هذالکتاب **ماصح** عندی‌من‌هذه‌اللّغه‌الخ. وصاحب‌روضات گوید : ابن‌صلاح‌در«مشکل‌الوسیط» گفته : آنچه راصاحب صحاح تنها نقل نموده وهمهٔ اهل لغت آنرا انکار کرده‌اند نباید پذیرفت چرا که فقط جوهری بصحت آن معتقد است . واین قول ابن‌صلاح مردودمیباشد چراکه **تقریری** و **جوالی** (درروضات جوالی‌نوشته‌شده‌ولی‌ظاهراً مراد **جوالقی** یا **جوالیقی** لغوی‌معروف باشد)وغیر ازایشان صحت‌لغات صحاح‌را گردن گرفته اند وخلاصه اینکه همه دانشمندان کتاب صحاح را باعتبار پذیرفته وبنوشته‌های در آن‌ترتیب‌اثرمیدهند وبعضی‌ازبزرگان‌بدین‌اعتبارتصریح کرده‌اند .

جمعی ازدانشمندان مطالب مندرجه در صحاح اللّغه را دقت نموده و باغلاط آن پی‌برده اند و دراطراف‌آن کتابها نوشته اند ، از آنجمله « الاصلاح‌للخلل الواقع فی‌الصحاح » تألیف علی‌بن‌یوسف‌بن‌ابراهیم قفطی متوفی بسال ۶۴۶ میباشد که سیوطی آنرا نام برده ودیگری « نورالصّباح فی اغلاط الصحاح » میباشد ودر معجم المطبوعات است که بسال ۱۳۲۸ در هندوستان در آخر « صراح اللّغه » بچاپ رسیده و دیگری « ضالة الادیب » است که در جمع میان لغات صحاح وتهذیب میباشد ودرآن اغلاط جوهری‌را تذکّرداده‌است .

وبسیاری این کتاب را (صحاح اللّغه) مختصرنموده ویا برآن اضافاتی نموده ویابرآن حاشیه نگاشته ویا بتکلمه ای آنرا تکمیل کرده اند ونام آنها درص۷۴

تا ۷٦ ج ۲ کشف الظنون و ص ۱۱۰ و ۱۱۱ روضات و در بغیه و معجم الادبا وشذرات الذهب وامل الآمل ودیگر کتب میباشدبرای اختصار نام آنهارا نیاوردیم یکی ازاختصارات صحاح « ینابیع اللّغه » تألیف ابوجعفر احمدبن علی بیهقی معروف به جعفرك متولد ومتوفی بسال ٤٧٠-٥٤٤ میباشد که شواهد آنرا انداخته ولغاتی از تهذیب ازهری والشامل ابو منصورجبان و مقاییس ابن فارس بر آن افزوده و حجم آن ازصحاح بیشترنشده است (معجم الادبا ج ۱ ص ٤١٤-٤١٦) ودیگری بنام « الراموز فی اللّغه العربیه » است وچنانکه درص ١٤ ج ۲ فهرست دارالکتب نوشته شده مؤلف آن سید محمّد بن سید حسن است و نسخه ای از آن که بسال ۹۸۸ نوشته شده در کتابخانه یکی جامع در آستانه موجود است . و دیگری « صفوالراح من مختارالصحاح » تألیف عبدالرحمن بن عیسی است ونسخه‌ای از آن درکتابخانه خدیویه مصر موجود است (ج ٤ ص ٥ ۱۷ فهرست خدیویه) . و در این کتابخانه دومنتخب و مختار ویك ترجمه از صحاح میباشد که در این فصل آنها را معرّفی مینمائیم .

جمعی خواسته اند که از اغلاط واشتباهات صحاح اللّغه عذر خواهی کنند و گویند که تا باب ضاد معجمه این کتاب برمؤلف خوانده شده در این هنگام وسوسه وجنونی عارض وی شد و بخیال پرواز در هوا افتاد (۱) و برای خویش دو بال از چوب بساخت و بربام مسجد جامع نیشابور رفت و از آنجا بزیر افتاد و بمرد و کتاب او پاکنویس نشده بماند ، شاگرد وی **ابراهیم بن صالح وراق** بقیّه را پاکنویس و صحاح را تمام نمود . این گفتار درست نیست برای آنکه اغلاط موجوده دراین کتاب منحصر بابواب اخیر آن نیست وثانیاً چنانکه صاحب روضات متذکر شده اند حضرت علامهٔ حلّی رحمه الله این کتاب را از اساتید خویش ازمؤلف آن جوهری نقل وروایت نموده اند وثالثاً چنانکه دیدیم ثعالبی

(۱) جزاین فکر وخیال مورخین برای جوهری آثاری ازدیوانگی نشان نداده اند وآنانکه درقرن بیستم میلادی زندگانی میکنند و موفقیت پرواز درهوا را برای نوع بشر مشاهده مینمایند قطع خواهند یافت که وی دارای فکری صحیح بوده ولی روزگار وسائل کار را برای وی چنانکه بایدمهیا ننمود ونادانی معاصرین بجنون ونادانیش متهم ساخت .

معاصر مؤلف صحاح نسخه آن را بخط مؤلف آن نزد ابو محمد اسمعیل بن محمد نیشابوری نشان داد .

صحاح اللّغه بگفتهٔ صاحب روضات (۴۵۰۰۰) چهل وپنجهزار بیت کتابت دارد وچنانکه دراوائل این بحث گفته‌شد ترتیب تنظیم آن مخالف کتب لغتی است که پیش از آن تألیف گردیده ومؤلف لغات موجوده در آن را در بیست و هشت باب وهربابی را دربیست و هشت فصل بشمارهٔ حروف تهجّی مرتب نموده و مناط در تنظیم ابواب را حرف آخر گرفته و فصول‌را حرف اوّل مثلاً لغت **عشق** را درباب القاف وفصل العین باید دید و دیگر لغات را بهمین طرز بایستی پیدا نمود و مؤلف در صحت معانی لغات باشعار فصحا و کلمات بلغا استشهاد کرده اند .

صحاح اللّغه را مولی محمّدبن مصطفی الوانی معروف به « وان قلی » متوفی بسال ۱۰۰۰ بترکی ترجمه نموده و بسال ۱۱۴۱ در قسطنطنیّه در دو مجلد چاپ شده و نسخهٔ آن در تحت شمارهٔ ۳۵ و ۳۶ در این کتابخانه موجود است و ترجمهٔ فارسی صحاح بنام « صراح اللّغه » میباشد که پس ازاین معرّفی خواهد شد . و در ص ۲۹۲ جزء ۷ معجم الادبا نوشته شده زین الدین مغربی زواوی « یحیی بن معطی بن عبدالنّور » که ازمعاصرین می‌باشد وبسال ۵۶۴ متولّد شده مؤلّفاتی دارد و از آنها نظم صحاح جوهری میباشد که ناتمام مانده است .

کتاب صحاح مکرّر در مصر. و ایران وهندوستان چاپ گردیده است .

آغاز : بسمله الحمد لله شکراً علی نواله ، والصّلوة علی محمّد و آله ، امّا بعد فانّی اودعت ’هذالکتاب ماصح عندی من ’هذه اللّغة الخ .

انجام: قال ذوالرّمّه :

اَلا یا اَسْلَمي یادارَمَیَّ عَلي البِلٰی وَلازال مُنهلاً بِجَرْعائِكَ القَطْرُ . تم.

(۸۳۵)

صحاح اللغه این نسخه بخطّ نسخ صدر الدین مکرّم بن یحیی بن مکرم در سنهٔ (۸۴۳) نوشته شده و شامل تمام کتاب است، دارای یك

سرلوح و صفحات مجدول بطلا و لاجورد میباشد، بیشتر از صفحات را موریانه سوراخ کرده و پارهٔ از اوراق وصالی شده ، حواشی صفحات آب دیده ولی خطوط آن سالم مانده است .

جلد تیماجی مستعمل . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (٦٨٥) صفحهٔ (٢١) سطر. طول(۲۶ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۲۹) .

(۸۳٦)

صحاح اللغه این نسخه که از نسخه های نفیس میباشد عبد الکریم بن علی کاتب حلبی بخطّ نسخ خوب در سال ۸٦۳ نگاشته و دارای یك سرلوح زیبا است ، عناوین فصول و ابواب باطلا نوشته شده و ابتداء هرباب سرسورهٔ ظریفی دارد ، صفحات آن مجدول بطلا میباشد ، پشت ورق اوّل تذهیب و مینا کاری بسیار زیبای مدوّری است ، نسخه کمی آب دیدگی دارد و بعضی از خطوط آنهم ضایع گردیده ، بنام مرحوم اعتضادالسلطنه در پشت صفحهٔ اول یادداشتی مشعر براینکه این کتاب داخل کتابخانه ایشان گردیده نگاشته اند و برورقیکه پیش ازورق اوّل کتاب میباشد نیز یادداشتهائی ازمالکین سابق نسخه و اشعاری نوشته شده است.

جلد سوخته بسیارخوب . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (٤۲۷) . صفحهٔ (۳۳) سطر . طول (۲٦سانتیمتر) . عرض (۱۷سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۳٤) .

(۸۳۷)

صحاح اللغه این نسخه بخطّ نسخ بدی بسال ۸٦۷ نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده و مشتمل برتمام کتابست پشت صفحه اوّل شرحی بخط نسخ کهنه مبنی براینکه این نسخه را سیّد محمّدبن سیّد حاج مصطفی برمدرسه ایکه پدرش ساخته وقف کرده ، نگاشته شده ، بعضی از مطالب آن را محو کرده اند وبسال ۱۳۱۲ پشت همان صفحه شرحی بدین مضمون که مرحوم

شیخ محمّد پسر حاجی محمّد ابراهیم طهرانی این نسخه را نیز وقف کرده اند نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سید محمد مذکور . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۵۲) صفحه ای (۲۹) سطر . طول (۲۷ سانتیمتر). عرض (۱۸ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ (۲۳۹) قفسه مدرسه صدر .

(۸۳۸)

صحاح اللغه این نسخه بخطّ نسخ ابـراهیم بن محمّد حسین الغفّاری بسال (۹۸۷) نوشته شده و شامل جلد اوّل (از ابتدای کتاب تـا آخر باب عین) میباشد ، پاره ای از اوراق کتاب وصالی شده و پشت ورق اوّل یادداشتهائی بوده آنها را محو کرده اند ونیز اشعاری در تعریف کتاب وطریقه استخراج لغت از آن و نیز یادداشتهائی موجود است .

جلد چرمی مستعمل . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شماره اوراق (۲٤٦) . صفحهٔ (۳۱) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۲۱ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۳۱) .

(۸۳۹)

صحاح اللغه این نسخه بخطّ نسخ خوب درسنهٔ (۱۲٤۱) نوشته شده ، در آخر نسخه کاتب خود را سمّی امام سادس جعفر الصّادق ع ابن امام رابع علی بن زین العابدین علیهما السّلام نام برده و شامل تمام کتاب است ، صفحات نسخه باسرخی جدول کشی شده و در پشت صفحهٔ اول روایتی از ابن عباس نقل گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۵۷۹) . صفحه (۲۵) سطر . طول ($\frac{۱}{۲}$ ۳۰ سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۲۱ سانتیمتر) . شماره کتابخانه (۱۳۲) .

(۸٤۰)

صحاح اللغه این نسخه جـلد اوّل و بخطّ نسخ بد نوشته شـده از ابتداء باب همزه تا اواخر فصل میم از باب ظاء میباشد ، آخر نسخه افتادگی دارد و آخرین سطر آن این است : (المظّ الرّمان البرّی قال ابوذویب

یصف عسلاً فجاء بمزج لم یرالناس) اوراقی ازاوّل وآخر کتاب وّصالی شده‌و سخه قدیمی است .

جلد تیماجی . کاغذ حنائی قدیمی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۳۶) . صفحهٔ (۲۷) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) شماره کتابخانه (۱۳۳) .

(۸٤۱)

صحاح اللغه

این نسخه مجلّد دوّم و ازابتدای باب سین تااواخر فصل‌عین از باب لام میباشد وآخرین سطر آن این است : (والعتلّه واحدة العتل وهی‌القسیّ الفارسیّه وجدیلة طی تقول للاجیر عتیل‌والجمع‌عتلاء)، بخط نستعلیق نوشته شده و آخر آن افتادگی دارد ، اسم کاتب و سال کتابت معلوم نشد ، در آخر فصل هاء از باب غین عبارتی بوده ولی انرا محو کرده اند، دو ورق کاغذ ننوشته در وسط کتاب میباشد و حواشی مختصری از کتب لغت‌با اشعاری فارسی درحاشیه دارد .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك . شماره اوراق (۳۳۳) . صفحه ای (۱۷) سطر. طول(۲۰سانتیمتر) . عرض (۱۳سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۱۳۵) .

[۳۵۱] صراح اللغه = الصراح من الصحاح (عربی‌وفارسی)

مؤلف این کتاب جمال قرشی (۱) رضی‌الله عنه‌است(جمال الدین محمدبن‌عمربن خالد قرشی (۲)) که از دانشمندان اواخر قرن هفتم هجری بوده و این مؤلف یکی از مختصر کنندگان « صحاح‌اللغه » میباشد وآن مختصر را خود « الصراح من الصحاح » نامیده و دانشمندان آن را « صراح اللّغه » خوانند و بدین نام مشهور گردیده .

(۱) قرش در معجم‌البلدان و آثار البلاد نام قرش نیست و در اکتفاء القنوع نوشته شده که جزء ماوراءالنهر است .

(۲) ترجمه‌وسایر مؤلفات وتاریخ تولدووفات مؤلف را در کشف‌الظنون ، معجم المطبوعات، بغیة الوعاة ، شذرات الذهب ، طبقات سبکی ، الفوائد البهیه نیافتم درص۱٤۳٦ ج۲ فهرست آصفیه وفات مؤلف بسال ٦۸۱ که سال تالیف صراح میباشد ثبت شده و در فهرست معارف ج ۱ ص ۱۹۳ سال ۹٦٦ نقل شده ومسلماً این تاریخ غلط است چرا که عادةً کسیکه بسال ٦۸۱ کتابی تألیف کرده باشد تاسال ۹٦٦ که ۲۸۵ میشود و شایدسی چهل سال هم هنگام تالیف داشته نخواهد ماند و شاید مؤلف محترم آن فهرست در مآخذی سال ٦۹٦ را دیده باشند و درچاپخانه شماره غلط چیده شده است .

این مختصر شامل تمام لغات صحاح اللّغه میباشد و مختصر کننده آن فقط اشعاری را که جوهری برای استشهاد پاره ای ازلغات آورده بود جز چند بیتی راانداخته ولی امثال و آیات و اخبار مستشهده را در این مختصر باقی گذارده و دراین قسمت نیز تاحدّی که ممکن بود اختصاررا مراعات کرده مثلاً از آیات موجودهٔ در « صحاح » بس محلّ شاهد را نقل نموده وباقی را ترك کرده است .

گذشته از آنچه گفته شده مؤلّف پس از بیانات صاحب صحاح در بیان مراد از لغات مذکوره برای استفادهٔ آنانکه ازعربیّت بهرهٔ وافی ندارند ترجمهٔ فارسی آن لغات را نیز نقل و گذشته ازاین بواسطهٔ علامات و آثاری که برلغات و پس از آنها گذارده شده و زن و باب وجمع و مصدر هریك از آنها رانیز بعلامات وشماره ها معین کرده‌اند .

این کتاب در حدود (۴۰۰۰۰) بیت کتابت دارد و بسال ۱۲۶۰ درکلکتّه و بسال ۱۲۸۶ در طهران و در سال ۱۲۷۹ ظاهراً نیز در هند چاپ گردیده و در ص ۷۰۷ معجم المطبوعات نوشته شده که بسال ۱۳۲۸ درهند صراح اللّغه چاپ شده و دارای دو ضمیمه است **اول** : « القراح بتکمیل الصحاح » . **دوم** « نورالصّباح فی اغلاط الصّحاح » .

آغاز: بسمله قال الفقیر الی مولاه الغنی عمّن سواه الواثق بالمتعالی عن الولدو الوالد، ابوالفضل محمّدبن عمربن خالدالمدعوّ بجمال القرشی جمل الله احواله وحصّل آماله ، احمدالله وهوالمحمود بکل اللّغات وجلّها واشکره وهوالمشکور علی کثر الهبات وقلّها الخ .

انجام : قال ذوالرّمّه **شعر** .

الا یا اسلمی یادارمیّ علی البلی ولازال منهلاً بجرعائك القطر(۱)

---

(۱) این بیت چنا نکه درص ۱۹۷ گذشت درانجام کتاب صحاح اللغه میباشد که قرشی عینا در اینجا آورده . درنسخهٔ صراح اللغه شماره (۸۴۲) این فهرست که بسال ۱۰۶۰ نوشته شده نویسنده آن پس از این شعر شرحی مبنی برنام خویش و سال نگارش نوشته و چنین وا نمود کرده که آخر کتاب همان بیت میباشد ونیز نسخهٔ دیگری از این کتاب که بسال ۱۰۹۲ درلاهورهند نوشتهٔ شده ودرذیل شماره (۸۴۴) معرفی میشود بهمین شعرختم گردیده

(بقیه در ذیل صفحه بعد)

(۸۴۲)

صراح اللغه این نسخه را بخطّ نسخ صدرالدین محمّدبن ملاّ حسین سالکدهی درسنهٔ (۱۰۶۰) نوشته ، حواشی مختصری ازبرهان درحاشیهٔ کتاب نگاشته شده و حاشیهٔ یکی ازصفحات وسط را پاره کرده اند .

خلد چرمی مستعمل . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار. قطع رحلی . شمارهٔاوراق (۳۴۲) . صفحه‌ای (۲۵) سطر. طول (۳۲سانتیمتر) . عرض (۲۱سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه(۱۱۱) .

(۸۴۳)

صراح اللغه این نسخه بخط نسخ درسنهٔ (۱۰۷۳) ترقیم یافته ، کاتب نام خود را در آخر کتاب احمدبن ملاّ حامد معرّفی کرده ، حواشی مختصری بدون امضاءبندرت درکتاب مشاهده میشود ، تصحیح گردیده وکلمات افتاده درحاشیه نوشته شده ، صفحات مجدول بسرخی ولاجورد میباشد ، درصفحه آخر پس ازاتمام تاریخ بیش ازیك سطر نوشته بوده آنرا پاك کرده‌اند

(بقیه از ذیل صفحه قبل)

و نسخه ایکه در تحت شماره (۸۴۳) خصوصیات آن ذکر خواهد شد وبسال (۱۰۷۳) استنساخ شده پس از شعر مذکور این عبارت است : (وکان الفراغ من تالیفه وتسویده بیمن توفیق الله وحسن تاییده ظهیرة الثلثاء السادس عشرمن صفر سنة احدی وثمانین وستمائه بکاشغر حرسها الله تعالی وعمر .) و در آخر نسخه خطی شمارهٔ (۸۴۵) این فهرست پس از شعر مذکور عبارتی است که در آخر نسخه ایکه در طهران بسال ۱۲۸۶ چاپ شده موجود است و ذیلا نقل می‌شود و قسمتی از آن در نسخ دیگر نیست و آن این است : [تم الکتاب ولله نحمد نحمد (کلمهٔ دوم مکرر شده و درچاپی نیست) حمداً لا یحویه العدوالحساب علی تتمیم هذه النسخة انتساخاً ضحوة اثنین (در چاپی الاثنین ثبت شده) الثالث والعشرین من ذی‌القعده لسنة سبعمائه هجریه وکان (درچاپی واتفق الفراغ است) الفراغ من تالیفه وتسویده بیمن توفیق الله وحسن تاییده ظهرالثلثاء السادس عشرمن صفر سنة احدی و ثمانین و ستمائه بکاشغر .] و در ص ۱۴۳۶ ج ۲ فهرست آصفیه نسخه ای از صراح اللغه را نام برده که دارای همین تاریخ تالیف میباشد و در مقابل آن نوشته شده که بخط مصنف است . بهرحال از نقل عبارات فوق چنین بدست می آید که مؤلف تاریخ تالیف را در آخر کتاب تصریح نموده ولی برخی از استنساخ کنندگان در نقل آن اهمال کرده اند وسال ۷۰۰ که در آخر یکی از نسخ خطی این کتابخانه و نسخهٔ چاپی تذکر داده شده سال نسخه برداری نسخه ای است که این نسخهٔ خطی وچاپی از روی آن نوشته شده وشاید که چاپی را از روی همین نسخهٔ خطی نوشته باشند .

وبجای آن شمارهٔ اوراق کتاب ونام آنرا نوشته‌اند .

جلد تیماجی . کاغـذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلـی . شمارهٔ اوراق (۵۰۳) . صفحه‌ای (۲۵) سطر. طول (۳۰ سانتیمتر). عرض (۱۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۳۰) .

(۸۴۴)

صراح اللغه این نسخه بخط نسخ محمّد هاشم بن محمّد قاسم درسنهٔ (۱۰۹۲) درشهر لاهورهندوستان درمحلّهٔ تلبغه درعهد اورنگ‌زیب عالمگیر نگاشته شده ، دارای یـك سرلوح وصفحات مجدول بطلا ولاجورد ، لغات باشنجرف نوشته شده ، اوراق اواخر کتاب را موریانه خورده و وصالی گردیده پشت ورق اوّل چند یادداشت ودرحواشی اوراق حاشیه های مختصری بفارسی وعربی نگاشته شده است .

جلد تیماجی نیم‌ضربی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۴۳۵) . صفحه ای (۲۴) سطر. طول ($34\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۲۴ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۱۲۸).

(۸۴۵)

صراح اللغه این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نامی ازخود و سـال کتابت نبرده ، وبنگاشتن عباراتی کـه درحاشیهٔ ص ۲۰۲ نقل گردیده اکتفا نموده تاآنانکه بخطوط هرقرنی آشنائی ندارند آنرا ازخطوط آخر قرن هشتم و کهنه پندارند ، درصورتیکه پرآشکار است کـه ازخطوط اوائل قرن سیزدهم هجری میباشد وتذهیب سرلوح آنهم دارای اهمیّتی نیست، لغات باشنجرف نوشته شده وصفحات مجدول بطلا ولاجورد وشنجرف است ، پشت صفحهٔ اوّل یاد داشتی بوده آنرا محو کرده اند ، اثر نام فتحعلیشاه قاجار و برخی ازکلمات دیگر باقی و قابل دیدن است وتاریخ این نوشته بسال ۱۲۳۳ میباشد و چند یادداشت موجود است و پشت ورق آخر نیز یادداشتی بوده که جز سطر اوّل وآخر آن‌همه را محو کرده اند درحاشیه بعضی ازصفحات مطالب سودمندی نگاشته شده است .

جلد تیماجی وسط یارچه . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق

(۳٤۳) . صفحه ای (۲۲) سطر . طول (۲۷ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۱۲) .

[۳۵۲] طراز اللغة (عربی)

مؤلّف این کتاب سید علی خان کبیر رحمة الله علیه میباشد (صدرالدّین علی بن الامیر نظام الدّین احمد بن الامیر محمد معصوم الحسینی الحسنی (۱) دشتکی شیرازی معروف بمدنی متوفّی بسال ۱۱۱۸) (۲) .

درج(۱) همین فهرست برخی ازمؤلّفات ایشان نامبرده شده (۳) ولی طرازاللّغه ومؤلّفات دیگر ایشان که ذیلاً نام میبریم در آنجا نیست .

سیّد علیخان که ویرا کبیر لقب داده اند و بهمین نام هم مشهور گردیده از مفاخر قرن یازدهم ودوازدهم هجری میباشد و شیراز هم بوجود چنین دانشمندی

---

(۱) در فارسنامه حسینی حسنی نوشته شده ولی در روضات حسنی حسینی ثبت گردیده وخود ایشان هم تصریح بتقدم حسینی برحسنی دارند وما در جلد اول قول روضات را اقتدا کرده ولی چون فرزند زاده ایشان بدین نحو خودرا معرفی کرده اند ما نیز در این مجلد ایشان را پیروی نمودیم و جرجی زیدان در ص ۲۸۵ ج ۳ تاریخ آداب اللغه این دانشمند را بدین گونه معرفی نموده (صدر الدین بن معصوم الحسینی المدنی علی خان المتوفی سنه ۱۱۰٤) چند نام از اجداد مؤلف را انداخته و سال وفات وی را هم غلط نقل نموده و از طراز اللغه او هم نامی نبرده است .

(۲) درص ۲۸ ج ۱ فهرست سال‌وفات این‌عالم جلیل‌چنانکه درص ٤۱۳ روضات و در ذیل صفحهٔ۸۳ آثارالعجم تالیف مرحوم‌فرصت‌الدوله‌بدان‌تصریح‌شده‌درسال ۱۱۲۰ ضبط گردید ولی نبیره این بزرگ مرحوم حاج میرزاحسن‌مؤلف‌فارسنامهٔ‌ناصری‌درص۸٦ گفتاردوم ازفارسنامه وفات سید علی خان پدر جد خود را در ذیحجه سال ۱۱۱۸ نوشته و در ص ۲۹ از همان گفتار نوشته اند که محدث کامل شیخ یوسف بحرانی تاریخ وفات سید علیخان را در جمله «سرمقر شیراز» یافته است .

(۳) در ص ۲۸ ج ۱ فهرست ریاض السالکین یا شرح صحیفه سجادیه این دانشمند و نیز درص ٤۵ ج ۱ الکلم الطیب ایشان را معرفی کردیم ودرص ۲۸ بجای انوارالربیع که درعلم بدیع می باشد و بسال ۱۳۰٤ در طهران چاپ شده است زهر الربیع در علم بدیع نوشته شده اصلاح گردد و زهر الربیع از مؤلفات سید نعمت الله جزائری است و در غلطنامه هم بدین غلط تذکری نیست و دیگر مؤلفات ایشان که در آن صفحه تذکر داده ام سلافة العصر ، ومخلاة نظیر کشکول ، و سه شرح بر صمدیه است که صغیر و کبیر آن چاپ شده و شرح وسیط آن را آقای میرزا سید احمد مهذب خلف مؤلف فارسنامهٔ ناصری و نواده مؤلف شرح دارند.

مفتخر بوده وهست ، این عالم جلیل ازسادات عظیم القدر شیرازو معروف بدشتکی میباشند و اجداد ایشان همه اهل فضل ودانش بوده و از معاریف اند ، از آنجمله سید صدرالدّین وفرزند ایشان سیّد غیاث الدّین منصور هستند که ازبسیاری اشتهار محتاج بمعرّفی نیستند ودراین فهرست بیاری خداوند شرح حال ومؤلّفات این پدر وپسر نگاشته خواهد شد .

بمناسبت اینکه در مدینهٔ طیّبه متولّد گشته اند بمدنی معروف شده وچندی هم در حیدر آباد دکن هندوستان مسکن گزیده و بپادشاه آنجا نزدیك بوده و در سال ۱۱۱۶ ازمکّهٔ معظّمه بشیرازمراجعت کرده وپس ازدوسال برحمت ایزدی پیوسته ودربقعهٔ امامزاده بزرگ حضرت میرسیّداحمدبن موسی الکاظم علیه السّلام که مشهور بشاه چراغ میباشند پهلوی قبرعالم جلیل سیّد ماجدمجتهدبحرینی که قاضی شیرازبوده بخاك سپرده شده اندولی درزلزله ایکه دریکقرن پیش آمده وقسمتی ازبقعه راخراب نموده قبرمحو گردیده است مؤلّفات دیگرایشان عبارتند از: **شرح ارشاد** درنحو (درروضات آمده که نام این شرح موضح الرشاداست) ، الدرجات الرّفیعه فی طبقات الشیعة الامامیّه (جرجی زیدان درص ۲۸۵ ج ۳ تاریخ آداب اللّغه نسخه‌ای ازاین کتاب رادربرلن نشان داده اند و در طهران آقای ارگانی نمایندهٔ خوزستان درمجلس شورای ملّی نیزنسخه ای از آنرا دارند) ، سلوة الغریب و اسوة الادیب (این کتاب مسافرت نامه سیّد بحیدرآباد میباشد و جرجی زیدان در ج ۳ تاریخ آداب اللّغه نوشته که این مسافرت بسال ۱۰۶۶ بوده ونسخه آنرا نیزدربرلن نشان داده ودانشمند معاصر آقای تربیت نسخه ای ازاین کتاب را دارند) ، احوال الصّحابه والتّابعین (صاحب روضات در ص ۴۱۳ بنقل از ریاض العلماگوید این کتاب بآخرنرسیده وفقط یك مجلّد آن در احوال بعضی از صحابه تألیف گردیده است) ، رساله در اغلاط قاموس فیروزآبادی (در روضات نیز بنقل ازریاض العلماء گوید که این رساله ای نیکو است) ، الزّهره (صاحب روضات وفارسنامه گویند درنحواست) ، التذکره

فی الفوائد النادره(۱) (صاحب روضات گوید ظاهراً این کتاب غیراز کتابی است که بنام نخلاة و نظیر کشکول تألیف کرده اند و در فارسنامه فقط بنام کتاب تذکره نام برده شده است) نظم کافیه ، دیوان شعر (نسخه ای از این دیوان در کتابخانه استاد معظم آقای تنکابنی موجوداست) ، رسائل متفرقه (این سه کتاب اخیردرفارسنامه ذکر شده است) ، غنیمة الاغانی درمعاشرت اخوان (نسخهٔ این کتاب را صاحب فارسنامه داشته اند واز آن قسمتی را نقل نموده واین چند بیت از آنجا گرفته شد :

یقول راجی الصّمد علیّ بن احمد حمداً لمن هدانی بالنّطق والبیان
قال الصدیق من صدق فی حبّه ومامذق وقیل من لم یطعنا فی قوله انت انا .)

ودیگراز مؤلّفات گرانبهای این عالم جلیل طراز اللّغه است .

طراز اللغه چنانکه مندرجات آن شهادت میدهد یکی از کتب بسیار ذیقیمت میباشد ومصنّف دردیباچه تصریح نموده اند که نام آن را « الطراز الاوّل » نهادم و در ص ٤١٣ روضات بنقل ازریاض العلما نام این کتاب « الطراز الاوّل فیما علیه من لغة العرب معوّل » ضبط شده و درفارسنامه ناصری « الطراز اللّغه » ودر نسخهٔ این کتابخانه در آخر باب الهمزه و باب الباء بدین نحو از خط مؤلف نقل گردیده : تمّ باب الهمزه (باب الباء) من الطّراز الاوّل والکناز لما علیه من کلام العرب المعوّل » نوشته شده ، خلاصه اینکه پیش ازاین مؤلف بدینگونه کسی لغت ننوشته وصاحب

(۱) حضرت استاد آقای میرزا محمد طاهر تنکابنی دام ظله العالی ضمن مجموعه‌ای رساله ای از سید علیخان کبیردارند که شامل پنج حدیث مسلسله به آباء میباشد وجامع گوید : در احادیث امامیه کم اتفاق افتاده که مسلسل به آباء به ۲۷ واسطه باشدومن توفیق یافته ام که این پنج حدیث راجمع نمایم وبرای آن دیباچه و خاتمه ای با تصریح باسم مؤلف بر آن اضافه کرده و ازدرایه شهید نقل نموده که در آنجا پس از حدیثی که مسلسل به ١٤ پدر بوده فرموده: این حدیث بیشترین حدیث مسلسل به آباء است که بدست ما رسیده پس از آن سید گوید : واتفق توضیح ما لعله یحتاج الی التوضیح عجالة حالما رقم هذه الاخبار فی هذه التذکره ولم اقف علی شیئی من ذلك لاحد من السلف فان اصبت فببرکات اهل البیت و الله یقول الحق و هو یهدی السبیل والیه المرجع و المآب . (بنظر نگارنده از کلمه فی هذه التذکره ، محتمل است که این رسالهٔ جزء کتاب تذکره باشد و مانعی ندارد که خود رساله ای جداگانه باشد چنانچه ظاهر این را مقتضی نیست . و آغاز رساله این است : بسمله الحمد لله الذی اکمل بنبیه احمد نظام الدین و شرح بوصیه علی صدر الدین صلی الله علیهما وعلی ابنائهما الهادین ائمة الامه و الخلفاء الراشدین الخ و رساله در حدود (۱۵۰) بیت است .

روضات در ص ۴۱۲ از ریاض‌العلما که مؤلّف آن معاصر بامؤلّف طراز‌اللّغه بوده نقل نموده که تألیف طراز‌اللغه از نصف نگذشته و بآخر نرسیده بود که زندگانی مؤلّف آن بآخر رسید و گوید که نزد ما ازاین کتاب نسخه ای است که گویا تاحرف صاد مهمله باشد **مراجعه گردد** انتهی . بدبختانه نمیدانم کتب کتابخانه صاحب روضات کجا رفت و از این کتاب نفیس که طرز آنرا زیر همین سطرها خواهیم گفت بیشتر از آنچه) تاحرف سین، مهمله) نسخه ای از آن در این کتابخانه‌است سراغ نداریم و در کتابخانه های عمومی ایران ومصر نسخ این کتاب نیست و در کتابخانه های شخصی بعضی ازدانشمندان پاره ای از مجلّدات آن یافت میشود از آنجمله مجلّد اوّل آن در کتابخانهٔ شخصی جناب آقای حکمت وزیر محترم معارف واوقاف درطهران موجود وبسال۱۱۱۳ از روی نسخهٔ مؤلّف نوشته شده وپشت صفحهٔ اوّل‌بسال ۱۱۱۴ مقابله وتصحیح آن نوشته شده وظاهراً این تصدیق بر تصحیح، خطّ مؤلّف است و این نسخه از ابتداء کتاب تاآخر حرف ذال معجمه میباشد ومجلّد دوّم کتاب ازحرف راء مهمله شروع شده است .

روش این‌مؤلّف درتألیف این لغت این‌است که بدواً لغات را موافق صحاح‌اللّغه وقاموس بترتیب حروف اواخر قرارداده و ابتداء بحروف همزه بنام **باب‌الهمزه** نموده و هریك از ابواب را برفصولی بشمارهٔ حروف تهجّی تقسیم نموده است و چون لغتی را نام برد معانی آن را در ذیل آن مینگارد و در بعضی موارد باشعار فصحاء واقوال ائمّهٔ لغت هم استشهاد میکند پس از آن اگر این لغت و یامشتقات آن در قرآن کریم استعمال شده و درذیل عنوان **الکتاب** آن آیه یا آیات را نقل و بشرح و تفسیر آنها میپردازد وپس از آن اگر این لفظ یا مشتقّی از آن در اخبار واحادیث آمده باشد در زیر عنوان **الاثر** آنها را نیز ذکر وبیان آنها مشغول ودرمرتبهٔ چهارم اگراین لغت یایکی ازمشتقّات آن اصطلاح خاصی‌از قبیل فقهی یااصولی یامنطقی یاریاضی یا حکمی و یاغیراز آنهاشده باشد درذیل‌عنوان **المصطلح** آنها را یاد میکند وچون‌آن لغت یایکی ازشاخه هاویاریشه‌های آن درمثلی یاامثالی باشد درتحت عنوان **المثل** آنها را نیزنقل ومراد ومعنی آنرا هم میگوید وچون

لغتی دریکی ازعناوین پنجگانه نیامده باشد درذیل آن لغت عنوان مذکور نوشته نشده است و چنانکه خود در مقدّمه گفته اند بیشتر درذکر لغات عرب توجه بغریب آنها داشته ودر موارد بسیاری باغلاط فیروز آبادی در قاموس تصریح نموده است .

اگراین کتاب بهمین نحو که برداشت شده بآخرمیرسید توان گفت که دارنده آن گنجی بزرگ داردولی بمصداق مالایدرك کلّه لایترك کلّه وقاعدهٔ مسلّم نزدعقلا که وجود ناقص بهتر از عدم صرف است این مؤلّفه باهمین نقص بسیار ذیقیمت ونافع است وبقول شاعر **باین شکستگی ارزد بصد هزار درست** و امید است که دوستداران دانش بچاپ آن همت گمارند و نسخ آنرا در دسترس دوستداران فضیلت گذارند .

این کتاب (تافصل عین از باب سین) که اینك در این کتابخانه موجود است در حدود (۷۲۰۰۰)(جلداوّل ۴۵۰۰۰ دوّم ـ ۲۷۰۰۰) بیت کتابت داردومقدمهٔ آن یکی از شاهکار های ادبی است و تاریخ تألیف آن در آخر باب الهمزه سال ۱۱۰۷ و درآخرباب البآء درسال ۱۱۰۹ یاد داشت شده است .

آغاز : بسمله انّ ابلغ مانطقت به البلغآء بادی بدا و افصح مابدأت الفصحاء به الکلام مابدا حمدالله الذی انطق العرب باعرف لسان الخ .

(۸۴۵)

طراز اللغه این نسخه بخط نسخ خوب در سال ۱۲۵۷ نوشته شده، ازاوّل کتاب تامادهٔ **عبد** از فصل العین از باب الدال را دارامیباشد، لغات و آیات واخبار و مصطلحات با سرخی نگارش یافته و چندورق از ابتداء نسخه مجدول بطلا ولاجورد و سرخی است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۴۲) . صفحه ای (۳۷) سطر . طول (۳۱ سانتیمتر) . عرض (۲۱ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانهٔ (۲۹) .

(۸٤٦)

طراز اللغه این نسخه بخط نسخ آقا باباشاهمیرزائی در سنهٔ (۱۲۸۳) نوشته شده و شامل ازاوّل کتاب تالغت **عبد** از فصل عین از باب دال میباشد ، لغات را باسرخی نوشته‌اند ودانسته شد که از روی نسخه‌ایکه پیش ازاین معرّفی از آن کردیم نوشته شده و این نیز چون اصل آن بی‌غلط نیست .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۱۰) . طول (۳٦ سانتیمتر) . عرض (۲۳ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۳) .

(۸٤۷)

طراز اللغه این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و شامل از باب حرف الراء فصل الالف (جلد دوّم) و تاشرح لغت « عبقس » که از باب السّین وفصل العین میباشد و آخرین سطر موجوده آن این است : والعبقسی نسبةٌ الی عبدالقیس و تعبقس انتسب الیه والعبنقس کعضنفر النّاعم الطویل .

شواهدولغات‌را باسرخی‌نوشته‌اندودر آخرباب الّراء سال تحریر راسنهٔ ۱۱۲٤ معیّن نموده ولی نام کاتب نگاشته نشده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف میرزا محمد شفیع . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۵۸۳) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۹ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۸ سانتیمتر) شمارهٔ (۲٤۳) قفسه مدرسه صدر .

[۳۵۳] فرهنگ بشیر خانی (فارسی)

این فرهنگ درحدود (٤۲۵۰) بیت کتاب دارد، شرح حال مؤلّف را در تذکره‌ها و کتب رجال و نسخهٔ این فرهنگ را در فهرستها نیافتم ، مناسب دیدم که قسمتی از مقدمهٔ آن را که مشتمل برنام مؤلّف و غرض تألیف میباشد و چند سطر از ابتداء آن در اینجا بیاورم و آن این است :

« بندهٔ ضعیف الی الرب القوی المجید الملقب ببشیر خان برمزید غفر الله له ولوالدیه واحسن الیهما والیه، چون دید که یاران با فرهنك وقت قرائت دیوان خواجه حافظ و شرفنامهٔ جامی وبوستان و گلستان سعدی ودیوان کمال وقاسم انوار وسلمان ومسعودبیك (کذا) وسلسلة الذهب و طوطی نامه و یوسفی و مغربی و شامی و خمسه نظامی و خسرو و شاهنامه و غیر هم از کلام اکابر قدس الله سرهم العزیز بسوی لغات حاجتمند میشوند و احضار کتابها هریك بنوعی

تعذیر مینمایند وچون بعضی یاران که مصاحب فقیر بودند بکرات و مرات برای جمع لغات علی فصل الغایات فوق الطاقات التماس نمودند بنا بر این رهی کتابهای مذکور و بعضی لغات متفرقه از کتابها و معنیها کشیده بر ورقی مثبت کرده تا ادراک معانی به آسانی دست دهد ونام این مجموعه «فرهنك بشیر خانی» نهاد و با الله التوفیق علی التطویق **فصل الالف** **استفتا** بالکسر طلب گشایش کردن وفتوی خواستن . **ایعا** نگه داشتن چیزی . **انشا** بالکسر انگیختن از خود . **اصغا** شنیدن . **ایذا** بدخوئی و بیفرمانی الخ » .

از مطالعه مندرجات این فرهنك چنین بدست می آید که مؤلف ایرانی نیست و از روی قرائن موجوده در عبارات کتاب و نقل معانی لغات هندی احتمال قوی میرود که هندی و یا افغانی بوده و نام مؤلف هم خود یکی از مؤیدات میباشد .

از عبارات مندرجه ذیل لغات **ری** ، سپاهان ، **ارمن** ، باد صبا ، **قم** ، هیرمند ، **قلاب** **گازلان** و بسیاری دگر و مطابقه کامل باعبارات شرفنامه منیری در ذیل آن لغات معلوم میشود که آن فرهنك را در دست داشته است .

زمان تألیف این فرهنگ را نگارنده در اوائل قرن یازدهم هجری میداند چراکه در آن ازشیخ فیضی که بگفتهٔ هفت اقلیم مؤلّفه بسال ۱۰۰۲ درآن عصر ملك الشّعراء بوده شعر نقل نموده (درشمس التّواریخ ومجمع الفصحا وفات شیخ فیضی بسال ۱۰۴۰ ضبط شده وآدوارد برون (ص ۱۳۲ ترجمه ادبیات ج ٤) بسال ۱۰۰٤ نوشته است) ونیزدر ذیل لغت **محابا** گوید : ازشیخ محمّد خضری بمعنی دریغ مسموع است .

و در تذکره خشگودر حرف خاء فقط خضری خوانساری وخضری لاری را نام برده و گوید هردو معاصروا کثردر ملازمت اما مقلیخان حاکم فارس می بودند . در تذکره های دیگر خضری نام یاتخلّص نیافتم و از قرائن هم مسلّم میشود که غرض بشیرخان یکی از این دو خضری است و نگارنده احتمال میدهم که چون شاه صفی بسال ۱۰۴۳ اما مقلیخان و پسرانش را در قزوین بکشت و فرمان داد که اولاد و نزدیکان او را هم که در شیراز بودند بکشند (۱) این دو شاعر که سمت ملازمت اما مقلیخان راداشته اند از ترس بهندوستان گریخته و بشیر خان بیکی از آنها رسیده و استفاده هائی کرده است .

طرز این فرهنگ این است که لغات را باملاحظهٔ حروف اوّل و آخر مرتب

(۱) در گفتار دوم ص ۲۸۷ فارسنامهٔ ناصری خضری لاری نام برده شده و در ص ۱٤٦ گفتار اول شرح کشته شدن امامقلیخان و پسران و کسانش مختصرا نگاشته شده است .

نموده و حرف اوّل را باب و حرف آخررا فصل قرار داده مثلاً لغت **قباب** رادر باب القاف وفصل الباء ولغت **قماد** را درهمین باب و فصل الدّال ذکر نموده است واستشهاد باشعار در بعضی موارد کرده ودر آن از شاهنامه فردوسی و گرشاسب نامه اسدی و دواوین سعدی و حافظ و جامی (متوفی بسال ۸۹۸) و خاقانی و فضولی وقاسم انوار (متوفی بسال ۸۳۷) ونظام استرآبادی (متوفی بسال ۹۲۱) و منصور شیرازی و ظهیر فارابی و غیر ازاینها ابیاتی دیده میشود و ازنقل لغات وجُمل بسیار واضح بدست میآید که مؤلّف آن چون نگارنده ازعلم ودانش بهره‌ای نداشته از آن جمله است : **علم ریاضی** علمی است در حکمت . **عالم علوی** آنجهان . **لاادری** نمیدانم . **مشاهیر** مشهوران. **قاض** حاکم بود. **قابض** گیرنده و ترك کننده . **لاینصرف** نیست تصرّف . **صنادیق** جمع صندوق . **فویل ثم ویل للمساکین** پس هلاکی و بسیار هلاکی برمسکینان .

آغاز : بسمله حمدبیغایت و ثنای بی‌نهایت خالقی را که طبیعت انسان راالخ .

انجام یادکی مجال و خجل و اندازه و زمره و مرتبه . **یباهی** فخر میکنند تمام شد کتاب فرهنگ .

(۸۴۸)

فرهنگ بشیرخانی

این نسخه بخط نسخ‌خوب نوشته شده ، کاتب از خود وسال نگارش‌نام‌برده ، ابواب وفصول ونام کتب وشعرا باشنجرف نوشته شده ، صفحات مجدول بلاجورد و شنجرف میباشد و پشت ورق اوّل از طرف مرحوم اعتضاد السلطنه جُمل‌ذیل نگاشته شده : لغتی است‌موسوم‌بلغت‌بشیرخانی که‌تازه‌جمع‌شده(گفته‌شد که‌بنظر نگارنده‌ازمؤلّفات‌اوائل قرن یازدهم است) نوّاب مستطاب اشرف والا معتمد الدّوله حکمران مملکت فارس در شیراز استنساخ نموده و برسم هدیه از برای حضرت اشرف امجد والا اعتضادالسلطنه وزیر علوم ومعادن دام اجلاله فرستاده و مبارکی داخل کتابخانه مبارکه شد فی‌شهر رمضان سنه ۱۲۹۷ .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۴۲). صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانهٔ (۱۳).

[۳۵٤] فرهنك جهانگیری (فارسی بفارسی)

مؤلّف این فرهنگ جمال‌الدّین حسین انجواست (عضدالدّوله جمال‌الدّین حسین‌بن فخرالدّین حسن (۱) انجو (۲)) و چنانکه خود در مقدّمه این فرهنگ تصریح نموده سی سال بعضی اوقات و برخی از عمر خود را صرف تحقیق لغات پارسی ودری وپهلوی و اصطلاحات وغیرآن نموده و از بسیاری تتبّع و تفحّص چندان لغات و مصطلحات بهم رسید که هیچ صاحب فرهنگی را دست نداده بود لیکن نظم و ترتیب آن بعللی چند بتأخیر می‌افتاد وازبس دراین رشته تتبّع کرده وزحمت کشیده قول او پیش اهل فن مقبول و بیان او در معانی لغات ومصطلحات برهان قاطع وقاطع برهان بود واین شهرت بگوش جلال‌الدّین محمّد اکبر پادشاه کشمیر رسید در ذیقعدهٔ سال ۱۰۰۵ باحضار مؤلّف فرمان داد وفرمود از آنزمان که عرب بربلاد عجم چیره گردید زبان پارسی باعربی آمیزش پذیرفته اکثر لغات پارسی و دری و پهلوی متروك بل نابود گشته ومعانی اشعاری که شعرای باستان

---

(۱) درص ٤٤ گفتار دوم فارسنامه ناصری درذیل‌عنوان‌سادات انجو که درفارس میزیسته‌اند گوید : و از اعیان این سلسله جناب محامد اکتساب شاه حسن انجوی شیرازی که بعد از تحصیل کمالات علمیه بهندوستان رفته درمملکت گجرات توقف نمود و در سال نهصد وبیست و هشت برهان نظام الدین شاه هندوی اورا از گجرات بولایت احمدنگر خواسته مسائل و احکام مذهب اثنی عشریه‌را از او بیاموخت انتهی . شاید مؤلف فرهنك فرزند این عالم جلیل باشد و صاحب فارسنامه از این مؤلف نام نبرده است .

(۲) نیز در ص ٤۱ و ٤۲ گفتار دوم فارسنامهٔ ناصری است : انجو لغت مغولی و بمعنی املاك خالصه است و جدّ اول سادات انجو زید اسود ازاولاد زاده های حضرت حسن مجتبی علیه السلام بوده وبسال ۳۵۲ که عضدالدوله دیلمی ازمکه مراجعت مینموده برحسب خوابیکه سید دیده و برایش نقل نموده و با خوابیکه چندی پیش در شیراز خواهرش دیده و برای او در همان هنگام نقل کرده بود (شرح این خواب در فارسنامهٔ مراجعه شود) سید را از مدینه طیبه بشیراز آورد و خواهر خود را بوی داد پس از چندی چون خواهرش بمرد دختر خودرا نیز بسید تزویج نمود واملاك زیادی را وقف کرد وتولیت آن را باولاد ذکور این سید جلیل که دختر زادگان او بودند بر گذار نمود ، درفتنهٔ مغول این موقوفات خالصه دولت یا بزبان مغولی انجو گردید ، متولی وقت سعی نمود و پس از سالها نیمی از آن‌ها را گرفت و چون نام انجو بران املاك گذارده بودند از آن پس این سادات را انجوی گفتند (تا بحال هم این طائفه در شهر شیراز مسکن دارند و بانجوی مشهور اند) .

بزیور نظم آراسته اند در پردهٔ خفا وستر حجاب مخفی ومستور مانده و پیش ازاین چند نفراز دانشمندان را بترتیب کتابی مشتمل برجمیع لغات باستانی ومصطلحات امر فرمودیم هیچکدام چنانکه شاید و باید اداء این وظیفه را ننمودند ، اینك تو بایستی این کاررا در زمان من انجام دهی .

مؤلّف بگفتهٔ خویش همگی همّت خود را بر تصحیح و ترتیب لغات و مصطلحات پارسیان مصروف داشته در جمع کتب و نسخی که در این فن ساخته شده بیشتراز پیشتر مبالغه نموده، ازهرجائی کتابی و نسخه ای درلغت وتاریخ وغیره بدست آورده و از روی آنها بتألیف این فرهنگ پرداخت ونیز خود گوید که در این تألیف چهل و چهار فرهنگ که نام آنها را درمقدّمهٔ فرهنگ آورده و نه فرهنگ دیگر که نام نداشته و مؤلّفین آنهم معلوم نگردید مأخذ وی بوده وفرهنگهای نامدار که مأخذ لغات این کتاب بوده عبارتند از :

۱ - **فرهنگ ابوالحفص سغدی** ، ۲ - **فرهنگ** ابوالمنصور علی بن احمد بن منصور اسدی طوسی ، ۳ - **فرهنگ** ابراهیمی ، ٤ - **فرهنگ** اداة الفضلا تصنیف قاضی خان بدرمحمد دهلوی المعروف به ٥ - **فرهنگ** استادی عبدالله نیشابوری ، ٦ - **فرهنگ** اسکندری ، ۷ - **فرهنگ** تحفة الاحباب تصنیف اوبهی ، ۸ - **فرهنگ** جامع اللغات منظوم نیازی حجازی ، ۹ - **فرهنگ** حسین وفائی ، ۱۰ - **فرهنگ** حسنی ، ۱۱ - **فرهنگ** حکیم قطران ، ۱۲ - **فرهنگ** دستور ، ۱۳ - **فرهنگ** دستور الافاضل ، ۱٤ - **فرهنگ** دستورالفضلاء ، ۱٥ - **فرهنگ** رسالة النصیر ، ۱٦ - **فرهنگ** زبان گویا و جهان پویا مشهور بهفت بخشی تصنیف بدر الدین ، ۱۷ - **فرهنگ** سروری کاشی ، ۱۸ **فرهنگ** سعد بن نصیر [سعید بن نصیر طوسی نسخه] بن طاهر تمیم الغزنوی که بنام خواجه نظام الملك نوشته وآن یکهزار ودویست وپنج لغت است ومسمی است بسخن نامه نظامی ، ۱۹ - **فرهنگ** شرفنامهٔ احمد منیری مشهور (۱) بابراهیم فاروقی ، ۲۰ - **فرهنگ** شیخ زاده عاشق ، ۲۱ - **فرهنگ** شیخ عبدالرحیم بهاری ، ۲۲ - **فرهنگ** شیخ محمود بهاری ، ۲۳- **فرهنگ** ضمیر [ضمیری نسخه] ۲٤ - **فرهنگ** عاصمی ، ۲٥ - **فرهنگ** عالمی ۲٦- **فرهنگ** عجائب ۲۷-، **فرهنگ** علی نیك پی ، ۲۸-**فرهنگ** فوائد برهانی، ۲۹-**فرهنگ** قاضی ظهیر ، ۳۰ - **فرهنگ** فتنة الطالبین، ۳۱ - **فرهنگ** فتنة الفتیان ، ۳۲ - **فرهنگ** لسان الشعراء ، ۳۳ - **فرهنگ** لغات دیوان خاقانی ، ۳٤ - **فرهنگ** لغات شاهنامه ،

(۱) درنسخه چنین ضبط شده ودانستیم که مؤلف فرهنگ ابراهیم فاروقی بوده وبنام شرف الدین احمد منیری که مرادوی بوده تألیف شده است .

۳۵ - **فرهنگ** محمدبن قیس ، ۳٦ - **فرهنگ** محمدبن هندو شاه منشی که بنام خواجه غیاث‌الدین رشید تصنیف کرده ، ۳۷ **فرهنگ** مختصر ، ۳۸- **فرهنگ** میرزا ابراهیم‌بن میرزا شاه حسین اصفهانی ، ۳۹ - **فرهنگ** معیار جمالی ، ٤۰ - **فرهنگ** مولانا الهداد سرهندی[سرهدی نسخه]، ٤۱- **فرهنگ** منصورشیرازی ، ٤۲- **فرهنگ** مولانامبارکشاه غزنوی [مشهور بفخرقواس نسخه] ، ٤۳- **فرهنگ** موید‌الفضلاء تصنیف محمد لاد (دهلوی است) ، ٤٤ - **فرهنگ** فوائدالفؤاد .

مؤلّف نیزدرمقدّمه تصریح نموده که نظم وترتیب این فرهنگ بآخر نرسیده بود که زندگانی جلال‌الدّین محمّد اکبربسال ۱۰۱٤ بآخر رسید ونوبت سلطنت بفرزند وی جهانگیر افتاد ودراوائل‌سلطنت این پادشاه این تألیف انجام پذیرفت و بنام نامی او مطرز گشت و آنرا فرهنگ جهانگیری نامیدم و مادّهٔ تاریخ اتمام تألیف آنهم : زهی فرهنگ نورالدّین جهانگیر = ۱۰۱۷ یافتم .

فرهنگ جهانگیری را مؤلّف در بیست و چهار باب بترتیب حروف تهجّی که نزد پارسی زبانان معمول میباشد مرتّب نموده و مقدّمه ای مشتمل برمطالب مفیده در دوازده آئین که ذیلاً از آنها نام میبریم بر آن افزوده وخاتمه ای بآخرش ملحق ساخته و کنایات واصطلاحات واستعارات ولغات مرکبه از پارسی و عربی ولغات عربیّه که دانستن آنها ضروری بود و از آن گریزی نبود و آنها را داخل اصل کتاب که مشتمل برفرس قدیم است نمودن مناسب ننمود هر کدام را دردری علیحده درج نمودم و هردری را برچند جلوه مرتب گردانیدم و در خاتمه **در** را بجای باب و **جلوه** را بجای فصل استعمال کرده است (در جهانگیری چاپی و سه نسخه از نسخ این کتابخانه خاتمه ذکر نشده و در حدود (٤۵۰۰) بیت کتابت خاتمه است) وفهرست مطالب آئین‌ها این است :

آئین اول : دربیان‌اطلاق اسم فارس برملك ایران وآنکه در زمان قدیم وعهد باستان از کجاتا کجارا فارس می نامیده‌اند وتعداد زبان فارسی که‌چند است وذکرفصاحت‌و تفضیل آن بردیگر زبانها . **آئین دوم :** در چگونگی زبان فارسی . **آئین سوم :** در تعداد حروف تهجی که نزد پارسی زبانان متداول است و بیان تفرقه حرف **دال** و **ذال** منقوطه و تعیین صیغ آن که چند است . **آئین چهارم :** در ذکر ترتیب این کتاب که برچسان و چند باب است . **آئین پنجم :** در بیان ذکر تفرقه میان حروف و علامات هر حرفی . **آئین ششم :** در بیان تجوز تبدیل هریك از حروف بیست و چهارگانه بحروف دیگر در

بعضی از مواضع برای آسانی منشیان و شاعران . **آئین هفتم** : در بیان ضمائر . **آئین هشتم** : در ذکر حروف و کلماتی که بجهت ترتیب و حسن کلام بیاورند و آن را در معنی مدخلی نباشد . **آئین نهم** : در بیان حروف و کلماتی که باواخر اسماء و افعال بجهة حصول معانی گوناگون در آورند و بدون ترکیب افادهٔ معنی نکند . **آئین دهم** : در بیان حروف مفرده ایکه در اوائل و اواخر کلمات بیاورند بجهة در یافت معانی مختلفه . **آئین یازدهم** در املاء . **آئین دوازدهم** : در بیان عقد انامل .

فرهنگ جهانگیری بسال ۱۲۹۳ دردو مجلّد در لکنهور (هندوستان) بدون خاتمه چاپ شده است .

تألیف و تنظیم فرهنگ جهانگیری بدینگونه است که حرف دوّم هرلغت را باب و حرف اوّل را فصل قرارداده مثلاً لغت **دغل** را درفصل دال از باب غین گذارده و عموماً برای معانی لغات باشعار فصحا و بلغای فارسی زبان استشهاد کرده است .

آغاز : بنام ایزد بخشاینده بخشایشگر

آنکه بر لوح زبانها حرف اوّل نام اوست

این همی گوید اله آن ایزدو آن تنگری

دیباچهٔ فرهنگ خود از نام تو سازم

تا هر ورقی گیرد از آن قیمت دیباج .

حمد بیحد وسپاس بیقیاس مرصانعی را سزا هست که کاخ دماغ صدر نشینان محفل سخندانی را بنقوش خیالات رنگارنگ رشك ارتنگ مانی ساخت الخ .

انجام : لغات فرهنگ بلغت هیون خاتمه یافته و پس از شعر ناصر خسرو که شامل لغت مذکور میباشد قطعه‌ای ازمؤلّف که مادّه تاریخ تألیف فرهنگ جزء آن است شده وانجام خاتمه فرهنگ این است :

هیلاج با اول مفتوح بثانی زده این لغت یونانی است و معنی آن چشمه زندگانی است و آنرا منجّمان فارس کدبانو گویند بسبب آنکه در برابر کدخدا واقع شده وشرح این درذیل لغت مرقوم گشت والله اعلم بالصّواب. قدتمّ الکتاب بعون الملك الوهّاب .

(۸۴۹)

فرهنگ جهانگیری این نسخه چنانکه در آخر لغات تصریح شده است بخطّ نستعلیق میرزا کاظم ولد میرزا صادق در سنهٔ (۱۲۳۹) نگاشته شده و دارای خاتمه فرهنگ است که درنسخ دیگر خطی این کتابخانه ونسخهٔ چاپی نیست. پشت ورق اوّل یادداشتی بقلم فخری قاجار میباشد در آن یادداشت ورود ناصرالدّین شاه در تاریخ ۲۵ رجب سال ۱۲۶۷ بقریه آوه است واز گرمی هوا وترس ازحشرات گزنده راحت نبوده واین رباعی بنظم نویسنده یادداشت شده:

گویند قدیم آوه شهری بوده است
جاری دروی بزرگ نهری بوده است
هر کس که در آن شهر گرفته است وطن
شك نیست که مستوجب قهری بوده‌است.

جلد میشن. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۲۹۰). صفحه (۲۶ و ۲۷) سطر. طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۲۱ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۸).

(۸۵۰)

فرهنگ جهانگیری این نسخه بخطّ نستعلیق نوشته شده، کاتب از خود وسال نگارش نام نبرده، ظاهراً ازخطوط قرن دوازدهم هجری است، پاره ای از اوراق نسخه وصّالی گردیده است و لغات با شنجرف نوشته شده و درآخر نسخه دو مهر بوده آنهارا محو کرده اند و خاتمه کتاب را هم ندارد.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۳۰۱). صفحهٔ (۲۷) سطر. طول (۲۷ سانتیمتر). عرض ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۷).

(۸۵۱)

فرهنگ جهانگیری این نسخه را بخط نستعلیق یوسف بن شیخ اویس چشتی ساکن کول جلالی که از نقاط هندوستان

میباشد نوشته و خاتمه را چون سال نگارش ندارد ، چهارده ورق ابتداء نسخه نونویس و اصل نسخه کهنه و آثار تصحیح ومقابله در آن مشاهده میشود و ورق اوّل بجلد چسبانیده شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار. قطع رحلی . شمارهٔ اوراق(٤٦٠) . صفحه‌ای (۲۱) سطر . طول (۳۳ سانتیمتر) . عرض ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۵) .

(۸۵۲)

فرهنگ جهانگیری

این نسخه بخط نستعلیق در سنهٔ (۱۲٤٤) بقلم جمعی برای میرزا فضل‌الله مستوفی نوشته شده ، محرّرین هیچیك اسمی از خود نبرده اند ، ازشیوهٔ خط وشرحی که در آخر نسخه درحاشیه نگاشته شده معیّن میشود که ثلث اصل لغات این نسخه را با سرخی حسن‌نامی در سال (۱۲۵٤) تحریر نموده صفحات کتاب مجدول باسرخی وسیاهی است .

جلد تیماجی نیمضربی . کاغذفرنگی آبی رنك . واقف سپهسالار . قطع‌رحلی بزرگ . شمارهٔ اوراق (٤۹٤) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول . (۳٦ سانتیمتر) . عرض (۲۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۵) .

[۳۵۵] فرهنگ رشیدی (فارسی بفارسی)

مؤلف این فرهنگ عبدالرّشیدبن عبدالغفورالحسنی‌مدنی تتوی(۱) ره میباشد وچنانکه خود درمقدّمه تصریح نموده این کتاب درجمع میان فرهنگ جهانگیری وسروری است . این مؤلف استشهادات و توضیحات راجعهٔ بلغات را که در آن دو فرهنگ موجود است زیاد دانسته و آنها را دارای نواقصی میداند چون‌عدم تصریح بضبط لغات و عدم تذکر فارسی نبودن پاره ای از آنها و یك لغت را که بواسطهٔ تخفیف و اضافه وعلل دیگر بچند قسم خوانده میشود در چند جا ذکر

(۱) در خاتمة الطبع این فرهنك عزیزالرحمن نوشته اند : عبد الرشیدبن سید عبدالغفور تتوی در عهد سلطنت شاه جهان و عالمگیر از اجله فضلا بوده و در حضرت سلطان و حلقه علما و اعیان اعتبار تمام داشته ، مولد او در بلده تته من مضافات سند است و اصلش از سادات کبار مدینه منوره ، از اینجا است که حسنی و مدنی در لقب خود می آورد ..... الخ ودر آنجااست که تاریخ جلوس‌عالمگیررا که بسال۱۰٦۸ بوده آیهٔ کریمهٔ اطیعوالله واطیعوالرسول الخ یافته است بنابراین تاسال ۱۰٦۸ در حیات بوده و پس از این از وی خبری نداریم .

نمودن و گذشته از اینها گوید درضبط معانی والفاظ لغات آنها را اشتباهاتی رخ داده که بهریك در جای خود اشاره خواهدشد . ودر آخردیباچه این بیت را که شامل تاریخ تألیف کتاب است آورده : **بیت**

گشت تاریخ وی ازروی قبول باد فرهنگ رشیدی مقبول=۱۰٦٤

و پس از این گوید این کتاب مشتمل است بریك مقدّمه وچند باب وخاتمه .

مقدّمه را در بیان جمیع حروف تهجّی وبیان بعضی کلمات مرکّبه ودیگرفوائد وضوابط صرفی وغیره چون عقد انامل ووجه تسمیه کتاب لغت بفرهنگ ومعنی و مراداز کلمهٔ پارس واقسام زبان فارسی قرارداده واگربگوئیم که این مقدّمه مختصری از مقدّمات فرهنگ جهانگیری میباشد که در دوازده آئین گذارده ، بخطا نرفته ومراجعه بهردو کتاب مارا بهترین مؤید است .

ابواب این کتاب بشماره حروف تهجّی ۲٤ باب میباشد ودر آخر هرفصل از هرباب استعاراتی که در آن فصل موجود است نیز درج گردیده واثری ازخاتمه در نسخ موجوده نیست (۱)

طرز پیدا کردن لغت را از این فرهنگ مؤلّف خود در دو بیت نظم بسته وآن این است :

ای فهم کنندهٔ معانی ترتیب لغات اگر بدانی
از باب بگیر حرف اوّل وازفصل بگیر حرف ثانی

از مؤلّفات این مؤلّف یکی منتخب اللّغات شاهجهانی است که نیزدرلغت ودر همین فصل از آن معرّفی میشود دیگر رساله **معربات** میباشد که در خاتمة الطبع این فرهنگ عزیز الرّحمن مدرّس عربی و فارسی مدرسهٔ عالی کلکته نوشته اند .

نسخه ای از این فرهنگ که سه سال پس از تألیف نوشته شده در کتابخانهٔ مجلس شورای ملّی ایران موجود است، (ص۲۷۱و۲۷۲) فهرست خطی مجلس ج۲ .

این فرهنگ بسال ۱۲۹۲ در کلکته چاپ شده است .

---

(۱) درخاتمة الطبع این کتاب نوشته شده : اما در آخر هیچکدام از نسخهای هشتگانه که مدار تصحیح بر آن بوده و دیگر نسخها که باوقات مختلف بنظر رسیده ازخاتمه اثری نیست (نسخهٔ این کتابخانه نیز خاتمه را ندارد) .

آغاز: بسمله ستایشی که آرایش سرنامهٔ هرسخن‌و پیرایش دیباچه هرنوو کهن و پروازش خامه و آمه خردمندان و تزارش نامه و خامه دانش‌پسندان تواند بود الخ.

(۸۵۳)

فرهنگ رشیدی این نسخه را بخط نستعلیق حاجی امامقلی در شهرلاهور در سنهٔ (۱۱۳۳) نگاشته، آخرین صفحه نسخه مرحوم رضاقلیخان هدایت مؤلف مجمع الفصحاء نوشته اند که بسال ۱۲۵۶ آنرا خریداری و پشت صفحهٔ اوّل نیز یادداشتی بسال ۱۲۵۸ کرده وبرورق حنائی که پیش ازورق اوّل کتاب میباشد بسال ۱۲۸۱ یاد داشتی نموده و برورق سفید رنگی که پیش‌از ورق حنائی است نیز نگاشته اند: هوالباقی حرکت ازباغ شمال تبریز بجای‌چمن داش تپه رحمت آباد مشهور بمیان دواب از مراغه در رکاب ظفر مآب نوّاب مستطاب‌ولیعهدسلطان مظفرالدّین‌میرزا ایدالله بقاه‌درروزجمعه۲۵ شهرربیع الاولی سنه ۱۲۸۲ حرره رضاقلی هدایت. ونیزهدایت بر بسیاری ازصفحات این‌فرهنگ حاشیه های سودمندی نگاشته اند و پشت ورق اوّل اشعاری ترکی و پشت ورق آخر اشعاری فارسی نوشته شده وچند ورقی ازنسخه وّصالی گردیده.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. شمارهٔ اوراق (۲۸۶). صفحه ای (۲۱) سطر. طول(۲۹ سانتیمتر). عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۵).

[۳۵۶] **فرهنگ سروری = مجمع الفرس** (فارسی‌بفارسی)

این فرهنگ از کتب مشهورهٔ لغت میباشد و مؤلف آن محمّد قاسم بن حاجی محمّد کاشانی متخلّص بسروری است که از شعرای اوائل قرن یازدهم هجری بوده وبگفته ریو در ص ۴۹۸ ج ۲ فهرست موزهٔ لندن پس از سال ۱۰۳۲ بهندوستان رفته ونیز از «مرآت‌العالم» و «ریاض الشعراء» نقل نموده که بسال ۱۰۳۶ به لاهور رسیده و سیّد علی حسن در کتاب «صبح گلشن» (بسال ۱۲۹۴ تألیف و بسال ۱۲۹۵ درهند چاپ شده) که تذکره ایست مختصردرص ۲۰۳ نام سروری وفرهنگ او را برده و گوید که درلاهور قیام نموده. ودر «سفینه خشگو» در

ذیل نام سروری معرّفی از این شاعر متتبّع و فرهنگ مجمع الفرس وی گردیده و گوید : از نوشته نصر آبادی مستفاد میشود که در ایران فرهنگی مختصراز اودر میان است چون در عهد جهانگیری بهندوستان رسید و فرهنگ جهانگیری که میرجمال الدّین انجو نوشته بنظر آوردفرهنگ مبسوطی نوشت و مؤلّف کشف الظّنون در حرف لام ج ۲ ص ۳۵۹ در ذیل علم لغت اسامی قاموس ها و فرهنگ هائیرا بترتیب حروف تهجّی ذکرنموده ودرذیل حرف **واو** گوید : وجیزلغت سروری عجم(۱) فارسی و مرتب برحروف است و قسمتی از ابتداء ومقدّمه آن را نقل و اسامی مآخذ شانزده گانه را نیز آورده است واین آغاز و خصوصیّات مجمع الفرس را نشان میدهد وحاجی خلیفه بغلط نام این فرهنگ را وجیز گذاشته درصورتیکه مؤلّف نام آنرا در مقدّمه مجمع الفرس معیّن کرده است .

دانشمند معاصر آقای **سعید نفیسی** یادداشت ذیل را بنگارنده داده اند :

سروری پس از مجمع الفرس که بسال ۱۰۰۸ بنام شاه عبّاس کبیر تألیف کرده چون درسال۱۰۲۸ فرهنگ جهانگیری بایران آمده وشامل اللّغه تألیف قراحصاری که درلغت فارسی بترکی است و فرهنگ تحفة السّعاده تألیف ملاّ محمود بن شیخ ضیاء الدین محمّد را مطالعه کرده تألیف سابق خود را کامل کرده است .

نگارنده فقط بنا براعتماد بقول دانشمند محترم شرح بالارا نگاشت و مدرك دیگری جز سفینه خشگو بر این ادّعا نیافت .

سروری درمقدّمه فرهنگ مجمع الفرس نگاشته که بسال ۱۰۰۸ دراثرممارست باشعار و دیوانهای شعرا ونبودن فرهنگی پارسی که جامع لغات واستعارات فارسی باشد این کتاب را ازروی شانزده فرهنگ پارسی که هریك خصوصیّتی را دارابوده که دیگران آنرا نداشته اند تنظیم ونام آن نسخه ها را بدین گونه ذکر کرده است :

۱ - شرف نامهٔ احمد منیری تألیف ابراهیم قوام فاروقی (در ص۱۸۹-۱۹۲ از این فرهنگ معرفی کامل گردید). ۲- معیار جمالی افصح المتکلّمین شمس فخری. ۳-تحفة الاحباب

(۱) صاحب کشف الظنون سروری را مقید بعجم ذکر نموده چرا که مصطفی بن شعبان متوفی بسال ۹۶۹ نیز متخلص بسروری و ترك نژاد بوده است .

حافظ اوبهی . ٤- نسخهٔ حسین وفائی . ٥ - رسالهٔ ابونصر علی بن اسدالطوسی . ٦ - نسخهٔ میرزا ابراهیم بن میرزا شاه حسین اصفهانی (بنام فرهنگ میرزا ابراهیم در این فصل معرّفی میشود) . ۷ - رسالهٔ محمد هندوشاه . ۸ - مؤیدالفضلاء تألیف محمّدلاد. ۹ - شرح سامی فی الاسامی میدانی. ۱۰- رسالهٔ ابوحفص سوزی (کذا) . ۱۱- اداةالفضلا تألیف قاضیخان بدر محمّد دهلوی . ۱۲ - جامع اللغات منظوم نیازی حجازی و چهار رساله دیگر که اسم مصنّف معلوم نبوده .

مؤلّف دراین فرهنك لغات عربی را نیاورده ونیز لغات سادهٔ فارسی را انداخته و از اشعارقدما، برمعنی بیشتر از لغات شاهد آورده وبرای طرز تلّفظ لغات نظیر مشهوری آورده مثلاً گوید :

رنبه چون دنبه و چون درمعنی یا لفظ لغتی میان دانشمندان اختلاف باشد آنرا که بنظر وی صحیح است بدواً ذکر و پس از آن معانی یاتلفّظات دیگر را می‌آورد مثلاً درلغت **تکوك** گوید : ظرفی باشد که اززر یانقره سازند برصورت شیر یاازسفال سازند وبدان شراب خورند رودکی گوید :

می گسار اندر تکوك شاهوار خور بشادی روزگار نوبهار

و در نسخ این لغت مختلف واقع شده : بلوك و بکوك و تکوك وتلوك.

در این فرهنگ یك لغت را که بچند جور تلفّظ شده در چندین باب ذکر نموده مثلاً لغت اسپر غم راکه سپر غم و شاهپسرم و شاد اسپرم و خوش اسپرم نیز گفته شده درباب الف وسین وشین می‌یابیم . (چنانکه گذشت در فرهنگ جهانگیری امثال این لغت فقط دریك باب باتذکّربسائروجوه ذکر گردیده است .)

مجمع الفرس دارای دیباچه‌ای در ۸۷ بیت وبیست وچهارباب(۱) مشتمل بر(٦۰۰۰) لغت وفصلی درآخر بنام باب استعارات مشتمل بر (۱۰۳) (۲) کلمه و معانی آنها وخاتمه ای در ۱۸ بیت است .

---

(۱) چون حروف : ث ، خ ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ع ، ق ، مختص بعربی است دراین فرهنك لغاتی که ابتدا بیکی از این حروف شده باشد نیست وشمارهٔ لغاتیکه در دو نسخه ذیل از این فرهنك است مطابق نیست ونسخه دیگر ۲۰۰ لغت کمتر دارد .

(۲) شماره استعارات نسخهٔ دیگر از این فرهنك ۸٦ میباشد .

طرز این فرهنگ این است که حرف اوّل را باب قرار داده و حرف آخررا فصل بنابراین چون لغت پرند را بخواهیم بایستی در باب پاء فارسی و فصل دال بجوئیم وجزحرف اوّل و آخر ملاحظهٔ سائرحروف نشده است . برای نشان‌دادن طرز کتاب ، لغت نخستین و آخرین فرهنگ را نقل میکنیم :

افدستا بفتح همزه ودال مهمله وسکون فاوسین حمد خدای‌عزّوجل‌وستایش شگفت ونیکو چه این کلمه مرکّب است از **افد** که بمعنی شگفت است و **ستا** که ستایش باشد مثالش‌استاد دقیقی فرماید : **بیت**

جز ز ایزد توام خداوندی زان کنم برتو از دل افدستا

وصاحب معیار جمالی **شمس‌فخری** نیز فرماید :

براین کتاب اعانت نمودطبع مرا که جمله بندگی شاه راست افدستا

یزدادی بفتح یاوسکون زاء معجمه و کسر دال قیمه و تخم مرغ که باهم پزند(۱) .

سروری خود مجمع الفرس را مختصر نموده و دیباچه آنرا بنام اعتمادالدوله حاتم بیك وزیرشاه عبّاس موشح کرده ونسخه ای ازآنرا که بسال ۱۰۱۸ نگارش یافته جناب آقای اسفندیاری دام ظلّه العالی دارند ودر مقدّمه آنست : «بنده‌مذنب جانی سروری‌کاشانی چون ازتألیف مجمع الفرس باز پرداخت دید که بعضی‌ازیاران بواسطهٔ اینکه ایجاز در کلام مطلوبست یا بجهة آنکه در اجرت کاتب تخفیفی شود درنوشتن آن ابیات استشهاد واعراب که صحّت لغت بدان‌منوط ومربوطست حذف میکنند و چهرهٔ شاهد این نسخه را ازحلّی ربط عاطل میسازند بنا برتمهید این مقدّمات بخاطر این ضعیف رسید که با تصحیح حروف و مراعات (کذا) خلاصه بنویسم ومجملی مرقوم گردانم از آن نسخه که مؤلّفست از شانزده کتاب که اسامی ایشان اینست (پس ازاین اسامی مآخذ شانزده گانه را ذکرنموده ۱۲ کتاب آن همان کتاب های نام برده بالا است واسامی چهار نسخه دیگر راکه در آنجا

(۱) آخرین لغت موافق یکی از دو نسخهٔ این کتابخانه آنستکه نقل گردید ولی در نسخهٔ دیگر اینست : **یتاقی** یعنی پاسبان . و میان این لغت ولغت **یزدادی** دولغت دیگر میباشد .

مجهول بوده اینجا بدینگونه ثبت کرده است : معجم البلدان، فرهنگ زفان گویا ، لسان الشعرا و ترجمه صیدنه ابی ریحان بیرونی .) (۱) تا جمعیکه معانی آن لغات را مفصل ولغات را مستشهد خواهند به مجمع الفرس رجوع فرمایند وبعضی که مجمل و محذوف الاستشهاد خواهند باین خلاصه توجه کنند و زبان قلم را از انتخاب وقلم زبانرا ازاعتراض قاصرو کوتاه سازند واین نسخه‌را موسوم به «خلاصه المجمع» ساختیم امید که‌الخ» .

بدبختانه تابحال این دو فرهنگ چاپ نشده و از نسخه خلاصه آن جز یکی سراغ نداریم .

آغاز : بسمله ـ ابتدای کلام هردانشمند سخنور و انتهای سخن هرخردمند هنرپرور الخ .

انجام : از لطف عمیم و کرم جسیم جمعیکه کتابت این نسخه کنند آن است که تقصیر وتهاون در نوشتن دیباچه این نسخه نکنند که در ننوشتن آن نه همین براین ضعیف ستم میکنند بلکه برخود نیز جور کرده چه خود را محروم ساخته از کتاب توحید ونعت ومنقبت وازمرتبه انصاف ومرحمت و شفقت

من آنچه شرط بلاغ است باتومیگویم تو خواه از سخنم پند گیرو خواه ملال

تمّ بالخیر.

(۸۵٤)

فرهنگ سروری

این نسخه را بخط نستعلیق محمّد صالح بن عبدالوهاب جوشقانی بسال ۱۰٤۷ که سی و نه سال پس ازتألیف میشود ، نوشته ، ابواب ولغات با شنجرف نگاشته شده ، درذیل آخرین صفحه اخباری از حضرت رسول‌ص نقل گردیده ورق اوّل نسخه وصالی ودو ورق آخر وصالی لازم دارد .

---

(۱) ظاهراً مراد از معجم البلدان غیر ازمؤلفه یاقوت است ودر کشف الظنون جز آن کتابی بدین نام از سبکی نقل نموده ولی مؤلف وموضوع آن را تعیین نکرده و بنا برسیاق عبارت در این دیباچه ، بایستی در لغت باشد و فرهنك زفان گویا بافاء ثبت شده و مراد همان زبان گویا وجهان پویا است که از ماخذ فرهنك جهانگیری بوده است .

جلد چرمی ضربی . کاغذ خان بالغ . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۷۵) . صفحه ای (۲۳) سطر . طول (۲۰ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۸ ½ سانتیمتر) . شماره کتابخانه (۳) .

(۸۵۵)

فرهنگ سروری

این نسخه نیز بخط نستعلیق نوشته شده ، درحدود ۲۹ ورق از ابتداء کتاب که شامل ۲۸۸ لغت و دیباچه بوده افتاده و صفحه اوّل موجود لغت اسپرغم را بیان نموده و از آخرهم یك ورق افتاده که شامل دو سطر بوده و آن دوسطر ازروی نسخه بالا درحاشیه آخرین ورق نوشته شد ، لغات وابواب را باشنجرف نگاشته اند ، شماره لغات این نسخه بیشتر از دیگری میباشد وظاهراً نو تر از آن نسخه است کنار ورق اوّل یادداشتی بوده قسمتی از آن محو گردیده ونیز یادداشتی ازاعتضاد السلطنه است که بسال ۱۲۸۳ نسخه داخل کتابخانه ایشان شده است .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (٤۰۷) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۱۸ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۱ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱) .

[۳۵۷] فرهنگ عباسی (فارسی)

مؤلّف این فرهنگ چنانکه دردیباچه بدان تصریح گردیده نایب الصّدر تبریز ابن محمد رضا محمّدالمدعوّ بصدرالدّین التبریزی میباشد، دانشمند معاصر آقای تربیت در ص ۳۷۰ دانشمندان آذربایجان گوید: «**نائب الصدر** خلف محمّد رضا المدعوّ بصدرالدّین تبریزی بوده کتاب لغتی درتاریخ ۱۲۲۵ برای عبّاس میرزا نائب السلطنه بعنوان فرهنگ عبّاسی تألیف کرده نسخه ای از آن در دانشکده معقول ومنقول دیده ام.» جز آنچه نقل شد اطلاعی راجع باین شخص اظهار نداشته اند ودرص ۲۲۸ همان کتاب بنقل ازنگارستان دارا گوید: « **صدرالدین محمد** تبریزی خلف ملاّ رضا قاضی عسکر متخلّص **بشفاء** تبریزی است درعلوم شرعیّه وفنون ادبیّه و لغت عرب ید طولائی داشت و تحصیل علم و ادب را اوّل در خدمت والد ماجد و بعد از آن در عتبات عالیات از آقا سیّد مهدی بروجردی و آقا سیّد علی مجتهد وسایر مجتهدین عظام کرده و دراطلاع از مسائل شرعیّه و آگاهی از

فنون ادبیّه بی‌نظیر است وطبعی موزون دارد و نظم ونثری باحلاوت بلغت پارسی وعربی دارد **وله** :

اَنِیسُ الصِّبِّ فِي الْحُبِّ الْعَنَآءُ فَلَیْسَ عَنِ الْعَنَآءِ لَهُ الْغِنَآءُ
فَاِنْ شِئْتَ اَحْیِنِی اَوْ شِئْتَ فَاقْتُلْ فَعَیْشُ الصِّبِّ وَالْمَوْتُ سَوَآءُ
اَیا مَرْضَی الْهَوٰی مُوتُوا بِغَمٍّ فَدَآءُ الْحُبِّ لَیْسَ لَهُ دَوَآءُ

ونیز آقای تربیت در ص ۱۹۸ در ذیل **شفا ـ ملارضا** ، پدر مرد نامبردهٔ بالا گوید: درحوالی سنهٔ ۱۲۰۸ برحمت ایزدی پیوسته‌است . ومیدانیم که‌وفات آقا سیّد مهدی بروجردی (بحرالعلوم) بسال ۱۲۱۲ ووفات آقا سیّد علی (صاحب ریاض) بسال ۱۲۳۱ بوده‌است بنابراین معلوم میشود از علماء قرن سیزدهم هجری بوده‌واز تصریح خود مؤلّف فرهنگ عبّاسی در دیباچه میدانیم که بسال ۱۲۲۵ شروع بتألیف این کتاب نموده‌واز اطلاع براینکه صدرالدّین محمّدبن ملاّ رضای مذکور در « لغت ید طولائی داشته » و « در اطلاع از مسائل شرعیّه بی‌نظیر است » گمان نزدیك بیقین پیدا میکنیم که مؤلّف این فرهنگ همین صدرالدّین محمّدبن ملاّ رضا میباشد ومؤلّف نگارستان از این فرهنگ وی خبر نداشته که در کتاب خود آنرا یاد نکرده ویا تألیف کتاب او پیش از این فرهنگ بوده است .

چنانکه نیز از دیباچه معلوم میشود تألیف این کتاب بامر نائب‌السّلطنه عبّاس میرزا بوده ومشتمل برلغات فارسی وموافق حروف آخرکلمات مرتّب شده ولغات مترادفه را در ذیل یکی از مشاهیر آنها ذکر نموده و در ترتیب کتاب گوید :

ترتیب کتاب من چنین است ای عدل تو درزمانه ظاهر
از فصل بگیر حرف اوّل وز باب بگیر حرف آخر

برای لغات شواهدی نیاورده و کتاب را برمقدّمه وابواب وخاتمه ای ترتیب داده است . **مقدمه** درکلّیّات وقواعد حروف وزبان پارسی درشش نمایش است. **باب اول** ـ دررجحان زبان فارسی پس از عربی برتمام لغات. **باب دوم** ـ درچگونگی زبان فارسی وشمارهٔ حروف. **باب سوم** ـ دربیان ضمائر لغت فارسی. **باب چهارم** ـ

در حروف زائده ایکه در اوایل و اواخر کلمات آورند . **باب پنجم** - در الفاظ و حروفی که برای زینت کلام آورند . **باب ششم** - در بیان جواز تبدیل حروف بیکدیگر **ابواب** فرهنگ بشمارهٔ حروف تهجّی است و **خاتمه** چنانکه در دیباچه نوشته شده مشتمل بر استعارات و کنایات و لغاتی که مشتمل برحروف هشتگانه یعنی ث ، خ ، ص ، ط ، ظ ، ع ، ق ، که در اصل زبان فارسی نیامده است الّا بندرت، میباشد ولی نسخهٔ ذیل خاتمه راندارد، چون نسخهٔ دیگر از این فرهنگ تابحال نیافته ام نمیدانم که مؤلّف توفیق برتألیف خاتمه نیافته یانویسندهٔ این نسخه آنرا ننوشته است و این فرهنگ درحدود (۲۵۰۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز: آرایش گفتاردانشوران وپیرایش کردار سخن گستران ستایش خداوند جهان آفرین الخ .

انجام: یك روئی بروزن بدگوئی بمعنی بی ریائی و یك جهتی باشد تمّت الکتاب الخ .

(۸۵۶)

فرهنگ عباسی

این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۱۳۰ نگاشته شده ، نویسنده از خود نام نبرده ، درپایان آخرین صفحه یادداشتی است که بسال ۱۲۶۰ این کتاب سه تومان (سی ریال کنونی) خریده شده، مهراسم یادداشت کننده را محو کرده اند وتمام لغات کتاب باشنجرف نوشته شده است .

جلد میشن نیم ضربی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۲۱) . صفحه ای (۲۳) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۶) .

[۳۵۸] فرهنگ مثنوی = لطائف اللغات (فارسی وغیره بفارسی)

مؤلّف این فرهنگ چنانکه درمقدّمه تصریح شده عبداللّطیف بن عبدالله کبیر(۱) میباشد که در تحصیل و تصحیح و مقابلهٔ مثنوی مولانا جلال الدّین رومی رنج فراوان کشیده و دوازده سال این کتاب عالیجناب را بتلمّذ وتتبّع خوانده

(۱) دردیباچه مثنوی ترتیب داده خویش خود را عبداللطیف بن عبدالله العباسی معرفی نموده و در مقدمه فرهنگ بدانگونه که نقل گردید .

ونسخه ای از آن که تقریباً باهشتادنسخه مقابله گردیده ترتیب داده (۱) وشرحی بنام لطائف المثنوی بر آن نگاشته وازمندرجات لطائف اللّغات برمی آید که ازعلم نجوم واصطلاحات آن باخبر بوده وبمناسبت بدان اشاره نموده و در هنگام تألیف این فرهنگ بقاموس و صراح و جهانگیری و کشف اللغات عبد الرّحیم سوربهاری ومدارالافاضل شیخ الله داد سرهندی ومؤیّدالفضلاء و فرهنگهای دیگر مثنوی که پیش ازوی نوشته اند مراجعه نموده است . (در ذیل لغت نبید و چاپلوس از فرهنگ میرزا فتح‌الله رازی نام برده ولی نام این فرهنگ دردیباچه نیست) وپس ازلغات عربی رمز (ع) و فارسی (ف) و ترکی (ت) و سریانی (س) وپس از کلماتیکه میان فارسی وعربی مشترك است (عف) وآنچه میان ترکی وفارسی مشترك است (تف) ولغتی که میانه فارسی وهندی مختلط است (فه) والفاظیکه میانه عربی وهندی است (عه) علامت گذارده که مراجعه کننده گذشته از معنی، بداند که این لفظ ازچه لغت وزبان است .

ازدیباچه ایکه برمثنوی مرتب کردهٔ خویش بسال ۱۰۳۲ نگاشته معلوم میشود که پیش از آن تاریخ این لغت را ترتیب داده (۲) وازآنچه درمقدّمهٔ این‌فرهنگ آورده (۳) معلوم میشود که این لغت را خصوصاً برای نسخهٔ ناسخهٔ مثنوی که

(۱) نسخه ای از این مثنوی که دفتر اول آن بسال ۱۰۸۳ و دفتر دوم آن بسال ۱۰۸۶ نوشته شده ودر کتابخانه مجلس شورای ملی ایران موجود ونگارنده آنرا دیده شامل‌شش‌دفتر وهفت دیباچه و شش فهرست ومقدمه ای است که آنرا « مرآت المثنوی » نامیده وفهرستها هریك مشتمل بر حکایات و مندرجات دفاتر بتفصیل میباشند مرحوم اعتصام الملك در ص ۲۸۰و۲۸۱ فهرست کتب خطی آن کتابخانه این نسخه را معرفی وقسمتی ازمقدمه آنرا هم نقل کرده اند . نسخه‌ای ازاین مثنوی‌را نیزحضرت حاج سیدنصرالله تقوی دارند.

(۲) ازمندرجات مقدمه معلوم میشود که این تصحیح وترتیب نسخهٔ مثنوی درسال ۱۰۳۱ در برهانپور هندوستان خاتمه یافته است .

(۳) درمقدمه فرهنگ است : هرچه درمثنوی واقع شده عموما بتحریردرآمده باوجود آنچه برمبتذل وزبان زد عوام وخواص بود ازآن احترازنموده ومیتواند بود که دراین‌جمع بعضی لغات از این عالم داخل شده باشد که درنسخهٔ ناسخهٔ مثنوی که این فرهنگ بجهة آن ترتیب یافته یافته نشود اما چون درلغات مثنوی که بعضی‌ازسلف نوشته اند داخل بود بملاحظه‌آنکه شاید درجائی نسخه‌ای باشد یادر کتاب دیگری یافته شود وبعد ازتفحص درین‌فرهنگ نیابند ترك آن لایق ندانست الخ .

خود ترتیب داده تألیف کرده بنابراین تألیف این فرهنگ درسال ۱۰۳۱ بایستی خاتمه یافته باشد.

این فرهنگ بمناسبت اوّل لغات مشتمل برابواب وبمناسبت اواخر آنها منقسم بفصول میباشد و در بسیاری ازموارد باشعار شعرای معروف استشهاد گردیده ودر حدود (۱۰۰۰۰) بیت کتابت دارد.

در ص ۱٤٥۸ ج ۲ فهرست آصفیّه نسخه ای ازاین کتاب که بسال ۱۸۷۷م. چاپ شده موجود است.

چنانکه مؤلّف درمقدّمهٔ فرهنگ نوشته پیش از این فرهنگ برای مثنوی فرهنگ هائی تهیّه شده ونسخه‌ای‌ازیکی از آنها که آغاز آن این‌است: ربّ انعمت فزدانت حبیبی اللّهم اجعلنی فی‌الحقائق‌موجودا الخ، وتاریخ کتابت وتألیف ونام مؤلّف را ندارد در کتابخانهٔ مجلس موجود است (بفهرست کتب خطّی ج ۲ ص ۲۷۷ مراجعه شود).

احمدبن‌مصطفی اللّبابیدّی الدّمشقی بسال ۱۳۲۱ کتابی‌درلغت بنام«لطائف‌اللّغه» تألیف نموده و بدون تاریخ چاپ شده وآنرا ازلغات دستگاهی توان شمرد.

آغاز: بسمله این فرهنگ مشتمل بر حلّ لغات غریبه عربیّه و الفاظ عجیبه عجمیّه مثنوی مولوی معنوی الخ.

وابتداء لغات آن این است: باب الالف فصل‌الالف استثناء چیزی ازجمله ای بیرون آوردن وانشاءالله گفتن.

انجام: «یوفی» ف بمعنی یافه‌گوی (است نسخه) یعنی بیهوده‌گوی.

(۸۵۷)

فرهنگ مثنوی لطائف اللغات

این‌نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۰٤٥ نوشته شده، کاتب نامی ازخود نبرده، از کیفیّت نگارش ورسم‌الخط معلوم است که نویسنده آن هندی بوده واز غلط هم بی بهره نیست، در مقدّمه نام کتاب «لطف‌اللغات» ثبت شده ولی مسلّماً لطائف بوده و کاتب غلط نوشته است، صفحهٔ اوّل کتاب افتاده و نخستین‌سطرموجودآن‌این‌است: شیخ

لاددهلوی که الحق در حلّ لغات مؤیّد الفضلای وعلما است الخ .

لغات وابواب وفصول را با نجرف نوشته‌اند ونسخه در آب افتاده ولی خطوط ضائع نشده، یادداشت اعتضادالسلطنه ووقف نامه درحاشیه ورق اوّل موجوداست.
جلد میشن مذهب . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۰۶) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۲۹ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۴ ½ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (٤) .

(۸۵۸)

فرهنك مثنوی لطائف اللغات

این نسخه بخط شکسته نستعلیق بسال ۱۲۳۲ نوشته شده ، کاتب نام خود را ننگاشته ، لغات و ابواب و فصول باسرخی میباشد وبرگ نخستین نیازمند چسبانیدن است .
جلد تیماج . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱٤٤) . صفحه ای (۲۲) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۸۹) .

[۳۵۹] فرهنك میرزا ابراهیم = نسخهٔ میرزا

(فارسی وعربی وترکی بفارسی)

میرزا ابرهیم، پسر میرزا شاه حسین اصفهانی (۱) است ودر «عالم آرا» ذیل خوشنویسانی که در عهد شاه طهماسب شهره بوده‌اند، نام وشرح حال مختصری از ایشان ثبت گردیده وگوید: درشعرفهمی وتتبّع لغات فرس دعوی انفراد نمود، رساله‌ای که درلغات فرس تصنیف نموده اکنون درعراق شایع است . ونیز درتذکره هفت اقلیم درذیل نام پدر اسم این پسر وبرادر وچندشعراز او موجود واین دوبیت از آنجاست :

ربدان گاهی ملك جهان میبازند — گاهی بنگاهی دل و جان میبازند
اینقسم قماررانه چنداست ونه چون — هرنوع برآید آنچنان میبازند

دردوجای دیگر نام این مؤلّف وفرهنگ وی ثبت شده یکی درمقدّمهٔ فرهنگ سروری (مجمع الفرس) که بسال ۱۰۰۸ تألیف گردیده، وسروری یکی ازمآخذ خودرا بنام « نسخهٔ میرزا ابراهیم بن میرزا شاه حسین اصفهانی » معرّفی نموده و دیگری

(۱) میرزا شاه حسین اصفهانی وزیر شاه اسمعیل صفوی بوده و در سال ۹۲٦ مهترشاه قلی در دیوانخانه اورا کشته و وزیری کریم الطبع بوده است .

در مقدّمه فرهنگ جهانگیری مؤلّفه بسال ۱۰۱۷ میباشد که در آنجا بنام «فرهنگ میرزا ابراهیم بن میرزا شاه حسین اصفهانی» درشمارهٔ مآخذ کتاب آمده است.

دونسخه از این فرهنگ را نگارنده در این کتابخانه دید که بنام «رساله در لغات فارسی وعربی وعربی وترکی» وقف وثبت وضبط گردیده ودرمقدّمه وخاتمهٔ آن نامی ازمؤلّف نیست، پس ازمطالعه ودقّت زیاد برآن شد که این فرهنگ همان شرفنامهٔ منیری مذکوردرص ۱۸۹-۱۹۲ این فهرست میباشدولی اندك تصرفی در آن شده و کتابی جداگانه معرّفی گردیده‌است ومراد سروری ازنسخهٔ میرزا ابراهیم نیز همین رساله بوده ازاینرو برای اثبات مدّعای خویش چندنمونه مختصراز آنهارا نقل مینمائیم:

عبارت شرفنامه : **انج** بوزن رنج بیرون روی وبیرون کشیدن.
عبارت رسالهٔ میرزا : **انج** بوزن رنج گردا گرد روی وبیرون کشیدن.
عبارت فرهنگ سروری : **انج** بوزن رنج بمعنی گردا گرد روی و بیرون کشیدن باشد. درنسخه میرزا.

عبارت شرفنامه : **کدست** بضم یکم و کسردوم بدست که بتازی شبرووجب گویند
عبارت رساله : **کدست** بضم کاف و کسردال بدست وبعربی شبرووجب است.
عبارت فرهنگ سروری : **کدست** بضم کاف و کسردال در نسخهٔ میرزا بدست باشد که بعربی شبرووجب گویند.

عبارت شرفنامه : **هو** زرد آب وریم.
عبارت رساله : **هو** بفتح چرکی که از زخم وغیره آید.
عبارت فرهنگ سروری : **هو** بفتح ها درنسخهٔ میرزا چرکی باشد که ازجراحت رود اما در سامی فی‌الاسامی آن باشد که آب درجراحت افتد گویند که این جراحت **هو** کرده است یعنی آب دراندرونش رفته است.

با دقّت مختصر در این سه نمونه که ازسه کتاب نقل گردید دیگرجای تردید باقی نیست وبنظرنگارنده میرزاابراهیم تاسال ۱۰۰۸ که سال تألیف فرهنگ سروری است زنده بوده وخود او تقاضا کرده که این فرهنگ را بنام نسخهٔ میرزا ابراهیم معرّفی کند تا اگر اصل حقیقت واضح و آشکار شود خجل نگردد ولی سروری این رساله را در مقدّمه تألیف میرزا ابراهیم دانسته و نیز در ذیل معنی کلمهٔ **ژاژ** گوید: و میرزا ابراهیم بمعنی علفی آورده که تخمش نباشد و عبارت شرفنامه در ذیل لغت **ژاژ** این است: هرسبزه که تخمش نبود. وعبارت رساله این است: علفی

که تحمش نبود . وبا تفحّص ندانستم که میرزا ابراهیم تا چه سالی زنده بوده ولی ازطرزعباراتی که اسکندربیك در عالم آرا بسال ۱۰۲۵ دربارهٔ وی نگاشته بدست می آید که در آنموقع زندگانی را بدرود گفته بوده است .

میرزاابراهیم چندان تصرّفی درعبارات شرفنامه ننموده وحتی قسمتی ازمقدّمات آنرا هم باتصرّف کمی درمقدّمهٔ این فرهنگ کورده و لغاتی چند بر آن افزوده وازشرفنامه ابیاتیکه ازمؤلّف بوده نیاورده وشرح چندلغتی راچون دوستکانی واصفهان باختصار آورده است وبقرینهٔ اینکه درلغت طهماسپ نوشته که پنجاه سال پادشاه بوده و در دو نسخه (۱) پنجاه نوشته شده ومیدانیم که سلطنت این پادشاه از ۹۳۰ تا ۹۸٤ یعنی پنجاه و چهار سال بوده احتمال میدهیم که میرزا ابراهیم این رساله را بسال ۹۸۰ که پنجاهمین سال سلطنت شاه طهماسپ بوده منظّم نموده باشد .

این رساله درحدود (۷۰۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله (۲) بدانکه عرب بچیم وپا و گاف وژامثل چه وپا و گردن و گژ تنطق ننماید . الخ

انجام : « یویه » بضم آرزو ، « یوزه» بفتح تنهٔ درخت ، « یزدادی » (۳) قیمه وتخم مرغ که درهم پزند .

(۸۵۹)

فرهنگ میرزا ابراهیم اصفهانی

این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده ، کاتب از خود وسال کتابت نام نبرده ، پشت ورق اوّل یادداشت شده : هوالله تعالی شأنه در دارالخلافهٔ طهران داخل دارالکتب گردید بتاریخ ربیع المولود ۱۲۷۲ . ودرذیل آن مهری بدین

(۱) در نسخه شماره (۸۷) کتابخانه نوشته شده نام پادشاه ایران که هفت سال مال رعیت بخشید وپنجاه وچهار سال پادشاه بود .

(۲) آغاز دونسخه این کتابخانه همین است که نقل گردید ولی تنظیم مطالب آن باشرفنامه بس وپیش شده و قواعد مختصره ایکه اززبان ترکی درآنجانگارش یافته چون قسمت هائی از قواعد زبان فارسی که نیز درآنجا است دراین نسخه نیست وآغاز لغات آن این است : آرا آرایش وآراینده وبمعنی دوم اسم فاعل مستعمل شود چون سخن آرا وبزم آرا .

(۳) در دونسخه این کتابخانه یزدادی که در فرهنگهای دیگر بادو دال نوشته شده در یکی یزداری بادال وراء و در دیگری یزدارج بادال وراء وجیم درآخر نوشته شده ومسلما هردو غلط از کاتب است .

سجع است : عبدالله بن غلامعلی آل محسن و نیز درهمین صفحه نوشته شده که بسال ۱۲۹۶ لغت بزبان فارسی و عربی و ترکی داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه گردید وبسال ۱۲۹۷ وقفیّت آن براین کتابخانه بهمان نام مذکورنگاشته شده ، کتابت نسخه پیش ازقرن سیزدهم هجری نیست. صفحات مجدول بطلا و شنجرف ولاجورد ولغات وفصول وابواب باسرخی است .

شانزده ورق میان ورق اوّل ودوّم نسخه ازچند جای کتاب است که صحّاف نادان جای خود نگذارده است .

جلد روغنی گل و بوته دار . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۲۲) . صفحه ای (۱۸) سطر . طول (۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۸۷) .

(۸٦۰)

فرهنگ میرزا ابراهیم اصفهانی

این نسخه بخط نستعلیق خوب بسال ۱۲۷۷ نوشته شده ، کاتب از خود نام نبرده ، بدبختانه مصداق این شعر میباشد : آدمی زاده نادان بچه ماند دانی ؟ نسخهٔ معتبر (منحصر) خوش خط بسیار غلط . لغات را باسرخی نوشته اند ، ولغات جوك که درحرف لام همین فصل از آن نام خواهیم برد ضمیمه آن است و پشت ورق اوّل بنام فرهنگ زبان فارسی وعربی وترکی داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه واین کتابخانه گردیده ودردفاتر کتابخانه بهمین نام ثبت شده ، سه ورق کاغذ ننوشته درآخر ومیان دونسخه است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی. شمارهٔ اوراق کلیه (۱۰۵) . اوراق این فرهنگ (۹٤) . صفحه‌ای (۱۹) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۳۲ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۷) .

[۳٦۰] قاموس المحیط (عربی)

مؤلف این کتاب که از معاریف کتب میباشد فیروزآبادی است (ابوطاهر

مجدالدّین محمّدبن یعقوب بن محمّد (۱) شیرازی شافعی ۷۲۹ $\frac{۸۱۶}{۸۱۷}$ه.) (۲) که نیز از مشاهیر دانشمندان و ادبا و لغویین قرن هشتم و نهم هجری بوده و شهرت ایشان بواسطهٔ همین قاموس گردیده ومؤلّفات دیگر در تفسیر وشرح احادیث دارند.

دانشمند معاصر آقای سلطانی نمایندهٔ بهبهان در مجلس شورای ملّی ایران درسال ۱۳۱۶ شمسی در دانشکدهٔ معقول و منقول خطابهٔ مفصّلی در حیاة و خدمات این دانشمند ایراد و مجلّهٔ مهر ازشمارهٔ فروردین ۱۳۱۷ شروع بچاپ آن نموده وبهترین وجامع ترین شرح حال از این عالم جلیل میباشد و بیانات ایشان که در دسترس عموم گذارده شده ما را بی نیاز از تفصیل نموده وباختصار میکوشیم.

فیروزآبادی **درکازرین** که از توابع فیروزآباد فارس است واینك نیز بدین نام مشهور میباشد در سال ۷۲۹ متولّد شده وخود در ماده کرز قاموس متذکر گردیده که مولد مؤلّف درآنجا بوده وسخاوی بااینکه خود تصریح بدین موضوع نموده باز او را کازرونی(۳) و مولد او را در آنشهر دانسته و صاحب روضات وسیوطی فقط او را کازرونی ثبت کرده اند وسیوطی دربغیه از ابن حجر نقل نموده که گویند نسب خود را به ابواسحق شیرازی میرسانده بااینکه گویند شیخ بلاعقب بوده است و از این انتساب هم بالا رفته وخود را به خلیفهٔ اوّل ابوبکر صدّیق منسوب نموده است.

---

(۱) در اول و آخر قاموس مؤلف خود را محمدبن یعقوب بن محمد معرفی نموده و مسلما کنیه او ابوطاهر و لقبش مجدالدین بوده و در منقول از «الضوءاللامع» نام ونسب ایشان بدینگونه است: محمدبن یعقوب بن محمدبن ابراهیم بن عمربن ابی‌ابکربن‌احمدبن محمودبن ادریس بن فضل‌الله بن الشیخ ابی اسحق ابراهیم الکازرونی المشتهر بمولانا الشیخ مجدالدین الفیروزآبادی الشیرازی اللغوی‌الشافعی. (صاحب شذرات‌الذهب بعضی از آباء مجدالدین را ذکر ننموده است وآنچه نقل گردید از روی ضمیمهٔ دونسخه ازقاموس‌این کتابخانه‌است).

(۲) این شرح حال با مراجعه به شذرات الذهب ج ۷ ص ۱۲۶ — ۱۳۱ و کشف‌الظنون و فهرستهای کتابخانهای ایران وهندوستان ومصرومعجم‌المطبوعات‌ص ۱۴۶۹-۱۴۷۱ وشقائق نعمانیه‌ص۳۲ ج ۱ وروضات ج ٤ ص ۲۰۲ وبغیه‌ذیل‌محمد وتاج‌العروس‌وغیره‌نگاشته‌شده است.

(۳) کازرون شهری‌است درنزدیکی خرابهای شاپوروميان شیرازوبوشهرواقع شده وتقریبا ۱۲۰ کیلومتر تاشیراز مسافت دارد.

سخاوی در کتاب « الضوء اللامع فی اعیان القرن التّاسع » (۱) گوید در هفت سالگی قرآن را حفظ نمود و پس از اینکه هشت سال از عمر وی گذشت برای کسب معارف وعلوم بشیراز آمده ودر آنجا از پدرخویش وعلما و دانشمندان کسب فضائل نموده و بعراق رفت واز بزرگان آنجا بهره هائی گرفت و مدّرس مدرسهٔ نظامیّه بغداد گردید و بسیاری از شهر های ایران و شام و روم و مصر را گردیده وبادانشمندان هرجا ملاقات کرده واز آنها سود ها یافت و پیش سلاطین و امراء و حکّام هرجا محترم و مکرّم بوده ، امیرتیمور گورکانی وشاه منصور پسر شاه شجاع هریك ورا جائزهٔ قابلی داده اند و در رمضان سال ۷۹٦ وارد زبید یمن گردید و در آنجا مورد عنایت و توجه اسمعیل مشهور باشرف پادشاه یمن شد و بیست سال در آن شهر بود و مکرّر بمکّه معظّمه و مدینه منوّره مشرف شده و درهردو شهرمدرسه‌ای ساخته و آرزو داشت درمکّه دعوت حق‌را اجابت گوید وتألیف قاموس را هم در آنشهرخاتمه داده و خود در آخر آن تصریح کرده است ولی بآرزوی‌خود نرسیده ودرشب بیستم شوّال سال ۸۱۷ در نودسالگی در زبید یمن بااینکه حواس وی‌کاملا بجا بود درگذشت .

و درسیره اونوشته‌اند که شبی براو نگذشت که پیش ازخواب دویست بیت حفظ ننمایدوبفارسی وعربی شعر میسرودهولی‌ازاشعار و آثارفارسی اواثری نیافتیم در مقدمهٔ نسخه شماره (۵۷۸) مدرسهٔ مشیرالسّلطنه ابیاتی از مؤلّف قاموس نقل گردیده و گوید اگر اشعار وی جمع‌آوری‌شود دیوانی میشودو این چند بیت از آنجا نقل گردید :

الاّ انما القرآن تسعة احرف — اتیت به (۲) فی نظم شعر بلا خلل
حلالٌ حرامٌ محکمٌ متشابه — بشیرٌ نذیرٌ قصة عظة مثل

(۱) درحاشیه صفحه۱۰۱۲ معجم‌المطبوعات نسخه خطی‌این کتاب‌را که در پنج مجلد میباشد، مصر دربیت‌السعاده ودمشق در کتابخانه‌ظاهریه نشان داده . وآقای محیط طباطبائی گویند اخیراً درمصرچاپ شده است .

(۲) نگارنده ازمرحوم حاجی ملا محمد حسین عموی مادرخویش رحمه الله این دوبیت را در ایام صبا شنیده وبجای « اتیت به » کلمه « ابینها » بخاطردارم واین‌اصح وانسب بنظرمی آید.

ونیز در آنجا است که قاضی علی بن محمّد بن الناشری چون از ایشان اجازه طلب نمود نوشت :

یقول محمد المدعوّ مجدا ... وملتجیا الی الحرم العزیز
اجزت له روایه ما رواه ... لنا الاشیاخ بالشرط الوجیز
وخیرت الاجازه بامتداح ... فیا عجبا لممدوح مجیز

ودر شذرات الذهب بنقل از «الضوء اللامع» ابیاتی است واین دوبیت نیز در آنجا است :

احبّتنا الاماجدان رحلتم ... ولم ترعوا لنا وداً والاّ
نودعکم ونودعکم قلوبا ... لعل الله یجمعنا والاّ

مؤلّفات فیروز آبادی بسیار ، سیوطی در بغیه ومؤلّف شذرات الذهب بنقل از الضوء اللامع وصاحب روضات ودیگران بنقل آنها پرداخته وما نیز در اینجا آنچه را بدو نسبت داده شده میاوریم :

تیسیر فاتحه الاهاب بتفسیر فاتحة الکتاب (در یك مجلد بزرگ)، **الدر** النظیم الی فضائل القرآن العظیم (نسخه آن در کتابخانه مجلس است)، **حاصل** کورة الحلاص فی فضائل سورة الاخلاص، **شرح** خطبة الکشاف، **بصائر** ذوی التمیز فی لطائف الکتاب العزیز، **تنویر** المقباس فی تفسیر ابن عباس (در چهار مجلد) (۱) **منهج الباری** بالسبیح الفسیح الجاری فی شرح صحیح البخاری. (در شذرات و کشف الظنون و دیگر کتابها از الضوء اللامع نقل گردیده که از این کتاب بس ربع عبادات تالیف شده ودر بیست مجلد است ولی در مقدمه نسخهٔ ۸۹۵ ذیل از نفیس الدین سلیمان بن ابراهیم عاوی نقل نموده که وی گوید : یادداشتی از قاضی صفی الدین احمد بن ابی بکر البربهی یافتم که شیخ مجدالدین تا باب الصیام صحیح بخاری را در بیست و چهار مجلد شرح نموده وندانستیم که دیگر چقدر از آنرا شرح کرده است)، **شوارق** الاسرار العلیه فی شرح مشارق الانوار النبویه (در چهار مجلد)،

(۱) در چند جا مقباس با باء ابجد ضبط شده ولی در معجم المطبوعات و کشف الظنون با یاء حطی است وصحیح با باء موحده است ومؤلف معجم مذکور در ص ۱۴۷۰ گوید که نسبت این کتاب به مجدالدین غلط و مؤلف آن ابن عباس رضی الله عنه است . وعلماء رجال این کتاب را از مؤلفات فیروز آبادی دانسته اند و از نام کتاب هم برمی آید که این کتاب غیر از تفسیر ابن عباس میباشد ونسخه ایکه در هند بنام تفسیر ابن عباس چاپ شده عین آنستکه بنام فیروز آبادی در مصر چاپ ومشهور گردیده، بنابراین نگارنده را عقیده اینستکه فیروز آبادی اخبار یکه ابن عباس رضی الله عنه در تفسیر سور و آیات قرآن کریم نقل نموده، جمع آوری کرده و آنرا «تنویر المقباس فی تفسیر ابن عباس» نام گذارده و خود ابن عباس رحمة الله تفسیری تدوین نکرده است .

الصلات والبشر فی الصلاة علی خیر البشر، **الوصل** والمنی فی فضل منی ، **عمدة** الحکام فی شرح عمدة الاحکام (در دو مجلد) ، **حاسن** اللطائف فی محاسن الطائف، **تحبیر** الموشین فیما یقال بالسین والشین(۱) ، **الروض** المساوف فیماله اسمان الی الوف ، **اعتراض** السهاد فی افتراض الجهاد ، **البلغه** فی تراجم ائمة النحاة واللغه(۲)، **النفحه** العنبریه فی مولد خیر البریه، **نزهة** الاذهان فی تاریخ اصبهان ، **اللامع** المعلم العجاب الجامع بین المحکم والعباب وزیادات امتلابها الوطاب (مؤلف در مقدمه قاموس خود این کتاب را نام برده و گوید تخمینا درشصت مجلد خواهد بود ولی چون مفصل میشد طلاب ودانشجویان خواستار شدند که مختصر بنویسم شواهد و زوائد آن را انداختم وهرسی جلدی را درمجلدی گنجانیدم، ولی در شذرات و کشف الظنون ومقدمه های نسخ بنقل از سخاوی نوشته شده که تمام آن صد مجلد تخمین زده شده که هریك مجلد باندازه صحاح جوهری باشد و پنج مجلد آن تالیف گردیده است ، نگارنده این اجتهاد مخالف نص مؤلف را ندانست علماء رجال بچه دلیل کرده اند ومدرك آنها چیست) ، **الاسعاد** بالاصعاد الی درجة الاجتهاد (سه مجلد است) ، **المغانم** المطابه فی معالم طابه ، **تهییج** العزام الی بلد الحرام، **اثارة** اللحون فی زیارة الحجون (۳) (گویند در یك شب تالیف گردیده)، **فصل** الدره من الخزره فی فضل السلامة علی الخبزه (دریکی از نسخ است که این دو، نام دوقریه از طائف می باشند) ، **روضة** الناضر فی ترجمة الشیخ عبدالقادر ، **المرقاة** الوفیه فی طبقات الحنفیه ، **الفضل** الوفی فی العدل الاشرفی ، **تعیین** الغرفات للمعین علی عین عرفات ، **منیة** السؤل فی دعوات الرسول ، **التجاریح** فی فوائد متعلقة باحادیث المصابیح ، **تسهیل** طریق الوصول الی الاحادیث الزائدة علی جامع الاصول ، **الدر الغالی** فی الاحادیث الغوالی ، **سفر** السعاده ، (٤) **المتفق** وضعا المختلف صقعا ، **مقصود** ذوی الالباب فی علم الاعراب ، **المثلث** الکبیر (در پنج مجلد) ، **تحفة** القمائیل وبیمن یسمی من الملائکة والناس باسمعیل ، **اسماء** السراح فی اسماء النکاح ، **الجلیس** الانیس فی اسماء الخندریس (٥) **انواء** الغیث فی اسماء اللیث ، **ترقیق** الاسل فی تضعیف العسل (چند جزو است) ، **زادالمعاد** (بروزن بانت سعاد است) ، **شرح** زادالمعاد ، **النخب** الطرائف فی النکت الشرائف ، **الصراط** المستقیم (این کتاب در

---

(۱) در ص ۱٤٦۹ معجم المطبوعات نوشته شده که این کتاب چاپ گردیده و نسخه ای خطی نفیس از آنرا در کتابخانه شخصی آقای تربیت دیده ام .

(۲) دانشمند معاصر آقای تربیت گویند : نسخه ای از این کتاب را در برلن دیده ام و از بغیه سیوطی بهتر است .

(۳) این کتاب درحدیث می باشد و از جمله کتب سیره حضرت پیغمبر (ص) شمرده می شود و نسخهٔ ای از آن در کتاب خانه خدیویه در ۲۰۰ صفحه موجود است (آداب اللغه).

(٤) خندریس شراب است و در این کتاب آنچه درقرآن کریم واحادیث واقوال علماء در موضوع شراب آمده آورده شده و تالیف آن بنام ملك اشرف گردیده و نسخه ای از آن در کتابخانه خدیویه در ۲٤۲ صفحه موجود است (آداب اللغه ج ۳ ص ۱٤٦).

آخر قاموسی که بسال ۱۲۷۰ بچاپ رسیده(ظاهراً درهندوستان) ازمؤلفات فیروزآبادی شمرده شده است)، **المرقاة** الارفعیه فی طبقات الشافعیه (در کشف الظنون و مقدمه تاج العروس از مؤلفات این مؤلف شمرده شده) ، **الاشارة** الی مافی کتب الفقه من الاسماء والاماکن واللغات (این کتاب‌را جرجی زیدان نقل نموده و گوید نسخه ای از آن در کتابخانه فلایشر میباشد) ، **تحفة** الابیه فی من نسب الی غیر ابیه (نیز جرجی زیدان گوید نسخه ای از آن در کتابخانه الجزائر موجود است) ، **مجمع** السؤالات من صحاح الجوهری (جرجی زیدان نسخه ای از آن را در کتابخانه کوپرلی نشان داده است) ، **رسالة** فی حکم القنادیل النبویه (جرجی زیدان گوید نسخه ای از آن در کتابخانه الجزائر موجود است) ، **المثلث** المتفق المعنی (جرجی زیدان نسخه ای از آن را درخزانهٔ تیموریه نشان داده) ، **مقامات** فیروزآبادی (در مقدمه نسخهٔ شماره ۵۷۸ مدرسهٔ مشیر السلطنه بدین تصریح شده ، **الغرر المثلثه** والدرالمبثثه(نسخه‌ای‌ازاین کتاب‌را آقای تربیت بخط عبدالرحیم پسرفیروزآبادی دارندو بسال ۷۷۳ نوشته‌شده‌است،)**والقاموس المحیط والقابوس الوسیط فی جمع لغات العرب النی ذهبت شماطیط** (۱) (همین کتاب که مشهور به **قاموس** است) .

قاموس ازمشاهیر کتب لغت میباشد وازهنگام تالیف تاکنون همواره مورد استفاده مراجعه کنندگان بکتب عربی و ادبیات آن زبان بوده و از سال ۱۲۲۰ تا ۱۲۳۲ در چهار جزء درکلکته (ظاهراً برای نخستین بار) باحروف سربی چاپ شده و تاکنون مکرر در ایران ومصر وهندوستان چاپ شده است .

جمعی بردوانتقاد قاموس پرداخته و آنچه بغلط نقل وترجمه شده‌ویا بایستی‌ذکر شودو نشده است متذکر شده اند وجمعی دیگرهم بشرح ویا ترجمهٔ آن پرداخته اند وما آنان را که بنام ومؤلفهٔ آنها دست یافته ایم دراینجا میاوریم :

۱ ـ « **ابتهاج** النفوس بذکر مافات القاموس » نسخه آن در کتابخانه خدیویه‌میباشد ،

۲ ـ « **الدرالقیط** فی اغلاط القاموس المحیط» تالیف محمدبن مصطفی مشهور به‌داودزاده متوفی بسال ۱۰۱۷ و نسخه ای از آن در کتابخانه ایاصوفیا است ، ۳ ـ « **الجاسوس**

---

(۱) مؤلف خود درمقدمه گوید : **واسمیته بالقاموس المحیط** . و درآخر کتاب جملهٔ : **والقابوس الوسیط** . رابرنام مذکوراضافه‌نموده‌ودرآخرماده‌**وجد** (به نسخه‌شماره ۶۳ و ۵ این کتابخانه وشمارهٔ (۵۷۸) مدرسه‌مشیرالسلطنه مراجعه‌شود) ازکلمهٔ‌فی **جمع** تا **شماطیط** نیز بنقل از نوشته مؤلف برجمله های سابق اضافه شده ، و قاموس چنانکه در قاموس نوشته شده بمعنی محل عمیق دریا وقابوس بمعنی مرد نیکو منظر است و مراد ازوسیط معتدل‌القامه میباشد ، وشماطیط بمعنی پراکنده شد ها است وطولانی بودن نام کتاب چون نظائر آنرااز مؤلف نقل نمودیم موجب انکار نخواهد بود .

علی القاموس» تالیف احمد فارس معروف به یاق متوفی بسال ۱۸۸۶م. که انتقادات خود را بر قاموس در ۲۴ نقد مرتب نموده و کتابی مفید وشامل مطالب مهمه است، وبسال ۱۲۹۹ که ظاهراً همان سال اختتام تالیف آن است چاپ گردیده است ، ۴ ـ « اضاعة الادموس و ریاضة الشموس من اصطلاح صاحب القاموس » تالیف عبدالعزیز حلی است ونسخه ای از این کتاب در کتابخانه الجزائر میباشد ، ۵ ـ « اضائة الراموس وافاضة الناموس علی اضائة القاموس» تالیف ابوعبدالله محمد بن الطیب بن محمد الفاسی المغربی میباشد و این کتاب شرح قاموس ودر سه مجلد است ونسخه‌ای از آن در کتابخانه دارالکتب المصریه موجود است (ص۳ ج ۲ فهرست دارالکتب مراجعه شود) ، ۶و۷ ـ « اضائة الادموس و ریاضة النفوس من اصطلاح صاحب القاموس » تالیف ابوالعباس احمد بن عبدالعزیز بن الرشید الهلالی السجلماسی المغربی است و آن را ذیل کتاب خود که در شرح خطبهٔ قاموس و بنام « فتح القدوس فی شرح خطبة القاموس » میباشد در سه رکن ترتیب داده و نسخه ای از آن در کتابخانه دارالکتب موجود است (ص ۳ ج ۲ فهرست دار) ، ۸ ـ « تاج العروس من جواهر القاموس » تالیف سید محمد مرتضی الحسینی الواسطی الزبیدی (۱۱۴۵ ـ ۱۲۰۵)، شرح قاموس و درده مجلد میباشد وخود در آخر کتاب مدت تالیف را چهارده سال وچندروز معین نموده وازشروح بسیار خوب قاموس میباشد و گذشته ازشرح قاموس مستدرکاتی راهم ازلغات دارا است ودوبار تاکنون درمصر چاپ شده است ، ۹ ـ « الاقیانوس البسیط فی ترجمة القاموس المحیط » ترجمه ترکی قاموس میباشد و مترجم آن احمد عاصم افندی است که بسال ۱۲۲۵ ترجمه شده و مکرر در آستانه و مصر چاپ شده است ، « ۱۰ ـ القابوس » ترجمه فارسی قاموس وتالیف محمد حبیب‌الله درزمان محمد شاه (ظاهراً پادشاه هند) ترجمه شده و دومجلد است و نسخه ای از آن در دومجلد که بسال ۱۲۲۲ و ۱۲۲۳ نوشته شده در کتابخانه آصفیه موجود است (ج ۳ ص ۶۱۸ فهرست آصفیه)ونسخه‌ای از آن نیز درموزه لندن است ، ۱۱ ـ و ـ ۱۲ ـ « القول المانوس فی تحریر القاموس » والقول المانوس بشرح مغلق القاموس » تالیف بدر الدین قرافی (۹۳۹ـ۱۰۰۸) و کتاب اول در حاشیهٔ قاموس بسال ۱۳۴۴ در مصر چاپ شده ونسخهٔ آن بخط مؤلف در کتابخانهٔ خدیویه بگفته جرجی زیدان موجود است ، ۱۳ ـ « شرح خطبة ـ القاموس » تالیف مناوی تاج‌الدین عبدالرؤف بن علی المناوی القاهری الشافعی (۹۵۲-۱۰۳۱) میباشد ونسخهٔ آن در دارالکتب العربیه موجود است ، ۱۴ـ « رجل الطاووس فی اغلاط القاموس» صاحب روضات در ص ۱۱۱ نوشته‌اند : بعضی از متاخرین نوشته است (۱) ، ۱۵ـ «رساله در اغلاط قاموس » تالیف سید علیخان کبیر (متوفی بسال ۱۱۱۸) . در مقدمه تاج العروس مؤلف آن جمعی که بشرح خطبهٔ قاموس وخود کتاب پرداخته ویادراطراف مندرجات قاموس صحبت

(۱) مؤلف تاج العروس در ذیل آنهائیکه اعتراضاتی برقاموس دارند « رجل الطاووس » را نام برده و گوید مؤلف آن سید محمد بن رسول البرزنجی است .

وبحث کرده اند یاد شده، جز آنهائیرا که قبلا نام برده ایم دیگران‌را در اینجا می آوریم :
۱۶ ـ « **شرح خطبه** قاموس » تالیف محب بن شحنه ، **۱۷ ـ** « **ایضاً** تالیف ابوالروح عیسی بن عبدالرحیم گجراتی ، **۱۸ ـ** « **ایضاً** تالیف علامه میرزاعلی شیرازی ، **۱۹ ـ** « **شرح قاموس** » تالیف نورعلی بن غانم المقدسی (حاجی خلیفه گوید : نورالدین علی بن غانم مقدسی متوفی بسال ۱۰۰٤ بر قاموس حاشیه ای نوشته است) ، **۲۰ ـ** « **شرح قاموس** » تالیف سعدی آفندی ، **۲۱ ـ** « **شرح قاموس** » تالیف عبدالله بن الامام شرف الدین الحسنی پادشاه یمن متوفی بسال ۹۷۳ شارح « نظام الغریب » و این شرح قاموس موسوم به « **کسر الناموس** » است ، **۲۲ ـ** **محمد بن** یحیی القرافی نیز بر این کتاب شرحی بنام « **بهجة النفوس** فی المحاکمة بین الصحاح والقاموس » نوشته واین شرح را از نوشته های عبدالباسط بلقینی و سعدی افندی وامام لغوی ابوالعباس احمد بن عبدالعزیز فیلالی که اینك (تاریخ تالیف تاج العروس ۱۱۷٤ـ۱۱۸۸) درقید حیات اند جمع کرده، وصاحب تاج العروس گوید: ازهمه شرحهائی که دیده وشنیده ام بهتر « **شرح** محمد بن الطیب بن محمد فاسی متولد بسال ۱۱۱۰ درفاس ومتوفی بسال ۱۱۷۰ در مدینهٔ منوره می باشد (نام آن درص ۳۳۸ گذشت) و این شرح در دو مجلد بزرك گذارده شده ونسخه ای از آن درنزد من (صاحب تاج العروس) است

وجمعی آنچه ازلغات راصاحب قاموس نیاورده جمع نموده ودرحقیقت بر آن ذیل نوشته انداز آنها **۲۳ ـ** **علی بن** محمد معصوم حسینی فاسی ، **۲۴ ـ** **امام لغوی** عبدالله بن المدی حوالی حمیری ازعلماء یمن متوفی بسال ۱۰٦۱ می باشد **۲۵ ـ** « الناموس » تالیف ملاعلی بن سلطان الهروی، **۲٦ ـ** **ابوعبدالله** محمد بن احمد المناوی برقاموس ردی نیکو نوشته ، **۲۷ ابن حجر مکی** در « التحفه » با صاحب قاموس مناقشات و ایرادات خوب کرده ، **۲۸ ـ** **شهاب الدین** خفاجی در « العنایه » بامؤلف قاموس محاورات و مطارحات دارد ، **۲۹ ـ** **صاحب** تاج ـ العروس گوید : شنیده ام که البرهان ابراهیم بن محمد الحلبی متوفی بسال ۹۰۰ قاموس را مختصر کرده است .

تااینجا ترجمه مندرجات مقدمه تاج العروس بود وپس ازاین نام آنانکه باختصاراین کتاب پرداخته ویا بشرح وترجمه آن مبادرت نموده اند وپیش ازاین نام آنهارا نبرده ایم میپردازیم
۳۰ ـ « **ترجمان اللغه** » ترجمهٔ قاموس بفارسی است ومترجم آن محمد یحیی قزوینی بنام شاه سلطان حسین صفوی می باشد وباّدعاء خویش درآخر ترجمه سی ویکماه و ده روز این کار را بانجام رسانیده (دهم شعبان ۱۱۱٤ تا بیستم ربیع الاول ۱۱۱۷) واین ترجمه دوبار یکی مستقلا بسال ۱۲۷۳ ودیگری درحاشیه قاموس بسال ۱۲۷۷ درطهران چاپ شده است ،
۳۱ ـ « **مختصر قاموس** » صاحب روضات ج ٤ ص ۲۰۷و۲۰۸ از تقی الدین کرمانی نقل نموده که برحسب خواهش پدرش، فیروز آبادی قاموس‌را دریك مجلد بزرك مختصر کرده است ولی کشف الظنون در ج ۲ ص ۳٤۷ درذیل کتاب « اللامع المعلم العجاب » این گفتار تقی الدین

را نقل نموده بنابراین اختصار کتاب مذکور یعنی تالیف قاموس اللغه برحسب خواهش پدر تقی‌الدین بوده است.

صاحب کشف الظنون گذشته از اینکه بعضی از مذکورات بالا را نام برده نسخ ذیل را هم یادآور شده است:

۳۲ ـ «حاشیه قاموس» سعدالله بن عیسی المفتی معروف به سعدی چلبی بر قاموس تعلیقاتی نگاشته شاگرد وی عبدالرحمن بن علی الاماس آنها را جمع آوری نموده وجامع بسال ۹۸۳ مرده است، **۳۳ ـ جواب** اعتراضات قاموس «مرج البحرین» اویس بن محمد متوفی بسال ۱۰۳۷ بجواب اعتراضات فیروز آبادی برجوهری پرداخته است، **۳۴ ـ «البایوس»** ترجمه ترکی قاموس و مترجم آن احمد بن مرکز میباشد، **۳۵ ـ «حاشیه قانوس»** یا القول المانوس تالیف شیخ عبدالباسط بن خلیل حنفی متوفی بسال ۹۲۰، **۳۶ ـ «مختصر القاموس»** تالیف شیخ علی بن احمد الهیتی است ونسخه ای از آن در کتابخانه دارالکتب موجود میباشد (ج ۲ ص ۳۶ فهرست دار)، **۳۷ ـ سیوطی** لغاتیکه صاحب قاموس برصحاح افزوده جمع آوری نموده وآنرا «**الافصاح** فی زوائد القاموس علی الصحاح» نامیده است، **۳۸ ـ «القول** المانوس فی صفات القاموس» تالیف مفتی محمد سعدالله مرادآبادی متوفی بسال ۱۲۹۳ میباشد که بگفته مؤلف فهرست آصفیه (ج ۲ ص ۱٤٤۰) بسال ۱۲۸۷ چاپ شده است، **۳۹ ـ عبدالرحیم** بن عبدالکریم صفی پوری بسال ۱۲۵۲ قاموس را بفارسی ترجمه نموده و آن را بترتیب حرف اول و دوم مرتب ساخته(۱) وچون لغت یا لغاتی دریکی ازمواد در قاموس نبوده از کتب معتبره چون صحاح ودیوان الادب وتاج المصادر و دیگر کتابها ترجمه نموده وبر آن افزوده و نام آن را «**منتهی الارب** فی لغات العرب» گذارده وبدواً درکلکته وبسال ۱۲۹۸ درطهران چاپ شده است، **۴۰ ـ** محمد یحیی بن شفیع قزوینی رساله ای بنام الجموع والمصادر که درفصل بعد از آن نام خواهیم برد تالیف و آنچه صاحب قاموس در مصادر و جموع احمال کرده ویا اشتباه نموده تذکر داده شده است.

۴۱ ـ «الوشاح وتثقیف الرماح فی رد توهیم المجد علی الصحاح» تالیف ابوزید شیخ عبدالرحمن بن عبدالعزیز میباشد وبسال ۱۲۸۱ دربولاق مصر وبسال ۱۲۹۲ درحاشیه صحاح نیز درمصر چاپ شده است **۴۲ ـ ترجمه** «فارس وشرح قاموس» نسخه‌ای ازاین کتاب رادانشمند معاصر آقای تربیت دارند که ازقرائن بدست میاید خط مؤلف است وتاشرح ماده قراح را شامل میباشد وآغاز آن اینست: باب الهمزه فصل الهمزه مخفی نماناد که مؤلف دربصائر ذکر کرده که الف

(۱) کشف الظنون (ص ۲۱۵ ج ۲) گوید که شروح وحواشی قاموس را (که ما آنها را در اینجا ذکرخواهیم نمود) از «تلخیص القاموس» تالیف شیخ ابراهیم بن محمد حلبی متوفی بسال ۹۵۶ نقل کرده‌ایم ودر اینجا کلمه البرهان که ظاهراً مختصر برهان الدین میباشد نیست وسال فوت مؤلف هم با آنچه مؤلف تاج العروس ضبط کرده ودرص ۲۳۹ ذکر شد مخالف است.

اصل وهیولای سائر حروف است وجمله کلمات ولغات ازآن متخالفند الخ. وباحتمال خود ایشان این ترجمه وشرح تالیف محمدبن حسن شیروانی مشهور به ملامیرزای شیروانی متوفی بسال ۱۰۹۸ میباشد و در ص ۳۳۲ دانشمندان هم یکی از مؤلفات این دانشمند را ترجمه وشرحی مبسوط برقاموس شمرده اند. **۴۳- « حاشیه قاموس »** بقلم مرحوم شمس العلماء گرکانی متوفی در اوائل دهه ششم از قرن چهاردهم هجری که از دانشمندان شهیر طهران بوده و نسخه ای از قاموس که دارای آن حواشی بخط محشی است اینك در کتابخانه شخصی آقای حاج سید نصرالله تقوی اخوی رئیس محترم دانشکدهٔ معقول و منقول در طهران موجود است.

قاموس چنانکه مؤلّف در دیباچهٔ آن تذکّر داده دوبرابر صحاح اللّغه دارای لغت میباشد وبعضی گفته اند که باندازهٔ ثلث صحاح اضافه دارد ومؤلّف تاج العروس گوید: قاموس مشتمل بر شصت هزار مادّهٔ لغت میباشد وبیست هزار بر صحاح اللّغه افزوده است چنانکه ابن منظور الافریقی درلسان العرب بیست هزار لغت بر صحاح اللّغه افزوده است (۱). فیروز آبادی درمقدّمهٔ قاموس گفته آنچه راکه درصحاح نیست و دراینجا آورده شده با سرخی نوشته است.

این بود آنچه نگارنده برنام کتب راجعهٔ بقاموس دست یافت و چون این کتاب مکرّر چاپ شده وهر کس اندك آشنائی بادبیّات عرب داشته باشد آنرا بخوبی میشناسد از بیان طرز آن خود داری و بنقل دو بیت از مقدّمهٔ تاج العروس که درطرز استفادهٔ ازقاموس میباشد قناعت میکنم:

إذا رُمْتَ في القامُوسِ كَشْفاً لِلَفْظَةٍ فَآخِرُها لِلْبابِ وَ الْبَدْءُ لِلفَصلِ
وَ لا تَعْتَبِر فِي بَدْئِها و آخِرِها مَزِيداً وَ لٰكِنَّ اعْتِبارُكَ لِلْأَصْل

(۸٦۱)

قاموس المحیط این نسخه بخطّ نسخ خوب نگاشته شده و مشتمل برتمام کتاب است. کاتب ازخود وسال کتابت نام نبرده، اوراقی از اوّل وآخر نسخه نو نویس میباشد وبعضی ازاوراق دیگر کتاب وصّالی شده،

(۱) پشت نسخه (۸٦۳) این فهرست از شهاب الدین خفاجی ازخط فیروز آبادی نقل شده که صحاح مشتمل برپنجهزار ماده لغت میباشد ومن بر آن بهمین اندازه افزوده ام. وچون این بیان با نوشته مؤلف تاج العروس مخالفت زیاد داشت نگارنده مواد لغات صحاح را شماره نمود درحدود (۵۵۰۰) ماده لغت بود بنا براین نقل خفاجی صحیح خواهد بود ووجه جمع این دوقول اینست که کلمهٔ ماده در تاج العروس زیاد باشد.

پشت ورق اوّل از جزء دوّم حاج فرهاد میرزا معتمدالدّوله نوشته اند که در سنه (۱۲۵٦) در شیراز این کتاب خریده شد و در ذیل آن بعربی نگاشته اند که آنرا بمیرزا فضل‌الله نصیرالملك در روز غدیر سال مذکور بخشیدم و در چندین جای ازنسخه جلال نام پسرخضربن داود درسنه (۹٤۳) نوشته اند که این نسخه متعلّق بایشان گردیده ، نسخه در آب افتاده ولی خطوط آن ضایع نگردیده و دارای یك سرلوح تازه‌است که ازقرن سیزدهم میباشد ومجدول بسرخی است .

جلد ساغری ضربی مینا شده . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۸۲۲) . صفحه ای (۲۷) سطر . طول ($31\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۵۲).

(۸٦۲)

قاموس المحیط این نسخه بخطّ نسخ عبدالرّزاق بن محمّد الیمنی در سنهٔ (۹۵۵) نوشته شده وبانسخهٔ اصل مصنّف مقابله گردیده ومشتمل برتمام کتاب است، صفحات مجدول بطلا ولاجورد وصفحه اوّل و آخرنو نویس میباشد ، تمام اوراق کتاب بانهایت مهارت متن وحاشیه شده و چند ورق ازاوّل و آخر وصّالی گردیده است .

جلد چرمی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۵٦۷) : صفحه‌ای (۳۵) سطر . طول ($27\frac{1}{2}$ سانتیمتر) عرض (۲۰ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۵٦).

(۸٦۳)

قاموس المحیط این نسخه بسال ۹٦۲ نگاشته شده ، کاتب نام خود را ننگاشته و مشتمل بر تمام کتابست ، در حاشیه بیشتر از صفحات حاشیه‌هائی ازعبدالباسط وسعد مفتی وعمادالدین کاشی وقطب‌الدّین حنفی مکّی در توضیح مطالب کتاب میباشد ونیز مطالبی از کشاف و کشف‌الکشاف و شرح موجز ومغرب‌اللغه وعقدالفرید ومصباح‌المنیر والفتن والملاحم ودیگر کتابها نوشته‌شده ، پیش‌ازشروع بنگارش کتاب نویسنده‌ای برحسب‌امر یکی ازقضات معاصرخویش که از وی چنین تعبیر نموده : (نقل ذالك برسم القاضی العلام البحر الهمام زین الدّین نسیمی بن صالح عامله الله تعالی بخفی لطفه وجعله من اهل محبته والفه بحقه علیه آمین.)،

شرح حال فیروز آبادی را مفصل تر از آنچه در الضوء اللامع و دیگر کتابها میباشد از تاریخ شیخ عفیف الدّین عبدالوهاب بن وجیه الدّین عبدالرحمن بربهی (از قرائن بدست میآید تاریخ راجع به علماء زبیدیمن است) نقل نموده است، از یادداشتیکه پشت صفحهٔ اوّل قاموس میباشد و عبارت آن اینست : (آخوند ملاّ صدرای مرحوم بخداوند گاری برسم هدیه دادند) و مهر اسم مربعی که سجع آن اینست : (المذنب محمد المدعوّ بصدرالدّین) معلوم میشود که این نسخه متعلّق بحضرت آخوند بوده و جمله هائی بخط شکسته نستعلیق پشت صفحه اوّل و آخر نسخه و درحاشیه بعضی از صفحات میباشد و با آشنائی بخط آخوند و قرائن بالاتوان گفت جزماً نگاشته ایشانست، یادداشتهای دیگر بر این نسخه نیز یافت میشود، در ابتداء قاموس سرسورهٔ موجود و صفحات مجدول بشنجرف میباشد .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف مشیر السلطنه . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۵۲۱) . صفحه ای (۳۱) سطر . طول (۱/۲ ۲۷ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۵۷۸) قسمه مدرسه مشیر السلطنه .

(۸٦٤)

قاموس المحیط این نسخه بخطّ نسخ نوشته شده و شامل تمام کتاب است . نویسنده ذکری از نام خود و سال نگارش ننموده ، چند ورقی از فصل عین تامیم از باب طاء جابجا شده ، صفحات مجدول بسرخی میباشد ، پشت برگ نخستین اشعاری درمعرّفی و مدح قاموس بسال ۱۰۵۲ نوشته شده ، ورق اوّل و آخر و صالی گردیده و بیشتر اوراق را موریانه سوراخ کرده و ظاهراً نسخه در قرن نهم نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (٦۷۱) . صفحه ای (۳۳) سطر . طول (۱/۲ ۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤۵) .

(۸٦۵)

قاموس المحیط این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده و از نسخ نفیسهٔ این کتاب است ، نویسنده ذکری از نام خود و سال نگارش ننموده ، پس از اتمام معانی لغت **وجد** عباراتی از نسخه مؤلّف که حاکی از ختم جزو اوّل

کتاب است نقل نموده، و حاشیه صفحهٔ اوّل و دوّم گل و بوته طلائی دارد و تمام صفحات مجدول بطلا است . چند ورق از فصل تاء تاحاء از باب باء عرضاً پاره شده و قابل و صّالی است ، پشت آخرین ورق شرح حال مؤلّف را نوشته اند و این قسمت برخی از مطالبی است که در الضوء اللّامع میباشد و دو ورق آخر مختصر و صّالی گردیده است .

جلد تیماجی مذهب . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۷۰۵) . صفحه ای (۲۹) سطر . طول (۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٦۳) .

(۸٦٦)

قاموس المحیط این نسخه بخط نسخ یوسف بن خضر بحیری در جامع الازهر مصر نوشته شده و شامل جزء اوّل کتاب تا آخر باب ضاد میباشد . کاتب ذکری از سال کتابت نکرده و ظاهراً از خطوط قرن دهم بنظر میرسد، پشت صفحهٔ اوّل نسخه تذهیب شده و مقابل صفحه آخر ترنجی است که بر آن اتمام جزء اوّل قاموس نگارش یافته، چهار صفحه از اوّل و یك صفحه از آخر کتاب مجدول بطلا و لاجورد و عنوان ابواب باطلا نوشته شده است .

جلد چرمی . کاغذ نباتی ضخیم . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۲٤) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤۱) .

(۸٦۷)

قاموس المحیط این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، صفحهٔ اوّل و آخر آن نو نویس است، نویسنده کتاب را بدین ترتیب چهار قسمت نموده (۱) از باب همزه تا فصل زاء از باب راء . (۲) از فصل سین از باب راء تا فصل سین از باب عین . (۳) از فصل شین از باب عین تا فصل الظاء از باب اللّام . (٤) از این فصل تا آخر کتاب و فاصله هریك از این قسمتها یك دو صفحه کاغذ ننوشته میباشد ، کاتب از خود و سال کتابت در هیچیك از قسمتهای کتاب نام نبرده ، صفحات مجدول بسرخی و لاجورد ، نسخه قدیمی و ظاهراً از خطوط قرن نهم است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (٤۰۵) . صفحه ای (۳۱) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤۷) .

(۸٦۸)

قاموس المیحط این نسخه بخط نسخ درسال (۱۰۳۲) نوشته شده ومشتمل برتمام کتاب است، پشت ورق اوّل تذهیب شده و باسفیداب نام کتاب ومؤلّف را نوشته اند، درابتدای کتاب برورقی دوبیت دروصف قاموس در چهار سطر میباشد، نخستین برگ کتاب دارای دو سرلوح میباشد، صفحات مجدول بطلا وسرخی است، درحاشیهٔ اوراقی که یکی از بابها در آن میباشد وبرگ مقابل آن دوایر کوچك تذهیب شده‌ای رسم شده، هشت ورق کاغذ ننوشته در آخر کتاب میباشد، اوائل ابواب سرسوره ای میباشد واوّل جزء دوّم کتاب نیز دوسرلوح کوچك است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (٤۷۰). صفحه‌ای (۲۵) سطر. طول ($۳۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). عرض (۲۱ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (٤۲).

(۸٦۹)

قاموس المحیط این نسخه بخط نسخ درسال (۱۰۵۸) در مکّه معظمه نوشته شده وشامل تمام کتاب است، کاتب نامی از خود نبرده وپشت صفحهٔ نخستین یادداشتهائی میباشد یکی از آنها بسال ۱۲۵۱ بخط محمّد کاظم بروجردی است که نسخه را از محمّد کاظم شروانی خریده است، مهری در آخر کتاب بوده آنرا محو کرده اند، صفحات مجدول بسرخی است، اولین وآخرین برگ نسخه وصّالی شده ونویسنده ای پشت آخرین ورق مختصری از شرح حال مؤلّف را نگاشته است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (٤٤۳). صفحه ای (۳۵) سطر. طول ($۳۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). عرض (۲۰ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (٤۳).

(۸۷۰)

قاموس المحیط این نسخه بخط نسخ خوب محمّد یوسف بن محمّد قاسم نطنزی در سال (۱۰۷۸) نوشته شده و در سنهٔ (۱۰۸۱) مقابله و تصحیح کردن آنرا بانسخهٔ ایکه بانسخهٔ مصنّف مقابله شده پشت صفحهٔ اوّل ودر حاشیه آخرین صفحه تذکر داده اند، ورق اوّل کتاب بطرزی بد وصّالی گردیده،

صفحات مجدول بطلا وسرخی ومشتمل برتمام کتاب میباشد ودر آخر کتاب عباراتی که میرساند این نسخه از روی نسخه ایکه بسال ۸۷٦ نگارش یافته ، نوشته شده وپس از ختم کتاب شرح حال مصنّف از کتاب « الضوء اللّامع » سخاوی ملخّصاً در دوصفحه نوشته شده است .

جلد چرمی ضربی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . شمارهٔ اوراق (۵۳۵) . صفحه ای (۲٦) سطر . طول (۲٦ سانتیمتر) . عرض (۱۹ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۵۵) .

(۸۷۱)

قاموس المحیط این نسخه که بخط نسخ نوشته‌شده مشتمل برسه قسمت از قسمت های چهارگانه قاموس میباشد وازباب همزه تافصل سین ازباب عین مهمله است هریك ازقسمتهای سه گانه دارای یك سرلوح میباشد ، صفحات مجدول بطلااست ، سال کتابت ونام کاتب نگاشته نشده ولی پشت صفحهٔ اوّل یادداشتهائی ازمالکین این کتاب میباشد که قدیمی ترین آنها درسنهٔ (۱۱۹۳) نگاشته شده ، فاصله بین سطور صفحهٔ اوّل و دوّم را باطلا خط کشیده اند .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (٤۰۱) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۹) .

(۸۷۲)

قاموس المحیط این نسخه بخط نسخ نگاشته شده و بقیّه نسخه قبل میباشد (فصل سین از باب عین مهلمه تاآخر کتاب) سال کتابت ونام کاتب ذکر نشده ولی بقرینه معلوم میشود که خط کاتب نسخه سابق که تحت شمارهٔ (۸۷۱) این فهرست وشمارهٔ (۳۹) کتابخانه از آن نام بردیم میباشد ودارای یك سرلوح وصفحات مجدول بطلا است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق(۳۸۰) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤۰) .

(۸۷۳)

قاموس المحیط این نسخه را بخط نسخ فتح محمّد بن محمّد صالح لاهوری نگاشته ولی سال کتابت را ذکر ننموده ، مشتمل بر تمام

کتاب‌است، قسمتی ازاوّل کتاب‌تصحیح گردیده‌لغات‌باسرخی نوشته‌شده، قسمتی‌از اوراق را موریانه سوراخ کرده وصفحات آن مجدول بسرخی وزنگاراست، پشت نسخه نوشته شده : این کتاب قاموس مبلغ هفتاد روپیه .

جلد چرمی . کاغـذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . شمارهٔ اوراق (۸۲۷) . صفحه‌ای (۲۷) سطر. قطع رحلی کوچك . طول ($28\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤٤) .

(۸۷٤)

قاموس المحیط این نسخه درسال (۱۲٤۷) بخط نستعلیق نصرالله بن ابوالقاسم نوشته شده و شامل تمام کتاب است و صفحات آن بسرخی وزنگار مجدول شده .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (٥٥۳) . صفحه ای (۲٦) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۱سانتیمتر) شماره کتابخانه (٤٦).

[۳٦۱] قانون الادب (عربی بفارسی)

مؤلّف این کتاب حبیش (۱) تفلیسی است (ابوالفضل حبیش بن ابراهیم بن محمّد التفلیسی) که ازدانشمندان قرن ششم هجری وباقلج ارسلان بن مسعود (از سال٥٥۹تا٥۸۸سلطنت نموده) (۲) از سلاجقه روم معاصر بوده و بدبختانه شرح حالی از ایشان در کتابی نیافته ام ، مؤلّفاتی بپارسی و عربی دارد .

از آنها «بیان‌الطب»(۳)«ملحمه دانیال»(٤)«بیان‌الصناعات»(٥)«صحة‌الابدان»(٦)

---

(۱) حبیش بضم‌حاء حطی وباء ابجد مفتوح وياء آخرحروف وشین قرشت میباشد و درمقدمهٔ قوافی همین مؤلف ،نام وی بدین گونه تشکیل شده است .

(۲) تاریخ سلطنت و مختصری از حـالات قلج ارسلان در ص ۳۷ ج ۲ تاریخ کامل ابن اثیر است .

(۳) نسخه ای از این کتاب که بفارسی است درتحت شماره (۸۲٦) دراین کتابخانه میباشد .

(٤) ملحمه دانیال که بنام اصول الملاحم نیز نامیده میشود، بفارسی است وترجمهٔ این‌مؤلف است نه تالیف .

(٥) درمقدمه بیان الطب تالیف این کتاب را بخود نسبت داده است .

(٦) درمقدمه کامل‌التعبیر خود این کتاب‌را نام برده .

«کتاب القوافی» (۱) «کاملة التعبیر»(۲)، «کفایة الطب»(۳)، «بیان التصریف»(٤) وقانون الادب میباشد .

قانون الادب یکی از کتابهای نفیس وقابل مطالعه ومفید درمعانی پارسی لغات عربی میباشد ، مؤلّف در مقدمهٔ آن سعهٔ اطلاع ادبی خود را نشان داده ومآخذ خود را نام برده وقسمتی از مقدّمه را که مبیّن طرز کتاب وانشاء مؤلّف ومطالب مندرجهٔ در آنست ذیلاً مینگاریم :

اما ترتیب این کتاب چنان نهادم وساختم که نخست حرف الف را به آغاز کتاب بردو نوع نهادم چنانکه دونوع نخستین کلمتهای که آخرش حرف الف بود مفتوح و فتحهٔ ناقصه بود جمله را بترتیب حروف بروزن قافیه بنسق یاد کردم ودرنوع دوم کلمتهای که آخرش حرف الف ممدود بود جمله را هم برطریق نوع نخستین بازنمودم چنانکه نخست اسما را درهر نوعی نبشتم بعدش جمع وحرف را بعدش افعال را و در مقدمهٔ هرنوعی کلمتهای که آن ثنائی بود یعنی دوحرفی بود معنی هریك بزیر کلمتش بپارسی شرح کردم بعد آن کلمتهای ثلثی را یعنی سه را بعدش رباعی را یعنی چهار حرفی را بعدش خماسی را بعدش سداسی را و باخر هرنوعی کنیتها وکلمتهای که دوبهم جمع بودند این جمله را بیان کردم وبالای هر کلمتی که از افعال بود علامتی از حروف حساب هند سیاهی بکردم و این علامتها از تصریف افعال است مقصودم ازاین علامتها آن بود تاخواننده وآموزندهٔ این کتاب تصریف هرفعلی را درست صرفی بتواند کردن الخ .

و در اواخر مقدمه گوید :

ونیز در اواخر کتاب سه فصل بنهادم **یکی** اندر دانستن نامهاء بزرگان وشعراء عرب ازمرد و زن و آنچه در کتابهای لغت و در شعر های شعراء عرب موجود یافتم **و دوم فصل** در معرفت بنیاد مصادر و اوزانش که از هر بابی مصدر برچند وزن حاصل شود **وسیم فصل** اندردانستن وحدان جمعهاء قیاسی و طریق اوزان هریکی که استخراج آن را چگونه توان دانستن تا کتاب بغایت کمال باشد وخواننده ازمقصود بازنماند الخ .

ازنقل عبارات بالا طرزاین کتاب بدست آمد وبامراجعه بکتاب دیوان الادب معلوم خواهد شد که این مؤلّف آن مؤلّفه را پیروی نموده است .

---

(۱) نسخه آن دراین کتابخانه است وپس از قانون الادب ذکر میشود .

(۲) نسخه ازاین کتاب در کتابخانه معارف موجوداست (ج ۲ ص ٤۱۳) ودرفهرست آصفیه تذکر داده شده که بسال ۱۳۰۲ چاپ گردیده است .

(۳) بعربی است ودر مقدمه بیان الطب از آن نام برده وتفصیل مطالب را بدان حوالت داده .

(٤) درمقدمه دیوان الادب از آن نام برده است.

قانون‌الادب تاکنون چاپ نشده، ودرحدود (۲۸۰۰۰) بیت کتابت دارد وسعدالدّین مستقیمزاده آنرا بترکی ترجمه نموده و نام آن را « السنه ثلاثه » گذارده و این نام خود ماده تاریخ شروع به ترجمهٔ آنست = ۱۱۸۳ .

آغاز: بسمله سپاس خدای راکه قادربر کمالست ودرود بر محمّد علیه‌السّلام که برگزیده وخوب خصالست و بریاران واهل بیت و هرکه مصطفی را قرابت وآلست الخ .

(۸۷۵)

قانون‌الادب این نسخه بخط نسخ نوشته‌شده، قسمتی ازفصل سوم آن افتاده ، نویسنده وسال نگارش در جای دیگر از نسخه تذکر داده نشده ، ظاهراً خط قرن یازدهم هجری میباشد ، پیش از کتاب فهرست انواعیکه این کتاب بر آنها مرتب‌شده، بوده،ولی‌ورق اوّل آن‌نیست وپشت ورق‌اوّل نسخه یادداشتی بوده آنرا محو کرده اند ویادداشت دیگری بسال ۱۲۳۳ بر همان صفحه موجودو یادداشت مرحوم اعتضادالسلطنه جای یادداشت محوشده‌نگارش یافته، بعضی از اوراق نسخه وصّالی شده وعناوین مطالب باشنجرف است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ‌اوراق (۲۹٦) . صفحه ای (۲۵) سطر. طول . (۲۵ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۰) .

(۸۷٦)

قانون‌الادب این‌نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، خاتمه کتاب که در سه فصل میباشد نگاشته نشده و آخر نسخه اینست : **سقی گندم** باب پرورده ، **هوابن‌عمة‌دنیا** اوپسرعم وی است نزدیك ؛ قانون ادب تمام اولدی مشقه عهدی بن شمس البغدادی فی‌سنة ۹٦۸. ونیزاین یادداشت در کنار آخرین برگ نسخه نوشته شده : الحمد لله والصّلوة علی رسول الله ترجمت تلك النسخه المنقّحه من‌اوّلها الی آخرها مع ابقاء معانیها فصارت السنة ثلاثه فسمیّتها بذلك فوقع تاریخها السنة ثلاثه ۱۱۸۳ لابتدائنا بترجمتها فاتممنا فی سبع سنین بعون‌القوی المعین تعالی

وبهمة الامیر نوری نورالله قلبه وعمّره مع اولاده الامجاد الذینهم للسلطان احمد الثالث احفاد ووفقه لامثالهما آمین بالنبی الامین حرّره مترجمها الفقیر ابو المواهب سعدالدین سلیمان امین الله العریف بمستقیمزاده زادالله زاده فی الدّارین بالسعاده سنة ۱۱۹۱ .

دارای یك سرلوح کوچك میباشد که اندکی چرك شده و نسخه تصحیح گردیده و مجدول بطلا ولاجورد است .

جلد ضربی خوب طلائی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۳٤) . صفحه‌ای (۲۷) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۱) .

[۳٦۲] قوافی (عربی بفارسی)

مؤلّف این کتاب حبیش تفلیسی است (ص۲٤۷) [۳٦۱] و برحسب امر پادشاه عصر خویش بتألیف آن پرداخته و آن را بنام پسروی قطب الدین ، موشح نموده، مقدمه آن را که مبیّن سبک نگارش آن روزگار بوده و کتابرا معرفی مینماید در اینجا می آوریم :

بسم الله الرحمن الرحیم رب تمم بالخیر سپاس وشکر خدایرا که ازعلم ودانش مارا بهره داد و راه راست نمود و دین اسلام بارزانی داشت و درود خدای بر محمد باد علیه السلام و بر یاران واهل بیتش چنین گوید حکیم ابوالفضل حبیش بن ابراهیم بن محمد الکمالی التفلیسی که ملك اجل عادل عالم کبیر قطب الدین عمادالاسلام ونظامها ، جلال الملة وجمالها ، نجم الملة وتاجها ، شمس الملوك والسلاطین ، ناصر جیوش المسلمین ، فخر الانام عز المجاهدین ، قاتل الکفره والمشرکین ، قاهع المتمردین ، ابوشجاع قاج ارسلان بن مسعود ، یمین امیر المومنین ، اطال الله بقاه ، وادام فی الدولة ارتقاه ، واباد حساده واعداه ، بحق محمد وآله ،

از آنجا که بزرگ همتی و رغبت او بعلم و دانش بند (کذا) را اشارة فرمود که باید که (کذا) از بهر من کتابی سازی در قوافی چنانك کلامهای را (کذا) مشکل تازی که شعر را (کذا) در قوافی شعر ها بکار برند بپارسی شرح کنی ، و ترتیب کتاب خراسان نهی ، ودر تصنیف کتاب اختصار نگاهداری ، تا کتاب دراز نکشد ، وخواننده را ملال نفزاید ، وما را یادگار بود ، پس بنده برحسب طاقت خویش جهد کرد و فرمان بجای آورد وبرقدر دانش خویش این کتاب مختصر تصنیف کرد و آخر هرقافیه را بترتیب برحروف معجم بیذا کرد ، چنانك اگر کسی را قافیهٔ باید نگاه کند که آخر حرف آن قافیه را (کذا) از جمله حروف معجم کدامست و از کدام نوعست و از هر کدام که بود وی را

طلب کند تا معنی آن بداند و هر قافیهٔ که دو حرف بود وی را در اول هرحرفی مقدم کردم وبعدش سه حرفی راوعلامتش حرف ج ۳ بکردم وبعدش چهارحرفی را ۴د وپنج حرفی را ۵ه وشش حرفی را و ۶ وهفت حرفی را ز ۷.

واما قافیهائی(کذا) که بپارسی بودوآسان، دراین کتاب یادنکردم که کتاب درازشدی بپارسی بر کس پوشید نبودوبجایی که قافیهای (کذا)پارسی مشکل بکردم حرف س بالای او بنوشتم ، تا کسی گمان نبرد که بپارسی است (عبارت بی‌اشکال نیست) وبداند که هر کسی که شعر گوید وهوس شاعری دارذ یابخواهد که معنی قافیهای مشکل داند از دانستن اینقدر ناچار بود تا در علم قافیه شاعر جاهل نباشذ و شعر گفتن بر وی آسان شود زیرا که اصل شاعری قافیه بودبایدکه قافیها(کذا)نیك بداند بس کتاب باسم قطب‌الدین زادالله عمره تمام کرده شود انشاءالله تعالی تاهر کسی که بخواند وفایده بگیرد خداوند را و مصنف را بدعا یادآرذ وحسبناالله ونعم‌الوکیل

قوافی حرف اول یا ای ، لا نه ، ما نه ، ما آب و جه ، ما ای ، دا درد ، ذا آن الخ .

این کتاب در حدود (۳۰۰۰) بیت کتابت دارد .

(۸۷۷)

قوافی این نسخه بخط نسخ و ترجمهٔ آن بخط نستعلیق بسال ۹۲۸ درشهر بروسه نگارش یافته ، نویسنده در آخر این نسخه نام خودرا نیاورده، ولی محمدبن عبدالکریم بیکسماتی نویسند نسخه ایکه ضمیمه این نسخه است نویسنده آنست، ترجمه فارسی قوافی درذیل کلمات نوشته شده وعناوین باشنجرف است .

خصوصیات نسخه به « مختصر الصحاح » شمارهٔ (۱۱۰) کتابخانه که در فصل میم همین فصل درص ۲۸۲ زیر شمارهٔ (۹۰٤) از آن نام میبریم مراجعه شود .

[۳٦۳] کنز اللغات (عربی بفارسی)

مؤلف این کتاب چنانکه درمقدّمه تصریح شده : محمّدبن عبدالخالق بن معروف میباشد که در قرن نهم هجری در زمان سلطنت کارکیا سلطان محمد پسر کارکیا ناصر کیا پادشاه گیلان (ازسال ۸۵۱ - ۸۸۳ پادشاهی نموده) (۱) زندگانی میکرده واین کتاب را بنام آن پادشاه موشح کرده است .

(۱) تاریخ گیلان تالیف میرظهیرالدین مرعشی ص ۲٦۰-۳۸۱ ومجالس المؤمنین ص ٤۱۱ مراجعه شود .

مؤلّف ، لغات قرآن کریم و احادیث شریفه را بترتیب حروف تهجی اواخر آنها دربیست و هشت باب مرتب نموده وهربابی را مشتمل برفصولی چند قرار داده وازلغات مشتقّه بذکرمصادر آنها قناعت کرده وپس ازآن غیرمشتقّه‌راذکر نموده و درمقدّمه گوید که این کتاب را بامراجعه به صحاح ، مجمل ، دستور ، مصادر ، اختیارات بدیعی ، لغات‌القرآن و شرح نصاب تألیف کرده ام وکلیّاتی‌را دربیان مطالب لغوی وصرفی در۱۶ ماده بنام مقدّمه‌آورده وگاهی بآیات واخبار استشهادکرده است .

این کتاب در حدود (۲۵۰۰۰) بیت کتابت دارد ومکرّر در ایران چاپ شده است .

آغاز : بسمله ابتدی هرسخن آن خوبتر در هرمقام
کوبود باحمد معبود خدای‌لاینام(۱) ،

جواهر کنوز لغات حمد و سپاس نثار بارگاه حضرت متکلمی که زبان اصناف آدمیان را کلید گنج خانه سخن گردانید الخ.

(۸۷۸)

کنز اللغات

این‌نسخه‌را بخط نستعلیق بامرمحمد اکبربیك، محمد سلمان‌بن عبدالباقی در سال (۱۰۷۹) نوشته ، لغات را باسرخی نگاشته وصفحات بجدول بطلا میباشد ، پشت صفحه نخستین یادداشتی بخط آقا محمد علی پسر آقای بهبهانی موجود و سجع مهریکه درذیل آن میباشد اینست : عبده محمد علی‌بن محمد باقر ۱۲۶۵ . شعر نقل شدهٔ بالا ابتداء نسخه نوشته نشده واز عبارت : جواهر کنوز لغات حمد وسپاس الخ. شروع شده است .

جلد ساغری ضربی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۱۴) . صفحهٔ (۲۶) سطر . طول (۳۱ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۰۸) .

---

(۱) دربعضی از نسخه ها « نیك نام » و در بعضی « پاك نام » و در برخی « لاینام » نوشته شده است .

(۷۷۹)

کنز اللغات این نسخه را بخط نستعلیق خوب بسال ۱۰۹۷ محمد اشرف نوشته ، دارای سرلوحی زیبا میباشد ، میان سطرهای دو صفحهٔ ابتداء نسخه تذهیب شده ، دیگر صفحات مجدول بطلا ولاجورد وابواب و فصول ولغات باشنجرف نوشته شده است .

جلد تیماجی نیم ضربی مستعمل . کاغذ دولت آبادی . واقف مشیر السلطنه . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق ( ) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ قفسه مشیر السلطنه (۵۷۹) .

(۷۸۰)

کنز اللغات این نسخه بخط نستعلیق متوسط میر محمد امین نوشته شده ، سال کتابت را کاتب سنه ثمانمائه بعدالالف نگاشته و اعداد آنرا هم مغشوش رقم نموده ولی در آخر رسالهٔ کـه بلا فاصله بعد از این نسخه بقلم آمده سال کتابت (۱۱۰۹) قید شده ومعلوم میشود که سال نگارش این نسخه ثمان ومائه بعدالالف بوده (۱۱۰۸) وکاتب بغلط ثمانمائه بعدالالف نوشته دو رساله در الفاظ مفرده ومرکّبه ضمیمهٔ این نسخه میباشد که در ص ۱۸۶ و ۱۸۷ همین فصل از آنها نام برده شده .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق کلیه (۳۷۶) . اوراق این نسخه (۳۶۲) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۰۷) .

(۷۸۱)

کنز اللغات این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، صفحه اوّل ودوّم کتاب باخط زیبا تری از بقیه کتاب نگارش یافته ، بنظر میآید کـه کاتب آن دیگری است ، در آخر نسخه کاتب نام خود را عبدالرزاق الویری ابن محمد هاشم معرّفی وسال کتابت را سنهٔ (۱۲۴۵) معین نموده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۵۹) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۳۱ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۰۹) .

۳٦٤ لغات ثلثه = ترجمان معارف (ترکی عربی وفارسی)

مؤلّف این کتاب چنانکه درمقدّمه آن بترکی نگاشته شده: **حاج حسن** میباشد که مقام مترجمی لغات سه گانهٔ عربی و ترکی وفارسی را در بغداد داشته و این کتاب را در سه مجلّد بدین ترتیب در آنشهر مرتب نموده که درهریك از مجلّدات یکی ازلغات زبانهای مذکور را اصل قرار داده وموافق حروف تهجّی هریك ازفصول آنها را مرتب نموده و بدوزبان دیگر مراد از آن لغت را بیان کرده و هریك از مجلّدات را در ده فصل بترتیب زیرین گذارده:

فصل اول مصدر ۲- فعل ماضی. ۳- فعل مضارع. ٤- فعل امر. ٥- فعل نهی. ٦- در بیان اعضاء انسان وخویشان او و **آلات** جنگ و اسماء. ۷- در بیان حیوانات وطیور. ۸- دراسامی واشجار ونباتات. ۹- درنامهای پیشه ها و ابزار آنها. ۱۰- درنامهای افلاك وستارگان و روزها و سالها و خواندن‌و نوشتن وآنچه بدین دو متعلق است ومعادن وآنچه بدانها مربوط میباشد وغیر از اینها.

نام‌این کتاب‌رامؤلف «**ترجمان معارف**» گذارده‌تا سال تألیف هم‌ازحروف نام کتاب بدست آید، بنا براین بسال ۱۰۸٥ تألیف گردیده ونیزمؤلّف درمقدّمه گوید که این لغات ثلثه را از کتابهای لغت: اختری، شاهدی، حلیمی، نصاب، نعمة اللّه‌وسائر کتب معتبره انتخاب کرده‌ام و این مؤلّفه نخستین کتابی استکه در لغات ثلثه (عربی وفارسی وترکی) تألیف گردیده (۱).

نسخه این کتابخانه فقط مشتمل بردو مجلّد (عربی بترکی و فارسی - ترکی بعربی وفارسی) میباشد و مجلّد سوم را ندارد واین دو مجلّد در حدود (۸٥۰۰) بیت کتابت دارد.

آغاز: بسمله حمد بیقیاس وسپاس لایقاس، اوّل خالق ملکوت و آسمان، وآفرینندهٔ جهان وجهانبانه که فرمان کن برله عالمی پیدا الخ.

---

(۱) در کشف‌الظنون ج ۱ ص ۲۷۹ نوشته شده: «ترجمان‌المترجم بمنتهی‌الارب فی‌لغة‌الترك والعجم والعرب» تالیف شهاب‌الدین احمد بن محمدبن عربشاه دمشقی حنفی متوفی بسال ۸٥٤ میباشد. (بنا براین کتاب مذکورمقدم برترجمان معارف تالیف گردیده و نام این کتاب هم در کشف الظنون نیست).

(۸۸۲)

لغات ثلثه یا ترجمان معارف

این نسخه بخط نسخ در سال ۱۲۴۴ و ۱۲۴۵ نوشته شده، کاتب نامی از خود نبرده، لغات وعناوین فصول وابواب را با سرخی نگاشته، مرحوم رضا قلیخان هدایت در سال ۱۲۷۱ دارای این نسخه شده وپشت صفحه اوّل بنام لغت ترکی ترجمه بلغت عربی وفارسی آن را معرّفی کرده ودر زیر نوشتهٔ خویش مهر بادامی رضا قلی زده شده وبسال ۱۲۹۰ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه گردیده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع رحلی کوچك. شمارهٔ اوراق (۱۷۸). صفحه ای (۳۰) سطر. طول ($\frac{1}{2}$ ۳۰ سانتیمتر). عرض (۲۱ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۴).

[۳۶۵] لغات جوك (سانسکریت بفارسی)

کتاب جوك چنانکه در مجلّد سوّم از آن معرّفی خواهدشد یکی از کتب عرفانی ومؤلّف آن پندت کشمیری میباشدودرزمان ولیعهدی سلطان سلیم ازسلاطین عثمانی که از سال ۹۱۶ تا ۹۲۴ سلطنت کرده، بامر وخواست وی نظام الدّین پانی پاتی (۱) آنرا بفارسی ترجمه نموده وحضرت میرفندرسکی از آن ترجمه انتخابی کرده وبر آن اضافاتی نموده ونسخهٔ آن در آخر یکی از مجموعات (شمارهٔ ۶۴۰ فهرست خطی ج ۲) در کتابخانهٔ مجلس شورای ملّی میباشد.

نظام الدّین مذکور پاره‌ای ازلغات را بهمان نحو که دراصل سانسکریت بوده نقل، در بعضی از موارد، معنی آنها از تفسیر و بیانات وی معلوم میشود ولی پارهٔ از مطالب را باجمال وابهام گذاشته وگذشته است. مرحوم میرفندرسکی درضمن منتخب خویش بشرح آن الفاظ ولغات پرداخته و یکی از دانشمندان که با تفحّص زیاد بنام ایشان دست نیافتم برخی ازبیانات نظام وپارهٔ ازتفاسیر میر را جمع نموده، ونسخهٔ ذیل را بنام «لغات جوك» ترتیب داده وبعضی ازنویسندگان نسخ آن را ضمیمهٔ ترجمه جوك کرده اند (۲).

---

(۱) پانی پت از نقاط مشهور هندوستان است ودرهفت اقلیم نام چند نفر از مشاهیر آنجا ثبت است.

(۲) نسخه ترجمه جوك متعلق بدانشمند محترم آقای تربیت ونسخه مجلس شورای ملی این لغات را ضمیمه دارد ولی نسخهٔ این کتابخانه ندارد.

این کتاب مشتمل بر (٤٦٠) لغت و در حدود (٥٤٠) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله باب الالف آتمان هستی مطلق و اصل آفرینش و آنچه همه را آفریده الخ .

انجام : « یاسدیو » پادشاه عالم ، « یرته » معبد ، « بشن دنار » اسم یك ذاتست تمّ بالخیر .

(۸۸۳)

لغات جوك

این نسخه بخط نستعلیق خوب بسال ۱۲۷۷ نوشته شده ، لغات باشنجرف میباشد ، آخر نسخه را در بالا از روی نسخه ضمیمهٔ ترجمه جوك کتابخانه مجلس نقل کرده‌ام و اندك تخالفتی با انجام این نسخه دارد و پس از آخرین لغت باین شعر ختم گردیده : عالم ضمن دو ات مائیم در کنسه و سومنات مائیم.

ضمیمهٔ نسخه (۱۷) کتابخانه و شمارهٔ (۸٦۰) این فهرست میباشد خصوصیّات آن در ص ۲۳۲ گفته شد .

[۳٦٦] لغات دساتیر (فارسی)

این کتاب که بدین نام نامیده شده مشتمل بر معانی لغاتی استکه در دساتیر میباشد ، مؤلّف از خود در مقدّمه و خاتمه نامی نبرده ، از مطالعه کتاب هم مؤلّف بدست نیامد ، موجب آنهم آشکار است که چون در کشور مسلمانان باغلبه عوام برخواص اظهار فضل و اطلاع بر کتب ادیان دیگر موجب نقص بوده ، جامع خود را نشناسنده ، ولی از مندرجات کتاب بدست میآید که صوفی مسلك بوده و بکتب و اصطلاحات عرفا و حکما آشنائی داشته و از مزایای این کتاب یکی ترجمه لغات و اصطلاحات حکمی میباشد ، از لغت برهان قاطع که بسال ۱۰٦۲ تألیف شده بسیار نقل دارد ، عبارات آن بسیار سلیس و متین است برای نمودار پاره ای از آنرا در اینجا می آوریم :

مهین نامهٔ یزدانی نزد عارفان واصل و محققان کامل تمام عالم کتاب حضرت حق است چه پیوسته ایشان از اوراق ذرات موجودات احکام اسرار تجلیات الهی عزاسمه میخوانند و مجموع عالم از غیب و شهادت را کتاب حق تعالی میدانند که مشتمل بر تمامی اسما و صفات الهیت ومطابق این معنی یکی از عرفا منظوم فرموده ، **رباعی :**

از لوح جهان خط الهی خواندن خوشتر بود از حرف و سیاهی خواندن
بر صفحهٔ کائنات خطیست کز آن اسرار ازل توان کماهی خواندن ،

نشیبسار بفتح اول و کسر ثانی اسم مرتبه فرق است از مراتب ثلثهٔ ایزد شناسی باصطلاح هیربدان یعنی صوفیه صفیه که مشاهدهٔ کثرت باشد بدون وحدت وجدا دانستن وحدت از کثرت وویژه درونان فارس این مرتبه فرق را **فرجند شای** نیز گویند چنانکه در **باب الفا** گذشت .

این لغت در حدود (۱۰۰۰) بیت کتابت دارد وشامل (۷۹۳) لغت است .

آغاز : بسمله باب الف ممدوده **اب** بسکون بای ابجد نام یکی از عناصر اربعه وبمعنی آبرو وعزت و دولت و قدرت الخ .

انجام : والحاق‌های هوّز در آخر بجهت حرکت حرف آخر است چه پیوسته آخر کلمات فارسی ساکن میباشد .

(۸۸٤)

لغت دساتیر این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، کاتب نام خود وسال نگارش را ننگاشته، لغت زندوپازند ضمیمهٔ آن میباشدو بسال ۱۲۷۵ داخل کتابخانه اعتضادیه شده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق کلیه (٤۲) .
این نسخه (۲۸) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) .
شمارهٔ کتابخانه (۹۰) .

[۳٦۷] لغات رامند قزوین (فارسی)

رامند(۱) یکی ازبلوك قزوین میباشد وتقریباً ۱۸×۱۲ کیلومترمربع مساحت دارد وازسی کیلومتری‌قزوین شروع ودر٤۸ کیلومتری خاتمه مییابد ، اهالی آنجا بیشتربفارسی گفتگودارند ، برحسب خواست مرحوم اعتضادالسلطنه وزیرعلوم آن عصر یکی از اهالی آنجا لغات مستعملهٔ در آن بلوك را در شش مبحث گرد آورده و از خود نام نبرده است : ۱ ـ لغات راجعهٔ بانسان و اعضاء او . ۲ ـ در

(۱) دهات رامند عبارت از : سیاه دهن ، آك ، اسفرورین ، شال ، خیارج ، قرقه ، نرجه ، خروزان ، تزرك ، شارین ، ولازیگرد ، محمودآباد ، حسین آباد ودان اصفهان میباشد.

عمارات و بعضی ابزار خانه ازلباس و ظروف وغیره . ۳ - در خوراکیهای انسان و حیوان . ٤ - در نامهای مرغها وحیوانات و حشرات . ٥ - در اسامی روز ها و ماهها و سالها و اقسام حرفه ها و ابزار های آنها . ٦ - در کلمات وافعال مفرده و مرکّبه درهنگام گفتگو .

این رساله در حدود (۲٥۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله الحمدلله رب العالمین والصّلوة والسّلام علی خیرخلقه محمّد و آله الطّاهرین. **امابعد** این شطری‌است ازلغات واصطلاحات فرس معمولی اهالی رامند که حسب‌الفرمایش نواب اشرف امجد والااعتضادالسلطنه وزیرعلوم وصنایع و تجّار دام اجلاله العالی جمع آوری گشته هرچه‌در مقام خود نوشته و مختلف فیه هرقریه از قراء فارس(۱) راهم بسمت تحریر برآورده و درمقام خود قلمی نموده و کلام درشش مبحث است .

انجام : مخفی نماند چیزهائیکه نوشته نشده یکی آنکه گنجایش ندارد ویکی آنکه اکثر چیزها فارسی مصطلح است اللهم اختم بالخیروالسّعاده بجاه محمّد وآله صلّ علی محمّد وآله وارزقنا زیارت‌الحسین تمام شد .

(۸۸٥)

لغات رامند قزوین

این‌نسخه بسال ۱۲۸٦ نگارش یافته ، دررمضان ۱۲۸۷ داخل کتابخانه اعتضادیه شده و پشت ورق اوّل یادداشت شده و بنام لغات اهل قزوین در همان صفحه براین کتابخانه وقف گردیده وپس از اتمام نسخه صورت صرف افعال بزبان فرس قدیم بامعادل آنها بفارسی کنونی درهفت ورق نوشته شده واین‌نگاشته شده بخط نسخ غیرازنویسنده نسخه است وهردونویسنده نام خود را ننگاشته اند .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی مهره‌زده . واقف‌سپهسالار . قطع رزیری . شمارهٔ اوراق (۱٤) . صفحه (۱۸) سطر . طول ($۲۳\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). عرض ($۱٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه(۹٦).

(۱) دهات نام برده رامندبعضی ترك وبرخی فارس اندومراد از قراء فارس مذکور درمقدمه، بعضی از دهات رامند است که بفارسی گفتگو مینمایند و در رساله نام شال و سیادهن و اسفرورین مکرر دیده‌میشود .

[۳٦۸] لغات زند و پازند و اوستا (پارسی بفارسی)

این رساله چنانکه از عبارت ذیل که برسر نخستین صفحهٔ آنست ، برمیآید ، یك باب از کتابی میباشد ولی با تفحّص ندانستم چه کتابی بوده و آن عبارت اینست : درچهارم مشتمل است برلغات زند وپازند واستا (۱) جلوه الف ازدرالف .

مؤلّف ظاهراً بهمان سبب که درذیل «لغات دساتیر» درص ۲۵٦ گفته شد نامی ازخود نبرده وپس ازبیان معنی بیشتر ازلغات ابیاتی از «زاتشت بهرام» که متضمّن آن لغت میباشد آورده وترتیب تنظیم این لغت مراعات حرف اوّل ودوّم میباشد وحرف دوّم را باب واوّل را فصل قرارداده است .

این رساله مشتمل بر (٤۳٦) لغت و درحدود (۵۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : (پس از عبارت بالا در چهارم تا از در الف) **آبهی** بابای مکسور نام رود آموست زراتشت بهرام گوید **شعر** .

درآنوقت نزدیك دریا رسید — یکی ژرف دریای بن ناپدید
بوستا درون نام آن آبهی — که قعرش نبودست هرگز بهی .

(۸۸٦)

لغات زند و پازند واستا

این نسخه بخط شکسته نستعلیق بدون ذکر تاریخ ونویسنده نوشته شده و ضمیمهٔ نسخهٔ شمارهٔ (۹۰) کتابخانه میباشد خصوصیات دیگردرص ۲۵۷ ذیل شماره (۸۸٤) این فهرست مراجعه گردد .

[۳٦۹] لغت فارسی بترکی دقائق الحقائق (فارسی بترکی)

مؤلّف در مقدّمه نام خود را نبرده، مؤلّف کشف الظنون درص ٤۹٤ ج ۱ دقائق الحقائق را نام برده گوید :

مؤلف این کتاب مولی احمد بن سلیمان مشهور به **ابن کمال** پاشا متوفی بسال ۹٤۰ میباشد وتالیف آن بترکی وبنام ابراهیم پاشای وزیر موشح گردیده ونام آن را « دقائق الحقائق »

(۱) زند واوستا دو کتاب دینی زردشت ویازند شرح زند است .

گذارده (۱) چرا که مشتمل بر دقیقه ای متعلق بلغات متشابهه میباشد و احمد بن خضر اسکوبی شاعر معروف به **علوی** آنچه لغت مفرد و مرکب در آن کتاب بوده بترتیب حروف تهجی مرتب نموده واول آن اینست : حمد بیهمال و مدح بی‌مثال الخ .

ابن کمال پاشا یکی از ترکهای بسیار دانشمند و معروف میباشد و مؤلّفات بسیار دارد ، شرح حال ایشان در شقائق النعمانیّه ص ٤۲۰ - ٤۲٤ و شذرات ج ۸ ص۲۳۸ و معجم المطبوعات ص۲۲۷ نگاشته شده و در شقائق بسیاری از مؤلّفات وی نام برده شده و گوید مقام قضاوت داشته و در قسطنطنیّه مقام افتاء یافته و شعر بترکی و فارسی میسروده و بیش از صد کتاب و رساله تألیف نموده و تفسیری بسیار خوب نوشته که مرگ اجازه اتمام آنرا نداد و کتابی بفارسی چون گلستان بنام نگارستان تألیف نمود و تاریخ آل عثمان را بترکی ادبی نگاشته و کتابی در لغت فارسی و حاشیه ای بر کشاف و حاشیه‌ای برهدایه و کتابی در علم کلام و شرحی بر آن بنام « تجریدالتجرید » و کتابهای دیگر دارد .

اگرچه در کشف الظنون آغاز این کتاب نقل نشده ولی بقرائنی که بدست داد وتصریح در مقدّمه این نسخه، که در زیر معرّفی و خصوصیّات آن ذکر خواهد شد نام کتاب « دقائق الحقائق » میباشد و موضوع آن لغات مترادفه و متشابه و متقاربه زبان فارسی است و مؤلّف چند لغت را بیکی از جهات مذکوره بایکدگر ذکر و بشرح و ترجمه آنها بترکی پرداخته و شواهدی از مصرع ها و ابیات و رباعی های فارسی برمدعای خویش آورده مثلاً لغات سخن و گفتار ، بوم و کوج و جغد ، چنگ و چنگل و چنگال ، روزن و پنجره ، کلان و بزرگ و بزرگوار و سترگ ، مرد مك و مردم و مرد و زن ، سراسر و سرتاسر و سربسر ، سخت و درشت و زفت ، پادشاه و پادشای ، هما و همایون ، خرگوش و خرچنگ ، خار و خارا و خاشه و خاشاك و خس و خسك ، اسب و ستور ؛ را بهمین نحو که نقل شد بیان و بشرح و ترجمه آنها پرداخته و نظم و ترتیبی را در ذکر لغات نه از حیث ترتیب حروف اوائل یا اواخر و نه از حیث

(۱) نام کتاب « **دقائق الحقائق** » گذارده شده و بایستی در حرف **دال** از این فصل از آن معرفی نمود ، چون غفلت شده بود و در آنجا ذکر نشد و در لغت فارسی بتر کی بود از اینرو بدین نام در اینجا معرفی گردید .

موضوع وغیره ملتزم نگردیده و بشرح لغت سخن و گفتار ابتدا و بشرح لغات اسب وستور کتاب را خاتمه داده و لغات دیگرهم میان این دو عنوان شرح گردیده است .

این کتاب درحدود (۴۰۰۰) بیت کتابت دارد وبشهادت عبارت آن وتصدیق ترك زبانان ادیبانه نوشته شده است .

آغاز : سپاس بی‌قیاس خدای بی همتایه که گلزاربدیع الآثاربیاننده ازهار الخ .

(۸۸۷)

لغت فارسی بترکی دقائق الحقائق

این نسخه بخط نستعلیق بسال ۹۷۱ نوشته شده ، نویسنده نام خود را نبرده ، ازطرز خط معلوم میشود که ترك بوده ، رساله ای در اقسام **یاء** که در آخر کلمات زیاد میشود ، نیز بزبان ترکی موجود و در فصل نحو و صرف از ان معرفی خواهد شد ، ودارای سرلوح کوچك ودوصفحه اوّل مجدول بطلاولغات باشنجرف نگاشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۰۶) این نسخه (۹۱) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۰۱) .

[۳۷۰] **لغت فارسی وعربی** (بفارسی)

نسخه ایکه خصوصیات آن درزیراین سطرها نگاشته خواهدشد مشتمل بر لغات عربی وفارسی میباشد که بترتیب اواخر آنها مرتب گردیده وفارسی وعربی آنان‌از یکدیگر مجزّی وفرهنگ تازه‌ایست.

مؤلّف پس از اینکه کلمات ولغات را از الف تا یا منظّم نموده دوباره یك‌بیك آن لغات را ذکر وبشرح و بیان آنها پرداخته و برای اثبات معنی مذکور شعری ازیکی‌ازشعرای معروف شاهدآورده واشعار : ابن یمین ، خاقانی، دقیقی، فردوسی ، سید حسن غزنوی ، رشید وطواط ، آذری ، مجدهمگر، سعدی ، مولوی ، اسدی ، امیرمعزی ، انوری ، عمادی ، کمال اسمعیل ، خواجو کرمانی ، حافظ ، اوحدی ، امامی‌هروی‌وبسیاری دیگرازمتقدمین ومتأخرین به استشهاددر آن دیده‌میشودواز اشعارصباملك‌الشعرامتوفی‌بسال ۱۲۳۸ ومیرزا ابوالقاسم‌قائم‌مقام‌متوفی بسال ۱۲۵۱

و میرزا محمد تقی علی آبادی صاحب تخلّص متوّفی بسال ۱۲۵۶ و محمد حسین عندلیب تخلّص پسر ملك الشعرا در آن مکرّر دیده شد .

در اوّل و آخر کتاب مؤلف نامی از خود نبرده و در ذیل مطالب کتابهم با جستجوی زیاد اثری از وی نیافتم ، بالای صفحه اوّل و دوّم نسخه نوشته شده :

« این مسوده باطلهٔ کتابست خدمت قبله گاهی حکیم باشی دادم که اگر لغتی ضرور شود در اینجا پیدا کنند تا کتاب صحیح شود انشاء الله و این را در آب بشویند وصحیحش را نگاه دارند وشرط کردند که احدی ازروی آن ننویسد که ناقص است و بدنامی کتاب صحیح » .

پشت صفحه نخستین ازطرف اعتضاد السلطنه چنین نوشته اند :

« هو کتاب درلغت است شخصی جمع کرده است چون زحمتی درجمع کردن آن کشیده و گفته است به آب بشویند ازبابت کثرت زحمت او شایسته نبود محوشود در کتابخانه مبارکه نواب مستطاب اشرف والا شاهزاده اعظم افخم اعتضاد السلطنه وزیر علوم و معادن دام اقباله ضبط شد فی شهر رجب ۱۲۹۷ » .

ازقرائن بالا بدست می آید که تألیف این کتاب در اواخر قرن سیزدهم هجری ودرهنگام پادشاهی ناصر الدین شاه انجام و در المآثر والاثار چهار نفر بعنوان حکیمباشی معرفی شده اند :

۱ - درص ۲۰۳ گوید: میرزا محمدحسین طبیب کاشانی ازحکیمباشیان مشهور این عهد جاوید مهد است .

۲ - ص ۲۱۰ نگاشته : میرزا ابوالفضل طبیب کاشانی مقیم دارالخلافه از حکیمباشیان معتبر بود الخ .

۳ - ص ۲۱۹ نوشته : میرزا محمد حکیمباشی شیرازی در ایران چنانست که ارسطو در یونان معالجاتش بنتائج دم عیسوی میماند الخ . (این حکیمباشی جدّ پدری جناب آقای حکمت وزیر معارف است) .

٤ - محمدقبلی که درص ۱۷۳ و ۱۷٤ در ذیل خلاصه عباسی بشرح حال وی پرداخته‌ایم . ونیز درص ۲۰۲ المآثر والاثار نگاشته شده :

« میرزا عبدالمطلب کاشانی مشهور بادیب درشعب ادب وعلم طب رنج بسیار برده وخون جگرخورده و در فن ادب واحاطه بلغت عرب وتفسیر وطب مسلم است .

ودر کتاب مذکور که شامل حال دانشمندان چهل سال اوّل سلطنت ناصر الدّین شاه میباشد جز عبدالمطلّب در فنّ ادب و احاطهٔ بلغت کسی معرفی نشده بنابراین

احتمال قوی میدهیم که این کتاب تألیف وی باشد وحکیم باشی مذکور که مؤلّف نسخه، کتاب خودرا پیش اوفرستاده بایستی میرزا محمد حسین باشد که مقیم طهران وتاهنگام تألیف المآثر والآثار زنده بوده است .

این کتاب هنوزناقص بوده ، شواهد بسیاری ازلغات آن نگاشته نشده ، نظم وترتیب آنهم چنانکه بایست ، نیست وشامل دوقسمت است : قسمت اوّل لغات بترتیب حروف‌اواخر ازالف تا یا . قسمت‌دوّم همان لغات باترجمه وشواهدآنست و تمام آن در حدود (۱۰۷۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : قسمت اوّل : بسمله آلا ، آسا ، آوا ، آشنا ، آشِنا ، آسیا الخ .
قسمت دوّم : بسمله **اسا** (۱) بکسر الف بمعنی خمیازه و بمعنی شبه و نظیرهم آمده .

انجام : یمنی دست راست و قسم و میمنت ، **یتامی** یتیمان ، یتمطّی خرامان میرود .

(۸۸۸)

لغت فارسی وعربی

این نسخه بخط نسخ و نویسنده نام خود و سال نگارش را ننگاشته ، از قرائن بخوبی واضح میشود که خط مؤلف میباشد وتألیف آن خاتمه نیافته ، لغات قسمت دوّم باشنجرف وبسیاری از شواهد درحاشیه صفحات نوشته شده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۴۹) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۳۳ سانتیمتر) . عرض (۲۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۶) .

[۳۷۱] لغت کبیر اختری (عربی بترکی)

مصلح الدین مصطفی بن (۲) شمس الدّین قره حصاری مشهور به اختری از

(۱) مؤلف قسم دوم را بترتیب ذکر لغات درقسم اول نیاورده وآسارا برآسا و آلا و غیره مقدم داشته وتاباخر هم بهمین نحو پیش رفته است .

(۲) در کشف‌الظنون و اول و آخر نسخه چاپی نام پدر مؤلف شمس الدین ضبط شده ولی در مقدمه نسخهٔ خطی این کتابخانه بدینگونه است : المحتاج الی رحمة ربه اللطیف الشهیر بالاختری مصطفی بن اختری بن شمس‌الدین القر حصاری مولداً والکوتاهیوی محتداً الخ .

دانشمندان قرن دهم هجری بوده وبگفته کشف‌الظنون (ج ۱ ص ٦۳) دو کتاب در لغت عربی بترکی دارد یکی کبیر ودیگری صغیر وچنانکه در آخر همین لغت کبیر مؤلّف خود تصریح نموده بسال ۹۵۲(۱) تألیف آن خاتمه یافته و نیز در مقدّمهٔ کتابست که این کتاب را درلغاتیکه مورد احتیاج عموم بود و درك معانی آنها مشکل مینمود از صحاح اللّغه ، دستور ، مجمل ، تکمله والمغرب گرفته وبرای استفاده عام وخاص اهالی کشورخویش بترکی ترجمه کرده است .

دراین کتاب فقط بترجمهٔ لغات پرداخته شده وشواهد ندارد وبترتیب حرف اوّل ودوّم مرتب گردیده وحرف اوّل باب وحرف دوّم را فصل ، موافق حروف تهجی قرارداده ودرحدود (۲٦۷۰۰) بیت کتابت دارد وبسال ۱۲٤۲ درقسطنطنیه بنام « اختری کبیر » چاپ سربی شده است .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی شرّفنا بالنّطق والبیان ، و فضّلنا بالفصاحة والتّبیان الخ .

انجام: الیهماء صحرا مفازه کبی ، الیهمور الرجل الکثیر الکدویری کوترن بالق .

(۸۸۹)

لغت کبیر اختری

این نسخه بخط نسخ محمد بن حاج قرط بسال ۱۱۲٤ نوشته شده ، فصول وابواب باشنجرف میباشد ، پس از اتمام نسخه محمد داودالحسینی قصیده انشاء وبخط خویش نگاشته ومطلع آن اینست : العین من فقدالشباب تدمع - والقلب من تذکاره یتوجع . نسخه در آب افتاده ولی خطوط ضایع نشده برگ اوّل وآخر وصّالی گردیده و پشت هردو یادداشتهائی است .

جلد چرمی ضربی . کاغذ سمرقندی . واقف سیهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۹۸) . صفحه ای (۳۱) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳٦) .

(۱) در آخر نسخه چاپی این کتاب (شمارهٔ ۳۷ کتابخانه است) پس از آخرین لغت که در مقابل انجام نقل گردیده عبارتی از مصنف که حاکی از سال تالیف می باشد نگاشته شده ولی در آخر نسخه خطی نیست .

[۳۷۲] لغت نعمة الله رومی (فارسی بترکی)

در مقدّمه این کتاب مؤلّف خود را « نعمة الله بن احمد بن مبارك رومی » معرّفی نموده و گوید که این کتاب را با کوشش بسیار از چندین لغات جمع کردم، همچون اقنوم عجم و قائمه لطف الله حلیمی و وسیله المقاصد و لغة قره حصاری و صحاح عجم دیرینه مختصر و صحاح عجم جدید کبیر (۱) و جز اینها از بسیار کتب چیدم و برسه قسم مرتب ساختم. **اول** مصادر آوردم که اصل است **بعد** از آن قواعد این زبان دری ایراد کردم **بعد** از آن اسماء جامده و مشتقّه و ترتیب حروف را بر قاعدهٔ اقنوم عجم مرتب کردم اوّل بامفتوحه ثانیاً بامکسوره ثالثاً مضمومه تا یافتن لغت مطلوب آسان شود ..... و نامش را بنام خود اضافت کردم یعنی **لغت نعمت الله** نهادم.

در ص ۶۰۷ ج ۲ کشف الظنون وفات این مؤلّف بسال ۹۶۹ ثبت گردیده ودرص ۱۲۵ « العقد المنظوم فی ذکر افاضل الروم » (۲) نوشته شده : مولی نعمة الله الشهیر بروشنی زاده پدرش قاضی پاره ای از قصبات بود ، چون لبیك حق را اجابت گفت اموالی زیاد برای پسر گذاشت وی در اندك زمان در هوا و هوس آنها را صرف نمود ، از آن پس در طلب دانش افتاد و بسیار از محافل درس را حاضر شد و مدرس مدارس روم گردید و بمرتبه قضاوت حلب و بغداد و مدینهٔ منوره رسید و در این شهر اخیر بسال ۹۶۹ جهان را وداع کرد و گویند در علم کلام دستی توانا داشته وداستان زیرین را برخی از ثقات از وی نقل نمودند و آن اینست :

در روزگار قضاوت بغداد جمعی از اهالی یکی از محلات آنجا توسعهٔ مسجد جامع خودرا خواستار شدند خواهش آنها را بعرض پادشاه رساندم جواب مساعد رسید چون شروع بکارشد دراطراف جامع قبرهائی کهنه یافت شد که یکی از آنها قبر شریف مرتضی علی بن طاهر

---

(۱) کشف الظنون گوید : اقنوم درلغت فارسی است وقائمه لطف الله حلیمی در توضیح کتاب بحر الغرائب وی درلغت فارسی بترکی است و وسیله المقاصد درلغت فرس تالیف خطیب رستم مولوی میباشد وصحاح العجم تالیف محمد هندو شاه ودو مختصر است معروف بدیرینه وجدید . و لغت قره حصاری همان اختری مؤلفه بسال ۹۵۲ میباشد که در ص۲۶۳، ۲۶۴ معرفی از آن گردید .

(۲) این کتاب در حاشیه وفیات الاعیان ابن خلکان (ج ۲ ص ۹۵ تا ۴۲۴) بسال ۱۳۱۰ چاپ شده و درحقیقت ذیل شقائق النعمانیه است .

بود ، برآن شدیم آنها را برداریم چون قبر شریف را گشودیم او را چنان دیدیم که گویا دیروز بخاك سپرده شده ، یکی از همراهان کفن‌را بالا زد پیرمردی نیکومنظر آشکار شد که دارای ریشی زیاد بود وابداً در او تغییری پیدا نشده و گویا زنده و خوابیده است ، برماترس وهیبت حکمفرماشد واقدام بربیرون آوردن ونقل آن ننمودیم قبر را پوشیده واو را واگذاشته وقبر او در مسجد شریف ماند و این مرد از فرزندان علی‌بن‌ابی‌طالب کرم الله وجهه میباشد که امام در کلام وادب وشعر بوده الخ .

نظیر این حکایت وداستان رااز معمّرین وموثّقین طهران راجع به‌صدوق محمدبن علی‌بن‌بابویه‌متوفی بسال ۳۸۱ که‌اینك‌قبروی‌درجنوب‌طهران‌درحوالی‌شهرری‌میباشد نگارنده شنیده وحکایت نبش قبر حرّ بن یزید ریاحی رحمه‌الله نیز مشهور است .

نگفته نماند که جزاین‌نعمت‌الله درقاموس‌الاعلام ترکی وشذرات‌الذهب ج ۱ وشقائق نعمانیه والعقدالمنظوم نعمت الله رومی نیافتم و عدم ذکر نام پدر در این کتاب اخیر موجب شبهه دردونفر بودن مؤلّف باروشنی زاده نخواهد بود .

برمؤلّفهٔ دیگر از این مؤلّف دست وخبرنیافته واین کتاب که مقدّمهٔ آن بپارسی‌وترجمه لغات آن بترکی‌است درحدود (۱۰۵۰۰) بیت کتابت دارد وگاهی برای لغات شواهدی از اشعار فارسی آورده است .

آغاز: بسمله حمد بی‌قیاس وشکر باسپاس آن مالك بی‌همتائی راکه ملکش بی انبازست الخ .

انجام: «یویو» بویمل قوشی ، « یویه » آرزومند ، « یهه » مثله ، «یهره» مثله .

(۸۹۰)

لغت نعمة‌الله رومی

این نسخه‌بخط نستعلیق‌فضل‌الله‌نام‌بسال ۱۰۵۸ نوشته شده ، نام‌پدرکاتب‌راونام شهریکه‌درآنجا نگارش‌یافته‌محو کرده‌اند، شرحی بسال ۱۲۸٤ رضاقلیخان هدایت در تبریز مبنی‌براینکه این نسخه را خریده اند بر ورق ننوشته ایکه پیش از ورق اوّل نسخه میباشد یادداشت کرده اند .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۵۳) . صفحه ای (۱۷) سطر. طول ($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲) .

[۳۷۳] لغت نوائی (ترکی)

امیرعلیشیر نوائی ازوزرای دانشمند دانش گسترقرن نهم هجری بوده و گذشته ازاینکه مؤلّفات نظم ونثرازخود بیادگار گذارده، مشوّق تألیفهای گرانبهائی میباشد که در این فهرست بسیاری از آنها معرّفی خواهد گردید، در اشعار امیرمذکور لغات ترکی جغتائی بسیار وجود دارد، جمعی برآن شده که آنها را گردآورند وبفارسی یاترکی تفسیرنمایند، میرزامهدیخان منشی نادرشاه که خودیکی ازعلاقمندان باشعار امیر علیشیر میباشد لغات نام برده را جمع و بشرح آن پرداخته ونام آن را « سنگلاخ » گذارده ونسخه آن درکتابخانه مجلس شورای ملّی میباشد، درمقدّمه آن اشاره بآنهائیکه بتفسیر لغات امیرمبادرت نموده اند مذکور و عین آن را در اینجا می آوریم :

اما بعد چون بنده حقیر محمد مهدی غفر ذنوبه ، از مبادی حال بخواندن اشعار امیر نافذالامر کشور بلاغت گستری و سخن آرائی امیرعلیشیر نوائی ، شوقی تمام وبدانستن آن کلام میل مالا کلام داشت ، بعد از آنکه فی الجمله تتبعی حاصل شد ، منوی خاطر گشت که لغات مشکلهٔ آنها را جمع سازد وبرمعانی آن لغات کتابی بپردازد ، اگرچه دونفر رومی که اسمشان درتالیفشان مذکور نیست وطالع نام هروی (۱) وفراغی وندرعلی ومیرزا عبدالجلیل نصیری ازلغت فهمان این فن کتابها برلغت نوائی مدون ساخته اند الخ .

نسخه ذیل فاقد نام مؤلّف میباشد و ازقرائن مؤلّف شناخته نشد ، چون نسخه بسال ۱۰۵۱ نوشته شده وامیر در سال ۹۰٦ وفات یافته تألیف کتاب میانه این دو سال بوده ودر حدود (۱٦۸۰) بیت کتابت دارد .

آغاز: بسمله عشق و محبّت میخانه سپینونك رند قدح پیمای وشعر وبلاغت کاشاسنوبك الخ .

انجام: « یولداماق » یول کوسترمك **بیت:**

اول زمان لطف پرلاقولداقولوم واخی اوزجانبکغه یولدایو لوم .

تمّت الکتاب بعون الملك الوهاب .

(۱) لغت این مؤلف بدایع اللغه نام دارد و در ص ۱٦۰ و ۱٦۱ شرح آن گذشت .

(۸۹أ)

لغت نوائی

این نسخه را بخط نستعلیق رجب بن محب علی شاملو بسال ۱۰۵۱ بفرمان زال بیك قورچی خاصه نوشته ومهرزال بیك زیر آخرین سطر نسخه میباشد ودو صفحه اوّل تذهیب شده و لغات باشنجرف و صفحات بجدول بطلا است، پشت آخرین صفحه وورق سفیدیکه پس از آن بوده ابیاتی از امیرنوائی ودیگران نوشته شده، مجالس النفائس امیرعلیشیرورساله ای در معرفت تقویم ازقاسمعلی ضمیمه دارد که هریك درمحل خود معرّفی خواهد شد.
جلد تیماجی. کاغذ کاهی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق نسخه (٤۰) تمام اوراق(۱۱۸) صفحه ای (۱۵) سطر. طول (۱۹سانتیمتر). عرض ($۱۲\frac{۱}{۲}$سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۰).

[۳۷٤] مبانی اللغه = مقدمه سنگلاخ (فارسی)

در ذیل «بدایع اللّغه» در ص ۱٦۰ و ۱٦۱ و «خلاصهٔ عبّاسی» درص۱۷۳ و ۱۷٤ و «لغت نوائی» در ص ۲٦۷ گفته شد که میرزا مهدیخان منشی نادرشاه لغات ترکی جغتائی راکه امیر علیشیر در اشعار ومؤلّفات خویش آورده و آن را «سنگلاخ» نام گذارده و نسخهٔ از آن درکتابخانه مجلس شورای ملّی ایران موجود است (۱).

مؤلّف در سنگلاخ پیش ازشروع بنقل لغات و ترجمه فارسی آنان مقدّمه ای درقواعد زبان ترکی بفارسی نگاشته ودر ابتداء آن تصریح نموده که نام این مقدّمه را **مبانی اللغه** نهادم، وموجب این تألیف آن بود که چنین مشهور گردیده وفراغی درمؤلفه خود نوشته که زبان ترکی دارای قواعدونحووصرف نیست. پس ازتتبع و مطالعه برآن شدم که آنچه ازقواعد بدست آورده‌ام دراین مقدّمه بنگارم.

بنابراین بایستی این کتاب را درفصل صرف ونحو جای دهم ولی چون حقیقةً جزء ومقدّمهٔ کتاب سنگلاخ میباشد وآن کتاب درلغت است دراین فصل گذارده شد.
مؤلّف مبانی اللّغه میرزا مهدیخان منشی نادرشاه مؤلّف دره نادری وجهانگشای

(۱) خلاصه عباسی مختصر همین کتابست و در ص ۱۷۳ و ۱۷٤ معرفی کامل ازآن گردید.

نادری و منشآت معروف میباشد و این سه کتاب چاپ گردیده و بگفته آقای تربیت مبانی اللّغه نیز در تبریز چاپ شده. و میرزا مهدیخان گذشته از مقام منشی گری در سال آخر عمر نادرشاه (۱۱٦۰) بسفارت روم (ترکیه فعلی) رفته و نیز بگفته آقای تربیت که خودرا ازنواده های ایشان میدانند پس‌ازمرگ نادر به تبریز آمده وبا فاصله کمی درآنجا وفات یافته و تاریخ روزانه نادر را نوشته ولی نسخه آن در دست نیست.

این کتاب یامقدّمهٔ سنگلاخ در حدود (۲۸۰۰) بیت کتابت دارد.

آغاز: بسمله الحمد لله الذی لایستقصی حمده بلغات مختلفه والسنة شتی .... وصعوبت لغات آنرا **سنگلاخ** موسوم ساختم و بعضی از اشتباهات سلف را ... **مقدمه** اگرچه نظر بقاعدهٔ لغت نویسی بایست که همه جا حرف **پ** و **چ** و **گ** قید عجمی وعربی ..... از آنجا که دانستن آنها برطالبان لازم بود آن ضوابط و قواعد را درضمن یك **ترصیف** وشش **مبنا** مرقوم و بشواهد و حجج مبرهن و معلوم ساخته وآنرا **بمبانی اللغه** موسوم وچون الی‌الآن کتابی بدین نحو بصرف همت احدی برصرف ونحو لغت ترك تألیف نگشته الخ.

مؤلّف هم مبنائی را برابواب وهربابی را برفصول بااقسام یا رسم هائی منقسم نموده است.

(۸۹۲)

مبانی اللغه یا مقدمهٔ سنگلاخ

این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده، نویسنده نام خود وسال نگارش را ننوشته، بسال۱۲۸۳داخل کتابخانه اعتضادیه شده ورق اوّل وآخر وصّالی گردیده وچند ورق کاغذ ننوشته درابتداء نسخه است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی مهره زده. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۲۰). صفحه ای (۲٤) سطر. طول (۳۰سانتیمتر). عرض (۲۰سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۸).

[۳۷۵] **مثلثات قطرب با ترجمه فارسی** (عربی و فارسی)

لغات عربی راکه ازحیث لفظ یکی‌وازلحاظ حرکات سه قسم خوانده میشود

ومعانی آنها متعدد میشود مثلث گویند ونخستین کس که بجمع آن مبادرت نموده قطرب ابوعلی محمدبن المستنیربن احمد بصری متوّفی بسال ۲۰۶ میباشد که شاگرد سیبویه بوده واو ویرا از اینرو کـه صبح بسیار زود بخانهٔ استاد می آمده قطرب لقب داده است و این مثلّثات را بسیاری شرح نموده‌اند ، نام جمعی از آنها درص ۳۷۶ ج ۲ کشف‌الظنون ثبت گردیده وفیروز آبادی صاحب قاموس نیز بر این کتاب شرحی دارد ونسخه آن در دارالکتب میباشد وپس از قطرب دانشمندان ولغویّین دیگر بجمع بسیاری ازلغات مثلثه پرداخته اند .

نسخه ذیل شامل (۱۰۷) لغت ازلغات مثلّثه بترتیب حروف تهجّی بلحاظ اوائل کلمات میباشد و در ابتداء آن این عبارت نوشته شده : بسمله قال‌الشیخ الامام قدوة‌الفضلاء سیّدالادباء افتخارالعلماء قطربن احمدالبصری نورالله مضجعه هذا کتاب المثلّث الفته علی وجوه‌الثلث من‌الفتح والکسر والضم و بالله التوفیق .

بنابر تصریح کشف‌الظنون ومعجم المطبوعات و فهرست دارالکتب و جرجی زیدان در ج ۲ تاریخ آداب اللّغه العربیّه ص ۱۲۵ مثلّثات قطرب بصری مشهور بنظم و چنین ابتدا شده : یامولعاً بالغضب ـ فی الهجروالتجنب ـ فی جده واللعب . ولی در نوشته شده که مثلث قطرب بنثر وبعضی آنرا نظم بسته اند و آغاز مذکورمنظوم‌رانتقل کرده‌اند این‌نسخه بنثرمیباشدو آغاز آنهم نقل‌خواهدشدوچنانکه نقل‌شد مؤلّف درنسخه قطربن احمد بصری‌معرفی کردیده وبدین نام‌در کتب‌رجال کسی را نیافتم وبنظر نگارنده این کتاب مثلث نثر از قطرب نحوی مذکور فوق میباشد وکاتب باء قطرب را بانام پدروی ذکر ننموده ونام جدّ اورا آورده است .

درشذرات الذهب مؤلّفات زیرین به قطرب نسبت داده شده : معانی القرآن الاشتقاق ، القوافی ، النوادر ، الازمنه ، الصفات ، العلل فی النحو ، الاضداد ، خلق‌الانسان ، خلق‌الفرس ، غریب‌الحدیث ، کتاب الهمز ، کتاب فعل‌وافعل ، الرد علی‌الملحدین فی متشابه‌القرآن ومثلث وغیره است .

آغاز : الاثـر ، اِلاثـر ، الأثر ، الاسر ، الاِسر ، الاسر .
روایت کردن ، رفتن‌ازبعدچیزی ، نشان . اسیر ، آفریدن ، بول‌بستك .

(۱) این‌شرح با مراجعه به ص ۳۷۶ ج ۲ کشف‌الظنون وص ۱۵۱۶ و۱۷ معجم‌المطبوعات و ص ۷۸ فهرست ابن ندیم و ص ۴۹۴ ج ۱ و فیات‌الاعیان و ص ۱۴ ملحق سوم جزء دوم فهرست دارو بغیةالوعاة سیوطی درتحت عنوان محمد بن‌المستنیر نوشته شد .

انجام: الوِجد ، الوُجد ، الوجد . الوَرد ، الوِرد ، الوُرد .
اندوه یافتن ، آفت ، فراخ دستی . گل ، نماز ودعا ، شیرسرخ .

(۸۹۳)

مثلثات قطرب این نسخه ضمیمه کتاب « مختصر الصحاح » میباشد که بشمارهٔ (۱۱۰) دراین کتابخانه میباشد و در حرف میم آنرا معرّفی خواهیم نمود ونویسندهٔ آن و این کتاب مثلث محمدبن عبدالکریم بسال ۹۲۸ است وترجمهٔ فارسی هریك از لغات نیزدرزیر آنها نگاشته شده ، مترجم نام خود رانبرده و خصوصیّات دیگر در ذیل مختصر الصحاح درص ۲۸۲ گفته خواهد شد .

[۳۷۶] **مثلث منظوم** (عربی بفارسی)

مثلّثات قطرب را با ترجمهٔ فارسی آنها بدیعی در (۹۸) بیت بنظم درآورده ومکرراً بانصاب الصبیان وبسال ۱۲۶۵ بانصاب مثلث چاپ شده است درتذکره هفت اقلیم بنام **بدیعی** دو نفر نام برده شده ، در ص ۱۱۵۳ نسخه خطی این کتابخانه درذیل سمرقند گوید :بدیعی مشهوربمولانازاده دروسعت مشرب واطلاع برعلم تاریخ و وقوف درعلوم غریبه ازهنرمندان آن خطّه بوده . و در ص ۱۰۲۶ نسخه مذکوردرذیل تبریز گوید : ازشعرای غیرمشهوراست واحوالش بنظر نیامده .

در ص ۶۵ دانشمندان آذربایجان در تحت عنوان **بدیعی حکیم** گوید : دیوان غزلیات کوچکی از این بدیعی نزد نگارنده هست وباغلب احتمال منظومهٔ مثلّثات لغت نیز باید از آثار همین بدیعی باشد الخ .

آغاز: از پس حمد خداوند زمین و آسمان

در لغت نظمی کنم همچون لآلی عمان

ازیکی لفظ ارسه معنی خواهی ای صاحب کمال

اوّلش را فتح و کسر وضم بدین ترتیب دان

رَبّ دان پروردگارو رِبدان جمعی زخلق

رُبّ آب خالص ازانگوروسیب و ناردان

انجام:

اینچنین نظم بدیعی را **بدیعی** کرد نظم تابوددرروزگار ازوی همی نام و نشان
هست درواديعصیان تشنه ز آب مغفرت ساز سیرابش الهی یاالٰه انس و جان .

(۸۹٤)

مثلث منظوم این نسخه در حاشیه کنز اللّغه ایستکه بشمارهٔ (۱۰۷) در این کتابخانه میباشد و محمد امین بسال ۱۱۰۹ نویسندهٔ آنست، نویسنده نسخه نام برده نوشته ، خصوصیات نسخه بشماره (۷۸۰) این فهرست در ص ۲۵۳ مراجعه شود .

[۳۷۷] مجمع البحرین (عربی)

مؤلّف این کتاب شیخ طریحی ره است (فخر الدّین بن محمّد بن علی بن احمد بن طریح النجفی متوفی بسال ۱۰۸۵) (۱) کـه از علماء امامیّه در قرن یازدهم هجری ومعاصر باشیخ حرّ عاملی بوده و اودر امل الآمل نام وی را برده و گوید فخر الدین بن محمّد .... طریحی مردی فاضل و پرهیزکار وعابد وفقیه و شاعر میباشد و دیگران همین صفات را دربارهٔ وی نوشته ومؤلّفات اورا ذکر نموده اند ، صاحب روضات اقوال علماء رجال رادر بارهٔ وی نقل نموده و آنچه هریك راجع بمؤلّفات ایشان نوشته اند ذکر کرده و در آخر گویند که صفی الدّین طریحی پسر فخر الدّین در پاره ای از اجازات خود مؤلّفات پدررا بدین تفصیل آورده : کتاب **جامع المقال** فی تمییز المشترکة من الرّجال (۲) واین کتاب برای رفع حاجت محدّثین بی مانند است،

(۱) روضات ص ۵۱۰ ، لؤلؤ البحرین ص ٤۵ ، امل الامل ص ۵٦ ج ۲ ، هدیة الاحباب ص ۱۹٤ برای نوشتن این شرح مراجعه شده و جز لؤلؤ که فقط ایشان را بنام فخر الدین طریح نام برده همه اجداد مؤلف را چنانکه ما نیز ذکر نموده ایم آورده اند ولی مؤلف در آخر جلد اول ودوم مجمع ودیگر مولفات خود را بدین نحو معرفی نمود : فخر الدین ولد محمد علی طریح النجفی.

(۲) در لؤلؤ بنام جامع المقال کتابی نام برده شده و گوید از مؤلفات وی کتاب تمییز المتشابه من اسماء الرجال میباشد وخالی از اجمال هم نیست .

و در روضات بنقل از صفی الدین پسر طریحی دررجال کتاب « جامع المقال فی تمییز المشترکه من الرجال» بشیخ طریحی نسبت داده شده و بمصداق اهل البیت ادری بمافی البیت این نام صحیح و آنچه صاحب لؤلؤ نقل کرده اند مختصر این نام باندك تصرفی در آنست .

کتاب **فخریه** کبری و **فخریه** صغری فتاوی راجعهٔ بطهارت و صلوة است ، و **الضوء اللامع** فی شرح مختصر الشرایع ، شرح رساله شیخ حسن بن الشهید الثانی (صاحب روضات نقل نموده که شرح **اثنی عشریه** در صلوة شیخ حسن بن الشهید ثانی از او است) ، **حاشیه** بر معتبر محقق حلّی ، کتاب **اللمع** فی شرح الجمع ، **اثنی عشریه** الاصول ، **فوائد** الاصول ، **شرح** المبادی للعلاّمه ، **الاحتجاج** فی مسائل الاحتیاج ، **کشف** غوامض القرآن ، غریب القرآن (۱) ، **جواهر** المطالب فی فضائل علی بن ابیطالب ، الکنز المذکور فی عمل الساعات والایام واللیالی والشهور ، **مراثی الحسین** سه مجلّد کبیر وصغیر ووسیط (۲) ، **تحفة** الوارد وعقال الشارد ، **مجمع** الشتات ، **النکت** اللطیفه فی شرح الصحیفه ، **مستطرفات** نهج البلاغه ، **عواطف** الاستبصار للشیخ الطوسی ، **جامعة** الفوائد ردّ بر محمّد امین ، **ترتیب** خلاصة العلامه ، ومجمع البحرین ومطلع النیّرین (همین کتاب) وغیر از اینها است .

صاحب روضات کتابی بنام **الاربعین** بنقل از لؤلؤ البحرین بشیخ طریحی نسبت داده ولی در نسخهٔ چاپی لؤلؤ نگارنده نیست و در امل الامل است که طریحی را رسائل واشعار بسیار میباشد .

مجمع البحرین طریحی یکی از کتب مشهورهٔ درلغت میباشد ، مؤلّف در مقدّمهٔ آن گوید : چون توفیق برتشرّف و مجاورت مکّهٔ معظمه و مشهد مقدّس حضرت رضا علیه آلاف التحیّة والثناء یافتم کتابهای بسیار در لغات غریب قرآن کریم و احادیث غیر امامیّه یافتم و دیدم لغتی که مشتمل برلغات غریبه احادیث

---

(۱) صاحب روضات پس از نقل مؤلفات طریحی از اجازه صفی الدین ولؤلؤ وامل ورياض العلماء گوید : و این مؤلف را مؤلفه دیگری بنام « نزهه الخاطر و سرور الناظر » درغریب قرآن می باشد که بیشتر از هفتاد هزار بیت کتابت دارد . وقسمتی از مقدمه آنرا هم ذکر نموده اند .

ساحب روضات تصور کرده اند که مؤلفة تازه‌ای از طریحی بدست آورده‌اند درصورتی که این کتاب همانست که صفی الدین بنام « غریب القران » آنرا معرفی نموده است .

(۲) در لؤلؤ کتابی بنام « المنتخب فی الزیارة والخطب» بـه این مؤلف نسبت داده شده و صاحب روضات گوید : بر این کتاب (المنتخب) دست نیافتم وتصور میکنم که این همان کتاب مقتل وی باشد چرا که آنرا «المنتخب فی جمع المراثی والخطب» نامیده‌است.

امامیّه باشد تألیف نگردیده بر آن شدم در این موضوع تألیفی نمایم برای آنکه فائده آن اتم باشد لغات غریب القرآن را هم بآن اضافه نموده و آن را « مجمع البحرین ومطلع النیّرین » نامیدم و ترتیب آنرا موافق صحاح جوهری که بهترین طریقه در تنظیم لغت میباشد مبتنی بر آخر حروف ساختم و الف وهمزه را برای آنکه استفاده از آن آسان باشد یك باب قرار دادم . و در آخر کتاب خود تصریح نموده که بسال ۱۰۷۹ تألیف آن خاتمه یافته است .

صاحب روضات از ریاض العلماء نقل نموده که طریحی خود و پسرش بر مجمع البحرین حاشیه نگاشته اند .

وشیخ یوسف بحرینی در لؤلؤ گوید : مجمع البحرین و مطلع النیّرین در تفسیر غریب قرآن واحادیثی استکه درمیان ما امامیّه صحیح ومعمول به میباشد جز اینکه چنانکه باید وشاید شامل تمام غریب نیست واین امر بر آنانکه دراین کتاب تتبّع کرده اند مخفی وپوشیده نیست .

صاحب روضات گوید صفی الدّین پسر مؤلف را گذشته از حواشی مجمع «ملحقاتی» بر آن کتابست وفخر الدّین پیش از مجمع کتاب « غریب الحدیث » را تألیف کرده ودر آنجا که خود ایشان مؤلّفات پدر را از پسر نقل نمودند دیدیم که بدین نام کتابی نبود و دیگری هم ندیدیم که تألیف چنین کتابی را بایشان نسبت داده باشد ، نگارنده تصوّر میکند که عبارت طریحی درمقدّمه مجمع که ترجمهٔ پارسی آن گذشت ایشان را بدین تصوّر انداخته که اوّل غریب احادیث امامیّه را جمع پس از آن غریب القرآن را بآن اضافه نموده . ونام آنرا مجمع البحرین گذارده وظاهراً ازمقدّمه این نتیجه گرفته نمیشود .

پشت نخستین صفحه نسخه ای ازمجمع که بیست سال پس از تألیف نوشته شده واینك در کتابخانه مجلس شورای ملّی موجود است ابیات زیرین به پسر فخر الدّین نسبت داده شده چنین مناسب دید که آنهارا دراینجا نقل نمائیم :

دع کتاب الصحاح والقاموسا وبهذا الکتاب کن مأنوسا
فهو النور لم یشبه ظلام اطلع الفکر فی سماه شموسا

کم حوی شرح آیة وحدیث بمعان تسرّ منها النفوسا
فخلیق ان یبذل العلماء العمر فیقرؤه دروسا
و حقیق ان یکتبوه بتبر ویشیبوا به اللحی والرؤسا

لمّا رأینا مجمع البحرین تقذف بالدرر
ویحیط علماً بالکتاب والحدیث والخبر
شرحاً وایضاحاً وجمعاً بالکلام المختصر
حقاً مؤلّفه عرفنا انه بحرزخر
قد فاز بالقدح الرقیب و بالمعلی قد ظفر

فی کلّ حرف من مؤلّفك الجزاء غداً یسرك
فقت الاوائل والاواخر یا ابی لله درك

بنام « مجمع البحرین » کتب زیادی در علوم مختلفه تألیف شده و نام جمعی از آنها در ص ۳۸۳ تا ۳۸۵ ج ۲ کشف الظنون ثبت است .

مجمع البحرین در حدود (۲۶۸۰۰) بیت کتابت دارد ومکرّر در ایران چاپ شده ومؤلّف آنرا دردو مجلّد گذارده (جلد اوّل تا آخر حرف الراء جلد دوّم از حرف الزاء تا آخر کتاب) وفوائدی درمطالب متفرقه در آخر بیشتر نسخ میباشد .

آغاز : بسمله الحمد لمن خلق الانسان وعلّمه البیان والتّبیان واوضح له الهدی والایمان الخ .

(۸۹۵)

مجمع البحرین این نسخه بخط نسخ بسال (۱۱۶۰) نگارش یافته و مشتمل برتمام کتاب بافوائد ملحقه بآنست ، کاتب در آخر کتاب وقبل ازفوائد نام خود را بهاء الدّین بن علی النجفی الشهیر بالغطاوی معرّفی کرده و درآخرقسمت فوائد نیز تصحیح ومقابله آنرا تصدیق نموده است ، پشت صفحه اوّل سیّد عبدالله بن محمد رضا شبّر متوفّی بسال ۱۲۴۲ شرحی بخط خویش مبنی براینکه این کتاب متعلق بشیخ احمد زین عاملی بوده و نزد ایشان عاریه است نوشته اند و خط شیخ مذکور و بعضی از علماء دیگر نیز در این صفحه موجود

ویکی ازیاد داشتهای پشت صفحه‌را محو کرده اند ، چند ورق ازاوّل وآخر نسخه وّصالی شده است .

جلد میشن . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق(۳۱۸) . صفحه‌ای(۳٤) سطر . طول (۳۸ سانتیمتر) . عرض (۳٤ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۸٤) .

(۸۹٦)

مجمع البحرین این نسخه بخط نسخ نوشته شده و شامل تمام کتاب باقسمت فوائد ان میباشد ، کاتب نام خود و سال کتابت را ننگاشته و فقط بتاریخ تألیف آن قناعت کرده پشت صفحهٔ اوّل یادداشت هائی مشتمل براخبار و مطالب متفرقه نوشته‌شده ودر آنجا است که بسال ۱۲٤۰ داخل کتابخانه یکی از شاهزادگان گردیده ومهری بدین سجع در ذیل آنست : (الواثق الراجی محمد رضا) . ودرحاشیهٔ چند ورق اوّل مطالبی بخط مرحوم اعتضادالسلطنه موجود وزیر بعضی را بعنوان « وزیرعلوم » امضاء کرده است .

جلد چرمی روغنی مینا شده . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۷۰) . صفحه ای (۳۱) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۷۷) .

(۸۹۷)

مجمع البحرین این نسخه بخط نسخ محمد تقی بسال ۱۲٤۱ نوشته شده وشامل مجلّداوّل کتابست(ازاوّل تاآخرحرف راء) ورق‌اوّل وّصالی شده ولغات آنرا باسرخی نگاشته‌اند.

جلد ضربی مینا شده . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۹٤). صفحه ای (۳۰) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه(۷۹) .

(۸۹۸)

مجمع البحرین این نسخه بخط نسخ سید اسمعیل موسوی حسینی در سنهٔ (۱۲۲٤) نوشته شده وشامل تمام کتاب(بدون فوائد) میباشد ، یك صفحه از اوّل کتاب افتاده و اوّلین سطر موجود این است : (سواء علیهم استغفرت لهم ام لم تستغفرلهم وللانکارالابطالی فتقتضی بطلان مابعد ها الـخ) . ورق اوّل وآخر وّصالی شده است .

جلد تیماجی . کاغذفرنگی مهره زده. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۳۵۶). صفحه ای (۲۹) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۸۰) .

(۸۹۹)

مجمع البحرین این نسخه بخط نسخ سید اسمعیل موسوی حسینی در سنهٔ (۱۲۵۹) تحریر یافته وشامل تمام کتاب بافوائد آن است ، درپشت صفحه اوّل یادداشت هائی ازمالکین نسخه‌درهروقت نوشته شده وقبل از آن سه ورق کاغذ ننوشته است که برروی صفحهٔ اوّلی محاسبهٔ باسیاق و صورت رملی یادداشت گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شماره اوراق (۳۹۸) صفحهٔ (۳۱) سطر. طول (۳۵ سانتیمتر) . عرض ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۷۸) .

(۹۰۰)

مجمع البحرین این نسخه بخط نسخ بسال ۱۲۵٤ نوشته شده ، نویسنده نام خود را نبرده ، مجلّد اوّل کتابست ، لغات در متن و حاشیه باشنجرف نگاشته شده وصفحات مجدول بدانست .

جلد تیماجی نیمضربی . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۳٤۳) صفحه‌ای (۲۰و۲٤)سطر. طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر).عرض($15\frac{1}{2}$سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه(۱۰۳).

(۹۰۱)

مجمع البحرین این نسخه مجلّد دوّم ونگارش نویسنده نسخه بالا بسال ۱۲۵٦ میباشدونیز لغات درمتن وحاشیه باشنجرف ومجدول بآنست.

جلد تیماجی نیمضربی . کاغذ فرنگی مهره‌زده. واقف سپهسالار . شمارهٔ اوراق(۲٦۲). صفحه ای (۲٤) سطر. طول ($21\frac{1}{2}$سانتیمتر). عرض($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۰٤) .

(۹۰۲)

مجمع البحرین این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نویسنده نام خود وسال نگارش را ننگاشته ، شامل تمام کتابست(فوائد را ندارد) ، لغات باشنجرف وظاهراً ازخطوط قرن سیزدهم‌هجری میباشد ، وقفنامهٔ آن پشت

ورق اوّل نسخه است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف هشیر السلطنه . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۹۰) صفحه ای (۳۹) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ (۵۸۱) مدرسه مشیر السلطنه .

[۳۷۸] مختار الصحاح (عربی)

این کتاب از آنهائی است که از صحاح اللّغه (در ص ۱۹۲- ۱۹۷ معرّفی شده) مختصر شده ، مختصر کننده زین الدّین محمّدبن شمس الدّین ابی بکر رازی حنفی از علمای قرن هشتم هجری میباشد و تنظیم آن نیز بترتیب صحاح اللّغه مبنی بر حروف آخر لغاتست .

درص ۹۱۷ معجم المطبوعات بدون ذکر مأخذ نوشته شده : محمدبن ابی بکر رازی ازعلماء قرن هشتم هجری وتاسال ۷۶۸ زنده بوده و مؤلّف کتاب « الذّهب الابریز فی تفسیر الکتاب العزیز » و « روضة الفصاحه » درعلم بیان و « شرح مقامات حریری (۱) » میباشد و این اخیر چاپ نشده ونسخه ای ازاین شرح در کتابخانهٔ دار الکتب المصریّه ونسخه ای در کتابخانهٔ تیموریه میباشد و « انموذج جلیل فی اسئلة واجوبة من غرائب آی التنزیل » که درحاشیه تفسیر عکبری چاپ شده و « مختار الصّحاح » میباشد که مکرّر چاپ گردیده و محمود خاطر بیك آنرا بترتیب حروف اوائل مرتب نموده و آن نیز بسال ۱۳۲۳ بچاپ رسیده است .

مختار الصحاح یکی از کتب معروفه و مختصرهٔ لغت میباشد ، مؤلّف درمقدّمه آن بمعرّفی کتاب پرداخته و گوید :

این مختصری است. درعلم لغت که از کتاب صحاح جوهری جمع گردیده، چرا که صحاح بهترین ونافعترین کتب لغت میباشد ونام آنرا « مختار الصحاح » گذاردم ودر این اختصار اقتصار برلغاتی شده که هرفقیه و حافظ و محدث و ادیب ناچار بدانستن وحفظ آن است و زبان زد ایشان میباشد و مراعات لغات مهمه مستعمله ، خصوصا درقرآن عزیز واحادیث نبویه ﷺ گردیده و از ذکر لغات مشکله و غریبه برای اختصار خود داری شده و گذشته از آنچه درصحاح بوده ازتهذیب اللغه ازهری ودیگر کتابهای مهمه لغت دراین کتاب لغاتی نقل گردیده وآنچه پس ازلفظ : قلت ذکر شده از فوائدی است که براصل کتاب اضافه شده و ازآنهائی است که خدای دانش آن را بمؤلف ارزانی داشته الخ .

(۱) این شرح مقامات حریری را حاجی خلیفه در کشف الظنون نام نبرده است .

پیش ازشروع بذکر لغات مطالب مهمّه ایکه دانستن آنها مراجعه کننده بلغت را لازم است درسه قاعده آورده شده و گذشته از آنچه درمقدّمه ذکر شده شواهد صحاح را هم برای اختصار نیاورده و چنانکه در آخر کتاب تصریح کرده بسال ۷۶۰ این اختصار خاتمه یافته است .

آغاز : بسمله الحمد لله بجمیع المحامد علی جمیع النعم والصّلوة والسّلام علی خیرخلقه محمّدالمبعوث الی خیرالامم وعلی آله وصحبه مفاتیح الحکم ومصابیح الظلم قال العبدالفقیرالی رحمةالله ومغفرته محمّدبن ابی بکربن عبدالقادر الرّازی رحمةالله علیهم هذا مختصر فی علم اللّغه ..... وسمیّته **مختارالصحاح** واقتصرفیه الخ .

(۹۰۳)

مختار الصحاح

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، کاتب از خود وسال نگارش نام نبرده ، از کیفیت خط معلوم میشود که نویسنده ترك نژاد بوده و در قرن یازدهم هجری نگاشته شده در حاشیه از کتب مجمل اللّغه ، قاموس ، اختری ، مغرب ، صحاح ، ودیگر کتابها مطالبی نقل گردیده و برچهارورقیکه پیش ، و یك ورقیکه در آخر نسخه است مطالب متفرقه ای از تفسیر واشعار ولغت وغیره یادداشت شده وپشت صفحهٔ اوّل نسخه یادداشتهائی از مالکین نسخه پیش از وقف براین کتابخانه میباشد و از آخر درحدود دوورق افتاده وآخرسطر آخرین صفحه موجود که درذیل لغت **ما** می‌باشد نوشته شده :

قال ابوعبید تنسب القصیده الّتی قوافیها علی ماماویّه وقول الشّاعر اماتری یعنی ان تری و تدخل تمّ الکتاب تم پس ازلغت **ما** لغات چندی است که بیان راجع بآنها در این نسخه نیست

وبامراجعه بنسخهٔ چاپی مختارالصّحاح دانستیم که قسمتی از آخر کتاب در حدود (۲۰۰) بیت این نسخه ناقص است وتمّ الکتاب هم دراین نسخه الحاقی است .

جلد مقوائی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار ، قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۹۱) صفحه‌ای (۲۱) سطر . طول (۲۴سا نتیمتر) . عرض (۱۶سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۹۵) .

[۳۷۹] مختصر الصحاح (عربی)

نسخه ایکه خصوصیات آن درزیراین سطور گفته خواهد شد یکی از مختصرات

صحاح اللّغه جوهری است که معرّفی از آن گذشت، در اوّل و آخر نسخه نامی از مختصر کننده نیست و جز مقدّمه‌ای در چند سطر بر مطالب صحاح چیزی زیاد نگردیده که در آن زوائد اشاره ای و دلیلی بر مختصر کننده باشد و چنانکه در مقدّمه تصریح شده آیات و احادیث و ابیات استشهاد شده و قواعد صرفیّه و نحویّه را که صحاح شامل بود جز بسیار کمی از آنها در این مختصر نیست. و در حدود (۱۱۰۰۰) بیت کتابت این مختصر است.

مختصر کنندگان صحاح را که بر نام آنها دست و خبر یافته ام در اینجا می آورم و احتمال میدهم که این مختصر از آثار ابن صائغ دمشقی (شمس الدّین محمّد بن حسن بن سباع متوفّی بسال ۷۲۰) بوده باشد ولی جازم بر آن نیستم و مختصر کنندگانیکه حاجی خلیفه در ص ۷۵ ج ۲ کشف الظنون یاد نموده اینانند:

۱ - شمس الدین محمد بن حسن بن سباع المعروف با بن الصائغ الدمشقی متوفی بسال ۷۲۰ و در این مختصر شواهد حذف گردیده است.

۲ - محمد بن ابی بکر بن عبد القادر رازی متوفی پس از سال ۰۰۰ مختصر خویش را که بسال ۷۶۰ انجام یافته «مختار الصحاح» نامیده (این کتاب را در ص ۲۷۸ و ۲۷۹ معرفی کامل نمودیم).

۳ - مولی محمد معروف به العیشی متوفی بسال ۱۰۱۶ نیز از مختصر کنندگان میباشد و گفته میشود که اختصار وی سودمندتر و بهتر از مختار الصحاح است ولی این مؤلفه مشهور نشده.

۴ و ۵ - محمود بن احمد زنجانی متوفی بسال ۰۰۰ از مختصر کنندگان کتاب صحاح میباشد و در کشف الظنون عبارت مذکور در مقدمه «تنقیح الصحاح» را که در ص ۱۶۶ معرفی از آن نمودیم بدون ذکر ماخذ آورده و ما از مقدمهٔ تنقیح نقل نمودیم که مؤلف آن بدواً مختصری در حدود پنج یک $\frac{1}{5}$ صحاح بنام «ترویح الارواح فی تهذیب الصحاح» تالیف پس از آن باز آنرا مختصر نموده و نام آنرا «تنقیح الصحاح» گذارده و این مختصر ده یک $\frac{1}{10}$ اصل کتاب گردیده است.

۶ - و دیگر از مختصرات صحاح بنام «نجد الفلاح» و مانند مختار بحذف شواهد می باشد (نامی از مؤلف مختصر نبرده است).

ونیز در ص ۷۶ ج ۲ کشف الظنون نگاشته شده:

۷ - پیر محمد بن یوسف الانقروی صحاح اللغه را ترجمه کرده و در آن ذکر نموده که چون از کتاب «ملتقط الصحاح» فراغت یافتم گروهی را بترجمه آن مائل دیدم از اینرو بر آن شدم و آن را ترجمه کرده و «الترجمان» نامیدم

و در ص ۵۱۴ ج ۲ در حرف میم نوشته:

« ملتقط الصحاح الجوهری و الملتحق بمختار الصحاح » تالیف پیر محمد بـن یوسف القرمانی (کذا فی النسخه والصحیح الانقروی کماصرحنا به آنفا - ابن یوسف) الارکلی اوله : الحمدلله بکل ماحمده اقرب عباد الیه الخ :

و در ص ۲۷۹ ج ۱ گوید :

« ترجمان » تالیف پیر محمد بن یوسف الانقروی ، لغت ترکی ودر سه مجلد میباشد وآنرا ازجوهری و مغرب وجزاین دو جمع کرده ودر بیست وهشت باب مرتب شده است.

تناقض این بیان کشف الظنون باآنچه پیش ازاین دربارهٔ « الترجمان » از وی نقل گردید ، آشکار و محتاج بیان نیست .

صاحب روضات در ص ۱۲۷ ج ٤ بنقل از امل الامل « **مختصر الصحاح** » را به شیخ مفلح صیمری مؤلف شرح شرایع و شرح موجزو منتخب الخلاف وجواهر الکلمات فی العقود والایقاعات که معاصر شیخ علی بن عبدالعالی کرکی بوده نسبت داده و نیزدرذیل آن گوید پسر وی حسین بن مفلح معاصر صاحب « مشایخ الشیعه » بوده واو را بی نهایت ستوده و گوید که از وی استفاده علمی نموده و بسال ۹۳۳ در حالیکه بیش از هشتاد سال عمر داشت جهان را وداع گفت .

بنابر این این مختصر در قرن نهم هجری تنظیم شده است ونیزصاحب روضات گوید : صیمر چون حیدر و گـاهی هم آن رامضموم خوانند وصاحب قاموس درماده صمر پس از بیان بالا گوید ونیز نام رودخانه ایستکه دربصره است که بر کنار آن دهاتی است وصیمره چون هیمنه شهری است در نزدیکی دینور و نیز نـام بخشی است از بصره که در دهانه رود خانه معقل قرار گرفته و مردمان آنجا مردی عاصم نام و پس ازوی پسران اورا پرستش میکنند الخ.

۹ - در امل الامل « مختصر الصحاح » به علی بن یونس عاملی نباطی نسبت داده شده و مادر ص ۲۷۵ درج ۱ فهرست ابن کتابخانه مؤلفات دیگر این مؤلف را نقل نموده وسال وفات ایشان را سنهٔ ۸۷۷ پیدا کرده ایم .

باتفحص و تجسس در فهارس چاپ شده و استفسار از دانشمندان معاصر وفهرست هـای کتابخانهای شخصی که در دسترس نگارنده است مختصر دیگری برای صحاح بدست نیاورده ام .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی فضّل لسان العرب علی جمیع اللسان الخ .

انجام: وقد یحذف حرف النداء نحو یوسف اعرض عن هذا اذا کان المراد معلوماً والحمد لله علی الاتمام بعون الملك العلاّم والصّلوة والسّلام علی رسوله الانام محمّد و آله الکرام و صحبه العظام صلوة جامعة بین الاسم و المسمّی و مزلفة بین المکشوف والمعمّی .

(۹۰٤)

مختصر الصحاح این نسخه را بسال ۹۲۸ بخط نسخ محمدبن عبدالکریم بن محمود مشهور به بکسماتی نوشته و پس از اتمام این مختصر مثلّثات قطرب که درص ۲۷۰ و ۲۷۱ از آن معرفی شدو پس از آن قوافی تألیف حبیش تفلیسی که نیز درص ۲۵۰ و ۲۵۱ آنرا معرفی کردیم نگاشته شده ، قسمتی از لغات نوشته نشده (بقیه تفسیر ماده رجز تاقسمتی ازماده مرز) دو ورق کاغذ ننوشته بجای آن گذارده شده و در حاشیه بسیاری از صفحات حاشیه هائی از کتب قاموس وصحاح ومغرب و کتب فقه وغیره نوشته اند لغات وابواب وفصول را باشنجرف نگاشته اند ، پشت ورق اوّل یاد داشتهائی از مالکین کتاب در هرعصر ومطالب متفرقه ای میباشد .

جلد مقوائی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۵۵) اوراق این مختصر (۲۰۶) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول (۳۱ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۱۰).

[۳۸۰] المصادرزوزنی (عربی بفارسی)

مؤلّف این کتاب ابوعبدالله حسین بن احمد زوزنی(۱) قاضی است و سیوطی در بغیة الوعاة بنقل از عبدالغافر گوید در لغت ونحو وعربیّت امام عصر خویش بوده و بسال ٤۸٦ زندگی را بدرود گفته است (در کشف الظنون نیز همین تاریخ ثبت شده) .

چنانکه در ابتداء دو نسخه زیر و در کشف الظنون ص ٤٤٥ - ٤٤٦ ج ۲ نگاشته شده کتاب «المصادر» از مؤلّفات اومیباشد وقصائد « سبعه معلّقه » را هم شرح نموده واین کتاب درایران بسال ۱۲۸۲ ودرمصر ولبنان مکرّر چاپ شده وشرح

(۱) در ص ۹۵۸ ج ۲ معجم البلدان نوشته شده : زوزن (بضم و بعضی بفتح اول و سکون دوم وفتح سوم و سکون نون) نام شهری است که میان نیشابور و هرات واقع شده و چون بسیاری از دانشمندان از آنجا برخاسته اند آنرا « بصرة الصغری » نامند و از بیهقی نقل نموده که زوزن نام رستاق وقصبه آن نیز زوزن نامیده میشود ومشتمل بر ۱۲٤ ده میباشد .
ولی نام ابوعبدالله حسین بن احمد زوزنی مؤلف مصادر در این کتاب نیست و در کتابی دگر جز بغیة الوعاة سیوطی و روضات در ص ۲۳۸ ذیل حسین ابن الحائك ومعجم المطبوعات ص ۹۱۱ و ۹۱۲ واین دو بنقل از بغیه و تاریخ آداب اللغه جرجی زیدان ج ۳ ص ٤٤ نام زوزنی را نیافتم و در ابتدا دو مؤلفه وی بلقب سید معرّفی شده است .

قصیده امرءالقیس آن بسال ۱۸۲۰ م. در پاریس چاپ شده وجرجی زیدان در ص٤٤ ج۳تاریخ آداب اللّغه کتابی بنام «ترجمان القرآن» بعربی وفارسی ، اززوزنی دانسته ونسخه‌ای از آنرا درغوطا نشان داده جزاین‌سه مؤلّفه از این مؤلّف اثری نیافتیم .

زوزنی مؤلّف مصادر درمقدّمهٔ این کتاب گوید :

این مصادری است که آنها را ترجمه نموده و آنانرارا پیراسته‌ام و از اینرو آن را بی شواهد از حدیث وامثال و اشعار قرار دادم که اندازهٔ آن کوچك شودواز بر کردن آن آسان گردد و در آغاز هر بابی مصادر افعال صحیحه آن را قرار دادم وپس از آن مصادر معتله را آوردم و تاباخر چنین کردم (مصادر مهموزه را پس از معتله ذکر نموده) و در ترتیب هرنوعی از مصادر صاحب دیوان الادب را اقتدا و متابعت نمودم الخ .

مصادرهریك ازفعلهای سالم ومعتل ومهموز را بترتیب حروف تهجی اواخر آنها مرتب کرده وابتدا بافعال ثلاثی مجرد نموده پس از آن ثلاثی مزید و از آن پس رباعی مجرد و درآخر مصادر رباعی مزید را آورده است .

این کتاب « مصادر » برای دانستن ترجمه فارسی کلمات عربی مفید ونگارنده بر آنم که ابوجعفر احمد بن علی المقری البیهقی معروف به جعفرك متوفی بسال ٥٤٤ همین مصادر زوزنی را تهذیب و تنقیح نموده و نام آنرا « تاج المصادر » گذارده ولی درمقدّمه نامی از زوزنی و کتاب وی نبرده ولی بادقت این معنی را از عبارات آن توان دریافت و آن عبارت از مقدّمه اینست : اما بعد فان هذا مصادر هذّبت فارسیّتها وعرضت علی کتب الائمّة اعربیّتها وجردتها عن الامثال والاشعار الخ .

وگذشته ازاین بخش از آغاز وانجام لغات هردو کتاب را دراینجا می آورم تاخود مؤید این ادعا باشد وآن اینست :

عبارت آغاز لغات تاج المصادر :

باب فعل یفعل من السالم بفتح العین فی الماضی وضمها فی الغابر :

(۱) نسخه خطی کامل این کتاب در کتابخانه مجلس‌شورای‌ملی ایران موجود و بسال۱۳۰۱ قسمتی از آن در هندوستان چاپ شده است .

ب « الثقب » سوراخ کردن . « الثقوب والثقابه » افروخته شدن آتش. « والثقوب » بسیار سیر شدن اشتر . « الجلب » کوسفندو اشتر وبرده بجای بردن برای فروختن . والغابر یجلب ویجلب « الخلب » چیزی باخویشتن گرفتن و بانگ برستورزدن تااز پیش بشنود . « الجنابه » در میان بیگانگان فرود آمدن . « الجنب » کشیدن اسب و اشتر .

عبارت آغاز لغات مصادر :

باب فعل یفعل بفتح العین فی الماضی و ضمّها فی الغابر من السالم :

ب « الثقب » سوراخ کردن . « الثقوب » افروخته شدن آتش وجز آن . « الجلب » کوسفند و شتر وبرده از جای بجای بردن برای فروختن . « الجنب » دور کردن (و بریهلو زدن - نسخه) . « الجنوب » دور شدن و باد جنوب آمدن یقال جنبت الرّیح ای تحولت جنوباً « الجنب » کشیدن اسب .

عبارت انجام لغات تاج المصادر :

ن « الافئینان » رمیدن پس بیارامیدن . « الاطبینان والاطمینان والطمانینه » اسم اقیم مقام المصدر . « الاقبئنان الاکبئنان الاقسئنان » سخت تاریك شدن شب ، اقسان الرجل کبروعسا . « الاکبئنان » واهم آمدن نوع منه . « الاکوینان » کوتاه شدن واکوان الشیخ ارعش والله اعلم .

عبارت انجام مصادر زوزنی :

ن « الافئینان » بیارامیدن . « الاطمئنان » مثله . « الاقسئنان » سخت شدن از پیری . « الاکبئنان » باهم (فاهم نسخه) آمدن . تمت الکتاب بعون الملك الوهاب .

مصادر زوزنی تاکنون چاپ نشده و درحدود (۵۰۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله الحمدلله علی سوابغ الائه المتسابقه افواجا الخ .

(۹۰۱)

المصادر زوزنی

این نسخه را بسال ۱۰۷۰ نظام الدّین افضل بن قاضی محمد بخط نسخ نوشته ، ابواب وفصول آنهم باشنجرف نگاشته شده وپشت نسخه بنام تاج المصادر براین کتابخانه وقف گردیده ولی مسلّماً مصادر زوزنی است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۲۲) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول (۲۰ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{4}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۸۸) .

(۹۰۶)

المصادر زوزنی این نسخه را بسال ۱۰۹۹ محمدکاظم بن عبدالغفور برای خود بخط نسخ استنساخ نموده و در آخر و پشت صفحه اوّل یادداشتهائی ازمالکین این نسخه درهرعصروزمان نوشته شده برورقیکه درآخر کتاب بوده مطالبی لغوی ونحوی نگاشته شده و نسخه در آب افتاده ولی خطوط آن محو نشده و دو ورق اوّل و ّصالی مختصری میخواهد وتصحیح گردیده وبهتر ازنسخه پیش است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی شمارهٔ اوراق (۱۲۲). صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه(۹۹).

[۳۸۱] مقاییس اللغه (عربی)

مؤلّف این کتاب ابن فارس میباشد (ابوالحسین(۱) احمدبن فارس بن زکریابن محمد بن حبیب القزوینی الهمدانی الرازی متوفی بسال ۳۹۵)(۲) که ازمعاریف لغویّین ونحویّین قرن چهارم هجری بوده ودرحاشیه ص ۸۵ گذشت که بدیع الزمان همدانی شاگرد وی بوده ومقامات خود را در پیروی از او ساخته است .

---

(۱) کنیه ابن فارس درتمام مآخذ ابوالحسین ثبت شده ولی در نامه دانشوران ابوالحسن میباشد و مسلما این دومی غلط است .

(۲) این شرح بامراجعه به معجم الادبا ج ۲ ص ۶ ـ ۱۵ ، وفیات الاعیان ج ۱ ص ۳۵و۳۶، بغیة الوعاة ذیل احمد ، تاریخ آداب اللغه العربیه ج ۲ ص ۳۰۹ ، روضات ج ۱ ص ۶۴ و ۶۵، معجم المطبوعات ص ۱۹۹و۲۰۰ ، شذرات الذهب ج ۳ ص ۱۳۲ و ۱۳۳ ، کشف الظنون ج۲ ص ۷۳ ، نامه دانشوران ج۲ ص۵۱۱ـ۵۱۵ نوشته‌شده ودریتیمة الدهر ازابن فارس معرفی نشده فقط در آخر قسم سوم بمناسبت نامی از او برده شده و وفات ابن فارس را یاقوت از ابن جوزی بسال ۳۶۹ و از خط حمیدی بسال ۳۶۰ نقل نموده و گوید این دو تاریخ را اعتباری نیست چرا که من خط ابن فارس را بر کتاب الفصیح که تالیف خود او بود مورخ بسال ۳۹۱ دیده ام و در آخر نسخه ای از مجمل اللغه دیدم که نوشته بود ابن فارس درماه صفر سال ۳۹۵ در ری وفات یافت (قبراو اینك در این شهر معروف نیست) .

در شذرات الذهب وفات ابن فارس درذیل وفیات سال ۳۹۰ ثبت شده وسیوطی ازذهبی نقل نموده که بسال ۳۹۵ بدرود جهان گفته است و در کشف الظنون ومعجم المطبوعات این قول پیروی شده است .

ابن فارس گذشته از اینکه دربسیاری از علوم امام و پیشوا بوده و درلغت ونحو تخصّصی بسزا داشته و در مکارم اخلاق وسعهٔ صدر وبسط ید هم مشهور میباشد ، یاقوت وسیوطی و دیگران درسیره او نوشته اند :

جوانمردی کریم بود ، بسا میشد که لباس و فرش خانه خود را هم بکسی که ازوی چیزی میخواست میبخشید .

ابن‌فارس را ازهمدان برای تعلیم ابوطالب بن فخرالدّوله دیلمی به ری خواستند یاقوت گوید : چون بدین شهر آمد ، مردم آنجارا شافعی یافت، از آن مذهب صرف نظر کرد و مالکی گردید و گفت دلم بحال امام احمدبن مالك سوخت که در چنین شهری پیرو نداشته باشد .

سیوطی نیز همین معنی را نگاشته ولی در نامه دانشوران مسطور است که چون به ری درآمد جمعی ازمردم آنجارا شافعی و گروهی را حنبلی دید وعبارت مذکور را برزبان برد و مالکی گردید و این روایت بهتر از روایت اولی بنظر میآید .

محدّث نیشابوری و بعضی دیگررا عقیده اینستکه ابن‌فارس شیعه بوده وحکایتی راکه صدوق دراکمال الدّین وسیّدبحرینی درغایة المرام وصاحب بن عبّاددرمؤلفه‌ای ازخوددراجع باینکه جدّ طائفه بنی‌راشدمتوطن درهمدان حضرت قائم آل محمد ص را زیارت نموده از وی نقل کرده اند ، دلیل این مدّعی گرفته اند وترجمه فارسی آن داستان درنامه دانشوران موجود است .

صاحب بن عباد نزد ابن فارس تحصیل نموده و گویند که در باره وی گفته است : استاد ما از اشخاصی استکه تصنیف نیکو نصیب او گردیده و کریم وجوانمرد بود .

درمآخذ مذکورد اشعاری عربی به ابن‌فارس نسبت داده شده واز آنهاست :

اذا کنت فی حاجة مرسلاً وانت بها کلف مغرم

فارسل حکیماً ولاتوصه وذاك الحکیم هوالدرهم (۱)

ونیز این اشعار که سه بیت آنرا درص ۵۰ ذیل شرح حال ابن میثم بحرینی نقل نمودیم بدین نحو به ابن فارس نسبت داده شده :

قدقال فیما مضی حکیم ماالمرء الاّ باصغریه
فقلت قول امرء لبیب ماالمرء الاّ بدرهمیه
من لم یکن معه درهماه لم تلتفت عرسه الیه
و کان من ذلّه حقیراً تبول سنّوره علیه

درمعجم الادباء نوشته شده که ابن فارس دو روز پیش از مرگ این دوبیت راگفت :

یارّب انّ ذنوبی قد احطّت بها علماً و بی وبا علانی و اسراری
اناالموحد لکنّی المقرّبها فهب ذنوبی لتوحیدی و اقراری

ودرنامه دانشوران بنقل ازسیوطی مصرع اوّل و آخررا بایکدگر جمع نموده و یك بیت ترتیب داده و به ابن فارس نسبت داده و دربغیه هم این بیت ونسبت نیست .

مؤلّفات ابن فارس را که دانشمندان یاد نموده اند در اینجا می آوریم :

---

(۱) چندین سال پیش از این در یکی از کتب ادب ابن دوبیت را بدینگونه دیده ام .

اذا کنت فی حاجة مرسلا فارسل حکیما ولا توصه
و ان باب امر علیك التوی فشاور حکیما ولا تعصه

ونیز این دوبیت فارسی را که ظاهراً از فردوسی ویادیگری ازقدما وتقریبا ترجمه آن میباشد بخاطر دارد :

فرستاده باید که دانا بود بگفتن دلیر و توانا بود
همه گفته خویش انشا کند بدانسا ن که مجلس تقاضا کند

وبنظر نگارنده چنین میرسد که دوبیت عربی مذکورازدیگری بوده وابن فارس موافق نظریه حق و صواب : که یول حلال مشکلات است ، در آن تصرف نموده باینمعنی که دو مصرع یك بیت از آنرا دو مصرع از دوبیت قرار داده و آن حکیم را درقول شاعر تفسیر کرده که یول است ودر این معنی شاعری فارسی زبان گوید :

خواهی که دل دلبر تو نرم شود ازخانه برون آید و بی شرم شود
زاری مکن و زورمزن زر بفرست زر بر سر فولاد نهی نرم شود .

۱ـ فقه اللّغه = الصاحبی(۱) ، ۲ ـ الاتباع والمزاوجه ، ۳ ـ الحجر(۲) ، ٤ ـ مقدمة فی النحو ، ٥ ـ ذم الخطاء فی الشعر (جرجی زیدان نسخه آنرا در برلن نشان داده) ، ٦ ـ فتاوی فقیه العرب ، ۷ ـ اختلاف النحویین (۳) ، ۸ ـ الانتصار لثعلب ، ۹ ـ اللیل والنهار ، ۱۰ ـ خلق الانسان ، ۱۱ ـ تفسیر اسماء النبی ص ، ۱۲ ـ حلیة الفقهاء ، ۱۳ ـ تقدمة دارات العرب ، ۱٤ ـ غریب القرآن ، ۱٥ ـ الفرق(٤) ، ۱٦ ـ تقدمة الفرائض ، ۱۷ ـ ذخیرة الکلمات ، ۱۸ ـ کتاب الثلاثه (فقط جرجی زیدان این کتاب را به ابن فارس نسبت داده و نسخه آنرا در اسکوریال نشان میدهد) ، ۱۹ ـ کتاب الحماسه المحدثه (٥) ، ۲۰ ـ شرح رساله زهری الی عبدالملك بن مروان ، ۲۱ ـ سیره النبی ص ، ۲۲ ـ کتاب

---

(۱) درمعجم الادبا و نامه دانشوران صاحبی یا فقه اللغه دو کتاب شمرده شده درصورتیکه این هردو یك کتابست وبسال ۱۳۲۸ ازروی نسخه ایکه بسال ۳۸۲ نوشته شده و درقسطنطنیه میباشد چاپ شده است وچون این کتاب را بنام صاحب بن عباد تالیف کرده بصاحبی معروف شده و حاجی خلیفه در ج ۲ ص ۷۳ قسمتی ازعبارت ابن فارس را از مقدمه فقه اللغه نقل نموده و آن نیز مؤیداستکه صاحبی و فقه اللغه یکی است وجرجی زیدان هم بدین معنی تصریح کرده است .

(۲) ثعالبی در یتیمة الدهر ذیل شرح حال صاحب بن عباد گوید : ازابوالحسین (در نامه دانشوران ابوالحسن ثبت شده ولی در یتیمه ابوالحسین) نحوی شنیدم که ابن فارس کتابی بنام « الحجر » ازهمدان برای صاحب فرستاد ، چون ابن فارس از منتسبین به ابن العمید و متعصبین در باره وی بود او را بوی توجهی وعنایتی نبود و گفت حجررا بهمانجا که ازآنجا آمده بر گردانید ولی پس ازآن گفتار طبعش حاضر نشد که رد احسان کند آنرا گرفت ومطالعه نمودوابن فارس را صله فرستاد .

یاقوت درمعجم الادباء نیز این کتاب را نام برده ولی در کشف الظنون ذکر نشده است .

(۳) نام این کتاب را یاقوت « کفایة المتعلمین فی اختلاف النحویین » ثبت نموده ولی سیوطی وحاجی خلیفه و دیگران بنام اختلاف النحویین خوانده اند .

(٤) درنسخه چاپی معجم الادبا ابن کتاب بنام «العراق» باعین مهمله و در نامه دانشوران « الفراق » بافاء ثبت شده وحاجی خلیفه این کتاب را یاد نکرده است .

(٥) ابن ندیم با آنکه معاصر ابن فارس بوده ازاوومؤلفاتش نام نبرده فقط در ذیل آنهائیکه درنحو مذهب کوفی و بصری را مخلوط کرده اند گوید : **ابن فارس وله من الکتب کتاب** الحماسه (ص ۱۱۹ چاپ مصر) و در کشف الظنون نام این کتاب نیست .

العم والخال، ۲۳- اخلاق النبی ص (۱)، ۲۴- الشیات والحلی، ۲۵ - اصول الفقه، ۲۶ - کتاب صغیر الحجم (کذا)، ۲۷ - جامع التأویل فی تفسیر القرآن (در چهار مجلّد)، ۲۸ - الفصیح (۲)، ۲۹ - مجمل اللّغه، ۳۰ - نقد الشعر (جرجی زیدان گوید: در المزهر نام آنرا برده ولی دیده نشده)، ۳۱ - مسائل فی الفقه (۳)، ۳۲ - مقاییس اللّغه.

مقاییس اللّغه یکی از کتاب های بسیار خوب و کمیاب میباشد، باوجود این هیچیك از آنهائیکه بشرح حال و ذکر مؤلّفات ابن فارس پرداخته اند این کتاب را از مؤلّفات او ندانسته اند جز یاقوت در معجم الادبا که از این کتاب در دوجا نام برده یکی از نقلهای او را در ص ۱۹۶ این جلد آورده ایم و دیگر در ذیل

(۱) درمعجم الادباء ونامه دانشوران سه کتاب بنام «تفسیر اسماء النبی ص» و «سیرة النبی ص» و «اخلاق النبی ص» نام برده شده، نام اخلاق النبی وسیرة النبی در کشف الظنون نیست ودر حرف الف ذیل اسماء النبی گوید: ابن فارس کتابی در این موضوع تالیف نموده و آن را «المغنی» نام نهاده است سیوطی دربغیه فقط تفسیر اسماء النبی ص را نام برده که به احتمال قوی همان اسماء النبی مذکور میباشد وبایستی اخلاق النبی وسیرة النبی نیز هردو یکی باشد.

(۲) کتاب «الفصیح» را یاقوت در ضمن شماره مؤلفات ابن فارس نیاورده ولی در ذیل شرح حال، این کتاب را بدونسبت داده وترجمه آن گذشت ودر کشف الظنون ج ۲ ص ۱۹۷ کتابی درلغت بنام فصیح ذکر شده و گوید درمؤلف آن اختلاف میباشد واضح اینستکه تالیف ثعلب باشد وبر آن شروحی زیاد نوشته شده الخ، ودرص ۱۱۱ فهرست ابن ندیم به ثعلب متوفی سال ۲۹۱ کتابی بدین نام نسبت داده شده است. و کتاب «الشیات والحلی» و «کتاب صغیر الحجم» و «جامع التاویل فی تفسیر القرآن» و «متجیز الالفاظ» و «العلم والحال» را نیز یاقوت نام برده و در مآخذ دیگر مخصوصا در کشف الظنون نام آنها نیست.

(۳) سیوطی پس ازذکر این جمله گوید: یغالی بها الفقهاء. ومنه اقتبس الحریری صاحب المقامات ذلك الاسلوب ووضع المسائل الفقهیه فی المقامة الحربیه وهی مائة مسئله. صاحب روضات نام این مقامه را طیبیه ذکر نموده و ظاهراً مراد مقامه ۳۲ حریری باشد که درنسخه چاپ ایران «مقامه فقهیه» معرفی شده و در شرح مطرزی «مقامه حربیه» نامیده شده و بنظر نگارنده چون درابتداء آن تذکر داده که عزم مسافرت مدینه طیبه داشته بعضی آن را طیبیه نامیده اند و آنهائیکه این مقامه را «حرمیه» نه حربیه، خوانده اند شاید بدین لحاظ باشد که بحث ازحرمین مکه معظمه و مدینه منوره در آن گردیده و احتمال دیگر که بنظرم میرسد اینستکه این مؤلفه (مسائل فی الفقه) بامؤلفه ایکه بنام «فتاوی فقیه العرب» در مؤلفات ابن فارس نوشته شده یکی است چرا که حریری که دراقتداء به ابن فارس این مقامه را انشاء نموده ومطالب آنرا از زبان فقیهه عرب بیان کرده بنابراین بایستی ابن فارس هم این مسائل را از زبان فقیهه عرب ذکر کرده باشد وبنام «فتوی فقیه العرب» مشهور شده باشد.

شرح حال ابن فارس میباشد و در اینجا گوید : **مقاییس اللغه و هو کتاب جلیل لم یصنف مثله.** ممکن استکه بعضی تصور کنند که این کتاب و مجمل اللّغه ابن فارس که از کتب مشهوره و ابن فارس بیشتر بدان مشهور میباشد یك کتاب است ولی بیانات یاقوت که حاکی از اینستکه هردو کتاب را در دست داشته این تصوّررا دفع میکند وما برای توضیح و اثبات مدعی دیباچه آن را کـه مبیّن طرز کتاب وقدرت مؤلّف درانشاء ومآخذ آنست می آوریم .

بسمله الحمدلله وبه نستعین وصلّی الله علی محمّد و آله اجمعین، قال **احمد** اقول وبالله التوفیق ، انّ للغة العرب مقاییس صحیحه واصولاً یتفرع منها فروع وقد اختلف الناس فی جوامع اللّغه ماالّفوا ولم یعربوا فی شیئ من ذلك عن مقیاس من تلك المقاییس ولااصل من الاصول والذی اومانا الیه باب من العلم جلیل وله خطر عظیم وقد صدّرنا کل فصل باصله الذی یتفرع منه مسائله حتی تکون الجملة الموجزه شاملة للتفصیل ویکون المجیب عمّا یسئل عنه مجیباً عن الباب المبسوط باوجز لفظ واقربه وبناء الامر فی سائر ماذکرناه علی کتب مشهوره عالیة تحوی اکثر اللّغه ، فاعلیها واشعرفها کتاب ابی عبدالرحمن **الخلیل بن احمد** المسمی بکتاب العین اخبرنا به علی بن ابراهیم القطان فیما قرأت علیه اخبرنا ابوالعباس احمد بن ابراهیم المعدانی عن ابیه ابراهیم بن اسحق عن بندار بن لوّة الاصفهانی و معروف بن حسان عن اللّیث عن الخلیل **ومنها** کتابا ابی عبیدفی غریب الحدیث و مصنف الغریب حدثنا بهما علی عن عبدالعزیز عن ابی عبید **ومنها** کتاب المنطق و اخبرنی به ابی **فارس** ابن زکریا عن ابی نصر اخت اللیث بن ادریس عن اللیث عن بن السکیت **ومنها** کتاب ابی بکر بن درید المسمی **الجمهره** واخبرنا به ابوبکر محمد بن احمد الاصفهانی وعلی بن احمد الساوی عن ابی بکر فهذه الکتب الخمسه معتمدنا فیما استنبطنا من مقاییس اللغه ومابعد هذه الکتب فمحمول علیهما وراجع الیها حتی اذا وقع الشیئ النادر نصصناه الی قائله انشاء الله فاوّل ذلك کتاب الهمزه باب الهمزه فی الذی یقال له المضاعف الخ .

مؤلّف مقاییس را چون کتب لغت متداولـه امروز بترتیب حروف هجاء اوائل بامراعات حرف اوّل و دوّم مرتب نموده و بدواً لغات دوحرفی را ازالف

تا یا پس از آن لغات سه حرفی را نیز از الف تا یا و پس از آن لغاتیکه از سه حرف بیشتر است ذکر نموده وشواهدی ازاشعار و گاهی از آیات واخبار بر آنها اقامه نموده و در حدود (۳۷۰۰۰) بیت کتابت دارد.

انجام: قال الشیخ الامام الاجل السعید ابوالحسین احمدبن فارس رحمة الله علیه واجزل له الثواب قد ذکرنا ماشرطنا فی صدر الکتاب ان نذکره وهو صدر من اللّغه صالح فاما الاحاطه بجمیع کلام العرب مما لایقدر علیه الّا الله تعالی اونبی من انبیائه علیهم السلام بوحی من الله تعالی وغیرذلك الیه والحمدلله اوّلاً وآخراً وباطناً وظاهراً والصّلوة والسّلام علی رسوله محمد وآله اجمعین الطیّبین الطاهرین.

(۹۰۷)

مقاییس اللغه این نسخه را بخط نسخ علم الهدی بن صفی بسال ۱۰۹٤ بنا بخواست عبدالرضا بن محمد بن مبارك موسوی درشیراز نوشته واین معنی را عبدالرّضای مذکور پشت صفحهٔ نخستین و بر آخرین صفحه نسخه باتذکر به مقابله وتصحیح آن در تکیه نور ازتکایای شیراز بخط خود بسال ۱۰۹۵ نگاشته (تکیه نام برده اینك درشیراز معروف نیست) ونیز پشت آخرین صفحه تولد فرزند خود را که عبدالله نام داشته بسال ۱۱۰۱ معین نموده ونویسنده نسخه پشت صفحه اوّل این کتاب را بنام **مجمل اللغه** ابن فارس معرّفی نموده وبر صفحهٔ اوّل شاهزاده فرهاد میرزا مختصری از شرح حال ابن فارس را از کتاب ابن خلکان بخط خویش نگاشته. وبراین صفحه نیز تصریح شده که این کتاب مجمل اللّغه میباشد وبهمین نام نیز وقف نامه آن درهمین صفحه نگارش یافته، هر کس که درهرهنگام مالك این نسخه بوده یادداشتی براین صفحه نموده ویکی از یادداشتها از محمد معصوم حسینی منصوری دشتکی بسال ۱۱۳۷ ودیگری ازسید مفید استرابادی است که بسال ۱۱٤۷ نگارش یافته ودیگری از محمد کاظم پسرسید مفید مذکوراستکه بسال ۱۱٦٤ نوشته شده ونیز قطعه ای دروفات پدرخویش که شامل ماده تاریخ آن میباشد و سال ۱۱۵۱ را معین میکند نگاشته ویادداشتهائی دیگری هم در این صفحه است.

نگارنده چون خواست خصوصیّات این نسخه را در فهرست بنگارد بمقدّمه مراجعه نمود و عبارات آنرا بادقت از نظر گذرانید دید که مؤلّف گوید : وقد الّف النّاس فی جوامع اللغة ماالفوا ولم یعربوا فی شیئ من ذلك عن مقیاس من تلك المقاییس و نیز گوید :

فهذه الکتب الخمسه معتمدنا فیما استنبطناه من مقاییس اللّغه و ما بعد هذه الکتب الخ .

باهمهٔ قرائن موجوده که بجمل اللّغه بودن نسخه را ثابت مینمود بر آن شد که بجمل اللّغه نیست و مقاییس است خوشبختانه نسخه‌ای از کتاب مقاییس را در کتابخانه مدرسه مروی در تهران سراغ داشت و در ایران ظاهراً تا کنون منحصر بفرد بود و چند سال پیش دانشمندان کشور مصر بوجود آن خبردار شده و نسخه‌ای از روی آن استنساخ نموده و بکشور خویش بردند و پانصد مجلّد از کتابهای چاپ آن کشور را درعوض بان کتابخانه فرستادند دو نسخه را بایکدگر مقابله نمود هردو را یکی دید و از این کشف خویش مانند یك مخترع و کاشف مطلب و موضوع علمی خورسند شد برای اینکه کاملاً تردید او رفع شود و این تصوّر هم دور شود که گویند آن نسخه بجمل اللّغه میباشد و بغلط مقاییس ثبت و معرفی شده در جستجوی دلیلی بردّ این احتمال شد خوشبختانه نسخه‌ای از بجمل اللّغه را در کتابخانه مجلس یافت و دو نسخه را بر یکدگر عرضه داد آنها را یکی ندید و نیز در فهرست کتابخانه رضویه ع (ج ۲ ص ۳۷۷ و ۳۷۸) نسخه ای از مجمل اللغه را نشان یافت که از ابتداء کتاب تا آخر باب الراء بعده المیم بود و قسمتی از ابتداء دیباچه آن را نقل نموده و آن اینست : أَمَّا بَعْدُ وَلِيكَ ٱللّٰه بِصُنْعِهِ وَجَعَلَكَ مِن عَلَتِ (کذا فی الفهرست و الظاهر ممّن علمت .) فِي ٱلْخَيْرِ .

و نیز قسمتی از آخر نسخه را نقل نموده و آن اینست : وامّ رمال فیما ذکره ابن السیت الضبع تم المجلّد الاوّل .

و این هردو عبارت را در مقدّمه و دیباچه کتاب و در باب الراء بعده المیم نیافت و با کمال جزم توانست بگوید که این کتاب مقاییس است نه مجمل اللّغه .

ابواب و فصول و لغات باشنجرف نوشته شده است .

جلد تیماجی ظریف . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۱۹) . صفحه ای (۳۰) سطر . طول (۲۸ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۷۲) .

[۳۸۲] منتخب اللغات شاهجهانی (عربی بفارسی)

مؤلّف این کتاب عبدالرشیدبن عبدالغفور حسنی مدنی تتوی است که در ص ۳۱۷ - ۲۱۹ بمناسبت فرهنگ رشیدی مختصری از حالات ایشان ذکر گردید و این منتخب را بنام شاهجهان (۱۰۳۷-۱۰۶۸) از پادشاهان هندوستان که از نواده های امیر تیمور گورکان بوده تألیف کرده وخود برای معرّفی از کتاب در مقدّمه آن گوید :

«این کتابی است در تحقیق بیان لغات ضروریه کثیرة الاستعمال منتخب از کتب معتبره چون قاموس وصحاح و صراح بعبارت فارسی عام فهم خاص پسند وتحقیق الفاظ وتنقیح معانی واعتبار حرف ملفوظ نه مکتوب درعنوان باب وفصل بارعایة حرف اوّل ودوّم وآخر چنانکه حرف اوّل باب وحرف آخر فصل باشد بی رعایة مأخذ اشتقاق و اسقاط حروف زواید تاهرقاصی ودانی از آن بهره ورشود الخ» .

و در آخر کتاب تاریخ اتمام تألیف راکه بسال ۱۰۴۶ بوده باذکر مآخذ آورده و ان اینست :

نسخه جامع ز لغات عرب — از نسخ معتبره ، منتخب
نسخه قاموس و مهذب صحاح — کنز واسامی و مصادر صحاح
یافته اتمام بعهد شهی — از حق وازخلق جهان آگهی
سلطنت آرای ممالك ستان — شاه جهان ، ثانی صاحبقران
ازپی تاریخ اش بی قال و قیل — گفت خرد «منتخب بی بدیل»

منتخب اللغات بشمارهٔ حروف تهجّی مشتمل برابواب وفصول میباشد .

این کتاب بسال ۱۲۲۳ه و ۱۸۰۸م در کلکته باحروف سربی نستعلیق چاپ شده ، مقدّمه نسخه چاپی بانسخ خطی مختلف واضافاتی دارد ودرحدود (۲۷۷۰۰) بیت کتابت این کتابست .

آغاز : بسمله ستایش وسپاس مالك الملکی که تذکار آلای بی احصای بی منتهایش الخ .

(۹۰۸)

منتخب اللغات شاهجهانی این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۲۳٤ نوشته شده ، نویسنده نام خود را نبرده ، صفحات مجدول وابواب وفصول باسرخی ولغات بخط نسخ نگاشته شده است .

جلد تیماجی مذهب . کاغذ فرنگی : واقف سپهسالار . قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۱٦٥) . صفحه‌ای (مختلف السطور). طول ($\frac{1}{2}$ ۳۰ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱) .

(۹۰۹)

منتخب اللغات شاهجهانی این نسخه بخط نسخ ابوالقاسم بن حسنقلی بسال ۱۲٤۹ نوشته شده ، قسمتی از مقدّمهٔ کتاب (ازابتدا تا امّا بعد)را نویسنده ننوشته و از امّا بعد شروع کرده است ، پشت صفحه اوّل یادداشتی ازمحمد حسین‌بن فضل‌الله حسینی میباشد که درهمان سال نگارش نسخه نوشته شده و از قرینه عبارت آخر نسخه که مقدّمه برای نوشتن نام کسی استکه نسخه را نویسنده‌برای وی‌نوشته وناتمام‌مانده معلوم میشود که برای‌سیّد نام‌بردهٔ بالاکه ازعلماء آنعصر بوده نگارش یافته ودرآخرین صفحه مقابله و تصحیح آن نیز یادداشت شده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۹۱). صفحه ای (۲٦) سطر . طول($\frac{1}{2}$ ۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲) .

[۳۸۳] مهذب الاسماء (عربی‌بفارسی)

مؤلّف این کتاب چنانکه در دیباچه تصریح گردیده محمودبن عمربن محمد بن منصور قاضی‌الزنجی‌السنجری‌العربی ازقبیله شیبان میباشد .

درکتب سیرورجال نام وشرح حال این دانشمند را باتفحص نیافتم، درنسخ این کتاب ، مؤلّف **الزنجی** بازاء معجمه و نون وجیم ثبت شده ونیز **سنجری** باسین مهمله ونون وجیم وراء نگاشته شده ، دانشمند شهیر آقای‌علی‌اکبردهخدا (مؤلّف کتاب مشهور «امثال وحکم» ونویسندهٔ توانای ایران‌اند که اینك رئیس‌دانشکده

حقوق وسیاسی میباشند و درلغت توانائی زیادی دارند ودرهمین نزدیکی ها کتاب لغت بزرگ ایشان ازچاپ بیرون خواهد آمد) دونسخه که یکی بسیار کهنه‌ودیگری برحسب احتمال از نسخه این کتابخانه کهنه تراست، دارا میباشند ودرآن دونام مؤلّف نیز بهمین نحو که نقل گردید ضبط شده ولی ایشان را عقیده اینستکه کلمهٔ اوّل زنجی نیست و **ربنجنی** (باراء مهمله وباء ابجد ونون وجیم ونون) است وکلمهٔ دوّم هم سنجری نیست و**سجزی** باسین مهمله و جیم ابجد و زاء معجمه که معرب سکز باشد.

در ج ۲ معجم البلدان ص۷۵۲ نوشته شده: ربیخن بفتح اوّل ودوّم وسکون سوم وخاء معجمه ونون و اَربیخن نیز گفته شده، شهر کوچکی از سغد سمرقنداست ونامی از ربنجن یااربنجن دراین کتاب نیست.

ونیزدر ج ۳ معجم البلدان ص ۳۹٤ درذیل صغد (سغد) گوید گفته‌اند قصبه آن اشیتخن‌است و نامی دراینجا از اربنخن یاربیخن نیست تصوّر میکنم که الزنجی مذکور دراین مؤلفه مصحّف ومحرف، ربیخن یا اربیخن بوده است.

درالانساب سمعانی ص ب ورق ۲٤۸ بنقل از تاریخ بغداد **ربنجن** باجیم میان‌دونون ضبط‌شده‌وگوید شهری ازسغد سمرقند است‌وآنرا اربنجن باهمزه نیز تلفظ میکنند ودرحرف همزه گوید کلمهٔ اربنجن باحذف نون دوّم یافت میشود وتصورمیکنم که همان نام‌سابق است که در تاریخ بغداد کاتب آنرا این گونه نوشته است.

و در ص ۲٤۹ ج ۱ مجمع الفصحا در ذیل عنوان سنجری خراسانی نوشته شده از قدما و شعرابوده، مدّاحی سلطان سنجر سلجوقی (این پادشاه چنانکه در کتب تاریخ ثبت شده درسال ٤۷۹ درسنجار شام متولّد شده وپدر بدین مناسبت او را سنجر نامیده، پس ازاینکه بیست سال ازطرف برادران خود (برکیارق وسلطان محمد) در خراسان حکومت کرده و چهل و یکسال در پنجنوبت دراکثر ممالك معموره جهان سلطنت کرده بسال۵۵۲ وفات یافته است) مینموده، وی‌بین‌الشعرا مشهورومعروف است‌ودرزمان‌سلطان‌نهایت جلالت داشته، چنانکه‌حکیم انوری (در ج ۱ ص ۱۵۲ و ۱۵۳ مجمع الفصحا وفات انوری بسال ۵۷۵ ثبت

شده است) در جائی ازاشعار خود گوید :

اینکه پرسد هرزمان اینکون خران ریش گاو

کانوری به یا فتوحی درسخن یا سنجری . انتهی .

مسلّماً دراین شعر قافیه سنجری است واحتمال سجزّی بودن نمیرود زیرا که این بیت درقصیده ایستکه نیز درشکایت از روزگار خویش سروده ومطلع آن اینست :

ای برادر بشنوی رمزی ز شعر شاعری

تا زما مشتی گدا کس را بمردم نشمری

وسنجری را با شاعری ونشمری ومستکبری وسرسری وپیغمبری وگستری وانگشتری وغیره هم قافیه نموده بنا براین مسلّم گردید که سنجری است نه سجزّی امّا اشعارسنجری از میان رفته این رباعی را بجهة آبله گفته :

گر بر رخ چون ماه تو ای جان جهان

از آبله چون ستارگان هست نشان

حسن تو نهان نگردد ای ماه بدان

هرگز ز ستاره مه نگشته است نهان

وجز این سنجری در کتب سیر کسی را نیافتم از قرینه انشاء و مآخذیکه در مقدّمه نقل شده احتمال اتحاد این مؤلّف بااین سنجری شاعر تأیید میشود .

مهذب الاسماء شامل اسمائی ازلغت عرب میباشد که بفارسی ترجمه شده وشواهد ندارد ، مؤلّف خود گوید که آنرا از کتب ائمه ادب چون السّامی فی الاسامی (تألیف ابوالفضل احمدبن محمد میدانی متوفّی بسال ۵۱۸ میباشد) ، الاسمی فی الاسما (تألیف سعیدبن احمدبن محمد میدانی پسر میدانی نام برده بالااست وبسال ۵۳۹ فوت کرده) ، کتاب الاسامی موسوم به سعیدی (در نسخه مدرسه بدینگونه که نقل شد ثبت شده ودر کشف الظنون ج ۲ ص ۵۷۵ بنام «الشهاب السعیدی» نام برده شده ونگارنده تصورمیکند که سعیدی نام کتاب لغت پسر میدانی مذکوراستکه سعید نام داشته) ، بلغة المترجم فی اللّغه (درج ۱ ص ۲۰۲ کشف الظنون تألیف نوح بن مصطفی مفتی قونیه ثبت شده است) ، کنزالاسامی ، ترجمان القرآن ، الروضه

(ندانستم این سه کتاب تألیف کیست) و کتابهائیکه پیش از اینها تألیف گردیده چون اصلاح المنطق (تألیف ابن سکیت متوفّی بسال ۲٤٤)، غریب المصنف (تألیف ابی عمرو اسحق بن مراد الشیبانی متوفّی بسال ۲۰٦)، دستور اللّغه (تألیف نطنزی متوفّی بسال ٤۹۷ میباشد که در ص ۱۷٦ تا ۱۸۰ معرّفی از آن شد) و کتب مشاهیر و غیر از اینها گرد آورده ام و پیش از شروع بذکر اسامی اسماء الله الحسنی را موافق حروف تهجی بترتیب اوائل ذکر و بترجمه فارسی آنها پرداخته و پس از آن شروع در نقل لغات و اسامی نموده و کتاب در بیست و هشت باب منظّم شده و هریك بسه باب (مفتوح و مضموم و مکسور) تقسیم گردیده و پس از اتمام در آخر، بابی در اسماء متفرقه نیز بر آن افزوده و نام کتاب را خود «مهذب الاسماء فی مرتب الحروف والاشیاء» نامیده است و در حدود (۹٦۰۰) بیت کتابت آنست.

آغاز: بسمله الحمد لله الذی خلق الاسماء بقدرته وخصّ بنی آدم بعزّته الخ.

(۹۱۰)

مهذب الاسماء این نسخه که لغات آن بخط نسخ و ترجمهٔ آنها بخط نستعلیق خوب میباشد آنرا محمّد باقر نام بسال ۱۰۸۷ نوشته، اسامی کتابها و ابواب و فصول باشنجرف میباشد، در حاشیه صفحات مطالبی از کنز اللّغه و فرهنگ ابراهیم شاهی که همه بفارسی بوده اند نوشته شده و حاشیه هائی در بیان معانی لغات بپارسی نیز تحریر یافته، ورق اوّل و آخر و صالی شده و پشت هردو یادداشتهائی از مالکین سابق آن دیده میشود.

جلد مقوائی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۱۵۹). صفحه ای (۱۹) سطر. طول (۲۹ سانتیمتر). عرض ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۳).

[۳۸٤] النهایة فی غریب الحدیث والخبر (عربی)

مؤلّف این کتاب ابن اثیر جزری است (ابوالسعادات مجد الدّین مبارك بن

محمّدبن‌عبدالکریم ٥٤٤ - ٦٠٦) (۱) که ازمشاهیرعلما ومفسّرین وفقها ولغویّین قرن ششم هجری ودرنحوشاگرد ابن‌الدهان‌ویحیی‌بن سعدون‌القرطبی بوده وبرادر وی عزالدّین ابن اثیر صاحب تاریخ کامل میباشد و او وفات برادر را درحوادث سال ٦٠٦ ثبت (ص ۱۲۰ ج ۱۲) و در باره وی گوید : در این سال برادرم مجدالدّین ابوالسعادت المبارك بن محمّدبن عبدالکریم کاتب بدرود زندگانی گفت وتولّد وی در یکی‌از دو ربیع سال چهل و چهار بوده و در بیشتر از علوم دست داشت از آنجمله فقه واصول دین و اصول‌فقه ونحو وحدیث و حساب، واو را رسائل زیادیست ونویسنده‌ای‌زبردست بودبدین پایه که‌دراین‌فن بوی مثل‌میزدند و مردی‌بود درآئین استوار وره رو راه‌راست‌خدای اورا رحمت کناد وازوخشنود باد ووجود او زیور زمانه بود، شاید هرکس این نوشته را بخواند مرا متهم کند که برادری وی مرا براین گفتار وادار نموده ولی آنانکه در این عصراند و او را دیده ومعاشرت کرده بودند تصدیق خواهند نمود که آنچه در باره وی گفته‌ام اندکی ازبسیار ویکی از هزار است .

شرح بسیار لطیف ومبسوطی درمعرّفی این دانشمند بنقل ازمآخذی چند در ج ۱ نامهٔ دانشوران (از ص ٦٣٤ تا ٦٣٩) نگاشته شده اگر از حدّ عادی در معرّفی از مؤلّفین بیرون نمیرفتیم همهٔ آنها را دراینجا می‌آوردم وباهمهٔ اینها در نقل این قسمت از آن، چون شامل مطالبی سودمند میباشد خود را موظف میدانم :

ابناء اثیر الدین بباید دانست که عنوان این ترجمت نیز مانند عنوان بنی بابویه وابناء طاوس‌ازمشترکاتست چه فرزندان‌اثیرالدین‌ابوالکرم محمدبن‌محمدبن‌عبدالکریم بن عبدالواحد شیبانی‌هرسه مابین‌العلماء بابن‌اثیراشتهار دارند و درالسنه ارباب ادب جزبدین‌عنوان مذکور نیایند ولعل بسیاری از مبتدئین ومتوسطین محصلین آن سه دانشمند بی‌مانند را یکی پندارند و « نهایه ابن اثیر » و « کامل ابن اثیر » و « مثل‌السائر ابن اثیر» هرسه را تصنیف یك‌عالم

(۱) تاریخ کامل ابن‌اثیر ج ۱۲ ص ۱۲۰ ، نامهٔ دانشوران ج ۱ ص ٦٣٤ - ٦٣٩ ، بغیةالوعاة درحرف میم ، معجم‌الادباء ج ٦ ص ۲۳۸ ، کشف‌الظنون ج ۲ ص ٦۲۱ و معجم المطبوعات ص ۳٤ و ۳٥ .

انگارند با آنکه هریك از آنها تصنیف یکی از ایشان است پس تعیین مراد و رفع اشتباه را گوئیم :

بنی اثیر سه محقق بی نظیر اند که در ادب و حسب ونسب و عصب برادراند، درفنون فضل و شجون کمال سر آمد دانشوران عهد خویش بودند ، از معاصرین آن سه دانشوریگانه ستایشها درحق ایشان بنظررسید شیخ شهاب الدین ابوالدر یاقوت حموی درذیل جزیره ابن عمر گوید : **بنو الاثیر العلماء الفضلاء الادباء کل منهم امام** . قاضی شمس الدین احمدبن خلکان در ذیل ترجمت ابوالفتح نصرالله گوید : **و کان الاخوة الثلاثه فضلاء نجباء رؤساء لکل واحد منهم تصانیف نافعه** .

مهتر ایشان ابوالسعادات مجدالدین مبارك است که در غریب حدیث کتاب نهایه تصنیف کرده و کهتر ازوی ابوالحسن عزالدین علی است که در علم تاریخ کتاب کامل تالیف نموده و کهتر از ایشان ابوالفتح ضیاء الدین نصرالله است که در صناعت انشاء کتاب المثل السائر نوشت ولادت هرسه برادر در جزیره ابن عمر اتفاق افتاد چه ابو الکرم پدر ایشان در آنجا توطن وحکومت داشته و از اینروی هرسه را ابن اثیرجزری گویند وجزیره ابن عمرشهری است در سه منزلی موصل بر کنار دجله از آنکه آب بشکل هلال از سه جانب بر آن محیط شده علی الاستعاره بنام جزیره اشتهاریافته اکنون بشرح اخبار آن سه عالم لبیب علی الترتیب (ص ۶۳۹ تا ۶۵۷ ج ۱ نامه دانشوران شرح حال دوبرادر ابن اثیرصاحب نهایه را دربردارد .) اشتغال جوئیم و گوئیم مبارك بن محمد ازارکان اساتید واعیان مشایخ است الخ .

پس از شرح بسیار جالبی ازحالات وسیره این دانشمند که از لحاظ انشاء نیز فوق العاده و حاکی ازقدرت بیان و بنان مؤلّفین نامه دانشوران میباشد مؤلّفات این دانشمند بدینگونه نام برده شده است :

کتاب **جامع الاصول** فی احادیث الرّسول و آن کتاب جامع احادیث صحاح سته اهل سنّت است ، کتاب **المصطفی والمختار** فی الادعیه والاذکار ، کتاب **الانصاف** فی الجمع بین الکشف و اکشاف (آنرا از تفسیر ثعلبی و تفسیر زمخشری فراهم آورده) ، کتاب **البدیع** فی شرح الفصول فی النحو لابن الدهان ، کتاب **الشافی** فی شرح مسند الامام الشافعی ، دیوان الرسائل والمکاتیب و کتاب **النهایه** فی غریب الحدیث که پنج مجلد است واورا نیز رساله ایست سودمند درصنعت کتابت .

سیوطی دربغیه کتاب ۱ و ۳ و ۴ و ۵ نامبرده را از مؤلّفات ابن اثیر نام برده ونیز کتاب **الباهر** فی الفروق فی النحو، **تهذیب فصول** (فصول از استادش ابن الدهان است)،

البنین والبیان والآباو الامهات والاذواء والذوات را نام برده و گوید این کتاب را دیده ام و کنیه های آن را در کرّاسه ای ملخص کرده ام ودر معجم الادباء (ج ٦ ص ۲۳۸) این کتاب بنام المرصع فی الاباء والامهات والبنین والبنات والاذواء والذوات ثبت شده و چنانکه در معجم المطبوعات نوشته شده جامع الاصول و کتاب المرصع وی چاپ شده است .

النهایه فی غریب الحدیث والاثر تألیف ابن اثیر شامل لغات غریب احادیث میباشدو مشهور به نهایه اثیریه ، نهایة اللّغه و نهایه ابن اثیر شده است و در مقدّمه آن بسیاری از آنانکه تا زمان وعصروی غریب قرآن واحادیث را جمع آوری و تفسیر کرده اند نامبرده شده و مختصری از خصوصیّات وطرز هریك بیان گردیده ودر آخر گوید :

غریب القرآن والحدیث ابی عبید احمد بن محمّد بن محمّد هروی صاحب امام ابی منصور ازهری لغوی را وتتمه ایکه ابوموسی محمّدبن ابی بکربن عیسی اصفهانی بر آن نوشته جامعتر ازهمهٔ آن کتب دیدم ولی باز در این دو همهٔ لغات غریبهٔ کتب صحاح بخاری ومسلم وغیره را نیافتم ، از اینرو بر آن شدم کتابی جامع آن دو کتاب ولغات دیگر تألیف کنم و آنهارا بترتیب حروف تهجی مرتب ساختم ونشانه لغاتیکه ازهروی نقل شده «ها» و آنهائیکه ازلغت ابوموسی آورده شده «سینا» و آنهائی راکه خود یافته ام بدون علامت آوردم وغریب لغات قرآن راکه در آن دو کتاب بود دراینجا نیاوردم واین مؤلّفه را بخصوص غریب الحدیث قرار دادم و آن را « النهایه فی غریب الحدیث والاثر » نامیده ام .

در ابتداء حرف صاد نهایه اثیریه که بسال ۱۲٦۹ در طهران چاپ گردیده نوشته شده : القسم الثانی من نهایة اللّغه. ولی درجاهای دیگر از آن نسخه ذکر دیگر قسمتهای این کتاب نشده و در مقدمه هم از آن نامی نیست امّا از نسخه شمارهٔ (۹۱۲) این فهرست تقسیمات زیرین بدست می آید :

جزءاول : از اوّل کتاب تا آخر حرف الشین . **جزءدوم** حرف الصاد تا

آخر حرف الفاء . **جزء سوم** حرف القاف تا آخر حرف الکاف . **جزء چهارم :** از حرف لام تا آخر کتاب .

تألیف این کتاب چنانکه مؤلّف در آخر تصریح کرده در اوائل قرن هفتم گردیده و بسال ٦٠٤ پاکنویس شده و تنظیم آن موافق حروف اوائل کلمات میباشد ، و مکرّر در مصر و ایران چاپ شده و در حدود (٥٢٠٠٠) بیت کتابت دارد .

در کشف الظنون (ج ٢ ص ٦٢١) ذیل این کتاب نوشته شده که صفی الدّین محمود بن ابی بکر ارموی متوفّی بسال ٧٢٣ نهایه را تذیل نموده و عیسی بن محمّد صفوی متوفّی بسال ٩٥٣ و جلال الدّین سیوطی متوفّی بسال ٩١١ و شیخ علی بن حسام الدّین هندی مشهور به متّقی هریك نهایه را مختصر نموده اند و از آن سیوطی بنام « الدرالنثیر » میباشد و اورا نیز براین کتاب ذیلی است .

آغاز : بسمله احمدالله علی نعمه بجمیع محامده واثنی علیه بالائمه الخ .

(٩١١)

نهایه اللغه این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، نام نویسنده و سال نگارش را از آخر محو کرده اند ، در آخر جزء دوّم سال نگارش سنهٔ ١٠٧٠ ثبت شده و ازاینجا نام کاتب نیز محو گردیده است و جزء اوّل نسخه هم دراین مجلد نیست و مشتمل برچند سطر پیش از حرف الصاد تا آخر حرف الیاء (آخر کتاب) میباشد .

جلد میشن . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (٣٢٩) . صفحه ای (٢٢) سطر . طول (٣١ سانتیمتر) . عرض (١٩ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٣٠) .

(٩١٢)

نهایه اللغه این نسخه بخط نسخ نوشته شده و مشتمل برسه جزء اخیر کتابست (٢و٣و٤) کاتب نام خودوسال نگارش را ننگاشته ، مجدول بطلا و لاجورد و دارای سرلوح ظریف کوچکی میباشد ، لغات و ابواب باشنجرف نوشته شده ، میان سطرهای دوصفحه اوّل نسخه و حاشیه آنها تذهیب

برگ موی است ، ورق اوّل و آخر و صالی شده وقفنامه را هم پشت صفحه اوّل نوشته اند وظاهراً تاریخ کتابت آن پیش از نسخه پیش است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف میرزا محمد شفیع . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق(۴۰۸) صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲۸ سانتیمتر) . عرض ($۱۶\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ(۲۴۹) قفسه مدرسهٔ صدر.

فصل نحو و صرف

[۳۸۵] الفیه ابن مالك = الخلاصه (عربی)

مؤلّف و ناظم این کتاب ابن مالك نحوی مشهور است (جمال‌الدّین ابوعبدالله محمّدبن عبدالله‌بن مالك‌الطائی الجیّانی (۱) الشافعی $\frac{۶۰۰}{۶۰۱}$ — ۶۷۲) (۲) که ازمشاهیر علماء نحوولغت میباشد وچنانکه خود درمقدّمه این کتاب گفته پیش از ایشان ابن‌معط (یحیی بن عبدالمعطی ۵۲۴-۶۲۸) الفیّه ای در نحو انشاء نموده(نام آن « الدّرة الالفیه فی‌علم‌العربیّه » میباشد وبسال ۱۹۰۰ م. درلیپزیك چاپ‌شده است) و این کتاب ، الفیه ابن‌معط را نسخ نمود و بـر آن شروح و حواشی زیاد نوشته شده ، در کشف‌الظنون (ج۱ ص ۱۳۹ - ۱۴۲) وروضات درص۲۰۲ ج ٤ ذیل ابن‌ناظم‌نام بسیاری از آنهاثبت‌شده ومشهورترین شرح‌وی‌شرح ابن‌ناظم وسیوطی و ابن عقیل و ابن هشام میباشد که در این فصل از آنها معرفی خواهیم نمود .

سیوطی سی وسه مؤلّفه از ابن مالك را نام برده وابن ناظم و سیوطی بنقل از ذهبی درتاریخ الاسلام‌شرحی برالفیه بخودابن مالك نسبت داده‌اند وحاجی خلیفه نیز آنرا تذکر داده ونیز سیوطی ودیگران نوشته اند که ابن مالك شافعی مذهب بود وبه این صفت وخصلت حسن خلق و کرم بامغربیها مخالفت داشت .

---

(۱) جیانی منسوب به جیان بفتح جیم ابجد وباء تحتانی مشدد ونون میباشد که یکی ازشهر های اندلس بوده است .

(۲) بغیة الوعاة ذیل‌محمدبن عبدالله، معجم‌المطبوعات ص۲۳۲-۲۳٤ ، روضات ص۱٤٦ج٤، شذرات‌الذهب ص ۳۳۹ ج ٥ وتاریخ آداب اللغه جرجی‌زیدان‌ج ۳ ص ۱٤۰-۱٤۱.

چنانکه در معجم المطبوعات نگاشته شده از مؤلّفات ابن مالك **الاعلام** یا اکمال الاعلام بمثلث الکلام بسال ۱۳۲۹ در مصر و **تحفة المورود** فی المقصور والممدود نیز بسال ۱۳۲۹هـ یا ۱۸۹۷ م **والخلاصه** یا الفیه مکرّر درایران ومصر و بیروت و پاریس باشرح سلوستر دساسی بفرانسه وبا ترجمه ایطالیائی مسیو ویتو Evitto قنصل ایطالیا در بیروت وبا حواشی و تعلیقات بزبان فرانسه مسیو کوکه A.goguer نیز دربیروت چاپ شده جرجی زیدان در آداب اللّغه العربیّه گوید : بنتو مستشرق فرانسوی الفیه را بفرانسه ترجمه نموده ودر آستانه چاپ شده است **وشواهد التوضیح** والتصحیح لمشکلات الجامع الصحیح (شرح احادیث مشکله واعراب صحیح بخاری است) بسال ۱۳۱۹ درهند **ولامیة الافعال** یا المفتاح یا بنیة الافعال در پطرز بورغ (لنین گراد) بسال ۱۸٦٤ م . چاپ شده است .

جرجی زیدان سیزده مؤلفه ابن مالك را درتاریخ آداب اللّغه نام برده ومحل وجود نسخ آنرا تذکر داده است . از هزار بیت الفیه (۹۱۳) بیت درعلم نحو و (۸۷) بیت در علم صرف میباشد ومؤلّف در این بیت که سه بیت بآخر کتاب مانده است تصریح بنام خلاصه نمود و آن اینست : احصی من الکافیة **الخلاصه** .

آغاز : بسمله قال محمّد هو ابن مالك احمد ربّ اللّه خیر مالك

انجام: وآله الغر الکرام البرره وصحبه المنتجبین الخیره

(۹۱۳)

الفیه ابن مالك این نسخه بسال ۱۱۸۷ بخط نسخ خوب نوشته شده ، دوورق ازاوّل آن که مشتمل برسیزده بیت اوّل بوده افتاده ونخستین بیت نسخه اینست : والا مران لم یك للنون محل . ترکیب ابیات اولیّه نسخه درذیل آنها نگاشته شده وتعلیقاتی مختصر درحواشی آنست .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۹۹) . صفحه ای (٥) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱٥ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۸۷) .

(۹۱٤)

الفیه ابن مالك این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، نویسنده نام خود و سال نگارش را ننگاشته ، تمام سیوطی « بهجة المرضیّه »

در حاشیه صفحات نسخه بخط شکسته نستعلیق نیز نوشته شده و پشت صفحهٔ نخستین یادداشتی بوده آنرا محو کرده اند .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۷۳) . صفحه ای (۷) سطر . طول ($34\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۲۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۱۱) .

(۹۱۵)

الفیه ابن مالك این نسخه را بخط نسخ خوب عبدالحمید موسوی بسال ۱۲۰۱ نوشته ، سی و پنج بیت ازاوائل الفیه بفارسی ترجمه و ترکیب شده و زیر آن نگاشته شده دو ورق از اوّل و دو ورق از آخر وصالی گردیده وبنام شرح الفیه فارسی وقف شده است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۱۷) . صفحه‌ای (۷) سطر و اوائل دو سطر . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۷۹) .

(۹۱۶)

الفیه ابن مالك این نسخه بخط نسخ ابوطالب نام بسال ۱۲۵۷ در مدرسه حاج محمد حسینخان مروی درطهران نوشته شده و ترکیب ابیات اولیّه در ذیل آنها نگاشته شده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۷۱) . صفحه ای (۱۴) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۸۶) .

(۹۱۷)

الفیه ابن مالك این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، نویسنده نام خود وسال نگارش را تذکّر نداده ولی مسلّماً از خطوط اواخر قرن سیزدهم هجری میباشد ، پشت ورق اوّل راچسبانیده اند و دارای یك سرلوح و بجدول بطلا ولاجورد وشنجرف است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق (۵۳) . صفحه ای (۱۰) سطر . طول (۱۳ سانتیمتر) . عرض ($8\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۸۱) .

(۹۱۸)

الفیه ابن مالك این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نام نویسنده وسال نگارش را ندارد ، قسمتی ازاوّل آن افتاده کاغذ ننوشته گذارده اند ، در آب افتاده ومحتاج وصّالی است .

جلد تیماج . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۸۳) . صفحه ای (۱۰) سطر. طول (۱۹ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۲ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۸۵) .

[۳۸۶] اوضح المسالك الی الفیة ابن مالك (عربی)

التوضیح = شرح الفیه

مؤلّف این کتاب ابن هشام نحوی انصاری است (جمال الدّین ابو محمد عبدالله بن یوسف بن احمدبن عبدالله بن هشام انصاری نحوی حنبلی ۷۰۸-۷۶۱) (۱) که ازعلماء مشهور نحو وادب بوده و سیوطی بنقل ازالدّرّ الکامنه ازابن خلدون نقل نموده که چون درمغرب بودم خبر آوردند درمصر عالمی بعلوم عربیّت ظهور کرده و او را ابن هشام نامند و از سیبویه نحوی تراست . ودربارهٔ وی نوشته اند که باابی حیّان بسیار مخالفت میکرد واز عقائد او منحرف بود و یگانه کس بود که فوائد غریبه ومطالب دقیقه واستدراکات عجیبه وتحقیق کامل وتوانائی برتصرف درکلام وملکهٔ برایراد آن رابابهترین طرز وروش پسندیده وفروتنی و احسان و مهربانی ونرمی اخلاق ورقت قلب جمع کرده بود .

مؤلّفات ابن هشام نحوی عبارتنداز: **مغنی اللبیب** عن کتب الاعاریب، **قطر الندی وبل الصدی** ، شرح قطر الندی ، **الغاز نحویه** ، شذور الذهب فی معرفة کلام العرب ، **شرح شذور الذهب** ، شرح بانت سعاد ، **موقد الاذهان وموقظ الوسنان** . که همه بچاپ رسیده و **عمدة الطالب** فی تحقیق تصریف ابن الحاجب در دو مجلّد ،

(۱) بغیة الوعاة در حرف العین ، شذرات الذهب ج ۶ ص ۱۹۱ و ۱۹۲ ، تاریخ آداب اللغة العربیه ج ۳ ص ۱۴۳ ومعجم المطبوعات ص ۲۷۳ - ۲۷۵ .

رفع الخصاصه(۱)عن قراء الخلاصه (درچهار مجلّد)، الجامع الکبیر، الجامع الصغیر(۲)، شرح الشواهد الکبری والصغری (۳)، التحصیل والتفصیل لکتاب التکمیل والتذییل(٤) (درچند مجلّد میباشد وشرح کتاب تسهیل الفوائد وتکمیل المقاصد تألیف ابن مالك است)، شرح الملحه(٥)تألیف ابی حیّان، حواشی علی الالفیّه، مسائل سفریّه، الاعراب عن قواعد الاعراب(٦)، مسائلی که سیوطی آنهارادراشباه ونظائر درج نموده (۷) **واوضح المسالك الی الفیة ابن المالك** وغیر از اینها است.

اوضح المسالك چنانکه ازنام آن برمی آید شرح مشکلات وبسط مطالب مختصرهٔ الفیّه ابن مالك ودرنحو است و این نام را مؤلّف خود بر آن گذاشته و چون در توضیح و تبیین مطالب الفیّه میباشد مشهور **بتوضیح** نیز گردیده و بسال ۱۳۰۲ و ۱۳۱٦ در مصر و بسال ۱۸۳۲ م. درکلکته چاپ شده و در حدود (۲۵۰۰) بیت کتابت دارد و کتاب التصریح بمضمون التوضیح تألیف خالد ازهری که درهمین فصل ذکر خواهد شد شرح براین کتاب میباشد وچنانکه در ص ۱٤۲ و۵۷۵ ج ۱ کشف الظنون نوشته شده کتاب «رفع الستور والارائك عن مخبیّات اوضح المسالك»

---

(۱) دربغیه ومعجم المطبوعات رفع الخصاصه ضبط گردیده، ولی درص ۱٤۲ و٤۹۳ ج ۱ کشف الظنون دفع بادال مهمله است.

(۲) جرجی زیدان نسخهٔ این کتاب را دریاریس نشان داده.

(۳) جرجی زیدان کتابی بنام «الروضة الادبیه فی شواهد علوم العربیه» بابن هشام نسبت داده وگوید نسخهٔ آن در برلن میباشد. ولی بدین نام و نام شواهد کبری و صغری در کشف الظنون کتابی ذکر نشده، احتمال دارد که این کتاب موجود در برلن یکی از دو کتاب مذکور باشد.

(٤) سیوطی این کتاب رابنام «شرح تسهیل» ذکر نموده وگوید مسوده آن پاك نویس نشده است.

(٥) ملحه در نحو و تالیف ابوحیان محمدبن یوسف اندلی متوفی بسال ۷٤٥ میباشد (ظنون ج۲ ص٥۱٦).

(٦) سیوطی در بغیه «القواعد الکبری والصغری» را بابن هشام نسبت داده ومؤلف خوددر مقدمه یکی از آنها تصریح نموده که آنرا «الاعراب عن قواعد الاعراب» نامیده این کتاب الاعراب «قواعد الاعراب» نیز خوانده میشود و بایستی این کتاب یکی از دو قواعد مذکور باشد (قواعد کبری) وبرالاعراب شرحی ازخالد ازهری دراین فصل ذکرخواهد شد.

(۷) در معجم المطبوعات بدینگونه شرح داده شده: ۱ - مسائل فی النحو واجوبتها. ۲ - مسالة لاعتراض الشرط علی الشرط. ۳ - کتاب الشهذا فی احکام هذا. ٤ - شرح القصیده فی المسائل النحویه.

تألیف محیی الدّین عبدالقادر بن ابی القاسم السعدی المالکی المکّی متوّفی بسال ۸۰۸ ثمان و ثمانمائه حاشیهٔ بر اوضح المسالك میباشد .

تذکّری که دراینجا بنظر لازم می آید اینستکه نباید این ابن هشام نحوی انصاری را باابن هشام بصری مؤلّف سیرهٔ رسول الله ص اشتباه نمود و صاحب کشف الظّنون برخلاف همهٔ مآخذ سال وفات ابن هشام نحوی را بسال ۷۶۲ ضبط کرده است .

آغاز : بسمله الحمدلله رب العالمین .... قال الشیخ الامام .... اما بعد حمدالله مستحق الحمد و ملهمه ومنشی الخلق و مقدمه الخ

(۹۱۹)

اوضح المسالك این نسخهٔ بخط نستعلیق نصیر بن فرج نوشته شده ، سال نگارش را ننوشته ، پشت نخستین برگ یادداشتی بسال ۱۲۸۰ نوشته شده قسمتی از آن را محو کرده اند .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۹۸) . صفحه ای (۱۸) سطر . طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۰۲) .

(۹۲۰)

وضح المسالك این نسخه را بخط نسخ احمد بن محمّد رضا بسال ۱۲۶۸ نوشته ، همین نویسنده « المقدمة الجزریّه » را که منظومه ای درعلم قرائت میباشد و در ص ۱۹۱ و ۱۹۲ ج ۱ فهرست از آن معرّفی گردیده ، پیش از شروع بنگارش اصل کتاب نوشته است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۸۳) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۸۹) .

[۳۸۷] ترکیب کافیه (عربی)

این کتاب در اعراب و ترکیب کافیه ابن حاجب میباشد که از آن درحرف کاف همین فصل معرّفی کامل خواهیم نمود ، قسمتی از ابتداء نسخه ذیل افتاده از اینرو نمیتوان گفت تألیف کیست ، بنام « ترکیب کافیه » براین کتابخانه وقف گردیده ، ما نیز بهمین نام از آن معرّفی مینمائیم ، از مطالعهٔ مطالب مندرجهٔ هم نتوانستم مؤلّف را شناخت فقط در ورق چهاردهم نسخه این عبارت را یافتم :

وهذا ماافاده الشیخ العلامه اسحق بن محمود القرشی رحمه الله . درمآخذیکه در دست داشتم این دانشمند را هم نشناختم وندانستم که در چه عصری بوده است .

در کشف الظنون (ج ۲ ص ۲۵۱ و۲۵۳) سه کتاب دراعراب کافیه نام برد شده آنهارا دراینجا می آوریم :

۱ - معرب الکافیه لمحمدبن ادریس بن الیاس المرعشی اوله : الحمدلله القدیم الباری الخ . ۲ - (درذیل کافیه ابن حاجب) وفی اعرابها کتاب مسمّی **بالافصاح** لواحد من علماء الدولة المرادیّه قدم فی اوّله تفسیرسورة الفاتحه صنعه لولد الشیخ احمدبن یوسف السلانیکی باشارته ٤ - اعراب حاجی بابا الطوسی المتوفی سنه .... (در فهرست کتابخانه رضویه ج ۳ ص ٤ نسخه ای از اعراب کافیه موجود و به حاجی باباالطوسی نسبت داده شده است) .

ونیز درص ۱٦٤۰ ج ۲ فهرست کتابخانه آصفیه کتاب زیرین دراعراب کافیه نام برده شده :

تعلیل الاعراب الشافیه فی حل التراکیب الکافیه ، ودر مقابل آن نوشته شده که بسال ۱۸۷۱ دراروپا چاپ شده ونامی ازمؤلّف وزمان حیات او نبرده است .

(۹۲۱)

ترکیب کافیه این نسخه بخط نسخ بسال ۱۰۹۵ نوشته شده ، از ابتداء آن اوراقی افتاده ، اوّل موجود آن اینست ، ماهیّة وهی واحدة وان کان الاسم العموم و ذلك عارض ولاینافیه تاءالوحده **ولفظ** خبرها وهومصدر یستوی فیه المذکّر والمؤنث **وضع** ماض مجهول والمستکن فیه مفعول مالم یسمّ فاعله راجع الی اللفظ الخ .

جلد تیماج . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۰۱) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض (۱٦ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٦٦) .

[۳۸۸] **التصریح بمضمون التوضیح** (عربی)

این کتاب شرح اوضح المسالك الی الفیة ابن مالك میباشد که درص ۳۰٦

معرّفی از آن گردید و شارح آن خالد بن عبدالله ازهری است (زین الدّین خالد بن عبدالله بن ابی بکر المصری الازهری متوّفی بسال ۹۰۵) که از علماء نحو معاصر با جلال الدّین سیوطی و عبدالرّحمن جامی آن دو عالم نحوی بزرگ بوده و صاحب شذرات الذهب (۱) در زیر مردگان در سال ۹۰۵ نام و نسب او را چنانکه نقل نمودیم ذکر نموده و گوید: کار وی روشن ساختن چراغهای یکی از مدارس بود، روزی فتیلهٔ وی بر جزوهٔ یکی از طلاّب افتاد، اورا ناسزا گفت و بنادانی نسبت داد، این نسبت بروی سخت آمد، با اینکه سی و شش سال از عمرش گذشته بود، شروع بتحصیل نمود و در آن موفقیّتی یافت و مردم را بخویشتن مشغول کرد و شرحی جامع بر توضیح نگاشت که مانند ندارد و دیگر از مؤلّفات وی اعراب الفیه ابن مالك و شرح سودمندی بر جرومیه (۲) و شرحی بر قواعدالاعراب ابن هشام (۳) و شرحی بر مقدّمه جزریه در تجوید (٤) و شرحی بر قصیده برده (٥) و مقدّمه ازهریه و شرح آن (٦) میباشد و از مؤلّفات او مردم بسیار سودمند میشوند چرا که بی زوائد و واضح و آشکار بدون تعقید تألیف گردیده است.

صاحب روضات گوید نسبش به ابومنصور ازهری (صاحب تهذیب اللّغه) میرسد و بسال ۸۹٦ تألیف تصریح خاتمه یافته و مشتمل برسی و چند هزار بیت و مورد توجه و عنایت طلاّب و مدرسین در این زمان است.

در مقدّمهٔ آن خود گوید: ابن هشام را در خواب دیدم بوی گفتم کتاب توضیح شما محتاج بایضاح است تصدیق نمود و گفت بر آنم که در مشکلات آن

(۱) شذرات الذهب ج ۸ ص ۲٦، روضات ج ۱ ص ۲۷۰، معجم المطبوعات العربیه والمعربه ص ۸۱۱.

(۲) بنام: شرح الاجرومیه دو بار درمصر چاپ شده.

(۳) در معجم المطبوعات بنام «موصل الطلاب الی قواعدالاعراب» که نام آنست ثبت شده و گویددر حاشیه تمرین الطلاب مکرر چاپ شده است.

(٤) بنام الحواشی الازهریه فی حل المقدمه الجزریه دوبار چاپ شده.

(٥) بسال ۱۲۸٦ چاپ شده است.

(٦) بنام شرح الازهریه این شرح دوبار چاپ شده است.

چیزی بنگارم چون بیدار شدم خواب خود را بدوستان و دانشمندان نقل نمودم گفتند که این خود تورا اجازه ایست که بدین کار اشتغال جوئی بااستخاره ازخداوند توانا شروع باین کار نمودم ونام آنرا « التصریح بمضمون التوضیح » گذاردم الخ.

تصریح بسال ۱۲۸٤ درایران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله الملهم لتحمیده حمداً موافیا لنعمه مکافیاً لمزیده الخ.

(۹۲۲)

التصریح بمضمون التوضیح

این نسخه را بخط نسخ محمدبن حسین بسال ۱۰۸۱ نوشته، چند ورق از اوّل و آخر آن و صالی شده و پشت صفحه اوّل یاد داشتهائی و مطالب متفرقه ای نگاشته اند و این نسخه سال فراغت از تألیف را مطابق آنچه صاحب روضات نقل کرده بود داراست.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۲۸٤). صفحه‌ای (۲۹) سطر. طول (۲۹ سانتیمتر). عرض ($22\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۲۱۵).

(۹۲۳)

التصریح بمضمون التوضیح

این نسخه بخط نسخ خوب محمد باقر بن ملاّ ولی استرابادی بسال ۱۰۹٦ نوشته شده، عبارات متن را در همهٔ صفحات باشنجرف نگاشته، از کلماتیکه درحاشیه صفحات نوشته شده معلوم میشود که تصحیح و مقابله بانسخی گردیده و کتاب الجوهرة الثانیه فی الشعروعلل القوافی تألیف ابوعمرواحمدبن محمدبن عبدربّه که در این مجلّد از آن معرّفی خواهم نمود ضمیمهٔ آنست وفهرست مطالب تصریح دردوورق اخیراً نوشته‌شده وپیش از کتاب گذارده اند.

جلد ساغری. کاغذ خان بالغ. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق کلیه (۳۰۵). اوراق ضمیمه (۱۸). صفحه ای (۲۱) سطر. طول ($28\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۸ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۲۱٦).

(۹۲٤)

التصریح بمضمون التوضیح

این نسخه را بخط نسخ محمد شریف ابهری نوشته ، روی متن کتاب خطّی باشنجرف کشیده شده ، بقرینه یادداشتیکه پشت ورق سفید یکه پیش از کتاب بوده و بسال ۱۱۸٦ محمد صالح بن محمد کاظم هزار جریبی نوشته معلوم میشود که پیش از آن تاریخ این نسخه نوشته شده ولی از قرن یازدهم پیشتر نیست . بر اوراق زیادی اوّل و آخر گذشته از فهرست مطالب کتاب مطالب متفرقه‌ای نگاشته‌اند .

جلد تیماجی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۱٦) صفحه ای (۳۱) سطر . طول (۳۷ سانتیمتر) . عرض (۲٤ سانتیمتر) . شماره کتابخانه (۳۲۱۲) .

(۹۲۵)

التصریح بمضمون التوضیح

این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۲۲٦ نوشته شده ، کاتب نام خودرا نبرده ، براوراقیکه پیش از ورق اوّل بوده فهرست مطالب کتاب را نگاشته و پشت ورق نخستین نسخه بخط شکسته نستعلیق بسیار خوب چند کلمه در بیان قضا و قدر تحریر یافته است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۲۸) . صفحه ای (۲۳) سطر . طول ($۲۱\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۱۷) .

(۹۲٦)

التصریح بمضمون التوضیح

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب آن محمد حسین استرابادی میباشد ، از سال نگارش نام نبرده ، و ظاهراً از خطوط اواسط قرن سیزدهم هجری است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی مهره‌زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۹۸) . صفحه‌ای (۲۵) سطر . طول (۳۱ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۱٤) .

[۳۸۹] تصریف = العزی فی التصریف (عربی)

مؤلّف این کتاب عزّ الدّین زنجانی است (عزّ الدّین عبدالوهاب بن ابراهیم بن عبدالوهاب بن ابی المعالی الخزرجی الزنجانی متوفی پس از سال ٦۵۵) (۱) که از دانشمندان قرن هفتم هجری بوده و این مؤلّفه وی درعلم صرف از مشاهیر کتب

(۱) بغیة ذیل عبدالوهاب ، کشف الظنون ج۲ ص ۱۱۵ و ۲۲۲ و معجم المطبوعات ص ۹۷۷ .

این فن میباشد و شروح بسیار بر آن نوشته ، صاحب کشف الظنون (ج ۲ ص ۱۱۵) بسیاری از شروح آن را نام برده و این مؤلّف کتاب «هادی»(۱) مؤلفه خود را که در نحو و صرف بوده بنام « **کافی فی شرح الهادی** » شرح نموده و « تصحیح المقیاس فی تفسیر القسطاس » درعلم عروض ، که شرح **قسطاس** زمخشری است و بسال ۶۵۵ از تألیف آن فراغت یافته نیز از او و «المظنون به علی غیر اهله»(۲) را که مشتمل بر مجموعهٔ اشعار منتخبهٔ از جاهلیین و مولّدین تا روزگار خود او است و بسال ۱۹۱۳ م با شرح عبیدالله عبیدی که بسال ۷۲٤ بر آن نوشته چاپ گردیده، تألیف نموده و مشهورترین مؤلّفات وی همین کتاب تصریف اوست که بنام «العزی فی التصریف» نیز مشهور میباشد.

تصریف درحدو (۳۰۰) بیت کتابت دارد و **ریموندوس** آنرا به لاتینی ترجمه نموده و بسال ۱۶۱۰ م. چاپ گردیده و اصل متن هم مکرر در ایران و آستانه و مصر و تونس وغیره بچاپ رسیده است .

آغاز : بسمله اعلم انّ التصریف فی اللغه التغییر الخ .

(۹۲۷)

تصریف این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، آخر آن افتادگی دارد و انجام نسخه اینست : (المرة من مصدر الثلاثی المجرد علی) . در حاشیه صفحات تعلیقاتی از تفتازانی وغیره نوشته شده و چند برگ اوّل و تالی شده است.
جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۸۷) . صفحه ای (٤) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض ($۱۳\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۲۳) .

[۳۹۰] تمرین الطلاب فی صناعة الاعراب (عربی)

این کتاب در بیان اعراب و ترکیب الفیه ابن مالك میباشد و مؤلّف آن خالد بن عبدالله ازهری است [۳۸۸] ص (۳۰۹)، مشهور به ترکیب یا اعراب الفیه شده

---

(۱) در ص ۲۵٤ و ٦٤٥ کشف الظنون و بغیه تصریح شده که هادی متنی متوسط از عزالدین است و خود بر آن شرحی بنام کافی در دو مجلد نوشته ولی در ص ۳۷۱ کشف الظنون در ذیل «مبادی فی التصریف» نوشته شده که عزالدین زنجانی بر این مولفه خود شرحی نوشته و آن را الهادی نام نهاده و جاربردی در شرح شافیه بسیار از آن نقل نموده وسیوطی نیز این نقل جاربردی را تذکر داده و از مندرجات ص ٦٤٥ کشف الظنون خلاف این نوشته معلوم میشود.
(۲) این کتاب در کشف الظنون نام برده نشده ولی بدین نام کتابی درمطالب حکمی منسوب به ابی حامد غزالی است و نیز در آنجا تذکر داده شده که نبایستی از او باشد .

صاحب روضات تألیف آنرا بسال ٨٨٦ دانسته و معجم المطبوعات ایشانرا پیروی کرده واین کتاب درحدود (١٨٥٧٥) بیت کتابت دارد .

بنام اصلی خویش مکرّر درمصر چاپ شده است .

آغاز : بسمله (١) الحمدللّه الّذی رفع قدرمن اعرب بالشهادتین الخ .

(٩٢٨)

تمرین الطلاب فی صناعة الاعراب

این نسخه بخط شکستهٔ نستعلیق بسال ١٢٢١ نوشته شده ، کاتب نام خود را ذکر نکرده ، در صفحهٔ آخر یادداشتی بوده قسمتی از آنرا محو کرده اند و پشت صفحهٔ اوّل صیغ نکاح نوشته شده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (١٥٥) . صفحه‌ای (١٦) سطر . طول . (٢٠ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ١٥ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٣١٩٩) .

[٣٩١] **الجمل = جرجانیه** (عربی)

مؤلّف این کتاب مختصر عبدالقاهر جرجانی است (ابوبکر عبدالقاهر بن عبدالرّحمن جرجانی متوفی بسال $\frac{٤٧١}{٤٧٤}$) (٢) که از علماء بزرگ نحو و مؤسس علم معانی و بیان بوده و شاگردی ابوالحسین محمّد بن حسن فارسی پسر خواهر ابوعلی فارسی را نموده و مؤلّفاتی گرانبها بیادگار گذارده ، دراصول اشعری ودرفروع شافعی مذهب بوده ، گویند ورع و پرهیزکار و خرسند (قانع) بوده ، آورده اند که دزدی بخانه وی درآمد او درنماز بود آنچه بدستش آمد برداشت و برد ، جرجانی میدید و نماز خود را نشکست ، شعر میسروده واین دوبیت از او است :

کبر علی العلم لاترمه (٣) ومل الی الجهل میل هائم

---

(١) در نسخه این کتابخانه پس از بسمله چنین نوشته است : یقول الفقیر الی عفو ربه الغنی خالد بن عبدالله الازهری عامله الله بلطفه الخفی **الحمدلله** الذی رفع الخ .

(٢) شرح حال و مؤلفات جرجانی از طبقات سبکی ج ٣ ص ٢٤٢ ، شذرات الذهب ج ٣ ص ٣٤٠ ، بغیة الوعاة ص ٤٠٨ نسخه خطی ، معجم المطبوعات ص ٦٨١ ، روضات الجنات ص ٤٤٣ ، تاریخ آداب اللغه العربیه ج ٣ ص ٤٤ و کشف الظنون ص ٤٠٢ وصفحات دیگر گرفته شد .

(٣) در طبقات سبکی بدینگونه که نقل شد نوشته شده و در بغیه بجای لاترمه ، یاخلیلی ودر شذرات الذهب مصراع اول بدینگونه : کبر علی العقل لاترضه نقل گردیده و بر دانشمندان پوشیده نیست که درمقابل جهل موجود درمصراع دوم علم اولی ولاترمه بهتر از لاترضه میباشد .

وعش حمارا تعش سعیدا فالسّعد فی طالع البهائم (۱)

مؤلّفات عبدالقادر، کتاب **المغنی** که شرح ایضاح ابوعلی فارسی (درسی مجلّد)، **المقتصد** (۲)، اعجاز القرآن کبیر وصغیر(۳)، **العمده** در صرف، **عوامل المائه**، التتمه (٤)، **المفتاح**، تفسیر فاتحة الکتاب، دلائل الاعجاز، اسرار البلاغه (این دو کتاب درعلم معانی وبیان میباشد وبسال ۱۳۲۰ و ۱۳۳۱ در مصر چاپ شده اند)، شرح الجمل، الجمل (همین کتاب) و غیرازاینها است.

جمل که بنام جرجانیه نیز مشهور میباشد یکی از مؤلّفات مفیده و مختصرهٔ در علم نحو میباشد، درحدود (۶۰۰) بیت کتابت دارد، مؤلّف خود بر آن شرحی نگاشته ودانشمندان نیز بشرح آن پرداخته‌اند درص ۴۰۲ ج ۱ کشف الظنون نام جمعی از آنها ثبت گردیده ومشتمل بر پنج فصل بدین تفصیل میباشد: ۱ - در مقدمات. ۲ - درعوامل ازافعال. ۳ - درعوامل ازحروف. ٤ - در عوامل از اسماء. ۵ - دراشیاء منفرده.

بنام **جمل** درعلم نحوجزاین کتاب در کشف الظنون کتب ذیل نام برده شده: ۱ - جمل درنحو تألیف ادیب فاضل حسین بن احمد معروف به **ابن خالویه** نحوی همدانی متوفی بسال ۳۷۰، ۲ - الجمل الکبیره نیزدر نحو تألیف ابی القاسم عبدالرّحمن بن اسحق الزجاجی النحوی متوفی بسال ۳۳۹. ۳ - جمل درنحو تألیف ابوعبدالله محمدبن

(۱) اشاره بقاعده ای نجومی است که چون کوکب اشخاص دربرج حمل و ثور وازاینگونه مواقع باشد سعد است.

(۲) سبکی این کتاب را بنام المقصد فی شرح الایضاح در سه مجلد معرفی نموده و سیوطی پس از کتاب مغنی که شرح بزرگ ایضاح است گوید: المقتصد فی شرحه و کشف الظنون در ص ۱۷۷ ج ۱ درذیل الایضاح گوید که جرجانی شرح بزرگ خویش برایضاح را دریك مجلد مختصر نمود ونام آن را المقتصد گذارده.

(۳) در ص ۱۲۰ ج ۱ کشف الظنون استکه: اعجاز القرآن تالیف ابی عبدالله محمدبن زید واسطی متوفی بسال ۳۰۶ میباشد وعبدالقاهر جرجانی آن را دوشرح کرده وشرح بزرگ آن بنام المعتضد میباشدولی دربغیه اعجاز القرآن کبیر وصغیر وسبکی فقط اعجاز القرآن صغیر را بجرجانی نسبت داده اند.

(٤) این کتاب را فقط جرجی زیدان بجرجانی نسبت داده و گوید نسخه آن در موزه لندن موجود است و در کشف الظنون بنام «تتمة فی النحو» کتابی نام برده شده ولی مؤلف آن را معین نکرده است.

احمدبن هشام نحوی متوفی بسال ۵۷۰ .

آغاز : بسمله الحمدلله حمد الشاکرین والصلوة علی نبیّه محمّد و آله اجمعین قال الشیخ الامام ..... هذه جمل رتبتها ترتیباً قریب الخ .

(۹۲۹)

الجمل

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، پیش از شروع باین کتاب همین نویسنده عوامل المائه جرجانی را که درهمین فصل از آن یاد میکنم بدون ذکر تاریخ نگاشته ، یك یاچند ورق از آخر کتاب جمل افتاده و آخرین سطر نسخه اینست : والمکسورة فی فعلت و فعلتما و فعلتم . در میان سطور و حواشی نسخه تعلیقاتی بفارسی بامضاء ح در توضیح و بیان مطالب کتاب نوشته شده و مطالب را گاهی بنظم فارسی ذکرنموده ودر حاشیه یکی ازصفحات همین محشی تولّد فرزند خود محمّد را بسال ۱۱۹ کـه یا ۱۰۱۹ ویا ۱۱۰۹ بوده یادداشت نموده وخط اصل نسخه پیشتر ازسال ۱۰۱۹ کهنه تربنظرمیآید ، پشت نسخه ودر دفاتر کتابخـانه بنام « مجموعه نحو در مقدّمات » ثبت شده و اوراقی از آن وصّالی شده است .

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۱۱) : این نسخه (۹۸) . صفحه ای (۵) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۱۹ سانتیمتر) عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۱۲) .

[۳۹۲] الجموع والمصادر (عربی)

این کتاب متضمن جموع ومصادریستکه فیروزآبادی آنها را ترك نموده و درقاموس نیاورده است ، مؤلّف آن درمقدّمه خودرا محمدالمدعوّ بیحیـی بن الشفیع القزوینی معرفی کرده و گوید: درهنگامیکه اشتغال به تصحیح قاموس داشتم دیدم که مؤلف پاره ای ازجموع ومصادر را آورده و بسیاری را نیاورده ، بر آن شدم که آنچه در آنجا نباشد گرد آورم ، چنین کردم و آنرا در دومقصد گذاردم و هرمقصدی را به ابوابی تقسیم نمودم که برای مراجعه کنندگان وجویندگان ، کار آسان باشد .

در کتب سیرورجال این مرد را نیافتم ، چنانکه در ص ۲۳۹ گذشت مؤلّف « ترجمان اللّغه » محمّد یحیی قزوینی ونیز چنانکه در ص ۱۰۵ گذشت پدر مؤلّف نظم الغرر ونضد الدرّ محمّد یحیی قزوینی بوده واین دو مؤلّفه درزمان شاه سلطان حسین صفوی تألیف گردیده ودرص ۶۴۰ روضات ذیل میرزا رفیعا النائینی (محمّدبن سیّد حیدر) گوید: واین مرد غیرازمولی رفیع الدّین محمّد بن مولی فتح الله قزوینی معروف به واعظ مؤلّف ابواب الجنان است که بسال ۱۰۸۹ وفات یافته و چنانکه ازامل الامل برمی آید اورا پسری بنام محمد شفیع بن رفیع الدّین محمّد واعظ قزوینی است که فاضل وعالم وزاهد وصالح وواعظ جامع قزوین بوده وابواب الجنان پدر را که ناتمام بوده تکمیل کرده است .

ازقرائن موجوده درعبارات نقل شده بالا محتملاً بدست میآید که شفیع یا محمّد شفیع پدر یحیی مذکور است این کتاب در حدود (۱۳۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله الحمد لله الذی جعل الجموع باطالیلا بل جموح المفردات الخ .

(۹۳۰)

الجموع والمصادر

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نام خود وسال نگارش را نبرده ، بسال ۱۲۷۰ داخل اعتضادیه گردیده و دارای اغلاطی است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۵۶) . صفحه ای (۱۲) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۱۰) .

[۳۹۳] حاشیه برشرح تصریف تفتازانی = (عربی)

دده جنگی

نسخه ایکه خصوصیّات آن زیراین سطرها نگاشته میشود بنام « حاشیه برشرح تصریف » وقف و داخل دراین کتابخانه شده ، در خود نسخه وپشت آن و در دفاتر کتابخانه نامی ازمؤلّف وخود کتاب نیست ، نگارنده چون بمطالعه آن پرداخت بسیاری ازمطالب نحوی وتفسیری وادبی ورجالی درآن دید ، درحاشیهٔ برشرح

تصریف بودن آن شك نمود، متن آنرا باشرح تصریف (از این کتاب در ص ۳۱۲ و ۳۱۳ همین مجلّد معرّفی شد) مطابقه نمود عین آن بود بکشف الظنون مراجعه کرد، در ص ۱۱۵ و ۱۱۶ ج ۲ ذیل «العزّی فی التصریف» شروح آن و حواشی و شروح برشرح آنرا مطالعه نمود، در آن یازده شرح و حاشیه (۱) برشرح تفتازانی یافت، و در آنجا نیز این عبارات را دید: (وجمع کمال الدّین دده خلیفه المعروف بقره دده شیئاً کثیراً علی شرح السّعد بالاستطرادفصار مجموعة لطیفة مفیده یقال لها دده جنگی توفی المذکور سنة ۹۷۳ ثلث وسبعین وتسعمائه.) و در شذرات الذّهب (ج ۸ ص ۳۷٤) از آنهائیکه بسال ۹۷۳ مرده اند کمال الدّین دده خلیفه را نام برده

(۱) ۱ - سیوطی را حاشیه‌ای برشرح تفتازانی بنام «التوصیف حاشیة علی شرح التصریف» میباشد و در فهرست مؤلفات خویش بدان تصریح نموده. ۲ - حاشیهٔ شمس الدین محمد بن علی حلبی عرضی معروف به «ابن‌هلال نحوی» متوفی بسال ۹۳۳ بنام التطریف علی شرح التصریف» (محمدبن ابراهیم حلبی معروف به «ابن‌الحنبلی» متوفی بسال ۹۷۱ حاشیه ای براین حاشیه نوشته و نام آن را «التعریف علی تغلیط التطریف» گذارده). ۳ - حاشیه ابن‌الحنبلی مذکوربالا بنام «مستوجبة‌التشریف بتوضیح شرح‌التصریف». ٤ - حاشیهٔ شیخ ناصرالدین ابی عبدالله‌اللقانی (براین حاشیه شاگرد وی شهاب‌الدین احمد عبادی حواشی نوشته و شاگرد او احمد بن محمد خفاجی خطیب آنها را گرد آورده است). ٥ - شیخ ابراهیم اللقانی متوفی بسال ۱۰٤۱ برشرح تفتازانی حاشیه ای بنام «خلاصة التعریف بدقائق شرح التصریف» نگاشته. ٦ - کمال الدین خلیفه معروف به قره دده مطالب زیادی را استطراداً برشرح تفتازانی گردآورده و مجموعه ای لطیف شده و آن را «دده جنگی» گویند و کمال‌الدین مذکوربسال ۹۷۳ مرده است. ۷ - شرحی بنام «شرح‌الشرح» نیز در ذیل «العزی فی‌التصریف» (ذیل همین شروح و حواشی) نام برده شده و ظاهراً این شرح برشرح تفتازانی باشد چرا که مشهورترین شرح های تصریف این شرح است ومطلق منصرف به فردا کمل میگردد و مؤلف این شرح را سعدالدین طبلاوی معرفی کرده است. ۸ و ۹ و ۱۰ - پس از شروح و حواشی نام برده بالا گوید: و برسعدالدین حاشیه ای از سعد الله بردعی و حاشیه ای از محمد بن قاسم غزی و حاشیه ای از قاسم بن قطلوبغاالحنفی متوفی بسال ۸۷۹ میباشد، (ممکن است که مراد کشف‌الظنون از این سعدالدین، طبلاوی باشد که بلافاصله پیش ازاین بیان، شرح‌او را نام‌برده و ممکن است که مرادخودتفتازانی باشد به هردواحتمال این‌حواشی نیز برتفتازانی خواهد بود). ۱۱ - شرح شمس‌الدین محمدبن شیخ زین‌الدین قاسم بن علی بنام «نزهة الناظر بالطرف فی شرح علم‌الصرف» میباشد.

و گوید درذیل شقائق النعمانیه (۱) از او معرفی گردیده ومؤلّفات او عبارت است از : حاشیه ای برشرح تفتازانی که در آن بسط کلام داده . و منظومه ای در فقه ورسائل زیاد درفنون مختلفه نیزداردواورا دستی توانا درفقه و تفسیر بوده است .

دراین حاشیه اقوال بسیاری ازعلما ودانشمندان ازمفسّرین ونحویین وصرفیین وادبا ولغویین وعرفا وفقها دیده میشود ونزدیکترین آنها به این عصر ابن کمال پاشا متوفی بسال ۹۴۰ میباشد .

بقرائن ونشانه‌های نام برده بالا گمان نزدیك بیقین بلکه قطع پیدا کردم که این حاشیه همان نگاشته دده خلیفه است که بگفته کشف الظنون به آن **دده جنگی** گویند وبامراجعهٔ بآن چنانکه گفته شد جنگ بودن آن ثابت میشود .

طرز این حاشیه اینستکه در تحت عنوان قوله قسمتی از عبارت تفتازانی را نقل مینماید پس از آن مطالبی از کتب سابقین ادرفنون مختلفه بمناسبت ذکر و نام بسیاری ازدانشمندان ومؤلّفات ایشان دراین حاشیه دیده میشود وبعضی از آنهارا چون نام برده بشرح حال مختصروذکر مؤلّفات آنان نیز مبادرت نموده واز کتب تفتازانی نقل های بسیار دارد وبگفته دوست محترم آقای امین عراقی که این شرح بکمك فکری وتتبّع ایشان نگارش یافته اگر نام مؤلّفین و مؤلّفات مذکوره در این حاشیه راگرد نمائیم خود رجال و فهرستی میشود و تمام حاشیه در حدود (۷۰۰۰) بیت کتابت دارد وشایسته است که بچاپ آن مبادرت شود .

آغاز : بسمله ابتدا بالبسمله اقتداءً بکتاب اللّه العلیم وامتثالاً بقول رسوله الکریم کل امر ذی بال الخ .

---

(۱) مراد مؤلف شذرات از ذیل شقائق النعمانیه کتاب « العقد المنظوم فی ذکر افاضل الروم » میباشد که حقا ذیل شقائق النعمانیه میباشد و درحاشیه ج ۲ و فیات الاعیان ازص ۹۵ تا ۴۲۴ بسال ۱۳۱۰ چاپ شده و در حاشیه ص ۱۶۴-۱۶۷ کتاب مذکورشرح حال این دانشمند بنام دده خلیفه بدون تصریح به لقب کمال الدین که مؤلف شذرات و حاجی خلیفه تذکر داده اند نوشته شده ومؤلفات وی در اینجا همانست که صاحب شذرات نقل نمود و در اینجا شرح مفصلی در سیره وی میباشد که مؤلف مذکور مختصر آنرا ذکر نموده و مطالعه آن برای تشویق دانشجویان بسیارسودمند ومشوق است ودراینجا است که دده خلیفه دباغ بودو دربزرگی اندیشه تحصیل را یافت و کوشش کرد تا بهره ای کافی یافت .

انجام: الطعم بالفتح والضم مصدر طعم الشیٔ ای اکل وذاق الّا ان المفتوح هوالشهور بین الجمهور والفقهاء والله اعلم.

(۹۳۱)

حاشیه برشرح تصریف یا دده جنگی

این نسخه بخط شکسته نستعلیق بسال ۱۲۲۰ نوشته شده، نویسنده نام خود را نبرده، درمیان نسخه دوجا چند برگ کاغذ ننوشته دارد ولی رشته مطالب بایکدگر پیوسته است وافتاده ندارد.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع ربعی تقریبا. شمارهٔ اوراق (۱۶۰). صفحه ای (۱۶) سطر. طول (۲۱ سانتیمتر). عرض (۱۳ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱۱۹).

[۳۹٤] حاشیه برشرح جامی از اسفراینی (عربی)

این حاشیه نگارش عصام‌الدّین اسفرائنی است (۱) (عصام الدّین ابراهیم بن محمّد بن عربشاه حنفی اشعری متوفی بسال $\frac{۹٤۳}{۹۵۱}$ (۲)) که ازشاگرد های جامی بوده و در منطق و نحو و ادب دستی قوی داشته، در جلد اوّل فهرست (ص ۱۲۰) حاشیه ای از ایشان برتفسیر بیضاوی معرّفی گردید، شذرات‌الذهب ویرا از اولاد ابواسحق اسفراینی (یاقوت درص ۲٤۷ ج ۱ معجم البلدان وفات ابواسحق رابسال ٤۱۸ در روز عاشورا معین کرده) معرّفی نموده و در روضات جز حاشیه نام بردهٔ بالا مؤلّفات زیرین بوی نسبت داده شده: **الاطول** درشرح تلخیص المفتاح درمعانی

(۱) شرح حال این مؤلف بامراجعه به شذرات الذهب ج ۸ ص ۲۹۱ و روضات ص ۵۰ ومعجم المطبوعات ص ۱۳۳۰ و کشف‌الظنون ج ۲ ص ۲۵۰ وفهرست دارالکتب ج ۲ ص ۹۹ نگاشته شد.

(۲) درروضات بنقل از تاریخ اخبارالبشر ودر کشف الظنون وفات عصام الدین بسال ۹٤۳ ثبت شده ولی در شذرات وفات وی در حدود سال ۹۵۱ معین گردیده و معجم المطبوعات و فهرست دارالکتب وی را پیروی کرده‌اند وصاحب شذرات گوید در اواخرعمر از بلخ بسمرقند آمده وپس از بیست ودوروز ناخوشی درهفتادو دوسالگی بدرود زندگانی گفت وآخرین کلمه ایکه برزبان راند الله بودوصاحب روضات ازریاض‌العلمانقل نمود که عصام‌الدین دراواخر عمر ببلاد روم رفت و در آنجا بود تا بمرد.

اسفرائن یا اسفرآیین ازنواحی نیشابور است ویاقوت اصل آن را اسپرآئین یعنی مرکب از کلمهٔ «اسپر» وکلمهٔ «آیین» دانسته است.

وبیان وبدیع ، **شرح شمسیه** درمنطق ، **حاشیه** برشرح شمسیه قطبی ، **حاشیه** برحاشیه میر سید شریف برشمسیه ، **حاشیه بر کبری** که تقریباً شرح فارسی بر آنست ، **شرح آداب البحث** قاضی عضد ایجی ، **شرح** رسالة الاستعاره ابوالقاسم سمرقندی ، **شرح عبارت** قدجرت عادة المصنفین ، **رساله درشرح** کل ج ب (این دو مؤلّفه در شرح عبارت شارح شمسیّه است) ، **رساله** دربیان نسب میان قضایا ، **رساله** درتحقیق محصورات اربع ، **رساله** درمبحث تقسیم قضیه ، **رساله** دراستعارات بدیعیه و حقیقة و مجاز بفارسی ، **حاشیه** برشرح عقائد نسفی تفتازانی و **حاشیه برشرح جامی** (همین کتاب) .

درمعجم المطبوعات چاپ شدن کتاب ۱و۳و۷و۱٤و۱۵ عصام الدّین تذکر داده شده و نیز در آنجا کتابی بنام **میزان الادب** مشتمل برنحو و صرف و بیان به عصام الدّین نسبت داده شده و گوید بسال ۱۲۸٦ در آستانه تمام آن وبسال ۱۲۹۰ درمصر باب صرف آن چاپ شده ونیز حاشیه بررساله وضعیّه که آن نیز بسال ۱۲۷٤ در آستانه چاپ شده و کتابی بنام شرح عصام برفریده که بسال ۱۲۷٦ چاپ شده بایشان نسبت داده شده و مؤلّف در حاشیهٔ برشرح جامی نامی از این کتاب برده است .

این حاشیه برشرح جامی برکافیه ابن حاجب است ودرنحو میباشد ، ازشرح جامی وکافیه درهمین فصل معرفی خواهد شد ، وفضلا حاشیه غفور را که پس از این معرفی میشود براین حاشیه ترجیح میدهند و برمطالب مهمّهٔ از اوّل تا بآخر شرح جامی میباشد ، وبسال ۱۲۷٦ مستقلاً در آستانه چاپ شده ونیز درحواشی شرح جامی قسمتهائی از آن چاپ شده و در حدود (۱۰٦۰۰) بیت کتابت این حاشیه است .

آغاز : بسمله یاهادیاً لسالك مسالك محامدك ویاسامعاً لجامع الخ .

(۹۳۲)

حاشیه اسفراینی برشرح جامی

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، کاتب نام خود و سال کتابت را ننگاشته ، از خطوط قرن دهم هجری است ، در آخرین صفحه یادداشت مشعر برتملك ابوالشرف بن صفی الدّین محمّد زواری که از علماء امامیّه بوده موجود است .

و یادداشت دیگری نیز پشت صفحهٔ اوّل داشته زیر وصله صحاف رفته وتاریخ آن که سال ۹۹۵ را میرساند و برخی از عبارات آن قابل خواندن میباشد ، قسمتی ازنسخه تصحیح گردیده ، پشت آخرین صفحه نیز مطالبی ازتفسیر امام‌فخر بخط ابوالشرف مذکور نوشته شده و پشت صفحهٔ اوّل یاد داشتهای دیگری نیز بوده قسمتی ازآنها محو شده است .

جلد مقوائی مستعمل . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۱٤) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٦۹) .

(۹۳۳)

حاشیه اسفراینی بر شرح جامی

این نسخه بخط نسخ خوب مسیح شیرازی نوشته شده ، ظاهراً ازخطوط قرن یازدهم هجری میباشد ، یاد داشتهائی ازعلماء قرن دوازدهم وسیزدهم بامهرهای ایشان (بعضی باتعیین سال) پشت ورق اوّل وآخر موجود ویادداشتی درآخرین صفحه بوده آنرا محو کرده اند ، دارای سرلوحی زیبا وصفحات آن بجدول بطلا است .

جلد میشن . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۱۹) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۲٤ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٦۷) .

(۹۳٤)

حاشیه اسفراینی بر شرح جامی

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، قسمتی از ورق آخر که ظاهراً مشتمل برنام نویسنده و سال نگارش بوده بریده شده وباورقی دیگر وصّالی شده، ازنسخهٔ پیش‌از این نوترمیباشد، پشت صفحه اوّل یادداشتهائی بوده آنها را محو و بجای آنها یادداشتهای دیگری نگاشته‌شده درابتداء صفحه اوّل هم آثار محو موجود است.

جلد چرمی مستعمل . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۲۱) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول ($۲٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٦۸) .

[۳۹۵] حاشیه برشرح جامی ازعبدالغفور (عربی)

منشی این حاشیه ملاعبدالغفور لاری(۱) متوفی بسال ۹۰۵ یا ۹۱۲(۲) میباشد که از شاگردان جامی بوده وشهرت وی بواسطهٔ همین حاشیه شده ،در مآخذیکه در دست نگارنده است شرح حال این دانشمند یافت نشد ، صاحب روضات در ذیل عصام الدّین اسفراینی (ابراهیم) فقط بهمین اندازه که ترجمهٔ آن اینست در اطراف این دانشمند بحث نموده :

اسفراینی مذکور معاصر فاضل‌هوشیار مولی عبدالغفورلاری بوده که وی نیز شاگردجامی است‌وسی‌وهشت‌سال پیش‌ازوفات‌اسفراینی (پیش‌ازین‌وفات‌اسفراینی‌را سال۹۴۳ رامعین کرده)وفات یافته و بعضی ازدانشمندان حاشیه غفوررا برحاشیه اسفرائنی ترجیح میدهند. انتهی درمعجم المطبوعات درص۱۵۸۴ تحت‌عنوان**اللاری** مصلح‌الدین‌متوفی بسال ۹۷۹ رانام برده وحاشیه غفوررایکی ازمؤلّفات‌وی‌دانسته‌و درنگارش این بحث مآخذ خود را یکی‌العقد المنظوم ودیگری ذیل شقائق‌نعمائیه (بتصریح خود این مؤلّف درص ۱۳۵۷ معجم کتابی ترکی ومؤلّف آن عطائی میباشد و ازعطائی درمعجم مؤلّفه ای نیست) معرفی نموده در ص ۲۴۷ - ۲۵۲ العقدالمنظوم شرح حال مصلح الدّین لاری مذکور ثبت شده وهمهٔ مؤلّفاتیکه در معجم نام برده شده دارا است ولی‌حاشیه برشرح جامی آنهم منسوب به غفور در آنجا نیست و مؤلّف این حاشیه وآن مؤلّفات مسلماً دونفراند ، ازعبدالغفور هم ابداً نامی نبرده است و در هفت اقلیم (ص ۲۱۴ نسخه خطی این مدرسه)درذیل عنوان لاراین دو نفر را جداگانه نام برده و مؤلّفه عبدالغفوررا همین حاشیه واز مؤلّفات مصلح الدّین بس حاشیه برشرح هدایه (۳) را نام برده است .

---

(۱) لار در جنوب غربی شیراز واقع شده و بخلیج فارس منتهی میشود و جزء فارس میباشد .

(۲) ۹۰۵ راصاحب روضات بنقل‌ازتاریخ اخبارالبشرنقل نموده‌و۹۱۲ را صاحب کشف‌الظنون ضبط کرده و در فهرست دارالکتب (ج ۲ ص ۹۸) ۹۱۲ ثبت است واگروفات اسفراینی مذکور را بسال ۹۵۱صحیح بگیریم و از آن ۳۸ را جدا سازیم ۹۱۳ میشود .

(۳) درالعقدالمنظوم تصریح شده که این حاشیه برشرح هدایه اثیریه میبدی است .

این حاشیه برابتداء این شرح تاآخر مبحث اسماء افعال واوّل مبحث اصوات شرح جامی است و عمر منشی آن بآخر رسید و تا آخر نرساند و مکرّراً بسال ۱۲۸۲ و ۱۳۰٦ و ۱۳۰۹ درآستانه و بسال ۱۲۹۲ و ۱۳۱۳ درهندوستان و در حاشیه شرح جامی مکرّراً چاپ شده ، عبدالحکیم سیالکوتی متوفی بسال ۱۰٦۷ و مولی نور محمد علی براین حاشیه حاشیه ای دارند و در آن اقوال علماء نحو خصوصاً شیخ رضی شارح کافیه را در بسیار از موارد نقل و برد آن پرداخته وشاید کمترصفحه ایست که نامی از او نداشته باشد .

حاشیه غفور درحدود (۳۵۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله قوله الحمد مصدر معلوم واللاّم للجنس او للاستغراق ای کل حمد الخ .

انجام: قوله وجه الاکثرین انّ ای‌ان وجه البناء فی‌ذی الراء قصد الاماله اذهی امر مستحسن والمصحح للاماله کسر الراء وهی لایتصل الّابتقدیر البناء لانّه اذا اعرب منع الصرف لم یکسر .

(۹۳۵)

حاشیه عبدالغفور بر شرح جامی

این نسخه بخط شکسته نستعلیق نوشته شده ، آخرورق آخرین راکه شاید مشتمل برنام نویسنده و سال نگارش بوده ، پاره کرده اند وپس‌ازآن وصّالی گردیده ، ظاهراً ازخطوط قرن یازدهم هجری میباشد وورق اوّل هم وصّالی شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱٤٦) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۱۸ سانتیمتر) . عرض ($۱۱\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۷۱) .

[۳۹٦] حاشیه برشرح جامی از سید جزائری (عربی)

سیّد نعمة الله جزائری(۱) یکی ازمشاهیر علماء قرن یازدهم هجری و صاحب تألیف های زیاد میباشد ، وفات وی بسال ۱۱۱۲ درقریه جایدر اتفاق افتاده ،

(۱) شرح حال این سید جلیل با مراجعه به روضات ج ٤ ص ۲۲۰-۲۲۲ ، لؤلؤ ص۷۵ ، هدیة الاحباب ص ۱۵٤ امل‌الامل ص ۷۲ و ۷۳ ج ۲ نگاشته شد .

صاحب روضات بعنوان السیّدالسندالمعتمدالجلیل الاواه نعمةالله بن عبدالله الحسینی الموسوی الجزائری الشوشتری معرّفی کامل از ایشان و مؤلّفاتشان نموده و گوید الجزائر دراطراف شط العرب واقع شده نخست در آنجا بکسب دانش مشغول گردید پس از آن بشیراز آمد و از دانشمندان آنجا بهره گرفت و باصفهان شتافت بشرف شاگردی آقا حسین خونساری و ملا محسن فیض کاشی و علاّمه مجلسی و بسیاری از معاصرین ایشان نائل شد و چنانکه نوهٔ ایشان سید عبدالله بن نورالدّین بن نعمة الله در یکی از اجازاة خود گفته تولّد این سیّد جلیل در ده **صباعیه** از جزائر درحدود سال ۱۰۵۰(۱) بوده و مؤلّفات این سیّد عبارت است از : شرح تهذیب الاحکام کبیر و صغیر ، شرح صحیفهٔ سجّادیه کبیر و صغیر ، شرح ملحقات صحیفه ، الانوار النعمانیه ، شرح غوالی اللالی ابن ابی جمهور احسائی ، رساله ای بنام التحفه در نماز ، شرح عیون اخبارالرضا ، شرح توحید صدوق ، شرح احتجاج بنام قاطع اللجاج ، شرح کافیه ابن حاجب ، شرح روضهٔ کافی (درفهرست معارف ج۱ ص ۶۷ نوشته شده که دوشرح یکی مختصر و دیگر مفصّل براین کتاب نگاشته) ، زهرالربیع ، غرائب الاخبار و نوادرالآثار ، شرح تهذیب شیخ بهائی درنحو ، قصص الانبیاء ، ریاض الابرار فی مناقب الائمة الاطهار ، شرح اسماءالحسنی (این شرح تاحرف ضاد تألیف شده و بسیار مفصل است) ، شرح استبصار (آقای جواهر کلام درص ۵۵ ج۱ فهرست معارف دوشرح براستبصار بایشان نسبت داده اند یکی بنام «غایةالمرام» در هشت مجلّد و دیگری در دوازده مجلّد و گویند از این شرح چند مجلّد در کتابخانه امام جمعه کرمانشاهان دیده ام . ولی بتصریح در ص ۳۲۸ کشف الحجب غایة المرام شرح تهذیب الاحکام میباشد و نیز درص ۳۲۲ تصریح شده که شرح استبصار بنام کشف الاسرار میباشد و درقصص العلماء نیز شرح تهذیب را در هشت مجلّد و

(۱) درروضات تاریخ تولدرا فی حدود الخمسین والماة بعدالالف نوشته و نیز در همین کتاب وفات ایشان را بسال ۱۱۱۲ ضبط نموده واساتید او پیش از این تاریخ تولد ووفات یافته اند بنابر این کلمه الماة زائد خواهد بود . و در ترجمه ج ٤ تاریخ ادبیات برون ص ۲۳٤ و کشف الحجب والاستار ص ۳۲۸ وفات سید جزائری بسال ۱۱۳۰ ثبت شده ولی درهدیه الاحباب نیز بسال ۱۱۱۲ تعیین شده است.

شرح استبصاررا بنام کشف‌الاسرار در دو مجلّد بنقل ازنوشته سیّدمؤلف معرّفی نموده‌است) ،شرح نهج‌البلاغه (ص٥١٤مستدرك) حواشی و تعلیقات‌بر قرآن کریم‌یا تفسیر آن‌درسه‌مجلّد بزرگ (حاجی نوری‌در ص٥١٤ ج٣ مستدرك نام‌این تفسیررا « العقودوالمرجان » معیّن کرده اند) ، حاشیه برمغنی ، حاشیه بر استبصار وحاشیه برشرح جامی (همین کتاب) و کتب‌ورسائل دیگر.

این‌حاشیه و تعلیقات برابتداءشرح جامی تاآخرمبحث‌اسم‌میباشد وبرمبحث‌افعال وحروف درنسخه چاپی شرح جامی حاشیه ای نیست و دونسخه خطی زیرین این کتابخانه ونسخه خطی کتابخانه حضرت رضاع (بسال ١٢٥٣ نوشته شده) نیزشامل همین اندازه حواشی برشرح جامی است و در فهرست آن کتابخانه (ص ٩ ج ٣) نوشته شده که بیش ازاین را ننوشته اند و بقرینه اینکه صاحب امل‌الآمل متوفی بسال ١١٠٤ که معاصرسید نعمة الله بود در امل‌الآمل که بسال ١٠٩٧ تألیف شده این حاشیه را درضمن مؤلّفات ایشان ذکرنموده تألیف آن پیش از سال مذکور بوده‌و محشی‌دراین حاشیه اشاره‌ای‌باقوال‌شارح‌رضی‌نموده وبردّ آنها پرداخته‌است. کتابت نسخه ذیل درحدود (٦٦٠٠) بیت میباشد .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی جعل علم النحو نوراً یهتدی به الی فهم القرآن المبین الخ .

انجام: (١) هذا مایتعلق بشرح الاسم کتبناه مع تفرق البال وتشتت الحال ونتبعه انشاء الله بشرح القسمین الاخیرین قاله بلسانه وحرّره ببنانه مؤلّفه الحقیر الفقیر الی الله الغنی نعمة الله بن عبدالله الحسینی الجزائری عفی الله عنهما .

(٩٣٦)

حاشیه جزائری بر شرح جامی

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، چهار ورق اوّل آن و ٢٨ ورق از آخر آن باکمال تناسب بخط اصلی نسخه بسال ١٢٢٥ نوشته شده ، کاتب این قسمت نام خود را ننگاشته ، درحاشیه دوصفحه ازصفحات قدیمی اوائل نسخه حاشیه هائی

(١)

در توضیح و بیان محشی، تعلیقاتی بامضاء و خط محمدحسین بن محتشم موجود و مسلّماً این نویسنده پسر محتشم معروف متوفی بسال ۹۹۲ یا ۱۰۰۰ نخواهد بود و حاشیه‌هائی بامضاء منه در قسمت قدیمی نسخه موجود و ظاهراً بخط خود مؤلّف و محشی میباشد و برورقیکه پس از آخرین ورق نسخه است مطالبی نوشته شده است.
جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی و فرنگی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (۱۹٤). صفحه ای (۱۵) سطر. طول (۱۹ ۱/۲ سانتیمتر). عرض (۱۳ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱۷۷).

(۹۳۷)

حاشیه جزائری بر شرح جامی

این نسخه بخط نسخ بسال ۱۲۵۷ نوشته شده، نام نویسنده را ندارد، ورق اوّل وصالی شده، پشت ورقیکه در آخر نسخه بوده، نسخهٔ معجونی نوشته شده است.
جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع خشتی. شمارهٔ اوراق (۱۲۱). صفحه ای (۱۷) سطر. طول (۲۲ سانتیمتر). عرض (۱٦ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۷٦).

[۳۹۷] حاشیه برشرح کافیه (عربی)

این حاشیه چنانکه در آخر آن تصریح شده و درفهرست رضویه (ج ۳ ص ۸) نیز معیّن گردیده، نگاشتهٔ **ملااحمد ابی وردی** میباشد، در کتب سیر و رجال بنام و شرح حال وی دست نیافتم، بقرینه اینکه از محقّق تفتازانی متوفی بسال ۷۹۱ یا ۷۹۲ یا ۷۹۳ دراین حاشیه نقل نموده و خود نسخه بسال ۹۰۱ نوشته شده زمان تقریبی حیاة و زندگانی وی معلوم میشود که میان ۷۹۳ و ۹۰۱ بوده و مسلماً توان او را از دانشمندان قرن نهم هجری دانست.

این نسخه دارای دیباچه و مقدّمه نیست و پس از بسمله شروع بمطلب مینماید، درآخر هم تصریح نشده که این تعلیقه برچه کتابی میباشد، پشت صفحه اوّل نسخه ذیل، ابوالحسن نام اصفهانی نوشته اند که این حاشیه برشرح جامی است. ودرفهرست رضویه حاشیه ای از احمد ابی وردی موجود (۱) وبنام حاشیه برشرح

(۱) نسخه آن کتابخانه آغاز آن مطابق این نسخه میباشد ونقص آن ازاین نسخه فقط هفت بیت است.

متوسط برکافیه معرّفی شده ، نگارنده چون بتحقیق آن پرداخت وازاوّل تاآخر آنرا مطالعه نمود ازمندرجات آنهم نتوانست بدست آرد که حتماً این تعلیقه برچه شرحی است چراکه بیشتر عناوین مطالب از متن (کافیه) نقل شده ، جزدرجاهای بسیار معدودی که پس ازلفظ قوله عباراتی ازشرح متوسط کافیه نقل گردیده ودراطراف آن بحث نموده ودرجاهای متعدّد نیز پس ازلفظ قوله عباراتی است که نه ازمتن (کافیه) ونه ازشرح متوسط میباشد (۱) بنابراین احتمال میدهم کـه این حاشیه برشرح کبیرکافیه تألیف سیدرکن الدّین است وما درهمین فصل ازشرح متوسط کافیه مفصلاً معرّفی خواهیم نمود وازشرح کبیرهم بمناسبت نامی خواهیم برد .

این حاشیه درحدود (۲۰۰۰) بیت کتابت دارد وبرابتداء کتاب (شرح کافیه) تاآخرآنست وبنای محشی برآن نبوده کـه برتمام مطالب تعلیقه ای داشته باشد ودر بسیاری ازمباحث بیش از یك یادوحاشیه ننگاشته است .

آغاز : بسمله قوله مایتلفظ به الانسان الاحسن ترك لفظ الانسان لانه قیدلافائدة فیه الخ .

انجام: لاثبات ماانتفی عن الاول للثانی (۲) .

(۹۳۸)

حاشیه بر شرح کافیه

این نسخه بخط نستعلیق بسال ۹۰۱ نوشته شده ، در آخر آن فضل الله بن ابراهیم انصاری نام، بخط خود که بسیار شبیه بخط نویسنده نسخه است و شاید خود وی کاتب آن بوده مالکیت خویش را تصریح نموده وپائین دوورق بآخر نسخه مانده مهر اسم دائره ایست کـه در وسط آن نوشته شده :

(۱) در مبحث منع صرف این حاشیه حاشیه ای برابن مطلب است : قوله قدس سره فدل علی ان اصلها تا ء التانیث الخ و این عبارات در شرح متوسط ومتن کافیه نیست ، و نیز در مبحث تثنیه وجمع ، حاشیه ای بدینگونه است که درشرح متوسط نیست : قوله المثنی ما لحق الخ فیه ان هذا التعریف لا یصدق علی المثنی لان آخر المثنی هوالنون ولم یلحق باخره الف الخ .

(۲) پس از عبارت بالا درنسخهٔ این کتابخانه نوشته شده : تمت الحاشیه لمولانا احمد ابی وردی فی خامس عشرین شهر رجب المرجب سنة احدی تسعمایه .

فضل‌الله بن الفقیه ابراهیم الانصاری . و در اطراف آن آیة الکرسی بخط نسخ نوشته شده است . ازنوشته های دراطراف صفحات نسخه معلوم میشود که تصحیح گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۶۲) . صفحه ای (۱۲ و۱۶ و۱۷) سطر . طول (۱۷ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۰۵) .

[۳۹۸] حاشیه شرح سیوطی بر الفیه = (عربی)

حاشیه میرزا ابوطالب

نگارندهٔ این تعلیقه وحاشیه حاج میرزا ابوطالب اصفهانی ازعلماء قرن سیزدهم هجری و معاصر بافتحعلیشاه قاجار بوده و بسال ۱۲۲۳ تألیف آن بپایان رسیده ، ودرمقدّمه گوید که مطالب شرح الفیه جلال‌الدّین سیوطی که مشهور به **سیوطی** گردیده دربسیاری ازموارد مشکل ومندمج میباشد وفهمیدن مرادآن بسی دشوار است گروهی از دانش جویان خواستار شدند که من بحلّ مشکلات آن پردازم برای اجابت آنها بنگاشتن این حاشیه مبادرت نمودم .

درکتب رجال و سیر بشرح حال این مؤلّف و مؤلّفات ایشان دست نیافتم چیزیکه لازم است در اینجا تذکر داد اینستکه معاصر این مؤلّف میرزا ابوطالب اصفهانی پسر میرزا علیرضابن محمّد علی بن میرزا کوچك بن حکیم داود استکه اسلافش از مشاهیر حکما و اطباء بوده اند و از مقام طبابت بتولیت آستان قدس رضوی سلام الله علیه رسید وسی وهفت سال دارای این‌منصب بزرگ بوده وبسال ۱۲۱۶ بدرودزندگانی گفته بنابراین، این دو راکه هردو اصفهانی ویك نام داشته ومعاصر بوده اند یکی نباید دانست (ازص ۴۱۶ ج ۲ مطلع الشمس نقل گردید) .

این‌حاشیه درحدود (۱۰۰۰۰) بیت کتابت دارد و بسال ۱۲۸۲ مستقلاً در طهران و درحواشی سیوطی مکرّر چاپ شده است .

آغاز : بسمله ربّنا ربّنالك الحمد لما ترفعنا نحوك الخ .

(۹۳۹)

حاشیه میرزا ابو طالب حاشیه بر سیوطی

این نسخه بخط نسخ بسال ۱۲۶۰ نوشته شده ، کاتب نام خودرا ننگاشته ، تصحیح گردیده ، فقط چند حاشیه از مؤلّف براین تعلیقه درحاشیه صفحات نوشته شده است .

جلد تیماجی نقاشی شده . کاغذ فرنگی . واقف مشیر السلطنه . قطع خشتی شمارهٔ اوراق (۱۱۷) . صفحه ای (۲۵) سطر. طول($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ (۵۲۰) . قفسه مدرسه مشیر السلطنه .

[۳۹۹] شافیه (عربی)

این کتاب درعلم صرف و مؤلّف آن ابن حاجب است(جمال الدّین ابوعمرو عثمان بن عمر بن ابی بکر بن یونس مالکی ۵۷۰ - ۶۴۶) (۱) که ازمشاهیر دانشمندان قرن هفتم هجری ومعاصر ابن خلکان بوده وچنانکه دروفیات الاعیان نوشته مکرّر برای اداء شهادت پیش وی آمده و او را در مسائل ادبی امتحاناتی نموده و بخوبی ازعهده جواب برآمده است ، وگوید او را ابن الحاجب گویند چراکه پدرش حاجب (دربان) امیرعزالدّین موسك صلاحی بوده ، ابن حاجب درقاهره قرآن کریم را چون بخواند بدیدن فقه بر مذهب امام مالك پرداخت پس از آن علوم عربیّه وقراآت را یادگرفت و درهمهٔ آنها سرآمد اقران گردید ، پس از آن به دمشق مسافرت نمود و در جامع آنجا شروع بتدریس نمود ، بسیاری بروی گردآمدند ، دربسیاری ازعلوم وفنون متبحّر بود ولی عربیّت وادبیّت وی برسائر دانشها برتری داشت ، مصنفات وی عبارت است از: مختصری در مذهب خود (مختصراً فی مذهبه) (۲) ، مقدّمه ای مختصر درنحو بنام کافیه ، مقدّمه ای مختصر درصرف بنام شافیه (همین کتاب) ، شرح هردو مقدّمه و کتابی دراصول

(۱) شرح حال ابن حاجب را از ص ۳۱۴ ج ۱ و فیات الاعیان ابن خلکان ترجمه نموده و به ص ۵۳ ج ۳ تاریخ آداب اللغه جرجی زیدان و ص ۲۳۴ ج ۵ شذرات الذهب که مطالب آن عینا نوشته های ابن خلکان بامختصر اضافه ای از یافعی است و بغیة الوعاة در حرف عین (ذیل عثمان) ومعجم المطبوعات ص ۷۱ و ۷۲ و کشف الظنون درموارد متعدده مراجعه شده است .

(۲) ابن خلکان بدین نحو این مؤلفه را نام برده وسیوطی گوید: (وصنف فی الفقه مختصراً و فی الاصول مختصراً و آخرا کبر منه سماه المنتهی .) و ظاهراً مراد ابن خلکان اینستکه بمذهب امام مالك فقهی نگاشت .

فقه (۱) نیز دارد وهمهٔ تألیف های او درنهایة نیکوئی وخوبی است وبانحویّین درمواردی مخالفت دارد وبرقواعد ایشان اشکال های مهم وارد نموده که جواب از آنها بسیار دور است .

جرجی زیدان این سه مؤلّفه دیگر را بانشان دادن جای آنها از ابن حاجب دانسته : قصیده‌ای بنام : **المقصد الجلیل فی علم الخلیل** درعروض است ونسخه آن درلیدن وبرلن واکسفورد موجود وبر آن شرح هائی نوشته شده . **الامالی النحویه** که حاشیه هائی برپاره ای ازمطالب مفصّل وکافیه میباشد ودردمشق آنها رانگاشته ونسخه ای از آن در ٤٦٦ صفحه در کتابخانه خدیویه مصر ونسخه‌ای دیگردرپاریس میباشد . **القصیدة الموشحه** بالاسماء المؤنثه نسخه‌ای از آن در کتابخانهٔ خدیویه است .

وسیوطی شرح مفصل بنام « **الایضاح** »(نسخه کهنه‌ای ازاین کتاب در کتابخانه مجلس شورای ملی ایران موجوداست) ونظم کافیه را گذشته از آنچه نام برده شد ، به‌ابن حاجب نسبت داده و تولّد ویرا بسال ۵۷۰ یا ۵۷۱ بتردید دانسته وبنقل از ذهبی گوید قرآن را حفظ داشت . و در کشف الظنون هم این دو کتاب نام برده سیوطی ذکرشده است .

گذشته از اینکه وفات ابن‌حاجب پیش از فتح بغداد بوده‌ازبیانات ابن‌خلکان معاصر ابن‌حاجب نیز بدست آمد که آنچه راجع بکشته شدن ابن حاجب در بغداد بسعایت‌حضرت خواجه نصیر الدّین‌طوسی بعضی‌نوشته‌اند عاری‌ازحقیقت است .

شافیه مختصری درعلم‌صرف‌ودر آخر آن‌قسمتی‌ازقواعدنگارش کلمات‌میباشد، از بدو تألیف تاکنون مورد توجه و نظر دانشمندان و دانشجویان بوده ، بر آن حواشی و شروحی بعربی وفارسی‌وترکی نگاشته اند ، حاجی خلیفه نام بسیاری از آنها را در ص ٤٤ ج ۲ ذکر نموده وما نیز نام بعضی را در این مجلّد بمناسبت خواهیم برد و از سه شرح آن که در این کتابخانه میباشد معرّفی کامل مینمائیم .

شافیه درحدود (۱۰۰۰) بیت کتابت دارد ومکرّر درایران‌وهندومصروآستانه

(۱) این کتاب بنام : «منتهی‌السئول والامل فی‌علمی‌الاصول والجدل » میباشد ومختصر الاصول ابن حاجب ازاین کتاب مختصرشده وما درص ۸۶ ج ۱ این فهرست بمناسبت نام شروح مختصر وخود منتهی و مختصری از شرح حال ابن حاجب را داده‌ایم .

بدون شرح چاپ شده است .

آغاز : بسمله الحمدلله رب العالمین وصلی الله علی سیّدنا محمّد خاتم النبیّن وعلی آله واصحابه اجمعین **وبعد** فقد سألنی من لایسعنی مضایقته ولا یوافقنی مخالفته الخ .

(۹٤۰)

شافیه

این نسخه بخط نستعلیق خوب نگاشته شده ، نویسنده نام خود وسال نگارش را ننوشته ، ظاهراً ازخطوط قرن یازدهم هجری میباشد ، بنام حاشیه عصام الدّین پشت نسخه معرّفی ووقف گردیده وبجدول بطلا است .

جلد مقوائی . کاغذ خان با لغ . واقف سپهسالار . قطع ربعی شمارهٔ اوراق (۵۱) . صفحه ای (۱۱) سطر. طول(۱۸ سانتیمتر) . عرض($10\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۲۵) .

[٤۰۰] شرح الاعراب عن قواعد الاعراب (عربی)

این کتاب شرح بر « الاعراب عن قواعدالاعراب » ابن هشام میباشد و شارح آن خالدبن عبدالله ازهری است ص ۳۰۹ [۳۸۸] وشارح آنرا « موصل الطلاب الی قواعد الاعراب» نامیده وشرحی مزجی ودرحدود(۱۸۰۰) بیت کتابت دارد وبسال ۱۲۹۹ درمصر درحاشیه تمرین الطلاب تألیف همین شارح چاپ شده است .

آغاز : الحمدلله والصّلوة والسّلام علی سیّدنا محمّد رسول الله وعلی آله وصحبه وجنده وبعد فیقول العبد الفقیر الی مولاه الغنی خالد بن عبدالله الازهری هذا شرح لطیف الخ .

(۹٤۱)

شرح الاعراب عن قواعد الاعراب

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نویسنده نام خود و سال وشتن را ننگاشته ، ظاهراً ازخطوط قرن دهم هجری میباشد، ضمیمهٔ شرح شافیه تألیف نظام الدّین است که درهمین فصل از آن معرّفی خواهیم نمود خصوصیّات دیگر درذیل شرح مذکور ذکر ، به خصوصیّات کتاب شمارهٔ (۳۱۲۶) کتابخانه درص ۳۵۰، ۳۵۱ مراجعه گردد .

[٤٠١] شرح الفیه = شرح ابن عقیل (عربی)

این شرح الفیه از ابن عقیل است (بهاء الدین عبد الله بن عبد الرّحمن بن محمّد بن محمّد بن عقیل القرشی الهاشمی العقیلی الهمدانی الاصل ثم البالسی (۱) المصری $\frac{٦٩٤}{٦٩٨}$ — ۷٦۹)(۲) که از مشاهیر دانشمندان قرن هشتم هجری بوده ومقام قاضی القضاتی یافته ونسب وی به عقیل بن ابی طالب (رض) برادر حضرت مولی امیر المؤمنین علی علیه السّلام میرسد، وی دوازده سال شاگرد ابوحیّان نحوی معروف بوده و او در حق ایشان گفته: (زیر خرگاه آسمان در نحو کسی برتر از ابن عقیل نیست.) وفقه را از زین بن الکنانی وغیر از او واصول فقه و دین را از علاء قونوی و قراآت را برتقی صائغ خوانده واحادیث را از محدثین استماع نموده و در زاویه شافعی درمصر مدرّس گشته و درجامع طولونی مدرس تفسیر شده واز اوّل تا آخر قرآن را باتفسیر در بیست و سه سال آنجا القا نمود وباز از اوّل شروع کرد و در اثنای این بار مرگ او را در آغوش گرفت، دولت و امراء برای او خاضع بودند، پیش کسی نمیرفت، مردی پردل ودارای حشمة بود ومؤلّفات وی عبارتست از تفسیر بزرگ برقرآن که تا اواسط سورهٔ نساء رسیده (۳) و تفسیر دیگری که آن را « التعلیق الوجیز علی الکتاب العزیز» نامیده واین نیز بآخر نرسیده است وشرح تسهیل بنام «المساعد» (سیوطی گوید براین شرح حاشیه ای بنام « السیف الصقیل » نگاشته ام)، مختصر الشرح الکبیر والجامع النفیس وشرح الفیه ابن مالك (همین کتاب).

این شرح را چنانکه سیوطی و دیگران نوشته اند برای فرزندان قاضی القضاة جلال الدّین قزوینی نوشته ولی خود مقدّمه‌ای بر آن ننوشته که در آنجا تذکر دهد واین شرح از شروح معروفه الفیه میباشد.

---

(۱) منسوب به بالس میباشد که بگفته یاقوت در معجم البلدان (ج ۱ ص ٤۷۷) میان حلب ورقه واقع شده است.

(۲) ماخذ نگارش این شرح روضات ص ٤٥۸ ، شذرات الذهب ج ٦ ص ۲۱٤ ، بغیه نسخه خطی مدرسه ص ۳٦۲ ، تاریخ آداب اللغه العربیه ج ۳ ص ۱٤۰ ومعجم المطبوعات ص ۱۸۷ میباشد.

(۳) کشف الظنون در ص ۳۰٤ ج ۱ تذکر داده که تا آخر آل عمران است ونامی از تفسیر دیگر ابن عقیل نبرده است.

براین شرح ، سجاعی متوفی بسال ۱۱۹۷ شرحی بنام « فتح الجلیل علی شرح ابن عقیل » نگاشته و چاپ شده است و برشواهد مذکوره درشرح ابن عقیل دو شرح نوشته شده : ۱ - عبدالمنعم جرجاوی متوفی درحدود سال ۱۱۹۵ و ۲ - بنام « فتح الجلیل شرح علی شواهد ابن عقیل » تألیف محمد قطه العدوی متوفی بسال ۱۲۸۱ (۱) واین هردو شرح بایکدگر چاپ گردیده است .

جرجی زیدان گوید : مشهورترین شروح الفیّه شرح ابن عقیل میباشد که مکرّر چاپ شده وبه آلمانی ترجمه گردیده و این ترجمه بسال ۱۸۵۳ م. دربرلن چاپ شده است .

آغاز : بسمله (۲) **ش** الکلام المصطلح علیه عندالنحویین عبارة عن اللفظ المفید فایدة الخ .

(۹٤۲)

شرح الفیه (ابن عقیل) این نسخه مشتمل برتمام این شرح میباشد ، سه ورق اوّل آن نونویس میباشد ، اوراقی از ابتداء آن نیز بخط نستعلیق و قسمت عمده اخیر آن بخط نسخ است ، نویسنده نسخه نام خود وسال نگارش را نبرده احتمال دارد که ازخطوط قرن یازدهم هجری باشد ، اوراق آبدیدگی دارد ولی خطوط آن ضایع نگردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۲٤٤) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۱۵) .

(۹٤۳)

شرح الفیه (ابن عقیل) این نسخه بخط نسخ علی نقی بن بهرام بسال ۱۱۰۸ نوشته شده ، یک در مرتبه آحادهزار رامحو کرده‌اند ، قسمتی ازابتداء آن افتاده وچند برگ کاغذ ننوشته درجلو آنست ، نخستین

(۱) نام این دو شارح و تاریخ وفات ایشان در ص ۱۰۰۷ و ۱۶۸۹ معجم المطبوعات مذکوراست .

(۲) ابن عقیل پس از بسمله نه بیت از الفیه رانقل پس از آن درزیرعنوان «ش» که مختصر شرح میباشد بشرح مطالب پرداخته است .

سطر موجود آن اینست : وهوالمنصرف کزید وعمرووالی متمکن. چند ورق اوّل وچندین برگ از آخر نسخه وصّالی شده است .

جلد میشن مستعمل . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۲۷۸) . صفحه ای (۱٤) سطر . طول ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۱٤).

(۹٤٤)

شرح الفیه (ابن عقیل)

این نسخه قسمت اوّل آن بخط نستعلیق و بقیه آن بخط نسخ نگارش یافته ، قسمتی از آخر را ندارد (در حدود ۱۲۰ بیت) عبارت آخرین سطر آن اینست : نقلت حرکة الواو الی القاف ثم قلّبت الواو الفالمجانسة الفتحه .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۱۷). صفحه ای (۲۰) سطر . طول (۲٤ سانتیمتر) . عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۱٦) .

[٤۰۲] **شرح الفیه = شرح ابن ناظم** (بفارسی)

این شرح تألیف ابن ناظم میباشد (بدرالدّین محمدبن محمدبن مالك مشهور به ابن ناظم متوفی بسال ٦۸٦) (۱) که این پسر چون پدر از مشاهیر علماء نحو و امام در ادبیّت (معانی، بیان ، بدیع ، عروض ، صرف ، لغت ومنطق) میباشد ، چندی ازپدر استفاده علمی نمود ودراو آخراورا ترك گفت ودربعلبك رحل اقامت انداخت ودر آنجا بافاضه اشتغال داشت ، چون پدرش زندگی را بدرود گفت او رابجای پدر به دمشق خواستند ، و برمسند افاضه و تدریس برقرار گردید تاششم محرم سال نام برده بدرد قولنج در گذشت .

سیوطی گوید : بازی ومعاشرت کسانیکه شایستگی نداشتند بروی غلبه داشت وتوانای برنظم یك بیت نبود . مؤلّفات وی عبارتست از : **شرح کافیه** ، شرح لامیه پدرش درصرف ، **تکمله** در شرح تسهیل که ناتمام مانده ، **المصباح** مختصر

(۱) روضات ص ۲۰۲ ج ٤ ، شذرات الذهب ص ۳۹۸ ج ٥ ، بغیة الوعاة ص ۱۳۱ نسخه خطی مدرسه و کشف الظنون در نگارش این شرح حال مراجعه شده .

مفتاح درعلم معانی است (۱) ، **روض الاذهان فی البیان** (۲) شرح ملحة الاعراب ، **مقدمة فی العروض** ، مقدّمة فی المنطق ، شرح شافیه ابن حاجب (۳) و شرح الفیه پدرش (همین کتاب) وغیراز اینهاست .

شرح الفیه ابن ناظم که بنابر اختصار از آن به **ابن ناظم** یا **ابن المصنف** نیز تعبیر میگردد چنانکه در ص ۱۹ ج ۳ فهرست رضویه تذکر داده بسال ٦٧٦ تألیف گردیده و در چند جای ازمباحث کتاب بخطای مؤلّف وناظم الفیه اشاره نموده وبنظر نگارنده گذشته ازشرح خود ابن مالك این شرح نخستین شرح الفیه میباشد وبسال ۱۲۷٦ درایران وچاپ گردیده است .

آغاز : بسمله قال الشیخ الامام العالم الصدر الکامل حجة العرب لسان الادب افصح الفصحاء قدوة البلغاء بدرالدّین ابوعبدالله محمّدبن شیخنا جمال الدّین ابی عبدالله محمدبن محمدبن عبدالله بن مالك الطائی **بعد** حمدالله سبحانه بما هواهله وناله من المحامد الخ .

(۹٤٥)

شرح الفیه (ابن ناظم)

این نسخه را بخط شکسته نستعلیق خوب علی اکبر نام برای خود نوشته ، صفحات اولیّه نسخه حاشیه هائی علی اکبر نگاشته و زیریکی از آنها سال ۱۲٤۷ معین شده وپشت صفحهٔ اوّل تاریخ تولّد پسری بسال ۱۲٤٥ یادداشت گردیده ، از آخر کتاب قسمتی نگارش نیافته وآخرین سطر موجود آن اینست : (یقول بناء اسم الفاعل من الفعل الثلاثی علی وزن فاعل فمثل ذلك ما کان علی فعل اوفعل اوفعلا) . وپشت صفحهٔ اوّل بنام « کتاب

(۱) صاحب روضات نوشته اند که این مختصر را (المصباح) محمدبن یعقوب بن الیاس دمشقی معروف به **ابن النحوی** شارح الفیه ابن معط شرح کرده است .

(۲) در بغیه پس ازروض الاذهان **کلمه فیه** نوشته شده وصاحب روضات عینا آن را نقل نموده و در بغیه پیش از این کتاب ، المصباح درمعانی ذکر شده بنابراین فیه راجع بمعانی خواهد بود ولی در کشف الظنون بااضافه البیان بان ذکرشده ازاینرو ما آن را توضیح دادیم .

(۳) در بغیه این شرح بنام « شرح حاجبیه » نام برده شده وشرح کافیه هم جدا گانه ذکر گردیده و در شذرات بنام « شرح غریب تصریف ابن الحاجب » نامیده شده و روضات عین عبارت سیوطی را نقل نموده در کشف الظنون هم نام این شرح ذکرنشده است .

«ابن مصنّف» داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه و بهمین نام که مرادف باابن ناظم میباشد براین کتابخانه وقف گردیده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۰۱) .صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۰۰).

[۴۰۳] شرح الفیه = سیوطی = البهجة المرضیه (عربی)

این شرح الفیه ابن مالك (درنحو) یکی ازمؤلّفات سیوطی است (جلال الدّین عبدالرّحمن بن کمال بن ابی بکر الخضیری (۱) القاهری الشّافعی السیوطی (۲) ۸۴۹-۹۱۱) (۳) که از مشاهیر علما و دانشمندان قرن نهم هجری بوده ودراوائل قرن دهم وفات یافته است ،

سیوطی دربسیاری از علوم وفضائل متبحّر بوده مخصوصاً در تفسیر و حدیث وفقه ونحو ومعانی وبیان وبدیع ولغة که همه بر آن شهادت داده اند ودر این فنون و سائر علوم مؤلّفات دارد ، جرجی زیدان بنقل از « حسن المحاضره » مؤلّف مؤلّفات او را از کتاب ورساله بیشتر از سیصد (۳۰۰) دانسته و تقسیم زیرین در تاریخ آداب اللّغه میباشد : ۲۳ مؤلّفه درتفسیر ومتعلّقات آنست و۹۵ در حدیث و ۲۱ درلغة و ۴۳ در اجزاء مفرده و ۳۵ در علوم عربیّه و ۲۱ در اصول وبیان تصوف و ۵۰ در تاریخ وآداب و غیر از این دو میباشد و خوشبختانه بیشتر از مؤلّفات وی باقی است و صاحب معجم المطبوعات ۹۲ مؤلّفه چاپ شده او را نام برده و ازکلمان هوار شمارهٔ مؤلّفات سیوطی را ۴۱۵ وازفلوگل ۵۶۰ و از جمیل بك درکتاب وی که بنام « عقدالجوهر » میباشد مؤلّفات سیوطی را ۵۷۶ کتاب ورساله

(۱) جرجی زیدان گوید که سیوطی جداعلی خود را اعجمی معرفی کرده شاید بهمین جهت او را خضیری گویند که منسوب به « الخضیریه » باشد که محله‌ای ازبغداد است .

(۲) سیوطی منسوب به اسیوط یاسیوط استکه یکی ازنواحی کشور مصر میباشد وبررودنیل واقع شده و دانشمندانی بانجا منسوب اند صاحب معجم المطبوعات چهارنفررا بدین نسبت نام برده است .

(۳) این شرح بامراجعه به معجم المطبوعات ص ۱۰۷۳ تا ۱۰۸۵ وج ۳ تاریخ آداب اللغه ص ۲۲۸-۲۳۳ و روضات ص ۴۳۲-۴۳۷ نگاشته شده .

دانسته و تذکرداده استکه‌سیوطی در« حسن‌المحاضره » شمارهٔ مؤلّفات خودرا ۳۰۰ معیّن نموده است .

جرجی زیدان نام ۵۰ مؤلّفه سیوطی راکه مهم بوده اند از چاپ شده و نشده ذکرنموده وما حیرانیم که ازمؤلّفات وی کدام یك را بردیگری‌ترجیح دهیم بدین سبب نامی ازمؤلّفات وی نمیبریم ودر این فصل واین مجلّد از این فهرست چندین مؤلّفه از ایشان معرفی خواهد شد .

این شرح الفیه رامؤلّف خود « البهجة المرضیة فی‌شرح الالفیه» نامیده ومیان طلاب‌ودانشجویان بمناسبت‌اشتهارمؤلّف‌وشارح،به‌نام« **سیوطی** »مشهور گردیده وازشروح مزجی بسیارمفید میباشدوازبد وتألیف‌تاکنون‌تدریس وتعلیم آن معمول وبرآن حواشی متعدد نوشته شده وباحواشی و بدون آن مکرّر در ایران ومصر وهندوستان چاپ شده است .

آغاز : بسمله احمدك اللّهم علی‌نعمك و آلائك واصلی واسلم علی محمّد خاتم انبیائك وعلی آله وصحبه والتابعین الی یوم لقائك اما بعد الخ .

(۹۴۶)

شرح الفیه (سیوطی) این نسخه بخط نسخ حیدر علی بسال ۱۲۰۱ نوشته شده ، درحاشیه بیشتر از صفحات حاشیه هائی از میرزا ابوطالب وکتاب تصریح وجامع الشواهد وابن عقیل و چلبی و بدون امضاء موجود است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۲۷) . صفحه ای (۱۶) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۹۶) .

(۹۴۷)

شرح الفیه (سیوطی) این نسخه اوائل آنرا بخط نسخ و اواخر آنرا بخط نستعلیق محمّدبن محمّد شریف بسال ۱۲۰۷ نوشته ، درحاشیه بعضی‌از صفحات حاشیه هائی ازجامع الشواهد نیز نگاشته است .

جلد تیماجی مستعمل . کاغذفرنگی آبی رنك . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۸۲) . صفحه (۱۵) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۹۶) .

(۹۴۸)

شرح الفیه (سیوطی)

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب ازخود وسال نگارش نام نبرده ،ظاهراً ازخطوط قرن یازدهم هجری میباشد، بر صفحه اوّل نسخه دومهریکی بادامی باین سجع «عبده محمّد سنجر - الحسینی » . ودیگری مربع باین سجع : « عبده سنجرالحسینی ۱۱۰۶ » زده شده ، چندین حاشیه هم برصفحات اولیّه میباشد احتمال دارد که نویسندهٔ آن صاحب دومهر مذکور باشد ومتن (الفیه) باشنجرف نوشته شده است .

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۳۵) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۱۵سانتیمتر) . عرض (۱۱سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۸۴) .

(۹۴۹)

شرح الفیه (سیوطی)

این نسخه بخط نسخ محمّدبن میر ذوالفقار کرمی بسال ۱۲۳۸ نوشته شده ، قسمتی ازاشعارالفیه برصفحات اولیّه نیزنگارش یافته وکاغذ نسخه ساخت سال ۱۸۱۵ م میباشد .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی آبی رنگ. واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۹۶). صفحه ای (۱۸) سطر. طول (۱۲ سانتیمتر) .عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۶ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۹۴) .

(۹۵۰)

شرح الفیه (سیوطی)

این نسخه بخط نستعلیق علی بن حسین کزازی بسال ۱۲۴۴ نوشته شده ، در حاشیه صفحات اولیّه مطالبی از ابن عقیل وابن ناظم وخالد ازهری وجامی وبدون امضاء نگاشته شده واوراق اولیّه نسخه وصّالی گردیده است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۹۹) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۱ سا نتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۹۵) .

(۹۵۱)

شرح الفیه (سیوطی) اصل این نسخه ظاهراً در قرن یازدهم نگارش یافته ، چند ورق از اوّل و آخر ان افتاده بسال ۱۲۲٤ آنرا نوشته اند و در حاشیه بیشتر از صفحات مطالبی از شرح تسهیل وابن ناظم وابن عقیل وابوطالب وانموزج وکشاف و رضی و تصریح واشباه ونظائر و غیر ازاینها در توضیح مطالب کتاب نگاشته شده است .

جلد میشن . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۳٦) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۱٦ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۹۳) .

(۹۵۲)

شرح الفیه (سیوطی) این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نویسنده کتاب را بآخر نرسانده ودرشرح کلمه **وآله الغر** تاجمله و « یجوزان یکون » دست نگاه داشته است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۹٦) . صفحه ای (۱۳) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۹۲) .

(۹۵۳)

شرح الفیه (سیوطی) این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، قسمتی از ابتداء آن افتاده واوّل موجود اینست : (بما ذکر وقیّد فی التسهیل الحم وهو قریب الزوج) و نیز از آخر آن یك ورق افتاده و آخر موجود اینست : (اذا ماالليل جنّ متحریاً اوجز العباره) . و شش ورق کاغذ فرنگی سفید در اوّل نسخه گذارده شده است .

جلد تیماجی مستعمل . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۰٦) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۹۱) .

(۹۵٤)

شرح الفیه (سیوطی) این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، درحدود خمس کتاب را از آخر ندارد ، باین معنی که در اواخر مبحث جمع تکثیر نگارش ان خاتمه می یابد و آخرین سطر موجود آن اینست : (مع ماضاهاها ککوز

و کیزان و تاج و تیجان وقل فی غیرهما کغزال وغزلان وفعلان بفتحة فسکون)، نسخه آبدیدگی دارد ولی خطوط آن ضایع نشده پشت صفحه اوّل و در حاشیه بیشتر از صفحات مطالب سودمندی از شرح لباب وحاشیه هائی بامضاء سیّد محمد و ازابن ناظم وجامی وغیره نگارش یافته است.

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق(٦٤) . صفحه‌ای (۱۹) سطر. طول (۲۳ سانتیمتر). عرض (۱۷ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۹۰) .

(۹۵۵)

شرح الفیه (سیوطی)

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نویسنده نام خود و سال نگارش را ننوشته ، چند ورق از اوّل کتاب افتاده ونخستین سطر نسخه که درشرح این بیت (بالجرّ والتنوین والنّداوال ومسند للاسم تمییز حصل) میباشد اینست : الرّحمن الرّحیم و زید وصه بمعنی طلب سکوت ما ومسلماتٍ وحینئذٍ وکلٍ وجوارٍ .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . واقف نامعلوم . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۱٤) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ (۲۷۲) قفسه مدرسه صدر .

[٤۰٤] شرح الفیه توسرکانی (فارسی)

این شرح چنانکه در مقدّمه آن تصریح گردیده تألیف محمّد علی‌بن مولانا بابای توسرکانی(۱) میباشد، از کیفیّت‌دخول وخروج معلوم میشود که‌شیعی مذهب بوده ، درکتب سیر که در دست بود نام ایشان را نیافتم ، ازطرز و روش انشاء بایستی مؤلّف ازدانشمندان‌قرن یازدهم هجری باشد ، مطالعه وخواندن این شرح مبتدیان را سودمند است .

این شرح در حدود (۸۰۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله الحمد لله ربّ العالمین والعاقبة للمتقین وصلی الله علی سیدنا الاوّلین والاخرین محمّد واهل بیته الطیبین الطّاهرین **امابعد** برضمائر اصحاب سخن وابصار

(۱) در نسخه کلمه بابن قسم (**سرکانی**) نوشته شده وظاهراً **توسرکانی** بوده ونویسنده نسخه ، کلمه «تو» را ازعبارت انداخته است . وگویند که«**تو**»و«**سرکان**»نام دومحل‌میباشد

ثاقبهٔ (۱) ارباب حکم پوشیده نیست که اساس علوم دینیّه علم صرف و نحو است الخ .

(۹۵٦)

شرح الفیه توسرکانی

این نسخه را بخط نسخ بسال ۱۱۲۲ محمد زمان بن حاجی عبد اللطیف تبریزی نوشته ، برگ هائی از اوّل و آخر نسخه وصّالی گردیده ، پشت ورق اوّل و آخر وورقیکه پیش وپس نسخه میباشد حواشی ویادداشتهائی بنظم ونثر موجود است .

جلد میشن نیم ضربی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۸۰). صفحه ای (۲۵) سطر . طول (۲۸ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۷۸) .

[٤۰۵] شرح الفیه = ترجمه الفیه (فارسی)

نسخه ایکه زیر این سطور خصوصیّات آن را خواهم نگاشت شرحی فارسی ویا ترجمه ابیات الفیه ابن مالك میباشد ، شارح یامترجم نامی از خود در آغاز وانجام کتاب نبرده وپس ازبسمله نخستین شعر الفیه را نقل وبترجمه آن پرداخته و در آخر هم چون از ترجمه آخرین بیت الفیه فراغت یافته قلم را از دست انداخته است .

از مندرجات نسخه نتوانستم قرینه ای برمؤلّف و زمان وعامّی وخاصّی بودن او بدست آورم ، در کشف الظنون که شروح الفیه را نامبرده شرحی فارسی تذکّر نداده ولی در کشف الحجب والاستار دو شرح فارسی از علماء امامیّه بر الفیه ابن مالك نام برده شده :

۱ - شرح عبدالله بن شاه منصور قزوینی طوسی که معاصر شیخ حرّ عاملی بوده (نسخه ای از این شرح در کتابخانه حضرت رضا ع موجود و در ص ٤۹ ج ۲ امل الامل مؤلّفه بسال ۱۰۹۷ ؛ نام این دانشمند برده شده واز معاصرین بودوشرحی فارسی بر الفیه و رساله ای در اثبات خلافت حضرت علی بن ابیطالب ع بنام « غدیریه » تألیف کرده است) .

(۲) درنسخه **ثابقه** نوشته شده ولی بایستی **ثاقبه** باشد .

۲ - شرح محمّدبن سلیم گیلانی که بسال ۱۱۸۵ ازتألیف آن فراغت یافته است.
و درفهرست کتابخانه حضرت رضاع (ج ۳ ص ۱۹) شرحی فارسی برالفیه تألیف سلطان محمّد بن علی کاشانی موجود و درآنجاست که آنـرا بنام پسرخود محمّد جعفر تألیف نموده است.

این شرح مسلماً شرح قزوینی وشرح کاشانی وشرح توسرکانی که پیش ازاین از آن معرفی شد نیست، شاید شرح محمّدبن سلیم ویاشرح دیگری باشد.
این شرح بامتن درحدود (۳۸۰۰) بیت کتابت دارد وگذشته ازترجمه ابیات متن توضیح ها ومثالهائی برای بیان مقصود آورده‌است.

آغاز: بسمله قال محمّد هوبن مالك احمد رب‌الله خیر مالك گفته پسرمالك‌است حمد میگویم پروردگارخودرا که‌این‌صفت دارد که بهترین مالکان است الخ.

انجام: وبرصحابه او که این صفت دارند که برگزیده شده اند یااین صفت دارند که اختیارکرده شده اند واین صفت دارند که مختاراند تم.

(۹۵۷)

شرح یاترجمه الفیه

این‌نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، نویسنده‌نام خود وسال نگارش را ننگاشته، از اینکه بسیاری از مطالب درحـاشیه نگاشته شده و درمتن هم اصلاحاتی شده احتمال میدهم که خط شارح باشد، چند ورق از اوّل وآخر وصّالی گردیده، از مبحث منع صرف ونواصب هریك در حـدود دو ورق افتاده و پشت ورق اوّل دعاهـائی نوشته شده است.

جلد تیماج. کاغذ کاهی. واقف سپهسالار. قطع بغلی. شمارهٔ اوراق (۱۱۸). صفحه ای (۱٦) سطر. طول ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۸سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱۸۰).

[٤٠٦] شرح انموزج = شرح اردبیلی (عربی)

مؤلّف این شرح جمال‌الدّین محمّدبن عبدالغنی اردبیلی است انموزج کتابی مختصر در علم نحو و تألیف جارالله‌زمخشری متوفی بسال ۵۳۸ میباشد، صاحب معجم المطبوعات در ص ٤۲۳ گوید بسال ٦٤۷ این اردبیلی وفات یافته و این

شرح وی درضمن مجموعه ای درایران چاپ شده ومرادش از مجموعه آنستکه بنام « جامع المقدمات » مشهور و مکرّر چاپ گردیده ، در مآخذ دیگر نامی از این شارح و زمان وی بدست نیاوردم و معجم مذکور مأخذ خود را درنقل تاریخ وفات وی معین ننموده است ، حاجی خلیفه در کشف‌الظنون زیر عنوان انموزج فی‌النحواین شرح و مؤلّف آنرا بدینگونه معرفی میکند : وشرحه الفاضل الشهیر بزین‌العرب وجمال‌الدّین محمّدبن عبدالغنی الاردبیلی المتوفی سنه (سال وفات را ذکرنکرده است) اوله الحمد لله الذی جعل العربیه مصباحاً (درنسخه خطی ذیل و نسخ چاپی مفتاحاً میباشد و این صحیح است) للبیان الخ و چنانکه درمقدّمه مذکوراست که این‌شرح برای علاءالدّین احمد ابن اقضی القضاة عمادالملة والدین مفضل کاشانی تألیف شده وشرحی قولی است .

آغاز : بسمله الحمد لله الذی جعل العربیة مفتاح البیان وصیّرها آلة یحترزبها عن‌الخطاء فی‌اللسان الخ.

(۹۵۸)

شرح انموزج (اردبیلی)

این نسخه را بسال ۱۰۸۳ مراد علی فومنی بخط نسخ نوشته ، درحاشیه بیشتراز صفحات ترجمه عبارات شرح بفارسی نگاشته شده واعراب بعضی ازجمل وعبارات شرح نیز نگارش یافته، پشت ورق اوّل و آخر مطالبی علمی بعربی و فارسی تحریر یافته و چند ورق از اوّل وآخر وصّالی شده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی و چند برگ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق(۱۵٤) . صفحه‌ای (۱۰) سطر . طول (۲۰ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۰۷) .

[٤٠٧] شرح تصریف (عربی)

این شرح نخستین مؤلّفهٔ تفتازانی است (سعدالدّین مسعودبن عمر التفتازانی الشافعی $\frac{۷۹۱}{۷۹۳}\frac{۷۱۲}{۷۲۲}$) که مختصری ازشرح حال ومؤلّفات ایشان رادرذیل کتاب «التلویح» در فصل اصول فقه در ص ۵۵۹ ج ۱ فهرست این کتابخانه تذکر داده ایم

و تصریف که از آن به **العزی فی التصریف** نیز تعبیر میشود و در ص ۳۱۲-۳۱۳ همین مجلّد از آن معرفی گردید ، مختصری است در علم صرف تألیف عزالدّین زنجانی و تفتازانی بر آن این شرح را نگاشته و صاحب کشف الظنون در ص ۱۱۵ ج ۲ تاریخ تألیف این شرح را بسال ۷۳۸ معین نموده و نام حاشیه هائیکه بر این شرح و بر آن حواشی نوشته شده نیز در این صفحه از کتب موجود و این شرح نیز در ضمن مجموعه ایکه بنام « جامع المقدمات » نامیده میشود مکرّر چاپ شده است .

آغاز : بسمله ان اروی زهر تخرج فی ریاض الکلام من الاکمام الخ .

(۹۵۹)

شرح تصریف این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۰۳۰ نوشته شده ، حواشی صفحات بسیار چرکین شده ، بر بعضی از صفحات حاشیه هائی موجود و بعضی را هم محو کرده اند ، باب حادی عشر (متن شرح معروف به « النافع یوم الحشر » درفن کلام از آن نام برده خواهد شد ضمیمه به اوّل این نسخه است و شش ورقیکه درمیان این نسخه رنگ آنها با رنگ کاغذ سائر اوراق نسخه مختلف است از این نسخه نیست .

جلد تیماج . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۰۹) . این شرح (۹۹) . صفحه‌ای (۱۸) سطر . طول (۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۲۰) .

(۹۶۰)

شرح تصریف این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، پنج ورق از اوّل و سه ورق از آخر آن نونویس و اصل نسخه از خطوط قرن یازدهم هجری است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱٤۲) . صفحه‌ای (۱۷ و ۱۰) سطر . طول (۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۲۱) .

(۹۶۱)

شرح تصریف این نسخه بخط نسخ محمّد صادق نام نگارش یافته ، سال نگارش نام برده نشده ، حاشیه سعدالله چلبی بر تمام اوراق

وجود دارد وظاهراً ازخطوط قرن دوازدهم هجری میباشد و بورقیکه پیش از این شرح است وپشت ورق آخر، مطالب متفرقه ای نوشته اند .
جلد تیماجی . کاغذفرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق(۱۰۸) . صفحه‌ای (۱۱) سطر. طول (۲۱ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۵سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱۲۲).

(۹٦۲)

شرح تصریف این نسخه بخط نسخ وچند ورق آخر آن بخط نستعلیق نوشته شده ، نویسنده نام خود و سال نوشتن را نبرده ولی واضح است که در قرن سیزدهم هجری نگاشته شده و کتاب « الفوائدالصمدیه » که در همین فصل معرفی خواهد گردید پیش از این شرح گذارده شده است .
جلد تیماجی مستعمل . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار. قطع خشتی . شمارهٔ اوراق کلیه(۱۲۸) . این نسخه (۱۰٦) . صفحه ای (۱۲) سطر . طول (۲۱ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . (عرض۱۷ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱٤٦) .

[٤۰۸] **شرح جمع الجوامع = همع الهوامع** (عربی)

این شرح ومتن آن (جمع الجوامع) هردو تألیف جلال‌الدّین سیوطی میباشد که در ص ۳۲۷ و۳۳۸ همین مجلّد شرح حال ایشان نگاشته شد .

جمع الجوامع مختصری است درنحو وصرف وتألیف آن بطرزی مخصوص شده‌و آن اینست : **مقدمات** در مباحث کلّیه چون معنی کلمه و کلام ، اعراب وبنا منصرف وغیرمنصرف ، انواع اعراب، تثنیه وجمع ، ضمائر ، موصولات، حرف تعریف وغیرازاینها (این قسمت درحدود ربع کتابست .) **کتاب اول** در **عمد** و آن مرفوعات و آنچه مشابه آنهاست ازمنصوبات نواسخ میباشد . **کتاب دوم** در منصوبات‌است‌واز آن‌به **فضلات** تعبیرمینماید. **کتاب سوم** درمجرورات‌و آنچه‌بر آن حمل میگردد ازمجزومات وتوابع آنست . **کتاب چهارم** درعوامل انواع مذکوره است وآن فعل وملحقات بآنست ودر این کتاب مبحث اشتغال وتنازع ذکرشده است . **کتاب پنجم** در توابع انواع نامبرده بالا و عوارض ترکیب از تغییر اعراب‌است‌مانندا‌خباربحکایت وتسمیه وضرورت‌شعرواین کتابهای پنجگانه‌در نحو است . **کتاب ششم** درابنیه‌است. **کتاب هفتم** درتغییر کلمات مفرده چون زیادتی

یك یاچند حرف وحذف وابدال و نقل وادغام . **خاتمه** درخط و طرز نگارش همزه و غیره است .

شارح درمقدّمه‌شرح گوید: « که جمع الجوامع را بدین طرز بدیع تألیف نموده ام ومطالب آن را ازیکصد کتاب گردآورده ام وبهمین مناسبت آن را « جمع الجوامع » نامیده ام و بر آن بودم که براین کتاب شرحی مبسوط و مفصل که حاوی اقوال وادلّه موافقین و مخالفین و شرح شواهد و توضیح کامل بوده باشد نگارش دهم ولی روزگاررا برای‌این‌مقصود تنگ دیدم و دانشجویان هماره خواستار شرح این مؤلّفه میشدند لذا این شرح راکه راهنمای بمقاصد کتابست وایشان رابرمسائل ومطالب غریبه‌ومشکله آگاه مینماید تألیف نموده و آنرا « همع الهوامع فی‌شرح جمع‌الجوامع »نامیدم » .

براین شرح احمد بن امین شنقیطی متوفی بسال ۱۳۳۱ بنام «الدرر اللوامع علی همع‌الهوامع» شرحی نگاشته‌وبسال۱۳۲۸ دوبار چاپ گردیده‌است (ص۱۱٤۸ مطبوعات)

این شرح درحدود (۳۱۰۰۰) بیت کتابت دارد و بسال ۱۳۲۷ در مصر در دو مجلّد چاپ شده وطرز آن اینگونه‌است که بدواً قسمتی از عبارت جمع الجوامع نقل گردیده پس از آن شروع بشرح و بسط مطالب آن نموده تابآخر این‌قسمت میرسد وباز قسمتی دیگر متن را نقل نموده و بشرح آن پرداخته تا بآخر کتاب میرسد .

جمع الجوامع بگفتهٔ مؤلّف معجم المطبوعات نیز بسال ۱۳۲۷ در دو مجلّد چاپ شده وآغاز آن اینست : بسمله احمدك اللّهم ماسبغت من النعم الخ .

آغاز : (شرح جمع الجوامع) : بسمله یقول عبدالرّحمن بن ابی بکر السیوطی الشّافعی لطف‌الله به تعالی سبحانك لااحصی ثناً علیك انت کما اثنیت علی نفسك واصلی واسلم علی محمّدافضل من خصیصته بروح قدسك و بعد فانّ لنا تألیفاً فی العربیّه جمع ادناها واقصاها الخ .

(۹٦۳)

شرح جمع الجوامع (همع الهوامع)

این نسخه را بخط نسخ خوب جلال الدّین ابن شریف حسن عباسی نجفی شهیر به **آل ظفر** بسال ۱۰۷۸ نگاشته ، متن کتاب با شنجرف نوشته شده ، صفحات مجدول بطلاولاجورد وشنجرف میباشد و درابتداء نسخه سرلوح زیبائی است ، ورق آخر و اوراقی از اوّل نسخه و صالی گردیده و چند یادداشت از آنهائیکه پشت ورق نخستین بوده محو گردیده است .

جلد میشن نیم ضربی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۸۸) . صفحه ای (۲۷) سطر . طول (۲٦ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۵۲) .

[٤۰۹] **شرح شافیه = شرح جاربردی** (عربی)

این کتاب شرح شافیهٔ ابن حاجب در علم صرف میباشد که در ص ۳۳۰-۳۳۲ معرفی از آن گذشت ، این شرح یکی از معروفترین شرح های آن کتاب و شارحش **جاربردی** (۱) است (فخرالدّین احمدبن حسن بن یوسف جاربردی متوّفی بسال ۷٤٦) (۲) که از معاریف علماء شافعی مذهب وادباء در قرن هشتم هجری بوده و میانه وی باقاضی عضدایجی (بسال ۷۵٦ مرده وشرح حال و مؤلّفات او را در ص ۵۸٦ ج ۱ فهرست نگاشته ام) مکاتبات درمسائل علمی ردّ و بدل شده (یکی از مکاتبات این دو دانشمند در ص ۱۰۸ تا ۱۱۱ ج ٦ طبقات سبکی موجود است) وبریکدگر ردهائی نوشته اند ، پس ازمرگ جاربردی پسرش محقّق فاضل ابراهیم بن احمد نیز کتابی بر ردّ قاضی عضد درحلّ بعضی از مشکلات کشاف نوشته ونام آنرا « السیف الصارم علی عنق عضدالظالم » گذارده است ، جاربردی رامؤلّفاتی دگرچون **شرح منهاج** قاضی بیضاوی دراصول فقه **وشرح الهادی الصغیر** تألیف عبدالغفار بن عبدالکریم قزوینی شافعی متوفی بسال ٦٦۵ در فقه (صاحب

(۱) در ص ٤۱٦ ج ۱ و ص ٤٤ ج ۱ کشف الظنون چاربردی باجیم وباء پارسی نوشته شده ولی در جاهای دیگر همه باجیم وباء عربی ثبت کرده اند .

(۲) با مراجعه به روضات ص ۹۱ و شذرات ج ٦ ص ۱٤۸ و بغیه ص ۱۷٦ نسخه خطی و معجم المطبوعات ص ٦۷۰ این شرح نوشته شده .

کشف‌الظنون در ص ٤١٦ ج ١ گوید بآخر نرسیده و آنرا **الهادی** نامیده و آغاز آن را ذکر نموده است) و حواشی و تعلیقات بر کشاف و رسالهٔ در نحو بنام **المغنی** در نحو میباشد [این کتاب را بسال ۸۰۱ بدرالدّین محمّدبن عبدالرّحیم العمری البلالی بگفته کشف‌الظنون (ص ٤٧٣ ج ٢) شرح کرده وصاحب روضات شارح را شاگرد مؤلّف و او را میلانی بدون ذکر لقب وی ذکر نموده است].

شرح شافیه جاربردی از کتابهای درسی درعلم صرف میباشد و از بدوتألیف تاکنون همواره مورد مراجعه علما واستفادهٔ دانشجویان بوده وازهمهٔ شروح برتری دارد ، شارح درهنگام شرح به شرح مصنف برشافیه نظر داشته ومشکلات شافیه و شروح پیشین آن را بدون اطناب ممّل وایجاز مخلّ حل نموده وتألیف آن بنام سعدالدّین(۱) ابی‌المکارم محمّدبن تاج الدّین علی ساوی وزیر وبرای تقرب بوی گردیده و دارای مطالبی‌است که در کتب دیگر کمتر یافت میشود . و درحدود (۱۲۰۰۰) بیت کتاب دارد ، بسال ۱۲۷۱ در ایران و ۱۳۱۰ در آستانه ضمن مجموعه ای چاپ گردیده است .

آغاز: بسمله نحمدك یامن بیده الخیر والجود و لیس فی الحقیقة غیره بموجود الخ .

(۹٦٤)

شرح جاربردی

این‌نسخه بخط نسخ بدون نام نویسنده وتاریخ نوشته شده، ظاهراً از خطوط قرن یازدهم هجری میباشد ، بسال ۱۲٦۱ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه گردیده‌وتجلیدشده ، متن‌شافیه بالای‌صفحات‌نسخه نوشته شده و درحاشیه بیشتر ازصفحه ها حاشیه هائی بخط نویسنده نسخه وغیراو موجود است .

جلد میشن‌مطلا. کاغذ کاهی . واقف سپهسالار. قطع خشتی بزرگ . شمارهٔ اوراق (۱۳۰) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول(۲۸ ½ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۱۷) .

(۱) در روضات اسعدالدین نوشته شده ولی در نسخه سعدالملة والدین میباشد .

[٤١٠] شرح شافیه = شرح نظام (عربی)

این شرح نیز از مشاهیر شروح شافیه میباشد ص (۳۳۰) [۳۹۷] و شارح آن نظام اعرج نیشابوری است (نظام الدّین حسن بن محمّدبن حسین المشهور به نظام الاعرج النیشابوری) (۱) که از شاگردان قطب الدّین شیرازی (محمود بن مسعود متوفی بسال ۷۱۱) بوده وبامر ایشان کتاب « تفسیر التحریر » را که حاشیه بر تحریر مجسطی خواجه نصیر طوسی است وپیش ازاین نگاشته ولی متفرق بود بسال ۷۰٤ منظم ومرتب نموده (۲) و تفسیر « غرائب القرآن » را که مشهور به تفسیر نیشابوری و از مشاهیر تفاسیر میباشد بسال ۷۲۸ تألیف و کتاب « توضیح التذکره » (۳) را درشرح تذکره خواجه طوسی بسال ۷۱۱ تألیف نموده صاحب روضات کتابی بنام « لب التأویل » نظیر تأویلات ملاّ عبد الرّزاق کاشانی و رساله ای در علم حساب و کتابی در وقوف قرآن نظیر وقوف سجاوندی نیز باین شارح نسبت داده اند .

بنا برقرائن مذکوره بالا شارح از علماء قرن هفتم واوائل قرن هشتم هجری بوده و اینکه صاحب روضات ایشان را از علماء رأس صدهٔ نهم هجری ومعاصر باسیّد شریف ودوانی دانسته اند ازحقیقت دوراست وچنانکه درآخر جلد سوم تفسیر غرائب القرآن خود تصریح کرده اند بسال ۷۲۸ تألیف آن خاتمه یافته نه نه درسال خمسین وثمانمائه (۸۵۰) که صاحب روضات تعیین نموده اند .

شرح نظام برشافیه یکی ازشروح مزجی وپیش دانشجویان وطالبین علم صرف بسیارمقبول وطرف توجه میباشد وچنانکه ازمقدمه نسخه شمارهٔ (۳۱۳۲) کتابخانه وشمارهٔ (۹٦۵) این فهرست که شامل مطالبی استکه دردونسخهٔ خطی دیگرنیست،

(۱) شرح حال نظام را فقط در ص ۲۲۵ روضات دیدم و درماخذ دیگر که دردست است نام ونشانی از ایشان دیده نشد جز در ص ۱۵۲۷ معجم المطبوعات بنقل از روضات و در ص ۲۵۷ هدیة الاحباب نیز مختصری ازروضات.

(۲) نسخه ای از این کتاب در کتابخانه مجلس شورای ملی ایران موجود است به ص ۸۸ ج ۱ فهرست کتب خطی مراجعه شود .

(۳) نسخه ای از این کتاب نیز در کتابخانه مجلس شورای ملی ایران موجود است به ص ۹۱ ج ۱ فهرست کتب خطی مراجعه شود .

برمیآید تألیف آن درشیراز بنام رکن‌الدّین ابو محمّد یحیی شده که ازعلماء آنشهر درآن‌روزگار بوده‌است ، وشرح نظام مکرّر درایران چاپ گردیده ودر حدود (۵۵۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : احمدك اللّهم علی ان وفقتنی لصرف ریعان الشباب فی اقتناء العلوم والاداب الخ .

(۹۶۵)

شرح شافیه (شرح نظام) این نسخه را بسال ۱۱۱۵ محمّدبن حاجی جمال اردستانی بخط نسخ نوشته ، شامل تمام شرح میباشد ، روی عبارات متن باشنجرف خط کشیده شده واز شرح جدا گردیده، ورق اوّل و دوّم وّصالی شده ونویسنده حمد وصلوة را ازاوّل نسخه انداخته وازجمله وبعد شروع کرده است .

جلد تیماجی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار ، قطع بغلی . شمارهٔ اوراق (۱۵۸) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول ($۱۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۳۲) .

(۹۶۶)

شرح شافیه (شرح نظام) این نسخه را بسال ۱۱۱۲ امامقلی استرابادی نوشته ، ورق اوّل کتاب که شامل قسمتی ازدیباچه بوده افتاده ، ونسخه در آب افتاده وبعضی از کلمات آن محو گردیده است .

جلد میشن . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۲۱۴) صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($۱۸\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۲۷) .

(۹۶۷)

شرح شافیه (شرح نظام) این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، دیباچه را ندارد و از ابتداء شرح عبارات شافیه شروع گردیده و دو ورق ازآخر آن افتاده وآخرین سطر موجود آن اینست : (ونحوالذین فی التثنیه نصباً وجراً بلامین للفرق بینه وبین الجمع لنقله اولی . ،

شرح قواعدالاعراب یا موصل الطلاب که در ص ۳۳۲ و ۳۳۳ معرفی از آن گردید ضمیمه این شرح میباشد ، در حاشیه بیشتر از صفحات تعلیقاتی بامضاء

محمّد علی موجود ، تاریخ نگارش هردو نسخه بدست نیامد وظاهراً شرح نظام از خطوط قرن سیزدهم و موصل الطلاب از قرن دوازدهم است .

جلد میشن مطلا . کاغذ فرنگی و سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۳۲) . این شرح (۱۰۳) ، صفحه ای (۲۲) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۲۶) .

[٤١١] شرح شافیه = شرح آقا محمدهادی (فارسی)

آقا محمد هادی پسر ملاّ صالح مازندرانی متوفی بسال ۱۰۸۱ میباشد وبگفته صاحب روضات محمّدهادی (ص ۳۳۱ ذیل نام محمد صالح) تازمان فتنه افاغنه (بسال ۱۱۳۷ بوده است) حیات داشته ودرهمان گیرودار برحمت الهی پیوسته وقرآن کریم وصحیفه سجّادیه ومعالم الاصول وکافیه وشافیه را بفارسی ترجمه نموده ومؤلّفات دیگر نیز داشته وخط شکسته ونستعلیق را بسیار خوب مینوشته ومیتوان اورا از خطّاطین معروف دانست ، شارح چنانکه در مقدّمه آن شرح گفته شده برحسب خواست حسین علیخان که ازخوانین آندوره بوده بشرح مشکلات شافیه پرداخته ومشکلات آنرا بعبارات سهل و ساده حلّ کرده و باقوال شراح اشاره نموده و درحدود (۱۵۵۰۰) بیت کتابت این شرح است .

آغاز : الحمدلله رب العالمین والصّلوة والسّلام علی خیرخلقه محمّد وآله الطیبین الطّاهرین المعصومین امّا بعد چنین گوید ذرهٔ بیمقدار تراب اقدام شعیان ائمّهٔ اطهار الخ .

(۹٦۸)

شرح شافیه (آقا محمد هادی)

این نسخه را بسال ۱۱۳۳ بخط نسخ محمّد ظهیر ابن حاجی محمّد زمان نوشته ، درحاشیه پاره ای ازصفحات تعلیقاتی از شارح وغیر ایشان میباشد ، در آب افتاده ولی خطوط آن ضایع نگردیده ، چند ورق آخر نسخهٔ وصّالی گردیده و پشت ورق اوّل یك برگ از صحیفه سجّادیّه که دارای سرلوحی میباشد چسبانیده اند و یادداشتهائی ازاخبار وغیره پشت ورق نخستین وآخرین وورق الحاقی موجود است .

جلد میشن مستعمل . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۸۸) . صفحه ای (۲۳) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض (۱۸ ۱/۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۱۸) .

[٤١٢] شرح شرح جامی (فارسی)

نسخه زیرین که خصوصیّات آن نگاشته خواهد شد ، شرحی فارسی برشرح جامی برکافیه است که آنرا پس از این معرّفی خواهیم نمود ، ورق اوّل نسخه افتاده لذا نام مؤلّف و شارح بدست نیامد از مطالعهٔ نسخه هم شارح شناخته نشد ولی دانستیم که شرح قولی برشرح جامی است و در حدود (٤٠٠٠) بیت کتابت آنست .

(۹٦۹)

شرح شرح جامی

این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۰۵۵ (در آخر نسخه چنین نوشته شده : ۱۵۵) نوشته شده ، ازقرائن چنین بدست میآید که خط شارح میباشد ، ورق اوّل آن افتاده ونخستین سطر نسخه اینست : خاصه خدای تعالی است الحال جواب میگوئیم که شما این راه را قبول دارید که جنس حمد خاصه خدای تعالی است الخ .

اوراق نسخه بواسطهٔ آبدیدگی بعضی از سطور آن محو شده وبرخی وصّالی گردیده است .

جلد تیماج مستعمل . کاغذ کاهی . واقف حاج سید محسن و آقا سید اسدالله . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۷۹) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ (۲۱۸) قفسهٔ مدرسه قنبرعلیخان .

[٤١٣] شرح فوائد الصمدیه = (عربی)

الحدائق الندیه في شرح الفوائد الصمدیه = شرح کبیر سید علیخان

چنانکه درص ۲۰٤ - ۲۰۸ زیرشرح حال سید علیخان کبیر گفته شد ایشانرا سه شرح برفوائدالصمدیه شیخ بهاء الدّین عاملی ره میباشد ودرهمین فصل ازصمدّیه وشروح آن معرفی خواهد شد ، شرح کبیر سیّد این کتابست که خصوصیّات آن در اینجا نوشته میشود وبسال ۱۰۹۹ تألیف آن بآخررسیده وپس ازاین شرح صغیر

خود را نگاشته و چون زیاد مختصر شده شرحی متوسط بر این کتاب نوشته ونسخهٔ شرح متوسط را نوادهٔ محترم ایشان آقای میرسید احمد مهذب دارند ، مؤلّف نام این شرح (کبیر)را « الحدائق الندیه فی شرح الفوائد الصمدیه » گذارده وشرحی مزجی وچون سائر مؤلّفات این مؤلّف در منتهی درجهٔ خوبی میباشد و بسال ۱۲۷٤ در طهران چاپ شده است .

آغاز : الحمدلله الصمد بماله من المحامد الابدیه و الشکر له علی آمال توجهت له نحوه فصرفها بالفوائد الصمدیة احمده حمد من نزه العلی عن الاشباه الخ .

(۹۷۰)

شرح صمدیه (الحدائق الندیه)

این نسخه بخط نسخ ظاهراً درقرن سیزدهم هجری نوشته شده، قسمتی از آخر نسخه افتاده (تامبحث جملیکه محل اعراب ندارد بیشتر شامل نیست) و آخرین سطر آن اینست : (ان الثمانین و بلغتها ـ قداحوجت سمعی الی ترجمان ـ الثالث انه یجوز تصدیرها بدلیل استقبال کان.) جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲٤۰) . صفحه ای (۲٤) سطر . طول (۲۷ سانتیمتر) . عرض (۱٦ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٤٤) .

[٤۱٤] **شرح فوائد الصمدیه** = (عربی)

(الفرائد البهیه فی شرح الفوائد الصمدیه = شرح صغیر صمدیه)

این شرح ، شرح صغیر سید علیخان کبیر برفوائد الصمدیه میباشد و تألیف آن پس از شرح کبیروی براین کتابست که پیش ازاین معرّفی شد و نام این شرح را « الفرائد البهیّه فی شرح الفوائد الصمدیه » گذارده و در حدود (٦۸۰۰) بیت کتابت دارد و بسال ۱۲۷۰ در طهران چاپ شده و از کتب درسی طلاب علوم قدیمه میباشد .

آغاز : بسمله نحو جنابك المتعال صرف وجوه الامال و بابك مورد کل سؤال الخ .

(۹۷۱)

شرح صغیر صمدیه (الفرائد البهیه) این نسخه بخط نسخ محمّد جعفر بسال ۱۲٤٤ نوشته شده ، شامل تمام کتابست ، در حاشیهٔ اوراق اولیّه نسخه حاشیه ها و تعلیقاتی در مطالب نحوی از شارح و دانشمندان متقدّم ومتأخر بروی ومؤلّفات ایشان موجود است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۱۷) . صفحه ای (۲۱) سطر. طول(۲۳ سانتیمتر) . عرض(۱۵سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه(۳۱٤۵) .

(۹۷۲)

شرح صغیر صمدیه (الفرائد البهیه) این نسخه را محمّد هادی بن معصوم بروجردی بسال ۱۲۵۹ بخط نسخ نوشته ، رسالهٔ مختصر بعربی در علم معانی وبیان وبدیع که اوراقی از اوّل وآخر آن افتاده ضمیمهٔ آنست .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۷٦) . این نسخه (۱٦۱) . صفحه ای (۱٦و۲۰) سطر.طول (۱۸سانتیمتر) . عرض (۱۱سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱٤۹) .

(۹۷۳)

شرح صغیر صمدیه (الفرائد البهیه) این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نگارش آن خاتمه نیافته وشامل ازابتداء کتاب تاقسمتی ازمبحث مبنیّات میباشدو آخرین سطر نسخه اینست : (فیکتب بالیاء وهوللعاقل غالباً ومن غیره قوله والعیش فی اولائك الایام وقدیق) . متن این شرح (الفوائدالصمدیه) ضمیمهٔ این نسخه است و دراین فصل آن را ذکرخواهم نمود .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۰۲) . این شرح (٦۱) . صفحه‌ای (۱٦و۱۱) سطر . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱٤سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٤۷) .

[٤۱۵] **شرح فوائد الصمدیه = شرح صمدیه عبدالعظیم** (عربی)

این شرح نیز برفوائدالصمدیه و در نحو میباشد ، مؤلّف خود را در دیباچه «محمّدبن عبدالغنی المشتهر بعبدالعظیم الحسنی» معرّفی نموده ، درمآخذیکه دردست

نگارنده است نامی از مؤلّف و مؤلّفه یافت نشد، از مطالب مندرجه در کتاب هم عصر و زمان وی بدست نیامد، بقرینه اینکه پس ازنام مصنّف متن متوفی بسال ۱۰۳۰ رحمه الله واسکنه الله فی اعلا علّیّین گذارده و نسخه هم بسال ۱۱۰۲ یا ۱۱۵۲ نوشته شده تألیف آن مسلّماً میان دو تاریخ مذکور خواهد بود، شارح نامی مخصوص برای این شرح نگذارده و ازدانشمندان اثنا عشری مذهب بوده است.

این شرح مزجی و در حدود (۳۵۰۰) بیت کتابت دارد و دربعضی ازموارد باقوال علماء ادب چون زمخشری وشیخ رضی متمسّك شده است.

آغاز: بسمله نحمدك یامن نحوضمیرنا موصول الی وصف اسمائه الحسنی الخ.

(۹۷٤)

شرح فوائد الصمدیه

شرح (عبدالعظیم)

این نسخه را بخط نسخ بسال ۱۱۰۲ یا ۱۱۵۲ محمّد علی بن محمّد هادی نوشته، تصحیح و مقابله گردیده، در حواشی بعضی از صفحات حاشیه هائی بامضاء **منه** و بعضی بامضاء **منه رحمه الله** دیده میشود، ظاهراً نسخه ازنظرشارح گذشته و این حواشی بخط خود او میباشد، در تاریخ تحریر نسخه آثار محو کردن ظاهر، لذا مردّد میان دو تاریخ مذکوراست.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (۱۸۳). صفحه ای (۱۰) سطر. طول (۱۷ ½ سانتیمتر). عرض (۱۱ ½ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱٤۸).

[٤۱٦] شرح قطر (عربی)

چنانکه درص۳۰٦ درذیل شرح حال ابن‌هشام نحوی گذشت **قطر الندی وبل الصدی** وشرح آن که بنابر اختصار مشهور به **شرح قطر** میباشد از مؤلّفات **ابن‌هشام نحوی** و در علم نحو است و این شرح نیز از کتب متداوله درمیان طلاب علوم ادبیّه بوده و هست و تعلیقات زیاد برآن نوشته شده و **کاکو یار** آن را بفرانسه ترجمه نموده وبسال ۱۸۸۷ درلیدن چاپ گردیده وشیخ عبدالعزیز فرغلی انصاری متوفی بسال ۱۲۱٦ مطالب قطرالندی را بنظم درآورده ودرحاشیه

شرح قطر و با« مجیب الندی الی شرح قطر الندی » (۱) در مصر چاپ شده و این شرح قطر ابن هشام در حدود (۳۶۰۰) بیت کتابت آنست .

حاجی خلیفه در ص ۲۳۸ ج ۲ کشف الظنون قطر الندی را نام برده و چند شرحیکه بر آن نوشته شده ذکر نموده است.

آغاز : بسمله قال الشیخ الامام. . . . جمال الدّین ابو محمّد عبدالله بن هشام الانصاری فسح الله فی قبره **الحمدلله** رافع الدرجات لمن انخفض بجلاله و فاتح البرکات لمن انتصب لشکر افضاله الخ .

(۹۷۵)

شرح قطر این نسخه بخط نسخ بسال ۱۲۵۷ نوشته شده ، طرز نگارش صفحات آن یك نواخت نیست و نویسنده نام خود را نبرده است.

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار. قطع خشتی. شمارهٔ اوراق (۱۱۵) مختلف السطور. طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۰۴).

[۴۱۷] شرح کافیه = شرح جامی = (عربی)

(الفوائد الضیائیه)

این شرح یکی از مؤلّفات **جامی** است (نورالدّین عبدالرّحمن بن احمد ۸۱۷-۸۹۸) (۲) که از مشاهیر شعرای قرن نهم هجری بوده و برخی را عقیده اینستکه از آن قرن تا کنون بپایه وی شاعری یافت نشده و در عرفان و ادب دست داشته و مؤلّفات وی بهترین شاهد و گواه براین مدعی است ، جدّ وی شمس الدّین محمد

---

(۱) « مجیب الندی الی شرح قطر الندی » تالیف جمال الدین یا عفیف الدین عبدالله بن احمد بن علی الفاکهی المکی الشافعی النحوی (۸۹۹-۹۷۲) میباشد و بسال ۱۲۶۴ در بولاق مصر چاپ شده است (ص ۱۴۳۱ معجم المطبوعات) .

(۲) برای اطلاع بر شرح حال جامی به ص ۴۳۸ روضات ، ص ۸۶ الفوائد البهیه ، ص ۲۹۳-۲۹۶ شقائق نعمانیه ، ص ۳۶۰ ج ۷ شذرات الذهب ، شرح حال جامی تالیف آقای تربیت ضمیمه تقویم ۱۳۰۸ تربیت ، ص ۵۶۹ هفت اقلیم نسخه خطی مدرسه ، تکمله نفحات الانس نسخه خطی مجلس شورای ملی و معجم المطبوعات ص ۶۷۱-۶۷۲ مراجعه شود .

دشتی (۱) اصفهانی استکه بتربت شیخ جام مهاجرت نموده و تولّد عبدالرّحمن در «**خرجرد**» از توابع جام گردیده و ظاهراً مذهب وی حنفی و ناصبی بوده و در تصوف از نقشبندیه است ، صاحب روضات از مقالهٔ امیر محمدحسین خاتون آبادی در ذکر آنهائیکه از عامه امامی مذهب شده‌اند بوسائط از شیخ عبدالعالی کرکی (پدر محقق ثانی است) نقل نموده که در زیارت غری (نجف اشرف) با عبدالرّحمن جامی همسفر بودیم در یکی از منازل درویشی پیش آمد و قصیده ای در مدح حضرت مولی الموالی ع خواند جامی تقاضای تکرار نمود و گریه کرد و بسجده افتاد چون برخواست ویرا جائزه ای بسزا داد چون گذشت گفت از موجب این حالات من نپرسیدی گفتم واضح بود گفت آن کدامست گفتم که مدح خلیفه چهارم را کرده بود و شمارا خوش آمد گفت بس این نیست بلکه ممدوح خلیفه اول است و اینك هنگام آن رسیده که از تقیّه بیرون آیم من شیعه علیع هستم و این قصیده را من گفته ام ولی نام خود را در آن نیاورده و آنرا انتشار دادم اینك که دیدم منتشر شده دانستم که منظور نظر ممدوح گردیده و آنرا در محافل میخوانند لذا سجده شکر نمودم الخ .

ولی شهرت جامی بعامّی مذهب بودن زیاد و مؤلّفات واشعار وی این شهرت را مؤید میباشد امّا چون مذهب امر قلبی است این آثار نمیتواند دلیل قاطع برنفی واثبات طریقه ای باشد .

مؤلّفات جامی عبارتست از **هفت اورنگ** که مشتمل بر هفت کتاب منظوم میباشد وهریك نامی مخصوص دارند و در این جلد از آن معرّفی کامل خواهد شد ، **نقد النصوص** ، نفحات الانس ، **اشعة اللمعات** ، شرح فصوص الحکم (۲) **شرح تائیه ابن فارض** (بعضی از اشعار را شرح کرده) ، **رساله** درطریقه سادات نقشبندیه ، **لوائح** ، شرح رباعیات لوائح ، **بهارستان** ، شرح کلمات خواجه محمد پارسا ،

(۱) شمس الدین محمد دشتی منصوب به محله دشت اصفهانست که اینك آن محله را در دشت مینامند ودشتی نیز منسوب بقسمتی ازجنوب ایران است که متصل به دشتستان واقع شده و آقای دشتی نویسنده شهیر معاصر وصاحب روزنامه شفق سرخ منسوب با نجا میباشند .

(۲) شرح فصوص الحکم جامی بسال ۱۳۰٤ و ۱۳۲۳ در حاشیه « جواهر النصوص فی حل کلمات الفصوص » تالیف ناباسی متوفی بسال ۱۱٤۳ چاپ شده (معجم المطبوعات ص ۱۸۳۲ و ۱۸۳۳) .

مناقب مولانای روم، **مناقب**، خواجه عبدالله انصاری، **الدرة الفاخره**، تحقیق مذهب الصوفیه (۱) **رساله دروجود**، مناسك حج، رساله در کلمه لااله‌الاالله، رساله در عروض، رساله در موسیقی، سه رساله در معما، تفسیر آیه فارهبون، تفسیر قرآن کریم (این تفسیر بطریقه عرفانی وبیش ازیك حزب آن پاك نویس نشده است)، دیوان قصائدوشواهدالنبوه بفارسی، شرح کافیه‌ابن‌حاجب (همین کتاب) وغیرازاینها.

این شرح ازمشاهیر شروح کافیه میباشد و توان گفت که آنچه نکات شروح پیش دارا بوده بااضافاتی دراین کتاب میباشد و از بدو تألیف تاکنون در مدارس قدیمه کتاب درسی بوده وخواننده آن از کتب دیگر درعلم نحو بی‌نیاز میگردد وبرآن حواشی وشروح زیاد نوشته شده (ص ۲۵۰ و۲۵۱ ج ۲ کشف الظنون) وشیخ محمدبن عمرمعروف به‌قورد آفندی متوفی بسال ۹۹۶ این‌شرح جامی‌را بترکی ترجمه نموده‌وشارح این‌شرح را بمناسبت نام پسرخویش ضیاءالدین «الفوائدالضیائیه» نامیده وبنابرتصریح درآخردر ۱۱ رمضان سال ۸۹۷ (سال پیش‌از مرك) تألیف آن خاتمه‌یافته‌ومکرّرچاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمد لولیّه والصلوة علی نبیه و علی آله و اصحابه المتادبین بآدابه الخ.

(۹۷۶)

شرح جامی

این‌نسخه را بخط نستعلیق بسال ۹۷۵ محمدبن کمال‌الدّین حسین انصاری طسوجی نوشته و رساله ای درصرف بفارسی که بنام «صرف‌فارسی» دراین‌فصل ازآن معرّفی میشود ضمیمه‌آنست، دو کتاب‌دارای دو سرلوح زیبا و صفحات مجدول‌بطلا ولاجورد وزنگار میباشد وزنگاربرخی از اوراق را پاره کرده و درحاشیه بعضی از ورقها تصحیحاتی شده است.

جلد تیماج. کاغذ متن و حاشیه خان بالغ وسمرقندی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق کلیه (۶۹). شرح جامی (۶۴) صفحه ای (۲۷) سطر. طول ($30\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض ($23\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱۵۴).

(۱) این کتاب بسال ۱۳۲۸ چاپ شده است.

(۹۷۷)

شرح جامی این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، قسمتی که نیز سال نگارش را معین مینموده پاره شده ، ظاهراً درقرن یازدهم نوشته شده، قسمتی ازاوّل کتاب نونویس میباشد ، پشت ورق اوّل جمله هائی متفرق نوشته شده و قصیده ای در مؤنثات سماعی منسوب به ابن حاجب پس از ختم کتاب نوشته شده واواخر برگ آخر پاره شده است .

جلد تیماج . کاغذ دولت آبادی و فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۲۱) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۵۵) .

(۹۷۸)

شرح جامی این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، سال تألیف را که مؤلف در آخر یادداشت نموده محو کرده اند ، اینك سال نگارش نسخه هم معلوم نیست ، ظاهراً از خطوط قرن دوازدهم هجری میباشد ، اوراقی از اوّل وورق آخر وصّالی شده وتعلیقات مختصری برصفحات تحریر یافته است .

جلد میشن ضربی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۲۴۰) . مختلف السطور . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۳ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۳ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۵۷) .

(۹۷۹)

شرح جامی این نسخه را بخط نستعلیق نقی بن علی محمّد بسال ۱۲۴۱ نوشته ، یك ورق از اواخر کتاب افتاده وکاغذ ننوشته بجای آن گذارده اند ، درحاشیه بیشتر اوراق حاشیه هائی نوشته شده ، پشت ورق اوّل و آخر نسخه و ورقیکه پیش از ورق اوّل است مطالب متفرقه ای یادداشت شده است .

جلد تیماجی مستعمل . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۲۹) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۵۶) .

[٤١٨] شرح کافیه = شرح رضی (عربی)

این شرح از رضی استرابادی است (نجم الائمّه رضی الدّین محمّدبن حسن استرابادی متوفی بسال ٦٨٧) (١) که ازمشاهیرعلماء امامیّه بوده ودرنحوخصوصاً توانائی زیاد داشته واین شرح کافیه وی خود شاهدی بزرگ براین مدّعی است ، چنانکه در آخر شرح شارح خود تصریح نموده بسال ٦٨٦ (٢) تألیف این شرح درجناب غروی (نجف اشرف) خاتمه یافته وسیوطی که ازمشاهیر ائمّه نحومیباشد دربغیه بنام **الرضی** این شارح را نام برده و گوید: امام‌مشهور وصاحب شرح‌کافیه ابن حاجب میباشد که مانند آن نه شرحی برکافیه نوشته شده ونه درعلم نحو کتابی تألیف گردیده و مورد اعتماد علماء معاصر و پیشین بوده و هست و در مؤلّفات خویش برمطالب این‌شرح اعتماد نموده وروی آن بحث کرده وبرنام وترجمه‌حال وی دست نیافته ام انتهی.

شیخ رضی در اثـر همین شرح معروف به **شارح رضی** گـردیده و صاحب روضات گویند نخستین کس که ملقب به لقب نجم الائمّه گردید این دانشمند بود این شرح وی بیش از سی‌هزار بیت (٣٠٠٠٠) کتابت دارد ، مؤلّفـات دیگـراین شارح نیزشرحی برشافیه ابن‌حاجب درعلم صرف وشرحی برقصائدسبعه ابن‌ابی‌الحدید درفضائل حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السّلام میباشد .

شرح رضی برکافیه مکرّر چاپ شده ومؤلّف خود آنرا در دو مجلّد گذارده (جلد اوّل درمعربات دوم درمبنیّات) وپس از اینکه شارح ازشرح کافیه فراغت یافته وتاریخ تألیف را تذکرداده در حدود دویست بیت راجع به : هاء السکت ، حرف التذکـر ، حـرف الانـکار، شین‌الکشکشه وسین‌الکسکسه باین شرح ملحق نموده است .

---

(١) مجالس‌المؤمنین ص ٢٤٤ ، امل‌الامل ج ٢ ص٦١ ، روضات ص ٢٨٧ ، کشف‌الحجب ص ٣٤٨ ، بغیة الوعاة درحرف الراء ، فهرست رضویه ج ٣ ص ١٢ کشف‌الظنون ج ٢ ص ٢٤٩ در ذیل کافیه .

(٢) در مجالس المؤمنین وروضات‌و کشف‌الظنون و معجم‌المطبوعات تاریخ تالیف این شرح سال٦٨٣ ثبت شده ولی درآخر نسخه خطی این کتابخانه ونسخه چاپ ایران (درسال ١٢٧٥) سال ٦٨٦ نوشته شده است .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی جلت آلائه عن ان‌تحاط بعد الخ .

(۹۸۰)

شرح رضی این‌نسخه بخط نسخ‌بسال۱۱۰٦ نوشته شده، نویسنده نام‌خود را ننگاشته ، برحاشیه صفحات اولیّه حاشیه هائی بامضاء س تحریریافته است .

جلد تیماجی ضربی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (٤۹۱). صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲٤ سانتیمتر) . عرض (۱۷سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۰۲).

(۹۸۱)

شرح رضی این نسخه را ابوطالب بن کنعان تبریزی انصاری بسال ۱۰۱۵ بخط نستعلیق نوشته ، درحدود ۸۵۰ بیت از اوّل آن افتاده ونخستین سطر موجودش اینست : [العلّة] الغائیّه وهواّلذی یقال فیه اوّل‌الفکر آخرالعمل الخ . عبارات کافیه‌را باشنجرف نوشته وازشرح بدین جهت ممتاز میباشد ، درحاشیه صفحات اولیّه‌حاشیه‌هائی ازشارح موجود وآثار آبدیدگی دراوراق پیدا برگ اوّل محتاج وّصالی است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۳٦) . صفحه ای (۳۰) سطر . طول (۳۰سانتیمتر) . عرض (۲۱سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۰۸) .

(۹۸۲)

شرح رضی این‌نسخه بخط نسخ نوشته شده ومجلّد اوّل این شرح میباشد، نویسنده نام‌خود وسال‌نگارش را ننگاشته ، پس از اتمام قسم معربات که‌آخر مجلّداوّل‌شمرده‌میشود مسائلی درمطالب‌صرفی ونحوی‌نگاشته‌شده که جزء این کتاب نیست ورطوبت بربعضی ازصفحات وسطرها اثری گذارده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۹۷) . صفحه ای (۲۰) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عـرض ($۱۹\frac{۱}{۲}$سانتیمتر) . شمارهٔ(۳۲۰۵) .

(۹۸۳)

شرح رضی این نسخه‌دارای‌دوقسمت‌است ، بخش‌اوّل آن که‌بدون تاریخ است‌نونویس‌وازابتداء شرح تاآخرمبحث اسماء اشاره‌میباشد

وقسمت دوّم آن که از طرز وروش خط از خطوط اوائل قرن هشتم بنظر میآید، ازمبحث عددشروع وتاآخر شرح آنرا داراست ومیان مبحث اسماء اشاره تاعدد که درحدود ۵۰۰۰ بیت میشود افتاده دوورق کاغذ ننوشته میان این دوقسمت گذارده شده وتمام قسمت دوّم متن وحاشیه است .

جلد میشن نیم ضربی . کاغذ فرنگی وخان بالغ . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۴۴) . صفحه ای (۳۱) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۰۷) .

(۹۸۴)

شرح رضی این نسخه و نسخه زیرین شامل تمام شرح (دو مجلّد) بوده ، برای اینکه اززیادی حجم آن کاسته شود در دو مجلّد گذارده شده ، بخط نستعلیق نگارش یافته وظاهراً ازخطوط قرن دهم هجری میباشد ، ورق اوّل این نسخه افتاده ونخستین سطر آن اینست : وقیل انّ اشتقاق الکلمة والکلام من الکلم الخ . وتا قسمتی از مبحث ضمیر متّصل ومنفصل که جزء قسم دوّم شرح است در این نسخه گذارده شده وبیشتر ازصفحات آب دیدگی دارد ومتن کتاب (کافیه) باشنجرف نگارش یافته وبرپاره ای ازصفحات تعلیقاتی نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۷۸) . صفحه ای (۲۰) سطر . طول (۲۰ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۰۳) .

(۹۸۵)

شرح رضی این نسخه بقیّه نسخه پیشین میباشد ، یك ورق پیش ازآخرین ورق موجود و یکی پس از آن نسخه افتاده ، اوراق اواخر وّصالی شده ونیز آثار آبدیدگی در اوراق نسخه موجود است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۷۹) . صفحه‌ای (۲۰) سطر . طول (۲۰ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۰۴) .

[۴۱۹] شرح کافیه = شرح متوسط رکن الدین = (عربی)

الوافیه في شرح الکافیه

این شرح تألیف سیّد رکن الدّین استرابادی است (رکن الدّین حسن بن محمد بن

شرفشاه العلوی الحسینی الاسترابادی متوفی بسال ۷۱۵ یا ۷۱۷ یا ۷۱۸) (۱) که از مشاهیر شاگردان حضرت خواجه نصیرالدّین طوسی بوده و چون علاّمه شیرازی (محمودبن مسعود) بعنوان سفارت بروم رفت مقام ریاست اصحاب مراغه را یافت و بتدریس علوم حکمی پرداخت وتا آخرعمر استاد (ذیحجه ٦۷۲) ملازم وی بوده ودوسال پیش ازاینکه استاد بجوار رحمت الهی منتقل شود بیست سؤال درمسائل منطقی وحکمی نوشته و خدمت ایشان تقدیم داشت که بنام یادگار بخط خویش جواب آنها را تحریر فرمایند تاازدوجهت یادگار استاد را داشته باشد(۲)، پس ازمرگ خواجه ازبغداد بموصل رفت ومقام تدریس وتولیت مدرسه ای را یافت وتاآخر عمر درآنجا بتدریس مشغول ونوشته اند که بی نهایت متواضع بود ودر همانجا بمرد ، مؤلّفات وی عبارتست از شرح برکافیه ابن حاجب (کبیر و متوسط وصغیر) [جزشرح متوسط وی که زیراین سطرها ازآن معرّفی میشود شرح های کبیر وصغیر آن دردست نیست ولی درحاشیه نسخهٔ شمارهٔ(۹۸۷ این فهرست) از شرح کبیر سیّدنقل هائی موجوداست وسبکی هم که نزدیکترین مورخین به مؤلّف است(بسال ۷۷۱ مرده) گوید که شرح متوسط وی استکه اینك دردست دانشجویان میباشد . واین عبارت وی میرساند که ازهمان اوائل تألیف، آن دوشرح متروك مانده وما باجستجو درکتابخانه های عمومی وخصوصی بدان دودست نیافتیم] و شرح شمسه منطق، شرح مطالع ، اصول دین ، شرح مختصرابن حاجب ، شرح حاوی . (الحاوی چنانکه در ص ٤۱۵ و ٤۱٦ ج ۱ کشف الظنون تصریح شده در فروع و مؤلّف آن نجم الدّین عبدالغفاربن عبدالکریم قزوینی شافعی متوفی بسال ٦٦۵ میباشد وبرآن شروح زیاد نوشته شده است) ، حاشیه برتجریدالعقائد ، شرح قواعدالعقاید (سیوطی گوید این شرح را برای پسر خواجه نصیرالدّین طوسی تألیف نموده) و شرح شافیه .

(۱) طبقات الشافعیه سبکی ج ٦ ص ۸٦ ، بغیه‌الوعاة در حرف حاء مهمله ، شذرات الذهب ج ٦ ص ۳۵ و کشف‌الظنون .

(۲) نسخه ای از این سؤال وجواب را که بسال ۱۰۵۸ نگارش یافته ضمیمهٔ یکی ازمجموعات خطی متعلق بدانشمند محترم آقای سید جلال‌الدین طهرانی دیده وازآن یادداشتهائی دارم .

شارح این شرح را که پس از شرح مفصل و مختصر خویش تألیف نموده «الوافیه فی شرح الکافیه» نام نهاده و شامل بسیاری از مطالب سودمند میباشد و تاکنون مورد عنایت و توجه دانشمندان و اعتماد ایشان بوده و تاکنون چاپ نشده و در حدود (۷۵۰۰) بیت کتابت دارد و بنام وزیر، یحیی بن ابراهیم بن یغرش بیلکا پادشاه ختن آنرا موشح نموده، و بر آن حاشیه هائی نوشته شده، صاحب کشف الظنون چند حاشیه آنرا نام برده و گوید شرح کبیر آن **البسیط** نام دارد و ابیات شواهد شرح متوسط را اسمعیل بن علی شرح نموده و اوّل آن اینست: لك الحمد یامن صرف قلوبنا فی بحر المعانی والبیان الخ.

باید دانست که سید رکن الدّین استرابادی صاحب این شرح غیر از رکن الدّین محمّد بن علی استرابادی استکه فصول نصیریّه را تعریب نموده و در ص ۷۰ ج ٤ روضات نام برده شده و مؤلّف روضات دربارهٔ وی گوید که زمان وحیوة وی نزدیك بزمان و عصر خواجه بوده است.

(۹۸٦)

شرح متوسط (الوافیه)

این نسخه بخط نسخ بسال ۱۰۵۰ نوشته شده، کاتب نام خود را ننگاشته، ورق اوّل که شامل چند سطر از مقدمه بوده افتاده و نخستین سطر نسخه اینست: (الکبیر العالم الفاضل الکامل سلالة الامراء والوزراء... یحیی بن المخدوم المعظم... ابراهیم بن یغرش بیلکا ملك الختنی الخ) در حواشی صفحات آثار تصحیح و گاهی حاشیه هائی در توضیح مطالب دیده میشود، ورق اوّل و صالی شده و بعضی از اوراق آن آثار آبدیدگی دارد.
جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲٤۹). صفحه ای (۱۵) سطر. طول (۲٤ سانتیمتر). عرض (۱٤ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱٦٤).

(۹۸۷)

شرح متوسط (الوافیه)

این نسخه بخط نسخ نوشته شده، متن کتاب (کافیه) باشنجرف میباشد، از اوّل کتاب تاقسمتی ازمبحث **عدول** از بحث غیر منصرف آن افتاده و نخستین سطر موجود آن اینست: (صحراء

علی صحاری او صحراوات فقیاس جمعاء ان یجمع علی جماعی الخ .) ورق آخر نسخه نونویس است و در حاشیه بیشتر از صفحات مطالبی از شرح رضی ، شرح خبیصی ، شرح کبیر مؤلّف و تعلیقاتی بامضاء سعیدی ، نعمة الله ، کمال الدّین ، عصمت و حاشیه هائی از خود شارح دارد و بعضی از اوراق و صّالی گردیده و پشت آخرین ورق نسخه (نونویس) یادداشتی بامضاء محمّد حسن حسینی مورخ بسال ۱۲٤٥ و مطالب متفرقه ای از دیگران میباشد و خود نسخه ظاهراً در قرن نهم هجری نگارش یافته است .
جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱٥۰) . صفحه‌ای (۲٥) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۱۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٦٥) .

(۹۸۸)

شرح متوسط (الوافیه)

این نسخه بخط نستعلیق بد خطی نوشته شده ، اوراق اوّل نسخه (۷ ورق) مشوش گذارده شده پس از دقت روی آنها صفحه گذاری شد ، چند سطر از دیباچه را ندارد و از این عبارت : (ترکیباته و مبانیه الاّ نادراً مع ذکر علل اکثرها و جعلته لرسم خدمة الامیر الکبیر سلالة الامراء الخ .) دیباچه نسخه شروع شده و از آخر هم ناقص و تا قسمتی از مبحث حروف جاره را دارد ، ورق آخر باطر زبسیار بدی و صّالی گردیده بر ورق اوّل فعلی نسخه بنام : **لباب برکانیه** بر این کتابخانه وقف گردیده و در دفاتر هم بهمین نام ثبت شده ولی مسلماً شرح متوسط کافیه است .
جلد تیماج . کاغذ سمرقندی واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۲۲۱) . مختلف السطور . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض (۱۱ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۷۲) .

[٤۲۰] شرح کافیه = شرح میر سید شریف = (فارسی)

شرح گیپائي

بقرائنیکه زیر این سطرها نگاشته میشود این شرح تألیف میر سید شریف جرجانی است (علی بن محمد بن علی جرجانی حنفی یا شیعی استرابادی ۷٤۰-$\frac{۸۱٤}{۸۱٦}$) (۱) که

(۱) این شرح با مراجعه به بغیة الوعاة ص ۲۵۹ نسخه خطی مدرسه ، مجالس المؤمنین ص ۳٤٥ - ۳٤۷ در مجلس هفتم ، روضات ص ٤۹۷-٤۹۹ ، کشف الظنون ، فهرست رضویه و معجم المطبوعات ص٦۷۸-٦۸۱ نوشته شده .

از مشاهیر علماء علم ادب و دانشمندان و حکما بوده و صاحب معجم المطبوعات از او به **عالم اهل المشرق** تعبیر کرده‌اند، بسال ۷۷۹(۱) که شاه شجاع در قصر زراستراباد بود، سیّد بخدمت پادشاه رسید و مورد عنایت و توجه گردید، باخود بشیرازش آورد و تدریس مدرسه دارالشفاء مؤسسه خویش را بدو تفویض نمود وچون امیرتیمور گورکان شیراز را فتح نمود فرمان داد که سیّد بسمرقند رود وباسعدالدّین تفتازانی مناظرات داشته وتا مردن این پادشاه در آنجابود و پس از آن بشیراز آمد ودر آنجا بدانسر اشتافت وقبروی درجائیکه آنرا اکنون دارالشفا گویندمزار دانشمندانست.

صاحب مجالس المؤنین وروضات بادلّه ایکه ازمؤلّفات این سیّد بیرون آورده اند تشیّع اورا ثابت کرده ولی مشهور به حنفی بودن است و مؤلّفات وی عبارت از: شرح مواقف قاضی عضد ایجی در کلام، شرح مفتاح العلوم (قسمت بلاغت درحدود ده هزار بیت)، تعریفات العلوم، رساله در تحقیق معنی حرف، کتاب در معمّا (درحدود پانزده هزار بیت است)، حاشیه بر کشاف (۲)، حاشیه برشرح متوسط کافیه (این حاشیه ناقص ماند و پسرش باتمام آن پرداخت)، حاشیه برشرح رضی بر کافیه، حاشیه بر شرح اصفهانی برتجرید (سیوطی شرحی برتجرید بوی نسبت داده وشاید مراد وی همین حاشیه است)، حاشیه برمطول، حاشیه برشرح مطالع، حاشیه برشرح شمسیّه استادش قطب الدّین رازی، شرح تصریف العزی، شرح مختصر الاصول عضدی، شرح حکمة العین، حواشی بر فوائد شیخ میثم بحرانی، رساله درفن اصول الحدیث، شرح فرائض سراجیه، الاصول المنطقیه، الرسالة الشریعیه (در آداب بحث است)، ظفر الامانی فی مختصر الجرجانی، و مؤلّفات فارسی وی عبارت از صرف میر که از کتب مختصره ومشهورهٔ درعلم صرف میباشد و کتاب کبری و صغری(۳) در علم منطق وجواب مسائل امیر اسکندر خان و ترجمان القرآن در

(۱) این تاریخ درمجالس المؤمنین ثبت شده ولی در روضات این تاریخ را ۷۸۷ سبع و ثمانین وسبعمائه نوشته است.

(۲) در ص ۱۲۳ ج ۱ فهرست این کتابخانه معرفی از این کتاب گذشت.

(۳) شمس الدین محمد پسر سید شریف متوفی بسال ۸۳۸ کبری وصغری را بنام «الدّره» و «الغرّه» تعریب نموده است.

ترجمه فارسی لغات قرآن کریم(۱) وغیراز اینهاست .

این شرح مشهور به **گیپائی** است و گیپا درزبان فارسی بمعنی کلّه پز است ودروجه تسمیه این شرح بدین نام در فهرست رضویه نوشته شده که سیّد در اوائل جوانی که مدرسه نشین بوده بتعلیم پسر کلّه پزی مشغول بود و پدرش هرروز ناهاراستاد فرزند را تهیه مینمود و سیّد این شرح را برای او نگاشت بنابراین مشهور بشرح گیپائی شد و درحدود (٦۰۰۰) بیت کتابت آنست .

در اینجا مناسب است که گفته شود جز سیّد جرجانی بر کافیه شروح فارسی نوشته‌اند واز آنها شرح محمّد امین هروی (ج ۲ کشف الظنون ص۲۵) میباشد .

آغاز: بسمله (۲) **الکلمه** معنی کلمه در اصل لغة یك سخن است و معنی وی در اصطلاح نحوی الخ .

انجام: آنکه اعراب فعل جاری برحرف شود که کلمه دیگراست حقیقةً تمّت الکتاب .

(۹۸۹)

شرح کافیه شرح گیپائی

این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۰۲۰ نوشته شده ، از خود نسخه مؤلّف و نام شرح معلوم نشد ، پشت صفحهٔ اوّل بنام « شرح گیپائی » معرّفی شده و آغاز وانجام آن با شرحیکه در ص ۱۵ ج۳ فهرست رضویه بنام شرح گیپائی از آن معرّفی گردیده یکی است، متن کافیه در ۸۲ ورق پیش ازاین شرح گذارده شده ودرهمین فصل خصوصیّات آن ذکرخواهد شد .

جلدتیماجی. کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق کلیه( )این شرح(۱۷٦) صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۱۹ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٦۳) .

---

(۱) نسخه ای از ترجمه لغات قرآن کریم بشمارهٔ (۲۰۱۵) دراین کتابخانه میباشد ، چنانکه درص ۱۸۵ ج ۱ فهرست گفته شد بایستی همین کتاب باشد واز مؤلفات نام برده بالا اول و ۳ و٦ و۱۰ و۱۲ و۱۳ و۱٤ و۱۷ و۱۸ و۱۹ و۲۰ و۲۱ و۲۲ و۲۳ و۲٤ آن چاپ شده است .

(۲) نسخه کتا بخا نه رضویه واین کتابخانه بدون مقدمه ودیبا چه است وشاید که مؤلف بدون مقدمه شروع بشرح کرده باشد .

[۴۲۱] شرح لب الالباب = العباب (عربی)

این شرح تألیف نقره کار است (سیّد جمال الدّین عبدالله بن محمّد بن احمد(۱) الحسینی متولّد و متوفی بسال ۷۰۶-۷۷۶) (۲) که از علماء قرن هشتم هجری بوده و بسال ۷۳۵ از تألیف این شرح فراغت یافته و شرحی نیز برشافیه ابن حاجب بسال ۷۷۲ نگاشته وشرح اخیر مکرّر در آستانه چاپ شده است .

لب الالباب یا **الباب** درعلم نحو و تألیف تاج الدّین محمّد بن محمّد بن احمد بن السیف معروف به **فاضل اسفراینی** متوفی بسال ۶۸۴ میباشد و در ص ۳۷۲ بشرح حال ایشان پرداخته میشود و از کتب مشهوره در این علم میباشد و شروح چندی بر آن نوشته شده و مشهور ترین آنها همین شرح نقره کار است .

صاحب معجم المطبوعات در ص ۷۷۵ زیر عنوان : **الحسینی «عبدالله»** گوید: عبدالله بن محمّد بن احمد الحسینی النیسابوری الشریف. جمال الدّین. المعروف بنقره کار ؛ ابن حجر گوید : در اصول و عربیّة سر آمد اقران بود و در اسدیه حلب تدریس مینمود و یکی از ائمّه معقول میبود و ریش وی سفید و نیکو و شیعی مذهب بود (۳) . و این عبارت با اسقاط جمله المعروف بنقره کار و مأت سنة ۷۷۶ وتغییر مختصری در اواخر عبارت که درزیر این سطور نقل میشود عیناً در بغیة الوعاة موجود و در شذرات الذهب در ذیل وفیات سال ۷۷۶ نیز عبارات بغیه با اضافه اینکه چندی در دمشق و مصر نیز اقامت نموده و مقام شیخی بعضی از خانقاه ها رایافته وهفتادسال زندگانی نموده و گوینده این سه بیت زیرین میباشد آورده شده :

---

(۱) در کشف الظنون و فهرست دار الکتب العربیه فقط نام پدر نقره کار نقل گردیده ولی در بغیه ومعجم المطبوعات نام جد او احمد نیز ذکر شده ودرشذرات این جد او محمد نامیده شده است.

(۲) بغیة الوعاة در ذیل عبدالله بن محمد ، کشف الظنون ج ۲ ص ۴۴ و ۳۵۰ و ۳۵۱ ، شذرات الذهب ج ۶ ص ۲۴۲ ، معجم المطبوعات ص ۷۷۵ ، فهرست دار الکتب العربیه ج ۲ ص ۱۳۴ وفهرست خدیویه ج ۴ ص ۷۸ و ۷۹ .

(۳) عبارت منقول درمعجم المطبوعات اینست : « **حسن الشیبة یتشیع** » . وعبارت بغیه اینست : « **حسن الشیبة یتشیع مات سنة ۷۷۶** » . و عبارت شذرات بدینگونه میباشد : « **وکان یتشیع وکان احد ائمة المعقول حسن الشیبه** » .

هَذِّبِ النَّفْسَ بِالعُلُومِ لِتَرْقَى وَتَرَى الكُلَّ وهو لِلْكُلِّ بَيْت
اِنَّمَا النَّفْسُ كَالزُّجاجَةِ والعَقْـــــلُ سِراجٌ وَ حِكْمَةُ اللهِ زَيْت
فَاِذا اَشْرَقَتْ فَاَنَّكَ حَيٌّ وَ اِذا اَظْلَمَتْ فَاَنَّكَ مَيْت

چنانکه درمقدّمه شرح نقره کار (همین شرح) تذکرداده شده ودر کشف الظنون نقل گردیده شارح تصورنموده که لباب اسفراینی پیش ازوی شرح نشده درصورتیکه محمدبن مسعود (سعید) بن محمودبن ابی الفتح السیرافی القالی بسال ۷۱۲ درشیراز براین کتاب شرحی نوشته و دو نسخهٔ از آن که هردو بسال ۷۳۲ نگاشته شده اند در دارالکتب العربیّه درمصر موجود (ج ۲ فهرست دارد ص ۱۳٤) و نسخه ای از آن کـه بسال ۷٦٤ نوشته شده در کتابخانه حضرت رضاع نیز وجود دارد و آغاز آن اینست: الحمدللّه الذی هدانا الی معرفة اعجازالقرآن الخ. وبنابردوتاریخ نام برده بالا ۲۳ سال این شرح مقدّم برشرح نقره کار تألیف گردیده است.

در کشف الظنون تصریح گردیده که نام این شرح **العباب** میباشد و درفهرست خدیویه بنام: «**العباب فی شرح اللباب**» نام برده شده ولی شارح در مقدّمه نامی برای این شرح نگذارده ودر آخر نسخه این کتابخانه هم نامی برای آن دیده نمیشود وتاکنون چاپ نشده وازشروح بسیار نافع وسودمند میباشد و در حدود (٤٤۰۰) بیت کتابت دارد.

در کشف الحجب والاستار (ص ۳۷۹) کتابی بنام «**العباب فی علم الاعراب**» تألیف سید محمد تقی بن سیّد حسین نصیرآبادی که از علماء اواخر قرن سیزدهم ومعاصر بامؤلف کشف الحجب بوده یاد شده وگوید که مرتّب برپنج باب میباشد وآغاز آن اینست: الحمد من حمید ما ازهراسمه واعزّ شأنه الخ.

آغاز: بسمله الحمدللّه قاشع غمام الغموم وقاصع هماماللهموم الخ.

انجام: بخلاف المتذکّر فانّه لایقصد الوقف وانما عرض له ما اوجب قطع کلامه من النسیان.

(۹۹۰)

شرح لب الالباب (العباب)

این نسخه را بخط نسخ خوب عبدالجلیل بن حسن بسال ۷۹۰ نوشته ، مقابله و تصحیح گردیده ، در حاشیه پاره ای از صفحات تعلیقاتی مفید بخط نسخ و بیشتر بخط شکسته نستعلیق تحریر یافته و پشت صفحه نخستین فهرست مطالب با تذکر باینکه در چه صفحه ای میباشد نگارش یافته و در همین صفحه میرزا آقا خان صدر اعظم نوری بسال ۱۲۷۳ بخط خود نوشته که بفرزند مکرّم نظام الملك هبه کردم و بنام «لب اللباب» در علم نحو داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه گردیده است .

جلد مقوائی مستعمل . کاغذ حنائی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۱۱) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۷۳) .

[۴۲۲] شرح مراح الارواح = المفراح (عربی)

مراح الارواح مختصری معروف در علم صرف میباشد و در همین فصل از آن بحث و معرّفی خواهد شد ، این شرح که بنابر تصریح در آخر بنام « المفراح فی شرح مراح الارواح » نامیده شده تألیف **حسن پاشا** بن علاء الدین اسود است که از علماء عصر سلطان بایزید بن سلطان مراد (۷۹۱-۸۱۶) از سلاطین عثمانی میباشد و شرحی هم بر مصباح در نحو بنام الافتتاح دارد (۱) .

این شرح مراح شرحی قولی و چون اصل آن مختصر میباشد و در حدود (۶۵۰۰) بیت کتابت دارد و در معجم المطبوعات چاپ شدن آن تذکر داده نشده تصور نمیکنم که چاپ شده باشد .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی صرف افکار قلوبنا الی صراط المستقیم الخ .

انجام : هذا آخر ما اردنا بیانه من کتاب المفراح فی شرح مراح الارواح فمن وصل الیه من علماء الاصحاب و فضلاء الاحباب ..... والحمدلله علی الاتمام یاالله انت المستعان .

---

(۱) شقائق النعمانیه ج ۱ ص ۳۵ .

(۹۹۱)

المفراح شرح مراح الارواح

این نسخه بخط نسخ بسال ۱۱۷۸ نوشته شده ، پشت ورق نخستین اتمام عوامل ملا محسن که اوراق این نسخه ضمیمهٔ آن بوده بسال ۱۱۲۲ یادداشت گردیده، عبارات متن را از شرح بخطیکه در بالای آن کشیده شده تمیز داده اند ، چند برگ آخرین و صّالی گردیده و آثار آبدیدگی در نسخه پیداست .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۷۸) . صفحه‌ای (۲۱) سطر. طول . (۲۰ سانتیمتر) . عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۰۹).

[۴۲۳] **شرح المصباح = الضوء** (عربی)

مصباح مختصری درعلم نحو و تألیف ناصر الدّین مطرزی متوفی بسال ۶۱۰ میباشد و در ص ۳۹ و ۴۰ همین مجلّد بشرح حال و مؤلّفات ایشان پرداخته ایم و این کتاب مشتمل بر پنج باب میباشد : ۱ - در اصطلاحات نحویه . ۲ - درعوامل لفظیّه قیاسیّه. ۳ - درعوامل لفظیّه سماعیّه. ۴ - درعوامل معنویّه. ۵ - فصولی چند درمطالب راجعهٔ بعربیّت (دراین فصل ازمعرفه، نکره، تذکیر، تأنیث، توابع پنجگانه، اعراب اصلی وغیر اصلی ، اضمار معمول و عامل وغیره بحث گردیده است) .

براین کتاب (مصباح) شروح و حواشی زیاد نوشته شده و در ص ۴۴۸ و ۴۴۹ ج ۲ کشف الظنون نام بسیاری از آنها دیده میشود .

این شرح مصباح تألیف تاج الدّین محمد بن محمد بن احمد بن سیف معروف به **فاضل اسفراینی** متوفی بسال ۶۸۴ است (۱) و مختصری از شرح بزرگ وی میباشد که نام آن « **المفتاح** » بوده و این مختصر را « **الضوء** » نامیده و در حدود (۵۰۰۰) بیت کتابت دارد و بسال ۱۸۵۰م در لکنو هندوستان چاپ شده و در ص ۳۶۹ گذشت که « اللباب فی علم الاعراب » یا «لب الالباب» نیز از مؤلّفات ایشانست .

بر ضوء حواشی و تعلیقاتی نوشته شده و در ص ۴۴۹ ج ۲ کشف الظنون نام آنها موجود و **سودی** ضوء را بترکی ترجمه کرده است .

(۱) سیوطی در بغیه گوید بشرح حال و ترجمه این دانشمند دست نیافتم و در کشف الظنون هم سال وفات وی معین نشده و ما این تاریخ را از فهرست خدیویه (ج ۴ ص ۷۸ و ۹۰) و معجم المطبوعات ص ۴۳۶ نقل نموده ایم .

آغاز: بسمله (۱) ان احق ما تتوشح بذکره صدور الکتب والدفاتر الخ.

آغاز کتاب پس از خطبه: بسمله اما بعد حمدالله امّا کلمة فیها معنی الشرط فلذلك کانت الفاء لازمة لها قال سیبویه اما زید فمنطلق معناه الخ.

(۹۹۲)

الضوء (شرح المصباح) این نسخه بخط نستعلیق بد خطّی بسال ۱۱۲۷ نوشته شده، در حاشیه صفحات مطالبی از شروح مصباح چون: اصباح وافتتاح ومفتاح وحواشی وتعلیقات برخود این کتاب ومطالبی ازشرح جامی و شرح لباب و غیره نگاشته شده وپشت نسخه بنام «ضوء سیبویه» وقف گردیده و در دفاتر کتابخانه هم بهمین نام ثبت شده، پس از تحقیق و تتبع بدست آمد که شرح مصباح وتألیف تاج الدّین اسفراینی است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع خشتی. شمارهٔ اوراق (۱۲۶). صفحه ای (۱۷) سطر. طول (۲۱ سانتیمتر). عرض (۱۶ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۰۱).

[٤٢٤] **شرح مغنی اللبیب = اغناء الادیب** (عربی)

این شرح یاحواشی را برمغنی اللبیب ابن هشام که درهمین فصل معرّفی خواهیم نمود محمّد مهدی بن علی اصغر قزوینی (۲) که از معاصرین شیخ حرّ عاملی (۱۰۳۳-۱۱۰٤) واز دانشمندان شیعی وامامی مذهب بوده تألیف نموده وبنا برتصریح در امل الامل، مؤلف باایشان مکاتبه داشته و مؤلّفات دیگر ایشان **عین الحیوة** درادعیه **الانتقاد** درنحو **شرح جمل** ملاّ خلیل، **شرح شواهد الانتقاد**، رساله در تحقیق لفظ جلاله وعلم نبودن آن، رساله **غنیة الطلاب** درابا حه وتخییر **فهرست کافیه بدیعیه** صفی حلّی، **رساله** درمؤنثات سماعی واحکام آن، **حاشیه** برشرح عربی توحید

(۱) نسخه این کتابخانه خطبه ندارد وازابتداء شرح کتاب شروع شده واین آغاز ازفهرست خدیویه نقل شد و در کشف الظنون آمده که برخطبه ضوء رضی الدین خوارزمی شرحی بنام «درة النوء فی شرح خطبة الضوء» دردو ورق نوشته است.

(۲) فقط شرح حال این دانشمند را درص ٦٩ ج ۲ امل الامل وبنقل از اینجا در ص روضات یافته ام وبقرینه اینکه نخستین نسخه زیرین بسال ۱۱۲۲ نوشته شده و درحاشیه نیمهٔ اول آن حاشیه هائی موجود و در زیر آنها نوشته شده منه دام ظله بدست میاید تا این تاریخ تقریبا زندگانی میکرده است.

ملاّ خلیل قزوینی است ودرمقدّمه این شرح مغنی گوید: پدرم(۱) حماه‌الله عن المکاره والمکاید (معلوم میشود تاهنگام تألیف این کتاب حیوة داشته) برنسخه مغنی اللبیب خویش که بر آن درس خوانده بودم ونیز بر آن درس میگفتم تا اواسط جهت دوم از باب پنجم آن منتخباتی از شرح شمنّی و زبده ای ازشرح شواهد خبیصی و مطالب مناسبه ای از کتب لغت و تفاسیر وتحقیقاتیکه درحلّ مشکلات برخاطر خطیر خود ایشان گذشته بود نگاشته بودند ومن نیز درهنگامیکه این کتاب را درس میگفتم آنچه دربیان مراد وشرح مطالب آن بنظرم رسید در حواشی نگاشتم و از سخنان پیشینیان نیز در آنجا آوردم و چون بآخر رسید بر آن شدم که همهٔ آن مطالب مندرجهٔ درحواشی را باقید باینکه هریك از کی و کجا است درمجلّدی مرتب نمایم واین کارشد و آنرا «اغناء الادیب فی فهم مغنی اللبیب» (۲) نامیدم. وپیش ازشروع درمطلب، مختصری ازتاریخ نحووشرح حال ابن هشام را بیان واشارات ورموزیکه دراین کتاب آورده شده ذکروپس از آن **فهرست شواهد مغنی** را که پدرمؤلّف بترتیب حروف اوائل موافق ترتیب حروف تهجی مرتب نموده گذارده و در هنگام یافتن آن در کتاب کمك بزرگی میباشد وچون این بخش بپایان میرسد اصل کتاب شروع میشود و درحدود (۱۳۵۰۰) بیت کتابت تمام این کتابست.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی رفع لواء الکلام والخطب الخ.

(۹۹۳)

شرح مغنی اللبیب (اغناء الادیب) این نسخه را محمد نبی بسال ۱۱۲۲ بخط شکسته نستعلیق نوشته، طرز نگارش صفحات آن برخلاف عادت حمائلی میباشد، حاشیه ای بر «شرح مختصر» تلخیص المفتاح که درهمین جلد از آن معرّفی خواهد شد ومطالب متفرقه ای ازاحادیث وغیره وشرح ترجمه فارسی

(۱) درامل الامل ج ۲ ص ۱۵ شرح حال ومؤلفات این عالم نقل گردیده و گویدازمعاصرین میباشند و درص ٤۱٤ روضات ذیل ترجمه دیگری نیز بنقل از آن کتاب نام وشرح حال ایشان موجوداست.

(۲) در نسخه کهنه این کتابخانه نام کتاب **غناء الادیب** نوشته شده چون موافق قواعد غنا مقصور است نه ممدود و در اینجا همزه گذارده شده و در نسخه دیگر کتابخانه صریحا اغناء ضبط شده وبمناسبت تتمه نام کتاب که کلمه مغنی را داراست انسب واقرب بواقع اینستکه نام کتاب را «اغناء الادیب فی فهم مغنی اللبیب» بدانیم ازاینرو بهمین نحواز آن معرفی گردید.

زیارت رجبیّه ائمّه اطهار علیهم السلام اللّه فی کل لیل ونهار تألیف میرزا محمّدبن محمد رضای مشهدی را نیز در آخر این نسخه ، همین نویسنده نوشته است .
جلد میشن . کاغـذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۸٦) . صفحه‌ای (۳۰) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۳۱) .

(۹۹٤)

شرح مغنی اللبیب (اغناء الادیب) این نسخه را بخط نسخ محمّدبن عبدالـرّحیم حسینی بسال ۱۲٦۸ نوشته ، و بسال ۱۲۷۰ بنـام اغناء الادیب فی فهم مغنی اللبیب » داخل کتابخانه ایشان شده و بالای نام کتاب پس از الادیب نوشته شده : عن کتب الاعاریب و پیداستکه از الحاقات نویسنده‌است و درمقدمه‌نسخه نام کتاب چنین نیست .
جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع ربعی بزرگ . شمارهٔ اوراق (۲۲۱) . صفحه ای (۲۱) سطر. طول($\frac{1}{2}$ ۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۳۰) .

[٤۲۵] **شرح مغنی اللبیب = تحفة الغریب** (عربی)

این شرح از معاریف شروح مغنی اللبیب میباشد و مؤلّف آن **دمامینی** است (بدرالدّین محمّدبن ابی بکربن عمربن ابی بکر قرشی مخزومی مالکی ۷٦۳-۸۲۷(۱)) (۲) که نیز از مشاهیر ائمّه ادب وعلماء قرن هشتم ونهم هجری بوده وتدریس بسیاری از مـدارس مصر و یمن و هند و غیره را دارا شـده و مقـام تدریس نحو در الازهر را یافته و بقضاوت مصر معین گـردید ولی عملی نشد ، از راه کسب روزگار میگذرانید وشرکت بافندگی بزرگی در قاهره تأسیس نمود ، ولی آتش

(۱) در نسخه خطی بغیة الوعاة این کتابخانه وتاریخ آداب اللغه ومعجم المطبوعات تولددمامینی بسال ۷٦۳ معین گردیده ولی درروضات وشذرات بنقل ازبغیه سال ۷٦٤ معین‌شده وقول اول ترجیح دارد وسال وفات وی را سیوطی مردد بسال ۸۲۷و۸۲۸ دانسته وحاجی خلیفه در تمام موارد ۸۲۸ وصاحب شذرات وجرجی زیدان جزماً بسال ۸۲۷ گفته اند .
(۲) این شرح بامراجعه به بغیه‌الوعاة درذیل محمدبن ابی بکر وشذرات‌الذهب ج ۷ ص ۱۸۱ و روضات ج ٤ ص ۲۰۹ و تاریخ آداب اللغه ج ۳ ص ۱٤۳ و ۱٤٤ و معجم المطبوعات ص ۸۷۹ و ۸۸۰ و کشف‌الظنون درذیل مغنی‌اللبیب در ص ٤۷٤ ج ۲ و دیگر صفحات وی نگاشته شد .

گرفت و زیان بسیاری بدو رسید از آنجا به صعید (ظاهراً همین پرت سعید فعلی باشد) گریخت طلبکاران در پی وی رفتند وبخواری اورا بقاهره برگردانیدند، شیخ تقی‌الدّین بن حجّه باوی مساعدت کرد وباناصرالدّین بارزی سراً مکاتبه نمود وکار او اصلاح شد.

سیوطی در بغیه مؤلّفات زیرین را بدین مؤلّف نسبت داده ودیگران چون شرح حال وی آنهارا از کتاب بغیه نقل نموده‌اند: **شرح بخاری**، شرح تسهیل، **شرح خزرجیه** (۱)، جواهرالبحور فی‌العروض (ابن لؤلؤ زرکشی براین کتاب شرح نوشته ونسخه از آن در الجزائر موجود است)، **الفواکه البدریه** (منتخبی از اشعار و منظومات اوست)، **نزول الغیث** (این کتاب رد برشرح لامیة العجم صفدی میباشد و نسخهٔ آن در کتابخانهٔ خدیویه موجود است. تاریخ آداب اللّغه)، **مقاطع الشرب** (۲) مختصر حیاة‌الحیوان دمیری بنام **عین الحیاة**، وتحفة الغریب (همین کتاب) وجرجی زیدان این کتابها را نیز ازمشاهیر مؤلّفات دمامینی معرفی کرده است **کتاب القوافی** (ابن عمربلخی برآن شرح نوشته ونسخه‌ای‌ازآن درلیدن ومکتب هندی موجوداست) الفتح الربانی فی‌الرد علی البنبانی (این کتاب ردّ برمنهاج بنبانی میباشد و نسخه آن در لیدن است)، شمس المغرب فی‌المرقص والمطرب (نسخهٔ آن در برلن موجود است).

مؤلّف کشف‌الظنون در ذیل معرفی از کتاب مغنی گوید: دمامینی بدرالدّین محمّدبن ابی‌بکرشرحی برمغنی‌اللبیب درمصر تألیف نمودوچون بهند رفت‌درآنجا نیز شرحی قولی بزرگتر از شرح پیشین براین کتاب نگاشت و بسال ۸۱۸ (۳) از

(۱) این شرح در معجم المطبوعات بنام « العیون‌الفاخرة الغامزه علی خبایاالرامزه » و در علم عروض معرفی شده وبسال ۱۳۰۲ چاپ گردیده است.

(۲) در کشف الظنون این کتاب « مقاطیع الشرب » بایاء میان طاء وعین ضبط شده ولی در بغیه وسائر ماخذ که همه ازبغیه گرفته‌اند بدون یاء میباشد.

(۳) ازهندرجات بغیه بدست میاید که پس از سال ۸۲۰ دمامینی بهند رفته و از مقدمه خود شارح بدست میاید که چون عازم برگشتن بوطن خویش بوده پادشاه ازاوخواسته که چندی دیگر توقف نماید و بتدریس مشغول باشد ودرآن هنگام بتالیف این شرح پرداخته و تصور میکنم که مراد کشف‌الظنون سال ۸۲۸ بوده و بیست آن ده نقل شده ودر آخر نسخ این کتابخانه سال فراغت ازتالیف نیست.

آن فراغت یافت و پس از آن بشرحی مزجی برمغنی اشتغال یافت وتاحرف الفاء آن تألیف گردید ولی بآخر نرسید واگر تمام آن ازقلم وی بیرون آمده بود بهترین شروح بود.

شرح دمامینی (تحفة الغریب) در میان دانشجویان بسیار مشهور وبرسائر شروح آنرا ترجیح میدهند و این همانست که مؤلّف درهندوستان بتألیف آن مبادرت نموده و مقدّمه آنرا بنام احمد شاه بن محمّد شاه بن مظفرشاه از سلاطین هندوستان موشح کرده و شمنّی در مقدّمه شرح خویش از آن تجلیل نموده ودر حدود (۳۲۰۰۰) بیت کتابت دارد .

صاحب معجم المطبوعات در ۸۸۰ نوشته شده که تحفة الغریب بشرح مغنی اللبیب بسال ۱۳۰۵ در حاشیه شرح شمنّی در مصر چاپ گردیده وآغاز آن اینست : الحمدلله الذی لاافتقار الی مغن سواه الخ .

ولی چنانکه می بینید آغاز این کتاب غیرازعبارت بالا میباشد ونسخه چاپ مصر هم دردست نگارنده نیست تابا آن مقابله شود ولی گمان میکنم که نسخه چاپ شده شرح مختصر دمامینی باشد که درمصر تألیف گردیده و در ص ۱۳۵ ج ۲ فهرست دارالکتب العربیه در ذیل عنوان شرح دمامینی برمغنی اللبیب نوشته : شرح مصری است ومؤلّف تاحرف **فاء** رسیده و اوّل آن اینست : اما بعد حمدالله علی افضاله . وچنانکه میدانیم این جمله ابتداء مغنی اللبیب میباشد ومعلوم میشود که خطبه ودیباچه شرح را آن نسخه ندارد لذا نمیتوانیم حکم کنیم که این نسخه موجود دردارالکتب کدام یك ازشروح این مؤلّف است ولی بقرینه گفته کشف الظنون شاید شرح سوّم وی باشد .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی منح من لسان العرب الایادی(۱) الحسنه الخ .

انجام: ولیکن انفصالی من الکلام فی الشرح علی هذا الوجه الحسن ولنکف القلم عن شوطه ..... والصلوة علی خاتم النبیّین ..... محمّد صه بدر التمام ومسك الختام وآله وصحبه مصابیح الظلام والتحیات الطیبات واصلة الیه والیهم السّلام .

(۱) این کلمه دردونسخه ذیل الایادی نوشته شده ودردیگری که بنظر نگارنده اصلی است الادیان ضبط شده است .

(۹۹۵)

شرح مغنی اللبیب (تحفة الغریب) این نسخه بخط نسخ عمربن بهاءالدین بشیطی شافعی بسال ۱۰۱۱ ازروی سه‌نسخه باکمال دقت‌استنساخ گردیده، متن و حاشیه‌شده و عناوین متن و شرح با شنجرف میباشد ومجدول به زنگار وسرخی است و پشت صفحهٔ اوّل اردشیر قاجار بسال ۱۲۶۸ یاد داشت نموده که این کتاب را فرمانفرما فریدون میرزا به علیقلی میرزا (اعتضاد السلطنه) داده است.

جلد تیماجی. کاغذ دولت آبادی‌وسمرقندی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۲۴۳). صفحه ای (۳۳) سطر. طول (۳۳ ½ سانتیمتر). عرض (۲۱ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۲۲۵).

(۹۹۶)

شرح مغنی اللبیب (تحفة الغریب) این نسخه بسال ۱۰۹۹ بخط شکسته نستعلیق نوشته شده، پشت صفحهٔ اوّل یادداشتهائی بوده آنها را محو کرده اند و یادداشتهای دیگری اینك میباشد، ورق اوّل ودو ورق آخر وصّالی شده و از نسخه پیشین صحیح تر میباشد.

جلد میشن. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۸۴). صفحه ای (۲۰) سطر. طول (۲۰ ½ سانتیمتر). عرض (۱۷ ½ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۲۲۶).

(۹۹۷)

شرح مغنی اللبیب (تحفة الغریب) این نسخه بحط نسخ خوب بسال ۱۰۹۲ نوشته شده ولی شامل‌ازابتداء شرح تااوّل‌مبحث مسوّغات ابتداء بنکره (اواسط باب چهارم مغنی) میباشد و در حاشیه ۱۸۴ صفحهٔ آن مغنی اللبیب تا آخر حرف لام همین نویسنده نوشته و یادداشتی از پشت صفحه نخستین محو شده است.

جلد تیماجی. کاغذ کاهی. واقف سپهسالار. قطع خشتی. شمارهٔ اوراق (۲۲۰) صفحه ای (۲۵) سطر. طول (۲۰ ½ سانتیمتر). عرض (۱۹ ½ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۲۲۷).

[٤٢٦] شرح مغنی اللبیب = شرح ابن ملا = (عربی)

(منتهي امل الاديب من الكلام علي مغني اللبيب)

مؤلّف این شرح **ابن ملا** است (احمدبن محمّدبن علی‌بن احمد مشهور به ابن ملاّ متوفی بسال ۹۷٤ یا درحدود ۹۹۰) (۱) که از علما وادباء قرن دهم هجری بوده وشاگردی رضی‌الدّین ابوالبقا محمّدبن ابراهیم بن یوسف بن عبدالرّحمن بن حسن حلبی حنفی متوفی‌بسال ۹۷۱ (۲) را نموده و ازاین شرح او معلوم میشود که در علم ادب دستی قوی داشته و بکتب سابقین آشنا بوده و در این شرح خویش مطالب مهمّه‌ای ازدانشمندان پیشین گردآورده وخصوصاً مطالب دمامینی وشمنّی در شرح مغنی و شرح شواهد سیوطی را برآن کتاب ذکرنموده وتحقیقاتی ازخود دارد و گذشته ازشرح مطالب مغنی اللبیب بمناسبت نام اشخاص، شرح حال ومؤلّفات ایشان را نیز بیان نموده وصاحب روضات گوید که شرح ابن ملاّ بزرگ است ومن برمجلّد اوّل آن که بخط مؤلّف بود دست یافتم .

نگارنده بیش از این از مؤلّف و مؤلّفه او در کتب اطلاعی بدست نیاورد و در فهارس موجوده هم نسخه ای از این شرح را نیافت و نمیداند که مؤلّف موفق باتمام شرح شده ویا بیش از این مقدار که نسخه زیرین شامل آنست و در حدود (۱۷۰۰۰) بیت کتابت‌دارداز قلم او بیرون نیامده و این شرح مزجی میباشد ودرمقدّمه آنرا « منتهی امل(۳)الادیب من‌الکلام علی‌مغنی‌اللبیب » نامیده است .

آغاز: بسمله حمداً لمن شرح صدورنالفهم اسرارالعربیه الخ .

---

(۱) در ص ۹۳ روضات نام مؤلف و اجداد وی چنانکه نقل گردید ضبط شده و گوید که بروفات او دست نیافته ام و صاحب کشف‌الظنون در ص ٤۷۵ ج ۲ ذیل مغنی‌اللبیب گوید : واین کتاب را احمدبن محمد حلبی معروف به **ابن‌ملا** متوفی در حدود ۹۹۰ شرح نموده و شش سطر پس از این نیز گوید : و ازشروح این کتاب شرح عالم احمدبن ملا محمد حلبی متوفی بسال۹۷۹ میباشد . نگارنده احتمال قوی میدهد که این هردو یکی میباشند ودرنسخه زیرین و روضات ابن ملا بدون نون ضبط گردیده وتاریخ وفات غلط ثبت‌شده‌است .

(۲) صاحب روضات این تاریخ را ازشرح ابن ملا نقل نموده است .

(۳) درنسخه زیرین نام کتاب « منتهی‌اصل‌الاریب من‌الکلام علی‌مغنی‌اللبیب» ثبت گردیده‌ولی صاحب‌روضات بدینگونه که دراینجاعنوان‌شده ضبط کرده‌اند، گذشته براینکه‌این تسمیه‌بهتر بنظر میاید وچون نقل‌ازنسخه خط مؤلف کرده‌اند مورد قبول بیشتراز نامی‌استکه دراین نسخه‌است .

(۹۹۸)

شرح مغنی اللبیب (منتهی امل الادیب) این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده بر عبارات متن باشنجرف خط کشیده شده و از شرح ممتاز گردیده ، شامل شرح از ابتداء مغنی تا اواخر مبحث امّای مفتوحه میباشد ، از آخر افتادگی دارد و آخرین سطر آخرین ورق نسخه اینست : و امّا الباء ففی متعلقه نظر لایکون حالاً من الشرّای بتقدیر کائناً لانه مبتداء و المبتداء) چند ورق کاغذ ننوشته دراوّل و آخر نسخه میباشد .

جلد تیماجی مذهب . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۷۰) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول ($28\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۲۹) .

[۴۲۷] **شرح مغنی اللبیب = شرح شمنی =** (عربی)

(المنصف من الكلام علي مغني ابن هشام)

این شرح از **شمنی** است (تقی الدّین احمد بن محمّد بن محمّد بن حسن بن علی بن یحیی بن محمّد بن خلف الله بن خلیفه الشمنّی القسطنطینی الحنفی ۸۰۱-۸۷۲) (۱) که از مشاهیر شرّاح مغنی اللبیب میباشد و استاد جلال الدّین سیوطی بوده ، وی او را دربغیة الوعاة تجلیل بسیار نموده وقسمتی از اشعار او را نقل وقصائد واشعاریکه درمدح ورثاء او ، خودسروده بود (سیوطی) ویادیگران انشاء کرده بودند آورده و گوید مؤلّفات شمنی عبارتست از **شرح مختصر الوقایه** ، **شرح نظم النخبه** هردو در فقه ، حاشیه برشفا وشرح برمغنی اللبیب و اورا مقام قضاوت دادند نپذیرفت و در تفسیر و فقه و اصول وحدیث و معانی وبیان وغیره استاد بود ، قسمت زیادی از مطول سعدالدّین و توضیح ابن هشام را بادقت پیش ایشان خوانده ام و برشرح الفیه وجمع الجوامع تألیف من تقریظ نگاشته وبامن بنظر لطف و محبت نگاه میکردند .

شارح گوید : درهنگام تدریس مغنی ومراجعه بشرح دمامینی (تحفة الغریب)

(۱) بغیة الوعاة ذیل احمد بن محمد (نسخه خطی مدرسه ص ۲۱۲-۲۱۷) ، روضات (عبارات بغیه بااختصار) ص ۹۲ و معجم المطبوعات ص ۱۱۴۳ .

دیدم که اعتراضات زیاد در آنست و اشکالاتی داراست که حل نگردیده و خداوند برمن منّت گذاردو آن مطالب مشکله برمن کشف شدو اعتراضات را وارد ندیدم مطالب نام برده متفرق بود یکی از اصحاب خواستار شدند که آنها را در کتابی گذارم و شرح شواهد مذکوره درمغنی را برآن افزایم و مشکلاتی را هم که دیگران شرح نکرده اند شرح نمایم ، خواهش ایشان را پذیرفتم و باکمال انصاف بتألیف این کتاب پرداختم و آنرا « المنصف من الکلام علی مغنی ابن هشام » نامیدم و از خداوند راه راست را خواستارم .

شرح یا حاشیه شمنی بسال ۱۲۷۳ در طهران و بسال ۱۳۰۵ در مصر چاپ شده ومیان طلاب و دانشجویان بسیار مشهور میباشد و سیّد علیخان کبیر که ازمشاهیر ادباء قرن دوازدهم هجری بوده برنسخه زیرین شهادت داده اند که این حاشیه بسیار مفید وسود مند است . و در حدود (۲۶۵۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی خصّ کتابه بعدم المعارضة و بالاعجاز تبیاناً لکل شیئ فهو مغنی اللبیب بالحقیقه لابطریق المجاز الخ .

(۹۹۹)

شرح مغنی اللبیب المنصف من الکلام این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، پشت صفحه اوّل این عبارت نوشته شده : استکتبته لنفسی ولمن شاءالله من بعدی و کتبه الفقیر علی صدرالدّین بن احمدالحسینی عفی عنهما آمین . و در ذیل آن آقا محمد مهدی عبدالرب آبادی بخط خویش بعربی نوشته اند که احتمال قوی میدهم که این خطّ خطّ شارح صحیفه سجادیه سید علیخان میباشد . نگارنده با آشنائی بخط مرحوم سیّد این احتمال را تصدیق مینمایم و در این کتابخانه چند قطعه خط ایشان میباشد بنابراین باشهادت خط وکاغذ این نسخه در اواخر قرن یازدهم یااوائل قرن دوازدهم هجری نوشته شده است .

بر ورقیکه پس از کتاب سفید بوده ابوالحسن جهرمی چند غزل ازخودنوشته ومطلع یکی از آنها اینست :

عشق آمد و عقل نکته دان رفت شمس آمد و شمع از میان رفت

جلد تیماجی کهنه . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۵۰۹) . صفحه ای (۲۶) سطر . طول (۲۶ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۲۸) .

[۴۲۸] شرح مفصل = المحصل (عربی)

این شرح بر کتاب المفصل زمخشری درعلم اعراب ونحو میباشد که در همین فصل از آن معرّفی خواهد شد ومؤلّف آن اندلسی است (ابوالقاسم یا ابومحمّد علم الدّین قاسم بن احمد بن موفق بن جعفر المرسی اللورقی الاندلسی ۵۷۵-۶۶۱) (۱) که ازقراء ونحویّین ومتکلّمین قرن ششم وهفتم هجری بوده وآشنائی کامل به اصولین وعربیّت وقرائت داشته ، شاگردی تاج الدّین کندی (۵۲۰-۶۱۳) (۲) را نموده و ریاست قراء شام را دارا بوده و درآنجا بتدریس وتصنیف اشتغال داشته و شاطبیه را شرح نموده و این شرح مفصل که المحصل(۳) نام دارد نیزازاواست .

نسخه ذیل شرح بر $\frac{1}{16}$ مفصل میباشد و (۸۶۸۰) بیت کتابت آنست ودرآخر آن تصریح شده که مجلّداوّل این کتاب خاتمه یافته وپس ازاین مجلّددوّم شروع خواهدشد، بنابراین بایستی تمام شرح درحدود (۱۴۰۰۰۰) بیت کتاب داشته باشد ازسائر

(۱) شرح حال این شارح ازص ۳۰۷ ج ۵ شذرات الذهب نقل گردید ودر اینجا لقب شارح فقط العلم ذکرشده و در کشف الظنون ص ۴۸۹ ج ۲ علم الدین تصریح گردیده وشذرات گفته که ورقی منسوب به لورقه بافتح دو حرف اول و سکون سیم نام شهری در اندلس است و یاقوت برخلاف این تشکیل گفته .

(۲) این تاریخ از ص ۵۴ ج ۵ شذرات نقل شد و شرح حال ایشان در آن صفحه و صفحه ۵۵ نگاشته شده است .

(۳) درنسخه ذیل که نزدیك بزمان شارح نوشته شده نام این شرح با کمال وضوح وآشکارائی « المحصل فی شرح المفصل » ضبط گردیده ولی در ص ۴۸۹ ج ۲ کشف الظنون **موصل** معین گردیده و نیز در ۴۸۹ ج ۲ همین کتاب در ذیل مفصل گوید از شروح آن شرح منتخب الدین محمد بن سعد المروزی الدیباجی متوفی بسال ۶۰۹ بنام **المحصل** شرحی برمفصل نوشته و فخراسفندری (ابوعاصم علی بن عمر بن خلیل بن علی فقیهی) متوفی بسال ۶۹۸ نیز شرحی برمفصل بنام « المقتبس فی توضیح ماالتبس » نگاشته و مطالب آن مقتبس از شروح مفصل میباشد و از آنجمله ابن محصل دیباجی است .

مجلّدات آن در فهارسیکه در دست نگارنده است نامی و نشانی نیافتم ، مؤلّف در مقدّمه تصریح نموده که این تألیف را به پیشگاه پادشاه دانشمند **شرف‌الدین عیسی** بن ملك العادل ابی بکر بن ایوب تقدیم داشته و درص ۱۱۵ ج ۵ شذرات الذهب درزیر مردگان سال ٦٢٤ نام این پادشاه را برده و گوید بسال ٥٧٦ در مصر متولد شده وقرآن را حفظ نموده ودرفقه عالم شده وجامع کبیر را درچند مجلّد شرح نموده و اشعار بسیار دارد و حنفی متعصبی بود ، هر کس که مفصل زمخشری را حفظ مینمود صد اشرفی وخلعتی باو جائزه میداد بدین سبب بسیاری آن کتاب را حفظ نموده‌اند ، واین شارح درست گفته که هیچکس را شایسته تر از ایشان ندیده که شرح خود را بوی تقدیم نماید .

شارح پیش ازشروع بشرح مفصل مختصری ازشرح حال زمخشری را نگاشته پس از آن بشرح خطبه پرداخته و در این شرح اقوالی ازتاج الدّین کندی متوفی بسال ٦١٣ و صدرالافاضل قسم بن حسین خوارزمی که بگفته کشف‌الظنون (ص٤٨٩ ج٢) بسال ٦١٧ مرده وسخاوی و ابوالبقا وسیبویه وجرجانی وسیرافی وابن‌جنی ومشاهیر دیگر آورده وشرحی بسیار روان وشامل مطالب سودمندی است وچون نام تاج الدّین را بالفظ ترحیم ذکر نموده وشرف‌الدین عیسی بسال ٦٢٤ مرده تألیف این شرح میان سال ٦١٣ و ٦٢٤ بوده است .

آغاز :(۱) شرح مافی الخطبة من الغریب افتتح رحمه‌الله خطبته بقوله‌الله احمد مقدّماً لاسم الله تعالی تبرکا واهتماماً علی عادة العرب فی تقدیم ماهوالا هم الخ .

(۱۰۰۰)

شرح مفصل (المحصل)

این نسخه بخط نسخ نوشته‌شده، اگر خط مؤلّف نباشداز آنعصر هم‌چندان‌دورتر نگارش نیافته،وتاابتداء شرح جواز حذف مبتدا یاخبر را دارا میباشد ، ورق نخستین آن افتاده واولین سطر موجودش اینست : کتاب المحصّل فی شرح المفصّل (این‌قسمت بالای صفحه نگاشته

(۱) چون ورق اول نسخه افتاده آغازاصل شرح پس ازبسمله بدست نیامد بدین سبب ما آغاز شرح را دراینجا آوردیم .

شده) ثم لم ازل اجوب به الی البلاد وانفق الطارد والنلاد واطلب عالماً یعرف قدر ماتحملته فی تحصیله الخ . برورقیکه پیش ازبرگ نخستین میباشد یادداشتهائی است . جلد تیماجی . کاغذ قدیمی حنائی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۳٦) صفحه ای (۲۳) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض (۱٦ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۵۱) .

[٤۲۹] شرح شواهد سیوطی (عربی)

این کتاب که خصوصیّات نسخه آنرا زیراین سطرها مینگاریم مشتمل برشرح شواهد ابیاتی استکه درشرح سیوطی برالفیه ابن مالك (بهجة المرضیه) بآنها استشهاد گردیده ، بسیاری از مطالب وعبارات آنرا باعباراتی که از شرح شواهد عینی در حاشیه سیوطی های چاپ ایران نوشته شده مطابقه نمودم عین آن عبارات بود باحذف جملی از آنها ، بنابراین توان این کتابرا « مختصری ازشواهد عینی » دانست باین معنی که آنچه از ابیات سیوطی در شرح خود برالفیه شاهد آورده در شروح چهارگانه(۱) ایکه عینی شواهد خودرا برای ابیات مستشهده در آنها ترتیب داده وجود داشته و این انتخاب کننده که نام آن درخود کتاب نیست و درجای دگر هم بدان آگاهی نیافته ایم بترتیبیکه ابیات در سیوطی قرار گرفته مختصراً آورده وخود کتابی مستقل گردیده است .

طرز کتاب اینست که شعر استشهاد شده را ذکر و گوینده آنرا در صورت امکان معین نموده و دربعضی موارد مقدم ومؤخر آنرا هم بیان نموده وپس ازآن محل شاهد را نشان داده وگاهی بترکیب بیت هم می‌پردازد و درحدود (۲۵۰۰) بیت کتابت آنست .

---

(۱) کشف الظنون درص ۱٤۲ ج ۱ و ۷۱ ج ۲ نوشته که بدرالدین محمودبن احمد مشهور به عینی متوفی بسال ۸۵۵ شواهد شروح چهارگانه الفیه را (شرح ابن عقیل ، شرح ابن ناظم ، شرح ابن هشام وشرح ابن ام قاسم) جمع نموده و بسال ۸۰٦ شرح بزرگی برآن بنام «المقاصد النحویه فی شرح شواهد شروح الالفیه» نگاشته پس از آن برحسب خواست جمعی آنرا مختصر نموده ونام آنرا « فوائد القلائد فی مختصر شرح الشواهد » نامیده (بسال ۸۱۷ تالیف آن تمام شده) وابن ام قاسم را شیخ شمس الدین حسن بن قاسم المرادی النحوی متوفی بسال ۷٤۹ معرفی کرده است .

آغاز: بسمله اقائلن احضروا الشهودا قاله رؤبه وقبله: اريت ان جأت به املودا مرجلاً ويلبس البرودا اقائلن الخ اريت اصله ارايت والا ملود بضم الهمزه الناعم والمرجلّ بالجيم المزيّن و قيل بالحاء المهمله وهو برد يصور عليه الرّحال والشاهد فی قوله اقائلن حيث ادخل فيه نون التأكيد وهو اسم الفاعل وهذا نادر الخ.

(۱۰۰۱)

شرح شواهد سیوطی

این نسخه بخط نسخ نوشته شده، قسمتی از اواخر کتاب (چهار پنج ورق) افتاده، ظاهراً نسخه ازقرن یازدهم هجری یادگار مانده، پشت نخستین صفحه ابیاتی در بحور اشعار نگارش یافته، بسال ۱۲۷۰ بنام شواهد سیوطی داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه گردیده وبهمین نام براین کتابخانه وقف و در دفاتر آن ثبت شده، اوراقی از اوائل واواخر نسخه وصّالی شده، آثار مقابله وتصحیح برصفحات موجود، در حاشیه بیشتر از صفحات تعلیقاتی نوشته شده و آخرین سطر آن اینست:

(الحق بهمزتين الاولى للاستفهام والثانية همزة اداة التعريف وفيه الشاهد فانه).

جلد تیماج. کاغذ کاهی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (۸۲). صفحه‌ای (۱۵) سطر. طول (۱۹ سانتیمتر). عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱۸۸).

[٤٣٠] شرح شواهد مغنی اللبیب (عربی)

جلال الدّین سیوطی که درص ۳۳۷-۳۳۸ بشرح حال وبیان مؤلّفات ایشان پرداخته‌ایم اشعاریکه ابن هشام درمغنی اللبیب بآنها استشهاد نموده گردآورده و پس از آن بشرح آنها پرداخته و درمقدّمهٔ همین شرح گوید در حاشیه ایکه بر مغنی اللبیب بنام «الفتح القریب» نگاشتم شواهد آنرا نیزشرحی مختصر کرده ام پس از آن برآن شدم که جداگانه درشرح شواهد کتابی سازم که مشتمل برتمام قصائدی باشد که یك بیت یاابیاتی از آن استشهاد گردیده وفوائد ولطائف دیگری بر آن افزایم وشرح حال گوینده ومحل شاهد از آن بیت وبیان معانی کلمات مشکله آنها را متکفل باشد، چون بتألیف آن دست زدم دیدم که در حدود چهار مجلّد میشود واتمام

این کار بسیار طول خواهد کشید وخوانندگان ملول خواهندشد ، از بانجام رسانیدن آن گذشتم وطرزی میانهٔ شرح نخستین و شرح دومّین برگزیدم و در اینجا پس از اینکه بیتی را عنوان مینمایم بقیه ابیات آن اگر از ده نگذرد همه را می آورم واگر بیش از ده باشد ابیاتی که در این کتاب مؤلّف بآنها استشهاد نموده ویا از لحاظ ادبیّت وعربیّت ومحسنات لفظی و معنوی از دیگران پیشتر باشند می آورم وبشرح کلمات ولغات مشکلهٔ آنها می پردازم ومحل شاهد را هم معین مینمایم ومینگارم کـه این ابیات از کیست و شرح حال او چیست و در چه مورد و هنگام آن را سروده است .

مؤلّف درمقدّمه نیز مأخذ خود را نام برده وتا بآخر بهمین نهج که گفته بود پیش رفته و این مؤلّفهٔ او نیـز گنجینه ای ادبی و بسی گـرانبهاست و در حدود (۱۸۰۰۰) بیت کتابت دارد وبسال ۱۲۷۱ در ایران و بسال ۱۳۲۲ درمصر چاپ شده است (۱) .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی فتق السن العرب العاربه بالفصاحه الخ .

(۱۰۰۲)

شرح شواهد مغنی

این نسخه را بخط نسخ عبد العلی بن ملاّ علی زنوزی بسال ۱۲۸٤ نوشته ، عناوین ابیات دراوراق اوّلیّه باشنجرف نوشته شده و در اواخر جای آنها باز مانده وبرگ نخستین آن وصّالی گردیده است .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۰۲) . صفحه ای (۲۰) سطر . طول (۲٤ سانتیمتر) . عرض (۱٦ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲٤٤) .

[٤۳۱] **صرف منظوم = رساله درصرف** (فارسی)

چنانکه در ص ۳۵۹ زیرشرح جـامی شمارهٔ (۹۷٦) این فهرست گفته شد

(۱) در ص ۱۰۸۱ معجم المطبوعات نام این کتاب « الفتح القریب بشواهد مغنی اللبیب من کتب الاعاریب » ثبت شده ولی در خود این شرح این نام نیست تصور میکنم که نام حاشیه مؤلف که درمقدمه برده شده مؤلف معجم مذکور را بخطا انداخته است .

کتاب یا رساله ای در صرف بفارسی ضمیمهٔ آنست و بر وسط سر لوح زیبای آن نوشته شده : **رسالة فی الصرف**. مؤلّف مطالب مهمّه صرفی را که برای فارسی زبانان نو آموز، یاد گرفتن آنها لازم است در تحت عناوین مختلفه بنظم آورده و مطالبیکه بیان آنها بنظم مقصود را چنانکه باید وشاید ادا نمینموده چون صیغ افعال ماضی ومستقبل وغیره آنهارا بنثر بیان کرده ومؤلّف در آغاز وانجام نام خودرا نیاورده نگارنده هم باجستجو نگارندهٔ آن را نشناخت ، ازطرز تألیف وانشاء آن بایستی درقرن نهم تألیف شده باشد و کتابت آن در حدود (۲۵۰) بیت است .

آغاز : بسمله وبه ثقتی صرف اللسان نحو ثنائك اولی وعطف البیان الی نعت خاتم انبیائه اجزی یعنی گردانیدن آلت زبان بثنای خداوند جهان بهتر می آید وتافتن عنان بیان بنعت خاتم پیغمبران سزاوارتر مینماید **تقسیم کلمات عرب :**

کلمات عرب سه قسم بود　　نامشان حرف وفعل واسم بود
همچو بالله اقسم ای فرزند　　بخداوند میخورم سوگند

(۱۰۰۳)

صرف منظوم رساله (فی الصرف)

این نسخه بسال ۹۷۵ بخط نستعلیق محمدبن کمال الدّین حسین انصاری طسوجی نوشته شده وضمیمهٔ شرح جامی است که خصوصیّات آن را یاد نمودیم ، دارای یك سر لوح زیبا وصفحات آن مجدول بطلا وزنگار است .

خصوصیّات دیگر نسخه بشمارهٔ (۹۷۶) این فهرست درص ۳۵۹ همین مجلّد و شمارهٔ (۳۱۵٤) کتابخانه مراجعه شود .

[٤۳۲] **عوامل جرجانی = العوامل المائه** (عربی)

شیخ عبدالقادر نحوی جرجانی که از معاریف علماء علم ادب میباشد و در ص ۳۱٤ - ۳۱٦ همین مجلّد بشرح حال و معرّفی ایشان پرداخته ایم مؤلّف این کتابست و این مؤلّفه باکمال اختصاریکه دارد دارای فوائدیستکه در کتابهای بزرگ یافت نمیشود و بر آن شروحی بسیار بفارسی و عربی و ترکی بنظم ونثر نگاشته شده و برخی از آنها در ص ۱٤۰ ج ۲ کشف الظنون نام برده شده و در

حدود (٤٠٠) بیت کتابت دارد وبسال ١٦١٧ م. درلیدن و ١٨٠٣ م. درطکته و ١٢٤٧ درمصر چاپ شده است .

(١٠٠٤)

عوامل جرجانی (العوامل المائه)

این نسخه بخط نسخ نگاشته شده ، نویسنده نام خود وتاریخ نگارش‌را ننوشته ، ظاهراً از خطوط قرن دهم هجری‌میباشد، درحاشیه اوراق نسخه ومیان سطرهای آن تعلیقاتی‌بفارسی در ترکیب و توضیح جمل کتاب نوشته شده است وضمیمه باوّل کتاب جمل همین مؤلّف استکه در ص ٣١٦ زیر شمارهٔ (٩٢٩) خصوصیّات آن بیان شد بدانجا یاکتاب شمارهٔ (٣١١٢) کتابخانه مراجعه گردد .

(١٠٠٥)

عوامل جرجانی (العوامل المائه)

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، ضمیمهٔ سوم مجموعه ایستکه بشمارهٔ (٣١١٣) دراین کتابخانه ثبت شده و هیچیك تاریخ ندارد ولی از قرائن پیداستکه دراوائل قرن دهم هجری نگارش یافته است .

[٤٣٣] **عوامل ملامحسن** (عربی)

این کتاب تألیف ملاّ محسن فیض کاشانی است (محمّدبن مرتضی‌بن شاه محمود کاشانی ١٠٠٧-١٠٩١) که از مشاهیر علماء امامیّه‌و محدثین و عرفاء قرن یازدهم هجری بوده‌اندودرص ٢٤ و٨٠ و١٣٤ و٣٢٣ و٣٣١و٣٣٣ و٣٣٥ و٣٥١ و٥٢٥ و ٥٤٩ ج ١ همین فهرست ده مؤلّفه ایشان را معرّفی کرده ایم .

بعضی تألیف این کتاب را به ملاّ محسن بن محمد طاهر قزوینی نسبت داده اند، از مطالبیکه صاحب قصص‌العلما در آخر شرح حال و مؤلّفات فیض نگاشته اند بطلان این نسبت واضح میشود و ایشان گویند کـه ملاّ محسن قزوینی فرزند محمد طاهر قزوینی استکه مؤلّف‌شرح الفیه ابن‌مالك درچهارجلدبنام « زینت‌المسالك » میباشد وعوامل ملاّ محسن فیض را تاآخر عوامل سماعیّه شرح کرده ومن(صاحب

قصص العلما) شرحی بفارسی در نه روز برعوامل فیض وشرحی برشواهد عوامل وبرفقرات چند بیتیکه درآخر مبحث عوامل سماعیّه آن کتاب میباشد نگاشته ام و آقای عبدالعزیز جواهر کلام در ص ۱۲۱ ج ۲ فهرست کتب خطی کتابخانه معارف نوشته اند که ملاّ محسن از اجداد طائفهٔ نحویّه قزوین بوده و دراواسط قرن دوازدهم هجری وفات یافته است وایشان نیز تصور نموده اند که عوامل ازاین ملاّ محسن قزوینی است ودر آن کتابخانه ترجمه وشرح شواهد آنرا بقلم عبدالرّزاق بن شیخ داود نشان داده اند .

عوامل ملاّ محسن فیض (همین کتاب) درضمن مجموعه ایکه بنام « جامع المقدمات » نامیده شده مکرّر چاپ شده واین نام (عوامل) درمقدّمه وخاتمهٔ آن نیست .

آغاز : بسمله احمدك یامن یرفع صالح العمل واصلّی علی نبیّك محمّد ص الخ .

(۱۰۰۶)

عوامل ملامحسن

این نسخه بخط نسخ بسال ۱۲۳۷ نوشته شده ، درحواشی صفحات ومیان سطرهای آن تعلیقاتی بامضاء شرح ملاّ محسن ونظرعلی ودیگران وترکیب فارسی شواهد دیده میشود ، مراح الارواح وتعلیقه ای برآن که درهمین فصل از آنها معرّفی میشود ضمیمه آنست .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۲۲) . اوراق عوامل (٤٨) مختلف السطور . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۹۹) .

[٤٣٤] الفوائد الصمدیه = صمدیه (عربی)

این کتاب یکی از مؤلّفات شیخ بهائی است (بهاء الدّین محمّدبن حسن بن عبدالصمد حارثی جبائی عاملی ۹۵۳-۱۰۳۰) که ازمشاهیر علماء امامیّه وفقهاء اثنی عشریه بوده ودربیشتر ازعلوم ومعارف دست داشته ودر آن کتاب ورساله ای پرداخته وشیخ الاسلام ایران بوده و درنظر شاه عباس کبیر مقام ومرتبتی بزرگ داشته و موفق بتربیت دانشمندانی بسیار گردیده و در ص ۷۱ و ۱۱۷ و ۱۹۹ و ۲٤۸ و ۲۵۱ و ۳۷۷ و ٤۱۹ و ۵۰۲ و ۵۲۲ و ۵٦۹ و ۵۷۸ جلد اوّل فهرست یازده مؤلّفه ایشانرا معرّفی کامل کرده ایم .

این کتاب را برای برادرش عبدالصمد درنحو بنام « الفوائدالصمدیّه » تألیف و آنرا بر پنج حدیقه بدین تفصیل : (۱ - درمقدّمات . ۲ - در آنچه متعلّق باسم میباشد . ۳ - در آنچه متعلق بافعال است . ٤ - درجمل وتوابع آن . ٥-درمفردات). تألیف نموده وبنام **صمدیه** مشهور گردیده وبر آن شروحی نوشته شده ازسه شرح آن درص۲۵۳-۲۵٦معرفی شد وجز آنهادر فهرست کتب خطی معارف ج۲ ص۱۲۰ آقای جواهر کلام چهارشرح دیگر را هم نام برده اند .

الفوائدالصمدیّه از کتب مختصره ومفیدهٔ درعلم نحو میباشدودرمیان آنانکه علم نحورا خواستارشده اند بسی مشهورومکرّر بدون شرح وباشرح درایران چاپ گردیده است.

آغاز : بسمله احسن کلمة یبتدء بهاالکلام وخیرخبر یختتم به المرام حمدك اللّهم الخ .

(۱۰۰۷)

الفوائدالصمدیه این نسخه را بسال۲۲۳ بخط نسخ نوشته اند وبا شرح تصریف که در ص ۳٤٦ معرفی خصوصیّات آن گردید دریك مجلّد میباشد خصوصیّات دیگر به کتاب شمارهٔ (۳۱٤٦) کتابخانه که زیرشمارهٔ (۹٦۲) دراین فهرست معرّفی گردیده ، مراجعه شود .

(۱۰۰۸)

الفوائدالصمدیه این نسخه را بخط نستعلیق محمّد صالح بن محمّد رفیع طبیب رشتی بسال ۱۲٦۱ نوشته وباشرح صغیرصمدیه « الفوائدالبهیه» دریك مجلّدمیباشدبشمارهٔ (۳۱٤۷) کتابخانه مراجعه شود وخصوصیّات آنها درزیر شمارهٔ (۹۷۳) درصفحه ۳۵ گذشت .

[٤۳۵] **کافیه ابن حاجب** (عربی)

مؤلّف این کتاب که از مشاهیر کتابهای نحو میباشد **ابن حاجب** نحوی معروف استکه درص ۳۳۰ - ۳۳۲ همین مجلّد معرّفی ازایشان گردید واین کتاب بنام « مقدّمة فی النحو » نیز نامیده میشود ومؤلّف خود بر آن شرحی نوشته وبراین شرح حسن بن محمدالبورینی شافعی متوفی بسال ۱۰۳٤ شرحی نگاشته و نیزمؤلّف

کافیه را بنام « الوافیه » منظوم نموده و بر کافیه شروح و حواشی بسیار نوشته شده ، شمارهٔ زیادی از آنها را حاجی خلیفه درص۲٤۹ - ۲٥٤ ج ۲ کشف‌الظنون نام برده ، چندین شرح و حاشیهٔ آنرا در این جلد فهرست معرفی کرده ایم .

کافیه درحدود (٦۰۰) بیت کتابت دارد و نخستین بار بسال ۱٥۹۲ م. دررم ومکرّر درهند و روسیه و اروپا ومصر چاپ شده است .

آغاز : بسمله الکلمة لفظ وضع لمعنی مفرد وهی اسم وفعل وحرف الخ .

(۱۰۰۹)

کافیه

این‌نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب نام خود وسال‌نگارش را ننگاشته ، ظاهراً ازخطوط قرن دهم هجری ونزدیك بزمان ملاّ جامی متوفی بسال ۸۹۸ میباشد ، درحاشیه ومیان سطور نسخه مطالبی ازشرح جامی وابیاتی از این شاعر وتعلیقاتی از چلبی و ازشرح هندی (در ص ۲٥۰ ج ۲ کشف‌الظنون شهاب‌الدّین احمدبن عمرهندی متوفی بسال۸٤۹ شارح کافیه معرفی شده است) و از وافیه وبدون امضاء نقل شده ، سه ورق از اواخر نونویس و دو ورق اوّل واوراقی ازآخر وصّالی گردیده ، پشت صفحهٔ اوّل یادداشتی بوده آنرا محو کرده اند وبرورقیکه پس از آخرین برگ کتابست یك رباعی درتعریف از قصر احمد بهمن شاه و یك دو بیت دیگر نوشته‌اند .

جلد میشن نیم ضربی مستعمل . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۷٦) . صفحه ای (٥) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۲ ۱/۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٦۰) .

(۱۰۱۰)

کافیه

این نسخه بخط نسخ محمّد تقی ابن حاجی باقر بسال ۱۱۲۷ نوشته شده ، درکنار بیشتر ازصفحات تعلیقاتی ازشرح جامی و بدون امضاء نگاشته شده ، پشت صفحه اوّل و آخر مطالبی متفرقه نگارش یافته است .

جلد تیماجی مستعمل . کاغذ فرنگی . واقف مشیر السلطنه . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۹۳) . صفحه ای (٦) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ (٥٥٥) . قفسه مدرسه مشیر السلطنه .

(۱۰۱۱)

کافیه این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، در حاشیه بیشتر از صفحات مطالبی از شرح جامی وشرح گیپائی و بدون امضاء موجود و در آخر یادداشتی بسال ۱۲۶۰ عبدالصانع ابن حاج علی خونساری نوشته و مهر مربعی که سجع آن عبده محمّد صانع میباشد زیر آن زده شده ، ظاهراً اصل نسخه در قرن دوازدهم هجری نوشته‌شده، اوراقی از اوّل نسخه و برگ آخر آن وصّالی گردیده و پشت آخرین ورق یادداشتهائی استکه یکی از آنها دارای تاریخ ۱۲۲۹ میباشد .

جلد تیماجی مذهب . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۱۱۲) . صفحه ای (٦) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($۱۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱٦۱) .

(۱۰۱۲)

کافیه این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، پس از آن شرح گیپائی برکافیه که درصفحهٔ ۳٦۸ همین مجلّد از آن معرفی شد گذارده شده ، پشت صفحهٔ نخستین مطالبی بوده آنهارا محو کرده اند و یادداشت وقفیّت آن از طرف سپهسالار برجای آنها نگارش یافته است ، بایستی درقرن دوازدهم نوشته شده باشد .

خصوصیّات دیگر زیر شمارهٔ (۹۸۹) در صفحهٔ ۳٦۸ نوشته شده وبا ضمیمهٔ آن در کتابخانه دارای شمارهٔ (۳۱٦۳) میباشد .

(۱۰۱۳)

کافیه این نسخه بخط نستعلیق بدخطّی نوشته شده ، حاشیه ای از مصلح الدّین لاری برهدایه ضمیمهٔ آنست (از این حاشیه درفصل حکمت وفلسفه معرفی میشود)، ونویسنده این نسخه اخیر که نیز نویسندهٔ نسخه پیشین میباشد محمودبن سلیمان است وسال نگارش را ننگاشته وطرز نوشتن میرساند کاتب از ترکان عثمانی بوده ، همین کاتب درحاشیه بیشتر از صفحات آخر تعلیقات و حواشی بر کافیه را از دانشمندان نوشته است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۲۰) . صفحه‌ای (۹) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۰ ۱/۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۶۲) .

[٤٣٦] مراح الارواح (عربی)

این کتاب ، مختصری درعلم صرف و بنا برتصریح در مقدّمهٔ آن تألیف **احمدبن علی بن مسعود** میباشد ، سیوطی در بغیه ذیل این نام گوید مؤلّف **مراح** بوده که مختصری در تصریف و کتابی مشهور است و بر شرح حال وی دست نیافتم (۱). وصاحب روضات درص ۵۱ ج ۱ احتمال داده اند که مؤلّف مراح همان احمدبن علی بن مسعود بن عبدالله معروف به **ابن السقا** باشد که بسال ۶۱۳ مرده وشاگرد ابن خشاب بوده ودربارهٔ وی نوشته اند (۲) که مردی ادیب وفاضل ودرنحو دستی نیکو داشته ولی سیره اش ممدوح نبوده است .

مؤلّف درمقدّمه نام این کتاب را « مراح الارواح » گذارده ، درحدود (۹۰۰) بیت کتابت دارد وبسال ۱۲۳۳ در آستانه و ۱۲۴۴ وسالهای دیگر درمصر چاپ گردیده ، بر آن شروح چندی نوشته شده ، بعضی درص ٤١٥ ج ۲ کشف الظنون نام برده شده و در ص ۳۷۱-۳۷۲ یکی از شروح آن معرّفی گردید و در ص ۹۰۶ معجم المطبوعات ذکر شده که شرح مراح تألیف شمس الدّین احمد معروف به دیکنقوز که از علماء قرن نهم هجری بوده وشرح ابن کمال پاشا بنام « الفلاح لشرح المراح » بسال ۱۳۰۹ چاپ شده است .

آغاز : بسمله قال المفتقر الی الله الودود احمد بن علی بن مسعود غفر الله له ولوالدیه واحسن الیهما والیه اعلم انّ الصّرف امّ العلوم والنحو ابوها الخ .

---

(۱) در حاشیه ص ۳۷٤ معجم المطبوعات نسخه ای از مراح الارواح که بسال ۸٤۰ نوشته شده دردارالکتب المصریه نشان داده شده ومؤلف آن فهرست روی آن حدث زده که بایستی مؤلف از دانشمندان قرن هشتم یانهم هجری باشدولی ازاین راه این احتمال بسیارضعیف است .

(۲) سیوطی ابن السقا را درذیل مؤلف مراح در بغیه نام برده و شرحیکه عبارات بالا ترجمهٔ آنست دربارهٔ وی نوشته واحتمال یکی بودن این دونفر را نداده است .

(۱۰۱٤)

مراح الارواح این نسخه بخط نسخ بسال ۱۱۷۵ نوشته شده ، ورق اوّل نونویس میباشد ، درحاشیه بعضی ازصفحات مطالبی از یکی از شروح آن نوشته شده ومقابله وتصحیح گردیده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع ربعی بزرك . شمارهٔ اوراق (۲۷) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۲۰سانتیمتر) . عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۰۸) .

(۱۰۱۵)

مراح الارواح این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، ضمن مجموعه‌ایستکه مشتمل بر چندین کتاب فارسی و عربی است وهیچیك تاریخ ندارد ، ظاهراً ازخطوط اوائل قرن دهم هجری میباشد .

این مجموعه بشمارهٔ (۳۱۱۳) دراین کتابخانه ثبت گردیده است .

(۱۰۱٦)

مراح الارواح این نسخه بسال۱۲۳۷بخط نسخ نوشته شده ، درحاشیه بعضی از صفحات مطالبی از دوشرح مراح(المفراح و الفلاح)و تعلیقاتی بدون امضاء یافت میشود وپس‌ازاین کتاب تعلیقات وحواشی ملاّ نظرعلی جیلانی برعوامل ملاّ محسن ومطالب متفرقهٔ دیگر از او، یکی ازشاگردان وی در (۱۸) ورق در اواخر قرن سیزدهم نوشته وضمیمهٔ آنست .

خصوصیّات دیگر بشمارهٔ (۳۰۹۹) کتابخانه و شمارهٔ (۱۰۰٦) این فهرست در ص ۳۸۹ مراجعه شود .

[٤۳۷] **مغنی اللبیب عن کتب الاعاریب** (عربی)

مؤلّف این کتاب که از کتابهای مشهور ومفید درعلم اعراب و نحو میباشد **ابن هشام نحوی** معروف استکه در ص ۳۰٦-۳۰۸ بشرح حال ومعرّفی ایشان پرداخته شد ، مؤلّف درمقدّمه تألیف آنرا بسال ۷۵٦ درمکّه معظمه پس‌از کتاب «الاعراب عن قواعدالاعراب» که در همین موضوع وهمین شهر بسال ۷٤۹ تألیف نموده معیّن کرده است .

طرز این کتاب چون کتب نحویّه متقدّمین و متأخرین نیست و مؤلّف آن را به هشت باب تقسیم نموده و مطالب آنرا باشواهد از آیات و اخبار و اشعار فصحا وبلغا توأم نموده ، بر آن شروح وحواشی زیاد نوشته شده ، مؤلّف کشف الظنون در ص ۴۷۳ - ۴۷۶ ج ۲ بسیاری از آنها را نام برده و ابن هشام خود برشواهد این کتاب دو شرح نوشته (کبیر و صغیر) وسیوطی را نیز بر آنها دو شرح است که درص ۳۸۵ و ۳۸۶ معرّفی گردیدو چون مغنی اللبیب مکرّر در ایران و مصر و هندوستان چاپ شده واز کتابهای بسیار مشهور ومتداول میان دانشجویان وطلاب علوم ادبیّه میباشد بیش از این از آن معرّفی جاندارد .

در ص ۴۷۵ ج ۲ کشف الظنون نیز تذکر داده شده که شیخ شمس الدّین محمّدبن ابراهیم بیجوری متوفی بسال ۸۶۳ بنام « قراضة الذهب فی علم النحو والادب » وشیخ محمّدبن عبدالمجید السامولی الشافعی السعودی بسال ۹۶۱ بنام « دیوان الاریب فی مختصر مغنی اللبیب » مغنی اللبیب را مختصر کرده‌اند .

آغاز : بسمله قال شیخنا وسیّدنا . . . . . امّا بعد حمدالله علی افضاله والصّلوة والسّلام علی محمّد وآله واصحابه فانّ اولی ماتقترحه القرائح الخ .

(۱۰۱۷)

مغنی اللبیب این نسخه بخط نسخ بسال ۹۰۵ نوشته شده ، در حاشیهٔ بیشتر از صفحات تعلیقاتی بدون ذکر مآخذ نگارش یافته و بقرینه جمله ایکه بهمین خط زیر آخرین سطر اصل کتاب نوشته نگارش تعلیقات بسال ۱۰۹۸ بوده (درنسخه چنین : ۱۹۸ نوشته شده است) ، برگ نخستین کتاب افتاده و سطر اوّل موجود اینست : و ترصیف و تتبعت فیه مقفلات مسائل الاعراب فافتتحتها الخ .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۲۹) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول ($۲۷\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۲۳۲) .

(۱۰۱۸)

مغنی اللبیب این نسخه را بخط نسخ محمّد امین نجفی بسال ۱۱۲۱ نوشته وفقط باب اوّل کتابست و در حاشیه برخی ازبرگها مطالبی ازشرح شمنّی نگارش یافته‌است .

جلد تیماج. کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۹٤) . صفحه ای (۲۰) سطر . طول (۲۵سانتیمتر) . عرض (۱٤سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲٤۰) .

(۱۰۱۹)

مغنی اللبیب این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، کاتب نام خود وسال‌نگارش رانبرده ، ظاهراً در قرن دهم یا یازدهم نوشته شده ، درآخر نسخه محمّد علی‌نام بخط شکسته نستعلیق بسال۱۱۸ چنین‌نوشته :(بنابررسم پیشینیان که‌صفررامیان‌اعداد نمیگذارده اند بایستی یا۱۰۱۸ یا۱۱۰۸ یا۱۱۸۰ باشد)مالکیت نسخه‌را یادداشت‌نموده، منتخبی‌ازشرح‌شواهدسیوطی‌برمغنی که در ص ۳۸۵و۳۸٦ معرّفی آن گذشت (از این منتخب پس از این معرّفی میشود) ضمیمه این نسخه میباشد ، در حاشیه اوراق و بر کاغذ هائیکه میان آنها گذارده شده مطالبی از دمامینی وشمنّی وغیره نقل گردیده ویادداشتهائی که ازمالکین نسخه، پشت‌ورق‌اوّل وآخر وبراوراقیکه پیش‌ازکتاب وپس ازآن سفید بوده ، نگارش یافته است .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق(۲۲۳). صفحه ای (۲۳) سطر . طول (۲۵سانتیمتر) . عرض ($۱۷\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۲۳۵) .

(۱۰۲۰)

مغنی اللبیب این نسخه را بخط نسخ محمّد عسکربسال ۱۱۲٤ نوشته ، در حاشیه صفحات تعلیقاتی از کتب نحوودانشمندان بخط شکسته نستعلیق نگارش یافته ، پشت برگ اوّل وآخر یادداشتهائی موجود است .

جلد میشن وصالی شده . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۹۰) . صفحه‌ای (۲۱) سطر . طول (۲۵سانتیمتر) عرض (۱۸سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۳٦).

(۱۰۲۱)

مغنی اللبیب اصل‌این نسخه ظاهراً ازخطوط قرن نهم هجری بوده ، دست روزگار بسیاری از اوراق آنرا پراکنده نموده ، ظاهراً در

اوائل قرن سیزدهم هجری اوراق گمشدهٔ آن نگارش یافته و بآن ضمیمه شده، نام نویسنده و سال نگارش در آن نیست، پشت ورق اوّل یادداشتی بوده محو گردیده است.

جلد تیماجی. کاغذ قدیمی و فرنگی. واقف سپهسالار. قطع خشتی. شمارهٔ اوراق (۲۲٤). صفحه ای (۲۰و۲۳) سطر. طول (۲۱ سانتیمتر). عرض (۱۵ ½ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۲۳۹).

(۱۰۲۲)

مغنی اللبیب این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده، نویسنده نام خود و سال نگارش را ننگاشته، یادداشتی بتاریخ ۱۲٤۱ برکاغذیکه پیش از ورق اوّل نسخه است نوشته شده و پشت ورق اوّل نیز یادداشت هائی موجود است ویکی از آنها را محو کرده اند، بایستی نسخه را نیز در قرن سیزدهم نوشته باشند و در حواشی صفحات اوراق اولیّه تعلیقاتی بخط شکسته نستعلیق نگارش یافته است.

جلد تیماجی نیم ضربی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۵۵). صفحه ای (۲۱) سطر. طول (۲٤ ½ سانتیمتر). عرض (۱۵ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۲۳۳).

(۱۰۲۳)

مغنی اللبیب این نسخه بخط نسخ میباشد، ظاهراً درقرن دوازدهم نگارش یافته، برگ آخر کتاب افتاده بوده بسال ۱۲٦۲ نوشته شده، پشت ورق نخستین یادداشتهائی موجود، کهنه ترین آنها که دارای تاریخ میباشد سال ۱۲۳۱ را داراست، درحاشیه بیشتر از صفحات تعلیقاتی از شروح این کتاب وغیره نگاشته شده و محتاج بصحافی است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۳۱۱). صفحه ای (۱۷) سطر. طول (۲۵ سانتیمتر). عرض (۱۹ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۲۳٤).

[٤۳۸] **مفصل** (عربی)

این کتاب تألیف جارالله زمخشری و چون مؤلف از معاریف کتب نحو میباشد (در ص ۱۵۸-۱٦۰ ج ۱ فهرست مختصری از شرح حال زمخشری ذکر گردیده و در ص ۱۱-۱٤

همین مجلّد زیر عنوان اطواق الذهب ایشان را نیز معرّفی کرده‌ایم) صاحب کشف الظنون در ص ۴۸۸ - ۴۹۰ ج ۲ گوید در رمضان ۵۱۳ تألیف آن شروع و در غره محرم ۵۱۴ خاتمه یافته وشروح این کتاب وچند نفر را که باختصار آن مبادرت نموده ویا آنرا نظم بسته ویا برشواهد آن شرح نوشته‌اند نام برده وخود مؤلّف نیز آنرا مختصر نموده **وانموزج** نامیده است.

مفصّل مکرّر در مصر و اروپا و هندوستان چاپ گردیده و ترتیب آن بدینگونه است: **قسم اول** دراسماء. **قسم دوم** درافعال. **قسم سوم** درحروف. **قسم چهارم** درمشترکات میان اسم وفعل وحرف (در این قسم از اماله، وقف، قسم، تخفیف همزه، التقاء دوساکن ونظائر اینها که مشترك میان‌هرسه یا دوتای از اقسام کلمه‌میباشد ذکر گردیده است).

آغاز: بسمله (۱) احمدالله علی ان جعلنی من علماء العربیّه‌وجبلنی علی الغضب للعرب والعصبیّه و ابیّ لی ان انفرد عن صمیم انصارهم الخ.

(۱۰۲۴)

مفصل این نسخه را بخط نسخ بسال ۱۰۹۶ معصوم بن ابراهیم الخادم الحسینی برای فرزند خویش نوشته، درحاشیه صفحات اولیّه تعلیقاتی از اقلید وموصل که دوشرح مفصل اندو بدون امضاء وذکر مأخذ، نگارش یافته، برسه‌ورق کاغذ ننوشته ایکه در آخر کتاب بوده رساله‌ای مختصر در محل اعراب جمله بعربی بدون تصریح باسم منشی آن ونسخهٔ ساختن مرکّب، بدوطریق، نگاشته شده ویادداشتی پشت صفحهٔ نخستین بوده محو گردیده است.

جلد میشن مذهب. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (۱۹۳). صفحه‌ای (۱۴) سطر. طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۳ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱۵۰).

[۴۳۹] **منتخب شرح شواهد سیوطی** (عربی)

شرح شواهد سیوطی را بر مغنی درص ۳۸۵ و ۳۸۶ معرّفی نمودیم، یکی ازعلماء قصائدیکه به یك یا چند بیت آن در مغنی استشهاد شده، وسیوطی آن قصیده را

(۱) درنسخه این کتابخانه پس از بسمله این جمله است: قال جارالله الامام الزاهد العلامه استاد الافاضل (الزمان خ د) شیخ العرب والعجم فخر خوارزم ابوالقاسم محمودبن‌عمر الزمخشری رضی‌الله عنه احمدالله الخ.

در شرح شواهد خویش نقل نموده (این انتخاب کننده که نام خود را در این منتخب نبرده) باتصریح باینکه محل شاهد درمغنی کدام بیت و کدام کلمه بوده از آن شرح مذکور انتخاب کرده و پس از آن مجدداً تجدید مطلع نموده و شواهد مغنی را موافق ترتیب آنها در آن کتاب باتذکر باینکه این بیت از قصیده یا غیر قصیده میباشد نقل نموده و پس از این ، فهرست ابیات شواهدیکه از قصائد شعراست با نام گوینده آنها معیّن کرده وجزجمع و ترتیب از خود تصرفی در آن ننموده و این کتاب بادوضمیمه ایکه دارد در حدود (۲۶۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله شواهدالهمزه طربت وماشوقاً الی البیض اطرب. هذا مطلع قصیدة. للکمیت یمدح بها اهل البیت علیهم السّلام وبعده ولالعباً منّی وذوالشیب یلعب الخ.

(۱۰۲۵)

منتخب شرح شواهد سیوطی

این نسخه که ظاهر آنسخه اصل و منتخب آن همان نویسنده آنست ضمیمه مغنی اللبیب شمارهٔ (۳۲۳۵) این کتابخانه میباشد که درص۳۹۶خصوصیّات آنرا زیر شمارهٔ(۱۰۱۹)این فهرست ذکرنمودیم .

[٤٤٠] یائیه ابن کمال پاشا ترکی)

این رساله در اقسام یاء زائده ایستکه در آخرکلمات فارسی یافت میشود ، مؤلّف درمقدّمه نام خودرا نبرده، دریکی ازضمائم کشف الظنون چاپ فلوگل این کتاب یارساله بنام یائیّه ضبط گردیده و به **ابن کمال پاشا** نسبت داده شده ، در کشف الظنون نام آنرا نیافتم،ضمیمه بودن بادقائق الحقائق این مؤلّف که درص ۲۵۹-۲۶۱ معرّفی وشرح حال مؤلّف آن گذشت وشباهت کامل انشاء این نسبت راتأیید مینماید.

مؤلّف درمقدّمه گوید : (۱) درمحفلی حاضر بودم بحث از یاء زائده در آخر کلمات فارسی بمیان آمد ، یکی ازحضّار آنرا منحصر در پنج قسم میدانست یکی از آن معانی را رد کرده و گفتم که انحصار در این اقسام که گفتی ندارد ، درهمان

(۱) مطالب مقدمه را دوست دانشمند آقای جلال محدث ارومی که از فارغ التحصیلهای سال(۱۳۱۷)خورشیدی این دانشکده میباشند ترجمه نموده ونگارنده را متشکر کرده‌اند.

هنگام ده مورد از موارد اصلی یاء زائده را باشواهد ازاشعار فصحا بیان نمودم، از من خواستار شدند که در این موضوع نگارشی نمایم. بخواست آنها بتألیف این مختصر پرداخته و پس از تمهید مقدّمه ای ادیبانه اقسام اصلی یاء زائده را باشعبات آن به بیست قسم رسانیده و یك بیك را بیان و باشعار شعرای بزرگ فارسی زبان استشهاد کرده ودر دیباچه تفاخر نموده و گوید همانقسم که زمخشری فائق را در مکّه معظّمه بیرون آورد وخطاب به اعراب کرد و گفت بیائید و لغت خود را از مردی غیر عرب گیرید من نیز بفارسی زبانان میگویم که بیائید لغت و قواعد زبان خویش را ازمن یاد گیرید (ازاین عبارات معلوم میشود که طرف صحبت و بحث وی در آن محفل ایرانی بوده است) .

این کتاب یارساله درحدود (٦٥٠) بیت کتابت دارد .

آغاز: بسمله بوصحایف پرلطایفك تسویدنه داعی و باعث مضمون مکنونده الخ .

(١٠٢٦)

یائیه ابن کمال پاشا

این نسخه بخط نستعلیق بسال ٩٧١ نوشته شده ، ضمیمهٔ دقائق الحقائق میباشد که درص ٢٦١ خصوصیّات آن گذشت درابتداء این نسخه نیزیك سرلوح کوچکی است ، خصوصیّات دیگر آن به کتاب شمارهٔ (١٠١) کتابخانه که زیر شمارهٔ (٨٨٧) دراین فهرست معرّفی شده مراجعه شود .

معانی و بیان و بدیع

[٤٤١] انوار الربیع فی انواع البدیع (عربی)

این کتاب شرح بدیعیّه سیّد علیخان کبیر میباشد که درص ٢٠٤ - ٢٠٩ معرّفی کامل از ایشان شد، و این کتاب از معاریف کتب در این فن است، شارح بسال ١٠٧٧ در دوازده شب قصیده‌ای در مدح حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله وسلّم در ١٤٧ بیت انشاء نموده و آن قصیده مشتمل بر ١٥٣ نوع از صنایع بدیعیّه میباشد و در هریك از ابیات که مشتمل بر صنعتی است نام آن نوع تصریح گردیده.

سیّد خود بشرح این قصیده بدیعیّه پرداخته و نام آنرا «انوار الربیع فی انواع البدیع» گذارده و در ذیل هریك از ابیات بشرح و بسط کامل آن مبادرت کرده و به ابیاتی از شعرا و ادباء معروف استشهاد نموده و در بعضی از موارد شرح مختصری از سیره و تاریخ آن شاعر نگاشته و در حقیقت این کتاب را بمجموعه ای ادبی یا گلستانی که گلهای آن همیشه تازه و معطّر میباشد، باید دانست.

در مقدّمه آنهائیکه پیش از ایشان بدیعیّه تألیف و یا انشاء کرده اند نام برده شده و زیر شرح بیت مطلع آن، مطالع سابقین را نقل نموده است.

درص ١٩٠ ج ١ کشف الظنون تاریخ پیدایش و تنظیم علم بدیع و مؤلفین در این موضوع نام برده شده و انوار الرّبیع بسال ١٣٠٤ درهند و ١٣٠٤ نیز در طهران چاپ شده است.

آغاز: بسمله الحمدلله بدیع السموات و الارض و الصلوة علی نبیّه و آله الهادین....
حسن ابتدائی بذکر جیرة الحرم له براعة شوقی یستهل دمی الخ.

(۱۰۲۷)

انوار الربیع این نسخه را بخط نسخ خوب بسال ۱۲۴۴ عبدالله خونساری بخواست یکی از بزرگان که او را سمی امام کاظم ع معرّفی نموده نوشته ، ودرهمین‌سال محمدکاظم بروجردی بر کنار برگ دوّم تملك خویش را یاد داشت کرده اند ، بنابراین برای ایشان بوده ، عناوین باشنجرف نگاشته شده و برگ آخر و صالی گردیده است .

جلد میشن ضربی مینا شده . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۴۲۰) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۲۴۸) .

[۴۴۲] حاشیه چلبی بر مطول (عربی)

مطول شرح بزرگ تفتازانی بر تلخیص المفتاح خطیب قزوینی است که درهمین فصل از آن معرّفی خواهیم نمود ، یکی ازحاشیه ها و تعلیقاتیکه بر آن نوشته شده حاشیهٔ زیرین وازچلبی است (حسن بن محمّد شاه بن محمّد بن حمزه الفناری الچلبی(۱) ۸۴۰—$\frac{۸۷۹}{۸۸۶}$) (۲) که ازعلما وزهاد قرن نهم هجری بوده و عمر خویشتن را میان علم وعمل تقسیم نموده ومردی منصف بوده ، چون حاشیه‌ای بر تلویح تألیف کرد، ومقدّمه آنرا بنام سلطان بایزیدبن سلطان محمّدموشح نمود، مورد غضب سلطان محمّد واقع گردید ولی چون از مصر بر گشت نسبت بوی مهربان شد و تدریس در یکی دومدرسه رابدوبر گزار نمود و پس از آن سلطان بایزید روزانه هشتاد درهم برای ایشان معیّن نمود ودیگر ازمؤلّفات او حاشیه‌ای بر مختصر تفتازانی وحاشیه بر تفسیر بیضاوی

(۱) درص ۶۴ الفوائد البهیه نوشته شده که سخاوی در «الضوء اللامع» این دانشمند را نام برده و گوید چلبی یعنی آقا و او را فناری گویند بدین مناسبت استکه یکی از اجداد او برای پادشاه روم فنرهائی هدیه آورده و پادشاه چون میخواست از او سئوال کند هیگفت فنری کجاست و صاحب معجم المطبوعات گوید در یکی از مؤلفات خطی وی که بسال۸۷۳ نوشته شده نام او را چنین : (ملاحسن الفنری) یافتم .

(۲) این شرح با مراجعه به ص ۲۰۸ - ۲۱۱ شقائق ، ص ۷۵۷ و۷۵۸ معجم المطبوعات، شذرات الذهب ج ۷ ص ۳۲۴ وص ۴۶ الفوائد البهیه فی طبقات الحنفیه و کشف الظنون نوشته شد و فقط در شذرات وفات وی بسال ۸۷۹ ثبت گردیده است .

وحاشیه برشرح مواقف سید شریف جرجانی است وجز حاشیه مختصر و حاشیهٔ تفسیر بیضاوی او مؤلّفات دیگروی چاپ شده است .

این حاشیه مطول مشتمل برفوائد بسیاری میباشد دانشمندان ودانشجویان بانظر اهمیت بدان نگاه مینمایند ، و در حدود (۱۹۵۰۰) بیت کتابت دارد و برمطالب مشکله هرسه قسمت (معانی وبیان وبدیع) مطول تعلیق گردیده ودرحاشیه مطول ومستقلاً مکرر چاپ شده است .

آغاز: بسمله الحمد لله الذی شرح صدور ارباب الاذهان لایضاح معان الکلمه بیدیع البیان . . . . . قوله الحمدلله الذی الهمنا . . . . الاقرب الی الفهم ان المراد بالالهام فی هذ المقام الخ .

انجام: قوله والتّذکر للاحکام المذکورة فی علمی المعانی والبیان **انما** لم یتعرض للبدیع لکونه خارجاً عن البلاغه .

(۱۰۲۸)

حاشیه چلبی برمطول

این نسخه را بخط نسخ حافظ مصطفی القونوی بسال ۱۰۵۸ نوشته وازدیباچه تاآخر کتابست ، صفحات باشنجرف جدول کشی شده ، آبدیده ولی خطوط آن ضایع نشده وبرخی از برگهای آن وصالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۳۹۵) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲۰ سانتیمتر) . عرض ($۱۴\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۹۷۰) .

(۱۰۲۹)

حاشیه چلبی برمطول

این نسخه را بخط شکسته نستعلیق علی بن احمد سینکی رازی بسال ۱۰۱۳ نوشته ، دیباچه را ندارد ، پشت صفحهٔ اوّل یادداشت هائی مالکین مختلف که بیشتر آنها پدروپسر بوده اند بخط خود باتاریخ ومهر نگاشته اند وبیشتراز اوراق دارای حاشیه ای ازخود چلبی بر این حاشیه است .

جلد تیماجی وصالی شده . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۱۹) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($۱۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۷۱) .

(۱۰۳۰)

حاشیه چلبی برمطول

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، نویسنده وسال نگارش نگاشته نشده ، ظاهراً از خطوط قرن یازدهم ونگارندهٔ آن هندی میباشد ، برگ نخستین نونویس ونیز دیباچه را ندارد .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۶۵) . صفحه ای (۲۰) سطر . طول (۲۷ سانتیمتر) . عرض ($۱۶\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۷۲) .

(۱۰۳۱)

حاشیه چلبی برمطول

این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده ، نویسنده نام خود وسال نگارش را ننگاشته ، ظاهراً از خطوط قرن سیزدهم هجری میباشد ، بسال ۱۲۷۵ بکتابخانه اعتضاد السلطنه درآمده وپشت نخستین صفحه یادداشت گردیده ، صفحات مجدول بطلا ولاجورد میباشد ، برکنار اوراق حاشیه هائی وجوددارد ، دیباچه را نیزندارد وعبارات مطول باشنجرف است .

جلد رو یارچه و داخل نرکس روغنی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۷۲) . صفحه ای (۲۶) سطر . طول ($۳۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . (عرض ۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۷۳) .

(۱۰۳۲)

حاشیه چلبی برمطول

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، فقط قسمتی از اول این حاشیه میباشد (اوائل حاشیه تا حواشی شرح دیباچه تلخیص المفتاح) ورق اوّل آنهم افتاده ونخستین سطر نسخه اینست : (والبدیع علم البیان فیجوزان یکون دقائق الخ) وآخرین سطر نسخه این : (ولما کان الحمل مفیداً فی الفن الثانی والثالث لبعد العهد اجری الفن الاول مجراهما سوقاً للفنون الثلاثه علی نسق واحد و) . ظاهراً نیز از خطوط قرن سیزدهم است .

جلد ندارد . کاغذ آبی فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۳۲) . صفحه ای (۲۳) سطر. طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۹۷٤).

[٤٤٣] حاشیه حامد بر خطائی (عربی)

این حاشیه بر حاشیهٔ خطائی بر مختصر تفتازانی است که از هردو کتاب در این فصل معرّفی خواهیم نمود ، محشی خودرا حامدبن برهان بن ابی‌ذرالغفاری معرّفی نموده، در کتب سیر و فهارس موجوده، این مؤلّف و مؤلّفه‌را نیافتم ، چنانکه خواهیم دید خطائی در نخستین سال قرن دهم مرده و حاشیهٔ او در این قرن زیاد مورد بحث بوده و بر آن حواشی نوشته شده و نسخه زیرین بسال ۱۰۲۷ نگارش یافته و نویسنده مؤلّف را بدینگونه : (تمت هذه الحاشیة التی صنّفها الفاضل الکامل حامد الغفاری فی حاشیة خطائی بعون الملك الغفاری .) معرّفی نموده و از طرز بیان وی استفاده میشود که تاهنگام نگارش این نسخه (اوائل قرن یازدهم) زنده بوده و مسلّم اینستکه از دانشمندان قرن دهم هجری بوده و چنانکه در دیباچه مختصر همین حاشیه گفته تألیف آن در دو هفته بوده و اشاره نموده پیش از این نیز حاشیه‌ای بر حاشیه خطائی بر مطول نوشته و در آن خطائی را تأیید و میرسید شریف را رد کرده است .

این حاشیه حامد چون حاشیه خطائی بر مطالب خمس اول مختصر تفتازانی است .

در ص ۵۸ ج ۳ فهرست رضویه حاشیه‌ای بر حاشیه خطائی (بنابر تصریح در مقدمه آن) به **حامد** نسبت داده شده و آغاز آنرا : الحمدلله المنزه عن تنزیه المتنزهین الخ وانجام آنرا : ان الوضع فیها تعیین بالقرینه لا تعیین بنفسه فتامل تمت . معین نموده و در ذیل آن گفته شده احتمال دارد که حامد همان حمید الدین **بن** افضل الدین الحسین مذکور در کشف الظنون باشد . ولی محتمل استکه این احتمال در اثر تصور تحریف نام محشی بوده و چنانکه دانستیم پدر حامد بنابر تصریح خود او **برهان بن ابی ذر غفاری** بوده است وچون آغاز این نسخه بانسخه مدرسه مختلف است اگر احتمال ما هم چون احتمال مؤلّف فهرست رضویه نباشد حاشیه حامد بر حاشیه خطائی بر مطول استکه در مقدمه

حاشیهٔ برخطائی مؤلّف بدان تصریح نموده‌است.

این حاشیه حامد درحدود (۲۳۵۰) بیت کتابت دارد.

آغاز: حامداً مصلیا مستمسکا بلطفه العمیم وبعد فیقول المتکل علی‌الله الباری حامدبن برهان بن ابی‌ذر الغفاری جعل‌الله سعیه سعیاً مشکورالخ.

(۱۰۳۳)

حاشیه حامد برخطائی

این نسخه بخط نسخ بسال۱۰۲۷ نوشته شده، حاشیه ملاعبدالله یزدی که نیز برخطائی میباشد و درهمین فصل از آن معرّفی میشود ضمیمه آنست، برورق دوّم بنام حاشیه خطائی براین کتابخانه وقف گردیده پاره‌ای از برگها چرك شده و موریانه بعضی را سوراخ کرده است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق کلیه (۱۳۶). این نسخه (٥٦). صفحه ای (۲۲) سطر. طول (۱۸ سانتیمتر). عرض (۷سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۹٦٥).

[٤٤٤] حاشیه خطائی یا خطابی (عربی)

برمختصر تفتازانی

حاشیه خطائی (خطابی) مشهور ترین حواشی برشرح مختصر تفتازانی بر تلخیص المفتاح میباشد، در کشف الظنون تصریح گردیده که‌این حاشیه فقط براوائل مختصر میباشدو مؤلّف آن نظام الدّین عثمان خطابی متوفی بسال ۹۰۱ استکه‌نیز حاشیه‌ای برمطول دارد(۱) و آغاز حاشیه مختصر اینست: لك‌اللهم الحمد والمنه الخ. و در ص ٤٨٤ ج ۲ گوید که برشرح سید شریف برمفتاح حاشیه ها نگاشته شده، از آنها یکی حاشیهٔ مولانا زاده خطائی است که اول آن اینست: لك‌اللهم الحمد والمنه الخ. نسخه هائیکه از حاشیه خطابی بر مختصر در دست میباشد آغاز آن چنانستکه‌زیراین سطرها می آوریم و آغازیکه مؤلّف کشف‌الظنون برای این حاشیه

(۱) نسخه‌ای ازاین حاشیه در کتابخانه مدرسه مروی درطهران موجود وآغاز آن اینست: لك‌الحمدوالمنه وعلی‌رسولك‌وآله‌واصحابه‌الصلوة‌والسلام‌والتحیه‌افتتح کتابه بعدالتیمن بالتمیه‌الخ.

نقل نموده آغاز حاشیه مولانازاده خطائی برشرح مفتاح سید شریف استکه نسخهٔ خطی آن در کتابخانه مدرسه مروی در طهران میباشد و در ص ۱۴۶ ۱۴۷ ج ۱ فهرست آصفیه تذکر داده شده که حاشیهٔ مولانازاده دوبار بسال ۱۲۵۶ و ۱۲۶۵ در کلکته چاپ شده است .

درص ۲ ج ۸ شذرات الذهب نوشته شده که درحدود سال ۹۰۱ شهاب الدّین احمدبن عثمان مشهور به منلازاده سمرقندی خطابی که امام و علاّمه وفقیه وقاری عالی السند بوده وفات یافته و او راکتابی درجمع میان کتاب هدایه ومحرر (این دو کتاب ازمعاریف کتب فقه شافعی وحنفی میباشد، به صفحهٔ ۳۹۱و۶۴۷-۶۵۴ ج ۲ کشف الظنون مراجعه شود) و شرح هدایه درحکمت است وخطابی منسوب به خطاب جدّ اوست .

وجز این خطابی دیگری را در کتب سیر بدین نام یابنام خطائی نیافتم و در فهرست آصفیه وفات همین خطائی را بسال ۹۰۱ ثبت کرده است .

درص ۵۷ ج ۳ فهرست رضویه زیرعنوان این حاشیه نوشته شده : ازنظام الدّین عثمان خطابی باباء موحده چنانکه در کشف الظنون است یاازجلال الدین او بهی از تلامذه مولانا سعدتفتازانی است چنانکه معروف است واورا خطائی باهمزه گویندولی آنچه در کشف الظنون آورده اقرب به قبول است واوبه قریه ایست ازتوابع هراة .

در فهرست آصفیه نظام الدین عثمان را خطائی باهمزه معرّفی نموده بهرحال این حاشیه عثمان خطائی یاخطابی برتمام مختصر نیست وتامبحث تعریف مسندالیه بضمیر(۱) (تقریباً پنج یك مختصر) را بیشتر حاشیه ننگاشته و در حدود (۲۵۰۰) بیت کتابت دارد .

در ص ۱۴۶ و ۱۴۷ ج ۱ فهرست آصفیه نسخه ازاین حاشیه خطائی که بسال ۱۲۵۶ درکلکته چاپ گردیده نشان داده شده و در ص ۶۹ ج ۳ فهرست رضویه

(۱) آخرین حاشیه خطائی براین جمله ازمختصراست : وقدیترك الخطاب مع معین . که درشرح این جمله از تلخیص المفتاح میباشد : و اصل الخطاب ان یکون لمعین و قدیترك الی غیره الخ .

نسخه ای از این حاشیه کـه بسال ۱۲۸۶ نیز در هندوستان چـاپ شده نشان داده شده است .

برحاشیه خطائی برمختصر حاشیه ای از ملاّ عبدالله یزدی وحاشیه ای از حامد غفاری است که در ص۴۰۵-۴۰۶ و۴۱۱-۴۱۳ این فصل نام برده شده و میشود .

آغاز: بسمله نحمدك اللّهم علی ما اعطیتنا من سوابغ النعم وبوالغ الحکم .... قوله نحمدك، آثر الحمد علی الشکر لان الحمد یعمّ الفضائل والفواضل الخ .

(۱۰۳۴)

حاشیه خطائی این نسخه بخط نستعلیق در مدرسه خواجه تاج الدین حسین در کاشان نوشته شده، پیش از این حاشیه، حاشیه ای برشرح کتابی در کلام بخط همین نویسنده کـه بسال ۱۰۰۹ نوشته شده موجود و از آن بیاری خداوند توانا درجلد سوم فهرست معرّفی خواهد شد ، درحواشی صفحات تعلیقاتی ازحامد وملاّ عبدالله نگاشته شده است .

جلد مقوائی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۴۳) این نسخه (۷۲) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۱۶ سانتیمتر) . عرض ($9\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۶۴).

(۱۰۳۵)

حاشیه خطائی این نسخه بخط نسخ بسال ۱۰۹۳ نوشته شده ، براوراق اولیّه تعلیقاتی از ملاّ حامد نگاشته انـد ، اوراق آن آبدیده ولـی خطوط محونگردیده وبنام حاشیه برخطائی ثبت شده است .

جلد تیماج . کاغذ کاهـی . واقف سپهسالار . قطـع ربعـی . شمـارهٔ اوراق (۱۱۰) . صفحه ای (۱۲) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض (۱۳سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۶۲).

(۱۰۳۶)

حاشیه خطائی این نسخه را بخط نسخ خوب، محمد مؤمن قائنی بسال ۱۰۹۹ نوشته ، برکنارصفحات تعلیقات ملاّ حامد وملاّ عبدالله یزدی براین حاشیه نگاشته شده و حاشیه ملاّ عبدالله برخطائی را که پس از این معرّفی

خواهد شد همین نویسنده بسال ۱۰۹۷ نوشته و در این مجلّد پس از این حاشیه (حاشیه خطائی) گذارده شده.

پشت نسخه و در دفاتر کتابخانه بنام «حاشیه خطائی برمطول» وقف وثبت شده است.

جلد مقوائی دورتیماج. کاغذ کاهی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق کلیه (۱۸۶). این نسخه (۹۳). صفحه ای (۱۵) سطر. طول (۲۵ سانتیمتر). عرض (۱۳ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۹۶۱).

(۱۰۳۷)

حاشیه خطائی

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، ظاهراً از خطوط قرن یازدهم هجری است، برگ اوّل ودوبرگ از اخرنونویس، دراثر آبدیدگی بعضی ازاوراق ضایع شده ومحتاج ترمیم ووصّالی میباشدودراین کتابخانه بنام حاشیهٔ میربرمطول وقف وثبت شده است.

جلد تیماج. کاغذ کاهی. واقف سپهسالار. قطع بغلی. شمارهٔ اوراق (۱۰۷). صفحه ای (۱۲) سطر. طول (۱۷ سانتیمتر). عرض (۱۰ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۹۶۳).

[۴۴۵] حاشیه زیباری برشرح سمرقندیه (عربی)

این حاشیه بنابتصریح درمقدّمه ازحسن بن محمّد زیباری(۱) برشرح عصام‌الدّین اسفراینی بر رساله استعارات سمرقندی (الفرائد والفوائد = سمرقندیه) استکه پس از این معرّفی از آن شرح خواهد شد، پشت نخستین صفحهٔ نسخهٔ زیرین و درآخر آن نویسنده در هنگام درس گرفتن آن، تعلیقات و حواشی براین حاشیه نگاشته وتصریح نموده که این حاشیه معروف به «**ملا حسن**» میباشد.

درمعجم المطبوعات نام این حاشیه ومؤلف آن نیست و در فهرست هائیکه زیردست نگارنده است فقط در فهرست دارالکتب (ج ۲ ص ۱۸۹) نسخه ای

(۱) در کشف‌الظنون (ج ۲ ص ۱۷۹) زیرعنوان «فرائد الفوائد» که همان رساله استعارات سمرقندی‌است که بنام «سمرقندیه» معروف گردیده، نام این‌حاشیه ومحشی آن بدون ذکر تاریخ‌تالیف یاوفات مؤلف ثبت‌است ومؤلف‌صریحاً برای‌این رساله نامی‌نگذارده فقط گوید: **فنظمت فرائد عوائد**. وعصام‌الدین در شرح آن گوید: نیکوئی‌اضافه فوائددراین کتاب به عوائد مخفی‌نباشد ولی‌اگر گفته بود فرائد فوائد هرآینه بهتر میبود. و حاجی خلیفه این تسمیه بهتررا در کشف الظنون ذکرنموده است.

ازاین حاشیه که بدون تاریخ کتابت است نگاشته شده موجود، در آنجا از زمان مؤلّف معرّفی نشده ولی ظاهراً از دانشمندان قرن یازدهم بوده و در حدود (۱۰۰۰) بیت کتابت این حاشیه است .

آغاز : بسمله الحمد لله الذی خلق الانسان علّمه البیان وجعله ذریعة الی معرفة دقائق القرآن الخ .

(۱۰۳۸)

حاشیه زیباری بر شرح سمرقندیه

این نسخه را محی الدّین بن عبدالحی بسال ۱۱۰۷ هنگامیکه پیش استاد بخواندن آن مشغول بوده بخط نسخ نوشته ، تعلیقاتی از کاتب و ملاّ عبدالله کردی الحسینی و خان احمد حریری برشرح عصام الدّین و برهمین حاشیه نگاشته شده ورق اوّل و آخر و صالی گردیده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۴۷) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($\frac{1}{2}$۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۱۷۰) .

[۴۴۶] حاشیه سمرقندی بر مطول و بر (عربی)

حاشیه میر سید شریف

این حاشیه بنابر تصریح در دیباچه تألیف ابوالقاسم بن ابی بکر لیثی سمرقندی برمشکلات مطول بر حاشیه میرسید شریف میباشد و آنرا بنام امیر کبیر امیر علیشیر نوائی موشح نموده ونیز تصریح نموده که این مؤلّفه نخستین اثر اوست ودر آخر فراغت از تألیف را بسال ۸۷۵(۱) معین مینماید ، بدین نام دردانشمندان این قرن در روضة الصفا وحبیب السیر و کتابهای دیگر دانشمندی را نیافتم ، در فهرست دارالکتب ج ۲ ص ۲۰۲ زیر نام سمرقندیه که همان رساله استعارات یا فرائد العوائد(۲)

(۱) وقع الفراغ عن جمع هذه الفوائد و نظم هذه الفرائد و ضبط ما افتتحت له موارد الشهر فی ظلم الدیاجر واحتملت له مکاید الفکر فی ظماء الهواجر فی یوم الاربعاء التاسع عشر من خامس عشر الثامن من تاسع مائی سنی الهجرة والحمد لله علی نعمه العظام ومنحه الجسام والصلوة علی نبیه محمد واصحابه البررة الکرام ومن تبعهم الی یوم القیام .

(۲) بحاشیه شماره (۱) در صفحه ۴۰۹ مراجعه شود وعصام الدین اسفرایینی براین کتاب شرحی نگاشته و در ص ۴۲۳ از آن معرفی میشود .

میباشد، نوشته شده تألیف ابوالقاسم بن ابی‌بکر اللیثی السمرقندی استکه ازعلماء نیمهٔ دوّم قرن نهم هجری بوده است .

صاحب کشف‌الظنون درص ٣٢٤ ج ١ در ذیـل « تلخیص‌المفتاح » نام این حاشیه و محشی آنرا برده ولی سال وفات وزمان او را معیّن نکرده است .

محشی در این حاشیه داد اطـلاع و استعداد خود را داده و در آن نقلهای بسیاری از کتب ودانشمندان سابق دارد ودارای مطالبی سودمند میباشد، درحدود (١٠٥٠٠) بیت کتابت‌دارد، فقط حاشیهٔ برمعانی و بیان است و پاره ای ازمطالب این حاشیه درحاشیهٔ بعضی ازچاپهای مطول چاپ شده است .

آغاز : بسمله الحمدلله‌الذی انعمنا بتلخیص دقائق‌المعانی والبیان الخ .

(١٠٣٩)

حاشیه سمرقندی برمطول و حاشیه میرشریف

این‌نسخه چنانکه پشت صفحهٔ نخستین سید علیخان کبیر (علی صدرالدّین بن احمد نظام‌الدّین) بخط خویش نوشته اند بامر ایشان نوشته شده ، تاریخ تحریردرخود نسخه واین‌یادداشت نیست ، بنابراین وشهادت رسم الخط ومرکب وکاغذ مسلماً درقرن یازهم یااوائل دوازدهم نگارش یافته ، یادداشتی ازپشت صفحهٔ نخستین ومهری ازآخرنسخه محوگردیده است .

جلد میشن ضربی. کاغذ دولت آبادی. واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (١٩٢). صفحه ای (٢٧) سطر . طول (٢٣ سانتیمتر) . عرض (١٤ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (٢٩٦٩) .

[٤٤٧] حاشیه ملاعبدالله یزدی برخطائی (عربی)

ملاّ عبدالله بن شهاب الدّین حسین شهابادی یزدی از علماء امامیّه قـرن دهم هجری وهمدرس مقدّس اردبیلی وملاّ میرزا جان باغنوی شیرازی پیش جمال‌الدّین محمودشاگردملاّ جلال‌دوانی‌بوده وچنانکه در ص ٣٢١ و ٤٥٠ ج١ فهرست گفته شد صاحب‌معالم وصاحب‌مدارك پیش‌ایشان تحصیل‌منطق ومعانی وبیان مینموده‌اند .

این دانشمند دو حاشیه بر تهذیب المنطق تفتازانی نوشته که یکی از آنها بسیار معروف و از کتب درسی میباشد و مکرّر چاپ شده و دیگری نسخهٔ آن در کتابخانهٔ رضویه موجود است (ج ۱ ص ۱۱ فصل منطق خطی)، حاشیه بر حاشیه خطائی (همین کتاب)، حاشیه بر حاشیه ملاّ جلال بر تهذیب (در ص ۱۵ فصل منطق خطی فهرست رضویّه دو نسخه از این حاشیه معرّفی شده)، حاشیه بر بحث موضوع از حاشیه ملاّ جلال (نسخه ای از این حاشیه در ص ۲۶ فصل منطق ج ۱ فهرست رضویه نشان داده شده)، حاشیه بر مختصر شرح تلخیص، حاشیه بر شرح شمسیّه و حواشی دیگر بر کتب کلامی و ادبی است

بعضی گویند که این عالم در علوم شرعیّه دستی نداشته، امین احمد رازی در هفت اقلیم (ص ۱۳۴ نسخه خطی کامل مدرسه) این مؤلّف (ملاّ عبدالله) را نام برده و گوید: و مهارتش در فنون علم فقه بغایتی بوده که میگفته: اگر متوجه بدان علم گردم بتوفیق الله تعالی برهان و دلائل عقلی بر مسائل فقهی گفته (کذا) چنان فقه را مدلل سازم که مجال چون و چرا نماند.

صاحب روضات بنقل از امل الآمل به نقل از سلافة العصر گوید: شرحی بر قواعد علاّمه نوشته ولی صاحب روضات احتمال داده اند که شرح قواعد از ایشان نباشد و ملاّ عبدالله شوشتری شارح قواعد باین ملاّ عبدالله اشتباه شده باشد و ایشان از تاریخ حسن بیك روملو (احسن التواریخ) وفات ملاّ عبدالله یزدی را در عراق عرب درسال ۹۸۱ ضبط کرده اند.

ملاّ عبدالله بسال ۹۶۲ درمدرسه منصوریه شیراز از تألیف این حاشیه بر حاشیه خطائی فراغت یافته وسائر مباحث از مختصر را که خطائی حاشیه ننمود ایشان نیز متعرض نشده اند و درحدود (۳۰۰۰) بیت کتابت این حاشیه است.

آغاز: بسمله حمداً لمن خلق الانسان وعلّمه البیان وشکراً لمن علّمه بدایع المعانی الخ.

(۱۰۴۰)

حاشیه ملا عبدالله بر خطائی این نسخه بخط نسخ بسال ۱۰۲۷ نوشته شده ، ضمیمهٔ حاشیه حامد برخطائی استکه زیر شمارهٔ (۱۰۳۳) در ص ۴۰۶ معرّفی از آن شد و در کتابخانه شمارهٔ (۲۹۶۵) شامل این دونسخه است خصوصات دیگر بصفحهٔ نام برده بالا مراجعه شود .

(۱۰۴۱)

حاشیه ملا عبدالله بر خطائی این نسخه را بخط نسخ خوب بسال ۱۰۹۷ محمّد مؤمن قائنی نوشته ، ضمیمهٔ حاشیه خطائی استکه زیر شمارهٔ (۱۰۳۶) در ص ۴۰۸ و ۴۰۹ معرّفی گردید ، و در کتابخانه شمارهٔ (۲۹۶۱) شامل این دونسخه است، خصوصات دیگر بصفحه نام برده بالا مراجعه شود، پشت صفحهٔ نخستین محمّد مهدی عبدالرب آبادی شرحی درمعرّفی این حاشیه ومؤلف آن ملاّ عبدالله بنقل از « احسن التواریخ» حسن بیك روملو نگاشته اند .

[۴۴۸] حاشیه میر سید شریف برطول (عربی)

این حاشیه برمطول نیز یکی از مؤلّفات میرسید شریف جرجانی استکه درص ۳۶۶-۳۶۸ معرّفی از ایشان گردید ، از مطول نیز درهمین فصل معرّفی مینمائیم ، پیش دانشمندان این حاشیه شهرتی بسزا دارد و مورد بحث و نظر گردیده و در تأیید وردّ آن تعلیقاتی نگاشته شده وچند باردر آستانه وایران مستقلاً ودرحاشیه مطول چاپ گردیده و در حدود (۷۰۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله الحمدلله رب العالمین والصلوة علی سید المرسلین محمّد و آله وصحبه اجمعین **امابعد** فهذه حواش علی الشرح المشهور لتلخیص المفتاح کنت قد قیدتها علیه بجملة حال ماقرء علی بعض احبتّی الخ .

(۱۰۴۲)

حاشیه میر برمطول این نسخه را بسال ۸۳۶ محمد قاری رودآوری بخط نسخ خوب نوشته ، درحاشیه بیشتر ازبرگها حاشیه هائی بخطوط مختلف از اشخاص متعدد نگاشته شده ، تمام اوراق متن

و حاشیه گردیده و مجدول بطلااست ، یك سرلوح کوچك دارد،باطلا بر آن نوشته شده : حاشیه میرسید شریف بر مطول . قسمت پائین تمام بر گها و صّالی شده و بر آنها مطالبی نوشته شده است .

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی وخان بالغ . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۳۱). صفحه ای (۲۳) سطر. طول (۱۹ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). عرض (۱۱ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۹۶۸).

(۱۰۴۳)

حاشیه میر بر مطول

این نسخه بخط نسخ بسال ۱۰۲۷ نوشته شده (سال نگارش را نویسنده اینگونه : (۱۲۷) نوشته، از طرز نگارش و کاغذ مسلّم استکه ۱۰۲۷ بوده وموافق رسم قدما صفردرمرتبهٔ مآت را نگذارده است) سه ورق اوّل نونویس میباشد ، بر کنار پاره ای از صفحات حاشیه هائی نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۳۰) . صفحه‌ای (۲۳) سطر . طول . (۱۹سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۶۷).

(۱۰۴۴)

حاشیه میر بر مطول

این نسخه را بسال ۱۰۷۰ محمد شریف بن حاجی حسن آملی بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته ، ورق اوّل و صّالی گردیده درحاشیه بعضی از اوراق تعلیقاتی بامضاء ابی وردی ، چلبی ملاّ میرزاجان ، وغیره دیده میشود .

جلد تیماج . کاغذ کاهی و دولت آبادی و فرنگی . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق (۱۹۲) . صفحه ای (۱۶) سطر. طول (۱۵ سانتیمتر) . عرض (۹سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۶۶) .

[٤٤٩] رساله در مجاز و استعاره (عربی)

این رساله چنانکه در آخر آن نگاشته شده تألیف جارالله زمخشری است که در ص ۱۵۸ - ۱۶۲ ج ۱ و ص ۱۱ - ۱۴ همین مجلّد معرّفی ایشان گردیده ولی در هیچیك از مآخذ تألیف رساله ای در این موضوع صریحاً بایشان نسبت داده

نشده ولی هیچکس تمام مؤلّفات وی را نام نبرده وعموماً پس ازنام برخی از آنها گویند **وغیر ذلك** بهرحال این نسخه رساله ای مختصروپس ازمقدمه ای که در بیان معنی حقیقت و مجاز میباشد دریك باب سیزده قسم مجازمرسل ودرباب دیگر چهارده قسم استعاره را بیان نموده وتمام این رساله (١٥٠) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله الحقیقة ان یثبت لفظ فیما وضع له بعرف کائن من کان الخ .

(١٠٤٥)

رساله در مجاز واستعاره

این نسخه بخط شکسته نستعلیق بدون تاریخ نوشته شده ، مجموعه ایکه بشمارهٔ (٩٦٨) در این کتابخانه ثبت شده از ص ١٦١-١٦٤ شامل این رساله میباشد ، فهرست این مجموعه درص ٦١٩ ج ١ فهرست ذکرشده است .

[٤٥٠] رساله درمعانی و بیان و بدیع = الانموزج = موجزالبیان (عربی)

مؤلّف دراین رساله ازخود نامی نبرده ، بامطالعهٔ اجمالی تمام آن جز بنام صاحب مفتاح وصاحب ایضاح برنخوردم ، بقرینه وطرزحمد وصلوة درابتدا وانتهاء مسلّماً تألیف یکی ازعلماء امامیّه میباشد وبسیارسلیس وروان است و در حدود (٣٥٠) بیت کتابت دارد .

مؤلّف الذریعه الی تصانیف الشیعه در ص ٤٠٢ ج ٢ آن کتاب زیرعنوان **الانموزج** عباراتی دارد که مختصراً ترجمه آن اینست : تألیف عبدالوهاب بن علی استراباد الحسینی است و نسخهٔ اصلی آنرا که مؤلف بخط خویش نوشته وتاریخ تألیف آن سال ٨٧٩ بود به ضمیمهٔ شرح وی برفصول نصیریه وحاشیهٔ او برشرح میرك برهدایه اثیریّه دیده ام ومرتب برمقدّمه و فنونی چند و خاتمه ایست و نویسنده ای غیراز مؤلف براین نسخهٔ انموزج نوشته بود که نام آن « موجزالبیان » میباشد .

گذشته ازاینکه آغاز منقول در الذریعه با آغـاز این رساله مطابق است این عبارت (وبعد فهذا انموزج من علم البلاغه الخ) که پس ازحمد وصلوة این رساله میباشد مؤید کاملی است که این رساله همان انموزج استرابادی یاموجزالبیان است .

وتفسیر آیة الکرسی تألیف عبدالوهاب حسینی استرابادی را آقای تربیت دارند .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی خلق الانسان علّمه البیان واسبغ له الاحسان الخ .

(١٠٤٦)

رساله در معانی و بیان و بدیع

این نسخه بخط نسخ نوشته شده، نویسنده از خود و سال نگارش نام نبرده، ضمیمه مجموعه ایستکه در کتابخانه شمارهٔ (٩٦٨) را دارد و ص ٢٠٢-٢١٤ آن مجموعه این رساله است.

[٤٥١] شرح تلخیص المفتاح = مختصر (عربی)

این کتاب نیز یکی از کتب مؤلّفهٔ تفتازانی (ملاّ سعد) استکه در ص ٣٤٤-٣٤٦ بشرح حال و مؤلّفات ایشان پرداخته ایم.

این شرح را پس از شرح بزرك خود که مشهور به **مطول** گردیده، بر تلخیص المفتاح بسال ٧٥٦ در **غجدوان** (١) تألیف و گذشته از اینکه آن شرح اوّل را مختصر نموده، مطالبی تازه نیز دارد و مشهور به **مختصر** گردیده و دانشمندان بر این و آن حواشی و تعلیقات متعدد نوشته اند.

تلخیص المفتاح یکی از مختصرات قسم سوم مفتاح العلوم سکاکی میباشد و خطیب چنانکه خود در مقدّمهٔ آن (تلخیص) تذکر داده، گذشته از اختصار در توضیح و بیان مطالب آن اضافاتی نموده و ترتیب آنرا هم بطرزیکه بهتر از روش اصل بوده قرار داده و آنرا بر مقدّمه ای و سه فن (معانی و بیان و بدیع) تقسیم کرده و دانشمندان بحفظ و تدریس آن پرداخته و چندین شرح بر آن نگاشته شده است (٢).

خطیب قزوینی (جلال الدّین محمّد بن عبد الرّحمن بن عمر بن احمد عجلی قزوینی دمشقی شافعی ٦٦٦-٧٣٩) (٣) در موصل تولد یافته و چندی در روم مسکن گزیده و بتحصیل انواع علوم پرداخته پس از آن مدرس شده و مقام نیابت قضاوت یافته و خطیب و قاضی دمشق گردیده و یازده سال قضاوت مصر را دارا شده و از آنجا

---

(١) غجدوان بضم غین معجمه و جیم ابجد و دال مهمله مضمومه نام دهی از بخارا میباشد (ص ٧٧٥ ج ٣ معجم البلدان).

(٢) کشف الظنون ج ١ ص ١٧٦ و ٣٢٣ - ٣٢٧.

(٣) به ص ١٢٣ و ١٢٤ ج ٦ شذرات الذهب و ص ١٥٠٨ معجم المطبوعات و ص ١٢٨ ج ٤ تاریخ ابو الفداء و طبقات الشافعیه ص ٢٣٨ و ٢٣٩ ج ٥ و روضات الجنات ج ٤ ص ٢٠٣ مراجعه شود.

قضاوت شام را گرفته و بآنجا آمد و در این هنگام تلخیص المفتاح و شرح آنرا که الایضاح نام دارد تألیف نمود .

این شرح (مختصر) در حدود (٨٠٠٠) بیت کتابت دارد، نخستین بار در کلکته بسال ١٨١٥ م. و پس از این در آستانه و بیروت چاپ شده است .

آغاز: بسمله نحمدك یا من شرح صدورنا لتلخیص البیان فی ایضاح المعانی الخ .

(١٠٤٧)

مختصر این نسخه را بخط شکسته، سعید بن محمد ابراهیم رازی، مسلماً درقرن یازدهم نوشته [در آخر سال نگارش اینگونه : (١٠٠) نگاشته شده شاید هزارو ده (١٠١٠) باشد] ، بیشتر از اوراق دارای تعلیقات میباشد و پشت صفحهٔ نخستین یادداشتهائی موجود و بعضی را هم محو کرده اند .
جلد تیماجی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (١٢٢) . صفحه ای (٢٤) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ٢٥ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ١٣ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٢٩٦٠) .

(١٠٤٨)

مختصر این نسخه بخط نستعلیق بسال ١٠٤٥ نگارش یافته ، برخود نسخه بنام مطول وقف گردیده و در دفاتر کتابخانه بهمین نام ثبت شده ، پس از اتمام این کتاب « منظومه ابن الشحنه » در معانی و بیان و بدیع که در ص ٤٣٢-٤٣٤ این فصل معرّفی خواهد شد، نوشته شده ، چهار برگ نخستین نسخه از اواسط کتابست ، برگ اوّل کتاب و اوراقی از اواسط آن افتاده و برگهائی هم از آن و صالی گردیده و تعلیقاتی بر کنار صفحات نگاشته شده است .
جلد تیماجی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (١٤٣) . صفحه ای (٢٣) سطر . طول (٢٥ سانتیمتر) . عرض (١٣ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٢٩٧٥) .

(١٠٤٩)

مختصر این نسخه بخط نسخ بسال ١٠٧٤ نوشته شده و بسال ١٠٧٥ مقابله و تصحیح گردیده ، بر کنار صفحات تعلیقاتی موجود ، دو یادداشت از پشت برگ نخستین نسخه محو گردیده و نیز بنام مطول بر این کتابخانه وقف شده است .

جلد تیماجی . کاغذ نباتی . واقف سپهسالار . قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۵۹) . صفحه‌ای (۱۸) سطر . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۵۸) .

(۱۰۵۰)

مختصر این نسخه را بخط نسخ، محمدمهدی بن حاج محمد یوسف، بسال ۱۰۸۸ نوشته ، بر صفحات آن تعلیقاتی میباشد و برخی ازاوراق آن وصّالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۱۵) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول ($۲۴\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۳سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۵۵) .

(۱۰۵۱)

مختصر این نسخه را بخط نسخ، علی‌نقی بن اسمعیل موسوی، بسال ۱۲۲۱ نوشته، بر کنار صفحات آن تعلیقاتی موجود، مقابله و تصحیح گردیده پشت ورق اوّل و آخر و برگی که در ابتدا و انتهای نسخه میباشد مطالب متفرقه ای نگارش یافته واز آنجمله این مطالب است :

ابجد هوز حطی کلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغ

انکارکرد درپیوست واقف‌کرد سخن‌کرد زود بیاموخت تربیت‌کرد نگاه داشت تمام کرد.

جلد میشن . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۳۵) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲۱سانتیمتر) . عرض (۱۵سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۹۵۴).

(۱۰۵۲)

مختصر این نسخه بخط نسخ، عباس بن نجف، بسال ۱۲۳۳ نوشته شده و پاره ای‌از صفحات دارای تعلیقاتی بخط شکسته میباشد .

جلد تیماجی . کاغذفرنگی . واقف سپهسالار ، قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۵۵) . صفحه ای (۲۰) سطر . طول (۲۶سا نتیمتر) . عرض ($۱۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۵۶) .

(۱۰۵۳)

مختصر این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نویسنده از خود و سال نگارش نام نبرده، درحاشیهٔ صفحات (از اوّل تاآخر) شرح

بزرگ تفتازانی (مطول) را جعفر بن عباس مورانی(١) بسال ١٢٤٣ نوشته وظاهر اینستکه نویسنده مختصر هم همین شخص میباشد .

جلد نیم ضربی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (٣٠٦) . صفحه ای (١٤) سطر . طول (٢٥ سانتیمتر) . عرض (١٧ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٢٩٥٩) .

(١٠٥٤)

مختصر این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نویسنده موفق بنوشتن نام خویش وسال نگارش نگردیده ظاهراً درقرن یازدهم ان را نگاشته اند، بر کنار برگها بیشتر ازنسخه های دیگرپیشین تعلیقاتی ازشیخ الاسلام میباشد و از دیگران نیز حاشیه هائی موجود وپارهٔ از اوراق وصّالی گردیده

جلد میشن . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (٢١٧) . صفحه ای (١٦) سطر . طول (٢٦ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ١٣ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (٢٩٥٧) .

(١٠٥٥ و ١٠٥٦)

مختصر این نسخه بخط نسخ نوشته شده، ورق آخر آن افتاده، حاشیه هائی ازشیخ الاسلام وخطائی ودیگران بر کناربر گهانگارش یافته، برگ اوّل وصّالی گردیده، **منظومهٔ مؤنثات سماعی** درعلم صرف که درص ٣٣١ در ذیل مؤلّفات ابن حاجب نام برده شد پشت صفحهٔ اوّل نوشته شده وآغاز آن اینست:

نفسی الفداء لسائل وافانی بمسائل فاحت کروض جنانی .

و ٢٣ بیت میباشد .

وآخرین سطر نسخه اینست : وکونها بین ادعیة ووصایاومواعظ وتحمیدات .

جلد میشن . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (٢١٨) . صفحه ای (١٣) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ٢٠ سانتیمتر) . عرض (١٥ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٢٩٥٣) .

---

(١) درص ٦٧٩ ج ٤ معجم البلدان نوشته شده که **موریان** بضم میم وراء مهمله وپس از آن یاء حطی نام دهی از نواحی خوزستان میباشد ونسبت بدان موریا نی است وابو ایوب موریانی که وزیر منصور ونام وی سلیمان بن ابی سلیمان بن ابی مجالد بوده و منصور او را کشته بدینجا منسوب است .

(۱۰۵۷)

مختصر این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، درحدود پانزده برگ از اوّل وقسمتی ازفن بیان وتمام بدیع آن افتاده و آغاز نسخه اینست : خارج عن حدّ الاعتدال نافرٌ کل التنافرفائنی علیه الخ . و آخر آن این : (وقدیکون حقیقة کما فی انبت الربیع، فصل فی شرائط حسن الاستعاره.) بر کنار بعضی از صفحات تعلیقاتی بامضاء خلخالی و نورالدّین و میرسید شریف و دیگران وجوددارد . جلد تیماجی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۷۳) صفحه ای (۱۲) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۵۲) .

[۴۵۲] شرح تلخیص المفتاح = مطول (عربی)

این کتاب چنانکه گفته شد نیز تألیف تفتازانی است (۱) وبنابر ضبطی که در آخر نسخه شمارهٔ (۱۰۶۱) این فهرست و شمارهٔ ۲۹۷۷ کتابخانه گردیده ، در دوم رمضان سال ۷۴۲ تألیف آن شروع ودر بیست ویکم صفر سال ۷۴۸ درهراة خاتمه یافته(۲) وازمشاهیر کتب دراین موضوع میباشد، ودانشجویان ودانشمندان باستفاده وافادهٔ آن شوقی تمام داشته و دارند ، حواشی و تعلیقات بسیار بر آن نگاشته شده (ص ۳۲۳ - ۳۲۷ ج ۱ و ص ۴۸۰ - ۴۸۴ ج ۲ کشف الظنون) و از چند حاشیهٔ آن در ص ۴۰۰ و ۴۱۲ و ۴۹۶ این مجلّد معرّفی گردیده و مکرّر با حواشی در ایران ومصر وهندوستان چاپ گردیده .

آغاز : بسمله الحمدلله الذی الهمنا حقائق المعانی ودقائق البیان الخ .

(۱۰۵۸)

مطول این نسخه را سید احمدبن شیخ حمزة (کذا) بن شیخ (کذا) منصور، بخط نستعلیق بد، بسال ۸۶۰ نوشته، بر کنار برگها تعلیقاتی ازملا زاده ، چلبی ، خطائی ، میرسید شریف ودیگران ومطالبی ازشرح خطیب (الایضاح) وصحاح وغیره نگارش یافته ، پیش ازورود باین کتابخانه بر گ

(۱) در ص ۳۴۴ - ۳۴۶ همین مجلد شرح حال تفتازانی مؤلف این کتاب نگارش یافته .
(۲) در ص ۲۲۴ ج ۱ کشف الظنون تاریخ اتمام این شرح مطابق آنچه دربالا یاد شده ضبط گردیده است .

نخستین نسخه افتاده واولین سطر آن اینست : سطر منه عقد من الدرروکان یعوقنی عن ذالك الخ.

جلد تیماجی مستعمل . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار .قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۱۶۹). صفحه ای (۲۷) سطر . طول (۲۷ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۸ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۸۲) .

(۱۰۵۹)

مطول

این نسخه‌را بخط نسخ، صادق بن امین ، بسال ۱۰۵۰ درمدرسهٔ جعفریه اصفهان نوشته ، در حاشیهٔ برگها تعلیقاتی از مؤلف ابوالقاسم سمرقندی ، چلبی ، جمال‌الدین ، شیخ الاسلام ، سیّدشریف وغیر ازاینها موجود ومحتاج وّصالی وصحافی است .

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار. قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۱۱). صفحه ای (۲۲) سطر . طول (۲۶ سانتیمتر) . عرض (۱۴ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۷۸) .

(۱۰۶۰)

مطول

این نسخه را بخط نسخ،عبدالله بن عبدالعلی جزائری، بسال ۱۰۸۱ نوشته ، برحاشیه بیشتر از اوراق تعلیقاتی از چلبی ، ابوالقاسم سمرقندی ، میرزاجان ، سید شریف ، جمال‌الدین ، شرح مفتاح سید (الاطول) ، صحاح وکشاف وغیراز اینها نگاشته شده ، یادداشتی پشت برگ نخستین بوده آنرا محو کرده‌اند وبرخی ازبرگها چرب شده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۱۸) . صفحه ای (۲۴) سطر . طول (۳۲ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۹۸۸) .

(۱۰۶۱)

مطول

این‌نسخه را بخط نسخ بسال ۱۰۸۲ درمدرسه مقیمیّه‌شیراز(۱) نویسنده‌ای نوشته ، تعلیقات وحواشی زیادی از مصنّف واز

(۱) این مدرسه درجنوب غربی مسجد جامع عتیق (مسجد جمعه) شیرازمتصل بمسجد مذکور واقع ودریکی اززلزله های سخت‌شیراز منهدم شده بتشویق‌بدرنگارنده آقای حاج شیخ یوسف دام‌ظله العالی وآقای‌حاج سیدابراهیم انوار (حاج‌مدرس)دام عمره مرحوم‌حاج‌میرزاعلی‌محمد تاجر دهدشتی آن رادرحدودسی‌سال پیش مجددا ساخت و نخستین‌سنك بنای نوین آن را دو نفر عالم نام برده بدست خویش گذاردند واینك از مدارس قدیمهٔ آباد این شهر است .

شرح مفتاح میرسیّد شریف، چلبی، شرح کشاف مصنّف، صحاح اللغه، ابوالقاسم سمرقندی وغیراز اینها بخط شکسته نستعلیق براوراق آن نگارش یافته، پشت برگ نخستین یاد داشتی بوده محو گردیده، وقفنامه کتاب جای آن نوشته شده وبردو ورق کاغذیکه در آخر نسخه بوده مطالب متفرقه ای نگاشته اند.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۸۶). صفحه‌ای (۲۱) سطر. طول (۲۳ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۳ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۹۷۷).

(۱۰۶۲)

مطول این نسخه را بخط نسخ، محمّد ولی بن علی اصغر، بسال ۱۲۴۹ نوشته، پاره‌ای ازبرگها دارای تعلیقاتی از چلبی، شیخ الاسلام، ابوالقاسم سمرقندی، ابوتراب و خود مصنّف میباشد و بعضی از آنها هم محو گردیده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۲۲۱). صفحه‌ای (۲۱) سطر. طول (۳۲ سانتیمتر). عرض (۲۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۹۸۳).

(۱۰۶۳)

مطول این نسخه را محمد هادی بن محمد صادق حسینی، بسال ۱۲۵۹ بخط نسخ نوشته؛ برکنار، خرین برگ و پشت برگ نخستین یاد داشتی بوده محو گردیده، بعضی از صفحات حواشی بسیاری از چلبی، میر سیّد شریف، خواجه وخود مصنّف وغیره دارد.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۵۴). صفحه‌ای (۲۲) سطر. طول (۲۵ سانتیمتر). عرض (۱۵ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۹۸۰).

(۱۰۶۴)

مطول این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، نویسنده نام خود وسال نگارش را تذکر نداده، ظاهراً در قرن دهم نگاشته شده و برخی ازبرگها دارای تعلیقاتی ازمحشین نام برده بالا میباشد.

جلد میشن. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۹۱). صفحه ای (۲۰) سطر. طول (۲۵ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۷ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۹۷۹).

(۱۰۶۵)

مطول این نسخه بخط نستعلیق بد خطی نگارش یافته، نام خود و سال نوشتن را معیّن ننموده، پشت نخستین صفحه قسمتی از آخر رساله سمرقندیه که پیش ازوارد شدن این نسخه باین کتابخانه، بدان پیوسته بوده، موجود وتاریخ نگارش آن سال ۱۰۵۸ (۱۵۸ کذا) میباشدوخط این نسخه بدان تتمّه شباهت دارد، بنابراین نویسنده هردو یکی وازخطوط قرن یازدهم هجری میباشد، برگ آخر کتاب افتاده وآخرین سطر آن اینست: وفیه تهکّم ولهذا وصفه بالرشید وارادبه القوی. برکنار صفحات حاشیه های زیاد ازمحشین وجود دارد.

جلد مقوائی. کاغذ کاهی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۰۳). صفحه‌ای (۲۵) سطر. طول (۲۵ سانتیمتر). عرض (۱۷ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۹۷۶).

(۱۰۶۶)

مطول در حاشیهٔ شرح مختصر تفتازانی برتلخیص المفتاح (مختصر) که درزیر شمارهٔ (۱۰۵۳) در ص ۴۱۸ و ۴۱۹ آنرا نام بردیم و دارای شماره (۲۹۵۹) کتابخانه میباشد وبسال ۱۲۴۳ جعفربن عباس مورانی آنرا بخط نسخ و نستعلیق نوشته است، این کتاب نگارش یافته خصوصیّات دگر نسخه در آن صفحه مراجعه گردد.

[۴۵۳] شرح سمرقندیه (عربی)

این شرح رابر رساله استعارات ابوالقاسم بن ابی بکر لیثی سمرقندی (۱) که به «سمرقندیه» مشهور است عصام الدّین اسفراینی که در ص ۳۲۰ و ۳۲۱ بشرح حال و معرّفی ایشان پرداخته‌ایم، تألیف نموده، چندین حاشیه نیز بر آن نگاشته‌اند (ج ۲ کشف الظنون ص ۱۷۹) واین شرح حی مزجی وچون اصل آن مرتب درسه عقد وهرعقدی مشتمل برفرائدی میباشدو درحدود (۶۰۰) بیت کتابت دارد وتاکنون چاپ نگردیده است.

آغاز: بسمله یقول العبد . . . . ان احسن ما یزاد به النعم الوافیه و یدفع به البلیّه الخ.

(۱) در ص ۴۱۰ و ۴۱۱ « حاشیه مطول » که یکی ازمؤلفات ایشان میباشد معرفی گردید و زمان حیات مؤلف نگاشته شد.

(۱۰۶۷)

شرح سمرقندیه این نسخه را محمود بن سلیمان بخط بد خویش بدون تاریخ نوشته، ظاهراً درقرن یازدهم نگارش یافته، بربرگ سفیدیکه درآخرنسخه بوده چند دعاء بنقل ازاحیاء العلوم دردفع بلاء طاعون وغیره نوشته شده است.

جلد مقوائی. کاغذفرنگی. واقف سپهسالار. قطع خشتی. شمارهٔ اوراق (۱۴) مختلف السطور. طول (۲۱ سانتیمتر). عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱۲۴).

[۴۵۴] شرح شواهد التلخیص = (عربی)

(معاهد التنصیص)

مؤلّف این شرح عبّاسی است (بدرالدّین (۱) ابوالفتح عبدالرحیم بن عبدالرحمن احمد شریف قاهری اسلامبولی شافعی $\frac{۸۶۷}{۸۶۸}$۹۶۳) (۲) که ازدانشمندان وادباءنامی قرن نهم ودهم هجری بوده، درمصرمتولد شده، نزد دانشمندان آنجا علوم ادبیّه وحدیث وتفسیر را فراگرفت، بایکی ازسفرای پادشاه آن هنگام مصر، به اسلامبول آمد، شرحیکه برصحیح بخاری نوشته بود بسلطان بایزید خان پادشاه عثمانی اهدا نمود پادشاه جائزهٔ خوبی بوی عطا فرمود و مدرسه ایکه درقسطنطنیه خود بنا نموده بود بوی برگذارنمود، که درآنجا بتدریس حدیث اشتغال ورزد، شریف نپذیرفت وبوطن خویش برگشت چون سلسله پادشاه مصر منقرض گردید دوباره به اسلامبول آمد و تا آخر عمر آنجا بود، وروزی پنجاه درهم حقوق تقاعد بوی میدادند، درعلوم ادبیّه وحدیث وتفسیرتوانا بودو آشنائی کامل بتاریخ ومحاضرات وقصائد عربی داشت وخطی نیکو وانشائی بلیغ ونظم خوبی دارا بود در شذرات استکه شرحی مفصل برصحیح بخاری شروع کرد ولی ظاهراً بآخرنرسید وشرحی برمقامات حریری دارد [خود مؤلف هم در معاهد التنصیص در ذیل شرح حال حریری

(۱) درنسخه شماره (۲۹۸۶) این کتابخانه لقب مؤلف زین الدین ثبت شده ولی در شذرات ومعجم المطبوعات بدرالدین است.

(۲) شقائق النعمانیه ح ص ۴۵۹-۴۶۱ ج ۱ وفیات الاعیان، شذرات الذهب ج ۸ ص ۳۳۵ و ۳۳۶ ومعجم المطبوعات ص ۱۲۶۷ ماخذ نگارش این شروح است.

(ص۳۴۶از نسخه خطی شمارهٔ۱۰۶۸ این فهرست وشمارهٔ (۲۹۸۷) کتابخانه) بتألیف آن تصریح کرده] وحاشیه‌ای برقسمتی ازارشاد درفقه شافعی وشرح خزرجیه درعلم عروض و معاهدالتنصیص (همین کتاب) تألیف نموده واین کتاب اخیر را خود وی اختصار بسیار خوبی کرده است .

این کتاب را مؤلف خود « معاهدالتنصیص علی شواهدالتلخیص » نامیده ودر مقدّمه گوید: «ازجمله متن‌هائیکه بخاطرسپرده بودم تلخیص المفتاح استکه درباب خویش راحت روح میباشد وخداوند مؤلف آنرا بیامرزد ودرآن ازشواهدشعریّه اشعاری استکه بقدما ومولّدین نسبت داده میشود ولی بسیاری از آنها مجهول مانده وبرخی بغلط بدیگری نسبت داده شده ، آنچه‌را که برشواهدتلخیص تاکنون شرح نوشته اند اداکننده حق آن ندیدم، جز آنرا که جلال‌الدّین سیوطی رحمه‌الله نوشته که آنهم پاکنویس نشده ، هماره میخواستم که باینکار مبادرت نمایم ولی خویشتن را شایسته آن نمیدیدم تااینکه بالاخره تصمیم گرفته وبتألیف آن پرداخته و در انجام آن کوشش نمودم و در ذیل هریك از شواهد آنچه مناسب بود ازنظائر آن نیز آوردم وباتحقیق وتفحص بشرح حال وترجمه گویندهٔ ابیات شواهد پرداختم ، جزدرمواردیکه بترجمهٔ آنها دست نیافتم(در این کتاب شرح حال ۹۹ شاعردیده میشود وگذشته از مقام ادبیّت تذکره بسیار مفید خوبی است) و جد را باهزل توأم نموده‌ام» .

مقدّمه این کتاب را بنام سلطان سلیمان موشح نموده (۱) (ازسال۹۲۶تا۹۷۴ سلطنت نموده است) وپس ازنقل هریك ازشواهد، گوینده ومورد آنرا معین کرده وقسمتی ازتتمّه آنرا ذکرنموده ومحل‌شاهد را درآن بیت معین کرده ونظائرآنرا هم می‌آورد، پس‌از آن بشرح حال وترجمه گوینده آن پرداخته وبآخر میرساندوبهمین

(۱) دیباچه دو نسخهٔ این کتابخانه با یکدگر مختلف ونسخه شمارهٔ (۲۹۸۷) باسم سلطان سلیمان موشح گردیده ودیباچهٔ نسخه دیگربنام ابوالبقا محمدبن‌شاکربن‌جیعان موشح‌شده و تصریح گردیده که برای کتابخانه‌ایشان تالیف گردیده وآغاز این‌دیباچه اینست : بسمله قال ـ الشیخ‌الامام ..... زین‌الدین‌عبدالرحیم بن وجیه‌الدین‌عبدالرحمن‌بن‌احمد العباسی‌القاهری الشافعی ..... الحمدلله‌الذی اطلع فی‌سماء‌البیان اهلة المعانی الخ .

نحوتا آخر کتاب رفته است وبسال ۱۲۷۴ و ۱۳۱۶ دوبار درمصر چاپ شده است .

آغاز : بسمله الحمد لله الذی جعل العقل مفتاح العلوم و مدرك معانی المنطوق والمفهوم الخ.

(۱۰۶۸)

شرح شواهد تلخیص (معاهدالتنصیص)

این نسخه بخط نسخ خوب بسال ۱۲۶۵ نوشته شده ، شواهد واسامی شعراو عناوین مطالب را باشنجرف نوشته اند وبرورقیکه پیش از برگ نخستین کتاب میباشد نام شعرائیکه دراین کتاب شرح وترجمه حالات آنها نگارش یافته باتعیین صفحات مندرجهٔ درآنها ثبت گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۳۱) . صفحه ای (۲۹) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض (۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۸۷) .

(۱۰۶۹)

شرح شواهد تلخیص (معاهدالتنصیص)

این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نام خود وسال نگارش را معین نموده، ولی مسلّماً در قرن سیزدهم هجری بوده و اسامی شعرائیکه شرح حالشان در این کتاب میباشد ، بردرون جلد کتاب نگارش یافته است .

جلد تیماجی . کاغذفرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۳۱) . صفحه‌ای (۲۸) سطر . طول (۳۴ سانتیمتر) . عرض (۲۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۸۶) .

[۴۵۵] شرح شواهد مطول (عربی)

این شرح را کمال الدّین محمّد بن معین الدّین محمّد فدشکوئی (۱) فسائی (۲) مشهور به **میرزا کمالا** که یکی ازفضلا وعلماء امامیّه درقرن یازدهم ودوازدهم (۳) هجری بوده و داماد علاّمه مجلسی میباشند، برابیات و شواهد موجودهٔ درمطول

(۱) فدشکو یکی از دهات فسا می باشد که از شهرهای کوچك فارس است .

(۲) روضات ص ۱۷۰ ج ۳ ، فارسنامه ناصری گفتار دوم ص ۲۳۰ والفیض القدسی درذیل نام (ومختصر احوال) چهارمین دخترمرحوم مجلسی .

(۳) صاحب فارسنامه که‌خود نیزفسائی بوده وفات ایشانرا صریحا معین ننموده و گویددرحدود هزارو صدواند وفات کرده وصاحب روضات گوید ازعلماء اوائل صدهٔ دوم پس از هزارمیباشد.

تفتازانی بسال ۱۰۹۶ (۱) نوشته و نظیر «معاهد التنصیص» مذکور در ص ۴۲۴-۴۲۶ میباشد، باین معنی که پس از نقل بیت یا مصراع استشهاد شده مختصری از شرح حال گویندهٔ آن نگاشته شده و پس از آن تتمّه بیت یا مصراع و اینکه در چه مورد انشاء گردیده و معانی لغات و الفاظ مشکلهٔ در آنها بیان گردیده است.

در روضات و فارسنامه ناصری و الفیض القدسی شرح شافیه ابن حاجب (۲) و در دو مأخذ اول شرح قصیدهٔ دعبل خزاعی نیز به ایشان نسبت داده شده و هیچیک این کتاب (شرح شواهد مطول) وی را تذکر نداده‌اند و در مقدّمهٔ این کتاب حواشی و تعلیقاتی بر مطول، بخود نسبت داده اند.

فهرست کلیّه ابیات اصلی و فرعی این شرح را دانشمندی (از خود نام نبرده) بترتیب حروف تهجی مرتب نموده و نسخهٔ زیرین دارای آنست.

این شرح تاکنون چاپ نشده و در حدود (۲۵۰۰۰) بیت کتابت دارد.

آغاز: بسمله الحمد للّه الذی نظم سلسلة الوجود نظماً کاملا لیس فیه انثلام الخ.

(۱۰۷۰)

شرح شواهد مطول

این نسخه بخط نسخ نوشته شده، کاتب نام خود را نبرده، ظاهراً از خطوط قرن سیزدهم هجری میباشد، بسال ۱۲۹۲ داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه شده، فهرست نام برده بالا در ده برگ پیش از اصل کتاب گذارده شده و برگهائی ننوشته اوّل و آخر نسخه و میان دو قسمت مذکور میباشد.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۲۱۷). صفحه ای (۲۵) سطر. طول ($۳۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). عرض (۱۸ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۹۸۹).

[۴۵۶] شرح معانی و بیان و بدیع مختصر (عربی)

این رساله یا کتاب شرحی مختصر بر یکی از متون مختصرهٔ در علم معانی و بیان

(۱) این تاریخ در آخر نسخه این کتابخانه میباشد و نویسنده بان قناعت نموده و تاریخ کتابت را نگذارده ولی مسلما نسخه در قرن سیزدهم نگارش یافته است.

(۲) نسخه‌ای از این شرح در کتابخانه مجلس شورای ملی ایران موجود است.

و بدیع میباشد ، بادقت زیاد نام متن و شرح و ماتن و شارح بدست نیامد مسلماً متن تلخیص المفتاح و میزان البلاغه و دو رساله ایکه ضمیمه بمجموعه شمارهٔ (۹۶۸) کتابخانه میباشد نیست ، چنانکه ازنقل قسمتی از آن بدست می آید متن و شرحی لطیف و متین میباشد ، علم معانی را درچهار باب ذکر و هریك ازمعانی و بیان و بدیع را بنام علم معرفی کرده ، برای نمونه پاره ای از ابتداء علم بیان را باامتیاز متن ازشرح دراینجا می آوریم : **العلم الثانی علم البیان :**

التشبیه فی اللغة والاصطلاح **تشریك امر** وهو المشبه **لاخر وهو المشبه به فیما** ای فی وصف **له اختصاص بهما** لیخرج زید کالاسد فی الحیوانیه **وغیرها** من الصفات العامه ویق له وجه الشبه **باداة** ای الکاف و کان ومثل وشبه **وغیرها** من الاسماء المشتقة منهما **یلیها الثانی** وهو المشبه به **غالباً** قید به لیخرج ما اذا کان المشبه مرکبا لم یعبر عنه بمفرد **کقوله** تم **واضرب لهم مثل الحیوة الدنیا کماء انزلناه من السماء فاختلط به نبات الارض فاصبح هشیماً تذروه الریاح.** فان المشبه به لیس هو الماء وحده بل حالها من انه اذا نزل نماء الارض وانبتت حتی یختلط بعضها مع بعض لکثرتها ثم یفنی النبات سریعا مع انه ولی الکاف **بخلاف قوله** تم **مثل الذین حملوا التوریة ثم لم یحملوها کمثل الحمار یحمل اسفارا** فان المشبه به وان کان مرکبا ولکن عبر عنه بمفرد وهو المثل **فکل من الاولین** و هو المشبه والمشبه به **اما** مفرد حقیقی الخ .

قسمتیکه نسخه زیرین شامل آن میباشد در حدود (۷۰۰) بیت و شاید تمام آن (۱۵۰۰) بیت بوده است .

(۱۰۷۱)

شرح معانی و بیان و بدیع مختصر

این نسخه در آخر شرح صغیر صمدیّه سیّد علیخان کبیر میباشد که بسال ۱۲۵۹ نگارش یافته و در ص ۳۵۵ زیر شمارهٔ (۹۷۲) معرّفی از آن شد و در کتابخانه زیر شمارهٔ (۳ ؛ ۴۹) میباشد، قسمتی ازعلم معانی (تقریباً دوباب از چهار باب) و پاره ای از علم بدیع آن افتاده و آغاز نسخه اینست : اهل الدنیا والمتعسّر للکثره نحو علماء العراق اوللزوم الترجیح .

وانجام این : ثم اعلم انّ الطباق اما ان یکون اللفظین متوافقین فی الاسمیّه والفعلیّة .

[۴۵۷] مفتاح المفتاح = شرح مفتاح العلوم (عربی)

این کتاب تألیف قطب الدّین شیرازی است (ابو الثناء محمود بن مسعود بن مصلح شیرازی الشافعی ۶۳۴-۷۱۰) (۱) که از مشاهیر حکما و اطباء قرن هفتم هجری بوده و شاگردی حضرت خواجه نصیر الدّین طوسی را نموده و در دستگاه هولاکو و اعقاب وی راه یافته و بنام سفارت او را بمصر و روم فرستاده اند ، مردی ظریف و خوش ادا بوده ، صاحب روضات از **سلم السموات** ابو القاسم کازرونی و صاحب هفت اقلیم نقل کرده اند که روزی اتابك سعد زنگی در عنفوان جوانی خویش بتماشای ساختمان مسجد جامع (۲) که خود او بانی آن بود ، رفت علما هم آنروز در آنجا جمع بودند ، قضارا اندك گلی ازدست بنّا دررفت و بر رخسار سعد نشست ، قطب الدّین فوراً گفت : يَالَيْتَنِي كُنْتُ تُرابا . سعد روبسعدی کرد که پسر خواهر قطب الدین بود و نیز از حضّار و پرسید که چه گفت ، شیخ نیز بی درنگ گفت : وَيَقولُ اَلْكافِرُ يالَيْتَنِي كُنْتُ تُرابا . سعد ازاین سرعت انتقال و حاضر جوابی سعدی بسیار مشعوف شد و بر آن جسارت ترتیب اثر نداد . و نیز در روضات است : که چون قطب در شهری غریب بود و روزگارش سخت میشد خودرا کافر و طالب دین اسلام و دارای نور ایمان معرّفی میکرد ، مردم اطراف وی گرد می آمدند و هریك تحفه ها میدادند که دین مقدس اسلام را بپذیرد و ازاین رهگذر دارائی خوبی بدست میآورد ، یکبار پسر خواهرش **شیخ سعدی** گذارش بشهری افتاد که قطب در آنجا این نیرنگ را ریخته بود و آنچه از وی شنیده بود بچشم خویش بدید ، بزبان دهاتی شیراز ، که مردمان ندانند چه گفته شد ، بدو گفت ، **قطبو تو هرگز مسلمون نمی به** . یعنی ای قطب تو هرگز مسلمان نمیشوی .

---

(۱) در روضات ج ۳ ص ۱۸۳ ذیل قطب رازی و ص ۷۱ ج ٤ ذیل خواجه نصیر طوسی و ص ۲۱٤ بنام محمود بن مسعود ، طبقات الشافعیه ج ٦ ص ۲٤۸ ، هفت اقلیم نسخه خطی مدرسه ص ۷۸ و ۷۹ ، طبقات الحنفیه در حاشیه ص ۱۲٦ ، بغیة الوعاة زیر نام محمود بن مسعود ، تاریخ گزیده زیر نام قطب الدین محمود در فصل پنجم از باب پنجم شرح حال این دانشمند نگاشته شد .

(۲) این مسجد اینك از مساجد معمورهٔ شیراز و معروف بمسجد نو در مقابل مسجد جامع عتیق (مسجد جمعه) میباشد .

سیوطی در بغیه و دیگران بنقل از وی نوشته اند که قاضی سیواس و ملطیّه گردید و از آنجا بشام آمده و به‌تبریز رفته و در آنجا بتدریس علوم عقلیه و حدیث پرداخته و جامع الاصول را از صدرالدّین قونوی از یعقوب هذیانی از مصنّف آن روایت نموده و با آنکه با پادشاهان آمد و رفت داشت از زیّ درویشی دست برنداشت و بازی شطرنج را بسیار دوست میداشت و چنگ را خوب می نواخت و شعبده را بخوبی میدانست و از هوشمندان جهان و دانشمندان دوران بود و فقها را فروتنی مینمود و نماز جماعت را ترك نمیگفت و چون کتابی تألیف مینمود روزه میگرفت و شبی را احیاء میداشت و هرچه مینوشت منقح بود و پاکیزه و محتاج به پاك نویس نبوده انتهی (عجب مرد عجیبی بود و چگونه میان لهو و لعب و علوم و فضائل و عبادت و ریاضت که ضِدّان مُفْتَرِقان اَیُّ تَفَرُّق میباشند جمع کرده است) صاحب روضات گوید گاهی شعر میگفته و از اشعار عربی و فارسی وی چند بیت زیرین را نقل نموده:

ایا ربّ تَخْلُقُ ما تَخْلُق وَتَنْهي عِبادَكَ اَنْ يَعْشِقُوا
خَلَقْتَ المِلاحَ لَنا فِتْنَةً وَقُلْتَ اعبُدوا رَبَّكُم واتَّقوا
اِذا كُنْتَ اَنْتَ خَلَقْتَ المِلاح فَقُلْ لِلمِلاحِ بِنا يَرفقُوا

☆☆☆

یك چند بیاقوت تر آلوده شدیم یك چند پی زمرد سوده شدیم
آلودگی بود ولیکن تن را شستیم بآب توبه و آسوده شدیم

واز مندرجات در مقدّمه شرح کلیّات قانون معلوم میشود که در بیمارستانهای شیراز و فارس و دیگر جاها بتحصیل علم طب و عمل کحّالی اشتغال داشته است.

گذشته از لقب قطب الدّین، این دانشمند در میان فضلا به علاّمهٔ شیرازی معروف میباشد و دربارهٔ وی نوشته اند که در آخر عمر از مراودهٔ با امراء خودداری نموده بفکر خویش افتاد و بعبادت و تلاوت قرآن کریم و تدریس آن و تفاسیر و امثال این امور پرداخت و در رمضان سال ۷۱۰ به‌تبریز در گذشت و در همانجا بخاك سپرده شد.

مؤلّفات قطب‌الدّین شیرازی بدین تفصیل میباشد: **شرحی بر کلیات قانون** ابوعلی‌سینا (۱) که جامع مطالب چندین شرح میباشد و مقدّمه ای بسیار نفیس دارد ودر آنجا نسبت بحضرت خواجه‌نصیر تجلیل فراوان نموده و دیگر **شرح حکمت‌الاشراق** (۲) وشرح مختصر الاصول ابن‌حاجب، درة‌التاج لغرة الدیباج(۳)، نهایة‌الادراك، تحفة الشاهیّه (٤)، شرح رساله‌ای‌درهندسه (٥)، شرح‌مفتاح العلوم (همین کتاب) وغیرازاینهاست (٦).

مفتاح‌العلوم یکی از معاریف کتب ادبیّه ومؤلّف آن سراج‌الدّین ابویعقوب یوسف بن محمّدبن علی‌السکاکی‌الخوارزمی (٥٥٥-٦٢٦)(۷) است که نیز ازمشاهیر علما وادبا بوده و مفتاح‌العلوم وی مشتمل بردوازده علم میباشد، قسم سوم این

---

(۱) نسخه‌ای بسیار نفیس از این شرح آقای استاد معظم تنکابنی دارند و نسخه‌ای از آن در این کتابخانه بشمارهٔ (۸٤٥) موجود است.

(۲) این کتاب در تهران بسال ۱۳۱٥ هجری قمری درطهران چاپ گردیده است.

(۳) در تاریخ گزیده و ص ۱۸۳ ج ۲ روضات نام این کتاب «غرة‌التاج» ضبط گردیده ولی در مقدمهٔ خود نسخه تصریح گردیده که آنرا «درة‌التاج لغرة‌الدیباج» نام نهاده واین کتاب‌را که شامل بسیاری‌ازعلوم‌معقوله‌ومنقوله‌بزبان‌فارسی‌است وزارت معارف ازسال ۱۳۱٦ شروع بچاپ نموده و امید است که بسال ۱۳۱۸ منتشر گردد.

(٤) نسخه این کتاب را استاد معظم آقای تنکابنی هد ظله‌العالی دارند.

(٥) نسخه‌ای ازاین مؤلفه در کتابخانهٔ مجلس شورای ملی درمجموعه‌ایست که در ج ۱ فهرست خطی زیر شمارهٔ (٦٤۲) معرفی گردیده است.

(٦) صاحب روضات «رساله‌ای درتصور و تصدیق» بایشان نسبت داده و گوید که مطالب آن دال بر کمال اطلاع واحاطهٔ مؤلف برمباحث عقلی است ولی در این نسبت منفرداند وظاهراً این رساله تالیف قطب‌الدین رازی معاصر قطب شیرازی است نه از این اخیر و حاجی خلیفه در ص ٥٤٤ ج ۱ این رساله‌رانام برده وگوید مؤلف آن مؤلف شرح مطالع است ومؤلف-الفوائدالبهیه در حاشیه ص ۱۲٦ تالیف آنرا نسبت بقطب رازی داده و گوید آنرا مطالعه کرده‌ام. ونسخه‌ای ازاین‌رساله درابتداء مجموعه‌ایست که بشمارهٔ(۳۸۷۸)در این کتابخانه میباشد ونویسنده‌صریحا تألیف آنرا به‌قطب رازی نسبت داده است.

(۷) بصفحه ۲۳۱ الفوائدالبهیه و ص ۱۲۲ ج ٥ شذرات مراجعه شود و در ماخذ اول وجه نسبت و معروفیت سراج‌الدین به سکاکی تصریح شده و ترجیح داده که از ماده سکه باشد.

کتاب درعلم معانی و بیان است، چند نفر این قسم سوم را تلخیص نموده و یکی از آن خلاصه‌ها تلخیص خطیب قزوینی است و بسیاری از علماو دانشمندان بشرح آن پرداخته وجمعی نیز بر آن شروح وحواشی و تعلیقات نگاشته‌اند (ص۳۲۳-۳۲۷ ج۱ وص ۴۸۰-۴۸۴ ج ۲ کشف الظنون مراجعه شود).

قطب الدّین شیرازی فقط برقسم سوم آن شرحی مزجی نگاشته و آن را «مفتاح المفتاح» نام گذارده و از شروح بسیار مفید وسودمند میباشد درحدود (۳۰۰۰۰) بیت کتابت دارد وتاکنون چاپ نشده، حاجی خلیفه گوید بهترین شروح براین قسم سوم سه شرح است اوّل شرح قطب الدّین شیرازی ودوم شرح تفتازانی (مطول) سوّم شرح سید شریف جرجانی استکه بنام «مصباح» میباشد وبسال ۸۰۳ درماوراء النهر تألیف آن بانجام رسیده ونیز گوید که پشت نسخه ای ازشرح مفتاح نوشته شده نخستین کس که مفتاح العلوم را شرح کرده شمس الدّین معزی متوفی سنهٔ . . . بود وپس از آن شیرازی است.

آغاز: بسمله الحمدلله الذی اختص نوع الانسان بالنطق والفصاحة الخ.

(۱۰۷۲)

شرح مفتاح العلوم (مفتاح المفتاح)

این نسخه بخط نسخ نوشته شده، نویسنده نام خود و سال نگارش را معیّن ننموده، بقرینه کاغذ وخط ازنسخ قرن هشتم هجری میباشد، حاشیهٔ بعضی ازبرگهادرائر رطوبت وموریانه ضایع وسوراخ گردیده ویاد داشتهائی بخط محمّدبن قطب الدّین که ظاهراً ازعلمای اوائل قرن نهم هجری بوده، پشت صفحهٔ نخستین موجود و متن کتاب باشنجرف نوشته شده است.

جلد تیماجی. کاغذ کاهی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۳۴۸). صفحه ای (۲۵) سطر. طول (۲۶ سانتیمتر). عرض (۱۸ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۹۹۱).

[۴۵۸] منظومهٔ معانی و بیان و بدیع (عربی)

این منظومه قسمتی ازالفیّه **ابن الشحنه** است که در ده علم میباشد، و باکمال استادی ومهارت مطالب مهمّه علم معانی وبیان وبدیع را دریکصد بیت جا داده،

ناظم ازخود نام نبرده ولی در « مجموع المتون الکبیر » که بسال ۱۳۴۰ درمصر چاپ گردیده این منظومه باتصریح باینکه ناظم آن ابن الشحنه است درص ۳۶۳- ۳۶۹ آن گذارده شده وبدین کنیه چهار نفر مشهوراند (در ص ۱۳۴-۱۳۷ معجم المطبوعات نام ومؤلفاتی ازایشان که چاپ گردیده تذکر داده شده است ودرشذرات الذّهب ج ۷ ص ۱۱۳ وص ۳۴۹ دو نفر از ایشان و در ج ۸ ص ۹۸ - ۱۰۰ یکی از آنها رانام برده وباتفحص دراین دو مجلّد که بایستی نام چهارمی ازاینها باشد آنرا نیافتم) و در اینجا شرح حال صاحب این منظومه را از شذرات (ص ۱۱۳ ج ۷) ترجمه مینمائیم :

محب الدّین ابو الولید محمّد بن محمّد بن محمد بن محمود بن غازی بن ایوب بن الشحنه محمود مشهور به ابن الشحنه ترکی الاصل وحلبی الموطن وحنفی المذهب، بسال ۷۴۹ متولد شده وقرآن وبسیاری از متون را حفظ نموده و درفقه واصول ونحو وادب برجستگی داشته .... و خط نیکو مینوشته وشعر خوب میگفته (چهاربیت وی را نقل کرده) ونیز گوید که قاضی علاء الدّین در ذیل تاریخ حلب گوید : او را الفیه ای در رجز است که مشتمل برده علم میباشد و او را الفیهٔ دیگر است که منظومهٔ نسفی را درآن مختصر کرده ومذهب امام احمد را بدان ضمیمه نموده واورا تألیف دیگری درفقه واصول وتفسیر میباشد وبسال ۸۱۵ (۱) مرده است **انتهی**.

چنانکه درص ۹۸ - ۱۰۰ ج ۸ شذرات گفته شده: عبدالله بن محب الدّین محمّد بن محب الدّین معروف به ابن شحنه که نوهٔ ابن شحنه مؤلّف الفیه میباشد این الفیه وی را که درده علم انشاشده، شرح کرده است .

گذشته از اینکه این منظومه در « مجموع المتون الکبیر » درمصر چاپ شده

---

(۱) در حاشیه ص ۵۱ الفوائد البهیه فی تراجم الحنفیه وفات این مؤلف (ابن الشحنه) را بسال ۸۱۷ معین نموده و گوید که ابن حجر گوید اورا تصنیفی درسیره پیغمبر اکرم ص وتاریخی لطیف میباشد ، مؤلف الفوائد گوید که تاریخ وی تا حوادث سال ۸۰۶ را دارد و در حوادث سال ۸۰۳ سئوال وجوابهائیکه میان اوو امیر تیمور گورکان در هنگام غلبه وی برحلب رد و بدل شده ضبط گردیده است (این تاریخ بنام « روضة المناظر فی اخبار الاوائل والاواخر » میباشد وبسال ۱۲۹۰ دربولاق درحاشیه تاریخ کامل ابن اثیر چاپ شده است) .

بسال ۱۳۱۹ شیخ احمد شیرازی درطهران آنرا باچندرساله دیگرچاپ نموده ودر فهرست آن نوشته که ناظم آن مجهول است .

آغاز: بسماه الحمدلله وصلي الله علي رسوله الذی اصطفاه(۱)

انجام: براعة استهلال و انتقال حسن الختام انتهي المقال .

(۱۰۷۳)

منظومه معانی وبیان و بدیع این نسخه بخط نسخ و بعضی ابیات آن بخط نستعلیق نوشته شده و ملحق بآخر نسخه‌ای از مختصر تفتازانی استکه در این کتابخانه دارای شمارهٔ (۲۹۷۵) میباشد و در ص ۴۱۷ زیر شمارهٔ(۱۰۴۸)از آن معرّفی گردید.

[۴۵۹] **میزان البلاغه و تبیان الرشاقه** (عربی

این کتاب که بدین نام نامیده شده مختصری درمعانی وبیان وبدیع میباشد وبسیار ادیبانه است ، وبریك مقدّمه وسه باب وخاتمه ای تقسیم گردیده وهریك ازابواب نیز خاتمه‌ای دارا وتمام کتاب(۱۰۰۰) بیت کتابت دارد، مؤلّف درمقدّمه خودرا چنین معرّفی کرده: فیقول العبد الودود للعلماء الربانیه . . . (۲) المدعوباکبر باینه الله عن الهمزاة الشیطانیه الخ . ودر آخر کتاب تاریخ تألیف را چنین معیّن نموده : واتفق الفراغ فی الرابع من الثانی من الرابع من الثانی من الرابع من الرابع من الثانی من الثانی(۳) من الهجرة النبویه صلی الله علیه و آله خیر البریه بعدما القانا ایادی القضا وحبائل الهوی

(۱) زیر این بیت بخط شکسته نستعلیق که ظاهراً خط ناظم آن قوام‌الدین قزوینی (در ج ۱ فهرست ص ۶۱۸ شرح حال مختصر ایشان نوشته شده) است این بیت نگاشته شده :
الحمدلله الذی هدانا الی سبیل الحق والایمانا وپس از بیت‌دوم نیز بهمان خط نگارش یافته :
و بعدالعبد قوام‌الدین یقول للمستبصر الامین .

(۲) درنسخه بجای این سه نقطه خالی مانده که باسرخی نوشته شود و ازقرینه معلوم می‌شود که علی بوده بنا براین مؤلف علی‌اکبر نام میباشد ولی بدین نام ونشان در علما کسی را نیافتم وبنام محمد اکبر درتذکره خوشگو کسی نام برده شده و گوید که درزمان شاه عباس ماضی مستوفی الممالك بوده . ولی‌نگارنده تصور نمیکند که این‌شخص مؤلف‌این کتاب باشد .

(۳) بنابراین درساعت ۴ روز ۲ هفته ۴ ماه صفر ۱۱۳۴ تالیف گردیده است .

ایاماًالی الهرات فلذا فلیقل : لوسئلواعنکم متی قدصنّفا انانئیت فی الهرقدالّفا (١) .

از مقدمه و آخر کتاب بخوبی معلوم میشود کـه مؤلّف از علماء امامیّه بوده وخود نام آنرا « میزان البلاغه وتبیان الرشاقه » گذارده است .

آغاز : بسمله الحمد لمن اخبرنا دقائق حقائق التبیین والشکر لمن ارادنا الخ .

(١٠٧٤)

میزان البلاغه این نسخه بخط نسخ نوشته شده، شاید خط مؤلّف باشد، زیر بیت نام برده بالا شماره ای روی کلمه سنه نوشته شده که ١١١٤ خوانده میشود وپائین صفحه این بیت بخط نویسندهٔ نسخه است :

درآن مدت که مـارا وقت بد بود زهجرت ده صدوده چاروصد بود(٢)

وبنا براینکه مراد از ده چهار چهل باشد میتوان آنرا ١١٤٠ بحذف صفر مرتبهٔ آحاد آن (چنانکه درمیان نویسندگان گذشته بسیارشایع بوده‌است) دانست ویك درمرتبهٔ آخر را چنانکه اندکی هم ظاهراست دنبالهٔ هاء سنه تصورنمود .

جلد مقوائی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق (١٩) . صفحه ای (١٦) سطر . طول (١٦ سانتیمتر) . عرض (١٠ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (٢٩٥١) .

(١) هرگاه الف انا ودوياء درئنیت وفی‌را بحساب در نیاوریم ١٠٣٤ وگرنه ١٠٥٥ خواهد شد وبنابرآنچه ذکر نمود پس از این تاریخ تالیف شده است .

(٢) ظاهراینستکه مراد از ده چهار دراین بیت چهل میباشد بنابراین احتمال دومین مذکور بالا درست خواهدبود واگر بگوئیم مراد ازده چهار ، چهارده میباشد چنانکه منوچهری در قصیده ایکه مطلع آن اینست :

ای لعبت حصاری کاری دیگر نداری مجلس چرانسازی باده چرانیاری

گفته : من کیستم که برمن نتوان دروغ گفتن نه قرص آفتابم نه ماه ده چهاری

بنابرین تاریخ یکه سال ١١١٤ را میرساند درست ولی تاریخ مذکور بعبارتیکه مؤلف در تاریخ تالیف انشاء نموده درست درنمی آید ، بنا برین جمع میان این دو را بدانشمندان بزرگوار بر گذار مینماید .

عروض و قافیه

کتب عروض و قافیه از جهتی بایستی درفصل پیشین گذارده شود وازلحاظ اینکه راجع باشعار میباشد بایستی آنهارا درضمن فصل بعد گذارد ولی بهتر آنستکه آنهارا چنانکه درمقدّمهٔ جلد نخستین پیش بینی کرده ایم ، درفصل جداگانه ومیان دوفصل نام برده جاداد ، نسخ عروض وقافیهٔ این کتابخانه (جزیکی دونسخه آن) در چند مجموعه میباشد ، و بنابر آنچه در مقدّمهٔ نام برده گفته ایم بایستی مجموعات را درمجلّد چهارم معرّفی نمود ولی دراین فصل این چند مجموعه را استثناءً درزیر عنوان « مجموعه عروض وغیره » معرّفی مینمائیم .

[٤٦٠] الجوهرة الثانیه فی اعاریض الشعر (عربی)

این کتاب یکی از اجزاء (١) کتاب « **العقد الفرید** » (٢) میباشد که از معاریف کتب ادبی و مؤلّف آن ابن عبد ربه است (ابوعمر احمدبن محمّدبن عبد ربه بن حبیب حدیر بن سالم قرطبی (٣) اندلسی ٢٤٦-٣٢٣) (٤) ، این دانشمند از آنهائی استکه

---

(١) در ابتداء جزء چهارم العقد الفرید میباشد و ازچاپ سال ١٣٤٦ آن صفحات ٣٤-٨٧ شامل آنست .

(٢) و این کتاب تا کنون پنج بار درمصر چاپ شده و چاپ سال ١٣٤٦ آنرا که در چهار مجلد میباشد این کتابخانه دارد و در بیروت مختصر آن دوبار چاپ شده است .

(٣) قرطبی بنا بتصریح ابن خلکان بضم قاف وسکون راء مهمله وضم طاء مهمله و در آخر آن باء موحده باهاء ، منسوب به قرطبه استکه شهر بزرك و پای تخت اندلس میباشد .

(٤) این شرح حال بامراجعهٔ به ص ٣٢ ج ١ وفیات الاعیان و بغیه الوعاة زیر نام احمد وشذرات ص ٣١٢ ج ٢ ومعجم المطبوعات العربیه ص ١٦٢ نگاشته شده .

محفوظات بسیار داشت وبر حالات و اخبار مردم اطلاعی بی شمار بدست آورده و از آنها درعقدالفرید نمونه هائی بیادگار گذارده واورا دیوان شعرخوبی است، ابن خلکان ابیاتی از ایشان دروفیات الاعیان آورده وخود درالعقدالفرید نیزابیات زیادی از خود نقل نموده و ارجوزه ای در فرش عروض دارد که درهمین کتاب (الجوهرة الثانیه) آنرا جای داده است .

این کتاب راکه درعروض وقافیه میباشد در (۱۶) باب مرتب نموده وپس از هر مطلب مهمّی بشعری ازپیشینان که خلیل بن احمد (متوفی بسال ۱۶۰ یا ۱۷۰ یا ۱۷۵ م باشد واولین کس استکه درعلم عروض تألیف نموده) بدان استشهاد نموده ویااز گفتارهای بزرگان ادب چون امرءالقیس ودیگر آن تمثل جسته وخود درمقدمهٔ آن گوید : تمام قواعد عروضی را دراین کتاب که آنرا دردو جزء قرار داده‌ام، گذارده‌شده، باین معنی که قسمت اوّل در**فرش** (۱) و دوّم در**مثال** است .

این کتاب یارساله درحدود (۱۶۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : (فرش کتاب الجوهرة الثانیه فی اعاریض الشعر و علل القوافی) قال **ابوعمر** احمدبن محمّدبن عبدربه قدمضی قولنا فی فضائل الشعرومقاطعه ومخارجه ونحن قائلون بعون الله وتوفیقه فی اعاریضه وعلله ومایحسن ویقبح وزحافه وما الخ .

(۱۰۷۵)

الجوهرة الثانیه

این نسخه ضمیمهٔ نسخه ای از کتاب تصریح میباشد که محمّد باقربن ملاّ ولی استرابادی بسال ۱۰۹۶ نگاشته و درص ۳۱۱ زیرشمارهٔ (۹۲۳) از آن معرفی گردید و در این کتابخانه دارای شمارهٔ (۳۲۱۶) است وظاهراً بلکه مسلماً این نسخه نیزخط همان نویسنده است .

[۴۶۱] حدائق الحقائق (فارسی)

این کتاب تألیف شرف الدّین رامی است (حسن بن محمّد رامی تبریزی متوفی

(۱) فرش نیزاز اصطلاحات قرّاء قرآن کریم میباشد وچنانکه ازقاموس اللغه استفاده میشود (باب الشین فصل الغاء) درست تلفظ کردن وادا نمودن کلمات است .

بسال ۷۹۵) (۱) که ازشعرای نام دار ونثرنویسان بااشتهار قرن هشتم هجری بوده وملك الشعرای شاه منصور (بسال ۷۹۵ درجنك باامیرتیمور کشته شده) (۲) آخرین پادشاه آل مظفر گردیده و کتاب لطیف **انیس العشاق** را که ازنفائس کتب فارسی میباشدواوصاف سرتاپای دلبرهارا بیان نموده، نیزازمؤلفات اوست ومدّاح خواجه فخرالدّین ماستری بوده وقصائدی درمدح وی گفته ونیزیك رباعی که نام ولقب وی از آن بدست می آید انشاء نموده (۳).

این کتاب که بنابرتصریح درمقدّمه آن وکتب تذکره بنام «حدائق الحقائق »(٤) نامیده شده وشرح حدائق السحررشید وطواط شاعر معروف میباشد وبفرمان سلطان اویس ایلکانی (٥) تألیف گردیده (بنابراین پیش ازسال ۷۷٦ تألیف گردیده است) ولی شرح برتمام مندرجات آن کتاب نیست فقط ازهرموضوعی بخشی ازآنرا باتغییر برخی ازالفاظ وعبارات آن ذکروپس ازآن درتوضیح آن بیانی نموده وشواهدی

---

(۱) ص ۱۷۸و۱۷۹ تذکره دولتشاه سمرقندی نسخه خطی این کتابخانه وص ۱۸۹-۱۹۱ دانشمندان آذربایجان مراجعه شود و در این کتاب اخیر قسمتی از قصیدهٔ وی که درمدح فخرالدین ماستری میباشد نقل گردیده است .

(۲) این تاریخ را دولتشاه سمرقندی درتذکره خویش تصریح نموده (ص ۱۷۹ نسخه خطی این کتابخانه) .

(۳) رباعی نام برده اینست :

خارست جهان پیش نوالت یکسر — فخراست زالقاب تودین را وخطر
تو کان محامدی و از فرط گهر — زالماس ضمیرت سپری شد خنجر

(٤) درمقدمه نسخه این کتابخانه و در تذکره دولتشاه و دانشمندان و مقدمه استاد دانشمند آقای اقبال آشتیانی برحدائق السحر نام این کتاب « حدائق الحقائق » ثبت گردیده ولی درمقدمه نسخه مجلس « حقائق الحدائق » نامیده شده و در ص ٤٤١ ج ۱ کشف الظنون نیز بدین نام نامیده شده ودرص ٤۲۱ ج ۱ نیزهمین کتاب را معرفی نموده ولی نام آن را « شقائق الحقائق » ضبط کرده وگذشته ازاین اغلاطی چنددارد که بی اهمیت نیست ودر رساله « کشف العیون فی اغلاط کشف الظنون » آنهارا تذکر داده ام .

(٥) درص ۲٤۱ ج ٦ شذرات الذهب در شمار مردگان سال ۷۷٦ گوید از آنها اویس بن شیخ حسین بن حسن میباشد که پادشاهی عادل وباشهامت وشجاع وخیّر ودوستدار کارهای نیك بود، نوزده سال سلطنت کردو سی و هشت سال زندگانی نمود الخ .

از اشعار پارسی خود و شعرای متقدم و معاصر آورده و در تمام آن بیتی عربی نیست ومطالبی هم برمطالب رشید دراصطلاحات متأخرین دراین فن اضافه نموده ودر **قسم اول** گفته های رشیدرا درپنجاه باب شرح داده ودر **قسم دوم** اصطلاحات متأخرین رادر ده باب گذارده ودر حدود (۱۲۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز: بسمله بعدازحمدبیحدو صلوات بیعد چنین گویداقل شعرا شرف بن الخ .

انجام: همیشه تابود افلاك وانجم - معزّالدین اویس بن حسن باد .

(۱۰۷٦)

حدائق الحقائق این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، ظاهراً نگارش نزدیکتر از قرن یازدهم هجری نیست ، در ص ۳۸ یاد داشتی بتاریخ ۱۱٥٤ دارد ، عناوین با شنجرف میباشد ، برگ نخستین این کتاب افتاده ونخستین سطر آن اینست :

مرصعت وبدان مفاخرت نموده که درعرب وعجم کس چنین قصیده انشاء نکرده الخ .

جلد تیماج . کاغذ کاهی . واقف حاج میرزا محمدتقی وصی میرزا علیمحمدحکمی . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق کلیه (٦۷) . این نسخه (۳۸) . صفحه ای (۱٥) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ (۲٦۸) . قفسه مدرسه صدر .

[٤٦۲] **حدائق السحر فی دقائق الشعر** (فارسی)

این کتاب ازمشاهیر کتب ادبی فارسی ومؤلف آن شاعر شهیر رشید وطواط است (۱) (رشیدالدین محمدبن محمدبن عبدالجلیل عمری بلخی متولد میان سال ٤۸۰ و ٤۸۷ ومتوفی بسال ٥۷۳ یا ٥۷۸ (۲)) که درفن انشاء بعربی وفارسی نیز شهرتی بسزا داشته ودر عصر وزمان خویش دراستادی این دوفن به دوزبان مسلّم بوده واین کتاب وی که درصنایع شعریه ساخته شده مورد قبول دانشمندان گردیده است .

---

(۱) گذشته ازمقدمهٔ بسیار نفیس حدائق السحر (۷۳ صفحه) که دانشمند محترم آقای اقبال نگاشته اند ، به هفت اقلیم ص ٤۸۳ ، تذکره دولتشاه سمرقندی ص ٥۲ - ٦۰ مجمع الفصحا ج ۱ ص ۲۲۲ ، معجم المطبوعات ص ۱۹۲۱ ، تاریخ گزیده ص ٦٥۰ و آتشکده آذر ص ۳۱٥ و معجم الادباج ۷ ص ۹۱ - ۹٥ مراجعه شود .

(۲) درتولد ووفات این شاعر نیز اختلاف میباشد ، آقای اقبال باادله ای تولد وی رامیان این دو سال و وفات او را بسال ٥۷۳ ترجیح داده اند .

از آثار رشید آنچه باقی مانده یکی همین کتابست که بفارسی است ولی گذشته ازشواهد فارسی که در آنست بنظم و نثر عربی در آن نیز استشهاد گردیده و دیگری شرح صد کلمه از کلمات قصار حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام بنظم فارسی و نثر عربی و فارسی بنام « مطلوب کل طالب من کلام علی بن ابی طالب » استکه در اروپا چاپ شده (۱) و رسائل عربی اوست که بسال ۱۳۱۵ در مصر چاپ گردیده است .

آغاز : بسمله الحمدلله علی ما افاض ..... چنین گوید مؤلف کتاب ..... کی روزی الخ .

(۰۷۷)

حدائق السحر این نسخه را محمد حسین بخط خوب بسال ۱۲۶۷ برای پیش کش به اعتضاد السلطنه نوشته و تزوک تیموری را نیز برای همین مقصد بسال ۱۲۶۸ بهمین خط نوشته و پیش از این نسخه گذارده شده است .

جلد تیماجی . کاغذ تزوک سمرقندی وحدائق السحر فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۹۱) . این نسخه (۹۰) . صفحه‌ای (۱۱) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۴ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۵۰۲) .

[٤٦٣] عروض و قافیه وحیدی تبریزی (عربی)

وحیدی چنانکه معاصر وی سام میرزا در تحفه سامی (ص ۴۱۰-۴۱۱ نسخه خطی این کتابخانه) نگاشته از یاوه گویان قم بوده و تازنده بود با حیرتی معارضه داشته و یکدیگر را هجوهای رکیك میکردند .

و صاحب خلاصة الاشعار که از عبارات وی برمی آید او را ندیده ولی بدیدار آنانکه او را دیده اند موفق گردیده (۲) ، درباره وی گوید : « اصل وی از تبریز است اما در قم ساکن بوده و بیشتر مردم او را قمی میدانند ..... رساله ای در عروض و قافیه نوشته ، در اکثر بلاد عراق و آذربایجان مشهور است » و بعضی از ابیات او در این رساله جهت مثال مذکور و در دو مأخذ تصریح شده که بطمع بگیلان رفت و بسال ۹۴۲ جرعه مرگ را در آنجا نوشید .

---

(۱) حاجی خلیفه گوید (ص ۱۵۶ ج ۱) : محمد بن محمد شهیر به وطواط متوفی بسال ۵۵۲ صد کلمه از کلمات قصار هریك از خلفای چهار گانه را شرح نموده و برای آنها نامی مخصوص گذارده وهمه آنها را درمجلدی دیده ام و بترتیب نام هریك آنها اینست :
تحفة الصدیق ، فصل الخطاب ، انیس اللهفان و ٤ ـ مطلوب کل طالب .

(۲) به ص ۳۹۳ و ۳۹۴ دانشمندان آذربایجان نگاه کنید .

واشعاری بنام شهرانگیز در مدح تبریز و تبریزیان گفته وچند بیت از آن در تحفه سامی ضبط و در دانشمندان آذربایجان از آنجا نقل گردیده و در تحفه مطلع دوغزل وی نیزنقل گردیده است .

آقای تربیت در دانشمندان آذربایجان ص ۳۹۳و۳۹٤ نیز این مؤلّف را بنام **وحیدی تبریزی** نام برده و گویند که نام این رساله عروض وقافیه وی «مختصر وحیدی» میباشد و کتابی درلغت پارسی بنام « مفتاح البدائع » تألیف نموده و دیوانی دارد که نسخهٔ آن در کتابخانه اسعد پاشا دراسلامبول هست .

درمقدّمهٔ نسخهٔ زیرین نویسندهٔ آن نگاشته :

بسمله شکروسپاس واجب‌التعظیمی را که بتشریف نطق انسانرا مشرف ساخت و کلام موزون‌وعلم اوزان موهبت فرمود و درود فراوان برمحمد مصطفی صلی‌الله علیه وآله واولاده این مختصریست از منشات وحید (۱) تبریزی در علم عروض و قافیه و صنایع شعری که از برای برادرزادهٔ‌خود تالیف کرده تابدین مقدمه دراوزان‌مدخل کند وحدود قافیه وصنایع شعررا بداندواین‌را «**جمع‌مختصر**» نام نهادوبالله‌التوفیق‌اکنون بدانکه شعر کلامیست‌موزون الخ .

واینقسمت درنسخهٔ‌دیگری ازاین‌رساله که‌درص ۷-۳۲و٤٥-٥١ مجموعهٔ‌شمارهٔ (۲٦۸)این کتابخانه که‌درص٤٤۹ازآنمعرفی‌میشود،نیست‌وبدینگونه‌شروع‌میشود:

بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم و بـه نستعین الحمدلله رب‌العالمین والصلوة والسلام علی محمد و آله‌الطاهرین **امابعد** برضمایر ارباب فصاحت وبلاغت و عندلیبان گلشن سخنوری وداستان سرایان داستانهای زبان آوری که انتظام نظم کلام بترکیب حروف سنجیده اند [مخفی] وپوشیده نماند ، آنچه باوزان درآید آنرا نظم خوانند و آنچه دراوزان درنیاید آنرا نثر نامند بدانکه شعر کلامیست موزون الخ .

این کتاب درحدود (۱۰۰۰) بیت کتابت دارد .

(۱۰۷۸)

عروض وقافیه وحیدی

این‌نسخه‌بدون تاریخ‌ونام کاتب‌بخط نسخ‌نوشته‌شده وپیوسته‌به نسخه‌ای از کتاب « حدائق‌الحقائق » استکه‌درص٤۳۹ معرّفی گردید ، صورت شجره اخرب از آخرعروض و ۳۳ بیت از اوّل قافیه این نسخه افتاده ، خصوصیّات دیگر آن بصفحه نامبرده بالا ویا بشمارهٔ (۲٦۸) قفسهٔ مدرسهٔ صدر مراجعه گردد .

(۱) درنسخه وحید بدون یاء نسبت ضبط گردیده در کشف الظنون هم (ج ۲ ص ٤۷۹) نیزچنین است ولی درتحفهٔ سامی و دانشمندان با یاء است .

(۱۰۷۹)

عروض وقافیه وحیدی

این نسخهٔ ازاین کتاب در ص ۷- ۳۲ و۴۵-۵۱ مجموعه ایکه بسال ۱۲۴۱ نوشته شده موجود واین مجموعه بشمارهٔ (۳۸۶) دراین کتابخانه ثبت ودرص ۴۴۹-۴۵۰ معرفی از آن میگردد.

[۴۶۴] **عروض محمد مؤمن حسینی** (فارسی)

این رساله بنابر تصریح درابتداء آن تألیف محمّد مؤمن بن علی حسینی وموشح بنام محمّد قلی، قطب شاه میباشد که فرمانفرمای مملکت دکن ومعاصر با اکبرشاه بوده ودر آخر آن سال تألیف سنهٔ ۱۰۰۷ معیّن گردیده، باتفحص در کتب سیر وفهرستها بشرح حال مؤلّف ونسخهٔ دیگری ازاین مؤلّفه دست نیافتم، ازمطالعه این نسخه و مقدّمهٔ تعلیقه ایکه بنام « لعل قطبی » معاصر وی نصیرای همدانی بر آن نوشته بدست میآید که ازدانشمندان قرن دهم واوائل قرن یازدهم هجری بوده وگذشته ازمراتب عالیه علمیّه مقام رسمی دولتی داشته وتاسال ۱۰۲۱ درقید حیات بوده است.

در آتشکدهٔ آذر (ص ۱۵۹) گوید: میرمحمد مؤمن از سادات و اکابر علماء استراباد بوده و مدتی معلّمی حیدر میرزای صفوی را نموده و در آخر عمر بهندوستان رفته (در تاریخ عالم آرا ج ۱ استکه تا این سال (۱۰۲۵ - ۱۰۲۶) زنده است - مؤلف) از اوست:

ایکه گفتی عشق را درمان بهجران کرده اند
کاش میگفتی که هجرانرا چه درمان کرده اند

نگارنده احتمال قوی میدهد که مؤلف این کتاب همین محمد مؤمن است.

این مؤلّفه دریك مقدّمه و دو فصل وخاتمه ای بدین تفصیل تألیف گردیده: **مقدمه** دربیان فائده ای چند (۱۲ فائده است) که بجهت دانستن این فن معرفت بعضی ازین فوائد ضروری وبعضی ناصر ومعین است. **فصل اول** دربیان بعضی از بحرهای شعر که بطبایع سلیمه و اذهان مستقیمه قرب و نزدیکی آن بیشتر است وازین جهت اشعارشعرای مشهور مقصوربرهمان بلکه بربعضی از آن بحوراست. **فصل دوم**: دربعضی از بحور که نه برمنهاج مذکور است. **خاتمه**: دربیان بعضی ازاصطلاحات ومقرّرات اهل این فن. ودر حدود (۱۵۰۰) بیت کتابت دارد.

آغاز : بسمله بعد حمدوسپاس بیقیاس وصلوة و درود نامحدود چنین گوید راقم این سطور الخ .

(۱۰۸۰)

عروض محمدمؤمن حسینی

این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده ، نویسنده خود و سال نگارش را معیّن ننموده ، ظاهراً از خطوط قرن یازدهم هجری میباشد ، پشت صفحهٔ نخستین یادداشتی بوده آنرا محو کرده‌اند و بجای آن یادداشت اعتضادالسلطنه بسال ۱۲۸۵ نوشته شده و در ابتداء آن کلمه « عیون‌الشرف » نوشته شده و بدین نام درهمین صفحه براین کتابخانه‌وقف گردیده ، درخود کتاب و تعلیقهٔ بر آن (لعل قطبی) که‌ضمیمهٔ این‌نسخه است‌این‌نام‌نیست‌و ندانم‌از کجا پیداشده‌است‌و ضمیمه‌را جداگانه معرفی‌خواهم‌نمود . جلد تیماجی دور گرفته . کاغذ حنائی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۵۵) . این نسخه (٦۹) . صفحه‌ای (۱٤) سطر . طول ($۲۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۱ سانتیمتر .) شمارهٔ کتابخانه (۲۸۷) .

[٤٦٥] لعل قطبی = حاشیه برعروض‌محمد مؤمن (فارسی)

این کتاب حاشیه و تعلیقه ای برعروض محمد مؤمن حسینی میباشد که در صفحهٔ گذشته‌معرفی‌از آن گردید ، وخودمؤلّف آنرا « **لعل‌قطبی** » نامیده وچون اصل کتاب موشح باسم محمّد قلی قطب شاه (۱) است ، مؤلف این کتاب **نصیرای همدانی** (محمد الشهیربنصیرالهمدانی) استکه ازاین مؤلفه ونامه ایکه درطلب اسطرلاب(۲) به‌دانشمندی‌نوشته ومثنوی وی(۳) معلوم‌میشود ازدانشمندان وشعرا وریاضی دانهای اوائل قرن یازدهم هجری بوده ونثروی چون نظمش منظّم

(۱) شرح‌حالی‌ازمحمد قلی قطب‌شاه‌اینك‌بدست نیاوردم ، فقط‌درتذکره خوشگوایشانرا معاصر اکبر شاه معروف‌وفرمانفرمای دکن معرفی‌نموده‌و دو بیت از وی نقل کرده وازاین مؤلفه معلوم میشود تاسال ۱۰۲۱ که سال‌تالیف آن‌میباشد درحیات بوده وفرمانفرمائی‌داشته‌است .

(۲) نسخه ای از این نامه درص ۲۰۲ ـ ۲۰۳ مجموعه شمارهٔ (۲۹۱۳) این کتابخانه موجود وبسیار استادانه نگارش یافته است .

(۳) نسخه ای ازاین مثنوی که آغاز آن اینست : (کیم دیوانهٔ ازخود هراسان .) در کتابخانه مجلس درمجموعه‌ایستکه در ج ۱ فهرست خطی‌زیرشمارهٔ (٤٤۲) از آن معرفی گردیده است .

ومتین وامامی مذهب بوده و گذشته از اینکه بشرح و بسط مطالب مختصرهٔ مؤلّفهٔ نام برده پرداخته، قواعد ومطالب زیادی ازخود دراین اثر بیادگار گذارده ومدعی شده که در جای دیگر این مطالب یافت نخواهد شد و انصاف توان داد که رساله ومؤلّفه ای جامع است وچنانکه در آخر آن تصریح گردیده تألیف آن بسال ۱۰۲۱ (۱) خاتمه یافته و تألیف آن هنگامی بوده که جمعی عروض محمّد مؤمن را پیش وی میخوانده اند ومؤلّف آن درقید حیات بوده و در دیباچه باشرح و بسطی باتجلیل زیاد از ایشان یاد کرده وتمام این تعلیقه درحدود (۲۰۰۰) بیت کتابت دارد.

درص ۱۶۶-۱۶۷ تذکرهٔ نصر آبادی استکه نصیرای همدانی بسال ۱۰۳۰ مرده ودیوان وی موافق نامهای الهی هزارویك بیت است.

آغاز: بسمله گوهری غریب بدیع که بدستیاری غوّاص فکر سریع ازبحر ضمیر کاملان اقلیم معنی متواتر مکشوف گردد سپاس صانع بی ابتداست الخ.

(۱۰۸۱)

لعل قطبی این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده وبآخرین عبارت مؤلّف آنرا خاتمه داده و ظاهراً از خطوط اوائل قرن یازدهم هجری است، بر کنار آخرین صفحه یادداشتی بدون تاریخ نوشته شده وضمیمهٔ کتاب شمارهٔ (۲۸۷) این کتابخانه است که درصفحهٔ ٤٤٣ زیرشمارهٔ (۱۰۸۰) معرّفی گردید.

[٤٦٦ - ٤٧٧] **مجموعه عروض و غیره** (عربی وفارسی)

۱ - عروض نجاتی ۲ - عراضة العروضیّین ۳ - مصادر مخالف قیاس ٤ - عروض وحیدی ٥ - قصیده همام تبریزی در مدح حضرت ختمی مرتبت ص ٦- قصیده حرباویه ۷- سلوة الشیعه ۸- قصیده ازبدرالدین خبوشانی ۹- ایضاً قصیده ای ازهمو ۱۰-بدایع الاسحار ۱۱- عروض اندلسی ۱۲-القاب العروض ودوائر پنجگانه آن.

۱ - محمود بن عمر نجاتی بخواهش محمد بن علی مشهدی معروف به سیواك

(۱) عین عبارت آخر رساله که حاکی از سال تالیف میباشد اینست: فارغ شد کلك جواهر سلك از گرداوری این در عزیز در تاریخ روز سه شنبهٔ دوم عشر سیوم ماه اول از سال اول از عشر سیوم ازمائهٔ اول از الف دوم من الهجرة النبویه المصطفویه علی الهاجر و آله الف الف صلوة وسلام وتحیه.

مختصری بفارسی در عروض و قافیه نوشته و آنرا « الکافیه فی العروض و[الصنعة القافیه(کذا)] »نام نهاده ومثالهای آنرا ازاشعارپارسی آورده ودر آن ازمتاخرین نام جمال‌الدّین محمّد عبدالرزاق اصفهانی وشعری ازوی ونام یوسف عروضی نیشابوری دیده میشود و از هردو بعنوان **استاذ** یاد کرده و در مقدّمه خود تصریح نموده که‌برای شناسائی صنایع‌شعریّه از کتاب حدائق‌السحر انتخابی نموده‌است .

در کتب رجال وتذکره نام ونشانی ازنجاتی نیافتم جزاینکه درص ۱۸۸ ج ۱ کشف‌الظنون زیرعنوان بدائع الاسحار نوشته شده که محمود بن عمر نجاتی نیشابوری آنرا شرحی فارسی نموده و به غیاث الدین وزیر اهداء کـرده است و در حـاشیه ص ۲۳۰ شمارهٔ ۳ مجلهٔ مهرسال پنجم (مرداد ۳۱۶) آقای تربیت نگاشته اند که «بساتین‌الفضلاء ورياحين‌العقلا» درشرح تاریخ عتبی تألیف حمیدالدین ابی‌عبدالله محمودبن عمرالنجاتی‌النیشابوری استکه درسنهٔ ۷۰۹ درتبریزخاتمه یافته است . ودر اصل‌ص ۲۳۰ مجلّهٔ‌نام برده عبارتی عربی ازبساتین نقل نموده ومیرساند که‌آن شرح بعربی ونسخهٔ آنرا آقای تربیت در دست داشته‌اند .

وبقرینه گذشته‌واینکه‌نسخه‌این‌عروض‌بسال۷۳۸نوشته‌شده‌ونویسنده‌پشت‌صفحهٔ نخستین گوید : عروض نجاتی نیسابوری اصلح الله احواله و حقق آماله . بایستی تااواخرنیمهٔ اوّل قرن هشتم درقید حیاة وزندگانی بوده باشد واین رساله درحدود (۵۰۰) بیت کتابت دارد ونام این کتاب در کشف‌الظنون نیست .

این‌نسخه‌را در ۱٤ ورق محمد بن یوسف‌ابی‌عقیل بیهقی‌وحیدی‌بسال۷۳۸بخط نسخ خوب نوشته وبیهقی‌مذکور درحاشیه صفحات تعلیقاتی بر آن نگاشته‌وبسال ۷۳۹ آنرا مقابله نموده است .

آغاز: بسمله ربّ تمّم بالخیرالحمدلله کما هواهله والصلوة والسّلام علی نبیّه محمّد وآله چنین گوید محرراین اوراق نجاتی الخ .

۲ ـ عراضة العروضیّین تألیف ابوالفضل قرشی (محمدبن‌خالد) این رساله نیز بفارسی ومؤلّف خود آنرا بدین نام نامیده و در آن گذشته از ابیات فارسی انوری وفردوس وخاقانی وغیره باشعار بعربی استشهاد نموده و در آن آورده که استاذ

کامل فاضل یوسف عروضی نیسابوری قدس‌الله روحه این شانزده بحر را در پنج دائره وضع کرده است و آن پنج دائره را هم در آخر رساله خویش رسم نموده ، ازطرز انشاء واینکه نویسنده که همان نویسندهٔ پیشین میباشد پس از ذکر نام جمله **نور مضجعه** نگاشته بنابراینها مسلّماً قرشی مؤلف دراین سال (۷۳۸) زنده نبوده است.

این رساله درحدود (۵۵۰) بیت کتابت دارد و این مجموعه از ص ۲۸ - ۶۹ شامل آنست و در کشف‌الظنون نام آن نیست .

آغاز : بسمله الحمدلله . . . . چنین گوید . . . . . محمدبن خالد قرشی . . . بذان اسعدك الله کی عروض الخ.

۳ - مصادر مخالف قیاس را ابوعلی طبری در نه بیت عربی جمع نموده ، در حاشیه وپشت این ابیات ترجمه فارسی مصادر وتعیین ابواب آنها نوشته شده وبخط نویسنده دو رساله پیش است وصفحه ۷۰و۷۱ مجموعه شامل آنست .

آغاز : شفاعة رجعی شروع ظعن ذکری مآل لمعان معذره .

٤ - عروض وحیدی بیهقی چنانکه در ابتداء رساله تصریح شده مؤلّف آن محمد بن یوسف بن محمد بن یوسف ابی عقیل نوقارزی بیهقی ملقب به وحیدی میباشد و این شخص نویسندهٔ سه رساله پیشین میباشد و در این رساله مکرر از رساله عروض ادیب صابرواشعار وی ودیگرشعرا (درص ۹۳ دوبیت ازخواجه نصیرالدین طوسی متوفی بسال ۶۷۲ دارد) استشهاد گردیده ودر آخر آن تصریح نموده که بسال ۷۳۵ تألیف آن خاتمه یافته است .

این رساله بفارسی و درحدود (٤۰۰) بیت کتابت دارد ، بخط مؤلّف میباشد وصفحهٔ ۷۲-۹۶ مجموعه شامل آنست .

آغاز : بسمله الحمدلله رب العالمین والسّلام علی سیدالمرسلین محمدو آله الطیبین الطاهرین **چنین گوید** مقرراین مقاله ومحرراین رساله محمدبن یوسف .... الملقب بالوحیدی الخ.

۵ - قصیده ای در مدح حضرت خیرالبشر محمّد مصطفی ص از همام الدین تبریزی متوفی بسال ۷۱۳ یا ۷۱٤ که مشتمل بر ۲۳ شعر فارسی و ۸ بیت عربی

میباشد در ص۹۷ - ۹۹ نگاشته شده ، بر گیکه شامل صفحهٔ ۹۶و۹۷ نسخه میباشد، بجای ورق اصلی که افتاده بود ، گذارده شده ودو مصراع از قصیده را محو کرده اند، طرز خط اصل قصیده ثابت میکند که نویسندهٔ آن وحیدی بیهقی مذکور میباشد .

آغاز: ای کرده اقتدا بکمال تو انبیا وی مهتدی بنور جمال تو اولیا .

انجام: گستاخی همام ضعیف از کرم ببخش پیش کریم سهل بود ختم ماجرا.

٦ - قصیده حرباویّه این قصیده بعربی و ۱۲ بیت از آن در ص ۹۹ نسخه ذیل مانده واوراقیکه میان این قصیده وسلوة الشیعه بوده باقسمتی ازاین کتاب اخیر افتاده است .

آغاز: انّی امرء لایطیّبنی الشـــــــادن الحسن القوامـا .

۷ - سلوة الشیعه مؤلّف کشف الحجب والاستار در ص ۳۱۲ در ذیل این نام نوشته :

« للشیخ علی بن احمد الفنجکردی بفتح الفاء وسکون النون والراء وضم الجیم و کسر الکاف وآخره دال مهمله قریة من قری نیسابور علی حد الدرب المتوفی سنة ثلث عشره وخمسمائه ۵۱۳ ذکره البیهقی فی الوشاح وعبدالغفار فی تاریخه وياقوت الحموی فی معجم الادباء جمع فیه اشعار مولانا علی بن ابی طالب علیهما السلام نحواً من ماتی بیت » .

این نسخه که در ص ۱۰۰ - ۱۱۱ این نسخه نگاشته شامل ۱۳۸ بیت از این کتابست وچنانکه گفته شد از اوّل افتاده دارد بنابر آنچه گذشت ٦۲ بیت آن افتاده است .

۸ و ۹ - دو قصبده از بدرالدین خبوشانی است که در اول (۲۸ بیت است) چهارطبع را ردیف آورده و آغاز آن اینست :

بحمد صدر جهان خاك و باد و آتش و آب
گشاده اند دهان خاك و باد و آتش و آب

و دیگری شامل ۳۰ بیت و از اول تا بآخر به صنعت تجنیس آراسته است و آغاز آن اینست :

برخیز جام می ز کف دلستان ستان چون غافلان چه خسبی در بوستان ستان

این دو قصیده در ص ۱۱۲-۱۱۵ مجموعه میباشد و قصیده اخیر ناقص و تتمّه آن براوراقی بوده که ازنسخه برداشته اند .

۱۰ - ص ۱۱٦ این مجموعه شش بیت از قصیده بدایع الاسحار را که بخط نسخ خوب عبدالله بن الحسن بن عبدالجبار بسال ۷٤۰ نوشته شامل است وقسمت اوّل این قصیده افتاده و « بدایع الاسحار فی صنایع الاشعار » که از مشاهیر قصائد فارسی ومشتمل بر صنایع بدیعیه میباشد، منشی آن جمال الدّین محمّد بن ابی بکر قوامی مطرزی میباشد ونجاتی چنانکه گفته شد بر آن شرحی بفارسی نوشته است .

۱۱ - عروض اندلسی این کتاب بعربی ومؤلف آن ابوعبدالله محمدبن انصاری اندلسی معروف به ابی الجیش میباشد ومؤلف کشف الظنون در ص ۱۱۲ و ۱۱۳ ج ۲ زیر عنوان « عروض اندلسی » آنرا نام برده وچند شرحیکه بر آن نوشته شده تذکر داده وقسمتی ازمقدمه این کتاب را هم نقل نموده واین عروض در ص ۱۱۷-۱۲۹ این مجموعه میباشد ونویسندهٔ آن بیهقی وحیدی مذکور درماه صفر سال ۷٤۰ میباشد و در ماه رمضان همین سال در بحرآباد جوین شرحی زیر همین رساله نوشته که مدتی چند دراین کتاب بدقت مطالعه میکردم تا اینکه طریقهٔ تحلیل و استخراج رموز وکشف اسرار وگنجینهای آنرا بدست آورده ودرر شاهوار آنرا بیرون آوردم ودر آخر گوید : والسّلام علی محمد وآله خیر الانام والفراغ من التصفح الخ . واین عروض درحدود (۲۰۰) بیت کتابت دارد .

۱۲ - پس ازاتمام شرح بالا ازبیهقی زیرعنوان **القاب العروض** ٤٥ نام باشرح مختصر آنها در ص ۱۳۰ و ۱۳۱ ونیز در ص ۱۳۲-۱۳٦ صورت پنج دائره عروضی که بگفته بیهقی مذکوردرعروض خویش تألیف یوسف عروضی میباشد وشانزده بحرعلم عروض را درپنج دائره وضع نموده وآخرعروض خود (بیهقی) آورده است و در اینجا همان دوائر ولی بزرگتر با شرح و بسط بیشتری ترسیم گردیده و در ص ۱۳۷ مجموعه مطالب متفرقهٔ عروضی و ترجمهٔ فارسی چند لغت عربی نگاشته شده وبامقابله نسخ پیش مسلّم شد که خط بیهقی مذکور میباشد وظاهر اینستکه اینها نیز از انشآت اوست .

مجموعه عروضی وغیره (۱۰۸۲ تا ۱۰۹۳)

این نسخه چنانکه بیان گردید شامل دوازده نسخه میباشد ، وقسمتهائی از آن افتاده وازسال ۷۳۵ تا ۷٤۰ بتدریج نگارش یافته و کاتب آن فقط در یکجا عبدالله بن عبدالجلیل بوده

وباقی بخط وحیدی بیهقی است که مؤلف یکی دو نسخهٔ آن میباشد ، رطوبت دربرگها اثرنموده واندکی ازعبارات را محو کرده وپشت صفحه اول بخط بیهقی ابیاتی چند نگاشته شده است .

جلد تیماج . کاغذ حنائی . واقف حاج میرزا محمد تقی طهرانی (جارالله‌ی) وصی آقامیرزا علی محمد حکمی اصفهانی (از ترکه وی). قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (٦٩) . صفحه ای (١٥) سطر . طول (١٦ سانتیمتر) . عرض (١٢ سانتیمتر) . شمارهٔ (٣١٣) قفسه مدرسه صدر .

[٤٧٨-٤٨٠] مجموعهٔ عروض وقافیه وغیره (فارسی وعربی)

قافیه جامی - عروض وقافیه وحیدی تبریزی - تحفة الشعراء - قسمتی از کتابی دراصول فقه .

١ - **قافیه جامی** ، عبدالرحمن جامی که درص ٣٥٧-٣٥٩ مختصری درشرح حال ومؤلفات ایشان نگاشتیم ، این رساله را درقافیه نگاشته‌اند وبسال ١٨٧٢م. درپاریس بضمیمهٔ عروض سیفی چاپ گردیده و درحدود (١٦٠) بیت کتابت دارد و این مجموعه ازص ١ تا ٧ شامل آنست .

آغاز : بسمله بعد ازتیمّن بموزون کلامیکه قافیه سنجان انجمن فصاحت بدان تکلّم کنند الخ .

٢ - عروض وقافیه وحیدی تبریزی استکه درص ٤٤٠-٤٤١ معرّفی گردید و چنانکه گفته شد این نسخه دارای دیباچه مختصری میباشد وصفحهٔ ٧-٣٢ این مجموعه شامل عروض وصفحهٔ ٤٥ - ٥١ دربردارندهٔ قافیه آنست .

٣ - تحفة الشعراء این رساله شرح ابیاتی استکه درعلم عروض انشاء گردیده و در آخر منشی خود را جوهری معرّفی کرده است : جوهری دریای معنی سفته است - شانزده بیت آخرینش گفته است . ودرحرف جیم تذکره خوشگو زیر نام : جوهری سمرقندی نوشته شده : « ازشعرای امیرعلیشیر نوائی بوده عروض وقافیه را نیکومیدانست ازاوست : « شور پروانه زبلبل طلبی شرمت باد - آتش ازدور بهشت است تماشائی را » . شارح درابتداء کتاب از صاحب ابیات نام نبرده فقط گوید : یکی ازفضلاء وعلماء عصر بروایت مسجّله چند بیتی در بیان القاب علل

که در فن عروض بود الخ . بگمان نزدیك بیقین این ابیات از همین جوهری سمرقندی است و شارح بنا بر تصریح خود صفی‌الدّین علاء بن صفی‌الدّین علی بسطامی میباشد و دیباچه را بنام شمس‌الدّین علی که حاکم و زمامدار بسطام بوده موشح کرده است وظاهراینستکه شارح ازاهل‌سنّت و دراواخر قرن نهم زندگانی میکرده است

این رساله در حدود (٤٠٠) بیت وص ٣٣-٤٥ این مجموعه شامل آن میباشد .

٤ - قسمتی‌از کتابی دراصول فقه است‌واین‌قسمت دربحث اصالة حجیّت ظن و ظاهراً انشاء یکی از شاگردان شریف‌العلماء رحمه‌الله میباشد و درحدود (٧٠٠) بیت کتابت دارد و از صفحهٔ ٥٤ - ٦٩ مجموعه را اشغال نموده‌است .

(١٠٩٤-١٠٩٦)

مجموعه عروض و غیره

این مجموعه شامل چهارقسمت مذکور میباشد وهمه را یکنفر بسال ١٢٤١ بخط نستعلیق نوشته و برصفحهٔ ٥٢ اشعاری در اختیارات نجومی وبر صفحهٔ ٥٣ مطالب متفرقه ای نگارش یافته و پشت صفحهٔ اوّل مطالبی از کتاب عروضی میباشد که پیش‌ازین ضمیمهٔ این نسخه بوده است .

جلد مقوائی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (٣٥) . صفحه‌ای (١٧و٢٢) سطر . طول (٢١سانتیمتر) . عرض(١٥سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٢٨٦) .

[٤٨١] مطلع (فارسی)

این کتاب تألیف رضی‌الدین محمّدبن محمّد شفیع میباشد که بتصریح خواهرزادهٔ ایشان محمّد شفیع طباطبائی که نویسنده نسخهٔ زیرین میباشد، ازمستوفیان خاصّه بوده وازعبارات مذکور دردیباچه کتاب نیزمسلّم میشود که مؤلّف‌ازمستوفیان توانای قرن یازدهم وامامی مذهبی بوده وباقرینه سال تألیف بدست میآید که دردربار شاه عباس ثانی که از سال ١٠٥٢ تا ١٠٧٧ سلطنت داشته، مستوفی‌بوده است .

مؤلّف آنرا به دو **مصراع** تقسیم وهریك از آنها را به چهارر کن تقسیم‌نموده وعین عبارات کتاب راجع به این تقسیم بدین تفصیل است :

مصراع اول : متضمن عروض وقوافی براسلوب ارباب عروض و وزن مشتمل برچهار رکن هر رکنی از ارکانش محتوی برسه حرف وهرحرفی راح روح یرور معانی را ظرف . **رکن اول:** در تعریف شعر و تفصیل اقسام آن و حد عروض ووزن و تعداد اسباب واوتاد و شرح حروف و حرکات معین برسه حرف . **رکن دوم** : در حد تقطیع و بیان ازاحیف و تعداد فروعی که از استعمال ازاحیف متولد گردند مقرر برسه حرف . **رکن سیم** : در شرح بحوریکه ازترکیب ارکان منبعث گردند و ثبت دوائر وفلك بحور وتفصیل بحوراصلی و فرعی معین برسه حرف . **رکن چهارم** : محتوی برعلم قوافی مشتمل برسه حرف .

مصراع دوم : درصنایع وبدایع . **رکن اول** : دربیان آنچه بفن معانی وبیان اختصاص دارد . **رکن ثانی** : درصنایع معنوی که کلك بلاغت کیشان ازفن بدیعش میشمارند . **رکن ثالث** : درذکرصنایع مخصوصه بفن بدیع . **رکن رابع** : درذکرسائرآنچه ضرور است در دراتمام این بنای رفیع .

این کتاب بتصریح مؤلّف درآخر آن بسال ۱۰۶۳ تألیف گردیده و دراین موضوع مؤلفه‌ای جامع و در حدود (۵۰۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز: بسمله ظلماء کامل غبار کلمات فصاحت سمات که در معادن خواطر خورشید نظائر الخ .

(۱۰۹۷)

مطلع این نسخه را بسال ۱۱۰۶ بخط شکسته نستعلیق محمّد شفیع طباطبائی نوشته و در حاشیه برخی از صفحات تعلیقاتی در توضیح مطالب ازقاموس وصحاح وبدون امضاء موجود است .

جلد تیماجی مذهب . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱٤۸). صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۲۲سانتیمتر) . عرض ($۱٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۸۸) .

اشعار وتذکره‌ها و دیوانها

[٤٨٢] آتشکدهٔ آذر (فارسی)

آتشکدهٔ آذر یکی از تذکره‌های مشهور و مؤلّف آن حاج لطفعلی بیگدلی شاملو(۱) متخلص به آذر و پسر آقاخان است ، متولد بسال ١١٣٤ و متوفی بسال ١١٩٥ میباشد(۲)، مؤلّف آنرا **آتشکده** نامیده ودر آن ازاشعار پیشینیان ومعاصرین انتخابی بسلیقهٔ خویش کرده ومختصری ازشرح حال آنها را هم بیان نموده و در آخر آن شرح حال مختصری باپاره ای از اشعار خود را گذارده و مخصوصاً از « یوسف و زلیخا » (۳) (بنقل الذریعه از « تحفة العالم » سید عبداللطیف تستری مشتمل بردوازده هزاربیت است) انشائی خود بخشی زیاد نقل نموده واین تذکره را بدو **مجمر** تقسیم نموده . **مجمراول** : درذکر اطوار و اشعار شعرای متقدّمین مشتمل بریك **شعله** : (درذکراشعارشاهان وشاهزادگان وامراکه منسوب بولایتی نیستند) و **سه اخگر** : (در ذکر شعرای ایران وتوران وهندوستان و هراخگری

---

(۱) بنابتصریح خود در همین آتشکده بیگدلی‌ها طایفه ای از ترکان هستند که بایران کوچ داده شده اند وقسمتی ازآنها را بشام برده اند و امیرتیمور آنهارا بایران آورده وبمناسبت بودنشان درشام بنام شاملو نیز خوانده میشوند .

(۲) شرح حال این مؤلف با مراجعه به آتشکدهٔ آذر وص۷۳ ج ۲ مجمع الفصحا و ص٤ ج ۱ الذریعه الی تصانیف الشیعه نوشته شده وخود وی گوید که درفتنهٔ افغان متولد شده وازاصفهان با خویشان بقم هجرت کردیم و در ابتداء سلطنت نادرشاه پدرم بحکومت لار و بنادر خلیج فارس منصوب گردید، باوی بشیراز رفتم وی پس‌از دوسال بدرود زندگانی گفت الخ .

(۳) تاریخ اتمام یوسف وزلیخا را درآخر کتاب بسال ١١٧٦ معین نموده است .

بچند **شراره** که اسم ولایت اقتضا کند تقسیم شده .) و یك **فروغ** : (در حالات ومقالات زنان دانشمندان دیار .) و **مجمردوم** : در بیان حالات وخیالات شعرای معاصرین مشتمل بردو **پرتو** اوّل در افکار یاران معاصر و **پرتودوم** در حالات وآثاری از مؤلّف . و در الذریعه استکه « دفتر نه آسمان » را که مخصوص به شعرای معاصر خوداوست و دیوان شعریکه در حدود ده هزار بیت کتابت دارد نیز ازمؤلفات آذراست وخود وی در زیر شرح حالش گوید که دیوان شعرم که هفت هزار بیت بوده در نهب وغارت اصفهان از میان رفت و مدتی طبعم گویا نشده و در انجمن خاقان استکه بطرز بوستان شیخ سعدی کتابی پرداخته که معروف به « گنجینة الحق » میباشد وشامل نصایح وحکایاتی است .

این تذکره درحدود (۲۲۰۰۰) بیت کتابت دارد ، تألیف آن پیش ازسال ۱۱۸۵ بوده چراکه وفات اسحق بیك متخلص به عذری که تذکره اسحق را از اشعار نقل شده درآتشکده ترتیب داده بدینسال بوده است ولی مسلّماً مؤلّف تا آخر عمر بر آن اضافاتی نموده چراکه وفات آنهائیکه پس از اسحق بیك بوده چون عبدالمجید درویش خطاط معروف متوفی بسال ۱۱۹۰ ودیگران درآتشکده درج گردیده وبسال ۱۲۹۹ دربمبئی چاپ سنگی شده است .

آغاز : بسمله در طوف حرم دیدم دی مغبچه ای میگفت
این خانه بدین خوبی آتشکده بایستی
فروغ آتشکدهٔ دل و زبانه اخگر زبان سپاس بی قیاس قدیمی است الخ .

(۱۰۹۸)

آتشکده آذر

این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب درمتن وحاشیه نوشته شده ، نویسنده از خود و سال نگارش نام نبرده ، مرحوم اعتضادالسلطنه پشت صفحهٔ نخستین نوشته اند « از خطوط خوب میرزا کوچك اصفهانی است که از شاگردان معتبر درویش عبدالمجید علیه الرحمه بوده و این کتاب داخل قطعات است الخ » . ومیدانیم که درویش (عبدالمجید) استادمعروف خط شکسته بسال ۱۱۹۰ وفات یافته است بنابرین نگارش این نسخه دراواخرقرن

دوازدهم یا اوائل سیزدهم بوده ، سرلوحی بسیار زیبا دارد و اطراف صفحهٔ اوّل و دوّم نسخه باظرافت تمام تذهیب و نقاشی شده و صفحات مجدول بطلا وعناوین را باشنجرف نگاشته است .

جلد ساغری ضربی . کاغذ خان بالغ . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۲۹) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۲۸ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۲۶) .

(۱۰۹۹)

آتشکدهٔ آذر

این نسخه نیز بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده ، نویسنده خود را علی اصغر معرّفی کرده وسال نگارش را چنین نوشته (۱۲۷) . از آثار و علائم ظاهر استکه صفر در مرتبه عشرات را نگذاشته نه صفر درمرتبه آحادرا بنابراین درسال ۱۲۰۷ نگارش یافته ، عناوین مطالب برخی باطلا وپار ی باشنجرف نگاشته شده ، دارای یك سرلوح زیبا میباشد ، اطراف دوصفحه نخستین و میان سطرهای آن دو تذهیب ونقاشی شده وعناوین مطالب واشعار در وسط سرسوره هائی نوشته شده وتمام صفحات مجدول بطلا است .

جلدروغنی بسیارظریف دورو ، یك طرف شامل تصویرحضرت مریم وحضرت زکریا وحضرت عیسی علیهم السلام هنگام ولادت وپس از آن وبعضی ازیاران ودیگران وتصویر کلیسا وطرف داخل حضرت مریم و حضرت عیسی علیهما السلام در وسط و اطراف آن نقاشیهای ظریف میباشد . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۸۶) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۶۷٤) .

(۱۱۰۰)

آتشکدهٔ آذر

این نسخه نیز بخط شکسته نستعلیق نگاشته شده ، نویسنده خود را محمد رضا کاتب اصفهانی معرفی نموده ، ماه و روز نگارش را نوشته ولی سال را معین ننموده ، ولی مسلماً درنیمه اول قرن سیزدهم بوده ، بسال ۱۲۷۹ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده وپشت صفحهٔ نخستین یادداشت گردیده ودراینجا تذکرداده شده که دارای (۸) صفحه صورت است ، امّاباتفحص کامل بیش از هفت (۷) صورت ندارد ، در حاشیهٔ برگ (٦۹) اعتضاد السلطنه یادداشتی بخط خویش مبنی براینکه درکتاب رجال و بلدان که **دربلو** فرانسوی

بفرانسه تألیف نموده درشرح حال خواجوی کرمانی گوید : « لقب وی ملك الفضلا بوده وچون اشعارش آبدار و سلیس بوده مردم وی را نخلبدالشعرا میگفته اند . ونیز گوید صاحب‌تذکره هفت اقلیم گوید : چون دراشعار خود همه تلاش الفاظ غیر متعارفه کرده است بدانجهت ویرا نخلبندالشعرا گفته اند » .

اسامی شعرا گذشته‌ازاینکه درمتن نوشته‌شده درحاشیه‌برروی‌برگهائی‌طلائی با شنجرف نیز نگاشته شده و دارای یك سرلوح است و اطراف دو صفحهٔ اول تذهیب ونقاشی برگ موی گردیده وتمام صفحات مجدول بطلاست .

جلد روغنی دورویك طرف گل وبوته وبلبل ودر اطراف روی دوجلد غزل دویارزیرك و از بادهٔ کهن دومنی، خواجه حافظ بخط نستعلیق خوب نوشته شده و درطرف درون یکی تصویر یستکه شاید ازیوسف وزلیخا باشد و دو زن بالا و پائین این تصویر نیز ترسیم شده ودرون دیگری دروسط تصویرلیلی ومجنون ونیز تصویر دوزن بالا وپائین آنست . **کاغذ** فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۶۳) صفحه ای (۲۱) سطر . طول($\frac{1}{2}$ ۲۹سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه(۲۶۷۶).

(۱۱۰۱)

آتشکدهٔ آذر

این نسخه نیز بخط شکسته نستعلیق و بسال ۱۲۲۹ نوشته شده ، نویسنده ازعباراتی که درآخر کتاب نوشته مردی‌ادیب بوده ولی نام خود را تصریح ننموده و شرحی که در بیان علت نگارش این کتاب بعباراتی ادیبانه مینوشته بانجام نرسیده، حرکت دست وی‌در نگارش آن بسکون مبدل گردیده ، پس از نام ابوالقاسم هجری و شرح حال مختصر و آثار منتخبهٔ از او که‌آخرین کس ازمعاصرین‌مؤلف میباشد، نویسنده نسخه بشرح حال محمّدصادق متخلص به **زری** واخیراً به **زیور** که‌درهنگام نگارش نسخه ۱۸ سال داشته بانقل قصائد ومقطعات و غزلیات و رباعیاتی از او در ص ۵۸۶ تا ۶۱۱ نسخه پرداخته وبنابر آنچه گذشت تولد این محمّد صادق ۱۶ سال پس ازفوت آذر مؤلف آتشکده بوده وکاتب الحاق نموده است .

در حاشیه ص ۱۶۶ مقابل نام خواجواعتضادالسلطنه عین یادداشت نام برده دراوّل‌این‌صفحه را نوشته اند، دارای یك سرلوح وچهارده مجلس نقاشی‌میباشد،

کنار دوبرگ نخستین تذهیب گردیده ، و میان سطر های آن طلا اندازی شده وتمام صفحات مجدول بطلا وعناوین باشنجرف نگاشته شده است .

جلد روغنی دورو ، برون یکی حرکت فتحعلیشاه قاجار برای شکار نقاشی شده و برون دیگر جلد حالت شکار او را نشان داده و درون جلد اول شیرین و فرهاد را رسم نموده و درون دیگری ملاقات فرهاد شیرین را درهنگام شستشو نشان داده و بیرون جلد محتاج باصلاح است .

کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳٤۰) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۳۰ سانتیمتر) . عرض (۲۰ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲٦۸۲) .

[٤٨٣] الابیات الحسان المجردة من (عربی)

وفیات الاعیان

وفیات الاعیان تألیف ابن خلکان وشامل شرح حال جمعی از دانشمندان تاقرن هفتم هجری میباشد وچنانکه دیده ابد یکی از مأخذ مطالب این فهرست میباشد ، مؤلف درذیل نام بعضی از آنهائیکه بشرح حال ومعرّفی آنها پرداخته ابیات واشعاری از منشآت ایشان را آورده ، دانشمندی که ازخود نام نبرده (بنابر تصریح درمقدّمه) بنا بخواست مصطفی آغا پسر قاسم آغا (۱) نام از اشعار مذکور (بترتیب وقوع آن درو فیات) انتخابی نمود و خاتمه آنرا دوبیت ازامام شافعی که در ذیل شرح حال ابوموسی یونس بن عبدالاعلی در وفیات میباشد قرار داده است و در حدود (٦٤۰۰) بیت شعر میباشد ونامی صریحاً برای این مجموعه نگذارده ، ولی ازعبارت مذکور درانجام نسخه که زیراین سطرها نقل میشود نام کتاب برمی آید ، ازاینرو بدان نام معرّفی گردید ، بنام « اشعار وفیات الاعیان » داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه شده و بهمین نام براین کتابخانه وقف گردیده ویادداشت این دو موضوع پشت صفحهٔ نخستین نگاشته شده وتاکنون درکتابی نام جامع آنرا نیافته ام ، بقرینه اینکه کتاب را به شعر امام شافعی خاتمه داده احتمال دارد که شافعی مذهب بوده است .

---

(۱) با مراجعه به دانشمندان آذربایجان وقاموس اعلام ترکی و روضات وهفت اقلیم وشقائق نعمانیه والعقدالمنظوم بنام این پسر وپدر برنخوردم و زمان و دورهٔ آنها را هم ندانستم .

آغاز: بسمله حمداً لمن شرح لمن تجلی بالبلاغة صدراً و منح اهل الفصاحة عزا الخ .

انجام:

ما حكّ جلدكَ مثل ظفرك فتولّ انت جميع امرك
و اذا قصدت لحاجة فاقصد لمعترف بقدرك .

(١١٠٢)

الابیات الحسان

این نسخه بخط نسخ بسال ١٢٥٢ نوشته شده ، نویسنده نام خودرا معیّن ننموده وجای بعضی ازموارد که بایستی باسرخی نوشته شود سفید مانده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (٢٠٠) . صفحه ای (١٩) سطر . طول (٣٠ سانتیمتر) . عرض ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٣٣١٤) .

[٤٨٤] الاسعاف (عربی)

این کتاب که مؤلف آن خضر بن عطاء الله موصلی متوفی بسال ١٠٠٧ میباشد، شرح ابیات استشهاد شدهٔ در تفسیر کشاف و تفسیر قاضی بیضاوی است (١) و مؤلف آنرا « الاسعاف فی شرح ابیات القاضی والکشاف » نامیده و یکی از گنجینه های ادبی و کتابهای پربها میباشد وبدبختانه تاکنون چاپ نشده است .

تألیف آن چنانکه در مقدّمه آن وسلافة العصر (٢) وقاموس الاعلام ترکی (٣) ثبت شده بنام ابوعلی حسن (٤) بن ابی نمی بن برکات که شریف مکه معظمه بوده ، بسال ١٠٠٣ (٥) انجام یافته و صاحب سلافه بعباراتیکه ترجمهٔ مختصری از آنها درج میگردد این کتاب را ستوده :

« این مؤلفه کتابی استکه دیده روزگار به مانند آن روشن نکردیده و گلستانی مانند گلها و شکوفه های الفاظ ومیوه های معانی آن بار نداشته ونخواهد داشت » .

---

(١) از این دو تفسیر درص ٩٠-٩٤ و ١٥٨-١٦٧ ج ١ معرفی کرده ایم .

(٢) ص ٣٨٥-٣٨٨ چاپ اول مصر مراجعه شود .

(٣) ج ٣ ص ٢٠٤٨ مراجعه کردد .

(٤) درقاموس الاعلام حسین بن نمی ضبط شده ولی چنانکه درمقدمه این کتاب وسلافه ثبت کردیده حسن بن ابی نمی صحیح است .

(٥) مؤلف خود جمله : **قد انتهی کتابی** را که سال ١٠٠٣ را معین مینماید ماده تاریخ ختم کتاب معین نموده است .

مؤلف ابیات دوتفسیرنام برده را موافق ترتیبیکه دردوتفسیر مذکورمیباشند (از سورهٔ حمد تا سورهٔ ناس) ذکر وبشرح آنها پرداخته و خود درطرز این کتاب گوید :

« درأین شرح چندچیزرا کردن گرفته‌ام، نخست آنکه‌هر بیت که فقط صاحب کشاف آنرا استشهاد نموده به سرخی و آنچه را فقط بیضاوی شاهد آورده به زردی و آنچه هردو بدانها استشهاد کرده اند به رنك سبز نویسم تا از یکدگر ممتاز باشند و چون بیتی را ذکر نمایم اول محل شاهد را بیان پس از آن لغات واعراب و آنچه متعلق باین دوازقواعد ادبی وقواعد عروض وقافیه میباشد بابیانی شافی وکافی ذکر و بعد از اینها گوینده بیت را نام برده وتتمه آنرا هم نقل مینمایم وبشرح حال گوینده وسبب انشاء آن باعبارانی مختصر ولطیف پردازم».

مؤلف این گنجینه ادب‌را بهمین نحو که امید داشته وملتزم شده باندازه ایکه مقام وموقع اجازه داده توفیق برتألیف یافته وبشرح وبسط پرداخته و در حدود (۳۲۰۰۰) بیت کتابت این شرح است .

خضربن عطاءالله موصلی بشهادت این کتاب از علماء امامیّه بوده و بتصریح مؤلف قاموس‌الاعلام (ترکی) ارجوزه‌ای هم در فضائل اهل بیت علیهم السلام تألیف نموده ولی نام این‌ارجوزه واین‌شرح (الاسعاف) در کشف‌الظنون‌نیست (۱) ودرسلافة‌العصر مقامات علمی‌ودینی واخلاقی این‌مؤلف ثبت گردیده ودرآنجاست که شریف مکه حسن‌بن ابی علی‌بن برکات جائزه تألیف «الاسعاف» راهزاراشرفی (دینار) بدوداد و به او بمنتهی‌درجهٔ آرزویش اقبال وتوجه نمود وتا درمکّهٔ معظمه بود مورد عنایت ولطف بود ، وزیر شریف تقی معروف به **ابن‌عتیق** که مردی ظالم وبی‌باك بود خضرراخواست‌واورا بشهادت مطلبی‌باطل‌ودروغ، برای بردن مالی بدون‌حق‌وادارنمود،خضرازاین‌کارخودداری کرد، وزیر کینه اورابدل گرفت ودربد گوئی وی خود داری نداشت ، بدین پایه که ویرا نصرانی‌لقب داد وپیش شریف او را متهم کرد و فرمان بیرون کردن او را از مکه گرفت و بدون تأخیر همانوقت که‌اجازه گرفت(بسال۱۰۰۷) اورابیرون‌فرستاد، شیخ‌خضر هم رو بمدینهٔ طیّبه آوردهنوز ازمکّه دومنزل‌دورنشده بود که وزیرفرمان دادبخانه وی ریختند

(۱) فقط درص ۳۱۴ ج ۲ گوید : وشرح شواهدالکشاف فی‌مجلدات لخضربن محمدالموصلی نزیل مکةالمکرمه ذکره‌الشهاب .

و آنچه نفائس داشت خود برداشت و بقیّه را چون اموال مردگان حراج کردند این خبر که بخضر رسید هماندم جان بجان آفرین داد .

آغاز : بسمله اللّهم یاکشاف صبابة الاوهام بشموس شواهدالعلوم الخ .

(۱۱۰۳)

الاسعاف

این نسخه را بخط نسخ محمد حسین نیریزی بسال ۱۲۷۷(۱) نوشته و شامل تمام کتابست ، اوراقی جدول کشیده پیش از کتاب گذارده اند که اسامی شعرای مذکور در این نسخه در آنها ثبت شود ولی توفیق براین کارحاصل نگردیده وبریکی ازبرگهای ننوشته ایکه آخر کتاب بوده عبدالله منشی طبری اسامی جمعی ازشعرائیکه شرح حالشان دراین کتابست با قید صفحهٔ آنها بسال ۱۲۷۸ ثبت کرده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرك . شمارهٔ اوراق (۵۳۶) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول (۳۵سانتیمتر) . عرض($\frac{1}{2}$ ۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۳۱۸) .

[۴۸۵] انجمن خاقان (فارسی)

این کتاب یکی از تذکره های کاملی استکه درزمان فتحعلیشاه قاجار نوشته شده ومؤلف آن **راوی** گروسی بایندری است (محمد ملقّب به فاضل ومتخلص به راوی متولّد درگروس از توابع همدان و از طائفه بایندری ترکمان متولّد بسال ۱۱۹۸ومتوفی بسال۱۲۵۳) (۲) چنانکه خود وی درآخرهمین کتاب گفته شانزده

(۱) نویسنده نسخه این کتابخانه ونسخه کتابخانه معارف (کتابخانه ملی) : بنا بر تصریح در آخروشهادت سبك هردویکنفراست ولی نسخهٔ آن کتابخانه ازلحاظ جدول کشی ونظم وترتیب کامل‌تر ازنسخه‌این کتابخانه استوآن نسخه‌بسال ۱۲۷۴ خاتمه یافته وکاتب‌در آخر نسخهٔ‌متعلق به‌این کتابخانه دوغلط درآخر نوشته یکی‌اینکه سال‌اتمام‌را که۱۰۰۳ بوده سبع‌وثمانون‌مائه‌بعد الف (کذا) وسال نگارش نسخه را : سبع و سبعون بعدالالف نوشته و مسلما هردو غلط و درسال۱۲۷۷ نوشته شده وبسال۱۰۰۳ تالیف گردیده‌استودراصل کتاب‌هم‌سقط‌وغلط‌دارد .

(۲) این‌شرح بامراجعهٔ بخاتمه‌خود کتاب‌و ج۹روضة‌الصفاومجمع‌الفصحا ج۲(ص۱۴۲)والذریعه ج ۲ ص ۳۶۵ نگاشته شد و تاریخ فوت نام برده ازمجمع‌الفصحا وروضة‌الصفا نقل گردیده ولی مولف‌الذریعه درحدود سال ۱۲۶۰ نقل کرده‌اند .

سال داشته که پدرش بدرود زندگانی گفته او نیز در آنسال گروس را بدرود کرده و در شهرهای ایران گردش نموده و درهنگام پادشاهی فتحعلیشاه بطهران آمده، بوسیله ملك‌الشعرا فتحعلیخان صبا حضور پادشاه چنین معرّفی گردیده که جوانی است راوی اشعار دانشمندان و اورا حافظ عجم توان دانست ودارای استعداد و لیاقت است. اجازه باریافتن یافته ومورد لطف ومرحمت گشته وبروایت اشعار (بگفته صاحب مجمع الفصحا: راوی مدائح خاقانی شده) اختصاص یافت و درسلك غلامان دربار منسلك ودر حضر وسفر ملازم بوده و مأمور به تکمیل تحصیلات ادبیّه گردیده وبسال ۱۲۳۴ بنگارش این تذکره مشغول وبگفته خود درپنج ماه آنرا تمام نموده وپس ازفتحعلیشاه قاجارخانه نشین گردید و آقا محمد شاه ماهیانه ای بدو میرسانید.

مؤلف خود این تذکره را که در حدود (۱۱۰۰۰) بیت کتابت دارد «انجمن خاقان» نام گذارده و دارای مقدّمه وچهارانجمن وخاتمه ای بدین تفصیل میباشد: مقدّمه در ذکر شمّه ای از آثار شهریار گردون اقتدار. **انجمن اول**: در شرح حال فتحعلیشاه و اجداد وی و ایل قاجار و شمّه ای از اشعار و آثار وی و شمارهٔ کتب نفیسه دربار ایران و بیان چیزهای نفیس و گرانبها. **انجمن دوم**: در خلاصه احوال وافکار ملکزادگان ومعدودی از نوبینان (۱) عظام این سلسله و بعضی ازبزرگان سلسلهٔ قاجار (در این انجمن شرح حال ۱۶ نفر ومنتخباتی از اشعار آنان درج شده). **انجمن سوم**: درشرح حال و منتخبی از اشعارشعرائیکه به دربار این پادشاه بار یافته اند (دراین انجمن نام ۴۳ نفر واشعاری از آنها درج شده ودربارهٔ ملك‌الشعرا فتحعلیخان صبا که ولی‌النّعمه وی بوده شرحی مبسوط نگاشته است). **انجمن چهارم**: در ذکر نام شعرای شهرهای ایران که معاصر یا نزدیك بعصر مؤلّف بوده اند (در این انجمن بشرح حال ۱۱۹ (۲) نفر شاعر

(۱) نوبینان: نوبین باثانی مجهول بروزن موبین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد وملوك وسلاطین را که خویش وقوم وقرابت باشد نیز بدین نام خوانند (برهان قاطع).

(۲) درالذریعه نوشته شده که این تذکره شامل حال پنجاه و پنج نفرازمعاصرین مؤلف میباشد درصورتیکه ازنقل شماره های بالا بدست آمد که بااضافه شرح حال پادشاه ومؤلف این تذکره شامل شرح حال وآثار ۱۷۸ شاعر است.

ونقل آثاری از آنها پرداخته) . خاتمه درشرح مختصری ازحالات مؤلّف و ۲۷ بیت ازاشعار اوست .

آغاز . بسمله زیب انجمن خاقان که زینت بزم زمان باد، نام بدیعی است جلّ شأنه الخ .

(۱۱۰٤)

انجمن خاقان این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۲۳٦ نگارش یافته ، دو صفحه نخستین تذهیب شده و نیز آغازهر انجمن سرلوح وتذهیبی موجود وپیش از آن نام های آنانکه درآن انجمن نام برده میشوند درجدولهائی باشنجرف نوشته شده و در حاشیهٔ صفحه ایکه شامل پاره ای ازشرح حال و آثار سلیمان بیدگلی کاشانی متخلّص به صباحی میباشد بسال ۱۲۸۳ اعتضادالسلطنه بخط خود یادداشتی مبنی براینکه آنچه صاحب این تذکره وسحاب درتاریخ خود درباره سال وفات این مرد نوشته اند (سال ۱۲۰۷) درست نیست چراکه وی درقصیده ایکه درخود این کتاب هم ثبت شده فتحعلیشاه را با تصریح بشاهی وی مدح نموده و جلوس این پادشاه بسال ۱۲۱۲ بوده واگربگوئیم درزمان حیات آغا محمد خان ویرا باخطاب شاهی مدح نموده زیاد مستبعد است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲٦٤) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول ($31\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۹۵) .

[٤٨٦] **تحفه سامی** (فارسی)

سام میرزا پسرشاه اسمعیل وبرادر شاه طهماسب صفوی میباشد (متولد بسال ۹۲۳ ومتوفی بسال ۹۷۵) (۱) ، شاهزاده ای دانشمند ودانش دوست بوده ، طبعی لطیف داشته ، حکومت قندهار یافته وبربرادربارها خروج نموده وبخشیده شده ، بارآخر که خروج نمود درقلعهٔ قهقهه زندانی شد ودرآنجابااولاد خویش بسرمیبرد درسال مذکور درهنگامیکه باد وپسرالقاص میرزا (سلطان احمدوسلطان فرّخ) درآن قلعه نشسته بودنددراثرزمین لرزه بسیارسخت منزل برسرایشان فرودآمدوروحشان از بدن پرواز نمود .

بسال ۹۵۷ تذکره‌ای بنام « تحفهٔ سامی » (در دیباچهٔ ادیبانهٔ آن که حاکی از قدرت کامل برنثرنویسی وی میباشد بدین تسمیه تصریح شده) تألیف نمود و آنرا برهفت صحیفه قسمت نموده :

صحیفه اول : در ذکر شمّه ای از احوال شاه اسمعیل واولاد واحفاد او وپادشاهان معاصروی . **صحیفه دوم :** درذکر سادات عظام وعلمای افادت اعلام (دراین فصل سادات از علما معاصر نامبرده شده‌اند) . **صحیفه سوم :** درذکرعلماء اگرچه شاعر هم نبوده اند . **صحیفه چهارم :** درذکروزراء مکرم و سائر ارباب قلم . **صحیفه پنجم :** در ذکر شاعران مقرر وفصحای بلاغت گستر (دراین‌فصل از عبدالرحمن جامی متوفی بسال ۸۹۸ که درك حیاة شاه اسمعیل را کرده شروع ومعاصرین خودرا نام برده است) . **صحیفه ششم :** در ذکر طبقهٔ ترکان وشعرای مقرّر ایشان (دراین فصل از امیر علیشیر نوائی متوفی بسال ۹۰۶ شروع نموده) . **صحیفه هفتم:** درطرفه گویان مقبول‌الکلام و ایراد سائر عوام (در این صحیفه کارگران وخنیاگران و دیگران از معاصرین خود راکه گاهی بیتی گفته اند نام برده است) .

چنانکه دردانشمندان آذربایجان (ص ۱۷۷) بنقل از « احسن التواریخ » و « تکملة الاخبار » نقل گردیده این تذکره شامل ترجمه احوال ٦٦٦٤ نفرازشعرای معاصرمؤلف میباشد ودیوانی‌هم‌نزدیك به شش هزاربیت ازایشان دیده‌شده‌است .

این تذکره راآقای وحید دستگردی مدیر ومؤسس مجلهٔ ارمغان بسال ۱۳۱۵ خورشیدی درطهران چاپ کرده اند .

آغاز : بسمله لله الحمد قبل کل کلام بصفات الجلال والاکرام
حمد او تاج تارك سخن است صدر هرنامهٔ نوو کهن است .

(۱۱۰۵)

تحفه سامی این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش درآخر این نسخه نام نبرده ولی همین نویسنده « شبستان خیال » فتاحی را (درفصل‌ادبیات‌ازآن معرّفی میشود) بسال ۹۸۳ در

ماه صفر المظفر نوشته وپیش ازاین تذکره دریکجلد گذارده شده وجای هیچگونه تردیدی نیست در اینکه تحفه نیزخط نویسنده نام برده است ، دارای یك سرلوح کوچك زیبا وصفحات مجدول بطلا و لاجورد و عناوین باشنجرف میباشد و زیر آخرین سطر نسخه آثار محو جمله ایست .

جلد چرمی ضربی . کاغذ خان بالغ . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك. شمارهٔ اوراق دو کتاب (٢٦١) . تحفه سامی (١٧٤) . صفحه‌ای (١٥) سطر. طول (٢٢سانتیمتر) . عرض (١٤سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٢٧٢١).

[٤٨٧] تحفة العراقین (فارسی)

این مثنوی یکی ازمنشآت خاقانی شیروانی شاعرشهیر میباشد ، کمتر کسی استکه اندك سروکار به ادب و ادبیات داشته باشد و بخوبی این حکیم دانشمند و شاعر سخن سنج را نشناسد ، قصیده ایکه دراثر تأثر ازمشاهدهٔ آثار مدائن واظهار روح ایرانی خویش انشا نموده (١) هر کودك دبستانی آنرا بخاطرسپرده وبدین اثر او را میشناسد، عرفا ودانشمندان او را بدیوان قصائد وغزلیات وتحفة العراقین میشناسند واطلاع برلغت فارسی وعربی ومباحث فلسفی وطبی وملل ونحل(٢) وفنون ادب وقدرت طبع وی از اشعار او بخوبی ظاهر وهویداست .

هر کس که تذکره‌ای نوشته درخورفهم خویش دربارهٔ این دانشمند چیزی نگاشته وبنابر اطلاعیکه اینك نگارنده یافته نزدیکترین آنها بعصر وزمان وی عوفی درلباب الالباب (ج٢ص٢٢١) وپس از آن قزوینی در آثار البلاد ذیل شروان وحمدالله مستوفی در تاریخ گزیده (ص ٦٣٥ نسخهٔ کهنهٔ این کتابخانه) و دولتشاه سمرقندی درطبقهٔ دوم از تذکرهٔ خود (ص ٥١ - ٥٤ نسخهٔ خطی این کتابخانه) و جامی در نفحات الانس وامین احمد رازی درهفت اقلیم (ص ١٠٥٨ - ١٠٧٣ نسخهٔ خطی این کتابخانه)

---

(١) مطلع این قصیده اینست :

هان ای دل عبرت بین ازدیده نظر کن هان ایوان مدائن را آئینه عبرت دان

(٢) درقصیده ایکه مطلع آن اینست :

فلك کجروتراست ازخط ترسا مرا دارد مسلسل راهب آسا

بسیاری از اصطلاحات نصارا را ذکرنموده وبسیارخوب سروده وبرآن شرح نوشته شده واز سائر اشعار وی اطلاعات دینی او بخوبی ظاهراست .

و قاضی شوشتری در مجالس المؤمنین (مجلس ۱۲ ص ۵۰۸) و آذر در آتشکده (ص۳۹) وهدایت درمجمع الفصحا (ج ۱ ص۲۰۰) و آقای تربیت درمجله گنجینهٔ فنون(شمارهٔدوم سال ۱۳٤۱)ودر دانشمندان آذربایجان(ص۱۲۹-۱۳۲)و آقای محمّد علی ناصح کارمند کنونی وزارت فرهنگ درمقالهٔ مفصلی و آقای میرزا محمّدخان قزوینی درحواشی چهارمقاله عروضی (ص۱۵۱) و آقای بدیع الزمان در سخن و سخنوران (بخش اوّل از جلددوّم ص۳۰۰-٤۰۳) ودرسال گذشته نیز آقای تربیت در مجلهٔ مهر (شمارهٔ ۷ سال پنجم ، آذرماه ۱۳۱٦ ص ٦٥٦ - ٦٦۱) در زیر عنوان « مثنوی و مثنوی گویان » آخرین کس اند که در بارهٔ این شاعر بزرگ شرح نگاشته اند .

اینك نگارنده مختصری دربارهٔ این دانشمند بزرگ درخور لیاقت واستعداد خویش مینگارد :

خاقانی چنانکه خود درهمین کتاب (تحفة العراقین)تذکرداده **بدیل** (۱) نام داشته وپدروی چنانکه خود تصریح نموده شیخ علی نجارشروانی است (دراواخر تحفه گوید «ازسرخلایقم سبك بار - برمائدهٔ علی نجار » وپس ازچند بیت گوید : آیا پدری بود بدین سان - کزبهرجگرفداکند جان) . وبرحسب تحقیق تولّد وی بدست نیامده ولی مسلماً در اوائل قرن ششم بوده و در سال وفات وی اقوال زیاد است (۵۳۲ و۵۷٤ و۵۸۱ و۵۸۲و۵۹۵) محققین سال۵۹۵را ترجیح داده اند، در این موضوع بمآخذ نام برده بالا مراجعه شود که هریك سالی را معین کرده اند.

ونیز بنابر تصریح تذکره نویسان واشارهٔ خوددر دیباچه تحفه ، بیش از آنکه خاقانی

---

(۱) خود در اوائل مقالهٔ پنجم گوید :

ور جزدرتست سجده جایم　　پس من نه **بدیل** بوالعلایم

ونیز درجای دگر گوید :

بدل من آمدم اندر جهان سنائی را　　از آن سبب پدرم نام من **بدیل** نهاد

درسخن و سخنوران مصراع دوم : بدان دلیل پدر نام من بدیل نهاد . ثبت شده، جامی و امین احمد رازی نیز خاقانی را بنام بدیل معرفی کرده اند ولی بعضی اورا ابراهیم وپاره ای عثمان نامیده و دسته ای جمع میان بدیل وابراهیم کرده اند.

تخلص کند حقائقی تخلص میکرده وچون بوسیلهٔ پدرزن خویش ابوالعلاء گنجه‌ای (۱) بخدمت خاقان منوچهر شروانشاه (۲) پیوسته خاقانی تخلص نموده (۳) وسالها در این دربار بمدّاحی اشتغال داشته وچون ازاین کارخسته شد وروح عرفانی بروی چیره گردید، پروانه گوشه نشینی وپرداختن بخویشتن خواست، پادشاه نپذیرفت ازشروان به بیلقان فرار کرد، چاکران پادشاه او را گرفته و بآستان آوردند، خاقان او را در قلعهٔ شابران زندانی نمود، هفت ماه درآنجا بسر برد، چون از زندان درآمد رو به کعبه نمود. مادرش عیسوی مذهب بوده واسلام (٤) اختیار کرده، خاقانی دراواخر تحفة اطلاعات سودمندی ازخانوادهٔ خویش بدست میدهد و در اینجاست که عمویم مرا **حسان العجم** لقب داده و در اواخر تحفة زیرعنوان تشکر ازالطاف عموی خویش گوید:

چون دید که درسخن تمامم　　حسان عجم نهاد نامم.

معاصرین وی وعموم تذکره نویسان او را به لقب افضل‌الدین ستوده ونام برده اند ودرزمان خویش شهرت زیاد یافته ومعاصرین بروی حسد ها برده واورا بزحمت و رنج فکری وجسمی انداخته اند.

بااین خصوصیات استادی وی پیش همه مسلّم وسبك او ممتاز وتاادب وادبیات درجهانست وی چنانکه خود گفته پادشاه سخن است.

---

(۱) این شاعر نیز ازمشاهیر شعرای قرن ششم هجری میباشد وچنانچه در ص ۳۳۹ بخش اول ج ۲ سخن وسخنوران نوشته شده بسال ٥٥٤ وفات یافته است.

(۲) راجع به نسب این پادشاه که بعقیدهٔ بعضی ازمورخین به **بهرام** چوبینه میرسد و برخی اورا ازاولادانوشیروان میدانند، درهفت‌اقلیم شرحی نگارش یافته، وپدران اورا تاانوشیروان نام برده و گوید دوازده نفرازاولادوی نیز درآنجا سلطنت کرده‌اندونام آنهارا نیز برده‌است.

(۳) چنانکه ازقطعه ابوالعلا درهجووشکایت خاقانی برمیاید این تخلص را او به خاقانی داده:

چوشاعرشدی نزد خاقانت بردم　　لقب نیز خاقانیت بر نهادم

و درهفت اقلیم و تذکره دولتشاه زیرشرح حال ابوالعلا گوید درهجو خاقانی گفته:

تو ای افضل‌الدین اگر راست گوئی　　بجان عزیزت که از تو نه شادم
دروگر پسر بود نامت بشروان　　بخاقانیت من لقب بر نهادم

(٤) در اواخر تحفه درمدح و ستایش مادرخود گوید:

پس کرده گزین بعقل و الهام　　بر کیش کشیش دین اسلام

از آثار وی دیوان قصائد و غزلیات اوست که در حدود بیست و دو هزار بیت (۲۲۰۰۰) در آنست و دیگری همین مثنوی است که بنام « تحفة العراقین » مشهور میباشد و مثنوی دیگری بنام ختم الغرائب دارد که از آن معرفی میشود و مکاتیبی از او در دست است. (چند مکتوب ضمیمهٔ شمارهٔ ۶۰۰ کتابخانه میباشد و برخی در مجلّه ارمغان چاپ گردیده).

تحفة العراقین بوزن مثنوی ساخته شده، و چنانکه از خود کتاب و قرائن خارجی بدست میآید(۱) بسال ۵۵۱ انشاء گردیده و مسلّماً خاقانی در سفریکه از راه همدان بحجاز رفته در موصل بسرودن آن پرداخته و خود گوید چهل روز(۲) نظم آن طول کشیده، و آنرا به شش مقاله (هریك بنامی) بدین تفصیل مرتّب نموده: ۱ - عرائس الفکر و مجالس الذکر. ۲ - معراج العقول و منهاج الفحول. ۳- سبحة الاوتاد، در وصف بلاد عراق و همدان و بغداد و وصف مردمان بزرك و دانشمند این شهرها. ٤ - شوارد الاوراد و خزانة الاوتاد، در شرح کوفه و مکّه معظّمه و غیر اینها. ۵ - هدیة المهتدی الی الهادی در وصف مدینه طیّبه و نعت حضرت رسول صم ۶ - (بدون نام است) در مدح شام و موصل و مدح جمال الدین وزیر و در این مقاله نیز بمدح جمعی از دانشمندان پرداخته و از خاندان خویش اطلاعاتی سودمند بدست میدهد و در ابتداء هریك از مقالات مقاله ای در وصف آفتاب انشا نموده و روح تصوّف خود را هم در تمام این مقالات جاداده ولی چنانکه امید بلکه گمان داشته (۳) بسنائی و شاید چند مرحله پائین تر هم نرسیده است.

خاقانی در مقدّمه این تحفه دیباچه ای به نثر با کمال قدرت ادبی انشاء نموده و ابیات تحفه در حدود (۳۲۷۱) شعر میباشد و بسال ۱۸۵۵ م در هندوستان چاپ شده است.

آغاز: بسمله خیر ما اعتصم المرء بحباله کلمة العجز لقصور باله . . . . . **اما بعد** این تحفه تذکره ایست بل تبصرهٔ عقلاء عهد ازین مجنون الهی . . . . . .

مائیم نظارگان غمناك زین حقّهٔ سبز و مهرهٔ خاك الخ.

---

(۱) به متن وحاشیهٔ ص ۳۲۷ بخش اول جلد دوم سخن وسخنوران مراجعه گردد.

(۲) در اواخر تحفه گوید: من اینهمه گوهر ازسر کلك راندم بچهل صباح از کلك.

(۳) این بیت خاقانی این آرزو را میرساند:

بدل من آمدم اندرجهان سنائی را از آن سبب پدرم نام من بدیل نهاد.

انجام: این دعوات را بگاه تهلیل آمین آمین کناد جبریل .

(۱۱۰۶)

تحفة‌العراقین این نسخه درابتداء دیوان خاقانی گذارده شده ، بسال ۱۰۱۳ بخط نستعلیق خوب نگارش یافته ، نویسنده نام خود را رقم ننموده ، در ابتداء دیباچه سرلوح زیبائی است ولی قسمتی از آن ضایع گردیده و نیز در ابتداء مقاله اولی سرلوح ظریفی میباشد و دیوان خاقانی راضمیمه دارد وآن‌نیز دارای‌دوسرلوح میباشدوخصوصیات آن‌پس‌ازاین‌نگاشته‌خواهدشد، پشت برگ نخستین یادگار های بچه‌گانه و غیره است ، برگ هائی‌از اوّل و برگ آخر تحفه وّصالی شده و اوراق آن مجدول بطلا وزنگار وشنجرف است .
جلد روغنی گل وبوته دورو ومستعمل . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری. شمارهٔ اوراق کلیه (۲۸۴) این نسخه (۶۲) . صفحه ای (۲۰) سطر . طول ($۲۴\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض ($۱۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . ضمیمهٔ‌شمارهٔ کتابخانه(۴۱۰).

(۱۱۰۷)

تحفة‌العراقین این نسخه را بخط نستعلیق خیلی‌خوب محمد مسیح ابن‌مولانا نویدی شیرازی بسال ۱۰۶۳ نوشته و همین نویسنده « لیلی ومجنون » مکتبی را که درهمین فصل معرّفی خواهیم نمود ، نوشته وبدین نسخه پیوسته است ، درابتداء دیباچه‌واصل تحفه هریك‌سرلوحی‌زیباترسیم گردیده‌واطراف صفحهٔ سرلوح دار و صفحهٔ مقابل نیز تذهیب ظریفی شده ، صفحات مجدول بطلا ولاجورد وعناوین مطالب باطلا نگارش یافته وپشت برگ نخستین‌وبرگیکه پیش ازآنست دویادداشت بخط شاهزاده فرهاد میرزا بامهر وامضاء وی موجود است .
جلد روغنی ظریف و در دوطرف خارج آن ترسیم لیلی مجنون و دوطرف داخل گل وبوته، است . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۷۱) این‌نسخه (۱۰۴) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۱۶ سانتیمتر) . عرض (۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۴۶۳).

(۱۱۰۸)

تحفة‌العراقین این‌نسخه رابسال ۱۰۳۲ قادرك آقا بیوری (کذا) بخط شکسته نستعلیق نوشته ، دیباچه و ۸۵ بیت از ابتداء آن افتاده ،

نویسنده عناوین را ننگاشته، حواشی نسخه آب دیده ولی خطوط آن چندان از میان نرفته ، یکی دو برگ آن و صالی گردیده ، پشت آخرین ورق ابن اولغ خان بك محمد ابراهیم طسوجی که بقرینه تاریخ مهر اسم وی (۱۱۱۶) از دانشمندان قرن دوازدهم هجری بوده ، مالکیت خودرا یادداشت نموده و نویسندهٔ دیگری قسمتی از عوامل جرجانی منظوم را پس از ختم کتاب نوشته است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۹۰) - صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱۰ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۶۷) .

(۱۱۰۹)

تحفة العراقین

این نسخه را بخط شکسته نستعلیق محمدبن عبدالله آشتیانی بسال ۱۲۳۷ نوشته و پس از آن شروع بنوشتن « عبرت نامه» فتحعلیخان صبا نموده (درهمین فصل از آن معرفی خواهد شد) و بر کنار آخرین ورق تحفه و چندین ورق ننوشته پس از آن واوراق آخر عبرت نامه ابیات و مطالبی بسال ۱۲۹۲ نگارش یافته وظاهراً نویسندهٔ آنها اعتضاد السلطنه است .

صفحات نسخه مجدول بطلا ولاجورد وشنجرف ودارای یك سرلوح درابتداء دیباچه میباشد وعناوین را باشنجرف نوشته است .

جلد تیماجی ضربی . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ کلیه اوراق (۹۶) . این نسخه (۸۳) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۴۱۱) .

(۱۱۱۰)

تحفة العراقین

این نسخه بخط نستعلیق درمتن وحاشیه نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، ظاهراً خط اوائل قرن سیزدهم هجری است ، مقاله ای بوزن مثنوی و بنام « ختم الغرائب » همین نویسنده نوشته وآنرا ضمیمه تحفه قرارداده ودرص ۵۰۲ و ۵۰۳ از آن معرفی میشود ، پشت صفحهٔ نخستین بخط شکسته نستعلیق شرح حالی ازخاقانی نگارش یافته اطراف دو صفحه اوّل نسخه بازنگار نقاشی شده وعناوین را باجوهر قرمز نوشته است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۰۵) این نسخه (۸۸) . صفحه‌ای (۱۰) سطر . طول (۲۰ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۲) .

(۱۱۱۱)

تحفة العراقین این نسخه بدون تاریخ و نام نویسنده است ، دیباچه و ۳۵ بیت ازابتداء نسخه افتادهٔ و آغاز کنونی آن اینست :

زرپاشی و ناگشاده گنجی - تب داری و ناکشیده رنجی . فقط چند عنوان اوائل نسخه با سرخی نوشته شده و برورقیکه پیش از برگ نخستین نسخه است ، یادداشت شده که بسال ۱۲۸۱ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه گردیده ، اصل نسخه ظاهراً درقرن یازدهم هجری نگارش یافته ، برخی ازاوراق و صّالی شده ودرتمام آنها آثارموریانه است .

جلد مقوائی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۳۳) . صفحه ای (۱۲) سطر . طول . (۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱۱ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۶۸) .

[٤٨٨] تذکره اسحق (فارسی)

اسحق بیك ، برادر کوچکتر حاج لطفعلی آذر بیگدلی شاملو ، مؤلف آتشکده بوده و در جوانی در گذشته ، درغزلسرائی سلیقه خوبی داشته **وعذری** تخلص میجسته و بسال ۱۱۸۵ وفات یافته ، راوی گروسی که نزدیك بعصروی بوده درانجمن چهارم از انجمن خاقان زیر عنوان **عذری** ایشان را نام برده و گوید : « گویند آدمی منش و سلیم النفس صبیح الوجه کریم الطبع بوده . . . . . وقتی یکی از اصدقای او را بولایت خود اندر ، ادراك صحبت کردم ، گفتی بروز تشییعش که از خاص و عام پیرامن تابوت را ازدحامی بود ، مرا باحضرت آذر ضیق ممرقرب معبر داد ، شنیدم که باانین خفیف وحنین حزین این شعر برادر را که در قافیه لازم مذکور است همیخواند **فرد** کدامین ماه را یارب درین محمل بود منزل

که محمل میرود ازشهروشهری ازپی محمل !

رحمة الله علیهم جمیعاً جناب صباحی تاریخ وفاتش را گفت :

بادا دربهشت جاودان اسحاق بیك . = ۱۱۸۵ (۱) » .

(۱) آتشکده آذر ص ٤٢١ ، مجمع الفصحا ج ۲ ص ۳٤٥ وانجمن چهارم انجمن خاقان دیده شود.

آذر پیش از راوی نیز در آتشکده عذری را نام برده و ۴۶ بیت از او راهم انتخاب نموده و راوی ۲۵ بیت و هدایت در مجمع الفصحا ۱۸ بیت از منتخب آذر را در تذکره خویش (آتشکده) نقل نموده اند .

راوی و هدایت در دو کتاب خود نگاشته اند که اسحق بیك اشعار آتشکده را بترتیب قافیه آنها فقط با ذکر نام شاعر بدون شرح حال آنها مرتب نموده (مراد همین تذکره است) و تذکره ای ساخته است .

اسحق بیك این تذکره را چهار بخش نموده : ۱ ـ قصائد . ۲ ـ مقطعات . ۳ ـ غزلیات . ۴ ـ رباعیات . و در هریك از بخشها ابیات شعرای نام برده در آتشکده را بامراعات حروف اواخر آنها بترتیب حروف تهجی (از الف تا یاء) مرتب نموده و تقریباً در این تذکره (۷۲۰۰) بیت شعر وجود دارد و باد قتیکه نگارنده نمود بسیار کم اتفاق افتاده که شعری از آتشکده در این تذکره نباشد و برای اعتماد باینکه این تذکره مرتب شده از اشعار آتشکده میباشد اشعار منتخبه از حافظ شیرازی را از آن تذکره در این تذکره اسحق جستجو کرده بدون نقص یافتم .

آغاز : بسمله عاشق اصفهانی :

تاجر عشقم بکف مایهٔ سودم وفا — تا که شود مشتری تا چه دهد در بها

انجام: مهستی گنجهٔ :

آنی که بهیچ کس تو چیزی ندهی — صد چوب مغول خوری مویزی ندهی
سنگی که از آن روغن کنجد گیرند — گر بر شکمت نهند تیزی ندهی .

(۱۱۱۲)

تذکره اسحق

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، نویسنده از خود و سال نگارش نام نبرده ، بسال ۱۲۷۴ وارد کتابخانه اعتضاد السلطنه گردیده ، از طرز خط و تذهیب دوسر لوح زیبائی که در ابتداء تذکره و آغاز بخش غزلیات میباشد ، احتمال قوی میدهم که در اوائل نیمهٔ دوم قرن سیزدهم هجری برای کتابخانه همین شاهزاده نگاشته شده و اطراف دو صفحهٔ

اوّل نسخه واوّل بخش غزلیات تذهیب برگ موی گردیده وتمام صفحات مجدول بطلا ولاجورد است.

جلد تیماجی مذهب. کاغذ ترمه. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۳۲). صفحه‌ای (۱۷) سطر. طول (۲۴ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۱۶).

(۱۱۱۳)

تذکره اسحق این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده، پیش از شروع بنگارش تذکره ساقی نامه (مثنوی) انشائی فتحعلیشاه را (۹۶ بیت) که آغاز آن:

چمن تازه شد باز چون روی یار بده ساقی آن بادهٔ خوش گوار

وآخر آن این بیت میباشد:

(زجان و دلت هست خاقان غلام سخن ختم کردم بدین والسّلام)

نویسنده تذکره نوشته و پس از این دیگری چهار بیت از منوچهری نگاشته، پشت صفحهٔ نخستین تذکره دخول این نسخه به کتابخانه یکی ازشاهزادگان (نام اورا نبرده است) بسال ۱۲۲۷ یادداشت گردیده، ودرحاشیهٔ بسیاری ازصفحات اشعاری از **آزاد کشمیری** ومیرزا اسمعیل خان متخلّص به خرسند شیرازی و**ولی محمدمیرزا** متخلص به **خسته** ومحمدعلیخان متخلص به مهر که ظاهراً بخط خودآنهااست نوشته شده وگوشهٔ اوراق نسخه سوخته وّصالی گردیده وپشت صفحه نخستین نسخه نیز بسال ۱۲۵۷ که تاریخ ورود آن به کتابخانه یکی دیگر از شاهزادگان (نام وی ومهر اورا محو کرده اند) را میرساند، نگاشته شده و از بخش رباعیات قسمتی ازردیف الف وقسمتی از ردیف حرف یاء وتمام قسمتهای حرف باء تا حرف هاء افتاده است.

جلد تیماج. کاغذ آبی رنك فرنگی. واقف سپهسالار. قطع خشتی. شمارهٔ اوراق (۲۵۲). صفحه‌ای (۱۳) سطر. طول (۲۱ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۶ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۲۳).

(۱۱۱۴)

تذکره اسحق این نسخه بسال ۱۲۲۷ بخط شکسته نستعلیق نوشته شده، برورقیکه پس ازآخرین صفحه تذکره میباشدنویسنده‌خودرا

عبدالمحمد همدانی معرفی کرده وگوید که این تذکره را بخواست شاهزاده شیخعلی میرزا درهنگام حکومت ملایرایشان درسال نامبرده بالانوشته وقسمتی از برگ نخستین پاره شده وبرگ دوّم وّصالی گردیده است .

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی آبی رنك . واقف سپهسالار. قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۱۸۹) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۳۳ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۳۲) .

[۴۸۹] تذکره حسن چلبی = تذکره قنالی زاده (ترکی)

مؤلف این تذکره حسن چلبی مشهور به قنالی زاده است (حسن بن علی بن امرالله متوفی بسال ۱۰۱۲) (۱) که از ادبا وشعرای قرن دهم هجری بوده و این مؤلفه بهترین گواه برعلوّ مقام ادبی اوست ، حاجی خلیفه گوید : در این تذکره آنچه دیگران در تذکره های خویش نوشته اند بااندا ختن زوائد آنها و اضافه لطائف وفوائدی، باانشائی لطیف تألیف گردیده وبهتر ازهمه شده . مؤلف فهرست کتابخانه خدیویه عین عبارت کشف الظنون را درمعرّفی این تذکره نقل نموده وآغاز آنرا که در کشف الظّنون نیست ذکر کرده است .

در آخر مقدّمه این تذکره (برگ ۲۵ نسخه زیرین) مؤلف گوید این تذکره را بدین ترتیب مرتب کرده ام : **فصل اول** دربیان حالات پادشاهان گذشته (از سلطان مرادبن سلطان محمد ۸۲۵ - ۸۵۵ شروع نمود) . **فصل دوم** در اوصاف شاهزادگان . **فصل سوم** در شرح حال علما وشعرا بترتیب حروف تهجّی .

ومقدمه‌ای درمعرفی ازخود واین کتاب وپادشاه عصر (سلطان مراد ثالث) باکمال قدرت ادبی (بشهادت دانشمندان ترك نژاد) در ۲۰۰۰ بیت پیش ازشروع به فصل نخستین، حاوی ابیاتی بعربی وترکی ازخود و دیگران انشاء نموده و تمام این تذکره در

(۱) مؤلف فهرست کتب ترکی کتابخانه خدیویه (ص ۱۸۱) نام این مؤلف و پدر و جد اورا بدینگونه که نقل نمودیم باتصریح شهرت وی به قنالی زاده وسال وفات وی ضبط نموده و چهار نسخهٔ که بسال ۱۰۱۰ و ۱۰۱۲ و۱۰۱۳ و۱۰۸۷ نوشته‌شده‌اند در آن کتابخانه نشان داده شده ولی چنانکه می بینید نسخه این کتابخانه کهنه تر از آنهاست و در قاموس الاعلام ترکی (ج ۳ ص ۱۹۵۰) مؤلف‌را فقط بنام حسن چلبی معرفی وسال‌وفات وی را ۱۰۱۳ نوشته و در کشف‌الظنون (ج ۱ ص ۲۷۵) نام وشهرت وی نوشته شده وسال‌وفات او را نیز ۱۰۱۲ معین کرده است .

حدود (۲۸۵۰۰) بیت کتابت دارد وچنانکه در آخر آن تصریح شده بسال ۹۹۴ تألیف این تذکره خاتمه یافته است.

آغاز: سرنامهٔ صحائف انّ هذه تذکرة که مفتاح خزائن تبصره در الخ.

(۱۱۱۵)

تذکره حسن چلبی

این نسخه را بخط نستعلیق، **اولان رمضان** نام بسال ۱۰۰۲ نوشته، دارای یك سرلوح ظریفی است که در میان ترنج آن **تذکرة الشعرا لحسن چلبی قنالی زاده** نگارش یافته، برگ نخستین وچندین برگ از اواخر وّصالی شده، کنار بسیاری از اوراق آبدیده ومجدول بطلاست، عناوین و اسامی اشخاص با طلا نگاشته شده، پشت نخستین برگ یادداشتهائی است وبخشی از یکی از آنها را محو کرده‌اند.

جلد تیماجی. کاغذ دولت آبادی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۳۴۴). صفحه‌ای (۲۱) سطر. طول (۲۲ سانتیمتر). عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۲۰).

[۴۹۰] **تذکرهٔ خوشگو = سفینهٔ خوشگو** (فارسی)

این تذکره چنانکه جامع ومرتب کننده اخیر آن **دّری شوشتری** تصریح نموده واز خود آن نیز برمی آید **سفینه** نام داشته وقسمت دوّم از چهار قسم تذکره‌ای بوده که مؤلف آن شاعری **خوشگو** تخلص، شاگرد میرزا محمد افضل متخلص به **سرخوش** (متولد بسال ۱۰۵۰ ومتوفی بسال ۱۱۲۶) بوده و این تخلص را ایشان بوی داده وآنرا درعصر محمدشاه هندی (مغلوب نادرشاه) درهندوستان تألیف نموده ودرهمان هنگام بدست قشون نادرشاه افشار افتاده ونصیب یکی از بختیاریها گردیده وبسال ۱۲۲۸ که دراثر باران سیلی بزرگ در کوه های بختیاری جاری وبسیاری از خاندانهارا بی خانمان کرده، درشوشتر این کتاب روی اسبابهائی که سیل باخود می آورده جای گرفته وبدست یکی از اهالی آنجا رسیده، بالاخره بدست دّری رسید وبرحسب خواست مرحوم سید محمدبن سیّد عبدالکریم موسوی که از تعبیرهای دّری معلوم میشود از علمای بزرگ آن شهر بوده ودرهنگام ترتیب وتنظیم این نسخه (سال ۱۲۴۰)

زندگانی را بدرود کرده بود ، نخستین بار بجمع و ترتیب آن پرداخته وبار دوّم بفرمان علیقلی خان گروسی که حاکم خوزستان گردیده مشغول تهیه فهرست ومقدّمه‌ای بر آن شده ولی بواسطه‌فوت شاهزاده محمدعلی میرزای دولتشاه(۱۲۳۷)این کار بانجام نرسید ، بسال ۱۲٤۰ حکومت خوزستان بشاهزاده محمد حسین میرزا (حشمة‌الدوله) پسردولتشاه‌بر گزار وشوشتررا محل اقامت‌خویش قرارداد ودر آنجا بجمع آوری‌اشعار وبحث‌در آنها مشغول گردید ، میرزااسمعیل‌خان ومیرزااحمدخان که از سادات بزرگوار ودرخدمت شاهزاده خدمت گذار بودند ، نسخه اصل آب آورد این تذکره را خدمت شاهزاده برده وداستان آنرا معروض داشتند ، پسند خاطر گشت و گفت : دور ازمروتست که چنین کتابی‌را بچنین وضع گذاریم الخ. آن دو عالیجناب دّری را معرّفی کامل کردند بحدّی که فرمودند گذشته از وضع فهرست وترتیب و تنظیم آن بایستی تصرفهائیکه لازم بداند نیز در آن بنماید وآنرا بنام ما مطرز و موشح گرداند .

تصرفهائیکه دّری در تذکره نموده چنانستکه بخوبی درهمه جا ازاصل‌ممتاز است و در این مجلّد ازتذکره نام (۷۷۰) شاعر مرتب بحروف تهجی از الف تایا ثبت گردیده وفهرست هریك نوع ازحروف پیش‌از آن گذارده شده واین تذکره شامل شرح حال وآثار شعرای گذشته ومعاصر میباشد ودرحدود (۱۳۵۰۰) بیت کتابت آنست .

آغاز : بسمله ـ دراین زمانه رفیقی که‌خالی‌ازخلل‌است ـ صراحی‌می‌ناب‌وسفینه غزل است ، کشتی حیات را ناخدا حمد خدائیست که بنی نوع انسان را الخ .

(۱۱۱٦)

تذکرهٔ خوشگو این‌نسخه بخط نسخ نوشته‌شده ، ازشرحیکه یوسف نام **منظر** تخلّص در حاشیهٔ آخرین صفحه نسخه بسال ۱۲٤٤ نوشته بدست‌می‌آید که دّری‌تا آنزمان زندگانی‌مینموده واین‌نسخه متعلق‌بخودوی بوده ، درحاشیهٔ بعضی صفحات مطالبی بخط دّری جامع ومرتب کننده تذکره است ودر صفحه‌ایکه شامل‌شرح حال **نویدی** شیرازی‌است تصریح باسم خود کرده ومطالب

هم گواه است ، درصفحه ایکه شرح حال امیر ابو تراب رازی میباشد میرزا محمد حسن بروجردی شرحی بخط خویش دربیان احوال میرزا اشراق ، **اشراق** تخلص ونیزدرحاشیهٔ صفحه ایکه حرف **با** بآخر رسیده وشرح حال میرزا **تنها** در آن شروع شده هموشرحی راجع به احوال بیدل (میرزا حسن بروجردی) برحسب خواهش دُرّی در شوال سال ۱۲۴۳ در شوشتر نوشته وپاره ای ازبرگهای نسخه حواشی آنها وصّالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۲۳) . صفحه ای (۲۰) سطر. طول ($29\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۲۴) .

[۴۹۱] تذکره دولتشاه سمرقندی (فارسی)

دولتشاه بن علاء الدین بختشاه سمرقندی که از ادباء قرن نهم هجری بوده (۸۴۲-۹۰۰) (۱) بسال ۸۹۲ تذکره ای مشتمل بر شرح حال جمعی از دانشمندان عرب وعجم گذشته ومعاصر ، باانتخابی از اشعار آنها وبسیاری از وقایع تاریخی زمان هریك ، پرداخته وچنانکه در دیباچه کتاب نگاشته تصور نموده که پیش از وی کس بدین کار مبادرت ننموده و او مبدع چنین تألیفی بوده ، درصورتیکه لباب الالباب عوفی تقریباً سیصد سال پیش ازوی در این فن تألیف شده است ونیز در دیباچه چندین بار تصریح نموده که در هنگام این تألیف پنجاه سال داشته(۲) و از آثار نظمی خویش بمناسبت ابیاتی آورده و پدران خود را هم به مقام ادب ستوده واین تألیف را بنام امیر کبیر امیرعلیشیر نوائی همان وزیر دانشمند دانش پژوه

(۱) درتحفه سامی وهفت اقلیم که نزدیك ترین تذکره بزمان دولتشاه میباشند و آتشکده آذر و مجمع الفصحا شرح حالی ازدولتشاه نیست ، فقط درمجالس النفائس امیرعلیشیر مختصری مذکورو از آنجا بدست می آید که پیش ازوفات امیر مذکور (بسال ۹۰۶ مرده) جهان را بدرود گفته وریو درص ۳۶۴ ج ۲ فهرست موزه بریتانیا است بنقل از «مرآت الصفا» وفات دولتشاه را بسال (۹۰۰) ضبط کرده ودرص ۲۱۸۳ ج ۳ قاموس الاعلام ترکی ازدولتشاه معرفی شده ولی تاریخ تألیف تذکره را بسال ۹۹۵ معین نموده ومسلماغلط است ودرشماره شعرای آن هم اشتباهی است .

(۲) بنابراین وتصریح درآخر تذکره که بسال ۸۹۲ تالیف آن خاتمه یافته وشهادت مندرجات مقدمه که پس ازاتمام نگارش یافته ، مؤلف بسال ۸۴۲ متولد شده است .

موشح نموده و امیر مذکور در مجالس النفائس خویش دولتشاه را نام برده و او را ستوده و از مندرجات تذکره دولتشاه معلوم میشود که مؤلف بعرفان و عرفا علاقه داشته است.

این تذکره به یك مقدمه و هفت طبقه و خاتمه ای تقسیم گردیده و شامل شرح حال ۱۵۰ نفر میباشد، در مقدمه چند نفر از معاریف شعرای عرب را معرفی و در طبقات هفتگانه، از شعرای گذشته و در خاتمه چند تن از شعرای معاصر خود را نام برده و تذکره را بمختصری از تاریخ سلطان حسین میرزا بایقرا ختم نموده و این تذکره نخستین بار بسال ۱۳۰۵ در هندوستان و بسال ۱۳۱۸ با تصحیح و مقدمه فارسی و انگلیسی مستشرق شهیر آدوارد برون انگلیسی در اروپا چاپ شده و چنانکه در قاموس الاعلام ترکی و مقدمه برون نوشته شده در سفینة الشعراء ترکی که بسال ۱۲۹۵ در اسلامبول چاپ شده بسیاری از مطالب این کتاب بترکی نقل گردیده است.

آغاز: بسمله تحمیدیکه شاهباز بلند پرواز اندیشه بساحت وفضای آن نتواند رسید الخ.

(۱۱۱۷)

تذکره دولتشاه سمرقندی

این نسخه را بخط نستعلیق بسال ۱۰۴۲ دوست علی بن قنبر نوشته، در حدود ۲۵ بیت از ابتداء آن افتاده و نخستین سطر آن اینست: وغفران از دل وجان روشن راویان ایمان نثار روضهٔ منور الخ. عناوین کتاب با شنجرف نوشته شده، چند برگ از اوّل و برگ آخر و صالی گردیده و برگ آخر یادداشتهائی مورخ بسالهای اخیر قرن یازدهم و بدون تاریخ میباشد.

جلد تیماجی. کاغذ چهار بغل اصفهانی. واقف سپهسالار. قطع خشتی بزرك. شمارهٔ اوراق (۱۳۹). صفحه‌ای (۱۶) سطر. طول (۲۵ سانتیمتر). عرض (۱۹ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۲۷).

(۱۱۱۸)

تذکره دولتشاه سمرقندی

این نسخه کامل ولی دوسه از آخر سطر آن نگارش نیافته، بخط نستعلیق نوشته شده، ظاهراً از خطوط اواسط قرن سیزدهم هجری میباشد، بسال ۱۲۸۳ داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه گردیده

وعناوین را باجوهر قرمز نگاشته اند .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار ، قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۹۱) . صفحه ای (۱۸) سطر . طول (۳۱سا نتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۷ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۲۵) .

(۱۱۱۹)

تذکره دولتشاه سمرقندی این نسخه از اوّل و آخر افتاده دارد ، ظاهراً ازخطوط قرن دهم هجری ونو بسندهٔ آن هندی است ، آغاز نسخه بخشی از شرح حال خاقانی شروانی وانجام آن پاره ای از حالات سیّد ذوالفقار میباشد ، بسیاری از برگهای آن نیازمند وصّالی و برخی در حواشی آن اشعار ومطالبی بدون تاریخ نگارش یافته است .

جلد تیماجی . کاغذ آبی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۲۴) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۲۵سانتیمتر) . عرض (۱۷سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۷۱۷) .

(۱۱۲۰)

تذکره دولتشاه سمرقندی نسخه ای از این تذکره ضمیمهٔ (جزء ۱۱) مجموعهٔ شمارهٔ (۲۹۱۴) این کتابخانه میباشد که بسال ۱۲۳۴ نوشته شده ، خصوصیات دیگر نسخه زیرمعرفی آن مجموعه می آید .

[۴۹۲] تذکرة السلاطین = بزم خاقان (فارسی)

جامع این تذکره چنانکه خود تصریح نموده **سلطان محمد** پسر فتحعلیشاه قاجارمیباشد که ملقب به **سیف الدوله** ومتخلص به **سلطان** بوده وبسال۱۲۲۸(۱) متوّلّد شده و درسال ۱۲۴۰ بحکومت وفرمانفرمائی عراق منصوب و ده سال در اصفهان اقامت گزیده وبادانشمندان شهیر آنجا معاشرت نموده و از خرمن هریك

(۱) در ناسخ‌التواریخ (آخرجلد اول قاجاریه) زیرعنوان پسر سی‌وهشتم فتحعلیشاه گوید : سلطان محمد ملقب به سیف‌الدوله درشب پنجشنبه بیست و ششم جمادی‌الاولی سال هزارودویست بیست و هشت تولد یافته و اورا فرزند نباشد . ودرص ۳۱ ـ ۳۴ ج ۱ مجمع الفصحا معرفی نسبتا کاملی ازابن‌شاهزاده شده وچنان بدست‌می آید که درهنگام نگارش‌این تذکره زنده بوده و تولد او را بسال ۱۱۲۷ ضبط کرده و مطالب بالا از آنجا نقل شده و در این کتاب (مجمع الفصحا) ۱۳۷ بیت از اشعار مختلفهٔ شاهزاده ثبت گردیده است .

خوشه چینی نموده و پس ازوفات فتحعلیشاه بطهران آمده ومقام میرپنجه ای یافته وبسال ۱۲۷۹ بسعادت تشرف به مکّه معظّمه وسیروسیاحت قسمتی ازجهان نائل آمده ومسلّماً یکی دوسال پس از این زندگانی مینموده و از بیانات صاحب مجمع الفصحا برمی آید که تاهنگام تألیف این تذکره بزرگ (بسال ۱۲۸۸ خاتمه یافته) درحیات بوده و **هدایت** مؤلف مذکور گوید از مؤلفات او **ملوك الکلام** شامل نظم ونثر عربی وفارسی درعلوم مختلفه و**تحفة الحرمین وسیف الرسائل** ازمثنویات اوست ونامی ازاین تذکره وی درآنجا نیست .

چنانکه در دیباچه این تذکره تصریح کرده نام آنرا « تذکره السلاطین » گذارده (۱) وبسال ۱۲۴۵ (۲) دراصفهان تألیف گردیده وبریك مقدمه وسه باب بدین تفصیل تقسیم شده است : مقدمه در وصف سرتاپای محبوب (این مقدمه **انیس العشاق** شرف رامی است ومؤلف ابداً اشاره ای باین کتاب ومؤلف آن ننموده است). باب اول در اسامی شاهان وشاهزادگان واشعاری از ایشان. باب دوّم درمختصری ازشرح حالات فتحعلیشاه و اشعاری ازاو. باب سوم درشرح حال واشعار مؤلف .

نسخه زیرین باب سوم را ندارد وباقی آن درحدود (۱۶۰۰) بیت کتابت دارد .

آغاز : بسمله : حمد وثنای افزون ازحد شکر وسپاس بیرون ازعدد پادشاهیرا سزاست الخ .

---

(۱) نسخهٔ دیگریکه از این تذکره در کتابخانه مجلس شورای ملی موجود است در مقدمه بجای « تذکره السلاطین » که در این نسخه است « بزم خاقان » نوشته شده و عین این کتابست جز اینکه تقسیمات آن برخلاف آنچه دراین نسخه تعیین شده ، میباشد باین معنی که مقدمه را (چنانکه انیس العشاق تقسیم شده) دربیست مجلس مرتب نموده ومطالب کتاب را در پنج انجمن بدین تفصیل : انجمن اول دربعضی ازاشعار وحالات سلاطین وپاد شاه زادگان پیشین دوم : در مناقب پادشاه عصر (فتحعلیشاه) واشعاری ازاو . سوم : دراشعاروحالات شاهزادگان . چهارم : در اشعار و احوال میرزادگان . انجمن پنجم : درذکر اشعار وحالات مؤلف واین نسخه فقط شرح حال مؤلف را بدون اشعار او داراست .

(۲) درنسخه مجلس سال تالیف چنین ثبت گردیده ولی نسخهٔ این کتابخانه ۱۲۵۰ وچهل وپنج هردوقسم نوشته شده است.

(۱۱۲۱)

تذکره السلاطین یا بزم خاقان این نسخه بخط نستعلیق بسیار خوب نوشته شده ، دارای یك سر لوح خیلی زیبا میباشد ، میان سطر های دو صفحهٔ نخستین طلا اندازی شده و حواشی این دو نقاشی و تذهیب گردیده ، عناوین دیباچه و مقدّمه وباب اوّل باطلا نگارش یافته ، تمام صفحات آنقسمت نیز مجدول بطلاست ، باب دوم ناتمام مانده ولی نویسنده‌ای ، دزد ، یك بیت بعنوان اینکه تتمه اشعارپیش‌است در آخرنوشته وپس از آن تمام شدن تذکره را بسال ۱۲۲۲ ، بنحویکه تصور شود نویسنده اصل نسخه نوشته ، نگاشته ولی گذشته ازاینکه مسلماً این خط ، ازغیر ازنویسندهٔ نسخه‌است تاریخ تألیف کتاب چنانکه‌در دیباچه تصریح‌شده بسال ۱۲۵۰ یا ۱۲۴۵ میباشدو چنانکه گذشت تولد مؤلف بسال ۱۲۲۸ بوده ، این دزدیرا ثابت میکند وازاینکه ازاول باب دوم صفحات جدول کشی نشده وعنوان باب واسم پادشاه وتخلص ویرا که در اوائل کتاب باطلا می‌نوشت ، دیگرننوشته ، معلوم میشود که درهمان سال ۱۲۵۰ که فتحعلیشاه زندگانی را بدرود گفته این نسخه را می نوشته اند و چون مؤلف درهمان وقت بطهران آمده نسخه این تذکره ناتمام را همراه آورده و دیگرموفق باتمام آن نگردیده ، پشت نسخه بنام انیس العشاق و تذکرة السلاطین از رشید وطواط بسال ۱۲۸۵ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده و بهمین نام براین کتابخانه وقف گردیده است .

جلد تیماج . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۹) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۵ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۳۱) .

[۴۹۳] **تذکره نصرت = خلاصه لطائف الخیال** (فارسی)

امیر محمدصالح نواب رضوی پسرمیرزا محسن‌نواب میباشد که بنابر تحقیق مرحوم آقامحمد باقر مدرس رضوی در کتاب « شجرهٔ طیّبه » (۱) ، بانی مدرسهٔ صالحیّه (بسال

(۱) این کتاب درمعرفی افرادی‌از سادات‌رضوی خصوصا آنهائیکه‌درشهرمشهدمقدس بوده‌اند، میباشندو نسخه منحصر بفرد آن نزدپسر دانشمندمؤلف آقای محمدتقی (مدرس رضوی) میباشدوماخذ نگارش این شرح بوده است .

۱۰۸۶) است که اینك مشهور به مدرسهٔ نواب و درب آن مقابل ضریح مبارك حضرت امام علی بن موسی الرّضا علیه و علی آبائه و ابنائه الکرام آلاف التحیه و الثناء در صحن قدیم باز میشود و نیز بانی مصلای ارض اقدس رضوی (بسال ۱۰۷۸) است که بیرون دروازه پائین خیابان واقع گردیده و بر کتیبهٔ آن مدرسه، بانی را بنشر، میرزا صالح و بنظم میرزا ابو صالح معرّفی نموده و در کتاب نام برده استکه به لقب صدر الممالك مشتهر و مصدر خیرات و مبرّات بود و گذشته ازاملاك بسیار برای مصارف آن مدرسه ، کتابهای زیادی برطلاب آن وقف نمود و رساله‌ای شامل رباعیاتی ازشعرای متقدمین ومتأخرین بترتیب قوافی موافق ترتیب حروف تهجی مرتب وهر رباعی را بنام گویندهٔ آن ثبت نموده و آنرا « دقائق الخیال » نامیده و گذشته از آثار گذشته ابیاتی لطیف از این سید جلیل بیاد گار مانده است .

درمقدّمه کتابیکه **لطائف الخیال** نامیده شده وشامل انتخابی ازاشعار متقدمین و متأخرین نیز بترتیب قوافی برترتیب حروف تهجی میباشد، منشی آن محمد نصیر متخلص بنصرت نوشته که این انتخاب ازامیر محمد صالح رضوی است. وچون این مقدمه دارای صنعتی ظریف میباشد، بخشی از آنرا دراینجا می آوریم :

اعنی جناب مقدس القاب خلف الصدق دودمان مصطفوی و سلاله امجاد خاندان مرتضوی امیر محمد صالح الرضوی ادام الله تعالی ظلال اقباله الی یوم الدین با وجود کثرت مشاغل دنیوی وصرف همت عالی نهمت بکسب معارف حقهٔ اخروی در فواضل اوقات بقدر انتهاض فرصت از هر گلشنی گلی شگفته وازهرمرغزاری سنبلی تازه رسته وازهر نهالی ثمر نورس حالی فراهم آورده گلدستهٔ بسته بودند بخاطر دقائق ذخائرخدام والامقام معزی الیه رسید که آن گلدسته های رنگین را که هر برگ گلش آئینه بدن نمای صورت احوال انیسی و هر شاخ سنبلش نمودار رشتهٔ مواصلت صحبت جلیسی است یکجا جمع وترتیبی خاص که هر آینه باعث تسهیل شناختن مقام هریك از آنها تواند بودمرتب و **بلطائف الخیال** ملقب سازند لهذا جهت تبیین این مرام حسب الاشارهٔ خدام والامقام معزی الیه این فقیر حقیر بی بضاعت ابن محمد جعفر البصری محمد نصیر متخلص بنصرت این شکسته بسته را که بطریق براعت استهلال محتوی است براسامی و تخلصات شعرائی که در این مجموعه اندراج یافته مقدمهٔ بیان ترتیب آن نموده بمضمون الاطاعة فوق الادب بقدم جرات وجسارت بساط پیمای این گلشن نشاط وسرورشد امید ازلطایف ارباب استعداد آنکه باستین کرلك اصلاح غبار ذلت وفساد از چهره مقاصد آن پاك و منظور نظر عنایت اثر میساخته باشند والله الموفق للصواب .

نصرت که‌خودازشعرای معاصر مؤلف بوده و ابیات زیادی‌ازوی درلطائف‌الخیال مندرج است پس از مقدّمه دوفهرست برای بدست دادن شعرائیکه دراین کتاب از آنها شعر نقل گردیده ترتیب داده یکی مبنی برنام آنها بترتیب حروف تهجی و درذیل نام هریك تخلص اورا نیز ثبت نموده ودیگری مبنی برتخلص آنهاباذکر نام آنها بطرز فهرست اوّل.

تاکنون برنسخهٔ کامل لطائف‌الخیال دست نیافته ام، از آثاریکه برنسخهٔ ناقص کتابخانه مجلس‌شورای ملی‌میباشد، بدست‌می آید که این کتاب‌درحدود (۲۶۰۰۰) بیت بوده است و از مقدّمه نسخه‌ایکه در کتابخانه ملّی ملك (درطهران است) موجوداست معلوم میشود که همان نصرت نام برده باختصار لطائف‌الخیال پرداخته وآنرا «خلاصه لطائف‌الخیال» نامیده‌است‌وگذشته ازاین‌دورسالهٔ‌دیگرنیزموافق قوافی حروف تهجی‌ازلطائف‌الخیال انتخاب نموده ودیباچه کوچکی برآن نگاشته:
۱ ـ دراشعاریکه دارای مصرعهای نفیس میباشد و گفتن مانند آنها مشکل ودارای معانی بلند است. ۲ ـ ابیاتیکه دارای معانی لطیف ومشکل میباشد.

نسخهٔ کتابخانهٔ ملّی ملك گذشته ازمقدّمه نثری نصرت و دو فهرست نام برده دارای مقدمه‌ای منظوم ازشاعر **خالص** تخلص میباشد که درآن تعریف وتمجید زیاد ازاین انتخاب شده وتاریخ انتخاب را هم که بسال ۱۱۰۴ بوده ومیرساند که امیرمحمد صالح تاآن هنگام زنده بوده دارد و درآخر آنست:

نسخهٔ با کمال رنگینی — تحفهٔ این چنین که می بینی
سعی بنمود میرزا صالح — جمع فرمود میرزا صالح
آنکه او را بوصف حاجت نیست — هیچ وصفی به از سیادت نیست
خالص این تحفه تمام عیار — هست مجموعهٔ بهشت و بهار
خواهی ار زین کتاب تاریخش — شد **گل انتخاب** تاریخش

این انتخاب یاخلاصه لطائف‌الخیال برحسب شماره ایکه نگارنده نموده درحدود (۱۰۰۰۰) بیت میباشد و مانند لطائف‌الخیال گوینده هریك از ابیات در مقابل آنها معین گردیده است.

نسخه این کتابخانه که زیراین سطرها خصوصیات آنراخواهیم نگاشت قسمتی

ازهمین خلاصه میباشد جز اینکه مقدّمه مختصر نثری و دیباچه منظوم نام بردهٔ بالارا ندارد و اوائل آنهم با اوائل نسخه کتابخانه ملك اختلاف دارد ولی مسلّماً همین خلاصه است و چنانکه از آثار نسخه کتابخانه ملك بدست می آید نسخه اصل خلاصه میباشد وجامع خود در آن تجدید نظر کرده است .

آغاز : این نسخه پس از مقدّمه مفصل و دو فهرست نام برده اینست: **خالصا** (۱)

ای شده نام تو زیب هر کتاب گویم از حسن تو دارد هر که تاب

(۱۱۲۲)

تذکرهٔ نصرت یا خلاصه لطائف الخیال

این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده ، نویسنده از خود و سال نگارش نام نبرده ، مسلماً در اوائل قرن دوازدهم هجری نگاشته شده ، نام شعرا با لاجورد و شنجرف نوشته شده و صفحات مجدول بطلا و لاجورد و شنجرف و زنگاراست ، اوراق فهرست پیش و پس گذارده شده و اوراق نسخه متن و حاشیه میباشد ، دوسرلوح یکی در ابتداء مقدّمه و دیگری در آغاز کتاب میباشد و حاشیه دو صفحه اوّل کتاب تذهیب و نقاشی شده ، دارای مقدّمه و دیباچه مفصل نصرت و دو فهرست نام برده است ، پشت ورق نخستین نسخه یادداشتی بتاریخ ۱۱۲۸ موجود و بنام « تذکرهٔ نصرت » بر این کتابخانه وقف گردیده و در اینجا یادداشت دیگری بوده آنرا محو کرده اند .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۴۷) . صفحه ای (۱۰ و ۱۱) سطر . طول (۳۱ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۳۰) .

[۴۹۴] تذکره هفت اقلیم = هفت اقلیم (فارسی)

این کتاب یکی از تذکره های بزرك و کتابهای نفیس فارسی است که گذشته از شرح حال و آثار شعری ۱۴۵۰ نفر از دانشمندان جهان شامل اطلاعات سودمند

(۱) الف در خالصا چون الف در شفیعا وصائبا ورفیعا برای تعظیم وتکریم میباشد ودر فهرست لطائف الخیال دو نفر بتخلص خالص نام برده شده : ۱ـ خالص استرابادی که نام وی نجیبا بوده و ۲ـ خالص مشهدی که نام وی محمد رضا و او را ناظر نذورات معرفی کرده وظاهراً در اینجا دومی مراد است.

تاریخی وجغرافیائی موافق تقسیمات جغرافی نویس های پیشین (مراد تقسیم بندی شهرها به اقلیم های هفتگانه است) میباشد.

مؤلف آن **امین احمد رازی** درمقدمهٔ گوید که برحسب میل خویشتن واظهار دوستان بنقل آثار نظم ونثر دانشمندان مبادرت نموده، درمدت شش‌سال ازخرمن هر کس دانه ای چیده وآنهارا دریکجا گرد کرده واین بیت را در وصف آن در دیباچه مندرج ساخته: بدانی چو نیکو دراو بنگری * که جان کنده ام تاتوجان پروری. وپس ازاین گوید:

«اگر چه نظار گیان از گل زمین آن بوستان دماغ جان را معطر ومنور میگردانند اما ازلذات ثمل آن ثمرات بنا برافزونی عبارات وزیادتی کتابت بی منفعت ومحروم می‌مانند لاجرم بخاطر رسید که ازهرخرمن آن دانه وازهر گیلش پیمانهٔ جمع سازد، کتابی علیحده تصنیف نماید تاهر کس را ازنقل و مطالعهٔ آن حظی وافر ونفعی متکاثر باشد.....

وچون ماحصل این‌تذکره ذکرهفت اقلیم است هرآینه این نسخه را موسوم به **هفت اقلیم** گردانید تااسمی‌بامسمی باشد وتاریخش ازاین‌رباعی که بکرفکراست معلوم میشود **رباعی:**

این نسخه که هست همچوفردوس نکو — تـا مو نشوی در او نـه بشکافی مو
گر از تو کسی سؤال تاریخ کند — **تصنیف امین احمد رازی گو**»

بنابراین اتمام این تذکره بسال ۱۰۰۲ بوده وکلمهٔ **گو** را نبایستی درحساب آورد، چراکه گذشته از حکم ذوق سلیم وجود نسخهٔ زیرین کـه بسال ۱۰۲۵ نگاشته خود بهترین مؤید است ودانشمند فرزانه شادروان ادوارد برون (حاشیهٔ ص ۲۹۷ ترجمه تاریخ ادبیّات چاپ تهران دیده شود) ومؤلف‌فهرست آصفیّه‌کلمه گورا را درحساب آورده وبدین سبب تاریخ تالیف را بسال ۱۰۲۸ گفته اند.

بدبختانه تاکنون از وجود نسخهٔ اولی این تذکره و شرح حال وآثار دیگر مؤلف این کتاب (**امین‌احمد**) اطلاعی بدست نیاورده ام ونمیدانم تاچه سالی زنده بوده و از دانستن تاریخ این تألیف معلوم شد کـه در اوائل قرن یازدهم هجری زندگانی مینموده.

خوشبختانه خود مؤلف در این مؤلفه (از ص ۹۰۰ تا ۹۱۰ نسخهٔ کامل این کتابخانه) درمیان دانشمندان شهر ری گروهی از خویشان خویش را نام برده و ازآثار شعری آنها هم اندکی آورده است، پدر خودرا خواجه میرزا احمد معرّفی

نموده (بنابراین نام خود مؤلف **امین** بوده وچنانکه در زبان فارسی معمول است کلمه ابن میان نام پدر وپسر نگاشته وتلفظ نمیشود وبجای آن حرف آخر نام پسر را باکسره میخوانند نه اینکه نام وی مرکب از امین واحمد باشد) و از عبارات وی استفاده میشود که در زمان سلطنت سلطان محمد پسر شاه طهماسب (از سال ۹۸٦ تا ۹۹٦ سلطنت داشته) جهان را بدرود گفته و در زمان شاه طهماسب (۹۳۰ - ۹۸۵) مورد مرحمت وی بوده و در زمان هردو پادشاه کلانتری (حکومت) شهر ری وتصدی املاك خالصه را داشته و مردی کریم وخیرخواه و مهمان نواز بوده و درایجاد کاریزها و باغها دارای میلی زیاد و گذشته ازمقام رسمی، بازرگانی باجرأت وحوصله بوده‌است وعموی وی خواجه محمد شریف استکه بسال ۹۸٤ وفات یافته و **هجری** تخلص داشته و در خراسان چند سال بوزارت **تاتارسلطان** واعقاب او اشتغال داشته وپس از آنها مورد نظر شاه طهماسب قرار گرفته وهفت سال وزارت یزد وابرقو وبیابانك را دارا و چون در انجام این خدمت امتحان خوبی داده مورد عنایت پادشاه شده ودارای وزارت اصفهان شد ودرهمین مقام بمقام ابدی شتافت (ص ۹۰۰ - ۹۰۲ نسخه کامل همین کتاب از نسخ این کتابخانه دیده شود).

جای بسی تاسف استکه تاکنون این تذکره که شامل مطالب خوب واشعار دلکش (در ۳۰۰۰۰ بیت) میباشد چاپ نشده ولی از آغاز این کتاب تاشرح حال شیخ امین الدین که‌ازعلماء کازرون وجزء اقلیم سوم میباشد (در ۲۰۸ ص در دو مجلّد) درهندوستان بسال ۱۹۱۸ م چاپ شده ونسخهٔ چاپی آن در کتابخانهٔ مجلس موجود است وامید استکه دراین عصر درخشان که نهضت معارفی ایران شروع شده این گنجینه گرانبها چاپ و منتشر گردد.

آغاز : بسمله خرد هر کجا گنجی آرد پدید بنام خدا سازد آنرا کلید .....
حمد مرخدای را جل جلاله که عندلیب زبان در قفس دهان بذکر او رطب اللسان است الخ.

(١١٢٣)

تذکرهٔ هفت اقلیم

این نسخه را بسال ١٠٢٥ سیر کمال نهرندی درهندوستان نوشته ، برگهائی از نسخه افتاده و (ظاهراً) در اواسط قرن دوازدهم هجری نگاشته شده ، در صحافی اخیر که در تحت نظر نگارنده انجام یافت برگهای جدول‌داری برای نوشتن فهرست دانشمندان نام‌برده در این کتاب تهیه‌شده امیداستکه توفیق بر اتمام نگارش آنرا دریابم، درحاشیه و بر کنار صفحه نخستین نسخه دو یادداشت است یکی بتاریخ ١٢٥٤ و دیگری بسال ١٢٨٦ و در ذیل دوّمی مهر مجدالدوله زده شده ودر این یادداشت نویسندهٔ یادداشت اوّل، مرحوم رکن‌الدوله معرّفی گردیده است و بر کنار برگ دوّم یادداشت اعتضادالسلطنه بسال ١٢٩٢ وصورت وقف آن ازطرف مرحوم سپهسالار بسال ١٢٩٧ نگارش یافته، پشت برگ نخستین و بر برگیکه پیش از آنست نیز یادداشتهائی است ، اوراق مجدول به لاجورد وشنجرف و زنگار ، عناوین نیز باشنجرف میباشد وبسیاری از آنها وصّالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع رحلی کوچك . شمارهٔ اوراق بافهرست (٦٦٩) . صفحه ای (٢٣) سطر . طول ($28\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (١٩ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (٢٧٣٣) .

(١١٢٤)

تذکرهٔ هفت اقلیم

این نسخه که شامل سه اقلیم ازهفت اقلیم میباشد بسال ١٠٧١ درشهر کشمیر بخط نستعلیق نوشته شده ، درحاشیهٔ آخرین صفحه بسال ١٢٠٣ مقابلهٔ آن یادداشت شده ، پیش ازشروع بکتاب فهرست رجال وشهرهای سه اقلیم را بخط شکسته نستعلیق نظام الدین محمد نام نوشته ، سرلوحی ظریف داشته ولی اندکی محو شده ، مجدول بطلا و لاجورد و زنگار ، اوراق متن وحاشیه میباشد ، عناوین باشنجرف ودوبرگ از اوّل ویك برگ آخر وصّالی شده است .

جلد ساغری ضربی دورو . کاغذ کشمیری . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۲۰) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۲٤ سانتیمتر) . عرض (۱۳ ۱/۲ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۷۲۸) .

(۱۱۲۵)

تذکرهٔ هفت اقلیم

این نسخه را اشخاص مختلف بخط نستعلیق نوشته اند ، تاریخ ندارد ، ظاهراً اینستکه در اوائل قرن یازدهم نگارش یافته ، اوراق آن پیش و پس گردیده ، واوراقی از آن افتاده (شاید ده پانزده برگ) وبرخی از آنها وصالی شده وصفحهٔ نخستین کنونی آن درمعرّفی از **تفرش** استکه از اقلیم چهارم میباشد و بدین سطر آغاز گردیده : از چشمه و کاریزاست وهمه وقت در آن ولایت ارزانی بود وازمیوه وانگوروامرود وشفتالو خوب میشود الخ .

وبرگ آخرنسخه درمعرفی شهرد کن (ازاقلیم دوّم است) وپادشاهان آنجا میباشد وآخرین سطر آن اینست :

اهل حرمش بدست مردم دکن گرفتار گردید سوار کرده بمندو فرستاد ودر سال هشتصدوسی وهشت مرضی برذات سلطان طاری گردید که بعزم درست ونیت صادق ازجمیع .

جلد تیماجی . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۲٤) . صفحه‌ای (۲۳) سطر . طول (۳۲ سانتیمتر) . عرض (۱۹ ۱/۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۳٤) .

[٤۹٥] **جام جم** (فارسی)

این کتاب یکی از مثنویهای مشهور وناظم آن اوحدی مراغی اصفهانی است [چنانکه برلوح مزار وی ثبت گردیده پدر اوحدی حسین نام داشته و نام خود ایشان بدست نیامده (آقای تربیت اوحدی را بلقب رکن الدین معرّفی کرده اند) و بمناسبت ارادت به‌اوحدالدّین کرمانی (۱) که ازمشایخ معروف طریقت ومؤلّف

(۱) آقای تربیت دردانشمندان آذربایجان (ص ٥٥) وآقای اقبال آشتیانی درتاریخ مفصل ایران (تاریخ مغول) وفات ایشانرا بسال ٦۳٦ ضبط کرده‌اند ودرمجمع الفصحا (ص ۹٤) بسال ٥٦۲ ثبت گردیده ودر هفت اقلیم و کشف الظنون و نفحات الانس و تاریخ گزیده و آتشکده سال وفات اوحدالدین کرمانی معین نگریده است .

« مصباح الارواح » (۱) میباشد، اوحدی تخلص میجسته وبهمین تخلص اشتهار یافته (آقای تربیت ازصحف ابراهیم نقل کرده اند که پیش ازاینکه اوحدی تخلّص گیرد « صافی » تخلّص میگرفته است) . وچنانکه ازاین کتاب جام جم بدست میآید بسال ۶۷۲ یا ۶۷۳ (۲) متولد شده وبسال ۷۳۷ (۳) درمراغه که مولدوی بوده وفات یافته است] (۴) اوحدی ازمشاهیر شعراوعرفاو کتاب جام جم وی بهترین معرّف مقام ومرتبهٔ اوست وازابیات جام جم (۵) برتشیّع اومیتوان گواه گرفت .

گذشته ازجام جم اوحدی را دیوانی که تقریباً شامل ۱۵۰۰۰ (۶) بیت قصیده وغزل میباشد ، بیادگار مانده و جامی دربارهٔ آن گوید : ویرا دیوان شعراست در غایت لطافت وعذوبت . وشهادت کسی چون جامی آشکاراست که تاچه حد ارزش دارد .

وکتابی بنام « منطق العشاق » که نیز از آن « ده نامه » تعبیر میشود وآنرا بنام خواجه ضیاء الدّین یوسف بن خواجه اصیل الدّین بن خواجه نصیر الدّین طوسی بسال ۷۰۶ (۷) پرداخته وموشح نموده تألیف وجامی گوید: صاحب ترجیعات مشتمل

---

(۱) درهفت اقلیم (ص ۲۲۰) و کشف الظنون (ج ۲ ص ۴۴۶) ونفحات الانس (ص ۶۹۳) وتذکرهٔ آتشکده (ص ۱۲۳) این کتاب بدین نام نامیده شده ودر کتاب اول وسوم وچهارم ابیاتی ازآن نقل گردیده و آقای وحید دستگردی درمقدمهٔ جام جم که بهمت ایشان چاپ گردیده نوشته اند نسخهٔ آن دردست نیست .

(۲) در جام جم که بنا برتصریح خود بسال ۷۳۲ (در بعضی از نسخه ها ۷۳۳) تألیف گردیده (چون زتاریخ بر گرفتم فال هفتصد رفته بودو سی و(دوسال)سه سال) گوید:

(اوحدی شصت سال سختی دید تا شبی روی نیك بختی دید)

بنابر این ۶۰-۷۳۲ یا - ۷۳۳=۶۷۲ یا ۶۷۳ .

(۳) این تاریخ را حاجی خلیفه درص ۳۵۷ ج ۱ وجامی در نفحات ازنقش برقبروی درمراغه نقل نموده وآقای وحید نیزعین عبارات سنگ قبررا درمقدمهٔ جام جم نقل کرده اند ودرتذکرهٔ دولتشاه وصاحب هفت اقلیم ندانسته بتقلیدوی و کشف الظنون درص ۴۹۶ و ۵۰۵ ج ۱ وفات اوحدی را بسال ۶۹۷ نوشته اند و مسلماً غلط است .

(۴) شرح حال اوحدی مراغی را درنفحات جامی (نسخهٔ خطی مدرسه) وهفت اقلیم (ص ۷۲۳-۷۲۸) وتذکرهٔ دولتشاه (ص ۱۲۹-۱۳۲) و کشف الظنون درصفحات نام برده ومجمع الفصحا درج ۱ ص ۹۴ وآتشکده ص ۵۶ ودانشمندان آذربایجان ص ۵۵-۵۶ نگاه کنید که مأخذ نگارش این شرح میباشد .

(بقیه درصفحه ۴۸۸)

برحقائق است و دولتشاه گفته: ترجیع او درمیان موحدان شهرتی عظیم دارد.

جام جم از مثنوی های مشهور وشامل بسیاری ازمطالب اخلاقی و اجتماعی وعرفانی میباشد ودرحدود (۴۵۰۰) بیت‌شعراست، درتذکرهٔدولتشاه مسطوراست که‌یکماه ازنظم آن نگذشته که مستعدان چهارصد نسخه از روی آن برداشتند.

آقای وحید دستگردی مدیر و نویسندهٔ مجلهٔ ارمغان بسال ۱۳۰۷ خورشیدی هجری‌در طهران‌این کتاب‌را بامقدّمهٔ مختصری چاپ کرده اند.

آغاز: بسمله قل هوالله لمرء قدقال من‌له‌الحمد دائماً متوال.

(۱۱۲۶)

جام جم این نسخه را بخط نستعلیق خوب محمود کاتب بسال ۱۰۱۳ نوشته، ازیادداشتهائیکه پشت نخستین برگ نسخه میباشد

(بقیه حاشیهٔ صفحه قبل)

(۵) در اوائل جام‌جم در بحث خطاب به پیغمبر صلی‌الله علیه وآله که آغاز آن اینست:

(ای بمهر تو آسمان بلند یاد من کن چومیدهم سوگند) گوید:

بحدیث حبوة پیوندت بجگر گوشگان دلبندت
بشهیدان کربلا ز فسوس بستم کشتگان مشهد طوس
بچهل مرد و چار مردانه بدو هم خابه و دو هم خانه

(۶) شمارهٔ ابیات دیوان اوحدی را هدایت در مجمع‌الفصحا گوید شش‌هفت هزار بیت از قصیده و غزل و قطعه ورباعیات دیده شده و حاجی خلیفه (ص ۵۰۵ ج ۱ ظنون) و آقای وحید دستگردی در مقدمهٔ جام‌جم نه هزار و دولتشاه ده هزار بیت و آقای تربیت در دانشمندان آذربایجان پانزده هزار بیت ضبط کرده‌اند، نگارنده دونسخه ازدیوان وی‌را در کتابخانهٔ مجلس شورای ملی دیده‌ام که هریك دارای ۷۰۰۰ هفتهزار بیت بیشتر نیست.

(۷) این بیت را از انجام منطق‌العشاق یا ده نامه آقای تربیت و آقای دستگردی نقل کرده‌اند:

بسال ذال وواو از سال هجرت بپایان بردم این در حال هجرت.

وآقای تربیت آغاز این کتاب را این بیت نقل نموده‌اند:

بنام آنکه ما را نام بخشید زبان را درفصاحت کام بخشید

و آقای وحید این چند بیت را از اول آن کتاب در مقدمه آورده‌اند:

وجیه دولت و دین شاه یوسف که دارد رتبت پنجاه یوسف
نصیرالدین طوسی را نبیره که عقل ازفطنت او گشت خیره
زمین‌راازشکوهش‌زیب‌وزین‌است سرور خلق‌وسرالوالدین است

و انجام آنرا این بیت معین کرده‌اند:

چودیدم در سخن‌خیرالکلامش نهادم منطق‌العشاق نامش

و حاجی خلیفه فقط در حرف دال بنام **ده نامه** این کتاب را نام برده و همه گفته اند که این کتاب یك هزار بیت است.

بدست می آید که از کتب پادشاهان صفویه بوده، یك سرلوح ظریف در آغاز کتاب میباشد ومیان سطرهای دو صفحهٔ نخستین تذهیب گردیده و تمام صفحات مجدول بطلا ولاجورد است.

جلد ساغری ضربی طلا پوش و طرف داخل سوخته. کاغذ کشمیری. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (۱۳۱). صفحه‌ای (۱۸) سطر. طول (۱۷ سانتیمتر). عرض (۸ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۱۳۹).

[۴۹۶] جنات‌الوصال (عربی)

این کتاب یکی ازمثنوی های عرفانی و شامل مطالبی آسمانی است و ناظم آن نور علیشاه عارف مشهور است (محمد علی بن میرزا عبدالحسین بن محمد علی رقّی طبسی متوفی بسال ۱۲۱۲) (۱) که شهرت بی نهایت دارد و از بزرگان سلسلهٔ صوفیّه نعمت‌اللهی است وطبع وقّادوی درانشاء نظم ونثر بسی توانا بوده، پدرش میرزا عبدالحسین ملقب به **فیضعلیشاه** وجدّش محمد علی امام جمعه تون (فردوس کنونی) بوده، پدر برای تحصیل علوم شرعیّه باصفهان آمده ونورعلیشاه دراین شهربدین جهان پای گذارده، بگفتهٔ صاحب طرائق: «فرزند را پس از سنّ بلوغ و اکمال فنون و علوم بشرف حضور سیّد (مرادش از سیّد سیّد معصوم علیشاه است) مشرف ساخت ودرمقام طریقت والد وولد برادر وهمقدم یکدیگرشدند،

والد ومولود گشته درطریق یکدگر را هم برادر هم رفیق».

نورعلیشاه درهرشهر و دیار که قدم میگذاشت هنگامه ها برمیخواست دسته ای براو و گروهی برای او قیام مینمودند، از آثار وی: دیوان غزلیات وقصائد ومقطعات (دراین فصل از آن معرفی میشود)، رساله دراصول وفروع (۲) **جامع‌الاسرار** نظیر گلستان(۳)، تفسیرسورهٔ مبارکهٔ بقره منظوماً(۴)، **روضة‌الشهداء** منظوم در احوال حضرت امام‌حسین ع، ترجمه‌وشرح خطبة البیان (۵)، رساله در

---

(۱) در طرائق‌الحقایق ج ۳ ص۸۹ نگارش یافته: ودراینجاست که تاریخ وفات‌اوراکه درموصل اتفاق افتاده کلمه **غریب** یافته اند و نزدیك قبر یونس پیغمبر ع دفن گردیده و در تذکرهٔ دلگشا و بستان السیاحة از این عارف دانشمند نام برده شده و معرفی گردیده است.

(۲ و ۳ و ۴ و ۵) نسخه ای از اینهادرنسخه شمارهٔ (۱۷۸) این کتابخانه موجوداست وشمارهٔ ۲ نیز در کتابخانهٔ مجلس بنام رساله در عشق میباشد (ص۲۱۶ ج۱ بفهرست کتب خطی مجلس مراجعه شود).

پند وموعظه ، (۱) نظم کبری منطق (۲) ، مشکوة النجات (دررسالهٔ اصول وفروع از آن نام برده وچنین می نماید که درفروع است) .

نورعلیشاه بناداشته که این مثنوی را درهشت مجلد بشماره درهای بهشت تألیف نمایدو بهمین مناسبت نام آنرا جنات الوصال گذارده ولی توفیق براتمام آنرا نیافته وچنانکه درص ۹۱ ج ۳ طرائق است از مجلد سوّم بخشی بیشتر را انشاء ننموده و **رونق علیشاه** (بسال ۱۲۲۵ وفات یافته است ص ۹۲ ج ۳ طرائق) که از خلفای ایشان بوده دو مجلّد زیاده بر آن افزوده (۳) و **نظام علیشاه** که از خلفای **مجذوب علیشاه** بوده یك جلد دیگربرآن افزوده است و درآخر مجلّد دوم تصریح شده که در بغداد (دارالسلام) تألیف آن انجام یافته است .

ونیز صاحب طرائق در ص ۱۱۹ ج ۳ بنقل از بستان السیاحة گوید :

«عارف معارف دین وسالك مسالك یقین مولی احمدبن الحاج عبدالواحدالکرمانی الملقب بنظامعلیشاه که از خاندان فضل و کمال واز کبرای اصحاب وجدوحال بود . . . . . آخرالامر درسنهٔ هزارو دویست و چهل و دو (٤) داعی حق را اجابت فرمود . . . . . وطبع گرامیش موزون بود بگفتن

(۱) نسخه ای از این رساله ضمیمهٔ دیوان وی در کتابخانهٔ مجلس موجود است .

(۲) بسال ۱۲۷۰ درطهران چاپ شده و پس از آن کتاب صغری درمنطق و افاداتی از آقاعلی حکیم درمنطق و فلسفه است و نسخهٔ آن بشمارهٔ ۲۰۳۷ در این کتابخانه میباشد .

(۳) ازنسخهٔ شمارهٔ ۱۷۹ این کتابخانه که زیرشمارهٔ ۱۱۲۷ ازآن معرفی میشودوشامل پنج دفتر یامجلد ازجنات الوصال میباشد قسمتی ناقص است و در آخر مجلد پنجم از نسخهٔ کتابخانهٔ مجلس ابیاتی استکه صریح است از غیر ازرونق علیشاه میباشد وآن اینست : بعد شه نورعلی سلطان دین ـ آمده رونق علی شه جانشین ـ آنکه مرآت خدا بینان بود ـ آنکه رونق بخش بزم جان بود . آنکه آمد شیخ راه این فقیر ـ آنکه گشتم در ره حق دستگیر ـ نام پاکش بد محمد با حسین ـ عاشقان را خاك راهش کحل عین . بنا بر این بدست می آید که رونق علیشاه نیز مجلد پنجم راتمام نکرده بدرود زندگانی گفته و بقیهٔ این مجلد را نظامعلیشاه تمام کرده است و این مجلد شامل شرح حال و مقامات ائمه طاهرین علیهم صلوات الله والملائکة اجمعین میباشد .

(٤) صاحب طرائق درص ۱۲۰ ج۳ نقل نموده که برقبروی که درتکیه مشتاقیهٔ کرمان است این بیت نوشته شده :

یکی مصرع از بهر تاریخ گفت بجان ازعلی دیده احمد نظام = ۱۲٤۰ و رضا قلی هدایت صاحب ریاض العارفین نیز وفات ویرا بدین سال ثبت کرده است .

مثنوی رغبت مینمود تاآنکه دومجلد مثنوی جنات الوصال (۱) را بانجام رسانیده » .

ونیز صاحب طرائق ازاصول الفصول نقل نموده : « درنظرداشت که برمثنوی جنات الوصال که مرحوم نورعلیشاه ورونق علیشاه بانجام رسانیده اند بیفزاید تابهشت بهشت برسد » .

نگارنده درجائی ندید که ازمجلّد سوّم چند بیت انشاء نور علیشاه میباشد ولی پس از مطالعه ومراجعه ومقایسهٔ ابیات بایکدیگر بر آن شد که ۴۲۲ بیت ازابتداء مجلّد سوّم رانورعلیشاه گفته ورونق علیشاه متوفی بسال ۱۲۲۵ آنرا تکمیل (۲) ومجلّد چهارم و پنجم را نیز او ساخته است و دو نسخهٔ زیر شامل آنهاست ومجلّد ششم وهفتم را نظامعلیشاه انشاء نموده در کتابخانه مجلس موجود است .

آغاز : بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم افتتاح کنزاسماء عظیم .

(۱۱۲۷)

جنات الوصال

این نسخه را بخط نستعلیق خوب بسال ۲۷۶؛ صفا نام شاعر نوشته و درآخر هریك از مجلّدات اتمام را بابیتی ادا نموده وسال نگارش فقط درآخر مجلّد سوّم نگاشته شده ودارای پنج سرلوح بطرز های

---

(۱) نسخهٔ جنات الوصال که شامل دو مجلد نیزمیباشد در کتابخانه مجلس موجود و مجلد ششم درشرح و ترجمه مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقة منسوب بحضرت جعفرصادق امام ششم علیه السلام در صد لمعه میباشد ودرمجلدهفتم بمدح فتحعلیشاه قاجارو ابراهیم‌خان حاکم کرمان پرداخته و در بیت ۲۸۰ ج ۷ گوید : در سنهٔ تاریخ آتیه بخیر کش بود هر سال آتیه بخیر غرفهٔ امن وامان زان یافتم جانب باغ جنان بشتافتم و بر کلمه سنه شمارهٔ ۱۲۲۸ نوشته شده وجمله آتیه بخیر همین سال را (۱۲۲۸) معین مینماید بنا بر این تاریخ نظم این مجلد در این‌سال بوده و ازعبارات بستان‌السیاحة بدست می‌آید که ابراهیم‌خان‌اورا از کرمان دور کرده بوده‌وپس‌ازمرگ وی‌بازبکرمان‌آمده‌است.

(۲) نگارنده این بیت (گفت ای یاران مرا یاری کنید میل جانم جانب باری کنید) راکه شعر ۴۳۰ از مجلد سوم میباشد از نور علیشاه و آغاز شعررونق علیشاه را این بیت :

(هرچه کردم سیر در وادیّ میل هرطرف بود ازهوا ومیل سیل)

تصورمیکند و درآخرمجلدسوم ساقی نامه ایست و درمجلد چهارم این دوبیت

(جنت سوم چو آمد زوبما با صفا و با بها و با ضیا چند بیتی چونکه آمد در مقال خوش روان شد سوی جنات‌الوصال) که نیز مؤید نقص مجلد سوم و عدم اتمام آن میباشد موجود است .

گوناگون میباشد ، صفحات مجدول بطلا و لاجورد و ابیاتیکه عناوین مطالب را حاکی‌است باسرخی نوشته شده ، مجلّد پنجم افتاده دارد وظاهراً یك برگ بیشتر نباشد وآخرین شعر نسخه اینست :

چونکه بنمودند غصب حقشان این عداوت شد پدید اندرمیان

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۱۰۸) صفحه ای (۳۵) سطر درمتن وحاشیه . طول (۱/۲ ۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱/۲ ۲۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۷۹) .

(۱۱۲۸)

جنات‌الوصال این نسخه شامل چهار جنّت از جنّات‌الوصال وآثاردیگری از نورعلیشاه میباشد و درجای دگر از آنها معرّفی خواهد شد ، بخط نستعلیق نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده و کتابت آن ناقص مانده ، بسال ۱۲۸۰ داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه شده و پشت برگ نخستین یاد داشت گردیده .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق کلیه (۴۲۷) . صفحه‌ای(۱۵) سطر . طول (۱/۲ ۱۵ سانتیمتر) . عرض (۱/۲ ۲۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۷۸) .

(۱۱۲۹)

جنات‌الوصال این نسخه شامل دو مجلّد اوّل وقسمتی از مجلّد سوّم میباشد ، نام نویسنده و تاریخ نگارش نداشته ، ظاهراً در اوائل قرن سیزدهم نوشته‌شده ، پیش‌نگارنده‌شامل تاآخرین‌بیت انشائی نورعلیشاه است ، پیش از این کتاب رساله‌ای‌عرفانی است(تصور میکنم ترجمه‌ای از جوك باشد ودرمجلّد بعد این فهرست معرفی خواهد گردید)واین‌دونسخه بسال ۱۲۹۲ داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه گردیده وپشت برگ نخستین یادداشت شده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق کلیهٔ (۱۵۳) . این نسخه (۱۰۲). صفحه ای(۲۹) سطر . درمتن حاشیه. طول (۱/۲ ۲۱سانتیمتر) . عرض (۲/۱ ۱۴ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۷۶) .

[۴۹۷] حدیقة‌الحقیقه (فارسی)

این کتاب یکی ازمثنویهای مشهور واز آثار گرانبهای حکیم سنائی (ابوالمجد مجدود (۱) بن آدم غزنوی متولد بسال ٤٦٤ (۲) و متوفی بسال ٥٢٥ (۳)) (٤) استکه نیز از مشاهیر شعرا وعرفا میباشد ومندرجات این کتاب مقام ومرتبهٔ ویرا چون

(۱) درنسخ هفت اقلیم نام سنائی مجدالدین ثبت شده درصورتیکه درتمام دیوان وآثار او این نام یالقب برای وی دیده نشده وتذکره نویسان به تبع خود وی ومعاصرین اورا مجدود معرفی کرده اند بنابرین نام مجدالدین برای او مسلماً غلط خواهد بود .

(۲) تاریخ تولد سنائی را تاکنون کسی تعیین نکرده ، نگارنده تاریخ مذکور بالا را از این بیت سنائی : عمر دادم بجملگی برباد برمن آمد زشصت صد بیداد

که در اوائل باب غفلة (پنجم ، حدیقه ، نسخه چاپی) زیرعنوان **فی تبدیل الحال بعدالکمال** میباشد استفاده نموده چرا که میدانیم سنائی بسال ٥٢٤ مشغول بنظم حدیقه بوده وبنابرتصریح در این بیت در این هنگام شصت سال داشته (٦٠ - ٥٢٤ = ٤٦٤) بنا بر این بسال ٤٦٤ متولد گردیده است .

تذکری که‌دراینجالزوم‌داردااینست که‌دربعضی‌ازنسخه‌های‌خطی‌ونسخه‌چاپی‌حدیقه‌بجای **شصت** کلمه **شیب** نگارش یافته ولی‌مسلماً این کلمهٔ اخیرمصحف شصت‌میباشد چرا که بیت‌دیگری‌ازسنائی که‌در آغاز همین‌مبحث میباشد گذشته ازاینکه‌درنسخ کهنه‌وصحیح‌حدیقه‌صریحاً شصت‌نوشته‌شده، نیز شصت سالگی‌ویرامعین‌میکندوآن‌اینست: شیربك سالگیم کرد اثر * پس چل‌سال گرد عارض‌وسر. ومراد شاعر اینست که یکسال شیر سفیدیکه خورده‌ام موی سیاهیکه ازبیست سالگی دراطراف صورت داشتم چون رنك خود سفید کرده است .

(۳) در سال وفات این شاعر شهیر چندین قول است (٥٢٥ و ٥٤٥ و ٥٧٦ و ٥٩٠) ، متتبعین و دانشمندان ، بیشتر همین سال (٥٢٥) را که نگارندهٔ مقدمه ، حدیقه و مرتب کنندهٔ آن محمدبن علی‌الرقا معاصر وی (بامر پادشاه عصر بهرام شاه بن مسعود) تعیین نموده سال مرگ سنائی میدانند وعلامه نحریر آقای قزوینی درمتن وحاشیه خاتم الطبع تفسیر شیخ‌ابوالفتوح رازی (ص٦٣٥ ج ٥) دراین‌باب شرحی نگاشته واختلافات ودلیل تأیید این تاریخ را هم تذکرداده اند

(٤) شرح حال سنائی را در تاریخ گزیده (ورق ۲۹٤ و ۳۱۹ نسخه مدرسه) ، تذکرهٔ دولتشاه سمرقندی (ص ٦۲ - ٦٤ نسخه مدرسه) ، نفحات الانس (ص ۷۰٦ - ۷۰۷ نسخهٔ مدرسه) ، هفت اقلیم (ص ۲۵۳ نسخهٔ مدرسه) مجالس‌المؤمنین ص ۲۸۸ - ۲۹٦ (در مجلس ششم) ، حبیب‌السیر ص ۳۳-۳٤ جزء چهارم ازمجلد دوم چاپ‌هند ، کشف‌الظنون ج۱ ص ٤۲۷-٤۲۸ ، آتشکدهٔ آذر ، مجمع‌الفصحا ، ج ۱ ص ۲۵٤- ۲۷٤ ، ریاض‌العارفین ص ۱۹٦ - ۲۱۰ ، سخن وسخنوران ج۱ ص ۲٦۷ - ۳۲۷ ومقالهٔ مفصل دانشمند معاصرآقای تربیت بنام مثنوی ومثنوی گویان ایران (ص ٥٤۱ - ٥٤٤ شمارهٔ ششم سال پنجم مجله مهر (سال ۱۳۱٦ شمسی) نگاه کنید که مأخذ این نگارش میباشد .

آفتاب جهانتاب برعالمیان آشکارنموده وهر کس بقدر لیاقت واستعداد خویش از آن بهرور میگردد ،

عارف شهیر مولانا جلال‌الدّین رومی باآن مقام و مرتبهٔ که در عرفان دارد خود را تابع وپیرو سنائی خوانده (عطار روح بودو سنائی دوچشم او ماازپی سنائی و عطار آمدیم) و مثنوی بی مانند خویش را بواسطهٔ آوردن و عنوان قرار دادن ابیاتی از سنائی در آن ، در حقیقت شرح بیانات ایشان معرفی نموده است .

سنائی در اوان جوانی بمداحی و هجو گوئی و غزلسرائی که لازمه این بخش از زندگانی ونا آزمودگی میباشد میپرداخته ولی نور عرفان چنانکه از آثار وی هویداست در اواخر عمر بردل وی تابیده و او را زنده جاوید ساخته است .

از آثار این حکیم یکی دیوان قصائد و غزلیاتست (در زیر عنوان دیوان سنائی معرفی میشود) ودیگری این مثنوی که « حدیقةالحقیقه وشریعةالطریقه »(۱) نامیده شده و دیگر « طریق‌التحقیق (۲) » و رسالهٔ « سیرالعباد الی‌المعاد » (۳) ، عشق نامه ، حکایت بهروز و بهرام (٤) غریبنامه و عقل نامه (٥) و کار نامه

(۱) در خود کتاب تصریحی از مؤلف در تسمیه این کتاب بدین نام نیافتم ولی در نزد دانشمندان بدین نام معروف و نیز آنرا « فخری نامه » میگویند ومحمدبن علی‌الرقا در ص ۹ مقدمه حدیقه (نسخه چاپ هند) این کتاب را بدین دونام معرفی کرده است .

(۲) طریق‌التحقیق بنا بر تحقیق آقای تربیت (در مقالهٔ مجلهٔ مهر) موسوم به **زادالسالکین** میباشد و بسال ۱۳۰۹ و ۱۳۱۸ در طهران و بمبئی چاپ شده و آقای قزوینی بیت آخراین کتاب را که درپاره‌ای ازنسخ موجود وسال ۵۲۸ را معین مینماید محرف یامجعول دانسته ودلیلی برصحت آن نیافته اند .

(۳) این کتاب نظیر حدیقه میباشد و هدایت در ج ۱ مجمع الفصحا ص ۲۶۲ - ۲۷٤ تمام آنرا درج ومسلماً برحسب شمارهٔ دقیق هفتصد (۷۰۰) بیت است با مقدمه‌ای بقلم دانشمند محترم آقای سعید نفیسی بهمت کوهی کرمانی بسال ۱۳۱٦ نیزدرطهران جداگانه چاپ‌شده ، دراین نسخه شمارهٔ ابیات ۷۷۵ میباشد . وبنام **کنزالرموز** نیزنامیده میشود ودرهفت اقلیم کنزالرموزاز مؤلفات سنائی شمرده شده ولی ازسیرالعباد الی‌المعاد نامی نبرده واتحاد این دو نام‌را هم‌تذکر نداده است .

(٤) آقای تربیت در شمارهٔ ٦ مجله مهر سال پنجم (ص ۵٤۳) چند بیت از این مثنوی را نقل کرده اند .

(٥) نسخه ای از این کتاب در حرف عین همین فصل معرفی خواهد شد .

بلخ است(۱) و نیز از آثار نثری این حکیم مقدمه ایستکه بر دیوان خود نوشته و فهرست مطالب مندرجهٔ در آنرا آخر آن گذارده و نسخه ای از آن در کتابخانهٔ ملّی ملك درطهران موجود و نگارنده آنرا دیده و ظاهراً خیلی نزدیك بزمان سنائی آن نسخه نگارش یافته است .

و دیگر مکتوبیستکه به بهرامشاه نوشته و از علمای غزنین شکایت نموده که نفهمیده این کتاب اورا برخلاف دین دانسته ، چراکه علی بن ابن ابی طالب ع را بردیگر اصحاب ترجیح داده و دشمنان خاندان رسالت ص را بدگوئی نموده واز این پادشاه استدعای عدل وتوجه کرده و دو نسخهٔ (شمارهٔ ۳۴۵ و ۱۹۶) این کتابخانه آنرا شامل میباشد و دیگر از آثار نثری وی دیباچه حدیقه است که بنا بر تصریح محمدبن علی الرّقا سنائی در بامداد روز یکشنبه ۱۱ شعبان سال ۵۲۵ که پس از نماز شام آن روز رحلت نمود آنرا انشاء وابوالفتح فضل الله بن طاهر حسینی آنرا املاء نموده است .

جای تردید وشك نیست که تمام این دیباچه ومقدمه حدیقه انشاء سنائی نیست چراکه گذشته از طرز مطالب و معانی آن که خود شاهد بزرگی برمدعی میباشد در سطر ۶ از ص ۶ و ص ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۲ (نسخه چاپی) محمدبن علی الرّقا تصریح نموده که وی منشی آنست ، نگارنده براینستکه از آغاز دیباچه تااینجاکه گوید : روزی من که محمدبن علی الرّقا . انشاء سنائی واملاء سیّد مذکور است .

ازقطعه ایکه دردیوان سنائی موجود است، بدست می آید که درزمان حیات مسعود سعد سلمان متوفی بسال ۵۱۵(۲) سنائی بجمع و ترتیب دیوان وی مبادرت نموده و از اینکه در اثر غفلت اشعاری از دیگران را نیز در آن دیوان آورده

---

(۱) آقای تربیت این منظومه را مطایبه نامه سنائی معرفی کرده و گوید شبیه بمنظومهٔ مسعود سعد در همین موضوع میباشد ولی کمی بیشتر از آن که همه در وصف درباریان سلطان مسعود ثالث گفته شده است .

(۲) آقای قزوینی وفات این شاعر را در حواشی چهار مقالهٔ نظامی عروضی (ص ۱۴۵) محققاً دراین سال دانسته و گویند رساله ای درشرح حال این شاعر تألیف و ادوارد برون آنرا بانگلیسی ترجمه و بسال ۱۹۰۵ و ۱۹۰۶ در مجلهٔ انجمن همایونی آسیائی منتشر کرده است .

پوزش خواسته و آقای قزوینی درحواشی چهارمقاله (ص ۱۴۲ - ۱۵۰) این کار سنائی را تذکر داده اند.

سنائی حدیقةالحقیقه را که شامل اشعار توحیدی و عرفانی و اخلاقی است و بنابر تعیین محمدبن علی‌الرّقا درمقدمه حدیقه وتصریح خود وی شماره ابیات آن ده هزار (۱) میباشد، بسال ۵۲۵ بآخررسانید وانشاء آن ۱۳ ماه (۲) طول کشیده و در ده (۳) باب گذارده‌است.

نسخهٔ چاپی حدیقه باچهارنسخهٔ خطی از آن که در دست نگارنده است در تنظیم ابواب بایکدیگر مخالف ونگارنده نمیتواند یکی‌از آنها را ترجیح دهد وآنرا اصل قرار دهد، در آخر مقدّمه نفیسیکه نسخهٔ مجلس شورای ملی دارد وغیراز مقدّمه محمدبن علی‌الرّقا میباشد(۴) و درفهرست آنجا خصوصیّات آن نگارش خواهد یافت وظاهراً آن نسخه درقرن نهم هجری نگاشته شده ودرحاشیه برگ ۴ نسخه این کتابخانه که بسال ۹۲۰ نوشته شده فهرست ابواب حدیقه بدینگونه که زیراین سطرها می آوریم تعیین گردیده، ابیاتی درحدیقه موجود که دلیل برموافقت این ترتیب باخیال ناظم آنست و خود این ابیات میرساند که از سنائی میباشند:

باب اول بیان تحمید است — محض تنزیدوصرف توحیداست

---

(۱) در ذیل باب دهم درمعرفی از کتاب گوید:

آنچه زین نظم در شمار آمد — عدد بیت ده هزار آمد

(۲) در آخر حدیقه است:

شد تمام این کتاب در مه دی — که در آذر فکندم آن را پی

پانصدو بیست و چار رفته زعام — پانصدو بیست و پنج گشته تمام

(۳) حاجی خلیفه درص ۴۲۷ ج ۱ کشف این کتابرا شامل بیست باب معرفی وانشاء آن را بسال ۵۲۴ معین نموده و مؤلف فهرست کتابخانه معارف در ص ۱۵۰ ج ۱ عیناً اشتباه مذکور را نقل کرده اند.

(۴) بعضی تصور کرده‌اند که مقدمه نثری موجود درنسخه چاپی هند املاء خود ثنائی میباشد در صورتیکه نگارندهٔ آن محمدبن علی الرقا در چند جای از مقدمهٔ تصریح بنام خود کرده و گذشته ازاین طرز انشاء آن بخوبی میرساند که منشی آن غیراز سنائی ناظم کتابست و در این موضوع شرحی در ص ۴۹۵ نگاشته شد.

باب ثانی ثنا و نعت رسول (۱) و آن بهر چار یار گشته قبول
باب ثالث (۲) زعقل گویم من ز آنکه گنجد در و مجال سخن
باب رابع (۳) زعلم و خواندن علم گفت خواهم زروی دانش و حلم
باب خامس (٤) زعشق و تعبیرش کز کجا تا کجا است تأثیرش
باب سادس (٥) زغفلت و نسیان گرچه مستولیست بر انسان
باب سابع (٦) زحال دشمن و دوست که بیابی هر آنچه سیرت اوست
باب ثامن (۷) زگشت افلاك است که چنین جایز است و ناپاك است
باب تاسع (۸) ثنای شاه جهان آنکه دشمن ز تیغ اوست نهان
باب عاشر (۹) صفات این تصنیف که نه بینی دیگر چنین تألیف

(۱) در نسخهٔ مجلس ونسخهٔ شمارهٔ (۳٤۷) این کتابخانه باب دوم در اوصاف قرآن معرفی گردیده درصورتیکه در آخر این باب این بیت : (چون بگفتی ثنای حق زاول پس بگو نعت احمدمرسل) است که خود مؤید اتمام باب اول میباشد و در این باب پس از نعت و ثنای پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وآله وسلم بمدح وثنای خلفای چهارگانه (رض) وحسنین علیهماالسلام وامام شافعی وابوحنیفه (رض) و برخی دیگر از اصحاب پرداخته و در عین حال که از اظهار عقائد مذهبی خویش تقیه میکرده مطالبیکه موافق عقیدهٔ امامیه میباشد مندرج ساخته و پابست بودن خود را بآنها آشکار نموده است .

(۲) نسخهٔ چاپ هند وشمارهٔ (۳٤٥) این کتابخانه موافق این تقسیم ودرنسخهٔ (۳٤۷) این کتابخانه باب ٥ ودرنسخهٔ خطی مجلس باب چهارم درعقل است .

(۳) نسخهٔ چاپ هند و شمارهٔ (۳٤٥) این کتابخانه موافق این تقسیم **در علم** میباشد ولی نسخهٔ مجلس بعلت مذکور علم را درباب پنجم ذکرنموده ودرنسخهٔ شمارهٔ (۳٤۷) این باب‌چهارم را در مدح بهرامشاه که موافق تقسیم بالا باب نهم میباشد قرارداده است .

(٤) درنسخهٔ شمارهٔ (۳٤۷) این کتابخانه باب هفتم در عشق و صفت روح و درجات قلب معرفی گردیده ودرنسخهٔ چاپی باب ۸ در این موضوع میباشد ودرنسخهٔ مجلس بخشی از این باب درآخر باب اول نگارش یافته است .

(٥) در نسخهٔ چاپی و شمارهٔ (۳٤٥) این کتابخانه این موضوع در باب پنجم و در نسخهٔ شمارهٔ (۳٤۷) این کتابخانه در باب هشتم و درنسخهٔ مجلس در باب ٦ گذارده شده و این دونسخه ابیات زیادی که در آن دونسخه در آخر باب علم گذارده شده در آغاز این باب دارد .

(٦) در نسخهٔ چاپی این باب در حکم و امثال و زیر عنوان باب هفتم ثبت شده و در نسخهٔ شمارهٔ (۳٤٥) این کتابخانه نیز چون نسخه چاپی پس از باب نسیان است ولی در نسخهٔ شمارهٔ (۳٤۷)

(بقیه حاشیه درصفحه ٤۹۸)

چنانکه از مکتوب حکیم سنائی به بهرامشاه غزنوی ومکتوب منظومی که به برهان‌الدین به بغداد نوشته وراجع باین کتاب، وصحّت مندرجات آن استفتاء کرده و آنچه محمدبن علی‌الرّقا درمقدّمه حدیقه نگاشته، برمی آید، پس از اتمام حدیقه و اطلاع جمعی برمندرجات آن (تصورمیکنم که اطباء و منجمین وعلماء که‌دردربار بوده و بیانات سنائی را در باب نهم در ذیل ثنای شاه مخالف منافع خود دیده، تمایل به تشیّع وعلاقمندی سنائی رابخاندان حضرت پیغمبر صم که‌ازاشعارحدیقه آشکار است بهانه نموده وخواسته اند که اورا آزار کنند، مکتوب و منظومه وی به بهرامشاه وبرهان‌الدین کاملاً صریح دراین مطلب میباشد) ناچارشده که‌نظرپادشاه ورئیس علماء اسلام (درآن دوره) را بخود جلب نماید، نسخه ای ازحدیقه را پاکنویس وبه بغداد پیش ابوالحسن علی‌بن ناصرغزنوی (برهان‌الدین) مشهور به **بریان** فرستاد تافتوی برصحت مندرجات آن دهد.

نگارنده ازمقدّمه محمدبن علی‌الرّقا استفاده میکند که درهمین روزها که سنائی این کار را انجام داد ونسخه را به بغداد فرستاد تب کرده وازاین جهان (تقریباً ۷ ماه پس از انجام تألیف کتاب) بسرای باقی شتافت و دراین مقدمه استکه بامر بهرامشاه رقا از روی مسوّده ها بجمع وترتیب حدیقه پرداخته است.

(بقیه حاشیه ازصفحه ۴۹۷)

این کتابخانه و نسخهٔ کتابخانهٔ مجلس این موضوع بعنوان باب ذکر نشده و در آخر باب افلاک (نسخهٔ مجلس ونهم نسخه شمارهٔ (۳۴۷) این کتابخانه) گذارده شده ونیز تمام آن ابیات نیست.

(۷) درنسخه چاپی و شمارهٔ (۳۴۵) این کتابخانه در این موضوع میباشد و در نسخه مجلس باب افلاک چنانست که درشمارهٔ (۶) گفته شد.

(۸) در نسخهٔ چاپی باب دهم و در نسخه شماره (۳۴۵) این کتابخانه باب نهم و در نسخه شمارهٔ (۳۴۷) باب چهارم ودرنسخهٔ مجلس باب هشتم دراین موضوع معین گردیده و در این باب گذشته از مدح پادشاه ونصائح واندرز های سودمند بمدح و ثنای دولتشاه پسر بهرامشاه و صدور وامراء وبعضی از علما و وعاظ پرداخته وبرخی ازعالم نماها وشعرا ومنجمین‌واطبای دروغی را هم مذمّت وسرزنش و هجا کرده است.

(۹) در نسخه چاپی این موضوع در باب نهم و در نسخهٔ شمارهٔ (۳۴۷) باقسمتی از موضوع باب نهم (هجاء شعرا واطبا ومنجمین) بعنوان باب دهم ودرنسخه مجلس همین قسمت (معرفی از کتاب) بنام باب دهم معرّفی گردیده است.

سنائی خود از حدیقه انتخابی کرده و مجدداً برحسب خواست دوستان از آن انتخابی دگر نموده و این منتخب دوّم بشمارهٔ نامهای الٰهی ۱۰۰۱ بیت میباشد وشاید مراد حضرت مولوی از الهی‌نامه سنائی همین منتخب باشد وبنابر تصریح خود وی درماه مرداد که برحسب احتمال همان ماه آخرعمروی بوده این انتخاب بانجام رسیده وبسال ۱۳۱۶ قمری علینقی ملقب به مؤتمن دیوان این منتخب را بنام جعلی «لطیفة العرفان» که بسلیقه خویش بر آن گذارده درطهران چاپ نموده ودیباچهٔ نثری بر آن نگاشته است.

تمام حدیقه بسال ۱۲۷۵ دربمبئی وباب اول آن بسال ۱۹۱۰ م باترجمه انگلیسی آن بقلم: Magor. g. Stephenson. در کلکته چاپ گردیده است.

آغاز: بسمله ای درون پرور برون آرای ❀ ای خرد بخش بی خرد بخشای الخ.

(۱۱۳۰)

حدیقة الحقیقه این نسخه را بخط نستعلیق خالص بن کمال الدین بن محمود کرمانی بسال ۹۲۰ نگاشته، نویسنده ای در حاشیهٔ ص ۷۲۶ - ۷۴۱ شرح حال سنائی را از تذکرهٔ دولتشاه سمرقندی و در حاشیهٔ ص ۷۴۶ تا آخر **عقل نامه** سنائی راکه درهمین فصل از آن معرفی خواهد شد نوشته، پشت صفحه نخستین و چند برگیکه پیش از آنست ابیاتی از سنائی و غیره و یادداشتهائی از مالکین سابق نسخه بفارسی و عربی و ترکی نگارش یافته و صفحات مجدول بطلا و عناوین باشنجرف و دارای یك سرلوح طلائی است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (۳۷۹). صفحه ای (۱۵) سطر. طول (۱۸ سانتیمتر). عرض ($12\frac{2}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۴۷).

(۱۱۳۱)

حدیقة الحقیقه این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب بخواست خواجه بیك در شهر هرات، عبد الرشید دیلمی بسال ۱۰۱۷ نوشته و از خطوط ممتاز میباشد، میان دو سطر آخر چند کلمه ای را محو کرده اند، مکتوب سنائی به بهرامشاه در آخر نسخه نگاشته شده، تمام صفحات مجدول بطلا و لاجورد وغیره میباشد ومیان سطرها طلااندازی شده وعناوین مطالب بامرکبهای

گوناگون برسرسوره هائی طلائی نگارش یافته ودر ابتداء نسخه سرلوح ظریف کوچکی است .

تمام برگها متن وحاشیه میباشد وبسیاری از آنها جابجا شده وپاصفحه ها هم اگرچه مطابق میباشد نظم وترتیب آن درست نیست و نیازمند ترتیب و تنظیم درستی است .

جلد ساغری . کاغذ متن خان بالغ **حاشیه** ترمه . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۴۱۹) صفحه ای (۱۲) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۴ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۹۶) .

(۱۱۳۲)

حدیقة الحقیقه این نسخه نیز بخط نستعلیق نوشته شده ، برگهائی از آن نونویس میباشد ، طرز نگارش حکم میکند که نویسندهٔ آن هندی و در اواخر قرن نهم نگارش یافته ، عناوین ابواب ومطالب در چندین جا غلط نوشته شده وطرز تنظیم آن تقریباً بانسخهٔ چاپ بمبئی مطابق، مکتوب سنائی به بهرامشاه نیز در آخر نسخه میباشد و بالای صفحه نخستین **رضی** کتابدار شاهزاده بهمن میرزا پسر نائب السلطنه ، عباس میرزا ، بودن آنرا در کتابخانه این شاهزاده بسال ۱۲۴۸ یادداشت کرده است .

جلد میشن . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۷۲) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۳ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۴ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۴۵) .

[۴۹۸] حلبة الکمیت (عربی)

مؤلّف این کتاب **نواجی** است که در ص ۷۲ - ۷۴ بشرح حال و مؤلفات ایشان پرداخته ایم .

حلبة الکمیت (۱) چنانکه درمقدّمهٔ آن مؤلّف تذکرداده بنابخواست کسیکه

(۱) حلبه‌را (باحاء حطی وباء ابجد) درقاموس دسته ای ازاسبهای حاضر برای مسابقه معین‌نموده وعبارت آن اینست :

الحلبة بالفتح الدفعة من الخیل فی الرهان وخیل مجتمع للسّباق . و کمیت اسب سرخ رنگ را گویند که مائل بسیاهی باشد ومؤلف خود دراوائل باب اول در ذیل بیتیکه لفظ کمیت در آنست گوید

(بقیه حاشیه درصفحه ۵۰۱)

مخالفت وی او را میسّر نبوده تألیف گردیده وشامل بیست و پنج باب وخاتمه ای بتفصیل زیرین بنثر ونظم میباشد :

باب اول - درنامهای شراب . **۲** - در وصف شراب ونخستین کس که آنرا درست کرده و موجب ساختن آن . **۳** - در طبایع و خواص آن . **۴** - در استعمال آن موافق رأی حکما . **۵** - درآنچه براستعمال کننده آنست ازحقوق منادمة و ادب ندیم . **۶** - درندمائیکه مؤلف آنها را می پسندد و مختصری از لطیفه گوئی های آنها . **۷** - دراحسان به ندما و جائزه ها وصله های آنها . **۸** - دراشعار نیکو وافکار بلند ندما . **۹** - درآنهائیکه بآشامیدن شراب اصرار دارند . **۱۰** - در نثر ونظم هائیکه ادبا درخواستن شراب انشاء کرده اند . **۱۱** - در وصفهائیکه از آن باعبارات نصیح وبلیغ وتشبیه های تازه وخوب گردیده . **۱۲** - دروصف ساقی وادب او . **۱۳** - در وصف مجلس بزم و آلات و ادوات آن . **۱۴** - در وصف نواها و آلات و ادوات آن . **۱۵** - در وصف شمع و فانوس و اقسام چراغها . **۱۶** - در وصف مجلس انس پس از اتمام و ترتیب وانتظام آن وملحقات بآن . **۱۷** - در وصف هریك از اقسام گلها و ریاحین ومیوه ها . **۱۸** - در وصف عمومی ازآنها وبحث در اطراف بهار . **۱۹** - دروصف جوی ها وگودالهای آب وچرخهای چاه و استخر ها و نواره ها . **۲۰** - در وصف رود نیل مصر و گردش گاههای آن بنظم ونثر . **۲۱** - در مناظر طبیعی شهرها . **۲۲** - درنسیم ولطافت آن . **۲۳** - درآواز کبوترها و کبوتران چاپار . **۲۴** - در وصف ابر و رعد و برق و آفتاب وماه و ستاره وبامداد وجزاینها . **۲۵** - در اشعار مطوّله دراوصاف گلها وبهار وغیراز اینها .

خاتمه در توبه واخلاص ومذمت شراب و دور کردن طبایع از آن .

این کتاب درحدود (۱۰۰۰۰) بیت کتابت دارد وبسال ۸۲۴ تألیف آن بآخر رسیده وابن حجه حموئی (تقی الدّین) برآن تقریظی نوشته و دوبار بسال ۱۲۷۶

(بقیه حاشیه ازصفحه ۵۰۰)

در لفظ کمیت اینجا توریه است و از همینجا نام کتاب را حلبة الکمیت گذارده ام چرا که میدان مسابقه ای (اسپرس) برای شعرای رشید است (لما کان مضماراً لفحول الشعراء ومجری سوابق افکارهم فی التشابیه الخمریه) و در شذرات و کشف الظنون نوشته شده که مؤلف نام این کتاب را « الحبور والسرور فی وصف الخمور » گذارد ، دوستان را این نام خوش نیامد و گویند که مؤلف دچار مرض ومحنت گردید از اینرو نام آنرا بر گردانید وبدین نام نامید ؟ ! .

ودر کشف الظنون از الضوء اللامع نقل گردیده که دراثراین تألیف یکی از شعرا زنده ومردهٔ وی را هجا نمود ونام آنرا « قبح الاهاجی فی النواجی » گذارد و هنگامیکه نواجی در بازار کتاب فروشها نشسته بود بدست یکی از دلالهای کتاب داد برهمه عرضه داشت تابه نواجی رسید در آن مطالعه نمود وخواست که آنرا نگاهدارد صاحب آن از دلال آنرا بازخواست و نزدیك بود از این پیش آمد نواجی هلاك شود .

و ۱۲۹۹ چاپ گردیده و ازلحاظ ادبیّت بمجموعه ای نفیس است .

آغاز : بسمله الحمدلله الذّی ادار کؤس الادب علی اهل الادب الخ .

(۱۱۳۳)

حلبة الکمیت این نسخه را بسال ۱۰۷۹ بخط نسخ علی یحی علی (کذا) حدید حسینی نوشته و تقریظ نامبرده پشت آخرین صفحه نسخه میباشد وچند برگ اوّل نسخه وصّالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۱۶) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول (۲۴ سانتیمتر) . عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۸۹۰) .

(۱۱۳۴)

حلبة الکمیت این نسخه بخط نسخ خوب نوشته شده ، کاتب نام خود و سال نگارش را ننگاشته ازطرز خط و کاغذ مسلم استکه در اواخر قرن سیزدهم نگارش یافته وصفحات مجدول بطلا ولاجورد است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۹۳) . صفحه ای (۲۲) سطر . طول (۲۹ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۸۹۱) .

[۴۹۹] ختم الغرائب (فارسی)

حکیم خاقانی شروانی که درص ۴۶-۴۶۶ بمعرّفی وی و آثارش پرداخته ایم ، بنا برنسبت دادن نویسنده نسخهٔ زیرین منظومه ای بوزن مثنوی بنام **ختم الغرائب** انشا نموده و جز نسخهٔ زیرین و نسبت دادن نویسندهٔ آن با جستجوی زیاد در کتب سیر وتذکره ها وفهرستها چنین نسبت و آثاری از نسخه ای از آن نیافتم جزاینکه مجموعه ای که بسال ۱۰۳۵ نگارش یافته دراین کتابخانه زیرشمارهٔ (۶۰۰) موجود است و بمناسبت اینکه در ابتداء آن دیباچه تحفة العراقین را کاتب بنام **دیباچه ختم الغرائب** معرّفی نموده دردفاتر مدرسه بنام ختم الغرائب ثبت وبهمین نام وقف گردیده است ومسلّماً این نام بغلط براین نسخه گذارده شده و باتتبّعیکه دراین موضوع نگارنده نموده تحفة العراقین بدین نام (ختم الغرائب) نامیده نشده واین جمله غلط احتمال را قوی میکند که خاقانی بدین نام اثری داشته و گذشته

از این راه طرز فکر وانشاء این منظومه که در تقلید حدیقهٔ سنائی میباشد صحت انتساب آنرا بخاقانی تأیید میکند :

برای اثبات مدعی چند بیت از آنرا دراینجا می‌آوریم :

فی حدوث العالم

اینها همه محدث اند و محبور — در قبضهٔ قهر اسیر و مقهور
خلاق همه یکی قدیم است — رزاق همه یکی عظیمست
جبار مهیمن روان بخش — قهار قدیم ذات جان بخش
معبود جهان خدای بی عیب — بل جاعل عین و خالق غیب
از علت ناقص است صنعت (کذا) — پس مردم کاملست عایت (کذا)
تا کاملکی که آرد از خاك — زینگونه هزار آدم پاك
سبحان الله چه جای این است — کو ایزد ایزد آفرین است
گر ایزد نافریده بودی — کی آدم بر گزیده بودی
کر دست تو را خدای عالم — در عالم کدخدای آدم
نه خانه نه کدخدای ماند — کدنیست شود خدای ماند
چون خانهٔ کدخدای دیدی — کدنیست شد و خدای دیدی
چون خانه و کدخدای خود نیست — در خانه بجز خدای خود نیست

بدبختانه فقط قسمتی ازاین مثنوی به نسخه ای از تحفةالعراقین (درص ٤٦٨ از این نسخه زیر شمارهٔ ۱۱۱۰ معرّفی گردیده) پیوسته و (٦٤٤) بیت بیشتر نیست .

آغاز : بسمله بر کرّهٔ خاك تنگ میدان — کم باش چو گوی اسیر چوگان .

انجام نسخه : آب از تشنگی روانست — ور گرسنهٔ شفات نانست

ازپاصفحهٔ آخرین صفحه معلوم میشود که دراین نسخه برگهای دیگری‌بوده واز میان رفته است .

(۱۱۳۵)

ختم‌الغرائب این نسخه پیوسته به کتاب شمارهٔ (۲۷۲) کتابخانه میباشد که ظاهراً در اوائل قرن سیزدهم هجری نوشته شده و در ص ٤٦٨ و ٤٦٩ زیر شمارهٔ (۱۱۱۰) آنرا معرّفی کرده ایم ، خصوصیّات دگر را بآن صفحه مراجعه فرمائید .

[٥٠٠] خریدة القصر و جریدة اهل العصر (عربی)

مؤلف این کتاب عماد کاتب اصفهانی است (ابوعبدالله عمادالدّین محمدبن محمدبن حامدبن محمد ٥١٩ - ٥٩٧) (١) که ازمشاهیرادباء نامدارووزرای والاتبار و در فقه شافعی صاحب اجازه بوده و درعلوم ادبیّه و خلاف دستی قوی یافته ، تولّدوی دراصفهان شده ودربغداد کسب کمال نموده ودردمشق مورد توجه وعنایت نورالدین قرار گرفته و او را برسالت به بغداد پیش المستنجد فرستاده و چون بدمشق برگشته تدریس مدرسه ایکه بنام خوداو (مدرسهٔ عمادیّه) مشهورمیباشد بوی داده شد و پس از آن عماد را در محفل اشراف دیوانیان ووزراء وارد نمود وپس از نورالدین اسمعیل پسر وی بجای پدر نشست رقبا پادشاه را بدو بدگمان کردند عماد ناچار شد ، همه مقاماتیکه داشت ترك کرد وروی ببغداد آورد چون بموصل رسید درآنجا ناخوش شد در همین ایام شنید که **صلاح‌الدین** پادشاه مصر برای تسخیر دمشق حرکت نموده ، عماد از رفتن به بغداد منصرف شد و بطرف دمشق برگشت ، درماه شعبان سال ٥٧٠ درهنگامیکه سلطان صلاح‌الدین درحلب بوده و قلعه حمص را تصرف کرده بپادشاه نزدیك شد و قصیده ای طولانی انشا و بعرض رسانید ، مورد عنایت و قبول گردید و در حضر و سفر ملازم و مدّاح شد و بالاخره پس از نزدیك شدن زیاد به این پادشاه مقام وزارت یافت وتاآخر زندگانی صلاح‌الدین خوشی وعظمت عمادالدین هم بآخر رسید وابن خلکان گفته « پس‌ازمرگ وی دری را برخود بازندید و گوشهٔ خانه نشست وبتألیف‌وتصنیف مؤلّفات ممتازپرداخت » وازمؤلّفات اوست : **البرق‌الشامی** (این کتاب بنابرمعرّفی ابن خلکان ، در تاریخ وهفت مجلّد است و در ابتداء شرح حال مؤلّف و کیفیّت حالات وی و انتحال خود را از عراق بشام تااواخر زندگانی وادبار روزگاربوی پس ازصلاح‌الدین مندرج ساخته و از کتب تواریخ مفصله است) ، **دیوان** رسائل فارسی ، **دیوان** رسائل‌عربی **دیوان شعر** درچهار مجلّد ، **دیوان** دوبیتی (رباعی)،

(١) ونیات‌الاعیان ج ٢ ص ٧٤ - ٧٦ ، شذرات‌الذهب ج ٤ ص ٣٣٢ - ٣٣٣ معجم‌المطبوعات ص ١٣٧٥ مأخذ نگارش این مطالب است .

نصرة الفتره و عصرة القطره(۱)(دراخبار وتاریخ سلجوقیان میباشد و مختصر آن بنام زبدة النصره و نخبة العصره در لیدن بسال ۱۸۸۹ م چاپ شده و حاجی خلیفه در ج ۲ کشف ص ۷ وص ۶۰۲ این مختصر رانیز تألیف خود عمادالدین کاتب معرّفی نموده و در مصر بسال ۱۳۱۸ بنام تاریخ دولة آل السلجوق تألیف عمادالکاتب اختصارشیخ امام فتح بن علی بن محمد بنداری اصفهانی چاپ شده است)، الفتح القدسی فی الفتح القدسی (ابن خلّکان در وفیات الاعیان نام این کتاب بدینگونه که نقل شد ثبت گردیده و گوید که در دو مجلّد و شامل شرح فتح بیت المقدس میباشد و حاجی خلیفه در ص ۲۱۹ ج ۲ کشف گوید: «القدح القسی فی فتح القدسی در دو مجلّد تألیف عماد کاتب . . . میباشد و در خطبه آن مدح ناصر الدین احمد بن المستضیء بالله عباسی وصلاح الدین یوسف را نموده واین نام برپشت نسخه نوشته شده لیکن خودوی گفته که آنرا الفتح القدسی نامیدم و برقاضی فاضل آنرا عرضه داشتم مرا گفت آنرا «الفیح القسی فی الفتح القدسی» نام گذار».

و دیگر از مؤلّفات وی خریدة القصر وجریدة اهل العصر است.

این کتاب که مؤلف آنرا **خریدة القصر وجریدة اهل العصر** نامیده یکی از مشهور وشامل شرح حال و آثار ادبا وشعرای قرن ششم هجری (ازسال ۵۰۰ تا ۵۷۲)(۲) که مؤلف آنها را دیده و یا بیك واسطه از آنها شعر بلیغ و یانثر سلیس شنیده) میباشد و مؤلف درحقیقت آنرا ذیل «زینة الدهر وعصرة اهل العصر» تألیف ابی المعالی سعدبن علی وّراق خطیری متوفی بسال ۵۶۸ که آن نیز ذیل بر **دمیة القصر**

(۱) در وفیات الاعیان نام این کتاب بدین املاء و در کشف الظنون فتره و قتره با تاء و در معجم المطبوعات فتره وقطره ضبط گردیده واین آخیر صحیح بنظر می آید.

(۲) ابن خلکان تصریح نموده که این کتاب شرح حال دانشمندانی استکه درسالهای ۵۰۰ تا ۵۷۲ وفات یافته و یا در قید زندگانی بوده اند، مراجعهٔ به نسخه این کتابخانه هم مؤید ایشانست و از عبارت زیرین که در ذیل معرّفی وشرح حال ابو المحاس شنجی نوشته معلوم میشود که تألیف این کتاب هم بسال ۵۷۲ بوده وآن جمله اینست: وسمعت الان فی سنة اثنین وسبعین انه موسوم بالعطله الخ. مؤلف کشف الظنون درص ۴۶۱ ج ۱ گوید تاسال ۵۹۲ اثنین وتسعین وخمسائه را در این کتاب ثبت نموده ولی چنانکه دانستیم جلد اول را مسلماً درسال ۵۷۲ مینوشته ومکرر تصریح بسالهای پیش از سال مذکور (۵۷۲) را در این مجلّد کرده است.

وعصرة اهل العصر (۱) باخرزی متوفی بسال ٤٦١ که این نیز ذیل **یتیمة الدهر** ثعالبی متوفی بسال ٤٢٩ یا ٤٣٠ میباشد، قرارداده و یتیمة الدهر ذیل **البارع** تألیف هارون بن علی منجم متوفی بسال ۲۸۸ میباشد و این کتاب اخیر، نخستین مؤلفهٔ بدین طرز است که نخبه‌ای از آثار نظمی ونثری گروهی در آن گرد شده ونویسندگان ومؤلفین نام بردهٔ بالا مؤلفات خود را بتقلید وی ساخته‌اند. و نیز بر خریدة القصر ذیل هائی نوشته شده است.

چنانکه ابن خلکان تصریح نموده مؤلف خود نخستین کس میباشد که بنام «السیل علی الذیل» (۲) بر خریدة القصر ذیلی نگاشته و ما در ذیل معرّفی از «سلافة العصر» از آنانکه بر این کتاب ذیلی نگاشته اند و از آن مؤلفات نام خواهیم برد.

خریدة القصر چنانکه ابن خلکان و پس از وی حاجی خلیفه گفته اند در ده مجلّد تألیف گردیده و صاحب شذرات الذهب (ج ٤ ص ۳۳۳) گوید که چون عماد کاتب این کتاب را در هشت مجلّد تألیف نمود آنرا پیش قاضی فاضل (عبدالرحیم بن علی بن حسن لخمی میسانی عسقلانی مصری ۵۲۹-۵۹۶ (۳)) فرستاد قاضی بدان وقعی نگذارد و گفت دو جلد دیگر آن کجاست چرا که مؤلف، آنرا **خری ده** نامیده وباین تعبیر کتاب را و آنانکه در وی نام برده شده اند تحقیر کرده است.

بنابر اینکه این داستان راست باشد این کتاب در هشت مجلد تألیف گردیده و و چون تا اینجا که نگارنده تحقیق کرده ام نسخهٔ کاملی از آن در دست نیست نمیتوان تقسیمات آنرا از روی قطع و یقین تعیین نمود ولی از اینکه «عود الشباب» که مختصر خریدة القصر میباشد و زیر این سطرها مختصراً بمعرفی آن خواهم

(۱) حاجی خلیفه درص ٤٦٠ ج ۱ کشف الظنون مدعی شده که خریدة القصر ذیل بر «زینة الدهر فی عصرة اهل العصر» تألیف ابی المعالی سعد بن علی وراق الخطیری متوفی بسال ۵۶۸ (نام مفصل کتاب ومؤلف وتاریخ فوت اورا درص ۱۷ ج ۲ معین کرده ودرص ٤٦٠ مختصراً آنرا نام برده است) میباشد که آن ذیل بر دمیة القصر و آن ذیل یتیمة الدهر و این ذیل **البارع** تألیف هارون منجم است ولی مؤلف در مقدمه زینة الدهر را نام نبرده و اشکال مؤلف فهرست دار الکتب وارد نیست.

(۲) ابن خلکان گوید: شنیده بودم که این کتاب را عماد الدین ذیل بر کتاب «الذیل» تألیف ابن السمعانی که ذیل تاریخ بغداد خطیب میباشد، تألیف نموده ولی چون آنرا دیدم دانستم که ذیل بر کتاب خریدة القصر خود مؤلف است.

(۳) شرح حال این دانشمند را در ص ۳۲٤ - ۳۲۷ ج ٤ شذرات نگاه کنید.

پرداخت، شامل چهار قسمت میباشد و در مقدمهٔ خریده مؤلف گفته که آنرا به اقسامی چند تقسیم نموده ام: (وقد قسمت هذا الکتاب اقساماً) و قسم اول درفضلاء بغداد ونواحی آن میباشد، چراکه که آنشهر مرکز ودارالخلافه است (وبهمین مناسبت درابتداء آن بشرح حال و آثارچند تن ازخلفاء عباسی که معاصرویانزدیك بعصر مؤلف بوده اند مبادرت گردیده). وچنانکه از نسخهٔ این کتابخانه برمی آید قسم اوّل در دو جزء بوده و جزء اوّل از قسم اوّل در اواسط شرح حال و آثار ابو عبدالله البارع بن الدباس النحوی بآخر میرسد و اوّل جزء دوم قصیدهٔ ضادیّه البارع نحوی مذکورمیباشد. ظاهراینستکه هریك ازاقسام چهارگانه را به دو جزء تقسیم نموده، بنابراین تمام کتاب در هشت جزء خواهد بود واین موافق آنستکه صاحب کشف الظنون وشذرات الذهب تعیین کرده اند.

علی بن محمد معروف به **رضائی رومی** متوفی بسال ۱۰۳۹ خریدةالقصر را مختصرنموده وبنام **عودالشباب** معروف میباشد وحاجی خلیفه در ص ج ۲ کشف زیرعنوان عودالشباب گوید که بنابرتسمیه خود وی این مختصر خریده «الشهاب بطردالذباب» نام دارد و آغاز آن اینست: الحمد لله الذی حمده عنوان کل جریده الخ.

دونسخه ازعودالشباب درکتابخانه برلن موجود و درص ۴۸۹ - ۴۹۱ ج ۶ فهرست کتب عربی آن کتابخانه معرفی کامل از آن گردیده و فهرست اقسام و ابواب آنرا مفصلاً معیّن کرده اند وما مختصری از آنرا دراینجا می آوریم:

قسم اول: درفضلاء بغداد وتوابع آن (در ۱۲ باب). **قسم دوم:** درفضلاء عجم وفرس (در ۲ باب). **قسم سوم:** درفضلاء معاصر و نزدیك بزمان مؤلف در دمشق (در ۵ باب). **قسم چهارم:** در فضلاء مصر وتوابع آن وبلاد مغرب (در ۱۰ باب).

بنابراین عودالشباب در ۲۹ باب میباشد وچون این کتاب مختصر خریدةالقصر است بایستی ابواب خریدةالقصر نیز ۲۹ بوده باشد.

چنانکه بالای این سطرها نگاشتیم نسخهٔ کاملی از خریدة القصر در دست نیست

و چنانکه از مندرجات ص ۹۳ ج ۳ فهرست دارالکتب العربیّه بدست می آید نسخهٔ آن کتابخانه عکس نسخه ایستکه در کتابخانه اهلیّه پاریس وجود دارد و فهرست آن اجزاء را از آنجا نقل کردن کمکی به شناختن تقسیمات کتاب و مندرجات آن مینماید و آن اینست :

(نسخه عکسی دارالکتب شش جزء و در شش مجلّد است)

مجلد اول شامل محاسن شعراء عراق : بغداد ، واسط و بصره میباشد و در شرح حال حریری صاحب مقامات بآخر میرسد (از این عبارت معلوم میشود که از آخر این مجلّد نقص دارد) .

مجلد دیگر شامل محاسن شعراء مصر میباشد و ازاول افتاده دارد .

دومجلد دیگر که پشت سر یکدیگر میباشند شامل محاسن شعراء شام وفلسطین وموصل وحجاز ویمن است ودر آخر آنها اتمام قسم سوم کتاب یادداشت گردیده (ازفهرست عود الشباب نیز استفاده شد که قسم سوم شامل محاسن شعراء شام است) .

دومجلد دیگر که اول آنها نوشته شده : « **الباب الاول من القسم الثانی من القسم الرابع** » در محاسن شعراء جزیرهٔ صقلیّه استکه جزء مغرب (اندلس) میباشد و در محاسن شعراء مغرب نزدیك : (قیروان وافریقا) و گروهی ازاهالی مغرب استکه بشام آمده اندو گروهی ازایشان را سمعانی درذیل اصحاب حدیث نام برده ودسته ای از آنها که بمصر وارد شده اند وذکر اعیان مغرب اقصی و اندلس وشعرائیکه در کتاب فتح بن خاقان (قلائدالعقیان) نام برده شده اند وغیرازاینها .

ودرفهرست نام برده این دو مجلّد اخیررا بنام : **المجلد الحادیعشر والثانی عشر وهو آخر الکتاب** معرّفی کرده و ظاهر اینستکه این عبارت عین آنستکه برنسخه اصل موجودِ در کتابخانهٔ پاریس نوشته شده وبا آنچه پیش گذشت این تعبیر را نمیتوان درست دانست .

آغاز : بسمله (۱) الحمدلله مودع ارواح المعانی اشباح الالفاظ الخ .

(۱) درنسخهٔ این کتابخانه پس از بسمله است : قال الشیخ الامام العالم الفاضل الرئیس الاوحد الامجد صدر الشام والعراق ذوالبلاغتین عمادالدین محمد بن محمد بن حامد الاصفهانی الکاتب رحمه الله تعالی ، الحمدلله مودع ارواح الخ .

(۱۱۳۶)

خریدة القصر این نسخه شامل قسم اول کتاب (در محاسن شعراء بغداد و نواحی آن) بوده ، بر گهائی ازمیان و آخر آن افتاده ، در جاهای افتاده دار بر گهای ننوشته ای گذارده شده ، ازطرز کتابت و کاغذ احتمال میدهم که در قرن نهم هجری نگارش یافته، پشت صفحهٔ نخستین یادداشتهائی ازمالکین پیشین نسخه موجود و پیش ترین تاریخی که ثبت گردیده بسال ۱۰۹۹ بوده و از یادداشت دیگریکه بسال ۱۱۳۲ مرقوم گردیده معلوم میشود که در آنسال این نسخه دردمشق بوده واوراق نسخه آب دیده ولی خطوط آن محونگردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۴۸) . (۱۲ ورق ننوشته است) . صفحه‌ای (۲۵) سطر. طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۸۳) .

[۵۰۱] خمسه حسینی = اشتر نامه و وامق و عذرا (فارسی)

این مثنوی از آثار حسینی است (حاج محمد حسین بن محمد حسن مجتهد ۱۱۸۴(۱) - ۱۲۴۹) (۲) که اصل ایشان ازقزوین ولی در کربلاء معلّی متولّد شده و چون پدر(۳) ایشان در شیراز رحل اقامت انداخته و به بحث و تحقیق اشتغال

---

(۱) در مآخذیکه برای نگارش این شرح در دست نگارنده بود تصریحی برای سال تولدحسینی نیافتم ولی در آلهی نامه (۱۰۰ بیت بآخرمانده) که بسال ۱۲۲۹ منظوم گردیده گوید :

چل و پنجسالت بباطل گذشت بباطل پی خدمت دل گذشت

بنا بر این تولد وی بسال ۱۱۴۸ بوده است .

(۲) بامراجعهٔ بمقدمهٔ خمسه حسینی چاپ‌شده که نگارش خلیفه وبرادر زادهٔ ایشان آقای حاج میرزا عبدالحسین ذوالریاستین قطب کنونی سلسلهٔ نعمت اللهی دام عمره میباشد و طرائق الحقائق ج۳ ص۱۶۰ و مجمع الفصحا ج۲ ص۹۵ - ۹۸ این شرح نگاشته شده است .

(۳) در ص۵۶۱ ج ۱ این فهرست شرح حال مختصری ازحاج محمد حسن اصولی پدرحسینی را بمناسبت یکی از مؤلفات وی نگاشته ام و درآنجابتقلید صاحب روضات وفات ایشان بسال ۱۲۳۰ (وکانت وفاته فی العشر الثالث من هذه المائه) ثبت گردیده ولی آقای ذوالریاستین درمقدمه خمسهٔ حسینی ومرحوم نائب الصدر درص۱۵۳ ج ۳ طرائق الحقائق وفات اصولی را بسال ۱۲۴۰ ثبت نموده‌اند و چون این دو نویسنده از خویشان و نزدیکان آنمرحوم میباشند و گفته اند « اهل البیت ادری بما فی البیت » قول ایشان متّبع است بنا براین آن تاریخ مستفاد از روضات غلط و بایستی اصلاح شود و تذکردیگر اینکه غلط درصفحه گذاری روضات موجب شده که درص۵۶۱ ج ۱ فهرست بجای ص۱۸۰ ص۱۰۸ ثبت گردد ، بایستی این غلط نیز اصلاح شود .

یافت و آنجا را وطن ساخت ، خانواده را از عراق عرب خواست ، این فرزند نیز بشیراز آمد وبابهره هائیکه ازمعلومات معقولی و منقولی داشت بسیر و سلوك راغب گشت ودرطلب کاملی که اورا دستگیرشود این طرف وآنطرف وباین دیار وآن دیار رفت، دستش بدامن بزرگی که اورادستگیرشود، نرسید، بشیراز باز گشت، دراین هنگام حاج میرزا ابوالقاسم متخلص به **سکوت** اورا ارشادودستگیری نمود .

پس ازوفات پدر که درشیراز عالم ومقتدا بود ، رئیس اهل شریعت وطریقت گشت وذوالریاستین حقیقی گردید .

افکاری بلند و قریحه ای سرشار داشته و بنظم قصائد و مثنویها میپرداخته **وحسینی** (۱) تخلص میجسته وخمسه وی که شامل مطالب عرفانی میباشد عبارت است از : الهی نامه ، اشترنامه ، مهروماه ، وامق وعذرا و **وصف الحال** وشرحی بفارسی بردیباچهٔ دفاتر ششگانه مثنوی مولوی رومی(۲) نگاشته است .

ازاین خمسه اشترنامه ، وامق وعذرا ومهروماه آن ازسال ۱۳۲٤ تا۱۳۲۸ در شیراز چاپ شده و در حدود ۲۰۰۰۰ بیت است . و نسخه ای از الهی نامه (۳) و وصف الحال که تاکنون چاپ نشده در کتابخانه آقای ذوالریاستین (حاج میرزا عبدالحسین) موجود و درحدود ۹۲۰۰ و ۷۰۰۰ بیت شعر دارند .

درمجمع الفصحا ازهریك ازاین خمسه انتخابی گردیده ومؤلف ملاقات خود را باحسینی تذکّرداده و گوید قصائد وغزلیاتش مفقود گردیده است .

آغاز : اشترنامه : بسم الله الرّحمن الرّحیم قادر غفار و قدیم و قدیم .

تاکه نشان ازدل وازدلبراست نام خدا زینت هردفتراست .

---

(۱) این خانواده انتساب بحضرت امام حسین علیه السلام ندارندو تخلص حسینی بمناسبت نام ناظم استکه محمد حسین بوده .

(۲) شرح دفاتر ششگانه مثنوی پیش ازخمسه چاپی پس از مقدمهٔ آن چاپ گردیده است .

(۳) در آخر الهی نامه گوید : ز تاریخ اگر بایدت یادگار بگوشد حسینم بدار القرار

واین مصرع اخیر سال ۱۲۲۹ را معین میکند درصورتیکه کلمه بگورا نیز حساب کنیم چرا که اگر آنرا درحساب نیاوریم سال ۱۲۰۱ بدست می آید و میدانیم که در این سال پدرحسینی از عراق به ایران نیامده بوده واشعار الهی نامه دروصف میرزا ابوالقاسم سکوت بهترین شاهد استکه پس از آمدن به شیراز و تشرف خدمت مرشد منظوم گردیده است .

آغاز الهی نامه : بنام خداوند بالا و پست که مخمور او یند هشیار و مست .
» وامق و عذرا : ای بنامت افتتاح نامها ای بیادت گرمی هنگامها .
» مهر و ماه : خداوندا دلی ده سوز در سوز بطور عشق بازی آتش افروز .
» وصف الحال : لله الحمد خالق المتعال بر خلائق رئوف در همه حال .

(۱۱۳۷)

(خمسه حسینی) وامق و عذرا و اشترنامه

این نسخه بخط نسخ بدون تاریخ و نام نگارنده نگارش یافته ، ظاهراً در نیمهٔ اول قرن سیزدهم هجری نوشته شده ، بسال ۱۲۹۵ بنام دیوان شاه نعمت الله ولی داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه شده و بهمین نام وقف بر این کتابخانه و در دفاتر ثبت شده و پشت صفحهٔ نخستین یادداشت گردیده و مسلماً وامق و عذرا و اشترنامه حسینی است ولی در حدود ۱۰۰۰ بیت از اول اشترنامه ص ۱۸۰ - ۲۰۲ خمسه چاپی از سطر ۵) و در حدود ۱۳۰ بیت از آخر اشترنامه موافق نسخه چاپی (ص ۲۶۳ سطر ۱۸ تا آخر کتاب) افتاده دارد و پس از آخرین بیت نسخه (صدره اگر طی کنی این مرحله ☆ باز بجوئی پی این قافله) مناجات نامه ایکه آغاز آن : الهی برندان دردی کشت ☆ که مستند از بادهٔ بی غشت . وانجام آن : دهد تا تن من زدر ماندگی ☆ بدر خواندگی یا زدر راندگی . میباشد موجود و مسلماً نیز از حسینی میباشد .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۱۸۷) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۲۰ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۳ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۸۵) .

(۱۱۳۸)

(خمسه حسینی) وامق و عذرا و اشترنامه

این نسخه بخط نستعلیق خوب بسال ۱۲۳۲ نوشته شده ، اشترنامهٔ آن عیناً نسخهٔ پیشین از اول و آخر ناقص و پس از آن مناجات نامهٔ نام برده موجود و مسلماً نسخهٔ بالا را از روی این نسخه نوشته اند ، بر گ نخستین نسخه که شامل هشت(۸) بیت از وامق و عذرا بوده بواسطهٔ داشتن سرلوح برداشته شده ، در اوّل اشتر نامه

سرلوح مختصر زیبائی میباشد ، اطراف صفحهٔ نخستین فعلی و دو صفحهٔ اول اشترنامه نقاشی شده ، تمام برگها مجدول به اکلیل ولاجوردو پشت آخرین برگ این نسخه را بنام وامق وعذرا معرفی وسال ۱۲۸٤ درذیل آن ثبت گردیده است .

جلد میشن . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۸۹) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۱۵ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۳٦) .

[۵۰۲] خمسه خواجو (فارسی)

کمال‌الدین ابوالعطا محمود بن‌علی کرمانی متخلص به **خواجو** (۱) (۶۸۹-۷۵۳) از اکابر شعرا و سخن سنجان زبان فارسی بوده وچنانکه خود در اواخر « گل و نوروز » معین نموده در ۲۰ ذیحجه سال ۶۸۹ (۲) در کرمان متولد شده

(۱) تاریخ گزیده که در حدود سال ۷۳۰ تألیف گردیده و بنا براین مؤلف آن معاصر خواجو بوده درفصل ششم ازباب پنجم (۸۱۸ چاپ عکسی) درزیرعنوان مشاهیر شعرای فارسی گوید : خواجو کرمانی شعر نیك دارد منها: نی‌زدود دل پر آتش‌ما می‌نالد ❁ تومپندار که از باد هوا مینالد الخ . وازآثاروحالات او چیزی بدست نداده ودرهفت اقلیم (ص۲۲٦ مدرسه) ومجالس‌المؤمنین (ص ۵۱۹ - ۵۲۳) وتاریخ مفصل ایران (قسمت مغول) آقای اقبال ص ۵٤۸ - ۵٤۹ ومقدمه دیوان‌خواجو (صنایع الکمال) ومقدمه روضة الانواربقلم‌آقای حسین‌مسرور وشمع انجمن ص۱۳۹ و هفت آسمان ص ۷٦ و تذکره دولتشاه و مجمع‌الفصحا ج ۲ ص ۱۵ و ریاض‌العارفین ص ۷۲ و طرائق‌الحقائق ج ۳ ص ۲۹۲ وفهرست کتب خطی مجلس تألیف مرحوم اعتصام ص ۲۳۲و۲٤۷ مقدمه آقای سعید نفیسی برمنتخبات اشعار خواجو (کوهی کرمانی بسال ۱۲۰۷ ش منتشر کرده) وخمسه خواجو مآخذ نگارنده بوده اند .

(۲) خواجو دراواخر گل و نوروز تولد خود را چنین معین نموده :

شب روز الف از مه شده کاف	فکنده آهوی‌شب نافه از ناف
رسیده ماه ذوالحجه بعشرین	ببام آورده گردون خشت زرین
زهجرت ششصد و هشتاد و نه سال	شده پنجاه روز از ماه شوال
من از کتم عدم برداشتم راه	سمن زار وجودم شد چرا گاه

بنابراین تصریح واینکه در ابیات دیگر میان دوبیت اخیر این سال را مطابق ۱٦۱۰ رومی و ٦۵۹ یزد جردی و ۲۱۲ مطابق زیج ملکشاهی دانسته مسلماً تولد وی بسال ٦۸۹ و درماه ذیحجه بوده نه در پنجم ماه شوال و سال ٦۷۹ که در فهرست ریو ثبت گردیده و مراد از پنجاه روز ازماه شوال گذشته باقرینه بیت سابق وطرز تعبیر نیز ۲۰ ذیحجه خواهد بود نه پنجم شوال . و برحسب توجه دانشمند محترم‌آقای جلال همائی استاد دانشگاه طهران این‌سنوات مطابق ۱٦۰۲ رومی است و نویسندگان **دو** را **۵۵** نوشته‌اند ،

(در گاهنامه طهران سال ۱۳۰۸ تألیف سید جلال‌الدین طهرانی در ص ٦۷ - ۸۰ دربیان مبدء این تواریخ شرحی سودمند نگارش یافته است) .

و در آنشهر بکسب کمال اشتغال ورزیده و مدّاحی تاج‌الدّین عراقی (احمدبن محمدبن علی) وزیر امیر مبازالدین مظفّری را نموده و مثنوی « **گل‌ونوروز** » را بنام وی ساخته و در بارهٔ وی قصائد و مدائح انشا نموده و این وزیر نسبت بوی عنایت وتوجه زیادداشته و گروهی‌ازنویسندگان رابجمع وتدوین دیوان‌وی وادار کرده وبمجموعه ای کـه شامل ۲۵۰۰۰ بیت (۱) گردیده از آثار او مرتب وآنرا **صنایع الکمال** نامیده اند ودرآخردیباچهٔ این دیوان تذکرداده شده که آنچه پس ازاین طبع وقادوی طراوش نماید بنام **بدایع الجمال**(۲) نامیده خواهد شد .

در اواخر عمر خواجو بشیراز آمده ودر دربار شیخ ابواسحق انجو بار یافته وبمدّاحی مشغول وکتابهائیرا بنـام این پادشاه موشح نموده وگویندکه درجشن ختان‌علی‌سهل‌بن شاه ابواسحق قصیده‌ای گفته پادشاه طبقی پراززر بوی بخشید از مشاهدهٔ آن نعمت فراوان درهماندم جان تسلیم نمود (۳) .

خواجه حافظ از معاصرین وی بوده و در اشعار متابعت از خواجو مینموده واو را باستادی می‌ستوده و دیوان این دوشاعر درالفاظ ومعانی وافکار بایکدگر بسیار نزدیك است .

---

(۱) در فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی از این دیوان و نسخی ازآن کـه دردست میباشد معرفی خواهد شد واین شمارهٔ در مقدمهٔ نسخهٔ‌مجلس است بدانجا مراجعه گردد .

(۲) بدین نام درآخردیباچه دیوان اوّل خواجو (نسخه مجلس شورای ملی) تصریح گردیده ولی، درکشف‌الظنون نامبرده نشده، بخشی‌ازآن درکلیات خواجو کتابخانه‌ملّی‌ملك موجود و نسخهٔ کامل آنراتاکنون سراغ‌نیافته‌ام .

(۳) درسال مرگ این شاعر بزرگ میان تذکره نویسان اختلاف است، دولتشاه وصاحب‌طرائق ومجالس‌المؤمنین بسال ۷۴۲ نوشته‌اند وبطلان این قول را مسلّم بودن تاریخ تألیف وانشاء منظومه های وی تأیید مینماید وهدایت در مجمع‌الفصحا سال ۵۰۳ ودرریاض‌العارفین۸۴۲ نوشته ومرحوم اعتصام وآقای اقبال ومولوی‌آغا احمد علی احمد در کتاب هفت آسمان (در این کتاب نوشته شده که در ریاض‌الشعرا سال ۸۴۲ ودر مرآت‌العالم سال ۷۴۲ وفات خواجو دانسته شده) ودر شمع‌انجمن‌وفهرست ریوص۶۲۰ ج۲ بسال۷۵۳ نوشته اندوما این‌قول را نزدیك بصواب میدانیم ومردن‌وی از شادی صلهٔ زیاد درشمع انجمن مذکور است .

خواجورا نخلبند شعرا(۱) وملك‌الفضلا میگویند وآثار او که اینك دردست میباشد عبارت ازسام نامه (۲) وکلیّات (دونسخه ازآن در کتابخانه‌ملی‌ملك‌موجود یکی از آنها بسال ۷۵۰ در زمان حیواة خواجو نوشته شده ، مندرجات آن در فهرست مجلس نوشته میشود) اوست .

خواجو پس از امیرخسروبتقلید نظامی پنج مثنوی ببحرهای مختلف نظیرخمسه نظامی انشا نموده وهریك را بنامی نامیده ونیزممدوح وی درهریك از کتب پنجگانه یکی از بزرگان بوده وما یکایك آنها را بترتیب سال انشاء دراینجا می‌آوریم :

۱ - همای وهمایون، این کتاب را چنانکه خود تصریح نموده در بغداد انشا وتقریباً شامل(۳۲۰۳) بیت میباشد وبسال ۷۳۲ (کنم بذل برهر که دارد هوس ☆ که تاریخ این نامه بذل است و بس) بانجام رسیده ودرمقدّمه آن ابوسعید بهادر خان وخواجه غیاث‌الدین محمد وزیررامدح گفته ودرخاتمه آن‌ازتاج‌الدین عراقی تشکر نموده که این مؤلفه را در هنگامیکه خدمت پادشاه مشرف میشده بعرض رسانیده ودراین هنگام خواجو درکرمان بوده است .

همای وهمایون بسال ۱۲۸۹ درهندوستان چاپ گردیده وآغازآن اینست :

بنام خداوند بالا و پست ☆ که ازهستیش هست شد هرچه هست .

۲ - گل و نوروز، این کتاب را درمعاشقهٔ نوروز پسر پادشاه خراسان باگل دخترپادشاه روم بوزن‌خسروشیرین نظامی‌بسال۷٤۲(بروز جیم و ازمه دال‌رفته☆ زهجرت باو میم و ذال رفته) انشا وبنام تاج‌الدین عراقی موشح کرده ودرحدود (۲٦۱۵) بیت میباشد وآغاز آن اینست :

---

(۱) در ص ٤۵۵ این فهرست در این موضوع یادداشتی است دیده شود ، خواجو درغزلیکه در وصف حضرت علی بن ابیطالب علیه‌السلام سروده و این بیت از آنست : (وصی نفس محمد علی است آنکه بتیغ - جواهراز کمرتوأمان فرو ریزد .) ازخود نخلبند تعبیر کرده :

جونخلبند گل مدحتت شود خواجو بسا که گل بریاض جنان فرو ریزد .

(۲) نسخه ای از این کتاب که از اول وآخر ناقص میباشد در کتابخانه مجلس شورای ملی موجود ودرص۲۳۲ فهرست کتب خطی آنجا مرحوم اعتصام شرحی درمعرفی ازآن نوشته اند و گذشته از اینکه سبك آن حاکم براینستکه انشاء خواجو میباشد در زیر عنوان رفتن سام بشکار و دیدن پسرعم خود تخلص خواجو دیده شد وباهمای وهمایون نامه خواجو هرگز اشتباه نخواهد شد ودر اوائل کتاب که میخواهد شروع بمطلب نماید گوید :

نه اکنون که دور سپهری گذشت سه ده سال از عمر من در نوشت .

بنابراین نظم این کتاب بسال ۷۱۹ بوده است .

بنام نقش بند صفحهٔ خاك عذار افروز مه رویان افلاك

۳ - روضة‌الانوار، برابر مخزن‌الاسرار دربیست مقاله مرتّب گردیده وشامل مطالبی عرفانی میباشد، بنام شمس الدّین محمدبن صائن وزیرشاه شیخ ابواسحق بسال ۷۴۳ برشته نظم کشیده شده ودرتاریخ وی گوید : جیم زیادت شده برمیم وذال ☆ وآمده چون عین منعل هلال . بسال ۱۳۰۶ خورشیدی درطهران چاپ شده ودرحدود (۲۲۰۰) بیت میباشد وآغاز آن اینست :

زینت الروضة فی الاول ☆ باسم اله الصمد المفضل .

٤ - کمال نامه، نیز مثنوی عرفانی ونظیر هفت پیکر نظامی انشا و بنام شاه شیخ ابواسحق موشح گردیده ودرتاریخ او گوید : شد بتاریخ هفتصد وچل وچار ☆ کاراین نقش آذری چونگار . ودرحدود (۱۸۷۹) بیت میباشد وآغاز آن اینست :

بسم من لا اله الا الله صیغ لفظی وزین معناه

۵ - گهرنامه، این کتاب اصولاً بوزن مثنوی میباشد ولی در آن غزلهائی را مندرج و بنام بهاءالدین وزیر (محمود بن عزالدین یوسف) که از نواده های خواجه نظام الملك طوسی بوده موشح ساخته و بیشتر مطالب آن در مدح اجداد بهاءالدین مذکور میباشد و در تاریخ انجام آن گوید :

مه تیر و ز مه یك نیم رفته زهجرت ذال و واو و میم رفته

(۷۴۶) وشمارهٔ ابیات آنرا موافق اسم نظام الملك باستثنای حرف نون ولام (۱۰۳۱) دانسته

حسابی از نظام الملك برساز وزآن مجموع لام و نون بینداز

وبرحسب شمارهٔ دقیق نگارنده نسخه ذیل (۱۰۰۹) بیت میباشد وآغاز آن اینست:

بنام نام دار نام داران گدای درگه او شهریاران

خواجو دریکی ازمسافرتها خدمت شیخ علاءالدوله سمنانی متوفی بسال ۷۳۶ رسیده و درتحت تربیت ایشان درآمده واز آنوقت اثر عرفان درآثارش پدیدار گشته و روح دیگری یافته است .

خمسه خواجو از کتابهای پربها ودارای وقع واهمیت میباشد ودرحدود (۱۰۹۰۶) بیت شعر میباشد و جز همای وهمایون و روضة‌الانوار آن، تاکنون چاپ نگردیده

وترتیب آن برحسب سال انشاء چنانستکه بالای این سطرها آوردیم ولی نسخه‌های خمسه راکه نگارنده دیده ، هریك بطرزی جز این ترتیب منظّم گردیده‌اند .

(۱۱۳۹)

خمسه خواجوی کرمانی

این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب **مرشد** کاتب شیرازی بسال ۹۵۳ نوشته ، دو صفحهٔ نخستین که شامل چند بیت از روضة‌الانوار میباشد ظلا اندازی و نقاشی زیبائی گردیده ، چهار سرلوح ظریف که هریك بطرزی خاص ترسیم گردیده در ابتدای کتابهای دیگرخمسه میباشدوترتیب‌این نسخه اینست : ۱ - روضة‌الانوار . ۲ - گهرنامه . ۳ - کمال نامه . ٤ - همای وهمایون . ۵ - گل و نوروز .

عناوین مطالب بالاجورد وصفحات مجدول بطلاولاجورد میباشد ومهر اسمی که درچند جای نسخه بوده محو گردیده و پشت صفحهٔ نخستین یادداشت اعتضادالسلطنه مبنی براسامی کتابهای خمسه و دخول آن در کتابخانه ایشان ثبت گردیده است .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۲۶) صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۲۸ سانتیمتر) . عرض ($17\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (٤۱۵)

[۵۰۳] خمسه دهلوی (امیرخسرو) = (فارسی)

[هشت بهشت]

امیرخسرو دهلوی بنابرتصریح در تاریخ فرشته نام وی ابوالحسن بوده ولی تا حدیکه نگارنده آثارویرا مطالعه نموده ، تصریحی‌بدین نام ازخود وی نیافته‌ام ، پدر او امیر سیف‌الدین محمود از امیرزاده های هزارهٔ بلخ میباشد ، در فتنه مغول بهند رفته ودرآنجا نیز مقام امارت وریاست یافته وامیرخسرو درقصبه مؤمن‌آباد هند که به پیتالی شهرت یافته بسال ۶۵۱(۱) متولد شده وتاهفت سال در دامن‌پدر

(۱) درتذکره دولتشاه سمرقندی‌استکه سال عمراومعلوم نیست ولی در تاریخ فرشته گوید هفتاد و چهار سال عمر نموده بنا براین بسال ۶۵۱ متولد شده و در تأیید این قول خود امیر خسرو در دیباچه غرةالکمال گوید : بتاریخ سنهٔ خمسه و ثمانین وستمائه که سی و چهار ساله بودم الخ . ونیز درآینهٔ اسکندری که بنص خود وی بسال ۶۹۹ گفته شده گوید :

به پنجاه نزدیکم آمد جهان ❁ هنوزم نشد تو به زین ترجمان .

تربیت گردیده وچنانکه در دیباچه غرة‌الکمال یاد آور شده دراین‌سن ازاین نعمت محروم شده است .

پس‌ازپدربرادران‌وی تاج‌الدین زاهدوعلاءالدین‌علی‌شاه در تربیت تعلیم وی کوشیده‌واوراتربیت علمی وعملی کردند در دیباچه غرة‌الکمال(ص ۷۰-۸۰ نسخه کتابخانه) که سوّمین دیوان این شاعر است اطلاعات سودمندی از تاریخ حیواة وزندگانی امیرخسرو و سلاطین معاصر وممدوح وی و استادان ومربیان اودیده میشود وچنانکه‌درتمام مآخذثبت گردید بسال۷۲۵ درشب‌جمعه ۲۹ ذیقعدةالحرام که ششماه پس از مرگ مراد ومرشد وی نظام‌الدین اولیا باشد بسرای جاودانی شتافته و در جوار نظام الدین اولیا دفن گردید .

این شاعر در تمام آثار خود خسرو تخلص دارد ، گویند روزی بحضرت نظام اولیا عرضه داشت که خسرو نام بزرگانست خوش ندارم درآنسرا بدین نام نامیده شوم ، نامیکه‌صلاح میدانید براین‌بنده گذارید ایشانهم‌وعده‌دادند که‌درهنگام مناسبی‌نامی‌تقاضا میکنم . پس ازچندی ویرا **محمد کاسه لیس** خطاب‌فرمود واز آثار امیرخسرو برمی آید که‌مراداورا **ترک‌الله** نیز خطاب کرده‌وبه‌این‌عنایت‌افتخاردارد.

امیرخسرو باشیخ سعدی معاصر بوده وشیخ آذری نوشته که شیخ درپیری‌برای دیدار امیرخسرو بهند رفته وازآثار امیر برمی‌آید که ویرا بسعدی اعتقادی تمام بوده،درقران‌سعدین گوید:نوبت‌سعدی که مبادا کهن☆ شرم‌نداری که‌بگوئی‌سخن. ودرجای‌دگر گوید: خسروسرمست‌اندرعاشقی‌معنی‌بریخت ☆ شیره‌از خمخانهٔ مستی که درشیراز بود . ونیز ازاوست : جلد سخنم دارد شیرازهٔ شیرازی .

گویند امیرخسرو نودونه کتاب تألیف نموده و ازوی نقل کرده اند که اشعار او از پانصد هزار کمتر و از چهارصد هزار بیشتر است ، سلطان سعید بایسنقر متوفی بسال ۸۳۸ (ص ۱۳۱ جزء سیم از جلد سیم حبیب‌السیر) را ارادتی زیاد نسبت باین شاعر بوده وخمسه اورا برنظامی ترجیح میداده ، چنانکه الغ بیك متولد بسال ۷۹۶ و متوفی بسال ۸۵۳ (ص ۱۵۱ جزء سیم از جلد سیم حبیب‌السیر) را عقیده‌ای کامل‌نسبت به نظامی بوده ومیان این دو برسراین دوعقیده هماره مشاجره بوده وبهمین مناسبت بایسنقر بجمع اشعارامیر پرداخته و یکصدوبیست هزار بیت

جمع کرده پس از آن دوهزار بیت از غزلیات خسرو را درجائی یافتند که در دیوانهای وی نبود ، از آن پس دانستند که جمع آوردن اشعار او متعذر است .

امیرخسرو پنج دیوان برای خود مرتب نموده واز همه آنها هم انتخابی کرده ومجلّدی ساخته ، درهمین فصل زیر عنوان دیوان امیرخسرو از آنها معرفی خواهد شد وآثار دیگر وی عبارتند از : تاریخ دهلی ، خزائن الفتوح (در تاریخ سلطان علاءالدین محمدشاه خلجی (۶۹۵-۷۱۵) از سال جلوس تا سال ۷۱۱ و آنرا «تاریخ علائی» نیز گویند) ، قانون استیفا ، رساله در موسیقی و پنج رساله بنام اعجاز خسروی که بسال ۱۸۷۶ م در دو مجلّد درهند چاپ گردیده وهمه اینها بنثر میباشد و آثار منظوم او عبارتند ازخمسه بتقلید نظامی ، قران سعدین (درهمین فصل آنرا معرفی خواهم نمود) ، نه سپهر (در فهرست کتب خطی مجلس ج ۱ ص ۲۶۸ معرفی شده) ، تعلق نامه (درسه هزار بیت) ، عشقیه یاعشیقه (درچهارهزار بیت ومسلماً غیرازقران سعدین میباشد و در کتابخانه آصفیه موجود است ص۱۴۸۸ ج ۲)، اشك وآه (مثنوی است ودر آصفیه موجود است ص۱۴۸۶ج۲) ، دول رانی خضرخانی (درفهرست مجلس معرفی میشود) ، لآلی عمان موسوم به جواهر خسروی بزبان اردو میباشد و بسال ۱۳۳۶ چاپ شده (ص ۶۳۶ ج ۳ فهرست آصفیه) وغیرازاینها .

دراینجا بترتیب سال انشا ، هریك از کتابهای پنجگانه این خمسه را معرفی مینمائیم :

۱ - مطلع الانوار ، این کتاب رانظیر مخزن الاسرار دربیست مقاله تنظیم نموده و خود شمارهٔ ابیات آنرا ۳۳۱۰ وانشاء را بسال ۶۹۷ معین نموده و مولوی محمد ابوالحسن که از ادباء اوائل قرن چهاردهم هجری در هندوستان بوده شرح وحاشیه‌ای درتوضیح مطالب کتاب نوشته وبااین حواشی بسال ۱۳۰۲ درهند چاپ گردیده است .

آغاز : بسم‌الله الرحمن الرحیم ☆ خطبه قدس است بملك قدیم .

۲ - شیرین و خسرو ، در مقابل خسرو شیرین نظامی است و دومین مثنوی

امیرخسرو میباشد وشمارهٔ ابیات آنرا درآخر کتاب ٤١٢٤ وسال انشاء آنرا ٦٩٨ معین نمود .

آغاز : خداوندا دلم را چشم بگشای ✡ به معراج یقینم راه بنمای .

۳ - مجنون ولیلی، این مثنوی‌را درداستان مجنون ولیلی انشاء ونام آنراچنانکه خود گفته بعکس‌اول(یعنی‌لیلی مجنون‌نظامی) گذارده (نامش که‌زغیب‌شده‌مسلسل ✡ مجنون لیلی بعکس اول) وشمارهٔ ابیات آنرا درآخر کتاب ۲٦٦۰ وسال انشاء را ٦٩٨ ثبت نموده و در فهرست ریو تذکر داده شده کـه بسال ١٢٤٤ در کلکته وبسال ١٢٨٦ درلکناهو چاپ شده است .

آغاز : ای داده بدل خزینهٔ راز ✡ عقل از تو شده خزینه پرداز .

٤ - آئینه اسکندری، این مثنوی را چون اسکندر نامه نظامی ساخته و شمارهٔ ابیات آنرا خود در آخر تصریح ننموده و برحسب شماره دقیقیکه این نگارنده نموده ٤٢٣٥ بیت میباشد و برحسب تصریح خود مؤلف بسال ٦٩٩ انشاء آن خاتمه یافته است .

آغاز : جهان پادشاها خدائی تراست ✡ ازل تاابد پادشاهی تراست .

۵ - هشت بهشت، این کتاب‌را امیر خسرو در اوصاف بهرام گور برابرهفت گنبد نظامی ساخته ونیز برحسب تصریح خود وی درآخر کتاب بسال ۷۰۱ انشاء آن بآخررسیده وشمارهٔ ابیات‌آن ۳۳۵۰ میباشد وپس از حمد و ثنای الٰهی ونعت حضرت رسالت پناهی‌صع بمدح نظام اولیا وبعد از آن بمدح علاءالدین محمد شاه پرداخته است .

آغاز : ای گشانیده خزائن جود ✡ نقش پیوند کارگاه وجود .

امیرخسرو دراواخر این کتاب که مثنوی پنجم وی میباشد گوید :

شکـر حق راکـه از خزانهٔ غیب ریخت چندان جواهرم از جیب
کـه از آن نقد قیمتی بسه سـال کردم این پنج گنج مـالا مـال .

چنانـکه دیدیم مطلع الانواررابسال ٦٩٧ و هشت بهشت را بسال ۷۰۱ بآخر رسانیده وباتصریح باینکه درسه سال این خمسه را بپایان رسانیده جمع میان این

دو قول اینستکه در آخر سال ۶۹۷ شروع و اول سال ۷۰۱ بآخر رسانده و سه سال میان این دو سال را مشغول نظم این پنج کتاب بوده و بنابر محاسبه بالا تمام آن ۱۷۵۷۹ بیت میباشد.

(۱۱۴۰)

هشت بهشت این نسخه را یکی از اساتید خط نستعلیق نوشته، از خود و سال نگارش نام نبرده، ظاهراً در اواخر قرن دهم نگاشته شده، دارای یك سرلوح زیبا و هفت مجلس نقاشی ظریف چینی میباشد، تمام صفحات متن و حاشیه و اوراق حاشیه برنگهای مختلف و زرافشان و برگها مجدول بطلا و غیره و عناوین مطالب برقسمتهائیکه از طلا پوشیده شده با سفیداب نگارش یافته، بسال ۱۲۷۰ بنام «بهرامیّه امیرخسرو دهلوی» داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده و پشت برگ نخستین که نیز وقفنامه آن نگارش یافته یادداشت شده، در اینجا وبر برگیکه پیش از آنست یادداشت هائی بوده محو کرده اند، چند جای نسخه در اثر آب دهان ضایع و مرکبِ سطرهای دو صفحه اوّل آن بخودی خود محو شده و آثار کمی از آن مانده وباوجود این از نسخ بسیار نفیس شمرده میشود.

جلد تیماجی مذهب. کاغذ متن خان بالغ حواشی الوان فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۱۲۶). صفحه ای (۱۳) سطر. طول ($۲۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). عرض (۱۷ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۷۴).

[۵۰۴] خمسه فیضی = نلدمن و مرکزادوار (فارسی)

ابوالفیض بن شیخ مبارك ناگوری از شعرای نامدار و دانشمندان والاتبار میباشد، چنانکه خود در اواخر نلدمن گوید(۱) بسال ۹۵۴ متولد شده و پیش پدر چندسالی درس خوانده وبشهادت آثار وی ونگارش تذکره نویسان درعلوم تفسیر ولغت وریاضی و طب وتاریخ ومعما و عروض و قافیه و خط و انشاء وغیره (۲) مهارت

(۱) شد مهدمن این بلند طارم ❀ درنهصد وپنجه چهارم.

(۲) نیز در اواخر نلدمن گوید: از درك ریاضی و طبیعی ❀ شد طبع حدیقه ربیعی ❀ نه طاق رصد نظاره کردم ❀ تقویم و مه ستاره کردم ❀ خط بصرم بظل ممدود ❀ نه دائره راست قصر و صعود ❀ در هفت مطب نشست دارم ❀ تشریح ناك بدست دارم ❀ سبابهٔ کلکم از خط ژرف ❀ شد نبض شناس معنی حرف.

یافته وبسال ۹۷٤ ملك‌الشعرای اکبرشاه گردیده و گذشته ازاین‌مقام، مرتبه امیری یافته وخوددراواخرنلدمن گوید : (هم باامرا نظیر گشتم ☆ هم‌برشعرا امیر گشتم). وچنانکه ازخاتمهٔ مرکز ادوار که برادرفیضی ابوالفضل‌مؤلف تاریخ اکبری‌نوشته ونگارش‌بدوانی که نیزباوی‌معاصرونسبت بوی‌بی‌عقیده بوده ونیز ازضبط دیگران بدست می آید در دهم صفر سال ۱۰۰٤ جهانرا بدرود گفته است .

درهفت آسمان مؤلفه بسال ۱۲۸۵ در کلکته، مؤلف آن ، احمد علی‌احمد ، گوید صدویك کتاب تألیف کرد . نگارنده تاکنون جز **سواطع‌الالهام**(۱) که تفسیر بی نقطه بر تمام قرآن کریم میباشد و راستی مؤلف قدرت ادبی و اطلاع کامل خود را برلغت و توانائی زیاد برانشاء را بواسطهٔ تألیف آن نشان داده و **موارد‌الکلم** که نیزبزبان عربی وازحروف بی‌نقطه ترکیب یافته و **لیلادقی**(۲) ودیوان شعر(۳) ودوترجمه فارسی از دو متن هندی (٤) واین دوقسمت ازخمسه‌ای که بتقلید نظامی انشاء نموده برنام مؤلفات وی دست نیافته ام .

(۱) بسال۱۳۰٦ درهندوستان چاپ گردیده ونسخهٔ آن درمجلس شورای ملی موجود است .

(۲) درص ۸۲۰ ج ۱ فهرست آصفیه درذیل کتب ریاضی فارسی این کتاب نام برده شده و گوید بسال ۱۲۷۱ چاپ شده است .

(۳) از دیباچهٔ دیوان فیضی که خود وی نگاشته ونسخه ای از آن در اوائل مجموعه خطی شمارهٔ ٦۲۱ کتابخانه مجلس موجود وبسال ۱۰۸٦ نگارش یافته بدست می‌آید که این دیوان ازمنتخبی ازاقسام اشعارتشکیل یافته و نه هزارو کسری بیت میباشد و ازقرینه نسخه ایکه در کتابخانهٔ موزهٔ بریتانیا موجود وشرح آن در ص ٦۷۰ و ٦۷۱ ج ۲ فهرست ریو نگاشته شده و شامل قصائد وماده تاریخها وترکیب بند وغزلهاوقطعات ورباعی‌ها ونلدمن‌ومرکزادوار وغیره میباشد ودرهفت آسمان بنقل ازبدوانی‌استکه دیوان ومثنوی اوازبیست هزار بیت زیاده‌است ونیز ازخاتمه مرکز ادوار که بقلم برادر فیضی (ابوالفضل)میباشد نقل نموده که از شعر پیشین پنجاه هزار بیت از صفحه هستی سترده و بسال چهل ودوم الهی (چنانکه درتاریخ اکبری مفصلا نگاشته شده سال جلوس اکبرشاه که نزدیك‌فروردین‌ماه بوده مبدء‌تاریخی بنام‌الهی قرارداده شده وچهل‌ودومین‌سال الهی مطابق‌سال۱۰۰٦ هجری است) این برادر برآن شده که برادرزادگان خویش‌را دریکجا گرد آورد وپنجاه هزار بیت از نثر و نظم وی جمع گردید (در ص ۲۹٤ ج ۲ فهرست آصفیه نسخه ای چاپی از دیوان فیضی نشان داده شده ودر ص ۳۰۲ نسخه‌ای بنام کلیات فیضی که بسال ۱۰۳٤ نوشته شده ودرص ۷۳۰ ج۱ آن‌فهرست ، غزلیات فیضی که بسال۱۲۱۷ نوشته‌شده‌ودرص ۷٤۸ ج ۱ نسخه ای بنام« متفرق اشعار فیضی » که نیز بسال ۱۲۱۷ نوشته شده ، نشان داده شده است) .

(٤) درتذکرهٔ علماء هند نیز نام این دو کتاب برده شده است .

ابوالفیض در آغاز شاعری **فیضی** تخلص میکرده ولی دراواخر تخلص خودرا **فیاضی** قرار داده (۱) و در پایان نلدمن خود بدین موضوع تصریح نموده :

زین پیش که سکه ام سخن بود فیضی رقم نگین من بود
اکنون که شدم بعشق مرتاض فیاضیم از محیط فیاض .

ازمطالعه اشعارفیضی ونگارش مورخین وتذکره نویسان معلوم شد که اکبرشاه درسال ۹۹۳ ویرا بنظم خمسه ای بسبك نظامی مأمور فرمود وی از همان هنگام شروع در طرح ریزی هرپنج کتاب نمود و از هریك بخشی انشاکرد و آنها را : مرکزادوار، سلیمان وبلقیس، نلدمن، هفت کشور و اکبرنامه (بدین ترتیب موافق پنج گنج نظامی) نام گذاردولی تاسال ۱۰۰۳ هیچیك از آنها بانجام نرسیددراین سال امر اکید برانجام آن صادر ومقرر گردید که اول نلدمن را که ازداستانهای قدیم هندی وعشق بازی **نل** نام با **دمن** را شامل است بآخررساند وی امتثال امرنمود ودرمدت چهارماه این کتاب را در ۴۲۰۰ بیت بانجام رسانید وخود درتاریخ انجام آن گوید :

این جاوهزار گوهرناب ✡ کانگیخته‌ام بآتشین آب ✡ بپذیر که آب گوهر تست ✡
از بهر نثار افسر تست ✡ گر بیشتری نثار کردم ✡ نی کسر در او شمار کردم ✡
سی و نهم از جلوس شاهی ✡ تاریخ مجدد الهی ✡ چون سال عرب شمار کردم ✡
الف و سه الف نگار کردم ✡ اکنون که جل و نهم درین دیر ✡
هفتاد ودو (سه) شعبه کرده‌ام سیر .

درص ۱۴۹۲ ج ۲ فهرست آصفیّه ثبت گردیده که نلدمن چاپ گردیده است .

آغاز : بسمله ای در تك و پوی تو زآغاز ✡ عنقای نظر بلند پرواز .

---

(۱) تاریخ این تغییرتخلّص مسلماً معلوم نیست درهفت آسمان ازمرآت العالم وبدوانی نقل نموده که سالها فیضی تخلص میکرد ودر اواخر فیاضی تخلص نمود ولی ساز گار نیامد و بعد از یك دوماه رخت حیات از این عالم بربست و این قول گذشته از اینکه گوینده آن بدوانی معاصر وی بوده قرینه دیگردارد که امین احمد رازی درهفت اقلیم که بسال ۱۰۰۲ تألیف گردیده فقط اورا فیضی نامیده است و نیز در هفت آسمان از مرآت العالم نقل شده : در آخر بواسطهٔ موافقت وزن کلمه علّامی که خطاب شیخ ابوالفضل برادرش بود فیاضی تخلص کرد .
درهنگام مراجعهٔ بدیوان فیضی یافیاضی نگارنده بدین دو بیت بر خورد :
شنیدم درخراسان فیضئی بود ❀ که گفتی بلبل این بوستانم ❀ اگراو بود بلبل درخراسان ❀
کنون من طوطی هندوستانم . بدین دلیل علت تغییردادن تخلص را این اشتراك میداند وبنابراین درسال ۱۰۰۳ که نلدمن را بآخر رسانیده این تغییر را هم داده است .

۲ - مرکز ادوار چنانکه دانستیم فیضی بدواً بنظم این کتاب شروع کرده ولی حسب‌الامر نلدمن را پیش از آن بآخر رسانیده و ظاهراً این کتاب را تمام نکرده عمرش تمام گشت و برادر وی در تاریخ اکبری تصریح نموده که مأمور بود مرکز ادوار را درسه هزار بیت بانجام رساند ، نسخه ایکه ازاین کتاب دردست نگارنده است در حدود (۱۴۶۲) بیت دارد و در زیر عنوان : **پیرایه آغاز** گوید :

چون شود این پنج گهر تابناك　　غوطه خورد پنجه قلزم بخاك
آنکه چنین جنبش پرکار داد　　نام ورا **مرکزادوار** داد .

و ریو دو بیت زیرین را که سال تألیف و عمر ناظم را میرساند از این کتاب نقل نموده :

این می بیغش که کشیدم بغور　　دور نخستین بود از پنج دور
شوق کزین نامه پروبال داشت　　عقل کمال چهلم سال داشت .

آغاز : بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم ✡ گنج ازل راست طلسم قدیم(۱)

باتفحص وجستجو از سه کتاب دیگر این خمسه آثاری بدست نیاوردم قطعاً در کلیات فیضی که نشان داده شد بخشهائی از آنها را خواهیم یافت .

معاصرین فیضی باوی میانه خوبی نداشته وبدینجهت اورا بی‌دین معرفی کرده و ماده تاریخهای بدی برای مرگ او ساخته اند ولی از مراجعه بتفسیر فیضی و مطالعهٔ این دو مثنوی و قسمتی از دیوان وی و دیباچه آن که در دست نگارنده است جز فضل و دانش و طبع روان نقصی در او نمی یابم و از این آثار اگر

انّ آثارَنا تَدُلُّ عَلَیْنا ✡ فَانْظُروا بَعْدَنا الی الْآثار

درست باشد اعتقاد وی بمبدء و معاد ظاهر و بی عقیدگی از آن برنمی آید .

---

(۱) فیضی دیباچه دیوان خود را به سه بیت از مرکز ادوار افتتاح نموده و پس از آن گوید : وصلی‌الله علیه وآله وعترته ومدارج مرقات علمه وجواهرمرادات فطرته این ذره چندیست از ریك بیابان خیال که سراب جهان معنیست چون بادیه پیمایان تشنه لب وآبله پایان . . . . . سبحان‌الله کجا پایه من هندوستانی با اینهمه کجمج زبانی لاف پهلوانی و پهلوی دانی همانا سحرجادو گران هند تواند . . . . و این رطب و یابس که برطبق عرض نهاده ام نه هزارو کسریست نمونه ای از اقسام شعرمن الخ .

علاقمندی فیضی را به سك بعضی ازتذکره نویسان تذکر داده اند (این هم که امروز می بینیم ازعلائم و آثارتجدد است وننگی ندارد) و گویند روزی عرفی شاعرشیرازی برفیضی وارد شد دید سگ بچگانی چند دراطراف وی گرد آمده اند ازروی شوخی گفت : **مخدوم زادگان چه نام دارند** . فیضی جواب داد : **عرفی** . عرفی گفت : **مبارك باشد** . واین جواب با بودن مبارك نام پدر فیضی لطفی دارد واین بیانات عرفی موجب تألم فیضی گردید .

(۱۱۴۱)

خمسه فیضی یا نلدمن ومرکزادوار

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، ظاهراً نویسنده هندی و دراوائل قرن یازدهم هجری نگاشته شده ، یادداشتهائی بسال ۱۱۶۲ و ۱۱۷۱ و ۱۱۷۲ پشت هریك ازبخشهای آن دیده میشود ، پیش ازاین دومثنوی ، بخشی ازقطعات وماده تاریخ ها ورباعیات فیضی میباشد که زیر عنوان **دیوان فیضی** معرفی خواهد شد .

جلد تیماج . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق کلیه (۲۱۲) این دونسخه (۱۶۳) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۰ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۲۰) .

[۵۰۰] خمسه نظامی (فارسی)

این کتاب که چون ناظم آن در کمال شهرت میباشد از آثار بزرگ استاد عالیمقام امام و پیشوای مثنوی گویان نظامی گنجوی است (۱) (ابو محمد (۲)

(۱) گویند نظامی گنجوی اصلاً ازقریه تا ازتوابع تفرش ازمحال قم میباشد وابیاتی در این باب دربرخی ازنسخ خطی وچاپی نظامی دیده میشود وشهرت وی به گنجه است ، بعضی تصور کرده اند که لقب وی نظام الدین بوده و بهمین مناسبت نظامی تخلص میگرفته ولی نگارنده دلیلی براین مدعی ازابیات خمسه نیافت وحاجی خلیفه درص ۴۷۵ ج ۲ لقب وی را جمال الدین معین نموده ودر این باب منفرد است .

(۲) ابیاتی چند دال براینکه نظامی فرزندی بنام محمد داشته در خمسه موجود ونزدیکترین کس که او را ابو محمد نظامی معرفی نموده قزوینی در آثارالبلاداستکه بسال ۶۷۴ تألیف گردیده و در

(بقیه حاشیه ۲ و ۳ درصفحه ۵۲۵)

ویس(۱)بن یوسف(۲) بن زکی(۳) بن مؤید مطرّزی) که‌ازشعراو حکمای نیمه‌دوم‌قرن ششم هجری بوده ومسلماً پس‌ازسال ۶۰۷ (٤) وفات یافته ودرفن مثنوی کس بپایهٔ

(بقیه حاشیه از صفحه ۵۲٤)

ذیل **جنزه** که معرب گنجه میباشد (در اقلیم پنجم ص۳۰٤ نسخه خطی این کتابخانه) فقط ویرا بدین نام نامیده وستوده است .

(۱) نظامی خود درلیلی مجنون درآخرمدح وستایش شروانشاه (ص ۳۵ چاپ آقای وحید) گوید :

یا رب تومرا که **ویس** نامم　　در عشق محمدی تمامم
زان شه که محمدی جمالست　　روزیم کن آنچه درخیالست

و در چند نسخه **کاویس نامم** نوشته شده ولی در نسخ کهنه که **ویس** نوشته شده وجای تعجب استکه دانشمند محترم آقای وحید هم کاویس ضبط کرده اند ودرحاشیه نوشته اند « یعنی من که درعشق محمد اویس وار مشهور شده ام » اگر بادقت نظر کنیم خواهیم دید که بیان ایشان اجتهاد مقابل نص است ونظامی صریحاً گفته نامم ویس است اگر میخواست بگوید مانند اویس عشق دارم کسیکه اینگونه مطالب دقیق و رقیق را برشته نظم کشیده توانا بود این معنی را هم بدان گونه بیان کند که معنی دیگر ازآن استفاده نشود .

نظامی در تذکرهٔ دولتشاه سمرقندی نظام‌الدین ابومحمد بن یوسف (در ص ۱۲۸ چاپ اروپا « ابی یوسف » میباشد ولی در نسخه خطی کتابخانه یوسف است) بن مؤید . ودکتر اسپرنگر نظام‌الدین احمدبن یوسف . ودر کشف‌الظنون جمال‌الدین یوسف بن‌م ؤید . و هدایت ابو محمد احمد الیاس بن ابی‌یوسف بن مؤید . وآقای تربیت ابومحمد نظام‌الدین الیاس بن‌یوسف بن مؤید معرّفی گردیده و در اشعار نظامی اشاره‌ای بنام **الیاس** نیز شده است .

(۲) نظامی خود در لیلی مجنون (ص ٤۸ چاپ وحید) گوید :

گرشد پدرم به نسبت(سنّت) جد　　یوسف پسر زکی مؤید

بنا بر این پدر وی یوسف وپدر پدر او زکی نام داشته واز این بیت استفاده میشود که **یوسف** بنام جد خود یعنی **مؤید** معروف بوده ، چنانکه ابن‌سینا ، شیخ‌الرئیس بنام جدّش **سینا** به ابو علی **ابن‌سینا** مشهور گردیده و نظائر بسیار دارد ، پس باید کلمه را نسبت خواند و سنّت نسخه بدل معنی ندارد .

(۳) از تاریخ انشاء ونظم چند کتاب از خمسه که مسلماً آن تواریخ از خود نظامی میباشد وقرائن حاکم استکه الحاقی نیست وما آنها را نقل میکنیم و دانستن زمان ممدوحین وی در این کتاب زمان و عصر او بخوبی واضح و هویداست .

(٤) قزوینی در آثار البلاد وفات نظامی را در حدود ۵۹۰ نوشته و دولتشاه سمرقندی درتذکره خود بسال ۵۷۶ و هدایت نیز مرگ نظامی را در همین تاریخ نوشته و مؤلف هفت آسمان از تقی الدین کاشی سال۶۰۶ وازمخبرالواصلین سال۶۰۲ را وفات نظامی نقل‌نموده‌وحاجی خلیفه در ص ۵۲٤ ج ۱ بسال ۵۷۶ ودر ص ٤۶۲ و ٤۷۵ ج ۱ بسال۵۹۶ ودر ص ۲۰۳ ج ۱ ظنون بسال ۵۹۹ نوشته وآقای تربیت‌در دانشمندان‌آذربایجان (ص ۳۸۱ ۳۸۵) بنقل از نتائج‌الافکار و صبح صادق وفات نظامی را بسال ۶۰۲ نوشته اند

بطلان وفات نظامی پیش از سال ۵۷۹ را تاریخ انشاء مثنویات وی که در برخی مسلماً

(بقیه‌حاشیه درصفحه ۵۲۶)

وی نرسیده و اورا در تشبیه و استعاره و تمثیل و خلق الفاظ و معانی دست بزرگی است.

(بقیه حاشیه ازصفحه ۵۲۵)

خود نظامی بدانها تصریح نموده وبعضی‌هم ازتاریخ وزمان ممدوحین وی بدست می‌آید ، بخوبی واضح و محتاج باقامه دلیل و برهان نیست و نیز بطلان تعیین سال ۶۰۲ و ۶۰۶ را هم انشاء اقبال نامهٔ وی که بنام عزالدین مسعود پادشاه موصل انشاء گردیده ثابت میکند [دراقبال‌نامه است :

سر سر فرازان و گردنکشان — ملک عزدین قاهر شه نشان
طرف دار موصل بفرزانگی — قدر خان شاهان بفرزانگی

ودر آخر کتاب گوید :

چو نام شهش نام مسعود باد — وزین داستان شاه محمود باد)

وبنا برضبط درشذرات الذهب (ج۵ص ۶۲) عزالدین ابوالفتح مسعودبن سلطان نورالدین ارسلان شاه بن مسعود صاحب موصل بسال ۵۹۰ متولد شد وپس از پدر در ۱۷ سالگی‌بسلطنت رسید و گویند در ربیع الاول سال ۶۱۵ وفات یافت وچون پادشاهی عادل وخوش قیافه وسخی بود مرگ وی برعیت گران آمد .

ودر این کتاب اشاره به کشته شدن نورالدین ارسلان نموده (در ابتداء اقبال نامه است :

چو شاه ارسلان رفت ودر خون بخفت — سخن چون توان اندرین حال گفت
بطغرای دولت چو طغرل تکین — ابوالفتح مسعود بن نور دین)

و میدانیم این پادشاه بسال ۶۰۷ کشته شده ، بنابرین انشاء اقبال نامه میان سال ۶۰۷ و ۶۱۵ بوده و شاید در میان همین دو سال نظامی نیز وفات یافته باشد .

در اواخر اقبال نامه است :

بشصت آمد اندازهٔ کار من — بگشت از خود اندازهٔ حال من

بنابراین ناظم ۶۰ ساله بوده که این کتاب را بآخر رسانیده ودر تمام نسخ خطی و چاپی چند صفحه پیش از این بیت در زیر عنوان «انجامش کار نظامی» این چند بیت میباشد :

نظامی چو این داستان شد تمام — بعزم شدن تیز برداشت گام
نه بس روزگاری برین‌بر گذشت — که تاریخ عمرم ورق در نوشت
فزون‌شش‌مه‌آمدزشصت‌وسه سال — که بر عزم ره بر دهل زد دوال

و چون‌بیت بالاکه‌درآخر نسخه است صریح در شصت سالگی شاعر میباشد وطرز انشاءچند بیت پیش حاکی است که از دیگری میباشدو خواسته وفات شاعر را در نیمه سال شصت‌وچهارمین معین نماید نگارنده تصور میکند که این چند بیت ازدیگری است واز خود نظامی نیست وصاحب هفت آسمان عمر نظامی را از دکتر اسپرنگر شصت و سه سال و شش ماه واز مفتاح‌التواریخ ۸۴سال نقل کرده است .

از اینکه در اوائل شرفنامه (ص ۳۶ چاپ وحید) که برحسب ضبط در بعضی از نسخ خطی و چاپی بسال ۵۹۷ انشاء گردیده گوید :

چو تاریخ پنجه برآمد بسال — دگر گونه شد بر شتابنده حال

ودر اقبال نامه خودرا شصت ساله معرّفی نموده ، معلوم میشودکه انشاء این کتاب اخیربسال ۶۰۷بوده و اگر وفات اورا درشصت وسه‌سال وششماهه‌ای بدانیم وفات او بسال ۶۱۱خواهدبود وتولد او بسال۵۴۷ بوده است .

معرّفی از چنین دانشمندی درخور هر کس نیست، بهتر آنست در اینجا شرحیکه عوفی معاصر وی چند سالی پس ازاین حکیم سخنور درلباب الالباب (ص ۳۹۶ ج ۲ چاپ اروپا) نوشته عیناً نقل نمائیم :

« نظامی گنجهٔ که گنج فضائل رابدست بیان برپاشید وخزانهٔ لطائف را برفرق جهانیان نثار کرد ابکار لطائفی که وراء استار **مخزن اسرار** و متواری‌اند اگر رخ بنمایند دلهاء عشاق بربایندوتنگ‌چشمان معانی که‌درتر کستان نظم **مجنون ولیلی** انداگرپرده ازرخ براندازندعقول عقلاء روزگار را شکار کنند چون درشیرین سخنی برسریر فضل خسرو بود **قصهٔ خسرو و شیرین** چنان نظم کرد که روان عنصری تلخ کام شد و چون مالك ممالك بلاغت بود قصهٔ **سکندر** چون آئینه در چشم سامعان نمود خطبه وسکه فضائلش (کذا والظاهر **فضائل**) بنام او ختم شد وجز این مثنویات ازوی شعر کم روایت کرده اند (۱) در نیسابور از بزرگی شنیدم که از وی نقل کرد الخ . (پس ازین ۱۵ بیت شعر از نظامی نقل نموده واز سال تولدومرگ وی نامی نبرده و چنانکه دیده میشود گویا از کتاب هفت پیکر وی بی خبر بوده که در شرح بالا اشاره‌ای بدان نکرده در صورتیکه بچهار مثنوی دیگر او اشاره ای کرده است).

چنانکه زیر این سطرها نگارش خواهد یافت هریك از این کتابهای پنجگانه راکه‌سالها(۲) پس‌ازمرگ نظامی‌ازیکدگردور وجدا بودواینك برادروارپهلوی یکدگرقرار گرفته وبنام « خمسه » نامیده شده، بنام‌پادشاهی موشح نموده وهمه‌آنها موافق شمارهٔ زیرین که زیر هریك از کتابهای پنجگانه نگاشته میشود درحدود (۲۶۰۰۰) بیت شعر میباشد ولی تذکره نویسان شماره ابیات آنرا (۲۵۰۰۰) معین کرده اند .

۱ - مخزن‌الاسرار، این کتاب بنام بهرامشاه بن داود رومی ، موشح گردیده و در حدود (۲۲۰۲) بیت میباشد و در بیست مقاله مرتب شده و شامل نصائح وحکم و امثال و مواعظ میباشد ، تاریخ نظم آنرا درآخر نسخه چاپ‌سال ۱۹۰۸م.

(۱) از این بیان عوفی معلوم میشود که در آنوقت اشعار دیوان نظامی زیاد شیوع و انتشار نداشته ولی‌درآخر این قرن قزوینی‌درآثارالبلاد(مؤلفه بسال ۶۷۴)وجود دیوانی ازنظامی وخوبی اورا تصریح نموده و دولتشاه سمرقندی شماره ابیات دیوان اورا بیست هزار ثبت نموده و جامی در بهارستان گوید که جزخمسه شعر از نظامی کم نقل کرده اند ، در هفت اقلیم از دیوان‌وی ۷۹ بیت نقل گردیده و آقای وحید اینك مشغول چاپ‌دیوان غزلیات وقصائدواشعار دیگرنظامی‌اند .

(۲) ازمطالب مندرجه درآثارالبلاد قزوینی معلوم میشود که تاهنگام تألیف آن کتاب (سال ۶۷۴) این پنج گنج نظامی دریك مجلد نبوده است .

هند ۵۸۲ وچاپ آقای وحید ۵۷۲ و آقای تربیت بسال ۵۵۹ معین نموده اند ولی درنسخ کهنه خطی تاریخ وجود ندارد و ظاهراً این تاریخها الحاقی و از خود نظامی نیست.

بر مخزن الاسرار شروحی نوشته شده: ۱ شرح محمدبن قوام بن رستم بلخی (در کتابخانه مجلس موجود و درفهرست آنجا معرفی کامل میشود).

۲ - شرح ابراهیم تتوی. ۳ - شرح امان‌الله (این دو شرح را مؤلف هفت آسمان در کتابخانه دهلی نشان داده و در کتابخانه آصفیه دکن از شرح تتوی نسخه ای که بسال ۱۰۶۸ نوشته شده نیز موجود است، ص ۱۴۸۲ ج ۲ فهرست آصفیه). ۴ - شرح محمدرضا که درحاشیه نسخه چاپ سال ۱۹۰۸ م درهند چاپ شده و ۵ - شرحیکه بدون نام مؤلف درمقدمه شرح بلخی اشاره شده است.

آغاز: بسم‌الله‌الرحن‌الرحیم هست کلید درگنج حکیم.

۲ - خسروشیرین، این کتاب‌را که از شاهکارهای نظامی باید شمرد و در آن دادقدرت و ادبیّت داده شده بنام طغرل بن ارسلان شاه سلجوقی که از سال ۵۷۱ (۱) تا ۵۹۰ سلطنت داشته موشح گردیده وپس از مدح وی به مدح اتابك محمد جهان پهلوان پرداخته و کنیه او را ابوجعفر معین نموده ودرتواریخ ثبت است که درزمان طغرل رشته کارها دردست‌وی بوده وچون بسال ۵۷۱ وفات یافت برادر وی قزل ارسلان جای اورا گرفت و او نیز بسال ۵۸۷ در رختخواب کشته شد وشروع بنظم این کتاب راسال جلوس طغرل (ص ۱۵ چاپ وحید دیده شود) وانجام آنرا بسال ۵۷۶ معین نموده وبرحسب شماره دقیق درحدود (۴۹۱۴) بیت شعر میباشدو خواهر دانشمند نگارنده (رضیه - حدائق) این کتابرا بنام «افسانه‌شیرین» نشر کرده‌اند.

۳ - لیلی مجنون، این‌داستان ازحکایت های عاشقی اعراب میباشد و درایران پس‌ازنفوذ آنها انتشار یافته‌ونظامی چنانکه‌درابتداء این کتاب تصریح نموده، انشاء ونظم آن‌برحسب‌امر کتبی‌شروانشاه اخستان بن‌منوچهر (جلال‌الدین ابوالمظفر) (۲)

(۱) درروضة‌الصفا (ج ۴) مرگ ارسلان‌بن طغرل بسال ۵۷۱ ثبت گردیده و درشذرات‌الذهب (ج ۴ ص ۲۴۴) بسال ۵۷۳ ضبط شده است.

(۲) در ص ۲۳۲ ج ۲ سخن وسخنوران وفات وی میان سال ۵۹۰ و ۵۹۷ معین گردیده است.

بوده و نیز خود وی شمارهٔ ابیات آنرا بیش از چهارهزار وسال نظم را بسال۵۸٤(۱) معین نموده وبرحسب شمارهٔ دقیق نگارنده درحدود (٤٤۵۰) بیت است .

آغاز: ای نام تو بهترین سرآغاز بی نام تو نامه کی کنم باز

٤ - هفت پیکر این کتاب در شرح حالات رزمی و بزمی بهرام گور میباشد وبنام علاءالدین گرپ ارسلان(۲) پادشاه مراغه موشح گردیده وچنانکه درآن کتاب تصریح شده بسال ۵۹۳ بانجام رسیده

(از پس پانصد و نود سه فزان گفتم این نامه را چو ناموران)

و شمارهٔ ابیات آن باحاسبهٔ دقیق در حدود (٤۵۷۷) شعر میباشد .

آغاز: ای جهان دیده بود خویش ازتو هیچ بودی نبوده پیش از تو

۵ - اسکندرنامه این کتاب در داستان اسکندر و دوجزء میباشد ، بخش اول را چنانکه دراوائل کتابست شرفنامه نامیده (از آن خسروی می که درجام اوست❁ شرف نامه خسروان نام اوست . ونیز گوید : شرف نامه را فرخ آوازه کرد❁ حدیث کهن رابدو تازه کرد) وآنرابه اتابك نصرة الدین ابوبکر پسر محمد جهان پهلوان تقدیم داشته ودرج ٤ روضة الصفا درآخر سلاجقه روم این اتابك را معرفی نموده وگوید پس ازعموی خویش قزل ارسلان (درص ۲۸۹ ج ٤ شذرات نوشته شده

---

(۱) این چار هزار بیت و اکثر شد گفته بچار ماه و کمتر
آراسته شد به بهترین حال در سلخ رجب به ث و ف دال
تاریخ عیان که داشت باخود هشتاد و چهار بعد پانصد

(۲) از این بیت

رستمی کز فلك سواری رخش هم بزرگ است وهم بزرگی بخش

که در ذیل دعای پادشاه و زیر نام گرپ ارسلان در ابتداء کتاب میباشد (ص ۲۲ چاپ وحید) و این بیت :

نامه برمرغ نامه بر بستم تا رساند بشاه من رستم

که در اواخر کتابست (ص ۳٦٦ چاپ وحید) معلوم میشود که نام گرپ ارسلان رستم بوده ، تا کنون بتاریخ حیوة وی دست نیافته ام فقط در دانشمندان آذربایجان نوشته که هفت پیکر را به علاءالدین گرپ ارسلان فرمانفرمای مراغه تقدیم داشته و آقای وحید در ص ج مقدمه هفت پیکر نوشته اند که نامه هفت پیکر را حکیم نظامی بنام سلطان علاءالدین گرپ ارسلان اقسنقری منظوم داشته واقسنقر غلام سلطان ملکشاه سلجوقی بوده و نه تن از فرزندانش در حدود موصل و شامات حکمرانی کرده اند .

که بسال ۵۸۷ در رختخواب خود کشته شد) بیست سال بحکومت اران و آذربایجان قیام نمود و درسنهٔ ۶۰۷ در گذشت انتهی.

آغاز شرفنامه: خدایا جهان پادشاهی تراست زماخدمت آید خدائی تراست.

در آخر بعضی از نسخ خطی ونسخ چاپی (جز چاپ هند) این دو بیت:

(بتاریخ پانصد نود هفت سال که خواننده را زو نگیرد ملال
نوشتم من این نامه را در جهان که تادور آخر بود جاودان)

که سال نظم را معیّن میکند موجود ودراواخر شرفنامه ناتمام بودن آنرا نیز تذکر داده (چواز نیمه نامه پرداختم سریری ببالین او ساختم).

وبخش دوّم به اقبال نامه وخردنامه مشهور گردیده، تسمیه آن بخردنامه ظاهراً اینستکه بیت اول ازخرد صحبت داشته ولی اقبال نامه بودن آن ناشی ازبیانی استکه در آخر این کتاب در ذیل مدح عزالدین ابوالفتح مسعودبن نورالدین ارسلان شاه (بنوبت گه شه دو هندوی بام یکی مقبل ودیگر اقبال نام فرستاده ام هردورا نزد شاه که یاقوت را درج دارد نگاه) ولی چنانکه دانستیم بخش اوّل را خود شرفنامه نام گذارده ومکرّر از آن بدین نام تعبیر نموده ازجمله درهمین بخش دوم گوید: شرف نامه را تازه کردم نورد سپید آب راساختم لاجورد

وچنانکه پیش ازاین درحاشیه گفته شد تاریخ انشاء این بخش دوم میان سال ۶۰۷(۱) و ۶۱۵ بوده و برحسب شمارهٔ دقیق در حدود (۳۴۸۸) بیت است.

آغاز اقبال نامه: خرد هر کجا گنجی آرد پدید زنام خدا سازد آنرا کلید.

---

(۱) ازاینکه دانستیم شرفنامه‌را بسال ۵۹۷ انشاء نموده و درآنجا پنجاه سالگی خود را تذکرداده و دراواخر اقبال نامه شصت سالگی خود را اعلام نموده معلوم میشود که انشاء این کتاب بسال ۶۰۷ که سال اول سلطنت ابوالفتح عزالدین مسعود بن نور الدین ارسلان بوده بانجام رسیده و بودن این دو بیت: چو شاه ارسلان رفت و در خون بخفت سخن چون توان اندرین حال گفت مگردولت شه کند یارئی درآرد بمن تازه گفتارئی. نیزمؤیداستکه درهمان سال ۶۰۷ شروع بنظم شده که مردن پدرپادشاه را مانع ازبکارانداختن قریحه وطبع خویش معرفی نموده وپیداستکه میخواسته بدین‌وسیله خودرا به این‌پادشاه معرفی نماید و ازعمادخوئی که گاهی ازاو به نام نظام‌الملك ثانی معرفی میکند وپیداستکه وزیرعزالدین بوده مدح کرده وازآنهاست:

(عماد خوی آن خواجه ارجمند که شد قدر قائل بدو سر بلند).

سخن بدینجا که رسید بران شدم که چند کلمهٔ دیگر در اطراف این دانشمند بزرگوار بیان نمایم :

از جمله غلطها یکی نسبت کتاب **ویس ورامین** به نظامی گنجوی میباشد و این قول را پیش از دولتشاه سمرقندی از کسی سراغ ندارم و این شخص هم در ذیل نظامی عروضی آنرا بتردید نسبت بوی یا گنجوی داده و درذیل گنجوی جزماً گوید این کتاب تألیف اوست و مدرکی برای گفتار خویش و این نسبت اظهار ننموده بلکه آنچه را هم مؤید این نسبت ذکر نموده اشکال دارد و در سخن و سخنوران راجع به رد این نسبت شرحی نگارش یافته ، معاصر دولتشاه جامی در بهارستان فخرالدّین گرگانی را نام برده و کتاب ویس ورامین تألیف ویرا ستوده و گوید در این روزگار مهجور و نایاب است و چند بیت از آنرا هم در آنجا نقل کرده .

قزوینی در آثار البلاد که در اواخر قرنیکه در اوائل آن نظامی وفات یافته تألیف گردیده در ذیل جرجان فخر الدّین را نام برده و این کتاب را بوی نسبت داده و گوید: نظامی گنجوی خسرو شیرین خود را بتقلید وی انشاء کرده.

حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده نیز فخرالدّین جرجانی و این کتاب او را نام برده است و گذشته از آنچه گفته شد طرز فکر و روحیهٔ این دو کتاب با یکدگر مخالف باین معنی که ویس و رامین داستان عشقی است که در آن چندان عفّت را ملحوظ نداشته ولی نظامی داستان خسرو شیرین را با کمال عفت و پاکدامنی آغاز و بانجام میرساند .

نظامی چنانکه همه تذکره نویسان اشاره کرده اند درسیر و سلوك بوده و صاحب مجمع الفصحا نوشته که مرید اخی فرج زنجانی است .

حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده (فصل شعرای فارسی زبان) گوید : نظامی عروضی معاصر نظامی گنجه‌ای بوده و پیش از معرفی از عروضی گنجه‌ای را معرفی کرده و کتابی بنام حدیقه نیز بدو نسبت داده و ظاهراً بلکه مسلماً این نسبت غلط محض است و پس از عروضی عنوان نظامی دیگریرا هم نوشته ولی در نسخهٔ کهن سالیکه در این کتابخانه میباشد و بنظر این نگارنده پس از وفات مؤلف از

روی نسخهٔ خود وی که‌هنوز ناتمام بوده نگاشته شده‌و بسیاری ازمواردرا که تحقیق میخواسته‌ننوشته گذارده‌و درحاشیهٔ آن مقابله وتصحیح شدن آن تصریح گردیده بجای آن‌کلمات نوشته‌نشده نقطه گذاری شده‌از آنجمله یکی جای‌نام‌نظامی گنجه‌ایست و دیگری نام و نشان از نظامی سوم میباشد.

حمدالله مستوفی تصور نموده که مراد از نظامی عروضی‌از آن‌شعر که‌درمجلس بزم ملك الجبال (قطب الدّین محمد) انشاء نموده (درجهان سه نظامئیم ای شاه) یکی نظامی گنجوی است وبهمین دلیل ویرا معاصر عروضی دانسته ودیگری راهم تاهنگام تألیف تاریخ گزیده بدست نیاورده درصورتیکه این‌اندیشه نا درست میباشد چرا که عروضی خود تصریح نموده (ص ۵۲ چاپ اروپا) که این سه نظامی یکی نیشابوری است که اورا نظامی اثیری گویند و دیگری سمرقندی است که اورا نظامی منیری گویند و درشعرخود هم تصریح نموده که این دو در مرو پیش پادشاه اند وکسی نظامی گنجهٔ را در مرو نیافته و درآن روزگار اگر نظامی گنجوی هم بحدّ شاعری رسیده بوده ابداً شهرتی نداشته و نظامی عروضی اورا نمیشناخته والا میگفت چهار نظامی در این عصریم (۱).

پنج گنج یاخمسه نظامی مکرر درایران وهندوستان واسلامبول واروپا تمام یا بعضی ازآنها چاپ گردیده و انتخاباتی از آن گردیده است.

(۱۱۴۲)

خمسه نظامی این نسخه راکه از نسخ نفیسه و گرانبهای بی مانند میباشد، بسال ۹۵۶ مرشد(۲) کاتب‌شیرازی بخط نستعلیق خوب نوشته،

(۱) مأخذ نگارش این شرح‌راجع به‌نظامی گذشته ازمندرجات خمسه، کتابهای زیرین است: چهار مقاله نظامی عروضی ص ۵۲ متن و ۱۹۲ حاشیه (چاپ اروپا)، لباب‌الالباب عوفی ص ۳۹۶-۳۹۷ ج ۲، آثارالبلاد قزوینی ص ۳۰۵ (نسخه خطی این کتابخانه)، تاریخ گزیده فصل شعرای فارسی‌زبان، تذکره دولتشاه‌سمرقندی ص۱۲۸-۱۳۱ (چاپ‌اروپا)، بهارستان امی (آخر روضه هفتم) نفحات‌الانس، آتشکده‌آذر ص۲۴۲-۲۴۴، هفت آسمان ص۵۳-۶۳، مجمع‌الفصحا ج ۱ ص۶۳۷-۶۵۴، طرائق‌الحقائق ج ۲ ص ۲۷۹، قاموس‌الاعلام ترکی ص ۴۵۸۹ ج ۶ سخن وسخنوران ج ۱ ص ۸و۹

(۲) بی‌انصافی نام نویسنده را که **مرشد** بوده محو کرده ولی از اثر آن‌این‌نام بدست‌می‌آید وپس

(بقیه حاشیه درصفحه ۵۳۳)

خاور شناسانیکه باین کتابخانه آمده و آنرا دیده‌اند هریك بهای زیادی برای آن معیّن نموده که اظهار آن سودی ندارد، دارای سی مجلس بسیار ظریف نقّاشی و صورت‌سازی میباشد، اگر نویسندهٔ توانائی که از صنعت نقاشی هم بهره‌ور باشد بخواهد در اطراف خصوصیات مزایای هریك از مجالس آن مختصری بنویسد، بایستی مطولی انشاء نماید، اگر ایرانی هیچگونه دلیل و برهانی بر لیاقت و شایستگی زیاد خود نداشت جز سلیقه و صنایعیکه در این نسخه بکار برده از میناکاریها و جدول کشی‌ها و طلا اندازیها و نقاشی ها و ترنجها و رنگ آمیزی های مجالس و طرز نقاشی هریك از آنها که بخودی خود بانگاه کننده صحبت مینمایند، نیازمند بگواه دیگر نبود، نگارنده معترف است که در معرّفی از چنین نسخه‌ایکه چشم بیننده را خیره و عقول متفکرین را حیران مینماید، ناتوان، چرا که بنابر اصطلاح دانشمندان حسن و زیبائی را آدمی، می‌یابد ولی نمیتواند آنرا بزبان در آورد (**یدرك ولایوصف**) وبقول یکی از یاران: چه گویمت تو که نادیده ای بیاو ببین.

گذشته از مجلس نقاشی که هریك بطول وعرض صفحهٔ کتاب میباشد پیش از شروع بکتاب دو صفحهٔ میناکاری ظریف میباشد که در وسط آنها مرغهای ماهی خوار چندی بشکلهای گوناگون رسم شده ودر میان این مرغها در هر صفحه ترنجی است که در میان آن که از لاجورد پوشیده شده این رباعی:

گنجینه گشای گنجه، آن مؤید راد کآمد ز ازل سخن ورانرا استاد

بقیه حاشیه ازصفحه ۵۳۲

از کمهٔ الشیرازی شهرت خود را تذکرداده بوده همان بی وجدان نیز محو کرده است، نسخه ای ازخمسه خواجو که بسال ۹۵۳ همین نویسنده نوشته در این کتابخانه موجود وزیر شمارهٔ (۱۱۳۹) در ص ۵۱۶ معرفی گردیده، در ص ۶۱ تحفه سامی در صفحهٔ چهارم (چاپ آقای وحید) زیر نام **خواجه مرشد** گوید: پسر خواجه میرك شیرازیست که سالها صاحب توجیه دنتر اعلی بود، علم سیاق را با صورت خط نستعلیق جمع کرده، لوند ولاابالی واقع شده طبعش در شعر خوبست این مطلع ازوست: پهلوی سك تو جاست مارا جائی به ازین کجاست مارا.

بقرینه اینکه مرشد شیرازی نسخه خمسه خواجه را نوشته وخط آن نسخه بااین نسخه شباهت کامل دارد (اگرچه این نسخه را بهتر نوشته) ومطابقت زمان خواجه مرشد بازمان نگارش این نسخه بایستی نویسنده همو باشد ودرآخر این نسخه است:

درین کتابت من گر نظر کنی روزی بگو که کاتب این خط غریق غفران باد.

دریای معانی از گهر کرد تهی روزی که بنای پنج گنجینه نهاد.

وبرترنج دیگر نیز این رباعی :

خمسه که به مخزنش بود زیب تمام از خسرو شیرینش فزودست نظام

لیلی مجنون و هفت پیکر ز عقب تاریخ سکندرش دهد ختم کلام.

بخط ثلث نگارش یافته و تمام دو صفحهٔ اول نسخه که هریك شش بیت از مخزن‌الاسرار را شامل میباشد ، با کمال ظرافت نقاشی و مینا کاری گردیده ، میان سطر های دو صفحهٔ بعد از این دو صفحه و هر صفحه ایکه مقابل یکی از مجالس نقاشی میباشد و دو صفحهٔ اول هریك از کتابهای خسرو شیرین تا اقبال نامه که نیز دارای سرلوح های (پنج سرلوح) زیبائی است ، طلا اندازی و نقاشی شده و دو صفحه آخر نسخه بطرز جالب توجه و نظر مینا کاری و طلا اندازی و نقاشی گردیده و گذشته از اینها دو صفحه آخر خسرو شیرین و یك ورق ازمیان لیلی و مجنون و دو صفحهٔ آخر آن و دو صفحهٔ آخر هفت پیکر مینا کاریهای ظریف دارد .

تمام صفحات باکمال استادی و مهارت متن و حاشیه گردیده و مجدول بطلا و لاجورد و شنجرف وغیره میباشد ، عناوین مطالب کتابهای پنجگانه برسرسوره هائیکه از طلا پوشیده شده باسفید آب نگارش یافته و اطراف آن نگارش هم برگ و گل نقاشی شده است .

برحسب یادداشتیکه پشت نخستین برگ نسخه گردیده بسال ۱۲۸٤ مرحوم اعتضاد السلطنه مالك این نسخه بوده و دیگری بسال ۱۲۹۲ نوشته : در این کتاب سی‌ویك صفحه مجلس سازی شده . ولی باشمارهٔ دقیق مکرر اینجانب سی مجلس بیشتر ندارد و در دفاتر کهنه کتابخانه هم سی مجلس قید گردیده است . دو یادداشت دیگر دراین صفحه بوده آنها را محو کرده اند ، بوسائل دقیق شاید بتوان از آثار آن بدست آورد که موضوع نگارش چه بوده است وقف نامه نسخه درحاشیهٔ صفحه سوم مخزن‌الاسرار نوشته شده است .

جلد سوخته دورو بسیار اعلی . کاغذ **متن** خان بالغ **حاشیه** بخارائی . واقف سپهسالار قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (٤١٢) . صفحه ای (١٩) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ٣٣ سانتیمتر) . عرض (٢٠ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤٠٠) .

(۱۱۴۳)

خمسه نظامی این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب . . . . . (۱) شیرازی بسال احد . . . . . (۲) تسعمائه نوشته ، پیش ازشروع بنگارش کتاب دو مجلس نقاشی که هر یك تمام صفحه را شامل میباشد ، موجود و اندکی ریختگی دارد ، سی و پنج مجلس نقاشی چینی ظریف دارد که هر یك نصف صفحه را فرا گرفته وبخوبی ظاهر و هویداست که در اوائل عصر صفوی کشیده شده و برخی از آنها کمال نفاست را دارد ، برچند مجلس نقاشی آن جمله : **السلطان العادل** . نوشته‌شده و یکی از آنها راکه درخسروشیرین است اندکی دست زده شده وقسمتی از آنرا محو کرده اند ، اطراف دو صفحهٔ نخستین کتاب که هریك هفت بیت در آن نوشته شده ، با کمال لطافت و ظرافت نقاشی شده ، دارای پنج سر لوح زیباست که بسیار بایکدیگر شبیه اند و نام کتاب های پنجگانه با سفیداب بر آن نگاشته شده ، پشت صفحه اول نسخه ترنجی ظریف میباشد که وسط آن ازطلا پوشیده شده و باسفید آب این بیت برآن نگارش یافته :

طبع نظامی و دلش را ستند　　عالم از آن راستی آراستند .

تمام صفحات بجدول بطلا و لاجورد و همه عناوین باطلا نوشته شده است

جلد تیماجی مذهب . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۰۶) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۳۳ سانتیمتر) . عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۷۵) .

(۱۱۴۴)

خمسه نظامی این نسخه بخط نستعلیق خوب نگارش یافته ، دست حوادث برگهای آنرا ضایع و قسمتی ازابیات آن‌را هم ازمیان برده ، درحاشیه آخرین صفحه محمد علی بن محمد رضی بسال ۱۲۲۱ نوشته : بسعی میرزا

(۱) باز هم بی وجدانی نام نویسنده و بخشی از تاریخ کتابت را محو کرده ولی احتمال قوی دارد که نویسنده همان مرشدبن‌میرك شیرازی باشد وبقرین اینکه شاه طهماسب **عادل** تخلص میکرده و بر مجالس چندی از آن جملهٔ «السلطان العادل» نگارش یافته بایستی برای آن پادشاه نگارش یافته باشد ولی خطآن‌پایه نسخهٔ پیشین‌نمیرسد .

(۲) میان این دو کلمه نیز محو گردیده وبایستی **وثلثین** یا **واربعین** باشد .

محمد هادی طبیب پسر میرزا ابوالفضل طبیب این نسخه که در اثر موریانه منهدم و اوراق شده بود اتمام واختتام پذیرفت .

راستی بحدی خوب وّصالی و ابیات آن تکمیل شده کـه فقط با دقت توان آنها را از اصل تمیز داد ، در آخرهفت پیکر تاریخ اتمام نگارش نسخه ذیقعده سنهٔ ۹۹۷ نوشته شده و قسمتی از عبارات بالای تاریخ محو گردیده ، کتابهای آن بترتیب معمولی نیست وبدینگونه در این مجلّد گذارده شده : مخزن الاسرار ، لیلی و مجنون ، هفت گنبد ، خسرو شیرین ، اسکندرنامه (شرف نامه و اقبال نامه) ، کتاب اوّل و دوّم و چهارم دارای سر سورهٔ ظریفی است که مسلماً از نقاشیهای قرن دهم میباشد و در آغاز کتاب سوّم و پنجم در هنگام صحافی مذکور تذهیب مختصری شده ، اشعار درمتن و حاشیه نوشته شده وعموماً عناوین مطالب نگارش نیافته ، بسال ۱۳۵۶ نیزدراین کتابخانه صحافی گردیده وصفحات آن مجدول است .

جلد تیماجی. کاغذ متن خان بالـغ، حاشیه فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۷۶) . صفحه ای (۳٤ بیت در متن ۱۹ در حاشیه) . طول (۳۰ سانتیمتر) . (عرض $20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۵۵) .

(۱۱٤۵)

خمسه نظامی این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، نویسنده از خود و سال نگارش اثری نگذارده ، ظاهراً در قرن یازدهم هجری نگاشته‌شده، پنج سرلوح دارد، اول و آخر آنها تازه وظاهراً ازکارهای قرن سیزدهم هجری میباشد ولی سه سرلوح دیگر از همان قرن یازدهم و بسبك هندی است ، عناوین باشنجرف و صفحات مجدول بطلاست .

جلد ساغری مذهب. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار.قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (۳۰۵)صفحه‌ای (متن ۲۰ حاشیه ۲۹ بیت شعر) .(طول (۱۸ سانتیمتر) . عرض (۱۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۷۱) .

(۱۱٤۶)

خمسه نظامی این نسخه‌را بخط شکسته نستعلیق محمد رضابن حاج بیگلر بسال۱۲۶۲ درقزوین (در آخر خسرو شیرین و لیلی مجنون

و اقبال نامه تصریح باین مطالب شده) بانجام رسانیده ، ابیات الحاقی در آن زیاد دیده میشود ، در متن و حاشیه نوشته شده و صفحات مجدول به جوهر سرخ و آبی‌است ، پس ازدخول در این کتابخانه پسر کتابدارِ آن هنگام پشت صفحهٔ نخستین یادداشتی بسال ۱۳۱۲ نوشته است .

جلد تیماجی . کاغذفرنگی . واقف‌سپهسالار . قطع‌رحلی . شمارهٔ‌اوراق (۳۷۴) . صفحه ای (درمتن ۲۰ درحاشیه۱۸)بیت . طول(۳۲ سانتیمتر) .عرض(۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۵۶) .

(۱۱۴۷)

خمسه نظامی

این‌نسخه بخط نستعلیق خوب ظاهراً در اوائل قرن سیزدهم هجری‌نگارش یافته ، مخزن‌الاسرار رادرصحافی، آخر کتاب قرارداده اند از آخرخسروشیرین واسکندرنامه هریك درحدود ۴۰۰۰ بیت افتاده‌و آخرین بیت از خسرو شیرین اینست :

پس آنگه کردشان در پهلوی یاد که احسنت ای جهان پهلودوهمزاد

وآخرین بیت ازشرفنامه این :

کس از خاصگان پیش دارا نماند از او در دل کس مدارا نماند

(دراین نسخه این بیت چنین ضبط گردیده ودرنسخ دیگر بطرز دیگری است)، لیلی ومجنون وهفت پیکررا هم بدون نقص دارد ولی اقبال نامه اصلاً دراین‌نسخه نیست ، میان صفحات قسمتهای چندی برای ترسیم مجالس‌نقاشی باز گذارده شده ولی توفیق کشیدن را نیافته اند .

بنام منتخبی ازخمسه نظامی وقف گردیده وبهمین نام دردفاتر کتابخانه ثبت‌شده ولی‌مسلّماً منتخب نیست وخمسه‌ای‌ناقص میباشد . بسال۱۲۴۱متعلق به محمد محسن نام‌موسوی بوده وپشت صفحهٔ نخستین بخط خود یادداشت کرده ومهر اسم وی در چندین‌صفحه زده شده است .

جلد تیماجی . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۲۴) صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۷۳) .

(۱۱۴۸)

خمسهٔ نظامی (هفت پیکر) این نسخه فقط **هفت پیکر** ازخمسهٔ نظامی میباشد ، برگ آخر آن که شامل ۴۱ بیت بوده افتاده و آخرین بیت نسخه اینست :

تا در آری بحسن او نظری جلوهٔ دادمش بهر هنری .

نویسندهٔ آن ظاهراً هندی ودراواخرقرن نهم هجری بوده ، درآغازنسخه سرلوحی بسبك هندی است که باسفیدآب نام کتاب بروسط آن نگاشته شده، ومیان سطرهای دوصفحهٔ اول نسخه طلااندازی شده وهمه عناوین مطالب برسرسوره هائیکه ازطلا پوشیده شده نیز باسفیدآب نگارش یافته و تمام صفحات مجدول بطلا ولاجورد وغیره است، پشت صفحهٔ اول یادداشتی بوده محو گردیده ویادداشت اعتضادالسلطنه مورخ بسال ۱۲۹۱ نیز دراینجاست .

جلد ضربی وسوخته (مستعمل دور گرفته) . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۱۳۰) . صفحه ای (۱۴ بیت در متن و ۵ در حاشیه) . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض (۱۴ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۷۲) .

[۵۰۶] خمسه نوائی (ترکی)

امیرعلیشیرنوائی (علی شیربن کجکنه (درخوشگو ثبت شده) ۸۴۴-۹۰۶)(۱) از مشاهیردرباریان سلطان حسین میرزای بایقرا میباشدوبنابر نوشتهٔوی درمجالس العشاق ازروزگاربچگی در مکتب باوی دوستی ومودت داشته ، چون بسلطنت رسید اورا از ماوراءالنهر که مسکن امیر شده بود بهراة خواست وکارهای بزرگی را بتدریج بوی بر گذار فرمود .

(۱) دولتشاه درزمان خود امیر درآخر تذکرهٔ خویش شرحی ازحالات اورا نگاشته وسلطانحسین بایقرا درمجلس ۷۴ مجالس العشاق پس ازمرگ وی باتجلیلی زیاد اورامعرفی کرده و گوید بسال ۹۰۶ وفات یافت وسام میرزا درتحفه سامی شرحی نیکو درحالات وآثار ومؤلفات امیرنگارش داده ، و تصریح کرده که تولد وی بسال ۸۴۴ بوده و گوید مولانا صاحبدارا قصیده ای در مرثیهٔ امیر گفته که یکی از مصرعهای آن سال تولد را میرساند و دیگری سال وفات را چند بیت ازآن را هم نقل نموده ومطلع آن اینست :

ای فلك بیداد و بی رحمی بدینسان کرده ای ای اجل ملك جهانرا باز ویران کرده ای

ولی چنانکه دیده میشود مصرع دوم سال ۹۰۶ را که مسلماً امیر درآن سال وفات یافته نمیرساند ودیگرابیات هم که محاسبه شد درست درنمی آیند این اختلاف شاید دراثر تحریف یاتصحیف ابیات باشد .

مقام فضل ودانش وعلم دوستی امیرعلیشیر بپایه ایست که هر کس دراین موضوع چیزی نگارش دهد چنانست که بخواهد آفتاب را بشناساند ، بنابراین جز توضیح واضح چیزدیگرنخواهد بود ، دراین مؤلفهٔ ناچیزوفهرست های دیگر(۱) وکتب سیروتواریخ بسیاری ازمؤلفات که درعصر وزمان وتشویق وترغیب این راد مرد بزرگ تألیف شده ، معرّفی گردیده وخواهد گردید ونیزمؤلفین وشعراء وعلماء نامداریکه ازیمن تربیت این بزرگ ، عالم علم و ادب را روشن کرده ، مستقلاً یابمناسبت دراینجا نام برده شده ومیشوند ، این امیردانشمند ، پس ازانجام وظائف اجتماعی بمطالعه و تألیف کتب زیادی پرداخته ، و بزبان ترکی وفارسی اشعاری انشاء نموده وتخلّص وی درترکی **نوائی** ودرفارسی **فانی** میباشدو کتابهائی تألیف نموده،وچهاردیوان ترکی(۱-غرائب الصغر ۲-نوادر الشباب. ۳-بدائع الوسط. ٤ - فوائد الکبر) ویك دیوان فارسی دارد (نسخه ای ازاین دیوان در کتابخانه مجلس موجود خصوصیات آنرا بفهرست آنجا تألیف نگارنده مراجعه نمائید) ومؤلفات دیگرچون : خمسة المتحیّرین، اربعین منظوم ، قصهٔ شیخ صنعان ، منشأت ، تاریخ ملوك عجم(۲) بترکی ، مفردات درفن معمّا و عروض بترکی ، محبوب القلوب، تاریخ انبیا ، فارسی نثر اللآلی (۳) ، خمسه ای درتقلید نظامی بترکی (همین کتاب)، نسائم المحبه و غیر ازاینها ازقلم توانایش ریخته شده است .

---

(۱) در صفحات ٤۰ و ۱۳۹ و ۳۲۲ و ۳۳۲ و ۳٦۰ و ۳۷۰ و ۳۷۳ ج ۱ فهرست کتب خطی مجلس کتابهائی استکه بنام امیرعلیشیر تألیف گردیده است .

(۲) امیر علیشیر در ابتداء سد سکندری پس از حمد خدا ونعت رسول ص و تعریف نظامی وجامی وسلطان حسین میرزا وفرزند وی بدیع الزمان تاریخ ایران را مختصراً درچهارطبقه (۱ - پیشدادیان ۲ - کیان . ۳ اشکانیان ٤ - ساسانیان) بنظم درآورده ومسلماً تألیف تاریخ ملوك عجم که درسیره وی نوشته اند غیر از این میباشد که پیش از داستان اسکندر در این کتاب گذارده ، چرا که میرزا مهدیخان درمقدمه سنگلاخ این کتاب را در ذیل مؤلفات نثری امیرعلیشیر معرفی کرده است .

(۳) درنسخه خطی تحفهٔ سامی متعلق باین کتابخانه ونسخه چاپ آقای وحید « نظم الجواهر » وفارسی نثر اللالی بدون واو عطف وچنان نوشته شده که تصورمیشود فارسی صفت نظم الجواهر است و نگارنده درص ۱۰۳ زیر معرفی از نثر اللالی تذکر داده ام که نظم الجواهر ترجمه ترکی نثر اللالی میباشد بنا براین ترجمه فارسی نثر اللالی نیز از امیراست و در آن صفحه متوجه این معنی نگردیده بودم و تصور شده بود که بنام نثر اللالی امیر کتابی داشته است .

بنابرادعای دولتشاه در تذکرهٔ خویش پیش از این امیر کسی بانشاء خمسه ای بترکی(۱) درجواب نظامی مبادرت ننموده و کتابهای این خمسه عبارتند از :
۱ - حیرت‌الابرار . ۲ - لیلی ومجنون . ۳ - شیرین وفرهاد . ٤ - سبعهٔ سیاره.
٥ - سد سکندری . وخود امیر تاریخ انجام حیرت‌الابرار را بسال ۸۸۸ وسبعهٔ سیاره و فرهاد و شیرین را بسال ۸۸۹ معین کرده وبرحسب شمارهٔ این جانب در حدود (۲۵۸۰۲) بیت اشعار این خمسه میباشد وتذکره نویسان ودانشمندان ترك نژاد از لطافت مضامین این کتاب در حیرت و درمقابل آن خاضع اند وتاکنون چاپ نگردیده است .

آغاز حیرت‌الابرار: بسم الله الرحمن الرحیم رشته غه چکتی پنجه دریتیم
در (۳۹۸٤) بیت.

آغاز لیلی ومجنون : ای یخشی آتنیك بیله تر آغاز انجام میغه کم تیار هر آغاز
در (۳٦٥۰) بیت .

آغاز فرهادوشیرین : بحمدك فتح ابواب المعانی نصیب ایت کونکلوما فتح اولماغ آنی
در (٥۸۱٦) بیت .

آغاز سبعهٔ سیاره: ای سپاسپنك دیما کدمل انلی لال ایلکا تیل سپندین اولدی بیلکا مقال
در (٥۰۰۰) بیت .

آغاز سد سکندری : خدایا مسلم خدا لیق سنکا براوشه که دابی کدالیق سنکا
در (۷۳٥۲) بیت .

(۱۱٤۹)

خمسه نوائی این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، ظاهراً در اوائل قرن دهم نگاشته شده ،

(۱) جامی درآخر روضهٔ هفتم از بهارستان که بذکر ووصف وستایش امیر پرداخته در وصف خمسهٔ وی گوید : مثنویات که درمقابل خمسهٔ نظامی وقوع یافته بسه هزار نزدیك (مسلماً این شماره غلط نساخ است و شاید سی هزار و تعیین تقریبی نه تحقیقی بوده است) همانا بآن زبان پیش از وی به از وی بیش از وی کسی شعر نگفته است . ونیز گوید که بهردونوع فارسی وترکی شعر میگفته ولی میل طبع وی بترکی ازفارسی بیشتراست وغزلیات از ده هزار زیادت خواهد بود .

برگ نخستین ویك برگ ازاواخرنسخه نونویس میباشد، درآخر فرهاد وشیرین مهر گردیکه بدین سجع میباشد: (محترمه سلطان بیگم بنت السلطان الغازی سلیمان.) و اطراف آن در دوازده کنگره دوازده اسم ازاسماء الله نوشته شده ومیرساند که نسخه متعلق بکتابخانه دختر سلطان سلیمان بن سلطان سلیم (۹۲۶ - ۹۷۴) عثمانی بوده موجود وبر مجلّدات دیگر این کتاب هم همین مهر بوده ولی آنهارا کرده اند.

برخی ازبرگهای نسخه وصّالی گردیده و عناوین مطالب باشنجرف نگاشته محو شده است.

جلد تیماجی. کاغذ بخارائی. واقف سپهسالار. قطع خشتی بزرگ. شمارهٔ برگها (۳۲۵). صفحه ای (۲۱) سطر. طول (۲۴ ۱/۲ سانتیمتر). عرض (۱۷ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۶۹).

(۱۱۵۰)

خمسه نوائی این نسخه را بسال ۱۰۱۲ و ۱۰۶۵ و ۱۰۷۷ (درآخر کتاب این تاریخ اخیراست) بخط نستعلیق نوشته اند، درآخر سبعهٔ سیّاره نویسنده ایکه ظاهراً نیز نویسنده همه پنج کتاب میباشد خودرا **صالحی خراسانی** معرّفی نموده ودراینجا مهر بادامی که بدین سجع میباشد زده شده: غلام شاه عباس است مرجان. ومیرساند که متعلق بیکی ازامراء آنعصر که **مرجان** نام داشته بوده است.

عناوین مطالب باشنجرف میباشد.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (۲۷۴). صفحه ای (۲۵) سطر. طول (۳۲ ۱/۲ سانتیمتر). عرض (۲۱ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۶۶).

(۱۱۵۱)

خمسه نوائی (سدسکندری) این نسخه که دراین کتابخانه بنام « اشعار ترکی » معرفی شده، «سدسکندری» یاپنجمین کتاب خمسه نوائی است ولی ۱۸۰ بیت از اوّل و ۲۷۸ بیت از آخر آن افتاده، ظاهراً درقرن دهم هجری نگارش یافته و برگهائی ازآن وصّالی شده است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع خشتی بزرگ. شمارهٔ اوراق (۹۸). صفحه ای (۱۸) سطر. طول (۲۳ سانتیمتر). عرض (۱۸ ۱/۲ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۱۷۲).

[۵۰۷] خمسه هاتفی (فارسی)

(لیلی ومجنون ، هفت منظر، تمرنامه یا ظفرنامه هاتفی)

یکی ازشعرائیکه خمسه نظامی‌را جواب گفته‌اند هاتفی‌است (ملاّ عبدالله هاتفی خبوشانی جامی متوفی بسال ۹۲۷)(۱) که ازنزدیکان(۲) عبدالرحمن **جامی** بوده وگویند مبادرت باین کار را از جامی اجازه گرفته ، وی برای امتحان قدرت طبع وی جواب گفتن شعر فردوسی : درختیکه تلخ است ویرا سرشت الخ. را از او خواست ، هاتفی گفت :

اگر بیضه زاغ ظلمت سرشت — نهی زیر طاوس باغ بهشت
دهی آبش از چشمهٔ سلسبیل — در آن بیضه دم دردمد جبرئیل
بهنگام آن بیضه پروردنش — ز انجیر جنت دهی ارزنش
شود عاقبت بیضهٔ زاغ زاغ — کشد رنج بیهوده طاوس باغ.

جامی طبع او را شایسته این‌کار دید وبدو اجازه داد و مشهوراستکه بوی گفته است بد نگفتی ای ولی چهارجا تخم گذارده‌ی ، هاتفی استدعا نمود که افتتاح لیلی و مجنون را جامی‌نماید وی این‌درخواست‌را اجابت نمود بنابراین بیت‌نخستین از جامی است .

از خمسهٔ هاتفی فقط این چهار کتاب انشاء گردیده : (لیلی مجنون ، شیرین

---

(۱) درحبیب‌السیر جزء سیم ازجلدسیم ص ۳۴۶ ، تحفه سامی ص۹۴-۹۷چاپ وحید ، هفت اقلیم ص ۵۷۲ ، تذکره‌خوشگو ، ترجمه تاریخ ادبیات ادواردبرون ص۱۵۲-۱۵۳ ، هاتفی نام‌برده‌شده ومراجعه گردیدودرحبیب‌السیر است که‌درماه‌محرم‌وفات یافته ودرتاریخ‌فوت‌او حبیب‌الله‌**معرّف** گوید :

تاریخ فوت او طلبیدم ز عقل گفت — از **شاعرشهان وشه شاعران** طلب.

وجملهٔ **جامی ثانی** را نیزماده تاریخ وفات وی یافته اند .

(۲) دراوائل هفت منظر گوید :

نیست این دعویم که خویش توام — یا ز یاران پاک کیش توام
عمرها شد که از سگان درم — خاک این درگهست تاج سرم
دارم امید آنکه آخر کار — دهیم درجوار خویشت بار

وخسرو ، هفت منظر وتمرنامه یاظفرنامه (۱)) و از کتاب پنجم وی نامی درجائی واثری در کتابی نیست ، شاید توفیق بمبادرت جواب مخزن‌الاسرار را نیافته باشد ، سام میرزا درتحفهٔ سامی گوید بسال ۹۱۷ که شاه اسمعیل پس از فتح بلاد خراسان متوجه‌عراق بودنددرحوالی‌قصبه **خرجرد**جام جهت‌زیارت‌تربت‌شاه‌قاسم‌انوارنزول فرموده بودند ، برسبیل گشت بدر باغ هاتفی رسیدند مولانا خبردارشد وباستقبال شتافت ، مورد عنایت واقع شد و طالب چند بیت از اشعار او شدند مطلوب شد و مورد تحسین واقع گردید و مأمور به نظم فتوحات شاهی شد ، درحدود هزار بیت از آنرا بنظم آورد اما توفیق اتمام نیافت و چند بیت از این مثنوی نیز در تحفه سامی نقل گردیده است .

گذشته از این پنج مثنوی آثار دیگری از هاتفی در دست نیست و تذکره نویسان تذکر نداده اند که جزمثنوی هم شعر داشته ولی دیوان قصائد و غزلیات داشته وخود وی درتمرنامه پیش از شروع بداستان گوید :

نگوئی همی در فن مثنوی — سخن را دهم زینت خسروی
بهر شیوه گرنظم کردم علم — ستانم ز دست عطارد قلم
بلند آستانی اگر همچو میغ — بدامن گهر ریزدم بی دریغ
دهم در قصائد بدانسان ندا — که خاقانی آنجا کند جان فدا
بجلوه درآید گرآن دلفریب — گه ازدل برد هوش‌ازجان‌شکیب
طریق غزل را بداند که چیست — کدامست خسرو حسن نیز کیست

---

(۱) درآخر تمرنامه گوید :

من آنروز کزطبع گنجینه سنج — نشستم بصرافی پنج گنج
گرفتم ز لیلی و مجنون نخست — وزان صورت دعویم شد درست
شدآن نقش فرخ چوگیتی پسند — ز شیرین و خسرو شدم بهره مند
چو آن گلستان را بیاراستم — ازآن خوشتر آمد که میخواستم
چو باز آمدم زان همایون سفر — سوی هفت منظر نکندم نظر
تماشا گهی کردم آراسته — که شد چرخ از رشك آن کاسته
شدم چون ز افسانه گفتن خموش — هوای سکندر ز دل برد هوش

❀❀❀

شدند آن حریفان فرخنده رای — بسوی تمرنامه ام رهنمای .

وخود دراینجا تصریح نموده که عین ظفر نامه شرف الدین علی یزدی راکه تاریخ صحیح است نه افسانه وخیالی بنظم کشیده .

بود بحر و کان سخن ملك من درو لعل ریزد سرکلك من

یکی از مختصات هاتفی اینستکه در این کتابهای چهارگانه خویش بمدح کسی نپرداخته و اشاره ای بزمان و عصر خود نکرده و تاریخ نظم هیچیك از کتابهای چهارگانه را معیّن ننموده و پس از حمد و ثنا و نعت و بیان معراج حضرت رسالت پناه ص ع و منقبت حضرت مولی علی بن ابی طالب ع شروع بمطلب نموده ، در تحفه سامی است که تمر نامه را در چل سال بنظم آورده و در کشف الظنون نیز همین مطلب نگارش یافته ولی این قول را نگارنده از قرائن موجوده در کتاب منکر است، ارادت خود را به سید قاسم انوار در لیلی و مجنون تصریح نموده و این مثنویات را از برکات آن مرشد کامل دانسته و در همین کتاب تشیع خود را اظهار داشته و در اینجاست :

یارب که کنی خجسته نامم در دین دوازده امامم
بخشای بهاتفی ز کوثر یك جرعه بحق آل حیدر
گردد چو زبان بگفت گویم مدّاح علی و آل اویم .

آغاز لیلی و مجنون : این نامه که خامه کرد بنیاد توقیع قبول روزیش باد
(درحدود ۲۰۰۰ بیت است) (۱) .

آغاز شیرین و خسرو: خداوندا بعشقم زندگی ده بفرقم تاج عزّ بندگی ده
(درحدود ۱۷۰۰ بیت است) (۲) .

آغاز هفت منظر : ای نگارندهٔ صحیفهٔ غیب نام تو صدر صفحهٔ لاریب
(درحدود ۲۴۶۶ بیت است) .

آغاز تمرنامه : بنام خدائی که فکرخرد نیارد که تاکنه او پی برد
(درحدود ۴۶۵۶ بیت است) (۳) .

---

(۱) لیلی مجنون هاتفی بسال ۱۷۸۸ م در کلکته چاپ شده .

(۲) نسخهٔ شیرین خسرو هاتفی زیر شمارهٔ ۳۳۲ در کتابخانهٔ مجلس شورای ملی بنام خسروشیرین هاتفی موجود درصورتیکه خود این کتاب را شیرین و خسرو نام گذارده .

(۳) تمرنامه بسال ۱۸۶۹ م درلکنهو چاپ شده و برحسب تصریح ناظم عین ظفرنامه تیموری است.

(۱۱۵۲)

خمسه هاتفی

لیلی و مجنون

هفت منظر و تمرنامه

این نسخه بخط نستعلیق خوب (ظاهراً در اواسط قرن دهم هجری) نوشته شده، نویسنده از خود و سال نگارش نام نبرده، دو صفحه نخستین لیلی مجنون نقاشی و میناکاری و تذهیب ظریفی گردیده، در ابتداء دو کتاب دیگر دوسرلوح ظریف کوچك میباشد، صفحات مجدول بطلاولاجورداست، پشت برگ نخستین مرحوم رضاقلیخان هدایت شرحی درمعرّفی از نسخه و مؤلف آن بسال ۱۲۸۳ در تبریز نوشته و یادداشت ورود بکتابخانه اعتضادالسلطنه نیز درهمین صفحه است.

در آخر نسخه آثار محو چندین سطر وجود دارد.

جلد تیماجی. کاغذ بخارائی. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. شمارهٔ اوراق (۳۱۴). صفحه‌ای (۱۵) سطر. طول ($22\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۸۰).

(۱۱۵۳)

خمسه هاتفی

(تمرنامه)

این نسخه نیز بخط نستعلیق خوب (ظاهراً در اواسط قرن دهم هجری) نوشته شده، دارای یك سرلوح زیباست، صفحات مجدول بطلا ولاجورد، عناوین باشنجرف میباشد، بخشی ازورق نخستین پاره و وّصالی گردیده، سطرهائی ازصفحهٔ دوم محو شده، ۱۳۲ بیت از آخر کتاب افتاده و آخرین بیت نسخه که جمله ای از اول مصرع دوم آن نیز محو گردیده اینست:

ستایند در پیشگه بنده وار ..... ی خداوندگار

جلد تیماجی. کاغذ خان بالغ. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. شمارهٔ اوراق (۱۳۱). صفحه ای (۱۵) سطر. طول (۲۲ سانتیمتر). عرض (۱۵ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۹۴).

(۱۱۵۴)

خمسه هاتفی

(تمرنامه)

این نسخه را بسال ۹۸۰ زین العباد شریف بخط نستعلیق نوشته، بسال ۱۰۳۵ ادریس ابن حاج سلیمان مشهور به ابن البهلوان آنرا خریده ودر آخر نسخه خود یادداشت کرده، دوبرگ ازابتداء نسخه که شامل ۵۰ بیت بوده افتاده ونخستین بیت موجوداینست:

مغنی بیاران نو آئین نوا دل درد مند مراده نوا .

وعناوین باسرخی نوشته شده است .

جلد تیماجی مذهب . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۹۷) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۵۰۱) .

[٥٠٨] دیوان ابن التعاویذی (عربی)

ابن التعاویذی(۱) (ابوالفتح محمدبن عبیدالله (۲) بن عبدالله ۵۱۹ — $\frac{۵۸۳}{۵۸٤}$)(۳) از نویسندگان وشعرای قرن ششم هجری بوده ومعاصر وی عماد کاتب اصفهانی در جلد اول خریدةالقصر زیرعنوان : **مناقب برخی ازمعاصرین** . اورا باتجلیلی زیاد نام برده و اشعاری که بسال ٥٦١ ازوشنیده دراین کتاب آورده و نیز کاغذیکه باکمال بلاغت و فصاحت از بغداد بشام فرستاده و ازو پوستینی خواسته (٤) دراینجا است .

در دیوان مقاطعات بغداد نویسنده بوده ، ابن خلکان مینویسد تاحدّیکه من میدانم تادویست سال پیش ازوی کسیکه مانند وی فصیح وبلیغ باشد وجودنداشته ، وبسال ٥٧٩ که شصت سال از عمر وی گذشته بود ازهردو چشم نابینا شده و در رثاء چشم خویش وتأسف از رفتن جوانی اشعاری فصیح دارد .

پیش از این مصیبت بجمع دیوان خود مبادرت کرده وآنرا بچهار فصل بدین تفصیل که زیر این سطر ها نگارش مییابد منقسم نموده و دیباچه ای ظریف وزیبا بنثر برآن نگاشته و آنچه پس از این ترتیب ازسنخ هریك از فصول،انشاء نموده بنام زیادات برآن اضافه کرده وازاین رو درپاره ای ازنسخ دیوان اینگونه اشعار نیست وفصول چهارگانه این دیوان اینست : **فصل اول** درمدح خلفاء عباسی است

(۱) تعویذ دعاوطلسم‌نویسی است ، گویاجد این‌شاعردارای‌این پیشه بوده‌وازاین جهت بدان‌مشهور شده و این شاعر بدان نسبت داده شده است .

(۲) در نسخه خطی خریدةالقصر این کتابخانه و شذرات الذهب پدر این شاعر عبدالله ولی در وفیات‌الاعیان و معجم‌المطبوعات عبیدالله ثبت گردیده است .

(۳) خریدةالقصر (نسخه خطی‌این کتابخانه) ورق ۱٤۸-۱۵۲ ، وفیات‌الاعیان ج ۲ ص ۱۹-۲۲ معجم‌المطبوعات ص ۵۱ مراجعه شود .

(٤) در وفیات‌الاعیان ، این کاغذ از خریدةالقصر نقل گردیده است .

وابتداء بقصیده ای نموده که درمدح الناصرلدین‌الله عباسی درسال ۵۷۵ درهنگام خلافت وی انشاء گردیده. **فصل دوم** درمدائح وزراء وبزرگان واماثل واقران ودیگر از معاصرین. **فصل سوم** درمدائح بنی‌المظفر میباشد که شاعر خود وجدّ مادریش **ابو محمد بن التعاویذی** (بنابرتصریح خود وی) در تحت تربیت این خاندان بوده و از نوال احسان آنها روزگار میگذرانیده وبمدح وثنای ایشان مشغول بوده اند. **فصل چهارم** دراقسام شعر ازقبیل مرثیه وغزل وهجا و نصایح وقصاید ومقطعات وغیراز اینهاست.

این دیوان بسال ۱۹۰۳ در بیروت تحت نظر مرکلیوث مستشرق چاپ شده ولی ترتیب آن موافق تقسیمیکه شاعر خود نموده نیست و تمام اشعار را موافق حروف قوافی آنها ازالف تایاء مرتب نموده است.

آغاز: خطبه بسمله قال ابوالفتح .... **امابعد** حمدالله علی نعمائه‌السابغه الخ.

آغاز دیوان موافق نسخهٔ اصل:

طاف یسعی بها علی الجلاس کقضیب الاراکة المیاس(۱) الخ.

(۱۱۵۵)

دیوان ابن‌التعاویذی

این نسخه ظاهراً دراواخر قرن هفتم نگاش یافته، اوراقی از اول وآخر آن افتاده ۶۰ برگ آخر آن نونویس و ظاهراً ازخطوط اوائل قرن سیزدهم هجری ونویسندهٔ آن سیّد عمران بن سیّد عزیز میباشد، این نویسنده درتمام بودن دیوان تردید کرده، اشعار این قسمت اخیرموافق تقسیم مذکور بالا ازفصل چهارم میباشد ولی شاید تمام آن فصل را شامل نباشد وگذشته ازاین احتمال دارد ازمیان فصول پیشین هم اوراقی افتاده باشد واین نسخه موافق همان ترتیبی‌است که ناظم خود دیوان را بدانگونه ترتیب داده وشامل اشعاریکه پس‌ازگوری انشاء نموده نیز میباشد واین نسخه بنام «دیوان ابن‌التعاویذی وقصائد بعضی ازشعراء عرب وتذکرة‌الشعرا» داخل کتابخانه گردیده

(۱) این آغاز قصیده ایست که در ابتداء خلافت‌الناصرلدین الله درآخرسال ۵۷۵ انشا نموده است.

و بر کنار نخستین برگ یادداشت گردیده ولی مسلماً شامل غیر از دیوان نام برده نیست .

ازمقدّمهٔ نثری شاعربخشی (ظاهراً یك صفحه) افتاده ونخستین سطر آن اینست : الاسن المتناسیه وعطفت علیهاالقلوب القاسیه وشملنی من برهاالمتواتر الخ . و قسمتی از اشعار اصل نسخه در اثر پوسیدگی اوراق از میان رفته و وصالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ حنائی و فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۴۳) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر .)شمارهٔ کتابخانه (۲۷۱۹) .

[۵۰۹] دیوان ابن خفاجه (عربی)

ابن خفاجه (ابواسحق ابراهیم بن ابی الفتح بن عبدالله بن خفاجه ۴۵۰-۵۳۳)(۱) از شعرای اندلس میباشد ، فتح بن خاقان گوید : در عید فطر سال ۵۱۰ اورا در شاطبیّه دیده ام واز آثار او نقلهائی نموده ، دیوانی بسیار نیکو دارد ، درجزیره **شقر** که ازتوابع **بلنسیه** است متولّد شده وازپادشاهان معاصرخویش که ازدریای بی پایان آنها ادبا بهره‌مند میشدند هرگزچیزی نخواست وابن خلّکان گوید : **شقر** بضم شین وسکون قاف وراء مهمله شهر کوچکی است میان شاطبیّه وبلنسیّه وآنرا بدین سبب جزیره گویند که اطراف آنرا آب فراگرفته وبلنسیّه بفتح باء موحده وفتح لام وسکون نون وکسرسین مهمله وفتح یاء حطی است **واندلس** بفتح همزه وسکون نون وفتح دال وضم لام وسین مهمله واین (اندلس) جزیره ایست که متصل است به **برالطویل** وبرّ طویل چسبیده به قسطنطنیه بزرگ است واو را جزیره گویند چراکه دریا از اطراف برآن احاطه دارد مگرطرف شمال ومثلّث شکل است و رکن شرقی آن متصل بکوهی است که راه فرنگ از آنجاست وهرگاه نبود دو دریا بیك دیگرمتصل میشدند . و گویند نخستین کس که اینجا را آباد کرده اندلس بن نوح علیه‌السلام بوده است (تمام شد بیانات ابن خلکان) .

(۱) وفیات الاعیان ج ۱ص۱۴ ، قلائدالعقیان ص ۲۳۰-۲۴۱ معجم البلدان ج ۱ص۳۷۵-۳۸۸و معجم المطبوعات ص ۹۵ مراجعه شده است .

(اندلس جزء کشور اسپانیا میباشد و کوه نام برده « پیرنه » است که میان فرانسه واسپانیا میباشد) .

ابن خفاجه در مقدّمهٔ ادیبانه ایکه خود براین دیوان نوشته گوید : در آغاز جوانی عشقی بخواندن دیوان سیّد رضی موسوی ومهیار دیلمی وعبدالمحسن صوری داشتم وازمطالعهٔ آنها رقّتی که مناسب روزگار جوانی بود نصیب گردید ، دراقتدای ایشان بنظم اشعار مشغول شدم ، چون روزگار جوانی سپری شد وصبح پیری دمید از این کار دست کشیده و روزگار درازی بگفتن شعر مبادرت ننمودم ، در این روزگار که عمرم نزدیك بتمامی بود امیر اجل ابواسحق زمامدار جزیرهٔ اندلس گردید و مقرر شد برای تهنیت امارت شرفیاب حضورش گردم ، الطاف و مراحم وعطایا واحسان پیاپی امیرمذکور طبع خمول وافسرده امرا بانشاء نظم ونثر وادار نمود ،

دوستان گردآوری آثارم را خواستار شدند با آنکه پیری مانع بزرگی بود وبسیاری از گفته های پیشینم پوسید وبرخی فقط جزدرسینهای اشخاص یافت نمیشد، چون آنهارا بررسی کردم پاره ای را شایستهٔ محووبرخی را بااندك اصلاح وتصرفی لایق اثبات یافتم ، برای آنکه مطالعه کننده از یك نواخت بودن آن خسته نشود قسمتهای نثری راکه آثارم همراه داشت دراینجا نیز گذاردم الخ » .

دراین دیوان چند تاریخ یافت میشود که نزدیکترین آنها بما، سنهٔ ۵۱۴ را که شاعر در آن هنگام ۶۴ سال داشته معیّن نموده و گذشته از مکاتیب و عناوین مطالب ومقدّمات آنها شامل قصائد وغزلیّات ومراثی وغیره میباشد وترتیب صحیحی ندارد ، در مقدّمه وعده داده اگرعمر بپایان نرسد خود وی این دیوان را بترتیب قوافی مرتب نماید ولی معلوم نیست که موفق شده یانه .

این دیوان بسال ۱۲۸۶ در چاپخانه جمعیةالمعارف در مصر چاپ شده و در حدود (۳۷۰۰) بیت ازنظم ونثراست .

آغاز : بسمله قال الوزیر(۱) ابواسحق ابراهیم بن ابی الفتح بن خفاجه .....

(۱) در اول وآخر این نسخه ویرا بعنوان وزیرنام برده ولی درمآخذ نام برده این مقام برای وی تذکر داده نشده است .

الحمدلله الّذی عمّ بفضله ومنّ بعد وفتق اللسان برحمته الخ .

(۱۱۵۶)

دیوان ابن خفاجه

این نسخه بخط نسخ (ظاهراً در قرن نهم) نوشته شده ، نویسنده ازخود نام نبرده وباین جمله ختم میشود: کمل شعر الوزیر الفقیه الجلیل ابی اسحاق ابن ابراهیم بن ابی الفتح بن خفاجه اعزّه الله وذلك فی الیوم السابع عشر من شهر شعبان المکرم عام ست وتسعین و خمسائة رحمه الله تعالی آمین .

ولی نگارنده تصور میکند که این تاریخ کتابت نسخه نیست واین تاریخ ظاهراً آخر نسخه ای بوده که این نسخه را از روی آن نوشته اند و طرز نگارش نوع وکاغذ اواین احتمال رامؤیّداست .

گذشته ازیادداشت اعتضادالسلطنه که بسال ۱۲۸۵ نوشته شده و وقفنامهٔ کتاب برورقیکه پیش ازبرگ نخستین نسخه میباشد این دویادداشت نوشته شده :من کتب الفقیر الحاج محمد سنان سنهٔ ۱۱۹۷، ثم للفقیر ولده احمد وهبی غفرالله لهما .

و پشت برگ نخستین یادداشت تملك درویش یوسف سنان بی تاریخ وجود دارد .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار. قطع وزیری باریك . شمارهٔ اوراق (۷۷) . صفحه ای (۲۵) سطر . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۵۲) .

[۵۱۰] دیوان ابن فارض (عربی)

ابن فارض (شرف الدین ابوالقاسم عمر بن ابی الحسن علی بن مرشد بن علی الحموی المصری ۵۷۶(۱)-۶۳۲(۲)) (۳) ازمشاهیر شعرا ومعاریف صوفیه است

(۱) در مآخذ نام برده زیر این سطر تولد وی در این سال ثبت شده ولی در مقدمه دیوان (هردو نسخه این کتابخانه) بسال ۵۷۷ نوشته شده است .

(۲) گذشته ازمقدمه این دیوان (عنوان الدیوان) که سبط وی نوشته ومفصلترین شرح حال ابن فارض میباشد ، این شرح با مراجعه به وفیات الاعیان ج ۱ ص ۳۸۳ ، مجالس المؤمنین ص ۲۷۸-۲۷۹ ، کشف الظنون ج ۱ ص ۴۹۹ ، شذرات الذهب ج ۵ ص ۱۴۹ - ۱۵۳ ، روضات ص ۵۰۵ و ۵۰۶ معجم المطبوعات ص ۲۰۰ و ۲۰۱ نگارش یافته است .

(۳) ابن خلکان گوید پدر این دانشمند در محضر حاکم، حقوق زنانرا بر مردان معین مینمود بدین جهت مشهور به **فارض** گشت و این پسر نیزبه ابن فارض مشهور گردید .

دیوان وی بهترین گواه برمراتب فضل وادب وسیروسلوك او میباشد ، تائیّه وی بسیار مشهور میباشد وشروح زیاد بر آن نوشته شده ، این قصیده موجب شد که جمعی ظاهربینان درعقائد وی شبهه ناك شوند وبعضی بی باکانه او را تکفیر وتفسیق کردند ولی گروهی دراین قصیده بادقت وامعان نظر نگاه کردند وبیشتر بوی گرویدند وبرخی هم میانه را گرفته ودرنفی واثبات وی چیزی ننگاشتند وچنانکه ازاشعاراو استفاده میشود امامی مذهب بوده و قاضی در مجالس اورا بدین وصف معرّفی کرده است .

سبط ایشان که علی نام داشته مقدمه‌ای بردیوان ابن فارض بنام «عنوان‌الدیوان» نوشته ودر آن بشرح حال ومقامات جدّ خویش پرداخته وچند مکاشفهٔ اورا نقل نموده وازتاریخیکه دراین مقدّمه بمناسبت یاد شده معلوم میشود که انشاء آن مقدّمه پس‌ازسال ۷۱۰ بود و در اینجاست که نسخه بردارندگان ازدیوان تصحیف وتحریفهای زیاد کرده اند ومن این دیوان را ازروی نسخه ایکه بخط ابن فارض پیش‌خودم بود ونزد پدرم شیخ کمال‌الدین محمد آنرا یادگرفته وباکمال دقت در تصحیح ویادگرفتن مطالب آن کوشش نمودم وایشان ازپدرش این دیوان را (مگر یك قصیده کـه در مکّه انشاء فرموده) شنیده وبروی خوانده بود واین دیوان را خود وی (ابن فارض) پس از ایام تجرید خویش درمصر مرتّب کرده است .

شیخ بهائی ره درجلد سوم کشکول تائیه ای بنام تائیه صغری ازابن فارض نقل نموده است .

براین دیوان شروح چندی نوشته شده و بعضی از آنهـا چـاپ شده و دراین کتابخانه شرحی است کـه معرّفی از آن خواهد شد و خود این دیوان مکرّر در مصر وبیروت واروپا باترجمهٔ لاتینی وآلمانی چاپ گردیده است .

آغاز مقدمه (عنوان‌الدیوان): بسمله الحمدللّه‌الّذی اختص حبیبه‌الاسنی بمقام قاب قوسین اوادنی الخ .

آغازدیوان: سائق‌الاظعان یطوی‌البید طی منعماً عرّج علی کتبان طی .

(۱۱۵۷)

دیوان ابن فارض

این نسخه را بخط نسخ بسال ۱۰۵۹ مخلوق بن عبدالله بن سلام نوشته ، پس از اتمام نیز همین نویسنده دو قصیده که نیز بوی نسبت داده شده نگاشته و پشت صفحهٔ نخستین مهر معتمد الدوله که مسلماً از فرهاد میرزا نیست زده شده و مقدمه ای را که سبط وی نگاشته شامل میباشد .

جلد تیماجی . کاغذ کشمیری . واقف سپهسالار. قطع ربعی . شمارهٔ برگها (۱۱۹) . صفحه‌ای (۱۳) سطر . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض ($\frac{۲}{۱}$ ۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۱۲) .

(۱۱۵۸)

دیوان ابن فارض

این نسخه را بخط نسخ بسال ۱۰۷٤ طاها بن خزام نوشته ، چهارده بیت در آخر از نسخهٔ بالا بیشتر دارد ومقدمهٔ نام برده را نیز داراست ، پشت صفحهٔ نخستین یادداشتهائی میباشد ونیز پشت آخرین صفحه یادداشتی شیرین مبنی بر رهن کتابهائی چند، ببهای بسیار کمی است .

جلد میشن نیم ضربی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار. قطع خشتی کوچك . شمارهٔ اوراق (۱۰۵) صفحه‌ای (۱۳) سطر. طول ($\frac{۱}{۲}$ ۲۰ سانتیمتر). عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۱٤ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۱۰).

[۵۱۱] دیوان ابو تمام طائی (عربی)

ابو تمام طائی (۱) (حبیب بن اوس بن الحرث الطائی ۱۹۰(۲)-۲۳۱(۲)) از مشاهیر شعرای عرب میباشد از قبیله طی ابو تمام در شعر و حاتم طائی در سخا و داود بن نصیر طائی در زهد شهرهٔ آفاق میباشند، قاضی نور الله در مجالس المؤمنین، از کتب رجال شیعه و « کتاب - الحیوان » جاحظ تشیّع وی را نقل نموده و گوید قصیده ای در مدح ائمه شیعه علیهم السلام از حضرت علی بن ابی طالب ع تا حضرت ابو جعفر محمد بن علی بن موسی الرّضا علیهم السّلام

(۱) وفیات الاعیان ج ۱ ص ۱۲۱-۱۲۳ ، شذرات الذهب ج۲ ص ۷۲-۷٤، مجالس المؤمنین ص ٤۷۸ - ٤۷۹ ، کشف الظنون ج ۱ ص ۵۰۱ و معجم المطبوعات ص ۲۹۶ و ۲۹۷ ، در هنگام نوشتن این شرح مراجعه گردیده است .

(۲) ابن خلکان تولد ویرا گذشته ازسال مذکور بسال ۱۸۸ و ۱۷۲ و ۱۹۲ نیز نقل نموده است .

(۳) ابن خلکان وفات ویرا گذشته از سال مذکور بسال ۲۲۸ و ۲۲۹ و ۲۳۲ نیز نقل نموده است .

که امام زمان وی بوده انشاء نموده ، درشذرات الذهب شرح مفصّلی درشرح حال ومعرّفی مقامات علمی وادبی ابوتمام ومقایسهٔ اوبامتنبّی وبحتری بنقل از **المثل السائر** وبیانات ابن الاهدل نگارش یافته ، برای شناختن این شاعر مطالعه آن بسیارسودمند وابن خلّکان در بارهٔ وی پیش از صاحب شذرات شرحی مفصّل نگاشته ، گویند که چهارده هزار ارجوزه غیراز قصائد وقطعات در حافظه خویش جا داده و در آغاز جوانی دریکی ازمساجد شام سقائی مینموده و پدرش نصرانی بوده است .

ازابوتمام چهار کتاب بیادگارمانده که هریك شامل نفایسی میباشد : ۱ ـ دیوان حماسه (درهمین فصل زیریکی ازشروح آن (شرح ابن فارس) معرّفی خواهد شد)، ۲ ـ فحول الشعر (دراین کتاب جمعی ازشعراء جاهلیّین و مخضرمین(۱) واسلامیّین را ذکر نموده) ، ۳ ـ الاختیارات من شعرالشعراء و٤ ـ دیوان اشعارخود وی .

ابوتمام دیوان خود را جمع نکرده و پس از وی دو نفر بدین کار مبادرت کرده اند : ۱ ـ ابوبکرصولی (ابوبکرمحمدبن یحیی بن عبدالله معروف بشطرنجی مؤلف « ادب الکتّاب » متوفی بسال ۳۳۵ یا۳۳۶(۲) .

۲ ـ علی بن حمزه اصفهانی(۳) است و اوّلی آنرا درهشت باب (٤) بتفصیل زیرین بترتیب حروف تهجی موافق قوانی اشعار مرتب نموده :

---

(۱) مخضرمین شعرائی را گویند که درك زمان جاهلیت و اسلام را کرده اند .

(۲) این تاریخ از ص ۱۲۱۸ معجم المطبوعات نقل گردیده است .

(۳) در کتب سیر و رجال بشرح حال و زمان این دانشمند دست نیافتم فقط در ص ٤۸۰ روضات در ذیل ابونعیم بصری (علی بن حمزه) گوید: واین شخص غیر از علی بن حمزه بن عمارة بن حمزه اصفهانی است که صفدی او را نام برده و گوید از ادباء مشهور و مؤلف « کتاب الشعر » و «فقرالبلغاء » و « قلائد الشرف» میباشد. ودر کشف الظنون این سه کتاب نام برده نشده است .

(٤) در وفیات الاعیان و کشف الظنون مذکور است که ابوبکر صولی این دیوان را مرتب بترتیب حروف نموده و علی بن حمزهٔ اصفهانی آنرا بحروف مرتب نکرده ولی به انواع تقسیم کرده ولی در ابتداء ابواب نسخهٔ این کتابخانه که مرتب به انواع هشتگانه موافق تقسیم بالا میباشد تصریح گردیده که ابوبکرصولی مرتب این دیوان بدین ابواب میباشد بنابراین وجه جمع میان دواینست که گوئیم ابوبکر صولی آنرا مرتب بابواب مرتّبهٔ بحروف چنانکه نسخه این کتابخانه است نموده ولی علی بن حمزه مرتب بانواع و ابواب کرده و ترتیب قوافی را موافق ترتیب حروف تهجی منظورنداشته و اختلاف تنظیم مطالب ابواب در نسخهٔ چاپی با آنچه پشت صفحه نخستین آن تذکر داده شده و نسخهٔ این کتابخانه ، مؤید مرتب بودن هر دو به انواع است .

۱ - مدیح . ۲ - هجا . ۳ - مراثی . ٤ - غزل . ٥ - معاتبات . ٦ - اوصاف . ۷ - افتخارات . ۸ - زهد . (این ترتیب موافق نسخهٔ زیرین است) .

این دیوان را شروحی چند میباشد که در کشف الظنون زیر نام این دیوان نام برده شده اند و ابو العلاء معرّی از آن انتخابی نموده و آنرا « ذکری حبیب » نام نهاده و اصل دیوان مکرّر در بیروت و مصر چاپ گردیده و باب اول آن تقریباً دو ثلث تمام دیوان است.

آغاز : بسمله (۱) یاموضع الشدنیّه الوجناء ومصارع الادلاج والاسراء

(۱۱۵۹)

دیوان ابو تمام طائی

این نسخه را بخط نسخ اسمعیل بن حسن دزفولی بسال ۱۲۷۱ نوشته ، وعناوین با شنجرف میباشد ، در ابتداء هر قسمتی از اقسام ابواب ، ابوبکر صولی نگاشته که این قصیده یا قطعه در چه موضع وموضوع انشاء گردیده است .

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۹٥) . صفحه ای (۱٤) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۱٥ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲٤۳) .

[٥۱۲] دیوان ادیب صابر (فارسی)

ادیب صابر (۲)، شهاب الدین (۳) صابر بن اسمعیل ترمذی متوفی بسال ٥٤٦ یا ٥٤۷ (٤) میباشد که از مشاهیر شعرای فارسی زبان بوده و از اشعار وی فضائل و کمالات او ظاهر وهویداست ، به دیوانهای شعرای عرب بسیار نگاه مینموده و بدانها اشاره وتصریح کرده واز آنها استفاده نموده ، معاصر رشیدوطواط، خاقانی ، امیرمعزی ،

(۱) پیش ازشروع به این بیت پس ازبسمله گوید : قال ابوتمام حبیب بن اوس الطائی یمدح خالدبن یزید الشیبانی و هذا علی الترتیب الذی رتّبه ابوبکر الصولی و شرحه و جعله ثمانیة اصناف .

(۲) اگرچه تخلص شاعرصابر میباشد ولی چون مشهور بادیب صابر میباشد بدین نام معرفی گردید وشرح حال ایشان درلباب الالباب (ج ۲ ص ۱۱۷ - ۱۲٥) تاریخ گزیده ص ٦۳۰ ، تذکره دولتشاه (چاپی) ص۹۲-۹۳ ، هفت اقلیم ص٤۹٦-٥۰۰ ، مجمع الفصحا ، ج ۱ ص۳۱٤-۳۲٥ ، طرائق الحقائق ج ۲ ص۳٦٥ وسخن وسخنوران ج ۱ ص۲٥۰-۲٦۰ مختصراً ومفصلا ذکر شده است .

(۳) لقب مشهور ادیب **شهاب الدین** میباشد ولی درمقدمه نسخه این کتابخانه ویکی از نسخ کتابخانه مجلس که نویسندهٔ آن شناخته نشد بنقل از تاریخ غزالی شرح حال ادیب نوشته شده و در اینجا لقب وی جلال الدین ضبط گردیده ودرمآخذ دیگر شهاب الدین است .

(٤) درتذکره دولتشاه ومجمع الفصحا وسخنوران وفات ادیب بسال ٥٤٦ ودرهفت اقلیم بسال ٥٤۷ ثبت گردیده است .

نظامی عروضی ، مسعود سعد سلمان و معاصرین اینها بوده و مربّی وی ابوالقاسم مجدالدّین علی بن جعفر بن حسین قدامه موسوی بوده که اورا **رئیس خراسان** مینوشته اند و ادیب بدین نام و کنیه ولقب از وی نام برده :

حمایت و کنف دین مجد مجدالدّین ز شرم عادت او دین مجد را مأمن
جلال آل پیمبر علی بن جعفر که ذات کامل او چون علی است در هر فن

.....

ابو القاسم علی تاج المعالی که چرخ فضل و خورشید و تبار است

و در غزلی است

ابر سخی حدیث و حکایت به بحر و بر از مجلس رئیس خراسان کند همی ،

نزد سلطان سنجر (۵۱۱- ۵۵۲) تقرب و احترام داشته ، گویند صابر را بنام رسالت پیش اتسز خوارزمشاه (۵۲۱- ۵۵۱) فرستاد ، اتسز او را در خوارزم نگاه داشت ، چون ادیب صابر مستحضر گردید که برای کشتن سنجر دو نفر را اتسز بمرو فرستاد ، سنجر را آگاهی داد ، بدین واسطه از کشتن رهائی یافت و آن دو نفر را کشت ، اتسز چون بدین کار ادیب آگاهی یافت فرمان داد تا اورا درشب بجیحون انداخته و غرق کردند .

تخلص ادیب چون نامش صابر میباشد (و گرچه در حوادث صبر بهتر ✡ نیم بی تو چونام خویش صابر) ولی عموماً در قصائد و غزلیات تخلص خود را نیاورده و بیشتر از اشعار وی در مدح ابوالقاسم موسوی و محمدبن طاهر الحسینی (اجل محمدبن طاهر الحسینی کوست بحسن و حمد و جلالت زمانه را منهاج) بوده و بحدی در اظهار انتسات این دو بزرگ بحضرت حیدر کرّار (۱) علیه السلام

---

(۱) در مسند سیادت و در محفل هنر گوئی درست حیدر کرار دیگری
خیبر علی گرفت و گرفتند دشمنانت خواری زعزّ تو چو جهودان خیبری

.....

خداوندی که اندر علم و در حلم ز حیدر از پیمبر یادگار است

ونیز این ابیات دالّ بر تشیع ادیب است :

مهدی بود که دفع کند ظلم را بعدل مهدی توئی بدین صفت اندر دیار خویش

ودر یکی از ترکیب بندهاست :

هم مصطفی نسب بود و مرتضی حسب جز مرتضی حسب نبود مصطفی نسب

ونیز در ترکیب بند دیگری است : ای رفعت و علو علی مرتضی تورا علم و وفا و فضل علی الرّضا تورا .

بی اختیار بوده که بدین سبت توان جزم داشت که امامی مذهب بوده ودراین بیت هم تصریح به تشیع خویش نموده :

زروزگار بدردم زدوستان محروم چومرتضی بامامت چوفاطمه زفدك(۱)

.....

از آنکه معتقد مرتضی وفاطمه ام کزین حصول درج باشدو خلاص درك

چندین مدیحه دربارهٔ اتسز خوارزمشاه دارد و سلطان سنجر را هم مدح گفته وقصیده ای غرّا درستایش وی سروده وازاینکه سنجر خود را برادرمرشد ومقتدای ادیب (ابوالقاسم علی بن جعفر) خوانده او را تحسین وتمجید کرده است .

درمقدّمهٔ نسخهٔ زیرین تذکرداده که ادیب صابررا دیوان بزرگی است واین قصائد و غزلیات و مقطعات و رباعیات افتاد (ظاهراً کلمهٔ **بدست** از قلم نویسنده افتاده است) و برحسب شمارهٔ نگارنده نسخهٔ این کتابخانه در حدود (۵۲۰۰) بیت شعرمیباشد درلباب الالباب (۹٤) ودر هفت اقلیم (٥٦) و در مجمع الفصحاء (۷۰۰) و در سخن وسخنوران (۱۷۲) بیت (بعضی ابیات هم درچند کتاب، تکرار شده) ازاین ادیب انتخاب وچاپ گردیده است .

قصائد ادیب صابر موافق قوافی مرتب بحروف تهجی میباشد ولی غزلیات و قطعات ورباعیات وی مرتب نیست ، نسخه ایکه از این دیوان سردار معظم خراسانی (خصوصیات آن درفهرست کتابخانهٔ مجلس نگارش خواهد یافت) تهیه نموده شامل ٥٣٣٤ بیت وتمام مباحث آن مرتب بحروف تهجی موافق قوافی است ونسخهٔ دیگر آن کتابخانه که ۵۲ سال پیش تر از آن نوشته شده شامل ٤٩١٤ بیت میباشد .

آغاز : (۲) نوبهار بدیع بی همتا همتی بذل کرد درصحرا

---

(۱) در ص ۱۲۳ ج ۲ لباب کلمه امامت دراین بیت خلافت میباشد ولی درنسخ خطّی امامت است .

(۲) بسمله ملك الشعرا جلال الدین ادیب صابرشاعری است مشهور، از افاضل شهر ترمذ ودرتاریخ غزالی خواندم که چون الخ .

(۱۱۶۰)

دیوان ادیب صابر

این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۲۶۰(۱) نوشته شده ، پیش از شروع بنوشتن دیوان ، شرح حال مختصری از ادیب که آغاز آن درحاشیه صفحهٔ پیشین نقل گردید ، (در ۱۴ بیت) نگارش یافته است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۱۸۷) . صفحه‌ای (۱۶) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۴ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۸) .

[۵۱۳] دیوان ازرقی (فارسی)

ابوبکربن اسمعیل وّراق هروی متخلص به **ازرقی**(۲) یکی از شعرای مشهور ایران‌میباشد ، حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده لقب او را افضل‌الدین و هدایت درمجمع‌الفصحاء زین‌الدین ثبت کرده اند وعوفی وامین احمد رازی او را بدین عنوان : الاجل‌الحکیم شرف‌الزمان ابوالمحاسن‌الازرقی‌الهروی معرّفی نموده و او را ازخصوصان طغان شاه خوانده و زمان اورا برمعزّی سابق دانسته وگویند : « دیوان او خود بتمامت غریب وعجیب است وتشبیهات ونوادر او دل فریب »

گذشته از دیوان دو کتاب منظوم دیگر به ازرقی نسبت داده شده یکی الفیه وشلفیه(۳) و دیگری سند باد میباشد(۴) و خود بدین مؤلفه خویش در این بیت (هر که بیند شهریارا پند های سند باد نیك داند کاندراودشوار باشد شاعری)

(۱) تاریخ نگارش این نسخه مسلّماً در این سال میباشد ونویسنده بعبارت عربی غلط نوشته وسال دیگر ازآن استفاده میشود .

(۲) ازاین شاعر درص۸۶-۱۰۴ ج۲ لباب‌الباب و۳۱۸ و۳۱۹(حواشی)آن‌وص۴۳ و۴۴ چهار مقاله و۱۷۱-۱۷۸ (حواشی‌آن) وتاریخ گزیده ص ۸۱۴ (عکسی) وص۱۳۹ ج ۱ مجمع الفصحا وص۵۳۶-۵۴۲ هفت اقلیم معرفی گردید ودرنگارش این‌شرح بدانها مراجعه شده است .

(۳) الفیه و شلفیه و سندباد گویند دو کتاب از کتابهای باستانی میباشند درص ۸۱۱و۸۴۴ تاریخ گزیده (چاپ عکسی) نیز ازسندباد وترجمه ترکی‌آن یاد شده وآقای قزوینی درمعرفی از آنها وترجمه های نثری ونظمی که ازاین دو گردیده درص ۳۱۸ و۳۱۹ جلد اول لباب‌الالباب (قسمت حواشی) و در ص ۱۷۱-۱۷۴ چهار مقاله نظامی عروضی (در تعلیقات) شرح مفصل ومفیدی نگاشته اند .

اشاره نموده است وفات ازرقی در مجمع الفصحا بسال ۵۲۶ و در فهرست کتابخانهٔ مجلس (ج ۱ خطی) سال ۵۲۶ یا ۵۲۷ ضبط گردیده ولی علاّمهٔ نحریر آقای قزوینی درحواشی چهارمقاله وفات ازرقی را پیش ازسال ۴۶۵ که سال جلوس ملکشاه است دانسته اند ودراینجا نیز تذکرداده اند که طغانشاه ابن ارسلان ازطرف الب ارسلان حاکم هرات بوده ولی کاملاً مجهول است وبعضی که ممدوح ویرا طغانشاه ابن مؤید دانسته وبهمین جهت بیت اوراکه شامل مدح آن پادشاه بوده بنام این پادشاه کرده اند راه غلط پیموده اند واین پادشاه اخیرازسال ۵۶۹ تا ۵۸۱ سلطنت داشته وپدرازرقی **اسمعیل وراق** است که فردوسی را درهنگام فرارازسلطان محمودشش ماه جای داده وبرحسب عادت مشکل است پسراو تازمان این طغانشاه زندگانی کرده باشد.

دیوان ازرقی که شامل قصائد ورباعیات میباشد، موافق نسخه ایکه در کتابخانهٔ مجلس موجود است درحدود (۲۴۰۶) بیت شعر (قصائد و ۲۱ قطعه شامل ۱۵۲ بیت و ۷۷ رباعی) میباشد، ۷۶۲ بیت از آن درمجمع الفصحا و ۲۲۴ بیت درلباب الالباب چاپ گردیده ولی تمام آن تاکنون چاپ نگردیده است.

آغاز: بسمله، چه جرمست این که هرساعت زموج نیلگون دریا
زمین را سایبان بندد به پیش گنبد خضرا الخ.

(۱۱۶۱)

دیوان ازرقی هروی

این نسخه فقط شامل قصائد ازرقی میباشد و ۱۷۹۵ بیت میباشد، بخط شکسته نستعلیق بسال ۱۲۶۱ نوشته شده، ودرحاشیه صفحات معانی برخی ازواژه های مشکل آن یاد داشت گردیده است.

جلد مقوائی. کاغذ فرنگی. واتف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. شماره اوراق (۵۵). صفحه‌ای (۱۷) سطر. طول (۲۴ سانتیمتر). عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۷۶).

[۵۱۴] دیوان اسیری (فارسی)

شیخ شمس الدین محمدبن یحیی (۱) بن علی لاهیجی متوفی بسال ۹۱۲ (۲) که یکی ازخلفای سید محمد نوربخش (۷۹۵-۸۶۹) (۳) مؤسس سلسله نور بخشیه است که

(۱) درص ۹۵۹ هفت اقلیم درذیل لاهیجان زیرعنوان قاضی یحیی گوید: «برادر قاضی عبدالله

(بقیه در صفحه ۵۵۹)

شرح گلشن راز ومثنوی اسرارالشهود وی (درهمین فصل ازاین دو کتاب معرّفی میشود) حاکی ازمراتب فضل و کمال علم و ادب و عرفان ایشان میباشد، پس‌از مراد خویش در شیراز رحل اقامت انداخته و بدستگیری مشغول و خانقاهی بنام **نوریه** ساخت ودرهمانجا بخاك سپرده شد.

گذشته ازادله ای که قاضی نورالله برتشیع وی نقل کرده در دیوان وی‌ابیات زیادی میباشد و از آنها این بیت: (مرتضی آن منبع صدق وصفا☆آن وصیّ و جانشین مصطفی) صریح درتشیع اوست.

دیوان لاهیجی (اسیری) شامل غزلیات ورباعیاتیست که بترتیب قوافی مرتب بحروف تهجی بوده وغزلیات نسخه این کتابخانه اوراق آن جابجا گردیده چندورقی هم ازآن افتاده وتمام دیوان موافق نسخه ایکه دریکی ازمجموعات کتابخانهٔ مجلس موجود است درحدود(۴۳۹۰)بیت میباشد و نسخهٔ این کتابخانه درحدود(۳۰۰۰) بیت است وقاضی نورالله گفته‌اند که «دیوان او مشهور وشطری از اشعار ایشان درشرح گلشن راز موجود است».

در آخر نسخهٔ (دیوان) این کتابخانه دو رسالهٔ کوچك کـه یکی در شرح این رباعی: از پنجهٔ پنج ششدرشش بـدرآی وزکش مکش سپهر سرکش بدرآی

خواهی که چشی ذوق خوشیهای عدم ازناخوشی وجودخوش‌خوش‌بدرآی.

وآغازآن اینست: بسمله... حمدوسپاس وثنای بیقیاس حضرت واجب‌الوجودی راکه اعیان ممکنات الخ (در۷۷ بیت)

ودیگری که ناقص‌است وازآن۸۹ بیت مانده درشرح این بیت است:

زدریای شهادت‌چون‌نهنگ‌لا برآردهو تیمم‌فرض گردد نوح‌را در وقت طوفانش

(نسخهٔ کامل‌این رساله درکتابخانهٔ مجلس موجود است)

(بقیه حاشیه از صفحه ۵۵۸)

یقینی (پیش از این یقینی را نام برده و گوید از جانب پدر بسلسله نوربخشیه می‌پیوسته) است و گذشته ازشاعری بزی اهل‌تصوف درآمد وریاضات‌زیاد کشید». وظاهراً این‌قاضی‌پدراسیری‌است

(۲) شرح حال این‌مرد را درص۳۱۶و۳۱۹ مجالس‌المؤمنین ودرص ۱۴۳ ج۲ طرائق وص۴۰ ریاض‌العارفین (چاپ اول) ومختصری درص دانشمندان آذربایجان نگاه کنید.

(۳) از ص ۳۰ ج۳ طرائق وص۳۱۳ و۳۱۵ مجالس‌المؤمنین که شامل شرح حال آنجناب‌میباشد این تاریخ نقل گردیده.

و آغاز آن اینست بسمله . . . . . حمد و سپاس بیحد بر حضرت احد صمد و درود وثنای بی عدد برپیغمبر ما محمد ص متواتر و متوالیاً الی الابد الخ . و در مجموعهٔ کتابخانهٔ مجلس رساله ای (درحدود ۱۲۰ بیت) درشرح دو بیت ازمولوی: چونکه بی‌رنگی اسیر رنگ شد الخ بفارسی موجود و آغاز آن اینست: بسمله الحمدلله الذی کان احادیته الخ .

گذشته ازطرز عبارت این رساله و تصریح برارادت به سید محمد نوربخش در آن، که دلیل برنسبت به اسیریست ، برنسخهٔ مجلس صریحاً این دو رساله به اسیری نسبت داده شده است .

(۱۱۶۲)

دیوان اسیری

این نسخه بخط نستعلیق (دراوائل قرن یازدهم هجری نوشته شده (در آخر مثنوی اسرار الشهود تاریخ اتمام سال ۱۱۸۲ یادداشت گردیده ولی این تاریخ اصل کتاب نیست بلکه هنگام تکمیل نقص وافتاد های آن کتاب میباشد وطرز کاغذ ونگارش مؤید است) ، مثنوی اسیری که آنرا « اسرارالشهود » نامیده و درهمین فصل از آن نام خواهیم برد پیش از غزلیات گذارده شده و دو رساله که درمعنی یك رباعی ویك بیت میباشد ومختصر معرّفی از آن گردید پس از رباعیات اسیری است ، اوراق غزلیات جابجاشده و برخی از آنها افتاده و دومکتوب دوستانه درحاشیه چند صفحهٔ آن نگارش یافته ورسالهٔ دوم ناقص و آخرین سطر آن اینست: محرم سرادقات حضرت الهی خواهدبود بیت:

ز من جان پدر این پند بپذیر — برودامان صاحب دولتی گیر
که قطره تا صدف را درنیابد — نگردد گوهرو روشن نتابد .

آغاز نسخه : ای اسیری چون گرفتارش شدی — دائماً خون دل از دیده ببار

انجام نسخه: مامست شراب وصل یاریم — از هردو جهان خبر نداریم .

پشت صفحه نخستین رسالهٔ اول، گلی بامداد ترسیم شده وظاهراً اثر فضلعلی قاجاراست که در آخر اسرارالشهود نیز گلی بسال ۱۲۲۳ ترسیم کرده و در آنجا رقم کرده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۸۹) دیوان (۹۱) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۴۶) .

[۵۱۵] دیوان اظهری (فارسی)

اظهری یکی ازشعرای بسیارعالیجناب عصرصفوی میباشد ، درکتب تذکره وسائر مآخذ که در دست نگارنده میباشد نام واثری از وی نیافته‌ام ، درآخراین دیوان خود تصریح نموده که نامش **بوداق** بوده (دریکی‌ازابیات‌دیوان‌نیز تصریح باین نام کرده) و تولدش را بسال ۹۹۱ اشاره نموده قصائد، وغزلیات و مقطعات ومثنوی ورباعیات وی هریك دارای روحی لطیف و عباراتی دلنشین میباشد و در ابتداء دیوان بسال ۱۰۳۰ دیباچه ای بنثر ، چون آب زلال انشا نموده و در آغاز غزلیات نیز دیباچهٔ دیگری دارد وازمندرجات درمتن وحواشی نسخهٔ زیرین کـه نخستین نسخهٔ دیوان این شاعر میباشد بدست می‌آید که تا سال ۱۰۶۱ زنده بوده و پس از این سال کـه شاعر هفتاد سال داشته از او خبری ندارم و اشعاریکه در حاشیهٔ صفحات ازانواع نام‌بردهٔ‌بالانوشته‌شده، پس‌ازاتمام‌نسخه‌میباشد که بسال۱۰۵۴ نگارش یافته است .

اظهری‌ازاینکه دیگری دراصفهان تخلص ویرا برداشته شکایت نموده وگوید :

قریب پنجه سال‌است کین تخلص من — به اظهری شده در روزگـار افسانه
ز حـال غـره بی دانشی ابوجهلی — که در فرائض اسلام هست بیگـانه
بخود تخلّص من بسته از تهی مغزی — که تابگویند اونیزهست فرزانه الخ

ودر این دیوان نظمی‌بتاریخ سال۱۰۱۲ که شاعر۲۱ سال داشته وجود دارد، ودراین دوبیت تصریح نموده که اصلش‌ازشیرازاست:

گر نیم یونانی امـا اصلم از شیراز بس — کوحکیمی تا زفضلم مایهٔ حکمت برد
شدمزاجم منقلب باآنکه دراین روزگار — ارطیون‌طبعم‌ازیك نسخه‌صدجان‌پرورد

برای هریك ازقصائدخویش نامی بدین گونه گذارده ،وردالابرار ،ضیاءالقلوب ، منتخب النفائس ، تحفة الخیال ، امواج العباد ، فخرالسالکین ، افتخار الملوك ، تحفةالاغنیاء وانوارالعیون .

وچون نام و آثاری از این شاعر در تذکره ای نیست خواستم از اشعار وی انتخابی نموده ونمونه ای از آثار این شاعر را بنظرخوانندگان گرام برساند، بهر

قسم از اقسام اشعاروی توجه نموده نقل آنرا ترجیح بلا مرجح یافته برای رفع تردید بخود دیوان تفأل زدم

این قصیده که آنرا «**سویداءالضمیر**» نامیده آشکارا شد :

هر چند که شایسته شمشیر بلایم — یکباره مدارای فلك این ظلم روایم
در پای میفکن که گرانمایه متاعم — در دام میازار که فرخنده همایم
بر تخت فراغت گهر افسر شاهم — در کنج قناعت دُرَرِ گوش گدایم
در زیر لب خسته دلان نکته مهرم — بر لوح دل سیمبران حرف وفایم
چون کلك قضا چهره گل گشت نگارم — چون باد سحر طره شبرنك گشایم
در محفل نازك بدنان نو گل حسنم — بر مشهد خونین کفنان مهر گیایم
ذوق دل اطفال گلستان چو نسیمم — رنك رخ گلزار نکوئی چو حبایم
در ناصیه کینه وران عقده گذارم — از آینه تیره دلان زنگ زدایم
در زیب گلستان گهر آمیز مسایم — در بزم ریاحین طرب انگیز صبایم
چون یاد رخ شمع وشان شعله فروزم — چون درد دل غمزدگان ناله فزایم
چون پیك غم ماه رخان سینه نوردم — چون دست دل درد کشان جیب گشایم
افلاك برد فیض ز سیارهٔ فکرم — خورشید کشد شرم ز آئینهٔ رایم
طوطی رود ازهوش زشیرینی نطقم — بلبل فتد از ناله ز گلبانگ نوایم
طاوس ارم برتن خود جامه زند چاك — از غیرت این خرقه صد رنگ نمایم
ازبال طبیعت بودم جلوه که آن موج — کز جان ملایك نرود ذوق هوایم
آندم که باقلیم تخیل فتدم سیر — چون سایه دَوَدْ روح عطارد زقفایم
برخاك فتادست ازان پرتو خورشید — تا عارض خود سوده کند در ته پایم
ای چرخ نگوئی که به آن گرمی بازار — با این گهر طبع چه دادی به بهایم
یکبار بنه گوش رضا بر سخن من — بی مصلحتی نیست اگر هرزه سرایم
از سستی آیین تو شد ورنه نمودی — گنج دو جهان بخشش ایام ندایم
من تا بدم مرك برای تو دویدم — هرگز تو نرفتی سر موئی برضایم
ای سنگدل آخر چو توئی راچه سرایت — گیرم که اثر سر زند از جیب دعایم
ما و سپر اندازی رزم توازین پس — تدبیر دگر نیست تو دانی و خدایم

قصائد وی مرتباً در توحید و نعت پیغمبر اکرم صم و مناقب ائمه اثنی عشر ع و مدح شاه عباس کبیر و شاه صفی و شاه عباس ثانی و امراء آن عصر و دیگر مطالب عرفانی و وصف فصول وغیره است .

ودراین دیوان ماده تاریخهای زیاد موجود واز اشعار وی برمی آید که تا آخر عمر جوانی را ترك نگفته وخود مکرّر اظهار خجلت نموده ، از آنهاست :

کار تو اظهری همه لهو و لعب بود　　آسوده دل ززلف پریشان نمیشوی
مویت سفید گشت ازین کار های بد　　رویت سیاه باد پشیمان نمیشوی

برای اینکه نمونه ای از نثر این شاعر را هم نشان داده باشیم بنقل این بخش که در آخر دیوان (نسخهٔ زیرین) نوشته مبادرت گردید :

« ناظمه وکاتبه العبد العاصی بوداق اظهری

خود بعصیان خود ازشرم گواهی دارم　　تکیه بر مرحمت عفو الهی دارم

لله الحمد که در سن شصت و سه سالگی بهوا داری عینك که معاون دیده روزگار دیدگانست بترتیب وتحریر این نسخه مبادرت نمود وآنچه ازحوادث دوران وتطاول زمان ازحمله دوشیزگان طبیعت بازمانده بود بقلم شکسته رقم خود بصورت ترقیم درآورد وبعضی اشعارمقطعات ومثنویات و غیره که زیاده از ترهات نسخه مرقومه به کسوت رسوائی ملبس و بعبارات هذیان ملوث بود و موافق گفتگوی این سن و نوشتن این روزگار نبود از دیوان اخراج نمود با وجود مهر پدر فرزندی طبیعت لائق ندانست و بجهة اضافه ونقصان کلك کاتبان بنوشتن ایشان قائل نشده مابقی ذخیره مردم دیده را بدین صحیفه مصروف ساخت فرموده قدوة المحققین مصلح الدین سعدی شیراز را بکار آورد

کهن جامه خویش پیراستن　　به از جامه عاریت خواستن

چون بیعضی ترددات و اشغال اشتغال داشت اگرسهوی وخطائی بدین جهت رو داده باشد بلبلان گلشن بلاغت و طوطیان شکرستان فصاحت بنکته عیب او متزمزم ومترنم نگردند و بدین عجز عذر خواهی معذور فرمایند در مقام زکم قرا باغ بتاریخ هفتدهم شهر ربیع الاول سنه پیچی ایل ۱۰۵۴ قلمی شد » .

این دیوان در حدود (۱۱۰۰۰) بیت شعر میباشد وتاکنون نسخهٔ دیگری از آنرا در کتابخانه ای سراغ نیافته ام .

آغاز : بسمله　ای زیور رخساره جان از کرمت　　سرمایهٔ گردش زبان از کرمت
آرایش دیوان بیان از کرمت　　احیای زمین و آسمان از کرمت

از افتتاح ابواب خزائن سخن بمفتاح دلگشای ثنای یگانهٔ که شیرازهٔ بند مجموعهٔ کاینات وچمن پیرای سرابستان حیاتست وانجلای ابصارشواهد معانی بمصباح جهان آرای انوار عنایت الخ .

(۱۱٦۳)

دیوان اظهری این نسخه بخط نستعلیق خوب **اظهری** شاعر ومنشی آنست و گذشته ازتصریح در آخر دیوان (۷ برگ بآخر نسخه مانده) طرز نگارش واشعاریکه پس از این تاریخ انشاء گردیده و درحاشیه نگارش یافته وتصریح در چندین جای از عناوین مطالب به اینکه : بنده اظهری در جواب این قطعه گفته‌ام . ونظائر اینها ، مؤید این ادعاست ، میان برگ اوّل ودوّم کنونی نسخه، برگهائی افتاده و کنار بعضی از اوراق کـه بقرینه اوراق بعد معلوم میشود بر آنها نیز ابیاتی بوده پاره شده و وصالی گردیده و قسمت بیشتر از برگ آخر پاره شده واز میان رفته است ، ۷ برگ آخر نسخهٔ رباعیاتی استکه پس از تنظیم دیوان درمسودات مؤلف یافت شده وپیش ازنگارش آنها خودوی نیزنوشته اند:

«بعدازتحریرنسخه بعضی رباعیات که درمیان سیاهیهای اشعار پیدا شدوصورت تنظیم یافت همچنین مرقوم شد » .

جلد مرغش . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳٤۳) صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۲٤سانتیمتر) . عرض (۱۵سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۷۷) .

[۵۱٦] دیوان انوری (فارسی)

انوری (اوحدالدین محمدبن محمد(۱) ابیوردی(۲) خاورانی متوفی بسال ۵۸۳(۳)) (٤) ازشعرای قصیده سرا وغزل گوی قرن ششم هجری میباشد ، قصائد

---

(۱) عوفی نام وی وپدرش را محمد ثبت نموده ولی صاحب مجمع الفصحا بنام علی‌بن اسحق معرفی کرده وخود وی جد خود را اسحق نامیده

زنده اسلاف تو بتو چو بمن جدم اسحق وجدت اسمعیل است

(۲) ابیورد یا **باورد** شهری است ازخراسان میان سرخس ونسا (معجم البلدان ج ۱ ص ٤۸۰) میباشد ، در تذکره دولتشاه و مجمع الفصحا و سخن و سخنوران انوری ابیوردی و در آثار البلاد و تاریخ گزیده و هفت اقلیم خاورانی (وگویند که خاوران ناحیه ایست از خراسان) معرفی گردیده است .

(۳) درتذکره دولتشاه وفات انوری بسال ۵٤۷ ودر هفت اقلیم بسال ۵۸۳ ودرمجمع الفصحا بسال ۵۷۵ ثبت گردیده وچون درتاریخ گزیده وهفت اقلیم قران کواکب سیاره بسال ۵۸۱ ودرکامل التواریخ در ذیل حوادث سال ۵۸۲ ثبت گردیده بنا براین و شهرت نسبت این استخراج نجومی بانوری وشهادت اشارات تاریخی در اشعار انوری که مسلماً پس از سال ۵٤۷ بوده تاریخ آخر که

(بقیه حاشیه در صفحه ۵٦۵)

ومقطعات وی بسیارمشهور و گذشته ازنگارش تذکره نویسان ازاشعاروی ظاهر و هویداست که سالها درراه کسب فضائل وعلوم معقول و منقول رنج برده و در نجوم و هندسه و حساب دستی قوی داشته و دولتشاه گوید چند رساله در نجوم نوشته (۱) ومعاصر سلطان سنجر سلجوقی بوده و بمداحی وی ووزراء و امراء او پرداخته وزبانش بهجو باز بوده وحتی گفته اند که انوری خود ومادرش را نیز هجا گفته وبهمین جهت بدزبانی بلخیان قصد آزارش کرده وقاضی حمیدالدین صاحب مقامات اورانجات داده (۲) وبدین سبب حمیدالدین را مدح ها کرده است

درنخستین نسخه ذیل که نسخه ای کهن سال ازدیوان انوری میباشد پیش از مثنوی در هجو قاضی عمزاده بلخی، شرحی نوشته وظاهراً نویسنده این شرح معاصر شاعر بوده وچون شامل بخشی ازشرح حال انوری است دراینجا عیناً آورده میشود:

« حکیم اوحدالدین انوری درانج (کذا) هنوزدراوان شباب بود واکتساب علم وحکمت میکرد پدراو **وحیدالدین محمد** بجوار رحمت حق پیوست ومال واسباب بسیار گذاشت ، انوری دست بدان مال دراز کرد وبای در خرابات نهاد و بمدت اندك آن میراث بشراب و شاهد آخر رسانید چون مفلس شد هیچ نماند شعر وشیوه مدح بگزید و بوقت حاجت قصیده میگفت و بدان روزگار نامرادی بسرمیبرد ناگاه تاج الدین (درنسخهٔ دیگر- تاج الدین عم زاده بلخی) اورا تشنیع

(بقیه حاشیه از صفحه ٥٦٤)

قول صاحب هفت اقلیم باشد براقوال دیگرترجیح داردوحمدالله مستوفی درتاریخ گزیده (ص٤٧٤) عکسی و نزهت القلوب محاسبه انوری و اثر قران را درست دانسته و گوید این سال مطابق با سالی است که جنگیز خان به سرداری برقرار و شروع به پیشرفت در خرابی جهان نموده است. (نه تولد وی که بعضی نوشته اند)

(٤) لباب الالباب ج ۲ ص ۱۲۵-۱۳۸ ، حواشی ج ۱ لباب الالباب ازآقای قزوینی ص ۳٤۳ ، آثارالبلاد درذیل خاوران(ص ۲۰۷ نسخه مدرسه) ، تاریخ گزیده ص ٤٧٤،٤٨٨،٨١٣و٨١٥، تذکره دولتشاه سمرقندی ص ۸۳-۸٦ ، هفت اقلیم ص۲٤۹-۲٥۲ ، مجمع الفصحا ج ۱ ص ۱٥۲-۱٦۷ و سخن وسخنوران ج ۱ ص ۳٥٦-۳۸٦ مختصراً ومفصلاً از انوری بحث کرده‌اند واین شرح با مراجعه بآنها نگارش یافت .

(۱) تا کنون به نسخه ای ازاین رسائل دست نیافته ام .

(۲) در ص ٦٥ همین مجلد از فهرست درذیل معرفی از حمیدالدین بلخی نگاهداری اوازانوری‌را در اثرعدم وقوع اثر قران دانسته‌ام واین غلط است وعلت این بود که بلخیها چون شنیده بودند انوری آنهارا هجا گفته در غضب شده و در خیال آزار وی بوده اند .

کرده و بی رمئینت (کذا) معائب او را (بروی او - در نسخه دیگر) گفتن گرفت انوری را این نوع دشوار نمود وبربدیهه آغاز نهاد و آن اینست »

دیوان انوری که درحدود (۱۰۰۰۰) بیت شعر دارد وبسال ۱۲٦٦ درتبریز چاپ گردیده وچون مشتمل براصطلاحات حکمی وفلسفی وریاضی ونجومی میباشد وفهمیدن آنها مشکل بوده بعضی بحل مشکلات وی پرداخته اند و در این فصل دوشرح آنرا معرفی خواهم نمود .

آغاز هریك از نسخ را درجای خود نقل مینمائیم .

(۱۱٦٤)

دیوان انوری

این نسخه ایست کهنه وشاید ازخطوط اوائل قرن هفتم هجری باشد ، صفحهٔ نخستین و اوراقی از اخر کتاب افتاده ، چند بیت صفحهٔ نخستین را بروزقی نوشته وبه نسخه پیوسته اند ، شامل قصائد وغزلیات و مقطعات ومثنوی هجوقاضی بلخ (۱٦۲ بیت) و رباعیات (۳۰۵ رباعی) میباشد ، اطراف صفحه دوم تذهیب ونقاشی کهنه ایست واین برگ وصالی شده و نسخه درحدود (۱۳۱۰۰) بیت دارد وبقصیده ای شروع شده که آغاز آن اینست :

مقدری نه بآلت بقدرة مطلق کند بشکل بخاری چو گنبد ازرق .

جلد میشن دور گرفته . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۳۵۹) . صفحه ای (۱۹) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۰۹) .

(۱۱٦۵)

دیوان انوری

این نسخه بخط نستعلیق خوب ظاهراً در قرن یازدهم هجری نوشته شده ، سه سرلوح زیبا دارد وصفحه ایکه شامل آنست ودیگری که مقابل آن میباشد تذهیب ونقاشی گردیده ،سرلوح اول پس ازنوشتن نسخه بصفحهٔ اول پیوسته شده و گذشته ازاینکه برآن نوشته شده : مقطعات مولانا انوری برگ اول وبرگ شامل مقطعات گواهی میدهند که سرلوح های آنها جابجا شده ، تمام فاصله های میان دو قصیده یا قطعه یاغزل یا رباعی تذهیب ونقاشی شده وصفحات مجدول بطلا وزنگار وشنگرف میباشد و اوراق متن وحاشیه است واز آخر نسخه اوراقی افتاده ومطلع اولین قصیده اینست :

ای قاعده تازه ز دست تو کرم را　　وی مرتبه تو ز بنان تو قلم را

وشعر آخر نسخه اینست :

ای محنت هجر بر دلم سرنائی　　وی دولت وصل از درم درنائی

در پشت جلد دست چپ شرحی بسال ۱۲۵۷ بخط شکسته نستعلیق خوب درمعرّفی ازنسخه نگارش یافته ونسخهٔ نفیسی است عبارت نثری که درنسخهٔ کهن سال موجود است وبالای این سطرها در ص۵۱۵ و۵۶۶ نقل گردیده با تصحیف واسقاط برخی ازکلمات دراین نسخه نیز نگاشته شده واین نسخه درحدود (۱۱۳۵۰) بیت را شامل است .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ متن خان بالغ . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۲۷) . صفحه‌ای (۲۶) بیت درمتن و حاشیه . طول ($۲۴\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۱۱) .

(۱۱۶۶)

دیوان انوری

این نسخه را بسال ۱۰۰۵ علیجان بن حیدرعلی بخط نستعلیق نوشته ، دارای دو سرلوح کوچك (یکی در اول نسخه ودیگری دراول بخش غزلیات) میباشد ودرابتداء مقطعات ورباعیات سرسوره های میناکاری ظریفی است ، صفحات مجدول بطلاولاجورد وعناوین باشنجرف است ، پشت صفحه نخستین جلال‌الدین محمد منجم مالك بودن خود را تذکرداده ، در حواشی چند صفحه ازصفحاتیکه‌شامل مقطعات میباشد، ابیاتی ازمنجم مذکوربخطوی نوشته شده ، تمام اوراق باکمال‌استادی متن وحاشیه گردیده واین نسخه درحدود (۱۴۰۰۰) بیت شعردارد و آغاز آن اینست :

صبا بسبزه بیاراست داردنیی را　　نمونه گشت زمین مرغزارعقبی را

جلد میشن . کاغذ دولت‌آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق(۳۴۲). صفحه ای (۲۱) سطر . طول ($۲۴\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۱۲) .

(۱۱۶۷)

دیوان انوری

این نسخه بخط نستعلیق نویسندهٔ بدخطی که‌ازخودوسال کتابت نام‌نبرده، نگارش یافته(ظاهراً درقرن‌دهم‌نوشته‌شده)،دوبرگ

از اول نسخه افتاده بوده اخیراً نگاشته اند ، بر گهائی هم از میان نسخه افتاده وبرخی از آنهاهم جابجا شده ، قصائد وغزلیات آن مرتب بحروف تهجی برحسب ردیف ها وشامل مقطعات ورباعیات نیز میباشد، درحدود (۷۹۰۰) بیت شعراست ، بعضی ازصفحات آن مجدول بسرخی وزنگار گردیده وبیت اول آن اینست :

بازاین چه جوانی و جمال است جهانرا وین حال که نوگشت زمین راو زمان را

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۱۹۴) . صفحه‌ای (۲۱) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۳سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۰۷) .

(۱۱۶۸)

دیوان انوری

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، ظاهراً دراوائل قرن یازدهم هجری نگاشته شده ، شامل قصائد و مقطعات و رباعیات و غزلیات میباشد و در حدود (۸۲۰۰) بیت دارد وبدین بیت شروع شده است :

ای ملك تورا عرصهٔ عالم سر کوئی با حجت عدل توستم بیهده گوئی .

یك سرلوح کوچك ظریف دارد و صفحات مجدول بطلااست .

جلد ساغری نیم‌ضربی . کاغذ کشمیری . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۲۳۲) . صفحه‌ای (۱۸) سطر . طول ($۲۳\frac{۱}{۲}$سانتیمتر) . عرض ($۱۳\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۱۰) .

(۱۱۶۹)

دیوان انوری

این نسخه را بسال ۱۲۳۰ محمد رضی بن محمد رحیم آشتیانی قمی بخط شکسته نستعلیق نوشته و شامل قصائد و مقطعات ومثنوی هجو قاضی وغزلیات ورباعیات میباشد ، درمتن وحاشیه نوشته شده ودر حدود (۱۲۰۰۰) بیت شعر است ونخستین بیت آن اینست :

مقدری نه بآلت بقدرت مطلق کند ز شکل بخاری چو گنبد ازرق.

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۳۸) . صفحه‌ای (۱۸) سطر درمتن (۸) درحاشیه . طول (۲۲سانتیمتر) . عرض ($۱۶\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۰۸) .

(١١٧٠)

دیوان انوری این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده (ظاهراً در اوائل قرن سیزدهم)، نویسنده ازخود و سال نگارش نام نبرده، شامل قصائدو مقطعات وغزلیات ودرحدود (٩٨٥٠) بیت میباشد وبدین شعرشروع گردیده:

صبا بسبزه بیاراست دار دنیی را نمونه گشت زمین مرغزار عقبی را

یك سرلوح دراول کتاب موجود، صفحات مجدول به اکلیل میباشد، وقفنامه مدرسه را که پشت صفحهٔ نخستین بوده محو کرده اند، یادداشتی مورخ بسال ١٢٣٠ محمد حسین طباطبائی نائینی دراین صفحه نوشته وبراین صفحه وبرگ پیش ازآن بسال ١٣١٥ نیز یادداشتهائی شده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (٣١٤). صفحه‌ای (١٦) سطر. طول (٢٨ سانتیمتر). عرض (١٧ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (٢١٣).

(١١٧١)

دیوان انوری این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، (ظاهراً در قرن سیزدهم)، شرح حال انوری ازتذکره آتشکده در دو صفحه پیش از دیوان نقل گردیده وشامل قصائد ومقطعات مثنوی ورباعیات میباشد و در حدود (١٢٤٠٠) بیت شعردارد وبدین بیت شروع شده:

بازاین چه جوانی وجمال است جهانرا وین حال که نوگشت زمین را وزمان را

وبرگ نخستین وصالی گردیده است.

جلد تیماجی مستعمل. کاغذفرنگی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (٢٥٧). صفحه‌ای (٢٣) سطر. طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (٢٠٥).

[٥١٧] دیوان اهلی خراسانی (فارسی)

اهلی خراسانی ازاهالی ترشیز ومعاصراهلی شیرازی است وبنابرتصریح ادوارد برون(١) بسال ٩٣٦ درتبریز وفات یافته مردی عاشق پیشه وعاشق فریدون حسین میرزا (٢) پسرسلطانحسین بایقرا گردید ودرعشق وی از پا درافتاده ومجنون‌وار

(١) ترجمه. ج ٤ تاریخ ادبیات ص ١٥٥-١٥٦.

(٢) در ص ١٣و١٤ تحفه سامی‌چاپی معرفی گردیده وگوید بسال ٩٢٥ درجنك با ازبکها کشته شده است.

موی شولیده برسر گذاشته غزلیّات زیاد انشاء نمود واین مطلع یکی از آنهااست:

موی ژولیده که برسر من ابتر دارم سایهٔ دولت عشق است که برسردارم

شاهزاده ازاین دلبستگی آگاهی یافت وبرخلاف سیره دیرینه دلبران،دوستدار را دلجوئیها مینمود پس از انقراض آن دودمان بتبریز رفته وتاآخرعمر در آنجا گذرانید ، درشمع انجمن شمارهٔ ابیات وی بیست هزارمعین گردیده ومعاصروی سام میرزا در تحفه سامی(۱) وامین احمد رازی در هفت اقلیم(۲) و خوشگو در تذکره(۳) خود ابیاتی ازغزلهای وی نقل کرده اند وجزغزل ساقی نامه ،آثارشعری دیگری از اونشنیده ودرجائی ندیده ام و این دیوان وی همه غزلیات وساقی نامه ای در مدح ائمّه اثنی عشر شیعه علیهم السلام در ۸۵ بیت است که صریح در تشیع وی میباشد(٤) و غزلیات آن که بحسب ردیف ها مرتب بحروف تهجی است بنا برشماره (۳۱٤۸) بیت شعر است .

آغاز: دوچشمم فرش آن منزل که سازد (سازی) جلوه گاه آنجا

بهرجا پانهی خواهم که گردم خاك راه آنجا

چو خوش بزمیست رنگین صحبت جانان چه سود امّا

که نتوان شد سفید ازشومی بخت سیاه آنجا (۵)

---

(۱) در ص ۱۰۷ تحفه سامی چاپی معرفی از اهلی ترشیزی خراسانی شده وچندین بیت از چندین غزل او را هم نقل نموده است .

(۲) درص ٦۵٦ نسخه خطی کامل این مدرسه نام برده شده وچند بیت از او را هم آورده است .

(۳) صاحب این تذکره در حرف همزه دو اهلی را نام برده یکی **اهلی نوائی** وگوید بسال ۹۰۲ بدرود زندگانی گفته ودیگری اهلی شیرازی وگوید این همان اهلی ترشیزی است وحالات این دو را با یکدیگر مخلوط و ابیاتی از این دو نقل نموده وتصور نموده که دونفر متخلص به اهلی آنهم در یك عصر نمیشود درصورتیکه معاصرین این دو هریك را با خصوصیات مختصّهٔ بخود معرفی کرده اند .

(٤) این بیت از ساقی نامهٔ اهلی خراسانی :

الهی توئی واقف از حال من عیان است پیش تو احوال من

بحق محمد رسول انام علیه الصلوة و علیه السلام

علی ولی سرور اولیا محیط کرم گوهر لا فتی

باعزاز سلطان دنیا و دین علی الرضا کعبهٔ هشتمین

(بقیه حاشیه درصفحهٔ ۵۷۱)

(۱۱۷۲)

دیوان اهلی خراسانی

این نسخه در مجموعه ایست که شامل پنج دیوان و بخط نستعلیق میباشد: ۱- دیوان کاتبی، ۲- دیوان شاهی، ۳- دیوان همایون، ٤ - دیوان اهلی خراسانی و ٥ - دیوان لسانی. وهمهٔ آنهارا دراین فصل معرفی کامل خواهم نمود واین دیوان ازص ۲٦۱-٤۰۰ مجموعه را شامل میباشد و در ابتدای هر یك از دیوانهای پنجگانه یك سرلوح بسیارظریف است ومیان سطرهای صفحه سرلوح‌دار وصفحهٔ مقابل آن طلاانداری و نقاشی ظریف شده و کاتب در هیچ جا از خود و سال کتابت نام نبرده و ظاهراً درنیمه اول قرن دهم هجری نگارش یافته وتمام صفحات مجدول و در اثر همین کار بسیار از آنها بریده شده است.

جلد میشن. کاغذ بخارائی. واقف سپهسالار. قطع‌وزیری. شمارهٔ اوراق (۳٤۷). صفحه ای (۱۲) سطر. طول (۲۳سانتیمتر). عرض ($12\frac{1}{2}$سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۹).

[۵۱۸] دیوان بیدل (فارسی)

میرزا عبدالقادر متخلص به **بیدل** از شعرا ومربیان قرن یازدهم و دوازدهم هجری وپسر میرزا عبدالخالق میباشد، بسال ۱۰٥٤ متولد وبسال ۱۱۳۰(۱)وفات یافته، در سرودن انواع اشعار طبع وی توانا و در انشاء نظم برنا بود، در سیر و سلوك وعرفان قدمها زده و مراتبی یافته، کلیات وی که شامل قصائد و غزلیات و مثنویات و رباعیات وترکیب بند ونشرهای متعدد چون **نکات** و مراسلات و غیره

(بقیه حاشیه ازصفحه ۵۷۰)

بمهدی هادی امام انام که یابد ازو ملك و ملت نظام

(٥) درتحفه سامی گوید: روزی شاهزاده بباغی فرموده ومیرزا بخت نام غلام سیاهیرا بر در باغ گذاشته تا کس‌را آنجا نگذارد، مولانا بامید دیدار بدر باغ شتافته موکل مذکور مانع دخول شده مولانا در بدیهه غزلی گفته که‌این‌دو بیت از آنست (همین دوبیت‌را که اول غزل این دیوانست نقل‌نموده) درکاغذ نوشته ودرمیان‌موم‌یاسیب کرد وازممرّ آب باندرون فرستاد، بعد ازاطلاع‌میرزا اورا طلب کرده و در لطف برویش گشاد. (ای کاش همه معشوقها این رویهٔ پسندیده را داشتند تا این بلبلان درمقابل گل رویشان هزار دستان خوانند).

(۱) در مقدمه کلیات چاپی وفات بیدل بسال ۱۱۳۳ و در تذکره خوشگو بسال ۱۱۳۰ ضبط گردیده وچون خوشگو معاصر ومستفید از بیدل بوده قول او مقدّم‌است.

ودرحدود (۷۲۰۰۰) بیت کتابت‌دارد بسال۱۲۹۹درهند چاپ گردیده ودرمقدمهٔ آن شرح حال بیدل نگارش یافته وخوشگو درتذکرهٔ خویش دراوائل حرف باء شرح بسیار مفصلی در بیان حالات و نمونه‌ای از آثار وی نگاشته و شاگردی و ملازمت خود را درمجلس افادهٔ ایشان صریحاً اظهارنموده واصل این‌جنابرا مغولی و تورانی وموطن ایشانرا اکبرآباد معیّن کرده ودر مقدّمه کلیّات وفات بیدل در دهلی ثبت گردیده است .

نسخه زیرین برحسب شماره تقریباً شامل ۱۶۰۰۰ بیت میباشد وغزلیات بیدل را مرتب بحروف تهجی از الف تا یاء ومثنوی مختصری بنام « قسم نامه » و چندین رباعی‌را نیز در بر دارد .

آغاز : بسمله

باوج کبریا کز پهلوی عجز است راه آنجا
سرموئی گر اینجا خم شوی بشکن کلاه آنجا

(۱۱۷۳)

دیوان بیدل

این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده و بیشتر کلمات‌را بی‌نقطه نگاشته ، نویسنده از خود وسال نگارش نام نبرده ، ازقرائن احتمال قوی دارد که برای خود مؤلف نوشته شده و اضافاتی که درحواشی نگاشته شده بخط بیدل باشد ودرحاشیهٔ برگ۲۳۵-۲۸۷ « نکات بیدل » که یکی از منشأت نثری وی میباشد کاتب نسخه بخط نستعلیق نوشته ، و بر سه برگی که در آخر نسخه ننوشته بوده یك دو مکتوب و مطالب متفرقه نظم و نثر موجود که‌ظاهراً نیزبخط **بیدل** وانشاء اوست‌ودربعضی‌ازجاها کلمه **بلغ** که‌حاکی از مقابله گردیدن نسخه است دیده میشود .

جلد روغنی گل وبوته ظریف کار هند . کاغذ کشمیری . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۴۰۷) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول ($23\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شماره کتابخانه (۴۰۳) .

[۵۱۹] دیوان (کلیات) تأثیر (فارسی)

میرزا محسن(۱) تأثیر تخلص از تبریزیهای متولد شده در اصفهانست که شاه عباس خانواده آنهارا باصفهان آورده وچنانکه از این رباعی وی :

(در پنجه و پنج عمر درباختنی یك گوهرم افتاد و نشد ساختنی
تاریخ بجا خالی دندان آمد انداختمی یکی ز انداختنی)

بدست می آید ، بسال ۱۰۶۰ متولدشده وبنابر تصریح درتذکرهٔ خوشگوبسال ۱۱۲۹ وفات یافته .

این شاعر چنانکه ازمندرجات این دیوان ظاهراست چندی از مستوفیان دربار صفوی وهنگامی رئیس یك قسمت ازتحویل خانه بوده وچند سال وزیر یزد گردیده و در سال ۱۱۲۰ چنانکه خود دراین قطعه تصریح کرده :

چون خلاص از عمل یزد شدم گشتم آسوده فتادم به بهشت
پی تاریخ یکی زاهل سخن قلم آورد و **تخلص** بنوشت

از این مقام معزول و در تذکرة المعاصرین است « در آخر عمر مدتی دست از مهمات دنیا بازداشت بعزت و احترام در اصفهان معتکف منزل خویش بود تابجوار ملك علام رحلت نمود » .

این دیوان شامل ۱ـ قصائد درتوحید ومناقب پیغمبر اکرم وائمّه مکرّم علیهم صلواة‌الله ومرثیه حضرت سیدالشهداء ع ومدح شاه سلیمان وتاریخ‌ورودعبدالعزیز پادشاه بخارا به‌ایران وورود محمدخان وزیرسابق‌ووزارت وحیدوترکیب بندی بنام « رموزالعاشقین » مزیل به‌منقبت حضرت امام زمان علیه‌السلام وتمام اینها برحسب شمارهٔ دقیق (۱۶۰۰) بیت است. ۲ـ مقطعات وتواریخ در۲۱۶ بیت . ۳ـ مثنوی دربیان‌معراج‌حضرت‌پیغمبر ص ببحر تقارب در(۴۳۹)بیت‌وبنام«منهاج‌المعراج»میباشد

آغاز : ستایش همان حد فرزانه ایست که از سبحه اش نه فلك دانه ایست .

---

(۱) تأثیر در آخر غزلی بنام خود تصریح نموده و گوید :

چند به‌بسترافکنی محسن‌مستمند خود هیچ حذر نمیکنی از دم واپسین او

و آقای تربیت هم در دانشمندان آذربایجان (ص ۷۷ـ۸۱) که شرح مفصلی در معرفی از این شاعر و آثار وی نگاشته اند نیز نام ویرا محسن ثبت نموده ، در تذکره خوشگو بنام محمد محسن ودرتاریخ یزدآیتی محمد حسن ثبت گردیده است .

٤ - مثنوی ببحر مخزن الاسرار بنام « جهان نما » در (٦٨٩) بیت

آغاز: بسم الله الرحمن الرحیم نیزه خطیست بقصد غنیم

٥ - « دعوة العاشقین » ببحر خسرو شیرین در (٢٦٧) بیت

آغاز: بیا ای بلبل فرخ پرو بال که از گل گشتهٔ شوریده احوال

٦ - مثنوی در تعریف باغات و عمارات قصر سعادت آباد اصفهان بنام « گلزار سعادت » در (٥٢٧) بیت

آغاز: بسر دارد هوای خامه دولت ز وصف گلشن باغ سعادت

٧ - مثنوی درمقابل هفت پیکر بنام « ثمرة الحجاب » در (١٤٨) بیت

آغاز: شبی از همدمان ایمانی محفلی گرم بود روحانی

٨ - مثنوی برای مقدمه رساله درمعما در (٢٤) بیت

آغاز: بنام آنکه دراجمال و تفصیل خرد ها رفت از کنهش بتحلیل

٩ - مثنوی در وصف تفت یزد و شکر گذاری ازوزارت یزد وثنای پادشاه بنام « حسن اتّفاق » در (٢٨٥) بیت

آغاز: تفتست و فرشته بلبل او چون آتش تفته هر گل او

١٠ - مثنوی در راستی و درستی واخلاق بنام « میمنت نامه » در (٢٩٣) بیت

آغاز: بنام خداوند فرد قدیم که بنموده مارا ره مستقیم

١١ - غزلیات مرتب بحروف تهجی موافق ردیف ها در (١٠٢٤٠) بیت

آغاز: ای در کف حمد تو سر رشته عنوانها دارند سرافرازی ازنام تودیوانها

١٢ - فردها وابیات متفرقه مرتب بحروف تهجی موافق ردیف هادر (١٠٠٠) بیت.

١٣ - رباعیات (١٣٠ رباعی).

١٤ - قصائد و غزلیات و قطعات که بترکی انشاء کرده در (٤٤٧) بیت.

بنابر تعیین تحقیقی بالا این دیوان یا کلیات شامل (١٦٤٣٥) بیت میباشد ولی از خلاصة الافکار، آقای تربیت نقل کرده اند که دیوانش ده هزار بیت خواهد بود و بنابر شمارهٔ بالا مرادش فقط غزلیات بوده است و خوشگو نوشته که تأثیر دیوان خودرا خدمت حکیم الممالك شیخ حسین **شهرت** بهند فرستاد و منظور نظر همه شعرا گردید و منهم از آن بهره ها گرفتم.

(۱۱۷٤)

دیوان تاثیر این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، ازقرائن بدست می آید که درزمان حیوة شاعر نوشته شده وبنظراو رسیده ودرچند جا کلمهٔ **بلغ** دیده میشود و از حاشیه ایکه نویسنده در کنار صفحهٔ اول اشعار ترکی نوشته اند این احتمال تأیید میشود ، برگ اول نسخه را چون سرلوح داشته بریده و برده اند وبهمین صورت وقف گردیده ، سه سرلوح مذهب دراوائل قسمت ۲ و ۵ و ۱۱ موجود وصفحات مجدول بطلا میباشد وپاره ای از اوراق و صالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (٤۵۵) . صفحه‌ای (۱۲) سطر . طول (۲٤ سانتیمتر) . عرض ($۱۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۸۳) .

[۵۲۰] دیوان ثنائی (فارسی)

خواجه حسین متخلص به ثنائی (۱) پسر غیاث الدین محمد مشهدیست و از شعرای اواخر قرن دهم هجری و مداح ائمه اثنی عشر علیهم السلام میباشد و بنا بر ضبط در تذکره خوشگو بسال ۹۹٦ در لاهور بسرای آخرت شتافته و خالوزادهٔ وی میر محمد باقر بن میر عربشاه مشهدی جنازهٔ اورا بمشهد برده و در آن آستان مقدس دفن نموده ، بعضی از شعرای معاصر ، اورا خاقانی وقت وحسّان زمان یاد میکنند اگرچه بعضی از شعرای وقت چون میرزا قلی میلی (۲) وولی دشت بیاضی با وی می پیچیدند واو را به‌خامی طبع و نقصان فطرت منسوب میساختند ومباحثهٔ ایشان مشهوراست ، درج ۱ تاریخ عالم آرای عباسی نام برده شده و در بارهٔ وی گوید : شاعر قصیده گوئیست معانی بلند دارد واما درشعر قصیده پیچیده میگوید که طبع اکثر سخن سنجان روزگار از درك معنی آن قاصر است . و آذر در آتشکده در بارهٔ ثنائی گوید : دیوانش ملاحظه شد بزعم فقیر یا کسی فهم معنی کلام ایشان ندارد یا کلام ایشان معنی ندارد .(۳)

(۱) درتذکره خوشگو شاعر یرا که نیز متخلص به ثنائی ومعاصر اکبرشاه بوده نام برده شده و از او سه بیت نقل نموده است .

(۲) میرزا قلی میلی درتذکره خوشگو معرفی شده و گوید بسال ۹۸٤ میل گل کشت عالم بالانمود .

(۳) آتشکده آذر ص ۹۰ چاپی

در تذکره حسینی است که با فیضی وعرفی مشاعره نموده و از پهلوانان عرصهٔ سخنوری است ودیوانش تخمیناً پنجهزار (۱) بیت بوده است .

در مقدمهٔ دیوان دیباچه‌ای به نثر خود وی نگاشته و بنام و نسب و تخلص و وطن خویش تصریح نموده و خود را ندیم (همزبان) ابراهیم میرزای صفوی حاکم خراسان معرفی ودرمدح وثنای وی قصائد واشعار متعدد دارد و دیوان او مرکّب ازقصائد وغزلیات وقطعات ورباعیات وساقی‌نامه است .

آغاز دیباچه : حمدی که متکلمان سخن گذار فصاحت شعار و نادره گویان بلاغت دثار الخ .

آغاز دیوان :

در روش حسن و نازهست کسی خوش نما

غمزه بطرز ستم عشوه برنگ جفا .

(۱۱۷۵)

دیوان ثنائی مشهدی

این نسخه را بسال ۱۰۱۴ محمد حسین مشهدی بخط نستعلیق نوشته ، در ابتداء قصائد و قطعات و غیره باز گذارده شده که تاریخ انشاء وموردآن که در دیباچه تذکر داده شده نگارش‌شود ، «دیوان ولی‌دشت بیاضی» که درهمین‌فصل معرفی خواهد شد بخط همین نویسنده بسال ۱۰۲۵ نوشته شده و پیوستهٔ به این دیوانست ، پشت صفحه نخستین نسخه ودرآخر دیوان ولی یادداشتهائی گردیده است .

جلد میشن . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق دونسخه (۲۳۳) . این دیوان (۱۱۰) . صفحه ای (۱۴) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۸۴) .

(۱۱۷۶)

دیوان ثنائی مشهدی

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، دیوان نظام استرابادی (قصائد) پیوسته بآنست ، پشت صفحهٔ نخستین محمد شریف ابن صفی قلی تملك خویش‌را یادداشت نموده ودر یادداشت

(۱) نسخهٔ اول دیوان‌نام‌برده‌دراین‌فهرست‌شامل ۲۸۵۸ بیت و نسخهٔ دوم شامل ۳۱۴۲ بیت است .

دیگر تولد خودرا بسال ۱۰۵۱ درماه ربیع‌الاول نیز ذکرنموده بنابراین و شهادت کاغذ و مرکب بایستی نسخه در اوائل قرن یازدهم نگارش یافته باشد ، دیباچه‌ایکه خود ثنائی براین دیوان نوشته (در پنج‌ورق) این‌نسخه شامل ، سه برگ اول نسخه و صّالی‌شده واز آخر آن اوراقی افتاده و آثار آبدیدگی در بر گها ظاهر ولی خطوط آن‌ضایع‌نگردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ بخارائی . واقف‌سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۵۹). این دیوان (۱۰۵) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض ($۱۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۷۵) .

[۵۲۱] دیوان جامی (فارسی)

عبدالرحمن جامی ازمشاهیر علما و شعرا ومتصوّفه نقشبندیّه است و در ص ۳۵۷-۳۵۹ شرح حال ومؤلفاتی ازایشان را نگاشته ایم ، خود وی درمقدمه نفیس این‌دیوان نگاشته که پیش ازاین دیوان خودرا برنهج ترتیب حروف‌تهجّی مرتب کرده بودم واکنون برآن شدم که آنرا بترتیبی که شایسته است مرتب نمایم وقصائدرا بدین ترتیب : حمد وثناء الٰهی ، نعت حضرت‌رسالت پناهی ص وحضرت مولی‌الموالی ع‌وائمّه‌هدی ع ، مدح پادشاه عصر (سلطان حسین) ، نصائح ومواعظ بدون رعایت قوافی منظّم نموده و در تاریخ این ترتیبت گوید :

« وشروع دراین ترتیب درتاریخی بود که واقفان قواعد معمّا از این رباعی استخراج توانند نمود:

رباعی

بادل گفتم کای بصفا گشته سمر — هستی صدف پراز گهر چیست خبر
از گوهر سال نظم این عقد درر — برروی صدف نهاد یکدانه گهر »

بنابراین بسال ۸۸٤ که چهارده سال پیش از مرگ وی باشد این کار انجام یافته است .

این‌دیوان جامی گذشته ازقصائد شامل‌غزلیّات مرتّبهٔ بحروف تهجی برحسب قوافی ومقطعات ورباعیات میباشد ودرحدود (۸۷۵۰) بیت شعردارد وقطعاً پس‌از این‌تاریخ هم شاعر بیکارننشسته وازاینگونه اشعار سروده ودرذیل « هفت‌اورنگ » دراین باب سخنی خواهیم راند .

آغاز دیباچه : بسم الله الرحمن الرحیم هست صلای سرخوان کریم
خوان کرم کرده کریم آشکار گوید بسم الله دستی بیار
پاکا پروردگاری که زبان سخن گذار در دهان سخن وران شیرین کار شکر گفتار الخ.

آغاز غزلیات : بسم الله الرحمن الرحیم اعظم اسماء علیم حکیم
محترمان حرم انس را تازه حدیثیست زعهد قدیم
.....
یامن بداجمالك فی کلّ مابدا بادا هزار روح مقدس ترافدا

(۱۱۷۷)

دیوان جامی این نسخه بخط نستعلیق خوب نگارش یافته ، شامل قصائد و غزلیّات و مقطّعات و رباعیات است ، اطراف دو صفحهٔ نخستین تذهیب و مینا کاری و نقاشی بسیار ظریف گردیده و آیات کریمه‌ای که در دیباچه بآنها تمثل جسته باطلا نگارش یافته ، ابیاتی از قصائد و یك برگ از غزلیات وهشت رباعی از آخر آن افتاده ، چهار برگ از قصائد در ردیف الف از غزلیات صحافی شده ، و در اوّل غزلیّات سرلوح ظریفی دارد ، پشت برگ اوّل ترنجی مینا شده و مذهّب میباشد و این برگ و صالی گردیده ، و پیش از شروع به دیباچه دو صفحه نقاشی چینی بسیار ظریف که مجلس بزم سلطان را مجسّم مینماید و هریك تمام صفحه را گرفته موجود ، طرز خط و تذهیب و نقاشی حاکم است که نسخه در اواخر قرن نهم وشاید در زمان خود جامی و برای سلطان حسین میرزا نگارش یافته ابیاتیکه از قصیده اول دیوان افتاده در حاشیهٔ آخرین برگ دیباچه نوشته شده و تمام برگها مجدول بطلاست .

جلد تیماجی . کاغذ بخارائی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۵۶) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض ($۱۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۳۴) .

(۱۱۷۸)

دیوان جامی این نسخه را بخط نستعلیق بسال ۹۵۹ مقصود تربتی نوشته وشامل غزلیات و مقطعات و رباعیات ، ، برگ اوّل دارای

سرلوح ظریف و صفحات مجدول بطلا و لاجورد ، پشت برگ اوّل و آخر یادداشتهائی موجود و برخی ازاوراق و صالی گردیده است .

جلد تیماجی نیم‌ضربی . کاغذ بخارانی . واقف سپهسالار ، قطع‌وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۶۱). صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۴ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۳۳) .

(۱۱۷۹)

دیوان جامی (ترکیب بند)

این نسخه را میر(۱)علی کاتب مشهور ، بخط نستعلیق بسیار خوب بسال ۹۳۵ در بخارا نوشته و شامل ترکیب بند جامی است که آغاز آن اینست :

صبحدم باده شبانه زدیم ساغرعیش جاودانه زدیم

و از نسخ بسیار نفیس کتابخانه شمرده میشود و نگارش این ترکیب بند که هشتاد و هفت بیت میباشد بامرکب وطلا وسفیدآب و مرکب الوان گردیده وسرلوح بسیارظریف کوچکی دارد ، پشت برگیکه پیش ازبرگ نخستین است یادداشتهائی بوده محو گردیده وآثارآن میرساند که درکتابخانه سلاطین صفویه بوده و ازیادداشتهای پشت آخرین صفحه استفاده میشود که چندیهم این نسخه درهند بوده و درآن هنگام دومجلس نقاشی هم درجلو آن بوده و لیکن اکنون نیست مهر های مختلفی هم در اول و آخر کتاب بوده محو گردیده یك برگ که گلهائی برآن‌رسم شده و یك برگ زرافشان در اول وآخرنسخه است .

جلد روغنی دورو ومیناکاری . کاغذ متن الوان **حاشیه** افشان . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۶) . صفحه‌ای (۶) سطر . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۴۸) .

[۵۲۲] **دیوان حافظ شیرازی** (فارسی)

شمس‌الدین محمدبن کمال‌الدین متخلص به **حافظ** ومشهور به **خواجه** مطلق (در زبان ادبا) وخواجه‌حافظ ، ازمشاهیر شعرا ومعاریف‌سخنوران ایران‌میباشد ، ازآثارموجودهٔ او کمال‌نفسانی واطلاعات حکمی وعرفانی وی هویدا وبنابرتصریح

(۱) درآخرصفحه نویسنده رقم نموده و پیش‌از نام وی (علی) کلمه‌ای بوده محو گردیده پشت‌ورق اول وآخر تصریح گردیده که خطّ استاد خط میرعلی است . و میر علی هروی در سنگلاخ وخط و خطاطان ص ۱۷۷ معرفی شده .

خود وی قرآن کریم را با چهارده قرائت در حفظ داشته و آنچه نصیبش گردیده همه را از دولت قرآن دانسته و بدین مناسبت تخلص خود را حافظ قرار داده ومدّعی شده که چون وی کسی لطائف حکمی را بانکات قرآنی جمع ننموده ، خداوندگار نگارنده حضرت آقای حاج شیخ یوسف حدائق ادام‌الله ظله‌العالی که شصت سال ازشصت وشش سال عمرخویش‌را درتعلّم وتعلیم اخبار مأثوره ازاهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام و تفسیرقرآن کریم و فقه و اصول و حکمت صرف نموده وبااصول ومبانی و آثارعرفا همواره سروکارداشته چندیست که بمطالعهٔ این دیوان اشتغال وادّعای این بزرگ را تصدیق وطالبین را بشرح ابیات ومقالات این لسان‌الغیب وتطبیق آنها باآیات واخبار و قواعد حکمی مستفید میفرمایند .

بنابر مقدمه ایکه معاصروی **محمدگل‌اندام** که از نگارش وی ظاهرست در مجلس درس قوام‌الدّین عبدالله با خواجه شریك در استفاده بوده ، خواجه بنظم وترتیب اشعار خود نپرداخته واستاد مکرر دستور فرموده که گل اندام بدین‌کار مبادرت نماید ولی تاپس از مرگ استاد وخواجه موفق بدین کار نگردیده وپس ازآن بجمع وترتیب آن پرداخته عین عبارت مقدمه اینست : « محافظت درس قرآن وملازمت شغل سلطان وتحشیهٔ کشاف ومصباح ومطالعهٔ مطالع و مفتاح(۱) وتحصیل قوانین ادب وتحسین دوانین عرب ازجمع ابیات و غزلیاتش مانع آمدی وازتدوین واثبات ابیاتش وازع گشتی الخ »

بنابراین نسبت تألیف تفسیری بخواجه درست خواهد بود ولی بدبختانه تاکنون نسخه‌ای از آن بدست نیامده‌است و از جملهٔ : « ملازمت شغل‌سلطان » که درمقدمه است معلوم میشود که در دستگاه شیخ ابواسحق و آل مظفر مقام دبیری داشته ونگارنده مجموعه ای که شامل چند رساله و چندین مکتوب مرکب از نظم و نثر میباشدوبسال ۷۸۶ نگاشته شده در کتب‌خطی مجلس‌شورای ملّی ایران‌یافته وباادلّه‌ای که در فهرست آنجا خواهد نوشت آنرا از خواجه میداند ، ومؤید کامل برصحت

(۱) مفتاح تألیف سکاکی متوفی بسال ۶۲۶ وبنام مطالع کتابهای بسیار است ودرص۴۵۲-۴۵۴ ج ۲ کشف الظنون نام‌برده شده اند ظاهراً مراد مطالع الانوار سراج الدین ارموی‌متوفی بسال ۶۸۹ میباشدکه در حکمت ومنطق میباشد .

قول گل‌اندام خواهد بود .

تولد خواجه مسلّماً بسال ۷۲۸ بوده چرا که درکاغذیکه بپادشاه هند نوشته ومعذرت ازرفتن خود خواسته شمار عمرخود را پنجاه و پنج معین نموده ومرحوم فرصت‌الدوله در «دریای کبیر» دعوت شاه محمود بهمنی پادشاه دکن را ازخواجه وقصد رفتن وعدم موفقیت او را بسال ۷۸۳ معین نموده (این‌قسمت راشاعرشهیر ودانشمند نحریروخطاط کم نظیرمعاصر محمدحسینی متخلص به **قدسی** که ازشعرای معمّر و بزرگوار کنونی‌شیراز اند از کتاب مذکور در مقدمه دیوان‌حافظ که بخط ایشان‌دربمبئی چاپ گردیده‌نگاشته‌اند) وسال وفات ایشانرا شعرا «**خاك مصلی**» که سال ۷۹۱ را میرساند یافته اند ولی جامی درنفحات‌الانس وسلطان حسین بایقرا در مجالس و هدایت درریاض‌العارفین بسال ۷۹۲ نوشته اند و این اختلاف ناشی از اینست که قطعه ایراکه گل اندام دراواخر مقدمه خود بردیوان نوشته :

(بسال ذال و صاد و حرف اول ز دور هجرت میمون احمد
بسوی جنت اعلی روان شد فرید عهد شمس‌الدین محمد
بخاك پاك او چون برگذشتم نگه کردم صفا و نور مرقد)

وبرخی آنرا **بسال باوصادوذال‌ابجد** ثبت کرده‌اند ، بنابراین ۷۹۲ میشود چنانکه بنابرروایت اوّل ۷۹۱ خواهد بود و مرحوم اعتصام در ص ۲۱۳ فهرست کتب خطی مجلس بنقل ازتذکره نویسان سال ۷۹۴ و ۷۹۵ را نیز در وفات خواجه نقل کرده اند ولی در مآخذیکه(۱)نگارنده در این هنگام بآنها مراجعه نموده این دوسال اخیرثبت نگردیده‌است .

معاصرین‌خواجه شاه داعی‌الله ، شاه نعمت‌الله ، سید ابوالوفا ، شیخ علی کلا ، شیخ زین‌الدین خوافی ، کمال خجندی و شاه ابو اسحق وشاه منصور وشاه شجاع و شاه محمود پادشاه دکن بوده و در دیوان وی بنام بعضی از ایشان اشعار و مدایحی ثبت گردیده است .

(۱) تذکره‌دولتشاه‌سمرقندی‌چاپ‌اروپاص ۳۰۲-۳۰۸ ، نفحات‌الانس‌خطی کتابخانه‌ص ۷۲۵ مجالس‌العشاق‌مجلس‌چهلم ، مجالس‌المؤمنین‌ص ۳۰۳-۳۰۴ ، هفت‌اقلیم‌ص ۱۸۰-۱۸۳ ، ریاض‌العارفین(چاپ اول) ص ۱۶۷-۱۸۵ ، مجمع‌الفصحا ج ۲ ص ۱۱-۱۴ ، فارسنامه ناصری‌ص ۱۴۴ و ۱۴۵ گفتاردوم ، آثار عجم فرصت‌الدوله ص ۱۶۹-۱۷۳ ، طرائق‌الحقائق ص ۳۰۵-۳۰۷ ج ۲ ، مقدمه دیوان چاپ قدسی ومقدمه چاپ آقای پژمان .

اشعار خواجه از همان عصر و اوان انشاء مطلوب عام و خاص گردیده و خواجه را هم شهره آفاق کرده ، گروهی از معاصرین هم به وی رشک برده و خود وی در مقطع غزلی گفته :

حسد چه میبری ای سست نظم بر حافظ قبول خاطر و لطف سخن خدا داداست

وهمین مطلوبیت وزیادی نسخه برداشتن از آن باعث تحریف و تصحیف بسیار در آن گردیده واشعار دیگران هم که اندك شباهتی باشعار حافظ داشته (در بعضی از موارد هم بسیار مبائن باسبك وروش اوست) در دیوان او داخل شده و تشخیص آن بسیار کاری دشوار و جز ادیب بارع و سخن شناس ماهر نمیتواند غث را از سمین و اصل را از بدل تشخیص دهد ، خوشبختانه در این عصر فرخنده جناب آقای محمد علی فروغی (ذکاءالملك) کـه آثار فلسفی وادبی ایشان چون آفتاب درخشنده در آسمان ، بدانشمندان ایران جان بخش میکند انتخابیکه در مدت سی سال ازدیوان حافظ نموده وذوق سلیم ایشان حاکم برصحت نسبت آنها بدان شاعر آسمانی بوده ، چاپ ونشر داده اند .

محمد مؤمن در فائدهٔ چهارم از مقدمه عروض خود گوید : بمجموع اشعار که از خواجه بنظر رسیده دربیست وسه بحر زیاده نیست .

خواجه اگرچه درفن غزل مهارت کامل داشته ولی قصائد ومقطعات ورباعیات ومخمسات وترجیع بند وساقی نامه (مثنوی) و غیره نیز دارد. ودیوان وی مکرر چاپ شده وبزبانهای زنده ترجمه گردیده وچندین شرح(۱) بر آن نگارش یافته‌است .

(۱۱۸۰)

دیوان حافظ شیرازی

این نسخه را منعم‌الدین اوحدی شیرازی که مشهور به صحیح نویسی میباشد ، بخط نستعلیق خوب بسال ۹۱۷ نوشته ، اطراف دو صفحهٔ نخستین با بهترین طرز نقاشی و تذهیب ومینا کاری شده ، درفاصلهٔ غزلیات وقصائد ومقطعات ورباعیات وساقی‌نامه‌ها ۲۷۰ رباعی ازخیام راکه تناسب معنوی بامطالب حافظ داشته باطلا نوشته وخود دیوان درحدود (۹۴۵۰) بیت است .

پنج مجلس نقاشی دارد(یکی از آنها چینی وظریف است) که مطالب و معانی

(۱) دوشرح از دیوان حافظ در کتابخانه مجلس موجود ودر فهرست آنجا معرفی خواهد شد .

پنج غزل را که در ذیل آنها کشیده شده‌اند مجسم مینمایند، نسخه در قرن دوازدهم متعلق بدانشمندانی ترك نژاد بوده و یادداشتها و مهرهای اسم آنها پشت صفحهٔ نخستین و اطراف صفحات دیده میشود.

جلد تیماجی ضربی. کاغذ دولت آبادی. واقف سپهسالار. قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (۲۲۷). صفحه‌ای (۱۲) سطر. طول (۱۹ سانتیمتر). عرض ($۱۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۱۹۹).

(۱۱۸۱)

دیوان حافظ و دیوان قاسم انوار

این نسخه بسال ۱۰۰۵ بامر علی بن نظام درشهرلار (از توابع فارس است) بخط نستعلیق خوب نوشته شده، نویسنده صفحه دست راست را اشعار حافظ (در حدود ۵۰۰۰ بیت است) ودست چپ را دیوان قاسم انوار (قاسمی) (نیز در همان حدود از ابیات است) نوشته وتا پنج برگ بآخر مانده همین کار را کرده وچون دیوان خواجه بآخر رسیده تمام پنج ورق را از اشعار قاسمی پر کرده وملتزم شده که در آخر صفحه غزل هریك را تمام کند، دو صفحه اول هریك دارای سرلوحی زیبا واطراف آنها تذهیب ونقاشی گردیده ومیان سطرهای آنها طلا اندازی ونقاشی شده، چندین براگ ازاول وآخر وصّالی شده ونام کاتب ازمیان رفته است.

جلد تیماجی. کاغذ کشمیری. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۳۱۰) صفحه ای (۲۰) سطر. طول ($۲۸\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). عرض ($۱۴\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۰۲).

(۱۱۸۲)

دیوان حافظ شیرازی

این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب عربشاه بن محمد حسینی الاستادی (کذا) بسال ۱۰۴۷ نوشته، در آغاز دیباچه وقصائد وغزلیات هر یك یك سرلوح زیباست و اطراف دو صفحهٔ اول هر کدام تذهیب برگ موی اعلا گردیده ومیان سطرهای آنها طلا اندازی شده وابتداء غزلها نیز تذهیب گردیده وصفحات مجدول بطلا ولاجورد و زنگار میباشد، شمارهٔ غزلیات این نسخه از دو نسخهٔ پیشین کمتر و در حدود (۴۱۵۰) بیت میباشد، چند برگ از آخر نسخه باکمال مهارت واستادی وصّالی

شده ، دو برگ از دیباچه میان قصائد صحافی شده ، پشت صفحه اول نسخه و آخر صفحهٔ آخر یادداشتهائی بوده محو گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۷۳) . صفحه‌ای (۱٤) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤۱٤) .

(۱۱۸۳)

دیوان حافظ شیرازی

این نسخه بخط نستعلیق (خوب ظاهراً در قرن دهم) نوشته شده ، مالك نسخه در مقابل بسیاری از غزلها تاریخ تفأل وقصد خود را ذکر نموده وقدیمترین تاریخیکه در آن واضح است بسال ۱۰۸۸ ودرمقابل این غزل است : دیدم بخواب خوش که بدستم پیاله بود الخ . اوراقی ازاول وآخر آن افتاده ، صفحه اول وآخر نسخه نونویس و بخشی از دیباچهٔ محمد گل اندام و رباعیات براین دو نگارش یافته ، پاره ای از برگها وصّالی شده ، برخی هم نیازمند میباشد ، پیش‌از شروع بغزلیات قصائد و ترکیب بند ومخمس حافظ نوشته شده ودراوّل‌غزلیات سرلوحی موجود واطراف ومیان سطرهای دوصفحه اول‌غزلیات تذهیب گردیده ، ابیات افتاده ونسخه‌بدلهائی درحاشیه نگارش یافته ودرحدود (۷۱۵۰) بیت است .

جلد روغنی گل وبوته وطرف داخل‌نرگس . کاغذ حنائی . واقف سپهسالار . قطع‌وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۲۲۷) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤۱۳) .

(۱۱۸٤)

دیوان حافظ شیرازی

این نسخه‌را بخط نستعلیق نوشته اند ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، ظاهراً درنیمه اول قرن سیزدهم نگاشته شده ، شامل غزلیات ومقطعات وساقی نامه ها ورباعیات است و در حدود (٤۷۰۰) بیت میباشد ، یك سرلوح دارد وتمام صفحات بجدول بطلا و لاجورد است بسال ۱۲۸۲ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده و پشت صفحهٔ نخستین یادداشت گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق (۱۹۸) . صفحه‌ای (۱٤) سطر . طول (۱۳ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۸ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۹۸) .

[۵۲۳] دیوان حسان بن ثابت (عربی)

حسّان بن ثابت بن المنذر بن حزام انصاری مدنی متوفی بسال ٥٤ (۱) شاعر و مدّاح حضرت محمد بن عبدالله پیغمبر آخر الزمان صلی الله علیه و آله میباشد ، مورخین اتفاق دارند که یکصد و بیست سال چون پدران خویش زندگانی نمود ، نیمی از آنرا درجاهلیت گذرانیده بود ونیم دگررا دراسلام بپایان رساند، نابغه جعدی واعشی را دریافته وشعر خود را بآنها عرضه داشته وهردو اعتراف بخوبی آن نموده اند.

گویند که چند نفر ازقریش چون ابن الزبعری ، ابی سفیان ، نوفل بن حرث ، عمرو بن العاص و ضرار بن الخطاب پیغمبر اکرم را هجا میگفتند ، حسان مقابله به مثل نمود و آنهارا هجاها گفت (در دیوان وی بسیار هجای این اشخاص دیده میشود) ، آنها پس ازاین ترك هجا کردند و این چند بیت ازقصیده ایستکه درفتح مکه وهجاء کفّار سروده است :

الا ابلغ ابا سفیان عنّی ... فأنت مجوف نخب هواء

بأنّ سیوفنا ترکتك عبداً ... و عبد الدّار سادتها الإماء

هجوت محمّداً فأجبت عنه ... و عندالله فی ذاك الجزاء

اتهجوه ولست له بکفوء ... فشرّ کما لخیر کما الفداء

در دیوان وی مدائح و هجاها و مراثی ثبت شده، صاحب روضات ازشیخ مفید نقل نموده که حسان پس از پیغمبر ص ازحضرت علی بن ابی طالب بسیار انحراف داشت واز تابعین عثمان بن عفان بود و مردم را از آنحضرت برمی گردانید وبمعاویه میخواند .

در دیوان وی رثاهای متعدد درباره خلیفه سوم دیده میشود اگرچه تصریحی

---

(۱) در معجم المطبوعات ص ۷۵۲ بنقل از اغانی وخزانة الادب وجمهره وفات حسّان بسال ٥٤ ثبت گردیده و در شذرات الذهب (ج۱ ص ٦۰) و روضات الجنات (ص ۳۹ ج۲) نیز در همین سال ضبط گردیده ولی در این کتاب اخیر گوید که وفات ویرا بسال ٤۰ نیز نوشته‌اند .

بر آن معنی که نقل گردید درمطالعه مختصرخویش نیافتم ولی توجه کامل واعتقاد زیاد وی از رثاهای متعدد بخوبی واضح و آشکاراست .

این دیوان شامل ازاقسام شعرمذکور میباشد ومکرر دراروپا وتونس وبمبئی ومصر ولاهور چاپ گردیده است .

آغاز : قال حسان رضی‌الله‌عنه یوم فتح مکّه

عَفَتْ ذاتُ الاَصابِعِ فاَلْجواء الیٰ عَذْراءَ مَنْزِلُها خلاء

(۱۱۸۵)

دیوان حسان بن ثابت

این نسخه بخط نستعلیق خوب بدون تاریخ نگارش یافته ، پشت صفحهٔ نخستین بسال ۱۲۸٤ ورود آن به کتابخانه اعتضادالسلطنه یادداشت شده ، ازطرز کتابت وکاغذ بایستی درهمین سال یاکمی پیش ازآن نگاشته شده باشد، درحاشیهٔ برخی‌ازصفحات معانی بعضی ازلغات مشکلهٔ اشعاراز کتب لغت نقل گردیده است .

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۹۰) . صفحه‌ای (۱۲) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۳٤٦) .

[۵۲٤] دیوان حسن دهلوی (فارسی)

نجم‌الدین حسن بن علی‌سنجری دهلوی معاصربا امیرخسرودهلوی‌است وهردو دست ارادت به نظام‌الدین اولیا داده اند ، در شرح حال این دوشاعر سخن سنج مذکوراست که روزی امیرخسرو بانظام‌الدین اولیا میگذشت بردرب دکان‌نانوائی حسن‌را دید که درمنتهی‌درجه‌لطافت‌وحسن‌صورت‌نشسته‌ونان میفروشد، پیش‌رفت وپرسیدنان چگونه میفروشی‌حسن گفت : نان درترازومیکنم‌واهل‌سودارامی‌فرمائیم تامقابل آن زر می‌نهند هرگاه زرگران تر می آید مشتری را روان میکنیم خواجه خسرو گفت اگر خریدار مفلس باشد مصلحت چیست گفت درد و نیا ز را بوجه برمیگیریم خسرو از این گونه سخنان موزون حسن حیران بماند و کیفیت بشیخ عرضه کرد . خواجه حسن را درد طلب دامن گیرشد و بخانقاه شیخ درآمده ترك دکان داری نمود ، آتش عشق حسن درامیرخسروشعله ور گردید ، حسن نیزاورا

دوست داشت چون دومغز دریك پوست ویك جان در دوقالب شدند ، داستان عشق آنها زبان زد مردم گردید ، بگوش پادشاه زمان علاءالدین فیروزشاه رسید ، حسن راکه مقام ملازمت پیدا کرده بود از رفتن بخانه امیرخسرو بازداشت ، ولی سودی نه بخشید و بازباخسرو آمد وشد داشت وشهرت این عاشقی روزافزون میگشت پادشاه روزی برای نافرمانی بردست حسن تازیانه زد ، پس از آن ازهمان راه بخانه امیرخسرو در آمد ، چون این خبر بپادشاه رسید عشق مجازی را بزیور حقیقت آراسته یافت خسرورا طلبید وحسن را نیز بحضور خواست وتحقیق نمود که عشق آنها شایبهٔ هوا و هوس دارد یاازاین نقص بری است ازبوته امتحان چون زرّ خالص وناب پاك بدر آمدند باوجود این ازخسرو برهان ودلیل خواست ، گفت دوئی ازمیان ما برخواسته و دست از آستین بیرون آورده که «گواه عاشق صادق در آستین باشد» ونمود که اثرتازیانه که بربدن حسن زده شده بربدن وی ظاهر گردیده واین رباعی ازشیخ عراقی خواند :

عشق آمد وشد چوخونم اندر رگ وپوست　　تا کرد زمن تهی وپر کرد ز دوست
اجزای وجودم همگی دوست گرفت　　نامیست زمن برمن و باقی همه اوست

درتذکره دولتشاه (ص۲۴۷-۲۴۹) ومجالس العشاق (مجلس ۳۴) ومجمع الفصحا (ج۱ص۱۹۶-۱۹۷) وتذکرهٔ خوشگو وهفت اقلیم ص ۳۰۰-۳۰۲ که درهنگام نگارش این شرح مراجعه گردیده ازتاریخ حیات و زمان مرگ و دیوان وی معرفی نشده ، درتاریخ مفصل ایران آقای اقبال شرحی در باره این شاعر عارف نوشته ومرگ اورا بسال ۷۲۷ دردولت آباد هند معین نموده ودرهفت اقلیم وفات او دردیوگیر ثبت شده است نسخه این کتابخانه در حدود (۶۴۰۰) بیت شعر و شامل قصائد وغزلیات ومقطعات وچند مثنوی و رباعیات این شاعر میباشد و قصائد و غزلیات در مدح سلطان علاءالدین محمد بسیار دارد و در غزلی علاقه خود را باهل بیت پیغمبر اکرم ص آشکار کرده وگوید:

آزاد شد دل حسن ازبند هرغمی　　کوبندهٔ محمد و آل محمد است

دربارهٔ خط خوب خود گوید :

بنده حسن زخط خوشش نسخهٔ کند هر گه که عرضه داشت کند پادشاه را .

حسن دهلوی را سعدی هندوستان گویند وخودوی هم خواسته که چنین باشد و در مقطع غزلی گوید :

از نظم حسن نوشد دیباچه عشق آری جلد سخنش دارد شیرازهٔ شیرازی .

وچنانکه در ص۵۱۷ نقل گردید امیر خسرو هم نظیراین بیت را درباره خود گفته بود .

آغاز : ای حاکم جهان وجهان داور حکیم محدث همه بدایع وتو مبدع قدیم .

(۱۱۸۶)

دیوان حسن دهلوی

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، بر گ آخر نسخه که ظاهراً شامل تاریخ نگارش ونام نویسنده بوده برداشته‌اند، پشت صفحه نخستین یادداشتهائی باتاریخ میباشد که بیشتراز همه آنها آنست که بسال ۱۰۵ (کذا) که ظاهراً مراد از آن ۱۰۰۵ بوده نگاشته شده وتصورمیکنم که ازخطوط اوائل قرن دهم هجری باشد ، دو صفحهٔ اول کتاب تذهیب ونقاشی بسیار ظریفی دارد وصفحات نسخه مجدول بطلاست .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شماره اوراق (۲۶۸) . صفحه ای (۱۴) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۹۰) .

[۵۲۵] دیوان حسن غزنوی (فارسی)

سید حسن بن ناصر علوی ملقب به اشرف‌الدین از شعرا وعرفای عصر بهرامشاه غزنوی ومعاصر حکیم سنائی بوده و در مقام سیروسلوك مقاماتی یافته ، پادشاه هم نسبت بوی لطف ومحبت داشته ، چون دید که پای منبرارشاد وافادهٔ وی هرروز درحدود هفتاد هزار کس می‌نشیند وبیشتر آنها ازمریدان وپیروان وی اند صلاح کشورداری خود ندید که درغزنین باشد ، سیّد هم چون این معنی را دریافت بعزم زیارت کعبه از آنجا رخت بربست ، چون بمدینه طیّبه رسید ترجیع بندی در نعت

حضرت رسالت‌صم انشاء و این یك بیت‌را درتاریخ گزیده حمدالله‌مستوفی از آن نقل نموده :

لاف‌فرزندی‌نیارم‌زددرین‌حضرت‌ولی خدمتی گفتم زحضرت‌خلعتی‌بیرون‌فرست.

دیوان وی شامل مدائح بسیار از بهرامشاه میباشد ودر قصیده ایکه این بیت مطلع آنست :

چون ز غزنین کردم آهنگ ره هندوستان

از سپاه روم و خیل زنگ می بستد جهان

تشریح نموده که در این سفر بهرامشاه نیز باو در یك کشتی بوده و او را مدح بسیار نموده و گوید :

اینچنین راهی مرا خوشتر زبر گشتن بود

در پناه رایت منصور سلطان جهان

هدایت درریاض‌العارفین (ص۱۸۵-۱۸۶) که معرفی‌ازاین‌عارف شاعرنموده وفات ویرا بسال ۵۳۵ پس‌ازبر گشتن ازحج وتکریماتی که ازطرف سلاطین‌عصر نسبت بوی شده در **جوین** اسفرائین ثبت نموده وهمودرص ۲۹۲ ج۱ مجمع‌الفصحا که‌دوباره بمعرفی‌وی‌پرداخته گوید‌بسال۵۶۵وفات‌یافته‌ودیوانش‌پنجهزاربیت‌است و درحاشیهٔ ص ۲۲۰ ج ۲ سخن و سخنوران وفات سید حسن غزنوی مطابق مجمع‌الفصحا ثبت گردیده وبطلان قول اول‌را این‌بیت که درص ٤ نسخه زیرین دیوان اوست ثابت میکند :

از بعد پانصد و چهل و پنج گوبیا در من نگر که معجزهٔ جد خود منم

و در آتشکده چاپی (ص۱۰۶) وهفت اقلیم ص ۲۶۱-۲۶۶ و تذکره دولتشاه ص ۱۰٤-۱۰۶ تاریخ وفات وی ثبت نگردیده است .

(۱۱۸۷)

دیوان حسن غزنوی

این نسخه بخط نستعلیق بدون تاریخ نوشته شده ، نویسنده از خود نام نبرده ، ظاهراً از خطوط نیمه اول قرن سیزدهم هجری است ، دیوان مختاری بدین نسخه پیوسته است و در

همین فصل معرفی خواهد شد ، و این دیوان که بدین بیت شروع شد :

داند جهان که قره عین پیمبرم شایسته میوهٔ دل زهرا و حیدرم

بر حسب شمارهٔ دقیق (۱۲۸۰) بیت از قصیده و غزل و ترجیع بند میباشد و بسال ۱۲۶۱ داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه شده است .

جلد تیماج . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شماره اوراق دو دیوان (۱۱۸) . این نسخه (۳۷). صفحهٔ (۱۹) سطر. طول (۲۶ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۱۸۵) .

[۵۲۶] دیوان خاقانی شروانی (فارسی)

خاقانی را در ص ۴۶۳ - ۴۶۶ معرّفی کرده ایم، دیوان وی شامل قصائد و غزلیات و مقطعات و رباعیات میباشد چنانکه در ص ۴۶۶ نقل گردیده شمارهٔ ابیات دیوان ویرا (۲۲۰۰۰) نوشته اند، دیوان وی بنام کلیات سه بار که آخرین آنها بسال ۱۳۲۵ بوده در هند چاپ گردیده و شامل (۲۲۰۰۰) بیت عربی و فارسی میباشد ، در سخن و سخنوران (بخش اول از جلد دوم ح ص ۳۲۲) تذکر داده شده که در نسخه چاپ هند اشعار دیگران نیز مندرج گردیده و نیز سال ۱۳۱۷ خورشیدی بتصحیح دانشمند معاصر آقای عبدالرسولی استاد ادبیات دانشگاه دیوانی از خاقانی در حدود (۱۷۰۰۰) بیت در طهران چاپ ممتازی گردیده است.

در اشعار خاقانی مشکلاتی از حیث لغت و معنی وجود دارد دانشمندانی بشرح آنها پرداخته اند و در این فصل و در فهرست کتابخانه مجلس چند شرح بر این دیوان را معرّفی خواهیم نمود .

آغاز :

دل من پیر تعلیم است و من طفل زبان دانش دم تسلیم سر عشرو سر زانو دبستانش
نه مردی این دبستانست مرکز جنبش دردی بهر دم چار طوفانیست در بنیاد ارکانش (۱)

(۱۱۸۸)

دیوان خاقانی شروانی

این نسخه بخط نستعلیق خوب بسال ۱۰۰۲ نوشته شده ، نویسنده از خود نام نبرده ، برگهائی از اول آن افتاده ، برخی از برگهای کنونی در اول نسخه نویس و پاره ای از

(۱) در نسخهٔ این کتابخانه بیت دوم بدین نحو نوشته شده و نویسنده در تصحیف و تحریف آن اعجاز کرده است .

برگها و صالی شده ، برحواشی نیمه اوّل برگهای دیوان تعلیقات وحواشی نگاشته شده ، بر برگ ننوشته‌ای که پیش از نسخه بوده و وقفنامه مدرسه بر آن نوشته شده یادداشتی بوده محو گردیده و برحسب شمارهٔ دقیق در این نسخه از قصائد و غزلیات و مقطعات و رباعیات در حدود (۱۴۲۰۰) بیت میباشد و ابیاتی چند از معاصرین که موجب انشاء قصائد یا قطعه هائی بوده نیز در این نسخه از دیوان وجود دارد .

جلدتیماجی مذهّب . کاغذ دولت‌آبادی . واقف سپهسالار . قطع‌وزیری . شماره اوراق (۳۵۹) . صفحه ای (۲۱) سطر . طول ($27\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۳) .

(۱۱۸۹)

دیوان خاقانی شروانی

این نسخه بخط نستعلیق خوب بسال ۱۰۱۳ نوشته شده پیش از شروع به‌نگارش دیوان ، تحفةالعراقین خاقانی نوشته شده و خصوصیات آن در ص ۴۶۷ گذشت ، این دیوان شامل قصائد و غزلیات و مقطعات و رباعیات و در حدود (۱۳۷۵۰) بیت میباشد ، دو سرلوح زیبا یکی در ابتداء قصائد و دیگری در آغاز غزلیات دارد نسخه زیر شمارهٔ (۴۱۰) در کتابخانه ثبت گردیده ودر ص ۴۶۷ خصوصیات دیگر آن زیر معرّفی تحفة العراقین زیرشمارهٔ (۱۱۰۶) نگاشته شده است .

[۵۲۷] **دیوان امیرخسرو دهلوی = تحفةالصغر** (فارسی)

شرح حال و آثار امیرخسرودهلوی را درص۵۱۶-۵۲۰ نگاشته‌ام و درآنجا تذکر داده شد که چهاردیوان داشته ، نسخه های زیرین «تحفةالصغر» یا نخستین دیوان وی میباشد و در حدود (۱۴۰۰۰) بیت از غزل (مرتب بحروف تهجی بحسب ردیف ها میباشد) و قطعه و رباعی میباشد و خود بر آن دیباچه‌ای نیز نگاشته ولی نسخ این کتابخانه فاقد آنست .

آغاز: حمد رانم بر زبان لله رب العالمین

آنك جان بخشید در قرآن هدی للمتقین الخ.

(۱۱۹۰)

دیوان امیرخسرو دهلی تحفة الصغر

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، در میان اوراق غزلیات ردیف واو یك صفحه مجلس نقاشی چینی بسیارظریف که مجلس بزم پادشاه و رقص دائره ای را مجسم مینماید و از بالا تا پائین صفحه را فرا گرفته موجود و در قسمت بالای آن، این جمله بخط ثلث بسیارخوب نگارش یافته:

باشارة السلطان الاعظم و الخاقان المعظّم ابوالغازی سلطان حسین بهادر خلد ملکه فی شهور سنة ست و ثمانین و ثمان مائه .

دو صفحهٔ نخستین نسخه دارای دوسرلوح و اطراف آن تذهیب و نقاشی های بسیارممتاز و مینا کاریهای ظریف گردیده ، دست حوادث چون بسیاری از صفحات این دو صفحه را ناقص کرده ولی با کمال مهارت و استادی و صّالی گردیده و با دقت کامل تشخیص داده میشود ، عناوین غزلها و قطعات با لاجورد و طلا نوشته شده وظاهراً نگارش آن بسال ۸۸۶ که تاریخ مجلس نقاشی مذکور میباشد، بوده است .

چند غزل اول سائر نسخ دراین نسخه نیست وبدین بیت شروع گردیده :

ای بدر ماندگی پناه همه رحمت تست عذرخواه همه

از رباعیات هم بخشی افتاده و آخرین رباعی که در آخر نسخه کنونی میباشد کلماتی از آن محو شده و نواقص آن درست تکمیل نشده و در نسخهٔ زیرین صحیح آن نگاشته شده ، تمام صفحات مجدول بطلا ولاجورد و اطراف عناوین غزلیات وغیره تذهیب گردیده و بسیاری از صفحات و صّالی گردیده است .

جلد روغنی گل و بوته دورو . کاغذ خان بالغ . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۴۴۲) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۲۷ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۴۶۱) .

(۱۱۹۱)

دیوان امیر خسرو دهلوی تحفة الصغر

این نسخه در اواخر قرن نهم هجری بخط نستعلیق خوب نوشته شده، از شمارهٔ سال تاریخ ۸۹ باقی مانده و آحاد آن محو گردیده، برگ نخستین نونویس و پاره از برگها و صالی گردیده رطوبت بعضی از سطرها را خراب نموده و شامل غزلیات و مقطعات ورباعیات وفردهاست، دیباچه نثری را نیز ندارد، عناوین بالاجورد وطلا نوشته شده وصفحات مجدول بطلاست.

جلد تیماجی. کاغذ بخارائی. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. شمارهٔ برگها (۳۶۰). صفحه‌ای (۱۴) سطر. طول ($22\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۱۷۱).

(۱۱۹۲)

دیوان امیر خسرو دهلوی تحفة الصغر

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، اطراف دو صفحهٔ نخستین باطرزی خوش وظریف تذهیب و نقاشی ومینا کاری گردیده ومیان سطرها طلااندازی شده، اطراف چند صفحه دراوائل نسخه تذهیب گردیده، صفحات مجدول بطلاوعناوین نیز باطلاست، برگهائی از آخر نسخه افتاده وبعضی ازاوراق هم وصالی گردیده وظاهراً دراوائل قرن دهم هجری نگارش یافته است.

جلد تیماجی. کاغذ بخارائی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۵۳۱). صفحه‌ای (۱۲) سطر. طول ($24\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۵ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۱۶۸).

[۵۲۸] دیوان امیر خسرو = غرة الکمال (فارسی)

غرّة الکمال سوّمین دیوان امیر خسرو دهلوی است که در ص ۵۱۶ - ۵۲۰ بشرح حال او پرداخته‌ایم، چنانکه خود دردیباچه این دیوان نوشته اشعاری که ازسال ۶۸۵-۶۹۳ که ازسال ۳۴ تا ۴۰(۱) عمرخود سروده در یك مجلّد گذارده

(۱) تاریخ سنهٔ خمس وثمانین وستمائه که سی وچهار سال بودم که تا غایت شهور سنه ثلث و تسعین و ستمائه که چهل سال‌شدم هرنقدی که محرران در دیوان کارخانه خرج شود انشاءالله درین دیوان کارخانه‌خرج شود آنانکه طغرای بی‌مثال دارد اگر بیشتر توقعات کالبدیست (عین عبارات ورق ۳۶ نسخه است و چنانکه دیده میشود اغلاطی در تاریخ مذکور و عبارات یافت میشود).

و آنرا «غرة‌الکمال» نام‌نهاده چنانکه دو دیوان انشائی پیش ازاین‌را «تحفة‌الصغر» و «وسط‌الحیات» نامیده‌است این دیوان شامل چند بخش میباشد که زیر این سطر نگاشته میشود :

۱ - دیباچه ای بنثر ونظم که درآن ابیات عربی امیرخسرودیده میشود وخود اعتراف‌نموده که‌ازعهده‌شعرعربی گفتن‌برنیامده‌ومعذرت‌خواسته‌است‌واطلاعات سودمندی ازحالات خود و خانواده‌اش دراینجا یافت میشود واین بخش درچهل برگ درمتن و حاشیه نوشته شده ودرحدود (۱۹۰۰) بیت میشود .

۲ - قصائد و چند قطعه است که از برگ ۴۱ تا ۱۰۶ را شامل و در حدود (۳۷۰۰) بیت است .

۳ - قطعات شامل مطالب توحیدی ونعت و منقبت و عرفان و تصوّف وغیره ازبرگ ۱۰۶ تا ۱۱۵ درحدود (۵۰۰) بیت .

۴ - درمتفرقات ازقبیل هزل وذم واستهزاء ومطایبات وشکایات وغیره ازبرگ ۱۱۵ تا ۱۱۸ در حدود (۱۷۰) بیت .

۵ - فتحنامه یا «مفتاح‌الفتوح» که به وزن مثنوی وبسال ۶۹۰ انشاء آن خاتمه یافته ازص ۱۱۸ تا۱۳۲ ودرحدود (۸۰۰) بیت میباشد وآغاز آن اینست .

سخن برنام شاهی کردم آغاز که برشاهان در دولت کند باز

۶ - نامه‌ایست که به‌برادرخود تاج‌الدین‌زاهد نیزبوزن مثنوی انشا و از برگ ۱۳۳ تا ۱۳۷ را فراگرفته و درحدود (۲۵۰) بیت میباشد وآغازآن اینست :

عنوان این‌نامه که جان دروسرشتم هرحرف بخون دل نبشتم
درخدمت مکرم گرامی زاهد بهمه هنر تمامی .

توحید سرنامه بنام ایزد پاك کاورد پدیدمردم ازخاك .
آغازنامه مخدوم برادر گرامی چون خود بهمه هنرتمامی

۷ - چند مثنوی کوچك دروصف اسب و عمارات شاهی است در (۲۳۰) بیت ازبرگ ۱۳۷ تا ۱۴۳ .

۸ - مثنوی بنام « بازنامه » است که در برگ ۱۴۴ تا ۱۴۸ نسخه نوشته شده و در آن بمدح و اندرز پادشاه وقت پرداخته و درحدود (۲۲۰) بیت میباشد .

۹ - غزلیات است که ازبرگ ۱۴۷ تا ۱۸۰ میباشد ودر حدود (۱۸۵۰) بیت میباشد ومرتب بترتیب حروف تهجی برحسب ردیفها نیست و بدین بیت شروع میشود :

ای زخیال ما برون درتو خیال کی رسد با صفت توعقل را لاف کمال کی رسد

۱۰ - رباعیات امیرخسرو است و چند ورق آخرنسخه جای آن پیشتراست وازمیان رباعیات یك یاچند برگ افتاده واین بخش از برگ ۱۸۰ تا ۱۹۳ نسخه میباشد ودرحدود (۲۸۰) بیت است .

وبنا برمحاسبهٔ نام برده این دیوان درحدود (۱۰۰۰۰) بیت میباشد .

(۱۱۹۳)

دیوان امیرخسرو دهلوی غرة الکمال

این نسخه بدون تاریخ و نام نویسنده بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، ازاسلوب آن بدست می آید که نویسندهٔ آن هندی و یك سرلوح ظریف بسبك هندی دارد ، ظاهراً در قرن نهم هجری نگارش یافته ، صفحات مجدول بطلا ولاجورد وعناوین باشنجرف نگارش یافته بدبختانه اغلاط زیاد داردوبرخی ازبرگها وصالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . تطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۹۳) . صفحه‌ای (۱۷ سطر درمتن ۲۶ درحاشیه) . طول ($28\frac{2}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۷ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۷۰) .

[۵۲۹] دیوان داود (فارسی)

محمد **داود** فرزند میرزا **عبدالله** است که از اجلّه سادات عالی‌درجات اصفهان بوده وعشق(۱) تخلص میکرده . چنانکه خود محمدداود در قطعه‌ای ازقطعه‌های این

(۱) در این بیت :

(زاده عشق مصرعی خواند برسم تعمیه قصر جهان‌نما شده آئینه جهان نما)

که درآخر قطعه‌ایست اشاره به تخلص پدر کرده است .

دیوان تصریح نموده بسال ۱۰۶۵ در اصفهان متولد شده ، واز مثنوی وی که در شرح مسافرت بخراسان بعنوان تولیت آن آستان سروده شده و در این دیوان موجود است مسلّم میشود که این‌مقام را دارا شده ودر ص۳۳۷ ج۲ مطلع الشمس نوشته شده که بسال ۱۱۰۹ دارای این مقام گردیده ودر آتشکده آذر (ص۱۸۰) ثبت شده که در همانجا وفات یافته ولی دراین دو مآخذ که نام ونشانی از این‌شاعر یافتم معلوم نشد که تا چه سال در اینجهان بوده ولی از قطعه‌ای که در تاریخ فوت میرزا محسن نام سروده و جمله «آه ازتأثیر آه» را که سال ۱۱۳۱ معیّن میکند ماده تاریخ وفات وی یافته بدست آمد که ۶۶ سال مسلّماً دراین جهان بوده ودرحاشیهٔ ص۱۵۵ نسخهٔ تذکرهٔدولتشاه شمارهٔ ۲۷۲۷ این کتابخانه این‌ماده تاریخ‌موجود : ذیحجه فغان (۱۱۳۱) بودو محرم (۱۱۳۲) افغان . به‌این‌شاعر متولی‌مشهدنسبت‌داده شده است . و پس ازاین‌معلوم نیست که چندسال زندگانی کرده وچنانکه خود و دیباچه نویس بدیوانش تصریح کرده‌اند نام وی **محمد داود** (۱) است .

محمد رضی‌بن‌محمد شفیع (دریکی از ابیات‌مثنوی موسوم به « نمکدان دین » که در وصف مجلس خصوصی شاه سلطانحسین و افراد این محفل میباشد از میرزا رضی نام‌برده و گوید : گرمی هنگامه بزم شهی بود دگر حضرت میرزارضی)

برحسب خواست شاعر دیباچه ای‌باکمال پیچیدگی که اساه‌ی بسیاری از شعرای پیشین تامعاصرین در آن گنجانیده شده بر این دیوان نگاشته ودر آن اشاره بلکه تصریح گردیده که‌این‌دیوان شامل‌قصائدوغزلیات‌ومثنوی‌ها ومقطعات‌وترکیب‌بند و ترجیع ها و رباعیات میباشد و تاریخ این نگارش‌را در آخر چنین نگاشته :

« درصفحه روزی که راقم دیوان روزگار بقلم زرین خورشید در ورق اول جزو چهارم مجلد دهم دفتر اول کتاب دویم زمانه سطر چهاردهم را می‌نگاشت صورت تسوید یافت » . بنا براین صبح چهاردهم محرم سال ۱۰۹۴ به انشاء این دیباچه مبادرت نموده و بنا بردانستن سال تولد وی واین‌تاریخ ، شاعر در اینسال ۲۹ سال داشته ومندرجات دیوان که حاکی از موی سفید و پیری و ناتوانی شاعر میباشد و ماده تاریخهای متعدده که همه از سال هزاروصد بالاتراست و مثنوی

(۱) بیت اول قطعه اینست : طالع بنده سر گشته محمد داود عاصی رو سیه قابل‌عفو وغفران

مسافرت نامه وی به خراسان که بنابر ضبط در مطلع الشمس بسال ۱۱۰۹ بوده منافات با این تاریخ دارد بنابراین یا این عبارات معنی دیگری را میرساند که فهم نگارنده بدان نرسیده و یا اینکه در ایام جوانی و آغاز شاعری که شاعر شور جوانی و انتساب به سلاطین صفویه هم داشته محمد رضی را وادار بر دیباچه نویسی کرده و آنچه پس از آن بر دیوان اضافه شده نیز بران دیوان پیشین افزوده است

و از این بیت : «بود ببزم شه خورشیدشان بنده بیقدر هم از حاضران» که در مثنوی «نمکدان دین» میباشد معلوم میشود که از مقربان پادشاه بوده، آذر در آتشکده هجوملیحی از وی کرده و گوید : « در اکثر اوقات بصحبت فضلای شعرا مشغول و خود نیز صاحب دیوان بوده دیوانش مطالعه شد این یك شعر از تمامی دیوان وی انتخاب گشت و باسم تخلص میکند ازوست :

نگوید آنکه بداند چگوید آنکه نداند بحیرتم که سراغ وصالت از که بگیرم

و این شعر نیز از قصیدهٔ اوست که در مذمت دنیا گفته بد نگفته :

دارد برخ این دخترك از پارهٔ دلها بزك
اشك یتیمانش زرك خون شهیدانش حنا(۱)»

شمارهٔ ابیات این دیوان موافق مندرجات نسخهٔ زیرین در حدود (۸۰۰۰) بیت است .

آغاز دیباچه : لوامع حمد و ثنائی که چون کوکبهٔ تباشیر در مطلع بندگی ظهور نماید الخ .

آغاز غزلیات :

نیست با عفو تو پرواز کند کردنها مدّ غفران تو گردیده رگ گردنها

(۱۱۹۴)

دیوان داود

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، از طرز نگارش و اینکه در برخی از جاها بخشهائی ننوشته و بخش بعد را

(۱) بیت اول را در دیوانش پیدا نکردم وبیت دوم از قصیده‌ایست که ۱۹۵ بیت میباشد و مطلع آن اینست :

شد موبر خسارت سفید ای خواجه میدانی چرا یعنی که باید رو نهی زین جاده تا شهر فنا

نگاشته اند استفاده میشود که از روی نسخه اصل که هنوز کامل نشده نوشته شده و پس از دیباچه شامل چند قصیده ، غزلیات مرتب بحروف تهجّی بر حسب ردیفها ، مثنوی مسافرت نامه از اصفهان تا مشهد مقدس (این مثنوی گذشته از اینکه ابیاتی لطیف دارد نام یك بیك منازل میان این دو شهر نامی ایران را در آن زمان معیّن مینماید و بسیاری از امثال را در آن مندرج ساخته) ، زبورالعاشقین این نیز مثنوی است و شامل تعریف سرتاپای محبوب میباشد وخود وی در انجام آن گوید :

چو تعریف سراپا یافت اتمام زبورالعاشقینش ساختم نام) ، مقطعات در تاریخ بناهای شاهی و وفیات اشخاص ، مثنوی « نمکدان دین » دربیان مجلس خاص پادشاه و افراد آن و نقل مطالب دینی که در آنمجلس گردیده است ، ترجیع بند و ترکیب بند (فقط این قسمت به ترکی است) .

دارای هفت سرلوح زیباست و اطراف صفحه ایکه سرلوح نخستین میباشد وصفحهٔ مقابل آن تذهیب و نقاشی شده و تمام صفحات مجدول بطلا و لاجورد میباشد .

جلد میشن ضربی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ برگها (۳۱۹) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول ($24\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۵۶) .

[۵۳۰] دیوان ذوالرّمه (عربی)

ابوالحرث(۱) غیلان بن عقبة بن مسعود بن حارثة بن عمر بن ربیعه عدوی (۷۷-۱۱۷) (۲) مشهو به **ذوالرّمه**(۳) از مشاهیر شعرای عرب بوده و گویند وی شاعرترین عرب میباشد و شعر به امرؤ القیس آغاز و به ذوالرّمه بانجام رسیده است درص ۱۷۸ فهرست ابن‌الندیم کتابی بنام « اخبارذی‌الرمه » به هارون بن موسی‌بن

(۱) در فهرست دارالکتب کتیه ذوالرّمه ابوالحارث ضبط گردیده در صورتیکه در تمام مآخذ ابوالحرث ثبت شده است .

(۲) درص ۴۰۴-۴۰۶ ج ۱ وفیات‌الاعیان و ص ۱۷۱ ج ۳ روضات و ص ۹۱۳ معجم‌المطبوعات ازین شاعر معرّفی گردیده وسال تولّد و وفات بدین گونه که در اینجاست ثبت گردیده است .

(۳) در روضات بنقل از شرح شواهد سیوطی نگارش یافته که این شاعر را بمناسبت اینکه روزی بندی بردوش داشت و زن خود را که میّه نام داشته و از او آب خواسته آب داده و بدو گفته : **اشرب یاذاالرمه** این‌لقب‌داده‌شدوبرخی گویند بمناسبت این‌مصراع‌وی **اشعث‌باقی رمة‌التقلید** او راذوالرمه گفته‌اند و رمه بضم اول و تشدید وتخفیف دوم ضبط گردیده است .

عبدالملك که یکی از رواة و جامعین اخبار بوده و از آنهائی است که ابن ندیم بدون واسطه رسائل اورا نقل نموده ، نسبت داده شده است .

اصمعی گفته که ذوالرّمه به‌تشنگی جان‌داد و آخرین حرفی که زد این بیت بود :

یا مُخْرِجَ اَلرّوح مِنْ نَفْسی اذِ اِحْتَضَرَتْ

وَ فارِجَ اَلْکَرْبِ زَحْزِحْني مِنَ النّارِ

پشت نسخهٔ زیرین زیر عنوان **الجزء الثانی من شعر ذی الرمه** (۱) نوشته شده **عن الاصمعی** و در ذیل ابیات بشرح لغات و توضیح مطالب و مراد آنها پرداخته شده و بدین سبب آنرا شرح این دیوان توان خواند ولی در فهرست ابن‌النـدیم (ص ۸۲) وبغیة‌الوعاة (ذیل عبدالملك) که بشرح حال اصمعی وذکر آثار او پرداخته شده ، شرح یا توضیح مشکلات این دیوان بدو نسبت داده نشده و این دیوان بسال ۱۹۱۹ م. درلندن درچاپخانه دانشگاه کمبریج چاپ گردیده است .

نسخه زیرین زیر ابیات کلمات مشکلهٔ آنها شرح و بیان گردیده و چنانکه از مطالب مندرجهٔ درفهرست دار الکتب العربیه (ج ۳ ص ۱۲۹) برمیآید نسخهٔ چاپی هم با این تقیدات است و استاد کارلیل انگلیسی حواشی برمتن و این تعلیقـات و مقدّمه‌ای براین‌دیوان به انگلیسی نگاشته و درهمین صفحه تذکرداده‌شده که یکی از دو نسخهٔ خطی آن کتابخانه شامل قسمتهائی است که مانند شرح میباشد و منشی آنها ابوالفتح حسین بن علی بن ابی‌منصور عائدی (۲) است .

نسخهٔ زیرین بخش دوم ازاین دیوان میباشد و با تعلیقات در حدود (۷۰۰۰) بیت کتابت دارد و بدین بیت شروع شده و بیان عائدی (ظاهراً) که در ذیل آن نگارش یافته اینست :

آغاز : بسمله عَوْنُكَ اللّهم وقال ذوالرّمه ایضاً :

اَمِنْ دِمْنَةٍ جَرَّت بِها ذَیْلَها الصّبا لِصَیْداءَ مَهْلاً ماءُ عَیْنِكَ سافِحِ

(۱) پس ازین کلمه بوده زیروصله رفته ومحو گردیده است .

(۲) در وفیات‌الاعیان وشذرات‌الذهب وبغیة‌الوعاة و روضات بنام وزمان وشرح حال‌این دانشمند دست نیافته‌ام ، وجود تعلیقات دراین نسخه ثابت میکند که پیش‌ازقرن هفتم برآن نگاشته شده است .

یُریدُ ماءَ عَیْنِكَ سافِح ای سائِلٌ مِنْ اجل دَمْنَةٍ لِصَیْداءِ ثُمَّ قالَ مَهْلًا اَیْ کُفَّ و ذیل الرّیح ماءِ خیرها .

(۱۱۹۵)

دیوان ذوالرّمه این نسخه بخط نسخ خوب نگارش یافته ، پشت صفحهٔ نخستین نوشته شده : **کتبه جعفر بن شمس الخلافه**.(۱) و در همین صفحه محمد مهدی عبدالرب آبادی که از دانشمندان قرن سیزدهم هجری و یکی از مؤلفین نامه دانشوران بوده شرحی درمعرفی از نویسنده نام‌برده ، بنقل از وفیات‌الاعیان نوشته و یکی‌از مالکین‌نسخه تملك خودرا بسال ششصدوهشتاد واندی (مرتبه آحاد تاریخ سوراخ شده و بجای آن وصله زده شده است) نوشته و یادداشتهای دیگری نیز در این‌صفحه موجود است .

جلد چرمی ضربی بسیار ظریف . کاغذ حنائی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱٤٦) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . (طول $۲۳\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض ($۱۷\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۳۳۷) .

[۵۳۱] دیوان رشید وطواط (فارسی)

رشید وطواط در ص ۳۳۹ - ٤٤۰ معرفی کرده ام واین دیوان شامل قصیده و غزل و قطعه و ترکیب بند ورباعی اوست نسخه زیرین درحدود (۵۳۰۰) بیت میباشد و بیت هائی عربی ازرشید دراین دیوان هست وازابتدا قصیده‌ایکه در برگ هفتم نوشته شده (۲۷) بیت افتاده وازحسن اتّفاق ابیات درص ۲۲۳ ج ۱ مجمع الفصحا آن ابیات چاپ شده است .

آغاز : ای جاه توافروخته اعلام کبریا صافیست اعتقادتوازکبر و از ریا

(۱۱۹۶)

دیوان رشید وطواط این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش‌نام نبرده ، ظاهراً درقرن دوازدهم نگارش یافته ، صفحات مجدول به اکلیل وعناوین باشنجرف است .

(۱) در ص ۱۱۳-۳۱٤ ج ۱ وفیات‌الاعیان گویدوی ازدانشمندان خوش‌خط بود و کتابهای‌بسیار نوشته وچون خوب وصحیح مینوشته مرغوب است و دیوانی لطیف دارد بسال ٤۳ ه‌متولد وسال ٦۲۲ وفات یافته است .

جلد مقوائی ، کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۶۵) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($11\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۴۲) .

[۵۳۲] دیوان سید رضی (عربی)

درص ۱۴۹-۱۵۵ بشرح حال ومؤلفات سیّد رضی جامع نهج‌البلاغه پرداخته شد و درحاشیهٔ ص ۱۵۳ ازابن خلّکان نقل گردید که جمعی بجمع دیوان سیدرضی مبادرت کرده اند وبهتر ازهمه آنستکه ابوالحکیم خبری فارسی متوفی بسال ۴۷۶(۱) (درچهار مجلّد) گردآورده است .

درص ۵۱۳ ج ۱ کشف‌الظنون نگارش یافته که یکی از ادبا دیوان سیّدرضی را مختصرنموده وآنرا « انشراح‌الصدر » نامیده است .

این دیوان بسال ۱۳۰۶ در بمبئی و بسال ۱۳۰۷ در بیروت در دوجلد چاپ گردیده و درحاشیهٔ ص ۱۵۳ و۱۵۴ راجع باین دیوان مطالبی است .

آغاز :

(۱۱۹۷)

دیوان سید رضی

این نسخه بخط نسخ نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، ظاهراً درقرن سیزدهم نگاشته شده ، مرتب بترتیب حروف هجا برحسب ردیف های ابیات میباشد ودرآغاز آن بنام « جزء اول ازدیوان » نویسنده نسخه آنرا معرّفی کرده وتاقوافی حرف عین‌را شامل وبدین بیت نگارش نسخه خاتمه می‌یابد :

يُهابُ ويُرْجى لِرَيْبِ الزّمان كَالنَّصْلِ راقٍ عيوناً وراعا

جلد روغنی گل و بوته وازطرف درون نرگس (نیازمند تعمیراست) . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۲۰۰) . صفحه‌ای (۲۰) سطر . طول (۳۱ سانتیمتر) عرض (۲۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۴۷) .

---

(۱) درحاشیه ص ۱۵۳ و ۱۵۴ معرفی از این دانشمند گردیده است .
(۲) بحاشیهٔ ص ۱۵۴ مراجعه گردد .

[۵۳۳] دیوان رودکی (فارسی)

رودکی از مشاهیر شعرای بزرگ ایران و به زیادی اشعار مشهور، رشیدی شاعر گوید اشعار اورا شماره کردم یك میلیون وسیصد هزار بشمار آمد:

« گرسری یابد بعالم کس بنیکو شاعری رودکی را برسر آن شاعران زیبد سری
شعر اورا من شمردم سیزده ره صد هزار هم فزون آید اگر چونان که باید بشمری »

ولی بدبختانه از آنهمه اشعار جز اندکی دردست ما نیست در تاریخ گزیده مؤلفه درحدود سال ۷۳۰ نوشته شده که اشعار بسیار داشته واما اندکی مشهوراست ولی اهمیت ومقام شعری رودکی را از بیانات شعرای مشهور معاصر ومتأخر او میتوان دریافت:

دقیقی گوید:

کرا رودکی گفته باشد مدیح امام فنون سخن بود ور
دقیقی مدیح آورد نزد او چو خرما بود برده سوی هجر

سوزنی گوید:

رودکی وار یکی بیت زمن بشنودست بلعمی وار بدوده صلتم فرمودست

عنصری گوید:

غزل رودکی وار نیکو بود غزلهاء من رودکی وار نیست
اگرچه بگوشم ببار یك وهم بدین پرده اندر مرا بار نیست

نظامی عروضی گوید:

ای آنکه طعن کردی در شعر رودکی
این طعن کردن تو زجهلست و کود کیست
کآن کس که شعرداند داند که درجهان
صاحب قران شاعری استاد رودکیست

ازعبارت عوفی که دردهٔ دوم قرن هفتم هجری تألیف شده استفاده میشود که درآنزمان اشعار وی زیاد مشهور ودیوانش دردست بوده است.

برحسب تحقیق آقای نفیسی اینك درحدود ۸۴۰ بیت ازرودکی بدین تفصیل:

قصائد و مقطعات ۳۶۲ بیت ، رباعیات ٦٤ ، ابیات پراکنده از قصائد وغیره ۲۲٤ ، مثنوی ۱٤٥ بدست آمده و دیوانی شامل ۱۱٥٤ بیت بسال ۱۳۱٥ هجری قمری بنام رودکی در طهران چاپ گردیده که برحسب تحقیق دانشمند بزرگوار آقای دهخدا و یادداشت در حواشی نسخه ای از آن که اینک در دست نگارنده میباشد کمتر از نصف این ابیات در کتب بیهقی وغیره به رودکی نسبت داده شده است .

ازابیات مسلمهٔ رودکی نام و کنیه و لقب وی بدست نمی آید و عوفی که نزدیکترین تذکره نویسان به او بوده وی را زیر عنوان ابوعبدالله جعفر محمد الرودکی السمرقندی : معرّفی و گوید او را **سلطان شعرا** گفتندی و در تأیید خویش از **معروف بلخی** این بیت را نقل نموده :

ازرودکی شنیدم سلطان شاعران کاندر جهان بکس مگرو جز بفاطمی

ودرچهارمقاله نظامی عروضی (ص ۳۱ و ۳۲ و ۳۳) که درحدود سال ٥٥۰ تألیف گردیده بعنوان رودکی وابوعبدالله الرودکی نامیده شده وسمعانی (٥۰٦-٥٦۲) درالانساب اورا بدینگونه : ابوعبدالله جعفربن محمدبن حکیم بن عبدالرحمن بن آدم الروذکی الشاعر السمرقندی نام برده و گوید دیوان او درایران موجود و رواج میباشد ووفات او بسال ٥۲۹(۱) بوده وبلعمی وزیر گوید که مانندرودکی رادرعرب وعجم نظیری نیست .

در تواریخ ثبت گردیده که رودکی بفرمان نصر بن احمد سامانی کلیله ودمنه را بنظم درآورده ولی بدبختانه جزابیاتی چند از آن که درفرهنگ های فارسی باستشهاد آورده شده از آن اثری نیست آقای نفیسی در « احوال واشعاررودکی » برحسب محاسبه ای احتمال داده اند که این کتاب درحدود هیجده هزار بیت بوده است .

رودك که رودکی بدانجا منسوب است در معجم البلدان (ص۸۳۳ ج ۲) بضم

(۱) در تاریخ وفات رودکی اقوال چندیست سال ۳۲۹ را سمعانی و شیخ منینی اختیار و تردید میان ۳۲۹ و ۳۳۰ قول صاحب سخن و سخنوران و سال ۳۰٤ درمجمع الفصحا ودر هفت آسمان از مفتاح التواریخ سال ۳٤۳ نقل گردیده و گوید که در سلم السموات است که نظم کلیله را بسال ۳۲۰ نموده و از واله داغستانی نقل نموده : کتابی را بسال ۳۳۰ تمام کرده. وشاید مراد واله داغستانی همان کلیله ودمنه باشد ودرمقدمه دیوان چاپ طهران سال۳٤۳ ترجیح داده شده است .

اول وسکون دوم وذال معجمه مفتوحه و آخر آن کاف ثبت گردیده و گوید ازدهات سمرقنداست .

درلباب الالباب باکاف فارسی تشکیل گردیده ودلیل آنرا ندانستم .

آقای سعید نفسی بسال ۱۳۰۹و۱۳۱۰ خورشیدی کتابی در ۷۸۸ صفحه بنام «احوال واشعاررودکی» بامراجعهٔ به ۷۱ کتاب تألیف ودراطراف این شاعرمفصلاً بحث نموده‌اند و گذشته ازمراجعه به این کتاب لباب الالباب ج ۲ ص ٦-۹ وحواشی آقای قزوینی برج ۱ لباب ص۲۹۱ وچهارمقاله نظامی ص۳۱-۳۳وحواشی وتعلیقات آن (ص۱۲۵و۱۲٦) وتاریخ گزیده (ورق ۳۱۸نسخهٔ مدرسه) وتذکره دولتشاه (ص۳۱-۳۳ چاپی وهفت اقلیم ص۱۱۱۵-۱۱۲۲ وآتشکده آذر ص۳۳۵-۳۳٦ ومجمع الفصحا ج ۱ ص ۲۳٦-۲٤۰ وهفت آسمان ص ٦ - ۱۳ وسخن و سخنوران ج ۱ ص ۳ - ۱۰ مراجعه گردیده است .

(۱۱۹۸)

دیوان رودکی

این نسخه را در ۳ رمضان المبارك بسال ۱۲۸۳ بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته‌اند، درمحرم الحرام۱۲۸٤داخل کتابخانه اعتضاد السلطنه گردیده و پشت صفحهٔ نخستین یاد داشت شده ، ترتیب آن چون دیوان چاپ سال۱۳۱۵ میباشد ولی شمارهٔ ابیات این نسخه ۸۰٤ و ابیاتی چند دراینجاست که درآن نسخه نیست و آن نسخه در حدود نصف این دیوان ابیات بیشتردارد که برخی ازآنها ازقطران ودیگرشاعران میباشد .

جلد تیماجی . کاغذفرنگی . واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۹) . صفحه‌ای(۱۵) سطر . طول(۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۸٦) .

[۵۳٤] دیوان سحاب (فارسی)

سیّد محمد حسینی متخلص به **سحاب** متوفی بسال ۱۲۲۲(۱) پسر سیّد احمد **هاتف** اصفهانی‌است که از مشاهیر شعرای متأخر بوده ودراین‌فصل بمعرّفی ایشان

(۱) شرح حال این شاعر در انجمن سیم انجمن خاقان و ص ۲۰۷ - ۲۱۲ ج۲ مجمع الفصحا درج گردیده است .

خواهیم پرداخت، سحاب پیش پدر بتحصیل کمالات اشتغال داشته وازفن عروض و قوافی و شعر خصوصاً بهره‌ای یافته و از فن طب که پدر وی بدان مشهور و معروف بوده نیز بهره ای داشته ، دراوائل جوانی بمقتضیات آن میپرداخته، در اواسط عمر بمکّه معظّمه و مدینه طیّبه مشرف گردیده و پس از بر گشتن از آن آستان مقدس بمعرّفی فتحعلی خان صبا ملك الشعرا قصائد وغزلیات وی بنظر پادشاه وقت فتحعلیشاه قاجار رسید مورد قبول یافت وملقب به مجتهد الشعراء گردید و به مقام داروغگی دفتر خانه سر افراز گردیده وپس از ملك الشعرا صبا کس بپایه ومنزلت وی نبوده، دراواخر عمراز کارهای جوانی پشیمان شده ودرانجام طاعات وعبادات ساعی گشته و پس ازمرگ جسد اورا به نجف اشرف برده‌اند .

مشغول نوشتن تذکرهٔ شعرا بنام « رشحات سحاب » بوده ولی بآخر نرسانده رشتهٔ زندگانیش بآخر رسید ، رساله‌ای بنام « سحاب البکاء » در مراثی و جنگهای حضرت سیدالشهداء ع بنظم و نثر تألیف و راوی گروسی شهادت داده که پاکیزه انشا گردیده و دیوان شعر وی درمیان خاص وعام شهرت کامل دارد .

شمارهٔ ابیات سحاب را راوی در انجمن خاقان در حدود هشت هزار بیت و هدایت در مجمع الفصحا قریب پنجهزار بیت دانسته‌اند و دو نسخه زیرین که نظیر یکدیگراند هریك شامل درحدود (۴۰۰۰) بیت میباشد و ۲۰۰ بیت ازاشعارسحاب درمجمع الفصحا چاپ گردیده است .

آغاز :

زهی طغرای نام نامیت عنوان دیوانها　　نیابد زیب بی نام همایون تو عنوانها

(۱۱۹۹)

دیوان سحاب این نسخه بخط شکسته نستعلیق بسال ۱۲۳۰ نوشته شده ، دیوان هاتف راکه در همین فصل از آن معرّفی خواهدشدهمین نویسنده بسال ۱۲۳۱ نوشته و پیوسته بدین نسخه میباشد ، در آخر این نسخه اخیر کلمه ضیائی نوشته شده وظاهراً نویسنده دونسخه بوده است .

جلد مرغش . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق کلیه (۲۰۵) . این نسخه (۱۵۱) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۶۱) .

(۱۲۰۰)

دیوان سحاب این نسخه بسال ۱۲۴۷ بخط نستعلیق نوشته شده ، نویسنده ازخود نام نبرده و چون نسخهٔ پیشین شامل غزلیات و قصائد وقطعات میباشد وصفحه نخستین مختصر تذهبی دارد و صفحات مجدول به اکلیل و پشت صفحهٔ نخستین کلمات بچگانه نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی آبی رنگ . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ برگها (۱۸۳) صفحه‌ای (۱۲) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) عرض ($14\frac{1}{5}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۹۲) .

[۵۳۵] دیوان سلمان ساوجی (فارسی)

جمال الدین سلمان بن علاءالدین محمد ساوجی (۱) از شعرای مشهور قرن هشتم هجری است (۲) و بنام تخلص میکند ، مدّاح شیخ حسن ایلکانی و پسر و زنش سلطان اویس و دلشاد خاتون و مدّاح سلطان حسین (۳) و علاءالدین علی (۴) و شاه محمود (۵)

---

(۱) تذکرهٔ دولتشاه ص ۲۵۸ ـ ۲۶۳ چاپی ، هفت اقلیم ص ۸۱۷ ـ ۸۲۰ ، مجالس المؤمنین ص ۵۲۳ ـ ۵۲۵ ، آتشکدهٔ آذر ص ۲۲۳ـ۲۲۶ چاپی و مجمع الفصحا ج ۲ ص۱۹ـ۲۰ مراجعه شده است .

(۲) هدایت وفات وی را بسال ۶۶۹ دولتشاه بسال ۷۶۹ ثبت کرده‌اند و در دیگر مآخذ نام برده تاریخ نگارش نیافته ولی مسلماً این دو تاریخ غلط است و در دیوان وی تاریخ سال ۷۷۵ موجود است :

بسال هفصد وهفتاد و پنج گشت خراب بآب خطهٔ بغداد خاك بر سر آب

و گذشته از این مرثیهٔ سلطان اویس متوفی بسال ۷۷۶ در دیوان وی نیز بدین مطلع ثبت است :

ای سپهر آهسته رو کاری نه آسان کردهٔ ملك ایران را بمرگ شاه ویران کردهٔ .

بنابراین و مندرجات دیگردیوان وی ثابت میشود که تا مقداری پس ازاین‌تاریخ (۷۷۶) زندگانی میکرده وشاید اصل دوتاریخ نام برده ۷۷۹ بوده ونویسندگان غلط نوشته ونقل کرده‌اند ودرآخر بحث راجع بسلمان درتذکره دولتشاه وجودوی درهنگام مرگ سلطان‌اویس تصریح گردیده است.

(۳) در دیوانست :

باد باقی بر سریر سلطنت سلطان حسین آن که اوآمد سواد مملکت را نورعین .

(۴) نیز درآنجاست :

خسرو عادل علاء الدین والدنیا علی ای که گردن‌طوق امرت‌عقد کردن کرده‌است .

(۵) این بیت در مدح اوست :

قطب‌دین شاه فلك‌مرتبه‌محمود که‌اوست بهمه سیرت محمود محامد مذکور .

و امرای معاصر خویش بوده ، دولتشاه سمرقندی از علاءالدوله سمنانی نقل نموده که گوید « همچون انار سمنان وشعر سلمان در هیچ جا نیست » ، از اشعار خواجه سلمان محبت اهل بیت کاملاً ظاهر و هویداست و برخی از آنها در مجالس المؤمنین نقل گردیده ، گذشته از دیوان قصائد و غزلیات و مقطعات و رباعیات و ترکیب و ترجیع بند دو مثنوی بنام « جمشید و خورشید » و « فراق نامه » از سلمان بیادگار مانده و نسخه ای از این دو مثنوی در کتابخانه مجلس موجود و در فهرست آنجا معرفی خواهم گردید .

سلطان اویس نسبت بوی محبت زیاد داشت واز یمن تربیت این شاه و مادر و پدرش شهره آفاق گردید و در اواخر عمر از خدمت کناره گرفته واز پادشاه دهی که **ایرن** نام داشت ودرحوالی ری بود درخواست کرد پادشاه بر کنار عریضه وی این بیت را نوشت :

ده **ایرن** که از حدود ری است بدهیدش که التماس وی است .

(۱۲۰۱)

دیوان سلمان ساوجی

این نسخه بخط نستعلیق ظاهراً درقرن نهم نوشته شده ، شامل قصائد ومقطعات وغزلیات و رباعیات و ترکیب بند و ترجیع بند میباشد ودرحدود (۱۱۵۰۰) بیت است ، پاره ای از برگها وصالی گردیده و اوراقی از اول و آخر آن افتاده ونخستین بیت نسخهٔ اینست :

از طبع تو زاده است دریا وز نسبت تست گوهرش پاك .

وآخرین بیت نسخه اینست :

در راه هوا بسر همی پوید شمع پروانه هم از حسن تو میجوید شمع .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۲۹۵) . صفحه ای (۲۰) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۸) .

(۱۲۰۲)

دیوان سلمان ساوجی

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، برگهائی از آخر آن افتاده ، ظاهراً درقرن دهم نگارش یافته وشامل اقسام اشعار نام برده درشمارهٔ پیش میباشد ، ودرحدود (۶۹۰۰) بیت است .

برگهائی از آن وصّالی گردیده و بدین بیت شروع شده :

آسمان ساخت در آفاق یکی سور چه سور که از آن سور شد اطراف ممالك مسرور.

وآخرین بیت نسخه اینست :

خواهم شبکی چنانکه تو دانی و من بزمی که در آن بزم تو وامانی و من .

در اول نسخه پیشمانی ظریفی میباشد ولی اندکی محوشدگی دارد وپشت صفحهٔ نخستین ابیاتی نگارش یافته است .

جلد میشن مستعمل .کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار. قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۴۰) صفحه‌ای (۱۵) سطر. طول ($24\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۳) .

[۵۳۶] دیوان سنائی (فارسی)

حکیم سنائی را در ص ۴۹۲ - ۴۹۹ مفصلاً معرّفی کرده‌ام ، این دیوان که شامل قصائد و غزلیات وقطعات و رباعیات میباشد ودرحدود (۷۵۰۰) بیت میباشد از آثار آنحکیم بزرگ و شاعرعالیمقام است ، قصائد وغزلیات آن برحسب قوافی مرتب بحروف تهجی است ، سنائی براین دیوان مقدّمه ای بنثر نوشته و فهرست قصائد و غزلیات و مقطعات و رباعیات آنرا نیز در آخر آن دیباچه مندرج ساخته و نسخه از این دیوان که شامل این دیباچه نفیس میباشد در کتابخانه ملّی ملك در طهران موجود ، طرز خط و کاغذ حاکم است که نزدیك بعصر سنائی نگارش یافته است .

این دیوان بسال ۱۲۷۴ درطهران چاپ گردیده .

(۱۲۰۳)

دیوان سنائی این نسخه بخط نستعلیق ظاهراً درقرن دوازدهم هجری نوشته شده ، ازخط برمیآید که دونفر آنرا نگاشته‌اند ، بسال ۱۲۷۹ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده ، یك برگ ازاول ویك برگ از آخر آن افتاده و بیت نخستین کنونی این :

مر زمین وآسمانرا نیست جز تو خالقی خلق مخلوقند وتو خالق وهم لایخلقون

و دو بیت آخر نسخه اینست :

ای قامت سرو گشته کوتاه بتو　　درشب مرو ای خجل شده ماه بتو
گر رنج رسد مباد ناگاه بتو　　آن رنج بمن رسد پس آنگاه بتو

جلد میشن‌دور گرفته . کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۲۵۶) . صفحه ای (۱۴) سطر. طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۴۶) .

[۵۳۷] دیوان سوزنی (فارسی)

حکیم سوزنی از مشاهیر شعرای قرن ششم هجری بوده و قصائد غرّا دارد ، نصف دیوان وی مشتمل بر اهاجی رکیکه میباشد ، ولی دراواخرعمر پشیمان شده وتوبه نموده ودر قصیده‌ایکه بدین مطلع است :

ای خداوندی که اکرام تو جاه آورده‌ام　　زانکه تو دستم گرفتی پایگاه آورده‌ام

گوید :

پنج ره روزی بدرگه خواندیم پنجاه سال
رو بسوی درگه تو گاه گاه آورده ام
توبه کردم توبه کردم فضل کن رحمت نمای
چون بدرگاه تو خود را در پناه آورده ام

بنابراین در ۶۵ سالگی توبه نموده ودر اشعار خود مکرّر به هفتاد سالگی(۱) و به هشتاد سالگی خود تصریح نموده گذشته از اینکه در بسیاری از ابیات اشاره به پیری وموی سفید خود کرده است .

نام سوزنی چنانکه ازاین بیت وی:

(نام‌من مسعود و القابم بخوانی‌سوزنی　　نیك نامستم گنه کارم پناه‌آورده ام).

که در قصیده توحیدی او میباشد مسعود(۲) پدر او بنا بر ضبط در تاریخ گزیده

(۱) هفتاد ساله گشتی‌توحید وزهد گوی　　کم خای ژاژ وپیش مدوچون خران عنك
و نیز گوید : درباغ عمرسوزنی ای صدر روزبه　　هفتاد شد خزان و تموز و دی و بهار
(۲) درتاریخ گزیده (ص۸۲۰ چاپی) سوزنی بنام ابوبکر بدون نام پدر ولی درنسخه کهن‌سال این کتابخانه ونسخه خطی‌مجلس ابوبکر بن السلانی معرفی‌شده و در لباب‌الالباب (ص۱۹۱-۱۹۸ ج۲) وهفت اقلیم (ص۱۱۵۸) بنام محمد بن‌علی وآذر اورا (ص ۳۴۸) شمس الدین محمد و از اولاد های

(بقیه حاشیه در صفحه ۶۸۰)

السلانی است و ممدوحین او طمغاج خان مسعود (۱) بن حسین و وزراء او [ویژه سعدالملك مسعود بن اسعد (۲)] وسلطان سنجر سلجوقی و طغان‌شاه (۳) و افتخارالدین وحمیدالدین جوهری مستوفی (٤) وغیر ازاینهاست .

(بقیه حاشیه ازصفحه ۶۰۷)

سلمان فارسی دانسته خود وی نیز باین انتساب تصریح کرده و گوید :

اگر به نسبت سلمانیم زروی پدر که تا بسیرت سلمان شوم دعائی گوی

ودرجای دیگر گوید :

بزهد سلمان اندر رسان مرا ملکا چو یافتم ز پدر کز نژاد سلمانم

(۱) عوفی در ص۴۲ ج۱ طمغاج‌خان را جلال‌الدین ابراهیم بن‌حسین معرفی‌نموده وعین این‌شرح‌را که عوفی‌نوشته درهفت اقلیم می‌بینم ولی سوزنی مکرر نام طمغاج‌خان را مسعود وپدرش‌را حسین گفته ازآنهاست :

قلج طمغاج‌خان مسعود شاهنشاه مشرق را ،

طمغاج خان اعظم مسعود رکن دین، قلج‌طمغاج‌خان مسعودرکن‌الدین‌والدنیا،

شهنشاه مسعود ابن‌الحسین ،

خدایگانا بخت کسی که نام تو گفت شود چونام تو مسعود هم درآن گفتن

شاه جهان رکن‌الدین ودنیا (کذا) مسعود . و غیر از اینهاست .

آقای قزوینی درحواشی لباب‌الباب (ص۳۰۰-۳۰۱) گویند : قلج‌طمغاج‌خان ما قبل آخرین ازملوك خانیه ماوراءالنهر است که ایشان را خاقانیه و ایلك‌خانیه وآل افراسیاب نیز گویند و مدت سلطنت ایشان در ماوراءالنهر بعد از سامانیه وقبل‌ازمغول قریب ۲۳۰ سال‌است ازحدود سنهٔ ۳۸۰ تا سنهٔ ۶۰۹ . . . . ووفات قلج‌طمغاج‌خان درحدود ۶۰۰ بوده است .

(۲) درقصیده ایکه مطلع آن اینست .

رسید ماه محرم بسال پانصد و شصت ببارگاه‌وزیر خدایگان بنشست

گوید : سروزیران صدر بزرگ سعدالملك که سعد اکبر ناظربدی بوی پیوست

ودرجای دگر گوید :

وزیر شاه سعدالملك مسعودبن اسعد را ثنای محمدت گوید زبان عذب گفتارم .

(۳) دردیوان سوزنی در دوجا نام طغان خان را یافته ام یکی :

تیغ قدر طغان خان راست منتقم کش در دماغ وسوسهٔ انتقام تست

ودیگری این :

شه انجم به پیروزی شهنشاه محول شد برین پیروزه خرگاه

طغان خاقان سر شاهان مغرب خداوند نگین و خطبه و گاه

آقای قزوینی درص ۳۶۱ ج ۱لباب (بخش حواشی) سلطنت طغانشاه بن مؤید را ازسال ۵۶۹ - ۵۸۱ دانسته اند و در ص ۱۵۲ - ۱۵۳ ج ۱۱ کامل‌التواریخ بسال ۵۶۸ - ۵۸۲ نوشته شده است .

دولتشاه سمرقندی و تقی‌الدین کاشی(۱) و آذر وفات سوزنی‌را بسال۵۶۹ نقل کرده‌اند ودرتاریخ گزیده سوزنی را از **کلاش** توابع سمرقند شناسانده و آذر گوید عمر او از هشتاد گذشته بود وچنانکه گفتیم خود وی هشتاد سالگی خود را یاد نموده بنابراین پیش از سال ۴۸۹ متولّد شده است .

دیوان حکیم سوزنی را آذر قریب ده هزار بیت وصاحب مجمع‌الفصحا (ج۱ ص ۲۴۹ - ۲۵۲) دوازده هزار بیت دانسته و نسخه زیرین در حدود (۸۲۰۰) بیت است .

آغاز :

در هر گناه سخره دیوم بخیر خیر یارب مرا خلاص ده از دیو سخره گیر

(۱۲۰۴)

دیوان سوزنی

این‌نسخه بخط نستعلیق خوب بسال۱۰۳۳نوشته شده ، پیش از شروع بنگارش نسخه دو مجلس نقاشی ظریف که مجلس بزم شاه عباس را مجسم مینماید موجود و در آخر نسخه هم شکار گاه شاه عباس و هنگام شکار در دو صفحه بوده ، پیش از ورود نسخه به کتابخانه اعتضادالسلطنه یك صفحهٔ آن برداشته شده ، اطراف این سه مجلس صورت سازی که تمام صفحه را فرا گرفته تذهیب بسیار ظریف ونقاشی ممتاز گردیده،دارای‌سه سرلوح بسیار زیباست،اطراف صفحه‌ایکه سرلوح‌داردو صفحهٔ‌مقابل آن‌نقاشی بسیار ظریفی گردیده و نسخه سه بخش است : ۱ - مدائح . ۲ - هجویات . ۳ - رباعیات . تمام برگها متن وحاشیه ومجدول بطلا ولاجورد و شنجرف وغیره و زرافشان واطراف‌مطالع آن و میان مصرعها تذهیب ظریف گردیده و از قرائن موجودهٔ در نسخه بدست می‌آید که مخصوص کتابخانه شاه عباس تهیه‌شده وچند یادداشت ازاشخاص‌پشت برگ نخستین نسخه است .

جلد ساغری ضربی مینا شده و طرف اندرون سوخته . کاغذ **متن** خان بالغ **حاشیه** بخارائی . واقف سپهسالار. قطع‌وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۸۰) . صفحه‌ای (۱۵) سطر. طول($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۵سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۴۱۸) .

[۵۳۸] دیوان سیف اسفرنگ (فارسی)

سیف‌الدین اعرج اسفرنگی (اسفرنگ که آنرا **اسفره** نیز گویند بنا برنوشته یاقوت در معجم‌البلدان (ج ۱ ص ۲۴۸) از توابع سغد سمرقند است و امین‌احمد نوشته که تا مرغنان نه فرسنگ است) از شعرای قصیدهٔ سرای قرن هفتم هجری است و چنانکه خود وی تصریح نموده (۱) بسال ۵۸۱ متولّد شده و درمآخذ نگارش این مختصر (۲) هشتاد و پنج سال عمر برای وی معین گردیده بنابراین بسال ۶۶۶ (۳) وفات یافته در شمع انجمن نوشته که صدسال عمر کرد و بسال ۶۵۲ وفات یافت. و بطلان این قول واضح است.

این دیوان شامل مدائح خوارزمشاهیان ازسلطان علاءالدین محمد (۴) بن تکش بن

---

(۱) در ورق ۳۰۲ نسخه شمارهٔ (۲۸۲) این کتابخانه است:

مرا مادر پس از تاریخ هجرت — بسال پانصد و هشتادو یك زاد
نهال عمر من هفتاد و نه سال — چو طوبی هر زمانی نوبری داد
اگر فرزند جسمانی نبودم — که گیرد درجهان از نام من یاد
مرا فرزند روحانی بسی هست — که جان‌غمزده زیشان شود شاد
تن من گر بمیرد تا قیامت — بقای جان فرزندان من باد

(۲) تذکره دولتشاه ص ۱۲۶-۱۲۸ هفت اقلیم ۱۲۰۵-۱۲۰۹، آتشکدهٔ آذر ص ۲۳۲-۲۳۳ مجمع‌الفصحا ج ۱ ص ۲۵۲-۲۵۴، مقدمهٔ دیوان سیف (اولین نسخهٔ این فهرست) ازهدایت، شمع انجمن ص ۲۱۳ و تاریخ مفصل ایران (مغول) آقای اقبال ص ۵۳۴. شامل شرح حال این شاعر میباشند.

(۳) در آتشکده (فقط درنسخه خطی شمارهٔ (۲۶۸۲) این کتابخانه تاریخ فوت‌را دارد ودرنسخ دیگر خطی ونسخه چاپی سال وفات نوشته نشده است) وتاریخ ایران (مغول) وفات سیف‌الدین بسال ۶۶۶ ثبت گردیده و درمقدمهٔ این دیوان ومجمع‌الفصحا هدایت با اینکه عمراورا ۸۵ سال تصریح نموده وخود او تولدش را نیز بسال ۵۸۱ نقل نموده، گوید بسال ۶۷۲ وفات یافته واین مسلماً اشتباه است.

(۴) سلطان محمدبن تکش بن ایل‌ارسلان که پیش ازسلطنت ملقب به قطب‌الدین بوده وپس از آن علاءالدین گردید از سال ۵۹۶ تا ۶۱۷ چنانکه در ص ۱۷۷ جزء چهارم جلد دوم حبیب‌السیر و تاریخ گزیده ۴۹۴-۴۹۸ عکسی ص ۸-۹ تاریخ مغول آقای اقبال تصریح گردیده، سلطنت داشته وبواسطه فتح‌های پی در پی‌اورا سنجرواسکندر ثانی خوانده‌اند واینکه درتمام‌مآخذ نام برده وی را مداح ایل‌ارسلان (متوفی بسال ۵۵۸ بنابرضبط تاریخ گزیده ص ۴۹۲ وبسال ۵۶۷ بنابرقول حبیب‌السیر وبسال ۵۶۸ بنا برنوشته تاریخ ابوالفدا) معرفی کرده و نوشته‌اند که بامرآن پادشاه قصیده ای از خاقانی‌را جواب گفت، مسلماً اشتباه است چرا که بنابرتصریح خود وی سیف‌الدین ۲۳ سال یا ۱۳ سال پس ازمرگ آن پادشاه متولد شده و دردیوان وی نامی از او وحتی ازپسرش تکش که از سال $\frac{۵۵۸}{۵۶۸}$ تا ۵۹۶ سلطنت داشته نیست.

الب ارسلان (۵۹۶-۶۱۷) که او را سلطان سنجر و اسکندر ثانی خوانده‌اند تا سلطان جلال‌الدین آخرین پادشاه این دودمان و درباریان و دانشمندان این عصر و سلطان تاج‌الدین محمود پادشاه کرمان(۱) و امیرعمید قطب‌الدین حبش که ازامراء مغول واز طرف جغتای و جانشینان او اداره ماوراءالنهر بدو برگذار بوده و غزلیات ومقطعات و رباعیات و ترکیب بند وغیره میباشد و دولتشاه شمارهٔ ابیات آنرا دوازده هزار وهدایت ده هزار معین‌نموده اند ونخستین نسخهٔ زیرین تقریباً شامل ۱۱۰۰۰ بیت میباشد با اینکه برگهائی‌هم ازآن افتاده وابیاتی در نسخ دیگر ازاین دیوان یافت میشود که دراین نسخه نیست .

سیف الدین بیشتر بطرز خاقانی و ظهیر فاریابی راغب بوده و اشعار حماسی زیاد دارد در تمام دیوان او تخلصی نیست و از طرفداران و دوستان اهل بیت پیغمبراکرم ص بوده ودراین‌باب ابیاتی‌چند دراین‌دیوان موجودست وازآنهاست :

تو دانی که براهل دین سخت باشد بجای علی دیدن آل مروان
زانکه در باب امامت ز پیمبر بیقین هست بر جملهٔ اولاد علی نص علی

آغاز :(۲)

(۱۲۰۵)

دیوان سیف اسفرنگ

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، برگهائی ازاول ومیان وآخرآن افتاده ، بسال۱۲۷۳ داخل کتابخانه اعتضادیه شده وبرکناربرگ ۱۱ یادداشت شده ، پس‌ازآن بدست رضاقلیخان هدایت داده شده ، بخط خود شرح حال سیف‌الدین را درپنجاه بیت دردوصفحه نوشته واول کتاب گذارده ویك صفحه هم پس ازآن ابیاتی از سیف‌الدین نوشته

---

(۱) دراین دیوان قصائدی چند درمدح این پادشاه دیده میشود ازآنهاست :

تاج دین محمود شاه سندو کرمان آنکه هست ملك و ملت را معین و دین ودولت را نصیر

و درجای دیگرازتوقف سمرقند که موطن وی بوده وبسیارازآن نام برده قصد کرمان کرده و گوید :

من و خدمت شاه کرمان ازین پس کـه شب گاه کاشان نیرزد بکاهی

(کاشان یکی ازشهرهای اسفرنگ است) .

(۲) دونسخهٔ این کتابخانه ونسخهٔ کتابخانه مجلس هریك بطرزی غیرازطرزدیگری تنظیم شده وهریك بقصیده‌ای شروع گردیده است .

شده و متصل به ابیات صفحهٔ کهنه گردیده و بر گ ۱۹۵ و چند بیت آخر نسخه (بر گ ۷۳۸) نیز بخط هدایت است بر گ ۹ و ۱۰ و ۷۶ و ۱۳۹ و ۲۴۱ کنونی نسخه ننوشته است.

کتابت نسخه بشهادت کاغذ و مرکب درقرن دهم بوده و در اواخر سیزدهم هدایت (پس از تألیف مجمع الفصحا) دراین نسخه نظر و آنرا تکمیل کرده است.

جلد تیماجی. کاغذ سمرقندی. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. شمارهٔ برگها ۳۷۸. صفحه‌ای (۱۵) سطر. طول (۲۰ ½ سانتیمتر) عرض (۱۲ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۸۲).

(۱۲۰۶)

دیوان سیف اسفرنگ

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، بر گ اول و بخشی از آخر آن افتاده، ظاهراً درقرن یازدهم نگارش یافته، بسال ۱۲۶۱ داخل کتابخانه اعتضادیه شده، میان سطرهای نخستین صفحهٔ کنونی طلااندازی شده و تمام صفحات مجدول بطلا و زنگار و لاجورد میباشد و بیت نخستین نسخه اینست:

عندلیب خوش نوایم گر جهان سردی کند
لوح اسرار معانی بس بود گلزار من

و چنانکه ازهفت اقلیم بدست می‌آید هشت بیت پیش از این بوده و مطلع این قصیده اینست:

شب چو بردارد نقاب از هودج اسرار من
خفته گیرد صبح را راه دل بیدار من

و آخرنسخه این رباعی است:

پیوسته درپی آنم که بمانم از خود — خود را بحیل باز رهانم از خود
از چشم خیال خویشتن بینی خویش — چون مردمك دیده نهانم ازخود

جلد تیماجی. کاغذ بخارائی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۲۵۵). صفحه‌ای (۱۷) سطر. طول (۲۴ ½ سانتیمتر). عرض (۱۴ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۲۸۱).

[۵۳۹] دیوان شادان (فارسی)

مهراج(۱) شادان تخلص که گذشته از تصریح نویسندهٔ نسخه دراول دیوان از

(۱) درص ٤ دیوانست: از طفیل جناب اقدس او گشته مشهور نام من مهراج.

اشعار او برمی آید که وزیر(۱) یکی از پادشاهان هند که از او شاه اسکندر تعبیر میکند وظاهراً نام وی **مهاراجهٔ چندولعل** بوده غزلیات و ترکیب بند و غیره درحدود (۲۰۰۰) بیت انشاء نموده که از نقل ابیاتی از آن پایهٔ شاعری او بدست می آید، در غزلیات بیشتر معاشقهٔ او باخالق است وبا مخلوق سروکاری ندارد ومیخواسته که قدم درواد ی عرفان گذارده باشد و دریکی از رباعیات خود گوید :

شادان تو محققی می عرفان خور .

در کتب رجال وسیرنامی و آثاری از شادان نیافتم ازماده تاریخیکه برای تعمیر پل ساخته وزیر این سطر نگاشته میشود معلوم میگردد که درنیمهٔ اول قرن سیزدهم زندگانی مینموده و آن اینست :

بعهد شاه اسکندر بشد تعمیر پل یکسر

ز سعی راجه چند و لعل از سابق بود بهتر

بشادان شد ندا **جای غریبی** بهر تاریخش

زسیل اینك بود محفوظ چون اندر صدف گوهر

وجای غریبی سال ۱۲۳٦ را میرساند .

و دراین دیوان بمدح حضرت پیغمبرص وحضرت علی بن ابیطالبع پرداخته واز آنها این دوبیت است :

سرور کائنات فخر رسل — از طفیلش باو شده معراج .

هم زفضلش علی عالیقدر — مقتدا گشته ازعلو مزاج

آغاز : بسمله

ناصیهٔ خود ز عجز بردرجانان بسا — شرط غلامی بود بندگی باوفا

(۱۲۰۷)

دیوان شادان این نسخه را بخط نستعلیق خوب نوشته‌اند (ظاهراً درزمان خود شاعر و برای پادشاه تهیه شده باشد) ، عناوین با طلا و

(۱) در حاشیهٔ ص ٤ گوید :

تا بصد سال زالطاف شه اسکندر — گفت امروز بشادان که وزارت فرما

ودر عنوان صفحه نخستین دیوانست : دیوان وزیر ارسطو دبیرمهاراج راجه چندولعل بهادر .

وحواشی ومیان سطرهای دو صفحه اول نسخه تذهیب گردیده ، وتمام صفحات مجدول بطلاست ، بسال ۱۲۸۲ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (٤٣) . صفحه‌ای درمتن وحاشیه (٣٦) بیت . طول (٢٩ سانتیمتر) . عرض (١٨ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (١٨٩) .

[٥٤٠] دیوان شاهی سبزواری (فارسی)

امیرشاهی (آقا ملك(١)بن جمال‌الدین فیروزکوهی متوفی بسال ٨٥٧)(٢) از اولاد سربداران میباشد ، پس از آنکه سربداران را شاهزاده بایسنقر بر انداخت امیرشاهی بمنادمت بایسنقر رسید واملاك آنهارا که ضبط کرده بودند بدو بر گردانند ، پس‌ازچندی ترك ملازمت نمود ودرسبزوار بترتیب ونظم املاك خود پرداخت ودر هنگامیکه از هفتاد سال بیشتر داشت دراستر آباد وفات یافت وجسد اورا به سبزوار آورده درخانقاهی که ازبناهای اجداد او دربیرون دروازه بود بخاك سپردند .

دیوان شاهی را امین احمد رازی هزار بیت دانسته ونسخ این کتابخانه کمتر از این اندازه را شامل میباشند ، دولتشاه گوید : « فضلا متفقند که شور **خسروی** ولطافت **حسن** وناز کیهای **کمال** وصفای سخن **خواجه** در کلام امیرشاهی جمع است .

و درتذکره خود غزلی که در دیوان او نیست و آنرا از غزلیات جدید او معرفی کرده نقل نموده وراستی اشعار او لطافت وصفا دارد و **شاهی** تخلص او میباشد واین دیوان شامل غزلیات وقطعات ورباعیات است .

آغاز : ای نقش بسته نام خطت باسرشت ما این حرف شد زروزازل سرنوشت ما

(١٢٠٨)

دیوان شاهی سبزواری

این نسخه بخط نستعلیق بسیارخوب وازخطوط ممتاز میرعلی هروی(٣) ودارای یك سرلوح بسیارظریف ودرابتداء هرغزل و قطعه سر سوره های مینا شده میباشد ، صفحات مجدول ،

(١) نام امیرشاهی درآتشکدهٔ آذر ملك و درنسخه خطی تذکره دولتشاه متملك بن ملك جمال‌الدین ضبط گردیده است .

(بقیه حاشیه درصفحه ٦١٧)

اوراق متن وحاشیه گردیده وحواشی زرافشان شده و موریانه برخی از اوراق را سوراخ کرده وبعضی ازمیناهای سرسوره ها هم ریخته است .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ خان بالغ . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (٤٣) صفحه(١٠) سطر . طول (٢٠ ١/٢ سانتیمتر) . عرض (١٤ ١/٢ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤٢١) .

(١٢٠٩)

دیوان شاهی سبزواری

این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، پشت صفحهٔ نخستین وجلد کتاب بنام خط میر علی معرّفی شده ، بی شباهت بخط نسخه پیشین نیست ولی بآن استحکام وظرافت هم نیست اگر این نسبت درست باشد از خطوط متوسط میر علی است ، دارای یك سرلوح زیباست و اوائل غزلیات و قطعه ها سرسوره های مینائی ظریف دارد وصفحات متن وحاشیه ومجدول بطلا ولاجورد وغیره است .

جلد روغنی گل و بوته دورو . کاغذ متن خان بالغ وحاشیه افشان زده . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (٥١) . صفحه‌ای (٩) سطر . طول (١٩ سانتیمتر) . عرض (١٣ ١/٢ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤٥٧) .

(١٢١٠)

دیوان شاهی سبزواری

این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب بسال ٩٨٣ نوشته شده نویسنده نامی ازخود نبرده ، شاید که آنرا که خط میرعماد خطّاط معروف بدانیم ، برگها آبدیده وبرخی وصّالی شده ، یك سرلوح کوچك دارد وصفحات مجدول بطلا ولاجورد وغیره است .

جلد ساغری ضربی . کاغذ متن خان بالغ وحواشی الوان . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (٤١) . صفحه ای (١٠) سطر . طول (٢١ ١/٢ سانتیمتر) . عرض (١٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٣٨٨) .

(بقیه حاشیه ازصفحه ٦١٦)

(٢) امیر شاهی در تذکره دولتشاه و ص ٦٤٢ - ٦٤٣ هفت اقلیم و ص ٨٤ آتشکده معرفی و بدانهامراجعه شده است .

(٣) میرعلی از مشاهیر نستعلیق نویسان میباشد و در امتحان‌الفضلاء (سنگلاخ) ج ١ شرح حال مفصل ایشان مندرج و درآنجاست که بسال ٩٧٦ وفات یافته است .

(۱۲۱۱)

دیوان شاهی سبزواری

این نسخه بخط نستعلیق (ظاهراً درقرن دهم هجری) نوشته شده ، دارای یك سرلوح زیباست ، صفحات مجدول به رنگهای گوناگون میباشد ، باچهار دیوان دیگر دریك مجلّد است که بشمارهٔ (۲۷۹) در کتابخانه ثبت گردیده ، خصوصیات دیگر آنرا در ص ۵۷۱ نگاشته ام .

[۵۴۱] دیوان شریف (فارسی)

شریف تبریزی(۱) از شعرای معروف آذربایجان و در زمان شاه طهماسب صفوی میزیسته ، سام میرزا گوید بسال ۹۵۶ به اردبیل آمد و در مرض وباء که درآنجا واقع شد از پای درآمد ، شاگرد لسانی شیرازی بوده گویند کتابی بنام **سهو اللسان** (۲)درابیاتیکه از **لسانی** بنظر او بی معنی رسیده و یا خود از زبان لسانی ساخته ، نوشته و پس از آن از استاد عذرخواسته ، **آذر** گوید تخلص باسم میکند و در دیگر مآخذ ذکری ازنام وی و پدرش نیست ، درهفت اقلیم ترکیب بندیکه درهجو غیاث کهره که ازمستوفیان شاهی بوده مندرج و قصیده ایکه پس از ترکیب بند نام برده درمدح غیاث مذکور انشانموده و چندین بیت از غزلیات او نیز در این تذکره موجود است .

در دانشمندان آذربایجان شرح مفصلی در شرح حال شریف نگارش یافته و درآنجا نیز از دیوان وی چند بیت انتخاب گردیده و درآنجاست که دیوان غزلیات او را مؤلف آن کتاب دارند و تقریباً ۱۲۰۰ بیت میباشد و دیوان قصائد واشعار او مشهوراست .

آغاز : ای نخل تمنّا قدرعنای تومارا از پای درآورد تمنّای تو مارا

---

(۱) درتحفه سامی ص ۱۲۱ چاپی هفت اقلیم ص ۱۲۰۸-۱۰۳۱ ، تذکره خوشگو ، آتشکدهٔ آذر ص ۳۳-۳۴ ودانشمندان آذربایجان ص ۱۹۲-۱۹۷ از این شاعر وقدرت بیان او معرّفی گردیده وهریك ابیاتی از او انتخاب کرده اند .

(۲) دردانشمندان آذربایجان دربارهٔ این کتاب وردهائیکه برآن نوشته شده شرحی سودمند نگارش یافته است .

(١٢١٢)

دیوان شریف تبریزی

این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب **زینب** دختر مقصود علی نوشته ، تاریخ ندارد ولی نسخه گواهی میدهد که در اواخر قرن دهم نگارش یافته ، سرلوح ظریفی دارد ، صفحات مجدول بطلا ولاجورد میباشد ، سلیمان بن محمد خان قاجار پشت صفحهٔ نخستین تملك خود را یادداشت و پس از آن یادداشتی مورخ بسال ١٢٨٥ از طرف اعتضادالسلطنه و پس از آن وقفنامه نسخه نگاشته شده و مهریکه در پایان آخرین صفحه بوده محو گردیده است .

جلد روغنی دورو گل و بوته‌دار و تصویر حیوانات برجسته . کاغذ کشمیری رنگارنگ . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (٤٤) . صفحه‌ای (١٠ و ١١) بیت . طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (١٣ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٤٠٧) .

[٥٤٢] دیوان شهاب اصفهانی (فارسی)

میرزا نصرالله اصفهانی **شهاب** تخلص از شعرای نام‌دار میباشد ، بسال ١٢٥٤ بطهران آمده ، مورد لطف و عنایت حاجی میرزا آقاسی ایروانی صدراعظم وقت گردید وملقب به **تاج‌الشعرا** شد ، درزمان ناصرالدین‌شاه تهنیت‌ها گفته وانعامها گرفته ومأمور نظم مراثی حضرت سیدالشهدا ع گردیده و انجام داده و هدایت گوید (١) : « از شعرای معین کثیرالفضل بدیع‌النظم ایندولت همایونست ، اشعار بسیار بوزن تقارب وقطعات و قصائد منظوم نموده که همه در نهایت متانت است و کمال رزانت اگر چه دیوانش حاضر نیست این اشعارش در این کتاب مرقوم میشود (درحدود ٣٠٠ بیت ازقصائد ومسمطات وی را نقل نموده) » .

آغاز :

ای نام همایونت دیباچهٔ دیوانها بی‌نام تو نامی نیست نه‌نامه نه‌عنوانها (٢)

(١) در ص ٢١٩ـ٢٢٤ ج ٢ مجمع‌الفصحا معرفی مختصری ازاین شاعر گردیده وجل نقل شده مختصری از عبارات آن کتاب است ودر ص ٢٤٤ ـ ٣٢٤ گنج شایگان شرح حال مفصل و انتخاب زیادی نیز از اشعار اوشده است .

(٢) این آغاز نسخهٔ این کتابخانه است که شامل قسمتی ازقصائد شهاب میباشد ودیوان کامل او را تا کنون بدست نیاورده ام .

(۱۲۱۳)

دیوان شهاب اصفهانی

این نسخه بسال ۱۲۷۲ بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده ، شامل قصائد یستکه شهاب در مدح صدراعظم نظام‌الملك(۱) سروده ومرتب بترتیب حروف تهجی از الف تا یاء برحسب قوافی میباشد و پیش از شروع بقصائد در مدح صدر اعظم سه قصیده درتوحید و نعت که نیز مذیّل بمدح پادشاه و صدراعظم میباشد گذارده شده و این دیوان قصائد درحدود (۸۰۰۰) بیت است و طرز تذهیب و جدول کشی‌ها و اینکه نام پادشاه عصر وصدراعظم درهربیت که بوده باطلا نوشته شده حاکی‌است که نسخه برای صدراعظم مذکورتهیه شده واعتضادالسلطنه پشت صفحهٔ نخستین یادداشت نموده که ازورثه میرزا داودخان پسرمیرزا آقاخان صدراعظم نوری خریداری‌شده واین نیز مؤید احتمال مذکوراست،دارای یك‌سرلوح ظریف میباشد وحواشی‌دو صفحهٔ‌نخستین‌تذهیب گردیده‌وتمام‌صفحات مجدول‌بطلا ولاجورد وشنجرف‌است .

جلد روغنی گل وبوته یك‌رو . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع‌وزیری . شمارهٔ اوراق(۳۳۹). صفحه‌ای (۱۲) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۴ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۵۷) .

[۵۴۳] دیوان سید صالح قزوینی = الدرر الغرویه (عربی)

ناظم و شاعر این دیوان چنانکه درمقدمه تصریح شده سیّدصالح‌بن سیدمهدی بن رضا حسینی قزوینی است که از شعرای قرن سیزدهم هجری ودر نجف اشرف متوطن بوده در کتب سیر ورجال بنام این دانشمند برنخورده‌ام ، جز در ص ۶۵ ج ۲ احسن‌الودیعه در ذیل شاگردان شیخ عبدالحسین طریحی (۱۲۳۵-۱۲۹۲) گوید : نزد این جناب گروهی از اهل ادب و کمال استفاده کرده‌اند از آنها سیّد صالح قزوینی متوفی بسال ۱۲۹۷ (چنین شنیده شده) میباشد . و جز این چند کلمه دربارهٔ وی چیزی دراین کتاب نگارش نیافته است .

این دیوان که آنرا «الدّرر الغرویّه فی العترة المصطفویّه» نامیده شامل چهارده قصیده درمداح ومناقب ورثاء حضرت محمد بن عبدالله صلی الله علیه وآله وسلّم و حضرت فاطمه زهراء وحضرت امیرالمؤمنین علی ویازده فرزندش علیهم صلوات الله در (۳۰۰۰) بیت میباشد ومقدمه‌ای مرکب ازنثرونظم بر آن نگاشته واین سه بیت را برای نشان دادن قریحه ونمودار اشعار وی دراینجا می آورم:

واللهِ جادَ علیکُمُ مُتَفَضِّلا ... بِوَلِیِّه وَهُوَ اَلْجَوادُ الموسِعُ
وَلَطالَ ماَ اوْصی بِحِفْظِ وِلائِهِ ... خَیْرُ الاَنامِ فخالَفوه وضَیَّعُوا
یامَنْ تُسَبِّحُ بِاسْمِهِ اَلْاَمْلاک في ... اَفْلاکِها واِذا دَعاها تُسْرِعُ

(۱۲۱٤)

دیوان سید صالح (الدرر الغرویه)

این نسخه را بسال ۱۲٦۸(۱) بخط نسخ خوب ناجی بن محمد قفطانی نوشته، قصیدهٔ دیگری (٤۹ بیت) که ناظم این کتاب در هنگام مسافرت شیخ مشکور بآستان حضرت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام بسال ۱۲٦۹ انشاء نموده بردو صفحه ایکه پیش از دیوان ننوشته بوده نیز همین نویسنده نوشته، ۱۵ سرلوح زیبا که طرز هریك با دیگری مخالف در ابتداء مقدمه وچهارده قصیده گذارده شده و حواشی صفحه سرلوح دار وصفحه مقابل آن تذهیب ونقاشی گردیده وپشت نخستین صفحه بسال ۱۲۹۷ یادداشت اعتضادالسلطنه و وقفنامه نسخه موجود و تمام صفحات مجدول بطلا وعناوین قصائد با جوهر قرمز نوشته شده است.

جلد روغنی گل وبوته دورو. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع خشتی باریك. شمارهٔ اوراق (۱۲۵). صفحه ای (۱۲) سطر. طول (۲۰ سانتیمتر). عرض ($۱٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۳۹).

---

(۱) نویسنده درآخر نسخه نوشته: تاسع ذی‌الحجه من السنة الثامنه من المائة الثالثه من الالف الثانی من الهجرة النبویه صم. و تاریخ قصیده‌ایکه بخط همین نویسنده و بشهادت مرکب و طرز نگارش نزدیك بزمان نگارش اصل نسخه است پیش از مقدمه کتاب بسال ۱۲٦۹ نوشته شده بنابر این جملهٔ من العشر السابع از عبارت آخر نسخه مسلّماً افتاده است.

[۵۴۴] دیوان صائب (فارسی)

میرزا محمد علی ابن میرزا عبدالرحیم تبریزی متخلص به صائب متولد به سال ۱۰۱۶ ومتوفی بسال ۱۰۸۱ (۱) یکی از سخن‌سرایان معروف قرن یازدهم هجری است ، اشعار وی در هندوستان و عثمانی (ترکیه کنونی) بیشتر از وطن خویش شهرت دارد ، اگرچه آرزوی این را داشته که چون سعدی باشد چنانکه خود گفته :

صائب ازخاك پاك تبریز است هست سعدی گر از گل شیراز

شمارهٔ اشعار اورا دویست هزار بیت نوشته‌اند و گویند هفت دفتر و دیوان ترتیب داده و فتح نامه قندهار وی که بوزن مثنوی است ۱۳۵ (۲) بیت میباشد و گذشته از این قصیده‌ای در همان هنگام فتح (شاه عباس ثانی فاتح است) سروده واین بیت از آن تاریخ فتح را میرساند : (از دل زدود زنگ الم فتح قندهار = ۱۰۵۹) و مثنوی در معاشقه محمود و ایاز دارد ، مجموعه از انتخاب اشعار خود و شعرای معاصر و پیشین در حدود ۲۵۰۰۰ بیت ترتیب داده که بگفته شبلی نعمان اینك در حیدرآباد دکن موجود است وخوشگو دیدن آنرا درتذکره خود تذکرداده.

صائب در فن غزل سرائی از دیگر فنون شعر برتری دارد و از اشعار خود انتخاباتی نموده و هریك را نامی گذارده : ۱ - **واجب‌الحفظ** نخبه‌ای از مطالع غزلیات اوست و نسخهٔ از آن پیوسته به نسخهٔ زیرین میباشد و با دقت و مراجعهٔ این نگارنده معلوم شد که این انتخاب از غزلیات غیر این دیوان حاضر اوست و شامل ۳۹۰ بیت مطلع است . ۲ - **مرآت‌الخیال** دروصف اوصاف سرتاپای محبوب است ونسخی از آن دربجموعات این کتابخانه و کتابخانه مجلس میباشد . ۳- **آرایش نگار** مشتمل برابیاتی است که درآنها آینه و شانه آورده شده . ٤ - **میخانه** ابیات راجعهٔ به می و میخانه را از اشعار خود گرد آورده و بدین نام نامیده است .

(۱) این تاریخ وفات دو ماده تاریخ که در دانشمندان آذربایجان نقل گردیده مؤید دارد و در ص ۱۷۶-۱۸۱ ترجمهٔ ادبیات ادوار برون ۱۰۸۰ و۱۰۸۱ و۱۰۸۸ نوشته شده وغیر از این‌دو کتاب تذکره خوشگو ومجمع‌الفصحا ج۲ ص۲۳ و۲٤ وآتشکده ص۳٤ و۳۵ درهنگام نگارش این شرح دیده شده است .

(۲) در تذکرهٔ خوشگو شمارهٔ ادبیات این فتحنامه ۱۳۵ بیت و در دانشمندان آذربایجان صد و سی و پنجهزار ضبط گردیده است .

۵ - **متفرقات** زیر این عنوان درحدود ۲۳۰۰ بیت از اشعار خویش انتخاب نموده و نسخه‌ای از آن پیوسته به‌نسخه زیرین دیوان اوست وبا مراجعه ودقت معلوم شد که اینها را نیز از دیوان دیگر خود انتخاب کرده است.

ازسال ۱۲۶٤ تاکنون درحدود ٤۰۰۰۰ بیت از صائب درهندوستان چاپ شده ومنتخبی ازاشعاراو دراین اواخردرطهران واسلامبول نیزبچاپ رسیده ونگارنده نسخه ای ازدیوان صائب‌راکه خط ان عیناً نسخهٔ زیرین وبسیارشبیه نمونه‌ایست که از خط صائب در تاریخ ادبیات برون و دانشمندان آذربایجان گراور شده، در کتابخانه دانشمند محترم آقای محمد جواد ارگانی نماینده خوزستان درمجلس‌شورای ملّی ایران‌دیده و در حدود (۸۵۰۰۰) بیت میباشد.

دانشمند محترم آقای تربیت شرح حال مفصّلی از صائب درص ۲۱۷ - ۲۲۶ دانشمندان آذربایجان (باگراورنمونهٔ خط وی) نگاشته اندویکی‌ازمآخذنگارنده‌در نگارش‌این شرح‌بوده و۲۵ کتاب‌را برای‌مراجعه بشرح‌حال‌این‌شاعرنشان‌داده اند.

این دیوان که زیر این سطرها خصوصیات آن نگاشته میشود جزضمائم آن درحدود (۱۷۰۰۰) وبا آنها تقریباً (۱۹۶۹۰) بیت است.

آغاز:

اگرنه مدّ بسم‌الله بودی تاج‌عنوانها　　نگشتی تاقیامت نوخط شیرازه‌دیوانها(۱)

(۱۲۱۵)

دیوان صائب تبریزی

این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده، بسیار شبیه‌خط صائب‌نگارش یافته ولی‌غزلهائی که درحاشیهٔ برگ هفتم ودیگربرگهای نسخه زیرعنوان: **لراقمه‌صائب** نگارش یافته وعیناً نمونه ایستکه از خط صائب گراور شده ثابت میکند که اصل دیوان خط شاعرنیست ومیدانیم که عارف تبریزی اصفهانی نویسندهٔ دیوان صائب بوده ومسلّماً این نسخه خطّاوست

(۱) خوشگو درتذکرهٔ خود گوید: این بیت آغاز یکی از دیوانهای صائب است و شمارهٔ ابیات صائب را سیصد هزار نوشته وازنصرآبادی یکصد وبیست هزارنقل‌نموده ونیز گوید که فقط دوازده قصیده‌یك‌مثنوی‌در فتح‌نامه قندهاردارد و باقی‌اشعاراو غزلیات است و در دانشمندان غزلیات ترکی بوی نسبت داده‌شده وقول بیشترازیك‌لك (صدهزار)درشمارهٔ‌ابیات‌صائب‌از حسینی‌نقل گردیده‌است.

وپس از اتمام غزلیات که موافق قوافی از الف تا یا مرتب، گردیده، **واجب الحفظ** و متفرقات اشعار صائب که معرفی از آن دو گردید نگارش یافته ، نسخه بدست بچه افتاده و در آخر هر بخشی کلماتی نوشته از آنجمله مکرر سنه ۱۲۲۲ و ۱۲۳۵ را رقم نموده وطرز خط ومرکب این یادداشتها در اینکه نسخه از نظر خودشاعر گذشته وحواشی آن بخط اوست ، تردیدی ایجاد نمیکند .

یادداشتهائیکه بسال ۱۱۱۷ و ۱۲۱٤ نوشته شده اند پشت برگ آخر نسخه موجود وچندین برگ از اول و آخر وصّالی گردیده وبسال ۱۲۸۵ داخل کتابخانه اعتضادیه شده وپشت برگ اوّل یادداشت شده است .

جلد تیماجی مذهب . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (٤۲۵) . صفحه‌ای (۱۷) سطر . طول ($۲٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷۷) .

[٥٤٥] دیوان صاحب علی آبادی (فارسی)

میرزا محمد تقی ابن میرزا زکی مازندرانی متوفی بسال ۱۲۵٦(۱) از درباریان فتحعلیشاه قاجار بوده ، درقصائدوغزلیات گاهی **صاحب** وهنگاهی **صاحب دیوان** تخلص میکرده ، دراوائل جوانی ده سال وزارت عبدالله میرزا حاکم وفرمانفرمای خمسه وسهرورد وسجاس را داشته بسال ۱۲۳٤ بطهران احضار گردیده و مقام منشی الممالکی را پادشاه عصر بوی برگذار نمود ، در شیراز رضاقلیخان هدایت را دیده و میخواسته او را بطهران آورد بعللی معذرت خواسته ، قصائد غرّا وغزلیّات شیوا دارد ، راوی گروسی ٥٥ بیت از چند قصیده وی درمؤلفهٔ خود نقل وهدایت درحدود ۱۰۰۰۰ بیت از قصائد وی که درنعت حضرت پیغمبر ص وحضرت علی بن ابی طالب ع و پادشاهان معاصر و امرا میباشد واز رباعیات او انتخاب ودر مجمع الفصحا چاپ کرده است .

دیوان صاحب شامل قصائد و قطعات و غزلیّات و رباعیّات ومثنویات میباشد وباشمارهٔ دقیق نسخ زیرین درحدود (٥٥۰۰) بیت است ، ماده تاریخهائیکه بسال ۱۲۵٥ گفته دراینجاموجود وپیش از شروع به اشعار منشآت نثری صاحب دیوان که عبارت

(۱) انجمن سوم انجمن خاقان و ص۲۹۸-۳۱٦ ج ۲ مجمع الفصحا مراجعه گردیده است .

ازشرح حالی ازفتحعلیشاه واجداد وی وطائفه قاجاربانشاء فتحعلیشاه وقلم صاحب وحکایاتی بطرز گلستان و مراسلات دوستانه و قباله نکاح اردشیر میرزا وغیر از اینهاست واین بخش درحدود (۱۰۰۰) بیت میشود .

این شاعرهمت وهوس این راداشته که سعدی ثانی باشد وتاحدی هم شایستگی آنرا دارد ولی **همه گویند سخن گفته سعدی دگراست** ودراین معنی گوید :

باقبال دارای یزدان پرست — به نظم و به نثر آمدم چیر دست
چنین ساحری شیخ شیراز کرد — که بانظم خوش نثر انباز کرد
بدوران صاحبقران آن منم — که گویم درین هردوفن یك فنم

آغاز :

کراشاید ثنازان پس که زیبد آل یاسین را جهان مجدو تمکین آسمان دانش ودین را

(۱۲۱۶)

دیوان صاحب علی آبادی

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، ۲۳ برگ ازاوّل آن شامل نثریات علی آبادی است ، نویسنده از خود وسال نگارش نام نبرده مسلّماً در نیمه دوم قرن سیزدهم نگارش یافته و عناوین باشنجرف نگاشته شده و یادداشتی پشت صفحهٔ نخستین بوده محو گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۹۱) . صفحه ای (۱۷) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۵۹).

(۱۲۱۷)

دیوان صاحب علی آبادی

این نسخه نیز بخط نستعلیق بدون ذکر نام نویسنده و سال نگارش نوشته شده ، بسال ۱۲۶۱ داخل کتابخانه اعتضادیه شده و پشت نخستین صفحه یادداشت گردیده ،بخشی ازنثریات درآخرنسخه میباشد وشرح حال فتحعلیشاه راکه به انشاء خود وی نگاشته ودرنسخهٔ پیشین نیست درآغاز نسخه موجود وبخشی ازنثریات نسخه بالا را ندارد .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۸۲) . صفحه ای (۱۵)سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض ($۱۴\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۶۰) .

[٥٤٦] دیوان صبا (فارسی)

فتحعلی خان ملك الشعرا متخلص به **صبا** ازمشاهیر شعرای قرن سیزدهم هجری میباشد ، گذشته ازمقام ملك الشعرائی چندی حکومت کاشان که وطن اصلی وی بوده وحکومت قم ومقام احتساب الممالکی رادارا بوده، وقایع سلطنت فتحعلیشاه قاجار ومختصری ازتاریخ نیاکان اورا بنام «شاهنشاه نامه» در چهل هزار بیت در مدت سه سال برشته نظم آورده و **راوی گروسی** شرحی در ترجیح این کتاب بر شاهنامه فردوسی نوشته و گوید در جوانی مثنوی **لیلی ومجنون** گفته که درمیان است و **هفت پیکری** که دریکی ازسفرها ازمیان رفته و **خداوند نامه** که شامل اخبار صحیحه درمعجزات احمدی وغزوات حیدری است ودر حدودسی هزار بیت میباشد و آنرا در مدت سه سال بانجام رسانیده ومثنوی **عبرت نامه** ودیوان قصائد و مقطعات ورباعیات وغیره ازآثار آن جناب بیادگار مانده و بنا برضبط در مجمع الفصحا بسال ۱۲۳۸ جهانرا بدرود گفته و« کلامش فصیح و مطبوع و زیبا ومتین است ، اشعارش بلیغ و جزیل ومصنوع و رنگین ، کمال قدرت را داشته واز نو تخم سخن را درین روزگار او کاشته ، تجدید شیوه وقانون استادان قدیم را کرده » .

نسخه زیرین از دیوان او شامل درحدود (۱۲۰۰۰) بیت میباشد و هدایت گذشته ازمثنویهای وی پانزده هزار بیت شعر بوی نسبت داده است .

آغاز :

تعالی الله خداوند جهاندار جهان آرا
کزو شد آشکارا گل ز خار و گوهر از خارا

(۱۲۱۸)

دیوان صبا این نسخه شامل قصائد و مقطعات و غزلیات و رباعیات و مثنویات پندنامه و خلاصة الاحکام و عبرت نامه صبا میباشد و ظاهراً درزمان خود شاعر نگارش یافته نام نویسنده و سال نگارش نوشته نشده و برصفحهٔ نخستین نویسنده‌ای آنرا « خداوند نامه » معرفی کرده ولی مسلماً آن کتاب نیست .

جلد روغنی گل و بوته دار وطرف داخل نرگس . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق (۳۹۱) صفحه‌ای (۱۶) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۷ سانتیمتر) . عرض (۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۴۰۴) .

[۵۴۷] دیوان صهبا (فارسی)

صهبا محمد تقی (آقاتقی) بن ملایدالله از معاصرین آذر وهر دو در تحت تربیت سیّد علی مشتاق بوده وشاگردی اورا داشته‌اند ، این تخلص راهم استاد بوی داده، اجداد صهبا از دماوند بقم مهاجرت کرده وصهبا دراین‌شهر متولّد و نشو و نما یافته در اواخر عمر باصفهان رفته و بیست سال در آنجا بوده و بسال ۱۱۹۱ در شیراز وفات یافته و بیشتر بغزل‌سرائی و رباعی گوئی مایل بوده ودرانجمن خاقان است که «دوسه هزار بیت شعر گفته و در شاعری نیز (کذا فی‌النسخ) بطرزخوش میسروده» وهدایت‌نوشته‌اند که سه هزاربیت دیوان شعرجمع کرده وشاعری غزل سرای بوده است .

نسخهٔ زیرین شامل غزلیات (۱۰۵۰ بیت) و رباعیات (۱۶۰ رباعی) میباشد بنابراین درحدود ۱۴۰۰ بیت است .

آغاز :

نه تنها روشن است از پرتو روی تو محفلها
کزین شمع‌است روشن بزم جانها محفل دلها

(۱۲۱۹)

دیوان صهبا نسخهٔ این دیوان ودیوان هاتف ودیوان عبدالمجید درویش راکه با یکدگر پیوسته اند بخط شکسته نستعلیق خوب محمد رفیع بن محمد صادق شیرازی بسال ۱۲۲۱ نوشته و در آخر دیوان هاتف بدین تاریخ تصریح کرده ، در ابتداء هریك از دیوانها سرلوحی ظریف میباشد و میان سطرهای دوصفحه اول هریك طلااندازی شده وصفحات مجدول به اکلیل است .

برگ ۳۹ ـ ۸۸ شامل این دیوان میباشد .

جلد روغنی گل و بلبل وطرف درون نرگس . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی‌نازك . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۳۰) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۰ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۴۰۱) .

(۱) شرح حال ومعرفی ازصهبابامراجعهٔ‌به ص ۴۱۱ـ۴۱۲ آتشکده آذر انجمن‌پنجم‌انجمن خاقان‌و ص ۳۳۰ ج ۲ مجمع‌الفصحا وبعضی از ابیات وی خود وی‌نگارش یافته است .

[۵۴۸] دیوان طالب آملی (فارسی)

طالب آملی (۱) از شعرای مازندران است که بهندوستان رفته ودر آنجا بسال ۱۰۲۸ بمقام ملك‌الشعرائی شاه‌جهان رسیده ودر عنفوان جوانی بسال ۱۰۳۶ وفات یافته است.

مدعی است که درعلوم هندسه ومنطق وهیئت وحکمت وعرفان وخط وشعر سرآمد زمان میباشد، ودرشعر سبکی مخصوص بخود دارد ودر هند بسیار مطلوب شده ولی درایران چندان پسند نیامده وبهمین سبب در اشعار بسیار خودراسیاه‌بخت خوانده ورخت خویش بهندوستان کشیده و گوید:

هندو نبرد تحفه کسی جانب هند بخت سیه خویش بایران بگذار

بزرگتر نسخه‌ای از دیوان طالب را که نگارنده دیده و متعلق بکتابخانه مجلس شورای ملّی است شامل (۱۷۰۰۰) بیت از قصیده و قطعه و غزل و رباعی و مثنوی است.

آغاز: غزلیات

خدایا بر سر ناز آر با ما کج کلاهانرا بسحر غمزه برمافتنه کن جادو نگاهانرا

(۱۲۲۰)

دیوان طالب آملی

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، نویسنده ازخود و سال نگارش نامی نبرده، ظاهراً در نیمه اول قرن یازدهم نگاشته شده، شامل غزلیّات ومقطعات ویك مثنوی ورباعیات میباشد و در حدود (۳۵۰۰) بیت میباشد. در ابتداء هریك از بخشها برمربعی که از طلا پوشیده شده نام موضوع آن بخش نگارش یافته است.

جلد تیماجی. کاغذ دولت آبادی. واقف سپهسالار. قطع بغلی. شمارهٔ اوراق (۱۵۲) صفحه ای (۱۴) سطر. طول (۱۶ سانتیمتر). عرض (۹ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۱۳۷).

---

(۱) درعنوان نسخهٔ زیرین تصریح شده که طالب آملی است ودرآخر نسخه‌ای (بسال ۱۰۴۲ نوشته) ازدیوان طالب متعلق بکتابخانه مجلس محمد طالب ثبت شده وآذر در ص ۱۷۰-۱۷۱ آتشکده اورا از شعرای آمل مازندران معرفی کرده و ص ۳۷۲-۳۷۴ شمع انجمن ولی در ترجمه ادبیات ادوارد برون (ج ۴ ص ۱۶۹-۱۷۱) عاملی (باعین مهمله که منسوب به‌عامل شام میباشد، ثبت گردیده است.

[۵۴۹] دیوان طوفان هزارجریبی (فارسی)

طوفان هزارجریبی (۱) نامش میرزا طیّب و از اهالی مازندران متوفی بسال ۱۱۹۰ (۲) میباشد ، معاصر آذر مؤلف آتشکده بوده ودر باره وی گوید « جوانی غیور باستغنای طبع و شکفتگی خاطر مشهور مکرر ملاقاتش اتفاق افتاد » ، این مؤلف وهدایت هردو تذکر داده‌اند که آهاجی رکیکه گفته ولی در آخرعمر توبه نمود ودر نجف اشرف مجاور و درهمانجا بسرای آخرت شتافت وآذر در تاریخ وفات او یك رباعی گفته و این مصراع آن (طوفان در دریای نجف شد زصفا) تاریخ وفات او را میرساند .

هدایت نوشته‌اند که دیوان او شامل هفت هزاربیت وبیشتر آن غزلیات میباشد عبدالله نامی که از دوستان معاصر طوفان درنجف اشرف بوده مقدمه ای بردیوان او نوشته ودر آنجا پس از معرفی وشرح حال مختصری ازمؤلف تذکرداده که طوفان امید این داشت که‌دیوان متفرق‌وی جمع گردد‌بوی گفتم کسی‌دراین‌روزگار که بازارعلم وادب نارواست‌بدینکار مبادرت‌نخواهد نمود بهتر آنست که خوداین کاررا انجام‌دهی ، بنابراین‌دراواخرماه‌شوال‌سال۱۱۷۵ بجمع آنهاپرداخت‌ونیز گوید: «این‌دیوان‌شامل‌قصائد وغزلیات ومثنوی‌ورباعیات‌وشکرپاره‌وجنگ‌نامه‌وهجویات بنوعی که متقدمین ترتیب بنانهاده‌اند اقتدا بایشان‌نمود وچون تمام کلیات او هنوز بزیور جمع آوری مزین نگشته بود بتوضیح بعضی مراتب ازفهرست نپرداخت » ودراین مقدمه مراسله ایکه میرزا مهدیخان منشی نادرشاه بوی نوشته و نظم اورا ستوده مندرج گردیده است .

نسخهٔ‌زیرین درحدود ۳۳۰۰ بیت میباشد .

آغاز دیباچه : بسمله جواهرحمدی که صیرفیان بازارنقود معانی و ناظمان سلسلهٔ عقود ولآلی الخ .

---

(۱) در دیباچه نسخهٔ زیرین هزار جریب را از توابع استراباد معرفی کرده ولی اینك از توابع مازندران میباشد وشاید که سهو قلم دیباچه نویس باشد ویاپیش ازاین جزء آنجابوده‌است.

(۲) در ص۴۱۳ آتشکده‌آذر وانجمن خاقان و ص ۳۴۱-۳۴۳ ج۲ مجمع‌الفصحا شرح‌حال طوفان نگارش‌یافته‌وانتخابی‌از ابیات وی گردیده است .

آغاز دیوان: بسمله چه من دستیاری نباشد قلم را عطارد چه داند سیاق رقم را

(۱۲۲۱)

دیوان طوفان هزارجریبی این نسخه که شامل قصائد و مثنویات و غزلیات و رباعیات وقطعات میباشد، بخط نستعلیق خوب ظاهراً در اوائل قرن سیزدهم نوشته شده، در ابتداء دیباچه سرلوحی دارد و در آغاز دیوان سرسوره‌ای میباشد. صفحات مجدول به اکلیل و زنگار گردیده، بسال ۱۲۶۱ داخل کتابخانهٔ اعتضادیه شده و پشت صفحهٔ نخستین یادداشت گردیده‌است. جلد روغنی گل وبوته دورو. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۷۰). صفحه‌ای ۱۴ سطر درمتن و ۱۲ بیت درحاشیه. طول ($24\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۶ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۴۳).

[۵۵۰] دیوان (کلیات) ظهوری (فارسی)

نورالدین محمد(۱) ظهوری تخلص بگفته آذرونقل متأخرین ازاوترشیزی‌است ولی امین احمد او را درهفت اقلیم ازدانشمندان شهر تربت شمرده و در بارهٔ وی گوید: «باوصاف حمیده واطوار پسندیده موصوف بوده، بغایت نیکوذات وخوش اخلاق است، پیوسته شیوه اش اینکه کار فقیری بسازد وهمواره خواهشش اینکه مراد درویشی برآردالخ» وچند بیت ازو نقل کرده، ادوارد برون درتاریخ ادبیات خود گوید: «ظهوری ترشیزی بسال ۱۰۳۴ باپدرزنش ملك قمی که نیزازشعراست درشورشی که دردکن واقع شد کشته شده اند و ظهوری را از نثرنویسان معتبر وخوش سلیقه میدانند الخ».

ساقی نامه ظهوری بسیار مشهور و درحدود (۴۱۰۰) بیت میباشد ولی با این اشتهار آذراورا چندان نپسندیده ودیوان او شامل قصائد وغزلیات ورباعیات‌است وازآثار نثری وی سه دیباچه است که بنام: ۱ - خوان خلیل. ۲ - دیباچه نورس ۳- گلزارابراهیم مشهورمیباشندو نسخهٔ زیرین شامل آنهاست ومکاتیب ومنشأتی ازظهوری

(۱) درهفت اقلیم ص ۵۷۵ و۵۷۶ وآتشکدهٔ آذر ص ۷۳ و۷۵ وترجمهٔ تاریخ ادبیات برون ج ۴ ص ۱۶۹ فقط بنام ظهوری معرفی گردیده ولی مرحوم اعتصام درفهرست کتب خطی مجلس ص ۱۶۴ و۲۴۵ و۲۴۶ نام ظهوری را نورالدین محمد معرفی کرده است.

نیز دردست‌است ۱ ـ مکتوبیکه به فیضی (۱۰۰۴ مرده) نوشته و دیگری درشکوه ازاهل کرم و این هردونیز پیش از دیوان وی (نسخهٔ زیرین) نگارش یافته و پنج مکتوب‌او باسه دیباچه‌های نام‌برده درزیر شمارهٔ ۲۸۸ در کتابخانه مجلس موجود است.

دیوان قصائد و غزلیات ظهوری موافق نسخهٔ زیرین درحدود (۱۰۴۰۰) بیت میباشد و باساقی نامه (۱۴۵۰۰) بیت خواهد بود و دراین دیوان مدح و ثنای ائمه اثنی عشر علیهم‌السلام و عادلشاه ابیات بسیاری است.

آغاز غزلیات:

آنکه خواهد داشت فردا رحمتش دیوان ما گشته و صفش آفتاب مطلع دیوان ما

(۱۲۲۲)

دیوان ظهوری ترشیزی این نسخه بخط شکسته نستعلیق نوشته شده، نامی ازنویسنده وسال نگارش درنسخه نیست، درعبارات دیباچه های سه گانه: (دیباچه نورس ـ خوان خلیل ـ گلزار ابراهیم) وبعضی از ابیات دیوان اصلاحی بقلم غیرازنویسندهٔ نسخه دیده میشود شاید بنظرخود ظهوری رسیده وباصلاح آن پرداخته، کهنه بودن‌نسخه‌این احتمال‌راتأییدمینمایدو گذشته از دیباچه های نام‌برده ودو مکتوب مذکور شامل ساقی نامه وقصائد (غیر مرتب است) وغزلیات ویك صفحه شامل‌چند رباعی ازشاعر میباشد واسلوب خط هندی است ودراثرصحافی ابیاتی از آن ازمیان رفته وچند برگ آنهم وصّالی شده است.

جلد تیماجی. کاغذ دولت‌آبادی. واقف سپهسالار. قطع خشتی نازك. شمارهٔ اوراق (۲۹۲). صفحه ای (۲۸) بیت در متن وحاشیه. (طول ۲۰ سانتیمتر). عرض (۱۳ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۸۲).

[۵۵۱] دیوان ظهیرفاریابی (فارسی)

ظهیرفاریابی (ظهیرالدین طاهربن محمدالفاریابی(۱) متخلص به **ظهیر** متوفی

(۱) فاریاب چنانکه در ص ۸۴۰ ج ۳ معجم‌البلدان ثبت شده بکسر راء و یاء حطّی و درآخرآن باء است و از شهرهای خراسان در نزدیکی جوزجان ونزدیك بلخ میباشد وازآنجا تابلخ شش‌روز راه و از فاراب تا طالقان سه روز راه است و ظهیرالدین بدانجا منسوب میباشد و فاراب که حکیم معروف ابونصر از آنجاست نیز در ص ۸۳۳ ج ۳ معجم معرفی گردیده و گوید آنطرف سیحون در اواسط بلاد ترك واقع و از شاش دورتر است و جوهری و ابوابراهیم صاحب دیوان‌الادب از آنجا میباشند.

بسال۵۹۸(۱)) ازمشاهیرشعرای قرن ششم هجری میباشد ، بمداحی سلاطین معاصر خود : طغانشاه پادشاه نیشابور واتابك قزل ارسلان وابوبکر ونصرةالدین وپدراو محمدبن ایلدگزپرداخته ومعاصرخاقانی وجمال‌الدین اصفهانی وشرف‌الدین شفروه بوده وبه نیشابور واصفهان وآذربایجان مسافرت نموده ودرهرهنگام طبع آزمائی کرده ، گروهی وی را برانوری ترجیح داده ، برخی از امامی هروی(۲) دربارهٔ وی استفتا کرده اند سؤال وجواب ایشان اینست :

ای عالم زمانه که بر آسمان فضل ماه خجسته پیکرخورشید منظری
قومی ز ناقـدان سخن گفتهٔ ظهیر ترجیح می‌نهند براشعـار انوری
قوم دگر برین سخن انکارمیکنند فی‌الجمله درمحل نزاعندو داوری
ترجیح یکطرف توبدیشان نما که هست زیر نگین حکم تو ملك سخن وری

امامی درجواب گوید :

ای سالك مسالك فکرت درین سؤال معذور نیستی بحقیقت چو بنگری
تمیز را ز بعد تناسب درین دوطور هیچ احتیاج نیست بدین شرح پروری
کین معجزست وآن سحر، این نور وآن چراغ
این ماه و آن ستاره ،این حور و آن پری

ودیگری(۳) گفته :

هرمبتدی که بیهده ترجیح میدهد شعر ظهیر برسخن پـاك انوری
ماند بدان گروه که نشناختند بـاز اعجاز موسوی را از سحر سامری

دولتشاه گوید درباره دیوان ظهیرفضلا گفته اند :

دیوان ظهیر فـاریابی در کعبه‌بدزد اگر بیابی

---

(۱) تاریخ گزیده در فصل شعرای فارسی زبان برگ ۳۲۰ (نسخه خطی) ، تذکره دولتشاه ص ۱۰۹-۱۱۴، هفت اقلیم در ذیل شهر چیچکتو در اقلیم چهارم ص ۴۹۰-۴۹۳ ، آتشکده آذر ص۳۲۷ مجمع‌الفصحا ج ۱ ص ۳۳۰-۳۳۶ ودرهفت اقلیم وفات وی بسال ۵۹۲ میباشد .

(۲) درهفت اقلیم امامی نوشته شده ولی‌درتذکره دولتشاه مجدالدین همگراست واین ابیات درهفت اقلیم نقل گردیده است .

(۳) دولتشاه گوید این داوری را پیش مجد همگر شیرازی برده‌اند بنابراین شاید این دو بیت‌را که گوینده‌آن معین نگردیده از او باشد .

هدایت گوید این بیت که در ضمن شرح حال ظهیر نویسند از قطعهٔ یکی از متأخرین است که درهجو عبدالرحمن جامی معاصرخود گفته و ابیات دیگر اورا هم نقل نموده است .

ازمقدمهٔ نثری که نخستین نسخهٔ زیرین دارد معلوم میشود که نویسندهٔ آن که ازخود نام نبرده ، شاعری معاصر ظهیر بوده ، شهرت او را شنیده ، ازوطن خود بقصد دیدار این استاد حرکت کرده ، چون بآذربایجان رسیده استاد را در این جهان نیافته ، بران شده که آثاراورا جمع آوری کند ، چون این کاررا بانجام رسانید گوید بران شدم که آنرا تقدیم بصاحب هنری نمایم که شایسته این در های یتیم باشد دراکناف واطراف هرچه نظرانداختم کسی راشایسته ندیدم تااینجا که میگوید :

« تا عاقبت عزم کردکه این دفتر که مستودع چندین گهرست و مستجمع چندین درر بخزانهٔ صدر روزگارصاحب مطلق ولی الانعام بحق عالم عادل مؤید مظفر منصور مجدالدولة والدین عمادالاسلام والمسلمین اختیارالملوك والسلاطین ملك الصدور فی العالمین کهف ائمةالمهتدین نظام الملوك باسط ـ العدل والنّعم ناشرالجود والکرم قاصم الاعادی قاسم الایادی ملاذالفقراء والزّهاد وملجاءالعلماء والعباد حمیدالاخلاق کریم الاغراق ملك رؤساءالافاق مدالله ظلاله وضاعف اقباله فرستد چه‌جوهرراجوهری داند و گوهررا گوهری شناسد ـ

قدرسخن در زمانه طبع تو داند قیمت درّ ثمین بنزد کرامت .

هدایت نوشته اند که دیوان ظهر تخمیناً چهارهزار بیت میباشدو کهنه ترین نسخ درین کتابخانه وبزرگترین آنها دارای ۳۵۰۰ بیت ازقصائد فارسی وعربی وقطعه و غزل و ترکیب بند ورباعی میباشد و این دو بیت عربی ازو در تاریخ گزیده نقل گردیده :

اَعْرِفِ الفَرْقَ بَیْنَ دال وذال وهي اصل فن الفارسي معظم

کلُّ ما قبل سُکون بلا واي فذال فما سواه معجم

آغاز :

چوزهره وقت صبوح ازافق بسازدچنگ زمانه تیز کند نالهٔ مرا آهنگ(۱)

(۱) این آغاز دیوانی است که در اول بار گردآوری شده ولی دیگری قصائد وغزلیات آنرا موافق حروف اوآخر مرتب نموده ونسخهٔ این کتابخانه موافق این ترتیب اخیر است .

(۱۲۲۳)

دیوان ظهیر فاریابی

این نسخه را بخط نستعلیق بسال ۸۹۵ نوشته‌اند ، نویسنده از خود نام نبرده ولی خط نسخه بسیار شبیه بخط منعم‌الدین اوحدی شیرازی نویسنده دیوان حافظ بسال ۹۱۷ میباشد که درص ۵۸۲ و ۵۸۳ خصوصیات آن نگارش یافت، دیباچهٔ جامع را فقط این نسخه داراست ودرابتداء آن سرلوح ظریفی میباشد ، درابتداء قصائد سرسوره ایست که وسط آن ازطلا پوشیده شده وبر آن باسفید آب « دیوان ظهیرفاریابی» نوشته شده و تمام صفحات مجدول بطلا ولاجورد است .

جلد تیماجی . کاغذ بخارائی . واقف سپهسالار . قطع ربعی بزرگ . شمارهٔ اوراق (۱۷۳) . صفحه‌ای (۱۲) سطر . طول ($20\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۷۸) .

(۱۲۲۴)

دیوان ظهیر فاریابی

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده (ظاهراً در نیمهٔ اول قرن سیزدهم) طرز آن چون نسخهٔ پیشین است ولی دیباچه را ندارد ، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده ، نویسندهٔ دیگری **انیس العشاق** شرف را نیز بخط نستعلیق نوشته وبدان پیوسته‌است واین دو کتاب بسال ۱۲۸۰ داخل کتابخانه اعتضادیه شده ، ازانیس العشاق درفصل ادبیات معرفی خواهد شد واین نسخه ازدیوان ظهیر درحدود (۲۵۰۰) بیت شعراست .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ برگها (۱۲۵) . ضمیمه (۴۷) . صفحه ای (۱۶) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۸۱) .

(۱۲۲۵)

دیوان ظهیر فاریابی

این نسخه را بخط نستعلیق حسین بن عیسی حسینی تفرشی بسال ۱۲۵۷ نوشته، قصائد آن مرتب بترتیب حروف آخر آنها برحسب ترتیب حروف هجامیباشدو آغازاین نسخه آن اینست :

سفر گزیدم و بشکست عهد قربی را مگـر بحیله به بینم جمـال سلمی را

و درحدود (۳۵۰۰) بیت را شامل است، پشت صفحهٔ نخستین یادداشتی بوده محو گردیده است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك. شمارهٔ اوراق (۱۱۷). صفحه‌ای (۱۶) سطر. طول (۲۲ سانتیمتر). عرض (۱۴ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۷۹).

(۱۲۲۶)

دیوان ظهیر فاریابی

این نسخه ظاهراً درقرن دوازدهم نگاشته شده، اوراقی ازاول و آخر آن افتاده، نویسنده‌ای برچند برگ چندین قصیدهٔ ظهیر را نوشته به اول نسخه پیوسته وابیاتی چند هم در آخر آن نوشته وطرز اصل نسخه چون نسخه اصلی غیرمرتب است ولی اینك آغاز آن موافق دیوان مرتب شده ظهیر میباشد.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع ربعی بزرگ. شمارهٔ اوراق (۱۲۰). صفحه‌ای (۱۴) سطر. طول (۱۹ سانتیمتر). عرض ($۹\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۸۰)

[۵۵۲] دیوان عبدالمجید درویش (فارسی)

عبدالمجید مشهور به **درویش** ازخطّاطین معروف میباشد و خط شکسته را بپایه ای رسانیده که تاکنون کسی بدان نتوانست رسید و رونق خط شفیعا و میرزا حسن راکه دربارهٔ آنها گفته اند **اثنان لاثالث لهما** برانداخته، حاجب شیرازی درباره وی گفته:

«ای گشته مثل بخوش نویسی زنخست — مفتاح خزائن هنرخامهٔ تست
تاکرده خدا لوح قلم را ایجاد — ننوشت کسی شکسته راچون تودرست»

دراشعار مجید تخلص دارد، راوی گروسی شماره ابیات دیوان او را هزارو پانصد بیت ضبط کرده ونسخهٔ زیرین در حدود (۱۲۳۰) بیت را شامل میباشد، بسال ۱۱۸۵ وفات یافته و آذر، **شده ایوان جنان منزل درویش مجید** را ماده تاریخ وی یافته وچند شعر ازدیوان وی انتخاب نموده وهدایت و راوی نیزچند بیت ازودر کتاب خود آورده‌اند(۱).

(۱) آتشکدهٔ آذر ص ۴۲۴، انجمن خاقان در انجمن چهارم و مجمع الفصحا ج ۲ ص ۴۴۵ دیده شود.

آغاز :

نبود باورت ای آنکه (کذا) زخم کاری ما کنون بیابتماشای جان سپاری ما
شب فراق روا نیست منع زاری ما چرا که زاری ما نیست اختیاری ما .

(۱۲۲۷)

دیوان عبدالمجید این نسخه را بخط شکسته نستعلیق محمد رفیع بن محمد صادق شیرازی بسال ۱۲۲۱ نوشته و بادیوان صهبا و دیوان هاتف **درویش** به‌شمارهٔ (۴۰۱) دراین کتابخانه ثبت گردیده (برگ ۸۹-۱۳۰) خصوصیات دیگر آن درص ۶۲۷ نگاشته شد .

[۵۵۳] دیوان عبدالواسع جبلی (فارسی)

عبدالواسع جبلی تخلص ازشعرای مشهورقرن ششم هجری میباشد(۱) بنابر ضبط درهفت اقلیم لقب وی **بدیع الزمان** بوده وهدایت پدران اورا عبدالجامع بن عمران بن ربیع نامیده و گوید جبلی بسال ۵۵۵ جهانرا بدرود گفته وخودوی بسیادت وانتساب خویش بحضرت پیغمبراکرم ص اشاره نموده :

نکرد باید بامن بقصد جبّاری که من زنسل رسول خدای جبّارم

درتاریخ گزیده آمده که عبدالواسع جوانی برزگر بوده ، روزی سلطان سنجر گذرش برپنبه زاری افتاده که عبدالواسع درآن بود وبدین بیت مترنم :

اشتر دراز گردنا دانم چه خواهی کردنا
گردن درازی میکنی پنبه بخواهی خوردنا

سلطان دراو بوی لطف یافت او را ملازم کرد و تربیت کرد وتا بدان مرتبه رسید که طرز شعر او تاغایت چون اونگفته اند .

آقای بدیع الزمان درسخن وسخنوران این قول را بااستدلال وشواهد تاریخی رد کرده اند .

دراشعارجبلی جنبه حسن الفاظ وصنایع بدیعیّه زیاد مراعت گردیده وباوجود این تقیّد لطافت خود را ازدست نداده و سلطان سنجر ۵۱۱ - ۵۵۲ وبهرامشاه بن

(۱) لباب الالباب ج ۱ ص ۱۰۸-۱۰۹ ، تاریخ گزیده ص ۶۴۰-۶۴۱ (نسخه خطی) ، تذکره دولتشاه ص ۷۳-۷۶ ، هفت اقلیم ۵۲۰-۵۲۳ ، مجمع الفصحا ج ۱ ص ۱۸۵-۱۹۲ وسخن وسخنوران ج ۱ ص ۳۲۷-۳۳۴ مراجعه گردیده است .

مسعود غزنوی ۵۱۲-۵۴۴ (در تاریخ سلطنت این پادشاه دولتشاه و حمدالله و بدیع الزمان اختلاف دارند) وارسلان‌شاه بن کرمانشاه ازسلاجقهٔ کرمان ۴۹۴-۵۳۶ را مدح گفته واین بیت عبدالواسع زبان زد همه است :

منسوخ شد مروت و معدوم شد وفا وزهردو نام ماند چو سیمرغ و کیمیا

وبدین مناسبت تخلص خود را جبلی قرار داده که از اهالی غرجستان میباشد که ازطرف مغرب بهرات وازمشرق بغوروازجنوب به غزنه وازشمال بمرو محدود میگردد وغرج بمعنی کوه وغرجستان کوهستانست .

نسخهٔ زیرین که شامل قصائد ومقطعات وغزلیات جبلی است درحدود(۴۷۰۰) بیت میباشد .

آغاز :

که دارد چون تومعشوق و نگار وچابك ودلبر

بنفشه زلف ونرگس چشم ولاله روی ونسرین بر

(۱۲۲۸)

دیوان عبدالواسع جبلی

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، آخر آن افتاده ، ظاهراً دراوائل قرن دهم هجری نگارش یافته ، یك سرلوحی ظریف که باسفیداب برقسمت طلائی وسط آن نوشته شده : (دیوان افصح المتکلمین عبدالواسع جبلی) درآغازنسخه میباشد وصفحات مجدول بطلا ولاجورد است وآخرین بیت نسخه کامل اینست :

فخردارد برهمه سادات گیتی ازشرف فضل دارد برهمه اشراف عالم درمحل

چندین برگ ازاول وآخرنسخه وصّالی گردیده وپشت برگ اول یادداشتهائی باتاریخ وبی تاریخ وجود دارد .

جلد تیماجی . کاغذ بخارائی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱۵۱) . صفحه‌ای (۱۶) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۴ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۹۳) .

[۵۵۴] دیوان (کلیات) عرفی (فارسی)

سیّد محمد ابن خواجه زین‌الدین **علی بن جمال‌الدین** شیرازی متخلص به

عرفی ازمشاهیر شعرای قرن دهم هجری بوده (متولد بسال ۹۶۳ متوفی بسال ۹۹۹(۱)) پدرش مقام داروغه گی شیراز را داشته، عرفی پس از اینکه بسن رشد رسیدو کسب فضائل نمود علم شاعری برافراخت وبامعاصرین خود چون **غیرتی شیرازی** ودیگر پهلوانان، سخن پردازیها و کشتی گیریها کرده و همه ازو حساب میبرده اند، چون آوازهٔ شعر دوستی وشاعرپروری خان خان سپهسالار (عبدالرحیم) را شنید رو بهند آورد وبوسیله حکیم ابوالفتح گیلانی که او را نیز مدائح بسیار گفته به خان مذکور شناسانده شد وبدان آستان راه یافت ومنظور نظر او گردید و کار او در دوستی خان خانان بجائی رسید که در هنگام ملازمت از آداب ورسومیکه بجای سلام هندیان ودیگران بجا میآورند معاف گردید، داستان ملاقات وجواب وسؤال بافیضی شاعرهندی را درص ۵۲۴ نگاشتیم.

عرفی بسال ۹۹۶ نخستین دیوان خودرا مرتب نموده ومصراع: **اول دیوان عرفی شیرازی** تاریخ این جمع را میرساند و گذشته ازین صنعتی که در آن بکار برده اینست: بشمارهٔ حروف آحاد این مصراع (۲۷) قصائد وعشرات آن (۲۷۰) غزل، ومآت آن (۷۰۰) رباعی ومقطعات در آنست.

عبدالباقی نهاوندی در مقدمه دیوان کامل عرفی که شامل چهارده هزار بیت میباشد و در کتابخانه مجلس موجود است گوید:

«چون عرفی دچار ناخوشی اسهال شد و خود را نزدیك به بدرود کردن جهان دید مسوّدات اشعار خود را بکتابخانه خان خانان فرستاد، چون از جهان رفت خان خان هم محمد قاسم ابن خواجه محمد علی اصفهانی مشهور ومتخلص به **سراجا** راکه از شعرا و دانشمندان و سرحلقه مستعدان بود مأمور جمع وترتیب وتدوین اشعار عرفی فرمود، سراجا یکسال و نیم پس از مشقت بسیار این دیوان که شامل قصائد و غزلیات وترکیب و ترجیع بند و قطعه ورباعی و مثنوی میباشد ترتیب داد ونویسنده مقدمه گوید درپاره‌ای ازاوقات درهنگام جمع این دیوان حضورداشتم ومیدیدم که بیرون آوردن ومرتب کردن آنها ازمسوّدات عرفی تاچه

(۱) تذکره خوشگو حرف عین ومقدمه نسخه دیوان متعلق بمجلس شورای ملی بقلم عبدالباقی نهاوندی معاصر عرفی وص ۲۰۰-۲۰۵ هفت اقلیم وص ۲۴-۲۵ ج ۲ مجمع الفصحا مراجعه‌شده‌است.

حد زحمت داشت در آخر مقدمه قطعه ایکه سراجا در تاریخ این جمع و ترتیب انشاء نموده ، گذارده شده وبیت آخر آن که سال نظم را میرساند اینست :

از خرد خواستم چو تاریخش گفت **ترتیب داده** تا دانی =۱۰۲۶

طبع عرفی در انشاء قصائد و غزلیات ید بیضاء داشته و دو مثنوی که برابر مخزن الاسرار (مجمع الابکار) و خسرو شیرین نظامی ساخته بسیار سلیس و متین میباشد و اول دیوان وی با مجمع الابکار که در حدود ۵۶۰۰ بیت میباشد دوبار (بسال ۱۳۰۸ و ۱۳۳۳) در بمبئی و کانپور هندوستان چاپ گردیده ولی تمام دیوان او چاپ نشده ورسالهٔ نفیسهٔ وی که درعرفان (در ۲۵۰ بیت) نوشته قدرت کامل نثر نویسی ویرا نیز میرساند : و آغاز آن اینست : بسمله حمدیکه از غایت شایستگی منزّه از شایبهٔ تعیّن و تخصیص آمده الخ .

عرفی در قصیده‌ایکه خود آنرا « ترجمة الشوق » نامیده اظهار نموده :

بکاوش مژه از گور تا نجف بروم اگر بهند بخاکم کنند یا بتتار

پس ازسی سال از وفات عرفی بسال ۱۰۲۸ استخوانهای او بوسیلهٔ درویشی بنجف فرستاده شد، دوسال هم دربین راه استخوانها در مشهد مقدس حضرت رضاع بود، چون بنجف رسید در بیرون دروازه بجائیکه آنرا **بحیره** گویند دفن نمودند و **رونقی همدانی** قطعه‌ای در تاریخ آن گفت وماده تاریخ آن اینست :

رقم زد از پی تاریخ رونقی کلکم بکاوش مژه از هند تا نجف آمد

(در دو نسخه از تذکره خوشگو در مصرع ماده تاریخ «از گور» نوشته شده وبرحسب محاسبه مسلماً غلط وصحیح «ازهند» میباشد)

(۱۲۲۹)

دیوان عرفی شیرازی

این نسخه از دیوان بدون تاریخ نوشته شده ، پشت صفحهٔ نخستین تاریخ هائی دارد که ازهمه پیشتر بسال ۱۰۷۷ میباشد که نسخه در این تاریخ از کتابخانهٔ دولتخانه بیرون آورده شده ومسلّماً خود دیوان در نیمهٔ اول قرن یازدهم نگارش یافته و گذشته ازمندرجات «اول دیوان عرفی» «رساله نفیسه عرفی» و مجمع الابکار وبخشی از «خسروشیرین» عرفی

(درحدود ۳۰۰ بیت) وقصائد وغزلیات چندی را شامل و گذشته ازرساله نفیسه درحدود ٦٥۰۰ بیت شعرمیباشد .

ازیادداشتهای پشت صفحهٔاول و آشنائی بخطوط کتابدارهای دربار صفوی معلوم میشود که نسخه متعلق به آن کتابخانها بوده، چهارسرلوح بسیارظریف که طرز آنها مختلف وچون خط کتاب از آثارهندی میباشد در آغازرساله نفیسه، قصائدو مقطعات، غزلیّات ، ومجمع الابکار رسم گردیده ومیان سطرهای آنصفحه و صفحهٔ مقابل آن طلا اندازی ونقاشی گردیده است .

جلد سوخته معرق طلاپوش بسیار ظریف . کاغذ کشمیری . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲٦۲) . صفحه‌ای (۱٥) سطر . طول (۲٦ سانتیمتر) . عرض ($۱٥\frac{۲}{۱}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۷) .

(۱۲۳۰)

دیوان عرفی شیرازی

این نسخه‌را محمدسعید بسال ۱۰٥۹ بخط نستعلیق خوب نوشته طرز مندرجات آن با نسخهٔ پیشین مخالف ولی از لحاظ معنی شبیه آنست (رسالهٔ نفسیه ، مجمع الابکار ، خسرو شیرین ، قصائد و مقطعات ، غزلیات ، ورباعیات) شش سر لوح ظریف که قسمت بالائی آنها نوساز میباشد در ابتدای شش بخش نام برده میباشد و میان ابیات دو صفحهٔ نخستین هریك باطلا نقاشی شده و نیز میان ابیات تمام صفحات وفواصل قصائد و غزلیات وغیره تذهیب گردیده ، تمام برگها باکمال استادی متن وحاشیه گردیده در پایان آخرین صفحه ظاهراً یادداشتی بوده محو گردیده و یادداشت دیگری جای آن نگارش یافته وجز رسالهٔ نام برده شامل درحدود ٦۳٥۰ بیت است .

جلد تیماجی ضربی . کاغذ **متن** خان‌بالغ **حاشیه** فرنگی . واقف سپهسالار. قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۱۱) . صفحه‌ای (۱٦) سطر . طول ($۲٥\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض ($۱٥\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۸) .

(۱۲۳۱)

دیوان عرفی شیرازی

این نسخه بخشی از اول آن افتاده و بیت نخستین آن که از ردیف دال غزلیات میباشد اینست :

وبرگهائی میان برگ اوّل و دوم آن افتاده ، این قسمت موجود که شامل بخشی ازغزلیات وقصائد ومقطعات ورباعیات میباشد درحدود ۴۲۰۰ بیت میباشد واشعاریکه عرفی پس از دیوان اول خود ، سروده دراین نسخه موجود وازآنها این قطعه است .

یکتا گهر محیط اخلاص — از بحر محیط پادشا زاد
تاریخ تولدش چه پرسی — « آرایش روزگار مازاد »

واین مصراع چهارم موافق حساب ابجد سال ۹۹۹ را معین میکند ، برگهائی ازنسخه وصّالی‌شده وابیاتی هم درحواشی نگارش یافته واگردرزمان حیات شاعر نگاشته نشده باشد مسلّماً درسال های اوائل قرن یازدهم هجری نگارش یافته است .

جلد تیماجی . کاغذ حنائی. واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱۴۲) . صفحه‌ای (۱۴) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۶) .

(۱۲۳۲)

دیوان عرفی شیرازی

این نسخه فقط مجمع‌الابکار وخسروشیرین عرفی میباشد بخط نستعلیق بسیارخوب نورالدین محمد لاهیجی بسال ۱۰۱۴ نگارش یافته ، درآغازهریك ازدو کتاب یك سرلوح زیبارسم شده ، چهار مجلس صورت سازی بسیارقشنگ که هریك نصف صفحه رافراگرفته دارا، برخی از صفحات مختصر وصّالی شده و بنام « منظومه نورالدین لاهیجی » داخل کتابخانه اعتضادیه واین کتابخانه گردیده ومسلّماً غلط است .

جلد روغنی دورو ، درون مجلس حضرت یوسف ع وزلیخا وزنان مصروکاردوترنج وبرون آن گل و بلبل . کاغذ کشمیری . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۶۷) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($19\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۴۶۲) .

[۵۵۵] دیوان علی نقی (فارسی)

زین‌الدین شیخ علی نقی کمره ای متولّد بسال ۹۵۸(۱) و متوفی بسال

(۱) در اواخر بخش قصائد ومقطعات درتاریخ ولادت‌خود اززبان پدر گوید :

فرزند علی نقی گزین درّ ثمین — آمد بوجود و حظّ وافر بیقین
ازدانش ودین ودولتش هست که هست — تاریخ « امام دانش و دولت و دین » .

۱۰۶۰(۱) ازعلمای امامیّه قرن دهم ویازدهم هجری میباشد ومؤلفاتی درفقه وحکمت وکلام واخبار دارند ودرص ۳۰۴-۳۰۶ وص۳۴۷- ۳۵۰ ج ۱ فهرست دو مؤلفهٔ ایشان را معرّفی کامل کرده ام .

این عالم چندی قاضی شیراز بوده وبهمین جهت صاحب امل الآمل (ج ۲ ص ۵۶) ایشان را شیرازی معرفی کرده و پس از آن شیخ الاسلام اصفهان گردیده وکتاب مفصّلیکه درردّ برنوح آفندی درمبحث امامت بفارسی نوشته اخیراً داخل دراین کتابخانه گردیده ودرمجلّد بعد معرّفی خواهد گردید .

این عالم نقی تخلّص است ودیوان وی شامل غزلیات ، رباعیات ، قصائد ، مقطعات ، معمّیات ، ترکیب بند ، مراثی وتاریخ هاست و نسخه زیرین درحدود (۵۳۰۰) بیت شعرمیباشد .

آغاز (غزلیات) :

ای نام همایونت طغراچهٔ فرمانها　　خورشیدصفت طالع ازمطلع دیوانها

آغاز (قصائد) :

چوخفتگان لحد راصباح روزنشور　　زخواب مرگ جهاندنهیب نفخهٔ صور.

(۱۲۳۳)

دیوان علی نقی کمره ای

این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب محمد جعفربن عنایت الله شیرازی بسال ۱۰۴۹ نوشته ، دوسرلوح بسیارظریف درآغاز قصائد وغزلیات میباشد ومیان سطرهای دوصفحهٔ اول آنها طلا اندازی ونقاشی گردیده وصفحات مجدول بطلاولاجورد میباشد ، حاشیه برگ اول وآخر وصّالی گردیده است .

جلد ساغری ضربی و سوخته . کاغذ خان بالغ . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۱۷) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول ($\frac{1}{2}$ ۲۵ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۴ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۸۴) .

(۱) در ص ۴۰۹-۴۱۱ روضات شرح حال این عالم جلیل مفصلاً نگارش یافته ودرص ۲۱۳-۲۱۴ آتشکده آذر و ص ۴۹-۵۰ ج ۲ مجمع الفصحا مختصر معرفی از مقام شاعری و غزل‌سرائی ایشان شده است .

[٥٥٦] دیوان عماد فقیه کرمانی (فارسی)

عماد فقیه چنانکه در آخر نخستین نسخه زیر تصریح گردیده علی نام وعمادالدین لقب داشته ، تخلّص اوعماد است ازعرفا وعلمای معاصر آل مظفر میباشد در کرمان که وطن او بوده خانقاهی داشته و بسال ٧٧٣(١)در همانجا وفات یافته است ، داستان گربه وی مشهور ومعارضه خواجه حافظ در اشعار باصوفی ظاهراً باوی بوده وتصور میکنم که عبید زاکانی هم موش و گربه خودرادراشارهٔ بکارهمین عماد ساخته باشد ، دولتشاه درتذکره خود از جواهرالاسرار شیخ آذری نقل نموده : « فضلا بر آنند که درسخن متقدمان و متأخران احیاناً حشوی واقع شده الاّ سخن خواجه فقیه کرمانی که اکابر اتفاق کرده اند که در آن سخن اصلاً فتوری واقع نیست نه درلفظ ونه درمعنی » . وباچنین شهادتی نیازمندی دیگربرمعرفی ندارد واین دیوان وی که شامل دوقصیده درتوحید ونعت وغزلیات ومقطعات ورباعیات وفردهای شیوا میباشد درحدود (٥٠٠٠) بیت است .

آغاز :

ای هردم از عطای تو کامی دگرمرا وز شکر نعمت تو دهن پرشکرمرا .

(١٢٣٤)

دیوان عماد فقیه

این نسخه در زمان حیوة شاعر بسال ٧٦٣ بخط نسخ خوب نوشته شده ، مرتب بترتیبی نیست ، در اینجا عین عبارت نویسنده که درآخرنسخه نوشته نقل مینمائیم :

تمّت کتابة الغزلیات المجموعة في هذا المجلد من مقولات شیخ الاسلام الاعظم قدوة اکابر مشایخ العالم مرشد اعاظم السلاطین عمادالملّة والشریعة والدین علی الفقیه ادام الله میامن انفاسه الشریفه باشارة الصاحب الاعظم سلطان الحاج والحرمین افتخار اکابر الخافقین جمال الدولة والدین مقبول

(١) تذکره دولتشاه ص ٢٥٤-٢٥٦ چاپی ، هفت اقلیم ص ٢٢٧-٢٢٩ وآتشکده آذر ص ١٢٥ مراجعه شده است .

اکابر السلاطین رشید زید قدره وعزّ نصره علی یدالعبدالضعیف جنیدبن عوض سالاراصلح الله شأنه في سبع الاوّل سنة ثلث وستین وسبعمائه .

ودر حاشیهٔ همین صفحه انتقال آن بسال ٧٦٤ بدیگری یادداشت گردیده و دو صفحهٔ نخستین دارای دومربع مستطیل (پیشانی) مذهّب ونقاشی شدهٔ ظریف ازهمان قرن هشتم وهنگام کتابت نسخه میباشد وتمام صفحات مجدول بطلاولاجورد است

پشت صفحهٔ نخستین یادداشتهائی موجود ویادداشتی راازآنجا محو کرده‌اند .

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ بخارائی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (١٨٧) . صفحه‌ای (١٤) سطر. طول ($23\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($15\frac{1}{2}$ سانتیمتر).شمارهٔ کتابخانه(١٨٢).

(١٢٣٥)

دیوان عماد فقیه

این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب بسال ٩٨١ محب‌اللّه‌بن حسن نوشته وغزلیات آن برحسب ردیف ها مرتب بترتیب حروف تهجی میباشد ، سرلوح کوچك ظریفی در اول دارد ومندرجات آن عیناً نسخهٔ پیشین ولی مرتب بحروف تهجی برحسب قوافی است وصفحات مجدول بطلاوزنگاروشنجرف گردیده وتتمّه غزلیات وتمام مقطعات ورباعیات وفردها درحاشیهٔ برگهای نیمهٔ اول نسخه نگارش یافته وپشت صفحهٔ اول وآخر یادداشتهائی میباشد وبرخی هم محو گردیده وبرخی ازبرگها وصّالی شده است .

جلدتیماجی. کاغذ خان‌بالغ . واقف سپهسالار. قطع رحلی. شمارهٔ اوراق (١٥٦) صفحه‌ای (١٢) سطر درمتن (٩) درحاشیه . طول (٣١ سانتیمتر) . عرض (٢٠ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (١٨١) .

[٥٥٧] دیوان عنصری (فارسی)

عنصری ، ابوالقاسم حسن بن احمد بلخی متوفی بسال ٤٣١(١) میباشد، درکوچکی سایهٔ پدرومادرازسرش کوتاه شد ، دزدان سرمایه اورا درسفری از کفش ربودند، بتحصیل سرمایه معنوی پرداخت ، ازفضلای نامدارشد وملك‌الشعرای سلطان محمود غزنوی گردید ودرآن عصر برچهارصد شاعر مبرّز دربار محمودی چون فردوسی

(١) لباب الالباب ج ٢ ص ٢٩-٣٢ ، تذکره دولتشاه ص ٤٤-٤٧ چاپی ، هفت اقلیم ص ٤٤٧-٤٨١ ، آتشکدهٔ آذر ص ٣١٩-٣٢١ ، مجمع الفصحا ج ١ ص ٣٥٥-٣٦٧ وسخن و سخنوران ج ١ ص ٩٨-١٠٧ مراجعه گردیده است .

وعسجدی وغضائری ومنجیك واسدی طوسی ومنوچهری وزینتی‌سکزی وابوحنیفه اسکافی وراشدی وابوالفرج سکزی وغیرازاینها امیر بوده و برتری داشته و ازراه مدح وثنای پادشاه تموّل‌ودارائی بی‌نهایت یافته وسلطنت سلطان مسعودبن محمود را ده سال درك کرد وباعزت در اثر حسن خلق و کرامت زندگانی نمود و پیش پادشاه ومردم معززومحترم بود ، گویند سی‌هزار بیت انشا نموده ولی اشعار او در دست نیست ، بزرگترین نسخه‌ای که نگارند دیده متعلق به کتابخانهٔ مجلس میباشد که درحدود ۵۰۰۰ بیت است‌وهدایت دیوان‌سه‌هزاربیتی آنرا پیش‌خوددانسته

عنصری گذشته از قصائد و غزلیات و مقطعات و رباعیات چند مثنوی بنام وامق و عذرا ، « شاد بهرو عین الحیوة » ، « سرخ بت و خنگ بت » نسبت میدهند ولی نسخهٔ آنها در دست نیست ، آقای تربیت در ص ۳۱۹ شمارهٔ ٤ مجله مهرسال پنجم (۱۳۱٦ خورشیدی) نوشته اند که ابیاتی ازمثنویات عنصری را ازجاهای مختلف گردآورده‌اند وازعبارت عوفی درذیل‌شرح حال‌نظامی(۱) نگارنده استفاده میکند که اورا کتابی بنام خسروشیرین ویا بدان وزن وبحربوده ولی بدین نام کتابی بدو نسبت نداده اند .

(۱۲۳٦)

دیوان عنصری

این‌نسخه بخط نستعلیق بدون تاریخ نوشته شده ، بسال۱۲۸۲ داخل کتابخانه اعتضادیه گردیده ، ظاهراً چند سالی پیش از این تاریخ نوشته شده ، دیوان منوچهری بخط همان نویسنده بدان پیوسته میباشد واعتضادالسلطنه درحاشیه بعضی از صفحات دیوان دوم یادداشتهائی بسال ۱۲۸۳ نموده واین نسخه ازدیوان عنصری که شامل قصائد وغزلیات ومقطعات ورباعیاتی چند میباشد درحدود (۲۰۰۰) بیت است .

جلد تیماجی نیم‌ضربی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۵٤) . این دیوان (۷۵) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول (۱/۲ ۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱/۲ ۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۸۹) .

(۱) عبارت لباب اینست : « قصهٔ خسرو شیرین چنان نظم کرد که روان عنصری تلخ کام شد » .

[٥٥٨ و ٥٥٩] دیوان فضولی بنگ و باده (ترکی)

محمد بن سلیمان بغدادی متوفی بسال ٩٧١(١) متخلص به فضولی از مشاهیر شعرای قرن دهم هجری بوده ، بعربی و ترکی و فارسی شعر میسروده و مثنوی « بنگ و باده » وی که بترکی و درمعارضهٔ این دو براندازند اساس آدمیّت وعفت در (٣٥٠) بیت میباشد نیز از آثار اوست ، درهفت اقلیم و آتشکدهٔ آذر چند بیت فارسی از او نقل گردیده وما برای نشان دادن طرز فکر و طبع وی آنها و چند بیتیکه در دیباچهٔ این دیوان گذارده دراینجا می آوریم :

آسودهٔ کربلا بهرحال که هست — گرخاك شود نمیشود قدرش پست
بر میدارند و سبحه اش میسازند — میگردانندش از شرف دست بدست

تا در دلت اندیشه بیداد نیاید — هرگز زمن دلشده ات یاد نیاید

یارمارا به ازین زارو حزین میخواهد — به ازین چیست که مارا به ازین میخواهد

ز بیم دشمنیم ای رقیب ایمن باش — که مهر او بدلم جای کین کس نگذاشت

طبیب عشق علاجی بغیر مرگ نکرد — ولی کشنده تر از مرگ بود درمانش

اگر عمر ها مردم بد سرشت — بود همدم حوریان بهشت
درآن محفل پرصفا روزوشب — ز جبرئیل خواند فنون ادب
بآن اعتقادم سرانجام کار — نگردد ازو جز بدی آشکار
اگر سالها گوهر تابناك — فتد خوار و بیقدر بر روی خاك
برآنم که کمتر نشیند غبار — ز خاکش برآئینهٔ اعتبار
چوازخاك خیزد همان گوهراست — شهانرا برازندهٔ افسر است .

فضولی دیباچه ای بترکی براین دیوان نوشته و خود دیوان که شامل غزلیات وقطعات و مخمسات ورباعیات میباشد درحدود (٣١٥٠) بیت میباشد وبسال ١٢٦٦ درتبریز ونیز درتاشکند چاپ گردیده است .

---

(١) در ص ٢٠٣ و ٥١٨ ج ١ کشف الظنون و ص ٩٣ هفت اقلیم و ص ١٧٣ آتشکده مراجعه گردیده است .

علاقمندی فضولی باهل بیت و تشیّع وی از آثارش ظاهر و گذشته از قصائدی که درمدح حضرت مولی علی بن ابی طالب علیه السلام دارددر اوائل بنگ و باده (نسخه دوم این فهرست) گوید :

اولدر آئینه درارصورت حق — نه وصی نفس مصطفی مطلق
ناظم شرع ساقی کوثر — باب شبیرو والد شبّر
ربنا لاتعسر و اولی — ربّنا شربت بکف علی
یار سلمان و خواجهٔ قنبر — والی روضه ساقی کوثر

آغاز (دیباچه) : بسمله حمد بیحد اول متکلم نطق آفرینه که سفینه امید سکان بحار بحور نظمی الخ .

آغاز (دیوان) :

قدانارالعشق للعشاق منهاج الهدی — سالك راه حقیقت عشقه ایلر اقتدا .

آغاز (بنگ وباده) : ای ویون بزم کایناته نسق — براقن جام عشق شاه حق .

(۱۲۳۷و۱۲۳۸)

دیوان فضولی و بنگ و باده

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، از طرز نگارش وتذهیب احتمال میدهم که درقرن دهم وزمان حیات فضولی نگاشته شده باشد ، سه سرلوح ظریف که طرز آنها بایکدگر مختلف میباشد دراول دیباچه ودیوان وبنگ و باده میباشد ، میان سطرهای دوصفحه اول دیباچه ودیوان طلااندازی شده وتمام صفحات باطلا وغیره جدول کشی شده وتذهیب ونقاشی گردیده ، ومهرهائی پشت صفحهٔ نخستین بوده محو کرده اند ، بامقابله به نسخه دیگرمعلوم شد که دوبرگ ازآخرنسخه هم برداشته شده وبرخی ازاوراق وّصالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ بخارائی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۱۵۱) . صفحه ای (۱۲) سطر . طول ($۲۶\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۷) .

(۱۲۳۹و۱۲۴۰)

دیوان فضولی و بنگ و باده

این نسخه را بسال ۱۰۶۹ بر حسب امر زال بیك یوزباشی ، رجب بن محب علی شاملو بخط نستعلیق نوشته وشامل قصیده‌ای در مدح حضرت مولی امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام و قصائد

دیگر میباشد وبنگ وباده آن تمام است ، دوسر لوح زیبا دراول دیباچهٔ دیوان وبنگ وباده دارد ، دو صفحهٔ نخستین دیوان اطراف آن تذهیب ونقاشی گردیده درپایان صفحه آخر و پشت آخرین برگ یاد داشتهائی شده و برگ نخستین مختصر وّصالی گردیده ومهرزال بیك در چند جا زده شده است .

جلد میشن .کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱٤۲) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول (۲۲سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۱٤سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه(۳۰۵).

(۱۲٤۱)

دیوان فضولی این نسخه بخط نستعلیق خوب (ظاهراً درقرن یازدهم) نوشته شده ، نویسنده از خود وسال نگارش نام نبرده ، دیباچهٔ در اواخر کتاب ولی ناقص وبرگهای آن متفرق صحافی شده وچند صفحهٔ دیوان هم نونویس میباشد ، برگ اول که شامل غزل نخستین بوده واوراقی از آخر نسخه افتاده، عناوین غزلها وسر فصل ردیف ها باطلا نوشته شده است .

جلد تیماجی . کاغذ بخارائی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱۱۳) . صفحه ای (۱۵) سطر . طول ($\frac{۱}{۲}$ ۲۲سانتیمتر) . عرض(۱۳سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۰٦).

(۱۲٤۲)

دیوان فضولی این نسخه بخط نستعلیق (ظاهراً درقرن دهم) نوشته شده ، شامل غزلیات ورباعیات فضولی میباشد ، دو ورق از دیباچه آن افتاده وبرورق اولیّه کنونی یاد داشتهائی بسال های مختلف نگاشته شده که پیشترین آنها بسال ۱۱۹۸ بوده است.

جلد تیماجی . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۸۵) . صفحه‌ای (۱۵) سطر . طول (۲٤ سانتیمتر) . عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۱٤سانتیمتر) . شمارهٔ اوراق (۳۰۸).

[٥٦۰] دیوان فغانی شیرازی (فارسی)

شاعرشیرین سخن بابافغانی شیرازی متوفی بسال ۹۲۵(۱) مردی صاحب ذوق وشاعری ظریف بوده ، ظاهراً در شیراز شغل چاقو سازی داشته و در آن هنگام

(۱) تحفه سامی ص ۱۰۲ - ۱۰۳ چاپی ، مجالس المؤمنین ص ۵۳۹ -- ۵٤۰ و هفت اقلیم ص ۱۸۷--۱۹۰ مراجعه شده .

سکاکی تخلص داشته ، چون صیت شعردوستی وشاعر پروری سلطان یعقوب از تبریز بلند شد، فغانی بدانجا رفته وسالهادر آن خطه مانده وخوش بوده وچون بواسطه مرگ آن پادشاه آن رشته ذوق و معرفت پاشیده شد بشیراز برگشته ، پس‌ازچندی بخراسان رفته ودراواخرعمر ازشرب باده و گذرانیدن عمر بدانگونه که رویه وی بود پشیمان شده وتوبه نموده و این حالات وی از آثار وی هویدا و در مدح حضرت امام هشتم علی‌بن موسی‌الرضاعلیه‌التحیه والثناء قصائدی انشاء وبیشتر ازاشعاراو غزل و گاهی قصیده وقطعه ورباعی وترجیع بند نیزساخته است و روش فغانی درنظم معانی وتلفیق الفاظ روشی خاص میباشد وغزل بلکه بیتی از دیوان او نیست که سوزو گدازعاشقی نداشته باشد .

دیوان‌وی بسال ۱۳۱۵ خورشیدی بتصحیح جوان دانشمند آقای‌سهیلی‌خونساری ومقدمه ای درشرح حال وی درطهران چاپ گردیده وشامل غزلیات (۵۸۲ غزل) وغیره میباشد ودرحدود (۴۰۰۰) بیت شعراست .

آغاز : ای‌سرنامه نام توعقل گره گشایرا ذکرتومطلع غزل طبع سخن سرایرا

(۱۲۴۳)

دیوان فغانی شیرازی

این نسخه بخط نستعلیق بسیار خوب عبدالرشید (۱) بدون تاریخ نوشته شده ، شامل غزلیات ومقطعات ورباعیات میباشد و درحدود (۳۸۰۰) بیت شعر است ، غزلیات تمام وابیاتی ازغزلهای نسخه چاپی بیشتر دارد ، سرلوحی کهنه و ظریف دارد وپشت صفحهٔ نخستین اعتضادالسلطنه درمعرفی نسخه ونویسنده آن وسال دخول آن بکتابخانه ایشان‌شرحی‌نگاشته‌اند، صفحات مجدول وتمام‌اوراق متن‌وحاشیه‌است .

جلد میشن ضربی طلاپوش . کاغذ متن خان‌بالغ حاشیه فرنگی‌آبی‌رنگ . واقف سپهسالار . قطع

(۱) نویسنده درآخر نسخه فقط عبدالرشید امضاء کرده واعتضادالسلطنه اورادیلمی معرفی کرده و در صفحهٔ ۱۹۵ پیدایش خط وخطاطان قطعه‌ای‌بخطاین نویسنده گراورشده و درص ۱۹۴ گویدبشرح حال وی دست نیافتم .

درتذکرةالخطاطین (اواخر ج ۱) گوید : میرزا رشیدا خواهرزاده میرعماد مالك افسر و دیهم سلطنت ممالك خط گشت . . . . . و بسال ۱۰۴۸ درکشمیر وفات یافت . (بایستی مراد همین عبدالرشید باشد) .

وزیری . شمارهٔ برگها (۱۷۶) . صفحه ای (۱۲) سطر . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۱) .

(۱۲۴۴)

دیوان فغانی شیرازی

این نسخه را بخط نستعلیق خیلی خوب میر حسین صفوی بی تاریخ نوشته ، ظاهراً دراوائل قرن یازدهم نگارش یافته ، چنانکه دردیباچه نسخه نوشته شده انتخابی از دیوان فغانی میباشد که باشاره امیرخان(۱) نام گردیده ودر آخر دیباچه مختصر قطعه ای درمدح امیرخان مذکور گذارده شده بیت آخر آن که اندکی کلمات آن محو گردیده چنین خوانده میشود :

رسد ای کاش به رازی شرف تربیتت که بود بندگیت دولت فرخنده مآل

بنابراینکه کلمه درمصراع اول **رازی** باشد بایستی مقدمه نویس وانتخاب کننده رازی شاعر باشد واین دیوان منتخب درحدود (۱۸۰۰) بیت میباشد و پیش از شروع بغزلیات دو صفحهٔ اول نسخه نقاشی بسیار ظریف شده ودر میان ترنجی که درمیان صفحه است چند سطری از دیباچه نوشته شده و پس ازدیباچه وقطعه نام برده ، ترجیع بند چاپ شدهٔ در دیوان و قصیده ای بردیف آفتاب نیز در مدح حضرت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام که مطلع آن اینست :

ای صورت بدیع تو رامظهر آفتاب آئینه ایست روی ترا درخور آفتاب

نیز گذارده شده ، درابتداء دیوان سرلوح ظریفی میباشد ومیان سطرهای دو صفحهٔ اول آن طلا اندازی شده ، فواصل غزلها تذهیب گردیده وحواشی بیشتر ازاوراق باطلانقاشی گل وبرگ ومرغ وآهووغیره گردیده وصفحات مجدول بطلاولاجوردو پشت آخرین صفحه دخول آن بکتابخانه محمود میرزا بسال ۱۲۴۲ بخط نستعلیق خیلی خوب یادداشت گردیده ودرپایان آخرین صفحه محمد اسمعیل نام (ظاهراً کتابدار شاهزاده بوده) نوشته که بسال نام برده ضبط کتابخانه گردیده وبرخی ازاوراق حواشی آنهاو صالی شده است وپشت صفحهٔ نخستین یادداشتی بنقل از علیقلیخان واله راجع به

(۱) باجستجو بشرح حال ومحل ومکان ومقام این شخص دست نیافتیم .

فغانی نقل گردیده وهم دراینجااستکه بسال ۱۱٦۰ داخل درعرض شد .

جلدها روغنی گل وبوته دار دورو . کاغذ خان‌بالغ . واقف سپهسالار. قطع وزیری کوچك . شمارهٔ برگها (۹۳) . صفحه‌ای (۱۲) سطر . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض (۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۷٤۱) .

[٥٦١] دیوان فیض (فارسی)

ملا محسن‌فیض کاشانی ره (محمدبن مرتضی‌بن شاه محمود ۱۰۰۷-۱۰۹۱) یکی ازمعاریف علما و عرفای قرن یازدهم هجری بوده و مؤلفات مهمی در فنون فقه واخبار وعرفان وغیره ازایشان بفارسی وعربی بیاد گار مانده وما درص ۲٤ وص ٥٤۹ - ٥٥۱ ج ۱ فهرست بمعرفی‌ایشان پرداخته‌ایم و درصفحات ۲٤و۸۰و۱۳٤ و۳۲۳و۳۳۱و۳۳۳و۳۳٥ و۳٥۱ و٥۲٥ و٥٤۹ آن مجلّد ده مؤلفه ایشان را معرّفی کرده ایم و دراشعار فیض تخلص دارد و دونسخه زیرین شامل قصائد و مثنویها وغزلیات ورباعیات عالمانه وعارفانه ایشان میباشد وچنانکه از آخر نخستین نسخه معلوم میشود جمع وترتیب دیوان غزلیات فیض بسال ۱۱۰۲ یعنی ۱۱ سال پس از مرگ وی انجام گرفته است .

آغاز غزلیات : ای درهوای وصل تو ، جانها گشوده بالها

تو در دل ما بودهٔ ، درجستجوها سالها

(۱۲٤٥)

دیوان فیض کاشانی این نسخه مشتمل برچند قصیده وچندین مثنوی ازفیض‌کاشانی میباشد ، بخط نستعلیق ظاهراً درقرن دوازدهم نوشته شده ، بسال ۱۲۷۷ در دست **رضاقایخان هدایت** بوده و پشت برگیکه پیش از برگ نخستین بوده یادداشت نموده ویکی ازمثنوی ها را خود فیض «آب زال» نامیده و دیباچه مختصری بنظم برآن نگاشته وآنرا به دو جرعه تقسیم کرده اول درخطاب به حضرت حق ودوم درخطاب بنفس و این نسخهٔ از دیوان شامل (۱۳٥۰) بیت شعرمیباشد و بدین شعر شروع گردیده :

کتاب آفرینش را بچشم سر اگر خوانی به‌بینی حق‌تعالی را دراین آیات نورانی

جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق (۷۰) . صفحه‌ای (۱۰) سطر . طول (۱۵ سانتیمتر) . عرض ($۱۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۲۱) .

(۱۲۴۶)

دیوان فیض کاشانی

این نسخه شامل غزلیات مرتبه بحروف تهجی برحسب ردیفها ورباعیات درحدود ۲۷۰۰ بیت شعر از **فیض** میباشد ، بسال ۱۲۳۲ بخط شکسته نستعلیق نوشته شده ، یك مثنوی که ظاهراً نیز از فیض میباشد درحواشی اوراقی از آخر این دیوان وی همین نویسنده نگاشته و «فرهاد و شیرین وحشی» که پس ازاین از آن معرفی خواهد شد نیز همین نویسنده نوشته و بدین دیوان پیوسته است.

دو سرلوح زیبا در اول دیوان و فرهاد و شیرین میباشد و اطراف دو صفحهٔ اول هریك از دونسخه و میان سطرهای دوصفحه اول آنها تذهیب و طلا اندازی گردیده وتمام صفحات مجدول بطلا و لاجورد است .

جلد وسط ترمه دور تیماج . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق دو نسخه (۱۳۴) . اوراق دیوان (۹۶) . صفحه‌ای (۱۴) سطر . طول (۱۵ سانتیمتر) . عرض ($۹\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۴۲۲) .

[۵۶۲] دیوان فیضی (فارسی)

ناظم این اشعار ابوالفیض فیضی فیاضی است که درص ۵۲۰-۵۲۴ زیر شمارهٔ [۵۰۴] شرح حال ویرا نگاشته‌ایم ونیز در آنجا ازشمارهٔ ابیات دیوان فیضی که خودترتیب داده و ظاهراً این بخش از آن دیوان میباشد نام برده ام واین بخش در حدود (۱۱۲۰) بیت میباشد ودرصفحهٔ نامبردهٔ بالااطلاعات زیادی راجع به‌دیوان واشعار فیضی داده شده است .

آغاز (این بخش) :

بوستان خیال فیضی را — از نم فیض تازه و تر بین
هرچه بینی بلند و پست درو — همه بالاتر و فروتر بین
نخلها تا فلك کشیده نگر — سبزها با زمین برابر بین

(۱۲۴۷)

دیوان فیضی این نسخه شامل قطعات و ماده تاریخ‌ها و رباعیات فیضی است چنانکه در ص ۵۲۴ زیرعنوان خمسه فیضی که پیوسته به این نسخه میباشد نگارش یافت ، در اوائل قرن یازدهم نگارش یافته ، خصوصیات دیگر نسخه را در آن صفحه زیر شمارهٔ (۱۱۴۱) نگاه کنید و شمارهٔ این کتاب در این کتابخانه (۳۲۰) است .

[۵۶۳] دیوان (یا کلیات) قاسمی یاقاسم انوار (فارسی)

علی بن نصیر بن هارون بن ابی القاسم حسینی مشهور به قاسمی (۱) و ملقّب به معین الدین (۲) و متخلص به قاسم و قاسمی از مشاهیر شعرا و عرفای ایران میباشد ، در بدو سلوك دست ارادت به شیخ صفی الدین اردبیلی داده و پس از آن به صحبت شیخ صدرالدین علی یمنی رسیده و چنانکه قاضی نورالله نوشته در اثر اینکه در خواب دیده نور قسمت میکند شیخ صدرالدین اورا **قاسم انوار** نامیده و بدین نام مشهور گشت ، پس از تکمیل کمالات صوری و معنوی از آذربایجان به گیلان و از آنجا به خراسان رفته و در هرات رحل اقامت انداخته و مردم نسبت بوی ارادت ورزیده‌اند ، شاهرخ صلاح پادشاهی را در این دید که سیّد با این مطلوبیت و محبوبیت در آنشهر نماند ، سیّد انوار از آنجا بسمرقند رفت و الغ بیك نسبت بوی کمال همراهی را نشان داد ، پس از چند سالی دوباره به هرات بر گشته و از آنجا به خرجرد جام رهسپار گردید و در آنجا بسال ۸۳۷ بسرای جاویدان شتافت و در همان باغی که منزل داشت به خاك سپرده شد و امیر نافذالامر امیرعلی شیر نوائی در اواخر قرن نهم عمارتی زیبا بر سر قبر وی بنا نموده و دولتشاه گوید « گردون بهزار چشم بزیبائی آن ندیده است » هدایت تولّد این عارف را بسال ۷۷ وعمر اورا نود سال

(۱) دانشمندان آذربایجان ص ۳۰۴ ، تذکره دولتشاه ص ۳۴۶-۳۵۲ ، مجمع الفصحا ج ۲ ص ۲۷-۲۸ ومجالس المؤمنین ص ۳۷۳-۳۷۵ مراجعه گردیده است .

(۲) در دانشمندان و مجالس المؤمنین لقب وی معین الدین ولی در تذکره دولتشاه صفی الدین ثبت گردیده ودرمقدمه انیس العارفین قاسم انوارخود را حسینی ومشهور به قاسمی معرفی کرده است .

نوشته ولی با تعیین سال تولد و وفات که عین آنرا نقل نمودیم هشتاد سال میشود نه نود سال و دولتشاه وفات اورا بسال ۸۳۵ ثبت کرده است .

کلیات یا دیوان قاسم انوار عبارتست ازدیوان غزلیات و رباعیات و قطعات و مثنوی « انیس العارفین » وتذکرة الاولیا یا « مقامات العارفین ».

چنانکه درتذکره هانوشته شده این شاعر عارف نسبت به خواجه حافظ کمال ارادت داشته وهماره دیوان اورا نزد خود داشته وبه آن مراجعه مینموده وبیشتر غزلیات وی موافق غزلیات خواجه ازحیث معنی ووزن و بحر میباشد وصاحب ذوقی دیوان غزلیات این دو شاعر را در یك مجلّد گذارده باین معنی که صفحهٔ راست را باشعار حافظ وچپ را باشعار قاسم انوار اختصاص داده وتا بآخر پیش رفته است خصوصیات آن زیر دوّمین نسخهٔ زیر ودرص ۵۸۳ مراجعه شود .

مثنوی انیس العارفین را بمقدمهٔ نثری مختصر شروع نموده ودرحدود (۶۰۰) بیت شعر میباشد وآغاز آن اینست :

بسمله منت خدایرا جلّت عظمته و علت کلمته که بشعشعهٔ انوار اسرار شموس ارواح ....

یامغیث المذنبین معطی السوّال یا انیس العارفین یا ذالجلال

و تسمیه این مثنوی بدین نام ظاهراً مصرع اخیر این بیت میباشد و در مقدمه وخاتمه وجای دگراز کتاب اثر دیگری از این نام نیافتم .

« مقامات العارفین » یا « تذکرة الاولیا » نیز به مقدمهٔ کوچك نثری شروع شده و ۱۰۷ بیت شعر میباشد وخود در این مثنوی گوید :

بشنو ای طالب ره توفیق در طریق خدا علی التحقیق

صد مقامست پیش اهل مزید اولش یقظه آخرش توحید

گرچه زین بیشتر توان گفتن درّ معنی بصد بیان سفتن

لیك این صد بود اصول همه سالکان را بود وصول همه

هست این صد مقام برده قسم هرده از هم تمیز کرده باسم

آغاز : (مقامات العارفین) برادرعزیزرا سعادت ابدی مساعد باد وبر صفا ولقانا

رسیده ازدنیامرواد بالنبی و آله الامجادروزی جندست که سلطان جمال معشوق حقیقی ازافق دل.....باتو رمزی بگویم.

الای شاه باز ملك لاهوت مقید ماندهٔ در دام ناسوت

دیوان غزلیات ورباعیات ومقطعات وغیره انواردرحدود(۶۰۰۰) بیت میباشد.

آغاز: من بیچارهٔ سودا زده سرگردانم

که باوصاف خداوند سخن چون رانم

(۱۲۴۸)

دیوان قاسم انوار

این نسخه ازدیوان که گذشته ازغزلیات ومقطعات ورباعیات شامل دومثنوی «مقامات العارفین» و «انیس العارفین» میباشد در حاشیهٔ دیوان کمال خجندی از اول تا بآخر نوشته شده (مقامات العارفین ۲۷ برگ بآخرمانده شروع و ۲۰ برگ مانده خاتمه می یابد وبخش اول آنهم مکرر نوشته شده وانیس العارفین از ۲۰ برگ بآخرمانده تاصفحه آخر دیوان نگاشته شده و حواشی آخرین صفحه که شامل اواخراین مثنوی اخیر بوده اندکی محوگردیده است) نویسنده دیوان خود را علی دامغانی و سال نگارش را ۸۲۱ معین نموده وبخط نستعلیق خوب میباشد، درکتابخانه زیر شمارهٔ (۲۶۶) ثبت گردیده و خصوصیات دیگر آنرا زیر عنوان دیوان کمال خجندی ذکر خواهم نمود.

(۱۲۴۹)

دیوان قاسم انوار

این نسخه که بسال ۱۰۰۵ نوشته شده، شامل غزلیات ومقطعات ورباعیات قاسم انوار میباشد و نویسنده نسخه ملتزم شده که صفحه راست را شامل غزلیات و مقطعات و رباعیات حافظ قرار دهد وصفحهٔ چپ را ازقاسم انوار وتابآخر پیش رفته و شش ورق بآخرمانده دیوان حافظ بآخر رسیده واین دیوان درحدود ۵۳۰۰ بیت است، ودرآنجا سال نگارش موجود وتمام این اوراق آخرشامل اشعارقاسم انوار است هردونسخه در کتابخانه زیر شمارهٔ (۲۰۲) ثبت گردیده و در ص ۵۸۳ خصوصیات دیگرآنرا نگاشته ام.

[٥٦٤] دیوان قطب الدین حیدر (فارسی)

در کتب تراجم و تذکره ها قطب الدین حیدر ویا شاعر **حیدر** تخلص نیافتم جز در تذکرهٔ هفت اقلیم در ذیل شهر تربت (ص ٥٧٤) که ظاهراً قطب الدین حیدر یرا که معرّفی نموده صاحب همین دیوانست وعین عبارات آن کتاب اینست :

« شیخ قطب الدین حیدر قطب وقت بوده وحیدریان بوی منسوب اند ، ابدال سنجان شاه سنجان (درص ٧٥ جزء ٣ جلد ٣ حبیب السیر وفات ابدال سنجان ، رکن الدین محمود بسال ٥٩٧ ثبت است) این رباعی در حق وی انشاء نموده :

رندی دیدم نشسته بر خشك زمین نه کفر و نه اسلام ونه دنیا و نه دین
نه حق نه حقیقت نه طریقت نه مجاز اندر دو جهان کرا بود زهرهٔ این

در تاریخ مبارکشاهی آمده که وی را **شاه ابدالان** میگفته اند ومظهر آثار غریبه وامور عجیبه بوده چنانکه در تابستان به آتش درمیآمده وزمستان درمیان برف می نشسته و گاه گاه ویرا دربالای قبه یا شاخ درختی میدیده اند که صعود طیور بر آن مشکل بوده

فراز و شیب ره از رهروان گرم مپرس که پیش مرغ هوا کوه ودشت یکسان است

از شیخ نظام اولیا نقل است که شیخ حیدر با یاران خود میگفته که ای عزیزان ازمغل بگریزید که باچنگیزخان درویشی است ازدرویشان خدای که مرا بااومقاومت نیست واین مغلان به حمایت آن درویش بسیاری ازولایات راخواهند گرفت وچون این سخن بگفت درششصدوهیجده(١) ناپدید گشت» .

این شاعردرغزل سرائی طبعی غرّا داشته وحیدرتخلص دارد ، برای نمودار یکی ازغزلیات اورا دراینجا می آوریم :

کنون که شاهد بستان ز رخ گشود نقاب
بیاو جلوهٔ باغ بهار را دریاب
شکفت باغ چونرگس تومست خواب غرور
گذشت عمر بغفلت شبی برآ از خواب
چنانکه موسم گل یك دو روز مغتنم است
غنیمت است جوانی و روزگار شباب
مدار در چمن از می قدح چو لاله تهی
که بهر داغ دل آمد درین جهان خراب

(١) در ص ٧٦ جزء ٣ جلد ٣ حبیب السیر وفات قطب الدین حیدر بدینسال ثبت گردیده است .

اساس هستی حیدر بمی خراب اولی که این خرابه ندارد بنامگر بر آب خراب

این دیوان که بترتیب حروف تهجی موافق ردیف های غزلیات مرتب گردیده درحدود ۲۷۰ بیت شعر میباشد .

آغاز: بیارب یاربم تاروز بی ماه رخت شبها

شب و روز از خدا وصل تومیخواهم بیاربها

(۱۲۵۰)

دیوان قطب‌الدین حیدر

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، برگ آخر افتاده، ظاهراً از خطوط اوائل قرن دهم هجری میباشد ، چندین برگ از اول نسخه هم پاره شده و وصّالی گردیده، یادداشتهائی که پشت صفحهٔ نخستین بوده محو گردیده ، شاهزاده اعتضادالسلطنه بنام دیوان قطب‌الدین حیدر آنرا معرفی نموده وبهمین نام وقف گردیده ، یك سرلوح بسیار ظریف دراول نسخه میباشد وتمام صفحات تذهیب ونقاشی وجدول کشی بسیار ممتاز گردیده است .

جلد تیماجی ظریف طلائی . کاغذ **متن** خان‌بالغ **حاشیه** بخارائی . واقف سپهسالار . قطع ربعی. شمارهٔ اوراق (۳۱) . صفحه‌ای (۹) سطر . طول (۱۸ سانتیمتر) . عرض ($11\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شماره کتابخانه (۲۴۸) .

[۵۶۵] دیوان قطران تبریزی (فارسی)

حکیم قطران ازشعرای قصیده سرای معروف قرن پنجم هجری میباشد ، هدایت وفات اورابسال ۴۶۵ ثبت نموده وشواهد تاریخی بر وجود اوتا اینسال موجود ، نام اوراتذکره نویسان ازعوفی تاکنون (۱) کسی ثبت ننموده شاید قطران تخلّص ونام وی بوده ، پدراورا درهفت‌اقلیم منصور واورا اجلی معرفی ، ناصرخسرواورا درتبریز ملاقات(۲) وگوید که دیوان منجیك و دقیقی را پیش من آورد و خواند ومشکلات آنهارا حل نمود وزبان فارسی نیکونمیدانست واشعارخود برمن خواند .

(۱) لباب الالباب ج ۲ ص ۲۱۴ ، تذکره دولتشاه ص۶۷-۶۹ چاپی ، هفت اقلیم ص ۱۰۱۷ - ۱۰۲۱ ، آتشکدهٔ آذر ص ۳۶ - ۳۷ ، مجمع‌الفصحا ج ۱ ص ۴۶۶ - ۴۷۶ ، سخن وسخنوران ص ۱۳۰ - ۱۶۰ بخش اول ج ۲ ودانشمندان آذربایجان ص ۳۰۷-۳۰۹ .

(۲) ص ۸ سفرنامهٔ ناصرخسرو چاپ برلن .

بهرحال قطران شاعری قصیده سرا و دارای صنایع لفظی و لطائف معنویست و دیوان وی گذشته از قصائد شامل ترکیب بند و تغزلات میباشد و آقای تربیت در دانشمندان نگاشته اند که دیوان او را تا دوازده هزار بیت دیده ام و هدایت ازهشت‌هزار تاده هزار ودولتشاه قطران‌صاحب ترکیب‌بند ذوقافیتین‌را که نزدسائر تذکره نویسان تبریزی‌است ترمدی واستاد انوری معرفی کرده وآذرهم درآتشکده اشاره باین‌اختلاف کرده وتبریزی بودن اورا ترجیح داده وبرخی تصور کرده‌اند که دونفرشاعر قطران نام و تخلص بوده یکی ترمدی و دیگری تبریزی و بگفته امین احمد قطران‌تبریزی چند مثنوی‌نیزانشا نموده ویکی‌ازآنها «قوس‌نامه» میباشد که بنام امیرمحمدبن امیرقماج والی بلخ انشاکرده است.

نسخه ای ازدیوان قطران کـه شامل ده هزار بیت میباشد جناب آقای تقوی رئیس محترم این دانشکده مرتب فرموده و درکتابخانه شخصی ایشان موجود و تذکر دیگر کـه سابقین نیز نگاشته اند اینکه اشعار قطران با رودکی بسیار شبیه ودیوانیکه بنام رودکی بسال ۱۳۱۵ درطهران چاپ شده بیشتر آن ازقطران میباشد.

نسخه زیرین درحدود ۳۰۰۰ بیت میباشد وآغاز آن اینست:

تابپوشید بلؤلؤی ثمین باغ سمن　　بگل سرخ بیاقوت بیاراست چمن.

(۱۲۵۱)

دیوان قطران تبریزی

این‌نسخه‌را بسال ۱۲۵۰ محمد علی‌ابن‌حاجی محمد باقرتنکابنی برحسب امرمحمد محسن میرزا در شهر زنجان بخط نستعلیق نوشته وشاهزاده پشت صفحهٔ نخستین نویسنده را ملاّ باشی خود معرفی کرده ومهر خودرا هم زیر این یادداشت زد ولی اندکی محوگردیده وبسال ۱۲۸۲ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه‌شده وبرخی‌ازابیات آن‌تصحیح گردیده وازترکیب بند مشهور بخشی را بیشتر ندارد واوراق ننوشته ای بجای آن گذارده شده است.

جلد تیماجی. کاغذ فرنگی. واقف سپهسالار. قطع خشتی باریك. شمارهٔ اوراق (۱۰۴). صفحه ای (۱۶) سطر. طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر). عرض (۱۵ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۵۰).

[۵۶۶] دیوان کاتبی (فارسی)

محمدبن عبدالله متخلص به **کاتبی** (۱) از ترشیز خراسان میباشد وچون به نیشابور آمده ودرخط شاگردی نسیمی راکرده مشهور به نیشابوری شده ، چندی ملازم بایسنقربن شاهرخ را نموده وقصیده ردیف نرگس را حسب الامروی تتبع نموده ولی چنانکه باید در اثر حسد معاصرین مورد قبول نیافته و کار باستهزا کشیده ، پس از آن ازخدمت استعفاکرده و رو به شروان کرده ، و امیرابراهیم که مربای بتربیت دانشمندان بوده اورا پذیرائی کرده ، کاتبی قصیده ای بردیف گل درمدح وی ساخته وانعام بسیار یافته ودرهنگام مراجعت بمرض طاعون دراسترابادد در گذشته وصاحب مجمع الفصحا وفات اورابسال ۸۳۸ ثبت نموده و گوید دومثنوی یکی بنام « مجمع البحرین » و دیگری بنام « محب ومحبوب » داردوهمین مجمع البحرین وی میباشد که ذوقافیتین است واهلی شیرازی « سحرحلال » خود را درمقابل آن ساخته است .

آغاز : آفاق پرصداست زکوه گناه ما کوه گناه چند بود سنگ راه ما .

(۱۲۵۲)

دیوان کاتبی نیشابوری

این نسخه درابتداء نسخه شمارهٔ (۲۷۹) این کتابخانه میباشد (ص ۱ - ۹۵) ، وخصوصیات دیگر آن در ص ۵۷۱ زیر شمارهٔ (۱۱۷۲) نگارش یافت ، شامل غزلیات مرتب بحروف تهجی ومقطعات ورباعیاتی چند است وتمام آن درحدود ۱۰۰۰ بیت شعراست .

[۵۶۷] دیوان کلیم کاشانی (فارسی)

ابوطالب کلیم ازشعرای قرن یازدهم هجری بوده ، باصائب تبریزی ومیرمعصوم کمال الفت و دوستی داشته ، و صائب در این معنی که دوستی و صمیمیّت سه نفرگوینده معاصرباشد بااظهار تعجب ازاین توافق گفته :

---

(۱) هفت اقلیم ص ۶۲۸-۶۳۱ ، آتشکدهٔ آذرص ۷۵ ومجمع الفصحا ج ۲ ص ۲۸-۲۹ مراجعه شده است .

بغیر صائب و معصوم نکته سنج و کلیم دگر که زاهل سخن مهربان یکدگرند

وچنانکه خود کلیم تصریح کرده

(در دامن الوند اگر غنچه شود گل زنهار مگوئید کلیم ازهمدانیست)

اصلاً همدانی است ولی درکاشان تربیت شده ازاینرو کاشانی مشهور گردیدوچنانکه خوشگو درتذکره خود گفته « ظفرنامه شاه جهانی » نظم اوست .

ادوارد برون در تاریخ ادبیات خود (ص ۱۷۳ - ۱۷۵ ترجمه ج ٤) وفات کلیم را بسال ۱۰۶۱ مطابق ۱۶۵۱ م معین نموده وهمین تاریخ را خوشگو درسفینه خود ذکرنموده ودربعضی ازتذکره هاست که کلیم مقام ملك الشعرائی شاه جهان را یافته وچنانکه ازچندقطعه انشائی وی که دردیوان او موجود است برمی آید چندی باتهام جاسوسی در قلعه شاهدرك زندانی بوده و اشعار او قصیده و ترکیب بند و ترجیع بند وغزل وقطعه ورباعی است ومحبت اهل بیت علیهم السلام از آنها ظاهر واین نسخه ازدیوان او که زیراین سطرها معرفی میشود درحدود ۸۰۰۰ بیت ازاشعار اورا شامل میباشد وخوشگو کلیات کلیم را (بامثنویات او) سی هزار بیت (۳۰۰۰۰) معین نموده است .

(۱۲۵۳)

دیوان کلیم کاشانی

این نسخه ظاهراً درزمان خود کلیم نوشته شده ، برکناربخش غزلیات ، غزلیاتی درزیرعنوان راقمه کلیم که میرساند بخط خود شاعر میباشد نوشته شده و باخط اصل نسخه مغایرت دارد ، برگهائی ازاول دیوان که شامل بخشی ازقصائدبوده وبرگهائی ازآخر که شامل برخی ازرباعیات بوده ، افتاده ونخستین بیت صفحه اول نسخه اینست :

زبس که شوق ثنایش بحرفم آوردست زبان من چوجرس بی نخاطبی گویاست

چند برگ کاغذ جدول کشی شده ننوشته دراول وآخر دیوان گذارده شده وبرصفحهٔ اول آنها سرلوحی کشیده شده ولی بی اهمیت میباشد وپشت این صفحه یادداشت اعتضادالسلطنه بسال ۱۲۸۹ نگارش یافته است .

جلد تیماجی . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۲۵۶) . صفحه ای (۱۷) بیت . طول (۱۹ سانتیمتر) . عرض (۱۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲٤۷) .

[٥٦٨] دیوان کمال الدین اصفهانی (فارسی)

کمال الدین اسمعیل پسر جمال الدین عبدالرزاق اصفهانی از مشاهیر سخن سرایان قرن ششم واوائل هفتم هجری میباشد ، بمداحی خوارزمشاهیان و صاعدیّه(۱) که مربّی این شاعر بوده اند وملك نصرة الدین ورشیدالدین وشهاب الدین وفخرالدین احمد وصدرالدین عمر خجندی (که از همه صدر تعبیر کرده) و عمیدالدین فارسی پرداخته ، چون درشعر وشاعری مرتبه ای عالی یافت اورا « خلاق المعانی » لقب دادند ، برخلاف دانشمندان ثروتی بسزا داشته و ظاهراً پدر یاجدش اززرگری و کسب درطریق تحصیل علوم و فضائل پانهاده و در عالم علم و ادب زرافشان شده ودراواخر عمردست ارادت بشهاب الدین سهروردی داده(۲) وبسال ٦٣٥ در اصفهان مغولان اورا شهید کرده اند(۳) .

عمر کمال الدین را ازروی تحقیق بدست نیاوردم ولی دریکی ازقصائد که شکایت از پیری کرده گوید :

دریغ وغم که پس ازشصت واندسال زعمر بناگهان بسفر میروم نه برگ ونه ساز

---

(۱) دردیوان کمال الدین مدائحی بسیار ازصاعدیه موجود وتاریخ یکی ازقصائد که درمدح رکن الدین صاعدی میباشد وازاو صدر تعبیرشده وبدین مطلع میباشد :

خفتهٔ بیدار بودم دوش کزدارالسلام مسرع باد صبا آورد سوی من پیام .

اینست : برتومیمون باد این تحویل فرخ کاوفتاد در سنهٔ خمس ثمانین غره ماه صیام

وهمین رکن الدین مسعود صاعدی را مراثی متعدی گفته ودر دیوان وی موجود است . وابوالعلاء صاعدی را نیز بقصیده ای مدح نموده است .

(۲) درقصیده ای که بدین مطلع میباشد :

دلا بکوش که باقی عمردریابی که عمرباقی ازین عمربه گذریابی .

علاقمندی خود را به سیروسلوك و تهذب وتربیت نفس بیان وبمدح شیخ سهروردی پرداخته وگوید :

ازین بزرگان امروز درزمانه یکست کـه مثل او نه همانا ببحرو بریابی

شهاب دین عمرسهروردی آن ره رو که از مسالك او دیو برحذر یابی

و از ابیات آخر قصیده معلوم میشود که خدمت شیخ مشرف نشده واز دور مشتاق گردیده است .

(۳) تاریخ گزیده (ورق ۳۲۲ نسخه کهنه خطی) ، تذکره دولتشاه ۱۸٤-۱۵٤ چاپی هفت اقلیم ص ۷۱۰ - ۷۲۰ ، آتشکدهٔ آذر ص ۱۹۱ - ۲۰۱ ومجمع الفصحا ج ۱ ص ٤۸۹ - ٤۹٤ مراجعه شده وفقط درتذکرهٔ دولتشاه تصریح بسال وفات وی شده است .

وشاید درهمین دهه هفتم جهانرا بدرود گفته باشد .

دیوان کمال الدین مشتمل برقصائد و مقطعات وغزلیات ورباعیات وچند مثنوی میباشد واشعار آن بسیار لطیف وسهل وممتنع است ، هدایت شمارهٔ ابیات این دیوان را ده پانزده هزار نوشته ونسخهٔ کامل زیرین درحدود (۱۳۰۰۰) سیزده هزاربیت میباشد ودرقصائد ودیگر اقسام شعر به تخلص وی برنخورده و ظاهراً در اشعار تخلص نداشته ودریك بیت تمام نام (یالقب) وی(۱) موجوداست وحمدالله مستوفی گفته که رسائل بکمال دارد و از آنها « رساله قوسیهٔ » است ولی نگارنده تابحال به نسخه ای از آن دست نیافته و ازمکتوبی که درآخر دومین نسخه دیوان وی از این فهرست میباشد قدرت نثرنویسی وی آشکار است .

درفهرست کتابخانه ملی تربیت تبریز نسخه ای ازدیوان کمال اسماعیل که در هند چاپ شده موجود است .

آغاز : تبارك‌الله از آن جنبش نسیم صبا

که لطف صنعت اواز کجاست تا بکجا.

(۱۲۵٤)

دیوان کمال الدین اصفهانی این نسخه رابخط نستعلیق خوب هدایت الدین شکرالله ایموری بسال ۱۰۷۱ نوشته ، پشت صفحهٔ نخستین و برکنار آخرین صفحه یادداشتهائی بوده محوگردیده ، سرلوحی دراول نسخه دارد ولی ظاهراً پس از یك قرن از نگارش نسخه یابیشتر رسم گردیده ، صفحات مجدول بطلا ولاجورد وشنجرف وعناوین نیز باشنجرف نگارش یافته است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۲۷۸). صفحه‌ای (۲۵) بیت . طول (۲۵ سانتیمتر) عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۶۲) .

(۱۲۵۵)

دیوان کمال الدین اصفهانی این نسخه از اوّل وآخر افتاده دارد ، بخط نستعلیق نوشته شده ، ظاهراً خط اواخرقرن نهم است ، اقسام اشعار ازیکدگر ممتاز نیست وترتیبی درذکر ندارد بهرنحو که شده نقل گردیده ،

(۱) کمال الدین که چرخ پیر نارد جوانی چون تودر انواع کامل

در آخر مکتوبی ازشاعر نیز نگارش یافته ولی از آخر آن افتاده ، بر حسب محاسبهٔ نگارنده درحدود ۱۲۸۰۰ بیت شعر میباشد ودوبیت اول نسخه اینست :

دست از طلب بدار گرت برگ این رهست کانرا که راه توشه نه فقراست بینواست
نه فقر صورتی که بود همعنان کفر بل فقر معنوی که بدو فخر انبیاست.

جلد تیماجی . کاغذ بخارائی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (٤١٥) . صفحه ای (۱۷) بیت . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲٦٥) .

(۱۲٥٦)

دیوان کمال الدین اصفهانی

ازاین نسخه نیز اول و آخر افتاده وچون نسخه پیشین بی ترتیب نگارش یافته وظاهراً درقرن دهم نوشته شده وبر حسب شمارهٔ نگارنده درحدود ٥۰۰۰ بیت میباشد وبیت اول نسخه اینست :

دردمندان غمت را دربیابان بلا مرغ شوقت مغز خورده استخوان انداخته .

بربرگ ننوشته ای که دراول نسخه بوده نگارنده مطلع این قصیده را از روی نسخه دیگراین کتابخانه نقل وتذکر داده ام که در توحید باریتعالی است و بعضی ازبرگهای نسخه وصالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع وزیری باریك . شمارهٔ اوراق (۱٥۱) . صفحه ای (۱۸) بیت . طول ($۲٤\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر). عرض (۱۲ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲٦۳) .

[٥٦۹] دیوان کمال خجندی (فارسی)

کمال الدین خجندی ازمعاریف عرفا وسالکین وشعرای این سرزمین میباشد ، در آتشکده ومجمع الفصحا نام وی مسعود ثبت گردیده ولی درمآخذ دیگر نام وی ذکر نگردیده وفات او درنفحات (ص۷۲۳-۷۲٤ خطی) وهفت اقلیم (ص ۱۲۱۰) بسال ۸۰۳ ودرمجالس العشاق (مجلس ٤٤) بسال ۸۰۸ ودولتشاه (ص ۳۲٥-۳۳۱) وآتشکده (ص ۳٤٦-۳٤۷) ومجمع الفصحا (ج ۲ ص ۲۹) بسال ۷۹۲ نوشته اند واین تاریخ اخیر مسلماً غلط است چرا که درمقدمهٔ دیوان وی که یکی ازمعاصرین خجندی نوشته تصریح کرده که بسال ۷۹۸ از شهر **سرای** ودشت قپچاق به تبریز برگشته وسابقین بردولتشاه وآذر وهدایت هم بسال ۸۰۳ و ۸۰۸ نوشته اند وبایستی یکی ازاین دوقول صحیح باشد .

در مقدمهٔ این دیوان مقام عرفان وارشاد خجندی وعلاقمندی مریدان بآثاروی تذکر داده شده وجامع گوید که این دیوان وی شامل اشعاروغزلیاتی استکه پیش ازرفتن ازتبریزودرهنگام هجران ازاین‌شهرسروده‌اند واینك که مراجعت کرده‌اند برای استفاده علاقمندان مرتب گردید.

سلاطین وقت نسبت به شیخ کمال‌توجه داشته وسلطان حسین‌بن سلطان‌اویس ایلکانی برای وی خانقاهی ساخته و امیرانشاه بن امیرتیمور کـه ازطرف پدر یازده سال حکومت آذربایجان را داشته نیزنسبت به‌شیخ اظهاراخلاص میکرده وروزی کسان پادشاه بباغ او رفته ومیوه‌هائی از آن گرفته ودر عوض امیرانشاه ده هزار دینار قرض شیخ را همانجا بداد.

خواجه حافظ وشیخ یکدگررا دیده‌دوستدارهم شده وغزل‌ردوبدل‌میکرده‌اند وغزلیکه شیخ کمال خدمت خواجه‌فرستاده بدین مطلع بود:

یار گفت ازغیرما پوشان نظر گفتم بچشم وانگهی‌وزدیده درمامی‌نگر گفتم بچشم.

ودولتشاه نقل نمود که: «گویند خواجه چون این مصرع را (تشنه‌گانرا مژدهٔ از ما ببر گفتم بچشم). از این غزل دید رفتی و حالتی کرد و گفت مشرب‌این بزرگوار بسیار عالیست وسخن اوصافی.

امین‌احمد گوید: عارفان که بصحبت شیخ کمال‌وخواجه حافظ رسیده‌اند گفته‌اند که صحبت شیخ کمال به ازشعرش بوده وشعرحافظ به ازصحبتش».

شیخ کمال را دراثراینکه اشعار وی بسبك و روش حسن دهلوی به بحرهای سبك و ردیف و قافیه های غریب کـه سهل وممتنع است «**دزدحسن**» گفته اند وازاین بیت:

کس برسرهیچ رخنه نگرفت مرا معلوم همی‌شود که دزد حسنم

که امین احمد نقل نموده و ظاهراً از خود کمال‌الدین میباشد، بدست می آید که درزمان خود وی این‌شهرت بوده واین‌بیت رادرتعریض به گویندگان‌ونسبت دهندگان گفته است.

ازخصوصیات خجندی اینست که بمدح معاصرین نپرداخته وباآنهمه مرجعیت

که داشته پس از مرگ درمسکن او جزبوریائی وخشتی که زیرسرداشته چیزی نبوده است .

چنانکه گفته شد این دیوان شیخ کمال پس‌ازسال ۷۹۸ مرتب گردیده وشامل غزلیات مرتّبهٔ بحروف تهجی‌برحسب ردیف ها میباشد و درحدود (۳۴۰۰) بیت است وتخلص وی درتمام غزلیات **کمال** میباشد و وفات وی بنابر تصریح تذکره نویسانِ پیش از آذروهدایت درتبریزاست واین دو در دارالعباد یزد نوشته اند.

آغاز: افتتاح سخن آن به که کند اهل کمال بثنای ملك‌الملك خدای متعال.

(۱۲۵۷)

دیوان کمال خجندی

این نسخه بسال ۸۲۱ بخط نستعلیق نوشته شده و بخشی از مقدمه ایکه برآن نوشته شده در سه برگ پس از سه برگ اول نسخه میباشد و میان برگ اول و دوم کنونی هم افتاده دارد، چنانکه در ص ۶۵۵ گذشت دیوان قصائد وغزلیات قاسمی تبریزی‌درحاشیهٔ این نسخه نگارش‌یافته وخصوصیات دیگرآن نسخه را در آنصفحه یاد نمودیم .

جلد روغنی گل وبرگ یك‌رو است ابیاتی در اطراف‌آن نوشته شده ومیرساند که پیش‌ازاین کتاب جلد قرآن بوده . کاغذ حنائی . واقف سپهسالار . قطع‌ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۴۳) . صفحه‌ای (۱۴) بیت درمتن و۱۴درحاشیه. طول ($16\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۰سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۶۶).

(۱۲۵۸)

دیوان کمال خجندی

این نسخه بسال ۸۵۹ بخط نستعلیق **محمد جامی** نوشته ، شامل غزلیات ورباعیات وقطعات وفردهای کمال میباشد ودر حدود ۲۸۵۰ بیت است ، یك پیشانی‌مذهّبی است که بسم‌الله باخط کوفی برآن نوشته شده درآغازنسخه وپشت صفحهٔ نخستین برترنج ظریف مذهّبی این‌عبارت‌بخط ثلث نوشته‌شده : برسم خزانةالکتب‌السلطان‌الاعظم‌ابوالقاسم بابربهادرخان‌خلدالله‌ملکه وسلطانه‌بسعی‌العبدالضعیف شیخ‌حاجی‌حسن‌حاندار(کذا) وجود داردواین نسخه گذشته ازقدمت وخط وتذهیب ازاین‌لحاظ نفاست دارد .

جلد تیماجی دور گرفته . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع خشتی کوچك شمارهٔ اوراق (٢٦٨) . صفحه ای (١١) سطر . طول (٢١ سانتیمتر) . عرض (١٥ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٢٦٤) .

[٥٧٠] دیوان لسانی شیرازی (فارسی)

لسانی ازشعرای قرن دهم هجری میباشد(١) درتذکره ها بهمین تخلّص معرفی گردیده و ازنام اصلی وی چیزی ننگاشته اند ، معاصروی سام میرزا در **تحفه سامی** گوید : من بااو صحبت داشته ام و شعر او بسیار خوانده ام ، . . . . . وفات او در تبریز بسال ٩٤١ واقع شد و درسرخاب مدفون است صاحب هفت اقلیم نیز همین تاریخ را سال وفات او دانسته ، ادوارد برون (ص ١٥٧ ترجمه) در ج ٤ تاریخ ادبیات خود وفات ویرا بسال ٩٤٠ نگاشته ، دیوان او را صاحب مجالس المؤمنین گوید صد هزاربیت ازقول معتمدین وثقات نقل نموده و آذرنزدیك دوازده‌هزار نوشته وچنانکه دیگران نیزنوشته اند شعر خوب کم دارد ونسخهٔ زیرین درحدود (١٠٠٠) بیت از غزلیات اوست که مرتب بترتیب حروف تهجی برحسب ترتیب قوافی است ودرمجالس المؤمنین قصیده‌ای ازاو که درمدح حضرت مولی الموالی علی علیه‌السلام انشا نموده ضبط است .

شریف تبریزی(٢) که ازشاگردان وی بوده چنانکه خود وی پیش سام میرزا اعتراف کرده واو در تحفه سامی نوشته به تحریك بعضی که خود را ظریف میدانسته اند و مغرض بوده اند اشعاری بی معنی به لسانی نسبت داده و آنها را « سهواللسان » نامیده و دیگری ازشاگردان لسانی بردّ اوپرداخته است .

آغاز : زهی عشقت بباد بی نیازی داد خرمنها
خم‌فتراك شوقت سر کشان ازطوق گردنها.

---

(١) شرح حال لسانی را معاصر وی سام میرزا در تحفه سامی ص ١٠٤ چاپی ، هفت اقلیم ص ١٨٦ - ١٨٧ ، مجالس المؤمنین ص ٥٤١ - ٥٤٢ ، آتشکده آذر ص ٣٠٧ تذکرهٔ خوشگو اول حرف لام وترجمه ج ٤ ادبیات برون ص ١٥٧ نوشته اند ودرهنگام نگارش مراجعه شده‌است .
(٢) درص ٦١٨ این فهرست معرفی ازاین شاعر گردیده است .

(۱۲۵۹)

دیوان لسانی شیرازی این نسخه ازدیوان درص ۴۰۳ - ۵۰۷ نسخهٔ شمارهٔ (۲۷۹) کتابخانه میباشد ، شامل غزلیات و قطعاتی از لسانی است ، خصوصیات دیگر آنرا در ص ۵۷۱ زیر شمارهٔ (۱۱۷۲) نگاشته شده مراجعه نمائید .

[۵۷۱] دیوان لطفی (ترکی)

این دیوان که خصوصیات آن زیر این سطرها نگارش خواهد یافت غزلیات ترکی **لطفی** میباشد ، در کتب تذکره بشرح حال و آثاراین شاعر دست نیافتم ، ازقصیده ای که پس ازحمد و ثنای الهی ونعت حضرت رسالت پناهی درمدح شاهرخ پسر امیر تیمور گورگان(۱) سروده زمان و عصراو معلوم شد و در این قصیده به مرض شاهرخ وبهبودی او وشکراین نعمت ازطرف خود و عموم مردم ، اشاره نموده واظهار داشته که محمد جوکی میرزا ومیرزا عبداللطیف وعلاءالدوله(۲) از این کسالت بی نهایت متألم ومتأثر بوده اند .

درص ۴۵ ج ۳ طرائق الحقائق گوید :

« **مولانالطفی** از سخنوران روزگار ودر نظم اشعار فارسی وترکی با اقتدار درسن نود ونه سالگی قصیدهٔ ردیف آفتاب را درسلك نظم کشیده ومطلعش اینست:

ای ززلف شب مثالت سایه پرور آفتاب شام زلفت را بجای ماه دربر آفتاب.

ومولانا درجوانی نخست بتحصیل علوم قیام نمود بعداز آن روی سلوك بطریق درویشان درآورد و درآن روش ثابت قدم میبود تا وقتیکه از این عالم رحلت

---

(۱) شاهرخ پسر امیرتیمور گورگان بوده و ۷۸ سال زندگانی کرده و ۴۲ سال سلطنت نموده و بسال ۸۵۰ در شهر ری بدان سرای رهسپار شده و این دو بیت راجع به تاریخ مختصرحیات او درجلد ششم روضة الصفا مندرج است :

سلطان جهان شاهرخ آن مظهرنور در هفصدو هفتاد و دوآمد بظهور
درهشتصد و هشت شد بشاهی مشهور درهشتصد وپنجاه شد ازدار غرور.

(۲) محمد جوکی پسر شاهرخ بوده که در زمان حیات وی بدرود زندگانی گفته و عبداللطیف پسر الغ بیك بن شاهرخ وعلاءالدوله پسر بایسنقربن شاهرخ بوده اند .

نمود ودر آخر زندگانی این مطلع را منظوم ساخته بنزد مولانا عبدالرحمن جامی (۸۱۷-۸۹۸) فرستاد که غزلی نماید ودر دیوان خویش ثبت کند وچنین نمود :

گر کار دل عاشق باکافر چین افتد به زانکه ببد خوئی بیمهر چنین افتد»

احتمال قوی وظن نزدیك به یقین دارم که لطفی صاحب دیوان زیرین همین لطفی صاحب قصیده واین بیت میباشد .

این دیوان غزلیات ورباعیات درحدود (۱۶۰۰) بیت میباشد .

آغاز : ای ایکی جهان بیولیکینك اثباتیغه گویا

ذرات جهان مظهر یداکون کبی پیدا .

(۱۲۶۰)

دیوان لطفی

این نسخه که شامل غزلیات مرتّبه بترتیب حروف تهجی بر حسب قوافی میباشد وپس از آن رباعیات ترکی لطفی را داردبسال ۱۲۷۵ بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، دارای یك سرلوح میباشد وحواشی ومیان سطرهای دوصفحه اول دیوان تذهیب ونقاشی وطلااندازی گردیده وتمام صفحات مجدول بطلا وزنگاراست .

درآخر نسخه آثار محو چند سطر که ظاهراً مشتمل برنام کسی بوده که نسخه برای وی نگارش یافته موجود وشامل سه برگ ننوشته مجدول میباشد .

جلد ساغری نیم ضربی طلاپوش . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع وزیری کوچك . شمارهٔ اوراق (۶۱) . صفحه ای (۱۳و۱۴) بیت . طول (۲۲سانتیمتر) . عرض ($14\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۷۴) .

۵۷۲] دیوان متنبی (عربی)

ابوالطیّب متنبی (احمدبن حسین بن حسن بن عبدالصمد جعفی کندی کوفی ۳۰۳-۳۵۴(۱))ازمشاهیر شعرامیباشد که درآسمان ادب چون آفتاب تابنده و در جهان دانش تاابد پاینده است ، دروجه تسمیه وی به متنبی گویند ادعای پیغمبری

(۱) معجم المطبوعات ص ۱۶۱۵-۱۶۱۷ ، ابن خلکان ج ۱ ص ۳۶-۳۸ ، شذرات الذهب ج ۳ ص ۱۳-۱۶- ، مجالس المؤمنین ص ۴۷۲-۴۷۴ وروضات الجنات ص ۶۱-۶۴ ج ۱ مراجعه شده است .

کرده و حاکم حمص که لؤلؤ نام داشته براو تاخته و تابعینش را متفرق کرده و خود اورا چندی زندانی نموده و پس از توبه دادن رها کرده است.

گویند پدر متنبّی مردی سقّا بود که باشتر خویش مردمان بغداد را آب می آورده وابوالطیّب در محلّه کنده آنشهر باین جهان پا گذارده ،از آنجا با پدر بشام آمده‌و بتحصیل علوم پرداخته ، حافظه‌ای غرّا داشته،درشعر وشاعری درجه‌ای عالی یافته ، برخی اورا برابی تمام وپاره‌ای ابوتمام را بروی ترجیح میدهند ، مدّاح سیف‌الدوله آل حمدان وعضدالدوله دیلمی وکافوراخشیدی بوده وازایشان جائزه ها گرفته در هنگامیکه ازفارس به بغداد می آمده خود وفرزند وهمراهانش را در راه کشته‌اند

دیوان متنبّی بیش از چهل شرح شده وتاکنون چهار یاپانزده بار درشهرهای هندوستان و مصر و بیروت واروپا چاپ گردیده و در ص ٥٢٠ - ٥٢٢ ج ١ کشف‌الظنون‌وص ٦١-٦٤ روضات گروهی که بشرح این‌دیوان‌پرداخته اندنام برده شده وچنانکه در معجم‌المطبوعات تذکر داده‌شده چاپ سال ١٢٦١ کلکته دیوان متنبّی‌شامل‌شرح فارسی آن میباشد.

آغاز :

اَمِنْ اِزْدِیارِکَ فی الدّجیٰ الرُّقباء اِذْحَیْثُ کُنْتِ مِنَ الظَّلامِ ضِیاءُ.

(١٢٦١)

دیوان متنبی خط نیمه نخستین این نسخه ظاهراً ازقرن دهم ونیمه دوم ظاهراً درقرن دوازدهم نوشته‌شده، تقریباً شامل ٤١٥٠ بیت شعرمیباشد ، پشت صفحه نخستین دویادداشت که یکی بتاریخ ١١١٧ و دیگری ١١٣٤ نوشته شده ، موجود وبرگ اول دیوان نیازمند وّصالی وتمام دیوان مرتب بترتیب‌قوافی‌موافق‌حروف‌تهجی میباشد ، پشت‌صفحه‌اول و آخریادداشتهائی‌موجود وعناوین نیمه اول باشنجرف است .

جلد تیماجی . کاغذ بخارائی و فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی.شمارهٔ اوراق (١٨٣) . صفحه ای (١٥) بیت . طول (٢٠سانتیمتر) . عرض (١٤سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (٣٣٢٥) .

[۵۷۳] دیوان مجدالدین ساوجی (فارسی)

حاج میرزا ابوالفضل مجدالدین (محمدبن فضل‌الله ۱۲۴۷-۱۳۱۲(۱))(۲) ازشعرا ودانشمندان قرن سیزدهم و اوائل چهادهم هجری بوده و بشهادت معاصرین در تحصیل علوم و فضائل جدّی وافی و سعیی کافی داشته و گذشته از فضائل ادبی وعلمی‌طبیعی ماهر ولایق وشایسته بوده وبنابرتصریح درالمآثر والآثار درتألیف نامه دانشوران شریك بوده وبسیاری ازمطالب آن کتاب ترجمه وانشاء این دانشور میباشد ، درنوشتن خطوط نستعلیق و شکسته و نسخ وثلث چون پدرخویش(۳) مهارت داشته و کتیبه های عمارات سلطنتی آن عصر بیشتر بخط این دانشمند نگارش یافته است .

هدایت درباره وی نوشته اند « گاهی بنظم غزل وقصیده رغبتی مینماید » و درحدود۱۵۸ بیت انشائی اورا ازغزلیات ومسمطات وغیره نقل ودر گنج شایگان چهار قصیده ازاو که درمدح صدراعظم انشاء نموده و۱۵۹ بیت میباشد درج شده ویك غزل در طرائق از او نقل شده وبا این غزلیات که نسخهٔ زیر شامل است در حدود (۵۰۸) بیت ازاو سراغ‌دارم ونمیدانم آیادیگر آثار نظمی ونثری‌وی در کجا وجود دارد ودر اشعار « مجدالدین » تخلص میکرده است .

(۱۲۶۲)

دیوان مجدالدین ساوجی

این نسخه بخط نستعلیق خیلی‌خوب خودشاعر نوشته‌شده‌ودر آخر بخط شکسته این معنی را تصریح نموده‌وبسال۱۲۷۴ نگاشته شده ، شامل۱۶غزل میباشد که همه را بنام پادشاه عصر موشح

(۱) مؤلف طرائق‌الحقائق درذیل شرح حال‌وی گوید : درماه رمضان‌المبارك سال هزاروسیصدو دوازده درمنزل فقیر چند شبی بماند و در ضمن صحبت گفت ای فلانی شصت و پنجسال عمر منست بعد ازاینماه طولی نکشد که مرا اجل محتوم برسد ومیخواهم بکوه شهربانو دفن‌شوم وعلی‌الجمله چنین شد ووارث درسرمزار معروف بقبرآقا(مدفن حاج میرزا زین‌العابدین)امام‌جمعه طهران (در جنوب طهرانست) کالبدش را بخاك سپردند رحمة‌الله علیه .

(۲) درص ۶۸-۶۹و۵۰۹-۵۱۸ گنج‌شایگان ، مجمع‌الفصحا ج۲ ص ۴۳۰-۴۳۲ ،المآثروالاثار ص۲۰۲ وطرائق‌الحقائق ج ۳ ص ۲۷۴ شرح حال وآثاری ازاین دانشمند موجود است .

(۳) حاج میرزا فضل‌الله ساوجی ازفضلای طهران بوده و خط ثلث و نسخ ونستعلیق‌رابسیار خوب مینوشته و درمعرفت احوال خطاطین یگانه عصربوده وبسال ۱۲۷۵ وفات یافته است .

نموده و ۱۸۶ بیت میباشد و آغاز آن اینست :

بامابتابهل زسر این پس عتابرا برعاشقان نخواه زهجران عذابرا

دارای یك سرلوح زیباست و میان سطر های تمام صفحات طلا اندازی شده وفاصله غزلیات تذهیب ظریفی گردیده و پشت صفحهٔ نخستین دخول آن بکتابخانهٔ اعتضادیه بسال ۱۲۹۳ یادداشت شده است .

جلد تیماجی . کاغذ متن خان بالغ وحاشیه الوان . واقف سپهسالار . قطع وزیری. شمارهٔ برگها (۸). صفحه‌ای (۱٤) بیت . طول (۲۷ سانتیمتر) . عرض (۱۶ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۶۶) .

[۵۷٤] دیوان مجمر (فارسی)

سید حسین طباطبائی زواری متخلص به **مجمر** از شعرای معاصر فتحعلیشاه قاجار میباشد ، راوی گروسی درانجمن سوم انجمن خاقان اورا نام برده و گوید : بسال۱۲۱۸ که برای انجام مهمی باصفهان رفته بودم در مجلس صاحب کافی معتمدالدوله این سید جلیل را ملاقات و در همان مجلس عقد الفت چنان استحکام یافت که گسستن نپذیرد وبکرّات درحجره **مدرسه کاسه‌گران** که منزل سیدبود دریافت فیض صحبت کرده ازاخلاق مهذّب و اوراق مذّهب (پیش ازاین‌هم تصریح کرده که گاهی بشغل تذهیب مشغولی داشت) ایشان دل و دیده را مسرت میداد .

راوی تصریح نموده که معتمدالدوله برسم منادمت این سید جلیل را باخود بطهران واز آنجا به ایروان که در آن هنگام پادشاه در آنجا بود ، بردوبوسیله ملك‌الشعرا بپیشگاه پادشاه معرفی‌شد و مورد تفقد گردید و لقب مجتهدالشعرائی یافت وبمنادمت شاهزاده حسنعلی میرزا برقراردرعین جوانی بسال۱۲۲۵ جهانرا وداع گفت ودرخاك پاك قم دفن گردید و دیوان وی درحدود پنج ششهزاربیت است و ۵۹۰ بیت از قصائد وغزلیات و ترکیب بند او را انتخاب و دراین کتاب جا داده است .

در ص ٤٦۵ ج ۲ مجمع‌الفصحا نیز مختصری از شرح حال مجمرنگارش یافته و۳۹۵ بیت از دیوان او انتخاب گردیده و ص ٤٦۵ - ٤۷۳ شامل این منتخبات است .

درمقدمه دیوان مجمر که بسال ۱۳۱۲ در طهران چاپ سنگی شده مرحوم میرزای جلوه که ازحکمای اوائل قرن چهاردهم هجری بوده‌اند شرح حال مختصری از مجمر نوشته‌اندودر آنجاست که باایشان نسبت داشته وتقریباً ۳۵سال زندگانی کرده بنابراین تولد وی بسال ۱۱۹۰ بوده است.

پیش از دیوان مجمر حکایاتی بطرز گلستان شیخ بنظم و نثر از مجمر چاپ گردیده است.

(۱۲۶۳)

دیوان مجمر این نسخه بخط شکسته نستعلیق (ظاهراً درروزگارزندگانی شاعر نوشته شده) نگارش یافته، بخشی ازاول ووسط و اخر نسخه افتاده وکاغذ های ننوشته بجای آنها گذارده شده وبیت نخستین صفحه اینست:

یکی بدل همه تابش ز روی او منگر که سنگ خاره شد ازمهر گوهرلالا.

وآخرین بیت نسخه اینست:

چه خصمی باشدت ای عشق با عقل کزین سر چون شدی در آن سری تو.

وبانقصی که دارد شامل ۳۹۰۰ بیت شعرمیباشد وبسال ۱۲۸۳ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده و بر کنار صفحه نخستین یادداشت گردیده است.

جلد تیماجی وسط پارچه. کاغذ فرنگی مهره زده. واقف سپهسالار. قطع خشتی باریك. شمارهٔ اوراق (۱۰۵). صفحه‌ای (۱۳) بیت. طول (۲۱ سانتیمتر). عرض (۱۴ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۲۷۳).

[۵۷۵] دیوان مختاری (فارسی)

عثمان بن محمد غزنوی ازشعرای قرن ششم هجری(۱) بوده، چندی در کرمان(۲) متوطن، بنام تخلّص میکرده وپس از آن مختاری تخلص شده ودردیوان او بهردو تخلص اشعاری موجود است.

(۱) هدایت وفات مختاری را بسال ۵۴۴ وآقای قزوینی بسال ۵۴۴ یا ۵۵۴ ثبت کرده‌اند وشرح حال وآثار این شاعر درص ۵۹۸-۶۰۷ ج ۱ مجمع‌الفصحا، هفت اقلیم ص۲۶۶-۲۷۱، آتشکده آذر ص۱۱۸-۱۲۱، حواشی چهارمقاله ص ۱۵۰-۱۵۱ نگارش یافته ومراجعه شده است.

(۲) دردیوان مختاری است:

نزدیك خردمندان نیکو بود ای عثمان توساخته در کرمان من سوخته درغزنین

معاصر امیر معزّی و مسعود سعد سلمان و سنائی بوده و مدّاحی سلطان معزّ الدین ارسلان از سلاجقهٔ کرمان (۴۹۴ - ۵۳۶) و ابوالملوك ارسلان بن مسعود غزنوی که از سال ۵۰۹ تا ۵۱۱ سلطنت داشته و عضدالدوله (۱) و علاءالدوله محمدخان (۲) و بهرامشاه غزنوی (از سال ۵۱۱-۵۵۲ سلطنت داشته) و طغانشاه (۳) را کرده است.

دیوان مختاری شامل قصائد و ترکیب و ترجیع بند و غزلیات و رباعیات و مثنوی (٤) میباشد و هدایت شمارهٔ ابیات آنرا در حدود ۸۰۰۰ هشت هزار معین نموده و نسخه‌ای

---

(۱) در دیوان مختاری قصائد و ابیاتی در مدح عضدالدوله موجود، هدایت این ممدوح را عضدالدوله دیلمی دانسته و این سهوی ظاهر است چرا که وی بسال ۳۷۲ وفات یافته و شاعر که در اواخر نیمهٔ اول قرن ششم زندگانی را بدرود گفته نمیشود مداح این پادشاه باشد و علامه مفضال آقای قزوینی در حواشی چهارمقاله (ص ۱۵۱) نوشته‌اند «معلوم نشد عضدالدوله کیست» نگارنده احتمال قوی میدهد که این ممدوح عضدالدوله شیرزاد ابن مسعود غزنوی است که بسال ۵۰۸-۵۰۹ (یکسال) پس از پدر سلطنت کرده و مختاری از او «فنا خسرو» تعبیر کرده و چنانکه آقای قزوینی تصور کرده‌اند این تصرف (این شاه را فناخسرو خواندن) از هدایت نیست و این چند بیت از دیوان او در این موضوع است.

شاهنشه نویین عضدالدوله عالی — شاهی که جهانرا بر او هیچ خطر نیست

گفتم که بهای تو بشعر از که ستانم — رخ سوی سرای عضد دولت ودین کرد

گوئی خرد و نقش و نجوم و فلك وطبع — شاهنشه بی مثل فنا خسرو غازیست

(۲) مختاری گوید:

تا جهان باشد محمد خان علاءالدوله باد — بزمخواه و باده نوش و رزمجوی وفتحیاب

و آقای قزوینی ارسلان خان محمد بن سلیمان بن داود بغراخان ابن ابراهیم طفغاج خان بن ایلك نصر ارسلان بن علی بن موسی بن ستق از ملوك ترك خانیه ماوراءالنهر را که از سال ۴۹۵ - ۵۲۴ سلطنت کرده از ممدوحین مختاری معرفی کرده‌اند.

(۳) در نسخه‌ای از دیوان مختاری که در مجلس شورای ملی میباشد چند قصیده در مدح طغانشه موجود و این دو بیت از قصائد اوست:

سخی شمس دولت گزین کهف ملت — ملك بوالفوارس طغانشاه صفدر

خجسته شمس دولت را همایون زین ملت را — مبارك کهف امت را طغانشاه است مفخر

(٤) در این مثنوی گوید:

پیش تخت معز دولت و دین — ارسلان شاه پادشاه زمین

سال من چون بسی و هفت رسید — بر دلم آفتی بتفت رسید

و میدانم که معزالدین لقب ارسلان بن کرمانشاهان سلجوقی است (۴۹۴-۵۳۶).

از آن که ظاهراً از خطوط قرن دهم هجری میباشد و در کتابخانهٔ مجلس موجود است درحدود ۷۵۰۰ بیت را شامل وازاول آنهم اوراقی افتاده است .

آغاز : ترابشارت بادای ولایت کرمان بفتح نامه شاه ازدیار هندوستان(۱)

(۱۲٦٤)

دیوان مختاری غزنوی این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده و پیوسته به « دیوان سید حسن غزنوی » میباشد، در کتابخانه هردو دیوان زیر شمارهٔ (۱۸۵) ثبت گردیده و در ص۵۸۹ و ۵۹۰ زیر شمارهٔ (۱۱۸۷) معرفی خصوصیات دیگر آن گردیده ودرحدود (۳۰۰۰) بیت میباشد وبقصیده‌ای که بدین مطلع است شروع شده :

براختیار بندگی مالك الرقاب نصر من الله آمد فال من از کتاب .

(۱۲٦۵)

دیوان مختاری غزنوی این نسخه بخط نستعلیق (ظاهراً درقرن دهم هجری) نگارش یافته ، ازاوّل و آخر آن اوراقی افتاده ، صفحه نخستین بدین بیت شروع گردیده :

صدسال درعجم درو، صدسال درعرب صدجشن مهرگان کن و، صدجشن نوبهار

انجام نسخه این بیت است :

سر فکنده چراست پیش برش اگر اورا نه از برش سر شد

درحاشیهٔ برگ ۵۱ بسال ۱۲۷٤ محسن بن عبدالله بن فتحعلیشاه شرحی در تصحیح یکی ازابیات نسخه نوشته وتملك ومطالعه نسخه وزیادی اغلاط آنرا اظهارداشته واین نسخه درحدود (۳٦۰۰) بیت میباشد وچندبرگ ننوشته دراول و آخر آنست .

جلد تیماج . کاغذ کاهی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱۰۹) صفحه‌ای (۱۷) بیت . طول (۲۰۱ سانتیمتر) . عرض ($12\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۷٤) .

---

(۱) درص ۲٦۷ هفت اقلیم نگارش یافته که مطلع دیوان مختاری قصیده‌ایست که در مدح سلطان ارسلان بن مسعود گفته و ۱۱ بیت از آنرا نقل نموده واین بیت مطلع آن قصیده است .

[۵۷۶] دیوان مخمور (فارسی)

مخمور تخلص شاعری از شعرای قرن سیزدهم هجری میباشد(۱)، در کتب تذکره های این عصر بنام و آثار او دست نیافتم، ازقصیده ایکه درشکر گذاری ازحکومت اسدالله خان برتویسرکان وملایر انشاء نموده ودرورق ۶ نسخه میباشد استفاده میشود که ملائری یا تویسرکانی است، آثار زیرین چند قصیده ایستکه در مدح شاهزاده اعتضادالسلطنه گفته و تخلّص مخمور در همه آنها موجود، و ۲۵۰ بیت میباشد، برای نشان دادن طرزفکر وطبع وی چند بیت ازاول و آخر نسخه را در اینجا می آورم:

آغاز:

بردرت ایدوست روی اضطرار آورده‌ام
فقر و مسکینی و عجز و انکسار آورده ام
لنگ‌لنگان‌دست بسته‌دل‌شکسته‌سرنگون
چشم خونین‌جان غمگین جسم زار آورده‌ام
آه حیرت اشك حسرت تاب محنت سوزغم
سینهٔ محزون درونی سوگوار آورده ام

انجام:

کزین‌سپس پس مدح علی‌و آل‌علی بود دعـای شه و پادشاه تبیانم
بود بود همه تـا دل بسینهٔ تنگم بود بود همه تا جان بجسم نالانم
مدائح علی و آل او انیس دلـم دعای پادشه و شاه مونس جانم

(۱۲۶۶)

دیوان مخمور این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، نویسنده ازخود و سال نگـارش نام نبرده، بسال ۱۲۹۳ داخل کتابخانه

(۱) درص ۳۳۹-۳۴۰ دانشمندان آذربایجان میرزا لطف الدین شکرالله تبریزی (۱۰۹۵-۱۱۶۴) مخمور تخلص ازشعرای قرن دوازدهم نام برده شده واین دوبیت را ازاو نقل کرده اند:

تعجب نیست بد طینت اگرحاجت روا گردد که زخم کهنه را خاکستر عقرب دوا گردد
زدونان کی‌بخود درماندگان را کار بگشاید گره امکان ندارد باز با انگشت پا گردد.

اعتضادالسلطنه گردیده و پشت صفحه نخستین یادداشت شده است .
جلد تیماج . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱۰) . صفحه ای (۱۵) بیت . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض (۱۴ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۵۱) .

[۵۷۷] دیوان مسعود سعد سلمان (فارسی)

مسعود بن سعد بن سلمان که بنابر روش پارسی مسعود سعد سلمان خوانده میشود از مشاهیر شعرای فارسی زبانست ، در دربار غزنویان مقام امارت و فرمانفرمائی داشته ، بکسب کمال و فضائل پرداخته و در لباب استکه (ج ۲ ص ۳۳) از شاهنامه فردوسی انتخابی کرده و چنانکه از ابیات موجوده در دیوان وی معلوم میشود در نظم و نثر پارسی و تازی دستی قوی داشته و مکرر بدان تصریح کرده (۱) ولی از آثار نثری وی چیزی در دست نیست و در این دو زبان ناطق و مترجم بوده (۲) در خطاب به ثقة الملك طاهر بن علی گوید :

هیچکس راهست انصاف ده ای حاکم حق
این زبان و قلم و فکرت و خاطر که مراست
از بزرگان هنرور همه انواع منم
گرچه امروز مرا نام ز جمع شعر است

امیر خسرو دهلوی در مقدمه غرة الکمال که سومین دیوان وی است افتخار نموده که جز من کسی را سه دیوان نیست و مسعود سعد سلمان که سه دیوان داشت یکی پارسی و دیگری عربی و سومی هندوی بود و از آن من همه پارسی است

از دو دیوان دیگر مسعود سعد سلمان نگارنده تاکنون خبری نیافته است .

بیش از سی سال پیش علامه بزرگوار آقای قزوینی [گذشته از آنچه در

---

(۱) از آنجمله است :

مرا بدان تو که در پارسی و در تازی — بنظم و نثر ندارد چو من کس استقلال
بنظم و نثر کسی را گر افتخار بود — مرا سزاست که امروز نظم و نثر مراست
بهیچ وقت مرا نظم و نثر کم نشود — که نظم و نثرم دراست و طبع من دریاست

(۲) منم کاندر عرب و اندر عجم کس — نباشد چون من از چیره زبانی
بدین هردو زبان در هردو میدان — بگردونم رسیده کامرانی
گر افتد مشکلی در نظم و در نثر — ز من خواهد زمانه ترجمانی
سجود آرد به پیش خاطر من — روان رودکی و ابن هانی

حواشی چهار مقاله (۱۷۸-۱۸۲) دربارهٔ این شاعر شهیر نگاشته اند] مقاله‌ای درشرح حال مسعود سعد مرقوم وشادروان ادوارد برون خاورشناس مشهور انگلیسی آنرا به انگلیسی ترجمه وبسال ۱۹۰۵ م در مجله آسیائی درج و بسال ۱۹۰۶ م نیز آن ترجمه را جداگانه منتشر کرده است وبسال ۱۳۱۷ خورشیدی جوان دانش پژوه آقای سهیلی خونساری بنام «حصار نای» شرح حال مفصلی ازاین شاعر باذکر معاصرین وممدوحین وقصائد حبسیّات وی تألیف و منتشر کرده‌اند و این سه نگارش ما را بی نیاز ازبحث درحالات وی مینماید .

مسعود سعد سلمان گاهی ازخود دراشعار بهمین سه جمله و گاهی مسعود سعد و هنگامی مسعود تنها تعبیر نموده و آقای سهیلی تولد وی را در حدود سال ۴۳۵ دانسته‌اند ووفات اوراصاحبان تذکره ها بسال ۵۱۵ و ۵۲۵ ثبت نموده‌اند وبرخی سال ۵۱۵ راکه شاعر هشتاد سال داشته ترجیح داده اند ، درمقدار حبس مسعود سعد هم اختلاف است در یکی از اشعار خود وی نوزده سال آن تصریح شده

(مرترا هیچ باك نامد از آنك نوزده سال بوده ام بندی)

تاسی سال هم نوشته‌اند ، بیشتر از ربع اشعار دیوان وی ظاهراً درزمان ابوالملوك ارسلان بن مسعود غزنوی میباشد که بنابرتصریح خود مسعود سعد بسال ۵۰۹ بسلطنت نشسته وبنابرضبط مورخین بسال ۵۱۱ بدان سرا شتافته .

حکیم سنائی بجمع وترتیب دیوان مسعود سعد سلمان درزمان حیواة وی پرداخته وثقة‌الملك طاهربن علی بدو تذکرداده که اشعاری ازدیگران را نیز در دیوان وی گذارده وسنائی درضمن قطعه ای که خطاب به مسعود سعد میباشد ازاین غفلت عذرخواهی نموده و (در ص ۱۴۹ حواشی چهار مقاله این قطعه نقل گردیده) ومندرجات این دیوان عبارتست از :

۱ - قصائد ومقطعات بترتیب حروف تهجی برحسب قوافی ، ۲ - مثنوی در وصف امرا و درباریان و حواشی سلطان مسعود ، ۳ - ایضاً مقطعات در مدائح

ومراثی وحماسه وغیره، ٤ - غزلیات بنام دوازده ماه شمسی سی روزهرماه بنابرنامهای هریك از آنها پیش ایرانیان قدیم وهفت روزهفته وغزلیات مرتّبهٔ بحروف تهجی ٥ - رباعیات .

این دیوان بسال ۱۲۹٦ از روی نسخهٔ نفیسی که در کتابخانه اعتضادالسلطنه بوده وازقرائن پیداست که غیرازاین نسخه زیرین بوده درطهران چاپ شده است .

(۱۲٦۷)

دیوان مسعود سعد سلمان

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، نویسنده ازخود وسال نگارش نام نبرده، ظاهراً دراوائل قرن سیزدهم نوشته شده ، بسال ۱۲۷۲ داخل کتابخانه اعتضادیه شده وپشت صفحهٔ نخستین یادداشت گردیده ودرحدود ۱٤۰۰۰ بیت شعرمیباشد .

جلد میشن ضربی طلاپوش . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع فرنگی . شمارهٔ اوراق (۲۷٥) . صفحه‌ای (۲۸) بیت درمتن وحاشیه . طول ($\frac{1}{2}$ ۳۰ سانتیمتر) . عرض ($\frac{1}{2}$ ۱۹ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۰۲) .

(۱۲٦۸)

دیوان مسعود سعد سلمان

ین نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۲۵۷ نوشته شده ، ۲۲۲ بیت از اول آن افتاده ونخستین بیت موجود آن اینست :

کسی که اشهد ان لااله الاالله نگوید اورا سر کن بتیغ تیز جدا

ودر رباعیات وقصائد وغیره درحدود ۱۰۰۰ بیت ازنسخهٔ پیشین بیشتر دارد، در آخر آن چند بیت زیرین میرساند که این نسخه را ازروی نسخه ایکه بسال ۱۰۲۱ نگارش یافته نویسانده اند :

این نسخه که برعروس اشعار پیرایهٔ از جمال بفزود
اشعار بدیع پایدارش زآئینهٔ طبع زنگ بزدود
از رشك معانی بلندش روح فصحا هنوز ناسود
معنیش بزیر لفظ حوری کزطرف عذارزلف بنمود
تاریخ طلب نمودم از عقل گفتا «سخنان نیك مسعود»

جلد تیماجی نیم ضربی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۳۸۰) . صفحه‌ای (۲۱) بیت . طول (۲۳ سانتیمتر) . عرض ($\frac{2}{1}$ ۱٤ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۹۹) .

[۵۷۸] دیوان مشتاق (فارسی)

سید علی حسینی اصفهانی **مشتاق** تخلص ازشعرای قرن دوازدهم هجری بوده وشعرای معروف معاصروی چون آذر وعاشق وهاتف وصهبا باستادی وی معترف‌اند، بیشتر به غزل سرائی ورباعی سازی رغبت داشته ، آذر گوید « پس‌ازمرگ سیّد مرحوم برفاقت هاتف وصهبا دیوان اذکاراورا مرتب ساخته » وراوی گروسی گوید « قریب به ششهزار بیت دیوان مرتب داشته‌اند مکرر بنظر رسیده(۱) درسنهٔ یکهزار و یکصدوهفتاد ویك از شهراصفهان بروضهٔ رضوان رفت ومصراع این بیت ، در تاریخ وفات اوست :

بهر تاریخ او نوشت رفیق جای مشتاق درجنان بادا = ۱۱۷۱».

(۱۲۶۹)

دیوان مشتاق اصفهانی

این نسخه را بسال ۱۲۰۱ محمد هادی قزوینی بخط نستعلیق نوشته وشامل غزلیات مشتاق میباشد، پس‌ازغزلیات قصیده‌ای و چند غزل دیگرو ترجیع بند شاعر را دیگری بخط شکسته نستعلیق نوشته است وتمام این نسخه ازدیوان درحدود ۳۰۰۰ بیت میباشد .

جلد تیماج . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع بیاضی . شماره اوراق (۹۱) . صفحه ای (۱۷) بیت . طول (۲۲ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۱ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۵۴) .

(۱۲۷۰)

دیوان مشتاق اصفهانی

این نسخه بخط نستعلیق خوب بسال ۱۲۳۵ نوشته شده ، شامل قصائد و غزلیات و مقطعات و ترجیع و ترکیب بند ورباعیات مشتاق میباشد ودرحدود ۳۳۰۰ بیت است .

جلد تیماجی . کاغذ ترمه . واقف سپهسالار. قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱۲۸) . صفحه‌ای (۱۳) بیت . طول (۲۱ ½ سانتیمتر) . عرض (۱۳ ½ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۵۵) .

(۱) در ص ۴۲۵-۴۲۸ آتشکده ۱۳۱ بیت انتخاب وچاپ گردیده و ۶۶ بیت درانجمن خاقان یزانتخاب گردیده است .

[۵۷۹] دیوان امیر معزی (فارسی)

امیر معزّی ازمعاریف شعرای قرن چهارم ونیمهٔ اوّل قرن پنجم هجری میباشد، در آتشکدهٔ آذر و مجمع الفصحا نام او **محمد** و پدرش **عبدالملك** معرّفی گردیده وچنانکه ازمندرجات چهارمقاله معلوم میشود پدرمعزّی **برهانی** تخلّص بوده است وخود وی مداح سلطان سنجرسلجوقی بوده وچون لقب وی معزالدین بوده شاعر را معزّی تخلّص داد، ملك الشعرای سنجرشد و درحدود دویست شاعر در زیر دست وی بوده ونسبت بهمه انواع مهربانی میکرده و درهنگام های مناسب آثار آنانرا بعرض میرسانیده وصله های خوب برای آنان میگرفته بدینجهت محبوب همه آنها بوده است.

وفات امیر معزی را بیشتر از تذکره نویسان(۱) بسال ۵۴۲ ضبط کرده اند واستاد بزرگوار آقای قزوینی درحواشی چهار مقاله آنها را متابعت نموده ولی درحواشی خاتمة الطبع تفسیر ابوالفتوح (ص ۶۳۵ ج ۵) از این عقیده برگشته وگویند:

«وآن اینست که تاریخ ۵۴۲ درخصوص وفات معزّی بکلی غلط مشهوراست وظاهراً ابتدا ازتقی کاشی ناشی شده است وقبل ازو تاآنجا که راقم سطور اطلاع دارم هیچ یك از ارباب تذکره متعرض تاریخ وفات معزی نشده اند و چنانکه دوست فاضل من آقای اقبال آشتیانی در رسالهٔ نفیسی که همین اواخر درخصوص شرح حال وممدوحین و معاصرین او تألیف نموده اند بدلائل متقنه ثابت کرده اند وفات معزی بنحوقطع ویقین مؤخرازسنهٔ پانصدوبیست نمیتواند باشد و در دیوان او مدح هیچیك ازملوك وامرای آن عهد یا اشاره و تلویحی بهیچ واقعهٔ ازوقایع تاریخی آن عهد بعدازتاریخ مزبوربوجه من الوجوه یافت نمیشود وچون ازطرف دیگربپارهٔ ازوقایع تاریخی تا حدود ۵۱۸ در دیوان او اشاراتی یافت میشود پس وفات او بظنّ نزدیك بیقین درحدود ۵۱۸ - ۵۲۰ بوده است.»

(۱) مجمع الفصحا ج ۱ ص ۵۷۰ - ۵۹۳، آتشکدهٔ آذر ص ۳۵۰ - ۳۵۸، تاریخ گزیده ص ۸۲۵ عکسی، تذکرهٔ دولتشاهی ص ۵۷-۶۰ و هفت اقلیم ص ۶۲۲ - ۶۲۵.

معاصرین ومتأخرین ، به استادی امیرمعزّی اعتراف داشته وسنائی اورا مرثیه گفته وانوری ومختاری ابیاتی ازاورا تضمین کرده اند وهمه اعتراف به استادی وفصاحت او دارند وآثار وی شاهدی بزرگ بر مقام استادی وی میباشد .

دیوان امیرمعزّی تاکنون چاپ نشده ومرتب بترتیب حروف تهجی است وامین احمد رازی گوید دیوان او پانزده هزار بیت میباشد و نگارنده بزرگترین نسخه ای از آنرا که دیده در کتابخانه مجلس و در حدود (۱۳۳۰۰) بیت است .

آغاز : ستاره سجده برد طلعت منیرتورا زمانه بوسه دهد پایهٔ سریرتورا.

(۱۲۷۱)

دیوان امیرمعزی

این نسخه رابخط شکسته نستعلیق خوب محمد هادی ابن حاجی عبدالله آشتیانی بسال ۱۲۵۲ نوشته ، شامل قصائد ومقطعات و چند ترجیع و ترکیب بند میباشد و در حدود (۸۴۰۰) بیت است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار. قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱۸۵) . صفحه‌ای (۲۳) بیت . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض(۱۳سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۹۴) .

(۱۲۷۲)

دیوان امیرمعزی

این نسخه را بخط نستعلیق اسدالله بن میرزا خلیل بسال ۱۲۶۶ نوشته ، نظیرنسخهٔ پیش است مرتب بترتیب حروف تهجی است ترجیع و ترکیب بند آخر آن نسخه و قصائد و مقطعات آنرا این نسخه ندارد ، برگ نخستین به جلد چسبانیده شده وبرحسب شماره (۵۰۰۰) بیت دراین نسخه است .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱۷۳) . صفحه‌ای (۱۵) بیت . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) .عرض (۱۲سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۹۵) .

[۵۸۰] **دیوان مغربی** (فارسی وعربی)

محمدبن عزالدین بن عادل بن یوسف تبریزی مشهور به **محمدشیرین** ومتخلص به

مغربی متولد بسال ۷۴۶ و متوفی بسال ۸۰۹(۱) از مشاهیرشعرا و صوفیّه میباشد ، مرید شیخ اسمعیل سیسی است که وی مرید شیخ نورالدین عبدالرحمن اسفرائنی است و گویند که دریکی ازمسافرتهاازدست یکی ازمشایخ که نسبت وی بشیخ محی الدین عربی ره میرسیده خرقه پوشیده است .

درنفحات الانس معاصربودن مغربی باشیخ کمال خجندی تصریح شده وحکایتی ازمعاشرت این دو در آنجا مندرج وغزلی ازمغربی نیز نقل گردیده که بااندك تغییری دریکی ازمصرعهای آن در دیوان او (نسخه زیرین) موجود است .

گذشته از دیوان شعر مغربی را آثار زیرین بیادگار ماند : اسرار فاتحه ، نزهة الساسانیه ، جام جهان نما و « دررالفرید فی معرفة التوحید » درسه اصل توحید وافعال وصفات خدا بزبان پارسی است که آغاز آن اینست : سبحان ربك رب العزة عمایصفون .

دیوان مغربی شامل اشعار عربی وفارسی میباشد و آقای تربیت تذکرداده‌اند که بخش فارسی آن مکرر درایران وهندوستان چاپ گردیده است .

آغاز : خورشید رخت چوگشت پیدا ذرات دوکون شد هویدا(۲).

(۱۲۷۳)

دیوان مغربی این نسخه بخط نستعلیق نوشته‌شده ، ظاهراً ازخطوط اوائل قرن نهم هجری میباشد ، مرتب بترتیب قوافی ازالف تایا میباشد وپیش ازشروع باشعار پارسی اشعار عربی مغربی نگارش یافته وپس از قوافی یاء ترجیع بندی از مغربی وپس از آن ترجیع بندی از خواجو نگارش یافته و پس از این بخش رباعیاتی که ظاهراً ازمغربی است نوشته شده ودرحاشیهٔ اوراق غزلهائی نگارش یافته وازاول نسخه اوراقی افتاده وبیت نخستین صفحهٔ موجود اینست :

کلها اذکره من ظللی اوربوع اومعان کلها

(۱) نفحات الانس ص ۷۲۴-۷۲۵ نسخه خطی این کتابخانه ، دانشمندان آذربایجان ص ۳۵۱-۳۵۱ وآتشکده ص ۳۸ مراجعه شده است .

میان ترجیع بند مغربی برگی نیز افتاده وبجای آن برگ ننوشته ای اخیراً گذارده اند ، تمام این نسخه درحدود (۲۸۰۰) بیت میباشد که درحدود (۲۳٤) بیت آن عربی است .

جلد تیماجی ظریف . کاغذ حنائی . واقف سپهسالار . قطع ربعی . شمارهٔ اوراق (۱۰۱) . صفحه ای (۱٤) بیت . طول ($18\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض ($11\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۸۵).

[۵۸۱] دیوان ملك قمی (فارسی)

ملك قمی ازمعاصرین امین احمد رازی بوده ، وی با احترامی زیاد در هفت اقلیم اورا زیرعنوان : مولانا ملك نام برده و گوید :

« دراوان جوانی غبار حرص از رخسارهٔ خاطر و لوح پیشانی بآب بی تعلقی شسته و گرد ازچهرهٔ صفحه بدستارچه نیازرفته **امروز در ملك دکن** ، ملك فلك ریاضت وملك ملك قناعت است **نظم** :

دارد بجعد طره خوبان مشابهت کاندرشکسته گی بودش قیمت وبها

وبااین نسبت درفضیلت شاعری بخشی تمام ونصیبی وافردارد وشعرش عموماً در جودت چون صورت شاهدان آراسته و چون معانی خردمندان پیراسته است، آنچه نوشته میشود فصلی از آن کتاب وسطری از آن باب است الخ »

امین احمد ابیاتی ازغزلیات ورباعیات ومثنوی «ساقی نامه» ملك انتخاب ، ابیات غزلیات منتخبه اورا درنسخهٔ زیرین یافتم وآذر در آتشکده (ص ۲٤۱) نیزذیل شهرقم این ملك را نام برده و گویددیوانش ملاحظه شد وبعد از زحمت بسیار این چند بیت (۸ بیت)ازدیوانش پیدا کرده در اینجا ثبت شد .

نگارنده معتقداست که هردونویسنده جنبهٔ افراط وتفریط را دربارهٔ این شاعر اختیار کرده اند، اشعار ملك نه آن اندازه ستایش امین احمد رازی را در خورو نه این قدر سرزنش را شایسته است ، مضامین لطیف درمیان غزلیات او یافت میشود وبنابر نگارش امین احمد در سال ۱۰۰۲ که هفت اقلیم تألیف شده ملك دردکن متوطن بوده و مقام ومرتبهٔ ارشاد و عرفان داشته است .

نسخهٔ زیرین که فقط شامل غزلیات ملك و مرتب بترتیب حروف تهجی بر حسب قوافی میباشد درحدود (۷۱۰۰) بیت است .

آغاز: ای ز نامت تاج گوهر برسر دیوان ما
از نشانت بی نشانی سرخط عرفان ما

(۱۲۷٤)

دیوان ملك قمی

این نسخه بخط نستعلیق ظاهراً دراوائل قرن یازدهم هجری نگارش یافته ، پشت نسخه ازطرف اعتضادالسلطنه وسپهسالار بنام « دیوان ملك کاشانی » معرفی و وقف گردیده ، حواشی برگها بطرزی زیبا رنگ آمیزی گردیده وحواشی برخی ازاوراق و صالی شده است . جلدروغنی گل وبوته دارداخل نرگس . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۲۱٦) صفحه‌ای (۱۷) بیت . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($11\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲٦۸۱) .

[۵۸۲] دیوان منوچهری دامغانی (فارسی)

منوچهری دامغانی ازشعرای مشهور قرن پنجم میباشد(۱) ، صاحب مجمع الفصحا نام و کنیه اورا **ابوالنجم احمد** ضبط نموده ، دولتشاه سمرقندی اورا بلخی دانسته ولی خود وی صریحاً خود را دامغانی شناسانیده

(سوی تاج عمرانیان هم بدینسان بیامد منوچهری دامغانی)

در مناسبت تخلّص وی به منوچهری گویند چون خدمت فلك المعالی منوچهر بن قابوس وشمگیر را گزید بدین تخلّص خود را معرفی کرد و چون بسال ٤۱۱ منوچهر وفات یافت گرگانرا ترك گفت و بغزنین رفت و قصیده ای درمدح عنصری ملك الشعرا انشا وخود را بدینوسیله در عداد شعرای سلطان محمودغزنوی درآورد و گویند برهمه جز عنصری مقدّم میشسته ، و در مجمع الفصحا وفات وی بسال ٤۳۲ ضبط گردیده است ، دولتشاه سمرقندی گوید « دیوان وی درایران زمین معروف ومشهوراست » وامین احمد رازی گوید : « دیوانش امروز متداول است » .

(۱) شرح حال منوچهری در ص ٤۰-٤۲ تذکره دولتشاه ، هفت اقلیم ٦۷۷-٦۸۸ ، آتشکدهٔ آذر ص ۳۲۱-۳۲۲ ، مجمع الفصحا ج ۱ ص ٤۲ ٥ و ٥۷۰ ومقدمه دیوان بقلم هدایت مراجعه شده است .

هدایت گوید شنیده‌ام که سی هزار بیت شعر داشته ولی جز سه هزار از آنرا (ازقصائد ومقطعات ومسمطات ورباعیات وغزل) بدست نیاورده ودیوانیکه از منوچهری اینك متداول ونسخ خطی وچاپی آن در دست رس میباشد همان گرد آورده وترتیب داده هدایت میباشد ودراین دیوان قصائدی ازدیگران نیزمندرج ازآنجمله قصیده ایستکه نیز درلغزشمع ومدح وزیر بدین‌مطلع:

(چیست آنشخص چوزّرین سرو چون سیمین بدن
خویشتن سوزان و گریان و گدازان همچو من)

موجود وخود هدایت درحاشیهٔ ص ٤٥٤ ج ١ مجمع‌الفصحا چنین نوشته:

این قصیده بدان ماند که ازرافعی نیشابوری است چه لغزشمع بیك وزن وقافیه ازیك شاعر عجیب نماید. ودرحاشیه نسخه ای ازدیوان منوچهری که در کتابخانه مجلس موجود است با ادلّه‌ای قصیده ای که بدین مطلع میباشد:

ای پیکر منوّر محرور خوی چکان ثعبان آتشین دم روئینه استخوان

از خواجو دانسته شده و در ص ۲۰۰-۲۶۰ تذکره کاظم (نسخه کتابخانه مجلس) اشعاری از منوچهری میباشد که‌دراین نسخه ازدیوان اونیست. منوچهری مخصوصاً در انشاء مسمط دستی قوی‌داشته ومضامین بسیار عالی درآن بکار برده است.

دیوان منوچهری گرد آوردهٔ هدایت‌دوبار بسال ۱۲۸۵وبی‌تاریخ درطهران و بسال ۱۸۸۶م در پاریس چاپ شده ودر مجمع‌الفصحا در حدود ۱۷۰۰ بیت از منوچهری انتخاب شده است.

(۱۲۷۵)

دیوان منوچهری دامغانی

این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده، نویسنده ازخود و سال نگارش نامی نبرده، بسال ۱۲۹۵ داخل کتابخانه اعتضادالسلطنه شده و نگارش آن ظاهراً ده پانزده‌سال پیش‌از تاریخ مذکور میباشد وهمان دیوان گردآورده هدایت است.

جلد تیماج. کاغذ فرنگی آبی رنگ. واقف سپهسالار. قطع خشتی باریك. شمارهٔ اوراق (۸۵). صفحه ای (۱٤) بیت. طول (۲۱ سانتیمتر). عرض ($\frac{۱}{۲}$ ۱٤ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه (۳۹۱).

(۱۲۷۶)

دیوان منوچهری دامغانی این نسخه پیوسته بدیوان عنصری وهردو زیرشمارهٔ (۳۸۹) دراین کتابخانه ثبت گردیده اند ، و این نسخه نیز همان گرد آورده هدایت میباشد ، تاریخ نگارش ندارد و خصوصیات دیگرنسخه در ص ۶۴۵ زیرشمارهٔ (۱۲۳۶) نگارش یافت .

[۵۸۳] دیوان ناصرخسرو (فارسی)

حکیم ناصر خسرو (ابوالمعین ، ناصربن خسرو بن حارث قبادیانی بلخی متولد بسال ۳۹۴ و متوفی بسال ۴۶۰ یا ۴۸۱) از مشاهیر دانشمندان قرن پنجم هجری بوده ودرنثرونظم پارسی وتازی دستی قوی داشته ورسائل وسفرنامه ودیوان وی که بیادگار مانده برهانی قاطع برمراتب فضل وعلوّ مقام روحی وی میباشد ، نسبت به اهل بیت حضرت رسالت پناهی ص کمال ارادت وعلاقه داشته وخود را بدو معنی فاطمی معرفی کرده ، دربارهٔ آثار وشرح حال این عالم بزرگ وشاعرشهیر فحول وبزرگان متقدم ومتأخر مختصراً ومفصلاً قلم فرسائی ها کرده اند ، متأخرازهمه ، دانشمند بزرگوار و عالم عالیمقدار آقای آقا سید حسن تقی زاده وزیرسابق مالیه ایران وآزادی خواه مشهور میباشند که بامراجعه بهمهٔ آن مأخذ از روی دیوان وآثار این حکیم با تتبع بسیار عالمانه و دقیق تقریباً در ۲۵۰۰ بیت مشتمل بر :

۱ - اسم ورسم وحسب ونسب ناصر ، ۲ - روزگارجوانی وتحصیلات علمی ومسافرت های او ، ۳ - مبدء انقلاب وآغازتحول درزندگی وی ، ۴ - عودت بوطن وافراشتن علم دعوت ، ۵ - تبعیداز وطن وآوارگی او ، ۶ - عقاید واخلاق ناصر ، ۷ - شمایل شخصی و خانواده وی ، ۸ - وفات و قبر او ، ۹ - عقائد او ، ۱۰ - مؤلفات وی و ۱۱ - مآخذ فارسی وعربی واروپائی این نگارش ، بسال ۱۳۰۵ خورشیدی مرقوم وجلو دیوان این حکیم که در طهران چاپ گردیده گذارده شده است و طالب شناسائی این حکیم را بهترین راهنماست .

ازآثار ناصر خسرو یکی سفرنامه است که بسال ۱۸۸۱ م در پاریس و بسال

۱۳۱٤ درطهران وبسال ۱۳٤۰ دربرلن چاپ شده ودیگری زادالمسافرین (آقای تقی زاده معتقداند که نام اصل کتاب « زادالمسافر » است) میباشد که موافق عقاید اسمعیلیّه از روی قواعد حکمی وفلسفی تألیف شده و بسال ۱۳٤۰ نیز در برلن چاپ گردیده ودیگری منظومه « روشنائی نامه » و « سعادت نامه » و « وجه دین » وغیراز اینهاست(۱).

ناصرخسرو « **حجت** » تخلّص میکرده وتا کنون اشعار عربی وغزلیات وی یافت نشده و جامع ترین دیوانهای این شاعر نسخه ایست که جناب آقای حاج سید نصرالله تقوی رئیس محترم این دانشکده ورئیس دیوان کشور (دیوان عالی تمیز) بسال ۱۳۳۹ مشتمل بر (۱۱۰٤۷) بیت گردآورده (آقای تقی زاده تذکر داده اند جزابیاتی که دراین دیوان ضبط گردیده اشعاری از ناصرخسرو دردست هست) وبایست نسخه مقابله وتصحیح فرموده‌اند وهمین نسخه است که مأخذ چاپ اخیر این دیوان بوده ودیوان‌ناصر پیش ازاین سه بار: نخست درتبریزوبسال۱۳۱٤ قمری درتهران وبی تاریخ درهندوستان (ظاهراً) چاپ‌شده. ولی هریك از آنها درحدودنصف این دیوان اخیر ازحیث ابیات میباشند.

این دیوان جامع با مقدمه آقای تقی زاده و آقای مینوی و تعلیقات وحواشی فاضلانه و محققانه آقای علی اکبر دهخدا ، به ضمیمه روشنائی نامه و سعادت نامه ورساله حکیم ناصرخسرو به نشر درجواب نود و نه سؤال فلسفی ومنطقی وطبیعی ولغوی و دینی و تأویلی و غیره بسال ۱۳۰٤ - ۱۳۰٦ خورشیدی درتهران چاپ گردیده است.

(۱۲۷۷)

دیوان ناصرخسرو علوی این نسخه رابخط نستعلیق خوب بسال۱۲۵۸ یعقوب بن ابوالحسن درآشتیان نوشته ، رساله ای که درشرح حالات‌ناصرخسرو میباشد و انشاء این رساله یا اصل عربی آن بخود وی نسبت

(۱) راجع به این مؤلفات ومعرفی ازمندرجات آنها ومؤلفات دیگر این حکیم به مقدمه آقای تقی زاده بردیوان ناصرخسرو چاپ طهران ص نب - سج مراجعه شود.

داده شده درشش برگ نیز همین نویسنده نوشته و در ابتداء این دیوان گذارده شده ، مصرعها وکلمات برخی از ابیات قصائد در اثر اینکه درنسخه ای که اصل نگارش بوده نداشته و یاخوانا نبوده در این نسخه نگارش نیافته وجای آنها سفید گذارده شده .

واین نسخه که شامل قصائد و مقطعاتی از این شاعر میباشد در حدود ۷۴۰۰ بیت میباشدوبیت نخستین آن اینست :

دربند مدا را کن دربند میانرا دربند مکن خیره‌طلب ملکت دارا.

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۱۷۲) . صفحه‌ای (۲۳) بیت . طول ($21\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۹۲) .

(۱۲۷۸)

دیوان ناصرخسرو علوی

این نسخه بخط نستعلیق مخلوط باکلمات شکسته نوشته شده، ظاهراً دراواخر نیمهٔ دوم قرن سیزدهم نگارش یافته وبسال ۱۲۹۵ داخل کتابخانه اعتضادیه شده و پشت صفحهٔ اول یادداشت شده ، ترتیب تنظیم آن چون نسخه پیشین میباشد و درحدود ۵۰۰ بیت از آخر آن نوشته نشده و آخرین بیت را که نویسنده نوشته و دیگر توفیق نیافته اینست :

« پیمبر سردین حق‌است و ما ازین نامور تر مطیع سریم »

و این بیت از قصیده‌ایستکه مطلع آن این بیت میباشد :

اگر باخرد جفت و اندر خوریم غم خور چوخرچند تاکی‌خوریم.

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۸۹) . صفحه‌ای (۱۹) بیت .طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۹۱) .

[۵۸۴] دیوان نظام استرابادی (فارسی)

نظام‌الدین استرابادی ازشعرای قصیده سرای قرن دهم هجری بوده(۱)وبیشتر قصائداودرمدح حضرت پیغمبراکرم ص وائمه‌اثنی عشرع بوده ودرجزاین‌موضوع

(۱) تحفه سامی (چاپی)ص ۱۰۰و۱۰۱ ، هفت‌اقلیم‌ص۹۳۲-۹۳۳ مجالس‌المؤمنین ص۵۳۶-۵۳۸ آتشکده ص ۱۵۹ ومجمع‌الفصحا ج ۲ ص ۵۰ مراجعه شده است .

کمتر شعر گفته، در اوائل به فنّ معمّا رغبتی داشته و بدین صنعت معروف شده وسام میرزا او را زیر عنوان « نظام معمّائی » معرفی نموده و گوید بسال ۹۲۱(۱) وفات یافته و یك مثنوی بنام « بلقیس وسلیمان » بدین شاعر نسبت داده و نگارنده تاکنون نسخه ای از این کتاب را سراغ نیافته ، آذر و هدایت این کتاب را بنام « سلیمان و بلقیس » معرفی کرده اند و هدایت گوید نسخهٔ آن دیده نشده .

این نسخه از دیوان که زیر این سطر ها معرّفی میشود در حدود (۱۷۰۰) بیت میباشد .

(۱۲۷۹)

دیوان نظام استرابادی

این نسخه پیوسته به دیوان ثنائی مشهدی است که زیر شمارهٔ (۱۱۷۶) معرفی گردید و در کتابخانه با آن دیوان زیر شمارهٔ (۳۷۵) ثبت شده، فقط شامل قصائد نظام میباشد، خصوصیّات دیگر نسخه را در ص ۵۷۶-۵۷۷ نگاه کنید و آغاز نسخه این بیت است :

الحمد للقدیم له العزّ والجلال　　شاه سریر لم یزلی حی لایزال

[۵۸۵] دیوان نظیری نیشابوری (فارسی)

نظیری از شعرای قرن دهم هجری و نام وی **محمد حسین** (۲) میباشد ، از وطن خویش نیشابور به هندوستان رفته ، گویند نخستین شاعر ایرانی است که به آنجا رفته و از امراء شعردوست هند محبت دیده و بمدح و ثنای آنها مخصوصاً خان خانان عبدالرحیم سپهسالار (در قرن یازدهم هجری مرده است) پرداخته و غزلیات دلنشین ساخته، پس از مراجعت از زیارت مکّه معظمه و مدینهٔ طیّبه در گجرات احمد آباد توطن اختیار کرده و چنانکه از هفت اقلیم استفاده میشود این مسافرت پیش از سال ۱۰۰۲

(۱) در هفت اقلیم نگارش یافته که دختر نظام الدین پس از مرگ پدر قطعه ای در طلب سنگ قبر پدر انشا نموده و برای سلطان حسین میرزا فرستاد و چون میدانیم که سلطان مذکور بسال ۹۱۱ وفات یافته و وفات نظام الدین هم مسلماً بسال ۹۲۱ بوده واضح میشود که برای این پادشاه نمیشود که انشا شده باشد و در آتشکده نوشته شده یکی از برادران وی قطعه ای موزون و بخواجه سیف الدین فرستاد و قطعهٔ مذکور در هردو مأخذ نگارش یافته است .

(۲) تذکره خوشگو ، هفت اقلیم ص ۶۳۷ - ۶۳۹ و شمع انجمن ص ۴۵۳ مأخذ نگارش این شرح حال میباشد .

بوده و دراین تاریخ اشعار وی مطلوب و متداول بوده و پس از مراجعت گوشه نشینی اختیاروبخود پرداخته واز آثاراین بخش اززندگانی وی بوی زهد وتصوف آشکار و بمدح و ثنای نبیّ مختار و ائمّهٔ اطهار علیهم صلوات‌الله پرداخته وعلم حدیث وتفسیر را ازمولانا حسین جوهری آموخته وباخواجه حسین ثنائی دوستی کامل داشته واورامرثیه گفته وچنانکه درشمع انجمن ثبت شده بسال۱۰۲۳ بخلوتکدهٔ عدم آرامیده وازدیوان وی چنین معلوم میشود که خود شاعر آنرا مرتب کرده‌است.

نسخی که ازدیوان نظیری نگارنده دیده شامل قصائد وغزلیات مرتّبهٔ بحروف تهجی وترجیع بند وغزلیات وترکیب بند (دوازده بند) در مدح ائمّه اثنی عشرع وغیرازایشان ورباعیات میباشد وتمام دیوان او درحدود (۱۰۰۰۰) بیت است.

غزلیات مرتّبهٔ نظیری که درحدود ۵۰۰۰ بیت میباشد بسال ۱۹۲۸ م درلاهور هند چاپ شده وپشت جلد نسخهٔ چاپی تذکر داده شده که این غزلیات به اردو ترجمه وچاپ گردیده است.

آغاز قصائد :

ای جلالت خلوت از اغیارتنها ساخته　　حکمت تو از کرم دی کارفرداساخته

آغاز غزلیات مرتبه :

اذاماشِئْتَ اَنْ تُحْيِي حَيٰوةَ اَلْمَحْيا　　برسوائی برآورسرزمستوری برون نه پا

آغاز ترکیب بند درمدح ائمّه‌ع:

وقتی که شکل دائرهٔ کن فکان نبود　　جز نقطه حقیقت حق در میان نبود

(۱۲۸۰)

دیوان نظیری نیشابوری

این نسخه‌رابخط نستعلیق بسال۱۰۸۵ درحیدرآبادهندنوشته‌اند، شامل قصائد وغزلیات مرتبه وترکیب وترجیع بند ورباعیات میباشد ودرحدود (۸۴۰۰) بیت است ، پشت صفحهٔ آخر چند سطری که نگاشته بوده‌اند محوگردیده ولی آثاری از آن باقی میباشد و چند برگ ازاول وآخرنسخه وصّالی شده وصفحات مجدول بطلاست.

جلد تیماجی مذهب گل و بوته قدیمی ، رنگ روغن رفته وطرف درون نیم ضربی طلا کشیده . **کاغذ** دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق(۲۴۸) . صفحه ای (۱۷) بیت . طول (۲۵ سانتیمتر) . عرض ($۱۳\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۸۴) .

(۱۲۸۱)

دیوان نظیری نیشابوری این نسخه ظاهراً دراوائل قرن یازدهم نگارش یافته ، ۲۸ بیت از اول نسخه و ۲۶ رباعی ویك بیت از آخر آن افتاده ودر حدود (۷۰۰۰) بیت میباشد ، اوراقی از اول و آخر نسخه وصّالی گردیده است .

جلد تیماجی . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۲۶۲) . صفحه‌ای (۱۳) سطر . طول (۲۲ سانتیمتر) . عرض ($۱۲\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۸۳) .

[۵۸۶] دیوان نوائی = نوادرالشباب (ترکی)

امیرعلیشیر نوائی که در ص ۵۳۸ - ۵۴۰ بمعرّفی ایشان پرداخته ایم چنانکه در « تحفه سامی » تذکر داده شده چهاردیوان ترکی داشته وهریك را بنامی نامیده (غرائب‌الصغر ، نوادرالشباب ، بدایع الوسط ، فوائدالکبر(۱)) و نسخ زیرین بنابر آنچه در آخر نسخه شمارهٔ ۱۲۸۴ این فهرست نویسنده تصریح نموده **نوادرالشباب** میباشد ومقدمه‌ای بنثر ترکی خود امیربراین دیوان نوشته وبنام سلطان حسین میرزا موشح گردیده ودراینجا تذکر داده که مقتضیات جوانی را در هنگام فراغت از کارها به انشاء ونظم جلوگیری مینموده واین دیوان مشتمل برغزلیات مرتّبهٔ بحروف تهجی برحسب ردیف ها ، مستزاد ، مخمس ، مسدس ، ساقی نامه ، ترجیع بند ، مثنوی ، مقطعات ورباعیات میباشد و درحدود (۵۷۰۰) بیت است ودیباچه آن هم درحدود (۳۵۰) بیت میباشد .

آغاز دیباچه : حمد آنکا کلام خیرمآل قیلدی ایلکارسولدین ارسال . . .(۲)

(۱) درتحفه سامی چاپی نام این چهاردیوان غلط وتصحف چاپ گردیده واین نام ها از روی نسخه خطی این کتابخانه نقل شد ودرحاشیه نسخه اول این فهرست ودیباچه سنگلاخ نیز بهمین نحو ثبت گردیده .

(۲) دریکی ازنسخه های زیرین (سومین نسخه از دیوان) دیباچه به پنج شعر شروع گردیده که این بیت یکی ازآنهامیباشد ولی درنسخ دیگر نیست .

فصاحت دیوانك غزل سرالاری طبع مخزنی دین شوریده حال عاشق لارخرمن الخ .

آغاز دیوان :

اشرقت من عکس شمس الکاس انوار الهدی

یار عکسین می دا کوردیب جام دین چتقی صدا

(۱۲۸۲)

دیوان نوائی (نوادر الشباب) این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، تاریخ ونام نویسنده چون برگ آخر آن افتاده معلوم نشد ، برگ ٤٧ دارای یك مجلس نقاشی چینی ظریف میباشد که شکارگاه وحالت شکار یکی از بزرگانرا میرساند و برگ ۱۱۰ نیز بطرز چینی تصویر شیرین وخسرو را درحال گردش وسواراسب و تماشای فرهاد دارد وهردو تصویر تقریباً بعرض وطول صفحه‌اند ، تمام دوصفحهٔ اول نسخه که شامل چند سطری ازدیباچه میباشد که باطلا نوشته شده ، تذهیب ونقاشی بسیارخوب ظریفی گردیده در آغاز غزلیات و سائر بخشها پیشانی (مربع مستطیل) بسیار ظریف تذهیب شده وسر سوره هائی ظریف موجود وپاصفحه های برخی ازبرگها بابرگ بعد مطابقه نمیکند ومیرساند که اوراقی ازمیان نسخه افتاده وازیادداشتی که پشت نسخه شامل شمارهٔ میباشد باشمارهٔ کنونی آنها ، بدست می آید که ۱۹ برگ ازنسخه افتاده است .

پشت صفحه نخستین یادداشتهای زیادی بوده ومیباشد برخی‌را محو کرده‌اند از آثار محوشده هابرمی آید که نسخه در کتابخانه سلاطین صفویّه بوده ودر کناربیشتر ازبرگهای برگ ۱۲۵ تاآخر نسخه مطالب زیرین نگارش یافته وازاینکه ازسام میرزا به « اعلیحضرت سام میرزا » تعبیر کرده چنین استفاده میشود که این مطالب پیش از سال ۹۷۵ که سام میرزا مرده ، نگارش یافته واصل نسخه ظاهراً دراوائل قرن دهم نوشته شده است .

مندرجات حواشی برگ ۱۲۵ تاآخر عبارت است از- ۱- مکتوب ترکی امیرعلیشیر به سلطان حسین میرزا واجازه تشرف به مکّه معظمه خواستن ، ۲- جواب پادشاه بوی ، ۳- فرمان پادشاه به راه داران در هنگام حرکت امیرمذکور بمکّه ، ٤ - حالات امیر

علیشیر به نقل از تحفه سامی، ۵ - دلیلی بر تشیّع امیر علیشیر از ابیات وی و ۶- صورت عهدنامه محمد شاه پادشاه هند با نادرشاه افشار. وبراین اوراق و بعضی از برگهای پیشین ابیاتی فارسی وترکی بخط نویسنده همین مطالب نگارش یافته است.

تمام صفحات مجدول بطلا و عناوین بخشها باسفیداب و عباراتیکه درفواصل غزلیات وغیره نوشته شده بترتیب یکی بالاجورد ودیگری باطلاست.

جلد مرغش مذهب دورو. کاغذ بخارائی. واقف سپهسالار. قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۱۴۸) صفحه‌ای (۱۷) بیت. طول (۲۷ سانتیمتر). عرض (۱۸ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۳۶۸).

(۱۲۸۳)

دیوان نوائی (نوادرالشباب) این نسخه رابسال ۹۲۴ بخط نستعلیق خیلی خوب درقسطنطنیه نوشته اند، دیباچه را در آغاز نیز دارد، یك سرلوح بسیار ظریف دراول دیباچه ودیگری که نیز باکمال ظرافت تذهیب ونقاشی شده دراول غزلیات موجود وپشت برگ نخستین ترنج مثمّنی که باکمال استادی تذهیب ونقاشی گردیده موجود ودردائره ایکه در وسط آن میباشد وطلا اندازی شده این بیت باسفیداب نوشته شده:

دیدانکه دراین دیوان اوصاف پری رویان

دیوان سلیمان گفت دیوان نوائی را.

تمام صفحات مجدول بطلا و عناوینی که در فاصلهٔ غزلیات وغیره نوشته شده نیز باطلاست.

جلد ساغری ضربی داخل سرخته معرق بسیار ظریف. کاغذ بخارائی. واقف مشیرالسلطنه، قطع وزیری. شمارهٔ اوراق (۱۸۹). صفحه‌ای (۱۳) بیت. طول (۲۵ سانتیمتر). عرض ($10\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ (۵۱۷). قفسه مدرسه مشیرالسلطنه.

(۱۲۸۴)

دیوان نوائی (نوادرالشباب) این نسخه را بسال ۱۱۱۲(۱) علی اکبر تبریزی متخلص به مسکین نوشته، دیباچه را هم داراست، پس از اتمام کتاب قصیده ای بترکی نگارش یافته وپس از آن رساله ای بترکی

(۱) درآخردیوان بحروف سال نگارش را دراین سال نوشته ولی درآخررساله پیوسته باعدد سال ۱۱۱۰ را معین کرده ومسلماً نگارش رساله پس ازدیوان بوده بنابراین نویسنده دریکی از دومورد اشتباه کرده است.

دربیان معانی لغات مستعمله در ابیات امیرعلیشیر میباشد و مرتب بترتیب بحروف تهجی باملاحظه مفتوح ومضموم ومکسوربودن آنها که باالف وواو و یاموافق رسم وانشاء امیرنگارش یافته ونام مؤلف درمقدمه وآخراین رساله نیست و این رساله بایستی یکی از آن رساله هائی باشد که در معانی لغات امیر علیشیر تألیف گردیده و میرزا مهدی خان در مقدمه سنگلاخ بدانها اشاره نموده ، این رساله در حدود (۱۷۰۰) بیت میباشد وآغاز آن اینست : بسمله عشق ومحبت پیمانه سی نیك رند قدح پیمائی وشعر وبلاغت کاشانه الخ .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی . واقف سپهسالار . قطع رحلی . شمارهٔ اوراق کلیه (۱۹۷) . صفحه‌ای (۱۷) بیت . طول (۲۹ ۱/۲ سانتیمتر) . عرض (۲۰ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳٦۷).

(۱۲۸۵)

دیوان نوائی (نوادرالشباب)

این نسخه بخط نستعلیق نوشته شده ، درآغاز دیوان یك سرلوح ظریف دارد ، ظاهراً درقرن یازدهم هجری نگارش یافته ، صفحات مجدول بطلا ولاجورد وشنجرف میباشد ، دیباچه را ندارد وبرخی ازبرگها وصالی گردیده است .

جلد میشن مستعمل ، طرف داخل معرق سوخته . کاغذ سمرقندی . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۱۳۹) صفحه‌ای (۱۱) بیت . طول (۲۳ ۱/۲ سانتیمتر) . عرض (۱۷ ۱/۲ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۹۷) .

[۵۸۷] دیوان نوائی (ترکی)

چنانکه گفته شدامیرعلیشیر نوائی که درص۵۳۸-۵٤۰ بمعرّفی وی پرداخته‌ایم چهاردیوان داشته ونام آنهارانقل کرده‌ایم ازمندرجات فهرست ترکی کتابخانه خدیویه (ص۱۲٦-۱۲۷) معلوم میشود که چهاردیوان وی موجود میباشد وآغازهر کدام را هم نقل نموده وآن نقل شده ها چون ازمقدمه نثری دیوان های مذکور میباشد واین نسخهٔ زیرین چون دیباچه را ندارد ندانم مطابق کدام یك از شماره های دیوانهای نام برده میباشد و در صورت دانستن هم چون نام دیوانها درفهرست مذکور نیست معلوم نمیشود این نسخهٔ زیرین کدام یك از آن دیوانهاست .

این دیوان که شامل غزلیات مرتّبهٔ بترتیب حروف تهجی برحسب قوافی ومخمسات ورباعیات میباشد درحدود (۳۸۰۰) بیت است .

آغاز: یارب اولغان چاغدا جانیم جسم ویرا بدن جدا

اوبولوب موندین جداسین بولماغیل اندین جدا.

(۱۲۸۶)

دیوان نوائی این نسخه بخط نستعلیق خیلی خوب نوشته شده، تاریخ نگارش ندارد ولی ظاهراً در اوائل قرن دهم هجری نگاشته شده ، در زیر آخر صفحه و حاشیهٔ آن یادداشتی با تاریخ بوده محو گردیده یادداشتی که بسال ۱۱۴۱ نوشته شده پشت صفحهٔ نخستین موجود ، اطراف دو صفحهٔ نخستین که شامل پنج بیت از اولین غزل این دیوان میباشد بابهترین طرزی نقاشی وتذهیب گردیده وتمام صفحات مجدول بطلا وزنگار میباشد و برگ اول وآخر و صالی گردیده است .

جلد سوخته و طرف درون سوخته معرق طلا پوش ظریف . کاغذ بخارائی . واقف سپهسالار . قطع وزیری . شمارهٔ اوراق (۸ : ۱) . صفحه ای (۱۲) بیت . طول ($۲۴\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) .عرض ($۱۵\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۳۷۰) .

[۵۸۸] دیوان نورعلیشاه (فارسی)

نورعلیشاه یکی ازمشاهیرمتأخرین صفویه نعمت اللهی است ودرص ۴۸۹-۴۹۱ همین مجلد معرفی ایشان گردید ، و دیوان وی شامل غزلیات و رباعیات و قصائد ومقطعات وترجیع بند وساقی نامه ومثنوی هائیکه درجواب سؤال مظفرعلیشاه انشا کرده وغیر از اینها میباشد ونسخهٔ زیرین که شامل غزلیات قدیم و جدید بحروف تهجی است باسائر ابیات وی درحدو (۴۰۰۰) بیت است .

(۱۲۸۷)

دیوان نورعلیشاه این نسخه بخط نستعلیق بسال ۱۲۵۶ نوشته شده ، پیش از شروع به غزلیات قدیم ، ترجمه خطبة البیان از نورعلیشاه نگارش یافته و بر ابتداء آن بخط نستعلیق در شت نوشته اند :

کلیات نورعلیشاه ولی این نسخه را نمیتوان بدین نام نامید واز آخر ترجمه خطبة البیان واول غزلیات افتاده دارد .

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی رنگا رنگ . واقف سپهسالار . قطع بغلی . شمارهٔ اوراق (۱۶۶) صفحه‌ای (۱۴) سطر. طول (۱۵ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . عرض (۱۰ $\frac{1}{2}$ سانتیمتر). شمارهٔ کتابخانه(۱۳۸).

[۵۸۹] دیوان واله اصفهانی (فارسی)

آقا محمد کاظم اصفهانی متخلص به **واله** چنانکه معاصر وی « راوی » گروسی در انجمن چهارم ، انجمن خاقان نوشته (عین عبارات و معانی او را با اندك اسقاطی هدایت در مجمع الفصحا (ج ۲ ص ۵۵۹) آورده) ، از اعیان اصفهان بوده چندی برای تجارت وزیارت باعتاب مقدسه ائمّه عراق علیهم السلام مشرف شده چون از آنجا بوطن خود بر گشته درمدرسه جدّه حجره ای اختیار ودر آنجا مسکن گزیده ، مرجع اصحاب حال ومجمع ارباب کمال گردید ، اسباب ولوازم حجره را از بهترین امتعه وپاکیزه ترین اوانی تهیه نموده ، راوی گروسی که خود آن وضعیت را مشاهده کرده گوید : « در آن پاکیزه مقام از صحب مجرّبه مهذّبه و کتب مصحّحه مذهّبه وصحف محشّا وفرش موشّا چندان یافتم که در کمتر جای عالم نشان توان داد وخود آدمی متمکن وشیخی متعیّن بنظافت جامه وقبول عامه فرید اصفهان بل وحید زمان بود الخ » :

حاج محمد حسین خان نظام الدوله صدر اصفهانی (متوفی بسال ۱۲۳۸) که در آنعصر حاکم اصفهان بوده واز مردان خیّر ومتدیّن وسخی الطبع روزگار بشمار است نسبت به واله کمال رعایت ومبالغه در احترام مینموده که محسود اقران گردید وتکیه‌ای بنام « **الهیه** » برای وی بساخت که درظرافت وقشنگی کم نظیر بود وچون بسال ۱۲۲۹ واله به آنجهان خرامید درهمانجا بخاك سپرده شده واینك مزار دانشمندان است .

نسخه زیرین از دیوان وی از قرائن موجوده در آن درزمان حیات شاعر نوشته شده وشامل قصائد وغزلیات ومقطعات ورباعیات ویك مثنوی میباشد و در حدود (۵۲۰۰) بیت شعر است .

آغاز قصائد : مرا دست فراق دلبری افکنده است ازپا
که گر برپا فلك اندازدش سرنبودش پروا.

آغاز غزلیات: سر کوئی که هربیگانه را باشد پناه آنجا
چه میبود آشنائی را اگر میبود راه آنجا

(۱۲۸۸)

دیوان واله اصفهانی چنانکه گفته شد ازقرائن بدست می آید که این نسخه درزمان حیات **واله** نوشته شده ، در حاشیهٔ چندین برگ غزلیات وابیات دیگری ازوی بخط خوب نوشته شده ،هدایت نوشته واله **خطی نیکو داشته** و علم عروض نیکو میدانسته بنابراین احتمال قوی میدهم که حواشی خط خود ایشان باشد ، سه سرلوح زیبا در آغاز قصائد و غزلیات ومثنوی مختصروی رسم شده و صفحات بجدول بطلا ولاجورد میباشد و میان سطرهای دو صفحهٔ نخستین طلا اندازی شده است .

در پایان آخرین صفحه دخول آن بسال ۱۲۴۷ بکتابخانه دارائی (شاهزاده دارا) وپشت صفحهٔ نخستین دخول آن بسال ۱۲۷۰ در کتابخانه اعتضادیه وپس از آن بسال ۱۲۹۷ وقف شدن آن یاد داشت گردیده و دو برگ بجدول ننوشته در آخر نسخه است .

جلد روغنی دورو ، گل و بوته ونرگس . کاغذ فرنگی مهره زده . واقف سپهسالار . قطع خشتی . شمارهٔ اوراق (۲۷۷) . صفحه‌ای (۹) بیت . طول ($۲۰\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر) . عرض (۱۵ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۴۲۰) .

[۵۹۰] دیوان وحشی کرمانی (فارسی)

وحشی کرمانی ازشعرای عاشق پیشه پرسوزو گداز نیمهٔ دوم قرن دهم هجری بوده و چنانکه تقی‌الدین اوحدی مؤلف « تذکرهٔ عرفات » گفته بسال ۹۹۱(۱)

(۱) درتحفه سامی که بسال ۹۵۶ تألیف شده از این شاعرنام برده نشده بنابراین معلوم میشود که در آن سال هنوزشهرت نداشته ولی درص ۱۳۶-۱۳۷ هفت اقلیم ، تذکره خوشگودرحرف واو ، ص ۱۲۶-۱۳۵ آتشکده ، ص ۵۱ ج ۲ مجمع الفصحا وترجمه تاریخ ادبیات ادوارد برون (۱۵۹ ج ۴) وهفت آسمان ۱۰۹ - ۱۱۱ شرح حال این شاعر نگارش یافته ومراجعه شده است .

وفات یافته ونگارنده دردیوان وی ماده تاریخ فوت خان قلی را که بسال ۹۹۰(۱) بوده یافتم ، درهیچ یك از تذکره ها ومآخذ نام وحشی وپدروی ثبت نشده وهمه اورا درزیرعنوان **وحشی** کـه تخلص شاعرمیباشد ذکر کرده اند ، اصل وی از کرمان ولی چندی دریزد زندگانی کرده و شاگرد شرف‌الدین علی یزدی بوده ، دراوائل سلطنت اکبرشاه (۲) بهندوستان رفته ودر آنجا مشهور شده ، چنانکه تقی‌الدین اوحدی ادّعا نموده دیوان وحشی را وی جمع وتدوین کرده ودرحدود نه هزاربیت میباشدولی کاملترین نسخه‌ایکه‌نگارنده دیده‌نسخهٔ خطی کتابخانهٔ مجلس شورای ملّی میباشد که درحدود ۸۰۰۰ بیت وبدین تفصیل است :

۱ ـ غزلیات مرتب بترتیب حروف تهجی برحسب ردیف ها درحدود ۲۲۵۰ بیت ، ۲ ـ قصائد ومقطعات درحدود ۲۲۰۰ بیت ، ۳ ـ ترکیب بند ومسمط در حدود ۱۰۰ بیت ، ٤ ـ رباعیات در حدود ۱۰۰ ، ٥ ـ مثنوی ببحر خسرو شیرین بنام « ناظر و منظور » در حدود ۱۵۰۰ بیت ، ٦ ـ خلد برین بوزن مخزن‌الاسرار درحدود ۵۳۰ بیت ، ۷ ـ مثنوی مشتمل برمدح غیاث‌الدین وغیره درحدود ۲٤۰ بیت ، ۸ ـ فرهاد وشیرین که ناتمام مانده (۳) درحدود ۱۰۰۰ بیت است وخوددر قطعه ای که پس‌ازنسخهٔ ناظر ومنظور متعلّق به‌مجلس شورای ملّی (جزءکلیات وحشی است) گذارده انشاء آنرا بسال ۹٦٦ معین نموده است .

بسال۱۳٤۷دیوان غزلیات وقصائد ورباعیات وناظرمنظوروخلد برین وفرهاد و شیرین وحشی درحدود ۷۰۰۰ بیت چاپ سنگی شده و دانشمندی بنام اسمعیل وملقب‌به « حمیدالملك » مقدمه‌ای درشرح حال وحشی باتحقیق شایسته ای درسبك

---

(۱) درمقطعات دیوان خطی وحشی (ص ۳۳۱ نسخه مجلس) است :

طلب کردم چوتاریخش فرو گفت « شهید دشنه جور زمانه » =۹۹۰ .

(۲) اکبرشاه پادشاه هند که تاریخ اکبری را ابوالفضل بن مبارك بنام وی نوشته چنانکه درتذکره خوشگو تصریح شده بسال ۹۵۲ متولد شده وبسال۹٦٤ پادشاه شدوبسال ۱۰۱٤ رخت بسرای دیگر بست .

(۳) درص ۵۲۸ ج ۲ مجمع‌الفصحا ذکرشده که میرزا کوچك متخلص به وصال که ازشعرای قرن سیزدهم هجری بوده وبسال ۱۲٦۲ وفات یافته نقص این کتاب را تکمیل کرده است .

وروش این شاعر بامراجعهٔ به تذکره هائی فارسی وفهرست های فرنگی نوشته ومآخذ نگارش این بنده نگارش ایشان نیزبوده است .

آغاز غزلیات : ازکاه کهربا بگریزد به بخت ما

خنجر بجای برگ برآرد درخت ما

(۱۲۸۹)

دیوان وحشی کرمانی این نسخه بخط نستعلیق خوب نوشته شده ، تاریخ ونام نویسنده ذکر نشده ، ظاهراً نویسنده هندی و در نیمه اول قرن یازدهم نگاشته شده ، شامل غزلیات وقصائد وحشی میباشد و « فرهاد و شیرین » را هم نیز دربردارد ، یك پیشانی (مربع مستطیل) مذهب در اول غزلیات ویکی دراول « فرهاد وشیرین » رسم شده وصفحات مجدول بطلاولاجورد میباشد وتمام برگها وّصالی شده ومتن وحاشیه است .

جلد روغنی گل و بوته دورو . کاغذ دولت آبادی و فرنگی . واقف سپهسالار . قطع خشتی باریك . شمارهٔ اوراق (۹۹) . صفحه ای (۱۵) بیت . طول (۲۱ سانتیمتر) . عرض ($13\frac{1}{2}$ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۲۶۸۰) .

[۵۹۱] دیوان وحید قزوینی (فارسی)

میرزامحمد طاهرمتخلّص به **وحید** منشی ومورخ عصر شاه عباس ثانی صفوی (۱۰۵۲-۱۰۷۸) بوده ، تاریخ و وقایع سلطنت این پادشاه را نوشته (۱) مثنوی هائی مفصّل و مختصر بنام : فتحنامه قندهار (۲)، خلوت راز، نازو نیاز ، گلزار عباسی ، ساغرسرشار، مثنوی دروصف همایون تپه (۳)، ایضاً درتعریف نرد ، ایضاً درذکر و معرفی یك به یك ازادوات جنگ و مثنوی عاشق ومعشوق (در آخراین مثنوی بوصف اصفهان وذکر یك به یك ازاصناف آنشهروتعریف آنهاپرداخته است) انشانموده و نسخی از آنهادر کتابخانه مجلس موجود و در **فهرست** آنجا ذیل «کلیات وحید» معرفی کامل خواهد شد ، بنا برضبط رضا قلیخان هدایت در جلد هشتم روضة الصفا

(۱) نسخه‌ای ازاین تاریخ در کتابخانه آقای ملك‌الشعراء (بهار) موجود است .
(۲) درتتمه روضة‌الصفا (جلد هشتم) این فتح بسال ۱۰۵۸ معین گردیده است .
(۳) درتتمهٔ روضة‌الصفا عمارت همایون تپه بسال ۱۰۶۴ معین گردیده‌است .

(متمّم روضة الصفا) «پس از اینکه بسال ۱۱۰۱ شیخعلیخان زنگنه وزیر شاه سلیمان بن شاه عباس شاه (۱۰۷۸-۱۱۰۵) بدرود زندگانی گفت میرزا طاهر قزوینی متخلّص به وحید که مخذول و مکوب و خانه نشین بود برمسند وزارت تکیه نمود، مرجع امرا وسفرا ومطبوع عرب وعجم وترك ودیلم گردید، چون او از اصحاب وارباب افضال بوده دیوانی مشحون بنظم و نثر ترکیّه و عربیّه وفارسیّه قریب بنود هزار بیت باتمام رسانیده ودرهنگام تذکره نگاری مکرر دیده شد» ادوارد برون در تاریخ ادبیات (۱) بمعرفی وی پرداخته وگوید در حدود سال ۱۱۲۰ وفات یافته و بنقل از **اته** خاور شناس معروف مؤلف فهرست کتب فارسی «ایندیاافیس»، نقل نموده که وحید ازدوستان صائب بوده وخوشگو در تذکرهٔ خود چندین بیت از وحید را بنام اینکه انتخاب کردهٔ صائب میباشد نقل نموده و آقای جواهرالکلام درص ۱۰۰ جزء چهارم آثارالشیعةالامامیّه وحید را معرفی وگوید که صد سال عمر کرده و دراواخر ایام انحلال سلطنت شاه سلطان حسین صفوی از وزارت استعفا داد وخوشگو وفات وحید را بسال ۱۰۸۲ ثبت کرده وبنابر آنچه گذشت مسلّماً این تاریخ اصلی ندارد.

ومؤلف شمع انجمن (ص۵۱۳) وحید را نام برده وگوید «درفنون وعلوم ونظم ونثر گوی ازهم عصران می برد .... دیوان غزل قریب سی هزار بیت از وی بنظر رسیده» وابیاتی چند از آن انتخاب کرده است.

و نویسندگان نام برده تألیف رساله هائی در علوم مختلفه به وحید نسبت داده اند وتاکنون نگارنده ازنثر ونظم عربی ونثر ونظم ترکی وحید چیزی نیافته جز مکتوبی عربی که در آخر یکی ازنسخ کلیات وی درمجلس وجود دارد.

آغاز دیوان غزلیات:

کرامت کن عیاری یارب این ناقص عیاران را

بده دستی که گیرم دامن پرهیز کاران را

(۱) ترجمهٔ تاریخ ادبیات ادواردبرون ص ۱۷۵.

(۱۲۹۰)

دیوان وحید قزوینی

این نسخه بخط شکسته نستعلیق خوب نوشته شده ، ازطرز نگارش بدست می آید که برای خود شاعر نوشته شده ، ودر برگها تتمهٔ برخی ازردیف ها سفید گذارده شده که پس از انشا در آنجاها نوشته شود ودر پاره‌ای از موارد هم غزلیاتی نگارش یافته و در حاشیهٔ دو برگ اول نسخه غزلیاتی بخط غیر کاتب متن بردیف الف نوشته شده ، گذشته ازغزلیات ، فردها ورباعیات وغزلیات باتمام وحید نیز پس ازغزلها وردیف های خود مندرج گردیده وتقریباًدرحدود(۳۶۰۰۰) بیت میباشد ، برگ آخر کنونی شامل غزلیات ردیف خاء معجمه میباشد وبرای اینکه نسخه بدون‌نقص نشان داده شود در آخر گذارده شده و شش برگ پیش از آنهم بایستی پیشتر از اینجائیکه اکنون صحافی شده گذارده شود وازردیف یاء هم بایستی برگهائی افتاده باشد .

صفحهٔ نخستین دارای یک سرلوح و تمام اوراق مجدول بطلا و لاجورد وشنجرف میباشد .

جلد تیماجی ظریف . کاغذ دولت آبادی . واقف سپهسالار . قطع رحلی بزرگ . شمارهٔ اوراق (۴۳۷) . صفحه‌ای (۴۴) بیت . طول (۳۴ سانتیمتر) . عرض (۲۳ سانتیمتر) . شمارهٔ کتابخانه (۱۶۲) .

(۱۲۹۱)

دیوان وحید قزوینی

این‌نسخه تقریباًشامل(۲۲۰۰۰) بیت غزل وقطعه وفردورباعی میباشد (در حدود ۲۰۰ بیت مثنوی نیز شامل است) بخشی از غزلها (از اول غزل ردیف الف تا اواسط حرف تاء در آخرنسخه گذارده شده و اوائل نسخه جز سه ورق که شامل ابیاتی از یک مثنوی میباشد ازغزلیات به ردیف دال شروع وتاحرف نون خاتمه مییابد و میان این دو بخش مقطعات وماده تاریخ هاست وفرد ها ورباعیات هم درمیان غزلها موافق ردیف هاست ، برگهائی از نسخه وصّالی شده و بنام « جنگ اشعار » داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه شده وبهمین نام وقف ودردفاترمدرسه ثبت گردیده‌است .

جلد تیماجی نیم ضربی(۱) . کاغذ اصفهانی . واقف سپهسالار. قطع رحلی بزرگ : شمارهٔ اوراق (۲۷۵) . صفحه ای (۸۰) بیت . طول (۳۶ سانتیمتر) . عرض (۲۵ سانتیمتر) شمارهٔ کتابخانه (۱۶۳) .

[۵۹۲] دیوان ولی دشت بیاضی (فارسی)

ولی دشت بیاضی ازشعرای شاه طهماسب صفوی تااوائل شاه عباس اول بوده وچنانکه درسفینه خوشگو ثبت شده دیوان قصائد وغزلیات او درحدود پنجهزار(۲) بیت میباشد وبسال ۱۰۱۵(۳) غنیم(٤) بیك اوزبك بجرم تشیّع اورا شهید کرده است

دشت بیاض ازتوابع قائن خراسان میباشد ودراثر سفیدی خاك بدین نام نامیده شده است این رباعی درهفت اقلیم ازولی نقل شده ودردیوان وی (نسخهٔ زیرین) باکمی تغییر نیز موجود است :

امی لقبی کزانبیا اعلم بود — احمد نامی که سرور عالم بود
زان سایه بدو نبود همراه که بود — محرم جائی که سایه نامحرم بود .

آغاز : ای حریمت کعبهٔ حاجت روای جبرئیل
نقش نعلین تو محراب دعای جبرئیل .

(۱۲۹۲)

دیوان ولی دشت بیاضی این نسخه پیوسته به دیوان ثنائی مشهدی است که زیرشمارهٔ (۱۱۷۵) معرفی گردید ودر کتابخانه باآن دیوان زیر شمارهٔ (۲۸٤) بنام « دیوان اثیرالدین اومانی» ثبت ووقف گردیده ،

(۱) پشت جلد باشنجرف ابیاتیکه مطلع آنهانوشته میشود وآنچه روی یکی ازجلدها بوده تراشیده شده است اینست : این چه شور است که در دور قمر میبینم الخ .
(۲) درص۱۲۲ آتشکدهٔ آذرمعرفی مختصری ازولی گردیده و گوید : دیوانش دو هزاربیت بنظر رسیده اشعار دیوانش یکدست است .
(۳) درص ٦٦۹ - ٦۷۰ هفت اقلیم معرفی ودر باره وی پس از تعریف وتوصیف زیاد گوید : « روزگاری مهناداشت تالوای عالم مخلد برافراشت » وچون هفت اقلیم بسال۱۰۰۲ تألیف شده بایستی درهمین سال وفات یافته باشد وپیش ازین نخواهد بود چرا که دردیوان وی مرثیه ازسلطان علی که از او مکرر سلطان علی خلیفه تعبیر کرده موجود واین مرد چنانکه در عالم آراست بسال ۱۰۰۲ کشته شده است :
(٤) درتذکره یاسفینهٔ خوشگو غنیم ثبت شده ولی در تاریخ عالم آرا (نسخه خطی مدرسه) یکجا تلیم وجای دیگر تمیم نگاشته شده است .

شامل قصائد وغزلیات ومقطعات و رباعیات میباشد و برحسب شمارهٔ نگارنده ۳۰۴۸ بیت میباشد ، بسال ۱۰۲۵ نوشته شده وخصوصیات دیگر نسخه را به ص ۵۷۶ نگاه کنید .

[۵۹۳] دیوان هاتف اصفهانی (فارسی)

سیّد احمد اصفهانی متخلّص به **هاتف** پدر سید محمد سحاب میباشد که در ص ۶۰۵ - ۶۰۶ معرّفی گردید، هاتف بگفته راوی گروسی(۱) در فنون حکمی و علوم ریاضی مسلّم زمان ووحید دوران بوده وبحسن اخلاق شهرهٔ آفاق» ودراثر رفاقت ودوستی با آذر وصباحی متوطن در کاشان شده وبسال ۱۱۹۸ درقم بجوار رحمت الهی رهسپار گردید وراوی درذیل شرح حال سحاب طبیب بودن این شاعر را نیزتذکرداده ، آذر وهدایت قدرت هاتف را برنظم و نثرعربی تذکرداده اند ولی نگارنده تاکنون به نظم ونثر تازی وی ونثرفارسیش دست نیافته است .

دیوان هاتف شامل قصائد وغزلیات ومقطعات ورباعیات و ترجیع بند میباشد وشهرت هاتف بیشتربواسطه ترجیع بند معروف وی میباشد که دراین بخش هیچیك ازمتقدمین ومتأخرین بپایه هاتف نرسیده وهدایت گوید که دیوان مختصری دارد شمارهٔ ابیات دونسخه زیرین را درذیل معرّفی هریك خواهیم نگاشت .

آغاز : سحراز کوه خاورتیغ اسکندر چوشد پیدا

عیان شد رشحهٔ خون از شکاف جوشن دارا.

(۱۲۹۳)

دیوان هاتف اصفهانی این نسخه رابخط شکسته نستعلیق خوب محمد رفیع بن محمد صادق شیرازی بسال ۱۲۲۱ نوشته وبادیوان صهبا ودیوان عبد المجید درویش که بدان پیوسته است زیر شمارهٔ (۴۰۱) دراین کتابخانه ثبت گردیده وبرگ ۱-۳۸ نسخه این دیوانست وخصوصیات دیگر آنرا درص ۶۲۷

(۱) انجمن خاقان درانجمن چهارم وآتشکدهٔ آذرص ۴۳۶-۴۴۵، مجمع الفصحا ج ۲ ص ۵۶۷-۵۷۲ وترجمهٔ تاریخ ادبیات ادوارد برون ص ۱۸۷-۱۹۱ شامل شرح حال ومنتخبی ازاشعار هاتف میباشد .

نگاشته ام و این نسخه در حدود (۱۱۵۰) بیت از قصائد و غزلیات و مقطعات و رباعیات وترجیع بند میباشد .

(۱۲۹٤)

دیوان هاتف اصفهانی

این نسخه پیوسته به دیوان سحاب میباشد که درص ۶۰۵-۶۰۶ معرفی گردید ودراین کتابخانه هردونسخه زیرشمارهٔ (۲۶۱) ثبت گردیده اند ، خصوصیات دیگررا به صفحهٔ نام برده در سطربالا مراجعه نمائید وتقریباً شامل ۱۵۰۰ بیت ازقصیده وغزل و قطعه و رباعی وترجیع بند میباشد .

[۵۹٤] دیوان همایون اسفراینی (فارسی)

امیرهمایون(۱) ازنیکو طبعان اسفرائن بوده وامین احمد رازی در وصف وی گوید : « درشعرازشعری گذشته ودرنثرنسرین را بازپس گذاشته » **و آذرنوشته** « دراوائل شباب ازاسفرائن حرکت وبه‌تبریزرفته ودرآنجا بجوانی شیخ ولی بیك نام ازملازمان سلطان یعقوب(۲) فریفته شده ومیل بگفتن شعر برده ..... وبعد ازفوت سلطان وقتل قاضی عیسی که حضرات ارباب دانش ناچار ازتبریز حرکت کردند چون شیخ ولی بیك درقریه **ازملك** من‌اعمال قم ساکن ودرآن اوان باصوفی خلیل دم ازمخالفت زده امیرمشارالیه خودرا بآنجا رسانید ازحضرت معشوق نهایت مراعات یافته وسه سال درآنجا بوده هم درآنجا سنهٔ ۹۰۲ جان بجان آفرین تسلیم کرد الخ » .

این نسخه از دیوان همایون که شامل غزلیات مرتبهٔ بترتیب حروف تهجی برحسب ردیف هاست درحدود ۹۰۰ بیت میباشد واشعاری لطیف دارد ودرآن تبریزیان را برخراسانیان که هموطنان او بوده اند ترجیح داده و گوید :

---

(۱) درص ۶۵۱ هفت اقلیم ، آتشکده آذر ص ۷۱ ، تذکره خوشگو درحرف هاء ومجمع الفصحا ج ۲ ص ۵۵ شامل شرح حال این شاعر میباشد ومراجعه شده است .

(۲) سلطان یعقوب بسال ۸۹۶ وفات یافته ودرتحفه سامی ودانشمندان آذربایجان نام برده شده است .

همایون باسگان کوی تبریز آنچنان گشتم که در دل هم نیاید یاد یاران خراسانم.

واین بیت رادرهنگام حبس، که دراثرعشق به ولی بیك متهم به جنون شده ودرزنجیرش کرده اند گفته وبسیارلطیف میباشد:

بزنجیرم چو کرداز بی قراری دلسنان من دل زنجیرشد سوراخ سوراخ ازفغان من

آغاز: بی توجائی که شود خاك دل چاك آنجا

تاابد ناله برآید زدل خاك آنجا

(۱۲۹۵)

دیوان همایون اسفرائنی این نسخه با چهار دیوان دیگر در این کتابخانه زیر شمارهٔ (۲۷۹) ثبت شده، و ص۱۷۷-۲۶۰ شامل این دیوان است، خصوصیات دیگرنسخه را در ص ۵۷۱ زیر شمارهٔ (۱۱۷۲) معرفی کرده ایم بدآنجا مراجعه شود.

سپاس وستایش فراوان مرخداوند راکه این نگارندهٔ ناتوان را توانائی دادتا بخش دوّم ازفهرست را بپایان رساند وازوی نیز امیدوارم که درچشم دانشمندان آنرا بخوبی جلوه دهد.

واین کاردرروز شنبه سی و یکم شهریورماه یکهزار وسیصد وهیجده خورشیدی که برابر باهشتم ماه شعبان سال ۱۳۵۸ هجری قمری است انجام پذیرفت.

طهران - ابن یوسف شیرازی

فهرست اماکن

شماره های سیاه که برابر نامها گذارده شده میرسانند که در آن صفحه آن شهر یا محل معرّفی گردیده است

الف

آذربایجان - ۱۴۴، ۴۴۰، ۵۳۰، ۶۱۸، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۵۳، ۶۶۴.
آستان قدس رضوی علیه‌السلام (مشهد) - ۳۲۹.
آستانه - ۳۰۴، ۳۱۳، ۳۲۱، ۳۳۱، ۳۴۹، ۳۶۹، ۴۱۷.
آشتیان - ۶۸۷.
آك - ۲۵۷.
آمد - **۷۶**.
آمل - ۵۷، ۶۳۸ ح.
آوه - ۲۱۶.
ابرقو - ۴۸۴.
ابیورد (باورد) **۵۶۴** ح.
احمد نگر - ۳۱۲ ح.
اردبیل - ۷۷، ۱۴۵، ۶۱۸.
ارمن - ۲۱۰.
اروپا - ۵ ح، ۷، ۱۳، ۱۹، ۷۰، ۷۱، ۸۹، ۹۲، ۳۰۹، ۳۹۱، ۳۹۸، ۴۷۶، ۵۵۱، ۵۸۶، ۶۶۹.
از ملك - ۷۰۴.
اسپانیا - ۵۴۹.
استراباد - ۴۴۲، ۶۱۶، ۶۲۹ ح، ۶۵۹.
اسدیّه حلب - ۳۶۹.
اسفراین - ۳۲۰، ۵۸۹، ۷۰۴.
اسفرنگ - ۶۱۳.
اسفورین - **۲۵۷، ۲۵۸**.
اسکوریال (کتابخانه ایست در اسپانیا) - ۲۸۸.
اسلامبول - ۷، ۲۶، ۶۸، ۷۰، ۸۷، ۹۲، ۱۰۳، ۱۲۹، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۴۲۴، ۴۴۱، ۴۷۶،
اسیوط (سیوط) - **۳۳۷** ح.
اصطخر - ۱۵۳.
اصطهبانات - ۱۵۳.
اصفهان - ۸، ۹، ۱۷، ۲۸، ۵۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۳۰، ۱۳۶، ۱۴۳، ۱۵۳ ح، ۱۷۴ ح، ۱۷۶ ح، ۲۳۱، ۳۲۵، ۳۵۸ ح، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۸۴، ۴۸۹، ۵۰۴، ۵۶۱، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۸، ۶۰۴، ۶۲۷، ۶۳۲، ۶۴۳، ۶۶۱، ۶۷۱، ۶۷۹، ۶۹۶، ۶۹۹.
اکبرآباد - ۵۷۲.
اکسفورد - ۳۳۱.
اندلس - **۳۷** ح، ۳۰۳، ۳۸۲، ۴۳۶، ۵۰۸، ۵۴۸، ۵۹۴.
ایطالیا - ۶۶، ۳۰۴.
ایران - ۴، ۲۴، ۲۶، ۲۸، ۳۱، ۴۷، ۶۶، ۷۰، ۸۹، ۹۲، ۹۵، ۹۷، ۱۰۰، ۱۲۶، ۱۴۸، ۱۵۴، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۸۴، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۷، ۲۰۷، ۲۱۴، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۷، ۲۵۲، ۲۶۱، ۲۷۵، ۲۸۳ ح، ۲۹۲، ۳۰۱، ۳۰۴، ۳۱۱، ۳۱۳، ۳۳۱، ۳۳۸، ۳۴۴، ۳۴۹، ۳۵۱، ۳۵۸، ۳۶۱ ح، ۳۸۴، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۵، ۴۲۰، ۴۵۲، ۴۶۰، ۴۸۴، ۵۴۲، ۵۷۳، ۵۹۸، ۶۰۳، ۶۰۷، ۶۲۳، ۶۲۸.

ب

بالس - **۳۳۳** ح.
باکو (بادکوبه) - ۲۵.
بحرین - ۵۰، ۷۵.
بحیره - ۶۹۳.

بخارا - ۱۷۰،۴۱۶،۵۷۳.
برّ الطویل - ۵۴۸ .
بران - ۲۰۵،۲۳۶،۸ / ۲،۳۰۷،۳۳۱،۳۳۴،
۳۷۶،۶۵۷،۶۸۷.
بروسه - ۲۵۱ .
برهانپور هندوستان - ۲۲۷.
بسطام - ۴۵۰ .
بصره - ۷ح، ۱۹،۵۶،۵۸،۶۲،۷۹،۸۹،۹۱،
۲۸۱،
بصرة الصغری (زوزن) ۲۸۲ح .
بعلبك - ۳۳۵ .
بغداد (دارالسلام) - ۴۲،۴۷،۱۴۹،۱۵۳ ،
۲۳۴،۲۵۴،۲۶۵،۳۲۱،۳۳۷ ، ۳۶۴،
۴۶۶،۴۹۰،۴۹۸،۵۰۴،۵۰۸ ، ۵۰۹،
۵۱۴،۵۴۶،۶۶۹.
بلخ - ۳۲۰،۶۳۱ح ،۶۵۸.
بُلنْسیه - ۵۴۸.
بمبئی - ۷۷،۱۵۲ح،۵۸۶،۶۰۱،۶۳۹.
بنارس - ۱۴۴ .
بندر بوشهر - ۱۴۸،۲۳۳ح .
بولاق مصر - ۷۱،۲۴۰،۳۵۷.
بهار هندوستان - ۱۹۰ .
بهبهان - ۲۳۳ .
بیابانك - ۴۸۴ .
بیت السعاده مصر - ۲۳۴ .
بیت المقدس - ۵۰۵ .
بیروت - ۸۰۶ح ، ۱۰۰،۱۲۰،۱۳۰ ، ۱۳۹،
۱۴۶،۳۰۴،۴۱۷،۴۳۶ح ،۵۴۷،۵۵۱،
۵۵۴،۶۶۹ .
بیلقان - ۴۶۵ .

پ

پارس (فارس دیده شود)
پاریس - ۲۶،۲۸۳،۳۰۴،۳۰۷،۳۳۱،۴۴۹،
۶۸۶،
پسا (فسا) - ۱۵۳ح .
پژوه (شفروه) - ۹ .
پطرزبورغ (لنین گراد) - ۳۰۴ .
پیرنه (کوه) **۵۴۹** .

ت

تا - ۵۲۴ح .
تاشکند - ۶۴۶ .
تبریز - ۷۰،۷۱،۸۵ح، ۱۰۵ح، ۱۰۷،۱۱۱،
۱۳۱،۱۳۵،۱۴۷،۱۷۵،۲۱۹ ، ۲۲۶،
۲۶۹،۲۷۱،۴۳۰،۴۴۰ ، ۴۴۱ ، ۴۴۵،
۵۶۶،۶۴۶،۶۶۲،۶۶۳،۶۶۴ ، ۶۶۵،
۷۰۴،۷۰۵ .
تته - **۲۱۷** ح .
تربت - ۶۳۰ .
تربت شیخ جام - ۳۵۸ .
ترشیز - ۵۶۹،۶۵۹ .
ترکیه عثمانی (روم دیده شود) .
تفت - ۵۷۴ .
تفرش - ۵۲۴ح .
تفلیس - ۲۴،۲۵،۲۶،۲۸،۹۷.
تکیه الهیّه - **۶۹۶** .
تکیه نور - **۲۹۱** .
توران - ۴۵۲ .
تون (فردوس کنونی) - ۴۸۹ .
تونس - ۳۱۳،۵۸۶ .
تویسرکان - ۶۷۵ .

ج

جام - ۳۵۸ .
جامع الازهر مصر - ۲۴۴ .
جامع طولونی - ۳۳۳ .
جایدر - ۳۲۴ .
جرجان - ۸۷،۸۹ .
الجزایر - ۳۲۵،۳۷۶ ،
جزیرهٔ ابن عمر - ۲۹۹ .
جندی شاپور - ۲۳۳ح .
جوزجان - ۶۲۱ .
جوین - ۵۸۹ .
جیّان - **۳۰۳** .

چ

چرندآب (یکی از محلّات تبریز است) - ۴۲.
چمن داش تپه رحمت آباد (میان دوآب) - ۲۱۹.
چیچکتو - ۶۳۲ح .

ح

حجاز - ۴۶۶، ۵۰۸ .
حسین آباد - ۲۵۷ .
حلب - ۲۹ح، ۳۳۳ح، ۲۶۵ .
حلّه - ۵۰، ۵۱.
حمصّ - ۵۰۴، ۶۶۹.
حیدرآباد - ۲۰۵ .
حیدرآباد دکن - ۶۲۲ .
حیدرآباد هند - ۶۹۰ .

خ

خانقاه نوریه - ۵۵۹ .
خاوران - ۵۶۴ح .
ختن - ۳۶۵ .
خراسان - ۵۱، ۶۹، ۸۸، ۱۰۰، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۸۱، ۱۸۴، ۱۸۹، ۲۹۵، ۴۸۴ ، ۵۱۴، ۵۲۳، ۵۴۳، ۵۵۵، ۵۶۴، ۵۷۶ ، ۵۹۶، ۵۹۷، ۶۳۱، ۶۴۹، ۶۵۳، ۶۵۹، ۷۰۳، ۷۰۵.
خبزه - **۲۳۶** .
خرجردجام - ۳۵۸، ۵۴۳، ۶۰۳.
خروزان - ۲۵۷ .
الخضیریه - **۳۳۷**ح .
خفر (خپر) **۱۵۳**ح .
خلیج فارس - ۴۵۲ .
خمسه (زنجان) - ۶۲۴.
خوارزم - ۳۹، ۵۵۵ .
خوزستان - ۲۰۵، ۴۱۹، ۴۷۴، ۶۲۳.
خیارج - ۲۵۷ .

د

دارابجرد - ۱۵۳ح .
دارالعباد (یزد) ۶۶۵ .
دارالعلم (مدرسه شخصی سیدرضی) ۱۵۱ .
دارالکتب مرو - ۱۷۰ .
دامغان - ۱۹۳ .
دانشگاه صیدا - ۱۸۴ .
دان اصفهان - ۲۵۷ .
دردشت - ۳۵۸ .
دشت بیاض - **۱۸۹**ح، ۷۰۲ .
دشتستان - ۳۵۸ح .
دشت قپچاق - ۶۶۳ .
دکن - ۹۹، ۲۰۵، ۴۴۲، ۴۸۶، ۵۸۱، ۶۳۰، ۶۸۳ .
دماوند - ۶۲۷ .
دمشق شام - ۸۰، ۸۵، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۵، ۳۶۹، ۴۱۶، ۵۰۴
دولت آباد هند - ۵۸۷ .
دیوگیر - **۵۸۷**.
دهلی - ۵۷۲ .
دیاربکر **۷۶** .
دینور - **۴**، ۲۸۱ .

ر

رامند - **۲۵۷**، ۲۵۸ .
راوند - ۱۰۳ .
رودك - **۶۰۳**.
روسیّه - ۳۹۱ .
روم - ترکیه (عثمانی) - ۱۰۰، ۲۳۴، ۲۴۷، ۲۶۹، ۳۶۴، ۴۱۶، ۴۲۹، ۵۱۴ ، ۶۲۲.
ری - ۲۱۰، ۲۸۵ح، ۲۸۶ ، ۴۸۴ ، ۶۰۷ ، ۶۶۷ ح .
ربنجن (ربیخن اربیخن اربنجن) - **۲۵۹** .

ز

زاویه شافعی (درمصراست) - ۳۳۳ .
زبید - **۱۸۱**ح، ۱۸۳، ۲۳۴، ۲۴۳.
زنجان - ۱۳۶، ۶۵۸.
زوزن - **۲۸۲** ح .

س

سامرا - ۱۲۴ .
سبزوار - ۶۱۶ .
سپاهان (اصفهان) - ۲۱۰ .
سجاس - ۶۲۴ .
سجستان - ۸۸ .
سجلماسه - ۳۹ .
سرای (شهرسرای) ۶۶۳ .
سرخس - ۵۶۴ح .
سروج - ۹۰ .

سعادت آباد اصفهان - ۵۷۴ .
سعید (پرت سعید) ۳۷۱ .
سُغد - **۶۱۲،۲۹۵** .
سلامه - **۲۳۶** .
سمرقند - ۹۴، ۱۷۰، ۲۷۱، ۲۹۵، ۳۲۰، ۳۶۷، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۵۳ .
سمنان - ۶۰۷ .
سنجارشام - ۲۹۵ .
سند - ۲۱۷، ۶۱۳ .
سهرورد - ۶۲۴ .
سیاه دهن - **۲۵۷**، ۲۵۸ .
سیحون - ۶۳۱ .
سیواس - ۴۳۰ .
سیوط (اسیوط) - **۳۳۷**ح .

ش

شاربن - ۲۵۷ .
شابران (قلعه است) ۴۶۵ .
شاش - ۶۳۱ .
شال - **۲۵۷**، ۲۵۸ .
شاطبیه - ۵۴۸ .
شام - ۷۳ح، ۱۸۴، ۲۲۴، ۲۹۵، ۴۱۷، ۴۳۰، ۴۵۲ح، ۴۶۶، ۵۰۸، ۵۲۹ح، ۵۵۳ .
شاه درك (قلعه است) - ۶۶۰ .
شدونه - **۳۷**ح .
شروان - ۴۶۳، ۴۶۰، ۶۵۹ .
شریش - **۳۷**ح .
شط العرب - ۳۲۵ .
شفروه - **۹** .
شقر - **۵۴۸** .
شوشتر - ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵ .
شهر ری (قصبهٔ حضرت عبدالعظیم) - ۲۶۶ .
شیراز - ۷۷، ۱۴۱، ۱۴۸، ۲۰۵، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۴۲، ۲۹۱، ۳۲۳، ۳۲۵، ۳۵۱، ۳۶۷، ۳۷۰، ۴۲۱ح، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۵۲، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۵، ۵۱۷، ۵۵۹، ۵۶۱، ۵۸۱، ۶۲۴، ۶۲۷، ۶۳۸، ۶۴۲، ۶۴۸، ۶۴۹ .

ص

صباعیه - ۳۲۵ .
صفد - ۷۳ح .
صقلیه (جزیره) - ۵۰۸ .
صیمره - **۲۸۱** .

ط

طائف - ۲۳۶ .
طالقان خراسان - ۶۳۱ح .
طهران - ۱۶، ۲۱، ۲۵، ۳۱، ۳۹، ۴۰، ۵۱، ۵۳، ۵۵، ۵۶، ۶۹، ۷۱، ۸۰، ۸۷، ۸۹، ۹۴، ۹۵، ۹۶ح، ۹۸، ۱۰۴، ۱۲۶، ۱۲۹، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۹۱، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۷، ۲۳۱، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۶۳، ۲۶۶، ۲۹۲، ۳۰۰، ۳۰۵، ۳۵۴، ۳۶۲، ۳۸۱، ۴۰۱، ۴۰۷، ۴۳۱، ۴۳۴، ۴۶۰، ۴۶۲، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۳، ۴۸۸، ۴۹۰، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۹، ۵۱۰، ۵۹۰، ۶۰۳، ۶۰۸، ۶۱۹، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۴۹، ۶۵۸، ۶۷۰ح، ۶۷۱، ۶۸۶، ۶۸۷ح .

ع

عاملی شام - ۶۲۸ح .
عراق - ۴۷، ۵۱، ۱۰۰، ۲۳۴، ۴۴۰، ۴۶۶، ۴۷۷، ۵۰۸، ۵۴۳ .
عراق عرب - ۱۳۷، ۴۱۲، ۴۵۰، ۶۹۸ .

غ

غجدوان - **۴۱۶**ح .
غرجستان - ۶۳۷ .
غرمانیا (جرمانیا = آلمان) - ۹۶ .
غری (نجف اشرف) - ۳۵۸ .
غزنین - ۸۸، ۵۸۸ .
غوطا - ۲۸۳ .

ف

فاریاب - ۱۸۱، ۶۳۱ .
فارس (پارس) - ۱۳۶، ۱۵۳ح، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۱۴، ۲۱۵، ۳۲۳ح، ۴۲۶ح، ۴۳۰، ۴۸۳، ۶۶۹ .
فاس - ۲۳۹ .
فدشکو - **۴۲۶**ح .
فرانسه - ۵۴۹ .
فسا (پسا) - ۱۵۳ح، ۴۲۶ .

فلسطین - ۵۰۸ .
فیروزآباد فارس - ۲۳۲ .

ق

قائن خراسان - ۱۸۹ ح، ۷۰۲.
قاهره (مصر نیز دیده شود) - ۷۳، ۹۰، ۱۶۳، ۳۳۰، ۳۷۶.
قرش - ۳۰۰ ح .
قبر آقا - ۶۷۰ ح .
قرطبه - ۴۳۶ ح .
قرقه - ۲۵۷ .
قزوین - ۲۱۰، ۲۵۷، ۳۸۹.
قسطنطنیه (اسلامبول نیز دیده شود) - ۱۹۷، ۲۶۰، ۲۶۴، ۲۸۸ ح، ۴۲۴، ۵۴۸، ۶۹۳.
قصر احمد بهمن‌شاه - ۳۹۱ .
قصر زر استراباد - ۳۶۷ .
قفقاز - ۲۵ .
قهقهه (قلعه) - ۴۶۱ .
قم - ۲۱۰، ۴۴۰، ۴۵۲، ۵۲۴، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۷۱، ۶۸۳، ۷۰۳، ۷۰۴.
قومس (کرمانشاهان) - ۱۹۴.
قونیه - ۲۹۶.

ک

کانپور - ۶۳۹ .
کاشان - ۱۰۳، ۱۷۶ ح، ۶۲۶، ۶۶۰، ۷۰۳.
کاشان (از شهرهای اسفرنگ) - ۶۱۳ ح.
کارزین - ۲۳۳ .
کازرون - ۲۳۲ ح، ۴۸۴.
کاشغر - ۲۰۲ ح .
کاظمین - ۱۳۴ .
کتابخانه آستانه - ۲۳۸ .
کتابخانه آستانه مقدس علی بن ابی طالب ع - ۱۳۸.
کتابخانه آصفیه دکن - ۱۹۰.
کتابخانه آقای تقوی - ۶۵۸ .
کتابخانه احمدیه حلب - ۱۶۹ .
کتابخانه اسعدپاشا در اسلامبول - ۱۲۹.
کتابخانه اسکوریال - ۱۵۴ ح .
کتابخانه الجزائر - ۲۳۷.
کتابخانه اهلیه پاریس - ۵۰۸.
کتابخانه ایاصوفیا - ۱۶۹.
کتابخانه برلن - ۵۰۷.
کتابخانه تیموریه (خزانه تیموریه) - ۲۳۷.
کتابخانه خدیویه مصر - ۱۹۶.
کتابخانه خونساری - ۶۵ .
کتابخانه دارالکتب مصر - ۲۳۸ .
کتابخانه دهلی - ۵۲۸.
کتابخانه سرپل بازارچه - ۱۷۰ .
کتابخانه سلطنتی تهران - ۱۲۴ .
کتابخانه شاه‌عباس - ۶۱۱.
کتابخانه ظاهریه دمشق - ۲۳۴.
کتابخانه فاضلیه خراسان - ۱۸۴ .
کتابخانه فلایشر - ۲۳۷.
کتابخانه کوپرلی درآستانه - ۱۶۹ .
کتابخانه مدرسهٔ مروی تهران - ۴۰۶ ح .
کتابخانه ملّی ملك (تهران) - ۴۸۲ .
کتابخانه نجف‌آبادی درنجف اشرف - ۱۳۸.
کتابخانه نورعثمانیه - ۱۶۹.
کتابخانه ولی‌الدین در اسلامبول - ۷۰ .
کربلاء معلّی - ۵۰۹ .
کرمان - ۴۹۱ ح، ۵۱۳، ۵۱۴، ۶۱۳، ۶۳۷، ۶۴۲، ۶۷۳، ۶۷۹، ۶۹۸.
کرمانشاهان - ۴، ۱۴۱، ۳۲۵.
کشمیر - ۴۸۵، ۶۴۹ .
کلاش - ۶۱۱ .
کلکته - ۱۶۳، ۲۰۱، ۲۱۸، ۲۳۷، ۲۴۰، ۲۹۳، ۳۰۷، ۴۰۷، ۵۱۹، ۵۳۱، ۶۶۹.
کنده (محله‌ای از بغداد است) - ۶۶۹.
کول جلالی - ۲۱۶ .
کوفه - ۴، ۱۸، ۴۶۶.
کوه‌پیرنه - ۵۴۹ .
کوه شهربانو - ۶۷۰ ح .

گ

گجرات - ۱۸۹، ۲۱۲ ح.
گروس ۴۵۹، ۴۶۰.
گیلان - ۹۹، ۱۴۷، ۴۴۰، ۴۵۳.

ل

لارفارس - ۶۹، ۳۲۳، ۴۵۲، ۵۸۳.
لاهور - ۸ ح، ۲۰۱ ح، ۲۰۳، ۲۱۹، ۵۷۵، ۵۸۶، ۶۹۰.

لاهیجان - ۵۵۸ .
لبنان - ۲۸۲ .
لقانطه - ۳۱ .
لکنو - ۳۶ .
لکنهو - ۱۹۰، ۲۱۵، ۳۷۲، ۵۱۹.
لندن - ۸۰ .
لَوَرّقه - **۳۸۲** ح .
لیپزیك - ۷۱، ۳۰۳ .
لیدن - ۳۳۱، ۳۵۶، ۳۷۶.

م

مازندران - ۵۸، ۶۲۸، ۶۲۹.
ماوراءالنهر - ۲۰۰ ح، ۴۳۲، ۶۱۰، ۶۱۳، ۶۷۳.
محمودآباد هند - ۲۵۷ .
مدائن - ۴۶۳.
مدرس (یکی ازشهرهای هندوستان) - ۸۹.
مدرسه جدّه اصفهان - ۶۹۶ .
مدرسه جعفریه اصفهان - ۴۲۱ .
مدرسه خواجه تاج‌الدین‌حسین - ۴۰۸.
مدرسه دارالشفاء شیراز - ۳۶۸.
مدرسه صالحیّه (مدرسه‌نواب) - ۴۷۹، ۴۸۰.
مدرسهٔ صدر تهران - ۹۳ .
مدرسه عمادیّه (در دمشق) - ۵۰۴.
مدرسه قنبرعلیخان - **۳۵۳**.
مدرسه کاسه گران اصفهان - ۶۷۱ .
مدرسه محمدیّه امیریّه مصر - ۷۴ .
مدرسه مروی - ۲۹۲.
مدرسه مقیمیّه شیراز - ۴۲۱ .
مدرسهٔ منصوریه شیراز - ۴۱۲ .
مدرسه نجم‌آبادی‌دربخش سنگلج‌تهران - ۱۴۸.
مدرسه نظامیه بغداد - ۲۳۴ .
مدینه طیبه - ۲۰۵، ۲۱۲ ح، ۲۱۷ ح، ۲۳۴، ۲۳۹، ۲۶۵، ۲۸۹ ح، ۴۵۸، ۶۰۵، ۶۸۹.
مراغه - ۲۱۹، ۴۸۷، ۵۲۹.
مرغنان - **۶۱۲** .
مرو - ۶۳۷ .
مسجد بنی‌حرام - ۹۰ .
مسجد جامع عتیق شیراز (مسجدجمعه) - ۴۲۱ ح، ۴۲۹ .
مسجد جامع نیشابور - ۱۹۶ .
مسجدشاه تهران - ۵۵.
مشان - ۱۹ .
مشهد مقدس - ۵۵ ح، ۱۲۳ ح، ۱۲۶، ۱۲۹، ۱۳۳، ۱۳۷، ۲۷۴، ۴۷۹ ح، ۵۷۵، ۵۹۶، ۵۹۸، ۶۳۹.
مصر - ۴، ۵، ۷، ۸۰ ح، ۱۲، ۱۳، ۱۹، ۳۷، ۴۷، ۷۳، ۷۷، ۷۹، ۸۰، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۲، ۱۳۶، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۵۴، ۱۹۸، ۲۰۷، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵ ح، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۰، ۲۸۲، ۲۸۸، ۲۹۲، ۳۰۱، ۳۰۴، ۳۰۷، ۳۱۰ ح، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۲۱، ۳۳۱، ۳۳۳، ۳۳۷ ح، ۳۳۸، ۳۴۷، ۳۵۷، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۸۱، ۳۸۳، ۳۸۸، ۳۹۱، ۳۹۳، ۳۹۵، ۳۹۸، ۴۰۲، ۴۲۰، ۴۲۶، ۴۲۹، ۴۳۳، ۴۳۶، ۴۴۰، ۴۵۷ ح، ۵۰۴، ۵۰۸، ۵۴۹، ۵۵۴، ۵۵۹، ۵۸۶، ۶۴۱، ۶۶۹. (قاهره نیزدیده شود)
مطبعهٔ احمدی شیراز - **۱۴۰** .
مکتب هندی - ۳۷۶ .
مکّه (بیت‌الله حرام) - ۳۵، ۴۸، ۲۰۵، ۲۱۲ ح، ۲۳۴، ۲۴۵، ۲۷۳، ۳۹۴، ۴۰۰، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۶۶، ۴۷۸، ۵۳۰، ۵۵۱، ۵۸۶، ۶۰۵،
ملطیّه - ۴۳۰ .
ملایر - ۴۷۲، ۶۷۵ .
مندو - ۴۸۶ .
مِنیَر - **۱۹۰** ح .
موریان - **۴۱۹** ح .
موزور - **۳۷** ح .
موزه بریتانیا - ۱۰.
موزه لندن - ۳۱۵ ح .
موصل - ۳۶۴، ۴۱۶، ۴۶۶، ۵۰۸، ۵۲۶ ح، ۵۲۹ ح.
مؤمن‌آباد هند - ۵۱۶.

ن

نائین - ۲۸.

نجف اشرف - ٥٤، ٦٥، ١٣٨، ١٥١، ١٥٢،
٣٦١، ٦٠٥، ٦٢٩.
نرجه - ٢٥٧.
نسا - ٥٦٤ ح.
نطنز - **١٧٦** ح.
نظامیه - ٣١.
نواج - **٧٣** ح.
نوقان (محلهٔ درمشهد) - **١٢٣** ح.
نوقان - نزدیك نیشابور - ١٢٣.
نیشابور - ٨٧، ١٢٣ ح، ١٩٣، ٢٨٢ ح، ٣٢٠ ح،
٤٤٧، ٦٣٢، ٦٥٩، ٦٩٤.

و

واسط - ٥٠٨.
ولازیکرد - ٢٥٧.
وین - ١٢.

ه

هرات - ٨٨، ٢٨٢ ح، ٥٥٨، ٦٣٧، ٦٥٣.
هزارهٔ بلخ - ٥١٦.
هزار جریب - ٦٢٩.
همدان - ٨٦، ٨٧، ٢٨٦، ٤٥٩، ٤٦٦.
هند - ٣٦، ٨٠، ٨٩، ٩٢، ٩٥، ١٠٠، ١٤٠،
١٦٣، ١٩٠، ١٩٥، ١٩٧، ٢٠١،
٢٠٥، ٢١٠، ٢١٢ ح، ٢١٥، ٢١٦، ٢١٩،
٢٢٠، ٢٣٣، ٢٣٥، ٢٣٧، ٢٣٨، ٢٨٣ ح،
٢٩٣، ٣٠٤، ٣٢٤، ٣٣١، ٣٣٨، ٣٧٥،
٣٧٦، ٣٧٧، ٣٩١، ٣٩٥، ٣٩٨، ٤٠٨،
٤٢٠، ٤٥٢، ٤٦٦، ٤٧٣، ٤٧٦، ٤٨٥،
٤٩٧، ٥١٤، ٥١٦، ٥١٧، ٥١٨، ٥٢١ ح،
٥٢٣، ٥٢٨، ٥٧٢، ٥٧٤، ٥٧٩، ٥٨١،
٥٨٨، ٥٩٠، ٦١٥، ٦٢٢، ٦٢٣، ٦٢٨،
٦٣٩، ٦٦٩، ٦٨٢، ٦٨٧، ٦٨٩.
هیرمند - ٢١٠.

ی

یزد - ٤٨٤، ٥٧٣، ٥٧٤، ٦٩٨.
یکی جامع (کتابخانه) - ١٩٦.
یمن - ١٨١، ٢٣٤، ٢٣٩، ٣٧٥، ٥٠٨.

فهرست کتب متفرقه

کتابهائیکه بمناسبت دراین مجلّد ازفهرست نام برده شده دراینجا بترتیب حروف تهجی با قید صفحات مرتب گردید وچون اندك معرّفی از آنها شده باشد شمارهٔ صفحات را با شماره های سیاه معین کرده ایم .

آثارالبلاد (از مآخذ است) - ٤٦٣ .
آثارالعجم فرصت (ازمآخذ است) - ٥٨١ .
آداب البحث قاضی عضد ایجی - ٣٢١.
آداب العشره - ٥ .
آرایش نگار - ٦٢٢ .
آئینه اسکندری (ازخمسه امیرخسرو دهلوی) - ٥١٩ .
ابتهاج النفوس بذکر مافات القاموس - ٢٣٧.
ابواب الجنان - ٣١٧ .
ابواب الحکم (ترجمه فارسی کلمات قصار) - ١٤٧.
الاتباع والمزاوجه - ٢٨٨.
اثارة اللجون فی زیارة الحجون - ٢٣٦ .
اثنی عشریة (اصول) - ٢٧٣ .
اجرومیه - ٣١٠ .
الاحتجاج فی مسائل الاحتیاج - ٢٧٣ .
احسن التواریخ - ٤١٢.
احوال الصحابه والتابعین - ٢٠٥.
احیاء العلوم - ٤٢٤ .
اخ القرآن (نهج البلاغه) - ٤٣ .
اخبار ذوالرّمه - ٥٩٨.
اخبار قضاة بغداد - ١٥٣ .
اختلاف تأویل الحدیث (تأویل مختلف الحدیث) - ٥.
اختلاف النحویین - ٢٨٨ .
اختیارات بدیعی - ٢٥٢ .
الاختیارات من شعر الشعرا - ٥٥٣ .
اخلاق النبی (سیرة النبی) - ٢٨٩.
ادب الکاتب (ابن انباری) - ٧.
ادب الکاتب (ابن درید) - ٧ .
ادب الکاتب (ابوجعفر احمد بن محمد نحاس) - ٧ .
ادب الکاتب (صفدی) - ٧ .
ادب الکاتب علی الحقیقة (شرح ادب الکاتب) - ٧.
اداة الفضلا - ١٩١، ٢٢١ .
اربعین (میرفیض الله حسینی تفرشی) - ١٠٤ .
اربعین (شیخ طریحی) - ٢٧٣.
اربعین (شهید اول) - ١٠٤.
اربعین (منظوم - امیرعلیشیر) - ٥٣٩ .
الازمنه - ٢٧٠ .
اساس السیاسه (شرح عهدنامه مالك اشتر) - ١٤١.
الاستغاثه الی الاخوان الثلاثه - ٩٣.
استقصاء النظر فی امامة الائمة الاثنی عشر - ٥٢ .
استنجاز الوعد - ٧٩ .
الاستیعاب (تألیف ابن عبدالبرّ) - ١٢٧.
اسرار البلاغه - ٣١٥ .
اسرار الشهود - ٥٦٠.
اسرار فاتحه - ٦٨٢ .
الاسعاد بالاصعاد الی درجة الاجتهاد - ٢٣٦.
اسماء السراح فی اسماء النکاح - ٢٣٦.
الاسمی فی الاسماء - ٢٩٦ .

اشارات ابوعلی - ۱۲۷ .
الاشارة الی مانی کتب الفقه من الاسماء والاماکن واللغات - ۲۳۷.
الاشباح والنظائر - ۳٤۰ .
الاشتقاق (قطرب) - ۲۷۰ .
اشعه قدسیه - ۹۸ .
اشعة اللمعات - ۳۵۸ .
اشك وآه - ۵۱۸.
اصباح (شرح مصباح مطرزی) - ۳۷۳ .
الاصباح (در فقه) - ٦۱ ح .
اصداف الدرر (ترجمه غرر الحکم) - ۷۷.
اصلاح غلط ابی عبید (درغریب حدیث) - ۵ .
الاصلاح للخلل الواقع فی الصحاح - ۱۹۵ .
اصلاح المنطق - ۳۹، ۲۹۷ .
الاصنام - ۷۹ .
اصول آدمیت واصول مذهب دیوانیان - ٦۸.
اصول دین (رکن الدین استرابادی) - ۳٦٤.
اصول الفصول - ٤۹۱ .
اصول الفقه - ۲۸۹.
اصول الملاحم (ملحمهٔ دانیال) - ۲٤۷ ح .
الاصول المنطقیه - ۳٦۷.
اضائة الادموس و ریاضة النفوس - ۲۳۸ .
اضائة الادموس و ریاضة الشموس - **۲۳۸**.
اضائة الراموس و افاضة الناموس - ۲۳۸.
الاضداد (قطرب) - ۲۷۰ .
الاطول (شرح تلخیص المفتاح) - ۳۲۰ .
الاعتبار - ٤۲.
اعجاز خسروی - ۵۱۸ .
اعجاز القرآن صغیر - ۳۱۵ .
اعجاز القرآن کبیر - ۳۱۵.
اعراب الفیه ابن مالك - ۳۱۰ .
الاعراب عن قواعد الاعراب - ۲۰۷.
اعراب القرآن - ۵ .
الاعلام (اکمال الاعلام) - ۳۰٤.
اعلام نهج البلاغه (شرح نهج البلاغه) - **۱۳۹**.
اغانی - ۵۸۵ ح .
افتتاح (شرح مصباح مطرزی) - ۳۷۳ .
افتخار الملوك (نام یکی از قصائد اظهری است) - ۵٦۱ .
افسانه شیرین (خسرو شیرین منثور) - ۵۲۸.
الانصاح (الایضاح) - ۳۹ .
الانصاح - ۳۰۹ .
الانصاح فی زوائد القاموس علی الصحاح - ۲٤۰.
اقبال (سید ابن طاوس) - ۱۵٦ .
الاقتضاب (شرح ادب الکتاب) - ٦.
اقرب الموارد - ۸۷ .
اقلید (شرح مفصل) ۳۹۸.
الاقناع لماحوی تحت القناع - ۳۹.
اقنوم عجم - ۲٦۵ .
الاقیانوس البسیط فی ترجمة القاموس المحیط - **۲۳۸** .
اکمال الاعلام (الاعلام) - ۳۰٤ .
الهی نامه حسینی - ۵۱۰، ۵۱۱ .
السنه ثلاثه - ۲٤۹ .
الفیه ابن شحنه - ٤۳۳ .
الفیه و شلفیه - ۵۵۷ .
امالی بدیع همدانی - ۸۸ .
الامالی النحویه (ابن حاجب) ۳۳۱ .
الامامة والسیاسه - ۵ .
امتحان الفضلاء سنگلاخ (ازمآخذ است) - ٦۱۷.
امتضاض السهاد فی افتراض الجهاد - ۲۳٦ .
امثال علی (ترجمه کلمات قصار ترکی) - ۱٤۵ .
امثال وحکم (دهخدا) - ۲۹٤ .
امواج العباد (نام یکی از قصائد اظهری است) - ۵٦۱ .
الانتصار لثعلب - ۲۸۸ .
الانتقاد - ۳۷۳ .
انساب سمعانی - ٦۰۳ .
انس اللهفان (صد کلمه از عثمان - رض) - ٤٤۰ ح .
انشراح الصدر (مختصر دیوان رضی) - **۱۵۴** ح .
الانصاف - ۱۱۷ .
الانصاف فی الجمع بین الکشف والکشاف - ۲۹۹.
انموزج - **۳۹۸**، ۳٤۰ .
انموزج جلیل من اسئلة واجوبة من غرائب آی التنزیل - ۲۷۸ .
الانواء - ۵ .
انواء الغیث فی اسماء اللیث - ۲۳٦ .

انوار العیون (نام یکی از قصائد اظهری است)- ۵۶۱ .
انوار الفصاحه و اسرار البلاغه (شرح نهج البلاغه نظام الدین گیلانی) - **۱۳۱** .
انوار ناصریه - **۱۷۵** .
الانوار النعمانیة - ۳۲۵ .
انهار جاریه - ۷۷ .
اوستا - ۲۵۹ .
الایضاح (ابن حاجب) - ۳۳۱ .
ایضاح (ظاهراً از ابوعلی است) - ۳۱۵ ح.

ب

البارع - **۵۰۶** .
الباهر فی الفروق فی النحو - ۲۹۹.
البایوس (احمد ابن مرکز) - ۲۴۰ .
البحر الخضم - ۵۲ .
البخلاء - ۷۹ .
بدایع الجمال - ۵۱۳ .
بدایع الوسط - ۵۳۹ .
البدیع فی شرح الفصول - ۲۹۹ .
بدرة المعانی فی ترجمة اللآلی (ترجمهٔ منظوم نثر اللآلی) - ۱۴۵ .
البرق الشامی - ۵۰۴ .
بساتین الفضلا و ریاحین العقلا (شرح تاریخ عتبی)- ۴۴۵ .
بسحق اطعمه - ۱۹۱ .
البسیط (شرح کبیر بر کافیه رکن الدین استرابادی) ۳۶۵ .
بصائر ذوی التمییز فی لطائف الکتاب العزیز - ۲۳۵.
بلاغ المنهج (شرح نهج البلاغه شهرستانی) - **۱۳۷** .
البلغه فی تراجم ائمة النحاة واللغه - ۲۲۶.
بلغة المترجم فی اللغه - ۲۹۶ .
بلقیس و سلیمان (سلیمان و بلقیس - نظام استرابادی) ۶۸۹ .
البنین والبنات والآباء والامهات (المرصع فی- الآباء والامهات) - ۳۰۰ .
بوستان - ۴۵۳ .
بهارستان (جامی) - ۳۵۸ .
بهروز و بهرام (سنائی) ۴۹۴ .
بهجة الحدائق (شرح نهج البلاغه گلستانه)- ۱۳۳.
بهجة النفوس فی المحاکمه بین الصحاح والقاموس (شرح قاموس) - ۲۳۹ .
بیان الاعراب - ۱۸۱، ۱۹۴.
بیان التصریف - ۲۴۴ .
بیان الصناعات - ۲۴۷ .
بیان الطب - **۲۴۷** .
بیان مذاهب شیعه - ۷۹ .
البیان والتبیین - ۷۹ .

پ

پازند (شرح زند) - ۲۵۹ .
پولتیکهای دولتی - ۶۸ .
پیدایش خط و خطاطان (ازمآخذ است)- ۶۴۹ ح.

ت

تأویلات ملاعبدالرزاق - ۳۵۰ .
تأویل مختلف الحدیث (اختلاف تأویل الحدیث) - ۵.
تأهیل الغریب ۷۳ .
تاج العروس من جواهر القاموس - **۲۳۸** .
التاج فی اخلاق الملوک - ۷۹ .
تاج المآثر - ۱۹۱ .
تاج المصادر - ۲۸۲ .
تاریخ الآداب العربی (ازمآخذ است) - ۹۱.
تاریخ آل عثمان (ابن کمال پاشا) ۲۶۰.
تاریخ اخبار البشر - ۳۲۰ ح .
تاریخ ادبیات (دکتر رضازاده شفق) - ۱۳.
تاریخ الاسلام - ۳۰۳ .
تاریخ اکبری - ۵۲۱ .
تاریخ انبیا (نوائی) - ۵۳۹ .
تاریخ بغداد - ۲۹۵.
تاریخ جهانگشای جوینی - ۱۷۰ .
تاریخ حلب - ۴۳۳ .
تاریخ خاتون آبادی - ۶۰ ح .
تاریخ دهلی - ۵۱۸ .

تاریخ سحاب - ٤٦١ .
تاریخ سلاجقه (زبدة النصرة ونخبة العصره) - ٥٠٥.
تاریخ طبری - ۱۲۷ .
تاریخ عتبی - ٤٤٥ .
تاریخ علائی (خزائن الفتوح) ٥١٨ .
تاریخ غزالی - ٥٥٤ح .
تاریخ ملوك عجم (امیر علیشیر) - ٥٣٩ .
تبیان نافع - **۱٦۳** .
التتمّه - ۳۱٥ .
تجارب السّلف - ۲۱ .
التجاریح فی فوائد متعلقه باحادیث المصابیح - ۲۳٦ .
تجرید - ۳٦۷ .
تجرید التجرید - ۲٦۰ .
تحبیر الموشین فی مایقال بالسین والشین - ۲۳٦ .
تحریر مجسطی - ۳٥۰ .
التحصیل والتفصیل لکتاب التکمیل (شرح تسهیل الفوائد است) - ۳۰۷
التحفة - ۳۲٥ .
تحفة الابرار (سید حسین بن مساعد) - ۱۳۸ .
تحفهٔ ابن حجر - ۲۳۹ .
تحفة الابیه فی من نسب الی غیر ابیه - **۲۳۷** .
تحفة الاحباب - ۲۲۰ .
تحفة الحرمین - ٤۷۸ .
تحفه خاقانی - ۱۸ .
تحفهٔ سلیمانیه (شرح عهدنامه مالك اشتر) - **۱٤۰**.
تحفة الشاهیه - ٤۳۱ .
تحفة الصدیق (صد کلمه ابوبکر - رض) - ٤٤۰ .
تحفة العالم - ٤٥۲ .
تحفة القمائیل فی من یسمّی من الملائکه والناس باسماعیل - ۲۳٦ .
تحفة المورود فی المقصور والممدود - ۳۰٤ .
تحفة الوارد و عقال الشارد - ۲۷۳ .
تذکره تقی الدین کاشی - ۱۸۹ح .
تذکره عرفات - ٦۹۷ .
التذکره فی الفوائد النادره - ۲۰٦،۲۰٥ .
تذکرة المعاصرین (تألیف محمد علی حزین) ٥۷۳
التربیع والتدویر - ۷۹ .
ترتیب خلاصة العلامه - ۲۷۳ .
الترجمان - ۲۸۰ .
ترجمان القرآن (ترجمه فارسی لغات قرآن کریم - میر سید شریف جرجانی) - ۳٦۸ .
ترجمان القرآن (تألیف زوزنی) - ۲۸۳ .
ترجمان اللغه قزوینی - **۲۳۹** .
ترجمان المترجم بمنتهی الارب فی لغة الترك والعجم والعرب - ۲۰٤ح .
ترجمهٔ ادب الکبیر - ۱٤۱ .
ترجمهٔ اطواق الذهب - ۱۳ .
ترجمهٔ توحید مفضّل - ۱٤ .
ترجمهٔ جوك - ۲٥٥ .
ترجمهٔ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید - **۱۳۰** .
ترجمهٔ شرح ابن عقیل (آلمانی) - ۳۳٤ .
ترجمه کتاب شرح جامی (ترکی) - ۳٥۹ .
ترجمه الشوق (قصیده ای ازعرفی است) - ٦۳۹ .
ترجمه صحیفه سجادیه بفارسی (محمد هادی مازندرانی) ۳٥۲ .
ترجمه صیدنه ابوریحان - ۲۲۳ .
ترجمه الضوء (ترکی) - ۳۷۲ .
ترجمهٔ قاموسی فارسی (ظاهراً از شیروانی است) - ۲٤۰
ترجمه قرآن کریم بفارسی (محمد هادی مازندرانی) ۳٥۲ .
ترجمه کافیه (محمد هادی مازندرانی) - ۳٥۲ .
ترجمهٔ کلمات قصار (هزار کلمه بفارسی) - ۱٤٦ .
ترجمهٔ کلمات قصار بترکی (امثال علی) - **۱٤٥** .
ترجمه لغات ترکی بفارسی - ۱٦۱ .
ترجمه مأئة کلمه (ترکی) **۱٤٤** .
ترجمه مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه . ٤۹۱ح ،
ترجمه معالم الاصول بفارسی (محمد هادی مازندرانی) - ۳٥۲ .
ترجمه نثر اللالی (نوائی = بفارسی) ٥۳۹ .
ترجمه نثر اللالی (درة المعانی فی ترجمة اللالی) ۱٤٥ .
ترجمه نثر اللالی (رشته جواهر) ترکی - **۱٤٥** .
ترفیق الاسل فی تضعیف العسل - ۲۳٦ .
ترویج الارواح فی تهذیب الصحاح - ۱٦٦ .

التسویه بین العرب والعجم - ۵ .
تسهیل - ۳۳۵ .
تسهیل طریق الوصول الی الاحادیث الزائدة علی جامع الاصول - ۲۳۶ .
تصحیح المقیاس فی تفسیر القسطاس - ۳۱۳ .
التطریف (حاشیه ابن هلال بر شرح تصریف) - ۳۱۸ ح .
تعریفات العلوم - ۳۶۷ .
التعریف علی تغلیط التطریف - ۳۱۸ ح .
تعلّق نامه - ۵۱۸ .
تعلیق خلاف الفقهاء
التعلیقات الوفیه (شرح الدرة الالفیه ابن معط) - ۳۷ .
التعلیق الوجیز علی الکتاب العزیز - ۳۳۳ .
تعلیل الاعراب الشافیه فی حلّ الترکیب الکافیه - ۳۰۹ .
تعلیم نامه در عمل آبله زدن - ۱۷۵ .
تعیین الغرفات للمعین علی عین عرفات ۲۳۶ .
تفسیر آیه فارهبون - ۳۵۹ .
تفسیر آیة الکرسی (عبدالوهاب استرابادی) - ۴۱۵ .
تفسیر اسماء النبی - ۲۸۸، ۲۸۹ ح .
تفسیر التحریر (حاشیه تحریر مجسطی) - ۳۵۰ .
تفسیر قرآن (سوره بقره بنظم) - ۴۸۹ .
تفسیر قرآن (ابن عباس) ۲۳۵ .
تفسیر قرآن کریم (ابن کمال پاشا) - ۲۶۰ .
تفسیر قرآن (ابوالفتوح رازی) - ۴۹۳ .
تفسیر قرآن (ثعلب) - ۲۹۹ .
تفسیر قرآن کریم (جامی) - ۳۵۹ .
تفسیر قرآن جزائری (حواشی قرآن) - ۳۲۶ .
تفسیر قرآن (عکبری) - ۲۷۸ .
تفسیر قرآن (علی بن ابراهیم) - ۱۲۸ .
تفضیل النطق علی الصمت - ۷۹ .
تقدمة دارات العرب - ۲۸۸ .
تقدمة الفرائض - ۲۸۸
التقریب (ازهری) - ۱۶۷ .
تقویم اللسان (ابن جوزی) ۸۱، ۸۵ .
تقویم اللسان (ابن قتیبه) ۸۲ .
تقویم اللسان (زین الدین قاسم ابن قطلوبغا) - ۸۲ .
تقویم اللسان (محمد الخوارزمی) - ۸۲ .
تقویم اللسان (محمد ذکاء الله) ۸۲ .
تکمله (شرح تسهیل) - ۳۳۵ .
تکملة الاخبار - ۴۶۲ .
تکملة الحیاة - ۱۳۴ .
تکملة نفحات الانس - ۳۵۷ ح .
تلخیص البیان عن مجازات القرآن - ۱۵۲ .
تلخیص دیوان الادب (ابوسعید محمد بن جعفر) - ۱۸۳ .
تلخیص دیوان الادب (حسن بن مظفر) - ۱۸۳ .
تلخیص القاموس - ۲۴۰ ح .
تلقین نامه - ۲۵ .
تمثیلات - ۲۵ .
تمرین الطلاب - ۳۱۰ .
تمییز المتشابه من اسماء الرجال - ۲۷۲ ح .
تنظیم لشکر و مجلس اداره - ۶۸ .
تنویر المقباس فی تفسیر ابن عباس - ۲۳۵ .
التوصیف (حاشیه بر شرح تصریف) - ۳۱۸ ح .
توضیح (ابن هشام) - ۷۳ ح .
توضیح التذکره (شرح تذکره) - ۳۵۰ .
توفیق امانت - ۶۸ .
تهذیب الاسماء والکناة - ۱۷۰ .
تهذیب الفصول - ۲۹۹ ،
تهییج الغرام الی بلد الحرام - ۲۳۶ .
تیسیر فاتحة الاهاب بتفسیر فاتحة الکتاب - ۲۳۵ .
تیغ تیز - ۱۶۳ .
تیغ تیزتر - ۱۶۳ .

ج

الجاسوس علی القاموس - ۲۳۷ .
جامع الاصول فی احادیث الرسول - ۲۹۹، ۳۰۰ .
جامع التأویل فی تفسیر القرآن - ۲۸۹ .
جام جهان نما ۶۸۲ .
جامع الرواة - ۶۰ .
جامع الشواهد - ۳۳۸ .
الجامع الصغیر (ابن هشام) - ۳۰۷ .
جامع الفقه - ۵ .
جامعة الفوائد - ۲۷۳ .

جامع کبیر - ۳۸۳ .
الجامع الکبیر (ابن هشام) - ۳۰۷.
جامع اللغات (فرهنگ نیازی حجازی) - ۲۲۱.
جامع المقال فی تمییز المشترکة من الرجال - ۲۷۲.
جامع المقدمات - ۳٤٤ .
جامع النحو - ٥ .
الجلیس الانیس فی اسماء الخندریس - ۲۳٦ .
جمرات - ۹۸ .
جمشید و خورشید (سلمان) - ٦۰۷ .
الجمع بین العباب والمحکم - ۱۷٤ ح .
جمل (ابوعبدالله محمدبن هشام) - ٦٦۸ .
جمل (تألیف حسین بن احمد) - ۳۱٥ .
الجمل الکبیره زجاجی - ۳۱٥ .
الجمهره (ابن درید) - ٦۹۰ .
الجنة العالیه و الجعبة الغالیه - ۱۲۱ .
جواهر - ۳۳ .
جواهر الاسرار (آذری) - ٦٤۲ .
جواهر البحور - ۳۷٦ .
جواهر الکلمات فی العقود والایقاعات - ۲۸۱ .
جواهر المطالب فی فضائل علی بن ابی طالب ع - ۲۷۳ .
جواهر النصوص فی حل کلمات الفصوص - ۳٥۸ ح.
جهانگشای نادری - ۲٦۸ .
الجید من شعر ابی تمام - ۱٥۳ .

ح

حاسد و محسود - ۷۹ .
حاشیه بر ارشاد (از عباسی و در فقه شافعی است) - ٤۲٥ .
حاشیه بر استبصار (جزائری) - ۳۲٦ .
حاشیه بر اوضع المسالك - ۳۰۸.
حاشیه بر ایضاح ابوعلی فارسی - ۱٥۳ .
حاشیه بر بحث موضوع از حاشیه ملاجلال - ٤۱۲ .
حاشیه بر تجرید العقاید (رکن الدین استرابادی) - ۳٦٤ ،
حاشیه بر تفسیر بیضاوی (چلبی) - ٤۰۲ .
حاشیه بر توضیح - ۷۳ .
حاشیه بر تهذیب المنطق صغیر (ملاعبدالله یزدی) - ٤۲٤ .
حاشیه بر تهذیب المنطق کبیر (ملاعبدالله یزدی) - ٤۲٤ .
حاشیه برجاربردی - ۷۳ .
حاشیه بر حاشیه ملا جلال بر تهذیب المنطق (ملا عبدالله یزدی) - ٤۱۲ .
حاشیه بر حاشیه میرسیدشریف بر شمسیه - ۳۲۱ .
حاشیه بر حاشیه عبدالغفور (مولی نور محمد) - ۳۲٤ .
حاشیه بر حاشیه عبدالغفور (سیالکوتی) - ۳۲٤.
حاشیه بررساله وضعیه - ۳۲۱ .
حاشیه بر شرح اصفهانی بر تجرید (جرجانی) - ۲٦۷ .
حاشیه برشرح تصریف تفتازانی (التطریف) - ۳۱۸ .
حاشیه بر شرح تصریف (شیخ ناصرالدین) - ۳۱۸ ح .
حاشیه بر شرح توحید صدوق ملاخلیل (شرح عربی) - ۳۷۳ .
حاشیه بر شرح جامی (جزائری) - ۳۲٦ .
حاشیه بر خطبه شقشقیه (سیدعباس شوشتری) - ۱۴۰ .
حاشیه برشرح رضی بر کافیه (جرجانی) - ۳٦۷ .
حاشیه بر شرح شمسیه قطبی (اسفراینی) - ۳۲۱،
حاشیه بر شرح شمسیه (جرجانی) - ۳٦۷ .
حاشیه بر شرح شمسیه (ملا عبدالله یزدی) - ٤۱۲ .
حاشیه بر شرح عقاید نسفی - ۳۲۱ .
حاشیه بر شرح متوسط کافیه (جرجانی) - ۳٦۷ .

حاشیه بر شرح مطالع (جرجانی)-۳٦۷ .
حاشیه بر شرح مفتاح سید شریف - ٤۰۷ .
حاشیه بر شرح مواقف (چلبی)- ٤۰۳ .
حاشیه بر شرح هدایة اثیریه میبدی - ۳۲۳ .
حاشیه بر شرح هدایة اثیریه (میرك) -٤۱۵ .
حاشیه بر شفا (شمنی) - ۳۸۰ .
حاشیه بر عوامل ملا محسن (نظر علی جیلانی)- ۳۹٤ .
حاشیه بر فوائد شیخ میثم بحرانی -۳٦۷ .
حاشیه قاموس (شمس العلماء)- **۲۴۱** .
حاشیه قاموس (چلبی)- ۲٤۰ .
حاشیه بر کبری - ۳۲۱ .
حاشیه بر کشاف - ۲٦۰ .
حاشیه بر کشاف (جاربردی) - ۳٤۹ .
حاشیه بر کشاف (جرجانی) - ۳٦۷ .
حاشیه بر کشاف (حافظ) - ۵۸۰.
حاشیه بر مختصر (چلبی) - ٤۰۲ .
حاشیه برمختصر (مولانازاده خطائی) - ٤۰٦.
حاشیه برمختصر (ملاعبدالله یزدی)-٤۱۲ .
حاشیه بر مطول (جرجانی) - ۳٦۷ .
حاشیه بر مطول (خطائی) - ٤۰۵ .
حاشیه بر مطول (میرزا کمالا) - ٤۲۷ .
حاشیه بر معتبر محقق (طریحی) - ۲۷۳ .
حاشیه بر مغنی (جزائری) - ۳۲٦ .
حاشیه بر هدایه - ۲٦۰ .
حاصل کورة الخلاص فی فضائل سورة الاخلاص- ۲۳۵ .
حاسن اللطائف فی محاسن الطائف - ۲۳٦ .
الحاوی - ۳٦٤ .
الحجر - ۲۸۸ .
حدائق - ۳۳ .
حدائق الحقائق فی فسرد قائق احسن الخلائق (شرح نهج البلاغه قطب کیدری) - **۱۲۴ ، ۱۲۵** .
حدیقه (نظامی) -۵۳۱ .
حرف غریب - ٦۸ .
حسن المحاضره - ۳۳۷ .
الحسن من شعر الحسین (منتخب شعر ابن الحجاج)- ۱۵۲ .
حصار نای - ٦۷۷ .
حقائق التأویل فی متشابه التنزیل (تفسیر سید رضی)) **۱۵۲** .
الحکایه و المحکی - ۵ .
حکم الامثال - ۵ .
حلیة الفقها - ۲۸۸ .
الحماسة المحدثه - ۲۸۸ .
الحنین الی الاوطان - ۷۹ .
حنین المستجیر الی حضرت المجیر - ۹۳ .
حیواة الحیوان - ۷۹ .

خ

خداوند نامه صبا - ٦۲٦ .
خزانة الادب - ۵۸۵ ح .
خزائن الفتوح (تاریخ علائی) ۵۱۸ .
خسرو شیرین (عنصری) - ٦٤۵ .
خسرو شیرین منثور (افسانه شیرین) -۵۲۸.
خصائص الائمه - ۱۵۳ .
الخطط الجدیده (الخطط التوفیقیه الجدیده) - ۷۲ .
خلاصة الاشعار - ٤٤۰ .
خلاصه الاقوال - ۱۲٦ .
خلاصة الترجمان (شرح خطیة البیان) -**۱۴۰** .
خلاصه التعریف بدقایق شرح التصریف - ۳۱۸ ح .
خلاصه لطایف الخیال (تلخیص خالص)- ٤۸۱.
خلاصة المجمع (مختصر مجمع الفرس سروری) - ۲۲۳ .
خلد برین - ٦۹۸ .
خلع العذار فی وصف العذار - ۷۳ .
خلق الانسان (ابن فارس) - ۲۸۸ .
خلق الانسان (ابن قتیبه) - ۵ .
خلق الانسان (قطرب) - ۲۷۰ .
خلق الفرس - ۲۷۰ .
خلوت راز (وحید قزوینی) - ٦۹۹ .

خمسه‌المتحیرین - ۵۳۹ .
خنگ بت و سرخ بت - ٦٤٥ .

د

دائرة‌المعارف (فرید وجدی) - ۱۱٤ .
دافع هذیان - ۱٦۳ .
درایه شهید - ۲۰٦ ح .
الدرّه (ترجمه عربی کبری) - ۳٦۷ ح .
الدرة‌الالفیه فی‌العلم العربیه (الفیه ابن معط) - ۳۰۳ .
درة التاج لغرة الدیباج - ٤۳۱ .
الدرة‌الفاخره فی تحقیق مذهب‌الصوفیه - ۳۵۹ .
درّه نادری - ۲٦۸ .
الدرة النجفیه (شرح نهج البلاغه) - ۱۳۵ .
درة‌النوء (شرح خطبة‌الضوء) - ۳۷۳ ح .
الدرجات الرفیعه فی‌طبقات شیعة‌الامامیّه - ۲۰۵ .
الدرر‌الغرویه فی‌العترة المصطفویه - ٦۲۱ .
دررغرر (در رالکلم و غررالحکم) - ۱۱۰ .
الدرالغالی فی‌الاحادیث الغوالی - ۲۳٦ .
درر‌الفرید فی معرفت‌التوحید - ٦۸۲ .
الدرر‌الکامنه - ۳۰٦ .
الدرر‌اللوامع علی همع‌الهوامع - ۳٤۷ .
الدرر‌النثیر - ۳۰۱ .
الدرر‌النظیم الی‌فضائل‌القرآن العظیم - ۲۳۵ .
الدرر‌اللقیط فی اغلاط‌القاموس المحیط - ۲۳۷ .
دریای کبیر - ۵۸۱ .
دلائل‌الاعجاز - ۳۱۵ .
دلائل‌النبوه - ۵ .
دمیه‌القصر و عصرة اهل‌العصر - ۵۰۵ .
ده نامه (منطق‌العشاق) - ٤۸۷ .
دول رانی و خضر خانی - ۵۱۸ .
دیوان الادب فی نوادر شعرالعرب - ۱۸٤ .
دیوان‌الاریب (مختصر مغنی‌اللبیب) - ۳۹۵ .
دیوان رسائل ومکاتیب (ابن‌اثیر) - ۲۹۹ .
دیوان رسائل (حریری) - ۱۹ .
دیوان رسائل عربی (عماد کاتب) - ۵۰٤ .
دیوان رسائل فارسی (عماد کاتب) - ۵۰٤ .
دیوان شعر (اثیرالدین اومانی) - ۷۰۲ .
دیوان اشعار (بدیع‌الزمان همدانی) - ۸۸ .
دیوان شعر (حریری) - ۱۹ .
دیوان خواجو (صنایع‌الکمال) - ۵۱۳ .
دیوان سعدی - ۲۱۱ .
دیوان (شیخ طریحی) - ۲۷۳ .
دیوان شعر (عماد کاتب) - ۵۰٤ .
دیوان‌دوبیتی و رباعی (عماد کاتب) - ۵۰٤ .
دیوان منجیك - ٦۵۷ .
دیوان منصور شیرازی - ۲۱۱ .
دیوان مهیار دیلمی - ۵٤۹ .
دیوان (قصائد و غزلیات هاتفی) - ۵٤۳ .
دیوان‌الکتّاب - ۵ .

ذ

ذخیرة‌الکلمات - ۲۸۸ .
الذریعة فی اصول‌الشریعه - ٤۲ .
ذکری حبیب (منتخب‌دیوان ابوتمام) - ۵۵٤ .
ذیل شقائق‌النعمانیه (ترکی) - ۳۲۳ .
ذم‌الخطاء فی‌الشعر - ۲۸۸ .

الذهب‌الابریز فی تفسیر کتاب‌العزیز - ۲۷۸ .
راز و نیاز (وحید قزوینی) - ٦۹۹ .
الراموز فی‌اللغة‌العربیه - ۱۹٦ .
ربیع‌الابرار - ۱۲۷ .
رجال نجاشی - ۵ .
رجل‌الطاوس فی‌اغلاط‌القاموس - ۲۳۸ .
الرحل و المنزل - ۵ .
رد برقاموس (مناوی) - ۲۳۹ .
الردّ علی‌المشبّهه - ۵ .
الرد علی الملحدین فی‌متشابه القرآن - ۲۷۰ .
رشته جواهر (ترجمه نثراللالی بترکی) - ۱۴۵ .
رشحات سحاب - ٦۰۵ .
رفع‌الخساسه عن قراء الخلاصه - ۳۰۷ .
رفع‌الستور و الا رائك - ۳۰۷ .
رفیق و وزیر - ٦۸ .
روشنائی نامه - ٦۸۷ .
روض‌الاذهان - ۳۳٦ .
الروض‌المسلوف فی‌ما له اسمان‌الی‌الوف - ۲۳٦ .
الروضه - ٤۷۳ .

الروضة الادبیّه - ۳۰۷ .
روضة الانوار (شرح نهج البلاغه زواری) - ۱۲۹ .
روضة الانوار (یکی از کتابهای خمسه خواجو است) - ۵۱۵ .
روضة الرضا فی مدح ابی الرضا - ۹۳ .
روضة الشهداء - ۶۱ .
روضة الشهداء (منظوم) - ۴۸۹ .
روضة الفصاحه - ۲۷۸ .
روضة المجالس فی البدیع المجانس .
روضة الناظر فی ترجمه شیخ عبدالقادر - ۲۳۶.
روزنامه ارشاد - ۲۵ .
روزنامه دولتی - ۹۶ ح .
روزنامه شفق سرخ - ۳۵۸ ح .
روزنامه علمی - ۹۶ ح .
روزنامه ملت - ۹۶ ح .
ریاض الانشاء - ۱۰۱ .
ریاض السالکین (شرح صحیفه سجادیه)-۲۴ح.
ریاض الشعراء - ۲۱۹ .
رسائل بدیع الزمان - ۸۸ .
رسائل جاحظ - ۷۹ .
رسائل سید رضی - ۱۵۳ .
رسائل طریحی - ۲۷۳ .
رساله در آداب بحث - ۵۲ .
رساله ابوحفص سوزی (فرهنك) - ۲۲۱ .
رساله ابونصر علی طوسی (فرهنك اسدی) - ۲۲۱ .
رساله دراثبات خلافت علی علیه السلام (غدیریّه)- ۳۴۲ .
رساله استعارات بدیعیّه - ۳۲۱ .
رسالهٔ استعارات سمرقندی (الفرائد والفوائد = سمرقندیّه) - ۴۰۹ .
رساله الاضحویه (ابوعلی) - ۱۲۷ .
رساله در اغلاط قاموس - ۲۳۸ .
رساله در انتقاد از انشاء مجلّدات سه گانه روضة الصّفا - ۲۵ .
رساله در بیان نسب میان قضایا - ۳۲۱ .
رساله در پند و موعظه - ۴۸۹ .
رساله در تحقیق لفظ جلاله - ۳۷۳ .
رساله در تحقیق محصورات اربع - ۳۲۱ .
رساله در تحقیق معنی حرف - ۳۶۷ .
رساله در تصوّر و تصدیق (از قطب شیرازی یا قطب رازی) - ۴۳۱ ح .
رساله در تقسیم قضیّه - ۳۲۱ .
رساله حسنیه - ۵۷ .
رساله در حکم قنادیل النبویّه - ۲۳۷ .
رساله در رجعت - ۱۳۲ .
رساله در رضاع (ابوالحسن عاملی) -۳۳ .
رساله در شرح حال امیر معزی و ممدوحین وی- ۶۸۰ .
الرسالة الشریّعیه (در آداب البحث) - ۳۶۷.
رساله در طریقهٔ سادات نقشبندیّه - ۳۵۸ .
رساله درعروض (ادیب صابر) - ۴۴۶ .
رساله در عروض (جامی) - ۳۵۹ .
رساله در علم - ۵۲ .
رساله در علم حساب (نظام الدین نیشابوری) - ۳۵۰ .
رساله در علم فراست یا قیافه - ۱۴۱ .
رساله غیبیة - ۶۸ .
رساله در فن اصول حدیث - ۳۶۷ .
رساله در کلمه لااله الاالله - ۳۹۵ .
رساله معادیه (ابوعلی) - ۱۲۷ .
رساله محمد هندوشاه (صحاح العجم) - ۲۲۱ .
رساله در موسیقی (جامی) - ۳۵۹ .
رساله معربات - ۲۱۸ .
رساله در معرفت تقویم (پیوسته به شمارهٔ ده کتابخانه و ۸۹۱ فهرست است)-۲۶۸ .
رساله در معمّا (تأثیر) - ۵۷۴ .
رساله درمعمّا -صغیر و متوسط و کبیر(جامی)- ۳۵۹ .
رساله در مؤنثات سماعی (محمدمهدی قزوینی)- ۳۷۳ .
رساله در موسیقی (امیر خسرو دهلوی) - ۵۱۸ .

رساله ناصر و خسرو در جواب نودونه سئوال- ۶۸۷ .
رساله در وجود - ۳۵۹ .
رساله در وحی و الهام - ۵۲ .
روضة المناظر فی اخبار الاوایل والاواخر- ۴۳۳ ح.
ریاض الابرار فی مناقب الائمة الاطهار - ۳۲۵.

ز

زاد السالکین (طریق التحقیق) - ۴۹۴ .
زاد المسافرین - ۶۸۷ .
زاد المعاد (بروزن بانت سعاد) - ۲۳۶ .
زبدة الحقایق - ۱۴۷ .
زبدة النصرة ونخبة العصره (مختصر نصرة الفتره) - ۵۰۵ .
زند - ۲۵۹ ح .
الزهره - ۲۰۵ .
زهر الربیع - ۲۰۴ ح .
زینة الدهر فی عصرة اهل العصر - ۵۰۶ ح .
زینت المسالك (شرح الفیه ابن مالك) - ۳۸۸ .

س

ساطع برهان - ۱۶۳ .
ساغر سرشار (وحید قزوینی) - ۶۹۹ .
ساقی نامه (اهلی خراسانی) - ۵۷۰ ح .
ساقی نامه (ملك قمی) - ۶۸۳ .
سالار نامه - ۱۴۹ .
سام نامه - ۵۱۴ .
السامی فی الاسامی - ۲۹۶ .
سبعه معلقه - ۲۸۲ .
سحاب البکا - ۶۰۵ .
سحر حلال - ۶۵۹ .
سخن نامه نظامی (فرهنك سعد بن نصیر غزنوی) - ۲۱۳ .
سراط السطور - ۲ .
سرخ بت و خنگ بت - ۶۴۵ .
سعادت نامه - ۶۸۷ .
سفر السعاده - ۲۳۶ .
سفر نامه ناصر خسرو - ۶۸۶ .
سفینة الشعراء - ۴۷۶ .
سلاسل الحدید فی تقیید ابن ابی الحدید - ۴۴ .
السلافة البهیه فی الترجمة المیثمیه - ۵۲ .
سلافة العصر - ۲۰۴ .
سلسلة الذهب - ۲۰۹ .
سُلّم السموات - ۴۲۹ .
سلیمان و بلقیس (یکی از کتابهای خمسه فیضی است) - ۵۲۲ .
سلیمان و بلقیس یا (بلقیس و سلیمان) نظام استرابادی - ۶۸۹ .
سلوة الحریف بمناظرة الربیع والخریف - ۷۹.
سلوة الغریب و اسوة الادیب - ۲۰۵ .
سمرقندیه (رساله استعارات ابو القاسم سمرقندی)- ۴۰۹ و ۴۲۳ .
سند باد - ۵۵۷ .
سواطع الالهام (تفسیر بی نقطه) - ۵۲۱ .
سهو اللسان - ۶۱۸ ، ۶۶۶ .
سیاحی گوید - ۶۸ .
سیرة الرسول (ابن هشام بصری) - ۳۰۸ .
سیرة النبی (ظ = اخلاق النبی است) - ۲۸۹ ح.
سیرة الطاهر (تألیف سید رضی) - ۱۵۲.
سیر العباد الی المعاد - ۴۹۴ .
سیف الرسائل - ۴۷۸ .
السیف الصارم علی عنق عضد الظالم - ۳۴۸ .
السیف الصقیل - ۳۳۳ .

ش

شاد بهر وعین الحیات - ۶۴۵ .
الشافی فی شرح مسند الشافعی - ۲۹۹ .
الشامل - ۱۹۶ .
شاهنامه (فردوسی) - ۱۹۰ ح .
شاهنامه (هاتفی) - ۵۴۳ .
شاهنشاه نامه - ۶۲۶ .
شذور الذهب فی معرفة کلام العرب - ۳۰۶ .
شرح آداب البحث (عصام اسفراینی) - ۳۲۱ .
شرح آداب المریدین - ۱۸۹ .
شرح اثنی عشریه شهید - ۲۷۳ .
شرح اجرومیه (خالد ازهری) - ۳۱۰ .
شرح احتجاج (قاطع اللجاج) - ۳۲۵ .
شرح الاحتشام علی نهج بلاغة الامام (شرح جواد طارمی) - ۱۳۶ .

شرح ادب الکاتب (احمد بن داود جذامی) - ۷.
شرح ادب الکاتب (اسحق بن ابراهیم فارابی) - ۷.
شرح ادب الکاتب (ابو اسحق فارابی) - ۱۸۱.
شرح ادب الکاتب (ابی علی حسن بن محمد - بطلیوسی - ۷.
شرح ادب الکاتب (ابی منصور موهوب بن احمد جوالقی) - ۶-۵۲۹، ۴۶۶.
شرح ادب الکاتب (جوهری) - ۱۹۴.
شرح ادب الکاتب (زجاجی) - ۷.
شرح ادب الکاتب (سلیمان بن محمد زهراوی) - ۷.
شرح ادب الکاتب (مبارك بن فاخر) - ۷.
شرح ادب الکاتب (الاقتضاب) - ۶.
شرح ارشاد (موضح الرشاد) - ۲۰۵.
شرح الازهریة - ۳۱۰ ح.
شرح استبصار (کشف الاسرار) جزائری - ۳۲۵.
شرح اسماء الحسنی - ۳۲۵.
شرح اسماء الله حسنی (ابو منصور ازهری) - ۱۶۷.
شرح اشارات (شرح اشارات شیخ علی بحرانی از ابن میثم) - ۵۲.
شرح اصلاح المنطق ابن سکیت (ازهری) - ۱۶۷.
شرح الفاظ المزنی - ۱۶۷.
شرح الفیه ابن شحنه - ۴۳۳.
شرح الفیه ابن مالك (ابن ام قاسم) - ۳۸۴ ح.
شرح الفیه ابن مالك (ابن عقیل) - ۳۸۴ ح.
شرح الفیه ابن مالك (سلوستر دساسی) - ۳۰۴.
شرح الفیه ابن مالك = زینت المسالك (ملا محسن قزوینی) - ۳۸۸.
شرح الفیه ابن مالك (ابن ناظم) - ۳۸۴ ح.
شرح الفیه ابن مالك (عبدالله طوسی) - ۳۴۲.
شرح الفیه ابن مالك (محمد بن علی کاشانی) - ۳۴۳.
شرح الفیه ابن مالك (محمد بن سلیم گیلانی) - ۳۴۳.
شرح الفیه ابن معط (ابن النحوی) - ۳۳۶ ح.
شرح الفیه ابن معط الدرة الالفیه (التعلیقات الوفیه) ۳۷.
شرح الایضاح (شریشی) - ۳۷.
شرح ایضاح ابو علی (المغنی) - ۳۱۵.
شرح ایضاح (المقصد = المقتصد) - ۳۱۵.
شرح باب حادی عشر - ۷۱.
شرح تائیه ابن فارس - ۳۵۸.
شرح تسهیل (ابن عقیل= المساعد) - ۳۳۳.
شرح تسهیل الفوائد (التحصیل و التفصیل) ۳۰۷ ح.
شرح تسهیل (دمامینی) - ۳۷۶.
شرح تصریف عزّی (جرجانی) - ۳۶۷.
شرح تلخیص المفتاح (خطیب قزوینی) = ایضاح - ۴۱۷.
شرح توحید صدوق (جزائری) - ۳۲۵.
شرح تهذیب الاحکام (صغیر) سید نعمة الله - ۳۲۵.
شرح تهذیب الاحکام (کبیر) سید نعمة الله - ۳۲۵.
شرح تهذیب الاحکام (جزائری = غایة المرام) - ۳۲۵.
شرح تهذیب بهائی در نحو جزائری - ۳۲۵.
شرح الجمل (جرجانی) - ۳۱۵.
شرح الجمل (شریشی) - ۳۷.
شرح جمل ملا خلیل (محمد مهدی قزوینی) - ۳۷۳.
شرح جواهر البحور - ۳۷۶.
شرح حاجبیّه (شرح شافیه ابن ناظم) - ۳۳۶ ح.
شرح حال امیر معزی - ۶۸۰.
شرح حاوی (رکن الدین استرابادی) - ۳۶۴.
شرح حدیث کساء - ۱۰۴.
شرح حکمة العین (جرجانی) ۳۶۷.
شرح حکمة الاشراق (قطب شیرازی) - ۴۳۱.
شرح خبیصی - ۳۶۶.
شرح خزرجیّه (عباسی= بدر الدین اسلامبولی) - ۴۲۵.
شرح خزرجیّه (العیون الفاخرة الغامزه) - ۳۷۶.
شرح خطب نهج البلاغه (شیخ محمد علی اصفهانی) - ۱۴۴.
شرح خطب و مکاتیب حضرت علی علیه السلام (تالیف سپهر - لسان الملك) - ۱۴۴.

شرح خطیه شقشقیه (سید عباس شوشتری) - ۱۴۰.
« « شقشقیه (سید مرتضی علم الهدی متوفی ٤۳٦) - ۱۴۰.
« « طنجیه (سید کاظم رشتی) - ۱۴۳.
« « قاصعه - ۱۴۳.
« خطبة البیان (محمد بن محمود دهدار بنام «خلاصة الترجمان») - ۱۳۹، ۱٤۰.
شرح خطبة البیان (معالم التبیان) - ۱۳۹، ۱٤۰.
« خطبهٔ قاموس (تالیف ابوالروح عیسی) - ۲۳۹.
« خطبة القاموس (فتح القدوس) - ۲۳۸.
« خطبهٔ قاموس (محمد بن شحنه) - ۲۳۹.
« « (میرزا علی شیرازی) - ۲۳۹.
« خطبة القاموس (تألیف مناوی) - ۲۳۸.
« خطبة الکشاف - ۲۳۵.
« خطبهٔ همام (میر آصف قزوینی) - ۱۴۳.
« « (شیخ مهدی آلهی) - ۱۴۳.
« دیباچه دفاتر ششگانه مثنوی مولوی رومی - ۵۱۰.
« دیوان حماسه ابوتمام (ابن فارس) - ۵۵۳.
« « ابی تمام (ازهری) - ۱٦۷.
« « ذوالرمه - ۵۹۹.
« رباعیات لوایح - ۳۵۸.
« رساله استعاره سمرقندی (عصام اسفراینی) - ۳۲۱.
« « زهری الی عبد الملك بن مروان - ۲۸۸.
« « در هندسه - ٤۳۱.
« روضهٔ کافی (جزائری) - ۳۲۵.
« شرح زادالمعاد - ۲۳٦.
« سامی فی الاسامی - ۲۲۱.
« سمرقندیه (عصام اسفراینی) - ٤۰۹.
« شاطبیه (علم الدین اندلسی) - ۳۸۲.
« شافیه (خود ابن حاجب) - ۳۳۰.
« « ابن حاجب (ابن ناظم) - ۳۳٦.
« « « (شیخ رضی) - ۳٦۱.
« « (رکن الدین استرابادی) - ۳٦٤.
شرح شافیه ابن حاجب (میرزا کمالا) - ٤۲۷.
« « « (نقره کار) - ۳٦۹.
« شذورالذهب - ۳۰٦.
« شرایع (شیخ مفلح صیمری) - ۳۸۱.
« شرح تصریف - ۳۱۸ ح.
« « کافیه ابن حاجب - ۳۹۰.
« شمسیه منطق (اسفراینی) - ۳۲۱.
« « منطق (رکن الدین استرابادی) - ۳٦٦.
« شواهد الانتقاد - ۳۷۳.
« شواهد خبیصی - ۳۷٤.
« « عینی (المقاصد النحویه فی شرح شواهد شروح الالفیه) - ۳۸۴ ح.
« « مغنی صغری (ابن هشام) - ۳۰۷.
« « مغنی کبری « «
« صحیح بخاری (بدرالدین عباسی = عبد الرحیم) - ٤۲٤.
« « « (دمامینی) - ۳۷٦.
« صحیفه سجادیه (النکت اللطیفه) - ۲۷۳.
« « سجادیه صغیر (جزائری) - ۳۲۵.
« « « کبیر « «
« صمدیه سید علیخان (متوسط) - ۳۵٤.
« عبارت قدجرت عادت المصنفین - ۳۲۱.
« عروض الشعر - ۳۷.
« عهدنامه مالك اشتر (ترکی) - ۱۴۳.
« « « (ابولحسن عاملی) - ۱۴۹.
« عهدنامه مالك اشتر (بدایع نگار) - ۱۴۲.
« « « یا تحفه سلیمانی (سید ماجد بحرانی) - ۱۴۰.
« « « (اساس السیاسه فی تاسیس الریاسه) - ۱۴۱.
« « « (محمد باقر مجلسی) - ۱۴۱.
« « مالك (هدایات الحسام فی عجائب الهدایات للحکام) - ۱۴۱.
« « مالك اشتر (مقتبس السیاسه) شیخ محمد عبده - ۱۴۱.

شرح عهدنامه مالك اشتر (شیخ محمد هادی بیرجندی) - ۱۴۱.
« عهدنامه مالك اشتر (وقاربن‌وصال) ۱۴۱.
« عیون اخبارالرضا (جزائری) - ۳۲۵.
« عصام برفریده - ۳۲۱ .
« غوالی‌اللآلی - ۳۲۵.
« فرائض سراجیه - ۳۶۷.
« فصوص‌الحکم - ۳۵۸ .
« فصول نصیریه (عبدالوهاب استرابادی) - ۴۱۵.
« قاموس (سعدی افندی) - ۲۳۹.
« « (کسر الناموس) - ۲۳۹ .
« « (مقدسی) - ۲۳۹.
« قانون ابوعلی (قطب‌شیرازی) - ۴۳۱.
« قصائد سبعه ابن ابی‌الحدید (شیخ رضی) - ۳۶۱.
« قصیده بانت سعاد - ۳۰۶ .
« « برده - ۳۱۰ .
« « « (مهلب‌بن حسین) - ۳۱ .
« « دعبل خزاعی (میرزا کمالا) - ۴۲۷.
« قواعد الاعراب ازهری (موصل الطلاب الی قواعدالاعراب) - ۳۱۰ ح .
« قواعدالعقاید (رکن‌الدین استرابادی) - ۳۶۴.
« قواعد علامه (ملاعبدالله یزدی) -۴۱۲.
« قوافی دمامینی (ابن‌عمر بلخی) - ۳۷۶.
« کافیه (خود ابن‌حاجب) - ۳۳۰.
« کافیه (ابن‌ناظم) - ۳۳۵.
« « ابن‌حاجب (جزائری) - ۳۲۵ .
« « « = البسیط (رکن‌الدین - استرابادی)-۳۶۴،۳۶۶.
« « « = صغیر (رکن الدین - استرابادی) - ۳۶۴ .
« کافیه بفارسی (محمد امین‌هروی) -۳۶۸.
« « (هندی) - ۳۹۱.
« کشاف (تفتازانی) -۴۲۲.
« کلمات خواجه محمد پارسا - ۳۵۸ .
شرح کل ج - ب - ۳۲۱.
« گلشن راز (لاهیجی) - ۵۵۹.
« لامیة ابن‌مالك (ابن‌ناظم) - ۳۵۵ .
« لامیة‌العجم صفدی - ۳۷۶ .
« لباب اسفراینی (محمد بن مسعود سیرافی قالی) - ۳۷۰ .
« مبادی علامه - ۲۷۳ .
« مثنوی (لطائف‌المثنوی) - ۲۲۷.
« محصل - ۴۲ .
« مختصر الاصول عضدی (جرجانی)-۳۶۷.
« « ابن حاجب (رکن‌الدین - استرابادی) - ۳۶۴ .
« « ابن‌حاجب (قطب‌شیرازی)- ۴۳۱.
« مختصر الشرایع (الضوءاللامع) ۲۷۳.
« مختصر الوقایه - ۳۸۰ .
« مراح‌الارواح (دیکنقوز) - ۳۹۳.
« « (الفلاح) - ۳۹۴.
« مراح (المفراح) - ۳۹۴ .
« مشکلات‌الغرر - ۴۲ .
« مصباح (الافتتاح) - ۳۷۱.
شرح‌المصباح (ابن‌النحوی) -۳۳۶ ح .
شرح مطالع (رکن‌الدین‌استرابادی) -۳۶۴.
« « (قطب رازی) - ۴۳۱ ح .
شرح‌المظنون به علی غیر اهله - ۳۱۳ .
« « « « « « (غزالی)-۳۱۳ ح.
شرح معلقات سبعه (زوزنی) - ۲۸۲.
« مغنی (مختصر دمامینی) ۳۷۷.
« مفتاح میرسید شریف (الاطول) -۳۶۷، ۴۲۱.
« مقامات حریری (محمد بن ابی‌بکر رازی)- ۲۷۸.
« مقامات حریری (عباسی = عبد الرحیم- اسلامبولی) - ۴۲۴ .
« مقامات‌حریری(مظهر الدین‌شیرازی)-۹۱.
« مقدمه جزریة (خالد ازهری) - ۳۱۰.
شرح‌الملحه - ۳۰۷ .
شرح ملحة‌الاعراب (ابن‌ناظم) - ۳۳۶.

شرح ملحقات صحیفه (جزائری) - ۳۲۰.
« منهاج بیضاوی - ۳٤۸ .
« مواقف قاضی عضد ایجی (جرجانی) - ۳٦۷.
« موجز (شیخ مفلح صیمری) - ۲۸۱.
« نصاب (دشت بیاضی) - ۱۸۹.
« نظام الغریب - ۲۳۹.
« نظم النخبه - ۳۸۰ .
« نهج البلاغه (سید ابن طاوس) - ۱۳٦ .
« « (ابن عتائقی) - ۱۳٦.
« « (ابن العنقا) - ۱۳۸ .
« « الهی اردبیلی (منهج الفصاحه) - ۱۳۹.
« « (اصفهانی) - ۱۳۸ .
« « (فصیح الدین = تحفة العلویة) - ۱۳۸.
« « (امام فخر رازی) - ۱۳۵ .
« « (امام وبری) - ۱۳۴ .
« « (برغانی) - ۱۳۵ .
« « (بیهقی) - ۱۳۴.
« « (تفتازانی) - ۱۳٦ .
« « (جرموزی) - ۱۳۳.
« « (سید جزائری) - ۱۳۳.
« « (جهانگیر خان قشقائی) - ۱۳٦.
« « (شیخ حسین عاملی) - ۱۳۲.
« « (خوئی = الدرة النجفیه) - ۱۳۵.
« « (حبیب الله خوئی = منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه) - ۱۳٦.
« « (دزفولی) - ۱۳۵.
« « (سید ذاکر حسین اختر هندی دهلوی) - ۱۳۷.
« « (زواری = روضة الانوار) - ۱۳۹ .
« « (صغیر) شبّر - ۱۳۴ .
« « (کبیر) شبّر - ۱۳۴ .
« « (شهرستانی) بلاغ المنهج - ۱۳۷ .
« « (صنعانی) - ۱۳۸ .
شرح نهج البلاغه - جواد طارمی (شرح الاحتشام علی نهج الامام) - ۱۳٦ .
« « (سلطان محمود طبسی - مختصر شرح ابن ابی الحدید) - ۱۳۲ .
« « (عبدالباقی صوفی) - ۱۳۱.
« « (علامه حلّی) - ۱۳٦.
« « (علی بن ناصر - اعلام نهج البلاغه) - ۱۳۹ .
« « (عمادالدین قاری استرابادی) - ۱۳۹ .
« « (فخر الدین = مختصر شرح ابن ابی الحدید = العقد النضید یا در-النضید) - ۱۳۲ .
« « (فضل الله راوندی) - ۱۳۵ .
« « (قطب راوندی) - ۱۳۴ .
« « (قطب راوندی - منهاج البراعه) - ۱۳۵ .
« « (قطب کیدری - حدائق الحقایق فی فسر دقائق احسن الخلائق) - ۱۳۴،۱۳۵.
« « (قوام الدین شیرازی) - ۱۳۹.
« « (کجکجی) - ۱۳۳ .
« « (گلستانه - بهجة الحدائق) - ۱۳۳ .
شرح یا ترجمه نهج البلاغه (لاهیجی) - ۱۳۴.
شرح نهج البلاغه (سید ماجد بحرانی) - ۱۳۳.
« « (سید محمد تقی قزوینی) - ۱۳۴.
« « (محمد رفیع جیلانی) - ۱۳۳.
« « (شیخ محمد عبده) - ۱۳۵.
« « (محمد بن حبیب الدین) - ۱۳۹.
« « (محمد محی الدین) - ۱۳۹.
« « (محیی الدین خیاط) - ۱۳۹.
« « (مختصر قدیمی مجهول المؤلف) - ۱۳۷ .
« « (مختصر قدیمی) - ۱۳۸.
« « (میر صفی) - ۱۳٦ .
« « (منهاج الولایة) مؤلف مجهول است - ۱۳۷.

شرح نهج البلاغه (المولوی الهندی) - ۱۳۷.
« « (مهابادی) - ۱۳۵ .
« « (نظام الدین گیلانی = انوار - الفصاحه واسرار البلاغه) - ۱۳۱.
« « (نفائس) - ۱۲۶ .
شرح وترجمه نهج البلاغه (نورمحمد) - ۱۳۰.
« نهج البلاغه (یحیی بن حمزه علوی) - ۱۲۶.
شرح وصایای حضرت علی علیه السلام (تألیف میرزا جهانگیر خان آذربایجانی ضیائی) - ۱۴۴.
شرح الهادی = (الکافی) - ۳۱۳ .
« « (الصغیر) - ۳۴۸.
شرح هدایه (خطائی) - ۴۰۷ .
شرح یاقوت ابن نوبخت - ۴۲ .
شریعة الشیعه و دلائل الشریعه (شرح مفاتیح فیض) - ۳۳ .
الشعر و الشعراء - ۵ .
شفا (ابوعلی سینا) - ۱۲۷ .
الشفا فی بدیع الاکتفا - ۷۳ .
شمس المغرب فی المرقص و المطرب - ۳۷۶ ، شمسیه - ۳۲۱ .
شوارق الاسرار العلیه فی شرح مشارق الانوار النبویه - ۲۳۵ .
شواهد التوضیح و التصحیح لمشکلات الصحیح ۳۰۴
شواهد عینی - ۳۸۴ .
شواهد النبوه - ۳۵۹ .
الشهاب السعیدی - ۲۹۶
الشیات والحلی - ۲۸۹ .
شیرین و خسرو (یکی از کتابهای خمسه امیر خسرو دهلوی است) ۵۱۸
شیرین وخسرو (یکی از منظومات هاتفی است) ۵۴۴ ح .

ص

الصاحبی (فقه اللغه) - ۲۸۸ .
صبح صادق - ۵۲۵ ح .
صبح گلشن - ۲۱۹ .
صحاح بخاری - ۳۰۰ .
صحاح اخبار - ۱۱۸ .
صحاح مسلم - ۳۰۰ .
صحاح العجم - ۲۱ .
صحاح عجم جدید - ۲۶۵ .
صحاح عجم دیرینه - ۲۶۵ ح .
صحائف الحسنات - ۷۳ .
صحائف العالم - ۲۸ .
صحة الابدان - ۲۴۷ .
صدخطابه (میرزا آقا خان کرمانی) - ۲۵ .
صدکلمه (حاج شیخ عباس قمی) - ۱۴۶ .
صدور زمان الفتور و فتور زمان الصدور - ۹۱ .
الصراط المستقیم - ۲۳۶ .
صرف میر - ۳۶۷ .
صغری - ۳۶۷ .
الصفات - ۲۷۰ .
صحف ابراهیم - ۴۸۷ .
صفوالراح من مختار الصحاح - ۱۹۶ .
الصلات والبشرفی الصلاة علی خیر البشر - ۲۳۶.

ض

ضالة الادیب فی الجمع بین الصحاح والتهذیب - ۱۷۰ ،
الضوء (تألیف برهان الدین باعونی) - ۷۳ح.
الضوء اللامع فی اعیان القرن التاسع - ۲۳۴ .
الضوء اللامع فی شرح مختصر الشرایع - ۲۷۳.
ضیاء القلوب (نام یکی از قصائد اظهری است) - ۵۶۱ .

ط

طبقات اکبری - ۹۹ .
طبقات سیوطی - ۱۹۲ح .
طبقات الشافعیه (اسدی) - ۷۲ .
طبقات الشعرا - ۴ ، ۵ .
طبقات المغنین - ۷۹ .

الطراز (تألیف امام یحیی) - ۷٤ .
الطراز فی الحقیقه والمجاز - ۷٤ .
الطراز الموشی فی صناعت الانشا (شیخ محمد نجار) - ۷٤ .
طریق التحقیق (زادالسالکین) - ٤۹٤.
طوطی نامه - ۲۰۹ .
طیف الخیال - ۱٥٤ ح .

ظ

ظفرالامانی فی مختصر الجرجانی - ۳٦۷ .
ظفرنامه تیموری (شرف الدین یزدی) - ٥٤۳ ح .
ظفرنامه شاه جهانی - ٦٦۰ .

ع

عاشق و معشوق (وحید قزوینی) - ٦۹۹ .
العباب (در لغت است) - **۱۷۴** .
العباب فی علم الاعراب - ۳۷۰ .
العبقری الحسان - ٤۲ .
عجائب البلدان - ۹۱ .
العرجان والبرصان والقرمان - ۷۹ .
عروض سیفی - ٤٤۹ .
عشق نامه (سنائی) - ٤۹٤ .
العشق والنساء - ۷۹ .
عشقیه یا عشیقه - ٥۱۸ .
العقد الفرید - **۴۳٦** .
عقدالجواهر - ۳۳۷ .
العقد النضید یاالدر النضید المستخرج من شرح ابن ابی الحدید - ٤٦ .
العقود و المرجان (تفسیرجزائری) - ۳۲٦ .
العلل فی النحو - ۲۷۰ .
علل القراآت - ۱٦۷ .
علل القوافی - ۳۷ .
العلم والحال - ۲۸۹ ح .
العمده (درصرف) - ۳۱٥ .
عمدة الاحکام فی شرح عمدة الاحکام - ۲۳٦ .
عمدة الطالب فی انساب آل ابی طالب - ۱۲۰ .
« فی تحقیق صرف ابن حاجب - ۳۰٦ .
العنایه خفاجی - ۲۲۹ .
عنوان الزمان - ۷۳ .
عواطف الاستبصار - ۲۷۳ .
عودالشباب - **۵۰۷** .
العین (خلیل) - ۱٦۷ .
عین الحیات (دمامینی) - ۳۷٦ .
« (محمد مهدی قزوینی) - ۳۷۳.
عیون الاخبار (مشتمل برده کتاب) - ٥۰ .
عیون الشرف - ٤٤۳ .
عیون الشعر (مشتمل برده کتاب) - ٤.
العیون والمحاسن (عیون الحکم والمواعظ) - ۷٤ ح .

غ

الغاز نحویه - ۳۰٦ .
غایة المرام - ۲۸٦ .
غرایب الاخبار و نوادر الآثار - ۳۲٥ .
غرائب الصغر - ٥۳۹ .
غرائب القرآن (تفسیر نیشابوری) - ۳٥۰ .
غررالادله - ٤۲ .
الغُرر المثلثه والدرر المبثثه - ۲۳۷ .
الغره (ترجمه عربی صغری) - ۳٦۷ ح .
غریب الحدیث (ابن قتیبه) - ٥ .
غریب الحدیث (ابی عبید) - ۲۹۰ .
« « (طریحی) - ۲۷٤ .
« « (قطرب) - ۲۷۰ .
غریب القرآن (ابن فارس) - ۲۸۸ .
« « (ابن قتیبه) - ٥ .
غریب القرآن والحدیث (ابی عبید) - ۳۰۰ .
« « (نزهة الخاطر و سرور الناظر) - ۲۷۳ .
غریب المصنف (شیبانی) - ۲۹۷ .
غریب نامه - ٤۹٤ .
غنیة الطلاب - ۳۷۳ .
غنیمة الاغانی - ۲۰٦ .

ف

فائق (زمخشری) - ٤۰۰ .
فتاوی فقیه العرب - ۲۸۸ .

فتح الجلید (شرح شواهد ابن عقیل) - ۲۳٤.
الفتح الربانی فی الرد علی البنبانی - ۳۷٦ .
الفتح القدسی فی الفتح القدسی - ٥٠٥ .
فتح القدوس فی شرح خطبة القاموس - ۲۳۸.
الفتح القریب (حاشیه مغنی اللبیب) - ۳۸٥ ، ۳۸٦ ح .
فتح نامه (مفتاح الفتوح) - ٥۹٤ .
فتح نامه قندهار (صائب) - ٦۲۲ .
فتح نامه قندهار (وحید قزوینی) - ٦۹۹ .
الفتن والملاحم - ۲٤۲ .
فحول الشعر - ٥٥۳ .
فخر السودان علی البیضان - ۷۹ .
فخریه صغری - ۲۷۳ .
فخریه کبری - ۲۷۳ .
فراق نامه (سلمان) - ٦۰۷ .
فرائد الدّر - ٥ .
الفرائد والفلائد - **۱۴۷** .
فرائض سراجیه - ۳٦۷ .
الفرق - ۲۸۸ .
فروغستان - ۲۹ .
فرهنگ ابراهیمی - ۲۱۳ .
فرهنگ ابوحفص سغدی - ۲۱۳ .
فرهنگ ابومنصور علی طوسی (اسدی) - ۲۱۳ ،
فرهنگ اداة الفضلاء - ۲۱۳ .
« اسکندری - ۲۱۳ .
« اوبهی (تحفة الاحباب) - ۲۱۳ .
« تحفه السعاده - ۲۲۰ .
« حسنی - ۲۱۳ .
« حسین وفائی (نسخهٔ حسین وفائی) - ۲۲۱.
« دستور - ۲۱۳ .
« دستور الافاضل - ۲۱۳ .
« دستور الفضلا - ۲۱۳ .
« دیوان خاقانی - ۲۱۳ .
« رسالة النصیر - ۲۱۳ .
« زبان گویا (هفت بخشی) - ۲۱۳ .
« سعد بن نصیر (سخن نامه نظامی) - ۲۱۳.
« شاهنامه - ۲۱۳ .
« شیخ زاده عاشق - ۲۱۳ .
فرهنگ ضمیر یا ضمیری - ۲۱۳ .
« ظهیر - ۲۱۳ .
« عاصمی - ۲۱۳ .
« عالمی - ۲۱۳ .
« شیخ عبدالرحیم بهاری - ۲۱۳ .
« عبدالله نیشابوری - ۲۱۳ .
« عجائب - ۲۱۳ .
« علی نیك پی - ۲۱۳ .
« میرزا فتح الله رازی - ۲۲۷ .
« فتنة الفتیان - ۲۱۳ .
« فتنة الطالبین - ۲۱۳ .
« فخر غواص (مشهور بفخر غواص) - ۲۱٤.
« فوائد برهانی - ۲۱۳ .
« فوائد الفؤاد - ۲۱٤ .
« قطران - ۲۱۳ .
« لسان الشعراء - ۲۱۳ .
« محمد بن قیس - ۲۱٤ .
« محمد ابن هندوشاه (صحاح العجم) - ۲۱٤
« شیخ محمود بهاری - ۲۱۳ .
« مختصر - ۲۱٤ .
« منصور شیرازی - ۲۱٤ .
« مؤید الفضلاء - ۲۱٤ .
« نیازی (جامع اللغات) - ۲۱۳ .
فرهنگ مولانا الهداد سرهندی - ۲۱٤ .
فصل الخطاب (صد کلمه عمر) - ٤٤۰ ح .
فصل الدره من الخزره فی فضل السلامه علی الخبزه ۲۳٦ .
الفصول (ابن دهّان) - ۲۹۹ .
فصل الائمه - ۷۹ .
فصول نصیریّه - ۳٦٥ .
الفصیح - ۲۸۹ .
فقر البلغا - ٥٥۳ ح .
فضائل الاتراك - ۷۹ .
الفضل الوفی فی العدل الاشرفی - ۲۳٦ .
فقه اللغه (الصاحبی) - ۲۸۸ .
الفلاح لشرح المراح (شرح مراح الارواح) - ۳۹۳ .
الفلك الدائر علی المثل السائر - ٤۲ .

فوائدالاصول - ۲۷۳ .
الفواکه البدریّه - ۳۷۶ .
فوائد غرویه - ۳۳ .
فوائد القلائد (مختصر شرح شواهد عینی) - ۳۸٤ ح .
فوائدالکبر - ۵۳۹ .
فهرست اسپرنگر - ۸ ح .
فهرست ایندیا افیس - ۷۰۰ .
« شواهد مغنی - ۳۷٤ .
« کافیه - ۳۷۳ .

ق

قائمهٔ لطف الله حلیمی - ۲۶۵ .
قاطع برهان - ۱۶۳ .
قانون (مقالات متوالیه ملکم) - ۶۸ .
قانون استیفا - ۵۱۸ .
القدح القدسی فی‌فتح القدسی (الفتح القدسی) - ۵۰۵ .
قدح المغنی فی مدح المعنی - ۹۳ .
القراح بتکمیل الصحاح - ۲۰۱ .
قران سعدین - ۵۱۸ .
قسطاس - ۲۱۳ .
قصائد مشهوره عرب - ۳۶ .
قصائد هفتگانه - ٤۲ .
قصص الانبیاء - ۳۲۵ .
قصّه شیخ صنعان - ۵۳۹ .
القصیده الموشحه بالاسماء المونثه - ۳۳۱ .
قطرالندی - ۳۵۶ .
قطرالندی منظوم - ۳۵۶ .
قلائد الادب فی شرح اطباق الذهب - ۱۳ .
قلائد الشرف - ۵۵۳ .
قلائد العقیان - ۵۰۸ .
قراضة الذهب فی علم النحو والادب (مختصر مغنی اللبیب) - ۳۹۵ .
قوس نامه - ۶۵۸ .
قواعد الاعراب - ۳۱۰ .
القواعد الکبری (قواعد الاعراب = الاعراب عن قواعد الاعراب) - ۳۰۷ ح .
قواعد المرام - ۵۲ .
القول المأنوس (حاشیهٔ قاموس) - ۲٤۰ .
« « بشرح مغلق القاموس - ۲۳۸
« « فی تحریر القاموس - ۲۳۸ .
« « فی صفات القاموس - ۲٤۰ .
القوافی (دمامینی) - ۳۷۶ .
القوافی (قطرب) - ۲۷۰
القیح القسی فی فتح القدسی (الفتح القدسی) ۵۰۵ .

ک

کارنامه بلخ - ٤۹٤ .
کافی فی شرح الهادی - ۳۱۳ .
کافیه (بدیعیّه صفی‌حلّی) - ۳۷۳.
کامل التعبیر - ۲۴۷ ح .
کامل مبرّد - ۵ .
کبری - ۳۶۷ .
کتاب الاشربه - ۵ .
کتاب التفقیه (درنسخه چنین‌ضبط‌شده شاید التقفیه باشد) - ۵ .
کتاب الثلاثه - ۲۸۸ .
کتاب الحیوان (جاحظ) - ۷۹ .
کتاب الخیل - ۵ .
کتاب درجمع هدایه ومحرّر - ٤۰۷.
کتاب در معمّا - ۳۶۷ .
کتاب اروح - ۱۶۷ .
کتاب الزیادات فی‌شعر ابی‌تمام - ۱۵۳.
کتاب الشعر - ۵۵۳ .
کتاب صغیر الحجم - ۲۸۹ .
کتاب العلم - ۵ .
کتاب العم والخال - ۲۸۹.
کتاب علی علیه‌السلام - ۱۲۲ .
کتاب فعل وافعل - ۲۷۰ .
کتاب المعارف - ۵ .
کتاب الهمزه - ۲۷۰ .

کشف السّتاره عن نهج البلاغه - ۱٤۸ .
کشف غوامض القرآن - ۲۷۳ .
کشف الکشاف - ۲٤۲ .
کشف اللغات - ۲۲۷ .
کفایه سبزواری - ۳۳.
کفایة الطب - ۲٤۸ .
کفایة المتعلمین فی اختلاف النحویّین - ۲۸۸.
کلمات علیه غرّا - **۱۴۷** .
الکلم الطیّب - ۲۰٤ ح .
کلّیات ملکم - ٦۸ .
کلیله و دمنه منظوم (رودکی) - ٦۰۳ .
کنز الاسامی - ۲۹٦ .
کنز الرموز (سیر العباد الی المعاد) - ٤۹٤ ح .
کنز العلوم واللغه (دائرة المعارف فرید وجدی)- ۱۲۱ .
الکنز المذکور فی عمل الساعات والایام اللیالی والشهور-۲۷۳ .

گ

گاهنامه - ۵۱۲ ح .
گلستان سعدی - ٦۷ .
گنج شایگان - ۳۰ .
گنجینة الحق - ٤۵۳ .
گنجینه معارف (مجله) - ۷۰.
گلشن راز - ۱۳۱ .

ل

لآلی عمان (جواهرخسروی) - ۵۱۸ .
لامیّة الافعال (المفتاح = بنیة الافعال) - ۳۰٤.
لب الالباب **یا** لباب اسفراینی - **۳٦۹** .
لب التأویل - ۳۵۰ .
لسان الشعراء - ۱٦۱ .
لسان العرب - ۲٤۱ .
لطائف الخیال - ٤۸۰ .
لطائف المثنوی (شرح مثنوی) - ۱۲۷.
لطائف اللّغه - ۲۲۸ .
لطیفة العرفان (الٰهی نامه سنائی) منتخب حدیقه- ٤۹۹ .
اللامع المعلم العجاب الجامع بین المحکم والعباب - ۲۳٦ .
اللّبا واللّبن - ۵ .
اللمع فی شرح الجمع - ۲۷۳ .
لمعه مظفریه - ۸٦ .
لوایح - ۳۵۸ .
لیلادقی - ۵۲۱ .
اللیل والنهار - ۲۸۸ .

م

مادار بین الرضی و ابی اسحق الصابی (مباحثات رضی وصابی) - ۱۵۳ .
مبادی فی التصریف - ۳۱۳ ح .
متحیّز الالفاظ
المتشابه فی القرآن (حقائق التأویل) - ۵۲ ح .
المتفق وضعاً المختلف صقعاً - ۲۳٦ .
المثلث المتفق المعنی - ۲۳۷ .
المثلث الکبیر - ۲۳٦ .
المثل السائر - ٤۲ .
مثنوی ملای روم - ۲۲۷ .
مجازات الآثار النبویه - ۱۵۲ .
مجازات الحدیث (مجازات الآثار النبویه) - ۱۵۲ ح.
مجالس النفائس (پیوسته به شمارهٔ ده کتابخانه و ۸۹۱ فهرست است) - ۲٦۸ .
مجامیع نواجی - ۷۲ .
مجله ارمغان - ٤٦۲ .
مجله المقتبس (المقتبس) - ۵ .
مجمع البحرین (محب و محبوب) - ٦۵۹ .
مجمع الحکمتین و جامع الطبین - **۱۷۵** .
مجمع السئوالات من صحاح الجوهری - ۲۳۷ .
مجمع الشتات - ۲۷۳ .
مجموعهٔ رباعیّات (دقائق الخیال) از اشخاص مختلف - ٤۸۰ .
مجموع المتون الکبیر - ٤۳۳ .
مجمل اللغه **۲۸۹، ۲۹۰** .
مجنون ولیلی (یکی از کتابهای خمسه امیرخسرو دهلوی است) - **۵۱۸** .
مجیب الندی الی شرح قطر الندی (شرح قطر) - ۳۵۷ ح .
المحاسن والاضداد - ۷۹ .
محب و محبوب (محب ومحبوب) - ٦۵۹ .
محبوب القلوب (امیرعلیشیر نوائی) - ۵۳۹.

محبوب القلوب (اشکوری) - ۴۹ ح .
محرّر - ۴۰۷ .
محرق قاطع برهان - ۱۶۳ .
محصل (امام فخررازی) - ۴۲ .
المحصل دیباجی (شرح مفصل زمخشری) - ۳۸۲ ح.
محصول - ۴۲ .
محفظة الانوار - **۱۴۸** .
المحکم - **۱۷۴** .
محمود و ایاز (صائب) - ۶۲۲ .
مختار الشعر (ابی اسحق صابی) - ۱۵۳.
مختصر الاصول (ابن حاجب) - ۳۳۱ ح .
مختصر در فقه (ابن حاجب) - ۳۳۰ .
مختصر اصلاح المنطق (مطرزی) - ۳۹ .
مختصر حیوة الحیوان دمیری (مقاطع الشرب) - ۳۷۶ .
مختصر درة الغواص - ۲۰ .
مختصر شرح ابن میثم بر نهج البلاغه - ۵۳ .
مختصر الشرح الکبیر والجامع النفیس - ۳۳۳ .
مختصر شرح مقامات شریشی (شهاب الدین- حجازی) - ۳۷ .
مختصر شرح نهج البلاغه (علّامه) - **۱۲۶**.
مختصر الصحاح (شیخ مفلح صیمری) - ۲۸۸.
مختصر قاموس (تقی الدین کرمانی) - ۲۳۹.
مختصر القاموس - **۲۴۰** .
مختلف الحدیث - ۵ .
مختصر مجمع الفرس (خلاصة المجمع) - ۲۲۳.
مختصر المصباح - ۳۹ ح .
مختصر مفتاح درعلم معانی (المصباح) تألیف ابن- ناظم - ۳۳۵ .
مختصر منظومه نسفی (الفیه) - ۴۳۳ .
مختصر نوادر القالی - ۳۷ .
مخلاة - ۲۰۴ .
مداد الخطوط - ۲ .
مدار الافاضل - ۲۲۷ .
مدح التجار و ذم عمل السلطان - ۷۹ .
مدخل منظوم - ۱۹۱ .
مرآت الخیال (صائب) - ۶۲۲ .
مرآت الصفا - ۴۷۵ ح .
مرآت العالم - ۲۱۹ .
مرآت المثنوی - ۲۲۷ ح .
المراتب والمناقب (جزء عیون الشعر است) - ۵.
مراتع الغزلان - ۷۳ .
مراثی الحسین ع (کبیر، صغیر، وسیط) - ۲۷۳.
مراقی النجابه فی قواعد الکتابه - ۱۴۵ .
مرج البحرین اویسی - **۲۴۰** .
مرزبان نامه - ۹۴ .
المرصع فی الاباء والامهات (البنین والبنات والاباء والامهات) - ۳۰۰.
مرقاة الادب (نطنزی) - ۱۷۸ .
المرقاة الارفعیة فی طبقات الشافعیه - ۲۳۷ .
مرقاة اللغه - **۱۷۷** ح .
المرقاة الوفیه فی طبقات الحنفیه - ۲۳۶.
المزهر - ۲۸۹ .
المسائل والجوابات - ۵ .
مسائل سفریه (ابن هشام) - ۳۰۷ .
مسائل فی الفقه - ۲۸۹ .
مسالك ابن فضل الله - ۱۹۲ .
مستطرفات نهج البلاغه - ۲۷۳.
مستوجبة التشریف بتوضیح الشرح التصریف - ۳۱۸ ح .
مسرح الفؤاد - ۶۹.
مشارب التجارب - ۱۲۴ .
مشایخ الشیعه - ۲۸۱ .
المشکل - ۵ .
مشکل القرآن - ۵ .
مشکل الوسیط - ۱۹۵ .
مشکوة الانوار (تفسیر قرآن کریم است) - ۳۳.
مشکوة النجاة - ۴۹۰ .
المشوق المعلم فی تلخیص الجمع بین العباب والمحکم ۱۷۴ ح .
المصباح (مختصر مفتاح تألیف ابن ناظم) ۳۳۵.
مصباح در نحو - ۳۹ .
مصباح الارواح - ۴۸۷ .
مصباح السالکین (شرح ابن میثم بر نهج البلاغه) - ۵۳ .

مصباح المنیر - ۲۴۲ .
مصباح ناصر الدین مطرزی - **۳۷۲** .
المصطفی والمختار - ۲۹۹ .
مصنف الغریب (ابی عبید) - ۲۹۰ .
مطالع الانوار - ۵۸۰ ح .
مطلع الانوار (یکی از کتب خمسه امیر خسرو است ونسخه آن در این کتابخانه نیست) - **۵۱۸** .
مطلوب کل طالب (صد کلمهٔ امیر المؤمنین علیه السلام) - ۴۴۰ ح .
المظنون به علی غیر اهله (عز الدین) - ۳۱۳ .
« « « « « (غزالی) - ۳۱۳ ح .
مظهر البیّنات و مظهر الدّلالات - ۴۵ .
معارج نهج البلاغه (شرح نهج البلاغه بیهقی) - **۱۲۴** .
المعارف (ابن قتیبه) - ۱۲۷ .
معالم التأویل والتبیان (شرح خطبة البیان) - **۱۴۰** .
معانی الشعر (دارای ۱۲ کتاب است) - ۴ .
معانی القرآن (سید رضی) - **۱۵۳** .
« « (قطرب) - ۲۷۰ .
المعراج السماوی - ۵۲ .
معرب الکافیه (تألیف مرعشی) - ۳۰۹ .
المعرب (لغة فقهی تألیف مطرزی است) - ۳۹ .
معیار جمالی - ۲۲۰ .
المغانم المطابه فی معالم طابه - ۲۳۶ .
المغرب فی ترتیب المعرب - ۳۹ .
المغنی (= اسماء النبی) - ۲۸۹ ح .
« (جاربردی) - ۳۴۹ .
المغنی (شرح ایضاح ابوعلی) - ۳۱۵ .
مفاتیح فیض - ۳۳ .
مفردات در فن معما و عروض - ۵۳۹ .
المفتاح (شرح بزرگ مصباح - تألیف فاضل اسفراینی) - ۳۷۲ .
المفتاح (جرجانی) - ۳۱۵ .
مفتاح البدایع - ۴۴۱ .
مفتاح التواریخ - ۵۲۶ .
مفتاح العلوم - **۴۳۱** .
مقاتل الطالبیّین
المقاصد النحویه فی شرح شواهد شروح الالفیه (شرح شواهد عینی) - ۳۸۴ ح .
مقاطع الشرب (مختصر حیات الحیوان دمیری) - ۳۷۶ .
مقالات زمخشری - ۸۰ .
مقامات فیروز آبادی - ۲۳۷ .
المقتبس (مجله المقتبس) - ۵ .
مقتبس السیاسیه (شرح عهدنامه مالك اشتر) - **۱۴۱** .
المقتبس فی توضیح ما التبس فخر اسفندری - ۳۸۲ ح .
مقدمه ازهریه - ۳۱۰ .
مقدمة فی العروض - ۳۳۶ .
مقدمة فی المنطق - ۳۳۶ .
مقدمة فی النحو (ابن فارس) - ۲۸۸ .
« « (جوهری) - ۱۹۴ .
المقصد الجلیل فی علم الخلیل - ۳۳۱ .
مقصود ذوی الالباب فی علم الاعراب - ۲۳۶ .
مکتوب وحید قزوینی - ۷۰۰ .
ملتقط الصحاح - ۲۸۰ ، ۲۸۱ .
ملحة الاعراب - ۱۹ .
ملحمه دانیال (اصول الملاحم) - **۲۴۷** .
ملل و نحل - ۷۸ .
ملوك الکلام (سلطان محمد بن فتحعلیشاه) - ۴۷۸ .
مناسك حج (جامی) - ۳۵۹ .
مناقب مولانای روم - ۳۵۹ .
مناقب خواجه عبدالله انصاری - ۳۵۹ .
منتخب الخلاف - ۲۸۱ .
منتخب دیوان سیدرضی (انشراح الصدر) - ۱۵۴ .
المنتخب فی الزیارات والخطب (مراثی الحسین) - ۲۷۳ .
منتهی الارب فی لغات العرب - ۲۴۰ .
منتهی السئول والعمل فی علمی الاصول والجدل - ۳۳۱ ح .
منتهی عمل الادیب من الکلام علی مغنی اللبیب (شرح مغنی اللبیب) - ۳۷۹ .

منشور الادب الهی و دستور العمل کار آگاهی - ٦٤.
منح الباری بالسیح الفصیح الجاری فی شرح صحیح البخاری - ۲۳۵
منشآت (امیر علیشیر) - ۵۳۹ .
منطق العشاق (دهنامه) - ٤۸۷ .
منظومه جزری (الهدایه) - ۲۰ .
منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه (سید حبیب الله خوئی) - ۱۳٦ .
منهاج بنبانی - ۳۷٦ .
منهاج البراعه (قطب راوندی) - ۱۲٤.
منهاج العارفین فی شرح کلام امیر المؤمنین (شرح مائة کلمة الجاحظ تألیف ابن میثم) - ۸۰.
منهاج الولایه (شرح نهج البلاغه) - ۱۳۱ .
منهج الفصاحه (شرح نهج البلاغه تألیف الهی اردبیلی) - ۱۲۹ .
منهج الیقین - ٦۱ .
منیة الراجی فی الجوهر التاجی - ۹۳ .
منیة السئول فی دعوات الرسول - ۲۳٦ .
ماهو نهج البلاغه - ۱۱۰ .
موارد الکلم - ۵۲۱ .
موصل (شرح مفصل) - ۳۹۸ .
موقد الاذهان و موقظ الوسنان - ۳۰٦ .
مؤید الفضلا (فرهنگ مؤید الفضلا) - ۲۲۱
مهر وماه حسینی - ۵۱۰ ، ۵۱۱.
میخانه (صائب) - ٦۲۲ .
میزان الادب - ۳۲۱ .
میزان الاعتدال - ۱۱٤
میزان البلاغه - ٤۲۸ .
المیسر والقداح - ۵ .

ن

ناظر و منظور - ٦۹۸ .
الناموس (شرح قاموس) - ۲۳۹ .
نتایج الافکار - ۵۲۵ ح .
نثر اللالی در فقه - ۱۰۳ .
نثر منتخبی از دیوان انوری و کمال اسمعیل و سلمان - ۱۰۱ .
نجاة القیامه فی تحقیق امر الامامه - ۵۲ .
نجد الفلاح - ۲۸۰ .
نخبه التواریخ - ۵۵ ح .
النخب الطرائف فی النکت الشرائف - ۲۳٦ .
نزول الغیث - ۳۷٦ .
نزهة الخواطر - ۱۸۹ .
نزهة الخواطر و سرور الناظر (غریب القرآن) ۲۷۳ .
نزهة الاذهان فی تاریخ اصفهان - ۲۳٦ .
نزهة الساسانیه - ٦۸۲ .
نزهة القلوب (حمدالله مستوفی) - ۵٦۵ ح .
نزهة الناظر بالطرف فی شرح علم الصرف - ۳۱۸ ح .
نسائم المحبه - ۵۳۹ .
نسخه حسین وفائی (فرهنگ حسین وفائی) - ۲۲۱ .
نسمة السحر - ۱۴۳
نصاب الصبیان - ۱۸۷ .
نصاب مثلث - ۲۷۱ .
نصایح الملوک و آداب السلوک - ۳۳ .
نصرة الفتره وعصرة القطره - ۵۰۵ .
نظام الغریب - ۲۳۹ .
نظم الجواهر (نوائی) - ۵۳۹ ح .
نظم القرآن - ۷۹ .
نظم کافیه (از خود ابن حاجب) - ۳۳۱ .
نظم کبری منطق - ٤۹۰ .
نفائس (شرح نهج البلاغه) - ۱۲٦ .
النفحة العنبریه فی مولد خیر البریه - ۲۳٦ .
نقد الشعر - ۲۸۹ .
نقد النصوص - ۳۵۸ .
نقض المحصول - ٤۲ .
النکت اللطیفه (شرح الصحیفه) - ۲۷۳.
نگارستان (ابن کمال پاشا - نظیر گلستان) - ۲٦۰ .
نگارستان دارا - ۲۲٤ .
نمکدان دین (نام یکی از مثنوی های محمد داود است) - ۵۹۸ .
نوادر (ابوعلی قالی بغدادی) - ۵ .

النوادر (قطرب) - ۲۷۰.
نوادر الشباب - ۵۳۹ .
نورالصباح فی اغلاط الصحاح - ۱۹۵.
نهایة الادراك - ۴۳۱ .
نیرنلت فصاحت (شرح نهج البلاغه)-۱۳۷.

و

الوافیه (نظم کافیه از ابن حاجب) - ۲۹۱.
وامق و عذرا (عنصری) - ۶۴۵ .
وجه دین - ۶۸۷ .
الوجیز (تفسیر ابن عتائقی) - ۱۲۸ .
وسط الحیات (دیوان امیر خسرو) - ۵۹۴ .
وسیله العفاة الی اکفی الکفاة - ۹۳ .
وسیلة المقاصد - ۲۶۵ .
الوشاح (تألیف بیهقی) - ۴۴۷ .
الوشاح وتثقیف الرماح - ۲۴۰ .
وصف الحال (حسینی) - ۵۱۰ ، ۵۱۱ .
الوصل والمنی فی فضل منی - ۲۳۶ .
وقوف قرآن کریم (نظام الدین نیشابوری)- ۳۵۰ .
الوکلاء (جاحظ) - ۷۹ .
ویس ورامین - ۵۳۱ .

ه

هادی (شرح تصریف عزی) - ۳۱۳.
الهادی (تألیف عبدالغفار قزوینی) - ۳۴۹.
هدایات الحسام فی عجائب الهدیات للحکام= (شرح عهدنامه مالك اشتر) -۱۴۱ .
الهدایه (منظومه جزری) - ۲۰.
هدایه اثیریه - ۴۰۷ .
هفت اورنگ - ۳۵۸ .
(فرهنگ زبان گویا و جهان پویا) هفت‌بخشی- ۲۱۳ .
هفت پیکر (صبا) - ۶۲۶ .
هفت کشور (یکی از خمسه فیضی است)-۵۲۲

ی

یتیمة الدهر (از مآخذاست) - ۵۰۶ .
ینابیع اللغه - ۱۹۶ .
یوسف و زلیخا (آذر) - ۴۵۲ .

فهرست اعلام

در این مجلّد چون مجلّد پیشین نامهای کسانیکه مؤلف کتابی و یا نویسندهٔ نسخه ای بوده اند و یا بمناسبت از آنها نام برده شده بترتیب حروف تهجی مرتب گردید و برای اینکه نگاه کنندگان بزودی مطلوب خویش را بیابند اصطلاحاتی راکه بکار برده ایم یاد آور میشویم :

۱ - نامی که باحروف سیاه نوشته بشرح حال وی پرداخته شده وصفحه ایکه شامل شرح حال اوست دراین علامت [ ] گذارده‌ایم وچون مؤلفهٔ دیگری نیز ازوی دراین فهرست معرفی‌شده‌باشدشمارهٔ صفحهٔ آن در این‌علامت ( ) قرار داده شده وشماره هائیکه در یکی از این دو علامت نباشد میرساند که فقط نام آن شخص در آن صفحات یاد گردیده است .

۲ - چون کسی دارای لقب و کنیه ونام وشهرت باشد درذیل نام مشهوروی معرفی‌کامل ودر ذیل‌دیگرنامها نیز معرفی ویاحواله بنام مشهوروی گردیده‌است .

۳ - کسیکه مؤلفه ای ازاو دراین مجلد نبوده ولی بمناسبت مختصر معرفی گردیده باشد شمارهٔ صفحه‌ایکه شامل آنست باشمارهٔ سیاه نمایانده شده .

٤ - چون کسی رادر حاشیهٔ صفحه‌ای نام برده باشیم پس از شمارهٔ صفحه حرف ح گذاره ایم .

٥ - پس از نام یاشماره‌ای چون حرف «ک» بوده باشد میرساند که آنشخص نویسنده نسخه است .

فهرست اعلام

آخوندزاده (ملا فتحعلی بن میرزا محمد تقی) - [۲۴-۲۸] . (۹۶-۹۷) و ۹۸ .
آذر (مؤلف آتشکده - حاج لطفعلی بیگدلی) [۴۵۲-۴۵۶]
گذشته از اینکه در این صفحات ذیل آتشکده نام برده شده چون این کتاب از مآخذ است در بسیاری ازصفحات نام وی برده شده .
آذری - شیخ - ۵۱۷، ۶۴۲ .
آزاد کشمیری - ۴۷۱ .
آصف قزوینی - میر - **۱۴۳** .
آقابابا شاه میرزائی ۲۰۹ ك .
آقابزرگ - شیخ (محمد حسن طهرانی مؤلف- الذریعه الی تصانیف الشیعه میباشد که از مآخذ است ومکرر نام برده شده) .
آقای بهبهانی (محمدباقر) - ۲۵۲ .
آقاجمال خونساری - [۳۳-۳۶]، ۷۷، ۱۴۵ .
آقا حسن - ۵۸ .
آقا حسین خونساری - ۳۲۵ .
آقاخان (پدر آذربیگدلی) ۴۵۲ .
آقاسی - حاج میرزا - ۶۱۹ .
آقا علی حکیم - ۴۹۰ .
آقاملك = آقملك (امیرشاهی دیده شود) .
آقا محمد علی بهبهانی - ۲۵۲ .
آل افراسیاب (ملوك خانیه) - ۶۱۰ .
آل ظفر (رجوع به جلال الدین بن شریف حسن شود) .
آل مروان - ۶۱۳ .
آمدی (مؤلف غررالحکم ودرالکلم - ناصح- الدین ابوالفتح عبدالواحد بن محمد تمیمی) - ۳۴، ۳۶، [۷۶-۷۸]، ۸۰، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۸، ۱۴۵ .
ابان بن تغلب - ۶۲ .
ابدال سنجان = شاه سنجان (رکن الدین محمود)- ۶۵۶.
ابراهیم - امیر - ۶۵۹ .
ابراهیم بن ابوالفتح (ابن خفاجه)- [۵۴۸-۵۵۰].
ابراهیم بن احمد - ۳۴۸ .
ابراهیم بن اسحق - ۲۹۰ .
ابراهیمی - ۲۱۳ .
ابراهیم انوار - حاج سید (حاج مدرس) - ۴۲۱ ح .
ابراهیم پاشا (وزیر) - ۲۵۹ .
ابراهیم بن حسین خوئی - **۱۳۵** :
ابراهیم خان - ۴۹۱ ح .
ابراهیم سلطان - شیخ - ۴۰ .
ابراهیم بن میرزا شاه حسین اصفهانی- ۱۹۰، ۲۱۴، ۲۲۱، [۲۲۹-۲۳۲] .
ابراهیم بن صالح ورّاق - ۱۹۶ .
ابراهیم قوام فاروقی- [۱۸۹-۱۹۲]، ۲۲۰.
ابراهیم اللقیانی - **۳۱۸** ح .
ابراهیم بن محمد حلبی - **۲۳۹** .
ابراهیم بن محمد اسفراینی (عصام الدین) - [۳۲۰-۳۲۲] ، ۳۲۳، ۴۱۰ و (۴۲۳-۴۲۴).
ابراهیم بن محمد حسین غفاری - ۱۹۹.
« « محمد مهدی (بدایع نگار) - **۱۴۲**.
« « محمد هروی - **۲۴۰** ح .
ابراهیم مرتضی (جد سید مرتضی) - ۱۲۰.
ابراهیم میرزای صفوی - ۵۷۶ .

ابن ابی جمهور الاحسائی - ۳۲۵ .
ابن ابی الحدید (عزالدین عبدالحمید بن هبة الله) - [۴۱-۴۹] ، ۵۶، ۶۱، ۶۲، ۶۵، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۹، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۶، ۳۶۱ .
ابن ابی الشحناء - ۱۱۷ .
ابن اثیر جزری (ضیاء الدین نصر الله) - **۴۳** و ۲۹۹ .
« « (عزالدین علی - ابو الحسن) - ۲۹۹ .
ابن اثیر جزری (ابو السعادات مجدالدین مبارك بن عبدالکریم) - [۲۹۷-۳۰۲] .
ابن ام قاسم - **۳۸۴** ح .
ابن انباری (ابو بکر محمد بن قاسم) - **۷** .
ابن الاهدل - ۵۵۳ .
ابن ایاس - ۷۲ .
ابن بابویه (بنی بابویه) - ۲۹۸ .
ابن البهلوان (ادریس بن حاج سلیمان) - ۵۴۵ .
ابن النعاویذی (محمد بن عبیدالله بن عبدالله) - [۵۴۶-۵۴۸] .
ابن جزری - ۷۳ .
ابن جنی - ۱۵۴ ح ، ۳۸۳ .
ابن جوزی (ابو الفرج بن جوزی) - [۸۱-۸۵] ، ۲۸۵ ح .
ابن حاجب (جمال الدین ابو عمرو عثمان بن عمر مالکی) - ۳۰۶ ، ۳۰۸ ، ۳۰۹ ، ۳۲۱ ، [۳۳۰-۳۳۲] ، (۳۹۰-۳۹۲) ، ۴۱۹ ، ۴۲۷ ، ۴۳۱ .
ابن الحجاج - ۱۵۳ .
ابن حجر - ۲۳۳ ، ۲۳۹ ، ۲۶۹ ، ۴۳۳ ح .
ابن حجه حموئی (تقی الدین) - ۳۷۶ ، ۵۰۱ .
ابن حنبلی (محمد بن ابراهیم حلبی) - **۳۱۸** ح .
ابن خالویه (حسین بن احمد) - **۳۱۵** .
ابن الخشاب (ابو محمد عبدالله بن احمد) - ۱۱۶ ، ۱۵۳ ، ۳۹۳ .
ابن خفاجه (ابو اسحق ابراهیم بن ابو الفتح) - [۵۴۸-۵۵۰] .
ابن خلدون (تاریخ تألیف وی ازمآخذ است ونام وی بسیار تکرار شده) .
ابن درید (محمد بن الحسن اللغوی) - ۷ .
ابن الدهان (یحیی بن سعدون قرطبی) - ۲۹۸ ، ۲۹۹ .
ابن الزبعری - ۵۸۵ .
ابن السقا (احمد بن علی بن مسعود) - [۳۹۳-۳۹۴]
ابن السکیت - ۳۹ ، ۱۶۷ ، ۲۹۰ ، **۲۹۷** .
ابن السمعانی - ۵۰۶ .
ابن سید بطلیوسی (عبدالله بن محمد بن سید بطلیوسی) - **۶** .
ابن سیده - ۱۷۴ ح .
ابن سینا (ابو علی = شیخ الرئیس) - ۱۲۷ ، ۴۳۱ ، ۵۲۵ ح .
ابن الشحنه (محب الدین محمد بن محمد بن محمد) - ۴۱۷ - [۴۳۲-۴۳۴] .
ابن شهر آشوب - ۷۶ ، **۱۲۰** .
ابن صائغ دمشقی (شمس الدین محمد بن حسن بن سباع) - ۲۷۹ .
ابن صلاح - ۱۹۵ .
ابن طاوس - سید - **۱۲۶** ، ۲۹۸ .
ابن عباس - ۱۱۶ ، ۲۳۵ ح .
ابن عبدالبر - ۱۲۷ ، ۱۲۸ .
ابن عتائقی - ۱۲۴ ، ۱۲۵ ، **۱۲۷** ، ۱۲۸ ، ۱۳۴ ، ۱۳۸ .
ابن عتیق (شریف تقی) - ۴۵۸ .
ابن عبدربه (ابو عمر و احمد بن محمد بن عبدربه) - ۳۱۱ ، [۴۳۶ ، ۴۳۷] .
ابن العربی - ۱۳۱ .
ابن عقیل (بهاء الدین عبدالله بن عبدالرحمن) - ۳۰۳ ، [۳۳۳-۳۳۵] ، ۳۳۸ ، ۳۳۹ ، ۳۴۰ ، ۳۸۴ ح .
ابن علقمی - ۴۲ ، ۴۳ و ۴۷ .
ابن عمر بلخی - ۳۷۶ .
ابن عمید - ۲۸۸ .
ابن العنقاء - **۱۳۸** .
ابن فارس (ابو الحسین احمد بن فارس بن زکریا) - ۸۵ ح ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۱۳۱ ، ۱۹۶ ، [۲۸۵-۲۹۳] و ۵۵۳ .

ابن فارض (عمر بن ابی الحسن حموی مصری) - ۳۵۸ و [۵۵۰-۵۵۲].
ابن فضل الله - ۱۹۲ ح.
ابن قبه (ابو جعفر محمد بن عبد الرحمن بن قبه رازی) - ۱۱۷.
ابن قتیبه (ابو محمد عبد الله بن مسلم بن قتیبه) - [۴-۸]، ۸۲ و ۱۲۷.
ابن کمال پاشا (احمد بن سلیمان) - [۲۵۹-۲۶۱]، ۳۱۹، ۳۹۳ و (۳۹۹-۴۰۰).
ابن لؤلؤ زرکشی - ۳۷۶.
ابن مالك (محمد بن عبد الله بن مالك) - ۳۲، ۷۳ ح، [۳۰۳-۳۰۶]، ۳۱۳، ۳۳۶، ۳۸۴ و ۳۸۸.
ابن المصنف (ابن ناظم دیده شود).
ابن المعالی (سعد بن علی وراق) - **۵۰۵**.
ابن معط (یحیی بن عبد المعطی) - ۳۷، **۳۰۳** و ۳۳۶ ح.
ابن مقفع - ۱۴۱.
ابن مقله - ۱۹۴.
ابن مکتوم - **۱۷۴** ح،
ابن ملا (احمد بن محمد بن علی) - [۳۷۹-۳۸۰].
ابن منظور الافریقی - ۲۴۱.
ابن میثم (کمال الدین میثم بن علی بن میثم بحرانی) - [۴۹-۵۴]، ۵۶، ۵۸، ۵۹، ۶۲، ۶۵، ۸۰، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۴، ۱۵۵، ۱۵۸ و ۲۸۷.
ابن ناظم = ابن المصنف (بدر الدین محمد بن محمد بن مالك) - ۳۰۳، [۳۳۵-۳۳۶]، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱ و ۳۸۴ ح.
ابن ندیم (مؤلف فهرست مشهور است که یکی ازمآخذ نگارش است).
ابن نوبخت - ۴۲.
ابن هانی - ۶۷۶.
ابن هشام بصری - ۳۰۶ و ۳۰۸.
ابن هشام نحوی (جمال الدین ابو محمد عبد الله بن یوسف) - ۷۳، ۳۰۳، [۳۰۶-۳۰۸]، ۳۱۰، (۳۳۲)، (۳۵۶)، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۸۰، ۳۸۴ ح، ۳۸۵، (۳۹۴-۳۹۷).
ابن هلال نحوی (شمس الدین محمد) - **۳۱۸**.
ابن یمین - ۲۶۱.
ابو اسحق (حاکم اندلس) - ۵۴۹.
ابو اسحق اسفراینی - **۳۲۰**.
ابو اسحق شیرازی - ۱۵۳ ح، ۲۳۳، ۵۱۳، ۵۱۵، ۵۸۰ و ۵۸۱.
ابو اسحق صابی - **۱۵۱** و ۱۵۳.
ابو ایوب موراني (سلیمان بن ابی سلیمان) - ۴۱۹ ح.
ابو البقا - ۳۸۳.
ابو بکر (اتابك نصرة الدین) - ۵۲۹ و ۵۳۰.
ابو بکر خوارزمی - ۸۷.
ابو بکر بن درید - ۲۹۰.
ابو بکر صدّیق - ۲۳۳.
ابو بکر صولی - **۵۵۳** و ۵۵۴.
ابو تراب رازی - امیر - ۴۷۵.
ابو تمام طائی (حبیب بن اوس) - ۱۶۷ و [۵۵۲-۵۵۴].
ابو الجیش (محمد بن انصاری) - ۴۴۸.
ابو حامد غزالی - ۲۱۳ ح.
ابو الحسن (امیر خسرو دهلوی دیده شود).
ابو الحسن اصفهانی - ۳۲۷.
ابو الحسن بیهقی - ۹۱ و ۱۲۷.
ابو الحسن جهرمی - ۳۸۲.
ابو الحسن خان شیرازی - میرزا - ۳۱.
ابو الحسن عاملی - ملا - [۳۳-۳۴] و ۱۴۹.
ابو الحسن موسوی (رضی دیده شود).
ابو الحسین بن علی - ۱۹۳ ح.
ابو الحسین نحوی - ۲۸۸.
ابو حفص سغدی - ۲۱۳.
ابو حفص سوزی - ۲۲۱.
ابو الحکیم خبری - **۱۵۳** ح و ۱۵۴ ح.
ابو حنیفه - رض - ۲۹ ح و ۴۹۷ ح.
« اسکافی - ۶۴۵.
ابو حیان (محمد بن یوسف) - ۳۰۶، **۳۰۷** ح و ۳۳۳.
ابو ذویب - ۱۹۹.
ابو ریحان بیرونی - ۲۲۳.
ابو سعید بهادر (سلطان شیخ ابو سعید) - ۲۱، ۲۲ و ۵۱۴.

ابوسفیان - ۵۸۵ .
ابوالشرف بن صفی‌الدین زواری - ۳۲۱ و ۳۲۲.
ابوطالب - ك - ۳۰۵.
ابوطالب اصفهانی - میرزا (صاحب حاشیه بر - سیوطی) - [۳۲۹-۳۳۰]، ۳۳۸ و ۳٤۰.
ابوطالب بن میرزا علی‌رضای اصفهانی - میرزا - ۳۲۹ .
ابوطالب بن فخرالدوله دیلمی - ۲۸٦ .
ابوطالب کلیم (کلیم کاشانی) - [٦٥٩-٦٦٠].
« بن کنعان تبریزی انصاری - ك - ۳٦۲.
ابوالطیب (متنبّی احمدبن حسین) - ۱۰۱، ۱۵۳ ح و [٦٦۸-٦٦۹].
ابوعبدالله اللقیانی - ۳۱۸ ح .
ابوعبید - ۲۷۹ و ۲۹۰ .
ابوالعتاهیه - ۳۸ .
ابوالعلاء صاعدی - ٦٦۱ ح .
« گنجه ای - ٤٦۵ .
« المعرّی - ۵۵٤ .
ابوعلی طبرسی - [۱۰۳-۱۰٤] و ۱٤٤.
« طبری - ٤٤٦.
« فارسی - ۱۵۳، ۱۹۳، ۳۱٤ و ۳۱۵.
« قالی بغدادی - ۵ .
ابوالفتح (آمدی دیده شود) .
« (دخترزاده نطنزی) - ۱۷٦ ح .
« اسکندری - ۸۵، ۸۷ و ۹۰.
« بستی - ٦۹ .
« گیلانی - حکیم - ٦۳۸.
ابوالفتوح رازی - شیخ - ٤۹۳ ح .
ابوالفدا - **۱۱۴** و ۱۲۰ .
ابوالفرج اصفهانی - ۱۲۷ .
ابوالفرج ابن‌جوزی (ابن‌جوزی) - [۸۱-۸۵] و ۲۸۵ ح .
« سکزی - ٦٤۵.
ابوالفضل ساوجی - حاج میرزا (مجدالدین محمد بن فضل‌الله) - [٦۷۰-٦۷۱] .
ابوالفضل طبیب - میرزا - ۵۳٦ .
« « کاشانی - میرزا - ۲٦۲.
ابوالفضل قرشی (محمدبن‌خالد) - [٤٤۵].
ابوالفضل بن مبارك - ۵۲۱، ۵۲۲ ح و ٦۹۸ ح .
ابوالفیض (فیضی هندی دیده شود) .
ابوالقاسم (امام جمعه طهران در اول مشروطه) - ۵۵.
« بلخی - **۱۱٦** ح ۱۱۷.
« بن حسنقلی - ك - ۲۹٤ .
« سکوت - ۵۱۰ .
ابوالقاسم سمرقندی - ۳۳۱ و [٤۱۰-٤۱۱]، ٤۲۱، ٤۲۲ و ٤۲۳ .
ابوالقاسم - میرزا (قائم‌مقام) - **۲٦۱** .
« کازرونی - ٤۲۹.
« بن مجدالاشراف شیرازی - **۱۴۰**.
« بن محمد - ك - ۱۵۹ .
« نائینی - سید - ك - ۹۲.
« هجری - ٤۵۵ .
ابوالمحاسن شنجی - ۵۰۵ ح .
ابومحمد بن التعاویذی - ۵٤۷ .
« « شیخ صنعان - ك ۱۱۸ و ۱۵۵.
« (نظامی گنجوی دیده شود) .
« یمنی عبدالله = یافعی - **۱۱۴**، ۱۹۲ و ۳۳۰ .
ابوالمعالی (سعدبن‌علی وراق خطیری) - **۵۰٦**.
ابونصر اخت‌اللیث - ۲۹۰ .
« علی‌طوسی (اسدی طوسی دیده شود) .
« فارابی - ٦۳۱ .
ابونعیم بصری (علی‌بن‌حمزه) - ۵۵۳ ح .
ابوالوفا - سید - ۵۸۱ .
ابوهفان - ۷۸.
ابویوسف (یعقوب اسفراینی) قاضی - **۱۴۷**.
ابیوردی - ٤۱٤ .
اتابك سعد زنگی - ٤۲۹ .
اتسز بن اوق غزی - **۱۸۴** .
اتسز بن خوارزمشاه - ۱۸۳، **۱۸۴**، ۵۵۵ و ۵۵٦ .
اِتِهْ - ۷۰۰ .
اثیرالدین اومانی - ۷۰۲ .
احمد (خواجه میرزا - پدر امین احمد رازی) - ٤۸۳.
احمد بن ابراهیم المعدانی - ابوالعباس - ۲۹۰ .
احمدبن محمدعلی (رجوع به تاج‌الدین عراقی شود).

احمد بن محمد علی ابی بکر البربهی - صفی الدین - ۲۳۵ .
احمد ابی وردی - ملا - [۳۲۷-۳۲۹] .
احمد احسائی - شیخ - ۲۸ ، ۲۹ ح ، ۳۱ ، **۱۴۳** .
« « بن امین شنقیطی - **۳۴۷** .
احمد بیجوری - شمس الدین - **۳۹۵** .
احمد بن حاج عبد الواحد کرمانی (رجوع به نظامعلیشاه شود) .
احمد بهمن شاه - ۳۹۱ .
« تبریزی - میرزا (صاحب چاپخانه احمدی) - ۷۷ .
« چنگیزی - ۷۳ .
« حریری - خان - ۴۱۰ .
احمد بن حسن (رجوع به فخر الدین - جاربردی شود) .
احمد بن حسین (ابو الطیب متنبی) - ۱۰۱ ، ۱۵۳ ح ، [۶۶۸-۶۶۹] .
احمد بن شیخ حمزه - ك - ۴۲۰ .
احمد بن عبد المؤمن - ابو العباس (شریشی) - [۳۶-۳۸] .
« حنبل - امام - ۴۳۳ .
« خان - میرزا - ۴۷۴ .
« بن خضر اسکوبی علوی - ۲۶۰ .
« « داود جذامی - **۷** .
« دیکنقوز - شمس الدین - ۳۹۳ .
احمد زین عاملی - شیخ - ۲۷۵ .
احمد بن سلیمان (ابن کمال پاشا) - [۲۵۹-۲۶۱] ، ۳۱۹ ، ۳۹۳ و (۳۹۹-۴۰۰) .
« شیرازی - شیخ - ۴۳۴ .
« صفوة المورخین - ۱۲۲ .
« عاصم افندی - **۲۳۸** .
« عاصم عنتابی - **۱۶۳** .
« عبادی - شهاب الدین - ۳۱۸ ح .
« بن عبد الله - ابو جعفر - **۴** .
« « عبد العزیز سجلماسی - ابو العباس - ۲۳۸ .
« « « فیلالی - « - ۲۳۹ .
« « علی حسینی - ك - ۴۱ .
احمد علی احمد (مؤلف هفت آسمان میباشد) - **۵۲۱** .
احمد علی سپهر (مورخ الدوله) - ۱۴۸ .
« بن علی بن مسعود (ابن السقا) - [۳۹۳-۳۹۴] .
« « « مقری بیهقی (بوجعفرك) - **۱۹۶** و **۲۸۳** .
« فارس معروف به شد یاق - **۲۳۸** .
« قسطنطینی - تقی الدین (شمنی) - [۳۸۰-۳۸۲] .
« کاشانی - شیخ - ۱۴۸ ،
« کرمانی - شیخ - ادیب - **۱۴۹** .
احمد بن محمد حجازی (شهاب الدین) - ۳۷ .
« بن محمد خازرنجی - **۷** .
« « « خفاجی - ۳۱۸ .
« « محمدرضا - ك - ۳۰۸ .
« « حاج محمد سنان (وهبی) - ۵۵۰ .
احمد شاه بن محمد شاه بن مظفر شاه - ۳۷۷ .
« بن محمد بن عربشاه دمشقی - **۲۵۴** .
« « ملا محمد کاتب - ك - ۲۰۲ .
« « محمد النحاس النحوی - ابو جعفر - ۷ .
« « « هروی - ابو عبد الله - **۳۰۰** .
« « محمود بن علی النحوی - ۱۰ .
« « مرکز - ۲۴۰ .
« « المستضیء عباسی (الناصر لدین الله) - ۵۰۰ .
« « مصطفی اللّبابیدی - **۲۲۸** .
« « مفضل کاشانی - علاء الدین - ۳۴۴ .
« منیری - شرف الدین - **۱۸۹** ، ۱۹۰ ، ۱۹۱ ، ۲۱۳ و ۲۲۰ .
« بن موسی ع - شاه چراغ - ۲۰۵ .
« مهذب - میرزا سید - ۲۰۴ و ۳۵۴ .
« بن مهنا - **۱۲۰** .
« میدانی - **۲۹۶** .
« نظام الدین (پدر سید علیخان کبیر) - ۲۰۶ .
احمد هاتف اصفهانی - سید - ۶۰۴ و [۷۰۳-۷۰۴] .
« هندی - شهاب الدین - **۳۹۱** .
احمد بن یوسف السلانیکی - ۳۰۹ .
احمدی کرمانی - **۱۷۸** ح .

احنف - ۵۶ .
اختری (قره حصاری - مصطفی بن شمس الدین) - [۲۶۳-۲۶۴] و ۲۶۵ .
اخستان بن منوچهر - شروانشاه - **۵۲۸**.
اخی فرج زنجانی - ۵۳۱ .
ادریس بن حاج سلیمان (ابن الپهلوان) - ۵۴۵.
ادوارد برون - ۴۷۶، ۴۸۳ و ۶۷۷ .
ادوارد فانديك - ۱۱۴، ۱۲۰ و ۱۲۱ .
ادیب صابر (صابر بن اسمعیل) - ۴۴۶، [۵۵۴-۵۵۷] .
اردشیر میرزا قاجار - ۳۷۸ و ۶۲۵ .
ارسطو - ۶۱۵ ح .
ارسلان سلجوقی - مزالدین - ۶۷۳ .
« بن کرمانشاه - **۶۳۷** و ۶۷۳.
« بن مسعود غزنوی (ابو الملوك) - ۶۷۳، ۶۷۴ ح و **۶۷۷** .
ارسلان - نورالدین پادشاه موصل - ۵۲۶ ح.
ارسلان خان (محمد بن داود) - ۶۷۳ ح .
ارگانی (محمد جواد) - ۲۰۵ و ۶۲۳.
ازرقی (ابوبکر بن اسمعیل وراق) - [۵۵۷-۵۵۸] .
ازهری (ابومنصور محمد بن احمد بن ازهر) - [۱۶۶-۱۷۳] ، ۱۸۴، ۱۹۶، ۳۰۰ و ۳۱۰ .
اسحق بن ابراهیم فارابی (صاحب دیوان الادب) - ۷، [۱۸۰-۱۸۵]، ۱۹۳، ۱۹۴ و ۶۳۱.
اسحق بیگ (عذری) - ۴۵۳ و [۴۶۹-۴۷۲].
« بن محمود القرشی - ۳۰۹ ،
« « مراد شیبانی - **۲۹۷** .
اسدالله - سید - ۳۵۳ .
اسدالله خان (حاکم توسرکان) - ۶۷۵.
« (غالب دهلوی) - ۱۶۳ .
« گلپایگانی - شیخ - ۱۳۶.
« بن میرزا خلیل - ك - ۶۸۱.
« نائینی - ۲۸، ۲۹ و ۳۲.
اسدی طوسی - ۱۹۱، ۲۱۱، ۲۱۳، ۲۲۱، ۲۶۱، ۶۴۵ .
اسدی (مؤلف طبقات الشافعیه) - ۷۲.
اسعد پاشا - ۴۴۱ .
اسفراینی (عصام الدین - ابراهیم) - [۳۲۰-۳۲۲] ، ۳۲۳، ۴۱۰ و (۴۲۳-۴۲۴) .
اسفراینی (شیخ نورالدین عبدالرحمن) - ۶۸۲.
اسفندیاری (جناب حاج محتشم السلطنه - حسن) - ۱۵ ح ، ۴۵، ۶۵، ۱۳۰، ۱۴۱ و ۳۲۲.
اسکندر - ۵۲۹ .
« بیگ - ۲۳۱ .
« خان - ۳۶۷ .
« شاه - ۶۱۵ .
اسکندری - ۲۱۳ .
اسمعیل بن اسحق قاضی - ۷۸.
اسمعیل اشرف (پادشاه یمن) - ۲۳۴ و ۲۳۶ ح .
« بن حسن دزفولی - ك - ۵۵۴.
اسمعیل بن حماد (جوهری صاحب صحاح دیده شود).
« حمیدالملك - ۶۹۸.
« خان - میرزا - ۴۷۴ .
« « - « - دبیر - ۵۵ ح .
« خورسند شیرازی - ۴۷۱ .
« سیسی - شیخ - ۶۸۲ .
« بن علی - ۳۶۵.
« محمد نیشابوری - ابومحمد - ۱۹۴.
« موسوی حسینی - ك - ۲۷۶ و ۲۷۷ .
« بن نورالدین - پادشاه دمشق - ۵۰۴ .
« وراق - ۵۵۸ .
اسیری (شمس الدین محمد بن یحیی لاهیجی) - [۵۵۸-۵۶۰] .
اشراق - میرزا - ۴۷۵ .
اصفهانی (شارح نهج البلاغه) - ۱۳۸ .
اصطخری = استخری - ۱۵۳ ح .
اصمعی - ۵۹۹ .
اظهری (بوداق) - [۵۶۱-۵۶۴] ك .
اعتضادالسلطنه (در بیشتر از صفحات نام ایشان برده شده و در ص ۴۵۴ و ۴۵۵ و ۴۶۱ خط ایشان موجود است) .
اعتمادالدوله - حاتم بیگ - ۲۲۲.
اعجاز حسین - سید ۱۲۳.
اعشی - ۵۸۵ .
افتخارالدین - ۶۱۰ .
افصح الدین - **۱۳۸** .

افضل بن قاضی محمد نظام‌الدین - ك - ۲۸٤ .
اقبال آشتیانی (عباس) - ۲۲ح، ٤۷، ۷۰، ۷۱، ۱۲۰، ۱۵۲ح، ٤۳۸، ٤۳۹ح، ۵۱۲ح، ۵۱۳ح، ۵۸۷، ٦۱۲ح و ٦۸۰.
اکبرشاه - ۲۱۲، ۲٤۲، ۵۲۱، ۵۲۲ و ٦۹۸ح.
الله داد سرهندی - شیخ - ۲۲۷ .
الب ارسلان - ۵۵۸ .
الغ بیگ بن شاهرخ - **۵۱۷**، ٦۵۳ و ٦٦۷ .
القاس میرزا - ٤٦۱ .
الهی اردبیلی (حسین) - **۱۲۹** .
الهی قمشه‌ای (مهدی) - **۱۴۳** .
امام جمعه طهران (حاج سید محمد) - ۵۵.
امام جمعه طهران (محمد مهدی دیده‌شود).
« فخر رازی - ٤۲ و **۱۲۵** .
« قلی - ۲۱۹ .
« « استرابادی - ك - ۳۵۱ .
« قلیخان - **۲۱۰** .
« وبری (احمد بن محمد = الشیخ الجلیل) - ۱۲۳، **۱۲۴** و ۱۲۷.
امامی هروی ۲٦۱ و ٦۳۲.
امرءالقیس - ۲۸۳، ٤۳۷ و ۵۹۸.
امیرانشاه بن امیرتیمور - ٦٦٤.
امیرابوتراب رازی - ٤۷۵ .
امیرتیمور گورکان - ۷۳، ۲۳٤، ۳٦۷، ٤۳۳ح، ٤۳۸، ٤۵۲ح و ٦٦۷.
امیرخان - ٦۵۰.
امیرخسرو دهلوی (خسرو - ابوالحسن - محمد کاسه لیس - ترك‌الله) - ۲۰۹، ۵۱٤، [۵۱٦-۵۲۰]، ۵٤۳، ۵۸٦، ۵۸۷، (۵۹۱-۵۹۳)، (۵۹۳-۵۹۵) و ٦۷٦.
امیرشاهی سبزواری (شاهی - آقملك) [٦۱٦-٦۱۸] .
امیرعلیشیر نوائی (نوائی - علیشیر) - ۱۰۳، ۱۶۰، ۱٦۱، ۱۷٤، ۱۷٦، ۲٦۷، ۲٦۸، ۴۱۰، ۴٤۹، ٤٦۲، ٤۷۵، [۵۳۸-۵٤۱]، ٦۵۳، (٦۹۱-٦۹٤) و (٦۹٤-٦۹۵).
امیر کبیر (میرزا تقی‌خان) - ۸٦ .
امیرمعزی (معزی - محمد بن عبدالملك) - ۲٦۱، ۵۵٤، ۵۵۷، ٦۷۳ و [٦۸۰-٦۸۱] .
امیرنجم ثانی - ۹۷ .
امیری فیروزکوهی - ۱۳۱ و ۱۳۲.
امین احمد رازی - [٤۸۲-٤۸٦] (گذشته از اینکه دراین دو صفحه، هفت اقلیم او معرفی شده چون کتاب او از مآخذ است بسیار از وی نام برده شده است).
امین‌الدین کازرونی - شیخ - ٤۸٤ .
امین عراقی (عبدالحسین) - ۱٤۷ و ۳۱۹ .
اندلس بن نوح علیه‌السلام - ۵٤۸ .
انوری (علی بن اسحق یا محمد بن محمد) - ۹۵، ۱۰۱، ۱۷۷ح، ۱۹۱، ۲٦۱، ۲۹۵، ۲۹٦، ٤٤۵، [۵٦٤-۵٦۹]، ٦۳۲، ٦۵۸ و ٦۸۱ .
انوشیروان - ٤٦، ٤٦۵ح .
« بن محمد کاشانی وزیر - ۹۰ و ۹۱.
اوباش (نظام‌الدین حیدر) - ۱٦۵ .
اوبهی - ۲۱۳ .
اوحدالدین کرمانی - ۲۹ح و ٤۸٦ .
اوحدی شیرازی (منعم‌الدین) - ك - ۵۸۲ و ٦۳٤ .
اوحدی مراغی اصفهانی - [٤۸٦-٤۸۹].
اورنگ زیب - ۲۰۳ .
اولان رمضان - ك - ٤۷۳ .
اویس بهادرخان (سلطان اویس = شاه اویس) - **۲۱**، ۲۲، ۲۳، ٦۰٦ و ٦۰۷.
اویس بن محمد - **۲۴۰** .
اهلی خراسانی - [۵٦۹-۵۷۱] .
اهلی شیرازی - ۵٦۹، ۵۷۰ و ٦۵۹.
اهلی نوائی - ۵۷۰ ح .
اهوازی - ۹۳ .
ایمانی (طالع هروی) - [۱٦۰ - ۱٦۱] و ۲٦۷ .

ب

بابافغانی شیرازی - [٦٤٨-٦٥١] .
بابر بهادرخان (سلطان ابوالقاسم) - ٦٦٥ .
بابوتار بیخزن متر - ١٦٥ .
البارع بن الدباس النحوی - ابوعبدالله - ٥٠٧.
باقی (عبدالباقی صوفی) - ٦٩ ح .
بایزید خان پادشاه عثمانی - سلطان - ٤٢٤ .
سلطان بایزید ابن سلطان محمد - ٤٠٢ .
« « بن سلطان مراد - **٣٧١** .
بایسنقر ابن شاهرخ - **٥١٧**، ٦٥٩ و ٦٦٧ ح .
بتول - ١٩٣ .
بحتری - ١٥٣ ح .
بحر العلوم (آقا سیدمهدی بروجردی) - ٢٢٤، **٢٢٥** .
بحرینی - سید هاشم - ٤٤ و ٢٨٦.
بخاری - ٣٠٠، ٣٠٤ و ٣٧٦.
بخت - ٥٧١ ح .
بدایع نگار - ١٤٣ .
بدر محمد دهلوی - قاضی خان ٢١٣، ٢٢١ .
بدرشاهی - ١٩١ .
بدرالدین (مؤلف فرهنگ زبان گویا) - ٢١٣.
بدرالدین محمود - عینی - ٣٨٤ ح .
بدرالدین خبوشانی - ٤٤٧ .
بدرالدین قرافی - **٢٣٨** .
بدوانی - ٥٢١ .
بدیع الزمان - ٩ .
« « بن سلطان حسین میرزا - ٥٣٩ ح .
« « خراسانی - ٤٦٤، ٦٣٧ .
« « (عبدالواسع جبلی دیده شود) .
بدیع الزمان ابوعبدالله حسین بن ابراهیم نطنزی - [١٧٦، ١٨٠].
بدیع الزمان همدانی - ابوالفضل احمد بن حسین - [٨٥، ٩٠]، ٩٤ و ٢٨٥.
بدیعی حکیم - [٢٧١، ٢٧٢].
بدیعی تبریزی - ٢٧١.
بدیعی سمرقندی (مولانازاده) - ٢٧١.
برکیارق (برادرسنجر سلجوقی) - ٢٩٥ .
بروکلمان آلمانی - ٥ .
برهان الدین - ٢٤٠ ح .
« « ابراهیم ابن احمد بن ناصر بن خلیفه مقدسی شافعی ناصری باعونی دمشقی - ٧٣.
برهان بن ابی ذرغفاری - ٤٠٥ .
برهان الدین (ابوالمظفر ناصر بن المطرزی) - ٤١.
برهان نظام الدین شاه هندوی - ٢١٢ ح .
برهانی - ٢١٣ .
« (عبدالملك پدر امیر معزی) - ٦٨٠.
بشیرخان - [٢٠٩-٢١١] .
بلعمی - ٦٠٣ .
بابا ابن میرزا محمد - میرزا - ك - ١٦٤ .
بنبانی - ٣٧٦ .
بنتو (مستشرق) - ٣٠٤ .
بندار بن لوّة الاصفهانی - ٢٩٠ .
بندینجی - ٥ .
بنی المظفر - ٥٤٧ .
بوجعفرك = بیهقی - **٢٨٣** .
بهاء الدوله دیلمی - ١٥٠ و ١٥٢.
بهاء الدین - ٤١ .
« بن علی النجفی الشهیر بالغطاوی - ٢٧٥.
« محمد بغدادی - ٢١ .
« (محمود بن عزالدین یوسف) - ٥١٥.
بهائی - شیخ - (بهاء الدین محمد بن حسین بن عبدالصمد حارثی جبائی عاملی) - ٢٩ ح، ٤٩ ح، ٥٤، ٨١، ٨٢ ح، ٨٣، ٣٢٥، ٣٥٣، [٣٨٩-٣٩٠]، ٣٨٩ و ٥٥١ .
بهرام چوبینه - ٤٦٥ ح .
بهرامشاه - ٤٩٥ .
بهرامشاه رومی - ٥٢٧.
بهرامشاه غزنوی - ٤٩٧، ٤٩٨، ٥٨٩، ٦٣٦، **٦٧٣** .

بهرام گور - ۵۱۹، ۵۲۹.
بهمن بن اسفندیار - ۱۷۷ ح .
بهمن میرزا پسر نایب السلطنه عباس میرزا - ۵۰۰.
بیدل (رجوع به عبدالقادر شود).
بیدل (رجوع به محمدحسن بروجردی شود) .
بیضاوی (قاضی) - ۳۴۸، ۴۵۷، ۴۵۸.
بیهقی - ۲۸۲ ح.
« (صاحب تاریخ) - ۶۰۳ .
« (علی بن ابوالقاسم) - ۱۲۵ .
« ابوالحسن علی - **۱۲۴** .
« (شارح نهج البلاغه) - ۱۲۳.
« وحیدی - ۴۴۸ .

پ

پژمان - ۵۸۱ ح .
پندت کشمیری - ۲۵۵.
پیر محمد بن یوسف الانقروی - ۲۸۰، ۲۸۱.

ت

تاتارخان - ۴۸۴ .
تأثیر (میرزا محسن) - [۵۷۳-۵۷۵] .
تاج الدین ابن محمد اسفراینی (فاضل اسفراینی) - ۳۶۹ .
تاج الدین حسین - ۴۰۸.
« زاهد - ۵۱۷، ۵۹۴.
« عراقی (احمد بن محمد بن علی) - ۵۱۳ ، ۵۱۴.
« عم زاده - ۵۶۵.
« کندی - **۳۸۲، ۳۸۳**.
« محمود پادشاه کرمان - سلطان - ۶۱۳.
« « بن عبدالحواری اُنوی - **۱۷۰** .
تاج الشعراء (شهاب اصفهانی) - ۶۱۹.
تارابی - ۱۷۰.
تربیت (محمدعلی) - کمتر صفحه ایست که نام ایشان را نداشته باشد چرا که مؤلفه ایشان از مآخذ است.
ترک الله (امیرخسرو دهلوی دیده شود) .
ترمذی - ۶۵۸ .
تفتازانی (سعدالدین مسعود) - **۱۲۶**، ۳۱۳، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۱، ۳۲۷، [۳۴۴-۳۴۶]، ۳۶۷، ۳۸۰، ۴۰۲، ۴۱۲، (۴۱۶-۴۲۰)، ۴۲۳، ۴۲۷ و ۴۳۲ .
تقریری - ۱۹۵ .
تقی صانع - ۳۳۳.
تقی عبقری منشی - ۶۸ .
تنکابنی (محمدطاهر) - ۶۱، ۶۲، ۷۴، ۹۱، ۲۰۶، ۴۳۱.
تقوی - حاج سید نصرالله رئیس دانشکده - ۶۴ ح، ۶۵، ۶۹، ۸۶، ۲۲۷، ۲۴۱، ۶۵۸ و ۶۸۷ .
تقی الدین کاشانی - ۸ ح ، ۱۸۹ ح ، ۵۲۵ ح ، ۶۱۱ و ۴۸۰.
« کرمانی - ۲۳۹، ۲۴۰ .
« اوحدی (مؤلف عرفات) - ۶۹۷، ۶۹۸.
تقی زاده - سیدحسن - ۶۸۶، ۶۸۷ .

ث

ثعالبی - ۱۴۹ ، ۱۵۰ ، ۱۵۲، ۱۹۳، ۱۹۶، ۲۸۸ ح، ۵۰۶.
ثعلب - ۲۸۹ ح .
ثعلبی - ۲۹۹ .
ثقة الملك (طاهر بن علی) - ۶۷۶، ۶۷۷ .
ثانی مشهدی (خواجه حسین) [۵۷۵-۵۷۷] ، ۶۹۰ و ۷۰۲.

ج

جاحظ (ابوعثمان عمرو بن بحر بن محبوب کنانی لیثی) - ۵، ۶۸، ۷۱، ۷۲، ۷۶ [۷۸-۸۱] ، ۱۲۷، ۱۴۴ و ۵۵۲.
جارالله (زمخشری دیده شود) .
جاربردی (فخرالدین احمد بن حسن) - ۳۱۳ ح و [۳۴۸-۳۴۹] .
جامی (عبدالرحمن بن احمد - نورالدین) - ۷۱، ۹۹، ۱۰۰، ۲۰۹، ۲۱۱ ، ۳۱۰ ، ۳۲۰ ، ۳۳۹ ، ۳۴۱ ، [۳۵۷-۳۶۰] ، ۳۹۱ ، (۴۴۹) ، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴ ح ، ۵۳۹ ح، ۵۴۰ ح ، ۵۴۲، (۵۷۷-۵۷۹)، ۶۳۳ ح و ۶۶۸ .

جرجانی (ابوبکر عبدالقاهر بن عبدالرحمن) - [۳۱٤-۳۱٦]، ۳٦۷ و ۳۸۳.
جرجانی (رجوع به میرسید شریف شود).
جرجی زیدان - **۱۱۴**، ۱۰۰، ۱٦۹ و ۲۳۷.
جعفر بن شمس الخلافه ك - ٦۰۰.
« « عباس ك - ٤۱۹، ٤۲۳.
« صادق علیه السلام (امام ششم شیعه) - ۱۹۹.
« قراچه داغی - میرزا - ۲۵.
« همدانی متخلص به ریاض - میرزا - ۸٦.
جغتای - ٦۱۳.
جلال بن خضر بن داود - ۲٤۲.
جلال الدین اوبهی - ٤۰۷.
جلال الدین بن شریف حسن (آل ظفر) - ۳٤۸.
جلال الدین خوارزمشاهی - سلطان - ٦۱۳.
جلال - ملّا (دوانی) - **۱۲۹**، ۳۵۰ و ٤۱۱.
جلال الدین رومی - ٤۲٦، ٤۹٤.
جلال الدین (سیوطی) - ۱۸۳، ۳۲۹، ۳۳۳، [۳۳۷ - ۳٤۱]، (۳٤٦ - ۳٤۸)، (۳۸۵ - ۳۸٦)، ۳۹۸، ۳۹۹ و ٤۲۵.
جلال الدین ابن شریف حسن عباسی (آل ظفر) ك - ۳٤۸.
جلال الدین طهرانی - سید - ۳٦٤ ح، ٥۱۲ ح.
جلال الدین قزوینی - ۳۳۳.
جلال محدث ارومی - ۳۹۹ ح.
جلال همائی - ٥۱۲ ح.
جلوه - میرزا - ٦۷۲.
جمال الدین - ٤۲۱.
« (ابن هشام دیده شود).
« (اسد آبادی همدانی ایرانی افغانی -) سید - ۱۳۵.
« انجو - میر - ۲۲۰.
« عبدالرزاق اصفهانی - ۹، ٤٤۵، ٦۳۲ و ٦٦۱.
جمال الدین وزیر - ٤٦٦.
جمال قرشی (ابوالفضل جمال الدین محمد بن خالد قرشی) - [۲۰۰ - ۲۰٤].
جمال الدین محمد مطرزی - ٤٤۸.
« محمود - ٤۱۱.
جمیل بیك - ۳۳۷.
جنیدبن عوض سالار - ك - ٦٤٤.
جواد طارمی - شیخ - **۱۳٦**.
« عراقی - شیخ - ۱۲٦.
جوالقی یا جوالیقی - ۱۹۵.
جواهر الکلام - عبدالعزیز (مکرر نام برده شده).
جوهری (اسمعیل بن حماد جوهری فارابی) - ٤۰، ۱۷۰، ۱۷۸ ح، ۱۸۰، ۱۸۳، [۱۹۲ - ۲۰۰]، ۲۰۱، ۲٤۰، ۲۷۸، ۲۷۹ و ٦۳۱ ح.
جوهری سمرقندی - ٤٤۹ و ٤۵۰.
جهانگیر خان قشقائی - **۱۳٦**.
جهانگیر خان آذربایجانی (ضیائی) - میرزا - **۱۴۴**.
جبان - ابومنصور - ۱۹٤.

چ

چلبی (حسن بن محمد شاه فناری) - ۲٤۰، ۳۳۸، ۳٤۵، ۳۹۱، [٤۰۲ - ٤۰۵]، ٤۱٤، ٤۲۰، ٤۲۱ و ٤۲۲.
چنگیز خان - ٥٦۰ ح.

ح

حاتم طائی - ٥٥۲.
حاج بن منصور احسائی ك - ۲۰.
حاج میرزا حسن (صاحب فارسنامه) - ۲۰٦.
حاجب شیرازی - ٦۲۵.
حاجی بابا الطوسی - ۳۰۸.
حاجی نوری (محدث نوری - حسین) - ۳۲٦.
حافظ اوبهی - ۲۲۱.
حافظ شیرازی (شمس الدین محمد) - ۱۰۱، ۱۳۱، ۱۹۱، ۲۰۹، ۲۱۱، ۲٦۱، ٤۵۵، ٥۱۳، [٥۷۹ - ٥۸۵]، ٦٤۲، ٦۳٤، ٦۵۴، ٦٦٤.
حامد بن برهان غفاری - [٤۰۵ - ٤۰٦]، ٤۰۸، ٤۱۳.
حبیب بن اوس (ابوتمام) - ۱٦۷، [٥۵۲ - ٥۵٤].

حبیب الدین محمد خوئی (شارح نهج البلاغه) - ۱۳۶ .
حبیب الله بن محمود - ۴۰ .
حبیش بن ابراهیم بن محمد التفلیسی - [۲۴۷ - ۲۵۰] و (۲۵۰ - ۲۵۱) .
الحجاج - ۸۹ ح .
حجة الاسلام رشتی - ۷۴ .
حر عاملی (شیخ حر) - ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۴۰، ۲۷۲ ، ۳۴۲ و ۳۷۳ .
حر بن یزید ریاحی - ۲۶۶ .
حریری (ابو محمد قاسم بن علی بن عثمان البصری) - [۱۹ - ۲۱] ، ۳۶ ، ۳۸ ، ۳۹ ، ۴۱ ، ۸۱ ، (۹۰-۹۳) ، ۹۴ ، ۱۰۰ ، ۲۷۸ ، ۲۸۹ ح و ۴۲۴ .
حسان بن ثابت - [۵۸۵-۵۸۶] .
حسّان عجم (خاقانی دیده شود) .
حسن - حاج - [۲۵۴-۲۵۵] .
حسن بن ابی نمی بن برکات - ابوعلی - ۴۵۷ و ۴۵۸ .
حسن بن احمد باخری (عنصری) - ۱۹۱ ، ۶۰۲ و [۶۴۴-۶۴۵] .
حسن انجوی شیرازی - شاه - ۲۱۲ ح .
حسن ایلکانی - شیخ - ۶۰۶ .
حسن بیك روملو - ۴۱۲ و ۴۱۳ .
حسن پاشا بن علاء الدین اسود - [۳۷۱-۳۷۲] .
حسن جرموزی یمانی - **۱۳۳** .
حسن چلبی قنالی زاده - [۴۷۲-۴۷۳] .
حسن حاندا - حاج شیخ کیا - ۶۶۵ .
حسن خطاط معروف (معاصر درویش) - ۶۳۵ .
حسن خان (امیرزین الدین هروی ملك الشعرا) - ۱۹۱ .
حسن دهلوی - ۵۴۳ ، [۵۸۶-۵۸۸] ، ۶۶۴ .
حسن بن شهید ثانی عاملی - ۲۷۳ .
حسن (صاحب فرهنك) - ۲۱۳ .
« بن صدقه وزیر انوشیروان - ۹۰ ح .
حسن بن عبدالمجید واعظ اصفهانی ك - ۱۱، ۱۳ .
حسنعلی میرزا - ۶۷۱ .
حسن بن علی - ابوعلی - ۱۹۳ ح .
حسن غزنوی - سید - ۲۶۱ ، [۵۸۸-۵۹۰] .
حسن فنری (چلبی حسن بن محمد) - ۴۰۲ ح .
حسن بن قاسم مرادی - شیخ شمس الدین - ۳۸۴ ح .
حسن مجتبی علیه السلام - ۵۳، ۶۴، ۱۴۴ و ۲۱۲ ح .
حسن بن محمد بن ابی الشحنا - ۱۸۴ .
« « بطلیوسی - ابوعلی - ۷ ح .
« « البوزینی شافعی - ۳۹۰ .
حسن بن محمد بن حسین النیشابوری (نظام الدین اعرج) - [۳۵۰ - ۳۵۲] .
حسن بن محمد حکمی - ۲۴ .
حسن بن محمد زیباری - [۴۰۹ - ۴۱۰] .
« « صنعانی - ۱۷۴ ح .
حسین بن محمد فناری (چلبی) - ۲۴۰، ۳۳۸، ۳۴۵، ۳۹۱، [۴۰۲-۴۰۵] ، ۴۱۴، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲ .
حسن بن مظفر نیشابوری - ۱۸۳ .
حسن - حاج میرزا (مؤلف فارسنامه) - ۲۰۶ .
حسین آقای ملك - حاج - ۲۱ .
حسین بن ابراهیم - ابوعبدالله - ۸۷ .
حسین بن ابی الحدید - ۴۱ ح .
حسین اصفهانی - میرزا شاه - ۲۲۹ ح .
حسین انجو - [۲۱۲-۲۱۷] .
حسین ایلکانی - سلطان - ۶۰۶، ۶۶۴ .
حسین بایقرا - (سلطان حسین بایقرا دیده شود) .
حسین بلگرامی حسینی - ۱۶۵ .
حسین (تاج الدین) - ۴۰۸ .
حسین جوهری - ۶۹۰ .
حسین بن الهائك - ۲۸۲ ح .
حسینخان - میرزا - ۲۶ .
حسین خونساری (آقا حسین دیده شود) .
حسین شهرت (حکیم الممالك) - شیخ - ۵۷۴ .
حسین صفوی - میر - ك - ۶۵۰ .
حسین عاملی کرکی - شیخ - ۲۹ ح ، **۱۳۲** .
حسینعلی خان - ۳۵۲ .
حسین بن علی (سید الشهداء علیه السلام) - ۴۸۹، ۴۹۷، ۵۱۰، ۵۷۳، ۶۰۵ و ۶۱۹ .
حسین بن علی بن منصور عائدی - ۵۹۹ ح .

حسین‌بن عیسی حسینی تفریشی‌ك - ٦٣٤ .
حسین‌بن محمد خشنامی - ابوعلی - ٨٨ ح .
حسین‌بن حاج محمد کاشانی - ١٨٥ .
حسین‌بن ساعد حائری - سید - **١٣٨** .
حسین مسرور - ٥١٢ ح .
« مصری ك - سید - ٧٤ .
« بن مفلح - ٢٨١ .
« ونائی - ٢١٣ ، ٢٢١ .
« بن یوسف هروی - **١٤٧** .
حسینی - ٦٢٣ ح .
حقایقی (خاقانی شیروانی دیده شود) .
حکمت علی‌اصغر - ٢٠٧ ، ٢٦٢ .
حکیم باشی - ٢٦٣ .
حکیم‌الممالك (شیخ حسین شهرت) - ٥٧٤،
حکیم‌الملك (نظام‌الدین دیده شود) .
الحلو نسیم - ١٨٤ .
حلیمی - ٢٥٤ .
حمیدالدین جوهری - ٦١٠ .
حمیدالدین عمربن محمود محمودی مشهور به
حمیدی بلخی - [٩٣-٩٥] .
حمیدی (قاضی حمیدالدین) - ٥٦٥ .
حمیدی (از رجال قرن چهارم) - ٢٨٥ ح .
حمیدبن افضل‌الدین حسین - ٤٠٥ .
حیدر (قطب‌الدین) - [٦٥٦-٦٥٧] .
حیدر علی - مولوی - ١٦٥ .
حیدرعلی ك - ٣٣٨ .
حیدر کرّار (رجوع به‌علی بن ابی طالب ع شود).
حیدر میرزای صفوی - ٤٤٢ .
حیرتی - ٤٤٠ .

خ

خاقانی شروانی (بدیل‌بن‌علی) - ٩ ح ، ١٩١ ،
٢١١ ، ٢١٣ ، ٢٦١ ، ٤٤٥ ، [٤٦٣-
٤٦٩] ، ٤٧٧ ، (٥٠٢-٥٠٣) ، ٥٤٣ ،
٥٥٤ ، (٥٩٠-٥٩١) ، ٦٠٢ و ٦٣٢ .
خالد بن عبدالله ازهری - [٣٠٩-٣١٢] ،
(٣١٣-٣١٤) ، ٣٣٢ و ٣٣٩ .
خالدبن یزید شیبانی - ٥٥٤ .
خالص - ٤٨١ .
خان خانان (عبدالرحیم سپهسالار) - ٥٣٠ و ٦٣٨ .
خان‌قلی - ٦٩٨ .
خبری - خبیری - خفری - حیری (ابوالحکیم) -
١٥٤ ح .
خبیصی - ٣٦٦ ، ٣٧٤ .
خسته (رجوع به ولی‌محمد میرزا شود) .
خش قدم - ٧٤ .
خضربن داود - ٢٤٢ .
خضر بن عطاءالله موصلی - [٤٥٧-٤٥٩] .
خضری خونساری - ٢١٠ .
« لاری - ٢١٠ .
خطائی (نظام‌الدین عثمان) - [٤٠٦-٤٠٩] ،
٤١٩ ، ٤٢٠ .
خطیب بغدادی - **١١٤** ، ٥٠٦ .
خطیب رستم مولوی - ٢٦٥ ح .
خطیب قزوینی (جلال‌الدین محمدبن عبدالرحمن) -
٤١٦ ، ٤٣٢ .
خفاجی (شهاب‌الدین خفاجی) - ٢٣٩ .
خلاق‌المعانی (کمال‌الدین اسمعیل دیده شود).
خلیفهٔ زمخشری (مطرزی دیده شود) .
خلیل - صوفی - ٧٠٤ .
خلیل (مؤلف کتاب‌العین) - ١٦٧ .
« بن احمد - ٢٩٠ ، ٤٣٧ .
« « ایبك (صلاح‌الدین صفدی) - ٧ ، ٦ ، ٣٧٦ و
٥٥٣ ح .
خلیل قزوینی - ملّا - ٣٧٣ ، ٣٧٤ .
خواجه بیك - ٤٩٩ .
خواجه‌جهان (نجم‌الدین محمودبن محمد گیلانی) -
[٩٩ ، ١٠٢] .
« مرشدپسر خواجه‌میرك شیرازی - ٥٣٣ ح .
« میرك شیرازی - ٥٣٣ ح .
خواجو کرمانی (کمال‌الدین ابوالعطا محمودبن
علی کرمانی) - ١٩١ ، ٢٦١ ، ٤٥٥ ، [٥١٢-
٥١٦] .
خوارزمشاه - ٥٥٥ .
خوارزمی (ابوبکر) - ٨٨ .
خوشگو مؤلف سفینه‌خوشگو [٤٧٣-٤٧٥] (در
بسیاری ازصفحات نام‌وی نیز برده شده‌است) .
خیام - ٥٨٢ .

د

داود (محمد داود ابن میرزا عبدالله) - [۵۹۵-۵۹۸].
داود خان وزیر لشکر - میرزا - ۶۶، ۶۲۰.
داود بن نصیر طائی - ۵۵۲.
دبستانی کرمانی - ۶۶.
دبیر (اسمعیل) - ۵۵.
درویش اشرف - ۷۱.
درویش (عبدالمجید) - ۴۵۳، [۶۳۵-۶۳۶]، و ۷۰۳.
درویش بن مظفر - ۱۳۰.
درویش یوسف سنان - ۵۵۰.
دری شوشتری (جامع تذکره خوشگو) - ۴۷۳ ۴۷۵.
دساسی (سلوستر) - مستشرق - ۹۲ و ۳۰۴.
دشتی - (جامی دیده شود).
دشتی - علی - ۳۵۸ ح.
دعبل خزاعی - ۴۲۷.
دقیقی - ۲۶۱، ۶۰۲، ۶۵۷.
دلشاد خاتون - ۶۰۶.
دماوینی (بدرالدین محمد بن ابی بکر مخدومی) - [۳۷۵-۳۷۸]، ۳۷۹.
دمیری (صاحب حیات الحیوان) - ۷۹، ۳۷۶.
دوّانی (ملاجلال) - ۱۲۹، ۳۵۰ و ۴۱۱.
دوست علی ابن قنبر - ک - ۴۷۶.
دولتشاه ابن علاء الدین بختشاه سمرقندی - [۴۷۵-۴۷۷] (گذشته از اینجا در بیشتر از صفحات نام وی برده شده).
دهخدا (علی اکبر) - ۲۹۴، ۶۰۳-۶۸۷.

ذ

ذاکر حسین هندی دهلوی - سید - **۱۳۷**.
ذوالرمه (ابوالحرث غیلان بن عقبة بن مسعود) - ۲۰۱، [۵۹۸-۶۰۰].
ذوالفقار - سید - ۴۷۷.
ذوالقرنین - ۱۰۵ ح.
ذوالسانین = نطنزی (بدیع الزمان ابوعبدالله حسین بن ابراهیم) - [۱۷۶-۱۸۰].
ذوالمنقبتین (سید رضی دیده شود).
ذهبی (مؤلف میزان الاعتدال) - ۱۱۴، ۳۰۳، ۳۳۱

ر

رازی - سید - ۱۲۱.
« شاعر - ۶۵۰.
راشدی - ۶۴۵.
رافعی نیشابوری - ۶۸۵.
راوی گروسی بایندری (محمد ملقب بفاضل) - [۴۵۹-۴۶۱] (گذشته از اینجا مکرر نام او برده شده).
رجب برسی - شیخ - ۱۳۹.
رجب بن محب علی شاملو - ک - ۲۶۸، ۶۴۷.
رشیدالدین (صدر اعظم بوده) - ۶۶۱.
رشید (خواجه غیاث الدین رشید) - ۲۱۴.
رشیدالدین (وطواط) - ۲۱، ۲۲ ح، ۷۰، ۷۱، ۹۳، ۲۶۱، ۴۳۸، [۴۳۹-۴۴۰]، ۵۵۴ و (۶۰۰-۶۰۱).
رشیدی شاعر - ۶۰۲.
رضا زاده شفق - دکتر - ۱۳.
رضا شفاء تبریزی - ملّا - ۲۲۴.
رضاقلیخان هدایت - ک - ۶۱۳ و ۶۵۱ (بسیار نام وی در این کتاب برده شده و چندین نسخه از این فهرست شامل خط وی است).
رضی - سید رضی - رضی ذوالحسبین - رضی موسوی - ابوالحسن موسوی - ۴۴، ۴۷، ۵۸، ۶۲، ۷۶، [۱۱۳-۱۵۹] (مخصوصاً در ص ۱۴۹-۱۵۴) و ۶۰۱.
رضی استرابادی (نجم الائمه رضی الدین محمد بن حسن) - ۴۲، ۳۲۴، ۳۲۶، ۳۵۶، [۳۶۱، ۳۶۳]، ۳۶۶.
رضی الدین خوارزمی - ۳۷۳ ح.
« خشاب - ۲۱، ۲۲ ح،
رضی کتابدار - ۵۰۰.
رضی الدین (محمد بن محمد شفیع طباطبائی) - [۴۵۰-۴۵۱].
رضیّه حدائق - ۵۲۸.
رفیعا نائینی - میرزا (محمد بن سیدحیدر) - ۳۱۷.
رفیع الدین لنبانی - ۹ و ۶۰۳.
« (محمد بن ملافتح الله قزوینی) واعظ - ۳۱۷.

رفیع الدین محمد بن فرج گیلانی - **۱۳۳**.
رکن الدوله - ۴۸۵ .
رکن الدین (ابو محمد یحیی) - ۳۵۱ .
رکن الدین استرابادی (حسن بن محمد ابن شرفشاه علوی حسینی) - ۳۲۸ و [۳۶۳-۳۶۶].
رکن الدین (اوحدی مراغی) - [۴۸۶-۴۸۹].
« (محمد بن علی استرابادی) - ۳۶۵.
رودکی (جعفر بن محمد - ابو عبدالله) - ۲۲۱، [۶۰۲-۶۰۴] ، ۶۵۸.
رونق علیشاه - **۴۹۰**، ۴۹۱.
رونقی همدانی - ۶۳۹ .
رئیس خراسان (ابو القاسم علی بن جعفر بن حسین قدامه) - ۵۵۵ و ۵۵۶ .
ریموندوس - ۳۱۳ .

ز

زال بیك (قورچی خاصه) - ۲۶۸، ۶۴۸ .
« « (یوزباشی) - ۶۴۷.
زبیر - ۶۲ .
زجاجی (ابو القاسم عبدالرحمن ابن اسحق) - **۳۱۵**.
زردشت - ۲۵۹ ح .
زراتشت بهرام - ۲۵۹ .
زری = زیور (محمد صادق) - ۴۵۵ .
زکریا - پیغمبر - حضرت - ۴۵۴.
زکی بن مؤید (جدّ نظامی است) - ۵۲۵ ح .
زلیخا - ۶۴۱ .
زمخشری (جارالله - ابو القاسم) - ۹، ۱۰ [۱۱-۱۴] ، ۳۹، ۹۰، ۱۲۷، ۲۹۹، ۳۱۳، ۳۴۳، ۳۵۶، (۳۹۷، ۳۹۸) ، ۴۰۰ و (۴۱۴) .
زوزنی (ابو عبدالله حسین بن احمد) - [۲۸۲-۲۸۵] .
زُهری - ۲۸۸ .
زیدالاسود - ۲۱۲ ح .
زینب - ك (بنت مقصود علی) - ۶۱۹.
زینتی سکزی - ۶۴۵ .
زین الدین خوافی - شیخ - ۵۸۱ .
زین الدین علی نقی کمره‌ای - [۶۴۱-۶۴۲] .
« قاسم ابن قطلوبغا - **۸۲** .
زین الدین محمد بن شمس الدین ابی بکر رازی حنفی - [۲۷۸-۲۷۹] .
« مغربی زواری - ۱۹۷ .
« نسیمی بن صالح - ۲۴۲.
زین العابدین اصفهانی ك - ۸۱ .
« حاج میرزا (امام جمعه تهران) - ۵۵، ۶۷۰ .
« خان (حسام الملك) - ۱۴۱.
زین العباد شریف ك - ۵۴۵ .
زین بن الکتانی - ۳۳۳ .

س

سامانی (محمد حسن بن قاآنی) - ۹۶ ح .
سام میرزا پسر شاه اسمعیل - [۴۶۱-۴۶۳].
سجاعی - ۳۳۴ .
سجاوندی - ۳۵۰ .
سجزی - ۲۹۶ .
سحاب (ابو القاسم) - ۵۵ .
سحاب (سید محمد بن هاتف اصفهانی) - ۴۶۱، [۶۰۴-۶۰۶] .
سخاوی - ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۶، ۳۸۳، ۴۰۲ ح .
سراج الدین ارموی - ۵۸۰ ح .
سروری کاشانی (محمد قاسم بن حاج محمد) - ۱۷۷، ۲۱۳، ۲۱۷، [۲۱۹-۲۲۴]، ۲۲۹ و ۲۳۰.
سروری (مصطفی ابن شعبان) - **۲۲۰** ح .
سروش شمس الشعرا - ۹۶، ۹۷.
سعد بن احمد میدانی - **۲۹۶**.
سعدالله بردعی - **۳۱۸** ح .
« چلبی - ۲۴۰، ۳۴۵.
« بن طبلاوی - ۳۱۸ ح .
« مستقیم زاده - ۲۴۹.
سعد مفتی ۲۴۲ .
سعد الملك (مسعود بن اسعد) - ۶۱۰ .
سعد بن نصیر غزنوی - ۲۱۳ .
سعد وراوینی - ۹۴ .
سعدی مصلح الدین شیرازی - ۶۷، ۱۰۱، ۱۳۱، ۱۹۱، ۲۰۹، ۲۱۱، ۲۶۱، ۴۲۹ ، ۴۵۳ ، ۵۱۷، ۵۶۳ و ۶۲۵ .

سعدی افندی - ۲۳۹ .
سعدبن علی وراق (ابوالمعالی دیده شود) .
سعیدبن محمدابراهیم رازی ك - ۴۱۷ .
سعید نفیسی - ۲۲۰، ۴۹۴ح، ۵۱۲ح، ۶۰۲، ۶۰۳ و ۶۰۴ .
سعید بن هبة الله (قطب راوندی دیده شود) .
سعیدی - ۳۶۶ .
سکاکی (بابا فغانی نیز دیده شود) - ۶۰۴۹
« - صاحب مفتاح (یوسف - سراج الدین ابویعقوب) - ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۳۱، ۵۸۰ .
سکوت (ابوالقاسم) - ۵۱۰ .
سلطان احمد ثالث - ۲۵۰ .
« احمد خان - ۱۴۷، ۴۶۱ .
« اویس ایلکانی - **۳۱**، ۲۲، ۲۳، ۴۳۸، ۶۰۶ و ۶۰۷ .
« بیگم بنت سلطان سلیمان - ۵۴۱ .
« حسین ابن سلطان اویس ایلکانی - ۶۰۶ و ۶۶۴ .
« حسین میرزا بایقرا - ۱۵۹، **۱۶۰**، ۴۷۶، ۵۳۸، ۵۳۹ح، ۵۶۹، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۸۱، ۵۹۲، ۶۸۹، ۶۹۱، ۶۹۲ .
سلطان سلیم خان - **۱۲۹**، **۲۵۵** .
« سلیمان - ۴۲۵ .
« سلیمان ابن سلطان سلیم - **۵۴۱** .
سلطان العلماء (خلیفة السلطان) - ۴۸ .
سلطان علی خلیفه - ۷۰۲ح .
« « مشهدی - ۲ .
« فرخ - ۴۶۱ .
« محمد پادشاه دکن - ۹۹ .
« « (پدرسلطان بایزید) - ۴۰۲ .
« « (برادرسلطان سنجر) - ۲۹۵ .
« « (پسرشاه طهماسب) - **۴۸۴** .
سلطان محمد (پسرفتحعلیشاه ملقب به سیف الدوله متخلص بسلطان) - [۴۷۷ - ۴۷۹] .
« محمود بن غلامعلی طبسی - ۴۶، **۱۳۳** .
« مراد ثالث - ۴۷۲ .
سلطان مراد ابن سلطان محمد - **۴۷۲** .
سلطانی بهبهانی نمایندهٔ مجلس - ۲۳۳ .
سلمان ساوجی (سلمان بن علاءالدین محمود ساوجی جمال الدین) - ۱۰۱، ۱۹۱، ۲۰۹، [۶۰۶-۶۰۸] .
سلمان فارسی - ۶۱۰ح .
سلوستردساسی (مستشرق) - ۹۲ و ۳۰۴ .
سلیمان بن ابراهیم علوی (نفیس الدین) - ۲۳۵ .
« « ابی سلیمان (ابوایوب مورانی) - ۴۱۹ .
« بید گلی کاشانی (صباحی) - ۴۶۱، ۷۰۳ .
« بن محمدخان قاجار - ك - ۶۱۹ .
« « « زهراوی - ۷ .
سمعانی - **۱۷۶** ح، **۶۰۳** .
سنائی حکیم (ابوالمجدمجدودبن آدم غزنوی) - ۱۹۱، ۴۶۶، [۴۹۳ - ۵۰۰]، ۵۸۸، (۶۰۸-۶۱۰)، ۶۷۲، ۶۷۷ و ۶۸۰ .
سنجرسلجوقی - سلطان - ۹۴، **۲۹۵**، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۶۵، ۶۱۰، ۶۳۶ و ۶۸۰ .
سنجری خراسانی - ۲۹۵، ۲۹۶ .
سنگلاخ - میرزای سنگلاخ - ۲ .
سودی - ۳۷۲ .
سوزنی (محمد بن علی یا ابوبکر ابن السلانی یا السلمانی) - ۱۹۱، ۶۰۲، [۶۰۹-۶۱۱] .
سهیلی خوانساری - ۶۴۹، ۶۷۷ .
سیبویه نحوی - ۸۳، ۲۷۰، ۳۰۶، ۳۷۳، ۳۸۳ .
سیدرضی (محمدبن حسین موسوی شریف رضی **رضی** دیده شود) .
سید مرتضی (علی بن طاهر علم الهدی دیده شود) .
سیدالشهدا (حسین بن علی علیه السّلام دیده شود) .
سیرافی - ۱۹۳، ۳۸۳ .
سیف الدوله آل حمدان - ۶۶۹ .
سیف الدین - خواجه - ۶۸۹ ح .
سیف الدین اعرج (سیف اسفرنگ) - [۶۱۲-۶۱۴] .

سیف‌الملك محمود - امیر - ۵۱۶ .
« (عباسقلیخان نوری) - ۱۱، ۱۳ و ۸۹.
سیواك (محمدبن علی) - ۴۴۴ .
سیوطی (جلال‌الدین - عبدالرحمن) - ۱۸۳، ۳۲۹، ۳۳۳ ، [۳۳۷-۳۴۱] ، (۳۴۶ - ۳۴۸) ، (۳۸۵-۳۸۶) ، ۳۹۸ ، ۳۹۹ و ۴۲۵ .

ش

شادان (مهراج) - [۶۱۴-۶۱۶] .
شارح مقامات (شریشی دیده شود) .
شافعی - امام - ۲۹۹، ۳۳۳، ۴۵۶، ۴۹۷ ح .
شامی - ۲۰۹ .
شاه ابدالان (قطب‌الدین حیدر) - [۶۵۶ - ۶۵۷] .
شاه ابواسحق (ابواسحق شیرازی) - ۱۵۳، ۲۳۳، ۵۱۳، ۵۱۵، ۵۸۰، ۵۸۱ .
شاه اسمعیل صفوی - ۱۲۹، ۲۲۹ ح ، ۴۶۱، ۴۶۲، ۵۴۳ .
شاه جهان - ۲۱۷ ح ، ۲۹۳، ۶۲۸، ۶۶۰ .
شاه داعی‌الله - ۵۸۱ .
شاهدی - ۲۵۴ .
شاهرخ (پسر امیرتیمور) - ۷۳، ۶۵۳، ۶۶۷ ح .
شاه سلطانحسین صفوی - ۳۳ ، ۱۰۵، ۱۰۷ ، ۱۱۰، ۱۴۶، ۲۳۹، ۳۱۷، ۵۹۶، ۷۰۰ .
شاه سلیمان صفوی - ۱۳۰ ، ۱۳۳ ، ۵۷۳ ، ۷۰۰ .
شاه شجاع - ۳۶۷، ۵۸۱ .
شاه صفی - ۲۱۰، ۵۶۲ .
شاه طهماسب صفوی - **۶۹ ، ۱۲۹**، ۱۸۹ ح ، ۱۹۰، ۲۲۹، ۲۳۱، ۴۶۱، ۴۸۴ ، ۵۳۵ ، ۶۱۸، ۷۰۲ .
شاه طهماسب گیلانی - ۱۹۰ ح .
شاه عباس اول - ۱۳۱، ۱۴۷، ۲۲۰ ، ۲۲۲ ، ۳۸۹، ۴۳۴، ۴۵۱، ۵۶۲، ۵۷۳ ، ۶۱۱ ، ۷۰۲ .
شاه عباس دوم - ۴۵۰، ۵۶۲، ۶۲۲، ۶۹۹ .
شاه قلی - ۲۲۹ .
شاه محمود (معاصر اولاد شیخ اویس) - ۶۰۶ .
« « بهمنی - ۵۸۱ .
شاه منصور بن شاه شجاع آل مظفر - ۲۳۴ ، ۴۳۸، ۵۸۱ .
شاه نعمت‌الله ولی - ۵۱۱، ۵۸۱ .
شبّر (سید عبدالله) - ۱۳۳ .
شبلی نعمان - ۶۲۲ .
شرف رامی (حسن بن محمد رامی تبریزی) - [۴۳۷-۴۳۹] ، ۴۷۸ .
شرف شفروه (شرف‌الدین عبدالمؤمن بن هبة‌الله مغربی اصفهانی) - [۸-۱۱] .
شرف‌الدین علی یزدی - ۵۴۳ ح ، ۶۹۸ .
« عیسی بن ملك العادل ابی بکر - **۳۸۳** .
« فضل‌الله (شفروه) - ۸ ح .
شریشی (ابوالعباس احمد بن عبدالمؤمن) - [۳۶-۳۸] .
شریف اجل (سیدرضی رجوع شود) .
شریف تبریزی - [۶۱۸-۶۱۹]، ۶۶۶ .
« تقی (ابن‌عتیق) - ۴۵۸ .
شریف رضی (سیدرضی - محمد بن حسین موسوی) - ۴۴، ۴۷، ۵۸، ۶۲، ۷۶ ، [۱۱۳-۱۵۹] و ۶۰۱ .
شریف‌العلماء - ۴۵۰ .
شفاء تبریزی (ملارضای قاضی عسکر) - ۲۲۴ .
شفیعا - ۶۳۵ .
شفیع شیرازی - حاج میرزا - ۱۶۵ .
شقوره یا شفروه (شرف شفروه دیده شود) .
شمس فخری - ۲۲۰، ۲۲۲ .
شمس‌الدین محمد بن حسن نواجی - [۷۲-۷۴] .
شمس‌الدین محمد بن شیخ زین‌الدین - ۳۱۸ ح .
« محمد بن صائن - ۵۱۵ .
« « « مراد - ۴۴، **۱۳۰** .
« معزّی - ۴۳۲ .
شمس منشی نخجوانی (محمد بن هندوشاه) - [۲۱-۲۴] ، ۱۷۷ ح ، ۲۱۴ و ۲۶۵ .

شمس العلماء گرکانی - **۲۴۱** .
شمنی - ۱۹۲ح و [۳۸۰-۳۸۲] .
شهاب اصفهانی (نصرالله - میرزا) - [۶۱۹-۶۲۰] .
شهاب الدین سهروردی - ۶۶۱ .
« « (رجوع به احمد بن محمد حجازی شود).
« « (صدراعظم بوده) - ۶۶۱.
« « احمد بن محمد حجازی - شیخ - ۳۷.
« « احمد منلا زاده سمرقندی خطابی - ۴۰۷ .
« « حکیم کرمانی - امیر - ۱۹۱.
شهابی - محمود (استاد دانشکده) - ۶۹ .
شهرت (شیخ حسین حکیم الممالك) - ۵۷۴.
شهید ثانی - ۲۰۶ح ، ۲۷۳ .
« ثالث (محمد تقی قزوینی) - ۱۳۵ .
شهرستانی (مؤلف ملل ونحل) - ۷۸.
« (سید هبة الدین) - ۵۸ ، ۷۴ ، ۱۱۵ ، ۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۱۲۰ ، ۱۲۲ ، ۱۲۳ ، ۱۲۴ ، ۱۳۳ ، ۱۳۷ ، ۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۱۴۶ .
شیخ الاسلام - ۴۱۹ ، ۴۲۱ ، ۴۲۲ .
« « اصفهان - ۶۴۲ .
شیخ زاده (عاشق) - ۲۱۳ .
« طوسی (محمد بن حسن) - **۷۶** ، ۱۲۰ ، ۱۲۳ ، ۲۷۳ .
« عراقی - ۲۹ .
« علی میرزا - ۴۷۲ .
« مفید (محمد بن نعمان) - **۱۵۱** ، ۵۸۰.
شیرین - ۴۵۶ .

ص

صاحب جواهر (شیخ محمد حسن) - ۳۳ ، ۱۴۹
« حدائق = صاحب لؤلؤ (شیخ یوسف بحرینی) - ۳۳ ، ۳۴ ، ۴۳ . **۴۴** ، ۵۲.
« دیوان الادب (اسحق بن ابراهیم فارابی دیده شود) .
« ریاض (سید علی) - ۲۲۴ ، **۲۲۵** .
صاحب ریاض العلماء - ۱۳۰ ، ۱۳۸.
صاحب الزنج - ۵۷ .
« ابن عباد - ۸۷ ، ۲۸۶ ، ۲۸۸ ح .
صاحب علی آبادی (میرزا محمد تقی) - ۲۶۲ ، [۶۲۴-۶۲۵] .
« مدارك (سید محمد) - ۴۲ ، ۴۱۱ .
« معالم (شیخ حسن) - ۴۱۱ .
حضرت صادق ع (امام ششم شیعه) - ۴۹۱ ح .
صادق بن امین ك - ۴۲۱ .
« انصاری - ۱۸۹ ح .
صالح بن سعید بحرانی ك - ۱۷ .
صالح قزوینی سید - [۶۲۰ - ۶۲۱ .
« مازندرانی - ملا - ۳۵۲.
صالحی خراسانی - ك - ۵۴۱ .
صائب میرزا محمد علی ابن میرزا عبدالرحیم تبریزی - [۶۲۲ ، ۶۲۴] ، ۶۵۹ ، ۶۶۰.
صبا (فتحعلیخان ملك الشعرا) - ۲۶۱ ، ۳۶۲ ، ۴۶۸ ، ۶۰۵ ، [۶۲۶-۶۲۷] .
صباحی - ۴۶۱ و ۷۰۳ .
صدرالافاضل (قاسم بن حسین خوارزمی) - **۳۸۳**.
صدرالدین علی (علیخان کبیر - سیددیده شود).
« « یمنی شیخ - ۶۵۳ .
« عمر خجندی - ۶۶۱.
« قونوی (صدر المحققین) - ۱۳۱ ، ۴۳۰ .
صدرالدین محمد تبریزی (نائب الصدر) - [۲۲۴-۲۲۵] .
« محمد سالکدهی - ك - ۲۰۲.
« محمد شیرازی (ملاصدرا) - ۲۴۳.
« مکرم بن یحیی ك - ۱۹۷.
صدرالممالك - ۱۸۸ .
« (امیر محمد صالح رضوی) - ۴۸۰.
صدوق (محمد بن علی بن بابویه) - **۲۶۶** ، ۲۸۶ .
صفدی (صلاح الدین خلیل بن ایبك) - ۷ ، ۳۷۶ و ۵۵۳ ح .
صفی الدین اردبیلی - شیخ - ۶۵۳.
صفی حلّی - ۳۷۳.

صفی‌الدین طریحی - ۲۷۲، ۲۷٤.
« علاء بن صفی‌الدین علی بسطامی - ٤٥٠.
« محمود بن ابی‌بکر ارموی - **۳۰۱**.
صلاح‌الدین پادشاه مصر - ٥٠٤.
« خلیل بن ابیك (صفدی) - ۷، ۳۷٦، ٥٥۳ ح.
« یوسف - ٥٠٥.
صنعان - شیخ ك - ٤۸.
صنعانی (شارح نهج البلاغه) - **۱۳۸**.
صوفی خلیل - ۷۰٤.
صهبا (محمدتقی) - [٦۲۷]، ٦۷۹، ۷۰۲.
صیرفی - خواجه عبدالله - ۸٥ ح.

ض

ضرار بن خطّاب - ٥۸٥.
ضمیری - ۲۱۳.
ضیاءالدین نصرالله (ابن‌اثیر) - ٤۲، ۲۹۹.
« یوسف بن خواجه اصیل‌الدین بن خواجه نصیرالدین طوسی - خواجه - ٤۸۷.

ط

طالب آملی - [٦۲۸].
طالع هروی (ایمانی) - [۱٦۰-۱٦۱]، ۲٦۷.
طاها بن خزام ك - ٥٥۲.
طاهر بن محمد الفاریابی (ظهیر فاریابی) - ۱۰۱، ۱۹۱، ۲۱۱، ٦۱۳ و [٦۳۱-٦۳٥].
طاهر بن علی (ثقة‌الملك) - ٦۷٦، ٦۷۷.
الطائع خلیفه عباسی - **۱٥۰**.
طبری - ٥۷.
طریحی - شیخ - ۱٥٤، ۱۹۲ ح، [۲۷۲-۲۷۸].
طرمّاح - ۱٥۷.
طغانشاه بن ارسلان - ٥٥۷، ٥٥۸.
طغانشاه ابن مؤیّد - **۵۵۸**، ٦۱۰، ٦۳۲، ٦۷۳.
طغرل بن ارسلان سلجوقی - **۵۲۸**.
طغرل بن ملکشاه - ۹.
طمغاج خان (جلال‌الدین ابراهیم بن حسین) - ٦۱۰ ح.
طمغاج‌خان (مسعود بن حسین) - ٦۱۰
طلحه - ٦۲.
طوغان هزارجریبی (میرزا طیّب) [٦۲۹ - ٦۳۰].

ظ

ظهوری ترشیزی (نورالدین محمد) - [٦۳۰-٦۳۱].
ظهیرالدین مرعشی - ۲٥۱ ح.
ظهیر فاریابی - ۱۰۱، ۱۹۱، ۲۱۱، ٦۱۳، [٦۳۱-٦۳٥].
ظهیر = قاضی - ۲۱۳.

ع

عادل - [٦۸-۷۱]، ۱۰۳، ۱۰٤، ۱۰٤.
« (ازشعرای خراسان) - ٦۹.
« (پادشاه لار) - ٦۹.
عادلشاه - ٦۳۱.
عادل بن علی - ٦۹.
« « مراد اردستانی - ٦۹.
عارف تبریزی اصفهانی ك - ٦۲۳.
عاشق اصفهانی - ٤۷۰.
عاشق - ٦۷۹.
عاصمی - ۳٥٦.
عالم اهل المشرق (میرسیدشریف جرجانی است) - ۳٦۷.
عالم ربانی (ابن میثم دیده شود).
عالم گیر - ۲۱۷.
عاملی (شیخ حرّ عاملی دیده شود).
عالمی - ۲۱۳.
عباس قمی = حاج شیخ - ۱٤٦.
عباس میرزا نائب السلطنه - ۱۷٤، ۱۷٥، ۲۲٤، ۲۲٥، ٥۰۰.
عباس بن نجف ك - ٤۱۸.
عباسقلی نوری (سیف‌الملك) - ۱۱، ۱۳، ۸۹.
عباسی بدرالدین (زین‌الدین) ابوالفتح عبدالرحیم ابن عبدالرحمن احمد شریف قاهری اسلامبولی - [٤۲٤-٤۲٦].

عبدالباسط ابن‌خلیل حنفی = شیخ - **۲۴۰**، ۲۴۲.
عبدالباقی صوفی ملقب به دانشمند - ۶۹، **۱۳۱** و ۱۳۲.
عبدالباقی نهاوندی - ۶۳۸.
عبدالجامع بن عمران بن ربیع - ۶۳۶.
عبدالجبار شیعی = قاضی - ۱۲۸.
عبدالجلیل بن حسن ك - ۳۷۱.
« نصیری = میرزا - ۲۶۷.
عبدالحجة ایروانی = سید - ۱۰۷.
عبدالحسین اصفهانی ك - ۱۶۴.
« حلّی ك - ۱۵۱، ۱۵۲ح، ۱۵۳، ۱۵۴.
عبدالحسین (ذوالریاستین) نعمةاللّهی شیرازی - حاج میرزا - ۱۳۱، ۵۰۹ح، ۵۱۰.
عبدالحسین طریحی - شیخ - ۶۲۰.
« (فیض‌علی‌شاه) - میرزا - ۴۸۹.
عبدالحکیم سیالکوتی - **۳۲۴**.
عبدالحی بن‌عماد (مؤلف شذرات الذهب) - ۱۱۴.
عبدالخالق (پدر بیدل هندی) - ۵۷۱.
عبدالرحمن (جامی دیده شود).
« بن اسحق الزجاجی - ابوالقاسم - **۷**.
عبدالرحمن (سیوطی دیده شود).
« بن‌عبدالعزیز - شیخ - ۲۴۰.
« بن‌علی الاماس - **۲۴۰**.
« بن عیسی - ۱۹۶.
عبدالرحیم بهاری - شیخ - ۲۱۳.
« خلخالی - سید - ۱۳۱.
« سوربهاری - ۲۲۷.
« ابن‌عبدالکریم صفی‌پوری - **۲۴۰**.
« ابن‌علی بن حسن لخمی میسانی عسقلانی مصری (قاضی فاضل) - **۵۰۶**.
« بن فیروزآبادی - ۲۳۷.
« هندی - شیخ - **۱۶۳**ح.
عبدالرؤف مناوی - تاج‌الدین - ۲۳۸.
عبدالرزاق بن شیخ داود - ۳۸۹.
« غوطی - ۴۱ح، ۴۲۰ و ۴۶.
« کاشانی - ملّا - ۳۵۰.
« بن‌محمد الیمینی ك - ۲۴۲.
عبدالرزاق الویری ك - ۲۵۳.
عبدالرسولی - ۵۹۰.
عبد الرشید دیلمی خطاط معروف ك - ۴۹۹ و ۶۴۹.
عبدالرشید بن‌عبدالغفور حسن مدنی تتوی [۲۱۷ - ۲۱۹]، (۲۹۳ - ۲۹۴).
عبدالرضا ابن محمد مبارك موسوی - ۲۹۱.
عبدالسلام احمد القویسنی - شیخ - ۱۴۵.
عبدالصانع ابن حاج علی خونساری - ۳۹۲.
عبدالصمد بن حسین عاملی - ۳۹۰.
عبدالعالی کرکی - شیخ - **۱۲۹**، ۳۵۸.
عبدالعزیز پادشاه بخارا - ۵۷۳.
عبدالعزیز پادشاه عثمانی - سلطان - ۲۶، ۲۸.
« جواهر الکلام - ۳۸۹، ۳۹۰.
« حلّی - ۲۳۸.
« ابن عمر - ۱۷۰.
« فرغلی انصاری - شیخ - **۳۵۶**.
عبدالعلی بن ملاعلی ك - ۳۸۶.
عبدالغافر - ۲۸۲.
عبدالغفار - ۴۴۸.
عبدالغفار تویسرکانی ك - ۱۴۲.
عبدالغفار بن عبدالکریم قزوینی - **۳۴۸**.
عبدالغفور لاری - ملّا - [۳۲۳-۳۲۴].
عبدالقادر بیدل - [۵۷۱-۵۷۲].
عبدالقادر - شیخ - ۲۳۶.
« بن محمد شریف مکّی ك - ۵۴.
عبدالقاهر نحوی جرجانی - شیخ - [۳۱۴-۳۱۶] و (۳۸۷ و ۳۸۸).
عبدالکریم حلبی ك - ۱۹۸.
عبدالکریم سعادت - شیخ ۱۴۸.
« بن عطاءالله اسکندری - **۱۷۱**.
« ابن میرزا محمد سعید اردستانی ك - ۱۵۶.
عبدالکریم بن محمد یحیی قزوینی - ۷۷، [۱۰۵-۱۱۲]، ۱۴۳، ۱۴۶.
عبدالکریم بن معصوم ك - ۴۹.
عبدالله (از دوستان ومعاصرین طوفان) - ۶۲۹.
عبدالله - میرزا - ۵۹۵.

عبدالله بن احمد مکی = جمال الدین یا عفیف الدین - **۳۵۷** ح .
عبدالله انصاری - خواجه - ۳۵۹ .
« بهبهانی - حاج سید - ۱۴۸ .
« بیك (جراح باشی نظام) - ۱۰۵ .
« خونساری ك - ۴۰۲ .
« بن شاه منصور قزوینی طوسی - ۳۴۲ .
« شبّر - سیّد - **۱۳۴** ، ۲۷۴ .
« بن شرف الدین حسن پادشاه یمن - **۳۳۹** .
« بن شریك - ۶۲ .
« شوشتری - ملّا - ۴۱۲ .
« بن عبدالجلیل ك - ۴۴۸ .
« بن عبدالرضا - ۲۹۱ .
« ابن عبدالعلی جزائری ك - ۴۲۱ .
عبیدالله عبیدی - **۳۱۳** .
عبدالله بن غلامعلی آل محسن - ۲۳۲ .
« کردی حسینی - ملّا - ۴۱۰ .
« بن محب الدین ابن شحنه - ۴۳۳ .
« المحمدیّه ك - ۹۲ .
« بن المدی حوالی حمیدی - **۳۳۹** .
« منشی طبری ك - ۴۵۹ .
عبدالله بن محمد بن احمد حسینی = سید جمال الدین نقره کار - [۳۶۹ - ۳۷۱] .
عبدالله میرزا - ۶۲۴ .
« بن نورالدین بن نعمة الله - سید - ۳۲۵ .
« نیشابوری - ۲۱۳ .
« یافعی - شیخ - ۱۹۳ ح .
عبدالله یزدی - ملّا - ۴۰۶، ۴۰۸ [۴۱۱ - ۴۱۳] .
عبداللطیف - میرزا - ۶۶۷ .
« تستری - سید - ۴۵۲ .
عبداللطیف بن عبدالله کبیر - [۲۲۶ - ۲۲۹] .
عبدالمجید درویش - ۴۵۳ [۶۳۵ - ۶۳۶] ، ۷۰۳ .
عبدالمحسن صوری - ۵۴۹ .
عبدالمحمد همدانی - ۴۷۲ .
عبدالملك (اصمعی) - ۵۹۹ .
عبدالملك برهانی - (پدر معزّی) ۶۸۰ .
عبدالملك بن مروان - ۲۸۸ .
عبدالمطلب کاشانی - میرزا - [۲۶۱ - ۲۶۳] .
عبدالمنعم جرجاوی - **۳۳۴** .
عبدالواحد (عالم عصر صفوی) - ۷۱ .
عبدالواسط بلقینی - ۲۳۹ .
عبدالواسع جبلی - ۱۹۱ [۶۳۶ - ۶۳۷] .
عبدالوهاب مشتهر بواعظ ملکی اصفهانی ك - ۱۷ .
عبدالوهاب بن علی استرابادی حسینی - [۴۱۵ - ۴۱۶] .
عبدالوهاب بن وجیه الدین (عفیف الدین) - ۲۴۳ .
عثمان بن عفان (رض) - ۵۸۵ .
عثمان بن محمد غزنوی - مختاری - [۶۷۲ - ۶۷۴] .
عذری (اسحق بیگ) - ۴۵۳ و [۴۶۹ - ۴۷۲] .
عربشاه ابن محمد حسینی استادی ك - ۵۸۳ .
عرفی شیرازی سید محمد بن خواجه زین الدین - ۵۲۴ ، [۶۳۷ - ۶۴۱] .
عزالدوله عبدالصمد میرزا - ۱۴۱ .
عزالدین آملی - [۵۷ - ۶۰] ، ۶۴۰ ح ، ۱۲۹ .
« (ابن اثیر) - **۲۹۸** و ۲۹۹ .
« زنجانی - ۳۴۵ .
عزالدین عبدالوهاب بن ابراهیم زنجانی - [۳۱۲ - ۳۱۳] .
« مسعود پاشا ابن سلطان نورالدین ارسلان شاه ابن مسعود صاحب موصل **۵۲۶** - ح ، ۵۳۰ .
عزالدین موسك صلاحی - امیر - ۳۳۰ .
عزیزالرحمن - ۲۱۷ ح ، ۲۱۸ .
عسجدی - ۶۴۵ .
عصام الدین اسفراینی (ابراهیم بن محمد دیده شود) عصمت - ۳۶۶ .
عضدالدین ایجی (قاضی عضد) - ۹۱ ، ۳۲۱ ، **۳۴۸** ، ۳۶۷ .
عضدالدوله دیلمی - ۲۱۲ ح ، ۶۶۹ ، ۶۷۳ .
« شیرزاد - **۶۷۳** ح .
عطّار - ۱۳۱ ، ۴۹۳ .
عطائی - ۳۲۳ .
عفیف الدین (عبدالوهاب بن وجه الدین بربهی) - ۸۴۱ .

عکبری - ۲۷۸.
علاءالدین جوینی (عطاملك) - ۵۱،۵۲.
علاءالدوله - ۶۶۷.
« سمنانی - ۵۱۵و۶۰۷.
« محمد خان - ۶۷۳.
علاءالدین علی - ۶۰۶.
« علیشاه - ۵۱۷.
« فیروزشاه - ۵۸۷.
« قاضی (مؤلف تاریخ حلب) - ۴۳۳.
« کرپ ارسلان - ۵۲۹.
علاءالدین گلستانه (علاءالدوله بن محمد بن - الامیرشاه ابوتراب)حسینی-[۶۰-۶۳]، ۱۰۵،۱۱۵،**۱۳۳**،۱۵۶،۱۵۷.
علاءالدین محمدبن تکش بن ارسلان-۶۱۲،۶۱۳.
« محمد خلجی - ۵۸۷.
« محمد شاه بلخی - **۵۱۸**.
« محمد شاه هندی - ۵۱۹.
علاء قونوی - ۳۳۳.
علاءالملك محمود خان طباطبائی تبریزی -۳۶۱.
علامه حلّی (حسن بن مطهر) - ۵۳،**۱۲۶**،۱۹۶، ۲۷۳.
علامه شیرازی (محمود بن مسعود - قطب الدین دیده شود) .
علامه مجلسی (محمد باقر بن محمد تقی) - ۵۵،۷۴، ۱۲۱،۱۳۴،۱۴۱،۳۲۵،۴۲۶.
علم الدین قاسم بن احمد اندلسی-[۳۸۲-۳۸۴].
علم الهدی بن صفی ك - ۲۹۱.
« پسر فیض - ۷۶.
علوی (احمد بن خضر اسکوبی) - ۲۶۰.
علی بن ابی طالب علیه السلام - ۷ ح،۱۴،۴۲،۴۳، ۴۴،۴۵،۴۷،۴۹،۵۲،۵۳،۵۸،۶۴،۶۷، ۶۹،۷۱، ۷۴، ۷۵،۷۶،۸۰،۸۱،۱۰۲، ۱۰۴،۱۰۶،۱۱۰،۱۱۲،۱۱۳، ۱۱۵، ۱۱۹،۱۲۲،۱۳۸،۱۵۵،۱۵۶، ۲۰۶، ۲۶۶،۲۷۳،۳۳۳،۳۴۲،۳۵۸، ۳۶۱، ۴۴۰،۴۴۷،۵۱۴ ح،۵۴۴،۵۵۲،۵۵۵، ۵۵۶،۵۵۷،۵۸۵،۵۹۰،۶۱۳، ۶۱۵، ۶۲۱،۶۲۴،۶۴۷،۶۶۶و۶۷۵.
علی بن الحسین زین العابدین ع - ۱۹۹.
علی بن موسی الرضا ع - ۵۷ ح، ۱۲۱،۱۲۶، ۱۳۳،۱۴۲،۲۷۳،۳۴۲،۴۸۰، ۶۲۱، ۶۴۹،۶۵۰و۶۹۳.
علی - شیخ - ۱۷.
علی آقای ایروانی - حاج سید - ۱۰۷.
علی بن ابراهیم - ۱۲۸.
« « « قطّان - ۲۹۰.
« « احمد حسینی ك - ۱۵۹.
« « « (سید علیخان کبیر دیده شود).
علی بن احمد الساوی - ۲۹۰.
« « احمد سینکی رازی ك - ۴۰۳.
علی بن محمد استرابادی (رجوع به میر سید شریف شود).
علی بن محمد استرابادی الفنجکردی -۴۴۷.
« « « « مهابادی - ابوالحسن - **۱۲۵**.
« « « « الهیتی - ۲۴۰.
علی بن اسحق (انوری دیده شود).
علی اصغر ك - ۴۵۴.
علی اکبر مؤلف میزان البلاغه -[۴۳۴-۴۳۵].
« ك - ۳۳۶.
« - میرزا - ۱۶۵.
« تبریزی - ۶۹۳.
« دهخدا - ۲۹۴،۶۰۳،۶۸۷.
« نهاوندی - ۱۲۱.
علیجان بن حیدرعلی ك - ۵۶۷.
علی بن جعفر بن حسین قدامه موسوی - ابوالقاسم مجدالدین - ۵۵۵،۵۵۶.
علی بن حسام الدین هندی مشهور به متقی - شیخ - ۳۰۱.
علی حسن - سید (مؤلف صبح روشن) - ۲۱۹.
علی بن حسن زواری - ۶۴ ح،**۱۲۹**.
« « « کزازی ك - ۳۳۹.

علی بن حمزه اصفهانی - ۵۵۳ .
« « « بن عمارة بن حمزه اصفهانی - ۵۵۳ ح.
علیخان زنگنه - شیخ - ۷۰۰ .
« ژنرال - ۲۸ ،
علیخان کبیر - سید (علی بن احمد نظام الدین) - ۱۰۳، [۲۰۴-۲۰۹] ، (۳۵۳-۳۵۴) ، ۳۵۵، ۳۸۱ ك ، (۴۰۱-۴۰۲) - ۴۱۱ ك و ۴۲۸ .
علی خیرآبادی - منشی - امام - ۱۶۵ .
علی بن سلطان هروی - ملا - ۲۳۹ .
« « سلیمان بحرانی ۵۲ .
علی سهل بن شیخ ابواسحق - ۵۱۳ .
علی شیرازی - میرزا - ۲۳۹ .
« « (متخلص به نیاز) - ۱۶۵.
علی بن طاهر (سید مرتضی علم الهدی) - ۴۲، ۷۶، ۱۱۴، ۱۱۹، ۱۲۰ ، ۱۲۱ ، ۱۵۱ ، ۲۶۵ .
علی بن عبدالعالی کرکی - ۲۸۱ .
علی بن فضل الله حسینی راوندی - سیّد - ۱۰۳، ۱۴۴ .
علی قاری استرابادی - عمادالدین - **۱۲۹** .
علی قلی خان گروسی - ۴۷۴ .
علی قلیخان واله - ۶۰۳ و ۶۵۰.
علی کلا - شیخ - ۵۸۱ .
علی محمد باب - میرزا - ۱۳۵ .
علی محمد تاجر دهشتی - حاج میرزا - ۴۲۱ ح .
علی بن محمد رضائی رومی - **۵۰۷** .
علی محمد حکمی اصفهانی - میرزا - ۴۳۹، ۴۴۹.
علی بن محمد بن الفرات - ابوالحسن - ۱۱۷ متن و ح.
علی بن محمد بن لیثی واسطی - [۷۴-۷۵]، ۱۴۶.
علی بن مطرز - ۳۹ .
علی بن محمد معصوم حسینی فاسی - ۲۳۹ .
علی ابن محمد ناشری - قاضی - ۲۳۵ .
علی مشتاق - سید - ۶۲۷ .
علی بن ناصر - **۱۳۹** .
علی بن ناصر غرنوی (برهان الدین) - ابوالحسن - ۴۹۸ .
علی قائنی ك - ۷۲ .
علی بن نظام ك - ۵۸۳ .
علی نقی بن اسمعیل موسوی ك - ۴۱۸ .
علینقی کمره ای (زین الدین) - [۶۴۱-۶۴۲].
علی نقی بن بهرام ك - ۳۳۴ .
علی نقی (مؤ بن دیوان) - ۴۹۹ .
علی نیك پی - ۲۱۳ .
علی واعظ تبریزی - حاج ملا - ۱۱۱، ۱۲۴ .
علی همدانی - سید - ۱۳۱ .
علی بن یوسف قفطی - ۱۹۵ .
علی بن یونس عامل نباطی - ۲۸۱ .
عمادخطاط معروف - میر - [۲-۴]، ۴۱۷ .
عماد خوئی (نظام الملك ثانی) - ۵۳۰ ح .
عمادالدین کاشی - ۲۴۲ .
عماد فقیه - ۱۹۱ ، [۶۴۲-۶۴۴] .
عماد کاتب اصفهانی (ابوعبدالله عمادالدین محمد بن محمد بن حامد بن محمد) - ۹۱ ، [۵۰۴-۵۰۹] و ۵۴۶ .
عمادی - ۱۹۱، ۲۶۱ .
عمر بن بحرین محبوب (جاحظ دیده شود) .
عمر بن بهاءالدین بشیطی ك - ۳۷۸ .
عمر بن خطاب رض - ۱۱۸ .
عمر ابن سید عزیز - سید - ۵۴۷ .
عمرو بن عاص - ۵۸۵ .
عمیدالدین فارسی - ۶۶۱ .
عندلیب (محمد حسین پسر ملك الشعرا صبا) - ۲۶۲ .
عنصری ابوالقاسم حسن بن احمد بلخی - ۱۹۱، ۶۰۲ و [۶۴۴-۶۴۵] .
عوفی - ۱۶۹ ، ۱۷۰ ، ۴۶۳ .
عهدی بن شمس البغدادی - **۴۴۹** .
عیسی بن عبدالکریم گجراتی - ابوالروح - ۲۳۹.
عیسی بن محمد صفدی - **۳۰۱** .
عیسی پیغمبر علیه السلام - حضرت - ۴۵۴ .
« - قاضی - ۷۰۴ .
« بن هشام - ۸۶ ، ۸۹ ، ۹۰ .

غ

غالب دهلوی (اسدالله) - ۱۶۳ .
غزالی - ۵۵۴ ح .
غضائری - ۶۴۵ .
غفور - ۳۲۱ .
غلام قادر - مولوی - ۱۶۵ .
غنیم بیك اوزبك - ۷۰۲ .
غیاث الدین (ممدوح وحشی) - ۶۹۸ .
غیاث الدین محمد رشیدی (وزیر) - ۲۱ ، ۲۲ ، ۴۴۵ ، ۵۱۴ .
« غیاث الدین رشید - خواجه (رشید) - ۲۱۴ .
« محمد (پدر ثنائی) - ۵۷۵ .
« بن محمدحسنی حسینی - ۴۱ .
« منصور دشتکی شیرازی - ۴۱ ، ۲۰۵ .
غیرتی شیرازی - ۶۳۸ .

ف

فارس بن زکریّا - ۲۹۰ .
فاطمه زهرا علیها سلام - حضرت - ۵۳ ، ۵۵۶ ، ۵۹۰ ، ۶۲۱ .
فارض - ۵۵۰ ح .
فتاحی - ۴۶۲ .
فتح الله رازی - میرزا - ۲۲۷ .
فتح الله کاشی - ملّا - [۱۶-۱۷] ، ۶۴۰ ح ، **۱۳۰** ، ۱۵۷ .
فتح بن خاقان - ۷۸ ، ۵۴۸ .
فتحعلی (آخوند زاده دیده شود) .
فتحعلیخان (صبا) - ۲۶۱ ، ۳۶۲ ، ۴۶۰ ، ۴۶۸ ، ۶۰۵ [۶۲۶-۶۲۷] .
فتحعلیشاه قاجار - ۱۷ ، ۲۸ ، ۲۹ ، ۳۰ ، ۳۱ ، ۳۲ ، ۵۵ ، ۱۷۴ ح ، ۲۰۳ ، ۳۲۹ ، ۴۵۶ ، ۴۶۰ ، ۴۶۱ ، ۴۷۱ ، ۴۷۷ ، ۴۷۸ ، ۴۷۹ ، ۴۹۱ ح ، ۶۰۵ ، ۶۲۴ ، ۶۲۵ و ۶۲۶ .
فتوحی - ۲۹۶ .
فتح بن علی بن محمد بنداری - ۵۰۵ .
فخر اسفندری - علی بن عمر - فقیهی - ۳۸۲ ح .
فخر الدین احمد (صدراعظم بوده) - ۶۶۱ .
فخر رازی - امام - ۴۲ .
فخر الدین عبدالله بن المؤید بالله - ۴۶ ، **۱۳۲** .
فخر الدین گرگانی - ۵۳۱ .
فخر الدین ماستری - خواجه - ۴۳۸ .
فخری قاجار - ۲۱۶ .
فخر الملك وزیر بهاءالدوله - ۱۵۰ .
فراغی - ۲۶۷ .
فردوسی - ۱۹۰ ح ، ۱۹۱ ، ۲۱۱ ، ۲۶۱ ، ۴۴۵ ، ۵۵۸ ، ۶۴۴ .
فرصت الدوله - ۲۰۴ ح ، ۵۸۱ .
فرمانفرما (فریدون میرزا) - ۳۷۸ .
فروغ اصفهانی (میرزا محمد مهدی بن محمدباقر اصفهانی نائینی) - [۲۸-۳۲] .
فروغی (محمدحسین) - ۱۴۹ .
فروغی (محمدعلی) - ۵۸۲ .
فرهاد - ۴۵۶ .
فرهاد میرزا - معتمدالدوله - حاج - ۳۴ ، ۱۵۸ ، ۲۱۱ ، ۲۴۲ ، ۲۹۱ ، ۴۶۷ ، ۵۵۲ .
فریدون - ۱۹۰ .
فریدون حسین میرزا - ۵۶۹ .
فریدوجدی - ۱۱۴ ، ۱۲۱ ، ۱۲۲ ، ۱۵۰ ح ، ۱۵۴ ح .
فضّال - ۲۹ ح .
فضل الله بن ابراهیم انصاری ك - ۳۲۸ .
فضل الله راوندی (سید) - **۱۲۵** ، ۱۲۷ .
فضل الله ساوجی - حج میرزا - **۶۷۰** .
فضل الله شرف الملك رضی الدین ابوالرضا - ۹۴ ،
فضل الله کاتب ك - ۲۶۶ .
فضل الله نصیر الملك - میرزا - ۲۴۲ .
فضل الله مستوفی ك - میرزا - ۲۱۷ .
فضل مولی خان متخلّص به فضل - ۱۶۵ .
فضلعلی قاجار - ۵۶۰ .
فضولی (محمد بن سلیمان) ۲۱۱ و [۶۴۶-۶۴۸] .
فغانی (بابافغانی دیده شود)
فلایشر - ۷۱ .
فلك المعالی (منوچهر بن قابوس) - ۶۸۴ .
فلوگل - ۸۲ ، ۳۳۷ ، ۳۹۹ .
فندرسکی - میر - ۲۵۵ .
فؤاد پاشا صدر اعظم دولت عثمانی - ۲۶ .

فیروزآبادی ابوطاهر مجدالدین محمد شیرازی شافعی - ۲۰۵، ۲۰۸ [۲۳۲ - ۲۴۷]، ۲۷۰، ۳۱۶،
فیشر - ۹۶.
فیض کاشانی (ملامحسن) - ۲۴، ۳۳، ۷۶، ۳۲۵، [۳۸۸-۳۸۹]، (۶۵۱، ۶۵۲).
فیضی (ابوالفیض بن شیخ مبارك ناگوری) - ۲۱۰، [۵۲۰-۵۲۴]، ۵۳۱ و ۶۳۸ (۶۵۲-۶۵۳).
فیلسوف الدوله (کاظم بن محمد گیلانی) - ۱۰۴.

ق

القادر - ۱۵۰.
قاورك آقا ابیوردیك - ۴۶۷.
قاسم آغا - ۴۵۶.
قاسم (قاسم انوار = قاسمی) - ۱۳۱، ۲۰۹، ۵۴۳، ۵۸۳، [۶۵۳-۶۵۶].
قاسمی تبریزی - ۶۶۵.
قاسم علی - ۲۶۸.
قاسم بن قطلوبغا الحنفی - **۸۲، ۳۱۸** ح.
قاضی فاضل - ۵۰۵.
قاضی نورالله - ۵۵۲، ۵۵۹، ۶۵۳.
قالی (ابوعلی) - ۳۷.
قائم آل محمد علیه السلام - ۲۸۶، ۵۷۳.
قاسم بن احمد اندلسی - علم الدین - [۳۸۲-۳۸۴].
قدسی شیرازی (محمد حسینی) - ۵۸۱.
قرة العین - ۱۳۵.
قرشی - ۴۴۶.
قره حصاری - (اختری مصلح الدین مصطفی بن شمس الدین) - ۲۲۰، [۲۶۳-۲۶۴]، ۲۶۵.
قره دده (کمال الدین دده خلیفه) - [۳۱۸-۳۲۰].
قزل ارسلان - اتابك - **۵۲۸**، ۵۲۹ ح، ۶۳۲.
قزوینی (میرزا محمد خان) - ۸ ح، ۹، ۹۴، ۱۶۹، ۱۷۰، ۴۶۴، ۴۹۳ ح، ۴۹۴ ح، ۴۹۵، ۶۷۳ ح، ۶۷۶ و ۶۸۰.
قزوینی (صاحب آثار البلاد) بسیار نام برده شده - ۴۶۲.
قطب الدین حبش - امیر - ۶۱۳.
« حنفی مکی - ۲۴۲.
« رازی - ۳۶۷، ۴۳۱.
« راوندی (سعید بن هبة الله بن حسن فقیه) - ۴۴، ۸۰، ۱۲۳، **۱۲۴، ۱۲۵**، ۱۲۷، ۱۳۰ و ۱۴۴.
قطب الدین سرخسی - ۱۷۰.
قطب الدین شیرازی (ابوالثناء محمود بن مسعود - [۴۲۹-۴۳۲]، ۳۵۰.
قطب الدین (قلج ارسلان) - ۲۵۰، ۲۵۱.
« کیدری (ابوالحسن محمد بن حسین) - ۶۱ ح، **۱۲۴**، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۸.
قطران تبریزی - ۲۱۳، [۶۵۷-۶۵۸].
قطرب ابو علی محمد بن المستنیر بن احمد بصری - [۲۶۹-۲۷۱]، ۲۸۲.
قفطی - ۱۲۵، ۱۸۱، ۱۸۳.
قلج ارسلان بن مسعود - ۲۴۷، ۲۵۰.
قنالی زاده (حسن چلبی) - [۴۷۲-۴۷۳].
قوام الدین عبدالله - ۵۸۰.
« قزوینی - ۴۳۴ ح.
« یوسف شیرازی - ۱۲۹.

ك

کاتبی (محمد بن عبدالله) - [۶۵۹].
کارکیا سلطان محمد - ۲۵۱.
« ناصر کیا پادشاه گیلان - **۲۵۱**.
کارلیل انگلیسی - ۵۹۹.
کارمك انگلیسی - دکتر - ۱۷۵.
کاظم رشتی - سید - ۲۸، ۲۹ ح، **۱۴۳**.
کاظم بن میرزا صادق ك - ۲۱۶.
کاظم علی نصیرآبادی - مولوی - ۱۶۵.
کافور اخشیدی - ۶۶۹.

کاکویار - ۳۵۶ .
کرمانی (اوحدالدین) - ۲۹ح و ۴۸۶ .
کلمان‌هوار فرانسوی (خاورشناس) - ۱۱۴، ۳۳۷.
کلیم (ابوطالب) - [۶۵۹-۶۶۰] .
کمال‌الدوله محمد حسن قاجار - **۱۴۷** .
کمال‌الدین - ۳۶۶ .
کمال اسمعیل اصفهانی (خلاق المعانی) - ۱۰۱-۱۹۱، ۲۰۹، ۲۶۱، [۶۶۱-۶۶۳].
کمال‌الدین (ابن‌میثم دیده شود) ،
کمال خجندی مسعود - ۱۹۱، ۵۸۱، ۶۵۵ . [۶۶۳-۶۶۵] و ۶۸۲ .
کمال‌الدین محمد (پسر ابن فارض) - ۵۵۱.
کمال‌الدین محمد بن معین‌الدین محمد فدشکوئی فسائی مشهور بمیرزا کمالا - [۴۲۶-۴۲۷] .
کمال‌الدین بن محمود کرمانی ك - ۴۹۹ .
کوکبی جیلانی (میرقاری) - **۱۴۷** .
کوکه - مسیو - ۳۰۶.
کوهی کرمانی - ۱۴۷، ۴۹۴ح، ۵۱۲ح.

گ

گپ - واقف انگلیسی - ۹۳ح .
گرشاسب - ۱۹۰ح .
گلندام (محمد - جامع دیوان حافظ) - ۵۸۱.

ل

لاد دهلوی - شیخ - ۲۲۹ .
لسان‌الملك سپهر - ۱۴۶ .
لسانی شیرازی - ۶۱۸، [۶۶۶-۶۶۷] .
لطف‌الله حلیمی - ۲۶۵.
لطف‌الله بن محمد بن عبدالمهدی البحرانی ك - ۴۸.
لطف‌الدین شکرالله تبریزی (مخمور تخلّص) غیراز مخمور معاصر اعتضادالسلطنه است - ۶۷۵ .
لطفی - [۶۶۷-۶۶۸] .
لؤلؤ (حاکم حمص) - ۶۶۹ .
لیث بن ادریس - ۲۹۰ .

م

ماجد بحرانی - سید - **۱۴۳، ۱۴۰**.
مالك - امام - ۳۳۰ .
مالك اشتر (مالك ابن‌حارث) - ۱۴، ۱۵، ۳۳، ۱۴۰، ۱۴۳، ۱۴۹، ۱۵۸.
مبارزالدین مظفری - امیر - ۵۱۳ .
مبارك (پدرفیضی است) - ۵۲۴ .
مبارك شاه غزنوی (فخرقواس) ۲۱۴.
مبارك بن عبدالکریم (ابن‌اثیر) - [۲۶۷-۳۰۲].
مبارك بن فاخر نحوی - ۷ .
مبرّد - ۵ .
متقی (علی بن حسام‌الدین) - ۳۰۱ .
متنبی (ابوالطیّب احمد بن حسن دیده شود) .
مجتبی مینوی - ۶۸۷ .
مجدالدوله - ۴۸۵ك.
مجدالدین خواجه نصیری - ۴۹ح، ۵۱ .
مجدالدین - ابوالفضل ساوجی [۶۷۰-۶۷۱]
« همگر - ۲۶۱، ۶۳۲ح .
مجذوب علیشاه - ۴۹۰ .
مجلسی اول - محمدتقی ۱۳۲ .
مجتهدالشعرا = مجمر (حسین طباطبائی زواری) - [۶۷۱-۶۷۲] .
مجیرالدین - ۹ح، ۱۷۰ .
مجیر بیلقانی - ۹ .
محب‌الدین حسن ك - ۶۴۴ .
محب‌الدین ابوالولید محمد بن محمد ابن شحنه - ۲۳۹، [۴۳۲-۴۳۴] .
محتشم‌السلطنه - جناب (اسفندیاری دیده شود).
محتشم کاشی - ۳۲۷ .
محدث نوری - ۱۲۳ .
محدث نیشابوری - ۲۸۶ .

محسن - حاج سید - ۳۵۳ .
محسن - میرزا - ۳۱ .
محسن‌خوشنویس (عمادالفقرا متخلص به حالی) - ۷۷، ۱۴۵.
محسن بن عبدالله بن فتحعلیشاه - ۶۷۴ ك .
محسن‌بن‌محمدطاهر قزوینی - ملّا - ۳۸۸.
محسن نعمت‌اللّهی - ۱۰۶، ۱۰۷.
محسن نواب - میرزا - ۴۷۹ .
محقق ثانی - **۵۷** ، ۳۵۸ .
محقق حلی(ابوالقاسم) -۲۷۳.
محمد اکبرعظیم آبادی - ۱۶۵ .
محمد بن عبدالله ص - ۱۸، ۳۴، ۳۸، ۶۵ح، ۸۲، ۱۰۴ح، ۱۰۷، ۱۱۵، ۱۱۸، ۱۲۷، ۱۵۵، ۱۷۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۹۷، ۲۰۶ح، ۲۲۳، ۲۳۶ح، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۷۹، ۲۸۱، ۲۹۰، ۲۹۱، ۳۰۸، ۳۱۶، ۳۳۲، ۳۳۸ ، ۳۴۱ ، ۳۴۷، ۳۵۲، ۳۷۷، ۳۸۷، ۳۹۵ ، ۴۰۱ ، ۴۳۳، ۴۴۱، ۴۴۶، ۴۴۸، ۵۴۴ ، ۵۶۲ ، ۵۷۳، ۵۷۷، ۵۸۵، ۶۲۱، ۶۲۴ ، ۶۳۶ و ۶۸۸ .
محمد جلال‌الدین - ۱۴۳ .
« بن ابراهیم بن‌اولغ‌خان‌ك - ۴۶۸.
« ابراهیم سبزواری - ۱۷۶ .
« بن ابراهیم طهرانی - شیخ - ۱۹۹ .
« بن ابی‌بکر - ۱۴۲ .
محمدبن ابی بکر مخدومی(دمامینی) - [۳۷۵-۳۷۸] ، ۳۷۹ .
محمد بن ابی‌بکر مخدومی اصفهانی- ابوموسی)- ۳۰۰ .
محمد بن ابی بکر بن عبدالقادر رازی حنفی (زین‌الدین)[۲۷۸-۲۷۹]-۲۸۰ .
« ابوالحسن - **۵۱۸** .
« بن ابوالقاسم ك - ۸۹ .
« « ابی‌نصر - ۱۵۷ .
محمدبن احمدازهر= ازهری-[۱۶۶-۱۷۳]، ۱۸۴، ۱۹۶، ۳۰۰، ۳۱۰.
محمد بن احمد اصفهانی - ابوبکر - ۲۹۰.
« « « بن‌محمدعلقمی(ابن‌علقمی)-۴۲، ۴۳ و ۴۷.
« « ادریس بن الیاس‌المرعشی - ۳۰۹ .
« « اسمعیل - ۶۵۰ .
« « اشرف ك ۲۵۳ .
« « افضل سرخوش - میرزا - **۴۷۳** .
« « اکبر - ۴۳۴ ح .
« « - جلال‌الدین - ۲۱۴ .
« « بیك - ۲۵۲ .
« « امین ك - ۱۸۶، ۱۸۷، ۲۷۲ .
« « - میر - ۲۵۳ .
« « استرابادی - ۲۷۳ .
« « نجفی ك - ۳۹۶ .
محمدباقر ك - ۲۹۷ .
« « بن حسنعلی‌حسینی طبیب اصفهانی ك - ۱۸ .
محمد باقر خونساری - میرزا - ۵۴، ۱۲۶ .
« « مدرس رضوی - ۴۷۹ .
« « بن ملّا ولی استرابادی ك - ۳۱۱ ، ۴۳۷ .
« « بن میرعربشاه مشهدی - میر- ۵۷۰.
محمدباقر لاهیجی نواب-[۱۷-۱۹] ، **۱۳۴** .
« بقاك - سید - ۱۰۴ .
محمدتقی ك - ۱۸۵، ۲۷۶.
محمد تقی - میرزا - ۲۸ .
« - حاج میرزا - ۴۳۹ و ۴۴۹.
« استرابادی ك - ۴۸ .
« ابن حاج باقر ك - ۳۹۱ .
« جاراللّهی‌طهرانی -۴۳۹ و ۴۴۹.
محمدتقی ابن میرزا زکی مازندرانی (صاحب علی آبادی) - ۲۶۲ ، [۶۲۴-۶۲۵] .
« شهید ثالث - ۱۳۵ .
« مدرس رضوی - ۴۷۹ ح .
« ابن سید حسین نصرآبادی - **۳۷۰** .
محمد بن نعمان - (شیخ مفید دیده شود) .

محمدتقی بن شاه محمد ك - ۲۱ .
« ابن امیرمؤمن قزوینی - ۱۳٤.
محمدتقی ابن‌ملایدالله **صهبا** - [۶۲۷]، ۶۷۹، ۷۰۲ .
محمد جامی ك - ۶۶۵ .
« جریر طبری - ۱۲۷ .
« جعفر ك - ۳۵۵ .
« بن‌جعفر - ابوسعید - ۱۸۳.
« جعفر البصری - ٤۸۰.
« « بن‌عنایت‌الله شیرازی ك - ۶٤۲.
« بن‌حاجی‌جمال اردستانی ك - ۳۵۱ .
« « جمهور الاحسائی - شیخ - ۱۰۳ .
« جواد ارگانی - ۲۰۵ و ۶۲۳ .
« جوکی - میرزا - ۶۶۷.
« جهان پهلوان - ۵۲۸، ۵۲۹.
« حافظ - ابوالفضل - ۱۵۳ ح .
« بن حبیب‌الدین - **۱۲۹** .
« حبیب‌الله - ۲۳۸ .
محمد بن‌حسن نواجی - [۷۲-۷٤] و (۵۰۰-۵۰۲) .
« ابن سید حسن - سید - **۱۹۶** .
« حسن بروجردی - بیدل - ٤۷۵ .
« « حسینی - **۳۶۶** .
« بن حسن شیروانی (ملامیرزا) - ۲٤۱.
« « « فارسی - ابوالحسین - ۳۱٤ .
« حسن بن قاآنی شیرازی (حکیم سامانی) - ۹۶ ح .
« « قاجار (کمال‌الدوله) - **۱۴۷** .
« « نائل مرصفی - **۱۳۶** .
محمدحسین ك - ٤٤۰.
محمد بن حسین (قطب کیدری دیده شود) .
محمدحسین - حاج ملا - ۲۳٤ ح .
محمد حسین بن محمد حسن مجتهد - حاج - [۵۰۹-۵۱۲] .
« « خان مروی - حاج - ۳۰۵ .
محمدحسین میرزا (حشمت‌الدوله) - ٤۷٤ .
« استرابادی ك - ۳۱۲ .
« خاتون‌آبادی - امیر - ۳۵۸ .
« خان (نظام الدوله صدر اصفهانی) - **۶۹۶**، ۹۸ .
« طباطبائی‌نائینی ك - ۵۶۹ .
« طبیب کاشانی - میرزا - ۲۶۳ و ۳۶۲ .
« عندلیب - ۲۶۲ .
« فروغی (ذکاء‌الملك) - ۱٤۹ .
« مشهدی ك - ۵۷۶ .
« نیریزی ك - ٤۵۹ .
محمدبن حسین موسوی (شریف رضی - سیدرضی) - [۱٤٤-۱۵۵]. **رضی** نیزدیده شود
محمدبن حسین ك - ۳۱۱ .
محمدحسین بن خلف تبریزی متخلّص به برهان - [۱۶۱-۱۶۵] .
محمدحسین بن علی‌نقی همدانی - **۱۴۱** .
« « فضل‌الله حسینی - ۲۹٤ .
« « محتشم - ۳۲۷ .
محمد حسین (نظیری نیشابوری) - [۶۸۹-۶۹۱] .
محمدحسین بن‌نورالدین موسوی حسینی جزائری - ۳۶ .
محمد حکیم‌باشی شیرازی - میرزا - ۳۶۲ .
محمد حلبی ، (رضی‌الدین ابوالبقا) - ۳۷۹ .
محمد حنفیه - ۶٤ .
« خوارزمی - **۸۳** .
« خان - آغا - ٤۶۱ .
« « قزوینی - میرزا (قزوینی دیده شود) .
« « (وزیر) - ۵۷۳ .
محمد خفری - شیخ - ۲۱۰ .
محمدخوئی (حکیم‌قبلی) - [۱۷۳-۱۷۶] .
« داود حسینی - ۲۶٤ .
محمدداود بن عبدالله (داودتخلّص) - [۵۹۰-۵۹۸].

محمد بن داود (ارسلان خان) - ٦٧٣ ح .
« درخشان - ١٨٠ ح .
« دشتی اصفهانی - شمس الدین - ٣٥٧، ٣٥٨ ح .
« (ذکاء الدوله) - ٨٢ .
« بن میرذوالفقار کرمی ك - ٣٣٩ .
« رحیم ك - ٦٦ .
« رسول برزنجی - سید - ٢٣٨ ح .
« رضا - ٢٧٦ ، ٥٢٨ .
محمدرضا کاتب اصفهانی ك - ٤٥٤
« رضا ابن علیخان طریشی ك - ١٥٦ .
« « « حاج بیگلر ك - ٥٣٦ .
« رضی بن محمد رحیم آشتیانی قمی ك - ٥٦٨ .
« « محمد شفیع - ٥٩٦ ، ٥٩٧ .
« رفیع بن محمدصادق شیرازی ك - ٦٢٧، ٦٣٦ ، ٧٠٣ .
محمد زمان - سید امیر - ٧٧ .
« « ابن حاج عبداللطیف تبریزی ك - ٣٤٢ .
محمد بن زید واسطی - ابوعبدالله - **١٣٥** ح .
محمد سحاب - سید - [٦٠٤-٦٠٦] و ٧٠٣ .
« سعدالله مراد آبادی - **٢٤٠** .
« سعید ك - ٦٤٠ .
« سلطان - آقا - ٥٨ .
« « - حاج شیخ - **١٤١** .
« سلمان بن عبدالباقی ك - ٢٥٢ .
محمد بن سلیمان بغدادی (**فضولی**) - ٢١١، [٦٤٦ - ٦٤٨] .
محمد بن سلیم گیلانی - ٣٤٣ .
محمد سنان - حاج - ٥٥٠ .
« سنجر حسینی - ٣٣٩ .
« بن شاکر بن جیعان - ابوالبقا - ٤٢٥ ح .
محمد بن شمس الدین ابی بکر رازی حنفی (زین الدین) [٢٧٨-٢٧٩] و ٢٨٠ .
محمد بن میر سیدشریف جرجانی - شمس الدین - ٣٦٧ ح .
محمد شاه قاجار - ٢٩ ، ٣١ ، ٣٢ ، ١٧٤ ح ، ١٧٥ ، ٤٦٠ .
محمد شاه هندی - ٢٣٨ ، ٤٧٣ ، ٦٩٣ .
محمد شریف ابهری ك - ٣١٢ .
« « ابن حاج حسن آملی ك - ٤١٤ .
« « ابن صفی قلی ك - ٥٧٦ .
« شفیع - میرزا - ٢٠٩ ، ٣٠٢ .
« « طباطبائی - ٤٥٠ ، ٤٥١ .
« صادق ك - ٣٤٥ .
« « (زری واخیراً متخلص به زیور - ٤٥٥ .
« « سبزواری ك - ١٧٦ .
« صالح برغانی قزوینی - **١٣٥** .
« صالح حسینی (خاتون آبادی) - امیر - ٣٣ .
محمد صالح روغنی - [١٤-١٦] - (٦٣-٦٦) - **١٣٣، ١٤٠** .
محمد صالح بن عبدالوهاب جوشقانی ك - ٢٢٣ .
« « « محمد رفیع طبیب رشتی ك - ٣٩٠ .
« « « محمد کاظم هزار جریبی - ٣١٢ .
محمدصالح نواب رضوی - امیر [٤٧٩-٤٨٢] .
« صدرالدین شیرازی (ملا صدرا شیرازی) - ٢٤٣ .
محمدطاهر (تنکابنی) - میرزا - ٦٢، ٩١ و ٢٠٦ ح .
محمدطاهر وحید قزوینی - [٦٩٩-٧٠٢] .
محمد بن طاهر حسینی - ١٦٠ .
محمد بن طیب بن محمد فاسی - ٢٣٨ و **٢٣٩** .
محمد ظهیر ابن حاج محمد زمان ك - ٣٥٢ .
محمد عباس شوشتری - سید - **١٤٠** .
« عبده - شیخ - ٨٧ ، ٨٩ ، ١٣٦ ، ١٣٩ ، **١٤١** ، ١٥٤ .
محمد بن عبدالله آشتیانی ك - ٤٦٨ .
محمد بن عبدالله (**کاتبی**) - [٦٥٩] .
« « عبدالخالق بن معروف - [٢٥١-٢٥٣] .
محمد بن عبدالرحیم ك - ٣٧٥ .
« « العمری بلالی - **٣٤٩** .
محمد بن عبدالصبور طبیب حکیم باشی قُبلی - محمد خوئی - [١٧٣-١٧٦] .

محمد بن عبدالغنی اردبیلی - [۳۴۳-۳۴۴] .
محمد بن عبدالغنی (عبدالعظیم حسنی) - [۳۵۵-۳۵۶] .
محمد بن سید عبدالکریم - ۴۷۳ .
محمد بن عبدالکریم ك - ۲۷۱ .
محمد بن عبدالکریم بیکسماتی ك - ۲۵۱، ۲۸۲ .
محمد بن عبدالمجید بن سامولی - **۳۹۵** .
محمد عسگر ك - ۳۹۶ .
« عصار تبریزی - سید - ۱۰۰ .
« علی - ۳۹۶ .
« علی - امام جمعه تون - ۴۸۹ .
« بن علی بصری - ابوالحسن - **۴۲** .
« علی بهبهانی - آقا - ۶۲ .
« جراح نظام ك - ۱۰۵ .
« جیلانی اصفهانی - **۱۴۴** .
« بن علی الرقا - ۴۹۴ ح، ۴۹۵، ۵۹۶ .
« بن علی ساوی - سعدالدین وزیر - ۳۴۹ .
محمد بن علی (سوزنی) - ۱۹۱، ۶۰۲ و [۶۰۹ . ۶۱۱]
محمد بن علی (صائب تبریزی) - ۶۰۰ [۶۲۲-۶۲۴]، ۶۵۹ .
محمد علیخان (مهر) - ۴۷۱ .
محمدعلی فروغی - ۵۸۲ .
« علیشاه قاجار - ۱۳۵ .
محمدعلی کاتوزیان شیخ - ۱۸۰ ح .
« بن علی کاشانی - سلطان - ۳۴۳ .
« « مشهدی معروف بسیواك - ۴۴۴ .
« علی ابن حاج محمدباقر تنکابنی ك - ۶۵۸ .
« « محمدرضی ك - ۵۳۵ .
« « « هادی ك - ۳۵۶ .
محمدعلی ابن مولانا باباتویسر کانی - [۳۴۱-۳۴۲] .
محمد بن علی بن موسی الرضا علیه السلام (حضرت امام جواد محمدتقی) - ۵۵۲ .
محمد علی بن میرزا عبدالحسین بن محمدعلی رقی طبسی (نورعلیشاه) - [۴۸۹-۴۹۲]، (۶۹۵-۶۹۶) .
محمدعلی میرزا - دولتشاه - ۵۵، ۴۷۴ .
محمدعلی ناصح کارمند وزارت فرهنگ - ۴۶۴ .
محمدعلی نجفی - ۱۷ ح .
محمدبن عمر (قورد آفندی) - **۳۵۹** .
« عیسی - مولا - **۲۸۰** .
« بن فصیح دشت بیاضی - ۱۸۸ .
محمد بن فضل الله (مجدالدین ساوجی) - ابوالفضل - [۶۷۰-۶۷۱] .
محمدقاری رودآوری ك - ۴۱۳ .
محمدقاسم بن خواجه محمدعلی اصفهانی (سراجا) - ۶۳۸ .
محمد قبلی (محمدخوئی - حکیم باشی - محمدابن عبد الصبور) - ۱۷۳، ۱۷۶، ۲۶۲ .
محمد قطة العدوی - ۳۳۴ .
« بن فرج گیلانی (رفیع الدین) - **۱۴۳** .
« بن قاسم غزی - ۳۱۸ ح .
محمد قاسم (سروری کاشی دیده شود) .
« بن حاج قرط کاتب ك - ۲۶۴ .
« بن قطب الدین - ۴۳۲ .
« بن ملا فتح الله قزوینی = واعظ (رفیع الدین) - ۳۱۷ .
محمدقلی ك - ۷۶ .
« قلی قطب شاه - ۴۴۲، ۴۴۳ .
« بن امیر قماج - ۶۵۸ .
« بن قوام بن رستم بلخی - ۵۲۸ .
« بن قیس - ۲۱۴ .
محمد کاسه لیس (امیرخسرو دهلوی دیده شود) .
« کاظم بروجردی - ك - ۱۰۲، ۲۴۵، ۴۰۲ .
« « شروانی - ۲۴۵ .
محمد کاظم واله اصفهانی - آقا - ۲۸، [۶۹۶-۶۹۷] .
« « بن عبدالغفور - ك - ۲۸۵ .
« « بن مفید استرابادی - ۲۹۱ .
محمد بن کمال الدین حسین انصاری ك - ۳۵۹، ۳۸۷ .
محمد گلندام - ۵۸۰، ۵۸۴ .
« لاد دهلوی - ۲۱۴، ۲۲۱ .

محمدحسن موسوی - ۵۳۷ .
محمدحسن میرزا - ۶۵۸ .
محمدبن محمد (فاضل اسفراینی) -[۳۷۲-۳۷۳].
« بن محمدرضای مشهدی - میرزا - ۳۷۵ .
محمدبن محمد شفیع طباطبائی (رضی‌الدین) - [۴۵۰-۴۵۱] .
محمدبن محمد شریف - ك -۳۳۸
محمدبن محمدشفیع شیبانی اثیرالدین ابوالکرم - ۲۹۸ .
محمدبن محمد صالح لاهوری ك-۲۴۶ .
محمدبن محمد عبدالکریم - ابوالکرم (پدر ابن اثیر)- ۲۹۱ .
محمدبن محمود دهدار - ۱۴۰ .
محمد محی‌الدین - **۱۳۹** .
محمد مرتضی زبیدی - **۲۳۸** .
محمد مروزی دیباجی (منتخب‌الدین) ۳۸۲ ح .
محمدبن‌المنیربن‌احمد بصری - ابوعلی = قطرب- ۲۷۰ ، ۲۷۱و۲۸۲ .
محمدبن مسعود سیرافی قالی - **۳۷۰** .
محمد مسیح‌بن نویدی شیرازی‌ك - ۴۶۷ .
محمد مشکوة - ۴۵،۴۷ح،۶۱،۸۰-۱۳۴ ، ۱۳۵ .
محمدبن مصطفی - سید - ۱۹۸ .
محمدبن مصطفی (داود زاده) - **۲۳۷** .
« بن مصطفی الوانی (وان‌قلی) - **۱۹۷** .
محمدمعصوم حسینی‌منصوری‌دشتکی- ك-۲۹۱.
« مناوی - ۲۳۹ .
« منجم - جلال‌الدین - ۵۶۷ .
« بن منصور - ابوسعید - ۸۷ .
« مؤمن - ۴۴۴ .
« « استرابادی - ۵۸۲ .
« « حسینی - ۴۴۳ .
« « قاینی ك - ۴۰۸،۴۱۳ .
محمدمؤمن بن‌علی‌حسینی استرابادی-[۴۴۲-۴۴۳] .و۵۸۲
محمدمهدی امام‌جمعه طهران - میر-**۱۳۴** و [۵۵-۵۸] .
« « عبدالرب آبادی- ك-۳۸۱،۴۱۳،۶۰۰.
محمد مهدی کجکجی - شیخ - **۱۳۳** .
محمدمهدی ابن‌علی‌اصغر قزوینی - [۳۷۳-۳۷۵].
محمد مهدی بن‌محمدباقر= فروغ‌اصفهانی - [۲۸-۳۲].
« بن‌محمدعلی ك - ۱۶۴ .
« بن حاج‌محمد یوسف ك - ۴۱۸ .
محمد نبی ك - ۳۷۴ .
محمد نجار - شیخ - ۷۴ .
محمد نصیر (نصرت) - [۴۷۹-۴۸۲] .
محمد نصیر (نصیرای‌همدانی)-۴۴۲ ،[۴۴۳ -۴۴۴].
« بن‌النعمان‌مفید (شیخ‌مفید)-**۱۵۱**،۱۱۷ح .
« نوربخش - سید - **۵۵۸**،۵۶۰ .
« ولی‌بن‌علی‌اصغر- ك - ۴۲۲ .
« هادی - ۷۵ .
« « بیرجندی - شیخ - **۱۴۱** .
محمد هادی (پسر ملا صالح مازندرانی) - [۳۵۲ - ۳۵۳] .
« « طبیب - ۳۸ح .
« « بن‌حاجی‌عبدالله آشتیانی ك -۶۸۱ .
« « قزوینی ك - ۶۷۹ .
« « بن‌محمد صادق حسینی ك - ۴۲۲.
« « بن معصوم بروجردی ك - ۳۵۵ .
« هاشم بن‌محمد قاسم ك - ۲۰۳ .
« بن‌هشام - ابوعبدالله - **۳۱۵** .
محمدبن‌هندوشاه - [۲۱-۲۴]،۱۷۷ح ، ۲۱۴،۲۶۵ .
« بن یحیی‌الصولی کاتب - ابوعبدالله - ۷ .
« « « القرافی - ۲۳۹ .
محمدیحیی بن‌شفیع‌قزوینی-**۲۳۹** ، ۲۴۰ ، [۳۱۶-۳۱۷] .
« بن یحیی‌شطرنجی (ابوبکرصولی)-**۵۵۳**، ۵۵۴.
« بن یعقوب دمشقی (ابن‌النحوی) -۳۳۶ح.
« « یوسف (ابوحیان‌نحوی)-۳۰۶،**۳۰۷**، ۳۳۳ .
محمدبن یوسف بیهقی وحیدی - [۴۴۵].

محمد یوسف بن محمد قاسم نطنزی ك ـ ۲۴۵.
محمود ـ ك ـ ۴۸۸.
محمودبن احمد زنجانی ـ [۱۶۶] ، ۲۸۰.
« بهاری ـ شیخ ـ ۲۱۳.
« خان تبریزی طباطبائی (علاء الملك) ـ ۱۴۹.
« خاطر بیك ـ ۲۷۸ .
« بن سلیمان ك ـ ۳۹۲، ۴۲۴ .
« شاه پادشاه کرمان ـ ۶۱۳ ح .
« شهابی ـ ۶۹ .
« بن شیخ ضیاء الدین محمد ـ ۲۲۰ .
« « عزالدین یوسف (بهاء الدین) ـ ۵۱۰.
« « عمر نجاتی ـ ۴۴۴ .
محمودبن عمر بن محمد بن منصور قاضی الزنجی السنجری العربی ـ [۲۹۴ـ۲۹۷].
« غزنوی ـ سلطان ـ ۵۵۸، ۶۴۴، ۶۸۹.
محمودبن شیخ محمد گیلانی (نجم الدین خواجه جهان) [۹۹ـ۱۰۲] .
محمودبن علی کرمانی ـ کمال الدین (خواجو) ـ ۱۹۱، ۲۶۱، ۴۵۵، [۵۱۲ـ۵۱۶] .
محمودبن مسعود (علامه شیرازی ـ قطب الدین) [۴۲۹ـ۴۳۲]، ۳۵۰ و ۳۶۴ .
« « یوسف ـ سید ـ ك ـ ۱۶۴.
محیی الدین خیاط ـ **۱۳۹**، ۱۳۸ .
« عبدالحی ك ـ ۴۱۰.
« عبدالقادر بن ابی القاسم مالکی مکی ـ **۳۰۸** .
« عربی ـ ۶۸۲ .
« یحیی شامی ـ ابی زکریّا ـ **۱۷۰** .
محیط طباطبائی ـ ۲۳۴ ح .
مختاری (عثمان بن محمد) [۶۷۲ـ۶۷۴] و ۶۸۱.
مخلوق ابن عبدالله بن سلام ك ـ ۵۵۲.
مخمور ـ [۶۷۵ـ۶۷۶].
« (لطف الدین شکرالله تبریزی) ـ ۶۷۵ ح.
مراد علی قومنی ك ـ ۳۴۴ .
« « قمشهٔ ك ـ ۱۶۵ .
مرتضی علم الهدی ـ سید (علی بن طاهر) ـ ۴۲، ۷۶، ۱۱۴، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۵۱، ۲۶۵.
مرتضی بن نورالله کازرونی ـ سید ـ ك ـ ۱۵۷.
« قلیخان ـ ۹۶ ح.
مرتضی قیلخان پسر میرزا علی محمد خان نظام الدوله ـ [۹۸ـ۹۹].
مَرْجان ـ ۵۴۱ .
مرشد کاتب شیرازی (مرشدبن میرك شیرازی) ـ ك ۵۱۶، ۵۳۲ و ۵۳۳ ح .
مرکلیوس مستشرق ـ ۵۴۷ .
مرندی ك ـ ۴۸ .
مریم ـ حضرت ـ ۴۵۴ .
المسترشد بالله ـ ۲ .
المستنجد بالله ـ ۹۴ ح .
مستقیم زاده (ابوالمواهب سعدالدین سلیمان) ـ ۲۵۰ .
مسعود بیك ـ ۲۰۹ .
مسعودبن عمر ـ (سعدالدین تفتازانی دیده شود).
مسعود سعد سلمان ـ ۵۵۵، ۶۷۳ ، [۶۷۶ـ۶۷۸] .
مسعود ـ سلطان (ممدوح مسعود سعد سلمان) ـ ۶۷۷ .
مسعود (سوزنی دیده شود) .
مسعودی ـ **۱۳۲** .
مسعود صاعدی ـ رکن الدین ـ ۶۶۱ .
مسعودبن محمود غزنوی ـ سلطان ـ ۶۴۵ .
مسلم ـ ۳۰۰ .
مسیح شیرازی ك ـ ۳۲۲ .
مسیو کوکه ـ ۳۰۴ .
مشتاق (سیدعلی) ـ ۶۲۷ ، [۶۷۹] .
مشرف الدین شفروه ـ ۶۳۲ .
مشکوة بیرجندی (سیدمحمد) ـ ۴۵ ، ۴۷ ح ، ۶۱ ، ۸۰ ، ۱۳۴ و ۱۳۵.
مشکور ـ شیخ ـ ۶۲۱ .
مشیر السلطنه ـ ۸۶ ح ، ۲۳۴ ، ۶۹۳ .

مصدق بن شیب واسطی - ابوالخیر - ۱۱۶ .
مصطفی آغا پسر قاسم آغا - ۴۵۶ .
مصطفی قونوی - حافظ - ۴۰۳ .
« بن محمد (خواجکی زاده) - ۱۴۴ .
مصطفی بن شمس الدین (قره حصاری اختری) - [۲۶۳-۲۶۴] ۲۶۵ .
مصلح الدین لاری - **۳۲۳** ، ۳۹۲ .
مطرزی - خلیفه زمخشری (ابوالفتح ناصر بن ابی المکارم عبدالسید بن علی مطرزی) - [۳۹-۴۱] ، ۲۸۹ ح و ۳۷۲ .
مظفر الدین شاه قاجار - ۱۴۷ ، ۲۱۹ .
مظفر علیشاه - ۶۹۵ .
مظهر الدین شیرازی - ۹۱ .
معویه - ۴۹ ، ۶۲ ، ۱۵۷ ، ۵۸۵ .
معتمد الدوله - حاج فرهاد میرزا - ۳۴ ، ۱۵۸ ، ۲۱۱ ، ۲۴۲ ، ۲۹۱ ، ۴۶۷ و ۵۵۲ .
معتمد الدوله (غیر از فرهاد میرزا) - ۵۵۲ .
« (حاکم اصفهان ظاهراً منوچهر خان است) - ۶۷۱ .
معروف بلخی - ۶۰۳ .
معروف بن حسان - ۲۹۰ .
معز الدین مخاطب به معز الملك ك - ۷۷ ، ۷۸ .
معزی (امیر معزی دیده شود) .
معصوم بن ابراهیم الخادم الحسینی ك - ۳۹۸ .
« علیشاه - ۴۸۹ .
معلم ناجی - ۱۴۵ .
مغربی - محمد شیرین - ۲۰۹ [۶۸۱-۶۸۴] .
مفلح صیمری - شیخ - ۲۸۱ .
مفید استرابادی - سید - ۲۹۱ .
المقتدر بالله - ۱۱۷ .
مقدس اردبیلی - ۴۱۱ .
مقصود علی - ۶۱۹ .
مکتبی شیرازی - ۱۴۷ ، ۴۶۷ .
ملك الجبال (قطب الدین محمد) - ۵۳۲ .
ملك خلاقی - ۱۴۱ .
ملکشاه - ۵۵۸ .
ملك الشعراء بهار - ۱۴۷ ، ۶۹۹ ح .
ملك الشعراء (فتحعلیخان صبا دیده شود)
ملك قمی - ۶۳۰ ، (۶۸۳-۶۸۴] .
ملکم خان ارمنی اصفهانی (ناظم الدوله) - ۲۶ ، [۶۶-۶۸] ، ۸۰ .
منتخب الدین محمد مروزی دیباجی - ۳۸۲ ح .
منجیك - ۶۴۵ .
منصور (ظاهراً خلیفه عباسی است) - ۴۱۹ ح .
« شیرازی - ۱۹۱ ، ۲۱۱ ، ۲۱۴ .
منظر (یوسف) ۴۷۴ .
منعم الدین (اوحدی شیرازی) ك - ۵۸۲ ، ۶۳۴ .
ملا (منلا) زاده - ۴۲۰ .
منوچهر شروانشاه - ۴۶۵ .
منوچهری دامغانی - ۴۳۵ ح ، ۴۷۱ ، ۶۴۵ ، [۶۸۴-۶۸۶] .
منیری - شرف الدین - **۱۸۹** ، ۱۹۰ ، ۱۹۱ ، ۲۱۰ ، ۲۱۳ و ۲۲۰
منیف پاشا - ۲۶ .
مورخ الدوله (احمد علی سپهر) - ۱۴۸ .
موسی بن عیسی ك - ۳۷ .
موفق الدین - ۴۲ ، ۴۶ .
مولانازاده (بدیعی سمرقندی) - ۲۷۱ .
مولوی رومی - ۲۰۹ ح ، ۲۶۱ ، ۵۱۰ ، ۵۶۰ ، ۳۵۹ .
مولوی الهندی - **۱۳۷** .
موهوب بن احمد جوالقی - ابومنصور - ۷ .
مؤید (جدّ نظامی) - ۵۲۵ .
مهابادی (علی بن احمد - ابوالحسن) - **۱۲۵** .
مهدی بروجردی - سید (بحر العلوم) - ۲۲۴ ، ۲۲۵ .
مهدیخان منشی نادرشاه - میرزا - ۱۶۰ ، ۱۷۳ ، ۱۷۴ ، ۲۶۷ ، [۲۶۸-۲۶۹] ، ۵۳۹ ح ، ۶۲۹ ، ۶۹۴ .
مهلب بن حسین بن برکات - ۲۱ .
مهلهل - ۱۹۴ .
مهیار دیلمی - ۱۵۱ ، ۵۴۹ .
میدانی - ۲۲۱ .

میر آصف قزوینی - **۱۴۳** .
میرداماد - ۶۹ .
میر سید شریف جرجانی (علی بن محمد استرابادی)- [۳۶۶-۳۶۸] ، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷ ، (۵۱۳-۴۱۴) ، ۴۲۰ ، ۴۲۱ ، ۴۲۲ ، ۴۲۳ ، ۶۰۳.
میرعلی هروی - ۲ .
میرعلی کاتب ك - ۵۷۹ ، ۶۱۶ ، ۶۱۷ .
میرعماد حسنی خطاط ك - [۲-۴] ، ۶۱۷ .
میرقاری کوکبی جیلانی - **۱۴۷** .
میرمعصوم - ۶۵۹ ، ۶۶۰ .
میرزا آقاخان کرمانی - ۲۵ .
« « صدر اعظم نوری - ۳۰ ؛ ۳۱ ، ۱۷۵ ، ۳۷۱ ، ۶۲۰ .
میرزا جان‌باغنوی شیرازی - ملّا - ۴۱۱، ۴۱۴، ۴۲۱.
میرزا قلي (میلي) - **۵۷۵** .
میرزا کمالا (کمال‌الدین محمد فسائي دیده شود).
میرزا کوچك ك - ۴۵۳ .
« « (وصال) - **۱۳**، ۱۴۱ و ۶۹۸ ح .
میرزای‌شیرازی (میرزا محمدحسن) - **۱۴۱** .
میلانی (محمدبن‌عبدالرحیم است که‌در کشف‌الظنون **بلالی** ضبط شده) - ۳۴۹ .
مهر (محمد علیخان) ۴۷۱ .

ن

نابغهٔ جعدی - ۵۸۰ .
نابلسی - **۳۵۸** ح .
ناجی ابن‌محمد قفطانی ك - ۶۲۱ .
نادرشاه - ۱۶۰، ۱۷۳، ۲۶۷، ۲۶۹ ، ۴۵۲، ۴۷۳، ۶۲۹، ۶۹۳ .
ناصرخسرو - ۲۱۵، ۶۵۷، [۶۸۶-۶۸۸].
ناصرالدین - امام خواجه - ۱۷۰ .
« بارزی - ۳۷۶ .
ناصرالدین‌شاه - ۲۸، ۳۱، ۳۲، ۴۵، ۶۷، ۹۶ ح، ۱۳۵، ۱۷۵، ۲۱۶، ۲۶۲، ۶۱۹ .
ناصرالدین (مطرزی) - [۳۹-۴۱]، ۲۸۹ و ۳۷۲ .
ناصرالشریعه منصور - ۴۱ .
الناصرلدین‌الله (احمدبن‌المستضیی بالله عباسی) - ۵۰۰ .
ناظم‌الدوله (ملکم‌خان‌ارمنی) - [۶۶-۶۸].
نائب‌السلطنه (عباس میرزا دیده شود) .
نائب‌الصدر تبریز ابن محمدرضاصدرالدین - تبریزی - [۲۲۴-۲۲۶] .
نائب‌الصدر (مؤلف طرائق الحقائق است که از مآخذمیباشد ومکررنام برده شده) .
نجاتی (محمودبن‌عمر)- [۴۴۵]، ۴۴۸ .
نجاشی - **۱۲۰**، ۱۲۳.
نجفعلیخان حجری - ۱۶۳ ح .
نجم‌الدین (خواجه‌جهان - محمودبن‌محمد گیلانی)- [۹۹-۱۰۲] .
« عبدالغفار بن عبد الکریم - **۳۶۴** .
« کبری - شیخ - ۲۰ .
ندرعلی - ۲۶۷ .
نسفی - ۳۲۱ .
نسیمی - ۶۵۹.
نصرآبادی - ۲۳، ۴۴۴ .
نصربن احمد سامانی - ۶۰۳.
نصرالله - ۲۶ .
نصرالله بن ابوالقاسم ك - ۲۴۷ .
نصرالله تقوی - حاج سید (رئیس دانشکده) - ۶۴ ح، ۶۵، ۶۹ ح، ۸۶، ۲۲۷، ۲۴۱، ۶۵۸، ۶۸۷ .
نصرالله (ضیاءالدین - ابن‌الاثیر جزری) **۴۲**، ۲۹۹.
« بن‌ملانتجعلی دزفولی - حاج - ۴۵، ۱۳۵.
نصرةالدین ابوبکربن‌محمدبن ایلدگز - ۵۲۹، ۵۳۰ و ۶۳۲.
« ملك - ۶۴۱ .
نصرت = محمد نصیر نصرت - [۴۷۹-۴۸۲] .
نصیرای همدانی (محمد نصیر) - ۴۴۲، [۴۴۳]، ۴۴۴.
نصیرالدوله - ۲۵ .

نصیرالدین طوسی - خواجه - ۴۲ ، ۴۷ ، ۵۰۰ ، ۳۳۱ ، ۳۵۰ ، ۳۶۴ ، ۳۶۵ ، ۴۲۹ ، ۴۳۱ ، **۴۴۶** ، ۴۸۸ ح .
نصیر بن فرج ك - ۳۰۸ .
نظام استرابادی (نظام معمائی) - **۲۱۱** ، ۵۷۶ ، [۶۸۸ ، ۶۸۹] .
نظام الدین اعرج (حسن بن محمد بن حسین نیشابوری) - [۳۵۰-۳۵۲] .
نظام الدین افضل بن قاضی محمد - ك - ۲۸۴ .
« اولیا - ۵۱۷ ، ۵۱۹ ، ۵۸۶ .
« پانی پاتی - ۲۵۵ .
« حیدر (اوباش) - ۱۶۵ .
نظام الدین عثمان خطائی - [۴۰۶-۴۰۹] .
« گیلانی (حکیم الملك) - ۲۰ ، ۵۳ ، **۱۳۱** .
« محمد - ك ۴۸۵ .
نظام معلیشاه (احمد بن حاج عبدالواحد کرمانی) - ۴۹۰ ، ۴۹۱ .
نظام الملك - خواجه - **۱۷۹** ، ۲۱۳ ، ۵۱۵ .
« ثانی (عماد خوئی) - ۵۳۰ ح .
« (پسر صدراعظم نوری) - ۳۱ ، ۳۷۱ ، ۶۲۰ .
نظامی اثیری نیشابوری - ۵۳۲ .
« عروضی - ۵۳۱ ، ۵۳۲ ، ۵۵۵ ، ۶۰۲ ، ۶۰۳ .
« منیری سمرقندی - ۵۳۲ .
« گنجوی (ویس بن یوسف) - ۱۹۱ ، ۲۰۹ ، ۵۱۴ ، ۵۱۷ ، ۵۲۱ ، ۵۲۳ ، [۵۲۴-۵۳۸] ، ۵۳۹ ، ۶۳۹ .
نظرعلی جیلانی - ملّا - ۳۸۹ ، ۳۹۴ .
نظیری نیشابوری (محمدحسین) - [۶۸۹-۶۹۱] .
نعمت الله بن احمد بن مبارك رومی - [۲۶۵-۲۶۶] ، ۳۶۴ ،
نعمت الله ولی - شاه - ۵۱۱ ، ۵۸۱ .
« جزائری سید - ۱۳۳ ، ۲۰۴ ، [۳۲۳ - ۳۲۷] .
نعمت الله (روشنی زاده) - ۲۶۵ .
نقیب ابواحمد (حسین - پدر سیدرضی) - ۱۱۶ .
نقی بن علی ك - ۳۶۰ .
نوائی (امیرعلیشیر دیده شود) .
نواب (محمدباقر لاهیجی) - [۱۷-۱۹] و **۱۳۴** .
نواجی (محمد بن حسن) - [۷۲-۷۴] ، (۵۰۰-۵۰۲) .
نوح افندی - ۴۶۲ .
نوح بن مصطفی مفتی - ۲۹۶ .
نورالدین ارسلان شاه پادشاه موصل - **۵۲۶** ح .
نورالدین محمد ترشیزی (ظهوری) - [۶۳۰-۶۳۱] .
« محمد لاهیجی ك ۶۴۱ .
« منشئ - ۲۱ .
نورعلیشاه (محمدعلی بن میرزا عبدالحسین) - [۴۸۹-۴۹۲] ، (۶۹۵-۶۹۶) .
نورعلی ابن غانم مقدسی - **۲۳۹** .
نورمحمد علی - ۳۲۴ .
نورمحمد بن قاضی عبدالعزیز محلی - **۱۳۰** .
نوفل بن حرث - ۵۸۵ .
نویدی شیرازی - ۴۶۷ ، ۴۷۴ .
نیاز (سید علی شیرازی) ۱۶۵ .
نیازی حجازی - ۲۱۳ ، ۱۲۱ .

و

واحدی محقق - شیخ - ۱۹۱ .
واله اصفهانی - (محمد کاظم) - ۲۸ و [۶۹۶-۶۹۷] .
واله داغستانی - ۶۰۳ ح ، ۶۵۰ .
وبری - امام - ۱۲۳ ، **۱۲۴** ، ۱۲۷ .
وحشی کرمانی - [۶۹۷-۶۹۹] .
وحید دستگردی - ۴۶۲ ، ۴۸۷ ح ، ۴۸۸ ، ۵۲۵ ح ، ۵۲۸ ، ۵۳۳ ح ، ۵۳۹ ح .
وحید قزوینی (محمدطاهر) - [۶۹۹-۷۰۲] .
وحیدالدین محمد (پدر انوری) - ۵۶۵ .
وحیدی بیهقی - [۴۴۶] ، ۴۴۷ ، ۴۴۹ ك .

وحیدی تبریزی - ۱۰۰، [۴۴۰-۴۴۲]، ۴۴۹.
وزیرلشکر (میرزا داود خان بن میرزا آقاخان) - ۶۶، ۶۲۰.
وصال شیرازی - **۱۳**، ۱۴۱ و ۶۹۸ ح.
وقار بن وصال - **۱۴۱**.
ولی بیك - ۴۰۷، ۷۰۵.
ولی دشت بیاضی - ۱۸۹ ح، ۵۷۵، ۵۷۶، [۷۰۲-۷۰۳].
ولی الدین - ۷۰.
ولی محمد میرزا (خسته) - ۴۷۱.
ویتو - (مسیو) - ۳۰۴.
ویس بن یوسف بن زکی (نظامی گنجوی دیده شود).

ه

هاتف اصفهانی - ۶۷۹، [۷۰۳-۷۰۴]
هاتفی (ملاعبدالله) - [۵۴۲-۵۴۶].
هارون بن علی منجم - **۵۰۶**.
هارون بن موسی بن عبدالملك - ۵۹۸.
هاشم بحرانی - سید - ۴۴، ۲۸۶.
هاشم ربیع زاده - ۶۸.
هبةالله (پدر ابن ابی الحدید) - ۴۱ ح.
هجری (ابوالقاسم) - ۴۵۵.
هداد سرهندی - ۲۱۴.
هدایت الدین شکرالله ایموری ك - ۶۶۲.
همام تبریزی - ۴۴۶.
همایون اسفراینی - [۷۰۴-۷۰۵]
هندوشاه نخجوانی - ۲۱، ۴۶، ۲۲۱.
هوشنگ ابن ابوالملك بن فتحعلیشاه قاجار - ۱۵۵ ك.

ی

یافعی (ابومحمد عبدالله یمنی) مؤلف مرآت الجنان - ۱۹۲ ح، ۳۳۰.
یاقوت (صاحب معجم البلدان) - ۱۷۶ ح، ۱۸۱، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۹۲ ح.
یاقوت ابن نوبخت - ۴۲.
یاقوت مستعصمی - ۸۴، **۸۵** ح.
یحیی بن ابراهیم بن یغرش - ۳۶۵.
« « حمزة العلوی - **۱۳۶**.
« «سعدون قرطبی (ابن الدهان) - ۲۹۸، ۲۹۹.
« « معطی بن عبدالنور - ۱۹۷.
یزید بن معویه - ۱۹۳.
یزیدی - ۱۹۴.
یعقوب اسفراینی = ابویوسف - **۱۴۷**.
یعقوب - سلطان - ۶۴۹، **۷۰۴** ح.
« بن ابوالحسن ك - ۶۸۷.
« هذیانی - ۴۳۰.
یوسف - پیغمبر ع - ۶۴۱.
« - شاه - ۴۸۸ ح.
« اعتصامی (اعتصام الملك) - ۱۳ و **۱۷۷** ح.
« آفندی اسیر - شیخ - ۱۳.
« « النبهانی - شیخ - ۱۰.
« ابن شیخ اویس چشتی ك - ۲۱۶.
« بحرانی - شیخ - ۲۰۴ ح.
« - حاج شیخ (پدر مؤلف) - ۴۲۱، ۵۸۰.
« بن خضر بحیری - ۲۴۴.
« عروض نیشابوری - ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۸.
یوسف (منظر تخلص) - ۴۷۴.
« بن مؤید (پدر نظامی) - ۵۲۵ ح.
« نصیب - ۱۴۵.
« یعقوب اسفراینی - ابو (قاضی) - **۱۴۷**.
یوسفی - ۲۰۹.
یونس بن عبدالاعلی - ابوموسی - ۴۵۶.

❀❀❀

پوزش نگارنده امیدوار بود که فهرست اعلام و کتب متفرقه را بطرزی تنظیم خواهد نمود که در آن نقص فهرست های دیگر کتابها نباشد، بدبختانه در هنگام تهیه وچاپ دچار ناخوشی درازی گردید واین آرزوی او انجام نیافت.

فهرست کتب این مجلد

کتابهائی راکه در این مجلّد از فهرست در شش فصل معرّفی کرده‌ایم اینك بترتیب حروف تهجّی در اینجا مرتّب نموده وعربی بودن کتابی را بدین نشانه (+) وترکی بودن آنرا بدین (×) علامت وفارسی بوون هریك را به‌نداشتن چیزی نشان داده‌ایم وچون نسخه ای پیوستهٔ یکی از این کتابها باشد ودر این مجلّدجای معرّفی از آن نبوده باحروف سیاه نگاشته شده است.

آتشکدهٔ آذر (تذکره) ٤٥٢-٤٥٦
آداب المشق ٢-٤
+الابیات الحسان المجرّدة من وفیات الاعیان ٤٥٦-٤٥٧
×اختری = لغت کبیر اختری ٢٦٣-٢٦٤
+ادب الکاتب ٤-٨
+الاسعاف ٤٥٧-٤٥٩
اسکندرنامه (یکی از کتابهای خمسه نظامی است آن کتاب دیده شود) ٥٢٩
اشترنامه (یکی از کتابهای خمسه حسینی است) ٥٠٩-٥١٢
+اطباق الذّهب ٨-١١
+اطواق الذّهب ١١-١٤
+اغناء الادیب = شرح مغنی اللبیب ٣٧٣-٣٧٥
افتخار الملوك (نام یکی از قصائد اظهری است) ٥٦١
اقبال نامه (یکی از کتابهای خمسه نظامی و جزئی از اسکندرنامه است) ٥٣٠
+الفیّه ابن مالك ٣٠٣-٣٠٦
القاب العروض ٤٤٨
امواج العباد (نام یکی از قصائد اظهری است) ٥٦١

انجمن خاقان ۴۵۹-۴۶۱
+ الانموزج = موجز البیان (رساله درمعانی وبیان وبدیع) . . . ۴۱۵-۴۱۶
+انوار الربیع ۴۰۱-۴۰۲
انوار العیون (نام یکی ازقصائد اظهری است) ۵۶۱
انیس العارفین (پیوستهٔ **دیوان قاسم انوار** شمارهٔ ۲۶۶ کتابخانه است) ۴۵۳-۴۵۶
انیس العشاق (پیوسته شمارهٔ ۳۸۱ کتابخانه است) ۶۳۴
+اوضح المسالك (شرح الفیه ابن مالك) = التوضیح ۳۰۶-۳۰۸

ب

بدایع الاسحار ۴۴۸
بدایع اللغه ۱۶۰-۱۶۱
برهان قاطع ۱۶۱-۱۶۵
بزم خاقان = تذکرة السلاطین ۴۷۷-۴۷۹
×بنگ و باده ۶۴۶-۶۴۸
+البهجة المرضیّه (شرح الفیه سیوطی) ۳۳۷-۳۴۱

ت

تحفة الاغنیاء (نام یکی ازقصائد اظهری است) ۵۶۱
تحفة الخیال (« « « «) ۵۶۱
تحفة سامی (تذکره شعراست) ۴۶۱-۴۶۳
تحفة الشعراء ۴۴۹
تحفة الصغر (یکی از دیوانهای امیرخسرو است) ۵۹۱-۵۹۲
تحفة العراقین ۴۶۳-۴۶۹
تحفة الغریب = شرح مغنی اللبیب ۳۷۵-۳۷۸
تذکرة الاولیاء = مقامات العارفین (پیوستهٔ دیوان قاسم انوار شمارهٔ ۲۶۶ کتابخانه میباشد) ۶۵۳-۶۵۶
تذکرة السلاطین = بزم خاقان ۴۷۷-۴۷۹

تذکرة الشباب = سفینة الانشاء ۲۸-۳۲
تذکره اسحق ٤٦٩-٤٧٢
×تذکره حسن چلبی = تذکره قنالی زاده ٤٧٢-٤٧٣
تذکره خوشگو = سفینه خوشگو ٤٧٣-٤٧٥
تذکره دولتشاه سمرقندی (تذکرة الشعراء) ٤٧٥-٤٧٧
×تذکره قنالی‌زاده = تذکره حسن چلبی ٤٧٢-٤٧٣
تذکره نصرت = خلاصهٔ لطائف الخیال ٤٧٩-٤٨٢
تذکره هفت اقلیم ٤٨٢-٤٨٦
ترجمهٔ خطبة البیان (از نورعلیشاه و پیوسته دیوان اوست) . . ٦٩٥
ترجمه عهدنامه مالك اشتر (یا شرح آن) ١٤-١٦
ترجمه نهج البلاغه (شرح ملافتح الله کاشانی) = تنبیه الغافلین . . . ١٦-١٧
ترجمه نهج البلاغه (شرح محمد باقر لاهیجی) ١٧-١٩
+ترکیب الفیه = تمرین الطلاب ٣١٣-٣١٤
ترکیب بند جامی (قسمتی از دیوان اوست) ٥٧٩
+ترکیب کافیه ٣٠٨-٣٠٩
توزوك تیموری (پیوسته شماره ۱۵۰۲ کتابخانه است) . . . ٤٤٠
+التصریح بمضمون التوضیح (شرح اوضح المسالك) ٣٠٩-٣١٢
+تصریف ـ العزّی فی التصریف ٣١٢-٣١٣
+تقریرات شریف العلما ؟ ٤٥٠
+تلخیص المفتاح (بمناسبت شروح آن بمعرفی آن پرداخته شده) . ٤١٦
تمرنامه = ظفرنامه هاتفی (یکی از کتابهای خمسه هاتفی است) . . . ٥٤٢-٥٤٦
+تمرین الطلاب (ترکیب الفیه ابن مالك) ٣١٣-٣١٤
+تنقیح الصحاح ١٦٦
تنبیه الغافلین (ترجمه یاشرح نهج البلاغه) ١٦-١٧
+التوضیح = اوضح المسالك ٣٠٦-٣٠٨

+تهذیب اللغه ۱۶۶-۱۷۳

ث

ثمرة الحجاب (یکی از بخشهای دیوان یا کلیات تأثیراست) . . . ۵۷٤

ج

جام جم اوحدی ٤۸٦-٤۸۹
جامع الاسرار (از نورعلیشاه و نظیر گلستان میباشد و پیوسته بنسخه‌ای از جنات الوصال است) ٤۸۹
+الجمل = جرجانیه - ۳۱٤-۳۱٦
+الجموع والمصادر ۳۱٦-۳۱۷
جنّات الوصال ٤۸۹-٤۹۲
+الجوهرة الثانیه فی اعاریض الشعر ٤۳٦-٤۳۷
جهان‌نما (یکی ازبخشهای دیوان یا کلیات تأثیراست) ۵۷٤

ح

+حاشیه برحاشیهٔ خطائی برمختصر (حامد) ٤۰۵-٤۰٦
+ « « « (ملاعبدالله یزدی) ٤۱۱-٤۱۳
+ « برشرح الفیه سیوطی (حاشیه میرزا ابوطالب) ۳۲۹-۳۳۰
+ « « تصریف = دده جنگی ۳۱۷-۳۲۰
+ « « جامی (عصام اسفراینی) ۳۲۰-۳۲۱
+ « « « (عبدالغفور) ۳۲۳-۳۲٤
+ « « « (سید نعمت‌الله جزائری) ۳۲٤-۳۲۷
+ « « سمرقندیه (زیباری) ٤۰۹-٤۱۰
+ « « کافیه (ابی‌وردی) ۳۲۷-۳۳۹

+حاشیه بر مختصر تفتازانی (خطائی یا خطابی) ۴۰۶-۴۰۹
+ « بر مطلول « (چلبی) ۴۰۲-۴۰۵
+ « « « (سمرقندی) ۴۱۰-۴۱۱
+ « « « (میرسید شریف) ۴۱۳-۴۱۴
حاشیهٔ میرزا ابوطالب (حاشیه برشرح الفیه سیوطی) ۳۲۹-۳۳۰
+**حاشیهٔ بر هدایه اثیریه** (مصلح‌الدین‌لاری) [پیوسته بکتاب شمارهٔ ۳۱۶۲ کتابخانه است] ۳۹۲
حدائق الحقائق (شرف رامی) ۴۳۷-۴۳۹
+« « (شرح نهج‌البلاغه گلستانه) ۶۰-۶۲
حدائق السحر فی دقائق الشعر ۴۳۹-۴۴۰
+الحدائق الندیه (شرح صمدیه کبیر سید علیخان) ۳۵۳-۳۵۶
حدیقه الحقیقه = حدیقه سنائی = فخری نامه ۴۹۳-۵۰۰
حسن اتفاق (بخش از دیوان یا کلیات تأثیراست) ۵۷۴
+حلبة الکمیت ۵۰۰-۵۰۲
×حیرت الابرار (یکی از کتابهای خمسه نوائی است) ۵۴۰

خ

ختم‌الغرائب ۵۰۲-۵۰۳
خرد نامه اسکندری = اقبال نامه (یکی از کتابهای خمسه نظامی است) ۵۳۰
+خریدة القصر و جریدة اهل‌العصر ۵۰۴-۵۰۹
خسرو شیرین عرفی (پیوسته دیوان عرفی است دیوان وی دیده شود) . . . ۶۳۷-۶۴۱
« « (یکی از کتابهای خمسه نظامی است) ۵۲۸
الخلاص = دستور اللغه نطنزی ۱۷۶-۱۸۰
خلاصهٔ عباسی ۱۷۳-۱۷۶
خمسه حسینی (از این کتاب در این کتابخانه فقط اشتر نامه و وامق و عذرا میباشد) ۵۰۹-۵۱۲

خمسه‌خواجو ۵۱۲-۵۱۶
« دهلوی - امیرخسر (فقط هشت بهشت آن در این کتابخانه است) ۵۱۶-۵۲۰
« فیضی (نل دمن و مرکز ادوار) ۵۲۰-۵۲۴
« نظامی ۵۲۴-۵۳۸
× « نوائی ۵۳۸-۵۴۱
« هاتفی (لیلی مجنون، هفت منظر و تمرنامه یا ظفرنامه) . . . ۵۴۲-۵۴۶
خوان خلیل ظهوری (پیوسته کتاب شمارهٔ ۳۸۲ کتابخانه است) . ۶۳۱

د

+دده جنگی (حاشیه برشرح تصریف) ۳۱۷-۳۲۰
+درّة الغوّاص فی اوهام الخواص ۱۹-۲۱
+الدرّة الغرویه (دیوان سید صالح قزوینی) ۶۲۰-۶۲۱
دستور الکاتب فی تعیین المراتب ۲۱-۲۴
دستور اللغه نطنزی = الخلاص ۱۷۶-۱۸۰
دعوت العاشقین (بخشی از دیوان یا کلیات تأثیر است) . . . ۵۷۴
دقائق الحقائق (لغت فارسی بترکی) ۲۵۹-۲۶۱
دیباچه نورس ظهوری (پیوسته به کتاب شمارهٔ ۳۸۲ کتابخانه است) ۶۳۱
+دیوان ابن التعاویذی ۵۴۶-۵۴۸
+ « ابن خفاجه ۵۴۸-۵۵۰
+ « ابن فارض ۵۵۰-۵۵۲
+ « ابوتمام طائی ۵۵۲-۵۵۴
+دیوان الادب ۱۸۰-۱۸۵
دیوان ادیب صابر ۵۵۴-۵۵۷
« ازرقی هروی ۵۵۷-۵۵۸
« اسیری لاهیجی ۵۵۸-۵۶۰
« اظهری ۵۶۱-۵۶۴

دیوان انوری ۵۶۴-۵۶۹
« اهلی خراسانی ۵۶۹-۵۷۱
« بیدل (عبدالقادر) ۵۷۱-۵۷۲
« تأثیر = کلیّات تأثیر ۵۷۳-۵۷۵
« ثنائی مشهدی (خواجه حسین) ۵۷۵-۵۷۷
« جامی ۵۷۷-۵۷۹
« حافظ شیرازی ۵۷۹-۵۸۵
+« حسان بن ثابت ۵۸۵-۵۸۶
« حسن دهلوی ۵۸۶-۵۸۸
« حسن غزنوی ۵۸۸-۵۹۰
« خاقانی شیروانی ۵۹۰-۵۹۱
« امیرخسرو دهلوی = تحفة الصغر ۵۹۱-۵۹۳
« « « = غرة الکمال ۵۹۳-۵۹۵
« داود (محمد داود اصفهانی صفوی) ۵۹۵-۵۹۸
+« ذوالرّمه ۵۹۸-۶۰۰
« رشید و طواط ۶۰۰-۶۰۱
« رودکی ۶۰۲-۶۰۴
« سحاب (سید محمد پسرهاتف) ۶۰۴-۶۰۶
« سلمان ساوجی ۶۰۶-۶۰۸
« سنائی (مجدود بن آدم غزنوی) ۶۰۸-۶۰۹
« سوزنی ۶۰۹-۶۱۱
« سیف اسفرنگ ۶۱۲-۶۱۴
« شادان ۶۱۴-۶۱۶
« شاهی = امیرشاهی سبزواری ۶۱۶-۶۱۸
« شریف تبریزی ۶۱۸-۶۱۹

دیوان شهاب اصفهانی ۶۱۹-۶۲۰
« سید صالح قزوینی = الدر رالغرویه ۶۲۰-۶۲۱
« صائب تبریزی ۶۲۲-۶۲۴
« صاحب علی آبادی ۶۲۴-۶۶۵
« صبا (ملك الشعرا فتحعلیخان) ۶۲۶-۶۶۷
« صهبا ۶۲۷
« طالب آملی ۶۶۸
« طوفان هزار جریبی ۶۲۹-۶۳۰
« (کلیات) ظهوری ۶۳۰-۶۳۱
« ظهیر فاریابی ۶۳۱-۶۳۵
« عبدالمجید درویش ۶۳۵-۶۳۶
« عبدالواسع جبلی ۶۳۶-۶۳۷
« (کلیات) عرفی ۶۳۷-۶۴۱
« علی‌نقی کمره‌ای ۶۴۱-۶۴۲
« عماد فقیه ۶۴۳-۶۴۴
« عنصری ۶۴۴-۶۴۵
« فضولی بغدادی ۶۴۶-۶۴۸
« فغانی (بابافغانی) شیرازی ۶۴۸-۶۵۱
« فیض کاشانی ۶۵۱-۶۵۲
« فیضی هندی ۶۵۲-۶۵۳
« (کلیات) قاسم انوار (قاسمی) ۶۵۳-۶۵۶
« قطب‌الدین حیدر ۶۵۶-۶۵۷
« قطران تبریزی ۶۵۷-۶۵۸
« کاتبی ۶۵۹
« کلیم کاشانی ۶۵۹-۵۶۰

دیوان کمال اسمعیل اصفهانی ۶۶۱-۶۶۳
« کمال خجندی ۶۶۳-۶۶۵
« لسانی شیرازی ۶۶۶-۶۶۷
×« لطفی ۶۶۷-۶۶۸
+« متنبی ۶۶۸-۶۶۹
« مجدالدین ساوجی ۶۷۰-۶۷۱
« مجمر ۶۷۱-۶۷۲
« مختاری ۶۷۲-۶۷۴
« مخمور ۶۷۵-۶۷۶
« مسعود سعد سلمان ۶۷۶-۶۷۸
« مشتاق ۶۷۹
« امیرمعزّی ۶۸۰-۶۸۱
« مغربی ۶۸۱-۶۸۳
« ملك قمی ۶۸۳-۶۸۴
« منوچهری دامغانی ۶۸۴-۶۸۶
« ناصرخسرو ۶۸۶-۶۸۸
« نظام استرابادی (نظام معمائی) ۶۸۸-۶۸۹
« نظیری نیشابوری ۶۸۹-۶۹۱
×« نوائی (نوادرالشباب) ۶۹۱-۶۹۴
×« « ۶۹۴-۶۹۵
« نورعلیشاه ۶۹۵-۶۹۶
« واله اصفهانی ۶۹۶-۶۹۷
« وحشی کرمانی ۶۹۷-۶۹۹
« وحید قزوینی ۶۹۹-۷۰۲
« ولی دشت بیاضی ۷۰۲-۷۰۳

دیوان هاتف اصفهانی ۷۰۳-۷۰۴
« همایون اسفراینی ۷۰۴-۷۰۵

ر

رباعیات خیام (پیوسته شماره ۱۹۹ کتابخانه است) ۵۸۲
رساله در الفاظ مفرده ۱۸۶
« « « و مرکبه ۱۸۶-۱۸۷
رساله درشرح حال ناصرخسرو (پیوسته کتاب شماره ۱۹۲ کتابخانه‌است) ۶۸۷
×**رساله** درلغات جغتائی نوائی (پیوسته کتاب شمارهٔ ۳۶۷ کتابخانه است) ۶۹۳
+رساله در مجاز واستعاره ۴۱۴-۴۱۵
+**رساله** درمحل اعراب جمله (پیوسته کتاب شمارهٔ ۳۱۵۰ کتابخانه است) ۳۹۸
رساله درمعرفت تقویم (پیوسته کتاب شمارهٔ ۱۰۰ کتابخانه است) ۲۶۸
+رساله درمعانی‌وبیان وبدیع = الانموزج = موجزالبیان. ۴۱۵-۴۱۶
رساله نفسیّه عرفی (پیوسته دیوان شمارهٔ ۲۹۷و۲۹۷ این کتابخانه است) ۳۶۹
رسم‌الخط آخوند زاده ۲۴-۲۸
رموزالعاشقین (ترکیب بند تأثیر وجزء دیوان اوست) ۵۷۳
روضة الانوار (یکی از کتابهای خمسه خواجو است) ۵۱۲-۵۱۶

ز

زبورالعاشقین (مثنوی محمد داود و پیوسته دیوان اوست) ۵۹۸

س

ساقی نامه ظهوری (پیوسته دیوان ظهوری‌شمارهٔ ۳۸۲ کتابخانه است) . . ۶۲۰
سبحة الاوتاد (مقاله‌ای از تحفة العراقین است) ۴۶۲
×سبعه سیاره (نام یکی از کتابهای خمسه نوائی است) ۵۴۰

×سدّ سکندری (نام یکی از کتابهای خمسه نوائی است) ۵۴۰
سفینة الانشاء (تذکرة الشباب) ۲۸-۳۲
سفینه خوشگو (تذکره خوشگو) ۴۷۳-۴۷۵
+سلوة الشیعه ۴۴۷
سویداء الضمیر (نام یکی از قصائد اظهری است) ۵۶۲

ش

+شافیه ابن حاجب ۳۳۰-۳۳۲
شبستان خیال فتاحی (پیوسته کتاب شمارهٔ ۲۷۲۱ این کتابخانه است) . ۴۶۲
+شرح الاعراب عن قواعد الاعراب (موصل الطلاب) ۳۳۲-۳۳۳
+شرح الفیه (شرح ابن عقیل) ۳۳۳-۳۳۵
+ « « (شرح ابن ناظم) ۳۳۵-۳۳۷
+ « « (شرح سیوطی = البهجة المرضیه) ۳۳۷-۳۴۱
« « (توسرکانی) ۳۴۱-۳۴۲
« « (ترجمه الفیه) ۳۴۲-۳۴۳
+شرح انموزج ۳۴۳-۳۴۴
+ شرح اوضح المسالك (التصریح بمضمون التوضیح) ۳۰۹-۳۱۲
+ « تصریف ۳۴۴-۳۴۶
+ « تلخیص المفتاح (مختصر) ۴۱۶-۴۲۰
+ « « « (مطول) ۴۲۰-۴۲۳
+ « جامی (شرح کافیه = الفوائد الضیائیه) ۳۵۷-۳۶۰
+ « جمع الجوامع (همع الهوامع) ۳۴۶-۳۴۸
+ « رضی (برکافیه است) ۳۶۱-۳۶۳
شرح زیارت رجبیه (پیوسته بکتاب شمارهٔ ۳۲۳۱ کتابخانه است) ۳۷۴
+شرح سمرقندیه ۴۲۳-۴۲۴
+ « شافیه (شرح جاربردی) ۳۴۸-۳۴۹
+ « « (شرح نظام) ۳۵۰-۳۵۲

شرح شافیه (شرح محمد هادی) ۳۵۲-۳۵۳
« برشرح جامی ۳۵۳
+شرح شواهدالتلخیص (معاهد التنصیص) ۴۲۴-۴۲۶
+ « شواهد سیوطی ۳۸۴-۳۸۵
+ « « مطول (کمال‌الدین فسائی) ۴۲۶-۴۲۷
+ « « مغنی‌اللبیب ۳۸۵-۳۸۶
« عهد نامه مالك اشتر (ابوالحسن عاملی) ۳۳-۳۴
« غررالحکم و دررالکلم ۳۴-۳۶
+ « فوائدالصمدیه (شرح صمدیه = الحدائق‌الندیه) ۳۵۳-۳۵۴
+ « فوائدالصمدیه (شرح صمدیه = الفوائدالبهیه ـ شرح صغیر) ۳۵۴-۳۵۵
+ « « « (« « = شرح عبدالعظیم) ۳۵۵-۳۵۶
+ « قطرالندی ۳۵۶-۳۵۷
+ « کافیه (شرح جامی = الفوائد الضیائیه) ۳۵۷-۳۶۰
+ « « (شرح رضی) ۳۶۱-۳۶۳
+ « « (شرح متوسط استرابادی = الوافیه) ۳۶۳-۳۶۶
« « (شرح گیپائی) ۳۶۶-۳۶۸
+ « لب‌الالباب (العباب) ۳۶۹-۳۷۱
+ « مراح‌الارواح (المفراح) ۳۷۱-۳۷۲
+ « المصباح (الضوء) ۳۷۲-۳۷۳
+ « معانی وبیان و بدیع ۴۲۷-۴۲۸
+ « مغنی‌اللبیب (اغناء الادیب) ۳۷۳-۳۷۵
+ « « « (تحفة‌الغریب) ۳۷۵-۳۷۸
+ « « « (منتهی امل‌الادیب) ۳۷۹-۳۸۰
+ « « « (المنصف من‌الکلام) ۳۸۰-۳۸۲
+ « مفتاح‌العلوم = مفتاح‌المفتاح ۴۲۹-۴۳۲

+شرح مفصل زمخشری (المحصل) ۳۸۲-۳۸٤
+ « مقامات حریری (شریشی) ۳٦-۳۸
+ « « « (مطرزی = الایضاح) ۳۹-٤۱
« نصاب ۱۸۷-۱۸۹
+ « نهج‌البلاغه (ابن ابی‌الحدید) ٤۱-٤۹
+ « « (ابن میثم) ٤۹-٥٤
« « (امام جمعه طهران) ٥٥-٥۷
« « (عزالدین آملی) ٥۷-٦۰
+ « « (علاءالدین گلستانه) ٦۰-٦۳
« « (ملا فتح‌الله کاشی) ۱٦-۱۷
« « (محمد باقر لاهیجی) ۱۷-۱۹
« « (محمد صالح روغنی) ٦۳-٦٦
شرفنامه (یکی از کتابهای خمسه نظامی است) ٥۲۹-٥۳۰
شرفنامه احمد منیری ۱۸۹-۱۹۲
شوارد‌الاوراد و خزانة الاوتاد (مقاله‌ای از تحفة العراقین است) . . ٤٦٦
شیخ و وزیر ٦٦-٦۸

ص

+صحاح‌اللغه ۱۹۲-۲۰۰
صد کلمه یا ترجمهٔ مائة کلمة الجاحظ ٦۸-۷۲
+صراح‌اللغه = الصراح من‌الصحاح ۲۰۰-۲۰٤
صرف منظوم = رساله در صرف ۳۸٦-۳۸۷
+ صمدیه = الفوائد الصمدیه ۳۸۹-۳۹۰

ض

الضوء = شرح المصباح ۳۷۲-۳۷۳

ضیاء القلب (نام یکی از قصائد اظهری است) ۵۶۱

ط

+طراز اللغه ۲۰۴-۲۰۹

+الطراز الموشی فی الانشاء ۷۲-۷۴

ظ

ظفرنامه = تمرنامه (یکی از کتابهای خمسه هاتفی است) ۵۴۳-۵۴۶

ع

+العباب = شرح لب الالباب ۳۶۹-۳۷۱

عبرت نامه صبا (پیوسته به کتاب شمارهٔ ۴۱۱ کتابخانه است) ۴۶۸

عرائس الفکر و مجالس الذکر (مقاله‌ای از تحفة العراقین است) . . . ۴۶۶

عراضة العروضیّین ۴۴۵-۴۴۶

+عروض اندلسی ۴۴۸

عروض محمد مؤمن حسینی ۴۴۲-۴۴۳

عروض نجاتی = الکافیه فی العروض والصنعة القافیه ۴۴۴-۴۴۵

عروض وقافیه وحیدی تبریزی = مختصر وحیدی = جمع مختصر ۴۴۰-۴۴۲ و ۴۴۶ و ۴۴۹

+العزی فی التصریف (تصریف) ۳۱۲-۳۱۳

عقل نامه سنائی (پیوسته شمارهٔ ۳۴۷ کتابخانه است) ۴۹۹

عهدنامه مالك اشتر (پیوسته به شمارهٔ ۳۰۸۷ کتابخانه است) . . . ۱۵۸

عهدنامه محمد شاه با نادرشاه (پیوسته به شمارهٔ ۳۶۸ کتابخانه است) ۶۹۳

+عوامل جرجانی = العوامل المائه ۳۸۷-۳۸۸

+عوامل ملا محسن ۳۸۸-۳۸۹

عوامل منظوم (پیوسته به کتاب شمارهٔ ۲۷۶ کتابخانه است) ۴۶۸

+عیون الحکم والمواعظ = العیون والمحاسن ۷۴-۷۶

غ

غرة الکمال = سیّمین دیوان امیرخسرو دهلوی ۵۹۳-۵۹۵

غررالحکم و دررالکلم ۷۶-۷۸

ف

فخرالسالکین (نام یکی از قصائد اظهری است) ۵۶۱
+الفرائدالبهیه (شرح صغیرصمدیه) ۳۵۴-۳۵۵
فخری نامه = حدیقة الحقیقه سنائی ۴۹۴-۵۰۰
فرهاد و شیرین (نام یکی از کتابهای خمسه نوائی‌است) ۵۳۸-۵۴۱
فرهادوشیرین وحشی (پیوسته شمارهٔ ۲۶۸۰ کتابخانه است) . . . ۶۹۹
فرهنگ بشیرخانی ۲۰۹-۲۱۱
« جهانگیری ۲۱۲-۲۱۷
« رشیدی ۲۱۷-۲۱۹
« سروری (مجمع‌الفرس) ۲۱۹-۲۲۴
« عباسی ۲۲۴-۲۲۶
« مثنوی = لطائف‌اللغات ۲۲۶-۲۲۹
« میرزا ابراهیم اصفهانی = نسخه میرزا ۲۲۹-۲۳۲
+الفوائد الصمدیه = صمدّیه ۳۸۹-۳۹۰
+الفوائدالضیائیه (شرح جامی برکافیه) ۳۵۷-۳۶۰

ق

قافیه جامی ۴۴۹
+القاموس‌المحیط (قاموس فیروزآبادی) ۲۳۲-۲۴۷
قانون الادب ۲۴۷-۲۵۰
قصیده بدرالدین خبوشانی ۴۴۶
+قصیده حرباوّیه ۴۴۷
قصیده همام‌تبریزی ۴۴۶-۴۴۷
قوافی ۲۵۰-۲۵۱

ك

+کافیه ابن حاجب ۳۹۰-۳۹۲
الکافیه فی العروض والصنعة القافیه = عروض نجاتی ٤٤٤-٤٤٥
کمال نامه (یکی از کتابهای خمسه خواجو است) ٥١٥
کلیات تأثیر = دیوان تأثیر ٥٧٣-٥٧٥
« ظهوری = دیوان ظهوری ٦٣٠-٦٣١
« عرفی = دیوان عرفی ٦٣٧-٦٤١
« قاسم انوار = دیوان قاسم انوار ٦٥٣-٦٥٦
کنز اللغات ٦٥١-٢٥٣

گ

گلزار ابراهیم (پیوسته شمارهٔ ۳۸۲ کتابخانه است) ٦٣١
« سعادت (پیوسته وجزء دیوان تأثیر است) ٥٧٤
« عباسی (پیوسته وجزء دیوان وحید قزوینی است) ٦٩٩
گهرنامه (نام یکی از کتابهای خمسه خواجو است) ٥١٥

ل

لطائف اللغات = فرهنگ مثنوی ٢٢٦-٢٢٩
لعل قطبی = حاشیه برعروض محمد مؤمن ٤٤٣-٤٤٤
لغات ثلثه = ترجمان معارف ٢٥٤-٢٥٥
« جوك ٢٥٥-٢٥٦
« دساتیر ٢٥٦-٢٥٧
« رامند قزوین ٢٥٧-٢٥٨
« زند و پازند و اوستا ٢٥٩
لغت فارسی و عربی ٢٦١-٢٦٣

لغت کبیر اختری = اختری ۲۶۳-۲۶۴
« نعمت‌الله رومی ۲۶۵-۲۶۶
×لغت نوائی ۲۶۷-۲۶۸
لیلی و مجنون مکتبی (پیوسته شمارهٔ ۴۶۳ کتابخانه است) ۴۶۷
لیلی و مجنون (یکی از کتابهای خمسه نظامی است) ۵۲۸
×« « (« « « نوائی است) ۵۴۰
« « (« « « هاتفی است) ۵۴۲

م

+مائة کلمة الجاحظ ۷۸-۸۱
مبانی اللغه = مقدمه سنگلاخ ۲۶۸-۲۶۹
مثلثات قطرب (ترجمه فارسی) ۲۶۹-۲۷۱
مثلث منظوم ۲۷۱-۲۷۲
مثنوی در تعریف نرد (جزء دیوان وحید است) ۶۹۹
« در ذکر و معرفی ادوات جنگ (جزء دیوان وحید است) . . ۶۹۹
« در وصف همایون تپه (جزء دیوان وحید است). ۶۹۹
مجالس النفائس (پیوسته کتاب شمارهٔ ۱۰۰ کتابخانه است) ۲۶۸
مجمع الابکار (مثنوی عرفی وجزء دیوان اوست) ۶۳۹
+مجمع البحرین طریحی ۲۷۲-۲۷۸
مجمع الفرس (فرهنگ سروری) ۲۱۹-۲۲۴
مجموعه عروض و غیره ۴۴۴-۴۴۹
« « و قافیه ۴۴۹-۴۵۰
+المحصل = شرح مفصل زمخشری ۳۸۲-۳۸۴
+مختار الصحاح ۲۷۸-۲۷۹
+مختصر تفتازانی (شرح تلخیص المفتاح) ۴۶۱-۴۲۰
+مختصر تقویم اللسان ۸۱-۸۵
+مختصر الصحاح ۲۷۹-۲۸۲

مختصر وحیدی = عروض وقافیه‌وحیدی تبریزی = جمع مختصر ۴۴۰-۴۴۲و۴۴۶و۴۴۹
مخزن الاسرار (یکی از کتابهای خمسه نظامی است) ۵۲۷-۵۲۸
+مراح‌الارواح ۳۹۳-۳۹۴
مرکز ادوار (یکی از کتابهای خمسه فیضی است) ۵۲۳
المصادر زوزنی ۲۸۲-۲۸۵
+مصادر مخالف قیاس ۴۴۶
مصباح السالکین (شرح نهج‌البلاغه ابن میثم) ۴۹-۵۴
مطلع ۴۵۰-۴۵۱
مطوّل (شرح تلخیص‌المفتاح) ۴۲۰-۴۲۳
معاهد التنصیص (شرح شواهد التلخیص) ۴۲۴-۴۲۶
معراج‌العقول و منهاج‌الفحول (مقاله‌ای از تحفة العراقین است) . . . ۴۶۶
+مغنی‌اللبیب عن کتب‌الاعاریب ۳۹۴-۳۹۷
+مفتاح‌المفتاح = شرح مفتاح‌العلوم ۴۲۹-۴۳۲
المفراح = شرح مراح‌الارواح ۳۷۱-۳۷۲
+مفصل زمخشری ۳۹۷-۳۹۸
+مقامات بدیع‌الزمان همدانی ۸۵-۹۰
+ « حریری ۹۰-۹۳
« حمیدی ۹۳-۹۶
مقامات العارفین = تذکرة الاولیا (پیوسته دیوان قاسم انوار است) ۶۵۳-۶۵۶
+مقائیس‌اللغه ۲۸۵-۲۹۳
+**المقدمة الجزریه** (پیوسته به شمارهٔ ۳۱۸۹ کتابخانه است) ۳۰۸
مکتوب آخوند زاده ۹۶-۹۷
مکتوب امیرعلیشیر نوائی به سلطان حسین میرزا (پیوسته شمارهٔ ۳۶۸ کتابخانه‌است) ۶۹۲
مکتوب سلطان حسین میرزا در جواب امیرعلیشیر پیوسته شماره ۳۶۸ کتابخانه‌است) ۶۹۲

مکتوب سنائی به بهرامشاه (پیوسته شمارهٔ ۳٤٥ کتابخانه است) . . ۵۰۰
مکتوب ظهوری (پیوسته شمارهٔ ۳۸۲ کتابخانه است) ٦۳۱
مکتوب « به فیضی (پیوسته شمارهٔ ۳۸۲ کتابخانه است) . . . ٦۳۱
مکتوب کمال‌الدین اسمعیل (پیوسته شمارهٔ ۲٦۵ کتابخانه است) . . ٦٦۳
مکتوب مرتضی‌قلی‌خان ۹۸-۹۹
مکتوب میرزا مهدیخان نادری (پیوسته شمارهٔ ۲۷٤۳ کتابخانه است) ٦۲۹
ملحقات برهان قاطع (پیوسته شمارهٔ ٦۹ کتابخانه است) ۱٦۵
مناظر الانشاء ۹۹-۱۰۲
+ منتخب شرح شواهد سیوطی ۳۹۸-۳۹۹
منتخب اللغات شاهجهانی ۲۹۳-۲۹٤
منتخب النفائس (نام یکی از قصائد اظهری است) ۵٦۱
+ منتهی امل الادیب = شرح مغنی اللبیب ۳۷۹-۳۸۰
+ المصنف من الکلام علی مغنی ابن‌هشام = شرح مغنی اللبیب . . . ۳۸۰-۳۸۲
+ منظومه ابن‌شحنه درمعانی وبیان و بدیع ٤۳۲-٤۳٤
منهاج المعراج = معراج نامه (جزء دیوان تأثیر است) ۵۷۳
+ **مؤنثات سماعی** ابن حاجب (پیوسته شمارهٔ ۲۹۵۳ و ۳۱۵۵ کتابخانه است). ۳٦۰و٤۱۹
+موصل الطلاب (شرح الاعراب عن قواعد الاعراب) ۳۳۲-۳۳۳
مهذب الاسماء ۲۹٤-۲۹۷
+ میزان البلاغه و تبیان الرشاقه ٤۳٤-٤۳۵
میمنت نامه (جزء دیوان تأثیر است) ۵۷٤

ن

+ نثر اللآلی ۱۰۲-۱۰٤
نسخه میرزا = فرهنگ میرزا ابراهیم اصفهانی ۲۲۹-۲۳۲
+نصائح حضرت امیرع ۱۰٤-۱۰۵
نظم الغرر و نضد الدرر ۱۰۵-۱۱۲

نکات بیدل (پیوسته دیوان بیدل است) ۵۷۲
نل و دمن (یکی از کتابهای خمسه فیضی است) ۵۲۲
نمکدان دین (نام یکی ازقصائد محمد داودمست) ۵۹۸
+النهایه فی غریب الحدیث والخبر ۳۰۲-۲۹۷
+نهج البلاغه ۱۵۹-۱۱۳

و

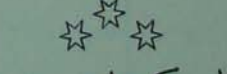
واجب الحفظ (جزء دیوان صائب است) ۵۲۴-۵۲۳
+الوافیه (شرح متوسط استرابادی برکافیه) ۳۶۶-۳۶۳
وامق و عذرا (یکی از کتابهای خمسه حسینی است) ۵۱۲-۵۰۹
ورد الابرار (نام یکی از قصائد اظهری است) ۵۶۱

ه

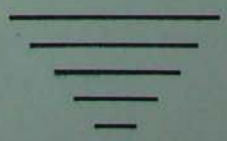
هدایة المهتدی الی الهادی (مقاله‌ای از تحفة العراقین است) . . . ۴۶۶
هشت بهشت (نام یکی از کتابهای خمسه دهلوی است) ۵۲۰-۵۱۶
هفت اقلیم (تذکرهٔ هفت اقلیم) ۴۸۶-۴۸۲

ی

×یائیه ابن کمال پاشا ۴۰۰-۳۹۹

درروز شنبه اوّل مهرماه سال یکهزار وسیصد وهیجده خورشیدی برابر یازدهم ذیقعدة الحرام یکهزار وسیصد وپنجاه وهشت هجری قمری درچاپخانه مجلس شورای ملّی ایران چاپ گردید .

غلطنامه

بدبختانه با کوشش زیاد مؤلف و مصحح باز هم نشد کتاب بی غلط بیرون آید، از خوانندگان خواستار است که پیش از خواندن کتاب را تصحیح و چون جز اینها نیز کلمه یا جمله‌ای نادرست یابند بدرست کردن آن مبادرت فرمایند.

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳	۱۳	اعم	اعلم
٤	۱٦	دوازده کتابست)،	دوازده کتابست):
»	۲۰	کتاب النساء والعزل	درچاپ مصر چنین ضبط شده ولی ظاهراً الغزل صحیح است.
»	۲۱	(دریك باب)،	(دریك باب).
۷	۱۲	بنام نیز	نیز بنام
۱٤	۱۸	علیه السّلام	علیه السّلام
۲۸	۱۱	ناصر الدین	ناصر الدین شاه
۳۷	۷	شرح الدره - الالفیه	شرح الدرة - الالفیه
»	۹	ماء	ماه
٤٥	٥	فانّی نقأت	فانا فقأتُ
»	۱۸	ابن ابن الحدید	ابن ابی الحدید
٤۹	۱ حاشیه	ص(۱٤۲-۱٤٤)	ص (۱٤۲-۱٤٤ ج ٤)
٥۲	۱۲	البحر الضخم	البحر الخضم
٦۰	۱۸	گلسانه	گلستانه
٦۳	۱۷	ص ۳۳ سه	ص ۱٤ سه
۷۲	۱۷	حلیة الکمیت	حلبة الکمیت
»	۱۹	الخطط الجدید	الخطط الجدیده
۷۳	۹	حلیة الکمیت	حلبة الکمیت
۷٤	۳	«الطراز الموشی»	«الطراز الموشی»
۷۹	۱۸	علی العصمت	علی الصمت
۸٦	۲۱	سحر مینمود	سحر مینموده
»	۷ ح	در کتابخانه	در قفسه کتابخانه
۸۷	۱۱ ح	ینیف	نیف
»	۱۲ ح	ومگر پس از	مگر پس از
۸۸	۱۲	مختری	مختصری
۸۹	۸ ح	طرحتنی	طرحتنی
۹۰	۱۱	مَقاماتُهِ	مَقاماتِه
۹۱	۳	اهمیت	هیبت
»	۲۰	سفباً	سغباً
۹٤	۱۱	چنانکه پس ازاین خواهیم گفت	چنانکه درحاشیه این صفحه گفته شده
۹٥	٦ و ۷	پس ازحکم نجومی معروف وعدم وقوع آن که مورد حملهٔ عموم گردید	پس از شنیدن بلخیها هجو انوری آنان و بلخ را
۹۸	۲	و از حفیده	و حفیده
۹۹	۱	و انّا	و انا
۱۱۳	۲٤	لجّاره	رجّاله
۱۲۹	۱٥	پس مرگ	پس از مرگ
۱٤۱	۱۳	اساس السیاسیه	اساس السیاسه
۱٤۷	۲	مؤلف کتابخانه	مؤلف فهرست کتابخانه
۱٥۰	۱ ح	سال نقابت	سال نقابت
۱٥۳	۱۰ ح	اصطهابات	اصطهبانات
۱٦۹	۲	شغویه	شفویّه
۱۷۲	۲۱	داد شد	داده شد
۱۷۹	۱٦	تطوّع	بطوع
۱۸٥	۲۳	بالاص	بلّاصَ
۱۸۸	۱۷	الاابیت	الابابیت
۱۹۱	۱٤	درفرهنگهای	در فهرست های
۱۹۱	۲۰	ترنقچی	یرنقچی
۱۹٦	٤	به جعفرك	به بوجعفرك علی بن الحسین، زین العابدین
۱۹۹	۱۷	علی بن زین العابدین	جلد
۲۰۲	٥	خلد	شرفنامه
۲۰۹	۲٥	شرفنامهٔ	

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۱۱	۲	**قناد**	**قباد**
۲۱۳	۱٤	معروف به	معروف به ؟
۲۲۷	٥ح	ص۲۸۰و۲۸۱	ص۲۵۰و۲۵۱
۲۳۱	٥	این فرهنگ کورده	این فرهنگ آورده
۲۳٥	۱۸	نسخهٔ ۸۹٥ ذیل	نسخهٔ۸٦۳ این فهرست
۲۳٦	۱۳	تهییج العزام	تهییج الغرام
»	۱٥	روضة الناضر	روضة الناظر
»	۲۰	ۀ بمن	فی من
۲۳۸	۱	معروف به یاق	معروف به شد یاق
۲۳۸	۱۳	، شرح قاموس	شرح قاموس
۲۳۹	۳۰	فیروزآبادی قاموس را	قاموس فیروز آبادی را
۲٤۰	۲٥	ترجمه « فارس و	ترجمه فارسی و
۲٤۸	۱	« کاملة التعبیر »	« کامل التعبیر »
»	۲ح	(ج۲ص۴۱۳)	(ج ۲ ص۴۱۳ فهرست آنجا)
۲٥۱	۱۸	نویسند نسخه	نویسندهٔ نسخه
۲٥٦	۲٦	الهیت	آلهیست
۲٥۹	٦	زاتشت بهرام	زراتشت بهرام
۲٦۸	۱۰	شمارهٔ کتابخانه (۱۰) .	شمارهٔ کتابخانه (۱۰۰).
۲٦۸	۱٤	آورده و آن را	آورده ، جمع و ترجمه کرده و آن را
۲۷۳	۳	در صلوة شیخ حسن	درصلوة تألیف شیخ‌حسن
۲۸۳	۱٥	**به جعفرك**	**به بوجعفرك**
»	۱۹	اعربیّتها	عربیّتها
»	۲ح	قسمتی از آن	تمام آن
۲۸٤	۳	بشنود	بشود
»	۲۱	(۹۰۱)	(۹۰٥)
۲۸۹	۲۲ح	فقهیه	فقیه
۲۹۰	۱٤	و اشعرفها	و اشرفها
»	۱۹	ابی نصر اخت	ابی نصر بن اخت
»	»	عن بن السکیت	عن ابن السکیت
۲۹۲	۲۱	ابن السیت	ابن السکیت
۲۹۳	۱۷	مصادر صحاح	مصادر صراح
۲۹٥	۱٤	تاریخ بغداد	تاریخ بغداد
۲۹٦	۲٥	شده است)	شده‌است ولی مسلما این مؤلفه نیست)
۲۹۷	۱۰	فی مرتب	فی مرتّب
»	۲۳	(ابو السعادت	(ابو السعادات
۲۹۸	٥	ابو السعادت	ابو السعادات
۲۹۹	۲۳	ا کشاف	الکشاف
۳۰۰	۱	البنین والبیان	البنین والبنات
۳۰۱	۷	تذیل	تذییل
۳۰٤	۱٤	خلاصه نمود	خلاصه نموده
۳۰۷	۹ح	اندلی	اندلسی
۳۰۸	۱٥	وضح المسالك	اوضح المسالك
۳۰۹	۸	باشارته ٤ -	باشارته ۳۰ -
۳۱۰	۹	برجرومیه	براجرومیه
۳۱٥	۲	عبد القادر	عبد القاهر
»	۳ح	المقصد	المقتصد

۳۱۹ میان۱۷و۱۸ افزوده شود : دده جنگی چنانکه در ص ۱۵۰٦ و ۱۵۰۷ معجم المطبوعات نوشته شده بسال ۱۲۸۸ در آستانه چاپ شده ومؤلف آن هم بسال ۹۷٥ وفات یافته است .

۳۲۰	۳	هو الشهور	هو المشهور
۳۳۱	۳ح	داده ایم .	یاد کرده‌ایم .
۳۳۳	۱ح	معجم البدان	معجم البلدان
۳٤۰	۱۷	قید فی التسهیل	قید فی التسهیل
۳٥۹	۱	**مناقب** ، خواجه	**مناقب** خواجه
»	»	**الدرة الفاخره**، تحقیق	**الدرة الفاخره** فی تحقیق
۳٦۱	۱۰	کرده	کرده‌اند
۳٦٤	۱٦	شرح شمسه	شرح شمسیّه
۳٦٦	۱ح	ص ۲٥۹	ص ٤٥۹
۳۷۰	۸	فهرست دارد ص	فهرست دار ص
۳۷۳	٤ح	در ص	در ص ٤۱٤
۳۷۷	۹	مغنی اللبیب	مغنی اللبیب
۳۸٤	۱	النلاد	التلاد
۳۸۷	۲۷	شیخ عبد القادر	شیخ عبد القاهر
۳۹٦	۲٦	(۱۰۲)	(۱۰۲۱)
٤۰٥	۱۸	نقامل	فتأمل
٤۲۱	۸	از مؤلف	از مؤلف ،
٤۳۰	۲۳	رمضال	رمضان
٤٤۰	۷	(۰۷۷)	(۱۰۷۷)

صفحه	سطر	غلط	صحیح
٤٤٠	٤ ح	انیس اللهفان	انس اللهفان
٤٥٣	١٤	بسال ١١٩٠	بسال ١١٨٥
٤٥٥	٢	نخلبد الشعرا	نخلبند الشعرا
٤٦٤	١٣	از سر	از برّ
٤٧٦	٨	آدوارد بردن	ادوارد برون
»	٢٤	دوسه ازآخرسطرآن	دوسه سطر ازآخرآن
٤٧٨	٧و٨ح	و این نسخه	و نسخهٔ این کتابخانه
٤٧٩	٩	از غیر از	ازغیر
٤٨٨	١٠ ح	٧٠٠٠	٨٠٠٠
٤٨٩	٢٠	وفروع (٢)	وفروع (٢) ،
٥٠٠	٩	بالله	بالله
٥١٠	١٨	قدیم و قدیم	قدیر و قدیم
٥١٢	٩ ح	بسال ١٢٠٧	سال ١٣٠٧
٥١٣	٧ ح	بسال ٦٤٢	بسال ٧٤٢
٥١٧	٣	در تربیت تعلیم	در تربیت وتعلیم
٥١٩	٢٠	گشایند	گشاینده
٥٣٢	١٢و	روزگارا گر	روزگار نظامی گنجوی کودك بوده وبحدشاعری نرسیده وابدا شهرتی نداشته
	١٣	شهرتی نداشته	
٥٣٣	٤	خصو وصیات	خصوصیّات و
٥٣٥	١٧	شماره کتابخانه (٣٧٥).	شماره کتابخانه (٣٥٧)
»	٢ ح	و بقرین	و بقرینه
٥٤١	٦	کرده اند	محو کرده اند

صفحه	سطر	غلط	صحیح
٥٧٦	١٠	کسی خوش نما	بسی خوش نما
٥٨٢	١٠	جان بخش	جان بخشی
٦٢٠	٣	نظام الملك (١)	نظام الملك
٦٣٢	٢	ابوبکرو	ابوبکر
»	١٣	تمیز را	تمییز را
٦٣٣	٤ و ٥	که نویسنده .... نبرده	(نویسندهٔ آن ازخود نام نبرده)
»	٥	معاصر ظهیر بوده	معاصر ظهیر بوده (حمدالله مستوفی درتاریخ گزیده «ص ٨٢١ عکسی» نوشته که دیوان ظهیرفاریابی جمع کردهٔ شمس کاسی متوفی بسال ٦٠٢ میباشدودرمقبرة الشعراء تبریز مدفون شد)
٦٣٣	١٦	کرامت	کرامست
»	١٧	ظهر	ظهیر
»	٢١	فن الفارسی	فی الفارسی
٦٣٨	٥	خان خان	خان خانان
»	١٩	»	»
٦٤٦	٤	براندازند	براندازنده
٦٤٩	٥	حالات وی	حالات
٦٥٧	١	برآب خراب	برآب .
٦٥٨	٢٠	زد ولی	زده ولی
٧٥٧	٢١	علی بن اسحق (	علی بن اسحق پدرانوری (
٧٩١	١٨	مهرماه	دی ماه

انجمن ایرانی فلسفه
و علوم انسانی
نشریهٔ شمارهٔ ۲

فهرست

کتابخانهٔ سپهسالار

از

محمد تقی دانش‌پژوه - و - علینقی منزوی

دبیران دانشگاه تهران

بخش سوم

کتب خطی

آ - ث

تصحیح و تجدید نظر بوسیلهٔ

علینقی منزوی

چاپخانهٔ دانشگاه تهران
۱۳۴۰ = ۱۹۶۲

فهرست

کتابخانهٔ سپهسالار

از

محمد تقی دانش پژوه - و - علینقی منزوی

دبیران دانشگاه تهران

بخش سوم

کتب خطی

آ - ث

تصحیح و تجدید نظر بوسیلهٔ

علینقی منزوی

چاپخانهٔ دانشگاه تهران

۱۳٤۰ = ۱۹٦۲

دیباچه

یکی از کتابخانه‌های تهران که دارای مهمترین مجموعهٔ نسخه‌های خطی هستند، کتابخانهٔ سپهسالار است. نسخه‌های خطی این کتابخانه فهرست کامل نداشت واز اینرو فائدهٔ آن محدود بود وبسیار کسان ازاین گنجینه های نهفته بی اطلاع بودند.

پنج سال پیش «انجمن ایرانی فلسفه وعلوم انسانی» وابسته به «انجمن بین المللی فلسفه وعلوم انسانی» که مرکزش در پاریس است، تهیه وطبع ونشر فهرست این کتابخانه را در زمرهٔ اقدامات خود قرارداد ودو تن از اعضاء فاضل خود، آقای محمد تقی دانش‌پژوه و آقای علینقی منزوی را مأمور فهرست برداری کرد. این آقایان سبك کار خود را برپایهٔ اختصار گذاشتند و تفصیل مطالب را بفهرستهای دیگر حوالت دادند ودر بارهٔ کتابهائی که در جای دیگر معرفی نشده بود به تفصیل بیشتری پرداختند.

پس از اینکه این مهم انجام پذیرفت آقای منزوی عهده‌دار تجدید نظر و تصحیح وچاپ مجموعه گردید. اینك در نتیجهٔ همّت ایشان جلد اول فهرست که شامل ۸۵۸ کتاب است و یك ربع فهرست کامل را تشکیل میدهد بزیور طبع آراسته شده است ودر معرض استفادهٔ علاقه‌مندان قرار میگیرد.

امیداست انجمن درطبع ونشر مجلدات دیگراین فهرست نیز توفیق حاصل کند.

تهران ۲۲ تیرماه ۱۳۴۱
دکترعلی اکبرسیاسی
رئیس أنجمن ایرانی فلسفه وعلوم‌انسانی

پیشگفتار

درسال ۱۳۳۵ش. ـ ۱۹۵۶م. انجمن ایرانی فلسفه وعلوم انسانی در تهران وابسته بانجمن بین المللی یونسکو تصمیم گرفت فهرستی از کلیهٔ نسخه های دست نویس کتابخانهٔ سپهسالار تهیه وچاپ کند، وبرای این کار بآقای دانش‌پژوه واین جانب دستور دادند بفهرست‌برداری بپردازیم.

ما نیز این کار را تا پایان سال ۱۳۳۸ ش. ـ ۱۹۵۹م. بانجام رسانیده وفهرست را بامشخصاتی که‌درزیر میآید فراهم‌ساخته‌ومتن آن راتحریر کردیم. سپس جناب آقای تقی‌زاده‌ریاست‌محترم انجمن‌مزبور (درآن‌وقت) اینجانب رابتصحیح‌وچاپ‌این‌فهرست مأمور کردند. وهزینهٔ آنرا نیز آقای‌رادحسابدار ادارهٔ مدرسهٔ سپهسالار، طبق‌دستور آقای‌ظهیر الاسلام (سید جواد امامی) تأمین‌نمود.

در سالهای ۳۹ و ۱۳۴۰ش. ـ ۶۰ـ۱۹۶۰ که‌من مشغول طبع این مجلد بودم، با اجازهٔ همکار عزیزم آقای دانش‌پژوه، بتجدید نظر و اضافه کردن و تصحیح پاره‌یی از مطالب می‌پرداختم، وخود ایشان دراین موقع نیز ازهیچگونه همکاری ومساعدت دریغ نکردند. و بدین وسیله ازایشان تشکرمی‌نمایم.

اینك پیش ازآغاز فهرست؛ تاریخچهٔ کوتاهی ازاین کتابخانه ومدرسه، وبنیان گذاران آن، بویژه سپهسالاروزندگی‌اومیآورم، وتفصیل‌را بکتاب «تاریخ مدرسهٔ‌عالی سپهسالار» نگارش ابوالقاسم سحاب که در ۱۳۲۹ ش. ـ ۱۹۵۰م. در تهران چاپ شده و کتاب «سیاستگران دورهٔ قاجار» نگارش خانملك‌ساسانی که در۱۳۳۸ش.ـ۱۹۵۸م در تهران چاپ شده‌است و مقالات حسین سعادت نوری در «یغما: ۱۱: ۵۱۴» و محمود فرهاد معتمد در «یغما: ۲: ۱۵۹» و «یاد گار: ج ۲ ـ ش ۵» و عبدالحسین نوایی در «اطلاعات ماهانه ـ ج ۳» و صادق ضیایی در «یاد گار ـ ج ۳» واگذارمینمایم.

سپهسالار اعظم

سپهسالار صدر اعظم حسین‌خان (۱۲۴۱-۱۲۹۸ق = ۱۸۲۶-۱۸۸۱م) پسر میرزا نبی پسر ابوالقاسم مازندرانی است ، که ساکن قزوین و از بزرگان دربار قاجار بود، و بوسیلهٔ میرزا تقی‌خان امیر کبیر بمقامهایی رسیده بود .

سپهسالار سه برادر داشت که بترتیب؛ یحیی (مشیر الدوله) و نصرالله (نصر الملك) و عبدالله (علاءالملك) نام داشته و هریك مقام عالی در دربار داشته‌اند .

سپهسالار در ۱۲۶۷ق-۱۸۵۱م. بکار پردازی و نمایندگی ایران در بمبئی رفت و با زمامداران انگلیسی آشنا شد. پس از قتل امیر کبیر و صدارت میرزا آقاخان نوری سپهسالار بتهران احضار و در ۱۲۷۱ق ۱۸۴۵م. مأمور تفلیس شد ، و در آنجا با سیاست تزارها آشنا گردید . و در ۱۲۷۵ ق . -۱۸۵۹م. باسمت وزیر مختاری(۱) بدربار عثمانی اعزام شد و با اوضاع آن امپراتوری آشنا گردید . و در ۱۲۷۹ق. ۱۸۶۲م. سفری بحجاز رفت و در ۱۲۸۰ق. ۱۸۶۳م بتهران احضار و بعضویت شورای دولتی منصوب شد، و سپس دوباره باستانبول گسیل شد . در ۱۲۸۷ ق.-۱۸۷۰م که ناصر الدین شاه بعراق عرب رفت او نیز بعراق آمد و در بغداد فرمان وزارت و صدارت سپهسالار صادر شد. و او متحد المآلی دایر برمنع شکنجه و ضرب متهمین بحکام ولایات صادر کرد در ۱۲۸۸ق. ۱۸۷۱م . درجهٔ سپهسالاری و صدر اعظمی ازطرف شاه بدو داده شد، و مانند امیر کبیر، زیر فشار روشنفکران و بتشویق برخی اروپا رفتگان آن دوره، دست ببرخی اصلاحات زد و قانونهایی چند وضع کرد ، لیکن بعدها؛ مثل برخی سیاستمداران ضعیف ، پیشرفت را درجلب سرمایه‌های اروپا با کسب حمایت سیاستهای اروپایی تشخیص داد. و در ۱۲۹۰ق-۱۸۷۳م. امتیاز بخشی ازخط آهن را به بلژیکیها داد. لذا مردم برهبری روحانی مرحوم حاجی کنی بمخالفت برآمدند، و در مراجعت شاه از اروپا، هنگامیکه ببندر انزلی رسید، تلگرافی برای وی فرستادند که: «اگر با قزوینی بطهران میآئید نیائید که ماشما را نمی‌پذیریم» شاه ناچار بصورت ظاهر سپهسالار را عزل و امتیاز را لغو کرد ، لیکن پس از اندکی در ۱۲۹۱ق-۱۸۷۴م . وزارت خارجه را بدو داد، سپهسالار در ۱۲۹۳ ق ۱۸۷۶ م. «جشن

۱- سپهسالار نخستین ایرانی است که این سمت را یافته است .

صاحبقرانی» شاه‌را براه انداخت‌ودر۱۲۹۵ق۱۸۷۸م.شاه رابارو پابرد، وپس ازباز گشت بتقلید مجالس سنای اروپایی مجلس مشورتی از شاهزادگان واشراف بوجود آورد. اما چون شاه همین امر ناچیز را نیز موجب محدودیت اختیارات مطلقهٔ خود دید، سپهسالاررا در۱۲۹۷ ق-۱۸۸۰م. عزل و مستوفی الممالك را بصدارت منصوب کرد، وبرای دور کردن سپهسالار ازمرکز، اورا والی خراسان کرد. وسپهسالار یک سال بعد در ۲۱ ذیحجه = نوامبر ۱۸۸۱ م. درآنجا در گذشت. و بگفتهٔ «تاریخ بیداری ایرانیان» مسموم شد.

مدرسهٔ ناصری (سپهسالار):

سپهسالاردر۱۲۹۶ق-۱۸۷۹م که‌خودرااز گرفتاری‌بسر نوشت‌امیر کبیردرامان نمیدید، در صدد برآمد اثر نیکی ازخویش بیاد گار گذارد، پس‌نقشهٔ ایجاد جامع ودانشگاهی همچون «جامع‌ازهر» را بریخت، و درزمینی که درجنوب باغ خانهٔ‌خود داشت(۱) پی‌های‌آنرا استوارساخت. عزل‌اودر۱۲۹۷ ق-۱۸۸۰م. برشتاب او دربپایان رسانیدن‌کارمدرسه‌بیافزود، ودرهفتم‌شوال۱۲۹۷ق. سپتامبر۱۸۸۰م. وقفنامه رانوشت ودرمجلسی باحضورروحانیان معروف زمان درخانهٔ‌خویش‌صیغهٔ‌وقف‌راجاری کرد(۲)، وبرای‌آنکه‌تازنده‌است از گزند درباریان درامان باشد،درهمان مجلس،تولیت‌را، که درزمان حیات باخوداوبود،بشاهزاده اعتضادالسلطنه سپرد، وپس‌ازمرگ بپادشاه زمان واگذار کرد. وسپس کتابخانهٔ این شاهزاده را ببهای سنگین خریداری ووقف کرد. وقفنامهٔ‌مدرسه را امام‌جمعهٔ وقت؛سیدزین‌العابدین،وآقامحمدنجم‌آبادی،وسیدمرتضی الحسینی،وملاعبدالرحیم‌نهاوندی، وشیخ محمد حسن‌قمی امضا کردند.

ساختمان‌مدرسهٔ‌ناصری که‌از۱۲۹۶ق۱۸۷۹م. آغاز شده‌بودپس‌ازعزل‌سپهسالار

۱- درشمال این‌زمین کاخ بهارستان است که‌بعدها مجلس شورای ملی گردید.

۲- گویا دراین‌جلسه، کسانی که مایل نبودند این اموال ازمالکیت سپهسالاربیرون رود،تمام نبودن مسجدرا مانع ازوقف میشمرده‌اند. ولیکن‌روحانیان دیگر، این‌اشکال‌را بنحوی رد کرده‌اند. متن اصلی وقفنامه بشمارهٔ ٤٦٤ در کتابخانه هست. وررونوشت آن‌در تاریخ مدرسهٔ سپهسالاربسال۱۳۲۹ ش. ۱۹۵۰م. چاپ‌شده است.

در۱۲۹۷ق.۱۸۸۰م. تعطیل‌شد ، وسپس‌در۱۲۹۸ق.۱۸۸۱م . ازنوآغاز گردید،وهنگام مرگ سپهسالاربخشی ازطبقهٔ زیرین قابل سکونت‌بود وپس‌ازمرگ وی برادرش‌یحیی مشیرالدوله مشغول تکمیل آن‌شد ، وهنوز تکمیل نشده بود که اونیزدر۱۳۰۹ ق . ۱۸۹۲م. در گذشت .

روکارساختمان وکاشی‌کاری شبستان‌زیر گنبد ودرون چهل‌ستون‌مسجد، همگی درروزگار نایبان‌تولیت، اندك‌اندك ساخته شده‌است .

نائب متولیان مدرسه :

تولیت برطبق وقفنامه مادام الحیاة باخود سپهسالار م.۱۲۹۸ ق.۱۸۸۱م. بوده ودرعین حال آنرا به اعتضادالسلطنه م ۱۲۹۸ق.۱۸۸۱م سپرده است . وپس‌ازمرگ او تا بامروز کسان زیرنیابت تولیت یاسرپرستی یافته‌اند :

ـ مشیرالدوله (یحیی) برادرسپهسالار ، که‌درزمان‌سپهسالار نظارت مدرسه را داشت ، پس‌ازوی تاسال ۱۳۰۹ق . ۱۸۹۲م که در گذشت، متصدی کارها بوده است .

ـ غلامعلی‌امین‌همایون‌در۱۳۰۹ ق . ۱۸۹۲م. نخستین کس‌است که‌ازطرف‌شاه بنیابت‌تولیت معین شد.

ـ میرزا ابوالفضل کلانتر تهرانی ، در۱۳۱۳ـ۱۳۱۶ق. ۱۸۹۵ـ۱۸۹۸م. نائب متولی بود .

ـ موثق الملك سیدعلی‌بن‌حسن‌لواسانی وزیرصندوقخانه. در۱۳۱۶ق .۱۸۹۸م.

ـ میرزاکاظم تبریزی داماد مظفرالدین شاه‌تا۱۳۲٤ق. ۱۹۰٦م .

ـ ظهیرالاسلام (جواد)از۱۳۲٤تا۱۳۲۷ق.۱۹۰٦ـ۱۹۰۹م.

ـ صدرالدولةاز۱۳۲۷تا۱۳۲۹ق،۱۹۰۹ـ۱۹۱۱م.

ـ عبدالحسین ظهیرهمایون پسرصدرالدوله،در۱۳۲۹ ق. (سرپرست بود) .

ـ مشیراکرم فرزند میرزاموسی‌وزیر، در۱۳۲۹(رجب وشعبان).۱۹۱۱م.

ـ عبدالعلی نجم‌الدولةدر۱۳۲۹ـ۱۳۳۰ق . ۱۹۱۱م ـ۱۹۱۲م.

ـ سید حسن مدرس۱۳۳۰ـ۱۳۳۲ق. ۱۹۱۲ـ۱۹۱۳م. (سرپرست‌بود) .

ـ موثق‌الملك لواسانی. باردوم در۱۳۳۲ ق.۱۹۱۳م. نائب متولی شد.

ـ ظهیر الاسلام . دوباره در ۱۳۳۲ـ۱۳۳٤ ق. ۱۹۱۳ـ ۱۹۱۵م .

ـ محسن صدر العلما پسر محمد باقر، از ۱۳۳۵ تا ۱۳۳٦ق. ۱۹۱٦ تا ۱۹۱۷م. که کشته شد .

ـ قویم السلطنه (لطف علیخان) سه ماه از ۱۳۳٦ق ۱۹۱۷م . (سرپرست بود).

ـ عضد الملك (سلیمان) در ۱۳۳٦ـ۱۳۳۷ق. ۱۷ـ۱۹۱۸م. نائب التولیه بود.

ـ قویم السلطنه بار دوم در ۱۳۳۸ق. ۱۹۱۹م.

ـ موثق الدولة در ۱۳۳۹ق. ۱۹۲۰م.

ـ ابن الشیخ (محمد) در ۱۳۳۹ و بخشی از ۱۳٤۰ ق . ۲۰ـ۱۹۲۱م.

ـ موثق الملك بار سوم . در ۱۳٤۱ق. ۱۹۲۲م (سرپرست بود) .

ـ ظهیر الاسلام بار سوم ۱۳٤۲ق. ۱۹۲۳م.

ـ مدرس (سیدحسن) در ۱۳٤٤ ق. = ۱۳۰٤ش. ۱۹۲۵م. (سرپرست بود) .

ـ صادق صادق (مستشار الدوله) در ۱۳۰۷ ش. ۱۹۲۸م. نائب التولیه بود .

از بهمن سال ۱۳۰۹ش. تا شهریور ۱۳۲۲ش . ۱۹۳۰ تا ۱۹٤۳م . وزیران فرهنگ وقت ، نایب التولیه بوده اند .

ـ صدر الاشراف (محسن) در ۱۳۲۲ـ۱۳۲۵ش. ۱۹٤۳ـ۱۹٤٦م. نائب التولیه شد .

ـ ظهیر الاسلام (بار چهارم) در ۱۳۲۵ـ۱۳۲۹ش. ۹٤٦ـ۱۹۵۰ م .

ـ سید العراقین در ۱۳۲۹ش. ۱۹۵۰م .

ـ مسعود کیهان در ۱۳۳۰ ش. ۱۹۵۱ م. نایب التولیه شد .

ـ ظهیر الاسلام (پنجمین بار) از ۱۳۳٤ ش. ۱۹۵۵م. تا کنون نایب التولیه هستند.

کتابخانهٔ سپهسالار

آغازکار این کتابخانه با کتابهایی نهاده شده است که سپهسالار از چندین جا خریداری کرده ، وصورت هرخریدرا در دفترچه‌یی بخط سیاق برای وی نوشته‌اند . تاریخ این معامله‌ها در ماههای رجب تا ذیحجهٔ سال ۱۲۹۷ ق ۱۸۸۰م ۰ میباشد.

وسپس سپهسالار کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه رایکجا خریداری کرده وصورت آنرا نیز در دفتری جدا گردآوری کرده است(۱) . و دراین هنگام کتابخانه دارای پیرامن سه‌هزار وسیصد وهفتاد (۲) جلد کتاب و رقعه وقطعه های اسطرلاب و جزآن بوده است . و بر پشت همگی آن کتابها وقفنامه با مهروتاریخ ۱۵ ذیحجهٔ ۱۲۹۷ق . = ۲۰ نوامبر ۱۸۸۰م. دیده‌میشود .

پس از سپهسالار گویا نخستین کس که کتاب باین کتابخانه داده احمد خان مشیرالسلطنه سازندهٔ مدرسهٔ مشیرالسلطنه‌بوده ، که در۱۳۲۲ ق۱۹۰۴ م . شش جلد کتاب‌وقف کرده است .

هنگام بمباران وتاراج مجلس بدست محمد علی‌شاه در ۱۳۲۷ ق . ۱۹۰۹ م . سپاهیان‌او بمدرسهٔ سپهسالارنیزحمله‌ورشده غارت کردند ، ولیکن ازخود گذشتگی چند طلبه (دانشجو) و از جمله ، حاج آقا احمد کرمانشاهی (آل‌آقا) سبب نجات کتابخانه گردید (۳) .

۱- کتابهای پراکندهٔ خریداری‌شدهٔ سپهسالار در شش دفتر، وکتب خریداری‌او از اعتضادالسلطنه‌دردفترهفتم نوشته‌شده ، واکنون‌عین آن‌هفت‌دفتروورونوشت آنهادر کتابخانه بشمارهٔ ٤٦٣ مکرر و٤٦٤مکرر ، وورونوشت دیگر آنها در ادارهٔ اوقاف هست.

۲-درآماری که‌ادارهٔ‌اوقاف‌در۱۳۳۲ق.۱۹۱٤م. برداشته‌ازشمارهٔ۱تا۳۳۵۳ازموقوفات خود سپهسالاراست، و باقی از آن دیگران میباشد . و سپس درتجدیدنظر سال۱۳۳۸ق. ۲٤جلد وقف سپهسالاریافت‌شده که‌سابقاً ازقلم‌اوقاف‌افتاده بود، پس آنهارا بشمارهٔ ۳٤۵۱ تا۳٤۷٤ ثبت کرده‌اند .

۳- ازخاطرات آقای سیدمحمد کاظم‌عصار استاد دانشگاه .

ازنوروزسال ۱۳۳۲ ق. ۱۹۱٤ م. ادارهٔ اوقاف کتابخانه را مهروموم کرده‌وتا ذیحجهٔ آن‌سال صورتی‌از کتب برداشته و کتابخانه را رسماً تحویل میرزا ابوالقاسم پسرمحمد ابراهیم ملاباشی‌لاریجانی‌داده است. دراین‌صورت بهر جلد از کتابها یك شمارهٔ‌ویژه داده شده که شناسندهٔ آنست، ومانیزهمانرا دراین‌فهرست بکارمیبریم.

در۱۸صفر۱۳۳۸ ق. ۱۹۱۹م ادارهٔ‌اوقاف کتابهارابصورت یادشده‌برابرنموده وآنهارا ازمیرزاابوالقاسم گرفته‌بحاج آقااحمد کرمانشاهی(آل‌آقا)تحویل‌داده‌است.

بااینکه طبق وقفنامه بخشی‌ازدرآمد موقوفات مدرسه‌باید درخرید کتاب‌صرف شود، متأسفانه‌تاسال۱۳۳۸ ق. =۱۲۹۸ش ۱۹۱۹م. رقم کتابهافقط بشمارهٔ ۳٤٥۰ رسیده است، یعنی تنها ۸۰ جلد اضافه گردیده است، که آنهم اهدایی میباشد. لیکن پس از آن تاریخ شمارهٔ کتابها روی بافزایش رفته، غیر از کتابهایی که نیك اندیشان وقف کرده‌اند ومن مهمترین‌آنانرا در پایان این گفتا یاد خواهم کرد، چند کتابخانه که پیش‌ازاین‌برای‌مدرسهٔ‌دیگروقف‌شده بود، بمنظور ایجادمرکزیت بدین کتابخانه آورده شد.

این کتابخانه ها عبارتند از کتابخانهٔ مدرسهٔ مشیرالسلطنه و کتابخانهٔ مدرسهٔ صدر و کتابخانهٔ مدرسهٔ‌سعدیه. وهمهٔ آنهابجز آخرین که۲۱۹جلدبوده ودوباره بجای نخستین باز گشته است، اکنون‌دراینجاموجود است، وما کتابهای‌آنهارابا کتابهای کتابخانهٔ سپهسالار در این فهرست شناسانده‌ئیم. واینك خصوصیات هر یك از این دو کتابخانه:

الف- کتابخانهٔ صدر: این کتابخانه‌پیش‌ازآنکه‌باینجاآورده‌شود، درمدرسهٔ صدر بوده است، که در ضلع غربی جلوخان مسجدشاه تهران واقع است. این مدرسه را میرزا شفیع صدر اعظم فتحعلیشاه ساخت و کتابخانه‌یی نیز برای آن فراهم کرد. این کتابخانه در روزگار تولیت آخوندملاعبدالرسول گسترش بیشتریافت.

کتابهای‌این کتابخانه چنانکه‌ازصورت‌جلسهٔ ۱۳۱٥/۱/۲۲ش ۱۹۳٦م. موجود در ادارهٔ اوقاف برمی‌آید، از تاریخ ۱۳۱٤/۱۲/۲٤ ش ۱۹۳٦م. تاآن تاریخ بدستور

آقای محمددرخشان رئیس مدرسهٔسپهسالار، وبانظر میرمطهری کفیل اوقاف مرکز ومیرزا ابوالحسن قمی متصدی مدرسهٔ صدر ، و اسدالله آل‌آقا برادر حاج‌آقا احمد کرمانشاهی کتابدار مدرسهٔسپهسالار، وفقیه‌زاده کتابدار سابق مدرسهٔ صدر، و سید ابوالقاسم‌عقیلی‌جانشین‌أو، وبوسیلهٔ آقای‌رازانی مهروموم شده ، وباصورتی که درسال ۱۳٤٤ق ۱۹۲۵م . تهیه شده بود تطبیق شده است ، و سپس در تاریخ ۱۳۱۵/۱/۲۲ش ۱۹۳٦م. آنها را طبق صورت‌یادشده که‌ضمیمهٔ پرونده است تحویل آقای‌اسدالله آل آقا داده‌اند. این کتابها درآن تاریخ ۲۵۵ جلد چاپی و۵۷ جلدخطی‌بوده . وصورت‌جلسه امضای هفت تن یاد شده را دارد. وسپس در کتابخانهٔ سپهسالار فهرستی دیگربرای آنها نوشته‌وبهرجلدیك‌شمارهٔجدا گانه‌داده‌اند که شناسندهٔ آنست.وبه۳۲۱پایان‌یابد .

ب- کتابخانهٔ مشیر السلطنه: احمدخان مشیر السلطنه در۷ شوال ۱۳۱۸ ق.= ۱۹۰۱م. وقفنامهٔ مدرسه‌و کتابخانه‌یی‌بنام «مسجدالاقصی» که درخیابان گمرك(خیابان مولوی کنونی)واقع است اجرا کرده ، ومتن آنرادر پایان «المعتبر» تألیف‌محقق‌حلی ونیز درپایان «اسس‌الاصول»درتهران‌چاپ کرده است ، ودر کرانهٔ آن گواهی‌وامضای شیخ‌فضل‌الله‌نوری دیده‌میشود .

این کتابخانه، مانندخودمدرسه ، درست‌مورد استفاده‌واقع نشده بود ، تا آنکه بموجب امریهٔ شمارهٔ ۱۱۷۰۱ وزیر فرهنگ و صورت مجلس ۱۳۱۵/٦/۲۵ش = ۱۹۳٦/۹/۱٦م . آقای رضادانایی بوکالت از آقای محمد سجادی کتابدار کتابخانهٔ مشیرالسلطنه تعداد ٦۱۲ جلد کتاب را تحویل آقای علاءالدین میر مطهری کفیل اوقاف تهران داد. این تحویل برابر صورتی‌بود که درده‌صفحه تهیه شده‌وبهر کتاب چندجلدی فقطیك‌شماره‌داده شده‌بود ، بطوریکه شمارهٔ همهٔ آنها ۲۸۷ گردیده بود .

وسپس بموجب صورت مجلس ۱۳۱۵/۹/۲۱ش . آقای میرمطهری باتشریفات رسمی آنها را بآقای اسدالله‌آل‌آقا برادر آقا احمد کرمانشاهی کتابدار سپهسالار تحویل داده است . وسپس در کتابخانهٔ سپهسارلار لیست دیگری برای آن ساخته وبهرجلد یك‌شماره داده‌اند که شناسندهٔ آنست، وآخرین‌شمارهٔ آن۶۰۵میباشد ، ومانیز همین شماره‌ها را دراین فهرست‌بکار میبریم .

مدیران کتابخانه :

۱ـ نخستین مدیر کتابخانه ، درروزگارمشیرالدوله یحیی خان برادرسپهسالار وناظرمدرسه ، معلم وی ملامحمد ابراهیم ملاباشی لاریجانی بوده است . مهروامضای وی در پایان دفترچه های هفتگانه (فهرست شمارهٔ ۱ کتابخانه) دیده میشود .

۲ـ وپس ازوی پسرش میرزاابوالقاسم فرسیوی نوایی آملی لاریجانی که ازدانشمندان ومجتهدان بود، مدتی مدیر کتابخانه بوده است. وی درذیحجهٔ ۱۳۳۲ق رسماً کتابخانه را تحویل گرفته ودر۱۸ صفر ۱۳۳۸ق . رسماً بحاج آقا احمد (آل آقا) تحویل داده است و مهروامضای هردو تن درپایان لیست شمارهٔ ۲ ازفهرستهای کتابخانه موجود است .

۳ـ بدیع الحکما پسر دوم ملاباشی است، که هم پزشک مدرسه وهم در زمان برادرش ، درأمور کتابخانه همکار وی بوده است .

٤ـ از۱۸ صفر۱۳۳۸ق . ۱۹۱۹م. درروزگارتولیت عضدالملك، کتابخانه تحویل حاج آقااحمد (آل آقا) کرمانشاهی داده شد، وتاسال۱۳۸۱ق ۱۹۶۰م . که در گذشت در اختیارأو بود . وی باتفاق برادرش آقای اسدالله آل آقا و آقای سید فتح الله (آل آقا) انجام وظیفه مینمود .

۵ـ و پس از او فرزندش حاج عبدالله (آل آقا) باهمکاری سید فتح الله انجام وظیفه میکنند .

فهرستهای کتابخانه :

فهرستهایی که پیش از فهرست ما برای این کتابخانه تهیه شده است بقرار زیرمیباشد :

I ـ درسال ۱۲۹۷ق. ۱۸۸۰م . که کتابخانه وقف شده است ، لیستی بروش سیاق برای کتابهایی که سپهسالار بوسیلهٔ اعتضاد السلطنه خریده بود تهیه کرده اند .

این فهرست در هفت دفترچه است و در پایان هردفترچه تعداد کتابها و بهای خریداری شدهٔ همگی، ودرآغازهردفترچه ، تاریخ خریداری آنها نوشته شده است .

تاریخ شش دفتر آن ، ماههای سال ۱۲۹۷ ق ۱۸۸۰ م . را نشان میدهد، ودفتر هفتم مخصوص کتبی است که از اعتضاد السلطنه خریده شده است ، و این دفتر پس

ازمر گ اعتضاد السلطنه نوشته شده است . در پایان هریك از این هفت دفتر گواهی تحویل بخط و مهر محمد ابراهیم (ملاباشی) کتابدارهست ، که آنها را درهمان سال ازحسن‌خان پیشکار اعتضادالسلطنه تحویل گرفته است .

در پایان دفتر ششم نوشته شده ؛ که اضافه بر کتابهای یاد شده در این کتابچه، پنجاه جلد چاپی و پنج جلد خطی را نیز خود سپهسالارخریـداری و وقف کرده‌است . باری درهمان تاریخ همهٔ این هفت‌دفترچه را دریك‌دفتر رونویس کرده‌اند واین دونسخه در کتابخانه موجود است ،لیکن چون ادارهٔ اوقاف آنهارا- که درواقع سند کتابخانه میباشند - بی‌ارزش میپنداشتند ، شماره نزده‌بودند، وبهمین‌جهت‌مدتها ناپیدابود ، ومن با کمك‌کارمندان کتابخانه بارنج فراوان آنهارا یافتم ،وشمارهٔ ٤٦٣ مکرر و٤٦٤ مکررا بآنها دادم تامجدداً گم‌نشود .

درسال۱۳۳۲ق ۱۹۱٤ م. ادارهٔ اوقاف ازاین فهرستهارونوشت دومی با مر کب مشکی و خط سیاق و بشکل طومارها ، هر دفترچه در یك‌طومار ، تهیه کرد ، که درآنجا موجود است.

II - ادارهٔ اوقاف درسال۱۳۳۲ ق ۱۹۱٤ م . هنگامیکه کتابخانه راتحویل میرزا ابوالقاسم لاریجانی داد ، مجدداًلیستی از کتابخانه برداشته که بخط‌نستعلیق است، وبا(لیست شمارهٔ۱) تطبیق گردیده است . وچنانکه گذشت ؛ بهرجلدیك شمارهٔ شناسائی داده ، و تا کنون نیز همان شماره‌ها شناسندهٔ کتابها است . این لیست در ۱۰۸ صفحه بخط نستعلیق دردونسخه نوشته شده ، یکی درادارهٔ اوقاف ودیگری که رونوشت آن است در کتابخانهٔ سپهسالار موجود میباشد .

III -فهرستهای کتابخانهٔ صدر : هم‌اکنون درادارهٔ اوقاف چند بر گ صورت کتابهای‌این کتابخانه‌موجوداست، و یکی ازآنها تاریخ ذیحجهٔ۱۳۱۰ق۱۸۹۳ م . را دارد که درسال۱۳۳۲ق ۱۹۱٤م . تحویل‌ادارهٔ اوقاف گردیده است . و بر گ دیگر تاریخ برج‌حمل‌سال ۱۳۳۱ق۱۹۱۳م . را بامهر اوقاف‌دارد . وشامل ۲۲۵جلد کتاب میباشد.وصورت دیگر بامضای‌میرزا محسن متولی وبخط سیاق است وتاریخ۱٤محرم ۱۳۳۲ق . دسامبر۱۹۱٤م . را دارد.

درسال ۱۳٤٤ق ۱۹۲۵م . هنگامیکه این کتابخانه‌را فقیه‌زاده کتابدار به سید ابوالقاسم نوری‌عقیلی کتابدار جدید میداده ، صورتی از کتابها تهیه کرده و بموجب آن تحویل داده است . و در ۱۳۱۵/۱/۲۲ ش ۱۹۳٦ م . که اسدالله آل‌آقا نمایندهٔ کتابخانهٔ سپهسالار آنها را تحویل گرفته بموجب همین صورت تحویل گرفته است . این صورت هم‌اکنون در ادارهٔ اوقاف در ده صفحه موجود است ، و چون بهر کتاب (چندجلدی) تنها یك شماره داده‌اند ، شمارهٔ آنها به ۲۹٤ رسیده ، که ازشمارهٔ ۱ تا ۲۸۸ چاپی وباقی خطی میباشد . وپس از آن یك‌صفحهٔ دیگر دیده میشود که نام ۱۳ کتاب چاپی‌را دربر دارد و۲۲ جلد میباشد . وچون کتابهارا ، بترتیبی که در ص 10 گذشت، بمدرسهٔ سپهسالار آوردند ، در اینجا یك‌لیست نوین ازآنها برداشته‌اند وبهر جلدیك شمارهٔ شناسنده داده‌اند، وآخرین‌شمارهٔ آن۳۲۱ میباشد. ومانیزدراین‌فهرست همین شماره‌ها را باافزودن واژهٔ «صدر» بکار برده‌ایم .

IV ـ فهرستهای کتابخانهٔ مشیرالسلطنه : درگذشته‌برای این کتب دولیست بترتیب زیرتهیه گردیده است .

الف : این‌لیست را ادارهٔ اوقاف هنگام تحویل گرفتن کتابخانه از کتابدار مشیرالسلطنه درسال۱۳۱۵ش. ۱۹۳٦ م. از کتابها ،درده‌صفحه برداشته ، وبهر کتاب (چندجلدی) فقط یك شماره داده است . بطوریکه آخرین شمارهٔ آن ۲۸۷ میباشد .

ب ـ این‌لیست‌را ادارهٔ کتابخانهٔ مدرسهٔ سپهسالار هنگام تحویل گرفتن آنهااز ادارهٔ اوقاف درهمان سال‌تهیه کرده وبهرجلد یك شماره ویژه داده است ، که شناسندهٔ آنست،وآخرین‌شمارهٔ آن‌در کتابخانه۶۰۵میباشد .ومانیزدراین‌فهرست‌همین‌شماره‌هارا باافزودن کلمهٔ « مشیر »بکار برده‌ئیم .

V ـ لیستی که در ۱۳۰۵ش ۱۹۲٦ م. بدستور آقای حکمت ، بدست‌آقای دها زیرنظر آقای فروزانفر از کتابها تهیه شده وبدفتر مجلهٔ تعلیم و تربیت (آموزش وپرورش کنونی ، در وزارت فرهنگ) فرستاده شده است .

VI ـ لیستی که بوسیلهٔ آقایان محمود شهابی ، ومشکاة ونظرپاك، بانظرآقای فروزانفردرسالهای ۱۳ـ۱۳۱٤ش۱۹۳٤م. تهیه شده‌است . این آقایان‌لیست‌دوم‌رابادقت

باخود کتابها برابر نموده، نادرستیها را تااندازه‌یی درست کرده و محتویات برخی ازمجموعه‌ها را ازیکدیگر جدا کرده، بهریك ازآنها شمارهٔ جداگانه داده‌اند .لیکن این‌شماره‌ها اکنون‌مورد استفاده‌نمیباشد . وچون فهرست بر گه‌یی (فیشها)ی کتابخانه بااین‌شماره‌ها مرتب گردیده ، متأسفانه آنها نیز چندان قابل‌استفاده نیست .

VII ـ فهرست‌ابن‌یوسف‌شیرازی : وی باهمکاری آقایان عبدالحسین أمین‌عراقی ومحمد حسین واجد درسالهای۱۳۱۳تا۱۳۱۸ ش .۳٤ـ۱۹۳۹ م . دوجلد فهرست‌برای این کتابخانه نگاشت ، واداره‌ٔ مدرسه آنهارا چاپ کرد. جلداول هفت بخش‌وجلددوم شش‌بخش دارد ، و درهریك کتابهایی چند که دریك‌موضوع بوده معرفی نموده‌است .

هفت بخش جلد اول این است : ۱ـ قرآن ۲ـ دعا ۳ـ تفسیر ٤ـ در بارهٔ قرآن ٥ـ خبروحدیث ٦ـ فقه ۷ـاصول‌فقه. دراین‌جلد۷۹٥نسخه‌از۳۰۲ کتاب‌از۱٦۸ نگارنده‌شناسانده‌شده‌است . این‌مجلدبافهرست‌نامهای کسان‌و کتابها٦۹٦صفحه دارد .

شش‌بخش جلد دوم چنین‌است: ۱ـمنشآت ۲ـفرهنگنامه‌ها ۳ـ نحووصرف ٤ـ معانی‌وبیان ٥ـ عروض ٦ـ شعروشاعران . دراین جلد نیز۱۲۹٥ نسخه از٥۹٤ کتاب شناسانده شده‌است . این مجلد بافهرستهایش دارای ۷۹٦صفحه میباشد .

ابن‌یوسف در هیچیك از بخشهای فهرست خویش همهٔ نسخه‌های موجـود در کتابخانهٔ سپهسالار را ندیده و تنها ازهرموضوع چند کتاب را بر گزیده و شناسانده است . روش ابن‌یوسف دراین فهرست همانطور که ما در فهرست دانشگاه انجام دادیم برپایهٔ تفصیل‌و گسترش گذارده شده‌است .

VIII در «تاریخ‌مدرسهٔ‌سپهسالار ـ ص۱۹٦» گویددرزمان تولیت‌سیدالعراقین در ۱۳۲۹ ش ۱۹٥۰م . بآقایان پارسا تویسرکانی و مدرسی چاردهی ، دستور داده شد که دنبالهٔ فهرست ابن‌یوسف را ادامه دهند ، و عکسی نیز از ایشان در آنجا چاپ شده است . لیکن‌اکنون در کتابخانه ازنوشتهٔ ایشان چیزی یافت نمیشود .

ـ **فهرست‌ما** : دراین‌فهرست، همهٔ‌نسخه‌های‌خطی کتابخانهٔ‌سپهسالارمعرفی‌شده وبترتیب‌الفبایی حروف‌آغاز نام کتابها مرتب گردیده است. واین مجلد که در دست شماست یك چهارم همهٔ فهرست میباشد . تهران اسفند ۱۳٤۰ **علینقی منزوی**

راهنمای این مجلد :

الف ـ چگونگی گردآوری این فهرست :

۱ـ آنچه دربارهٔ کتابشناسی میباشد ، باحروف۱۶ در زیر نام کتاب که‌باحروف ۲۴سایه‌دار ، درمیان سطر نوشته شده ، نگاشته‌ئیم .

۲ـ در سمت‌راست‌نام کتاب ؛ شمارهٔ ردیف این فهرست در میان دو کمان نهاده شده است .

۳ـ در سمت چپ نام کتاب ، موضوع کتاب و زبان‌آن ، درمیان دو کمان یاد شده است .

۴ـ معرفی هر کتاب که در فهرستهای معروف مانند « الذریعه » و فهرستهای پیشین سپهسالار ودانشگاه و رضویه شناسانده شده‌است ، بآنجا حوالت داده‌ئیم .

۵ـ اما آنچه دربارهٔ نسخه شناسی میباشد با حروف ۱۲ درزیر شمارهٔ شناسندهٔ کتاب در کتابخانه ، که با حروف ۲۴ سایه‌دار ، در میان سطر نوشته شده است ، نگاشته‌ئیم . و هرنسخه که از کتابهای مدرسهٔ صدر یا مدرسهٔ مشیر السلطنه بوده واکنون در کتابخانهٔ سپهسالار است‌وشمارهٔ ویژه دارد، ناچارشمارهٔ ویژهٔ آنرابافزودن واژهٔ «صدر» یا « مشیر » دنبال‌شمارهٔ‌معرف ، باحروف‌سایه‌دار ، همانجا نهاده‌ئیم .

۶ـ نسخهٔ کتابهاییکه در یك مجموعه میان چند کتاب قرار دارد ، جای آنرادرمجموعه، بوسیلهٔ شمارهٔفرعی که‌باحروف۱۲سیاه‌درآغازسطرنهاده شده، وسپس با شمارهٔ صفحه یا برك مجموعه ، مشخص نموده‌ئیم . اما در کتابهاییکه در یك جلد بتنهایی جادارد ازشمارهٔ فرعی بی‌نیاز بوده‌ئیم .

۷ـ مشخصات همگانی‌یك دفتر (مجموعه) را هنگام شناساندن نخستین‌شمارهٔ کتابهای‌آن داده‌ئیم . ودرشماره‌های پس ازآن تنها مشخصات ویژهٔ هریك را نگاشته و مشخصات همگانی دفتر را به « ش۱» =شمارهٔ نخستین دفتر ،حوالت داده‌ئیم .

ب ـ رمزهایی که دراین فهرست بکاربرده‌ئیم :

آغاز = آغاز کتاب .

انجام = انجام کتاب .

بسمله = بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم . (درآغاز کتابها) .

پ ـ پس ازرقم برك شمار = پشت برك (صفحهٔ دست‌راست) .

ج ـ هنگامیکه باصفحه (= ص) یاد شود = جلد .

ج۱ـوـج۲؛ هنگامیکه‌پیش ازرقم‌تاریخ‌باشد = جمادی‌الاول‌وجمادی‌الاخراست.

چ = چاپ وچاپخانه .

حمدله = الحمدلله رب‌العالمین (درآغاز کتابها) .

دفتر = مجموعه‌یکه دارای چند کتاب باشد .

ر ـ پس از رقم برك شمار = روی‌برك (صفحهٔ دست چپ) .

ز ـ هنگامیکه پیش ازرقم تاریخ باشد = زنده .

ز ـ پیش‌از دورقم میان‌دو کمان = زائیده‌شدن. ودومین‌رقم تاریخ مرگ است

س = سطر .

سپه = فهرست سپهسالارجلدهای اول ودوم .

ش ـ پیش از رقم تاریخ سال = سال‌بشاهی نشستن .

وپیش‌ازدورقم‌درون کمان = جلوس‌شاه . ودومین‌رقم‌بر کناری‌یامرگ‌وی‌است .

ش ـ پیش ازرقم کتاب = شماره .

ش ـ پس ازرقم تاریخ سال = شمسی ،

ص ـ پیش وپس ازصفحه شمار = صفحه .

صم ـ پس ازنامهای مقدس — صلی‌الله علیه وآله .

ع۱ وع۲ ؛ پیش ازرقم تاریخ = ربیع‌الاول وربیع‌الاخر .

عم ـ پیش ازنامهای مقدس = علیه‌السلام .

ف = فهرست .

ق = قمری .

ک = بر ک .

م - پیش ازرقم تاریخ = سال مر ک .

م - پس از رقم تاریخ = میلادی .

وقف کنندگان کتابها :

چون هنگام معرفی نسخه کمتر نام وقف کننده را یاد کرده‌ایم ، ازین روی در زیر لیستی ازوقف کنندگان بترتیب شمارهٔ شناسندهٔ کتاب یاد میکنم :

۱ تا ۳۳۵۳ کتابهاییست که سپهسالار در ۱۵ ذیحجهٔ ۱۲۹۷ ق. نوامبر ۱۸۸۰م. وقف کرده بوده است.

۳۳۵٤ تا ۳۳۵۹ احمدخان مشیر السلطنه در ۱۳۲۲ق. ۱۹۰٤م. وقف کرده است.

۳۳٦۰ تا ۳۳۹۷ شیخ مصطفی فیروز کوهی در ۱۳۲۵ق. ۱۹۰۷م. وقف کرده است.

۳۳۹۸ تا ۳٤٤۲ ظهیر الاسلام .

۳٤٤۳ تا ۳٤٤٦ مرقع واسطرلاب است که گویا سپهسالار وقف کرده بود .

۳٤٤۷ تا ۳٤٤۸ قرآن وقف آصف الدوله درجعبهٔ چوبی است .

۳٤٤۹ تا ۳٤۵۰ قرآن وقف موثق الملك است ودرجعبهٔ چوبی است .

تااینجارا ادارهٔ کل اوقاف در ۱۳۳۲ق. ۱۹۱٤م. صورت برداری وشماره گذاری کرده است .

۳٤۵۱ تا ۳٤۷٤ وقف سپهسالاراست که ازقلم اوقاف افتاده بوده ودر ۱۳۳۸ق ۱۹۱۹م. شماره گذاری شده است .

۳٤۷۵ تا ۳٤۸۱ زین الدین زنجانی وقف کرده است .

۳٤۸۲ تا ۳۵۱۸ بکوشش حاج آقا احمد کرمانشاهی وقف شده است .

۳۵۱۹ تا ۳٦٦٤ پراکنده وقف شده است .

۳٦٦۵ تا ۳٦۷٤ بسعی حاج آقا احمد ازثلث عون الدوله وقف شده است .

۳٦۷۵ تا ٤۰۰٤ چاپی است وپراکنده وقف کرده‌اند .

٤۰۰۵ تا ٤۰۰۷ چاپی وتقدیمی حاج آقا احمد کرمانشاهی در ۱۳۱٤ش ۱۹۳۵م. است

٤٠٠٨ تا ٤٣٢٩ پراکنده‌وقف شده است .

٤٣٣٠ تا ٤٤٦٤ خریده‌درخشان‌ازثلث‌کانوزیان‌است‌درشهریور١٣١٥ش.١٩٣٦م.

٤٤٦٥ تا ٤٤٧٠ خریداری مدرسه است .

٤٤٧١ حاج‌آقا احمد کرمانشاهی وقف کرده است .

٤٤٧٢ تا ٤٥١٩ مدرسه خریداری کرده است .

٤٥٢٠ تا ٤٥٢٦ پراکنده وقف کرده‌اند.

٤٥٢٧ محمد درخشان درسال ١٣١٥ ش. ١٩٣٦م. وقف کرده است .

٤٥٢٨ تا ٤٦٢٩ پراکنده وقف شده‌است .

٤٦٣٠ تا ٤٦٣٤ آقای مشکاة ١٣١٦ ش. ١٩٣٧م. وقف کرده‌است.

٤٦٣٥ تا ٤٧٢٦ چاپی است وپراکنده وقف شده‌است .

٤٧٢٧ مدرسه در١٣١٦ ش. ١٩٣٧م. خریده است .

٤٧٢٨ تا ٤٨١٤ اشخاص پراکنده وقف کرده‌اند .

٤٨١٥ تا ٤٨٧٤ رساله‌های ختم تحصیل است وازطرف فرهنگ در١٣١٧ ش. داده‌شده‌است .

٤٨٧٥ تا ٥٠٥٤ اشخاص پراکنده وقف کرده‌اند .

٥٠٥٥ تا ٥٠٥٧ رساله های‌ختم تحصیل‌سال١٣١٨ش. است .

٥٠٥٨ تا ٥٠٧٧ اشخاص پراکنده وقف کرده‌اند .

٥٠٧٨ تا ٥٠٨٧ آقای هبة‌الدین شهرستانی وقف کرده است .

٥٠٨٨ تا ٥٠٩٩ اشخاص پراکنده وقف کرده‌اند .

٥١٠٠ تا ٦٦٠٠ حاج‌آقااحمد کرمانشاهی در ١٣٥٦ ق . وقف کرده است .

٦٦٠١ تا ٧٥٦٩ آقای‌محمددرخشان‌ازثلث‌حیدرقلی‌شاملودر١٣٥٦ق.١٩٣٧م. خریده و وقف کرده است .

٧٥٧٠ تا ٧٦٢٥ چاپی‌است واشخاص‌پراکنده‌ووزارت فرهنگ‌وقف کرده‌اند .

٧٦٢٦ آقای محمد حسین‌فاضل تونی وقف کرده‌است .

٧٦٢٧ تا ٧٦٥٩ اشخاص پراکنده وقف کرده‌اند .

۷۶۶۰ تا ۷۶۶۱ دانشکدهٔ معقول اهدا کرده است .

۷۶۶۲ تا ۷۷۱۱ پراکنده وقف شده‌است .

۷۷۱۲ تا ۷۹۰۶ بانورقیه مادریحیی قریب در۲۸ آبان۱۳۱۹ش. نوامبر ۱۹٤۰ م. وقف کرده است .

۷۹۰۷ تا وزارت فرهنگ داده‌است .

۷۹۰۸ تا ۸۰۲۸ شیخ علی‌مدرس نوری‌در۱۳۲۲/۲/۳ ش . ۲٤آوریل ۱۹٤۳ م. وقف کرده‌است

۸۰۲۹ تا ۸۰٦۵ وزارت فرهنگ داده است .

۸۰٦٦ تا ۸۰٦۹ پراکنده وقف شده‌است

۸۰۷۰ تا ۸۲٦٤ شاهزاده افسر شیخ الرئیس در ۱۳۲۲ ش . ۱۹٤۳ م . وقف کرده است .

۸۲٦۵ تا ۸۲۷۲ وزارت فرهنگ داده است .

۸۲۷۳ تا ۸۳۸۸ سید احمدأدیب پیشاوری‌درآذر ۱۳۲۲ ش . ۱۹٤۳ م . وقف کرده است .

۸۳۸۹ تا ۸۳۹۹ پراکنده وقف شده‌است .

۸٤۰۰ تا ۸٤٤۵ خریداری ازسعید نفیسی است .

۸٤٤٦ تا ۱۰۰۰۰ همه چاپی است جز۱٤جلد که‌آقایان پارسا وابطحی ودکتر یزدی ومشکاة وعلامهٔ کرمانشاهی وقف کرده‌اند .

(۱) **آبستنی و باه** (پزشکی. فارسی)

رساله‌ییست در یك مقدمه وسه مقالت ، کـه مظفرحسین شجری شفائی بنام اعتمادالدوله‌قاضی‌جهان‌تألیف کرده‌است . وی‌همان میرمظفرشفائی ابن‌حسین‌اصفهانی پزشك وصاحب‌قرابادین‌وبیست باب طب‌میباشد. واوغیراز حسن شفائی شاعر وپزشك اصفهانی است (ذریعه ۹ : ۵۳۰) .

آغاز : حمد بی حد خالقی را که خلقت انسان‌کامل را بحکمت بالغه از تودهٔ خاك‌آفرید . . .

انجام : نعوظ‌آورد نعوظ تمام .

۲۹۳۱

ش۴۹ دفتر . در ۲۰ برگ متن . جنگ شمارهٔ ۲۹۳۱ درهمین فهرست‌دیده‌شود .

(۲) **آب نیسان وقمردرعقرب** (ستاره‌شناسی . فارسی)

نگارش محمد باقر بن اسماعیل حسینی خاتون آبادی اصفهانی که بدستور شاه‌سلطان حسین صفوی ازروی اخبار شیعی‌ازآب باران که درماه نیسان رومی ببارد وخواص‌آن ، ونیزازآثار بودن قمردر عقرب بحث کرده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله‌وسلام علی عباده الذین اصطفی . وبعدچون امراشرف اعلی ، وفرمان عالم مطیع جهان‌پیما صادرشد، که‌داعی‌دوام دولت‌قاهره؛ محمد باقربن اسماعیل‌الحسینی الخاتون‌آبادی درباب آب نیسان و سبب شرافت نیسان‌ماه رومی... برسبیل اختصار بعرض رسانم . . .

انجام : وشش کـوکب مزبور در آخر برج عقربند . والله‌تعالی یعلم حقائق

الاحکام وحججه الکرام، علیهم الصلاة والسلام .

نسخهٔ دیگری ازین کتابچه بشمارهٔ ۳ ـ ۱۲٦٦ در دانشگاه هست .

۱۸٤٤

ش ۲ دفتر ۹۰ پ ـ ۱۳ر۰ (نوروزنامه دیده شود) .

(۳) **آتشک** (پزشکی . فارسی)

دراین کتاب از میربهاء الدوله نور بخش، وازپزشکان یونان ، ومجربان هندو معالجه‌ها نقل شده ، واز ملاشرف الدین حسین پزشك شیرازی نام برده شده است .

آغاز : بسمله. الحمدلله المحمودفی کل فعاله... اما بعدچون مرضی که معروف به آتشك است درزمـان سابق نبوده ، واز اطبای گرامی کسی مشاهدهٔ آن ننمود . . .

انجام : نگاه دارنده . اینست تمامی کلام سیدالدوله .

۸۲٤

ش ۲ دفتر ۲۹۰ پ ـ ۲۵ر۰ نستعلیق درشت سدهٔ دهم . نشانها شنگرف . (جامع الفوائد دیده شود).

(٤) **آتشکده** (تاریخ شعرا . فارسی)

تذکرهٔ حال شاعران فارسی زبان است بترتیب بخشهای جغرافیائی، دردومجمر. ازحاج لطفعلی بیگدلی شاملو متخلص به «آذر» (۱۱۳٤ ـ ۱۱۹۵ق) (سپه ۲ : ٤۵۲ وفهرست دانشگاه ۲ : ٤٦۵)

۲٦۷٤

شکسته نستعلیق علی اصغر در ۱۲۷ و گویا در ۱۲۰۷ق. نوشته شده، عنوانها گاهی زر وگاهی شنگرف. یك سرلوح زیبا دارد. دوصفحهٔ اول مذهب ونقاشی شده، میان سطرها زر اندود .صفحه‌ها درجدول زر .

جلد روغنی دورو یکطرف تصویر مریم وتصویرز کریا وعیسی هنگام ولادت وپس از آن بابعضی ازیاران،وتصویر کلیسا. ودرون جلد تصویر مریم وعیسی‌دروسط واطراف آن نقاشیها میباشد .

کاغذ سمرقندی .

۳۸٦گ ۲۹×۱۹ و ۲۱ س. (سپه ۲: ٤٥٤).

۲٦۷٦

شکسته‌نستعلیق محمد رضاکاتب درنیمه اول سدهٔ سیزدهم .

مالك اعتضادالسلطنه ۱۲۷۹ق. وی نوشته‌است که دارای هشت صفحه صورت است ولی اکنون هفت صفحه بیشترندارد . درحاشیهٔبرگ ٦۹ نیز اعتضاد السلطنه بنقل ازهفت اقلیم نوشته : و مردم خواجو را نخل بند شعرا لقب داده بودند.

نام شاعران در حاشیه دربرگهای زرین باشنگرف نوشته شده است . یك سرلوح دارد. دوصفحه‌اول مذهب ونقاشی شده. صفحه‌ها در جدول زراست .

جلد روغنی دو رو. یکطرف گل‌وبوته وبلبل.دراطراف روی دوجلد غزلی ازحافظ به نستعلیق نوشته شده . درون یکطرف جلد تصویری است که شاید یوسف‌وزلیخا باشد ودو زن بالا وپائین این تصویر هست .

درون جلد دیگر دروسط تصویرلیلی ومجنون ودو زن دربالا وپائین آنهااست.

۳٦۳گ ۲۹/٥×۲۰ و۲۱س (سپه ۲ : ٤٥٤) .

۲٦۸۲

شکسته نستعلیق۱۲۲۹ق.نام نویسنده ندارد . وپس‌از نام ابوالقاسم هجری وشرح حال مختصروآثار منتخبه ازوی که آخرین کس ازمعاصرین مؤلف میباشد ، نویسندهٔ نسخه بشرح حال‌محمدصادق متخلص به «زری» واخیراً به «زبور» که درهنگام‌نگارش نسخه۱۸ سال‌داشته بانقل‌قصائد ومقطعات وغزلیات ورباعیاتی‌ازاو درص٥۸٦تا٦۱۱نسخه پرداخته. وبنابرآنچه گذشت تولد این محمد صادق ۱٦ سال پس ازفوت آذر مؤلف آتشکده بوده وکاتب الحاق نموده است .

درحاشیهٔ س۱٦٦ مقابل نام خواجو؛ اعتضادالسلطنه همان یادداشت راکه درشمارهٔ ۲٦۷٦ یادکردیم نوشته است .

یك سرلوح وچهارده مجلس نقاشی دارد. دوصفحهٔ اول مذهب و نقاشی شده و میان سطرهای آن طلا اندازی شده . صفحه‌ها درجدول زر.عنوانها شنگرف. وقف‌سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد روغنی دورو . برون یکطرف فتحعلیشاه قاجار درشکار وبرون دیگر در راه شکار نشان‌داده شده‌است؛ درون یکی‌شیرین وفرهاد ودرون دیگری شیرین درحال شستشو .

۳٤۰ گ ۳۰ × ۲۰/۵ و ۱۵ س (سپه ۲ : ٤٥٦) .

۲۷۲٦

شکسته نستعلیق‌میرزا کوچك اصفهانی (بگواهی اعتضادالسلطنه پشت‌صفحهٔ نخستین نسخه)نویسنده شاگرد درویش‌عبدالمجید م۱۱۹۰ ق . بوده . سرلوح زیبادارد. صفحه‌اول ودوم مذهب و نقاشی است. صفحه‌ها دارای جدول زر. عنوانها شنگرف. وقف سپهسالار.

کاغذ خانبالغ . جلد ساغری ضربی .

۲۳۹ گ،۲۸ × ۱۸/۵ و ۱۷ س (سپه ۲ : ٤٥٤) .

۷۰۷٤

نستعلیق محمدنبی ابن‌محمد محسن در ۱۵ ذیقعدهٔ۱۲۲۷ق . صفحه‌ها چهارستونی ، هریك در دوجدول ، بزرگ شنگرف ، کوچك زرولاژورد . عنوانها ، نشانها شنگرف . سرلوح زر وشنگرف ونیل ، متوسط . دو صفحهٔ آغاز حاشیه سازی گل‌وبوته سبز .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .

۲۸٤ گ ۳۰ × ۲۰و۲۱ س ۲۲ × ۱٤ .

۷۰۷۵

نستعلیق ۲۱ شعبان ۱۲٤۵ ق . عنوانها شنگرف. صفحه‌ها چهارستونی بی‌جدول . یك برگ از آغاز افتاده . درپایان مرثیهٔ صباحی کاشانی برای آذر دارد .

کاغذ فرنگی‌سفید . جلد تیماج قهوه‌یی‌یك‌لا .

۲۹۹ گ ۲۰ × ۲۹و۲۱ س ۱۵ × ۲۳ .

۷۱۹۰

ش ۲ دفتر ٤۲ ر - ۷٦ پ . ناقص میباشد ، وتنها سرگذشت آذر ومعاصران وی تا پایان کتاب را دارد . و سپس چند برگ از آغاز کتاب میآید. نستعلیق ریز سدهٔ سیزدهم ، وپس‌ازآن بخشی از خطبه های نهج‌البلاغه است . (سفینةالنجاة دیده‌شود).

نسخ درشت . عنوانها در حاشیه بشنگرف . سپس دردو برگ فهرست عنوانهای مثنوی ، بنستعلیق شکسته در ١٢٤٥ق. نوشته شده است.
٢٦ س ١٣ × ٢٣ .

(٥) آتشکدهٔ آذر (تاریخ شعرا. فارسی)

گزیده از ...

گلچینی است از آتشکدهٔ لطفعلی بیگدلی آذر .

آغاز : درذکراحوال ونقل اشعارشاهان وشاهزادگان هردیار، وامرای عالی مقدار . . . بترتیب حروف تهجی نوشته میشود : ابن محمود غزنوی سبکتکین ثانی ، محمد خلف محمود ...

انجام : غم گرفته‌است فرا مجلس میخواران را
مگر امروزدرین میکده هشیاری هست

و درخاتمه سر گذشت مؤلف وسپس اشعاری از میرمحمدتقی سپهر کاشانی است و پس ازآن اشعاری ازابوالقاسم قائم مقام و شعری در مذمت حیدر علی خان شیرازی است ، و سپس شعری از «ذره» و شعر دیگر خطاب به سالار در زمان معزولی دارد .

٢٧١٨

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانها ونشانها شنگرف. وپشت کتاب تاریخ ١٢٦٣ دیده میشود.
کاغذ فرنگی سفید آهارمهره. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی، ترنج ولچکها زرکوب .
٢٠٢ گ ١٤ × ٢٣/٥ و ١١ س ٩ × ١٥/٥ .

(٦) الآثار الباقیة (تاریخ‌وستاره‌شناسی.عربی)

از ابوریحان بیرونی که زاخائو در لایپزیك ١٩٢٣ م . آنرا چاپ کرده است، وقسمتی از آن پس ازین پیدا شده و کارل گاربرس Karl Garbers ویوهان‌فوك Johan Fuch در Documenta Islamica Inedita چاپ برلین ١٩٥٢ ص٤٥ ـ ٩٨

بچاپ رسانده‌اند. و علی اکبر دانا سرشت آنرا بفارسی گردانیده و در ۱۳۲۱ خ. چاپ کرده است.

۱۵۱۷

ش۱ دفتر. ٦پ-۱۸۷ر. نسخ محمدمؤمن گلپایگانی در آدینه ۲۰ ذیقعدهٔ ۱۰۷۵. عنوانها، جدولها، شکلها، نشانها شنگرف. صفحه‌ها در جدول زرولاژورد. صفحه‌شمار بحروف ابجد است. صحنه‌های رنگین بشنگرف و گلی و زرد ولاژورد وسبز و نارنجی وجز آنها در صفحه‌های ٦ر، ۹ر، ۱٤ر، ٤۲ر، ٤۹ر، ۹۲ر، ۹۵ر، ۹۹ر، ۹۹ پ، ۱۰۰ر، ۱۰۰ر، ۱۰۱ پ ۱۰۸ر، ۱۰۸ پ، ۱۰۹ پ، ۱۱۰پ، ۱۱۱ر، ۱۱۲ر، ۱۳٦ر، ۱۳۹ر، ۱٤۰ر، ۱٤٦ر، ۱٦۷ر، ۱٦٦ر، ۱٦۹ پ ۱۷۰ پ.

آغاز: مطابق چاپ اروپا.

انجام: وماوجدته بالحمرة فهومن الشهر المکتوب بالحمرة.

درپایان جدول اعیاد اهل ذمه دیده میشود.

مالك: محمد امین بن محمد رضا منجم در ۱۱۳۱ ق. ومحمد کریم در ۱۰۰۹ ق.

مهر: محمد قاسم بن عبدالقادر نوائی بتاریخ ۱۰٦٤ دارد.

درپنج برگ آغاز نسخه جدولهای نجومی وزایچه‌ها است.

اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۲ ق. نوشته: ۲٦ تصویر دراین نسخه هست. ۱۹۲ برگ شمار بحروف ابجد دارد.

کاغذ سپاهانی. جلدتیماج سبز مقوایی.

۱۸٤ گ، ۱٦×۲۵ و ۱۸ س ۱۷×۱۰

(۷) آثار البلاد (جغرافیا.عربی)

از زکریای قزوینی (۶۰۰ - ۶۸۲ ق) ابوعبدالله زکریابن محمود کمونی قزوینی. که در ۶۷۲ ق. نگاشته است. و وستنفلد آنرادر گوتادر ۱۸٤۸ - ۱۸۵۰م. با پیشگفتار آلمانی چاپ کرده است. (معجم المطبوعات).

۱۴۹۵

مطابق چاپ‌اروپا. نسخ‌حسین بن عثمان بن حسین حافظ معلم ، درسه شنبه ۵رمضان ۸۰۳ ق . عنوانهاشنگرف.حاشیه‌ها نستعلیق . تصحیح شده . ۳۶۶ صفحه‌شماردارد، وپیش از آن ۲۸ صفحه فهرست بترتیب حروف ، بخط مورخ ۱۴ ـ ع ۲ ـ ۱۲۹۵ هست . تاریخ تألیف ۶۷۲ درصفحهٔ عنوان نوشته شده است .

نسخه درمدرسهٔشاهرخ هرات در۴ رمضان۱۰۵۵ به پنجاه تومان خریده شده‌است .

کاغذ سمرقندی نخودی . جلدتیماج سبزمقوایی .

۲۰۲ گ۲۲×۲۷ . و۲۳س ۱۳/۵×۱۸/۵.

(۸) آثار علوی (طبیعی . فارسی)

نگارش‌محمد باقربن‌اسماعیل حسینی‌خاتون‌آبادی که‌برای شاه سلطان‌حسین در پنج فصل‌نوشته .آغازوانجام مطابق نسخهٔ دانشگاه. ش۱۲۶۶ (فهرست۳:۲۷۱۸) .

۱۸۴۴

ش۳ دفتر۱۴پ ـ ۳۵ر. نوشتهٔ نوروز۱۱۳۰ ق.خط محمدعلی‌طباخی. (نوروزنامه دیده شود) .

(۹) آثار علوی (طبیعی . فارسی)

از اسفزاری ابوحاتم مظفر(ق ۵) .

مدرس‌رضوی آنرا در۱۳۲۰خ. چاپ کرده‌است .

۲۹۱۱

ش۱۷ دفتر . س ۷۰ـ۷۳ . درمتن وهامش.ودرشهر اجمیرهند در ۱۰۹۲ق.نوشته شده است . (قنیة الفتیان دیده شود) .

آغاز : حکیمان چنین گفته‌اند که موجودات عالم . . . از دو گونه است . . .

انجام : ازآن سبب بآتش نسوزد وبرطوبت زنگار شود .

(۱۰) آثار علوی (طبیعی . فارسی)

آغاز : باب اندربیان کردن آبها و دریاها ورودخانه‌ها وچشمه‌ها . اما آب هم ازعناصرزمین . . .

انجام : چون شکل چنین باشد علی‌التحقیق آفتاب سیاه شود .

٤٥٠٦

ش۹ دفتر۱۸۵ پ ـ ۱۸۹ر. (ذهبیه دیده شود).

(۱۱) آثار علوی (طبیعی . عربی‌وفارسی)

دارای یك تمهید ودومقدمه وچهار أصل ویك خاتمه است . شعرفارسی نیز در ضمن متن عربی گنجانده است .

مقدمهٔ اول‌درجسم،دوم‌انقلاب عناصر،اصل‌یکم بخار،دوم دخان (دود)،سوم‌ریح، چهارم قوس وقزح وهاله ، تذنیب در اسباب زلزله،تتمه درضرر زلزله .

آغاز : بسمله. الحمد لولیه . . . اما بعد فهذه رسالة مرتبة علی تمهید واصول اربعةوخاتمة،مشتمل‌علی مقدمتین ...

انجام : انه‌علی کل شیء قدیر، ومنه المبدء والیه المصیر .

٧٤٢٦

ش۲ دفتر،بهمان خط شمارهٔ یکم . ۷۱ر ـ ۷٤ پ . ۲۱ س ۱۰×۱۵/۵ . (شرح رسالهٔ هیئت دیده شود).

(۱۲) آثار الملوك والانبیاء (تاریخ . فارسی)

تاریخ‌وجغرافیای‌زمان‌صفویه‌رادربرداردوبخشی است از«حبیب‌السیر» . نام‌شاه اسماعیل دردیباچه بتضمین یاد شده است (استوری۱۵۵ ـ مجلس.ش ٦١٩/٦ فهرست ۳۷۳:۲ ـ فهرست‌دانشگاه ۲ : ٦۳٦) تاریخش «آثارالملوك والانبیاء» = ۹۳۱میباشد .

آغاز: ای یافته ازمنزل مه تاماهی ذرات جهان از کرمت آگاهی

افتتاح اخبار آثارپادشاهی بحمدوثنای قدسی الهی انسب است ... علی هذا این ذرهٔ احقر ... (بی نام) .. از کتاب ... حبیب السیر از ذکر غرایب فتوحات شاه دین پناه زیب وزینت بخشد ...

انجام: که پیوسته این آصف سرفراز باقبال بادا رعیت نواز

سرش باد از تاج عزت بلند زنور شرف خاطرش بهره‌مند

۱۶۶۵

ش۲ دفتر ۱۵ر-۱۲۷ پ . نستعلیق همان نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر ، در دوشنبه ۱۰۸۶ ق . (روضة الصفا دیده‌شود).
۲۲س۲۰×۱۲.

(۱۳) آداب البحث (منطق.عربی)

ازقاضی عضد ایجی . م۷۵۶ق .

آغاز وانجام مطابق نسخهٔ دانشگاه . فهرست ج ۳ : ص۳ .

۳۱۶۲

ش۲ دفتر ٤٦ر . بخط محمد بن ابراهیم . (الکافیة دیده شود) .

۷٤۵۳

ش ۷ دفتر ۳۸ ر - ۳۹ ر .(التشخص دیده شود) .

(۱٤) آداب بحث (منطق.فارسی)

شایداز ابن کمال پاشا باشد، ودرفهرست دانشگاه ۳ : ٤.ش ۳۳۹/۳ . وفهرست مشهد ج ۱ : ص۷ شناخته شده ، در سالنامهٔ پارس سال ۱۳۲۳ خ. چاپ شده است .

۱۰۹۸

ش۲ دفتر . ٥٦ پ ـ ٥٨ ر. (شرح عقاید نسفی دیده شود).

۱۲۱٦

ش۴ دفتر. ص۸ ـ ۱۰. (النفس کندی دیده شود) .

(۱۵) آداب البحث (منطق.عربی)

نگارش شمس الدین محمد سمرقندی است؛ برای نجم الدین عبدالرحمان سمرقندی نگاشته است.

آغاز هذه رسالة فی آداب البحث ، یحتاج الیها کل متعلم. . . وهی ،انکانت متداولة بین المحققین لکنها ما کانت منظومة فی سلك ومجموعة فی عقد . اردت نظم منثور ها ، بحث الاخ العزیز ملك الصدور والاعیان شرف الاماثل والاقران نجم الدین عبدالرحمان ادام الله ایامه فالتمست . . . وهی مرتبة علی ثلاثة فصول ؛ الاول فی التعریفات. الثانی فی ترتیب البحث . الثالث فی المسائل التی افترعناها ...

انجام : وان لم یکن یلزم العلیة، وبها یحصل المقصود کمامر .

آغاز این رساله درنسخهٔ ش ٤۲۹ دانشگاه که شرحی است از میبدی بر آداب البحث سمرقندی، چنین است :

المنة لواهب العقل، والصلاة علی واضع النقل. هذه رسالة فی آداب البحث، یحتاج الیها کل متعلم لتکون حافظة له فی البحث عن الضلالة ... (فهرست دانشگاه ۳:۵۸)

۹٦۸

ش۸ درفتر. ص ۱۵۳ ـ ۱۵۸. (تهذیب الوصول دیده شود).

۱۳۰۸

ش۴ دفتر. ۲۵ ر - ۲۹پ . (شرح آداب البحث دیده شود).

آغاز: بسمله. حمدله...و بعدفقدقال ...مولاناشمس الملة والدین محمدالسمرقندی.. المنة لواهب العقل. هذه رسالة فی آداب البحث...

انجام : لایضرنا لانه لو کان (ذلك) التقدیر (ثابتاً ... ذکرنا) وان لم یکن یلزم ثبوت العلیة (وبها یحصل المقصود کمامر. والله اعلم) .

(فهرست برلن ۵۲۷۲ . مشهد۹ منطق خطی ج۱ دانشگاه ۳:۵۸) . دیباچهٔ این نسخه (۱۳۰۸ـ٤) بادیباچهٔ (۱۳۰۸ـ۲) شباهت دارد، اما آن پنج فصل واین سه فصل دارد . واین ازسمرقندی است و نامش در دیباچه یادشده، وشاید ۱۳۰۸ - ۲ نیز ازسمرقندی باشد .

(۱٦) آداب البحث (منطق.عربی)

در پنج فصل . شاید از سمرقندی ، و شاید از کتاب وی گرفته شده باشد .

آغاز : بسمله . حمدله . العاقبة للمتقین . . . اما بعد فهذه رسالة فی آداب البحث . . . تحفة للأخ العزیز ملك الصدور والاعیان . . . وهی مرتبة علی خمسة فصول؛ الاول فی التعریفات، والثانی البحث ، والثالث فی التلازم ، والرابع فی التنافی، والخامس فی الدوران . . .

انجام : وان لایلزم ان یکون مداراً . والتقدیر بخلافه .

۱۳۰۸

ش۲ دفتر.۱۵ پ ۱۹ ر . (شرح آداب البحث دیده شود).

(۱۷) آداب البحث (منطق.عربی)

یا «مختصر فی علم المناظرة» عنوانها : المعلل . المعارضه . النقض میباشد .

آغاز : الحمدلمن ماشاءِ فعل ، ولایسئل عمایفعل . لامانع لأمره ولاتخلف فی حکمه . . . وبعد فهذا مختصرفی علم المناظرة، ویسمی علم الخلاف وعلم الجدل . . .

انجام : ینفعك فی مظان اللبس علی خصمك . هذا آخرماقصدنا ایراده فی هذه الرسالة .

۱۳۰۸

ش۳ دفتر. ۱۹پ - ۲٤ پ . (شرح آداب البحث دیده شود) .

(۱۸) آداب البحث (منطق.عربی)

آغاز : بسمله . حمدله وبعد فهذه رسالة فی علم الآداب . اعلم ان المناظرة هی النظر بالبصیرة . . .

انجام : وینبغی ان لایحسب المناظر خصمه حقیراً .هذا غایة مایراد فی الباب .

۷٤۵۳

ش٦ دفتر. گ ۳۸ . (التشخص دیده شود).

(۱۹) آداب البحث (منطق.عربی)

از ساچقلی زاده . درسه باب است .

آغاز: بسمله .وبحمد . . . یقول . . . محمد المدعوساچقلی زاده . . . هذه رسالة فی فن المناظرة عملتهالك یاولد . . .

۱۳۰۸

ش۱۲ دفتر، ۲۲۵ ر ـ ۱۲۵ پ .
نسخه ناقص‌است،وتنها یك باب تعریفات‌را دارد. خط سدهٔ سیزدهم‌است، ودردفتری که بخط سدهٔ ۱۱میباشد جای‌داده شده است . (شرح آداب‌البحث‌دیده‌شود).

(۲۰) **آداب بحث** (منطق. فارسی)

بنظم از غیاث الدین . فقط هفده بیت است .

آغاز : چنین گفتند ارباب معانی
چو بگشادند ابواب معانی

انجام: بیان آنچه میباید درین باب
خطا باشد جزین در بحث آداب

لمولانا غیاث الدین رحمةالله علیه .

۱۳۰۸

ش۸ دفتر. گ ٦۲. در پایان دارد: نمقه نوری.
نستعلیق جزشماره‌های دیگر . (شرح آداب البحث دیده شود).

(۲۱) **آداب حج** (فقه. فارسی)

از مجلسی دوم محمدباقر (م۱۱۱۱ق).

آغاز : بسمله . حمدله . والعاقبة للمتقین و بعد چنین گوید ... محمد باقربن محمد تقی . . .

انجام : که تا ممکن باشد آنرا نیز بخواند .

درین رساله میگوید : من وپدرم دربارهٔ حج رساله‌ها نوشته‌ئیم، واکنون میخواهم دربارهٔ ادعیه وآداب حج بنویسم واحکام آنرا برساله‌های دیگر وامیگذارم .

۱۷۱۹

ش۱ دفتر ۳ پ . ۲۲ پ . نسخ بخط شمارهٔ ۲ این دفتر ، در ۱۲۳۰ ق . (الکافی کلینی دیده شود) .

(۲۲) الآداب الدینیة (حدیث.عربی)

ازامین الاسلام‌طبرسی. آغاز وانجام مطابق نسخهٔ مشهد ۵ : ۱.

٦١٧٤

ش۲ دفتر است. ۱۲۷ر - ۱۷۱پ . (الفوائدالمکیة دیده‌شود).

نسخ قوام الدین بن‌حبیب الله کازرونی که در پنجشنبهٔ ۱۳ع۱ ۱۰٦۵ق. آنرا نوشته ودرسلخ ج ۱ - ۱۰٦٦ ق. باجمال ابن‌شاه محمد فسوی مقابلت کرده است .

(۲۳) آداب السلوك (عرفان.عربی)

در عرفان است . وبك مقدمه دارد .

آغاز : الحمدلله المنعم علی الصفوة من عباده بمزیة الاجتباء . . . امابعد فهذه عجالة یتضمن التعریف بکیفیة التوجه الأتم الاولی نحوالحق ...

انجام : فکیف تعینها وبیانها فافهم . . . وهویهدی السبیل .

٦٥٢١

ش۵ دفتر. بهمان خط شمارهٔ پیش . مؤرخ ۱۳۰٦ق. ۱۷۸ پ - ۱۹۱ر . (فکوك دیده شود) .

(۲٤) آداب الصلاة والوضوء (فقه.عربی)

بروش حنفیان است.

آغاز بسمله . رساله در آداب وضو ونماز بطریق مذهب امام اعظم ابوحنیفه نعمان بن ثابت . اعلم وفقك الله . . . ان اول آداب الصلاة الوضوء . . .

انجام : عبدالرحمان عوف . . . وعلی اصحاب رسول الله اجمعین . والحمدلله رب العالمین .

٥٩٧٣

ش۲ دفتر. نستعلیق سدهٔ ۱۱هم؛ ۱۱٤پ - ۱۱٥ ر .
۱٦س ۸×۱٦ . (عمدة الاسلام دیده شود).

(۲٥) آداب عباسی (دعا.فارسی)

ترجمهٔ مفتاح الفلاح شیخ بهائی است . شش باب ویك خاتمه دارد .
مترجم صدرالدین محمد تبریزی ، شاگرد بهائی میباشد .

۲۱۷٦

شرح بنستعلیق وادعیه به نسخ محمدرفیع بن عبدالرحمان در ۱۰۷۸ق. نوشته شده است.
کاغذ دولت آبادی ، مجدول بطلا و زرنگار ، جلد ضربی منقش ، وقف سپهسالار،
۱۷۹ گ ۱٦/٥×۱۰ و ۱۱ س . (سپه۱: ۱۳)

۵۷۴۷

نسخ ابوطالب بن محمدشریف خافی درسه‌شنبه ۲۵ شعبان ۱۳۳۳ق. این نسخه‌خاتمه را ندارد. عبارتهای‌مقدمه‌این‌نسخه‌با نسخهٔ پیش‌یك سان‌نیست ، در آن نسخه ترجمه‌را باشعر به شیخ اهداء کرده، ودرین نسخه با نثراست . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی‌سفید. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی‌یك‌لا -

۹۶ گ ۲۱ × ۱۳٫۵ و ۱۵س ۱۴ × ۸ .

(۲۶) آداب المتعلمین (منطق. عربی)

ازشیخ برهان الدین زرنوجی حنفی.م ۵۹۱ق . رساله‌یی‌بنام «تعلیم المتعلم» در سیزده فصل‌هست که گویادر آن‌دست‌برده ودوازده‌فصل کرده ونشانه‌های‌سنی گری‌را ازمیان‌آن برداشته و بخواجهٔ طوسی نسبت داده‌اند. شرح آن دراین کتابخانه هست (ش ۱-۷۴۴۱) .

درذریعه(۱: ۲۶) وفهرست مدرسهٔ فیضیهٔ قم (چ ۱۳۳۷- ج۱ص۲۶۰) آمده که این کتاب‌ازخواجه‌طوسی‌است ، زیرا که‌درفصل‌ششم گوید: «ولهذا کان‌محمدبن‌الحسن الطوسی اذا اسهر اللیالی وحل‌له مشکلات یقول : این ابناء الملوك من‌هذه‌اللذة» .

ودرفصل هفتم‌آمده :«و کان‌محمدبن الحسن لاینام اللیل‌و کان یضع عنده دفاتر اذامل‌من‌نوع، ینظرالی‌نوع‌آخر و کان‌یضع‌عنده‌الماء و کان‌یقول: النوم‌من‌الحرارة...». ولی‌باید گفت که ازین‌نام، محمدبن‌الحسن شیبانی شاگرد ابوحنیفه‌خواسته شده‌است، چنانکه در « تعلیم‌المتعلم » زرنوجی (ص ۲۳) عبارت دوم عیناً دیده میشود (تذکرة‌السامع‌والمتکلم فی‌ادب‌السامع‌والمتعلم. چ ۱۳۵۳ق. د کن. ص۷۸) وپیداست که نسبت دهندگان این‌رساله بخواجهٔ طوسی لقب طوسی را در نسخه‌ها افزوده‌اند .

در نسخهٔ ش ۳ر۲۶۲۵ دانشگاه کلمهٔ طوسی در این دو فصل دیده نمیشود. (نیز چلبی ۱ : ۲۹۶ ـ معجم المطبوعات ص ۱۱و۹۶۹ ـ التعلیم علی‌رای‌القابسی ص۲۱۸ـ فهرست دانشگاه ۳:۲۱۱٤ دیده شود) و دانشمندانی مانند عاملی و مجلسی و نوری و تهرانی در ذریعه و دیگران این رساله را از خواجهٔ طوسی دانسته‌اند. ودرذریعه (۱ : ۲۸) از«آداب‌المتعلمین» دیگری دردوازده فصل یاد شده که تا اندازه‌یی از این رساله جدایی داشته است.

۲۹۲۲

ش ۱ دفتر ۱ پ ـ ۵ پ. نستعلیق سدهٔ سیزدهم. پایان افتاده.
کاغذ فرنگی. جلد مقوا.
۱۰۹ گ. ۲۰×۱۵ و ۱٤ س۹×۱۵.

٦۳۵٤

ش۱ دفتر ۲ـ۱٦ر. نسخ مؤرخ شنبه ۱شعبان ۱۲ (شاید: ۱۲۰۰ق).
کاغذ فرنگی. سفید. جلد تیماج مشکی یك لاضربی.
۹۵ گ ۵ر۱۰×۵ر۱٦، ۱٤س٦×۱۱.

۷٤۳۷

ش ۱ دفتر ۱،پ ـ ۱۳ پ. نستعلیق ۱۱۸۹ق. عنوانها، نشانهاشنگرف. وسپس‌تا برگ۱۵فوائدی درمنازل قمراست بفارسی. ۱۳س۵×۵ر۱۰.
کاغذ سپاهانی وفرنگی. جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا.
۷۸ گ ۵ر۱۰×۵ر۱۵

(۲۷) آداب مرض و مرگ (اخلاق. فارسی)

سه مقدمه وپنج باب دارد . عنوان مطالب : تحفة أخری تحفة أخری میباشد .

۲۱۶۳

ش ۲ دفتر ۵۰ر - ۸۲ر . آغاز افتاده وچنین است : تا عمل بنده مؤمن صالح را ثبت نمایند . . . مقدمه دوم دراشعار مریض مردم را بمرض خود . . .

انجام : بدنیا وعقبی و روز جزا نگردانی این روسیه را جدا

سپس سه‌صفحه فضایل ابو حنیفه‌است بفارسی بروایت فضایل بن‌حسن. اعمال‌سه‌ماهه دیده شود .

(۲۸) آداب مشق (دستورخط . فارسی)

ازمیرعماد.م۱۰۲٤ق. درشش‌فصل‌است.واودردیباچه ازاستاد خویش‌سلطان‌علی مشهدی یاد میکند. (مشار. سپه : ۲ : ۳)

٤۲۸

نستعلیق ، عنوانها شنگرف ، درسپه ۲ : ۳ شماره را بغلط٦٤٨نهاده است، وقف سپهسالار .

مالك : اعتضادالسلطنه در ۱۲۹٦ ق . وپشت صفحهٔ اول « قواعد خط » امیرعماد شناخته شده .

کاغذ دولت آبادی، جلد تیماج مشکی کناره سرخ درون زرد .

۲٦ گ ٦ر٥ × ۱۱ر٥ ، ۹س ۳ × ٦ .

۲۷٦۷

نستعلیق ۱۲٦۱ق (سپه ۲ : ۳) عنوانها سفید مانده است .

کاغذ فرنگی . جلدتیماج .

۱۱ گ ۱٤ × ۲۱ و ۱۲ س ۸ × ۱٤ .

(۲۹) آداب المطالعة (منطق. عربی)

یك مقدمه ویك مقصد ویك وصیت دارد . مقدمه درتصوروتصدیق است .

آغاز : بسمله . امابعد حمدمن استغرقت فی مطالعة جماله انظار الناظرین ... فیقول ... حاصد بن برهان بن ابی ذرالغفاری :هذه رسالة فی آداب المطالعة ، مشتملة علی مقدمة ومقصد ووصیة . . .

انجام : علی من تبعهم فی زمرة احبائه (قد استراح . . . بنقل هذا الشرح من السوادالی البیاض العبد الفقیر عبدالرحمان الجامی . . . ضحوة السبت الحادیعشرمن رمضان . . . فی مسلك سبع وتسعین وسبعمائة) .

۷۵۱۸

ش ۱۰ دفتر ۷۵ ر - ۷٦ پ . نسخ محمد علی کرمانشاهی از روی خط جامی . « کنزالسالکین» دیده شود .

(۳۰) آداب نماز (فقه. فارسی)

در افعال واذ کار آن از خاتون آبادی برای شاه سلطان حسین صفوی .

آغاز : بسمله .حمدله ... وبعد چون امراشرف اعلی .. صدور یافت که داعی ... محمد باقربن محمداسماعیل حسینی؛افعال واذ کاریرا که درنماز . . .

انجام : که مطابق فرمان همایون اشرف اعلی سمت تحریر یافت . و الحمدلله والصلاة . . . حجج الله .

۵۷۲۰

ش۱ دفتر۲پ ـ ۳۳ ر . نسخ سدهٔ ۱۲ هم ، ترجمهٔ فارسی دعا نستعلیق شنگرف زیرسطرها ، صفحه‌ها در جدول زر وشنگرف ولاژورد ، حاشیه منه‌دام ظله دارد .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .
۷۷ گ ۱۰× ۱۸ و ۱۷ س ٦×۱۸ .

(۳۱) آداب نماز شب (فقه.فارسی)

از محمد باقر مجلسی م ۱۱۱۱ق.(ذریعه ۱ : ۲۲) .

آغاز : الحمدلله مکرم العابدین ، والصلاة علی سیدالمتهجدین . . . وبعد این رساله‌ایست دربیان آداب نماز شب ...

انجام : وتفصیل احکام نمازشب و دعاهای آن دررسالهٔ کبیرهٔ والدمرحوم ... مذکوراست . بهمین اکتفا نمود . مستدعی آنکه هر که باین رساله عمل کند ، این مجرم را از دعافراموش نکند . والحمدلله اولاوآخراً وصلی‌الله محمدوآله .

۲۹۱۸

ش ۴ دفتر .ص ۱۰۰ دریك صفحه است . نستعلیق رضی‌الدین‌محمدصادق بن محمد خوانساری، پس‌ازآن تفسیرآیهٔ والسابقون الاولون است که در ۱۵ع ۲-۱۲۲۹ق. بهمان خط نوشته شده‌است ، و سپس مطالب پراکنده نوشته شده است . «مثنوی» دیده شود .

(۳۲) آغازوانجام (عرفان.فارسی)

ازخواجهٔ طوسی محمد بن حسن . م ۶۷۲ ق . چاپهای آن درفهرست مشاردیده شود. (فهرست دانشگاه ۳ : ۲۱۱۵-ذریعه ۱ : ۳۶) .

۲۹۱۱

ش۵۴ دفتر . ص ۱۳۸ - ۱۴۳ . قنیةالفتیان دیده شود .

۵۸۳۸

ش۴ دفتر ۳۰ پ - ۴۳ر . بهمان خط شمارهٔ ۳ دفتروپس‌ازآن یك صفحه مطالب پراکند هست . جنگ ش ۵۸۳۷ دیده شود .

۶۳۳۲

ش۱ دفتر ۲پ - ۳۷ر . نسخ محمد علی کرمانشاهی درمدرسهٔ سپهسالار محمدخان قاجار در۱۳۰۲ ق نوشته شده است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوا ضربی .

۲۹۱ گ۱۱×۱۷/۵ ، ۱۲ س ۶ر۵×۱۱ر۵ .

(۳۳) آغاز و انجام (عرفان.فارسی)

درسه قسم ویك خاتمه است .

۱ ـ معرفت توحید درده فصل .

۲ ـ مبدء درسیزده فصل .

۳ ـ معاد در چهاو فصل .

آغاز : جوامع حمدوثنا واحدیرا که قطرات کثرات أشیاءِ در بحرواحدیت او ناچیزاست ...

انجام : این عنایت پیروزی ونهایت بهروزی ... علی نبیهمحمدوآله اجمعین.

نسخهٔ دیگر در دانشکدهٔ حقوق ش ٤ر٥٧ هست .

۶۵۵۶

ش۵ دفتر ۱۰۷ر ـ ۱۷۲پ . «قضا وقدر» دیده شود .

(۳٤) آفرینش (عرفان.فارسی)

عرفانی دربارهٔ صانع وصنع ، باعنوانهای «فصل ، فصل» میباشد .

آغاز : بدان ارشدك اللهللصداق والصواب که بعضی ازطالبان راه یقین درباب معرفت صانع وصنع کلمهیی چند گفتهاند . محصول آن درین فصل ...

انجام : واشارت ایشان بتوحید ازآنجا ناشی گردد . والله الموفق للصواب والیه المرجع والمآب .

۱۲۱۵

ش ۹ دفتر ص ۱۱۷ ـ ۱۹۹ دنبال آن آداب دعای حزب البحر است . عرض نامه دیده شود .

(۳۵) الآلات العجیبة الرصدیة (ریاضی.عربی)

رسالة فی . . .

ازشیخ امام اجل ابومنصور ابوالفتح عبدالرحمان خازنی زاهد . (صفحهٔ عنوان ش۶۸۲) : (بیهقی۱۶۱) سیدجلال تهرانی در گاهنامهٔ سال۱۳۱۱خ . ص۳۸۴دربارهٔ این کتاب(نسخهٔ زیر) اشتباه کرده وآن را زیج سنجری پنداشته است .

خازنی درین رساله ازآلات رصدیاد نموده.

(برو کلمن پیوست ۱ : ۹۰۲) .

آغاز : بسمله . وبه التوفیق . الحمدالله الذی انارقلوبنابنورالاسلام و هدانااليه بخاتم النبیین محمدالمصطفی علیه السلام. امابعدفان الله تعالی لما ابدع الاشیاء وعمم بعضی احوالها . . . فاعطی الانسان . . . ـ مالم یؤته غیره . . . و من جملة ذلك اتخاذ الالات النفیسة التی یستخرج به المسافات علی الاستقامة والارتفاع والانحطاط . . . ونجعلها سبع مقالات. المقالة الاولی فی آلة ذات الشعبتین ۲ـ فی آلة ذات الثقبتین ۳ـ آلة ذات الثلث ٤ ـ الالة المعروفة بالربع ٥ ـ آلات الانعکاس ٦ ـ الاسطرلاب ۷ فی استخراجها بغیر آلة اعنی آلات سهلة الوجود. وجعلنا کل مقالة منهاثلاثة اقسام ۱ صفة الآلة ۲ فائدة الآلة ۳ البراهین الهندسیة . . .

فالمقالة الاولی منهافی الآلة المعروفة بذات الشعبتین ... وهذه المقالة یشتمل علی ثلاثة اقسام [۱] فالقسم الأول منهافی صفة الآلة . . .

۱ـ تا اینجا در ورق یست که درشمارهٔ ۶۸۲ جاگرفته و ازین ببعد در آغاز نسخهٔ شمارهٔ ۶۸۱ میباشد .

انجام: فصل فی معرفة عدد فرسان العدو . . . و علی هذا یقاس . و ذلك ما اردنا ان نذکر و اذ قد بلغنا هذا الموضع فقد آن لنا ان نختم الکتاب حامدین لله تعالی و مصلین علی نبیه محمد و آله الطاهرین (فرغت من کتابتها بالموصل المحروسة فی ذی الحجة من شهور سنة ٦٣٨ من تعلیق علقتها بدمشق فی شعبان سنة ٦٢١)

٦٨١

ش۱ دفتر (ص۱-۳۲) نسخ ذیحجهٔ ٦٣٨ق در موصل ، عنوانها شنگرف، برگ نخستین این نسخه هنگام صحافی به نسخهٔ شمارهٔ ٦٨٢ این کتابخانه برده شده و در آنجا است .

و پس از آن رسالة الاعتبار است .

کاغذ سمرقندی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی .

۴۰ گ ، ۱۷ × ۲۵ و ۳۱ س ۱۶ کلمه بی ۱۲ × ۱۹ .

(۳۶) آلبوم (تصویر)

عکسهائی ایست از :

۱ـ جعفرقلی خان رئیس دارالفنون و آقا رضا آجودان مخصوص.

۲ ـ اعتضاد السلطنه .

۳ ـ عزالدولة .

٤ ـ معین الدولة .

٥ ـ امین الملك وزیر رسائل .

٦ ـ علینقی حکیم الممالك .

۷ ـ محمد حسین خان نائب شرابخانهٔ همایونی .

۸ ـ مخبرالدوله وزیر تلگراف .

۹ ـ انوشیروان میرزا.

۱۰ ـ عبدالحسین خان .

۱۱ ـ دائی آقا شیخ حسن معلم ، عبدالحسین خان ، محمدحسن میرزا و میرزا عباس خان .

۱۲ ـ امین الوزارء تبریز .

۱۳ ـ محمد حسین خان ناظم دارالفنون .

۱٤ ـ عطاالله سرتیپ .

۱۵ ـ میرزا عباس خان .

۱٦ ـ میرزانصرالله آتش .

۱۷ ـ عبدالحسین میرزااقاشیخی پسرمیرآخور .

۱۸ ـ میرزا هدایت الله بن‌عبدالوهاب مستوفی گیلان .

۱۹ ـ میرزا ابراهیم صبوحی .

۲۰ ـ میر علی‌مستوفی .

۲۱ ـ محمد ابراهیم خان تحویل دار .

۲۲ ـ میرعبدالکریم منشی .

۲۳ تا ۳٤ اشخاص بی‌نام .

۳۵ و۳٦ و۳۷ ـ دورنما .

۳۸ تا ٤۰ سه قطعه عکس انسان عجیب‌الخلقه .

٤۱و٤۲عکس کسانی بی‌نام .

۲۱۲۵

عکسها روی برگهای مقوایی چسبیده است.

جدول بنفش روی مقوا .

٤۲ گ۱۵×۲۳ .

(۳۷) **آلبوم** (تصویر)

بیست و چهار قطعه عکس ناشناس باچهار قطعه دورنما .

۲۱۲٦

جلد مخمل سرخ روی مقوا ۱۵/۵×۲٤ .

(۳۸) آمار (جغرافیا. فارسی)

اطلاعات تاریخی واجتماعی لشکری و کشوری دربارهٔفرمانراویان بومی‌هند .
ترجمه ازمیرزا محمود کازرانی مترجم خاصهٔ همایونی‌است که درجمادی دوم ۱۳۰۲ق . ازروزنامهٔ لندن تایمز (طیمز) در دوبخش ترجمه کرده است :

۱ ـ فرمانروایان بومی .

۲ ـ فرمانروایان مسلمان .

آغاز : اطلاعات‌علمی وتاریخی‌لشکری‌و کشوری حکام بومی‌وسرحدی‌ممالك هندوستان همواره رابطه زیادی باحکام داخلهٔ هندوستان وخارجه انجا که درحدود طبیعی خود از ممالك بیرماتا بلوچستان است دارد ...

انجام: که خیلی‌هم مملکت کوچکی است ندارند .

۷۷۲۳

نستعلیق سدهٔ چهاردهم،دوسر لوح دارد،جدولهاشنگرف ولاژورد،۸۷صفحه شماردارد .
کاغذ فرنگی سفید جلدی . جلد تیماج حنائی‌ضربی مقوا .
۴۸ برك ۱۳×۲۱ و ۱۱ س ۵ر۱۴×۹ .

(۳۹) آمار تهران (جغرافیا.فارسی)

ازعبدالغفار اصفهانی منجم باشی معلم دارالفنون که بدستور اعتضاد السلطنه آنرا نگاشته و میگوید ما دراین شهر دردوماه خانه بخانه آمار گیری کرده ، شمارهٔ جمعیت آن صدو چهل‌وهفت هزارودویست پنجاه شش تن بود بجزسپاهیان ونه‌هزارو پانصد وهشتادخانه بودودرهرخانه نزدیك شانزده تن‌میزیستند. هشت تن ازشاگردان دارالفنون بکار این آمار گیری در چهار کوی تهران : عودلاجان ، چاله میدان ، سنگلج ، بازار باارگ گمارده شده‌بودند . واین کاربدستورناصرالدین شاه انجام‌شد.
او درمتن رساله سخن مالتوس اقتصاد دان انگلیسی‌را رد کرده است .
رساله‌ای دربارهٔ تهران وراهنمای این‌شهر از اخضرعلی‌شاه که در زمان‌میرزا

علی‌اصغرخان بدستور مختارالسلطنه بسال ۱۳۲۰ق - نوشته‌است،در کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات (ش ۲۰ ب) هست .

آغاز: بسمله . حمدله . . . و بعد چون برحسب أمرقضاجریان‌دارای‌جهان ...

انجام: که درین مختصررساله نگنجد . ما بدانچه ذکرشدا کتفا نمائیم .

۲۷۶۳

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف.٤٦ برگ نوشته دارد وباقی‌سفید است .
کاغذ فرنگی کبود . جلد مقوا رویه تافته .
۵۰ گ ۵ر۱۵×۲۱ و۱۲ س ۵ر۷× ۱٤ .

(٤۰) آیات الاحکام (فقه.عربی)

ازمیرزا محمد استرآبادی . م ۱۰۲۸ ق . (سپه ۱ : ۸۵) .

۲۰۵۳

نسخ وجلد دوم است . از کتاب مکاسب تا آخر قضاء و شهادت را در بردارد . تاریخ ندارد ، ولی از قرینهٔ اینکه پایان حاشیه هائی که در اطراف صفحات کتاب بخط همین کاتب نوشته شده بجملهٔ : « منه‌دام ظله و بخط الشریف ادام الله‌ایام‌افاداته » ختم گردیده ، معلوم میشود که درزمان‌مؤلف نوشته شده و ازقرینهٔ اینکه حواشی دیگری بانشانهٔ « منه » دارد ، تصور میرود که خط مؤلف باشد ، بنابراین نسخه قبل از۱۰۲۸ نوشته شوه است .

برصفحهٔ اول این نسخه اعتضادالسلطنه نوشته است که «در ۱۲۸۷ داخل کتابخانه شده ، ومؤلف آن چنین مینماید که شیعه نباشد وشاید یکی‌اززیدیان بوده است . » گویا اعتضادالسلطنه آنرا مطالعه نکرده واین شرح رانوشته‌است وگرنه‌این قسم‌نمی‌نوشت چه ازعبارات کتاب پیداست که مؤلف شیعه است .

کاغذ دولت آبادی . جلد چرمی کهنه . واقف سپهسالار .
۱۸٦ گ ۱۹×۲۹ و ۲۵ س(سپه ۱ : ۸٦) ،

(٤۱) الابانة‌عن‌وحدانیة‌الله (فلسفه.عربی)

رسالهٔ‌ایست‌ازیعقوب کندی.(فهرست‌دانشگاه۳:۷۰)ودر ۱۹۵۰م. بچاپ‌رسیده‌است.

۲۹۱۲

ش۸ دفتر (۳۷ر - ۳۹ر) . «شرح رسالهٔ زینون» دیده شود .

(۴۲) ابطال الزمان الموهوم (فلسفه.عربی)

ازمیرزا محمد اسماعیل سپاهانی خواجوئی (فهرست دانشگاه ۳:۲۳) وی سخنان آقا جمال خوانساری را رد نموده واز گفتار میرداماد طرفداری کرده است. نسخهٔ دیگر آن بشمارهٔ ۳۸/۲ در دانشکدهٔ ادبیات هست .

۱۳۸۱

ش۵ دفتر . ص ۱۶۵-۲۲۲ . بهمان خط نصرالله در پنجشنبه ۱۲۲۸ق . حاشیهٔ شرح تجرید دیده شود .

(۴۳) ابطال الکیمیا (کیمیا.عربی)

ازمیرزا ولی حکیم باشی نظام، که بنام ناصرالدین شاه و اعتضاد السلطنه نگاشته است ، وازراه شیمی جدید وفلسفهٔ قدیم کیمیا را رد کرده است .

آغاز : یکی از دانشمندان که بامنش سابقهٔ معرفتی درمیان بود . . .

انجام : ازبارگاه عزت خواهان است .

۲۸۶۷

نستعلیق خوش سدهٔ سیزدهم، عنوانها شنگرف، صفحه ها در جدول شنگرف وزر. ولاژورد. سرلوح زر و شنگرف ولاژورد دارد .

کاغذ کبود فرنگی . جلد ندارد .

۳۱ گ ۱۲×۲۰ و ۱۲س ۷×۱۳٫۵ .

(۴۴) ابطال وحدت وجود (فلسفه.عربی)

از ملامحمد سعید گیلانی است (فهرست دانشگاه - ۳ : ۴۰۵) .

٦٥٥٩

ش۱ دفتر ۱ پ - ۲٤پ . نستعلیق سدهٔ سیزدهم ، ١٤ س ٨×١٣/٥ .
کاغذ اصفهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا .
١٠٥ گ ٥ر١٢×٢١ .

(٤٥) **الابواب** (رجال.عربی)

رجال شیخ طوسی است که بترتیب طبقات اصحاب پیامبر و امامان دوازده گانه نگاشته‌شده(فهرست‌دانشگاه ۲ : ٥٧٩ ـ مصفی‌المقال.ص٤٠٢ذریعه۱:۷۳و۱۰:۱۷۰).

٨٠٠٦

نسخ علی‌بن محمدنوری در۱۳۳۳ق . که‌شاید خود واقف باشد . عنوانها شنگرف ۲۳۰ صفحه شمار دارد .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوائی .
١٦٩ گ ١١×٥ر١٧ و ١٨س ٦/٥×١٢ .

(٤٦) **ابواب‌الجنان** (اخلاق.فارسی)

دراخلاق مذهبی . از رفیع‌الدین محمدبن فتح‌الله واعظ قزوینی . م ١٠٨٩ ق .
دوجلد آنراخود اووسومین‌را پسرش محمدشفیع نگاشته‌است(فهرست‌دانشگاه۳:٦٤٣).

١٢٤١

جلد نخستین است . نستعلیق سدهٔ یازدهم محمد ابراهیم، عنوانها، نشانها شنگرف، صفحه‌ها در جدول زر ولاژوردوشنگرف است ، کاغذ متن و حاشیه شده ، سرلوح وحاشیه سازی گل بوته در آغاز ، ٦٠٥ صفحه شمار دارد .

کاغذ سپاهانی - جلدتیماج قهوه‌یی سوخت زرکوب .
۳۰٤ گ ۱۵×۲٤ و ۱۹ س ۸/۵×۱۸.

۱۲٤۲

جلد نخستین . نستعلیق درشت کریم‌بن میزا ابوالحسن سنقری برای سیدمحمدمهدی اصفهانی . در آدینه ٤-ع۱-۱۲۲۹ق . پایان یافته است . عنوانها شنگرف . عربیها زیر خط شنگرف ، صفحه شمار دارد .
کاغذ فرنگی زرد . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .
۲۹۱ گ ۲۱× ۵ر۳۰ و ۲۱ س ۱۳× ۲۰ .

۱۸۲٦

جلدنخستین ، نستعلیق سدهٔ‌یازدهم،عنوانها ونشانها شنگرف ، صفحه‌ها درجدول زر ولاژورد،سرلوح درزمینه زرباگل وبوتهٔ شنگرف و لاژورد درآغازاست. کسی درصفحهٔ عنوان در ۱۲٤۰ق. نوشته است : خط شفیعااست وبگفتهٔ کارشناسان‌صد تومان آنراخریده است . اعتمادالدوله درج ۱-۱۲۷۳ق. آنرا به پسرش میرزا داود وزیر کشوربخشیده‌است
مالك : اعتضاد السلطنه در۱۲۹٦ق، وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق .
کاغذ سپاهانی نخدی متن وحاشیه . جلد روغنی مشکی‌مقوائی ترنج نارنجی .
۳۰۰ گ ۱۵/۵×۲۵ و ۲۱س ۸/۵×۱٦ .

۱۸۲۷

جلدنخستین . نستعلیق محمدبن‌محمدحسین آشتیانی٦رجب۱۲۳۲ق. نشانها شنگرف
کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره . جلد تیماج سرخ ضربی مقوائی .
۱۹٦ گ ۲۰/۵× ۳۳ و ۲٤ س ۲۰×۲۹

۵۲۵۲

جلد نخسین . نستعلیق سدهٔ‌دوازدهم ابوالحسن‌بن عنایت‌الله موسوی ابرقوهی.عربیها

نسخ ، نشانها شنگرف ، صفحه‌ها درجدول زرولاژورد وشنگرف .
یاد داشت ۱۳۳۲ ق . در آن دیده میشود .
کاغذ سپاهانی . جلد روغنی مشکی مقوائی عطف تیماج مشکی .
۳۲۵ گ ۱۶/۵×۲۵ و ۱۸س۹×۱۸ .

۵۷۶۴

جلد دوم. نستعلیق محمد نصیر بن محمد مؤمن منشی قزوینی در۱۲ع ۱-۰ ۱۰۹، عربیها نسخ ، صفحه‌ها درجدول زرولاژوردوشنگرف ، انجام نسخه افتاده: که درسورهٔ شریفهٔ ذاریات که مذکور شد . (درفصل پنجم نماز شب) .
کاغذ اصفهانی نخدی . جلد تیماج مشکی یك طرف .
۲۸۶ گ۱۶×۳۰ و ۱۸س ۱۰/۵×۲۲ .

۵۷۶۵

جلددوم . نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عربیها نسخ . انجام‌افتاده : برای آن موسوم باین اسم (وجه تسمیهٔ کعبه) .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی .
۲۷۲ گ ۳۱×۲۱ و۲۳س ۱۱×۲۱ .

۸۱۴۱

جلد نخستین. شکسته نستعلیق سدهٔ دوازدهم، عربیها زیرخط شنگرف، عنوانها، نشانها شنگرف ، یك‌سرلوح زر وشنگرف درجهٔ ۳ دارد .
کاغذ فرنگی. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .
۳۰۲ گ ۱۰×۳۰ و ۱۷س ۱۲×۲۱ .

(۴۷) ابواب الجنان (فقه.فارسی)

از فیض کاشانی .م۱۰۹۱ق. که وجوب نماز آدینه را درآن ثابت کرده است .

از « شهاب ثاقب » عربی خویش که در بارهٔ همین نماز است یاد میکند .

آغاز : سپاس وستایش مرخدا را که صوامع آسمانرا بصنوف طاعات ملائکه پیراست...

انجام : باکی نیست که نماز جمعه را واگذارند درباران (اینست آنچه اراده داشتیم که ذکر کنیم تمت‌الرساله) (مشهد ۲۱۲ خطی فقه ـ سپه ۱ : ۳۵۱) .

۲۰۱۳

ش ۴ دفتر. بخط نسخ نوشته شده، کاتب ازخود وسال کتابت نام نبرده وازقرائن بدست می آید که بنظر مؤلف رسیده وتصحیح گردیده است .

کاغذ اصفهانی زرد رنگ . واقف سپهسالار .

۲۲ گ ۱۹/۵ × ۱۲و۱۶ س (سپه ۱ : ۳۵۱)

۶۳۹۸

ش ۳ دفتر(۵۶ پ ـ ۶۷پ) انجام‌افتاه ؛ یعنی از گناهان پاك میشود و در .« ترجمة العقاید» فیض‌دیده شود .

(۴۸) **ابواب العلوم** (لغت . عربی بفارسی)

از درویش جامی متأخر از عبدالرحمان جامی . م ۸۹۸ ق . (فرهنگنامه های تازی‌بپارسی.ص ۲۲۹) .

آغاز : علی‌الله التوکل فی البدایة علیه الاعتماد فی النهایة

انجام : نام بت من ز غایت لطف آبی است میان گل چکیده

۷۰۴۰

ش ۲ دفتر۴۲ ر ـ۵۵ پ . نسخ دوشنبه۱۱شعبان۱۲۴۴ق . نصاب فراهی‌دیده‌شود.

(۴۹) **الابیات الحسان** (ادب.عربی)

المجردة من وفیات الاعیان

گزیده ایست از شعرهائیکه در « وفیات الاعیان » ابن‌خلکان آمده است. (سپه ۲ : ۴۵۶).

۳۳۱۴

نسخ ۱۲۵۲ ق. بعضی‌از واژه‌ها که بایستی باسرخی نوشته شود سفید مانده.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج. واقف سپهسالار.
۲۰۰ گ ۳۰ × ۱۸و۵ و ۱۹س. (سپه ۲ : ۴۵۷).

(۵۰) **اثابکیة** (پزشکی.فارسی)

در سه گفتار ۱ ـ تشریح چشم در ۴ باب ۲ ـ بیماریهای چشم در ۵ باب.
۳ ـ داروهای چشم در ۳ باب (فهرست ره‌آورد. ص ۶).

آغاز: بسمله. این رساله‌ئیست موسوم برسالهٔ اثابکیه واین برسه گفتار نهاده آمده است...

انجام: قدری‌درآب کاسه حل کنند، وبدان غرغره کنند. والله اعلم.

۸۳۱

ش۲ دفتر ۱۰۰ پ ۱۳۱ ر. نستعلیق نویسندهٔ شمارهٔ پیش دفتردرسدهٔ دوازدهم. تذکرة‌الکحالین دیده شود.

(۵۱) **اتحادالعاقل والمعقول** (فلسفه.عربی)

دو مقاله ازآن باقی‌مانده است.

۱ ـ اتحاد عاقل ومعقول.

۲ ـ العقل البسیط کل الاشیاء .

شاید ازملاهادی سبزواری باشد ، چون درمجموعهٔ آثار وی میباشد .

آغاز : المقالة الاولی فی اتحاد العاقل و المعقول وفیها فصول (الفصل الاوّل ؟) فی درجات العقل النظری موافقاً لما ذکره الاسکندر الافرودیسی ...

۲۹۹۲

ش ۲ دفتر ۲۷۰ پ ـ ٤٤ ر . انجام افتاده :

انجام: و کذالك حال الوحدة العقلیة فانها لا بالغ عن اجتماع (افتاده). « پاسخ سبزواری بعارف » دیده شود .

(۵۲) اتحاد العاقل و المعقول (فلسفه. عربی)

دریگانگی عاقل ومعقول، عالم و معلوم است .

آغاز : بسمله . علی اتحاد العاقل و الحساس و المحسوسات من افادات العقل حصل جمیع الکمالات علینا بوجوده ... وهوانه قد صلح عند الحکماء ان الصورة المجردة بالکلیة صورة معقولة بالفعل ...

أنجام : یترجح علی کثیر من البراهین .

از رسالهٔ صدرالافاضل (شاید : ملاصدرا) نقل میکند .

۵٤۱۷

ش ۳ دفتر ۲۵۰ پ ـ ۲۵۷ ر. نسخ نویسندهٔ شمارهٔ پیشین این دفتر. « شرح حدیث غمامه » دیده شود .

(۵۳) الاتحاد الکونی (عرفان. عربی)

فی حضرة الاشهاد العینی

خطبه‌هائی ازمحیی الدین اعرابی میباشد که بنام برخی ازجانوران مانند انسان ، مطوقهٔ ورقاء ، عقاب ، عنقاء ، غراب ساخته است .

آغاز: بسمله . قال شیخنا . . . محیی‌الدین . . . الطائی . . . هذا . کتاب کریم و خطاب جسیم .

انجام : و کانوا حیث ما کنا .

٦٥٨٨

ش ٢ دفتر ٦٨ **پ** - ٧٥ ر . «مواقع النجوم» دیده شود .

(٥٤) اتصالات سیارات (نجوم فارسی)

در احکام نجوم .

آغاز: در باب بیان اتصالات کواکب سبعهٔ سیاره با یکدیگر وسایر حالات . بسمله . اول اتصال زحل با کواکب سبعهٔ سیاره از تثلیث وتسدیس و تربیع و مقابلت و من الله‌التوفیق . تسدیس مشتری با زحل . . .

انجام : وآنرا صاحب قران گویند. والله اعلم .

٧٤٢١

ش ٣ دفتر ٢٢ ر - ٣٥ ر. نستعلیق پنجشنبه ٢٦ ج ١ - ١٢٣١ ق. دریکهفته باوفورهموم وبدون داشتن سی فصل قلمی شد . وگویا نسخه بخط مؤلف است. «سی فصل» دیده شود.

(٥٥) اثبات المفارقات (فلسفه.عربی)

ازفارابی ابونصر. م . ٣٣٩ ق . که‌درد کن بسال ١٣٤٥ ق. در ٨ ص. چاپ‌شده‌است. (فهرست دانشگاه ٣ : ٨١ - ١١١) .

١٢١٦

ش ٤٨ دفتر. ص ٣١٤ - ٣١٦ «النفس» دیده شود.

۲۹۱۲

ش ۷۵ دفتر ۲۳٤ر۲۳٤ پ . انجام افتاده : ولیس‌للا وساط فی‌البواقی‌من القصد والحس . «شرح رساله زینون» دیده شود .

۸۳۷۱

ش ۱۳ دفتر ۱٤٤ ر ـ ۱٤٦ر. خط عبدالقادر اردوبادی .«پاسخ‌طوسی ببحرینی» دیده شود.

(٥٦) اثبات النبوة (کلام.عربی)

و تاویل مرامیز هم

از ابن سینا است . (فهرست دانشگاه ۳ : ۱۱۲ و مهدوی : ۳).

۱۲۱٦

ش ۱٦ دفتر. ص۸۷ ـ ۹۱ . «النفس» دیده شود .

۲۷۹۹

ش ۱۹ دفتر. ص ۱٤٦ ـ ۱٤۹ .حدیث‌قدسی دیده شود .

۲۹۱۲

ش ۸۷ دفتر ۲٦۷ ر ـ ۲٦۸ ر . «شرح رسالهٔ زینون» دیده شود .

۸۳۷۱

ش ۷ دفتر ۱۱۹ ر ـ ۱۲۳ ر . «پاسخ طوسی به بحرینی» دیده شود .

(٥۷) اثبات الواجب (کلام.عربی)

ازمحمد معصوم حسینی‌است ، درسه فصل .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی دلّ بذاته علی جمیع صفاته . وبعد فهذه وجیزة

اشتملت على المطالب العقلية الاصولية... فاولها اثبات أنّ بعض الوجود واجب الوجود. وثانيها ؛ أنّ الموجب الواجب بالذات واحد بالذات . و ثالثها ؛ انّ صفاته الذاتية عين ذاته . . .

انجام : منقولاً من الاول الى الثانى مشتقاً. انتهى . ولولا مخافة التكثير . . . انه على مايشاء قدير. تمت .

١٣٨١

ش٢ دفتر . ص ١٣٥ ـ ١٤٣ . دردنبال نام مؤلف واژهٔ (ره) دارد. «حاشيهٔ شرح تجريد» ديده شود .

(٥٨) اثبات الواجب (كلام. عربى)

ازملاشمسای گيلانى.م١٠٩٨ق.است.وتاريخ تأليف١٠٦٠ميباشد(ذريعه١:١٠٥).

آغاز: اعلم ان الموجود الخارجى ينقسم الى قسمين لأنّ وجوده الخارجى اما ان يكون وجوداً معلولاً للغير ومستفاداً منه اولايكون....

انجام : فبان بهذا البرهان وجود الواجب بالذات فى الخارج . و كتب مسئولاً مؤلف هذه الرسالة بيده . . . محمدالمدعو بشمسا الجيلانى . . . فى تاريخ ستين بعد الالف .

٢٩٢٩

ش ١٢ دفتر. ص ٢٦٦ ـ ٢٦٧ . «نزهة الكتاب» ديده شود .

(٥٩) اثبات واجب (كلام.فارسى)

يا اصول دين

از ملا احمد مقدس اردبيلى در چهار باب است :

١ ـ اثبات واجب ٢ ـ نبوت ٣ ـ امامت ٤ ـ معاد . (ذريعه ٢ : ١٨٣ و فهرست دانشگاه ٣ : ١٨٨٥)

۲۹۱۱

ش ۶۳ دفتر. س ۱۶۹ - ۱۸۶ درمتن . ودردنبال آن مطلبهای پراکنده در علوم طبیعی وسمت‌قبله، ازمحمدباقریزدی،وچندفائدهٔ تاریخی ونجومی ازهمواست.«قنیةالفتیان» دیده شود.

(۶۰) اثبات واجب (کلام.فارسی)

دربیست فصل . شاید مقاله‌یی از کتابی باشد .

آغاز: درمعرفت باری تعالی و دروی بیست فصل است .

فصل اول؛ در شناختن واجب و ممتنع وممکن . . .

انجام : اختلاف عرض سوم بوهم.

۲۷۹۹

ش ۳۲ دفتر ۲۸۰ - ۲۹۶ . «حدیث قدسی» دیده شود .

(۶۱) اثبات الواجب (کلام. عربی)

ازابوالحسن بن‌احمدقائنی درسه‌باب است: ۱ - چهارلائحه ۲ - دوازده برهان برای اثبات‌واجب ، ساختهٔ‌خودش ۳- یازده برهان ازدیگران . خاتمه؛دردفع‌سه‌شبهه (ذریعه ۱ : ۱۰۲) ونیز او راست شرح جواهر الفرائض طوسی (فهرست دانشگاه ۳ : ۱۹۳۶) .

آغاز: بسمله . اثبات‌الواجب من‌الکلام و مفتتح‌الرسالة لدی‌الاعلام فاتحة فائحة رایحة ، هی‌حمد آلاء الآله . . . و بعد فلما امرنا بارینا بشکر آلائه . . . فیحدث . . . ابوالحسن بن‌احمد . . . بأنه و فقنی‌الله للتأمل فی مسألة وجود الواجب . . . و حدانی ذلك علی تألیف رسالة . . . یشتمل علی ثلاثة ابواب . . .

انجام : ما کان للشمس طلوع و افول . فرغ من تسویدها مؤلفها . . . ابوالحسن بن‌احمد . . . لیلة السبت ۵ ع ۱ ـ ۹۶۳ فی بلدة سبزوار . . . ما تعاقب اللیل و النهار .

۶۴۳۰

ش ۳ دفتر ۳۶ پ ۷۳ پ . نستعلیق محمد باقر میرخرد. «اثبات واجب قدیم» دیده شود.

(۶۲) اثبات الواجب (کلام. عربی)

و جوهریة النفس

آغاز: اما اثبات عزو جلّ ، فنقول : ان مخطور البال علی حکمة العقل مقیساً وجوده فی الاعیان . . .

انجام : متعلقة بالجلاءِ العقلیة، والحمد لواهب العقل.

۸۳۷۱

ش ۱۱ دفتر ۱۳۸ ر ـ ۱۳۹ پ «پاسخ طوسی ببحرینی» دیده شود.

(۶۳) اثبات الواجب (کلام. عربی)

ازصدرالدین محمد دشتکی . م ۹۰۳ ق . دوازده فصل و یك خاتمه دارد (ذریعه ۱ : ۱۰۸ و فهرست دانشگاه ۳ : ۲۱۱۸) .

۲۲۸ صدر

نسخ محمدحسین . درذیحجهٔ ۹۵۷ ق. حاشیه‌ها ازمولاناحسن دارد. عنوانها، نشانها شنگرف. پیش از آن یك صفحه از آخر کتابی ازدوانی است بخط همو. در ۱ ـ ذیقعدهٔ ۹۵۷ ق. کاغذ سپاهانی نخدی. جلد ندارد .
۷۳ گ ۵ ر ۹ × ۱۷ و ۱۷ س ۴ × ۱۱.

(۶۴) اثبات واجب (کلام. فارسی)

برهانی است از فرید الدین داماد بنقل از خط قطب شیرازی ، شاید ترجمهٔ آن باشد .

۲۷۹۹

ش ۱۸ دفتر ، س۱٤٤. در دنبال آن پاره‌ئیست بعربی ازفصوص وجز آن . «حدیث قدسی» دیده شود .

(٦٥) اثبات واجب (کلام.فارسی)

از شمس‌الدین‌محمد خفری . در یک مقدمه وسه مقصد (فهرست دانشگاه ۳ : ۱۲٦ و ذریعه ۱ : ۱۰٦) .

۱۰۹۳

ش ۱ دفتر ۱ پ ـ ٤۳ ر . نستعلیق سدهٔ دوازدهم فضل‌الله‌بن محمود .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج زرد ساده یک‌لا .
۷۹ گ ٥ ر۱۳×۲۰ و ۱٤ س۷×۱٤.

۲۹۱۲

ش ۵۳ دفتر ۱٦۷پ ـ ۱۷۹ ر . «شرح رسالهٔ زینون» دیده شود .

(٦٦) اثبات واجب (کلام.فارسی)

از محمد مسیح‌بن اسماعیل فد شکوئی فسائی شیرازی ، شیخ‌الاسلام شیراز (م ۱۱۲۷ یا ۱۱۳۰ ق) دریک فاتحه و دومقصد . آغاز و انجام مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست ۳ : ۱۳۳ و ذریعه ۱ : ۱۰۹) .

٦۲۹٦

ش ۱ دفتر . ۱ پ ـ ٤۷ پ . پایان چنین است: راجع بجانب معدوم‌مذکورمیگردد تمت. نستعلیق سدهٔ‌سیزدهم.
کاغذ فرنگی آهار مهره . جلد مقوا .
٥۰ برگ ۱۰×۲۰ و ۱۸ س ۸×٥ر۱٥ .

٦۸۲۹

ش ٦ دفتر ۱۳ ر ـ ۱٤۹ ر . با همان خط واندازه شمارهٔ پیشین دفترو پس از آن برهانی برامتناع درک کنه‌واجب نوشته‌شده‌است . «شرح قصیدهٔ اشکنوانیه» دیده شود .

(٦٧) اثبات الواجب الجدید (کلام.عربی)

از جلال‌الدین محمد دوانی. درچهارده فصل و یك خاتمه (فهرست‌دانشگاه ۳ : ۱۲۳ و ۲۱۱۹ شماره ۲ ـ ۱۱۳۲ و ۸ ـ ۱۲۵۷ و ذریعه ۱ : ۱۰۷) .

انجام : الشکور والصلاة و السلام علی نبیه محمد شفیع یوم النشور و صحبه معادن الخیور، والله اعلم بالصواب والیه‌المرجع والمآب.

۱۲۹۵

ش ۱ دفتر. ۱ پ ـ ۲۱ ر . به نستعلیق .
کاغذ سپاهانی حنائی . جلد تیماج سرخ یك لا .
۱۵۰ گ ۱۴×۲۲ و ۱۹ س ۵ر۷×۱۳ .

۶۴۳۰

ش ۲ دفتر ۱۳ پ ـ ۳۵ ر . حاشیه هابا نشان «شرح اثبات الواجب» و«۱۲»دارد نستعلیق محمد باقر میرخرد ـ۱۲ ع ۲ ـ ۹۶۳ ق ـ «اثبات‌الواجب قدیم» دیده شود .

(٦٨) اثبات الواجب القدیم (کلام.عربی)

ازجلال‌الدین محمد دوانی . در دومقصد .
(فهرست دانشگاه ۳ : ۲۱۲ و ذریعه ۱ : ۱۰۶).

۱۰۹۳

ش ۲ دفتر . ۴۳ پ ـ ۷۹ ر . بهمان خط نستعلیق سدهٔ دوازادهم فضل الله . «اثبات‌الواجب» درصفحهٔ پیش دیده‌شود.

۱۳۶۴

ش۱ دفتر. ص ۱ ـ ۶۵ . نستعلیق محمدالجدید بن‌مصطفی بن فرخ روز در خدمت مولانا ولی افندی در مدرسهٔ احمدیهٔ ارض روم در ۱۰۶۸ ق. عنوانها شنگرف است .
حاشیه با نشان «م» و «محیی‌الدین» دارد .
کاغذ اصفهانی سفید آهارمهره.جلد تیماج‌سرخ ضربی‌مقوائی.
۱۳۷ گ ۱۴×۲۰ و ۱۵ س ۶/۵×۱۲

٦٢٩٥

نسخ محمدبن محمودبن محمد کرمانی . در٩١٤ ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج حنایی ضربی .
٢٢ گ ١٣/٥×١٨ و ١٥ س ٨×١٢.

٦٤٣٠

ش ١ دفتر ١ ر – ١٢ ر نیمی از مقصد یکم افتاده است . حاشیه منه‌ره . دارد .
نستعلیق محمد باقر میرخرد ... در٧ رجب ٩٦٣ ق.
کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج سبز مقوایی .
١٥٥ گ ١٠/٥×١٩/٥ و٢١ س ٥×١٠/٥ .

٦٥٥٩

ش٣ دفتر.٨پ - ١٠٤پ. نستعلیق سدهٔ دوازدهم. حاشیه‌دارد، ١٤س٧/٥×١٣ر٥
«ابطال وحدت وجود» در ص ٢٨ این‌فهرست دیده شود .

٧٤٥٣

ش ۴ دفتر ، ١٧ ر - ٣٧ پ . نستعلیق ملا عبدالوهاب محلاتی ، در نجف شنبه ٨-ع٢ میباشد. ش١ «التشخص» دیده شود .

(٦٩) اثبات الوصیة (حدیث.عربی)

ازمسعودی، ابوالحسن علی بن‌حسین .م ٣٤٦ق . ازفرزندان ابن‌مسعودصحابی است. که بکوشش‌محمدرضا مستوفی‌اول‌دیوان‌اعلی،ومباشرت‌علینقی‌جیلانی درتهران ١٣١٨ - ١٣٢٠ق . بچاپ سنگی در٢١٠ ص . پخش شده است .

٦٢٩٧

نستعلیق محمدحسین‌عراقی‌تهرانی.عنوانهای‌شنگرف. بدستوردبیرالملك‌درشب‌چهار شنبه ذیعقدهٔ ١٢٩٦ ق. آنرا بپایان رسانیده‌است . در صفحهٔ عنوان و نیز در انجام نسخه، تحقیقی درصحت اسناد کتاب دیده میشود .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سبز مقوائی .
١٠٠ گ ١٤/٥×٢١/٥ و ١٩ س٩×١٤/٥.

(٧٠) **الاثناعشرية** (حدیث.عربی)

فی المواعظ العددیة

ازمحمدبن قاسم عینائی جزینی عاملی از نوادهای شهید دوم. درمقدمه‌ودوازده باب. نگارش ۹ رجب ۱۰۶۸ (ذریعه ۱ : ۱۱۹) در۱۳۲۲ق. چاپ شده است.

۵۲۵۶

نسخ سدهٔ سیزدهم.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.
۱۰۹ گ ۱۸/۵×۲۲/۵ و ۲٤ س۹×۱۸.

(۷۱) **الاثناعشرية** (فقه.عربی)

درفقه و اخلاق است.

۵۸۶۹

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها سفید مانده. آغاز افتاده:
واز نیمهٔ بحث هفتم درجهاد پیش‌از «باب فی‌الاحکام» شروع شده‌است. عنوانهای «الکتاب‌الثانی‌عشرالأمربالمعروف و النهی‌عن‌المنکر وفیه اثنی‌عشرفصلاً» و «القسم‌الثانی فی‌العقود و فیه اثنا عشر کتاباً» درآن دیده میشود.
انجام افتاده، وتا مبحث «حدالاحتکار» دارد.
کاغذ سپاهانی. جلد مقوا.
۱۰۰ برگ ۱۲/۵×۱۸ و ۱٤ س ۷×۱۳.

(۷۲) **الاثناعشرية** (فقه.عربی)

ازجمال‌الدین ابومنصورحسن‌بن‌زین‌الدین‌عاملی صاحب‌معالم. (۹۵۹-۱۰۱۱ق).
دراحکام‌نمازاست. (فهرست دانشگاه۳ : ۱۷۶۱ وذریعه۱ :۱۱۶).

٦٠٦٢

ش ۱ دفتر ۲پ ـ ۱۲ ر . نسخ پنجشنبه ۲۸ رجب ۱۰۹۵ق . از روی نسخهٔ پرغلط نوشته شده از روی نسخهٔ علی‌بن محمد بن ابومنصور عاملی (نواده منصف) عنوانها فشانهاشنگرف . دربرگ۲ پراکنده هائی‌است: بیان آفات، مناظره وعلم «ازاحیاء العلوم» غزالی وجزآن بنستعلیق ریز .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ مقوائی یك طرف.

۲۰۵ گ۱٤×۲۰ و۲۰ س ۸×۱۵.

(۷۳) الاثناعشریة (فقه.عربی)

شیخ بهائی چند رساله بدین نام در بابهای فقه ساخته است .

(فهرست دانشگاه ۳ : ۱۷۵۸وسپه ۱ : ٤ . ۳ و ذریه ۱ : ۱۱۳ـ۱۱۹) :

۱ ـ طهارت ـ بترتیب پرسشهای منطقی است . نسخهٔ آن در طوس مشهد هست . (فهرست خطی فقه .ش۱) .

۲ ـ صلاة تألیف ۱۷ع۱ـ۱۰۱۲ چاپ ۱۳۰۷ و ۱۳۰۹ (ذریعه۱: ۱۱۷ وفهرست مشهد ۲ خطی فقه و٤۷۰ تا ٤۷۸) .

۳ ـ زکاة وخمس (ذریعه۱:۱۱٦).

٤ ـ صوم. تألیف شعبان۱۰۱۹ (ذریعه۱ :۱۱۷)ودرج۱ـ ۱۰۲۰ پاکنویس شده

۵ ـ حج . (ذریعة : ۱ : ۱۱۵).

نسخه مجموعه در مشهد وفاضلیة هست (ذریعه ۱ : ۱۱۳) .

۲٦۷۰

ش ۱ دفتر . در طهارت ۲ پ ـ ۲۱ ر .

نستعلیق نوشته شده ، بقرینه اینکه رساله وجیزه (درعلم درایه) را همین‌کاتب در ۱۰٤٦ ق . نوشته و متصل با اثنا عشریه صلاة است که ضمیمهٔ این نسخه میباشد سال

تحریر این نسخه نیز بایستی همان باشد ، در حاشیهٔ صفحات تعلیقاتی از خود مؤلف هست، اثناعشریهٔ صلاة ، صوم ، زکاة وخمس، رساله درتعیین جهت قبله وسالهٔ وجیزه درعلم درایه ضمیمهٔ این نسخه است ،

کاغذ سپاهانی . جلد مقوایی . وقف سپهسالار .

۸۹ گ ۲۰×۱۳ و ۲۰ س.

۷۵۳۹

ش ۲ دفتر . طهارت ٤٣ ب ـ٦٣ پ بنسخ آدینه ٥ ج۱ ـ ۱۰۳۱ق میباشد. ش۱ «حاشیهٔ اثناعشریة» دیده شود.

۲٦۷۰

ش ۲ دفتر . صلاة ۲۳ پ ـ ٥٠ ر

نسخ در زمان زندگانی مؤلف نوشته شده وحواشی زیاد ازمؤلف و عبارت : (بلغ سماعاً ایده‌الله) درکنار غالب از صفحات رقم گردیده و شبیه خط شیخ بهائی است و در ذیل حواشی در همه جا[منه دام ظله] نوشته شده است ، چهار برگ آخر نو نویس‌است، و رسالهٔ وجیزه در علم درایه که تألیف شیخ بهائی میباشد در هفت صفحه پس از آخرین صفحهٔ رساله نوشته شده و قابل تجزیه نیست ، و سال کتابت در پایان و جیزه ۱۰٤٦ق. تعیین گردیده است و رسالهٔ وجیزه بخط نستعلیق نوشته‌شده‌است.

۳۱ گ ۲۰×۱۳ و۱۳ و۱۷ س (سپه ۱ : ۳٥٤)

۲٦٥۹

ش ۱ دفتر . صلاة ٦٤ ر ـ ۸۹ ر .

نسخ ۱۰۷۷ ق . در حاشیهٔ بیشتر از صفحه‌ها تعلیقاتی از مصنف هست . در دفتر کتابخانه وبرخود نسخه بنام «رسالهٔ در واجبات صلاة» ثبت ووقف گردیده است .

کاغذ سمرقندی مهرزده . جلد تیماجی . وقف سپهسالار .

٥٤ گ ۱۹×۱۱ و۱۱ س .

۲۶۷۰

ش ۵ دفتر . زکاة وخمس حاشیهٔ منه دارد ، ۷۷ پ- ۸۵ ر .

نستعلیق است ، وازقراتنی معلوم میشود که درسال ۱۰٤٦ ق . نوشده‌است بر کنار پاره‌یی از صفحات حاشیه‌هائی بی‌امضاء دارد. و درپایان آخرین صفحه نوشته شده : تاریخ وفات المصنف (افسر فضل او فتاد بیسرو پاگشت شرع) و این رساله ضمیمهٔ رساله های دیگری است . ص٤۳ همین فهرست دیده شود.

کاغذ اصفهانی . جلد مقوائی . وقف سپهسالار .

۸۹ گ ۲۰×۱۳ و۱۷ س (سپه ۱: ۳٥٤)

۷۵۳۹

ش ٦ دفتر. ۱۲۲ پ - ۱۳۲ پ زکاة است . حاشیه منه دارد . «حاشیهٔ اثناعشریه» دیده‌شود .

۲۶۷۰

ش ۴ دفتر . صوم ٥٤ پ ۷٥ ر .

بنسخ محمد قطب‌الدین‌الغفاری که ازمعاصران مؤلف بوده‌است، نوشته شده . نسخه نیز در زمان مؤلف است ، حاشیه هائی از او بر مطالب کتاب که در ذیل آنها «منه دام ظله» تحریر گردیده دارد.

کاغذ اصفهانی‌خصوصیات در ص ٤۳ همین فهرست دیده شود.

۲۲ ص ۱۳ س

۷۵۳۹

ش ۴ دفتر صوم است . ۹۰ پ - ۱۰٦ پ . حاشیهٔ اثناعشریه» دیده شود .

۷۵۳۹

ش ۵ دفتر . حج است . ۱۰۷ پ - ۱۲۱ پ . «حاشیهٔ اثناعشریه» دیده شود .

(۷٤) أثولوجیا (فلسفه. عربی)

گزیده‌یی از تاسوعات افلوطین میباشد که بارسطو منسوب شده است .

(فهرست دانشگاه ۳ : ۲۱٦).

۱۲۹٦

ش۱ دفتر . ص۱- ۱۱۹ از پایان میمردهم اندکی افتاده‌است. بخط شمارهٔ ۲ دفتر . که «فوزاصغر» میباشد نوشته شده است . صفحه شماردارد .

کاغذ سپاهانی حنایی . جلد تیماج سبز تیره مقوایی .

۱۰۱ گ ۱۲×۲۳ و۲۳ س ٦×۱۳ .

۱۲۹۷

نسخ سدهٔ یازدهم عنوانها نشانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی آهارمهره. جلد تیماج یك‌لاخا کستری، گرد آن تیماج زرد .

۱۵۸ گ ۱۰×۱۷ و۱۱س۵×۱۰ .

۸۲۷٤

نسخ سدهٔ یازدهم. یادداشت ابوالحسن بن‌محمد رضوی و تاریخ ۱۰۷۰ق. و(۱۲۹۹ ملاحظه شد) در آن هست . مهروقف مدرسهٔ فاضلخان وعرض نسخه در آن مدرسه درشوال ۱۲۷۳ق.درپایان نسخه دردوجا هست.

کاغذ سپاهانی .

۷۵ گ ۱۳/۵×۲٦ و ۱۹س ۷/۵×۱٦ .

٨٣٧١

ش ٥ دفتر . ٤٣ پ ـ ١١٠ پ . در پایان دارد : قوبل مع اصله الشریف .
بخط شمارهٔ ٤ دفتر . «پاطوسی ببحرینی» دیده شود .

(٧٥) اجازات (رجال . عربی)

چهار اجازت است :

I ـ **مجیز:** زین‌الدین شهید دوم پسر علی بن احمدبن جمال‌الدین‌بن تقی‌الدین صالح‌بن مشرف‌عاملی .

مجاز: حسین‌بن‌عبدالصمد ، پدر بهائی .

نسخهٔ زیر نقل از خط صاحب معالم حسن‌بن زین‌الدین پسر شهید است که او در دوشنبه ١٩ ذیقعدهٔ ٩٨٣ ق. در نجف از خط شهید نقل کرده‌است .

وسپس حسن پسر زین‌الدین با این مجاز ملاقات کرده واز وی اجازه خواسته واو اجازه‌یی‌را که‌ازپدر گرفته، درنجف روزجمعه١٨شوال٩٨٣باین‌پسر اجازه‌داده است. وسپس‌حسن‌بن زین‌الدین‌این‌اجازه را به دوپسرخود محمد وعلی بتاریخ ٩٠٩ق.اجازه داده‌است . کاتب نسخه میگوید : تمام این مطالب از خط صاحب معالم نقل شد .

و سپس محمدبن حسن‌بن محمدبن حسن‌ابن زین الدین تمام اجازات بالا را بملا صدر الدین محمد بتاریخ ١٠١٧ ق. درمکه اجازت داده است .

کاتب(غیاث‌الدین‌محمدبن‌شاه قاضی محمد) میگوید : این‌مطالب‌ازخط محمدبن حسن نقل شده است .

وسپس‌صدرالدین‌محمدبن‌عبدالرشید ، مطالب بالارا بنا بخواهش شاه قاضی‌محمد به فرزندان وی (غیاث‌الدین محمدکاتب نسخه، ونورالدین علی، وشرف‌الدین حسن) اجازه داده است واین کار درحیدرآباد در١٨ع ٢ـ١٠٣٢ق. رخ داده است .

II ـ مجیز: شمس‌الدین محمدبن‌علی‌بن خاتون عاملی .

مجاز: سیدمحمدبن شرف‌الدین علی جزائری‌است ، وپس ازخواندن«استبصار» نزد مجیز در تاریخ . ج ۲ ـ ۱۰۵۸ ق . نگاشته شده است . مورد اجازه « استبصار» و کتب دیگری که بهائی به ابن خاتون اجازه داده بوده است میباشد .

III ـ مجیز: بهائی . م ۱۰۳۱ ق .

مجاز: ابن خاتون یاد شده در بالا .

IV ـ مجیز : بهائی‌یاد شده .

مجاز: همان ابن خاتون است وجزشمارهٔ پیشین میباشد .

۷۴۳۶

ش ۱ گ ۴۹ ـ ۸۰ دفتر. اجازهٔ چهارم بخط محمدبن شرف الدین علی حسینی جزائری در ۱۰ـ ج ۲ ـ ۱۰۴۸ ق . و اجازهٔ دوم در ۱۰۵۸ ق . و اجازهٔ نخست بخط غیاث الدین محمد درحیدرآباد ۳۲ . ۱ ق. میباشد. حاشیهٔ (منه . س . ن.) دارد . و پیش ازآنها از ۱ پ تا ٤٦ پ . زیارتنامه هایی‌صحافی شده است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی یك لا .

۹۳ گ ۱۲×۱۷ و ۱۳ س ٦×۱۲/۵

(۷٦) اجازة (رجال . عربی)

مجیز: میرزا محمدبن عبدالنبی‌بن عبدالصانع نیشابوری اخباری است .

مجاز: میرزا محمدحسن.

درآدینهٔ ۱۸ رجب ۱۲۱۸ ق . در کاظمین نگاشته شده است . او درین اجازت خود را شاگرد میرزامحمد مهدی شهرستانی و موسی‌بن‌علی بحرینی میداند .

٨٤٠٢

ش ١ دفتر ٢ پ ـ٣ پ . نسخ خود مجیز با مهر « آمنوا بما انزعلی محمد ١١٧٥ » کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی زرکوب مقوایی .
٢٢٠ گ ١٦/٥×٢٧ و ٢٧ س ١٠×٢١/٥

(٧٧) **اجازة** (رجال . عربی)

مجیز: محمد باقر مجلسی .

مجاز: محمد بن محمد قاسم حسینی کاتب نسخهٔ کافی شمارهٔ ٢ این دفتر . وتاریخ اجازه ١٧ ج ١ـ١٠٨٧ ق . است . وجز آنست که درذریعه١:١٥٥ یادشده است.

٨٤٠١

ش ٢ دفتر ٣٧٩ پ ـ ٣٧٦ ر . خط نستعلیق شکستهٔ خود مجلسی است . **ش ١** «الکافی» دیده شود.

(٧٨) **اجازة** (رجال . عربی)

مجیز: حسن عاملی . **مجاز:** سید نجم بن محمد حسینی .
این اجازه در مجلد اجازات بحار ٢٥ : ٩٧ ـ ١١٦ بچاپ رسیده است .

٦٠٦٢

ش ٢ دفتر ١٢ پ ـ ٤٥ ر. حاشیهٔ منه دارد. ش ١ دفتر در ص ٤٣ این فهرست یادشد .

(٧٩) **اجازة** (رجال . عربی)

مجیز: محمد تقی مجلسی .

مجاز: ملا صالح مازندرانی است که بتاریخ رجب ١٠٦٢ ق. شرح اصول کافی مجلسی را نزد نگارنده اش دیدو وی باو دستور داد که آنرا بپایان رساند، وسپس باو اجازهٔ روایت داده است

۸۴۰۴

ش ۱ دفتر ۱ پ ـ ۲ ر . نستعلیق مجلسی در یکم رجب ۱۰۶۲ ق .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۲۷۱ گ ۱۱ × ۲۴/۵ .

(۸۰) الاجتهاد و التقلید (اصول فقه. عربی)

از حسین بن علی خسرو شاهی تبریزی . در ۱۲۴۴ ق .

آغاز: بسمله . حمدله . . . و بعد فیقول ... حسین بن علی التبریزی الخسرو ـ شاهی انّه قد أمرنی . . . سبدنا . . . انّ اکتب بعض المسائل من اصول الفقه . . .

انجام: وانه علی مانقول و کیل. انه خیر هاد ودلیل. و کتب العبد . . . حسین بن علی التبریزی الخسروشاهی فی ۲ رمضان ۱۲۴۴ ق.

۶۲۱۰

نسخ عبدالغفار بن محمد مهدی تبریزی. در ۲۰ ـ ج ۲ ـ ۱۲۴۶ ق.
کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .
۳۱ گ ۲۱ × ۱۴ و ۱۹ س ۶/۵ × ۱۳/۵ .

(۸۱) الاجتهاد و التقلید (اصول فقه. عربی)

از عبدالعزیز اردبیلی شاگرد میرزا ابوالقاسم قمی. م ۱۲۳۱ ق . است .

آغاز: بسمله . یقول . . . عبدالعزیز الاردبیلی: قال مولانا . . . ابوالقاسم القمی . . ان الاجتهاد لغة تحمل المشقه . . .

انجام: والنجم غیر متصاعد ونعم ماقیل .

۶۱۹۳

ش ۱ دفتر ۲پ - ۶۰ ر. نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف است. و پس از آن در ۸ تا ۱۸ پ . پراکنده ها است . حواشی (منه ره) دارد .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی یك‌لا .
۷۱ گ ۲۱×۱۵ و ۱۱ س ۸/۵×۱۵/۵.

(۸۲) **الاجرام السماویة** (فلسفه . عربی)

ازابن سینا است . (فهرست مهدوی : ۵۳) و در ذریعه ۱ : ۲۷۳ گوید: الاجرام العلویهٔ ابن سینا درالجوائب ۱۲۹۸ق . چاپ شده است.

۱۲۱۶

ش ۴۳ دفتر . ص ۲۳۲ - ۲۳۹ . ش۱ «النفس» دیده شود .

(۸۳) **اجناس التجنیس** (ادب . عربی)

یا «المتشابه»

از ابومنصور ثعالبی عبدالملك بن محمد نیشابوری (۳۵۰ - ۴۲۹ ق).وی آنرا برای صاحب‌الجیش نصربن ناصرالدین ابومنصور درسه بخش نگاشته است .(بروکلمان ذیل ۱ : ۵۰۰ و دارالکتب ۲ : ۱۷۵) .

آغاز: بسمله . و صلی الله علی سیدنا محمد . . . اخبرنا الشیخ . . . ابوالطاهر احمدبن محمدبن ابراهیم السلفی الاصفهانی... بثغر الاسکندریة...سنة ۵۴۷ قال:اخبرنا ... ابوعبدالله محمد بن برکات . . . قال:اخبرنا ابومنصور عبدالملك بن محمدبن اسماعیل الثعالبی بنیشابور.قال:اخبرنا ابو نصرمحمدبن الفضل بن مهدی السرخسی الادیب . قال ابومنصورعبدالملك . . . الثعالبی: کتبت الی الامیرصاحب‌الجیش نصربن ناصرالدین . . .

وقد سنح للمملوك كتاب ... فی المتشابه الذی هو من اسرار البلاغة ... ثم ان هذا الکتاب مبنی علی ثلاثة اقسام. فالقسم الاول؛ فی المتشابه الذی یشبه التصحیف. والقسم الثانی؛ فی المتشابه من التجنیس الصحیح. والقسم الثالث؛ فی المتشابه لفظاً وخطاً ...

٥٨٧٩

ش ٢ دفتر . ٩٣ پ ـ ١٠٧ پ . نسخ سدهٔ هفتم . تا نیمهٔ «باب فی الشعر» از قسم سوم را در بردارد .

انجام نسخه افتاده وچنین است : فوالله لا اری لمن ملك الدینا اذا لم یجد عذراً.

ش ١ دفتر «ارشاد الاذهان» است . کاغذ سمرقندی .

١٩ س ١١ × ١٦

(٨٤) **اجوبة المسائل العشرة** (فلسفه . عربی)

از ابن سینا است . (ذریعهٔ ٥ : ٢٢٨. فهرست دانشگاه ٣ : ١٦٩. مهدوی: ٦) .

١٠٩٥

ش ٦ : دفتر ٤٣ پ ـ ٤٧ پ. ش ١ «شرح رسالهٔ نفس الامر» دیده شود.

(٨٥) **الاحادیث النبویة** (حدیث. عربی)

مجموعه ایست که حدیثهایی از پیامبر اسلام در آن گرد آمده است (سپه ١ : ٣٠٠)

١١١٤

نسخ است ، ودر پایان دارد : «کتبه یاقوت» . صفحه زر نگار و در جدول زر .

کاغذ متن وحاشیه کهن . جلد تیماج .

٤ گ ٢٠/٥ × ١٤ و ٧ س. (سپه ١ : ٣٠١).

(۸۶) الاحتجاج علی أهل اللجاج (حدیث.عربی)

از ابومنصوراحمدبن علی‌بن ابی‌طالب طبرسی استاد ابن شهرآشوب.م ۵۸۸ق. است که احتجاجات پیغمبر و امامان دوازدهگانه را درین کتاب گرد آورده است. (ذریعه ۱ : ۲۸۱،فهرست دانشگاه ۳ : ۱۰۵۸).

۵۴ مشیر

نسخ‌سدهٔ یازدهم.عنوانهای‌شنگرف.از آغاز تابند«الرسالة الباهرة فی العترة الطاهرة» را دارد. و باقی افتاده‌است. وقفنامه ندارد.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج حنایی زرکوب،باترنج کوچك زرین. مقوایی.

۳۵۴ گ ۲۵×۱۶ و ۱۸ س ۹×۱۷.

۱۸۰۴

بنسخ نوشته شده ،کاتب اسم خودرا ننوشته است. آغاز آن افتاده است.

کاغذ سمرقندی. جلد چرمی. وقف سپهسالار.

۳۱۵ گ ۲۵×۱۸ و ۱۹ س (سپه ۱ : ۱۹۶).

۱۸۰۵

نسخ. چندین برگ از پایان افتاده ، و آخرین صفحهٔ موجود در احتجاجات علی‌بن موسی‌الرضا میباشد ، و انجام موجودنسخه اینست : قال‌الرضا(ع) فان لیسع قد صنع مثل ما صنع عیسی علیه السلام مشی علی الماء و احیا الموتی و ابرء.

کلمات افتادهٔ متن در حاشیه نوشته شده ، دریك صفحه در آخر نسخه اخبار راجع بموالی و بردگان و آزادکردن ایشان نوشته شده است.

کاغذ فرنگی مهره زده. جلد تیماج. وقف سپهسالار. (سپه ۱ : ۱۹۶).

۱۸۴ گ ۲۷×۱۸/۵ و ۲۰ س.

٥٢٥٨

نسخ غلامرضا بن ملا علی بن حاجی محمد، در ۱۰ شوال ۱۲۹۵ ق . عنوانها ونشانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سبز ضربی مقوایی .

۱۰۹ گ ۱۵/۵×۲۷ و ۲۰ س۷×۱۶.

٦٢٩٩

نسخ ۲٤-ج ۱ - ۱۱۱٦ ق .

کاغذ فرنگی.جلد تیماج سرخ مقوایی .

گ ۱۵/۵×۲۲ و ۱۹س ۱۰×۱۵/۵ .

٦٣٠٠

نسخ ۱۵- ع ۱-۱۲۲٦ ق . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .

۳۳۲ گ ۱٤×۲۰ و ۱۹ س ۸×۱٤ .

(۸۷) احسن الدرر (کلام. فارسی)

نظم ازابراهیم . دراثبات خلافت علی و ردّ سنیان است . ودر آن شاهزاده گان فتح علیشاه راستایش نموده و نام زن و مرد ایشان را در آغاز و انجام آورده است .

آغاز: افتاده و چنین است :

هم ز دل بگشادیش ره در دماغ

هم فکندش آتش دل در چراغ

انجام :

چرخ تا دید این بنا بر بانی تعمیر او

همچو ابراهیم میگوید هزاران آفرین

۷۲۱۳

نستعلیق . عنوانها شنگرف . گویا بخط ناظم‌است . هرصفحه درچهار ستون با جدولهای شنگرف ولاژ ورد .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ یك‌لا .

۴۶ گ ۲۱ × ۳۰ و ۳۳ س ۱۴ × ۲۵.

(۸۸) احسن القصص (تاریخ. فارسی)

ازاحمدبن‌ابوالفتح شریف حائری اصفهانی‌است که جلد سوم«تحفة الابرار» آقا علی‌بن محمد جعفربن محمد علی بهبهانی‌را درآن گزین کرده است. ودر بارهٔ پیغمبر وپارسایان ودانشمندان‌ووزیران وتاریخ فرنگستان و هندوستان سخن گفته است . نام کتاب در دیباچه هست

آغاز:

بسمله بیا و بنگر اگر چشم خرده بین داری

که سنگ ریزهٔ بطحا عقیق و مرجان است

العبد الراجی احمد بن ابوالفتح الشریف الحائری الاصفهانی معروض میدارد که... طالب کتابی شدم که منتخب ومجموعهٔ کلیات امور. . . باشد . . . تااینکه . . . بزیارت کتاب مستطاب «تحفة الابرار» . . . مشرف شدم سیما جلدسیم آن کتاب. . . مسمی بجلد عامه وخاصه ...

انجام : ان تنز هواعن معاصی‌الله یحببکم الله .

۱۵۲۳

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف . وپایان افتاده ، درذکر وقایع افغانها در اصفهان پایان‌یافته وچنین‌است : وخود بجنگ لشکررومی رفته، بعد ازتلاقی‌فریقین لشکر رومیه فرار . . .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سبز تیره . زرکوب مقوایی .

۳٤۹ گ ۱۷×۲۸ و ۱۹ س ۱۲×۲۱ .

۷۲۱۹

نسخ آقابابا پسرمحمد مهدی شهمیر زادی ، در ٤ شنبه ۲۸ رجب ۱۲٦۰ ق. نویسنده درپایان ، گفتاری‌دربارهٔ «تاریخ الفی» دارد .

کاغذ فرنگی سفید . جلد روغنی‌با ترنج . درون روغنی باگل‌نرگس، فرسوده .

۲۷۱ گ ۲۰×۳۰ و ۲۵ س ۱۲/۵×۲۲ .

(۸۹) أحسن ماسمعت (ادب . عربی)

یا «سحر البیان»

یا «اللالی و الدرر» چنانکه در کشف الظنون آمده است . از ثعالبی است . که در ص۵۱ یادشد. وآن‌درده باب‌است:

۱ ـ از قرآن.

۲ ـ از حدیث .

۳ ـ از سخنان خلفا وتابعان (تا سلطان محمود وخوارزمشاه) .

٤ ـ پادشاهان جاهلیت .

۵ ـ فرمانروایان اسلام .

٦ ـ وزیران .

۷ ـ نویسندگان و بلغا .

۸ ـ فیلسوفان و پارسایان .

۹ ـ ظریفان .

۱۰ ـ شاعران .

فهرست این نسخه مطابق فهرست برلن ۸۳٤۱ و نیز ۸٤۷۳ همانجا است که درنسخهٔ دوم «سحر البیان» نامیده شده است . و گویا این نام را از عبارت دیباچه ساخته اند .

این کتاب در ۱۳۲٤ ق. چاپ شده است . (معجم المطبوعات ص ٦۵۷) .

۷۲۰۹

نسخ ترکی سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف .

آغاز افتاده : علی سحر البیان و النظم المحاکی قطع الجمان و أخرجته فی عشرة ابواب...

الباب الاول فی بعض ما نطق به القرآن . . .

انجام : ابو نصر الابیوردی . قوله :

لما رایت الزمان نکساً

و کل رفع به اتضاع

لزمت بیتی و صنت نفساً

لها عن الذلة امتناع

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلد تیماج سرخ یك لا .

۸۸ گ ۲۰ × ۱٤/۵ و ۱۷ س ۸ × ۱٤ .

(۹۰) احقاق الحق (کلام . عربی)

از قاضی نورالله شوشتری م ۱۰۱۹ ق . است ، ورد «ابطال نهج الباطل» خنجی

است که آن در ردّ « نهج‌الحق » علامهٔ حلی .م ۷۲۶ ق. نوشته شده بود.
(فهرست دانشگاه ۳ : ۵۴۱ ـ ذریعة ۱ : ۲۹۰).

۱۲۵۸

نسخ سدهٔ یازدهم .عنوانها ، نشانها شنگرف ، جدولها زرو لاژورد و شنگرف
خط و مهرفرهاد میرزا بسال۱۲۵۶ق. در آنست .
مالك : اعتضاد السطنه ۱۲۹۶ ق. سپهسالار ۱۲۹۷ ق . صفحهٔ اول زر افشان . یك
سرلوح‌زر و لاژورد دارد .
کاغذ سپاهانی زرد . جلد ساغری مشکی‌سوخت زر کوب مقوایی .
۴۴۲ گ ۳۵×۱۸ و۳۳ س ۱۱×۲۲/۵ .

۱۲۵۹

نسخ علی‌بن احمد منصوری،در آدینه ۱۸صفر ۱۰۸۵ق. پایان باندازهٔ سیصدو بیست
بیت‌افتادگی دارد. مقابلت شده وبلاغ داردعنوانهای نشانهـا شنگرف. یك‌سرلوح‌دارد .
صفحه‌ها در جدول زر و مشکی . در صفحه آغاز دو ترنج زرین با گل و بوته،
میان‌آنها باشنگرف نوشته دارد .
مالك : محمدعلی‌بن حاج میرزا رشتی ۱۲۲ (شاید ۱۲۰۲ق).
کاغذ سپاهانی زرد . جلد تیماج سرخ زر کوب .
۴۷۴ گ ۱۶×۲۶/۵ و ۳۲ س ۹/۵×۲۰ .

۱۲۶۰

جلد اول تنها . نستعلیق عزیزالله بن میرزا اسماعیل رودکی خرقانی افشار . که
در ۱ شبعان۱۲۶۳ق .برای خودش نوشته . بهای نسخه ۲۰قران = ۲ تومان است .
نسخهٔ ناقص و تا استدلال بر وقوع کبایر از انبیاء پایان یافته است. وامامت (جلد
دوم) را ندارد .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد حنایی ضربی مقوایی .
۱۷۲ گ ۱۵/۵×۲۱/۵ و ۲۱ س ۱۴×۱۰

۱۲۶۱

جلد دوم تنهااست. ازاصول فقه تاپایان کتاب است .
نستعلیق همان افشارخرقانی است که درپنجشنبه ۱۷ ذیحجه ۱۲۶۳ ق . نوشته‌است.
عنوانهاو نشانهاشنگرف.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی‌ضربی مقوایی .
۲۰۵ گ ۱۶×۲۲ و ۲۴ س ۱۰×۱۵ .

۶۳۰۳

جلد دوم (امامت تا پایان کتاب) است . نستعلیق همان خرقانی افشار در شوال ۱۲۶۳ق . عنوانها شنگرف .
کاغذ آهارمهره. جلد تیماج حنایی‌ضربی‌مقوایی.
۲۶۹ گ ۱۵×۲۱/۵ و ۲۳ س ۹/۵×۱۴ .

۱۲۵۷

نسخ سید محمد صالح بن حسین قمی رضوی موسوی در دوشنبه ۱۵-ج۱- ۱۰۷۸ق
عنوانها، نشانهاشنگرف ، ۱۱ برگ آغاز نسخه شماره ندارد و باقی برگ شمار دارد .
صفحه‌ها در دو جدول میباشد ؛ بزرگ بلاژورد ، وکوچك شنگرف و زرومشکی است .
فهرست کتاب در آغاز هست. تصحیح شده وبلاغ دارد .
کاغذ اصفهانی . جلد مقوایی رویه‌ابری .
۴۱۹ گ ۱۷/۵×۳۱/۵ و۳۳ س ۱۱×۲۳ .

۶۳۰۱

از آغاز تا فصل ۶ معاد را دارد . پایان افتاده است . نسخ سدهٔ یازدهم .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی ساده .
۳۸۰ گ ۱۷×۲۴ و ۲۵ س ۱۰×۱۷ .

(٩١) احکام الاخرة

بیان ...

ازسید مرتضی علم‌الهدی موسوی بغدادی است .

(فهرست مشهد۲ : ٦٦ ش۲۱٦ـادب‌المرتضی۱٤۳ـ ذریعه۱ : ۲۹۵) این‌رساله در« کلمات المحققین ـص ۱۹۸ـ۲۰۲» ودر کنار رسائل آخوند خراسانی «دررالفرائد ـ ص ۳۵۵ ـ ۳٦۳» بچاپ سیده است .

۲۵۲۳

ش ۴ دفتر ۱٦۱ ـ ۱٦٤ پ . از روی نسخهٔ کهن کتابخانهٔ غروی مورخ ۵۷٤ ق .
نوشته‌شده‌است. نسخ مانند شمارهٔ پیش دفتر .ش۱ «مسائل فقهی» سیدمرتضی‌دیده شود.

(۹۲) احکام الاعوام (نجوم .فارسی)

از علیشاه بن قاسم درغانی خوارزمی‌معروف به علاءِ منجم. صاحب«احکام‌نجوم» که در ص ٦٦ خواهد آمد . (فهرست دانشگاه ۳ : ۸۱۸ و۸۳۱) · نسخهٔ عکسی‌این کتاب در فیلمهای دانشگاه · ش ۲۵٤ هست .

٦٤۵

نستعلیق درشت . عنوانها شنگرف . بدستورمحمد رضا میرزا در۱٦شعبان۱۲٦۸ق.
نوشته شده است .
مالك : اعتضادالسلطنه ۱۱۹٦ق. سپهسالار ۱۲۹۷ ق .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .
۱٦۵ گ ۲۲/۵×۱۵/۵ و ۱٤ س ۹×۱٦ .

(٩٣) احکام تحاویل سنی الموالید (نجوم. عربی)

ازابو سعیدبن منصوربن علی‌بن بندارد امغانی است ، درهفت مقالت ، که آنرا در۵۰۷ق . برای خویش گرد آورده است .

آغاز: بسمله . الحمدالله رب العالمین حمدالشا کرین . . . مجموع اقاویل المنجمین القدماء منهم والمحدثین فی احکام تحاویل سنی الموالید، وهم بعلامات اسامیهم هرمس = ه. والیس الاسکندرانی = لیس. ذروثیوس المصری = ث. بطلمیوس القلوذی = طم . زاذان فرخ الاندرغر = ند. ابوالفضل بن الخصیب = صب. الحسن بن سهل بن نوبخت = خت. یعقوب بن اسحاق الکندی = کندی. ماشاءالله بن ابری = شا. سهل بن بشر الیهودی = سه. ابومعشر البلخی = مع. کوشیار بن لبان الجیلی = کو. ابو سعید احمدبن عبدالجلیل السجزی = جز. المجهول مصنفه = ج . جمعه لنفسه ابوسعید بن منصوربن علی بندار الدا مغانی فی شهور سنة سبع و خمسمائة . . .

انجام : و انتهی الشهر الی بیت السعود تدل علی الخیر .

چنانکه دیده میشود برای هریك ازمنجـان نشانه‌یی بکاربرده‌است .

٦٥٤

نسخ وجیه الدین بن اسماعیل بن عباس در۲۲ رجب ۱۰۱۹ ق.

عنوانها، نشانها وجدولها شنگرف و گاهی لاژورد . درهفت برگ آغاز نسخه تاریخ تولد و تملك دیده میشود. ودر ده برگ پایان نسخه زایجه های نجومی . کتاب در ۲۳۱ برگ است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .

۲۴۳ گ ۱۲/۵×۲۵ و ۲۱ س ۷/۵×۱۶.

٨٢٣٨

نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها، جدولها ، نشانها ورقمهاشنگرف . پس ازپایان کتاب جدولها و زایجه هاست .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی . با برگردان .

۱۷٤ گ ٥ر۱٥ × ۲٥ و ۱۸ س ۹ × ٥ر۱٥ .

٨٢٥٠

ش ۱ دفتر ۲-٤۹پ. نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها، نشانهاوجدولهاشنگرف .

کاغذ فرنگی .

۲۰۰ گ . ۱٥ × ٥ر۲۱و۲۰س ٥ر۹ × ٥ر۱٤ .

(۹٤) احکام دوازده سال ترکی (نجوم .فارسی)

دو رساله در شناسائی احکام سال ترکان دراین کتابخانه هست .

آغاز: این رساله بیست در (شناختن) احکام سال ترکان . چگونه نگاه (دارند) در حدود ختن و ختا میراث دارند . از گاه بزرگان خویش، و اعتماد کنند بروی . . .

انجام : دلیر ومبارز بود، ومردانه ووفا دارد و تند خو بود .

در این کتابچه از خواجه نصیرطوسی و سلطان سعید محمود یاد شده است .

آغاز و انجام آن شبیه به نسخهٔ دانشگاه است (فهرست۳: ۸۲۰) .

٨٢٤٢

ش ۲ دفتر . ۸٥ پ ـ ۸۷ پ . عنوانها ونشانها شنگرف

و پس از آن یادشتهای تاریخی هست . ش ۱ دفتر «حل‌وعقد» میباشد.

٨٢٤٦

ش ۴ دفتر ۱۱۰ پ ـ ۱۱۳ ر . ش ۱ «صوالکواکب الثمانیة» دیده شود .

(۹۵) **احکام المحبین** (عرفان. فارسی)

من بیان حقایق احوال سیدالمرسلین

ازمولانا احمد (محمد) الملقب بجمالی است، که همان پیر جمال اردستانی م۸۷۹ق. میباشد (ذریعه۹:۱۶۱)

این نام دو بخش اول و دوم کتاب است، و بخش سوم آنرا مؤلف «نهایة الحکمة» نامیده است که در(ن) یاد خواهد شد.

آغاز: بسمله : قال الله تبارك و تعالی لوانزلنا هذاالقرآن علی [جبل] لرأیته خاشعا . . . ابتدای مصباح الارواح آیت الله نورالسماوات . . . بود.

انجام :

می نیارم بیش از این اندر کلام

که کلام آخر بود ، اول سلام

تم القسم الثانی المسمی باحکام المحبین . . . و یتلوه القسم الثالث المسمی بنهایة الحکمة .

۲۲۹

ش ۴ دفتر ۱۷۸ ر ـ ۲۳۸ ر. نسخ همان امین عطار رشتی ، نویسندهٔ شماره های پیش دفتر میباشد.ش۱. «منشآت جامی» دیده شود.

در ۱۴ـع۱ در رشت نوشته شده است .

(۹۶) **احکام موالید** (نجوم. فارسی)

ترجمه یست بفارسی از «احکام الموالید» منسوب به ابو معشر بلخی.

درجدولهای نجومی آن، تاریخ تولدسلطان ابوسعید در ۲۰ ذیقعدهٔ ۷۰٤ق. وهمچنین وقایع سال ۸۰۰ ق . یاد شده است ، که نمیشود از کتاب ابو معشر باشد، وشایداین تاریخها افزودهٔ مترجم است .

آغاز: حمدله .اما بعد؛ این مختصریست مفید دراحکام موالید از قول ابومعشر مشتمل بردو باب ...

۱ ـ هیلاجات و کدخدا وعطیهٔ عمر وقواطع .

۲ ـ احکام انتهاءات وسال خداه و فردارات وتسییرات .

٦٨٤

ش ۲ دفتر . ۱۵۰ پ ـ ۲۲۵ ر . نستعلیق سدهٔ دهم . دو سر لوح درآغاز دارد . ش ۱ «زیج ایلخانی» دیده شود .

(۹۷) احکام نجوم (نجوم .فارسی)

درسال شماری و احکام وسعد و نحس نجوم .

آغاز: بسمله . بدانکه این مختصری است در احکام تاریخ سال عالم و فصول واحوال نیکی و بدی و عوارضات . . .

انجام : و این طریق که یاد کرده شد اختیار کوشیار است و از کتاب اونقل کرده شده .

٥٩٩

ش ۳ دفتر۹۸ ر ـ ۱۰۵ پ . ودردنبال آن در۱۰٦ و ۱۰۷ فصل یازدهم کتابی است در رؤیت هلال . ش۱ «هیئت» قوشچی دیده شود .

(٩٨) احکام نجوم (نجوم.فارسی)

این رساله سراسر جدولهای احکام نجومی است و درهامش نخستین صحفهٔ نسخهٔ زیر، دیباچه‌یی هست.

آغاز: حمد وثنای بی ریب و ریا صانعی را سزا است که طاق سماوات را بقلم صنعت ... جدول معرفة الاختیارات علی کون القمر فی البروج ...

٦٤٣

بخط نسخ سدهٔ سیزدهم. جدولها و رقمها شنگرف است.

کاغذ فرنگی زرد. جلد تیماج سرخ یکلا.

۳۷ گ ۱۳×۲۲ و ۱۷ س ۹×۱۶.

(٩٩) احکام نجوم (نجوم. فارسی)

ازمحمدبن محمد ملقب باختیار است، وشایدهمو باشد که درفهرست دانشگاه ۲: ۶۸۹،۲٤٥ و ذریعه ۲ : ٥ ومعجم‌المطبوعات بعنوان «ابن‌غیاث» آمده است.

آغاز: بسمله. این مختصریست در معرفت احکام اتصالات کواکب با یکدیگر وتحولات ایشان ببروج وشرف وهبوط ... که از کتب مجمل واربع کوشیار،و«تفهیم» ابوریحان،و«روضة‌المنجمین»و« کفایة‌التعلیم»و«اشجار واثمار»...العبدالمذنب محمدبن محمدالملقب باختیار انتخاب کرد...

در خود کتاب بدان نامی نداده، و تنها در پشت نسخهٔ زیر؛ چنین نامی نوشته شده است. بیشتر کتابرا جدولها تشکیل‌میدهد.

٦٤٦

نستعلیق سدهٔ یازدهم. پایان افتاده وچنین‌است :
خزان: دلیل کند که خزان قرانی‌شده . . . درجانب مشرق ظفرنماید .
مالك : اعتضاد ١٢٦١ق. وقف سپهسالار ١٢٩٧ ق.
کاغذ سمرقندی زرد .
١٣١ گ ١٦×٢١ و١٢س ١٠×١٥.

(١٠٠) **احکام نجوم** (نجوم . فارسی)

شاید ترجمه‌یی ازسخنان ابومعشر بلخی باشد، جزآنچه درص٦٣ گذشت .
آغاز: بسمله. حمدله...اما بعد چنین گوید ابومعشربلخی: که تأثیرستارگان از قران عالم علوی برعالم سفلی بیشتر پدیدآید ...

٦٤٧

نستعلیق ١٢٣٦ ق. عنوانها ورقمها شنگرف. دنبال آن‌اختیارات‌خواجهٔ طوسی بنظم و فصلهایی در نجوم وبخشی بنام «جواهر نامه» درنجوم و فصلی در «غالب و مغلوب» و«احکام سالهای ترکی» و« احکام زلزله» و« بانگ کلاغ» وسپس هشت صفحهٔ سفید وسپس‌دو نقشه جغرافی وچند جدول نجومی دیده میشود .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی یك‌لای ضربی ساده .
٧٢ گ ١٥×٢٠ و ١٩ س ٨×١٥.

(١٠١) **احکام نجوم** (نجوم . فارسی)

ازعلاءِ منجم، صاحب «احکام الاعوام» که در ص٦٠ یاد شد و «اشجار واثمار» . درفصل دوم (بر گ ٨) دارد : در کتاب «اثماراشجار» طلب دارند ازشجرهٔ آخر که نیك بشرح یاد کرده ئیم ...

۸۲۵۰

ش ۴ دفتر ۱۱٦ ر ـ ۲۰۰ ر . نستعلیق سدهٔ دوازدهم .

آغاز افتاده : موقوف باشد، پس معلوم شد، که درین وقت دشوارتر بود ... بنابراین مقدمات جمع کردیم این رساله را در احکام فروعات ... (دردیباچه) .

انجام: در فصل دهم افتاده : وحرفت ناستوده کنداز بزرگی دهدومکروه رسد .

جلدتیماج سرخ مقوایی .

۱۸س ۷×۱٤.ش۱ «احکام تحاویل» درص٦۲ دیده شود.

(۱۰۲) احکام نجوم (نجوم . فارسی)

در نسخهٔ زیر این رساله مغشوش و ناشناس است، وسه فصل بترتیب زیر در آن دیده میشود :

۱ ـ درآنکه افلاك و کواکب درمرکبات وارضیات اثرمینهند .

۲ ـ درآنکه علم نجوم واحکام چه باشد .

۳ ـ درشبهاتی که براین علم ایراد کرده‌اند .

۱۱۰۰

ش ۲ دفتر ٦۱ ر ـ ٦۹ ر. آغاز و انجام افتاده، وچنین پایان یابد : هرخلل و زلل که یابند اصلاح دریغ ندارند، والله اعلم بالصواب .

نستعلیق نزدیك بنسخ سدهٔ دهم . و در ٤۹ پ بندی نجومی بعربی هست .

کاغذ سفید سمرقندی ۲۱ س ۸/۵×۱۲. «الحدود والفروق» دیده شود .

(١٠٣) احکام نجوم (نجوم. عربی)

عنوانهای: فصل... و مفاتیح أبواب الاحکام ... ومفاتیح الابواب السبعة؛ المفتاح الاول... دارد. آغاز افتاده است.

انجام: والمشتری فی درجة بلوغ تسییرهیلاجك، فکان کماقلت.

۸۲۵۰

ش ۲ دفتر ۵۰ ر ـ ۹۳ ر.

۲۱ س ۹ × ۱۴/۵. «احکام تحاویل» در ص ٦٢ دیده شود.

(١٠٤) احیاء العلوم (اخلاق. عربی)

ازامام محمد غزّالی. م ۵۰۵ ق. است که گویا پس از مهاجرت از بغداد میان سالهای ۴۸۸ ـ ۴۹۸ ق. در بیت المقدس در چهارجلد تألیف کرده است. ویافعی گفته است که درمدت دو سال اقامت درشام آنرا تألیف کرد.

(غزالینامه. ص ١٤٦).

۱۲۴۳

ربع سوم وچهارم است. از عجایب القلب آغاز شده است.

نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها، نشانهاشنگرف، صفحات در جدول زر ولاژورد است. در آغاز سرلوحی بزر ولاژورد دارد. ۱۰٦۹ صفحه شمار دارد.

کاغذ سپاهانی زرد. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی با بر گردان.

۵۳۷ ک ۱۷ × ۲۸/۵ و ۲۷ س ۱۰ × ۱۹.

۵۷۷۰

ربع مهلکات میباشد وازمبحث قلب آغازشده است .

نستعلیق محمد شریف بن ملا عباس مهربانی نورعینی‌ابن شیخ بایزیدبن اسماعیل برزنجی در ۱۰۹۸ق .

خط فرهاد میرزا بتاریخ ۱۲۷۸ق. دارد.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی .

۱۹۵ گ ۲۸×۲۰و۲۵ س۲۲×۱۳ .

۵۷۷۲

ربع عادات (جلدسوم)نسخ فخرالدین بن احمد رودباری ازمائی‌است که برای امان الله درسدهٔ‌دوازدهم نوشته است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .

۲۰۲ گ ۱۹×۲۷و۲۰ س ۱۲×۱۸ .

(۱۰۵) الاخبار (خبر: عربی)

در این کتاب مطالب پراکنده زیر عنوان «باب» آمده . و در آن اخبار پیغمبر وسپس امامان هریك جداگانه یاد شده، واز کتب اخباراستفاده شده، و گاه نیزدربارهٔ مطلب توضیح داده شده است، و گاه پیش‌ازآوردن خبر، آیات قرآن راجع به‌آن مطلب را آورده است .

آغاز: ابواب انواع الدنیا و الممدوح منها و معانیها ؛ ابواب انواع الدنیا : اخبارالائمة ؛ الکافی: فی خبرمحمدبن مسلم‌عن‌علی‌بن‌الحسین‌ع المتقدم ذکره فی‌باب ان حب‌الدنیا راس کل خطیئة . . .

انجام : ومنه محمدبن یحیی عن عبدالله بن محمد . . . و یکنس ابنیة حتی ان السوانح قبل مغیب الشمس ینفی الفقر ویزید فی الرزق . تمت الرسالة الشریفة .

۷۵۶۰

ش ۱ دفتر ۲ پ ـ ۱۲۵ پ . نستعلیق محسن بن احمد در ۱۲۳۷ ق .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .
۳۰۷ گ ۲۰/۵ × ۳۰ و ۲۷ س ۱۰/۵ × ۲۱ .

(۱۰۶) الاخبار الطوال (تاریخ . عربی)

از ابو حنیفهٔ دینوری است که . بارها چاپ شده است (معجم المطبوعات) .

۱۵۵۶

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها سفید مانده است .
پایان نسخه برابر سطر **۱۴** صفحهٔ ۳۷۹ چاپ ۱۳۳۰ ق. مصر :
و قدکان المأ مون وجه الیه حین اتصل به خبره ؛ عبدالله بن الحسین .
آغاز نسخه نیز مطابق این چاپ است .
مالك: اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۳ ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.
کاغذ فرنگی نخدی آهارمهره . جلد تیماج سرخ مقوایی .
۲۷۷ گ ۱۴ × ۲۰ و ۱۵ س ۸٫۵ × ۱۴٫۵ .

(۱۰۷) الاختصاص (خبر . عربی)

از شیخ مفید محمد بن نعمان بغدادی . م ۴۱۳ ق. است . و آنرا از اختصاص شیخ صدوق ابن بابویه . م ۳۸۱ ق . گرفته است (ذریعه ۱ : ۳۵۸ ـ ۳۵۹ و فهرست

دانشگاه ۳ : ۱۰۶۰ و سپه ۱ : ۱۹۹).

۱۸۷۲

ش ۱ دفتر ۲ ر - ۸۶ ر. نسخ احمدبن عبدالله‌بن احمد بحرینی بتاریخ ۱۷ ع ۱ - ۱۱۱۹ ق. است. و پس از آن « فصول منتخبه » است.

مالك : محمدبن احمدبن زین‌الدین که در دوجا نامش یاد شده است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ ضربی‌مقوایی.

۸۶ گ ۲۸٫۵ × ۱۸ و ۲۴ س ۱۱ × ۱۹٫۵ (سپه ۱ : ۱۹۹).

(۱۰۳) اختلاجات اعضاء (طبیعی. فارسی)

دراثرات اختلاجهای اندام‌انسان، بنابرعقاید خرافی کهن.

آغاز: بسملة الحمدلله حق حمده . . . امابعد چنین آورده‌اند که . . .

۵۷۹۱

ش ۸ دفتر ۵۸ ر - ۶۱ ر. انجام افتاده‌است. ش ۱ « جفرجامع » دیده‌شود.

(۱۰۹) اختلاف خطوط الاشکال (ریاضی. عربی)

دربارهٔ اختلاف اوضاع فلك عطارد میباشد.

آغاز: بسمله. رب انعمت فرد، نریدان‌نثبت اختلافات وقوع الخطوط فی‌الاشکال التی تعرف منها اوضاع مراکز افلاك عطارد فی مسیراتها . . .

۵۹۳

ش ۲ دفتر ۱۲۲ ر - ۱۲۳ پ. و دنبال آن دو فائده است :

۱ ـ تشکل زهره از فصل دوم مقالهٔ دهم مجسطی .

۲ ـ تحصیل زمان دوری قمر، از روی گفتهٔ بطلمیوس در آغاز مقالهٔ چهارم مجسطی از محمودبن مسعود شیرازی با همان خط و تاریخ شمارهٔ پیشین . («تحریر مجسطی» دیده‌شود) واین دوفائده از روی نسخه‌یی نوشته شده که نویسندهٔ آن شاگرد همین شیرازی بوده و آنرا برای پسر خواجهٔ طوسی، درزمان خود او نوشته بوده است .

(۱۱۰) اختیار الرجال (رجال . عربی)

گزیده ئیست از «معرفة الناقلین» کشی، درهفت جزء ازشیخ طوسی . م ٤٦٠ق. و در آن از فهرست خودش یاد کند . و در ۱۳۱۷ق. در بمبئی چاپ شده است (ذریعه ۱ : ۳٦٥، مصفی المقال . ص ۳۷٥ و فهرست دانشگاه ۲ : ٤۸۲) و اکنون نیز در تهران با تصحیح و فهرستهای آقای حسن مصطفوی زیرچاپ است .

۲۷۱۰

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانهاشنگرف .

انجام دربارهٔ ابوالصلت عبدالسلام : وکان دینه و مذهبه . ثم یتلوه‌فی‌الجزء‌السابع ماروی فی‌حریز القمی .

مطابق سطر ۱۱ صفحهٔ ۳۷۸ چاپی بمبئی ، یعنی شش سطرازچاپی کم دارد .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی مقوایی .

۱٦۲ گ ۱٤٫٥×۲۱ و ۲۰س ۸٫٥×۱٥ .

(۱۱۱) اختیارات (نجوم . فارسی)

درشناسائی نیك و بد روزها .

آغاز: بسمله . حمدله . . . اما بعد این رساله‌یست شریفه در بیان اختیارات هر روز از سی‌روز هر ماه، از سعد و نحس . . . از روایت امام بحق ناطق . . .

انجام : روزسعد و مبارکست، نیکو است جهت هر کار که خواهی. والسلام علی من اتبع الهدی .

٥٦٥٦

ش ۲ دفتر ۹۹ پ - ۱۰۷ ر . نستعلیق سدهٔ یازدهم . وپس از آن پراکنده هایی نوشته شده است . ش ۱ «زبدة الدعوات» دیده شود.

(۱۱۲) اختیارات (نجوم . فارسی)

مجلسی دوم محمد باقر.م۱۱۱۱ ق.رادورساله دراختیارات‌هست:

نخست بزرگ ؛ درچند فصل که چند بار بچاپ رسیده است :

۱ـ چاپ محمودبن‌غلامرضا قمی. درتهران۱۲٦۲ق. همراه خوابنامهٔ مجلسی.

۲ ـ چاپ سید علی خوانساری در ۱۲۸٦ ق .

درنسخهٔ زیر ش۱ـ ٦۳۱این کتاب٤۲ فصل دارد ، ولیکن نسخهٔ چاپی٤۰ فصل بیشتر ندارد ، وعبارتهای نسخهٔ زیر با نسخهٔ چاپی فرقهایی دارد .

دوم: کوچك ؛ درپانصد بیت است . که درذریعه۱: ۳٦۷ ش۱۹۱۷ازفیض قدسی نقل کرده‌است .

و گویا همین باشد که درمطارح الانظار.ص ۲٦ ـ ۳۳ بچاپ رسیده است .

آغاز : اختیارات کوچك چ «مطارح الانظار».

بسمله . حمدله . . . اما بعد چنین گوید . . . که این رساله‌ئیست در بیان آنچه از احادیث معتبرة . . . معلوم میشوداز سعادت ونحوست ایام ماه وهفته ...

انجام : و زراعت وعمارت کردن . (فصل) در اختیارات سعد ونحس ایام هفته وبعض احکام ممنوعه ومستحبه. اما بعد؛ بهترین روزهای ایام هفته روز جمعه است ...

(وپس از دو صفحه) . . . زیرا که احادیث اینها معتبر است. والله اعلم . بدانکه توکل وتفویض برجناب مقدس . . . خواهی بود انشاالله تعالی .

در چاپ «مطارح الانظار» سعد ونحس سی روز ماه ، و سپس هفت روزهفته، یاد شده است . و عنوان فصل ندارد .

و گویا نسخهٔ۳ـ۲۱۳٤ زیر، که‌دارای دوفصل ویك خاتمه‌است برابرهمین‌چاپ باشد .

٦٣١

ش ۱ دفتر۱پ ـ ۷۹ پ . اختیارات بزرگ‌است. نستعلیق مسیح‌نوری در۱۲۵٦ق. ٤۲فصل‌دارد. آغاز آن مانند چاپی ۱۲۸٦ و۱۲٦۲ ق. است اما عبارتها باهم‌فرق دارد .

انجام افتاده وچنین است:

فصل اسامی ماههای دوازده گانه بلغات متفرقه . . . بزغاله ، دلو ، ماهی .

و پس از آن در۸۰ ر ـ ۹۵ ر. پراکنده های نجومی‌است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی درون مشکی

۱۳۰گ ۱۷×۲۲و۲۰س۱۲×۱۵

۲۱۳٤

ش۳ دفتر. ۱٤۰پ ـ۱۵۵پ. اختیارات کوچك‌است. بهمان‌خط شماره‌های پیش‌دفتر. دوفصل ویك خاتمه دارد. ش ۱ «منتخب امان الاخطار» دیده شود .

آغاز : مانند چاپ در«مطارح الانظار» است.

انجام : و مرد فاجر وفاسقی دعوی پادشاهی کند .

٥۲٦۱

نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف .

کاغذ آبی.جلدتیماج مشکی یك‌لا .

۸۷گ ۱۰/۵ و ۱۱ س ٦/۵×۱۲ .

۷۳۸۵

ش ۲ دفتر. ۱۸پ ـ ۲۵ پ . پایان افتاده . با همان خط شمارهٔ پیشین‌دفتر است.
ش ۱ «ترجمهٔ زیارت جامعه» دیده شود .

(۱۱۳) **اختیارات بدیعی** (پزشکی.فارسی)

از حاج زین عطار، علی‌بن حسین انصاری، که آنرا در ۷۷۰ ق. برای شاهزاده خانم بدیع‌الجمال در دو بخش پرداخته است .

(فهرست‌دانشگاه ۳ : ۷۱۵ وذریعه ۱ : ۳۶۸ وفهرست مشهد وفرهنگنامه های عربی بفارسی.ص۱۶۸) .

۷۷۷

بخش نخست . نسخ سدهٔ یازدهم.عنوانها شنگرف.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی درون قهوه‌یی .
۲۹۳ گ ۲۱×۱۶ و ۲۳ س۱۲×۱۸ .

۷۷۸

هردو بخش را دارد . نستعلیق سدهٔ یازدهم، صحفه ها درجدول‌شنگرف ولاژورد .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج زرد مقوایی ضربی .
۳۳۹ گ ۱۴×۲۲ و۲۱ س ۱۰×۱۵ .

۷۷۹

از آغاز تا باب شانزدهم بخش دوم را دارد . و پس‌از آن شش صفحه بعنوان «باب در داروهای چشم که بکار آید» . دیده میشود .

نستعلیق میرزا محمد یعقوب قراچه داغی . در ۲۵ رجب ۹۸۳ ق .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .
۳۲٤ گ ۵ر۱٦×۲۳ و ۱۵س ۱۰×۱٦ .

۷۸۰

بخش نخستین است . نستعلیق سدهٔ دهم. دو برگ پایان نونویس و تاریخ آدینهٔ ۲٤-۸٤۸ ق . دارد . و گویا تاریخ ساختگی باشد . میان نسخه نیز برگهایی نونویس است . عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی و فرنگی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۲۵۹ گ ۲۵×۱۸ و ۱۸س ۱۱×۱٦ .

۷۸۱

هردو بخش است . نستعلیق ۲۵ ج ۱ - ۱۲۳۷ق .
مالك : اعتضاد السلطنه در ۱۲٦۱ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق .
کاغذ فرنگی . جلد ساغری آبی زرکوب مقوایی .
۲۰۵ گ ۱٦×۲۵ و ۲۳ س ۱۰×۲۰ .

۷۸۲

بخش نخست است وتنها و دو برگ از بخش دوم را دارد. نستعلیق شنبهٔ ۲۱ ذیقعدهٔ ۱۰٦۷ق . عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ مقوایی کهن .
۱۸۲ گ ۱۹×۲۹ و ۲۵س ۱۱×۱۷ .

(۱۱٤) الاختیارات العلائیة (نجوم . فارسی)

فی الاختبارات السماویة

ازفخرالدین رازی. م ٦۰٦ ق . دردومقالت است وبرای ارسلان اُتسز یا علاءالدین

محمد خوارزمشاه ساخته است. (پیش گفتار دانش پژوه بر آثارعلوی. ص۱۸).

آغاز: ثنای بی انتها برحضرت کبریای خدایی را، که ذات او ازمناسبت زمان ومکان مبرا است ...

چلبی نام این کتابرا «الأحکام العلائیة فی الاعلام السماویة» دانسته، گوید: کسی آنرا بعربی گردانیده وآغازترجمهٔ عربی چنین است: الحمدالله علی سوابغ آلائه...

۸۲۴۶

ش ۵ دفتر. ۱۱۳ پ ـ ۱۴۰ پ. نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. نسخهٔ دیگر ازاین کتاب درمجلس هست. انجام افتاده وچنین است:

عز: مهمانی کردن. در این باب دو چیزاعتبار باید کرد ... وآنچه از وی احتراز باید کردن.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه‌یی فرسوده یك‌لا.

۱۷س۵ر۱۰×۵ر۱۵. ش ۱«صورالکواکب السماویة» دیده شود.

(۱۱۵) **اختیارات نجوم** (نجوم. فارسی)

یا «لوایح القمر»

از واعظ کاشفی حسین بن علی بیهقی سبزواری.م ۹۱۰ ق. دریك مقدمه ودو مقاله و خاتمه. و در ۸۷۸ ق. پایان یافته است ویکی از «سبعهٔ کاشفی» بشمار میرود.

(فهرست دانشگاه ۳: ۸۲۳ و ذریعه ۱: ۳۶۹).

۷۴۲۵

نستعلیق علی اصغر فرزند غلامعلی مازندرانی، در ۲۶-ج ۲-۱۲۲۲ ق. عنوانها ونشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج مشکی یك‌لا.

۱۳۸ گ ۱۵×۲۱و ۱۴س۱۶×۹ر۵.

(۱۱۶) اختیارات سیر قمر (نجوم.فارسی)

یا «اختیارات المهمات»

منظومه‌ییست منسوب به خواجهٔ طوسی ودر۳۶ بیت‌است، برای‌هر برج‌سه‌بیت.

آغاز: الحمل ؛ هر گهی کاید بتاییدِ خدای لم یزل

جرم مـه در خـانهٔ مریخ یعنی در حمل

انجام : هم قبا وهم‌کلاه وهم کمرهم پیرهن

وآنچه درتن‌باشدت آن جمله‌بخشیدن بمن

(ذریعه ۱ : ۳۶۸ و پیشگفتار دو رساله در بارهٔ آثار علوی . ص ۱۷ و گفتار نفیسی در یاد بود طوسی. ص ۳۶ و مدرس رضوی . ص ۳۰۶) . این کتاب در ضمن «اصول‌الملحمة» در۱۳۰۶ق. چاپ شده‌است (ذریعه۱: ۳۶۹) .یك «مدخل منظوم» نیز درعلم نجوم بخواجه منسوب شده است (ذریعه ۹ : ۳۰۶) که یادخواهد شد .

۸۳۶۰

ش ۲ دفتر ۸ ر و پ. بهمانخط شمارهٔ **۱** که «مدخل منظوم» است .

(۱۱۷) اخلاق (اخلاق .عربی)

ازابن سیناست که در« تسع رسائل » چاپ شده است .

(فهرست دانشگاه ۳: ۶۴۷ ومهدوی . ش ۱۳) .

۱۰۹۵

ش ۵ دفتر.۳۴پ–۴۳ پ. عنوان‌فصل فی‌فائدة العبادة والدعاء ، و «الفصل الثالث» در آن دیده میشود. «شرح رسالهٔ نفس‌الامر» دیده شود .

(۱۱۸) **اخلاق** (اخلاق.عربی)

گویا از آقا حسین خوانساری است چنانکه در رویهٔ نسخهٔ زیر دیده می شود .

در پایان کتاب عنوان « الباب العاشر؛فی ذکرمناجات العارفین» هست، ودر آن از فیض کاشانی نقل شده است .

۵۸۱۰

نسخ محمد علی کرمانشاهی درمدرسهٔ سپهسالار محمدخان قاجار، دررجب ۱۳۰۰ق. عنوانها سیاه درشت .

آغاز افتاده وچنین است : و انها لم جعلت مبانی الاسلام . . .

انجام : و جمیل عفوك ثم الیّ مسلمّ .

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ مقوایی .

۱۳۰ گ ۵ر۱۱×۱۸ و۱۱ س ۶×۱۳.

(۱۱۹) **اخلاق** (اخلاق.فارسی)

مذهبی ، شیعی ، دارای دوازده عین . عباراتش شبیه عبارتهای مجلسی است . ازمرگ وقیامت ومحشر گفتگو دارد .

۵۳۹۱

نسخ محمد تقی بن غلامعلی ساکن قریهٔ و ندارت ألنجان ، در دوشنبه ۱۲ محرم - ۱۲۴۶ ق. عنوانها شنگرف . حاشیه منه دارد .

آغاز تا میانهٔ عین یکم افتاده وچنین است : مذکوراست در تورات مسطوراست که تاچند تأخیرمیکنید نوبه وتدارك خودرا . . .

انجام : زینهار تقصیر نکنید . مرا حلال کنید از آنچه تقصیر کردم .
کاغذ فرنگی آهارمهره سفید . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .
۲۲۸ گ ۱۶×۲۲ و ۱۸س ۹×۱۶.

(۱۲۰) **اخلاق** (اخلاق. فارسی)

در دوازده باب بترتیب است زیر .

۱ ـ خوی پیغمبر.	۵	فصل دارد.
۲ ـ آداب پاکی.	۳	»
۳ ـ آداب حمام.	۶	»
٤ ـ ناخن چیدن.	٤	»
۵ ـ موی رنگ کردن.	۶	»
۶ ـ لباس پوشیدن.	۱۰	»
۷ ـ خوردن و آشامیدن.	۱۳	»
۸ ـ کدخدایی.	۱۰	»
۹ ـ آداب سفر.	۸	»
۱۰ ـ دعا خواندن.	۵	»
۱۱ ـ بیماری.	۵	»
۱۲ ـ نکته ها.	۷	»

۵۷۹۹

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف. برگ اول و آخر اضافی و ساختگی است .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا .
۱۵۳ گ ۱۹×۱۲/۵ و ۲۰ س ۱۸×۸/۵ .

۵۸۰۱

این نسخه کاملتر از نسخهٔ پیش است ، لیکن آغاز و انجام آن افتاده است .
نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانهای شنگرف . در برگ ۱۵۲ تاریخ ۱۰۹۸ ق . دیده میشود .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی .
۱۷۷ گ ۱۳×۲۴و۲۱س۶/۵×۱۵/۵ .

(۱۲۱) اخلاق (اخلاق.فارسی)

در عبادات و اخلاق مذهبی در هیجده باب . در آغاز هر باب ستایش و درود دارد . عنوانهای نکته و معجزه در آن دیده میشود .
باب نخستین از نسخهٔ زیر افتاده است و گویا در اصول بوده است . و فهرست دیگر بابها چنین است :

باب ۲ ـ نماز . ۶ فصل دارد .
« ۳ ـ نماز یومیه . ۳ «
« ۴ ـ روزه . تا سه فصل دارد .
« ۵ ـ ندارد (افتاده) .
« ۶ ـ حج . ۱ فصل دارد .
« ۷ ـ فضائل . ۱۲ «
« ۸ ـ قصص انبیاء . ۱۲ «
« ۹ ـ قصص انبیای دیگر . ۸ «
« ۱۰ ـ شعار و دثار مؤمنان . ۱۱ «
« ۱۱ ـ آنچه اجتنابش لازمست ۱۱ «

باب ۱۲ ـ اجتناب از جهالت ۱۰ فصل دارد.
« ۱۳ ـ علم وعلما ومتعلمین ۵ «
« ۱٤ ـ آسمان و زمین ۸ «
« ۱۵ ـ احادیث وحکایات ۱٤ «
« ۱٦ ـ شاهان واخلاق ایشان ۱۰ «
« ۱۷ ـ حکایات ملوك ٤ «
« ۱۸ ـ حکایات متفرق.

۵۸۰۷

آغاز وانجام نسخه ناقص بوده و پایان نسخه را کسی با چند سطر تکمیل کرده ودر حاشیه ها نیز مطالبی افزوده است .

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوایی .

۱٦۰ گ ۲۰×۲۹ و ۳۰ س ۱٤×۲۲.

(۱۲۲) اخلاق (اخلاق.فارسی)

دراین رساله عنوانهای أصل، وصل، نکته دیده میشود .

و فهرست آن چنین است :

وصل ۲ روزه .
« ۳ زکاة .
« ٤ حج .
« ۵ جهاد .
اصل سوم درفضایل قرآن .
اصل چهارم مکارم اخلاق و محاسن. پنج وصل دارد .

اصل پنجم اوصاف رذیه. پنج وصل است، ودر وصل سوم از کتاب «میامن الاکتساب فی شرایط الاحتساب» یاد میکند.

اصل ششم. پنج وصل دارد. آداب امیران و پیشه وران و علما و ثروتمندان.

اصل هفتم از منه، امکنه اطعمه، اشربه.

اصل هشتم احادیث متفرقة. پنج وصل دارد.

۵۸۱۱

نستعلیق سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف.

آغاز و انجام افتاده. بخشهای کتاب جابجا و نادرست صحافی شده است.

آغاز: بشکست همه تیرش سر روزه. ای عزیز در روزه جوع، و در جوع رجوع . . .

انجام: لئیم زاده پس . . .

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی مقوایی فرسوده.

۱۳۰ گ ۱۲×۲۰ و ۱۵ س ۷×۱۳.

(۱۲۳) **اخلاق الاشرف** (اخلاق انتقادی ـ فارسی)

از عبید زاکانی که آنرا در ۷۵۱ ق. نگاشته است. در بمبئی و در تهران ضمن کلیات او بکوشش اقبال آشتیانی در ۱۳۳۲ چاپ شده است.

آغاز: مانندذریعه ۱ : ۳۷۲ ،

انجام: هرچه تمامتر در دنیا و آخرت بیابد.

۲۹۱۳

ش ۱۹ دفتر. ص ۳٦٦ ـ ۳۷۸ در متن و هامش نوشته شده است. ش ۱ جنگ ش ۲۹۱۳ دیده شود.

۲۹۱٦

ش ۱۸ دفتر ۳۷٦ ر ـ ۳۸۹ ر. ش ۱ جنگ ش ۲۹۱٦ دیده شود.

(١٢٤) اخلاق سلطانی (اخلاق-فارسی)

شرح و ترجمهٔ طهارة الباطن از نخبهٔ فیض است . مترجم سید نورالدین بن نعمة الله جزائری .م ١١٥٨ق. است که آنرا بنام شاه سلطان حسین ترجمه کرده است (ذریعه١: ٣٧٤) نام شاه ونگارنده و کتاب دردیباچه هست . یك مقدمه وشانزده باب و یك خاتمه دارد .

آغاز: بسمله . تهذیب عنوان دیباچهٔ مکارم اخلاق انسانی بحمد سرائی ذات یگانهٔ خلاقی است . . .

انجام : و از ذمایم صفات و قبایح مهلکات محافظت و حمایت نماید. انه علی ذلك قدیر و بالاجابة جدیر .

١٢٨٣

نسخ ٨ ذیحجهٔ ١١٢٤ ق . عنوانها شنگرف . عربیها زیر خط سرخ .
کاغذ سپاهانی. جلدتیماج سرخ‌مقوایی ضربی با برگردان .
١٤٠گ ١٦/٥×٢٧و ٢٢س ٩/٥×٢٠ .

(١٢٥) اخلاق شاه محمدی (اخلاق.فارسی)

«نصیحت نامه»

ازشاه محمداست ودارای دوازده باب میباشد . وی دردیباچه ازخود نام برده گوید : این کتاب را برای پسرم نگاشتم .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی جعل الهدایة هدیة للانبیاء والوصایة وصیة للاوصیاء . . اما بعد . . . ای فرزند دلبند وای خلف ارجمند..

انجام : مدح و ذمت کجا بود منظور .

فهرست بابهای دوازده‌گانه چنین است :

باب ۱ ـ وصایا .

« ۲ ـ شرافت علم.

« ۳ ـ حسن خلق .

« ٤ ـ توحید .

« ٥ ـ خیرات .

« ٦ ـ مجالست با بزرگان .

« ۷ ـ طلب رزق .

« ۸ ـ اصلاح مال حلال .

« ۹ ـ نکوهش‌ومذمت دنیا .

« ۱۰ ـ کذب و دروغ .

« ۱۱ ـ تکبر .

« ۱۲ ـ در خاتمه سخنان افلاطون و ارسطو .

٥٨١٩

نستعلیق محرم ۹۹ ۱۰ ق . عنوانها شنگرف .

صفحهٔ آغاز نو نویس است . در حواشی اشعاری بخط تازه‌تر هست .

۱ پ ـ ٤۹ ر. وپس از آن مناجات‌های پراکنده بخط تازه‌تر هست .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ یك‌لا .

۷۹ گ ۱۲×۲۲ و ۲۰ س ٥ر٦×٥ر۱۷ .

(۱۲٦) اخلاق شمسی (اخلاق . فارسی)

از ملاحسن بن روزبهان شیرازی . برادر فضل بن‌روزبهان، که ازروی اخلاق

محسنی تألیف کاشفی . م ۹۱۰ ق . این کتابرا در چهارده باب بشمار چهارده معصوم مرتب کرده‌است (ذریعه ۱ : ۳۷۵) .

آغاز : نحمدك یاذا الجود و الفضل والاحسان . . .

۵۷۷۵

ش ۱ دفتر ۱ ر - ۱۲۳ پ. نستعلیق حسن رضا بن محمد زمان کجوئی، درسه شنبه ۹ رمضان ۱۰۶۵ ق. بر گ اول افتاده است .

عنوانها شنگرف. نسخه‌یی ازاین کتاب بشمارهٔ ۱۷۳۸ در کتابخانهٔ دانشگاه هست .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا فرسوده .

۱۷۰ گ ۵ر۱۴ × ۲۰ و ۱۵ س ۸ × ۱۵ .

(۱۲۷) **اخلاق ظهیری** (اخلاق . فارسی)

«تحفة الائمة العلیة فی الحکمة العملیة»

از فتح‌الله بن احمدبن محمود شهرستانی سبزواری است. وی‌این کتابرا ازروی «اقسام‌العلوم» ابن‌سیناو کتاب خواجهٔ طوسی واخلاق سلطانی- که بنام سلطان محمد جوته‌درهند نوشته بود- دریك مقدمه وسه مقاله ویك خاتمه، برای ابراهیم‌شاه تألیف کرده است، ومطالب را جدولبندی نموده است .

آغاز: سپاس و ستایش خدایرا که بقدرت کاملهٔ خویش اجناس موجودات ممکنه را . . .

انجام : حق پدر و مادر بزرگ دارید . آن جهان را باین جهان مفروشید .

۲۸۶۹

ش ۳ دفتر ۹۴ پ - ۱۲۶ پ. مشجرومجدول‌است. ش۱ جواهر نامه مبارك‌قزوینی دیده شود .

(۱۲۸) اخلاق عضدی (اخلاق. عربی)

از قاضی عضدالدین ایجی است، که بنام شاه ابو اسحاق در چهار مقالت نگاشته است :

۱ ـ نظریات ،

۲ ـ حفظ و اکتساب .

۳ ـ سیاست منزل .

٤ ـ سیاست مدن .

گویا نسخهٔ ۱۰۳۵/۵ دانشگاه (ف : ۳ : ٦٤٧) نیز همین کتاب است که دیباچه را نداشته و مؤلف در آنجا شناخته نشده است .

آغاز: رب انعمت فزد . الحمدلله علی جسیم نعمائه . . . و بعد فان الملوك فی الاعصر الماضیة کانوا راغبین فی العلم...

انجام برابر نسخهٔ دانشگاه .ف ۳:٦٤٨.

۲۸٤٤

ش ۱٦ دفتر ٥٤٣ پ ـ ٥٣٨ پ . ش۱ لمعات عراقی دیده شود .

(۱۲۹) اخلاق علائی (اخلاق. ترکی)

ازابن الحنائی ملاعلی بن امرالله. م درادرنه ۹۷۰ق.است، وی آنرا درشام برای فرمانروای آنجا که پاشا نام داشت و بنام او نگاشته ، و میان اخلاق جلالی وفاخری و محسنی ، با افزایشهائی جمع کرده است . ودر تاریخ پایان آن گوید :

لاجرم ختمنه تاریخ انك اولدی اخلاق علائی احسن

(کشف الظنون ـ ۱ : ٦۷) و در ذریعه ۱ :۳۷٦ نسخه‌یی از آن در کتابخانهٔ لعله لی نشان داده است .

۸۱۲۰

ش ۲ دفتر . ۱۷۲پ ـ ۱۸۵پ . ناقص‌است وتنها مبحث‌قوای نفس را دربردارد .
آغاز : بحث اول حکمت عملیه نك مطلقا و علم اخلاق و علم تدبیرالمنزل . . .
انجام : سبب اولب دفع وقوعه چیقه. تم (مأخوذ من‌عین‌اخلاق علائی)
ش۱:«شرح‌هدایه» است.

(۱۳۰) **اخلاق محسنی** (اخلاق . فارسی)

از ملاحسین کاشفی بیهقی . م ۹۱۰ ق . که برای سطان حسین بایقرا و بنام پسر او محسن میرزا است‌نگاشته .

تاریخ تألیف ۹۰۷ ق .= اخلاق‌محسنی‌است . (ذریعه ۱: ۳۷۸ ،دانشگاه . ف : ۶۵۸:۳). در ۱۲۸۲ ق . و ۱۲۹۸ ق . مکرر چاپ شده است . (فهرست‌مشار) .

۱۰۸۹

نستعلیق طیفوربن حیدر علی اسفرجانی، که آنرا در رمضان بی‌تاریخ نوشته‌است . عنوانها ونشانها شنگرف .
کاغذ سمرقندی زرد . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۳۰۱ گ ۱۱×۱۸ و۱۲ ش ۶×۱۱.

۵۷۸۲

از نیمهٔ باب چهارم تا نیمهٔ باب چهلم را دربردارد . نستعلیق‌سدهٔ یازدهم‌است.
کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی مقوا .
۷۴ گ ۱۵×۱۰ و ۱۱س۱۲×۶ .

۱۲۸۶

ش ۱ دفتر . ۲ ر ـ ۷۰ ر از نیمهٔ‌دوم باب‌بیستم تا پایان نسخه‌را دارد .
نستعلیق امیرمحمد سلیم‌بن امیرحیدر در ۶ - ع ۲ - ۱۰۶۷ ق. عنوانهاشنگرف .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۲۰۳ گ ۱۹×۲۴ و ۱۹ س ۱۶×۱۲ .

(۱۳۱) **اخلاق ناصری** (اخلاق. فارسی)

ازخواجهٔ طوسی. م ۶۷۲ ق . که آنرا برای ناصرالدین ابوالفتح عبدالرحیم بن ابن منصور در قاین قهستان در ۶۳۳ق . در سهٔ مقالت وسی فصل نگاشته است .

(ذریعه ۱ : ۳۸۱ ـ دانشگاه ۳ : ۶۴۹ مدرس رضوی . ص ۲۵۶) وچندین بار چاپ شده است (مشار) .

۱۰۸۷

نستعلیق بی نشان سدهٔ دهم . عنوانهاسفید مانده. آغاز وانجام افتاده است.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سبززرکوب .

۲۴۶ گ ۱۵×۱۰و ۱۱ س ۹×۶ .

۱۲۸۴

نستعلیق زیبای محمدحکیم ابن کمال الدین حسین در۱۶ ذیحجهٔ ۱۰۳۳ ق . عنوانها لاژورد . صفحه‌هادرجدول زر ولاژوردوشنگرف . صفحهٔ اول نونویس . میان سطرهای صفحهٔ ۲ زرفشان شده است .

کاغذ سپاهانی رنگا رنگ. جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .

۲۵۸ گ ۱۴×۲۷و ۱۴ س ۷/۵×۱۸ .

۵۷۷۶

شکسته نستعلیق محمد هادی بن محمد صالح‌در دژ ایروان ٤شنبه ٥ صفر۱۰۸۶ق. عنوانها شنگرف . صفحهٔ نخست نونویس .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی .

۱۲۴ گ ۱۵×۲۳و ۱۵ س ۸×۱۵ .

۵۷۷۷

نستعلیق محمدصابر بن حافظ برهان درسدهٔ دوازدهم. حواشی لغوی‌دارد . دو برگ ازآغاز افتاده است .

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج سبز ضربی یك‌لا .
٦٦گ ۱۵×۲۱ و ۲۰ س ۹×۱۷ .

۵۷۷۸

نسخ سدهٔ هشتم. عنوانها شنگرف . سه‌برگ اول نسخه‌نونویس. آغاز وانجام کتاب را ندارد . دالها رابصورت ذ، وکه رابصورت ك و چه را ج نوشته است .
کاغذ سمرقندی نخدی . جلدتیماج مشکی یك‌لا .
۱۲۳گ ۱٦×۲۳و ۱۹ س ۱۱×۱۸ .

۵۷۸۰

نستعلیق محمد رضا درع ۱ـ ۱۰۵۵ق . عنوانها شنگرف . حواشی لغوی با نشان « ا . ب » دارد .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱۵٦گ ۱۳×۲۲ و۱۷ س ۷/۵×۱۵ .

۵۷۸۱

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج حنایی یك‌لا .
۱٦۰گ ۱٤×۲٤ و ۲۱ س ۸/۵×۱٦/۵ .

(۱۳۲) اخلاق و سیاست (اخلاق . فارسی)

مشتمل بر فصلهایی بترتیب زیر است :

فصل ۲ ـ امام هدایت وامام ضلالت .
« ۳ ـ فرق معنی اهل سنت و رافضه .
« ٤ ـ امام جمعه و جماعت .
« ۵ ـ افتاده

فصل ٦ ـ چهار قسم امام .

ونیز فصل اول ـ امام عدلی .

« دوم ـ ثواب نماز .

« چهارم ـ امام جور .

و سپس فصل نهم ـ علما و فقها .

« یازدهم ـ ناگزیری حاکم .

« دوازدهم ـ عدالت .

« ۱۳ ـ امر بمعروف و نهی‌از منکر .

« ١٤ ـ کسانی که‌میتوانندامرونهی کنند

ـ خاتمه ، جمعه وعیدین

۵۸۳۷

نسخ سدهٔ دوازدهم . آغاز وانجام افتاده است .

عنوانها شنگرف وقف حاج آقااحمد کرمانشاهی.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی .

٢٢٤ گ ١٠×١٨/٥ و ١٧ س ٧×١٤ .

(۱۳۳) ادب الکاتب (ادب . عربی)

از ابن قتیبة دینوری . (۲۱۳ـ۲۷۱ق) فقیه لغوی .

(فهرست ابن‌الندیم و ابن‌خلکان و کشف‌الظنون و سپه ۲ : ٤ ودانشگاه ۲ : ۱) .

۲۷۹۲

نسخ . نصف اول کتاب را تا آخر باب « ماجاء محر کاوالعامة تسکنه »در بردارد.

صفحه ها درجدول زروشنگرف .

مالك : اعتضاد والسلطنه ۱۲۸۷ ق ـ بنام «ادب‌الکاتبین» . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی آبی با مهر بر جستهٔ شیرو خورشید . جلد تیماج .
۱۸۰ گ ۱۵ × ۲۲/۵/ و ۱۱ س .

۲۷۹۳

نسخه کامل . نسخ۱۲۸۲ ق ـ عنوانها شنگرف ، وقف سپهسالار.
کاغذفرنگی. جلد میشن‌ضربی .
۱۷۱ گ۱۵×۲۲/۵ و ۱۷ س .

(۱۳٤) الادعیاء و النسب الباطلة (نسب . عربی)

در این کتاب از کسانی که بدروغ خود را از خاندان هاشمی پنداشته‌اند یاد شده است.

از کتاب عمری موسوم به مجدی و کتاب « آل الرسول » ابوالغنایم عبدالله بن حسین‌دمشقی و« غایة‌الانساب و نهایة‌الاعقاب» محمدبن محمدالنسابة و«نسب‌الطالبیین» شریف علی عمری‌نسابة و «مشجر» سید ابن عدنان، ونیز ازشریف الدین محمد بن عبدالحمیدالنسابة یاد میکند .

آغاز: الحسین‌ابن‌موسی‌لانصیرله . عبدالصمدبن ناصربن عبدالرحیم‌بن‌علی . . . قال بعدم القول ببطلان نسب من انتسب الی الحسین بن موسی الکاظم من قول شیخ الشرف فی تهذیب الانساب . . .

انجام : قال الشیخ‌الشرف فی «تهذیب الاعقاب»: العقب من الحسین‌ابن‌علی‌بن ابی‌طالب من رجل . (ناقص) .

۲۷۰۰

ش ۱ دفتر . ص ۲ تا ۱۳ . نسخ بی‌نشان. همهٔ دفتر با یك خط، ازابوالقاسم شریف در ۱۲۸۵ ق . است .

مالك : اعتضادالسلطنه در ۱۲۸۵ق . وقف سپهسالار ۱۲۰۷ ق .
کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱۱۰ گ ۱۶ × ۲۵/۵ و ۲۱ س ۹ × ۱۷ .

(۱۳۵) أدعية السر (دعا . عربی)

دعائیست که زنجیرهٔ سند روایت آنرا بفضل‌الله راوندی رسانیده اند (فهرست دانشگاه ۱ : ۱۳۰ و ۳ ، ۲۵۸۷) .

۵۷۱۵

نسخ پایان صفر ۱۰۷۳ ق. عنوانها شنگرف . تصحیح شده است .
برگهای (۱ پ – ٤۱ ر) و پس از آن تا ۵۹ ر . چند دعای دیگر نوشته شده است .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی ضربی .
۵۹ گ ۱۱/۵ × ۱۹ و ۹ س ۵/۵ × ۱۰/۵ .

(۱۳٦) الأدوية القلبية (فلسفه . عربی)

از ابن سینا . درمان بیماریهای روانی را در آن آورده است (ذریعه ۱ : ٤۰۳ وفهرست دانشگاه ۳ : ۷۱٦ ومهدوی . ش ۱٤) .

۷۹۸

ش ۳ دفتر . ۳۸۲ ر – ۲۸۸ر . ش ۱ «شافی الاوجاع» است .

٤۵۰٦

ش ۵ دفتر . ۱۰٦ پ – ۱۲۹ پ . ش ۱ «ذهبیة» است .

(۱۳۷) اذکار (عرفان . فارسی)

رساله‌یی عرفانی است ودر نسخهٔ زیر بجامی نسبت داده شده است .

آغاز: خوش آنکه دلت زذکر پرنورشود
در پرتو آن نفس تو مقهور شود
. . . . بدانکه سّر ذکر و ترقی در مراتب آن آنست که حقیقت مناسبت. . . .

انجام: در پی بشکستن از دل آهنك آید، و یترقی عن هذه المرتبة .

۵۸۳۸

ش ٦ دفتر ٤٦ پ - ٤٨ ر . ش ۱ «جنگ» است .

(۱۳۸) اذکار ایام هفته (دعا . فارسی)

وردها وذکرهای روزهای هفته درآن گردآمده است .

آغاز: بسمله روایت است ازیونس بن طاهر . . . که گفت دراصفهان مردی بود، نام اومحمداسامه، مرد نیکویی بود، ودشمنان او رابمذهب قرامطه نسبت دادند..

انجام: برحمتك یا ارحم الراحمین .

۵۷۲۰

ش ۲ دفتر ، ۳٤ پ - ۷۷ ر . نسخ زین العابدین طالقانی ، در ذیقعدهٔ ۱۱۳۱ ق . ش ۱ «آداب نماز» است که در ص ۱۹ گذشت .

(۱۳۹) الارادة (فلسفه . عربی)

رسالة فی ...

دراین رساله دربارهٔ اراده ازنظر روانشناسی قدیم وبروش فلسفه و کلام شیعی بحث شده، واخباری که درین مورد بوده جمع و شرح شده است .

آغاز: بسمله . قال الشیخ رحمه الله : باب الارادة انها من صفات الفعل. لعل المراد من الاحادیث الموردة فی هذا الباب ان الافعال الصادرة من الله . . . بالارادة والاختیار

لیس مثل الافعال الصادرة من العباد . . .

انجام: فیکون اولی بالعقاب من المذنب .

۱۲۹۸

ش ۲ دفتر ٥٤ پ-٦٩ ر. نسخ مانند شمارهٔ پیش دفتر. ش ۱ «الرد علی وحدت الوجود» است.

(۱٤۰) اربعین (ریاضی . فارسی)

در این رساله پاسخ دادن بچهل پرسش ریاضی را بی آنکه بقواعد جبر و مقابله و اربعهٔ متناسبه وخطأین و تحلیل رجوع شود ، تعلیم داده است .

کتاب بطریق سئوال وجواب است ولیکن همهٔ سئوالها را جدا گانه قبلاً آورده است .

آغاز: بسمله. این رساله مشتمل است بر چهل سئوال؛ چون از هر کسی هر کدام را بپرسند در جواب مبادرت نماید، بی آنکه رجوع به جبر و مقابله واربعهٔ متناسبة وخطأین وتحلیل نماید. واین مسما است به اربعین . . .

انجام: این بود مقصد از چهل سئوال .

٦۳۱

ش ۳ دفتر. ۱۰٤ پ ـ ۱۱۰ پ. نوشتهٔ ۲۰-ع۲-۱۲٥٤. ش ۱ «اختیارات» است که در ص ۷٤ یاد شد .

(۱٤۱) اربعین حدیثاً (حدیث . عربی)

از شهید یکم محمد ابن مکی م۷۷٦ق. است، که چهل حدیث را جمع و سند روایت خود را نیز در آن یاد کرده است .

این کتاب همراه «الغیبة» از نعمانی ، بسال ۱۳۱۸ ق . در تهران بچاپ سنگی در ص ۱۸۳ ـ ۲۱۳ مجموعه پخش گردیده است. (ذریعه ۱ : ٤۲۸ ـ ٤۲۹) .

۷٥۲٦

ش ۲ دفتر . ۷٥ پ ـ ۱۱۱ ر. نسخ محمد علی کرمانشاهی در ۱۳۰۳ ق . در مدرسهٔ سپهسالار . ش ۱ «التنبیه بالمعلوم» است .

(۱۴۲) **اربعین حدیث** (حدیث. فارسی)

از قاضی احسن بن محمد مکی، که آنرا بدستور قطب‌شاه بن قطب‌شاه، درحیدرآباد دکن نگاشته است. اومردی شیعی است و درشرح نخستین حدیث؛ از شیخ بهایی بطور درگذشته یاد می کند، وزنجیرهٔ سندهمهٔ حدیثهای او به‌نصیرالدین ابن ابراهیم شیرازی منصوری دشتکی، ومیرزا محمد استر آبادی و محمد بن حسن بن زین الدین شهید ثانی، از پدر محمد میرسد. وی این احادیث را درمکه از ایشان روایت کرده است. ودرحدیثهای سنیان زنجیرهٔ سند اوازعبدالقادرطبری مفتی شافعی ازشیخ رملی میگذرد. وی دیری در مکه زیسته و سپس نزدقطب شاه رسید و چهل حدیث را تخریج کرد و بفارسی ترجمه و شرح نمود.

آغاز: بسمله. الحمدلله حذاءِ نعمائه و کفاءِ آلائه. بهترین حدیث حمد بی‌حد و نهایت... خالقی را درخور و مبدعی را سزاوار... اما بعد چنین گوید...
أحسن بن محمدالشهیر بقاضی احسن مکی...

انجام: خبر میدهند از آن، ازاسرار عالم قدسی و ملکوتی. والله وکیل علی‌ما نقول، عالم بحقایق الامورمن المنقول والمعقول.

۵۲۶۸

نسخ سدهٔ یازدهم. عبارتهای عربی درشت و شنگرفی است. درآغاز یك سرلوح زر و لاژورد چسبانیده شده است. صفحه‌ها در جدول زرولاژورد وشنگرف است.

در پایان نسخه شش صفحه و نیم گفتار در اثبات امامت هست، که گویا از کتابهای علامهٔ حلی است. بنستعلیق چلیپا.

کاغذ هندی کبود. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

۸۶ گ ۱۵×۲۳ و ۱۷ س ۷×۱۵.

(۱۴۳) **اربعین حدیثاً** (حدیث . عربی)

ازشیخ بهایی است که درسپاهان، دردوشنبه۲۳صفر۹۹۵ق. آنرا بپایان رسانیده است.
(ذریعه ۱ : ۴۲۵ و سپه ۱ :۲۰۰ ودانشگاه ۳ : ۱۰۶۶).

۲۴ صدر

نسخ عبدالرزاق بن عبدزید. در ج ۱ - ۱۰۶۶ق. دردولت سید علی بن خلف موسوی (مشعشعی) . عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج سبز تیره یك‌لا.
۱۱۷ گ ۲۱×۱۶و۲۱س۵ر۷×۱۲ .

۱۷۹۹

نسخ اسماعیل بن امیرصالح حسینی طباطبایی خاتون آبادی در۱۰۸۸ق. درحاشیهٔ بیشتر صفحه‌ها حواشی مصنف هست ، پس از ختم کتاب در سه صفحه شرح حال بابا رتن هندی که در ذیل حدیث (۲۱) شیخ از او نام برده و وی پس از سال ششصد هجری درهند ظهور کرده و ادّعا نمود که من از صحابهٔ پیغمبر میباشم وجمعی بوی گرویدند .
کاغذ سمرقندی . جلد چرمی کهنه ضربی - وقف سپهسالار .
۱۵۰ گ ۱۹×۱۲/۵ و ۱۸ سطر.

۱۸۰۰

نسخ هادی ، تاریخ کتابت را از آخر کتاب پاك کرده‌اند، شاید بنام خط مؤلف شناخته شود، ولی پیدا است که پس ازوفات شیخ آنرا نوشته‌اند .
کاغذ نباتی رنگ . جلد چرمی . وقف سپهسالار.
۱۳۹ گ ۲۵×۱۳ و ۲۲ س .

۱۸۰۲

نستعلیق بد ، وصحفهٔ اول وچندین برك از آخر کتاب افتاده است. آغاز موجود اینست :

وبعد فان" الفقیر الی‌الله الغنی بهاء الدین محمد العاملی ...

وآخرین سطرموجود از شرح حدیث سی وهفتم اینست :

اومسا ویا العمل الخالص الذی لاتریدان یمدحك علیه احدالا الله .

کاغذحنایی‌رنك. جلد تیماج. وقف سپهسالار .

۱٦٦ گ ۲۰×۱۲/٥ و ۱٥ س .

۱۸۰۳

نسخ است ، و نویسنده بآخرین عبارت اصل کتاب قناعت نموده ، و تاریخ تألیف و فراغت راکه ازمؤلف میباشد نقل نکرده است .

کاغذ نباتی‌رنك . جلد تیماج . وقف سپهسالار .

۱۰۱ گ ۲۲×۱۷/٥ و ۱۷س .

٥۲۷۲

نسخ سدهٔ سیزدهم عنوانها ، نشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ. کناره زرد. مقوایی .

۲۱٤ گ ۱٤×۲۰ و ۱٥ س ۸×۱٥ .

٥۲۷٤

نسخ ج ۲-۱۰۷٦ ق . عنوانها ونشانها شنگرف . حاشیه دارد . مقابله و تصحیح شده است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی روغنی سائیده شده .

۱۸۱ گ ۱۹×۱۲ و ۱٤ س ۷×۱۳ .

٥۲۸۰

نسخ ۳ صفر ۱۰۲۸ ق. درلاهور . عنوانها شنگرف .

کاغذ هندی نخدی . جلد تیماج‌قهوه‌یی مقوایی کناره سرخ .

۱۸٦ گ ۱۲×۲۰ و ۱٥ س ٦×۱۲ .

۸۱۴۲

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . حواشی نستعلیق بانشان «منه‌ره» و «سطان العلماء» وجز آنها دارد . ازاول تا حدیث ۲۲ را دربردارد .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلدتیماج قهوه‌یی مقوایی .

۱۷٤ گ ۱۲×۲۰ و ۱۵ س ۶/۵×۱۳ .

۸۱۴۳

نسخ سدهٔ داوزدهم . حاشیه‌های لغوی منه دارد . دیباچه افتاده . در دوصفحهٔ آخر سر گذشت شیخ بهائی بعربی بخط نستعلیق‌هست .

مالك : ابوالفتح بن هادی .

کاغذ سپاهانی . بی‌جلد .

۱۹۷ گ ۱۲×۱۹ و ۱٤ س ۶/۵×۱۲ .

(۱٤٤) الاربعین فی اصول الدین (کلام . عربی)

چهل‌مسئله‌در کلام وفلسفه ازفخررازی‌است ، وچنانکه در دیباچه گوید برای بزرگترین فرزندش محمد دربارهٔ مسائل‌الهی‌نگاشته بنام بالانامیده‌است . این کتاب در حیدرآباد دکن بچاپ رسیده است.

آغاز: بسمله . قال مولانا افضل العالم . . . ابوعبدالله محمدبن عمربن الحسین الرازی اطال الله بقاه . . . سبحان المتفرد فی قیومیته بوجوب‌الازلیة والبقاء، المتوحد فی دیمومیة الوهیته بامتناع التغیر و الفناء . . . اما بعد فان الله لمـا و فقنی حتی صـنفت ...

انجام : و هذا آخر الکلام فی هذا الکتاب . و لنختم هذا الکتاب بالدعاءِ الماثور عن اکابر اهل البیت : یا من اظهر الجمیل . . . و لا تفعل بی ما انا اهله .

۱۳۳۰

نسخ عبدالسلام ابن ایی‌الکرم‌بن امید. در۱ محرم ۶۰۲ ق .

انجام : (تم‌الکتاب علی یدی صاحبه الراجی عفورب‌الکرم‌عبدالسلام ابن ابی‌الکرم ابن امید فی مفتتح شهر محرم سنة اثنین و ستماية . عنوانهاشنگرف . تصحیح شده‌است .

مالك : علی قلی میرزا در ۱۲۷۰ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق .

کاغذ سمرقندی زرد کلفت ـ جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی با برگردان .

۳۲۶ گ ۱۰×۱۸ و ۲۱ س۱۱ کلمه‌یی۷×۱۳ .

(۱۴۵) **ارتفاع** (ریاضی. فارسی)

رساله در . . .

درنسخهٔ زیراین رساله «مرآتیه» خوانده شده است، وازبدرطبری میباشد. ودر دو فصل است . (فهرست دانشگاه ۳ : ۲۶۰۴) .

آغاز: بسمله . اما بعد چنین گوید. . . بدر طبری . . . که بعضی از احبا از این کمینه سئوال کردند که ارتفاع اشیاء مرتفع از زمین را بمرآت معلوم توان کرد ؟ . . .

انجام : مساوی ج.ط. مطلوب تمام شود. والله اعلم .

۲۹۱۱

ش ۱۸ دفتر. ص ۷۳ـ۷۵ بخط نستعلیق درمتن وهامش. نوشتهٔ اجمیر در۱۰۹۲ق. و« بلغ مقابلة» دارد . ش۱ : «قنیة الفتیان »است.

(۱۴۶) **ارث** (فقه. فارسی‌وعربی)

ازحاج‌میرزا ابوالقاسم‌بن محمدعلی کلانتری مدرس‌تهرانی(۱۲۳۶ـ۱۲۹۲ق). دررد برسیداسماعیل‌بهبهانی پدرسیدعبدالله‌رهبر مشروطه‌خواه‌است ،این کتابچه‌دربارهٔ

وارث بودن مردی رجب نام، که طرح مسئله مخصوص اواست میباشد.
(سپه ۱ : ٤۱۸ ـ ٤۱۹).

۲٤۲٦

نسخ ۱۲۸۷ ق. گویا خط مؤلف است. وقف سپهسالار
کاغذ فرنگی. جلد تیماج.
۲۸ گ ۱۱ × ۱۷/۵ و ۱۲ س. (سپه۱:٤۱۹).

(۱٤۷) **ارجوزه** (تاریخ. عربی)

درتاریخ معصومان چهارده گانه. ازمحمدبن حسن حرّ عاملی. م ۱۱۰٤ ق.

آغاز: الحمدلله علی الهدایة الی سبیل الحق و الولایة

انجام: والحمدلله علی الاتمام و هو ختام اشرف الختام

این کتاب را ملامحمد اسماعیل دردورهٔ فتح علی شاه شرح کرده است (الذریعه ۱ : ٤٦٥ ـ ٤٦٦).

۲۹۱۸

ش ٦ دفتر. ۱۰٦ ر ـ ۱۱۲ ر. بهمان خط شمارهٔ پیش از آن. مورخ جمعه ۱۲۳۰ ق.
ش۱ : «مثنوی مولوی» است.

(۱٤۸) **ارشاد الاذهان** (فقه. عربی)

الی أحکام الایمان

از علامهٔ حلی که بخواهش پسر خود فخرالمحققین آنرا در دو بخش نگاشته و پانزده هزار مسئله در آن گنجانیده، و در شوال ٦۹٦ ق. بانجام رسانیده است (۱) (ذریعه ۱ : ۵۱۰ و سپه ۱ : ۳۵۵ وفهرست دانشگاه ۳ : ۱۷۷۱).

۱ـ این تاریخ در حاشیهٔ ص. پایان نسخهٔ ۸۷۷ ه و ۸٤۰۰ سپهسالار دیده میشود ولیکن در فهرستها تاریخ ٦۷٦ ق. و ٦۹۹ ق. نیز دیده شده‌است.

۲۴۴۰

نسخ محمدباقر بن مولانا خواجه غفّاری مازندرانی در ۱۰۴۰ق . میباشد، ومشتمل بر تمام کتاب است. سه برگ از کتاب نونویس میباشد ، در حاشیهٔ صفحه‌ها تعلیقات زیادی از مصنّف و کتب فقهی، و شیخ علی و بی‌نشان نوشته شده‌است . پس از ختم کتاب دعائی از رسالهٔ خواجه محمدبازیار برای دفع وباوطاعون نوشته‌شده، پشت نخستین برگ و برگ پیش از آن مطالب فقهی و خبری نگاشته‌اند . این نسخه در دفتر کتابخانه و پشت خود آن بنام تهذیب الاحکام ثبت و وقف شده است .

کاغذ اصفهانی . جلد تیماج وقف سپهسالار .

۱۷۳ گ ۲۵/۵ × ۱۹ و ۱۷ س .

۲۴۶۹

نسخ علی بن احمد بن محمد فراری در ۹۳۵ ق . است ، در حاشیهٔ تمام صفحه ها حاشیه های زیادی از تحریر ومختلف وتنقیح وقواعد وشرح ارشاد وشیخعلی و کنزالعرفان و خود مصنف و دیگران که تقریباً سه برابر اصل کتاب است ، نوشته شده . و در حاشیهٔ صفحهٔ پایان اجازتی از شیخ بهائی بخط خود او بنام ملایحیی لاهیجی شامل اجازهٔ روایت این کتاب ودیگرمؤلفات علامه حلی‌هست. پس‌ازختم کتاب حاشیه‌هایی از کتب فقه وجزآن در۱۲ برگ‌نوشته شده، صورت‌اجازهٔ زین‌الدین‌الشهیر بابن‌الماجه برای روایت‌ارشادالاذهان برای سیدبدرالدین موسوی که درآخرنسخهٔ ارشاد بوده بردو صفحه آخر این‌نسخه نقل شده و تاریخ آن یکشنه ۳ ج ۱ - ۹۵۰ ق. میباشد. دوبرگ آغاز کتاب افتاده ، پاره‌ای از اوراق وصالی شده . آغاز موجود این است : والندب لماعداه وقدیجب‌الثلاثة بالنذر .

کاغذ کهن . جلد تیماج . واقف سپهسالار .

۳۲۶ گ ۳۰ × ۲۰ و ۱۱ س .

۲۴۷۰

نسخ محمد شریف بن‌عبدالجبار در۱۰۶۶ق. نوشته شده ودرحاشیهٔ بعضی ازصفحات حاشیه‌های مختصری تحریر گردیده‌است .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج . وقف سپهسالار .

۳۲۹ گ ۲۸ × ۱۳ و ۱۴ س .

۲۴۷۱

نسخ نوشته شده ، در حواشی صفحات حاشیه هائی بخط نستعلیق هست . عنوان فصلها و مطالب و مقاصد باشنگرف. چندبرك ازاول آن صحافی گردیده ، فهرست‌مباحث کتاب‌در بر گ اول‌نوشته شده، وپشت صفحهٔ اول کتاب یادداشت هابی در بارهٔ اذان‌واقامه وچگونگی نمازمرده وحد نصاب غلات چهار گانه نگاشته‌شده است .

کاغذ اصفهانی . جلد تیماج . وقف سپسالار .

۲۱۸ گ ۱۹×۱۱/۵و۱۱ س .

۲۴۷۲

نستعلیق قوام‌الدین بن طاهر الحسینی در ۱۰۵۹ ق . نوشته شده ، در هامش تمام صفحه‌ها و دوصفحه‌یی که قبلا ز کتاب است حاشیه‌هایی ازعلمای پیشین و کتب فقهی ایشان نوشته شده‌است . در آخر کتاب دردو بر گ نونویس «حدیث‌ولایة‌علی بن ابی طالب‌حصنی» بازنجیرهٔ سند روایت آن و رموزیکه درذیل حواشی و تعلیقات بجای‌اسم صریح محشیان گذارده میشود ، و اینکه هر یك از آنها اشاره بکدام یك ازفقها میباشد و اشعاری راجع بقواعد خط ودر شناختن قلم و مرکب نوشته شده است .

کاغذ اصفحهانی جلد چرمی فرسوده. وقف سپهسالار .

۲۶۶ گ ۱۱/۵×۱۳ و ۱۶ س .

۲۴۷۳

نسخ‌محمدرضا ابوسعیدالمنصوری، در۱۰۵۶ق. نوشته‌شده‌است. حاشیه‌های‌مختصری در بعضی از صفحه‌های آن نوشته شده . عنوانهاشنگرف .

کاغذ اصفهانی . جلد چرمی فرسوده . وقف سپهسالار .

۱۲۹ گ ۲۵×۱۸ و۲۱ س .

۲۴۷۴

نسخ است ، چند بر گ از آخر آن از کتاب دیات افتاده و بدینجهت‌سال تحریر و نام نویسنده‌معلوم نیست ، درابتدای کتاب‌فهرست‌مباحث‌را نوشته‌اند.در برك اول نسخه شرحی که

سطور آن غیر مرتب است در اقسام آب ها و موجبات غسل و اقسام آن و واجبات تیمّم نگارش یافته، عنوان مطالب کتاب شنگرف. ودرهامش حاشیه های مختصری نگاشته شده است.

انجام موجود نسخه این است :

من مأکول اللحم اوغیره مما یقع علیه الزکوة ضمن الارش ولیس .

کاغذ دولت آبادی . جلد چرمی . وقف سپهسالار .

۲۸۰ گ ۲۵ × ۱۲/۵ و ۱٤ س.

۲٤۷۵

نسخ ودر ۱۱۱۹ ق. نوشته شده ، در حاشیهٔ پاره یی از صفحات حاشیه هایی از خود مؤلف و شیخ علی و از کتاب مهذّب نوشته شده است .

کاغذ اصفهانی . جلد تیماج . وقف سپهسالار.

۱۷۳ گ ۲۵ × ۱۷ و ۱۸ س .

۵۸۷۳

نستعلیق شیخ دین علی جنفوری است. ومحمد باقر ذاکر روی آنها خط کشیده و نام خود را نوشته است در ٦ ج ۲- ۱۲۸۳ ق . عنوانها ، نشانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سبز مقوایی .

۱۸۳ گ ۲٤ × ۳٤ و ۱۷ س ۲٤ × ۱۵ .

۵۸۷٤

نسخ ٤ شنبه شعبان ۱۰۹٦ ق. عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی نخدی، جلد تیماج قهویی یك لافرسوده .

۲٤۱ گ ۱۵ × ۲٤ و ۱۵ س ۷ × ۱۵ .

۵۸۷۵

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف ، حواشی نستعلیق .

کاغذ فرنگی نخدی ، جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .

۲٦۵ گ ۱۵/۵ × ۲٤ و س ۷/۵ × ۱۵ .

۵۸۷۶

نسخ محمد صالح بن ملا قاسم حاجی شهمیرزادی ، در یکشنبه ۲۰ محرم ۱۰۴۵ ق.
عنوانها و نشانها شنگرف . حواشی نستعلیق با نشان «ع - ل» دارد .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی با برگردان .
۲۱۱ گ ۲۰×۲۵/۵ و ۱۷ س ۱۲×۱۶/۵ .

۵۸۷۷

نسخ صوفی خداداد داعی ، در ۲ شنبه ج ۲ - ۱۰۸۸ . عنوانها شنگرف . تاریخ تألیف ۱۱ شوال ۶۹۶ ق. دارد . حاشیه دارد . نسخه در ۱۷ ع ۲ - ۱۱۰۵ ق . عرض شده است .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلدتیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .
۲۰۷ گ ۱۸/۵×۲۵و۱۸ س۱۰×۱۸/۵.

۵۸۷۸

نسخ سدهٔ دوازدهم . حواشی بخط نستعلیق بنقل‌از تحریر دارد.
کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج مقوایی .
۱۸۰ گ ۱۵×۲۱و ۱۴س ۹/۵×۱۴ .

۵۸۷۹

ش ۱ دفتر ۱۳ ر - ۹۲پ . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . حواشی دارد ، ۱۲ برگ آغاز نسخه سفید است و از مطلب دوم در بیع حیوان دارد. و انجام نیز افتاده است .
کاغذ فرنگی .
۱۰۹ گ ۱۳×۲۰ و ۱۴س۶×۱۲ .

۵۹۷۶

ش ۱ دفتر . ۱ ر ـ ۵۵ پ . نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . از تدلیس در نکاح تا پایان و صایا را دارد . صفحه‌ها پیش و پس ، و درهم آشفته است .

کاغذ . نخدی سپاهانی . جلد تیماج مشکی ضربی یك‌لا .

۱۸۸ گ ۱۲/۵×۱۹ و ۱۷ س ۶×۱۲ .

۸۱۷۷

نسخ شنبه ۲۱ ذیحجه ۱۰۹۴ ق . عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی .

۲۰۰ گ ۱۲×۲۴/۵ و ۱۸ س ۷×۱۷ .

۸۱۷۸

نسخ ۹۵۵ ق . عنوانها شنگرف . حاشیه‌ها بنستعلیق با نشان « املاء فخرالدین ره » و « یع . ط » دارد.

مالك : محمدعلی بن‌حسن در ۱۲۲۹ ق .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی فرسوده .

۲۴۷ گ ۱۸×۲۴/۵ و ۱۳ س ۱۵×۱۲ .

۸۱۷۹

نسخ مظفرحسین مازندرانی . در شنبهٔ ۱ شعبان ۱۰۷۷ ق . عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی آهارمهره . جلد تیماج سرخ مقوایی یك‌طرفه .

۱۷۴ گ ۱۹×۲۵ و ۱۶ س ۱۰×۱۶/۵ .

۸۴۰۰

ش ۱ دفتر . ۱ پ ـ ۲۱۸ پ . نسخ سیف‌الدین محمود بن حاجی ابراهیم در عصر

پنجشنبهٔ ذیحجهٔ ۱۰۷۹ ق . عنوانها شنگرف . حاشیه با نشان « ع . ل » دارد . تاریخ تألیف در ۱۱ شوال۶۹۶ ق. دارد .

و پس از آن فوائد فقهی بخط محمد باقرداماد و پاسخ و پرسشهایی از شیخ احمد و شیخ زین‌الدین وعلی بن عبدالعالی کرکی‌هست .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی .

۲۲۴ گ ۲۴/۵×۱۵/۵ و ۱۵ س ۸/۵×۱۷/۵ .

(۱۴۹) ارشاد الزراعة (کشاورزی . فارسی)

رساله‌ییست در کشاورزی درهشت روضه . در۹۲۱ق. نگاشته شده است .

آغاز: بسمله . حمدله . . . بعد بحکم آنکه المأمور معذور؛این بیچارهٔ کلک نامرادی بر صحیفهٔ اخلاص‌سود . . . و این نسخه را «ارشاد الزراعة» نام‌نهاد، وترتیب آن بهشت روضه اتفاق افتاد ، وهر روضهٔ آن چمنی است بهشت آیین مشتمل ...

انجام: و دانستن پرشدن کدوآنست . (درروضهٔ هفتم افتاده‌است) .

۲۸۵۸

ش ۵ دفتر . ۹۱ ر - ۱۴۲ پ . حواشی دارد . ش ۱ : « کشاورزی» است آخر نسخه افتاده است .

(۱۵۰) ارشاد الطالبین (کلام . عربی)

الی نهج المسترشدین

از شیخ جمال الدین ابوعبدالله مقداد سیوری حلّی. م ۷۲۶ ق. است که درآن «نهج‌المسترشدین»علامهٔ حلی‌را شرح کرده است ، ودر ۷۹۲ ق. آنرا بپایان رسانید .

(ذریعه۱ : ۵۱۵ فهرست دانشگاه ۳ : ۵۲۴) .

٤٥١٣

نسخ محمد رضا ابن‌میرعبدالله دریا باری، در۲۲ شوال ۱۱۱۵ق. عنوانها شنگرف حاشیه ازشرح ملاخضر دارد .

کاغذ سپاهانی نخدی · جلد تیماج مشکی ضربی یك‌لا .

۱۳۸ گ ۱۸×۲٤ و ۲۰ س ۱۱/٥×۱۷/٥ .

٦۳۰٥

نسخ محمد بن شمس‌الدین حسین شیرازی مکی در ۱۵ ذیعقدهٔ ۱۲٦٤ ق . عنوانها شنگرف . متن زیرخط شنگرف . حواشی از پسرعلامه دارد .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی .

۲۷٦ گ و ۱۷ س .

٦٦۱۰

نسخ سدهٔ نهم .

کاغذ سمرقندی نخدی . جلد تیماج سبزضربی مقوایی .

۱٦۱ گ ۱۵×۲۲ و ۲۱ س ۱۵×۱۰ .

(۱۵۱) ارشاد القلوب (حدیث . عربی)

ازابومحمد حسن دیلمی،زندهٔ درسدهٔ هشتم.دردوجلد است. نخستین؛ در اخلاق. دوم؛ فضائل علی (ذریعه۱ : ۵۱۷) .

٥۲۸٦

هر دوجزء است و از پایان نیم صفحه افتاده است . نستعلیق سدهٔ یازدهم . در برك ۱ تا ۱۵۵ دفترمیباشد وپس از آن در ۱۵٦ ر ـ تا ۱٦۳ر . فصل سوم در آداب سفر از کتابی ناشناس درسه مطلب که سومین آنها در زیارت پیغمبراست ، نوشته شده است .

کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج سرخ ضربی مقوایی
۱۶۳ گ ۲۰×۲۹ و ۲۵ س ۱۳×۲۱ .

(۱۵۲) **ارشادالعباد** (کلام . فارسی)

از ملا محمد جعفر نرافی است که آنرا برای محمد شاه قاجار م ۱۲۱۱ ق . در سه مطلب هر یك درچندباب و فصل وخاتمه نگاشته است .

آغاز: بسمله . لئالی متلالی حمد وسپاس و دررغررنیایش افزون ازقیاس،نثار بارگاه جلال کبریای خداوندی است...

انجام : اکتساب معارف دین واقتناء مراتب یقین، کرامت کناد، بمحمد وآله الطاهرین،صلوات الله علیهم .

نام کتاب مؤلف و شاه در دیباچه آمده است .

۱۲۵۳

جلدیکم است. ودر آغاز آن فهرست فصلها وابواب آمده است. بااشاره به برگشمارها. نسخ محمد علی بن محمد کاظم عرب. دردههٔ دوم ماه پنجم ۱۲۵۶ ق. صحفه‌ها در دو جدول ۱ شنگرف ۲ شنگرف ولاژورد و زر عبارات عربی شنگرف .

عنوانها ونشانها شنگرف. دوبرگ درآغاز و سه در پایان سفید است .

مالك اعتضاد ۱۲۹۶ ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق .

کاغذ فرنگی سفید . جلد روغنی گل بوته فرسوده،درون گل نرگس روغنی سرخ .

۳۸۹ گ ۲۰×۳۱ و ۲۱س ۱۲×۲۱ .

(۱۵۳) **الارشاد** (تاریخ . عربی)

فی احوال الصاحب بن‌عباد

از سید ابوالقاسم احمد بن محمد حسنی‌حسینی کوهپایی سپاهانی که آنرا

در۱۲۵۹ ق. در۱٤ باب نگاشته‌است .

این کتاب‌را سیدجلال تهرانی بسال ۱۳۵۲ ق.همراه «محاسن اصفهان»مافروخی درتهران بچاپ رسانده است .

۷۲۲۳

نستعلیق ۱۲۷٦ ق. برای یك شاهزاده نوشته‌شده‌است . صفحه ها در دوجدول :
۱ ـ سیاهی و زر . ۲ ـ زر لاژورد وشنگرف.
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سبز ضربی یك‌لا .
٤۲ گ ۱۲×۲۰ و۱٤ س ۸×۱۵ .

(۱۵٤) ارشاد المسترشدین (فقه . فارسی)

فی معرفة الضروری من احکام الدین

از حاج محمد ابراهیم بن محمد حسن خراسانی کلباسی اصفهانی.م ۱۲٦۲ ق.
در یك مقدمه وچهار مقصد در دو جزء است .(ذریعه ۱ : ۵۲۰) .

آغاز: بسمله . حمدله . . . . . اما بعد چنین گوید : خادم علوم دینیه ابن محمد حسن الخراسانی ؛ محمد ابراهیم ؛ که این رسالـه بیست . . . . . مسمی بارشاد المسترشدین . . .

انجام : و واجب است بیرون روه ازمسجد در (پایان اعتکاف افتاده‌است) .

۵۸۸۰

دو جزء در یك جلد . نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره . جلد روغنی گل بوته . با ترنج .
۲۰۷ گ. ۱٤×۲۱ و ۱۷ س ۹×۱٤ .

(۱۵۵) الارض المخروبة بعدالعمران (فقه. عربی)

از علی‌بن عبدالعالی کرکی. م.۹۴۰ق.

آغاز: بسمله. الحمدلله کثیراً کما هواهله . . . . هذا تحقیق مسألة مهمة صورتها؛انه اذا خربت الارض المملوکة العامرة . . . بعد ان یکون . . .

انجام: والدلایل المذکورة یقتضی الصرف الی ما ذکرناه. ولله اعلم . . .

۳۳۹۲

ش ۲ دفتر. نستعلیق . در برگ پایان دفتر بچلیپا نوشته شده‌است. ش۱«مفتاتیح» ازفیض است. ۲۴ س ۱۵×۲۱ .

(۱۵۶) الارض المفتوحة عنوة (فقه . عربی)

درحکم خرید و فروش زمینهائیکه عربان با جنگ از چنگ مردم بدر آورده بودند، درچهار مطلب:

۱ ـ علل تاریخی پیدایش این گونه زمینها .

۲ ـ انواع آنها .

۳ ـ احکام آن اگر نوع آن شناخته شده باشد .

۴ ـ احکام آن اگر شناخته نباشد .

آغاز: الحمدلله ملهم الصواب فی کل باب...

انجام: لا دلالة له علی الخاص او المقید . و لعله لا یحتاج الی مزید بیان ، وهذا آخرما استعجلناه فی . . . خالصة لوجهه. انه خیرمسئول.وصلی‌الله ...

۳۱۹مشیر

ش ۲ دفتر ۲۴۹ پ ـ ۲۵۰ ر. نستعلیق چلیپا ۱۲۶۳ ق . ش۱:«حاشیهٔ‌معالم» است

(۱۵۷) الارکان الاربعة (کیمیا . عربی)

فی الحجر المکرم

از جابر حیان صوفی .

آغاز: بسمله . الحمدلله الفرد الصمد واحد الوجود . . . الرکن الاول من هذا الکتاب نذکرفیه زیبق الشرق . . .

انجام: من الحجر المکرم فی الباب الاعظم . . . .

۲۸۶۶

نستعلیق غلامحسین ابن محمد تقی اصفهانی . در شوال ۱۲۷۹ ق. عنوانها شنگرف . کاغذ فرنگی سفید ، جلد مقوا .

۱۷ گ ۱۱/۵ × ۱۷/۵ و ۱۷ س ۵/۵ × ۱۲.

(۱۵۸) ارکان ایمان (کلام . فارسی)

از ابوالحسن شریف ابن احمد قاینی . که بدستور شاه طهماسب صفوی در پنج اصل نگاشته و در ۲۸ ع ۱ ـ ۹۶۴ق. بپایان رسانیده است .

آغاز: شریفترین نکته بیکه ازورای سرادق خیال برزبان ارباب حال جلوه گر شود . . . . (ذریعه ۱ : ۵۲۵) .

انجام: اینجاست ختم کلام وحمد ملك علام ، وصلوات برسید انام ، ماتوالت اللیالی و الایام .

۶۳۰۶

ش ۲ دفتر ، ۱۰۲ پ ـ ۱۵۹ ر . نستعلیق محرم ۹۸۶ ق . دو سال بعد از تألیف ش۱ «ترجمهٔ عهد مالك» است.

(۱۵۹) **ازاحة العلة** (عرفان . عربی)

عن شرف حقیقة العزلة

دربارهٔ عزلت است .

آغاز: بسمله احمدالله الذی یلهم اولیائه طریقة المعارف و الاعتبار . . . فبناءً علی ذلك وفق الله لعبده الفقیر شمس الدین محمدالحسینی لاملاء هذه الرسالة الموسومة بازاحه العلة عن شرف حقیقة العزلة ...

أنجام: والعذرعند ذوی الالباب مقبول . وفرغ من تسویدها مؤلفها شمس الدین ابن محمدالحسینی (ره) بمشهد مولاه علی موسی الرضافی ۱۲ ع ۱-۱۰۸۳ حامداً . . . و آله . . .

۸۲۶۱

ش ۲ دفتر . ٤۱ ر - ۷۲ ر. نسخ سدهٔ دوازدهم ، ریزتر ازشمارهٔ پیش از آن .
۲۱ س ۱۰/۵ × ۱٦/۵ . ش ۱ «جواهر النظام» است .

(۱٦۰) **ازهاق الباطل** (کلام . عربی)

در رد علی محمد باب در سه باب است :

۱ ـ اعجاز قرآن .

۲ ـ اثبات مخالفت باب با شرع .

۳ ـ علامت نقبا و نجبا .

از حاج محمد کریمخان است ودرآن از استادش سیدکاظم رشتی نقل دارد . و در چهارشنبه ۱۲ رجب ۱۲٦۱ ق . آنرا بپایان رسانیده است .

(ذریعه ۱ : ۵۳٦وفهرست کتب احسائی. ص۱۷٦) .

آغاز: الحمدلله الذی یذرحمدالحامدین ورائه . . .

انجام : فی الحیاة الدنیا والآخرة. وقد وقع الفراغ من تألیفها و تسویدها فی یوم الاربعاء ١٢ رجب ١٢٦١ق. حامدا مصلیا .

٢٨٠٩

ش ١ دفتر. ص ١- ٧٧ . ش ٣ «رسائل کرمانی» است.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سبز مقوایی ضربی . کناره سرخ .
٢٣٢ گ ١٢/٥ × ٢١ و ١٨ س ٧/٥ × ١٥ .

٦٣٠٨

نسخ محمد جواد بن حسن حسینی خراسانی. در یکشنبه ٧ شوال ١٢٦٥ ق. در تهران .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سبز یك‌لا ضربی.
١٢٨ گ ١١ × ١٧ و ١٥ س ٧ × ١٣ .

(١٦١) **أساس الاقتباس** (منطق . فارسی)

از خواجه نصیر الدین طوسی. م ٦٧٢ق. (ذریعه ٢ : ٥ - ٦) در یك مقدمه ونه مقاله است ، و آقای محمد تقی مدرس رضوی آنرا در سلسلهٔ انتشارات دانشگاه بسال ١٣٢٦ ق . چاپ کرده است .

٣٠٠٠

نسخ پنجشنبه ٢٦ رمضان ١٠٧٩ ق . عنوانها جدولها شنگرف. نویسنده نوشته است که این کتاب با جدولها ١٤٠٠ بیت نوشته دارد .
مالك : شیخ رضا بن حسن لاهیجی در ١٠ رجب ١٢٢٦ق. واعتضاد السلطنه در ١٢٦١ ق .
وقف سپهسالار در ١٢٩٧ق .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی کناره مشکی .
٢٩٦ گ ١٤ × ٢٤ و ٢٣ س ٨ × ١٦/٥.

(۱۶۲) **أساس البلاغة** (لغت . عربی)

اززمخشری. م ۵۳۸ ق. در دو جزءاست ، و در مصر بسال ۱۲۹۹ و ۱۳۲۹ ق . چاپ شده است . (معجم المطبوعات) .

در این کتاب معنی واژه‌های عربی را نه ازنظر ریشه بلکه از نظرجمله بندی توضیح‌داده است . (فرهنگنامه‌های عربی بفارسی. ص ۴۰) .

۳۳۲۰

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . اعراب دارد .
مالك : اعتضاد السلطنه در ۱۲۹۱ ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی .
۴۰۸ گ ۲۲×۳۲ و۲۳ س ۱۲/۵×۲۳ .

(۱۶۳) **اسامی الذین نزل فیهم القرآن** (تفسیر . عربی)

دراین کتاب نام کسانی که آیتی ازقرآن دربارهٔ ایشان نازل‌شده یاد گریده‌است :

آغاز» : بسمله . فی کتاب طیفوربن منصور : هذا کتاب « اسامی الذین نزل فیهم القرآن الحکیم » ؛ الحمدلله الواحدالقدیم ، السند الکریم . . . دعانی الی جمع هذا النوع من التنزیل واختصرت علی قول ابن‌عباس . . . الی‌انی‌جمعت فیه ترتیباً . . . فرتبت الکتاب علی حروف المعجم . . . و سمیته کتاب « أسامی الذین نزل فیهم القرآن» وهوالتصنیف الخامس عشر مماجمعت . . . ۱ ـ فاولها ـ « عنوان التفسیر » . ۲ـ «تذکرة الواعظین » ۳ ـ «مغیث الواعظین» ۴ ـ « کتاب‌التنزیل» ۵ ـ «معانی اسماء الله . » ۶ ـ « کتاب الوجوه » ۷ ـ « کتاب القرون فی‌شواذ الحروف » ۸ ـ « تواریخ المورخ » ۹ ـ «العریضه » ۱۰ ـ «علل عدد الایات » ۱۱ ـ « تفصیل مذاهب القراء فی عددالای » ۱۲ ـ « علل القراآت السبع » ۱۳ـ «قرائةابی عمرو» ۱۴ ـ «علل قرائة عاصم » ۱۵ ـ « هذا الکتاب . . . باب‌الالف . . .»

انجام : و عمروبن عبدالله ابی‌عزة و هبیرة ابن ابی .

۷۵۲۷

ش ۲ دفتر . ۹۷ ر - ۱۰۷ ر . نسخ محمد علی کرمانشاهی است که آنرا از روی نسخهٔ موریانه خورده و ناقص نوشته ، و پس از آن پراکنده هایی نوشته است. ش۱«حلیة الابرار» است .

(۱۶۴) أسئلة و أجوبة (ادب . عربی)

پرسشها و پاسخهایی است ازسیوطی .

آغاز: بسمله.حمدله ... وبعد فقد وقفت فی الثالث والعشرین من رجب ۸۷۸ق. علی اجوبة للشیخ الحافظ عبدالرحمان ابی الفضل السیوطی عن اسئلة . . .

۷۵۲۵

ش ٦ دفتر . ٤٦ پ ٥٠ ر . و پس از آن پراکنده هایی نوشته شده است . ش ۱ «مناقب الفضلاء» است .

(۱۶۵) اسباب مهندسی (ریاضی . فارسی)

درچگونگی اسباب مهندسی است، و گویا از کتب کلاسیك دارالفنون درپایان سدهٔ سیزدهم بوده است.

آغاز: هوالله تعالی شانه. حسب الحکم . . . اعتضاد السلطنه . عالیجاها موسیو بهلو سرتیپ فرانسوی این مختصر را درعلم بکار بردن اسباب مهندسی تألیف نموده .

بسمله . بجهت تعیین نمودن مقدار انحطاط زمین از زمین دیگر . . .

انجام : که مطلوب حاصل خواهد شد .

٥٤١

شکسته نستعلیق سدهٔ سیزدهم،۲پ ـ۱۰ پ. ودیگر برگها سفید است .
کاغذ فرنگی. جلد تیماج سبز یك‌لا .
۲٤ برگ ۱۱×۱۷ و ۱۰ س ۱۳×۷/٥.

(۱۶۶) **الاستبصار** (فقه. عربی)

فیما اختلف من الاخبار

ازشیخ طوسی محمدبن الحسن (۳۸۵ـ ٤٦٠ ق) یکی ازچهار اصل فقه‌شیعه‌است. وپس از«تهذیب الاحکام» تألیف شده است.

(فهرست سپهسالار ۱ : ۲۰٤ ذریعه۲:٤ ـ ۱٦. دانشگاه ۳ : ۱۰۸۵) .

۱۸۹۷

نسخ ۱۰۵۳ق. مشتمل بر جزء اوّل و دوّم کتاب است .
کاغذنباتی رنگ . جلد چرمی کهن . وقف سپهسالار.
۲٦۵ گ ۲۵×۲۰/۵ و ۲۲ س .

۱۸۹۸

مشتمل برجزو اوّل ودوّم وقسمتی از جزو سوم کتاب است و بخط نسخ نوشته‌شده. آخر جزو سوم افتاده‌است، وآخرین سطر موجود اینست :
ثُم طَلقها وَتَرَکها حَتی حاضَت ثَلاثَ حَیضٍ ثُمَ طلقها فَترکها حَتیً حاضت.
مقابله و تصحیح شده ،کلمات افتاده از متن و نسخه بدلها را در حاشیه نوشته‌اند . درحاشیهٔ بیشترصفحه ها حاشیه هایی بامضای : س د . و م ا. وم ج ق . و ع ل . وم ق . وغیره نوشته شده است.
کاغذ نباتی رنگ . جلد تیماج . وقف سپهسالار .
۲۳۱ گ ۳۰×۲۰و۲۸ س .

۱۸۹۹

سه‌جزو کتاب‌است، ودر۱۰٦۳ق. بنسخ‌نوشته‌شده.درحاشیهٔ آخرین صفحه؛ سید محمد شفیع طباطبائی نوشته است که : از اول تا آخر این کتاب را مقابله و تصحیح کرده‌است.
کاغذ سپاهانی. جلد چرمی کهن. وقف سپهسالار.
۳۷۷ گ ۳۱×۲۰ و۲۵ س .

۱۹۰۰

تمام کتاب است، ودر ۱۰۳۹ق. علی بن محمد حلی بخط نسخ متوسطی آن را نوشته است. دو برگ اول کتاب نو نویس است، وحاشیهٔ چند برگ آخر وصالی شده است. مقابله و تصحیح گردیده و نسخه بدلها را درحاشیه نوشته اند.

کاغذ حنائی. جلد تیماج. وقف سپهسالار.

۳۳۲ گ ۲۶ × ۲۰ و ۲۶ س.

۱۹۰۱

نسخ ۱۰۹۷ق. از ابوثابت بن توفیق تنکابنی، تصحیح ومقابله شده، کلمات افتاده را درحاشیه نوشته اند، بعضی حواشی هم در کنارهٔ پاره یی از صفحه ها نوشته شده است.

چندین سطر از پایان أسانید نوشته نشده، و آخرین جملهٔ سطر آخر اینست:

عن ابیه علی بن الحسین بن بابویه.

کاغذ سپاهانی. جلد چرمی. وقف سپهسالار.

۳۵۱ گ ۲۴/۵ × ۱۹ و ۲۳ س.

٤٥١٦

جزو نخست تا صلاة جنازه. نسخ سدهٔ یازدهم. حاشیه با نشان «س م د» و «حبل المتین» و «ب ه» و «مدارك» و «ذخیرة» و «منتهی» و «ذکری» و «م ق د» و «ع ا ه» دارد.

صفحهٔ آغاز نو نویس است.

مالك: عبدالله بن محمدرضا در ۱۲۳۲ق. و ابراهیم بلاغی.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج ضربی یك لا.

۲۱۵ گ ۱۷ × ۲۴/۵ و ۱۹ س ۸/۵ × ۱۷.

٥٢٨٨

جزء ۱ و ۲ را دارد. نسخ سدهٔ دوازدهم. آغاز افتاده. عنوانها سفید مانده است.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج حنایی مقوایی.

۵۱٤ گ ۱۹ × ۲۵ و ۲۱ س ۱۶ × ۱۸.

۵۲۸۹

نسخهٔ کامل است و فقط از پایان مشیخه اندکی افتاده است. نسخ سلخ رمضان ۱۰۸۵ ق. از محمد باقی بن محمد تقی که نامش در پایان جزو یکم هست. عنوانها شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج قهوه‌یی.

۲۵۸ گ ۲۴ × ۳۷/۵ و ۳۱ س ۱۷ × ۳۱.

۷۹۱۵

نسخهٔ کامل. نسخ سدهٔ دوازدهم. افتادگی داشته و در سدهٔ چهاردهم تکمیل شده است. عنوانها شنگرف. حاشیه‌ها با نشان «ق، رفیعا، ن، م ن، ك، اج، ن ع، ن ق ق، م ق ر» دارد. وقف شیخ علی نوری در ۱۳۳۷ ق. میباشد و در ۱۳۲۲/۲/۳ ش. بکتابخانهٔ سپهسالار آمده است.

کاغذ فرنگی نخدی و سپاهانی سفید. جلد تیماج حنایی مقوایی.

۴۴۳ گ ۱۸ × ۲۳/۵ و ۱۹ س ۱۲ × ۱۷.

(۱۶۷) الاستبصار (حدیث. عربی)

فی النص علی الائمة الاطهار

از ابوالفتح محمد بن علی کراجکی م ۴۴۹ ق. چ. نجف ۱۳۳۶ ق. (ذریعه ۲: ۱۶).

آغاز: الحمدلله الذی اوضح سبیل الحق و ابانه و اقام علیه دلیله وبرهانه.

انجام: و ضمنته بما یقنع به الوالالباب، و الحمدلله الموفق للهدایة و الارشاد وصلی الله علی خیرته... و الحمدلله کثیراً.

۲۵۳۳

ش ۱۳ دفتر. ۲۵۶ پ ـ ۲۶۷ پ. ش ۱ «مسائل فقهی» است.

(۱۶۸) استجابت دعا (دعا . فارسی)

از محمد باقربن اسماعیل خاتون آبادی . اصفهانی است که آنرا برای شاه سلطان‌حسین صفوی نگاشته است .

آغاز: طوطی فصیح مقال دعا را قفس افواه مؤمنان هنگامی پرو بال صدق نیت درآید . . . و بعد چون امر اشرف مطالع . . . شاه سلطان حسین صفوی . . .

انجام: لیکن حقیر دراین مختصر بذکرهمین قدر . . . اکتفانمود. والحمدلله رب‌العالمین . . . و اهل بیته‌الطاهرین .

۱۸۴۴

ش ۵ دفتر . ۵۹ پ ـ ۶۸ پ . ش ۱ «نوروزنامه» است .

(۱۶۹) استخراج حرکات سیارات (نجوم . فارسی)

ازمیرزا عبدالوهاب منجم‌باشی‌است، که درپاریس بسال ۱۲۸۹ ق. آنرا استخراج کرده است .

کتاب دارای یك دیباچهٔ سه صفحه یست و باقی کتاب جدول های نجومی میباشد .

آغاز: اگر چه در ایام قدیم منجمین و حکمای یونان و ایران کمال دقت و مواظبت را در علم نجوم کرده‌اند . . .

۶۱۹

نستعلیق زمان مؤلف . جدولها شنگرف . مطالب با جوهر آبی .

مالك : اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۱ ق . وقف سپهسالار در۱۲۹۸ ق .

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .

۳۰ گ ۲۲×۱۴ و ۳۴ س ۹/۵×۱۸ .

(۱۷۰) **استخراج خط نصف النهار و معرفت سمت قبله** (ریاضی . فارسی)

رساله در . . .

از ملامظفر گنابادی ستاره شناس سدهٔ یازدهم که آنرا برای خواجه‌ناصرالدین حاتم‌بیك دریك مقدمه وپنج باب نوشته‌است .

آغاز: افتتاح کلام در هرحال؛ حمد وثنای قادری را سزد . . . . اما بعد این رساله بیست در استخراج خط نصف النهار و معرفت سمت قبله ، مشتمل بر مقدمه و پنج باب ...

انجام : و فراسخ ارضیه در جدول ثبت کردیم، و رساله را بر آن ختم نمودیم و الله الهادی . . . و هوبالهدایة و الایصال حقیق .

۷۴۲۸

ش ۳ دفتر ، ۱۰۳ پ ـ ۱۲۳ ر . ش۱ «شرح رسالهٔ هیئت» است .

۸۳۶۰

ش ۸ دفتر . ۳۰ ر ـ ٤٤ پ . و پس از این کتابچه دو جدول و طرح الواح ، وشعری فارسی در معادلات جبری ازملا افضل هست . ش۱ «اختیارات مسیرقمر» است که درص ۷۸ گذشت.

حاشیه با نشانهٔ «منه» دارد .

(۱۷۱) **استخراج قطبی البیضة** (ریاضی . عربی)

رسالة فی . . .

ازمحمدبن‌محمدبن‌مختاراست ، وقاعدهٔ بدست آوردن دوقطب تخم‌مرغ را نشان می دهد .

آغاز: بسمله . قال العبد الفقیر الی الله تعالی محمدبن محمد بن مختار : الحمدلله الذی تفرد فی وحدانیته فلیس له مثـال . . . اما بعد؛ فلما کانت انواع المطالب واقعة فی جهتی الظن والیقین...

أنجام : فهما القطیان وذلك ماارد نا ان نبین .

۷۰۵

ش ۲ دفتر . ۹۵ ر ـ ۹۸ ر . ش ۱ «الاستیعاب فی الاسطرلاب» است .

۷۰۶

ش ۲ دفتر . ۱۴۹ پ ـ ۱۵۵ پ . نسخ یکشنبهٔ ۵ ج ۲ ـ ۱۰۴۷ ق . رقعهـا ، شکلها شنگرف . ش ۱ «الاستیعاب فی الاسطرلاب» است.

(۱۷۲) استخراج طالع مولود (نجوم . فارسی)

در این رساله راه استخراج طالع نوزاد از روی فنجان بیان شده است .

آغاز: بسمله . سپاس و ستایش حضرت ذوالجلال را که انوار دقایق حکمت او وازهرذره از ذرات کاینات تابانست...

أنجام: و برج چهارم سرطان من الجوزا الخ. والله اعلم بالصواب .

۶۶۹

ش ۱ دفتر ، ۲پ - ۳۹ ر. نستعلیق اختیار بن معز الملك باغ اسپانی جنابذی (گنابادی) خراسانی. در ۱۲ ع ۱ - ۱۰۹۲ ق (برگ ۱۱۱ پ. دفتر) عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی ساده مقوایی .
۱۳۰ گ ۱۳ × ۲۰ و ۱۷ س ۷ × ۱۳/۵.

(۱۷۳) الاستعارة (دستور ادب . عربی)

دربارهٔ استعاره از علم معانی ؛ در سه عقد بحث شده است :

۱ ـ انواع مجاز در شش فریده .

۲ ـ استعارهٔ کنایی در چهار فریده .

۳ ـ قرینه در پنج فریده .

آغاز: بسمله . الحمد لواهب العطیة والصلاة علی خیر البریة . . . اما بعد فان معانی الاستعارات ومایتعلق بهاقد ذکرت فی الکتب مفصلة ... فاردت ذکرها مجملة .. وقرانیها فی ثلاثة عقود .

انجام : فایهما اقوی اختصاصاً و تعلقها به ، فهوالقرینة و ما سواه ترشیح . (تم فی شهور ۱۰۷٤ق.) .

۳۰۳٤

ش ۲ دفتر . ٦۰ پ ـ ٦٤ ر.حاشیه منه دارد . ش۱ «حاشیهٔ برحاشیهٔ لوامع» است.

٦۳٤

ش ۷ دفتر . ۱۵۲ ر ـ ۱۵۵ شکسته نستعلیق . ش ۱ «سی فصل» است .
کاغذ رنگا رنك .

(۱۷٤) الاستیعاب فی الاسطرلاب (ریاضی . عربی)

از ابوریحان بیرونی است (ذریعه ۱: ۳٦) .

آغاز: بسمله . الحمدلله حق حمده، وصلواته علی محمد نبیه و آله واصحابه ... و بعد فهذا کتاب محمد بن احمد البیرونی فی استیعاب الوجوه الممکنة فی صنعة الاسطرلاب للانفس الصافیة ذات نزوع واشتیاق ...

أنجام : ان تعم العروض انشم. تعم وبتمام هذه الالة تم انجازالوعد بما وعدته والوفاء بما ضمنته بعون الله وتوفیقه وهوالمحمود علی کل حال، و الصلاة علی محمد متصلاً بالعشی والاصال، وعلی آله و عزته اکرم العشیرة و اطهر آل .

۷۰۵

ش ۱ دفتر . ۱ پ - ۹٤ پ . نسخ سدهٔ دوازدهم ، از روی نسخهٔ احمدبن محمدبن عبدالرحیم الولی الشافعی النصیبی، که درساعت ۱ آدینهٔ ۱۱ ذیقعدهٔ ۷۲۱ ق .ازروی نسخهٔ مصنف نوشته شده بود .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سبز مقوایی .

۹۸ گ ۱۷×۲٦ و ۱۵ س ۸/۵×۱٦ .

۷۰٦

ش ۱ دفتر . ۱ پ - ۱٤۳ پ دفتر . نسخ ۱۰٤۷ ق . عنوانها و شکلها شنگرف . و از ۱٤٤ر. تا۱٤۸ ر. دوائر و اشکال نجومی هست . و گ ۱٤۹ و گ ۱۵٦ سفید است، ودر برگ ۱۵۷ صفحهٔ پایان استیعاب مکرراً نوشته شده است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سبزمقوا سوخت زر کوب .

۱٦۳ گ ۱۲/۵×۱۹/۵ و۱٦ س ۵×۱۲/۵.

(۱۷۵) **الاستیعاب** (رجال.عربی)

فی معرفة الاصحاب

از ابن‌عبدالبر اندلسی، ابوعمروجمال الدین یوسف قرطبی اندلسی(۳٦۸-٤٦۳ ق) (فهرست دانشگاه ۲ : ۵۰۱) .

۲٦۹٤

نسخ ٤ شنبهٔ ع۲ - ۱۲۷٤ ق . عنوانها شنگرف . فهرست کتاب در آغاز هست .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ مقوا ضربی .

۲۹۱ گ ۲۳×۳٦ و ۲۸ س ۱٤/۵×۲۸.

(۱۷٦) **اسرارالابتلاء للاولیاء** (روضه خوانی . فارسی)

مؤلف کتاب‌را پس از «مجری البکاء» و بنام محمد شاه قاجار تألیف کرده است و هر دو کتب درسو گواری شهیدان مذهبی‌است . و در آن چند مقدمه و چند روضه

و چند بلیه و یك خاتمه دیده میشود. نام مؤلف و کتاب و شاه در دیباچه بوده است ، و لیکن کسی نام مؤلف را پاك کرده است .

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی خلق بحسب معرفته قصبة الیاقوت ...

انجام :و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین المنتخبین .

۵۳۳۱

نستعلیق . عربیها نسخ . گویا نسخهٔ اصل است .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج زرد مقوایی .
۱۴۳ گ ۱۵/۵×۲۱/۵ و ۱۴ س ۹×۱۵ .

(۱۷۷) **اسرار التنزیل** (فلسفه . فارسی)

از امام رازی . و بنام «ترجمهٔ اسرار التنزیل» ملقب به «لطائف غیاثی» در تهران بسال ۱۳۰۱ق. چاپ شده است .

۶۳۱۰

نسخ کهن سدهٔ هفتم. آغاز نسخهٔ مادر بر گ ۲ر. مطابق سطر ۱۶ صفحهٔ ۵ چاپی است. و پایان آن نیز مطابق چاپی است ، ودو برك پیش از آغاز کتاب مربوط به میان نسخه است ولیکن باچاپی اندکی فرق دارد.

در دنبال نسخه هشت صفحه ازیك رساله درامامت شیعی است، که شاید «نورالعیون» منسوب بدوانی باشد، وبخط نستعلیق سدهٔ سیزدهم است. برگها پاره ووصالی شده است .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج مشکی فرسوده .
۵۸ گ ۱۵×۲۲ و ۲۲ س ۱۲×۱۶/۵ .

(۱۷۸) **اسرار الشهود** (عرفان . فارسی)

داستانهائی است اخلاقی بنظم بروش نوربخشیان . ازاسیری لاهجی که درضمن دیوان او هست . ونسخ مستقل آن در کتابخانهٔ ملك وجز او هست (ذریعه : ۷۶:۹)

آغاز : هست بسم‌الله‌الرحمان‌الرحیم مصحف آیات اسرار عظیم
نام حق سر دفتر هر دفتر است . . .
انجام : چون ببزم وصل رو کردم مقام
واگذارم گفتگو را والسلام

۷۰۷۶

ش ۱ دفتر . ۳ پ ۱۲٤ پ. نستعلیق حضرت علی‌بن محمد عرب خراسانی در شنبه ۱۰ شوال ۱۰٤۱ ق .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱٤۹ گ ۱۲ × ۱۹/۵ سطرها گوناگون .

(۱۷۹) اسرار الصلاة (فلسفه. عربی)

ازابن سینا است . (مهدوی ش۸۵ . ذریعه ۲ : ٤۸ . فهرست دانشگاه ۳: ٤۰۵).

۱۰۹۵

ش ۱۳ دفتر. ۱۲۰ ر.۱۲۵ر. ش۱ «شرح رسالهٔ نفس» است .

(۱۸۰) اسرار الغیوب (رمل فارسی)

ازعلی مردان درانی کرمانی . درعلم « ماسه بندی» است که برای فتحعلیشاه نگاشت . (فهرست دانشگاه ۳ : ۹٦۲) .

۲۸۷۵

نستعلیق سه‌شنبه ۲۸ شوال ۱۲٦۷ ق. عنوانها شنگرف، شکلها شماره دارد .
کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی یك لا .
۸۰ برگ ۱۰/۵ × ۱۵ و ۱۳ س ۷ × ۱۲ .

(۱۸۱) اسرار قاسمی (رمالی فارسی)

از ملاحسین بیهقی سبزواری کاشفی . م ۹۱۰ ق . که پسرش صفی الدین علی

واعظ آنرا بنام «کشف الاسرار» گزین نموده است، واین گزیده دربمبئی در۱۳۱۲ق. و پس از آن مکرر در برلن و ایران چاپ شده است (ذریعه ۲ : ٥٤) و (مشار ۹۱ و۱۲٦۲).

۲۸٦٤

ش ۱ دفتر ۳ر. - ۱۳ر. نستعلیق سدهٔ سیزدهم آغاز وانجام افتاده است . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد مقوایی .

۲۰۰ برگ ۱٥×۲۱ و ۲۲ و۱۳س: ۹/٥×۱٦/٥ و۱۱/٥×۱٤/٥ .

۲۸۷٦

ش ۱ دفتر (۳پ - ۱۱۰پ. نستعلیق الله مرادد رلنگرود ، در (برگ ۱۱۰دفتر) ۲۸ شعبان ۱۲۷٤ ق .

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی یك لا .

۲۸۱ گ ۱۱×۱۸ و ۱۳س ٥/٥×۱۱ .

۲۸۹۷

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . آغاز وانجام افتاده‌است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی زرکوب مقوایی ؛

٤۸ گ ۱٤×۲۰ ر۱۳ س ۱۳×۱۸ .

(۱۸۲) **اسرار نامه** (عرفان.فارسی)

از عطار نیشابوری . فریدالدین . (ذریعه ۲ : ٥٦ مشار ۹٥) .

آغاز: روتوباحق‌راست گوی‌وراست‌باش

تـا نیاید بر سرت هر دم بلاش

انجام : من گنهکارم به پیشت ای حکیم

رحمتی بر جـان عطار ای رحیم

۳۹۸

نستعلیق زیبای سدهٔ یازدهم . سرلوحی در آغاز وحاشیه سازی گل وبوته زرین . عنوانها زرین .

مالك : اعتضاد السلطنه ۱۲۷۹ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق .

کاغذ کلفت رنگارنگ متن وحاشیه . جلد تیماج سوخت آبی زرکوب

۷٤ گ ۲۹ × ۱۲ و ۱۲ س ۲۹ × ۱٦ .

(۱۸۳) **أسرار النجوم** (نجوم. عربی)

در احکام نجوم که بارسطو منسوب شده است (دانشگاه ۳ : ۹۵۵ و ۲۱٦۰) .

آغاز: مانند نسخهٔ ۳ ـ ۳٤۷ دانشگاه .

انجام : الفصل ۱۰۰ ، ان المختارین المنحوسین لکنها تقاطعین فی فلکین ... کالمنشاران لحربه والسکین التی یقطع بها.

۱۲۹٦

ش ۴۲ دفتر . ص ۲۲۵ - ۲۳۱ . ش ۱ «النفس» است .

(۱۸٤) **أسس الاصول** (اصول فقه . عربی)

از میرزا محمد بن غلامرضا کرمانی ملقب به جمال الدین (۱۲۹۲ ـ ۱۳۵۱ ق.) در ۱۳۱۸ق. تألیف شده و در ۱۳۱۹ق چاپ شده است . در اصول فقه است ، و در آن حروف نقطه دار بکار نبرده است . (ذریعه ۲ : ۵۷)

۹۰۸

بخط نسخ نوشته شده و در حاشیه تمام صفحه ها تعلیقاتی که خود مصنف بر این کتاب نوشته ، بخط نستعلیق تحریر گردیده و نویسندهٔ آن در ذیل آخرین حاشیه‌ای که بر کنار آخرین صفحه نوشته شده این عبارت را نوشته است : « الحمدلله الذی وفقنی لاتمام هذه الرسالة

الشریفة وکان تاریخ اتمامها فی المدرسة الناصریة فی خدمة مصنفها دام افاداته صبیحة یوم الاحد سادس شهر شوال من شهور سنة ۱۳۱۸ والحمد لله وصلی الله علی محمد و آله الاخیار و انا اقل عباد الله اللبد العاصی الجانی علی بن حسین الطهرانی غفر ذنوبهما.

ظاهراً این نسخه را مخصوص این کتابخانه نوشته وخود مؤلف تقدیم کرده است.

کاغذ ترمه مجدول. جلد روغنی گل و بوته مذهب ظریف. صفحهٔ اول تذهیب گردیده ۱۳۷ گ ۲۰/۵ × ۱٤ و ۹ س. واقف گویا خود مؤلف است.

(۱۸۵) اسطرلاب (ریاضی. عربی)

از عبدالرحمان صوفی در ۳۸٦ باب میباشد.

آغاز: بسملة. رسالة عبدالرحمان بن عمر المعروف بابن الصوفی فی العمل بالاسطرلاب ادام الله لك العز والسعادة و النبل والسیادة . . . سئلتنی ایها النبل النجیب و الفاضل الحکیم؛ اظهار ما فی هذه الالة الشریفة المعروفة بذات الصفائح ...

انجام: و یشرح من علمها مثل ما شرحت.

یك اسطرلاب فارسی در ٤٦ فصل نیز باین مرد منسوب است (فهرست دانشگاه ۳: ۸۲۹). او پدر ابوعلی حسن صاحب ارجوزهٔ فلکیة است. که در ذریعه ۱۱: ۲۰۳ یاد شده است.

۷۰۳

نسخ ۱۲۷۵ ق. عنوانها شنگرف و برخی جاها سفید است.

از ص۱ تا ۳۸۸ دفتر را گرفته وسپس باب بیستم رسالهٔ « مطلع الانوار » نوشته شده است.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سبز مقوایی.

۱۹۵ گ ۱٤ × ۲۲ و ۱٤ س ٦ × ۱۱.

۷۰٤

نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها، نشانها شنگرف.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.

۲۱۰ گ ۱٤۵ × ۲۲ و ۱٤ س ۷/۵ × ۱۲.

(۱۸۶) اسطرلاب (ریاضی. فارسی)

از قاسم علی قاینی. یك مقدمه ودوازده باب ویك خاتمه دارد. ودر آن شکل آلتهای اسطرلاب را نیز کشیده است.

آغاز: بسمله. سپاس وستایش مر صانع قدیم وقادر حکیم را ... اما بعد؛ الفقیر الحقیر الی الله الغنی قاسم علی قاینی مدت مدید بود که در طلب آموختن صنعت اسطرلاب سعی... وبقدروسع خوداز استاد . . مولانا محمدحسین بن مولانا شمس الملة والدین محمد باقر یزدی نورالله قبره فرا گرفت ...

أنجام: همین قدر کافی است درامتحان اسطرلاب. والله اعلم بالصواب. تألیف رساله شد درتاریخ ۲۰ محرم ۱۰۷۰ ق.

۶۹۹

نستعلیق سیف الدین محمود، در ۲۸ ج ۱-۱۰۸۳ ق. عنوانها، شکلها شنگرف. در بر گهای ۱ پ-۴۰ پ. و پس از آن بندی «درطریقت در کشیدن خطوط ساعات که ازظل مقیاس معلوم شود» نوشته شده است ۴۱ پ - ۴۳ پ . درپشت برگ نخست نوشته شده است: «عبد الائمه وعبد العلی که اسطرلاب وحلقهٔ اسکندری وقطب نما ساخته اند وقاسم علی هرسه نزد ملا محمد باقر یزدی یعنی پدر ملامحمدحسین درس خوانده واز قاسم علی؛ اسطرلاب و حلقهٔ اسکندری دیده نشده که ساخته باشد.

مالك : اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۰ ق. وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی یك لا .

۴۵ گ ۱۳ × ۱۹ ز ۹ س ۵/۵ × ۱۱ .

(۱۸۷) اسطرلاب (ریاضی. فارسی)

از نظر علی دریك مقدمه وچندباب است.

آغاز : بسمله . . . چنین گوید . . . نظر علی که این رساله بیست در صنعت اسطرلاب، مشتمل برمقدمه وابواب ...

جای حمد له ودیباچه سفید مانده است.

انجام: و در ربع مجیب آن بهمین قدر کافی است ،وزیاده بتطویل می انجامد وصلی الله... و آله .

۸۳۶۰

ش ۱۱ دفتر ۸٤ر - ۱۰۱ پ.ش۲«اختیارات مسیر قمر»است. که درص ۷۸ گذشت

(۱۸۸) **الاسعاف** (اخلاق . فارسی)

فی شرح ابیات القاضی و الکشاف

از خضر بن عطاء الله موصلی . م ۱۰۰۷ ق . در شرح شواهد شعری«کشاف» و «انوار التنزیل» است.

۳۳۱۸

نسخ محمدحسین نیریزی که آنرا در ۱۲۷۷ق.[۱] نوشته،وشامل تمام کتابست ، اوراقی جدول کشیده پیش از کتاب گذارده اند که نام شاعران مذکور در این نسخه در آنها ثبت شود ولی هنوز بر این کار انجام نگردیده ، و بریکی از برگهای نانوشته ایکه آخر کتاب بوده عبدالله منشی طبری، نام جمعی از شعرا ییکه شرح حالشان در این کتابست باقید صفحه آنها در ۱۲۸۷ق. ثبت کرده است .

کاغذ فرنگی . جلد تیماجی . وقف سپهسالار .

۳٦٥ك ۳۵×۲۱/٥ و ۲۵س .

(۱۸۹) **اسقاط تکلیف** (کلام.عربی)

در زمان غیبت امام

حاشیه ییست بر رساله یی از ملا احمد اردبیلی مقدس ورد بر او در مسئلهٔ یاد شده؛ که آیا در زمان غیبت امام زمان ، مردم مکلف هستند یانه ؟ . محشی عبدالواحد شوشتری است .

۱ــ نویسندهٔ این نسخه با نسخهٔ کتابخانهٔ ملی یك نفر میباشد. و نسخهٔ ملی کاملتر است و بسال ۱۲۷٤ ق. نوشته شده است (سپه ۲: ٤٥۹).

آغاز : قوله : بان التکلیف فی زمان الغیبة لایسقط بالاجماع. الخ . فیه تأمل لان المراد من قوله التکلیف الخ. ان کان هو المعنی الظاهری. . .

انجام : والحق ان المذکورین فی المتن مما نقلناه من الدلیل والجواب. (من فوائد مولانا عبدالواحد الشوشتری علی رسالة مولانا احمد).

۱۴۴۶

ش۳ دفتر. ص۴۱۸-۴۲۴. ش۱ «حاشیهٔ شرح تجرید» است.

(۱۹۰) اسکندرنامه (ادب. فارسی)

پنجمین دفتر پنج گنج نظامی گنجوی (۰۰-۶۰۷ق) است (سپه ۲:۵۲۴-۵۳۸ و ذریعهٔ ۲:۶۱ و ۷:۲۶۴).

۳۵۵

ش۵ دفتر است. ش۱ «مخزن الاسرار» میباشد. (سپه ۲:۵۳۶).

۳۵۶

ش۵ دفتر است. ش۱ «مخزن الاسرار» است. (سپه ۲:۵۳۷).

۳۵۷

ش۵ دفتر است. ش۱ «مخزن الاسرار» است. (سپه ۲:۵۳۵) و در اینجا شماره بغلط ۳۷۵ چاپ شده است.

۳۷۱

ش۵ دفتر است. ش۱ «مخزن الاسرار» است. (سپه ۲:۵۳۶).

۳۷۳

ش۴ دفتر است. ش۱ «خسرو و شیرین» است. این نسخه تنها «شرفنامه» را دارد، و «اقبالنامه» را ندارد. (سپه ۲:۵۳۷).

٤٠٠

ش۵ دفتر است. ش۱ «مخزن الاسرار» است. (سپه ۲:۵۳٤).

(۱۹۱) اسکندریه (فلسفه . فارسی)

پاسخ پرسشهایی است که اسکندر بن عمر شیخ پسر تیمور در سال ۷۱۵ق. از اصفهان بشیراز برای میرسیدشریف گرگانی فرستاده است (دانشگاه۳:۲٦٦). ودر نسخهٔ زیر تاریخ تألیف ۸۱۵ ق . دیده میشود. امادر آغاز این نسخه، حمدلهٔ نسخهٔ دانشگاه نیست وانجام آنها برابر است.

۲۹۱۱

ش۲٦ دفتر. ص۹۵-۹۸ درمتن وحاشیه دنبال هم نوشته شده است. نستعلیق در شهر اجمیرهند ۱۰۹۲.ق. نوشته شده است .ش۱ «قنیة الفتیان » است .

(۱۹۲) اسلوب السلوك (فقه . فارسی)

ومطلوب الملوك

درآداب نمازشب دردو باب است، و هر باب مقدمه وچهارفصل و خاتمه دارد . در پایان نسخه آنرا بلقبهای «شمع مجلس» و «ولیلة القدر» ملقب ساخته است .

مؤلف فتح الله بن محمدرضا حسینی مرعشی است که آنرا برای سیدمحمدباقر وبنام شاه قاجاردر ۱۲٤۱ق .نگاشته است.

آغاز: ابوالفتح والفتوح یعنی نمازشب با روح و روح را حمد سرمدی شمع و چراغ است وصلوات ناصیات احمدی ...

انجام : وچون خاتمه بلیلة القدراتفاق شد «لیلة القدر» نیزنام این کتاب نهادیم وآنرا «شمع مجلس» لقب دادیم ... و(ختم نافع = ۱۲٤۱) تاریخ سالش.

٥٦٢٦

نسخ محمد رضا بن عبدالرضادر ۱ ع ۱ـ ۱۳۱۰ق. عنوانهاشنگرف.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز تیره‌ضربی یك‌لا.
۱۹۲ گ ۱۳×۲۱/٥ و ۱٤س ۷/٥×۱۳.

(۱۹۳) اسماء الادویة (پزشکی عربی)

نام داروهادراین کتاب بترتیب «ابجد هوز» آمده وتفسیرشده است.

آغاز: بسمله رب سهل وتمم .هذا شرح‌ماوقع من اسماء الادویة‌باليونانية.باب الالف :«ا» وهونمرالسرح آبانس : هوالابنوس باليونانية ...

انجام: ظرام:هی عشبةوالله‌ولی ذلك،وهوالموفق والمعين.تم تفسيرماوقع فی‌هذه الابواب بحمدالله‌وحسن‌توفيقه،والصلاة علی رسوله محمد وآله‌اجمعين.

۷۲۲

ش ۲ دفتر ۳۱٥پ ـ ۳٥٦ پ .نسخ‌محمد ابـراهيم بـن جعفر تكاور در چهارشنبه ٤ذی‌حجه۱۰۸٦ق.ش۱ «مالا يسع الطبيب‌جهله» است.

(۱۹٤) اسماء الله (فارسی)

رساله‌ییست‌درشرح‌نامهای خدا. ازمحمدمؤمن بغدادی.

آغاز: الحمدلله الذی احاط بكل شیء علمه و نفذ فی كل شیء حكمه ... اما بعد؛چون‌این حقیر... محمد مؤمن بغدادی خادم فقراء ... سه‌رساله درجمع اسماءالله... مسمابه« كشف‌الحقايق»و« كنزالمسلمين»و «اسرارالمؤمنين» قلمی‌نموده بودم و جویا نداشت.لله الحمد درین وقت كه اسلام قوی شده دردارالسلطنهٔ اصفهان . . .

٥٦٢٤

ش ٥ دفتر نستعلیق، بهمان‌خط بشمارهٔ پیشین دفتر كه در۱۲٤۲ق. نوشته شده‌است. ازاین كتاب دراین دفترتنها برگ نخستین بجای مانده وباقی افتاده است. ش۱«معارف اليقين» است.

(۱۹۵) **اسماء الله** (حدیث. عربی)

شرح و تفسیر نامهای خدا است.

آغاز: اسم الشیئ ما یعرف به فاسماءالله تعالی هی الصور النوعیة. . .

أنجام: اینما تولوا فثم وجه الله . الذین احسنوا الحسنی .

٦٤٦٧

ش ۳ دفتر ۳۲ پ ـ ۳۵ ر. با همان خط ۱۲۲۳ ق. ش ۱ «مشکاة الانوار» است.

(۱۹٦) **اسماء الله الحسنی** (حدیث. عربی)

آغاز: یاطیب الاسماء یامن هوالله ومن لایسمی ذلك الاسم الاهو

أنجام: وجد بالحیا المحیی علی کل بقعة

وعم به اقصی البلاد و ادناه

٥٢٤٣

ش ۴ دفتر ۵۷ پ ـ ۵۹ ر. نسخ بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر. بی تاریخ س ۱ «حرز الامانی ووجه التهانی» است.

(۱۹۷) **الاسماء التی لاتدخلها الالف واللام** (لغت . عربی)

ازادیب ذوالبیانین نظنزی صاحب دستور اللغة.

آغاز: الحمدلله والصلاة علی محمد و آله. اما بعد ؛ فیقول الامام العلامة ذوالبیانین النطنزی ره...: العربیة المبنیة والمعربة و اسماء الاعلام التی لاتدخلها الالف واللام هذه علی ترتیب حروف الهجاء: آدم . احمد . ابان . رجل . بحبل . اروند . جبل . اخا جبل . اعوج . فرس . اسامه . اوس ...

٧٥٥٢

ش ۲ دفتر ٤٩ پ ـ ٥٠ پ. در متن نوشته شده است. عنوانها شنگرف . پایان افتاده : غرابة الاسم. رجل له شرف. عسرة : اسم امرئة . ش ۱ «دیوان ابی وردی» است.

(۱۹۸) الاشارات والتنبیهات (فلسفه . عربی)

ازابن سیناست. (ذریعه ۹۶:۲وفهرست مهدوی و قنواتی) . و اکنون بوسیلهٔ دانشگاه تهران بکوشش آقای محمود شهابی زیر چاپ است .(۱)

۶۳۳۴

نسخ میرعلی نقی بن حاجی میرهادی در رمضان ۱۱۵۱ ق . تنها بخش طبیعی را در بر دارد. حاشیه به نستعلیق از شرح طوسی دارد.

۱۰۰ گ ۱۶×۲۱و۱۷س۷/۵×۱۳

۸۳۵۹

ش۲ دفتر۱۶ پ -۳۱پ. نستعلیق ۲۲ رجب ۱۰۵۹ق. ازهمان کاتب شمارهٔ پیش دفتر . تنها طبیعی را در بردارد. ش۱ «هدایة الحکمة» است.

(۱۹۹) الاشارة الکاملة (فقه . عربی)

دربارهٔ وسواس در نیت نمازاست . نام کتاب در دیباچه و خاتمه بطور براعت استهلال یاد شده است . وشاید ازشیخ بهائی باشد. یك مقدمه ویك مقصد ویك خاتمه دارد.

آغاز: بسمله . سبحان من خص نوع الانسان بقوی الاذهان وجعلها قابلة لعروض السهو والنسیان ... املیت هذه الاشارة الکاملة ...

انجام: وسلامك علی خاتم النبیین وعلی آله الطاهرین. تمت الاشارة والحمدلله.

۷۵۳۹

ش۷ دفتر ۱۳۳ر-۱۴۳ر. وپس از آن مطالب پراکنده دیده میشود .ش ۱ « حاشیهٔ اثنا عشریة» است .

---

(۱) ودر مقدمهٔ آن پنجاه وچهار کار که دربارهٔ اشارات انجام شده بخامهٔ اینجانب منزوی معرفی گردیده است.

(۲۰۰) اشترنامه

یکی ازخمسهٔ حسینی قزوینی کربلایی شیرازی (۱۱۸٤_۱۲٤۹ ق ۰) محمد حسین بن محمدحسن میباشد، که‌درشیراز۱۳۲۸ق.چاپ‌شده‌است . (سپه ۲:۵۰۹_۵۱۲ و ذریعه۲، ۱۰۰ و۷:۲۵۷و۹،۲۵٤).

۱۳٦

ش۲دفتر، نستعلیق۱۲۳۲ق.و ناقص است(سپه۲:۵۱۲-۵۱۱)ش۱«وامق‌وعذرا»است.

۳۸۵

ش۲دفتر. نسخ سدهٔ سیزدهم و ناقص است(سپه ۲:۵۱۱)ش۱«وامق‌وعذرا»است.

(۲۰۱) اشجار واثمار (نجوم ۰فارسی)

ازعلیشاه بن محمد خوارزمی بخاری درغانی معروف بعلاء منجم صاحب«احکام الاعوام»و«احکام‌نجوم» است که‌درص۶۰و۶۶یادشد.(دانشگاه ۸۳۱،۳) . این کتاب بسال ۱۳۲۰ ق. درلکهنوچاپ‌شده است .

٦۵۵

نیمهٔ نخست‌نسخ ریز سدهٔ یازدهم ، و نیمهٔ دوم‌نسخ درشت سدهٔ دوازدهم میباشد . عنوانهاشنگرف .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی ساده مقوایی .

۱٤۰گ ۱۳×۲۵ و۲۲س۷/۵×۱۸ .

٦۵٦

نستعلیق درشت سدهٔ یازدهم آغازوانجام افتاده .عنوانها،نشانها، شنگرف.

کاغذ سپاهانی .جلدتیماج سبزمقوایی .

۱۷۸ گ ۱۲/۵×۲۲ و۱۷س۷×۱٦ .

۶۵۷

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی کبود خاکستری رنگ. جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.
۱۸۲ گ ۱۷×۲۳ و ۱۴ س. ۱۰×۱۴

۸۲۴۶

ش۲ دفتر ۱۲۷پ-۲۳۶ر. طبق شمارهٔ نوین و ۱پ-۱۱۰ر. طبق شماره گذاری کهن. نسخ مانند شمارهٔ پیشین دفتر. عنوانها شنگرف. ش ۱ « صور الکواکب الثمانیه» است.

(۲۰۲) **اشراق هیاکل النور**

لکشف ظلمات شواکل الغرور

گزارشی است بر «هیاکل النور» شیخ اشراقی از غیاث الدین منصور دشتکی است و در آن « شواکل الحور فی شرح هیاکل النور » تالیف جلال دوانی را رد کرده است. (ذریعه ۲:۱۰۳ و دانشگاه ۳:۱۴۴۰ و ۲۹۰).

چلبی در کشف الظنون در ذیل «هیاکل» گوید: شرحیست مزجی و تمام نشده است. ولیکن این سخن چلبی نادرست است و کتاب درست میباشد و پایان یافته است.

۱۲۹۵

ش ۳ دفتر ۲۴پ-۱۵۰ر. نستعلیق ۹۹۲ ق. متن زیرخط شنگرف. ش ۱ « اثبات الواجب» است که در ص ۴۰ یادشد.

(۲۰۳) **اشرفیات** (نحو. عربی)

منظومه‌ییست در نحو و دستور زبان عرب در دو بخش، نخست الجمل، دوم احکام قبیح علی المعرب جهلها، و هر بخش دویست بیت شعر دارد.

آغاز: بسمله.

الحمدلله تعالی بعلا ورفعة عن خطرات العقلا

وبعد قد الفت فی الاعراب خلاصة رائقة الابواب
ترجمتها بالاشرفیات علی قسمین والله کفانی زللا

۱۳۷۹

ش ۳ دفتر. ص۳٤۱-۳٦٥ نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. ش۱ «حاشیهٔ شرح تجرید» است. هر صفحه ۱٤ بیت. انجام افتاده و در باب الحذف بدین بیت پایان یافته است:

او بعض او اشارة ثم عدد کل کذا یرشد ناکل رشد

(۲۰٤) اشعة اللمعات (عرفان. فارسی)

گزارشی است بر «لمعات» فخر الدین عراقی. شرح کننده عبدالرحمان جامی م. ۷۹۸ق. است. ودر ۸۸٦ق. تالیف و در ۱۳۰۲ق درضمن مجموعه‌یی چاپ شده است.

۲۸٤٤

ش۲ دفتر ٥٤پ - ۱٥۱ر. که در ۱ ج ۲-۱۰۱۲ق. درشهر تته هند تصحیح شده است. صفحه‌شمار جداگانه دارد. ش۱ «لمعات» است.

۲۹۳٤

ش ۱ دفتر ۲پ - ٤٦ر. نستعلیق محمدجعفر بن زین العابدین انصاری، در یکشنبه سلخ ع۲-۱۰٥۹ق. پایان یافته است. حاشیه منه دارد. در ٤٦پ. شعریست از عنصری درمدح خواجه عبدالله انصاری، ورضاقلی هدایت منکر آن شده است، وهمو در ۱۲٦۷ق. نسخه را در شهر خیوه خریداری نموده است.

مالك اعتضاد السلطنه ۱۲۸٥ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۱۷۰ گ ۱٥/٥×۲٥ و ۱۷س ۸×۱٦/٥.

(۲۰٥) أشکال التاسیس (ریاضی. عربی)

از شمس الدین محمد بن اشرف سمرقندی است، که سی و پنج شکل از اصول

اقلیدس را تـوضیح داده است.

قاضی زاده رومـی این کتاب را شرح کرده و خواهد آمد (دانشگاه ۲۰۲:۳) یك مقدمه و ۳۵ شکل دارد .

آغاز: بسمله.حمدله . . .وبعدفان جماعة من الفضلاء... التمسوامنی رسالة یکون مقدمة دالة فی اقتناء براهین العلوم الحسابیة کالأ عمال الجبریة والمساحیة وذلك مؤسس علی اشکال التاسیس من کتاب اقلیدس.

انجام: کل خط نصف وزید علیه خط آخر علی استقامته...الذی هو مربع ج . د . تمت الرسالة ،ولواهب العقل الحمد بالانهایة وعلی نبیه الصلاة بغیر غایة.

٦٨٩

ش ۷ دفتر ۱۸۱ر.-۱۸۷پ. دفتر.ش۱ «تحریر اکرمانالاوس» است.

(۲۰٦) اصحاب اخدود (داستان.فارسی)

داستان . . .

داستانی است که درقرآن آیهٔ ٤ سورهٔ «بروج ۸۵» ازداستانهای عرب باستان یاد گردیده است.وصاحب الاخدود ذونواس معاصر فیروز یزد گرد بوده است. (مجمل التواریخ ص۱٦۸) .

آغاز: بدانکه اصحاب اخدود مردمانی بودند اندرحدنجران . . .

انجام : در کلام مجید نازلست کـه قتل اصحاب الاخدود،النار ذات الوقود. تمت بالخیر.

۲۵۵۱

ش ۳ دفتر۱۱٦-۱۲۲. نسخ حسنعلی بن استاد علی قلی شربت‌دار درسدهٔ دوازدهم. (سپه ۱: ٤۱۲) ۱۱س۸/۵×۱٤.ش۱ «جعفریه» است .

(۲۰۷) اصحاح الادویه (پزشکی . فارسی)

ازحسین بن علی بن حسین انصاری است.پدرش حـاج زین العابدین علی عطار مؤلف «اختیارات بدیعی» است که در ص ۷۵ یادشد.

حسین در آغاز این کتاب گوید چون پدرم «اختیارات بدیعی» را نگاشت و لغتهای طبی آن بخوبی خوانده نمیشد، من این کتاب را برای تصحیح و ضبط نام داروهای آن نگاشتم.

آغاز: (بنقل فهرست رضوی ۳:۲٤۳): حمد وسپاس غفاری را جل جلاله و عم نواله . . .

انجام: ینمه . بفارسی نیل دارو گویند . یا مفتوح وبنون زده. میم مفتوح وبهاء زده (ذریعه۲:۱۲۰ وفرهنگنامه‌های عربی بفارسی. ص۱٦۸).

۷۱۹

ش ۱ دفتر۲ر.-٦۸ر. نسخ سدهٔ یازدهم. عنوان و نشان شنگرف.

آغاز اندکی ازدیباچه افتاده: والامکان سعی نموده آنچه معلوم بود اعراب کرده شد.

باب الالف؛ الاطریلال: اسم یونانی بفارسی، تخم خلال خلیل گویند. . .

کاغذ سمرقندی - جلد ساغری سرخ مقوایی.

۱۷۳ گ ۱۳ × ۲۳ و ۹ ۱س ۸ × ۱۷.

(۲۰۸) اصطلاحات حدیث (حدیث. فارسی)

رساله‌ییست بفارسی، گرفتهٔ ازشرح مجلسی یکم بر کتاب «من لایحضره الفقیه» (۱۳٦ پ -۱٤۰ر.) وپس از آن مشیخهٔ همین مجلسی است و تنها همان بخش سند روایات را دارد (۱٤۱-۱٤۲) وپس از آن یک فائده است دربیان معنی اجازه (تا ۱٤۵پ. نسخهٔ زیر.)

۳۲۱صدر

ش ۳ دفتر. ۱۳٦ پ. - ۱٤۵پ بخط نستعلیق عماد حسینی کسکری. ش ۱ « معالم الاصول » است.

(۲۰۹) اصطلاحات الصوفیة (عرفان . عربی)

ازعبدالرزاق کاشانی م. ۷۳٦ق. است در دو بخش ۱-بترتیب حروف ابجد در ۲۸ باب. ۲-درمقامات است بترتیب منازل السائرین. بیشتر نسخه ها تنها بخش نخستین را دارد .

(ذریعة_۲:۱۲۲ وفهرست دانشگاه ۳:٤۰۷).

۲۷۹۹

ش ۳۳ دفتر.ص۲۹۷-۳۱۱.فقط بخش نخستین را در بردارد.ش۱«حدیث قدسی» است.

۸۲۸۲

ش ۲ دفتر۱۷۱پ -۲۰۸ر. نستعلیق محمد ابراهیم قزوینی ، نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتردر۱۹ -ج ۱-۱۲۵٦ق. عنوانها شنگرف. تنها بخش نخستین را در بردارد و مقامات را ندارد .ش۱ «شرح منازل السائرین» است.

(۲۱۰) اصطلاحات الصوفیة (عرفان.عربی)

گویا ازصائن الدین ترکهٔ خجندی است وبترتیب حروف ابجد است نه ابتث (ذریعه۹:۵۷۰وسبك شناسی ۳:۲۳٦).

آغاز: بسمله وبه‌الاستعانه - باب الالف. الالف: اعلم ان لکل مرتبة من مراتب الوجود ازلاوابداً ...

انجام : لایکون متعدداً وصلی‌الله علی النبی ... تسلیماً.

۲۹۳۰

ش ۸ دفتر۱۲٤پ -۱٤۱ ر.ش۱«البائیة» است.

(۲۱۱) اصطلاحات صوفیان (عرفان.فارسی)

ازشهاب الدین سهروردی است،لیکن نویسندهٔ نسخهٔ زیر آنرا ازشبستری پنداشته است.

آغاز: حمد وسپاس خدایرا که دررمعانی را درتحت صوربیانی عیان میکند ...

انجام: تا که این جمله باشد که ختامه مسك وفی ذلك فلیتنا فس المتنافسون.

۵۵۳۵

ش ۴ دفتر ۱۷۱پ -۱۸۳ر. خط محمدعلی کرمانشاهی نویسندهٔ شمارهٔ پیشین این دفتر. ش۱ «جنگ» است.

(۲۱۲) **اصطلاحات صوفیان** (عرفان. فارسی)

آغاز: تصوف تصفیهٔ قلب است از کدورت قالب . . .

أنجام: مراورا بجوی وبس هان تا زدوست بازنمانی بهیچ پی .

۵۵۳۵

ش ۵ دفتر ۱۸۳ پ - ۱۸۶پ. خط همان کرمانشاهی نویسندهٔ شماره‌های دیگر این دفتر، درشنبه ۱۶ رجب ۱۲۹۹ق. وسپس مطالب پراکنده یی را نوشته است. ش۱ «جنگ» است.

(۲۱۳) **اصطلاحات صوفیان** (عرفان . فارسی)

آغاز: اذاجاء نصرالله ای المدد الملکوتی و . . .

أنجام: ورند حقیقی اعراض کند از ماسوی الله. تمت رسالة الاصطلاحات المتداولة للصوفیة.

۶۴۶۷

ش ۴ دفتر ۳۵-۳۶پ. خط همان علی اصغر نویسندهٔ شمارهٔ پیشین این دفتر ، در ۹ رجب ۱۲۳۳ ق. ش۱ «مشکاة الانوار» است .

(۲۱۴) **اصطلاحات صوفیان** (عرفان. فارسی)

آغاز: بدانکه میخانه وبتکده وشرابخانه باطن عارف کامل را گویند...

أنجام: ساقی و مطرب و ترهیب کننده وفیض رساننده اهل معنی را گویند. والله علم.

٦٥٥٣

ش ١٠ دفتر. نستعلیق عینی. درشوال١٠٦٦ق.وپس از آن اشعار متفرقة ازحسین ثنائی نوشته شده‌است. ش١«لوایح»است.

(٢١٥) اصطلاحات صوفیان (عرفان فارسی)

ترجمه‌ییست ازاصطلاحات الصوفیهٔ عبدالرزاق کاشی. که‌درص١٤١یادشد.

آغاز: بسمله.سبحانه لا آلی أعالی حمدوسپاس‌نثار منعمی‌سزد که‌دلهای عارفان را مخزن جواهراسرار گردانید...

أنجام: در شرح فصوص الحکم با مأخذو مناسبات متعلقهٔ بآن گفته‌ام.و من‌الله الهدایة والتوفیق.

٧٨٩٢

نستعلیق شمس الدین حسینی،دررجب١٣٣٥ق.بخواهش نصیردفتر،ازروی‌خط میرزا غلامرضا خوشنویس. وقف بانورقیه.

کاغذ فرنگی کبود. جلد مقوا

٣٢ گ ١٩/٥×١٢/٥ و٧س٧×١٥.

(٢١٦) اصطلاحات المتکلمین (کلام . عربی)

شاید ازشیخ طوسی م٤٦٠ ق‌باشد،این کتاب که درذریعه ١٢٣:٢ یاد شده است وشرح‌قاضی‌سعید قمی‌بر آن در کتابخانهٔ راجهٔ فیض آباد هست .

آغاز: هذاشرح العبارات المصطلحة بین المتکلمین. بسمله:اصول الکلام‌هو العلم الذی یبحث فیه عن ذات‌الله تعالی ...

أنجام: والعقاب هومالایلائم المطبع.والله‌اعلم‌بالصواب وبیده‌الثواب‌والعقاب.تم

۳۸۷۷

ش۱۱ دفتر ۱۳۲ ر. و ۱۳۲ پ. بهمان خط شمارهٔ پیشین. ش ۱ «صفیحه در اسطرلاب» است.

(۲۱۷) اصطلاحات المناظرة (منطق . عربی)

مؤلف اصطلاحات علم مناظره را آورده. ودرپایان آن ده مغالطهٔ منطقی راحل کرده است.

آغاز: البحث فی الاصطلاح اثبات النسبة الایجابیة او السلبیة بالاستدلال، وهو جنس وما تحته ثلاثة انواع؛ مناظرة ، ومجادلة ، ومشاغبة ...

انجام: بین الصورة المنقوشة والحیوان المخصوص ...

۳۸۷۷

ش ۱۰ دفتر ۱۲۹ پ - ۱۳۲ ر. ش ۱ «صفیحه در اسطرلاب» است .

(۲۱۸) الاصفی (تفسیر . عربی)

دومین تفسیر از ملامحسن فیض کاشانی م ۱۰۹۱ ق. میباشد که از «صافی» خود گزین کرده است. این کتاب در ۱۲۷٤ و ۱۳۱۰ ق. درحاشیهٔ «صافی» چاپ شده است. ونیز جداگانه بسال ٤-۱۳۵۳ ق. بچاپ سنگ منتشر شده است. تالیف «أصفی» در ۱۰۷٦ ق. دوسال پس از «صافی» بوده، وفیض آنرا نیز کوتاه کرده و «المصفی» نامیده است . (ذریعه ۱۲٤:۲ وسپه ۸۰:۱ ودانشگاه ۱: ۱۵۰) .

۲۰۲۱

.جلد اول است که محمد امین انصاری در ۱۰۸۰ ق. برای ابراهیم نوهٔ مؤلف نوشته کاغذ خان بالغ جلد چرمین .

۱۹۱ گ ۲۸×۱۷ و ۲۵ س (سپه ۸۰:۱)

۵۱۰٦

نیمهٔ دوم کتاب از «کهف» تا «ناس» را در بردارد، ودرپایان گوید: تم کتاب الاصفی

بسنتین بعد کتاب «الصافی» .

نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف . آیه‌های زیرخط شنگرف . وقف حاج احمد آقا کرمانشاهی.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.

۲۱۷ گ ۱۵×۲۴و۲۰س۸/۵×۱۷

(۲۱۹) اصلاح أصول أقليدس (ریاضی. عربی)

در سیزده مقالت است ، ومنسوبست به‌اثیرالدین ابهری مفضل بن‌عمر، نگارندهٔ «ایساغوجی» و «الهدایة» و «غایة الادراك» در افلاك و«تنزیل الافکار» و« کشف الحکمة» و«المحصول» و«الزبدة» و «الاشارات» و«البیان» وحاشیه‌ها بر«ملخص»ازکاتبی‌وجز آن، که مرك او را ٦٦٣ تا ٧٠٠ ق . نوشته‌اند ، و شاهد صادق ٦٧١ ق . یاد کرده است . وی شعرفارسی هم میگفت و در بهشت هشتم از ترجمهٔ مجالس النفائس میرعلی شیر نوائی (ترجمهٔ قزوینی . ص ٣٣١ چ . تهران . علی اصغر حکمت) شعر او دیده میشود .

اصلاح اصول اقلیدس‌را سید جلال تهرانی بنقل ازمیبدی (١) درحاشیهٔ هندسهٔ اقلیدس بوی نسبت داده است .

آغاز : بسمله وبه‌ثقتی. وبعد؛فان‌العلوم الریاضیة التی هی واسطة عقدالحکمة تنقسم الی‌أربعة ...

أنجام : فتصیر المجسمات الممکنة الوقوع‌فی‌الکرة سبعة. واذیسرالله اتمام‌ما قصد ته من تحریر هذا الکتاب، والحمدالله علی‌التمام وعلی نبیه و صحبه افضل الصلاة والسلام .

---

١) میبدی گوید : و تلك الکتب کشرح ابی العباس الفضل بن حاتم النیریزی و شرح ابی‌القاسم‌علی‌بن احمد الانطاکی و «حل الشکوك» لابی علی الحسن بن هیثم و « شرح المصادرات » له ولابی‌الفتح عمرالخیام و« الاصلاح » لاثیرالدین‌الابهری ، والعباس بن سعیدالجوهری ، والشفالابی‌علی...(گاهنامه ١٣١١ خ. ص١٦٠).

٥٤٠

نسخ ۱۱۰۱ق. عنوانها، نشانها، شکلها شنگرف.
کاغذ سپاهانی. جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی.
۲۳۱ گ ۱٤×۲۰ و۲۳س ۱۰×۱۵

(۲۲۰) **اصلاح کلمات قرآنی** (تجوید. فارسی)

درآن کلماتی‌را که درقرآن بدویاسه گونه میتوان خواند، گردآورده و قرائت درست را نشان داده‌است.

آغاز: بسمله. الحمدلله علی‌نواله... امابعد، چنین گویدخادم‌شرع انورمحمدجعفر که این‌رساله‌ییست در اصلاح‌کلمات قرآنیه که بعضی‌بربعضی‌مشتبه میشود، یااحتمال میرود، بترتیب سور...

انجام: الثانیة من‌الجنة بکسرالجیم.

۸۱۳۸

ش۱ دفتر۲پ - ۱۹ر. نستعلیق ۲۱رجب۱۲۹۲ق.
مهر«عبده‌الراجی عبدالحسین ۱۲۵۵ق.» درآن هست.
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج حنایی مقوایی.
۱۸۲ گ ۱۱/۵×۱۷و۱۵س ٦/۵×۱۲.

(۲۲۱) **أصل‌الاصول** (اصول فقه. عربی)

شرحی‌است بر«معالم‌الاصول»ازرفیع گیلانی‌اصفهانی. ابن‌یوسف‌از گفتهٔ‌کاتب‌آرد که‌بسال۱۲٤۳ق. آنرانگاشته‌است. ولیکن‌درذریعه‌نسخهٔ۱۲۳۳ق. نیزمعرفی‌شده‌است. (ذریعه ۲:۱٦۸وسپه۱: ۵۵۷).

۸۵۷

جلد اول‌است، وازآغاز تا پایان «نواهی»رادارد. نسخ‌قاسم‌بن‌حسین در۱۲٤۳ ق. که هفت ماه پس ازتألیف‌آن است نوشته شده، و بقرینهٔ آنکه برروی بعضی ازسطور

آن خط کشیده شده و کلمهٔ «زائد» بر آن نوشته‌اند و عبارتی درحاشیهٔ برخی از صفحات بخط غیر از کاتب متن نوشته شده ، محتمل است که نسخه را مؤلف خوانده باشد و نویسندهٔ آن مطالب خود او باشد .

کاغذ فرنگی مهره‌زده . جلد تیماجی . وقف سپهسالار .

۲۹۳ گ ۲۱×۱٤ و ۲۰ س.

(۲۲۲) **اصول** (اصول فقه. عربی)

رساله‌یی دراصول فقه. گویا ازسید محمد مجاهد طباطبائی است . و شاید بخشی از «مفاتیح الاصول» وی باشد .

۸۵۵

ش ۳ دفتر (سپه ۱، ۶۰۲ و ۵۷۵) . ش ۱ «حاشیهٔ معالم» است .

آغاز: البحث الثانی فی المشترك وهو ما وضع لمعنیین او اکثر...

انجام : فانك اذا وجدت اهل العرف یمنعون (افتاده).

(۲۲۳) **اصول دین** (کلام فارسی)

ازملااحمد مقدس اردبیلی. م ۹۹۳ق.

درصفحهٔ عنوان با خط متن: اصول و فروع مولانا احمد اردبیلی، ودر «حدیقة الشیعه» آنرا «اثبات الواجب» نامیده‌است .

آغاز : بسمله . بدان هداك الله که چون آدمی قابل علم وتکلیف است باصول وفروع آن بعقل ونقل ... این رساله مرتب است برچهارباب ...

انجام : مطابق نسخهٔ مشهدوذریعه ۲:۱۸۳ و نسخهٔ دانشگاه (فهرست ـ ۳:۵۷۷ و ۱۸۸۵ و ۱۸۸۶) .

۶۳۲۸

ش ۱ دفتر. نستعلیق شعبان ۱۰۱۲ق. ازحق‌وردی بن شاهقلی بیك .

مالك: ابوالحسن بن ابوالفضل حسینی مشهدی (۷۳پ) واودر (گ ۷۵ر.) عنوان این کتاب را «اصول وفروع مولانا احمد اردبیلی» نوشته است.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی

۱۳۱ گ ۱۰×۱۹ و۱۵س ۵×۱۵/۵.

(۲۲٤) اصول دین (کلام. فارسی)

ازاحمد بن حسین قزینی. دریك مقدمه وهفت مقاله‌است.

آغاز: بسمله.

عشق تو بد نشیمن‌بی سروبن　　در کامم ریخت جامی از خم لدن

آوردمرا که‌نو کنم عهد کهن　　سرخوش گشتم زبان گشودم بسخن

صدرنشین محافل الفاظ فیروزی نشان ... ثنای خداوند دانـایی است ... این مختصریست که ... احمد بن‌الحسین القزوینی دربیان اصول دین بسلك تقریر وسمط تحریرمنتظم می‌نماید ... مشتمل است بریك مقدمه وهفت مقاله‌ویك‌خاتمه ...

انجام: بعد زنده میکند شما را. تم الکلام فی‌المقام بعون الملك العلام.

٦۲۵۳

ش۱ دفتر ۱پ - ۱٤پ. نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی.

۷۷ گ ۱۷×۱۰ و۱۸س ۷/۵×۱٤/۵.

(۲۲۵) اصول الدین (کلام. عربی)

شاید ازشیخ طوسی محمد بن حسن. م ٤٦۰ق. باشد.

آغاز: اذا سئلك سائل و قـال ماالایمان؟ قل هو التصدیق بالله ... کل ذلك بالدلیل لابالتقلید ...

أنجام: فثبت اعادة‌الاجسام. والحمدلله علی ماهذانا من‌الایمان. وصلی‌الله علی نبینا محمد ...

۱۶۳۴

ش ۵ دفتر ۶۲۱۵ر.۲۱ پ. دفتر .ش۱ «حمایة الدین» است.

۶۶۵۲

ش ۳ دفتر ۱۶پ - ۱۶۵پ. نسخ سدهٔ دوازدهم .
۱۳س۵/۵×۱۵.ش۱ «شرح تهذیب» است.

۷۰۰۶

ش ۴ دفتر ۹۶پ - ۸۹پ .ش۱ «اعتقادات» است.
انجام : کل حق الی مستحقه کما ثبت عدله وحکمته...

(۲۲۶) اصول دین (کلام . فارسی)

نگارش یکی ازشاگردان ملا رجبعلی تبریزی است (فصل دوم ازمقصد اول دیده شود) وازمیرداماد نیز نقل دارد. یک مقدمه پنج فصلی دارد، وسپس مقصد نخست: در اثبات واجب دردوفایده وچند فصل است. مقصد دوم: درنبوت وامامت در یک مقدمه ودومطلب وچند فصل است.

۷۰۰۷

ش ۱ دفتر ۳-۱۳۱پ. نستعلیق سدهٔ دوازدهم. حاشیه منه‌دام ظله دارد - آغاز وانجام افتاده است.

آغاز: نیست، پس ممکن نخواهد بود وهذا خلف... وپس از یك صفحه ... فصل چهارم درابطال تسلسل. باید دانست که تسلسل توقف امورغیرمتناهیه است بریکدیگر . برسبیل علیت ومعلولیت...

أنجام : موجود: علی اولهم واوسطهم وآخرهم مهدی هذه الامة .
کاغذ سفید ونخدی فرنگی. جلد تیماج مشکی یك لا.
۱۸۹ گ ۲۲×۱۳ و۱۴س۶×۱۴.

(٢٢٧) **اصول الدين** (کلام . عربی)

درپنج باب است .

باب ١- توحید ٤فصل دارد.

» ٢- عدل ٦ »

» ٣- نبوت ٤ »

» ٤- امامت ٤ »

» ٥- وعد ووعید ١ »

» ٦- آلام ١ »

» ٧- آجال وارزاق ٣ »

» ٨- احوال بعدالموت ٤ »

آغاز: یسمله. حمدله . اعلم ان هذا الکتاب یشتمل علی مسائل یتعلق بعلم الاصول من التوحید و العدل و النبوة و الامامة و معرفة الثواب و العقاب و الالام والاعواض ...

انجام: ثواباً خالصاً من المشقة وذلک محال،فثبت انهم غیرمکلفین بل منعمین مکرمین.اللهم اجعلنا منهم واحشرنا معهم ... وصل علی محمد وآله .

٥١١٦

ش ٢ دفتر١٢٢پ- ١٣٣ر.١٥س.ش«حاشیهٔ انوارالتنزیل» است .

(٢٢٨) **اصول دین** (کلام . فارسی)

درپنج باب ویک مقدمه است .

آغاز: بدانکه مراد از ایجاد عالم ... شناختن ذات واجب الوجود ... است ... بشواهد یقینی ...

۵۲۴۴

ش ۱ دفتر۳ر-۱۰پ. نستعلیق سدهٔ دوازدهم.
انجام: (در باب چهارم امامت افتاده) :وصیت پیغمبرص. نوشته شودوصاحب (افتاده) .
کاغذ فرنگی. جلد مقوا.
۳۰گ ۱۰/۵×۱۵ و۱۵س ۷×۱۱/۵.

(۲۲۹) أصول دین وفروع آن (کلام . فارسی)

ازمیرزامحمداخباری نیشابوری کشتهٔ۱۳۳۲ق. که در۱۲۲۷ق. تالیف شده است (ذریعه۳:۱۹۳) .

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعدچنین گوید بندهٔجانی ابواحمدمحمدبن عبدالنبی بن عبدالصانع النیسابوری الخراسانی... که پوشیده نماند...

أنجام: پس قسم اوهمین قدروالاالزام انسب. والله اعلم.

۱۳۲۲

ش۱ دفتر۱پ-۱۳۷ر. نستعلیق. عنوانها شنگرف. وپس از آن،یك صفحه شعراست.
کاغذ فرنگی . جلد مقوا.
۱۶۹گ ۲۱×۱۵ و۲۱س۸×۱۵.

(۲۳۰) أصول الفقه (اصول فقه . عربی)

گویا ازملا عبدالوهاب بن احمد محلاتی نویسندهٔ نسخهٔ زیرباشد.
دردنبال مبحث حجیت علم ازخبرواحد وبنای عام برخاص وحجیت عام مخصص واصل برائت سخن گفته است. عنوانها «جامعه، جامعه» است.

آغاز: الکلام فی السنة تقع فی مباحث، الاول فی حجیة العلم ...

مؤلف این کتابرا در۲شنبه ۲۴ صفر۱۲۷۸ ق . درنجف آغاز کرده ودرشعبان ۱۳۸۸ق . بپایان رسانیده است . و گویا تقریرات درس شیخ مرتضی انصاری باشد.

۷۴۵۳

ش ۹ دفتر ۴۳ پ تا پایان. نستعلیق خود مؤلف (عبدالوهاب ابن احمد). ش ۱ «تشخص» است

(۲۳۱) **أصول الفقه** (اصول فقه. عربی)

از مبحث حقیقت و مجاز تا استصحاب حال را دارد.

آغاز: بسمله. و به ثقتی. لما کان الکلام فی فروع الفقه مبنیاً علی أصوله، وجب الابتداء باصوله، ثم اتباعها بالفروع ...

أنجام: وهی اعتقادان یقطع علی کون غیره فیها.

۶۴۳۷

ش ۲ دفتر ۷۳ پ - ۱۱۲ ر. نستعلیق سدهٔ یازدهم. ش ۱ «دانشنامه شاهی» است.

(۲۳۲) **أصول الفقه** (اصول فقه عربی)

ازملا احمد اردبیلی. شامل سه بخش؛ ۱ حاشیه برمسئلهٔ اجماع ازشرح عضد ایجی بر مختصر ابن حاجب درص ۳۷۵ - ۴۰۱. **۲** - امر بشیء و نهی از ضد در ص ۴۰۱ - ۴۱۷ **۳** خلوزمان از مجتهد. در ص ۴۱۱ - ۴۱۷.

۱۴۴۶

ش ۲ دفتر. ص ۳۷۵ - ۴۱۸. ش ۱ «حاشیه شرح تجرید».

(۲۳۳) **اصول الفقه** (اصول فقه عربی)

از سید کاظم رشتی م ۱۲۵۴ ق. که بطریقهٔ عرفانی خودش بحث کرده است

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعد فیقول العبد الجانی والاسیر الفانی کاظم ابن محمد قاسم الحسینی الرشتی ... تنبیء عن الحقائق الربانیة ...

أنجام: وایدك ورفاك وسددك انه علی کل شیء قدیر. وصلی الله علی محمد وآله.

١٢١٤

ش۲ دفتر. ۲۷ پ- ۳۳پ .ش۱«رساله‌های رشتی» است.

(۲۳٤) **اصول الفقه** (اصول‌فقه.عربی)

گویاشرح سیدصدر اصفهانی بروافیهٔ تونی باشد .

آغاز :بسمله.حمدله.والله‌المستعان‌وعلیه‌التکلان.اللفظ ان استعمل فیماوضع‌له فحقیقة .الخ .جعل‌المصنف المقسم‌مطلق اللفظ المتناول للمفرد والمرکب ...

أنجام: موجودفی‌دعوی‌الشجاعة کمافی قوله‌رایت أسداً و انماالفرق‌بینهما ان.

٩٦٨

ش ۱۴ دفتر ۲۱۷ پ.نسخه ناقص‌مانده است . وپس ازآن یك‌صفحه ازشرح رسالهٔ رضا بمأمون‌نوشته شده‌است، که‌تألیف‌محمد باقربن‌محمدشفیع میباشد . او گوید :این کتاب بخطشریف‌امام هشتم‌درحاشیهٔ «تحفة‌الرضا»دیده شده‌است .ش۱«تهذیب الاصول»است .

(۲۳۵) **اصول الفقه** (اصول‌فقه.عربی)

مسائل‌اصولی وفقهی : وضع عام ، اقل جمع،علم امام،خطابات شفاهی.وجزآنها. و گویا تقریرات یکی‌ازاستادان باشد .

٢٥٤٢

ش ۳ دفتر ، ۱۲ ر - ۵۳ پ . شاید نسخهٔ اصل باشد . ش ۱ « صیغ‌عقدالنکاح » استرآبادی‌است.

(۲۳٦) **اصول الفقه** (اصول‌فقه.عربی)

مؤلف درنسخهٔزیر(گ ٦)خودرا خواهرزادهٔمجلسی‌خوانده‌ونیز گوید؛تعلیقه بررجال‌میرزانوشته‌است،وبنابراین‌مؤلف آقاباقربهبهانی‌در گذشتهٔ۱۲۰٦ق.خواهدبود.

نسخه زیر قطعات و رساله‌های مختلف اصولی و ناقص و بی سروته باخطوط گونا گون‌است .

۹۰٤

ش ۱ دفتر . بخط نستعلیق .
کاغذ فرنگی سفید و آبی .جلد تیماج حنائی ضری مقوایی .
۱۸۸ گ ۵/ ۱۵ × ۲۳ و ۲۱ و ۲۲ س ۹ × ۱٤.

(۲۳۷) اصول المعارف (فلسفه . عربی)

درده باب .ازفیض کاسانی که در ۱۰۸۹ ق. آنرا بپایان رسانیده است .(مجلس ش٦٤٨ ف ۲ : ٤۱۳) وذریعه ۲: ۲۱۱).

آغاز: بسمله. وبه نستعین .نحمدالله علی حسن توفیقه و نسأله هدایة طریقه والهام الحق بتحقیقه و قلباً موقنا بتصدیقه ...

انجام : والاشارات الفرقانیة والتنبیهات النبویة ،والعلم عندالله .(نقل‌من‌اصله بخطه ادام الله).

٦۳۲۷

نسخ محمد علی کرمانشاهی در آغاز سدهٔ چهاردهم .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی .
۲۸٦ گ ۱۱ × ۱۸ و ۱۱ س ۵/۵ × ۱۳ .

(۲۳۸) اصول منظوم (اصول‌فقه. عربی)

سرایندهٔملامحسن کرمانشاهی .در ۷۰ بیت شعراست.

۸۵۵

ش۴: دفتر . .درحاشیه بنستعلیق نوشته‌شده(سپه : ٦۱۹) ش۱حاشیهٔ معالم»است.

(۲۳۹) اصول مهمه (نجوم. فارسی)

آغاز : بسمله.حمدله . اما بعد این رساله بیست دراحکام آثاری که در عالم حادث میشود،دلایل وی برحسب ماههای رومی ... بفارسی بیان کردیم.و « اصول المهمه» نام نهادیم ...

انجام : تندرستی وراحت درمیان مردم پدید آید .

۶۳۵

ش ۲ دفتر ، ۱۰۴ - ۱۱۵ پ.ش۱« تنبیهات المنجمین» است.
شکسته نستعلیق ریز . درج ۱-۱۲۶۴ ق.نوشته شده . سه برگ پایان سفید است .

(۲۴۰) الاصخویة (فلسفه . عربی)

از ابن سینا است، ودر هفت فصل میباشد.
(ذریعه ۲ : ۲۱۳ - ۲۱۴ . دانشگاه .ف ۳ : ۱۴۷ - مهدوی . ش ۳۰) .

۱۰۹۵

ش ۱۱ دفتر ،۹۴ د - ۱۱۴ پ .ش۱« شرح رساله نفس الامر» است .
از ابن سینا (دانشگاه .ف۳ : ۱۴۷ ، و مهدوی ۳۰).

۲۹۱۲

ش ۱۰ دفتر(۴۴ ر - ۴۹ پ).ش۱« شرح رسالهٔ زیتون» است .

۸۳۷۱

ش ۳ دفتر ۱۵۰ ر - ۳۲ پ.ش۱« پاسخ طوسی ببحرینی» است .
به نستعلیق عبدالقادر اردو بادی در ۱۰۲۶ ق .نوشته شده است ،

(۲۴۱) اطباق الذهب (متن عربی)

از شرف الدین عبدالمؤمن ابن هبة الله شفروه سپاهانی درسدهٔ هفتم. در صدو دو بند است (ذریعه۲:۲۱۶ودانشگاه.ف۲ : ۸۹وسپه۱: ۲۱۶)درایران وبیروت۱۳۰۹ق. بچاپ رسیده است .

این کتاب شرحی بنام معیارالادب دارد .

۳۳۴۸

ش ۲ دفتر ۷۴، - ۲۷۴ نسخ حسن ابن عبدالمجید واعظ اصفهانی بسال ۱۲۷۶ ق. و دردو صفحهٔ پس ازختم کتاب بخط شکسته نستعلیق همین کاتب شرحی هست مبنی بر اینکه این کتاب را بامر سیف الملك نوشته. پاره‌ای ازلغات از کتب لغت درحاشیهٔ صفحات نوشته شده.صفحه‌ها جدولبندی بزرولاژورد.شمارهٔ مقالات بالاژورد شنگرف نوشته دوصفحه پیش ازآخر راآب ضایع کرده، وپشت آخرین صفحه شرحی مفامه مانند نوشته شده،ودر حاشیهٔ آن چندبیت عربی درمذمت معاویه ازاینکه زیادرا برادرخود معرفی کرده است میباشد. ش۱« اطواق الذهب» میباشد . وقف سپهسالار.

کاغذ ترمه

۱۰۱ گ ۲۲×۱۴و ۱۱س .(سپه۲:۱۱) .

۳۳۵۰

ش۲دفتر.ص۳۷-۱۲۲ نستعلیق است.وبقرینهٔ قطع واینکه ضمیمهٔ مقامات بدیع الزمان است که در۱۲۷۷ق. نوشته شدهٔ و نسخهٔ اطواق الذهبیکه میآید ظاهراً از روی نسخه بیکه در ۱۲۷۶ق. نوشته بود تحریر یافته، بنابراین،تاریخ این نسخه سال ۱۲۷۷ ق . بوده است.وقف سپهسالار .

این نسخه دارای سرلوحی زیبا و صفحات آن درجدول زرو شمارهٔ مقالات آن بخط ثلث بالاژورد وبعضی باشنگرف است .ش۱« اطواق الذهب» است .

کاغذ سمرقندی.جلدساغری.سوخته زرکوب .

۴۴ گ .و۹ س ۱۹×۱۲(سپه ۲ : ۱۱) .

۶۷۰۰

ش ۱ دفتر (۲پ ـ ۳۶۵) نسخ ۸ رجب ۱۱۱۵ ق . درویش علی‌بن شمس‌الدین عنوانها شنگرف، وپس ازآن خطبهٔ شقشقیه و خطبه‌های دیگر تا ص ۷۲ پ . نوشته شده است .

کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج قهویی مقوایی ضربی .

۹۰ گ ۱۵ × ۱۰ و ۱۳ س ۵/ ۱۱ × ۶/۵ .

(۲۴۲) اطراق‌الذهب (متن.عربی)

از زمخشری م ۵۳۷۲ ق . است در نودونه بند . و بآلمانی و فرانسه و ترکی ترجمه و چاپ شده است (معجم‌المطبوعات عربی :۹۷۳) .

در وین با ترجمهٔ آلمانی در ۱۲۵۰ ق. = ۱۸۳۴ م .در۳۷ بر گ‌عربی، و ۵۴ آلمانی‌چاپ‌شده‌است .

۳۳۴۸

ش ۱ دفتر. برابر چاپ وین باترجمهٔ آلمانی باندکی‌اختلاف در پس‌و پیش‌بندها .

نسخ‌حسن‌ابن‌عبدالمجیدحسینی‌واعظ‌اصفهانی‌در۱۲۷۶ق.پشت آخرین صفحه و مقابل آن گزارشی دربارهٔ این کتاب ومؤلف آن‌و اینکه‌بدستورسیف‌المالك بکتابت‌آن‌پرداخته بنستعلیق‌شکسته‌نوشته است .

مقالهٔ ۴۳ و ۴۷ رانویسنده‌دوقسمت نموده ودو مقاله معرفی کرده وچهار مقالهٔ آنرا (از ۹۱ تا ۹۴)ننوشته و پس‌از این کتاب نسخهٔ‌اطباق‌الذهب میباشد صفحات آن بطلاو لاژورد جدولبندی شده است و برورقی که پیش‌از ورق اول است اشعاری بخط شکسته نستعلیق نوشته اند.وقف سپهسالار

کاغذ ترمه . جلد تیماج .

دفتر ۱۳۹ گ . این کتاب ۳۸ گ ۱۴ × ۲۲ و ۱۱ س .(سپه ۲:۱۳-۱۴) .

۳۳۵۰

ش ۱ دفتر .ص ۱ ـ ۳۵ نودوهشت بندکامل است . نستعلیق مقالهٔ ۴۳ و ۴۷

رانویسنده دو بخش نموده ودومقاله معرفی کرده وچهارمقاله ۹۱ تا ۹۴ را همچون نسخهٔ پیش ننوشته اند بقرائینی که در ص ۱۵۷ ذیل نسخهٔ ۳۳۵۰ اطباق الذهب دیدیم در سال ۱۲۷۷ق نوشته شده یك سرلوح زیبا دارد. ومیان سطور صفحهٔ اول تذهیب برگ موئی دارد. همهٔ اوراق جدول بندی بزر و لاژورد و شمارهٔ مقالات بخط ثلث ولاژورد نوشته شده و کتاب اطباق الذهب ومقدمات بدیع الزمان همراه این نسخه است. وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی. جلد ساغری سوخت زرکوب.

۱۸۲ گ ۱۹ × ۱۲ و ۱۵ س. (سپه: ۲: ۱۱).

(۲۴۳) الاعتقادات (کلام. عربی)

از ابن بابویه صدوق قمی رازی. م ۳۸۱ ق. (ذریعه ۲: ۲۲۶. ف. دانشگاه ۳: ۵۲۹).

۱۰۹۶

نستعلیق محمد صادق در سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. حاشیهٔ شیخ بهائی ودیگران دارد. سرلوح زر ولاژورد وشنگرف در آغاز دارد.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج سرخ یك لا.

۶۲ گ ۱۲ × ۱۹ و ۱۲ س ۷ × ۱۴.

۱۸۳۸

نسخ سدهٔ یازدهم. ترجمهٔ فارسی زیر سطرها وحاشیهٔ «منه» بفارسی در کرانه‌ها هردو بنستعلیق. صفحه ها دردوجدول بزرگ شنگرف، کوچك زرولاژورد.

کاغذ سپاهانی سفید نخدی. جلد تیماج سرخ یك لا.

۶۳ گ ۱۲ × ۱۸/۵ و ۲۸ س ۶/۵ × ۱۳/۵.

۱۸۳۸ مکرر

نسخ محمد نصیر بن حاجی بدیع الزمان در سدهٔ یازدهم عنوانها شنگرف و برخی مشکی درشت.

حاشیهٔ عربی بنستعلیق بانشان (م . د . ح . عفی‌عنه) دارد صفحه‌ها درجدول‌شنگرف . آغاز افتاده است .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه یی ضربی یك‌لا .

۶۸ ك ۱۱ × ۱۹ و ۱۷ س ۶ × ۱۳.

۲۹۱۱

ش ۶۰ دفتر در کرانهٔ ص ۱۶۶-۱۷۴ میباشدو کاتب آنرادر اورنگ‌آبادهندهنگام مسافرت بایران‌در۲۹رمضان ۱۰۹۳ ق.نوشته است . و دنبال آن پراکنده هائی نوشته شده‌است .ش۱ «قنیته‌الفتیان» است

۶۳۳۱

نسخ محمدحسین‌بن نورالدین محمد چراتی در ۱۰ ذیحجهٔ ۱۰۶۹ ق.از پایان یك برگ‌افتاده است . عنوانهاشنگرف .

مالك : محمدعلی‌بن حاجی محمدزمان چراتی . بانسخهٔ بی‌ارزش مقابلت شده‌است.

کاغذ فرنگی . جلدتیماج مشکی .

۴۰ گ ۹/۵ × ۲۳و ۲۱ س ۵ × ۱۷ .

۶۴۰۵

نسخ عبدالجبار بن عبدالرحیم در۸ محرم ۱۲۷۲ ق .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد مقوایی .

۳۳ گ ۱۶ × ۲۴/۵ و ۲۲ س ۸ × ۱۸ .

۸۱۷۳

ش۲ دفتر . نسخ ۱۱۶۷ ق ۲۴پ - ۴۵ ر -.ش۱ «منهاج‌النجاة » است

۱۵س۱۱/۵ × ۱۸.

۸۱۶۱

ش۱ دفتر، ۲پ-۶۷پ، نسخ میرمحمدهمدانی ۴ع۲- ۱۲۷۰ ق. عنوانهاشنگرف

مالك : احتشام الدوله خانلر درذیحجه ۱۲۷۰ ق .
کاغذ سپاهانی نخدی - جلدقهوه‌یی ضربی مقوایی بابرگردان .
۲۸۵ ک ۱۱ × ۱۹/۵ و ۱۲ س ۶ × ۱۲.

(۲۴۴) **الاعتقادات** (کلام.عربی)

یا «سیروسلوك»

از محمد باقر مجلسی. تألیف محرم ۱۰۸۶ ق. در مشهد طوس این کتاب بارها چاپ‌شده‌است. (ذریعه ۲ : ۲۲۴ و فهرست‌دانشگاه) .

۶۵۰۳

ش۴ دفتر . درکرانهٔ برگهای ۴۶ پ- ۵۶.ش۱«تفسیر سورهٔ مریم»است .

۷۵۴۵

ش ۲ دفتر.۲۹پ - ۵۱ پ . نسخ درشت ترازشمارهٔ پیشین دفتر . درسدهٔ دوازدهم ۱۷س ۱۰/۵ × ۱۶/۵ ش ۱ «شرح اعتقادات» است .

۷۵۵۶

ش۳ دفتر. ۱۷ ر-۴۳پ.پایان افتاده‌است و پس‌از آن‌پراکنده‌هایی بفارسی‌وعربی‌از بحار و تعزیه نامه ها نوشته شده است تاگ ۸۶ پ . نسخ سدهٔ سیزدهم ۱۴ س . ش ۱ « «اعتقادات» است که در ص۱۶۲ آمده است .

۵۲۹۶

نسخ محمدبن قنبرعلی درپنجشنبهٔ ۳ع۲ - ۱۲۴۳ق . عنوانها نشانها،شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلدتپماج یك‌لاقهوه‌یی فرسوده .
۳۶ گ ۱۵ × ۱۱/۵ و۱۴س ۷ × ۱۰/۵ .

(۲۴۵) **الاعتقادات** (کلام. عربی)

دراصول دین‌ازفخرالمحققین‌ابوطالب محمد حلی‌پسرعلامهٔ حلی(۶۸۲-۷۷۱ق)

(فهرست دانشگاه ۳: ۵۳۲) . وشاید «تحصیل النجاة» باشد که درذریعه ۳ : ۳۹۸ یاد شده است .

٤٥٠٦

ش ۱۰ دفتر ۱۹۰ پ - ۱۹۷ ر . نستعلیق ۷ شعبان ۱۰۷۲ ق . و در ۲۰۱ پ . اثری ازمحمد. ودر ۲۰۲ پ . از نصیرای همدانی برای میر معین و در ۲۰۳ لغزی ازپدر شیخ بهائی وحل آن ازخودشیخ بهایی، وسپس مطالب پراکندهٔ فلسفی وطبی ومختصرحشمرج هندی است . ش ۱ «زهدیه» است .

(۲٤٦) الاعتقادات (کلام . عربی)

رسالهٔ مختصر واستدلالی است ودر دیباچه بشیخ طوسی نسبت داده شده است. وسی مسئله دارد .وغیراز «الاقتصاد» است که درذریعه ۲:۲٦۹ یاد شده است .

آغاز : بسماله .حمدله...فهذه ثلاثون مسئلة فی معرفة الله اثبتها الشیخ ابوجعفر الطوسی قدس الله سره. مسئلة : معرفة الله تعالی واجبة علی کل مکلف بدلیل انه منعم فیجب شکره فیجب معرفته کی نشکره . . . والله ان یبعث من فی القبور . والحمدلله رب العالمین. تمت هذه الرسالة .

٧٥٥٦

ش ۱ افتر . ۱ پ - ٤ پ . نسخ محمد شفیع بن محمدحسن هزارجریبی در ۱۰۹۵ ق. کاغذ فرنگی گوناگون . جلد تیماج حنایی خشکیده یك لا .
۹۰ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱٤ س ۷/۵ × ۱۳ .

(۲٤۷) الاعتقادات (کلام . عربی)

از اعتقادات محمدبن حسن طوسی استخراج شده است .

آغاز: بسم الله تعالی. اما بعدالحمد والصلاة علی النبی وآله فهذه مختصرة من الفواید

استخرجتها من رشحات امواج البحر الزخار القدوسی محمد بن الحسن الطوسی... وذکرتها مشیرا فی خلالها الی المخالفین لها وهی من خصائص المعتقدات الاثنی عشریة . . .

أنجام : واعلم أیضاً ان هذا القدر من الاعتقاد کاف عند الطلب لأولی الرشد. وهو الله الکافی ... ولم یکن له کفواً احد . (علی بدالاقل ابن عبدالرزاق مهدی الکاشی) .

۲۷۵۵

ش۴ دفتر . ۴۸ر-۵۵ ر . خط مهدی بن عبدالرزاق کاشی. ش۱ «تبصرة العوام» است.

(۲۴۸) الاعتقادات (کلام . عربی)

از سید محمد نوربخش وبطریق عرفانی است .

آغاز: بسمله وبه نستعین . الحمدلله الذی کرم بنی آدم بالنفس الناطقة المدرکة للکلیات ... اعلم ایها الولد الاعز من الروح ...

أنجام : واکتفینا بهذا القدر لان الوقت لایقتضی الاطناب.

۱۰۹۸

ش۳ دفتر .۵۹ پ- ۶۳ ر.ش۱ « شرح عقاید نسفی» است .

(۲۴۹) الاعتقادات (کلام . عربی)

دراین رساله از ایمان بحث شده است .

آغاز : بسمله. باب معرفة الایمان والاسلام والاحسان . والاصل فیه ماروی عن عمر بن الخطاب. رض. قال کنا جلوسا . . .

انجام : علیه وعلینا وکل بحطی آمین یامعین .

۶۵۶۲

ش۴ دفتر . ۷۹ پ - ۸۱ پ. نستعلیق مانند شمارهٔ پیش. از عبدالنافع بن «ملا کارمن

آسان شد» عبداللطیف ابن عبدالسلام آخوند المرحوم القرعالی الاجل مولا نادا ملادولتشاه بن ملاعدلشاه سنه ١٢١١ (چنین) . ش ١ « مختصر الطریقه المحمدیة» است .

(٢٥٠) الاعتقادات (کلام عربی)

از نجارزاده درسه باب .

آغاز . (هذا کتاب نجارزاده. رب تمم بالخیر) :

الحمدلله الذی جعل ترتیب العلوم والاعمال فریضة علی العباد فی جمیع الاوقات والاحوال ... اما بعد؛ فهذه رسالة یتعلق ببیان الاعتقادات والاخلاق والاعمال علی الترتیب والاجمال. ورتبتها علی ثلثة ابواب . . . الباب الاول؛ فی الاعتقادات. الباب الثانی؛ فی الاخلاق. الباب الثالث ؛ فی الاعمال الظاهرة .

انجام : فی حال الاستنجاء والامخاط.

٦٥٦٢

ش ٣ دفتر. ٧١ پ - ٧٩ ر . نستعلیق مانند شمارهٔ پیشین این دفتر. حاشیه دارد . عنوانها در کرانه ومتن بشنگرف است. ش١ « رمختصر الطریقة المحمدیة» است .

(٢٥١) الاعتقادات (کلام . عربی)

رساله بیست در واجبات عقلی واعتقادات شیعه. ازضیاء الدین علی بن سدیدالدین داود گرگانی که بدرخواست طلاب دینی بروش پرسش و پاسخ نوشته است .

دونسخه از آن در دانشگاه (ف . ٣ : ٥٣٦ ش٣) و طوس (ش ٨٩٤٠) هست .

آغاز : بسمله . حمدله. والصلاة والسلام علی محمد ... اما بعد چنین گوید ... ضیاءالدین بن سدید الجرجانی ... این رساله بیست مختصر در بیان واجبات عقلیه (درست مانند نسخه های ش ٨/ ١٠١٥ و ١/٣١٩٠ دانشگاه) .

انجام: پس ما را یاری کنید . والله اعلم باصواب . (جز نسخهٔ دانشگاه است) .

۱۸۴۴

ش۴ دفتر، ۳۶ پ - ۵۸ ر. نسخ نویسندهٔ ش۳ بتاریخ ۱۱۳۹ ق. ش۱ «نوروزنامه» است.

(۲۵۲) الاعراب (نحو. عربی)

رساله بیست درسه باب؛عمل کننده،ومعمول‌شونده ، وعمل.

آغاز : بسمله .حمدله . . . و بعد فهذه رسالة فیما یحتاج الیه کل معرب اشد الاحتیاج ،و هو ثلاثة اشیاء؛ العامل ،والمعمول، والعمل أی الاعراب، فیجیب ترتیبها علی ثلاثة ابواب . . .

أنجام : نحولارجل ظریف و ظریفاً .

۶۹۵۰

ش۳ دفتر . ۷۱ پ ۱۰۳ ر. نسخ پنجشنبهٔ شوال ۱۱۱۴ ق. حاشیه دارد. کاغذ قرنگی سفید .جلد مقوا بابرگردان. ش ۱ «کافیة» است .
۱۰۴ گ ۵/ ۱۲ × ۲۰ و ۱۵س۵ × ۱۲.

(۲۵۳) اعراب جمل (نحو . عربی)

دراین رساله از اعراب‌محلی جمله‌ها ددستورزبان عربی بحث‌شده‌است.

آغاز : بسمله.حمدله . . . اعلم ان‌الجملة‌لایخلواما ان‌لایحتمل‌الصدق والکذب کالامر . . .

أنجام : حکم الظرف حکم‌الجار مع‌المجرور من غیر فرق .

۳۱۵۰

ش۲ دفتر .دوصفحه و نیم است‌در پایان دفتر.(سپه ۲ :۳۹۸) باخط‌تازه‌ترازشمارهٔ پیشین این دفتر . ش ۱ «مفصل» است .

(٢٥٤) الاعزل (نحو.عربی)

در بارهٔ اسمهاییست که الف ولام نگیرد ٠

آغاز : بسمله . احمدالله‌علی ما هدانا بحمده . . . وبعد فهذه اسماء لاتدخلها الالف واللام . . . وسمیته«الاعزل » . . .

انجام : سکاب : اسم فرس ،و هو مبنی علی الکسر .

٧٥٥٢

ش ٣ دفتر . در کرانهٔ ٤٩ پ - ٥٠ پ .نوشته‌شده‌است . عنوانها شنگرف . ش١ «دیوان ابیوردی»است.

(٢٥٥) اعضاء الانسان (پزشکی عربی)

عنوان : « رسالة للفارابی فی ما اشترك فیه جالینوس وارسطو طالیس‌من امور اعضاءالانسان » دارد .

آغاز: قال‌الفقیه‌الفاضل ابونصر محمدبن محمدالفارابی : قصدنا‌ان نثبت فی‌هذا الکتاب‌ما اشترك فی‌الفحص‌عنه جالینوس وارسطو طالیس‌من اعضاء الانسان مما قراته من کتب ارسطو طالیس الموجودة‌لدینا . . .

أنجام : استعمالها فی بدن او عضو .هذا خاص بالطیب .

٢٩١٢

ش ٧٠ دفتر . ٢٢١ پ - ٢٢٢ پ -.ش١«شرح رسالهٔ زیتون»است.

(٢٥٦) أعضاء الانسان (پزشکی.عربی)

در نسخهٔزیرعنوان « مشترکات جالینوس » نیز دارد. و گویا ازفارابی باشد.

آغاز: قصدنا ان نثبت ماأخبر جالینوس انه شاهده من اعضاءِ الانسان ،وماذکر

ان شاهده فی عضو عضو منها بازاء ما اخبر ارسطا طالیس انه غایته من ذلك العضو بعینه . . .

انجام : کان سبیلها ان یشترط فیها واغفلت فحینئذ یصیر القیاس جمیعاً برهانیین.

۲۹۱۲

ش۷۱ دفتر ، ۲۲۲ ر- ۲۲۶ پ . ش ۱« شرح رسالهٔ زیتون» است.

(۲۵۷) الاعلام باعلام بیت الله الحرام (تاریخ.عربی)

ازقطب‌الدین محمدبن‌احمد مکی . م ۹۸۸ق. یك‌مقدمه وده باب‌دارد. وهریك چند فصل ویك خاتمه.وآن رابرای‌سلطان‌مرادد‌ر۹۷۹-۹۸۰ق.نگاشته است .(کشف االظنون) . نام نگارنده و تاریخ نگارش و نام شاه و کتاب وفهرست ده باب دردیباچه هست.در باب هفتم داستان شاه اسماعیل قزلباش یادشده‌است .

این کتاب‌درهامش «خلاصة‌الکلام فی‌بیان امراء البلدالحرام» تألیف احمدبن زین دحلان درمصر بسال ۱۳۰۵ ق.بچاپ رسیده است .

۲۷۹۸

نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . تاریخ ۱۱٤۱ ق.درصفحهٔ عنوان هست .
آغازافتاده : السلطان‌بن السلطان الملك المؤید مرادخان‌بن سلیم‌خان بن‌سلیمان .
مالك:اعتضادالسلطنه،در۱۲۹۱ ق . وقف‌سپهسالار ۱۲۹۷ ق .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج مشکی مقوایی ساده .
۱۹۸ ک ۲۱ × ۱۵ و ۲۸ س ۹/۵ × ۱٤/۵

(۲۵۸) اعلام الوری باعلام الوری (حدیث.عربی)

از ابوعلی امین‌الاسلام طبرسی (تفرشی) که برای اسپهبد علاءالدولة شاه فرشو از گر ابوالحسن علی‌بن شهریاربن قارن (۵۱۱-۵۳٤ ق) نگاشته است .

(فهرست دانشگاه ۳ : ۱۳۹۹ و ۱۶۶۷) «ربیع الشیعه» ابن طاوس ازروی این کتاب ساخته شده است (ذریعه ۲ : ۲۴۰) این کتاب بسال ۱۳۱۲ ق. چاپ شده است.

۵۲۹۷

نسخ سدهٔ دوازدهم. آغاز و انجام افتاده است.
کاغذ سپاهانی حنایی. جلد تیماج زردمقوایی.
۲۱۱ گ ۵/ ۱۸×۲۶ و ۱۹ س ۵/ ۱۱×۱۸.

(۲۵۹) أعمال الاسبوع (دعا. عربی)

ازعبدالله ابن محمد رضا حسینی در سدهٔ سیزدهم که پس از «روضة العابدین ونزهة الذاکرین فیما یتعلق بالشهوروالسنین» در بارهٔ اعمال روز و شب هفته و برخی ذکرهای دیگر، دریك مقدمه وبابهایی که هریك چند فصل دارد، نگاشته است.

آغاز: بسمله. الحمدلله مجیب الدعاء وسامع النداء، والصلاة علی محمد وآله الا منماء

أنجام: فی جنات النعیم بمنه وجوده.

۵۷۱۶

ش۱ دفتر، ۲ پ - ۱۲. ر. نسخ محمدتقی بن کاظم همدانی. در ۱۲۴۰ ق. مقابلت وتصحیح باخط «مولا نا وسیدنا مؤلفه دام ظله العالی» دارد عنوانها و نشانها وجدول صفحه‌ها شنگرف.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.
۲۴۵ گ ۱۳×۲۰ و ۲۰ س ۷/۵×۱۴/۵.

(۲۶۰) أعمار الادواء (پزشکی. عربی)

دراین رساله ازاینکه هردارو تاچه هنگام وچه اندازه میتواند خاصیت خودرا نگاه دارد، گفتگو شده است. ودرنسخهٔ زیر به‌زهری اندلسی نسبت داده شده است.

آغاز: قال مفرد الادوية ثلاثة اجناس .

أنجام : والجند بيدستر يبقى عشر سنين .

۲۹۱۱

ش۷۱ دفتر .ص ۲٤۹. وپس از آن پراکنده‌هایی پزشکی بتازی وپارسی از ابن کهیلاء، وشرح ملامحمد آملی برطب ایلاقی (ص۲۵۵) وجز آنها هست.

(۲٦۱) أعمال الاوقات (ریاضی . عربی)

الربع المجيب

در بارهٔ ربع مجیب است،در یازده باب .

آغاز: بسمله.حمدله ... وبعد فهذه الرسالة على الربع المجيب الافاقي في الاعمال الفلكية المحتاج اليها سميتها « رسالة اعمال الا وقات في استخراج السموت والجهات » مشتملة على مقدمة واحد عشر باباً .

أنجام : الذى على محيط الربع من القبلة والله اعلم بالصواب .

۲۹۲۵

ش ۸ دفتر .ص۱۲۹ - ۱۳٤. نسخ سدهٔ یازدهم .

(۲٦۲) أعمال سه ماهه (دعا . عربی)

از دوست محمد حسینی که برای شاه‌طهماسب بن اسماعیل صفوی نگاشته است یك مقدمه وسه باب برای دعاهای سه ماه دارد .

نام شاه در دیباچه یاد شده است .

آغاز: بسمله.شکر بی حد وثنای بی‌عدد مر آن معبودی را که عبادتش موجب

سرافرازی زاهدان وآموزش . . . اما بعد چنین گوید . . . دوست‌محمد الحسینی . . .

أنجام : تتمة؛چون‌نوروز در ایام ماه رمضان شود. . .زهربراو کار نکند بقدرة الله تعالی آیات اینست : سلام علی نوح فی العالمین. . .سلام‌هی حتی مطلع الفجر .

۲۱۶۳

ش ۱ دفتر ۲۰ر–۴۸ پ. نستعلیق . عنوانها شنگرف . وپس از آن نماز عید غدیر ودعاهای دیگر نوشته شده است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی باترنج‌زر.مقوایی .

۲۱۰ گ ۱۹×۲۶ و۲۰س ۱۲×۲۰.

(۲۶۳) أعمال الشهور (دعا .عربی)

یك مقدمة وچهارده‌باب‌ویك خاتمه دارد . شاید از مؤلف‌عبدالله بن‌محمدرضای حسینی« اعمال‌الاسبوع» باشد .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی ندب عباده الی الدعاء ، وضمن لهم الاجابة والجزاء .

انجام : کل واحدة منها سبعین مرة .

۵۷۱۶

ش ۲ دفتر ۱۲۱۰ پ - ۲۴۴پ. با همان‌خط شمارهٔ یکم دفتر که »

(۲۶۴) أغانی (ادب . عربی)

از ابو الفرج اصفهانی ،علی بن حسین بن محمد است (کشف‌الظنون، الذریعه ۲ : ۲۴۹ ـ ۲۵۰).

۳۲۷۹

از آغاز تا اخبار صاحب‌ابن عباد . نسخ‌محمدرضادرسدهٔ سیزدهم . عنوانها ، نشانها شنگرف.جدول صفحه‌ها زر ولاژوردوشنگرف .

مالك : اعتضاد ۱۲۹۱ ق . وقف‌سپهسالار ۱۲۹۷ ق .

کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .

۲۸۵ گ ۴۰×۲۴و ۴۳س ۱۵×۲۸ .

۳۲۸۰

ازپایان جزء‌پنجم‌تااخبار اشعب درجزء شانزدهم. نسخ محمدرضا درصفر ۱۲۸۲ ق. جدول‌ونشانها مانند شمارهٔ پیشین (۳۲۷۹) .

مالك : اعتضاد ۱۲۹۲ ق.سپهسالار ۱۲۹۷ ق .

کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .

۲۰۷ گ ۴۰× ۲۴و ۴۳س ۱۵×۲۸ .

۳۲۸۱

جزو دوم ازاخبارحنین‌حیری‌تااخبارحسان‌بن‌ثابت‌شاعرصحابی دارد نسخ‌سدهٔ یازدهم..

کاغذ فرنگی.جلد تیماج مشکی کناره سرخ ضربی دولا درون سرخ.

۱۵۲ گ ۱۹/۵×۲۹و۲۶س ۱۲×۲۰/۵.

۶۷۰۳

جزو بیستم . از اخبار نمربن طولب تا آخرجزو ۲۰ . نسخ ناصرالدین‌اشمونی از هری.در صفر ۹۷۸ ق . عنوانها،نشانها شنگرف . ۳۶۷ صفحه شمار دارد .

مالك : فرهاد میرزا در ۱۳ رمضان ۱۳۰۲ ق .

کاغذ سمرقندی نخدی . جلد ندارد .

۱۹۰ گ ۲۵×۱۷و۱۸س۱۸×۱۲ .

۸۳۵۷

بخشی از اغانی است . آغاز وانجام افتاده‌است :

آغاز: قال ابوعمر واغار ابوبردة بن الهلال بن عویمر اخوبنی مالك بن اقصی بن حارثة بن عمرو بن عامر بن ... امرؤالقیس علی هوازن فی بلادها فلقی عمر بن عامر ... وبنی نصر بن ... فاقتتلوا قتالا شدیدا ...

أنجام : قال ابوالفرج ان جمیلا جاء الی بثینة ...فکم مرتج امراً اتیح له الردی ومن خائف لم نیتقصه التخوف

نستعلیق سدهٔ چهاردهم . عنوانها سیاه درشت .

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره. جلدتیماج مشکی مقوایی

۲۹۷ گ «۲۲×۱۷ و ۱۲ س ۱۵×۱۰.

(۲۶۵) اغراض طبی (پزشکی. فارسی)

از سید اسماعیل گرگانی مؤلف ذخیر خوارزمشاهی است (الذریعه ۲:۲۵۱)

آغاز : بسمله. بیاید دانست که این کتاب برسه قسمت ترتیب کرده آمد و در هر قسمتی چند گفتار یاد کرده شد . . .-و پس پانزده صفحه فهرست کتاب-: بسمله. اما بعد حمد الله سبحانه وتعالی، والصلاة . . . بباید دانست که هر که بمجلس پادشاهی وسیلتی خواهد جست یا خدمتی وتحفهٔ خواهد برد . . . خاصه که پادشاه چون خداوند و خداوندزاده . . . آتسز بن خوارزمشاه حسام امیرالمؤمنین . . .

أنجام : نسخهٔ ۷۹۵: مقصود بر آید. این است آخر سخن از قسم دوم ازین کتاب وتمام شدن سخن گفتن در جزوعلمی ازطب ووقت آن آمد که در جز وعملی سخن گوئیم .

أنجام نسخهٔ ۷۹۲: باب چهارم (از گفتار ۲۶ م از قسمت سوم کتاب) اندرداروها وطلی‌ها که اندر مجبری ورد ادی بکار آید ...-و پس از یك صفحه - : خرما ودنبه وروغن شیرضمادی نرم کننده‌است بند گاصلب شده را نرم کند -وسپس یك فصل اضافی داره که بدین عبارت آغاز شده‌است :

ابدال الادویة . الالف افسنطین بدل آن جعده است ...-وپس از اتمام حروف ابجدی-

حرف الغین : غار بدل آن رك. غافت بدل آن مثل اسارون ... مثل یرید است، ومثل آن صبر. والله اعلم.

کتاب سه بخش است :

نخست در پانزده گفتار :

۱ ـ حد طب	۱۹ باب
۲ ـ اندامهای بسیط	۷ باب
۳ ـ اندامهای مرکب	۱۷ باب
٤ ـ قوتها	۵ باب
۵ ـ تندرستی وبیماری	۵ باب
٦ ـ نبض	۲۰ باب
۷ ـ نفس	۱ باب
۸ ـ تفسره	۲۱ باب
۹ ـ تندرستی	۷ باب
۱۰ ـ عرق	۵ باب
۱۱ ـ نفث	۵ باب
۱۲ ـ اجناس سببها	۱٦ باب
۱۳ ـ زادن ومردن	٦ باب
۱٤ ـ تقدمة المرفة	۳ جزه
۱۵ ـ بحران	۸ باب

بخش دوم سه گفتار دارد :

۱ ـ حفظ صحت	۱٦ باب
۲ ـ ادویهٔ مفرده	۳ بخش
۳ ـ قرآبادین	۱۹ باب

بخش سوم بیست وشش گفتار دارد :

۱ ـ بیماریهای سرشش جزء	
۲ ـ چشم	٦باب
۳ ـ گوش	۷ باب
٤ ـ بینی	٥ باب
٥ ـ دهان	۳ جزء
٦ ـ حنجره	٥ باب
۷ ـ آلت دم زدن	۷ باب
۸ ـ دل	٦ باب
۹ ـ مری ومعده	۲۲ باب
۱۰ ـ جگر	۸ باب
۱۱ ـ سپرز	۳ باب
۱۲ ـ سپرز	۲ جزء
۱۳ ـ اسهال	۸ باب
۱٤ ـ مقعد	٥ باب
۱٥ ـ کرم روده	۲ باب
۱٦ ـ پیچ ناف وقولنج	۳باب
۱۷ ـ گرده ومثانه	۱٦ باب
۱۸ ـ بیماریهای مردان	۸ باب
۱۹ ـ بیماریهای زنان	٦ باب
۲۰ ـ پشت	۷ باب
۲۱ ـ تبها	۱٤ باب
۲۲ ـ آماسها	۱۲ باب

۲۳ ریشها وسوختگی	٦ باب
۲٤ ـ آراستگی وپاکیزه گی	۳ باب
۲۵ ـ زهرها	۷ باب
۲٦ ـ مجبری ردادی	٤ باب

۷۹۲

نسخ محمد الحافظ النوقانی بی‌تاریخ ، در سدهٔ نهم نوشته شده . نسخه ناقص از اواخر باب ۳ جزو ٤ گفتار۱ قسمت ۳ کتاب آغازشده وبه‌پایان کتاب باب چهارم گفتار۲٦ قسمت سوم ختم شده‌است.ویك فصل بعنوان : ابدال‌الادویه بترتیب حروف‌أبجد (نه‌ابتث) اضافه کرده است .

۲۰۹ برگ ۱۷سطردرشت.

کاغذ ترمه سفید سمرقندی . جلد مقوایی‌ته تیماج .

بنام ذخیره خوارزمشاهی‌وارد سپهسالار ۱۲۹۷ شده . و۱۹۵×۲۸

۷۹۳

نسخ‌سدهٔ هشتم . عنوانها شنگرف. فهرست کتاب درسه برك آغازنوشته شده‌است. برك آغاز ویك برك انجام نونویس است .

کاغذ زرد وسمرقند گوناگون جلد تیماج قهوه‌یی ضربی.

۲٦۰ ک ۱۸×۲۹ و۲۳ س۱۱×۲۰

۷۹۵

نسخ احمدبن محمد بن احمد الملقب برضی ، در ۱۱ محرم ٦۵۱ق. نوشته شده . دوبخش ازسه‌بخش را در بردارد. وهردو بنام ذخیرهٔ ثبت شده است . عنوانها شنگرف .

مالك : اعتضاد السلطنه در ۱۲۷۵ ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۸ ق .

کاغذ سمرقندی زرد کلفت . جلد تیماج مقوایی ساده .

۱۸۷ ک ۳۲× ۲۰و۲۵س۱۱×۱٤ .

(۲٦٦) اغراض مابعد الطبیعه (فلسفه.عربی)

یا «اغراض‌ارسطوطالیس » ازفارابی . که درآن غرض ارسطورا درچهارده‌بخش کتاب ماوراء الطبیعهٔ‌اوشرح داده است . (ذریعه۲:۲۵۱وفهرست‌دانشگاه ۳ : ۱۵۰) .

۱۰۹۵

ش ۳ دفتر ،۲۷ر- ۲۸ پ . بتاریخ پایان شوال ۱۰۰۳ ق.ش۱«

۱۲۱۶

ش۳۸ دفتر. ص۲۰۲-۲۰۳. عنوان کتاب در این نسخه «رسالة الحروف» میباشد ش۱«

(۲۶۷) **اغراض مقالات اصول اقلیدس** (ریاضی .عربی)

پنج غرض مقاله‌های اصول اقلیدس در این رساله بیان شده است .

آغاز : اغراض مقالات اقلیدس خمسة اقسام. اما الاول ففی تبیین الزوایا البسیطة ...

أنجام : واما المقالة الخامسة عشر ففی کیفیة عمل بعض هذه المجسمات فی بعض وعلی بعض. والله اعلم .

۶۹۰

ش ۱۱ دفتر ،۱۰۲ پ - ۱۰۳ پ

(۲۳۵) **اغناء الادیب** (اصول فقه.عربی)

فی فهم مغنی اللبیب

از محمد مهدی بن علی اصغر قزوین (زندهٔ ۱۱۲۲ق) صاحب شرح دعای ضمین (سپه ۲ : ۳۷۳) .

آغاز: الحمدلله الذی رفع لواء . . .

انجام : قوله شاد و. الخ . شاد الحائط طلاه بالشید وهوما طلی به حائط من جص ونحوه. ق. قدتم الکتاب بعون الملك .

۳۲۳۰

نسخ محمد بن عبدالرحیم در ۱۲۶۸ق . وقف سپهسالار کاغذ فرنگی. جلد تیماج ۲۳۱ گ ۲۱/۵ × ۱۲ و ۲۱ س.

۳۲۳۱

ش۱ دفتر (۱پ-۱۴۷ر. شکسته نستعلیق محمدنبی ۱۱۲۲ق . وقف سپهسالار . کاغذ فرنگی . جلد میشن ۱۸۶ گ ۲۹ × ۲۰/۵ و ۳۰ س چلیپا. سپه ۲ : ۳۷۴.

(۲۶۹) **افسون وسحر ودعا** (دعا . فارسی)

یادداشتهائی است از یک روضه خوان کم سواد ، در رمل و زیارتخوانی ودعا گوئی وروضه خوانی .

۸۲۵۳

نستعلیق سدهٔ چهاردهم .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی یک‌لا .
۱۱٤گ ۱۱/۵×۱۷/۵ سطر واندازه گوناگون .

(۲۷۰) **افعال اختیاری** (کلام . فارسی)

از ملا مهدی کاشانی قمی در پاسخ نصرالله بن فضل‌الله که نویسندهٔ نسخهٔ زیر بوده است .

آغاز: درافعال اختیاری عبادسه مذهب است . . .

انجام : النجم یستصغرالابصار رؤیته .

الذنب للعین لاللنجم فی الصغر

۱٤۵

ش ۴ دفتر ۱۲۷ ر-۱۳٦پ.ش۱ «شرح دیوان ابوالفرج» است .
نستعلیق نصرالله بن فضل‌الله ری دشتی قهستانی ساوه‌یی قمی . ۱۵ ذیحجهٔ ۱۲٦۵ق .
برای ملاعباس .

(۲۷۱) **افعال العباد** (کلام عربی)

ازملاجلال دوانی . م ۹۰۸ .ق.است(ذریعه ۲ : ۲٦۰)وهمراه «کلمات المحققین» در۱۳۱۵ ق.چاپ شده است . (ف.دانشگاه ۳ ؛ ۲۵۹ و۲۲٤۳) .

۱۳۰۸

ش ۷ دفتر، ٥٦ر- ٩٥ر خط احمدبن محمود بارا دیوان . وپس از آن تا ٦١ر. حاشیه های فلسفی و کلامی بنشان قرینی هست که گویا محشی شرح عقاید نسفی نیز باشد .

در ٦١ پ عبارتی ترکی بتاریخ پنجشنبه ذیقعدهٔ ١١٢٩ق. وج١-١٠٩١ق . هست. دیباچه ندارد . ش ١ «شرح آداب البحث سمرقندی» است .

آغاز نسخه : بسمله . قوله افعال العباد دائرة بحسب احتمال العقل امور . . .

أنجام : یتجلی علیه انوار التحقیق . والله ولی التوفیق .

(۲۷۲) **اقبال نامه** (تاریخ-فارسی)

در تاریخ هندوستان و بنام جهانگیر پادشاه درسال دوم جلوس او در ١١ ذیقعدهٔ ١٠١٤ ق. تألیف شده است . نام کتاب را علیقلی میرزا در پشت جلد نوشته است .

آغاز: افتاده : و خان اعظم میرزا عزیز کوکلتاش را بانواع عواطف . . . جلوس سال دوم وقایع سال اول ١١ ذیقعدهٔ ١٠١٤ ق. نیر اعظم به بیت الشرف حمل سعادت تحویل یافته . . .

أنجام :

درین خانه رفتن زتدبیر نیست که هر لحظه درقبضهٔ دیگریست

وتلك الایام . . . وقد شرعت بتألیفه اثنی و خمسین صفر المظفر وکان ذلك در رمضان المبارك ١١٠١ من الهجرة مقام سلت .

۱۵۰۸

نستعلیق هندی درسدهٔ دوازدهم ،درهند نوشته شده . عنوانها شنگرف .

مالك : اعتضاد ١٢٨٥ ق . وقف سپهسالار ١٢٩٧ ق . آغاز نسخه ناقص است.

کاغذ نخدی هندی . جلد تیماج سرخ ضربی زر کوب مقوایی .

٤٥ گ ٢٨/٥ × ١٦/٥ و ٢١ س ٩٥ × ٢٣ .

(۲۷۳) **اقبال نامه** (تاریخ . فارسی)

این کتابچه بنام شاه تهماسب نگاشته‌شده و در بارهٔ جزیرهٔ خضراءِ وغایب شدن امام‌زمان است (فهرست دانشگاه۲ : ۵۵۷ و۳ : ۱۰۹۸ وذریعه ۵ : ۱۰۶) .

آغاز: حمد وسپاس وستایش وثنای بی‌قیاس واجب الوجودی‌را ...

انجام : و شیخ علی بن فاضل گفت که من بآن جهت شریفه در رجب بوده سنهٔ ۶۹۰ .

۷۵۵۸

ش۲ دفتر ، ۳۵ پ - ۷۶ پ . نسخ سدهٔ ۱۱هم. سپس بخشی است از کتاب الغیبهٔ شیخ طوسی است (۷۸ پ - ۷۸ر.) .

مالك: محمد مؤمن بن شمس الدین محمدسپاهانی درسدهٔ یازدهم.ش۱ «رجعت» است .

(۲۷۴) **اقرب الطرق الی الله** (عرفان . عربی)

یا «الاصول العشرة».از نجم الدین کبری خیو گی.و بفارسی نیز ترجمه شده است .

(ف . دانشگاه : ۳ : ۴۱۱ و ۲۲۵۹) .

۲۸۸۷

ش۴ دفتر - ۹۳ر-۹۳ پ . این نسخه فقط تا طریق هفتم‌را در بردارد. نیمی از برگها را موریانه خورده‌است .ش۱ «درة الغواص» است .

(۲۷۵) **اقسام یاء** (دستور. ترکی)

عنوانهای« قاعده» و«شعبه »دارد وبزبان ترکی است .

آغاز: بوصحایف پرلطایفك تسویدنه داعی وباعث مضمون مکنونده مدمج. . .

انجام : آخرند . . . حرف أخیر تمامی بیانی نیله.تمام اولدی سنة (۸۰۰)احدی وسبعین وتسعمایة .

۱۰۱

ش۲ دفتر خط نستعلیق ترکی . دارای سرلوح لاژوردوزرو شنگرف. عنوانها شنگرف.
ش۱«دقایق الحقایق» است .
۱۶ گ . ۲۱ س .(سپه۲ : ۲۶۱) .

(۲۷۶) **اقلیم نامه** (فلسفه . فارسی)

جغرافیای هفت اقلیم را با نقشه‌ها توضیح داده است .

أنجام : بسمله .حمدله . . . وبعدبد آنکه شکل زمین مانند کره یست،وبیشتر را آب فرو گرفته‌است . . .

آغاز:تا آنجا که عرض پنجاه بود. والله اعلم.

۷۴۳۷

ش ۲ دفتر ۱۶ پ - ۲۱ر.
۱۲ س ۴/۵ × ۱۱ ش۱« آداب المتعلمین» است که در ص۱۷ یادشد .

(۲۷۷) **الاقناع** (پزشکی . عربی)

ازشیخ اجل فیلسوف ابوالحسن سعید بن هبة‌الله بن الحسن (حسین . ابن أبی أصعیبه) زاده درشنبه۲۳ ج۲- ۴۳۶ق . ودر گذشتهٔ یکشنبهٔ ۱۶ ع۱- ۴۹۵ ق.صاحب کتاب المغنی فی تدبیر الامراض و معرفة العلل والاعراض »درپزشکی است که کوتاه‌تر از این کتاب است . (ابن ابی اصعیبة ۱ : ۲۵۴) . و نیز او راست کتاب « خلق الانسان »[1] و مقالات «الحدود» و«المجدول» فی الطب وتلخیص النظامی. و«القرابادین ».برو کلمان ۱: ۴۸۵

۱- خلق الانسان او پنجاه باب دارد وچندباب آخر آن فلسفی وسودمنداست. نسخه یی از آن در کتابخانهٔ بادلیان هست و نسخهٔ شمارهٔ ۵۲۳ نصیری کامل و مورخ ۸۸۹ ق نوشته عبدالرحمان بن عبدالسلام صفوری شافعی میباشد .

وسوپلمان ۱ : ۸۸۸ آنرا یاد کرده ولیکن نسخه‌یی نشان نداده است . و چلبی فقط نامی از آن یاد کرده است .

۷۴۸

نسخ یکشنبه ۲۸ ع۲-۷۰۱ ق. از عثمان بن محمود بن عثمان، و با نسخهٔ مؤلف در رجب ۷۰۱ ق. مقابلت شده است . (پایان مجلد ۳) .

آغاز (در باب سوم مقالت چهارم که دارای بیست ودو باب مجلد سوم است): وینبغی ان تعلمانه لیس کماظهرت علامات الامتلاء . . .

أنجام (در باب سی ام مقالت پنجم) : اذا کثر الاختلاج فی البدن ودام فینبغی ان یتدارك بالاستفراغ .

نام کتاب فقط در پشت نسخه نوشته شده است.

کاغذ سمرقندی . جلد مقوا .

۲۴۳ گ ۱۸×۲۶ و ۲۱ س ۱۱/۵×۱۸.

(۲۷۸) **اکبر نامه** (تاریخ. فارسی)

از ابو الفضل بن مبارك ناگری. م ۱۰۱۱ ق . متخلص فیضی.

(ف. دانشگاه ۲:۵۱۷) .

۸۲۹۹

نستعلیق ۱۱ ذیقعدهٔ ۱۱۱۷ ق . پنجاه ویکمین سال اورنگ زیب. عنوانها شنگرف . هرصفحه دردوجدول ؛ بزرگ لاژورد ، کوچك شنگرف ولاژورد .

کاغذ هندی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .

۴۸۷ گ ۱۷×۲۹ و ۲۱ س ۹×۲۱ .

(۲۷۹) **الاکر المحمودیة** (ریاضی . فارسی)

فی علم المثلثات الکرویة

میرزا محمود خان منجم قمی ، پس از مدتها تحصیل درپاریس این کتابرا درمثلثات برای اعتضاد السلطنه وزیرعلوم نگاشته وبتهران فرستاد . تاریخ تألیف ونوشتن نسخه ، رمضان ۱۲۷۶ ق . درپاریس میباشد ، معلم این مؤلف در ۱۲ مه ۱۸۶۰م تقریظی بفرانسه بخط خود درپایان نسخه نوشته است .

۵۳۸

نستعلیق شکسته‌در پاریس‌در رمضان۱۲۷۶ق. درده‌روز بخط‌محمودقمی که‌شاید مؤلف کتاب باشد نوشته شده است . و تقریظ استاد مؤلف بزبان فرانسه در آخر نسخه بتاریخ ۱۲ مه . ۱۸۶ م. هست .

. کاغذفرنگی . جلدمقوایی ابری . ته‌تیماج سرخ‌صحافی‌شدهٔ پاریس.

۷۷ گ۱۴× ۲۱و۱۲س۷×۱۳.

(۲۸۰) اکسیر العارفین (عرفان. فارسی)

ازملا صدرا درچهارباب هریك چند فصل ۱ـ مکتب علوم و اقسام‌آن ۲ـ محل المعرفة ۳ـالبدایات ٤ـ الغایةالاَصلیة .وی آنرادر۱۰۳۱ق . نگاشته‌ودر۱۳۰۲ق . چاپ شده (ذریعه۲ : ۲۷۹) .

آغاز: سبحانك اللهم یامبدع العقودوالنفوس باضوائها ...

أنجام : وتحتیهم فیها سلام وآخر دعوائهم ان الحمدللهرب العالمین .

۷۵۲٤

ش۳ دفتر،٦٦ پ ـ ۱۲۸ر.ش۱«تفسیر آیةالنور»است.

(۲۸۱) الزام النواصب (کلام. عربی)

دراثبات امامت شیعی. در۱۳۰۳ق. چاپ شده‌است .

(ذریعه ۲ : ۲۸۹ـ۲۹۰وفهرست دانشگاه ۳ : ۵۲۸و ۲۱۳۸) .

۸۲٦۱

ش ۴ دفتر ،۹۰ پ ـ ۱۲٦ر . نسخ عبدبن حاجی عبدالله .

۱۹ س ۸/۵× ۱۳/۵ . ش۱«جواهرالنظام»است.

(۲۸۲) الف لیلة و لیلة (داستان . عربی)

متن عربی هزارویکشب است که‌بچاپ رسیده‌است .وترجمهٔ فارسی آن‌نیزچاپ شده‌است .

۶۶۲۶

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها،نشانها شنگرف . از اول تا داستان شب ۳۸۷ را در بردارد . و در نسخه ،بغلط ۳۷۷ نوشته شده است . پایان نسخه مطابق سطر۱۶ص۵۶۹ جلد اول .چاپ قدیم مصر(بی‌تاریخ) است

مالك : اعتضاد ۱۲۹۲ ق .وقف سپهسالار۱۲۹۷ق.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ مقوایی .

۲۵۸ گ ۲۱×۳۴ و۳۳ س ۱۲/۵×۲۴.

(۲۸۳) الالفین (کلام . عربی)

الفارق بین الصدق والمین

ازعلامهٔ حلی . م ۷۲۶ ق. که بدرخواست پسرش فخرالمحققین،در یك مقدمه ودو مقالت و خاتمه آنرا نگاشته و میخواست امامت شیعی را با دو هزار دلیل روشن سازد . و لیکن نسخه‌ها فقط یك‌هزار وچندی را دارد وآنرا فخرالمحققین مرتب کرده است . (ذریعه : ۲ : ۲۹۸) این کتاب در ۱۲۹۶ ق . چاپ شده است .

۶۳۴۲

نسخ محمد رفیع بن محمدتقی کنداری در شیراز ، در نخستین روزذی‌حجهٔ ۱۱۰۹ق . عنوانها،رقمها شنگرف . پایان ، تا(کب س) ازالف اول را دارد .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد ضربی مقوایی .

۱۸۴ گ۱۵×۲۵/۵و۲۵س ۸/۵×۱۷/۵.

(۲۸۴) الفین (کلام . عربی)

منظومه در کلام شیعی ودارای چهل « هدیة» است.ازمحمدعلی فیلسوف جدلی که باید پس ازصفویان درقزوین سروده باشد . خود اومیگوید :

تاریخه جاء لدی التدوین بالفضل فی مدینة القزوین

بان تکون التأ بالخطاب لایحسب هاء لدی الحساب

آغاز: الحمدلله الذی من اجتهد عرفه ما واجب ان یعتقد
انجام: علی رسوله السلام دائماً و آله کانوا لحق قائماً

۲۵۲۸

نسخ احمدسپاهانی درپایان محرم۱۲۳۳ق. عنوانها شنگرف. حواشی‌دارد.
مالك: محمدصادق بن حاجی محمد رضی مازندرانی در همان‌سال.
کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره .جلدتیماج مشکی‌ساده یك‌لا.
۸۲ گ ۱٤×۲۱و۱۱ س۱۱ بیت ۹×۱٤/٥.

(۲۸٥) **ألفیة** (فقه. عربی)

ازشهید اول‌محمدبن مکی.دریك مقدمه وسه فصل ویك خاتمه.درواجبات نماز است. (ذریعه۲:۲۹٦وف.دانشگاه ۳ : ۱۷۷۲).

٦٦۹

ش۳ دفتر ،۱۱٤ پ - ۱۲٥ر. نستعلیق ۱۰۸٥ ق. عنوانها شنگرف ۱٥ س . ش۱ «استخراج‌طالع‌مولود» است.

۲۵۲٥

نسخ نوشته شده . چهار برگ‌ازاول‌وپنج برگ‌ازآخرآن‌نونویس است ، درحاشیهٔ بعضی ازصفحه‌ها حاشیه‌هایی بامضای‌زین‌الدین وبی امضاءنوشته شده‌است .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج .وقف سپهسالار. (سپه۱:۳٦۱) .
٤٦ گ ۳/٥×۹/٥و۱۲ س .

٥۸۹۳

ش ۱ دفتر ،۲ پ - ۳٤ر. نستعلیق سدهٔ دوازدهم.عنوانها ،نشانها شنگرف .
حاشیهٔ ریز بانشان (ع . ل .) دارد .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج زرد ضربی‌یك‌لا.
٦۸ گ ۱۲×۱۷/٥ و۹ س ٦ ×۱۰/٥ .

٦۷۱۳

ش۱ دفتر ،۱ پ-۱۱پ . نستعلیق مصطفی‌قلی نوری درع ۲سدهٔ دوازدهم .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی یك‌لا .
۱۳٤ گ ۲۱×۱۵ و۱٤س ۱۰×۱۵ .

۷۰٤۱

ش ۲ دفتر ، ۷۰ پ - ۸۸ر . نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . حاشیه دارد .
۱۰س ۸×۱۳. ش۱ «تحبیر التیسیر» است .

۷۰٤۲

ش۹ دفتر،۱۵۰ پ. ۱۸۰ پ. نسخ‌سدهٔ دوازدهم‌عنوانها شتگرف۹ س۷/۵×۱۳.
ش۱ «منیة المرید» است.

۸۱۸۰

ش ۲ دفتر ، ۱۰ پ - ۲٦ر. نسخ ٤ - ج ۱ - ۱۰٦۸ ق .ش۱«حبل المتین» است.

۸۱۹۰

ش ۱۴ دفتر . ۱۵۰ پ - ۱۵٦ پ . ش ۱ «شرح القصیدة اللامیة» است .

۸۲۰۱

ش ۲ دفتر،۲۵ پ . نسخ علی بن عباس جیلانی بحرانی در رمضان ۱۰۳۲ ق . عنوانها شنگرف . هر صفحه ٤ سطر درشت متن است و در میان آنها حاشیه و شرح بنسخ ریز میباشد .

(۲۸٦) **الفیه** (ادب . عربی)

درده علم در هزار بیت از محب الدین محمد بن محمد بن محمود بن غازی ابن الشحنه (۷٤۹- ۸۱۵ ق) (سپه۲ : ٤۳۲) صاحب «شرح خطبهٔ قاموس» و کتب دیگر (معجم المطبوعات عربی) و«فرهنگنامه های عربی بفارسی». ودرمجموع المتون چاپ شده است.

۲۹۷۵

ش ۲ دفتر،۱٤۰ر - ۱٤۳ر. این نسخه فقط معانی و بیان و بدیع این منظومه را دارد وصد بیت است . (سپه ۲ : ٤۳۲ - ٤۳٤ و ٤۱٦)۱٤ س.ش۱ «مختصر تفتازانی» است. .

(۲۸۷) **ألفیة الشریف** (معما. فارسی)

ازسید شریف معمائی است که در۹۰۸ ق. آنرا نگاشته‌است. وی نخست یك بیت شعر سروده و سپس کتابی بدین نام در شرح آن نگاشته‌است. (ف.دانشگاه۲:۳۹۲ وذریعه ۹ : ۵۲۳) .

آغاز: آلاف حمد وسپاس واصناف شکر بی‌قیاس ، احدیرا که هزارویك نام‌با احترام ... وبعد نموده میشود که قبل‌از این‌بیان ازقلم‌شکسته زبان‌این‌نادان،یك‌بیت صورت ثبت یافته بود، ودراوهزارنام تعمیه . . . وآن‌بیت‌اینست :

ازقد وابروبدید آن ماه چهر موج آب دیده‌ام بالای مهر

تاآنجا که درتاریخ آن که ۹۰۸ ق. است گوید :

بیتی کـه یك کتـاب بـود در بیان او ...

. . . تاریخ او (طبیعت) نیزهست ای شریف

أنجام : یونس . یحبی یتیتی. اللهم زدیقینی ومن الخطاء تقینی. آمین .

۸۲۶۲

نستعلیق سدهٔ دهم . اصلاح شده ، وشاید بدست‌مؤلف‌اصلاح‌شده باشد ، زیرا که‌تغییر فراوان بدان داده شده است . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی‌سفید وسمرقندی کبود و نخدی . جلد تیاج قهوه‌یی مقوایی بر گردان دارد .

۳۲۶ ك ۲۷ × ۱۸ و ۱۶ س ۱۰ × ۱۸ .

(۱۸۸) **القاب العروض** (عروض.فارسی)

ازیوسف عروضی نیشابوری که شانزده بحررا درپنج دائره نهاده است،وپیش‌از آن دیباچه‌ای دریك صفحه دارد . نسخهٔ زیر شامل چهل وپنج اصطلاح عروضی است (سپه۲ : ۴۴۶_۴۴۷) .

۳۱۳صدر

ش ۹ دفتر. ص ۱۳۷ - ۱۳۰. ش۱ « الکافیة فی العروض والقافیة » است .

(۲۸۹) الالواح العمادیة (فلسفه . عربی)

ازشیخ اشراق سهروردی است، که برای عماد الدین ظهیر الاسلام سیدبلادارمنستان ودیاربکر قرا ارسلان بن داود بن ارتق ، ساخته است . یک مقدمه وچهارلوح دارد .

مقدمه درمعنی عالم، لوح نخست: تناهی ابعاد۲: نفس۳: اثبات واجب٤ : قضاوقدر.

(چلبی ومجلس ـ۲: ۳۹۸ ش٦۳٤ ـ ۲۱ ودیباچهٔ کربن برمطارحات) .

آغاز: الحمدلله وسلام علی عباده الذین اصطفی. عونك یا لطیف تبارك اسمك اللهم و تعالی ذکرك . . . هذا مختصر الالواح اوردت فیه جملا من اللطایف ولمعاً من الغرایب . . . ینحصر فی مقدمة واربعة الواح . . .

أنجام نسخهٔ۲۹۱۹: وارض بالجود الاعم علی العالمین منان.

انجام نسخهٔ ۸۳۵۹ : وخشعت لعزتك نفوسنا . انك انت الوهاب و الجواد علی العالمین وصلی الله . . . اجمعین .

۲۹۱۹

ش ۱٦ دفتر، ۱۲٦(ـ ۱۳۵ر: وسپس تا۱٤۰پ. پراکنده‌ها نوشته شده‌است .ش۱ « نامهٔ طوسی » است .

۸۳۵۹

ش ۴ دفتر ، ۹۵ پ ـ ۱۱٤ پ . نستعلیق مانندشمارهٔ پیشین همین دفتر . در آغاز ذیحجهٔ ۱۰٦۳ ق . عنوانها شنگرف. درین نسخه نیامده که کتاب بکسی اهداء شده باشد . ش۱ « هدایة الحکمه » است .

(۲۹۰) الهی نامه (عرفان. فارسی)

ازخواجه عبدالله انصاری (۳۹٤ـ٤۸۱ق) به‌نظم ونثر است، و در تهران ۱۳۱۹خ. بارساله‌های هشتگانهٔ او بتصحیح سلطان حسین تا بندهٔ گنابادی چاپ شده است .

آغاز:

ای ز دردت بیدلان رادردودرمان آمده　　یادتومرعاشقان رامونس جان آمده

... ای کریمی که بخشندهٔ عطایی، وای حکیمی که پوشندهٔ خطایی...

أنجام : آفتاب جمال الهی روی نماید .

۷۰۷۹

بخط شکسته نستعلیق محمدجعفر دیلمانی، برای ابو القاسم بیك در لاهیجان بسال ۱۲۳۳ق.
صفحه ها درجدول زروشنگرف . دارای سرلوح زروشنگرف و نیلی. صفحه‌ها باگل‌وبوته زرولاژورد وشنگرف آراسته‌و حاشیه سازی شده.
کاغذ فرنگی سفید ـ جلد تیماج قهوه‌یی یك لا.
۱۳ گ ۱۱/۵ × ۲۰و۱۲س۷ × ۱٤ .

(۲۹۱) **اماطة اللثام** (فقه . عربی)

عن الایات الواردة فی الصیام

مؤلف، احکام روزه را از آیتهای قرآن بیرون آورده و برای شاه صفی صفوی نگاشته است . (۱۰۳۸ـ۱۰۵۲ق) .

مؤلف ناشناس است ، و ابن یوسف در فهرست پیشین و مؤلف الذریعه هریك احتمالها داده‌اند . (سپه۱ : ۳٦۱ـ۳٦٤ و ذریعه ۲: ۳۰٤ـ۳۰۵) .
این کتابرا نگارنده‌اش بفارسی ترجمه کرده ، و نسخهٔ آن درمشهد هست (ذریعه ۲:۳۰۵) .

۲۵۳۹

پشت صفحهٔ اول یادداشت‌های زیر نوشته شده
هورساله صومیهٔ شیخ.قدوسط ،کاغذ دولت آبادی،مجدول‌مذهب، جلد تیماج برگدار طلاپوش، بتاریخ بیست وسوم‌شهرجمادی‌الاولی ۱۱۰۵ق، داخل عرض شد. مهریکه به‌سجع ذیل است درذیل این عبارات زده شده :
رسید از سلیمان به عز و شرف　　حسین از غـلامی شاه نجف
و نیز نوشته‌شده: بتاریخ شانزدهم‌شهرصفر ۱۱۱۵ق.داخل‌عرض‌شد . مهر چهارگوش که‌خط آن‌خوانانیست در زیراین‌زده شده . عبارت زیر نیز پس از آن‌عبارت نوشته شده :
« این کتاب از کتابخانهٔ آن پادشاه‌ثبت نموده ومهرخود را هم زده‌است اعتضاد السلطنه

وزیرعلوم». و نیز نوشته‌شده «کتاب اسرار صوم از شیخ حسن عبدالعال داخل کتابخانهٔ مبارك نواب مستطاب اشرف امجدوالاعتضاد السلطنه وزیرعلوم وصنایع ومعادن وتجار؛ علیقلی میرزا دام اجلاله گردید تحریراً فی شهر جمادی الثانیه سنه ۱۲۸۳ مهراعتضاد السلطنه» وچون اسم شاه صفی‌صفوی را که این کتاب درزمان پادشاهی او تألیف‌شده باطلا نوشته‌اند. ودر کتابخانهٔ سلطنتی بوده ابن‌یوسف احتمال داده است که این کتاب نسخه اصل و برای کتابخانه آن پادشاه نوشته شده بوده‌است، و دارای یك سرلوح زیبا و کوچك است.

کاغذ دولت آبادی. جلد تیماجی ضربی طلاپوش واقف سپهسالار.

۶۸ گ ۲۳×۱۳ و ۱۹ س. (سپه ۱: ۳۶۴).

(۲۹۲) امالی (حدیث. عربی)

ازابن بابویه قمی محمدبن علی صدوق رازی. م ۳۸۱ ق. که بنام «مجالس» یا «عرض المجالس» نیز خوانده‌شده‌است. نودوهشت مجلس دارد. (ف. دانشگاه ۳: ۱۱۰۵ و ذریعه ۲: ۳۱۵).

۵۳۰۸

نسخ غرهٔ محرم ۱۱۰۶ ق. عنوانها، نشانها شنگرف. نسخه کامل است.

کاغذ سپاهانی، جلد تیماج حنایی مقوایی.

۲۸۹ گ ۱۴/۵×۲۴ و ۲۰ س ۸/۵×۱۶/۵

۵۳۰۹

نسخ سلطان‌محمد حسین اردستانی. در ۱۰۹۴ ق. بانسخهٔ تصحیح شدهٔ محمد شهیر بشاه قاضی، بدست محمد کاظم ابن حسین مازندرانی درشتبه ۲۳ رجب ۱۱۰۴ ق. مقابلت و تصحیح شده است. این نسخه تنها ۹۵ مجلس دارد، و نسخه تمام شده است.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی کتاره وصالی شده است.

۲۴۷ گ ۱۵/۵×۲۶ و ۲۱ س ۸×۱۸

(۳۹۳) امالی (فلسفه. عربی)

یادداشتهای فلسفی است و تاریخ روزانه دارد، وازپنجشنبهٔ ۲۵ شوال ۱۰۱۰ ق.

درروستاهای فسای شیراز آغاز میشود. وتاریخهای پیش وپس از آن نیز در آن نیز دیده میشود مانند ۹٤٦ و۱۰۰٤و۱۰۰٦و۱۰۰۹و۱۰۱٤ق.

۲۹۱۹

ش ۱۰ دفتر، ۳۳ر - ٤٤ پ.ش۱ «نامه طوسی» است.

(۲۹٤) **الامامة** (کلام عربی)

در صفحهٔ عنوان نوشته شده ازمؤلفات ابوجعفر محمدبن جریربن رستم طبری صاحب «المسترشد» و «الایضاح» و «دلائل الامامة» است. سیزده باب در ادلهٔ امامت دوازده امام دارد.

درآغاز برخی بابها گوید. قال ابوجعفر محمدبن الجریر الطبری و دربرخی از ابوجعفر صدوق قمی روایت دارد.

آغاز: الحمدلله الذی نورقلوبنا بهدایة محمد وشرح صدورنا بولایة علی .. اما بعد فان الله سبحانه وتعالی لما ابدء العالم و ذرا الناس وبسط لهم ارزاقهم ...

أنجام: دانت علی یمین القایم تنهی وتأمر.

۸۱٤۹

ش۲ دفتر، ۲۰٦ پ - ۲٤۲ پ. نسخ سدهٔ یازدهم. خط نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر. عنوانها شنگرف. ۲۳س. ش۱ «خرایج وجرایح» است.

(۲۹۵) **امامت** (کلام. عربی)

از خواجه نصیرالدین طوسی م ٦۷۲ ق. (ذریعه ۲ : ۳۳٦) این کتاب در ۱۳۳۵خ. دریادبود هفتصدمین سال خواجه، بکوشش محمدتقی دانش پژوه چاپ شده است.

۷٤۳۷

ش۳ دفتر، ۲۳پ - ۳۸ر. ش۱ «آداب المتعلمین» است که درص ۱۷ گذشت.

(۲۹۶) **الامامة** (کلام.عربی)

این رساله دردوازده هدایه وسه دلالت ویك ختام است .

آغاز: الهدایة الاولی والاثار المتواترة والاخبار الدایرة المتظاهرة . . .

بعد الرسول سید الموالی و لینا ذوالعز و المعالی

انجام: فذابعون الله اعلی واتم حق حقایق الهدایات وتم

٦٤٩٤

ش۱ دفتر ۱ ر - ٤ ر. نسخ داود بن محمد باقر بن محمد علی جدلی در پنجشنبهٔ ۱۱ شعبان ۱۳۰۹ ق. برابر ۲۷ حوت .

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .

۲٤۲ گ ۱۷×۲۲ و ۱۵ س ۱۱/۵×۱٦.

(۲۹۷) **الامامة** (کلام.عربی)

داستان سقیفهٔ بنی‌ساعده در این رساله یاد شده است .

٥٣٦٢

ش۱ دفتر، ۳ ر-۱۱۸پ. نسخ علی بن اسماعیل درسدهٔ یازدهم .

آغاز افتاده : الاوقد ادیت الاوقد اسمعت . . . الاوقد اوضحت . .

انجام : واحدعشر شهراً وثمانیة وعشرین یوماً من مقتل عمر. فهذا آخر ماجری فی هذا الخبر. والحمد حق حمده وصلواته علی محمد وآله وسلم .

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبزیك لا .

۲۳۲ گ ۱۳/۵×۱۹/۵ و ۱۳ س ۸×۱٤ .

(۲۹۸) **امامت** (کلام . فارسی)

دراثبات امامت شیعی است، وازیوحنا نامی شناخته شده است .

آغاز: کتاب یوحنا .بسمله . حمدله . والصلاة والسلام علی محمد . . . حق تعالی ببرهان حجاب تقلید از خاطر همگنان مرفوع گرداناد . .

انجام: که من مذهب شیعه دارم وازهفتاد وسه فرقه‌اختیار کردم وبرآن بمیرم وبرآن زنده شوم وبرآن زنده باشم انشاءالله وجده العزیزه .

۲۱۶۳

ش۳ دفتر . در۸۳ پ . ش۱ «اعمال‌سه‌ماهه» است که‌درص۱۶۹ گذشت

(۲۹۹) **امامت** (کلام . فارسی)

دراثبات امامت شیعی . و بخش غدیرخم آن پنج باب و یك خاتمه دارد . درآن ازقطب راوندی وشیخ طوسی وابن‌بابویه سخنانی آورده است .

۵۳۸۹

آغاز (افتاده) : خود برسانی‌وجوب حج‌را وروانهٔ حج شوی ...

آغازباب دوم : دربیان قلیلی‌ازعظمت وجلالت عیدغدیر،وروزه داشتن آن، وبعضی از اعمال آنست.بدانکه عید غدیرروزهجدهم . . .

باب سوم درثواب روزه داشتن عید غدیر .

باب چهارم دربیان غسل روزعید غدیر .

باب پنجم فضیلت زیارت حضرت امیردراین روز .

انجام: جمیع گناهان‌ایشانرا اللهم‌اغفرلناذنوبناانك انت‌الغفورالرحیم.(تمت‌الرسالة بتوفیق الله سبحانه فی ۱۱۲۶) .

نسخ۱۱۲۶ق . عنوانها شنگرف . حاشیه منه دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .

۱۱۵ گ ۱۱/۵×۱۸ و۱۸س ۶/۵×۱۳ .

(۳۰۰) **امامیه** (رمل . فارسی)

درفالگیری ورمل، بادائره‌های آن.نام کتاب درپایان آن‌یاد شده ودرنسخهٔزیر، از امام رضا دانسته شده‌است .

فالها بنام:طاوس، کلك ، عقعق ، کرکس ، قبره، باز ، طوطی، کبوتر ، غراب ، شاهین ، غذاف ، شبپره ، ورستان ، عصفور ، کلنگ ، هدهد ، خروس ، پاشه ، چرغ ،

عقاب ، بط ، تذرو ، شترمرغ .

انجام: بمراد دل برسی بحسب دلخواه، درین انبازی سعی کن که فائدهٔ تمام دارد، تمت الرسالة المسمی بامامیه از تصنیف امام ... الرضا ابوالحسن علی بن موسی الرضا ... فی ید . . . حاجی ملک محمد نصیر در قریهٔ کاشان بتاریخ شب ٤ رمضان .

٥٧٩١

ش ٦ دفتر، ۳۱ پ - ۳۸ر. در ٤ رمضان ۱۰٤۹ق. حاج ملك محمد نصیر در کاشان .
ش ۱ «جفر جامع» است.

(۳۰۱) الامان من اخطار الاسفار والازمان (دعا . عربی)

از رضی الدین علی بن موسی بن طاوس م ٦٦٤۲ ق. دعا نویس معروف. آغاز و انجام برابر نسخهٔ دانشگاه . ف ۱ : ۱۱-۱۳ و ذریعه ۲: ۳٤۳ .

٥٦٢٧

ش ۱ دفتر ، ٦۳-۲٤۹. نسخ محمد بن هبة الله در دوشنبه ۲٦ شوال ۱۱۲٦ق . عنوانها شنگرف و پس از آن نسخهٔ چاپی کتاب محمود بن محمد تبریزی که برای محمد شاه قاجار نگاشته و در ۱۲٦٤ق. چاپ کرده است، صحافی شده.
کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج سرخ یک لا.
۲٥۰ گ ۱۰/٥ × ۱۷/٥ و ۱۷ س ٥ × ۱۲/٥ .

٥٩٧٦

ش ۲ دفتر ، ٥٦ پ - ۱٤۷ + ۱٤۹ر. + ۱٥۹ پ س ۱ «ارشاد الاذهان» است که ص ۱۰٦ گذشت .

٥٠۳٥

نسخ لطف علی اصفهانی . در ۱۰۹٤ق . عنوانها، نشانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی .
۲٤۰ گ ۱۰ × ۱۷ و ۱۱ س ٥ × ۱۰.

(۳۰۲) أمثلهٔ عرب (ادب. عربی)

مانند مقامات است . و فهرست ابواب آن بقرار زیر است .

باب ۲ـ وصایای ملك عجم.راوی حسان .

« ۳ـ حکم ملك الاتراك مع ختنه الزاهد.راوی ابوالمحاسن حسان .

« ٤ـ مباحث عالم الانسان مع العفاریت وجانی الجان .راوی ابوالمحاسن حسان.

« ٥ ـ نوادر ملك سباع وندیمیه امیر الثعالب و کبیر الضباع.

« ٦ ـ نوادر التیس المغربی والکلب الدقوقی .

« ۷ ـ ذکر القتال بین ابی الاپطال الریبال و ابن دغفل سلطان الافیال . راوی ابوالمحاسن .

باب ۸ ـ حکم الاسد الزاهد وامثال الجمل الوارد .

« ۹ ـ ذکر ملك الطیر؛العقاب والحجتین الناجتین .

« ۱۰ـ معاملة الاعداء والاصحاب .

درباب دهم راجع بمغولان ویاسایشان بحثها دارد وبآنها بد گفته .

آغاز:(افتاده):درجة العمل فیه انفسنا کمل ...

انجام:والطیر والوحش والهوام (افتاده)

۲۸۲٤

نستعلیق رجب۱۲۸، (شاید ۱۰۲۸ق) . در پایان دارد ؛ از روی نسخهٔ ناقص نوشته شده‌است .

مالك : اعتضاد السلطنه ۱۲۹۲ق . وقف سپهسالار۱۲۹۷ ق .

کاغذ فرنگی سفید.جلد تیماج سرخ مقوایی .

۲۸۲ گ ۱۱ × ۱۷/٥ و ۱٦س ٦ × ۱۲/٥ .

(۳۰۳) **أمل الامل** (رجال . عربی)

فی تراجم علماء جبل عامل

از شیخ حر عاملی محمد بن حسن م ۱۱۰٤ ق . در دو بخش است ، و بخش دوم را بنام « تذکرة المتبحرین » خوانده است . (ف. دانشگاه ۲: ٥۰٥وذریعه ۲ : ۳٥۰) .

۷۳۳۹

ش ۱ دفتر ،۲پ -۱۰۳ ر. نسخ جوادبن زین العابدین موسوی درعصر۲شنبه٤ج ۲ ۱۲٤۸ق.در دارالسلطنهٔ قزوین ، از روی نسخهٔ سید ابراهیم قزوینی پدرسید حسین که بتاریخ ۱۱۱۵ق. بوده، هردو بخش کتاب را دارد .

کاغذ فرنگی سفید.جلد تیماج حنایی یك‌لا .

۱۲۱ گ ۱٤/٥×۲۰/٥ و۲۳س ۹×۱٤ .

۷۳٤۰

هردو بخش رادارد. نسخ محمدعلی کرمانشاهی درمدرسهٔ سپهسالار کهن در۱۳۱۰ق.

کاغذ فرنگی.جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .

۲٦۰ گ ۱۱/٥×۱۸و۱٤س ۷/٥×۱٤ .

(۳۰٤) أمل المشتاقین (اخلاق .عربی)

گزیده‌ییست از« منیة المحبین» وهردو از صدرالدین پسر محمد باقر موسوی دزفولی کرمانشاهی‌است که پس‌ازباز گشت‌ازخراسان بشیراز ، آنرادرسیزده ماه که درآنجا مانده نگاشته است . دوباب که هریك چند فصل‌است دارد. ودرآن از کتاب بزرگ خود «منیة المحبین» نام برد .

آغاز: الحمدلله الذی جعل امل‌المشتاقین فی قربه ...

انجام: الی یوم الدین. قدتمت‌الرسالة ... من‌الصلوات والتحیه.

درپایان گوید تألیف درعصر یکشنبه ۱۲ صفر ۱۲۲٦ بپایان رسید . و گویا وی همان مترجم نهج‌البلاغة‌باشد که در«ذریعه٤:۱٤٥» آمده‌است.

۱۳٤۱

ش ۱ دفتر. ص۱- ۲۲۹، نستعلیق رمضانعلی بن عبدالرحیم حکاك نمارستاقی،دررجب ۱۲٤۷ق . وپس‌ازآن«مفتاح‌النجاة»است، باصفحه شمارد گر . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی .

٤۳٦ گ ۲۸/٥×۱۷و۱۹س۱۷×۱۱/٥ .

(۳۰۵) **امین الاخبار** (تاریخ . فارسی)

تاریخی است که درزمان ناصرالدین شاه قاجارساخته شده است .

۷۲۲۸

بخط شکسته نستعلیق گویاازروی‌خط مؤلف ودرشیرازدر۱۳۱٤ق. نوشته‌شده‌است. ومهر « شرف علی رضوی ۱۲۹۱» دارد .

آغاز : جلد دوم امین‌الاخبار در بیان سلاطین و اکابر فارس ، معه بعضی از ذکر خیرات ومبرات‌ایشان. بسمله . بدانکه فارس نام پسر پهلوبن سام‌بن نوح بوده ...

أنجام : درطاق قلزم‌اغماض گذاشتم .

کس نیاید بزیرسایهٔ بوم ورهماازجهان‌شودمعدوم

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .

٤۸ گ ۱۵×۲۱و۱۲س۹×۱٤ .

(۳۰۶) **الانتصار** (کلام . عربی)

از سید مرتضی علم الهدی (۳۵۵ ـ ٤۳۶ ق) سپه ۱ : ۳۶٤ ـ ۳۶۶ و ذریعه ۲ : ۳۶۰ .

۲۳۰۲

نسخ نوشته شده ، کاتب نام خود وتاریخ و عنوان مطالب کتاب را ننوشته . مشتمل بر کتاب طهارت تا آخر وصیت است .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج . وقف سپهسالار .

۲۶۲ گ۲۱×۱۱و۱۵ س سپه۱: ۳۶۶ .

(۳۰۷) **انجمن خاقان** (تاریخ شعرا . فارسی)

تذکرهٔ شاعران فارسی زبان عصرقاجار . ازمحمد فاضل‌راوی گروسی بایندری معروف به فاضلخان گروس (۱۱۹۸ـ۱۲۵۳ ق) (سپه ۲ : ٤۵۹ ومجلس ۳ : ۱٤٤ ـ وذربعه ۲ : ۳۶۵).

۲۹۵

نستعلیق ۱۲۳۶ ق . دوصفحهٔ نخستین تذهیب شده و نیز آغاز هر انجمن سرلوح زرین هست،و پیش از آن نام های آنانکه در آن انجمن نام برده میشوند در جدولهایی با شنگرف نوشته شده . و در حاشیهٔ صفحه‌ییکه شامل شرح حال و آثار سلیمان بید گلی کاشانی متخلص به«صباحی»میباشد در۱۲۸۳ق.اعتضادالسلطنه بخط خودیادداشتی نوشته؛ که آنچه صاحب این تذکره و سحاب در تاریخ خود در بارهٔ سال مرگ این مرد نوشته‌اند (سال۱۲۰۷ق.) درست نیست زیرا که وی درقصیده‌ییکه‌در خود این کتاب هم ثبت شده،فتحعلیشاه رابا تصریح بشاهی مدح نموده ، وجلوس این شاه در ۱۲۱۲ ق. بوده،و اینکه در زمان زندگی آقا محمد خان ویرا با خطاب شاهی مدح نموده دور مینماید .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج . وقف سپهسالار .
۲٦٤ گ ۳۱/۵×۲۱/۵و۱۷س .

(۳۰۸) **انجیل** (متون مذهبی . فارسی)

کتاب آسمانی مسیحیان . ترجمه بفارسی ازملا محمد باقرخاتون آبادی‌است. در دیباچه میگوید که بدستورشاه سلطان حسین ازعربی ترجمه کرده، وچون متن عربی نادرست بود بکمك کسانی که زبان اصلی‌رامیدانستندآنرااصلاح کرد.

آغاز: تعالی‌الله‌کاك‌نك‌ظرف‌تنك‌حوصله وخامهٔ‌سیه جامه . . . شاه‌سلطان‌حسین محمدبن‌اسماعیل‌حسینی‌خاتون‌آبادی . . . (و پس از چند صفحه) این کتاب انجیل مقدس پرورد گارمایسوع مسیح‌است . . .

انجام: این‌کار وکارهای بسیاردیگررا که‌اگرآنهایکان‌یکان نوشته میشد گمان میکنم که اگرعالم همه صحیفه بود، گنجایش‌آن نداشت .

۲۱۹۱

نسخ ۱۲۷(شاید ۱۲۰۷ق) ازروی‌نسخهٔ۱۱۸۰ق.نوشته شده است . عنوانها سفید مانده است .

کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب .
۱۷۳ گ ۱۲/۵×۲۱و۱۹ س ٦/۵×۱۲/۵ .

(۳۰۹) انجیل (متون مذهبی . عربی)

ترجمه‌یست بعربی ازچهارانجیل .

۲۱۹۵

نستعلیق سدهٔ یازدهم . شماره‌های أصحاح در کنارصفحه با مشکی نوشته شده‌است .
نسخه بدلها از روی نسخه‌های فرنگی دارد .
مالك : علیقلی (اعتضاد) ۱۲۸۵ ق .
کاغذ فرنگی سفید جلد تیماج مشکی یك‌لا .
۷۳ گ ۱۰/۵ × ۱٤ و۱۹س۱۳ × ۸ .

۲۱۹۸

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها نشانها شنگرف.ازروی چاپی نوشته شده .
کاغذ فرنگی .سفید آهارمهره . جلد مقوا.
۲۱۱ گ ۱۵ × ۲۳/۵و۱۹ س ۱۰ × ۱۷ .

(۳۱۰) انجیل (متون مذهبی . فارسی)

ترجمهٔ چهارانجیل (متی . مرقس ، لوقا ، یوحنا) بفارسی‌است .

۲۱۹۲

نستعلیق ۱۲۳۳ق . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ ضربی درون گل‌بوته مقوایی .
۱٤/۵ × ۲۱و۱٤س ۹ × ۱٤ .

(۳۱۱) انساب آل ابی طالب (نسب . فارسی)

نسبی است فارسی ازصاحب عمدة الطالب.نام مؤلف در صفحهٔ ۱۱ از آخر نسخهٔ زیر چنین آمده‌است : «جامع این مختصر احمدبن علی بن الحسین بن علی بن مهنا بن عنبه» و نیز میگوید : « شیخ ما العالم النسابه الشاعر الادیب فخر الدین بن علی بن

محمد بن احمد بن علی الاعرج... ». وپیش از آن نیز گوید :

« شیخ ما نقیب تاج الدین ابوعبدالله بن محمد »ودرفصل « نسل محمدبن یحیی بن محمدبن الرومیه» نیز ازخود بنام« جامع این مختصر »یاد کند ودرسر گذشت جعفر بن حسن مثنی، ازجلال الدین شاه شجاع بن محمدبن مظفر رحمه الله، وسلطان زین العابدین پسرش یاد کرده است .

آغاز: (افتاده):ابن امرؤ القیس، وبعضی گفتند بعد از امروالقیس . . . فصل بنوحدام بن عدی ابن الحارث بن مرة . . .

انجام: فصل نسل المهنا بن الحسین بن المهنا الاعرج امیر المدینه . . . (وپس ازیك صفحه) ابن محمد بن جعفر مذکور نسل دارد، و ایشانرا بنوالسیف میخوانند. والله اعلم .

نسب عربان را دراول کتاب،وسپس نسب سادات رادرعنوانهای فصل فصل، بی شماره یاد کرده است. صاحب ذریعه آنرا«تحفهٔ جمالیه » ونیز«تحفة الطالب »نامیده است .

(ذریعه ۲ : ۳۷۵ و۳:۴۲۴و۴۴۸وف. دانشگاه ۲ :۶۳۱) .

۲۷۰۱

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .

مالك : اعتضاد السلطنه ۱۲۹۶ق.وقف سپهسالار۱۲۹۷ق .

کاغذ فرنگی آهارمهره.جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .

۱۳۱ گ ۱۷×۲۲و۱۵س ۸×۱۵/۵ .

(۳۱۲) انشاء (دستور . فارسی)

یك مقدمه درچند فصل بترتیب زیر داردوسپس مقاله‌هااست .

مقدمه درشرف کتابست درچندفصل: .

فصل۱ـ آلت وزمان ومکان .

» ۲ـ علوم مفید درین صنعت .

» ۳ـ شرایط سخن .

آغاز: حمد وثنای بی‌انتها، وشکروسپاس بی‌قیاس، حضرت مبدعی را . . .

۵۵۳۵

ش۷ دفتر. ۲۱۵پ-۲۲۹ر. پایان نسخه افتاده است.

انجام (افتاده) : دشمن را خذله‌الله صالح را ایده‌الله . (درمیان مقالهٔ اول مکتوب الیه افتاده) و سپس پراکنده‌ها ازفتوحات مکیه محیی الدین است تا گ ۳۳٤ وسپس بخشهایی ازلمحات درشرح لمعات جامی میباشد. ش۱ جنك است.

(۳۱۳) الانصاف (عرفان . عربی)

فی طریق العلم باسرار الدین

ازفیض کاشانی است ودرآن مطالب عرفانی، وسر گذشت فرهنگی خود، وروشهای فیلسوفانه وعارفانه که داشته است آورد .(ف.دانشگاه ۳ :۲۱٤۱ وذریعه۲ : ۳۹۸) .

٦۵۵۱

ش۲ دفتر نستعلیق سدهٔ دوازدهم ۵۷پ-٦۳ر. وپس ز آن پراکنده‌ها است. ش۱ لوامع است

(۳۱٤) انعکاس الشعاعات وانعطافها (ریاضی . عربی)

کتابچه‌یی ازجواجهٔ طوسی م ٦۷۲ ق . دربارهٔ موضوع بالا است .

(ف . دانشگاه ۳ : ۸۳۵ و ذریعه ۲:۲۹۹ و ۱۱:۱۲۲ بعنوان انعکاسیة ـ مدرس رضوی۲۱۳) .

آغاز: بسمله . قال المولی العلامة استاد البشر... نصیر الحق والملة والدین الطوسی ؛ وقدسئل عن هذه المسئلة ؛اقول : مباحث انعکاس الشعاعات وانعطافها مبنیة علی مقدمة هی هذه ...

انجام : علی وضع خاص من ذی الشعاع . وذلك ما اردناه .

٦۹۰

ش۱۲ دفتر،۱۰۳پ-۱۰۵ر. ودنبال آن تا ۱۰٦پ .فائده‌یست ازشرح ملخص نجم الدین دبیران دربارهٔ نقطه . ش۱ «تحریر مطالع» است.

۲۷۹۹

ش ۲۳ دفتر ص ۱۶۵-۱۶۶ . ش ۱ «حدیث قدسی» است .

۷۳۹۱

ش ۴ دفتر ۱۳۰ ر - ۱۳۱ ر. شکلها شنگرف . ش ۱ «هیئت فارسی» است .

(۳۱۵) **انگشت شماری** (ریاضی . فارسی)

ازمهدی بن ابی ذر نراقی .

آغاز : حمد بی حد و ثنای بی عد، سزاوار در گاه آفرید گاریست ... اما بعد چنین گوید . . . مهدی بن ابی ذر: که چون در بسیاری از احادیث واخبار . . . اشاره بضبط بعضی اعداد بطریق عقود انگشتان شده . . .

أنجام: در کلام احدی تعرض باو نیست . والسلام علی من اتبع الهدی . تم الکلام

۶۵۵۰

ش ۳ دفتر ۱۱۳ پ - ۱۲۰ پ . باخط شمارهٔ پیشین دفتر . ش ۱ «اللمعة البهیة» است.

(۳۱۶) **الانموذج** (معانی بیان . عربی)

درعلم بلاغت ؛ معانی و بیان و بدیع، ازسید عبدالوهاب بن علی استرآبادی است . مرتب بر مقدمه وچند فن وخاتمة. میباشد. صاحب ذریعه نسخهٔ اصل را بخط مؤلف دیده است. (سپه ۲ : ۴۱۵ ذریعه ۲ : ۴۰۲ - ۴۰۳) .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی خلق الانسان علمه البیان . . . و بعد فهذا انموذج من علم البلاغة وتوابعها ، مشتمل علی مقدمة وفنون وخاتمة . . .

أنجام : وهذا دعاء للبریة شامل . ولیکن هذا آخر ما اردنا ایراده فی هذه الرسالة و قصدنا افراده فی هذه المقالة . و الحمدلله و حده و الصلاة علی من لانبی بعده محمد وآله اجمعین .

۹۶۸

ش۱۲ دفتر، ۲۰۱-۲۱۴. (سپه۲ : ٤١٦-٤١٥) .ش۱ «تهذیب الوصول» است .

(۳۱۷) **انموذج العلوم** (فلسفه . عربی)

ازجلال الدین محمددوانی.م۹۰۸ق. ده‌مسئله‌ازده‌علم‌است. (ف . دانشگاه۳:۱۵۸ وذریعه۲ : ٤٠٦) .

٤٥٠٥

ش ۱۱ دفتر، ۲۸پ-٤۳پ .ش۱«شرح زوراء» است .

(۳۱۸) **الانواء** (ستاره شناسی . عربی)

درتأثیرستارگان، ازاحمدبن فارس‌بدین عنوان :

فیه مختصرمن‌الانواء علی مذهب‌العرب وسجعهم،ومالاغنی عن معرفته من‌ذکر الفلاحة وعلم‌النجم وغیره .

آغاز: بسمله . . . قال‌احمدبن فارس:هذا کتاب‌جمعت فیه اسماء الایام‌والساعات والشهور ،ومدخل‌بعضها علی بعض . . .

انجام : والخامس والتاسع والسادس .

۲۹۲۵

ش۱۳ دفتر . ص۲۷۳ - ۲۹۰ . علی بن حسن بن محمد در ۲٦ ج ۲ - ۱۰۸۲ ق . ش ۱ « مفردات‌طبی »است .

(۳۱۹) **انوار البصائر** (اصول. عربی)

ازحسن‌بن‌محمد، شاگردآقا باقربهبهانی، که‌تا سال ۱۲۱٦ ق . در کربلابوده وسپس بکرمانشاه‌آمده و بعد باصفهان شده است،و درآنجا این کتاب را دراصول دین واصول فقه وعلوم دیگردر دوازده جلد نگاشت .جلد اول در حکمت‌الهی است که در ۱۲۲۲ ق .نگاشته‌شده‌است (ذریعه ۱۲ : ۲۷-۲۸) جلد یکم این کتاب نزد شیخ علی

مدرس تهرانی بوده‌است . مؤلف « زبدة‌الرجال » را بعنوان مقدمه برای «انوار البصائر» ساخته‌است (ذریعه ۱۲ : ۲۷_۲۸) .

۱۲۷۵

نستعلیق و نسخ، گویا از خود مؤلف باشد که در سدهٔ سیزدهم میزیسته است .
نسخهٔ زیر دردو بخش میباشد ؛ نخست علم کلام است .

آغاز علم کلام : بسمله . و به نستعلیق . الحمدلله ... فهذا هوالجزء الرابع من مقدمة کتابنا الموسوم بانوار البصائر . . . فاقول وانا ... حسن بن محمد . . . فی الامور العامة وفیه فصول . . . الفصل الاول فی الوجود وفیه اصول . . .

أنجام علم کلام : ولیکن هذا آخر ما اردنا ایراده فی هذا الکتاب ، ومن الله فصل الخطاب. والحمدلله رب العالمین وصلی . . . بحق محمد و آله .

وسپس علم اصول فقه و مباحث الفاظ میباشد .

آغاز : حمدله . . . فهذا هوالجزء الرابع من مقدمة کتابنا الموسوم بانوار البصائر فی بیان اصول الفقه . . . فاقول وانا . . . حسن بن محمد . . . لما رأیت التشاجر بین اصحابنا فی شرعیة علم اصول الفقه . . .

انجام علم اصول فقه : ولم یفد الاستثناء من المنفی اقرار وهو خلاف فهم العرف (از مبحث مخصص . بقیه افتاده ظاهراً) .

کاغذ فرنگی آبی . جلد تیماج سرخ یك‌لا ضربی .
۱۸۳ گ ۱۷/۵ × ۲۲ و ۱۶ س ۱۰/۵ × ۱۵ .

۱۳۲۶

ش ۱ دفتر ۱۰ ب - ۳۶ پ. به نیمهٔ اصل نخستین از فصل نخستین باب سوم پایان یافته است . نستعلیق سدهٔ سیزدهم .

ش ۲ دفتر ۴۰ پ - ۴۷ ر. ادلهٔ عقلیهٔ اصول فقه میباشد . بنستعلیق است ، و ناقص مانده است .

آغاز : بسمله . حمدله . سیماعلی امیرالمؤمنین ... و بعدفیقول تراب ... حسن بن محمد ان هذه وجیزة . . . فی بیان حجیة ادلة الفقه مشتملة علی مقدمات وابواب و خاتمة . . .
حسن وقبح وحجیت اجماع را دارد .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج آبی ضربی یك‌لا .
۷۵ گ ۱۵×۲۱و۱۹یا۲۰س ۱۵×۸/۵ .

۲۵٤۸

ش ۱دفتر ۱۰ پ - ۱٦ پ. نسخهٔ اصل خط مؤلف .
آغاز: بسمله.حمدله ... فهذا هوالجزء . . .من‌مقدمة کتابنا الموسوم بانوار البصائر فی بیان اصول‌الفقه.فاقول وانا . . . حسن بن محمد . . . ورتبته علی مقاصد مشتملة علی‌ابواب محتویة علی‌اصول فی فصول ...
فقط مباحث‌الفاظ‌را دارد .وپس‌از آن کتاب دعائی‌است تا گ ۵۹ پ.وسپس تقریرات اصول‌است تا پایان گ ۱۱۰.عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج آبی یك‌لا ضربی .
۱۱۰ گ ۱٤×۱۹ و۲۰س ۹×۱۵ .

۲۵٤۹

ش ۱ دفتر ۱پ - ۸ر. نسخ گویا ازخود مؤلف باشد
آغاز : الحمدلله الذی‌عرفنا نفسه‌بتنویر البصائر . . . امابعد فهذه نبذة من الاحکام جمعتها فی‌هذه الدفاتر الموسومة بانوار البصائر . . .
وپس از آن شرح ملخص چغمینی است .
کاغذ فرنگی سفید و آبی . جلدتیماج قهوه‌یی فرسوده .
۲۷ گ ۱۵/۵×۲۱و۱۹س ۹×۱۵/۵ .

٦۳٤۷

این نسخه درچهار بخش است . و همه ازحسن بن محمد نگارندهٔ أنوار بصائر است .
۱- جزء چهارم ازمقدمهٔ انوار البصائر درعلم کلام ،۲پ-۱٤۳ر.
۲- جزء چهارم ازمقدمهٔ انوار البصائر اصول فقه، ۱٤٤پ۱۷۸ر .
۳- وجیزه‌یی ازهمین مؤلف درحجیت أدلهٔ فقه . ۱۸۰پ-۱۸۷ر .
٤- تعلیقهٔ ازهمو برمعالم ۱۹۰پ-۲۱۰ر.
آغاز بخش یکم : بسمله الحمدلله رب‌العالمین . . . فهذاهوالجزء الرابع من‌مقدمة کتابنا الموسوم بانوار البصائر . . . ذکرفیه المسائل الکلامیة مشتملاعلی ابواب . . .
أنجام: ولیکن‌هذا آخرماأردنا ایراده‌فی‌هذا الکتاب ومن‌الله‌فصل الخطاب . . . بحق محمد وآله ...

آغاز بخش دوم : . . . البصائر فی بیان اصول الفقه .

انجام : او الغلط الحکم بذمته (ناقص) . ۱٤٤پ - ۱۷۸ر .

آغاز بخش سوم: بسمله. الحمدلله رب العالمین . . . فیقول. . . حسن بن محمد . . . ان هذه وجیزة حررتها . . . فی بیان حجیة ادلة الفقه، مشتملة علی مقدمات و ابواب وخاتمة . . .

أنجام : فی الشهرة دون الاجماع (ناقص) . ۱۸۰ پ -۱۸۷ ر .

آغاز بخش چهارم: بسمله. الحمدلله رب العالمین. . .فهذا تعلیقة علقتها علی معالم الاصول. . .

أنجام : واطلاق الاستعمال اطلق . ۱۹۰پ -۲۱۰ر.

نسخ و نستعلیق . نسخهٔ اصل بخط مؤلف . حاشیهٔ منه پس از آن بر گهای سفید است .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج ضربی مشکی مقوایی .

۲۳٤ گ ۱۵ × ۲۱/۵ و ۱۹ س ۹/۵ × ۱۵ .

(۳۲۰) انوار التنزیل (تفسیر عربی)

واسرار التأویل

از عبدالله ابن عمر بن علی شیرازی بیضاوی شافعی . م ٦۸۵ق .است .

این کتاب در لایپزیك در ۱۸٤٤ م. با فهرستها بکوشش فل المانی چاپ شده وسپس چندین بار ازنو بچاپ رسیده است .

در کشف الظنون سه تعلیقه ودر جلد ششم ذریعه ۲۳ حاشیه از شیعیان بر این کتاب یاد شده است .(ف.دانشگاه۱ : ۱۵) .

۲۰۸۷

نسخ سدهٔ دهم .تنها تفسیر سورهٔ بقره را دارد .بیشتر صفحه هاحواشی با امضای عصام الدین وفتح الله دارد . ونیز عباراتی از بعضی تفاسیر نوشته شده . با نسخهٔ ش ۲۹۹٤ یك دوره است. وقف سپهسالار

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج .

۹۳ گ .۲۵ × ۱۹ و ۲۰ س (سپه۱ : ۹۳)

۲۰۸۹

نسخ است . وتنهاجلداول مشتمل بر آغاز تفسیر تاصورهٔ کهف است . در بعضی ازصفحه‌ها حواشی ازشیخ زاده ، کشاف ، صحاح وجز آنها نوشته شده. پیش ازشروع بتفسیر؛ دریك صفحه اوصاف وشمائل پیغمبر را نوشته‌اند. وقف سپهسالار. شمارهٔ این نسخهٔ درسپه ۱ :۹٤ بغلط ۲۰۹۵ چاپ شده‌است .

کاغذ سمرقندی .جلدچرمی ضربی .

۲۷۰ك ۵/۲۵ × ۱۸و ۲۷ س(سپه ۱ : ۹٤).

۲۰۹۰

نسخ ۸۹۹ق.صفحهٔ آخر جلد دوم نونویس است. بر بسیاری ازصفحه‌هاحواشی بامضای سعد ، شیخ بهائی، کشاف وتفسیر، کبیر و بی امضا نوشته شده‌است .

میان جلداول ودوم یك صفحه نانوشته‌مانده‌است .

پیش ازشروع تفسیر؛مطالب متفرقه راجع بتفسیر نوشته‌اند . وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلدچرمی ضربی .

۶۲۲ك ۲۶ × و۱۶ ۲۲س .(سپه۱ : ۹۱) .

۲۰۹۱

نستعلیق بدست پیر محمد در ۱۰۹۵ ق . نوشته‌شده .

صفحهٔ اول تذهیب شده و دارای یك سرلوح است،و صفحهٔ اول سورهٔ مریم نیز زرنگاراست . آیات بشنگرف نوشته شده . حواشی متعدد و بی امضا از کشاف ، مختصر شهابی ، مدارك ، صحاح برصفحه‌ها نوشته‌شده است .

سطرها به زروزنگارجدولبندی‌شده است.وقف سپهسالار .

کاغذدولت آبادی.جلد چرمی.

۶۸۰ ك ۲۸ × ۱۸و۲۱ س(سپه ۱ : ۹۲) .

۲۰۹۲

نستعلیق سدهٔ دهم.حواشی بسیاراز عصام‌الدین وشیخ زاده و بی امضا بر صفحه ها نوشته‌شده.وپیش ازشروع بتفسیر،نام سوره‌ها را درمربعهائی نوشته‌است . صفحهٔ اول نسخه

دارای یك سر لوح زیبا . وصفحهٔ اول سورهٔ مریم تذهیب شده است. صفحه‌ها بازرجدول بندی شده است. وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد چرمی ضربی

۵۳۸ گ ۲۱ × ۱۳/۵ و ۲۵ س (سپه ۱ : ۹۳) .

۲۰۹۳

ازاول تا آخر سورهٔ کهف، به نسخ یعقوب بن ابوبکر حداد است. وازسورهٔ مریم تا آخر قرآن به نسخ محمد هاشم بن سید جعفر سیرانی در ۹۸۲ ق . نوشته شده‌است . متن آیات باشنگرف نوشته شده . صفحه ها جدول بندی بشنگرف و زنگار است . حواشی بی امضا و بامضای حسین و امضا هـای رمزی برصفحه های این نسخه نـوشته اند . بعضی از اوراق آب دیده و بعضی هم وصالی شده است. دارای یك سر لوح قدیمی است. وقف سپهسالار .

کاغذ حنایی. جلد چرمی ضربی .

۵۰۳ گ ۲۹ × ۱۸ و ۲۹ س (سپه ۱ : ۹۲)

۲۰۹۴

نسخ ۹۸۹ق . مشتمل بر تفسیر سورهٔ آل عمران تا آخر قرآنست . بر بعضی ازصفحه‌ها حاشیه‌هابی ازطیبی ومجمع وحساسی وتبیان مطالبی نوشته‌شده .

این نسخه بانسخهٔ شمارهٔ ۲۰۸۷ یك دورهٔ کامل تفسیراست . یك سر لوح دارد ، صفحه‌ها جدول بندی بشنگرف و زنگاراست . وقف سپهسالار .

کاغذ کهن . جلدچرمی .

۴۴۸ گ ۳۰ × ۲۲ ۲۵ س (سپه ۱ : ۹۲).

۲۰۹۵ مکرر

نستعلیق، از آغاز کتاب تا آخر سورهٔ بنی‌اسرائیل را دارد ، و دو برگ از آخر

افتاده است. در بیشتر صفحه‌ها حاشیه هایی از شیخ بهاءالدین و با معنای حسین خلخالی ودیگران نوشته شده .وقف سپهسالار .

کاغذدولت آبادی . جلد چرمی کهن .

۳۳۳ ك ۲۸ × ۱۹/۵ و ۲۱ س (سپه ۱: ۹٤) .

۵۱۰۷

نسخهٔ کامل . نستعلیق زلفعلی بن محمد مؤمن درآدینهٔ نیمه های صفر ۱۳۲٦ق.عنوانها شنگرف .آیه ها نسخ ، زیر خط شنگرف .

کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج زرد مقوایی ضربی .

۳٤۷ك ۳۲ × ۲۰ و ۲٤ك ۲۳ × ۱۲

۵۱۰۹

جلد نخست .تا آیت «ان‌الله‌قدبعث لکم‌طالوت ملکا». سدهٔ یازدهم . آیه‌ها نسخ‌زیر خط شنگرف .عنوانها شنگرف . حاشیهٔ بسیار بانشانهای : م . ح . ق . م. و « کشاف » و «مجمع » و «منه» و«مفردات »و«ص» دارد .

وقف حاج آقا احمد کرمانشاهی ۱۳۵٦ ق.

کاغذ سپاهانی سفید.جلد تیماج‌حنایی یك‌لا .

۸۰ گ ۱۹ × ۲٤ و۲۱ س ۱۲ × ۱۹

۵۱۱۲

ازآغاز تاآیت «لیتنی متت‌قبل هذاالیوم و کنت ...» دارد .نسخ سدهٔ دهم . آیتها شنگرف ومعرب . وقف حاج احمد کرمانشاهی ۱۳۵٦ ق.

کاغذ سمرقندی سفید . جلد تیماج زرد ضربی زرکوب .

٤۳۱ گ.

۵۱۵۳

از سورهٔ مریم تاپایان قرآن . نسخ اویس ابن عمر بن جمال‌الدین درروز آدینه ۲۲ ج ۲-۸۹۲ ق.

کاغذسمرقندنخودی کهن بتازگی مهره زده شده نومی نماید . جلد تیماج مشکی مقوایی‌فرسوده.

۲۲۸ گ۱۷×۲٤/۵ و۲۳س۱۰/۵×۱۷.

۵۲٤۰

ازسورهٔ مؤمنون تاسبأ . نسخ . آیتها معرب ودرشت‌تر وزیرخط شنگرف . درسدهٔ دوازدهم . حاشیه دارد .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد ضربی یك‌لا.

۱۳۸ گ ۱٤×۲۱ و۱٦ س ۹×۱۵،۰.

۸۱۲۳

نیمهٔ نخست . نسخ سدهٔ یازدهم . آیتها زیرخط شنگرف، عنوانها شنگرف . حاشیه های لغوی دارد .

کاغذ سپاهانی نخدی .

٤۰٦ گ ۵/ ۱۸×۲۵ و۲۱ س ۵/ ۱۷×۱۱.

۸۱۲٤

نیمهٔ دوم کتاب. نسخ هندی. عنوانهادرشت وشنگرف. آیتهازیرخط شنگرف حاشیه‌ها بنشان (خلخالی) و(کشاف) دارد .

کاغذ هندی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی . بر گردان‌دارد .

۳۹۷ گ ۲۰×۳۲ و۲۰س ۱۳ ×۲۲.

۸٤۰۵

از آغاز تاسورهٔ اعراف. نسخ سدهٔ یازدهم. آخرافتاده. عنوانها، نشانها شنگرف . آیتها

زیر خط شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج زرد ضربی مقوایی .
۲۰۷ گ ۱۷/۵ × ۲۵ و ۱۹ س ۱۱ × ۱۷/۵

(۳۲۱) **الانوار الجلالیة** (کلام . عربی)

فی شرح الفصول النصیریة

گزارشی است از شیخ مقداد سیوری حلی بر ترجمهٔ رکن الدین محمد گرگانی استرآبادی از فصول فارسی خواجهٔ طوسی (ف. دانشگاه ۳ : ۵۳۹ و ۲۱۴۳ وذریعه ۲ : ۴۲۳ و أحوال خواجهٔ طوسی از مدرس رضوی و دیباچهٔ فصول خواجه چاپ دانشگاه در یادبود هفتصدمین سال او) .

۱۲۶۶

نسخ حسن حسینی در نجف در ۱۲۱۷ ق، ۴۰ پ - ۶۱ ر. و پیش از آن مطالب پراکنده است
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سبز مقوایی ضربی .
۶۱ گ ۱۴ × ۲۱ و ۲۰ س ۱۴ + ۸

(۳۲۲) **أنوار جلیه** (حدیث. فارسی)

در کشف حقایق اسرار علویة

بنام فتحعلیشاه، بدستور نواب علیشاه در کشف غوامض احادیث شیعی نگاشته شده است. در دیباچه نام شاه و کتاب هست .

آغاز: جل جلالك وتعالی شانك اللهم تفردت ...

۵۶۲۸

نسخ سدهٔ سیزدهم پایان افتاده : اشاره مینمائیم ومیگوئیم .
کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .
۴۸ گ ۱۶/۵ × ۲۱/۵ و ۲۳ س ۸ × ۱۵،

(۳۲۳) **أنوار الحکمة** (فلسفه . عربی)

از فیض‌کاشانی . م ۱۰۹۱ ق . که آنرا از «علم‌الیقین» گزین نموده‌است .

آغاز: مانند نسخهٔ دانشگاه . ف ۳ : ۱۵۹ وذریعه ۲ : ۴۲۵.

انجام :فاذاکان یوم‌القیامة اکملها بهذه‌الرحمة‌مائة‌هذا آخر الکلام‌فی کتاب‌العلم بالیوم الآخرمن کتاب « انوارالحکمة » و به تم‌الکلام بکتبه‌الأربعة وختم‌و کمل . والحمدلله اولاً وآخراً وظاهرا وباطنا .

۶۳۴۸

نسخ بی‌نقطه در پنجشنبهٔ ج ۱ - ۱۱۳۱ ق . عنوانها شنگرف . حاشیه (منه ره) و(مصلح) دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی ضربی .

۱۷۶ گ ۱۵ × ۲۰و۱۴ س ۹ × ۱۳/۵

(۳۲۴) **أنوار الحکمة** (عرفان . عربی)

بدون ترتیب در اخلاق وعرفان شیعی مانند کتب‌ملا رفیعا .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی خلق ارواح الأحباب من‌نور تجلیات لطفه وجماله . . . رباعی :

آنجا که کمال کبریای توبود عالم نمی ازعطا وجودتوبود (کذا)

... الهی بعزت آنها که رخش‌همت درساحت میدان استراحت تاخته‌اند...سعدی فرماید . . .

۵۳۱۱

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . آیتها نسخ و کاهی‌معرب . پایان افتاده

أنجام: بی دغدغه ازجملهٔ رستگاران خواهدبود، که قال النبی مثل اهل بیتی. . ومن تخلف عنها ... (افتاده).

کاغذ سپاهانی جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۲۵۸ گ ۲۳×۱۹ و۱۴ س ۱۶×۱۷

(۳۲۵) **أنوارالربیع** (بدیع. فارسی)

فی انواع البدیع

از سیدعلیخان کبیر. م ۱۱۲۱ ق. (ذریعه ۲ :۴۲۶ و سپه ۲ : ۴۰۲).

۳۲۴۸

نسخ عبدالله خونساری که بخواستهٔ یکی از بزرگان، که اوراسمی امام کاظم معرفی نموده در ۱۲۴۴ق. نوشته، درهمین سال محمد کاظم بروجردی بر کنار برگ دوم تملك خودرا یادداشت کرده است. عناوین شنگرف نگاشته شده و برگ آخر وصالی گردیده است.

کاغذفرنگی. جلد میشن ضربی میناشده. وقف سپهسالار.

۴۲۰ گ ۳۰× ۱۹ و۲۵ س. سپه ۲ : ۴۰۲

(۳۲۶) **أنوارالرشادللامة** (کلام. عربی)

وازالة الکربة والغمة

شرحی است بر منظومه یی بنام «مصباح الحکم» از محمد باقربن قربان علی مازندرانی. در دیباچه ازمهاجرت خویش ازشهرخودیاد کرده است. وازسالهای ۱۲۳۷ق. و ۱۲۴۵ق. و۱۲۴۶ق. وطاعون ۱۲۴۷ ق. یاد کند. اومیگوید عهد کردم تا کتابی در مناقب امامان نویسم، وچون پایان یافت بدین نامش خواندم. در حاشیهٔ آن از چند وبا یاد کرده است. و گوید: درسه ماه ازسال ۱۲۴۷ق. این شرح را بر آن نوشته است.

آغاز متن: من اتبغی تکمیل ماقد حاوله حمداله الخلق بعد البسملة

سمیت هذا النظم مصباح الحکم لانه یزیل آثار الظلم

أنجام متن :

سالت من توفیق رزاق الامم تاریخ اتمامی لمصباح الحکم...

حتی الهمت حین ختمه یاذاالحکم قل رسادة مفاتیح النعم . . .

و ما بدی الحمام فی الاغصان و طارت الاطیار فی البستان

و غرر الهزار فی الربیع و صاحب الدیوك فی الصدیع .

آغاز شرح : بسمله . وبه ثقتی . نحمدك یا من افاض علینا سجال التوفیق والتحقیق وارفدنا انوار الرشاد ومراشد العرفان والتوفیق . . .

انجام شرح : مادام الابرار فی نعیم والفجار فی جحیم. نقل من المسودة الی البیاض محمدباقر بن قربانعلی المازندرانی فی ایام النیروز، اوائل شهر ذی القعدة الحرام سنة ۱۲٤۸ مؤلفه فی دار الخلافة طهران صانها الله عن بوائق الزمان .

۱۱۰۲

نسخ . عنوانها شنگرف، در متن وحاشیه . نشانها شنگرف. حاشیه‌های (منه) بنستعلیق . متن شنگرف با نشان (ص) و شرح سیاه با نشان (ش) شناخته شده است . در کتابخانهٔ فتحعلیشاه بوده وتاریخ ۱۲٦۱ق . نیز دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.

۱۲۳ گ ۱۰×۱٦ و ۸ س ٦×۱۲.

(۳۲۷) **انوار سلیمانی** (کلام . فارسی)

ازعباس مولوی که بسال ۱۰۹۷ ق. تا ۱۱۰۱ق . بنام شاه سلیمان در شصت ودو فصل نگاشته، واحتجاجات معصومان (پیامبر وامامان) را در آن آورده است. (سپه ۱:۲۰۷).

۱۸۱۸

در ۱۱۰۲ ق . بنسخ خوب ابن مولانا یحیی حبیب‌الله همدانی نوشته شده . دارای یك سرلوح خوب، دوصفحهٔ اول. تذهیب شده. کتاب در آب افتاده ولی خطوط آن سالم‌مانده بعضی از اوراق را وصالی کرده‌اند، گویا اولین نسخه باشد که پاکنویس شده ، و شاید

همان نسخه باشد که برای کتابخانهٔ شاه سلیمان نوشته بوده‌اند، پشت نخستین برگ نوشته شده «کتاب انوار سلیمانی جزو کتب مرحمت‌پناه میرزا نصیر وزیر طاب ثراه بکمترین محمدهاشم بن . . . انتقال یافت رجب ۱۲٤۷» و نیز پشت همان برگ نوشته شده که این کتاب در ۱۲۹۵ق. جزو کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه وزیر علوم و معادن گردید. مجدول بطلاوسرخی وزرنگار.

کاغذسمرقندی. جلد تیماج . وقف سپهسالار .

۲۹۰ گ ۳۲×۱۹ و ۲۳ س . (سپه ۱: ۲۰۷-۲۰۹).

(۳۲۸) انوار سهیلی (اخلاق. فارسی)

ترجمه‌ییست ازکلیله ودمنهٔ عربی بفارسی، وتحریریست ازکلیله ودمنهٔ بهرامشاهی ، که حسین بن علی واعظ کاشفی بیهقی . م ۹۱۰ ق . بنام امیر احمد سهیلی نگاشته است (ذریعه ۲ : ٤۳۰) این کتاب درلندن وتهران چاپ شده‌است

۱۳۳۸

نستعلیق آدینهٔ ۱۸ ج ۲-۱۲۱۷ق. ص ۱ و ۲ بازرحاشیه‌سازی شده. سرلوح زرین دارد . صفحه‌های از آغاز نسخه پاره شده . دوجدول دارد ۱- زر ۲- زرولاژورد .

کاغذ سپاهانی سفید . جلدتیماج مشکی سوخت مقوایی یك‌طرف سائیده شده است . درون تیماج سرخ سوخت زرکوب .

۲۹۵ گ ۲۰×۳۲ و ۱۹ س ۱۱×۱۹ .

٦۷۳۲

نستعلیق ۱۲۲۷ق. عنوانها، نشانها شنگرف . ناقص .

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .

۳۰٦ گ ۲۲×۱٦ و ۱۵ س ۹×۱٤ .

٦۷۳۳

نستعلیق آدینهٔ ۲٤- ذیحجهٔ ۱۲٤۰ق .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

۱۷۹ گ ۱۹×۲٦ و ۲۰ س ۱۱×۲۰ .

۶۷۳۴

نستعلیق ۱۲۲۸ق . عنوانها، نشانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .
۲۱۷ گ ۲۰×۲۹ و ۱۷ س ۱۲×۲۰ .

۶۷۳۵

نستعلیق محمدباقر بن حاجی لطف‌علیخان ترکمان ملایری درزمان ایالت محمدحسین خان قاجار ۱- محرم ۱۲۰۵ق. کاتب مینویسد: که «این والی درهرهفته یك صدتومان بعنوان بی‌حساب میگرفت، واین احقردر تهران برای یك دینار معطل بود ».
آغاز افتاده است .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۲۸۹ گ ۱۸×۳۰ و ۱۸ س ۱۱×۲۳ .

(۳۲۹) **الانوار** (فقه . عربی)

لاعمال الابرار

ازجمال‌الدین یوسف‌بن ابراهیم اردبیلی شافعی صاحب طبقات الشافعیة . م ۷۷۶ یا ۷۷۹ ق. درفقه شافعی . (ف دانشگاه : ۳ : ۱۸۲۵ وسپه ۱ : ۳۶۶) .

۲۳۸۰

از کتاب صلح تا آخر کتاب، ۵۶ کتاب است نویسنده ابوالفضل بن عبدالله بن یحیی بن موید ابی سعیدی خاورانی در ۹۰۱ق. وعبارت آخر را طوری نوشته که میرساند کاتب مؤلف است ولی خلاف آن واضح است. یادداشتها ومهرهایی پشت صفحهٔ اول و بر صفحهٔ آخر هست ویکی ازمهرها را محو کرده‌اند ، در حاشیهٔ صفحهٔ اول اعتضاد السلطنه این کتاب را بنام جلد دوم انوارشافعی معرفی، وسپهسالار نیز بهمین نام آنرا وقف کرده است، ولی کاتب پس از پایان کتاب نوشته: وقع الفراغ من تحریر کتاب الانوار لاعمال الابرار ...
کاغذ سمرقندی . جلد چرمی . واقف سپهسالار .
۳۸۰ گ ۲۵×۱۷/۵ و ۲۰ س . (سپه ۱ : ۳۶۸) .

(۳۳۰) **الانوار النعمانیه** (اخلاق . عربی)

فی معرفة النشأة الانسانیة

ازسیدنعمة‌الله‌جزائری(۱۰۵۰-۱۱۱۲ق)است‌وآنرادرسه‌باب‌در۱۰۸۹ق. پس از نگارش‌شرح استبصار و تهذیب تألیف کرده است . ودر۱۳۱۲ق.چاپ شده است . شیخ محمد تقی اصفهانی آنرا بفارسی ترجمه کرده است . و آن نیز چاپ شده است . (ذریعه۲ : ٤٤٦) .

٤۳ صدر

جزء نخستین کتاب‌است.وبرابراست‌باچ. سنگی ۱۳۱۹ق.ص۱-۳۰٤. نسخ۱۲۲۵ق. عنوانها نشانها شنگرف .وقف محمد شفیع .

کاغذ فرنی سفگیدآهارمهره . جلد تیماج سبزمقوایی .

۳۱۲ گ۲۱×۳۰/۵ و۲٤س۱۳×۲۲ .

(۳۳۱) **انیس‌الابرار** (اخلاق.فارسی)

ازملاعبدالحسین اضعف یزدی درسه مجلد .

آغاز: بسمله. حمدله . . . امابعد.چنین گوید. . .ابن‌علی‌یزدی؛عبدالحسین.. که این رساله‌ییست در بیان مواعظ وحکایات . . .

۲۹۳۷

جلد دوم کتاب است . نسخ بخط مؤلف نسخه اصل‌مسوده است،وآنرا در۱۲۳۲ق. نوشته‌است . عنوانهاشنگرف .

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج‌آبی مقوایی ضربی.

۱۸۱ گ ۲۲×۱۷و۱٦س۱۳×۹/۵.

(۳۳۲) **انیس التجار** (فقه . فارسی)

دربازرگانی‌واحکام مذهبی‌آن . ازملامحمد مهدی‌ابن‌ابی‌ذر نراقی. م۱۲۰۹ق .

در۷ باب است ودر۱۳۱۷ ق . باحاشیهٔ سیدکاظم و در۱۳۴۹ق. با حاشیهٔ شیخ‌عبدالکریم یزدی‌چاپ شده‌است . (سپه۱: ۳٦۸ وذریعه۲ :٤٥۳) .

۲٥٤٦

نستعلیق‌محمد اسماعیل‌بن محمد ابراهیم شیرازی برای حاج غلامحسین کازرونی‌در ۱۲٤٥ ق . و مشتمل برتمام‌کتاب است .

کاغذ فرنگی‌آهارمهره . جلد روغنی.وسط دوترنج . وقف سپهسالار .

۱٦۰ گ۲۱×۱٥و۱٥س (سپه۱: ۳٦۹) .

(۳۳۳) انیس الخوانین (اخلاق . فارسی)

جنگی است درطلسم ودعا وسحر ونجوم وادب . نگارش‌آقابابا همدانی محسن درپنج باب : ۱ـ شرافت انسان ۲ـ شرافت علم ۳ـ احتیاج بوجود سلاطین و خوانین ٤ـ خواص‌اشیاء ٥ـ معانی اسماءِ حسنی . کتاب بنام و بدستور غلامحسین خان سپهدار نگاشته شده‌است .

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی خلق‌الانسان من الماء و الطین . . . اجناس جواهر کلمات‌طیبهٔ حمدوسپاس . . .

أنجام : سعادت شعارایشان گردد .

۲۹۳٥

نستعلیق‌سدهٔ‌دوازدهم . عنوانها،نشانهاشنگرف . صفحه‌ها دردوجدول۱زروشنگرف ۲ زرو لاژورد . یك سرلوح زرولاژورد وشنگرف درآغاز . میان سطرها دو صفحهٔ اول زرافشان .

کاغذ فرنگی . جلد روغنی گل وبوته، درون روغنی ساده سرخ .

۱۸۱ گ ۲٥×۱۳/٥ و۱٤س۷/٥×۱٥.

(۳۳٤) انیس الارواح (موسیقی . فارسی)

درموسیقی بنام شاه عباس صفوی دریك مطلع و سه مقصد و یك خاتمه نگاشته شده است . در دیباچه برای براعت استهلال اصطلاحات موسیقی را بکار برده است .

نسخهٔ زیر فقط دیباچهٔ کتاب را در بردارد که بندهای جدا جدا است و منشآت ادبی و شعرمنثوراست وهیچ ربطی بموسیقی ندارد .

آغاز :

بلبل زشاخ سرو بگل بانگ پهلوی میگفت دوش درس مقامات معنوی

. . . آشفتگان قلندرنامهٔ ابدال وشوریدگان صوفیانه حال که مقام شناسان را است ، بازار عرفان ....

أنجام :

و گرسدباب حکمت پیش نادان بخوانی آیدش بازیچه در گوش

۷۴۹۳

ش ۱ دفتر . ۱پ - ۳۶ پ . نستعلیق سدهٔ یازدهم .
کاغذ سپاهانی. جلد مقوا. ش۲ « نورالهدایه» است .
۴۵ گ۱۲ × ۱۸/۵و۱۲ س ۱۴ × ۸ .

(۳۳۵) انیس الصالحین (دعا . فارسی)

از معز الدین محمدبن ابوالحسن موسوی مشهدی ، در چهار فصل ۱ـ تعقیبات ۲ـ اعمال هفته ۳ـ اعمال ایام متبر که۴ـ حرز های امامان. ۴-در ۱۰۱۷ ق. نگاشته شده است . (ذریعه۲ : ۴۵۸) .

۵۶۲۹

نسخ شیخ محمودبن علی اکبردرصفر۱۰۷۶ق . عنوانها شنگرف .
آغاز(یك‌صفحه افتاده) :
ودعا محض . . . که تراب عتبةالرضا معزالدین محمد بن ابی‌الحسن الموسوی جمع نموده برچهارفصل، ومسمی بانیس‌الصالحین گردانید . فصل‌اول تعقیبات . . .
وازپایان نیزچند برگ ازفصل احرازافتاده‌است .
کاغذ سپاهانی سفید، آب دیده . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی فرسوده .
۲۲۰ گ۱۳ × ۲۱و ۱۴س ۸ × ۱۵ .

(۳۳۶) **انیس العابدین** (دعا . فارسی)

گویا از آقا محمد طبیب است. یك مقدمه وده باب دارد.

۲۱۶۵

نسخ احمد بن فتح‌الله تمیمی در ۹۸۳ ق . بعضی از برگهای اوائل و اواسط افتاده بوده نویسانده‌اند ، برگ آخر و بعضی اوراق هم وصالی شده. وجز صفحهٔ آخر ، سطرهای ازمیان رفته را نوشته‌اند. . . مجدول بشنگرف وزنگار .

جلد چرمی مشکی. کاغذ حنایی . وقف سپهسالار .

۲۹۶ گ ۲۵×۱۶ و ۲۵ س (سپه ۱:۱٤) .

(۳۳۷) **انیس العشاق** (ادب . فارسی)

ازشرف الدین حسن بن محمد رامی تبریزی. م ۷۹۵ ق. در بیست باب در اوصاف اندام انسان است . (جلبی ۱:۱۶۹ مشار. ص ۱۷٦). در پاریس و هندهمراه «عجایب المخلوقات» وتهران ۱۳۲۵ چاپ شده است .

۱٤۳

ش ۴ دفتر ۵۸-٦۰ درمتن وحاشیه نوشته شده‌است .ش ۱ «جنگ» است .

۳۸۱

ش ۲ دفتر (سپه : ۲ : ٦۳٤) .

در ٤٦ برگ .ش ۱ «دیوان ظهیر فاریابی » است .

٤٦ گ ۱۳×۲۲ و ۹ س ۷×۱۳ .

(۳۳۸) **انیس المجالس** (طبیعی. فارسی)

ازعطاءالله بن محمد حسینی است . دریك مقدمه وسه باب است :

مقدمه : تاریخ تنباکووچای وقهوه .

باب۱ : درتنباکو ، درسه فصل .

باب۲ : درچای، درسه فصل.

باب۳ : درقهوه ، دردوفصل .

آغاز: سپاس‌خالقی راکه بقدرت کامله ابـداع جواهرعقلیة مجردنموده . . .

أنجام : درهمهٔ امورمذکورمناسب است . والله‌اعلم (تمت۱۲صفر ۱۱٤۲) .

۷۵۳۸

ش ۱ دفتر ۱ر - ۳۵ر. نسخ۱۲صفر۱۱٤۲ ق . عنوانهاشنگرف .
کاغذ فرنگی . جلدتیماج مشکی یك‌لا فرسوده .
۱۰۳ گ۱۲×۱۸و۲۱س۸×۱٤.

(۳۳۹) **انیس المسافر** (جنگ . عربی)

کشکولی است ازشیخ یوسف‌بن احمد بحرینی .م ۱۱۸۱ ق. در۱۲۹۱ ق. در بمبئی چاپ شده است . تمام اجازهٔ ابوغالب زراری بفرزندانش،واندکی ازحرف الف «ریاض‌العلما» نیزدرآن چاپ شده است . (ذریعه۲ : ٤٦۵) .

۲۹۱۵

نسخ ناقص . دوجزء را دریك مجلد نهاده . عنوانها شنگرف ،
کاغذ فرنگی جلد تیماج مقوایی کهن .
٤۰۰ گ۱۹×۳۰/۵و۲۵س۱۲×۲۳ .

(۳٤۰) **انیس الموحدین** (کلام.فارسی)

در اصول دین از مهدی بن ابوذر نراقی .م ۱۲۰۹ ق . در پنج باب در۱۲۷۱ ق. جداگانه و در۱۳۲۵ ق. همراه «کنزالرموز»چاپ شده است . و آنرا عبدالرسول جواهری بعربی‌ترجمه کرده‌است . (ذریعه۲ :٤٦۷) و (مشار) .

۱۸۳۹

ش ۲ دفتر، ٦٧ پ ـ ۱۸۰ر. نستعلیق محمدزمان بن مؤمن بیك شمیرانی . برای سید محسن در ۱۸ رجب ۱۲۵۸ ق . در پایان نسخه «جدول چهارده معصوم» را دارد . ش ۱ «ترجمهٔ اعتقادات» است .

٦۳٤۹

نستعلیق ۲۷ رمضان ۱۲۷ . شاید ۱۲۰۷ ق .
کاغذ فرنگی . جلد مقوا .
۳۲ گ ۱۷/۵ × ۲۲ و ۲۲ س ۱٤ × ۱۸ .

٦۳۵۱

ش ۱ دفتر ، ۱ پ ـ ۱۲٤ر. نسخ رشید احمد بن زین العابدین در ۱۲۵۷ ق. عنوانها و نشانها شنگرف.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد .
۱۵۰ گ ۱۰/۵ × ۱۵/۵ و ۱٤ س ۵/۵ × ۱۰/۵ .

(۳٤۱) انیس الواعظین (اخلاق. فارسی)

در پنج فصل ۱ـ احوال روزمر گ ۲ـ نشانهای خرابی دنیا ۳ـ صفت قیامت. ٤ـ (در نسخهٔ زیر نیست). ۵ـ صفت بهشت .

نام کتاب در دیباچه هست. و گوید در ربیع یکم ۱۰۲٦ ق. در کرمانشاه آنرا نوشته ام.

آغاز: بسمله . حمدله . . . و بعد . . . چندیست از کلام الهی و اخبار حضرت رسالت پناهی و قصص اکابر دین . . .

أنجام: سرمست ساز از کرم خویش یا علی.

۵۷۸٦

ش ۱ دفتر، ۱ پ ـ ۷٦ر. نستعلیق . گویا خط مؤلف باشد . سدهٔ دوازدهم یا یازدهم عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .
۱۲۷ ک ۱۰ × ۱۵ و ۹ س ۷/۵ × ۱۱ .

(۳٤۲) **انیس الوحدة** (ادب . عربی)

وجلیس الخلوة

از محمود بن محمود بن علی حسینی گلستانه‌کاشانی،نیای علاء گلستانه شارح نهج‌البلاغه به‌روش «ربیع الابرار» زمخشری دربیست باب‌نگاشته شده‌است.اشعاری‌از مؤلف در کتاب هست .(کشف‌الظنون وذریعه۲:٤٦۹) .

آغاز: الحمدلله علی نعمائه و الصلاة علی خیرانبیائه . . مؤلفه . . . محمود بن محمودبن علی الحسنی المنسوب الی گلستانه یرجوا من ...

أنجام :واحشرنا فی زمرة محمد ... وذویه یوم یفرالمرؤمن أخیه‌وامه و ابیه .

۲۹۱٦

ش۱۰ دفتر، ۲٤۷پ ـ ۳۷٦ . میان۳۳۲و۳۳۳افتاد گی دارد .ش۱«جنگ»است .

(۳٤۳) **أوزان** (وزن‌شناسی.فارسی)

فصلی‌است دربارهٔ اوزان ومقادیر.

آغاز: فصل دراوزان وآن مشتمل‌است برسه فصل . . .

فصل اول دراوزان صغار . . .

فصل۲ـاوزان کبار. . .

فصل۳ـتحویل اوزان . . .

أنجام : وآن چهار دانگ و نیم درهم است . قدتمت‌التشخیصات . . . فی بندر جده علیها السلام ... (فی‌شهرربیع‌الاول ۱۲٤٦) .

۲۸۷٤

ش۳دفتر،۱۰۲ـ۱۰۳پ . نستعلیق .ش۱«مظهرالخفیات»است .

(۳٤٤) **أوزان** (وزن‌شناسی.فارسی)

رساله‌ییست دراوزان ومقادیرشرعی .

آغاز: بسمله. حمدله. اما بعد؛ این رساله‌ییست دربیان اوزان شرعیه. بدانکه علمارحمةالله علیهم اوزان شرعیه؛ مثقال ودرهم‌وغیرآنرا . . .

أنجام : و بحساب شیخ‌محمد شصت وسه تومان‌است. تمت الرسالة فی الاوزان الشرعیة و الحمدلله ...وآله.

٦٤٦٥

ش۲ دفتر۹۹-۱۰۰پ. نسخ سدهٔ سیزدهم،مانند شمارهٔ پیشین‌همین‌دفتر.ش۱« سرمایهٔ ایمان» است .

(۳٤٥) الاوزان والمقاییس (وزن شناسی. عربی)

ازمحمد باقرمجلسی ونخستین تألیف او است و در ع۱-۱۰٦۳ق . آنرا بانجام رسانده است ، أو میگوید این مسائل‌را از« روضة‌المتقین » پدرم میآورم . (فیض قدسی ص ۹) .

آغاز: الحمدلله‌الذی ارتفع‌عن‌مطارح‌الافهام‌فلاتوزن‌صفات عظمتدبمیزان‌العقول فیقول . . . ابن محمدتقی محمد باقر . . .

أنجام: معادن الحکمة والشرف و النسب والنبالة . (وقدتمت‌فی‌ربیع الاول من ۱۰٦۳ ق . من‌الهجرة ... وآله) .

۸۱۹۰

ش ۱۸ دفتر، ۱۹٤ر. ۲۰۰ پ . با همان خط شمارهٔ پیشین دفتر۱۰۹۹ق.ش۱«شرح القصیدة اللامیة » است .

۷۰۲٥

ش ۳ دفتر،۲۳پ -۳۲ر. نستعلیق‌در٤شنبه۸شوال۱۰خریف۱۱٦۱ق. آغازشده‌است این‌نسخه تاریخ‌تألیف۱۰٦۳ق نیزدارد . ش ۱ « مناقب الفضلاء»است .

٦۲۸۲

ش۲ دفتر، ٤۲پ -٤۹ پ . نسخ سدهٔ سیزدهم .
انجام : کالقطرة‌والکر . ثم انی(افتاده). ش ۱ « مقدمهٔ واجب»است ،

(۳٤٦) أوصاف الاشراف (عرفان . فارسی)

از خواجهٔ طوسی که در شش باب است وبارها بچاپ رسیده است (ذریعه ۲ : ٤۷۷)و(مشار).

۲۷۹۹

ش۴۳ دفتر،٤٥۱-٤٦٦. نستعلیق ج۱- ۱۰۷۵ق . ش۱ «حدیث قدسی» است .

۲۹٤۳

ش۱ دفتر،۲پ -۱۸پ.از آغاز تا فصل ۱ باب پنجم . انجام ناقص. نستعلیق سدهٔ یازدهم کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج حنایی ضربی یك لا.
۱۷۳ گ ۱۸×۱۰ و ۱۹س٦×۱۲/٥ .

۲۹٤٤

ش۱ دفتر۲ر - ۲۳ر. نستعلیق . عربیها بنسخ . در ربیع دوم۱۰۸۷ ق . نام نویسندهٔ پاك شده است . آغاز افتاده .
کاغذ سپاهانی نخدی جلد مقوا .
۱۰۷ گ۱٦×۲۲ و ۱٥س۹×۱٦.

٥۸۳۸

ش۳ دفتر(۱٤پر. ۳۰ر. بنسخ شمارهٔ پیشین این دفتر. ش۱« جنگ » است .

(۳٤۷) اوصاف الاوباش (هزل انتقادی . فارسی)

از رفیعای نقاش سپاهانی ، در آن بروش «اخلاق الاشراف» عبید زاکانی ساخته‌شده‌است .

آغاز: روزی‌ازروزها اوباش قلاش . . .

أنجام : یك وقتی درمحلهٔ ما آلوانجیر آب میکرد .

۲۹۱۳

ش۱۱ دفتر. ص۲۶۵-۲۶۶ . ش ۱ «دعا» است .

(۳۴۸) **أوضح المسالك** (نحو . عربی)

الی الفیة ابن مالك

یا « التوضیح » در شرح خلاصه الفیه ابن مالك . از ابن هشام نحوی انصاری عبدالله‌بن هشام (۷۰۸-۷۶۱ق) میباشد.(سپه۲: ۳۰۶-۳۰۸) .

۳۱۰۲

نستعلیق. پشت نخستین برك یادداشتی بسال ۱۲۸۰ق. نوشته شده وقسمتی از آن‌را محو کرده‌اند

کاغذ فرنگی. جلدتیماج. و قف سپهسالار .

۹۸ گ ۲۰/۵ × ۱۵ و ۱۸ س.

۳۱۸۹

ش۲ دفتر . دردنبالهٔ مقدمهٔ جزریه نوشته شده است . خط ۹۹۷ق . (سپه۲:۳۰۸) . ش۱ «مقدمهٔ جزریه» است .

(۳۴۹) **الاهلیلجة** (حدیث .عربی)

رساله‌ئیست دراخبار و احادیث منسوب بامام صادق ، که گویند بمفضل‌بن‌عمر جعفی نگاشته است . (ذریعه۲:۴۸۴. ف . دانشگاه۳: ۱۱۲۸).

۶۰۶۲

ش۳ دفتر ۴۵ پ -۵۶ پ . نسخ مانند شمارهٔ پیشین‌دفتر. ش۱ «اثناعشریة» است . آغاز آن‌مانندشماره‌های۵۰۲و۱۱۳۱دانشگاه‌وانجام آن‌مانندشمارهٔ۵۰۲دانشگاه‌است. (ف. دانشگاه ۳: ۱۱۲۸) وسپس چند شعرازعلی ودیگران‌نوشته شده‌است .

(۳۵۰) **الایجاز** (رجال.عربی)

دررجال ازمحمد جعفر استرابادی . م ۱۲۶۳ق . که درصفحهٔ عنوان نسخهٔ زیر

چنین نامیده شده‌است . کلیاتی دربارهٔ «عده» وتفسیر این اصطلاح رجالی دارد و کوتاه شده « لب‌اللباب » است . ودرذریعه۲: ٤٨٦دونسخه‌ازآن شناخته شده‌است .

آغاز: بسمله ، الحمدلله علی‌نواله ... اما بعد فیقول... محمدجعفرالاسترابادی . ان هذه رسالة علی وجه‌الایجاز والاجمال فی علم الرجال کتبها ...

أنجام: فی‌الکتابین‌صحیح‌بلاغبار.والله‌العالم،وله‌الحمدالدائم،والصلاة علی‌رسوله وآله الی القائم .

۲۷۰۷

ش۲ دفتر (۳۸ پ ـ ٦۳) نسخ ۱۲۵۸ ق.عنوانهاشنگرف.ش۱«لب‌اللباب»است .

(۳۵۱) ایساغوجی (منطق . عربی)

از أثیرالدین أبهری . مختصری است در منطق بروش متأخران. که مکررچاپ شده‌است .

آغاز : نحمدالله علی توفیقه ونسئله هدایة طریقه الهام‌الحق ای حقیقة ... امـابعد فهذه رسالة فی المنطق اوردنا فیها ما یجب استحضاره لمن یبتدی شیئاً من‌العلوم . . .

أنجام : والمغالطة قیاس مؤلف من مقدمة وهمیة کاذبة والعمدة هوالبرهـان لاغیر وصلی‌الله . . .

۹٦۸

ش٦ دفتر. ص۱٤۱ـ۱٤٤.ش۱«تهذیب‌الوصول» است.

۱۲۷۸

ش ۳ دفتر ، ۵۷ ، پ ـ ٦۹پ . با همان خط شماره‌های پیشین درذیقعدهٔ ۱۲٦٦ق . ش ۱ «النافع یوم‌الحشر» است .

٦٦۳۰

ش ۲ دفتر ۹ پ ـ ۱۵ پ . نسخ حسین بن‌لقمان . درآغاز رمضان ۱۰۱۳ ق . ش۱ «شرح‌نصاب» است.

(۳۵۲) **الایضاح** (حدیث . عربی)

ازفضل‌بن شاذان‌بن خلیل نیشابوری . م ۲۶۰ق . دررد‌بر فرق اسلام جز شیعه است . (ذریعه۲:۴۹۰) .

آغاز: الحمدلله‌الذی خلق‌السماوات والارض‌وجعل‌الظلمات والنور، ثم‌الذین ... امابعد؛ فانظرنا...

أنجام : وله المزید بذلك. والحمدلله کثیراً. وصلواته علی ... الطاهرین .

۳۸۸۱

ش ۴ دفتر.۱۰۲پ- ۱۸۵ر. حاشیه‌های‌لغوی دارد. درمیان‌افتادگی‌ها دارد و برگ سفید بجای آنها هست .

نسخ احمدبن شرف‌الدین‌محمد علی‌نامی.او مینویسد که من نسخه‌را ازآغاز تا انجام مقابلت کردم و بر گهائیکه سفید گذارده شده‌است ازاصل افتاده‌بود .

درپنجشنبهٔ۱۸صفر۹۹۰ مقابله شده است . ش۱«مفتاح‌الغرر»است.

(۳۵۳) **الایضاح** (متن‌ادبی.عربی)

شرحی است برمقامات حریری. از مطرزی ، که در تهران بچاپ سنگی خشتی بی‌صفحه‌شمار منتشر شده‌است . مطرزی آنرا در۵۶۳ ق . پایان داده‌است . نسخه‌های زیر ازنسخهٔ چاپ تهران‌کاملتر است . (سپه ۲ : ۳۹) .

۳۲۵۳

نسخ احمدبن‌علی‌ابن هاشم‌حسینی درصفر ۱۱۰۰ق . حاشیه دو برگ ازاواسط‌کتاب پاره شده یکی را وصالی کرده‌اند .

کاغذ فرنگی . جلدتیماج حنایی ضربی مقوایی . وقف سپهسالار .

۲۰۹ گ ۲۰ × ۱۵و۱۸س (سپه۲: ۴۱) .

۳۲۵۴

نسخ درحاشیه آخرین صفحه نوشته شده : [بلغت المقابلة بخط المصنف] وازحرف آخرکلمهٔ «مصنف» اندکی محوشده، ولی بدست میآید که درسدهٔ هفتم نوشته شده‌است .

پشت صفحه آخر و بر برگهائیکه در آخر کتاب است یادداشتها و مهرهای کهن سدهٔ هفتم و اشعار عربی بخط نسخ و نستعلیق تحریر یافته. یکی از یادداشتها را محو کرده‌اند، و هیچیک جز یادداشت اعتضاد السلطنه تاریخ ندارد. سجع مهر گردی که بر دومین برگ کتاب زده شده اینست [حبیب‌الله محمود است از جان* غلام شیخ ابراهیم سلطان] پشت صفحهٔ اول نویسندهٔ نسخه چنین نوشته: [کتاب الایضاح فی شرح المقامات الحریریة تصنیف الشیخ الامام العالم الاجل برهان الدین أبی المظفر ناصر بن المطرزی رحمة الله تعالی علیه] و در پایان کتاب در آنجا که شارح میخواهد کلام خود را پایان دهد میگوید: قلت؛ در این نسخه نوشته: قال الامام الاجل برهان الدین ابو المظفر ناصر بن المطرزی رحمه‌الله قلت.

و از اینجا معلوم میشود که یکی از پدران شارح به مطرزی ملقب بوده و در نسخه، مطرزی بضم اول و فتح ثانی و کسر ثالث و تشدید وزای معجمه با یای نسبت مشدد ز بروزیر گزاری شده است و در نسخهٔ دیگر پس از بسمله، اینست: [یقول عبدالله المفتقر الیه ناصر بن ابی المکارم المطرزی تجاوز الله عنه: الحمدلله المحمود...] و نیز یادداشتی است که بخط شکسته نستعلیق نوشته شده و امضای آن غیاث الدین بن محمد حسنی حسینی است، و سجع مهر آن «اغثنی یاغیاث المستغیثین» است، و سال ۱۰۷۰ بر آن نقش شده، پس غیاث الدین منصور دشتکی شیرازی. م ۹٤۸ نیست زیرا که سجع مهر او «ناصر الشریعه منصور» بوده است.

مالك: شبلی سروری حافظ و حبیب‌الله ابن عذاقة نزیل غری و محمود بن مسعود بن سلیمان.

کاغذ حنایی. جلد چرمی کهن. وقف سپهسالار.

۱٦۹ گ ۲٦ × ۱۸ و ۲۱ س ۱۲ × ۱۸/۵ (سپه ۲: ٤۱).

(۳۵٤) **ایضاح براهین مستنبطة** (فلسفه. عربی)

فی مسائل عویصة

دربارهٔ نفس است. از ابن سینا (مهدوی. ش ۳۸).

۱۲۱٦

ش ۱۹ دفتر. ص ۱۰۰-۱۰۲. ش ۱ «النفس» از کندی است.

(۳۵۵) **ایضاح الاشتباه** (رجال. عربی)

از علامهٔ حلی. م ۷۲٦ ق. که در ۱۹ ذیقعدهٔ ۷۰۷ ق. تألیف شده و بسال

۱۳۱۹ ق . درتهران باندازهٔ جیبی چاپ سنگی شده است . (ذریعه ۲ : ۴۹۳ ـ ف . دانشگاه ۲ : ۵۱۱) .

۲۷۰۴

ش ۲ دفتر. ۱۱۰پ ـ۱۷۱ر. نسخ ملك محمد در سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . ش۱ «فهرست طوسی».

(۳۵۶) **ایضاح العروض** (عروض . عربی)

آغاز: اعلم‌درعروض حرف ملفوظ را اعتباراست‌نه‌مکتوب را ...

انجام: انك لاتاتی‌نعتاً نعتاً. تمت کتاب‌ایضاح‌العروض یوم‌الجمعة۸ـع۱ـ۹۳۷ علی‌یدالعبد المذنب ؛ عبدالوهاب مراد شیخ جمال .

۸۲۴۵

ش۲ دفتر،۵ پ ـ۱۳پ . ش۱ «عروض» است . وسپس‌فوائد عروضی‌نوشته شده‌است تا۲۳ پ . نستعلیق ۹۹۴ق. انجام فوائد :

ختم گشته عریض جملگی بحرواوزان سال برهفتصد و هفتاد و شش بدوران

یادگیراین عروضم بایدمدح ظفرخان

(۳۵۷) **ایضاح الفوائد** (فقه . عربی)

فی شرح القواعد

اصل قواعد از علامهٔ حلی م ۷۲۶ ق . و شرح از پسر اوفخرالمحققین میباشد (ذریعه۲ : ۱۰۰۰ـ ف . دانشگاه ۳ : ۱۷۸۶) .

۸۱۹۴

نسخ عسکری ابن ملامحمد ایزنی سبزواری‌برای حاج محمدبیگ درشنبهٔ ۲۷ ع۲ ۱۲۳۲ق . عنوانها سفید مانده . پایان تادیات‌کامل و مطابق نسخهٔ دانشکدهٔ حقوق است وآن ابیات را هم دارد . (ف . دانشگاه۳: ۱۷۸۶)

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱۵۷ گ۲۱×۳٤و۲۸س۱۳×۲۲ .

(۳۵۸) **الایقاظ من الهجعة** (حدیث . عربی)

فی البرهان علی الرجعة

از شیخ محمدبن حسن حر عاملی . م ۱۱۰٤ ق. تألیف آن در ۱۰۷۹ ق. بوده است . (ف . دانشگاه ۳ :۱۱۳۱ - ذریعه۲ : ۵۰۶) .

۶۳۵۲

نسخ محمدعلی کرمانشاهی درشوال۱۳۰۳ق. ازروی نسخهٔ محمد جعفر بن شیخ جاجرمی ازروی نسخهٔ مؤلف نوشتهٔ چهارشنبه محرم ۱۰۸٤ ق .
کاغذ فرنگی.جلدتیماج سرخ مقوایی .
۲٤۲ گ ۱۱×۱۸و۱٤س ۷×۱۳.

(۳۵۹) **ایقاظ النائمین** (فقه . عربی)

وایعاظ الجاهلین

ازسید محمد معروف بسید ماجد بحرینی ، درموضوع غنا (خوانندگی) وحکم آنست . (ذریعه ۲ : ۵۰۵) نام مؤلف و کتاب در دیباچه هست .

آغاز : بسمله. حمدله . . . امابعد ؛ فیقول ... محمد المدعوبماجدابن ابراهیم الحسینی : هذه رسالة الفتها فی تحقیق حال الغنا ... مرتبة علی مقدمة ومقصدین وخاتمة وسمیتها ...

انجام: یغفرلکم ذنوبکم. هذا آخرماارد نا ایراده. والحمدلله اولاوآخرا وظاهر و باطنا .

۸۱۵۱

ش ۳ دفتر ، ۹۶ پ - ۱۱۵ ر. بهمان نستعلیق شمارهٔ پیشین، ازروی نسخهٔ خوانده

شدهٔ برمؤلف ، ادام‌الله مجده در کاشان ، درسه‌شنبه ۱۱ ع ۲-۱۱۵۱ ق. نوشته شده است ۲۰سطر ۷×۱۶ . ش۱«سفینة النجاة» است.

(۳۶۰) **ایمنی از بطلان نفس در پناه خرد** (فلسفه .فارسی)

از افضل‌الدین کاشانی است، و این رساله در«جاودان خرد» بسال ۱۲۹۴ق. درص ۴۱۴ ۴۲۲ بچاپ سنگی رسیده است .

(ف . دانشگاه ۳ : ۳۲۷ ش۱ـف . دانشکدهٔ ادبیات. رسالهٔ ۱۲ مصنفات کاشانی درجلد دوم) .

۱۲۱۵

ش ۷ دفتر. ص ۸۴-۸۸ش۱«عرض‌نامه» است .

(۳۶۱) **البائیة** (عرفان. عربی)

(الرسالة . . .)

ازصائن الدین ترکه سپاهانی است . دریازده بند .

آغاز: بسمله . وبه نستعین . بعد حمدالله رب البریة وباری احضائهم للتدبر فی بینات آیاته الجلیة . . . یسئل عن وجه تصدر الباءِ فی القرآن . . .

انجام: ابرازتلك الخفیات بحرمة من ختم باسمه الشریف خزائن الکمالات ، محمد صلی الله . . . (تمت الکتاب فی رابع صفر سنة ۸٤٥) .

۲۹۳۰

ش ۱ دفتر، ۱پ -٦ر. خط ٤ صفر ۸٤٥ق .
نسخ . عنوانها شنگرف . فهرست آن درصفحهٔ عنوان هست. رضای تبریزی نسخه را در احمدنگرخریده است .
کاغذ سمرقندی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی . درون تیماج سرخ .
۵۰۱ گ ۱۲/۵ × ۲۱/۵ و ۱۹ س ۷/۵ × ۱٤.

(۲٦۲) **الباب الحادی عشر** (کلام. عربی)

ازعلامهٔ حلی . م ۷۲٦ ق . است. که باب یازدهم و آخرین باب کتاب « منهاج الصلاح فی مختصر المصباح» اومیباشد. وآن مختصریست از کتاب «مصباح المتهجد» شیخ طوسی . م ٤٦۰ ق . که در ده باب بوده ، و آنرا برای وزیر محمد بن محمد قوه دهی نگاشته است وآنرا شرحها است که درجای خود بیاید .

۳۱۲۰

ش ۱ دفتر. ٤ ر- ۱۳ر. آغازافتاده. درمشهد درمدرسهٔ یوسف خواجه در ۱۰۳۰ ق. نوشته شده است .

۵۹۸۶

ش ٦ دفتر ١٤٤ پ - ١٤٦ پ . نسخ سدهٔ دوازدهم غیراز خط شماره‌های پیشین دفتر است . ش ۱ «میزان‌المقادیر» .

٦٥٩٥

نستعلیق بی‌نام در ۲۷محرم ۱۱۰۷ عنوانها ، نشانها وخط روی متن شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج زرد یك‌لا .
۳۱ ک۱۵ × ۲۰۲۵س ۸/۵ × ۱۷ .

(۳٦۳) البارع (نجوم عربی)

ازابوالحسن علی‌بن‌الرجال‌شیبانی قیروانی مغربی‌درهشت جزء که هریك چند باب دارد . (کشف‌الظنون۱:۱۸۰) نگارنده درنیمهٔ نخست سدهٔ پنجم میزیسته است . (بروکلمان پیوسته ۱ : ٤۰۱) .

آغاز: بسمله . و صلی‌الله علی سیدنا محمدوآله وصحبه وسلم . الحمدلله‌الواحد القهارالعزیزالجبارخالق‌اللیل والنهار . . . هذا کتاب جمعت فیه من معانی علم‌النجوم وغرائب‌اسرارها . واخترته من کثیرمن کتب علمائنا واضفت‌الیه مانتجته فکری‌واتت علیه تجربتی . . .

انجام : وان‌انقضی فی‌الحوت فان‌الملك یعدل‌فی‌رعیته ویکون سلامة و کثرة امطار . والله اعلم بحقایق الامور .

٦٦۲

هشت جزء است . یك سوم‌آغاز نسخه نسخ درشت ، وسپس‌نسخ ریز، وسپس نستعلیق است . درتاریخ‌های مختلف نوشته شده است . عنوانها شنگرف ودر ثلث اول کتاب سبز و لاژورد نیز هست .
کاغذ گوناگون . جلد تیماج زرد مقوایی . ضربی‌نیم سوخت .
۲۳۲ گ۱۹ × ۳۰و۲۹س۱۲ × ۲۱.

٦٦۳

نسخ ۱۲٦٥(پایان جزء ششم وپایان نسخه) عنوانها شنگرف .
مالك ؛ اعتضادالسلطنه . ۱۲۹۲ق . وقف سپهسالار۱۲۹۷ق .
۲۲۲ گ ۱۸×۲۹و۲٦س۲۱×۱۰ .

(۳٦٤) **بازنامه** (طبیعی . فارسی)

گزیده‌ئیست از « بازنامه » از باب هفدهم تا بـاب چهل و سوم آنرا انتخاب نموده است .

آغاز: باب ازرسالهٔ بازنامه که منتخب شده درصفت علاج بازی که پیداشود او را خارش وسوزش . . .

انجام : چون بیند که راست شد دست بردارد .

۲۹۳۱

ش۱۲ دفتر. درحاشیه نوشته شده‌است . عنوان جنگ درهمین فهرست‌دیده شود .

(۳٦٥) **باه** (پزشکی . فارسی)

نه باب دارد بدین گونه :

باب ۱ منافع ومضارجماع .
» ۲ اوقات جماع .
» ۳ تدارك خطا .
» ٤ علامات ضعف باه .
» ٥ راه کم کردن باه .
» ٦ اغذیه .
» ۷ مسوحات .
» ۸ بزرك کردن قضیب .
» ۹ ادویه

آغاز: باب اول منافع ومضارجماع . . . پس‌از فهرست نه باب . . . بایددانست که منفعت و مضرت جماع درتن مردم بحسب امزجه تفاوت طباع بگردد ...

أنجام : وچون ازعهدهٔ‌آنچه بگفتیم بدرآمدیم ختم سخن دانستیم ، والحمدلله اولا وآخراً .

٤٥٠٦

ش ۱۱ دفتر. ۲۳۰/ ۲٤۰پ . ش۱ «ذهبیه» است .

(۳٦٦) الباه (پزشکی عربی)

ازابن سینا (مهدوی۵۲) که گویا برای ابوسهل حمدوئی نوشته‌است .

آغاز: بسمله . الحمدلله حمداً کفا لنعمه‌الظاهرة والباطنة ... مسئلة طبیة سئل عنها الشیخ الرئیس . . . اتی بموجبها . مسئلة عنها بعض الاکابر و ذلك انه قال ضعف الباه عند علوالسن وبلوغه اثنین وستین سنة . . .

انجام : زیاد : فیما قلت سارعت الی الزیادة اثر

۱۷۰صدر

ش۴ دفتر ٦۰ پ ٦٤ پ. ش ۱ «تعلیقات فصوص» است .

(۳٦۷) بحار الانوار (حدیث . عربی)

الجامعة لدرر أخبارالائمة الاطهار

دائرةالمعارف علوم مذهبی شیعه درآغاز سدهٔ دوازدهم هجری است . و آنرا ملامحمد باقرمجلسی بدستیاری چندین تن از شاگردان خود دردانشگاه اصفهان تألیف کرده است . (ذریعه ۳ : ۱۷ : ۲۷ . ف . دانشگاه۳ : ۱۱۳۳) .

۱۷٦۸

نسخ۱۲۳۰ق .ازباب (اخصاء الدواب) سماء عالم‌تاپایان کتاب است . وقف‌سپهسالار
کاغذ فرنگی . جلد چرمی ضربی .
۱۵۱ ک ۲۹×۲۰س ۳۱ (سپه ۲۱۹:۱) .

۱۷۶۹

نسخ و نستعلیق سدهٔ دوازدهم . بخشی از جلد سوم از آغاز کتاب تا اوائل باب پنجم از بابهای معاد ، که در اثبات حشر و کیفتش و کفر منکرین آنست میباشد. و انجام سطر نسخه اینست: [ماکان حجتهم الاان قالوائتوبآبائنا ان کنتم صادقین قل الله ...] وقف سپهسالار .

مالك : ملااسماعیل در ۱۱۶۹ق .

کاغذ نباتی رنگ . جلد تیماج ضربی .

۱۹۰ گ ۲۵×۱۹ س ۲۱ . (سپه: ۱:۲۲۰)

۱۷۷۰

سماء والعالم . جلدچهاردهم . بنسخ سدهٔ سیزدهم است . قسمتی از آخر آن نوشته نشده و آخرین سطر نسخه اینست : [باب قوی النفس و مشاعرها من الحواس الظاهرة و الباطنة سنذکرفی المجلدالاخر .] وقف سپه سالار در ۱۲۹۷ق .

مالك : اعتضادالسلطنه در ۱۲۷۰ق .

کاغذ فرنگی کهن . جلد تیماج ظریف .

۴۰۷ ک ۲۹/۵×۲۱ س ۲۷ (سپه :۱:۲۱۹) .

۱۷۷۱

جلد نهم است . نسخ علی میرزا ابن علی خان در ۱۲۲۷ق . مشتمل بر ۱۲۹ باب است . فهرست آنها را پیش از کتاب نوشته اند . وقف سپهسالار .

مالك : اعتضادالسلطنه ۱۲۹۱ ق .

کاغذفرنگی . جلد چرمی .

۵۴۲ گ ۳۰/۵×۲۰/۵ س ۲۹ (سپه : ۱:۲۱۹) .

۱۷۷۲

ازباب اول تا باب ۲۱ جلد هشتم (فتن و محن) نسخ سدهٔ دوازدهم . است و باقی آن ننوشته مانده . آخرین سطر این است .

[فان عمرجعل امیرالمؤمنین علیه السلام احدالستة وسهم الجدالسدس] و پس ازاین فهرست ابواب این نسخه را دریك صفحه نوشته اند . وقف سپه سالار .

کاغذ خان بالغ . جلد چرمی کهن .

۳٦۷ گ ۳۱×۲۳ س ۱۹ . (سپه : ۱ : ۲۱۹) .

۱۷۷۳

جلد هشتم است . نسخ سید عبدالرضابن علیرضا حسینی در۱ج ۱ - ۱۲۲۵ ق . ودر ٤-ع۲ - ۱۲۲٦ ق . تصحیح ومقابله شده . کلمات افتاده ازمتن را بانسخه بدلها درحاشیهٔ صفحه‌ها نوشته است .

مالك اعتضادالسلطنه . ۱۲۹۱ق . وقف سپهسالار۱۲۹۷ق .

کاغذ فرنگی . جلد ساغری .

۳۰۹ گ۳۱×۲۰ س ۲۹ (سپه ۱ : ۲۱۸)

۱۷۷٤

کتاب طهارت یك بخش ازجلد هیجدهم است . نسخ۱۲٤۳ق . است . و محمد رضای خونساری بخش آخر آنرا نوشته است . و از آغاز کتاب تا انجام مبحث حیض و نفاس بخط صادق ابن‌مسیح خونساری درهمان سال است . وقف سپه‌سالار .

کاغذ فرنگی . جلد میشن ضربی .

۲۳۱ گ ۲۰/۵×۱۵/۵ (سپه : ۱:۲۲۰)

۱۷۷۵

جلد هفتم است . نسخ رجبعلی در۱۲۳۳ق . وقف سپهسالار :

مالك : اعتضاد السلطنه در۱۲۷۰ق .

کاغذ اصفهانی . جلد میشن ضربی .

۲۵۷ گ۳۱×۲۱س۳۲ (سپه : ۱:۲۱۸)

۱۷۷٦

جلد هشتم است نسخ سدهٔ دوازدهم ازباب «افعال عایشه بعدالجمل» تاآخر کتاب . وقف سپه‌سالار .

مالك : عبدالله منشی طبری در۱۲۸۱ق . و۱۲۸۲ ق . اعتضادالسلطنه ۱۲۹۱ ق .

کاغذ خان بالغ . جلد چرمی .

٦۷۷ گ ۲۹×۱۷س۲۰(سپه : ۲۱۸۱)

۱۷۷۷

بشرح حال پیغمبر پیش اززادن (جلدششم) تا آخر باب اعجازقرآن(باب۱۹) میباشد .
نسخ . صفحه‌ها جدول‌بندی به زروشنگرف . وقف سپه‌سالار .
کاغذ سمرقندی . جلد چرمی کهن .
۳۰۰ گ ۲۹×۲۰/۵س۲۱ (سپه ۱:۲۱۸)

۱۷۷۸

جلد پنجم نسخ حسین بن محمد طاهرهمدانی در۱۲۳۱ق . وقف سپه‌سالار
کاغذ فرنگی . جلد چرمی .
٤۰٦ گ ۳۰/۵×۲۱س۲۵ (سپه ۱: ۲۱۷)

۱۷۷۹

جلد پنجم نسخ . در۱۲۷۰ق . داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه‌شده . وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج نیم‌ضربی .
۲۵٦ گ ۳۰/۵×۲۱س۳۰ (سپه : ۱:۲۱۷)

۲۹۱۸

ش۲ دفتر٤۲ پ ۸۵ر. باب‌القیامة ازجلد سوم‌است . نسخ رضی‌الدین صادق‌بن‌محمد خوانساری در۱۲۲۹ق . (گ ۷۳ر) و سپس پراکنده‌های اخلاقی فارسی و عربی از کتب مقدس توراة انجیل وقرآن وجز آنها . تاگ۹۰ . ش۱«مثنوی» است .

۳٤۵۲

جلدپنجم درنبوت . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانهاشنگرف .
مالك : اعتضاد۱۲۷۰ق . وقف سپهسالار۱۲۹۷ق .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۲۵٦ گ۲۰×۳۰و۳۰ س ۲۰/۵×۱۳

۵۲۱۳

جلد نخستین تا باب ثواب‌الهدایة . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی یك‌لا .
۱٤٥ گ ۱٦/٥ × ۲۲و۲۲س ۱۱/٥ × ۱۹ .

٥۳۱٤

جلدنخست ودوم تاریخ تألیف ع۲-۱۰۷۷ ق . دارد . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها نشانها شنگرف . صفحه‌ها دوجدول دارد بزرك لاژورد ، کوچك لاژورد و شنگرف . دو سرلوح در آغاز دوجلد هست .
کاغذسپاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی . ته‌سرخ فرسوده .
۲۷۳ گ۱۷ × ۳۰/٥و۲۸س۱۲ × ۲۲ .

٥۳۱٥

جلد سوم . نسخ پنجشنبه ۳ شعبان ۱۲۲۹ ق . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوایی .
۲٦٤ گ۲۰ × ۳۰و۳۱س۲۳ × ۱۲/٥ .

٥۳۱٦

جلد پنجم در نبوت . تاریخ تألیف۱۰۷۷ق . دارد . نستعلیق سدهٔ‌دوازدهم . عنوانها شنگرف . صفحه‌هادردوجدول؛ بزرك زر ولاژورد و کوچك‌زروشنگرف‌ولاژورد . سرلوح زرولاژورد در آغاز دارد .
کاغذ سپاهانی آهارمهره . جلد تیماج مشکی مقوایی زرکوب .
۳٦۱ گ۳۱ × ۱۹و ۲۸س ۱۱/٥ × ۲۱ .

٥۳۱۸

جلد هفتم . پایان افتاده . تا باب نهم «شفعاء الخلق» دارد . نسخ سدهٔ دوازده‌ـم عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی ضربی یك‌لا .
۱۱۷ گ ۱٥ × ۲۲ و۲۳س ۱۰/٥ × ۱۷ .

٥۳۱۹

جلد هشتم تا پایان جزء نخستین ازفتن . نسخ محمدبن علی بن ثابت حسینی در شنبه ٥ ذیحجه‌ـ۱۱۰۹ق . عنوانهاشنگرف تصحیح شده .
کاغذ سپاهانی . جلدتیماج قهوه‌ای مقوایی .
۲٤۳ گ ۱۸ × ۲٥ و ۲۱ س۱۱ × ۱۷ .

۵۳۲۰

جلد دهم . تاریخ تألیف ۱۰۷۹ دارد . نسخ سدهٔ دوازدهم . صفحه‌ها دردوجدول ؛ بزرك‌لاژورد وزر، کوچك لاژورد وزروشنگرف . سرلوح‌شنگرف وزر ولاژورد دارد .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی .
۲۵٤ گ ۲۱/۵ × ۳۵و۳۱ س۱۲ × ۲٤/۵.

۵۳۲۱

جلد دوازدهم . تاریخ تألیف آدینه ۱۷ذیحجهٔ۱۰۷۷ دارد . نسخ ابوالقاسم‌بن محمد جواد موسوی درسه‌شنبه ۳ذیقعده ۱۲۹٦ق . عنوانها ، نشانها شنگرف .
کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱٦۱ گ ۱۵/۵ × ۲۲و۲۳ س ۹/۵ × ۱۵ .

۵۳۲۲

کتاب سوم جلد چهاردهم . سماء و عالم . ابواب الطب ومعالجة الامراض و خواص الادوية تاباب الثوم . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها نشانها شنگرف .
مالك : محمد رضی‌بن محمد مسیح طبیب با مهرمحمد هاشم طبیب سالیانی۱۳۱۲ق . ومحمد واعظ سمنانی درنجف وپسراوحسن .
کاغذ سپاهانی . جلدتیماج مشکی‌زرکوب سوخت مقوایی .
۲۲۹۹ گ ۱۷ × ۲۵و۲۱ س ۱۰/۵ × ۱۷ .

۵۷۳۲

جلد مزار. نسخ سدهٔ سیزدهم .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.
۱۱۱ گ۱۰/۵ × ۱٦و۱۷س۷ × ۱۱ .

۸۱٤۵

جلد صلاة . تاریخ تألیف۲۱شعبان۱۰۹۷ق . دارد . نسخ محمد ربیع‌ابن محمد مقیم تبریزی در آدینه ۲۸ -ع ۱- ۱۱۰۵ق . عنوانها نشانها شنگرف .
نیمهٔ دوم صفحه‌ها دوجدول زرولاژورد فهرست کتاب در آغازهست .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی .
٤۲۰ گ۲۰ × ۳۱ و۲۳س۱۱ × ۲۰/۵

۸٤۰٦

صلاة . نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها، نشانهاشنگرف .

مالك : محمدهاشم بن زین‌العابدین چهارسوقی خوانساری در۲ج ۲- ۱۲۵۸ ق. در سپاهان. و برادر اومحمد صادق بامهر.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی درون حنایی .

٤٤۲ گ۱۸×۲٤ و۲۱س ۱۰/۵×۱۷ .

۸٤۰۷

ازعدل تاپایان جلد سوم . نسخ محمدکاظم بن محمد نصیر هزارجریبی در۲۸ ذیقعده ۱۲۲۳ق . عنوانها، نشانها شنگرف .

مالك : همان محمد صادق بن زین‌العابدین خوانساری . درپایان بخشی از «رجعت» محمدباقرمجلسی بچلیپانوشته شده‌است،

کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج مشکی مقوایی .

۳٤٤ گ ۲۱/۵×۱٦ و۲٤س ۹/۵×۱٦/۵ .

(۳٦۸) **بحارالعلوم** (کیمیا . عربی)

در سنك شناسی و کیمیا و حروف واکسیر ، مرتب بـرشش محرز . منسوب بامام جعفرصادق .

آغاز: بسمله . الحمدلله‌الذی انزل علی عبده الکتاب ... وبعدفاقول فکرت: فی نفسی و نظرت الی بعد هجرة جدی رسول‌الله . . . الی ما اختلف الناس فیه . . . و بین لی رسول‌الله صم من‌اول علوم‌الالهیات وآخرها و الکائنات وآخرها وانا‌الصادق جعفربن محمد سمعتها عن‌ابی . . . عن ابیه علی واحررها فی هذه‌الصحیفة . . .

ج : والسلام علی عباده الذین اصطفی . . . واهل بیته الطاهرین .

۵۳۱۲

نسخ سید عیسی‌بن میرموسی خویی در۱۳٤(شاید ٤ ۱۳۰ق) عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .

۵۹ گ ۱۸/۵×۲۳/۵و۱۸س۱۲×۱۸.

(۳٦۹) **بحر الفاظ** (ادب. فارسی)

ازمحمد صادق ناطق شاعر روز گارقاجار که در۱۲۲۷ساخته است دراین کتاب دستورهای ماده تاریخ‌سرائی را گرد کرده و واژه‌هائی را که میتواند ماده تاریخ قرار گیرد بترتیب حروف آورده است. نسخهٔ دیگراین کتاب بشمارهٔ ۲۲٤/٤ در کتابخانهٔ دانشکدهٔ‌ادبیات هست.

آغاز: بسمله‌ای نام تو درجملهٔ الفاظ‌عیان در جملهٔ الفاظ ز نام تو نشان

شریف‌ترین الفاظ ولغات ولطیف‌ترین کلمات ونکات . . .

أنجام: بهر تاریخ سال اتمامش من و دل داشتیم گفت وشنود

عاقبت از برای تاریخش خردم نسخة العجائب گفت

۱۲۲۷

٦۳۹٥

ش ۲ دفتر. ۱۷س۱۱×۲۱ ش۱ «تحفة‌الابرار» است.

(۳۷۰) **بحر الفوائد** (پزشکی. فارسی)

وعقد الفرائد

ازسید محمد شفیع حسینی‌اصفهانی معاصرشاه عباس دوم (م ۱۰۷۸ق) (الذریعه ۳ : ٤٤) نام شاه ونگارنده وفهرست درديباچه هست :

آغاز :

صد شکر که‌بنمودرخ آن‌غیرت حور آفاق شد ازعکس جمالش پر نور

بگشود زبان بوصف او هر موجود وین راز نهفته در جهان شد مشهور

للّٰه‌الحمد که شاهد یکتای وحدت سرای توحید . . .

أنجام : جلد اول : سقوط دربینی بیمار چگانند وقبول نمود و چنان کردند شفا یافت.

در هفت مجلد ۱ـ سیرت پیغمبر۲ـ امامان ۳ـ امام زاده ها ٤ـ ملوك و سلاطین

۵ـ مناقب اجداد صفویه ٦ـ سر گذشت شاه عباس ۷ـ شهرهای ایران

۱٦۰۹

جلدنخستین ، نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . صفحه‌ها دوجدول شنگرف تملك ۱۲۵۸ ق . دارد .

نسخهٔ دیگر ازین کتاب در کتابخانهٔ خوانساری در نجف و دیگری در مشهد هست (ذریعه۳ : ٤٥) .

کاغذ ترمه سفید سپاهانی . جلدتیماج حنایی ساده مقوایی .

۷۱٤ گ۳۱×۲۲و۲۰س ۱۳/۵×۲۳.

(۳۷۱) **بحر اللطائف** (متن . فارسی)

نسخهٔ زیردیباچهٔ کتابی است بنام «بحر اللطائف» .

آغاز: تاخامهٔ نقش ایجاد نکات . . .

أنجام : پیکارتوهست اگرچه درکارتونیست .

۲۹۱۳

ش ۹ دفتر. (ص۲۲٤-۲۵۰درمتن وحاشیهٔدفتر)۱٦ص. نوشته و ۱۰ص پایان‌سفیدمانده است دوصفحه‌حاشیه‌سازی، زیباودوسرلوح‌در آغاز بازروشنگرف ولاژوردداردکه‌درمیانش بسمله نوشته‌شده‌است.خط محمدتقی نجم ثانی‌است،وی‌هنگامیکه‌ازشوشتر بیرون میآمدآنرا درشنبه٤ شعبان ۱۱۵۷ ق. نوشته است. وپس از آن‌دیباچهٔ دیگری‌است. ش۱«دعا»است.

(۳۷۲) **بداء** (کلام.فارسی)

(رساله در . . .)

ازمحمد باقرمجلسی است . یك بار . در۱۲٦۵ ق. بتنهائی و یك‌بار در مجموعه رسائل اوچاپ شده است. (ذریعه۳ : ٥٤) .

آغاز: الحمدلله وسلام علی عباده . . . وبعد چون در مسئله بد انزاع عظیم . . . بهم رسیده . . .

أنجام: وشرح صحیفهٔ کامله فی‌الجمله بسطی‌داده‌شده واللهیهدی ... المعصومین.

۸۱۷۳

ش ۵ (۷۲ر-۷۴ر) دفترخط نسخ نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر. ۱۹س ۱۶×۱۱
ش۱«منهاج» است.

(۳۷۳) **بدایع الاسحار** (شعر. فارسی)

فی صنایع الاشعار

ازجمال الدین محمدبن ابی‌بکرقوامی مطرزی گنجی. قصیدهٔ رائیست بفارسی ومحمودبن عمرنجاتی‌نیشابوری‌برای وزیرغیاث‌الدین شرحی‌برآن نوشته است. (سپه ۲: ۴۴۵و۴۴۸- کشف الظنون ۱: ۱۸۸).

۳۱۳صدر

ش۱۰ دفتر. ص ۱۱۶. تنها بحث از مکرر و حسن‌الطلب وحسن المقطع از این کتاب‌دراین نسخه مانده و بخط‌عبدالله‌بن حسن بن‌عبدالجبار است، وتاریخ ۱۰ع۲/۷۴۰ دارد.
ش۱« کافیه» درعروض‌است. (سپه۲:۴۴۸).

(۳۷۴) **بدایع الزهور فی وقایع الدهور** (تاریخ. عربی)

ازشمس الدین ابوالبرکات محمدبن احمدبن ایاس مصری ادیب (نزدیک ۹۳۰) نام مؤلف و کتاب فقط درصفحهٔ عنوان با همان خط متن دیده میشود. در این کتاب ازسلطنت ملك‌اشرف (۸۵۷ ق) تا(۹۰۶ ق) گزارش شده است (کشف‌الظنون ۱: ۱۸۸ - زرکلی ۳ : ۸۵۷ - معجم‌المطبوعات. ص۴۲).

آغاز نسخه: بسمله · صلی‌الله علی سیدنا محمد و آله وسلم. اقول: انظر لما الفیت فیه فقل... ذکرسلطنة الملك الاشرف ابوالنصر... الناصری فرج الطاهری برقوق وهوالسادس والثلاثون من ملوك الترك واولادهم بالدیارالمصریة...

أنجام: وقلت ایضاً

و تاریخ یفرق کلهم و یبعث کل بشر بعد غم.
اذا سرحت طرفی فیه یوماً رمی شیطان احزانی بسهم

انتهی ذلك والحمدلله... تسلیماً کثیراً (وکان الفراغ من‌هذا الجزءِ المبارك

فی یوم الثلاثا المبارك، خامس عشرشهرجمادی‌الاولی من شهور ۱۰۳٦من الهجرة ... والسلام) .

۱٦۱۰

نسخ‌سدهٔ یازدهم . عنوانها ، نشانها شنگرف .
کاغذ کلفت سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی . در میان آن یك ترنج سفید کاغذی کوبیده شده‌است .
۲۹۳ گ۱۸×۲۹و۳۱س۱۱×۲۳ .

(۳۷۵) **بدایع اللغة** (فرهنگ ترکی بفارسی)

ازایمانی متخلص به«طالع» که‌در زمان سلطان‌حسین بایقرا نوشته‌است . وفرهنك جغتائی و مغولی است بفارسی .

۱٤

نستعلیق ، پشت آخرین برگ‌صفحه‌یی مشتمل بر لغات ترکی و ترجمهٔ آن بفارسی است ، از کلمهٔ پائین صفحه‌اییکه برای ربط کلام بصفحهٔ بعد نوشته شده برمیآید که‌رساله‌یی دراین قسمت ضمیمه بوده و آنرا برداشته‌اند . در۱۲۷۳ق داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه شده وپشت صفحهٔ اول یادداشت گردیده‌است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی وقف سپهسالار .
۱٤۲ گ۲۱×۱۵و۱۲س سپه۲ : ۱٦۱

(۳۷٦) **البدایة** (حدیث عربی)

فی علم الدرایة

درعلم درایة الحدیث ازشهید دوم . م ۹٦٦ق . (ف. دانشگاه۳ : ۱٦٦۰ ذریعه ۳ : ۵۸) .

۲۷۱۲

نسخ میرزا محمد حسین بحرینی منشی رئیس الکتاب ورئیس دارالتصنیف همایونی درتهران برای کتابخانهٔ علی‌قلی میرزا اعتضاد السلطنه از روی نسخهٔ محمد تقی بن‌محمد زمان سپاهانی که از روی خط مؤلف در۲۲ج۱-۱۰۹۱ق . نوشته بود ، نوشته‌شده‌است . درپایان عبارتی ازروی خط شهید از «الخلاصة فی علم الحدیث» تألیف شرف‌الدین‌تیبی شارح کشاف ، دربارهٔ حدیث سازان نوشته شده‌است .

ومحمد جعفر بن محمد بن محمد جعفر قاضی ساوجی در ١٥ ذیحجه ١٢٩٤ق. مطالب بالارا گواهی داده است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ مقوایی.

١٤٢ گ ١٥/٥ × ٢١/٥ و ١٠ س ٩ × ١٥.

(٣٧٧) بدیعیه (شعر. فارسی)

آغاز: بسمله درصنایع بدیع شعر. حسن مطلع مع ترصیع:

ای ملك را ثنای صدر تو شمار — وای فلك را هوای قدر تو بار

أنجام: حسن مقطع:

تا عیان است حسن حمد را تابش — تا نهانست چرخ را پرگار

روز و شب جز سخا نبادت شغل — سال و مه جز طرب مبادت کار

٩٥٧

ش٣ دفتر. نسخ ١٢٢١ق. (٩١/ - ٩٤/) ش١ «حاشیهٔ زبدة الاصول» است.

(٣٧٨) البراهین القاطعة (کلام. عربی)

فی شرح تجرید العقاید الساطعة

از ملامحمد جعفر استرآبادی است. (ف. دانشگاه ٣: ٥٤٥).

آغاز: بسمله. الحمدلله الواجب الوجود بالذات الواحد من جمیع الجهات ...

أنجام: و الجاهل لاتفی العبارة. الحمدلله علی التوفیق علی الاتمام... فی یوم الجمعة ١٩ ج ١ من الرابع من العشر السادس من الماه الثالثة من الالف الثانی... والسلام والتحیة.

درحاشیه: کان ذلك در سفر سوم مشهد پس از پنجاه و قبل از شصت سالگی مؤلف...

١٣٥٢

نسخ محمد حسن هزارجریبی درصفر ١٢٥٨ق. عنوانها شنگرف.

٥٤٥ صفحه شمار دارد.

کاغذ فرنگی نخدی آهارمهره . جلد زرد روغنی گل و بوته دار . درون سرخ. دارای یک گل .

۲۸۵ گ ۲۱/۵ × ۳۵ و ۲٦ س ۱۳ × ۲۵.

(۳۷۹) **برء الساعة** (پزشکی. عربی)

ازمحمدز کریای رازی که برای وزیرمحمدبن ابوالقاسم نگاشته ودر۲۳ بابست و میرسید احمد تنکابنی مترجم آن بفارسی هفت باب بر آن افزوده است .(ذریعه ۳ : ۸۳ و ف . دانشگاه ۳ : ۷۳۳) .

۲۸۱۸

ش ۵ دفتر . ۱٤٤پ - ۱٤۷پ . نستعلیق سدهٔ دهم عنوانها شنگرف . ش۱«

۲۸٦٤

ش۳ دفتر.۲۸پ-۳۱ر. وسپس تا۳٦پ. پراکنده‌های پزشکی و کیمیائی است .ش۱«

۲۸٦٤

ش۴ دفتر . ۳۷ر - ۳۹ پ. با اختلاف بسیار با نسخهٔ پیشین باهمان خط شمارهٔ پیشین وشاید تکمیل آن باشد . ش۱«

۷۳۸٤

ش۴ دفتر . ۷۰ ر- ۷۲ر بخط شمارهٔ پیشین دفتر و پس ازاین تا۸۱ر با همین خط فوائدیست از پیشینیان درپزشکی فارسی وعربی . ش۱ «محجة البیضاء» است

(۳۸۰) **البرده** (شعر . عربی)

قصیدة . . .

یا«الکواکب الدریة فی مدح خیر البریة»ازشرف الدین ابوعبدالله محمدبن سعید دولاصی بوصیری درگذشتهٔ ٦۹٤ ق . است . (کشف الظنون ۲ : ۲۲۵)

۷۰۸٤

نستعلیق درشت پایان افتاده‌است .
کاغذ فرنگی . جلد مقوا .
۱۱ گ ۱٦/٥×۲۲- ٦س۹×۱٤/٥.

(۳۸۱) **برکات المشهد المقدس** (حدیث . فارسی)

ترجمه‌ئیست از«عیون اخبار الرضا». از ملا محمدصالح بن محمد باقر قزوینی روغنی (ف دانشگاه۳ : ۱۱۷۷ ذریعه۳ : ۸۸) .

۱۹۲۳

نستعلیق نصیر درحاشیهٔ صفحها حاشیه‌هایی ازمترجم بامضای(منه) نوشته شده .
ازقرینه خط و کاغذ واینکه حاشیه‌ها رابدون کلمهٔ مترجم ذکر نموده معلوم میشود که نسخه درزمان مترجم نوشته شده است . وقف سپه‌سالار .
کاغذ خان بالغ . جلد تیماجی .
٤۱۰ گ۲۲×۱۱س۱۷ (سپه : ۱ : ۲۲٦)

(۳۸۲) **برالوالدین** (کلام . عربی)

از کراجکی است و آقای جلال محدث آنرا چاپ کرده است .

۳۸۸۱

ش ٦ دفتر . ۱۹۷ - ۲۰٤ . مورخ چهارشنبهٔ ۱۲ صفر ۹۹۰ خط همان نویسندهٔ شمارهٔ پیش . ش۱ «مفتاح الغرر»است .

(۳۸۳) **البرهان** (تفسیر .عربی)

فی تفسیر القرآن

ازسیدهاشم بحرینی کتکانی توبلی م۱۱۰۷ق است. که‌مکرر چاپ‌شده‌است(ذریعه

۲۰۵۷

نسخ سید عبدالله ۱۲٦۸ق . مجلد اول تنها است . صفحهٔ اول آن‌و بعضی از کلمات صفحهٔ دوم وسوم وصفحهای وسط نوشته شده .

آغاز سطر این است (ولم یجد جدی امیرالمؤمنین علیه‌السلام حملة لعلمه) . وقف سپه‌سالار .

کاغذ فرنگی جلد چرمی .

٤۲۳ گ ۳۱×۲۱/۵، و۲۷س(سپه : ۱:۹۰)

(۳۸٤) البرهان علی الخطائین (ریاضی . عربی)

ازسید عبدالرزاق رضوی کاشانی است . دارای سه‌مقدمه‌است ودر آن ازابوالقاسم علی بن محمدکاشانی، روشی دراستخراج خطائین یاد کرده‌است .

آغاز: بسمله . قال‌السید الجلیل . . . مولانا ومقتدانا السید عبدالرزاق الکاشانی سلمه‌الله . . . لما کان البرهان علی الخطائین محتاجاً الی تقدیم مقدمات فلنقدم المقدمات . . .

اما‌المقدمة الاولی فهی ان کل مقدارین اوعددین کان کل واحد منهما أنقص اوازید . . .

أنجام: فی‌ای مادة یادنی‌تفاوت فی‌النسب‌المذکورةهنا کما هوظاهرعلی‌المتدرب هذا ما یسنح لی من‌البرهان علی هذه المؤامرات التی اوردوها فی کتب الحساب‌التی رأیناها بلابرهان علیها مع لمیة عدم جریانها کلیاً . تم‌الکلام بحمده سبحانه . . . (انتهاء کلام‌استادی ومن علیه استنادی عبدالرزاق الرضوی دام ظله العالی الی یوم یؤخذ بالنواصی . نمقه عبدالغنی الحسینی غفرالله ذنوبی یوم حسابی) (نسخهٔ شمارهٔ ٤ـ ٦۹۷) .

و انجام‌نسخهٔ ش۷ـ۲۰۱۳ چنین‌است :

أنجام: و هذه المؤامرة مع المؤامرة السابعة لابی علی‌القاسانی مذکورة فی رسالة عیون الحساب من تألیفات استادنا تغمده‌الله بغفرانه ... مع لمیته عدم جریانها کلیاً . تم الکلام بحمده .

٦۹۷

ش۴دفتر، ۱۵۲پ ـ ۱۵۵ پ . ش۱ « تحریرا کرتاوذوسیوس » است .

۲۰۱۳

ش ۷ دفتر ـ ۲۳۸ ـ ۲۳۹ پ ، نستعلیق ریز جز شماره‌های پیشین دفتر . ش ۱ «غرایب‌الوان» است

(۳۸۵) **برهان قاطع** (فرهنگ.فارسی)

از محمد حسین بن خلف تبریزی‌متخلص‌به «برهان» که در سال ۱۰۶۲ ق . نگاشته است . (سپه۲:۱۶۱) .

۶۶

نستعلیق در۱۲۳٤ق .نوشته شده ، ولغات‌را با سرخی نوشته‌است.
کاغذ فرنگی مهرزده . جلد مرغش . وقف سپهسالار .
۵۱۷ گ۳۰×۲۱/۵ و۲۵س (سپه۲ : ۱٦٤).

٦٧

نستعلیق محمد مهدی‌بن محمد علی ، در۱۲٤۲ق . نوشته شده . دارای‌یك سرلوح . صفحه‌ها جدول بندی بزرولاژورد است .
کاغذ فرنگی مهرزده . جلدتیماجی . وقف‌سپهسالار.
۳۵۷ گ ۳۰×۲۰ و۲٦س (سپه۲:۱٦٤).

٦٨

نستعلیق عبدالحسین‌اصفهانی،در۱۲۲۷ق. نوشته شده ، کلماتی‌را از میان سطرهای آخرمحو کرده‌اند ،وصفحه‌هاجدولبندی بسرخی ولاژورد وزردی میباشد .
کاغذ فرنگی مهرزده . جلد روغنی مستعمل . وقف سپهسالار.
٤۷۳ گ۳۰×۲۰/۵و۲۵س(سپه۲:۱٦٤).

٦۹

نسخ‌مراد علی‌قمشهی بدرخواست‌میرزاعلی‌اکبر،ازروی‌نسخهٔ‌چاپ کلکته ۱۸۱۸م. که جامعترین نسخ چاپی آنروز بوده و نسخهٔ آن کمیاب است،در۱۲۸٤ق. نوشته. و آن‌نخستین‌چاپ

این کتاب است، و در مقدمهٔ آن خصوصیات سیزده نسخه یکه از این کتاب در موقع تصحیح در دست بوده و کتب دیگری که در تصحیح این نسخه مورد نظر بوده و نام آنانکه متصدی تصحیح بوده‌اند: مولوی حیدرعلی، مولوی نظام‌الدین حیدر، بابوتار بیخزن‌متر، مولوی غلام قادر، مولوی کاظم علی نصیر آبادی. منشی امام علی خیر آبادی، و مولوی محمد اکبر عظیم آبادی، بخامهٔ حسین‌الحسینی بلگرامی که خود نیز از مصححین میباشد نوشته شده، و پس ازختم کتاب لغاتیکه در فارسی استعمال میشود و در برهان نبوده. از کتب لغت جمع و بنام «ملحقات برهان قاطع» چاپ شده. و این قسمت مشتمل بر ۳۷۱۷ واژه و کنایت مستعمل در زبان فارسی است. و در مقدمه گوید:

پاره یی از لغات که در فرهنگها نبوده اززبان دانهای معاصر که عبارتند از.

۱ـ سید علی شیرازی متخلص به «نیاز».

۲ـ فضل مولی خان متخلص به «فضل»

۳ـ حاج میرزا شفیع شیرازی،

٤ـ نظام الدین حیدر متخلص به «او باش»، گرفته شده و بنام خود آنها ضبط گردیده است. این نسخه دارای یك سر لوح میباشد، صفحه‌های آن جدولبندی بزر و لاژورد و شنگرف و واژه‌های آن نیز با شنگرف نوشته شده‌است.

کاغذ فرنگی مهرزده. جلد ضربی. وقف سپهسالار.

۳۷۷ گ ۳۱/٥×۲۲ و ۳۱ س (سپه۲:۱٦٥).

۷٤

نستعلیق میرزا بابا ابن میرزا محمد در ۱۲٥۲ ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماجی نیم ضربی. وقف سپهسالار.

۳۷۲ گ ۳٤/٥×۲۲ و ۲٦ س (سپه۲:۱٦٥).

۷٦

نسخ سید محمود بن یوسف در ۱۲۰٥ ق. لغات با سرخی نوشته شده و دارای یك سر لوح. وصفحه‌های آن جدولبندی بزر میباشد.

کاغذ فرنگی. جلد تیماجی زرین. وقف سپهسالار.

۳۲٦ گ ۳۷×۲۱/٥ و ٤۱ س (سپه۲: ۱٦٤)

(۳۸۶) **برهان الکفایة** (ستاره‌شناسی . فارسی)

ازشریف علی‌بن‌محمدبن یحیی‌شریف بکری موصلی(ف.دانشگاه ۸۳۸ وذریعه ۳ :۱۰۰ و گاهنامه).

٦٤٨

نستعلیق پنجشنبه شعبان۱۹۳ (شاید۱۰۹۳ق) عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی.جلد تیماج سرخ وصالی با مشکی .
۲۰۱ گ ۱۹×۱۲ و۲٤س٦/٥×١٤.

(۳۸۷) **بزم خاقان** (تاریخ . فارسی)

یا تذکرة السلاطین

ازسلطان محمد پسرفتحعلیشاه‌قاجارملقب‌بسیف‌الدولة متخلص به«سلطان»است که در۱۲۲٤ق. متولد شده ودر٤٥-۱۲٥۰ ق. آنرا نگاشته است . (سپه ۲ : ٤۷۷) . و(فهرست‌مجلس۳ : ۱٤۸) . ازمقایسهٔ نسخهٔزیر بانسخهٔ مجلس بنظر میرسد که‌سلطان‌این کتاب را از روی تالیف دیگری دزدیده‌است .

۲۷۳۱

نستعلیق۱۲۲۲ ق .دارای سرلوح‌زیبا میان خطهای دوصفحه نخستین زرنگار شده و حواشی آنها نقاشی وزرنگار گردیده. عنوانها و دیباچه و آغاز باب اول بازرنگارش یافته. تمام صفحه‌های آن بخش نیز جدول بندی به زرمیباشد. باب‌دوم‌ناتمام‌مانده، ولی نویسنده‌یی یك بیت بعنوان اینکه تتمهٔ اشعارپیش است در آخر نوشته و پس از آن تمام شدن تذکره‌را در۱۲۲۲ق.یادآوری کرده بنحویکه‌تصورشودخط نویسنده‌اصل نسخه‌است‌ولی‌مسلما این‌خط ازغیراز نویسندهٔ نسخه‌است، و تاریخ‌پایان‌تألیف کتاب‌چنانکه‌دردیباچه‌ادعاشده‌بسال ۱۲٥۰ق یا۱۲٤٥ق. میباشد،وتوندسلطان(مؤلف)در۱۲۲۸ق. بوده‌و بنابراین‌یك‌دزدیرا ثابت‌میکند، وازاینکه‌ازاول باب‌دوم‌صفحه‌هاجدول کشی نشده وعنوان‌باب‌واسم‌پادشاه‌وتخلص ویرا که‌در اوائل کتاب‌بازرمی نوشت ،دیگر ننوشته،معلوم‌میشود که‌درهمان‌سال ۱۲٥۰ق. که‌فتحعلیشاه زندگانی را بدرود گفته این‌نسخه‌را می‌نوشته‌اند.وچون مؤلف درهمان وقت‌بطهران آمده نسخه این تذکره ناتمام را همراه‌آورده ودیگرموفق باتمام‌آن نگردیده . پشت نسخه‌بنام

انیس العشاق و تذکرة السلاطین از رشید وطواط در ۱۲۸۵ق. داخل کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه شده ،و بهمین نام برای کتابخانه وقف گردیده است . وقف سپهسالار.
کاغذ ترمه . جلد تیماج .
۳۹ گ ۲۵/۵ × ۱۷ س ۱۵ (سپه ۲: ۴۷۹)

(۳۸۸) **بستان الادویة** (پزشکی . فارسی)

سه فصل دارد :
۱ـ در ده باب
۲ـ درهجده باب .
۳ـ دربیست وسه باب .

آغاز: بسمله . حمدله . امابعد؛فهذه مختصرة سمیتها ببستان الادویة . . .
أنجام: بارهنك ایرساسیا ، صبرزرد . لحیة التیس .

۸۲۰

ش۲ دفتر (۴۶ر - ۹۷ر. ش۱ « گلشن علاج »است.

(۳۸۹) **بستان السیاحة** (سفرنامه . فارسی)

اززین العابدین شیروانی مستعلی شاه متخلص به « تمکین » شاه نعمة اللهی، جهانگرد نیمهٔ سدهٔ سیزدهم، صاحب «حدیقة السیاحة» و «ریاض الساحة» در ۱۲۴۷ق. آغاز کرده. ودر ۱۲۴۸ق. تألیف آن پایان یافته است. ودر تهران ۱۳۱۵ق. واصفهان ۱۳۴۲ ق. در ۶۷۴ص بنستعلیق چاپ شده است . ذریعه ۳ : ۱۰۶ و (مشار) .

۱۴۹۲

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف . صفحه‌ها دارای دوجدول ۱ ـ شنگرف . ۲ شنگرف ولاژورد . دوصفحهٔ نخستین زراندود. یك سر لوح زرین گل و بوته دارد. پایان افتاده .
مالك : اعتضاد السلطنه ۱۲۶۲ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سبز تیرهٔ مقوایی .
۲۰۸ گ ۲۲×۳۵و۲۵ س ۱٤×۲۷ .

(۳۹۰) بستان القلوب (فلسفه. عربی)

شهرزوری درشمار کتابهای سهروردی کتابی بنام «بستان القلوب» یاد کرده است. و درنسخهٔ ش ۵٤۲٦/۲٦ کتابخانهٔ فاتح استانبول همین کتاب ازسهرودی دانسته شده است . درفهرست دانشگاه (۳ : ۲٦۹ و۲۱۱٦) ودرنسخهٔ ش ۶۳۹/۳ مجلس (فهرست ۲ : ٤۰٤) همین کتاب بنام « روضة القلوب » واز خواجه طوسی پنداشته شده است .

در نسخهٔ زیر این کتاب بمیرسید شریف جرجانی نسبت شده است . چلبی در کشف الظنون کتابی بدین نام بدوانی و کتابی بنام «روضة القلوب» به عبدالرحمان بن نصرالله شیرازی قاضی طبریة نسبت داده است . وچون نسخهٔ فاتح پیش ازمیرسیدشریف نوشته شده است ، پس این کتاب از او نیست ، و بگواهی شهرزوری از سهروردی است نه خواجه (دیباچه تبصرة ساوی . ص ۵۷) .

۲۹۱۱

ش ۲۷ دفتر . ص ۹۸-۱۰٤. دراجمیر ۱۱ع۱ ۱۰۹۲ ق. نوشته شده. آغاز نسخهٔ برابر نسخهٔ(ف.دانشگاه۳: ۲٦۹) .

انجام : درقسم دوم فصل هشتم: پیش اصحاب دل شقاوتی (افتاده. نام بستان القلوب دردیباچه دیده میشود. ش۱ « قنیة الفتیان » است

(۳۹۱) البصائر فی اختصار تنقیح المناظر (ریاضی .عربی)

« المناظر » اقلیدس بعربی ترجمه شد ، وخواجه نصیر طوسی آنرا ازنو تحریر نمود(۱) و ابن هیثم (م. پیرامن ٤۳۰) نیز آنرا بنام « المناظر والمرایا » درهفت مقالت

(۱) نسخهٔ ۵۵۹/۲۱ ، و۵۹۷/۷ این کتابخانه .

مرتب کرده و کمال الدین ابو الخیر حسن بن علی بن الحسن فارسی (ز ۶۶۸ ـ م ۱۹ ذی قعدهٔ ۷۱۸ ق) شاگرد قطب الدین شیرازی (م ۷۱۰ ق) بدستور استاد آنرا شرح کرد و «تنقیح المناظر» نامید[1] و خاتمه و ذیل و لواحقی بر آن افزود. و سپس خود مؤلف (ابو الخیر فارسی) این شرح را کوتاه کرده «البصائر» نامیده است[2]. وی در دیباچهٔ البصائر گوید: چون «تنقیح المناظر لذوی الابصار والبصائر» را نگاشتم و بدست جمال الدین صاعد بن محمد بن مصدق سغدی‌تر کستانی رسید و پسندید از من خواست که آنرا از مآخذ تجرید و کوتاه سازم، و من این مختصر را فراهم کرده «البصائر فی اختصار تنقیح المناظر» نامیدم و آن در دو قسمت است ۱ـ مبادی ۲ـ مطالب.

(گاهنامه ۱۳۱۱ ش. ص ۱۴۲ و ذریعه ٤ : ٤٦٧).

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی ابدع الخلایق بقدرته واظهر الحقایق بحکمته ... وبعد فلما ساعد القدر ...

أنجام: وانما ذلك بتوفیق ولی الهدایة وعصمته من الغوایة فی الدرایة والحمدلله اولاً وآخراً وصلواته علی نبیه محمد وآله وصحبه اجمعین. کتب المصنف رحمه الله فی آخر النسخة التی کانت بخطه: فرغ من تسویده العبد الضعیف؛ الحسن بن علی بن الحسن الفارسی رزقه الله تعالی علماً نافعاً وعملاً مقبولاً، فی شهور سنة ثمان وسبعمائة.

٥٥٤

نسخ حسین بن حسن شهنشاه سمنانی در یکشنبهٔ ۲۷ ذیقعدهٔ ۷۳۱ ق. از روی نسخهٔ دیگر این نویسنده که آنرا از روی خط مؤلف نوشته و بروی تا مباحث انعکاس قرائت کرده بود رونویس کرده است.

و نیز این نویسنده می نویسد؛ مرك مصنف در یط = ۱۹ ذی قعده ۷۱۸ ق. در پنجاه سالگی

---

۱) نسخهٔ ش ۵۵۱ این کتابخانه.

۲) در الذریعه ج ۳ ص ۱۲۱ به پیروی از فهرست مدرسهٔ فاضلخان ص ۲٤٥ تألیف «بصائر» را از نظام الدین اعرج شاگرد قطب شیرازی دانسته است (ش ٤ خطی فاضلخان) و این با آنچه از دیباچهٔ و خاتمه روشن نسخهٔ سپهسالار برمی آید ناسازگار و نادرست است.

بود . و بنابراین زایجهٔ وی در ۶۶۸ق. بوده است. در پشت گ ۱ در یک دائرهٔ زرین باخطی زرین نوشته: برسم خزانة الوزیر بن الوزیر غیاث الدین .

کاغذ کلفت سمرقندی . جلد تیماج زرد مقوایی ضربی .

۷۹ گ ۱۶ × ۲۱-۱۷س ۱۱ × ۱۷ .

(۳۹۲) بصائر الدرجات (حدیث. عربی)

در چهار جزء . منسوب به ابوجعفر اعرج محمدبن حسن بن فرخ صفار ممولة قمی (م ۲۹۰ ق) . این کتاب درچاپ سنگی همراه «نفس الرحمان» بجای چهارجزء ، ده جزء دارد ، واین هردوغیراز بصائر الدرجات تألیف سعد قمی میباشد .

(ف. دانشگاه ۳ : ۱۱۸۵-۱۵۷۳ وذریعه ۳: ۱۲۴-۱۲۵).

۵۳۲۶

نسخ . عنوانها شنگرف . درسه جزء . نخستین را محمد شریف بن شیخ عبدالعلی در ۵ شعبان ۱۰۵۴ق. نوشته. و بلاغ تصحیح دارد. ودومین رانیزهمو درسیزده رمضان ۱۰۵۴ق. وسومین را هم در ۵ شوال همان سال نوشته است . نسخه ازنیمهٔ باب دوم برابر با سطر ۱۶ صفحهٔ نخستین چاپی آغازشده وتاباب ۱۸۹ را دارد . (عنوان باب سوم : العالم الذی من عرفه عرفه الله).

کاغذ سپاهانی نخدی. جلدتیماج زرد ضربی یک لا .

۳۰ گ ۲۰ × ۲۵ و ۲۸س ۱۹ × ۱۲/۵ .

(۳۹۳) بغیة الطالب (فقه . عربی)

فی معرفة المفروض والواجب

در دو مطلب ۱ـ اصول دین ۲ـ فروع آن .

رسالهٔ عملی وفتوائی است از شیخ جعفر بن شیخ خضر جناجی . م ۱۲۲۷ ق . وسپس شیخ حسن بن کاشف الغطاء ، صوم و اعتکاف را بدان ملحق ساخته است (ذریعه ۳ : ۱۳۳) .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی اسس قواعد الاحکام ورفع عالم الاسلام . . . وبعدفقد سألنی جمع من الاتقیاء . . . ان اکتب لهم رسالة محتویة علی اصول الواجبات . . .

أنجام: قبل التسبیح او بعده. والیه ولی التوفیق.

۵۹۰۷

نستعلیق رجب ۱۲۳۲ ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج مشکی یك‌لا.
۶۰ گ ۱۰/۵×۱۶ و ۱۶ س ۶×۱۰/۵.

۶۸۵۶

ش ۲ دفتر ۱۱۱ر-۱۵۴پ. نسخ همان نویسندهٔ شمارهٔ پیشین‌دفتر. انجام‌افتاده: ومن دخل علیه الوقت. ش۱ «بهجهة‌المرضیة» است.
کاغذ فرنگی جلد مقوا.
۱۵۵ گ ۲۱×۱۵ و ۱۸ س ۱۶×۹.

۷۴۴۸

نسخهٔ کامل و پس از آن تکلمهٔ آن نوشته‌شده‌است. متن در ۲پ-۷۱ر. و تکمله در ۷۲-۱۲۳ نسخ سید عبدالوهاب بن ابوالقاسم حسینی در ٤ شنبه ۱ ع ۱- ۱۲٤۲ ق، و پس از آن چند زیارتنامه با خط نسخ دیگری است.
کاغذ فرنگی سفید. جلدتیماج مشکی مقوا.
۲۰۹ گ ۱۵×۱۰/۵ و ۱۲ س ۱۰×۵/۵.

(۳۹٤) **بغیة الفحول** (اصول فقه. عربی)

فی شرح زبدة الاصول

شرحی است مزجی برزبدة الاصول شیخ بهایی.
ازعبدالوهاب رضوان‌الدین بن محمد صالح قزوینی شهیربرضوان‌برای‌برادرش شیخ موسی نگاشته. ودر کربلابسال ۱۲۵۸ ق. آغاز کرده و در ۵ شعبان ۱۲۵۸ ق. بپایان رسانیده است.
آغاز: بسمله... الحمدلله الذی وفقنا لعرف ریعان الشباب فی الوصول الی الاصول... امابعد؛ فیقول‌عبدالوهاب رضوان الدین بن محمد صالح القزوینی... انی لما رأیت اقبال‌الناس بکتاب «زبدة الاصول» ولاسیمااخی... الشیخ موسی فاحببت‌ان

ان اشرحها . . . وسميته ببغية الفحول فی شرح زبدة الاصول . . .

أنجام : بل‌طريق النجاة فی الاخری والاولی . . . فی‌مشهد الحسين . . . كماهو مستحقه ۱۲۵۸ . اللهم صل . . . دائمة باقية.

۶۲۱۵

نسخ خود شرح كننده‌است بگواهی تصحيح وخط زدگی وتغييرهای بسيار .
كاغذ فرنگی سفيد . جلد تيماج مشكی ضربی .
۲۰۲ گ ۱۶/۵×۲۲ و۲۰ س۱۱×۱۸ .

(۳۹۵) بغية الوعاة (رجال.عربی)

فی طبقات اللغويين والنحاة

ازجلال‌الدين بن عبدالرحمان سيوطی . كه درمصردر۱۳۲۶ق. چاپ شده‌است .

۱۵۶۱

نسخ.حسين بن محسن سپاهانی درسه‌شنبه ۱۴ ع۱-۱۲۴۸ ق.عنوانها،نشانها شنگرف.
كاغذ فرنگی نخدی آهارمهره . جلد تيماج تریاكی مقوايی ضربی .
۲۷۸ گ۱۸×۲۷ و ۲۴س۱۰×۱۹ .

(۳۹۶) بقاءالنفس الناطقة (فلسفه.عربی)

يا « سبعة من المقاييس المنطقية علی الادلة المحققة لبقاء النفس الناطقة »

ازابن‌سينا كه درآن‌هفت دليل برجاويد ماندن‌نفس آورده‌است. (مهدوی. ش۵۲) وآقای صيرفی (دانا سرشت) آنرا چاپ كرده است .

۱۲۱۶

ش۱۷ دفتر. ص۹۲-۹۶. ش۱ «النفس» است.

۸۳۷۱

ش۹ دفتر،۱۳۰ر.۱۳۴ر. وسپس فائده‌ايست دراثبات واجب‌ازشرح مواقف‌شريف

گرگانی از گفته خواجهٔ طوسی .ش۱« پاسخ طوسی بیحرینی »است .

(۳۹۷) **بلاغت** (معانی بیان .فارسی)

درمعانی وبیان وبدیع ازسید محمد رضا موسوی شیرازی است و آنرا پس از « زبدة العلوم» نگاشته‌است. فارسی و عربی درهم میباشد وانشاءِ آن سخت بداست. نام نگارنده در دیباچه هست .

آغاز: الحمدلله رب ماتری ومالاتری من تحت الثری الی‌فوق‌الثریا. . .

أنجام: و معدوم النفع بعدم وجودآن شیئی وصلی‌الله علی. . . الطاهرین . . .

۷۳۷۸

ش ۳ دفتر ۷۸ پ -۱۷٤پ .ش۱« جامع‌الفوائد »است .
۱۸س ٦/٥×۱۳ .

(۳۹۸) **بنگ وباده** (شعر . ترکی)

مثنوی است بترکی ازفضولی بغدادی (۰۰۰-۹۷۱ق.) در مناظرهٔ این دو ماده که درعصروی از وسائل تفریح‌بشماربوده است .

۳۰۵

ش۲ دفتر است(سپه۲:٦٤۷-٦٤۸) . ش۱«دیوان‌فضولی» است .

۳۰۷

ش۲ دفتر.(سپه۲: ٦٤۷) . ش۱«دیوان‌فضولی»است .

(۳۹۹) **بوارق** (تاریخ . عربی)

دراحادیث راجع بشهر قم. ازسید محمد مهدی حسینی قمی است . (سپه : ۲ ۲۹۹) .

۱۸۵۲

نسخ علی اکبر فیض ۱۲۷۹ ق . تقدیم اعتضاد السلطنه وزیر علوم آن عصر شده . در انجام سه برگ کاغذ سفید میباشد ـ وقف سپه‌سالار .

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج .

۲۱ گ ۲۱/۵ × ۱۸ وس ۱۰ . (سپه ۱: ۲۲۱) .

(۴۰۰) **بوستان** (متن ادبی. فارسی)

ازسعدی شیرازی درده باب (ف. دانشگاه ۲ : ۱۰) .

۳۳۷

ش ۲ دفتر، ۹۴پ ـ ۲۱۳ر. در آغاز یک سر لوح زروشنگرف ولاژورد دارد . ش ۱ «گلستان سعدی» است .

۳۹۹

ش ۳ دفتر ۶۲ پ ـ ۱۲۲پ . ش ۱ «گلستان» است .

۴۴۰

شکسته نستعلیق درشت در ۱۷ ج ۲ ـ ۱۲۳۰ ق . برای عباس بیک نوشته شده است . صفحه‌ها دوجدول زروشنگرف ولاژورد دارد. عنوانها شنگرف است . یک سر لوح در آغاز دارد که زمینهٔ آن زرولاژورد وشنگرف است . صفحهٔ پایان حاشیه سازی شده است .

کاغذ فرنگی کلفت . جلد روغنی گل و بوته، زمینه سرخ. درون روغنی گل و بوته زمینه قهوه‌یی .

۱۷۵ گ ۱۹ × ۲۹ و ۱۲ س ۱۱ × ۲۱ ،

۴۶۰

نستعلیق علی محمد شیرازی در شیراز در رجب ۱۲۵۳ ق . کسی عنوانها را عوض کرده وچند شعر بپایان کتاب افزوده است . صفحه‌ها چهارستونی وچلیپا نوشته شده است . جدولها زروشنگرف است. شمارهٔ ۴۵۹ نیز «منتخبات بوستان» است .

کاغذ فرنگی سرخ . جلد ترمه یك‌لا درون تیماج مشکی .
۷۰ گ۱۴×۲۲و۱۳س۱۰×۱۶ .

(۴۰۱) **بهارستان** (متن ادبی. فارسی)

ازجامی (۸۱۷ـ۸۹۸ ق) که آنرا در ۸۹۲ نگاشته است.

۲۷۲۲

نسخ ۱۲۸۳ ق . عنوانها شنگرف .
مالك : اعتضاد ۱۲۸۳ ق . وقف سپهسالار۱۲۹۷ق .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج یك‌لا ضربی .
۷۰ گ۱۴×۲۲و۱۸س۷×۱۵.

۲۹۵۰

ش ۳ دفتر، ۲۷۰ر ـ۳۳۷ پ . با همان خط شمارهٔ پیشین دفتر . پایان افتاده . ش۱ « لطائف الظرائف » است .

(۴۰۲) **بهجة الروح** (موسیقی. فارسی)

دریك مقدمه وده باب(ف.دانشگاه۳:۸۳۹ـ ذریعه۳ ، ۱۶۲) بغلط منسوب بـه عبدالمؤمن بن صفی‌الدین شده است .

نسخه‌یی ازاین کتاب در کتابخانهٔ پادشاهی استکهلم هست .

آغاز: بسمله . حمدله . امابعد فهذه رسالة شریفة وجیزه باهرة فی‌علوم‌الادوار من قول الحکماء الفلسفیة بالدلایل المرضیة المطبوعة یعنی این رساله‌ییست قلیل اللفظ . . . متبحر در علم موسیقی . . . اما بعد قال . . . عبدالمؤمن بن سیفی‌الدین بن عزالدین بن محیی‌الدین نعمت‌بن قابوس‌بن‌وشمگیر جرجانی...

انجام : نوروزعرب . نوروزعجم . شهناز

بی زمزمهٔ . عشق‌نخواهم‌بودن تا دمزدن‌نفس مرا خواهدبود

۲۸۶۹

ش ۵ دفتر ، ۱۵۸ پ ـ۱۷۹ پ . درحاشیهٔ صفحهٔ نخستین ؛ اعتضادالسلطنه دربارهٔ ساختگی بودن این کتاب سخنانی دارد . ش۱«جواهر نامه» است .

۶۹۸

ش ۱ دفتر۲پ ـ ۳۰ر. نستعلیق۱۲۹۵(۱۲۲ر.) عنوانهاشنگرف در ۲۹پ و۳۰ر. چند آلت موسیقی تصویرشده ویك دائره‌مقامهای موسیقی‌هست. کاغذ فرنگی سفید. جلدتیماج ۱۳۷ك۱۱×۱۸و۱۴س۶×۱۱.

(۴۰۳) **بهجة المباهج** (حدیث. عربی)

فی تلخیص مباهج المهج فی مناهج الحج

ازحسن‌بن حسین شیعی سبزواری بیهقی .(ف . دانشگاه۳: ۱۱۹۱وذریعه ۳ : ۱۶۳ـ) .

۵۳۲۷

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. آغازوانجام افتاده .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج‌قهوه‌یی‌مقوایی .
۳۰۳گ ۲۰×۲۹ و ۱۹س۱۲×۱۹ .

(۴۰۴) **البهجة المرضیة** (نحو . عربی)

فی شرح الالفیة

درشرح الخلاصة الالفیهٔ نظم ابن مالك اندلسی (م ۶۷۲ ق) درنحواست. شرح کننده جلال‌الدین عبدالرحمان سیوطی (م ۸۱۱ ق . میباشد).

۲۷۲ صدر

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها وخط روی متن شنگرف .

چند برگ از آغاز کتاب افتاده و نخستین سطر نسخه که درشرح این بیت . میباشد

بالجر و التنوین و النداوال و مسند للاسم تمیز حصل

چنین است : الرحمان الرحیم و زید وصه بمعنی طلب سکوت ما و مسلمات و حینئذ و کل وجوار. وقف صدر.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی.

۱۱۵ گ ۱۴ × ۲۱ و ۱۹ س ۷/۵ × ۱۳/۵.

۳۱۸۴

نسخ عبده محمد سنجرحسینی درسده یازدهم هجری متن الفیه باشنگرف نوشته شده . وقف سپه‌سالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج .

۱۳۵ گ ۱۵/۵ × ۱۱ و ۱۵ س.

(سپه ۳۳۹:۲)

۳۱۹۰

نسخ . درحدود یك پنجم کتاب ازانجام ندارد . باین معنی که درانجام بحث جمع تکثیر پایان می‌یابد . و انجام سطر موجود اینست «. . . مع ماضاها هما ککوز و کیزان و تاج و تیجان وقل فی غیرهما کغزال وغزلان و فعلان بفتحة فسکون . نسخه آبدیدگی دارد ولی خطوط آن ضایع نشده‌است . پشت صفحهٔ اول ودرحاشیهٔ بیشترصفحه‌ها مطالب سودمندی ازشرح لباب وحاشیه‌هایی بامضای سید محمد و ابن ناظم وجامی وغیره نگارش یافته‌است .

وقف سپه سالار .

کاغذ فرنکی . جلد تیماج .

۶۴ ک ۲۳ × ۱۷ و ۱۹ س .

(سپه ۲ :۳۴۱).

٣١٩١

نسخ . بخشی از آغاز آن افتاده است. و آغاز موجود اینست : « بما ذکر و قیل فی التسهیل الحم وهوقریب الزوج». و نیز از انجام آن یك برك افتاده است . و انجام آن چنین است : «اذا ما اللیل جن متحریا اوجز العبارة». وشش برگ کاغذ فرنگی سفید در آغاز نسخه گذارده شده است. وقف سپه‌سالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج .

١٠٦ ک٢١×١٥/٥و١٧س . (سپه٢:٣٤٠)

٣١٩٢

نسخ . نویسنده کتاب را بانجام نرسانده . ودرشرح کلمهٔ «و آله الغر...» تاجملهٔ «یجوز ان یکون...» دست نگاه داشته است .

وقف سپه سالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

١٩٦ گ٢٢×١٥/٥و١٣س . (سپه ٢:٣٤٠) .

٣١٩٣

نسخ در ١٢٢٤ ق . چند برك از آغاز و انجام آن افتاده است. در بیشتر حاشیه صفحه‌ها مطالبی از شرح تسهیل و ابن ناظم و ابن عقیل و ابوطالب و انموذج . و کشاف و رضی و تصریح و مانند آنها در توضیح مطالب کتاب نگاشته شده . وقف سپه‌سالار .

کاغذ سمرقندی . جلد میشن .

١٣٦ گ١٦×١٢و١٥س.

(سپه ٢:٣٤٠) .

۳۱۹۴

نسخ محمدابن میرذوالفقاری کرمی ۱۲۳۸ ق . بخشی از شعرهای الفیه برصفحهای اولیه آن نوشته شده وکاغذ نسخه ساخت ۱۸۱۵ م میباشد . وقف سپه سالار .

کاغذ فرنگی آبی رنك . جلد تیماج .

۹۶ گ ۱۲×۱۶/۵ س ۱۸ (سپه ۲: ۳۳۹).

۳۱۹۵

نستعلیق علی ابن حسین کزازی ۱۲۴۴ ق . در حاشیهٔ صفحهای انجام مطالبی از ابن عقیل وابن ناظم وخالد ازهری وجامی بدون امضای نوشته شده وبرگهای آغاز وصالی گردیده . وقف سپه سالار .

کاغذ فرنگی. جلد میشن.

۹۹ گ ۲۱/۵×۱۵/۵ (سپه ۲ : ۳۳۹).

۳۱۹۶

نسخ . وانجام آن نستعلیق محمدابن شریف ۱۲۰۷ق . درکنار صفحه‌ها حاشیه ازجامع الشواهد نیز نوشته است . وقف سپه سالار .

کاغذ فرنگی آبی رنك . جلد تیماج .

۱۸۲ گ ۲۱×۱۶/۵ س ۱۵ . (سپه ۲ : ۳۳۹)

۳۱۹۷

نسخ حیدرعلی ۱۲۰۱ ق . درحاشیه بیشتر صفحها حاشیه ازمیرزابوطالب وکتاب تصریح وجامع الشواهد وابن عقیل وچلبی بدون امضاء موجود است . وقف سپه سالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۱۲۷ گ ۲۲×۱۵/۵ س ۱۶

در(سپه ۲ : ۳۳۸).شمارهٔ نسخه بغلط ۱۹۶ ۳چاپ شده است .

۶۶۳۸

ش ۲ دفتر ۴۷ پ ۱۳۴ پ نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف حاشیه دارد ش ۱ «حاشیه بر تهذیب.» است.

۶۷۲۴

ش ۲ دفتر ۱۲۹ پ ۱۹۶ پ نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها وخط روی متن شنگرف وپیش از آن شرح ابن عقیل است .ش۱ «شرح خلاصه الفیه» است .

۶۸۰۴

نسخ سدهٔ سیزدهم حاشیه دارد .
کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱۶۶ گ ۱۶/۵×۲۲ و۱۴س ۱۴×۸ .

۶۸۰۰

نسخ سدهٔ سیزدهم . پایان افتاده است .
کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج مشکی فرسوده مقوایی .
۱۴۰ گ ۱۵×۲۱ و۱۵ س ۷/۵×۱۳/۵ .

۶۸۰۶

ش۱ دفتر . نسخ باقر بن امامقلی نهاوندی در ۲۲صفر۱۳۲۷ ق. ر۲ر-۱۰۹پ
کاغذفرنگی . جلدمقوا .
۱۵۵ گ ۱۵×۲۱ و۱۸س ۹×۱۶ .

۶۸۰۷

نسخ اسماعیل بن ابراهیم عامری سبزواری چشمی در ذیحجه ۱۱۲۳ق ومحمد سلیم خادم آنرا مقابلت نمود . عنوانها شنگرف . حاشیه دارد .
کاغذفرنگی . جلدتیماج مشکی مقوایی کناره .
۱۳۴ گ ۲۴×۱۷ و ۱۶س ۱۳×۷ .

۸۰۹۷

نسخ علی رضا بن ملا عبدالله در سه شنبه ۱۲۳۵ ق. عنوانها شنگرف . متن زیر خط شنگرف متن را بالای صفحه نوشته است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوا .

۸۹ گ ۲۷ × ۱۴/۵ و ۱۷ × ۶/۵ .

(۴۰۵) **بهداشت** (پزشکی . فارسی)

ازمیرسید حسین خان پزشک ، شاگرد دارالفنون که بنام ناصرالدین شاه واعتضاد السلطنه نگاشته‌است .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی جعل حفظ الصحة لایمان الصالحین بطب الفلاح ... اما بعد بردانایان سرایردانش وبینش آشکاراست ...

أنجام: سبق بجویدمر آفتاب تابان را .

ازحاج میرزا آقا باباحکیم باشی ومیرزا احمد حکیم‌باشی معلم دارالفنون اسم برده است. یك مقدمه وپنج باب دارد .

۸۲۳

نسخ محمد حسین بن محمد باقر حسین سپاهانی در آدینه ۱۴ صفر ۱۲۸۰ ق . عنوانها درمتن و کراند بشنگرف . مالك اعتضاد السلطنه ۱۲۸۱ ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق .

کاغذ آبی زرپاشی شده . جلد تیماج سرخ مقوایی زرکوب .

۹۷ گ ۱۴ × ۲۱ و ۱۲ س ۸ × ۱۴ .

(۴۰۶) **بهداشت منظوم** (پزشکی. فارسی)

از یوسفی پزشک صاحب « فوائد الاخیار » میباشد و آنرا برای بابرشاه (۹۳۲-۹۳۷) ظهیر الدین سروده است .

(فهرست دانشگاه ۳ : ۱۹۷) و این جزء طب منظوم است که هموسروده است .

آغاز: بعد ازحمد حکیم دانا . . . این قصیده‌ئیست درحفظ صحت . . .

ای که دارای تندرستی ازدرحکمت درا
تـا بعلتهای گوناگون نگـردی مبتلا

أنجام :

یوسفی را بکر معنی جلوه گر آمد ز فکر
تا مگر سویش گشـاید پادشه چشم رضا
حامی شرع محمد پادشه باربر که هست
آفتاب و ماه را از روی او نـور و ضیا
از خدا امید میدارم که گیرد هر زمان
دشمنش را آنچنان دردی که نپذیرد دوا

۷۰۵۱

ش ۲ دفتر . ۱۰ر - ۱۱پ). ش۱« مأکول ومشروب »است.

(۴۰۷) **البیان** (فقه . عربی)

ازشهید یکم محمدبن محمدبن مکی . م ۷۷۶ ق .
(ف دانشگاه ۳ : ۱۷۹۲) و ذریعه .

۶۰۵۱

نسخ حسین بن مرادعلی بن یادگار رازی درچهارشنبه ۲۳ع ۱-۹۷۴ ق . آغاز افتاده
حاشیه دارد بانشان « ذکری» و « عد » . عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سبزمقوایی .
۱۶۸ گ۱۳×۲۰و۱۶س ۶/۵×۱۱/۵ .

لاهل العرفان

(۴۰۸) **بیان الاحسان** (عرفان. فارسی)

ازشیخ علاءالدولهٔ سمنانی . م ۷۳۶ ق . (ذریعه ۳ : ۱۷۵) در یکشنبهٔ ۱۳

ذیقعدهٔ ۷۱۲ ق درشهرمدینه باوالهام شده است که آنرا تألیف کند و بدین نام بنامد. دارای چهارفصل است ۱ـ آلهی ۲ـ نبوت ۳ـ ولایت ٤ـ وضع الرسالة. درشب دوشنبه ۱۹ رمضان ۷۱۳ ق. تسویدآن پایان یافته است. درپایان نام کتاب و تاریخ نگارش آمده است.

آغاز: سپاس نامتناهی پادشاهی را که بعلم ازلی کل لطیف انانیت دارد. اما بعد چون بحکم قد علم کل اناس... فرزند عزیزابوالمواهب محسن الدین محمدراازراه تعارف درترکستان روحاً با این بیچاره...

أنجام: بفضله العظیم غیر الممنون... و جعله من العلماء صورة خط الشیخ... و تعین نکند والله الموفق...

۲۸٤٤

ش ۷ دفتر ۲۷۰پ ۳۲۱ پ. نسخ همان نویسندهٔ شمارهٔ پیشین. ش۱ «لمعات» است.

(٤۰۹) بیان الطب (پزشکی. فارسی)

از حبیش ابن ابراهیم تفلیسی. م ٦۲۹ق. آنراپس از «بیان الصناعات» نگاشته است. نام کتاب ومؤلف و کتاب بیان الصناعات در دیباچه هست. کتاب در ۲۰ باب است.

آغاز: بسمله. شکر وسپاس مرخدایرا که آفرینندهٔ زمین و آسمان است...

انجام: وازطعامهای سرد پرهیز کندوبشیرینی رغبت نماید طب علمی وعملی است

سر گذشت حبیش در پیشگفتار ایرج افشاربرچاپ کتاب بیان الصناعة ۱۳۳۷ ونیزدرفرهنگنامه‌های عربی بفارسی ص ٦۵ـ۸۱ آمده است.

۸۲٦

نستعلیق ۱۲۷۵ ق. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی. جلد تیماج تریاکی یك‌لا ضربی.
۲۳۱ گ ۱۱×۱۸ و ۱۰ س ٦/۵×۱۲.

(٤١٠) بیان واجبات عقلیه (کلام. فارسی)

از ضیاء الدین بن سدید الدین داود گرگانی . درآن عقاید شیعه را با روش پاسخ وپرسش ، ثابت کرده‌است .

آغازمطابق نسخهٔ دانشگاه (فهرست۳ : ٥۳٦ شمارهٔ۳) .

انجام: و پیغمبر صادق القول بوقوع آن خبر دهـد آن واجب بـود . آمنـا و صدقنـا .

۲۱٦۳

ش ٥ دفتر ۱۸۷ر - ۱۹۱پ . و پس از آن بخشی است از رسالهٔ محمد طاهر قمی دررد صوفیان بنقل از مولانا احمد اردبیلی ، و سپس چند فصل بفارسی در بارهٔ پرورش فرزندان و حقوق زن وشوهر (شاید ازجامع الاخبار گرفته باشد) تابرك۱۹٤.ش۱«اعمال سه‌ماهه» است .

(٤۱۱) بیست باب اسطرلاب (ریاضی-فارسی)

ازخواجهٔ طوسی . م ٦۷۲ ق . آغاز وانجام‌مطابق‌چاپی۱۳۱۹ق . همراه‌خلاصة الحساب بهایی . و چاپ تهران ۱۳۱٦ .

(فهرست دانشگاه ۳ :۸٤۱ ذریعه ۳ : ۱۸۷) مدرس رضوی در ۱۳۳٥ ش.آنرا ازنوچاپ کرد .

٦۹۸

ش۲ دفتر۳۱ پ - ٥۸پ .ش۱« بهجة‌الروح» است.

۷۰۰

ش ۱ دفتر ۳ پ - ۲۰ پ . نستعلیق درشت حسین بن موسی در کاستل بروسه در ۱۰۸٦ ق .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی .

۱٤۲ گ ۱٥ × ۲۰و۲٥س۷ × ۱٥ .

۹۵۷

ش۵ دفتر ۱۰۵پ - ۱۱۹پ. در تاریخ ۱۲۲۷ ق. ش۱ «حاشیه زبدة الاصول» است.

۲۹۲۵

ش ٦ دفترص ۸۵-۱۱٦. ش۱ «مفردات طبی» است.

۳۸۷۷

ش۳ دفتر ۲٤ (- ۲٦ پ . نستعلیق حسن بن ابی جعفر طبرسی در ۱۲۲۵ق .ش۱ «صفیحه در اسطرلاب» است.

۷۳۸٦

ش۱ دفتر ۳ پ - ۲۹ ر ، نسخ ملا محمد طاهر در سدهٔ دوازدهم .
کاغذ فرنگی - جلد تیماج مشکی یك‌لا .
ک ۱۵×۱۱وس۱۱×۵/۵.

(٤۱۲) **بیست باب تقویم** (نجوم . فارسی)

در تقویم شناسی . یك مقدمه و بیست باب دارد و از ملا قطب الدین بن سلطان محمد قائنی است (ذریعه ۳ : ۱۸۸) .

آغاز: الحمدلله الذی خلق الفلك الدوار و الکوکب السیار . . . اما بعد این مختصریست درمعرفت تقویم ومدخلی است درصناعت تنجیم ، تألیف اقل . . قطب الدین ابن سلطان محمد قائنی ، مشتمل برمقدمه وبیست باب . . .

انجام: ودرجه خود بقوت بود (جدول وجوه) .

نسخه‌های دیگر این کتاب در کتابخانهٔ شیخ علی کاشف الغطاء در نجف . و کتابخانهٔ شوشتریها در نجف هست .

۵۲۵

ش ۳ دفتر ۱۰۳پ - ۱۲٤ر . نستعلیق بی نام در ۱۰۲۵ ق . (در گ ۱۷۹ دفتر) .
خصوصیات دفتر در « بیست باب تقویم » بیرجندی ،

(٤١٣) **بیست باب تقویم** (نجوم . فارسی)

در تقویم‌شناسی .

ازملانظام‌الدین‌عبدالعلی‌بن‌محمدبیرجندی . م ۹۳٤ق . صاحب «ابعاد واجرام» و « تذکرة الاحباب » و « شرح تذکرهٔ نصیری » و« ترجمهٔ تقویم‌البلدان » و«تشریح در پرکار» و « شرح زیج الغ بیك » و « شرح بیست باب » ازطوسی در اسطرلاب . و و« شرح فوائد بهائیة » .

آغاز: بسمله وبتوفیقك(۱)نعتصم‌یا کریم . امابعد، این مختصریست درمعرفت تقویم تام مشتمل بربیست باب . . .

أنجام : وزیادت ازین بتطویل مفضی است .

این رساله در۸۸۳ ق نگاشته‌شده ،وملامظفرمنجم‌آنراشرح کرده و با شرح در ایران بسال ۱۲٦٦ ق ۱۲۷۱ق. و۱۲۷٦ق. و۱۲۸۲ق. آن بچاپ‌سنگی پخش شد .

(کشف الظنون . ذریعه ، ۳ : ۱۸۸ ، گاهنامه ۱۳۰۷ ص ۱۲۹و۱۳۰ . فهرست دانشگاه ۳ : ۹۰۵) .

٥۲٥

ش ۲ دفتر . (٦٦-۹۹ر)نستعلیق بی‌نام درشوال ۱۰۲۵ (در ۹۹ر) .
تاریخ ۱۰۲۷ (گ ٦٥) و۱۰۲۵ گ ۹۹ و ۱۷۹ عنوانها جدولها ، شکل‌ها شنگرف .

کاغذ اصفهانی زرد رنك . جلد تیماج سرخ‌مقوایی ضربی‌زرکوب .
۱۷۹ برگ ۳/۳×۱۰و۹×۱۹. ۱۷س.ش۱«میزان‌الحساب» است.

(٤١٤) **بیست فصل** (نجوم . فارسی)

ازمیرزا محمد نصیراصفهانی برای کریمخان نگاشته است .

آغاز: اعدادشکروسپاس،وثنای بی قیاس،برای‌پادشاهی‌سزاست، که‌این‌قبهٔ فلك دوارفانوس‌وار را در شموع کواکب‌ثوابت وسیارمنور ومزین گردانید . .

أنجام : واگر کسی را درمعرفت تقویم بیش ازین رجوع وحاجت افتد در شرح بیست باب بیرجندی رجوع نماید که مطلب حاصل میشود .

۶۳۳

ش ۳ دفتر ۳۷پ - ۵۸ پ. در ۵۹ر. شعرهائی در نجوم بفارسی نوشته شده است . ش۱ «سی فصل» است.

(٤١٥) **پاسخ ابن سینا بابو سعید ابو الخیر** (فلسفه . عربی)

دربارهٔ نفس وبدن . (ف . دانشگاه۳: ص۱۷۱ش۲ ومهدوی. ش ٤ ب) .

۱۲۱۶

ش۱۰ دفتر . ص۲۳-۲۷ . ش۱ « النفس » کندی است .

(٤١٦) **پاسخ ابن سینا بابو سعید ابو الخیر** (فلسفه . عربی)

دربارهٔ قضا وقدر . (ف.دانشگاه۳: ص۱۷۲ش٤ومهدوی.ش٤ج)بنام«سر القدر» .

۱۲۱۶

ش ۲۷ دفتر . ص۱۳۱-۱۳۲ . ش۱ «النفس» است .

۲۹۱۲

ش۸۴ دفتر . گ ۲٦٥پ-۲٦٦ ر. ش۱ «شرح رسالهٔ زینون» است .

(٤١٧) **پاسخ ابن سینا بابو سعید أبو الخیر** (فلسفه . عربی)

در بارهٔ قضاءالله(ف . دانشگاه۳ : ص۱۷۳ . ش٥ ومهدوی. ش٤ ط) .

۱۲۱۶

ش ۲۸ دفتر . ص۱۳۲. ش۱ «النفس» است .

۲۹۱۲

ش ۸۵ دفتر ، ۲٦٦ر-۲٦٦پ . ش۱ «شرح رسالهٔ زینون» است .

(٤١٨) **پاسخ ابن سینا بابو سعید ابو الخیر** (فلسفه . عربی)

دربارهٔ فرق‌میان قضا وقدر(ف . دانشگاه۳ : ص۱۷۳ . ش٦) .

۱۲۱٦

ش ۳۹ دفتر . ص۱۳۲-۱۳۳ . ش۱«النفس»است .

۲۹۱۲

ش ۸٦ دفتر(۲٦٦ پ) .ش۱«شرح رسالهٔ زینون » است .

(٤١٩) **پاسخ ابن سینا بابو سعید ابو الخیر** (فلسفه . عربی)

دربارهٔ زیارت ودعا . (ف . دانشگاه ۳ :ص۱۷٤ش۷ ومهدوی . ش ٤ د) .

۱۰۹۵

ش ۱٦ دفتر ،۱۳۱پ - ۱۳۳ر . ش ۱ «شرح رسالهٔ نفس الامر» است .

(٤۲۰) **پاسخ ابن‌سینا بابو سعید ابو الخیر** (فلسفه . عربی)

در بارهٔ سلوك است . این نامه در برخی از نسخه‌ها مانند نسخهٔ زیر پاسخ‌بنامهٔ ابن زیله دانسته شده است . (ف . دانشگاه ۳ : ص۱۷٦ ش ۱۱ ومهدوی ش٤ و٠) .

۱۰۹۵

ش ۱۷ دفتر ،۱۳۳ر - ۱۳٤ر . مؤرخ۱۰۰۳ق.ش۱«شرح رسالهٔ نفس الامر»است .

(٤۲۱) **پاسخ ابن سینا به بهمنیار** (فلسفه . عربی)

گویا بخشی ازمباحثات بهمنیار می‌باشد .

آغاز: بسمله . هذه اسئلةسأل بهمنیار عن الشیخ الرئیس. قیل فی کتاب الشفا عندالکلام فی‌بقاءِالنفس: محال ان یفید الاعراض والصور ...

أنجام : لقبول الصورةجوهری لها .

۱۲۱۶

ش ۳۴ دفتر. ص ۱۸۰-۱۸٤. در تاریخ ۳ ع ۲-۱۰۹۱ ق نوشته شده است. ش ۱ «النفس» از کندی است.

(٤۲۲) **پاسخ ابن سینا بکرمانی** (فلسفه. عربی)

ابن سینا ده پرسش گرگانی یا کرمانی را پاسخ داده است. این رساله در «ثمرة الحیاة» چاپ شده است. (ف دانشگاه ۳ : ۱٦۹ و مهدوی ش ٦).

۸۳۷۱

ش ۱۰ دفتر، ۱۳٤ پ - ۱۳۸ ر. ش ۱ «پاسخ طوسی به بحرینی» است.

۲۹۱۲

ش ۱۳ دفتر ۵۰ پ - ۵۱ پ. در ج ۲-۱۲٦٦ ق. نوشته شده است. ش ۱ «شرح رسالهٔ زینون» است.

(٤۲۳) **پاسخ ایجه یی بپادری** (کلام. فارسی)

ملاعلی اکبر ایجه یی بدستور شاه در ردپادری مسیحی. این رساله را نگاشته است.

آغاز: ای بدیوان کمالت هر کتاب نکته یی از دفتر فصل الخطاب
زیب لسان ناهجان مناهج صاحب تنزیل . . .

أنجام: و جوانی گفت که الحق شایسته است که بر خدود حور العین نوشته شود بقلم النور.

۱۸۵٦

ش ۳ دفتر، ۲٤ پ-۹۷ پ. نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانها، نشانها شنگرف در متن و کنار صفحه نوشته شده است. ش ۱ «عقود الجمان» است.

(٤۲٤) **پاسخ بحرینی بشاگردان** (فقه. عربی)

پیروان یوسف بن احمد بن ابراهیم بحرینی درازی پرسشهایی دربارهٔ مسائل

فقهی نموده ووی پاسخ گفته است . پرسشها برخی فارسی و برخی عربی است ، و لیکن پاسخها همگی عربی میباشد .

آغاز: اللهم لك المحامد و الممادح و اليك يصعد الكلم الطيب و العمل الصالح . . .

۷۳۵۱

ش۲ دفتر ۳۶ ـ ۳۶ ر . نسخ سدهٔ دوازدهم ، انجام افتاده و پس از آن برگها سفید است . ش۱ «وجیزه» است .

(۴۲۵) پاسخ بهایی بشاه عباس (فقه . فارسی)

عنوان کتاب در نسخهٔ زیر چنین است : « جواب مسائلی که شاه جنت‌مکان شاه عباس از شیخ بهاءالدین محمد (ره) پرسیده است» . نکات تاریخی دربارهٔ پزشکان فرنگی که بایران آمده‌اند ، واحکام آن از نظر مذهبی و حکم آمیزش مسلمانان (دولتیان) با مسیحیان گرجی وفرنگی که بایران آمده‌اند ، دربردارد .

آغاز: بعرض میرساند اگر تواند بود ، دو رکعت نماز صبح را همان بر پهلوی راست خوابیده بگذارند وبفاتحه اکتفا کرده وسوره نخوانند ورکوع وسجود باشارت بجای آورند نمازصحیح است . چون ایستادن و نشستن مانع معاودت خواب میشود موجب ضرراست واگرخواندن فاتحه نیز مانع خواب کردن شود وتکبیر احرام بکنند وفاتحه را بزبان نیارند بلکه همین بخاطر اشرف بگذرانند رکوع وسجود راباشارت بجای آورند وتشهد وسلام را نیز بخاطر اشرف بگذرانند این نمازنیز صحیح است . . .

آنجام : ومنه رحمه‌الله تعالی : بعرض میرساند که آنچه در گوسفندوسایر حیوانات چرنده حرام است سیزده چیزاست ۱ـ مغزحرام ... ۱۳ـ هردوپی که از گردن حیوان تا دم کشیده شده که آنرا غلبا گویند .

۸۱۵۰

ش ۳ دفتر ، ۱۶۱ر ـ ۱۶۰ پ . وپس از آن پراکنده‌ها نوشته شده است . ش ۱ «تعقیبات الصلوات» است.

(۴۲۶) پاسخ بهایی بشیخ لطف‌الله (نحو . فارسی)

شیخ لطف‌الله مسئلهٔ نحوی‌را بصورت چیستان مطرح کرده ، و شیخ بهایی پاسخ داده است

آغاز: بسمله . ارسل الشیخ الاجل الشیخ لطف‌الله الی . . . البهایی لغزاً لحله، فحله وهی : سلام‌الله علی شیخنا ومخدومنا . . . هذاالاسم الشریف بعضه علم للفاعلیة و بعضه علم للمفعولیة ...

أنجام: ورابعه‌اول لقب عیسی .

۸۳۶۰

ش ۴ دفتر ، ۱۵ ر - ۱۵ پ . نستعلیق حسن منجم درشوال ۱۲۵۳ ق .
ش۱ «مدخل منظوم» است .

(۴۲۷) پاسخ بهایی به شیخ صالح جزائری (کلام . عربی)

شیخ صالح بن حسن جزائری پرسشهایی دربارهٔ سب وناسزا گوئی به خلفا وقصیدهٔ یکی ازسنیان ازشیخ بهایی نموده ، وشیخ بآن پاسخ گفته‌است . واین پاسخنامه جزآنست که (درفهرست دانشگاه ۳ ، ۱۷۹۷) آمده‌است .

آغاز: مسئلة للشیخ صالح بن حسن الجزائری مع . . . بهاء الدین ما قول سیدی فی هذه الأبیات لبعض النواصب یقول :

اهوی علینا امیر المؤمنین ولا ارضی بسب ابی بکر ولاعمرا
انجام : لکن ابلیس اغراکم وصیر کم عمیا و صما فلا سمعاً ولا بصراً

۴۵۱۰

ش۴ دفتر ۹۰ ر . ش۱ « المقاصد العلیة».

(۴۲۸) پاسخ پرسشهای عرفانی (عرفان . عربی)

آغاز: بسمله. الحمدلله حمدالشاکرین . . . سألت رحمک الله وایانا، هذه الاسئلة ونحن انشاءالله نجیب عن بعضها . . . ماالفرق بین الفترة والوقعة . . . (جواب سفید) وبالله التوفیق والفترة فی الاعمال . . .

أنجام: عن شأن الشیخ وحقیقة تحت الاجوبة .

۳۸۷۵

ش ۵ دفتر ، ۴۷ر ـ ۵۰ پ . ش ۱ «طواسین» است .

(۴۲۹) پاسخ دوانی به ترکه (معانی بیان . عربی)

جلال الدین دوانی به شبهه یی که جمال الدین ترکه دربارهٔ حاشیهٔ مطول تفتازانی یاد کرده است پاسخ میدهد .

آغاز: بسمله . ربنا افتح بیننا . . . ذکر خاتمة المحققین . . . التفتازانی . . . ان اختصاص جنس الحمد بالله تعالی یستلزم اختصاص جمیع المحامد . . .

۲۹۱۹

ش ۹ دفتر ۲۲ رپس ازین تا گ ۳۲ پ . پراکنده هااست . ش ۱ « نامهٔ طوسی » است.

(۴۳۰) پاسخ سبزواری بتهرانی (فلسفه . عربی)

شیخ محمد ابراهیم تهرانی دربارهٔ حدیث « طینت » وعذاب ابدی وآیت ادعونی استجب لکم پرسشهایی ازسبزواری کرده ووی بدانها پاسخ گفته است .

آغاز: الحمدلله الذی خلق الانسان ، علمه البیان ولقنه البرهان . . .

أنجام: لایسعنی فیه ملك مقرب ولانبی مرسل والحمدلله علی محمد وآله .

۷۵۳۲

ش ۱ دفتر ، ۲٤پ - ۳۱ پ . نسخ و نستعلیق محمد علی کرمانشاهی در پایان سدهٔ سیزدهم ، ازروی خط مؤلف نوشته‌شده‌است .

جنك خطی است ، دربرگهای ۱-۲۳ پراکنده‌هانوشته‌شده است .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ مقوایی .

٤۹۷ گ ۱۸×۱۲ سطرها گوناگون است .

(٤۳۱) پاسخ سبزواری بمیان‌آبادی (فلسفه . عربی)

ملا اسماعیل میان‌آبادی چند مسئلهٔ فلسفی را ازملاهادی سبزواری پرسیده و وی بدانها پاسخ گفته است .

آغاز: الحمدلله علی آلائه . فقد سئلنی العالم الفاضل . . .

أنجام : الحقیقی الذی هو طرد العدم .

۷۵۳۲

ش ۲ دفتر ٤۲ر - ۵۰ ر . ش ۱ «پاسخ‌سبزواری به‌تهرانی» است .

(٤۳۲) پاسخ سبزواری بعارف (فلسفه.عربی)

اسماعیل متخلص‌بعارف‌ازاستادخویش ملاهادی (گویا حاج‌ملاهادی سبزواری) در بارهٔ زندگی کنونی صاحب الزمان و مطالب دیگر پرسیده و وی بدان پاسخ گفته است . ودرآن‌ازفیض یاد میکند . . .

آغاز: بسمله . الحمدلله‌الذی‌هدانالهذاوما کنا . . . وبعدفیقول‌اسماعیل‌المتخلص بعارف ملتمسا عن الاستاد . . . مولانا الهادی . . .

أنجام : فمن رفعه یلزم وضعه . . .

۲۹۹۲

ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۲۷ر . نستعلیق حسن بن نصرالله که گویا شاگرد ملاهادی سبزواری است .

کاغذ فرنگی . جلد مقوا .

۱۶۱گ ۱۱/۵×۲۲ و۱۷س ۶/۵×۱۵/۵ .

(۴۳۳) **پاسخ شیرازیان بپرسش کرمانیان** (کلام فارسی)

دربارهٔ ایمان است . و از رهگذر فلسفی در آن گفتگوشده است .

آغاز: علماءِ اسلام وفضلاءِ انام چه فرمایند دراین مناظره که درویشی سؤال کرد که ایمان موجود است یا معدوم . . .

۲۹۱۹

ش ۷ دفتر ۲۰پ-۲۱پ ازروی خطدوانی نوشته شده است . ش۱ « نامهٔ طوسی » است .

(۴۳۴) **پاسخ صدرا بشمسا** (فلسفه . عربی)

ملا شمسای گیلانی پرسشی درفلسفه ازملاصدرای شیرازی دارد وملابوی پاسخ گفته است .

(فهرست دانشگاه ۳ : ۱۷۹) .

۸۳۱۵

ش ۲ دفتر ، ۶۵ پ - ۶۹پ . پس از آن یك نمونهٔ « خطبهٔ ازدواج » نوشته شده است . ش۱ « حدوث العالم » است .

(۴۳۵) **پاسخ طوسی ببحرینی** (فلسفه . عربی)

پاسخی است که خواجه نصیر الدین طوسی به جمال الدین علی بن سلیمان بحرینی ستراوی . (ف . دانشگاه ۳ : ۱۸۰ و ۶۳۴ و ۲۵۶۰ و ۲۵۹۹ مدرس رضوی ص۴۳۶) .

۲۹۱۹

ش۲ دفتر ۳ر- ۱۰ر . ش۱ « نامهٔ طوسی » است.

۸۳۷۱

ش۱ دفتر ۱ پ – ۱٤ر . نستعلیق عبدالقادر أردوبادی است . و آنرا تصحیح ومقابلت نیز کرده است . دفتر ۲۸۹ برك شمار دارد . و در میان افتادگی دارد . قطع بیاضی است .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی یك‌لا .

۲۸۳ گ ۹/۵×۱۹ و۲۵س ۵×۱۳ .

(٤۳٦) **پاسخ طوسی بدبیران** (فلسفه.عربی)

دبیران کاتبی قزوینی پرسشهایی از خواجهٔ طوسی نموده و خواجه پاسخ داده وسپس دبیران دوباره در آنها اشکال گرفته‌وخواجه ازنو بدان پاسخ داده است .

گفتگو برسر این است که گرما درتری سیاهی وبا خوشکی سفیدآورد، وسرما بعکس آنست .

(فهرست دانشگاه۳ : ۱۷٤ مدرس‌رضوی‌ص۲۸۵ پیشگفتار چاپ شرح «حکمة العین»علامه حلی) .

۱۲۱٦

ش۲۰ دفتر . ص۱۰۳-۱۰٤ . ش۱« النفس » کندی‌است .

(٤۳۷) **پاسخ طوسی بقاضی هرات** (فلسفه. عربی)

قاضی القضاة هرات دربارهٔ کیفیت صدورموجودات ازمبدء پرسشهایی از خواجهٔ طوسی نموده وخواجه بدانها پاسخ گفته‌است . (ف . دانشگاه ۳ : ۱۸۷ و۳۲۱مدرس رضوی ص ۲٦۲) .

این پاسخ در سه گفتاراز‌خواجه‌در بارهٔ قاعدهٔ « لایصدر من الواحد الاالواحد » میباشد ودرجشن هفتصدمین سال‌تولدخواجه بکوشش‌دانش‌پژوه چاپ شده‌است .

۱۲۹۵

ش۲ دفتر ۲۱پ-۲٤ر نستعلیق مانند شمارهٔ ۱ که «اثبات الواجب» است .

(٤۳۸) پاسخ طوسی بقونوی (فلسفه . فارسی)

همان رسالهٔ مفاوضات یا اجوبة المسائل یا الاجوبة النصیریة است . که خواجهٔ طوسی در آن بپرسشهای فلسفی قونوی پاسخ گفته است (مدرس . ص۲۷۲ و ۳٤٤) .

پرسشهای قونوی و پاسخهای طوسی با نامه‌های آن دو در دانشگاه هست (ف. ـ۱۸۷ ش۱۰۲۲/۹) در این نسخهٔ ما آن دو نامه و پاسخ طوسی نیامده است .

آغاز: الحمدلله الذی نصب فی کل زمان هادیا للخلق الی الطریق القویم . . .

انجام: فیضه الذی لا یزال انه المجیب (مدرس . ص۲۷۲ و ۳٤٤) .

٦۵۲۱

ش۳ دفتر ، ۱۳۲پ ـ ۱۵۱پ . نسخ محمد علی کرمانشاهی در ۱۳۰٦ در سپهسالار . ش۱ «فکوك» است .

(٤۳۹) پاسخ عزیزالدین بسیاوش (عرفان. فارسی)

سیاوش نامی پرسشهایی عرفانی از سید عزیزالدین نموده و او پاسخ گفته است .

آغاز سؤال: آیا دانندهٔ رمز معانی — که در سر حقیقی رازدانی

انجام جواب: سیاوش از درت دریوزه دارد — کرم فرما بلفظ درفشانی

آغاز سؤال: آیا دانندهٔ سر معانی — بگویم با تو من اسرار جانی

انجام جواب: بیان از سید عزت پدید است — همه دم میکند این در فشانی

۶۵۵۳

ش ۹ دفتر ۵۷ر - ۵۸ر.ش۱«لوایح»است .

(۴۴۰) پاسخ علوی باسترابادی (فقه . فارسی)

ملا محمد امین استرآبادی رساله‌یی درطهارت خمر بعربی نگاشته(ف . دانشگاه ش۱۲-۱۲۵۷ ج ۳ ص۲۶۶۷) ونامه‌یی نیز بفارسی درین باره از مکه بایران فرستاده وآن بدست سید احمدبن زین العابدین علوی عاملی رسیده . و او در رد آن این پاسخنامه را دردوفصل ویك خاتمه نگاشته است .

آغاز: بسمله . بالعلیم الحکیم بعدحمدالله علی جزیل آلائه . . . چنین گوید . . . احمدبن زین العابدین العلوی که برمدارج اوهام و معارج . . . مخفی نخواهد بود که بعضی فاضل نمایان این زمان که ازساکنان مکه . . . عریضه‌یی مشتمل برطهارت خمر نوشته ارسال باین بلاد نمود . . .

أنجام: ما تناوبت اللیالی وتعاقبت الایام .

۲۹۱۶

ش۲۳ دفتر ۴۹۹ر - ۵۱۰ر.ش۱«جنگ»است .

۴۵۰۶

ش ۲ دفتر ۱۰پ - ۱۸ر.ش۱«ذهبیه» است .

(۴۴۱) پاسخ قزوینی بشاگرد خود (اصول فقه . عربی)

یکی ازشاگردان ملاخلیل قزوینی پرسشهایی دربارهٔ حاشیهٔ استاد برعدة الاصول از وی پرسیده و او پاسخ داده است . پرسشها دربارهٔ مطالب زیر است .

۱- ترجیح بلامرجح .

۲- تخلف علت ازمعلول .

۲۷۹۹

ش۲۲ دفتر ۱٦۰ - ۱٦٤ پس از این مغالطهٔ ابن کمونه است با حل آن.
ش۱ «حدیث قدسی» است.

(٤٤۲) **پاسخ قونوی بطوسی** (فلسفه.عربی)

صدرالدین قونوی پس ازنگریستن برسالهٔ مفاوضات یا اجوبة المسائل خواجهٔ طوسی که در آن بپرسشهای فلسفی او پاسخ گفته است رساله‌یی نوشته و در آن از سخنان اوخرده گرفته است.

آغاز: الحمدلله الذی ابان بمستقرات الهمم مراتب علم الیقین و عینه وحقه . . .

انجام: فی کشف کل معضلة علیه والسلام علیه . . . ونعم النصیر.

این رسالهٔ قونوی «رسالهٔ هادیه» نام دارد و طوسی بخواهش او در رساله‌یی بدانها پاسخ گفته که مؤاخذات نام دارد (مدرس رضوی ۲۷۷ و ۳٤۵).

٦۵۲۱

ش۴ دفتر ۱۵۲پ - ۱۷۷ر پ نسخ محمد علی کرمانشاهی در ۱۳۰٦ق. در مدرسهٔ سپه سالار. ش۱ «فکوک» است.

(٤٤۳) **پاسخ کاشانی بپرسشهای هراسکانی** (فلسفه. فارسی)

پاسخهای بابا افضل الدین کاشانی است بپرسشهای منتجب الدین هراسکانی. و رویهم ۱۱ پرسش وپاسخ است که درجلد دوم «مصنفات بابا افضل کاشانی» زیرعنوان «مکاتیب وجواب اسئله» بچاپ رسیده و شمارهٔ هفتم دراین چاپ (ص ۷۱۷_۷۲۸) میباشد. انجام نسخهٔ دانشگاه (که درفهرست ۳ : ۱۹۲ دیده میشود) در (ص ۷۲٦) این چاپ دیده میشود.

آغاز نسخهٔ زیر: آدمی چون از مادر بوجود می آید طالع او میگیرند و برآن حساب هست . . .

انجام : ازمجاهدت مبارکتر نیست . والذین جاهدوا . . . المحسنین (برابرص ۷۲۱ مصنفات) این جوابها آخرسخن خواهدبود . چون بجوار حق پیوست . از مرق به منتجب‌الدین هراسکانی فرستادند که سایل بود (ص۷۲۸مصنفات) .

ترتیب پرسش وپاسخ درنسخهٔ مامانندیگرنسخه‌ها ، باچاپی یکی نیست(حاشیهٔ ۳ص۷۱۷مصنفات) .

۲۹۱۲

ش ۲۸ دفتر ۱۳۷ر - ۱۳۸پ . ش۱«شرح‌رساله زینون»است .

(٤٤٤) **پاسخ گرگانی بعمرشیخ** (فلسفه . عربی)

پاسخی است ازمیرسید شریف‌جرجانی (م ۸۱٦ ق) درمسائلی‌فلسفی بعمرشیخ‌بن اسکندربن‌تیمور. (ف . دانشگاه۳ : ۱۹۳) .

آغاز: این رساله مشتمل است برسؤالاتی چند که سلطان سعیدمغفور امیرزادهٔ اعظم اسکندرازاستاد البشر . . . زین الاشراف علی المعروف بسید شریف قدس سره فرمود . اول درباب‌آفرینش که مقصود چیست ؟ . . .

انجام :واشارت‌ایشان‌ازآنجاناشی گرددواثرموفق بالصواب(سنهٔ۱۸۳ استنسخت فی ۱۳۰۸) .

۷۵۱۸

ش۱۲ دفتر ، ۷۷پ - ۸٤پ. نسخ‌محمد علی کرمانشاهی در۱۳۰۸ق . گویا ازروی نسخهٔ (۱۰۸۳ق) نوشته است . ش۱« کنزالسالکین»است.

(٤٤٥) **پرسش وپاسخ فقهی** (فقه . فارسی)

پاسخهاییست درمسائل گونا گون فقه .

آغاز: (سؤال وجواب ؛ ازجناب‌شیخ‌علی‌سؤال شده) بسمله ، سؤال : در غسل

ارتماسی؛ اگر آب تا سینه‌ویا گردن باشدمیتوان غسل کردیانه ؟ . . . جواب . جایزاست که غسل بکند ...

انجام : س : در صحرا و بیابان اگر کسی چیزی پیدا کند ، تعریف لازم‌است یا نه ؟ و اگر صاحبش پیدا شود قبل از تعریف لازم است بدهد یا نه ؟ ج : لایلزم فیه التعریف . . .

۱۱۷٦

ش۱ دفتر ۱ پ - ۷ بخط نستعلیق تازه‌تر ازخط شماره‌های دیگر .
مالك اعتضادالسلطنه ۱۲۹٤ وقف. سپه‌سالاردر ۱۲۹۷
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج مشکی یك‌لای فرسوده .
۱۰۱ گ ۱۲/٥ × ۱۷/٥-۱٥ تا ۲۱ س ۸/٥ × ۱۲

(٤٤٦) **پرسش و پاسخ فقهی** (فقه . فارسی)

پاسخهاییست درمسائل فقهی .

آغاز: بسمله . سؤال : نیت وضو و غسل و تیمم و نماز قربة الی‌الله کافی است یا نه ؟ . . .

انجام: بعد ازآن اراده تجدید آن نمود ازجهت‌قرائت .

۲۰۰۹

ش ۲ دفتر۲۹پ - ٥۰پ .(سپه۱: ۱۸٦)ش۱«خلاصة الفرائد »است .

(٤٤۷) **پرگارأربعةمتناسبه** (ریاضی . فارسی)

ازملامحمد رفیع . دریاضیات استدلالی است . ۱۲۷ عمل دارد و در فهرست آغازنسخه ؛ بغلط ۱۲٦یاد شده‌است .

آغاز: این سرلوح مستطیل که پرکارنسبت‌است.

تجذیر و ضرب و قسمت را نیك آلت است

در شرح آن فقیر محمد رفیع را . . .

باشد رساله‌ای که ز اسرار صنعت است

. . . پرکار متناسبهٔ ا ، ج ، ف ، ا ، ك ، ل ، آلتی است مشتمل بردوستاره د . ج. ب . ك . که متصل است برمرکز واحد . . .

انجام : چنانکه اول یافتیم . شکل اینست (شکل راندارد) والله اعلم . .

۵۵۸

ش ٦ دفتر ۱٦۷پ - ۲۱۰دفتر .ش۱«تشریح اعمال»است .

نسخ بی‌نام و تاریخ در سدهٔ یازدهم نوشته شده . حاشیه‌ها بخط نستعلیق بانسام «یوسف»دارد .

عنوانها ، نشانها ، شکلها شنگرف است . فهرست دفتر :

تشریح الاعمال.	٦ پ - ۷۱ پ
سه‌فائده .	۷۱ - ۷۵
میزان الصنایع.	۷٦ - ۹۳
دائرهٔ هندی .	۹۳ - ۱۱٤
تحفهٔ سلیمانی .	۱۱٤ - ۱٦٦
پرکار اربعه متناسبه .	۱٦۷ - ۲۱۰

کاغذ اصفهانی . جلد تیماج حنایی اطراف با مشکی وصله شده .

۲۱۰ گ۱۹ × ۳۱و۱۹س۱۰ × ۲۱.

۸۳٦۰

ش۱۰دفتر ٦۰ر - ۷۹پ . آغاز افتاده : پرکارمتناسبهٔ ا . ج . ف . ا . ك . ل . آلتی است مشتمل بردوستاره . . . این نسخه فقط ٥٤ عمل برای پرکارعنوان کرده‌است

انجام افتاده : پس میگوئیم که مساحت مستطیل ف . ج ، ۱۳۳ . ش ۱ « مدخل منظوم » است .

(٤٤٨) **پریشان** (متن ادبی . فارسی)

ازمیرزا حبیب‌الله قاآنی (۱۲۲۲ـ۱۲۸۲ ق) که در ۲۰ رجب ۱۲۵۲ آنرا پایان داده‌است(وذریعه ۳ : ۱۹۷ فهرست دانشگاه۳: ۲۱۵۲) .

۱٦۰

نستعلیق ٤ پ - ۵۷ر . پایان افتاده و دنبال آن نامه‌یی ازنواب وزیرعلوم است . وپس ازآن سفید است .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب .

۹۳ گ۱٦×۲۲و۱۸س ۷×۱۵ .

پنج گنج نظامی

ازنظام الدین ویس‌بن یوسف تفرشی گنجوی (۵٤۷ ـ ٦۱۱ ق) نامهای زیر دیده شود :

۱ـ مخزن الاسرار .

۲ـ خسرووشیرین .

۳ـ لیلی ومجنون .

٤ـ هفت پیکر .

۵ـ اسکندرنامه که مشتمل است بر : الف ـ شرفنامه . ب ـ اقبالنامه .

(٤٤۹) **پیمان چین با انگلیس وفرانسه** (تاریخ فارسی)

این پیمان درسال ۱۸۵۲ م . بسته شده است .

آغاز : ترجمهٔ روزنامه درخصوص مملکت چین : بتاریخ ۱۱ اکتبر ؛ دیروز در خصوص عهدنامه‌یی‌که مابین موسیو ولاقرین ایلچی مختار دولت بهیهٔ فرانسه و جناب کنیك کماشته حضرت پادشاه چین تفصیلا مرقوم داشته بودیم . . .

انجام : چهارساعت بعدازظهر بلنگر گاه رسید .

۱۵۳۶

ش ۲ دفتر ۹۴ر ـ ۹۶ پ . ش ۱ « تاریخ ناپلئون» میباشد .

(۴۵۰) **پیوند** (کشاورزی. فارسی)

ازمیرزا حسن فلاح است ، وی آنرا درفرانسه بخواهش باغبانهای ایرانی نگاشته است . و دردونسخهٔ زیر تصویرها نیز هست .

آغاز: شاخ بی‌بر اگر همه طوبی است

به بریدش به میوه پیوندید

حمد بی‌حداحدیرا سزا است که ریاحین بدن را . . .

أنجام : چنانچه اغلب اوقات اتفاق میافتد .

۲۸۵۷

نستعلیق خود مؤلف ، درشوال ۱۲۸۴ق .
مالك : اعتضادالسلطنه‌در۱۲۸۴ق .
کاغذ فرنگی نازك رنگارنك . جلد مقوا .
۱۷ ک۱۳×۲۱و ۱۹س ۱۶×۱۰ .

۲۸۵۸

ش ۸ دفتر ۱۵ر ـ ۱۷۱ پ . نسخ سدهٔ سیزدهم۲۱ س. ش۱ « کشاورزی» است.

(۴۵۱) **تاج التراجم** (تفسیر . فارسی)

تفسیرفارسی ازعمادالدین ابوالمظفر طاهرشهفوربن محمد اسفرائینی. م۴۷۱ق .

کوثری در پیشگفتار «التبصیرفی‌الدین» مینویسد : این تفسیر درایران بچاپ رسیده است ، و گویا آنرا با «تاج التراجم یا موائدالرحمان» چ بمبئی ملك‌الکتاب شیرازی که منسوب بآقا جمال خوانساری میباشد اشتباه کرده است . فیلمهای مجلدات این کتاب از روی نسخه‌های دیگر در دانشگاه تهران هست . (استوری۱: ۱۱۹۰) .

۲۰۱۹

آیات بنسخ‌وتفسیر بنستعلیق سدهٔ نهم.جلد دوم تنها ازسورهٔ مریم تا پایان قرآنست یك سرلوح و۹۶سرسورهٔ زیبا دارد .

مالك : اعتضاد السلطنه ۱۲۷۳ق. وقف سپهسالار.صفحه‌ها درجدول‌زروشنگرف.

کاغذ سمرقندی . جلد ساغری زرکوب.

۳۶۶گ ۳۴×۲۲ و۲۳ س . (سپه ۱ : ۷۹) .

(۴۵۲) تاج المآثر (تاریخ . فارسی)

صدرا تاج الدین حسن بن محمد نظامی یا بسطامی که در۶۰۲ ق. بدستور شرف الملك وزیروبنام ابوالمظفرمحمدبن سام وقطب الدین شهریارغازی ابوالحارث ایبك سلطانی ساخته است .

(فهرست دانشگاه ۲ : ۵۱۴ ذریعه ۳ : ۲۰۷ ـ استوری ۱ : ۱۳۱۰ و ۴۹۴) .

۱۵۰۶

نستعلیق محمد مقیم بن عزیز بیگ سرور رشتی برای محمد شریف در ۱۰۷۵ ق . عنوانها، نشانهاشنگرف . جدولها زرولاژوردوشنگرف. یك‌سرلوح کوچك درآغازدارد.

مالك : اعتضاد ۱۲۷۳ ق . وقف سپهسالار۱۲۹۷ .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .

۱۵۶گ ۱۹×۳۱ و۲۱س۱۰×۱۹.

(۴۵۳) تاریخ پیامبران و پیشوایان (تاریخ . فارسی)

کتابی گمنام در تاریخ پیغمبران وامامان درچهل‌باب‌است‌وهریك چند فصل

و خاتمه دارد ودرپایان گوید در این کتاب ازتفاسیر و کتب معتبره نقل کرده‌ام .

فهرست چهل باب آن چنین است:

۲ـ خلق جن.
۳ـ » آدم.
٤ـ » شیث.
٥ـ » ادریس .
٦ـ » نوح.
۷ـ » هود.
۸ـ » صالح.
۹ـ » ابراهیم.
۱۰ـ » لوط.
۱۱ـ » یعقوب.
۱۲ـ » یوسف.
۱۳ـ » شعیب .
۱٤ـ » موسی.
۱٥ـ » یونس.
۱٦ـ » ایوب.
۱۷ـ » یسیع.
۱۸ـ » داود.
۱۹ـ » سلیمان.
۲۰ـ خلق سبا.
۲۱ـ » زکریا.
۲۲ـ » مریم.
۲۳ـ » عیسی .
۲٤ـ » عزیر.
۲٥ـ » ذوالقرنین.
۲٦ـ » خضروالیاس.
۲۷ـ » اصحاب کهف .
۲۸ـ » پیغمبر اسلام
۲۹ـ » علی.
۳۰ـ » حسن.
۳۱ـ » حسین .
۳۲، ۳۳ ، ۳٤ ، ۳٥ ، ۳٦ ، ۳۷ ، ۳۸ ، ۳۹ (برای هریك ازدوازده امام یك باب دارد) .
٤۰ـ خلق حضرت صاحب‌الزمان.

۷۳۳۳

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف .

آغاز : افتاده : ونفس خود را خواسته وخواهش او را ...

أنجام (درمیان خاتمه شاید یك صفحه افتاده‌است) : فهاانا فی‌روض‌الندامة ارتع ؛ ای معبود من هرآینه...

باب چهل در قصبهٔ منبع الطاف بی‌پایان و مجمع مکارم . . . صاحب الزمان و در چند فصل است .

فصل اول در ولادت . . . والقاب و کیفیت آن حضرت . او امام دوازدهم است از ائمهٔ اثنی‌عشر . . .

کاغذ سپاهانی نخدی کلفت . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

۲۴۳ ک۱۳×۲۱ و ۲۵س۲۱×۲۹.

(٤٥٤) تاریخ الائمة (تاریخ . فارسی)

ازمحمدبن تقی‌بن عضد علوی بنجری‌شیرازی، که برای شاه طهماسب درسیزده باب نگاشته‌است .

آغاز: الحمد لمن فضل العالمین بمحمد نبیه علی‌البشر . حمدی و شکری تا ابدمر خالق لوح وقلم . . .

أنجام : وخطوب الاعوام بحرمة محمد . . . بعون الملك العلام سنه۹۹۸ .

۷۵۳۱

ش ۳ دفتر ، ۳٤٥ پ - ٤۲۰ پ . از روی نسخهٔ ۹۹۸ ق . نوشته شده‌است . ش ۱ «جنگ عرفانی» است .

(٤٥٥) تاریخ افغانستان (تاریخ. فارسی)

تاریخ این کشورراپس‌ازآمدن انگلیسها و گریختن‌دوست محمد خان ورسیدن کهن دل خان بتهران دربردارد . ترجمه‌ایست از انگلیسی .

آغاز: بسمله . افغانستان مملکتی است وسیع و با تحدید مردم یوروپ طول آن ازسوی مشرق بطرف مغرب هزار میل مسافت است...

انجام : از قبل امیر دوست محمد خان بحضرت دارالخلافه آمد، و شاهنشاه امیر . (ناقص است) .

۱۴۶۵

نستعلیق سدهٔ سیزدهم عنوانها شنگرف. صفحه‌ها دردو جدول بزرك زرولاژ ورد، کوچك شنگرف. در گ۱-۷حدیثهای پراکنده و ۹-۱۷ نامها و داستانهایی دربارهٔ آن به نستعلیق درشت هست. جای عنوانها سفید.

کاغذ فرنگی نازك آهارمهره. جلد تیماج سرخ‌یك‌لاضربی.

۳۶ گ ۲۵×۳۳/۵ و۱۷ س۱۷×۱۹.

(۴۵۶) **تاریخ الفی** (تاریخ. فارسی)

تاریخ هزارسالهٔ اسلام‌را بدستورجلال الدین محمد اکبرشاه‌درآغازسدهٔیازدهم تتوی و چندتن دیگر نگاشته‌اند (ف. دانشگاه ۳ :۵۲۰ و۳ : ۲۴۴۲).

۱۵۵۰

ازآغازمرك پیامبرتا سرگذشت طغتکین را دربر دارد. (جلد نخستین) نستعلیق ۱۲۶۶ق. عنوانها سفید مانده وبرخی‌باشنگرف است.

کاغذ فرنگی سفید. جلدتیماح سرخ ضربی مقوایی.

۵۱۱ گ۲۲×۳۵ و۳۰ س ۲۶/۵×۱۳/۵.

(۴۵۷) **تاریخ اکبری** (تاریخ. فارسی)

از ابوالفضل ناگری (۹۵۷-۱۰۱۱ ق) پسر مبارك پسر شیخ خضر، و برادر ابوالفیض فیضی شاعراست. وی درین کتاب زندگی اکبرشاه وپدرش واندکی دربارهٔ ۵۲ تن ازپدرانش که‌آخرین‌ایشان حضرت‌آدم‌است، یاد کرد وآنرا بسال(۴۱ الهی= ۱۰۰۴ ق)بپایان رسانید.

این کتاب در ۴ جلد در کلکته ۱۸۷۷ م. ودر لکهنو بسال ۱۹۱۳م. و مکرر چاپ شد.

(مشار. ص۱- استوری ۱ : ۵۴۳ و۱۳۱۴- فهرست دانشگاه۲ : ۵۱۷-۵۲۰).

۱٤۸۸

نستعلیق ۱۰٤۸ ق. عنوانها شنگرف. در دو صفحهٔ نخستین میان سطرها زراندود یك سرلوح زروشنگرف ولاژورد دارد. صفحه‌ها درجدول زرولاژورد وشنگرف.

کاغذ سمرقندی. جلدتیماج مشکی ضربی مقوایی.

۳۸۷ گ ۱۸×۳۱ و ۲۱ س ۱۱×۲۰.

۱٤۸۸ مکرر

از آغاز چند صفحه افتاده است. نستعلیق ٦ ذیحجه ۱۰۹۵ ق. عنوانهاشنگرف.

کاغذ ترمهٔ سفید سپاهانی. جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.

۳٤۷ گ ۱۸×۲۷ و ۲۳ س ۱۱×۲۰.

۱٤۹۰

تنها جلد سوم وچهارم است. ازسال سیزدهم الهی آغاز و بسال ٤۷ = ۱۰۱۰ ق. آن پایان می‌یابد.

آغاز: درین هنگام که عشرت ابتسام، که موکب مقدس شاهنشاهی . . .

أنجام: تمام شد دفتر تاریخ اکبرنامه درسنهٔ ٤۰ جلوس والا.

نظام سخن از کلام تو باد　　طراز معانی بنام تو باد

نستعلیق هندی سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. صفحه‌ها در جدول زر و شنگرف ولاژورد. یك سرلوح زر و شنگرف و لاژورد دارد.

مالك: اعتضادالسلطنة در ۱۲۹۳ ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ هندی نخدی. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی.

۳٤۳ گ ۲۰×۳٤ و ۲۵ س ۱۲×۲۲.

(٤۵۸) تاریخ امامان و شاهان و فیلسوفان (کلام. عربی)

این کتاب دو باب دارد ۱ـ دوازده امام ۲ـ پادشاهان و فیلسوفان. پادشاهان

هندرا از تاریخ اُکبری نقل کرده است .

آغاز: بسمله. بردقیقه شناسان دفاتر معرفت کرده گار . . . پوشیده نماناد که در اول این کتاب سمت گزارش یافته که دنیا مقرطوایف . . .

أنجام : محمد خان رابع بن ابراهیم خان بتاریخ سنهٔ ۱۰۵۸ بسلطنت رسیده و مدت سلطنت و ارتحال او و سلاطین بعد چون معلوم نتوانست نمود ، لذا بهمین اکتفا نمود . در سلخ ذیقعدهٔ ۱۱۲۲ باتمام رسید . و موقع است که . . . یاد بنمائید .

۱۵۲۵

نستعلیق ۲ شنبه ۱ ع ۲-۱۲۲۸ ق . عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی ضربی یك لا.
۱۵۹ ک ۲۰×۲۹ و ۱۹ س ۱۲×۲۴.

(۴۵۹) تاریخ بخارا (تاریخ . فارسی)

ارملازاده احمدبن معین الفقراء است که به« کتاب ملازاده»معروف گشته است. و درآن فرمانروایان و دانشمندان و مزارهای ایشان را یاد کند . مدرس رضوی در پیشگفتار تاریخ بخارای نرشخی . ص (ز) از آن یاد کند (ف . مجلس ۲ : ۱۲۶ ش ۱ ـ ۲۲۵).

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی تفرد بالبقاءِ وتوحد بالعز و الکبریاءِ . . . اما بعد هذا ذکر طائفة من اهل بخارا و نواحیها من العلماء والکبراءِ . . . بدانکه تقرب بارواح طیبه و مشاهد مقدسه علمای دین ومشایخ روی زمین . . هراینه سبب مزید برکات است . . .

أنجام: و وفات او در ۲۱ رمضان ۸۱۴ بوده است . یا ربنا بلغ منك تحیة و سلاماً الی ارواحهم .

۱۶۴۲

ش ۱ دفتر ۱پ ـ ۳۶ پ. نستعلیق سناء الملة بن ضیاءالحق بن حاج مولوی. صفحه‌ها درجدول زر ولاژورد. در ۱ صفر ۱۳۳٤ ق. ازروی نسخهٔ خط محمد شفیع بن ملا نظر محمد در شعبان ۱۱۰٦ ق. نوشته شده است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد روغنی زرد مقوایی.

۱۱۰ گ ۱۲/۵ × ۲۰و۱٦س ٦/۵ × ۱۳/۵.

(٤٦۰) تاریخ بخارا (تاریخ. فارسی)

ازنرشخی ابوبکر جعفر. م ۳٤۸ ق. ترجمهٔ فارسی ازابونصر احمد بن محمدبن نصرقباوی. تلخیص کننده محمد بن زفربن عمراست، که در ۵۷۲ ق. آنرا کوتاه کرده است.

چ. شفرپاریس ۱۸۹۳م = ۱۳۱۰ ق. و مکرر پس ازآن. ومدرس رضوی تهران ۱۳۱۹ ش.

۱۶۴۲

ش ۲ دفتر ۳۷ پ ـ ۱۱۰ر در برك پایان نسخه نویسنده چیزهایی افزوده است.

نستعلیق پادشاه سناءالملة بن ضیاءالحق بن حاج مولوی در ۱۲۳۵ ق. ش ۱ نیز «تاریخ بخارا» است.

(٤٦۱) تاریخ ترگ (تاریخ. فارسی)

ترجمه‌ییست ازفرانسه. مترجم گویا میرزا زکی خان سرهنك است که تاریخ گل (ش ۱ ـ ۱٤۹۷ این کتابخانه) را بفارسی گردانیده‌است.

آغاز: طائفهٔ ترگ ازطوایف قدیم اندواز آن منشعب شده‌است سلاطین عثمانلو ...

أنجام: وقلعه‌را که مسخرشده بود آتش زده ویران نمود (ناقص مانده).

۱٤۹۷

ش ۲ دفتر ٦۱ پ ـ ۱٤۰. ش ۱ «تاریخ گل» است که در ص ۳۰٤ یاد شده‌است.

(٤٦٢) تاریخ جهانگیر (تاریخ. فارسی)

مقدمه ظفرنامه است و درآغازسدهٔ نهم برای شاهرخ میرزا نگاشته‌است. درآن ازمرگ تیمور در ۸۰۷ ق. یاد شده ودرآن گوید: در۸۲۲ق. دستورصادرشد که کتاب وبخشیان ومنشیان تاریخها را که بترکی نوشته بودند بفارسی جمع کنند، و من این کتاب را ساختم. (استوری ۲۸٤ ـ و۱۲۷٤ـ ریو۱:۱۷٤ـ فهرست دانشگاه۲ : ٦۱۹)

آغاز: افتتاح تاریخ جهانگیروابتدای نامهٔ ظفروبخت یاری حمد وسپاس حضرت پادشاهی تواند بود ...

۱۵۰۰

نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف وزر. جدول صفحه‌ها زرولاژوردداست. میان سطرهای دوصفحهٔ آغاز زراندود. یك سرلوح در آغاز بزمینهٔ زر و کل وبوته لاژورد وشنگرف دارد.

انجام: ونسب قیان ناله آدم ... سبق ذکریافته. (ناقص ـ درسرگذشت خانهای توران).

کاغذ سمرقندی نخدی. جلدتیماج حنایی مقوایی ضربی.

۸۳ ک ۱۳/۵ × ۲٤/۵و۲۱ س ۱۸ × ۸.

(٤٦۳) تاریخ حکما (تاریخ‌فلسفه. فارسی)

دراحوال فلاسفه. ترجمه گزیده‌ییست از«نزهة الارواح» (فهرست دانشگاه ۳ : ٦۹۵ ش ۲).

آغاز: بسمله. حمد و سپاس وستایش حکیمی‌را که‌اول بی‌اول است، قاصراز دریافت ... بعد چنانچه طالب بصیرت‌را دانستن تواریخ حکمای پیشین وعلمای ماضین ازضروریات است ...

انجام: گفت شکر الهی را چیزی بهتر از صبر و مرتبه‌یی بلندتر از

رضایت حق تعالی همگنان را از این دو صنعت بهره‌مندی دهاد، بمحمد و آله . تمت فی ۱۲۵۵ .

۵٤۹

ش ۵ دفتر ، ۹٤ پ - ۱۷۰ پ . نستعلیق . بی‌نام . در ۱۲۵۵ ق .
کاغذ فرنگی آبی‌رنگ . جلد تیماج سبز مقوایی ضربی.
۱۷۰ گ ۱۱×۱۷ و ۱۵ س ۷×۱۱ ش ۱ « حاشیهٔ توضیح الاشکال» است .

(٤٦٤) **تاریخ الخلفاء والائمة** (تاریخ . عربی)

سرگذشتهای آنان را از روی کتاب «صواعق محرقه» ابن‌حجر در پنج باب گرد کرده است .

آغاز: بسمله . حمدله . . . اما بعد فهذه رسالة جمعت فیها ما ذکره ابن‌الحجر فی صواعقه من احوال الخلفاء والائمة . . .

أنجام : ولایصح الاعتقاد بمجرد الامکان . تمت الرسالة فی یوم الاثنین فی بلدة کاظمین فی ج۲_۱۲۳۵ ق .

۲۵۲۷

ش ۲ دفتر . ۳٤ر - ٤۲ پ . ش۱ «التضییق والمواسعة» است.

(٤٦۵) **تاریخ شاه اسماعیل** (تاریخ . فارسی)

گزارش پادشاهی این مرد است که در روزگار خود او، در سدهٔ دهم نگاشته شده است .

۱۵۱٤

نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف. آغاز افتاده :
. . . لاعلاج خود را بقافله رسانید تابگویم که کی بخدمت آن شهریار خواهد رسید.

ـ وپس اززکر خروج شاه اسماعیل در گیلان و بیرون رفتن با هفت نفرصوفی که همراه‌او بودند گوید: الحال ازحالات شهریارزمان . . .

انجام: شاه‌طهماسی (کذا) را آوردند درداراالسلطنه تبریز بر تخت نشاندند. والسلام علیکم فی ۱۲۹ (شاید ۱۰۲۹).

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی. مقوایی ضربی.

۲۴۱ گ ۲۰×۲۹ و ۱۵ س ۱۲×۲۱ .

(۴۶۶) تاریخ صفین (تاریخ . عربی)

از نصربن مزاحم . این کتاب بنام کتاب نصربن مزاحم مضری کوفی عطار، درتهران ۱۳۰۰ ق. سنگی خشتی در ۱۳۰۵ ص. چاپ شده‌است .

آغاز: بسمله. اخبرنا الشیخ الحافظ شیخ الاسلام ابوالبرکات عبدالوهاب . . . قال ابونصرابن المزاحم التمیمی قال عمربن سعدبن ابی الصید الاسدی . . . قالوالما قدم علی بن ابی طالب . . .

انجام: ذکروا فی عدة قتلی صفین والنهروان والنخیلة نحواًمماذکرتیمم الناجی هذاآخر کتاب الصفین .

۱۵۲۰

شش جزء دریك جلد. نسخ علی محمدبن محمد حسین ریاضی‌دان (غیاث‌الدین جمشیدثانی) دریکشنبه ۱ رجب ۱۲۸۰ .

مالك : اعتضادالسلطنة ۱۲۸۱ ق. وقف سپهسالاردر ۱۲۹۷.

کاغذ فرنگی آهارمهره. جلدتیماج سرخ ساده مقوایی.

۱۸۳ گ ۱۶/۵×۲۷/۵ و ۲۲ س ۹×۱۷.

(۴۶۷) تاریخ طبرستان (تاریخ . فارسی)

ازبهاء الدین محمدبن حسن بن اسفندیار کاتب آملی همزمان رستم بن اردشیر است . (الذریعه ۳ : ۲۶۲) جلداول آن بتصحیح عباس اقبال در ۱۳۲۰ش. وجلد دوم نیز

بتصحیح همواست ودرهمان تهران چاپ شده است . (مشار) . ونسبت جلد دوم باین مؤلف درست نیست .

۱۴۶۸

نسخ آق بابا پسر ملامهدی شهمیرزادی ۲۳ع۲ - ۱۲۷۰ق. عنوانها شنگرف .

انجام : که در تاریخ سنهٔ خمس واربعین خروج کرد، و آخر ایشان ملك فخر الدولة حسن بود ، که واقعهٔ او در ۷۵۰ بود. الملك لله تعالی . پس در این نسخه افزوده‌هایی است که پس ازمؤلف بدان افزوده شده و شاید نسخه‌یکه صاحب «التدوین» از آن نقل کند همین نسخه باشد .

مالك : اعتضاد السلطنه در ۱۲۸۶ ق .

وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق .

کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج حنایی کناره مشکی ضربی مقوایی .

۲۰۴ گ ۱۴×۲۲ و ۱۹ س ۸/۵×۱۶ .

(۴۶۸) تاریخ طبرستان (تاریخ . فارسی)

از ظهیر الدین بن نصیر الدین حسینی مرعشی نوادهٔ سید قوام الدین (م ۸۹۲ق) که یك بار در پترزبرگ (لنین گراد) و یك باردر ایران چاپ شده است. (مشار) (ذریعه ۳ :۲۶۱) .

۱۴۹۳

نستعلیق چهارشنبهٔ شعبان ۱۲۹۵ق. رضاقلی خان هدایت، در پایان نسخه چندسطری در بارهٔ کتاب نوشته است . عنوانها شنگرف .

مالك : اعتضاد السلطنه در ۱۲۹۵ ق . وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق .

کاغذ سفید فرنگی . جلد تیماج سرخ مقوایی .

۱۳۳ گ ۲۲×۳۵ و ۲۷ س ۱۱/۵×۲۲/۵.

(۴۶۹) تاریخ عترت (تاریخ . فارسی)

ازعبدالغفار صدیقی حسنی حسینی خراسانی است . وبروش عرفانی نگاشته شده

وجز «تاریخ عترت» است که در(فهرست دانشگاه. ص۲۱۵۳) یادشده‌است‌ودرفضائل عترت است .

آغاز: بسمله الحمدلله الذی انزل علی‌عبده‌الکتاب ولم یجعل . . . اما بعدابن چندکلمه‌یست که . . . عبدالغفارصدیقی حسینی حسنی خراسانی . . . ازمنازل مطالعه واستفهام . . . برچیده . . .

انجام:وهیئی لنامن امرنا رشداً.

۲۸٤٤

ش۳ دفتر. ۱۵۲ پ - ۱۸۷ پ. نستعلیق همان‌نویسندهٔ شمارهٔ پیشین‌دفتر.حاشیه‌های لغوی بانشانهٔ « منه غفرله » دارد . ش۱ «لمعات» عراقی‌است

(٤٧٠) ## تاریخ قم (تاریخ . فارسی)

ازحسن بن محمدبن حسن‌قمی، که‌آنرا در۳۷۸ ق. بعربی‌نگاشته. وحسن ابن علی بن حسن بن عبدالملك در ۸۰٦ ق. آنرا بفارسی ترجمه کرده است . این‌ترجمه توسط سید جلال الدین تهرانی در ۱۳۱۳ ش . چاپ شده است . (الذریعه ۳ : ۲۷٦ وفهرست مشار) .

۱٤٦۷

نستعلیق شکسته مهدی‌بن شیخ حسن‌قمی در٦ شوال۱۲۹۵ق. بدستورعلی‌اکبرفیض و بفرمان اعتضاد السلطنه . عنوانها مشکی درشت . برابر چاپ سید جلال الدین تهرانی ۱۳۱۳ ش . است .

کاغذ فرنگی سفیدآهارمهره . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.

۲۱۲گ ۱۷×۲۲و۱٤س۱۱×۱٦/٥.

(٤٧١) ## تاریخ گرید (تاریخ.فارسی)

درتاریخ وجغرافیای این جزیرهٔ دریای سفید است . از میرزا جعفرقراباغی که ازاصل‌ترکی‌آن؛ تألیف حسین‌کامی‌خانیه وی ، بفارسی گردانیده‌است.وی‌این جزیره‌را کرتیس و (اقریطش)نامیده است . واصل‌ترکی‌آن‌بنام « کرید تاریخی » دراستانبول

بسال ۱۲۸۸ق. چاپ شده است. ویك نسخه از چاپی را منیف افندی باعتضادالسلطنه اهدا کرده، واو دستور ترجمهٔ آن را صادر کرده‌است. و گویا فقط جلد نخستین آن بتهران رسیده وترجمه شده‌است.

آغاز: بسمله. الحمدلله‌الذی هدانالایمان. . . امابعد چنین گوید گوشه نشین بادیهٔ گمنامی خانیوی‌حسین‌کامی: که جزیرهٔ کرید بزرگترین‌جزایر بحرسفید ...

انجام: یك کسی‌قره مرسل‌اسلام را گرفته‌آورده‌اندتمت‌الترجمه فی‌یوم‌الاربعاء تاسع شهرجمادی‌الاولی سنه ۱۲۹٤ وقدتم التحریر فی سابع عشرشهررجب المرجب سنه ۱۲۹٤ . . . قد بلغ‌قبالاً فی‌السبت اثنا و عشرون شهررجب المرجب۱۲۹٤ .

۱۵۳۰

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .
مالك : اعتضاد السلطنه در۱۱۹٤ق. وقف سپهسالار- ۱۲۹۷ق .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ مقوایی‌ضربی.
۱۱۵ گ ۱۷×۲٦ و۱۸ س ۱۸×۱۰

(٤۷۲) تاریخ گزیده (تاریخ . فارسی)

ازحمدالله مستوفی پسرتاج الدین ابوبکر مستوفی قزوینی (٦۸۰ - ۷۵۰ق) . است . خاندان اونسب خویش را بحرفرزند یزید ریاحی میرسانند . برادر او خواجه- فخرالدین احمد نیز از شاعران و نویسندگان قزوین بشماراست ازحمدالله سه کتاب بدست است . ۱- «تاریخ گزیده» ۲- «ظفرنامه» ۳- «نزهة القلوب».

تاریخ گزیده تاریخ‌عمومی‌و کوتاهی‌است‌ازهمهٔ جهان ازآغاز آفرینش‌تاروزگار خواجه غیاث‌الدین محمد که کتابرا در۷۳۰ ق. بنام وی نگاشته‌است . و بگفتهٔ اقبال آشتیانی کوتاه شده‌یی از «جامع التواریخ» رشیدی است ، که فصلی راجع بدانشمندان وشاعران،وفصلی دربارهٔشهرقزوینی‌بر آن افزوده‌است.(تاریخ‌مفصل‌ایران ص۵۲۳-۵۲٤ و ذریعه ۳ : ۲۷۱ و مشار.ص۳۳٤ واستوری۱: ۸۲).

تاریخ گزیده مرتب بریك فاتحه وشش باب وخاتمه‌است. فاتحه‌در آغاز جهان باب نخست پیغمبران در دو مقالت . باب دوم پادشاهان پیش ازاسلام در چهار فصل . باب سوم خاتم النبیین و خلفا در یك مقدمه و شش فصل . باب چهارم پادشاهان اسلام در دوازده فصل. وباب پنجم ائمهٔ سنت و حدیث درشش فصل . باب ششم درتاریخ باب الجنه قزوین درهفت فصل .

۱۶۱۳

نسخ سدهٔ نهم‌است، وهفت صفحهٔ پایان نسخهٔ درتاریخ ج ۱ - ۱۲۹۷ ق. نوشته شده است . عنوانها، نشانهاشنگرف . صفحه‌هادردو جدول شنگرف و لاژورد . یك سرلوح در آغاز بزمینهٔ لاژورد وگل و بوته زرین و ترجی با زمینه آبی و آراسته بسزر در صفحهٔ عنوان دارد .

کاغذ سمرقندی نخدی وفرنگی. جلدتیماج سرخ ضربی مقوایی.

۲۴۷ گ ۱۵/۵ × ۲۵/۵ و ۲۱ س ۹/۵ × ۱۷/۵

۱۶۱۴

نسخ محمود طباطبائی اردستانی سپاهانی در ج۲-۱۲۹۶ق. عنوانهاشنگرف .

مالك اعتضاد السلطنه در ۱۲۹۶ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ ضربی‌مقوایی.

۱۹۴ گ ۲۱ × ۳۵ و ۲۷ س ۱۱/۵ × ۲۴/۵.

۷۲۱۸

نستعلیق سدهٔ یازدهم.

آغاز افتاده : « وخلیفه ووزیرموسی بود . . . ».

آنجام افتاده : «یعنی همچنانکه مردن برادر .» نسخه ناشناص بوده وفقط بابرابر کردن فهرست فصول وابواب شناخته گردید. عنوانها شنگرف .

کاغذ سمرقندی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی‌یك‌لا.

۲۷۴ گ ۱۷ × ۲۳ و ۱۵ س ۱۱ × ۱۶.

(٤٧٣) تاریخ گل (تاریخ . فارسی)

این کتابرا میرزا زکی‌خان سرهنگ قورخانه،ازفرانسه بفارسی‌ترجمه کرده وبه هشت کتاب تقسیم نموده است . اول تاریخ گل.

آغاز: درتعریف گل ومحاربه‌باهلوئی که‌سویس‌باشدومحاربه با آریوویست. . .

انجام: ودرآنجا بیست روزبدعای‌جمهوری وشادمانی حکم داد .

۱٤۹۷

ش ۱ دفتر . ٥ پ - ٥۹ر. نستعلیق پایان سدهٔ سیزدهم .
مالك اعتضاد السلطنة . وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ق .
۱٤۰ گ. نوشته‌دارد، وهمانقدر بر گهای‌سفیداست .
کاغذ فرنگی‌نخدی. جلد تیماج سبزتیره ضربی مقوایی زرکوب .
۲۸۰ گ۲۰×۳٤ و۲۷ س۱۱×۲۳ .

(٤٧٤) تاریخ مشعشعیان (تاریخ . فارسی)

ازسید علی‌بن عبدالله خان بن سید علیخان موسوی است ، که پس ازسفرحج‌این کتاب را نگاشت ، و درآن سر گذشت خود ونیا کان خوه راآورده است . نخست از سیدمحمدبن‌فلاح موسوی‌مشعشعی آغاز کرده‌است. عبارتهای فارسی وعربی ونامه‌های دولتی عربی وفارسی دارد .

این کتاب در پایان روزگار صفوی نگاشته شده و برای تاریخ آن روزگار وشناسائی آن دودمان سودمند میباشد . کسروی‌این کتاب(۱) را خوانده و در ص ٦و۷ از کتاب « مشعشعیان » ازآن یاد کند .

نامه‌ها وفرمانهایی بتاریخ ۱۱۲۸ق. دراین کتاب‌دیده میشود .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی جعل لکل شیء سبباً و میزبین خلقه منزلة نسباً

---

(۱) این کتاب بفارسی ترجمه و گزیده شده و کسروی آنرانزد شیخ‌ابوعبدالله‌زنجانی در زنجان دیده است . مشعشعیان ص ٦ و۷ دیده شود .

إنجام : ثم نرجع الی ما کنافیه . . . واخذ وهن واماالعیال (پس از آوردن نامهٔ مورخ « قد = ۱۱۲۸ ») افتاده‌است .

نام نگارنده دردیباچهٔ کتاب هست .

۱۵۱۳

گویا نسخهٔ اصل‌است که درسدهٔ دوازدهم نوشته‌شده‌است . عنوانها، نشانهاشنگرف . کاغذ سپاهانی .

جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .

۲۲۶ گ ۱۹ × ۳۰ و ۲۴ س ۱۲ × ۲۵ .

(۴۷۵) تاریخ مقدس (تاریخ . فارسی)

سر گذشت پیامبر اسلام‌است، وترجمه‌یست از کتاب انگلیسی Lif of Mohamet (زندگی محمد) ازواشنگتون ایروینك Was hingtou I ruing امریکایی (۱۷۸۳ - ۱۸۵۹ م .) که میرزامحمد ابراهیم شیرازی در ۱۲۷۱ ق = ۱۸۵۴م بفارسی ترجمه کرده‌است ودر ۱۳۴۴ق . درتهران بچاپ رسیده‌است .(۱).(مشار.ص ۳۴۲).

۲۸۴۵

نستعلیق سدهٔ سیزدهم .

مالك اعتضاد السلطنه در ۱۲۸۴ق . وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج آبی ضربی زرکوب مقوایی .

۱۷۲ گ ۱۴ × ۲۱ و ۱۷ س ۹ × ۱۵ .

(۴۷۶) تاریخ ناپلئون (تاریخ . فارسی)

از محمد مهدی بن عبدالله خان است . که سر گذشت ناپلئون را نگاشته‌است .

---

۱ ـ متن در لندن بسال ۱۸۸۹م. بچاپ رسیده‌است .

آغاز :بسمله.مؤرخین نوشته‌اند که ناپلئون از بدو تمیز و رشد در فهم علوم و درك رسوم مصر و مبرم بود . . .

أنجام : وملامت از جانب دولت برای او حاصل نگشت . بتاریخ دهم شهر شعبان در دار الخلافهٔ تهران بر حسب حکم . . . علیقلی میرزا علی بد . . . محمدمهدی بن عبدالله خان یوزباشی جلد اول تاریخ جناب ناپلئون اتمام پذیرفت . امید چنانکه مقبول نظر کیمیا اثر سرکار والا گردد ... فی سنه ۱۲۷۰ .

۱۵۳۶

ش ۱ دفتر اپ- ۹۳ پ . جزء اول تنها . از آغاز تافتح شهر مونتئو از شهرهای ایتالیا را در بردارد . نستعلیق سدهٔ سیزدهم .
کاغذ فرنگی . جلد مقوا.
۹۷ گ ۲۲ × ۳۳/۵ و ۲۳ س ۱۲ × ۲۳/۵ .

(۴۷۷) **تاریخ ناپلئون** (تاریخ.فارسی)

آغاز : بسمله . فصل مشتمل است بر وقایع نتایج مصالحهٔ امپراتور ناپلئون با امپراطور الکسندر . . .

أنجام : جنگهای معتبر ناپلئون را در روی آن نوشته‌اند .

۱۵۳۲

نستعلیق یکشنبه ۱۴ رجب ۱۲۶۴ ق . در تبریز .
مالك : اعتضاد ۱۲۷۹ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ق .
کاغذ فرنگی سفید آهارمهره . جلد تیماج مشکی مقوایی.
۱۷۵ گ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ و ۱۷ س ۷/۵ × ۱۵/۵ .

(۴۷۸) **تاریخ ناپلئون** (تاریخ. فارسی)

متن از فرانسه بانگلیسی ترجمه شده و از انگلیسی بفارسی آورده شده است , بدست محمدرضا تبریزی .

آغاز : سالکان مسالك هنروری ، و گوی ربایان حلبهٔ فصاحت گستری . . .

أنجام : بی اختیار هرچه مصلحت میدید معمول میداشت ...

این کتاب بنام محمدشاه قاجار در سال ۱۲۵۳ ق . نگاشته شده است .

۱۵۳۵

نستعلیق سلیمان بن سلیمان جدید الاسلام اباوامادر شهر ذیقعدهٔ قوی ایل ۱۲۷۵ق. باشارهٔ عبدالعلی خان سرتیب توپخانهٔ مبارکه . درقصبهٔ بناب پایان یافته ودر ۶ ج ۲ ـ ۱۲۷۵ق. بآنها آغاز شده است . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی ترنج سبز دارد .

گ ۲۱ × ۳/۵ و ۲۵ س ۱۶ × ۲۷ .

(۴۷۹) **تاریخ هند** (تاریخ . أردو)

از منشی نظام الدین (استوری ۱ : ۴۰۲) .

در بر گ ۲ چنین دارد : مصنف منشی نظام هندوستان احوال هندوستان جنت نشان اسکابیان یون هی .

آغاز : انشاء ثناء اس صانع کامل کی واسطی سزاوار هی که حسن . . .

أنجام : نظر اویی توالبه منصف کی خطاهی .

۸۲۵۸

نستعلیق هندی سدهٔ سیزدهم .

کاغذ هندی سفید . جلد تیماج قهوه مقوایی فرسوده .

۱۷ گ ۲۲ × ۳۱ و ۱۶ س ۱۵/۵ × ۲۴ .

(۴۸۰) **تاریخ هند** (تاریخ . فارسی)

کتابی است مانند «تاج المآثر» و لیکن پس از آن نگاشته شده است . فهرست عنوانهای آن چنین است :

ـ سر گذشت ناصر الدین محمود سنهٔ ٦١٤ .. (مانند تاج المآثر درفصل آخر)

ـ مرگ سلطان قطب الدین .

ـ جلوس سلطان شمس الدین در ٦٠٧ ق .

ـ فتح جالیور .

ـ شکست غزنین و گرفتاری ملا تاج الدین یلدی .

آغاز : (افتاده) سازد اندرسایهٔ اوباز نصرت آشیان . شعر

یسیر حوالیها الملوك باوجه تباهی ظبی اسیافهم صفحاتها

أنجام : کلما رمت لونه منع الناظر موج کانه مسك حصار ودقیق قذالهباء انیق متوال . فی متمم مزهار (افتاده) .

۱۵۰۹

نسخ سدهٔ هشتم . عنوانها سیاه ودرشت ، نشانها شنگرف . آغاز وانجام افتاده است .
مالك : اعتضاد ١٢٨٤ ق . وقف سپهسالار ١٢٩٧ ق .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج مشکی یك لا .
٣١ گ ١٦ × ٢٤ و ٢٥ س ١٢ × ٢٠ .

(٤٨١) **تاریخ الیمینی** (تاریخ عربی)

از ابو النضر محمد بن عبد الجبار عتبی . م ٤٢٧ ق . (ذریعه ٣ : ٢٥٦ وف. دانشگاه ٢ : ٥٣٦) . این کتاب در ٦٠٣ ق بفارسی ترجمه شده است.

اصل کتاب با شرح آن بنام «الفتح الوهبی» در مصر ١٢٨٦ ق . در دو جلد چاپ شده است .

۱۴۸۶

ش۱ دفتر ، ۲ پ ـ ۸۵ پ . نسخ حاجی آقا بن عبدالله تبریزی در ۱۲۷۱ ق . دارای دو جدول

بزرگ زرولاژورد ، کوچك زرو شنگرف ولاژورد ، عنوانهاشنگرف .
کاغذ فرنگی نخدی . جلدتیماج مشکی ضربی مقوایی .
۱۹۸ گ ۲۰ × ۳٤ و ۲۷ س ۱۲ × ۲٤ .

۱٤۸۷

نسخ مصطفی بن ملازین العابدین منجم در ۱۲۷۲ ق . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی زرکوب و شنگرفی .
گ ۱۹ × ۳۱ و ۱۷ س ۱۱ × ۲۱ .

(٤۸۲) **تبصرة العوام** (تاریخ . فارسی)

ومعرفة مقالات الانام

منسوب به صفی الدین ابوتراب مرتضی بن قاسم داعی حسینی رازی ، ملقب بعلم الهدی در سدهٔ ششم است و مکرر چاپ شده است (الذریعه ۳ : ۳۱۸ و فهرست مشار و مجلهٔ مکتب شیعه).
این کتاب در نسخه‌های ۲۷۵۵ و ۶۵۷۸ بخواجه نصیر طوسی منسوب شده . و برخی نسخه‌ها نام مؤلف ندارد .

۱۸۶۲

در دیباچهٔ این نسخه نام مؤلف مرتضی و لقبش علم الهدی است و در پایان آن نویسنده اورا مرتضی رازی نامد .
نستعلیق زمان بن عطامهدی جاجرمی در سه‌شنبه ۲ ذیقعدهٔ ۱۲۳٤ ق . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج حنایی ضربی یك‌لا .
۱۶۹ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱۷ س ۱۰ × ۱۵ .

۲۷۵۵

ش ۱ دفتر ۲ ر - ٤ پ . برابر س ٤ - ۱۲ چاپ عباس اقبال . نسخ سدهٔ سیزدهم .
آغاز : «من تبصرة العوام لمولانا محمد الطوسی نصیر الدین باب اول در مقالات فلاسفه واتباع ایشان ازاصحاب طبایع ونجوم و غیرهم بدانکه فلاسفه عالم راقدیم ... »
کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج زرد یك‌لا .
۱۷۶ گ ۱۵ × ۲۱ و ۲۶ و گاهی ۲۰ س ۱۲ × ۱۷ .

۲۸۱۱

نستعلیق سدهٔ نهم . عنوانها شنگرف. آغازافتاده ، و برابراست باسطر ۱۶صفحهٔ ٤ چاپ اقبال تاپایان کتاب .

کاغذنه سمرقندی نخدی . جلدتیماج مشکی مقوایی .

۱۳۹ گ ۱۷ × ۲۵و۱۹س ۱۷/۵ × ۸/۵ .

۶۳۶٤

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . مانند چاپ اقبال باندکی اختلاف واژه‌ها. پایان کتاب تامیان باب ۲۶ افتاده ونیمهٔ دوم آن باقی است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مقوایی قهوه‌یی .

۲۵٤ گ ۱۵ × ۲۱و۱۲س ۸/۵ × ۱۳ .

۶۵۷۸

نستعلیق ۹۶۷ ق . عنوانها نشانها شنگرف .

تا پایان باب۲٤دارد. وباقی راندارد واز نظرمطلب برابر چاپ اقبال است . دیباچهٔ این نسخه جز دیباچهٔ چاپ اقبال است . وعبارات نیزدگرگون است . دردیباچه نام کتاب هست و نام مؤلف نیست ودر کنار صفحه بخط تازه افزوده‌شده :

«این ضعیف مرتضی الملقب بعلم‌الهدی» ودر کنارهٔ پایان نسخه ، عبدالحسین بافقی رساله‌را بخواجه نصیر منسوب‌داشته‌است .

کاغذسپاهانی . جلدمقوا .

۱٤۲ گ ۱۷/۵ × ۲۳/۵ و۱۷س ۹/۵ × ۱۵ .

۷٤۵۷

اندکی از آغاز افتاده است ، ونام مؤلف درجایش یادنشده است .

نسخ محمدبن شکرالله‌قاری درسدهٔ دوازدهم . عنوانها ، نشانها شنگرف . صفحه‌ها درجدول‌زرولاژورد .

کاغذ فرنگی . جلدتیماج زردیك‌لا فرسوده .

۲۲۲ گ ۱۳ × ۱۹/۵و۱٤ س۸ × ۱۳ .

(۴۸۳) **تبصرة المبتدی** (عرفان . عربی)

در عرفان ازصدرالدین محمدقونوی(م۶۷۳ق) است (کشف الظنون) یك مقدمه وسه مصباح داره :

۱ معرفت ذات درسه لامع . ۲ احکام طورولایت و نبوت در دولامع . ۳ معرفت دنیاوآخرت در دولامع . این کتاب ازناصرالدین محدث نیز دانسته شد (چلبی ۱ : ۲۴۴) ونسخهٔ آن درتهران دانشکدهٔ حقوق ش۵۷د هست .

آغاز : بسمله . سزاواری ثنا ، حضرت جلال احدیت راست ، آن خدای ودود که نتیجهٔ مقدمات آفرینش ارواح جملهٔ انوار معرفت اواست ... وبعداین کلمه یی چنداست دراصول اصول معارف وقواعدطورولایت...واین کلمات را «تبصرة المبتدی وتذکرة المنتهی» نام نهاده ... مقدمه وسه مصباح وخاتمه . . .

أنجام: ازخاك درتوتاج تارك دارند . والحمدلله الواهب ... عین الوجودوالموجود

۶۵۵۵

ش۸ دفتر ، ۱۷۷پ ـ ۱۹۷پ.

نسخ هاشم بن حسین عمیدی .ش۱ «رسائل اخوان الصفا» است .

(۴۸۴) **تبصرة المتعلمین** (فقه . عربی)

فی احکام الدین

ازعلامهٔ حلی جمال الدین حسن بن سدیدالدین یوسف (۶۴۸ـ۷۲۶.ق) رسالهٔ کوتاه وپرمطلب است ودارای چهارهزارمسئلهٔ فقهی است، و ۲۷شرح آن در ذریعه ۳:۳۲۱ و ۶:۳۱ و ۱۴۴ یادشده است (سپه ۱ : ۳۷۰) .

۲۵۵۳

ش۱دفتر. نسخ۹۷۷ق. درحاشیهٔ بیشتر صفحه‌ها حاشیه‌هابی بی امضا، و نقل از «مهذب» و «قواعد» و «نزهة العابدین» و «تنقیح» و «ارشاد» و «مختصرمصباح» و «تحریر» و «مختصر نافع» و «ایضاح» وجز آن نوشته شده.ش۲ «صحیفة الرضا» است.

کاغذ اصفهـانی . جلد تیمـاج . وقف سپهسالار .
۱۲۰ گ۱۸ × ۱۲ و ۱۵س (سپه۱: ۳۷۰) .

۵۹۰۸

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .
۱۲۷ گ ۱۰ × ۱۴/۵ و ۱۲س ۶ × ۸/۵ .

(۴۸۵) تبصرة المتعلمین (فقه . عربی)

منظوم

متن تبصرة المتعلمین فی احکام الدین از علامهٔ حلّی (۶۴۸-۷۲۶ق) که در بالا یاد شد نظم آن بعربی شاید از قوام الدین سیفی قزوینی (. . . - ۱۱۵۰ق) صاحب «تحفهٔ قوامیه» باشد که چندین متن دیگر را نیز بعربی سروده است . (ذریعه۳: ۴۶۲ و ۹: ۴۸۷).

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی تقادما سلطانه و شانه تعاظما

و بعد فالتبصرة المعظمة تبصرة لمن بغی تعلمه

انجام : کان علی عاقلة الاب الدیة وتم مافی خاطری أن أنهیه

والحمدلله وتسلیمی علی محمد وآله خیر الملا

۶۱۵۷

نسخ سدهٔ دوازدهم . تاریخ ۱۱۳۷ق . در پایان دیده میشود . عنوانها شنگرف .
حاشیه‌های فارسی و عربی دارد . در ۴ برگ پایان منظومه بی‌ازملا محراب هست . برگ شمار دارد . فهرست مطالب در آغاز هست .
کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج زرد یك‌لا .
۱۰۸ گ ۱۲/۵ × ۱۹ و ۱۷س ۷/۵ × ۱۳ .

(۴۸۶) تبصرة الولی (داستانهای مذهبی . عربی)

فیمن رأی المهدی

از توبلی بحرین سیدهاشم بن سلیمان (م ۱۱۰۷ق) نگارش در ۱۰۹۹ ق . است .

وهمراه غایة المرام در ۱۲۷۲ق . چاپ شده است. این کتاب در بارهٔ کسانی است که امام دوازدهم غایب شیعه را دیده‌اند . (ذریعه ۳ : ۳۲۶ وسپه ۱ : ۲۲۱) .

۱۷٤٦

ش ۳ دفتر ، ۳۹٤ پ — ٤۳۵ ر . همه دفتر ٤۳۷ گ (سپه ۱ : ۲۲۱) .
ش ۱ «غایة المرام» است .

(٤۸۷) التبیان (تفسیر عربی)

فی اعراب القرآن

از ابو البقاء عبدالله عکبری بغدادی حنبلی (۵۳۸ ـ ٦۱٦ ق) .

۲۰٦۳

نسخ ابو محمد بن هبة الله در سال ٦۵۹ ق . نوشته شده . برگهای زیادی از آن افتاده بوده پس بعضی را بخط نستعلیق و برخی را بخط نسخ پیش از سدهٔ یازدهم از نو نوشته‌اند . و پاره‌یی از برگهای آن وصالی شده است . وقف سپهسالار .

کاغذ حنایی . جلد چرمی ضربی .

۲۰٦ گ ۲٤/۵ × ۱۸ (سپه : ۹۷۱) .

۵۱۷۵

نسخ سدهٔ یازدهم . جای عنوانها سفید مانده است. آیه‌ها معرب از آغاز تا آیهٔ «لا یألونکم خبالاً» را در بر دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد مقوایی ابری ته تیماج سرخ .

۹٦ گ ۲۵ × ۲۵ و ۲۰ س ۸ × ۱۷/۵

(٤٨٨) **تتمة اللغات** (فرهنك.فارسی)

دردنبال «تاریخ وصاف» آمده و واژه‌های دشوار آنرا گزارش داده وبکمك وازروی «قاموس» و «کنز» و «منتخب اللغة» و «شمس اللغة» وجهانگیری و «برهان» و «فرهنگ ترکی ومغولی» ساخته شده، ودرآن گوید: که معنی چند کلمهٔ ترکی وعربی ومغولی بدست نیامده است.

آغاز: فرهنگ لغات غریبهٔ غیرشایعهٔ و صاف الحضرة. حرف الالف. آبی: انکار کننده است.

انجام: اضطراراً ترك نموده‌شد (تتمة اللغات).

١٦٧٦

ش٢، دفتر، ٤٥٧ پ-٤٨٤پ. ش١ «تجزیة الامصار» است که در ص٣١٦ بیاید.

(٤٨٩) **تجارب السلف** (تاریخ. فارسی)

ترجمه‌یست از کتاب تاریخ «الفخری» یا «منیة الفضلا» تألیف ابن طقطقی طباطبائی (م ٧٠٩ ق) که در ٧٢٤ق. بفارسی ترجمه‌شده‌است. مترجم هندوشاه پسر سنجر پسر عبدالله صاحبی کیرانی نخجوانی است وبرای نصرة الدین یوسف‌شاه ترجمه کرده‌است.

عباس اقبال آشتیانی در ١٣١٣ش. آنرا در تهران در ٣٦٨ ص. چاپ کرد.

ذریعه ٣: ٣٤٨ واستوری ١: ٨١ و ١٢٣٣ ـ مشار. ص ٣٥٧

١٥٤٨

نسخ محمد کریم بن محمدخان بیگدلی در ٨ ذیقعدهٔ ١٢٧٤ ق. عنوانها شنگرف.

مالك: علی قلی ١٢٧٥ق. سپهسالار ١٢٩٨ق. ٤١٩ صفحهٔ شمار دارد.

کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج حنایی ضربی زرکوب مقوایی.

٢١٦ گ ٢٢ × ٣٥، و ١٩ س ١١ × ٢٣.

(۴۹۰) **تجریدالکلام** (کلام. عربی)

فی تحریر عقایدالاسلام

ازخواجه نصیرالدین طوسی (م۶۷۲ ق) دردیباچه گوید آنرا «تحریرالعقاید» نامیدم ولیکن اکنون بنام بالاشناخته میشود، واسفرائینی درشرح «تجریدالاعتماد» آنرا بنام «تجریدالاعتقاد» نامیده است. این کتاب درشش مقصداست ۱ـ امورعامه ۲ـ جواهر واعراض ۳ـ اثبات خدا ۴ـ نبوت ۵ـ امامت ۶ـ معاد.

این کتاب بارها شرح وحاشیه شده که در ذریعه۳ : ۳۵۲و۶ : ۳۱و۱۱۳و۱۴۴ یادشده‌است. خواجهٔ طوسی منطقی نیز برای این کتاب نگاشته که «تجریدالمنطق» نامیده میشود.

۶۳۶۵

تنهام بخش کلام است. نسخ ۹۸۷ ق. عنوانها زروشنگرف. یك سرلوح در آغاز دارد. صفحه‌ها درجدول زر ولاژورد.

کاغذ سمرقندی نخدی. جلدتیماج مشکی ضربی یك‌لا.

۴۹ گ ۱۰/۵×۱۵و۱۰ س۶×۱۰/۵.

۶۳۶۶

نسخ۲۲-ج۲-۱۰۹۷ ق. عنوانها شنگرف. وصفحه‌هادردوجدول زر ولاژورداست. حاشیه ازشرح ملاعلی و«۱۲» دارد.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلدتیماج سرخ کنارسبز.

۱۰۴ گ۱۲/۵×۱۷و۷س۵/۵×۱۰.

۶۳۶۷

از اثبات صانع تاپایان مقصد سوم را دارد.

نسخ محمد علی کرمانشاهی در سپهسالار در شعبان ۱۲۸ (= ۱۲۸۰ ق) حاشیه دارد.

کاغذ فرنگی سفید. جلد مقوایی.

۱۴ گ ۱۳/۵×۲۰ و۱۰س ۸×۱۳/۵.

٦٦٨٥

ش۱ دفتر ۱ پ-۲۵ پ . نستعلیق محمدرفیع بن‌محمدرضا . دردوشنبهٔ ج۱-:۱۰۷۸ق .
عنوانها ، نشانها شنگرف . صفحهٔ نخستین نونویس است .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی فرسوده .
۹٤ گ ۱۰×۱۷ و ۱۵ س ٤/۵×۱۱

۷۵۵۷

ش۳ دفتر ،۱٤۷پ - ۱۸۷پ . تنها منطق‌را دارد . نستعلیق سدهٔ دوازدهم نشانها شنگرف . حاشیه‌ها با نشان . «ع . ل» و«شرح» و«س»دارد .ش۱«اصول‌دین» است که درص۱۵۰ گذشت .

(٤۹۰) **تجزیة‌الامصار** (تاریخ . فارسی)

وتزجیة الأعصار

معروف بتاریخ وصاف از وصاف‌الحضرة خواجه شهاب‌الدین‌عبدالله شرف‌بن عزالدین‌فضل‌الله‌بن‌عبدالله‌یزدی‌شیرازی(م ۷۳۰ ق) درپنج‌جزء است‌وو بارها بچاپ‌رسیده است . (الذریعه۳:۳۵۸،مشار-ص۳۵۸،ف . دانشگاه۲۰: ۵۲۵ . استوری۲٦۷و۱۲۷۲) .

۱٦۷٦

ش۱ دفتر ۱۰ پ - ٤۵٦ ر . هرپنج‌جلد کامل بافرهنگ واژه ها بنام «تتمة‌اللغات»
نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانهاو نشانهاشنگرف . جدول صفحه‌هازرولاژورد .
شش سرلوح درزمینهٔ‌سفیدباگل زرین وشنگرف ولاژرد در آغازهریك‌از پنج‌مجلد وفرهنگ است .
حاشیه‌های لغوی دارد . درآغاز دو صفحه دربارهٔ «یاسا» از خطط مقریزی آورده است . ش۲«تتمة‌اللغات»است که درص۳۱٤ گذشت .

مالك: اعتضادالسلطنة در ۱۲۹۲ ق . وعلی‌قلی میرزا در ۱۲۸٤ق .
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج مشکی مقوایی ساده.
٤۸۸ گ ۲۸ × ٤۲/٥ و ۲۲س ۱٤ × ۲۹.

۱٦۸۷

نسخ محمد تقی بن محمد کاظم همدانی در پنج جلد کامل بی لغتنامه در ۱۲۰٥ق. مقابله و تصحیح در یکشنبهٔ ۳ محرم ۱۲٦٤ ق . عنوانها ، نشانها شنگرف صفحه‌ها در دو جدول ؛ زر ، وزرولاژورد . حاشیه‌های نستعلیق لغوی دارد . ویك سرلوح در آغاز هست . وعبارات عربی بااعراب است . فهرست جلدها چنین است :

جلد ۱ - ۱ - ۹٤
« ۲ - ۹٥-۱۷۱
« ۳ - ۱۷۲-۲٦۷
« ٤ - ۲٦۸-٤۱۷
« ٥ - ٤۱۸-٤٥٦

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی ساده.
٤٥۸ گ ۲٦ × ٤۲- ۲۲س ۱٤ × ۲۹.

۱٦۸۸

پنج جلد کامل است بی لغتنامهٔ .
نستعلیق . عربیها بنسخ از محمدرضی بن محمدرحیم آشتیانی قمی در ج۲-۱۲۳۹ق .
عنوانها ، نشانها شنگرف. باحاشیهٔ لغوی .
مالك: محمدجعفر بوده است .
کاغذفرنگی سفید آهار مهره. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ساده.
۳۷۲ گ ۲۱ × ۳۱ و ۲۲س ۱۲ × ۲۲ .

۱٦۸۹

نستعلیق بی نام و تاریخ در سدهٔ دوازدهم. عنوانها شنگرف. تنها جلد ٤ و ٥ است .
مالك: فرج‌الله بن عبدالله افشار در ۲ ج ۱-۱۲۱٦ق. وعلی رضا بن اسدالله حسینی در ۱۱۹۰ق.
در سپاهان حواشی بر آن نوشته است .

کاغذ سپاهانی سفید . جلدتیماج قهوه‌یی.
۳۰۱ گ ۱۸ × ۳۰- ۱۸س۹ × ۲۱ .

۱۶۹۰

نستعلیق بی‌نام درسدهٔ یازدهم. عربیها نسخ و گاهی شنگرف. صفحه‌هادر دوجدول ۱-شنگرف۲ - لاژوردوزر . یك‌سر لوح‌ساده‌دارد .
سه برگ اول و دوبرگ آخر نونویس‌است‌ودر ۱۲۵۹ نوشته‌شده.تنها جلد چهارم است .
کاغذ فرنگی‌سفید آهار مهره. جلدروغنی مشکی باترنج گل و بوته سرخ.
۲۱۵ گ ۱۸/۵ × ۲۹و ۱۷س۱۱/۵ × ۲۰.

۱۶۹۱

نستعلیق محمدباقر حسینی درشب‌چهارشنبه۲۱رجب۱۱۰۰ق . ودرپنجشنبهٔ۲۹ رجب همانسال‌با نسخه‌یی کهن‌مقابله شد و در پنجشنبهٔ ۹ شعبان ۱۱۰۱ق . مقابلهٔ دیگرشده‌است. درحاشیهٔ برگ آخرچنین آمده :
کانه یناب قول المؤلف فیه حیث قال :
بهفت‌سال برآراستم‌بهر هفتش چو نوعروس که درپیشگاه بنشانند
حواشی‌لغوی نستعلیق‌دارد.درآغاز عباراتی ازمقریزی ومیدانی‌دربارهٔ«یاسا»هست. شایدنسخهٔ۱۶۷۶ ازروی این نسخه نوشته شده باشد . پنج مجلدرا دارد .
مالك:اعتضادالسلطنه‌در۱۲۹۱ق . سپهسالاردر۱۲۹۷ ق .
صفحه‌هادو جدول دارد یکی شنگرف. دومی شنگرف ولاژرد . فهرست جلدها :
جلد اول ۱ پ-۷۵ پ = . ۹کراس وسه برگ در ٤ شوال ۱۰۹۹ق. نوشته‌ودر ۵-ج ۱-۱۱۰۱ق.مقابله شده .
دوم ۷۶ - ۱۳۶ = ۸کراس وپنج برگ ۵شنبه ۱۳ ذیقعدهٔ ۱۰۹۹ق. تصحیح‌جمعهٔ ۲۸ ج۱-۱۱۰۱ق.
سوم ۱۳۷- ۲۱۳ = ۹کراس وپنج برگ. پنجشنبهٔ‌سلخ‌محرم ۱۱۰۰ق.تصحیح٤شنبهٔ ۳رجب ۱۱۰۱ ق.

جلدچهارم ۲۱٤-۳۳۹ = ۱٦ کراس پایان درشام جمعهٔ ۳ رجب ۱۱۰۰ق. تصحیح در پنجشنبهٔ ۱ شعبان ۱۱۰۱ق.

جلدپنجم ۳٤۰-۳۷۳ — ٤ کراس ودو برگ. ابتدای نوشتن ٤ شنبهٔ ۲٤-ع۱-۱۰۹۹ق. قیمت کاغذ دوهزار دینار. اجرت جدولبندی ۸۰۰ دینار. اجرت جلد ۷۰۰ دینار.

کاغذ اصفهانی ترمه سفید. جلد تیماج مشکی مقوایی.

۳۸۳ گ ۱۷/٥ × ۲٦ و ۲۷ س ۱۰ × ۱۸.

۱٦۹۲

نستعلیق عربی نسخ سدهٔ دوازدهم. صفحهٔ آخر نونویس. تنها جلدیکم است.

کاغذ کبود فرنگی آهارمهره. جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.

۹۹ گ ۲۰ × ۳۱/٥ و ۲۲ س ۱۱/٥ × ۲۱/٥.

۷۳۲۹

تمام پنج بخش است. ودر آغاز فهرست را دارد. نستعلیق محمدبن عبدالله آشتیانی قمی. در آشتیان و شوشتر نوشته شده.

ج ۱ مورخ روز پنجشنبه ٥ ج۱- ۱۲۳٦ق-۳۸پ.

ج ۲ « ۱۲۳٦/٦/۱ق. در گ ۱٤۸ ر.

ج ۳ « سلخ رمضان ۱۲۳٦ق. در گ ۲۲٦ر.

ج ٤ « شنبه ۱۲۳۷/۳/۲۷ق. در گ ۳٤٤ پ.

ج ٥ « روز پنجشنبه ۱۲۳۷/٦/۲٦ق. در گ ۳۷۸ ر.

کاغذ فرنگی.

۳۸۷ گ ۱۲ × ۲۳ و ۲۲ س ۱۹ × ۲۹.

۸۲۳۷

نسخ ابراهیم بن حاجی عبدالجلیل شروانی دررشت گیلان دریکشنبهٔ ع۱- ۱۰٥٤ق. عنوانها زروشنگرف. نیمی ازصفحه‌ها درجدول زرولاژوردا ست درمیان، چندبرگ نونویس هست. تنهاجلد ٤ و ٥ است.

مالك: فرهاد میرزادر ۱۳۰٤ ق .
کاغذ متن وحاشیه اصفهانی سفید، جلد تیماج قهوه یی ضربی .
۱٦٥ گ ۱۷×۳۰ و ۲۷س ۱۱×۲۳ .

(٤۹۱) **تجسم الاعمال** (فلسفه . عربی)

از قطب شیرازی است ، وپاسخ پرسش میباشد . ودرآن از شرح «حکمة الاشراق» خود یاد کرده است

آغاز: بسمله . بعد حمدالله علی آلائه المبثوثة فی ارضه وسمائه . . . فان المولی المعظم استاد عصره . . . قطب الحق والدین محمود بن مسعود المصلح الشیرازی. قال انی القی الی کتاب . . .

أنجام : والعجز عن درك الادراك ادراك. هذا آخر الجواب .

۸۳۷۱

ش۲۲ دفتر ۲۰۷ پ.ـ ۲۱٦ پ وپس از آن سه بند در بارهٔ عالم مثال و تجسم اعمال برطبق اخبار نوشته شده است ، و آخرین آنها از شیخ الرئیس است. (۲۳س . تا گ ۲۲۱ر) ش۱ «پاسخ طوسی ببحرینی» است که درص ۲۸۱ گذشت ،

(٤۹۲) **تجلیات** (عرفان . عربی)

از فتوحات مکیه استخراج گردیده است .

آغاز : الحمدلله محکم العقل الراسخ فی عالم البرزخ ...

أنجام: من هو من اهل الله تعالی .

٦٥۸۸

ش۳ دفتر ، ۷٥پ ـ ۹۰ ر . وپس از آن چنین دارد : باب ششم در بدء خلق وسپس باب هشتم در بدء جسم، باب ۸ ارض، و ۲۲ منزل المنازل است. وناقص مانده ، وگویا همهٔ آنها از «فتوحات» باشد، ش۱ «مواقع النجوم» است.

(۴۹۳) تجوید (تجوید. عربی)

تجوید سورهٔ فاتحه واخلاص است. (شایدذریعه ۳ : ۳۶۱).

آغاز: بسمله. حمدله . . . و بعد فهذه رسالة فی تجوید سورة الحمد و سورة التوحید . . .

أنجام: تلفظ من ثلاثة الکسرة .

۸۱۹۰

ش ۱۱ دفتر ۱۳۵ر - ۱۳۶ر.ش۱ «شرح قصیدهٔ لامیه» است.

(۴۹۴) تجوید (تجوید . فارسی)

ازمحمدبن علی بن محمد حسینی جرجانی. دریك مقدمه وشش باب است ، و در دنبالهٔ قرآن در ۱۲۸۶ق. چاپ شده است (ذریعه ۳ : ۳۷۴) .

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی هدانا للایمان ورزقنا مجاورة بیته وتلاوة القرآن ... اما بعد چنین گوید . . . محمدبن علی بن محمدالحسینی: که این رساله‌ییست مختصر در بیان تجوید قرآن وما یتعلق به. ومرتب است برمقدمه وشش باب وخاتمه . . .

أنجام: که مصاحف مینویسند بعدد میباشد .

۸۱۳۸

ش ۲ دفتر ، ۱۹پ - ۴۸ر.ش۱ «اصلاح کلمات قرآنی» است که درص۱۴۷ گذشت.

(۴۹۵) تجوید (تجوید . فارسی)

درهشت باب که فهرست آن در(ذریعه۳ : ۳۶۵) آمده است .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی خلق الانسان علمه البیان . . . اما بعد این رساله‌ییست دربیان بعضی ازقواعد که تعلق بعلم قرائت دارد . . .

أنجام : لیك با اعراب ممنوع است ای صاحب تمیز

۵۷۱۹

ش ۲ دفتر ، ۲۲ پ - ۲۵ر . نسخ سید آقا ابوالقاسم تهرانی . در شنبه ۱٤ محرم ۱۲۳۱ق . وپس ازاین کتاب، تا پایان دفتردعا وزیارت نوشته شده است .ش۱«دعا است».

(٤۹٦) تجوید (تجوید. فارسی)

ازحاجی حافظ بن یوسف الدین شفتی گیلانی درچند جا باعبارت[ازشیخ مادر شرح طاهرهٔ خود ودرتجوید خود] ویك جاازشاطبیة» نقل میکند .

آغاز : بسمله. حمدله . . . امابعدچنین گوید . . . حاجی حافظ ابن یوسف الدین جیلانی المشهور بشفتی که . . .

أنجام : ناقص) : واتصال می آیدودلیل دیگر (افتاده) .

۵۲٤۹

ش ۵ دفتر ، ۸۰ پ - ۱۰۹ پ . ش۱ «تجوید» است که درص۳۲٤ یاد شده است .

(٤۹۷) تجوید (تجوید.فارسی)

از عبدالجلیل حسینی قاری . بنام ملاخواجه یمین الدین محمود (ذریعه ۳ : ۳٦۹) . در دوازده باب است . درباب دوم بسمله را جزء سوره خوانده و درباب دهم از « خلاصة الصفا » که شاید ازخودش باشد نقل کند .

آغاز : الحمدلله الذی انزل القرآن علی سبعة احرف . . . اما بعد چنین گوید . عبدالجلیل الحسینی القاری . . .

أنجام : اما هرترتیل تحقیق نیست . تمت هذه الرسالة الموسومة بتجوید المیر فی شوال۱۱۱۸ .

۵۲٤۹

ش ۴ دفتر ، ٤۰ پ - ۷۹ پ . ش۱ « تجوید » است. که درص۳۲٤ یادشده است .

(۴۹۸) تجوید (تجوید . فارسی)

آغاز : بسمله . حمدله ... اما بعد بدانکه تنوین نونیست ساکن که ثابت میشود درلفظ بدون الخط . . .

أنجام : تفخیم میکنند ازبرای تعظیم. والله اعلم بالصواب .

۵۲۴۹

ش ۳ دفتر ، ۲۲ پ- ۳۹ر.ش۱ «تجوید» است که درص ۳۲۴ یادشده است. بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر میباشد.

(۴۹۹) تجوید (تجوید. فارسی)

رساله یست در تجوید .

آغاز: باب الادغام والاظهار . . . دربیان ادغام بلاغنه است ...

أنجام : وقال ایضاً ص .القرآن حبل الله المتین طرفه عندالناس وطرفه عندالباری فی سنهٔ ۱۱۸ .

۵۲۴۹

ش ۲ دفتر ، ۱۵ پ - ۲۱ پ . بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر در ۱۱۱۸ ق .
ش۱ «تجوید» است که درص ۳۲۴ یادشده است.

(۵۰۰) تجوید (تجوید . فارسی)

رساله یست در تجوید.

آغاز :(افتاده) نهادند وبالله التوفیق وعلیه التکلان. فصل بدانکه . . . که نون ساکنه ویا تنوین اگرپیش حرف حلق افتد ایشانرا اظهار باید کرد . . .

أنجام : حرکت موقوف علیه است. بعون الله الملك الوهاب .

٥٢٤٩

ش ١ دفتر ٧ر - ١٤ پ . نستعلیق ١١١٨ ق . عنوانها و نشانها شنگرف . عربیها بنسخ.

کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج حنایی ضربی یك‌لا .

١١٣ گ ٩×١٩ و١٢ س ٥×١٤ .

(٥٠١) **تجوید** (تجوید . فارسی)

از محمد بن محمود بن جمال الدین المعلم . یك مقدمه و دوازده فصل و یك خاتمه دارد .

آغاز : الحمدلله المتکلم الجواد المبین . . . اما بعد این رساله‌ییست مختصر ومفید در بیان تجوید . . .

أنجام : ولب علامت غیر بصری. تمت الرسالة لمحمد بن محمود بن جمال الدین المعلم سنة ١١٨٦ .

٥٢٤٤

ش ٢ دفتر نسخ ١١٨٦ق .شاید ازمؤلف باشد . وپس از آن شعرهایی است به نستعلیق عبدالکریم اصفهانی در ١١٨٦ق . ش١ «اصول‌دین» است که درص١٥٢ یاد شد .

(٥٠٢) **تجوید** (تجوید . عربی)

رساله‌ییست درتجوید .

آغاز : اعلم ان الحروف المعجمة تسعة وعشرون حرفاً . فالهمزة و الالف حرفاً واحداً . . .

أنجام: غض ، شط ، شص ، والله اعلم

٥٢٤٣

ش ٩ دفتر ٨٣ر - ٨٥ پ . ش١ «حرز الامانی» است .

(۵۰۳) تجوید (تجوید . عربی)

رساله یی منظوم از ابومزاحم موسی بن عبیدالله بن حیی ابن خاقان است. نام سراینده در یك بیت مانده بپایان منظومه آمده است.

آغاز : اقول مقالا معجباً لاولی الحجر ولا فخر ان الفخر یدعو الی الکبر

أنجام : اجابك فینا ربنا واجابنا اخی فیك بالغفر ان منه و بالنصر

۵۲۴۳

ش ۸ دفتر ، ۸۱ پ - ۸۳ر. ش۱ «حرز الامانی» است.

(۵۰۴) تجوید (تجوید . فارسی)

رسالهٔ فارسی در تجوید است.

آغاز : بسمله . حمدله . . . امابعد بدانکه اتفاقی قراء سبعه بود که پیش از شناختن . . .

أنجام: ولاالضالین سه وجه است والصلاة . . .

۲۸۷۶

ش ۵ دفتر، ۲۵۸پ-۲۷۷ پ. ش۱ «اسرار قاسمی» است که در صفحه ۱۲۶-۱۲۷ یاد شده است.

(۵۰۵) تجوید (تجوید . فارسی)

منظومه . . .

این منظومه در شمارش حروف قرآن است، و پنجاه بیت میباشد.

آغاز : یاد گیر از امام ای دل وجان تو حروف تمامت قرآن

أنجام: رحم کن بر فقیر خویش مدام روزیش کن بوقت مرك امان

۵۲۳۵

ش ۱ دفتر ، ۲ر - ۲ پ . نستعلیق بی‌نام سدهٔ یازدهم .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا ضربی.
۸۲ گ ۱۲×۲۲ و ۹ س ۷/۵×۱۶ .

(۵۰۶) **تجوید** (تجوید . فارسی)

درفهرست سپهسالار ۱ : ۱۸۷ بنام‌رساله درقرائت یاد شده‌است .

۲۰۱۴

ش ۲ دفتر نسخ ۱۰۴۶ ق . (سپه۱ : ۱۸۷) . ش ۱ « وقوف سجاوندی» است .

(۵۰۷) **تجوید** (تجوید . فارسی)

از ملامحسن بن سمیع قاری کرمانشاهی مشهوربه معلم پسر ملاحسین پسر علم‌الهدی پسر فیض در یك مقدمه و هشت فصل و یك خاتمه (ذریعه ۱ : ۴۵۹ و ۳ : ۳۷۳) . نام مؤلف در دیباچه هست .

آغاز : بسمله . حمدله. امابعد این‌رساله‌ییست مختصر دربیان‌ضروریات‌قواعد تجـوید . . .

أنجام: اوترك مداوتشدیداوکلمة، فاغفربالله‌برحمتـك.

۲۰۱۰

نسخ شنبه ۲۰ع۱ - ۱۲۲۸ق.درفهرست پیشین سپه۱: ۱۸۷شمارهٔ بغلط ۲۰۱۹چاپ شده است .

کاغذ فرنگی. وقف سپهسالار . جلدتیماج .
۲۰ گ۲۱×۱۴/۵و۱۲س.

(۵۰۸) **تحبیر التیسیر** (تجوید . عربی)

ازشمس‌الدین‌ابی‌الخیر محمد جزری.م ۸۳۳ ومکمل‌تیسیرابوعمرعثمان دانی م ۴۴۴ق. است .

(کشف الظنون ۱ : ٤٥٤ - فهرست دانشگاه ۱ : ٢٦ و ٧٥)

۷۵٤۱

ش ۱ دفتر ۱پ. ۷۰پ. نسخ سدهٔ نهم. عنوانها شنگرف . آغاز نسخه نونویس سدهٔ دوازدهم. حاشیه دارد .

فهرست آن درنسخه چنین است : باب ذکر الامالة و الفتح بین اللفظین باب مذهب الکسائی فی الوقف علی هاء التأنیث باب اللامات . باب ذکر الوقف علی اواخر الکلم . باب الوقف علی مرسوم الخط . باب مذهب حمزه السکوت علی الساکن قبل الهمزة ، باب ذکر مذاهبهم فی الفتح والاسکان لیات الاضافة . باب ذکر اصولهم فی الیات . باب ذکر فرش الحروف .

دراین باب سورهٔ بقره شروع وتا نمل ختم میشود . بقیهٔ فرش حروف افتاده است

آغاز : (افتاده) الباقی الفاء حیث وقع نحو قوله اویغلب فسوف ومن یتب . . .

وپس ازیك صفحه : فصل: واجمعوا علی ادغام النون الساکنة والتنوین فی الراء واللام بغیر غنة . . . (درسورهٔ بقره است) .

أنجام : سورة النمل. قرأ ، الکوفیون بشهاب قبس بالتنوین، والباقون بغیر تنوین . ابن کثیر: اولیاً تیننی بنونین . . . قد ذکر عاصم و ابوعمر : خیراً مایشرکون . (افتاده)

کاغذ سپاهانی واندکی فرنگی . جلد مقوا .

۱۳۷ گ ۱٤/٥ × ۱۹/٥ و ۱۵س ۱۰ × ۱۳ .

(۵۰۹) تحریر الاحکام الشرعیة (فقه . عربی)

علی مذهب الامامیة

ازعلامهٔ حلی (٦٤٨-٧٢٦ ق) است درچهار قاعده و از ٦٩٠ ق. تا ٦٩٧ ق. آنرا تألیف کرده است ، و لیکن در آن از تذکرهٔ خویش که در ٦٠٠ق. تا ٦٢٠ق. تألیف شده نیز یاد میکند .

(ذریعه ۳ : ۳۷۸ و ف . دانشگاه ۳ : ۱۸۰۸).

۲۶۶۱

این نسخه مجلد اول است، و مشتمل بر آغاز کتاب طهارت تا پایان امر بمعروف و نهی از منکر میباشد. آخرین مطلبی که نسخه بآن پایان یافته عبارت مصنف میباشد که مشتمل بر اسم و نسب او و سال تألیف آنست. کهنگی نسخه و اسلوب خط این احتمال را تأیید میکند در دنبال آخرین سطر نسخه یکی از علما شرحی در ۹۲۸ق. نوشته است، دو یادداشت مختصر نیز در همین صفحه بوده و آنها را محو کرده اند، پشت آخرین صفحه شرحی راجع باجماع امامیه درحرمت خمر در جمیع شرایع نوشته شده، بیشتر صفحه های کتاب وصالی شده ولی خطوط آن نابود نگردیده. هیجده برگ آغاز کتاب نونویس است.

کاغذ کهن. جلد تیماج. وقف سپهسالار.

۱۹۵ گ ۲۴ × ۱۶/۵ و ۲۱ س. (سپه ۱: ۳۷۱).

(۵۱۰) تحریر اصول اقلیدس (ریاضی. عربی)

از خواجه نصیر الدین طوسی ق. (م ۶۷۲ق) در ۲۲ شعبان ۶۴۶ق. آنرا بانجام رسانیده است. پانزده مقالت است؛ سیزده مقالت اصول هندسه در ۴۶۸ شکل (در نسخهٔ حجاج) و ۴۷۸ شکل (در نسخهٔ ثابت قره) و دو مقاله از ابقلاوس میباشد. در کشف الظنون چهار حاشیه و در ذریعه (۶: ۳۳) یازده حاشیه برای این کتاب یاد شده است.

ترجمه فارسی : این کتاب چندین بار بفارسی گردانیده شده است: الف ـ قطب الدین شیرازی (۱) ب ـ حزین محمد علی بن ابی طالب (م ۱۱۸۱ق) که اند کی شرح هم دارد (مدرس رضوی در احوال خواجه ـ ص ۲۰۱). ج ـ نراقی مهدی بن ابی ذر بفارسی بنام «توضیح الاشکال».

چاپها ـ رم سربی ۱۵۹۴ م. کلکته ۱۸۲۴ م (۱۸۰ ص) شش مقاله. ایران

---

(۱) دیباچهٔ «توضیحاتی در بارهٔ تحریر اقلیدس» از نراقی. نسخهٔ ۵۴۹ـ۱ سپهسالار.

سنگی بی‌تاریخ . لندن ۱۶۵۷ م . فاس (تونس) ۱۲۹۳ ق . سنگی در ۲ جلد (٤٤٥ ص و ٤٥٥ ص) . استانبول ۱۲۱٦ ق . در (۲۲۲ ص) ونیز استانبول پنج مقاله در (۱۵۷ ص و ۲۱٤ ص) در ۱۳۰۹ ق. = ۱۸۹۱ م . بنام «شکل القطاع» لکهنو بی تاریخ با شرح محمد حسن عزیم آبادی (چنین) .

ترجمهٔ فارسی این کتاب در هند چاپ شده است . (مدرس رضوی) .

آغاز نسخه‌ها : الحمدلله الذی منه الابتداء والیه الانتهاء . وعنده حقایق الانبیاء، وبیده ملکوت الاشیاء . . .

و گویا آغاز نسخهٔ چاپ‌رم جزاین باشد (فهرست عربی پاریس) .

انجام : وکان فراغ المصنف من تحریر هذا الکتاب فی الثانی و العشرین من شهر شعبان ٦٤٦ .

٥٤٣

نسخ فخر الدین محمد پسر علامهٔ حلی ، در ۱ ج ۷۲۲/۱ ق . (دو برگ بآخر نسخه مانده) عنوانها ، شکلها و نشانها شنگرف .

کاغذ سمرقندی . جلد مقوایی ساده .

۹۹ گ ۱٦ × ۲٤ و ۲۵ س ۱۲ × ۲۰ .

٥٤٨

نسخ . بی نام و تاریخ در سدهٔ یازدهم . حاشیه‌ها نستعلیق . صفحه‌ها در دو جدول شنگرف ، و زر ولاژورد . عنوانها ، نشانها و شکلها شنگرف .

کاغذ اصفهانی . جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی سوخت . درون تیماج سرخ ساده عطف دارد .

۱۳۵ گ ۱۰ × ۱۸ و ۲۲ س ٦ × ۱۳ .

۲۷٤٦

نسخ محمد تقی بن احمد بهبهانی در شنبهٔ ۱٦ محرم ۱۲٦۱ ق . در پایان تاریخ ٤/۳/۱۲٦۱ ق. دارد. صفحه‌ها در دو جدول ، زر ولاژورد . شکلها و نشانها زر و شنگرف . حروف بشنگرف . عنوانها در آغاز هر مقاله در سر لوحهای کوچك بزمینهٔ زر و شنگرف . در آغاز نسخه یک سر لوح بزرگ بزمینهٔ زر و گل و بوته شنگرف ولاژورد هست .

دو صفحهٔ نخست حاشیه سازی با گل زرین، و میان سطرها زراندود. ۱۸٤ برگ شمار دارد. کاغذ فرنگی سفید. جلد روغنی گل و بوته حاشیه‌دار. درون روغنی مشکی با ترنج گل‌دار.

۱۸۷ گ ۱۳ × ۲۱/۵ و ۱۹ س ۵/۵ × ۱۳.

٤٧٢٧

ش ۱ دفتر، ۳ پ ـ ۵۰ پ. نسخ محمد بن احمد ابن ابی الربیع زرکشی در ۱۱ شعبان ٦٧١ق. است که برای خویشتن نوشته است. تاریخ تألیف را ۲۲ شعبان ٦٤٦ ق. دارد. مقابلت و تصحیح شده. در پایان برهان طوسی دربارهٔ حکم شکل ۲۵ مقالت ۲۰ اصول اقلیدس نوشته شده است. عنوانها، نشانها، رقمهای همهٔ دفتر شنگرف است. در ۲ پ. سه گفتار ریاضی است. دو تای آن از خط قطب شیرازی آورده شده، و نویسنده یکی از قدما میباشد که نامش خوانده نمی‌شود. تاریخ دومین نیز پاك شده است. در ۳ ر. فهرست رساله‌های دفتر نوشته شده است.

نسخه را در شعبان ۹۲۰ق. درسمنان کسی خریداری کرده و نامش پاک شده، و در شعبان ۱۰۹۰ ق. در دست نورالدین محمد بوده است. از نام مالك دیگر آن عبارت نظام الحق والدنیا دیده میشود. عبدالوهاب بن عبدالغفار رضوی در ۱۱٤٤ ق. آنرا داشته است. سیداحمد بن محمد رفیع موسوی استرآبادی نسخه را وقف و میرزا محمدهادی پسر میرزا محمد حسین اصفهانی را متولی آن گردانیده، در ۱۳۱٦ش. ببهای ۱۵۰ ریال برای کتابخانهٔ سپهسالار خریداری شده است. خط محمود بن محمد مؤرخ ۷٦۱ق. درصفحهٔ عنوان هست.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج دو رو سرخ. رویهٔ آن ضربی میان آراسته با یک ترنج.

۲۹۰ گ ۲٤/۵ × ۳٤/۵ و ۳۷ س ۱۸/۵ × ۳۷.

۷۳۹٤

تنها مقالت نخستین را ناقص دارد. نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها، نشانها وجدولها شنگرف. صفحه‌ها در دوجدول لاژورد.

کاغذ فرنگی. جلد مقوا.

۲٤ گ ۱٦ × ۲۳ و ۱۷ س ۵/۵ × ۱٤.

۸۳۰٤

نسخ عبدالوهاب بن تاج‌الدین حسن‌ابن شمس الدین در ۱٤ ذیحجهٔ ۱۰٦٤ ق. تاریخ تألیف را دارد.

عنوانها، نشانها، شکلها و رقمها شنگرف. حاشیه‌ها نستعلیق. وپس از آن دنبالهٔ کتابی را نوشته وسپس سه مقدمه‌یکه عبدالرزاق کاشی در شرح فصوص آورده است دیده میشود.

کاغذ سپاهانی سفید. جلدتیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.

۱٤٥ گ ۱۳×۲۱ و ۱۸س ۷×۱۳.

(٤۹۱) تحریر اکرثاوذوسیوس (ریاضی. عربی)

اکریا «کتاب کره» تالیف ثاوذوسیوس یونانی را نخست قسطابن‌لوقا بعلبکی در پیرامن سال ۲٥۰ ق. بدستور ابوالعباس احمدبن معتصم از آغاز تا شکل پنجم ازمقالت سوم بعربی درآورده و باقی‌را دیگری ترجمه نموده وثابت‌بن قرهٔحرانی آنها را اصلاح کرده است. این کتاب را که ٥۸ یا٥۹ شکل داشته خواجهٔ طوسی درتاریخ (ر. ج. د ـ جمادی اول ـ ٦٥۱ق) بزبان عربی ساده تحریر کرد. این کتاب‌بفارسی نیز ترجمه و چاپ شده است (ذریعه ۲ : ۲۷٦). ومحیی‌الدین یحیی‌بن محمد بن ابی شکر مغربی همکار خواجه در رصد مراغه تحریر دیگری از این کتاب دارد (ذریعه۳ : ۳۸۳ـدانشگاه۳ : ۸٤٦).

این کتاب‌درتهران۱۳۰٤ق. همراه‌چندرساله چاپ‌شده است.

٥٥۹

ش٦ دفتر، ۱۹ ر ـ ۲٦ر. ش۱«تحریر اکرمانالائوس‌است».

٥۹۷

ش ۳ دفتر، ۱۲ پ ـ ۲٤ پ. نسخ مولانا که گویاهمان‌استادحسین بن‌مطهر است که نسخهٔ شمارهٔ ۱ این دفتر را نوشته‌است در۱٤ ج ۱ـ ۷۸۱ق. ازروی نسخهٔ یکشنبه ۱۷ صفر ٦۷٤ ق. (خعد) نوشته شده است. ش۱«تحریر المعطیات»است.

۶۸۸

ش ۱ دفتر ، ۳ر - ۱۷ ر . نسخ سدهٔ یازدهم . جای عنوانها سفید . شکلها رقمها شنگرف .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی زرکوب .

۷۲ گ ۱۹×۳۱ و۲۷ س۱۰×۲۳ .

۶۸۹

ش۲ دفتر ۶۵ر-۹۰ر. ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است که در ص۳۳٤ یادشده است .

۶۹٤

نستعلیق یوسف بن فغفور مرعشی حسینی در سپاهان در سدهٔ یازدهم . عنوانها شکلها جدولها شنگرف . حاشیه دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .

٦٦ گ ۱۰/۵×۱٦/۵ و۱۲س ٤×۱۱ .

۶۹۶

ش ۱ دفتر ، ۱پ - ۲۵ پ . نسخ زین‌العابدین در ۱۲٦ شاید ۱۲۰٦ ق . عنوانها وشکلها شنگرف .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یك‌لا .

۷٤ گ ۱۵×۲۱ و۱۸ س ۱۰×۱٦ .

۶۹۷

ش۱ دفتر . نسخ عبدالغنی بن معزالدین حسینی سدهٔ دوازدهم حاشیه بانشان « محمد باقر، ره» . و«غن»و«ع ب ق. دام ظله»عنوانها وشکلها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ زرکوب مقوایی .

۱۵۷ گ ۱٤×۲۰و۱۵س ۷×۱۲ .

٤۷۲۷

ش ۳ دفتر ، ۵۷پ-٦٦ پ . در تاریخ(یز = ۱۷) شعبان (خما = ٦۷۱ ق) نوشته

شده. « بلغ مقابلة » دارد . دربارهٔ طوسی دارد : ادام‌الله ظلاله . و تاریخ تألیف طوسی را (ر . ج . د . جمادی الاول سنهٔ خنا) آورده است . ش۱ « تحریر اصول اقلیدس » است که در ص ۳۳۰ یاد شد .

۷۳۹۱

ش ۳ دفتر، ۱۰۷ پ-۱۲۹ر. شکلها شنگرف ۱۹س ۱۸/۵ × ۱۵ . ش۱ « هیئت فارسی » است .

(۴۹۲) تحریر اکرمانالاؤس (ریاضی . عربی)

« الاشکال الکریة » یا « الکرة » یا « اکر » ازمانالاؤس است و تاریخ تحریر خواجه طوسی آنرا در ۲۱ شعبان ۶۶۳ ق . میباشد (ذریعه ۳: ۱۱۲-۳ : ۳۸۴ و مدرس رضوی ص ۲۰۵) .

نسخهٔ دیگر این کتاب بشمارهٔ ۲۹ ریاضی خطی در کتابخانهٔ رضوی هست (فهرست).

۵۹۷

ش ۵ دفتر ۲۸ پ - ۶۷ پ . در گ ۶۸ ر . بحثی در بارهٔ اشکال مانالاؤس و کارهای ابن العراق دربارهٔ آن هست . در تاریخ ۲۸ ذیحجه ۷۸۳ ق . نوشته شده . بخط نسخ حسین بن مطهر از ۲ ذیحجه ۷۸۱ تا ۲۱ رمضان ۷۸۴ ق. نوشتهٔ شده . مجموعه ۲۳ رساله است تاریخ تحریر خواجه و کتابت نسخه‌ها را با حروف ابجدی نوشته تا اشتباه نشود . حاشیه‌ها نستعلیق و با شنگرف است عنوانها ، نشانها و شکلها شنگرف . ش۱ « تحریر المعطیات » است .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج سرخ مقوایی .

۱۸۷ گ ۱۹ × ۲۷-۲۹ س ۱۴ × ۲۱ .

۵۵۹

ش۱ دفتر ۱ پ-۱۸ پ . دفتر . همهٔ دفتر بیك خط نسخ عبدالقادر بن عبدالرشید ابرقوهی در تبریز در آخر صفر ۷۰۱ ق. نوشته (نام و تاریخ در بر گ ۹۹ ر . مجموعه هست). خصوصیات دفتر : ۲۲ کتابچه . خط نسخ . عنوانها ، نشانها و شکلها شنگرف . صفحه‌ها در جدول زرولاژورد

نسخه ملك‌ملااحمدنراقی بوده‌است . پشت آن نوشته‌شده‌است : پس از نراقی کسی آنرا نخواهد فهمید .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی .

۱۰۵ گ ۲۱×۳۲و ۵۱ س ۱۱×۲٦ .

٦۸۸

ش ۳ دفتر برگهای ٥٦-۲٤ ونیز ٦٦-۷۱ . ش۱«تحریراکرثاوذوسیوس» است که درص۳۳۲ یاد شده است .

٦۸۹

ش ۱ دفتر ، ۲ پ - ٦٥ ر . نستعلیق سدهٔدهم . عنوانهاوشکلها شنگرف .

کاغذ سپاهانی زرد . جلد تیماج سرخ زرکوب مقوایی .

۲٦۷ گ ۱٦ × ۲٦ و۳۱س ۹×۱۸ .

٦۹۱

ش ۱ دفتر . نستعلیق ابوالقاسم بن‌محمدعلی کاشانی درسدهٔسیزدهم . درودوبرك نخستین نسخه ، وسپس در بالای صفحه‌ها تا نیمهٔ دفتر نوشته‌شده‌است . وسپس حاشیه‌بیست بر آن کتاب .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سبز تیرهٔ ضربی .

۷٥ گ ۱٥/٥×۲۲ و۱۷س ۸ ×۱٤ .

٦۹۷

ش ۳ دفتر ، ٥۳ر - ۱۰٥ر. حاشیهٔ محمد باقر (ره) ومحمد حسین . دوبرگ پس از پایان نسخه حاشیهٔ آنست . نویسنده عبدالغنی بن معزالدین حسینی‌است . ش ۱ «تحریر اکرثاوذوسیوس» است که‌درص۳۳۲یادشد .

٤۷۲۷

ش ٥ دفتر ۷۰ پ - ۹٥ر . درآغاز ع ۲-٦۷۱ق . نوشته‌شده‌است . در بارهٔخواجه گوید : «المصنف الامام اسبغ‌الله‌ظلاله » . ش۱«تحریراصول‌اقلیدس» است که‌درص۳۳۰ یادشد .

(٤۸۷) **تحریرالایام واللیالی** (ریاضی.عربی)

تحریر خواجهٔ طوسی . م ٦۷۲ق. از کتاب «الایام و اللیالی »تألیف‌ثاوذوسیوس

میباشد که‌در دومقاله‌و سی و سه شکل‌است . تاریخ‌تحریر خواجه‌در۱۹ ج ۱ـ۶۵۳ق . بوده است .

۵۵۹

ش۱۸ دفتر ، ۲۹پ ـ۳۲پ . ش۱ « تحریر اکرمانالاؤس » است که‌درص۳۳۳ گذشت.

۵۹۷

ش ۹ دفتر ، ۸۷ پ ـ ۵۹ر . نسخ حسین‌بن مطهردر۱۲صفر ۷۸٤ق . ش۱ « تحریر المعطیات » است .

۶۸۹

ش۱۱ دفتر،۲۲۵پ ـ۲۳۹پ.ش۱ « تحریر اکرمانالاؤس » است که‌درص۳۳٤یادشداست.

٤۷۲۷

ش ۹ دفتر ، ۱۰۸ پ ـ ۱۱۳پ . دربارهٔ‌مصنف گوید : دام‌ظله . در۵ ع۲ـ۶۷۱ق. نوشته شده‌است . ش۱ « تحریر اصول‌اقلیدس » است که‌درص۳۳٤یادشده .

۸۲۸۱

ش ۳ دفتر ، ۳۰ پ ـ ٤۹ر . ش۱ « تربیع‌الدائره » است .

(٤۲۱) **تحریر تکسیر الدائرة** (ریاضی . عربی)

اصل آن‌ازارشمیدس‌وتحریر ازخواجهٔ‌طوسی . م۶۷۲ق . است .(ذریعه ۳ : ۳۹۲ بعنوان تحریر مقالة لارشمیدس . ونیزمدرس‌رضوی در « احوال خواجه . ص ۲۱۳ ») . این کتاب‌دراستانبول چاپ شده است .

۵۵۹

ش۱۹ دفتر ۵۶۰ پ ـ۵۷ر . ش۱ « تحریر اکرمانالاؤس » است که‌درص۳۳۳ گذشت .

(۴۸۸) تحریر جرمی النیرین و بعدیهما (ریاضی . عربی)

اصل کتاب «جرمی النیرین» از اریستارخس یونانی است، وخواجهٔ طوسی آنرا در ۱۷ شکل تحریر کرده است . تاریخ تحریر خواجهٔ طوسی ۶۵۳ ق. میباشد . (ذریعه ۳ : ۳۸۴) .

۵۵۹

ش۱۱ دفتر ، ۷۸ پ-۸۱و . ش۱ « تحریر اکرمانالاؤس » است که در ص۳۳۳ گذشت .

۵۹۷

ش۱۲ دفتر ، ۱۰۲پ- ۱۰۶پ . در ۲ ع۲ - ۷۸۴ق . نوشته شده است . و دنبال آن در گ۱۰۶ پ . بندیست در بارهٔ رسالهٔ تربیع دائرهٔ از ابن هیثم . ش۱ « تحریر المعطیات » است .

۶۸۹

ش ۱۴ دفتر ۲۴۶ . پ - ۲۵۳ پ . و دنبال آن بندی در بارهٔ تربیع دائرهٔ ابن هیثم . ش۱ « تحریر اکرمانالاؤس » است که در ص۳۳۴ گذشت .

۴۷۲۷

ش ۱۲ دفتر ، ۱۲۰پ - ۱۲۳ پ . در ۱۲ ع۲- ۶۷۱ق نوشته شده است . در بارهٔ طوسی دامت فضائله دارد . ودر بارهٔ تاریخ تحریر گوید : رب یه-ه -خنج (۱۵-۵-۵-۶۵۳) و نام مؤلف را ارسطرخس آورده گوید : اصله ارسطو و معناه الصالح . و ارخس ومعناه الرئیس ، فرکبوا اسقطوا الواو والالف تخفیفا . ش۱ « تحریر اصول اقلیدس » است که در ص۳۳۰ یاد شد .

(۴۸۹) تحریر الطلوع والغروب (ریاضی . عربی)

اصل از اتولوقس ، واصلاح از ثابت بن قرة ، در دو مقالت وسی و شش شکل است . وخواجهٔ طوسی آنرا در ۶۵۳ ق . تحریر کرده است. (ذریعه ۳. ۳۸۶ وف. دانشگاه ۳: ۷۴۸)

۵۵۹

ش۱۴ دفتر ، ۵۰پ-۵۳ پ . ش۱ « تحریر اکرمانالاؤس » است که در ص۳۳۳ گذشت .

۵۹۷

ش۱۰ دفتر ، ۹۵ پ - ۱۰۱ ر . در ۱٤ ع ۱ -۷۸٤ ق . نوشته شده‌است . ش۱ «تحریر المعطیات» است .

۶۸۹

ش۱۲ دفتر ،۲۳۹ پ - ۲٤۵ پ . تنها مقالت نخست را ، آنهم ناقص دارد . ،ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است که‌درص۳۳٤ گذشت .

٤۷۲۷

ش۱۰ دفتر ، ۱۱٤ پ - ۱۱۹ ر . در ۱۱ ع۲- ۶۷۱ ق. نوشته شده است . در بارهٔ طوسی «ادام‌الله‌ظلاله» دارد. ودربارهٔ تاریخ تحریرخواجه گوید: ر.ب. بی ح-خنج = ۶۵۳ق. ش۱ «تحریر اصول اقلیدس» است که‌درص۳۳۰ گذشت .

۸۲۸۱

ش ۵ دفتر ،۵۵ر-۷۱پ . ش۱ «تربیع الدائرة» است .

(۵۱۷) تحریر ظاهرات الفلك (ریاضی . عربی)

«ظاهرات» ازاقلیدس است ،وثابت‌بن‌قرة آنرا بعربی گردانیده . برخی‌نسخه‌هایش ۲۳ وبرخی ۲۵ شکل می‌داشته . تحریرازخواجه است‌واودرآغازآن گوید : دو نسخه‌از آن کتاب‌بایك‌نسخه‌ازشرح‌نیریزی برآن‌بدست‌داشتم و همه مغلوط‌بود ، ولذا ممکن است‌تحریرمطابق بااصل‌نباشد. پایان تحریرخواجه درع۲-۶۵۳ق. بوده‌است .

۵۵۹

ش۲ دفتر،۳۳پ-۳۸ر . نسخ‌عبدالقادر، درصفر ۷۰۱ق.ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است .

۵۹۷

ش ۸ دفتر ، ۷۸ - ۷۶ . نسخ حسین‌بن مطهر در۷۸۱-۷۸٤ ق . ش۱ «تحریر المعطیات» است . که در ص ۳٤۸ یاد شده .

۶۸۹

ش۱۰ دفتر ، ۲۱۰ پ-۲۲۵ر. این‌نسخه ازنسخه‌ییکه‌از روی‌نسخهٔ‌اصل‌نوشته بود ، نوشته شده است . ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است.

۸۲۸۱

ش ۲ دفتر ، ۱۱ پ - ۲۹ پ . ش۱ «تربیع الدائرة» است .

٤٧٢٧

ش ۸ دفتر ، ۱۰۲پ - ۱۰۸ر . نوشتهٔ ۳ ع ۲ - ٦٧١ ق . ش ۱ «تحریر اصول اقلیدس» است .

(٥١٨) **تحریر القدیم** (ریاضی . عربی)

کتاب «قدیم» از بلینوس یونانی است و تحریر آن از جابر بن حیان دانسته شده است (ف . دانشگاه ۳۰ : ۱۰۱۲ و ۹٦٥ و ۹۹٤) .

آغاز : کتاب القدیم للبلینوس ، تحریر جابر بن حیان الصوفی بسمله . الحمدلله ازلی بلامثال . . . اعلم ان الکلام فی القدیم والمحدث . . . من اصعب الامور . . .

انجام : واذ قد انتهی بنا القول الی هذا المکان فلیکن آخر الکتاب .

۲۹۱۲

ش ۵۱ دفتر ، ۱٦٤ر - ۱٦٥ پ . ش۱ «شرح رساله زینون» است .

(٥١٩) **تحریر القواعد المنطقیة** (منطق . عربی)

فی شرح الرسالة الشمسیة

از قطب الدین رازی بویهی ، محمد بن محمد ، در شرح رسالهٔ شمسیهٔ کاتبی دبیران قزوینی (م ٦٧٥ ق) است ، که آنرا برای غیاث الدین محمد وزیر خدابنده بسال ۷۲۹ ق . تألیف کرده است (ف . دانشگاه ۳ : ۲٤ و ذریعه ۳ : ۳۸۸) . و حاشیه‌های آن در ذریعه ٦ : ۳٤ - ۳۸ یاد شده است .

۳۰۲٦

نستعلیق سدهٔ یازدهم . صفحهٔ آخر وصالی شده و تاریخ ۱۲٥۹ ق . دارد . حاشیه‌ها با نشان «عماد ، شریف ، سیدعلی رکابی» دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سبز و زرد مقوایی ضربی .
۱۸۷ گ ۱۲/۵×۱۹- ۱۲ س ۶/۵×۱۲

۳۰۲۸

نستعلیق علی محمد لواسانی ، بدستور محمد علی بیك ناظر محمد شاه قاجار در ۳ - ج ۱- ۱۲۶۶ ق . عنوانها شنگرف .
صفحه‌ها در دو جدول است : ۱- زر ۲- زر و لاژورد .
مالك : میرزا داود پسر آقاخان نوری صدراعظم ۱۲۹۷ ق. و سپهسالار ۱۲۹۷ ق.
کاغذ فرنگی کبود روشن . جلد ساغری مشکی مقوایی ضربی زرکوب .
۱۶۹ گ ۱۳× ۲۳/۵ و ۱۱ س ۷/۵×۱۵ .

۳۰۴۱

نستعلیق ۱۵ ج ۲ -۱۲۳۲ ق . عنوانها شنگرف . متن در بالای صفحه‌ها نوشته شده است . دو صفحه آغاز نونویس است .
کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج سرخ زرکوب مقوایی .
۱۵۳ گ ۱۰×۲۱ و ۱۴ س ۴×۱۴

۳۰۴۲

نسخ میرزا زکی بن ابراهیم استرآبادی در ۱۷- ج ۱ - ۱۲۲۳ ق .
کاغذ فرنگی کبود آهارمهره . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱۱۲ گ ۱۶×۳۲ و ۱۹ س ۸/۵×۱۴/۵

۶۶۵۸

ش ۱ دفتر ، ۱ پ-۱۲۶ پ . نستعلیق ۲۸ ج ۱ - ۱۱۱۸ ق . متن بالای صفحه‌ها . نشانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی کناره زرد یك‌لا .
۱۲۸ گ ۱۲×۲۳ و ۱۸ س ۱۶×۷

۶۶۵۹

نسخ ع ۱ - ۱۲۳۱ ق .

کاغذ فرنگی سفید . جلد ندارد .
۱٤٦ گ ۱۵×۲۱ و۱۸ س ٦/۵×۱٤ .

٦٦٦٥

دیباچه ندارد . نسخ ۱۲۲۵ ق . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا .
۱۲۰ گ ۱٦×۲۱ و۱۹ س ۸×۱٤ .

٦٦٦۱

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . متن بالای صفحه‌ها نوشته شده
کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی . کناره مشکی مقوایی
۲۰۵ گ ۱۱×۱۸ و۱٤س ۵×۱۲

٦٦٦۲

آغاز وانجام افتاده است . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج زردضربی یك‌لا .
۲٤٦ گ ۱٦/۵ × ۹/۵ و ۱٤س ٤/۵×۱۱

٦۸۸۹

نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . ۱۵ برگ آغاز نونویس است. پایان افتاده . حاشیه دارد .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا .
۱۳۱ گ ۱۳×۲٤/۵ و۱۹س ٦×۱۵

۸۰۹٤

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها و نشانها و جدولها شنگرف . کاغذ فرنگی جلد مقوا .
۸۷ گ ۱۰×۲۱/۵ و۲۳ س ۹× ۱٤/۵

٨١٠١

نستعلیق عباس‌علی بن ملامیرزا کازرانی(؟) فیروزکوهی، که در دیه انزها از بلوک حبلرود میزیسته است. در سه‌شنبه رجب ١٢٧٧ ق. در تهران در سنگلج در مدرسهٔ عبدالکریم پایان یافته. حواشی میرسیدشریف دارد. متن زیرخط سرخ است.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

٨٨ گ ١٦/٥ × ٢٢ و ١٧ س ١١/٥ × ١٦.

٨١١٧

نستعلیق آدینه ١٢٣٨ ق. عنوانها شنگرف.

کاغذ فرنگی کبود. جلد تیماج مشکی یك‌لا.

١٣٩ گ ١٧ × ٢١ و ١٦ س ٧ × ١٤/٥.

(٥٢٠) **تحریر الکرة المتحرکة** (ریاضی. عربی)

یا «تحریر اکراتولوقس» اصل از اتولوقس. اصلاح از ثابت قره میباشد و خواجهٔ طوسی آنرا در آدینهٔ ٧ ج ١ ـ ٦٥١ ق. دریك مقاله و دوازده شکل تحریر کرده است.

(ف. دانشگاه ٣: ٨٤٨ و ذریعه ٣: ٣٨٢). وحاشیهٔ آن در ذریعه ٦: ٣٨ یاد شده است.

٥٥٩

ش ١٥، ٤٨ پ ـ ٤٩ پ. ش ١ «تحریر اکرما نالاؤس» است.

٥٩٧

ش ٤ دفتر، ٢٥ پ ـ ٢٧ پ. در ٦ ج ١ ـ ٧٨٣ ق. نوشته شده است. ش ١ «تحریر المعطیات» است. که در ص ٣٤٨ یاد شده است.

٦٨٩

ش ٩ دفتر، ٢٠٦ پ ـ ٢١٠ ر. ش ١ «تحریر اکرما نالاؤس» است.

٦٩٧

ش ٢ دفتر، ٤١ پ ـ ٥٠ ر. با خط شمارهٔ پیشین دفتر و دنبال آن دو برگ سفید است. ش ١ «تحریر اکرما نالاؤس» است.

٤٧٢٧

ش۴ دفتر ،٤٧ پ -٦٩ر . تاریخ تحریر را چنین دارد : « فرغ المصنف ادام الله ظلاله من تحریره خ . ر . و . ر . جمادی الاولی خنا = ٦٥١ و الکاتب ر . د . یز . شعبان المبارك سنة خما = ٦٧١ » ش۱ « تحریر اصول اقلیدس » .

(٥٢١) تحریر الکرة والاسطوانة (ریاضی . عربی)

اصل از ارشمیدس. ترجمه از ثابت بن قره حرانی. م۲۸۸ق وتحریر از خواجهٔ طوسی است دو مقاله وچهل وهشت شکل دارد . (ذریعه ۳ : ۳۳۸) .

٥٥٩

ش۷ دفتر ، ٥٨ر - ٧٥ پ . ش۱ « تحریر اکرمانالاؤس » است .

٥٩٧

ش ۱۹ دفتر ،۱۳۲ پ-۱٥٠ پ . و در دنبال آن : « طریق ذینوسوذورس فی تسمیة الکرة علی نسبة مفروضة » وسپس : « طریقة دیو اقلس فی کتابه المرایا المحرقة فی ذلك » ۱٥٠-۱٥۸ است. ش۱ « تحریر المعطیات » است .

٦٩٠

ش۲ دفتر ، ٤ پ - ٦٤ پ . و در پایان سخنان ابوسهل کوهی دیده میشود . ش ۱ « تحریر المطالع » است . که در ص ٣٤٦ یاد شده است.

٤٧٢٧

ش۱۷ دفتر ، ۱٤۲ پ - ۱٦٦ پ . نسخ ۲٥ شعبان خما = ٦٧١ ق. ش۱ « تحریر اصول اقلیدس » است .

(٥٢٢) تحریر ماخوذات (ریاضی. عربی)

اصل آن از ارشمیدس میباشد، وثابت بن قرهٔ حرانی آنرا ترجمه کرده، واستاد مختص ابوالحسن علی بن احمد نسوی آنرا تفسیر کرده. وخواجه نصیر الدین طوسی (م٦٧٢ق) در ٦٥٣ ق. آنرا تحریر کرده است.

۱٥ شکل دارد . (الذریعه ۳ : ۳۸۹) .

٥٥٩

ش ١٦ دفتر ، ٥٤ پ- ٥٥ر . ش١ « تحریر اکرمانالاؤس » است .

٥٩٧

ش١٣ دفتر، ١٠٧پ-١١٠پ . نوشته١٤ع٢-٧٨٤ق .ش١« تحریر المعطیات » است.

٦٨٩

ش ١٥ دفتر ٢٥٥ر - ٢٦١ر.ش١ « تحریر اکرثاوذوسیوس » است .

٤٧٢٧

ش ١٣ دفتر ، ١٢٤ پ ١٢٧ر. دربارهٔ طوسی دارد . ادام‌الله برکة انفاسه ، و در تاریخ تحریر گوید : « ر . د . ك. ه . خنج » ودر تاریخ ٢٠ ع ٢- ٦٧١ ق نوشته‌شده‌است . ش١ « تحریر اصول اقلیدس » است .

٨٢٨١

ش ٧ دفتر ، ٧٤ پ - ٨٣ پ . وسپس شرح کتابی است‌درهندسه . ش ١ « تربیع الدایره » است .

(٥٢٣) **تحریر مجسطی** (هیئت . عربی)

کلام دبوس پتولمایوس یابتولمایوس کلوذی کتابی‌بنام مگیستی سونتا کسیس یا مجسطی درهیئت‌ونجوم دارد . واسحاق‌بن‌حنین‌عبادی (م٢٩٨ ق) با همکاری پدرش حنین آنرا بعربی ترجمه کرده است و ثابت‌بن قره با حجاج بن یوسف بن مطر آنرا اصلاح و خواجه نصیرالدین طوسی آنرا هنگام اقامت در قلعهٔ الموت تحریر کرده است (ذریعه ٣: ٣٩٠و٦: ٣٨) .

وآن سیزده مقالت و١٤١ فصل و ١٩٦ شکل دارد .

٥٩١

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها ، جدولها ، رقمها شنگرف .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .

۱۹۰ گ ۱۵×۲۱ و ۱۷س ۸×۱۲ .

۵۹۲

نسخ احمد بن علی بن محمد معروف بابن بواب بغدادی ، در پنجشنبه ۲۹ ذیحجه ۶۶۲ ق از روی خط خواجه که در شهر مراغه در ۵ شوال ۶۴۴ ق . نوشته است . عنوانها ، رقمها ، جدولها شنگرف . عنوان مقالتها خط کوفی . از گوشهٔ چپ بالا و پائین برگ نخستین پاره شده و از عنوان بخط کهن ، تنها کلمهٔ « تحریر » بخامهٔ کوفی باقی است .

از آغاز کتاب نیز چند سطر نو نویس است . حاشیه بنسخ کهن و نستعلیق نودارد . شمارهٔ شکلها در کنارهٔ برخی صفحه‌ها هست .

ابوالفضل ساوجی در ۱۲۹۷ ق . در پایان نسخه در بارهٔ تاریخ تحریر خواجه و نگارش کتاب چیزهایی نوشته و گوید : این کاتب ابن بواب خطاط بغدادی (م ۴۳۳ ق) نیست .

کاغذ سمرقندی زرد . جلد تیماج مشکی مقوایی سوخت زرکوب درون تیماج سرخ زرکوب . برگردان دارد .

۱۴۳ گ ۱۳×۲۰ و ۳۰س ۹×۱۶

۵۹۳

ش ۱ دفتر ۲ پ - ۱۲۱ پ . نسخ محمد سمیع بن محمد شفیع در یکشنبه ۲۹ ع ۲ - ۱۰۷۹ ق . در رصدسعد نمای یزد نوشته است . عنوانها ، جدولها ، نشانها ، شماره‌ها ، شکلها همه شنگرف است .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج قهوه‌یِ ساده مقوایی

۱۲۵ گ ۱۲×۲۷ و ۳۹ س ۶×۲۲ .

۴۷۲۷

ش ۳۰ دفتر ، ۲۱۴ پ - ۲۸۹ پ . نسخ کهن .

مالک : جمال الدین بن عبدالله حسینی گرگانی در برگ ۲۱۴ر . هست .

ش ۱ « تحریر اصول اقلیدس » است .

(٥٢٤) تحریر المساکن (ریاضی . عربی)

المساکن از ثاوذوسیوس که قسطابن‌لوقا آنرا بعربی گردانیده و۱۲شکل‌دارد وخواجهٔ طوسی آنرا در۶۵۳ق. بعربی ساده‌تحریر کرد. موضوع رساله وضع جغرافیایی وفلکی اراضی قطبین زمین است .

تفضل حسین‌خان لکهنوی‌این کتابرا بفارسی ترجمه کرده‌است(کشف الحجب وذریعه ٤ : ۱۳٤و۳:۳۹۰) .

این کتاب درتهران۱۳۰٤ ق. بچاپ رسیده است .

٥٥٩

ش ۴ دفتر،۲۷ر-۲۸ر. دفتر . نسخ عبدالقادر ، درصفر ۷۰۱ق.خصوصیات دفتر:در ش۱ « تحریر اکرمانالاؤس» یاد شده است .

٥٩٧

ش ٦ دفتر ، ٦۸ پ - ۷۱ر . نسخ حسین‌بن‌مطهر ٦ محرم ۷۸٤ق. خصوصیات‌دفتر در ش۱ « تحریر المعطیات» است .

٦۸۸

ش ٥ دفتر ،٦٤ ر- ٦٥ پ . ناقص. ش۱ « تحریر اکر ثاوذوسیوس» است.

٦۸۹

ش ۳ دفتر ، ۹۱ ر- ۹٥ ر. ش۱ « تحریر اکرمانالاؤس» است که‌درص۳۳٤ گذشت.

٤۷۲۷

ش ٦ دفتر ، ۹٥پ-۹۷پ . نسخ آغاز ع ۲-٦۷۱ ق . ش۱ « تحریر اصول‌اقلیدس» است .

۸۲۸۱

ش۴ دفتر، ٤۹ر - ٥٥ ر.ش۱ « تربیع الدائرة» است.

(٥٢٥) تحریر المطالع (ریاضی . عربی)

«مطالع» از ابسقلاوس یونانی میباشد، وقسطا بن لوقا بعلبکی آنرا بعربی گردانید. ویعقوب بن اسحاق کندی آنرا اصلاح کرد، و خواجهٔ طوسی در ٦٥٣ق . بزبان عربی ساده درسه مقدمه ویك سطر ودو شکل تحریر کرد . (ذریعه ٣ : ٣٩١) .

٥٥٩

ش ٥ دفتر ، ٧٦ پ - ٧٧ ر. نسخ عبدالقادر . صفر ٧٠١ . خصوصیات دفتر تحریر اکرمانالاؤس . ش١ «تحریر اکرمانالاؤس» است .

٥٩٧

ش ١١ دفتر ، ١٠١ پ - ١٠٢ ر. نسخ حسین بن مطهر در ١٦- ع١-٧٨٤ . ش١ «تحریر المعطیات» است .

٦٨٩

ش١٣ دفتر، تنها یك صفحه از پایان کتاب در نسخه مانده است٢٤٦ر. ش١ «تحریر اکرمانالاؤس» است.

٦٩٠

ش ١ دفتر ، ١ پ - ٣ پ . نسخ سدهٔ سیزدهٔ . عنوانها ، شکلها شنگرف . جدولها زرین .

مالك ، اعتضاد السلطنه . وقف سپهسالار ١٢٩٧ ق .

کاغذ فرنگی زرد . جلد تیماج مشکی سوخت درون تیماج سرخ .

١٦٠ گ ١٤×٢٣ و١٧ س ٨×١٦ .

٤٧٢٧

ش١١ دفتر ، ١١٩پ - ١٢٠ر. در بارهٔ تاریخ تحریر خواجه دارد : (ر . د . ی. ه . خنج) نوشتهٔ ١١ ع ٢ -٦٧١ ق . ش١ «تحریر اصول اقلیدس» است.

٨٢٨١

ش ٦ دفتر، ٧١ پ - ٧٤ر. ش١ «تربیع الدائره» است.

(۵۲٦) **تحریر معرفت مساحت** (ریاضی . عربی)

اشکال بسیطة و کریة، از بنی مرسی محمد وحسن واحمددرهجده شکل .میباشد. وخواجه‌نصیرالدین طوسی در۶۵۳ ق. آنرا تحریر کرده‌است وشاید همانست که در ذریعه ۳ : ۳۹۲ یاد شده است .

۵۹۷

ش ۱۵ دفتر ، ۱۱٤ پ ـ ۱۱۹ پ . خط حسینی در ۷ ج ۱ ـ ۷۸٤ ق . در برگ ۱۲۰ر. برهانی است برشکل هفت کتاب بنی موسی درطریق عام مساحت مثلث که در بارهٔ آن دارد : اظنه للحارث . ودر برگ ۱۲۰ پ. بندی‌است در اینکه آنچه از ماه دیده شود کمتر از نیمهٔ آنست . ش۱ «تحریر المعطیات» است .

۵۵۹

ش ۹ دفتر ، ۸٦ر-۸۹ پ . ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است که‌درص۳۳۹ گذشت.

٦۸۹

ش ۵ دفتر ، ۱۰٦ پ ـ ۱۱۷ر. ش۱ «تحریر اکرثاوذوسیوس» است.

٤۷۲۷

ش ۱۵، ۱۳۰پ ـ ۱۳٤پ دربارهٔ‌تاریخ‌تحریر خواجه دارد : (ر . پ . ر . ح . خنج =۶۵۳ ق) و در تاریخ(ر . ر . یط . شعبان ـ خعا=۱۹ شعبان ٦۷۱ ق) . نوشته‌شده است . ش۱ «تحریر اصول اقلیدس» است که در ۳۳۰ گذشت .

(۵۲۷) **تحریر المعطیات** (ریاضی . عربی)

اصل آن از اقلیدس صوری است،وآنرا اسحاق‌ابن حنین (م ۲۹۸ ق) بعربی ترجمه، وثابت‌بن قرهٔ حرانی اصلاح،وخواجهٔ‌طوسی آنرادر۹۵شکل تحریر کرده‌است. وبا «تحریر مساکن» در۱۳۰٤ق. درتهران چاپ شده‌است . (ذریعه۳: ۳۹۲) .

٥٥٩

ش ۱۸ دفتر ، ۳۹ پ - ۳٤ پ . ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است که درص۳۳۳ گذشت

٥٩٧

ش۱ دفتر ، ۱ پ - ۱۱ ر. برگ اول نونویس. نسخ حسین‌بن محمدبن مطهر در ۲ ذیحجهٔ ۷۸۱ ق. عنوانها، شکلها، شماره‌ها شنگرف . حاشیه نستعلیق شنگرف .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج سرخ‌مقوایی.
۱۸۷ گ ۱۹×۲۷ و ۲۹ س ۱٤×۲۱.

٦٨٨

ش ۲ دفتر ، ۱۷ ر- ۲۳ ر. آغاز افتاده ، فقط از نیمهٔ شکل نهم تا پایان‌را دارد. ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است که درص۳۳۲ گذشت .

٦٨٩

ش ۸ دفتر،۱۸۹پ-۲۰٦ر. ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است که‌درص۳۳٤ گذشت.

٤٧٢٧

ش ۲ ،۵۱ر - ٥٦ر. دفتر . آغاز افتاده از نیمه شکل (ی = ۱۰) تا پایان شکل (صه = ۹۵) دارد .
با خط و نقاشی همان‌زر کشی است که‌در شمارهٔ پیشین‌دفتر یادشد.ش۱ «. تحریر اصول اقلیدس» است که در ص۳۳۰ گذشت .

(٥۲۸) تحریر المفروضات (ریاضی . عربی)

«المفروضات» از آثار ارشمیدس مهندس یونانی‌است وثابت‌بن قرهٔ حرانی آنرا بعربی گردانید،وخواجهٔ طوسی . م ٦۷۲ق. در٦٥۳ ق. آنرا بزبان عربی ساده تحریر کرده‌است‌ودر آغاز آن گوید: برخی‌نسخه‌هایش۳٦وبرخی۳٤شکل‌داشت(ف . دانشگاه ۳:۸٥۲ وذریعه ۳ : ۳۹۲) .

۵۵۹

ش ۳ دفتر، ۸۲ پ- ۸۳ پ . نسخ عبدالقادر ، درصفر ۷۰۱ق. خصوصیات دفتر در ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» درص ۳۳۳ گذشت .

۵۹۷

ش ۱۴ ، ۱۱۱ پ - ۱۱٤ . بخط حسین بن مطهر در ۱٤ ع۲ - ۷۸٤ق. خصوصیات دفتر ، در ش۱ « تحریر المعطیات» است که در ص ۳٤۸ گذشت .

۶۸۹

ش ۱۶ دفتر ، ۲۶۱ پ - ۲۶۶ پ . ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است که درص ۳۳٤ گذشت .

٤۷۲۷

ش ۱٤ دفتر، ۱۲۷ پ - ۱۲۹ پ . دربارهٔ طوسی دارد : اسبغ الله ظلاله . وتاریخ تحریر را (ر . د ، ح . و . خنج) نوشته است . نوشته ۷ ج ۱-۶۷۱ق.است.ش۱ « تحریر اصول اقلیدس» است که درص ۳۳۰ گذشت.

(۵۲۹) **تحریر المناظر** (ریاضی . عربی)

اصل آن از اقلیدس صوری است و خواجهٔ طوسی آنرا در ٦٤ شکل در شوال ٦۵۱ ق. تحریر کرده وهمراه تحریرات خواجهٔ در تهران ۱۳۰٤ق. چاپ شده است . (الذریعه ۳ : ۳۹۳) .

۵۵۹

ش ۲۰ دفتر ، ٤٤ پ - ٤۷ ر. وسپس فائدهٔ ریاضی از ابویوسف اسحاق کندی است. ش۱ « تحریر اکرمانملاؤس» است که درص ۳۳۳ گذشت.

۵۹۷

ش ۷ دفتر ، ۷۱ پ - ۷۸ر. نسخ حسین بن مطهر در ۱۲ محرم ۷۸٤ق. ودنبال آن گفتاریست از یعقوب بن اسحاق کندی دربارهٔ شکل (س) . ش۱ « تحریر المعطیات» است که درص ۳٤۸ گذشت .

۶۸۸

ش ۴ دفتر ، ۵۷ ر-۶۳ ر.ش۱ «تحریر اکر ثاوذوسیوس» است که درص۳۳۲ گذشت.

۶۸۹

ش۴ دفتر . ۹۶ر- ۱۰۶ر.ش۱ «تحریر اکرمانالاؤس» است که درص۳۳٤ گذشت .

٤۷۲۷

ش ۷ دفتر، ۹۶ پ -۱۰۱ پ . دربارهٔ خواجهٔ دارد : [فرغ من تحریره ادام الله معالیه فی (ر . و . ح . شوال-خنا) و فرغ من نسخه ثانی ربیع الاخر سنة خما] وسپس سخنی است از کندی در اصلاح خودش ، وسپس گفتاری دیگر دارد. ش۱ «تحریر اصول اقلیدس» است که درص۳۳۰ گذشت .

(۵۳۰) **التحصیل** (فلسفه . عربی)

از بهمنیار بن مرزبان آذربایجانی (م ٤۵۸ ق) شاگرد شیخ الرئیس ابن سینا (ذریعه ۳ : ۱۵۹ و ف. دانشگاه۳ : ۱۹۵) .

۱۲۷۲

از آغاز تا مبحث معاد از بخش سوم . چندبرگ افتاده دارد . نسخ سدهٔ دهم و یازدهم. جای عنوانها سفید .

مالك : اعتضاد السلطنه ۱۲۷۰ ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ سپاهانی زرد . جلد تیماج سرخ مقوایی .

۲۳۷ گ ۱۱×۲۲ و۲۱س۵/۵×۱۱/۵.

(۵۳۱) **تحصیل السعادة** (فلسفه . عربی)

ازفارابی ابونصر محمدبن طرخان است (ذریعة۳:۳۹۷ و ف . دانشگاه ۳ : ۶۵۵).

۲۹۱۲

ش ۱۸ دفتر ، ۹٤ر - ۱۰۳ ر. ش۱ «شرح رسالهٔ زینون» است.

(۵۳۲) تحفه (پزشکی . فارسی)

از کمال بن غیاث طبیب . دریك مقدمه وچهار مقاله وچند فصل است .

مقدمه : در معنی حفظ صحت .

مقالت ۱ : حفظ صحت کلی در۳ فصل .

» ۲ : حفظ صحت فصلی در٤ باب

» ۳ : حفظ صحت اعضاء رئیسه ۱۲ باب

» ٤ : حفظ صحت با ادویهٔ مفرده مرتب بحروف هجاء

خاتمه؛ حفظ صحت بااشربه درده فصل .

کتاب را مؤلف آن برای شاه تألیف کرده است از آغاز تا میان دیباچه افتاده است .

آغاز : (افتاده دردیباچه): فتبارك‌الله احسن‌الخالقین. عظیمی که عقل‌ادراك از ادراك کنه ذات او عاجز . . . امابعد چنین گوید . . . کمال ابن غیاث الطبیب . . . که بررای صواحب ایات عقل ونقل ونواصب . . . خافی نماند . . .

أنجام : و ذکرآن از اناث اسخن والطف‌اند.والله اعلم .

۷۳۶۸

ش ۱ نستعلیق یونس‌بن محمد جیلانی ۳شعبان ۸٦۸ق. عنوانهاونشانها شنگرف . صفحه‌هادرجدول شنگرف کاغذ هندی نخدی . جلد مقوا.ش۲«زبدة‌الاسرار» است.

۹٦گ ۱۱/٥×۱۷/٥ و۱۳ س۸×۱٤.

(۵۳۳) التحفة (ریاضی . عربی)

ازبدرالدین سبط الماردینی . عنوان درنسخهٔ زیرچنین است :

[کتاب التحفة فی علم الحساب تألیف الشیخ‌بدرالدین سبط‌الماردینی،رحمه‌الله فی‌الدارین] (صفحه عنوان).

آغاز : بسمله . الحمدلله میسر الحساب ومهون الصعاب ومسیر السحاب. احمده حمدا یفتح لنامن الخیرات کل باب . . . اما بعد فیقول محمد سبط المارديني: هذا مختصر فی علم الحساب سهل لمن یرید الشروع فی الفرائض من اولی الالباب، مشتمل علی مقدمة و ثلاثة ابواب و خاتمة ، بهایتم للکتاب . و سمیته « تحفة الاحباب فی علم الحساب» . . .

أنجام : وقس علی ما ذکرته من اشباهه. وفی هذا القدر کفایة. وبالله المستعان... والله ملهم الصواب .

۱۱۷۶

ش ۲ دفتر ۸ پ - ۱۹ پ . نسخ محمد درچهارشنبه ۱۳ صفر ۱۰٤٦ ق . صفحه‌ها درجدول شنگرف. عنوانها شنگرف. واز برگ ۲۰ تا ۲۵ سفید است. وپس از آن «عمدة المطالب» نهاده شده است. «ش۱ پرسش پاسخ «فقهی» است که درص ۲۸٤ گذشت.

(٤۳٤) **تحفة الابرار** (کلام. فارسی)

ازعماد الدین حسن بن علی طبری آملی صاحب « کامل بهایی » تألیف ٦۷۵ق. و « اسرار الامامة » که آنرا در ٦۹۸ ق . نگاشته است . ذریعه ۳ : ٤۰۵ و کشف الحجب ۱۰۳).

آغاز : بسمله. کتاب تحفة الابرار جمع الحسن .. . الطبری واین کتاب مشتمل است برمقدمه وده باب . . . عمل نما، وزنك غم ازدل پرغل زدای (مقداری از دیباچه سفید مانده است).

أنجام : درخیل غلامان امیر المؤمنین و آل باشی وصلی الله . . . رب العالمین . یک مقدمه در شش فصل دارد و سپس ده باب و در هر باب مقدمه وفصلها هست .

٦۳۹۵

ش ۱ دفتر، ۱پ - ۵۹ پ ، نسخ ۱۲۷۳ق . از میان افتادگیها دارد .
کاغذ فرنگی . جلدتیماج حنایی ضربی مقوائی
گ ۱۷×۲۹ و۲۳س ۲۰×۹ .

نسخهٔ دیگر از این کتاب نزد سیدمحمدعلی روضاتی در اصفهان است .

(۵۳۵) **تحفة الابرار** (فقه . فارسی)

رسالهٔ فتوایی حجة الاسلام رشتی اصفهانی سید محمد باقر.م ۱۳۶۰ ق است . آغاز و انجام مانند نسخهٔدانشگاه (ف۳ : ۱۸۱۳) و ذریعه (۳ : ۴۰۳)میباشد

۵۹۲۰

نسخ سدة سیزدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد روغنی فرسوده .
۳۱۵ ک ۱۶/۵×۲۶ و۲۳ س ۱۰×۱۹ .

(۵۳۶) **تحفة الابرار** (تجوید . فارسی)

ازملا مصطفی‌بن ابراهیم قاری تبریزی (۱۰۰۷-۱۰۸۰ ق) کوتاه شدهٔ کتاب دیگر او «تحفة القاری» میباشد، ودریك مقدمه ودوباب ویك خاتمه‌است. (ذریعه ۱ : ۵۱۶ و ۳ : ۴۰۷) .

آغاز بسمله . شکروسپاس وستایش بی‌قیاس مرقدیری وحکیمی راسزدوشاید که بمقتضای . . .

انجام : تا حشر با محمد و آل محمد باشد بحق محمد و آله . . . یا ارحم الراحمین . . .

۳۴۶۷

ش ۲ دفتر ۳۶ پ ۵۶ر . نستعلیق موسی بن مهدی موسوی در تهران یکشنبهٔ ۹ شوال ۱۲۶۱ق .ش۱«حاشیهٔ تهذیب‌المنطق» است.

(۵۳۷) **تحفة الاحباب** (حدیث . عربی)

این کتاب پس از «بغیة العقول» تألیف همین مؤلف نگاشته‌شده است. وپانزده باب دارد . ونامش درذریعه و کشف الظنون وذیل آن نیامده‌است .

آغاز : بسمله . حمدله . . . اما بعد فانی بعد ان کتبت الرسالة المسماة ببغية العقول . . . فکتبت هذاالکتاب المسمی بتحفة الاحباب . . . فاعلم ان جميع ماذ کره منقول من الکتب المعتبرة . . .

أنجام : فيامن خائف ويفك عان ويأتی اهله النائی الغريب .

٥٣٢٩

نسخ محمد علی گيلانی بخواهش ملاعبدالرزاق گيلانی، درپايان شوال ١٢٤٤ ق . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی کبود . جلد تيماج قهوه يی مقوايی ضربی .

٢٧٠ گ ١٦×٢٢ و ١٩ س ١٠×١٦

(٥٣٨) **تحفة الاحرار** (متن . فارسی)

ازجامی عبدالرحمان (٨١٧-٨٩٨ ق) . سومين منظومهٔ هفت اورنك او است ببحر سريع، ونظم آن در ٨٨٦ ق. است . (ف.دانشگاه ٢ : ٣٢٧) .

٣٥٤

ش ٣ دفتر ١٠١ر - ١٢١ر . نوشتهٔ ٩٩٤ ق . ش١ «سلسلة الذهب» است .

٣٢٧

ش ١ دفتر ١ پ - ٢٥ر . نستعليق . درصفحه های چهارستونی بی‌جدول . عنوانها شنگرف سدهٔ دهم .

مالك : حاجی ميرقديم خويی درشوال ١٢٢٢ ق. درتبريز خريده است ،

کاغذ سپاهانی زرد . جلد تيماج سبزمقوايی ضربی .

١٧٨ گ ١٦×٢٣ و ١٩س ١٠×١٦.

٤٠٢

ش ٧ دفتر ، ٢٣٥- ٢٦٥ . ش١«سلسلة الذهب» ديده شود .

(۵۳۹) **تحفة الاخیار** (اصول فقه . عربی)

ازمحمد علی بن محمدحسن ارانی کاشانی، که آنرا در ۱۲۳٤ ق. نگاشته است. (سپه۱ : ۵۵۸ و ذریعه ۳ : ٤۱۸ ،) .

۹۰٦

نسخ ۱۲۹٤ ق . مالك: اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۷ق . وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی آهارمهره . جلد تیماج .
۸۳ گ ۱٤×۵ر۲۱ و۲۵س .(سپه۱ : ۵۵۸ - ۵۵۹) .

(۵٤۰) **تحفة الازهار** (نسب‌نامه .عربی)

فی نسب ابناء الائمة الاطهار

از ضامن بن زین الدین علی بن حسن بن . . . بن شدقم.(ذریعه ۳ : ٤۱۹) .

آغاز: بسمله الحمدلله الملك الغفور الرحیم الودود الـذی خلق الانسـان من العدم . . .

۱٦۳٤

ش ۷ دفتر ۲۲۵ پ-۲۲۹ پ. جلددوم‌است‌و پس‌از آن خطبه‌بیست. وسپس حدیثی دربارهٔ‌تفسیرو امامت‌و جز آنها هست . ش۱ «حمایة‌الدین» است .

(۵٤۱) **تحفة اهل‌الوصول** (عرفان . فارسی)

فی علم الفصول

دراین کتاب‌اسماعیل بن عبدالمؤمن‌بن‌اسماعیل‌بن عبدالجلیل‌بن‌ابی منصوربن ماشادهٔ‌پس‌ازمرك ابوالرضی‌صدرالدین‌محمدبن‌ابومحمدمحمودبن خداداد‌بن‌ابوبکربن یوسف اشنهی ، نوشته‌های عرفانی اورا تحریر کرده است .

نام کتاب ومؤلف اصل ومحرر دردیباچه یاد شده‌است .

آغاز : الحمدلله‌رب العالمین‌والعاقبة‌للمتقین. ولاعدوان . . بدانیدای‌اصحاب واحباب اکرمکم‌الله . . . که‌اتفاق نوشتن این‌فصول را سبب‌آن‌بود که چون مولاناامام

جهان . . . ابوالرضی محمدبن . . . محمودبن خداداد . . . وفات یافت . . . فصولی چند ازبهر مبتدیان . . . بدست این ضعیف اسماعیل . . . افتاد . . . دانست که این کلمات . . . اگر چنین پراکنده بماند . . . جمع کرد وبا دیگر تصانیف اوضم کرد . . . تحفهٔ اهل الوصول فی علم الفصول نام کرد . . ،

المجلس الالل اخبرنا . . . ابوالرضی محمد . . .

عنوان مجالس گونا گون است مانند : مجلس آخر من انشائه ادام الله علوه فی وفات النبی ص. ومذمة الدنیا . مجلس فی السماع ... عنوانهایی مانند «قرأ القاری» نیز دارد .

أنجام : محبوس قفس خاکدان همچنان نادان مانده ، در آن عالم دوئی را مجال نیست (سپس بخط دیگری دارد) : تا اینجا بنظر رسید مربوط بر در گاه تو که بضاعت عمل آرد . . . (وپس ازیك صفحه دارد) :

واز کل پوم شوره غنچهٔ سنبل چون شکفد الخ. المطلب (ونیز در حاشیهٔ صفحهٔ پیش دارد) : قال النبی .ص: اوحی الله تعالی الی ابراهیم . . . وباروشرف و کرم تمت . بلغ من اوله الی آخره بکمال دقة النظر فیه المذنب محمد مهدی الحسینی اباً واما .

۱۷۹۷

ش ۷ دفتر، ۵۱ - ۱۸۰. نستعلیق سدهٔ دهم است ولیکن کسی (گویا محمدمهدی الحسینی باشد که نام وی در آخر نسخه هست) با خط کمرنك تر از متن تاریخ ۶۷۰ ق . برای آن نهاده است. ش ۱ «دارالسلام» است

(۵۴۲) **تحفهٔ بهج رصینی** (ریاضی . ترکی)

ترجمه‌ئیست از ذبیح قسینی (کاسینی) سوم

مؤلف کاسینی (Cassini) منجم معروف فرانسه (۱۷۸۴م - ۱۷۱۴ م) است . ومترجم اسماعیل خلیفه‌زاده ترك است که برای سلطان مصطفی خان سوم پسر احمدخان پسر محمدخان ترجمه کرده است . نسخهٔ دیگر این کتاب در کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه بشمارهٔ ۳۸۷۹ هست .

آغاز : بسمله اجناس حمد وسپاس توهم تناهیدن معرا و انواع شکر بی‌قیاس تحیل بناهیدن مبرا علیم علام . . .

یك سوم اول کتاب نثر است وباقی را جدولها گرفته است.

۶۸۳

نسخ سدهٔ سیزده . دو برگ نخستین با زرولاژورد حاشیه‌سازی شده‌است. یك‌سر لوح دارد با زر وشنگرف ولاژورد .

کاغذ فرنگی سفید.جلد ساغری مشکی سوخت مقوایی درون سرخ .

۲۴۳ گ ۱۴×۲۲ و۲۳ س ۸×۱۶ .

(۵۴۳) تحفهٔ جلالی (تجوید.فارسی)

از ضیاء الدین محمد بن علی‌حسینی‌کاشانی، که‌برای نور چشم خود سید جلال الدین تألیف کرده است . و دارای یك مقدمه درسه فائدة و ۱۲ باب و یك خاتمهٔ دارای دو فصل‌میباشد .

آغاز: بسمله .حمدیکه قاریان وان من‌شیءٍ الایسبح بحمده بجهروا خفات در حالت شدت و رخاء بتلاوت آن تفاخرتوانند . . .

أنجام : بتفصیل دریافت می‌نمائید انشاءالله . . . تمام‌شد رسالهٔ موسومه بتحفهٔ جلالی درعلم قرائت بید مصنف‌درشهرذیحجه ۱۲۷۸.

نام کتاب ومؤلف ومهدی‌الیه دردیباچه هست .

۵۲۴۱

نسخ خودمؤلف درهمان تاریخ۱۲۷۸ق . نسخهٔ‌اصل . عنوانها شنگرف

کاغذفرنگی‌سفید . جلدتیماج‌سرخ یك‌لا . کناره قهوه‌یی

۱۱۳ گ۱۱×۱۸/۵ و۱۲ س ۷×۱۴ .

(۵۴۴) تحفهٔ حاتمیه (ریاضی . فارسی)

یا«هفتادباب» دراسطرلاب‌ازشیخ‌بهایی‌است، وآنرا بنام وزیرحاتم بیك‌اردوبادی متخلص«صافی»م۱۰۱۹ق. که‌خودرا‌ازاولادخواجهٔ‌طوسی‌میشمرد، هنگامیکه پیش‌شیخ درس‌میخواند، تألیف کرده‌است . این کتاب‌در۱۳۱۹ق.چاپ‌شده‌است . (ذریعه۳:۴۲۵

و ذیل عالم آرای عباسی- ص۱٤۲ وسر گذشت بهایی از نفیسی ص۹٤ وروضات ص٦۰۵).

آغاز: بسمله . والصلاة علی خاتم الانبیاء محمد . . . وبعد چون درین ولاء خاطر ملکوت ناظر . . . حاتم بیك . . . و این داعی محمد المشتهر بهاءِ الدین العاملی را . . . بتحفهٔ حاتمی موسوم سازد . . . این رساله مشتمل است برهفتاد باب . .

أنجام در کمال سهولت و آسانی است. واین رساله برلفظ سهولت و آسانی اختتام یافت و الحمدلله . . .

٦۹۸

ش ۴ دفتر، ۷۹ پ - ۱۰۵ پ. ش ۱ «بهجة الروح» است که در۲٦۲ گذشت .

۷۳۸۷

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . آغاز وانجام افتاده است. وفقط از نیمهٔ دوم باب نخستین تانیمهٔ نخست باب هفتادم را دارد .

آغاز : وچهارقسم کرده باشند این اقسام را درجات میل خوانند . . . بطرف فوق رود. باب دوم . . .

انجام : باب هفتادم در شناختن کوکب مثبته برعنکبوت . . . تا هر کوکبی از آن

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یك لا .

۵۱ ک ۱۰×۱۳/۵ و۱۲ س ۵/۵×۹ .

(۵٤۵) **تحفة الحبیب** (جنگ . فارسی)

جنك فخری بن محمد هروی است ، که آنرا بفرمان اسلام پناهی آصف صفاتی درسدهٔ دهم گردآورده است .

آغاز: ای نام تو دیباچهٔ مجموعهٔ راز نازنده بنام تو همه اهل نیاز

غزلسرایان عالم معانی وسخنوران جهان نکته دانی را نخستین کلام ستوده حمد .. اما بعد ... این فقیر حقیر فخری بن محمد هروی . . ازاشعار شعرای متفرق جمع کرده .

انجام :

تاریخ این صحیفه کسی را شود عیان

کو بی حد آورد بنظر تحفة الحبیب

(شاید : = ۹٤۱ق.) .

۲۷٤

ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ۱۳۲ر نستعلیق محمد قلی در رجب ۱۲۰۷ ق .
کاغذ فرنگی سفیدآهار مهره . جلد تیماج سبزمقوایی ضربی درون تیماج سرخ
ک ۱۵×۲۰ و ۱٦س ۱۵×۱۰ .

(٥٤٦) **تحفهٔ حسینیة** (فقه . عربی)

در طهارت و صلاة . از آقا باقربن محمد اکمل بهبهانی م ۱۲۰٦ ق. (ذریعه ۳ : ٤۲۷) .

آغاز : بسمله .وبه نستعین؛ الحمدلله رب العالمین ... اما بعد فاعلم ان الطهارة علی قسمین ؛ قسم یتوقف علی النیة ویسمی الطهارة عن الحدث....

انجام : الی الکوفة و امثال ما ذکر. کتاب الزکوة .تمت الرسالة فی سلخ صفر المظفر ۱۱۹۱ قد فرغت من کتابة هذا الکتاب . . . فی تاریخ ۳ شهر جمادی الاولی ۱۱۹۸ .

٦٤٦٤

ش ۲ دفتر ، ٤۲ پ - تاپایان دفتر . ش ۱ « سرمایهٔ ایمان » است .

(٥٤۷) **تحفة الخاقان** (تفسیر. فارسی)

ازمحمد باقر نواب لاهجی سپاهانی تهرانی است، که بدستور فتحعلی شاه در ۱۲۳۰ق . تألیف کرده است . وآیات قرآن را به پنج دستهٔ قصه ، حکم، معارف ، پندومواعید، تقسیم کرده و هریك را در مجلدی قرار داده است .

۲۰۲۰

نسخ . محمد باقرخوانده شده بباقر لاهیجانی ، در سال ۱۲۳۰ ق.میباشد.مجلد اول دربارهٔ قصص قرآن است و از حضرت آدم ع. شروع کرده . و آیات راجع بهریك از انبیارادر کتابی بنام خود آنها چون ادم ،شیت ، نوح و غیره جمع و تفسیر و ترجمه نموده و آیات راجع بحضرت محمد ص . و غزوات وجنگها و قضایای تاریخی و غیره را که مربوط باو بوده در کتابی با شرح و بیان از ائمه ع .نقل کرده و در آخر و پس از ختم این قسمت آیات راجع بامامت را ،و اینکه زمین هیچگاه از حجت خالی نخواهد ماند ، با شرح و بیان ذکر و بختم این موضوع جلد اول از تفسیر تمام کرده است.دارای دوسر لوح است . وصفحه ها جدول بندی به زراست. وقف سپه سالار .

کاغذ سمرقندی . جلد روغنی گل و بوته دورو .

۳۶۲ گ ۳۰/۵×۲۰/۵ س ۳۳ . (سپه : ۱ ۹۸) .

(۵۴۸) **تحفة الزائر** (دعا . فارسی)

ازملا محمد باقر مجلسی.م ۱۱۱۱ ق. که درصفر ۱۰۸۵ ق. آنرا نگاشته است (ذریعه ۳ : ۴۳۸ وسپه۱ : ۱۶) .

۱۳۷ شیر

نسخ محمد اسماعیل در ۱۲۴۱ق. عنوانهاشنگرف. ومحمد حسین بدستورزین العابدین میرزا در ۱۲۴۶ ق. آنرا تصحیح نموده است .

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره . جلد تیماج زرد حنایی ضربی مقوایی .

۲۶۱ گ ۲۱×۳۱ و ۱۹س ۱۲×۲۱ .

٢١٢٧

نسخ عبدالرزاق بن محمد حسین یزدی در ١٢٦٢ ق . است. عنوان فصول وابواب و اسامی زیارتها ودعاها را با سرخی نوشته‌اند. وقف سپهسالار در١٢٩٧ ق .

کاغذ ترمه . جلد روغنی گل وبوته زمینه ماشی دورو .

٢٨٢ گ ١١×١٧/٥ و٢٠ س . (سپه ١ : ١٦) .

٢١٢٨

نسخ ١٢٥٣ ق . فصلها وابواب واسامی زیارتها وادعیه شنگرف . وقف سپهسالار در١٢٩٧ ق .

کاغذ سمرقندی . جلد روغنی گل وبوته زمینه ماشی دورو .

٢٧٢ گ ١٣/٥×١٢/٥ و٢٠ س . (سپه١ : ١٦) .

٢١٦٤

بنسخ خوب محمد حسین گیلانی در ١٢٣١ نوشته شده ،وپس ازختم در صفحهٔ آخر « زیارت مفجعه » نوشته شده وهمین کاتب اعمال کوفه را در (١٨) برگ نوشته وضمیمه کتاب نموده. وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی .جلد روغنی گل وبوته‌دار دورو.

٣٤٦ گ ١٨×٢٩و١٩ س(سپه ١ : ١٧ .).

٥٦٣١

نسخ محمد هادی بن محمد حسن در پنجشنبه٢٤ ذیحجه ١١٢٣ ق .

کاغذ سپاهانی .جلد مقوا .

٢٤٣ گ ٢٥/٥×١٥ و٢١س ١٦/٥×٧/٥ .

(سپه ١ : ١٦ .).

۵۶۳۳

نسخ محمد صادق بن محمد مقیم اصفهانی . در آدینه ۱۵ ج ۱ - ۱۱۲۵ ق . و در همانسال مقابلت وتصحیح شده است . عنوانها وجدولهای صفحه‌ها شنگرف .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی .

۲۸۱ گ ۱۴ × ۲۱/۵ و ۱۶ س ۹ × ۱۶/۵ .

۵۶۳۴

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . جدولهای صفحها شنگرف ولاژورد .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی با ترنج زر .

۱۹۲ گ ۱۱/۵ × ۱۸/۵ و ۱۷ س ۷ × ۱۳ .

۸۱۴۶

بنسخ محمود سنقری بن دوراق خان در ۱۱۲۸ ق . نوشته شده . نیمهٔ نخستین نسخه نونویس است .

مالك: ابراهیم در ۱۳۲۴ ق .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی یك‌لا .

۴۱۲ گ ۱۷ × ۲۳ و ۱۵ س ۱۰ × ۱۷ .

(۵۴۹) **تحفة الزائر** (دعا . عربی)

ترجمهٔ عربیست از تحفة الزائر فارسی مجلسی . مترجم سید عبدالله بن محمد رضا شبر م. ۱۲۴۲ ق. است که «جلاء العیون» مجلسی را نیز بعربی گردانیده است . (ذریعه ۳ : ۴۳۸) .

این کتاب دارای مقدمه و دوباب . و مقدمهٔ آن دارای دوازده بابست .

آغاز : الحمدلله الذی من علینا بموالات اولیائه ...

أنجام : و علیهم و رحمة‌الله بر کاته . ترجمه برخی زیارتها را بفارسی دارد .

۸۴۰۸

نسخ محمدبن محمدحسین . در رجب ۱۲۱۷ ق .
کاغذ فرنگی سفید آهارمهره . جلد تیماج مشکی یك‌لا .
۱۴۵ گ ۱۵×۲۰ و۱۲س ۱۰×۱۵ .

(۵۵۰) **تحفة الزائرین** (اخلاق . فارسی)

از حسین بن علی حسین بن محمد علی است . وی در این کتاب اخلاق را بمشرب اخباری شیعی گردآورده است .

آغاز : بسمله . حمد خداوندیرا که گردانیده است دنیا را بهشت دشمنان وزندانی سخت‌ومحبسی عظیم ازبرای فرقهٔ دوستان . . .

أنجام : و غسلی بکن شاید مرتبهٔ «موتوا قبل آن تموتوا» بتوفیق الهی تو را حاصل گردد .

۵۳۳۰

متن بنسخ ، اضافات و تصحیحات نستعلیق . یادداشتی درصفحهٔ عنوان ، درشناسایی این کتاب دریکشنبه ۸ رجب ۱۲۶۹ ق . هست .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی .
۴۴ گ ۳۰×۲۱ و۲۷ س ۱۴×۲۲.

(۵۵۱) **تحفهٔ سامی** (تاریخ شعرا . فارسی)

سر گذشت‌شعرای‌روز گارصفوی‌است.ازسام‌میرزاپسرشاه‌اسماعیل(۹۲۳-۹۷۵ق). که‌درتهران‌در۱۳۱۴ش بکوشش‌وحیددستگردی‌چاپ‌شده‌است (ذریعه‌ومشار۳۶۶) .

۲۷۲۱

ش۲ دفتر . نستعلیق بخط نویسندهٔ « شبستان » فتاحی و بسال ۹۸۳ ق . در ماه صفرالمظفر نوشته شده . ش۱ «تذکره» است .

یك سر لوح كوچك زیبا دارد. صفحها جدولبندی بزرولاژورد. عنوانها شنگرف. زیر آخرین سطر نسخه آثارمحو جمله‌ییست. وقف سپهسالار.

كاغذ خان‌بالغ. جلد چرمی ضربی.

۱۷٤ ك ۲۲×۱٤ س ۱۵. (سپه: ۲، ٤٦۳).

(۵۵۲) التحفة السعدیة (پزشکی. عربی)

شرحی است بر «قانون» ابن‌سینا. ازقطب الدین‌شیرازی (ف دانشگاه۳:۷۲٦ و دیباچهٔ درة التاج چاپ مشکاة).

آغاز: ان‌اولی‌ما افتتح‌به خطاب واحری ما ابتدبه كتاب؛ حمدالله المنعم‌بحیاة النفوس وصحة الاجسام...

انجام: و تلقینا وایا كم الكرامة و السرور،انه ولی كل خیر و فاعله و هو حسبنا ونعم الوكیل، نعم المولی و نعم النصیر. و كان علی اصل المؤلف قدس... ماهذه صورته: اتفق الفراغ من تألیفه اول لیلة من شهر... رجب عمت میامنه من شهور سنة عشر و سبعمائة... كذا من تحریره فانه نسخة السواد والحمدالله علی اكماله حمداً...

۸٤۵

نستعلیق پایان ذیحجه ۱۰۵۸ ق. از روی نسخه‌ییكه در۱۱ ج ۲-۷۲۱ ق. تا ۸ج۲ ۷۲۲ ق. نوشته‌شده بود، استناخ شده است. عنوانها شنگرف. یك‌سر لوح كوچك در آغاز نسخه هست.

كاغذ سپاهانی. جلد مشكی زركوب. درون تیماج سرخ ساده.

۵۸۲ گ ۱۹×۲۹ و۳۳ س ۱۱/۵×۲۲.

(۵۵۳) تحفة السلاطین (منطق. فارسی)

منطق را بفارسی بدانشانگاشته‌است.

آغاز: بسمله.پوشیده نماند؛ كه علم منطق درمیانهٔعلوم، علمی است درنهایت شرف وبلندی مرتبه...

انجام : درمرتبهٔ کراهت ومرجوحیت داشته‌اند. والحمدلله .

۶۶۳۵

نسخ محمد علی کرمانشاهی در۱۲ شعبان ۱۲۸۶ ق.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .
۱۴۸ گ ۱۸×۱۱ و ۱۸س ۷×۱۳ .

(۵۵۴) تحفهٔ سلیمانی (ریاضی . فارسی)

زیجی است که برای شاه سلیمان صفوی نوشته‌شده. نگارنده عنایةالله بن شرف الدین محمد زمان مشهدی است .یك مقدمه وهشتاد ونه صفحه و بیست و چهار تحفه دارد . ودردیباچه تاریخچه‌یی اززیجها و گاه شماری که موضوع کتاب است آمده است .

آغاز : بسمله . حمد بی‌حد وثنای بی‌عدد وستایش دور ازآلایش . . .

أنجام : وروزسیزدهم آن جمعه‌باشد ، وهوالمطلوب (۱۶۲ب)(وازاینجا تا۱۶۶ جدولهایی است که درون برخی سفید مانده است .).

۵۵۸

ش ۵ دفتر ۱۱۴ ـ ۱۶۶.ش۱« تشریح الاعمال »است.

(۵۵۵) تحفهٔ سلیمانی (عرفان . فارسی)

عرفان شیعی است که آنرا پیرزاده محمد رفیع ، شاگرد ملا رجبعلی تبریزی (م۱۰۶۵ق) (ف.دانشگاه : ۳ : ۳۶۱)از کتاب «عقایداولیاءالله» تألیف‌سلطان‌محمودبن سلطان برهان‌الدین‌زاهدی پسرشیخ‌جمال الدین‌علی‌پسرشیخ‌زاهد که‌نیای‌خود اواست، بفارسی‌ترجمه کرده است . اصل کتاب بترکی‌است و درآن عقایدوآرای شیخ صفی آمده است .

ترجمهٔ فارسی بنام شاه سلیمان انجام شده است .
خواجه‌سلطانعلی دائی واستادمؤلف اصل‌است. و مؤلف درین کتاب آنچه ازاین

دائی وپدرخود فرا گرفته بودآورده و ازآراء نیاکان خویش و آراء شیخ صفی نیز در آن یاد کرده است . مترجم دراین ترجمه ازاستادخودملا رجب علی تبریزی استفاده کرده است .

آغاز : بسمله .وبه نستعین . الحمدلله المحمود لنعمه المعبود بقدرته المطاع فی سلطانه(۱) . . . مخفی نماند که حضرت بیان الاولیاء . . .

أنجام : عنی ان لااداة فیه له لشهادة الادوات .

٦٤٥١

ش ۲ دفتر ۳۳ پ - ۱۱۷ پ . نستعلیق سدهٔ دوازدهم .ش۱«رساله عرفانی»است .

(٥٥٦) **التحفة السنية** (فقه . عربی)

فی شرح النخبة المحسنية

شرحی است از سید عبدالله جزائری شوشتری (۱۱۱٤ - ۱۱۷۳ ق) پسرسید نورالدین ، برنخبهٔ و جیزهٔ فیض کاشانی . (ف.دانشگاه ۳ : ۱۸۱۷ ذریعه ۳ : ٤٤۲ـ٤٤۳) .

٤٥١٧

انجام‌افتاده وتاباب آداب التنظیف رادارد . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی ضربی یك‌لا .

۱۰۰ گ۲۱×۲۹/٥ و ۲٤س ۱۳×۲۲ .

(٥٥٧) **التحفة السنية** (جغرافی . عربی)

فی الاقالیم المصرية

ازشرف‌الدین یحیی بن المقرابن الجیعان(م۸۸٥ق)است،وبا دیباچه بزبان‌فرانسه در۱۳۱٦ ق. ۱۸۹۸م. دربولاق چاپ‌شده است. درروز گارفرمانروایی اشرف شعبان بن

(۱) باجمله‌های آغاز اصولی کافی مقایسه شود.

حسین در ۸۷۷ ق . تألیف شده است. در معجم المطبوعات دنبال نام آن جملهٔ «باسماء البلاد المصریة» دیده میشود .

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی لهمافی السماوات و الارض، العالم بما فی طولها و العرض . . .

انجام: هذا آخر الاقالیم المصریة .والله اعلم بالصواب والیه المرجع المآب .

۱٤۹٦

نسخ نزدیك بثلث . از زین الدین بن حسین بن عبدالله تابع محمد چاوش در آدینهٔ ۱۵ج۱-۱۰٦۱ ق . نام شهرها وجایها شنگرف .

مالك : اعتضاد السلطنه . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق .

کاغذ سمرقندی نخدی . جلد ساغری آبی ضربی زرکوب مقوایی .

۸۰ گ ۲۰/۵×۲۹ و۲۷ س ۱۳/۵×۲۲/۵ .

(۵۵۸) **تحفة الشعراء** (عروض. فارسی)

شرح ابیاتی درعلم عروض است . که آنرا صفی الدین علاء بن صفی الدین علی بسطامی، بنام شمس الدین فرمانروای بسطام که گویادرسدهٔ نهم میزیست، تألیف کرده است . ناظم اصل منظومهٔ فارسی گویا جوهری سمرقندی است . که درذریعه ۲۱۱:۹ یادشده است . واین شرح جز کتاب «تحفة الشعراء» نسخهٔ کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات (ش۱و۹٦ د)است .

۲۸٦

ش ۳ دفتر . ص ۳۳ - ٤۵ . (سپه : ۲ : ٤٤۹) وسپس درص٤۵-۵۱ فائده یست در قافیه که درفهرست ابن یوسف یاد نشده است .ش۱ «قافیهٔ » است .

(۵۵۹) **تحفة الصالحین** (پزشکی . فارسی)

از صالح بن محمد صالح قندهاری قاینی ، که درآن از «خلاصة التجارب» بهاء

الدولة و «مفرح القلوب» محمد اکبر هندی‌شاه ارزانی بهره‌برده است. ودرمیان آن‌از سفر « بندببر » خود بسال ۱۱۷۹ ق. یاد کرده . ونیز گوید نیای من بقائن آمد .

آغاز : شایسته‌ترین سجود که شعار دردمندان مهد عصمت تواند بود . . .

انجام : و احتیاط عظیم در تشخیص باید کرد تا خطا وقوع نیابد .

در دومقالت است ۱ـ تدبیرحبلی ومرضعه ۲ـ امراض اطفال .

۷۳٦۷

نستعلیق اصغردر ۱۲٦٤ ق .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج حنایی ، ضربی مقوایی .

۵۲ گ ۱۵×۲۱/۵ و ۱۷س ۸/۵×۱٤ .

(۵٦۰) **تحفة الصغر** (متن‌ادبی . فارسی)

نخستین دفتر ازپنج دیوان امیرخسرو دهلوی (٦۵۱ ـ ۷۲۵ ق) میباشد که ۱٤۰۰۰ بیت است، و مرتب بحروف قافیه میباشد . و در آن شعر ۱۲ تا ۲۰ سالگی خود را گرد کرده است (سپه ۲ : ۵۹۱ ـ ۵۹۳ و ف.دانشگاه ۲ : ۱۷٦ و ذریعه ۹ : ۲۹۳) .

۱٦۸

بنستعلیق درسدهٔ‌دهم‌نوشته شده، اطراف دوصفحهٔ نخستین باطرزی خوش وظریف تذهیب و نقاشی ومیناکاری گردیده ومیان سطرها طلااندازی‌شده ، اطراف چند صفحه در اوائل‌نسخه تذهیب گردیده صفحه‌هاجدولبندی‌بزر وعناوین نیز باطلاست، برگهایی از آخر افتاده و بعضی از اوراق هم وصالی گردیده است .

کاغذ بخارایی . جلد تیماج . وقف سپهسالار .

۵۳۱ گ ۱۵×۲٤/۵ و۱۲ س .(سپه : ۲ ۵۹۳) .

۱۷۱

در اواخر قرن نهم هجری به نستعلیق نوشته شده. از تاریخ آن تنها ۸۹ باقی مانده و آحاد آن محو گردیده بر گ نخستین نو نویس، و پاره‌یی از بر گها وصالی گردیده. رطوبت سطرها را خراب نموده وشامل غزلیات و قطعات ورباعیات وفردهاست ، دیباچه نثری را نیز ندارد عناوین با لاژورد وطلا نوشته شده وصفحات مجدول بطلااست .

جلد تیماج . کاغذ بخارایی . وقف سپهسالار .

۳۶۰ ک ۲۲/۵ × ۱۴/۵ و ۱۴ س . (سپه ۲ : ۵۹۳) .

۴۶۱

نستعلیق سدهٔ نهم . درمیان بر گهای غزلیات ردیف واو یك صفحه مجلس نقاشی بزم شاه و رقص دائره‌یی از بالا تا پائین صفحه هست . و بالای آن با خط ثلث نوشته شده [باشارة السلطان . . . سلطان حسین بهادر، خلد ملکه فی ۸۸۶ ق .] . دو سرلوح در آغازهست و دور آن زر نگار ومینا کاری میباشد . برخی صفحه‌ها وصالی شده وتعمیر گردیده. عنوانها زر ولاژورد از آغاز چند غزل کم دارد .

آغاز : ای بدرماندگی پناه همه رحمت تست عذرخواه همه

از رباعیات هم بخشی افتاده و آخرین رباعی که در آخر نسخهٔ کنونی می باشد کلماتی از آن محوشده و نواقص آن درست تکمیل نشده تمام صفحات مجدول بطلا ولاژورد واطراف عناوین غزلیات وغیره گردیده و بسیاری از صفحات وصالی گردیده است . وقف سپهسالار .

کاغذ خان بالغ . جلد روغنی گل و بوته دار .

۴۴۲ ک ۱۶ × ۲۷ و ۱۷ س. (سپه ۲ : ۵۹۲).

(۵۶۱) تحفة العالم (تاریخ . فارسی)

درتاریخ شوشتر وخوزستان وهندوبرتری نژادانگلیس ونکوهش ازفرانسویان .

ازمیرعبداللطیف جزائری شوشتری ازخاندان سیدنعمة‌الله شوشتری (ز ۱۱۷۲ ق) است که

در ۱۲۱۶ق . تألیف کرده‌است و در۱۳۱۲ق . برای بار دوم چاپ‌شده‌است (ذریعه۳ : ٤٥١ وف. دانشگاه ۳ : ۲۱۰۵).

۱۵۲٤

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف . پایان ناقص .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی .
۲٤۲ گ ۲۰×۳۰ و۱۸ س ۱۱×۲۰ .

(٥٦۲) تحفة العراقین (شعر . فارسی)

از خاقانی شیروانی م ۵۸۲ ق . (ذریعه ۳ : ٤٥۳ و مشار : ۳٦۹ و سپه ۲ : ٤٦۷ و ف . دانشگاه ۲ : ۱۳۰).

۲٦۷

ش۱ دفتر. نستعلیق قادرك هابیوری که‌درسال۱۰۳۲ ق نبشته، دیباچه‌وهشتادوپنج بیت آن‌افتاده نویسنده‌عنوانهارا ننگاشته. حاشیه‌های نسخه آب‌دیده ولی خطوط آن چندان از میان نرفته دوبرگ آن وصالی گردیده ، پشت آخرین برگ ، ابن اولغ خان بك محمد ابراهیم طسوجی، که بقرینهٔ تاریخ مهراسم وی(۱۱۱٦)از دانشمندان سدهٔ دوازدهم‌هجری بوده ، مالکیت خود را یادداشت نموده . و نویسندهٔ دیگری قسمتی از عوامل منظوم را پس ازختم کتاب نبشته است . وقف‌سپهسالار.
کاغذ سمرقندی، جلد تیماج.
۹۰ گ۱۸×۱۰ و۱۷س. (سپه ۲ : ٤٦۸).

۲٦۸

این نسخه درسدهٔ یازدهم هجری نگارش‌یافته دیباچه و۳۵ بیت ازابتدای نسخه‌افتاده.
وآغاز کنونی آن اینست :

زرپاشی و ناگشاده گنجی تب داری و ناکشیده رنجی

چند عنوان از آغاز نسخه با سرخی نوشته شده. و بر برگی که پیش از نخستین برگ نسخه است یادداشت شده که بسال ۱۲۸۱ ق. داخل کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه گردیده. برخی از اوراق وصالی شده و در تمام آنها آثار موریانه است. وقف سپهسالار.

کاغذ اصفهانی. جلد مقوایی.

۱۳۳ ك ۱۸ × ۱۱/۵ و ۱۲ س. (سپه ۲: ٤٦۹).

۲۷۲

ش ۱ دفتر. نستعلیق سدهٔ سیزدهم ق. و پس از آن مثنوی بنام «ختم العرائب» است که همین نویسنده نوشته و آنرا ضمیمهٔ تحفه قرار داده. پشت نخستین صفحه، بخط شکسته نستعلیق شرح حالی از خاقانی نگارش یافته. کنار دو صفحهٔ آغاز نسخه، باز نگار نقاشی شده. و عنوانها را با جوهر سرخ نوشته است. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج.

۱۰۵ ك ۲۰/۵ × ۱۵ و ۱۰ س. (سپه ۲: ٤٦۹).

٤۱۰

ش ۱ دفتر. بنستعلیق. در سال ۱۰۱۳ ق. نگارش یافته. در ابتدای دیباچه سرلوح زیبایی است ولی قسمتی از آن ضایع گردیده.

و نیز در ابتدای نخستین مقاله، سرلوح ظریفی میباشد. و دیوان خاقانی را ضمیمه دارد و آن نیز دارای دو سرلوح میباشد. پشت نخستین برگ یادگارهای بچه گانه و غیره بچشم میخورد. برگهای نخستین و آخرین تحفه وصالی شده، و برگهای آن مجدول بطلاو زنگار و شنگرف است. وقف سپهسالار.

کاغذ دولت آبادی. جلد روغنی گل و بوته دورو. مستعمل.

۱۸٤ گ ۲٤/۵ × ۲۰/۵ و ۲۰ س. (سپه ۲: ٤٦۷ و ۵۹۱).

٤۱۱

ش ۱ دفتر. نستعلیق محمدبن عبدالله آشتیانی. در ۱۲۳۷ ق. و پس از آن شروع بنوشتن «عبرت نامه» فتحعلیخان صبا نموده و بر کنار آخرین برگ تحفه و چندین برگ

نانوشتهٔ پس از آن، واوراق آخرعبرت نامه،ابیات ومطالبی بسال ۱۲۹۲ ق . نوشته‌شده و ظاهراً نویسنده آنها اعتضادالسلطنه است . صفحه‌های نسخه جدول بندی بطلا و لاژورد وشنگرف. دارای یك سرلوح درابتدای دیباچه میباشد . عنوانها رابا شنگرف نوشته‌است. وقف سپهسالار .

کاغذ ترمه . جلد تیماج ضربی .

۹۶ گ ۲۳ × ۱۳/۵ و ۲۱ س (سپه ۲ : ۴۶۸).

۴۶۳

نستعلیق محمد مسیح ابن مولانا نویدی شیرازی است که درسال ۱۰۶۳ ق . نبشته . درآغازدیباچه‌واصل تحفه،هر کدام‌یك سرلوح زیبا نقاشی گردیده . و کنارصفحه سرلوح‌دار و صفحهٔ مقابل نیز تذهیبی ظریف‌شده . صفحه‌ها جدول بندی بطلا و لاژورداست. عنوانهای مطالب بازرنوشته شده‌است .

پشت نخستین برگ و برك پیشین آن دویادداشت بخط شاهزاده فرهاد میرزا با مهر وامضای وی موجود است . وقف سپهسالار .

کاغذسمرقندی . جلدروغنی‌ظریف ودردو طرف آن‌صورت لیلی‌ومجنون کشیده‌شده ودوطرف درون‌با گل بوته نقاشی شده‌است .

۱۷۱ ك ۶ × ۸ و ۱۷ س. (سپه ۲ : ۴۶۷) .

۷۰۸۶

از «صفت اهل صناعت» آغاز شده ، وتا آغاز هجوابوالعلاء گنجوی رادارد،وناقص مانده‌است. نستعلیق دوستونی . جدولها زرولاژورد . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی آهارمهره . جلد تیماج مشکی مقوایی .

۹۲ گ ۱۰/۵ × ۱۸/۵ و ۱۵ س ۶ × ۱۳ .

(۵۶۳)

تحفة الغریب (نحو . عربی)

فی الکلام علی مغنی اللبیب

ازبدرالدین محمد دمامینی(۷۶۳-۸۲۷) که‌برای ابوالفتح احمد شاه‌بن محمد شاه‌بن مظفرشاه مغنی‌اللبیب راشرح کرده‌است . عنوانها «قال اقول» میباشد .

نام کتاب ومؤلف ومهدا الیه درمقدمه یاد گردیده (سپه۲ : ۳۷۵ ـ وف . دانشگاه ۲ : ٤۱۱) .

ازسر گذشتی که در آغاز نسخهٔ ش ٦۷٤۲ آمده است برمیآید که این کتاب را «حاشیهٔ مندیه» نیز می نامند، در برابر حاشیهٔ دیگر او که «حاشیهٔ مصریه» خوانده میشود .

آغاز : الحمدلله الذی منح من لسان العرب ...

انجام : یارب ساربات ماتوسدا الاذراع العیس اوکف الیدا

۳۲۲۵

نسخ عمر بن بهاء الدین بشیطی شافعی در سال ۱۰۱۱ ق . از روی سه نسخه با دقت استنساخ شده ، ومتن و حاشیه گردیده . و عنوانهای متن وشرح با شنگرف میباشد . جدول بندی به زنگار وسرخی است. پشت نخستین صفحه، اردشیر قاجار بسال ۱۲٦۷ ق. یادداشت نموده که این کتاب را فرمانفرمافریدون میرزا به علیقلی میرزا (اعتضاد السلطنه) داده است. وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی وسمرقندی . جلد تیماج .

۲٤۳ گ ۳۳/۵×۲۱/۵ و ۳۳س . (سپه ۲ : ۳۷۸) .

۳۲۲٦

بنستعلیق در ۱۰۹۹ ق . نوشته شده. پشت نخستین صفحه یادداشتهایی بوده که آنها را محو کرده اند ، ویادداشتهای دیگری نوشته اند، بر گ نخستین ودو بر گ آخر وصالی شده، و از نسخهٔ پیشین صحیح تر میباشد . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی جلد میشن .

۲۸٤ گ ۲۵/۵×۱۷/۵ و ۲۰س . (سپه ۲ : ۳۷۸) .

۳۲۲۷

ش۱ دفتر. نسخ سال ۱۰۹۲ ق. از آغاز شرح تا اول مبحث مسوغات ابتداء بنکره را دارا میباشد . در حاشیهٔ ۱۸٤ صفحه آن «مغنی اللبیب» تا آخر حرف لام بخط همین نویسنده نوشته شده . ویادداشتی از پشت صفحهٔ نخستین محو شده است . وقف سپهسالار .

کاغذ کاهی . جلد تیماجی .
۲۲۰ برگ ۲۵/۵×۱۹/۵و ۲۵ س. (سپه ۲ : ۳۷۸)

٦٧٤٢

نسخ سدهٔ نهم . عنوانها شنگرف .
مالك : برهان الدین نهش بن محمددر۱۰۲۵ق . واحمدنابلسی شافعی و سید محمد اسماعیل طباطبائی که در۱۲۲۱ق. بحسن بن شیخ علی قفطان عاریت داده است. وخط محمد اشیخ علی بن جعفر بن خضر وخط محب الدین مصطفی دراین نسخه دیده میشود .
سرگذشت دمامینی درصفحهٔ عنوان هست .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج زرد ضربی مقوایی .
۱٤٦ گ ۲۷×۱۸ و ۲۸س ۱۲×۱۹ .

٦٩٩٦

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . دیباچه را ندارد و پایان نیزافتاده است وتامسئلهٔ حذف وتقدیر اسم فاعل دارد . عنوانها شنگرف .
کاغذ اصفهانی . جلد تیماج سبزضربی یك‌لا .
۲۲۳ گ ۱۱/۵×۲۱ و ۲٦ س ۷/۵×۱۵ .

(٥٦٤) **تحفة القراء** (تجوید . فارسی)

ازمصطفی بن ابراهیم قاری تبریزی طوسی که برای شاه عباس دوم دریك مقدمه ودوازده باب نوشته است (ذریعه ۳ : ٤٦۱ و سپه ۱ : ۱۸٤) .

آغاز : حمد وثنای بی حد حضرت قادر و حکیمی را سزد که بقدرت کامله وحکمت بالغه قرآن مجید را وفرقان حمید را برما فرستاده . . .

أنجام : درحرم مکرم رسالت پناهی واقع گردید . الحمدلله اولاً وآخر . . . وآله المعصومین .

مؤلف در پایان کتاب میگوید که درمکه در۱۰۶۸ق. آن را تألیف کردم . در ذریعه آمده که اودراصفهان بسال ۱۰۶۸ «وقوف القرآن» خویش‌را تألیف کرده‌است .

۲۰۱۸

ش۱ دفتر، ۲پ- ۹٤ پ . نسخ۱۰۷۲ق. بخط مؤلف .
کاغذ دولت آبادی. جلد تیماج.
۱۳۳ گ ۱۹×۱۳و۱٤س. (سپه۱:۱۸٤).

۸۱۳۹

نسخ شوال۱۲٤۱ ق . عنوانها ، نشانها شنگرف .
انجام این نسخه : وازاهل سعادات گردند . هذاآخر ما قصدناایراده فی تحقیق‌هذا المرام‌والمسؤل من‌الناظرفیه الاصلاح .
کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج سبز یك‌لا .
۷۸ گ ۱۵/۵×۲۱و ۱٦ س ۹×۱٦ .

(٥٦٥) **التحفة القوامیة** (فقه . عربی)

فی فقه الامامیة

ازسید میرزا قوام‌الدین محمد سیفی قزوینی. م۱۱۵۰ق . است که درآن«لمعهٔ» شهید اول را در قزوین برای شاه‌سلطان‌حسین صفوی بسال ۱۱۱۲ ق . در چهار بخش و ٤۷۹۳ بیت بنظم در آورده و در ایران چاپ شده است (ف . دانشگاه ۳ : ۱۸۲۱ و ذریعه۳ : ٤٦۲) بخش‌یکم آن بتنهایی ۱۱۸٦ بیت شعر دارد .

٦۱۵٦

ش۲ دفتر، ۷٦ پ - ۱۲۹پ. تنهابخش‌یکم کتاب‌است و بیش‌از نسخهٔ‌چاپی دارد. نسخ رضابن محمد شریف طالقانی . عنوانها شنگرف . یك بیت فارسی بخط ناظم قوام سیفی بتاریخ ۱۱۱۵ق . در پایان هست . در برگ‌اول نیز بخط وی‌هست که:این کتاب‌رادرقزوین در۱۱۱۲ق. در۱۱۸٦ بیت‌سرودم.بلاغ تصحیح ومؤلف دارد. ش۱«الدرة المنظومه»است.

(٥٦٦) **التحفة الكلامية** (كلام . عربی)

این رساله دریك مقدمه و دوبخش است . ومقالت دوم آن در علم کلام و دارای چند مقدمه و باب ویك خاتمت میباشد .

آغاز : بسمله. اللهم انا نحمدك علی ما وفقتنا لنبین فصول الکلام بالمنطق . . . انی مهدالیك فی هذه التحفة اصولاً هی خلاصة علم الکلام . . . وهی مشتملة علی مقالتین. الاولی؛ فی تقریر القوانین المنطقیة، وفیها مقدمة وقسمان . . .

انجام : والاففی العمر مرة، فان رحمة الله وسعت کل شیء وهو . . . انی لسمیع الدعاء . . .

۳۸۷۸

ش ۵ دفتر بخط شمارهٔ پیشین دفتر : ٤٩ پ - ٨٠ پ . حاشیه بانشان ۱۲ دارد، وشاید باقی حاشیهٔ مؤلف است که در برك ٤٩ ر. هست . ش ۱ «التصور والتصدیق» است .

(٥٦٧) **تحفة المجاور** (دعا . فارسی)

درپنج فصل ویك خاتمت است . و درآن اخبار زیارت امامان یاد شده است .

مؤلف محمدکاظم بن محمد شفیع هزارجریبی . در ذریعه ۳ : ٤٦٦ نام این کتاب «تحفة المجاورین» آمده است .

آغاز: بسمله. الحمدلله رب العالمین... امابعد چنین گوید... محمد کاظم بن محمد شفیع هزار جریبی . . . که بهترین اعمال . . . زیارت کردن قبرهای دوازده امام ع. است . . .

انجام : وباین جا ختم کردم رسالهٔ «تحفة المجاور» والحمدلله رب العالمین . . . الی یوم الدین نوشته در روز پنجشنبهٔ سیم شهر رمضان . . . در جوار جناب حضرت ابا عبدالله حسین .

۵۷۲۸

ش۲ دفتر ، ۵۹ر - ۷٤ر. بخط شمارهٔ پیشین دفتر در۳رمضان. عنوانها شنگرف .
ش۱ «لوامع صاحب‌قرانی» است .

(۵٦۸) تحفة الملوك (حدیث . عربی)

ازسید ولی‌الله بن نعمة‌الله حسینی رضوی حائری در سدهٔ یازدهم .
(سپه۱ : ۲۲۱ وذریعه ۳ : ٤۷۲) .

۱۲۸۸

نستعلیق سدهٔ سیزدهم.عربیها زیرخط .
کاغذ فرنگی آهار مهره . جلدتیماج سبزمقوایی ضربی .
۹۲گ ۱۳/۵×۲۲ و۱۰س ۷/۵×۱۳ .

۱۸۹۲

نسخ ۱۰۸۱ ق . در حاشیهٔ آخرین صفحه شرحی بعنوان [قال مد ظله . . . انتهی رفع شانه] دارد ، حاکی‌ازاین که درزمان زندگی مؤلف نوشته شده. ودرحاشیهٔ صفحات نسخه بدلهایی وحواشی مختصری نوشته‌اند .
کاغذ اصفهانی . جلد مقوایی .
٦۵گ ۱۲/۵×۱۹ وسطرها گوناگون .
سپه۱ : ۲۲۲

۵۷۸۷

نسخ معصوم‌بن الحسین دره شنبه ۱٤محرم ۱۲٤۸ق.عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج زرد یك‌لا فرسوده .
۷٤گ ۱۰/۵×۱۵ و ۱٤س ۷×۱۱ .

(۵٦۹) تحفة المؤمنین (طب . فارسی)

ازسید محمد مؤمن بن محمد زمان تنکابنی که در زمان شاه سلیمان صفوی در

اشرف مازندران در۱۰۸۷ق. نگاشته‌است. در دو بخش ۱ـ در مفردات بترتیب‌حروف ۲ـ معالجات میباشد. (ذریعه۳ : ۴۰۲ ومشار ۳۶۵) .

۷۴۳

نستعلیق سدهٔ سیزدهم .آغاز و انجام افتاده . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج خاکستری ضربی مقوایی .
۲۸۰ گ۲۱×۳۰ و۲۷ س۱۱×۲۱ .

۷۴۴

نستعلیق ۱۲۳۶ ق . عنوانها شنگرف . پایان افتاده‌است. وقف‌سپهسالار۱۲۹۷ق.
کاغذ فرنگی . جلدتیماج زرد ضربی مقوایی .
۲۸۰ گ۲۱×۳۱ و۲۲ س۱۲×۲۳ .

۷۴۵

نسخ حاجی‌میرزا محمد مهدی قاری سپاهانی درمسجد حکیم‌اصفهان در پنجشنبهٔ ۵ج۱ ۱۲۳۶ق . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .
۳۱۵ گ ۲۰×۳۰ و ۲۹ س ۱۲×۲۲ .

۲۷۴۵

نستعلیق ریز برای کیخسرو میرزا (گویا قاجار) درسدهٔ سیزدهم نوشته شده‌است . عنوانها شنگرف . صفحه‌ها در دوجدول زر ولاژورد. فقط بخش نخستین است و تا پایان مفردات دارد .
یك سرلوح کم مایه زرین دارد .
کاغذ فرنگی سفید . جلد روغنی زرد باگل و بوته سرخ وسبز درون گل نرگس .
۳۲۲ گ ۸×۱۲ و۲۳ س ۵/۵×۹/۵ .

(۵۷۰) تحفهٔ نوابیه (دعا . فارسی)

وهدیهٔ اخرویة

از ابوالمظفر محمد جعفرحسینی در دعا وزیارت است که برای شاهزاده بیگم سازنده مدرسهٔ شاهزاده‌ها دراصفهان نگاشته است .

(سپه۱ : ۱۷ وذریعه ۳ : ۴۷۸) .

۲۱۳۰

این نسخه را بخط خوب در (۱۰۸۶ق. محمد حسین اصفهانی نوشته .

اولین صفحه تذهیب مختصری داشته ولی دراثر افتادن در آب ضایع شده. مجدول بطلا عناوین وترجمهٔ ادعیه با شنگرف . ورق اول وآخروصالی شده . دوصفحهٔ آخر کتاب ننوشته بوده ، دعای استخاره ونماز اول ماه برآن نوشته شده .

کاغذ دولت آبادی. جلد چرمی طلا کوب. واقف سپهسالار .

۳۸۰ گ ۵ر۱۶ × ۵ر۲۵ و ۲۱ س. سپه۱ : ۱۷ .

(۵۷۱) التحفة النوریة (فلسفه . عربی)

ازسید عبدالله بن نورالدین شوشتری جزائری (۱۱۱۴-۱۱۷۳) درده مسئله مانند انموذج العلوم دوانی است . (ذریعه۳ : ۴۷۹) .

آغاز: بسمله . اما بعد حمدالله علی فضله المبین . . . فیقول . . . عبدالله بن نورالدین بن نعمة‌الله بن عبدالله الموسوی . . . هذه رسالة خفیفة خدمت بها حضرت الوالدالسعید . . . وسمیتها التحفة النوریة . . .

أنجام : فقد ظن عجزاً و کتب . . . عبدالله . . . الموسوی . . . ضحاة یوم الاحد ثالث محرم ۱۱۴۴ والحمدلله . . .

٤٥١٠

ش۲ دفتر، ۱۵۸ پ ۷۵ر. نسخ ابوالحسن بن محمد محسن بن ابوالحسن بن عبدالله موسوی نوادهٔ مؤلف. درسه شنبه۳ج۱-۱۲۲۸ ق. درصفحهٔ عنوان دارد: این کتاب از آثار جدم سید عبدالله است که بنام پدرش سید نورالدین نگاشت.

عنوانها شنگرف. با نسخه یکه مؤلف دیده است، در ۱۲۲۸ق. مقابلت شده است. میرزا علی رضا بن محمد سمیع شوشتری آنرا در۲شنبه ۱۵ ع۲- ۱۲۶۳ق. برمؤلف عرضه کرده است.

وپس ازین شعرهای عربی دربارهٔ زمان وپراکنده‌های دیگر است.

ش۱ «المقاصدالعلیة» است.

(۵۷۲) تحقیق درروح وبقای آن (فلسفه. فارسی)

در ده فصل است.

آغاز: فصل اول در مثال روح انسانی برسبیل اجمال مردم چون در کشتی نشینند ونزدیك کرانهٔ دریاباشند چنان بینند که ساکن است وآب دریادرحرکت...

أنجام: فصل دهم. احوال خود و حکایت عزا و ختم الکتاب. فرزند محمد افاض الله علیه الرحمة... امیدوارم او را آنجا بهتر بود از این جا. تمت بعونه فی ۱۰۶۸.

٧٠٠

ش ۵ دفتر، ۸۹ر - ۹٤پ. بخط نستعلیق مانند شمارهٔ ٤ دفترش ۱ «بیست باب» است

(۵۷۳) تحقیق القبلة (ریاضی. عربی)

ازعلاء الملك فاضل خان دانشمند شیعی است.

آغاز: بسمله. ربنا ماللبزات وسماع عزك... وبعد فانی مورد لك فی هذه الرسالة دررالفوائد وجواهر الفرائد فی تحقیق القبلة...

انجام: فیما کان جزئی العرضین ربع (هذا ما وجد فی مسودته قدس سره.

بعد موته ولم یظفر بالباقی ولعله لم یتمه بل اخترمه الاجل قبل ذلك) .

اسم مؤلف درعنوانست نه در مقدمه ازشیخ علی وشهید نقل دارد .

۲۹۲۵

ش ۱۱ دفتر . ص ۲۲۵- ۲۲٤. ش ۱ « مفردات طبی » است.

(۵۷٤) تحقیق الکلیات (منطق . عربی)

ازقطب الدین رازی است که درحاشیهٔ شرح مطالع بچاپ رسیده است (فهرست رضوی . ش ۹۷ منطق ج۱ص ۲۹ .)

۲۹۱۲

ش ۷۷ دفتر ، ۲٤۵ - ۲٤۷ر . ش ۱ « شرح رساله زینون » است .

۳۸۷۸

ش ۴ دفتر ، ٤۱ پ - ٤۸ پ . نسخ سیف‌الله بن کمال الدین علی خوری در شعبان ۹٤۹ ق . که همهٔ دفتر بخط اوست .

ش۱ «التصوروالتصدیق» است .

(۵۷۵) تحقیق المحصورات (منطق . عربی)

از قطب الدین رازی‌است .آغاز وانجام مانند نسخهٔ رضوی (ش ۹٤منطق خطی ج ۱ ص ۲۸) .

۳۸۷۸

ش۳ دفتر،۱۷پ- ٤۱ر. وپس‌ازاین چهارمغالطه باحل‌آنها دیده میشود : ۱- عدم انتاج شکل نخستین منطق ۲- صدق یکی از دو متباین بردیگری۳- حق بودن اجتماع دو نقیض ٤- کل کلامی کاذب . ش ۱ « التصوروالتصدیق» است .

(۵۷۶) **التحقیق المبین** (کلام . عربی)

فی شرح نهج المسترشدین

در اصول دین . اصل نهج از علامهٔ حلی م ۷۲۶ق وشرح از نجم‌الدین خضربن شمس‌الدین محمدبن علی رازی حبلرودی غروی شرح‌مزجی‌است و درحله ۸۲۸ ق . تألیف شده (ذریعه ۳ : ٤٨٤ و فهرست رضوی ٤ : ٤٣) نام کتاب و مؤلف و شارح در دیباچه هست .

آغاز: بسمله. نحمدك اللهم‌یا رافع العلوم باحسن الکلام نهجاً للمسترشدین . اما بعد فیقول . . . خضربن محمدبن علی الرازی الحبلرودی . . . انی لما فارقت عالی مجلس حضرة الاستادیة . . . قاصداً لزیارة . . . ابی‌الحسن علی‌بن ابی طالب . .

أنجام : ان یجعله نافعاًللمؤمنین المسترشدین . . . محمد وآله‌الطاهرین‌علیهم افضل الصلاة .

۱۲۷۱

نسخ صفر ۱۲۵٦ ق . متن زیرخط سیاه . عنوانها در گوشه‌های بالای صفحه هست کاغذ فرنگی آبی . جلد تیماج مشکی مقوایی .

ک ۱۷ × ۲۲ و ۱۳ س ۱۲ × ۱۵ .

(۵۷۷) **تحقیق الهیولی** (کلام.عربی)

(رسالة فی . . .)

ازمحقق خضری محمدبن احمد است .

آغاز : بسمله . امابعد الحمد لخالق الوری و الصلاة علی مظهره الاعلی محمد وآله . . . هذه رسالة فی تحقیق الهیولی وتوابعها . . . و رتبتها علی مقدمة و مقصدین

انجام : فی التشخص وتعیین الشکل ولیکن هذا آخرما قصدته . . . بعون‌الله وحسن توفیقه .

۱۳۴۵

ش۱ دفتر، ص۱-۱۰۹. نسخ ۱۰۱۸ (در ص ۲۲۲) عنوانها شنگرف. جدولها و سرلوح زر و لاجورد.

کاغذ سپاهانی سفید. جلد تیماج مشکی ضربی فرسوده.

۲۲۶ گ ۱۲×۲۴ و ۲۶ س ۷×۱۸.

(۵۷۸) **تحیات** (شعر. عربی)

اشعاریست درستایش پیامبر وامامان شیعی.

آغاز: تحیة مسکیة و عنبریة:

تضوع مسك و عنبر اشهب بذکر ثناء الرب من خیر مطلب

أنجام افتاده:

علی صاحب الکرات کاللیث فی الوغا صلاة سلام دائم غیر فترة

۶۲۵۳

ش۲ دفتر، ۱۷ر - ۶۹ پ. نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف. درجدول سرخ. قطع بیاضی، ش۱ «اصول دین» است.

(۵۷۹) **التدبیرات الالهیة** (کلام. عربی)

فی اصلاح المملکة الانسانیة

ازمحی الدین عربی است، وبرای شیخ محمد مورودی، دریك مقدمه و هفده باب نگاشته است ودر کشف الظنون (۱: ۲۷۰) یاد شده است.

آغاز: باب التدبیرات الالهیة فی اصلاح المملکة الانسانیة... بسمله. قال الشیخ... محی الدین ابوعبدالله محمدبن علی العربی الاندلسی: الحمدلله واهب العقل ومبدعه، وناصب النقل ومشرعه.. فالیتنافس. المتنافسون قال الشیخ (رض) وضعنا...

أنجام: هذه الرسالة بقریة من بلادیونان لبعض الاخوان سنة ۶۰۲ ق.

٦٥٢١

ش ٦ دفتر ، ۱۹۱ پ - ۱۹۹ پ. ش۱ « فکوك » است .

(۵۸۰) **تدبیر المتوحد** (فلسفه . عربی)

ازابی بکر محمدبن یحیی بن الصائغ بن باجهٔ تجیبی . م۵۳۳ق. است که شانزده فصل آن را میگل آسین پالاسیوس با ترجمهٔ اسپانیایی درمادرید بسال ۱۹٤٦م بچاپ رسانده است.

آغاز: قال ابوبکر محمدبن یحیی(ره) فی تدبیر المتوحد لفظة التدبیر فی لسان العرب یقال علی معان کثیرة . . .

انجام : وقد تکون کاذبة کدعنة و کلیلة وهذه (برابرس ۳ ص۲۳ چاپی افتادگی دارد) .

۲۹۱۲

ش ۲٦ دفتر، ۱۲۵ پ - ۱۲۹ ر. ش۱ « شرح رسالهٔ زینون » است .

(۵۸۱) **التذکرة** (هیئت . عربی)

درهیئت ازخواجه نصیرطوسی.م ٦۸۲ ق وآنرا پس ازتحریرمجسطی درمراغه بسال ٦۵۷ ق.تألیف کرده است، و برخی آنرا شرح مجسطی دانند . شرحهای آن در ذریعه (٤ :۵۰ - ۵۱) آمده است .

٤۷۲۷

ش ۱۹ دفتر ۱۹۵پ - ۲۱۳ پ. نسخ . از روی نسخهٔ پرغلطی در ۱۰ع۲-٦۷۱ق. نوشته شده است. بانسخه یکه برخواجهٔ طوسی خوانده شده بود مقابله گردیده و اعراب گذاری شده، وحاشیه هاییکه بخط خواجه بوده وعباراتی که خوداو افزوده باین نسخه منتقل شده است .

مالك : جمال الدین بن عبدالله حسینی گرگانی (صفحهٔ عنوان در گ ۱۹۵ر) .
ش ۱ « تحریر اصول اقلیدس » است که در ص ۳۳۰ یادشده است .

(۵۸۲) التذکرة (نجوم . عربی)

در نجوم و از غیاث الدین منصور دشتکی شیرازی م ۹۴۸ ق . است . در « مجالس المؤمنین » آرد [که کتاب « لوامع و معارج » در هیأت در محاذات کتاب « تحفهٔ شاهی » است و آنرا چنانچه در خطبهٔ کتاب مذکور است در هیجده سالگی نوشته ...] و شاید نسخهٔ ما نیز همین « لوامع » باشد ، گرچه نویسنده آنرا « تعلیقات » نامیده ، و ما نیز آنرا چنانکه در دیباچه آمده است « تذکره » نامیدیم (ذریعه ۳ : ۴۴۳ و بروکلمن ۲ : ۴۱۴ و ذیل ۲ : ۵۹۳ دیده شود) .

آغاز: بسمله . وبه ثقتی . بعد الحمد والصلاة و الدعاء یقول . . . غیاث المشهور بمنصورا : هذه تذکرة . . . اقول مقرراً لاقوال جهابذة الفن لتقریر زواید من فنون الفرائد .. مغنیا عما فی التحفة والتذکرة بمتونها وشروحها ...

أنجام : الا انه فی اطراد هذا نظر لایخفی . . . از دادت .

۶۴۱

ش ۱ دفتر ، ۲ پ - ۳۶ پ . نستعلیق بی تاریخ خطهای دفتر گوناگون .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .
۱۷۲ گ ۱۲ × ۱۸ و ۱۰ تا ۱۹ س ۶ × ۱۲ و ۷ × ۱۲

(۵۸۳) تذکرة الائمة (حدیث . فارسی)

از مجلسی در ۱۴ باب و یك خاتمه است که در ذیحجهٔ ۱۰۸۵ ق . تألیف کرده (ذریعه ۴ : ۲۶ و مشار ۳۷۷) .

۷۲۳۲

نسخ پنجشنبه ۲۴ شعبان ۱۲۲۲ ق . عنوانها و نشانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۱۷۸ گ ۱۵ × ۲۱ و ۱۷ س ۹ × ۱۵/۵ .

۷۳۳۵

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . خطسیدسلطان ومیرابراهیم بر آن هست. عنوانهاشنگرف.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا .
۱٦۸ گ ۱٤×۲۰ و ۱۳س ۹×۱۵ .

(۵۸٤) **تذکرهٔ اسحاق بیك** (تاریخ . فارسی)

که برادر کوچك لطف علی آذر است و « عذری » تخلص دارد و در ۱۱۸۵ ق در گذشته است این تذکره درچهاربخش قصیده،قطعة، غزل، رباعی میباشد . (ذریعه۹: ۷۰۹ وسپه۲ : ٤٦۹ و ف . مجلس ۳ : ۱۵۲).

۲۷۱٦

نسنعلیق سدهٔ سیزدهم.دوسر لوح زرین وزیبادر نخستین برگ تذکره و آغاز بخش غزلیات میباشد.و گرداگرددوصفحهٔ نخستین نسخه و نخستین بخش غزلیات زرنگارو برگ‌موی گردیده، وتمام صفحه‌ها جدول بندی به زر ولاژورداست . وقف سپهسالار .
کاغذ ترمه . جلد تیماجی زرکوب .
۲۳۲ گ ۲٤×۱۵ و۱۷س . (سپه : ۲: ٤۷۰ و ٤۷۱) .

۲۷۲۳

ش۲ دفتر. نستعلیق است، و پیش‌ازاین تذکره، مثنوی‌ساقینامهٔ فتحعلیشاه رادر۹٦ بیت نوشته است :

آغاز: چمن‌تازه‌شدبازچون‌روی‌یار — بده‌ساقی آن بادهٔ‌خوش گوار
انجام : زجان‌دلت هست‌خاقان غلام — سخن‌ختم کردم بدین والسلام

وپس از این ، دیگری چهار بیت از منوچهری نوشته . پشت نخستین صفحهٔ تذکره داخل شدن این‌نسخه به کتابخانهٔ یکی‌ازشاهزادگان که نام‌اورا نبرده است بسال ۱۲۲۷ق. یادداشت گردیده. ودرحاشیهٔ بسیاری از صفحه‌ها اشعاری‌از آزاد کشمیری ومیرزا اسماعیل متخلص به خرسند شیرازی ، و ولی محمد میرزا متخلص به خسته و محمد علیخان متخلص به‌مهر ، که ظاهراً بخط خود آنها است نوشته شده است .

گوشهٔ برگهای نسخه سوخته ووصالی گردیده. وپشت نخستین صفحهٔ نسخه نیز بسال ۱۲۵۷ق. یادداشتی نوشته شده که تاریخ ورود آن‌را به کتابخانهٔ یکی‌دیگر ازشاهزادگان (نام ومهراورا محو کرده‌اند) میرساند . وازبخش رباعیات قسمتی‌ازالف‌وقسمتی‌ازردیف حرف یاء مانده و تمام قسمتهای حرف باء تا حرف ها افتاده است . وقف سپهسالار .

کاغذآبی رنك فرنگی . جلد تیماج .

۲۵۲ گ ۲۱/۵×۱۶و۱۳س. (سپه۲ : ۴۷۱).

۲۷۳۲

نستعلیق عبدالمحمد همدانی در۱۲۲۷ ق . است .وبربرگی که پس ازآخرین صفحه تذکره میباشد نوشته که این‌تذکره‌را بخواست شاهزاده شیخ علی‌میرزا درهنگام‌حکومت ایشان درملایر نبشته . قسمتی‌ازبرك نخستین پاره شده و برگ دوم وصالی گردیده است . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی آبی رنك . جلد تیماج .

۱۸۹ گ ۳۳/۵×۱۹و ۱۹س. (سپه ۲ : ۴۷۱و۴۷۲).

(۵۸۵) تذکرة الاولیاء (تاریخ‌صوفیان . فارسی)

ازعطارنیشابوری . م ۶۱۶ق . که بتفصیل درفهرست دانشگاه ۲ : ۵۳۷وذریعه ۴ : ۲۹ معرفی شده است . (مشار ۳۷۸) .

۷۳۴۲

از دیباجه کمی افتاده و تا سمنون محب را دارد. نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج ضربی مقوایی.

۲۱۷ گ ۱۵×۲۵ و۱۷س ۷/۵×۱۴.

(۵۸۶) تذکرة اولی‌الالباب (پزشکی .عربی)

والجامع للعجب العجاب

از شیخ داود ضریر انطاکی . م ۱۰۰۵ ق . (ف . دانشگاه ۳ : ۲۴۴۷) چاپ شده است .

۷۵۲

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف . فقط جزء اول است. آغاز افتاده .

آغاز : بسمله . الباب الرابع من ابواب التذکرة فی تفصیل الامراض الجزئیة واستقصاء اسبابها ...

انجام : تم الجزء الاول بما اشتمل علیه من القوانین الکلیة، تفصیل احوال المفردات ولواهب العقل والعمل. والحمدلله علی ماالهم ویسر وانعم. انه جواد کریم . تم الجزء الاول بحمدالله وعونه.

کاغذ فرنگی آهارمهره . جلد تیماج زرد ضربی مقوایی.

۳٦٦ گ ۱۸×۳۲ و ۲۳ س ۱۱×۲۳.

(۵۸۷) **تذکرهٔ حسن چلبی** (تذکره . ترکی)

یا تذکرهٔ قنالی زاده . ازحسن بن علی بن امرالله م ۱۰۱۲ق مشهور بقنالی زاده (کشف الظنون وسپه۲ : ٤۷۲) .

۲۷۲۰

نستعلیق اولان رمضان است که بسال ۱۰۰۲ق. نوشته، دارای یك سر لوح ظریف است که درمیان ترنج آن «تذکرة الشعراء حسن چلبی قنالی زاده» نوشته شده. نخستین برك وچندین برگ ازاواخر وصالی شده . کنار بسیاری از برگها آبدیده و جدول بندیها به زرمیباشد . عنوانها و نام اشخاص باز رنوشته شده : پشت نخستین برك یادداشتهایی است . و بخشی از آنها را محو کرده‌اند : وقف سپهسالار :

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماج .

۳٤٤ گ ۲۲×۱۲/۵ و ۲۱س. (سپه۲: ٤۷۳).

(۵۸۸) **تذکرة الشعراء** (تاریخ شعرا . فارسی)

از دولتشاه بن علاء الدین بختشاه سمرقندی (۸٤۲ - ۹۰۰ ق) است و در ۸۹۲ ق نگارش یافته است . (ذریعه٤: ۳۲و۳۷ وسپه۲ : ٤۷۵ و ف . دانشگاه ۲: ۵۳٤)

۲۷۱۷

خط سدهٔ دهم هجری ، نویسنده هندی است . آغاز نسخه بخشی از شرح حال خاقانی شروانی وانجام آن پاره یی ازحالات سیدذوالفقار میباشد، بسیاری از برگهای آن نیازمندوصالی و درحواشی برخی از آنها اشعار ومطالبی بدون تاریخ نوشته شده‌است . وقف سپهسالار .

کاغذ آبی . جلدتیماج.

۲۲٤ گ ۲۵×۱۷ و۱۵س.(سپه ۲:٤۷۷).

۲۷۲۵

نستعلیق سدهٔ سیزدهم هجری میباشد و بسال ۱۲۸۳ ق.به کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه آمده . عنوانها با جوهرسرخ نوشته شده . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۱۹۱ گ۳۱×۱۷/۵ و ۱۸س. (سپه ۲ : ٤۷٦ و ٤۷۷) .

۲۷۲۷

نستعلیق دوست علی بن قنبر که‌درسال۱۰٤۲ق. نبشته . درحدود۲۵ بیت از آغاز آن افتاده و نخستین سطر آن اینست : [وغفران از دل وجان وشن . و راویان ایمان نثارروضهٔ منور...] . عنوانهای کتاب با شنگرف نبشته شده ، چند برك از آغاز و آخر کتاب وصالی گردیده .ودر برك آخریادداشتهایی بتاریخ سالهای آخرسدهٔ یازدهم‌وبدون تاریخ میباشد . وقف سپهسالار .

کاغذ اصفهانی . جلد تیماج.

۱۳۹ گ ۲۵×۱۹و ۱٦س. (سپه ۲:٤۷٦).

۲۹۱٤

ش ۱۱ دفتر نسخ ۱۲۳٤ق. ضمن مجموعه . ش۱«جنگ» است. (سپه۲:٤۷۷).

۷۲۲۰

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . پایان افتاده است .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی .

۲۲۸ گ ۱٦×۲۵ و۱۷س۱۱×۱۸

(۵۸۹) **تذکرة الصیغ** (صرف . فارسی)

یا «صیغ مشکله» وجز آنست که در «جامع المقدمات» چاپ شده است .

آغاز : بسمله. الحمدلله الذی جعل الصرف ام العلوم والنحو اباها . . . وبعدچنین گوید . . . السید مهدی بن محمدجعفر الموسوی...

انجام : واوتابع حرکت ماقبل خود گشت .

۶۷۴۷

ش ۱ دفتر ، ۲ پ ـ ۷۸ پ . نستعلیق محمد علی کرمانشاهی در ۱۲۸۸ق . شمارهٔ سوم دفتر «هدایة» چاپی است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .

۱۱۷ گ ۱۱×۱۷ و ۹ س ۷×۱۳ .

(۵۹۰) **تذکرة العارفین** (اخلاق . فارسی)

ازمحمد جعفرعقدایی پسر علی یزدی است درسی محفل ویك خاتمه .

آغاز: بسمله. حمد خداوندیرا سزااست که ایجاد کرد ایشانرا . . .

۵۳۳۳

نسخ . عبارات عربی درشت . عنوانها شنگرف پایان افتاده وتا محفل سی ام دارد . حاشیه دارد . ۷ برگ آغازسفید است .

کاغذ کبود فرنگی . جلد تیماج سرخ مقوایی.

۲۷۲ گ ۲۰×۳۱ و ۲۵ س ۱۱×۲۰

(۵۹۱) **تذکرة الفقهاء** (فقه . عربی)

علی تلخیص فتاوی العلماء

ازعلامهٔ حلی (۶۴۶ـ۷۲۶ق) که بدرخواست فرزندخویش فخرالدین محمدنگاشته و در آن از فتاوی مخالفان خود از سنی و شیعی خرده گرفته است . آنچه نگاشته

شده در۱۵جزء ازطهارت تانکاح میباشد ، و همهٔ آن میبایستی درچهار قاعده : عبادات، عقود، ایقاعات واحکام‌باشد. این۱۵جزء درایران پیش‌از۱۲۹۷ق . از روی نسخهٔ‌مؤرخ ۱۸ رجب ۱۰۷٤ق . چاپ وپخش‌شده‌است .

(کشف الحجب ص۱۱۰ وذریعه ٤ : ٤۳ وسپه ۱ : ۳۷۱ و ف . رضوی ۲: ۱٦ـ ۱۸ و٥ : ٥۹۲) .

۲٤٥۱

نسخ علی‌بن محمدکاظم در۱۲٦٥ق.است. ومشتمل بر کتاب‌ضمان تاآخر مقصداول‌از کتاب نکاح است (جزء دهم تا ۱٥) فهرست کتب مندرج دراین نسخه را پشت اولین صفحه نوشته‌اند .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج . وقف سپهسالار .

۳۹٦ ك ۳۱/٥×۲۱ و۳٥س. (سپه۱ : ۳۷٥).

۲٤٥۲

جزء هشتم کتاب‌است (از بیع نقد و نسیه وسلف‌تاآخر کتاب دین) نسخ زین العابدین ابن محیی‌الدین بن‌علی‌بن کرامه در۹۷۲ق.است.

کاغذ اصفهانی . جلدتیماج نیم ضربی.وقف سپهسالار .

۱۱۹ك ۲۸×۱۷/٥ و۲٥س.(سپه۱ : ۳۷٤) .

۲٤٥۷

جزء اول و دوم‌وسوم وچهارم کتاب‌است. نسخ‌ابوالقاسم‌بن ملاجان سیونی در۹٥۷ق. میباشد. ودرپایان کتاب‌صلاة، نویسنده خودرا خلیل‌اﷲ بن‌سلیم‌الله بن‌خلیل‌الله بن عبدالله‌بن پیرعوض بن قاسم القاضی القاری الفیلوی معرفی کرده و تاریخ را۹٥۷ ق. نوشته است . علم الهدی پسر فیض درآخراین نسخه جدولی مشتمل بربیان اصطلاحات پدرش در کتاب «وافی» ترسیم نموده.دربعضی‌از کرانه‌ها، حاشیه های مختصربی‌امضا نوشته شده ،موریانه کناربعضی‌ازبرگها را سوراخ کرده ولی بسطرهای‌آن زیان وارد نیاورده است .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی . وقف سپهسالار .

۱۸٤ گ ۳٦×۲۳ و۳۱ س . (سپه۱ :۳۷٤).

۲٤٥۸

نسخ باقرقمی در ۱۰۹٤ ق. ومشتمل بر کتاب طهارت وصلاة است. قبل از شروع بکتاب فهرست ابواب ومطالب آن را با ذکر شماره برك نوشته اند، برمقدمه یی که براین فهرست نوشته شده سال تحریر آن ۱۰۳۹ ق. یاد شده ودر آخر آن نویسنده خودرا ابن عبدالصمد محمد زکی نامیده است، عبارتی از میرداماد بفارسی راجع ببعضی از مطالب فقهی قبل ازفهرست نقل شده است.

کاغذ دولت آبادی. جلد چرمی. وقف سپهسالار.

۲۱۰ گ ۳٤×۲۰ و۲۵ س. (سپه ۱، ۳۷۵).

٤٥۱٥

جزء چهارم وپنجم از زکاة تاحج. نسخ صالح بن محمد بن حسن افیلحی روز سه‌شنبه ۱٤ ع ۲ - ۹۱٦ ق.

درپایان جزء ٤ دارد؛ که در ۱٤ محرم ۷۱۰ ق. تألیف شده است. در پایان مقصد دوم حج گوید: در ٦ رمضان ۷۱۸ ق تألیف شده است. عنوان‌ها شنگرف.

مالك: اسماعیل بن محمد باقرخاتون آبادی ومحمد هادی در ۱۰۵۷ ق.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج حنایی ضربی بر گردان دارد.

۲٤۳ ك ۱۸×۲۵ و۲۵ س ۱۲×۱۸.

٥۹۱۲

از آغاز تا پایان قواطع صلاة را دارد. نسخ سدهٔ یازدهم. عنوان‌ها شنگرف.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج ضربی مقوایی.

۳۱۰ك ۲۰/٥×۳۰ و۲۵ س ۱۲×۲۲.

٥۹۱۳

جزء نخست و دوم وسوم وچهارم تاپایان اعتکاف را دارد.

تاریخ تألیف جزء دوم‌را «۱۸ شعبان ۷۰۳ق.» دارد. نسخ سدهٔ دهم. مانند خط ٥۹۱٥. عنوان‌ها شنگرف.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی.

۲۹٥ ك ۲۳×۳۳ و ۳۵ س ۱٥×۲۳.

۵۹۱۵

از حج (جلد ۵) تا پایان جلدهشتم را دارد، تاریخ تألیف جلد هفتم را در سلخ ع ۱-۷۱٤ ق تعیین کرده است. نسخ محمد بن صالح النبوی حمرة الاوالی در ۲۸ شعبان ۹۸٦ ق. برك آخر جلد ۸ نونویس است . عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی .

۳٤٤ گ ۳٤×۲۳ و ۳۵ س ۱٤/۵×۲۳.

۵۹۱٦

از تجارت . (پیش ازخیارات) تا پایان نکاح را دارد . آغاز و انجام افتاده . نسخ سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی.

۳۱۰ گ ۲۰×۳۰ و ۳۵ س ۱۲×۲۱ .

۵۹۱۷

از اجارة تا نکاح (پایان) را دارد تاریخ تألیف آخرین بخش ٤ شنبه نیمهٔ ج ۱-۷۲۰ ق. است. نسخ شفیع بن اسماعیل بهبهانی در نجف در ۱۲۵٦ ق .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی زرکوب .

۳۱۲ گ ۲۱×۳۰/۵ و ۳۵ س ۱۲/۰×۲۳ .

(۵۹۲) تذکرة الکحالین (پزشکی. فارسی)

برای شاه عباس صفوی اول نگاشته شده . نام او در دیباچه هست . دو مقاله دارد ۱- داروهای چشم است در پنج فصل. سومین آن ادویهٔ مفرده بترتیب حروف هجاء. وچهارم شیافها است، ۲- مرهم‌ها است در پنج فصل .

آغاز : افتاده :کامکار کشور گیر . . . آفتاب عالمتاب . . . و تدبیر دبیر فلك شمهٔ از رشحات خاطر خطیر . . .

نام شاه ابوالمظفر شاه عباس صفوی در دیباجه ذکر شده است .

أنجام : بخلق جهان آفرین کار کن .

۸۳۱

ش۱ دفتر ، ۲ر -۹۹ر . نستعلیق ملك محمدبن نصرالله طبیب شیرازی در باغ شاه شیراز . هنگام بیماری در۲شنبهٔ۳ ع ۲-۱۱۲٤ ق . ازروی نسخهٔ منقول‌ازخط مؤلف‌نوشته است.و باآن‌مقابله شده‌است .عنوانها شنگرف .

(۵۹۳) **تذکرة الملوك** (کلام. فارسی)

کلام شیعی . ازعبدالرضابن محمدتقی خان شاگرد میرزا علی‌رضا وملامحمد مهدی کرمانشاهی‌است که‌برای‌فتحعلیشاه نوشته است . یك مقدمه وسه مقالت دارد . نام کتاب دردیباجه هست .

آغاز : بسمله . حمدله . . . و بعد بر وفق مقتضای حکم اذکروا نعمتی التی انعمت . . .

انجام: از میل کردن بباطل نگاه دارد، بحق‌محمد و آله الامجاد .

۲۹٤۵

نسخ سدهٔ سیزدهم .
مالك : اعتضاد السلطنه در۱۲۸۵ ق . وقف سپهسالار ۱۳۹۷ق .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .
۱٦۲ گ ۱۵×۲۱ و۱٦س ۸/۵×۱٤/۵

(۵۹٤) **ترازوی حکمت** (ریاضی . فارسی)

دربارهٔ ترازوی آبی ارشمیدس است . ودارای دوشکل میباشد .

آغاز : صفت ترازوی حکمت . بگیریم عمودی راست ، اولش مساوی الاجزاء . . .

أنجام : وآن اینست که نمودارمیشود ، نیکوفهم کن .

۷۱٤

ش ۲ دفتر ، ۲۰ر - ۲۱ پ . خط سدهٔ یازدهم و پیش از آن، ش۱ « جرالثقیل » است .

(۵۹۵) **تربیع الدائرة** (ریاضی . عربی)

ازابن هیثم دربارهٔ دائره و اینکه آنرا میتوان بشکل مربع درآورد و مخالفت گروهی ازفلاسفه با آن .

آغازوانجام مطابق نسخهٔ دانشگاه ف.۳ :۸۵۳ میباشد .

۵۵۹

ش۸ دفتر ،۷٤ر - ۷۵ ر. ش۱ « تحریراکرمانالاوس» است .

٦۹۰

ش۳ دفتر،٦٤ پ - ٦۷پ.ش۱ « تحریر مطالع» است .

۸۲۸۱

ش۱ دفتر ، ۷ر - ۱۰پ . درآغاز نیم صفحه از « مفروضات » ثابت بن قره هست وپیش از آن ٦ برگ از کتاب ریاضی دیگر هست .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌بی‌یك‌لا .

۹۰ ک ۱۹×۱۳ و۱۷س٦×۱۲.

(۵۹٦) **ترجمان قرآن** (فرهنگ عربی بفارسی)

منسوب بمیرسید شریف جرجانی م ۸۱٦ق. است، که گرچه نام‌اوبرآن نیست ولیکن بقرائنی که درفرهنگنامه‌های عربی بفارسی (ص۱۷۱ - ۱۷٦) یاد شده است‌از آن وی است . و همین کتاب است که عادل بن علی ترتیب آنرا دگرگون ساخته و کتابی نو ساخته است . آغاز نسخهٔ زیر اندکی افتاده است و باقیمانده با آنچه در فرهنگنامه‌های عربی بفارسی یاد شده‌برابرمیباشد .

آغاز نسخه: الرجیم‌رانده ونفرین کرده. الاسم:نام:الاسماء:جماعت . الله(الاله) خذای سزای‌پرستش . الرحمان : بخشاینده وبسیار بخشنده:الرحیم آمرزنده. الحمد: ستوذن وستایش.الرب:پرورد گار . . . سورة البقره الم:ای‌انا‌الله اعلم. منم‌خذای میدانم ذلك :آن . . .

انجام : سورة‌الناس؛ الوسواس دیووسوسه کننده . یعنی اندیشهٔ بد دردل افکننده الجنة : پریان .

۵۲۳۵

ش۲ دفتر ، ٦ر -۸۱ پ .

نسخ بی‌نام در۲٤ رمضان بی‌تاریخ درسدهٔ یازدهم . عنوان سوره‌ها شنگرف. کلمات عربی اعراب‌دارد .

مالك : محمد حسین‌خان‌سامانی در۱۸ ج۲-۱۲۳۱.ش۱ «منظومهٔ تجوید» است .

کاغذ اصفهانی‌جلد تیماج‌قهوه‌یی‌یك‌لا ضربی .

۸۲ گ۲۲×۱۲ و۱۷س۱٦×۷/۵.

(۵۹۷) **ترجمان‌قرآن** (فرهنگ‌عربی‌بفارسی)

ازعادل بن علی‌بن عادل حافظ معلم‌است.او کتاب ترجمان‌میرسید شریف را که بترتیب سوره‌ها بود‌بترتیب‌حروف‌هجاء مرتب کرد.این کتاب درتبریز بسال۱۳۱۳ ق . وتهران ۱۳۳۳ ش . چاپ شده است (فرهنگنامه های عربی بفارسی ص ۱۷۱ ـ ۱۷٦ وف. دانشگاه ۱: ۳۳ و۳: ۲۱۵۹ومشار۳۹۱).

۷۵۳٤

ش۱دفتر، ۲ پ ۱۲٦ر. نستعلیق محمد علی کرمانشاهی وسپس‌پراکنده هایی است ازکاشفی وملاصالح‌در شرح‌اصول کافی واز مجلسی‌در شرح من‌لایحضر و بخشهایی ازشاهدصادق.

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سبز مقوایی .

۵۰٤ گ۹×۱۱/۵سطرها گوناگون .

(۵۹۸) **ترجمان معارف** (فرهنگ.فارسی‌بترکی‌وعربی)

لغات ثلاثه

حاج حسن مترجم سه زبان فارسی ، عربی ، ترکی در بغداد بوده و کتابی در

سه جلد بسال ۱۰۸۵ق. بنام بالا فراهم کرده است . درهریك ازاین سه‌جلد، یکی ازسه زبان را اصل قرار داده و بدو زبان دیگر ترجمه کرده است . و هر جلد در ده فصل است .

۱ـ مصدر ۲ـ ماضی ۳ـ مضارع ٤ـ امر ٥ـ نهی ٦ـ انسان ۷ـ حیوان ۸ـ گیاهها ۹ـ پیشه‌ها ۱۰ـ آسمانها و ۸۵۰۰ بیت نوشته دارد . (سپه۲ : ٤٥٤) .

۳٤

نسخ ۱۲٤٤ و ۱۲٤٥ ق .

واژه‌ها وعنوانها وفصلها و بابها باسرخی نوشته شده. رضاقلیخان هدایت در ۱۲۷۱ق. دارندهٔ این نسخه شده. و آنرا در پشت صفحهٔ اول بنام «لغت ترکی ترجمه بعربی وفارسی» معرفی کرده ومهر رضاقلی زده است . ودر ۱۲۹۰ق. داخل کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه گردیده است . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۱۷۸ گ ۳۰/٥ × ۲۱ و ۳۰ س (سپه۲ : ۲٥٥).

(٥۹۹) ترجمهٔ ادوار (موسیقی . فارسی)

اصل عربی «ادوار» ازصفی‌الدین ارموی موسیقی‌دان است .ومحمد اسماعیل بن محمد جعفر اصفهانی آنرا برای میرزا آقاخان صدراعظم ترجمه کرده‌است .

نام مؤلف ومترجم و مهدی‌الیه در دیباجه هست .

آغاز: بسمله.سبحان من تفرد بتألیف ادوار الافلاك الدائرة . . . امابعد؛ چون بعون عنایت احدیت بروفق ارادهٔ ازلیت، اخترفلك اقبال ازافق کمال . . .

أنجام : واذا مروا باللغو مروا کراماً . از تعرض و اعتراض اعراض و اغماض نموده عفوفرمایند، وهرنفس محفوظ وبهره وراست. تمت هذه الرسالة . خجسته سرودی که نغمه سرایان . . .

٥٦٤

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها ، شکلها ، نشانها شنگرف . جدول صفحه‌ها شنگرف

و لاژورد .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ ضربی یك لا،زر کوب درون‌مشکی .
۴۱ گ ۱۴×۲۱و۲۰ س ۸×۱۶ .

(۶۰۰) ترجمهٔ اسرارالنجوم (نجوم . فارسی)

اصل عربی ازابومعشربلخی دانسته شده. واین کتاب ترجمهٔ آنست .
آغاز: بسمله.حمدله . . . اما بعد این چند کلمه‌ییست ازاسرارابی‌معشر بلخی در احکام نجوم . بدانکه هبوط بودن کوکب است محبوس . . .
انجام : رسیدن قمربه بروج آتشی باید متوجه شد .

۸۲۴۶

ش۳ دفتر،۱- ۱۵رو۱۲۷ پ- ۱۴۱ر.برگ شمارجداگانه دارد . درحاشیهٔ «اشجار واثمار» که درص۱۳۸ گذشت بخط نستعلیق نوشته شده است.
ش۱ « صورالکواکب الثمانیة » است .

(۶۰۱) ترجمهٔ اشجار واثمار (نجوم.ترکی)

اصل ازعلی شاه خوارزمی است ودرص ۱۳۷ گذشت . وعبدالعزیزافندی برای سلطان مصطفی‌خان‌بن احمدبن محمد خان در شوال ۱۱۷۹ق . آن را بترکی ترجمه کرده است .

آغاز : بسمله. حمد وسپاس بیحد وقیاس اول‌مالك الملك علی‌الاطلاق وفیاض گلشن سرای انفس وآفاق ...
انجام : کلدی بوی تاریخ تام ترجمه اولدی تمام . . . (زایجهٔ اتمام مؤلف وزایجهٔ اتمام‌مترجم) الکوکب‌السعد محیل‌طبعه ... ویدل علی‌النقض‌والزبول والضعف جامع شامی م م م

۴۶۳۲

نستعلیق ترکی سدهٔ یازدهم . عنوانها ونشانها شنگرف .

کاغذ فرنگی رنگارنگ . جلد تیماج مشکی مقوایی یك‌لا.
۲۰۳ گ ۱۳/۵ × ۲۰ و ۲۳ س ۷ × ۱۵ .

(۶۰۲) ترجمهٔ اضداد (فرهنگ عربی بفارسی)

نورالدین م ۱۱۵۸ ابن نعمةالله جزائری شوشتری کلمه های اضدادرا برای مهر علی خان گرد آورده‌و ترجمه کرده است . (فرهنگنامه های عربی بفارسی . ص۲۴۱-۲۴۲) .

آغاز : بسمله. حمدله . . . اما بعد؛ چنین گوید راقم این حروف نورالدین بن نعمةالله الحسینی: که چون پیوسته خاطر . . . باب الالف . ا زر : قوت و بمعنی ضعف نیز آمده . افود : بسرعت وتأنی نیز آمده . . .

انجام : هوا بمعنی بالارفتن وپائین نیز آمده.

۷۵۴۲

ش ۸ دفتر، ۱۴۷ پ ـ ۱۴۹ پ . نستعلیق محمدبن حاج میرعلی در ۱۱۳۲ق .
۱۶ س ۹/۵ × ۱۴ ش۱ « منیةالمرید » است .

(۶۰۳) ترجمهٔ اعتقادات (کلام . فارسی)

اصل‌عربی‌ازصدوق ابن‌بابویه قمی(م۳۸۱ ق)است. درذریعه۴: ۷۹ چهارترجمه بری اعتقادات صدوق یاد شده است .

آغاز: بسمله . الحمدلله رب العالمین وحده . . . در بیان اعتقادات اما میه در توحید . . . شیخ عالم . . . ابوجعفر محمدبن . . . بابویه قمی فقیه مصنف این کتاب فرموده:بدانکه اعتقاد ما درتوحیدآنست...

انجام : و درود برپیغمبرما است محمد وآلش (ص) . . بمحمد وآله . . .

۱۸۳۹

ش۱ دفتر ۱۰ پ ـ ۶۷ر. نستعلیق سدهٔ سیزدهم عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفیدآهارمهره . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .
۱۸۱ گ ۱۵/۵×۲۱ و۱۸ س ۹×۱۵ .

(٦٠٤) ترجمهٔ انوار سهیلی (متن ادبی ترکی)

اصل فارسی تحریریست از «کلیله ودمنه» ازحسین کاشفی سبزواری (م۹۱۰ ق.) وترجمهٔ ترکی از «داغی» ترك است که برای پادشاه زمان خودش وظفر بیك علمی، ترجمه کرده است .

آغاز : بسمله . واحدی کیم شهدالله انه لااله الاهو، شهادتی برای جمیع موجودات اینك واحد اینتی غد . . .

انجام : عذردیدیم قالمادی سوز والسلام .

۱۳۳۹

نستعلیق ابراهیم بن یادگار بن نصرالدین گرگانی . در ۲۰-ج ۱ - ۱۰٦۷ ق . عنوانها شنگرف .

مالك : اعتضاد السلطنه۱۲۷۳ ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی کهن .
۳۳٦ گ ۲۰×۳۰ و۱۹ س ۱۳×۲۱ .

(٦٠٥) ترجمهٔ برء الساعة (پزشکی. فارسی)

اصل ازمحمد زکریای رازی است . که در ص۲٤۷ گذشت. و ترجمهٔ فارسی از احمد بن محمد حسین شریف طبیب کاشانی است که ۷ باب بر۲۳ باب اصل کتاب افزود وبنام فتح علی شاه قاجار ترجمه کرد . وچاپ شده‌است (ذریعه۳ : ۸۳و٤ : ۸۳) .

آغاز : بسمله . حمد بیحد وستایش لاتحصی ولاتعد، نثار بارگاه وایثارپیشگاه کبریای حکیمی است...

انجام: ودست دراندازد نسوزد، مجرب است.

۲۸٦٤

ش٦ دفتر ٤۱ پ - ٦۰ پ. ش۱ « اسرارقاسمی» . است .

(٦٠٦) **ترجمهٔ برهان الکفایة** (پزشکی. ترکی)

اصل بفارسی ازشریف علی‌بن محمدبن یحیی‌بکری موصلی است (ذریعه۳: ۱۰۰ و ف. دانشگاه۳: ۸۳۸) وترجمهٔ ترکی ازعبدالعزیزقللرینه‌طبیب خاصه‌است که‌برای سلطان مصطفی‌خان بن‌احمد خان بن محمد خان عثمانی نگاشته‌است.

آغاز: جواهر زواهر حمد و سپاس بی‌غایه و فراید خراید شکر و ستایش مالانهایه...

أنجام: تمام سعد در نخلسیه تمام نخسیدروتناذر دخی نظر یرنده در والسلام باقی دعا

٤٦٣١

نستعلیق ترکی، ازعلی بن محمد در ١٢٦٤ ق. درمدینه (ص ٥٤٩). تا ص ٤٢را موریانه خورده وتلف شده‌است. عنوانهاشنگرف.

کاغذ فرنگی نخدی. جلد مقوا. ٥٤٩ صفحه شمار دارد. فهرستی ناقص‌در آغازهست.

۳۰۱ گ۲۳×۱۵/۵و۳۱س۷,۵×۱٤/۵.

(٦٠٧) **ترجمهٔ تاریخ الحکماء** (تاریخ فلسفه. فارسی)

اصل اخبارالعلماءِ باخبارالحکماء از قفطی قاضی اکرم‌جمال الدین ابوالحسن علی مصری قفطی‌وزیر، که محمدبن علی زوزنی‌ازآن گزین نموده واین گزیده‌بدستور میرزا محمدابراهیم مستوفی درروزگارشاه سلیمان‌صفوی در۱۰۹۹ق. بفارسی درآمده است (ذریعه ٤: ٧٥ وف. دانشگاه ٣: ٦٩٣).

١٠٥٩

نستعلیق سدهٔ دوازدهم است. در پایان سرگذشت سید اسماعیل گرگانی نگارندهٔ «ذخیرهٔ خوارزمشاهی» نوشته شده‌است.

کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج زرد زرکوب ضربی مقوایی.

۲۲۳ گ ۱٤/۵×۲۲و۱۵ س ۹×۱۵.

(٦٠٨) ترجمهٔ تاریخ طبری (تاریخ . فارسی)

اصل ازمحمدبن جریرطبری م ۳۱۰ق وترجمه ازمحمد بلعمی‌است. (ذریعه۳ : ۲۲۲ و ٤ : ۸٦) وازآغازاست تاسر گذشت ویه بن مهرویه قرمطی زندیق ·

آغاز : بسمله . سپاس و آفرین مرخدای کامکار کامران . . . اما بعد؛ بدانکه این تاریخ‌نامه‌بزرگ است که گردآوردهٔ ابوجعفر محمدبن جری‌بن یزیدالطبری...

انجام : ومحمد جریرالطبری خواست که این کتاب تمام کند فرمان یافت ·

۱۰۵۱

هردوجلد است .

نستعلیق سدهٔ دوازده . عنوانها شنگرف . جدولها شنگرف ولاژورد .

کاغذ فرنگی سفیدآهارمهره . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی با ترنج و لچک روغنی .

گ۲۱×۳۳ و۲۰س۱۳×۲۵ .

۱۰۵۲

هر دوجلد است . نستعلیق سدهٔ نهم . آغاز وانجام پوسیده و فرسوده است . همهٔ برگها متن وحاشیه شده . کنارصفحه‌های پاره شده راشایددرهمان سال ۱۲۸٦ق. که جلد دوم را بخط نستعلیق نوشته‌اند و دنبال جلد نخستین نهاده‌اند ، رونویس کرده‌باشند .

کاغذ سپاهانی وفرنگی سفید . جلد تیماج مشکی‌ضربی مقوایی با ترنج ولچك سفید که درآن نوشته هست .

٦۳۵ گ۱۹×۳۳ و۲۱س ۹/۵×۲۰ .

(٦۰۹) ترجمهٔ تاریخ یمینی (تاریخ . فارسی)

اصل عربی‌تاریخ یمینی یاتاریخ‌عتبی‌ازابونصر محمد بن عبد الجبار عتبی رازی خراسانی‌م ٤۲۷ق. است. ومترجم‌فارسی‌ابوالشرف‌ناصح‌بن‌ظفربن سعد منشی‌جرفادقانی گلپایگانی در٦۰۳ق.میباشد. این کتاب بسال۱۲۷۲ق. ونیز۱۳۳٦ ش. درتهران‌چاپ شده‌است‌ونسخ چاپی‌ازنسخه‌های خطی کمتردارد(ذریعه٤: ۸۷وف ۰دانشگاه۲: ۳٦).

١٤٨٣

آغاز نسخه برابر چاپی و نسخهٔ دانشگاه است . در انجام آنچه آن نسخه دارد، داراست و یك قصیده درستایش سید الوزراء در چهار صفحه بعربی در پایان افزوده شده است .

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . جای عنوانها سفید مانده است .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج حنایی .

١٦٧ گ ١٣×٢٢ و ١٥ س ٧×١٥ .

١٤٨٤

برابر نسخهٔ پیشین است ، بجز قصیدهٔ ستایش که در پایان افزوده نشده است .

نستعلیق ٢٦ ع ٢- ١٢٦٩ ق . عنوانها برخی سیاه درشت و برخی شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره . جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی .

١٦٩ گ ١٩×٣٠ و ١٧ س ١١×٢١ .

١٤٨٦

ش ٢ دفتر ، ٨٧ پ - ١٩٨ر . مطابق چاپ تهران ١٢٧٢ ق . و آنچه در نسخهٔ پیش افزوده بود ، دراین نیست .

نستعلیق محمد مهدی بن محمد تقی حسنی حسینی در ١٢٧١ ق . عنوانها شنگرف .

١٧ س ١١×٢٢ . ش ١ «تاریخ الیمینی» است، که در ص ٣٠٨ گذشت .

(٦١٠) ترجمهٔ تصریف (صرف . فارسی)

اصل عربی از عزالدین زنجانی و ترجمهٔ فارسی از احمد بن غنی اردبیلی است و در برخی جاها آنرا شرح کرده است .

آغاز : بسمله . رب اعنی حمد آن خداوندی که ارباب سعادت را توفیق تحصیل بخشید . . . چنین گوید . . . احمد بن الغنی الاردبیلی . . . چون در خاطره نمیگردید که . . بعضی از مسائل تصریفی ضم وظیفه زاده علاء الدین احمد . . . گردانم ومقدمه . . . عزالملة والدین الزنجانی ... مناسب دیدم که ترجمه از پارسی نویسم ..

أنجام : یعنی نوع نشستن. والله اعلم بالصواب. والیه المرجع والمآب.

٦٧٦٦

نسخ محمد ابراهیم بن شیخ محمدی سنهندی کبجی در ١٠٧٧ ق .
کاغذ فرنگی . جلد تیماح سرخ .
٩٢ گ ١٩/٥ × ١٤ و ١٢ س ١٠ × ١٤/٥ .

(٦١١) **ترجمهٔ توحید مفضل** (حدیث . فارسی)

متن عربی از مفضل و ترجمه از مجلسی دوم است که آنرا برای شاه سلیمان در ١٠٩٤ ق. بفارسی درآورده است . نام او وشاه در دیباجه هست . ذریعه ٤:٩١ و ٤٨٢ و مشار ٣٩٧ .

٦٤٠٤

ش ١ دفتر ، ٣ پ - ٧٨ر. نسخ ١٢٢٧ ق . وپس از آن دو صفحه در بارهٔ اخباری بودن یا اصولی بودن مجلسی نوشتهٔ شده است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
٢٠٨ گ ١٥ × ٢٢ و ٢٠ س ٨ × ١٥ .

٨١٦٩

ش ١ دفتر ١ر - ١١٣ پ . نسخ محمد علی بن حاج محمد صفر در ٥ ع ٢-١١٣٥ ق.
عنوانها شنگرف . آغاز وانجام افتاده .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی از یك سو .
١١٩ گ ١٠/٥ × ١٥/٥ و ١١ س ٤/٥ × ٧/٥ .

(٦١٢) **ترجمهٔ توحید مفضل** (حدیث. فارسی)

ترجمه یی است از همان کتاب بالا، که محمد صالح قزوینی روغنی که در صفر ١٠٨٠ ق. آنرا بفارسی درآورده است (سپه ١ : ٢٢٣ و ذریعه ٤ : ٩١).

۱۸۳۵

نسخ سدهٔ یازدهم . شاید خط مترجم باشد . حاشیهٔ منه دارد. نخستین برگ آن افتاده است. آغار موجود : [أئمهٔ هدی واعلام تقی . . .] وقف سپهسالار.

کاغذ سپاهانی . جلد میشن .

۱۹۰ گ ۲۱ × ۲۶ و ۲۱س . (سپه ۱ : ۲۲٤) .

(٦١٣) ترجمهٔ جامع الاخبار (حدیث . فارسی)

اصل عربی بصدوق منسوب است، ودر این ترجمهٔ فارسی یکصد و سی فصل دیده میشود ، و فهرست آنها در آغاز هست (ذریعه ٤ : ۹۳) .

آغاز : بسمله. الحمدلله الاول بلا اول کان قبله. والآخر بلا آخر یکون بعده . . .

انجام : تمام عرصات قیامت بمیان خلقان .

۲۱٦۳

ش ۴ دفتر ، ۹۷ پ - ۱۸٦ پ . نستعلیق آدینه ۲۱ رمضان ۱۰۸۳ ق . با همان خط شمارهٔ پیشین دفتر . ش ۱ « اعمال سه ماهه » است . که در ص ۱۷۰ گذشت.

(٦١٤) ترجمهٔ جفر خابیه (جفر. فارسی)

در آغاز نسخه بنام «جفر خابیهٔ شمسیهٔ جعفریه» از ابومنصور مظفر بن محمود ، خوانده شده است .

آغاز: بسمله . حمدله . ابتدای کتاب جفر خابیه، در ضوابط علم تکثیر حروف که مشتمل است بر حل قواعد جفر جامع . . . این کتاب منسوب بامام جعفر بن صادق... وبوی از امیر المؤمنین ع . . . رسیده وبوی از رسول . . . رسیده وامام . . . از مدرسان کتب اوائل حاصل کرده است . . . و موضح ومفسر این کتاب ابومنصور المظفر بن محمود الفرج المتطبب است . . .

انجام: وتعجیل کن تا بمقصود رسی انشاءالله تعالی. والله اعلم بالصواب . تمت کتاب «خابیهٔ جعفریه»

٥٧١

ش۳ دفتر٤٦ پ ـ ٧٠ر. با همان خط شمارهٔ پیشین دفتر. در احمد آباد بسال ١٠٤١ ق.
عنوانها شنگرف. ش١ « خابیه » است.
کاغذ هندی زرد. جلد تیماج سبز یك‌لا.
٧٠ گ ١٦×٢٦ و ٢١ س ١٠×١٧.

(٦١٥) ترجمهٔ جنة‌الامان الواقیة (دعا. فارسی)

جنة الامان سیدبن طاوس مشهوربه «مصباح صغیر»راشش بار بفارسی ترجمه کرده‌اند. (ذریعه ٤ : ٩٤ـ٩٥). دوترجمه ازاین کتاب در زیر شناسانده میشود :

٥٧١٧

نسخهٔ مغشوش و ناشناس است. پاره‌یی از آغازدیباجهٔ مترجم در میانهٔ نسخه صحافی شده است. چند برك ازدعاهای دیگر نیز درمیان نسخه افزوده شده است.

آغاز : و آل‌خجسته مآل‌امجاد و اخیار او . . . و بعدبر اصحاب فطنت و زکاو ارباب معرفت واعتلا مخفی نماند ...

انجام : کتاب‌عدة‌الداعی کتاب‌التتمة (بدرستی که باتمام رسیداین نسخه شریفه ... ازجهت اخوی محمد رضاء فخار. درتاریخ صفر سنهٔ ١١٠٦ مرقوم گردید العبد . . . محمد حسین معلم) .

مترجم دیباجه را بندبند آورده‌وترجمه کرده‌است. وسپس کتاب را ترجمه کرده اما عبارات آنرا نیاورده‌است و آغاز ندارد.

متن بنسخ. ترجمه نستعلیق ؛ عنوانها شنگرف است.
کاغذ سپاهانی. جلد مقوا.
١٢٨ گ ١١/٥×١٩ و ١٤ س ٧×١٤/٥.

٥٧٦٣

نسخهٔ ٤٠ فصلی است که در ذریعه٤ : ٩٥ یاد شده.

آغاز : واین کتاب مشتمل‌است برچهل‌فصل. فصل‌اول؛درتعقیب هرفریضه . . . چهلم درآداب داعی مترجم این‌رساله أطال‌الله بقائه میگوید چون مصنف . . . ذکر نکرد درین رساله ساعت مابین طلوع صبح دوم تا طلوع آفتاب . . .

انجام : والحمدلله اولا وآخر او ظاهراً و باطناً .

متن نسخ . ترجمه نستعلیق در ۲۸ ذیحجه ۱۰۹۹ق. عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی یك‌لا فرسوده.
۲۱۸ گ ۱۲/۵ × ۱۸/۵ و ۱۲س ۶/۵ × ۱۲.

(٦١٦) **ترجمهٔ چهارده حدیث** (حدیث . فارسی)

مجلسی دوم.م ۱۱۱۱ ق. چهارده حدیث را برای شاه سلیمان بفارسی درآورده است (ف. دانشگاه ۳: ۱۲۰۳) .

۷۵٤۰

ش۴ دفتر . ۸۵ پ - ۱۳۷ پ. نسخ سدهٔ دوازدهم. مانند شمارهٔ پیشین دفتر. عنوانها شنگرف . ش۱ «مناظرهٔ رضا باسران دینها» است .

(٦١٧) **ترجمهٔ حاشیهٔ تهذیب المنطق** (منطق. فارسی)

متن تهذیب المنطق از تفتازانی. م۷۹۲ ق. است . وحاشیه بعربی از ملاعبدالله یزدی شهابادی میباشد . واین ترجمهٔ فارسی مانند یك رساله مستقل نگاشته شده وناظر بدان وحاشیه بر آنست.

آغاز : بسمله . الحمد . حمد درلغت وصفی است بجمیل اختیاری بجهت تعظیم وتبجیل . . .

أنجام : بمقاصد اشبه است. واین ظاهر شد از بیان مذکور .

۸۰۸۲

ش ۳ دفتر. ۱۰۱ پ - ۱۷۹ ر. نسخ محمد بن شاه حسین نصر آبادی در شعبان ۱۰٤۳ق. نشانها شنگرف. ش ۱ « حاشیهٔ تهذیب » است.

(٦١٨) **ترجمة الحج** (فقه . فارسی)

ازملامحسن فیض کاشانی (۱۰۰۷-۱۰۹۱ق) است (ذریعه٤: ۹٦).

آغاز : بسمله . حمد بیحد وثنای بیعد مرخدای راسبحانه، که خانه کعبه راپیش ازسایر اجزای زمین آفرید...

أنجام : بانجام آمد ترجمة الحج . والحمدلله . . . عليهم اجمعين .

٦٣٩٨

ش ۴ دفتر، ٦٨ پ ـ ٨٣ر. ش١ « ترجمة العقايد» است .

(٦١٩) **ترجمهٔ حدیث معرفت** (حدیث . فارسی)

مجلسی دوم حدیث « اول عبادة الله معرفته» واخباری دیگر از امام رضا و دیگر امامان را با شرحی که شیخ طوسی از آنها کرده است ، ازروی عیون اخبار الرضا و توحید صدوق وامالی واحتجاج طبرسی دراین کتاب آورده و ترجمه نموده است .

آغاز: بسمله . حمدله . . . اما بعد تراب اقدام سالکان مسالك یقین محمد باقر بن محمد تقی . . . بموقف عرض طالبان . . . میرساند . .

انجام : و بیان بعضی از دقایق واسرار این خطبه . . . در کتاب «بحار الانوار» شده است . والحمدلله اولا و آخرا وصلی الله علی . . . المقدسین .

٥٤١٨

ش ۲ دفتر، ٣٢ پ ـ ٦٠ پ . نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . ش١ «ترجمهٔ عهد مالك» است .

(٦٢٠) **ترجمهٔ حقائق** (اخلاق . فارسی)

متن از ملامحسن فیض کاشانی و ترجمه از نوادهٔ برادرش ؛ نورالدین اخباری محمد بن شاه مرتضی بن محمد مؤمن بن مرتضی کاشانی است . این مرد در ١١١٤ق به پسرش اجازه روایت داده است (ذریعه ٤:٩٧ و ٧: ٢٨ ـ مشار ٣٩٩) آغاز وانجام نسخه‌ها افتاده ولی آنرا با متن عربی حقایق برابر کردیم ودیده شد که ترجمهٔ حقایق است .

٥٧٩٦

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها درشت .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی موش خورده .
۳۹ گ ۱۹×۲۱ و۱۶ س ۱۵×۱۱ .

(۶۲۱) ترجمهٔ حیاة الحیوان (طبیعی. فارسی)

اصل عربی از دمیری م۸۰۸ق. است، و ترجمه از حکیم شاه محمد قزوینی است که برای سلیم خان اول عثمانی ترجمه کرده و برخی مطالب بر آن افزوده است (کشف الظنون ۱ :۴۵۸) وی یکی از سه مترجم «مجالس النفائس» میر علی شیر نوایی نیز هست و احوالش در (صفحهٔ ـ لب) پیشگفتار آن چاپ شده است . (ذریعه ۹ : ۲۶۲) .

آغاز دیباچه افتاده. تصویرهای حیوانات را ، رنگین خوب و متوسط وبد دارد .

آغاز : باب الالف اسد . معروف است وجمع آن اسود است، بروزن خلود . . .

انجام : همه کس در شجاعت اقتفا بدو کنند . وصلی الله . . .

۳۲۷۰

نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . . . دیباچه را ندارد . واز باب الف شروع شده است . وبکلمهٔ یعسوب پایان می یابد .

کاغذ سپاهانی نخدی . تیماج سبز تیرهٔ ضربی مقوایی .
۳۴۱ گ ۲۱×۳۴/۵ و ۲۹ س ۱۳×۲۷/۵ .

(۶۲۲) ترجمهٔ حیاة النفس (عرفان . فارسی)

محمود بن محمد تبریزی شاگرد شیخ احمد احسایی «حیاة النفس الی حظیرة القدس» تألیف شیخ احسایی را بفارسی ترجمه کرده است؛ ودر ذریعه ۴:۹۸ دو ترجمهٔ دیگر ازین کتاب یاد شده است .

آغاز : الحمدلله الواحد الاحد . . . اما بعد؛ چنین گوید بندهٔ پریشان حال احمد بن زین الدین احسایی . . .

انجام : و باین کلام ختم میکنم این رساله را . . . مترجم گوید که؛ چون از جانب استاد . . . بترجمهٔ این رساله مأمور بودم . . . و انا العبد . . . محمود بن

محمد تبریزی ... و فرغ المترجم فی صبیحة یوم السبت رابع عشر ج ۱ ـ ۱۲۳۶ فی دارالدولة کرمانشاه ...

۱۳۲۹

نسخ سدهٔ سیزدهم . جای عنوانها سفید مانده ۷۷ صفحه شمارداردِ .
کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج سرخ یك‌لا .
۴۱ گ ۱۶×۲۱ و ۱۷س ۱۱/۵×۱۵/۵ .

(۶۲۳) **ترجمهٔ خطبة‌الغراء** (فلسفه . فارسی)

یا مناجات ابن‌سینا

اصل عربی از ابن سینا و ترجمهٔ فارسی از عمرخیام است. (مهدوی : ش ۷۰ وف. دانشگاه ۱ : ۱۳۴و۳ : ۸۱۲.).

۱۲۱۶

ش ۵ دفتر . ص ۱۱. ش ۱ «النفس» است .

۲۹۱۲

ش ۹۰ دفتر . ۲۷۱ر ـ ۲۷۱ پ . این نسخه روایت کوتاه ترجمهٔ خطبه‌است .
ش ۱ «شرح رسالهٔ زینون» است .

(۶۲۴) **ترجمهٔ خطبة الرضا** (حدیث . فارسی)

ازمحمدباقرمجلسی دوم . م ۱۱۱۱ ق . (فیضی قدسی . ص ۹وذریعه ۴ : ۹۹)

آغاز : بسمله. حمدله ... امابعد،تراب‌اقدام‌سالکان مسالك‌یقین؛محمدباقربن محمدتقی ...

انجام : ودر کتاب «بحارالانوار» مذکور شده‌است. الحمدلله ... المقدسین .

٨١٧٣

ش ٨ دفتر ، ٨٣ پ - ٩١ پ . بخط شمارهٔ پیشین دفتر . در ١٦٣ ق .
ش ١ «منهاج النجاة» است .

(٦٢٥) **ترجمهٔ خطبهٔ موثقه و مهمله** (حدیث . فارسی)

اصل دو خطبهٔ عربی از خطبه‌های منسوب به علی است که در نهج البلاغه نیست بلکه نخستین آنها را ابن ناقه بعلی نسبت داده است (ف . دانشگاه ٢ : ٣٠٤ و رضوی ٩٧:١).

ترجمهٔ فارسی برای شاه سلطان حسین صفوی است . دیباجه بفارسی و سند حدیث نخستین در آن آمده است . ترجمه زیر سطرهای متن عربی است . و در آن گوید خطبهٔ «مهمله» را علی برای نکاح ساخته است.

آغاز: بسمله . الحمدلله رب العالمین . . چون درین اوقات میمنت آیات که خواطر فیض مظاهر نواب کامیاب . . . شاه سلطانحسین الصفوی الموسوی الحسینی بهادرخان . . .

أنجام : علیه وآله وسلم (براو وآل اورحمت کند) .

٥٣٦٠

ش ١ دفتر ، ٢ پ ١٣ پ . اصل عربی بنسخ سیاه. ترجمه شکسته نستعلیق باشنگرف نویسنده مجتبی ابن محمد باقر حسینی . در پایان ترجمهٔ خطبهٔ نخستین میگوید : که این دو خطبه درسرحد تربت حیدری در ١٢٧٢ق. نوشته شده و در شعبان ١٢٧٣ ق. درزمستان درطرخوران تفرش، ترجمهٔ آن بشنگرف نوشته شده است .

کاغذ فرنگی نخدی جلد مقوا .

١٨ گ ١٦ × ٢٥ و ٢٣س ٨/٥ × ١٦/٥ .

(٦٢٦) **ترجمهٔ خلاصة الفیه** (نحو. فارسی)

اصل عربی منظومهٔ نحو ابن مالك است . وترجمه وشرح بفارسی ناشناس است (سپه: ٢ : ٣٤٢) .

۳۱۸۰

نستعلیق خود شرح کننده است . قلم زدگی فراوان دارد . برگهای آغاز و پایان وصالی شده . اندکی افتادگی دارد . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی کاهی . جلد تیماج .

۱۱۸ گ ۸ × ۱٤/٥ و ۱٦ س .

(٦۲۷) **ترجمهٔ ذروة العلیا** (تاریخ . فارسی)

فی سیرة المصطفی

ترجمه ازبهاء الدین کازرونی است که برای علاءالدولة پیرعلی نگاشته است . نسخه‌یی ازین کتاب در کتابخانهٔ لالااسماعیل ش ۳۳۰ نیز هست (مجلهٔ ارشیوخاوری چك ۱۹۳۱ م . ش ۲ ص ۳۰۷) ونسخهٔ دیگر درایاصوفیه ش ٤٤ هست .

استوری (در ص ۱۸۳) گوید مؤلف گمنام است و اصل کتاب بدست نیست و ترجمهٔ فارسی برای امیر کبیر ناصر جیوش المسلمین علاء الدولة پیرعلی نگاشته شده است .

نام مؤلف درذیل کشف‌الظنون وفهرست لالااسماعیل؛ظهیرالدین علی‌بن‌محمد کازرونی م ٦۹٤ ق . خوانده شده و در ایاصوفیه، و در نسخهٔ زیر مترجم بهاء الدین کازرونی میباشد .

آغاز: بسمله . الحمدلله خالق العالمین وربهم ومملیکهم . . . اما بعد؛ بدانکه این بندهٔ کمینه گنهکاربهاءالدین کازرونی گوید: که چون بمطالعهٔ کتاب «ذروة العلیا فی سیرة المصطفی» . . . موفق شدم در خاطرم بازدید شد که از زبان تازی بزبان فارسی آورم . . .

انجام : نویسنده را معذور دارند. والسلام علی‌من اتبع الهدی . تاریخی است که ازعربی بعجمی آورده وتمت .

مترجم بدرخواست دوستی بنام بهاء الدین این کتابرا ترجمه کرده و نامش را در دیباجه پس‌ازنام خویش آورده است .

١٥٨٢

نستعلیق بهرام بن سهراب عنوانها شنگرف .

مالك : آقاجهانگیر یوزباشی درسوم شعبان موافق‌سلخ آبان قدیم ١٠٦٥ در خانهٔ رئیس طهماسب دردیه « آخا » که ملااسفندیارو ملاحسن کیقباد و نورالدین جمشید وسهراب کیقباد وخضرجمشید داد وجمشید یوسف پاشا و نظربوم زاد وسهراب بوم زاد وصالح‌جمشید وملاایرج جمشید ومحمد علی‌تنبا کوفروش در آنجا مهمان بودند ، کتاب‌تمام شده است .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی‌فرسوده، درون سرخ .

٢٣٤ گ٢٤×٣٧ و٢٣ س ١٤×٢٦ .

(٦٢٨) **ترجمهٔ ذهبیه** (حدیث . فارسی)

اصل‌ذهبیه‌حدیث‌عربی‌منسوب‌به‌رضا است. (ذریعه١٠:٤٦وف. دانشگاه٣ :٧٣٥)
ترجمه ازمحمد شریف خاتون آبادی خادم است که پس ازنگارش «حاشیهٔ‌موجزقرشی» مأمورشد که شرحی‌براین‌رساله بنگارد. پس‌در١٤محرم١١٠٩ق. در قندهار بآن آغاز کرد . متن‌را یاد میکند وسپس‌بفارسی برمیگرداند . ودرپایان کتاب از کتاب«معدن الفیض» خویش‌نام می‌برد. درذریعه ١٠٢:٤و١٠٣چهارترجمهٔ دیگرازین رساله‌هست .

آغاز: الحمدلله الذی عجز عن تحمیده لسان کل ذی‌لسان . . . و بعد چنین مرقوم میگرداند عبد ذلیل نادم، محمد شریف الخاتون آبادی الخادم . . .

انجام : واین‌قدر کافی‌است‌درترجمه‌وبیان کتاب‌مبارك«ذهبیه»منسوب‌بحضرت امام الثقلین . . . الطیبین‌الطاهرین .

٧٣٧٣

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . متن نسخ زیر خط شنگرف.عنوانها شنگرف .

مالك : عبدالکریم در١١٩١ ق . ومحمد طاهرحسینی خرزنی تفرشی در١١٢٥ق .
ومحمد علی‌بن عبدالکریم آشتیانی قمی در١٢٤ (شاید ١٢٠٤ق) .

کاغذ فرنگی . جلد مقوا .

١٣١ گ ١٢×١٨ و١٢س٧×١٢/٥ .

(٦٢٩) ترجمهٔ رسائل اخوان الصفا (فلسفه . فارسی)

ترجمه‌یست از مجموعهٔ رساله‌های اخوان الصفا ، و غیر از « مجمل الحکمة » است که درحرف میم‌خواهدآمد، چه‌دردیباجه از«مجمل‌الحکمة» نام برده‌است. برای شناسایی اخوان الصفا ؛ ذریعه ج ۱ ص ۳۸۳ ـ ۳۸۵ وج ۸ ص ۹ و ۱۰ وف · دانشگاه ۳:۳٤٥ ومقالهٔ دکترصفا دیده شود.

آغاز: سپاس خدایرا عزوجل که واجب الوجود است وهر که جزاویست . . . امابعد؛ بدانکه کتابهای حکمت بسیاراست وبیشتر بلغت تازی است و اندکی بلغت پارسی است ... و کتاب«مجمل‌الحکمة» مجموعست ولیکن بیشترمرموزاست ودرآن حشو بسیار . . . قسم اول . . . رسالهٔ اول؛بسمله. بدانکه علوم حکمی‌چهار نوع است اول؛ علم‌ریاضیات. دوم؛ منطقیات ...

۲۷۸۹

نسخ فرج‌الله بن‌محمداحویزاوی،درظهرشنبهٔ ۲۷ع۲ ـ ۱۰٤۹ ق. شکلها ، عنوانها شنگرف .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی زرکوب .

۱۵۷ گ ۱۵×۱۰/۵ و۱۷س ۱۲×۷/۵ .

(٦٣٠) ترجمهٔ رشف‌النصایح (عرفان . فارسی)

اصل‌عربی«رشف‌النصایح‌الایمانیه و کشف‌الفضایح‌الیونانیه» ازشهاب‌الدین عمر سهروری است، که درروز گـارالناصرلدین‌الله عباسی‌نگاشته است . (ف·دانشگاه ۳ : ٤٤٨) وترجمه ازمعین‌الدین علی بن جلال الدین محمد معلم یزدی است که برای نصرة الدین شاه یحیی پسرشاه ولی‌آویجی پسرشرف الدین شاه مظفر پسرمبارزالدین محمد پسرمنصور ششمین فرمانروای خاندان مظفری در۷۷٤ ق . ترجمه کرده است. مترجم گوید: تألیف کتاب درپیرامن‌سال۶۲۱ ق‌بوده‌است . نسخه‌یی‌نیز از این ترجمهٔ فارسی‌درفهرست فارسی خدیویه (ص۵۱۷ ن ع ۶۳۲۳) شناسانده شده است .

آغاز : بسمله . واستغفرالرحمان و اتوب‌الیه . . . قولا وفعلاً وخاطراً . حمد وثنایی که روح قدس ازاملای‌صحایف آن‌بلطائف اسرار . . .

انجام : وباستکانت وخضوع میگویم :

الهی هرچه رفت از سهوکاری　　بیامرز از کرم کامرز گاری

استغفرالله العظیم . . . رب العالمین .

۱۳٤٦

ش۱ دفتر۱- ۳۲۰ نستعلیق ۱۰۲۵ ق . ازمتن بحاشیه میرود . نویسنده محمدصالح ابن‌محمودبن‌برهان (درگ ۳۳٦) تاریخ ۱۵ج ۲ دربرگ (۸۱مستقل) وتاریخ ۱۰۲۵ق. در (برك ۳۲۰) هست . سرلوح زر وشنگرف ولاژورد دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی فرسوده. درون سرخ .

این مجموعه دوصفحه شمارجداگانه دارد۱-۳۲۰ و۱-۸۱و۸۱-۱۹۱و۱۹۱- ۳۳٦ همهٔ دفتر۳۳۳گ ۱۷×۲۷/۵ و۱۷س۱۱×۱۲ .

(٦۳۱) ترجمهٔ زبور (دعا . فارسی)

متن عربی منسوب بابن عباس‌است، که دربالای صفحه‌های دیوان علی درچاپ سنگی ۱۲۸۱ق . تهران دیده میشود . این ترجمه بنثرفارسی است :

آغاز :

منم موجود ای طالب کجایی　　چرا در حضرت ما می‌نیایی

انجام : شود از بخت خود در دهرفیروز . . .

بلا از ذات پاکش دور ماند　　همیشه مقبل و منصور ماند

تمت فی سنهٔ۱۱۰۱_۱٤ع ۲ .

۲۹۳۱

ش ٦ درحاشیهٔ این دفتراست . ش ۱ «جنگ» است .

(٦٣٢) ترجمهٔ زیارت جامعه (دعا . فارسی)

ازمحمد باقر مجلسی دوم است وسندآنرا نیز آورده است (ذریعه ٤ : ١٠٧) .

٧٣٨٥

ش ١ دفتر، ١پ - ١٦ پ . متن نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانها و ترجمهٔ فارسی بشنگرف و نستعلیق . حاشیه منه بنستعلیق .
کاغذ سپاهانی . جلد مقوا .
٨٤ گ ١١/٥ × ٢٢ و ٢٠ س ٦ × ١٤ .

(٦٣٣) ترجمهٔ زیارت رجبیه (دعا . فارسی)

شرح و ترجمه‌یست بفارسی بر زیارت رجبیه. ازمیرزا محمد بن محمد رضا مشهدی .

٣٢٣١

ش ٣ دفتر (سپه ٢ : ٢٧٤- ٢٧٥). ش ١ « اغناء الادیب » است که در ص ١٧٦ گذشت .

(٦٣٤) ترجمة الشریعة (فقه . فارسی)

ازملامحسن فیض کاشانی است که بدستور شاه عباس دوم ساخته‌است. وتألیف آن در ١٠٥٥ق. برابر « فتحت ابواب جنانها » پایان یافته‌است. ودر ١٢٦٠ق. و ١٣٢٠ش .چاپ شده است. (ذریعه ٤ : ١٠٩ ومشار ٦٠٤).

٦٣٩٨

ش ٥ دفتر ٨٤ پ - ١٣٠ پ.ش١ « ترجمهٔ عقایددینی» است .

(٦٣٥) ترجمهٔ صد کلمه (حدیث . فارسی)

از کلمات قصارعلی . مترجم وناظم عادل بن‌علی بن‌عادل حافظ معلم ازشاعران

سدهٔ دهم(ف . دانشگاه ۲ : ۱۳۸) .

آغاز : بهترین هر کلام ای نورچشم مردمان

هست نام خالق بسیار بخش مهربان

. . . لو کشف الغطا ما ازددت یقیناً .

گر اجل بردارد از پیشم حیاة مستعار

أنجام : ما اضمر احد شیئاً الاظهر . . .

گرنهان دارد کسی سری توان دریافتن در کنار روی آن کس یا در اثنای سخن

۳۰٤۹

نستعلیق علی نائنی دررجب ۱۲۷٤ ق . متن عربی درشت بزرولاژورد با اعراب . فارسی ریز . صفحه درجدولها . یك سرلوح زرین در آغاز است .

کاغذ فرنگی سفید مهرزده . جلد تیماج سرخ ضربی یك‌لا . وقف سپهسالار .

۱۸ گ ۱۷/٥×۲۲/٥ و ۹ س ۱۰×۱٥ (سپه۲ : ۷۲) .

(٦۳٦) ترجمهٔ صلات (فقه . فارسی)

ازفیض‌کاشانی (م ۱۰۹۱ ق.) که در۱۲۹۰ق.وسپس بکوشش بهمن کریمی در ۱۳۲۰ ش.چاپ شده‌است (ذریعه ٤ : ۱۱٤ ومشار ٤۰٥) تاریخ‌تألیف۱۰٤۳ق. میباشد که برابر (ترجمت) میباشد، ودرپایان نسخهٔ خطی هست و درچاپی افتاده‌است .

٦۳۹۸

ش۲ دفتر، ٤۳ پ - ٥٥ر. تاریخ‌تألیف دارد [تاریخ‌تصنیفه «ترجمت = ۱۰٤۳».] اما درچاپی افتاده است . ش ۱ « ترجمهٔ عقاید دینی» است . که‌درص٤۲۰ یادشده‌است .

(٦۳۷) ترجمهٔ طب ژزف رك (پزشکی .فارسی)

کتابی را که مسیو ژزف رك دربارهٔ نباتات مشهور نگاشته و در۱۸۰۷م. چاپ شده است درسال ۱۲۸۳ق. بدستور علی قلی میرزا وبرای ناصرالدین شاه در دو جلد

ترجمه شده و مطالبی بر آن افزوده شده‌است. مترجم محمد تقی طبیب بن محمدهاشم ابن محمد حسین انصاری‌است که از شاگردان دارالفنون بوده‌است. درپایان جلددوم کتاب فهرستی ازداروها بفارسی وفرانسه هست.

آغاز: بسمله. حمداً لمخترع الکائنات ولمبدع الموجودات... وبعد حسب الامر اعلی‌حضرت اقدس شاهنشاه‌ناصرالدین... وبنا برابلاغ حکم‌استادی دکطر طلعزان اعلام نمودند، این بنده جان‌نثارابن محمد هاشم‌ابن محمد حسین‌الانصاری، محمدتقی الطبیب الکاشی که سالها در مدرسهٔ مبارکهٔ دارالفنون... در ظل تربیت... وزیر علوم و صنایع و تجار علی قلی میرزا... مشغول بتحصیل علوم جدیده و... بودم...

انجام: بواسطهٔ سهو دراستنساخ بقاف مشهورشده‌باشد.

انجام: جلد دوم: فرق باشد مابین لغت یونان وپارسی با عربی.

۷۷۲

جلد اول کتابست. نسخ. گویا در همان سال ترجمه یعنی ۱۲۸۳ ق. نوشته شده باشد. ٤٧٨ صفحه شمار دارد.

مالك: اعتضادالسلطنه ۱۲۸٤ ق. وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی مقوایی زرکوب.

۲۳۹ گ ۱٤/٥×۲۲ و۱۲س ۸×۱۳.

۷۷۳

جلد دوم‌است. با همان خط در۱۲۸۳ق.سال ترجمه نوشته شده است. ازص٤٧٩تا ص ۹٤٤ کتاب است ۱۰۰ص. فهرست است.

مالك: اعتضاد السلطنه در۱۲۸٤ق. وقف سپهسالار در۱۲۹۷ ق.

کاغذ فرنگی. جلد تیماج مشکی مقوایی زرکوب.

۲۸۳ گ ۱٤×۲۲ و۱۲س۸/٥×۱۳/٥.

(٦٣٨) **ترجمهٔ طهارت** (فقه . فارسی)

ازملامحسن فیض.م ۱۰۹۱ ق . است که بخواهش فرزندش معین الدین احمد ، که در ذریعه ٤ : ۱۱۵ محمدخوانده شده‌است، تألیف کرده، و آن را بر هشت در، مرتب کرده است . نام‌نگارنده وپسرش ونام کتاب دردیباچه هست .

آغاز: منت خدایرا تقدست اسمائه که ارواح مؤمنان را درمبدء ...این مختصریست در فقه طهارت . . .

انجام : که نماز را اعاده کند والله الموفق. بانجام آمد کتاب ترجمهٔ طهارت در شهر محرم الحرام وتاریخ اتمام آمد ملفوظ «شهر محرم الحرام» اعنی بی الف در الحرام .

٦٣٩٨

ش٦ دفتر، ۱۳۱پ - ۱٤٤ر. بهمان خط نسخ شمارهٔ پیشین دفتر . ش ۱ « ترجمهٔ عقاید دینی» است . که درص٤٢٠ یادشده است .

(٦٣٩) **ترجمهٔ عبرت نامه** (سفرنامهٔ . فارسی)

اصل آن بزبان لاتین بوده وابراهیم ملتزم‌خواند گارروم آنرا بترکی درآورده ودرباسمه خانه (یا دارالطبایع) اسلامبول بنام « عبرت نامه » آنرا باسمه کرده‌اند. وعبدالرزاق بن نجفقلی دنبلی بدستور عباس میرزا آنرا بفارسی درآورده‌است(منتظم ناصری ۲ :۲٤۰-۲۷۱-و ف . دانشکدهٔ ادبیات ص۱۲٤ و مشار.ص۱۱۰٤).

آغاز: بسمله . درزمان سلطان حسین صفوی شخص سیاحی ازملت مسیحیه در عالم سیاحت باصفهان آمده ، درآنجا قریب ۲٦ سال متوقف . . . اوضاع افاغنه قندهار که باصفهان مسلط شده بودند بدقت بزبان لاتین نوشته . . .

انجام : اینها سخن سیاح بود، بعدازآن نقل که من چون از سیاحت بسیار ... دلگیر گشته بودم وقتیکه اشرف محمد خان را بایلچی گری روم فرستاد بموافقت او روانه اسلامبول شدم .

١٥١٦

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .
مالك : اعتضاد السلطنه ١٢٨٣ ق . وقف سپهسالار ١٢٩٧ ق .
کاغذ فرنگی نخدی آهارمهره . جلد تیماج سبز تیره ضربی یك‌لا .
٤٥ گ ١٥×٢٢ و ١٨ س ٨×١٤/٥ .

(٦٤٠) **ترجمهٔ عقاید دینی** (کلام . فارسی)

از فیض‌کاشانی (١٠٠٧-١٠٩١ق) که در١٠٤٣ق. مطابق(ترجمت) آنرا بپایان رسانیده است ، وتاریخ درپایان هست .

در١٢٦٠ق. و١٣٢٠ش چاپ شده‌است . (ذریعه٤ : ١١٧مشار٤٠٥) .

٤٥٠٦

ش ٨ دفتر ، ١٦٣ پ - ١٨٥ر . بهمان نستعلیق شماره پیشین از نورالدین‌محمد . ش١« ذهبیة » است .

٦٣٩٨

ش ١ دفتر ، ٢ر -٣٣ ر. تاریخ تألیف درین نسخه چنین آمده است [رزقناالله ... رب‌العالمین تمت، وصار تاریخ اتمامها« ترجمت» بالتائین].
نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد مقوا رویه مخمل سرخ . برگردان تیماج زرد .
١٥٦ گ ١٣/٥×٢٠/٥ و١٥س ٧×١٣ .

(٦٤١) **ترجمهٔ عهد مالك اشتر** (حدیث.فارسی)

در «السعادة والاسعاد» چنین آمده است: [قال‌علی‌للاشتر...] وچند بند از این عهدنامه را درآن جای آورده است که با آنچه درنهج‌البلاغة آمده است یکی نیست . مجلسی دوم این عهدنامه را ازنهج‌البلاغة ترجمه کرده است . (دانشگاه ٢ : ١٦و٣: ١٢١٩ وذریعه٤ : ١١٨) .

٥٤١٨

ش۱ دفتر ، ۱ پ - ۳۱ پ . نسخ سدهٔ یازدهم عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا .
۶۰ گ ۱۲×۱۷ و ۱۵ س ۷×۱۳/۵ .

٥٨٦٤

نسخ ۱۱۱۲ ق . جدولها زر ولاژورد . عنوانها ، نشانها شنگرف . یك سرلوح زر وشنگرف دارد .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .
۴۷ گ ۹/۵×۱۵/۵ و ۱۲ س ۵×۱۰ .

٦٣٠٦

ش۱ دفتر، ۱ پ - ۱۰۱ ر. نستعلیق سدهٔ دهم .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماح سبز مقوایی .
۱۶۰ گ ۱۰/۵×۱۸ و ۱۴ س ۶×۱۲ .

(٦٤٢) ترجمهٔ عهدمالك اشتر (حدیث . فارسی)

این ترجمه ازملا محمد صالح بن حاج محمد باقر قزوینی روغنی دانشمند سدهٔ ۱۱ است . (سپه ۲ : ۱۴ و ف . دانشگاه ۲ : ۱۶-۱۹) .

٣٠٩٦

نستعلیق سدهٔ زدهم. بر گ اول کتاب که دارای شش بیت بوده، افتاده است. صفحه‌ها جدول‌بندی به زر و زنگار میباشد. اولین سطر موجود :

جز در تو قبله نخواهیم ساخت گر نه نوازی تو که خواهد نواخت

در ۱۲۸۴ ق . بکتابخانهٔ اعتضادالسلطنه آمده و کنار اولین صفحه موجود یادداشت شده است. واز آخر هم بیش از پنجاه بیت نانوشته مانده و آخرین سطر اینست : اناالیه راغبون والسلام علی رسول الله صلی الله علیه و آله . وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلد سوخت .
۱۵۰ گ ۱۸/۵×۱۲و۱۱س. (سپه ۱۶:۲) .

(٦٤٣) ترجمة الفصول النصيرية (کلام . عربی)

اصل از خواجهٔ طوسی، ودر کلام و بفارسی است. ومترجم آن بعربی رکن الدین محمدبن علی گرگانی در آغاز سدهٔ هشتم است. (ذریعه ٤ : ۱۲۲) متن وترجمه درجشن هفتصدمین سال خواجه بکوشش آقای دانش پژوه چاپ شده است. (ف دانشگاه۳: ۲۵۹۵)

۷۵٤۲

ش ۵ دفتر ۱۳۰ر - ۱۳۷ر. ش ۱ « منیة المرید» است .

(٦٤٤) ترجمهٔ قصیدهٔ برده (شعر . فارسی)

آغاز: ای زیاد صحبت یارانت اندرذی سلم
اشک چشم آمیختی با خون روان گشته بهم

انجام : چون زهجرت ششصدوده سال تازی رفته بود
اتفاق افتاد نظم فارسی اندر رقم
بنده مداح رسولم شهر تم حافظ شرف نام من باشد محمد، من محمد چاکرم
یارب ازفضل و کرم توفیق ایمانم بده بارسولم حشر گردان تاشوم من محترم

۲۹۳۱

ش ۷ حاشیه دفتر . ش ۱ «جنگ» است .

(٦٤٥) ترجمهٔ قصیدهٔ مدح پیغمبر (شعر . فارسی)

شعر را بشعر بنام شاه سلطان حسین صفوی ترجمه کرده است .

آغاز: بسمله :
چونکه درنعت وثنای نورایزد مصطفی آن صفا بخشای نزهتگاه علم انبیا .

... ابت غیر شج الدمع ذی حزن

کسته الضنا الاوطان فی مشخص الظعن

کرده‌غیر ازاشك‌ریزی‌چشم‌این‌غم‌گین‌ربا

ساخت شامل یاد اوطان در میان ره عنا

انجام : تضم حروف الخط جمعاً ببیتها

و اسئل عـذرا ان بـدت کلفة منی

شد بهر بیتی فراهم حرفهای خط ازآن

عذر خواهم گر بگردد عیبی‌ازمن برملا

٥٣٦٠

ش۲ دفتر ، ۱۳ پ - ۱۷ر. بهمان خط مجتبی بن محمد باقر نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر

وپس آن رجزی است در ۳ بیت که علی در صفین گفته است ، و سپس محمد علی روضه خوان مینویسد : من‌این‌چند خطبه را برای وزیر . . . در ۱۲۸۰ق. نوشته‌ام ولیکن گویا این روضه خوان نویسندگی کتاب رابدروغ بخویش نسبت داده وفراموش کرده‌است که نام کاتب را پاك کند . ش۱« ترجمهٔ خطبهٔ مونقه» است که‌درص٤١١ گذشت .

(٦٤٦) ترجمهٔ قطبشاهی (حدیث فارسی)

شرح وترجمه‌یست ازاربعین بهایی که در۹۹۵ساخته شده است . وشمس‌الدین ابن‌خاتون ابوالمعالی محمد عاملی عیناثی‌حیدرآبادی آنرا در۱۰۲۷ق.بنام قطب شاه دکن ترجمه کرده است . (ف . دانشگاه ۳ : ۱۲۱٦ وذریعه ٤ : ٧٦_٧٧).

مؤلف این کتابرا یك‌بارپیش‌تر در۱۰۲۷ ق . نیز بنام « ترجمهٔ چهل حدیث » نامیده و بنام شاه عباس آراسته و در دیباجه بجای ستایش قطب شاه ، شاه عباس را ستوده‌است (نسخهٔ ٥٢٧٩ این کتابخانه) .

١٧٩٤

نستعلیق کهن . سه برگ ازاول ومیان وپایان نونویس است که آنها را محمد علی لاریجانی متخلص به«مرکب» دراصفهان در ١٢٥٥ق. نوشته است .

کاغذ حنایی جلد چرمی ضربی . وقف سپهسالار .

٣٣٢ گ ١٣/٥ × ٢٠ و١٧ س . (سپه١: ٢٢٨).

١٧٩٥

نسخ کهن . برگهای آغاز وپایان وصالی شده، برگ پیش از آخر افتاده وبجای آن فهرستی دارد . وقف سپهسالار ،

کاغذ حنایی . جلد تیماج .

٢١٦ گ ١٧ × ٢٧/٥ و٢٣ س . (سپه١: ٢٢٨).

١٧٩٦

نستعلیق ١٠٧٣ ق . محمد شریف بن مقصود . عنوانها زر و شنگرف . جدولبندی بزر وزنگار . وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلد سوخت .

٢٨٠ گ١٩ × ٣١ و١٧ س . (سپه ١: ٢٢٧).

٥٢٧٩

نسخهٔ شاه عباسی است نه قطب شاهی . نسخ ابن محمد شریف طالقانی در (١٥٨ = شاید ١٠٥٨) .

کاغذ سپاهانی آهارمهره . جلد تیماج زرد مقوایی سوخت زرکوب .

٣٠٣ گ ١٦/٥ × ٢٨ و١٩ س ١٦ × ١٨

٥٤٧٥

نستعلیق ریز ١٠٨١ ق . عنوانها شنگرف . متن و عبارات عربی زیرخط شنگرف.

کاغذ نخدی فرنگی . جلد تیماج حنایی فرسوده مقوایی .

١٤٦ گ ١٨ × ٢٩/٥ و٢٢ س ١٠/٥ × ٢٠ .

٥٢٧٦

از آغاز تا نمایش سوم حدیث چهلم را دارد. در آغاز نسخه گ ١ـ٤ رمتن «اربعین بهائی» است و از ٤ پ تا ١٤ ر. فهرست کتابست . و اصل کتاب از گ ١٦ ر. آغاز شده است. نسخ . عربی درشت عنوانها شنگرف .

کاغذ نخدی هندی . جلد تیماج سبز مقوایی .

٢٤٣ گ ١٨/٥ × ٢٤ و ٢٤ س ١٢ × ١٧ .

(٦٤٧) **ترجمهٔ لغات قرآن** (فرهنگ عربی بفارسی)

مرتب بعکس سوره‌های قرآن و بترتیب «تراجم الاعاجم» است. و در هر سوره واژه‌ها را که قبلاً یاد شده حذف کرده است (فرهنگنامه‌های عربی بفارسی - ص ٦٣ و سپه ١ : ١٨٥) .

٢٠١٥

نستعلیق سدهٔ دهم . چهار صفحه در میان سفید مانده و اشعاری از شاعر هندی با تخلص « مصاحب » بر آنها نوشته شده است. وقف سپهسالار .

انجام نسخه : القرء : حیض و پاکی . القروء : ج . الحول : سال . والله اعلم .

کاغذ کهن . جلد تیماج .

٤١ گ ١٢ × ١٧ و ١٣ س . (سپه ١ : ١٨٦) .

(٦٤٨) **ترجمهٔ مختصر رسالهٔ نفس** (فلسفه . فارسی)

اصل عربی خلاصه‌ییست از کتاب «نفس» ارسطو. و ترجمهٔ فارسی از بابا افضل الدین کاشانی است ، و در جلد دوم «مصنفات بابا افضل» توسط مهدوی-مینوی چاپ شده است .

٨٣٧١

ش ٢٤ دفتر ٢٢١ پ - ٢٤٩ پ .

ش ١ « پاسخ طوسی به بحرینی » است . که در ص ٢٨١ گذشت.

(٦٤٩) ترجمهٔ مسائل قصرانی (نجوم . فارسی)

اصل عربی، از ابویوسف یعقوب بن علی قصرانی رازی (زندهٔ در سدهٔ سوم) (ف. دانشگاه ۳ : ۹٤٥) . مترجم ناشناس است.

آغاز : بسمله . ستایش برای خداصاحب خصلتهای نیکوو قوهٔ غالب ودلیلهای روشن.حمد میکنم ....

انجام : آنچه سؤال شده ازفرح وشادی وصلاح باذن‌الله.

٦٥٢

نستعلیق ۱۷ ذیحجهٔ سدهٔ سیزدهم . از محمدکاظم بن ملاصادق رازی فرشخانه‌یی . عنوانهاسفید مانده‌است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .

۲٤۱ گ ۱۵×۲۱ و ۲۱س ۹/۵×۱٤/۵.

(٦٥٠) ترجمهٔ مفتاح الفلاح (دعا . فارسی)

اصل عربی ازشیخ بهایی م ۱۰۳۱ق. است .

ترجمه ازآقا جمال خوانساری. م ۱۱۲۱ ق. (فهرست دانشگاه۱ :۳۹ وذریعه ٤ : ۱۳۸ـ مشار۴۱۳) .

۲۱۸۷

بنستعلیق نوشته شده و از قرائن زیر تصور میرود؛ یا اولین نسخه باشد که‌ازسواد ببیاض رسیده یا درزمان حیات مترجم نوشته شده‌است:۱ـ اینکه پس‌ازآخرین کلمهٔ مقدمه (بیضه) نوشته شده ۲ ـ اینکه درآخر تمام حواشی واژهٔ (جم) راکه رمزاسم آقاجمال است ، چنانکه خودش هم‌درمقدمه‌متذکرشده‌است بدون واژهٔ(ره) که‌معمولاً پس‌ازمرگ محشی دنبال اسم یا رمز اسم او گذارده میشود نوشته ، در صورتیکه دنبال حواشی شیخ پس‌ازحرف (ش) که رمزنام او است (ره) گذارده‌اند. ۳-کیفیت خط و کهنگی نسخه‌دلالت کامل بر این میکند .

کاغذ خان بالغ . جلد چرمی . وقف سپهسالار .
۱۲۷ گ ۲۵×۱٤و۲۰ س (سپه۱ : ۲۹) .

۵۷٤۸

نسخ سدهٔ دوازدهم. ترجمه بنستعلیق میباشد. از پایان افتاده است . میان سطر ها بشنگرف.حاشیه دارد .
کاغذ هندی . جلد تیماج حنایی مقوایی .
۲٦۲ گ ۱۵×۲۵ و۱۱س۱۰×۱۷ .

(٦۵۱) ترجمهٔ مناقب (حدیث . فارسی)

علی‌بن حسن زواره‌یی درسدهٔدهم ، کتاب« کشف‌الغمه» اربلی‌سدهٔ ششم‌را برای امیرقوام الدین محمد، بسال ۹۳۸ق. یا ۹٦۸ ق. ترجمه کرده‌است.(ذریعه ٤ : ۱۳۹ و ف . دانشگاه۳ : ۱۲۱۸) .

۱۹۰۲

نستعلیق گداعلی بن فرهاد سلمانی درسدهٔ یازدهم .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماجی .
۳۰٦ گ ۱۹/۵×۳۰/۵ و۲۷س . (سپه۱ : ۲۲۹) .

۵۵۰۰

جلد اول تنها است . و تا مناقب علی را دارد . نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها و نشانهاشنگرف.
کاغذ سپاهانی. جلد پارچه ومقوا.
۲۳۹ گ ۲٤×۱٦ و۲۵س ۱۸×۱۱/۵ .

(٦۵۲) ترجمهٔ منهاج الکرامه (کلام . فارسی)

اصل‌عربی‌ازعلامهٔ حلی‌است ومترجم شناخته نشده‌است. نسخهٔ دیگر ازترجمهٔ این کتاب در کتابخانهٔ دانشگاه (ش ۲٦۰۹) هست که آغاز آن افتاده و انجام آن چنین است .

ومنع نکند مستحق راازحق خویش. والحمدلله رب العالمین ،والصلاة والسلام علی محمد وآله اجمعین . تمت بعون‌الله تعالی سنة ١٠٩٣ .

٦٤٥٦

آغاز افتاده . از نیمهٔ دیباجهٔ مؤلف ؛ آنجا که نام شاه را آورده ، در آن هست .
پایان نیز تا نیمهٔ دلیل پنجم منهج چهارم را در بردارد .

آغاز : استحقاق خلود ودرجات . . . درکات زیرا که پیغمبرص.فرموده .. .

انجام : ولایرجع له آیة الانکسها.الویل لمن ناواه فلایزال .

نستعلیق سدهٔ سیزدهم .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی .

گ ١٤/٥×٩/٥ و١٢ س ٦/٥×١٠/٥ .

(٦٥٣) ترجمهٔ نثر اللالی (حدیث . فارسی)

اصل نثر اللالی عربی گویاازراوندی است(ف.دانشگاه٢:١٣٧و٢٩١)وچندترجمه دارد (سپه٢ : ١٤٥) .

آغاز: ابتدا میکنم بنام خدا که سخن را از اوست آرایش
...لو کشف الغطاما ازددت یقیناً . . .

أنجام : زانکه اندر میانه مشهور است
که بود میهمان هدیهٔ حق

٢٩٣١

ش ٨ دفتر.درحاشیه نوشته شده است .
ش١« جنگ » است .

(٦٥٤) ترجمهٔ نماز (فقه . فارسی)

درتفسیرذکرهای نمازبفارسی .

آغاز : بسمله . حمدله . . . اما بعد این رساله بیست درترجمه و تفسیر صلاة وبعضی ازاحکام آن . . .

انجام : ازبرای عوام نوشته شد .

۲۰۰۹

ش ۴ دفتر ، ۷۱ر. – ۶۳ر. نسخ حسین بن علی نوری در سدهٔ دوازدهم .۷۱ گ. ش۱ « خلاصة‌الفرائد » است .

(٦٥٥) ترجمهٔ نهج البلاغة (حدیث . فارسی)

درصفحهٔ عنوان نسخهٔ زیرچنین آمده‌است : این ترجمه از نور محمدبن قاضی عبدالعزیز محلی است .

آغاز باقی‌مانده : شما پس بدرستیکه حکمت درفرستادن شما بدنیا آزمایش شما است . . .

أنجام : وازدست آن ساقی کوثر شربتی چشاند،بحق الائمهٔ الاخیار . . . و علی المسلمین اجمعین .

۷۰۵۹

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف، متن بااعراب از بند « کثیراًماینادی اصحابه : تجهزوا رحمکم‌الله و قد نودی فیکم الرحیل ... » تا پایان را دارد . در پایان نسخه دارد : « روز جمعه ۲۷ شعبان ۱۰۲۸ ق. بدست نورمحمدبن قاضی عبد العزیزبن قاضی طاهرمحمد المحلی».

درسپاهان در۷ رجب ۱۲٦٦ ق.خریداری شده است .

کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

۳۲٤ گ ۱٦/٥×۲٥ و۱۷ س ۸/٥×۱٦ .

(٦٥٦) ترجمهٔ هیئت (هیئت. فارسی)

حاج مسعودبن عبدالرحیم انصاری‌تبریزی وزیرخارجه زمان عباس میرزا بایك

ایلچی فرانسوی بنام فتح علی شاه و پسرش عباس میرزا ، این رساله را از فرانسه بفارسی ترجمه کرده‌اند .

آغاز : بسمله . حمد وستایش که پرتو اراد تش آفتاب وارازمشرق . . .

أنجام : وثوابت را نیزمنکسف مینماید .

٦١٦

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها و رقمها شنگرف .
کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ ضربی زرکوب مقوایی .
٧١ گ ١٣ × ٢٠ و ١٢ س ٧ × ١٤ .

(٦٥٧) ترجیع بند (شعر . فارسی)

(جنگ . . .)

ترجیع بندهایی است از فخرالدین عراقی، وسعدی، وناصر بخاری، وسلمان، واوحدی مراغی اصفهانی، وشیخ جنید. و کمال الدین فارسی، وخواجو . که در یک جنگ گردآوری شده است .

٢٧٥

ش ١ دفتر ، ٢ پ - ٢٧ر. در متن و حاشیه نوشته شده است. نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها درشت بزر. صفحه‌ها دوجدول زروشنگرف دارد ، که بزرك آراسته به‌سه مثلث است . آغاز هردیوان در این دفتر سرلوح زرین دارد که آراسته بلاژورد وشنگرف است . مجموعاً چهار سرلوح دارد. دوتا درمتن وحاشیهٔ شمارهٔ نخستین . سوم برای متن دوم. چهارم برای متن سوم . صفحهٔ عنوان هریك از سه کتاب دارای ترنج لاژورد وشنگرف است ،
کاغذ سپاهانی جلد تیماج سبزضربی زرکوب مقوایی .
١٤٠ گ ١٦ × ٢٢ و ٢٠ س ٩ × ١٣ .

(٦٥٨) ترجیع بند (شعر . فارسی)

دوترجیع بند است از وحشی بافقی، یکی مخمس ودیگری مسدس میباشد .

۲۹۱۳

ش ۳۴ دفتر . ص ٥٤٢ تا ٥٤٨. ش ۱ « جنگ » است .

(٦٥٩) **ترجیع بند** (شعر فارسی)

(جنك ...)

دراین دفتر چند ترجیع‌بند بترتیب زیرهست:

۱ ـ از ناصرخسرو :

ای رخت آفتاب کشور دل　　تاب ز لفت مه منور دل

۲ ـ ازفخرعراقی ، که‌بتاریخ آدینهٔ۳ ـ ع۲ ـ ۱۳۰۱ ق . نوشته شده است .

۳ ـ از شاه نعمةالله ، که بتاریخ ٦ع۲ ـ ۱۳۰۱ ق . نوشته شده .

٤ ـ از هاتف اصفهانی . بتاریخ ۹ ذیحجهٔ ۱۳۰۱ ق .

٥ ـ دو غزل از شاه نعمةالله بتاریخ ۹ ذیحجهٔ ۱۳۰۱ ق .

۷۵۰۵

ش۳ دفتر.ص۱ ـ ٥۳ . صفحه شمار جداگانه‌دارد . ش ۱ «سعادتنامه » است .

(٦٦٠) **الترغیب فی شرح التهذیب** (منطق. عربی)

شرحی‌است آمیخته برتهذیب المنطق تفتازانی (م ۷۹۲ ق) نام کتاب و نام تفتازانی‌دردیباجه‌هست .

آغاز : بسمله.بحمدك یا من اکرمنا بمقاصد التصور ومواقف التصدیق،والهمنا حقایق الطوالع ودقایق المطالع،بالهدایة والتوفیق ...

انجام : ای العمل به اشبه بالمقاصد من‌غیره بل‌هوالمقصود الاصلی .

۸۰۸۲

ش ۲ دفتر ،٦۱ پ ـ ۱۰۰ر. نسخ‌محمدبن حسین نصرآبادی‌در ۱۷ شعبان۱۰٤۳ ق.

خط مانند شمارهٔ ۱ دفتر . که «حاشیهٔ تهذیب المنطق» است.
١٤ س ٧/٥×١٢/٥ .

(٦٦١) ترکیب ادویه و معاجین (پزشکی. فارسی)

آغاز : بسم‌الله الشافی بلطفه . باب الالف ؛ انوش : داروی هندی اعضای رئیسه راقوت دهد ...

انجام : از هریك دو مثقال ونیم اضافه نمایند .

۲۹۱۳

ش ۷ دفتر، ۱۳۹-۲۵۲. نسخ مانند شمارهٔ پیشین دفتر و بی تاریخ. ش ۱ «جنگ» است

(٦٦٢) التركيب و الاعراب (نحو. عربی)

رسالة فی...

دراین رساله متنی نحوی، که گویا کافیهٔ ابن‌حاجب باشد، وسورهای حمد وایلاف و کوثر و کافرون وتبت وتوحید و دو معوذه ترکیب نحوی شده‌است .

آغاز : بسمله . الکلمة مفرد. وهو اما اسم کرجل، و اما فعل کضرب واما حرف کقد . . .

٦٣٤

ش ۹ دفتر ، ١٦٤ر. - ۱۹۰ پ. بخط نستعلیق مانندش ۳ . ش ۱ « سی فصل» است.

(٦٦٣) ترکیب الکافیة (نحو . عربی)

تجزیه وترکیب نحوی کافیهٔ ابن‌حاجب است (سپه۲ : ۳۰۸) .

۳۱۶۶

نسخ . در سال ۱۰۹۵ ق . از اول آن برگهایی افتاده . انجام موجود چنین است : ماهیة و هی واحدة و لفظ خبرها و هو مصدر یستوی فیه‌المذکر و المؤنث وضع

ماضی مجهول و المستکن فیه مفعول مالم یسم فاعله راجع الی اللفظ . وقف سپهسالار.
کاغذ کاهی . جلد تیماج .
۱۰۱ بر گ ۲۳×۱۶ و ۱۵ س (سپه ۲: ۳۰۹) .

(٥٦٤)

تزوک

(تاریخ . فارسی)

یا تیمور نامه

ازامیر تیمور گور گان . این کتاب با تدابیر الملوك ناپلئون در بمبی ۱۳۰۸ ق. و دنبال قابوسنامه در تهران ۱۲۸۵ ق . چاپ شده است و گویا ساختگی است (نسخهٔ دانشکدهٔ حقوق . ش - ٤٩ ٥ . و دانشکدهٔ ادبیات . ش ۲۳ ج . مشار ٤٢١-٤٥٥ .

آغاز : مقالهٔ اول در تدبیرات و کنکاشها و کنکاش امور ملك گیری ساختن مخالفان و در آمدن بمیان دوستان و دشمنان چنین کردم که پیر من بمن نوشت . . .

انجام : قول بیست و هشت اویماقی که به تمغا رسیده اند .

۱۵۰۲

ش ۱ دفتر ۱ پ - ۹۳ پ . و پس از آن در ۹٤ ر . و ۹٤ پ . نام شهرهای روسیه از مزدوك تا پطر بورغ نوشته شده است .

نستعلیق محمد حسین درع ۱ - ۱۲٦۸ ق . برای علیقلی میرزا عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی نازك نخدی . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .
۱۹۵ گ ۱٤×۲۲ و ۱٤ س ۷/۵×۱٤ .

۱۵۰۳

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف . یك سر لوح با گل و بوتهٔ زرین شنگرف و نیل و سبز دارد .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی نازك ضربی شنگرف کوب .
۸٦ گ ۱٤×۲۱ و ۱۲ س ۸×۱۳ .

(٦٦٥) **تزیین الاسواق** (ادب . عربی)

بتفصیل اشواق العشاق

«اسواق الاشواق» (۱) درادب عربی ازبقاعی برهان‌الدین ابوالحسن ابراهیم‌بن حسن‌بن عمر رباط (۸۰۹ ـ ۸۸۵ق) است که در آن «مصارع العشاق» ابن‌سراج ابوبکر محمدبن احمدبغدادی قاری (م ۵۰۹ق .) رامرتب نمودواین کتاب خلاصهٔ آنست وتألیف داودبن عمر ضریر انطاکی م ۱۰۰۸ق . میباشد که‌مکررا چاپ‌شده است (ذریعه ٤ : ۱۷۲ و معجم المطبوعات ٤۹۲) یك بار نیز در۱۲۹۱ ق . با دیوان‌الصبابة در دو جلد چاپ شده‌است . این کتاب یك‌مقدمه‌وپنج باب‌ویك‌خاتمه‌دارد .

۷۰۸۷

پایان نسخه افتاده . نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی‌سفید . جلد مقوا .
۱۱٦ گ ۱۵×۲۱/۵ و ۱۵ س ۸×۱۵ .

(٦٦٦) **تسخیر اجنه و کواکب** (دعا . فارسی)

ازمحمدبن سراج الدین سکاکی دانسته شده است .

آغاز : شکر وسپاس وستایش مرخدایرا که‌آفرید گارطبایع . . . امابعد چنین گوید . . . محمدبن سراج الدین سکاکی ، که چون‌مدتی در فنون تسخیرات کواکب وتسخیرات جن وانس وعلم حب و بغض مشقت کشیده‌ام تا بعمل آورده‌ام . . . این مختصررا نوشتم . .

انجام : که ازتکسیرطالب ومطلوب حاصل شده‌باشد .

٦۳۱

ش ۴ دفتر ۱۱۲ ر. ـ۱۲۷ پ . ش۱« اختیارات » است که‌درص۷٤یادشد .

(۱) درمعجم المطبوعات و ذریعه ٤ : ۱۷۲ «اشواق العشاق» یاد شده و این با نام کتاب بهترمیسازد ولیکن درمقدمهٔ چاپ ۱۲۹۱ص۳ و کشف‌الظنون چنین است .

(٦٦٧) **تسديد القواعد** (کلام . عربی)

فی شرح تجريد العقايد

ازشمس الدين محمود اصفهانی است ودر آن «تجريد» خواجهٔ طوسی را گزارش کرده است (ف . دانشگاه ۳: ٥٦٦ وذريعه ۳: ۳٥۳).

۱۳۷۰

نسخ ۳ شوال ۸۷٦ ق . عنوانها شنگرف .

مالك : بنی علی در ۱۱۱۹ ق . علی قلی میرزا ۱۲۷۰ ق . وقف سپهسالار ۱۲۹۷ ق.

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تيماج حنايی ضربی مقوايی .

۱۹٦ گ ۱۲ × ۲۰ و ۲۹ س ۷ × ۱٤ .

(٦٦٨) **التسطيح** (ریاضی . عربی)

(مقدمة فی علم . . .)

رساله يیست در پهن کردن (تسطيح) دايره .

آغاز : الحمدلله علی افضاله . والصلاة والسلام . . . فهذه مقدمة فی علم التسطيح ليكن دائرة ا . ب . ج . مرکزها د . تماس دائرة د ، ا ، ح . . .

انجام : والقسی الحمر غير مؤثرة فی الصفيحة . وفيما ذكرنا كفاية للمبتدی و تذكر للمنتهی ، وتختم للكتاب .

۷۱٥

ش ۳ دفتر ۲۲ ر ـ ۳۰ ر وپس از آن در ۳۱ . بندی از کتابی نجومی بفارسی است ، تا ۳۲ ر . و ۳۳ تا ۳۸ سفيد است . ش ۱ « جرثقيل » است .

(٦٦٩) **تسميه** (حدیث . عربی)

رساله يیست دربارهٔ خبری در موضوع بسمله . وحمدله : « كل أمر ذی بال لم يبدء ببسم الله فهو ابتر » وشرح آن حديث .

آغاز : افتتاح الکلام بتسمیة الله تعالی تیمنا ...
أنجام : او ادعوا الرحمان . والله اعلم .

٧٤٦١

ش ٥ دفتر ١٣١ر - ١٣٢ پ . ش «منیة المرید» است .

(٦٧٠) تسهیل زیج محمدشاهی (ریاضی . فارسی)

زیج محمد شاهی در ١١٤٠ ق . در شاه جهان آباد بدست سید نعمة الله شوشتری ساخته شده است (ذریعه٤ : ٤٠١) .

دراین کتاب از زیج محمد شاهی آورده شده ودر پشت نسخهٔ زیر « زیج هندی» نامیده شده است . بیشتر کتاب پس از دیباچه جدولهای زیج است .

آغاز: بسمله . درمعرفت روش ستارگان ومواضع ایشان درطول وعرض، درمعرفت تعدیل الایام . تعریف شبانروز دراول کتاب گذشته . . .

٦٧٢

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها ، نشانها شنگرف . نسخه ناقص است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد مقوایی ضربی .
٢٦٢ گ ٢٠ × ٣٠ و ٢٥ س ١٢ × ١٨/٥ .

٦٧٤

نسخ سدهٔ سیزدهم . صفحه‌ها درجدول زر ولاژوردوشنگرف است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .
٢٥٢ گ ٢١ × ٣٣ و ١٧ س ١٩ × ١٢ .

(٦٧١) التشخص (فلسفه . عربی)

رسالة فی ...

از ملاصدرا شیرازی میباشد. وبارساله‌های دیگر ملاصدرا در ١٣٠٢ ق. چاپ شده است.

آغاز: الحمد لواهب العقل والحکمة . والصلاة . . .

٧٥٤٥

ش ۴ دفتر ۹۲ر - ۹۹ پ . و پس از آن پراکنده‌هاییست از خبر و شعرودعا وطلسم (۱۰۰-۱۵۲) . ش۱ «شرح اعتقادات» است .
۱۸ س ۱۰/۵ × ۱۵/۵ .

٧٤٥٣

ش ۱ دفتر ۱ پ - ٦ پ . ش۲ «قواعدالعقاید» است .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج زرد مقوایی .
۲۰۸ گ ۱٦ × ۲۳ و ۱۹ س ۱۰/۵ × ۱۵ .

(٦٢١) **تشریح الابدان** (پزشکی . فارسی)

ازمنصوربن محمدبن احمد است وآنرا بنام سلطان بن سلطان پیرمحمد بهادر خان، تألیف کرده‌است. یك مقدمه‌درتعریف وتقسیم ، وپنج‌مقاله :۱ـ استخوانها۲ـ پیها ۳ـ عضله‌ها ٤ـ وریدها ٥ـ شریانها . ویك خاتمه‌دراعضای مرکب و تولد جنین‌دارد . (ذریعه٤ : ۱۸٤ وفهرست دانشگاه ۳ : ۷۳۹) .

آغاز: بسمله . حمد وسپاس بی‌حد، پادشاهی را سزد ... که در خلقت انسان دقایق حکمتش بی‌پایان است . . .

انجام : که مندرج‌است درتحت حکمت‌بالغه وهویخرج‌الحی من‌المیت ویحکم ما یرید بمشیته . والحمدلله‌رب‌العالمین .

٢٩١١

ش ٦٨ دفتر و تصویرهایی هم دارد : عضلات ، پیها ص ۳۳۳ عضلات ۲۳۵ ، استخوانها ۲۳۰ ، وریدها ۲۳۸ ، شریانها ۲٤۰ چشم وسر ۲٤۳ ، جنین در شکم ۲٤٥ ، وانجام‌عمل‌جنسی‌یك‌زن‌ومرد .همه‌رنگین. ش۱ «قنیة‌الفتیان» میباشد .

(٦٧٣) تشریح الاعمال (ریاضی . فارسی)

دریك مقدمه وشش مقاله است ، ونگارش ازمحمدزمان اسطرلابی مشهدی میباشد .

آغاز: (خطبه را ندارد) . بسمله . مقدمه درتعریف پر کارمتناسبه وشناختن خطوط ونقاط وعلاماتی که درآن منقوش است . . .

انجام: برخط ه ـ ك، قبله و هوالمطلوب . (شکل) . گویا کتاب « تشریح در پرکار » (نسخهٔش۳۹ خطی ریاضی رضوی) همین کتاب باشد که نام مؤلف را از آن نسخه پاك کرده اند .

٥٥٨

ش۱ دفتر٦پ ـ ۷۱ پ . خصوصیات دفتردر « پر کار اربعهٔ متناسبه » درص۲۸۷ گذشت .

(٦٧٤) تشریقات (عرفان . فارسی)

ازملاعبدالرزاق لاهجی م۱۰۵۱ق. است . (ذریعه٤ : ۱۹۰) دریك مقدمه وسه لمعه است :۱ـ توحید درپنج تشریق۲ ـ عدالت درشش تشریق ۳ـ محبت، نیزدرشش تشریق . وخاتمه درسیرت موحدووصیت میباشد .

آغاز: الحمدلله الذی تجلی لذاته فی مظاهر صفاته . احب بجماله الظهورفافاض من وجهه النور . . . امابعد ؛ بدانکه حق جل وعلی برای اظهار جمال خویش حقایق اعیان واکوان مهیا فرمود . . .

أنجام: کل وصف منه مستتبعاً . والحمدلله رب العالمین . . . الطاهرین .

٦٥٥٦

ش ٦ دفتر،۱۷۲ پ ـ ۲۵۸ پ. نویسندهٔ نسخهٔ ؛ محمدعلی کرمانشاهی گوید ؛ همهٔ مجموعه ۲٦۰ برگی ازعبدالرزاق کاشانی است . نسخ ۱۳۰۰ـ۱۳۰۱ق . ش۱ « قضاوقدر » است .

(٦٧٥) تشکیك (منطق. عربی)

از رفیع الدین محمدحسینی نائنی ، دربارهٔ مسئلهٔ منطقی تشکیك ازنظرفلاسفه است، وپنج مقام دارد .

آغاز: بسمله . اما بعد حمدالله المتعالی عن الوصف و التجلی بالصفات . . . فیقول محمد الملقب برفیع الدین الحسینی . . . ان جمعاً من الاخلاء . . . سألونی مقترحین ان أحرر تحقیق مسالة التشکیك . . .

انجام: عن تحقیق الحقائق بالقیل و القال . وکان الفراغ منه عشیة یوم الثلاثاء التاسع من شهر ذی القعدة الحرام سنة ۱۰۵۳ .

۱۳۷٤

ش ۱۳ دفتر . ص ۳٦۹ - ۳۷۳ خط نستعلیق فوارس بن ابی المکارم دماوندی در ۲شنبه ج ۲-۱۰۹۳ ق . درحاشیهٔ آغاز ؛ بخط آقاحسین (شاید خوانساری) چنین هست ؛ [هذه الرسالة من مؤلفات السید الفاضل النائنی علیه الرحمة] . ش۱ « مقدمهٔ واجب » است .

٦۸۲۹

ش ۴ دفتر . نسخ سدهٔ دوازدهم ۹۹ر-۱۰۰ر .
۲٦ س ۱۹ × ۱۱/۵ . ش۱ « شرح قصیدهٔ اشکنوانیه » است .

(٦۰۰) **التشکیك** (منطق . عربی)

حاشیه‌ییست از محمدباقر سبزواری، که بر حاشیهٔ قدیم دوانی بر شرح جدید تجرید نگاشته است .

آغاز : بسمله . حمدله . قوله فی الحاشیة : [التشکیك اما بالاولویة ...] الظاهر ان المراد بالاولویة هاهنا ان یکون صدق الکلی علی بعض افراده أحق فی نظر العقل من صدقه علی غیره ...

أنجام : و الجسم الطبیعی لافی المقدار فتدبر . و هذا آخر ما قصدنا فی هذا التعلیق . والحمدلله وحسبی الله ونعم الوکیل .

۱۳۷٤

ش ٦ دفتر . ص ۲۸۱ - ۲۹۷ ، بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر است . ش۱ « مقدمهٔ واجب » است وش ۷ و ۱۳ نیز « تشکیك » میباشد،

(٦٧٧) **التشكيك** (منطق . عربی)

حاشیه‌ییست از آقاحسین‌خوانساری ، برحاشیهٔ محمد باقر سبزواری ، برحاشیهٔ قدیم دوانی ، بربحث تشکیك ازشرح‌جدید تجرید .

آغاز: بسمله . قوله : الظاهران المراد بالاولوية .آه . لايخفى انه لاوجه‌لجعل الاحقيقة مخصوصة بما عدى الثلاثة . . .

انجام : فی‌الجسم الطبیعی و فی المقدار و هو ظاهر . هذا ما اردنا ایراده فی هذه المقالة .

۱۳۷٤

ش ۷ دفتر . ص ۲۹۷ -۳۳۳ . با همان خط شمارهٔ پیشین دفتر .
ش ۱ « مقدمهٔ‌واجب » است‌وش٦و۱۳ نیز تشکیک‌است .

(٦٧٨) **التصريح** (نحو . عربی)

بمضمون التوضيح

شرحی است ازخالدبن عبدالله ازهری مصری (م ۹۰۵ ق) بر« اوضح‌المسالك الى الفية ابن مالك » تألیف‌ابن‌هشام نحوی‌انصاری(۷۰۸-۷٦۱ ق) (ف . دانشگاه۲: ۳٤٤- ۳٤٦) .

۳۲۱۲

نسخ محمدشریف‌ابهری ، درسدهٔ یازدهم‌نوشته‌شده . روی‌متن کتاب‌خطی‌باشنگرف کشیده‌شده ، بقرینهٔ یادداشتیکه محمد صالح بن محمدکاظم هزارجریبی، برپشت برگ‌سفید پیش‌از کتاب‌بسال ۱۱۸٦ق . نوشته بوده معلوم میشودکه این نسخه‌پیش ازآن تاریخ نوشته شده‌است . بربرگهای‌افزودهٔ‌اول‌وآخر کتاب‌فهرست‌مطالب کتاب‌ومطالب‌پراکنده نوشته‌اند . وقف سپهسالار .

کاغذکاهی . جلد تیماجی .
۳۱٦ برگ ۳۷×۲٤و۳۱س (سپه ۲ ، ۳۱۲) .

٣٢١٤

نسخ محمد حسین استربادی در سدهٔ سیزدهم . وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی مهرزده . جلد تیماجی .
٣٩٨ برگ ٣١×٢١.وس . (سپه : ٢ ٣١٢) .

٣٢١٥

نسخ محمدبن حسین درسال ١٠٨١ ق . نگاشته شده . چند برگ ازاول و آخر آن وصالی شده . و پشت صفحهٔ اول یادداشتها و مطالب پراکنده‌یی نوشته‌اند . دراین نسخه سال فراغت از تألیف را مطابق آنچه صاحب روضات نقل کرده بوده در دارد . وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .
٢٨٤ گ٢٩×٢٢/٥ و٢٩س(سپه٢: ٣١١).

٣٢١٦

نسخ محمد باقر بن ملا ولی استرابادی درسال١٠٩٦ ق . نگاشته شده . عبارتهای متن را درهمه صفحها با شنگرف نگاشته، از کلماتیکه درحاشیهٔ صفحات نبشته شده معلوم میشود که تصحیح ومقابله گردیده‌و کتاب «الجوهرة الثانیة» فی الشعر وعلل القوافی تألیف ابوعمرو احمدبن محمدبن عبدربه ضمیمهٔ آن است . وفهرست مطالب «تصریح» در دو برگ پایان نبشته شده و پیش‌از کتاب گذارده شده است . وقف سپهسالار .
کاغذ خان بالغی . جلد ساغری .
٣٠٥ برگ ٢٨/٥×١٨ و٢١س (سپه : ٢ ٣١١).

٣٢١٧

نستعلیق در ١٢٢٦ ق . نوشته شده . بر برگهائیکه پیش از برگ نخستین است فهرست مطالب کتاب را نبشته‌اند . وپشت برگ نخستین نسخه نستعلیق چند کلمه در بیان قضا وقدر بنستعلیق نوشته شده‌است . وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .
٣٢٨ برگ ٢١/٥×١٥ ٢٣ وس (سپه ٢٠ ٣١٢) .

(٧٠٩) **التصریف** (صرف .عربی)

از عزالدین زنجانی عبدالوهاب بن ابراهیم معروف به عزی (م پس از ٦٥٥ق.) در دستور صرف زبان عرب است . ریموندوس آنرا بلاتین ترجمه کرده و بسال ١٦١٠ چاپ کرده است (سپه٢ : ٣١٢ ومعجم المطبوعات . ص٩٧٧) .

٣١٢٣

نسخ . پایان افتاده . در کرانه حاشیه‌هایی از تفتازانی دارد . وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج . وسپس شرح تصریف است .
٨٧ گ ١٣/٥×١٩ و٤ س (سپه٢ : ٣١٣) .

٦٧٥٨

ش ١ دفتر ، ٢ پ - ٢٦ ر. نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . حاشیه دارد .
مالك . جعفرقلی بن امین الوزارة در ١٣٠١ ق .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا .
٥٧ گ ١٥×٢١ و١١س ٧/٥×١٤ .

٦٩٥٢

ش ٢ دفتر، ٤٠ر.-٧٢ر. نسخ خوش‌تر از نسخ شمارهٔ ١ دفتر که «شرح عوامل» میباشد.

٣١١٣

ش ١ دفتر ، ١ پ - ١٩ پ . نستعلیق ١٢٨ (شاید ١٢٠٨ ق) . عنوانها شنگرف
کاغذ اصفهانی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
٢٠١ گ١١×١٩/٥ و١٢ س ٦×١٢ .

(٧١٠) **التصور والتصدیق** (منطق . عربی)

رسالة فی ...

ازصدرای شیرازی م ١٠٥٠ق . ودنبال «الجوهر النضید» نگارش علامهٔ حلی چاپ

شده‌است (ذریعه ٤ : ١٩٨) .

٦٦٥٦

نستعلیق محمدعلی کرمانشاهی در ٢٠ ع ١-١٢٨٨ ق. ودنبال آن پراکنده‌هایی هست.
کاغذ فرنگی کبود . جلد تیماج زرد یك‌لا .
٦٧ گ ١٠×١٥ و ٨ س ٥×١٠ .

(٧١١) **التصور والتصديق** (منطق . عربی)

ازقطب الدین رازی بویهی صاحب« تحریر القواعد المنطقیة» ومحمد بن زاهد هروی آنرا شرح کرده‌است، ودر١٢٨١ق.چاپ شده است. ذریعه٤ : ١٩٨.

آغاز : بسمله.هذه رسالة مشتمله علی تحقیق معنی التصور والتصدیق حررتها لبعض الاصحاب . . . اعلم ان العلم الذی هومورد القسمة فی التصور والتصدیق هوالعلم المتجدد . . .

انجام : بانها واقعة اومطابقة لمافی نفس الامر.تمت .

نسخهٔ دیگر آن درفهرست رضوی.ش٩٥ منطق خطی شناسانده شده ونسخهٔ دیگر ش٣٤٣٠/١٣ در دانشگاه هست . واندکی ازآغازاین رساله، باشرح وحواشی بسیاردر چاپخانهٔ انوار محمدی درهند بچاپ رسیده است .

٣٨٧٨

ش ١ دفتر ، ١ پ - ١٦پ . نسخ سدهٔ یازدهم . دفتردارای هفت کتاب است.حواشی دارد . در آخرین کتابچهٔ دفتر که بنسخ سدهٔ نهم است دارد:[نظرفیه ... حسین العمیدی الحسینی غفرله]. و شاید عمیدالرؤساه باشد .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج سرخ مقوایی .
١١٢ گ ١٢/٥×١٨ و١٧ س ٥/٥×١٠/٥ .

(٧١٢) **التصور لانقیض له** (منطق . عربی)

درآنکه تصور نقیض ندارد . درآدینهٔ نیمهٔ ع ٢-٩٣٣ق . نگاشته شده است .

آغاز: اعلم انهم قالوا ان التصور لانقیض له و بینوه بـان المتناقضین هما المفهومان . . .

انجام : هکذا حقق المقال . دع عنك ما قیل اویقال . تم تألیف هذه الرسالة فی منتصف شهر ربیع الثانی فی لیلة الجمعة ثلث وثلاثین و تسعمأة .

۳۰۲۷

ش ۱ دفتر، ۲پ - ٤ پ . نستعلیق ترکی سدهٔ دهم ، دفتردارای سه کتابست.
کاغذ سمرقندی نخدی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .
۱۰۳ گ ۱۳ × ۱۸/۵ و ۱۷ س ۸/۵ × ۱۳ .

(۷۱۳) **تصوف نوربخشیان** (عرفان . عربی)

در رد مبطلان .

آغاز: الحمدلله الذی نورقلوب العاشقین بنورتجلیات ذاته و صفاته . . . امابعد غرض ازتحریراین رساله آنست که درین عصرمبطلان بسیار شدند . . .

انجام : کما قال الله تعالی: اقم الصلاة لذکری .

۲۹۱۱

ش ۵۲ دفتر . نوشته دراجمیرهنددر۱۰۹۲ ق. در ص۱۱۱متن وحاشیه نوشته شده است . میان برگهای ۱۳۱-۱۶۲ برگشمار پیشین وبرگهای ۱۳۳-۱۴۲ برگشمار نوین افتادگی دارد ، ولیکن صفحه شمارجدید نسخه راکامل نشان میدهد .
ش۱ «قنیة الفتیان» است . این دفتردارای۷۳ کتابست .

(۷۱٤) **التضییق والمواسعة** (فقه.عربی)

رسالة فی . . .

در بیان مسائل واجب موسع ومضیق وقضای آنها . از نصرالله بن حسن حسینی است که در۱۲۳۷ ق . میزیست .

آغاز: بسمله . حمدله. و الصلاة علی محمد وآلـه الطاهرین. امابعد ؛ فهذه

رسالة وجبزة فی بیان تحقیق مسئلة التضییق والمواسعة فی قضاء الفوائت . . .

انجام : لقوة ما یدل علی عدمها وما فیه من الکراهیة محمول علی التقیة . تمت الرسالة . . . فی لیلة السبت العشرین من رجب ، بید مؤلفه الجانی نصرالله بن حسن الحسینی فی ۱۲۳۷ من الهجرة .

۲۵۲۷

ش۱ دفتر ۲ر. - ۳۳ر . وسپس «تاریخ الخلفاء» است.
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره جلد تیماج قهوه یی یك لا .
۴۷ گ ۵ ۳×ر۱۱۵و۲۰س۵ر۱۶×۱۱ .

۲۵۵۴

ش۲ دفتر ۸۲ـ۱۰۴ . نستعلیق سدهٔ سیزدهم است .
ش۱ « تقریرات » است .

(۷۱۵) **تظلم الزهراء** (تعزیه . عربی)

من دماء آل العباء

از ملا رضی پسر نبی قزوینی (م . پس از ۱۱۳۴ ق) مانند شرحیست بر «لهوف» وبهمان ترتیب، سه مقدمه و سه مسلك دارد . ودر ۱۱۱۸ق. پایان یافته است . در آن از بحار مجلسی نقل کرده و در ایران در ۱۳۰۴ق. و۱۳۱۲ ق . چاپ شده است . (ذریعه ٤ : ۲۰۲) .

آغاز: یا من لایخفی علیه انباء المتظلمین . . .

انجام : ماناح القمری وصاح الحمام .

۵۳۳۷

نسخ محمد تقی ساوجی در۲٤ع۱ـ ۱۲۸۹ ق .
کاغذ فرنگی سفید . جلد سبز مقوایی ضربی .
۲۵۵ گ ۲۳×۱٤ و۲۰س ۷×۱٤ .

(٧١٧) تعبیر سلطانی (خوابنامه. فارسی)

از قاضی اسماعیل بن نظام الملك ابرقوهی که برای جلال الدین ابوالفوارس شاه‌شجاع مظفری ووزیر او خواجه قوام الدین محمد بسال ٧٦٣ق نگاشته‌است (ف. دانشگاه ٣ : ٢٠٢) بترتیب حروف هجاء است .

٥٧٣

نستعلیق محمد صادق نوری . بدستور آقا محمد حسین کلانتر درمدرسهٔ محمد صالح درتهران ١٢٣٨ ق نوشته شده است .

کاغذ فرنگی زرد . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی.

٢٢٧ گ ٢٠ × ٣٠ و ٢٢ س ١٢ × ٢٣.

(٦٣٩) تعبیر نامهٔ خواب (خوابنامه. فارسی)

درشصت باب است وفهرست آن در دیباجه بطور ناقص هست .

آغاز از دیباجه افتاده : در کار بود ، درین کتاب گفته شد ، تا خواب راست و دروغ را بشناسند ...

أنجام : و گفته بجهت خداوند خواب میل نباید کرد والسلام .

و شاید تعبیر الرؤیا باشد که در ذریعه٤: ٢٠٧ گوید ازمحمدباقربن محمدتقی لاهجی‌است ، و در١٢٩٧ق.چاپ‌شده است .

٥٦٩

نسخ سه شنبه ١٢ج٢- ١٢٤٨ق.درتهران . عنوانها نستعلیق بشنگرف .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج سبز تیره ضربی یك‌لا.

٧٧ گ ١٥ × ٢٢ و ١٥ س ١٥ × ١٩ .

(٧١٨) تعبیر نامهٔ خواب (خوابنامه . فارسی)

بخشی از «بستان السیاحة» است .

آغاز: بسمله . حمدله . . . که صاحب «بستان‌السیاحه» در آخر آن کتاب در گلزار اول میفرمایند که راقم در بندرالسکدار، شخصی را ملاقات نمود که در فن تعبیر یگانه . . .

انجام: یل ؛ یعنی مبارز و نیکو بود . وصلی الله...

٥٦٧

ش۱ دفتر ۱ پ - ٤٢ پ . نستعلیق سدهٔ یازدهم . وسپس «حدائق‌الحقایق» است.
کاغذ اصفهانی . جلد تیماج زرد مقوایی ضربی .
۸۲ گ ۱٤×۲۱ و ۱٤ س ۸×۱٤.

(۷۱۹) **تعبیر نامه خواب** (خوابنامه . فارسی)

که در آغاز آن از امام حسن و امام جعفرصادق دانسته شده است . و سی و هفت فصل دارد .

آغاز: بسمله . این گفتاریست از تعبیر خواب از امام ناطق جعفرصادق (ع) . فصل اول: بدانکه خواب بر چهار قسم است؛ یکی خواب خیالی . . .

انجام: نعمت و فراخی یابد. والله اعلم .

٥٦٢٤

ش۲ دفتر ۱۲٤ ر - ۱۲۸ ر . نستعلیق مانند شمارهٔ پیشین آن. ش۱ «معارف‌الیقین» است.

(۷۲۰) **تعبیر القادری** (خوابنامه . عربی)

از ابوسعد نصربن یعقوب دینوری ، که برای قادربالله عباسی (م ۳۹۷ ق) ساخته است. در آن گوید معبران هفت هزار و پانصد تن بوده و صاحب طبقات ششصد کس از ایشان برگزید، و بپانزده گروه مرتب کرد . و برخی گویند تعبیر قادری از ابوعبدالله محمد قادری است (کشف الظنون - ت)

نسخهٔ زیرپا نزده مقالت دارد .

آغاز: و به استعین (چنین) ذکر المقالات الخمسة عشر المنقولة من کتاب « القادری » التی ضمنها اهل هذه الصناعة فواتح مصنفاتهم ومبادی مؤلفاتهم . المقالة الاولی فی ذکر النوم . . . (فهرست مقالات پانزده گانه) المقالة الثانیة فی ذکر مایية النوم (چنین، بجای ماهیة) قال المسلمون اذاصفی الدم . . .

ازپایان مقالهٔ پانزدهم که پانزده طبقه معبران را دارا بوده تنها یازده طبقه بجای مانده وچند سطر ازپایان کتاب افتاده است.

انجام : والطبقة الحادیة عشر من مشرکی العرب: ابوطالب وابوجهل بن هشام ... و عمرو بن عبدود .

٥٦٩ مکرر

ش ۲ دفتر، ۸۱ پ - ۸۸ پ. نسخ نزدیك به ثلث، مانند شمارهٔ پیشین دفتر. ش ۱ « المنتخب » است .

(۷۲۱) **تعدیل قمر** (هیئت . فارسی)

یا تسهیل تعدیل معدل قمر

ازعمادبن جمال بخاری، که در آن از زیج الغ بیك وتحریر طوسی و ثمره وشجره بطلمیوس نقل میکند. کتاب درروزگار الغ بیك آغاز، ودر زمان ابوسعید گورکان در سمرقند بپایان رسیده است .

آغاز: بسمله. حمدله . امابعد؛ چنین گوید اضعف عبادالله . . . عماد بن جمال البخاری که چون حضرت افلاطون زمان . . . الغ بیك سلطان را ...

٦٨٦

ش ۳ دفتر ۸۷-۱۵۳ سه صفحهٔ اول نسخه دیباچه است، و باقی ک۸۹-۱۵۳ جدولهای زیج میباشد . ش ۱ «حل وعقد» است.

(۷۲۲) **تعدیل قمر** (هیئت . فارسی)

یا تسهیل تعدیل معدل قمر

گویا درسمرقند درسدهٔ نهم تألیف شده است . جز چهار صفحهٔ آغاز همهٔ کتاب

جدولهای زیجی است .

آغاز: بسمله . طریقهٔ استخراج تعدیل معدل قمرازین جدول در ساعتی معین آنست . . . (وپس از دوصفحه)مثالش در نصف النهار اول محرم سنهٔ احدی و سبعین وثمانمایه . . . موضع این رصد که محفوظهٔ سمرقنداست . . .

٦٢٢

نسخ سدهٔ دهم عنوانها جدولها، شنگرف .
مالك : جلال الدین محمدوقطب الدین محمداصفهانی .
کاغذ سمرقندی نازك . جلد تیماج سبزیك‌لا .
٦٣ گ ١٧/٥×٢٣/٥ و٣٢ س ٢١×١٣ .

(٦٩٣) **تعدیل القمر** (ریاضی . عربی)

ازملا محمد باقر یزدی .

آغاز: قال‌الاستاد المحقق مولانامحمدباقرالیزدی‌غفرله:امابعد؛ فهذه رسالة فی استخراج غایة تعدیل‌القمرالهمنی‌الله . . . ولنقدم لذلك مقدمة ...

انجام : یکون من التعدیل من‌الغایة.فهو الغایة، فهوالمراد من قوله (نقل هذا من خط منقول من خط مولانا محمد باقرالیزدی غفرالله‌له) .

٢٩١١

ش ٦٤ دفتر .درص ١٨٩ . در متن وحاشیه نوشته شده است . و سپس خواص وفق اعداد است(ص١٩٠) ش١ «قنیة الفتیان» است .

(٦٩٤) **التعریفات الشافیة** (جغرافیا .عربی)

لمریدی علم الجغرافیة

ازجغرافیای‌ملتبرون‌فرانسوی‌بعربی ترجمه‌شده است . مترجم رفاعه بیگ‌ابن بدوی‌رافع طهطاوی (١٢١٦-١٢٩٠ق .) است (معجم المطبوعات ٩٤٢) . در شش

بخش است ، وششم آن مرتب بحروف دراصطلاحات جغرافیامیباشد : فهرست مطالب درآغاز نسخهٔ زیرهست .

آغاز: بسمله . حمداً لمن دحی الارض، فاحصی اهلها عدداً. امابعد؛ فیقول . . . رفاعة بدوی رافع : لماسمعت مشورة الجهادیة . . . ان افتح لفنون الجغرافیا و التاریخ مدرسة . . .

انجام : واصحابه ذوی الکرم العریض والجود .

١٤٥٨

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف . فهرست مطالب پیش از کتاب هست . گویا از روی نسخهٔ چاپی نوشته شده‌است .

کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی وصالی‌شده ، درون مشکی .

١٤٤ گ ١٤×٢٢ و ١٨ س ٧/٥×١٤ .

(٦٩٥) **تعریفات** (فرهنگ اصطلاحات. عربی)

مانند تعریفات جرجانی .

آغاز: بسمله. الحمدلله حق حمده . . . وبعدفهذه؛ تعریفات جمعتها واصطلاحات اخذتها من کتب القوم، وربتها علی حروف الهجاء . . .

٢٢٢٤

ش ٥ دفتر ١٧٠ پ - ١٧٣ر. نستعلیق ریز . پایان نسخه افتاده است .

انجام : (افتاده) . . . الارهاص : ما یظهر من الخوارق عن النبی ص . ش ١ «شوارع الانام» است .

(٦٩٦) **تعضیلات** (کلام . عربی)

از نظام الدین احمد گیلانی است . در بارهٔ چند شبههٔ کلامی عرفانی شیعی است، وآنرا برای برخی ازدانشمندان حیدرآباد فرستاده‌است .

آغاز: بسمله. الحمدلله علی افضاله . . . وبعدفیقول . . .نظام‌الدین احمدالملقب بفلك نظام‌الدین الجیلانی : ان هذه شبهات مسماة بالتعضیلات . . . کتبتها الی بعض افاضل حیدرآباد . . .

انجام : کمالایخفی علی‌التعفن بعدالغور .

۲۹۱۹

ش ۱۸ دفتر ۱٤۲ر.- ۱٤۲ پ. وپس از آن تا ۱٤۸ر.پراکنده‌هایی است . ش ۱ « نامهٔ طوسی » است .

(٦۹۷) تعقیبات الصلوات (دعا . عربی)

از محقق کرکی نورالدین علی‌بن عبدالعالی م . ۹٤ ق . (ذریعه ٤ : ۲۱۸) .

۸۱۵۰

ش ۱ دفتر ۲ پ -۲۳۷ر. نسخ ظهیرالدین محمدبن محمداصفهانی درع ۱-۱۰۱٤ق. است .

صفحه ها در جدول زر و شنگرف . عنوانها شنگرف یك سرلوح زر و شنگرف ولاژوردداردد .

پشت صفحه عنوان نوشته شده ظاهراً ظهیرالدین استاد آقاابراهیم قمی میباشد .

کاغذ سپاهانی جلد تیماج مشکی ضربی مقوایی .

۲٦٦ گ ۱٤×۲۲/۵ و ۱۲ س ٦/۵×۱٤ . برخی سطر های مجموعه چلیپا است .

(٦۹۸) تعقیبات نماز (دعا . فارسی)

تعقیبات وذکرهای نماز درآن آمده است و در ذریعه ٤ : ۲۱۸ به صدرالدین محمد تبریزی نسبت داده شده است . که ملحق به آخر ترجمهٔ «مفتاح‌الفلاح» اوست .

آغاز: الحمدلله واهب العطیات . . بدان ایدك‌الله تعالی که تعقیب نماز فریضه باذکار وادعیه مستحب است . . .

انجام : فضیلت این نماز بسیاراست. والله اعلم بالصواب .

۸۱۵۰

ش۲ دفتر ۱۳۸ پ - ۱۵۲پ . وپس از آن شرح مهردوازده امام،وطریق اعمال شب قدر،وپراکنده‌های دیگرهست۱۵۳ر.-۱۵۹ پ. ش۱ «درصفحهٔ پیش گذشت» .

(٦٩٩) **تعقیبات نماز** (دعا . عربی)

در بارهٔ پنج دعا که پس‌ازنماز باید خوانده می‌شده و بامام زین‌العابدین نسبت داده شده است .

۹۸۰

نسخ‌میرزامحمدعلی نقیب‌اصفهانی‌در۱۲۳۷ق،وسپس‌درحاشیهٔ آخرین‌صفحه‌در۱۲۷۷ق. مناجات [مولای‌مولای‌انت مولای] منسوب به امام سجاد بخط نستعلیق بامضای داود نوشته شده ،واعتضادالسلطنه‌پشت اولین صفحه نوشته‌است که این نسخه متعلق به میرزا داودخان پسرمیرزا آقا خان صدر اعظم نوری بوده‌است . بنابراین‌معلوم‌میشود که نویسندهٔ مناجات هم اوست .

کاغذ خان بالغ . جلد تیماج ترمه . وقف سپهسالار .

۳۲گ ۱۵/۵×۱۰/۵ و ۷ س (سپه ۱ : ۲۰)

(۷۰۰) **تعلیقات** (فلسفه . عربی)

از ابن‌سینام٤٢٧ق . است. آغاز مانند ذریعه٤ : ٢٢٤ (مهدوی. ش ٤٩ص٦٣)

۲۹۱۲

ش۱۵ دفتر ۷۲ پ - ۸۳ر . ناقص . وپس از آن تا ۸۹ پ . برگها از جای کنده شده است . ش ۱ «شرح رسالهٔ زینون» است .

۸۳۰۵

ش۲ دفتر ۱۰پ - ۱۲٤پ. آغازمطابق نسخهٔ‌شمارهٔ ۸۷۵مدرسهٔ مروی (ف.دانشگاه

۳ : ۲۰٦) ش۱ «فصوص» است .

انجام : تعلیق لیس علوالاول ومجده هوتعقل الاشیاء . . . فعلوه ومجده اذ بذاته . تمت التعلیقات للشیخ المعلم الثالث (کذا) .

(۷۰۱) تعلیقات (فلسفه . عربی)

از فارابی است. که بچاپ رسیده است (ذریعه ٤ : ۲۲٤وف. دانشگاه ۳ : ۲۰٤)

۱۰۹۵

ش ۹ دفتر ۵۵ ر- ٦٤ پ.ش ۱« شرح رسالهٔ نفس الامر» است .

(۷۰۲) تعلیقات (فلسفه . عربی)

این تعلیقات مانند تعلیقات وفصوص ابن سینا وفارابی میباشدوشایدازقرچغای خان یاحزین باشد که در ذریعه٤ : ۲۲۵ یاشده است .

آغاز: بسمله.حمدله . . . وجود کل موجود هوالاول لافایض عنه. ووجوده هو له. فوجوده مباین لوجود سایر الموجودات . . .

انجام : الاول لایدرك کنهه وحقیقته، العقول البشریة .وله حقیقة لااسم لماعندنا... فلهذا صاراخص الصفات به الوحدة والحقیة ، والوحدة مساویة للحقیة المطلقة . ومن الله التوفیق ولواهب العقل الحمد بلانهایة . و صلی الله . . . وآله الطاهرین .

۱۷۰صدر

ش ۱ دفتر، ۲ پ - ۱۲ر . نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها سفید مانده است .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج مشکی یك‌لا درون سرخ کناره زرد .
۱۳٤ گ ۱۵×۱۸ و۲۱س ۵×۱۳ .

(۷۰۳) تعلیقات منهج المقال (رجال . عربی)

از آقاباقر بهبهانی م۱۲۰٦ ق.است(ذریعه٤ : ۲۲۳وف . دانشگاه۲:٥٤٦)

۹۰۷

ش ۱۵ دفتر ، ۲۸۵ پ - ۳۱۳ ر. ش۱ «رساله‌های بهبهانی» است.

۲۷۰۸

نسخ سدهٔ سیزدهم . از کاظم‌بن ابوالحسن بیابانکی.عنوانهاشنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی یك‌لا .
۱۹۷ گ ۱۵×۲۲ و۲۵س۱۰×۱۶/۵ .

۶۲۲۹

ش ۲ دفتر ۴۲ر. - ٥٤ر. ش ۱« رسالهٔ بهبهانی » است.

۷۳٤٥

ش۱دفتر، ۲پ - ۱٥٤ر. نسخ۱۲۲۳ق.ازشکرالله شاگردمؤلف، که نامش‌در پایان دفترهست . عنوانها شنگرف ، وسپس رسائل بهبهانی است .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی یك‌لا .
۱٦٦ گ ۱۵×۲۰/۵ و۲۵ س ۹×۱٦ .

(۷۰٤) **تفاحة** (عرفان . فارسی)

از باباافضل الدین کاشانی، که از عربی بفارسی گردانیده است ، ودر جلد اول «مصنفات باباافضل» در تهران چاپ شده است .
آغازوانجام‌برابرنسخهٔچاپی‌است .(ف. دانشگاه۳:۲۷٤ومشار٤۳٤) .

۱۲۱٦

ش ٤٦ دفتر . ص۳۰۰ - ۳۱۱ . ش ۱« النفس» است .

(۷۰٥) **التفرقة بين الكفر والزندقة** (کلام. عربی)

رساله‌ییست ازغزالی وبچاپ رسیده است .

۳۸۸۱

ش۲ دفتر ، ٦٣ پ - ٨٣ پ . نسخ احمد بن شرف الدين حسينى در ۹۹۰ ق .
ش۱ « مفتاح الغرر » است .

(۷۰٦) **تفسير** (تفسير . فارسى)

در پشت جلد نسخهٔ ما این تفسیر فارسی از شیخ بهایی دانسته شده‌است . وسبك آن شیعی صفوی است . ما آنرا با « خلاصة المنهج » و «منهج الصادقين » و « جواهر التفسير » و «مواهب عليه » وتفسير گازر برابر گرديم وجزء آنها بود .

آغاز : اعوذبالله . پناه میگیرم بمعبود مستحق جمیع صفات کمال. من الشيطان الرجيم: ازشر وسوسهٔ شیطان رانده شده از رياض رضوان . . .

انجام : درپایان سورهٔ بنی‌اسرائیل : پس از آن حضرت گفت: که‌چون سه روز این آیات را خواندم ازفقر وازسقم خلاص‌شدم. والحمدلله رب العالمين .

۵۲۲۹

نستعلیق سدهٔ یازدهم . آیه‌ها زیرخط شنگرف . حاشیه منه دارد .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .
۲۸۹ گ ۲٤ × ۳٤ و ۲۵س ۲۲/۵ × ۱۲/۵ .

(۷۰۷) **تفسير** (تفسير . عربى)

ازابوالبرکات خادم پسر محمد اسماعیل درسدهٔ دوازدهم است .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذى انزل‌على عبده الكتاب ليهديهم الى‌طريق الخطاء و الصواب . . . امابعد فيقول . . . الساكن فى مشهد الرضا . . . ابن محمد اسماعيل ابوالبركات الخادم قد خطر ببالى . . . ان اجمع على سبيل الاختصار و الانتخاب . . . فى‌التفسير . . .

انجام ، درپایان‌سورهٔ کهف : الاتيقظ فى‌الساعة التى‌يريد .

٥١٢١

نسخ٤صفر١١٢٧ ق . درپشت جلدآمده است : در روستای جا غرق،درپایان شعبان ١١٢٥ ق . آغاز شده بود . و روی آن نوشته شده است [یعنی من تألیفه] پس شاید نسخهٔ اصل باشد . آیه‌ها شنگرف . حاشیه منه و فتح‌الله و صافی و کشاف دارد . در پایان نوشته : نسخه از آن محمد تقی پسر سیدکاظم رشتی است .

کاغذ سپاهانی . جلد مقوا .

٢٢٧ گ ١٦×٢٤/٥ و٣٢ س ٩/٥×١٨/٥ .

(٧٠٨) تفسیر (تفسیر . فارسی)

ترجمه وتفسیر یست آمیخته با متن،از قرآن بفارسی .

آغاز: سورة الملك مكية وهی ثلاثون آية: وسورة الملك سی آیه است . وسیصد وسی وپنج کلمه‌است وهزار و سیصد و بیست وسه حرف‌است. ودر خبر است از رسول علیه‌السلام که هر که این سورت را برخواند او را چندان ثواب باشد که همهٔ کتابها خوانده باشد وبهرحرف اورا عبادت یکساله‌بنویسند وازعذاب گورایمن باشد بعنایت اللهٔتعالی. بسمله . تبارك الذی بیده . . . قدیر . به‌برکت اوست بعظمت آن‌خدای‌تعالی وبرکت همهٔ چیزها ازآن خدا است، که همه‌اوست.پادشاهی بردومعنی است یکی اورا است و او را سزد پادشاهی برهمهٔ خلق. ودیگرمعنی ازوست پادشاهی آنرا که هست. چنانکه فرمود:تؤتی الملك من تشاء. وحضرت‌سبحانه وتعالی برهرچه خواهد که کند قادر وتوانا است . . .

انجام : من الجنة والناس.ازدیوان ومردمان. وابن‌عباس رضی‌اللهٔعنه میگوید: که الشیطان اذاذکرالله خنس و اذاغفل وسوس .

٨١٣٦

نستعلیق محرم ١٠٣٩ ق . عنوانها،نشانها شنگرف . آیه‌ها نسخ زیرخط شنگرف .

کاغذ سپاهانی سفید ، جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .

١٣٣ گ ١٥/٥×١٩ و١٥ س ٩×١٣/٥ .

(٧٠٩) تفسیر (تفسیر . عربی)

تفسیریست ادبی ، با روش اخباریان ، زنجیرهٔسند روایتها در آن یادشده است وازسندها برمی آید که نگارنده ازپیشینیان است . نسخهٔ زیر ازسورهٔ یاسین تا پایان قرآن را دربردارد .

آغاز: بسمله . وبه‌نستعین «یس» و «ن» باخفاءالنون‌فیهما . ابن‌عامروالکسائی وابوبکرقالوان یخفی‌النون من یس ویظهر من«نون»، الباقون یظهرون . . .

انجام : یقول ماآذن لشیء حسن الصوت بالقران یجهر به . والحمدلله رب العالمین‌حق حمده ، کماهواهله ومستحقه‌ومستوجبه . والصلاةعلی‌خیرخلقه محمد وآله وازواجه وعترته و علی جمیع الانبیاء والمرسلین و سلم تسلیما کثیراً (وافق الفراغ من تعلیق‌هذاالکتاب‌المبارك یوم‌السبت‌تسع وعشرین‌من شهرصفرمن سنةتسع (ثمان) وثمانین وثمان ماة علی ید . . . محمدبن‌ناصرالدین بن یحیی الجبرتی الشهیر بالمدنی عفی عنه . . . والحمدلله رب العالمین) .

٨١٣٥

نسخ . عنوانهای « قوله تعالی» شنگرف .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

۲۱۹ گ ۱۸×۲۶ و ۲۹ س ۱۲×۱۹ .

(٧١٠) تفسیر (تفسیر . عربی)

گویا شرح وبسط « جواهرالقرآن » غزالی باشد .

درآن ازشیخ روزبهان بغلی وغزالی یاد شده‌است . وبه اربعین غزالی و«جواهر القرآن » وی نظر دارد . روش این تفسیر چنین است که ؛ نخست بشیوهٔ کلامی وسپس عرفانی تفسیرمیکند .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی‌جعلنی من سدنة خطابه‌الکریم ، و خدمة کتابه

العظیم . . . امابعد ، فهذا تفسیر وبسط لاکثر آیات جواهر القرآن التی هی ابهی المعارف واحلی المطالب . . .

انجام : قال الامام حجة الاسلام رضی علیك ان تدیم النظر فی هذین النمطین یعنی الجواهر والدرر . . . جعلنا الله من السعداء . . . الرؤف الرحیم . تم بسط جواهر القرآن ودرره یوم الاثنین من اوائل شهر میلاد النبی صم. فی ۸۸۹ .

۸٤۱٦

نستعلیق محمد باقر بن محمد اشرف حسینی همدانی شیرازی ، که آنرا در ۲ ج ۲ ۱۰٤۳ق. آغاز ودر ۲۷ر۱۱ر۱۰٤۳ق. بپایان رسانیده است . وسطرهای برخی از صفحه‌ها رابه چلیپا نوشته است .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد روغنی فرسوده مقوایی .

۲۰۱ گ ۱٤×۲٤ و ۲۰ س ۸/٥×۱۷ .

(۷۱۱) تفسیر (تفسیر . عربی)

بی‌نام ونشان وعرفانی است . ازقشیری وحسن نقل بسیار دارد . (سپه۱:۹٤)

۲۰۰۰

نسخ . سدهٔ هفتم . برگهائی از آغاز وانجام نسخه افتاده است .

آغاز : بسمله . و قالوا الجلودهم لم شهیدتم علینا ؟ قالوا (ای الجلود) انطقنا الله (ای بالشهادة علیکم) [در آیهٔ ۲۰ سورهٔ فصلت] .

انجام : من اصحاب هذه الوجوه ضاحکون مستبشرون (در آیهٔ ۳۹ سورهٔ عبس افتاده است). وقف سپهسالار .

کاغذ کهن . جلد چرمی .

۳٦۸ گ ۲٦×۱۷ و ۲۱ س . (سپه۱ : ۹٦) .

(۷۱۲) تفسیر (تفسیر . فارسی)

شناخته نشده است .

آغاز: (افتاده) لایقاتلونکم جمیعاً الافی قری محصنة . . .

کارزار نمیکنند با شما همهٔ ایشان یعنی جهودان و منافقان ، مگر در دیه‌های استوار بخندق و برج و باره ، ویا از پس دیوارها با سنگ و تیر . یعنی ایشان را قوت آنرا که با شما محاربه کنند نیست . . .

۲۵۵۱

ش۲ دفتر ، ۶۷ر . ـ ۱۱۵ پ . نسخ سدهٔ یازدهم . آیه‌ها نسخ و شنگرف . است ۱۵ س ۷/۵ × ۱۳ ش ۱ « جعفریه » است.

(۷۱۳) **تفسیر** (تفسیر . عربی)

در آن از « بلدالامین » کفعمی و « جنة الواقیة » اویاد میکند .

آغاز موجود(افتاده) : وماتوعدون، التاسعة ؛ و من یتق الله . . . فصل ؛ فی آیات الحرس ، فیه روایتان الاولی رواها فی العدة عن النبی ص . من قرءها لم یر فی نفسه وماله شیئا . . . وهی من اول البقرة الی المفلحون و آیة الکرسی الی علیم . . .

انجام : در تفسیر سورهٔ آل عمران آیت ۱۰۷ : لن یضروکم الا اذی ـ الی قوله ـ کانوا یعبدون ، فی « د » . هذه الایات للظفر بالعدو وسده عن الحرب . . . من آلات الحرب ، یوم الاثنین (افتاده است)

۵۱۶۶

نستعلیق بی نام در سدهٔ یازدهم . عنوانها گاهی شنگرف است .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج مقوایی فرسوده .

۲۱۵ گ ۱۸/۵ × ۱۲/۵ و ۱۲ س ۱۲ × ۶/۵

(۷۱۴) **تفسیر** (تفسیر . فارسی)

بروش وشیوهٔ شیعی صفوی نوشته شده است .

آغاز: سورهٔ مریم : ثمان و تسعون آیة . بسمله . کهیعص . علی بن ابراهیم از حضرت صادق روایت کرده که « کهیعص » بمعنی هو الکافی الهادی . . .

انجام: الاانه بکل شیء محیط . بدانید که حق . . . هرچیزی بعلم کامل خود احاطه کننده است . وهیچ چیز ازومخفی وپوشیده نیست .

٥٢٢٤

نسخ محمدشفیع کوشك دشتی در١٢٤٦ ق . آیه‌ها درشت ، معرب ، زیرخط‌شنگرف در پشت جلد خلاصة المنهج معرفی شده لیکن‌چون‌ما برابر کردیم ، آن‌نبود .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .

٢٢٨ گ ٣٠/٥ × ٢٠ و٢٨ س ١٢/٥ × ٢٢ .

(٧١٥) **تفسیر آیة الکرسی** (تفسیر . فارسی)

و فضیلت آن

محمدبن ابی‌طالب استرابادی ، این کتابچه را بنام شاه طهماسب‌صفوی دریک مقدمه و دوفصل ویك خاتمه نگاشته‌است . مقدمه درفضیلت آنست . وشایدآن‌باشد که در ذریعه ٤ : ٣٣٠ یاد شده‌است .

آغاز: بسمله . چون ابواب تزاید انعمام الهی و أنقال خزاین فیض فضل نامتناهی . . .

انجام: و کلام امام المتقین . . . مؤید حال ومؤکد ایشان است .

٧٥٤٩

ش ٣ دفتر ، ٤٤ پ - ٦١ پ . با همان خط شمارهٔ پیشین دفتر .

ش ١ «حساب» است .

(٧١٦) **تفسیر آیة الکرسی** (تفسیر . عربی)

ازملاصدرای شیرازی م١٠٥٠ق . است(سپه١ : ٨٧وذریعه٤ : ٣٣١وف . دانشگاه ١ : ٤٠)ودرآن‌خود را قمی‌مسکن‌خوانده است .

۱۹۹۳

نستعلیق اسماعیل ابن میرزا معصوم تفریشی است که در ۱۲۵۹ق . نوشته است . پس از پایان تفسیر یازده برگ نانوشته مانده است . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی مهره زده . جلد چرمی ضربی .

۵۱ گ ۳٤ × ۲۱/۵ و ۲۷س (سپه ۱ : ۸۸) .

۵۲۳۹

نسخ اسیر بیابانی در ۲ ذیحجهٔ ۱۲۳۲ق . عنوانها سفید مانده است .

کاغذ فرنگی کبود . بی جلد .

۱۱٤ گ ۱٦ × ۲۱/۵ و ۲۰س ۹/۵ × ۱٦ .

(۷۱۷) تفسیر آیة النور (تفسیر . عربی)

تفسیر بشیوهٔ عرفانی است و گویا از عبدالرزاق کاشی باشد .

آغاز: الحمدلله الذی اودع اسراره مطاوی التنزیل ، والهم عباده فحاوی التأویل...

انجام: وبیده ازمة العنایة .

٦۵۵٦

ش ۳ دفتر ، ٤۸ پ - ۵۵ پ . همان خط و همان تاریخ شمارهٔ پیشین است . و پس از آن فوائدی عرفانی ، از همین کاشی هست . ش ۱ « تضاد قدر » تألیف عبدالرزاق کاشی است .

(۷۱۸) تفسیر آیة النور (تفسیر . عربی)

از محمود بن صاعد است ، و در آن دو نوع بحث ؛ لغوی و عرفانی ـ فلسفی گنجانیده است . در پایان گوید : این رساله را بنام عبدالرحمان صدیقی ایجی مطرزی نگاشتم .

آغاز: الحمدلله علی ما جعل فی الارض من بنی آدم خلائف . . . و بعد فهذه تلویحات فی تفسیر قوله تعالی: «الله نور السماوات و الارض . . . مشیرة الی تأویلات لارباب القلوب . . .

انجام نسخهٔ ۲۸٤٤ : وجعل فی بحبوحة الجنة مأواه . وقد فرغت من . . . ابن أبی المعالی صاعد بن محمود ساعد اغاشهم ... عن تحریرها عصر یوم الاثنین ۲۷ ع ۲ ـ ۷۸۲ بمخیم السطانیة بکدوان.

أنجام نسخهٔ ۲۹۱٦: فهو نور علی نور . اللهم اهدنا النور معرفتك متصلاً بنور طاعتك والحمدلله اولاً وآخراً .

۲۸٤٤

ش ۱۵ دفتر ۵۳۵ پ ـ ۵۳۸ ر. ش ۱ «لمعات» است .

۲۹۱٦

ش ۳٦ دفتر ۵۷٦ پ ـ ۵۷۸ ر. وپس از آن سخنانی است ازفارابی وغزالی در احیاء العلوم و جز آن در بارهٔ همین سوره . تا گ ۵۷۹ . ش ۱ «جنگ» است .

(۷۱۹) **تفسیر آیهٔ یابنی آدم خذوا زینتکم** (تفسیر. عربی)

تفسیریست عرفانی و فلسفی ، از جلال الدین محمددوانی . م ۹۰۸ ق. است که آنرا بنام شمس الدین سمی حبیب رب العالمین ، نگاشته است . (ف. دانشگاه ۱ : ٤۲) .

۲۷۹۹

ش ۱۳ دفتر ۱۲۹ ـ ۱۳٦ . ش ۱ «حدیث قدسی» است .

(۷۲۰) **تفسیر اربع مقالات** (ریاضی . عربی)

اصل اربع مقالات از بطلمیوس قلوذی است. وتفسیر ازابن رضوان ابوالحسن علی مصری . انجام مانند نسخهٔ دانشگاه (فهرست ۳ : ۸٦۲) میباشد .

٨٢٥١

نستعلیق سدهٔ سیزدهم عنوانها ، نشانها شنگرف .
آغاز افتاده : فاحضر علیظاً فانه یدل علی ان التجار المجتمع حوله . . .
کاغذ فرنگی سفید آهارمهره . جلد تیماج سرخ مقوایی ،
۱۳۹ گ ۱۷×۲۸ و۱۹س ۱۱×۱۹/۵

(۷۲۱) **تفسیر اسماء الله الحسنی** (حدیث . عربی)

ازمولانا عبدالمحسن است ، واز کتاب «علم الیقین» فیض ، وسخنان غزالی استفاده کرده وآمیخته است با اخبارشیعی .

آغاز: فی تفسیر اسماءالله الحسنی . الله : اسم للموجود الحق الجامع للصفات الالهیة . . .

انجام : ادل علی الحکمة وانبع عن القدرة ، فالافراد مفوت للغرض .

۲۰۱۳

ش ۲ دفتر ، ۱۱٤ پ - ۱٤٥ پ - نسخ سدهٔ یازدهم عنوانها شنگرف . در ۱۱۳ پ. حدیثی است درباره اسماء حسنی (سپه۱:۱٤۸) ش۱ «غریب القرآن» سبحستانی است .

(۷۲۲) **تفسیر البسملة** (تفسیر . عربی)

ازشیخ الاسلام ابوزکریا یحیی الانصاری .

آغاز: بسمله . قال سیدنا ومولانا . . . ابویحیی زکریا الانصاری . . . بسمله الحمدلله علی ما تفضل به من نعمائه . . . فهذه مقدمة علی سبیل الاختصار فی الکلام علی البسملة . . .

انجام : الله حفیظ علیهم . وصلی الله . . . وسلم .

٥٢٤٣

ش ۳ دفتر ،٥۱ پ - ٥٦ر . وسپس اسماءالله است . ش۱ «حرزالامان» است .

(۷۲۳) تفسیر الجلالین (تفسیر . عربی)

جلال‌الدین محمد ابوعبدالله شافعی (۷۹۱-۸٦٤ ق) ازسورهٔ کهف تا پایان‌قرآن را تفسیر کرد و درگذشت . سپس جلال الدین سیوطی م ۹۱۱ ق . از سورهٔ فاتحه تا بنی اسرائیل را تفسیر کردوبدان‌افزود ، و آنرادریکشنبهٔ ۱۰ شوال ۸۷۰ ق . بپایان رسانید . اما چلبی‌در کشف‌الظنون وابن یوسف درفهرست پیشین سپهسالار بعکس پنداشته گویند : نخست محلی؛ ازبقره تابنی‌اسرائیل‌رانگاشت‌وسیوطی‌نیمهٔ دوم قرآن را با اضافهٔ سورهٔ فاتحه بدان ملحق ساخت . و چون هیچیك تفسیر بسمله را نیاورده بودند ، مردی‌ازاهل‌زبیدآنرا تفسیر کرد وبدانها افزود . ولی‌این سخن چلبی‌درست نیست چون‌درآغازنسخه‌های‌خطی وچاپ۱۲۷٦ق . نام محلی درآغاز کهف ونام‌سیوطی درآغاز فاتحه دیده میشود .

۱۰ صدر

ازآغازتا سورهٔ بنی‌اسرائیل است ، و سیوطی در پایان آن گوید من این تفسیر را تکمیل کردم . وتاریخ تألیف را ۸۷۰ ق نوشته است . آیه‌ها شنگرف . نسخ عبدالمجیدبن عبدالسلام کنانی (درپایان جلد دوم) مالکی در ۱٦ع ۱ ۹۸۹ وقف میرغیاث‌الدین‌محمد برفرزندان . ووقف مدرسهٔ صدرازترکهٔ بروجردی تهرانی .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .

۱٦۷ گ ۱۵×۲۰ و۲۱ س ۱۰×۱٤ .

۱۱ صدر

جلد دوم (تالیف‌جلال‌محلی)از کهف‌تاپایان‌قرآن . وتفسیرفاتحه را درپایان نهاده است . نسخ عبدالمجید . بن عبد السلام کنانی مالکی در ۱٦-ع۱- ۹۸۹ ق .

وقف مانند شمارهٔ پیش(۱۰صدر) .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .

۱٦۷ گ ۱۵×۲۰ و۲۱ س۱۰ ×۱٤ .

۲۰۰۸

نسخ . وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلد چرمی ضربی .

۲۹۸ برگ ۲۱×۱٦ س ۲۱ (سپه : ۱۰۸۱).

(۷۳٦) تفسیر آیة النور (تفسیر عربی)

ازملاصدرای شیرازی وبرابرنسخهٔ چاپی (ص۳۵۸_۳۷۵ مجموعه) است که در ۱۳۲۲ ق . چاپ شده است . (ذریعه ٤: ۳۳٤) .

۷۵۲٤

ش ۱ دفتر ، ۱ پ - ٦٤ پ . خط محمد علی کرمانشاهی در ۱۲۹۷ ق ، از میان افتادگی دارد . همهٔ دفتر پنج کتابست .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سبز مقوایی .

۲۳۲ گ ۱۱×۱۸ و ۱۵ س ۷×۱۳ .

(۷۳۷) تفسیر سورة الاعلی (تفسیر عربی)

از ملا صدرا . که همراه «کشف الفوائد» بسال ۱۳۰۵ ق . و همراه مجموعهٔ تفسیرهای او (ص ۵۹۸_٦۰۷) در ۱۳۲۲ ق ، ومکرر دیگر، چاپ شده است . (ذریعه ٤: ۳۳٦) .

۱۹۹٤

ش۲ دفتر ٤٦ پ - ۷٤پ. نستعلیق نوتر از پیشین ، درسدهٔ سیزدهم نوشته شده است. میان برگهای ۷۰-۷۱ افتادگی دارد .

کاغذ سفید ۱۳س. ش۱ «سوادالعین» است .

٦۵۲۲

ش۳ دفتر، ۱۵۰پ - ۱۵۹ر. نستعلیق ۱۷ رجب ۱۲۰۸ ق. ش ۱ «فوائد أحسائی» است.

(٧٣٨) **تفسیر سورة البقرة** (تفسیر. عربی)

از ملاصدرا است و با تفسیرهای وی در ۱۳۲۲ق. چاپ‌شده (ذریعه٤:۳۳۷) از آیهٔ [اذقال ربك للملائكة انی جاعل فی الارض خلیفة...] تا آیهٔ [ولقد علمتم الذین اعتدوا منكم فی السبت . . . خاسئین . (آیهٔ ٦٢)] را دربردارد .

٥١٣٤

نسخ محمد علی بن محمد باقر اصفهانی کاشانی در تهران. در پنجشنبهٔ ۲ ذیحجهٔ ۱۲٦۳ق. عنوانها شنگرف . برخی آیه‌ها را بالای صفحه‌ها نوشته است .

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سرخ مقوایی ساده.

۱٦۳ گ ۱۵/۵ × ۲۱/۵ و ۱۹ س ۸ × ۱٤/۵ .

(٧٣٩) **تفسیر سورة التوحید** (تفسیر. عربی)

از ابن‌سینا که با تفسیر سورهٔ فلق وناس و «تفسیر آیهٔ ثم استوی ...» در حاشیهٔ «شرح هدایه» بسال ۱۳۱۳ق. چاپ شده‌است. (ذریعه ٤ : ۳۳۵ وف ۰ دانشگاه ۱: ٤۸) .

آغاز : قل هوالله . الهوالمطلق ، هوالذی ...

۱۰۹۵

ش ۱۴ دفتر ، ۱۲٦ ر. ۱۲۹ پ . در تاریخ محرم ۱۰۰۳ ق . ش ۱ « شرح رساله نفس الأمر » است .

۲۸۲۰

ش ۵ دفتر ۱۳۱ پ - ۱۳۵پ. از پایان افتاده دارد .ش۱ «جنك» است .

٤۵۰۰

ش ۷ دفتر (۲۱ر - ۲۲ پ . خط سدهٔ دهم. ش ۱ «شرح زوراء» است .

۸۳۷۱

ش ۱۵ دفتر ۱۵۱ر. - ۱۵٤ پ، ش۱ «پاسخ طوسی» است که در ص ۲۸۱ گذشت .

(٧٤٠) تفسیر سورة التوحید (تفسیر . عربی)

ازحافظ رجب برسی است،وهجده فصل کوتاه چند سطری دارد (ذریعه ٤: ٣٣٥)

آغاز : بسمله . الحمدلله رب العزة والکبریاء . والصلاة علی سید اهل الارض والسماء... وبعد یقول . . . رجب الحافظ . . . اعلم ان الحکمة یعتبر معرفته فی اجل المعلومات باجل العلوم . . .

أنجام : لو کان متحیزاً لکان مرکباً ومؤلفاً، وهومحال،فکونه متحیزاً محال.

١٧٨٨

ش ٢ دفتر ، ١٧٧ر. - ١٨١ر. با همان خط و کاغذ شمارهٔ پیشین دفتر است . (سپه ١٢٨:١) ش١«مشارق الانوار» است .

١٧٩٠

ش ٣ دفتر، ١٤٠پ - ١٤٣ پ . و پس از آن زیات علی است . و در پایان دفتر رمزهایی ازحروفیان هست، بهمان خط نسخ محمدعلی بن محمدقلی المشهدی، درمشهد نجف،در نیمهٔ ١٩ع٢-١٠٨٢ ق. ش١«مشارق انوار الیقین» است. (سپه١:١٢٨).

٨٢٢٧

ش٢ دفتر. نسخ سدهٔ سیزدهم. ١٤٣پ - ١٤٦ پ.ش١«مشارق أنوار الیقین» است .

(٧٤١) تفسیر سورة التوحید (تفسیر. عربی)

ازملاصدرا است (چنانکه درپشت نسخه‌نوشته شده‌است) .

آغاز : اعلم ان الباء هی المرتبة الاولی من العالم الاولی المعبر عنها بالعقل . . .

انجام: کقطرة بالنسبة الی هذه العوالم وان کلمات الله الالهیة (ناقص) .

١٩٩٤

ش٣ دفتر ، ٧٥ پ - ٧٦ پ. بخط شکسته سدهٔ سیزدهم .
کاغذ فرنگی سفید و پس از آن دو برگ سفید است .
١٠ × ١٩/٥ سطرها چلیپا و ٧ × ١٧/٥ .
ش١ «سوادالعین» است .

(٧٤٢) **تفسیر سورة التوحید** (تفسیر . عربی)

تفسیری عرفانی وشیعی است .

آغاز : بسم‌الله الذی من علینا بالدین القویم ... فهذه نکات و مسائل متعلقة بالسورة التی تعد ربع القرآن ...

انجام : علی ما مر تفصیله و الحمدلله رب العالمین . . . سید المرسلین و آله الطیبین .

٥٣٧٣

ش٣ دفتر ، ١٥٨ر - ١٧٧ر. نسخ ١٣٠٤ ق . ش١ «عوامل منظوم» است .

(٧٤٣) **تفسیر سورة الحدید** (تفسیر . عربی)

ازملا صدراشیرازی است وهمراه تفسیرهای اودر ١٣٢٢ق. (ص ٥١٨ - ٥٦٠ مجموعه)چاپ شده است (ذریعه ٤ : ٣٣٧) .

٦٥٢٢

ش٢ دفتر ١٠٤ر - ١٥٠ پ . ش ١ «فوائدأحسائی» است .

(٧٤٤) **تفسیر سورة الطارق** (تفسیر . عربی)

ازملاصدرا است.(ذریعه٤:٣٣٨)تاریخ تألیف که‌درچاپ١٣٢٢ق.(ص٥٨٩-٥٩٨) دیده نمیشود دراین نسخه ١٠٣٠ ق . میباشد .

آغاز: والسماء والطارق. لما فيها من الشواهد الجلية و الخفية على معرفة ذاته وصفاته . ولهذا عظم ..

انجام : و كشف عنها غشاوة الامتراء. فی آخر الجمعة من رجب ١٠٣٠ .

٧٥٣٣

ش٣ دفتر، ١٣٨ پ - ١٦٧ پ. مطابق باچاپی ج١ : ص ٥٩٠ سطر ٢ و پس از آن خطبهٔ مونقهٔ علی است ١٧١ - ١٧٣ پ.ش١ « نخبهٔ وجیزه» است .

(٧٤٥) **تفسیر سورهٔ فاتحه** (تفسیر . فارسی)

ازشیخ بهایی است، ودر آغاز دههٔ سوم ماه صفر ١٠١٥ ق. تألیف شده ونام مؤلف و تاریخ تألیف در پایان هست .

آغاز : بسمله . الباء للاستعانة او المصاحبة. وقد ترجح الاولی باشعارها ...

أنجام : والحمدلله اولاً وآخراً .

٨٠٩٠

ش ٥ دفتر ١٩٨ پ - ٢٠١ ر. نسخ ١٩ ع٢-١٢٤٨ ق . با همان خط شمارهٔ پیشین دفتر.ش١ «شرح دیوان علی» است.

(٧٤٦) **تفسیر سورة الفاتحة** (تفسیر . عربی)

عرفانی شیعی ازعبدالعزیز اردبیلی است که در ٥٠-٥١ گذشت.

آغاز: اقول وانا الخاطی عبدالعزیز الاردبیلی، مستمداً بسم الله الرحمان الرحیم ...

أنجام : ونحوها فاسدة وبدعة استغفر الله ... اتبع الهدی . تم الجمع و الکتب فی یوم الاربعاء من ایام شوال سنة ٤٦ (١٢٤٦ ق.) .

٦١٩٣

ش٢ دفتر ١٩-٧٢ نستعلیق . عنوانها شنگرف . گویا خط مؤلف باشد . حاشیه دارد ش١ «اجتهاد و تقلید» است . درص ٥١ گذشت.

(٧٤٧) **تفسیر سورة الفاتحة** (تفسیر. عربی)

ازصدرالدین قونوی است واین جز کتاب «تأویل سورة الفاتحة» تألیف همین قونوی میباشد که در کن حیدرآباد در ۱۳۱۰ق در ۳۵۸ص. بنام «اعجاز البیان فی تفسیر ام القرآن» چاپ شده است.

آغاز: الحمدلله الذی اخرج من النون ما ادرج فی القلم . . .

انجام: وهو یهدی السبیل. والحمدلله . . . الطاهرین .

۶۳۳۲

ش ۹ دفتر، ۱۹۰-۲۱۰. همان خط ۱۳۳. ش ۱ « آغاز و أنجام » است که در ص ۲۱ گذشت.

(٧٤٨) **تفسیر سورة الفاتحة** (تفسیر . عربی)

ازملامحمد جعفر استرابادی میباشد.

آغاز: بسمله. حمدله. والصلاة . . . والطاهرین. اعلم انه لابد قبل الخوض فی المقصود من بیان امور . الاول فی ذکر اسامی القراء . . .

انجام: فیرفع الله عنهم بذلك العذاب . الحمدلله علی توفیقه لتفسیر سورة الحمد. واسئله تفسیر سورة البقرة وما بعدها .

۱۹۹۶

ش ۳ دفتر ۶۱ر - ۷۸ر. نستعلیق نصرالله بن حسن حسینی استرابادی ، در ذیقعدهٔ ۱۲۳۱ ق . ش ۱ « مشترکات » است .

(٧٤٩) **تفسیر سورة الفلق** (تفسیر . عربی)

ازابن سیناست. وهمراه تفسیر ناس وتوحید درحاشیهٔ شرح هدایهٔ ملاصدرا بسال ۱۳۱۳ ق چاپ شده است. (ذریعه ٤ : ۳٤۱ وفهرست دانشگاه ۱ : ۵۵).

١٠٩٥

ش ١٥ دفتر ، ١٣ر ١٣١ پ . ش١ «شرح رسالهٔ نفس الامر» است .

٤٥٠٥

ش ٨ دفتر ٢٢ پ -٢٣ پ.ش١ «شرح زوراء» است.

٨٣٧١

ش ١٦ دفتر ١٥٤پ - ١٥٦ پ،ش ١ «پاسخ طوسی» است .

(٧٥٠) **تفسیر سورهٔ مریم** (تفسیر . فارسی)

بفارسی ساده است .

آغاز : بسمله . کهیعص. عبدالله بن عباس فرموده: که کهیعص. نامی است از نامهای الهی...

انجام : باین موضع رسیده یی، فاخلع (ناقص) .

٦٥٠٣

ش١ دفتر . ١ - ٢٢ پ . به نستعلیق علی اکبر زرقانی . در ساعت ٥ روز ٢٣ محرم ١١٧٩ ق. همهٔ دفتر پنج کتابست.

کاغذ سمرقندی نخدی . جلد تیماج سبز .

٧٧ گ ٥ر١٢ × ٥ر١٧ و ١٧ س ٥ر٥ × ١١.

(٧٥١) **تفسیر سورة الناس** (تفسیر . عربی)

از ابن سینا است. وهمراه سورهٔ فلق و «تفسیر آیهٔ ثم ستوی» درحاشیهٔ شرح هدایة ملاصدرا بسال ١٣١٣ ق . چاپ شده است . (ذریعه ٤ : ٣٤٢ وف . دانشگاه١:٥٧).

٤٥٥٥

ش ۹ دفتر، ۲۳ پ - ۲٤ر. درسه شنبهٔ ۲۵ج۱-۹۳۳ بهمان خط شمارهٔ پیشین دفتر ش۱«شرح زوراء» است.

۸۳۷۱

ش ۱۷ دفتر ۱۵٦ پ - ۱۵۷ پ. ش۱ «پاسخ طوسی به بحرینی» است.

(۷۵۲) **تفسیر سورهٔ یاسین** (تفسیر . عربی)

ازملاصدرا که همراه تفاسیر او که در ص ٤٦٥ و ٤٦٨ گذشت، چاپ شده است. وی آنرا در ۱۰۳۰ق. بخواهش یکی ازدوستان تألیف کرده است. (سپه۱: ۱۲۸ وذریعه٤:۳٤٤) .

۲۰۰۲

نسخ. در ۱۲۷۱ق. نگاشته شده. شمارهٔ کتابخانه در این فهرست ج۱ ص۱۱۸ بغلط ۲۰۰۱ آمده است .

کاغذ سمرقندی . جلد چرمی . وقف سپهسالار.

۱۲۲ گ ۲۱×۱٤ر۵ و۲۳ س. (سپه۱: ۱۲۸).

(۷۵۳) **تفسیر سورهٔ یوسف** (تفسیر . فارسی)

این تفسیر ازمتأخران است .

آغاز : بسمله. سورهٔ یوسف مکیة، وهی مایهٔ واحدی عشر آیة. بسمله . اتفاقی واجماعی علما و مفسرانست ، که این سورهٔ مبارکه مکی است . مگر آنکه صاحب «منهج الصادقین» ...

انجام : وفراغت حاصل گردید. ازجمع وتألیف نسخهٔ شریفهٔ شرح سورهٔ مبارکهٔ احسن القصص در اشرف امکنه، اعنی آستانهٔ مبارکهٔ سرورشهیدان . . . در عاشرشهر جمادی الثانی سنهٔ ۱۳۰ التماس دعا دارم .

۵۲۳۸

نستعلیق شاید ازخودمؤلف . آیه‌ها درشت و زیرخط .

کاغذ فرنگی . جلد مقوا .

۱۵۲ گ ۱۵×۲۱ و۱۷س ۵ر۸×۱۵ .

(٧٥٤) **تفسیر سورهٔ یوسف** (تفسیر . عربی)

این کتاب بابوحامد محمد ویااحمد،غزالی منسوب وچاپ شده‌است .

٢٨٤٤

ش ٩ دفتر ، ٣٢٨ پ - ٤٠٣ر . نسخ یوسف بن عطاءالله در ١٠٥٥ ق . در پایان بنام «تفسیرغزالی» خوانده شده‌است .
ش ١ «لمعات» است .

(٧٥٥) **تفسیر سورهٔ یوسف** (تفسیر فارسی)

از محمدهادی بن ابوالحسن شریف نائنی است، که پیش از ١٢٦٥ ق در گذشته است . (ذربعه ١٢:١٧٧) وی آنرا پس از «لسان‌الذاکرین» برای تحفهٔ بارگاه میرزا عبدالوهاب تألیف کرده‌است. او کتابی بنام «سرورالمؤمنین» نوشته وسپس دعای عرفه‌را شرح کرده‌است وپس‌ازآن «نخبةالاسرا» درمناقب‌علی وآداب نمازساخته‌ودر١٢٤٣ق. بحج رفته واین تفسیر سورهٔ یوسف را در راه حج تألیف کرده، واین مطالب و نام فتح علی شاه را دردیباجه یاد کرده‌است .

آغاز: یاد روزی که بدل غیرغم یار نبود

کوی‌دل جزحرم یار وفادار نبود

. . . چون برون آوردش ازچه باتمیز

بنـدگی آموختش تاشـد عزیز

. . . ملکا بندای فصاحت گفتار امامی‌شوم . . .

انجام : نامدارانش بفرمان‌دردیار. والسلام علی‌من‌اتبع الهدی در ٢٠ صفرجمعه ١٢٥٠ ق .

٥٥٩٦

نستعلیق وگویا خط مؤلف باشد،در ١٢٥٠ق . عنوانهاشنگرف .
کاغذ فرنگی‌سفید جلد تیماج قهوه مقوایی ضربی .
١١٠ ک ٢١×١٤/٥ و١٩س ٩×١٦

(٧٥٦) تفسیر شاهی (تفسیر .فارسی)

ازمیرسید ابوالفتح حسینی شریفی اردبیلی م ۹۷۹ق .است ، بنام شاه طهماسب صفوی در٤٢ کتاب ودر ۹۷٤ق. پایان یافته است (ف.دانشگاه ۱: ۵۹ وسپه ۱ : ۱۲۹ وذریعه ٤ : ۲۷۷ـش ۱۰۸ و ۸۵ج . دانشکدهٔحقوق).

۲۰۰۷

بنستعلیق نوشته شده‌است . برگ آخر کتاب افتاده، آخرین سطر موجود اینست : واستدلال کرده‌اند، بر آیت مذکوره زیرا که زکریا تخصیص نمود .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماج . وقف‌سپهسالار .

۲۳٤ گ ۲۳/۵×۱۲/۵و۲۳س. (سپه۱ : ۱۲۹)

(٧٥٧) تفسیر عسکری (تفسیر . عربی)

گویند املای امام حسن‌بن‌علی عسکری‌م۲٦۰ق.است که برای دوتن بنام ابو یعقوب یوسف‌بن محمدبن زیاد وابوالحسن‌علی‌بن محمدبن سیار؛ درمدت هفت ماه در شهر سامره املاء کرده،وایشان آنرا بشهرخویش استراباد برده‌اند (ذریعه ٤: ۲۸۵ـ ۲۹۳)این کتاب بسال۱۲٦۸ق. بخط یوسف کجوری وسپس‌در۱۳۱۵ق. چاپ شده‌است ودرحاشیهٔ آن « کنزالعرفان» است .

۱۹۹۷

ش۱ دفترنسخ در۱۲٦٦ ق نوشته شده .

ودر۱۲٦۷ ق. « نخبةالخصال» را دیگری نوشته و بدان ضمیمه کرده‌است . (ص۱ـ ۲۵۵) ند . هشت صفحهٔ آغاز نسخه، جدول بندی بشنگرف‌وزنگاراست . وقف سپهسالار.

کاغذ دولت آبادی . جلدچرمی .

۲۹۳ گ ۲۲×۱٤و۲۰س . (سپه ۱: ۸۳).

۱۹۹۸

بنسخ. در۱۲٦۸ق. نوشته‌شده. صفحه‌هارا موریانه ضایع کرده وصفحهٔ نخست ودوم جدول‌بندی بزر دارد. وقف سپهسالار.
کاغذ اصفهانی . جلدتیماج .
۱٤۷ گ ۲٤/٥×۱٥و۱٤س.(سپه ۱: ۸۳).

٥۱۱۸

نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها شنگرف. آیه‌ها زیرخط شنگرف‌است .
کاغذسپاهانی نخدی . جلد ندارد .
۱٦۱ گ ۲۲×۱۷و۲۳س ۱۱×۱۷/٥ است.

۸۱۲۲

نسخ عبدالوهاب دهخوارقانی در۱۲٥۲ ق . آیه‌ها زیرخط شنگرف است .
کاغذ فرنگی سفید آهار مهره . جلدتیماج مشکی مقوایی‌فرسوده.
۹۸ گ ۲۰/٥×۳۱و۲۷س ۱۳×۲۱ .

(۷٥۸) **تفسیر العلل** (فلسفهٔ عربی)

اصل « العلل» منسوب به بلینوس یا اپولونیوس (بلیناس حکیم) است .
(فهرست دانشگاه۳: ۹٦٥) که به‌قس بالسی منسوب شده است . و گویاتحریر ازبویلس «صاحب‌الاعاجیب» باشد .

و آن در دوجزء است : ۱ ـ العلل‌المعلومة ۲ـ الخلق المخلوقة .

۲۹۱۲

ش ۵۷ دفتر ۱۸٦ر ـ۲۰٦ر . در نیمهٔ ذیحجهٔ ۱۲٦۲ ق . ش ۱ « شرح رسالة زینون» است.

(٧٥٩) تفسیر عیاشی (تفسیر . عربی)

از ابونصر محمدبن مسعودبن محمدبن عیاش سلمی‌سمرقندی، همزمان کلینی م ۳۲ ق . واستاد کشی‌است.

(ف.دانشگاه ۱: ٦٢ وذریعه٤: ٢٩٥).

۳۹۸٦

از آغاز قرآن تا کهف‌را دارد . نسخ‌محمدابراهیم‌بن محمدنصیر جبل عاملی‌قزوینی. تاریخ ۹۹ دارد . درسدهٔ سیزدهم (شاید ۱۲۹۹ق) نوشته شده‌است . عنوانها شنگرف . وقف ۱۳۱٤ ش. برگهای ۱۵-۲۰سفیداست.

کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج‌سرخ مقوایی .

۳۸٦ گ ۱۳×۲۱و۱٦س ۷/۵×۱٤/۵.

(٧٦٠) تفسیر فارسی (تفسیر . فارسی)

تفسیری شیعی پیش از صفویان است . درآغاز سورهٔ اعراف وجای دیگر در نسخهٔ زیرنوشته شده‌است «جواهرالتفسیر» ولیکن‌ما آنرابانسخهٔ ش ٥٢٢٦ سپهسالار برابر کردیم «جواهرالتفسیر» نبودشاید«مختصرالجواهر»باشد که درذریعه (٥ : ٢٦٥) آمده است .

آغاز: افزونی خواستم و افزونی نهادم شمارا . . . واتقوا یوماً لاتجزی نفس عن‌نفس شیئاً : بترسیداز روز وبپرهیزید از عذاب خدا . . .

آغاز مائده : یاایهاالذین آمنوا، أوفوا بالعقود: ای انکسهائیکه گرویده‌ئید وای شما که گروید گانید ! تمام بجای آرید پیمانها را . این سوره را سورة المائدة خوانند ...

انجام : نبوءالمؤمنین:می‌ساختی و فرومی آوردی گروید گانرا. مقاعد للقتال: بنشستگاهها ومر کارزار.قصهٔ حرب‌احد وآن آن‌بود ...(وپس‌ازدوصفحه) ... اگرحمزه رابکشی، من‌تورابخرم وآزاد کنم، وهرزیور که بدین تن دارم . (افتاده)

٥٢١٩

نسخ محمد بن‌شاه‌حسینی اولادشیخیان خانقاه سلماس.دررجب ١١٠٥ ق .ازنیمهٔ بقرة تانیمهٔ اعراف را دربردارد.

درپایان سوره انعام گوید : ربع‌اول تفسیر تمام‌شد :

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی مقوایی .

١٨٩ گ ٢٠×٢٩و٢١س١٣×٢٣.

(٧٦١) تفسیر فارسی (تفسیر . فارسی)

در پشت جلد نوشته شده : « جواهر التفسیر » ازملا حسین کاشفی است . اما میدانیم که «جواهر التفسیر» کاشفی تنها تا پایان سورهٔ آل عمران ویاتامیان سورهٔ نساءرا دارد، درصورتیکه این‌نسخه از اول‌سورهٔ اسرا میباشد.

شاید مختصرالجواهر باشد که در ذریعه ٦٥،٥ آمده است.

آغاز: بسمله. قوله‌عزوجل:سبحان‌الذی‌اسری . . . السمیع‌البصیر . درمقدمهٔ معراج ذکرسبحان‌الذی چرایاد کرد ؟ ازبهرآن یاد کرد . . .

انجام : مانع ازخیرات ازشرهمه ایمن‌اند. خش بگواعوذ برب‌الفلق. واعوذ برب‌الناس.

٥صدر

نستعلیق سدهٔ‌یازدهم. نیمهٔ دوم قرآنست . آیه‌ها شنگرف، بااعراب ، صفحه‌ها در دو

جدولها شنگرف، عنوانها درحاشیه بشنگرف نوشته شده است.
کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج مشکی.
۵۲۲ گ ۱۹ × ۲۹/۵ و ۲۵ س ۱۰/۵ × ۱۹/۵ .

(۷۶۲) تفسیر فصول أبقراط (پزشکی. فارسی)

ترجمه و شرحی است بفارسی بر آن کتاب . متن جداست ، و شرحها بعنوان « تفسیر»... آغاز شده است . این کتاب شش مقالت دارد، که هریك درچند فصل است، بدین سان :

مقالهٔ	۱	۲۳	فصل دارد
»	۲	٥٤	»
»	۳	۳۱	»
»	٤	۸٦	»
»	٥	۷۰	»
»	٦	٥۷	»

آغاز نسخه افتاده : شده است و التجربه خطرای الامتحان . . . بردو قسم است یکی آنست که بقوانین طبی معلوم شده ... وینبغی لك الان تقتصر علی توخی فعل ما ینبغی دون ان یکون ما یفعله المریض . الاقتصار تقصیر کردن والابتغاء بایستن، یعنی طبیب باید که اقتصار نکند برعلم خود ،

انجام : فصل (٥٦ ازمقاله ٦) من امتلات کبده ماءً ثم انفجر ذلك الماء الی الغشاء الباطن، امتلاء بطنه ماءً ومات . تفسیر: هر که را جگر پرآب شود وآن آب منفجر شود بغشاء باطن، که میان جگر وشکم ومعده است... چون غشاء جگر لطیف وتنگ است متحمل نتواند.

٧٩٠

نسخ سدهٔ هفتم. عنوانهای «فصل» و«تفسیر» و«مقاله» و نشانها، شنگرف است.
دو برگ آغاز افتاده است و بنا بر کراس شماری که در گوشه‌های بالاهست؛ آشکار میشود که هر کراس هشت برگ داشته، واز کراس یازدهم، شش برگ مانده است. و دو برگ سفید بر آن افزوده شده است.
کاغذ سمرقندی زرد. جلد تیماج سبز یك‌لا.
٨٤ ک ١١×٢٣ و ٣١س ٨/٥×١٧.

(٧٦٣) تفسیر قمی (تفسیر. عربی)

ازابوالحسن علی بن ابراهیم بن هاشم قمی، زندهٔ در ٣٠٧ ق.
(ف.دانشگاه ٣: ١٢٢٩ وذریعه ٤: ٣٠٢ سپه ١: ١٣٩).

١٦ صدر

نسخ احمد بن حسن بن مهنا حسینی لحسایی در ٢ شنبهٔ محرم ٩٩٧ق.
مالك: مفید بن ابوجعفر موسوی استرآبادی، در ١١٣٩ق. آیه‌ها زیرخط شنگرف میباشد. آغاز افتاده است.
کاغذسپاهانی. جلد تیماج سبز مقوایی.
٣٧٧ گ ١٧×٢٥/٥ و ٢١س ١٠×١٧/٥.

٢٠٠٣

نسخ است. پس ازختم تفسیر قرآن، چگونگی نزول سوره‌های قرآن را بروایت ابن‌عباس نقل، وپس از آن خواص وثواب قرائت سوره‌ها با نقل روایات آنها ذکر کرده، و پس ازاین حدیثی راجع باینکه انسان مرکب شده است ازحالت سبعی و بهیمی وشیطانیت وربانیت، وخصوصیات هریك، وراه وصول بمدارج عالی، وجلوگیری از نفس درفرار ازصفات ربانی، نقل شده است.
کاغذ سمرقندی جلدچرمی ضربی. وقف سپهسالار.
٢٤٥ گ ٢٩×٢٠ و ٢٤س. (سپه ٢: ١٣٩).

٥١٨٨

نسخ ١٠٦٨ ق . آیه‌ها زیرخط شنگرف . عنوانها شنگرف .
جمال‌الدین حسینی آنرادر ١٠٦٠ق.(شاید١٠٩٠ق.) تصحیح کرده‌است .
حاشیه بنشان(ی.م‌ن.) دارد.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سبز مقوایی‌ضربی.
٣٠٢ گ ٢١×٣١ ، و٢٣س١٢×٢٠.

٨١٢٩

نسخ محمد رضی‌بن‌ملا فضل علی‌شبستری. درپنج‌شنبهٔ نزدیك‌پایان ربیع‌یکم بی‌تاریخ سال. عنوانها شنگرف‌است . آیه‌ها زیرخط شنگرف.
مالك: فرهادمیرزا در١٢٨٢ق.
کاغذ فرنگی.جلد تیماج حنایی‌ضربی مقوایی‌با برگردان.
٢٨٨ گ٢٠/٥×٢٩ و٢٢ و٢٣ س ١١×٢١و١١/٥×٢١/٥.

(٧٦٤) **تفسیر «کنت کنزا»** (عرفان .فارسی)

پرسش و پاسخی‌است دربارهٔ حدیث «کنت کنزا مخفیا،فاحببت ان اعراف...»
آغاز: بسمله . قال‌النبی . . . سئوال : حق تعالی که مخفی‌بود ...ازخود مخفی بودیاز..
انجام : فتولد منهماالزوج . والله اعلم .

٥٧٨

ش ۴ دفتر ص٨٢-٨٩.ش١ « رمل» است.

(٧٦٥) **تفسیر لااله‌الاالله** (عرفان. فارسی)

ازمردی بنام شمس‌الوالدی حافظ‌القرآن‌است، که‌در آن‌ازاستاد خود سعدالدین واز« شرح مفصل» یاد کرده‌است .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی نورقلوب المؤمنین بنورالمعرفة والایمان . وشرح صدورهم بنورالهدایة والایقان . . .

انجام : ماناح قمری واورق عود .

٦٥٠٣

ش ۲ دفتر ۲۳ پ تا ۳۰ پ . نستعلیق سدهٔ سیزدهم . درحاشیهٔ ش ۱ « تفسیر سورهٔ مریم » است

(٧٦٦) تفسیر لولاك (عرفان . عربی)

درگزارش حدیث «لولاك لماخلقت الافلاك» ازشیخ احمداحسایی . م ۱۲٤۱ ق. است. ودرآن ازشیخ محسن بن علی تفریشی احسایی نقل دارد .

آغاز: بسمله . حمدله. والصلاة علی محمد . . . وبعدفیقول . . . احمدبن زین الدین الاحسائی انه قد سئلنی . . . السید محمدالخطی . . . عن الحدیث القدسی، وهوقوله تعالی: لولاك لما خلقت الافلاك، ولولاعلی لما خلقتك . . .

انجام : ولرجوع بعضها الی ما ذکر. والحمدلله رب العالمین . وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین .

١٩٩٤

ش ۴ دفتر ۸۰ پ - ۸۲ ر. نستعلیق پنجشنبهٔ شوال ۱۲۳۱ ق . دردیه خرتاب رودبار تاقل رستاق ،

ش ۱ « سواد العین » است .

(٧٦٧) تفسیر من عرف نفسه (عرفان . عربی)

گزارشی است برای حدیث « من عرف نفسه فقد عرف ربه » برروش حروفیان

آغاز: بسمله . امیر کرم الله وجهه فرمود که : من عرف نفسه فقد عرف ربه . آنکه نفس گفته میشود کدامست ؟ . . .

انجام : ومنکرمقبول بگردد وآیر ه ه نگذرد . والوصیة للوالدین والاقربین ولذی القربی . اللهم صل علی محمد وآله الطیبین الطاهرین .

١٠٨٨

ش ٢ دفتر ٩٥ پ - ٩٧ر . با همان خط شمارهٔ پیشین دفتر. و در٩٨ر. دعا است .
ش١«مصابیح الأرواح»است .

٧٥٠٢

ش ٧ دفتر . ٢١٣ر-٢١٣پ . نسخ و نستعلیق محمد علی کرمانشاهی در آغاز سدهٔ چهاردهم.ش١ «درهٔ فاخره» است.

(٧٦٨) **تفسیر نعمانی** (تفسیر . عربی)

از ابوعبدالله محمد بن ابراهیم بن جعفر کاتب نعمانی شاگرد کلینی.م٣٢٩ق. و مؤلف «الغیبة» میباشد . (ذریعه٤ : ٣١٨وف . دانشگاه٣ :١٢٣٠) .

٥٣٩٠

برابر نسخهٔ چاپ شده در «بحار الانوار»جلد ١٩ص ٩٤- ١٠٩ باب ١٢٨ .
نسخ بی نام سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف درحاشیه . نشانها نیزشنگرف است .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج جرخ مقوایی ضربی یك طرفه .
١٠٠ گ ١٢×١٩ و١٤س ٥ر٦×١٢ .

(٧٦٩) **تفصیل وسائل الشیعة** (حدیث . عربی)

الی تحصیل مسائل الشریعة

ازشیخ حر، ابوجعفر محمدبن حسن عاملی مشغری (١٠٣٣- ١١٠٤ق.)میباشد.
(ذریعه ٤ : ٣٥٢ وسپه١: ٢٠٤ وف. دانشگاه ٣ : ١٢٣٢) .

٢٢٥١

بخش اول و دوم است واز طهارت تا خمس را دربردارد. نسخ محمد سابق بن امیر ، ١٢٦٦ ق . (تاریخ درپایان بخش ششم است) . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .
۲۵۳ گ ۵ر۲۱ × ۳۱ و ۳۷ س .

۲۲۵۲

بخش سوم وچهارم است . واز حج تا وصیت را در بر دارد . نسخ ۱۲۶۷ ق . ازهمان نویسندهٔ شمارهٔ ۲۲۵۱ . وقف سپهسالار .
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی.
۲۶٤ گ ۵ر۲۱ × ۳۱ و ۳۷ س .

۲۲۵۳

بخش پنجم وششم است واز نکاح تا پایان دیات را در بردارد . و پس از پایان کتاب فوائد دوازده گانه را که مؤلف بعنوان خاتمه نگاشته است دارد .
نام نویسنده در پایان بعنوان محمد سابق بن امیر وسال نوشتن ۱۲۶۷ ق . آمده است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .
۲۹۸ گ ۵ر۲۱ × ۳۱ و ۳۷ س .

۸٤٤۲

بخش نخست تا پایان طهارت است. نسخ سدهٔ یازدهم. عنوانها و نشانها شنگرف. حاشیهٔ «منه دام ظله، وسلمه ا ، وایده الله، ولمحرره محمد ابراهیم الموسوی» دارد. صفحهٔ اول نو نویس است.
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج زرد ضربی مقوایی .
۳۵۸ گ ۱۹ × ۲۵ و ۲۵ س ۱۱ × ۱۸ .

۸٤٤۳

از جهاد تا پایان بخش چهارم (وصیت) است. نسخ سدهٔ دوازدهم میباشد. بلاغ سماع دارد .
مالك : ملامصطفی حویزی .
کاغذ سپاهانی . جلد ندارد .
۲۹۵ گ ۱۹ × ۲٤ر۵ و ۲۳ س ۱۱ر۵ × ۱۷ .

۸٤٤٤

از نکاح تا پایان بخش پنجم را دارد . نسخ شوال ۱۰۸۰ .ق.است.

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی ضربی .
۵۸۲ گ ۱۸ × ۲۴٫۵ و ۲۳ س ۱۰ × ۱۶.

۸۴۴۵

از زکاة تا اعتکاف را در بردارد . نسخ سدهٔ دوازدهم است. عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی یك‌لا .
۱۱۴ گ ۱۸ × ۲۴ و ۲۲ س ۱۳ × ۱۷ .

(۷۷۰) **التفکر** (عرفان . عربی)

رساله‌ییست عرفانی در بارهٔ تفکر .
آغاز: بسمله . الحمدلله الذی لم یقدرلانهاء عزمه بحر ولاقطر . . .
انجام: ان یجنبنا من مزلة اقدام الجهال، بمنه وفضله . تم کتاب «التفکر» بحمدلله وعونه. وصلی الله علیه . . .

۵۸۰۸

ش ۴ دفتر ۴۴ پ - ۵۴ر. ش ۱ «المحبة» است .

(۷۷۱) **التفکر** (عرفان . عربی)

مصقات الاشباح و مجلات الارواح

درچهارفن است ، وهریك چندباب دارد . ازنورالدین محمدبن مرتضی بن محمد مؤمن ابن مرتضی کاشانی ، زندهٔ ۱۱۱۵ق میباشد. وی این کتابرا بسال ۱۱۱۰ق. نگاشته است.(ف. دانشگاه ۳ : ۴۹۶). فهرست چهارفن :

۱ـ مجاری تفکر در اسرار اطاعات که ۱۵ باب دارد .
۲ـ مواقع تفکر درمهلکات ۱۰ باب دارد .
۳ـ تفکر درانواع علوم حقهٔ عقلیه ۵ باب.
۴ـ تفکر درانواع مصنوعات ۲۱ باب .

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی شرح صدورنا بانوارمعرفته . . . اما بعد؛یقول . . . محمدبن مرتضی المدعو بنورالدین . . .

انجام در آخر باب ۲۱ فن چهارم ، افتاد گی دارد .

۳۸۷۹

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف . حاشیهٔ «لمحرره حاجی باقر» دارد . در دو برك آغاز فهرست کتاب نوشته شده است .

مالك : احمدبن حسین محلاتی در ۱۲۹۵ ق.

کاغذ فرنگی نخدی . جلد تیماج مشکی مقوایی .

۳٤٤ گ ۱۹٫۵ × ۱٤ و ۲۱ س ۷٫۵ × ۱۵ .

(۷۷۲) **التفهیم** (نجوم . عربی)

لاوائل صناعة التنجیم

ازابوریحان بیرونی بعربی بوده وسپس خود آنرا بفارسی گردانیده است (پیشگفتار همایی برچاپ ترجمهٔ فارسی این کتاب دیده شود). متن باترجمهٔ انگلیسی بکوشش Ramsaywright درلندن بسال ۱۹۳٤م . بچاپ عکسی پخش شده است (استوری:٤۵) .

آغاز: بسمله . قال ابوریحان محمدبن احمد البیرونی الخوارزمی:الحمدلله رب العالمین . . . اما بعد؛ فان الاحاطة بهیئة العالم و کیفیة شکل السماء والارض . . . نافعة جداً فی صناعة التنجیم . . .

أنجام : ومن السخریة والاستهزاء ، فقد حملها المنتسبون الیها،فضلاعن المنتفین عنها وبالله المستعان وعلیه التکلان .

٦٦۵

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها، نشانها ، جدولها ورقمها شنگرف است . در پایان بندی دربارهٔ نام سالهای دوازده گانهٔ ترکی بفارسی هست . درذریعه٤ :۳٦۱ باین نسخه اشارت شده است که در کتابخانهٔ اعتضادالسلطنه بوده است. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی آبی رنك . جلد روغنی نارنجی زرین . درمیان ترنج دارد .
۱۲۰ گ ۱۶×۲۱ و ۲۱ س ۹×۱٤.

(۷۷۳) التفهیم (نجوم . فارسی)

لأوائل صناعة التنجیم

از ابو ریحان بیرونی بفارسی است . وآقای همایی آنرا در ۱۶-۱۳۱۷ ش . در تهران چاپ کرده و پیشگفتاری مفصل بر آن دارد .

٦٦٤

نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها ، رقمها و جدولها شنگرف است . در پایان چند جدول بندی بعربی هست .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی .
۱۲۱ گ ۱۷×۲٦ و ۲۳ س ۱۰×۱۸ .

(۷۷٤) تقدیم العقل علی النفس (فلسفه . عربی)

گویا از صائن الدین ترکه اصفهانی باشد ، که بنام « دولت سیدیه امامیه رضویه » درچهارمسلك برروش حروفیان نگاشته است .

۱ـ نظر مشائیان .

۲ـ رأی اشراقیان .

۳ـ عقیدهٔ صوفیان .

٤ـ مسلك محققین یعنی حروفیان .

آغاز : بسمله . الحمد للمبدع الاول ، مفیض کل خیر و کمال . . .

انجام : فوفقه لاستحصاله . بحق محمد صلوات الله علیه وآله .

۲۹۳۰

ش ٦ دفتر ۱۱۸ پ - ۱۲۱ ر . ش ۱ « بائیة » است که در ص ۲۳۲ گذشت.

(٧٧٥) **التقریب** (کیمیا.عربی)

فی اسرار الترکیب

ازجلد کی،ایدمرین علی،صاحب «البدر المنیر»است که درسدهٔ هشتم میزیسته است . (ذریعه٤ : ٣٦٤- ٣٦٥ ومعجم المطبوعات) .

آغاز: الحمدلله الذی تقدست ذاته عن الاغیار،الواحد الحق المبری من الاعراض والاوزار . . . وبعدفانه لما انعم الله علینا بتمام الثلاثة الاجزاء من کتابنا هذا، اشحرنا الله بالعلم المتعلق بالجزءِ الرابع الذی به یکمل کتابنا هذاالمسمی کتاب«التقریب فی اسرار الترکیب» . . .

انجام- درفصل ثالث باب رابع قسم خامس جزء رابع-«تراکیب الاکاسیر البرانیة و الجوانیة» افتاده : و سپس خاتمه‌یی دارد که چنین آغازمی شود : خاتمة للتقریب . بسمله . فی ذکرالاشیاء التی اطال علیها الشارح فی کتابه المسمی بالتقریب . . .

انجام خاتمة : وتوجب فیها قوة و زیادة و منفعة والسلام .

٧٧٧٠

نستعلیق سدهٔ چهاردهم وعنوانها ، نشانها شنگرف . و پس از آن فایده‌یست : بعنوان « میزان الشمس عشرة اجزاء » جدول اجزاء دهگانهٔ خورشید . وقف بانو رقیة . کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی مقوایی .
٢٤٥ گ ٢٣×١٦ و١٢س ٩×٥ر١٦.

(٧٧٦) **التقریرات** (اصول‌فقه .عربی)

در دو بخش ١- اجتماع امرونهی ٢- إجزاء .
گویا یکی از شاگردان شیخ مرتضی انصاری . م ١٢٨١ق . مؤلف آنست ، که در ١٢٧٥ ق . آنرانگاشته است .

آغاز : الحمدلله الذی ارشدنا الی اخذ العلوم من أفواه الرجال قبل حلول الآجال .
اصل : اختلفوا فی جواز اجتماع الامر والنهی فی الامر الواحد . . .
انجام : فکلامه هذا بمعزل عن التحقیق .

۸۲۰٦

نسخ ۱۲۷۵ ق . مهر کتابخانه ومجله خانهٔ «تربیت» دارد.
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی ضربی.
۲٤۱ گ ۲۲×۱٦ و ۱۷ س ۱۵×۱۰ .

(۷۷۷) **التقریرات** (فقه . عربی)

این کتاب سه بخش دارد، نخست در بیع معاطات . دوم در بیع فضولی وشرح مختصر نافع است . سوم در بیع وشرح لمعهٔ دمشقیه است . همه اینها گویا تقریرات درسهای شیخ مرتضی انصاری است. ودرپایان آن مسئله‌های پراکنده است، در تقلید ، بیع ، رهن وخیار . در صفحهٔ عنوان این کتاب از شیخ انصاری دانسته شده است .

۲٤۵۰

نسخ و نستعلیق سدهٔ سیزدهم است، وحاشیه با نشانهٔ «منه دام ظله» دارد .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی مقوایی .
۳۳۹ گ ۱۵×۲۱ و ۲۳ س ۱۰×۱٦ .

(۷۷۸) **التقریرات** (فقه . عربی)

در تیمم ، موالات ، طهارت ، خلل صلاة ، وجز آنها میباشد، وشاید تقریرات درس یکی از روحانیان سدهٔ سیزدهم باشد .

۲۵۵٤

ش ۱ دفتر. نسخ است وحاشیهٔ نستعلیق دارد .
شاید نسخهٔ اصل وخط تقریر نویس باشد . وپس از آن «التضییق والمواسعة» است .
۱۰٤ گ ۱٦×۱۱ و ۱٤ س ۵ر۵×۱۱ .

(٧٧٩) التقریرات (فقه . عربی)

تقریرات درس شیخ مرتضی انصاری م ١٢٨١ ق. است، که شیخ باقر نامی نگاشته است

بخش یکم: زکاة فطره است. آغاز در یکشنبهٔ ٥ شعبان ١٢٧٩ ق. أنجام سه شنبهٔ رمضان ١٢٨٠ ق. بوده است .

بخش دوم : صید وذباحه است . آغاز در سه شنبهٔ ٢٠ شوال ١٢٨٠ ق. وپایان در ٤ شنبهٔ ١٣ ع ١ - ١٢٨١ بوده است.

بخش سوم : صلاة جماعت آغاز در ١٩ - ع ١ - ١٢٨١ ق. (ناقص) .

بخش چهارم: تقریرات «فرائد الاصول» انصاری است. آغاز در یکشنبه ٢ ج ١٢٧٩١ ق. (ناقص) .

٥٩٢٤

نسخ بی نشان سدهٔ سیزدهم. عنوانها شنگرف. خط مؤلف.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی .

٢٠٠ گ ٢١/٥ × ١٥/٥ و ٢٣ س ١٥/٥ × ٩٥.

(٧٨٠) التقریرات (فقه . عربی)

تقریرات درس فقهی است .

٦٠٨٧

نسخ سدهٔ سیزدهم میباشد ، آغاز وانجام آن افتاده است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج زرد ضربی مقوایی

٣٩١ گ ١٥/٥ × ٢٢ و ٢٠ س ٩/٥ × ١٨ .

(٧٨١) **التقریرات** (اصول فقه. عربی)

تقریر درس اصول است . از آغاز تاتعادل و تراجیح را دارد .

آغاز: بسمله. اما المقدمة ففی ذکر مایحتاج الیه قبل الشروع فی العلم . . .

انجام: عند تعارض الشکوك والشبهات . . والصلاة علی النبی .

٦١٩٧

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . نام مؤلف را درپایان کتاب پاره کرده‌اند .

کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .

٣٠٦ ک ١٥/٥ × ٢١/٥ و ٣٦ س ١٢/٥ × ١٨ .

(٧٨٢) **التقریرات** (اصول فقه. عربی)

دراصول است و درپشت جلد نسخهٔ زیر بمیرزا احمد نسبت داده شده است .

ازاول اصول فقه تا آخر مباحث الفاظ میباشد .

آغاز: بسمله. حمدله . . . اما بعد، فاعلم ان الشارع فی کل علم لابد له من معرفة امور ثلاثة . . .

انجام: فی المقام الاول سلیم عن المعارض. والحمدلله ..

٦١٩٨

نسخ سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی یك‌لا .

١٨٠ ک ١٥/٥ × ٢١ و ٢٣ س ٩ × ١٥/٥ .

(٧٨٣) **تقسیم کره** (ریاضی . فارسی)

بسطوح مستوی

آخوند ملا علی محمد اصفهانی ، آنرا برای ناصرالدین شاه قاجار تألیف

کرده، و میگوید پیش ازمن تنها ابوسهل کوهی در این باره کتابی دارد. وپس ازچهار مقدمه وسه قاعده، باقی کتاب را جدولها تشکیل داده است.

آغاز: بسمله. الحمد لله والسلام علی عباده الذین اصطفی . . . اما بعد چون میل خاطر اشرف اعلی حضرت شاهنشاه . . . بترویج علوم ومصروف بنشر فضائل و . . .

٦٩٣

نسخ پایان سدهٔ سیزدهم بی تاریخ . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی.
٥٦ گ ١٤×٢٢ و ٢١ س ٨×١٠.

(٧٨٤) **تقسیم موجودات** (فلسفه . فارسی)

ازخواجهٔ طوسی است که درمجموعهٔ مسائل خواجه.چ. مدرس رضوی در ١٣٣٥ش. چاپ شده است (احوال خواجهٔ طوسی مدرس رضوی ـ ص ٢٦١).

آغاز: بسمله. قال مولانا سلطان الحکماء نصیر الملة . . . اندرقسمت موجودات واقسام آن بنزدیك علما ازدو گونه بود . . .

أنجام: خارج بود ازاین قسمتها وبر تقدیر تسلیم حرف حصر، فساد لازم نیاید وبالله العصمة.

٢٩١٢

ش ٨٠ دفتر ٢٥١ـ ٢٥٦ . ش ١ «شرح رسالهٔ زینون» است.

(٧٨٥) **تقویم** (ریاضی. فارسی)

(رساله درمعرفت . . .)

این رساله از نظام الدین عبدالقادر بن حسن رویانی لاهیجی است. که نسخهٔ آن در کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه هست .

(فهرست دانشگاه ـ ٣ : ٨٦٥) ونسخهٔ دیگر (ش ٣٠٢/٣ ج) در دانشکدهٔ حقوق هست .

آغاز: بسمله . الحمدلله العلی والصلاة علی النبی الامی. اما بعد؛ این مختصریست درمعرفت تقویم، مشتمل بر مقدمه ودو باب وخاتمه کتاب، که بندهٔ جانی عبدالقادر رویانی برسم مطالعهٔ عزیزان درقلم آورد . . .

انجام: ودر برخی در دوهزار سال تمام کند. والله اعلم .

٦٣٣

ش۲ دفتر ۳۰پ ـ۳٦ر، ش۱ «سی فصل» است .

٦٣٤

ش۲ دفتر ٤١پ ـ ٥٢پ. از پایان افتاده. أنجام: «خاصه که بنص منصرف بود بهیچ کار» نستعلیق شنبهٔ ٢٤ع١ـ١٢٣٥ق. توشقان ئیل. ش۱ «سی فصل» است.

(٧٨٦) تقویم الابدان (پزشکی عربی)

فائدهٔ طبی است که بعنوان خاتمه برای کتاب « تقویم الابدان» نوشته شده است. وشاید «تقویم الابدان» ابن جزله (ذریعه ٤ : ٩٠ و ٣٩٥٠) باشد .

٧٣٨٤

ش۳ دفتر ٦٧ر ـ٦٧پ . نسخ کهن تر از شمارهٔ ۲ دفتر. و پس از آن در گ ٦٧پ ـ ٧٠ ر. سه داستان طبی باهمین خط هست .

۲۳س ٥ر ۲۱ × ۱۲. ش۱ «محجة البیضا» است .

(٧٨٧) تقویم الادویة (پزشکی . فارسی)

از محمدبن علی مفرائی ، درداروهای ساده ومرکب ، دردو باب است .

۱ـ مفردها (ساده‌ها) درپنج فصل میباشد و نخستین آن بحروف الفبا مرتب است ،

۲ـ در داروهای مرکب . هفت فصل ، ویك خاتمه دارد .

٧٩٨

ش۲ دفتر . ١٦٧ ر- ٢٨٢ر-. ش١ «شافی الاوجاع» است .

آغاز: بسمله. الحمدلله الذی اظهر آثار الحکمة فی المعادن والبقول والاشجار . . .

انجام : ورائحة النورة والثوم، ولا یقرب من طبیخ الخطمی وعصارة الخبازی .

(٧٨٨) تقویم البلدان (جغرافیا . عربی)

ازملك مؤید ابو الفداعماد الدین اسماعیل بن علی ایوبی، مؤلف « تاریخ ابی الفداء » صاحب حماة(٦٧٢-٧٣٢ق.) میباشد. (کشف الظنون) وباترجمهٔ لاتین ونیز تنها چاپ شده است. (معجم المطبوعات وذریعه ٤:٣٩٦) وعبدعلی بن محمد بن حسین بیرجندی. م ٩٣٤ق. آنرا در ٩٢٧ق. بفارسی ترجمه کرده است(ذریعه ٤ : ٩٠) .

آغاز: الحمدلله حمداً یلیق بجلاله . . . وبعد؛ فانی لما طالعت الکتب المؤلفة فی البلاد ونواحی الارض من الجبال والبحار وغیرها، لم اجدفیها کتاباً موفیا . . .

انجام: جدولا لاوصافه، والاخبار العامة (ودر پائین جدول دارد) : والاتر که حتی یتفاصلوا علی الرضا .

یك سوم کتاب متن ونثر است، وباقی آن جدولها میباشد .

٢٩٠٤

نسخ مسیح کاتب در ١٢٨٢ ق. عنوانها شنگرف .

مالك: اعتضاد السلطنه در ١٢٨٣ق.

کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج سبز ضربی مقوایی.

١١٠ ک ٢٢×٣٦ و٢٣ س ٢١×١٢ وجدولها ١٥×٢٩ است .

(٧٨٩) تقویم السیاسة الملوکیة (اخلاق. عربی)

والاخلاق الاختیاریة

(فقر ألتقطت و جمعت عن أفلاطون) .

مطالبی است گوناگون وپراکنده اخلاقی وسیاسی که گویا از کتاب «جمهوریت»

ازافلاطون گزیده شده است (ف . دانشگاه ۳: ۳۲٤ ش۱) .

۲۹۱۲

ش۷ دفتر ۳۲ر-۳۷ر. ش۱ «شرح رسالهٔ زینون» است.

(۷۹۰) **تقویم علی ابن ابی طالب** (تقویم مذهبی. عربی)

این تقویم مذهبی ازعلی بن ابی طالب دانسته شده است .

آغاز: هذا تقویم شرع النبی . . . عمل به جمیع النجباء . . .

انجام: مرتفعا ومن مرض فیه یبرء سریعا .

۲۹۱٦

ش۱۵ دفتر . ۲۲٦ر- ۲۲۷ پ . ش ۱ «جنگ» است.

(۷۹۱) **التکبر والعجب** (اخلاق . عربی)

رساله یی ست عرفانی.

آغاز : بسمله. الحمدلله الخالق البارئ المصور العزیز الجبار المتکبر ...

انجام : ونعوذ به من الاغترار بخیالات الجهال. تم.

٥۸۰۸

ش٦ دفتر. ۷٤ پ - ۸۸ر. ش۱ «المحبة» است.

(۷۹۲) **تکسیرات حروف مربع** (حروف . فارسی)

شانزده باب دارد .

آغاز: بسمله . حمدله . اما بعد؛ بدانکه حکیم گوید: که تکسیرات حروف وعلم اعداد وفق . . .

انجام: درخانهٔ۹ بیفزاید، تاخطا نباشد.

٥٧٧

ش۴دفتر. ص ٦٨-٩٨ ش ١ «حروف واعداد» است.

(٧٩٣) تکسیر الدائرة (ریاضی. عربی)

از ارشمیدس ودرسه شکل است.

آغاز: لارشمیدس وهی ثلاثة اشکال. الف :- کل دائرة فهی مساویة لمثلث قائم الزاویة . . .

أنجام: الی احد عشر وذلك ماارد ناه وهذا تمام القول فی تکسیر الدائرة. ولنقطع الکلام، حامدین لله علی حسن توفیقه.

٦٩٠

ش۵ دفتر، ٨٦پ- ٨٩ پ و پس از آن دو برگ سفید است. ش۱ «تحریر المطالع» است که در ص٣٤٦ گذشت.

٥٩٧

ش۲۰ دفتر، ١٨٥پ - ١٦٠ر. نوشتهٔ آدینهٔ۱ شعبان ٧٨٤ق. ش۱ « تحریر المعطیات» است که درص٣٤٨ گذشت.

(٧٩٤) التکملة (هیئت. عربی)

فی شرح التذکرة

متن از خواجه نصیرطوسی وشرح ازشمس الدین محمد خفری .م٩٥٧ ق. است که آنرا در٤ محرم٩٣٢ق. تألیف کرده است.

(ذریعه٤: ٤٠٩ وف دانشگاه ٣: ٩١٠).

٨٣٠٦

نستعلیق شجاع بن محمدعلی رضوی، درسپاهان درشنبهٔ ع۱ ١٠٦٧ق.

متن نسخ زیرخط شنگرف . عنوانها وشکلها شنگرف.
کاغذ سپاهانی نخدی . جلدتیماج سرخ مقوایی .
۱۹۵ گ ۵ر۱۶ × ۵ر۲۵و۲۱س ۵ر۷ × ۱۸ .

۵۸۸

نستعلیق محمد مسعودبن محمدامین سمنانی درسپاهان ۲۵ذیقعدهٔ ۱۰۹۷ق .
کاغذ سمرقندی . جلدتیماج نیلی مقوایی ضربی.
۱۸۱ گ ۱۲ × ۲۵و۲۷س ۷ × ۱۸.

(۷۹۵) **تکملهٔ زبدة البیان** (تفسیر عربی)

فی شرح آیات قصص القرآن

اصل «زبده» وتکملهٔ آن هر دوازمحمدبن محمود بن علی‌طبسی، صاحب «نبذ التواریخ»است، که نخستین را در۱۰۸۳ ق. و دومین را در ۱۰۸٤ ق. نگاشته است . (ذریعه٤ : ٤١٤ و ١٢: ٢١) این کتاب تفسیر آغاز تاانجام قرآن است.

آغاز: بسمله . الحمدلله و کفی . والصلاة علی عباده‌الذین اصطفی . . . وبعد؛ فیقول . . . محمدبن‌محمودالطبسی . . .انی‌لمافرغت‌من کتاب«زبدةالبیان‌فی‌شرح آیات قصص‌القرآن» . . .

انجام:علی‌ذم‌اعدائهم‌قدتم‌ذلك‌علی‌ید . . . محمدبن‌محمودبن مولاناعلی‌الطبسی فی‌اوایل ذیقعدةالحرام فی‌سنة ۱۰۸۵من‌الهجرة . . . والحمدلله‌رب . . .

۵۱۳۸

نسخ محمدعلی کرمانشاهی درمدرسهٔ‌سپهسالار۱۲۸۱ق.عنوانها وآیه‌ها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج زردیك‌لاضربی.
۸۸ گ ۱۰ × ۱۷و۱۱س ۵ر۷ × ۱۳ .

(۷۹۶) **تکملة العیون** (ریاضی . عربی)

ازعلی‌محمدبن محمدحسینی‌اصفهانی، دراستخراج وحل۲۵مسألهٔ جبری‌است .

آغاز: بسمله. حمدله... امابعد؛ فیقول المحتاج الی رحمة ربه، العبد الفانی علی محمد بن محمد حسین الاصفهانی: ان هذه رسالة مسماة بتکملة العیون فی استخراج خمسة وعشرین مسئلة . . .

انجام: واستقرئنا المسائل حتی علمنا أنه ثلثمایة . ثم طلبنا عشراته و آحاده وصورة العمل فی الظهر.

نسخهٔ دیگر از این کتاب نزد آقای حسن نراقی در تهران هست .

٦٢٣

شکسته نستعلیق سدهٔ سیزدهم .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج زرد ضربی یك‌لا.

١٦ گ ١٥/٥ × ٢١/٥ و ١٨ س ٧/٥ × ١٤/٥.

(٧٩٧) **التلخیص** (فلسفه . عربی)

ازابن رشد اندلسی است ، که ازسماع طبیعی ، سما و عالم ، کون وفساد، آثار علوی ، نفس ،وماوراء الطبیعهٔ ارسطوخلاصه کرده ودرهند ١٣٦٦ ق. چاپ شده است .

١٣١٨

دراین نسخه همهٔ شش تلخیص دیده میشود . نستعلیق سدهٔ دهم . عنوانها شنگرف . تصحیح شده است .

مالك : علی قلی میرزا (اعتضاد) در ١٢٨٩ ق . وقف سپهسالار در ١٢٩٧ ق .

کاغذ سمرقندی زرد . جلد تیماج زرد مقوایی سوخت زر کوب وشنگرفی.

٢٢٣ گ ١٢ × ٢٢ و ٢١ س ٦/٥ × ١٥.

٢٩١٢

ش ۴۸ دفتر . تنها تلخیص کتاب النفس است. ١٤٥ ر - ١٦١ ر. ش ١ «شرح رسالهٔ زینون» است .

(٧٩٨) **التلخيص** (فلسفة . عربی)

گویا خلاصه‌یی از کتاب النفس ارسطو است، وجز «تلخیص» ابن رشد است. وشاید از ابن سینا باشد. دونسخهٔ گوناگون ازاین کتاب در دفتر زیر نوشته شده است.

۲۹۱۲

ش ٦٣ دفتر، ۲۱۰ر- ۲۱۱پ. آغاز وانجام کم دارد.
آغاز : والنفس النزوعية اما ان یکون جنساً لثلاث قوی وهی النزوعية بالخیال . . .
أنجام : وتلخیص اصناف امکنة الحیوان لائقة بالقول فی الحرکات المکانیة .
ش۱ «شرح رسالهٔ زینون» است .

۲۹۱۲

ش٦٤ دفتر ، ۲۱۱ پ- ۲۱۳پ . ودراین نسخه ازابو نصر یادشده است، ودردنبال نسخهٔ بالا است .

آغاز : و من قوله ایضاً (ره) فی القوة النزوعية العادة انما توجد الانسان بالنفس النزوعية ...

انجام : وهی متصلة بالمتحرك کالقلم .

(٧٩٩) **تلخیص رسالهٔ اشتراك وجود** (فلسفه. فارسی)

اصل رساله در «اشتراك وجود» ازملا رجبعلی تبریزی است . وتلخیص کننده شناخته نیست. ونسخه در دنبال «اثبات الواجب» فسایی جادارد ، که درص ۳۹ گذشت. و شاید ازوی باشد .

آغاز: مقدمه؛ دربیان معنی وجود، ومعنی اشتراك لفظی ومعنوی . . .
انجام : لایکونان له. هکذا قال العقلاء فیمایصفون .

٦٢٩٦

ش ۲ دفتر ، ٤٨ ر - ٥٠ پ. ش۱ «اثبات الواجب» است . که درص ۳۹ گذشت.
نستعلیق سدهٔ سیزدهم . ۱۸ س ۸×۱۵.

(٨٠٠) **تلخیص الشافی** (کلام. عربی)

اصل «شافی» ازسیدمرتضی. م٤٣٦ق. است، وتلخیص ازشیخ طوسی (٣٨٥ـ٤٦٠ق) است. (ذریعه ٤:٤٢٣وف. دانشگاه ٣:٥٦٩). این کتاب را مجلسی دوم در١٠٩٧ق. تصحیح وحاشیه نویسی کرده ودرس گفته است. ودرتهران بدنبال «شافی» در١٣٠١ق. چاپ شده. است.

١٣٢٣

نسخ مرتضی بن حاج محمدعلی درع١ـ١٢٥٧ق. که ازروی نسخه یکه مجلسی آنرا تصحیح وتحشیه کرده، نوشته است. نویسنده بلاغ تصحیحات مجلسی را نیز آورده است.

٤٠٤ صفحه شمار دارد.

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره. جلدتیماج زرد مقوایی ضربی.

٢٠٥ گ ١٥×٢١و٢٣س ٨/٥×١٥.

(٨٠١) **تلخیص المحصل** (کلام. عربی)

نقد المحصل

اصل ازفخررازی. م٦٠٦ ق. وتلخیص ازخواجهٔ طوسی. م ٦٧٢ق. وانتقاداتی است ازخواجه نصیر بر آن کتاب. (ذریعه ٤:٤٢٦ و ف. دانشگاه ٣ : ٢١٦٧).

٨٣٨٦

نسخ جمال بن محمد ن حسینی ابدال، درنیمهٔ محرم ٨٢١ق. عنوانها، نشانها شنگرف. حاشیه وتصحیحها دارد.

کاغذ سمرقندی سفید. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی فرسوده.

١٨٩ گ ٢٣×١٤ و٢٣س ٧×١٥/٥.

(٨٠٢) **تلخیص المفتاح** (معانی وبیان. عربی)

اصل «مفتاح العلوم» ازسکاکی است که بخش معانی وبیان وبدیع آنرا خطیب تبریزی تلخیص کرده است (فهرست دانشگاه ٢:٣٥٠).

۶۸۳۴

آغاز نسخه افتاده است . نسخ بی نام در ۱۰۸۹ق. صفحه‌ها درجدول زرولاژورد عنوانها شنگرف. نشانها زر . حاشیه دارد .

کاغذ سپاهانی ، جلد تیماج سرخ ضربی یك‌لا .

۶۰ گ ۱۵ × ۲۴و۱۵س ۶/۵ × ۱۳/۵ .

(۸۰۳) **تلخیص المقال** (رجال. عربی)

فی تحقیق أحوال الرجال

از میرزا محمدحسینی فارسی استرآبادی م۱۰۲۸ق . که در۱۰ ج ۲_۹۸۸ق. آنرانگاشته‌است ورجال وسیط اواست (فهرست دانشگاه۲، ۵۴۹ وف. مشهد۲ :۳۵۶ وذریعه٤ : ٤۲۰ و٤۲۸ و مصفی المقال ص٤۳) ودربرابرآن رجال کبیرووجیزنیزدارد.

۲۶۸۳

نستعلیق سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . حاشیه‌های «منه‌ره» وجزآن دارد .

آغاز و انجام افتاده است . أز ابراهیم بن میمون الکوفی . . . بن میمون بیاع هروی . . .» آغاز میشود .

أنجام باقی مانده: الفائدة السادسة؛ قال الشیخ الطوسی رحمه الله، وقد کان فی زمان السفراء المحمودین اقوام ثقات ترد علیهم التوقیعات .

کاغذ سپاهانی سفید . جلدتیماج سرخ مقوایی ضربی بابرگردان .

۳۰۰ گ ۱۵ × ۲۶و۲۱س ۷ × ۱۶.

۲۷۰۶

نسخ محمدبن احمدبن اسماعیل شامی جبیلی جبل عاملی ، درمکه ، پسین روز پنجشنبهٔ ششم شعبان ۱۰۱۲ ق. برای مولانا آقاحبیب زنجانی .

درپشت صفحهٔ عنوان نوشته : من بااطلاع ملامحمود وملاحمزة در قزوین درمدرسهٔ حاج ملا محمدتقی درشنبهٔ ۲۳محرم ۱۲٤۲ ق . این کتابرا خریدم وگویا همواست که نام مهدی الیه را درپایان کتاب تراشیده ونام خودرا بجای آن .نوشته‌است .

حاشیهٔ «منه» دارد. عنوانهاشنگرف است.
کاغذ سپاهانی نخدی. جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی با برگردان.
۲۱۰ گ ۱۴×۲۵و۲۶س۵ر۷×۱۶.

(۸۰۴) **تلخیص المنطق** (منطق. عربی)

أصل منطق یا «ارغنون» ازارسطو میباشد، وتلخیص ازابن رشد اندلسی است. (ف.دانشگاه ۳:۲۷).

۷۵۱۰

ش۴ دفتر ۸۳- ۱۱۳ر. ازپایان مقولات تاپایان برهان رادربردارد. آغازافتاده‌است نسخ سدهٔ دوازدهم. عنوانهاونشانها شنگرف است. ش ۱ «الفوائدالغروية» است.

۳۰۰۱

نستعلیق محمدزمان ابن حاجی مرادخان تنکانبی دیلمی. شب سه شنبه ۱۹ ج ۲- ۱۰۹۴ق. عنوانها شنگرف. حاشیه‌ها بانشان «صع دام‌ظله» و«منه» دارد.
مالك: اعتضادالسلطنه ۱۲۷۵ق. وقف سپهسالار۱۲۹۷ ق.
کاغذ سپاهانی. جلدتیماج سرخ ضربی مقوایی.
۱۸۵ گ ۱۳ × ۲۳ و ۱۹ س ۷×۱۶

۳۰۱۲

ش ۲ دفتر ۵۱ پ- ۷۰ر. تنها بخش قاطیقوریاس (مقولات‌عشر) است ش۱«حاشیهٔ تهذیب» است.

(۸۰۵) **تلگراف** (جغرافیا. فارسی)

(رسالهٔ...)

رساله‌ییست در بارهٔ تلگراف و مربوط بپیمان میان دو دولت روس تزاری و ایران است.

آغاز : هوالله تعالی شأنه . چون درمعاهدهٔ تلغرافی دولتین علیتین ایران و روس درتعداد کلمات . . . اقل بندگان عباس مأمورقفقاز. . .

نصف آخر کتاب جدول کلمات است وبرای ضمیمه‌شدن بیك قرارداد تلگرافی تهیه‌شده‌است.

۲۸۴۷

نستعلیق شکسته پایان‌سدهٔ سیزدهم است .
کاغذ فرنگی سفید . جلد مقوا .
۱۸ گ ۱۳/۵ × ۲۱/۵ و ۱۲ س ۸/۵ × ۱۷.

(۸۰۶) تلگراف (جغرافیا. فارسی)

دراین کتاب دوری ونزدیکی (قرب و بعد) ولایات برای فرق بهای تلگراف نگاشته شده است .

وآن تالیف عبدالغفار اصفهانی منجم‌باشی است، وبنام ناصرالدین قاجار واعتضاد السلطنه نگاشته است ، ودرآن دوری شهرهارا بادرجه وفرسنگ و کیلومتر و میل معین کرده است .

آغاز: بسمله . الحمدلله وسلام علی عباده‌الذین اصطفی. وبعد؛ چون رای منیر دارای جهان . . .

۲۷۵۷

نسخ بی‌نام پایان سدهٔ سیزدهم ۲ ر- ۱۶ پ . وازاینجا تا ۲۹پ . جدولهای دوری (بعد) ولایات است . عنوانها شنگرف . برخی جدولها نیزشنگرف است .
کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج سرخ مقوایی ضربی .
گ ۱۳/۵ × ۲۰ و ۱۷ س ۷ × ۱۲.

(۸۰۷) تلویح (اصول. عربی)

ازملاسعد تفتازانی .م۷۹۲ق . شرح است بر کتاب «التنقیح» ازصدرالشریعه که بسال ۷۵۸ ق . پایان یافته‌است . وچاپ شده است (سپه ۱ : ۵۵۹) .

۹۰۵

نستعلیق عبدالخالق بن مولانازین‌الدین صفانی در ۸۲۵ق. نسخه در آب افتاده ولی خطوط آن ضایع نگشته ویادداشتهایی ازمالك پشت صفحهٔ نخست موجوداست.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماجی کهن. وقف سپهسالار.

۳۵۳ گ ۲۵ × ۱۵و۲۹س. (سپه ۱: ۵۶۱).

(۸۰۸) **ظفرنامه** (شعر. فارسی)

یاظفرنامه. یکی از خمسهٔ عبدالله هاتفی خبوشانی جامی (. ـ ۹۲۷ق.) است.

(سپه ۲: ۵۴۲ و مجلس ۳: ۱۶۴ وذریعه ۱: ۱۸ه و استوری ۱: ۲۸۹ و ۱۲۷۴ وف. دانشگاه ۲: ۶۲۰ ومشار.ص۶۱۹ وحماسه سرایی درایران).

آغاز: بنام‌خدایی که‌فکروخرد نیارد که تا کنه اوپی برد

انجام: الهی‌چواین‌نقش‌فرخ‌نهاد بآخررسید آخرش خیرباد

۲۸۰

ش۳ دفتر. نستعلیق سدهٔ سیزدهم. در آغاز «لیلی ومجنون» که شمارهٔ نخست‌دفتر میباشد دوسرلوح کوچك و میناکاری هست. صفحه‌ها جدولبندی بازرولاژورد. در برگ نخست رضاقلی هدایت، کتاب ومؤلف آنرا معرفی کرده‌است. ش۱ «لیلی‌ومجنون» است.

مالك: اعتضادالسلطنه. وقف سپهسالار.

کاغذ بخارایی. جلد تیماجی.

۳۱۴ گ ۲۲/۵ × ۱۲/۵و۱۵س. (سپه۲: ۵۴۵).

۳۹۴

نستعلیق سدهٔ دهم. یك سرلوح زیبادارد.

صفحه‌ها درجدول زرولاژورد. عنوانها شنگرف. برخی ازبرگها وصله شده‌است

۱۳۲ بیت از پایان کتاب افتاده‌است . وقف سپهسالار .
کاغذ خان‌بالغ . جلد تیماجی .
۱۳۱ گ ۱۵×۲۲و۱۵س. (سپه۲،۵٤۵).

٤۱۹

نستعلیق پیرعلی الکاتب‌الجار درغرهٔ صفر بی‌تاریخ درسدهٔ‌دهم. جدولها شنگرف. عنوانها لاژورد،درمیان جدول ·صفحه‌ها درجدول شنگرف‌ولاژورد وسبز است .یك‌سرلوح دربرگ۱ پ،دارد .
مالك، اعتضادالسلطنه در۱۲۹۵ق . وقف‌سپهسالار ۱۲۹۷ ق .
کاغذ سمرقندی . جلد تیماج سبز مقوایی ضربی .
۱٦۸ گ ۱۵×۲۳و۱۵س۸×۱٦.

۱۵۰۱

نستعلیق زین‌العباد شریف در۹۸۰ ق.
مالك، ادریس بن‌حاج‌سلیمان معروف به‌ابن‌پهلوان، که‌در۱۰۳۵ق. آنراخریده‌است .
آغاز دوبرگ افتاده‌است . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی .جلدتیماج زرکوب .
۹۷ گ ۱۳×۲۱و۱۷س .

(۸۰۹) **تمرین‌الطلاب** (نحو . عربی)

یا ترکیب خالد

ازخالدبن عبدالله‌ازهری‌است، وبنام«ترکیب خالد» و«ترکیب‌الفیه» معروف است . (سپه۲:۳۱۳) فراغت ازتألیف درنسخهٔ‌ش۱٦۷٤۹این کتابخانه، چنین آمده‌است: دوشنبهٔ۸۸٦ ق .

۳۱۹۹

بنستعلیق. درسال۱۲۲۱ق. نوشته شده‌است. درصفحهٔ پایان یادداشتی بوده و بخشی از آنرا پاك کرده‌اند . وپشت‌نخستین صفحه، صیغه‌های شرعی نکاح نوشته‌شده‌است. وقف سپهسالار.

کاغذ فرنگی جلد تیماج .
۱۵۵ گ ۲۰×۱۵/۵ س ۱۶ (سپه ۲: ۳۱٤) .

٦٧٤٨

ش ۱ دفتر ۱ پ - ۷۸ پ . نسخ سدهٔ سیزدهم است. پایانش افتاده است .
کاغذ کبود فرنگی . جلد تیماج زرد ضربی مقوایی .
۱٤۲ گ ۱٦×۲۱ و ۱۱ س ۷/۵×۱۲ .

٦٧٤٩

نسخ ۱۰۸۹ ق . متن زیر خط شنگرف . تاریخ تألیف دوشنبهٔ ۲۷ رمضان ۸۸٦ق. دارد .
کاغذ سپاهانی سفید . جلد زرد مقوایی ضربی.
۱۷٤ گ ۱۲×۱۹ و ۲۱ س ۸×۱۳ .

٦٧٥٠

نسخ سدهٔ یازدهم. نیمهٔ دوم نستعلیق سدهٔ دوازدهم . متن شنگرف .
کاغذ نیمهٔ نخست سپاهانی و نیمهٔ دوم فرنگی . جلد تیماج قهوه‌یی ضربی یك‌لا
۲۵٦ گ ۱۲×۱۹ و ۱٦ س ۷/۵×۱۳ .

٦٧٥١

نستعلیق ۱۱۱۵ ق. با مهر عبدالله بتاریخ ۱۲٤٦ ق . عنوانها و نشانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج مشکی یك‌لا .
گ ۱۲×۲٤ و ۲۳ س ۸×۱۷ .

٦٧٥٢

دیباجه را ندارد . و خاتمه را دارد . نسخ شنبهٔ آخر شوال ۱۰۷۰ ق. عنوانها و نشانها شنگرف . حاشیه بانشان (شرح) دارد .
کاغذ سپاهانی سفید . جلد تیماج قهوه‌یی مقوایی .
۱٤٤ گ ۱٦×۲۵ و ۱۹ س ۹×۱۷ .

٨٠٧١

ش۲ دفتر درحاشیه،شرح ابن عقیل بر الفیه ، بچلیپا نوشته شده‌است . متن بشنگرف است . ش۱«شرح الخلاصة الفیه» است.

(٨١٠) **تملك الارض** (فقه . عربی)

الخربة بعد العمران

ازعلی بن عبدالعالی کرکی .

آغاز : الحمدلله کثیراً کما هوأهله . . . هذا تحقیق مسئلة مهمة . . .

أنجام : یقتضی الصرف الی ما ذکرناه، والله اعلم بالصواب .

٢٩١٩

ش۲۲ دفتر . در ١٦٥ر-١٦٦ر. وپس از آن پراکنده هااست تا گ١٨٠
ش۱ «نامهٔ طوسی» است .

(٨١١) **التمهید** (کلام . عربی)

فی شرح التوحید

متن ازصدرالدین ابوحامد محمد ترکهٔ سپاهانی میباشد،وشرح از صائن الدین علی ترکه . م ٨٣٠ ق . است (ذریعه ٤ : ٤٣٤ وف . دانشگاه ٣: ٤٢٣) و پیش از شروع بشرح مقدمه‌یی آورده شده‌است .

آغاز : الحمدلله الذی جعل مکامن ظلال جلاله مجالی أنوارجماله تفصیلالما جعل ... و بعد فان مسئلة التوحید ، حسبماحققه المشاهدون . . . قال : الحمد لولیه والصلاة علی نبیه محمد وآله . امابعد؛فان تقریرمسئلة التوحید...أقول:اعلم ان هذه القرینة المصدربها . . .

انجام :فلنکتف بهذاالقدرفی‌هذه التعلیقات، حامدین‌لله . . . وآل‌محمداجمعین

۶۴۰۰

نسخ محمدعلی کرمانشاهی درسپهسالار کهنه‌در۱۲ذیحجهٔ ۱۳۰۱ ق .وسپس با نسخهٔ مؤرخ پنجشنبهٔ۲۹-ع ۱ -۸۴۵ ق. مقابله شده است .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماح سرخ مقوایی .
۱۷۵ گ ۱۴ س .

(۸۱۲) **تمهیدات** (عرفان . فارسی)

ازعین القضات همدانی صاحب «ده نامه» است ، و در خود رساله بنام « زبدة » نیز خوانده شده است . (ذریعه ۸:۲۸۳ وفهرست دانشگاه) .

آغاز : بسمله . سپاس آن خدایرا که آفرید عالمرا، نه‌ازاصلی ونه‌برمثالی . . .

انجام : که عنقریب‌میسر شودانشاءالله وان‌تولوا فقل‌حسبی‌الله . . . رب العرش العظیم .

۱۳۴۶

ش ۴ دفتر. ص۱۹۱-۳۳۶. ش۱«ترجمهٔ رشف‌النصایح»است که درص۴۱۵ گذشت.

(۸۱۳) **تمهید القواعد** (قواعدفقه. عربی)

ازشهید دوم . م ۹۹۶ ق. است . قواعد کلی‌اصولی وادبی وفروع فقهی رادرآن گردآورده‌است. وتألیف آن‌در۱محرم۹۵۷ق. پایان‌یافته‌است (ذریعه۴: ۴۳۳وفهرست دانشگاه۳:۲۱۶۸ وسپه۱: ۳۷۵) .

۲۲۲۰

نسخ محمد رحیم‌بن محمد هادی نائینی در۱۲۵۰ ق.است ومشتمل برتمام‌کتاب است فهرست کتاب را که خودمؤلف‌نگاشته‌است دارد، درآخر تمهید نوشته شده که در۱۲۵۶ق. در بروجرد آن را با نسخهٔ دیگرمقابله کرده‌اند . و کلمات افتاده ازمتن در حاشیه نوشته شده است .

کاغذ فرنگی . جلد روغنی عالی گل و بوته دورو، زمینه‌لاکی. وقف سپهسالار.
۱۷۸ گ ۲۱×۱۴/۵ و۱۹س (سپه۱: ۳۷۷) .

۲۲۲۱

نسخ است و مشتمل بر تمام کتاب است . ولی فهرست نسخهٔ پیش را نداردو کهن‌تر از نسخهٔ پیشین‌است ، وبر بعضی از برگها آب ریخته وخطها را سیاه کرده است .
کاغذ فرنگی . جلد تیماج نیم ضربی . وقف سپهسالار .
۱۳۳ گ ۲۱×۱۵ر۵ و۲۰س (سپه۱ : ۳۷۷) .

۵۹۲۵

ش ۳ دفتر، ۳۱ پ ۲۴۰ پ. نسخ یعقوب اشبیلی معرف درغری در سدهٔ دهم . از برك ۸۷ ببعد چند برك نونویس هست ۱۷س۱۴×۹ . ش۱«رضاع» است .

۶۲۱۶

ش۱ دفتر گ۱-۱۹۰ نسخ حسین‌بن‌احمد بحرانی‌سماهجی عرادی جدحفصی،ساکن شیراز درمدرسهٔ محبیهٔ میرمحمد درپنجشنبهٔ۹ ذیقعده ۱۰۷۴ ق . عنوانها شنگرف . شمارهٔ قاعده‌ها در کرانه نوشته شده است .
کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ته زرد. بر گردان دارد.
۲۰۵ ك ۱۳×۲۰ و۱۹س ۷×۱۴ .

۶۲۷۴

ش ۲ دفتر، ۷۰ پ - ۲۰۲ر . هر صفحه۱۹س ۸× ۱۴ر۵ .
نسخ۱۰۰۱ ق، نیمهٔ دوم کتاب نستعلیق است . شمارمها وعنوانها شنگرف .
ش ۱ «حاشیهٔ معالم» است .

(۸۱۴)

التمییز (ادب . فارسی‌وعربی)

محاضراتی‌است بعربی‌و گاهی بفارسی. آیات‌وأخبارو کلمات‌قصارعلماوحکمادر آن گرد آمده است .

آغاز نسخه افتاده : صارعقلا بالفعل و یتزید هذا العقل الذی بالفعل بازدیاد التجارب . . .

انجام : و وفقنا للاقتداء بالاخيار بحرمة النبى المختار ص . . . قال مؤلف هذا الكتاب: الحمدلله على انعام . . . وصنه من كل خطل .

عنوانها: عقل، علم، احسان، حلم، حياء، صبر، مشورة، شجاعت، ادب، صحت، فقر، غنى، قناعت، عزلت، عتاب، زيادت، جود، صيانت مال، تجارت، نساء، سفر، شيب، مرض، موت . . . ميباشد .

٢٩٣ صدر

نسخ بى نام اواسط ذيحجهٔ ١١٠١ ق . درپايان دارد : [نظرفيه] .

كاغذ فرنگى آهارمهره سفيد . جلد تيماج قهوه يى ضربى زركوب باگل وبوته. كناره سرخ درون قهوه يى .

١٦٢ گ ٢٧ × ٥ر١٧ و١٩س ١١ × ١٩ .

(٨١٥) **التنبيهات العلية** (فقه . عربى)

على وظائف الصلاة القلبية

ازشهيددوم در گذشتهٔ ٩٦٦ق. است ويك مقدمه سه فصل ويك خاتمه دارد. وباء كشف الفوائد» علامهٔ حلى در ١٣٠٥ق. ودر ١٣١٢ق . وپس از آن بچاپ سنگ پخش شده است . (ذريعه ٤: ٤٥٢) تاريخ تأليف درنسخهٔ ش ٧٤٦١ و٧٥٦٤ شنبهٔ ٩ ذيحجهٔ ٩٥١ ق . ديده ميشود .

٥٨٨٩

نسخ سدهٔ دوازدهم . از آغاز تا مبحث ازالهٔ نجاست افتاده، و آغاز نسخه برابر سطر ١٤ صفحهٔ ١٨٢ چاپى است .

كاغذ سپاهانى . جلد تيماج سرخ يك لا .

٨٠ گ ١١ × ١٨ و١٢س ٥ × ٥ر١١ .

٧٤٥٢

ش۴ دفتر. ک۱۲۲پ-۱۴۳پ. نسخ مجتبی بن محمدباقر در۲شنبهٔ۱۱ رجب۱۲۸۸ق. ش ۱ «جنگ» است.

٧٤٦١

ش ۳ دفتر. ک ۹۴پ-۱۲۹ر. نوشتهٔ حسن بن علی در۲شنبهٔ ۲۷ج۲-۱۰۴۷ق. در بلدهٔ کاظم. ش ۱ «منیة المرید» است.

٧٥٢٤

ش۵ دفتر. ک۱۵۵پ-۲۳۲ر. خط نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر؛ محمدعلی، در۱۲۹۷ق. است. ش۱ «تفسیر آیة النور» است که درص ۴۶۵ گذشت.

٧٥٦٤

ش ۲ دفتر در ۴۰ پ-۸۸پ ر. نسخ همان مجید نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر در قزوین در۱۲۶۹ق. ش۱ «مشاعر» است،

٨١٧٥

ش ۲ دفتر. ک ۱۰۴ پ - ۱۲۶ر. نستعلیق اردشیر بن اسماعیل. در یکشنبهٔ ۲۶ شوال ۱۲۶۳ ق. عنوانها سفید مانده است. ش۱ «نهج الحق» است.

(٨١٦) تنبیهات المنجمین (نجوم. فارسی)

ازملا مظفر، علی بن محمد قاسم منجم گنابادی است، که آنرا برای شاه عباس دریک مقدمه وشش باب ویك خاتمه در۱۰ صفر۱۰۲۴ق. نگاشته است. (ذریعه۴: ۴۵۲) در ۱۲۸۴ق. چاپ سنگی شده است (مشار-۱: ۴۸۱).

آغاز: بسمله. سپاس وستایش مالك الملکی را سزاست که نظر شفقت ومرحمت سیاحان... امابعد؛ چنین گوید... علی بن محمد قاسم منجم مظفر...

انجام: سید محمد لاهجی احمدابن اختیار.

٦٣٤

نستعلیق محمد بن حسن مازندرانی . درج ٢-١٢١٧ ق . عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یك لا .
ك ١٥×٢١ و٢٣س١٠×١٦ .

٦٣٥

ش١ دفتر. گ٢پ-١٠٣ر. نستعلیق شکسته نیمهٔ صفر ١٢٩٧ ق . (تاریخ در برك اضافی پیش از نسخه بخط متن هست) و نیز در برك ١١٥ تاریخ ١٢٦٤ ق. دیده میشود. این دفتر سه کتاب در بردارد .

صفحه‌های مجموعه در جدول زر و شنگرف. شکلها، عنوانها شنگرف است. در ١٢٩٧ ق. تصحیح شده است .

کاغذ فرنگی آبی . جلد روغنی گل و بوته. درون روغنی مشکی بایك گل .
١٨٨ك ٥ر١٣×٥ر١٩ و٢٢ س ٥ر٩×٥ر١٥ .

٦٣٦

نسخ اسماعیل بن دین محمد در ١١٧٢ ق . عنوانها شنگرف .
کاغذ فرنگی سفید کهن . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ساده .
١٧٨ ك ١٤×٢١ و٢١س ٩×١٥ر.

٦٣٧

ش١ دفتر . در٢ پ- ١٧٢ردفتر ١٠٩٥ ق . حاشیهٔ «منه مدظله العالی» دارد . واز آنجا تا ١٧٧پ. جدولهای نجومی و پر اکنده‌هاست و پس از آن «فرهنگ پزشکی» است.
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ مقوایی وصالی شده.
١٩١ ك ٥ر١٣×٥ر٢٣ و٢٠س ٧×١٦ .

٦٣٨

شکسته نستعلیق ٤ شنبهٔ نزدیك پایان ذیحجهٔ ١١٢٦ ق. در سپاهان، بامهر رضا حسینی (شاید نویسندهٔ نسخه باشد) عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی ساده .
٢١٦ ك ١٥×٢٥ و١٦ س١٠×٢٠ .

٦٣٩

ش١دفتر. گ ٢پ-١٧٣ر. نستعلیق محمدبن مشرف درسه شنبهٔ٢٧محرم ١٢٤٠ ق.
عنوانها و نشانها درمتن وحاشیه بشنگرف میباشدو پس ازآن «ملحمه» است .
کاغذ فرنگی کهن . جلد تیماج زرد یك‌لاضربی .
مالك : اعتضاد السلطنه در ١٢٩٦ ق . وقف سپهسالار در١٢٩٧ ق .
١٩٥ ك ١٥×٢٢ و١٨س ٩×١٤ .

٧٣٩٩

نستعلیق محمدبن باقر خویی در ١٠ شعبان ١٢٠٤ ق . از روی نسخهٔ موقوفهٔ علی‌مردان بیك دنبلی که‌ازروی نسخهٔ مؤلف بوده،نوشته‌شده است . وپس از آن فائده‌های نجومی‌است. عنوانها شنگرف.
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی یك‌لا .
ك ١٦×٥ر٢١ و٢٦ س١٠×٥ر١٤.

٧٤٠٠

نسخ محمدبن محمد جعفر کرمانی در١٢٢٤ ق .
مالك : ملامحمد مازندرانی درج ١- ١٢٧٩ ق .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی .
٢٢٤ ك ١٤×٢١ و ١٩س ٥ر٨×١٥ .

(٨١٧)

التنبیهات

(کلام. عربی)

الموصلة الی التوحید

تنبیهات ویادداشتهایی دربارهٔتوحیداست .
آغاز: بسمله. الحمدلله الذی تفردت ذاته بالمطلق من الکمال . . . اما بعد فلما شرفنی ربی بمجاورة مدینة نبینا . . . سنة ست و سبعین و سبعماة و وفقنی . . . لادراکات . . . الوصول الی جناب قطب الملة والدین الحسینی . . . فوقع فی خاطری

ترتیب رسالة مشتملة علی التنبیهات الموصلة الی التوحید . . . ورتبته علی مقدمة واربع مقاصد وخاتمة . . .

انجام : فقس معنی الحقیقی علیها والله اعلم .

٦٣٣٢

ش ٥ دفتر ، ١٠٠ پ-١٣٩ ر . خط مانند شمارهٔ پیشین دفتر ، بی تاریخ . ش ١ « آغاز وأنجام » است . که درص ٢١ گذشت .

(٨١٨) **التنبیه بالمعلوم من البرهان** (حدیث . عربی)

علی تنزیه المعصوم عن السهو والنسیان

ازشیخ حر عاملی م ١١٠٤ ق . درنفی سهو واشتباه کردن معصومان است ودوازده فصل دارد . ویك بار نیز مؤلف آنرا مختصر کرده است . (ذریعه ٤ : ٤٣٨-٤٣٩ و ٤٥٧-٤٥٨) .

آغاز : بسمله . الحمدلله الذی اختار الانبیاء والاوصیاء حفظة للایمان . . .

انجام : ولاریب ولاتوقف والله اعلم .

٧٥٢٦

ش ١ دفتر ، ٢ پ - ٧٤ ر . نسخ محمد علی کرمانشاهی در ١٣٠٣ ق . وپس از آن « اربعین » و « محکم ومتشابه » است.

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج حنایی .

٢٠٥ گ ١١ × ١٨ و ١٤ س ٧ × ١٣/٥ .

(٨١٩) **التنبیه علی سبیل السعادة** (اخلاق . عربی)

ازفارابی م ٣٣٩ ق . است . (ذریعه ٤٣٧٤ و فهرست دانشگاه ٣ : ٩٠ و ٦٥٨) در حیدرآباد چاپ شده است .

١٢١٦

ش ٣٩ دفتر . ص ٢٠٤-٢١٣ ش ١ « النفس » است .

۲۹۱۲

ش۱۷دفتر ۹۲ر. - ۹۵ پ . ش۱ «شرح رسالهٔ زینون» است .

(۸۲۰) **تنبیه الغافلین** (حدیث . فارسی)

فی تذکرة العارفین

شرحیست بر نهج البلاغة از ملافتح کاشانی.م۹۸۸ق (سپه ۲ : ۱٦وذریعه٤:٤٤٧) .

۳۰۷۳

نسخ صالح بن سعید بحرانی در۱۰۷۸ ق . وپس از پایان کتاب «خطبهٔ شقشقیه» را نیز همو نوشته است . متن نهج البلاغه باشنگرف تحریر گردیده ودر حاشیهٔ صفحه‌ها تعلیقاتی بامضای شیخ علی و بی‌امضا نوشته شده ، وبردو برك که پیش از نسخه است مطالب پراکنده یادداشت شده‌وپاره‌یی از برگها وصالی گردیده ، ومطالبی از پشت برگ اول محوشده است .

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماجی . وقف سپهسالار .

۳۳۷ گ ۲۷×۱٦ و۲۷ س (سپه۲: ۱۷) .

۳۰۹۱

نستعلیق عبدالواهب مشتهر بواعظ ملکی اصفهانی۱۰۱٦ ق. است وپشت برگ اول یادداشت‌هایی است که کهنه‌ترین آنها تاریخ۱۰۲۷ ق . دارد ، حواشی برك آخر از بین رفته ووصالی شده است .

کاغذ سپاهانی . جلد چرمی روغنی . وقف سپهسالار .

٤۸۷ گ ۳۰×۱۸و۲۵س(سپه۲ : ۱۷) .

۷۰۵۵

نسخ سدهٔ یازدهم . عنوانها شنگرف . متن زیرخط شنگرف. آمار خطبه‌ها در پایان هست .

تملك در۱۱۷۵ ق . وتملیك میرزا محمد فیاض در۱۰٦۱ ق. دارد.

کاغذ سپاهانی آهارمهره . جلد تیماج قهوه‌یی کناره مشکی مقوایی .

۱۹۳ گ ۱۹×۳۱ و۲۵ س ۱۱×۲۲ .

(٨٢١) **تنبیه الغافلین** (حدیث . فارسی)

و گنج گهر

رسالهٔ اخلاقی و بروش اخباری است .

آغاز: از حضرت رسول مرویست که‌فرمود : بترسید از خدای تعالی وطاعت باخلاص کنید . . .

انجام : باب درصفت آفرینش . (افتاده).

٥٧٨٩

نسخ سدهٔ دوازدهم .

کاغذ فرنگی . جلد مقوا .

٧٩ گ ١٤×٢٠/٥ و١٧ س ٨×١٤/٥ .

(٨٢٢) **تنزیه الانبیاء والائمة** (حدیث . عربی)

ازسید مرتضی علم الهدی . م٤٣٦ق . میباشد .

درآن‌پیغمبران‌وپیشوایان‌دوازده گانه‌شیعه‌را از گناهان‌پاك‌ومنزه‌برشمرده‌است (ذریعه٤ : ٤٥٧ وف . دانشگاه ٣ : ٥٧٠) .

١٧٨٢

نسخ آغازسدهٔ‌ششم . عنوانهادرشت. برخی‌عبارات‌معرب‌واندکی‌بی‌نقطه‌است. نشانها شنگرف است . ١٦٦ برگشماردارد . اجازهٔ قرائت دارد که‌چنین‌است :

[قراء علی کتاب تنزیه الانبیاء والائمة علیهم السلام من اوله الی آخره قرائة فهم و . . . ودرایة ؛ النقیب الاجل السید العالم الاوحد تاج الدین شمس الشرف ابوالحسن علی بن محمدبن احمدبن ابی‌الفضل العلوی‌الحسینی‌احسن‌الله توفیقه وتسدیده . واجزت له ان‌یروی ذلك عنی عن شیخی‌الاجل العالم‌ابی‌نصر عبدالجبار بن ابی‌القاسم‌الرازی ، عن الشیخ المفید ابی علی ، عن والده‌الشیخ‌السعیدابی‌جعفر بن‌الحسن‌الطوسی ، عن‌السید المرتضی‌علم‌الهدی نفعناالله به وجمیع المؤمنین . والحمدلله‌رب العالمین . وصلواته علی‌سیدنا محمد النبی وآله

الطاهرین وسلامه . وحسبنا الله ونعم الوکیل . واخبرنی أیضاً شیخی السید الاجل العالم ابو نصر عبدالجبار بن ابی القاسم الرازی ؛ انه قرأه علی الشیخ الاجل السعید عبدالجبار ابی الوفاء ابن عبدالله الرازی، واخبره انه قرأه علی الشیخ السعید ابی جعفر محمد بن الحسن الطوسی. و رواه الشیخ ابوجعفر عن السید علم الهدی المرتضی رحمه الله. کتبه علی بن فرج بن علی فی التاریخ المذکور .

مالك : عمادالدین علی استرابادی .

کاغذ سمرقندی نخدی . جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی .

گ ۲۲×۱۵/٥ و ۱٦ س ۱۱×۱٦ .

(۸۲۳) تنسخ نامه (طبیعی . فارسی)

یا « تنسوق نامهٔ ایلخانی »

درشناسائی سنگها و کانها وفلزها، درچهار بخش. ازخواجهٔ طوسی م ٦۷۲ ق. (ذریعه ٤ : ٤٥۸ وف . دانشگاه ۳ : ۲۱۰ واحوال خواجه ازمدرس رضوی. ص ۲۹۰، ۳٤٥).

۲۸٦۸

نستعلیق میرزا امین بن میرزا جعفر لاهجانی حاجی طرخانی که بدستور برخی ازدوستان در ۱۲٤۹ق . نوشته است . عنوانها شنگرف .

کاغذ فرنگی. جلد تیماج سرخ یك لا .

۳٥ گ ۱۲/٥×۲۰/٥ و۱۳س ۸/٥×۱٤ .

۲۸٦۹

ش ۲ دفتر ، ٦٦ر - ۹۳ پ . آغاز وانجام افتاده است .

ش۱ «جواهرنامه» است .

(۸۲٤) تنقیح الامل (نحو . عربی)

فی شرح ابیات الجمل

«الجمل» منظومه‌یست درهشت بیت. ازحسن بن قاسم بن عبدالله مرادی معروف بابن ام قاسم مصری م ۷٤۹ ق. (هدیة العارفین ۲۸٦:۱). وشرح آن از برهان الدین ابراهیم بن حسن است .

آغاز : بسمله. جمل اتت ولها محل تعرب سبع لان حلت محل المفرد

انجام : و كذلك تابعة لشيء ماله من موضع فاحفظه غير مفند

آغاز شرح : قال الشيخ . . . برهان الدين ابراهيم بن حسن . . . الحمدلله الذى بسمه يبتدا كل كتاب . . .

انجام شرح : مسّتهم الباساء، لامحلّ لها .

شرح بيت هشتم افتاده بوده، و كاتب آنرا ننوشته است .

٦٧٠٨

ش ٢ دفتر، ٥٦ پ -٦٩ پ . نسخ محمد علی کرمانشاهی درمدرسهٔ سپهسالار کهن درع ٢-١٣٢٤ ق . ش١ «الخلاصة الألفية» است .

کاغذ فرنگی

٢٠ س ١٤ × ٧/٥.

(٨٢٥) **تنقيح البيان** (فقه . عربی)

فی شرح ارشاد الاذهان

«ارشاد» در ص١٠١ گذشت. واین شرح ازنصرالله بن حسن حسینی استرابادی تهرانی است، که درنیمهٔ اول سدهٔ سیزدهم میزیست (ذریعه٤ : ٤٦٢ وسپه١:٤٣٦) .

٢٤٨٣

جلد اول است . وگویا بخط خود نگارنده باشد که بنسخ نوشته . برخی مطالب را خط زده و در کرانه نوشته است . در برگ نخست گزارشی درستایش این کتاب ومؤلفش بتاریخ ١٢٥٥ق . و بامهر «تلك حجتنا آتيناها ابراهيم» دارد ، ومعلوم میشود تا آن سال هنوز تألیف کتاب ناتمام بوده است . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد مقوا .

٢٧١ گ ١٥ × ٢١ و٢٣س (سپه١ : ٤٣٨)

٢٤٨٤

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . از آغاز کتاب تا پایان مقصد اول از نظرسوم از طهارت را دارد وشاید نخستین نسخهٔ پاکنویس باشد . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماجی .
۲۸۹ گ ۱۵×۲۱ و۲۳س (سپه ۱ : ٤۳۸) .

۲٤۸٥

ش۱دفتر . نستعلیق سدهٔ سیزدهم، ازهمان نویسندهٔ نسخهٔ ۲٤۸٤. جلددوم و ناقص است وتا غسل میت را دارد . ش ۲ «مدارج الاحکام» است . وقف سپهسالار.
کاغذ فرنگی مهره زده . جلد تیماجی نیم ضربی .
۱۳۰ گ ۱۵×۲۲ و۲۳س . (سپه۱ ، ٤۳۸) .

(۸۲٦) تنقیح الصحاح (فرهنگنامه.عربی)

ازمحمودبن احمد زنجانی است، که درآن صحاح اللغهٔ جوهری را گزین نموده است (سپه ۲ : ۱٦٦) . برای شناسایی کارهایی که در بارهٔ صحاح انجام شده است «فرهنگنامه های عربی بفارسی-ص ۱٤٤» دیده شود .

۹٤

نسخ سدهٔ دهم ، پشت صفحهٔ اول نام کتاب و مؤلف آن و مطالب پراکنده نگاشته شده ، درحاشیهٔ بیشترصفحه‌ها تعلیقاتی هست ، نسخه آب دیده ولی خطوط آن ضایع نگشته از آخر آن دو صفحه افتاده و انجام نسخه که درمعانی واژهٔ «وقا» میباشد این است :[فی ما مضی. واماالیوم فهی عشرة دراهم وخمسة اسباع درهم . والجمع الاوقی] در ۱۲۸۷ ق . داخل کتابخانهٔ اعتضاد السلطنه شده‌است. وقف سپهسالار .
کاغذ سمرقندی. جلد تیماجی.
۱۱۷ گ ۱۸×۲٦ و ۲۱ س (سپه۲ :۱٦٦)

(۸۲۷) تنقیح المقاصد الاصولیة (اصول‌فقه.عربی)

فی شرح ملخص الفوائد الحائریة

اصل «فوائد حائریة» از آقاباقر بهبهانی م ۱۲۰٦ ق . است . وشاگرد وی محمد حسن بن حاج معصوم قزوینی م ۱۲٤۰ ق. فوائد استاد خویش را، نخست تلخیص، وسپس همان تلخیص را شرح نموده‌است . ودرآن از «کشف الغطاء» تألیف خودش یادمیکند . او فوائد رادر ۲٤- ج ۱-۱۲۰۲ ق . تلخیص کرده و در ۱۲۱۲ ق . شرح کرده است

(ذریعه ٤ : ٤٦٥ وسپه١: ٥٦١).

نام اصل کتاب وتلخیص وشرح ونام مؤلفان دردیباچه هست ،

٩٥٥

نسخ است. مطالب افتاده ازمتن وحاشیه هایی ازمصنف، در کرانهٔ نسخه نوشته شده است و به نوشتن آخرین عبارت شارح که تاریخ تألیف است بسنده کرده، و نامی از نویسنده وسال نوشتن نیاورده است ، و گویا از نخستین نسخه های کتاب است .

کاغذ فرنگی جلد تیماج . وقف سپهسالار .

٢١٨ گ ٢١×١٥ و٢٥ س (سپه١:٥٩٢) .

٦٢٥٥

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها شنگرف ، متن زیرخط شنگرف .

کاغذ فرنگی سفید آهارمهره . جلد تیماج مشکی یك‌لا .

١٨٥ گ ١٥×٢١ و٢١ س ١٦×١١.

(٨٢٨) **تنقیح مقاله** (هیئت . فارسی)

در توضیح رساله

شرحیست بر رسالهٔ « تام المقاله » یا رسالهٔ هیئت فارسی قوشچی ، از هبة‌الله شاهمیر حسینی حسنی ، که برای پسران خود از روی «نهایة الادراك» و«تحفهٔ شاهی» وشرح تذکره وملخص جغمینی نگاشته است (ف . دانشگاه ٣: ٩١٩).

آغاز: بسمله . خوبترین هیئتی که مصور ناطقه، عرایس کلام ولطائف نظام بران وجه مصور سازد . . . اما بعد فقیر. . . هبة‌الله الحسنی الحسینی الشهیر... درحین املا و ربقهٔ انشاء میآورد . . .

انجام : در نهایت صعوبت و اشکال است . فحقق ان القوة بذلك المقال بعون‌الله المنعم المفضال . وقدتم المقالة الثانية من حيث اللفظ والمعنى بالفضل و الافضال . . . وصلی‌الله علی نبیه . . . یوم یعرض فیه الاعمال .

۶۰۱

نستعلیق سدهٔ سیزدهم . عنوانها زیرخط شنگرف .
انجام : « مقالهٔ ثانی در بیان احوال ظل مستوی و معکوس . . . بضوء اول روشنی است حاصل ازمضیء لذاته » . (افتاده).
کاغذ فرنگی . جلد تیماج مشکی یك‌لا ضربی .
۱۹۷ گ ۲۲×۱۴و۱۵ س ۸×۱۶.

۶۰۱ مکرر

نستعلیق ۱۲۳۴ ق . درسپاهان . متن زیر خط شنگرف .
در۱۲۹۷ ق. سپهسالار آنرا بنام «شافیه» وقف کرده است .
کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج زرد مقوایی .
۱۹۹ ك ۱۰×۱۶ و ۱۸ س ۵/۵×۱۱ .

(۸۲۹) **تنقیح المناظر** (ریاضی . عربی)

لاولی الابصار والبصائر

« المناظر » اقلیدس صوری که بعربی ترجمه شده بود، بدست ابن هیثم ابوعلی محمد بن حسین بن حسن بن سهل بن هیثم بصری (م پیرامن ۴۳۰ ق .) بنام « المناظر و المرایا » درهفت مقالت مرتب گردید(۱) سپس کمال الدین ابوالخیر حسن فارسی شاگرد قطب الدین شیرازی (م ۷۱۰ق) بدستور استاد آنرا تهذیب وتنقیح نمود و «تنقیح المناظر» نامید ویك خاتمه وذیل ولواحقی بر آن افزود . . . و سپس خود مؤلف (ابوالخیر) ابن تنقیح را کوتاه کرد و «البصائر فی اختصار تنقیح المناظر» نام داد (نسخهٔ ش ٤ خطی ریاضی فاضل خان مشهد. وش ۵۵٤ کتابخانهٔ سپهسالار) . که درص ۲۵٤ گذشت .

کمال الدین فارسی در۷۱۸ق . این شرح را بپایان رسانیده است ودرهند بسال ۱۳٤۷ ق . در دوجلد چاپ شده است . (ذریعه٤:٤٦۷ و کاهنامه۱۳۱۱ش . ص ۱٤۱) .

---

(۱) خواجهٔ طوسی . م۶۷۲ق. نیز مناظر اقلیدس را تحریر کرده که ضمن تحریرهای وی درحیدر آباد دکن چاپ شده است .

۵۵۱

نسخ حسن بن حمزه بن عبدالرحیم افغان لودی . در ۹۹۱ ق .
عنوانها، نشانها وشکلها شنگرف .
کاغذ سمرقندی زرد . جلد تیماج آبی ضربی مقوایی .
۱۸۲ برگ ۱۶×۲۴و۳۸س۵ر۸×۱۷.

۵۵۲

نسخ نزدیك به نستعلیق. ازمیرزا محمد بن ابوالحسن اصفهانی .درشنبهٔ ۵ج۱-۱۰۹۷ق.
رقمها ، نشانها و عنوانهاشنگرف . شکلها بازر . صفحه‌هادردوجدول زرولاژورد .
کاغذ سپاهانی . جلد روغنی ، زمینه صدفی ، اطراف مشکی ، وسط ترنج گل بوته زرین درون تیماج سرخ ساده.
۲۵۲ گ ۱۱× ۱۹و۲۷س ۷×۱۳ .

(۸۳۰) **تنویر المطالع** (منطق. عربی)

وتبصیر المطالع

ملا جلال دوانی نخست حاشیه‌یی بر «مطالع» نگاشته وصدرالدین دشتکی بر آن اعتراضها کرده، وسپس دوانی حاشیهٔ نوینی بر آنها نگاشته، و بدین نام خوانده است .
(ذریعه ٤ : ٤٧٢ و٦ : ٧٧).

آغاز: بسمله . الحمدلله الذی اطلع من مطالع البراهین لوامع انوارالیقین ... فقدالحانی الجاح من یجب علی ... انجاح ماحوله ... الی النظرفیما علقه بعض الفضلاء الاشراف ...علی ماعلقته علی حواشی المطالع ...وسمیته بتنویر المطالع وتبصیر المطالع ...
أنجام ; درباب تصدیق وتصورنظری وبدیهی: فان المقصود منها استنباط الاشارة

۳۰۳۳

نستعلیق سدهٔ سیزدهم. عنوانهاشنگرف. درپایان کم دارد .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سبز مقوایی ضربی.
۱۶۸ گ ۵ر۹×۲۰×و۱۹ س۵×۱۳/۵.

(۸۳۱) **التوبة** (اخلاق.عربی)

رساله‌یست اخلاقی و عرفانی .

آغاز : بسمله.الحمدلله الذی بتحمیده یستفتح کل کتاب . . .

انجام : لاینظف الثوب اصلا.

۵۸۰۸

ش۱۱ دفتر۱۳۸ پ ۱۴۱ پ . ش ۱ « المحبة » میباشد.

(۸۳۲) **توحید** (عرفان . فارسی)

(رسالهٔ ...)

توحید فعلها وصفات خدا و نیز اسمها وذات خدارا ثابت کرده است .

آغاز: بسمله. حمدله ... این رساله‌ییست در بیان حقیقت توحید واقسام آن . توحیدظهور فناء خلق است بنوربقای حق . . .

انجام: اما بعدازوفات«واترك البحررهواً انهم جند مغرقون» .

۵۸۳۸

ش ۹ دفتر ۸۵ پ - ۸۸ر.ش۱ «جنگ» میباشد . تاریخ یوم٤شنبهٔ ثالث صفر سنهٔ ۱۰(شاید۱۰۱۰ق.) دارد.

(۸۳۳) **التوحید** (عرفان عربی)

ازفیض کاشانی محسن‌بن مرتضی است(ذریعه٤ : ٤٨١) .

آغاز: بسمله . الحمدلله الواحدالاحد القهار . . . اما بعد ؛فیقول . . . محسن ابن‌مرتضی . . . هذه رموز عرفانیة واشارات فرقانیة الی تحقیق التوحید ومراتبه . . .

انجام: واذا انتهی ماارد نا ایراده من الکلمات المضنون عن‌غیر اهلها ، فلنختم الکتاب، حامدین‌لله مصلین علی‌اصفیاءالله وتاریخ:«ختمهاختمن = ۱۰۹۰ق.».

۵۷۰۶

ش۳ دفتر،۹۳ پ - ۱۳۲ پ .

خط محمدعلی‌بن حسین اصفهانی کرمانشاهی،درمدرسهٔ‌سپهسالار کهن محمدشاهی در تهران،ازروی خط مؤلف . ش۱ « المجتنی » میباشد .

(۸۳٤) **التوحید** (کلام . عربی)

(کتاب . . .)

از ابن بابویه قمی‌رازی محمدبن‌علی صدوق .م ۳۸۱ ق. در ۱۲۸۵ ق. درتهران و۱۳۲۱ ق. دربمبئی چاپ شده. وچندشرح دارد (ذریعه٤:٤۸۲) و درآن آراء کلامی وفلسفی خود او نیزدیده میشود وبرمی‌آید که‌اوبکوفه وهمدان ونیشابور و سرخس و بلخ نیز رفته‌است . ودرآن‌ازسالهای۳۵۲،۳۵٤ یاد کرده و از « عیون » و « خصال » و« کتاب النبوه» خویش نام برده است (ذریعه٤:٤۸۲وف.دانشگاه۳:۱۲٤۰).

۱۸۳٦

نسخ۱۰٦۹ق. نام‌نویسنده‌پاک‌شده. نسخه بدلها وواژهای‌مشکل‌درحاشیه‌ها گزارش داده‌شده است . اشعاری ازصائب وفهرست کتاب‌رانیز دارد . وقف سپهسالار .

کاغذ سپاهانی حنایی . جلدتیماج.

۲۰۱ گ۱۹×۲۵و۱۷س . (سپه۱ : ۲۳۰).

۱۸۳۷

نسخ سدهٔ دهم. ازپایان افتاده است. وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلدمیشن .

۲۵۳ گ ۱۳ × ۱۹و۱۷س(سپه۱ : ۲۳۰)

۵۳۳۸

نسخ محمدبن محمود اردکانی،دریکشنبهٔ ۱۲ صفر ۱۰۷۱ ق.

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج‌سرخ زرکوب درون زرد مقوایی .

مالك : فرهاد میرزا درج۱- ۱۳۰۰ق . ودر ۱۲۶۰ ق. از وارثان علی اصغر وزیر خریداری شده است. وقف‌حاج آقااحمد کرمانشاهی.

۱۶۱ گ ۱۲ × ۳۰و۲۳س۵/۵ × ۱۴.

(۸۳۵) **التوحید** (کلام . عربی)

(رسالة ...)

ازجلال‌الدین محمد دوانی، که درآن‌مراتب‌توحید را یاد کرده‌است . (ذریعه - ٤:٤٨١) .

آغاز : بدان که توحیدرا سه مرتبه است، اول: توحیدافعال است ...

أنجام : وجمع اسماء دیگر تفاصیل اجمال او است .

۲۹۱۶

ش۳۷ دفتر،۵۷۹ ر - ۵۸۱ پ . ش۱ «جنگ» است .وسپس ترجمهٔ بخشی از کتاب «اثبات‌الواجب» دوانی بفارسی است‌تا ۵۸۵ر.وسپس‌داستانی‌دربارهٔ‌ابویعقوب‌زاجرمکفوف (کور) درنزدیحیی برمکی وحکایات دیگر بعربی‌دارد.

وسپس اسامی‌ساعات شب‌وروز بعربی‌ومعانی فارسی کلمات که درعربی‌مثنی آمده‌است ومعانی‌اسماء حروف‌هجاء وفوائدلغوی،تا برگ۵۹۳ر. ویك‌شعرفارسی‌درگ۵۹۵ر.هست .

و یك فائده از صندوق ماشاءالله مصری و فائده دیگر از بطلیموس و چند رقعه تا گ ۵۹۸ر . دارد .

(۸۳۶) **التوحید** (کلام . عربی)

(رسالة ...)

منسوب به مفضل بن عمر بن جعفی است . درجلد توحید بحارالانوار ج۲ چاپ شده است. وسپس جداگانه نیز چاپ شده‌است . (ذریعه ٤ : ٤٨٢ و فهرست دانشگاه ۱۲۳۹:۳ و۲۵٦۱)این کتاب بنام«الدلائل والاعتبار» در حلب بسال۱۳٤٦ق .چاپ شده وبه جاحظ منسوب شده‌است .

۲۹۱۳

ش٦ دفتر. ص۱۰۱-۱۳۷ . درجمعهٔ پایان رمضان ۱۱۵۷ق. نوشته‌شده است.
ش۱ «جنگ» است.

۵۳٤۲

ش۱ دفتر، ۱پ-٤۱ پ. نستعلیق سدهٔ دوازدهم. عنوانهاشنگرف-میان برگهاموریانه خورده ووصالی شده است .
کاغذ سپاهانی.جلدمقوا .
۱۰۳ گ ۱۱×۱۸و۲۱س٦×۱٤.

(۸۳۷) **توحید العامة** (کلام. عربی)

رساله ییست دربارهٔ توحید

آغاز : توحیدالعامة ؛هذه اثنتی‌عشرة لا،فکل واحدة بحرمن بحارالنیران.لیس لهاعین‌الاغیار . . .

أنجام : فی‌ان یبارك فی‌هذه‌المواصلة. وصلی‌الله‌علی‌النبی محمدوآله . هذاآخر ما کتبه عمربن‌محمدالربانی‌الی‌محمدبن‌عمرالسلطانی (وقد کتب هذه الاجزاء تذکرة لخزانةالمولی‌المنعم‌الصاحب‌الکبیر ... جمال‌الدولة والدین‌عماد‌الاسلام‌الصاحب‌المعظم

ملك ملوك الوزراء فی العالم، نظام الدولة والدین ... بهمنیار بن الصدر الکبیر الصاحب الشهید جمال الدین خسرو وفیروز... عبدهما وداعیهما ابو الفخر بن القاضی ابی الشمس الابرقوهی... فی غرة ربیع الاول سنة ٦٣٨ حامداً مصلیاً ومسلماً...

٣٨٧٥

ش ٢ دفتر، ١٦پ- ٢٣پ. بنسخ، و پس از آن تا ٤٣ پ. شعرهایی فارسی وعربی وسرگذشت پیغمبران وچندخطبهٔ عرفانی ازصاحب عادل هست. ش ١ «طواسین» است.

(٨٣٨) **التوراة** (متن مقدس. عربی)

توراة از آغاز تمدن اسلام بعربی گردانیده شد، و سپس در کتابهای حدیث و خبر اسلامی، بندهایی بنام سوره از توراة دانسته شده، و گویند علی آنها را بعربی گردانیده، و یا کعب الاحبار آنهارا ازتوراة پنهانی، بیرون آورده است. نسخهٔ زیر چهل بنداست بنام سوره، که از این گونه حدیثهای مسلمانان است.

٥٨٤٧

ش ٢ دفتر، ٧٥پ - ٩١ر. فقط چهل سوره است بخط شمارهٔ پیشین دفتر. ش ١ «مسکن الفؤاد» است.

(٨٣٩) **التوراة** (متن مقدس. عربی)

شامل کتابهای: ١- ایوب ٢- مزامیر ٣- امثال ٤- جامعه ٥- نشد الانشاء ٦- الحکمة ٧- یشوع بن شیراخ ٨- اشعیا ٩- ارمیا ١٠- باروخ ١١ حزقیا ١٢- دانیال ١٣- هوشع ١٤- یوامل ١٥- اتوش ١٦- عوبدیا ١٧- نبوت یونس ١٨- میخا ١٩- ناحوم ٢٠- حبقوق ٢١- صفنیا ٢٢- حجی ٢٣- ذکریا ٢٤- ملاخیا ٢٥- مقابین اول ٢٦- مقابین دوم.

۲۱۷۸

نستعلیق بی‌نام درسدهٔ دوازدهم . جلد دوم تنها است . عنوانها شنگرف ، شماره‌ها شنگرف در پشت برگ عنوان فهرست کتاب‌را نوشته‌است .
کاغذ فرنگی سفید آهارمهره . جلدچرم حنایی مقوایی .
۳۳۲ گ ۱۵×۲۴و۱۹س ۱۰×۱۷.

(۸۴۰) توضیح‌الاشکال (ریاضی. فارسی)

ترجمه بیست باتحریر وتوضیح بفارسی ازتحریر اقلیدس،تالیف خواجه نصیر طوسی. مترجم ملامهدی‌بن‌ابی‌ذر نراقی کاشانی (م۱۲۰۹ق) وصاحب «رسالة فی‌الاکر» میباشد که تحریر اکرخواجهٔ طوسی‌است (ذریعه ۱۱:۱۰۳) در این کتابخانه حاشیه‌یی بر این کتاب هست (ش ۱/۴۹ ۵) که بنام « حاشیهٔ توضیح‌الاشکال »یاد خواهدشده (ف دانشگاه ـ۳ : ۸۶۸) .

آغاز: بسمله.سپاسی که مهندسان کارخانهٔ ابداع از تقدیر اوقاصر آیند ...

انجام : مثل نسبت زاویهٔ الف‌است‌بزاویهٔ‌دال.وهوالمطلوب. تمت‌المقالة‌السادسة ... فی یوم‌الثلاثاء ثالث‌ذی‌القعدة سنة ۱۲۶۹ .

۵۴۵

نسخ بی نام . درسه شنبهٔ ۳ ذیقعدهٔ ۱۲۶۹ق. بپایان مقالت ششم پایان یافته . ودر ۱۳۱۲ق.توسط اسدالله‌منجم‌دودانگه‌تصحیح‌ومقابلت شده‌است .
عنوانها ورقمها شنگرف .کاغذ فرنگی سفید. جلد تیماج مشکی‌مقوایی ساده.
۲۲۹ برگ ، ۱۷س ۹×۱۶و۱۵×۲۲.

۵۴۶

نسخ بی‌نام وتاریخ درپایان سدهٔ سیزدهم‌نوشته شدهٔ پایان افتاده است .
کاغذ فرنگی ، جلدتیماج زرد مقوایی ضربی .

۲۰۷ برگ ۱۵×۲۱و۱۹س۹×۱۴.

(۸۴۱) توضیح التذکرة (هیئت. عربی)

شرحیست بر «تذکرهٔ» خواجهٔ طوسی م ۶۷۲ ق از نظام‌الدین حسن ابن محمد بن حسین قمی نیشابوری، که برای نظام الدین علی بن محمود رئیس یزدی نگاشته و در ۱ع۱-۷۱۱ ق بپایان رسانیده‌است.

(ذریعه ۴: ۴۹۲ وف. دانشگاه ۳-۹۰۷).

۵۸۷

نستعلیق سدهٔ دهم.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج سبز مقوایی ضربی.

۲۱۶ گ ۱۷×۱۱و۱۹س۱۱×۱۶.

۵۸۹

نسخ نزدیک به ثلث، بی نقطه درسدهٔ هشتم یا نهم نوشته شده. عنوانها. نشانها و شکلها شنگرف است. حاشیه‌ها بنشان «قاضی‌زاده» دارد. آغاز افتاده است. در پایان، در برگ ۱۳۳-۱۳۴ مسئلهٔ «احکام مثلثات مستقیمة الخطوط» بنقل از مجسطی، بعربی نوشته شده‌است.

کاغذ سمرقندی. جلد تیماج حنایی ضربی مقوایی.

۱۳۴ گ ۱۶×۲۵و۲۳س۱۱×۱۷.

(۸۴۲) توضیح المقاصد (نجوم. عربی)

ازشیخ بهایی م. ۱۰۳۱ ق. است و در آن وقایع روز های سال را ازمحرم تاذیحجه یاد کرده است، همراه شرح بائیه حمیری درمصر بسال ۱۳۱۳ق و با «مسار الشیعة» درایران بسال ۱۳۱۵ ق. چاپ شده است. (ذریعه ۴: ۴۹۸ وف. دانشگاه ۳: ۹۵۶و۱۵۲۹).

۶۲۲۰

ش۵ دفتر، ۱۴۲ پ- ۱۵۲ پ. باهمان خط نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر. ش۱ دفتر «عقدالدرطهماسبی» است.

(۸۴۳) **توقیع عسکری** (خبر . عربی)

گویند نامه‌ییست که امام حسن‌عسکری، برای علی‌بن حسین قمی ابن بابویه نگاشته‌است. (سپه۱: ۲۳۰).

۱۱۱۷

نسخ حسن نیازطباطبایی در۱۲۴۷ ق . ودرپایان اخباری از«خصال» هست.در پشت برگ نخست سیدمحمد بقای‌اصفهانی‌خوشنویس‌در۱۲۶۹ق. گواهی داده‌است ، که نسخه بخط نیاز خوشنویس میباشد .

مالك : اعتضادالسلطنه در ۱۲۶۹ ق . با یادداشت ازوی .

صفحه‌ها جدولبندی بزر. عنوانها زرو گاهی شنگرف. برگ اول‌زراندوداست .

کاغذ متن وحاشیه سمرقندی وبرخی فرنگی . جلد روغنی گل و بوته دور وی زمینه لاکی .

۲۱ گ ۱۳/۵ × ۲۰/۵ و ۷س . (سپه ۱ : ۲۳۱).

(۸۴۴) **التوکل** (اخلاق . عربی)

رساله‌ییست عرفانی اخلاقی .

آغاز: الحمدلله لمبدر اللملك والمکوت ، المتفرد بالعزوالجبروت . . .

انجام وان شکاه وذکر عشراً قالا کذلك .

۵۸۰۸

ش ۱۰ دفتر. ۱۲۲ پ ۱۳۸ ر.ش۱ «المحبة»است.

(۸۴۵) **تهافت الفلاسفة** (فلسفه .عربی)

ازامام محمد غزالی است .

٦٤٠٨

نسخ سنجر بن میرمحمد تقی حسینی کاشانی در ۱۰ شعبان ۱۱۳۷ ق .
عنوانها شنگرف .
کاغذ سپاهانی . جلدتیماج قهوه‌یی مقوایی‌ضربی.
۱٤۰ گ ۲۱ × ۵]۱۲و۱۵س۱٤ × ۷.

(۸٤٦) تهجدیّة (دعا . فارسی)

ازرضی‌الدین محمدقزوین‌است . دربارهٔ‌دعای‌نمازشب. نام کتاب ومؤلف‌دردیباچه هست (ذریعه٤:۵۰۳).

آغاز: بسمله . حمدله ۰ وبعد برهر عاقل هوشمندی ... ظاهراست که بهترین وسایل... محررراین کلمات رضی‌الدین‌محمدبن‌الحسن‌القزوین‌را... بخاطرفاتررسید ۰۰۰

انجام : که منظور اصلی ازتحریراین کلمات آنست، ختم مینماید ۰ والسلام علی من‌اتبع‌الهدی ۰

٦١٧

ش۵ دفتر ۸۷ پ- ۱۰۵ ر .
نسخ ۱۲۸۰ ق . ش۱ «قبلة‌الافاق» است.

٥٩٨٦

ش ۵ دفتر ۱۳٤ پ – ۱٤٤ ر . نسخ علیا نویسندهٔ شمارهٔ پیشین دفتر است .
ش ۱ «میزان‌المقادیر» است .

(۸٤۷) تهذیب‌الاحکام (فقه . عربی)

یکی ازچهاراصل‌شیعه درفقه‌است،وازشیخ طوسی م . ٤٦۰ق . میباشد ۰درذریعه

۵۰۴:٤ ـ ۵۰۷ شانزده شرح وبیست حاشیهٔ آن یادشده است . ودرج ۶ ص ۵۱ـ۵۳ نیز آنها را یاد کرده‌است (سپه۱:۲۳۱ وف. دانشگاه ۳:۱۲٤۱) .

۵۱ صدر

آغاز افتاده . ازصلاة تا پایان صوم دارد . نسخ دوشنبهٔ ۱۶ ذیحجهٔ ۱۰۸۶ ق. ازشیرعلی بن ذوالفقار هرمن جردی جی .عنوانهاو نشانهاشنگرف . وقف محمد شفیع

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج سبزمقوایی .

۳۰۵ گ ۱۵/۵ × ۲۵و۲۱س۷ × ۱۵.

۵۲ صدر

از آغاز تاپایان مشیخه را دارد . نسخ محمد جعفربن حسین قهپایی ، درعشراول‌رجب ۱۰۸۷ ق . از روی نسخه‌یست که درسه شنبه عشراول ذیقعده ۱۰۸٤ ق . نوشته‌شده بود.

صفحه‌هادردو جدول؛ بزرگ ؛لاژورد وزر،و کوچك؛لاژورد وزروشنگرف .عنوانها شنگرف است .

درآغازهریك‌از کتابها یك سرلوح کوچك زروشنگرف وژلازورد دارد. دوصفحه اول‌زرافشانی‌شده‌ویك‌سرلوح‌عالی‌دارد .عنوانهادرحاشیه باشنگرف نوشته‌شده‌است .تصحیح شده‌است.حاشیه‌هایی ازمجلسی بخط خودوی بر آن‌هست .

کاغذ سپاهانی سفید . جلدساغری مقوایی.

٦۷۱ گ۲۳ × ۳٤و۳۱س۱۲ × ۲۳/۵.

۱۸۸۲

جلد دوم است ومشتمل بر بخش دیون و کفارات تاآخردیات میباشد ، وبنسخ نوشته شده است . درکتابخانه بنام جلد دوم « من یحضره‌الفقه» ثبت و وقف‌شده است .

کاغذ نباتی رنگ جلد تیماجی . وقف سپهسالار.

۲۲۲ گ و۳۲س ۲۹ × ۲۷ (سپه ۱ : ۲٤۱).

۱۸۹۶

نسخ است ومشتمل بر بخش دیون تا آخر بخش طلاق میباشد .

مالك : نعمت مشهور بآصف حسینی در۱۱۱۲ق . دردفتر کتابخانه بنام «استبصار» ثبت شده، و پشت صفحهٔ اول نیز بهمین نام وقف شده است .

کاغذ حنایی . جلد میشن . وقف سپهسالار .

۳۱۱ گ و۱۹ س ۲۵ × ۱۹/۵(سپه۱ : ۷٤۱).

۲٤۲۷

تنها بخش طهارت وصلاة است .

نسخ فاضل حسینی در ۱۱۱٦ق . در کرانهٔ همهٔ صفحه‌ها در مقابل هریك از احادیث رمزهائیکه دلالت برصحیح باموثق یامجهول با مرسل یاضعیف یامرفوع یا مشهور یامختلف فیه بودن آنها دارد ، گذارده شده است . وقف سپهسالار .

کاغذ سپاهانی . جلدتیماج کهن .

۴۳۲ گ و۱۸ س۲۵ × ۱۹ (سپه۱:۲٤۲).

۲٤۲۸

نسخ بی‌نشان . پایان افتاده . از آغاز کتاب تا اواخر بخش زکاة را دارد . اندکی حاشیه دارد . تصحیح ومقابلت شده . فهرست کتاب باخط نستعلیق در آغاز نوشته‌شده‌است . بنام « شرح مقنعه» وقف شده‌است . وقف سپهسالار .

کاغذ سپاهانی . جلدچرمی کهن.

۳۵۳ گ ۱۸/۵ × ۲۵و۲۱س (سپه۱ : ۲٤۲).

۲٤۲۹

نسخ هشتم ذیحجهٔ ۱۰۹ (۱۰۰۹ یا ۱۰۹۰ ق.) است.

از آغاز کتاب تاپایان صلاة‌را دارد . یاد داشتهایی خبری در آغاز کتاب‌هست. وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی .

۳۴۹ گ ۱۹×۳۰/۵ و ۲۳ س . (سپه۱: ۲۴۰).

۲۴۳۰

نسخ عبدالواحد بن محمد امین شیرازی در ۱۰۸۸ ق. دارای بخش طهارت تا زیارتنامه‌ها است . تصحیح شده و افتادگیها را در کرانه نوشته‌اند. رمزهای حدیث صحیح، مقبول، مشهور حسن ، ضعیف ، و جز آن، در کرانه، در برابر هر حدیث نوشته شده است . چهار سرلوح و یك سرسوره دارد .

مالك : فرهاد میرزا است که از شیراز خریده ، و اعتضاد السلطنه بر آن نوشته که فرهاد میرزا آنرا بمن بخشید .

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماجی .

۳۵۸ گ ۱۹×۳۲/۵ و ۳۱ س (سپه۱ :۲۳۹).

۲۴۳۱

نسخ محمد صادق در ۱۰۶۴ ق . بدستور شاه صفی صفوی است. و بخش طهارت تا زیارت را در بردارد . نام بخشها و عنوانها بارز میباشد .

مالك : میرزا آقاخان نوری است که در ۱۲۷۳ ق. به پسرش و زیر لشکر بخشیده است و اعتضادالسلطنه در ۱۲۹۷ ق. آنرا از ورثهٔ نوری خریده است. وقف سپهسالار در ۱۲۹۷ ق.

کاغذ دولت آبادی .

۵۵۹ ك ۲۳/۵×۳۳/۵ و ۲۵ س (سپه ۱: ۲۳۶).

۲۴۳۲

نسخ عطیة بن عبدالرحمان جزائری در ۱۰۹۷ ق. طهارت تا پایان جهاد و امر بمعروف را دارد . حاشیه‌ها از دروس . حبل المتین. نهایة . و «ك.ع. ا .ه» وجز آن دارد . برگهای آغاز و پایان صحافی شده است .

در برگ نخست اشعاری هست مشعر بر خشنودی از آبادشدن کشور! وقف سپهسالار.

کاغذ سمرقندی . جلد تیماجی .

۳۳۲ گ ۳۰/۵×۲۹ و ۳۰ س (سپه۱: ۲۴۱).

٢٤٣٣

نسخ سدهٔ یازدهم است. و مشتمل بر بخش زکاة تا آخر بخش جهاد و امر بمعروف میباشد.

وقف سپهسالار است.

کاغذ سپاهانی . جلد چرمی .

٢٧٦ گ و ٢٣س ٢٧ × ١٩/٥ (سپه ١ : ٢٣٧).

٢٤٣٤

مشتمل بر بخش حج تا آخر بخش نذر و یمین و کفاره است . نسخ ابو الفتح ابن ابو القاسم حسینی استر آبادی است در ١٠٥٦ ق. در اصفهان. و پس از پایان بخش عتق، رسالهٔ «نور الهدایه» و «خلق اعمال» در چهار صفحه نوشته شده . و پس از پایان این دو رساله، بنوشتن بخش یمین آغاز کرده است. و در حاشیهٔ بعضی از صفحه‌ها ، کاتب حاشیه‌هایی بر مطالب کتاب نوشته است.

وقف سپهسالار .

کاغذ سپاهانی . جلد چرمی .

٤١٥ گ و ٢٠س ٢٦ × ١٩ (سپه ١: ٢٣٨).

٢٤٣٥

نسخ سدهٔ یازدهم است، و مشتمل بر تمام کتاب تهذیب بوده و در هنگام صحافی بخش طهارت و پاره‌یی از صلاة (نزدیك دو سوم آن) و قسمتی از آخر بخش اسناد تهذیب افتاده . و بخش دیات و قسمت باقی از بخش اسناد در اول کتاب گذارده شده است. بعضی از برگها و صالی گردیده و همهٔ برگها متن و حاشیه است، که جز با دقت آنرا تشخیص نتوان داد .

دارای هیجده سر لوح است. که طرز آنها با یکدیگر متفاوت است . میان سطرهای دو صفحهٔ آغاز بخش صوم، و دو صفحهٔ اول بخش دین و کفاره تذهیب شده است. وقف سپهسالار .

کاغذ متن دولت آبادی حاشیه سمرقندی. جلد چرمی کهن .

٦٣٨ گ ٣٢ × ١٨ و ٢٧س . (سپه ١ : ٢٣٥) .

۲۴۳۶

از آغاز بخش نکاح تا آخر سندهای تهذیب را در بردارد. نسخ محمدبن خواجه علی قهستانی در ۱۰۹۳ق. میباشد. وقف سپهسالار.

کاغذ سپاهانی. جلد چرمی.

۲۴۰ گ و ۲۳س ۲۵×۱۸ (سپه ۱: ۲۴۰).

۲۴۳۷

نسخ محمد سعید بن امین الدین در ۱۰۴۹ ق. از بخش نکاح تا پایان سندهای تهذیب را دارد. در پایان بخش طلاق، شمس الدین محمد شیرازی نوشته است که آنرا با نسخهٔ ملاصدرالدین محمد فسوی در دوشنبهٔ ع۲-۲۴ ـ ۱۰۵۰ق. مقابله و تصحیح کرده است.

یازده سرلوح کهن دارد. بلاغ تصحیح نیز دارد. فهرست بخشهای کتاب و وقفنامه در آغاز است. صفحه‌ها بازرجدولبندی شده است. وقف سپهسالار.

کاغذ سپاهانی. جلد ساغری مشکی کهن.

۳۸۱ گ ۲۰×۳۰/۵ و ۲۲س (سپه ۱: ۲۳۷).

۲۴۳۸

نسخ محمد علی بن فتحی بیک در ۱۰۹۳ق. است (در پایان بخش وصیت). از بخش تجارت تا بخش دیات را دارد. آغاز و پایان افتاده است. تصحیح شده و افتاده‌ها در کرانه‌ها نوشته شده است. برگهای کتاب ارث وصید جابجا شده. وقف سپهسالار.

کاغذ سپاهانی. جلد تیماجی.

۲۶۳ك ۲۱×۳۰ و ۳۱ س (سپه ۱: ۲۴۰).

۲۴۴۱

ش ۱ دفتر. تنها بخش طهارت را در بردارد و در ۱۰۷۷ق. نوشته شده، قسمتی از آغاز کتاب افتاده و اولین سطر موجود این است [باب حکم الجنابة وصفة الطهارة منها، قال الشیخ...] پس از پایان بخش طهارت چند برگ از یک کتاب فقهی است که در آغاز آن نوشته شده:

[هذا کتاب الوقف والنکاح من تصنیف مولانا محمد باقر الخراسانی] و آخرین سطر این بخش این است [المشهور انه یلزم بالقبض وقیل لایلزم وقیل...] و پیش از باب حکم الجنابه از بخش طهارت تهذیب چند برگ میباشد که نیز از یك کتاب فقهی است، در احکام وصیت. و شاید این برگها نیز از همان کتاب باشد که بخشی از آن دنبال این نسخه نهاده شده است. و نخستین سطر این بخش چنین است : [قوس واحد فقط انصرفت الوصیت الیه] وقف سپهسالار .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماجی .

۱۸۸ك و۱۷س ۲۰×۱۳ (سپه۱ : ۲۳۹).

۳۳۵۱

نسخ سدهٔ نهم است، تصحیح و مقابله شده و مشتمل بر بخش طهارت تا آخر جهاد است. برگهای بسیاری از اول کتاب، و هیجده برك از پایان ، و چند برگ از اواسط آن وصالی گردیده و خطهای آن صفحه ها ازمیان رفته ، کلمات افتاده ازمتن، و نیز حاشیه هایی سودمنددر کرانهٔ صفحه ها نوشته شده است . وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی . جلد چرمی .

٤٢٢ك و٢٤ س ۳۷×۲۳/٥ (سپه۱ :۲۳۸).

۳۳۵۲

نسخ ۱۰۷۲ق است . (در آخر بخش زکاة) . بخش طهارت تا اواخر بخش تجارت را دربردارد . برك آخر بخش تجارت افتاده و آخرین سطر آن چنین است :

[ثم قال ارایت اذا انت رشوته یأخذ کل اقل من الشرط . قال نعم. قال فسدت رشوتك...].

وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلد تیماجی .

٤۳۱ك ۳۹×۲٥/٥ و۳۱ س . (سپه۱ : ۲۳۸).

۳۳۵۳

نسخ سدهٔ یازدهم . بخشهای دین ، قضا ، تجارت ، نکاح ، طلاق ، عتق ، ایمان ، کفارات ، صید ، وقف ، وصیت ، ارث وحدود را دارد . یك خاتمه در زنجیرهٔ رجال سند دارد.

ودر آغاز هر کدام یك سر لوح کوچك هست. درمیان سطرهای دو صفحه آغاز زراندود ، ودارای یك سر لوح بزرك است. صفحه‌ها بازروزنگار جدولبندی شده است. بلاغ تصحیح دارد . کلمه‌های افتاده رادر کرانه نوشته‌اند .

مالك : علی قلی اعتضاد در ۱۲۸۵ ق . وقف سپهسالار .

کاغذ دولت آبادی . جلد ساغری ضربی دوروی .

۲۶۶ گ ۲۴ × ۳۷/۵ و ۳۶ س (سپه ۱ : ۲۳۶) .

۴۲۶۹

ازدیون و کفالت تاپایان فرائض است . نسخ محمد صادق بن حاجی محمد حافظ بدستور امیر محمد محسن رضوی متولی ، برای شاه صفی صفوی ، در سه‌شنبه ۱۸ ـ ع ۲ ـ ۱۰۴۷ ق . نوشته شده . عنوانها زروشنگرف. صفحه‌ها درجدول زروشنگرف ولاژورد میباشد . دردو صفحهٔ آخر ، دوترنج است ومیان آن تاریخ کتابت نوشته شده است .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سبز مقوایی ضربی درون تیماج سرخ .

گ ۲۴ × ۳۵ و ۲۵ س ۱۵ × ۲۳ .

۵۳۴۳

ازمزارتادیات رادر بردارد . عنوانها و نشانها شنگرف . نسخ محمدطاهر بن محمدقاسم عبدالعظیمی در ۲۰ ذیقعدهٔ ۱۰۷۶ ق. تصحیح شده است .

کاغذ سپاهانی نخدی . جلد تیماج سبز مقوایی .

۵۳۷ گ ۱۹ × ۳۲ و ۲۳ س ۱۱ × ۲۰/۵ .

۵۴۴۶

از آغاز تاپایان نماز برمردگان رادارد . برك اول افتاده و بنام «غوالی الثلالی» ثبت شده . نسخ سدهٔ دوازدهم . عنوانها شنگرف است .

کاغذ فرنگی سفید . جلدتیماج قهوه‌یی ضربی .

۵۳۶ گ ۱۹/۵ × ۲۹/۵ و ۲۱ س ۱۱/۵ × ۲۰ .

۸۱۴۷

از آغاز تا پایان صلاة است . نسخ سدهٔ دوازدهم . صفحه‌ها در جدول زر و لاژورد

متن «مقنعه» زیرخط شنگرف . حاشیه‌ها نستعلیق است .

کاغذ سپاهانی نخدی .

۳٤۰ گ ۱۹/٥ × ۳٤ و ۲۳ س ۱۱ × ۲٤ .

۸٤۰۹

از عتق و تدبیر و مکاتبه تا پایان مشیخه دارد . نسخ ۱۱۲٤ ق . عنوانها و نشانها شنگرف حاشیه‌ها نستعلیق با نشانه (م . ق . ر . ره) و (بهاء) و بنام چند کتاب دارد . بهاء الدین محمد بن محمد باقر حسینی که شاید نویسندهٔ نسخه نیز باشد در سه‌شنبهٔ ۲۱ ذیقعدهٔ ۱۱۲٤ ق . آنرا تصحیح کرده است .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج مشکی مقوایی با برگردان .

۲۳۹ گ ۱۸ × ۲٥ و ۲۰ س ۱۰ × ۱٦ .

(۸٤۸) **التهذیب** (لغت . عربی)

از ازهری ابومنصور محمد بن احمد هروی (۲۸۲ـ۳۷۱ ق) است . وی در این کتاب واژه‌ها را بترتیب حرف آغاز ریشه، مرتب کرده است و ۲۸ حرف را بترتیب مخرجهای آنها از گلو تا لبها ، مرتب نموده و آنها را به نه دسته زیر تقسیم کرده است : حلقی ع ح ه خ غ . لهوی: ق ک . شجری: ج ش ض . اسلی: ص س ز . نطعی: ط د ت . لثوی: ظ ذ ث . زلقی: ر ل ن . شفوی: ف ب م . هوائی: ی و ا . (سپه۲ : ۱٦٦ و کشف الظنون) .

٥۷

نسخ سدهٔ نهم است . و برخی برگهای نو نویس دارد که شبیه به برگهای کهن نوشته شده . برگهای کهن متن و حاشیه است : پشت نخستین برگ ، فهرست دسته‌های نه گانهٔ حروف ولغاتیکه در این مجلد است (حرف العین من الحاء الی الیاء و حرف الحاء مع القاف و الفاء) نوشته شده و پشت اولین صفحهٔ کتاب مطالبی راجع بترتیب تهذیب و چگونگی استفادهٔ

از آن نوشته شده و بنام جلد اول تهذیب بر این کتابخانه وقف گردیده و مشتمل بر کتاب حرف عین و بخشی از کتاب الحاء میباشد . صفحه‌های آن جدولبندی بشنگرف است . وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی وفرنگی . جلد تیماج .

۴۱۰ گ ۳۰×۱۹ و ۳۳ س (سپه ۲ : ۱۷۱) .

۵۸

نسخ سدهٔ دوازدهم ، وبنام جلددوم تهذیب وقف شده . مشتمل بر باقی واژه‌های کتاب حرف حاء وتمام کتاب خاء ازعین تاسین (تا مادهٔ بخس) میباشد . فهرست مندرجات بر نخستین برك بخط نسخ نوشته شده ، و بر نخستین برك کتاب مهر اسمی بوده و آنرا محو کرده‌اند . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۴۲۵ گ ۳۰×۱۹ و ۳۳ س (سپه ۲ : ۱۷۲) .

۵۹

نسخ . بعضی از برگهای آن کهن ومتن وحاشیه میباشد . کنارسه برك آن ، وخته ولی خطوط ضایع نشده . پیش از شروع بمادهٔ «قبو» یك برك کاغذسفید گذارده شده ، و پیداست که مطالب برك پیش ناتمام مانده ، و شاید بیش ازهمین یك برك افتاده نداشته باشد ، بنام جلدسوم تهذیب وقف گردیده ومشتمل بر کتاب خاء (از زای تا آخر) و کتاب الغین و کتاب القاف و کتاب الکاف میباشد . فهرست مندرجات بخط نسخ پشت نخستین برگ نسخه ، نگاشته شده . و در پایان این نسخه تصریح شده که جزء دوازدهم تهذیب باینجا ختم گردیده است . وقف سپهسالار .

کاغذ فرنگی . جلد تیماج .

۵۲۵ گ ۳۰×۱۹ و ۳۳ س . (سپه ۲ : ۱۷۲) .

۶۰

نسخ . در پایان کتاب حرف جیم تاریخ فراغت از نوشتن ۵۷۵ ق . یاد کردیده .

ولیکن از خود نسخه معلوم میشود که تاریخ راجع بکتابت این نسخه نیست وشاید تاریخ نسخه یی باشد که این نسخه را ازروی آن نوشته اند . ومشتمل بر کتاب جیم و کتاب شین و کتاب صاد و بخشی از کتاب سین . (ازحرف زای تا میم) میباشد . و در کتاب جیم ازحرف لام تا پایان کتاب (٥٠ بر گ) مکرر نوشته شده . این نسخه بنام جلد چهارم تهذیب ثبت گردیده ، وتمام صفحه ها جدول بندی بشنگرف میباشد وفهرست موادیکه این نسخه مشتمل بر آنهااست، بخط نسخ پشت نخستین صفحه نوشته شده است . وقف سپهسالار .

کاغذ سمرقندی وفرنگی . جلد تیماج .

٣٣٥ گ ٣٠×١٩ و٣٣س . (سپه ٢ : ١٧٣)

٦١

این نسخه که بر کنار صفحهٔ اول بنام مجلد پنجم بر این کتابخانه وقف گردیده ، مشتمل بر کتاب سین (بقیهٔ نسخهٔ پیش است) و کتابهای ز ،ط ،د ،ت،ظ ،ذ ،ث،ر،ل،ن،ف،ی،م ،و کتاب الجوف (ی ، و، آ) میباشد و تهذیب بآخر این نسخه بانجام میرسد . و بر نخستین برگ ، فهرست مندرجات نسخه ، بخط نسخ نوشته شده ، ومهر اسمیکه در اولین صفحهٔ کتاب بود در اینجا نیز بوده وهمچنان پاك شده وپاره یی از بر گها متن و حاشیه ، ومجدول بشنگرف است ، نام نویسنده و سال نگارش ندارد وظاهراً خط کاتب مجلدات پیشین میباشد . وقف سپهسالار

جلد تیماجی . کاغذ فرنگی وسمرقندی .

٣٨٩ گ ٣٠×١٩ و٣٣ س . (سپه٢ : ١٧٣) .

(٨٤٩) تهذیب مخروطات اپلونیوس (ریاضی. عربی)

از محیی الدین یحیی بن محمدابن ابی الشکر المغربی ، حکیم اندلسی وهمکار خواجه دررصدخانهٔ مراغه است .

این دانشمندزیجی در ٦٧٥ق . نگاشت . و کتابهای «المدخل المفید» و« تهذیب اکرثاوذسیوس»و« مختصر مجسطی » نیزازاوست ، که آخرین را برای غدیفوریوس ابن هارون ملطی جاثلیق مختصر کرده ونسخهٔ آن در کتابخانهٔ رضوی ٠ش ١٦٠ خطی

ریاضی هست . (فهرست رضوی ۳ : ۳٤۹ وف . دانشگاه ۳ : ۸۵۰ و۸٤۷) .

آغاز: بسمله . الحمدلله العلی شأنه ، القدیم احسانه ، الازلی سلطانه . . . قال العالم . . . محیی الملة والدین یحیی بن ابی الشکر المغربی الاندلسی : امابعد ؛ فانی لما رأیت جماعة من الفضلاء یستصعبون سلوك الطرق التی قصدها ابلنیوس ... اهل برغاموس ... عن قطوع المخروطات . . . شرعت فی تهذیب الفاظها وتقریر ایرادها . . .

أنجام : مابین مربعی ب ، ج ، وقایة . والله اعلم بالصواب . تمت المقالة السابعة من کتاب المخروطات لابلنیوس المهندس . وبتمامها تم الذی یوجد منها . .

٥٥٦

نسخ ، محمد صالح بن محمدحسین قاری . دریکشنبهٔ ۱۳ ذیحجهٔ ۱۰۸۵ق . بدستور محمد حسین بن ابوالحسن بن هادی بن محتشم بن عمیدالملك بن شهنشاه قاینی در اصفهان نوشته شده . خط محمد هادی در یکشنبه ۲۹ ذیحجه ۱۱۰۷ق در پایان نسخه هست . برادر استکتاب کننده یا محمد طاهر بن ابوالحسن قاینی نوشته است : درسه‌شنبهٔ ۲۳ ع۲-۱۱۰۲ق. شروع بقرائت این کتاب کردم . در برك۱ر . محمد طاهر یزدی عبارتی بفارسی درشناختن سمت از ارتفاع نوشته است . در برگ ۸۲ ر. و ۸۲ پ . دربارهٔ اختلاف مناظر عبارتی از محمدباقر دیده میشود .

عنوانها ، نشانها ، شکلها شنگرف .

کاغذ اصفهانی . جلد تیماج سرخ یك‌لا ساده .

۸۲ گ ۱۳×۲۲ و ۲۰س۷×۱٤ .

(۸۵۰) **تهذیب المنطق** (منطق . عربی)

از سعدالدین تفتازانی (۷۲۲-۷۹۲ ق). است وشرحها و حاشیه‌های بسیار دارد. (ذریعه ٦ : ۵۳) وبفارسی نیز ترجمه وشرح شده است .

۲۸۱۸

ش۷ دفتر ۱٦۵ - ۱٦۸ر. نستعلیق سدهٔ دهم . عنوانها شنگرف ش۱ «حاشیه برحاشیهٔ تحریر القواعد» است .

۳۰۱۰

ش ۱ دفتر ۱پ - ۱۹ر. نستعلیق ۱۲ع۲-۹۵٤ ق . عنوانها بزر. نام نویسنده پاک شده و نام محمدرضا بر جای آن نوشته شده است . حاشیه دارد . وسپس شعرهای پراکنده هست .

کاغذ سمرقندی . جلد مقوا . ش۲ «حاشیهٔ تهذیب» است .

۷٤ گ ۱٦×۱۹/٥ و ۷ س ٤/٥×۸/٥ .

۳۸۷۸

ش۲ دفتر ٥ پ - ۱۲ر . درحاشیه است . نستعلیق مانند شمارهٔ پیشین دفتر . و پس از آن در ۱۷ر. فائده‌یی از خواجهٔ طوسی در علم و علت تام میباشد . ش۱ « التصور و التصدیق » است .

(۸٥۱) **تهذیب الوصول** (اصول . عربی)

الی علم الاصول

از علامهٔ حلی (٦٤٦ـ ۷۲٦ ق)است .

(ذریعه٤ : ٥۱۱وف . دانشگاه۳ : ۱٦٦٥وسپه۱ : ٥٦۲) .

۹٦۸

ش ۱ دفتر ، ص۱ـ۷۱ . نسخ و نستعلیق ۱۲٥٦ - ۱۲٦۱ ق . است . این دفتر ۱٤ کتابچه دارد .

کاغذ فرنگی سفید . جلد تیماج زرد مقوایی .

گ ۱۲×۲۲و۱۹ و۲۱س ۹×۱٥و۷×۱٤ .

۹٦۹

ش۲ دفتر . نستعلیق احمد بن علی بن حسن عاملی در ۹٦۸ ق. است. و نیز همین کاتب حاشیه‌هایی چند که نویسنده‌یی در آخر آنها نوشته : (که حاشیه بر این کتابست) در ۹۷۱ ق . نوشته و ضمیمهٔ نسخه کرده است. بر گهای این دو قسمت جابجا صحافی گردیده. و گویا این حاشیه‌ها حواشی بر کتاب دیگری است .

کاغذ سپاهانی . جلد تیماج . وقف سپهسالار .

۲۰۸ گ ۱۹/٥×۱۲ . سطرها گوناگون . (سپه۱ : ٥٦۳) .

٩٧٠

نسخ ١٢٢١ ق . وتمام کتابست .
کاغذ آبی فرنگی . جلد تیماج . وقف سپهسالار .
١١٩ گ ١٦/٥ × ١١/٥ و ١٧ س . (سپه١ : ٥٦٣) .

٦٢٠١

نسخ محمد بن معمر عبودی در پسین روز ادینهٔ ١٦ ذیحجهٔ ١٠٥٠ ق . حاشیه‌های ریز بنقل از شرحها دارد .
کاغذ سمرقندی سفید . جلد تیماج سرخ مقوایی ضربی .
١٢٨ گ ١٥ × ٢١ و ١٢ س ٧ × ١٠/٥ .

(٨٥٢) **تهلیلیه** (عرفان . فارسی)

در تفسیر جملهٔ « لااله الاالله » ازعبدالرحمان جامی (٨١٧ـ٨٩٨ق .) بروش عارفان . آغاز این کتاب با آغاز نسخهٔ دانشگاه ٢ : ٧٢٨ و ٣ : ٤٢٣ دگرگون میباشد
آغاز: من فوائدمولانا عبدالرحمان الجامی : لااله ، لااله‌ییست از باغ هدایت ، که مکحله‌دارمیل الف أحدیت دروی نهاده‌اند . . .
أنجام : زهوسهای مگس طبعان بازانشاالله وحده العزیز .

١٢٩٣

ش ۴ دفتر ٣٣ – ٣٤ نستعلیق زیبای ١٠٦٧ ق. عنوان و جدول شنگرف . ش١ « هیاکل النور » است .

(٨٥٣) **تهلیلیه** (عرفان. فارسی)

از جلال الدین دوانی م٩٠٧ق. درشرح کلمهٔ « لا اله الا الله »(ف. دانشگاه ١ : ٧٤و٣ : ٢١٤٦ و ذریعه ٤ : ٥١٦).
آغاز : آفتاب جمال قدم . . .

٢٧٩٩

ش ٣٤ دفتر . ص ٣١٢-٣٢٢ نستعلیق محمد نصیر بن محمد صالح طباطبایی . در رجب ١٠٧٤ ق . ش ١ « حدیث قدسی » است .

٢٩١١

ش ٢٥ دفتر، ص ٨٩ تا ٩٤ درمتن وحاشیه. نوشتهٔ ٣ ع ١-١٠٩٢ ق. در اجمیر هندوستان ش ١ « قنیة الفتیان » است .

(٨٥٤) **التهلیلیة** (نحو . عربی)

دراین رساله شانزده سطری ، هفت اشکال وشبهه بر کلمهٔ تهلیل یا جملهٔ « لااله الاالله » ایرادشده وپاسخ داده شده است . مؤلف آن سیف الدین علی شریفی حایری است .

آغاز: شبهات علی ترکیب کلمة التوحید . یقول سیف الدین علی الشریفی الحائری : هذه شبهات فی ترکیب کلمة لااله الاالله ...

انجام : حملها منها علی معنی الغیر .

٨١٧٣

ش ٣ دفتر ٤٦ ر. ٤٦ ر. بخط شکسته نستعلیق ریز است . پس از آن مطالب پراکنده نوشته شده است . ش ١ « منهاج النجاة » میباشد .

(٨٥٥) **تیراندازی باکمان** (هنر . فارسی)

رساله یی دربارهٔ چگونگی تیراندازی وشکار است .

آغاز ، خطبه ومقداری از فهرست افتاده است : کلمهٔ ششم دربیان آغاز آموختن تیراندازی . ودانستن مقدار نشانه ، مشتمل است بردوجزء . . .

درضمن کتاب از « سهم المراد بنفع العباد » ازابن عباری یاد کرده است .

انجام : (افتاده) در آغاز کلمهٔ شانزدهم : تمامی هنرمیباید چنانچه شناختن قسمت هوا

فهرست ۲۳ کلمه و یك خاتمه در آغاز کتاب هست . و سپس دارد : مقدمه در بعضی کتابها آورده‌اند که حضرت رسالت پناه . . . این آیت را بالای منبر میخواندند : «واعدوالهم ما استطعتم . . . ».

۲۸۵۹

نستعلیق سدهٔ دوازدهم . عنوانها و نشانها شنگرف.
مالك : علی‌قلی میرزا در ۱۲۸۰ ق .
کاغذ سپاهانی سفید .
۶۸ گ ۱۷×۲۳ و ۱۵س ۱۱×۱۸/۵ .

(۸۵۶) **التیسیر** (تجوید . عربی)

درقرائت قاریان هفتگانه . نگارش ابوعمرو عثمان بن‌سعیدبن عمر اموی منیری معروف‌به ابوعمرودانی ، مقری اندلس م ٤٤٤ ق. است(ف. دانشگاه۱ : ۷۵).

آغاز: بسمله . قال أبو عمرو عثمان‌بن سعید بن عثمان المقری ره : الحمدلله المتفرد بالدوام المتطول بالانعام . . . اما بعد؛ فانکم سالتمونی ان أصنف لکم کتابا مختصرا فی مذاهب القراء السبعة . . .

انجام : وشیئا فشیئا . واذا وقف لم‌ینقل .

۵۲۱۵

ش۲ دفتر ۱۳پ-۱۸۹پ. در آغاز نسخه ز نجیرهٔ روایت« ابو بکر بن یحیی بن‌سعدون بن تمام أزدی قرطبی از ابوعلی مقری از ابوداود مفرح ، مولای اقبال الدولة بن مجاهد از ابوعمرو عثمان دانی« هست . و پس از آن مانند نسخهٔ دانشگاه میباشد .

انجام : فاعلم ذلك موفقاً بطریق الحق ومنهاج الصواب ، وبالله التوفیق .

نسخ ابراهیم رازی درشب ۱۰ صفر ۱۰۶۹ ق . ش۱« المفید فی التجوید » است .

۸۱۹۰

ش ٦ دفتر ٤٣ر - ٧٦ پ . ش۱ « شرح القصیدة اللامیة »است .

(٨٥٧) **تیسیر المرام** (تفسیر. عربی)

لتفسیر الکلام

لغات قرآنست که بترتیب سوره‌ها بسیج شده‌است و در کشف الظنون و ذیل اسماعیل پاشایاد نشده است.

تاریخ تألیف ونام مؤلف در آخر کتاب هست. مؤلف میرزا محمدبن سلطان محمد ملقب بمحقق اردبیلی است وتألیف آن در ماه ع ۲ـ۱۰۵۵ق. پایان یافته‌است (ذریعه ٤:٥١٧).

آغاز: بسمله. لله منزل الکلام من الحمد فوق طوق الافهام . . . و بعد فهذه وجیزة فی ترجمة بعض الالفاظ فی حل آیات القرآن المجید . . . سمیته بتیسیر المرام ... ورتبته علی ترتیب سور القرآن الحمید ...

انجام: اواطناب یهاب عنه النظایر . . . من الهجرة النبویة علیه افضل التحیة.

٧٤٧٨

ش۲ دفتر ۳۹ پ - ۸٦ر. نسخ شب سه‌شنبه ۲٤ ذیحجهٔ ۱۲۹۱ ق. برای معتمدالدوله با همان خط شمارهٔ پیشین. عنوانها شنگرف. ش۱ «کلیات العلوم» است. ونسخهٔ دیگر از آن در نجف بوده‌است (ذریعه ٤:٥١٧).

(٨٥٨) **الثمرة** (اخلاق. عربی)

از بتولمیوس (بطلمیوس) قلوذی‌است، و مکمل «اربع مقالات» او میباشد. وآنرا «ماة کلمة» نیز میخوانند (ذریعه ٥ : ۱۳وف. دانشگاه۳ : ۸٥۹) خواجهٔ طوسی این کتاب را شرح کرده است.

٦١٢

ش۳ دفتر ٦۹ر. - ۷۰پ. وسپس جدولهایی تا ۷۳پ. نوشته شده وپس از آن چند برگ سفید است. ش۱ «مسائل» است.

درست فرمائید :

صفحه	سطر	چنین درست میباشد
۲۷	۵	بشمارهٔ ۳۸/۲د، دردانشکدهٔ ادبیات هست
۸۸	۸	نگاشته است .
۱۹۳	۱۸	ش ۱
۲۵۹	۱۹	سپه ۱: ۲۲۰_۲۲۱
۳۳۱	۹	۵۱۱
۳۳۳	۲۵	۵۱۲
۳۳٤	۱۵	۵۱۳
۳۳۵	۱	۵۱٤
۳۳٦	۱۹	۵۱۵
۳۳٦	»	۵۱٦
۳۵۲	۱۲	۵۳٤
٤۸٤	۱۵	مصفات
۵۱۰	۱۳	۸۱۷٤

از مراجعه کنندگان محترم تقاضا میشود ما را از نادرستیهای دیگر آگاه سازند،
تا درپایان بخش چهارم بدان اشارت رود

انتشارات

انجمن ایرانی فلسفه و علوم انسانی

۱- فهرست کتابهای چاپی فارسی .

تألیف خانبابا مشار . در ۱۷۱۰ ستون بسال ۱۳۳۷ ش.

۲- فهرست کتابخانهٔ سپهسالار. بخش سوم

همین مجلد .

PREFACE.

Among the public and private libraries of Tehran, the Sepahsâlâr Library possesses a very important and valuable collection of manuscripts. Lacking a detailed catalogue, however,prevented the scholars to make full use of it in the past years.

The Iranian Council for Philosophy and Humanistic Studies, which is attached to the International Council for Philosophy and Humanistic Studies with its headquarters in Paris, decided five years ago to prepare and publish a detailed catalogue of this library. This task was entrusted to the learned members, Messers Mohammad - Taqi Daneshpazhuh and Ali - Naqi Monzavi.

After a complete study of the problem, they decided to publish first a less detailed catalogue in which the Manuscripts not mentioned anywhere else are discussed in great detail; whilst others which have been mentioned before are introduced briefly with the intention of giving fuller and more detailed description in subsequent catalogues.

Mr. Monzavi undertook to review, proof-read and see the catalogue to the press,and it is now a source of great pleasure to me to introduce the present volume to the public. It describes some 858 manuscripts or one-fourth of the books housed in the Sepahsalar Library; and it is hoped that it will be soon followed by the remaining volumes,thus completing the work which will provide a much needed reference about the books which are in constant demand by the scholars.

Dr. Ali-Akbar Siassi
President of Iranian Council for
Philosophy and Humanistic Studies.

Iranian Council for Philosophy
and Humanistic Studies
No. 2

CATALOGUE

of

Manuscripts

in

Sepahsalar-Library

by

M. T. Daneshpazhuh and A. N. Monzavi

III

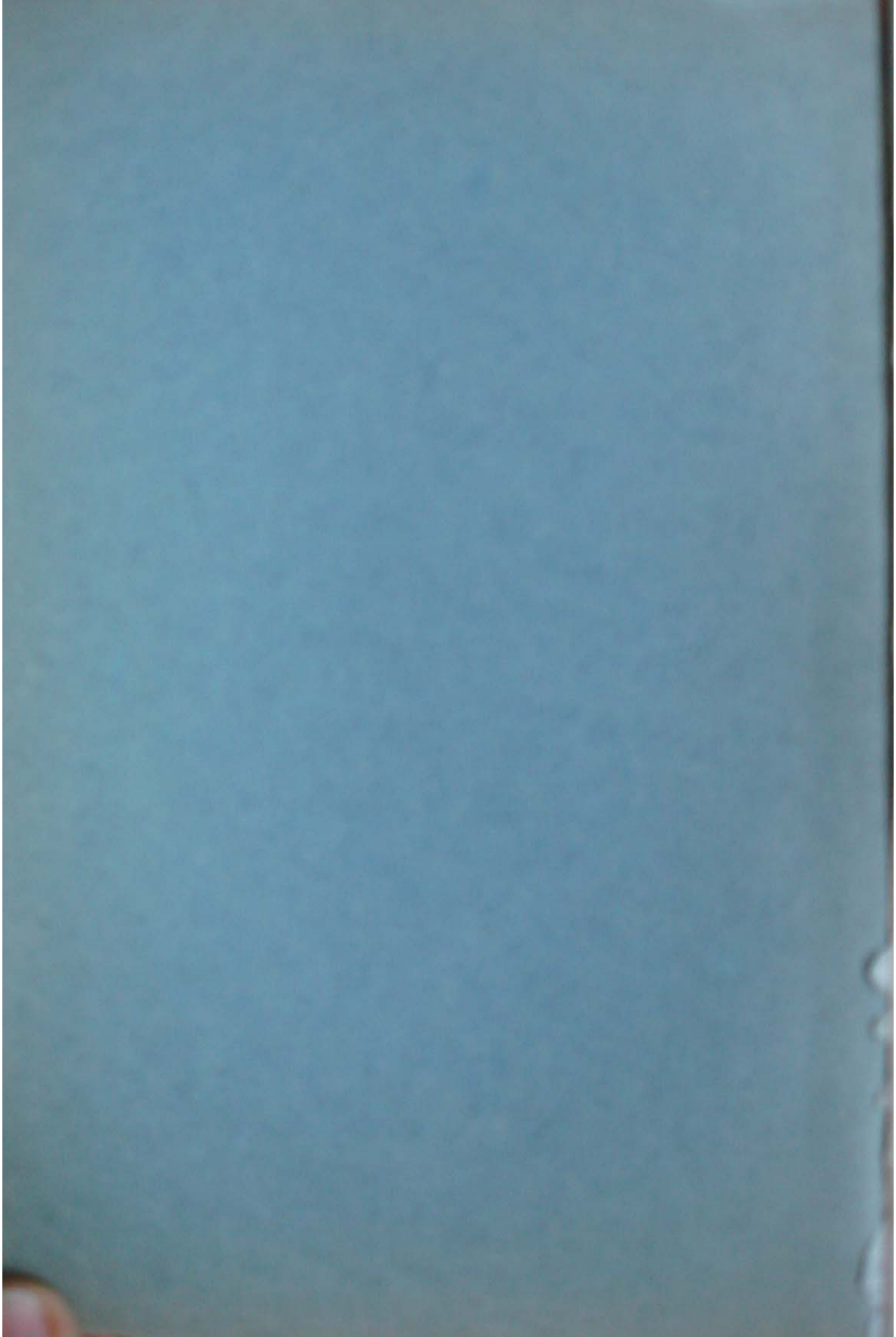
آ ـ ث

EDITED

by

A. N. Monzavi

Tehran University Press
1962

Iranian Council for Philosophy
and Humanistic Studies
No. 2

CATALOGUE

of

Manuscripts

in

Sepahsalar-Library

by

M. T. Daneshpazhuh and A. N. Monzavi

III

آ ـ ث

EDITED

by

A. N. Monzavi

Tehran University Press
1962